37
44F
1

SANCTI
BERNARDI
ABBATIS PRIMI
CLARÆ-VALLENSIS
OPERA OMNIA

CUM GENUINA, TUM SPURIA, DUBIAQUE,
ſex tomis in duplici volumine comprehenſa.

SANCTI
BERNARDI
ABBATIS PRIMI
CLARÆ-VALLENSIS
VOLUMEN I.

GENUINA SANCTI DOCTORIS OPERA
Quatuor prioribus tomis complectens.

Post HORSTIUM *denuo recognita, aucta, & in meliorem digesta ordinem, necnon novis Præfationibus, Admonitionibus, Notis & Observationibus, Indicibusque copiosissimis locupletata & illustrata, secundis curis* DOMNI JOHANNIS MABILLON, *Presbyteri & Monachi Benedictini è Congregatione S. Mauri.*

PARISIIS,
Sumptibus JOHANNIS GUIGNARD, in Aula magna Palatii, ad insigne S. Johannis.

M. DC. LXXXX.
Cum Privilegio Regis, & Facultate Superiorum.

Ioannes Berina invenit — *Petrus le Pautre sculpsit*

SANCTISSIMO PATRI
ALEXANDRO VIII.
PONTIFICI MAXIMO.

D tuæ Sanctitatis vestigia, Beatissime Pater, *venerabundi, at securi accedimus, quo tua non minus dignitas, quàm dignatio nos vocat. Summus es, sed omnium Pater; idem ipse qui olim fuisti, natura facilis ac benignus adversus omnes, qualem nos nuper & verbis toties, & factis coram experti sumus. Majestate itaque cedente, quidni cedat pudor: ut tantæ dignationis, atque ejus, qua nostram dudum Congregationem prosecutus es, benevo-*

lentiæ memores, jucunda tui Pontificatus initia obsequiorum nostrorum publica professione celebremus? Et ecce nobis id animo agitantibus ultro se se obtulit sanctus BERNARDUS, magnus ille Abbas Claræ-vallensis, qui festinantibus prelis quasi exaltationi tuæ præcurrens, in novam lucem sub TUÆ SANCTITATIS auspiciis prodire gestiebat. Quin etiam ille quondam honorum ac dignitatum osor, nunc summæ tuæ potestatis consortium ambit, non auctoritatem ut minuat tuam, sed ut fulciat, ut pastoralis regiminis curas & sollicitudines levet, ac sacræ doctrinæ ministerium in se suscipiat.

Neque vero est, BEATISSIME PATER, quod tam celebri & eximio Doctori vices suas committere vereatur SANCTITAS TUA. Nemo quippe illo melius de sancta apostolica Sede meruit, nemo rectius de ea sentit, nemo de summo Pontifice magnificentius loquitur. Te quippe principem Episcoporum, te heredem Apostolorum, te potestate Petrum, unctione Christum agnoscit, & prædicat. Parumne hoc? Etiam assertorem veritatis, fidei defensorem, refugium oppressorum, ultorem scelerum, regum patrem, legum moderatorem, canonum dispensatorem, &, ut cetera uno comprehendat, Vicarium Christi, & Christum Domini confitetur, & asserit. Denique in te suspicit plenitudinem potestatis, sed quæ maximam curam & sollicitudinem exigat: adeo ut ei censeat orbe exeundum, qui forte volet explorare, quæ non ad tuam pertinent curam.

Bernard. lib. 2. de Consid. cap. 8.

Lib. 4. cap. 7.

Lib. 2. cap. 1.

Te vero, SANCTISSIME PATER, ad tantum pondus sustinendum finxit divina providentia, cum ingenium facile, sublime, amplissimum, judicium exquisitissimum, prudentiam & sagacitatem incredibilem tibi liberaliter concessit. Innatam prudentiam confirmavit longus rerum agendarum usus, cum per singulos honorum gradus deductus, non prius ex inferioribus provectus es, quam congruis meritis aditum tibi paras-

ſes ad altiores. In actuoſa vita ſemper compos tui, in privata numquam remiſſus aut otioſus. In maximis & arduis rebus, ubi alii ſub ſarcina gemunt, tu ipſe, quaſi nihil agendo, omnia tranquillus exſequeris: & quæ aliis laboris impatientiam, quietis ac inertis otii amorem afferre ſolet provecta ætas; tuæ Sanctitati contrà quietis & otii impatientiam, laboris amorem ac diligentiam inſpirat, augetque. Iſti ſedulitati non dies toti ſufficiunt. Ipſius etiam noctis inducias tuæ requieti ſubducis, dictitare ſolitus, diligentia & feſtinatione opus eſſe in iſta ætate, cui multa, & quidem maxima, agenda incumbunt: ratus cum Bernardo, non eſſe locum otio, ubi ſedula urget ſollicitudo omnium eccleſiarum. Ibidem cap. 6. *Sic exemplo tuo jubes faceſſere leges, quæ majorem annis ſexaginta otio reddunt.* Plin. lib. 4. epiſt. 23.

Cum ſic à natura, à gratia, ab ipſa rerum experientia ſis comparatus, PATER SANCTISSIME, *in iſta tamen ſuprema dignitate procuranda non tam tuis te credis conſiliis, quàm alienis. Hinc iſta ad Cardinales vox, maximo certe Pontifice digna, nihil è re Chriſtiana te moliturum umquam aut facturum, quod ad eorum conſilium prius non relatum fuerit. Quod ſi quem alium inſuper conſiliarium maxime prudentem, expertumque in iſtum ſacrum Senatum adhibere volet* SANCTITAS TUA, *nullum magis idoneum incorruptumque inveniet, quàm Bernardum: cujus vel ſoli de Conſideratione libri, plane cedro digni, tot oraculis referti ſunt, ut ad dirigendos ſummos Pontifices, immo ad regendam univerſam Eccleſiam, quaſi divinitus dictati eſſe videantur. Id ſane pro comperto jam dudum habuere ſanctiſſimi deceſſores tui, non modo Eugenius III. ad quem ſcripti ſunt, ſed præ ceteris Pius V. & Gregorius XIII. qui ſacros illos libros tanti faciebant, ut eorum lectionem etiam menſæ adhiberent. In eiſdem porro libris, atque in aliis ejuſdem ſancti*

Doctoris scriptis, invenient omnes quid fugiant, quid sequantur, cardinales, episcopi, aliique inferiorum ordinum ministri. Ab eisdem etiam reges & principes discent leges regnandi, ipsique plebeii homines, nedum ingenui ac nobiles, Christianæ vitæ pro suo quique statu documenta haurient. Hoc auctore Lib. 3. de Consid. cap. 5. *per te plebes clericis, clerici sacerdotibus, sacerdotes Deo in ea qua oportet humilitate subjecti erunt. In monasteriis & locis religiosis servabitur ordo; disciplina vigilabit. Super prava opera & dogmata censura ecclesiastica vigebit, & vestra ipsorum apostolica mandata & instituta ea, qua dignum est,* Ibid. c. 1. *sollicitudine observabuntur. Hoc duce increduli convertentur ad fidem, perversi ordinabuntur ad rectitudinem; subversi ad veritatem revocabuntur, subversores invictis rationibus convincentur, ut vel emendentur ipsi, si fieri potest; sin minus, perdant auctoritatem alios subvertendi. Denique hoc doctore cessabit ambitio, dominandi libido, cupiditas: nec dignitates honoribus, sed virtutibus, sed cura & sollicitudine æstimabuntur. Atque ita demum Ecclesia in eum reflorescet statum, qui sanctissimum Pontificem, qui Alexandrum, qui Petrum, immo qui & Christum ejus sponsum deceat.*

Id fere perfectum & absolutum Bernardo vivente, satagente, collaborante: nec dubium quin modo simile quid contingat, si Bernardo vocem & auctoritatem integram restituat ALEXANDER. *Hanc vocem Bernardo tribuerunt Patres synodi Stampensis, cùm dubio Pontifice invicem diffidentes, voces universim suas & sua quique suffragia in ejus ore ac sententia reposuerunt. Eamdem mox vocem sibi propitiam sensit Innocentius II. qui sancti Patris prædicatione & auctoritate ab omnibus tandem pro legitimo Pontifice agnitus, ejusdem lingua & calamo usus est adversus schismatis reliquias, adversus nascentes hæreses atque errores. Inde Bernardus evasit oraculum ac interpres Conciliorum, Senonensis,*

Remensis,

Remensis, & aliorum : adeo ut ex ejus ore penderent fere omnia, nihilque in Ecclesia, aut in aulis regum ac principum, immo nec in privatis fere familiis, absque ejus consilio & sententia gereretur. Vidit illum Roma non semel : quæ quantum ei tribuerit, vel ex hoc solo conjici potest, quod Anacleto exstincto, cum Victorem pseudo-pontificem, usurpatis insignibus nudatum, ad Innocentii pedes adduxisset; tanta apud Romanos in reverentia deinceps habitus est, ut ab omnibus AUCTOR PACIS & PATER PATRIÆ *prædicaretur. Denique exeuntem Roma prosequitur, deducit clerus,* « *Vita lib. 2. cap. 7.* *honorat populus, universa nobilitas comitatur. Neque enim* « *poterat sine communi mærore dimitti, qui colebatur amore* « *communi. O si eodem honore, eadem reverentia modo tracta-* « *rentur, legerenturque sanctissimi Doctoris libri! Quantus inde fructus, quanta utilitas in rempublicam Christianam redundaret! Certe, quoad in nobis fuit, sacris ejus scriptis nativæ formæ gratiam & integritatem, ut gratius, fructuosiusque lectitarentur, restituere conati sumus. Tuum est,* BEATISSIME PATER, *eidem reddere vocem virtutis, quam illi nec ipsa mors adhuc penitus eripere potuit. Viget etiam nunc apud pios quosque, immo etiam apud hæreticos ipsos, ejus auctoritas; vigebitque amplius in posterum, si tuæ vocis oraculo denuo confirmetur. Si tua Sanctitate probante, monente, jubente, omnibus legendus, terendus, sequendusque proponatur Bernardus, erit vox ejus tamquam vox Domini confringentis cedros, intercidentis flammam ignis. Nulla Bernardo vitia, nulla adversa potestas aut vis resistere, Deo suffragante, valebunt. Et confringentur sub* ALEXANDRO *cedri, id est capita superborum & tyrannorum; & intercidetur flamma discordiarum atque bellorum.* Et jam suscitavit Deus spiritum VICINI REGIS, qui repletus zelo, miseransque *optimi* Regis dejectionem, ferat opem,

ut à suis pulsum, desertumque à ceteris Regem, regno restituat suo, quemadmodum suo tempore factum Bernardus scribit de piissimo illo Hiberniæ Rege, qui à germano exturbatus, dedit locum iræ, ut suorum sanguini parceret. Funestissimam hanc scenam nostris oculis renovatam conspicimus: similem ejus exitum à MAXIMO PONTIFICE, *à* MAXIMO REGE, *suspensis interim animis, exspectamus & exoptamus. Sic fiet, ut quem Ottobono quondam cardinali & legato, qui postmodum Hadrianus V. fuit, honoris causa cessit Henricus III. eumdem thronum alterius* OTTOBONI, *id est Alexandri VIII. curis & subsidiis postliminio acceptum referat Iacobus II. Sed longius abripit nos impetus votorum nostrorum pro gloria tui pontificatus,* BEATISSIME PATER, *cui non alio ad res magnas aggrediendas monitore, non alio incentore opus est quam* ALEXANDRO, *ubi in causa Deus est, & Ecclesia. Tantum sanctissimis consiliis tuis propitius sit ille, cujus vicem geris, tuosque de nostris, si liceat, annos augere velit ad omnia illa gerenda & efficienda, quæ in Dei gloriam, in Ecclesiæ utilitatem à tua Sanctitate agitantur, & sperantur. Nos vero prorsus felices ac fortunatos reputabimus, si hoc votorum nostrorum pignus, hoc perennis observantiæ in se monumentum benignis, uti alias solet, oculis accipiat* SANCTITAS TUA, *nosque omnes paterna sua benevolentia & apostolica benedictione dignetur.*

Vita S. Malachiæ c. 4.

Offerebat supplex nomine suæ Congregationis
F. JOHANNES MABILLON M. B.

IN
S. BERNARDI ABBATIS
NOVAM EDITIONEM
PRÆFATIO GENERALIS.

I. POSTEAQUAM studiorum meorum primitias in S. BERNARDI Opera impenderam, non ita primæ illius editionis curam abjicere visum est, ut de ea expolienda & exornanda, immo etiam, si necessarium esset, penitus reformanda nequaquam cogitarem. Cum enim eam juvenis ac pæne rudis tiro aggressus essem; non sic rem à me perfectam, numerisque omnibus absolutam fuisse existimavi, quin multa in Bernardo & restituendo, & illustrando limatius & accuratius elaborari possent, ubi litterarum major usus, & experientia diuturnior accessisset. Quapropter etsi processu temporis in aliena prorsus à tanto Doctore studia longius abductus essem, ita nihilo minus sanctissimi viri recordatio & amor pectori meo semper inhæsit, ut si qua in evolvendis, versandisque aliis auctoribus, quæ ad ipsius Opera vel emendanda, vel illustranda conferre possent, mihi occurrerent; hæc omnia diligenter adnotare, & in opportunum tempus ad secundam editionem seponere non omitterem. Atque ita demum accidit, ut cum tempus pæne nullum huic meditationi vacuum mihi ob alias lucubrationes antea concederetur; jam tepescente & refrigerato per has bellorum tempestates aliarum litterarum cultu, unus mihi fere in manibus relictus sit Bernardus, qui ut juventutis, sic ingravescentis ætatis otium occuparet. Libenter itaque hoc otio, ex Superiorum nostrorum indulgentia, usus sum ad novam lucem dandam Auctori optime de omnibus merito; nec dissimulare possum, me non parum laboris ac diligentiæ, una cum collegis ac sociis meis, in id operis posuisse, ut non tam secunda, quàm nova prorsus, &, quoad in nobis erat, elaborata editio haberetur.

II. Erunt fortasse, qui tot editionum repetitiones improbaturi sunt, easque in litteratorum incommodum verti causabuntur. Nec diffiteor sane longe optabilius fore, si prima statim editione auctores quique in eum statum, qui ad perfectionem quàm proxime accedat, omnino restitui possent. Verum qui in ejusmodi studiis versati sunt, næ illi optime norunt, quam operosum sit, ne dicam impossibile, id assequi in tanta veterum librorum copia hinc inde dissipata, in tanta etiam eorumdem discrepantia: ut multo ac longo labore, atque etiam aliquando Oedipo & interprete opus sit, tum ad faciendam non tam voluminum, quàm foliorum hac illacque dispersorum collectionem, ac variantium lectionum delectum; tum ad sanandos locos male affectos & ad obscura penetranda; tum denique ad instruendam genuinorum operum censuram. Quæ omnia, aliaque id genus permulta, ut prima statim recognitione ad amussim comparentur, necessarius est felicior genius,

quam ut eum mihi tribuere liceat, nec scio an quisquam sibi arrogare possit. Ut ut est, malim primæ, si qua est, temeritatis culpam deprecari, quàm fortasse augere excusando, aut priorem editionem relinquere imperfectam. Aliam itaque castigatiorem, politioremque adornare visum est operæ pretium: atque adeo post novam sancti Doctoris Operum recognitionem & collationem ad vetera exemplaria factam, typographici denuo pistrini importunis servitiis me cum meis sociis mancipavi, certa quadam animatus fiducia, hoc consilium novumque laborem nostrum non ingratum fore cordatis viris, cum facti nostri rationes, atque novæ hujus editionis, quas quidem speramus, utilitates penitus intellexerint.

§. I. De variis S. Bernardi Operum editionibus: ubi novissimæ hujus editionis tum causæ, & rationes, tum commoda, utilitatesque explicantur.

III. In primis nihil magis Bernardi meritum & pretium arguit, quàm adeo frequentes & toties repetitæ ejus Operum editiones, sive ante, seu post inventam artem typographicam. Quippe multiplex illa editio argumento est, quàm comparetur Bernardus à multis, quàm avide legatur, quàm denique ab omnibus ametur. Neque id sane mirandum. In ejus enim scriptis elucet ingenium natura nobile, generosum, excelsum: sed humanum, civile, & honestum. Eloquentia quasi congenita, sine fuco, non sine ornamento, sed nativo. Stilus pressus, oratio vivax, dictio propria, cogitatus sublimes, affectus pii, lepores sponte nascentes, totus sermo unum Deum ac cælestia spirans. Ardet, non urens, sed inflammans. Pungit & stimulat, non ut irritet, sed ut moveat. Corripit, increpat, non ut detrahat, sed ut attrahat. Arguit, minatur, terret: sed amando, non indignando. Blanditur, sed non adulatur: laudat, sed non extollit. Urget blande, præstringit absque molestia; delectat, recreat, placet. Quippe oratio ejus, inquit Sixtus Senensis, ubique dulcis & ardens, ita delectat, & ardenter incendit, ut suavissima lingua ejus mel & lac verborum fluere, & ex ardentissimo ejus pectore ignitorum affectuum incendia erumpere videantur. Jam vero doctrinam habet minime vulgarem, Scripturæ sacræ verbis ac succo refertam; sic autem Patrum sententiis inhærentem, ut tamen propria ejus esse sentiatur. Ita quippe scribit de rebus divinis, de gratia & libero arbitrio, de moribus & officio pontificum, clericorum, monachorum, laïcorum: ut fontem hæc indicent, non rivum aut canalem. Et miramur si vir tantus amatur? Si ejus scripta comparantur, leguntur, teruntur ab omnibus? Si editiones eorum sine numero fiant? Si viri docti & eruditi illis augendis, illustrandis, emendandis, & ad nativam integritatem revocandis operam adhibeant suam? Si Roma ipsa, orbis domina & magistra, quæ Bernardum quondam docentem, immo & redarguentem venerata est; si Roma, inquam, ipsa libros de Consideratione, Eugenio III. primum oblatos, tum Nicolai V. jussu elegantissime descriptos, demum pontificiis typis sub Clemente VIII. publicari passa est, totum Bernardum editura in lucem, si Gerardus Vossius operam itidem suam in totum Bernardum contulisset. Quo minus mirandum est, si in metropoli Galliarum tantum Galliæ lumen regiis typis meruit honorari.

IV. Quamquam quod tot Bernardi editiones & recognitiones factæ sunt, aliæ etiam fuerunt causæ, & quidem non improbandæ, immo necessariæ. Prima est, quod cum in variis plurimisque codicibus scriptis hinc inde dispersa fuerint sancti Doctoris opera, non potuerunt prima statim editione simul prodire omnia, sed per particulas, quatenus in hominum studiosorum manus & cognitionem veniebant.

Prima quippe editio videtur fuisse illa, quæ Moguntiæ à Petro Schoyffero facta est anno MCCCCLXXV. complectens Sermones de Tempore & de Sanctis, necnon etiam de diversis, atque librum ad Milites Templi, cum aliis nonnullis Bernardo perperam adscriptis.

Eodem tempore Rotomagi absque anni designatione vulgata sunt tria beati Patris Opuscula, nempe libri de Consideratione, Apologia ad Guillelmum abbatem, & liber de Præcepto & Dispensatione.

Accessit anno M CCCC LXXXI. editio Bruxellensis, quæ Sermones de Tempore & de Sanctis, atque prima vice Epistolas suppeditavit, editoris uti & typographi nomine prætermisso. Deinde Parisiensis anni M CCCC XCIV. Epistolas CCC X. exhibens cum Sermonibus in Cantica, per magistrum *Rouauld* sacræ theologiæ doctorem castigatis & emendatis.

Hanc excepit editio Spirensis anno M D I. & post annos duos Veneta, sed absque Epistolis; ceterum spuriis & alienis scriptis media ex parte jam infarta. Brixiensem item anni M CCCC XCV. suggerit Possevinus, quæ Homilias in *Missus est*, cum aliis quibusdam opusculis continebat.

Prima, quæ Bernardi Opera fere omnia in unum corpus redegit, est editio Parisiensis anni M D VIII. *Seraphica*, uti præfertur, melliflui devotique Doctoris sancti Bernardi scripta complectens, diligentissime cum archetypis bibliothecæ Claræ-vallensis tunc demum in optimam unius codicis formam redacta, cura & industria magistri Johannis Bocardi, impensis autem Johannis Parvi bibliopolæ jurati Universitatis Parisiensis.

Post annos sex, & quidem anno M D XV. Jodocus Clictoveus Neoportuensis eadem Opera denuo recognovit, ac typis Johannis *Cleyn* Alemanni vulgavit Lugduni, adjectis Gilleberti de Hoylandia Sermonibus in Cantica: quæ recognitio multoties Luteciæ Parisiorum, uti & Lugduni recusa fuit.

Interim anno M D XX. alia prodiit editio Lugdunensis, per duos monachos Claræ-vallenses, Lambertum Campestrem & Laurentium Dantiscenum, adornata: quæ sane omnium emendarissima est.

Secundum hos recognitores (nam varias editiones mitto) Franciscus Comestor Arneduceus, socius collegii Sorbonici, aliam sancti Doctoris recognitionem adortus est, præfixa Ludovico *De Rie* episcopo Genevensi nuncupatoria epistola, in qua testatur, se revolvendo vetera exemplaria, quæ refertissima collegii Sorbonici bibliotheca tum suppedirabat, incidisse in epilogum libri de diligendo Deo, in editis prætermissum; deinde in opusculum de Amore Dei ac dignitate amoris: quos libros viduæ Claudii Chevallonii cum aliis edendos suppeditavit anno M D XLVII.

Non una hujusce recognitionis editio facta est: cum interim Antonius Marcellinus aliam editionem Basileæ apud Johannem Hervagium adornari curavit anno M D LII. sollerti, quod ipse asserit, ad vetustiorum exemplarium fidem collatione facta, cum nova censura, novoque ordine Operum: ut primum locum tenerent Sermones, subsequentem Epistolæ, tertium Tractatus, postremum spuria & aliena.

Hanc editionem antevertit Veneta, cujus meminit Johannes Gillotius Campanus in Præfatione ad editionem Nivellianam, apud Parisios anno M D LXXII. procuratam: ubi etiam mentionem injicit recognitionis factæ à Theologis Parisiensibus, qui postremas editiones tam suo privato conatu, quàm ex collatione veterum codicum, quos in Galliarum bibliothecis corrogare licuit, restituerunt: ut qui post tot, tantosque viros, ait ille, redintegrata instaurare, & sanatis iterum mederi tentaret, labefacere, malumque inferre videretur. Quamquam idem Gillotius subdit, se adjecisse quasdam correctiones non pœnitendas, & argumenta sive distinctiones capitum in libros V. de Consideratione ad Eugenium, & in libellum de Præcepto & dispensatione: quos Henricus Cuycius Cutemburgensis ad septem manuscripta exemplaria correxerat. Exponit deinde operam suam, tum in secernendis Bernardi Operibus nativis à spuriis, tum in nativis ad rectum & commodum ordinem redigendis. tametsi inter genuina Gillotius spuria nonnulla vel jam edita reliquit, vel de novo adjecit, cum Floribus ex S. Bernardi Operibus collectis.

Verum ante sex annos, videlicet anno M D LXVI. alia editio Parisiis prodierat apud Guillelmum Merlinum & Sebastianum Nivellium, præmissa epistola Francisci Comestoris mox laudati ad episcopum Genevensem: cui editioni adjecta est Appendix Hervagiana, Basileæ apud heredes Johannis Hervagii vulgata, opera ac studio Jacobi Pamelii Brugensis, qui Bernardi parvos Sermones numero sexdecim, tum

parabolam de Christo & Ecclesia, item Soliloquiorum librum, & alia nonnulla Bernardo supposita protulit in lucem. Eodem anno Ludovicus Miræus Rosetanus aliam Bernardo Appendicem, à Francisco Comestore acceptam, Lutetiæ itidem apud Carolum Guillard adjici curavit.

Mitto alias ejusdem sæculi editiones pæne innumeras: ut nullus fere annus abierit, qui non aliqua Bernardi Operum editione fuerit insignis. Omnium elegantissima fuit illa, quæ anno M D LXXXVI. sub symbolo Navis facta est, cum epistola nuncupatoria Johannis Gillotii ad R. P. Guidonem Cornuatium abbatem Vallis-claræ, ejusdemque Præfatione ad Lectorem.

Quin etiam eodem sæculo plerique Bernardi Sermones cum Opusculis in Gallicum idioma translati sunt, nempe anno M D LXXV. per Hubertum Lescotum canonicum regularem, sed absque epistolis: quæ in versione item gallica anni M DC XXII. per Philippum *Le Bel* doctorem Parisiensem adjectæ sunt, uti & in novissima versione R. P. Gabrielis à S. Malachia Fuliensis.

V. Jam vero quod attinet ad varias editiones sæculo nostro factas, omnes percensere res fuerit pæne infinita, nec minime necessaria. Duas tantum notare juvat, unam Edmundi Tiraquelli monachi Cistereiensis anni M DC I. alteram Johannis Picardi anni M DC IX. cum Notis & aliquot Epistolarum accessione, & cum epistola nuncupatoria Tiraquelli ad R. P. Edmundum à Cruce abbatem Cisterciensem; atque etiam cum epistola & præfatione Gillotii.

Hæc Picardi editio eodem anno Antverpiæ apud Johannem Keerbergium recusa est; atque inde multoties repetita: donec tandem optima omnium & accuratissima prodiit anno M DC XLI. Jacobi Merloni Horstii, viri piissimi ac doctissimi, recensio, quæ alias omnes obscuravit, sæpissime deinceps ad prelum revocata.

VI. Quid ab erudito viro in illa editione præstitum sit, paucis observare juvat. Principio mirari se dicit, quod cum inter omnia sanctorum Patrum Opera, nullus frequentius versetur in manibus, quàm Bernardus; unus tamen adeo hactenus neglectus sit, ut frequentissime quidem, semper tamen idem, immo subinde deformior, corruptiorque prodiret, tamquam vel indignus, vel non indigens curatione. Id in causa fuisse, cur ipse medicam adhibuerit manum. Et primo quidem omnia Bernardi Opera in sex tomos distribuisse, ut primus Epistolas; secundus Sermones de Tempore & de Sanctis; tertius Sermones in Cantica; quartus Tractatus varios; quintus aliena; sextus denique duorum sancti Doctoris discipulorum, Gilleberti & Guerrici, Opera complecterentur, adhibita pro loco trutina ac censura. Deinde se Tractatus in capita & sectiones distinxisse; tum Epistolis singulis ac Tractatibus argumenta seu summaria præfixisse. Ad hæc non pepercisse diligentiæ neque sumtibus, quo minus ex variis variarum regionum bibliothecis Bernardinam editionem augeret. tametsi multa, quæ à nonnullis indicantur, puta à Possevino, aliisque, consequi non potuerit. Præter ea, præambula complura adjecta; Vitam S. Bernardi septem libris cum diversis Elogiis, & Chronologia præmissam. Denique adjectas Annotationes prolixas, præter alias breviores sparsim per totum opus insertas ad marginem, cum Indicibus uberioribus locorum Scripturæ, rerum, & verborum. Ceterum se conscium esse immensi laboris, quo editionem omnino correctissimam reddere conatus sit: etsi typographorum diligentia votis suis non plane responderit. Aliam quidem editionem, & auctiorem, & accuratiorem, parabat vir doctus: sed huic proposito immortuus est die XX. Aprilis, anno M DC XLIV.

VII. Primam nihilo minus editionem illam, quantum homini docto, diligenti, ac Bernardi perquam studioso, sed privato, licuit, feliciter exsecutus est Horstius: ita ut ejus editio ambabus, ut aiunt, manibus accepta fuerit ab omnibus & probata, & in variis provinciis ac locis sæpissime recusa. Verum cum Bernardi textum Horstianum ad Gallicanos codices complures Præfectorum nostrorum jussu exegisset noster Claudius Cantelovius; quosdam nihilo minus in illo textu deprehendit nævos, qui horum codicum ope sanari postulabant. Et Bernardi quidem Sermones de Tempore

ac de Sanctis in secunda forma emendatissimos emisit in lucem. Verum cum aliis eadem diligentia evulgandis daret operam, hanc ipse mihi provinciam morte resignavit, adolescenti in re litteraria novo & inexperto, cui numquam venisset in mentem cum doctissimo Horstio laborem & industriam conferre, nisi renitentem ac cunctabundum ad persequendum demortui Cantelovii opus Præfectus noster generalis piæ memoriæ, reverendissimus Bernardus Audebertus, me compulisset. Parui itaque vel invitus, & symbolam in primis ex Cisterciensis bibliothecæ exemplaribus conferente religioso viro Jacobo Lannoyo ejus præfecto, editus tandem Bernardus est in majori & in minori forma, non eo quidem modo quo decebat, sed qualem ferre potuit rudis mea ætas, aut vero qualem à librario, suæ magis, quàm publicæ rei addicto, impetrare licuit.

VIII. Cum vero ejusmodi studiorum continuo usu multa in dies observassem, quæ ad limandam & illustrandam Bernardi editionem conferre poterant; hæc omnia, ut jam dixi, diligenter notare studui: ut si quando tempus & otium mihi suppeterent, aliam emendatiorem, politiorem, perfectioremque adornarem. Verum cum ad id operis me accingerem, in alium scopulum me conjecit misera typographicarum legum conditio, ex qua tandem, tamquam tempestate quadam, in hunc qualemcumque portum delatus sum, ea sane fortuna, quam nihil attinet modo commemorare.

IX. Etsi vero à moribus meis & ab instituto nostro prorsus alienum esse debeat propriam venditare operam, interest tamen hoc in limine demonstrare, quibus in rebus novissima hæc editio tum ab Horstiana, tum etiam à priori nostra differat. Et primo quidem in conferendis vetustis codicibus antea mihi non visis, iis maxime, quos vel in variis provinciis à nobis subinde perlustratis consulere & revolvere licuit, vel quos in bibliothecam Colbertinam magno rei litterariæ commodo post nostram editionem congessit vir bonis litteris juvandis & illustrandis natus Stephanus Baluzius, secundas curas adhibui: tum ex variis lectionibus eas seligere, & in textum restituere curavi, quæ Bernardi sententiæ accommodatiores videbantur. quæ res usum veterum librorum pæne assiduum, gustum usu acquisitum, maturiusque judicium exigit, quàm litteratorum vulgus opinatur, qui araneatum telas captare nos existimant, dum has, quas putant, minutias consectamur. Verum sentiant id genus homines de nobis quicquid volent: modo nostram operam approbet non hominum plausus, sed publica Ecclesiæ, reique litterariæ utilitas.

X. Neque tantum in textu restituendo censura à me adhibita est, sed etiam in secernendis Bernardi genuinis scriptis à suppositiciis & falsis, quæ in editione Horstiana & nostra priori inter Bernardina adhuc delitescebant. Hinc expunctæ epistolæ duæ, ex Bernardi Brito Annalibus ab Horstio Bernardinis insertæ: rejecti Sermones quatuor aut quinque ex Sermonibus de Tempore & de Sanctis; rejectus etiam liber Declamationum; & alia nonnulla, quæ Bernardi non esse ex certis argumentis & indiciis manifestum est.

XI. Ad hanc censuram faciendam adjumento fuere non modo Vitæ Bernardinæ scriptores, in primis Gaufridus, qui præcipuorum sancti Doctoris Operum indicem exhibent; sed etiam veteres codices, veterumque auctorum citationes, præ ceteris vero antiqua Collectio ex Bernardi scriptis, quæ LIBER FLORUM, FLORILEGIUM, & BERNARDINUM appellatur, primum edita Parisiis anno M D III. multo probabilior alia collectione, quæ anno M D LXXI. ab Huberto Scuteputæo canonico regulari facta est, in Bernardi editos à Johanne Picardo intrusa. Longe vero antiquior est prima illa collectio, cujus auctorem nobis suggessit vetus codex Cisterciensis, in quo hæc habetur cum sequenti inscriptione: *Incipit prologus domni* WILLERMI, *monachi sancti Martini Tornacensis, in* BERNARDINO, *quem idem excepit & compilavit de libris & dictis sancti Bernardi abbatis Claræ-vallis.* Prologus ita incipit, *Cum non essem alicui exercitio magnopere occupatus* &c. ut in editis, in quibus desideratur auctoris nomen, quem sæculo tertio-decimo vixisse facile colligitur ex antiquitate codicum, in quibus

hæc Collectio reperitur. Porro etsi quædam opuscula, quæ Bernardum auctorem non habent, laudet Collector iste, utputa Epistolam ad Fratres de Monte-Dei, Meditationes, librum Declamationum; in ceteris tamen non levis est momenti ad internoscendos maxime Bernardi Sermones. quod in causa fuit, ut sicubi de quibusdam dubitandi ratio occurrit, ut in Sermonibus de Diversis, has ex Bernardino citationes adnotare visum sit. Nec vero mirum, quod tum Epistola ad Fratres de Monte-Dei, tum Declamationes & Meditationes in illa Collectione sub Bernardi nomine adducantur: cum & sanctus Bonaventura idem peccet in laudata epistola; & libri Declamationum & Meditationum ex Bernardi centonibus constent, ut suis locis dicturi sumus.

XII. Præter censuram Operum, aliquid etiam mutatum in ordine Horstiano, nempe in dispositione cum Tomorum, tum Opusculorum. Nam ubi Horstius Epistolis secundo loco subjecit Sermones de Tempore ac de Sanctis; tertio loco Sermones in Cantica; quarto vero Opuscula seu Tractatus: consultius visum est Epistolis subjicere Opuscula seu Tractatus, qui plerique vel epistolari modo scripti sunt, vel ex epistolarum classe in Tractatuum ordinem redacti. Ex hoc ordine consequitur, ut tertio loco succedant Sermones de Tempore & de Sanctis; quarto Sermones in Cantica: quibus in quinto subsequitur eorumdem Sermonum Continuatio, id est Gilleberti Sermones in eadem Cantica. De ordine duorum reliquorum tomorum, quinti nimirum ac sexti, in Præfatione ad tomum quintum uberius dicendum erit: uti etiam de prioribus in singulis ad eos Præfationibus agendum.

XIII. Atque ut genuina omnia Bernardi Opera uno volumine continerentur; libros de ejus vita & gestis, quos Horstius in primo volumine præmiserat, rejecimus in finem tomi sexti seu secundi voluminis: ne vel germana Bernardi Opera à sese divellerentur, vel nimium inæqualis esset voluminum magnitudo. Porro in fine prioris voluminis, uti & secundi, proprios Indices copiosissimos collocavimus, ut priores Indices omnia genuina Opera; posteriores aliena complecterentur.

XIV. Denique præter uberiores Notas & Observationes, quæ ab Horstio vel à me quondam in Epistolas & alia Opuscula conditæ sunt, breviores in margine inferiori Notas apposuimus, maxime in Epistolas: ut Lectorum studiis consuleremus, qui uno conspectu, quæ ad locorum obscuriorum illustrationem necessaria sunt, advertere poterunt. Ceterum Notis fusioribus, quæ ad calcem primi voluminis rejectæ sunt, brevis Chronologia præmissa est, quod ipsarum Notarum veluti fax quædam, & quasi commune quoddam sit fundamentum. Ad hæc singulis fere Opusculis in tomo secundo contentis Admonitiones præposuimus ad argumentum cujusque libri explicandum, aliasque circumstantias ad id pertinentes. Hæc fere sunt, quæ universim in hac novissima Bernardi editione præstitimus.

XV. Verum ut ad examen Tomi primi, qui Bernardinas Epistolas complectitur, descendamus; non mediocrem operam denuo adhibuimus in iis emendandis, illustrandis, ordinandis, & augendis. Ad emendationem quod attinet, varios variarum bibliothecarum codices consuluimus, Vaticanos, Colbertinos, Belgicos sancti Petri apud Gandavum, & Aureæ-vallis, præter eos, quibus in priori editione usi fuimus. Ex uno codice Corbeiensi quasdam aliquanti momenti inscriptiones restituimus, variaque loca tum ex eodem codice, tum ex duobus Colbertinis bonæ notæ, quorum unus signatus est num. 1410. alter num. 2476. Bernardi etiam Opuscula continens, cum quo eadem Opuscula contulimus. Ad hæc Notæ marginales singulis fere epistolis appositæ sunt ad historica maxime facta paucis explicanda.

XVI. De ordine Epistolarum diu anceps fuit cogitatio, an ordinem receptum servaremus, an potius novum institueremus. Variæ in utramque partem rationes sese offerebant. Ad servandum antiquum ordinem movebat primo antiquitas illius ordinis, quem ipso Bernardo adhuc vivente institutum fuisse constat, nimirum pro trecentis illis ac decem epistolis, quarum ultima est ea, quæ ad Arnoldum Bonævallis abbatem à Bernardo extrema scripta fuit. nam ceteræ, sparsim hinc inde dispersæ,

dispersæ, à posteris deinde in corpus epistolarum in editis libris redactæ sunt, non semel, sed per varia intervalla, prout sese vel collectoribus, vel editoribus obtulerunt. Deinde antiquo ordini favebat temporis ratio, in veteri illa epistolarum collectione utcumque servata: cum alias timendum esset, ne plus incommodi ex illius recepti ordinis mutatione, quam utilitatis consequeretur, ob receptas nimirum epistolarum citationes, ne quid dicam de sollemni ordine veterum exemplarium. In contrarium pugnabat epistolarum quarumdam confusio intolerabilis, ubi ordine præpostero aliquando responsio, ad quasdam litteras facta, longo intervallo eas præcedebat. Accedebat aliud ex eo consequens incommodum, quod ejusdem argumenti tractatio perturbate relata, à se ipsa divulsa & distracta erat. In his angustiis mediam inire viam satius visum est, vulgatum scilicet ordinem retinendo in prioribus trecentis ac decem epistolis: in aliis vero quæ subinde adjectæ sunt, eas ad rationes temporis revocando, apposito ad marginem ordine, quem unaquæque epistola antea obtinebat. Ubi vero quædam ex novo hoc ordine epistolæ præcedentibus cohærere debuerant, illarum lectionem præmittendam aut subjungendam esse monuimus. Sic antiquo ordini servatus est honos, & è novo sublata confusio. Sed ne veterem illum ordinem vivente ipso Bernardo concinnatum gratis dixisse videamur, testem appellamus Guillelmum, S. Theoderici quondam abbatem, qui ante Bernardum vivere desiit. Is enim in libro primo de vita sancti Doctoris, ipso superstite scripto, tradit num. 50. Bernardi ad Robertum consanguineum suum epistolam, quæ in medio imbre non fuerat madefacta, *ob tam grande miraculum in codice epistolarum ejus*, scilicet Bernardi, *à fratribus non immerito primam fuisse ordinatam.* Ceterum id à se factum memorat tertiæ Vitæ scriptor à nobis editus, quem Gaufridum sancti Viri notarium esse existimamus.

XVII. In omnibus tamen antiquis libris non omnino constans est epistolarum ordo, tametsi in plerisque cum vulgato consentit usque ad epistolam CCCX. qui numerus in omnibus item codicibus non habetur. Ex quo intelligitur, non unam, sed plures factas fuisse Bernardinarum Epistolarum compilationes. In tribus codicibus Vaticanis habentur illæ Epistolæ, & in primo quidem elegantissimo, signato num. 662. continentur epistolæ CCXCVI. eodem fere ordine atque in editis: quarum postrema est ad Hibernienses de transitu beati Malachiæ. In alio codice num. 664. idem etiam ordo in epistolis CCLII. ex quibus ultima est ad Hugonem militem Templi. Verum in tertio, qui num. 663. præditus est, exstant epistolæ CCXL. quarum ordo ab editis penitus diversus est: ita ut prima sit illa, quæ in antehac editis CCCXIII. ad Haimericum cardinalem: extrema CCLXXV. ad Eugenium papam de electione Autissiodorensi. In aliis codicibus idem fere ordo servatur atque in editis: nisi quod in Gandavensi monasterii sancti Petri hæc epistolarum compilatio dividitur in tres partes: quarum prima continet epistolas centum: altera epistolas sexaginta quatuor supra centum: tertia epistolas septuaginta sex: quarum pænultima est Bernardi ad Rorgonem de Abbatis-villa; ultima Johannis Casæ-Marii ad Bernardum. Et fortasse in nullo alio codice plures simul habentur Bernardi epistolæ, quam in isto Gandavensi: quo codice, vel certe simili, usus est Willermus Tornacensis monachus in suo Bernardino superius laudato, ubi epistolas ex prima, secunda, & tertia parte adducit. Ceterum in codice Vallis-claræ Ordinis Cisterciensis exstant epistolæ CCCVII. in Aureæ-vallensi CCCVI. utrobique postrema ad Arnoldum abbatem, quæ certe Bernardi extrema est. Primam illam haud dubie collectionem ad se mitti petebat Johannes Saresberiensis in epistola XCVI. ad Petrum Cellensem; cui in epistola sequenti *pro epistolis beati Bernardi* gratias agit.

XVIII. Jam vero ut de epistolarum accessione in hac editione facta (quod postremo loco tractandum erat) agamus; præmittendum est, in prima Bernardinarum epistolarum editione Bruxellensi anni MCCCCLXXXI. atque in Parisiensi anni MCCCCXCIV. exhiberi trecentas decem epistolas, quarum antepænultima est ad Arnoldum Carnotensem abbatem; pænultima ad Fratres Hibernienses in obitu sancti

Malachiæ episcopi, ultima ad Guidonem abbatem Arremarensem. In editione vero anni M D XX. per duos Claræ-vallenses monachos, ut diximus, adornata, exstant epistolæ omnino CCC LI. quarum extrema est ad Hugonem novitium, postea Bonæ-vallis abbatem. At epistola ad Arnoldum trecentesima decima est; epistola vero ad Hibernienses CCC XI. Hujus discriminis ratio est, quod in priori illa editione desunt epistolæ duæ, nempe epistola LXXXIV. quæ est secunda ad Simonem abbatem sancti Nicolai; & epistola CXLVII. ad Petrum abbatem Cluniacensem. Jodocus Clictoveus in sua editione anni M D XV. & in consequentibus habet epistolas tantum CCC L. omissa epistola ad Hugonem novitium, quæ in editione Basileensi anni M D LII. ab Antonio Marcellino restituta fuit, uti & in sequentibus usque ad Johannem Picardum. Is epistolas septem-decim jam vulgatis adjecit, sed absque ordine dispositas: quarum duas extra ordinem editis præmisit ex codice Pithœano: ceteras longo post vulgatas intervallo protulit ex bibliotheca sua Victorina. Detractis itaque quibusdam epistolis perperam repetitis, Horstius vulgatum earum numerum redegit ad CCC LXVI. quibus duas ex Bernardo Brito spurias; & ex codicibus Anglicanis septemdecim genuinas addidit, una cum epistola Fastredi abbatis coronidis loco adjecta, quæ numerum CCC LXXXVI. absolvebat. Denique in priori nostra editione epistolæ undecim additæ sunt: & in hac novissima epistolarum numerus ad CCCC XLIV. accrevit, tum ex viginti octo Bernardi epistolis recens in Germania repertis, & appendicis instar Horstio Coloniæ adjectis; tum ex quibusdam alibi inventis, tum denique ex aliis, sive ad Bernardum, sive in Bernardi causa scriptis, quæ ad Bernardinas illustrandas necessariæ visæ fuerunt. Omnes porro istas epistolas redigimus in tres classes: quarum prima, quæ priores epistolas CCC X. exhibet, antiquum ac vulgatum retinet ordinem: secunda ad epistolam CCCC XVII. reliquas Bernardi genuinas epistolas: tertia dubias, spurias, & alienas complectitur. Hæc fere sunt, quæ in primi tomi recognitione præstitimus: cetera diligens Lector facile observabit. Reliquis tomis singulis præfixa est sua Præfatio, in qua quid in unoquoque præstitum sit, abunde docetur.

XIX. Postremo quæ Bernardi Opera in variis bibliothecis delitescere causatus est Horstius, ea non esse Bernardi jam olim observavimus. Quippe *liber in Hexaëmeron*, est Arnoldi abbatis Bonæ-vallis in agro Carnutensi; *Commentarius in Psalmos pœnitentiales*, Innocentii tertii; *Expositio in Psalmum Afferte*, Richardi Victorini; alia *in psalmum L.* Urbani II. *Commentarius in Pauli epistolas*, Bernardi Clavonensis Augustiniani, teste Possevino. *Commentarius in Apocalypsim* à Caramuële falsò tributus Bernardo est: qui commentarius cum quædam Bernardi opuscula in codice subsequeretur sub titulo *cujusdam*, Caramuel legit *ejusdem*, atque hunc Bernardo, uti & præcedentia, adscripsit. Sane nulla superesse Bernardi Opuscula, saltem alicujus momenti, haud edita existimo, præter nonnullas epistolas, quæ hactenus desiderantur. Sunt autem sequentes, videlicet,

Epistola una ad Hugonem Pontiniaci abbatem, ut patet ex epistola XXXIII. ad eumdem num. I.

Epistolæ duæ ad Innocentium II. adversus Petrum Bisuntinum, ex epistola CXCVIII. Una item ad eumdem pro Petro Pisano, ex fine epistolæ CC XIII. Plures item ad eumdem pro introductione Præmonstratensium in Virdunense monasterium sancti Pauli, ex epistola CC LIII. num. I.

Una ad Ansellum subdiaconum Trecensem indicatur in epistola CC III. ad Attonem.

Una excusatoria ad Sugerium, in epistola CC XXIII. ad Joslenum num. I.

Duæ ad Johannem de Buzaio, in epistola CC XXXIII. ad eumdem.

Una ad Eugenium III. in gratiam episcopi Clari-montis, ex fine epistolæ CCLXXXIV. ad ipsum Eugenium. Item altera ad eumdem Eugenium pro ecclesia Tornacensi, ex Herimanno monacho Tornacensi, num. 115. *Spicil. tomo 12. p. 483.*

Una encyclica contra duella ad Remensem & Senonensem archiepiscopos, ad epis-

copos Suessionensem & Autisiodorensem, & ad Theobaldum & Radulfum Comites, ex epistola alias CCC LVIII. nunc CCC LXXVI.

Ad hæc Petrus Venerabilis in quadam epistola, quæ modo inter Bernardinas exstat ordine CCCLXXXVIII. refert fragmentum cujusdam sancti Doctoris epistolæ pro Anglico quodam abbate in hæc verba num. 4. *Quasi subversum sit judicium*, &c. quæ quidem in nullis Bernardi litteris legere memini.

XX. Meminit etiam Ordericus Vitalis unius Bernardi epistolæ ad Natalem abbatem Resbacensem pro Uticensibus monachis, qui S. Ebrulfi reliquias petebant, Guarino eorum abbate in primis id curante, & postulante à Natali abbate. *Gaufridus Claras-valles se ire velle intimavit: & si secum ire vellet. Annuit. Ambo itaque cum suis famulis Claras-valles abierunt: benigne à fratribus illius cœnobii suscepti sunt, qui Regulam sancti Benedicti omnino ad litteram observare satagunt. Domnum vero Bernardum, illius monasterii patrem, quæsierunt: cum eo locuti sunt, & plurima sciscitantes, magnam in eodem sapientiam invenerunt. De sanctis enim Scripturis luculenter tractavit, & votis eorum & interrogationibus satisfecit. Causam quoque Uticensium ut audivit, Guarinum abbatem benigne adjuvit, litterasque exhortatorias Resbacensi conventui destinavit... Guarinus ergo abbas epistolam venerabilis Bernardi protulit, quam Resbacensis conventus libenter suscepit, & audita libentius complere decrevit.* Ita Ordericus in libro VI.

XXI. Præter ea Ademarus Ecolismensis monachus in Chronico, ubi de origine Cartusiensium agit: *Hic Ordo*, inquit, *teste Bernardo*, *inter omnes ecclesiasticos Ordines primatum tenet*, *non ratione temporis*, *sed vigore sanctitatis. Unde ipse vocat eum speciosissimam columnam Ecclesiæ.* quod in editis non invenitur.

XXII. Denique Johannes Picardus, ex Johanne Mauburno in tractatu de habitu Canonicorum regularium, laudat quamdam epistolam ad Fulconem, ex qua hæc verba Mauburnus delibat: *Non comperies nigras aut griseas à collo dependentes: sed alias à mulierculis mutuantur à collo dependentes, rubricatas murium pelles.* quasi hæc verba ex quadam epistola nondum edita referantur. Verum ad sensum exstant in epistola secunda ad Fulconem num. XI. Item quæ idem Picardus ex eodem Mauburno tamquam haud vulgata refert de dotibus Cardinalis, hæc habentur in lib. IV. de Consideratione num. 12. Hæc sunt quæ de hac Epistolarum editione præmittere visum est operæ pretium.

§. II. *De Bernardi sanctitate, doctrina, & auctoritate in Ecclesia.*

XXIII. ANtequam ulterius procedamus, juvat expendere duos, qui Bernardo tribui solent, titulos, nempe quod sit *inter Doctores* MELLIFLUUS; atque ULTIMUS *inter Patres*, sed primis certe non impar. Doctoris nomen Ecclesia his tribuit, quorum doctrina publico ipsius suffragio approbata est, maxime ubi sanctitatis concentus accedit. Patres vocat eos, quos sanctitas, doctrina, & antiquitas commendat; doctrina, inquam, Scripturæ & Traditioni potius, quam rationibus philosophicis inhærens. Itaque Doctores appellari possunt statim à morte viri sancti doctrina illustres: Patres vero nonnisi quos recepta jam dudum auctoritas venerabiles fecit, & modus tractandi res, à philosophica ratione alienus. Utrumque elogium merito sortitus est Bernardus. Et primum quidem in ipsa ejus canonizatione eidem tribuit Alexander tertius in Missa, quam de eo tunc celebravit, dicto Evangelio, quod solis Doctoribus sanctis assignatur, ex Matthæi cap. v. *Vos estis sal terræ.* Diserte vero Innocentius tertius idem elogium confirmavit in Collecta à se composita, in qua *beatus Bernardus abbas & DOCTOR egregius* appellatur. MELLIFLUI adjectivum, quod recentius est, sancto Doctori asseruit Theophilus Raynaudus libello singulari, qui APIS GALLICANA inscribitur. Primi inter editores hoc epitheton in fronte apposuerunt, Lugdunensis quidem anno MDVIII. tum Jodocus Clictoveus anno MDXV. atque etiam duo illi monachi Claræ-vallenses jam superius laudati; idemque ab aliis subinde postea neglectum restituit Horstius. Verum inter elogia illud referre præstat: cum nudum sancti Bernardi nomen satis ipsius Ope-

rum titulum commendet, quod auctoris implet elogium. Sane si quod aliud epitheton Bernardo convenit, maxime Θεοδίδακτον, ab aliis editoribus eidem tributum; propterea quod doctrina non tam humanis viribus acquisita, quàm cælitus infusa præditus fuisse videatur.

XXIV. Quamquam ei non defuit labor & industria in legendis versandisque auctoribus, non modo sacris, sed etiam profanis, ut ex horum verbis subinde adductis manifestum est. Verum haud dubie in sæculo hæc didicerat juvenis, quæ etiam seni in memoriam aliquando recurrebant. At rebus theologicis accurate operam dederat monachus: quarum rerum cognitio quàm profunda & sublimis in eo esset, docent in primis Sermones duo in Cantica, nempe LXXX. & LXXXI. ubi de imagine Dei, quæ in Verbo & in anima est, & de simplicitate Dei tam alte & apte disserit, ut nemo melius ante vel post eum. Idem etiam dicendum de Christi pro nobis patientis satisfactione, quæ miro sane modo in epistola CXC. ad Innocentium explicatur. Ad hæc quid in Canonum scientia eximiis ejus de Consideratione libris comparari potest? Hinc confirmatur istud Leonis Magni effatum: *Verus recti amor in semetipso habet & apostolicas auctoritates, & canonicas sanctiones.* Denique Doctor sanctus quantum in Scripturæ sacræ lectione versatus fuerit, ubique clamant ejus scripta, » quæ nihil aliud quàm centones divinorum voluminum, ut Sixti Senensis verbis » utar, dici possunt, quippe undecumque veteris ac novi Testamenti sententiis ita » distincta, ceu gemmeis emblematibus, hisque adeo commode & apte insertis, » ut ibi nata esse credantur. Qui quidem scribendi modus sicut in quovis argumento promiscue usurpari non decet; ita in rebus sacris non debet improbari. Huc enim adduci potest quod Apostolus ait: *Si quis loquitur, quasi sermones Dei.* Quod vero Bernardus quosdam Scripturæ locos in sensum improprium ac minime litteralem quandoque detorquet, adeo ut ludere potius in verbis, quàm verba ipsa exponere videatur: id sane ea ratione excusare licet, quod in Scriptura multiplicem sensum, qui ad mores informandos conducat, accommode erui posse crediderit vir sanctus, præsertim ubi non de fide agitur, sed de pio quodam argumento exornando, ad excitandam scilicet auditorum attentionem ac delectationem.

XXV. Jam vero sanctissimum virum non tantum in Scripturæ sacræ, sed etiam in sanctorum Patrum lectione apprime, quantum ferebant variæ ipsius occupationes, versatum fuisse, nemo infitiabitur, qui ejus scripta diligenter lectitarit. Nam & Patres aliquando, eorumque sententiæ in his laudantur, & doctrina eorum per
Vita lib. 1. num. 23. omnia ejus opera respersa est. Unde cum *quercus & fagos* se magistros habuisse dicit, id eo modo interpretandum est, quem Cardinalibus ipse suggerit in lib. IV. de Consideratione num. 12. nempe *in omni re orationi plus fidendum, quam propriæ indus-*
Vita lib. 3. num. 3. *triæ vel labori.* quod Bernardo re quidem vera Gaufridus aptavit. Ceterum quantum ex lectione Patrum, præsertim sancti Augustini, profecerit, probat in primis liber de Gratia & libero arbitrio, quod Augustinianæ doctrinæ eruditum quoddam summarium est. Ambrosium Augustino adjungit in epistola seu Opusculo XI. ad Hugonem Victorinum; additque, ab his duabus Ecclesiæ columnis non facile se avelli. Athanasium item laudat in Opusculo X. contra Petrum Abaëlardum; aliquando etiam Gregorium Magnum. Denique in clausula homiliarum de laudibus Virginis, multa *à Patribus* accepisse se fatetur. Mirum vero est, hominem sanctum, tot morbis & infirmitatibus obnoxium, tot curis distractum, negotiisque non modo domesticis, (quæ sane nec levia, nec pauca erant in tam numeroso monachorum cœtu) sed maxime publicis interpellatum, parem fuisse, aut tot libris legendis, aut tam disertis eruditisque scriptis elaborandis: adeo ut præter naturale ingenium, quod in eo excellentissimum & sublimissimum erat, divinam quamdam ipsi loquenti, agen-
Vita lib. 3. num. 7. ti, docenti, ac scribenti sapientiam adfuisse nemo dubitare possit. Unde *confessus est aliquando*, ait Gaufridus, *sibi meditanti vel oranti sacram omnem, velut sub se positam & expositam, apparuisse Scripturam.* Etsi vero fateri solitus erat, se melius Scriptura-
Vita lib. 1. num. 24. rum sensum assequi *in primæ originis suæ fonte, quàm in decurrentibus expositionum rivis;*

sanctos tamen & orthodoxos earum expositores humiliter legens, nequaquam eorum sensibus suos sensus æquabat, sed subjiciebat formandos: & vestigiis eorum fideliter inhærens, sæpe de fonte, unde illi hauserant, & ipse bibebat. Hæc sancti Doctoris erga sanctos Patres reverentia passim elucet in ejus scriptis, ut in epistola XCVIII. num. 1. Sermone V. in Cantica num. 6. & alibi. Ad eos porro legendos otium ipsi concessit diutina illa infirmitas, quæ primis præfecturæ suæ annis ipsum à cœtu fratrum abesse, & quasi privatum seorsim in monasterio degere coëgit, primo quidem *ex præcepto* Guillelmi *episcopi* Catalaunensis, *& abbatum* sui Ordinis, testante altero Guillelmo abbate: (Ibid. num. 33. & 40.) deinde vero ex vi ingravescentis infirmitatis. Vidit illum Guillelmus abbas *feriatum ab omni sollicitudine domus, tam interiori, quam exteriori, vacantem Deo & sibi, & quasi in deliciis paradisi exsultantem.* Tunc vir sanctus disseruit illi *de Cantico canticorum*, uti fusius ille prosequitur. Accessit Bernardo convalescenti ad impetrandam in sacra studia feriationem procuratio Girardi germani sui, qui ejus vices in monasterio ita supplebat, ut Bernardus Sermone XXVI. in Cantica ei adscribat spiritualium studiorum suorum profectum. Hæc vero studia erant, orare, legere, scribere, meditari, & similia, ex Sermone LI. in Cantica num. 3. Sic beatus Pater vixit per annos quindecim, id est à condito monasterio Claræ-vallensi ad schisma Petri Leonis: quo tempore magnis arduisque rebus adhibitus, talis demum evasit, qualem postea tota Europa, ne dicam orbis universus, admirata est.

XXVI. Non immerito itaque magnus ille Nicolaus Faber, Ludovici Justi præceptor, teste Francisco Balbo in ejus vita, cum Patres omnes summopere venerari solitus erat, tum maxime divum Augustinum, cujus lectioni assidue inhærebat, & ex recentioribus *divum Bernardum, quem* ULTIMUM PATRUM *nominabat.* Et certe hoc elogium nullus veterum melius meruerit secundum Augustinum, quam Bernardus, nullus ita post eum: cum nulli aut sanctitas miraculis & factis illustrior, aut doctrina purior, Traditionisve tenacior, aut dicendi, scribendive modus divinior, aut denique major fuerit auctoritas. *Cujus enim*, ut Guillelmi verbis utar, *voluntati sic detulit, cujus consilio sic se humiliavit omnis tam sæcularis, quam ecclesiasticæ dignitatis altitudo? Reges superbi, principes & tyranni, milites & raptores sic eum timebant, ut videatur in eis impletum, quod in Evangelio legitur Dominus dixisse discipulis suis:* ECCE, *inquit,* DEDI VOBIS POTESTATEM CALCANDI SUPER SERPENTES *&c. Porro inter spirituales.. longe ei alia auctoritas erat. Sicut enim dicitur per Prophetam de sanctis animalibus, quia cum fieret vox supra firmamentum, quod imminebat capiti eorum,* STABANT, ET SUBMITTEBANT ALAS SUAS: *sic hodie, inquit, ubique terrarum spirituales quique, loquente eo seu tractante, stant cedendo præcedenti, & sensibus ejus vel intelligentiis submittunt sensus vel intelligentias suas. Testantur hoc scripta ejus* &c. Merito proinde Cæsarius Heisterbacensis monachus ait tantam fuisse ejus auctoritatem, *ut per unius os Bernardi purpurati patres, reges, principesque terrarum, quasi per* COMMUNE MUNDI ORACULUM, *loquerentur.* Hæc sancti Doctoris existimatio ad nostram usque ætatem propagata est, ut fidem faciunt illustrium virorum de eo testimonia: in quibus Bartholomæus à Martyribus, piissimus ille Bracarensis antistes, Bernardi cultor & admirator, non inferiorem locum obtinere debet.

(Vita lib. 1. num. 70.) (Cæsar lib. 14. de mirac. c. 17.)

XXVII. Hanc porro auctoritatem cum multa ei viventi conciliabant, tum maxime eximia ejus in honoribus ipsis humilitas, quo nihil, ipsius Bernardi judicio, sublimius. Audi Ernaldum. *Plurima autem in eum probabilia & laude digna concurrunt. Alii namque doctrinam, alii mores, alii mirantur miracula. Ego quidem*, ait ille, *bis omnibus honorem defero: sed præ omnibus, quantum in me est, hoc sublimius duco, hoc propensius prædico, quod cum esset vas electionis, & nomen Christi coram gentibus & regibus ferret intrepidus, cum obedirent ei principes mundi, & ad nutum ejus in omni natione starent episcopi, cum ipsa Romana ecclesia singulari privilegio ejus veneraretur consilia, & quasi generali legatione concessa, subjecisset ei gentes & regna; cum etiam, quod gloriosius judicatur, facta ejus & verba confirmarentur miraculis: numquam excessit, numquam supra se in mirabilibus ambulavit: sed de se semper humiliter sentiens., venerabilium operum non*

(Bern. in Hom. 4. de laud. Virg. n. 9.) (Vita lib. 2. n. 25.)

ſe auctorem credidit, ſed miniſtrum; & cum eſſet omnium judicio ſummus, ſuo ſibi judicio
[Vita lib. 3. num. 22.] *conſtitit infimus.* Quippe *vincebat ſublimitatem nominis humilitas cordis: nec tantum poterat univerſus eum mundus erigere, quantum ſe ipſe dejicere ſolus.* Neque vero tanta ſui demiſſio & abjectio profectum ejus apud alios minuebat, immo amplius augebat.
[Ibid. n. 8.] *Nimirum quo humilior, eo ſemper utilior fuit populo Dei in omni doctrina ſalutari.*

XXVIII. Patris ſanctitati ex æquo reſpondebat ſanctimonia filiorum, quæ in Patris etiam gloriam redundabat. Teſtis ipſa Romana curia, quæ Innocentium ad
[Vita lib. 2. num. 6.] Claram-vallem comitata eſt. *Flebant epiſcopi, flebat ipſe ſummus Pontifex; & omnes mirabantur congregationis illius gravitatem, quod in tam ſollemni gaudio oculi omnium humi defixi, nuſquam vagabunda curioſitate circumferrentur; ſed comploſis palpebris, ipſi neminem viderent, & ab omnibus viderentur. Nihil in eccleſia illa vidit Romanus quod cuperet. Nulla ibi ſupellex eorum ſollicitavit aſpectum; nihil in oratorio, niſi nudos viderunt parietes. Solis moribus poterat inhiare ambitio, nec damnoſa poterat eſſe fratribus hujuſmodi præda, cum minui non poſſet aſportata religio.* His columnis ac præſidiis fulta erat
[Vita lib. 3. num. 21] Bernardi auctoritas: adeo ut *auſteritatem ſuavitas morum tolleret, auctoritatem ſancti-*
[lib. 1. n. 28] *tas conſervaret: quaſi de cælo afferens inter homines miraculum quoddam conquiſitæ apud Deum pluſquam humanæ puritatis.* Porro ſanctitatem illam ac puritatem atteſtabantur miracula, quæ adeo clara & illuſtria fuerunt, ut etiam ejus adverſarii ea fa-
[lib. 3. n. 10.] terentur: tam crebra & frequentia, ut Bernardus ipſe obſtupeſceret, apud Gaufridum.

XXIX. Non mirum proinde, ſi tantum potuit ejus auctoritas, primum quidem
[Guill. lib. 1. num. 42.] *circa reſuſcitandum*, ut Guillelmus loquitur, *in monaſtico ordine antiquæ religionis fer-*
[Gaufrid lib. 3. n. 12.] *vorem*: deinde, ex Gaufrido, *in catholicorum moribus corrigendis, in ſchiſmaticorum furoribus comprimendis, in hæreticorum erroribus confutandis.* quod tum ex ejus Vita, tum ex ejuſdem ſcriptis, maxime ex epiſtolis manifeſtum eſt.

§. III. *De Bernardi profectu in emendandis moribus clericorum, monachorum, & laïcorum.*

XXX. Corruptos ſui ſæculi mores paſſim luget ac deplorat vir ſanctus, maxime in Eccleſiæ miniſtris, quorum pleroſque ad meliorem frugem adduxit: adeo ut tota Eccleſiæ ac Cleri, in primis Gallicani, facies ſuis monitis ac ſermonibus penitus immutata fuerit, & in antiquum decus reſtituta. Quippe Eugenium, virum ſanctiſſimum, Romanæ ſedi ſuppeditavit, atque in eo Romanos Pontifices omnes ad rectam & legitimam ſuæ dignitatis adminiſtrationem erudivit & accendit, libris editis de Conſideratione, plane divinis. In epiſcopis Henricum Senonenſem, Stephanum Pariſienſem, alioſque permultos ab aulico vivendi genere ad mores epiſcopali ordine dignos revocavit: multos etiam è ſuis in aliorum
[* Vita lib. 2. num 49.] exemplum epiſcopos * protulit. Clericis omnibus ſalutaria monita dedit in Sermone de converſione ad clericos. Quæ omnia ſi quis accurate videre cupit, legat librum ſextum de vita ſancti Bernardi gallice edita, cujus vitæ tres libri poſteriores ex ejus ſcriptis magna cum pietate & cum inſigni delectu contexti ſunt. De moribus & officio Epiſcoporum legenda in primis epiſtola XLII. ad Henricum Senonenſem, quæ in Tractatuum claſſem modo tomo ſecundo relata eſt. Merito itaque
[Spicil. tomo 12. p. 311.] in libro de epiſcopis Virdunenſibus dicitur is eſſe Bernardus, *cujus conſiliis regna & eccleſia Gallicana hodie*, inquit auctor, *innituntur.*

[Vita lib. 1. num. 7.] XXXI. Erat in eo mirifica dicendi gratia, *ut non poſſet ne ipſius quidem ſtilus, licet eximius, totam illam dulcedinem, totum retinere fervorem. Quippe placabilem, & perſuaſibilem, & eruditam linguam dederat ei Deus, ut ſciret, quem & quando deberet proferre ſermonem: quibus videlicet conſolatio vel obſecratio, quibus exhortatio congrueret vel increpatio: ut noſſe poterunt aliquatenus qui ejus legerint ſcripta, etſi longe minus ab eis, qui verba ejus ſæpius audierunt.* Quod ſi ejus ſcripta legendo ita accendimur: quanto magis illi, qui loquentem audiebant? Non itaque mirum, quod Deus tot & tanta in ſui temporis hominum ſalutem per eum operatus eſt.

XXXII. Quis vero explicet, quæ & quanta ab eodem patrata sint ad monastici instituti primigenium fervorem denuo suscitandum? Testantur hoc eximiæ ejus hac de re epistolæ ac scriptiones, liber de Præcepto & dispensatione, Apologia ad Guillelmum abbatem, variique Sermones: in quibus monachos ad retinendum revocandumque veterum Patrum primarium institutum animavit, id est ad pœnitentiæ labores, austeritates, modestiam & humilitatem, paupertatem, mundi contemtum, amorem solitudinis ac silentii, & ad continuum profectum: in quibus totius rei monasticæ cardinem versari intelligebat. Hinc non immerito Petrus Venerabilis in epistola, quæ est inter Bernardinas CCXXVIII. vocat eum num. 30. *lacteam fortemque columnam, cui innititur monastici Ordinis ædificium; ac rutilum sidus*, quod *exemplo, verboque non solum monachis, sed & toti Latinæ ecclesiæ suo tempore insigniter lucem donavit.*

XXXIII. Laurentius de Leodio in libro de Episcopis Virdunensibus, duos Ordines, Cisterciensem & Præmonstratensem, comparat cum duobus Cherubin propitiatorium obumbrantibus: *quorum unus Cisterciensis, duce Bernardo sanctissimi nominis abbate, monasticum Ordinem, jam pæne lapsum, ad primam apostolicæ vitæ normam reparavis.* Spicil. tom. 12. p. 321. *Et Cisterciensis quidem, per istud temporis*, inquit, *triennium, jam in ducentas circiter abbatias magni nominis, meriti, & numeri accrevit; & usque in barbaros Sarmatas & extremos Scythas jam diffundi cœpit.* Tantum potuit Bernardi fama & opinio sanctitatis, ejusque discipulorum! Inde factum est, ut Ordinis Cisterciensis, qui Bernardum alumnum habuit, quasi fundator habitus sit ipse Bernardus, ab ejusque monasterio Claræ-vallensi dictus Ordo Claræ-vallensis suo tempore; immo postea & S. Bernardi. etsi id vetuit Innocentius VIII. in litteris unionis monasterii Claræ-vallensis cum Cisterciensi. Hinc in litteris Alberonis episcopi Virdunensis apud Laurentium mox laudatum, abbates Trium-fontium & de Caladia dicuntur *de Ordine Claræ-vallensi.* Ibid. p. 322. & à Petro Cellensi *Cisterciensis sive Claræ-vallis Ordo* vocatur in lib. I. epistola XXIV. Sic in epistola Samsonis Remensis antistitis, quæ est ordine CCCCXXXV. inter Bernardinas, *Ordinis Claræ-vallensis* mentio non semel habetur. Quamquam dici potest, Ordinis Claræ-vallensis nomine lineam tantum Claræ-vallensem, non totum Ordinem, sæpius designari.

XXXIV. Qualis ac quanta fuerit sive Cisterciensium, sive Claræ-vallensium sub Bernardo districtio & rigiditas, non est necesse hoc loco exponere, quando id satis superque patet tum ex Bernardi litteris ac scriptis, tum ex ipsius Vita, maxime ex lib. I. cap. V. ubi primi Claræ-vallis incolæ Deo servisse memorantur *in paupertate spiritus, in fame & siti, in frigore & nuditate, in vigiliis multis. Pulmentaria sæpius ex foliis fagi conficiebant. Panis ex hordeo, & vicia, & milio erat.* Ita Guillelmus testis oculatus. Bernardo in epistola I. ad Robertum, *olus, faba, pultes, panisque cibarius cum aqua*, Cisterciensium deliciæ perhibentur. Nec aliæ apud Fastredum in epistola sua inter Bernardinas. *Tanta in cibo parsimonia*, inquit Stephanus Tornacensis in epistola LXXII. *ut duobus tantum pulmentis utantur, quæ aut ager ex leguminibus, aut ex oleribus hortus affert. Ipsi pisce tanto rarius utuntur, quanto frequentius apud eos audiri solet, quam videri.* Plura vide sis apud eumdem auctorem, & apud Petrum Cellensem. Perseveravit hic Ordinis vigor non modo ad finem sæculi XII. quod patet ex Petri Blesensis epistola LXXXII. sed etiam ultra medium sæculum XIII. testante Jacobo à Vitriaco in Historiæ occidentalis cap. XIII. *Carnes*, inquit, *nisi in gravi infirmitate non manducant. Piscibus, ovis, lacte, & caseo non vescuntur communiter* &c. Eamdem vitæ severitatem nos Galli etiam nunc reflorescere conspicimus in piissimis monachis beatæ Mariæ de Trapa, aliisque nonnullis eorum imitatoribus: qui vitæ suæ puritate, austeritate, solitudinis amore, silentio, labore, aliisque religiosis virtutibus, id factu possibile adstruunt, quod de Bernardo, ejusque discipulis legebamus, nec fere credebamus.

XXXV. Subjungit idem Jacobus à Vitriaco in capite sequenti, feminarum sexum fragiliorem *à principio Ordinis ad tantæ districtionis severitatem* adspirare ausum

non fuisse; sed id demum in morem postea venisse. Verum tamen vivente ipso Bernardo non fuit omnino expers istius instituti femineus sexus. Id probat Hermannus Laudunensis monachus in lib. III. de miraculis sanctæ Mariæ cap. XVII. ubi agit de Monsteriolo, Cisterciensium virginum ad Laudunum parthenone, à Bartholomæo episcopo constructo: in quo sanctimoniales sub Guiburge abbatissa, *depositis omnibus lineis indumentis atque pelliciis, solis tunicis laneis utebantur; & non solum nendo vel texendo, sed etiam in agris fodiendo, & cum securi & ligone silvam succisam exstirpando, spinas & vepres evellendo, manibus propriis assidue laborantes, cum silentio victum sibi quærebant, vitamque Claræ-vallensium monachorum per omnia imitabantur.*

XXXVI. Longius progrederetur oratio, si quotquot Bernardus ad monasticam vitam pertraxit, illustriores utriusque sexus homines, quos scilicet novimus, in medium adduceremus: quales fuere Henricus, Ludovici VI. Francorum regis filius, Ermengardis Britanniæ ducissa, Adelaïs Lotharingiæ, & alii, aliæque innumeræ. Verum illud paullo minus prædicandum & mirandum, quod hominibus in Vita lib. 2. num. 52. sæculo remanentibus piissimam & rectissimam vivendi rationem persuasit. *Adhæsit ei præ omnibus quidem ex principibus Comes Theobaldus, & se, & sua in subsidia Claræ-vallis exposuit, & in manibus Abbatis posuit animam suam, deposita altitudine principali, se inter servos Dei conservum exhibens, non dominum, ut obediret ad omnia, quæcumque domus illius infimi postulassent.* Quid tantus Princeps monente & hortante Bernardo præstiterit, tum in construendis, dotandis, juvandisque monasteriis, tum in egenis sublevandis, tum denique in exercendo optimi Principis officio, testis est Ernaldus abbas, ex quo præmissa retulimus: testes etiam Bernardi epistolæ de eodem. Theobaldi pium studium æmulabatur nobilis & illustris femina Beatrix, ut discimus ex epistola CXVIII. Denique quantum Bernardi auctoritas in corrigendis Ibid. n. 37. & seq. hominum moribus valuerit, exemplo est conversio Guillelmi Aquitaniæ ducis, quem ex pertinacissimo schismatico obsequentissimum & piissimum principem effecit. Vita lib. 3. num 29. Ut paucis cum Gaufrido absolvam, *quæ scelera non arguit? quæ odia non exstinxit? quæ scandala non compescuit? quæ schismata non compescuit? quas hæreses non confutavit?* Verum hæc duo postrema, nempe quæ ad schismata & hæreses pertinent, peculiarem exigunt tractationem.

§. IV. *De Schismate Anacleti per sanctum Bernardum compresso.*

XXXVII. Etsi Baronius, aliique scriptores ecclesiastici, de schismate, post Honorii II. obitum anno MCXXX. Innocentium inter & Anacletum conflato, multa scripsere; nonnulla tamen ampliori explicatione egent, quæ ex veterum monumentorum lectione supplere conabimur, ad illustrandas Bernardi hoc de argumento epistolas. Atque ut ordine procedat oratio, primo quidem inquirendum, quales Gregorius de sancto Angelo cardinalis, & Petrus Leonis (nam hæc Innocentii & Anacleti prima nomina erant) ante schisma fuerint. Deinde propius considerandа Innocentii electio, ejusque accidentia & conditiones, atque Anacleti oppositio. Postremo quid exinde consecutum sit, investigandum.

XXXVIII. Petrus Leonis, ex gente Leonina Romanus, ex monacho Cluniacensi creatus est primum (si Onuphrio credimus) à Paschali II. diaconus cardinalis tit. sanctorum Cosmæ & Damiani: dein à Callisto II. presbyter cardinalis sanctæ Mariæ trans-Tiberim, tit. Callisti, anno MCXX. *Fuit hic Petrus*, uti ex Chronico Mauriniacensi discimus, *Petri filius, filii Leonis. Leo vero à Judaïsmo pascha*, id est transitum, *faciens ad Christum, à Leone baptizari, & ejus nomine meruit insigniri.* Leonem IX. interpretare. *Hic vir*, scilicet Leo ex Judæis, *quia scientissimus erat, in curia Romana magnificus effectus, genuit filium nomine Petrum, magnæ famæ, magnaque potentiæ post futurum. Ea tempestate inter Regem Teutonicorum, qui ex successione Karoli Magni Romanorum patricius erat, & ecclesiam Romanam illa turbulentissima de investituris orta est seditio. In qua vir ille in tantum armis strenuus, consilio providus, & ecclesiæ Romanæ fidelis exstitit, ut ei cum ceteris munitionibus, quæ Romæ sunt, illam quoque, quæ*

illius

illius urbis videtur obtinere similitudinem, turrim dico Crescentii, quæ à parte Galliarum in parte Tiberini pontis sita est, Papa committeret, & eum præ ceteris familiarem haberet. Hac occasione mirabiliter excrescens, quotidie sui melior efficiebatur, & divitiis, possessionibus, honoribus augmentabatur. Hæc præmittenda fuerunt, quoniam ex Petri genere, Judaïsmo, potentia, turre Crescentii, (arcem sancti Angeli appellant) quâ Anacletus se tutabatur, pendet rei gestæ notitia. Pergit Chronographus Mauriniacensis. *Inter ceteram sobolem, cujus plurima multitudine sexus utriusque à quibusdam antichristus gloriabatur, genuit hunc Petrum, de quo sermo nunc est: qui litteris traditus, à quibusdam Antichristi præambulus appellabatur.* Hoc convicium ex consequentibus seu ex eventu ei impositum existimem. *Iste studii gratia Gallias atque Parisius adiit: & cum repatriaret, apud Cluniacum, ditissimum atque sanctissimum cœnobium, monachilem habitum induit. Aliquantisper inibi regularibus institutionibus imbutus, à papa Paschali II. patris admonitione retrahitur ad curiam; & cardinalis effectus tempore Callisti papæ, cum eodem Gregorio, qui postea Innocentius II. missus ad Gallias, Carnoti, Belvacique Concilia celebravit.* Nulla hic mentio de titulo diaconi cardinalis, quem titulum Petro Leonis à Paschale concessum fuisse Onuphrius tradit. qua in re potior est auctoritas Chronographi Mauriniacensis, ejus temporis æqualis.

XXXIX. Gregorius diaconus cardinalis tit. sancti Angeli ab Urbano II. creatus dicitur; ac deinde legatus à Callisto II. in Galliam missus cum Petro Leonis, anno MCXXIV. Sagium Neustriæ civitatem cum eo accessit, teste Orderico in lib. XII. De hac legatione ita scribit Vincentius in libro secundo de vita Stephani Grandimontensis cap. XLIX. *Excellentissimi quoque cardinales, Gregorius & Petrus Leonis, inter quos postmodum de papatu schisma fuit, cum in Galliam missi, in partibus Lemovicis legatione sua fungerentur, ad hunc virum Dei Stephanum pariter convenerunt.* Et quidem constitutioni Sugerii abbatis anno MCXXV. subscripserunt ambo ut legati apud Chesnium. *Ego* PETRUS *Sedis apostolicæ presbyter cardinalis & legatus laudo & confirmo. Ego* GREGORIUS *sancti Angeli diaconus cardinalis & apostolicæ Sedis legatus* &c. Eodem tempore Bernardus quasdam epistolas scripsit Petro diacono cardinali legato, nimirum epistolas XVII. & sequentes: quem ipsum esse Petrum Leonis aliquando cum Manrico opinatus sum. At cum Petrum illum, cui Bernardus scribit, diaconum, non presbyterum cardinalem fuisse constet; epistolæ illæ Petro Leonis convenire non possunt, qui tunc sine dubio presbyter cardinalis erat, ut probat non solùm Onuphrius cum aliis, sed etiam præmissa ipsius Petri subscriptio, atque Sugerii testimonium, quod mox adducemus. Itaque Petrus ille diaconus cardinalis ac legatus, cui Bernardi superiores epistolæ inscriptæ sunt, fortassis is ipse fuerit, qui adversus Pontium abbatem Cluniacensem exauctoratum, ejusque fautores Pontianos, in Galliam accessit ex mandato Honorii papæ: cujus rei auctorem habemus Petrum Venerabilem in lib. II. de miraculis cap. XIII. *Decesserat jam è vita supra scriptus venerandus papa Calixtus, nec se inferiorem papam Honorium acceperat successorem. Hic tanta ecclesiæ* Cluniacensis *tantos tumultus audiens, misso de latere suo legato, domino scilicet Petro cardinali, Pontium & Pontianos, qui tunc sic vocabantur, omnes, adjuncto sibi Lugdunensi primate Hubaldo, terribili anathemate condemnavit.* Cujus vero tituli is cardinalis fuerit, non facile est definire. nam plures tunc temporis erant, præter Petrum Leonis, eo nomine cardinales; nimirum Petrus episcopus Portuensis, Petrus Pisanus tit. sanctæ Susannæ, Petrus Burgundus tit. sancti Marcelli, Petrus tit. sancti Æquitii, qui prima Honorii creatione promotus est anno MCXXV. Petrus presbyter cardinalis tit. sanctæ Anastasiæ anno sequente, ac demum biennio post Petrus diaconus tit. S. Hadriani. Sed ante horum duorum creationem Bernardi epistolæ scriptæ videntur.

Orderic. p. 877.

Chesn. tom. 4. pag. 547.

XL. Interea moritur Honorius Pontifex medio Februario anni MCXXX. Præcedentem assignat Chronographus Mauriniacensis de more Gallicano, quo novi anni initium à Paschate deducebatur. Tum *Cardinales*, ait idem Chronographus, *qui cum cancellario Haimerico inibi aderant, & Honorio infirmanti assederant*, GREGO-

RIUM *quemdam*, eum scilicet quem modò laudabamus, *scientia ac religione præclarum, sibi præficiunt, & nimis festinanter, ut à quibusdam dicitur, pontificalibus induunt insignibus. Id illius gratia dispensationis factum dicunt, ut Petrum quemdam, qui sæculariter ad papatum videbatur adspirare, spe sua frustrarentur. Fuit hic Petrus Petri filius, filii Leonis*, & cetera, quæ superius de eo retulimus. Factum clarius exprimit Sugerius in libro de vita Ludovici Grossi, ubi ait, *Romanæ ecclesiæ majores & sapientiores*, exstincto Honorio, *ad removendum Ecclesiæ tumultum* consensisse, *apud sanctum Marcum, & non alibi, & nonnisi communiter Romano more celebrem fieri electionem. at qui assiduitate & familiaritate propinquiores Apostolici fuerant, timore tumultuantium Romanorum illuc convenire non audentes, antequam publicaretur domini Papæ decessus, personam venerabilem, cardinalem de sancto Angelo diaconum Gregorium, summum elegisse Pontificem. qui autem Petri Leonis parti favebant, apud sanctum Marcum pro pacto alios invitantes convenisse; dominique Papæ morte comperta, ipsum eumdem Petrum Leonis, cardinalem presbyterum, multorum, & episcoporum, & cardinalium, & clericorum, & Romanorum nobilium consensu votive elegisse*: sicque schisma perniciosum conflatum fuisse. Prior itaque erat Innocentii electio: sed præpropera, nec ab universo eligentium cœtu facta. *Cum autem Petri Leonis pars tum parentum suffragio*, addit Sugerius, *tum Romanæ nobilitatis præsidio prævaleret*; Innocentius Urbem deserit, & ad partes Galliarum navigio descendit, *nuntiisque ad regem Ludovicum destinatis*, ejus opem efflagitat. Quam ob rem Ludovicus Stampas indicit *concilium archiepiscoporum, episcoporum, abbatum & religiosorum virorum; & eorum consilio magis de persona, quàm de electione investigans*, Innocentio dat manus, auctore Bernardo, in cujus suffragium totius Concilii vota convenetant, teste Ernaldo in libro secundo de ejus vita, cap. I. Sub hæc Sugerius, uti ipse persequitur, mandato Regis obviam Innocentio missus Cluniacum usque: cujus loci abbas Petrus Venerabilis & monachi Anacleto, monacho quondam suo, Innocentium prætulerant, ut postea notabimus ad epistolam CXXVI. Rex ipse usque ad Floriacense sancti Benedicti monasterium cum regina & filiis suis Papæ occurrit, & regium verticem, *tamquam ad sepulcrum Petri inclinans, pedibus ejus procumbit*. Ejus exemplo rex Angliæ Henricus, itidem Innocentio *Carnotum occurrens, devotissime pedibus ejus prostratus*, suam suorumque obedientiam ei promittit. Innocentius vero *visitando Gallicanam ecclesiam, ad partes se transfert Lotharingorum. Cui cum imperator Lotharius civitate Leodii cum magno archiepiscoporum, & episcoporum, & Teutonici regni optimatum collegio celeberrime occurrisset; in platea ante episcopalem ecclesiam humillime seipsum stratorem offerens, pedes per medium sanctæ processionis ad eum festinat, alia manu virgam ad defendendum, alia frenum albi equi accipiens, tamquam dominum deducebat. Descendente vero tota statione, eum suppodiando deportans, celsitudinem paternitatis ejus notis & ignotis clarificavit*. Hæc anno MCXXX. gesta: ubi Sugerius silet de Bernardo, quem assiduum Innocentii comitem itineris per Galliam fuisse ex Ernaldo discimus.

XLI. Antequam cetera persequamur, non ab re fuerit observare, quid tunc temporis Leodii actum sit. Id explicant Annales Magdeburgenses seu Saxonici mss. ad annum MCXXXI. *Dominica ante mediam Quadragesimam*, XI. *Kal. Aprilis, celeberrimus conventus* XXXVI. *episcoporum & principum fit Leodii, domno Apostolico Innocentio & rege Lothario ac regina præsentibus: ubi multa tam de ecclesiasticis, quàm de regni utilitatibus provide ordinata sunt. Ibidem Halberstadensis episcopus Otto, ab Honorio papa jam triennio episcopatu privatus, interventu regis & principum, officii sui restitutionem promeruit*. Ernaldus tradit, eo in conventu actum de investituris, quas tandem Lotharius, agente Bernardo, Ecclesiæ remiserit. Hoc concilium præcesserat synodus Wirceburgensis; uti habent iidem Annales, ab auctore æquali scripti. *Concilium* XVI. *episcoporum mense Octobri à rege Wirceburg congregatur, cui affuit archiepiscopus Ravennæ, apostolicæ Sedis legatus: ubi Gregorius, qui & Innocentius, qui Petro Leoni in electione prævaluit, à Lothario rege & omnibus ibi congregatis eligitur, & confirmatur*.

XLII. Post conventum Leodiensem Innocentius, teste Sugerio, remeat in Franciam, Paschæ festum apud sanctum Dionysium transigit, & *transactis tribus post Pascha diebus*, Parisios accedit. *Exinde Galliarum ecclesias visitando, & de earum copia inopiæ suæ defectum supplendo, cùm per terram aliquantisper deambulasset, Compendii demorari elegit.* Subinde concilio Remis habito, ut tradit Sugerius, & quidem XIV. *Kal. Novembris*, testante Dodechino, ibidem Ludovicus Junior regia insignia ab Innocentio accepit VIII. Kalendas easdem, prout notavit Robertus Sigeberti continuator. Annales Saxonici mss. ad annum MCXXXI. *Innocentius Papa, iterum collectis ecclesiasticis viris*, id est post synodum Leodiensem, *& fidelium turbis, apud Remensem urbem in festo sancti Lucæ grandi synodo per aliquot dies præsidebat.* Addit Sugerius, Papam *soluto Concilio*, Autisiodori moras egisse; ac demum cum Lothario repetiisse Italiam. Autisiodori moram Chronographus concilio Remensi postponit.

XLIII. Ernaldus in libro secundo de vita Bernardi cap. 1. concilium Remense ante Leodiense collocat, atque Innocentium Leodio Claram-vallem; ac deinde, post brevem in Gallia moram, cum Lothario Romam contendisse scribit. At synodum Remensem Leodiensi posteriorem esse constat, tum ex Sugerii narratione, tum ex Annalibus Saxonicis, sed maxime ex Chronico Mauriniacensi, in quo Innocentii iter accurate describitur. Tradit quippe Chronographus, post agnitum Carnoti ab Henrico Anglorum rege Innocentium, *statutum fuisse in curia ad patricium Romanorum & Teutonicorum regem iter dirigere, & de Carnoto statione prima apud Mauriniacum hospitari.* quod Benedictinorum monasterium est in suburbio Stampensi. In illo vero comitatu, præter episcopos & cardinales, adfuisse *Bernardum abbatem Clararum-vallium, qui tunc temporis in Gallia divini verbi famosissimus prædicator erat*, & Petrum Abaëlardum monachum & abbatem, qui *vir religiosus, & excellentissimarum*, id est theologicarum, *rector scholarum* dicitur. Mauriniacensis ecclesiæ dedicatione facta, *luce tertia dominus Papa cum suo comitatu discessit, & ad suum colloquium, quod apud Leodium fuit, profectus est... Exinde rediens Innocentius ad Galliam, diuque Autisiodori commoratus, cum tempus convocati Concilii, quod in festivitate beati Lucæ Evangelistæ Remis celebraturus erat, appropinquaret; conciliato prius apud Turonum Gaufrido Martello... rursus per Aurelianensem, Stampensemque rediens provinciam, sua præsentia Parisius illustravit.* Interea Philippi regis designati mors accidit. *Mortis hujus audito nuntio, Papa præcordialiter permotus, mittit à latere suo ad consolandum regem venerabiles episcopos, Gaufridum Catalaunensem, & Matthæum Albanensem.* Tum Remos profectus, in frequenti synodo Ludovicum regem sollemniter inungit. Litteræ obedientiæ & fidei indices ei mittuntur à Lothario Alamannorum, & ab Henrico Anglorum, itidemque ab Hildefonso seniore citerioris, & juniore interioris Hispaniæ regibus. Ad hæc ingenti gaudio Pontificem recrearunt *excellentissimorum eremitarum Cartusiensium litteræ, quæ per quemdam venerabilem abbatem de Ordine Cistellensi delatæ, & in Concilio per Gaufridum Carnotensem episcopum recitatæ sunt.* Abbas iste erat Pontiniacensis, nempe Hugo, ut testantur litteræ, quas idem Chronographus refert in fine libri secundi. Addit initio tertii, Innocentium paullo post concilium Remense Romam repetiisse. *Sed quia Petrus, injustus convicarius, maximam partem sibi sociaverat civitatis, Innocentius ecclesiam beati Petri, in qua divini sacerdotii dignitas pendebat, solus per se obtinuit: Petrus verò Lateranensis palatii sedem, ad quam imperialis celsitudo pertinet, occupavit.* Exstant hac de re litteræ Lotharii imperatoris in tomo VI. Spicilegii, in quibus Norbertus archiepiscopus Magdeburgensis cancellarii titulo afficitur, nempe vices agens Brunonis Coloniensis, ut legitur in Chronico Saxonico, qui Bruno in Italiam cum Imperatore profectus non fuerat. Verùm Innocentius civitati consulens, Pisas se contulit, ibique ad mortem usque Petri demoratus est, id est ad annum MCXXXVIII.

XLIV. Petrus interea temporis, seu Anacletus, nihil non molitur, ut quoscumque insigniores viros ad partes suas adjungat. Ex episcopis ei adhæsit Girardus Engolismensis, qui cum legati munus sub Pontificibus proximis gessisset, illud idem vel ab Anacleto impetrare in votis habuit. Idem Guillelmum Pictavorum comitem

ad Anacletum pertraxit. Præter ea Rogerium Apuliæ ducem ut sibi conciliaret Anacletus, sororem suam ei tradidit uxorem, eumque Siciliæ regem coronavit, teste Orderico in lib. XII. In epistolis Anacleti Pontificem se ferentis, quæ omnes in codice Casinensi habentur, partim apud Baronium editæ, una est, in qua vehementer conqueritur de Abbate Farfensi, quem, quia sibi contrarius erat, *Ecclesiæ funda percussis*, id est, *excommunicationis sententia condemnavit*.

Orderic. p. 438.

XLV. Tot tantæque turbæ, quas fusius fortasse quàm locus pateretur, hic descripsimus, multum negotii Bernardo facesserunt, qui varias epistolas circumquaque scripsit ad conciliandos Innocentio schismaticos, & continendos in officio fideles; varia item itinera ejusdem rei causâ suscepit, ut ex sequentibus epistolis, & ex Vitæ lib. II. cap. VI. & VII. intelligitur.

XLVI. Superest hîc agendum de Girardo Engolismensi episcopo, cujus mores egregie descripsit Arnulfus, tum Sagiensis archidiaconus, dein episcopus Lexoviensis, in tractatu adversus eum edito, quem Acherius noster in tomo secundo Spicilegii typis vulgavit. Ait eum patriâ Nortmannum, ob paternæ domus familiarem inopiam inde profectum, & *casu* tandem electum antistitem Engolismensis ecclesiæ, ut *exitum qualemcumque* eligentium discordia consequeretur. Tum nepotibus suis, *obscuro loco* natis, dignitates ecclesiæ suæ conferre, crimina impunita relinquere, Legati munus à summo Pontifice quærere & impetrare, in singulos grassari, concilia & synodos convocare ad fastum. Addit Arnulfus, eum electo Innocentio primum favisse: sed cum legati munus ab ipso impetrare non potuisset, ad Petri Leonis partes concessisse: à quo ipsi nova legatio concessa est, ut quicquid ab Alpibus usque ad fines Occidentis interjacet, ejus ditioni subjectum esset; adjectumque, ut *ubicumque calcaret pes* ejus, ibi etiam *esset legatio*. Hac vero dignitate accepta satis egisse, ut Anglorum & Hispanorum reges ad Anacleti partes pertraheret: sed frustra. Pictaviensis ac Lemovicensis ecclesiarum episcopis ejectis alios nefarios substituisse: ipsum etiam Girardum ecclesiæ Burdegalensi incubasse, episcopum simul & archiepiscopum. quod etiam Ernaldus in lib. II. de vita S. Bernardi cap. V. tradit. Deinde Anacleti fautores Arnulfus enumerans, ita subdit. *Infidelis universitas illa, quam sequeris, Petri Leonis est, nondum fermento Judaicæ corruptionis penitus expiata: & tyrannus ille, quem altrix tyrannorum Sicilia sustinet... Huic numero solus Pictaviensis Comes adjicitur, voluptatum vir, animalis homo, arcana spiritualium non attingens, ob repulsam petitionis illicitæ mancipatus errori.* Hi Anacleti fautores. *Partem vero nostram*, inquit Arnulfus, *omnis imperator, omnis rex, omnis princeps, omnis homo denique profitetur, quicumque Christiani nominis insignitur honore.* Sed *horum in hoc mihi consensus præcipuus est, horum me movet, mo- tum trahit, tractum senes auctorisas, quibus datum est nosse mysterium regni Dei, quorum in cælis esse jam ex parte conversatio perhibetur: quales re vera sunt, qui Cartusiæ perpetuas nives inhabitant; & qui à Cisterciensi vel Cluniacensi monasterio profluenses, lucis suæ radios undique diffuderunt.* Hæc Arnulfus in Girardum, quem tamen alii nonnulli laudant: sed Arnulfi prævalere debet auctoritas. *Nihil enim scripsi*, inquit, *quod non vel ipse cognoverim, vel auctore probabili non haberem, vel quod saltem fama publica non affirmet.* De eo plura in fusioribus Notis ad epistolam CXXVI. Interea moritur Girardus anno MCXXXVI. Tunc Gaufridus Carnotensis episcopus mandato Innocentii *omnem Galliæ regionem, ipsius quoque Aquitaniæ, studiose circuiens, omnia sanctarum ecclesiarum altaria, quæ vel Girardus ille seditionis auctor & obsentor, vel Gilo Tusculanensis episcopus, aut eorum complices, chrismalis unctionis benedictione schismatis tempore consecraverans, propriis manibus dissipavit*, ut legitur in Chronici Mauriniacensis lib. III. Sed diutius his immoramur. Plura qui de Innocentii & Anacleti professione, vita & moribus scire voluerit, legat Arnulfi tractatum mox laudatum. Paschalis secundi litteræ de legatione Girardo commissa exstant in Spicilegii tomo tertio: Synodus Losdunensis sub eo habita anno MCIX. tomo quarto.

XLVII. Per funesta ac diuturna schismatis illius tempora quantos Bernardus labores sustinuerit, quot itinera confecerit, ex ejus Vita & epistolis (ut jam dixi-

mus) intelligitur. Hujus rei causa ter in Italiam profectus est, ejusque tandem opera schisma compressum, mortuo Anacleto anno M C XXXVIII. cui schismatici Victorem antipapam substituerunt, *non tam pertinacia schismatis, quàm ut opportunius per aliquam temporis moram papæ Innocentio reconciliarentur.* Et re quidem ipsa Victor *ad virum sanctum*, id est Bernardum, *nocte se contulit; & ille eum, nudatum quidem usurpatis insignibus, ad domini Innocentii pedes adduxit.* Et hic funesti ac diuturni schismatis finis. *Vita l. b. 2. num. 47.*

XLVIII. Tanti beneficii, maxime per Bernardum accepti, memor Innocentius, Cisterciensibus decimas ex omnibus quas habebant possessionibus propria auctoritate relaxavit, inconsultis iis, ad quos ejusmodi decimæ pertinebant. Et hæc nova discidiorum causa, quæ non parum molestiæ Bernardo accersivit. Conquesti sunt potissimum hac de re Cluniacenses, quibus magna rei familiaris jactura ex gratuita illa Innocentii liberalitate afferebatur: eoque progressa est eorum indignatio, ut monachi Gigniacenses vicinum sibi Cisterciensium monasterium, Miratorium dictum, susque deque verterint. Totam hujus tragœdiæ historiam explicant epistolæ potissimum duæ, una Petri Venerabilis, altera S. Bernardi, quæ sunt inter Bernardinas epistolæ CCXXVIII. & CCLXXXII. & Notæ nostræ uberiores ad easdem. Neque vero statim exstincta est lis illa, sed processu temporis ad alias etiam regiones permanavit.

XLIX. Id patet ex epistola LXXXII. quam Richardi archiepiscopi Cantuariensis nomine, Petrus Blesensis *Abbati & conventui Cisterciensi* scripsit. In ea enim epistola, præmissis Cisterciensium laudibus, subdit in uno eorum famam decolorari, quod *monachis & clericis decimas auferrent. Et quæ est*, ait, *hæc injuriosa immunitas, ut exempti sitis à decimarum solutione, quibus obnoxiæ terræ erant, antequam vestræ essent; & quæ solutæ sunt hactenus, non personatum obtentu, sed territorii ratione? Si in vestram possessionem terræ devolutæ sunt, quare in hoc periclitatur alienum jus? nam ad vos terræ, juxta communem æquitatem, cum suo onere transierunt.* Et objecto sibi Papæ, id est Innocentii, privilegio, reponit, id potuisse *tolerari ad tempus, quod causa necessitatis fuerat introductum: dum* scilicet Cisterciensis *Ordo in paupertate gaudebat, dum in usus egentium suæ tenuitatis viscera liberaliter effundebat.* Verum, multiplicatis possessionibus *etiam in immensum, privilegia hæc potius ambitionis, quàm religionis instrumenta censeri.* Ceterum *quicquid indulgeant privilegia Romanæ ecclesiæ, non expedire, contra conscientiam quod alienum est usurpare.* Ad extremum, si pertinaces & inflexibiles hac in re se exhibebunt, interminatur Richardus, se *vinculo anathematis innodaturum universos*, qui aliquid Cisterciensibus dederint, aut vendiderint, *unde jus decimationis obveniat;* & ad thronum summi Judicis appellaturum, *ne quis hujus vinculum excommunicationis absolvat.* Quin etiam se Principum favorem obtenturum, *ut gladio spirituali manus civilis assistat; & quicquid contra principale oraculum, venditum, aut donatum* ipsis Cisterciensibus fuerit, *confiscetur.* Hæc ex genio Petri Blesensis.

L. De eadem re itidem conquestus est Gaufredus Prior Vosiensis in Chronico: *Labbe tomo 2. Bibl. p. 318.* ubi postquam Cistercienses laudavit, quod eleemosynas de labore suo multas tribuerent; quod in choro psallerent ordinate, pluraque peragerent honesta: in eis tamen id notat, quod ceteris terras & decimas auferrent: ad hæc quod quorumdam Sanctorum memoriam indiscrete abraderent. Hæc auctor ille exeunte sæculo XII. scribebat: quo tempore tempestas illa de decimarum relaxatione, ab Innocentio in gratiam Cisterciensium facta, nondum sedata erat.

§. V. *De erroribus Petri Abaëlardi, & Gilberti Porretani à S. Bernardo refutatis.*

LI. Illud non parum confert ad Bernardi gloriam, quod non alios habuit adversarios, quàm homines erroneos aut hæreticos; immo non homines ipsos, sed eorum errores. Inter errantes censendi sunt in primis Petrus Abaëlardus, & Gilbertus seu Gislebertus Porretanus: inter hæreticos nequissimus Henricus, ejusque asseclæ,

ab ipso dicti Henriciani. De duobus primis hoc loco, de Henrico ejusque sequacibus in proximo capite agendum.

LII. Petrus Abaëlardus vivis coloribus se ipse depingit in Historia calamitatum suarum, eumdemque postea Otto Frisingensis episcopus benigno penicillo expressit. Ejus vitæ compendium habes in nostris fusioribus Notis ad Bernardi epistolam CLXXXVII. ubi Abaëlardi defensores ac patroni refutantur. Hic tantum summam eorum, quæ Bernardus contra eum gessit, exhibere juvat: ac deinde ex ipsis ejus defensorum verbis ostendere, quàm iniqui sint in veritatem, qui Abaëlardo favent præ sancto Bernardo.

LIII. In primis observare licet, Abaëlardum, longe ante quam cum Bernardo quicquam commercii habuisset, à Conone apostolicæ Sedis legato provocatum fuisse ad concilium Suessione anno MCXXI. celebratum: atque in eo librum ejus de Theologia, in quo erronea capitula continebantur, flammis traditum fuisse, auctore in monasterium sancti Medardi retruso. Inde vero egressus, per varios hinc inde discursus, prima sua dogmata disseminare pergit. Hinc hæreticus audit apud plerosque. quod nomen graviter ferens, Bernardum, quem hujusce convicii auctorem existimabat, ad concilium Senonense anno MCXL. invitum ac renitentem pertraxit. Hic coram episcopis & aliis secundi ordinis illustribus viris iterum auditus Abaëlardus ipse, atque à Bernardo confutatus; examinata, iterumque proscripta ejus doctrina, intacto auctore, qui ad Sedem apostolicam appellavit. Verum intellecto, Synodi sententiam ab Innocentio secundo fuisse approbatam; ab appellatione destitit, atque hortante Petro Venerabili in Cluniacense monasterium se recepit, & tandem apud Cabilonem in cœnobio S. Marcelli laudabili fine quievit.

LIV. Varias Bernardus contra Abaëlardum epistolas scripsit, quarum præcipua est ad Innocentium epistola CXC. quæ inter Opuscula undecimo loco relata est. In hac epistola Bernardus præcipua errorum capita, quæ in Abaëlardi scriptis animadversa fuerant, summatim refert, ac valide revincit. In hac editione eidem epistolæ seu opusculo ex codice Vaticano præmittimus XIV. capitula ex Abaëlardi scriptis à Bernardo excerpta, quæ una cum dicta epistola Innocentio submissa sunt. De tota hac controversia fuse agemus in Admonitione eidem Opusculo XI. præmissa. Hic tantum quædam de Abaëlardi defensoribus delibamus.

LV. Primus adducitur Abaëlardus ipse, qui in Apologia sua conqueritur, sibi quædam *per malitiam* imposita fuisse: in primis quod *Pater sit plena potentia, Filius quædam potentia, Spiritus-sanctus nulla potentia.* quæ verba *non tam hæretica, quam diabolica* abhorret, nec in suis scriptis posse reperiri affirmat. Verum de hoc, aliisque capitulis agendum in Observationibus ad Bernardi Opusculum XI. Interim in eadem Apologia sua fatetur Abaëlardus, se aliqua scripsisse *per errorem, quæ non oportuit; at nil per malitiam, aut per superbiam:* additque, se, si qua per multiloquium excessit, paratum semper esse *ad satisfactionem de male dictis* suis *corrigendis sive delendis:* ac demum se Ecclesiæ filium, *cuncta quæ recipit recipere, quæ vero respuit respuere.* Bene. Nolumus Abaëlardum hæreticum: sufficit pro Bernardi causa eum fuisse in quibusdam errantem. quod Abaëlardus ipse non diffitetur.

Otto Fris. lib. 1. c. 47. LVI. Quid vero contra sanctum Doctorem, aut pro Abaëlardo Otto Frisingensis? Nimirum Bernardum *ex Christianæ religionis fervore zelotypum, & ex habituali mansuetudine credulum: adeo ut magistros, qui humanis rationibus & sæculari sapientiæ confidenter nimium inhærebant, abhorreret, & si quicquam ei christianæ fidei absonum de talibus diceretur, facile aurem præberet.* Verum hæc ipsa in sancti Doctoris gloriam cedunt: cùm nihil magis ad Doctorem catholicum pertineat, quàm ejusmodi homines, philosophicis ratiunculis plus justo tribuentes, maxime ubi nova cudunt vocabula, quæ in errorem inducere possunt incautos, quam primum reprimere. *Porro,*

Vita lib. 1. num. 41. ut cum Guillelmo loquar, *si nimietas in eo reprehenditur sancti fervoris; habet certe apud pias mentes excessus iste reverentiam suam.. Felix cui solum reputatur ad culpam, quod ceteri sibi solent præsumere ad gloriam.* Verum Otto ipse, quantumvis Abaëlardo

favens, fatetur tamen, ipsum tres sanctæ Trinitatis personas *nimis attenuasse*, *non bonis usum exemplis*; atque ob hoc apud Suessionem in provinciali synodo, *Sabellianum hæreticum judicatum*. Quid ergo mirum, si eadem iterum recantans, male audit apud sanæ Fidei amatores?

LVII. De Berengario Pictaviensi, qui Apologiam pro Abaëlardo præceptore suo contra Synodum Senonensem & Bernardum scripsit, non est quod multum curemus: tum quia homo flocci fuit ac nullius auctoritatis: tum quia idem, ad saniorem mentem reversus, noluit amplius esse *patronus capitulorum objectorum Abaëlardo, quia etsi sanum saperent, non tamen sane sonabant*: librum suum suppressurus, si potuisset, ut ipse testatur in epistola ad Episcopum Mimatensem. Ceterum etsi Abaëlardi opera, in quibus errata sua resperserat, modo non habeamus omnia; in iis tamen quæ restant, multa sunt *salebrosa*, ut notarunt Theologi Parisienses, qui *singulis periculosioribus dictis amuletum* in limine ejus Operum adhibuerunt: ex quibus optandum quidem esset, ut Præfatio apologetica expungeretur. Sed de Abaëlardo satis.

LVIII. Non minorem Bernardo invidiam conflavit Gilberti Porretani episcopi Pictaviensis damnatio, quàm Abaëlardi. Is *Pictavis oriundus*, ait Otto Frisingensis, ex discipulo magister, ex magistro tandem ejusdem civitatis episcopus evasit. *Ab adolescentia magnorum virorum disciplinæ se subjiciens, magisque illorum ponderi, quàm suo credens ingenio, non levem ab eis, sed gravem doctrinam hauserat*, cum scientiæ laude motum gravitate conjunctâ. Magistri illi fuerunt *primo Hilarius Pictaviensis, post Bernardus Carnotensis, ad ultimum Anselmus & Radulfus Laudunenses, germani fratres*. Hilarium hunc non alium esse existimo ab illo magno Hilario Pictaviensi episcopo, cujus auctoritate Gilbertus abutebatur, teste Gaufrido. Bernardus Carnotensis non aliunde, quàm ex Ottonis testimonio mihi notus: Radulfus Laudunensis ex Guiberto & Hermanno Laudunensi monacho, & ex Gaufrido S. Bernardi notario* notissimus, uti & Anselmus ejus frater, Laudunensis ecclesiæ decanus. Commentarios in Psalmos & in Pauli Epistolas, atque in Boëtium dum condit Gilbertus, nonnulla secus quam licebat de divinitate, aliisque religionis capitibus philosophatur. *Erant inter cetera, quæ illi objiciebantur, de divina majestate*, ait Otto, *quatuor capitula*, nempe, *Divinam essentiam non esse Deum: Proprietates personarum non esse ipsas personas: Theologicas personas in nulla prædicari propositione: Divinam naturam non esse incarnatam*. Hæc clarius in consequentibus exponemus. *Minora* capitula item alia jactitabat, videlicet, *Nullum mereri præter Christum: Nullum baptizari nisi salvandum*, & alia id genus, quæ Gaufridus commemorat.

Otto lib. 1. de Frid. c. 46.

* Vide hic tomo 6 col. 1338.

Ibid. c. 50.

LIX. Cum vero in frequenti suorum clericorum conventu sermonem habuisset episcopus, eosdemque errores disseminasset; duo ejus archidiaconi, Arnaldus & Calo, rem ad Eugenium tertium, tunc ad Gallias venientem, apud Senas in Tuscia deferunt. Pontifex causæ examen in Gallias remittit. Archidiaconi interim Bernardum in partes suas pertrahunt. Examen factum Autisiodori & Parisiis, judicium prolatum in concilio Remensi anni MCXLVIII. Quid in singulis conventibus actum sit, paucis Otto commemorat, pluribus Gaufridus Bernardi notarius, qui & opusculum de rebus in concilio Remensi hac de re gestis, & post annos inde quadraginta epistolam scripsit ad Henricum cardinalem episcopum Albanensem. Utramque scriptionem hic habes in fine tomi sexti.

LX. De conventu Autisiodorensi, qui ab uno memoratur Ottone, nihil singulare comperimus: sed contra non pauca de Parisiensi. Habitum fuisse *in sollemnitate paschali* tradit Gaufridus, ac proinde anno MCXLVII. quandoquidem concilium Remense *mediana Quadragesima* anni sequentis fuit celebratum, ex Ottone, & quidem XI. *Kal. Aprilis*, ex Appendice ad Sigebertum. Itaque coram Pontifice apud Parisios coram cardinalibus, episcopis, aliisque venerabilibus & eruditis viris sistitur Gilbertus, *de his capitulis responsurus*. Id actum *per aliquot dies*. Producuntur contra eum duo magistri, Adam de Parvo-ponte, vir subtilis, & Parisiensis ecclesiæ

Otto ibid. cap. 52.

» canonicus recenter factus ; & Hugo *de Campo-florido* , *cancellarius regis* , sancte affir-
Ibid. c. 51 » mantes , se aliqua eorum ex proprio ejus ore audisse. Interim dum hinc inde
» multa sibi objicerentur, inter cetera dixisse traditur : *Confiteor Patrem alio esse Pa-*
» *trem , alio Deum ; nec tamen esse hoc , & hoc.* Dictum indigne tulit Josslenus Suessio-
» nensis episcopus. Hæc prima die contigerunt. Alia die accusatus, quod in prosa de
» Trinitate *tres personas tria singularia* vocasset ; Rotomagensis archiepiscopus (Hugo
» tertius is erat) *causam aggravavit* , dicens, *Deum potius debere dici unum singulare.* Ita
fere Otto episcopus Frisingensis de conventu Parisiensi.

LXI. Paullo aliter Gaufridus de eo agit , cui synodum Viterbiensem in eadem
causa habitam præmittit. Gilberti ad Pontificem delatorem unum memorat archi-
diaconum Arnaldum , cui cognomen tribuit *Qui-non-ridet.* In conventu vero Pari-
siensi unum Gilberto adversarium opponit Bernardum, *cui omne negotium Christi* , *ubi-*
» *cumque eum contigisset adesse , tamquam omnino proprium , protinus incumbebat.* Requisitus
» episcopus ut suam ipsius in Boëtium expositionem , in qua suspecta continebantur ca-
» pitula, proferret : *ad manus se non habere respondit.* Negabat autem Episcopus , do-
» cuisse vel credidisse aliquando se , vel litteris commendasse , *quod divinitas non esset*
» *Deus* &c. Huc testes producebat è discipulis suis potissimum duos , Rotoldum scilicet
» Ebroïcensem episcopum, postea Rotomagensem ; & magistrum Ivonem Carnoten-
» sem, alium sine dubio ab illustri illo Ivone episcopo Carnotensi. Existimo hunc esse
magistrum Ivonem , canonicum regularem abbatiæ S. Victoris apud Parisios , dein-
de cardinalem ab Innocentio II. creatum , ad quem Bernardi epistola CXCIII. In
his altercationibus Pontifex jubet , prædictum librum afferri ad futurum concilium,
quod eodem anno in civitate Remorum celebrare proponebat : tametsi dilatum est in me-
dianam Quadragesimam anni insequentis , sed intra unum annum à conventu Pa-
risiensi , quem in festo paschali præcedente habitum diximus.

» LXII. Interim missam ab auctore expositionem in Boëtium Godescalcus , tunc
» in Monte sancti Eligii prope Atrebates abbas , postmodum ejusdem urbis episcopus,
» Eugenii mandato examinat , & ex ea capitula suspecta elicit , atque ex libris sancto-
» rum Patrum auctoritates ipsis contrarias notat. Plura in Gilberti vitam & doctrinam
» attulisset Albericus Ostiensis episcopus & in Aquitania legatus , nisi eum paullo ante
» mors præmatura è medio sustulisset. Demum in concilio Remensi *ventum est ad discus-*
» *sionem capitulorum , quæ prædictus abbas Godescalcus notaverat : sed quia ipse nimis erat elin-*
» *guis , liber ille cum sanctorum testimoniis ei contrariis à domino Papa traditus est sancto*
» *Bernardo.* Concilium constabat ex *quatuor regnorum episcopis* , *Galliæ* , *Germaniæ* , *An-*
» *gliæ* , *& Hispaniæ.* In his *aderant viri magni* , nec mediocriter litterati , Gaufredus
» de Oratorio Burdigalensis archiepiscopus , cujus suffraganeus erat Gilbertus ; Milo
» Morinorum episcopus , Josslenus Suessionensis , & Sugerius abbas sancti Dionysii , cui
» Francorum rex Ludovicus , Jerosolymam proficiscens , totius regni commiserat ad-
Ibid. c. 55 » ministrationem , & quidem , addit Otto , *juxta illius cœnobii prærogativam.* Gaufredus
» de Oratorio , etsi Gilberti doctrinam non probabat , sed homini favebat.

» LXIII. Prima die consistorium ingressis, Gilbertus *magnorum voluminum corpora*
» per clericos suos afferri curavit, causatus, decurtata tantum testimonia ab adversariis
» proferri. Et, *Quid necesse est* , ait Bernardus , *circa hujusmodi verba diutius immorari ?*
» *Non aliunde procedit scandali hujus origo , nisi quod plures credere vos credunt , & docere ,*
» *quod divina essentia vel natura , divinitas ejus , sapientia , bonitas , magnitudo , non est*
» *Deus , sed est forma , qua est Deus. Hoc si creditis , palam dicite : aut negate.* Ille ausus est
» dicere , formam hanc Deum non esse. Tum Bernardus : *Ecce* , ait , *tenemus quod quæ-*
» *rebamus : scribatur ista confessio.* Ita præcepit summus Pontifex ; & domnus Henricus
» Pisanus , tunc Romanæ ecclesiæ subdiaconus , futurus postea Clara-vallensis mona-
» chus , & ex abbate sancti Anastasii sanctorum Nerei & Achillei presbyter cardina-
» lis , ad ejus mandatum perrexit & attulit chartam , calamum , & incaustum. Cum
» autem scriberet istam confessionem : *Et vos* , infit ad Bernardum Gilbertus , *scribite* ,
» *quod divinitas est Deus.* Ad hoc Bernardus : *Scribatur* , inquit , *stilo ferreo in ungue*
adamantino ,

adamantino. Cum multis ultro, citroque disputatum esset, dixerunt cardinales, se " deinceps rem definituros. Commoti hoc dicto episcopi, quod cardinales sibi solis " causæ definitionem reservarent, Bernardum interpellant, ut Gilberti capitulis alia " contraria cum symbolo fidei conderentur: ne (quod Gilberti plurimi ex cardinali- " bus fautores volebant) re infecta concilium solveretur. Itaque Bernardus id præstitit: " tumque Episcopi confessionem ab se subscriptam per Hugonem Autisiodorensem, " Milonem Morinensem episcopos, ac Sugerium abbatem Pontifici obtulerunt con- " firmandam; id quod facile obtinuerunt. Vocatus demum in conventum Gilber- " tus, *in insigni palatio, cui nomen est Tau*, (sic Remensis archiepiscopi ædes appella- " bantur ob formam græci elementi) *capitulis singulis* à se prolatis *libere renuntiavit*; " eademque Pontifex damnavit cum libro auctoris, districte præcipiens, ne eumdem " librum legere, vel transscribere quis auderet, *nisi prius eum Romana ecclesia correxisset*. " Dicente Gilberto, se ad nutum Pontificis correcturum; Pontifex negavit. Hæc car- " ptim ex Gaufrido.

LXIV. Quædam singularia habet Otto, quædam item à Gaufrido discrepantia. *Otto cap. 56.* Et primo quidem tradit, Gilberti examen *finita synodo, & promulgatis decretis* initum fuisse: tum *decursa medianæ Quadragesimæ hebdomada, sacroque dominicæ Passionis tempore inchoante*, Gilbertum in medium vocatum ad judicium. Deinde lectis ab eo orthodoxorum Patrum libris in sui defensionem, Eugenium tædio affectum intulisse, quod Gaufridus Bernardo tribuit, simpliciter diceret Gilbertus, *anne illam summam essentiam crederet esse Deum?* Hunc vero diutina collatione fatigatum, inconsiderate respondisse, *Non*. Quod dictum, mox ab ejus ore raptum notarius exceperit. Sub hæc conventu dimisso, totum quod superfuit illius diei spatium cum nocte sequente, amicis suis cardinalibus, quos habuit non paucos, prensandis Gilbertum adhibuisse.

LXV. Die subsequente recitatum ipsius scriptum, ejusque rationem ab Episcopo exactam: cum vero ita demum sententiam suam exposuisse, ut si Dei nomen pro natura ipsa sumatur, Deum quidem esse concederet; secus si pro persona: ne, si id *indeterminate* profiteretur, eo adduceretur, ut quicquid de qualibet persona dicitur, & de essentia pariter esset asserendum: atque adeo *sicut personam Filii, ita divinam essentiam indeterminate incarnatam, passamque* confiteri cogeretur. Hanc porro distinctionem ab eo assertam testimoniis Patrum, Theodoriti & Hilarii, atque auctoritate concilii Toletani: *quam auctoritatem cum determinare vellet Clara-vallensis Abbas, & aliqua verba protulisset, quæ cardinalibus displicerent*; Gilbertum petiisse, ut id scriberetur: Bernardum vero, quod Gaufridus notat, respondisse: *Scribatur stilo ferreo, ungue adamantino*. Demum Abbatem sanctum episcopos convenisse, simulque cum eis fidem suam contra Gilberti capitula exposuisse. Quod Gallicanæ ecclesiæ factum tam graviter sacer cardinalium senatus acceperit, ut hac *Ibid. cap. 57.* de re ad Pontificem conquesti sint, tum contra episcopos, tum contra Bernardum ipsum, quod *tamquam finituræ sententiæ ultimam manum apponendo*, ipsis inconsultis, fidem suam scribere ausi fuissent. quæ res ad Romanam sedem pertineret. Tandem Bernardum jussu Pontificis, ut cardinales placaret, accersitum, humiliter & cum reverentia respondisse: *Se, vel dominos episcopos nihil de præfatis capitulis diffinisse: sed quia ab eodem Episcopo Pictavino audierat, ut fides sua scriberetur; idcirco, quia solus nollet, illorum auctoritate ac testimonio simpliciter se quod sentiret exposuisse*. Quo humili ac modesto responso accepto, prædicta cardinalium indignatio conquieverit, *ita tamen ut præfatum scriptum, tamquam inconsulta curia prolatum, velut auctoritatis pondere carens, pro symbolo in Ecclesia non haberetur*. Atque ita *de tribus capitulis propter præmissam tumultuationem nihil diffiniri potuerit*. quod mirum non esse ait Otto, qui & addit, Gilbertum in quarto ab aliis discordasse episcopis, *cum illi profiterentur naturam incarnatam, sed in Filio*: Gilbertus vero *personam Filii incarnatam non sine sua natura*. *De primo tantum Romanus Pontifex diffinivit, ne aliqua ratio in theologia inter naturam & personam divideret, neve Deus divina essentia diceretur ex sensu ablativi tantum, sed etiam nominativi*. Quam summi Pontificis sententiam Gilbertus reverenter

exceperit, atque archidiaconis suis in gratiam receptis, *cum Ordinis integritate & honoris plenitudine* ad propriam diœcesim remeaverit.

LXVI. In his omnibus apparet, Ottonem Gilberto admodum favisse; nec proinde mirandum, quod in consequentibus addubitet, *utrum prædictus Abbas Clara-vallensis in hoc negotio ex humanæ infirmitatis fragilitate, tamquam homo, deceptus fuerit: vel Episcopus, tamquam vir litteratissimus, propositum astute celando, Ecclesiæ judicium evaserit.* Verum Otto morti proximus, teste Radevico, librum suum, in quo hæc scripserat, sibi afferri præcepit, & religiosis viris tradidit: *ut si quid pro sententia magistri Gilleberti dixisse visus esset, quod quempiam posset offendere, ad ipsorum arbitrium corrigeretur.* De tota hac disputatione merito Gaufridus lectores ad Bernardi Sermones in Cantica remittit, nempe ad Sermonem LXXX. in quo vir sanctus, eos, qui Gilberti sententiam propugnare pergebant, hæreticos pronuntiare non dubitat: tametsi auctoris nomini ob resipiscentiam parcit.

Radev. lib. 1. cap. 11.

§. *VI. De Henricianis, aliisque hæreticis à Bernardo repressis.*

LXVII. GIlbertum & Abaëlardum, qui ex perverso philosophiæ usu Theologiam deformabant, ratione & auctoritate revicit Bernardus: at hæreticos factis etiam & exemplis superavit. Variæ id genus pestes varias Galliæ provincias ævo illo infestabant, Tanchelmus in Flandria, Petrus Brusius in Provincia, à quo dicti Petrobrusiani; Henricus in Aquitania, alii sine certo duce in Lotharingia & in locis Coloniæ Agrippinæ vicinis, quos ob id Colonienses appellabimus. His omnibus Arnaldistas adjungere licet.

LXVIII. Tanchelmum, ejusque sequaces aggressus est beatus Norbertus, ut ex ejus vita constat; atque eorumdem *cursum & impetum retardavit* in Trajectensi diœcesi Fridericus Coloniensis antistes. qua de re exstat apud Tengnagelum epistola Trajectensis ecclesiæ ad eumdem Fridericum *de Tanchelmo seductore*, ubi istius hæresis origo & summa describitur. Quid in Petrobrusianos egerit Petrus Venerabilis, tractatus contra illos ab eo editus docet. Bernardi in rem Christianam studium exercuit in primis Henriciana hæresis, quam factis & scriptis strenue exagitavit. Legendæ hac de re epistolæ CCXL. & subsequens, cum capite sexto libri tertii de vita Bernardi auctore Gaufrido, quæ omnia ex aliis monumentis illustrare juvat.

LXIX. Henricus, quem vir sanctus *monachum apostatam*, & post eum Gaufridus appellat, *pseudo-eremita* vocatur in actis Episcoporum Cenomannensium, tomo tertio Analectorum, ubi ejus mores & perversi actus accurate describuntur. Quo ex loco ortus sit, non satis indicant hæc verba. *Per idem fere tempus*, nempe sub Hildeberto episcopo, *in adjacentium finibus regionum surrexit quidam hypocrita, quem propria actio, mores perversi, dogma detestabile scorpionibus & parricidalibus dignum protestantur suppliciis.* Is sub ementito *sanctitatis & scientiæ* nomine turpia flagitia exercens, omnium mortalium *excessus, ceteris incognitos*, ex solo aspectu se cognoscere jactitabat. Missi ad Cenomannos duo ejus discipuli, *die Cineris suburbia civitatis* attigerunt. *Gerebant ex sui Doctoris consuetudine baculos ac vexillum crucis, colore & exteriori conversatione habitum prætendentes pœnitentium.* Hac specie delusi Cenomanni, eos *tamquam angelos susceperunt.* Eosdem etiam *blande* excepit Hildebertus episcopus, qui *Romanum iter* aggressurus, *inter cetera suis injunxit archidiaconis, ut illi pseudo-eremitæ Henrico pacificum ingressum & licentiam sermocinandi ad populum permitterent.* cujus rei postmodum ipsum abunde pœnituit. Ex his forte quis inferat, Henricum fuisse ortum ex proxima Cenomannis regione, quibus primum suæ perversæ doctrinæ virus propinavit. Si enim jam aliunde notus fuisset, eum in suam civitatem non tam facile admisisset Hildebertus antistes doctus & oculatus. Verum ex longinqua regione istuc accedere potuit, & fortasse ex Italia, ut postea dicturi sumus.

LXX. Henrico civitatem ingresso, *vulgus solito more applausit novitati.* Quin etiam *plerique clericorum eidem alimenta ministrabant, tribunalque præparabant, unde con-*

cionator ille turbas alloqueretur, qui *mirum ad modum facundus erat.* Eo audito, *plebs in clericos versa est in furorem*, eos habens *sicut ethnicos & publicanos* : adeo ut *famulis eorum minaretur cruciatus*, *nec eis aliquid vendere*, *vel ab eis emere vellent.* Immo *non tantum eorum ædes obruere*, *& bona dissipare*, *sed illos lapidare*, *aut affigere patibulo decreverant*, *nisi Princeps & optimates nefandis ausibus restitissent.*

LXXI. Hoc serius licet comperto, clerus Cenomannensis Henrico, ejusque sociis prædicationem edito libello interdixit. Quare Henricus, Hildeberti reditu intellecto, *secessit in castrum sancti Carilefi*, nequaquam ab incœptis desistens, sed ad pejora prorumpens in dies. Interim cum Hildebertus, ex Romano itinere reversus, populo benedictionem impertiri vellet, indigne habitus est à populo, hæretici sermonibus corrupto. Tum ille seductorem adiit, sciscitatus, *cujus Ordinis fungeretur officio*. Hic vero se diaconum esse respondit. qui ex illa provincia discedere jussus, *clam aufugit*, *ceteras regiones*, *nisi ocior esset fama*, *simili modo perturbaturus*, & viperino flatu suo infecturus. Hactenus ex actis Hildeberti.

LXXII. Inter hæc duo Henrici discipuli, Cyprianus & Petrus, ab ejus præstigiis resipuerunt, ut fidem facit encyclica Hildeberti epistola LXXVIII. in qua ita eorum magister depingitur. *Henricus is erat*, *magnus diaboli laqueus*, *& celebris armiger antichristi. Huic & habitu religionem*, *& verbis litteraturam simulanti*, *tamdiu præscripti fratres adhæserunt*, *donec eis & turpitudo in vita*, *& error innotuit in doctrina. Ubi enim cognoverunt vias ejus vias esse non rectas*, *prius ad se reversi sunt*; *dehinc ad nos transierunt*, *cujus diœcesim sic infecerat*, *ut renitens ei clerus vix inter parietes ecclesiæ suam tueretur libertatem.* Ita Hildebertus serius agnovit, quantum periculi immineat ex incauta approbatione novorum doctorum, qui sub specie pietatis animos auditorum corrumpunt.

LXXIII. Ex his patet, Henricum illum longe prius Cenomannos infecisse, quàm ad partes Tolosanas, unde eum expulit Bernardus, subiret : quippe cum Romanum iter, quod Hildebertus adhuc Cenomannensis episcopus aggressus est, quo tempore infamis ille præstigiator zizania sua seminavit apud Cenomannos, contigerit ante annum MCXXV. quo anno Hildebertus in metropolim Turonicam migravit. At vero Bernardus non nisi anno MCXLVII. ad Tolosanas partes profectus est. Et certe in epistola CCXLI. quam in partibus Tolosanis constitutus scripsit ad Hildefonsum Comitem, id satis innuit vir sanctus his verbis. *Inquire*, *si placet*, *quomodo de Lausana civitate exierit*, *quomodo de Cenomannis*, *quomodo de Pictavi*, *quomodo de Burdegali.* Hæc quippe videtur esse series itineris illius apostatæ, qui à Lausana, deinde à Cenomannis prædicandi exordium sumsit. Et fortasse Lausanam venerat ex Italia, ex qua ejusmodi fæces in partes Gallicanas transmigrarunt, reliquiæ Manichæorum, uti & illi Cameracenses hæretici ex Italia advecti, qui anno M•XXV. damnati sunt in synodo Atrebatensi, quo etiam tempore similes ejusmodi pestes apud Aurelianos igni perierunt. Et quidem Henricianos appellat Manichæos Exordium Cisterciense in libro VII. de vita S. Bernardi cap. XVII. ubi legatus Papæ, aliique episcopi, *pro confutanda hæresi Manichæorum*, ad partes Tolosanas cum viro sancto accessisse memorantur. Jam vero quo pacto ejusmodi hæreticis, eorumque sequacibus, Manichæorum nomen & errores competant, illustrissimus Meldorum Episcopus in eximio opere suo, quod de variationibus hæreticorum scripsit, luculenter ostendit libro XI.

LXXIV. Iidem Henriciani hæretici in Petrocorios effusi, Pontio duce & antesignano, uti docet Heriberti epistola in tomo tertio nostrorum Analectorum: ubi peculiaria Pontianorum illorum commenta referuntur. Inde est, quod Bernardus ad Petrocorios seu Petragoricos populos se contulit, ut patet ex tertia parte libri VI. qui est de ejus miraculis, num. 4. ubi Arianos plurimos apud Tolosates invenisse, eosque, uti & Henricum hæreticum, fugasse memoratur. Quin etiam idem Henricus, in Pisano Concilio antea damnatus, & Bernardo, ut monachus in Clara-valle fieret, commissus dicitur. Verum ille acceptis à Bernardo ad Claræ-vallenses litteris,

in suscepto semel errore obfirmate persistere maluit, quàm ad salutis viam hoc compendio redire.

LXXV. Henricum vivis coloribus depingit Bernardus in prædicta epistola CCXLI. ubi eum litteratum, speciem habentem pietatis, sed aleis & meretricibus deditum scribit. Impia ejus dogmata hæc fere commemorat. Sacerdotum & clericorum respectus nullus; Sacramentorum atque festorum abolitio; baptismus parvulis negatus. Alterius classis erat apud Hildebertum in epistola LI. hæreticus ille, qui Sanctorum intercessiones rejiciebat, ipsum Hildebertum in suæ sectæ patrocinium traducere perperam conatus. An vero iidem cum Henricianis fuerint hæretici, illi, quos Bernardus in Sermonibus LXV. & LXVI. super Cantica impugnat, modo inquirendum.

LXXVI. Et quidem non alios fuisse aliquando mihi fuit persuasum: at reperta Evervini abbatis Steinfeldensis epistola, quæ prædictis Sermonibus occasionem dedit, mutanda est sententia. Colonienses quippe fuerunt isti hæretici, in nonnullis quidem consentientes cum Henricianis, sed ab his in multis discrepantes. Colonienses in duas classes distinguit Evervinus. Uni dicebant, Ecclesiam apud se tantum esse, quasi ipsi soli vestigiis Christi inhærerent. In cibis vetabant lactis usum, & quidquid inde conficitur. In sacramentis suis velo se tegebant, & quotidie cibum & potum suum in Christi corpus & sanguinem se consecrare asserebant: ceteros in sacramentis procul à veritate abesse. Præter baptismum aquæ, alium admittebant in igne & spiritu per solam manuum impositionem. Baptismum vero nostrum cum nuptiis respuebant. Denique aiebant, quemlibet è suis Electum seu baptizatum habere potestatem alios, qui digni fuissent, baptizandi; & in mensa sua corpus Christi & sanguinem conficiendi.

LXXVII. Alii vero sacerdotibus Ecclesiæ, utpote sæculari more viventibus, consecrandi potestatem abjudicabant, aliaque sacramenta conferendi, excepto baptismo, quem solis adultis, non parvulis conferebant. Omne conjugium, præter illud, quod inter virgines masculum & feminam contrahitur, fornicationem reputabant. Postremo suffragia Sanctorum, jejunia, ceterasque corporis macerationes respuebant, uti & purgatorium, & suffragia pro mortuis.

LXXVIII. Itaque Henricianis & Coloniensibus hæreticis communis fuit genius, odium in Ecclesiæ ministros, sacramenta, baptismum parvulorum, & nuptias: pauca peculiaria, quæ non sectæ genus, sed quamdam tantum capitum diversitatem arguunt. Uno verbo, diversi fuerunt rami, sed ex eadem radice prodeuntes. Nec dubitem, Colonienses illos hæreticos ex Tanchelmi officina prodiisse. Is *laïcus in Flandria*, teste Abaëlardo, maxime apud Antverpiam, errores suos disseminans, *in* *Abælard. pag. 1066.* *tantam se erexit dementiam, ut se Dei Filium vocitari, & à seducto populo, ut dicitur, templum ædificari sibi faceret.* Ob id Antverpiæ in ecclesia sancti Michaëlis ab episcopo Tornacensi, cujus ditioni tunc locus subjacebat, institutus est cœtus duodecim clericorum, qui se impiis dogmatibus opponerent: quæ ecclesia postmodum sancto Norberto tradita est. Quæ fuerint Tanchelmi perversa dogmata, discimus ex epistola Trajectensis ecclesiæ ad Fridericum antistitem Coloniensem *de Tanchelmo seductore.* Is quippe aiebat, *ecclesias Dei lupanaria esse reputanda; nihil esse quod sacerdotum officio in mensa dominica conficeretur; pollutiones, non sacramenta nominanda; ex meritis & sanctitate ministrorum virtutem sacramentis accedere.* quæ omnia bellè præmissorum hæreticorum deliriis conveniunt. Presbyter quidam, Evervacherus nomine, *à sacerdotali dignitate apostatans, nefandi hominis magisterio adhæsit, & illum Romam profectus* est, idemque postea multa damna intulit ecclesiæ Trajectensi. Porro Friderico gratias agit clerus Trajectensis, quod Tanchelmi *cursum & impetum retardavit.* Ex quo intelligitur, ejus errores usque in Trajectensem, immo & in Coloniensem (ut ex Evervini epistola patet) diœcesim penetrasse, atque ab eodem auctore Colonienses illos hæreticos ortos fuisse.

LXXIX. Hugo Metellus, tunc apud Tullum-Leucorum canonicus regularis,

testis est in epistola ad Henricum ejusdem urbis episcopum, ejusmodi pestes in solum Tullense irrepsisse. *Latent in episcopatu tuo*, inquit, *immo jam apparent pestilentes homines, qui veriori nomine bestiæ appellari possunt, quia bestialiter vivunt. Conjugium enim detestantur, baptismum abominantur, sacramenta Ecclesiæ derident, nomen Christianum abhorrent.* Hæc sine dubio Coloniensium hæreticorum infesta & infausta soboles erat.

LXXX. Henricianis successere, seu accessere ejusdem farinæ homines, qui se Catharos, id est solos mundos, jactitabant: quorum errores, qui Mediolani quondam eorum magister fuerat, Bonacursus detexit, confutavitque libro edito, in Spicilegii tomo XIII. ex quo eos Manichæorum erroribus, uti & superiores illos, infectos fuisse manifestum est. Catharos insectari videtur Gillebertus de Hoilandia in Sermone XXXVI. in Cantica num. 6. *Erumpunt*, inquit, *his diebus ligna quædam, quæ non plantavit Pater cælestis; ligna, quæ non sunt plantata ex Libano nostro. Fortitudinem prætendunt operit, injuriarum insensibilitatem, parsimoniæ tolerantiam. Cedrina videntur, sed Libani non sunt: quia immunda est eorum mens & conscientia.* Adversus Catharos item exstant Sermones Ecberti abbatis Schonaugiensis.

LXXXI. Passagios & Arnaldistas Catharis adjungit Bonacursus: quorum illi Mosaïcæ legis ritus omnes observandos esse dicebant, Filii & Spiritus-sancti æqualitatem negantes, & Ecclesiæ universæ Doctores omnes, Romanæque in primis auctoritatem abjicientes: hi vero, id est Arnaldistæ, *pro malitia clericorum sacramenta Ecclesiæ esse vitanda* censebant.

LXXXII. Ita dictos existimo ab Arnaldo illo factioso homine, qui specie libertatis ac reipublicæ in Urbe restituendæ, omnia Pontifici temporalia jura abrogari volebat, sola sacrorum potestate cum decimis & oblationibus ipsi relicta. Is ex Italiæ civitate Brixia oriundus, ejusdemque ecclesiæ clericus, Petrum Abaëlardum præceptorem habuerat, singularitatis amator, testante Ottone Frisingensi, novitatis cupidus, qui à Gallicano studio in Italiam reversus, religiosum habitum, quo melius incautos deciperet, induit, monachorum nihilo minus osor, & maxime clericorum; sed laïcorum adulator. *Dicebat enim, nec clericos proprietatem, nec episcopos regalia, nec monachos possessiones habentes, aliqua ratione salvari posse: cuncta hæc Principis esse. Præter hæc de Sacramento altaris, de baptismo parvulorum non sane dicitur sensisse.* Atque adeo Petrobusianorum & Henricianorum erroribus affrictus erat. Innocentius II. hominem ex Italia fugavit, & Turegum * apud Helvetos secedere compulit. Comperta morte Innocentii, circa principia pontificatus Eugenii Romam ingressus, cum eam in Pontificem commotam vidisset, seditionis ignem excitavit. Res vero eo tandem progressa est, ut cardinales male habiti, pars etiam sauciati; ipse Eugenius Urbe pulsus sit. Pontificis causam tuendam suscepit Bernardus, scripsitque egregiam hac de re epistolam ad Romanos, quæ est CCXLII. Ei succedit alia ejusdem argumenti ad Conradum regem Romanorum, quem litteris suis, ab Ottone relatis, Romani ad suas partes pertrahere frustra moliti sunt. Sic nulli ecclesiæ negotio, nulli necessitati deerat vir sanctus, qui ad communem reipublicæ Christianæ utilitatem natus erat. Ad extremum Arnaldus comprehensus, atque à præfecto Urbis, cui tantopere assentatus fuerat, ligno adactus est, cadavere in favillas redacto, *ne à stolida plebe corpus ejus venerationi haberetur.* Plura de eo vide sis apud Ottonem, & ex eo in Notis ad Bernardi epistolam CXCV.

Otto lib. 2. de Frid. cap. 20.

* Zurich.

Idem lib. 2. cap. 28.

§. VII. *De expeditionis sacræ prædicatione per S. Bernardum facta, ejusque infelici successu.*

LXXXIII. INter extremos Bernardi labores censenda est prædicatio sacræ expeditionis in terram sanctam: quæ res quantum sudoris, quantum molestiæ ipsi attulerit, ex ejus vita & scriptis facile intelligere licet. Hujus expeditionis occasio, ut ex Ottone Frisingensi discimus, nata est per Ludovicum Juniorem Francorum regem; qui ad loca sacra pergendi desiderio pressus, quod germanus

Otto l. 1. de Frid. c. 34. & seqq.

suus Philippus, *eodem voto adstrictus*, morte intercedente exsequi non potuerat, consilium suum regni principibus aperit. Hi Bernardum consulendum decernunt. Accersitus Abbas sanctus, tanti momenti negotium *ad Romani Pontificis examen referendum* censet. Id magnopere laudavit probavitque Eugenius, *auctoritate prædicandi, animosque cunctorum ad hoc commovendi prænominato Abbati, qui apud omnes Galliæ ac Germaniæ populos ut propheta vel apostolus habebatur, concessa.* Paret tandem apostolicis litteris Bernardus, *& excitatis ad transmarinam expeditionem multorum animis*, Ludovicum regem apud Vizeliacum cruce signat *cum Theodorico Flandrensi, & Henrico Theobaldi Blesensis filio, Comitibus*, aliisque Baronibus & nobilibus.

LXXXIV. Interim Radulfus quidam monachus crucem itidem dum in Germania prædicat, Christianos in Judæorum necem accendit. Hominem litteris repressit Bernardus, atque ipsemet sacræ expeditionis prædicationem aggressus est in orientali Francorum regno, hoc est in ea Germaniæ regione, quæ ad Rhenum sita est. Hinc Conradus imperator generalem conventum Spiræ indixit: quo Bernardus profectus, *Principi cum Friderico fratris sui filio, aliisque principibus & viris illustribus crucem sumere persuasit, plurima in publico vel occulto faciendo miracula.* Fridericum Sueviæ ducem, qui filium suum cruce signatum indigne ferebat, Bernardus emollivit; Radulfum monachum in claustrum suum retrudi jussit; & loco sui Adamum Eberacensem abbatem Conrado, in Bajoariam pergenti, ad urgendum itineris negotium dedit socium. Exstat Bernardi hac de re epistola ad Francos Orientales, quæ modo est ordine CCCLXIII. quam proxime subsequitur alia ad Henricum archiepiscopum Moguntinum ad reprimendum Radulfum. *Igitur non solum ex Romano imperio*, ait Otto, *sed etiam ex vicinis regnis, id est occidentali Francia, Anglia, Pannonia, innumeris populis ac nationibus hac expeditionis fama ad sumendam crucem commotis, repente sic totus pæne Occidens siluit, ut non solum bella movere, sed & arma quempiam in publico portare nefas haberetur.*

LXXXV. Tanta porro totius Occidentis commotio Bernardi prædicationi tributa est: verum cum hæc expeditio non bene pro votis successisset, tota etiam mali eventus invidia in eum rejecta, pro communi more mortalium, qui ex eventis res æstimare solent. Neque fere ulla alia res fuit, quæ Bernardi animum majori dolore affecerit, quàm ista, non tam sui, quàm Dei causa. Unde ipse initio libri secundi de Consideratione: *Si necesse sit unum fieri è duobus, malo in nos murmur hominum, quam in Deum esse. Bonum mihi, si dignetur me uti pro clypeo. Libens in me recipio detrahentium linguas maledicas* &c. Adeo porro omnium fere animi hoc eventu turbati sunt, ut sanctus Doctor beatum pronuntiet eum, *qui non fuisset scandalizatus in eo.* Quanta denique fuerit Bernardi super hoc tristitia, patet tum ex epistola CCLXXXVIII. quam in lecto, forsan ex animi ægritudine, decumbens hac de re scripsit: tum ex epistola Johannis abbatis Casæ-Marii ad Bernardum ipsum, quæ modo est inter Bernardinas CCCLXXXVI. in qua virum sanctum, quem ob sinistrum expeditionis eventum audierat afflictum, consolatur.

LXXXVI. Non defuere tamen, qui Bernardi partes defendendas susceperint: quos inter non ultimo loco numerandus est Otto episcopus Frisingensis, Bernardo non admodum favere solitus. Is in libro de gestis Friderici cap. LX. excursum facit ad excusandum eventum illius expeditionis, cui & ipse interfuit. In fine excursus philosophici potius quàm historici, ita concludit in gratiam Bernardi. *Quamvis si dicamus, sanctum illum Abbatem spiritu Dei ad excitandos nos afflatum fuisse, sed nos ob superbiam lasciviamque nostram salubria mandata non observantes, merito rerum personarumque dispendium reportasse, non sit ab antiquis rationibus vel exemplis dissonum.* Unum tamen addit, nempe *spiritum prophetarum non semper subesse prophetis*: ut nempe innuat incertum esse, àn Bernardus ex spiritu divino de hac expeditione, ejusque eventu conjecerit.

LXXXVII. Attamen Bernardus ipse initio libri secundi de Consideratione ad Eugenium, ubi factum à calumnia tuetur, se ad id divinitus impulsum esse non diffitetur. *Diximus, Pax*, inquit, *& non est pax: promisimus bona, & ecce turbatio.*

Tum hæc subdit ad sui defensionem. *Quasi vero temeritate in opere isto, aut levitate usi simus. Cucurrimus plane in eo, non quasi in incertum, sed jubente te, immo per te Deo.* Et inferius, objectis sibi hominum improperiis: *Unde scimus, quod à Domino sermo egressus sit? Quæ signa tu facis, ut credamus tibi?* ita reponit Eugenium alloquens: *Non est quod ad ista ipse respondeam: parcendum verecundiæ meæ. Responde tu pro me & pro te ipso secundum ea, quæ audisti & vidisti.* quibus verbis miracula, ab se in prædicationis confirmationem facta, sine dubio modeste insinuat.

LXXXVIII. Verum omnium optime Gaufridus sanctum parentem suum à calumnia vindicat in lib. III. de ejus vita cap. IV. Primo quod illius expeditionis primum propositum ab eo non sit profectum. *Cum enim multorum jam animos permovisset audita necessitas, à Rege Francorum semel & iterum propter hoc expetitus, apostolicis etiam litteris monitus, nec sic acquievit super hoc loqui, vel consilium dare, donec per ipsius tandem Pontificis generalem epistolam jussus ab eo est, tamquam Romanæ ecclesiæ lingua, exponere populis atque principibus.* Deinde quod prædicandi officium, ab eo ex obedientia susceptum, divinitus confirmatum sit tot tantisque miraculis ac signis, *quanta vel numerare, nedum narrare difficile foret.* Denique quod si ex illa profectione Orientalis ecclesia liberari non meruit, certe cælestis meruit impleri & lætari, nempe ob eorum mortem, *qui in fructibus pænitentiæ purgatas variis tribulationibus Christo animas reddiderunt.* Et quidem hoc ipsum est, quod Johannes, Casæ-Marii abbas sanctus, sibi ex revelatione compertum Bernardo significavit.

LXXXIX. Sed quid moramur in vindicando Bernardo? cujus tanta auctoritas id jam dudum obtinuit apud omnes, etiam heterodoxos, ut ejus vita, eximia sanctitas, & doctrina communi omnium suffragio & existimatione sint approbatæ.

XC. Hæc sunt quæ præfari visum est de nova hac sancti Bernardi Operum editione: quæ si viris studiosis accurata videbitur, gratiam habebunt studiorum meorum sociis, Domno Michaëli Germano & D. Theoderico Ruinarto, atque etiam D. Edmundo Martenio, qui operam suam in hanc editionem strenue & peramanter impenderunt. Mihi vero hæc una sit gratia, qui unus scopus fuit, sancti Bernardi cultoribus, Ecclesiæ, & rei publicæ Christianæ vel tantillum qualicumque labore meo profuisse.

EXTRAIT DU PRIVILEGE DU ROY.

PAR grace & privilege de SA MAJESTÉ donné à S. Germain en Laye le 27. jour de Mars 1677. signé par le Roy en son Conseil DESVIEUX, registré sur le Livre de la Cmmmunauté des Libraires de Paris le 3. Septembre 1677. signé COUTEROT Syndic, il est permis au Sieur FREDERIC LEONARD Imprimeur ordinaire du Roy, d'imprimer, vendre & debiter un Livre intitulé *Sancti Bernardi opera cum notis* HORSTII & MABILLONII, & ce durant le temps & espace de TRENTE ANNÉES, & défenses sont faites à tous Libraires, Imprimeurs & autres, de quelque qualité qu'ils soient, d'imprimer ou faire imprimer, vendre & debiter ledit Livre sur les peines portées à l'Original dudit Privilege:

Et ledit Sieur LEONARD *a cedé & transporté le present Privilege aux Sieurs* JEAN GUIGNARD, THOMAS MOETTE, PIERRE AUBOUYN, & PIERRE DE LAUNAY, *Libraires à Paris.*

PRIVILEGE DU ROY.

LOUIS PAR LA GRACE DE DIEU ROY DE FRANCE ET DE NAVARRE; A nos Amez & Feaux Conseillers les Gens tenans nos Cours de Parlement, Grand Conseil, Requestes de nostre Hostel, & de nostre Palais à Paris, Baillifs, Senechaux, Prevosts, ou leurs Lieutenans, & à tous autres nos Justiciers & Officiers qu'il appartiendra: SALUT. Nôtre cher & bien Amé D. JEAN MABILLON Religieux Benedictin de la Congregation de S. Maur, Nous ayant remontré qu'ayant déja fait imprimer il y a quelques années *les Oeuvres de Saint Bernard Abbé de Clairvaux*, reveuës & corrigées par luy sur plusieurs manuscrits, augmentées de quelques Epitres, & Traitez du mesme Saint, non encore imprimées, & collationnées sur les Editions precedentes, où il a corrigé quantité de fautes, suppleé & reparé plusieurs notables manquemens, & de fautes qui s'y trouvoient, verifié quelques Traitez faussement attribuez cy-devant à ce saint Docteur, & remis ses vrais & legitimes Ouvrages en meilleur estat; & que cette edition ayant été si bien reçûe du public qu'il n'en restoit plus d'Exemplaires, il seroit necessaire d'en faire une seconde impressiinn, suivant les corrections precedentes: mais que comme il en avoit fait une nouvelle revûë sur quelques Manuscrits qu'il avoit recouvrez depuis, & avoit trouvé encore de nouvelles pieces, & fait des observations & remarques assez importantes pour illustrer encore davantage les Ouvrages de ce Pere, il souhaitoit de faire rimprimer le tout en plus beau papier & caractere que par le passé, si nous luy voulions accorder sur cela nos Lettres de Privilege, pour empécher la concurrence de ceux, qui au préjudice de tels Imprimeurs ou Libraires qu'il employeroit pour cette seconde Edition, voudroient entreprendre de rimprimer les Oeuvres de S. Bernard, corrigées par luy en la maniere susdite: A CES CAUSES desirant favorablement traitter ledit Exposant, Nous luy avons permis & octroyé, permettons & octroyons par ces Presentes de faire imprimer par tels Libraires ou Imprimeurs qu'il voudra, en tel volume & caractere qu'il jugera à propos les Oeuvres de S. Bernard en latin, revûës, corrigées & augmentées par luy en la maniere que dessus, pour estre lesdits imprimez vendus & debitez dans toutes les terres & seigneuries de nostre obeissance, & ce pendant le temps & espace de VINGT ANNÉES, à compter du jour que lesdites Oeuvres seront achevées d'imprimer: Faisant deffenses à toute sortes de personnes de quelque qualité & condition qu'elles soient d'imprimer, vendre ny debiter ledit Livre, ny contrefaire le titre sous pretexte de quelques privileges accordez ey-devant pour la reimpression des precedentes Editions, ausquelles nous derogeons en ce cas seulement, à peine de six mil livres d'amende, applicables un tiers à Nous, un tiers à l'Hostel-Dieu de nostre bonne ville de Paris, & l'autre tiers audit Exposant, avec les Exemplaires contrefaits, & de tous dépens dommages & interests; & s'il se trouve aucun de nos sujets saisi d'un ou plusieurs Exemplaires contrefaits dedans ou dehors nostre Royaume, sera l'amende encouruë contre luy comme s'il l'avoit imprimé & contrefait; à la charge par l'Exposant de mettre deux exemplaires dudit Livre en nostre Bibliotheque publique, un en celle du Cabinet de nos Livres, & un en celle de nostre tres-cher & feal le Sieur le Tellier Chevalier, Chancelier de France, avant que de l'exposer en vente, à peine de nullité des Presentes. SI VOUS MANDONS & enjoignons de faire registrer ces Presentes, & du contenu en icelles joüir & user ledit Exposant pleinement & paisiblement: Voulons en outre qu'en mettant au commencement ou à la fin dudit Livre un extrait ou copie d'icelles, elles soient tenuës pour deuement signifiées à tous qu'il appartiendra: Commandons au premier nostre Huissier ou Sergent sur ce requis, faire pour l'execution des Presentes tous Actes, Exploits, & saisies necessaires, sans demander autre permission, & sans qu'il soit besoin d'autres Arrests, CAR tel est nostre plaisir. DONNÉ à Versailles le sixiéme jour d'Aoust l'an de grace mil six cens quatre-vingt-deux, & de nostre Regne le quarante-deuxiéme. Par le Roy en son Conseil. BULTEAU.

Registré sur le Livre de la Communauté des Libraires & Imprimeurs de Paris le vingtiéme jour d'Aoust mil six cens quatre-vingt-deux, suivant l'Arrest du Parlement du huitiéme Avril mil six cens cinquante-trois, & celuy du Conseil Privé du Roy du vingt-deuxiéme Février mil six cens soixante-cinq. Signé, ANGOT, Syndic.

Le R. P. Dom JEAN MABILLON a cedé le present Privilege aux Sieurs JEAN GUIGNARD, THOMAS MOETTE, PIERRE AUBOUIN, & PIERRE DE LAUNAY, Libraires à Paris.

Achevé d'imprimer pour la premiere fois, en vertu du present Privilége, le quinziéme Juin mil six cens quatre-vingt-dix.

GENERALIS

GENERALIS DISPOSITIO
TOTIUS OPERIS.

VOLUMEN I. CONTINET QUATUOR PRIORES TOMOS, seu genuina S. Bernardi Opera omnia.

TOMUS I. exhibet EPISTOLAS, numero CCCC XLIV. distinctas in tres classes.
In prima classe exstant Epistolæ CCC X. sub veteri ordine.
In secunda classe Epistolæ CVI. nimirum ad CCCC XVI. partim novæ, partim antehac editæ, sed ordine mutato pro ratione temporis quo scriptæ sunt.
In tertia classe sunt Epistolæ reliquæ ab Epistola CCCC XVII. dubiæ, spuriæ, atque alienæ ad Bernardum scriptæ.

Collata sunt Epistola ad tres codices Colbertinos, Cistercienses duos, Corbeiensem unum, unum item Compendiensem. Consulti etiam codices Vaticani, Sorbonicus, Regia Navarræ, Gandavensis S. Petri, Clara-vallensis, Vallis-clara, Aurea-vallis, &c.

TOMUS II. continet OPUSCULA numero XII. inferius recensenda cum suis capitulationibus.

Collata ad codices Colbertinum, Dionysianum, Cistercienses, S. Germani, Majoris-monasterii, Gemeticensem, S. Theoderici Remensis, & Compendiensem.

TOMUS III. SERMONES de Tempore, de Sanctis, ac de diversis complectitur, quorum elenchus infra.

Collati sunt ad codices Dionysianos, Cistercienses, Majoris-monasterii, Alborum-mantellorum, Calestinorum, Fulienfium Parisiensium.

TOMUS IV. totus constat ex SERMONIBUS IN CANTICA, numero LXXXVI. quorum index ac series eidem tomo præmittitur.

Collati sunt ad codices S. Germani Paris. Gemeticensem, Cistercienses, S. Victoris Paris. Calestinorum Paris. S. Theoderici Remens. S. Ebrulfi, &c.

TOMO IV. subjiciuntur FLORES ex S. Bernardo, Glossarium, atque CHRONOLOGIA BERNARDINA.

NOTÆ FUSIORES in S. Bernardum, cum INDICIBUS necessariis in volumen I. nempe Notarum, locorum sacræ Scripturæ, rerum & verborum.

VOLUMEN II. CONTINET DUOS TOMOS POSTERIORES.

TOMUS V. continet GILLEBERTI abbatis continuationem in Cantica, & OPERA Bernardo perperam adscripta.

TOMUS VI. seu Appendix GUERRICI abbatis Sermones, tum GUIGONIS Cartusiæ Prioris quasdam Epistolas; necnon varios libros de S. Bernardi vita & miraculis; denique GAUFRIDI abbatis quædam Opuscula, cum tribus INDICIBUS, uno Scripturæ sacræ locorum, altero rerum & verborum, tertio Vitæ & miraculorum historico.

ORDO ET SERIES
EPISTOLARUM S. BERNARDI, ET ALIORUM,
quæ in Tomo I. continentur.

PRIMA CLASSIS ORDINE NON MUTATO.

1. *AD Robertum nepotem suum,* col. 1
2. *Ad Fulconem puerum, qui postea fuit archidiaconus Lingonensis.* 8
3. *Ad canonicos regulares de Aildicurio,* 13
4. *Ad Arnoldum abbatem Morimundi.* 14
5. *Ad Adam monachum.* 16
6. *Ad Brunonem Coloniensem.* ibid.
7. *Ad Adam monachum,* 17
8 *Ad Brunonem Coloniensem electum,* 26
9. *Ad eumdem jam archiepiscopum Coloniensem.* 27
10. *Ad eumdem,* 28
11. *Ad Guigonem priorem & ceteros Cartusiæ majoris religiosos,* ibid.
12. *Ad eosdem,* 33
13. *Ad dominum papam Honorium,* ibid.
14. *Ad eumdem,* 34
15. *Ad Haimericum cancellarium,* ibid.
16. *Ad Petrum Presbyterum cardinalem,* 35
17. *Ad Petrum diaconum cardinalem,* ibid.
18. *Ad eumdem,* ibid.
19. *Ad eumdem,* 38
20. *Ad Haimericum cancellarium,* ibid.
21. *Ad Matthæum legatum,* ibid.

INDEX EPISTOLARUM S. BERNARDI.

22. *Ad Humbaldum Lugdunensem archiepiscopum & legatum*, 39
23. *Ad Attonem Trecensem episcopum*, ibid.
24. *Ad magistrum Gilleberium Universalem, episcopum Londonensem.* 41
25. *Ad Hugonem Rotomagensem archiepiscopum*, ibid.
26. *Ad Guidonem Lausannensem episcopum*, 42
27. *Ad Arducionem Gebennensem electum*, ibid.
28. *Ad eumdem jam episcopum*, 43
29. *Ad Stephanum Metensem episcopum*, ibid.
30. *Ad Alberonem primicerium Metensem*, 44
31. *Ad Hugonem Comitem Campania, militem Templi factum.* 45
32. *Ad abbatem S. Nicasii Remensis*, ibid.
33. *Ad Hugonem Pontiniacensem abbatem*, 46
34. *Ad Drogonem monachum*, 47
35. *Ad magistrum Hugonem Farsitum*, 48
36. *Ad eumdem*, ibid.
37. *Ad Theobaldum Comitem Campania*, 49
38. *Ad eumdem unde supra.* 50
39. *Ad eumdem*, 51
40. *Ad eumdem.* 52
41. *Ad eumdem.* ibid.
42. *Ad Henricum Senonensem archiepiscopum.* Vide to. 2. col. 461.
43. *Ad eumdem*, 52
44. *Ad eumdem unde supra*, ibid.
45. *Ad Ludovicum regem Francorum*, 53
46. *Ad dominum papam Honorium unde supra*, 54
47. *Ad eumdem ex persona Ganfridi Carnotensis episc.* ibid.
48. *Ad Haimericum cancellarium unde supra & contra obtrectatores*, 55
49. *Ad dominum papam Honorium pro Henrico Senonensi archiepiscopo.* 57
50. *Ad eumdem unde supra*, ibid.
51. *Ad Haimericum cancellarium, unde supra*, 58
52. *Ad eumdem*, ibid.
53. *Ad eumdem*, 59
54. *Ad eumdem*, ibid.
55. *Ad Gaufridum Carnotensem episcopum*, ibid.
56. *Ad eumdem*, 60
57. *Ad eumdem*, ibid.
58. *Ad Ebalum Catalaunensem episcopum*, 61
59. *Ad Guilencum Lingonensem episcopum*, 62.
60. *Ad eumdem.* ibid.
61. *Ad Ricuinum Tullensem episcopum*, 63
62. *Ad Henricum Verdunensem episcopum*, ibid.
63. *Ad eumdem.* 64
64. *Ad Alexandrum Lincolniensem episcopum*, ibid.
65. *Ad Alvisum abbatem Aquicincti*, 65
66. *Ad Gaufridum abbatem S. Medardi*, 67
67. *Ad Monachos Flaviacenses*, ibid.
68. *Ad eosdem unde supra*, 69
69. *Ad Guidonem abbatem de Tribus-fontibus*, 70
70. *Ad eumdem*, 72
71. *Ad Monachos ejusdem loci.* ibid.
72. *Ad Rainaldum Fusniacensem abbatem*, 73
73. *Ad eumdem*, 75
74. *Ad eumdem*, 76
75. *Ad Artaldum Prulliacensem abbatem*, ibid.
76. *Ad Abbatem canonicorum Regularium S. Petri de Monte*, 77
77. *Ad Magistrum Hugonem de S. Victore*, Vide tomo 2. col. 615.
78. *Ad Sugerium abbatem S. Dionysii.* 77
79 *Ad abbatem Lucum.* 83
80. *Ad Guidonem abbatem Molismensem.* 84
81. *Ad Gerardum abbatem Pultariensem*, ibid.
82. *Ad abbatem S. Johannis Carnotensis*, 85
83. *Ad Simonem abbatem S. Nicolai.* 86
84. *Ad eumdem.* 87
Ad Guillelmum abbatem S. Theoderici. V. To. 2. col. 525
85. *Ad eumdem Guillelmum.* 87
86. *Ad eumdem.* 89
87. *Ad Ogerium canonicum regularem*, 90
88. *Ad eumdem*, 94
89. *Ad eumdem.* 95
90. *Ad eumdem.* 96
91. *Ad Abbates Suessione congregatos*, 97
92. *Ad Henricum regem Anglorum*, 98
93. *Ad Henricum Wintonensem episcopum*, 99
94. *Ad Abbatem cujusdam monasterii Eboracensis, unde exierat Prior cum aliquantis fratribus*, ibid.
95. *Ad Turstinum archiepiscopum Eboracensem.* 100
96. *Ad Richardum Fontanensem abbatem & socios ejus, qui de alio Ordine ad Cisterciensem transierant*, 101
97. *Ad Ducem Conradum*, ibid.
98. *De Macchabaeis, sed ad quem scripta sit ignoratur*, 102
99. *Ad Monachum quemdam*, 105
100. *Ad Episcopum quemdam.* ibid.
101. *Ad Religiosos*, 106
102. *Ad quemdam Abbatem*, ibid.
103. *Ad Fratrem Willelmi monachi Clara-vallensis*, 107
104. *Ad Magistrum Gualterum de Calvo monte*, 108
105. *Ad Romanum Romana curia subdiaconum*, 109
106. *Ad Magistrum Henricum Murdach*, 110
107. *Ad Thomam praepositum de Beverla.* 111
108. *Ad Thomam de S. Andomaro post transgressionem promissionis sua veniendi ad conversionem.* 115
109. *Ad illustrem juvenem Gaufridum de Perrona & socios ejus*, 117
110. *Ad parentes ejusdem Gaufridi consolatoria*, 118
111. *Ex persona Elia monachi ad parentes suos*, 119
112. *Ad Gaufridum Lexoviensem*, 120
113. *Ad Sophiam virginem.* ibid.
114. *Ad alteram Sanctimonialem*, 123
115. *Ad aliam Sanctimonialem de monasterio S. Mariae Trecensis*, 124
116 *Ad Ermengardem quondam Comitissam Britanniae.* 125
117. *Ad eamdem.* ibid.
118. *Ad Beatricem nobilem & religiosam matronam*, 126
119. *Ad Ducem & Ducissam Lotharingia*, ibid.
120. *Ad Ducissam Lotharingia*, 127
121. *Ad Ducissam Burgundia.* ibid.
122. *Hildeberti archiepiscopi Turonensis ad Bernardum abbatem*, 128
123. *Rescriptum abbatis Bernardi ad Hildebertum Turonensem archiepiscopum.* 129
124. *Ad eumdem Hildebertum, qui nondum receperat Dominum Innocentium Papam*, ibid.
125. *Ad Magistrum Gaufridum de Loratorio.* 130
126. *Ad Episcopos Aquitania contra Gerardum Engolismensem.* 131
127. *Ad Guillelmum comitem Pictaverum Ducem Aquitania, ex persona Hugonis ducis Burgundia.* 137
128. *Ad eumdem*, 138
129. *Ad Januenses*, ibid.
130. *Ad Pisanos*, 140
131. *Ad Mediolanenses.* ibid.
132. *Ad Clerum Mediolanensem*, 142
133. *Ad universos cives Mediolanensium*, ibid.
134. *Ad Novitios apud Mediolanum conversos*, ibid.
135. *Ad Petrum Papiensem episcopum*, 143
136. *Ad Innocentium papam.* ibid.
137 *Ad Imperatricem Romanorum.* 144
138. *Ad Henricum regem Anglorum.* ibid.
139. *Ad Lotharium imperatorem*, 145
140. *Ad eumdem.* ibid.
141. *Ad Humbertum abbatem Igniacensem*, 146
142. *Ad Monachos Alpenses*, 147
143. *Ad suos Clara-vallenses*, 148
144. *Ad eosdem.* 149
145. *Ad abbates Cistercii congregatos*, 150
146. *Ad Burchardum Balernensem abbatem*, 151
147. *Ad Petrum abbatem Cluniacensem.* 152
148. *Ad eumdem*, ibid.
149. *Ad eumdem.* 153
150. *Ad dominum papam Innocentium*, ibid.
151. *Ad Philippum Turonensis ecclesia invasorem*, 154
152. *Ad dom papam Innocentium pro Trecensi episc.* 155
153. *Ad Bernardum de Portis de Ordine Carthusiensi*, 156
154. *Ad eumdem*, ibid.

155. *Ad D. Papam Innocentium pro eodem quando electus est.* 157
156. *Ad eumdem pro clericis Aurelianensibus,* ibid.
157. *Ad Haimericum pro eisdem,* 158
158. *Ad Innocentium super interfectione Thomæ Prioris S. Victoris Paris.* ibid.
159. *Ad eumdem in persona Stephani episc. Paris. unde supra.* 159
160. *Ad Haimericum cancellarium in ejusdem persona, unde supra,* 160
161. *Ad Innocentium de cæde Archembaldi subdecani Aurelianensis,* ibid.
162. *Ad Haimericum cancellarium de eodem,* 161
163. *Ad Johannem Cremensem cardinalem presbyterum de eodem.* ibid.
164. *ad Innocentium de electione Lingonensi,* ibid.
165. *Ad Falconem decanum & Guidonem thesaurarium ecclesiæ Lugdun. unde supra,* 163
166. *Ad Innocentium unde supra.* 164
167. *Ad eumdem pro eodem negotio,* 165
168. *Ad episc. & card. Romanæ curiæ unde supra,* ibid.
169. *Ad Innocentium unde supra,* 166
170. *Ad Ludovicum Juniorem regem Francorum de eodem,* ibid.
171. *Ad Innocentium pro Falcone Lugdunensi archiepisc. electo.* 168
172. *Ad eumdem in persona Godefridi Lingonensis episcopi.* ibid.
173. *Ad ipsum Falconem,* ibid.
174 *Ad Canonicos Lugdunenses de Conceptione S. Mariæ,* 169
175. *Ad Patriarcham Jerosolymorum,* 172
176. *Ad Innocentium in persona Alberonis Trevirensis archiepiscopi,* ibid.
177. *Ad eumdem in persona ejusdem,* 173
178. *Ad eumdem pro eodem.* 174
179. *Ad eumdem pro eodem.* 176
180. *Ad eumdem pro eodem,* ibid.
181. *Ad Haimericum cancellarium,* 177
182. *Ad Henricum Senonensem archiepiscopum,* ibid.
183. *Ad Conradum regem Romanorum,* 178
184. *Ad Innocentium.* ibid.
185. *Ad Eustachium occupatorem Valentinæ sedis,* ibid.
186. *Ad Simonem filium Castellani Cameracensis.* 180
187. *Ad Episcopos Senonas convocandos contra P. Abælardum,* ibid.
188. *Ad Episcopos & Cardinales curiæ unde supra.* 181
189. *Ad Innocentium de eodem,* 182
190. *Ad eumdem de eodem tomo 2. col. 643.*
191. *Ad eumdem in persona archiepiscopi Remensis de eodem.* 184
192. *Ad Mag. Guidonem de Castello de eodem,* 185
193. *Ad Ivonem cardinalem de eodem.* ibid.
194. *Rescriptum Innocentii Papæ contra errores P. Abælardi,* 186
195. *Ad Episcopum Constantiensem contra Arnaldum de Brixia,* 187
196. *Ad Guidonem legatum de eodem,* 188
197. *Ad Petrum Bisuntinum decanum,* 189
198. *Ad Innocentium pro Guidone abbate Cari-loci,* ibid.
199. *Ad eumdem de eodem.* 190
200. *Ad Ulgerium Andegavensem episc. in causa Abbatissæ Fontis-Ebraldi.* 191
201. *Ad Balduinum abbatem Reatinum,* 192
202. *Ad Clerum Senonensem.* 193
203. *Ad Attonem episcopum & Clerum Trecensem,* 194
204. *Ab abbatem S. Albini,* ibid.
205. *Ad Episcopum Roffensem,* ibid.
206. *Ad Reginam Jerosolymorum,* 195
207. *Ad Rogerium regem Siciliæ,* ibid.
208. *Ad eumdem.* 196
209. *Ad eumdem,* ibid.
210. *Ad Innocentium pro archiepiscopo Remensi,* 197
211. *Ad eumdem pro Cantuariensi,* ibid.
212. *Ad eumdem pro Episcopo Salamanticensi,* ibid.
213. *Ad eumdem pro Petro Pisano.* 198
214. *Ad eumdem pro Episcopo Cameracensi,* 199
215. *Ad eumdem pro Episcopo & decano Antisiodorensi,* ibid.
216. *Ad eumdem in Comitem Radulfum,* 200
217. *Ad eumdem pro Theobaldo Comite.* ibid.
218. *Ad eumdem excusatoria & novissima,* 201
219. *Ad tres Episcopos curiæ Albericum Ostiensem &c.* 202
220. *Ad Ludovicum regem Franc. in causa Radulfi comitis,* 203
221. *Ad eumdem unde supra,* 204
222. *Ad Joslenum Suessionensem episcopum & Sugerium abbatem S. Dionysii,* 205
223. *Ad eumdem Joslenum,* 207
224. *Ad Stephanum Prænestinum episcopum,* 208
225. *Ad Joslenum episcopum Suessionensem,* 209
226. *Ad Ludovicum Juniorem regem Francorum,* 210
227. *Ad Joslenum episcopum Suessionensem,* ibid.
228. *Ad Petrum Cluniacensem abbatem, conquerentem quod ei non rescriberet,* 211
229. *Petri abb. Cluniacensis ad Bernardum responsio,* 212
230. *Ad tres Episcopos, Ostiensem, Tusculanum, Prænestinum,* 225
231. *Ad eosdem pro abbate Latiniacensi,* 226
232. *Ad eosdem pro abbate S. Theofredi,* 227
233. *Ad abbatem Johannem de Buzaio, qui abbatiam suam reliquerat.* ibid.
234. *Ad Herbertum abbatem S. Stephani Divionensis,* 229
235 *Ad Cælestinum II de intruso Eboracensi,* ibid.
236. *Ad totam Curiam Romanam unde supra,* 230
237. *Ad totam Curiam Romanam, quando elegerunt abbatem S. Anastasii in papam Eugenium,* 232
238. *Ad dominum papam Eugenium prima,* 233
2[illegible] 235
240. *Ad eumdem de eodem,* 236
241. *Ad Hildefonsum comitem S. Ægidii de Henrico hæretico,* 237
242. *Ad Tolosanos post reditum suum,* 238
243. *Ad Romanos, quando recesserunt à domino papa Eugenio.* 240
244. *Ad Conradum regem Romanorum,* 242
245 *Ad Eugenium Papam pro Aurelianensi episcopo,* 243
246. *Ad eumdem pro eodem,* 244
247. *Ad eumdem pro Remensi archiepiscopo,* 245
248. *Ad eumdem contra episcopum Sagiensem,* 246
249. *Ad eumdem pro Priore Casæ-Dei, electo episcopo Valentinensi,* 247
250. *Ad Bernardum priorem Portarum,* ibid.
251. *Ad Eugenium pro monachis Balmensibus,* 248
252. *Ad eumdem pro Eboracensi,* 249
253. *Ab abbatem de Præmonstrato,* 250
254. *ad Guarinum abbatem Alpensem,* 254
255. *Ad Ludovicum Juniorem regem Franc. pro convocando Concilio,* 256
256. *Ad Eugenium pro Ecclesia Orientali,* 257
257. *Ad eumdem pro fratre Philippo,* 258
258. *Ad eumdem pro fratre Rualeno,* 259
259. *Ad eumdem unde supra,* ibid.
260. *Ad Rualenum abbatem.* 260
261. *Ad Eugenium pro abbate S. Urbani.* ibid.
262. *Ad eumdem pro monachis Mozomensibus,* 261
263. *Ad Episcopum Suessionensem pro abbate Caziacensi,* ibi.
264. *Petri abbatis Clun. ad S. Bernardum.* ibid.
265. *Rescriptum Bernardi,* 262
266. *Ad Sugerium abbatem de ejus morte,* ibid.
267. *Ad abbatem Cluniacensem,* 263
268 *Ad Eugenium papam,* ibid.
269. *Ad eumdem,* 264
270. *Ad eumdem pro Priore Carthusiæ, & de morte abbatis Cisterciensis,* ibid.
271. *Ad Theobaldum comitem Campaniæ,* 265
272. *Ad Episcopum Laudunensem,* ibid.
* *Eugenii papæ epistola ad Capitulum Cisterciense.* 266
273. *Ad Eugenium responsio,* 267
274. *Ad Hugonem abbatem Trium-fontium, quando erat Romæ,* 268

275. Ad Eugenium pro Autissiodorensi electione, ibid.
276. Ad eumdem post obitum Episcopi Autissiodorensis, 269.
277. Ad eumdem pro abbate Cluniacensi. 270
278. Ad eumdem pro Episcopo Belvacensi. ibid.
279. Ad Henricum comitem Campaniæ, 272
280. Ad Eugenium pro negotio Autissiodorensi, ibid.
281. Ad Brunonem abbatem Caræ-vallis, 273
282. Ad Ludovicum Juniorem pro electione Autissiodorensi. ibid.
283. Ad Eugenium pro fratribus Mirατorii. 274
284. Ad eumdem pro Archiepiscopo Remensi, & aliis, ibid.
285. Ad eumdem pro Odone abbate S. Dionysii. 275
286. Ad eumdem pro eodem, 276
287. Ad dominum Ostiensem pro eodem, ibid.
288. Ad Andream avunculum suum militem Templi. 277
289. Ad Reginam Jerosolymorum, 278
290. Ad dominum Ostiensem de Jordano cardinale. 279
291. Ad Eugenium pro ecclesia S. Eugendi Jurensis, ibid.
292. Ad quemdam sæcularem, 280
293. Ad Petrum Cellensem abbatem pro monacho Caziacensi, ibid.
294. Ad Eugenium pro Episcopo Cenomannensi, 281
295. Ad Henricum cardinalem pro eodem. ibid.
296. Ad dominum Ostiensem pro eodem, ibid.
297. Ad abbatem Arremarensem, 282
298. Ad Eugenium de Nicolao Claræ-vallensi, ibid.
299. Ad Comitem Engolismensem pro fratribus de Buxia. ibid.
300. Ad Blesensem comitissam. 283
301 Ad Sanctiam sororem imperatoris Hispaniæ. ibid.
302. Ad Legatos apostolicos pro archiep. Moguntino, 284
303. Ad Ludovicum Juniorem regem Francorum. ibid.
304. Ad eumdem, 285
305. Ad Eugenium pro Episcopo Belvacensi, ibid.
306. Ad dominum Ostiensem pro electione abbatis Turoldi de Tribus-fontibus, 286
307. Ad eumdem pro Episcopo Belvacensi, 288
308. Ad Alfonsum Portugalliæ regem, 289
309. Ad Eugenium pro Sugerio abbate, ibid.
310. Ad Arnoldum Carnotensem abb. Bonæ-vallis, 290

SECUNDA CLASSIS ORDINE MUTATO.

Littera N. novum, A. antiquum ordinem, * Asteriscus novas epistolas in hac editione adjectas designat.

N. A.
311. 313. Ad Haimericum cancellarium, 289
312. * Ad Rainaldum archiepiscopum Remensem. 292
313. 371. Ad Gaufridum abbatem S. Mariæ Eboracensis. ibid.
314. 318. Ad Innocentium papam pro Cremonensibus, 294
315. 144. Ad Mathildem reginam Anglorum, 295
316. 375. Ad Henricum Senonensem archiepiscopum & Haimericum cancellarium. ibid.
317. 320. Ad Priorem suum Godefridum, 296
318. 329. Ad Innocentium papam pro ecclesia Remensi, ibid.
319. 372. Ad Turstinum archiepiscopum Eboracensem, 297
320. 381. Ad Alexandrum priorem de Fontibus & fratres ejusdem loci, ibid.
321. 382. Ad Henricum de Murdach abb. Vallis-claræ. 298
322. 351. Ad Hugonem novitium, postea Bonæ-vallis abbatem, 299
323. * Ad Innocentium papam pro archiepiscopo Trevirensi, 300
324. 336. Ad Robertum abbatem de Dunis, 301
325. 337. Ad eumdem de Iderio novitio. ibid.
326. 391. Guillelmi abbatis S. Theoderici ad Gaufridum Carnotensem & Bernardum abbatem de P. Abaelardo, ibid.
327. 392. Rescriptum ad Guillelmum abbatem, 303
328. * Ad Romanum Pontificem de electo Rutenensi, ibid.
329. * Ad Episcopum Lemovicensem de eodem. 304
330. * Ad Innocentium contra P. Abaelardum, ibid.
331. * Ad Stephanum card. & episc. Prænestinum de eodem, 305
332. * Ad G. cardinalem de eodem, 306
333. * Ad G. cardinalem de eodem, 307
334. * Ad Guidonem Pisanum de eodem. ibid.
335. * Ad quemdam presbyterum cardin. de eodem, ibid.
336 * Ad quemdam abbatem de eodem, 308
337. 370. Ad Innocentium in persona Franciæ episcoporum de eodem, ibid.
338. 369. Ad Haimericum card. & cancellarium de eodem. 310.
339. 327. Ad Innocentium pro Alviso episcopo Atrebatensi. 311.
340. * Ad eumdem pro episcopo Andegavensi, 312
341. 315. Ad Malachiam Hiberniæ archiepiscopum, ibid.
342. * Ad Joslenum episcopum Suessionensem, 313
343. * Bernardi abbatis Itali ad Innocentium papam. 314
344. * Ejusdem ad S. Bernardum, ibid.
345. 321. Ad fratres de S. Anastasio, 319
346. 377. Ad Innocentium papam de archi. Eboracensi, 316
N. A.
347. 378. Ad eumdem de eodem. 317
348. 388. Ad eumdem pro Arnulfo episcopo Lexoviensi. ibid.
349. 330. Ad eumdem pro amico, 318
350. 331. Ad eumdem pro propinquo, ibid.
351. * Ad eumdem pro quibusdam pauperibus, 319
352. * Innocentii papæ privilegium, ibid.
353. 379. Ad Vuillelmum abbatem Rievallis. 320
354. * Ad Reginam Jerosolymorum, 321
355. 376. Ad eamdem. ibid.
356. 316. Ad Malachiam Hiberniæ archiepisc. 322
357. 317. Ad eumdem, ibid.
358. 374. Ad Cælestinum papam. 323
359. * Claræ-vallensium ad eumdem, ibid.
360. 380. Ad Vuillelmum abbatem Rievallis, 324
361. 383. Ad Theobaldum archiepiscopum pro Johanne Salesberiensi, 325
362. 334. Ad Robertum Pullum card. & cancell. ibid.
363. [illegible]. Ad Orientalis Franciæ clerum & populum, 326
364. [illegible]. Ad Petrum abbatem Cluniacensem, 329
365. 323. Ad Henricum Moguntinum archiepisc. ibid.
366. 386. Ad Hildegardem abbatissam. 331
367. 332. Ad G cancellarium, ibid.
368 335. Ad G. cardinalem, ibid.
369 356. Ad Sugerium abbatem. 332
370. 357. Ad eumdem. 333
371. 363. Ad eumdem, ibid.
372. * Ad P. episcopum Palentinum, 334
373. * Abbatis Sp. ad S. Bernardum. 335
374. 311. Ad fratres de Hibernia de transitu S. Malachiæ, 336
375. 390. Ad Idam comitissam Nivernensem. 337
376. 358 Ad Sugerium abbatem, ibid.
377. 359. Ad eumdem, 338
378. 360. Ad eumdem, 339
379. 361. Ad eumdem, ibid.
380. 362. Ad eumdem. ibid.
381. 364. Ad eumdem. 340
382. 324. Ad Leonium abbatem S. Bertini. ibid.
383. 342. Ad eumdem, 341
384. 343. Ad monachos S. Bertini, 342
385. 341. Ad eosdem. ibid.
386. 333. Johannis abbatis Casæ-Marii ad S. Bern. 344
387. 352. Ad Petrum abbatem Cluniacensem, 345
388. 353. Ejusdem ad S. Bernardum, ibid.
389. 334. Ad eumdem Petrum abbatem, 348
390. 314. Ad Eskilum Lundensem archiepiscopum & Legatum, ibid.

b

N. A.
391. 347. *Ad abbatissam Faberniacensem*, 349
392. * *Ad Radulfum patriarcham Antiochenum*, 350
393. * *Ad W. patriarcham Jerosolymorum*. 351
394. * *Ad archiepiscopum Lugdunensem*. 352
395. 325. *Ad Alvisum Atrebatensem episcopum*. 353
396. 365. *Ad Ricuinum episcopum Tullensem*, 354
397. 387. *Ad Odonem abbatem Majoris-monasterii*. 355
398. 312. *Ad Guidonem abbatem & fratres Arremarenses*. 357.
399. 319. *Ad Lelbertum abbatem S. Michaelis*, 358
400. 326. *Ad abbatem Lantoasem*. ibid.
401. 338. *Ad Balduinum abbatem de Castellione*, 359
402. 339. *Ad eumdem episcopum Noviomensem*, ibid.
403. 340. *Ad Henricum archidiaconum*. ibid.
404. 345. *Ad Albertum inclusum*, 360

N. A.
405. 346. *Ad G. abbatem*, ibid.
406. * *Ad abbatem S. Nicolai*, 361
407. 348. *Ad Odonem abbatem Belli-loci*. ibid.
408. 349. *Ad Willelmum abbatem Trecensem*. ibid.
409. 350. *Ad Rorgonem de Abbatis villa*, 362
410. 366. *Ad Gelduinam abbatem S. Victoris*. ibid.
411. 373. *Ad Thomam praepositum Beverlacensem*, 363
412. * *Ad T. adolescentem, qui vitam monasticam voverat*, 364
413. 389. *Ad Rainaldum abbatem*. ibid.
414. 328. *Ad Alardum monachum unde supra*. 365
415. 393. *Ad quemdam pacti sui praevaricatorem*. ibid.
416. * *Ad incognitum*, 366
417. * *Ad abbatem de Trunco-Berengarii*, ibid.
Bernardi charta pro eadem abbatia. 368

TERTIA CLASSIS EPISTOLARUM,

Dubias, ſpurias, & alienas complectens.

418. 385 *Ad quosdam noviter conversos*. 367
419 377 *Ad Alfonsum regem Portugalliae*. 371
420. 368 *Ad Johannem Ciritam*, 372
421. *Ad abbatem S. Benedicti*, ibid.
422 *Ad Ludovicum regem*, ibid.
423. *Nicolai Clara-vallensis ad Comitem & barones Britanniae in persona S. Bernardi*, 373
424. *Ejusdem ad Manuelem Commenum in persona ejusdem*, ibid.
425. *Ejusdem ad Lucanum episcopum in persona ejusdem*, 374.
426. *S. Bernardi charta seu compositio facta inter Hugonem episcopum & Willelmum comitem Antissiodorensem*. 375
427. *Gaufridi episcopi Carnotensis ad Stephanum Parisiensem*, 377
428. *Bernardi abbatis Itali ad S. Bernardum*, ibid.
429 *Hugonis Metelli ad S. Bernardum*, 378
430. *Ejusdem ad eumdem*, 380
431. *Ejusdem ad eumdem in persona Guillelmi abbatis*, 381
432. *Hamonis archidiaconi Catalaunensis ad S. Bernardum*, 382
433. *Ejusdem ad eumdem*. ibid.
434. *G. ad S. Bernardum pro episcopo Ambianensi*, ibid.
435. *Samsonis archiep. Remensis ad S. Bernardum*. 383
436. *Henrici episcopi Trecensis ad S. Bernardum de Bulencuria abbatia*, ibid.
437. *Hugonis episcopi Ostiensis ad Capitulum Cisterciense de morte Eugenii papae*, 384
438. *Bartholomaei ex episcopo monachi ad Samsonem arch. Remensem*, 385
439. *Turstini archiepiscopi Eboracensis ad Willelmum Cantuariensem*, 386
440. *Fastredi abbatis ad quemdam abbatem sui Ord.* 398
441. *Petri de Roya novitii Clara-vallensis ad C. praepositum Noviomensem*, 393
442 *Capituli generalis Nigrorum monachorum ad Adrianum IV.* 398
443. *Eorumdem ad Alexandrum III.* ibid.
444. *Ad abbatem Reatinensem*, 400

II. INDEX ALPHABETICUS
EPISTOLARUM S. BERNARDI.

A

ABbati S. Albini Andegavensis, epistola 204.
Abbati S. Benedicti, epist. 421.
Abbati Canonicorum regularium S. Petri de Monte, epist. 76.
Abbati cuidam, epist. 102.
Abbati item cuidam, forte Bernardo Italo, epist. 336.
Abbati Eboracensi, epist. 94. 313.
Abbati S. Nicasii Remensis, epist. 32.
Abbati Trium fontium, epist. 174. *Vide* Guidoni.
Abbati de Trunco-Berengarii, epist. 417. *Vide chartam sequent.*
Abbatibus Cistercii congregatis, epist. 145. & epistola praemissa epist. 173.
Abbatibus Suessione congregatis, epist. 91.
Abbatissae Faberniacensi, epist. 391.
Adamo monacho Morimundi, epist. 5. 7.
Adelaïdi ducissae Lotharingiae, epist. 119. 120.
Aildicurtis canonicis regularibus, epist. 4.
Alardo monacho Cisterciensi, epist. 414.
Alberico cardinali episcopo Ostiensi, epist. 129. 230. 231. 232.
Alberico primicerio Metensi, epist. 30.
Alberto incluso, epist. 404.
S. Albini abbati, epist. 204.
Alexandro episcopo Lincolniensi, epist. 64.
Alexandro Priori de Fontibus, epist. 320.
Alfonso regi Portugalliae, epist. 308. 419.
Alpensibus monachis, epist. 142.
Alviso abbati Aquis-cincti, epist. 65. Eidem episcopo Atrebatensi, epist. 395.
S. Anastasii monachis, epist. 345.
Andreae avunculo suo, militi Templi, epist. 288.
Angelberto comiti Engolismensi, epist. 299.
Aquitaniae episcopis, epist. 126.
Arducioni Gebennensi electo, epist. 27. Eidem jam episcopo, epist. 28.
Arnoldo abbati Bonae-vallis, epist. 310.
Arnoldo abbati Morimundi, epist. 4.
Attaldo abbati Prulliacensi, epist. 75.
Ascelino seu Anselmo episcopo Roffensi, epist. 208.
Attoni episc. Trecensi, ep. 23. Eidem & clero Trecensi, epist. 203.

B

BAlduino abbati de Castellione, epist. 401. Eidem jam episcopo Noviomensi, epist. 402.
Balduino abbati Reatino, epist. 201.
Beatrici nobili & religiosae matronae, epist. 118.
S. Benedicti abbati, epist. 421.
Bernardo legato apostolico, epist. 302.
Bernardo priori Portarum, epist. 250.
Bernardo de Portis Cartusiensi, epist. 153. 154.
S. Bertini monachis, epist. 384. 385. Leonio abbati. *Vide* Leonio.

Blesensi comitissæ (Mathildi) epist. 300.
Brunoni abbati de Cara-valle, epist. 281.
Brunoni Coloniensi, epist. 6. Eidem Coloniensi electo, epist. 8. Eidem jam archiepiscopo Coloniensi, epist. 9. 10.
Burchardo abbati Balernensi, epist. 146.
Burgundiæ Ducissæ, epist. 121.

C

Capitulo Cisterciensi epist. 145. & ante epist. 273.
Capitulo nigrorum monachorum, epist. 91.
Cælestino papæ II. epist. 235. 358. 359.
Canonicis regularibus de Aildicurte, epist. 3.
Cardinali presbytero, epist. 335.
Cardinalibus Romanæ curiæ, epist. 168. 188. 230. 231. 232. 236. 237.
Claræ-vallensibus monachis, epist. 143. 144.
Cisterciensi capitulo, epist. 145. & ante epist. 273.
Clero Mediolanensi, epist. 132.
Clero & populo Franciæ orientalis, epist. 363.
Conrado duci Zeringensi, epist. 97.
Conrado regi Romanorum, epist. 183. 244.
Constantiensi episcopo, epist. 195.
Conversis quibusdam, epist. 418.

D

Drogoni monacho S. Nicasii Remensis, epist. 34.
Duci & Ducissæ Lotharingiæ, epist. 119.
Ducissæ Burgundiæ (Mathildi) epist. 121.
Ducissæ Lotharingiæ (Adelaïdi) epist. 119. & 120.

E

Ebalo episcopo Catalaunensi, epist. 58.
Eboracensi archiepiscopo, epist. 95.
Eliæ cardinali, epist. 295.
Eliæ monachi parentibus, epist. 111.
Engolismensi Comiti, epist. 299.
Episcopo cuidam, epist. 100.
Episcopis Aquitaniæ, epist. 126.
Episcopis & cardinalibus Romanæ curiæ, epist. 168. 188. *V.* Cardinalibus.
Episcopis Senonas convocandis contra P. Abaëlardum, epist. 187.
Ermengardi quondam comitissæ Britanniæ, epist. 116. 117.
Eskilo archiepiscopo Lundensi, epist. 390.
Eugenio papæ III. epist. 238. 239. 240. 245. 246 247. 248. 249. 251. 152. 256. 257. 258. 259. 261. 262. 263. 268. 269. 270. 273. 275 276. 277. 278. 280. 283. 284. 285. 286. 291. 294. 298. 305. 309.
Eustachio occupatori Valentinæ Sedis, epist. 185.
Engolismensi comiti (Angelberto) epist. 299.

F

Fabernacensi abbatissæ, epist. 391.
Falconi decano ecclesiæ Lugdunensis, epist. 265. Eidem electo archiepiscopo, epist. 173.
Flaviacensibus monachis, epist. 67. 68.
Franciæ orientalis clero & populo, epist. 363.
Fulconi adolescenti, epist. 2.

G

G. Abbati, epist. 405.
G. cardinali, epist. 332.
G. cardinali diacono, epist. 368.
Galtero episcopo Lauduonensi, epist. 272.
Gaufrido abbati S. Mariæ Eboracensis, epist. 94. 313.
Gaufrido abbati S. Medardi, epist. 66.
Gaufrido episcopo Carnotensi, epist. 55. 56. 57.
Gaufrido Lexoviensi, epist. 112.
Gaufrido de Loratorio, epist. 115.
Gaufrido de Perrona & sociis ejus, epist. 109. Parentibus ejusdem, epist. 110.
Genuensibus. *V.* Januensibus.
Gerardo abbati Pulratiensi, epist. 81.
Gerardo cancellario S. R. E. epist. 219.
Gilduino abbati S. Victoris Paris. epist. 410.
Gilleberto Universali episcopo Londoniensi, epist. 24.
Godefrido Priori Claræ-vallensi, epist. 317.
Gregorio legato apostolico, epist. 302.
Gregorio Tarquinio card. epist. 333.
Gualtero de Calvo-monte, epist. 104.
Guarino abbati Alpensi, epist. 254.
Guidoni abbati Arremarensi, epist. 297. 398.
Guidoni abbati Molismensi, epist 80.
Guidoni abbati Trium-fontium, epist. 69. 70.
Guidoni cardinali & cancellario, epist. 367.
Guidoni cardinali Pisano, epist. 334.
Guidoni de Castello, epist. 192.
Guidoni episcopo Lausannensi, epist. 26.
Guidoni legato S. R. E. epist. 196.
Guidoni thesaurario ecclesiæ Lugdunensis, epist. 165.
Guidoni Priori & ceteris Cartusiæ majoris religiosis, epist. 11. 12.
Guilenco episcopo Lingonensi, epist. 59. 60.
Guillelmo abbati S. Theoderici, epist. 85. 86. 327. *V.* aliam tomo 2. col. 603.
Guillelmo comiti Pictavorum & duci Aquitaniæ, epist. 227. 128.

H

Haimerico cancellario S. R. E. epist. 15. 20. 48. 51. 52. 53. 54. 157. 160. 162. 281. 311. 316. 338. *Vide aliam tomo 2. col.* 583.
Henrico abbati Vallis-claræ, dicto de Mordach, epist. 321.
Heliæ cardinali, epist. 295.
Heliæ monachi parentibus, epist. 111.
Henrico archidiacono, epist. 403.
Henrico archiepiscopo Moguntino, epist. 365.
Henrico archiepiscopo Senonensi, epist. 42. 43. 182. 316.
Henrico cardinali, epist. 295.
Henrico de Murdach, abbati de Valle-clara, epist. 321.
Henrico Murdach, epist. 106.
Henrico comiti Campaniæ, epist. 279.
Henrico episcopo Vudunensi, epist. 62. 63.
Henrico episcopo Vvintonensi, epist. 93.
Henrico regi Anglorum, epist. 92. 138.
Herberto abbati S. Stephani Divionensis, epist. 234.
Hiberniæ fratribus, epist. 374.
Hildeberto archiepiscopo Turonensi, epist. 123. 124.
Hildefonso comiti S. Ægidii, epist. 241.
Hildegardi abbatissæ, epist. 366.
Hildegario abbati Flaviacensi, epist. 67. 68.
Honorio papæ II. epist. 13. 14. 46. 47. 49. 50.
Hugoni abbati Pontiniacensi, epist. 33.
Hugoni abbati Præmonstratensi, epist. 253.
Hugoni abbati Trium-fontium, epist. 274.
Hugoni archiepiscopo Rotomagensi, epist. 25.
Hugoni card. episcopo Ostiensi, epist. 287. 290. 296. 306. 307
Hugoni comiti Campaniæ, Templi militi facto, epist. 31.
Hugoni comiti Nivernensi, epist. 426.
Hugoni episcopo Autissiodorensi, epist. 416.
Hugoni Farsito, epist. 35. 36.
Hugoni novitio, postea Bonæ-vallis abbati, epist. 322.
Hugoni de S. Victore, epist. 77. *inter Opuscula tomo* 2. col. 625. *Vide* epist. 98.
Humbaldo archiepiscopo Lugdunensi, epist. 22.
Humberto abbati Igniacensi, epist. 141.

I

Januensibus civibus, epist. 129.
Idæ comitissæ Nivernensi, epist. 375.
Jerosolymorum patriarchæ (Vvillelmo) epist. 175. 393.
Jerosolymorum reginæ (Melisendi) epist. 206. 289. 354. 355.

Ignato card. episcopo Tusculano, epist. 219. 230. 231. 232.
Ignotis quibusdam, epist. 98. fol. 102. 103. 292. 415. 416.
Imperatrici Romanorum (Richeræ) epist. 137.
Innocentio papæ II. epist. 136. 150. 152. 155. 156. 158. 159. 161. 164. 166. 167. 169. 171. 172. 176. 177. 178. 179. 180. 184. 189. 190. *Tomo IV.* 191. 198. 199. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 314. 318. 323. 330. 337. 339. 340. 343. 346. 347. 348. 349. 350. 351.
Johanni abbati de Buzaio, epist. 233.
Johanni Ciritæ abbati, epist. 420.
Johanni Cremensi card. presbytero epist. 163.
Joranno abbati S. Nicasii Remensis, epist. 32.
Josleno episcopo Suessionensi, epist. 222. 223. 225. 227. 263. 342.
Ivoni cardinali, epist. 193.

L

LÆtiensi abbati, epist. 400.
Laudunensi episcopo (Galtero) epist. 272.
Legatis apostolicis (Bernardo & Gregorio) epist. 362.
Lelberto abbati S. Michaëlis, epist. 399.
Lemovicensi episcopo, epist. 329.
Leonio abbati S. Bertini, epist. 382. 383.
Lotharingiæ duci & ducissæ, epist. 119. Ducissæ, epist. 120.
Lothario imperatori, epist. 139. 140.
Lucæ abbati Cuissiacensi, epist. 79.
Ludovico Grosso regi Francorum, epist. 45. 255.
Ludovico Juniori, regi Francorum, epist. 170. 220. 221. 226. 281. 303. 304.
Ludovico regi Francorum, epist. 422.
Lugdunensi archiepiscopo (Petro) epist. 394.
Lugdunensibus canonicis, epist. 174.

M

MAlachiæ archiepiscopo Hiberniæ, epist. 341. 356. 357.
S. Mariæ Trecensis sanctimoniali cuidam, epist. 115.
Mathildi comitissæ Blesensi, epist. 300.
Mathildi ducissæ Burgundiæ, epist. 121.
Mathildi reginæ Anglorum, epist. 315.
Matthæo legato S. R. E. epist. 21.
Mediolanensibus civibus, epist. 131. 133. 137. Mediolanensi Clero, epist. 132. Novitiis apud Mediolanum conversis, epist. 134.
Milisendi Jerosolymorum reginæ, epist. 206. 289. 354. 355.
Monacho cuidam, epist. 99.
Monachis de S. Anastasio, epist. 345.
Monachis Trium-fontium, epist. 71.

N

SAncti Nicasii Remensis abbati, epist. 32.
Novitiis Mediolanensibus, epist. 134.
Novitiis quibusdam, epist. 418.

O

ODoni abbati Belli-loci, epist. 407.
Odoni abbati Majoris-monasterii, epist. 397.
Ogerio canonico regulari, epist. 87. 88. 89. 90.
Ottiensi episcopo, *Vide* Hugoni.

P

PAtriarchæ Jerosolymitano, epist. 175. 393.
Petro abbati Cellensi, epist. 293.
Petro abbati Cluniacensi, epist. 147. 148. 149. 228. 265. 267. 364. 387. 389.
S. Petri de Monte abbati, epist. 76.
Petro decano Bisuntino, epist. 397.
Petro diacono cardinali, epist. 17. 18. 19.
Petro episcopo Palentino, epist. 372.
Petro episcopo Papiensi, epist. 135.
Petro presbytero cardinali, epist. 16.
Philippo Toronensis ecclesiæ invasori, epist. 151.
Pisanis civibus, epist. 130.
Præmonstratensi abbati (Hugoni) epist. 253.

R

RAinaldo abbati Fusniacensi, epistola 72. 73. 74. 415.
Rainaldo archiepiscopo Remensi, epist. 312.
Reginæ Jerosolymorum, *Vide* Milisendi.
Religiosis quibusdam, epist. 101.
Richardo abbati Fontanensi in Anglia, epist. 96.
Richeræ imperatrici Romanorum, epist. 137.
Ricuino episcopo Tollensi, epist. 62. 396.
Roberto abbati de Dunis, epist. 324. 325.
Roberto nepoti suo, epist. 1.
Roberto Pullo cardinali cancellario, epist. 362.
Roffensi episcopo (Ascelino seu Anselmo) epist. 205.
Rogerio regi Siciliæ, epist. 207. 208. 209.
Rolando card. & cancellario falsò inscripta, epist. 362.
Romanæ curiæ cardinalibus & episcopis, epist. 236. 237.
Romanæ curiæ tribus Episcopis, epist. 219. 230. 231. 232.
Romano Pontifici, epist. 328.
Romano subdiacono S. R. E. epist. 105.
Romanis, sive senatui populoque Romano, epist. 243.
Rorgoni de Abbatis-villa, epist. 409.
Rualeno abbati S. Anastasii, epist. 260.

S

SÆculari cuidam, epist. 292.
Sanctiæ sorori imperatoris Hispaniæ, epist. 301.
Sanctimoniali cuidam, epist. 114.
Sanctimoniali de monasterio S. Mariæ Trecensis, epist. 115.
Senonensi clero, epist. 202.
Simoni abbati sancti Nicolai de Saltu, epistola 83. 84. 406.
Simoni duci Lotharingiæ, epist. 129.
Simoni, filio Castellani Cameracensis, epist. 186.
Sophiæ virgini, epist. 113.
Spirensi populo, epist. 363.
Stephano abbati S. Johannis Carnotensis, epist. 82.
Stephano card. episcopo Prænestino, epist. 219. 224. 230. 231. 232. 331.
Stephano episcopo Metensi, epist. 29.
Sugerio abbati, epist. 78. 222. 266. 369. 370. 371. 376. 377. 378. 379. 380. 381.

T

T. Adolescenti, qui vitam monasticam voverat, epist. 412.
Theobaldo archiepiscopo Cantuariensi, epist. 361.
Theobaldo comiti Campaniæ, epist. 37. 38. 39. 40. 41. 271.
Thomæ de S. Audomaro, epist. 108.
Thomæ præposito de Beverla, epist. 107. 411.
Tolosanis civibus, epist. 242.
Trecensi clero, epist. 203.
Trium-fontium monachis, epist. 71.
Trunci-Berengarii abbati, epist. 417.
Turstino archiepiscopo Eboracensi, epist. 95. 319.

V

ULgerio episcopo Andegavensi, epist. 200.
Wilenco, *V.* Guilenco.
Willelmo abbati de Rievalle, epist. 353. 360.
Willelmo abbati Trecensi, epist. 408.

Willelmi monachi Claræ-vallensis fratri, epist. 103.
Willelmo Patriarchæ Jerosolymorum, epistolæ 175. 393.

Y

Y Mario. *V.* Igmaro.
Yvoni. *Vide* Ivoni.

ALIORUM EPISTOLÆ AD BERNARDUM ET ALIOS.

Abbatis Spinæ ad S. Bernardum, epist. 373.
Adriano papæ IV. Capituli generalis Nigrorum monachorum, epist 442
Alexandro papæ III. Capituli generalis Nigrorum monachorum, epist. 443.
Bartholomæi episcopi Laudunensis, ad Samsonem Remensem, epist. 438.
Bernardo abbati Claræ-vallensi. epist. 122. 229. 264. 326. 344. 352. 373 386. 388. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. *Vide aliam Tomo 4. col.* 1487.
Bernardi abbatis Itali ad Innocentium, epist. 343. Ejusdem ad S. Bernardum, epist. 344. 428.
Britanniæ Comiti & baronibus, Nicolai Claræ-vallensis, epist. 413.
Cælestino papæ II. Claræ-vallensium, epist. 359.
Capituli generalis Nigrorum monachorum ad Adrianum IV. epist. 442. ad Alexandrum III. 443.
Cisterciensi capitulo Eugenii ante epist. 273. alia Hugonis episcopi Ostiensis, 437.
Claræ-vallensium epist. ad Cælestinum papam II. epist. 359.
Episcopis apud Senones congregatis Innocentii, epist. 194
Evervini abbatis Steinfeldensis ad S. Bernardum, epist. tomo 4. col. 1487.
Eugenii papæ III. ad Capitulum Cisterciense, præmissa epistolæ 273.
Fastredi abbatis Claræ-vallensis ad quemdam abbatem, epist. 440.
G. Ad S. Bernardum, epist. 434.
Gaufridi episcopi Carnotensis ad Stephanum Parisiens. epist. 427.
Gaufrido episc. Carnotensi Willelmi abbatis epist. 326.
Guillelmi abbatis S. Theoderici ad Gaufridum Carnotensem & Bernardum, epist. 326.
Henrici episcopi Trecensis ad S. Bernardum, epist. 416.
Hildeberti archiepiscopi Turonensis ad S. Bernardum, epist. 122.
Hugonis archidiaconi Catalaunensis ad S. Bernardum, epist. 432. 433.
Hugonis episcopi Ostiensis ad Capitulum Cisterciense, epist. 437.
Hugonis Merelli ad S. Bernardum, epist. 429. 430. 431.
Innocentii papæ II. rescriptum ad Episcopos Senonis congregatos contra P. Abaelardum. epist. 194. Ejusdem Privilegium S. Bernardo concessum, epist. 352.
Innocentio papæ II. Guillelmi abbatis, epist. 343.
Johannis abbatis Casæ-Marii ad S. Bernardum, epist. 386.
Lucano episcopo Nicolai Claræ-vallensis, epist. 425.
Manueli Comneno imp. CP. Nicolai Claræ-vallensis, epist. 424.
Nicolai Claræ-vallensis ad Comitem & Barones Britanniæ, in persona Bernardi, epist. 423. Ejusdem ad Manuelem Comnenum Imp. CP. epist. 424. Ejusdem item ad Lucanum episcopum, epist. 425.
Noviomensi præposito C. Petri de Roya, epist. 441.
Petri abbatis Cluniacensis ad S. Bernardum, epist. 229. 264. 388.
Petri de Roya novitii Claræ-vallensis ad C. præpositum Noviomensem, epist. 441.
Reatinensi abbati cujusdam A. epist. 444.
Samsonis archiepiscopi Remensis ad S. Bernardum, epist. 435.
Stephano episcopo Parisiensi Gaufridi Carnotensis, epist. 427.
Turstini archiepiscopi Eboracensis ad Willelmum Cantuariensem, epist. 439.
Willelmo archiepiscopo Cant. Turstini Eboracensis, epist. 439.

III. INDEX EPISTOLARUM
PRO ARGUMENTI QUALITATE DISPOSITUS.

ECCLESIASTICÆ.

De rebus theologicis, & de disciplina ecclesiastica.

De tempore quo cœpit obligare Baptismus, epist. 77. modo Tractatus XI. tomo 2.
De forma Baptismi, epist. 403.
Contra errores Petri Abaelardi, epist. 187. & seqq. ad 195. 326. 327. 330. & seqq. ad 338.
Contra errores Arnaldi Brixiensis, 195. 196.
Contra Henricum hæreticum, epist. 241. 242.
Contra schisma, epist. 219.
Judæos non esse persequendos, epist. 365.
De bello contra hostes Ecclesiæ, epist. 256. 363.
De ejus successu. epist. 288. 386.
De pœnitentia ob defectum in Missa commissum, ep. 69.
De pœnitentiis ob crimina imponendis, epist. 61. 62.
De impedimento matrimonii ob consanguinitatem, epist. 371.
Contra divortium & nuptias post ipsum, ep. 216. 220. 221.
De qualitate divinorum officiorum, epist. 398.
De conceptione B. Mariæ, epist. 174.
De festo Macchabæorum, epist. 98.
Adversus clericum conjugatum & militem, epist. 203.
Adversus eos qui beneficia pueris conferunt, epist. 271.
Contra turbas ecclesiarum. epist. 156. 157. 230. 318.
Contra occisores clericorum, epist. 158. & seqq. ad 165.
Pro diversis causis ecclesiasticis, epist. 19. 20. 22. 30. 59. 251. 261. 262. 270. 283. 285. & 314.
Pro juribus ecclesiarum seu monasteriorum, epist. 14. 15. 16. 43. 44. 60. 263. 291 352.
De exemtionibus monasteriorum, epist. 179. 188. 323.

De summo Pontifice & curia Romana.

Hortatoriæ ad suscipiendum Innocentium, epist. 124. & seqq. usque ad 134. item 138. 139. 140.
Congratulatoriæ de Eugenii electione, epist. 237. 238.
Pro reconciliatione Romanorum cum Eugenio, epist. 243. 244.
De morte ejusdem Eugenii, epist. 437.
Pro reverentia erga Pontificem, epist. 175. 183.
Parænecticæ ad Pontificem pro defensione oppressorum, epist. 198. 199. 217.
Pro pace procuranda, epist. 358.
Pro monasteriis, epist. 275.
Admonitoriæ ad Cancellarium S. R. E. epist. 311. 362.
Contra quemdam Legatum, epist. 290.

De Episcopis.

Pro electione Episcopi, epist. 202.
Pro confirmatione Episcoporum, epist. 13. 170. 171. 172. 249. 348.
Deliberativa, an acceptandus episcopatus, epist. 8.
Contra quasdam electiones, epist. 155. 164. & seqq. ad 170. 250. 275. 280. 328. 329.
De recta episcopalis dignitatis administratione, epist. 9. 10. 25. 26. 27. 28. 42.

Exhortatoria

Exhortatoriæ ad humilitatem, epist. 392. 393.
Congratulatoriæ ob pacem procuratam, epist. 29.
Ob amorem pauperum & paupertatis, epist. 23. 24.
Commendatoriæ pro Remensi archiepiscopo, epist. 247. 284.
Pro aliis episcopis, epist. 294. & seqq. 302. 305. 307. 339. 340. 342. 428.
Pro Episcopis depositis, epist. 212. 246. 257.
Apologeticæ episcoporum apud reges, epist. 45. 46. 47.
Apud Papam, epist. 49. 50. 51. 152. 213.
Pro juribus episcoporum, epist. 177. 178. 179. 180.
Contra quosdam episcopos, epist. 182. 248. 252. 268.
Contra intrusos, epist. 150. 151. 185. 235. 236. 239. 240. 346. 347.
Quomodo se gerendum erga episcopum intrusum, epist. 353. 360.
Contra testamentum episcopi, epist. 276.
Deliberativa, an abdicandus episcopatus, epist. 319.
Reddita ratio administrationis, epist. 438.

EPISTOLÆ MORALES.

De virtutibus & vitiis.

De caritate & compassione, epist. 11. 12.
De eleemosynis, epist. 23. 24. 95. 100. 207. 416.
De eleemosynis in monasteria, epist. 316.
De restitutione, epist. 279. 283.
De reddendo deposito, epist. 407.
De vera amicitia, epist. 271 324. 409.
Contra avaritiam, epist. 103.
Contra duella, epist. 376.

Ad Reges & principes.

De reverentia Papæ & episcopis ab eis exhibenda, epist. 45. 183.
Pro pace cum Ecclesia, epist. 220. ad 225.
Pro concilio celebrando, epist. 255.
Pro confirmatione episcoporum, epist. 282.
Pro vitando excommunicato, epist. 303.
De caritate & eleemosyna, epist. 207. 208. 209.
Contra Ecclesiæ vexationes, epist. 224.
Contra exactiones, epist. 299.
Dehortatoria à bello, epist. 97.

Ad regios ministros.

Pro pace, epist. 222. ad 217.
Hortatoria ad zelum, epist. 377.
Ad studium bonæ famæ, epist. 381.

Ad viduas nobiles.

De modo vivendi in viduitate, epist. 289.
Quomodo se gerat regina vidua, epist. 354.
Consolatoria de filii vita degeneri, epist. 300.

EPISTOLÆ ASCETICÆ.

De vocatione, statu, & virtutibus religiosis.

Parænetícæ ad ingressum in Religionem, epist. 104. 105. 106. 107. 108. 411. 412.
Ad profectum, epist. 254. 345. 385.
Ad studium disciplinæ regularis, nunc præmissa epist. 273.
De capitulis generalibus monachorum, epist. 91. 442. & seqq.
De moribus primorum Cisterciensium, epist. 440. 441.
Congratulatoriæ de electione vitæ religiosæ, epist. 31. 34. 109. 134. 322.
De reformatione monasterii, epist. 439.
Ad revocandos eos, qui in laxiora desciverant, epist. 1.
Ad revocandos apostatas, epist. 2. 112. 415.
Ad revocandos errantes, epist. 4. 5. 6. 7.
Contra eos, qui alios a vita religiosa avocant, epist. 292.
Excusatoriæ ad parentes eorum, qui ad vitam monasticam confugerant, epist. 64. 111.
De amore solitudinis & silentii, epist. 21. 48. 52. 69.
De vitanda monachis peregrinatione, epist. 57. 399.
De usu pharmacorum, epist. 345.
De consortio mulierum monachis vitando, epist. 79. 405.
Pro pace inter Cluniacenses & Cistercienses, epist. 229.
De brevitate & paucitate litterarum, epist. 88. 90.
De religioso, qui nupserat, epist. 76.
De transitu ad aliam religionem, epist. 94. 313.
Apologeticæ de admissione alienorum Religiosorum, epist. 3. 31. 33. 65. 66. 67. 68. 253. 293. 382. 395. 396.

Ad Sanctimoniales.

De virginitatis prærogativa, epist. 113.
An eremi propositum sanctimoniali conveniat, epist. 115.
Congratulatio ad Sanctimonialem, quæ ad meliorem frugem se receperat, epist. 114.

Pro Abbatibus & superioribus.

De abbatis electione, epist. 320. 321.
Pastoralis officii munia describuntur, epist. 201.
Hortatoria ad curam animarum, epist. 54.
Ad onera prælaturæ patienter toleranda, epist. 73. 260.
Querela de imposita præfectura, epist. 344. 373.
Ad leniter recipiendos errantes, epist. 55. 70. 80. 84. 101. 297. 400. 414. 417.
De ejectione incorrigibilium, epist. 102.
De monacho indisciplinato, epist. 428.
De novitio dyscolo, epist. 315.
De fundatione monasteriorum, epist. 75. 342.
Pro reformatione monasteriorum, epist. 58. 91. 96. 391.
Congratulatoriæ de ipsa reformatione, epist. 78. 142. 254. 369.
Consolatoria de conatu reformationis frustrato, epist. 83.
Responsoriæ de abdicando onere pastorali, epist. 82. 86. 87.
De amovendo abbate indisciplinato, epist. 444.
Contra eos, qui curam pastoralem temere abjecerant, epist. 141. 233.
Commendatoria pro abbate, epist. 394.

EPISTOLÆ VARIÆ.

Pro seipso.

Apologeticæ pro seipso, epist. 48. 81. 205. 218. 223. 250. 306. 397.
Retractatoriæ, epist. 269. 274.
Urbanæ seu familiares, epist. 74. 85. 116. 118. 143. 144. 145. 147. 148. 204. 228.
Ad agendas gratiarum actiones, epist. 120. 147. 181. 304. 312. 341. 368. 384. 390.
Modestæ, epist. 18. 72. 123. 135. 146. 153. 218. 225. 265.

Pro aliis.

Pacificæ, epist. 36. 97. 121. 136. 137. 148. 200. 253. 301. 397.
Commendatoriæ pro afflictis & pauperibus, epist. 35. 37. 38. 39. 40. 56. 227. 351.
Pro amicis, epist. 53. 258. 277. 278. 309.
Pro consanguineo, epist. 206.
Pro abbate vexato, epist. 231.
Pro alio abbate inope, epist. 379.
Pro Religiosis, epist. 41. 53. 173. 175. 186. 198. 208. 355. 357 383.
Consolatoria de morte amici, epist. 374.
Increpatoria, epist. 281.

INDEX TRACTATUUM SEU OPUSCULORUM TOMI II.

I. DE CONSIDERATIONE ad Eugenium Papam, Libri V.

LIBRI PRIMI.

CAPUT I. *Pontifici tam variis occupationibus presso condolet.* 407

II. *Vis consuetudinis ad inducendos pravos mores & duritiam cordis.* 408

III. *Indignum proceribus Ecclesiæ, continuo causis litigantium audiendis & decidendis incumbere.* 409

IV. *Quæ servitus digna servo servorum Dei.* 410

V. *Non gerendam aliorum curam cum sui ipsius incuria & neglectu.* 411

VI. *Non tam Episcopis quàm Principibus judiciariam potestatem competere.* ibid.

VII. *Pietati & rerum æternarum considerationi in primis vacandum esse.* 412

VIII. *Ex pietate & contemplatione pulcherrimam quatuor primarum virtutum harmoniam & connexionem oriri.* 413.

IX. *Veteres Pontifices potius ecclesiastica quam sæcularia munia tractasse; neque temere ab eorum institutis & exemplis recedendum.* 414

X. *Abusus Advocatorum, Judicum, Procuratorum, eorumque fraudes graviter perstringit.* ibid.

XI. *In Advocatos & Procuratores, qui ex iniquitate quæstum faciunt, severe animadvertendum.* 416

LIBRI II.

CAP. I. *Calamitosum temporis sui statum deplorat, & contra maledicos apologiam instituit, ob infelicem successum expeditionis in terram sanctam susceptæ.* 415

II. *Considerationis à contemplatione distinctio.* 417

III. *Considerationis quatuor puncta designat.* ibid.

IV. *Notitiam sui ipsius triplici consideratione sui complectitur: & primum quidem considerationis membrum hoc exsequitur.* 418

V. *Alterum membrum considerationis sui proponit: nempe, quis sit, & unde.* ibid.

VI. *Quale debeat esse procerum Ecclesiæ studium: non cogitent dominium sibi traditum, sed potius ministerium.* ibid.

VII. *Resumens priorem quæstionem, quis sit, diligentius expendit* 419

VIII. *De pontificiæ dignitatis & potestatis excellentia disserit.* 420

IX. *Propriæ naturæ considerationem, veluti modestiæ & omnis virtutis magistram, unice commendat.* ibid.

X. *Tertium membrum considerationis sui, nempe qualis sit, exponit.* 423

XI. *Serium examen sui Pontifici serio commendat.* 424

XII. *Neque in prosperis animum nimis laxandum, neque in adversis dejiciendum.* ibid.

XIII. *Ab otio & nugis, vanisque sermonibus Pontificem dehortatur.* 425

XIV. *Personarum acceptionem in judiciis summopere vitandam,* 426

LIBRI III.

CAP. I. *Pontificis esse, non tam ut omnes suo dominio subjiciat, sed ut omnes, quantum fieri potest, ad Ecclesiæ gremium perducat* 425

II. *Quis modus in appellationibus ad Sedem apostolicam adhibendus sit.* 428

III. *Præsules Ecclesiæ, non tam ut præsint, ac semetipsos pascant, quam ut aliis prosint, constitutos esse.* 430

IV. *Gradus ordinum ac dignitatum, quæ in Ecclesia sunt, non temere confundendos ac perturbandos: hinc abusum quærendi privilegia ac exemptiones perstringit.* 431

V. *Summo Pontifici incumbere curam de apostolicis decretis, & majorum institutis per totum orbem servandis.* 434.

LIBRI IV.

CAP. I. *Orditur tractationem de his quæ circa Pontificem sunt.* 435

II. *De cleri & populi Romani moribus agit: veterum pastorum curam ac vigilantiam, qui se totos ovibus pascendis impendebant, commendat.* ibid.

III. *Graviter hortatur ad officium veri Pastoris. Non tam externo splendore, quam invicto animi robore contra divites & contumaces gerendum.* 437

IV. *Quales collaterales & coadjutores à Pontifice adhibendi. Præclare hic describit virtutes & mores in Prælatis requisitos.* 438

V. *Exemplis commendatur abstinentia munerum: & arrogantia ministrorum Papæ perstringitur.* 440

VI. *Pontifici non convenire, utpote gravioribus intento, rei domesticæ curam: proindeque alteri potius Œconomo committendam* 442

VII. *Epilogus seu summa eorum, quæ in Pontifice requiruntur.* 444

LIBRI V.

CAP. I. *De his quæ supra nos sunt, id est, de Deo rebusque divinis considerationem instituit: quâ in re totus hic liber consumitur.* 445

II. *Ponit varios hujus considerationis gradus ac species.* ibid.

III. *Ea quæ supra nos sunt, Deum scilicet & Angelos, investigari opinione, fide & intellectu.* 446

IV. *Beati spiritus cæli cives, quomodo à nobis considerandi & intelligendi.* 447

V. *Gratias ac dotes Angelorum à Deo in ipsos derivari.* 449.

VI. *Principii & essentiæ rationem propriè soli Deo convenire.* 450

VII. *Deum & simplicem, & trinum esse.* 254

VIII. *Personarum pluralitatem in Deo consurgere ex proprietatibus; essentiam tamen unam & simplicem esse.* 452

IX. *Ut in Deo simplex natura in personis tribus est, sic contra in Christo plures naturas in unam personam coalescere.* 453

X. *Parabola, quæ est apud Matthæum de tribus satis, Christi personæ accommodatur.* 454

XI. *Continuatio considerationis de Deo.* 455

XII. *Deum & bonorum operum pium remuneratorem, & scelerum æquissimum vindicem esse.* ibid.

XIII. *De longitudine, latitudine, profunditate & sublimitate Dei profunde & eleganter discurrit.* 456

XIV. *Modum quo prædicta secundum Apostolum comprehendere possimus, ostendit.* 457

II. TRACTATUS DE MORIBUS & Officio Episcoporum,

Ad Henricum Senonensem Archiepiscopum.

ADMONITIO. 459

CAP. I. *Arduum ac periculosum esse munus Episcopi, ideoque ei bonis consiliariis opus.* 461

II *Honorem & decus dignitatis ecclesiasticæ non consistere in externo splendore, sed in morum & virtutum decore.* 463

III. *Præsulum potissima & dignissima ornamenta, Castitas, Caritas, Humilitas.* 464

IV. *Cura sincera fides, & caritatis non ficta Præsuli maxime necessaria.* 466
V. *De virtute humilitatis omnibus quidem, sed prælatis in primis necessaria.* 468
VI. *Laus & vera gloria in conscientia cujusque reponenda, attamen non sine formidine, quia Deus est scrutator & judex cordium.* 469
VII. *Ambitionem ecclesiasticorum, promotionem juniorum, pluralitatem beneficiorum, & insatiabilem ascendendo cupiditatem perstringit.* 471
VIII. *Humilitatem & modestiam Episcopo commendat.* 473
IX. *Abbates exemptionibus præpostere studentes arguuntur.* 475

III. TRACTATUS DE CONVERSIONE ad Clericos.

ADMONITIO. 477
CAP. I. *Conversionem vitæ ad ingressum vitæ beatæ requiri.* ibid.
II. *Vocem Domini omnibus esse obviam, & ad conscientiæ tribunal etiam invitos pertrahi.* 479
III. *Inspectione sui facile deprehendi latentia vitia, & post brevem voluptatem, longam subsequi amaritudinem animi.* ibid.
IV. *Peccatores tantum animas, sed & corpora sua odisse, adque non tum primum agnoscere, cum sera est pœnitentia.* 480
V. *Vermem conscientiæ utiliter in hac vita sentiri, dum adhuc potest suffocari.* 481
VI. *Difficultatem conversionis & luctum peccatoris resipiscere parantis pulcherrima hypothyposi graphice repræsentat.* ibid.
VII. *Consolatio animæ agnoscentis miseriam suam.* 483
VIII. *Carnalis vitæ illecebras & voluptates esse omnino vanas, fallaces & momentaneas.* ibid.
IX. *Frustra à peccantibus quæri latebras aut secretum: cum ubique inspectores habeant, dæmones accusatores, Angelos testes, Deum judicem.* 485
X. *Non solum declinando à malo, sed & faciendo bonum, salutem obtineri.* 486
XI. *Conversi molientes acrius à solitis vitiis tentari, non sine periculo exitii: cui salutaris luctus remedio occurrendum.* 487
XII. *Quomodo voluntas suaviter inducenda ad amandum & desiderandum cælestia.* ibid.
XIII. *Conversos mira suavitate ac deliciis vitæ piæ ac spiritualis refici.* 488
XIV. *In terrenis non esse ullam satietatem nisi fastidio conjunctam, ac cælestium desideria experiendo semper crescere.* ibid.
XV. *Quomodo purganda memoria à peccatorum sordibus, nempe fiducia divinæ misericordiæ.* 489
XVI. *Misericordiam divinam obtineri, miserendo sibi ipsi primum, deinde proximo.* 490
XVII. *Oculos cordis continuo mundandos, ut Deus videri possit.* ibid.
XVIII. *Pacificos merito beatificari nomine Filiorum Dei.* 491
XIX. *Graviter perstringit ambitiosos, qui temere & indigne sacras Ecclesiæ functiones usurpant.* ibid.
XX. *Incontinentiam & abominandam libidinem quorumdam in Clero gravi oratione perstringit.* 492
XXI. *Serio cohortatur ad pœnitentiam.* 493
XXII. *Bonorum Pastorum est, docere, nec fugere persecutiones propter justitiam.* 494

IV. TRACTATUS DE PRÆCEPTO & dispensatione.

ADMONITIO. 495
Epistola ad Abbatem Columbensem de opere sequenti. 496
CAP. I. *An monastica Regula instituta præcepta sint, an consilia dumtaxat.* 500
II. *In constitutionibus majorum non temere, nec nisi majoris utilitatis & caritatis causa dispensandum, idque à solis Prælatis.* 501
III. *Dispensationem in lege divina soli Deo reservatam esse. At quæ sunt legis æternæ, omnino etiam Deo esse immutabilia.* 502
IV. *Quid Prælatis circa dispensationem Regulæ liceat, sive quam caute & moderate utendum dispensationibus.* 503
V. *Legem Obedientiæ non esse extendendam à Prælatis ultra limites professionis, neque citra contrahendam.* 504
VI. *Religiosum professionis cupidum non debere obedientiam intra certos professionis limites constringere.* 505
VII. *Obedientiæ gradus & inobedientiæ gravitas quomodo noscenda.* ibid.
VIII. *Gravius peccari legum contemptu, quàm neglectu.* 508
IX. *Prælato mandanti tamquam Deo obediendum esse.* ibid.
X. *Obedientiam non esse gravem & molestam, nisi imperfectis, invitis & carnalibus; ceteris suavem & facilem.* 509
XI. *Præcepta esse imparia, adeoque transgressione non parem contrahi culpam.* 510
XII. *In Regula æque ac lege divina disparitatem inobedientiæ, sive graviorem ac leviorem culpam agnoscendam.* 512
XIII. *Refellit monachos, difficultatem vel etiam impossibilitatem obedientiæ religiosæ nimium exaggerantes.* 512
XIV. *Cur conscientia errans non æque convertat malum in bonum, ut bonum in malum.* 514
XV. *An quantum obedientia valet ad meritum, tantum inobedientia valeat ad demeritum.* 515
XVI. *Loci stabilitas professione firmata quatenus tenenda, seu transitus, & mutatio monasterii quando probanda.* ibid.
XVII. *Ad dubia quædam ex Patribus respondet.* 520
XVIII. *Morte Abbatis nihil libertatis accedere professis ad mutandum locum.* 521
XIX. *Ad alia quædam dubia paucis respondet.* 522
XX. *Binas Pauli sententias in speciem pugnantes conciliat.* ibid.

V. APOLOGIA DE VITA & moribus Religiosorum.

ADMONITIO. 523
PRÆFATIO *ad Guillelmum abbatem S. Theoderici.* 526

I. PARS Contra Cisterciensium obtrectationes.

CAP. I. *Profitetur se suosque ab obtrectatione religiosi Ordinis prorsus alienos.* 527
II. *Purgat sese S. Bernardus, & Ordinem Cluniacensium commendat.* 528
III. *Varietas religiosorum Ordinum in Ecclesia non improbatur; sed si vinculo caritatis uniantur.* 529
IV. *Se ceteros omnes Ordines caritate, unum professione tenere.* 530
V. *Religiosos aliorum Ordinum æmulos & obtrectatores acri stilo aggreditur.* 531
VI. *Arguit temere judicantes & calumniantes modum vivendi Cluniacensium.* 532
VII. *Spiritualis exercitatio fructuosior corporali.* 533

II. PARS Contra Cluniac. superfluitates.

VIII. *Mollem & dissolutam Religiosorum vitam acriter insectatur.* 534
IX. *De zelo antiquorum Monachorum: quantum ab iis deflexerint plerique posterorum, delapsi ad curam ventris, carnisque delicias.* 535
X. *Vestium ornatum luxumque in Religiosis persequitur.* 537.
XI. *De causa cur subditorum vitia superiores non corrigant.* 538
XII. *Luxum & abusum in Templis & Oratoriis exstruendis & ornandis perstringit.* ibid.
XIII. *Concludens Apolog. modum & media mutuæ caritatis & pacis fovendæ summatim colligit, denique transfugas instabilitate notat.* 540

VI. TRACTATUS DE LAUDE novæ militiæ, ad Milites Templi.

ADMONITIO. 541
PROLOGUS *ad Hugonem Magistrum militiæ.* 543

CAP. I. *Novum militiæ genus deprædicat, & simul egregia militibus omnibus monita suggerit.* ibid.
II. *Militiam sæculi ubusum, ac vanitatem præstringit.* 545
III. *Encomio sacræ militiæ novos Milites acuit, & accendit adversus infideles.* 546
IV. *Formam vivendi Militum, id est, quales domi militiæque, describit.* 547
V. *Novi templi gloriam veteris magnificentiæ præcellere, & improbos passim ex toto orbe ad se quasi ad pœnitentiæ azylum allicere.* 548
VI. *De Bethleem.* 550
VII. *De Nazareth.* ibid.
VIII. *De Monte Oliveti & valle Josaphat.* 551
IX. *De Jordane.* ibid.
X. *De loco Calvariæ.* 552
XI. *De Sepulcro.* ibid.
XII. *De Bethphage.* 556
XIII. *De Bethania.* 557

VII. TRACTATUS DE GRADIBUS Humilitatis & Superbiæ.

ADMONITIO & Retractatio. 557
PRÆFATIO *ad Godefridum Priorem suum.* 559

I. PARS De Gradibus Humilitatis.

CAP. I. *Christum esse viam Humilitatis, qua pervenitur ad veritatem.* ibid.
II *Quo fructu ascendantur Gradus Humilitatis.* 560
III. *Quo ordine gradus humilitatis ad propositum bravium veritatis perducant, &c. quomodo Christus per passionem didicit misericordiam.* 561
IV. *Primus veritatis Gradus est, primum se ipsum attendere, seu propriam miseriam & infirmitatem agnoscere.* 564
V. *Secundus Gradus veritatis est, ex agnitione propriæ infirmitatis, compati misero proximo.* 566
VI. *Tertius Gradus veritatis est, mundare oculum cordis ad contemplanda cœlestia & divina.* ibid.
VII. *Tres Gradus veritatis jam expositi in operatione Sanctissimæ Trinitatis adumbrantur.* 567
VIII. *Gradus iidem in raptu S. Pauli declarantur.* 568
IX. *Gemitus & suspiria S. Bernardi, ad ascensum per gradus veritatis anhelantis.* 569

II. PARS De XII. gradibus Superbiæ.

X. *De primo Superbiæ gradu, qui est Curiositas.* 571
XI. *De secundo, qui est Levitas animi.* 575
XII. *De tertio, Inepta lætitia.* Ibid.
XIII. *De quarto, Jactantia.* 576
XIV. *De quinto, Singularitate.* ibid.
XV. *De sexto, Arrogantia.* 577
XVI. *De septimo, Præsumptione.* Ibid.
XVII. *De octavo, Defensione peccatorum.* ibid.
XVIII. *De nono, simulata Confessione.* Ibid.
XIX. *De decimo, Rebellione.* 578
XX. *De undecimo, Libertate peccandi.* 579
XXI. *De duodecimo, Consuetudine peccandi.* Ibid.
XXII. *An & quomodo orandum pro desperatis & mortuis secundum animam.* ibid.

VIII. TRACTATUS DE DILIGENDO Deo.

ADMONITIO. 581
Ad Haimericum Cardinalem, 583
CAP. I. *Quare & quomodo diligendus sit Deus.* ibid.
II. *Deus quantopere ab homine mereatur amari, ob bona tum corporis, tum animæ. Quomodo ea agnoscenda & habenda citra donantis injuriam.* 585
III. *Christiani quantos habeant stimulos amandi Deum præ infidelibus.* 586
IV. *Quinam hominum ex Dei recordatione consolationem capiant; quive magis ad ejus amorem idonei.* 588
V. *Christiano quantum incumbat debitum amoris.* 589
VI. *Brevis anacephalæosis & summa prædictorum.* 590
VII. *Non sine fructu & præmio diligi Deum, & terrenis non satiari humani cordis appetitum.* 591
VIII. *Unde inchoet amor noster, seu de primo gradu amoris, quo diligit homo se propter se.* 593
IX. *De secundo & tertio gradu Amoris.* 594
X. *De quarto gradu Amoris, cum nec seipsum diligit homo, nisi propter Deum.* 595
XI. *Quod perfecta felicitas animarum resurrectioni reservetur.* 596
XII. *De caritate, ex Epist. ad Carthusianos scripta.* 598
XIII. *De lege propria voluntatis & cupiditatis servorum & mercenariorum.* 599
XIV. *De lege caritatis filiorum.* 600
XV. *De quatuor gradibus Amoris & felici statu Patriæ cœlestis.* ibid.

IX. TRACTATUS DE GRATIA & libero arbitrio.

ADMONITIO. 601
PRÆFATIO *ad Guillelmum abbatem S. Theoderici.* 603
CAP. I. *Ad boni operis meritum, una cum gratia Dei concurrere liberi arbitrii consensum.* ibid.
II. *Quid liberum arbitrium, seu qua in re libertas consistat.* 604.
III. *Triplicem esse libertatem. Naturæ, Gratiæ, Gloriæ.* 609
IV. *Qualis libertas competat animabus sanctis carne solutis. Quæ Deo & omni creaturæ rationali indifferenter.* 607
V. *An libertas a miseria, quæ etiam vocatur complaciti, detur in hoc sæculo.* 608
VI. *Ad velle bonum gratiam omnino esse necessariam.* 609
VII. *Utrum primi homines in paradiso trina illa libertate potiti fuerint.* 611
VIII. *Libertatem arbitrii remanere post peccatum.* 612
IX. *Imaginem & similitudinem Dei, ad quam conditi sumus, in triplici libertate consistere.* 614
X. *Similitudinem divinæ imaginis in nobis reformari per Christum.* 6·5
XI. *Libero arbitrio nihil derogari sive per gratiam trahentem ad bonum, sive per tentationem impellentem ad malum.* 617
XII. *An negans fidem metu mortis ac pœnarum excusetur à culpa, vel destituatur libero arbitrio. Ubi negatio Petri discutitur.* ibid.
XIII. *Merita hominis esse mera munera Dei.* 619
XIV. *Quid gratiæ, quid libero arbitrio in negotio salutis attribuendum.* 621

X. TRACTATUS AD HUGONEM DE S. Victore, De quæstionibus ab ipso propositis.

ADMONITIO. 623
CAP. I. *Duram nimis & à ratione alienam esse sententiam, qua asseritur, actualem Baptismi susceptionem simpliciter esse ad salutem necessariam.* 629
II. *Baptismi obligationem cœpisse primùm post sufficientem ejus promulgationem.* 627
III. *Justos vet. Test. non tam claram habuisse notitiam futurorum mysteriorum fidei, quàm nos habemus præteritorum.* 630
IV. *Ostendit dari peccatum per ignorantiam, contra assertionem contrariæ opinionis.* 632
V. *Sententiam quamdam suam, male acceptam, à calumnia vindicat.* 633

XI. TRACTATUS DE ERRORIBUS PETRI Abaëlardi in Synodo Senonensi damnatis,

AD INNOCENTIUM II. PONTIFICEM.

ADMONITIO. 635
Capitula hæresum Petri Abaëlardi. 639
CAP. I. *Impia Abaëlardi dogmata de SS. Trinitate recenset, &c.* 644
II. *In Trinitate non esse admittendam ullam disparitatem, sed commendandam æqualitatem.* 646
III. *Absurdum dogma Abaëlardi de nominibus absolutis & essentialibus in Trinitate oppugnat.* 647
IV. *Refellit definitionem fidei qua dixit Abæl. Fidem esse æstimationem.* 648

V. *Arguit Abaelardum sua sensa aut somnia unanimi Patrum sententia praeferentem.* 650
VI. *Deum in opere liberationis humanae non solum misericordiam, sed & justitiam usum.* 652
VII. *Abaelardum perstringit, impie ac temere Dei secreta scrutantem & extenuantem.* 653
VIII. *Quare Christus tam gravem ac laboriosum nos liberandi modum susceperit.* 654
IX. *Christum venisse in mundum non solius instructionis nostrae, sed & liberationis causa.* 656

XII. TRACTATUS DE VITA ET REBUS Gestis S. Malachiae Hiberniae episcopi.

PRAEFATIO *ad Congannum abbatem Suriensem,* 657
CAP. I. *Pueritia & adolescentia S. Malachiae.* 659
II. *Religiosa vita tirocinium.* 660
III. *Ordinibus initiatus vices gerit Episcopi.* 661
IV. *Malcho episcopo plenius instituendus adhaeret.* 662
V. *Sorori defunctae sacrificii oblatione succurrit.* 663
VI. *Monasterium Benchorense desolatum restaurat.* 664
VII. *Disenteria laborantem curat.* 665
VIII. *Episcopatum Conreteusem, licet invitus, suscipit* ibid.
IX. *Monasterium Ibracense construit.* 666
X. *Fit archiepiscopus seu primas Hiberniae.* 667
XI. *Insidias evadit incolumis, auctoribus male perditis.* 668
XII. *Hostes seu aemulos, in ipsum armatos, virtute animi & constanti in Deum fide lenit, sibique conciliat.* 669
XIII. *Deus Malachiae detractores punit.* 671
XIV. *Sedem metropolitanam paci reddit am resignat.* ibid.
XV. *Romam proficisci desiderat, pallium a Pontifice petiturus.* 672
XVI. *Romam tendens, & inde rediens, Claram-vallem visitat.* 673
XVII. *Diversa beneficia sanitatum per eum collata.* 674
XVIII. *Reversus in patriam, totus curae pastorali & reformationi incumbit.* 675
XIX. *Virtutum ejus insignia, & mores vero praesule digni.* 676
XX. *Energumenos vexatos à daemoniis liberat.* 677
XXI. *Beneficia morbundis & parturientibus praestita.* 678
XXII. *Concubinario obstinato exitium denuntiat.* ibid.
XXIII. *Varia sanitatum beneficia variis praestita.* 679
XXIV. *Feminam sine sacramento Extremae-unctionis defunctam resuscitat.* 680
XXV. *Alia diversa beneficia in diversos collata.* 681
XXVI. *Veritatem corporis Christi in eucharistia propugnat.* 682
XXVII. *Pacem & concordiam inter dissidentes mirabiliter conciliat.* 683
XXVIII. *Sacrum aedificium moliens, adversarium patitur, sed mox ultione divina correptum.* 684
XXIX. *Claret prophetiae spiritu, & omni miraculorum gratia.* 686
XXX. *Locum & diem mortis suae praedicit, & causa palli denuo iter ad papam Eugenium suscipit.* 687
XXXI. *Rursum Claram-vallem venit, moriturus loco & tempore quo desideraverat.* 689

XIII. TRACTATUS DE RATIONE CANTUS.

ADMONITIO. 691
JOHANNIS BONAE *epistola.* 693
S. *Bernardi epistola Tractatui praemissa.* ibid.
TRACTATUS. 695

INDEX SERMONUM TOMI TERTII.

SERMONES DE TEMPORE.

In Adventu Domini.

I. *De adventu Domini & sex circumstantiis ejus.* 717
II. *De verbis Isaiae ad Achaz,* Pete tibi signum à Domino, *&c.* 721
III. *De triplici Domini adventu, & de septem columnis, quas in nobis erigere debemus.* 723
IV. *De duplici adventu, & studio verarum virtutum.* 725
V. *De medio adventu, & triplici innovatione.* 728
VI. *De triplici adventu, & carnis resurrectione.* 729
VII. *De triplici utilitate adventus Domini.* 731
HOMILIAE IV. *in* Missus est. 732. & seqq.

In vigilia Nativitatis Domini.

I. *De pronuntiatione Martyrologii.* 755
II. *De eo quod scriptum est,* O Juda & Jerusalem, *&c.* 757
III. *In illud,* Hodie scietis *&c.* 760
IV. *De medicina laeva, & deliciis dexterae Excelsi.* 765
V. *In illud,* Sanctificamini hodie, *&c.* 769
VI. *De annuntiatione ipsius.* 771

In Nativitate Domini.

I. *De fontibus Salvatoris.* 776
II. *De tribus praecipuis Dei operibus, & triplici commixtione.* 779
III. *De loco, tempore & aliis circumstantiis nativit.* 781
IV. *De eo quod pastores invenerunt Mariam, & Joseph, & infantem positum in praesepio.* 784
V. *De verbis Apostoli,* Benedictus Deus, *&c.* 785

In nativitate Innocentium.

I. *De quatuor sollemnitatibus Nativitatis Domini, ac SS. Stephani, Johannis & Innocentium.* 787

In Circumcisione Domini.

I. *De lectione Evangelica,* Postquam consummati sunt, *&c.* 788
II. *De variis ejus nominibus.* 789
III. *De die octavo* 792

In Epiphania Domini.

I. *De verbis Apostoli,* Apparuit benignitas, *&c.* 795
II. *De Magis, ubi exponitur illud de Canticis,* Egredimini filiae Sion, *&c.* 799
III. *De lectione evangelica,* Ubi est qui natus est, *&c.* 807

In octava Epiphaniae.

I. *De circumcisione, baptismo & verbo Domini ad Johannem,* Nos decet implere, *&c.* 804

Dominica I. post octavam Epiphaniae.

I. *De miraculo facto in nuptiis, & de eo quod Dominus ait,* Et vos similes hominibus exspectantibus, *&c.* 805
II. *De spiritualibus nuptiis in evangelica historia designatis.* 807

In Septuagesima.

Sermo I. 810
II. *De eo quod scriptum est,* Immisit Dominus soporem in Adam, *&c.* 813

In capite Jejunii & Quadragesima.

I. *Quid sit ungere caput, & faciem lavare.* 814
I. *Quomodo debemus converti ad Dominum.* 816
III. *De jejunio Quadragesimae.* 819
IV. *De orationis & jejunio.* 820
V. *De triplici modo orationis.* 822
VI. *De oratione Dominica.* 824
VII. *De peregrino, mortuo & Crucifixo.* 826
IN PSALMUM Qui habitat *Sermones XVII.* 827. & seqq.

Dominica Palmarum.

I. *De tribus ordinibus obsequentium Christo.* 878
II. *De passione, & processione, & quatuor ordinibus processionis.* 879

INDEX SERMONUM S. BERNARDI.

III. *De quinque diebus, processionis, refectionis, passionis, requietionis, & resurrectionis.* 882

Feria IV. hebdomadæ sanctæ.

I. *De passione Domini.* 884

In cœna Domini.

I. *De baptismo, sacramento altaris, & ablutione pedum.* 890

In die sancto Paschæ.

I. *De septem signaculis, quæ solvit Agnus.* 892

In tempore Resurrectionis ad Abbates.

II. *De lectione evangelica*, Maria Magdalene, *&c.* 899
III. *De mersione Naaman septies in Jordane.* 902

In octava Paschæ.

I. *De fide vivente, & tribus testimoniis in cælo & in terra.* 905.
II. *De tribus testimoniis.* 908

In Rogationibus.

De tribus panibus. 910

In Ascensione Domini.

I. *De evangelica lectione*, Recumbentibus undecim discipulis, *&c.* 910
II. *Quomodo ascendit super omnes cælos, ut adimpleret omnia.* 912
III. *De intellectu & affectu* 914
IV. *De duabus malis ascensionibus, dæmonis & primi hominis; & sex bonis, Christi, & nostris.* 917
V. *De intellectu & affectu.* 923

In festo Pentecostes.

I. *Quomodo Spiritus-sanctus tria operatur in nobis.* 928
II. *De operibus Trinitatis super nos, & de triplici gratia Spiritus-sancti.* 930
III. *De multiplici operatione Spiritus-sancti in nobis.* 933

Dominica IV. post Pentecosten.

I. *De David & Golia, & quinque lapidibus.* 936

Dominica VI. post Pentecosten.

I. *De evangelica lectione, ubi turba triduo sustinens Dominum septem panibus reficitur.* 938
II. *De septem misericordiis.* 939
III. *De fragmentis septem misericordiarum.* 941

Dominica I. Novembris.

I. *De verbis Isaiæ*, Vidi Dominum, *&c.* 943
II. *De verbis Isaiæ Prophetæ*, Plena erat, *&c.* 945
III. *De aliis verbis Isaiæ*, Seraphin stabant, *&c.* 946
IV. *Item in eadem verba.* 948
V. *Item de verbis Isaiæ.* 950

SERMONES DE SANCTIS.

In Conversione S. Pauli.

I. *Quomodo ad exemplum ejus converti debemus.* 955
Sermo II. 958

In Purificatione B. Mariæ.

I. *De triplici misericordia.* 959
II. *De ordine & modo processionis Christi in templum.* 961
III. *De Puero, Maria & Joseph.* 962

In natali S. Victoris Confessoris.

Sermo I. 963
Sermo II. 965

In natali S. Benedicti.

Sermo unicus. 967

In festo Annuntiationis B. Mariæ Virginis.

I. *De verbis Psalmi*, Ut inhabitet gloria, *&c.* 972
II. *De septiformi Spiritu in Christo.* 977
III. *De Susanna & B. Maria.* 979

In nativitate S. Johannis.

Sermo unicus. 983

In vigilia SS. Petri & Pauli.

Sermo unicus. 987

In festo SS. Apostolorum Petri & Pauli.

I. *De triplici custodia, quam Apostoli habent super nos; & de tribus gradibus conversationis nostræ.* 988
II. *Item de eisdem.* 991
III. *De lectione Sapientiæ.* Isti sunt viri misericordiæ, *&c.* 993

In assumptione B. Mariæ.

I. *De gemina susceptione, Christi scilicet & Mariæ.* 995
II. *De domo mundanda, ornanda, implenda.* 997
III. *De Maria, Martha & Lazaro.* 1000
IV. *De quatriduo Lazari, & præconio Virginis.* 1003

Dominica infra octavam Assumptionis.

I. *De duodecim prærogativis B. Mariæ ex verbis Apocalypsis*, Signum magnum apparuit in cælo, *&c.* 1006

In nativitate B. V. Mariæ.

I. *De aquæ-ductu.* 1012

In festo S. Michaëlis.

I. *De Angelorum erga nos custodiis, & de nostra erga ipsos reverentia.* 1019
II. *In illud*, Qui scandalizaverit unum de pusillis, *&c.* 1024.

In festo omnium Sanctorum.

I. *De lectione Evangelica*, Videns Jesus turbas, *&c.* 1025
II. *De statu Sanctorum ante resurrectionem.* 1030
III. *Quomodo animæ sanctæ erunt sine macula & ruga.* 1033
IV. *De sinu Abrahæ, &c.* 1035
V. *De eodem festo.* 1038

In transitu S. Malachiæ Episcopi.

Sermo I. 1043
Sermo II. 1046

In festo S. Martini.

I. *De exemplis obedientiæ.* 1049

De S. Clemente Papa & Martyre.

I. *De tribus aquis.* 1055

In Vigilia S. Andreæ.

I. *Quomodo jejuniis prævenire debeamus festivitates sanctorum.* 1058

In festo S. Andreæ.

I. *De tribus generibus piscium, qui sunt in mari, in flumine, in stagno.* 1060
II. *De quatuor cornibus crucis.* 1063

In obitu domni Humberti.

Sermo unicus. 1066

In dedicatione Ecclesiæ.

I. *De quinque sacramentis Dedicationis.* 1070
II. *Quomodo & nobis, & aliis cohærere debeamus.* 1072
III. *De triplici apparatu, quem habemus ad custodiam Dei.* 1074
IV. *De triplici mansione.* 1075
V. *De gemina consideratione sui.* 1078
VI. *De reverentia sacris locis debita.* 1081

SERMONES DE DIVERSIS.

I. *De fallacia & brevitate vitæ præsentis.* 1082
II. *De obedientia, patientia, & sapientia, &c.* 1087

INDEX SERMONUM S. BERNARDI.

III. *De cantico Ezechiæ regis:* Ego dixi in dimidio dierum meorum, *&c.* 1090

IV. *De quærendo Deo, & de triplici vinculo, quo cohæremus Deo* 1094

V. *De verbis Abacuc,* Super custodiam meam stabo, *&c.* 1096.

VI. *De cute, carne, & ossibus animæ.* 1098

VII. *De triplici gloria, in illud Apostoli:* Qui gloriatur, *&c.* 1099

VIII. *De diversis affectionibus vel statibus, quibus anima est sub Deo.* 1101

IX. *De verbis Apostoli,* Invisibilia Dei à creatura mundi, *&c.* 1104

X. *De vita, & quinque sensibus animæ.* 1106

XI. *De duplici baptismo, & de relinquenda propria voluntate.* 1107

XII *De primordiis, mediis, & novissimis, in illud Ecclesiastis,* Memorare novissima tua, *&c.* 1108

XIII. *De triplici misericordia & quatuor miserationibus.* 1110.

XIV. *De septem donis Spiritus-sancti contra septem vitia.* 1111

XV. *De quærenda sapientia.* 1113

XVI. *De triplici genere bonorum, & vigilantia super cogitationibus.* 1115

XVII. *De triplici custodia, manus, linguæ, & cordis.* 1118.

XVIII. *De gaudio spirituali seu de verbis Apostoli,* Non est regnum Dei esca & potus, *&c.* 1121

XIX. *Item de eodem.* 1122

XX. *De verbis Domini,* Omnis qui se exaltat, *&c.* 1124

XXI. *De verbis sapientiæ,* Justum deduxit Dominus, *&c.* 1126

XXII. *De quadruplici debito.* 1127

XXIII. *De discretione spirituum.* 1130

XXIV. *De multiplici utilitate verbi Dei.* 1133

XXV. *De verbis Apostoli,* Volo primum fieri obsecrationes, *&c.* 1134

XXVI. *De voluntate nostra divinæ voluntati subjicienda.* 1137.

XXVII. *Contra pessimum vitium ingratitudinis.* 1139

XXVIII. *De eo quod legitur in Job,* In sex tribulationibus liberabit te, *&c.* 1142

XXIX. *De triplici dilectione Dei.* 1145

XXX. *De ligno, fœno, & stipula.* 1147

XXXI. *De sollicita cura cogitationum,* ibid.

XXXII. *De triplici judicio, proprio, humano, & divino.* 1148.

XXXIII. *De verbis psalmi,* Quis ascendet in montem Domini, *&c.* 1150

XXXIV. *De verbis Origenis.* 1151

XXXV. *De tribus ordinibus Ecclesiæ, ad Patres in Capitulo habitus.* 1153

XXXVI. *De altitudine & bassitudine cordis.* 1158

XXXVII. *I. In labore messis de verbis Psalmi,* Hæc est generatio quærentium Dominum, *&c.* 1160

XXXVIII. *II. In labore messis in illud Apostoli,* Diligentibus Deum, *&c.* 1163

XXXIX. *III. In labore messis, de duabus mensis seu de superiori & inferiori irriguo.* 1164

XL. *De septem gradibus Confessionis.* 1165

XLI. *De virtute obedientiæ, & septem ejus gradibus.* 1170.

XLII. *De quinque negotiationibus, & quinque regionibus.* 1075

XLIII. *De magnanimitate, longanimitate, unanimitate.* 1178.

XLIV. *De his in quibus mysteria Christi necdum videntur impleta.* 1179

XLV *De varia Trinitate, Dei scilicet & hominis.* 1180

XLVI. *De virginitatis & humilitatis connexione.* 1081

XLVII. *De quadruplici superbia.* 1082

XLVIII. *De paupertate voluntaria.* 1083

XLIX. *De triplici verbo.* ibid.

L. *De affectionibus rectè ordinandis.* ibid.

LI. *De Mariæ Purificat. & Christi Circumcisione.* 1185

LII. *De domo divinæ sapientiæ, id est Virgine Maria.* 1185.

LIII. *De nominibus Salvatoris.* 1185

LIV. *De apparitione Christi.* 1187

LV. *De sex hydriis spiritualibus.* ibid.

LVI. *De hydriis mysticis implendis triplici timore.* 1189

LVII. *De septem donis signaculis per Christum solutis.* 1190

LVIII. *De tribus mulieribus mortuum ungentibus, id est mente, manu, lingua salutem proximi curantibus* ibid.

LIX. *De tribus panibus hominis spiritualis.* 1191

LX. *De Christi, itemque nostro descensu & ascensu.* Ibid.

LXI. *De quatuor montibus ascendendis.* 1193

LXII. *De varia & vera sequela Christi.* 1194

LXIII. *De tribus modis recuperandæ beatitudinis à Christo præscriptis, in illud,* Qui vult venire post me, *&c.* ibid.

LXIV. *De pretiosa vita & morte sanctorum.* ibid.

LXV. *De connexione triplicis parabolæ apud Matthæum,* Simile est regnum cælorum thesauro, *&c.* 1195

LXVI. *De octo beatitudinis oppositis totidem peccatis.* ibid.

LXVII. *De duplicibus legis præceptis, moralibus & figuralibus.* 96

LXVIII. Idem cum XXXII. de diversis. ibid.

LXIX. *De triplici renovatione triplicis vetustatis.* 1197

LXX. *De vigilantia & sollicitudine curandæ salutis.* ibid.

LXXI. *Ex parvis iste & sequentes.* 1198

LXXII. ibid.

LXXIII. 1200

LXXIV. 1201

LXXV. ibid.

LXXVI. ibid.

LXXVII. 1201

LXXVIII. ibid.

LXXIX. 1203

LXXX. Ibid.

LXXXI. Ibid.

LXXXII. 1204

LXXXIII. Ibid.

LXXXIV. 1205

LXXXV. Ibid.

LXXXVI. 1206

LXXXVII. *De osculo sponsi seu gratia contemplationis.* ibid.

LXXXVIII. *De rectè usu donorum Dei.* 1208

LXXXIX. *De osculo à sponsa desiderato, id est Spiritu-sancto.* 1209

XC. *De triplici unguento, compunctionis, devotionis, pietatis.* ibid.

XCI. *De tribus emissionibus.* 1211

XCII. *De triplici introductione, in hortum, in cellarium, & in cubiculum.* 1214

XCIII. *In illud,* Dentes tui sicut grex tonsarum. 1215

XCIV. *De processu vitæ Christianæ seu spiritualis juxta tropologiam Eliæ, Jesabel fugientis.* 1216

XCV. *De doctrina amaritudine per prædicatores temperanda.* 1217

XCVI. *De quatuor fontibus Salvatoris, & aquis inde hauriendis.* 1218

XCVII. *De suavitate verbi ac jugi Christi, foris quidem duri, sed intus dulcissimi.* 1220

XCVIII. *De filiis pacis, in quibus habitat Deus.* 1222

XCIX. *De quatuor generibus hominum cælum obtinentium.* ibid.

C. *De discrimine inter plebem & præsulem.* 1223

CI. *De quatuor modis diligendi.* ibid.

CII. *De modo redeundi ad Deum.* 1224

CIII. *De quatuor gradibus, quibus electorum profectus distinguitur.* ibid.

CIV. *De quatuor impedimentis Confessionis.* 1226

CV. *De requisitis ad justificationem & salutem.* ibid.

CVI *De tribus ad agendam pœnitentiam necessariis.* 1217.

CVII. *De affectionibus orantium.* 1228

CVIII. *De spirituali munitione sanguinis.* 1229

CIX. *De inani splendore virtutum cavendo.* Ibid.

CX. *De allocutione hominis ad seipsum vel animam suam.* 1229.
CXI. *De fide, vita & moribus contestanda. seu de sex testimoniis Deo perhibendis.* 1230
CXII. & seqq. sexdecim sermones ex editione Pamelii. 1232. & seqq.
S. BERNARDI SENTENTIÆ. 1238
Alia Sententia. 1241
PARABOLÆ S. Bernardo adscriptæ.
I. *De pugna spirituali.* 1245
II. *De fide, spe, & caritate.* 1254
CONFESSIONIS privatæ formula. 1256
OFFICIUM *de S. Victore Confessore.* 1257

TOMUS IV. *continet Sermones in Cantica, numero* LXXXVI. *quorum Index suo loco præmittitur.*
IN APPENDICE *Chronologia Bernardina.* I
Censura Stephani abbatis Cisterciensis secundi de aliquot locis bibliorum. XI
Decretum Capituli generalis Cisterciensis de emendatione lectionis Evangelii in Dominica Palmarum. XII
NOTÆ FUSIORES *in S. Bernardum.* XIII
Index Notarum.
Index locorum sacræ Scripturæ voluminis primi.
Index copiosissimus rerum & verborum, quæ in volumine primo continentur.

FINIS CONTENTORUM IN VOLUMINE PRIMO.

S. BERNARDI

SANCTI BERNARDI
ABBATIS CLARÆ-VALLENSIS
OPERUM
TOMUS PRIMUS

EPISTOLAS NUMERO CCCC XLIV.
Complectens.

S. BERNARDI

SANCTI BERNARDI ABBATIS CLARÆVALLENSIS EPISTOLÆ.

Ad ROBERTUM nepotem * suum, qui de Ordine Cisterciensi transierat ad Cluniacensem.

EPISTOLA I.

Circ. ann. MCXIX.

ROBERTUM consanguineum, qui vel horrore strictioris regulæ, seu vitæ laxioris illecebrâ, vel etiam blanditiis & subdolis aliorum susurriis inductus a Cisterciensibus ad Cluniacenses transierat, mirâ caritate & affectu plusquam paterno revocat.

1. SATIS [b] & plusquam satis sustinui, dilectissime fili Roberte, si forte Dei pietas, & tuam per se, & meam per te animam dignaretur invisere: tibi scilicet inspirando salutarem compunctionem, mihique de tua salute lætitiam. Sed quoniam usque adhuc frustratum me cerno ab exspectatione mea: jam non valeo tegere dolorem meum, anxietatem reprimere, dissimulare tristitiam. Unde & contra juris ordinem cogor revocare læsus eum qui me læsit; spretus requirere contemptorem; injuriam passus, injuriatori satisfacere; rogare denique, à quo rogari debueram.

Doloris ex amore nascentis vis ac vehementia.

Dolor quippe nimius non deliberat, non verecundatur, non consulit rationem, non metuit dignitatis damnum, legi non obtemperat, judicio non acquiescit, modum ignorat & ordinem: id omnimodo & solummodo satagente animo, quo vel careat, quod se dolet habere; vel habeat, quo se dolet carere. At, inquis, nec læsi quempiam, nec sprevi: sed spretus potiùs ego, ac multifarie læsus, tantum fugi malefactorem meum. Cui injuriam feci, si injurias fugi? Annon expedit cedere persecutori, quàm resistere? fugere ferientem, quam referire? Rectè: assentio. Non ut contenderem cœpi hæc, sed ut contentionem dirimerem. Fugere persecutionem non est culpa fugientis, sed persequentis. Non contradico. Omitto quod factum est, non requiro cur, vel quomodo factum est: culpas non discutio, non retracto causas, non recordor injurias.

Bernardi caritas erga Robertum.

Solent enim hæc magis instigare, quàm mitigare discordias. Solum quod mihi magis est cordi, loquor. Me miserum, quòd te careo, quòd te non video, quòd sine te vivo, pro quo mori, mihi vivere est; sine quo vivere, mori. Non igitur quæro cur abieris, sed quòd jam non redieris, queror; non causas discessionis, sed moras causor regressionis. Veni tantùm, & pax erit: revertere, & satisfactum est. Redi, inquam, redi, & lætus cantabo: *Mortuus fuerat, & revixit; perierat, & inventus est.*

Luc. 15. 32

Humilitas.

2. Fuerit certè meæ culpæ quòd discessisti. Delicato quippe adolescentulo austerus exstiteram, & tenerum durus nimis inhumane tractavi. Hinc enim & præsens quondam adversùm me (quantum memini) murmurare solebas; hinc & nunc (sicut audivi) etiam A absenti derogare non cessas. Non tibi imputetur. Possem forsitan excusare & dicere, quia sic lascivi pueritiæ motus coercendi erant; ac rudibus annis debebantur aspera illa disciplinæ districtioris initia, Scriptura attestante, quæ ait: *Percute filium tuum virgâ, & liberabis animam ejus à morte.* & rursum: *Quos enim diligit Dominus, corripit: flagellat autem omnem filium, quem recipit.* & illud: *Utiliora sunt verbera amici, quàm oscula inimici.*

Prov. 23. 13. Heb. 12. 6. Prov. 27. 6.

Sed fuerit (ut dixi) meæ culpæ quod discessisti: ne dum de reatûs perpetratione contenditur, emendatio retardetur. At vero hinc vel proculdubio incipiet esse & tuæ, si non parcas pœnitenti, indulgeas confitenti: quia potui quidem aliquando in aliquibus fuisse B erga te indiscretus, sed certe non malevolus. Quod si & in futuro hanc ipsam indiscretionem meam suspectam habes; noveris me jam non esse qui fueram, quia nec te puto fore qui fuisti. Mutatus mutatum invenies, & quem ante metuebas magistrum, comitem amplectêre securus. Itaque sive meâ culpâ recesseris, ut tu putas, & ego non excuso: sive tuâ, ut multi putant, etsi ego non accuso: sive meâ simul & tuâ, quod ego magis puto: ex hoc jam si redire renueris, solus profecto inexcusabilis eris. Vis ab omni culpâ liber esse? revertere. Si tuam agnoscis, ignosco: ignosce & tu mihi, ubi meam agnosco. Alioquin aut tibi nimis indulges, qui tuam culpam & agnoscis, & dissimulas: C aut mihi nimis immisericors es, cui nec satisfacienti ignoscendum putas.

Severitatis metum depellit.

3. Jam si redire recusas, aliam quære occasionem unde falso blandiaris conscientiæ tuæ: quia non erit ultra quod formidare debeas de rigore districtionis meæ. Neque enim formidandum est, quod futurus sim præsenti formidolosus, cui adhuc absenti jam toto sum corde * prostratus, totis adstrictus visceribus. Humilitatem exhibeo, caritatem promitto: & tu times? Intrepidus veni quo te vocat humilitas, pertrahit caritas. Securus accede, talibus præventus obsidibus. Fugisti sævum, revertere ad mansuetum: revocet te mea lenitas, cujus severitas effugavit. Vide, fili, D quàm te cupiam duci, non spiritu servitutis iterum in timore, sed spiritu adoptionis filiorum, in quo clamare & tu non confundaris, Abba pater: causam utique tanti doloris mei non minis apud te, sed blandimentis; precibus, non terroribus agens. Alius forsitan aliter tentaret. Et vere quis alius non magis discuteret reatum, & incuteret metum; non opponeret votum, & proponeret judicium; non argueret inobedientiæ, non indignaretur apostasiæ; quod de tunicis ad pelliceas, de oleribus ad delicias, quod denique ad divitias de paupertate transieris? Sed ego novi animum tuum, qui facilius possit amore flecti, quàm timore compelli. Denique quid necesse est bis pungere non recalcitrantem, valde timidum magis exterrere, per se satis

* al. corpore.

Actu) conscientiam interpellat

a Ita scripti fere omnes: in uno S. Germani, *Incipit epistola B. Bernardi abbatis ad dominum Robertum monachum & cognatum suum, qui Ordinem Cisterciensem post professionem dimiserat, & ad Cluniacum se transtulerat.* Is Bernardi *carne propinquus* vocatur infra num. 9. & in epist. 32. num. 3. uti & in lib. 1. de vita cap. 11. & quidem Alaydis Bernardi matris ex sorore *nepos*, teste Johanne Eremita in lib. 1. de vita ejusdem Bernardi num. 5. Ibidem Robertus ad Claravall. nses reversus, *sexaginta septem annis* sub jugo disciplinæ regularis vixisse dicitur.

b Nulla hujus epistolæ inscriptio, præterquam in duobus S. Germani codd. *Bernardus abbas Rodberto adolescenti*, an genuina, incertum. Scripta est hæc epistola *extra claustrum, in medio imbre sine imbre*, ex Vitæ lib. 1. cap. 11. ob id miraculi ceteris epistolis præposita. Locus, ubi id contigit, prope Claramvallem, oratoriolo spectabilis est ob facti memoriam.

erubescentem confundere amplius: cui sua ratio magister, cui propria conscientia virga, & ingenita verecundia lex disciplinæ est? Quod si cui mirum videtur, quomodo puer verecundus, simplex, timoratus, ausus fuerit contra voluntatem fratrum, magistri imperium, regulare decretum, suum deserere & votum, & locum: miretur etiam quod & David sanctitati subreptum sit, quod sapientiæ Salomonis illusum, quod Samson fortitudini obviatum. Qui Protoplastum dolo captum expulit de patria felicitatis, quid mirum si tenero subripuit adolescentulo in loco horroris & vastæ solitudinis? Huc accedit quod nec, sicut illos Babylonicos senes, species decepit eum; nec, sicut Giezi, pecuniæ amor; nec honoris ambitio, sicut Julianum apostatam: sed fefellit illum sanctitas, seduxit religio, perdidit auctoritas seniorum. Quæris quomodo?

a. sedulat eum pam.

Dan 13 8. 4 Reg. 5 20.

4. Primo quidem missus est magnus quidam Prior ab ipso principe Priorum: foris quidem apparens in vestimentis ovium, intrinsecus autem lupus rapax: deceptisque custodibus, æstimantibus quippe ovem esse, væ, væ, admissus est solus ad solam lupus oviculam. Nec refugit ovicula lupum, quem & ipsa putabat ovem. Quid plura? attrahit, allicit, blanditur, & novi Evangelii prædicator commendat crapulam, parsimoniam damnat; voluntariam paupertatem, miseriam dicit; jejunia, vigilias, silentium, manuumque laborem, vocat insaniam: è contrario otiositatem, contemplationem nuncupat; edacitatem, loquacitatem, curiositatem, cunctam denique intemperantiam nominat discretionem. Quando, inquit, delectatur Deus cruciatibus nostris? ubi præcipit Scriptura quempiam sese interficere? Qualis vero religio est fodere terram, silvam excidere, stercora comportare? Numquid non sententia Veritatis est, *Misericordiam volo, & non sacrificium?* &, *Nolo mortem peccatoris, sed magis ut convertatur & vivat?* &, *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur?* Utquid vero Deus cibos creavit, si non liceat manducare? utquid nobis corpora dedit, si prohibeat sustentare? Denique *qui sibi nequam, cui bonus?* Quis umquam sanum sapiens, carnem suam odio habuit?

Narrat modum discessus.

Mat. 9 13. Ezech. 18 32. Matth. 5 7. Eccli. 14. 5.

5. Talibus tandem allegationibus male credulus puer circumventus seducitur, seductorem sequitur, Cluniacum ducitur; tondetur, raditur, lavatur; exuitur rusticanis, vetustis, sordidis; induitur pretiosis, novis ac nitidis; & ita in conventum suscipitur. Sed cum quali putas honore, cum quo triumpho, cum quanta reverentia? Defertur ei super omnes coætaneos suos, & tamquam victor rediens à pugna, sic laudatur peccator in desideriis animæ suæ. Sustollitur in altum, statu non mediocri collocatur, ita ut multis senioribus prælatus sit adolescens: favet, blanditur, congratulatur ei universa fraternitas, exultant omnes, tamquam victores captâ prædâ, quando dividunt spolia. O Jesu bone! quàm multa facta sunt pro unius animulæ perditione! Cujus ad hæc quantumlibet robustum pectus non emollesceret? cujus interior, quantumvis spiritualis, oculus non turbaretur? cui inter talia ad suam liceat recurrere conscientiam? quis denique in tanta pompa vel veritatem valeat agnoscere, vel obtinere humilitatem?

6. Mittitur interea pro eo Romam. Apostolica compellatur auctoritas; & ut Papa non neget assensum, suggeritur ei infantem olim à parentibus oblatum fuisse monasterio. Non fuit qui refelleret, (nec enim contradictor est exspectatus) judicatum est de parte, abjudicatum absentibus. Justificati sunt qui injuriam fecerunt, exciderunt a causa qui passi sunt, absque satisfactione absolvitur reus. Firmatur privilegio crudeli nimium clemens sententia absolutionis; quo reportato

Consensum Pontificis subreptitium causatur.

A confirmaretur fluctuanti malesuasa stabilitas, securitas dubitanti. Et hic tenor litterarum, hæc judicii summa, hæc totius causæ diffinitio, ut teneant qui tulerunt, sileant qui amiserunt: inter hæc autem pereat anima pro qua Christus mortuus est, & hoc, quia Cluniacenses volunt. Fit professio super professionem, vovetur quod non solvetur; proponitur quod non tenebitur: & cum primum pactum irritum factum sit, in secundo geminatur prævaricatio, & fit supra modum peccans peccatum.

7. Veniet, veniet qui male judicata rejudicabit, illicitè jurata confutabit; qui faciet judicium injuriam patientibus, qui judicabit in justitia pauperes, & arguet in æquitate pro mansuetis terræ. Veniet pro certo, qui per Prophetam minatur in psalmo dicens: *Cum accepero tempus, ego justitias judicabo.* Quid faciet de injustis judiciis, qui ipsas quoque justitias judicabit? Veniet, inquam, veniet dies judicii: ubi plus valebunt pura corda, quàm astuta verba; & conscientia bona, quàm marsupia plena: quandoquidem Judex ille nec falletur verbis, nec flectetur donis. Tuum, Domine Jesu, tribunal appello: tuo me judicio servo, tibi committo causam meam, Domine Deus Sabaoth, qui judicas juste, & probas renes & corda; cujus oculi sicut fallere nolunt, ita falli non possunt: tu vides qui tua, vides qui quærunt & sua. Tu nosti quibus ei visceribus in cunctis tentationibus suis semper affuerim, quantis pro eo gemitibus aures tuæ pietatis pulsaverim, qualiter ad quæque illius scandala, perturbationes, molestias ego urebar, torquebar, affligebar. Et nunc timeo ne frustra. Puto enim, quantum expertus sum, adolescentis per se satis ferventis & insolescentis nec corpori talia expedire fomenta, nec menti illa gloriæ tentamenta. Itaque arbiter meus Domine Jesu, de vultu tuo judicium meum prodeat, oculi tui videant æquitatem.

Isa 11 4. Psal. 141 7.

Psal. 74 3.

Appellat ad divinum tribunal.

Vide similitare amorem veri Patris in filium, pastoris in oviculam.

Psal. 16 2.

8. Videant & judicent, quid potius stare debuerit, an votum patris de filio, an filii de se ipso, præsertim cum filius aliquid majus devoverit. Videat & famulus tuus Legislator noster Benedictus, quid regularius fuerit, utrum quod factum est de infantulo, nesciente ipso: an quod ipse per se postmodum prudens & sciens fecit, cum jam ætatem haberet ut de se loqueretur. Quamquam dubium non sit, promissum [a] illum fuisse, non donatum. Nec enim petitio quam Regula præcipit, pro eo facta fuit à parentibus: nec manus illius cum ipsa petitione involuta pallâ altaris, ut sic offerretur coram testibus. Ostenditur deinde terra, quæ cum illo, & pro illo dicitur data fuisse. Sed si cum terra eum receperunt, cur non & cum terra eum retinuerunt? an forte requirebant magis datum quàm fructum, & pluris æstimata est terra quàm anima? Alioquin oblatus monasterio, quid quærebat in sæculo? nutriendus Deo, cur expositus erat diabolo? Ovis Christi cur inventa est patêre morsibus lupi? De sæculo quippe, non de Cluniaco, te teste, Roberte, venisti Cistercium. Quæsisti, petisti, pulsasti; sed pro tui adhuc teneritudine, te licet invito, dilatus es per biennium. Quo tempore patienter expleto, & absque calumnia, tuis demum precibus, multisque (si meministi) lacrymis, diu exspectatam impetrasti misericordiam; & quem satis desideraveras ingressum, obtinuisti. Post hæc per annum juxta Regulam in omni patientia probatus, perseveranter & sine querela conversatus, post annum sponte professus; tunc primum sæculari veste [b] rejecta, religionis habitum suscepisti.

An oblatio parentum voto filii præferenda.

F 9. O insensate puer! quis te fascinavit non solvere vota tua, quæ distinxerunt labia tua? annon vel ex ore tuo justificaberis, vel ex ore tuo condemnaberis? Quid de parentis voto sollicitus es, negligens tui; cum ex ore tuo, non illius, habeas judicari; tuorum, non illius, vota labiorum exigendus sis? Et quid tibi

Frustra sibi blanditur de absolutione apostolica.

a Promissio votum parentum spectat, donatio pueri oblationem per eosdem factam, cujus forma præcipitur à S. Benedicto in Regulæ cap. 59. quæ oblatio pueros olim ligabat.

b Nimirum pueri Deo oblati statim monasticis vestibus induebantur: adulti vero nonnisi post annuam probationem ex Regulæ capp. 58. 59 qui ritus initio servatus apud Cistercienses ex hac epistola, postea mutatus est exemplo Cluniacensium, apud quos Novitiorum habitus Professorum vesti *omnino similis* erat, uti modo apud omnes, *præterquam quod, quamdiu erant absque benedictione,* (sic professionem vocabant) *sola cuculla carebant*, ex Udalrico in lib. 2. cap. 2. Quo tempore Cistercienses hunc morem admiserint, vide lib. 7. de vita S. Bernardi cap. 13.

frustra quispiam blanditur de absolutione apostolica, cujus conscientiam divina ligatam tenet sententia? *Nemo*, inquit, *mittens manum suam ad aratrum, & respiciens retro, aptus est regno Dei.* Numquid & hoc persuadebunt non esse retro respicere, qui dicunt tibi: Euge, euge? Filiole, si te lactaverint peccatores, ne acquiescas eis. Noli credere omni spiritui. Sint tibi multi necessarii, unus autem sit tibi consiliarius de mille. Tolle occasiones, respue blandimenta, adulationibus claude aures, te interroga de te, quia tu te melius nosti quàm alius. Attende cor tuum, discute intentionem, consule veritatem: tua tibi conscientia respondeat, cur abieris, cur Ordinem [a] tuum, cur Fratres, cur locum, cur me, qui & tibi propinquus carne, & propinquior spiritu sum, deserueris. Si ut arctius, ut rectius, ut perfectius viveres; securus esto, quia non retro aspexisti: sed & gloriare cum Apostolo dicens, *Quæ retro oblitus, & ad ea quæ ante sunt extentus, sequor ad palmam gloriæ.* Sin alias, noli altum sapere, sed time: quoniam, ut cum venia tui dixerim, quicquid tibi amplius indulges in victu, vestituque superfluo, in verbis otiosis, in vagatione licentiosa & curiosa, quàm videlicet promisisti, quam apud nos tenuisti: hoc proculdubio retro aspicere est, prævaricari est, apostatare est [b].

Luc. 9. 62. — Prov. 1. 10. 1 Joan. 4. 1. Eccli. 6. 6. — Philip. 3. 13.

10. Et hæc dico, fili, non ut te confundam, sed ut tamquam filium carissimum moneam: quia etsi multos habeas in Christo pædagogos, sed non multos patres. Nam si dignaris, & verbo, & exemplo meo in religionem ego te genui. Nutrivi deinde lacte, quod solum adhuc parvulus capere poteras; daturus & panem, si exspectares ut grandesceres. Sed heu quàm præpropere & intempestive ablactatus es! Et vereor ne totum quod foveram blandimentis, roboraveram adhortationibus, orationibus solidaveram; jamjamque evanescat, deficiat, pereat: & lugeam miser, non tam cassi laboris damnum, quàm damnatæ sobolis miserabilem casum. Placetne tibi quod alius nunc glorietur de te, qui nihil utique laboravit in te? Simile mihi contigit, quod & illi meretrici apud Salomonem: cui videlicet parvulus suus ab altera, quæ suum à se oppressum exstinxerat, furtim sublatus est. Tu quoque de sinu mihi, & utero abscissus es. Ablatum gemo, repeto violenter avulsum. Non possum oblivisci viscera mea; quorum nimirum parte detracta non modica, non potest nisi torqueri pars reliqua.

Beneficiorum memoriam blandè revocat. — 3 Reg. 3. 20.

11. Verumtamen quo tuo commodo, qua tui necessitate hoc nobis moliti sunt amici nostri? quorum manus sanguine plenæ sunt, quorum animam meam pertransivit gladius, quorum dentes arma & sagittæ, & lingua eorum gladius acutus. Nam utique mihi, si in aliquo umquam eos offenderam, (quod utique mihi conscius non sum) plenam prorsus rependêre vicem. Mirum vero si non plus talione recepi: si videlicet tale aliquid in eos deliquisse potui, quale nunc ab eis pertuli. Nam, ut verum fatear, non os de ossibus meis, vel carnem de carne mea; sed tulerunt mihi gaudium cordis mei, fructum spiritus mei, coronam spei meæ, & (velut mihi sentire videor) animæ meæ dimidium. Utquid hoc? forte miserti sunt tui: & cæco cæcum ducenti indignantes, ne perires post me, in suum te transtulêre ducatum. O molesta caritas! ô dura necessitudo! Tantum tuam dilexêre salutem, ut in meam impingerent. Nisi me perempto, tu salvari non poteras? Et utinam ipsi te absque me salvent. Utinam & si ego moriar, vel tu vivas. Sed quid? Salus ergo magis in cultu vestium, & ciborum est opulentia, quàm in sobrio victu vestitúque moderato? Si pelliciæ lenes & calidæ, si panni subtiles & pretiosi, si longæ manicæ & amplum caputium, si opertorium silvestre [c] & molle stamineum, sanctum faciunt: quid moror & ego quod te non sequor? Sed hæc infirmantium sunt fomenta, non arma pugnantium. Ecce enim qui mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt. Vinum & simila, mulsum & pinguia corpori militant, non spiritui. Frixuris non anima saginatur, sed caro. Multi in Ægypto fratres, multo tempore Deo sine piscibus [d] servierunt. Piper, gingiber, cuminum, salvia, & mille hujusmodi species salsamentorum, palatum quidem delectant, sed libidinem accendunt. Et tu mihi in his securitatem pones? tu cum hujusmodi tutam duces adolescentiam? Prudenter sobriéque conversanti satis est ad omne condimentum sal cum fame: quâ solâ non exspectata, necesse est alias atque alias de nescio quibus succis extraneis confici permixtiones, quæ videlicet palatum reparent, gulam provocent, excitent appetitum.

Cluniacensium cupediam notat. — Matt. 11. 8. Carnis deliciæ, spiritûs corruptelæ.

12. Sed quid faciet, inquis, qui aliud non potest? Bene. Scio quia delicatus es, & quod his assuetus modo, duriora non possis. Sed quid si potes facere ut possis? Quæris quomodo? Surge, præcingere, tolle otium, exere vires, move brachia, complosas explica manus, exercitare in aliquo: & statim senties sola te appetere quæ famem tollant, non fauces demulceant. Reddet quippe sapores rebus exercitium, quos tulit inertia. Multa quæ respuis otiosus, post laborem sumes cum desiderio. Siquidem otium parit fastidium, exercitium famem; fames autem miro modo dulcia reddit, quæ fastidium facit insipida. Olus, faba, pultes, panisque cibarius [e] cum aqua, quiescenti quidem fastidio sunt, sed exercitato magnæ videntur deliciæ. Jam forte tunicis [f] dissuetus exhorres nimium eas, tam propter hiemis frigus, quam propter æstatis ardorem. Sed

Exercitio viles quique cibi redduntur homini suaves & jucundi.

a Sic Bernardus in libro de vita sancti Malachiæ num. 36. Mailros *Ordinis nostri* monasterium vocat: & in epistola 2. num. 9. *Ordinem aut disciplinam*, quasi synonyma videtur usurpare. Confer epistolam 4. num. 2. & epistolam 198. num. 2. Petrus Venerabilis nihilo minus Cluniacenses & Cistercienses *ejusdem Ordinis viros* appellat in sequente epistola 229. num. 10. & num. 30. *unum omnium Ordinis maximum Congregationes.* Denique Bernardus ipse Guillelmum abbatem S. Theoderici *Ordinis nostri* virum appellat in epistola 79. & in epistola 42. *Ordinis nostri* Abbates vocat etiam nigrorum (quos vocant) monachorum num. 33. Diversum Ordinem dicit Nicolaus Claravallensis in sua epistola 12.

b Formidolosa sententia in monachos, qui laxiora quærentes, regulares institutiones pro minimo habent: quibus *si pudor negat apostasiam corporis, timendum est ne tepor ipse paulatim ingerat apostasiam cordis*, ut loquitur Bernardus Sermone 3. in Psalmum 90. Confer epistolam 382. maximè 313.

c Hic notat Bernardus vestium genera, quæ Cistercienses abjecerant, tamquam Regulæ contraria, cùm in usu essent apud Cluniacenses. Quippe illi rejecerant *froccos, pellicias, staminia, caputia quoque & femoralia, pectinia & coopertoria lectorum*, ut legitur in parvo Exordio Cisterciensi. Hinc in libro Institutorum *cuculla deforis floccata* rejiciuntur cap. 15. Cluniacensibus apud Bernardum Cluniacensem in codice ms. Consuetudinum Cluniacensium cap. 30. inter alia conceduntur ad amictum *duo frocci & duæ cucullæ, staminea duo, tria pellicea*; & ad lectum *capitale, copertorium, supercoopertorium, lodex, & stragula*. Frocci à cucullis differebant materiâ & formâ: quod cucullæ absque ullis, aut certè cum strictis manicis & angusto caputio: Frocci amplis & manicis, & caputiis, & quidem ex pretioso panno, quem froccum seu floccum (unde inditum frocch nomen) appellabant. Cucullis hasis vetus flocci nomen vulgare apud nostros; Cisterciensibus cucullæ vocabulum, vulgo *coulle*, ob innatum odium froccorum. Coopertorium silvestre sancto Bernardo est primum stragulum ex pellibus animalium ferarumve silvestrium. *Cattinum* redarguit Apologia ad Guillelmum num. 24. Bernardus Cluniacensis jam dicto loco: *Coopertoria, quæ non licet esse discooperta, aut agnina sive pellina, seu leporina generis, & numquam de ullo genere majoris pretii.* Confer vitæ lib. 4. num. 36.

d Hinc patet, Cisterciensibus pisces in usu tunc non fuisse (nisi rarius, & in itinere, ut vitæ lib. 7. cap. 20.) immo neque ova, neque vinum ex num. sequenti. De ovis id colligitur ex epistola Fastredi Abbatis, edita hic post Bernardinas, ubi Novitius inter extremi morbi nauseam, *ova solo desiderio affectus*, abstinentiam ad finem usque servavit. Ibidem *herbæ sine oleo & abdomine coctæ* dicuntur: & Bernardus ipse *pultes ex farina* confectas, *addito oleo & melle*, non butyro, *cum scrupulo* comedit ad stomachum calefaciendum. Hanc epistolam perlege cum sequente epistola Petri de Roya, in qua Claravallenses cerevisiâ, ejusque loco aquâ simplici usos legimus, *rarò vino*, & quidem *mixto aquâ plurimâ*, quali ob infirmitates vini ex obedientia utebatur Humbertus, de quo Bernardus in Sermonibus de Sanctis num. 4. item Bernardus ipse ex lib. 1. de ejus vita num. 46. vide Serm. 30. in Cant. De vinea Claravallensi maledicta vide Johannem Eremitam in lib. 2. de vita Bernardi num. 10.

e Quali pane uterentur eo tempore Claravallenses, docet lib. 2. de vita S. Bernardi num. 6. & Fastredi epistola mox laudata panem *ex avena* confectum habet.

f Nempe tunicas corpori adhærentes gerebant Cistercienses absque intermedia interula, lanea seu staminea, ex dictis: non tamen cilicium ex lib. 1. de vita Bernardi num. 39. Vide Præfat. in tom. 1.

Job 6. 16. numquid legisti, *Qui timet pruinam, veniet super eum nix?* Vigilias times & jejunia, manuúmque laborem: sed hæc levia sunt meditanti flammas perpetuas. Recordatio deinde tenebrarum exteriorum facit non horrere solitudinem. Si futuram cogitas de verbis otiosis *Matt. 12. 36.* discussionem, non valde displicebit silentium. Fletus æternus & stridor illic dentium, ante cordis oculos reductus, pares tibi reddet mattam & culcitram. Denique si totum de nocte, quod Regula præcipit, bene *Reg. S. Ben. c. 9 & seqq.* ad psalmos vigilaveris; nimis durus erit lectus, in quo quietè non dormias. Si tantum in die, quantum professus es, manibus laboraveris; durus erit cibus quem libenter non comedas.

13. Surge miles Christi, surge, excutere de pulvere, revertere ad prœlium unde fugisti, fortius post fugam prœliaturus, gloriosius triumphaturus. Habet quidem Christus multos milites qui fortissime cœperunt, steterunt, vicerunt: paucos autem qui de fuga conversi, rursus se periculo ingesserint quod declinaverant; rursus fugarint hostes quos fugiebant. Et quia omne rarum pretiosum; gaudeo te de illis posse esse, qui quanto rariores, tanto apparebunt gloriosiores. Alias autem si multum timidus es, cur vel times ubi non est timor, non autem times ubi magis est timendum? An quia fugisti ex acie, putas te manus hostium evasisse? Libentius te insequitur adversarius fugientem, quàm sustineat repugnantem; & audacius insistit à tergo, quàm resistat in faciem. Securus nunc projectis armis capis matutinos somnos, cum illâ horâ Christus resurrexerit: & ignoras quod exarmatus, & tu timidior, & hostibus minus timendus sis? Armatorum multitudo circumvallaverunt domum, & tu dormis? Jam ascendunt aggerem, jam dissipant sepem, jam irruunt per posticum. Tutiusne est ergo tibi ut te inveniant solum, quàm cum aliis; nudum in lectulo, quàm armatum in campo? Expergiscere, sume arma, & fuge ad commilitones tuos, quos fugiens deserueras: ut qui te ab eis disjunxerat, ipse te denuo timor jungat. Quid armorum refugis pondus & asperitatem, delicate miles? Adversarius instans & circumvolantia spicula facient clypeum non esse oneri, loricam non sentiri vel galeam. Et quidem subitò procedenti de umbra ad solem, de otio ad laborem, grave cernitur omne quod incipit: sed postquam ab his dissuescere, & ad illa se paulisper assuescere cœperit; usus tollit difficultatem, invenitque facile esse quod impossibile ante putavit. Solent etiam fortissimi milites auditâ buccinâ ante congressum trepidare: at ubi ad prœlium ventum fuerit; spes victoriæ, & timor ne vincantur, reddit intrepidos. Quid vero tu trepidas, quem fratrum unanimitas armatorum circummuniet, cui Angeli assistent à latere, quem dux belli Christus præibit, suos animans ad victoriam, & dicens: *Confidite ego vici mundum!* Si Christus pro nobis, quis contra nos? Securus potes pugnare, ubi securus es de victoria. O vere tuta cum Christo, & pro Christo pugna! in qua nec vulneratus, nec prostratus, nec conculcatus, nec millies (si fieri possit) occisus, fraudaberis à victoria, tantum ne fugias. Sola causa, quâ perdere possis victoriam, fuga est. Fugiendo potes illam amittere, moriendo non potes: & beatus si pugnando moriaris, quia mortuus, mox coronaberis. Væ autem tibi, si declinando pugnam, perdis & victoriam simul & coronam. Quod ipse avertat à te, fili dilectissime, qui in judicio de his meis litteris majorem tibi habet inferre damnationem, si nullam ex eis in te repererit emendationem.

Hortatur ad resipiscentiam & reditum.

Perniciosa inter media pericula securitas.

Insueta difficilia, sed usus & consuetudo mollit omnia.

Joan. 16. 33. Rom. 8. 31.

In militia Christi solâ fugâ perditur victoria.

Ad FULCONEM [a] puerum, qui postea fuit Lingonensis archidiaconus.

EPISTOLA II.

Circ. ann. MCXX.

FULCONEM Canonicum Regularem, quem avunculus blanditiis & promissis ad sæculum retraxerat, graviter & serio monet, ut potius Deo quàm avunculo obediat & adhæreat.

Bonæ indolis adolescenti FULCONI, frater Bernardus peccator, inde lætari in adolescentia, unde in senectute non pœniteat.

1. NOn miror si mireris, sed miror si non mireris, unde mihi ut ad te scribere vellem, civem rusticus, scholasticum [b] monachus, cum nulla hinc tibi occasio necessaria occurrat, nulla se ratio patens ostendat. At si attenderis quod scriptum legis, *Sapientibus & insipientibus debitor sum*; & illud, *Caritas non quærit quæ sua sunt:* forsitan intelliges quicquid illa jusserit, non esse præsumptum. Caritas enim ad te objurgandum me compulit, quæ tibi condolet, quamvis non dolenti; quæ tibi miseretur, licet non miserabili. Et inde magis dolet, quod cum sis dolendus, non doles: & inde magis miseretur, quod cum miser sis, miserabilis non es. Nec frustra forsitan tibi compatitur, dummodo patienter tu audias unde compatiatur. Vult te tuum sentire dolorem, ut jam non habeas unde dolere: vult te tuam scire miseriam, ut incipias miser non esse. O bona mater caritas, quæ sive foveat infirmos, sive exerceat provectos, sive arguat inquietos; diversis diversa exhibens, sicut filios diligit universos. Cum te arguit, mitis est; cum blanditur, simplex est. Pie solet sævire, sine dolo mulcere: patienter novit irasci, humiliter indignari. Ipsa est quæ hominum mater & Angelorum, non solum quæ in terris, sed etiam quæ in cælo sunt, pacificavit. Ipsa est quæ Deum homini placans, hominem Deo reconciliavit. Ipsa est, mi Fulco, quæ fratres illos, cum quibus olim dulces capiebas cibos, habitare facit unius moris in domo. Hæc talis támque honorabilis mater à te se queritur offensam, expostulat læsam. Læsa tamen non provocat: sed spreta te revocat, ostendens tibi in te de se veraciter scriptum esse: *Caritas patiens est, benigna est.* Licet læsa, licet offensa, si conversus fueris ad illam, obviabit tibi quasi mater honorificata. Contemptûs oblita sui, ruet in amplexum tui; gaudens quem perdiderat, esse inventum; qui mortuus fuerat, vivum.

Rom. 1. 14. 1. Cor. 13. 5.

Veræ caritatis indoles & officium.

1. Cor. 13. 4.

2. Sed in quo, inquis, læsi? in quo contempsi? Audi. In eo, proculdubio, quod te quem sinu suo lacte nutriendum materno susceperat, ante tempus ablactasti: quod expertam lactis dulcedinem, in quo posses crescere in salutem, tam leviter, tam celeriter exsufflasti. O puer insensate! ô puer magis sensu quàm ætate! quis te fascinavit à bene incœpto itinere tam citò discedere? Avunculus, inquies. Sic Adam quondam uxorem, uxor serpentem ad excusandas excusationes in peccatis prætendebant; uterque tamen suæ culpæ dignam excepit sententiam. Nolo Decanum accuses, nolo te per illum excuses: inexcusabilis enim es. Illius culpa tuam non excusat. Quidnam ille fecit? Numquid te rapuit? numquid vim intulit? Rogavit, non ligavit; blandiendo attraxit, non violenter traxit. Quis te cogebat credere blandienti, assentire attrahenti? Ille sua nondum reliquerat: quid mirum si te qui suus eras, requirebat? Si agnum de grege, vitulum de armento cum perdit, requirit; & nemo causatur: te quoque, qui multis ovibus vel vitulis apud eum pluris es, ademptum si repetit, quis inde miretur? Siquidem non usurpat illam sibi perfectionem, de qua dicitur: *Si quis abstulerit tua, ne repetas.* Repetebat ergo suum, qui sua adhuc tenebat. At tu qui jam sæculum spreveras, sæcularem sequi debebas? Fugit ovis tremebunda, ve-

Gen. 3. 12. Excusatio inanis refellitur.

Luc. 6. 30.

[a] Sic titulus in mss. ex quo patet Fulconem Bernardi monitis non obtemperasse, sed in sæculo remansisse.

[b] *Scholarem puerum*, infra num. 8. id est adolescentem.

niente lupo; abscondit se columba tremens, accipitre viso; de cavernula sua mus esuriens exire non audet, ambiente cato: & tu cum videbas furem, currebas cum eo? Nam quid aliud quam furem dixerim, qui pretiosam Christi margaritam, id est animam tuam, furari non dubitaverit?

3. Volebam, si possem, illius errorem dissimulare, ne odium & nullum fructum consequerer ex veritate. Sed non potui, fateor, intactum transire, quem usque ad hanc diem comperi Spiritui-sancto pro viribus restitisse. Nam qui manum non retinet à malo quo* potest; licet quandoque frustretur effectus, non minus culpatur affectus. In me certe fervorem novitium extinguere voluit; sed, Deo gratias, non valuit. Alteri quoque nepoti suo Guirrico, cognato tuo, multum restitit: sed quid nocuit? Imma plurimum præstitit. Destitit invitus tandem senex avunculus à persecutione: exstitit invictus puer nepos, gloriosior de tentatione. Sed heu! quomodo te vicit, qui illum vincere non potuit? Aut quomodo qui te vicit, ab illo superatus est? Numquid te fortior ille? numquid prudentior? Certe qui anteà utrumque noverant, Guirrico Fulconem præferebant. At postquam ventum est ad bellum, exitus indicavit hominum errasse judicium. Ibi, prô pudor! fugit qui præferebatur, ubi fortiter vicit qui inferior credebatur.

*al. quod

Fulconis avunculus nepotes suos Christo subtrahens arguitur.

4. Sed quid de avunculi dicam malitia, qui à Christi militia retrahit nepotes suos, ut secum trahat ad inferos? Itane solet beare amicos? Quos Christus vocat secum in æternum mansuros; avunculus revocat secum in æternum arsuros. Miror si jam Christus ei non irascatur, & dicat: *Quoties volui congregare* nepotes tuos: *quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, & noluisti? Ecce relinquetur tibi domus tua deserta.* (Mat. 23 37.) Christus dicit: *Sinite parvulos venire ad me: talium enim est regnum cælorum.* (Mat. 19. 14) Avunculus ait, Sinite nepotes meos ut ardeant mecum. Christus dicit: Mei sunt, mihi debent servire: sed oportet, inquit avunculus, eos mecum perire. Christus dicit: Mei sunt, ego illos redemi: sed ego, inquit avunculus, eos nutrivi. Tu quidem, ait Christus, illos nutristi, sed pane meo, non tuo; ego vero redemi non sanguine tuo, sed meo. Sic carnalis avunculus contra Patrem spirituum pro nepotibus certat: quos dum bonis cupit onerare terrenis, cælestibus exheredat. Christus tamen non rapinam arbitratus, si suos quos fecit & redemit sanguine proprio, ad se venientes collegerit, juxta quod ante promiserat, *Et eum qui venit ad me, non ejiciam foras;* (Joan. 6. 37.) Fulconi primo pulsanti lætus aperuit, lætis amplexibus lætum excepit. Quid plura? veterem hominem exuitur, & novum induitur: quodque solo nomine exstiterat, moribus & vita Canonicum profitetur. Fama volat, bonus odor Christo: rei novitas circumquaque diffusa pervenit ad aures avunculi.

5. Quid ergo faceret carnalis nutricius, qui carnis, quam nutrierat, quam carnaliter amabat, solatium perdebat? Etsi aliis fuit res illa odor vitæ ad vitam, sed non illi. Quare? quia *animalis homo non percipit ea quæ sunt spiritûs Dei. Stultitia enim illi videtur.* (1. Cor. 2. 14.) Nam si spiritum Christi haberet, non tam de carne doleret, quàm gauderet de spiritu. Sed quia terrena, non quæ sursum sunt, sapiebat: turbatus & tristis tale aliquid secum volvebat. Quid audin? væ mihi! à quanta spe cecidi! Sed quid? debétne stare quicquid absque meo consilio, absque mea licentia fecerit? Quod jus, quæ lex, quæ justitia, quæ ratio, ut quem ex utero nutriendum suscepi, alius fruatur adulto? Jam caput aspersus canis, heu! vitæ meæ reliquum expendam cum mærore, quia me deseruit baculus senectutis meæ. Heu mihi! si hac nocte expetitur à me anima mea, quæ paravi, cujus erunt? Promptuaria mea plena, eructantia ex hoc in illud: oves meæ fetosæ, abundantes in egressibus suis; boves meæ crassæ cui remanebunt? Prædia, prata, domus, argentea vasa & aurea, cui congregata sunt? Ditiores quosque ac quæstuosiores ecclesiæ meæ honores acquisieram mihi: reliquos, etsi non licebat habere, spe tamen in Fulcone tenebam. Quid igitur faciam? Propter illum unum tot & tanta perdam? Nam quicquid sine illo possederim, amisisse me judico. Quin potius & ista retinebo, & alium revocabo si potero. Sed quomodo? Factum est, auditum est. Quod factum est, non potest non fieri: quod auditum est, celatum esse non poterit. Fulco Canonicus est regularis: si revertitur ad sæculum, notabilis erit & infamis. Sed tolerabilius est hoc audire de illo, quàm vivere sine illo. Cedat ergo nunc honestas utilitati, pudor necessitati. Malo non parcere verecundiæ pueri, quàm miserabili subjacere tristitiæ.

6. Acquiescens itaque consilio carnis, rationis oblitus & legis, tamquam leo paratus ad prædam, & sicut leæna rapto catulo rapiens & rugiens, sacra non veritus, sanctorum irrupit habitaculum, in quo tirunculum suum Christus absconderat à contradictione linguarum, postmodum admixturus consortio Angelorum. Quærit ac flagitat reddi sibi nepotem suum; queritur & clamat injuste se ab illo relictum, Christo reclamante & dicente: Quid agis miser? quid furis? quid me persequeris? Non sufficit tibi, quòd tuam, tuoque exemplo multorum mihi animas tuleris, si non etiam hunc ausu sacrilego rapias de manu mea? Non times tu futurum judicium? An contemnis terrorem meum? Cui hoc facis? cui bellum indicis? Terribili utique, & ei qui aufert spiritum principum. (Psal. 75 13.) Insane, redi ad cor tuum, memorare novissima tua, & non peccabis: (Eccl. 7. 40.) memorare quæ tua substantia, & utiliter timebis. Et tu puer, inquit, si assenseris, si acquieveris, morte [a] morieris. Memento uxoris Loth de Sodoma quidem ereptæ, quia Deo credidit: sed in via mutatæ, quia retro aspexit. (Genes. 19. 26.) Disce in Evangelio quod non liceat retro aspicere ei, qui semel manum ad aratrum misit. Avunculus tuus quærit animam tuam, qui jam perdidit suam. Verba oris ejus, iniquitas & dolus. Noli intelligere, fili mi, ut male agas: noli intendere in vanitates & insanias falsas. (Psal. 35 4.) Ecce in via quâ ambulas, abscondit laqueos, tetendit retia. Molliti sunt sermones ejus super oleum, & ipsi sunt jacula. (Psal. 54. 22.) Vide fili mi, ne capiaris à labiis iniquis, & à lingua dolosa. Configat carnes tuas divinus timor, ne te decipiat carnalis amor. Blanditur, sed sub lingua ejus labor & dolor: lacrymatur, sed insidiatur: insidiatur ut rapiat pauperem, rapere pauperem dum attrahit eum. (Psal. 9 7. Ibidem. 9) Cave, inquam, fili mi, ne acquiescas carni & sanguini: (Gal. 1 6) nam gladius meus devorabit carnes. (Deut. 32. 42.) Sperne blandimenta, contemne promissiones. Promittit magna, sed ego majora; offert plura, sed ego plurima. Dimittes ergo pro terrenis cælestia, pro temporalibus æterna? Alioquin oportet te solvere vota tua, quæ distinxerunt labia tua. Juste exigitur ad solvendum, qui non cogitur ad vovendum. nam etsi cùm pulsares, non repuli; tamen ut intrares, non compuli. Non licet ergo dimittere quod sponte promisisti: non est fas requirere quæ per te dimisisti. En utrumque vestrûm præmoneo, utrique salubriter consulo. Tu, inquit ad avunculum, Regularem ne reducas ad sæculum: quia si reducis, seducis quem apostatare facis. Tu Regularis, sæcularem ne sequaris: quia si illum sequeris, me persequeris, cui de teipso injuriam facis. Tu si seduxeris animam pro qua mortuus sum, crucis meæ te constituis inimicum. Qui enim non colligit mecum, dispergit: (Matt. 12 30.) quanto magis qui collectos dispergit? Tu verò si ei consentis, à me dissentis: quia qui non est mecum, contra me est. Quanto magis qui mecum fuit, si me deserit, contra me est? Tu si circumvenis parvulum qui ad me venit, seductor ac sacrilegus judicaberis: tu verò si quod ædificaveras, iterum destruis; prævaricatorem te constituis. Ambos vos necesse est meo judicio præsentari, ambos assistere meo tribunali: alter de propria præva-

a Solet Bernardus de salute eorum dubitare, qui ad religionem vocati, Deo vocanti non acquieverint, nedum qui ingressi, sed non professi, in sæculum redierint. Confer epistolas 107 & 108 At Fulco religionem professus erat, infra.

ricatione, alter de alterius seductione judicabitur: & unde alter in iniquitate sua morietur, inde morientis sanguis de manu alterius requiretur. Hæc & his similia, utriusque teste conscientia, utrique, Christe, invisibiliter, sed terribiliter intonabas: his sacris monitis amborum mentes piè terrendo pulsabas. Quis ad hæc non timeret, timendo resipisceret, nisi qui more aspidis surdæ & obturantis aures suas, vocem venefici incantantis sapienter, aut non audiret, aut se audire dissimularet?

Psal. 57. 5.

7. Sed usquequo jam satis vel nimis longam protrahimus epistolam, dum inviti loquimur rem silentio dignam? Cur tantis circuitionibus ad veritatem ambimus, dum pudenda revelare timemus? Dicam tamen, dicam cum pudore, quod multis cognitum, occultare etsi volo, non valeo. Sed quare cum pudore? Utquid me scribere pudeat, quod illos non puduit facere? Si pudeat audire quod impudenter egerunt; non pudeat emendare quod libenter non audiunt. Prô dolor! neutrum illorum revocare potuit, aut illum à seductione timor & ratio; aut hunc à prævaricatione pudor & professio. Quid plura? verba præcipitationis concinnat lingua dolosa: concepit dolorem, & persuasit iniquitatem. Subvertit perversus conversum: revertitur canis ad vomitum. Ecclesia vestra suum recepit alumnum, quem meliùs habebat amissum. Sic Lugdunum olim, studio similiter & industriâ sui Decani, ejusdem Decani nepotem, suum Canonicum, quem bene perdiderat, male recuperavit. Sicut ille Fulconem beato Augustino, sic Othbertum iste sancto Benedicto subripuit. O quàm ordinatiùs ipse cum sancto sanctus efficeretur, quàm cum perverso sanctus perverteretur! ô quàm pulcriùs senem sæcularem puer religiosus ad se traheret, & sic vinceret uterque, quàm religiosum sæcularis ad se retraheret, in quo victus est uterque! O senem infelicem, ô avunculum crudelem! qui jam decrepitus, statim moriturus, nepotis animam priùs interfecit: quem ut peccatorum suorum haberet heredem, à Christi sorte privavit! Sed qui sibi nequam est, cui bonus? Maluit in suis facultatibus habere successorem, quàm pro iniquitatibus intercessorem.

Eccli. 14. 5.

8. Sed quid ad me de Decanis magistris nostris, qui principatum meruerunt in ecclesiis? Clavem scientiæ tenent, & primas cathedras in conventibus possident. Viderint ipsi qualiter subditos judicent, fugitivos revocent, revocatos, si ita voluerint, iterum effugent, dispersos colligant, collectos dispergant. quid ad me? Fateor, aliquantum in illos propter te, mi Fulco, modum nostræ parvitatis excessi; dum tuam de illis cupio palliare verecundiam, temperare culpam. Omitto ergo illos, ne non tam reprehensioni, quàm reprehensori justè indignentur: nec tam de sua correctione cogitent, quàm mihi de præsumptione calumnientur. Non Ecclesiæ principem, sed puerum scholarem objurgare suscepi, qui nesciat indignari, non norit irasci. nisi forte & tu sensu non malitia parvulus, idipsum mihi calumnieris, & dicas: Immo quid mihi & ipsi? quid ad illum de peccato meo? Numquid ego sum monachus? Et ad hoc fateor quod respondeam non habeo: nisi quòd confisus sum tum de tua, quam in te credidi, ingenita mansuetudine, tum de Dei caritate, qua & in principio epistolæ excusasse me memini. Ejus zelo tantum tui erroris misertus, tantum tuæ miseriæ compassus sum, quatenus supra modum & morem meum de te non meo a me intromiserim. Gravis lapsus tuus ac miserabilis casus provocavit me ut hoc præsumpserim. Quem enim coætaneorum tuorum me vidisti arguere? Cui vel brevissimas aliquando litteras direxisse? Non tamen quòd omnes ceteros sanctos putaverim, aut nihil in eis reprehensione dignum invenerim.

Cur Fulconem non suum præ ceteris reprehendat.

9. Cur ergo, inquis, singulariter me reprehendis, cùm & in aliis videas quod justiùs forsitan reprehendere possis? Ad quod ego: Propter singularitatem erroris tui, propter immanitatem peccati tui. Nam etsi plerique alii perditè vivunt, etsi inordinati & indisciplinati sunt; nondum tamen Ordinem aut disciplinam professi sunt. Sunt quidem peccatores, sed non prævaricatores. Tu verò quantumlibet modestè & honestè vivas; si castè, si sobriè, si omnino religiosè te habeas: Deo tamen minùs accepta est tua religio, quam deturpat voti prævaricatio. Idcirco, carissime, ne te tuis coætaneis compares, à quibus professio te separat: nec respectu sæcularium de tua tibi forte paulo graviori continentia blandiaris, cùm tibi Dominus dicat: *Utinam te calidum aut frigidum invenissem.* Hìc ostenditur apertè, quia minùs Deo tepidus places, quàm si vel quales illi sunt, frigidus esses. Illos utique Deus patienter exspectat de frigore quandoque ad calorem proficere: te verò indignans advertit de calore jam in teporem defecisse. Et quia tepidum te inveni; *incipiam*, inquit, *te evomere ex ore meo.* Et meritò, quia tu ad tuum vomitum redisti, quia tu ejus gratiam evomuisti.

Monachus relicto monasterio moderatè vivens, prius dissoluto in illo remanente.

Apoc. 3. 15.

Ibid.

10. Heu quomodo Christum tam citò fastidis, de quo scriptum est: *Mel & lac sub lingua ejus?* Miror, quòd ad gustum cibi dulcissimi nausearis: si tamen gustasti quam dulcis est Dominus. Aut certè nondum gustasti, & nescis quid sapit Christus; ideoque non appetis inexpertum: aut si gustasti, & dulce non sapuit, sanum non habes palatum. Ipse quippe Dei est sapientia, quæ ait: *Qui comedit me, adhuc esuriet: & qui bibit me, adhuc sitiet.* Sed quomodo potest esurire vel sitire Christum, plenus quotidie siliquis porcorum? Non potes bibere simul calicem Christi, & calicem dæmoniorum. Calix dæmoniorum superbia est, calix dæmoniorum detractio & invidia est; calix dæmoniorum crapula & ebrietas est: quæ cùm impleverint vel mentem vel ventrem tuum, Christus in te non invenit locum. Non mireris quod dico. In domo avunculi tui non potes inebriari ab ubertate domûs Dei. Cur inquis? quia domus deliciarum est. Quomodo ignis & aqua simul esse non possunt, sic spirituales & carnales deliciæ in eodem se non patiuntur. Ubi crapulam ructantis inter pocula senserit Christus; vina sua, dulciora super mel & favum, menti propinare non dignatur. Ubi curiosa ciborum diversitas, ubi divitis supellectilis discolor varietas oculos pariter pascit & ventrem, cælestis panis jejunam deserit mentem. Eia lætare juvenis in adolescentia tua, ut decedente pariter cum ætate temporali lætitia, succedat quæ te absorbeat æterna tristitia. Sed absit hoc ab adolescentulo nostro, avertat hoc Deus à puero suo. Quin potiùs disperdat Dominus universa labia dolosa eorum, qui tibi tale consilium donant, qui dicunt tibi quotidie, Euge, euge; & quærunt animam tuam. Hi sunt cum quibus habitas, quorum prava colloquia* adolescentis bonos mores corrumpunt.

Cant. 4. 11.

Deus non sapit carnalibus.

Eccli. 24. 29.

1. Cor. 10. 20.

Nec spirituales delicias.

Eccli. 11. 9.

**al. consilia.*

11. Sed quamdiu jam non exis de medio eorum? Quid facis in urbe, qui claustrum elegeras? quid tibi cum sæculo, qui sæculum spreveras? Funes ceciderunt tibi in præclaris, & tu opibus inhias terrenis? Si vis habere simul & hæc & illa, breviter tibi respondebitur: *Memento fili, quia recepisti bona in vita tua. Recepisti* dixit, non rapuisti: ne etiam de hoc tibi frustra blandiaris, quòd tuis contentus, aliena non rapias. Verumtamen quæ sunt illa tua? Beneficia ecclesiæ? Rectè. Quia surgis ad vigilias, vadis ad Missas, horis chorum nocturnis diurnisque frequentas; bene facis. Sic ecclesiæ præbendam gratis non accipis. Dignum est ut qui altario deservit, de altario vivat. Conceditur ergo tibi, ut si bene deservis, de altario vivas; non autem ut de altario luxurieris, ut de altario superbias, ut inde compares tibi frena aurea, sellas depictas, calcaria deargentata, varia griseáque pellicea a collo & manibus ornatu purpureo diversificata. Denique quicquid præter necessarium victum ac simplicem vestitum de altario retines, tuum non est: rapina est, sacrilegium est. Orabat quidem Sapiens tantùm victui suo tribui necessaria, non superflua.

Luc. 16. 25.

Quomodo utendum beneficiis ecclesiasticis.

a Id est de te, qui meus monachus non es.

1 Tim. 6. 8. Gen. 28. 20. *Habentes*, ait Apostolus, *victum & vestitum*, non victum & ornatum. Et quidam alius Sanctus: *Si dederit*, inquit, *mihi Dominus panem ad manducandum, & vestimentum quo operiar*. Nota, *quo operiar*. Sic ergo & nos contenti simus vestimentis quibus operiamur, non quibus lasciviamus, non quibus superbiamus, non quibus mulierculis vel similari, vel placere studeamus. Sed hoc faciunt, inquis, cum quibus habito: si non facio quod ceteri, de singularitate notabor. Propterea, inquam, exi de medio eorum, ne aut in urbe notabiliter vivas, aut exemplo pereas aliorum.

12. Quid agis in urbe delicate miles? Commilitones B tui quos fugiens deseruisti, pugnant & vincunt; pulsant & intrant; cælum rapiunt & regnant: & tu sedens super ambulatorem tuum, indutus purpura & bysso, circuis plateas, vicos perambulas? Hæc sunt pacis ornamenta, non belli munimenta. An dicis *Pax, & non est pax!* (Ezech. 13. 10.) Purpura non propulsat libidinem, non superbiam, non avaritiam repellit; & si qua sunt alia ignea inimici jacula, non extinguit. Denique, quod magis metuis, febrem non prohibet, mortem non arcet. Ubi sunt arma (Recitat Psal. concernens ad te spectantiam) bellica? ubi scutum fidei? ubi galea salutis? ubi patientiæ lorica? Quid trepidas? Plures sunt nobiscum, quàm cum illis. Sume arma, resume vires, dum adhuc prœ- C lium durat. Adsunt Angeli spectatores & protectores: adest ipse Dominus adjutor & susceptor, qui doceat manus tuas ad prœlium, & digitos tuos ad bellum. Procedamus in adjutorium fratrum, ne si forte sine nobis pugnent, sine nobis vincant, sine nobis ingrediantur; novissime cùm clausa fuerit janua, serò pulsantibus, nobis de intus respondeatur: *Amen dico vobis, nescio vos.* (Mat. 25. 12.) Fac, quæso, te priùs sciri, fac te priùs videri: ne tunc nesciaris ad gloriam, sciaris autem ad pœnam. Si te Christus agnoscit in bello, recognoscet in cælo; & sicut promisit, manifestabit tibi seipsum; (Joan. 14. 21.) si tamen & tu pœnitendo & resipiscendo talem te exhibueris, ut cum fiducia dicere possis: *Tunc cognoscam, sicut cognitus* D *sum*. (1. Cor. 13. 12.) His interim admonitionibus verecundum adolescentis animum pulsatum esse sufficiat. Jam enim nostris etiam precibus pro eo divina pulsanda est pietas: quæ si ad ictus nostrarum invectionum ejus mentem vel parum mollitam invenerit, confido de ipsa, quod citiùs nos de ipso lætificabit.

Ad Canonicos regulares de Aildicurte.

EPISTOLA III.

An. [illegible] MCXX

Laudibus suis se terreri magis, quàm demulceri. Deinde quosdam ex Canonicis S. Augustini, a se susceptos non esse remittendos.

Clericorum qui sunt in loco, qui dicitur Aildicurtis, [a] Deo servientium sancto Conventui, Magistro S. & discipulis, pusillus grex Claræ-vallensium Fratrum, & eorum qualiscumque minister Fr. Bernardus, in spiritu ambulare, & spiritualiter omnia examinare.

EXhortatio illa in litteris vestris tam salubris, tam compendiosa, magna quidem scientiæ, mira caritatis vestræ indicia, mirantibus nobis & congratulantibus præfert. Sed quod de laudibus nostris pro vestra devotione, quæ tamen non probastis, tam excellentia præmisistis; etsi ad humilitatis quoque formam (quantum ex vobis est) non mediocriter instruere nos po- F tuit, conscientias tamen nostras multo inferiùs jacentes, quantum in nobis est, vehementer exterruit. Quis enim nostrùm suam attendens conversationem, tanta

A de se & tam indebita, sine magno vel metu, vel periculo possit audire? De hujusmodi quippe alieno, seu etiam proprio se judicio committere, securum non est. *Qui enim judicat nos, Dominus est.* (1. Cor. 4. 4.) Ceterùm de fratribus, de quorum salute vestram nimirum caritatem sollicitam esse cognovimus, ut securos vos reddamus; noveritis multorum illustrium virorum, & maximè clarissimi viri VVillelmi Catalaunensis episcopi, [b] hortatu & consilio ad nos declinasse, seque à nobis suscipi multis precibus ac supplicationibus impetrasse: ea videlicet intentione, ut ob tenorem arctioris vitæ, ab B institutionibus beati Augustini ad observantias sancti Benedicti Dei adjutorio sic transeant, ut tamen ab ejus magisterio, qui unus est omnibus Magister in cælo & in terra, non discedant; (Mat. 23. 8.) illamque primam fidem, quam apud vos, immo quam primùm in baptismo promiserunt, non irritam faciant, sed salvam integramque custodiant. Talibus itaque taliter susceptis, absit ut sinceritatem vestram, aut in suscipiendo læsam, aut in retinendo lædendam esse credamus: dum tamen illos, si fortè infra annum probationis, qui regulariter constitutus est, cœpta deserere, & ad vos redire velle contigerit, invitos non detineamus. Alioquin, sanctissi- C mi fratres, vestra non refert, ut spiritum libertatis qui in eis est, anathemate inconsulto frustra impedire nitamini: nisi fortè (quod Deus avertat) quæ vestra, non quæ Jesu-Christi sunt, quærere studeatis.

Ad ARNOLDUM abbatem Morimundi. [c]

EPISTOLA IV.

Circ. an. MCXXVII. V. Nota.

Arnoldum abbatem, temere relicto monasterio peregrinantem, ad monasterii curam revocat, fratrum scandala & gregis pericula exponens.

Domno Abbati ARNOLDO, frater Bernardus de Clara-valle, spiritum compunctionis & consilii.

D 1. PRimo scire te volo, domnum Cisterciensem, necdum quando tuus nuntius ad nos venit, de Flandria, quo paulo ante per nos transierat, remeasse; & ob hoc nec litteras accepisse, quas ei jussisti præsentari, & adhuc esse tantæ a te præsumptæ novitatis ignarum. Felix interim, cui tam tristes rumores, vel ad tempus liceat ignorare. Deinde quod de tui, desperando nos, revocatione interdicis, ne quod quasi inconcusse apud te fixum est, frustra tibi litteras dirigendo dissuadere conarer: in hoc tibi obedire fortasse quidem pro ratione non debui; revera autem præ dolore, fateor, non potui: cum etsi pro certo scirem, E ubi te opportune invenissem, ipse potius venissem, quàm has misissem, effecturus fortasse per me ipsum, quod nullis litteris possum. Rides forsitan meam hujusmodi tanquam cassam fiduciam, utpote propriæ pertinaciæ conscius: ad quam usque flectendam, nullam vim, nullam precem, nullam speras prævalere industriam. At verò ego de illius potentia non diffidens qui dixit, *Omnia sunt possibilia credenti*; (Marc. 9. 22.) fidenter usurpans & mihi illam sententiam, *Omnia possum in eo qui me confortat*: (Philip. 4. 13.) quamvis in magna parte lapidei cordis tui obstinationem & ipse non ignorem, utinam nunc tamen, sive fructuosè, sive frustra, tuo lateri adhærerem. Quanta quæ me movent adversùm te, frustra F nescio an fructuosè, jacerem tibi in faciem; non solùm verbis, sed & vultu & oculis. Tuis deinde provolutus vestigiis, tenerem pedes; amplecterer genua; totusque à collo pendens, illud mihi dulcissi-

[a] Hunc titulum sic restituimus ex Codice Corbeiensi. Quinam fuerint isti Canonici regulares, non liquet.

[b] Hic dictus de Campellis, mortuus anno 1121 Bernardi in primis amicus, in ejus vita laudatus non semel. Ante episcopatum, abdicato docendi munere, secesserat ad monasterium S. Victoris Parisiense. Hildebertus, Cenomanensis tunc episcopus, ei de hoc facto gratulatus epistola prima, quæ sine titulo in editis, in codice S. Taurini Ebroicensis inscripta est *ad VVillelmum de Campellis*. Conon Card. & Legatus in Mauriniacense prope Stampas cœnobium accessit anno 1120 *habens secum velut auxiliatorem magnum VVillelmum Catalaunensem episcopum, qui sublimem scholam*, id est Theologicam, *rexerat; & tunc zelum Dei habens, super omnes episcopos totius Galliæ divinarum scripturarum scientia fulgebat*, ex Chronico Mauriniacensi. Unde redarguat eos, qui ejus obitum reponunt anno 1119. Hugo Metellus in epistola 4 ad Innocentium, occasione Abælardi, qui Guillelmi discipulus & adversarius fuerat: *Mortuo*, inquit, *Anselmo Laudunensi & Guillelmo Catalaunensi, ignis verbi Dei in terra defecit*. Vide alias Notas.

[c] Morimundus, *Morimond*, tertia Cistercii filia, in diœcesi Lingonensi conditur anno 1115. Abbas primus Arnoldus, Coloniensium illustri familia ortus: qui à vicinis exagitatus, teste Bernardo in epistola 142. monasterium suum, inconsulto Cisterciensi Abbate Stephano, deseruit cum aliquot monachis quorum unus Adam, ad quem epistola sequens. Vide alias Notas.

mum caput deosculарer, quod sub uno mecum proposito, suavi jugo Christi jam pluribus annis attritum est. Flerem quoque, quantum valerem, rogarem & obsecrarem per Dominum Jesum; quatenus parceres, primò quidem ejus cruci, qua utique redemit quos tu, quantum in te est, perimis; collegit quos tu dispergis. Perimis, inquam, & dispergis, sive quos tecum ducis, sive quos hic deseris: quibus utique etsi diversum, non dispar tamen utrisque metuimus periculum. Deinde etiam parceres & nobis amicis tuis: quibus licet immeritis, non nisi fletum & lacrymas reliquisti. O si hoc mihi licuisset, flexissem forsitan affectione, quem ratione non possum: pectusque illud ferreum, quod nec Christi timore in hac re dumtaxat cedere acquiescit, fraterna forte pietas emollisset. Sed heu! & hanc nobis copiam subtraxisti.

2. O magna nostri Ordinis columna! Patienter, quæso, audi amicum vel absentem, tuæ penitus discessionis impatientem, tuo medullitus & labori, & periculo compatientem. O, inquam, magna nostri Ordinis columna! non metuis te ruente magnam mox proculdubio ruinam secuturam? At ego, inquies, non ruo: scio quod facio: bonam conscientiam habeo. Esto: credimus tibi de te. Sed numquid de nobis, qui jam & gravia tuo ex discessu gementes sustinemus scandala, & graviora paventes exspectamus pericula? An & tu quoque non ignoras ista, sed dissimulas? Qua ratione ergo multorum faciendo ruinam, te ruere non præsumis: qui in hoc videlicet positus eras, ut non quod tibi est utile, sed magis quod aliis; nec quæ tua, sed quæ Jesu-Christi sunt, quærere debeas? Quomodo, inquam, securus abis, qui gregi tibi commisso omnem de se securitatem in perpetuum aufers? Quis occurret lupis incursantibus, quis consolabitur in tribulationibus, quis providebit in tentationibus, quis denique leoni resistet rugienti, & quærenti quem devoret? Patebunt sine dubio morsibus malignantium, qui devorant plebem Christi sicut escam panis. Heu! quid facient novellæ plantationes Christi, quæ per manus tuas consitæ fuerant diversis in locis, & locis horroris, & vastæ solitudinis? Quis circumfodiet? quis impinguabit fimo? quis sepem circumdabit? quis succrescentes sollicitus erit rescindere surculos? Aut flante profecto tentationum vento, tenerrimæ adhuc, heu! facile eradicabuntur: aut inter fruteta certe simul exorientia, cum non erit qui purget, suffocatæ nullum afferent fructum.

3. Quæ cum ita sint, judica tu quale hoc tuum bonum erit, aut si vel esse poterit bonum cum tantis malis. Quantumlibet dignos facturum te fructus pœnitentiæ confidas, nonne hujuscemodi spinis necesse erit suffocari? Nonne denique *si rectè offers, & non rectè dividis, peccas?* Quid enim? Rectene forte dividere esse dices, soli animæ tuæ consulere; & filios tuos quos orphanos relinquis, consilio paterno destituere? O miseros & miserabiles, & eo miserabiliores, quo vivo se conspiciunt orbari patre! Quamquam dubitare te quoque oportuerit, an vel tibi rectè consulas, in eo videlicet, quod absque consilio Fratrum & Coabbatum tuorum, absque Patris & Magistri tui licentia, rem tam novam præsumis. Illud etiam multos permaxime movet, quod pueros imbecilles & delicatos juvenes tecum ducis. Alioquin si boni & robusti sunt, desolatæ domui fuerant necessarii: si delicati (ut dixi) & imbecilles, duræ ac laboriosæ peregrinationi non erunt idonei. Sed & regendis animabus eorum nequaquam te ultra credimus velle præesse: quippe cujus cognovimus esse propositum, pastoralem abjicere sarcinam dumtaxat tuorum, & soli deinceps vivere tibi. Valde enim incongruum esset, ut alibi præsumptuosè non vocatus resumeres, quod alibi prohibitus inconsulte relinquis. Sed jam ne omnia scienti multa superfluo ingeram: in fine & in fide tibi polliceor, si opportunitatem loquendi tecum mihi dederis, daturum me operam, quatenus idipsum quod inordinate & periculose aggressus es, licite & ob hoc secure peragas. Vale.

Gen. 4. 7. juxta LXX

Ad ADAM monachum.

EPISTOLA V.

An. Chr. MCXXV.

Dehortatur, ne Arnoldo abbati Morimundi adhæreat, nec se peregrinationis, aut potius vagationis ejus socium præbeat.

1. TUa mihi satis comperta humilitas, & instantis periculi necessitas præbet mihi fiduciam conveniendi te acrius, & arguendi liberius. O insensate! quis te facinavit tam cito recedere ab illo saluberrimo consilio, in quo dudum tibi pariter & mihi, Deo solo teste, conventum est? Cogita insipiens vias tuas, & converte pedes tuos in testimonia Domini. Non recordaris, quod primo in Majori-monasterio [a] tuæ conversionis initia dedicasti; secundo apud Fusniacum, nostræ te qualicumque providentiæ commendasti; tertio in Morimundo stabilitatem tuam firmasti; quarto mecum rursus inito consilio, suggestæ tibi ab abbate Arnoldo peregrinationi, immo vagationi, ingenue abrenuntiasti; ipsius quoque tibi consortium, si non ipse licite posset abire, illicitum judicasti: Quid enim? Licitene dices illum recedere, qui & sibi commissis lacrymabile scandalum reliquit, nec commissoris licentiam exspectavit?

2. Sed quorsum, inquies, tendunt hæc, quæ sic retractare voluisti? Ut te manifestæ levitatis arguam, ut EST & NON esse apud te evidenter ostendam: sicque errorem tuum jam tandem agnoscens & erubescens, vel sero discas ab Apostolo, non omni spiritui credere; discas à Salomone multos quidem amicos, unum autem habere consiliarium de mille; discas Præcursoris Domini exemplo, non solum mollibus non vestiri, sed nec in modum vento agitatæ arundinis circumferri omni vento doctrinæ; discas ex Evangelio domum tuam supra petram fundare; discas & cum Discipulis serpentis non oblivisci prudentiam cum simplicitate columbæ: & tam ex his, quàm ex aliis atque aliis Scripturarum testimoniis hanc colligas summam, quantum tibi videlicet usque modo milleformis ille seductor illusit, qui cum in te boni initium non valuit præpedire, invidit perseverantiæ: hoc nimirum suæ posse sufficere malitiæ judicans, si hanc posset auferre tibi, quam solam virtutum noverat coronari. Obsecro te per viscera misericordiæ Christi, ut nullatenus abeas, aut vel non prius quàm ad nos loco quidem opportuno venias loqui, si quod forte tantis malis, quæ jam nobis ex vestra discessione, aut venisse sentimus, aut ventura metuimus, queat remedium inveniri. Vale.

1. Joan. 4. 1. Eccli. 6. 6. Mat. 11. 8. Mat. 7. 24. Mat. 10. 16.

Ad BRUNONEM Coloniensem.

EPISTOLA VI.

An. Chr. MCXXV.

Monachos quosdam Abbatis Morimundi vagabundos opera Brunonis reduci cupit ad monasterium.

Domino BRUNONI viro [b] illustri, & dilecto suo, frater Bernardus abbas dictus de Clara-valle, salutem, & si quid potest peccatoris oratio.

1. EX quo dudum Remis nostri invicem utrique gratam cepimus notitiam, non puto vos nostræ penitus fuisse parvitatis oblitum. Et ob hoc non timide tamquam ad extraneum, sed fidentissime scribo ad vos quæcumque volo, ut ad notum & familiarem nostrum. Arnoldus abbas Morimundensis, in grave totius nostri Ordinis scandalum, suum nuper monasterium satis inordinate deseruit: quippe qui nec Coabbatum suorum in tam scrupuloso facto exspectavit consilium; nec ipsius, cui præcipuam debebat subjectionem, Abbatis

a De Majori-monasterio prope Turonos lege epistolam 397. de Fusniaco, Foigny, diœcesis Laudunensis, epistolam 72.

b Is postea Coloniensis archiepiscopus, ad quem epistolæ 8 & 9.

scilicet

scilicet Cisterciensis, licentiam vel assensum: sed cùm esset homo sub potestate, habens & ipse sub se milites, potestatis impatiens superioris, alienum quidem jugum a propria cervice superbus abjecit, suum autem superbior in subjectis retinuit. Siquidem de magna multitudine monachorum, quos circuiens mare & aridam inaniter congregarat, non Christo, sed sibi; paucis admodum, hisque simplicioribus ac remissioribus relictis desolatis, meliores quosque & perfectiores sui socios erroris assumpsit. Inter quos, tres quorum nos maxime ablatione turbavit, ausus est etiam seducere, & secum ducere statuit; Evrardum videlicet fratrem nostrum *, & Adam quem bene nostis, nobilémque illum puerum Conradum, quem & pridem non sine scandalo tulerat de Colonia. Quos tamen, si operam dare volueritis, vestrâ confidimus posse revocari industriâ.

* al. velium.

2. Nam de ipsius Arnoldi revocatione, quia jam in pluribus ejus inflexibilis animi obstinationem probavimus, incassum laborare vos nolumus. Audivimus autem Evrardum & Adam, & nonnullos ejusdem consortii alios fratres, in vestris adhuc partibus demorari. Quod si verum est, oportet vos eos per vos interim, si dignamini, convenire, flectere precibus, ratione convincere, & columbinam eorum simplicitatem prudentiâ instruere serpentinâ; ne putent obedientiam inobedienti adhærere, ne licitè sequi se posse confidant vagantem illicitè, ne seducantur deserere professum Ordinem propter inordinatum hominem; cùm [a] ipsum quoque Angelum de cælo, si aliud eis evangelizaverit, dubitare non oporteat apostolica auctoritate anathema dicere: & ab ipso doceantur Apostolo, se ab omni fratre inquietè ambulante debere subtrahere. Qui vos quoque doceat, non superbe sapere, nec sperare in incerto divitiarum, donec omnibus abrenuntiantem, probatum sibi Christus vindicet discipulum. Valete.

Gal. 1. — 2. Thess. 3. 6 — 1. Tim. 6. 17.

Ad ADAM monachum [b].

AN. CHR. MCXXVI

EPISTOLA VII.

Adamum ut ad monasterium vel nunc tandem Abbate mortuo redeat, hortatur: ostendit, in tali causa nullum fuisse obedientiæ vinculum. Denique respondet, cur alterius Ordinis religiosos recipiat.

1. SI maneres in caritate, quam in te olim aut novimus, aut putavimus, caritatis profectò damna sentires, quæ utique sunt scandala pusillorum. Nec enim caritas caritatem offenderet, aut contemneret, cùm sentiret offensam. Nam seipsam non potest negare, nec enim in se divisa est. Novit potiùs in se divisa conjungere: conjuncta dividere nescit. Proinde, ut dixi, si maneret in te, non sileret, non quiesceret, non dissimularet, gemens & æstuans, & intra pium pectus tuum proculdubio submurmurans illud: *Quis scandalizatur, & ego non uror?* Siquidem benigna est, pacem diligit, congaudet unitati. Sola quippe est quæ illam generat, colligat, solidat, & conservat ubicumque servari cognoscitur in vinculo pacis. Infensâ ergo vobis hac tam honorabili matre unitatis & pacis, quo pacto quæso vestrum quodcumque sacrificium Deo fore acceptum præsumitis, cùm absque illa nec martyrium quidem aliquid esse putet Apostolus? Aut qua ratione vobis forte infensam non esse confiditis *, cujus castis visceribus, cujus caris pignoribus tam inhumane agendo nun perpercistis nec parcitis, scindentes unitatem, rumpentes vinculum pacis? Ponendum est ergo munus quodcumque offerre paratis; & prius habenti adversum vos, non fratri, sed fratrum multitudini reconciliandum. Ecce nimirum universæ fraternitatis unitas adversùm vestram paucitatem, quodam veluti vestri discessus gladio sauciata conqueritur, quasi quæ plangens miserabiliter dicat: *Filii matris meæ pugnaverunt contra me.* Et merito Qui enim non est cum illa, contra illam est. Putas sine gemitu tam justum filiæ gemitum pia possit mater caritas audire? Ideo & ipsa nostris lacrymis jungens suas, ait de vobis: *Filios enutrivi & exaltavi, ipsi autem spreverunt me.* Caritas ipse Deus est. *Pax nostra* Christus, *qui fecit utraque unum.* In trinitate unitas maximè commendatur. Cui ergo caritas, pax & unitas irata cognoscitur, quid habet in regno Christi & Dei?

*Veræ caritatis effectus. — 2. Cor. 11. 29. — 1. Cor. 13. 3. — * al. credidistis. — Cant. 1. 5. — Isa. 1. 2. — Eph. 2. 14.*

2. Sed forsitan dicis: Abbas noster abduxit nos, & secum ire præcepit: num inobedientes esse debuimus? Scis quidem, nisi fortè oblitus sis, quid quadam die, communicato mecum jam conspirati scandali consilio, ac diligenter mutua collatione discusso, inter nos convenerit. In quo si permansisses, & de te illud non incongruè diceretur: *Beatus vir qui non abiit in concilio impiorum.* Sed esto. Debuistis obedire filii patri, magistrum sequi discipuli. Licuerit certe Abbati monachos suos ducere quò libuerit, & docere quod voluerit: sed quamdiu vixit. Nunc verò mortuo illo, quem vel audire doctorem, vel sequi ducem cogimini, quò adhuc tam grave scandalum emendare cunctemini? Quis jam prohibet, non dico me, sed Deum nostrum per os Jeremiæ benigne vos revocantem audire? Ait enim: *Numquid qui cecidit, non resurget; aut qui aversus est, non revertetur?* An & ille moriens interdixit, ne vel post casum tentetis resurgere, post aversionem mutire audeatis de reversione? Itáne etiam defuncto necesse est vos obedire, & obedire contra caritatem, obedire in vestræ ipsorum salutis periculum? Sed arbitror quòd nequaquam firmius seu tenacius dices esse vinculum Abbatum ad subditos, quàm conjugum ad seipsos, quorum quippe Deus copulam, & non homo, inviolabili ligavit sacramento, loquente Salvatore; *Quod Deus conjunxit, homo non separet.* Apostolo autem asserente, solutam esse mulierem à lege viri mortuo illo; tu te Abbatis existimas defuncti lege teneri, & hoc contra legem quæ sanctior est, legem videlicet caritatis?

Psal. 1. 1. — Jer. 8. 4. — Mat. 19. 6. — Rom. 7. 2.

3. Et hæc dixi, non quòd putem vos vel viventi in hoc paruisse debere, aut vel dicendam esse obedientiam sic paruisse. Alioquin generalis de hujusmodi illa sententia est: *Declinantes autem in obligationes adducet Dominus cum operantibus iniquitatem.* At ne fortè quis Abbatum etiam in malo obedientiam ab hoc maledicto liberam esse contendat, audi alibi apertiùs: *Filius non portabit iniquitatem patris, & pater non portabit iniquitatem filii.* Ex his ergo liquidò apparet, mala imperantibus non esse parendum, præsertim dum pravis obtemperans imperiis, in quo homini videris obediens, Deo planè, qui omne quod perperam agitur interdixit, inobedientem te exhibes. Valde autem perversum est profiteri te obedientem, in quo nosceris superiorem propter inferiorem, id est divinam propter humanam solvere obedientiam. Quid enim? Quod jubet homo, prohibet Deus: & ego audiam hominem surdus Deo? Non sic Apostoli. Clamant quippe dicentes: *Melius est obedire Deo, quam hominibus.* Hinc Dominus in Evangelio Pharisæos increpans: *Quare & vos*, inquit, *transgredimini mandatum Dei propter traditiones vestras?* Et per Isaiam: *Sine causa autem*, ait, *colunt me, mandata & doctrinas hominum tenentes.* & item ad Protoplastum: *Pro eo quod obedisti voci uxoris tuæ plusquam meæ, maledicta terra in opere tuo* Igitur facere malum, quolibet etiam jubente, constat non esse obedientiam, sed potiùs inobedientiam.

Abbati non obediendum in malo. — Psal. 124. 5. — Ezech. 18. — Deo potiùs obediendum quàm homini. — Act. 5. 29. — Mat. 15. 3. — Isa. 29. 13. — Genes. 3. 17.

4. Sane hoc advertendum, quòd quædam sunt pura bona: quædam pura mala, & in his nullam deberi hominibus obedientiam: quoniam nec illa omittenda sunt, etiam cùm prohibentur; nec ista, vel cùm jubentur, committenda. Porro inter hæc sunt media quædam, quæ pro modo, loco, tempore vel persona, & mala possunt esse, & bona: & in his lex posita est

Bona pura & media. — Obedientiæ lex in quibus valeat.

a Ita in scriptis omnibus, & rectè ad sensum Apostoli, ipsum Angelum dicere anathema: id est reprobatum.

b In codice regio inscribitur, de deceptione obedientiæ. Hæc epistola scripta fuit post mortem Arnoldi Abbatis, quæ in Belgio contigit anno 1126.

obedientiæ, tamquam in ligno scientiæ boni & mali, quod erat in medio paradisi. In his profectò fas non est nostrum sensum sententiæ præscribere magistrorum: in his omnino prælatorum nec jussio, nec prohibitio contemnenda. Videamus ne fortè tale fuerit quod arguimus in vobis: & ob hoc fortsitan argui non debuerit. Quod evidentiùs elucebit, si præmissæ divisionis exempla subjecero. Fides, spes, caritas, & cetera hujusmodi, pura sunt bona: quæ quia male non possunt vel juberi vel teneri. bene non possunt vel prohiberi vel non teneri. Pura mala sunt furtum, sacrilegium, adulterium, & cetera talia, quæ utique nec vel bene præcipi vel perfici possunt, nec male prohiberi vel non fieri. Adversus hujusmodi non est lex. Nullius quippe prohibitio valet obviare præceptis: nullius jussio præjudicare prohibitis. Sunt deinde media, quæ quidem per se nec bona esse noscuntur, nec mala: possunt tamen indifferenter & bene pariter & malè vel prohiberi, vel juberi, sed malè nullatenus in his à subditis obediri. Ex his sunt, ut exempli gratiâ ponam, jejunare, vigilare, legere, & quæque talia. Sciendum verò quia media quædam in purorum plerumque bonorum seu malorum transeunt rationem. Nam conjugium cùm & fieri liceat, & non fieri, factum jam solvi non licet. Quod ergo ante nuptias medium esse liquebat, in jam conjugatis puri boni vim obtinet. Item propria possidere, sæculari quidem homini medium est, quoniam & non possidere licet: monacho verò quia possidere non licet, purum malum est.

Mala pura & media.

5. Videtisne jam, frater, vestrum factum cui potissimùm membro divisionis conveniat: Si puris aptandum bonis, probabile est: si puris malis deputandum, vituperabile est: sin verò collocandum inter media; via quidem excusari fortitan potest propter obedientiam, mora verò penitus non potest, quæ non fit per obedientiam. Nam mortuo jam Abbati, si quid antè jussit quod non debuit, nequaquam esse parendum, superior patefecit disputatio. Et si res per se jam satis elucescat, tamen propter quosdam qui quærunt occasionem, ubi ratio non suppeditat, clarum faciam breviter, & ita clarum ut omnis dubietatis umbra disparеat: quòd nec purum, nec medium bonum, sed plane purum fuerit malum sic obedisse, sic vestrum monasterium reliquisse. Et quidem taceo de mortuo, qui suum & solum jam judicem habet Deum, & vere nunc suo domino aut stat aut cadit: ne fortè indignans, & merito indignans dicat Deus: *Tulerunt homines à me judicium.* Tamen ad correctionem viventium, non quidem quod gessit, sed quod jussit discutio, utrum videlicet illa jussio vim habere debuerit, quatenus in scandalum multorum ei fuerit obsequendum. Et præmittendum, quòd si qui simpliciter, nihilque suspicantes mali, malè licet proficiscentem secuti sunt, putantes eum Episcopi Lingonensis & Abbatis Cisterciensis (nam utrique debitor erat) licentiâ proficisci; (quod utique nonnullos de illo comitatu sic credidisse incredibile non est:) nostra hæc illos non tangit reprehensio, dummodo ubi compererint, sine mora regrediantur.

Adami factū esse inexcusabile.

6. Igitur adversus illos tantùm, immo pro illis sermo est nobis, qui scientes & prudentes miserunt manus in ignem, qui conscii præsumptionis secuti sunt præsumptorem; non audientes Apostolum prohibentem & denuntiantem, ut se ab omni fratre ambulante inordinate subtraherent; contemnentes & ipsius Domini vocem dicentis: *Qui non colligit mecum, dispergit.* Vos fratres, vos, inquam, aperte & specialiter notat illud apud Jeremiam, quod cum dolore quidem reminiscor, opprobrium: *Hæc est*, inquit, *gens quæ non audivit vocem Dei sui.* Dei enim propriè vox est ista, hostem suum proprio designantis ex officio, & tamquam digito demonstrantis, ut simplices ab ejus impio deterreat consectatu: *Qui non est*, inquit, *mecum, dispergit.* ac si dicat: In hoc te jam mecum non esse intelligas, si sequeris dispersorem. Deo ergo clamante, *Qui non colligit mecum, dispergit:* sequi vos oportuit dispersorem? Deo, inquam, vos invitante ad colligendum, homini potiùs ad dispergendum obsequi debebatis? Magistros contemnebat, subditos exponebat, socios conturbabat; & vos videntes furem currebatis cum eo? Silere de mortuo statueram: sed compulsus sum, fateor, aliquantulum prætergredi, dum non potuit improbari obeditio, si non reproba monstraretur & jussio. Porro jussio & actio hominis cùm diversa non fuerint, impossibile visum est unam sine altera vel approbari, vel respui. Liquet tamen hujuscemodi jussioni non fuisse obtemperandum, Deo quippe imperante contraria. Item majorum institutis, minorum non esse præponenda, aut communibus privata non præjudicare imperia quis dubitat? Nam ex Regula sancti Benedicti * hoc habemus.

1. Thess. 1. 6

* Mat. 12. 30.

Jerem. 7. 28

* Reg. S. Bened. cap. 71.

7. Possem quidem Abbatem Cisterciensem ad medium deducere, qui utique superior illo, quantum pater filio, quantum magister discipulo, quantum denique Abbas commisso sibi monacho, meritò se à vobis propter ipsum queritur fuisse contemptum. Possem & Episcopum, cujus nihilominus quia non fuit expectatus consensus, inexcusabilis est & contemptus, cùm ad ipsos & de ipsis Dominus dicat: *Qui vos spernit, me spernit.* Sed quoniam his posset ambobus opponi & anteponi Romani Pontificis tamquam gravior auctoritas, cujus quippe vos aiunt præmunitos fuisse licentiâ, (quæ & ipsa licentia suo quidem loco * erit discutienda;) talis potiùs proferatur, cujus omnino fas non sit auctoritati contradicere. Certè summus ille Pontifex, qui *per sanguinem proprium* solus & *semel introivit in sancta, æterna redemptione inventa*, terrifica voce denuntiat in Evangelio, ne quis unum de pusillis ejus audeat scandalizare. Vobis autem unius donetur scandalum, si non ultra processit malum. Facilis sequatur venia culpam, ex qua grave damnum non oritur. Nunc verò quod dubium non est, pluribus scandalizatis, quis apertè non videat quam inhumanè humanam jussionem divinæ prætuleritis? Quod quidem audere, quis nisi amens dicere audeat bonum esse aut bonum fieri posse, quantælibet dignitatis homine præcipiente? Quod autem nec bonum est, nec bene fieri potest, purum proculdubio malum est. Unde consequenter advertitur, quòd iter vestrum in multorum usurpatum scandalum, ac per hoc & contra Dei mandatum; non purum bonum aut medium, sed purum omninu fuerit malum: quoniam quidem & purum bonum semper bonum est, & medium bene fieri potest.

Luc. 10. 16.

* Infr. n. 9.

Heb. 9. 12.

Matt. 18. 6.

Malum sed bonum nulla potestas vel auctoritas facit.

8. Quomodo ergo vel Abbatis jussio, vel Papæ permissio licitum facere valuit, quod purum (sicut irrefutabiliter probatum est) malum fuit: cùm superiùs nihilominus allegatum sit, ea quæ hujuscemodi sunt, id est pura mala, ut numquam juste juberi, sic nec licite posse fieri? Vides quàm inanis excusatio de humana obedientia, ubi in Deum convincitur facta transgressio? Nec timendum mihi arbitror, quòd ad illud Domini responsum de sibi nuntiato scandalo Pharisæorum refugias, ut quomodo ille nihili pendebat dicens, *Sinite illos, cæci sunt, & duces cæcorum*; ita & nostra vobis scandala non esse timenda existimes. Vides nempe quàm nil simile habeat in hac parte proportio. Nam si compares personas, illic Pharisæi superbi, hic pauperes Christi scandalizantur. Si causas, hìc levitas, ibi veritas in causa esse dignoscitur. Rursus, quod & superiùs propositum est, vos non solùm divinis humana, sed & communibus privata prætulisse imperia, hoc solum ad probationem sufficiat, quòd vestræ illi & novitati insolitæ, & insolenti præsumptioni, non tantùm nostri Ordinis universitas, sed etiam omnium monasteriorum & consuetudo, & institutio reclamare videtur.

Matth. 15. 14.
Quæ scandala contemnenda.

9. Quod & vos quoque non immeritò timentes, nec satis de propria causa confidentes, remorsas ac remordentes conscientias apostolicâ conati estis delinire licentiâ. O frivolum satis remedium! quod non est aliud, nisi more Protoplastorum cauteriatis con-

Urget discessum non fuisse licitum, etiam accedente Papæ licentiâ.

scientius texere perizomata, videlicet ad velamentum, non ad medicamentum. Apostolicam, inquiunt, licentiam quæsivimus, impetravimus. Utinam non licentiam quæsissetis, sed consilium; id est, non ut liceret, sed an liceret. Unde tamen quærebatis licentiam? Ut liceret quod non licebat? Facere itaque volebatis quod non licebat. Sed quod non licebat malum erat. Mala igitur erat intentio, quæ in malum tendebat. Nisi fortè tale hoc fuisse dicatur, quod absque licentia quidem non liceret, liceret autem si cum licentia fieret. Verùm id jam superiùs invincibili exclusum est ratione. Nec enim Deus ubi ait, *Nolite contemnere unum ex his pusillis qui in me credunt*, addidit etiam, nisi cum licentia; aut dicens, *Qui scandalizaverit unum de pusillis meis*, & cetera, determinavit subjungens, sine licentia. Constat igitur ubi veritas, & veritas necessaria in causa non est, nec licite scandalum quodlibet posse à quolibet committi, nec juste præcipi, nec innoxie consentiri. Hujus tamen patrandi mali quærendam putastis esse licentiam. Sed ad quid? An ut quanto licentiùs, tanto securius: & quo securiùs, eo & periculosiùs peccaretis? Mira cautela, & stupenda providentia! Malum quod jam corde conceperant, opere tamen cauti fuerunt non implere nisi cum licentia. Conceperunt dolorem, sed non pepererunt iniquitatem, donec iniquo Papa conceptui præbuisset assensum. Quo lucro? quove saltem compendio mali? Numquid ideo aut malum esse desiit, aut vel minoratum est, quia Papa concessit? Quis verò malum esse neget, assensum præbere malo? Quod tamen summum fecisse Pontificem nequaquam crediderim, nisi aut circumventum mendacio, aut importunitate victum. Quando etenim aliter hujuscemodi vobis licentiam indulgeret, seminandi videlicet scandala, schismata suscitandi, amicos contristandi, fratrum conturbandi pacem, & confundendi unitatem, propriùmque insuper contemnendi Episcopum? Et hæc qua necessitate, necesse non habeo dicere, cùm rei exitus satis indicet. Profectos nempe plangimus, profectum non cernimus.

Matt. 18. 10.

10. His ergo talibus & tam gravibus malis dare assensum, exhibere obsequium, impendere adjutorium, tu mihi obedientiam nominas, modestiam nuncupas, appellas mansuetudinem? Tu, inquam, conaris pessima vitia virtutum palliare nominibus? An te putas hoc sine injuria facere Domini virtutum, quòd virtutibus facis injuriam? Vanissimam præsumptionem, turpissimam levitatem, crudelissimam dissensionem, obedientiæ, modestiæ, mansuetudinis nominibus velas, & velatis sordibus sacra illa vocabula maculas. Hanc ego numquam æmuler obedientiam: talem mihi numquam libeat modestiam, vel potiùs molestiam imitari: hujuscemodi mansuetudo semper longe fiat à me. Talis siquidem obedientia omni est contemptu deterior: talis quoque modestia ultra omnem modum extenditur. Ultra dicam, an citra? Sed veriùs forsitan & utroque competentiùs dixerim, extra. Qualis denique illa est mansuetudo, quæ ipso etiam auditu omnium aures exasperat? Volo tamen eam ipsam ut & mihi modò exhibeas. Cùm tam patiens sis, ut à quolibet etiam quò non licet, pertrahi non contendas; liceat & me, obsecro, paulò nunc confidentiùs agere tecum. Alioquin male multùm merui de te, si (quod nemini soles) soli mihi indignandum putaveris.

Vitia virtutum nominibus non palliande.

11. Igitur tuam convenio conscientiam. Volens, an invitus profectus es? Sed si ex voluntate, jam non ex obedientia. Si autem invitus, suspectum videris habuisse imperium, cui obsequi gravabaris. Ubi verò suspicio, ibi discussio necessaria. Verùm tu ut tuæ patientiæ dares vel caperes experimentum; nihil discutiens, trahi te passus es, non solùm præter voluntatem tuam, sed & contra conscientiam. O patientia omni digna impatientia! Non possum, fateor, non irasci huic contentiosissimæ patientiæ. Videbas dispergentem, & sequebaris: scandala dictantem audiebas, & obsequebaris. Vera patientia est, pati vel agere contra quod libeat: sed non præter quod liceat.

Passivam Adami patientiam & obedientiam exagitat.

A Mirum verò quòd hominem audiebas furtive susurrantem, Deum non audiebas aperte reclamantem, tali quasi cælitus emisso tonitru: *Væ illi per quem scandalum venit*. Non tantùm autem Dominus, sed & sanguis ipsius clamore nihilominus vehementi, surdis licet, terribiliter irrugiebat. Clamor ejus, ejus effusio. Effusus quippe pro dispersis filiis Dei ut eos congregaret in unum, juste fremebat in dispersores. Odit nimirum dispersores, qui non novit nisi colligere. Magnus ejus clamor, & vehemens, qui corpora de sepulcris, animas ab inferis excitavit. Terram cælósque tuba illa convocavit in unum, quippe quæ in terra & quæ in cælis sunt, pacificans. In omnem terB ram exivit sonus ille, & vestram non valuit rumpere surditatem? Vox nempe illa in virtute: vox illa in magnificentia. Et quid clamat? *Exsurgat Deus, & dissipentur inimici ejus*. Et iterum: *Disperge illos in virtute tua, & depone eos protector meus Domine*. Sanguis Christi est, frater Adam, sanguis Christi est, qui pro piis congregatis adversus impios dispersores quasi tuba exaltat vocem suam. Minatur autem se dispersores dispergere, qui pro dispersis colligendis effusus est. Et si ejus vocem tu non audis, audit eam de cujus latere manavit. Quomodo namque proprium non audit, qui Abel sanguinem audiebat?

Matth 18 7.

Clamor & virtus sanguinis Christi pulcre expenditur.

Psal. 67. 2.
Psal 58 12.

Genes 4. 10.

12. Sed quid ad me? inquis. Ille viderit cui mihi C contradicere fas non erat. Non est discipulus super magistrum. Docendus, non docturus, ejus lateri adhærebam. Sequi debui, non præire præceptorem auditor. O istorum temporum Paule simplex *, si tamen & ille alterum se tibi exhibuisset Antonium, ut quicquid vel leviter de labiis ejus procederet, necesse non haberes discutere, sed sine cunctatione ad omnia nihil hæsitans obedires! O monachum obedientissimum, cui ex quibuslibet seniorum verbulis ne unum quidem iota prætervolet! Non attèndit quale sit quod præcipitur, hoc solo contentus quia præcipitur *. Et hæc est obedientia sine mora. Si ita oportet, sine causa legitur in Ecclesia: *Omnia probate, quod bonum est* D *tenete*. Si ita oportet, deleamus jam de libro Evangelii: *Estote prudentes sicut serpentes*, sufficiente quippe quod sequitur, *& simplices sicut columbæ*. Nec dico à subditis mandata præpositorum esse dijudicanda, ubi nil juberi deprehenditur divinis contrarium institutis: sed necessariam assero & prudentiam, quà advertatur, si quid adversatur; & libertatem, quà & ingenue contemnatur. Ceterum iste, Nihil, inquit, habeo interrogare: viderit ille quid jusserit. Dic quæso, si dato in manus gladio, suum te armari jussisset in jugulum, acquievisses? Aut si se tuo voluisset impulsu in ignem vel in aquam præcipitem dari, obtemperasses? Nonne etiam ab his non prohibere cùm possis, E in crimen tibi reputatur homicidii? Age ergo, vide ne forte sub prætextu obedientiæ in quippiam ei gravius inservieris. Non ignoras certe quis dixerit (nam mihi hinc fortasse non crederes) expedire scandala facientibus *demergi* potiùs *in profundum maris*. Cur hoc dixit, nisi quia significare voluit tam gravia illos in posterum manere tormenta, ut eis comparata mors temporalis, nec pœnalis esse videatur, sed commoda? Quid ergo eum scandala facere juvisti? (juvisti enim sequendo illum, obsequendo illi.) nonne utiliùs, juxta præmissam Veritatis sententiam, molam asinariam collo ejus suspenderes, & sic eum demergeres F in profundum maris? Quid ergo? Tu ille obedientissimus discipulus, illum patrem & præceptorem tuum, quem ne puncto quidem temporis, vel transverso, ut dicitur, pedis, à te, quamdiu vixit, passus es elongari, ita ut in foveam quoque post eum, non quidem cæcis, sed apertis, more Balaam, oculis cadere non cunctatus sis: tunc, inquam illum tuo ita beandum putasti obsequio, ut morte illi graviorem exhibueris obedientiam? Revera nunc experior, quàm vera sit illa sententia: *Inimici hominis, domestici illius*. Sic itaque sentiens, sic conscius ipse tibi, nonne, si sapis, gemis; & si non desipis, tremis? Quippe cujus obedientia non

** v. Vitas PP.*

** al. deest hoc membrum.*

1. Thess 5. 21.

Matth 10 16.

Mandata prælatorum an à subditis examinanda.

Præcipienti illicita non parendum.

Matt. 18 6.

Mich. 7. 6.

meo, sed Veritatis judicio, pejor inventa est homicidio.

Timorem judicii incutit.

13. Si hæc non ignoras, quomodo non trepidas? Quod si trepidas, quomodo non emendare festinas? Alioquin qualem hinc ad illud tribunal terrificum conscientiam portas, ubi judex teste non indiget, ubi veritas discutit intentiones, ubi inquisitio culparum pertingit ad abdita cordis, ubi denique secretissimos recessus mentium divinus ille investigat intuitus, & ad subitum illum Solis justitiæ fulgorem, animarum expansi sinus, cuncta sive bona, sive mala evomunt quæ celabant? Ibi, frater Adam, facientes & consentientes pari pœna punientur. Ibi fures & socii furum similem sunt excepturi sententiam. Ibi par subibunt judicium & qui lactant, & qui lactantur peccatores. Perge igitur jam dicere; Quid ad me? ille viderit. Tange picem, & dic; Non sum inquinatus ab ea. Absconde ignem in sinu tuo, & te jactato non aduri. Pone denique portionem tuam cum adulteris, nihilque tua interesse putato. Non ita Isaias: redarguit enim seipsum, non solum quia ipse immundus, sed & quòd socius sit immundorum. *Quia*, inquiens, *vir pollutus labiis ego sum, & in medio populi immunda labia habentis ego habito.* Redarguit autem se dixerim, non quia cum malis habitaret, sed quia mala non redarguerit. Sic namque ait: *Væ mihi, quia tacui.* Quando verò ipse malum facere acquiesceret, quod se in aliis non redarguisse redarguit? Quid enim etiam David? Nonne alieni contagione peccati se senserat inquinari posse, cùm diceret: *Cum hominibus operantibus iniquitatem, & non communicabo cum electis eorum?* denique & orat dicens: *Ab occultis meis munda me Domine, & ab alienis parce servo tuo.* Unde etiam malorum, quorum noluit participare malum, studuit declinare consortium. Ait etenim: *Non sedi cum concilio vanitatis, & cum iniqua gerentibus non introibo.* Huic versiculo concinit & subsequens: *Odivi*, inquit, *ecclesiam malignantium, & cum impiis non sedebo.* Audi denique & Sapientis consilium: *Fili mi*, ait, *si te lactaverint peccatores, ne acquiescas eis.*

Pravorum consortia quantopere vitanda. *Isai. 6. 5.* *Ibid.* *Psal. 140. 4.* *Ibid. 18. 13.* *Psal. 25. 4.* *Ibidem 5.* *Prov. 1. 10.*

14. Tu ergo adversùs hæc atque alia in hunc modum innumera veritatis testimonia, putasti cuipiam obediendum? O odiosa perversitas! Obedientiæ virtus quæ semper militat veritati, adversus veritatem accingitur? Felicem ego dixerim fratris Henrici inobedientiam, cui citò resipiscenti ab errore, & revertenti ex itinere, talem contigit non experiri obedientiam. Quam potiorem nunc & dulciorem suæ hujusmodi inobedientiæ carpit, jamjamque degustat fructum, bonam habens conscientiam, quòd ceteris collegis suis fraterna corda gravi scandalo concutientibus, ipse inter fratres in proposito & Ordine suo sine querela conversetur. Cujus ego, si optio detur, pigram potiùs elegerim inobedientiam cum ipsius conscientia, quàm horum studiosam obedientiam cum scandalo. Æstimo enim, quia meliùs agit iste sic inobediens Abbati, sed non caritati, servando unitatem in vinculo pacis; quàm illi qui ita obtemperant homini uni, ut unum præferant unitati. Fidenter & hæc addiderim, expedire magis cuilibet solâ unius hominis periclitari obedientiâ, quàm reliquis omnibus pietatis bonis, & votis propriæ professionis.

Scandalum pejus inobedientiâ.

15. Siquidem, ut cetera taceam, duo præcipua nobis in monasterio conversantibus observanda traduntur; subjectio Abbati, & stabilitas in loco: & ita observanda, quòd neutrum præpediat alterum, nec alterutrum sibi præjudicent. Ut, verbi gratia, sic te stabilem in loco exhibeas, ut Abbati subjici non contemnas: sic obedias subjectus Abbati, ut stabilitatem non amittas. Porrò si detestaris in loco licèt perseverantem, qui Abbati fortè subdi contemnit imperiis: miraris si reprehendimus obedientiam, quæ vobis vestrum deserendi locum vel causa exstitit, vel occasio? præsertim cùm in professione regulari sic promittatur stabilitas, ut de subjectione Abbati exhibenda nulla penitus mentio fiat.

Duo præcipue observanda in monasteriis, subjectio & stabilitas.

16. Sed quæris forsitan, inquiens mihi: Quid ergo tu de stabilitate tua facis, quam apud Cistercium firmasti; & nunc alibi habitas? Ad quod respondeo: Ego quidem Cisterciensis monachus ibidem professus, ab Abbate meo ubi nunc habito, missus sum, sed missus in pace, missus sine scandalo, sine discordia, missus juxta consuetudinem & communem institutionem. Quamdiu ergo in eadem qua missus sum, pace & concordia persevero; quamdiu in unitate sto; communibus privata non præfero, quietus & subditus in quo positus sum permaneo, securâ dico conscientia, quod promisi, firmiter teneo. Quomodo enim stabilitatis prævaricor votum, qui unanimitatis non rumpo vinculum, pacis firmamentum non desero? Et si corpus absentavit obedientia, sed spiritum semper ibidem præsentem tenet concors devotio, & in nullo dissimilis conversatio. Qua die autem (quod quidem Deus avertat) aliis incipiam vivere legibus, aliis moribus conversari, diversis deservire observantiis, adinvenire nova, extraneas usurpare consuetudines: trangressor professionis, promissam stabilitatem jam non me tenere confido. Dico ergo Abbati per omnia obtemperandum, sed salva professione. Verùm tu professus secundùm Regulam sancti Benedicti, ubi promisisti obedientiam, promisisti & stabilitatem. Quod si obedieris quidem, stabilis autem non fueris; dum offendis in uno, factus es omnium reus: si omnium, & ipsius obedientiæ.

Voto stabilitatis non adversatur mansio superiorum.

17. Vides itaque pondus tuæ obedientiæ? Quomodo nempe stabilitatis transgressionem sufficit excusare, quæ nec sibi quidem valet patrocinari? Idem notum est sollemniter ac regulariter profiteri quemque in præsentia Abbatis. In præsentia ergo tantùm, non etiam ad nutum ipsius fit cujusque professio. Testis proinde adhibetur Abbas, non dictator professionis; adjutor, non fraudator adimpletionis; vindex, non auctor prævaricationis. Quid igitur? Ponam in manu Abbatis quod absque ulla exceptione coram Deo & Sanctis ejus propria manu & ore firmavi, audiens ex Regula*, si quando aliter fecero, à Deo me esse damnandum, quem irrideo? Si Abbas meus, aut etiam Angelus de cælo contraria jusserit; libere recusabo hujusmodi obedientiam, quæ me transgressorem voti proprii, & pejerare faciat nomen Dei mei. Scio enim me juxta Scripturæ veritatem ex ore meo vel condemnandum; vel justificandum; & quia *os quod mentitur, occidit animam*; & quod Deo veraciter canitur: *Perdes omnes qui loquuntur mendacium*; & quia *unusquisque onus suum portabit*; & *unusquisque pro se rationem reddet.* Alioquin qua fronte psallam mentiens in conspectu Dei & Angelorum illud de psalmo: *Reddam tibi vota mea, quæ distinxerunt labia mea?* Viderit denique Abbas meus, quid sibi faciendum putet de eo quod ex Regula ad ipsum specialiter dirigitur, * *ut præsentem regulam in omnibus conservet.* Et item, quod universaliter præcipitur, & nemo excipitur: *ut omnes* scilicet *per omnia magistram sequantur regulam; nec ab ea temerè devietur a quoquam.* Ego sic ipsum sequi decrevi semper & ubique magistrum, ut nequaquam à Regulæ, quam teste ipso juravi & statui custodire, deviem magisterio.

** Reg. S. Bened. cap. 58.* *Mt. 12. 37.* *Sapien. 1. 11.* *Psal. 5. 7.* *Gal. 6. 5.* *Rom. 14. 12.* *Psal. 65. 14.* ** Reg. S. Bened. c. 64.* *cap. 3.*

18. Occuramus breviter quæstioni, quæ à latere nobis surgere posse videtur, & sic jam nimis longam finiamus epistolam. Videor nempe contraria loqui rei quam facio. Quæri etenim à me potest: Si hos damno, qui Abbatis sui non solùm consensu, sed & jussu suum monasterium deseruerunt; quo pacto illos & recipiam, & retineam, qui de aliis monasteriis, fracto stabilitatis voto, & contempto seniorum imperio, ad nostrum Ordinem veniunt? Ad quod quidem brevis responsio, sed periculosa. Vereor namque displicere quibusdam quod dicturus sum. Ceterùm mihi magis verendum puto, ne tacendo veritatem, illum versiculum non veraciter cantem: *Justitiam tuam non abscondi in corde meo; veritatem tuam & salutare tuum dixi.* Hac ergo illos ratione suscipimus, quoniam non putamus esse malum, si vota labiorum suorum, quæ in locis suis potuerunt quidem promittere, sed nequaquam

Satisfacit querelis de admissione alienorum monachorum. *Psal. 39. 11.* *Transitus ad alium Ordinem quando licitus.*

persolvere; Deo qui ubique est, ubicumque potuerunt, reddant; & solius ruptæ stabilitatis damna reliquorum regularium præceptorum integrâ observatione compensent. Si cui displicet hoc, & murmurat adversùs hominem quærentem salutem suam; respondebit pro eo salutis auctor: *Nonne oculus tuus nequam est, quia ille bonus?* O quisquis es qui saluti invides alienæ, parcito vel tuæ. An nescis quod *invidiâ diaboli intravit mors in orbem terrarum?* Attende itaque tibi. Si enim ubi invidia, ibi mors; profectò non potes simul & invidere, & vivere. Quid molestus es fratri tuo, quoniam satagit quemadmodum quæ processerunt de labiis suis, non faciat irrita? Si quærat homo, ubi & quomodo persolvat quod pollicitus est Deo: quid tu perdis? Fortassis si aliquantæ pecuniæ tu eum debitorem teneres, circuire cogeres mare & aridam, donec usque ad novissimum quadrantem debitum redderet universum. Quid igitur meruit de te Deus tuus, quoniam non vis ut & ipse à suo quod suum est, debitore recipiat? Immo uni invidens, duos tibi reddis infensos: dum & dominum servi obsequio, & domini gratiâ servum fraudare conaris. Tu quare illum potiùs non imitaris, & ipse videlicet persolvendo quod debes? Putasne & tuum non requiretur debitum? An potius propter hoc magis irritas impie Deum, quia dicis in corde tuo, Non requiret?

Matt. 20. 15. — *Sap. 2. 24.* — *Injurius est DEO, qui aetiom arduioris vitæ in alio impedit.* — *a epist. 292.*

19. Quid inquis? Omnes ergo damnas qui similiter non faciunt? Non, sed audi quid & de ipsis sentiam; & noli frustrà calumniari. Quid me vis odiosum facere multis millibus Sanctorum, qui sub nostra professione non nostro conversantes more, tamen aut sanctè vivunt, aut beate defuncti sunt? Non ignoro quod reliquerit sibi Deus septem millia virorum, qui non curvaverunt genua sua ante Baal. Audi * ergo æmule, calumniator ausculta. Dixi cur de aliis monasteriis ad nostra venientes, recipiendos censuerim. Numquid non venientes damnavi? Excuso illos, non istos accuso. Soli sunt invidi, quos excusare nec volo, nec valeo. Quibus exceptis, si quis ceterorum ad Regulæ cupiat transire puritatem, sed propter scandalum non audeat, aut certè etiam ob certam corporis infirmitatem: puto quia non peccat, dum tamen in suo studeat loco sobrie, & juste, & pie conversari. Nam si qua ex more monasterii minùs forte districte, quam Regula constituisse videtur, observare compellitur; excusabit hoc forsitan aut illa caritas, quâ cunctatur migrare ad melius propter scandalum, juxta illud, *Caritas operit multitudinem peccatorum*; aut illa humilitas, quâ propriæ conscius infirmitatis se reputat imperfectum: siquidem & de ipsa scriptum est, *Deus humilibus dat gratiam.*

3 Reg. 19. 18. — ** al. Ausculta ergo.* — *Ut licitum est in monasterio manus sancto manere.* — *Jac. 5. 20.* — *Jac. 4. 6.*

20. Multa quidem tibi carissime locutus sum, cùm multis opus non habeas: quippe cui sit & ingenium velox ad intelligendum quod dicitur, & voluntas agilis ad eligendum quod utiliter suadetur. Sed licet specialiter quidem ad te, non tamen tam multa propter te scribenda putavi. Hæc itaque, quibus Deus providit fore necessaria. Te autem, ut meum jam olim familiarissimum, paucis & cum omni fiducia moneo, ne jam diutiùs animas desiderantium te, in tuæ quidem animæ horrendum periculum, tui exspectatione suspendas. En tua eorúmque (ni fallor) qui tecum sunt, & mors, & vita in manu tua est. Arbitramur enim quicquid feceris tu, aut volueris, illos esse facturos. Alioquin aperte denuntia illis, quia juxta omnium Abbatum nostrorum non contemnendam sententiam, quæ meritò processit in vos: Qui redierint vivent; qui renuerint morientur.

Excommunicatio per Abbates.

Ad BRUNONEM a Coloniensem electum.

EPISTOLA VIII.

Ann. Chr. MCXXXI.

Bernardus à Brunone consultus de accipiendo Episcopatu Coloniensi, ita respondet, ut suspensum eum teneat, immo terreat mole tanti muneris, monens per orationes consulere Deum.

1. QUæris à me consilium, vir illustris Bruno, an volentibus te promovere ad Episcopatum acquiescere debeas. Quis hoc mortalium definire præsumat? Deus forsitan vocat: quis audeat dissuadere? Forte non vocat: quis appropinquare consulat? Utrum verò vocatio Dei sit, an non sit; quis scire possit, excepto Spiritu qui scrutatur etiam alta Dei, vel si cui forte revelaverit ipse? Magis quoque dubium reddit consilium illa in litteris tuis humilis, sed terribilis confessio: quâ vitam tuam tam graviter, & (ut credo) non nisi veraciter accusas. Nec enim negandum est, hujuscemodi vitam esse indignam tam sacri dignitate ministerii. Sed rursum non immeritò è regione times, (nam & nos idipsum metuimus) si ob malum conscientiæ de commisso scientiæ talento non facis lucrum: nisi quod alio forte negotiandi genere, etsi minùs copiose, minùs tamen periculose fructificare valeres. Horreo, fateor, (sic enim tibi, ut mihi loqui debeo quod sentio:) horreo, inquam, considerans, unde, quò vocaris: præsertim cùm nullum intercurrerit pœnitentiæ tempus, per quod utcumque hujuscemodi periculosissimus transitus fiat. Et quidem rectus ordo requirit, ut prius propriam, deinde alienas curare studeas conscientias. Primus quippe pietatis gradus est, de quo scriptum est: *Miserere animæ tuæ placens Deo.* Ex hoc autem ad miserandum proximum recto jam tramite caritas ordinata procedit: quippe quem ad sui quisque mensuram amare præcipitur. Quod si in hunc modum quo te hactenus ipse amasti, & tibi committendos amaturus es; malo ego quidem tibi non committi, quàm sic diligi. Si autem priùs te diligere didicisses, & me forsitan scires amare.

Propria prius quàm aliena salus cuique curanda. — *V. lib. 1. de consid. c. 5.* — *Eccli 30. 24.*

2. Sed quid si suam Deus acceleret tibi gratiam, & multiplicet misericordiam: & sit ad restituendam innocentiam efficacior velox clementia, quàm diuturna pœnitentia? *Beatus* siquidem, *cui non imputabit Dominus peccatum.* Nam quis accusabit adversùs electum Dei? Si Deus justificat, quis est qui condemnet? Hoc salutis compendium sanctus ille Latro consecutus est: uno eodémque die simul & confessus latrocinia, & introductus in gloriam, brevi quodam contentus ponte Crucis ad transigendum * de regione dissimilitudinis in terram viventium, & de luto fæcis in paradisum voluptatis. Hoc subitum pietatis remedium percepit felix illa Peccatrix, cùm repente ubi superabundaverant delicta, abundare cœpit & gratia. Absque multo pœnitentiæ labore dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multùm: & in brevi meruit caritatis accipere latitudinem, quæ (ut scriptum est) *cooperit multitudinem peccatorum.* Hoc & ille paralyticus in Evangelio duplex atque celerrimum potentissimæ bonitatis persensit beneficium, priùs mente, quàm carne curatus.

Psal. 31. — *Luc. 23. 43. Latro uno die pœnitens & beatus.* — ** al. transeundum.* — *Luc. 7. 47.* — *Jac. 5. 20.* — *Matt. 9. 2.*

3. Sed aliud est celerem adipisci veniam peccatorum: & aliud de ipsis sceleribus ad infulas mox provehi dignitatum. Video tamen Matthæum de telonio ad Apostolatûs culmen assumptum: sed hoc me rursum conturbat, quod non priùs audierit cum ceteris Coapostolis suis, *Ite in orbem universum, prædicate Evangelium omni creaturæ*, quàm egerit pœnitentiam, multo tempore ac labore sequendo Dominum quocumque iret, permanens cum eo in tentationibus suis. Sed &

Ibid. 9. — *Mar. 16. 15.*

a Ad eumdem epistola 6. Friderico sub finem anni 1131. mortuo successit in sedem Coloniensem. Anno 1136. cum Lothario Imperatore in Italiam profectus, in pervigilio Pentecostes anni insequentis ex minutione sanguinis exstinctus, Bari sepultus est, Hugone Decano ibi suffecto, qui & ipse anno proximo itidem ex minutione decessit. Hæc ex Chronographo Saxonico inedito.

A si occurrat de Ambrosio, quod de tribunalibus ad sacerdotium raptus fuerit *; non me valde confortat, cùm à puero mundam in mundo duxerit vitam, & sic etiam fugâ & latebris multisque dissimulationum modis declinare conatus sit. Si de Saulo quoque factus repente Paulus repente vas electionis, repente Doctor gentium, in exemplum adducitur; hoc exempli evacuat similitudinem, quòd ille ideo misericordiam consecutus sit, quia ignorans ipso teste peccavit, manens in incredulitate. Quamquam si tale quippiam quandoque bene & utiliter factum fuisse agnoscitur, de quo dici veraciter possit, *Hæc est mutatio dexteræ Excelsi*; non tam exemplum, quàm miraculum afferri debeat.

* v. Theodoret. lib. 4. hist. cap. 6. S. Ambr. de tribunalibus ad Episcopatum raptus

1. Tim. 1. 13

Psal. 76. 11.

4. Hæc interim à me ad id quod quæritis, suspensive responsa sufficiant. Neque enim possum, unde certus non sum, certam proferre sententiam. Sic contingere debet quærenti rem ubi non sit sermo à Propheta. Consilium à sapiente quærendum est. Numquid enim de luto limpidum quippiam haurire potestis? Unum tamen est quod amico absque periculo, & nequaquam sine fructu impendere possumus, nostræ videlicet pro hac re orationis ad Deum qualecumque suffragium. Deo ergo relinquentes sui, quod ignoramus, secretum consilii, ipsum supplici devotione & devota supplicatione precamur, ut in vobis & de vobis operetur, quod & se deceat, & vobis expediat. C Habetis autem dominum Norbertum *, quem melius præsentem præsens de talibus interrogare potestis. Nam tanto vir ille in divinis aperiendis mysteriis nobis promptior, quanto & Deo propior esse cognoscitur.

Quomodo in dubiis & periculosis sanctus iste suspendit sententiam.

* Præmonstr. Ord. Fundat. vide de eo epist. 56.

Ad EUNDEM jam archiepiscopum Coloniensem.

EPISTOLA IX.

ANN. CHR. MCXXXII.

BRUNONEM recens creatum archiepiscopum Coloniensem ad timorem inducit.

Dignationis vestræ suscepi scripta devotus, & ad injuncta sollicitus fui: & si profui, vos probabitis. Sed de hoc satis. Porrò in eadem caritate audeo quæ sequuntur. Si cunctos qui vocantur ad ministerium, constat eligi & ad regnum; profectò securus est Coloniensis Archiepiscopus. Quòd si etiam & Saulem in regno, & Judam in sacerdotio legitur elegisse non alius quàm ipse Deus; & non potest solvi Scriptura quæ hoc asserit; timeat necesse est & Coloniensis Archiepiscopus. Si verò (quod verum est) & illa sententia hodie quoque viget, quia non multos nobiles, non multos potentes, non multos sapientes elegit Deus; numquid non triplicem quoque habet timendi causam Coloniensis Archiepiscopus? Curemus ergo in alto positi, non altum sapere, sed timere, sed humilibus consentire. *Principem*, inquit, *te constituerunt? esto in illis tamquam unus ex illis*. & iterum: *Quanto major es, tanto humilia te in omnibus*. Sapiens est qui hoc consulit, quippe haud secus sentiens ab ipsa Sapientia quæ ait: *Qui major est vestrûm, fiat sicut minor*. Alioquin judicium durum his qui præsunt: timeat potestas. Servus quoque sciens voluntatem Domini sui, & non faciens digna, vapulabit multis: timeat qui cognovit litteraturam. Timeat nobilis, quia judex omnium non est acceptor personarum. Iste profectò necessarii timoris funiculus triplex difficile rumpitur. Durúsne videor, quia non blandior, quod metum incutio, quòd amico cupio initium sapientiæ? Sic mihi contingat semper beare amicos, id est, terrendo salubriter, non adulando fallaciter. Ad illud me provocat qui dicit: *Beatus homo qui semper est pavidus*. Ab hoc revocat qui ait: *Popule meus, qui te beatificant, in errorem inducunt*.

Timendi triplex causa Episcopo.

1 Cor. 1. 26.

Eccli. 32. 1.

Eccli. 3. 20.

Luc. 22. 26.

Sapien. 6. 6.

Luc. 12. 47.

Amici officiū terrere salubriter.

Prov. 28. 14.

Isa. 3. 12.

Ad EUNDEM.

EPISTOLA X.

ANN. CHR. MCXXXII.

BRUNONEM ad justum corripiendi zelum excitat.

Horrendum punire nefas, etsi duplici ratione incumbat vobis, tum videlicet pro debito officii, tum quia & apostolica injungit auctoritas: puto tamen quòd non supervacua in re tanta etiam amici commonitio accedit. Hoc autem est quod amicum & patrem cupimus esse admonitum, ut hæc ipsa ultio quæ facienda est, eo quoque zelo quo facienda est, B fiat: quatenus non solùm præsens facinus mulctatum esse videatur, sed etiam à simili temeritate audiens omnis malignitas compescatur.

Ad GUIGONEM * Priorem, & ceterôs Cartusiæ majoris religiosos.

EPISTOLA XI.

CIRC. ANN. MCXXV

De vera & sincera CARITATIS lege, signis, effectis, gradibus, perfectione Patriæ reservata, multa piè disserit.

Inter patres reverendissimis *, & inter amicos carissimis, GUIGONI Priori Cartusiensi, ceterisque sanctis qui cum eo sunt, frater Bernardus de Claravalle salutem æternam.

* al. reverentissimis.

1. Sanctitatis vestræ litteras tam lætus accepi, quam avidus & olim desideraveram. Legi eas, & quas volvebam in ore litteras, scintillas sentiebam in pectore: quibus & concaluit cor meum intra me, tamquam ex illo igne, quem Dominus misit in terram. O quantus in illis meditationibus exardescit ignis, è quibus hujusmodi evolant scintillæ! Vestra illa succensa & succendens salutatio sic mihi, ut verum fatear, accepta fuit, & est, quasi non ab homine, sed certissime ab illo qui mandat salutes Jacob, descendere videretur. Non me sane arbitror salutatum in via, non in transitu, non veluti ex occasione, ut assolet, D consuetudinis; sed plane ex visceribus, ut sentio, caritatis prodiit hæc tam grata & inopinata benedictio. Benedicti vos à Domino, qui me in benedictionibus dulcedinis tantæ prævenire curastis, ut daretur puero vestro, vobis primum scribentibus, fiducia rescribendi; scribere quidem ad vos jam pridem gestienti, sed non præsumenti. Verebar nimirum sanctam, quam in Domino habetis, importunis scriptitationibus infestare quietem, juge illud vestrum sacrumque silentium à sæculo, susurrium cum Deo, vel ad modicum interrumpere, nostraque ingerere auribus secretis penitus occupatis supernisque eulogiis. Timebam omnino molestus fieri vel Moysi in monte, E vel Eliæ in deserto, aut certe excubanti in templo Samueli, si divinis intentissimos confabulationibus aliquatenus avocare tentassem. Clamat Samuel, *Loquere Domine, quia audit servus tuus*: & ego me audiri præsumerem? Timebam, inquam, ne si & David elonganti se & fugienti, manentique in solitudine, importunus insisterem, indignans excusaret & diceret: Sine me, non audio te modo; audiam potius quod dulcius ausculto. *Audiam quid loquatur in me Dominus Deus, quoniam loquetur pacem in plebem suam, & super sanctos suos, & in eos qui convertuntur ad cor*. Aut certe illud: *Declinate a me maligni, & scrutabor mandata Dei mei*. Quid enim? Egone tam temerarius essem, ut inter sponsi brachia suaviter quiescentem auderem suscitare dilectam, quousque vellet ipsa? Putarem ilico auditurum me ab illa: Noli mihi molestus esse; *Ego dilecto meo, & dilectus meus mihi, qui pascitur inter lilia*.

Luc. 12. 49.

Reddit causam intermissæ hucusque scriptionis.

1. Reg. 3. 10.

Psal. 84. 9.

Psal. 118. 115.

Cant. 2. 16.

a Prior fuit Cartusiæ majoris quintus, Statutorum primus scriptor. Petro Venerabili infra in epistola 355. dicitur *singularis suo tempore & præclarissimus religionis flos*. Idem in lib. 6. epist. 40. ad Basilium, Guigonis in Cartusiæ majoris regimine successorem. *Decreveram renovare tecum*, inquit, *antiquas illas & jam* *illas felicis memoriæ domini Guigonis prædecessoris tui mecum sæpe habitas collationes, quibus velut scintillis ab ejus ore prodeuntibus accendebar, & omnium pene humanarum rerum oblivisci cogebar*. Aliquot ejus scripta vide in tom. 5. & 6. & hic Notas fusiores

2. Verum quod non audeo ego, audet caritas, & cum omni fiducia pulsat ad ostium amici, nequaquam putans pati se debere repulsam, quæ amicitiarum matrem se novit: nec veretur vestrum, etsi gratissimum, paulisper inquietare otium, propter suum negotium. Ipsa profecto, ipsa cum vult, facit vos excedere Deo; ipsa & cum voluit, fecit sobrios nobis: adeo ut minime duceretis indignum, non modo sustinere loquentem, sed tacentem insuper benigne provocare. Amplector benignitatem, dignationem admiror, laudo & veneror puritatem, qua de nostris profectibus, quos putatis, tanta in Domino exultatione gloriamini. Glorior & ego plurimum tanto testimonio, & servorum Dei tam grata, quàm gratuita admodum familiaritate delector. Hæc jam gloria mea, hoc gaudium meum, hæ deliciæ cordis mei, quòd non frustra levarim oculos meos in montes, unde quippe jam non mediocre venit auxilium mihi. Hi jam nobis stillarunt montes dulcedinem; & adhuc spero quia stillabunt, quousque valles nostræ abundabunt frumento. Festivus enim erit mihi dies ille ducendus, & memoriale sempiternum, in quo virum illum videre ac suscipere merui, per quem factum est, ut in cordibus vestris ego reciperer. Et quidem jam ante receperatis, ut apparet in litteris vestris: sed nunc arctius, ut comperi, & familiarius, cum ille vobis retulit de me quædam, quæ etsi non probaverit, putavit tamen. Fidelis quippe & religiosus, absit ut aliter loqueretur, quàm credidit. En revera in me experior quod ait Salvator: *Qui recipit justum in nomine justi, mercedem justi accipiet.* Mercedem quippe justi dixerim, quod justus reputor, non ob aliud, nisi quòd justum recepi. Nam si qua superaddita sunt, ea justus non tam ex veritate rei, quàm ex puritate sui locutus est. Audistis, credidistis, exultastis, scripsistis, & me non parum lætificastis, non solum quod aliquem locum gratiæ, & locum non mediocrem apud vestram merui sanctitatem, sed & quod nobis vestrorum non parva ex parte puritas animorum innotuit. Paucis pro certo aperuistis, cujus spiritus estis.

Quàm dulcia & jucunda Bernardo fuerit in sanctorum familiaritate. — Matt. 10. 41.

3. Gaudeo proinde mihi, gaudeo & vobis; meæ utilitati, & vestræ sinceritati. Illa siquidem vera & sincera est caritas, & omnino de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta judicanda procedere, qua proximi bonum æque ut nostrum diligimus. Nam qui magis, aut certe solum diligit suum: convincitur non caste diligere bonum, quod utique propter se diligit, non propter ipsum. Et hic talis non potest obedire Prophetæ, qui ait: *Confitemini Domino, quoniam bonus.* Confitetur quidem quia fortasse bonus est sibi, non autem quoniam bonus est in se. Quapropter noverit in se dirigi illud ab eodem Propheta opprobrium: *Confitebitur tibi cum benefeceris ei.* Est qui confitetur Domino, quoniam potens est; & est qui confitetur, quoniam sibi bonus est: & item qui confitetur, quoniam simpliciter bonus est. Primus servus est, & timet sibi: secundus mercenarius, & cupit sibi: tertius filius, & defert patri. Itaque & qui timet, & qui cupit, uterque pro se agunt: sola quæ in filio est caritas, non quærit quæ sua sunt. Quam ob rem puto de illa dictum: *Lex Domini immaculata, convertens animas*; quod sola videlicet sit, quæ ab amore sui & mundi avertere possit animum, & in Deum dirigere. Nec timor quippe, nec amor privatus convertit animam. Mutant interdum vultum vel actum, affectum numquam. Facit quidem etiam servus nonnumquam opus Dei: sed quia non sponte, in sua adhuc duritia permanere convincitur. Facit & mercenarius; sed quia non gratis, propria trahi cupiditate cognoscitur. Porrò ubi proprietas, ibi singularitas: ubi autem singularitas, ibi angulus: ubi vero angulus, ibi sine dubio sordes sive rubigo. Sit itaque servo sua lex timor ipse, quo constringitur: sit mercenario sua cupiditas, qua & ipse arctatur, quando ab ipsa tentatur abstractus & illectus. Sed harum nulla aut sine macula est, aut animas convertere potest. Caritas vero convertit animas, quas facit & voluntarias.

Vera & sincera caritas, quæ? — Psal. 117. 1. — Psal. 48. 19. — Confitentium Domino aliis servi, aliis mercenarii, alii filii. — Psal. 18. 8. — Sola caritas lex est convertens animas.

4. Porro in eo eam dixerim immaculatam, quod nil sibi de suo retinere consuevit. Cui nempe de proprio nihil est, totum profecto quod habet, Dei est: quod autem Dei est, immundum esse non potest. Lex ergo Domini immaculata, caritas est, quæ non quod sibi utile est quærit, sed quod multis. Lex autem Domini dicitur, sive quod ipse ex ea vivat, sive quod eam nullus nisi ejus dono possideat. Nec absurdum videatur quod dixi etiam Deum vivere ex lege, cum non alia dixerim quàm caritate. Quid verò in summa & beata illa Trinitate summam & ineffabilem illam conservat unitatem, nisi caritas? Lex est ergo, & lex Domini caritas, quæ Trinitatem in unitate quodammodo cohibet, & colligat in vinculo pacis. Nemo tamen me existimet caritatem hic accipere qualitatem, vel aliquod accidens; alioquin in Deo dicerem (quod absit) esse aliquid quod Deus non est; sed substantiam illam divinam. quod utique nec novum nec insolitum est, dicente Johanne: *Deus caritas est.* Dicitur ergo recte caritas & Deus, & Dei donum. Itaque Caritas dat caritatem, substantiva * accidentalem. Ubi dantem significat, nomen est substantiæ: ubi donum, qualitatis. Hæc est lex æterna, creatrix & gubernatrix universitatis. Siquidem in pondere, & mensura, & numero per eam facta sunt universa: & nihil sine lege relinquitur, cum ipsa quoque lex omnium sine lege non sit: non tamen alia quàm seipsa, qua & seipsam etsi non creavit, regit tamen.

Sola immaculata. — Lex Dei caritas, quomodo. — 1. Joan. 4. 16. — * al. mendose substantia.

5. Ceterum servus & mercenarius habent legem non à Domino, sed quam ipsi sibi fecerunt, ille Deum non amando, iste plus aliud amando. Habent, inquam, legem non Domini, sed suam: illi tamen quæ Domini est subjectam. Et quidem suam sibi quisque legem facere potuerunt: non tamen eam incommutabili æternæ legis ordini subducere potuerunt. Tunc autem dixerim quemque sibi suam fecisse legem, quando communi & æternæ legi propriam prætulit voluntatem, perverse utique volens suum imitari Creatorem: ut sicut ipse sibi lex, suique juris est, ita is quoque se ipsum regeret, & legem sibi suam faceret voluntatem, grave utique & importabile jugum super omnes filios Adam, heu! inclinans & incurvans cervices nostras, adeo ut vita nostra inferno appropinquaverit. *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?* quo utique sic premor, ut nisi quia Dominus adjuvit me, paulo minus habitasset in inferno anima mea. Sub hoc onere gravatus gemebat qui dicebat: *Quare posuisti me contrarium tibi, & factus sum mihimetipsi gravis?* Ubi dixit, *Factus sum mihimetipsi gravis*, ostendit quod lex ipse sibi esset, nec alius hoc quàm ipse sibi fecisset. Quod autem Deo loquens præmisit, *Posuisti me contrarium tibi*; Dei se tamen non effugisse legem indicavit. Hoc quippe ad æternam justamque legem Dei pertinuit, ut qui à Deo noluit suaviter regi, pœnaliter à se ipso regeretur: quique sponte jugum suave & onus leve caritatis abjecit, propriæ voluntatis onus importabile pateretur invitus.

Qualis lex servi & mercenarii. — Rom. 7. 24. — Job. 7. 20.

6. Miro itaque modo æterna lex fugitivum suum, & posuit sibi contrarium, & retinuit subjectum: dum videlicet nec justitiæ pro meritis legem evasit, nec tamen cum Deo in sua luce, in sua requie, in sua gloria remansit: subjectus potestati, & submotus felicitati. Domine Deus meus, cur non tollis peccatum meum, & quare non aufers iniquitatem meam, ut abjecta gravi sarcina propriæ voluntatis, sub levi onere caritatis respirem, nec jam servili timore coercear, nec mercenaria cupiditate illiciar, sed agar spiritu tuo, spiritu libertatis, quo aguntur filii tui: qui testimonium reddat spiritui meo, quod & ego sim unus ex filiis, dum eadem mihi lex fuerit quæ & tibi: & sicut tu es, ita & ipse sim in hoc mundo? Hi siquidem qui hoc faciunt, quod ait Apostolus, *Nemini quicquam debeatis, nisi ut invicem diligatis*: proculdubio sicut Deus est, & ipsi sunt in hoc mundo: nec servi aut mercena-

Job. 7. 21. — Rom. 13. 8.

rii sunt, sed filii. Itaque nec filii sunt sine lege, nisi forte aliquis aliter sentiat propter hoc quod scriptum est: *Justis non est lex posita.* Sed sciendum quod alia est lex promulgata à spiritu servitutis in timore, alia à spiritu libertatis data in suavitate. Nec sub illa coguntur esse filii, nec sine ista patiuntur. Vis audire quia justis non est lex posita? *Non accepistis*, inquit, *spiritum servitutis iterum in timore.* Vis audire quod tamen sine lege caritatis non sint? *sed accepistis*, ait, *spiritum adoptionis filiorum.* Denique audi justum utrumque de se fatentem, & quod non sit sub lege, nec tamen sit sine lege. *Factus sum*, inquit, *his qui sub lege erant, quasi sub lege essem, cum ipse non essem sub lege: his qui sine lege erant, tamquam sine lege essem, cum sine lege Dei non essem, sed in lege essem Christi.* Unde apte non dicitur: Justi non habent legem, aut justi sunt sine lege; sed, *Justis non est lex posita*, hoc est non tamquam invitis imposita, sed voluntariis eo liberaliter data, quo suaviter inspirata. Unde & pulcre Dominus: *Tollite*, ait, *jugum meum super vos.* Ac si diceret: Non impono invitis, sed vos tollite si vultis. Alioquin non requiem, sed laborem invenietis animabus vestris.

1. Tim. 1. 9.
Justis quomodo non sit lex posita
Rom. 8. 15.
1. Cor. 9. 21.
Matth. 11. 29.

7. Bona itaque lex caritas & suavis, quæ non solum leviter suaviterque portatur, sed etiam servorum & mercenariorum leges portabiles ac leves reddit, quas utique non destruit, sed facit ut impleantur, dicente Domino: *Non veni legem solvere, sed adimplere.* Illam temperat, istam ordinat, utramque levigat. Numquam erit caritas sine timore, sed casto; numquam sine cupiditate, sed ordinata. Implet ergo caritas legem servi, cum infundit devotionem; implet & mercenarii, cum ordinat cupiditatem. Porrò timori permixta devotio ipsum non annullat, sed castificat. Pœna tantum tollitur, sine qua esse non potuit dum fuit servilis; & timor manet in sæculum sæculi castus & filialis. Nam quod legitur, *Perfecta caritas foras mittit timorem*; pœna intelligenda est, quæ servili, ut diximus, numquam deest timori, illo scilicet genere locutionis, quo sæpe causa ponitur pro effectu. Deinde cupiditas tunc recte à superveniente caritate ordinatur, cum mala quidem penitus respuuntur, bonis verò meliora præferuntur, nec bona nisi propter meliora appetuntur. Quod cum plene per Dei gratiam assecutum fuerit, diligetur corpus, & universa corporis bona tantum propter animam, anima propter Deum, Deus autem propter seipsum.

Caritas omnia levia reddit.
Matth. 5. 17.
Caritas non sit sine timore & cupiditate.
Psal. 18. 10.
1. Joan. 4. 18.

8. Verumtamen quia carnales sumus, & de carnis concupiscentia nascimur; necesse est cupiditas vel amor noster à carne incipiat. quæ si recto ordine dirigitur, quibusdam suis gradibus duce gratia proficiens, spirito tandem consummabitur: quia non prius quod spirituale, sed quod animale, deinde quod spirituale: & prius necesse est portemus imaginem terrestris, deinde cælestis. In primis ergo diligit seipsum homo propter se. Caro quippe est, & nil sapere valet præter se. Cumque se videt per se non posse subsistere, Deum sibi quasi necessarium incipit per fidem inquirere & diligere. Diligit itaque in secundo gradu Deum, sed propter se, non propter ipsum. At vero cum ipsum cœperit occasione propriæ necessitatis colere & frequentare cogitando, legendo, orando, obediendo; quadam hujuscemodi familiaritate paulatim sensimque Deus innotescit, consequenter & dulcescit: & sic gustato quàm suavis est Dominus, transit ad tertium gradum, ut diligat Deum, non jam propter se, sed propter ipsum. Sane in hoc gradu statur, & nescio si à quoquam hominum quartus in hac vita perfecte apprehenditur, ut se scilicet homo diligat tantum propter Deum. Asserant hoc si qui experti sunt: mihi, fateor, impossible videtur. Erit autem proculdubio cum introductus fuerit servus bonus & fidelis in gaudium Domini sui, & inebriatus ab ubertate domus Dei. Quasi enim ebrius, miro quodam modo oblitus sui, & a se penitus velut deficiens, totus perget in Deum, & deinceps adhærens ei unus spiritus erit.

Amor spiritualis incipit a carne.
1. Cor. 15. 46.
Quatuor gradus Amoris, quorum ultimus est patriæ.

9. Arbitror hoc Prophetam sensisse cum diceret: *Introibo in potentias Domini, Domine memorabor justitiæ tuæ solius.* Sciebat profecto cum introiret in spirituales potentias Domini, exutum se iri universis infirmitatibus carnis, ut jam nil de carne haberet cogitare, sed totus in spiritu memoraretur justitiæ Dei solius. Tunc pro certo singula Christi membra dicere poterunt de se, quod Paulus aiebat de capite: *Etsi cognovimus secundum carnem Christum, sed nunc jam non novimus.* Nemo ibi se cognoscit secundum carnem, quia caro & sanguis regnum Dei non possidebunt. Non quod carnis substantia illic futura non sit; sed quod carnalis omnis necessitudo sit defutura, carnisque amor amore spiritus absorbendus, & infirmæ quæ nunc sunt humanæ affectiones in divinas quasdam potentias habeant commutari. Tunc sagena caritatis, quæ nunc tracta per hoc mare magnum & spatiosum, ex omni genere piscium congregare non desinit, cum perducta ad littus fuerit, malos foras mittens, bonos solummodo retinebit. Siquidem in hac vita ex omni genere piscium, intra sinum suæ latitudinis, caritatis rete concludit: ubi se pro tempore omnibus conformans, omniumque in se sive prospera, sive adversa trajiciens, suaque quodammodo faciens, non solum gaudere cum gaudentibus, sed etiam flere cum flentibus consuevit. Sed cum pervenerit ad littus, velut malos pisces omne quod triste patitur, foras mittens, sola quæ placere & jucunda esse poterunt, retinebit. Numquid enim tunc, verbi gratiâ, Paulus aut infirmabitur cum infirmis, aut uretur pro scandalizatis, ubi scandala & infirmitas procul erunt? Aut certe lugebit eos, qui ante non egerunt pœnitentiam, ubi certum est, sic neminem sane fore qui pœniteat, quomodo qui peccet non erit? Absit autem ut vel eos qui ignibus æternis cum diabolo & angelis ejus deputandi sunt, plangat & defleat in illa civitate, quam fluminis impetus lætificat, cujus diligit Dominus portas super omnia tabernacula Jacob; quod videlicet in tabernaculis etsi quandoque gaudetur de victoria, laboratur tamen in pugna, & plerumque periclitatur de vita: in illa autem patria nulla prorsus admittitur adversitas sive tristitia, quemadmodum de illa canitur: *Sicut lætantium omnium habitatio in te.* Et rursum: *Lætitia sempiterna erit eis.* Denique quomodo misericordiæ recordabitur, ubi memorabitur justitiæ Dei solius? Proinde ubi jam non erit miseriæ locus, aut misericordiæ tempus, nullus profectò esse poterit miserationis affectus.

Psal. 70. 16.
Status caritatis in patria
2. Cor. 5. 16.
1. Cor. 15. 50.
Psalm. 86. 3.
Psal. 86. 7.
Isa. 61. 7.

10. Longum quidem adhuc texere sermonem insatiabili colloquendi ad vos desiderio pulsor, fratres mei carissimi & desideratissimi: sed tria sunt quæ finem indicunt. Primum quidem, quod maxime vereor, ne fiam onerosus vobis: secundum, quia pudet loquacitatis: tertium, quod domesticis urgeor curis. In fine precor, misereminì mei: & si exultastis in bonis de me tantum auditis, certis quæso compatimini malis. Vidit fortassis qui vobis ea narravit, aliqua parva, & de parvis grandia æstimavit: vestra autem sinceritas facile credidit quod libenter audivit. Gratulor quidem de caritate, quæ omnia credit: sed confundor pro veritate, quæ omnia novit. Volo vos mihi credere de me magis quàm alteri, qui tantum videt in facie. *Nemo quippe scit quæ sunt in homine, nisi spiritus hominis qui in eo est.* Dico vobis ego qui de me loquor non ex conjectura, sed ex sententia: Non sum talis qualis putor vel dicor. Quod quidem tam securus fateor, quàm certus experior: ita ut nil malim vestris orationibus specialiter obtinere, quàm ut talis fiam, qualem litteræ vestræ prædicant.

Modestia S. Bernar. & humilitas.
1. Cor. 2. 11.

Ad

Ad Eosdem.

EPISTOLA XII.

Orationibus eorum se commendat.

Amantissimo Domino, & reverendissimo Patri Guigoni Priori Cartusiensi, & sanctis Fratribus adhærentibus ei; frater Bernardus de Clara-Valle, modicum id quod est.

PRimum quod accedens ad partes illas non adjeci pervenire usque ad vos videre facies vestras, rememorari iniquitates & necessitates meas: etsi vobis forsitan satisfacere possum, mihi fateor non possum. Irascor occupationibus meis, quibus factum est, non ut neglexerim, sed ut nequiverim. Hoc frequenter patior, & ideo frequenter irascor: dignus utinam, cui omnis sanctus condoleat. Alioquin dupliciter miser sum, si nec miserabilis sum. Ego verò fraternæ pietati locum in me ostendo, non meritum. Miseremini mei, non quia dignus, sed quoniam inops & pauper sum ego. Justitia meritum quærit: misericordia miseriam intuetur. Vera misericordia non judicat, sed afficit: non nititur discussione, occasione contenta. Non enim exspectatur ratio, ubi affectio trahit. Lugebat Samuel Saul, miserans, non deliberans. Fundebat lacrymas David filio parricidæ, etsi non profuturas, pias tamen. Ita & vos miseremini mei, non quia merui, sed quia egeo. Misceremini tanquam misericordiam consecuti à Domino, ut sine timore à mundi tumultibus liberati serviatis ei. Felices, quos abscondit in tabernaculo suo in die malorum, in umbra alarum suarum sperantes, donec transeat iniquitas. Ceterum ego infelix, pauper & nudus, homo natus ad laborem, implumis avicula pæne omni tempore nidulo exulans, vento exposita & turbini; turbatus sum & motus sum sicut ebrius, & omnis conscientia mea devorata est. Miseremini proinde, etsi nil meriti, certe sic affecti.

Vera misericordia officia.

1. Reg. 15. 35.

2. Reg. 18. 33.

Ad Dominum Papam Honorium.

EPISTOLA XIII.

Ann. Chr. MCXXVI.

Alberici electionem ad Episcopatum Catalaunensem ratam haberi petit.

Summo Pontifici Honorio, Frater quidam professione monachus, conversatione peccator, seipsum quantillus est.

AIunt apud vos plus valere pauperis precem, quam potentis vultum. De qua vestra singulari dignatione tam sancta opinio facit me dignitatis celsitudinem non vereri, quo minus audeam loqui ad vos, id præsertim quod caritas suggerit. De ecclesia dico, Domine, Catalaunensi; cujus, quantum in me est, nec valeo, nec debeo dissimulare periculum. Videmus nimirum, jamjamque imminere sentimus nos qui vicini sumus, pacem videlicet memoratæ ecclesiæ graviter mox esse turbandam; si electioni illustris illius viri, id est, Magistri [a] Alberici, in quam utique totus tam clerus, quàm populus pari voto & voce convenerant & conveniunt, vestræ pietatis assensum impetrare nequiverint. De qua re si & nostra quæritur aut curatur sententia, novimus hominem sanæ fidei & doctrinæ hactenus exstitisse; in divinis pariter & humanis prudentem esse; & speramus in domo Dei (si tamen ipse elegit cum) fore vas in honorem, & utilem futurum non solum illi, sed & omni Gallicanæ Ecclesiæ. Vestræ jam discretionis est judicare, an merito flagitetur à vobis facienda dispensatio, unde talis potest sperari recompensatio.

Ad Eumdem Honorium Papam.

EPISTOLA XIV.

Circ. ann. MCXXVI.

Causam ecclesiæ Divionensis summo Pontifici commendat.

Summo Pontifici Honorio, frater Bernardus vocatus Abbas Claræ-vallis, salutem, & si quid potest peccatoris oratio.

QUanto ad vos timore scribam, novit ipse quem timemus in vobis. Sed ut audeam, domina caritas facit: quippe quæ imperat & vobis. Pro ecclesia Divionensi [b] rogatus, suscepi facere precem: sed quid potissimum precari debeam, pæne dubito. Nam sicut tentare aliquid vel prece vel pretio adversus justitiam iniquum est: sic pro justitiis multum laborare apud justitiæ amatorem superfluum. Verum etsi nos quid oremus, sicut oportet, nescimus: confidimus tamen quod vestra benignitas, præsertim in causa Religiosorum [c], otiosa esse non poterit. Et quidem sanctitatis vestræ prudentia sollicitaque discussio quid inventura sit, ego nescio: sed hoc dico quod audivi & frequenter audio, quia videlicet longo & inconcusso tenore fertur Divionensis ecclesia possedisse ea [d], de quibus adversus eam causantur Luxovienses; ita ut hi qui videntur antiquiores de vicinis, mirentur & indignentur, novam abominantes calumniam.

Ad Haimericum [e] cancellarium, Unde suprà.

EPISTOLA XV.

Eodem anno.

Viro illustri domino Haimerico apostolicæ sedis Cancellario, Bernardus de Clara-valle, quæ retro sunt oblivisci, & ad ea quæ ante sunt, Apostolum sequi.

NOn latet amicos nostros quod me familiari affectu diligitis, & tantæ mihi felicitatis fructum invident, si solus habere voluero. Monachi Divionenses ob antiquam illius ecclesiæ religionem mihi carissimi sunt. Sentiant, si placet, quod non sit amor otiosus, sive vester ad nos, sive noster ad illos, salvâ tamen in omnibus justitiâ, contra quam ne amicum quidem respicere fas est.

Amicus usque ad aras.

a Albericus, ecclesiæ Remensis Scholarum magister, *scientia litterarum atque consilii prudentiâ clarissimus*, teste Roberto de Monte. *Remensis* origine dicitur à Petro Abaëlardo ejus adversario in Historia calamitatum cap. 5 & discipulus Guilelmi de Campellis, *condiscipulus* Abaelardi ab Heloissa in epistola 2. Ad eum de Christi timore Gualterus episcopus Laudunensis scribit epistolam 4. quæ exstat in Spicilegii tomo 2. pag. 469. Fallor si non ipse est *Magister in Francia*, quem tacito nomine suggillat Abaëlardus in Theologiæ introductione pag. 1066. Is post Ebalum Catalaunensem episcopum electus anno 1126, sed ordinatione infecta, demum creatus est archiepiscopus Bituricensis anno 1119. Obiit anno 1141. Confer epistolam 58, quæ ante hanc scripta est ad Ebalum, & lege sis Marlotum in tomo 2. Metropolis Remensis pag. 285. cum nostris sesioribus Notis. Fuit alter *Albericus Remensis*, dictus *de Porta-Veneris*, de quo Johannes Saresberiensis epist. 172.

b Id est monasterio Divionensium S. Benigni monachorum, quos ob *antiquam religionem* sibi carissimos in epistola sequente dicit Bernardus, cujus pater & mater in eorum ecclesia sepulti sunt, inde postea translati Claram-vallem. Bernardo, aliisque ejusdem ævi scriptoribus familiare *ecclesiæ* nomine significare monasteria, infra in epistol 55, 60, 359, 382, 384, 395, &c. cum aliàs ecclesiæ quævis non raro monasteria dicta sint. Nota hic S. Benigni ecclesiam simpliciter vocari *Divionensem*, quod primaria sit urbis ecclesia.

c Hoc nomine non raro Bernardus aliique utuntur ad monachos designandos, ut in epistolis 45. & 202. & in sermone 26. de diversis num 2. sed & longe ante eum Gregorius M. in lib. 5. epistola 59.

d Lis ista vertebatur de duabus cellis, Clarimontis, & Vangionis-rivi, anno tandem 1129. decisa per Stephanum archiepiscopum Viennensem & alios, apud Perardum in Burgundicis monumentis pag. 224. & 228.

e Haimericus, natione Gallus, Bernardi in paucis amicus, quem litterarum officio prævenit, ut patet ex epistola est 311, quæ ante hanc scripta est. Vide hic Horstii Notas.

AD PETRUM PRESBYTERUM CARDINALEM.
Unde suprà.

EODEM AN.

EPISTOLA XVI.

Carissimo domino suo PETRO Presbytero Cardinali, frater Bernardus abbas Claræ-vallis salutem, & non in via.

EGo causam non habeo; causam tamen Divionensium monachorum, quia viri religiosi sunt, meam facio. Manu-tenere eam ut meam; sic tamen meam, ut & justitiæ sit. Quod utique & nos confidimus, & tota fere patria testatur.

a AD PETRUM DIACONUM a CARDINALEM.

CIRC. ANN. MCXXVII.

EPISTOLA XVII.

Excusat se, quòd vocatus non venerit: De scriptis postulatis respondet.

Domino venerabili PETRO Romanæ ecclesiæ diacono cardinali & legato, frater Bernardus seipsum quantum potest.

QUod ad vos non veni ut mandastis, non meâ pigritia, sed causa fuit non contemnenda. Siquidem salvâ vestrâ omniumque bonorum reverentiâ, mihi propositum est nequaquam egredi de monasterio, nisi certis ex causis, quarum utique nulla modo se obtulit, ut licitè possem vestræ in hoc, immo & nostræ satisfacere voluntati. Verum vos quid facitis de eo quod jamdudum vestrarum priorum litterarum promissione tenemus, vestro scilicet, quem adhuc sustinemus, adventu? Quæ illa deinde scripta sint, quæ & ante vobis * fieri jussistis, & nunc requiritis, omnino nescimus: ideoque nihil paravimus. Ego enim nescio me quippiam quandoque scriptitasse de moralibus, quod vestræ excellentiæ b studio dignum putem. Aliqui Fratres nonnulla ex his quæ me coram audiere loquentem, stilo suo excepere. Quorum unus vobis præsto est, Præcentor videlicet Trecensis & Archidiaconus Gebuinus c: & facile potestis habere, si qua placent, quæ ab illo excepta sunt. Tamen si curæ vobis, aut curis quandoque vestris vacuum fuerit, & ita dignum judicatis, dignitatis videlicet vestræ promissam præsentiam exspectantibus exhibere filiolis; tunc si quid in manibus inventum, aut nostro posse adhuc elaborari studio visum fuerit quod forte delectet, vestræ omnino pro viribus non deero voluntati. Diligimus enim bonam famam vestram; reveremur quam in vobis audivimus, circa res Dei sollicitudinem & sinceritatem: & ideo valde gratum habemus, si nostra vobis forte in aliquo esse possit officiosa rusticitas.

* al. nobis

d Ad EUMOSM d.

CIRC. ANN. MCXXVII.

EPISTOLA XVIII.

Opinionem sanctitatis à se amoliri nititur. & promittit se quos scripserat libellos communicaturum.

1. CUm totum me dedero vobis, parum est, ut digne mihi videar recompensasse vel dimidium benevolentiæ, quam erga nostram humilitatem habere vos aiunt. Gaudeo quidem de gratia: sed temperat, fateor, pro tanto favore lætitiam, quod eumdem mihi favorem non opus, sed opinio acquisierit. Pudet nimirum granditer exultare, cum sentio in me

Bernardi modestia.

A venerari vel diligi, non quidem quod sum, sed quod putor. Neque enim ego tunc diligor, quando sic diligor: sed nescio quid in me pro me, quod non sum ego e. Immo ut verius loquar, non nescio: nam certissime scio quod nihil. Nihil enim proculdubio est, quicquid putatur & non est. Porro cum amatur quod non est, sed esse putatur: non amor vel amans nihil est, sed quod amatur. Mirandum, sed magis dolendum quam mirandum, quod id quod nihil est, amari potest. Hinc plane sentimus unde, quo venimus: quid perdidimus, quid invenimus. Adhærendo ei qui B semper & beate est; semper & nos esse, & beate esse poteramus. Adhærendo autem dixerim, non solum per cognitionem, sed per amorem. Nam quidam ex filiis Adam *cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt: sed evanuerunt in cogitationibus suis.* Merito proinde obscuratum est insipiens cor eorum: quia cum veritatem cognoscerent & contemnerent, jure receperunt in pœnam ut nec cognoscerent. Heu sic adhærendo veritati per cognitionem, sed ab illa defluendo per amorem, amando pro illa scilicet vanitatem, homo vanitati similis factus est. Et quid vanius quàm diligere vanitatem; C & quid iniquius, quàm contemnere veritatem? Quid vero justius quàm contemptoribus subtrahi & ipsam cognitionem? Quid, inquam, justius, quàm ut jam de ejus cognitione gloriari non possit, qui cognitam non glorificavit? Itaque APPETITUS vanitatis est contemptus veritatis, contemptus veritatis causa nostræ cæcitatis. *Et quia non probaverunt*, inquit, *Deum habere in notitiam, tradidit illos in reprobum sensum.*

Amor boni apparentis.

Cognoscentium Deum nec amantiū pœna cæcitas.
* Rom. 1. 21.

Ibid. 28.

2. Ex hac ergo cæcitate descendit, quod plerumque pro eo quod est, amamus vel approbamus quod non est: quoniam dum sumus in hoc corpore, peregrinamur ab eo qui summe est. Et quid est homo ô Deus, nisi quod innotuisti ei? Itaque si notitia Dei causa est D ut homo aliquid sit, ignorantia facit ut nihil sit. Sed qui vocat ea quæ non sunt, tamquam ea quæ sunt, miseratus quodammodo redactos in nihil; manna illud absconditum (de quo Apostolus, *Et vita*, inquit, *vestra abscondita est cum Christo in Deo*) quia necdum possumus contemplari per speciem, vel plene amplecti per amorem, dedit interim nobis & saper per fidem, & quærere per desiderium: per quæ utique duo ad esse de non esse secundo reducti, fieri incipiamus initium aliquod creaturæ ejus, transituri quandoque in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Quod proculdubio erit, cum justitia convertetur in judicium, hoc est, fides in intellectum, E justitia videlicet quæ ex fide est, in judicium plenæ cognitionis, & item desiderium peregrinationis in plenitudinem commutabitur dilectionis. Si enim adhuc absentes initiat fides, & desiderium; præsentes profecto consummat intellectus & amor. Sicut autem fides ducit ad plenam cognitionem, sic desiderium ad perfectam dilectionem. Et sicut dicitur, *Nisi credideritis, non intelligetis*; sic dici reque non absurde potest: Si non desideraveritis, non perfecte amabitis. Intellectus igitur est fructus fidei, perfecta caritas desiderii. Interim *Justus ex fide vivit*, nam beatus ex F intellectu. Interim justus desiderat ad Deum sicut cervus ad fontes aquarum: nam beatus haurit jam in gaudio de fontibus Salvatoris, hoc est, delectatur in plenitudine caritatis.

Ignorans Deum homo nihil est.

Coloss 3 3.

Reformatio hominis quomodo peragatur.

Isa. 7. 9.

Abac. 2. 4.

3. His igitur fortassis quasi duobus animæ brachiis, intellectu videlicet & amore, id est cognitione & di-

a Petrus iste alius sine dubio est à Petro Leonis itidem Legato, sed presbytero cardinale, ut probavimus in Præfatione ad hunc tomum. Videtur esse Petrus, quem *Legatum de latere suo* Honorius secundus initio sui pontificatus in Galliam misit contra Pontium & Pontianos, teste Petro Venerabili in lib. 2. de miraculis cap. 13. An Petrus de Fontanis, Bernardi conterraneus, cardinalis tit. S. Marcelli à Callisto creatus anno 1120.

b *Excellentiæ* nomine Bernardus cardinales compellare solet, ut in epistolis 306 & 381. aliquando *Sanctitatis*, epistola 306. *Excellentiæ* titulum tribuit etiam regibus epistola 45. num. 1. item Papæ epistola 349. immo episcopis epistola 65

c Gebuinum *moribus & litteratura conspicuum* vocat Hildebertus in epistola 53. Ejusdem eloquentiam & sapientiam prædicat Nicolaus Claravallensis in epistola 5. ubi ejus sermonem memorat in illud Evangelii, *Si filius vos liberaverit*, &c. Sermonum ipsius volumen exstat in Bibliotheca Victorina. Hic est ille cantor Trecensis, cujus flores petis Johannes Saresberiensis epistola 96. Confer Petrum Venerabilem in lib. 2 epistolis 14. & 35.

d Variant in hoc titulo mss. Colbertinus num. 1480 & Compendiensis habent, *ad eum item Aimericum*; alii tres Colbertini, *ad eumdem*, ut id referatur *ad Petrum Diaconum*. quod præferendum, ob libros petitos in superiori epistola num. 1. & in hac num. 5.

e Ita fere Augustinus in epistola quondam 7. nunc 143. num. 5.

lectione veritatis, amplectitur & comprehenditur A cum omnibus sanctis longitudo, latitudo, sublimitas & profundum, hoc est æternitas, caritas, virtus & sapientia. Et hæc omnia Christus. Æternitas est, quia *hac est vita æterna, ut cognoscant te verum Deum, & quem misisti Jesum-Christum.* (Joan. 17. 3.) Caritas est, quia Deus est: *Deus enim caritas est.* (1. Joan. 4. 16.) Est & *Dei virtus.* & *Dei sapientia.* Sed quando hæc erunt? quando videbimus eum sicuti est? Quando amabimus eum prout est? Nam *exspectatio creaturæ revelationem filiorum Dei exspectat. Vanitati enim creatura subjecta est non volens.* (Rom. 8. 19.) De qua universali vanitate inest nobis & velle laudari, cum simus vituperabiles; & nolle laudare quos scimus esse laudabiles. (Vanitas laudis humanæ) Sed & hoc B vanum est, quod nostra plerumque ignorantia & tacetur quod est, & prædicatur quod non est. Quid ad ista dicemus, nisi quia *vani filii hominum, mendaces filii hominum in stateris, ut decipiant ipsi de vanitate in idipsum?* (Psal. 61. 10) Laudamus [a] mendaciter, delectamur inaniter, ut & vani sint qui laudantur, & mendaces qui laudant. (a al. Laudamur.) Alii adulantur, & ficti sunt; alii laudant quod putant, & falsi sunt; alii utrorumque præconiis gloriantur, & vani sunt. Solus sapiens qui cum Apostolo dicit: *Parco autem ne quis me existimet supra id quod videt in me, aut audit aliquid ex me.* (2. Cor. 12. 6.)

4. Hæc interim vobis nimis festine, & ob hoc minus festive exaravi potius quàm dictavi, ac fortassis C loquacius quam debui, sed omnino veracius non potui, prout sapui. (Famæ incertæ non temere credendum) Sed ut inde sumat epistola finem, unde sumpsit exordium; nolo vos de me incertæ famæ nimis credulum esse: quæ, ut optime nostis, sæpe in sua solet utrobique falli sententia; & de laude videlicet, & de vituperatione. Probate, si placet, & æstimate, quatenus amor vel favor vester & justus, & eo sit amplius amico gratus, quo pro meritis moderatus: ut cum laus de gravitate judicii, non mendacio processerit vulgi, & si minus honoris, minus quoque conferat & oneris. Est certe quod me magis, quantuluscumque sum, facit esse vestrum; quod videlicet in rebus Dei strenue sincereque (ut aiunt) pro vestra D vice versamini. Hoc ut semper de vobis vere dicatur, semper in vobis vere inveniatur.

5. Librum quem quæsistis ad transscribendum, habetis. (Opuscula à Bernardo scripta.) Opuscula nostra quæ requiritis, & pauca sunt, & nihil est in eis omnino, quod vestro studio dignum putem. Tamen quia melius judico mihi, nostrum culpari ingeniolum, quam voluntatem; & periclitari apud vos potius imperitiam, quàm obedientiam: quæ horum, & quo vobis placet ut mittam, scripto nobis per præsentem nuntium significate: ut quæ modo penes me non sunt, ab his qui habent ea requiram, & dirigam quocumque mandaveritis. Et ut sciatis quid petatis, scio me scripsisse libellum, qui in- E scribitur, de Humilitate: & quatuor homilias in laudibus Virginis Matris (nam hunc habet titulum) super illum videlicet locum Evangelii apud Lucam, ubi dicitur, *Missus est Angelus Gabriel.* (Luc. 1. 26.) necnon & Apologiam ad quemdam amicum nostrum [a]: ubi aliqua disserui de Cluniacensibus, & nostris, id est Cisterciensibus, observantiis. Sed & paucas ad diversos epistolas dictavi. Aliqui fratres ex his qui me coram audiere loquentem, suo stilo exceperunt, & penes se retinent. Utinam, quod minime spero, nostra vobis in aliquo possit esse officiosa rusticitas.

a Guillelmum scilicet S. Theoderici abbatem, quæ Apologia legitur hic in tomo 4.

b De hac legatione nihil lego apud Marlotum. Fortè directa est Honorio ad obtinendum pallium pro Rainaldo de Martiniaco, qui ad sedem Remensem ex Andegavensi translatus est anno 1124. Sed aliud negotium innuit epistola sequens.

Ad Eumdem.

EPISTOLA XIX.

(Circ. ann. MCXXVII.)

Commendat Remenses legatos.

TEmpus est, ut promissum exigam: utque probem ne forte frustra de vobis semper confisus sim, ex quo vestram & notitiam merui, & amicitiam. Mihi siquidem vos præstitisse confidite, quicquid opis vestræ isti Remenses legati [b] præsto sibi esse persenserint. Non quia me tanti putem, hæc audeo, sed quia vos promisistis: utrumne digne, vos videritis.

B Ad Haimericum cancellarium, Unde supra.

EPISTOLA XX.

(Circ. ann. MCXXVII.)

Viro illustri domino Haimerico sanctæ Romanæ Sedis Cancellario, frater Bernardus de Claravalle salutem & orationem.

QUia semel cœpi, loquar, & loquar ad vos: eroque importunus, sed importunus caritatis, sed veritatis, sed justitiæ. Nam etsi tanti non sum, ut Romæ habeam propria negotia; nulla tamen quæ Dei esse constiterit, à me duco aliena. Quapropter si C veræ id mihi gratiæ apud vos manet quod multorum habet opinio, liceat illud obsecro Legatis domini Archiepiscopi Remensis in præsenti negotio experiri. Nil quippe eos, nisi quod justum est, perferre vel quærere suspicamur.

Ad Matthæum [c] Legatum.

EPISTOLA XXI.

(Sub finem anni MCXXVII.)

Excusat se perbelle, quod vocatus ad negotia tractanda, non accesserit.

1. FUit quidem parere paratum cor meum, sed non æque & corpus meum. Sævientis siquidem acutæ D febris exusta ardoribus, & exhausta sudoribus, non valuit sufficere spiritui prompto caro infirma. Volui ergo, sed prævolanti voluntati obstitit ea quam dixi occasio. Quæ an justa sit, ipsi judicent amici nostri, qui me omni exclusa excusatione, obedientiæ retibus circumclusum, quotidie de claustro ad civitates pertrahere moliuntur; simulque attendant istam me occasionem non fallaciter adinvenisse, sed graviter pertulisse: ut vel nunc experiantur, quia non est consilium contra consilium Domini. Quibus si ego respondissem, *Exui tunicam meam, quomodo induam illam? Lavi pedes meos, quomodo inquinabo illos?* (Cant. 5. 3.) profecto indignarentur. Nunc autem divino aut succen- E seant, aut acquiescant judicio, quo factum est, ut etsi velim, non valeam proficisci.

2. Sed grandis, inquiunt, fuit causa, gravisque necessitas. (Bernardi modestia & silentii amor.) Quærendus ergo fuerat qui grandibus diffiniendis fuisset idoneus. Si me talem putant, ego me talem non esse nequaquam puto, sed scio. Denique sive grandia sint, sive parva, ad quæ me ita perurgent; ego causam non habeo. Quæro siquidem: Facilia sunt an difficilia, quæ ad perturbandum amicum silentium tantopere imponere curatis amico? Si facilia, absque me possunt fieri; si difficilia, per me non possunt effici. Nisi forte tanti æstimor, cui grandia & impossibilia reserventur, tamquam ea ego possim, quæ nemo alius facere potest. Quod si ita est: Domine Deus meus quomodo tuum de me solo frustratum est judicium, ponens sub modio lucernam, quæ poterat lucere super candelabrum; &, ut apertius loquar, tentans me facere monachum, & vo-

c Matthæus, ex canonico Remensi monachus Cluniacensis apud S. Martinum de Campis, dein Cardinalis & episcopus Albanensis, vir miræ sanctitatis ex Petro Venerabili, is est ad quem hæc epistola scripta est instante Concilio Trecensi anno 1128, ex sententibus Notis.

lens abſcondere in tabernaculo tuo in die malorum, hominem neceſſarium mundo, ſine quo Epiſcopi non poſſunt ſua pertractare negotia? Sed & hoc mei mihi neceſſarii præſtiterunt, ut nunc quoque videar loqui turbatus homini, cujus numquam niſi ſerenus & cum omni jucunditate ſoleo recordari. Vos tamen, (vobis dico Pater,) noveritis, quia paratus ſum, & non ſum turbatus, ut cuſtodiam mandata veſtra. Veſtræ autem indulgentiæ erit parcere mihi, ubi parcendum decreveritis.

* al. Humbaudum.

Ad HUMBALDUM * Lugdunenſem archiepiſcopum & Legatum.

Ante ann. MCXXVIII.

EPISTOLA XXII.

Cauſam Epiſcopi Meldenſis commendat.

Reverendiſſimo Domino & Patri ſuo HUMBALDO Lugdunenſi archiepiſcopo, Romanæ Sedis legato, frater Bernardus Claræ-vallis abbas, ſi quid poteſt peccatoris oratio.

* Burchardus V. Notas.

DOminus Epiſcopus Meldenſis * cum accepit litteras veſtras, forte tunc ad nos viſitandi gratiâ veniebat. Cumque jam è domo noſtra reſcribere pararet, ſuis noſtras tamquam veſtri familiaris litteras jungere curavit, ſuo ſperans negotio profuturas. Cui cum non poſſem negare quod vellet, id ſolum veſtræ reverentiæ familiariter breviterque intimandum putavi: quia ſi adverſus Epiſcopum quærentem quæ ſunt Jeſu Chriſti, homines ſeipſos amantes, & quæ ſua ſunt quærentes audieritis, hoc nec veſtræ congruit dignitati, nec officio.

* al. Hatonem. V. Notas.

Ad ATTONEM * Trecenſem epiſcopum.

Circ. ann. MCXXVIII.

EPISTOLA XXIII.

Attonem Epiſcopum, qui in morbo mortem cogitans, omnia ſua diſtribuerat in pauperes, reſtitutum valetudini ſolatur, & laudat.

Pauperi Epiſcopo pauper Abbas, paupertatis conſequi præmium, quod eſt regnum cælorum.

1. LAudarem vos, & jure laudarem, ſi non me revocaret illa ſententia, *Neminem laudaveris in vita ſua.* (Eccli. 11. 30) ſiquidem rem laude dignam egiſtis; ſed ei laus adſcribenda eſt, à quo accepiſtis & velle, & perficere, quod merito laudaretur. (Deus in ſanctis glorioſus.) Deum ergo per vos, & in vobis operantem glorificamus, qui tantum ad hoc in vobis voluit glorificari, ut & vos redderet glorioſum. Qui nimirum cum ſit mirabilis in majeſtate ſua, etiam in Sanctis ſuis glorioſus apparere dignatur, ne ſolus habeat gloriam. Ipſe nempe licet ſit ſibi ſufficiens ad omnem magnificentiam, quærit tamen gloriam & in Sanctis, non ut augeat ſibi, ſed ut ſuis communicet. Novit autem qui ſunt ejus: ſed nobis non facile innoteſcunt, niſi cum ipſe revelare dignabitur. Scimus ſane de qualibus ſcriptum eſt: (Pſal. 72. 5.) *In labore hominum non ſunt, & cum hominibus non flagellabuntur.* Et quia vobis hæc ipſa ſententia non congruat, nihilominus modo cognoſcimus. Scriptum quoque eſt: (Prov. 3. 12. Flagella amoris Dei indicia.) *Quem diligit Dominus corripit, flagellat autem omnem filium quem recipit.* Flagellatum video & emendatum, & aliud ſuſpicer quàm unum eſſe ex filiis? Porro correctionis veſtræ clarum ſatis inſigne tenemus, ipſam nunc paupertatem veſtram. (Inſigne correctionis Paupertatis.) Nobilis revera titulus paupertatis, quam ipſe Deus ore commendans prophetico: (Thren. 3. 1.) *Ego ſum*, ait, *vir videns paupertatem meam.* Super omnes regios theſauros hic vos titulus nobilitat amplius, & reddit illuſtrem. (Paupertatis elogium.)

2. Scio me ex Scriptura commemoraſſe ſuperius, (VI.) non eſſe laudandum hominem in vita ſua. Verum quomodo me poſſum cohibere à laude illius, qui poſt aurum abire jam deſiit, & ſperare contempſit in pecuniæ theſauris? (Eccleſ. 31. 9.) De quali nimirum viro Scriptura ſic loquitur: *Quis eſt hic, & laudabimus eum? fecit enim mirabilia in vita ſua.* An fortaſſe non eſt quidem laudandus homo in vita ſua, quæ tentatio eſt ſuper terram: nec ideo tamen laudandus non eſt, cum mortuus peccato vivit Deo? (An quis in vita laudandus.) Vana quidem laus & ſeductoria, quâ laudatur peccator in deſideriis animæ ſuæ, in quo qui me beatificat, in errorem inducit: ſed non idcirco prædicanda, & multum commendanda non erit illius vita, qui dicere poteſt: *Vivo autem jam non ego, vivit verò in me Chriſtus.* (Galat. 2. 20.) Cum ergo laudatur homo in quo jam vivit non ipſe, ſed Chriſtus; non in ſua laudatur, ſed in Chriſti vita: ac per hoc non laudatur contra ſententiam, quæ prohibet hominem laudari in vita ſua.

3. Cur denique dignus meis laudibus non erit, quem ſui quoque nominis Deus laude dignatur, dicente David: *Pauper & inops laudabunt nomen tuum?* (Pſal. 73. 21.) Laudatur Job, quod ſua patienter amiſit: & non laudabitur Epiſcopus, qui & libenter dimiſit, & liberaliter diſtribuit? Non exſpectavit mortem, (Laudabilior in vivis quàm à morte eleemoſyna.) quando jam nec dare, nec retinere in ſua haberet poteſtate: quod utique multi faciunt, quorum videlicet teſtamentum non niſi in mortuis confirmatur: ſed adhuc inter ſpem vitæ metumque poſitus mortis, vivens libenſque diſperſit & dedit pauperibus, ut juſtitia ejus maneret in ſæculum ſæculi. (Pſal. 111. 9.) Numquid & pecunia manſura ſimiliter erat in ſæculum ſæculi? Bona ergo recompenſatio juſtitiæ pro pecunia, quando pro eo quod teneri non poterat, id reſtitutum eſt quod feliciter maneat in æternum. (Eleemoſynæ fructus, perfectio.) Melior eſt enim incomparabiliter juſtitia, quàm pecunia, quod illa ditet & repleat arcam, hæc animam. Denique ſacerdotes Dei induuntur juſtitiâ, & multo utique decentius & ditius, quàm auro vel ſerico.

4. Sed gratias Deo, qui jam harum rerum in vobis gloriæ tranſitoriæ glorioſum eſt operatus contemptum, dum de animæ periculo ſaluberrimum incuſſit metum. (Cur Deus ſæpe immittat morbos, &c.) O mira circa vos divina clementia! Mortem intentavit, ne inferret: formidare vos voluit, quam vos noluit experiri. Cum hoc fecit, quid effecit, niſi ne veſtra vobis eſſent cariora quàm vos? Inter medullas artuum febris acuta ſæviebat, & tardante ſudore, cruciatus vehemens in dies ingraveſcebat. Cumque jam foris membris frigeſcentibus calor moleſtiſſimus introrſum ſe colligens, exhauſta longa inedia viſcera depaſceret, pallidæ interim mortis ante oculos triſtis verſabatur imago. Et ecce tamquam de ſupernis vox emiſſa divinitus inſonuerit, *Ego ſum, ego ſum qui deleo*, non te, ſed *iniquitates tuas*; (Iſai. 43. 25.) mox ubi ſacerdos Dei, ut pauper moreretur, ſua omnia pauperibus erogavit, cœperunt ſubito de intimis deſperati jam ſudoris inopinati fontes erumpere; ſicque animæ pariter & corporis ſuo ordine ſalus utraque procedens, liquido monſtravit in vobis adimpletum quod in Scriptura ſua pollicetur Deus: *Ego occidam, & ego vivere faciam; percutiam, & ego ſanabo, & non eſt qui de manu mea poſſit eruere.* (Deut. 32. 39.) Percuſſit carnem, ut anima ſanaretur: occidit avaritiam, ut juſtitiæ viveretis. Sic vivificato & ſanato, quid ſperandum eſt, niſi ut jam non ſit qui vos de manu Dei poſſit eruere? ſi tamen evangelicum illud conſilium obſervare non negligitis: *Ecce ſanus factus es, jam noli peccare, ne deterius aliquid tibi contingat.* (Joan. 5. 14.) Quod videlicet idcirco præmonet pius Pater, quia non vult ut contingat: quippe qui non vult mortem peccatoris, ſed magis ut convertatur & vivat. Et merito. Quæ enim utilitas in ſanguine peccatoris? non enim infernus confitebitur Deo, neque mors laudabit eum: ſed vos qui vivitis, benedicitis Domino, & dicitis, *Non moriar, ſed vivam, & narrabo opera Domini.* (Pſal. 117. 17.) & illud: *Impulſus everſus ſum ut caderem, & Dominus ſuſcepit me.* (Ibidem 13.)

Ad Magistrum GILLEBERTUM [a] Universalem, episcopum Londoniensem *.

* Lond.

Circ. ann. MCXXX.

EPISTOLA XXIV.

Laudat Gilbertum, quod factus episcopus paupertatem colat.

LOnge satis exiit sermo quem fecisti, & magnum dedit suavitatis odorem, ad quoscumque potuit pervenire. Exstincta est avaritia; cui non suave redoleat? Caritas regnat; cui dulce non sapiat? quando hoc cognoscunt omnes, quia vere sapiens sis, qui sapientiæ hostem maximum contrivisti: hoc certe & B tuo sacerdotio dignum, & nomine. Tali profecto decebat specialem * tuam philosophiam clarescere testimonio, hoc præclara illa tua studia fine compleri. Vera illa & indubitata sapientia est, quæ turpia lucra contemnit, & indignum sibi judicat eodem cum idolorum servitute contubernio frui. Non magnum fuit Magistrum Gillebertum episcopum fieri: sed episcopum Londoniensem pauperem [b] vivere, id plane magnificum. Nec enim tanto nomini quicquam augere gloriæ potuit sublimitas dignitatis: auxit autem plurimum humilitas paupertatis. Pauperiem æquo animo ferre, virtus patientiæ est: sponte appetere, sapientiæ laus est. Laudatur denique & admirabilis prædicatur, qui C post aurum non abiit: qui vero & abjecit, plus nihil merebitur? Nisi quod vigil ratio mirandum minime ducit, si sapiens sapienter agit, & ille sapiens qui in cunctis hujus mundi sapientium litteris & studiis ludens, omnem quoque studuit & potuit divinam quodammodo revocare & renovare scripturam. Quid enim? Dispersisti, dedisti pauperibus, sed pecuniam. Quid vero pecunia est ad illam quam pro ea commutasti justitiam? *Justitia*, inquit, *ejus manet in sæculum sæculi.* Num ita & pecunia? Quæstuosum sane honestumque commercium, illam quæ præterit, pro illa dare quæ permanet. Sic semper tibi negotiari detur, bone & omni laude prosequende Magister. Superest D ut laudabile principium condignum consequatur finem, & cauda hostiæ [c] capiti conjungatur. Benedictionem tuam libenter accepimus, præsertim quod tanta tuæ hujus perfectionis fuerit cumulata jucunditate. Latorem epistolæ, etsi pro seipso satis commendabilem, tamen etiam pro me vestræ magnificentiæ esse cupio commendatum. Est siquidem mihi pro sua honestate & religiositate carissimus.

* al. Spiritalem.

Psal. 111. 9.

Ad HUGONEM [d] Rotomagensem archiepiscopum.

Ann. Chr. MCXXX.

EPISTOLA XXV.

Hortatur Hugonem, ut apud suos Rotomagenses patiens simul ac pacificus esse studeat: zelum quoque discretione moderetur.

1. SI diei malitia invalescit, non prævaleat; si turbat, non perturbet. Mirabiles elationes maris, sed mirabilior in altis Dominus. Benigne, si non dissimulas, egit tecum usque adhuc superna miseratio, Pater illustris. Provida namque dispensatione, non prius præfectus es malis, quam sociatus bonis, quo- A rum consortio & exemplo bonus fieres, & sic postmodum etiam inter malos vivere bonus posses. Et quidem inter bonos bonum esse, salutem habet; inter malos vero, & laudem. Illud tantæ facilitatis est, quantæ & securitatis: hoc tantæ virtutis, quantæ & difficultatis. Quale nempe est illud, tangere picem, & non inquinari ex ea; in igne sine læsione versari, & in tenebris absque caligine? Palpabant quondam tenebras Ægyptii, cum tamen de populo Dei Scriptura dicat: *Ubicumque Israël erat, lux erat.* Erat David verus Israëlita, & ideo caute dicebat se habitare non in Cedar, sed *cum habitantibus Cedar*, tamquam qui semper habitaret in lumine, licet ipsi fuerit cum B habitantibus Cedar corporalis cohabitatio. Unde & arguit quosdam non veros Israëlitas, quod commixti inter gentes didicerint opera eorum, & factum sit illis in scandalum.

Inter malos bonum esse ut difficilius, ita laudabilius.

Exod. 10. 23.

Psal. 119. 5.

Psal. 105. 35.

2. Dico ergo: sufficiebat tibi apud Cluniacenses custodire innocentiam, sicut scriptum est, *Cum viro innocente innocens eris.* Porro apud Rotomagenses * opus est patientia, quemadmodum docet Apostolus: *Servum Dei*, inquiens, *non oportet litigare, sed magis patientem esse ad omnes*; nec solum patientem, qui nolit vinci à malo, sed & pacificum, qui vincat in bono malum: alterum, ut malos portes; alterum, ut & quos sustines, sanes. In patientia tua possides animam C tuam: sed sis etiam pacificus, ut & commissas tibi possideas. Quæ tanta gloria quàm dicere posse: *Cum his qui oderunt pacem, eram pacificus?* Esto ergo patiens, quia es cum malis: esto pacificus, quia præes malis. Habeat caritas zelum, sed adhibeat pro tempore modum severitas. Censura quidem numquam remissa, intermissa tamen plerumque plus proficit. Vigor justitiæ semper fervidus, sed numquam præceps. Sicut non omne quod libet, licet: sic non omne quod licet, statim etiam expedit. Hæc melius me ipse nosti, ideoque supersedeo. Orari pro me instanter postulo, quia incessanter pecco.

Psal. 17. 26.

* al. Rotomagum.

2. Tim 2. 24.

Luc 21. 19.

Psal. 119. 7.

Ad GUIDONEM Lausannensem * episcopum.

* al. Lausenensem. Lausanne apud Helvetios

Circ. ann. MCXXX.

EPISTOLA XXVI.

MAnum [e] vestram misistis ad fortia; opus est fortitudine. Speculator domui Israël factus estis; opus est prudentia. Sapientibus & insipientibus debitor estis, opus est justitia. Postremo maxime temperantia opus est: ne qui aliis prædicat, ipse (quod absit) reprobus fiat.

Ad ARDUTIONEM † Gebennensem * electum.

† al Ardutiü de Fou .guy. * Geneve.

Circ Ann. MCXXXV.

EPISTOLA XXVII.

E *Monet, ut electionem suam divinæ gratiæ tribuat, eique sedulo deinceps cooperari studeat.*

CRedimus electionem tuam esse à Deo, quam tanto cleri populique consensu fuisse celebratam accepimus. Gratulamur gratiæ ejus, ne dicam meritis tuis: quoniam ne tibi plusquam oportet, blandiamur, non ex operibus justitiæ, quæ fecisti, sed secundum suam misericordiam hoc fecit tibi. Si secus tu (quod absit) sapis; erit exaltatio in ruinam. Si

a Sic dictus, quòd *in cunctis hujus mundi sapientium litteris luderet*, seu excelleret, ut hoc loco scribit Bernardus. Fuit ante pontificiam dignitatem canonicus Autissiodorensis, de quo Necrologium ejus ecclesiæ: *II. Id. Augusti obiit venerabilis memoriæ magister Gislebertus, veteris & novi Testamenti glossator eximius, hujus ecclesiæ canonicus, postmodum verò Londoniensis episcopus factus: qui præter cetera quæ ecclesiæ nostræ ex Anglia transmiserat ornamenta, octoginta duas libras eidem ecclesiæ contulit*, &c. Londoniensi ecclesiæ præfuit ab anno 1128. ad 1133.

b Avaritiam (sic suos hominum judicia) id in Gisleberto imputavit Henricus Huntindoniensis in epistola de contemtu mundi, edita in Spicilegii tomo 8.

c Parœmia Bernardo familiaris ad significandam perseverantiam, ex Levitici 3. 7. Notæ fusiores ad epistolam 75 Petrus Cellensis in lib. 5. epistola 8 *Cave caudam, cùm tam omnis laus, quàm omne vituperium in cauda, id est in fine terminetur.*

d De ejus electione, quæ anno 1130. facta est, exstat Cleri Rotomagensis epistola ad Honorium Papam II. in Spicilegii tomo 3. pag. 151. ubi hæc verba: *Elegimus electione communi filium nostrum Hugonem, abbatem Radingensem, nobis in Pontificem.* Fuerat is monachus primum Cluniaci, dein abbas primus Radingæ in Anglia, diœcesis Salesberiensis. Unde in iisdem litteris subditur: *Super hoc quæsivimus assensum domini nostri Henrici Regis Anglorum, & obtinuimus, ab episcopo quidem Salesberiensi, sub cujus manu abbatis officio fungebatur, nobis eum reddi liberum & absolutum quæsivimus, & cum libertate suscepimus*, &c. Ejus electionem ad annum 1130. refert Ordericus, in fine libri 12. his verbis. *Eadem anno Hugo Ambianensis, monachus Cluniacensis, abbas Radingensis, factus est archiepiscopus Rotomagensis.* Quantum sedulitatis Innocentio II. exhibuerit, docet idem auctor in lib. 13. pag. 900

e Eadem verba leguntur in epistola tertia Nicolai Claravallensis in persona Bernardi ad Episcopum Lucanum, infra post epistolas Bernardinas.

autem cognoscis gratiam, vide ne in vacuum acceperis. Bonas fac de cetero vias tuas, & studia tua, & ministerium sanctum: si vitæ sanctitas non præcessit, sequatur saltem. Tunc vere fatebimur te præventum in benedictionibus dulcedinis, tibi de bonis meliora sperantes. Exultabimus & lætabimur, quod fidelis servus & prudens constitutus sit super familiam Domini: futurus ex hoc filius felix & potens, super omnia bona Patris constituendus. Alioquin si alnorem quàm meliorem esse delectat, non præmium, sed præcipitium exspectamus. Optamus & oramus ne hoc contingat, parati, si opus est, obvias manus apponere; & pro nostro exiguo posse, juvare ad id potius quod decet & expedit.

Ad EUMDEM jam episcopum.

Ann. CHR. MCXXXV.

EPISTOLA XXVIII.

Interim hortatur, ut dignitatem, quam sine meritis præcedentibus obtinuit, saltem subsequentibus ornet.

1. PRæbet audaciam caritas, ut fiducialius loquar tibi. Cathedra, carissime, quam nuper sortitus es, hominem multorum expetit meritorum: quæ in te aut nulla, aut non quantum satis est, præcessisse dolemus. Siquidem & facta tua, & studia tua præterita in nullo prorsus visa sunt episcopali convenire officio. Quid tamen? Non potest Deus de lapide hoc suscitare filium Abrahæ? non potest facere Deus, ut quem prævenire debuerant bona, vel subsequantur? quod utique & libentius accipimus, si contingat. Nescio enim quo pacto plus placebit subita hæc mutatio dexteræ Excelsi, quàm si vitæ prioris merita suffragarentur. Dicemus nempe, quia à Domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris. Sic Paulus ex persecutore doctor gentium factus est; sic Matthæus de telonio vocatus, sic Ambrosius de palatio assumptus est; iste ad episcopatum, ille ad apostolatum. Sic aliós quamplures novimus de vita & habitu sæculari utiliter extitisse promotos. Denique nonne multoties ubi superabundaverunt delicta, videtur superabundare & gratia?

Mutatio de malo in bonum jucunda.

2. Et tu igitur, carissime, his atque hujusmodi animatus exemplis, præcinge sicut vir lumbos tuos, bonas facito deinceps vias tuas, & studia tua: quatenus novissima tua antiqua sopiant, & delicta juventutis tuæ deleat vespertina correctio. Paulum imitari curato in honorificando ministerium tuum. Honorificabis autem gravitate morum, maturitate consiliorum, actuum honestate. Hæc sunt quæ officium episcopale maxime nobilitant & ornant. Omnia fac cum consilio, nec tamen omnium aut quorumcumque, sed tantum bonorum. Bonos in consilio, bonos in obsequio, bonos habeas contubernales, qui vitæ & honestatis tuæ & custodes sint, & testes. In hoc enim te bonum probabis, si testimonium à bonis habueris. Sint pietati vestræ commendati pauperes fratres nostri, qui circa vos sunt. Alpenses, illi de Bono-monte *, & illi de Altacumba †. In his experiemur quanta vobis de nobis cura sit.

Rom. 11. 13. Episcopalis officii ornamenta & familiares.

* Bonimontis, Ord. Cist. diœc. Gebennens. fund. ann. 1131. † Hautecombe, ejusd. Ord. in ead. diœc.

Ad STEPHANUM Metensem episcopum.

Circ. ann. MCXXVI.

EPISTOLA XXIX.

Congratulatur Stephano de pace ecclesiæ reddita, idque non nisi unius Dei beneficio tribuendum.

STEPHANO [a] Metensis ecclesiæ Dei gratia strenuo ministro; ejus in Christo humiles fratres de Clara-valle, salutem, & orationem.

EX quodudum, si recolitis, nostræ vos fraternitati dignanter sociastis, nostris vos orationibus humiliter commendastis; semper solliciti fuimus (ut debuimus) aliquid scire de esse vestro; & eventus vestros crebro sciscitari studuimus à quibus potuimus, desiderantes jugiter & orantes vos prosperari in Dei opere ad quod assumptus fueratis, & gressus vestros dirigi in semitam mandatorum ipsius. Benedictus itaque Deus, qui non amovit orationem nostram, & misericordiam suam à vobis; lætificans utique nos per hunc venerabilem fratrem Guillelmum, cujus profecto nos non minus verbis, quam nostris credimus oculis de vestra sospitate & prosperitate ac pace per vos Ecclesiæ reddita. Congratulamur vobis: sed damus gloriam Deo, scientes quod estis, & quod potestis, ipsius non vestrum esse. Quod & vos semper sentire in vobis amicabiliter admonemus: ne nihil esse, & posse incipiatis si quid aliter sapitis, & vestris (quod absit) meritis vel viribus quippiam horum adscribitis. Alioquin verendum, ne convertatur pax vestra in perturbationem, & prosperitas in adversitatem, sic nimirum illo juste judicante, qui ut humilibus gratiam dare, ita & superbis resistere consuevit: qui & non solum cum sancto sanctus, sed & cum perverso perversus, in Psalmo legitur; nec tantum faciens pacem, sed & creans malum, per Prophetam describitur.

Gratiam Deo subtrahit ingratitudo & de se præsumentibus.

Psal. 17. 26. Isa. 45. 7.

Ad ALBERONEM primicerium [b] Metensem *

* 7. Nov.

Circ. ann. MCXXVI.

EPISTOLA XXX.

Negotium quoddam, quod Albero urgebat, ex Dei beneplacito perficiendum monet, non tam requirens datum, quam fructum.

Honorabili viro ALBERONI, Dei gratia Metensis ecclesiæ Primicerio, Fratres qui in Claravalle qualicumque obsequio serviunt Deo, salutem & orationem.

FIdelem curam vestram in his quæ Dei sunt, etsi jam olim & audieramus & videramus; sed nunc in nobis ipsi experiendo persensimus. Ceterum cum in his quæ nuper a nobis missi fratres, vestro quidem consilio, suggesserunt Episcopo, & vestram benevolentiam, & ipsius Episcopi promptum teneamus assensum: quia tamen Dei quoque beneplacitum in omnibus, & his maxime quæ ad eum pertinent, ante omnia & super omnia necesse est nos & inquirere, & custodire; idcirco ad comprobandum certius quid ipse de hac re potius velit, rem sicut inter Episcopum monachosque convenerat, vestra utique industria mediante & ordinante qualiter fieri deberet, & hortante ut celeriter, & juvante ut honorabiliter fieret; non quidem omittendam, sed usque post messionem, tum pro vestra, tum pro temporis opportunitate exspectanda, necessario intermittendam esse putavimus. Jam vero tunc, si & Episcopi voluntas in eodem perstiterit, & vobis nihilominus idipsum æque ut modo placuerit: tali conjectura Dei quoque esse consilium securius confidentes, speramus nos vestræ utriusque devotioni juxta quod diffinitum erat, satis esse facturos. Arbitramur enim acceptum esse Deo, si quantum in nobis est, nemini oneri esse studuerimus: ne non tam fructum, quàm datum in hoc ejus negotio requirere (quod absit) videamur; & præcipue vestris non majoribus atque instantioribus occupationibus sub hujus rei occasione importunius ingerere, & molestos, cum necesse non est, vobis exhibere; & hoc gratum non esse Deo, & nostris scimus moribus non congruere.

a Hic anno 1120. ejecto Adalberoni, ejus nominis quarto Metensium Episcopo, subrogatus est, ut lego in brevibus Annalibus cœnobii S. Vincentii Mettensis ad cyclos Paschales adjunctis, in quibus Stephanus anno 1163. obiisse memoratur, 3. *Kal. Januarii*. De eo graves Bernardi querelæ in epistolis 177. & 178. De pace, cujus hic mentio, lege historiam Laurentii de Leodio, Spicilegii tomo: 12. pag. 318. & 319.

b Quatuor hujus nominis invenio hac dignitate per ea tempora præditos: hæc epistola videtur directa secundo, qui postea archiepiscopus Trevirensis, Bernardi amicus, in cujus gratiam Bernardus scripsit epistolas 176. & seqq. Vide alias Notas.

Ad Hugonem Comitem [a] Campaniæ, Militem Templi factum.

An. Chr. MCXXV.

EPISTOLA XXXI.

Hugoni gratulatur ob susceptam militiam sacram; & beneficiorum memoriam promittit.

SI causa Dei factus es ex Comite miles, & pauper ex divite; in hoc profecto tibi, ut justum est, gratulamur, & in te Deum glorificamus, scientes quia hæc est mutatio dexteræ Excelsi. Ceterum quod tua jucunda præsentia nobis ita nescio quo Dei est subtracta judicio, ut ne interdum quidem videre te valeamus, sine quo numquam, si fieri posset, esse vellemus: æquanimiter, fateor, non portamus. Quid enim? Possumusne oblivisci antiqui amoris, & beneficiorum quæ domui nostræ tam largiter contulisti? † Utinam ipse pro cujus amore fecisti, in æternum non obliviscatur Deus. Nam nos, quantum in nobis est, minime prorsus ingrati, memoriam abundantiæ suavitatis tuæ mente retinemus, & si liceret, opere monstraremus. O quam libenti animo & corpori tuo pariter & animæ providissemus, si datum fuisset, ut simul fuissemus! Quod quia non est, restat ut quem præsentem habere non possumus, pro absente semper oremus.

† V. Notas.

Ad Abbatem sancti Nicasii Remensis †.

† Joranum de quo v. Notas.

Circ. ann. MCXX.

EPISTOLA XXXII.

Abbatem ob discessum & transitum Drogonis monachi ad aliud monasterium, consolatur, & ad patientiam hortatur.

1. QUanto affectu tibi condoleam, scit ille qui nostros omnium dolores in corpore suo tulit. Quam libenter tibi, si scirem, consulerem; si possem, succurrerem: tam efficaciter ipse mihi qui omnia scit, & omnia potest, in cunctis meis necessitatibus consulat & succurrat. Si frater Drogo de sua discessione me consuluisset, absit ut consentirem: si post discessionem ad nos divertisset, absit ut susciperem. Denique, quod solum potui, ad Abbatem qui eum suscepit, nostras mox (sicut scis) pro eo litteras [b] misi. Et nunc super hoc quid tibi ultra possum facere, Pater? Jam vero quantum ad te pertinet, optime mecum novit sanctitas tua, perfectos solere viros non solum in spe, sed & in tribulationibus gloriari, consolante eos Scriptura, & sic loquente: *Vasa figuli probat fornax, & homines justos tentatio. Juxta est Dominus his qui tribulato sunt corde.* &, *Per multas tribulationes oportet nos introire in regnum cælorum.* &, *Omnes, qui pie volunt vivere in Christo, persecutionem patiuntur.* Nec idcirco tamen immerito his quos in anxietate positos videmus, amicis nostris compatimur, quibus utique dum exitum ignoramus, defectum metuimus: quoniam quidem sicut sanctis & electis tribulatio operatur patientiam, patientia probationem, probatio spem, spes autem non confundit: sic damnandis & reprobis tribulatio parit è contrario pusillanimitatem, pusillanimitas perturbationem, perturbatio desperationem, & illa interimit.

Electorum est in tribulatione gloriari. — Eccl. 27. 6. — Psal. 33. 20. — Act. 14. 21. — 2 Tim. 3. 12. — Rom. 5. 4. — Tribulationis in bonis & malis dispar effectus.

2. Ne ergo hæc te tam horrenda (quod Deus avertat) demergat tempestas aquæ, ne hujus tam tremendæ abyssi absorbeat profundum, neve urgeat super te tam inexplebilis puteus os suum: sollicite studeat humilis prudentia tua non vinci à malo, sed vincere in bono malum. Vinces autem, spem tuam in Deo fortiter figendo, & rei finem longanimiter exspectando. Et si quidem ille resipuerit, sive ob tui timorem, sive ob suum laborem; bene: sin autem, bonum est tibi humiliari sub potenti manu Dei, & nequaquam velle resistere supernæ dispositioni: quia si ex Deo est, non poterit dissolvi. Conandum est potius tibi, tuæ licet justæ indignationis stimulos illa reprimere sententia, quam quidam Sanctorum in simili fertur causa protulisse. Siquidem instigantibus eum quibusdam fratribus atque increpantibus, cur suum in sui injuriam ab alia susceptum ecclesia fugitivum non requireret? "Nequaquam, inquit. Ubicumque enim est, si bonus est, meus est."

Quomodo vincendum in pace.

3. Fraudulenter tibi & non fideliter consulo, si idipsum à meipso non exigo. Nam cum unus noster non solum religione professus, sed & carne propinquus [*], Cluniaci me invito & susceptus sit, & detineatur: doleo quidem, sed sileo, orans & pro illis ut velint ablatum reddere; & pro illo ut velit sponte redire: sin vero, servans ei vindictam qui facturus est judicium injuriam patientibus, & arguere habet in æquitate pro mansuetis terræ. Fratrem Hugonem de Lausanna ore tuo, & nostro spiritu commonemus non omni spiritui credere, & ne cito moveatur certa pro incertis deserere, sciens diabolum soli semper perseverantiæ insidiari, quam solam virtutum novit coronari: tutiusque esse in ea vocatione qua vocatus est, simpliciter perseverare, quàm sub specie quasi melioris boni, id quidem quod jam cœpit, dimittere, nec ad id quod præsumit, fortassis sufficere.

** Robertus, ad quem epist. 1. — Æquanimitas bona in sustinendis injuriis. — Consilium de non mutando facile cœnobio.*

Ad Hugonem Pontiniacensem [*] abbatem.

** Pontigny, Ord. Cist. in diœc. Antissiod. fundat. 1114.*

Circ. Ann. MCXX.

EPISTOLA XXXIII.

Planius mentem suam perscribit de susceptione Drogonis, & omnem à se sinistram suspicionem depellit.

Dilectissimo suo Domno HUGONI abbati, frater Bernardus de Clara-valle, idem quod sibi.

1. IN nostris prioribus litteris [*] aut ego, quantum ex vestris perpenditur, minus aperte scripsi quod volui; aut vos aliter illas intellexistis quam debuistis. Siquidem quæ vobis de monachi illius susceptione eventura denuntiavi, veraciter ita timui, & adhuc timeo, ut scripsi. Non tamen ad hoc illa vobis prædicere studui, quo vel suaderem, vel consulerem; vel certe ut scribitis, censerem illum debere reddi: quippe qui ipsius jamdudum ferventissimum desiderium novi, & ei potius, quod nunc illud adimpleverit, debeo congratulari. Sed cum à familiarissimo nobis Abbate ejus, & ab Archiepiscopo Remensi [*], nostræ litteræ ad requirendum illum vehementer exigerentur; ut à me, si fieri posset, omnem depellerem suspicionem, tales, prout scivi, dictare curavi, quibus & ipsis satisfacerem, & vos contra eorumdem imminentes calumnias, vobis illas non tacendo, præmunirem. Hæc me ita in illis litteris sensisse vestram sagacitatem vel ex eo advertere posse credidi, quod in fine illarum posuisse me memini, si tamen eo à vobis oculo legeretur, quo à me scriptum fuit. Nam cum denuntiatis malis quæ non immerito vobis metuebam, tandem inferrem; "Quod si hæc omnia pati melius ducitis, quàm illum amittere; mea nihil interest, vos videritis." Aut enim ipsa mea verba sunt hæc, aut proprie ipsa. Cum itaque hoc in fine dixi, quid aliud vobis quàm illa superiora dispensatorie (ut non dicam, simulatorie) à me ita scripta fuisse latenter intimavi?

** exciderunt hæ litteræ. — * n. Radulfo Viridi.*

2. Quod vero scripsistis, me per nuntium eidem monacho de quærenda, si ad nos divertisset, ipsius absolutione privatim insinuasse: veritatem testor, hoc verum non esse. Egone de notissimo mihi monasterio vel jactarem, vel sperarem monachum me posse suscipere, quem nec vos quidem puto sine grandi scandalo posse retinere? Sed esto. Invidebam illum vobis, & mihi attrahere gestiens, aliquid de ejus obtinenda absolutione machinari me posse sperabam sive

Iniquam suspicionem diluit.

a Theobaldi tertius filius: qui Hugo alius censendus est ab Hugone militiæ Templi Magistro, ad quem Bernardi liber de laude novæ militiæ tomo 4. Adi fusiores Notas.

b Priores istæ litteræ exciderunt, ut patet ex epistola sequente, in qua earum quædam verba referuntur.

fingebam. Sed numquid credendum fuit, me hoc A meum consilium ipsi nuntio, quod utique contra suum monasterium excogitaveram, voluisse patefacere? Sed jam, ne quod de nostra erga vos dilectione hucusque credidistis, falso vos credidisse inveniatis; pro vestra (ut video) causa, non saltem æque ut pro mea, immo multo amplius laborandum est mihi, & hoc non quomodo hucusque solebam, ut videlicet nostra unanimitas fortius solidetur, sed ne penitus dissolvatur. Quid dicam vobis? Ego certe nec vobis, nec de vobis tale aliquid credere possem, quale vos sola de me suspicione divinastis. De cetero noverit vestra benignitas, Comitem Theobaldum * nostras pro Humberto litteras jam recepisse, sed necdum suo mihi rescripto quicquam respondisse. Quid super hoc vobis agendum sit, ipsa vos melius pietas docebit, si pie hominis injuste exulantis miseriam pensare non negligitis.

* Theobaldus Comes Campaniæ, v. infr. epist. 37. & seqq.

Ad DROGONEM [a] monachum.

Circ. ann. MCXX.

EPISTOLA XXXIV.

Congratulatur Drogoni, quod ad strictiorem observantiam transierit: hortaturque ad perseverantiam.

1. QUàm non immeritò tui jamdudum non mediocri fueram affectus amore, nunc apparet, dilectissime Drogo. Et ante quidem totum pulcrum, totum erat amabile quod cernebaris: sed ego nescio quid allud de te supra id quod videbam aut audiebam ex te, excellentiori dignum veneratione præsenseram. Numquid forte cælestis Sponsi, cujus nunc arctius castis te amplexibus impressisti, jam tunc vocem audieras dicentis ad pudicissimam turturem suam animam tuam: *Tota pulcra es amica mea, tota pulcra, absque eo quod intrinsecus latet?* Quid fecisti? Quis hoc crederet? Sanctum te ac religiosissimum tota civitas personabat, ita ut nihil tibi addi posse crederetur ex omnibus bonis: & tu velut è sæcularibus unus, monasterium tamquam sæculum deserens, jam attritum Christi sarcinâ collum novæ rursum observantiis disciplinæ submittere non erubescis? In te nunc, frater, veram probamus illam esse sententiam, qua dicitur: *Cum consummaverit homo, tunc incipit.* Indicium ergo tuæ consummationis est quod nunc cœpisti; & in quo arbitrabaris te non comprehendisse, jam comprehenderas. Nemo quippe perfectus, qui perfectior esse non appetit; & in eo quisque perfectiorem se probat, quo * ad majorem tendit perfectionem.

Cant. 4. 7.

Eccl. 18. 6.

* al. quod

2. Sed ecce, carissime, is cujus invidia mors intravit in orbem terrarum, arcum suum tetendit, & paravit illum: & quia pulsus de corde tuo intus potestatem amisit, foris sæviet quantum poterit. Et ut apertius loquar, nescis quia Pharisæi scandalizati sunt in hoc verbo quod fecisti? Sed memento non omnium scandalum magnopere esse curandum, juxta responsionem Domini dicentis: *Sinite illos: cæci sunt, & duces cæcorum.* * Melius est enim, ut scandalum oriatur, quàm veritas relinquatur. Memento, qui natus fuerit in ruinam & resurrectionem multorum; & non mireris, si tu quoque aliis quidem sis odor vitæ in vitam, aliis odor mortis in mortem. Si maledictiones intentaverint, si anathematum intorserint spicula, audi Isaac pro te respondentem: *Qui maledixerit tibi, sit ille maledictus; & qui benedixerit tibi, benedictionibus repleatur.* Sed & tu muro inexpugnabili conscientiæ tuæ circummunitus, de intus responde, & dic: *Si consistant adversum me castra, non timebit cor meum; si exsurgat adversum me prælium, in hoc ego sperabo.* Non enim confunderis cum sic loqueris inimicis tuis in porta. Confido autem in Domino, quod si ad primos ictus fortiter steteris, & nec minis eorum cesseris nec blandimentis, cito conteres satanam sub pedibus tuis: & tune videbunt recti & lætabuntur, & omnis iniquitas oppilabit os suum.

Matt. 15. 14.

* Greg. Hom. 7. in Ezech.

Luc. 2. 34.

Genes. 27. 29.

Psal. 26. 3.

Ad Magistrum HUGONEM Farsitum [b].

Ann. Chr. MCXXVIII.

EPISTOLA XXXV.

Humberti cujusdam causam ei commendat; monetque ut in sententia quadam erronea corrigi non erubescat.

Carissimo fratri & Coabbati suo HUGONI, frater Bernardus debitum sincerissimæ dilectionis affectum.

HUmbertum istum, injuste (ut aiunt) exheredatum, cujus nos pro Dei amore apud vestrum Comitem causam tueri suscepimus, de vestra confidentes caritate vestro patrocinio committimus, per C vos (ut fideliter speramus) terræ Principi, cæli Domino cooperante, reconciliandum; patriæ, uxori, filiis, rebus & amicis suis restituendum. Hoc autem satagendo, & egenum de manu peccatoris liberabitis, & oppressoris ipsius nihilominus saluti consuletis: nobis quoque vos non mediocriter officiosum exhibebitis; sed & officium implendo pacificorum, vobis inter filios Dei sedem in excelso collocabitis. De cetero, epistolam illam, quam ad me jam olim scribere sanctitas vestra dignata est, non me (sicut vos audisse audivi) incendio tradidisse, sed penes me adhuc servare noveritis. Quid enim hoc livoris, immo furoris fuisset, opus utile & laudabile, ubi nihil nisi quod sanæ Fidei, quod doctrinæ saluberrimæ, quod ædificatio- D nis spiritualis est deprehendi, temerario damnare judicio? excepto, quia inter amicos contra veritatem nulla debet esse meticulosa, cum sit periculosa, palpatio, quod hoc me, fateor, movit & movet, quod illam inter nos jam ante habitam de Sacramentis [c] collationem, in principio prædicti opusculi defendere & adstruere conati estis. In tanta utique collatione, si vestræ summam sententiæ bene meministis, an sensui conveniat * ecclesiastico, vos videritis. Vestræ autem ingenuæ humilitatis est non erubescere corrigi, si quid aliquando aliter sapuistis. Valete.

* al. congruat.

Ad EUMDEM.

Ann. Chr. MCXXVIII.

EPISTOLA XXXVI.

Respondet litteris Hugonis, suadetque ut ab impugnanda Episcopi jam defuncti sententia desistat.

Dilectissimo suo, & olim, & modo, Dei gratiâ sancto abbati HUGONI, frater Bernardus de Claravalle irreverberatum sinceræ dilectionis affectum.

AD litteras vestræ dignationis, licet quidem breviores quàm cupierim, longiores tamen quàm meruerim, rescribere largius & debui, & volui: sed

[a] In Colbertino 1410. & in Compendiensi, ad *Hugo-Drogonem*, tametsi in contextu epistolæ legatur Drogo. Nomen est compositum ex vocabulo Hugonis abbatis Pontiniacensis, cui acceptissimus erat Drogo.

[b] Plures invenio per id tempus Hugones Farsitos. Duos monachos, alterum Latiniscensem, laudatum in lib. 6. de Re diplomatica pag. 585. alterum S. Luciani apud Bellovacos, de quo Necrologium VI. Kal. Aprilis: *Obiit Hugo Farsitus monachus professus.* An qui in historia Louveti pag. 555. Tertium lego Hugonem Farsitum, Canonicum regularem, S. Johannis de Vineis, laudatum in Necrologio ecclesiæ Suessionensis. Quartum suggerit Farsitum Abaëlardus in sermone de S. Johanne Baptista pag. 967. ubi *Norbertum & coapostolum ejus Farsitum* memorat, forsan Hugonem Præmonstrati abbatem, Ordinisque præpositum post Norbertum, cujus primus ac præcipuus discipulus fuit, ad quem epistola 253. Existimo eum, cui directa est præsens epistola, esse illum ad quem Hugo Metellus per id tempus canonicus regularis apud Tullum Leucorum, epistolam 34 mss. inscripsit *Hugoni Carnotensi Magistro venerabili.* Farsitus quippe, de quo hic Bernardus, Abbas erat intra ditionem Theobaldi Comitis Campaniæ, Blesensis & Carnotensis, ut in aliis Notis. An Hugo iste in regimen abbatiæ sancti Johannis apud Carnutes successit Stephano, qui anno 1128. electus Patriarcha Jerosolymorum, ad quem epistola 82.

[c] Conjiciebam eumdem esse Hugonem Farsitum, cujus sententiam impugnat Bernardus in epistola 77. quæ inter Tractatus relata est, ad Hugonem Victorinum; quod tamen nolim asserere.

festinans

festinans nuntius non permisit. Ne tamen vacuus omnino recederet, pro tantis, quarum me debitorem agnosco, has tantillas, quas & vix exspectavit, velocissime reddidi. Ubi primùm breviter ac veraciter insinuo, antiquum nostrum & dilectorem, & dilectum, totis me caritatis visceribus & suspicere ut catholicum, & * suscipere ut sanctum, & amplecti ut carissimum. Siquidem de integritate fidei, credo vestræ confessioni; famæ & opinioni, de sanctitate; de affectu, quem erga vos me habere protestatus sum, propriæ conscientiæ. Nam quod illius sententiæ, quæ meæ simplicitati merito, ut mihi videbatur, scrupulum movebat, oblitum vos esse fatemini, tam libenter accipio, quàm lætus compendiosam purissimæ veritatis assertionem in litteris vestris novissimis lego: ita ut me potius sensa vestra non intellexisse, quàm vos quippiam mali sensisse pæne crediderim. Deinde modestiæ vestræ fraterna præsumptione consulo, quatenus Episcopum ª sanctum & doctum, quem quiete vivere permisistis, mortuum inquietare desinatis: ne dum non valentem pro se respondere reprehenditis, magis hoc ex caritatis inopia, quàm veritatis fiducia descendere, totam pro eo respondentem Ecclesiam audiatis. Pro Humberto, sicut rogavi vos, iterum rogo; ut vestrum ei, cum poteritis, nec consilium desit, nec patrocinium. Valete.

*al. venerari.

Ad Theobaldum Comitem Campaniæ. *

*v. Notas. — Ann. Chr. MCXXVIII.

EPISTOLA XXXVII.

Miratur se in causa Humberti justa & æqua petentem pati repulsam: monetque intuitu supremi Judicis misero non neget opem & misericordiam.

Laudabili Principi Theobaldo, Bernardus eorum qui in Clara-valle sunt, servorum Dei inutilis servus, sospitatem & pacem.

1. Quod de nostra infirmitate vos audivi fuisse sollicitum, non mediocriter gratum habeo. In hoc quippe dum vestram erga me agnosco dignationem, Deum quoque vos diligere non dubito. Quando enim tantillum tantus vel nosse dignaremini, nisi propter Deum? Cum ergo constet quod diligitis Deum, & me propter ipsum; miror quomodò ad unam Dei fiducia præsumptam petitiunculam, nec injustam, ut puto, nec irrationabilem, à vobis tamen repulsus sum. Si aurum, si argentum, vel quodcumque hujusmodi quæsissem; vere (prout de vobis confido) sine dubio accepissem. * Sed quid dico, quæsissem? Nam etiam non quærens, jam plurima vestræ largitatis beneficia suscepi. Hoc autem unum, quod non mei, sed Dei causa, nec tam mihi, quàm vobis à vobis postulavi, ᵇ quid causæ exstitit, quod accipere non merui? Quid enim? Ergone judicatis indignum vel mihi ad petendum, vel vobis ad præbendum, ut homini Christiano, quantolibet apud vos crimine accusato, postquam se purgavit, faciatis misericordiam? Aut certe, si non creditis quod plene se purgaverit, quia hoc in curia vestra non fecit; ejusdem rursus vos in vestri præsentiâ recipiatis satisfactionem, & sic consequatur indulgentiam.

*sic codex Germ. — *al. gratis. — *eius Bernardi pro misero;

2. An ignoratis quis minetur, *Cum accepero tempus, ego justitias judicabo?* Quod si justitias, quanto magis injurias? Annon timetis quod rursum scriptum est, *Quia in qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis?* An nescitis quia quàm facile vos Humbertum, tam facile, immo incomparabiliter facilius Deus Theobaldum (quod absit) exheredare possit? Et quidem in talibus, ubi culpa tam aperta atque inexcusabilis esse videtur: quatenus nulla nisi cum justitiæ periculo misericordiæ occasio relinquatur, etiam tunc tremens & dolens vindicem vos exhibere debetis, magis videlicet officii compulsus necessitate, quàm vindicandi libidine. Ubi autem objectum crimen, aut minus certum esse cognoscitur, aut excusandum suscipitur; hoc non solum non renuere, sed & libentissime debetis amplecti, lætus nimirum quod salva justitia, pietas vestra locum invenerit. Ecce hoc secundo vestræ supplico eximietati, ut sicut Deum vobis vultis misereri, ita vos Humberto misereamini; sive illa vobis promissione Dominica blandiente, *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur*: sive illa vos comminatione terrente, *Judicium sine misericordia illi, qui non fecerit misericordiam.* Valete.

Psal. 74. 3. — Matth. 7. 2. — Utile judicibus consilium. — Matth. 5. 7. — Jacob. 2. 13.

Ad Eumdem, unde supra.

EPISTOLA XXXVIII.

Ann. Chr. MCXXVIII.

Pio Principi Theobaldo, Bernardus abbas de Clara-valle, salutem & orationes.

1. Valde timeo ne occupatissimis auribus vestris, crebris interpellationibus meis præsumptuosius me ingerendo molestus fiam. Sed quid faciam? Si vos offendere timeo, sæpius ad vos scriptitando; quanto magis Deum, cui utique magis timoris debeo, timendum est mihi, ne offendam non interpellando pro misero? Alias autem indulgeat mihi benignitas vestra, quia non possum non misereri illius miseri, pro quo jam en & alia vice importunus forsitan precator accessi, Humberti videlicet mendici & pauperis, & hoc facti de divite, quod est infelicius. Non possum non compati viduæ & orphanis, sed vivo orbatis patre, quod est miserabilius. Gratias ago vobis pro gratia, quam de hac re in oculis vestris invenire merui, & quod ipsius Humberti pro se dignanter acquievistis veram suscipere defensionem, & quod falsam adversus ipsum justissime repulistis accusationem. Illud autem quod ad consummandum pietatis opus, reddendam uxori & liberis ejus suam hereditatem benignissime disposueratis; satis mirari non possum quid impedierit, ut tam pium verbum vestrum necdum factum consecutum sit.

2. Et quidem in aliis Principibus si quando verbum levitatis, aut etiam falsitatis deprehendimus, nec novum, nec mirum reputamus. At vero apud Comitem Theobaldum EST & NON nequaquam omnino patienter audimus: cui, ut dicitur, simpliciter dicere, jurare est; & leve mendacium, grave perjurium imputatur. Inter plurima quippe virtutum insignia, quæ vestram plurimum nobilitant dignitatem, & vestrum per orbem clarum reddunt & celebre nomen, præcipue laudatur in vobis veritatis constantia. Quis ergo suo vel hortatu, vel consilio tantum robur firmissimi pectoris vestri enervare tentavit? Quis, inquam, veritatis in vobis tam sanctum, tam eximium, tam omnibus imitabile Principibus propositum evellere sua fraude conatus est? Fallaciter, non veraciter vos diligit, fraudulenter & non fideliter vobis consulit, qui tam gloriosam de veritate famam vestram obnubilare sua cupiditate contendit: dum verbum quod os vestrum locutum est, & verbum Deo placitum, vobis dignum, pie justum, ac juste pium, evacuare, nescio qua malitia, nocendo pauperi satagit. Obsecro vos per misericordiam Dei, ut eamdem vos consequamini, cavete ne superbiat impius, unde incenditur pauper: & hoc potius agite, quatenus promissionis vestræ veritas compleatur: qua primum quidem domino * Norberto, deinde etiam nobis pollicitus estis, restituturum vos Humberti hereditatem ejus & uxori, & filiis. Valete.

*Theobaldi laus a veracitate. — *al. Domno, v. epist. 13.*

a Fallor si non is est Guillelmus de Campellis, episcopus Catalaunensis, Bernardo carissimus, ex dictis ad epistolam 3. cujus Guillelmi varia Theologiæ opuscula in codice Chemintonensi diœcesis Catalaunensis memorantur in libro dicto *Panchrysti*, in quo multa eorum fragmenta referuntur.

b Hinc patet non esse hanc primam pro Humberto epistolam, sed priorem esse tempore epistolam 39. ea qua diximus Humberti patriam & supplicia gemit

A

Ad EUNDEM.

Ann. CHR. MCXXVII.

EPISTOLA XXXIX.

Diversorum causas Theobaldo commendat. Deinque ut erga Episcopos, Concilii causa in ejus civitate constitutos, honorifice & reverenter se gerat, hortatur.

1. CUm multa mihi vestræ erga me dignationis indicia præbeatis, hoc me maxime toto vobis affectu dilectionis adstringit; quod cum sciam me vestram jam pro multis ausum fuisse interpellare dignitatem, in nullo tamen repulsum me memini. Hinc non immerito factus fidentior, rursus pro Canonicis de Larzicurte [a] non dubius precator accedo. Non quidem pro ipsorum jure nunc precor, in tantum quippe de vestra justitia & legalitate confidens, ut nec hosti vestro in vestra curia placitanti [*] de suo jure timendum esse existimem: sed hoc est quod pro ipsis & cum ipsis omni, qua possum, absens supplicatione deposco, & quod eis omnino esse cognovi necessarium, ut videlicet ad vestræ Serenitatis vultum, solito illis clementiorem atque promptiorem indulgeatis accessum, quatenus vicini eorum religioni debitam discant exhibere reverentiam, cum vos eis benevolum esse cognoverint: & si quis forte militum seu ministrorum vestrorum res illorum injuste contingere, aut quietem, quam in Deo habere debent, infestare in aliquo tentaverit; pro certo se sciat vestram sibi ob hanc rem gratiam gravissime redditurum infensam.

[*] id est, litiganti, unde Gallice plaider.

2. Item aliud est quod supplex exoro. Nuper forte per Barrum transeunti occurrit mihi mulier satis miseranda, (anima quippe ejus in amaritudine erat) & mea super suis doloribus commovit viscera, satisque egit suis precibus ac lacrymis, quatenus pro ipsa apud vos intercedere deberem. Ipsa est uxor Belini illius hominis vestri, in quem dudum juxta malum quod ipse commiserat, multa & gravia reddidistis. Facite cum ea misericordiam, ut & vos apud Deum eam inveniatis.

Duelli pœna.

3. Et quia semel cœpi, loquar adhuc cum domino meo. In manu Barrensis Præpositi dudum facto duello, qui victus [b] fuit, statim ex vestra jussione oculos [*] amisit. Insuper quoque, quasi parva hæc mala essent, quod & victus, & oculis orbatus fuerat, res ei omnes suæ à ministris vestris, sicut ipse conqueritur, ablatæ sunt. Justum est, si vobis placet, ut ei vestra pietate restituatur, unde misera ejus vita possit utcumque sustentari. Sed & filiis ejus innocentibus patris iniquitas non debet imputari: quo minus paterna, si qua sunt, hereditent ædificia.

[*] V. Notas.

Concilium Trecense.

4. In fine volumus vos sanctos Episcopos, qui pro his quæ ad Deum pertinent, in vestra civitate convenerunt, omni habere acceptione dignos. Sed & ipsi Legato, qui vos vestramque civitatem tanti celebratione Concilii [c] voluit honorare, per omnia, quantum in vobis est, devotus & obediens assistatis; roborare & confirmare bona quæque ab eo jussa & instituta, curetis. Nostrum quoque ac vestrum pariter episcopum, id est Lingonensem, abundantiori, ut decet, honore suscipiatis; & de casamento [d] quod tenetis, hominium [*] quod debetis, reverenter ei & humiliter offeratis. Valete.

[*] al. homagium.

Ad EUNDEM.

Circ. ann. MCXXVII.

EPISTOLA XL.

Pauperem religiosum Theobaldo commendat.

DUo vobis commendamus in homine isto quem videtis, paupertatem & religionem, ut si uni non compatimini, alterum in eo revereamini: quo nullatenus id ei negare possitis, propter quod vos cum tanto labore de longe requirere curavit. Itaque etsi non propter ipsum, certe propter vos ei succurrite: quia quantum vos illi sua paupertas, tantum, immo amB plius, vobis illum necessarium facit sua æque religiositas. Denique de multis quos eadem de causa jam ad vos misimus, nullum fuisse recolimus, de quo magis Deo placere sciamus, quàm si huic benefeceritis. Valete.

Ad EUNDEM.

Circ. ann. MCXXVII.

EPISTOLA XLI.

Senem religiosum commendat.

TImeo vos gravari in tam crebris scriptitationibus nostris. Sed in hanc importunitatem urget me Christi caritas, & amicorum necessitas. Hunc itaC que & senem, ut videtis, & de domo, ut nos scimus, religiosa ad vos missum non remitti vacuum supplicamus: & insuper ut vestris litteris ad avunculum [e] vestrum Regem iturum munire dignemini, rogamus. Vellem omnes servos Dei, si fieri posset, vestros fieri debitores, qui pro mammona iniquitatis quandoque vos reciperent in æterna tabernacula. Valete.

Ad HENRICUM Senonensem archiepiscopum.

EPISTOLA XLII.

D *Hæc epistola potius justi tractatus nomen & locum merebatur: itaque e sede sua submotam ad Tomum IV. inter* TRACTATUS *remisimus.*

Ad EUNDEM Henricum

Circ. ann. MCXXVII.

EPISTOLA XLIII.

Scribit pro libertate ecclesiæ Molismensis.

PRioris precis nostræ benigna susceptio præbet ampliora sperandi fiduciam. Præmissa itaque devotissimarum gratiarum actione pro experta benevolentia, iterum audeo petere quod iterandis gratiis secundò me faciat debitorem: quatenus videlicet Molismensi E ecclesiæ [f] ipsam ecclesiam, pro qua se vestram serenitatem quoquo modo obnubilasse dolebat, eadem libertate tenere concedatis, qua prædecessorum vestrorum temporibus eam certum est tenuisse. Valete.

Ad EUNDEM, unde supra.

Circ. ann. MCXXVII.

EPISTOLA XLIV.

VIdetis certe quantum præsumam de vestra benevolentia: ut nec crebra impetratio preces finiat, & toties exauditus, rursum accedere precator importunus non verear. Magna quidem præsumptio; sed non meretur indignationem, quoniam de caritate, non de temeritate descendit. Meminit (nisi fallor)

---

[a] Canonici de Larzicurte regulares Ord. S. Augustini, diœcesis Catalaunensis in decanatu Partensi, ubi modo Prioratus possidetur à Patribus Soc. Jesu.

[b] Nempe Humbertus, pro quo prima hæc epistola scripta est ante epistolam 37.

[c] Trecensis ineunte anno 1128. celebrati, de quo in Notis fusioribus ad epistolam 21 ad Marchaum Legatum, cujus hic mentio.

[d] Casamentum, feudum quod a casa dominica pendet.

[e] Henricum I. scilicet Anglorum regem, qui Theobaldi *avunculus* erat, teste Ernaldo in lib. 2. de vita Bernardi sub finem, & Roberto de Monte ad annum 1151. nimirum quod Theobaldus matrem habuerit Adelam, Guillelmi Conquæstoris filiam, Henrici sororem.

[f] Monasterium Ord. S. Bened. diœcesis Lingonensis, vulgo *Molesme*, auctorem habuit Robertum Abbatem, qui primus itidem Cistercii Abbas. Unde Molismensium causam sæpe agit Bernardus in epistolis 44. & 60. V. Epistolam 80. Petrus Cellensis in lib. 7. epistola 14. ad Molismenses. *Gallina illa Molismensis, plena plumis, & bene pennata, quot & quales de utero suo fetus produxit, dum ex se Collegium Cisterciense originario germine pullulavit!* Hic agitur de ecclesia Senoina, de *Senan*, ut in epist. seq. quæ hactenus Prioratus diœcesis Senonensis in decanatu Curtiniacensi.

vestra paternitas, quod dudum Trecis querelas universas, quas pro ecclesia Senoina * adversus Molismenses monachos ante habueratis, pro amore Dei & nostro penitus omisistis. Et ecce iidem monachi conqueruntur, quod nescio quas novas, & (ut ipsi aiunt) indebitas vobis consuetudines in prædicta ecclesia vindicetis. Obsecro ergo & ipsas dimitti, confidens me, ne hac quidem vice passurum repulsam: ut qui jam de majoribus merui non repelli, in obtinendis minoribus non confundar. Valete.

* de Senon.

Hic mss. codices repetunt epistolam XV.

Ad LUDOVICUM regem Francorum. *

* Cognomento Crassum

Ann. CHR. MCXXVII.

EPISTOLA XLV.

Cistercienses Ludovicum regem, Parisiensi Episcopo infestum ac iniquum, graviter ac libere redarguunt, causam illius apud Pontificem Romanum acturi, si Rex à male cœptis non destiterit.

Eximio Regi Francorum LUDOVICO, Stephanus Abbas Cisterciensis, totusque conventus Abbatum & fratrum Cisterciensium, salutem, sospitatem, & pacem in Christo Jesu.

1. REx cæli & terræ regnum vobis in terra donavit, donaturus & in cælo, si id quod accepistis, juste & sapienter administrare studueritis. Hoc est quod vobis optamus, & pro vobis oramus: ut & hic fideliter, & illic feliciter regnetis. Ceterum vos quonam consilio eisdem nostris pro vobis orationibus (quas, si recolitis, olim tam humiliter requisistis) modo tam acriter repugnatis? Qua enim jam fiducia manus pro vobis levare præsumimus ad Sponsum Ecclesiæ, quam ita, & sine causa (ut putamus) ausu inconsulto contristatis? Gravem siquidem adversum vos apud eumdem Sponsum & Dominum suum querimoniam deponit, dum quem acceperat defensorem, sustinet oppugnatorem. Attenditis jam cui ex hoc infensum vos redditis? Non utique Episcopo [a] Parisiensi, sed Domino paradisi; & quidem *terribili, & ei qui aufert spiritum principum.* Ipse quippe est qui ad Episcopos dicit: *Qui vos spernit, me spernit.*

Psal. 75. 12.

Luc. 10. 16.

2. Hæc ita vobis & pro vobis audacter quidem, sed amanter intimare curavimus: monentes & rogantes per illam invicem amicitiam nostram & fraternitatem, cui vos satis dignanter sociastis, sed nunc ipsam graviter læsistis, quatenus à tanto malo citius desistatis. Alioquin si non meremur exaudiri, sed contemnimur, & nos fratres, & amici vestri, & qui quotidie oramus pro vobis & filiis vestris & regno; ex hoc jam noveritis parvitatem nostram, in quibus valuerit, non posse deesse Ecclesiæ Dei, & ministro ejus, venerabili videlicet Patri & amico nostro Episcopo Parisiensi: qui nostram adversus vos humilitatem interpellans, nostras pro se ad dominum Papam jure fraternitatis [b] litteras requisivit. Verum nos justum ducentes his prius litteris vestram excellentiam convenire, præsertim quia idem Episcopus per manum omnium Religiosorum se ad justitiam offert, si tamen prius (quod quidem eadem ipsa justitia videtur exigere) res ei suæ injuste ablatæ restituantur: ejus interim petitioni differendo supersedimus. Et siquidem Deo inspirante placuerit vobis nostris precibus aurem inclinare, nostro consilio studioque pacem cum Episcopo, immo cum Deo reformare; parati sumus hujus rei gratia fatigari usque ad vos, quocumque vobis placuerit: sin autem, nos amicum audire, & Dei sacerdoti obedire necesse est. Valete.

Ad dominum Papam HONORIUM II. unde supra.

Ann. CHR. MCXXVII.

EPISTOLA XLVI.

Conqueruntur apud Pontificem, quod relaxatione interdicti subreptitie obtenta, Rex Galliæ jam pridem pronus ad pacem, factus sit obstinatior.

Summo Pontifici HONORIO, pauperum Christi Abbates, Hugo de Pontiniaco, & Bernardus de Claravalle, quicquid potest peccatorum oratio.

LAcrymabilem Episcoporum, immo totius Ecclesiæ querimoniam, nos quoque ejus filii, si tamen digni, dissimulare non possumus. Quæ vidimus loquimur. Magna siquidem nos necessitas de claustris ad publicum traxit: ubi & quod loquimur vidimus. Tristes vidimus, tristes & loquimur: honorem Ecclesiæ, Honorii tempore non minime læsum. Jam Regis flexerat iram humilitas, vel potius constantia Episcoporum: cum ecce à Summo Pontifice summa superveniens auctoritas, heu! dejecit constantiam, superbiam [c] statuit. Scimus quidem id à vobis per mendacium fuisse subreptum, (quod ex vestris litteris palam datur adverti) ut everti tam justum tamque necessarium interdictum juberetis. Sed numquid non vel tandem deprehenso mendacio, mentitam se sentiet iniquitas sibi, & non tantæ utique majestati? Est autem quod miramur, quanam ratione judicatum sit de parte, adjudicatum absenti. Quod quidem non temeraria præsumptione reprehendimus, sed filiali amore paterno cordi suggerimus, quantum ex hoc & superbit impius, & incenditur pauper. Ceterum quamdiu illum pati, quantumve huic compati debeatis; non est nostrum præscribere vobis: vos vestra hinc potius, dulcissime Pater, viscera consulite. Valete.

Ad EUMDEM ex persona GAUFRIDI Carnotensis episcopi.

Ann. CHR. MCXXVII.

EPISTOLA XLVII.

Exponit Pontifici causam Episcopi Parisiensis à Rege Ludovico inique oppressi, qui interdicto ab episcopis Gallicanis compulsus restitutionem promiserat, sed absolutione ab Honorio obtenta contumacior factus non præstitit.

TRistissimæ historiæ seriem vobis & causam replicare superfluum est; qua jam quippe Paternitatis vestræ viscera, scribente religioso Parisiensi Episcopo, commota esse non ambigo. Ne tamen fratri & coëpiscopo etiam nostrum deesset testimonium; quæ vidi ego & audivi, necessarium duxi breviter intimare. Accepta siquidem tam modesta prædicti episcopi querimonia, Senonensis diœcesis universi episcopi una cum venerabili Metropolitano nostro; adscitis etiam nobiscum quibusdam aliis religiosis personis, Regem super gravi injuria per nosipsos humiliter, ut debuimus, convenimus: ut episcopo, nil quidem tale merito, sua quæ tulerat, restitueret, rogavimus; nec impetravimus. Sentiens tandem nos ad arma Ecclesiæ pro ecclesia velle confugere, timuit, annuitque sese omnia redditurum. Sed in eadem forte hora supervenientibus litteris vestris, quibus ejus terram ab interdicto absolvi præcepistis, male in malo confortatus, quod bene promiserat, minime exsecutus est. Die tamen nominata, qua id se rursum promisit exsecuturum, ejus nos conspectui præsentantes, sustinuimus pacem, & non venit: quæsivimus bona, & ecce turbatio. Hoc denique litte-

a Stephano, qui ab anno 1124. ad 1144. Parisiensem ecclesiam rexit, alius à Stephano de Garlanda Dapifero. Causa hujus infestationis secessus Stephani à curia, ecclesiæ libertas: ex aliis Nogis eadem fortuna, easdem fere ob causas, contigit Henrico Senonensi ex epistola 49. His litteris non flexus est Regis animus, cujus filium Philippum, jam regem designatum, ob id morte à Deo multatum ferunt. Mirum est eo mortuo Proceres & Episcopos de impedienda Ludovici Junioris successione cogitasse, teste Orderico in lib 13 pag. 895. & seqq.

b Fratres quippe censebantur qui in societatem suffragiorum admissi erant. Ita Casæ-Dei monachi Ludovicum Juniorem *fratrem* vocant in epistola 308. inter Chesnianas tomo 4.

c Relaxando scilicet interdictum, quod à comprovincialibus Episcopis *in terram* Regis illatum fuerat ob infestationem Episcopi Parisiensis, ex epistola sequente.

ris vestris factum est, ut male ablata pejus teneantur, & reliqua passim in dies rapiantur, eo utique secure, quo impune illa retinentur. Soluto nempe ad vestrum imperium episcopi justo (ut putamus) interdicto, nostroque (quod parabamus & quo sperabamus pacem consequi) vestro æque timore suspenso, facti interim sumus opprobrium vicinis nostris, quousque vestræ viderit pietatis compassio.

Ad HAIMARICUM cancellarium, unde supra, & contra obtrectatores.

Circ. ann. MCXXX.

EPISTOLA XLVIII.

Bernardus querelas in se factas diluit, & solitudinis silentiique facultatem precatur.

Viro illustri HAIMERICO, sanctæ Romanæ Sedis cancellario, frater Bernardus abbas dictus Claræ-vallis, salutem & non in via.

1. ETiamne pauperi & inopi veritas odium parit, & ne ipsa quidem miseria declinare invidiam potest? Querar, an glorier, quod factus sum & ipse inimicus vera dicens? Vera dicens, an recta agens? Sed hoc viderint Fratres vestri*, qui contra legem maledicunt surdo, & maledictum propheticum non verentes, *dicunt bonum malum, & malum bonum.* Quid in me, ô boni viri, displicuit fraternitati [a] vestræ? Utrumne quod apud Catalaunum amotus [b] est à villicatione sibi credita homo usquequaque diffamatus, quia in ecclesia Virdunensi, cui præfuerat, dissipasset bona domini sui? An quod in urbe Cameracensi monasterii sui manifestus destructor Fulbertus cedere compulsus est [c] Parvino, qui omnium testimonio fidelis est servus & prudens? An certe quod Lauduni [d] de prostibulo Veneris suum Deo sanctuarium restitutum est? Propter quod horum me, non dico, lapidatis, sed laceratis, ut minus aliquid recipiam à domino meo? Et hoc merito atque cum omni gloria responderem, si quid in eis meum cognoscerem. Nunc autem ut quid judicor ego de factis alienis? aut si meis, cur tamquam de malis? cum cuncta hæc juste atque præclare gesta fuisse nulla imprudentia dubitare, nulla negare impudentia possit. Eligite nunc utrumlibet: aut negate certe, aut fatemini me horum auctorem. Si feci; laude dignum est laudabilia peregisse, & inique redarguor, unde laudari merueram. Si non feci; ut laudem non merui, sic profecto nec vituperationem. Novum genus detractionis, & re vera simile aliquid habens operi Balaam, qui ductus & conductus ad maledicendum populo, magis benedictionibus cumulabat. Quid justius, quid jucundius, quàm ut quem reprehendere intendis, plus commendes; ut præconiis pro conviciis utaris nescius; & volens detrahere, laudes invitus? Quasi vero nulla mea mala inveniant, ut pro malis mihi bona objiciant, vel potius adjiciant aliena.

* al. nostri. Levit. 19. 14.
Isa. 5. 20.
Num. 24. 1.

2. At ego nec indignis vituperationibus moveor, nec indebitas recipio laudes: nil mea refert de his, quorum auctor non exstiti. Laudent si volunt, vel vituperent, si audent; de primo quidem dominum Albanensem*, de secundo vero dominum Remensem; porro de tertio eumdem æque Archiepiscopum simul & episcopum Laudunensem, cum Rege pariter & multis aliis reverendis personis, qui se utique auctores in his & principes exstitisse minime diffitentur. Si bene egerunt, quid ad me? si aliter, quid æque ad me? An tota & sola culpa mea est quod affui, homo solis latebris dignus; soli mihi judex, soli accusator & arbiter constitutus, quatenus monstret actio quod habet professio, & nomen monachi solitaria mihi conversatio interpretetur? Affui enim, negare non possum: sed vocatus, sed tractus. Si hoc amicis displicuit, fateor & mihi. Utinam non issem ad illa, utinam non irem ad similia. Utinam & nuper non issem, ubi vidissem adversum Ecclesiam apostolica (prô dolor) auctoritate* violentam armari tyrannidem, quasi non satis per se insanisset. Tum demum sensi juxta Prophetam adhærescere linguam meam palato meo: cum subito pondus superjectum est nostris cervicibus, atque irrefragabilis auctoritas litterarum. Heu obmutui, & humiliatus sum, & silui à bonis, & dolor meus renovatus est, quando vidi repente ad illas litteras impleri facies innocentium ignominia, & lætari amplius impios quod malefecerint, & exultare in rebus pessimis. Misertum est impio, ut juxta dictum propheticum, non disceret facere justitiam: & qui in terra sanctorum iniqua gessit, ipsius terra justissimo quo tenebatur, absoluta est interdicto.

* V. Notas.
Invitus prodit foras ad negotia.
* Vide sup. epist. 40. & 41.
Psal. 136. 6.
Psal. 38. 3.
Isa. 26. 10.

3. Propter hujusmodi, etsi aliud non sit, gravor interesse causis: quarum præsertim mea non interesse cognosco. Gravor, sed trahor. At vero ab hac necessitate per quem melius retrahi posse speraverim, quam per vos, vir optime? cui in hac re, nec potestas deest, nec voluntas, ut comperi. Gaudeo nempe, quod & vestræ prudentiæ nostram in talibus occupationem displicere cognovi. Et quidem justissime, & amicissime. Age ergo si ita vultis, immo quia sic cernitis ac decernitis, & amico expedire, & monacho convenire: date quæso operam, quatenus una utriusque voluntas citius impleatur, quo & vobis videlicet satisfiat ad justitiam, & mihi ad salutem animæ consulatur. Indicatur, si placet, clamosis & importunis ranis de cavernis non egredi, sed suis contentas esse paludibus. Non audiantur in conciliis, in palatiis non inveniantur: ad causas, ad negotia nulla necessitas, nulla trahere possit auctoritas. Sic forsitan vester posset amicus declinare præsumptionis notam. Nam noxam unde contrahere potuerim, ignoro: cum sciam mihi consilium esse & propositum, numquam (si causa dumtaxat nostri Ordinis non fuerit) exire de monasterio, nisi aut apostolicæ Sedis Legato, aut certe proprio vocante episcopo: quibus nostræ humilitati, sicut optime nostis, contradicere omnino fas non est, nisi ex quocumque superioris auctoritatis privilegio. Quod utique si umquam per manum vestram, ut spero, mihi in manus venerit, tunc proculdubio & pax mihi, & pax erit de me. Non tamen idcirco etiam me latente & tacente cessare puto murmur ecclesiarum, si non cesset Romana curia pro voluntate assistentium facere præjudicium in abs[entes]. Valete.

a Ita constanter omnes scripti, aut fere omnes, & recte. nam Cardinales olim absolute dicebantur *Fratres* in lib. 2. de vita S. Bernardi num. 42. & in Chronico Andrensi tom 9 Spicilegii pag. 481 Petrus abbas *tam dominum Papam, quàm Fratres ex more visitasse* perhibetur. & initio hujus epistolæ *Fratres vestri*, mendose quibusdam *nostri*. & apud VVillelmum Tyrensem in lib. 13. cap 15. *Fratres vero tam episcopi, quàm presbyteri & diaconi Cardinales* &c. Confer librum de Conversione ad Clericos tomo 4.

b Henricus scilicet, ad quem epistolæ 62. 63. de cujus depositione agitur apud Laurentium de Leodio in Historia Virdunensi tomo 12. Spicilegii pag. 311. ubi ejus causa ab Honorio commissa dicitur Matthæo Albanensi episcopo & in Galliis Legato, qui Catalaunum hac de re Synodum indixit. *Henricus primo capit consilium à Bernardo jam tunc memoriæ abbate Claravallensi, cujus consiliis regna & ecclesiæ Galliarum hodieque*, ait Laurentius, *innituntur. Ille consulit gravissimum esse invitis violenter præesse. ideoque priusquam ignominiosa in eum accusatio ad publicam fratrum veterum audientiam veniat, solus omnibus cedat. episcopatui abrenuntiet. Credidit suo consilio ejus ille, baculum reddidit, & abrenuntiavit episcopatui, ac recedit anno XIII. ex quo susceperat eum de manu Cæsaris*, nempe anno 1129. ex Notis fusioribus ad epistolam 13.

c Parvinus ex monacho S. Vincentii Laudunensis factus est abbas S. Sepulcri apud Cameracum, expulso Fulberto. Notæ fusiores.

d Nempe in monasterio S. Johannis Baptistæ, ex quo ejectæ monachæ solutiores, substituti anno 1128. monachi, quibus præfectus Drogo abbas ex monacho S. Nicasii Remensis, supra in Notis fusioribus ad epistolam 34. & ad istam.

Ad DOMINUM PAPAM HONORIUM, pro Henrico Senonensi archiepiscopo.

An. CHR. MCXXVIII.

EPISTOLA XLIX.

Summo Pontifici HONORIO, servi, & (si digni judicamur) filii, Stephanus Cisterciensis, Hugo Pontiniacensis, B. de Clara-valle, quod reverendissimo Domino, quod benignissimo Patri.

DEgentes in monasteriis, ad quæ nos nostra peccata compulerunt, non cessamus orare pro vobis, & pro commissa vobis Dei Ecclesia: congaudentes & sponsæ Domini super tam fido custode, & sponsi amico super labore tam fructuoso. Fidenter proinde atque fideliter vestræ paternitati suggerimus, quæ in regno nostro eidem matri nostræ dolentes cernimus adversari. Quantum quidem nos sentimus qui vicini sumus, Rex Ludovicus non tam Episcopos, quàm in Episcopis justitiæ persequitur zelum, pietatis cultum, habitumque ipsum religionis. Quod vestræ quoque prudentia sanctitatis vel ex eo facile advertere potest, quod qui ante in habitu actuque seculari honorati sunt sublimes, judicati fideles, habiti familiares; modo inimici facti sunt, digne suo sacerdotio conversantes, & per omnia honorificantes ministerium suum. Hinc gravibus contumeliis & injuriis Episcopi Parisiensis innocentia pulsata est, sed non quassata; quia Dominus supposuit manum suam, cum vestram opposuit. Hinc & nunc domini hujus Senonensis constantiam concutere & labefactare conatur: ut Metropolitano (quod absit) dejecto, facile, prout voluerit, grassetur in Suffraganeos. Postremo quis ambigit non aliud eum quam oppugnare religionem, quam nimirum aperte sui regni destructionem, suæ coronæ pronuntiat inimicam? Et alter Herodes [a] Christum non jam in cunabulis habet suspectum, sed in ecclesiis invidet exaltatum. Nec aliud sane credimus eum habere adversus Archiepiscopum, nisi quod spiritum in ipso, sicut in ceteris, laborat exstinguere. Denique si fallere de his quæ attestamur, fallive putamur; vestræ citius inveniet examinationis discussio: si tamen (quod & vehementer optamus, & suppliciter oramus) de vultu tuo, Pater sanctissime, judicium prodeat, de quo profecto confidimus, quod custodias innocentiam, & videas æquitatem. Alioquin reduci causam in Regis præsentia atque potentia, non plane est aliud quam tradi (heu!) hominem in animam inimicorum ejus.

Regis injus... [margin note, partly illegible]

Ad EUMDEM, unde supra.

An. CHR. MCXXVIII.

EPISTOLA L.

Postulat ut Archiepiscopo liceat ad Sedem apostolicam appellare.

OPortebat quidem, si ita vestræ visum fuisset auctoritati, ut in vestri præsentia causa domini Senonensis discuteretur; ne infensus videlicet Regi, in Regis præsentia & potentia suis pro se adversariis responsurus, traditus homo videretur in animam inimicorum ejus. Sed quoniam, ut tenendum irrefragabiliter quicquid præcipitis, sic sperandum indubitanter bonum de omni re quam decernitis: id solum à vestra, Pater, pietate deposcit omnium, qui apud nos esse videntur, Religiosorum humilitas, ut si se ad vultum forte potentis (ut assolet) senserit prægravari, confugere sibi liceat ad viscera Patris, quod utique hactenus oppresso nemini negatum audivimus. Alioquin videat Joseph vir justus, quid sibi etiam nunc faciendum sit de puero & matre ejus, quia ecce etiam nunc in Senonensi provincia Christus quæritur ad perdendum. Nam, ut quod verum est, manifestius proferamus, Rex in Archiepiscopo ex eo aperte novam persequi religionem dignoscitur, quod eum in antiqua seculari conversatione & habitu, sicut promoveri omnimode * voluit, sic ab omni penitus securum infestatione dimisit.

Sedes Petri refugium oppressis.

* al. commode.

Ad HAIMERICUM cancellarium, unde supra.

Ann. CHR. MCXXVIII.

EPISTOLA LI.

Viro illustri HAIMERICO, sanctæ Romanæ Sedis cancellario, B. Abbas dictus de Clara-valle salutem, & si quid valet peccatoris oratio.

QUousque durat illa sententia: *Omnes qui pie volunt vivere in Christo, persecutionem patiuntur?* Quousque relinquitur virga peccatorum super sortem justorum? Quis det ut stare incipiant justi * adversus eos qui se angustiaverunt? Quis jam ferat tantam inter cælum terramque discordiam, ut exultantibus Angelis super emendatione malorum, filii Adam fremant & tabescant? Quasi non sit passus Jesus pacificans in sanguine suo quæ in terra sunt, & quæ in cælo; aut in ipso Deus non fuerit mundum reconcilians sibi. Laudabatur quondam Archiepiscopus in desideriis animæ suæ, & in seculari vita & habitu benedicebatur. At nunc sub pannis infantiæ Jesu quæritur simonia, & inter nascentes virtutes emortuorum vel cadavera vitiorum scrutatur curiosa malitia. Videtis & nunc stare Jesum in signum cui contradicitur. Per ipsum vos obsecro, pro ipso supplico vobis. Habet siquidem & unde illum revereamini, & unde illi misereamini. State pro ipso nunc in defensione Archiepiscopi, cui quandoque & vos adstare habetis in examinatione vestri. Valete.

2. Tim 3. 12.

* Add. al. in magna constantia, sed desunt mss.

Ad EUMDEM.

Circ ann. MCXXVIII.

EPISTOLA LII.

Episcopum Carnotensem non affectasse profectionem Jerosolymitanam. Causis & negotiis publicis absolvi se rogat.

AMicus vester & noster dominus Carnotensis Episcopus * voluit vobis etiam per me certum fieri, quia id quod de ipso à quibusdam domino Papæ persuasum fuisse cognovimus, ut eum videlicet Jerosolymam permitteret proficisci, nec sui fuerit studii, nec voluntatis. Quod etsi multum voluisset, proficisci tamen non poterat nisi cum gravi scandalo omnium qui apud nos sunt bonorum, metuentium quippe ne plus mali ejus absentia faceret suis, quàm boni alienis præsentia. Hæc pro Episcopo. Ceterum ut & pro me aliquid loquar secundum quod Scriptura admonet, *Miserere*, inquiens, *animæ tuæ placens Deo*; placetne vobis ut causis onerer, occuperque negotiis, nihilque prosit exoccupari propriis, cum totus implicer alienis? Si inveni gratiam in oculis vestris, date operam ut prorsus amovear ab hujusmodi, quatenus liceat mihi pro meis atque vestris orare delictis. Et quidem nihil mihi securius judico, quàm obedire domini Papæ voluntati; sed si dignetur attendere ipse quid possim. Utinam nempe noverit quàm ista non possim, aut quàm difficile possim. Et de hoc satis dictum sit sapienti. Quæsivit à me præfatus Episcopus aliqua ex nostris Opusculis, quæ vobis mitteret; sed non fuit ad manum, quod vestro dignum crederem studio. Libellum tamen DE GRATIA ET LIBERO ARBITRIO nuper edidi: illum vobis libenter mittam, cum vos velle cognovero. Valete.

* Gaufridus. infra epist 55.

Eccli. 30. 24.

Negotiis absolvi postulat.

Liber Bern. de Gratia & lib. arbitrio.

a Hæc non absolute dicta in Regem, quem alioqui minime malum fuisse constat, sed quod in eis *justitiæ zelum* persequi videretur, primigenios conversionis motus in Senonensi & Parisiensi antistitibus, quasi in ipsis novæ vitæ cunabulis, extinguere volendo. Ceterum quàm pie vitæ supremos dies exegerit Ludovicus, docent Notæ fusiores in epistolam 45. quicquid pinguedinem ipsi objiciat Henricus Huntindoniensis, Spicilegii tomo 8.

Ad Eumdem.

EPISTOLA LIII.

Circ. ann. MCXXVIII.

Duos religiosos, & in his seipsum Haimerico repræsentat.

PRo multis & per multos memini me scripsisse ad vos; sed nunc ipse qui loquebar, ecce adsum. Tres in duobus conspicitis, quoniam absque me esse non possunt, in quorum jugiter pectoribus requiesco, & quidem securius atque suavius quàm in proprio. Mentiri videor, sed ei qui amicitiæ vim numquam sensit, qui virtutem caritatis ignorat, qui non credit multitudinis credentium fuisse cor unum, B & animam unam. Qui ergo videt eos, videt & me, etsi non in meo corpore: & quod loquuntur ipsi, ego pariter loquor, sed eorum linguis. Corpore, fateor, absum: sed hæc est exigua portio mei. Porrò qui vidit faciem meam tantum, sine culpa & sine nota mendacii asserit se vidisse non partem mei, sed me: cum tamen non nisi partem, & partem modicam viderit. Quanto itaque verius esse me dixerim, etiam sine præsentia corporis, ubi meam sentio voluntatem, meum spiritum & amorem, quæ utique est pars potior dignorque mei? Tribus ergo in corporibus unum nos esse noveritis, non pari sanctitate, qua ambobus ego C inferior sum, sed eadem voluntate, & summa concordia animorum. Cur enim unitatem hanc inter diversos non faciat compago caritatis in uno spiritu, si carnalis copula efficit, ut sint duo in carne una? Quartum vos addi velim, si dignum judicatis & in eamdem concurrere unitatem dilectionis. Quod facile, si non contemnitis, obtinebitis: tantum id vos nequaquam contemnere eis cognitum faciatis. Valete.

Act. 4. 32. Amicus alter ego.

Ad Eumdem.

EPISTOLA LIV.

Circ. ann. MCXXVI.

Vivianum abbatem commendat, monetque de cura animæ serio gerenda.

VOlo & precor ut harum lator venerabilis Altæcumbæ a abbas Vivianus, mihi ob suam religiositatem admodum familiaris amicus, amicum vos pro Dei amore & nostro, in suo negotio experiatur. Et hæc pro illo, reliqua autem vobis. *Quid prodest homini si universum mundum lucretur, animæ autem suæ detrimentum patiatur? aut quam dabit homo commutationem pro anima sua?* Nec totus mundus sufficeret. Magna res anima, quæ Christi sanguine redempta est. Gravis animæ casus, quæ non nisi Christi cruce potuit reparari. Si rursum corruerit peccato dumtaxat ad mortem, unde jam reparabitur? Numquid aut alter Christus, aut idem iterum crucifigi habet pro illa? Super hoc vellem vos numquam oblivisci illud Sapientis consilium: *Fili, memorare novissima tua, & in æternum non peccabis.*

a

Matt. 16 26

Monitum salubre.

Eccli. 7. 4.

Ad Gaufridum Carnotensem * episcopum.

* Chartres.

EPISTOLA LV.

Circ. ann. MCXXVIII.

Monachum quemdam reclusum desertorem instituti, sed jam resipiscentem, à Gaufredo suscipi & juvari postulat.

Fidelissimo ac prudentissimo servo Dei Gaufrido [b] Carnotensi episcopo, B. pauperum Christi de Claravalle servus, claritate perfundi montium æternorum.

b

QUantum vobis honoris vestra laudabilis vita, tantum affert & oneris laudans fama. Ecce enim A is per quem & pro quo præsentes litteras accipitis, exemplo ceterorum, quos sæpe tales non paucos experimini, motus & ipse bono odore vestri, quem de longe sensit, tam communem cum fiducia pietatem requirit, spe utique ductus inveniendi non solum consilium quid agere debeat, sed & auxilium quo perficere valeat. Est autem hæc causa ejus. Quadam se cella pro amore Dei ex proposito incluserat. Egressionis atque transgressionis c suæ vobis ipse causas exponet. Et quidem ad propositum redire cupit: sed per vos implere proposuit, si tamen nostris hoc precibus, quibus se præmunire curavit, obtinere potuerit. Facite ergo morem vestrum: ferte opem misero; immo quia B vos sapientibus & insipientibus debitorem agnoscitis, erroneam Christi oviculam de faucibus lupi festinate eripere; & ad pastum reducendo priorem, juxta aliquod ovilium vestrorum quacumque in cellula jubete recludi. nisi forte aliud quid ei magis expedire perspexeritis, & licere judicaveritis, & persuadere potueritis.

c

Ad Eumdem.

EPISTOLA LVI.

Circ. ann. MCXXVIII.

De peregrinatione Jerosolymitana Norberti se incertum esse. Sententia ejusdem de Antichristo se non assentiri. Causam quoque Humberti commendat.

C QUod à me de domino Norberto sciscitamini, si videlicet iturus sit Jerosolymam, ego nescio. Nam cum ante hos paucos dies ejus faciem videre, & de cælesti fistula d, ore videlicet ipsius, plurima haurire meruerim; hoc tamen ab ipso non audivi. Verum de Antichristo * cum inquirerem quid sentiret, durante adhuc ea, quæ nunc est, generatione revelandum illum esse se certissime scire protestatus est. At cum eamdem certitudinem unde haberet, sciscitanti mihi exponere vellet; audito quod respondit, non me illud pro certo credere debere putavi. Ad summam D tamen hoc asseruit, non visurum se mortem, nisi prius videat generalem in Ecclesia persecutionem. De cetero memorari vestram pietatem volo illius pauperis & exsulis Humberti * nomine: qui dudum, cum Trecis essetis, vobis supplicabat, quatenus ad Comitem Theobaldum, qui eum exheredaverat, intercederetis. Quod & ego nunc pro ipso, & cum ipso itidem à vestra flagito pietate. Nam nostras litteras de hac re precatorias jam ad prædictum Principem misi: sed gratiam non inveniens nihil effeci. Jam quod libenter auditis, libenter debeo dicere vobis. Stephanus vester sic currit, non quasi in incertum: sic pugnat, non quasi aerem verberans. Orate, quatenus sic currat E ut comprehendat; sic pugnet ut vincat.

d

* f. Novat.

* de eo in epist. 37 & 1011.

Ad Eumdem.

EPISTOLA LVII.

Circ. ann. MCXXVIII.

Per minora vota non debere impediri majora bona. Videtur hoc, nisi fallor, scribere in causa Monachi, de quo supra epist. 55.

SIcut is à vestra mihi parte reportavit, idcirco ipsius desiderio & petitioni usque adhuc satisfacere distulistis; quia primum votum, pergendi videlicet Jerosolymam, irritum vobis fecisse videtur. Super quo si nostram requiritis sententiam, ego non arbitror minora vota impedire debere majora: nec Deum exigere quodcumque sibi promissum bonum, si pro eo melios aliquid fuerit persolutum. Enimvero alicui for-

a Altacumba, *Hautecombe*, in Alpibus, cujus abbas primus Vivianus, Ord. Cisterciensis, condita est anno 1135. Vivianus anno 1139. abbatia cedens, Amedeo locum fecit.

b Gaufridus episcopus Carnotensis, vir piissimus, apostolicæ Sedis legatus, Bernardi singularis amicus, de quo in fusioribus Notis.

c Inclusis quippe sollemni more non licebat egredi è cella, teste Grimlaico in Regula solitariorum.

d Illustre Norberti elogium à tanto viro! sed non minus insignis rerum divinarum discretio in Bernardo, qui non facile quibusvis piis illustrationibus fidem accommodabat, ex epistola 174. num. 6. Norbertus jam supra laudatus in epistola 55. auctor Præmonstratensis Ordinis, qui *per viginti annos in abbatias pene LXX adolevit* teste Laurentio Leodiensi in Spicilegii tomo 12. pag 523. Vide epist. 253.

te debenti vobis duodecim nummos, numquid si pro eis die constituto marcam solveret argenti, juste irasceremini? Jam si & ab hujus episcopo aliquid timetis, securum vos reddo, quia non solum ei, si quod huic auxilium impenderitis, non displicebit, sed etiam valde gratum habebit. Valete.

Ad EBALUM Catalaunensem [a] episcopum.

EPISTOLA LVIII.

Circ. ann. MCXXVI.

Hortatur Ebalum, ut monasterio seu ecclesiæ Omnium Sanctorum virum idoneum præfici curet.

Domino EBALO venerabili sanctæ Catalaunensis ecclesiæ Dei gratia episcopo, Frater B. Abbas de Clara-valle, si quid potest peccatoris oratio.

1. NAviculæ illius (de ecclesia loquor Omnium [b] Sanctorum, quæ sub oculis vestris gubernatore destituta fluctuat) non est bonum vobis negligere vel dissimulare periculum. Res quippe vestræ curæ est. Unde miror, qua ratione, quave securitate à clerico illo, qui à religiosis personis vir (ut aiunt) religiosus eidem ecclesiæ electus est, requirendo desistitis, etiamsi hoc quorumdam, qui in ipsa ecclesia sunt, incuria vel desidia non mereatur: qui, ut audivimus, illum qui electus est nolentes, nec aliud nisi quod religiosus est *, afferentes, de eligendo alio vestram quoque ausi sunt compellare gravitatem: quasi qui videatur esse communior & affabilior, qui non sit extraneus: sed civibus tam gratus quàm cognitus, morum patriæ gnarus, rebus ecclesiæ tractandis idoneus: revera (ut ad istos cautissimos consultores me vertam) qui vitia vestra non redarguat, qui miseræ conversationi vestræ, aut consentiat, aut contradicere non audeat. Non sunt audiendi: sed potius, velint nolint, omnimodo satagendum est vobis, ut is qui boni testimonii est, ecclesiæ desolatæ quantocius perquiratur: quoniam si talis est qualis prædicatur, Deus proculdubio cum ipso erit, qui suam ei gratiam ministrabit, placentem omnibus, efficacem in omnibus.

* al. afferentes.

2. Quod si hunc, istis fortasse non merentibus, nullo modo haberi posse contigerit; alius de alia qualicumque domo religiosa qui videatur idoneus, provideatur: non qualem isti volunt, qui nisi quod suæ carnalitati blanditur, volunt: sed qui sic sciat negotia disponere rerum exteriorum, ut norit per omnia præponere curam animarum. Certe duobus [c] monasteriis, sancti videlicet Petri, & sancti Urbani, pastorali aliquando solatio similiter destitutis, bonæ memoriæ prædecessor vester domnus Guillelmus non longi itineris laborem, non hiemis reputans asperitatem, bis (nisi fallor) Cluniacum, semel Divionem per seipsum adiit: hincque virum bonum domnum Hugonem, qui post defunctus est; illinc virum venerabilem, qui adhuc superest, domnum Radulfum vix multis precibus impetratos abducens, singulum singulo præposuit monasterio, tutum videlicet non arbitrans cuiquam monachorum domesticorum illam committere curam. Quod ideo vobis in exemplum adduxi, ut vestram caritatem commonefaciam, qualiter & in hoc quod nunc in manibus est, oporteat eam esse non minus cautam, quàm sollicitam.

Ad GUILENCUM Lingonensem * episcopum.

* Langres.

EPISTOLA LIX.

Ann. CHR. MCXXIX.

Hortatur, ut res quasdam ecclesiæ S. Stephani Divionensis, per obitum Garnerii vacantes, ad tollendam scandalis & calumniis ansam, eidem ecclesiæ cedat.

Domino suo & Patri GUILENCO [d], Dei gratia Lingonensi episcopo, frater Bernardus Claræ-vallis Abbas seipsum.

AUdito obitu domini Garnerii [e] archidiaconi, necessarium duximus vestram paternitatem precibus prævenire, immo præmunire consilio, si tamen dignum putatis monitis nostræ acquiescere parvitatis: quatenus videlicet de rebus sancti Stephani Divionensis, quas tenebat, placeat liberalitati vestræ misericordiam superexaltare judicio. Siquidem non ignoramus, quod in manum vestram debeant redire, justa quod in Capitulo Lingonensi dispositum, & scripto firmatum fuisse etiam nos meminimus, quando filius vester Harbertus in ecclesia illa primus Abbas regularis constitutus est. Sed quia Canonicis gravis scandali, & Abbati magni improperii occasionem fore cognovimus, si ad ea quæ diu tenuit illa ecclesia, quacumque occasione manum vestram extenderitis; conquerentibus quippe illis de illo, quasi qui malum principium dederit adveniens, cum ejus causa & ad ejus introitum tam grande ecclesia damnum incurrerit: pietati vestræ supplicamus, & supplicando consulimus, ut & tot pusillis Christi à tanto scandalo parcatis, & hunc vicarium Christi à tanto improperio simul liberare curetis, concedendo ecclesiæ [f] utique, quod hactenus juris ecclesiæ fuisse cognoscitur.

Ad EUNDEM.

EPISTOLA LX.

Circ. ann. MCXXVIII.

Supplicat pro ecclesia Molismensi.

PRo ecclesia Molismensi supplex, non, ut arbitror, importunus interventor, accedo. Multa quippe sunt quæ me confortant, ut repulsam non metuat hæc nostra petitio. Primum quia non pro qualibet extranea, sed pro vestra vobis ecclesia supplicamus. Deinde quod eamdem ecclesiam non alienum usurpare, sed suum jus tantum à vestra æquitate requirere credimus. Tertio quod idipsum talis nobiscum postulat, qui solus ad impetrandum etiam majus aliquid à vobis sufficere possit; videlicet Comes Theobaldus. Quartum quoque si addidero, non temere id me præsumere putaverim. Neque enim vel ipsi de nostra adeo humilitate diffidimus, quin audacter, si opus sit, per nosmetipsos ad vestræ celsitudinis nobis jam satis expertam benevolentiam, petituri quod rationabile visum fuerit, accedamus. Valete.

a Fuit is nepos Hilduini Comitis Roceiensis, filius Andreæ Comitis de Rameruco, teste Hermanno monacho Laudunensi in lib. 1. de miraculis B. Mariæ cap. 3. anno 1122. creatus episcopus Catalaunensis post Guillelmum Campellensem, de quo in epistola 3. successorem sortitus Elbertum seu Robertum anno 1126 & post eum Gaufridum ex S. Medardi abbate, ad quem epistola 66. Itaque hæc scripta est sub annum 1126. & quidem ante epistolam 13 scriptam in gratiam Alberici, qui post Ebalum electus, sedem tamen ejus non obtinuit.

b Abbatia canonicorum regularium Ord. S. Augustini apud Catalaunum, cujus abbati Petro, forsan à reformatione primo, epistolam scripsit medium Hugo Metellus canonicus itidem regularis S. Leonis apud Tullum Leucorum.

c Monasteria hæc Ord. S. Benedicti, modo sub congregatione S Vitoni, primum in ipsa urbe, alterum in diœcesi Catalaunensi: quæ Guillelmus de Campellis ad meliorem frugem revocaverat.

d VVilencus, aliis & Guillelmus, ex archidiacono Lingonensi, apud Perardum in Burgundicis monumentis pag. 57.

e Is etiam abbas fuerat ecclesiæ S. Stephani Divionensis, antequam eo inducerentur canonici regulares. quod fieri cœptum anno 1113. quo anno quatuor canonici ex ea ecclesia in villam Quintiniacum secesserunt, ut ibi vitam regularem profiterentur. Anno 1116. duodecim jam numero existentes, ad suam ecclesiam reversi sunt. Interim à Prioribus Arnulfo & postea Galone ecclesia ista gubernata fuit usque ad annum 1113 quo domnus Herbertus seu Harbertus abbas institutus est, præsentibus Humbaldo Lugdunensi archiepiscopo, Stephano episcopo Æduensi, Goceranno seu Joceranno Lingonensi, aliisque personis. Hæc fusius apud Perardum pag. 86. & 57. ubi vita Garnerii legitur.

f Id à Guilenco præstitum docet ejus charta apud Perardum pag 97. edita, cui subscribunt inter alios *Abbates Cisterciensis & Claravallensis* apud Lingonas anno 1129 Eodem anno controversia, quæ erat inter eamdem ecclesiam & S. Sequani monachos, composita est ab eodem Joceranno, judicio & consilio Galterii Cabilonensis, abbatumque *Cisterciensis, Besuensis, Claravallis*, ibid. pag. 101. Res ad Innocentium postea delata Stephano *Cistelliensi & B. Clara-vallensi* à Pontifice commissa est, pag. 103. Sic unus omnia præstabat Bernardus, unus omnes lites & controversias finiebat.

Ad RICUINUM Tullensem episcopum.

EPISTOLA LXI.

Circ. ann. MCXXV.

Hominem qui pœnitentiam subiturus, jussu Episcopi Tullensis venerat, ad eumdem remittit curandum.

Reverendo Patri domino [a] RICUINO, gratia Dei Tullensi episcopo, frater Bernardus dictus Abbas de Clara-valle, salutem & orationes.

PEccatori huic, quem ad nos peccatores ob animæ suæ consilium vestra, ut ipse perhibuit, dirigere curavit dignatio; nihil ad præsens sanius consulere in promptu habuimus, quàm ut ad sinum paternæ pietatis rediret, & ex ore Sacerdotis legem requireret. Nos enim nostræ parvitatis & officii mensuram attendentes, nec nos ultra nos extendentes, dare pœnitentiam, maxime in criminalibus, nulli hominum præsumere omnino solemus, nisi solis, quos in nostram curam suscepimus. Qua namque temeritate tractanda Episcoporum negotia, & hujusmodi negotia, peccatores & imperiti suscipiemus, qui ipsi quoque, sicut & ceteri hominum, quoties gravior aliqua causa inter nos oboritur, quam per nos diffinire aut nescimus, aut nequimus, aut non audemus; episcopali, ut dignum est, sententiæ reservamus: & nisi summi prius Sacerdotis vel judicio vel consilio confirmati, securi non sumus? Provideatur igitur morbidæ ovi à proprio pastore, & tali pastore, qui canones non ignorat, congrua pœnitentiæ medicina: ne si in peccato, quod absit, anima pro qua Christus mortuus est, moriatur; sanguinem ejus de manu vestra summus Pastor requirat. Verum nos Deo illi inspirante mundum relinquere persuasimus: si tamen homo senex & pauper in aliquo se recipi intra diœcesim vestram sanctorum conventu, vestro obtinere potuerit interventu. Plenum vos dierum suscipiat dies una illa melior in atriis Domini super millia, sancte ac venerabilis Pater.

Ad HENRICUM [b] Virdunensem episcopum.

EPISTOLA LXII.

Ante ann. MCXXIX

Feminam multis obstrictam peccatis, sed jam pœnitentem commendat Episcopo.

Domino HENRICO, Dei gratia Virdunensi episcopo, frater Bernardus dictus Abbas de Clara-valle, salutem & orationem.

HÆc muliercula, quam ecce jam multis annis, multis & perplexis peccatorum nodis satanas alligavit, super statu salutis suæ, nostræ parvitatis consilium expetiit: & tale accepit, ut post multum videlicet ac diuturnum erratum, ad proprii pastoris sinum profuga ovicula fidenter recurreret: qui utique eo citius ac sollicitius inopi ferret opem, quo se certius scit atque districtius de sibi commissa, Agno qui pro ipsa mortuus est, redditurum rationem. Nostrum fuit deviantem corrigere: vestrum sit peccatricem non despicere, immo pœnitentem suscipere: & si vera est suæ, quam nobis exposuit, infelicitatis historia; aut viro suo priori, si adhuc vivit, reconciliare; aut, si ille noluerit, sicut hanc innuptam, sic illum cogere absque uxore manere. Valete.

Ad EUMDEM.

EPISTOLA LXIII.

Circ. ann. MCXXVIII.

Purgat se de facto temerario, cujus insimulatus fuerat: ejus notitiam cupit: Guidonem eidem commendat.

SUper his, quæ à nobis vestræ excellentiæ placuit sciscitari, aut nos fallimur, aut ille qui ea vobis retulit, fallit. Si quid tamen fuit (suspectam quippe habeo meam, quam novi, labilem memoriam) ne tantam in fratre qui hæc loquitur, suspicer falsitatem; hoc me certissime scire confido, & vos indubitanter credere volo, nemini me super nomine vestro reprehensionis aliquando vel accusationis verba fecisse, vel injunxisse. Absit hæc à nostra pusillitate temeritas, ut contra episcopos, & absentes, loqui quæ ad nos non attinent, audeamus, præsertim quæ non probavimus. Deinde quod nostri notitiam dignanter expetitis, gratanter accipimus, abundantius nos & innotescere vobis, & vos noscere cupientes. Quâ jam sane fiducia præstantiæ vestræ supplicamus, immo vestram fidenter commonemus benevolentiam, de loco illo [c] quem sub tutela vestra, vestro (ut aiunt) hortatu, frater reverendus & coabbas noster domnus Guido de Tribus-fontibus construere suscepit. In illo nobis quantum nos curatis, ostendite; & quicquid ei feceritis, nobis factum reputate. Valete.

Ad ALEXANDRUM [d] Lincolniensem episcopum.

EPISTOLA LXIV.

Circ. ann. MCXXIX.

Philippus volens proficisci Jerosolymam, ad Claram-vallem forte divertens, illic manere decrevit. Alexandri ad hoc consensum requirit. Negotium cum creditoribus Philippi illi commendat. Denique hortatur eumdem, ne gloria mundana nimium fidat.

Viro honorabili domino ALEXANDRO, Dei gratia Lincolniensi episcopo; Bernardus abbas Claræ-vallis, velle honorari magis in Christo, quam in sæculo.

1. PHilippus vester volens proficisci Jerosolymam, compendium viæ invenit, & cito pervenit quo volebat. Transfretavit in brevi hoc mare magnum & spatiosum, & prospere navigans attigit jam littus optatum, atque ad portum tandem salutis applicuit. Stantes sunt jam pedes ejus in atriis Jerusalem; & quem audierat in Ephrata, inventum in campis silvæ libenter adorat in loco ubi steterunt pedes ejus. Ingressus est sanctam civitatem, sortitus est cum illis hereditatem, quibus merito dicitur: *Jam non estis hospites & advenæ, sed estis cives sanctorum & domestici Dei.* Cum quibus intrans & exiens, tamquam unus è sanctis, gloriatur & ipse cum ceteris dicens: *Conversatio nostra in cælis est.* Factus est ergo non curiosus tantum spectator, sed & devotus habitator, & civis conscriptus Jerusalem, non autem terrenæ hujus, cui Arabiæ mons Sina conjunctus est, quæ servit cum filiis suis; sed liberæ illius, quæ est sursum mater nostra.

Ephes 2. 19.
Philip. 3. 20.
Gal 4. 25.

2. Et, si vultis scire, Clara-vallis est. Ipsa est Jerusalem, ei quæ in cælis est, tota mentis devotione, & conversationis imitatione, & cognatione quadam spiritus sociata. Hæc requies ejus, sicut ipse promittit, in sæculum sæculi: elegit eam in habitationem sibi; quod apud eam sit, etsi nondum visio, certe exspectatio veræ pacis, illius utique de qua dicitur: *Pax*

Claravallis & Jerusalem comparat.
Philip. 4. 7.

a Ricuinus anno 1126. obiit, uti ex Alberico probant Sanctamarthani. Unde hæc epistola post hunc annum differri non potest: certe ante annum 1124. scribi vix potuit, cum scilicet Bernardi fama & doctrina jam celebris erat. Ad eumdem Ricuinum epistola 396.

b De eo vide epistolam 48. ubi eum suadente Bernardo episcopatu cessisse notavimus, & quidem anno 1129.

c Caladia scilicet, *la Chalade*, diœcesis Virdunensis, anno 1128. fundari cœpta sub Henrico, ab Adalberone ejus successore consecrata; *ubi nunc*, inquit Laurentius de Leodio, *sub abbate sanctæ memoriæ Guntero, militant regni cælorum ferventes servorum Dei.* Cœpit autem sub Henrico præsule, *quando ibi Rebertus, venerabilis nostri cœnobii S. Vitoni Virdunensis monachus, cum duobus sociis primum eremitavit, ecclesiola & quibusdam mansiunculis fabricatis. Sed eo ad ecclesiam Wallilocensem assumpto, cum locus vacuus remansisset, à viro nobili VValtero nepote, cujus erat, data est venerabili Guidoni abbati de Tribus-fontibus, Henrico Pontifice annuente & monente, & maxime Herveo viro nobili, hoc totum innuente & hortante, qui Herveus se cœtibus eorum associavit exemplo mirabili*, nempe uxore dimissa, & laqueo circum gulam alligato, ex Spicilegii tomo 12. pag. 327.

d Alexander Lincolniensi seu Lincoliensi apud Anglos ecclesiæ præfuit ab anno 1123. ad annum 1147.

Dei

Dei, quæ exsuperat omnem sensum. Verum hoc suum bonum, etsi desuper accepit, in vestro tamen beneplacito hoc facere cupit, immo se fecisse confidit, sciens vos Sapientis non ignorare sententiam: quod *filius utique* ^a *sapiens sit gloria patris.* Rogat autem paternitatem vestram, rogamus & nos cum illo & pro illo, quatenus de præbenda sua quod ipse suis creditoribus ^b constituit, immobiliter stare faciatis: ne in aliquo fraudator (quod absit) debiti, & prævaricator pacti inveniatur; & ita munus contriti cordis quod offert quotidie, non recipiatur, dum frater quispiam habet aliquid adversus eum. Precatur deinde, ut domus quam ipse matri suæ in terra ecclesiæ construxit, cum terra quam ibi delegavit, eidem matri, quamdiu vixerit, concedatur. Hæc pro Philippo.

Prov. 10. 1.

3. Reliqua hæc pauca pro vobis, ipso quidem intimante, immo vero inspirante Deo, adjicienda putavimus, hortari vos in caritate præsumentes, ne casuri gloriam mundi quasi stantem aspiciatis, & vere stantem amittatis: ne plus vobis aut pro vobis vestra diligatis, & sic vos & vestra perdatis: ne blandiens præsens prosperitas sui vobis finem abscondat, & adversitas sine fine succedat; ne lætitia temporalis luctum vobis æternum & operiat quem parit, & pariat quem operit: ne mors longe esse putetur, & præoccupet improvidum; & vita dum longa exspectatur, cito deserat male conscium, sicut scriptum est: *Cum dixerint, Pax & securitas; tunc subitaneus superveniet eis interitus, tamquam in utero habenti, & non effugient.* Valete.

Gloria hujus sæculi & rebus prosperis non nimium fidendum.

1. Thess. 5. 3.

Ad ALVISUM abbatem Aquiscincti.

Circ. ann. MCXXIX.

EPISTOLA LXV.

Laudat in Alviso paternam erga Godwinum mansuetudinem. De admissione se excusat, & veniam precatur.

ALVISO abbati Aquiscincti ^c monasterii, Bernardus salutem ex corde.

1. RETribuat vobis Deus misericordiam, quam fecistis sancto filio vestro Goduino. Audivimus enim quod audito ejus obitu, mox velut immemor pristinæ calumniæ, sed non amicitiæ, consolatorem potius, quam ultorem vos exhibuistis. Patrem quippe vos cognovistis, ut res exigebat, non judicem. Ideoque quod pietatis, quod caritatis est, ut vere filio pater impendere studuistis. Quid melius, quid laudabilius, quid vobis dignius agere poteratis? Sed quis hoc crederet? Vere *nemo scit quæ sunt in homine, nisi spiritus hominis qui in eo est.* Ubi est nunc illa austeritas, illa severitas, illa indignatio, quæ olim in illum lingua, vultus, oculi, terribiliter ostentare & intentare solebant? Ad unum nempe nuntium de morte filii, paterna viscera commota sunt; subitoque hæc omnia, quæ simulatoria, sed dispensatoria, ac per hoc transitoria erant, disparuerunt: illa vero quæ vera erant, sed latebant, caritas, pietas, benignitas apparuerunt. Siquidem in religioso animo vestro misericordia & veritas obviaverunt sibi: & quia nimirum misericordia superabundavit judicio, justitia & pax osculatæ sunt. Nam quantum mihi videor conjiciendo videre, quid animi tunc habueritis, cum ad ulciscendam illam, quæ vobis videbatur facta, injuriam, justitiæ zelo accensa veritas se accingeret; illa quæ exemplo Joseph prudenter antea dissimulabatur misericordia, ultra jam latere non ferens, ne in hoc quidem dissimiliter ab Joseph, ex abdito celatæ pietatis erupit, seque veritati adjungens repressit motum, temperavit zelum, pacem cum justitia fecit.

1. Cor. 2. 11.

Patris affectus in filiũ.

Genes. 45. 1.

2. Tunc de purissimo placidi pectoris fonte talium credo limpidissimi cogitationum rivuli ebullierunt: Quid opus est indignari? misereri potius oportet, & non oblivisci quod scriptum est, *Misericordiam volo, & non sacrificium:* & implere quod jussum est, *Solliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis;* & exspectare quod promissum est, *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur.* Alioquin num filius meus erat iste? Quis vero irasci filio potest? Nisi forte tunc tantum filius fuit, dum mecum fuit, & non etiam cum me deseruit. Sed numquid quia corpore ad tempus recessit, etiam animo recedere potuit? aut forte vel ipsa mors eum mihi poterit auferre? Itane localis corporalisve necessitas animorum sese amantium libertatem angustat? Certus sum quia nec locorum distantia, nec corporum vel mors, vel absentia disjungere poterit,, quos unus spiritus vegetat, una caritas ligat. Denique si *justorum animæ in manu Dei sunt*; profecto & qui jam in ipso deposita carne quiescunt, & qui ipsi adhuc in carne non secundum carnem militamus, simul proculdubio sumus. Meus ergo erat vivus, meus erit defunctus, meum in patria recognoscam. Si quis est qui de manu Dei possit eruere; & à me illum separare valebit.

Osee 6. 6.

Ephes. 4. 3.

Matth. 5. 7.

Spiritualis amicitia semper & ubique constat.

Sapien. 3. 1.

3. Itaque pro filio quidem vestra vobis affectio satisfecit: sed de nobis, Pater, quid erit? Quæ, inquam, de nobis digna vobis satisfactio placebit, quibus utique pro grandi injuria imponitis, quod à vobis recedens, à nobis receptus sit? Quid dicam? si dixero, Non recepimus, (quod utinam sine peccato dicere possem) mentior plane: si dixero, Recepimus quidem, sed juste; excusare me velle videor. Sed tutius respondebo, Peccavimus. Verumtamen quantum? Non ad defensionem dico: à quo enim ille non reciperetur? Quis, inquam, sanctum illum, aut pulsantem repelleret, aut susceptum expelleret? Quis verò scit, si de vestra abundantia nostram Deus voluerit supplere inopiam, ut scilicet unum de multis, qui forte apud vos religiosi tunc erant, ad nos dirigeret, nobis quidem ad solatium, sed nihilominus vobis ad gloriam? *Filius* quippe *sapiens gloria est patris.* Denique non eum prævenimus sollicitando; non circumvenimus attrahendo, quo vos desereret, vel ad nos veniret: quin potius rogantem, pulsantem, supplicantem non prius (Deus scit) consensimus recipere, quam remittere ad vos tentavimus. Non autem eo acquiescente, ejus nos importunitati vix tandem acquievimus. Hominem ergo religiosum, peregrinum, solum, si culpa est quod suscepimus, & ita suscepimus, non erit vobis indignum semel tantum commissam culpam, talemque culpam dimittere: cui etiam fas non est, ne usque quidem septuagies septies peccantibus in vos veniam negare.

Prov. 10. 1.

4. Ut tamen noveritis quàm non leviter seu negligenter, immo quàm non impune feramus quod umquam reverentiam vestram quoquo modo offendimus: sæpe Deum testor, quod corpore non possum, mente ad vos supplici transeo, sæpe genibus flexis humiliter satisfaciens, vobis adstare me video. Utinam ipse qui id mihi fortasse inspirat, vobis quoque Spiritus sentire faciat, quàm flebilis, quàm miserabilis, tamquam præsens, ad genua usque vestra descendo! quàm frequenter nudus humeros virgasque in manibus gestans, & quasi ad vestram jussionem vapulare paratus, peto veniam, gratiam tremebundus exspecto! Hæc qualiter vobis, Pater, accepta sint, vestro, si vos non gravat, citius scire flagitamus rescripto: ut si satis, jam securi de indulgentia consolemur; si quo minus, magis (ut dignum est) humiliemur, & amplius aliquid à nobis si possumus, exigamus, quo dignius satisfacere debeamus. Valete.

Humilitas & pacis amor in Bernardo.

a Ita Bernardus passim hunc locum citat: Vulgata, *Filius sapiens lætificat patrem.*

b Ejusdem argumenti est Philippi abbatis epistola 18. ad Alexandrum III. rogantis, ut bona archidiaconi Aurelianensis, qui religionem ingressus fuerat, creditoribus concedantur, in tomo 3. Bibliothecæ Cisterc. pag. 246

c Alvisus, de quo item mentio infra in epistola 66. abbas monasterii Aquiscinctensis, vulgo *Anchin*, in Belgio ad Scarpum, ab anno 1131. Atrebatensem ecclesiam, cui paret Aquiscinctum, episcopus rexit. Ad eum hoc nomine scripta est epistola 395. Vide hic Notas Horstii.

a Ad GAUFRIDUM Abbatem sancti Medardi. a

Circ. ann. MCXXIX

EPISTOLA LXVI.

Operam ejus requirit in reconciliando sibi abbate Alviso: solatur eumdem in tribulationibus.

Domno GAUFRIDO abbati sancti Medardi, Frater Bernardus ecclesiæ Claræ-vallis Ordinator incompositus, salutem & non in via.

Bern. zelus ad tollendum scandalum.

PRimo precor, ut præsentes litteras domno Abbati Aquiscincti monasterii dirigere non graveris. Deinde ut ad id quod portant, pro absente amico præsens satagas cum venerit locus. Neque enim cujuslibet, nedum tanti Patris, justum injustumve adversum me debeo scandalum dissimulare: quod quàm non faciam, loquens potius quàm scribens, ei aperire forsitan potuissem. Nam solet in talibus acceptior esse sermo vivus quàm scriptus, & efficacior lingua quàm littera. *Vultus & viva vox vis.* Oculi quippe loquentis fidem faciunt dictis; nec ita potest affectum exprimere digitus, quomodo vultus. Nunc autem quia absens per me non possum, per te satisfacio quantum possum. Rogo ergo te, & iterum rogo, ut de regno Dei, quod est videlicet intra nos, *Scandali pœna* scandalum auferas, dum salubriter potes: ne si (quod absit) usque ad Angelos, qui utique in fine sæculi in *Matt. 13. 27.* id ministerii deputandi sunt, perduraverit rancor, necesse sit irrevocabiliter aut ambos, aut alterum à nobis de medio tolli. Unde autem ad me tu jam dudum scripsisti, conquerendo super tribulationibus vestris; scitis quia *juxta est Dominus his qui tribulato sunt corde.* De ipso confidite, quia ipse vicit mundum. Ipse scit inter quos habitatis, & in conspectu ejus sunt omnes qui tribulant vos. Ipse exaudiet vos in abscondito tempestatis, qui nunc probat ad aquas contradictionis. Valete.

Ad MONACHOS Flaviacenses.

Circ. ann. MCXXV.

EPISTOLA LXVII.

Susceptionem B. monachi tuetur, tamquam de ignoto sibi hactenus monasterio, & justas ob causas discedentis.

b Domino H. Patri Flaviacensis b ecclesiæ, & Fratribus qui cum eo sunt, Fratres qui in Clara-valle sunt salutem.

1. LEctis litteris vestris, vestram reverentiam propter quemdam monachum qui apud nos est, contristatam cognovimus. De qua vestra tristitia nos quoque contristati sumus, timentes ne non sit illa tristitia, de qua quibusdam dicebat Apostolus: *Contristati enim estis secundum Deum.* *2. Cor. 7. 9.* Nam si secundum Deum esset, non usque adeo vos commovisset, ut nos, etsi vobis ignotos, fratres tamen vestros, & si placet amicos, quos necdum vel præsentes verbo conveneratis, vel absentes scripto præmonueratis, hac prima vice tam subito, tam acriter argueretis. Miramini (ut scribitis) quod fratrem Benedictum c suscepimus; minamini nisi cum vobis cito restituerimus. Proponitis ** Reg. S. Bened cap 61.* nobis de Regula*, de noto monasterio monachum *Monachus extraneus an & ubi admittendus.* non suscipiendum, pro constanti scilicet habentes vestrum non esse ignotum. Sed quid si aliis notum, dummodo nobis ignotum sit? Etsi enim, ut verba ipsa

A vestra ponam, religionis vestræ se adeo fama effuderit, ut etiam Romæ ecclesiæ vestræ habeatur notitia: nos tamen, qui utique multum citra Romam, positi sumus, nescio quo pacto ita præteriit, ut ne unius quidem vestrum, Abbatis scilicet vel monachorum, non ipsius vestræ habitationis, non religionis ac conversationis, usque ad hoc tempus vel tenuem notitiam habuerimus: sed nec aliquam aliquando mentionem nobis de vobis factam fuisse meminimus. Nec tamen mirum, quia & multis terrarum spatiis, & diversis provinciis, & dissimilibus linguis ab invicem distamus: non solum Episcopatibus propriis absumus, sed etiam in eodem Archiepiscopatu non degimus. Pu-
B tamus autem quod non de cuicumque notis, sed tantum de nobis notis monasteriis monachos suscipere prohibemur. alioquin cum nullum monasterium sit quod alicui notum non sit, nullum nobis relinquitur de quo quis regulariter suscipiatur. Quomodo ergo illud implebitur, quod à beato Benedicto vel præcipitur*, vel permittitur, peregrinum videlicet monachum non solum debere suscipi ad habitandum pro hospite, quanto cupit tempore, sed etiam inventum utilem suaderi ad manendum omni tempore? ** Ibidem.*

2. Quamquam tamen nos aliter erga prædictum fratrem egerimus. Nam cum veniens se suscipi à nobis humiliter postularet, primo quidem repulsus, dein-
C de admonitus est ut ad monasterium suum rediret. Sed ille non acquiescens, in vicinam nobis eremum se contulit, ibique septem ferme menses, nullam interim calumniam passus, quiete habitavit. Sed cum sibi tutum non crederet quod solus degeret; post primam repulsam idipsum, quod prius, à nobis requirere non erubuit. Rursus nos admonentes cum de reditu, cum causam suæ ab eo discessionis inquireremus: Abbas, inquit, meus habebat me non monachum, sed medicum d. Cogebat servire, immo ipse serviebat per me, non Deo, sed sæculo, quando ne sæcularium malevolentiam incurreret Principum, mederi me compellebat etiam tyrannis, raptoribus, excommunicatis. *Monachos agere medicos indecorum & periculosum.* d
D Quod animæ meæ periculum cum ei, nunc privatim, nunc palam suggessissem; nec profecissem; quorumdam tandem sapientium virorum consilio fretus, fugio meam damnationem, non congregationem; perditionem, non religionem. Consulite salutem quærenti, aperite pulsanti. Cujus nos videntes constantiam, audientes causam, & nullam contra eum calumniam; annuimus introitum, probavimus susceptum, adstrinximus probatum, tenemus professum. Nec intrare compulimus, nec exire cogemus. Quamvis si eum ejiceremus, ad vos (ut ipse asserit) non rediret, sed magis se adhuc à vobis elongaret. Definite ergo, fratres, definite tam indebitis innoxios lacessere jurgiis, & cas-
E tis scriptitationibus inquietare: quia nec cumulatis etiam contumeliis provocari poterimus, ut vobis, nisi quod reverentiæ est, respondeamus; nec minis exterreri, quominus monachum teneamus, quem regulariter suscepisse nos credimus. *Humilitas Bernardi & concordiæ amor.*

a Editi ac scripti præter unum (quos quidem viderimus) omnes habent, *S. Theoderici*: at legendum *S. Medardi*, ut in codice Corbeiensi, ex quo sequentem inscriptionem (quæ aliis deest, præterquam in Spicilegii tomo 3.) restituimus. Et quidem licet utrique cœnobio, nempe S. Medardi apud Suessionas, & S. Theoderici prope Remos, successive præfuerit Gaufridus; abbas tamen S. Medardi erat tum, cum hæc epistola scripta est. Scripta est autem (ut ex epistolarum serie intelligitur) ante annum 1131 quo evectus est Gaufridus in episcopatum Catalaunensem ex abbatia S. Medardi, cui ab anno 1119 præfuerat post annos octo regiminis apud S. Theodericum. Sub eo apud Suessionas habitum est generale monachorum Ordinis nostri Capitulum, de quo in epistola 91. Hic vide alias Notas.

b Ita legendum esse constat, non *Flaviniacensis*. Est autem Flaviacense monasterium à S. Geremaro conditum in diœcesi Belvacensi: cui loco tum præerat Hildegarius abbas, qui ad annum 1125. vel 1126. pervenit. De eo fusius in aliis Notis.

c In editis G. at in scriptis non paucis B. Nomen integrum *Benedictum* exhibet codex Corbeiensis optimæ notæ, ex quo etiam sequentis epistolæ inscriptionem præter alias restituimus.

d Medicos olim agebant & clerici, & monachi. De Clericis id probat Christianus Lupus in Notis ad varias epistolas Concilii tum Ephesini, tum Chalcedonensis, pag. 100. & seq. Monachorum item varia exempla suppetunt, quorum unum insigne est apud Lupum Ferrariensem in epistola 72. de Didone abbate Senonensi. Utrisque medicina recentiori jure interdicta.

Ad SOSOBM unde supra.

EPISTOLA LXVIII.

Reverendis Fratribus Flaviacensibus, Abbati H. ceterisque omnibus fratribus, Fr. Bernardus salutem.

1. MOdestiæ quidem vestræ erat, ô boni Fratres, super querimonia vestra priori nostra satisfactione contentos esse debere, & jam ab immeritorum infestatione quiescere. Sed quia prioribus malis pejora junxistis, & rursum nobis jurgiorum seminaria transmisistis (quæ absit ut germinent, sicut nec priora germinarunt in nobis;) ne tamen non respondendo, culpam quæ non est, agnoscere videamur, hoc etiam secundo ad ea quæ procaciter objicitis, veraciter respondemus. Hæc tota nostra culpa est, quantum æstimamus; hæc grandis illa injuria quam vobis fecimus, quod monachum, solum, peregrinum, pauperem, miserabilem, animæ suæ periculum fugitantem, salutem suam sollicite quærentem, pulsantem, supplicantem suscepimus: seu quod talem, taliter à nobis susceptum, denuo sine causa non ejicimus, ut quod ædificavimus iterum destruentes, prævaricatores nos constituamus. Hinc Regulæ, hinc Canonum, hinc ipsius naturalis legis transgressores judicamur. Opponitis enim indignantes, cur vestrum & à vobis excommunicatum nobis sociare præsumpsimus, quod utique ab alio pati nolumus. Sed de excommunicatione quid respondebimus? quando vos inde vobis satisfacitis pro nobis, scientes proculdubio prius à nobis fuisse receptum, quàm à vobis excommunicatum. Cum autem prius susceptus, dum tamen regulariter, fuerit; profecto non jam in vestrum, sed in nostrum vestræ maledictionis sententiam intorsistis. quod si recte factum sit, vos videritis.

2. Restat igitur sciendum, & hoc tantum quæritur inter nos, an rationabiliter susceptus fuerit. Et vos quidem, quoniam de ignoto monasterio monachum regulariter posse suscipi negare non potestis, vestrum nobis notum esse contenditis. Negamus, & non creditis. Verum si non creditis simpliciter negantibus, credite vel jurantibus. In veritate quæ Deus est, vobis dicimus, nec novimus vos, nec noscimus: ignotum scripta suscepimus, ad ignotos rescripsimus. Sensimus quidem stimulationes & inquietationes vestras, sed necdum stimulatores & inquietatores ipsos agnovimus. Vos tamen ad convincendum nos de simulata ignorantia invictissimum argumentum inducitis, non posse videlicet ignotos esse nobis, quorum & abbatis scilicet, & ipsius monasterii nomen in nostris posuimus litteris. quasi mox ut rerum vocabula scimus, etiam res ipsas noverimus. Multum ergo valet mihi Michaëlis, Gabriëlis, Raphaëlis nomina nosse: quando ex solo auditu vocabulorum, etiam de ipsorum beatorum spirituum cognitione jam beatus sum. Non mediocriter, inquam, profeci, quia didici ab Apostolo paradisum & tertium cælum nominare, si etiam non raptus cum Apostolo, solis ex nominibus secreta cælestia jam novi, & audivi ineffabilia verba, quæ non licet homini loqui. Stultus ego, qui jam sciens nomen Dei mei, nescio quid adhuc superflue quotidie gemo, frustra suspirans & dicens cum Propheta: *Vultum tuum Domine requiram.* & illud: *Quando veniam & apparebo ante faciem Dei?* &, *Ostende nobis faciem tuam, & salvi erimus.*

3. Sed quid est quod vobis facimus, quod nobis fieri nolumus? Hoc nos utique nolle putatis, ut quis à nostro monasterio discedens monachus, in alio suscipiatur. Utinam omnes nobis commissos, sine nobis salvare possetis. Si quis de nostris ad vos majoris perfectionis gratia, & arctioris vitæ desiderio convolaverit? non solum non causamur, si ei in tali studio consulitis; sed & multum precamur ut hoc faciatis: nec offensos nos conqueremur, sed valde in hoc adjutos esse fatebimur. Negatis deinde quod de vobis audieramus, vestro scilicet jussu vel assensu fratrem B. quamdiu fuit apud vos, in medicinali arte sæcularibus deservisse; ipsumque qui hoc dixit, falsitatis arguitis. Si mentitus sit, nescimus, ipse viderit: sed hoc scimus, quia sive per seipsum, ut vos fatemini; sive per vos, ut ipse testatur, hæc fecerit, in magno interim periculo fuit. Quis vero tam inhumanus, qui sic periclitanti non succurreret si posset, non consuleret si nosset? Attamen si, ut asseritis, non compulsus obedientia, sed proprii quæstus cupiditate, ac vagandi curiositate, hac illacque artem suam venditans discurrebat; quid causæ extitit quod à vobis discessit? An quia jam tandem censuræ pastoralis districtione non ei licebat quod ante licuerat? Cur igitur cum jam apud nos esset, volentes eum revocare, ad persuadendum de reditu promisistis ei quietem in claustro: nisi quia hoc velle hominem noveratis, hoc quæsisse meminerats? At ille jam adepto apud alienos, quod non potuit inter suos; ne certa pro incertis desereret, tenuit quod jam fruebatur, spernens quod sero sibi offerebatur.

Medicum agere non convenit monacho.

4. Desinite itaque, fratres, desinite fratrem sollicitare, de quo non valde necesse est vos sollicitos esse: nisi forte, quod absit, quæ vestra, non quæ Jesu-Christi sunt, quæratis; & magis vestrum de illo solatium, quàm ejus salutem diligatis. Nam cum semper apud vos gyrovagus fuisset, &, ut scribitis, contra suum propositum, & Abbatis imperium, in proprios usus quod de arte sua conquirebat, expenderet: gaudeat qui eum diligit, quod apud nos Deo miserante sanatus sit. Testimonium enim ei perhibemus, quod nusquam modo aliqua occasione vagatur: sed quiete perseverans in monasterio, pauper inter pauperes sine querela conversatur, primam fidem quam quidem apud vos promisit, sed non tenuit; non irritam, ut dicitis, faciens, sed ratam, integramque custodiens, morum utique conversione, & obedientissima conversatione, sine qua sese fallit qui de loci stabilitate confidit. Rogamus vos, fratres, ut quiescat jam indignatio vestra, & desinat inquietatio nostra. Sin autem, facite quod vultis, scribite ut vultis, persequimini quantum vultis: caritas omnia suffert, omnia sustinet. Nobis autem decretum est ex hoc jam vos pure diligere, reverenter suspicere, familiariter colere.

Monachi probi dotes.

Stabilitas sine conversione monachis inutilis.

Ad GUIDONEM [a] abbatem de Tribus-Fontibus.

EPISTOLA LXIX.

Guidonem, qui incuria ministrantium in consecratione Calicis erraverat ob defectum vini, instruit.

1. UNde te contristatum cognovimus, contristatum quidem te esse laudamus, sed si non nimis. Contristatus enim (nisi fallor) quomodo ait Apostolus, secundum Deum; nec dubium est hujusmodi tristitiam tuam converti quandoque in gaudium. Itaque, dilectissime, irascere, & noli peccare. Peccabis autem non minus nimis irascendo, quam omnino non irascendo. Siquidem non irasci ubi irascendum fit, nolle emendare peccatum est: plus vero irasci quàm irascendum fit, peccatum peccato addere est. Quod si malum est peccatum non emendare, quomodo malum non erit augmentare? Si ex rerum eventibus reatuum penderet judicium, non foret culpanda tua etiam ingens tristitia, ubi nimirum constitisset quod ingens fuisset & culpa. Tanto quippe culpa gravior, quanto res sacrior appareret. Nunc vero quia rerum causa, non materia; nec exitus actuum, sed intentionis propositum culpas discernit & merita, dicente

2. Cor. 7. 9.

Ira bona & mala quæ.

Peccati gravitas non ex eventu sed ex intentione.

a Fuit is secundus abbas Trium-fontium, in diœcesi Catalaunensi, filiæ Claræ-vallis, jam laudatus in epistola 61. sed amplius in fusioribus Notis. Anno 1129. successerat Rogerio primo abbati, de cujus obitu in epistola 71. Alia est abbatia Trium-fontium seu Sanctorum Vincentii & Anastasii ad Tres fontes prope Romam, ad quam abbatiam spectat electio Turoldi abbatis, de qua in epist. 306

Mat. 6. 22.

Domino, *Si oculus tuus simplex fuerit, totum corpus* A *tuum lucidum erit; si nequam, totum corpus tuum tenebrosum erit*: in tui quoque examinatione commissi, non tam (ut arbitror) sacrorum est attendenda majestas, quàm propria intentio discutienda. Porro ego & Prior noster multum rem ipsam & intra nos pensantes, & inter nos conferentes, tuam quidem ibi deprehendimus ignorantiam, ministrantium quoque negligentiam; sed plane nullius malitiam. Et certe optime nosti, nullum esse bonum, nisi fuerit spontaneum. Malum ergo poterit esse magnum, quod constat voluntarium non fuisse? Alioquin si quod fit, à non volente; bonum quidem nullam gratiam, malum autem multam consequitur pœnam: hoc est si circa B unam eamdemque causam, & malum imputatur, & bonum non suscipitur: quisquis ita sentit, asserat si vult, quod non sapientia malitiam, sed malitia vincit sapientiam.

Peccatum non est, nisi sit voluntarium.

2. Ut tamen faciamus satis inquietiori conscientiæ tuæ, & ne forte malum hoc mali cujuspiam gravioris latentis adhuc in monasterio fuerit commonitio: pro pœnitentia tibi injungimus septem Psalmos pœnitentiales quotidie usque ad Pascha, septies prosternendo te, decantare [a], septem disciplinas accipere. In hunc modum satisfaciat & ille qui tibi ad illam Missam ministravit. De illo autem qui sibi ante apparuerat [b], & oblitus est mittere vinum in calicem, cujus & majo- C rem in hoc æstimamus culpam, si tamen & tu ira putas, tuo arbitrio derelinquimus. Sane si sermo exiit inter fratres, & ipsi omnes singuli singulas accipiant disciplinas, ut fiat quod legitur, *Alter alterius onera portate*. Deinde quod comperta, sero licet, negligentia, vinum fudisti in calicem super hostiæ sacratæ particulam; laudamus, nec sub tanto articulo melius fieri potuisse putamus: arbitrantes liquorem, etsi non ex consecratione propria atque sollemni in Sanguinem Christi mutatum, sacrum tamen fuisse ex contactu [c] corporis sacri. Aiunt tamen nescio quem alium aliud sensisse Scriptorem, non posse videlicet absque tribus, id est pane, vino, & aqua, hoc sacrificium esse, ita D ut si quodlibet horum deesse contigerit, reliqua non sanctificentur. Sed de hujusmodi unusquisque in suo sensu abundat.

Disciplinæ usus

a

b

Missæ defectus quàm severe olim expiati.

Galat. 6. 2.

c

3. Ego autem pro meo fatuo sensu, si mihi idem contigisset quod tibi, vellem ad remedium mali unum è duobus egisse: aut ipsum quod fecisti, aut certe ab illo loco ubi dicitur, *Simili modo postquam cœnatum est*, verba sancta iterasse: & sic complesse quod restabat de sacrificio. Neque enim dubitaverim de Corpore jam consecrato, qui utique juxta ritum Ecclesiæ didici ab ipsa quod & ipsa accepit a Domino, panem scilicet ac vinum, & simul apponere, non simul tamen ex his sacra conficere. Cum ergo prius de pane E Corpus, quàm de vino Sanguis more ecclesiastico conficiatur: si per oblivionem tardius quod posterius sacrandum est, apponatur; non video quid sacris præcedentibus tarditas possit præripere consequentium. Puto enim quod si Domino post factum de pane suum Corpus, vini consecrationem placuisset aliquamdiu intermittere, aut certe penitus omittere; nihilo minus Corpus mansisset quod * fecerat, nec factis facienda præscriberent. Nec nego panem & vinum, aqua quidem mixtum, simul debere apponi: quin potius assero haud aliter debere fieri: sed aliud est culpare negligentiam, aliud negare efficaciam. Aliud, inquam, est quod causamur non bene quippiam fieri, & aliud quod mentimur nec fieri. Hæc interim de hac re dixerim & senserim, absque præjudicio vel tuæ sententiæ, si quid melius sapis, vel cujuslibet sanius sapientis.

An consecratio unius speciei sine alia sit valida seu effi.ax.

* al. fuerat.

Bernardi modestia.

a Id est recitare, quo sensu *decantare* passim usurpatur apud Veteres. Sanctus Antistes Ambrosius, inquit Beda in epistola ad Egbertum apud VVaræum, *hoc de Fide loquens admonet, ut verba symboli matutinis semper horis Fideles quique decantent.*

b Quidam codices, *apparaverat*. at præferendum puto cum plerisque, *apparuerat*, id est qui adverterat, gallice *qui s'en etoit apperçu*.

c Idem censet præter Scholasticos Jacobus à Vitriaco in Historia occidentali pag. 427. qui auctor præsentem casum proponit pag. 444. Vide Commentarium nostrum in Ordinem Romanum, & nostrum Edmundum *Martene* lib. 1. de ritibus monasticis cap. 7.

d Et hæc inscriptio restituta ex codice Corbeiensi num. 553.

e Hic codices nonnulli adsuunt factum quoddam, quod ita videtur à Bernardo alienum, ut illud ablegare visum sit in Notas fusiores, si penitus rejicere non licet.

Ad Eumoem.

EPISTOLA LXX.

Docet qualis misericordia in Pastore esse debeat, monetque ut sententiam in monachum transgressorem latam retractet.

Domno [d] abbati Guidoni, Frater Bernardus spiritum scientiæ & pietatis. d

CONsiderans miseri hujus miserabilem conditionem, misereor quidem, sed vereor ne frustra. Neque enim non ideo mihi videor frustra misereri, B quod ipso licet remanente in sua miseria, mea tamen vel mihi non sit infructuosa misericordia. In quam utique misericordiam, non propria utilitas inclinavit, sed intimis, eam visceribus proximi miseria & fraternus dolor inflixit. Misericordia quippe affectio est, quæ nec voluntate coercetur, nec rationi subjicitur: quando non eam in se quisque pertrahit voluntario motu *, sed ipsa pias mentes ad compassionem dolentium necessario cogit affectu: ita ut etiam si peccatum esset misereri, etsi multum vellem, non possem non misereri. Potest quidem ratio vel voluntas affectui effectum subtrahere: sed numquid ipsum affectum evellere? Discedant à me qui me consolantur, & dicunt C quia oratio mea in sinu meo revertetur, dum is pro quo emissa est, nondum convertitur. Nec audio illos qui mihi blandientes asserunt, *Justitia justi super eum erit*, dum impius in sua adhuc impietate remoratur. Non, inquam, recipio consolationem, ubi fratris video desolationem. Si ergo, dulcissime fili, tua quoque pia mens similiter affecta est, immo quia aliter affecta non est: quamquam tibi infelix iste cunctas suæ egressionis de monasterio, & denuo regressionis regulares vices infeliciter percurrisse videtur; quia tamen ipse aliter putat, non solum patienter, sed etiam libenter audiendum est quod humiliter calumniatur, si forte tam desperatæ salutis reparandæ rationabilis ulla D occasio inveniatur, quam (ut bene mecum tua intelligit experientia) difficile quidem in congregatione, sed multo difficilius foris poterit obtinere. Inito itaque omnium fratrum consilio, omnia quæ in eum fecisti judicia diligenter retractare non dedigneris: quatenus tua humilitate ejus contumacia sanetur, si vel sic videlicet adinveniri poterit, quomodo adhuc semel regulariter suscipiatur. Nec timendum est in hac retractatione quod displiceat justo ac misericordi Deo, si misericordia superexaltetur judicio [e]. Valete. e

* al. nutu

Ezech. 18. 20.

Ad Monachos ejusdem loci.

EPISTOLA LXXI.

Ann. CHR. MCXXVII.

Se distulisse hactenus visitationem, non incuria, sed exspectatione opportunitatis: de Rogerii abbatis obitu eos consolatur.

QUod nondum veni ad vos, non putetur incuria. Curamus siquidem vos tamquam viscera nostra. Si mater potest filii uteri sui negligere curam, possum & ego forsan in suspicionem duci & argui negligentiæ. Itaque opportunitatem exspectavimus & exspectamus, ut cum venerimus, visitatio nostra non sit sine fructu. Interim de abscessu Patris vestri * non turbetur cor vestrum. Deus vobis providebit alium, sicut speramus, pro eo idoneum: sed nec illum perdetis. Nam etsi translatus est, non tamen ablatus. Tantum qui vobis fuerat specialis, erit communis & nobis. Donec ergo venio, viriliter agite,

* scil. de morte Rogerii Abbatis.

& confortetur cor vestrum, & omnia vestra in caritate fiant. Valete.

Ad RAINALDUM Fusniacensem [a] abbatem.

EPISTOLA LXXII.

Ostendit quàm sit alienus à laudibus. Jugum Christi leve esse. Patris *nomen detrectat*, Frater *vocari contentus.*

Dilectissimo suo RAINALDO, Bernardus ejus, non Pater aut dominus, sed Frater & conservus, quod fratri carissimo, & fideli conservo.

[Nomina dignitatis se fugit.] 1. PRimo ne mireris si terrear dignitatis nominibus, cum me ipsis rebus sentiam indignum. Et te quidem decet ut facis, sed mihi assentire non expedit. Nam si tibi observandum putas illud, *Honore invicem prævenientes*, &c., *subjecti invicem in timore Christi* [Rom. 12. 10. Ephes. 5. 21.]: si non frustra utrobique positum est *invicem*, intelligis & mihi æque utrumque congruere. Quod si cogitas tibi illam Regulæ sententiam observandam †, *Juniores priores suos honorent* [† Reg. S. Bened. c. 63.]: mihi e regione in mentem venit ex regula Veritatis: *Erunt primi novissimi, & novissimi primi* [Matt. 20. 16.]; &c. *Qui major est vestrum, fiat sicut junior*, &c., *Quanto* C *major es, tanto humilia te in omnibus* [Luc. 22. 26. Eccli. 3. 20.]; &c., *Principem te constituerunt? esto inter illos quasi unus ex illis*; &c., *Non quia dominamur fidei vestræ, sed adjutores sumus gaudii vestri* [2. Cor. 1. 23.]; &c., *Nolite vocari ab hominibus Rabbi*; &c., *Patrem nolite vocare vobis super terram* [Matt. 23. 8. Ibidem 9.]. Quantum itaque tuis attollor favoribus, tantum his molibus premor. Unde merito in psalmo non canto, sed plango: *Exaltatus autem humiliatus sum & conturbatus*, &c., *Quia elevans allisisti me* [Psal. 87. 16. Psal. 101. 11.]. Sed verius fortasse proferrem quod sentio; quia videlicet qui me exaltat, humiliat; & qui me humiliat, exaltat. Tu me ergo potius exaltando dejicis, & extollendo premis. Sed ne ita premas ut opprimas, consolantur me hæc & his similia Veritatis testimonia, D quæ miro modo, dum reprimunt, erigunt; dum dejiciunt, erudiunt: ita ut unde projectus, inde & provectus, tota cum hilaritate decantem: *Bonum mihi Domine, quia humiliasti me, ut discam justificationes tuas. Bonum mihi lex oris tui, super millia auri & argenti* [Psal. 118. 71.]. Et hoc miraculum agit sermo Dei vivus & efficax; hoc illud Verbum per quod facta sunt omnia, benignissime & potentissime operatur; hoc denique facit jugum Christi suave, & onus leve [Matth. 11. 30.].

[Onus Christi quomodo leve.] 2. Libet admirari quàm leve sit onus Veritatis. Num vere leve est, quod portantem non gravat, sed levat? Quid eo levius onere, quod non solum non onerat, sed & portat omnem, cui portandum impo- E nitur? Hoc onus potuit uterum gravidare virgineum, gravare non potuit. Hoc onus ipsa, quibus se præbuit sustentandum, senis Simeonis brachia substentabat. Hoc etiam Paulum, in gravi licet & corruptibili corpore positum, rapiebat usque ad tertium cælum. Quæro in rebus si quid forte huic exoneranti oneri simile inveniam, & occurrit mihi de pennis avium, quod ei utcumque coaptem: quæ quodam videlicet singulari modo, & corpulentiorem reddunt substantiam, & agiliorem. Mirum opus naturæ! Unde grossescit materia, inde sarcina levigatur; & quantum crescit in F massa, tantum decrescit in pondere. Hoc plane in pennis, Christi oneris exprimit similitudinem, quod & ipsæ ferunt à quibus feruntur. Quid & de quadriga dicam? Hæc nimirum admota jumento, sarcinam quæ ab ipso moveri non poterat, auget quidem, sed portabiliorem facit. Onus oneri additur, & minus onerat. Sic & oneri gravissimo Legis accedens quadriga Evangelii, & auxit perfectionem, & difficultatem minuit. *Velociter*, ait, *currit sermo ejus* [Psal. 147. 15.]. Sermo utique ante notus in Judæa tantum, nec se præ sui quidem gravedine valens ultra extendere; quippe qui & ipsius A Moysi manus suo pondere prægravatas demitteret: levigatus per gratiam, & rotis evangelicis superpositus, velociter in omnem terram exivit, & in fines orbis terræ celerrime pervolavit. Sed longe nimis digredior.

3. Tu itaque, dilectissime, cessa jam indebitis me honoribus magis obruere, quàm attollere. alioquin cœtui te inimicantium mihi, amica licet voluntate, commisces. Ipsi sunt, de quibus soleo soli Deo ita conqueri in orationibus: *Et qui laudabant me, adversum me jurabant* [Psal. 101. 9.]. Ad quam meam querimoniam Deum B audio respondentem mox, & attestantem quod verax sit: *Vere*, inquit, *qui te beatificant, in errorem te mittunt* [Psal. 3. 12.]. Et ego: *Avertantur* ergo, inquam, *statim erubescentes, qui dicunt mihi, Euge, euge* [Psal. 69. 4.]. Quod tamen ne putetur in quoscumque adversarios à me quandoque intorta maledictio vel imprecatio, exponere debeo qualiter intelligam. [Quomodo se gerat erga laudatores suos.] Precor nimirum, ut quicumque existimant de me supra id quod vident in me, aut audiunt aliquid ex me; avertantur, id est a laudibus meis in quas ignari nimie feruntur, resiliant, & pedem retrahant. Quomodo? Quandoque videlicet cognoscentes plenius quem immoderatius laudant, & C consequenter erubescentes vel errorem suum, vel amici deprehensam inutilitatem. Et hoc modo utrumque nocentium genus, & illi scilicet qui volunt mihi mala, & me adulatorie commendant; & hi qui licet innocenter, tamen nocent, dum benevole quidem, sed nimie laudant; avertantur retrorsum, & erubescant: hoc est tam vilis & abjectus eis appaream, quatenus pudeat eos talem ita laudasse, & sic desinant jam indiscrete laudare. Igitur adversus utrosque laudatores illis me duobus munire consuevi versiculis: contra malevolos quidem priorem, *Avertantur retrorsum & erubescant qui volunt mihi mala* [Psal. 69. 4.]; contra benevolos autem proferens sequentem, *Avertantur statim erubes-* D *centes qui dicunt mihi, Euge, euge* [Ibidem.].

4. Cum ergo, ut ad te revertar, exemplo Apostoli [2. Cor. 1. 23. Matth. 23. 9.] tuæ religiositati non dominari, sed congratulari tantum debeam; & juxta verbum Domini unus sit pater noster in cælis, nos autem omnes fratres simus: non immerito domini, Patrisque celsa nomina, quibus me honorandum, sed non onerandum putasti; scuto a me veritatis repuli [Dominus & Pater non vult dici.], congruentius pro his me Fratrem nominans & Conservum, tum propter eamdem hereditatem, tum propter æquam conditionem; & ne, si forte quod Dei est, usurpavero mihi, audiam ab ipso: *Si ego Dominus, ubi est timor meus? si pater, ubi est honor meus?* [Malach. 1. 6.] Et patris quidem habere me erga te affectum E non nego, sed auctoritatem renuo. Nec enim te minore (ut existimo) quàm paterno complector affectu. Hæc ergo pro tituli causa.

[Absentia amici ut ferenda.] 5. Jam vero ut ad reliqua epistolæ tuæ respondeam, eamdem, quam tu de mei, possem & ego vicissim de tui absentia non immerito facere querimoniam: nisi quia nostris (quod ipse non negas) & affectibus & profectibus Dei est præponenda voluntas. Alioquin quando ego te comitem mihi carissimum valdeque necessarium, quippe obedientissimum in agendis, studiosissimum in inquirendis, in conferendis utilissimum, F promptissimum in rememorandis, paterer longe fieri à me, si non esset Christus in causa? Beati si sic permanserimus usque in finem, semper & ubique quærentes non quæ nostra sunt, sed quæ Jesu-Christi.

a Fusniacum, Foigny, diœcesis Laudunensis, filia Claræ-vallis, à Bartholomæo episcopo anno 1121. fundari cœptum, ex Charta in Notis ad Guibertum relata pag. 659. ubi Elbertus seu Eilbertus, sancti Michaëlis in Terascia abbas è nostris, locum monasterio condendo cessisse perhibetur. Primus Fusniaci abbas Rainaldus, cui hæc epistola inscripta est. De Fusniaco vide epistolam 5. & lib. 1. de vita S. Bernardi num. 52 & Notas fusiores.

Ad Eumdem.

EPISTOLA LXXIII.

Rainaldum de commisso sibi prælationis munere nimis anxium & querulum instruit; monetque opem & solatium suis potius impendendum, quàm ab eis requirendum.

Dilectissimo * filio suo Fusniacensi abbati spiritum fortitudinis.

* Sic in ed. cod.

Querelas ejus amice reprimit.

1. PLangis, dilectissime fili Rainalde, super multis tribulationibus tuis, piisque querimoniis me quoque excitas ad plangendum. Nec enim te dolente possum non dolere, nec nisi molestus & anxius tuas molestias & anxietates audire. Verum quia hæc ipsa mala quæ te invenisse causaris, & ego prævideram, & tibi, si recordaris, prædixeram: puto te levius præscita portare debere, & mihi unde parcere potes, molestum non esse. Satis namque & plusquam satis crucior te carendo, te non videndo, te dulcissimo mihi solatio non fruendo: ita ut pæne pœniteat me, quod te elongaverim à me. Et licet caritas hoc cogeret, quacumque tamen necessitate, quo te non videam, missum, plango te tamquam amissum. Cum ergo super hoc etiam velut quodam tuæ pusillanimitatis baculo me percellis, qui mihi debueras esse baculus sustentationis; tristitiam super tristitiam ingeris, & cruciatum cruciatibus addis: & si mihi pium est nullas tuas angustias dissimulare, tibi tamen durum est sic affecto cunctas indicare. Quid enim necesse est satis sollicitum amplius sollicitare, & absentia filii saucia patris viscera gravioribus torquere doloribus? Onus meum tibi partitus sum ut filio, ut necessario, ut fideli coadjutori meo. Vide quomodo te oporteat paternam portare sarcinam. Si enim sic portas, ut me non alleves, sed magis premas; tu quidem es oneratus, sed ego non sum exoneratus.

Infirmorum cura Prælato magis competit, quàm sanorum.

2. Hoc autem onus animarum est, & infirmarum. nam quæ sanæ sunt, portari non indigent; ac per hoc, nec onus sunt. Quoscumque igitur de tuis inveneris tristes, pusillanimes, murmurosos; ipsorum te patrem, ipsorum te noveris esse Abbatem. Consolando, exhortando, increpando agis opus tuum, portas onus tuum, & portando sanas, quos sanando portas. Si quis vero ita sanus est, ut magis juvet te, quàm juvetur à te: hujus te non patrem, sed parem; comitem, non Abbatem agnoscas. Quid igitur causaris, te aliquorum qui tecum sunt, magis gravari consortio, quam frui solatio? cum solus omnium omnibus datus sis solatium, tamquam omnibus sanior, omnibus fortior, qui omnibus sufficias per Dei gratiam solatiari, & à nemine omnium indigeas confortari? Denique in quantum gravaris, in tantum lucraris; & in quantum juvaris, in tantum tua tibi præmia minuis. Elige ergo quos eligas, an qui gravando juvant, an qui juvando gravant. Hi tibi promeritores, illi fraudatores meritorum exsistunt. Nam qui socii laboris, proculdubio & mercedis participes erunt. Sciens ergo te missum juvare, non juvari; illius te agnosce vicarium qui venit ministrare, non ministrari. Plura tibi ad tui consolationem scribere volebam: sed non fuit necessarium. Nam quid opus est verbis superfluis mortuam chartam implere, ubi viva præsens loquitur? Viso siquidem Priore, puto quod ista tibi sufficiant, & ad ejus præsentiam spiritus tuus revixerit, ita ut jam consolationem scriptorum non requiras, cui interim licet verborum illius solatio relevari: in quo & per quem meum quoque spiritum, quem tibi in tuis litteris mitti postulasti, si quo modo tamen mittere potui, missum esse non dubites: cui quippe, ut bene nosti, idem mecum consilium, eadem solet esse voluntas.

Infirmi majoris meriti materia.

Ad Eumdem.

EPISTOLA LXXIV.

Optaverat Bernardus Rainaldum molestis abstinere querimoniis: nunc jubet de rebus ejus se reddi certiorem.

Bernardi tenet amor in suos.

SPerabam, carissime, aliquod me percepturum meæ pro te sollicitudinis remedium, si tua te non indicante nescirem incommoda. Unde & in alia epistola * memini me ad te sic inter cetera scripsisse. " Etsi inquam, mihi pium est nullas tuas angustias dissimulare; tibi tamen durum est sic affecto cunctas indicare. " Sed ecce unde meas mihi curas credidi levigari, inde fateor amplius gravari me sentio. Nam ante quidem sola, quæ te innotescente perceperam, aut dolebam, aut metuebam. Nunc autem quid umquam mali evenire potest, quod ego non metuam? Immo juxta tuum Ovidium,

* Epist. præcedent.

Quando ego non timui graviora pericula veris?

Ovidius in epist.

eo quippe suspectus omnia, quo incertus de omnibus, veram sæpe de falsis tristitiam contrahere cogor. Mens siquidem quàm semel affecerit caritas, sui juris esse non sinitur. Metuit quod nescit; dolet quod non oportet; sollicitatur plusquam voluerit, & unde noluerit, compatitur nolens, miseretur invita. Et quia vides, fili, nec meam meticulosam industriam, nec tuam piam prudentiam in hac parte prodesse mihi; jam, quæso, noli celare quæ circa te aguntur: ne unde te mihi parcere putas, magis affligas. Opuscula mea quæ habes, da operam, cum opportune potueris, ut habeam.

Vis & natura caritatis.

Ad Artaldum Pruliacensem a abbatem.

EPISTOLA LXXV.

a Ann. Chr. MCXXVII.

Dissuadet monasterii conditionem in Hispania.

Dulcissimo amico & confratri suo Artaldo abbati, Fr. B. salutem.

QUicquid gratiæ & dilectionis impendere sibi possunt absentes amici, puto & me debere tibi, & mihi deberi à te, non solum ob consortium propositi & professionis, sed etiam ex debito nostræ invicem pristinæ societatis. quæ tam grata utrique, tamque debita devotio, quantum in unoquoque nostrum ferveat, in nullo evidentius agnoscere seu innotescere possumus, quàm si alterutrum non celemus, si quid forte de alterutro quod non deceat, audimus. Audivi autem ego de te, quod de sancto conventu tuo abbatiam in Hispania construere velis. Quod mihi nimirum in magnam admirationem venit, quid causæ videlicet sit, quid consilii, quidve utilitatis, quod filios tuos exsulare cupis, in locum utique tam longinquum, tanto sumptu & labore & quærendum, & ædificandum: cum prope te habere possis, ubi eos colloces, jam ædificatum & bene præparatum. Nec enim (ut reor) hinc te excusare potes, quod locus ille tuus non sit; cum certissime sciam, quod facillime, si vis, tuus esse possit. Numquidnam domnus Abbas Pontiniacensis b, qui illum tenet, tibi requirenti negaret? Immo si velles accipere, gratissimum haberet: non quia bonus non est, sed quia tibi, ut scis, opus non est. Timendum valde tibi pariter & mihi, ne si sollicite in operibus nostris non servamus quod Apostolus dicit, *Nemo adolescentiam tuam contemnat*; citius, quia juvenes sumus, de levitate notemur. Sed confido quia tu consultius ages, & locum qui vicinior & jam constructus est, eliges: quem amico quidem tenenti nosti oneri esse, tibi autem necessarium fore. Vale.

1. Tim. 4.

a Hanc inscriptionem, uti & plures alias, restituit codex Corbeiensis. Artaldus iste seu Artaudus abbas fuit Pruliacensis (male in veteri editione *Pultariensis*) Ordinis Cisterciensis in diœcesi Senonensi, vulgo *Pruly*, ex aliis Notis.

b Sic codex Corbeiensis, in aliis P. Locus de quo hic agitur, est Vallis-lucentis, in quo Artaldus consilio Bernardi monasterium construxit anno 1127 (quæ hujus epistolæ epocha) duodecim monachis eo missis sub Norpaldo abbate.

Ad Abbatem [a] Canonicorum S. Petri de Monte.

EPISTOLA LXXVI.

Quid agendum cum viro, qui post diuturnam in domo & habitu religioso conversationem, ad sæculum & secundas nuptias transierat.

Reverendissimo Patri Canonicorum sancti Petri de Monte, Frater BERNARDUS, debitæ dilectionis officium.

UNde placuit tuæ dignationi fratrem hunc nostram parvitatem consulere; sic nos quod nobis visum fuit, noveris consilium dedisse, ut saniori B non præjudicaverimus. Ne ergo rerum quas scis, supervacua narratione te gravemus, hæc est summa consilii. Periculosum quidem est, & fortassis illicitum, hominem post diutinam in domo & habitu religionis conversationem ad sæculum rediisse: quique prius, & adhuc priore uxore sua vivente ac consentiente, fortissime ac diutissime continentiam tenuit, secundis rursus amplexibus se ineptissime atque inhonestissime implicuisse. Quia tamen publice ac sollemniter juxta morem ceterorum hominum, & sine querela vel calumnia ipsum qualecumque conjugium celebratum fuit; non nobis videtur tutum, illum illam C non consentientem dimittere, nisi prius episcopalis auctoritatis vel consilio fretum, vel imperio, aut certe ecclesiastico canonicoque judicio. Quoniam vero hoc tam grande hominis periculum ad te nimirum non minima ex parte respicere credimus; (ex eo quippe quod volentem ac flagitantem suum confirmare propositum, nimis suscipere distulisti, occasione sumptâ, diabolus in hæc eum mala præcipitavit) omnino ex caritate suademus & consulimus, ut quacumque industria, quocumque sumptu vel labore potes, miserum omni modo satagas liberare: conveniendo scilicet aut mulierem, ut illum sponte dimittat, & continentiam promittat; aut Episcopum ut ambos vocari jubeat, &, quod recto posse fieri cre- D dimus judicio, separet.

Ad Magistrum HUGONEM de S. Victore.

EPISTOLA LXXVII.

Hæc quoque Epistola hoc loco sublata, inter Tractatus Tomo IV. locum meruit.

Ad SUGERIUM abbatem sancti Dionysii.

CHR. VII.

EPISTOLA LXXVIII.

Laudat Sugerium, misso fastu & externo splendore, ad modestiæ & religiosæ disciplinæ curam inopinato conversum. Clericum aulæ potius, quàm Dei ministerio deditum acriter perstringit.

E

1. EXiit sermo [b] bonus in terram nostram, in bonum sine dubio bonis cooperaturus, ad quoscumque pervenerit. Enimvero audientes omnes qui timent Deum, quanta fecit animæ tuæ, gaudent & stupent super tanta & tam subita mutatione dexteræ Excelsi. Ubique in Domino laudatur anima tua, audiunt mansueti & lætantur; & mirantur etiam qui te non * noverunt, sed tantum audiunt, qualis de quali factus es; atque in te Deum glorificant. Auget vero gaudium & miraculum pariter, quod salutis consilium, cælitus infusum tibi, protinus tuis refundere, atque ita implere sategisti quod legitur: *Qui audit, dicat: Veni.* & illud: *Quod dico vobis in tenebris,*

Apoc 22. 17.
Matt 10. 27

A *dicite in lumine, & quod in aure auditis, prædicate super tecta.* Sic strenuus in bello miles, immo sic pius ac fortis militum dux, ubi suos forte conspexerit in fugam versos, jamque hostili passim gladio trucidari; etsi se vel solum videat evadere posse, libet tamen mori magis cum illis, sine quibus vivere pudet. Proinde stat in prœlio, fortiter dimicat, & inter cruentos gladios per medias acies hac illacque discurrens, voce & ense terret quantum valet adversarios, animat suos. Ubi acrius insistere hostem, sociisque gravius comperit imminere periculum; ibi adest. Occurrit ferienti, pereunti succurrit: eo quippe mori paratus pro singulis, quo desperatus de universis. At B vero dum paulisper retentare & retardare nititur insequentes; suos vero quos valet, erigit corruentes, revocat fugientes: fit plerumque ut in manu forti tam gratam, quàm inopinatam obtineat salutem suis, hostibus confusionem. Fugant tandem quos fugiebant, superant quos pæne sustinebant victores: & qui prius periclitabantur de vita, postmodum exultant de victoria.

Strenui ducis munus.

2. Sed quid nos tam religiosum, tam forte factum sæcularibus comparamus, quasi exempla nobis de ipsa desint religione? Annon liquido certus erat Deo pollicente Moyses, siquidem periisset populus cui præerat, se non solum pariter periturum non esse, sed insuper C & missum iri in genteni magnam? Et tamen quo affectu, quo studio, quibus pietatis visceribus irritantibus subvenit, obviat irascenti? Denique & se objiciens pro delinquentibus ait: *Si dimittis, dimitte; sin autem, dele me de libro tuo quem scripsisti.* Fidelis advocatus, qui quoniam non quærit quæ sua sunt, facile obtinet omne quod quærit. Plane benignus, qui tamquam caput unitum membris, genti suæ firma caritate cohærens, aut illam salvabit secum, aut non potest nisi idem cum illis subire periculum. Jeremias quoque vinctus * & ipse inseparabiliter suis, sed affectu compassionis, non contentionis assensu, præ communi exsilio & servitute contempsit natale solum ac propriam liber- D tatem *. Quippe cui ceteris migrantibus libere manere in patria liberum fuit: sed maluit captivus abduci cum populo, cui se fore * & in ipsa captivitate noverat necessarium. Paulus eodem proculdubio spiritu optans anathema esse ab ipso etiam Christo pro fratribus, proprio experitur affectu, quàm vera sit illa sententia: *Fortis est ut mors dilectio, dura sicut infernus æmulatio* Videtis quorum vos imitatorem probaveritis? Sed addo adhuc (quem pæne prætermiseram) & sanctum David, qui cernens dolensque populi stragem, Angelo percutienti festinus occurrit, & in se potius domumque patris sui divinam transferri flagitat ultionem.

Miræ erga proximum caritatis exempla.
Exod. 32. 32.
* al. junctus.
* al. voluntatem.
* al. forte.
Rom. 9. 3.
Cant. 8. 6.
2. Reg 24. 17.

E 3. Quis hanc tibi perfectionem proponebat? Ego tanta fateor audire de te, etsi desiderabam, non tamen sperabam. Quis nempe te crederet saltu (ut ita dicam) repentino summa occupare virtutum, sublimia meritorum attingere? Sed absit, ut pro nostræ fidei speive angustiis immensa Dei pietas æstimetur, qui quod vult, in quo vult operatur, accelerans opus, & allevans onus. Quid enim? tua certe, non & tuorum errata, sanctorum carpebat zelus: tuis, non ipsorum excessibus succensebant: solamque in personam tuam, non etiam in abbatiam fraternum susurrium immurmurabat. Solum denique te in causam vocaverant. Tu te corrigeres, & nil residuum quod pateret calumniæ. Te, inquam, mutato, mox omnis tumultus concideret, quiesceret strepitus. Solumque ac totum erat quod

Sugerii pellicios excessus memorat.

a In editis hactenus, *ad eumdem*. Sed veram inscriptionem, ac proinde titulum, restituimus ex sæpe laudato Corbeiensi ms. Est autem abbatia S. Petri de Monte, *S. Pierre-mont*, diœcesis Tullensis, Ord. S. Augustini, non procul à Mortana fluviolo, qui in Mortam influit. Hæc epistola explicat dubium ipsi Bernardo propositum in Opusculo 4. de Præcepto & Dispens. cap. 17.

b Nempe de ejus conversione, haud dubie Bernardi monitis concepta sub annum 1127. tametsi monasterii S. Dionysii reformatio per Sugerium anno 1123. forsan anticipato, refertur in Chronico Nangiano: in quo Sugerii electio ita describitur. *Sugerius antiquus Dionysii monachus, literarum scientia clarus, cum solummodo esset ad diaconatus ordinem promotus, à Roma regrediens, quo fuerat à rege Franciæ Ludovico missus, abbate suo Adam defuncto eligitur in abbatem. qui reversus primo Presbyter ordinatur, & post præsente Rege à Bituricensi archiepiscopo in sua sancti Dionysii ecclesia in abbatem benedicitur.* Alia Hostii Notæ.

nos movebat, tuus ille scilicet habitus & apparatus A cum procederes, quod paulo insolentior [a] appareret. Denique deponeres fastum, habitumque mutares, & facile omnium quiescere poterat indignatio. Ceterum tu & fecisti satis causantibus, & adjecisti quod merito collaudemus. Quid enim jam in humanis operibus jure laudabitur, si hoc summa admiratione & laude dignissimum non habetur? Quamquam non humanum, sed divinum profecto sit opus, tantorum simul & tam repentina immutatio. In cælestibus B magnum suscitat gaudium unius peccatoris conversio: quid totius congregationis? quid & istius?

Monasterii S. Dionysii laxior status.

4. Locus quippe ab antiquo nobilis, & regiæ dignitatis exstiterat; palatii causis regumque exercitibus deservire solebat. Sine cunctatione & fraude, sua Cæsari reddebantur: sed non etiam Deo [b] quæ Dei sunt, persolvebantur æque fideliter. Quod audivimus, non quod vidimus, loquimur: claustrum ipsum monasterii frequenter (ut aiunt) stipari militibus, urgeri negotiis, jurgiis personare, patere interdum & feminis. Quid inter hæc cæleste, quid divinum, quid spirituale poterat cogitari? Nunc vero vacatur C inibi Deo, studetur continentiæ, disciplinæ invigilatur, lectionibus sanctis intenditur. Juge quippe silentium, & ab omni strepitu sæcularium perpetua quies cogit cælestia meditari. Porro continentiæ labor, & rigor disciplinæ, psalmorum hymnorumque dulcedine relevantur. Pudor de præteritis novæ conversationis temperat austeritatem. Is autem qui in præsenti per patientiam capitur bonæ conscientiæ fructus, futurorum quoque bonorum operatur desiderium, quod non frustrabitur; & spem, quæ non confundit. Venturi timor judicii pio cedit fraternæ caritatis exercitio: *Caritas* quippe *foras mittit timorem.* Tædium & acediam procul pellit sanctarum varietas observationum. Et hæc reteximus ad laudem & gloriam Dei, tamquam D omnium auctoris; non tamen sine vestra, tamquam ipsius coadjutoris in omnibus. Potuit quidem ea ipse agere sine vobis; sed maluit vos operum habere consortem, ut haberet & gloriæ. Increpabat Salvator quosdam, quod orationis domum speluncam latronum facerent. Habebit ergo sine dubio commendatum, qui è regione operam dedit vindicare sanctum à canibus, à porcis margaritam; cujus studio & industria Vulcani officina studiis videtur mancipata cælestibus, immo sua Deo habitatio reddita; & in id potiùs quod ante fuit, ex synagoga satanæ restituta.

Regularis observantiæ restauratio. — *Matth. 21. 13.*

5. Sane non ad confusionem cujuspiam sive impro- E perium præterita mala reteximus: sed ut ex comparatione veterum, novitatis decus gravius venustiusque appareat. quia tunc recentia jucundius bona clarescunt, cum fuerint malis comparata prioribus. Similia ex similibus innotescunt: sed ex contrariis contraria aut placent amplius, aut displicent. Junge nigra candidis; & mutua collatione in proprio quæque colore distinctius enitescunt. Sic fœda admota pulcris, pulcriora reddunt, magis fœda redduntur. Ne qua tamen offensionis vel confusionis subrepat occasio, replicamus & nos vobis illud Apostoli: *Et hoc quidem fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis.* Jam nullus F sæcularibus in domum Dei patet aditus, nullus ad sancta curiosis accessus. Nulla jam cum otiosis confabulatio permiscetur, solitus puerorum aut puellarum strepitus non auditur. Solis pueris Christi, de quibus dicitur, *Ecce ego & pueri mei mecum*, locus sanctus pervius & expositus, divinis tantum laudibus ac sacris solvendis votis, debita sollicitudine & reverentia custoditur. Quàm læta Martyres aure, quorum permaxima locum ipsum turba nobilitat, horum clamores puerorum strepitusque percipiunt! quibus & vicissim non minori utique suæ affectionis clamore respondent: *Laudate pueri Dominum, laudate nomen Domini*; & rursum; *Psallite Deo nostro, psallite; psallite regi nostro, psallite.*

1. Cor. 6. 11. — *Isa. 8. 18* — *Martyribus congratulantibus* — *Psal. 112. 1.* — *Psal. 46. 7.*

6. Dum manibus pectora, genubus pavimenta tunduntur, votis & devotis precibus altaria cumulantur, sordent genæ lacrymis, gemitibus atque suspiriis mugiunt diversoria; & pro forensibus causis, canticis spiritualibus sacra tecta resultant: nil supernis civibus magis spectare libet, nil Regi summo jucundius exhibetur. Quid enim aliud est quod ait, *Sacrificium laudis honorificabit me?* O si quis haberet oculos apertos, quos orando Propheta * puero revelavit! videret proculdubio, quemadmodum *præveniunt principes conjuncti psallentibus, in medio juvencularum tympanistriarum.* Videret, inquam, qua cura, quove tripudio intersunt cantantibus, adsunt orantibus, insunt meditantibus, supersunt quiescentibus, ordinantibus & procurantibus præsunt. Agnoscunt nimirum supernæ potestates concives suos; & pro his qui hereditatem capiunt salutis, sollicite congaudent, confortant, instruunt, protegunt, providentque omnibus omnes in omnibus. Felicem ego me dixerim qui adhuc vivam, ista etsi non videre, quoniam absens sum, certe vel audire. Ceterum vos fratres longe feliciores, quibus ea datum est & actitare. Porro super omnes benedictus, quem tanti primatu boni, totius auctor boni dignatus est: de qua merito prærogativa tibi præcipue, carissime, congratulamur, per quem utique totum est quod miramur.

Psal. 49. 23. — ** Fil. Elisæo 4 Reg. 6. 17.* — *Psal. 67. 26.* — *Angelici spiritus se miscent psallentibus.*

7. Gravaris forsitan laudibus nostris: sed non oportet. Nil quippe simile habet quod loquimur, illorum blanditiis, *qui dicunt bonum malum, & malum bonum:* atque ita quemcumque beatificant, in errorem inducunt. Blanda, sed periculosa laus, cum *laudatur peccator in desideriis animæ suæ, & iniquus benedicitur.* Noster qualiscumque favor de caritate procedit, & veritatis limitem, prout sapimus, non excedit. Securus gloriatur, qui in Domino gloriatur, hoc est in veritate. Nos non malum bonum, sed malum diximus quod malum erat. Verum si malis audacter [c] cum vidimus, oblatravimus: nunc cum ad bona ventum est, silere debemus, & non magis testimonium perhibere bono? Alioquin corrosores fuisse convincimur, non correctores: & mordere, quam emendare maluimus, si bonis obmutescimus, qui in tantum reclamavimus malis. Justus corripit in misericordia, peccator adulatur in impietate; ille ut curet, iste ut occultet qood erat curandum. Nihil tibi apud eos qui timentes Dominum glorificant, suspicandum est de oleo peccatoris, quo tuum quondam caput impinguare solebant. Laudamus te, quoniam tu facis unde. Non nos sane adulamur, sed in te Dei munere adimpletur quod psallis: *Qui timent te, videbunt me, & lætabuntur, quia in verbo tuo supersperavi.* & item: *Collaudabunt multi sapientiam ejus.* En tuam quam plures prædicant sapientiam, sed qui priorem detestati sunt insipientiam.

Isai. 5. 20. — *Psal. 9. 3.* — *Laus periculosa quæ.* — *Ps. 118. 74.* — *Eccl. 39. 12.*

8. Volo te talium præconiis delectari, qui tam timeant palpare vitia, quàm detractare virtutibus. Veri isti sunt laudatores, qui ita bona laudare soleant, ut lactare in malis non noverint. Sunt enim ficti laudatores, veri autem detractores, quos Scriptura commemorat, dicens: *Vani filii hominum, mendaces filii hominum in stateris, ut decipiant ipsi de vanitate in idipsum.* Hi plane sunt devitandi, juxta consilium Sapientis dicentis: *Fili si te lactaverint peccatores, ne acquiescas eis.* Habent ergo & lac & oleum peccatores, suave quidem, sed venenosum, sed mortiferum. *Molliti sunt*, inquit, *sermones ejus*, hoc est adulatoris, *super oleum*,

Adulatoris oleum noxium. — *Psal. 61. 10.* — *Prov. 1. 10.* — *Psal. 54. 22.* — *Illustratum contra.*

a Forte de ipso intelligendum quod Bernardus ait in Apologiæ cap. 10. *Mentior si non vidi Abbatem, sexaginta equos, & eo amplius, in suo ducere comitatu*, &c.

b Id confirmat Guillelmus Nangius ad annum 1123. *Nam per Abbatum negligentiam, qui ante ipsum fuerant, & quorumdam aliorum monasterii monachorum, regularia instituta ita ab eodem loco abjecta fuerant, quod vix speciem religionis monachi prætendebant.*

c Hinc apparet, Bernardum in laxiores ejus cœnobii monachorum mores antea scripsisse, forsan in Apologia, ut mox notatum.

& ipsi

& ipsi sunt jacula. Habet oleum & justus : sed misericordiæ, sed sanctificationis, sed lætitiæ spiritualis. Habet etiam & vinum, quod animæ insolentis infundat vulneribus. Siquidem dolentis, & quem * corde viderit esse contrito, oleo misericordiæ consuevit delinire tristitiam. Ubi corripit, vinum infundit ; oleum, cum blanditur : & quidem vinum absque odio, oleum sine dolo. Proinde non omnis laus, adulatio ; sicut nec omnis reprehensio de animi rancore descendit. Beatus qui dicere potest : *Corripiet me justus in misericordia, & increpabit me ; oleum autem peccatoris non impinguet caput meum.* quod ubi longe fecisti à te, dignum te probasti oleo & lacte sanctorum.

** al. quem.*
Non omnis laus adulatio.
Psal. 140. 5.

9. Quærant sibi jam in parvulis Babylonis dulces, sed truces matres, quibus lac mortis emulgeant, quos blandis mulceant favoribus, ac flammis nutriant sempiternis. Nam Ecclesiæ alumnus ex uberibus sapientiæ, lactis melioris expertus dulcedinem, jam in eo cœpit crescere in salutem ; jam & ex eo satiatus eructat dicens, *Meliora sunt ubera tua vino, fragrantia unguentis optimis.* Et hoc ad matrem. Verum item gustato, ac probato quàm suavis est Dominus, ut vere patrem dulcissimum, ait ad ipsum : *Quam magna multitudo dulcedinis tuæ, Domine, quam abscondisti timentibus te.* Impletum est profecto desiderium nostrum. Olim enim cum dolens cernerem tanta te aviditate de labiis adulantium, mortis escam, peccati sugere [a] fomitem ; optans tibi & gemens, intra me aiebam : *Quis mihi det te fratrem meum sugentem ubera matris meæ ?* Sunt procul à te jam blandi ac fraudulenti lactatores, qui cum in faciem te benedicerent, probris omnium atque ludibriis exponebant ; & eorum præsens *Euge*, orbis tibi fabulam pariebat, immo te fabulam orbi. Si mussitant etiam nunc, dicito illis : *Si adhuc hominibus placerem, Christi servus non essem.* Quibus in malis placuimus, æque & in bonis placere non possumus : nisi forte mutati, prius incipiant & ipsi odisse quod fuimus, & sic demum quod sumus diligere.

Cant. 1. 1.
Psal. 30. 20.
Cant. 8. 1.
Galat. 1. 10.

10. Duæ nostris temporibus ortæ sunt in Ecclesia novæ & exsecrandæ præsumptiones, quarum una (ut pace tua commemorem) tua est illa pristinæ conversationis insolentia. Sed hæc auctore Deo emendata est, ipsi ad gloriam, tibi ad coronam, ad gaudium nobis, omnibus ad exemplum. Potest etiam facere Deus, ut citius & super altera consolemur. Quam sane odiosam admodum novitatem & vereor proferre in medium, & prætermittere gravor. Urget quippe linguam in verba dolor, sed timor ligat. Timor dumtaxat, ne quem offendam, si palam fecero, quod me movet, quoniam veritas nonnumquam odium parit. Verumtamen de hujusmodi odio, ipsam quæ parit illud, ita me audio consolantem : *Necesse est, ait, ut veniant scandala.* Nec me, ut æstimo, tangit omnino quod sequitur : *Væ autem homini illi, per quem scandalum venit.* Cum enim carpuntur vitia, & inde scandalum oritur ; ipse sibi scandali causa est, qui fecit quod argui debeat, non ille qui arguit. Denique nec cautior sum in verbo, nec circumspectior in sensis, illo qui ait * : *Melius est ut scandalum oriatur, quam veritas relinquatur.* Quamquam nescio quid prosit, si quod mundus clamat, ego tacuero ; omniumque passim naribus injecto fœtore solus dissimulo pestem, nec audeo nasum contra pessimum putorem propria munire manu.

Duæ in Ecclesia detestabiles præsumptiones.
Matt. 18. 7.
Scandali metu non tacenda veritas.
** S. Greg. M. Hom. 7. in Ezech. paulo post init. S. Aug. de lib. Arbit. & de prædest. SS.*

11. Cujus enim cor non indignatur, cujus vel clam lingua non submurmurat, Diaconum [b] contra Evangelium Deo & mammonæ pariter ministrantem, sic quippe sublimatum honoribus ecclesiasticis, ut nec Episcopis inferior videatur ; sic implicatum militaribus officiis, ut præferatur & Ducibus ? Rogo quid hoc est monstri, ut cum & clericus, & miles simul videri velit, neutrum sit ? Par satis utrobique abusio, sive quod Diaconus mensæ regiæ deputetur ministerio, sive quod Regis Dapifer mysteriis altaris inserviat. Quis sane [A] non miretur, immo & detestetur, unius esse personæ, & armatum armatam ducere militiam, & albâ stolâque indutum, in medio ecclesiæ pronuntiare Evangelium ; tubâ indicere bellum militibus, & jussa episcopi populis intimare ? Nisi forte (quod intolerabilius est) erubescit Evangelium, de quo Vas electionis admodum gloriatur ; & confunditur videri clericus, magisque honorabile ducit putari se militem : curiam Ecclesiæ præfert, Regis mensam altari Christi, & calici Domini calicem dæmoniorum. Quod plane credibilius ex eo videtur, quia cum honores non paucos, sed quantos nec canones nisi inviti patiuntur †, teneat in Ecclesia ; unius tamen, quem & in palatio assecutus [B] est, magis (ut aiunt) gloriatur ex nomine, quàm ceterorum quolibet appellari. Cumque sit Archidiaconus, Decanus, Præpositusque in diversis ecclesiis ; nihil horum tamen tam eum, quàm Regis delectat vocitari Dapiferum. O nova & exosa perversitas ! itane plus decet hominis, quam Dei famulum nominari ? ac terreni, quam cælestis Regis dici Officialem, altioris ducitur dignitatis ? Qui clero militiam, forum anteponit Ecclesiæ ; divinis profecto humana, cælestibus præferre terrena convincitur. Ergo pulcrius est vocari Dapiferum, quàm Decanum, quàm Archidiaconum ? Est equidem, sed laico, non clerico ; militi, non Diacono.

Diaconus mensis Principum famulari indignum.
Rom. 1. 16.
2. Tim. 1. 8. & alibi.
† V. Notas.
Iniqua Clericalis dignitatis æstimatio.

12. [C] Mira, sed cæca ambitio, magis imis quàm summis delectari ; & cui funes ceciderant in præclaris, insatiabili desiderio amplexari stercora, & pro nihilo habere terram desiderabilem. Confundit penitus ordines, & utroque officio delicate satis abutitur : dum & hinc eum delectat pompa, non militia sæcularis ; & illinc quæstus, non cultus religionis. In quo quis facile non advertat quantum sit dedecoris, non minus utique regno, quàm sacerdotio ? Ut enim clericalis constat non esse dignitatis, Regum stipendiis militare : sic nec regiæ majestatis, rem fortium administrare per clericos †. Denique quisnam Regum suæ umquam militiæ clericum præfecit imbellem, & non magis quempiam [D] fortissimum ex militibus ? Quis item clericorum aliquando æque sibi non judicavit indignum, laicæ cujuscumque personæ mancipari obsequiis ? Ipsum certe quod gestat in capite signum, plus regius decet fastus, quam famulatus ; itemque regale fastigium magis armis, quàm psalmis innititur. Sane si alteri forte (ut assolet) accessisset, quod detrahitur alteri, quo vel Regis videlicet humiliatio clericum amplius sublimasset, aut clerici certe dejectio regio connulisset honori, (ut verbi gratia, si nobilis aliqua mulier viro nubat plebeio, illa quidem minuitur ex illo, sed ex illa crescit ille.) si ita, inquam, vel Rex ex clerico, vel clericus ex Rege proficeret ; malum quod ex parte fuisset, [E] utcumque forsitan tolerari debuerat. Nunc autem cum utriuslibet diminutio neutrum provehat, sed suæ potius alterutrum plurimum detrahant dignitatis, quando nec clericum decet Regis (ut dictum est) esse vocarive Dapiferum, & nihilo minus Regem, nisi in manu utique fortium, regni gubernacula possidere : mirum valde quomodo utraque potestas hoc patitur, quod vel Ecclesia non abjicit Diaconum militarem *, vel curia clericum principem non contemnit.

† V. Notas.
Corona clericalis insigne.
** al. militem.*

13. Et acrius ista & multiplicius inculcare volueram, ac fortassis debueram, nisi epistolaris brevitas [F] supersedendum indiceret : maximeque quia te offendere veritus sum, peperci homini, quippe quem tibi aiunt familiaribus jam olim amicitiis esse devinctum. Sed nollem te habere contra veritatem amicum. Si tamen persistis, verum te amicum proba : & da operam, quomodo & ipse amicus sit veritatis. Tunc demum veræ erunt amicitiæ, si veritatis fuerint fœderatæ consortio. Quod si ille non acquieverit tibi ; tene quod tenes, hostiæque caudam junge capiti †, ac tunicam, Dei gratia jam polymitam,

Amicus vero.
Hortatio ad perseverantiam.
† V. Notas.

a Alludit Bernardus hoc loco ad Sugerii nomen.
b Nempe Stephanum de Garlanda, Ludovici VI. Regis Dapiferum, de quo vide Notas prolixiores. Ambos, id est Sugerium & Stephanum, Deo lucratus est Bernardus.

cura facere & talarem: quoniam cœpisse nil proderit, si (quod absit) non perseverare contigerit. Et hic sit epistolæ finis, ubi tu de fine boni commonitus es.

Ad abbatem [a] Lucam.

EPISTOLA LXXIX.

Circ. ann. MCXXX.

Feminarum contuberninm fugiendum monet. Et quid de Fratre in crimen lapso faciendum.

1. BOnum nobis de te, carissime, & bonum valde rarum ostendisti, dum minoris te, non solum non contempseris monita, sed gratias insuper retuleris monitori: prudenter utique non à quo, sed quid monereris attendens. Gratias ago & ipse Deo, quod mea præsumptio gratiam egit magis, quàm indignationem meruerit. Tenentes itaque tuæ tantæ humilitatis insigne, ampliori jam fiducia monemus quod & prius monuimus. Obsecramus per sanguinem illum qui pro animabus fusus est, ne tanti emptarum parvipendatur periculum, quod maxime ex virorum & feminarum cohabitatione non immerito timetur ab his, qui in schola Dei diu jam contra diaboli tentamenta luctati, propriâ experientia edocti dicere possunt cum Apostolo: *Nos enim ignoramus astutias ejus.* Denique quàm non negligenter te oporteat audire non meum, sed ipsius Apostoli de hac re consilium, immo præceptum aperte clamantis, *Fugite fornicationem*; ipsius nunc tam turpiter lapsi fratris (super quo * & nostram dignatus es consulere parvitatem) te doceat experimentum. De quo quidem miror, quid tibi visum fuerit, me tam remotum expetere consultorem, cum prope habeas virum sapientem nostri Ordinis, & tuæ præcipue domus amatorem, Guillelmum scilicet abbatem sancti Theoderici *. Sed & apud Præmonstratum non ambigo viros esse consilii, qui in rebus dubiis enodandis & prudentes sint & fideles.

Mulierum cohabitatio viris noxia.

2. Cor. 2.

1. Cor 6. 18.

* de quo ep. 85. & 86.

2. Verumtamen quia sic tibi placuit, videris tu cur ita placuerit, ego labia mea non prohibebo. Si frater casum suum, quantumlibet gravem, quantumlibet turpem, prior ipse confessus fuisset; & curandus foret, & non effugandus. Nunc autem quoniam tanti mali aliunde fœtor emersit; nihilominus quidem ejus, si fieri potest, curationi operam dare necesse est, sed aliter. Fortassis enim non expedit, ut ulterius apud vos remorari sinatur: ne forte (quod te non immerito quidem timere scripsisti) pusillus & novellus grex hujusmodi tabe contaminetur. Nec tamen filio, quantumlibet peccatori, paterna omnino claudenda sunt viscera. Arbitror autem & patri pium, & filio tutum esse consilium, si quæras ei quomodo in aliqua è remotioribus domini Norberti domibus recipiatur, ubi sub districtiori disciplina, mutato loco, non proposito, pœnitentiam agat, donec quandoque, cum tibi visum fuerit, ad locum proprium revocetur. Nam ad nostrum Ordinem ut transeat, vestro fortassis non expedit. Et quidem quod scripsisti, illum sæpe dixisse, nostra se promissione tenere, quia cum, si cum licentia veniret, susciperemus; hoc in nostra præsentia etiam ipse negavit. Sane si tibi non placet usquam cum illorum quæ dixi locorum mittere ad habitandum, aut te volente istę forsitan non consentit, aut cum utrique complaceat, forte non inveniatur qui cum recipere velit: tunc oportet ut aut urgente necessitatis causa, quocumque ad salvandam animam suam ire voluerit, cum litteris dimittatur; aut dispensante pietatis gratia, in suo loco retineatur: si tamen persentiri potuerit, quomodo ibidem omnis ei occasio iterandi aut seminandi hanc turpitudinem penitus subtrahatur. Et de illo ista sufficiant.

Quid agendum in religiosum lapsum.

Norbertus Ord. Præmonstr. institutor.

3. Est aliud apud vos de quo ea præsumptione, qua soleo, non cunctabor dicere quod sentio. De molendino illo dico, quod Conversi [b] custodientes, feminarum pati coguntur frequentiam. Si mihi creditur, unum è tribus fiet: aut videlicet feminarum accessus omnimodis à molendino prohibebitur; aut molendinum cuicumque extraneo, & non Conversis custodiendum committetur; aut idem omnino molendinum relinquetur.

Consilium pro cautela Conversorum.

Ad GUIDONEM [c] abbatem Molismensem.

EPISTOLA LXXX.

Circ. ann. MCXXX.

Consolatur afflictum ex gravi injuria: vindictam vero misericordia temperandam.

QUanto tibi in hac, quam audivi, tua adversitate affectu condoleam, novit affectuum Deus omnium cognitor, bonorum immissor. Sed rursum cum considero, non per quem, sed à quo immissa sit hæc tribulatio; quantum tibi de præsenti molestia compatior, tantum de prosperitate mox futura spero congratulari: si tamen & tu consilium in perturbatione non amittendo, idipsum mecum sapias, & de manu Domini mala, sicut & bona, cum sancto Job æquanimiter suscipias: immo exemplo sancti David, non tam his, etsi servis tuis, pro tantis malis indignari, quàm sub potenti manu Dei (qui proculdubio illos misit ad malefaciendum tibi) humiliari te oportere scias. Verum quia & ad te constat pertinere correctionem illorum, utpote servorum ecclesiæ tibi commissæ, dignum est ut pro tam nefaria præsumptione servi nequam corripiantur, ac de rebus eorum damnum monasterii aliqua ex parte recompensetur. Sed ne tuam magis in hoc ulcisci injuriam, quam illorum ferire culpam videaris; rogo, rogansque consulo, ne tam quod illi digni sunt, penses, ut quod tibi dignum est non consideres: ut videlicet misericordia judicio superexaltetur, & in tua modestia Deus glorificetur. Porro illum filium tuum, mihi quoque propter te & propter seipsum satis carum, ore tuo & nostro spiritu commonemus, ut non catenus sua, etsi justa, indignatione debrietur, quatenus dominici illius præcepti obliviscatur: quo percutienti unam maxillam, præbere jubemur & alteram.

Job 2. 10.

2. Reg. 16. 10.

Servorum injuria ut ulciscenda.

Matt. 5. 39.

Ad GERARDUM [d] abbatem Pultariensem.

EPISTOLA LXXXI.

Circ. ann. MC . X.

Purgat se adversus iniquam criminationem.

SCripsisse me aliquid ad Comitem Nivernensem in tuæ personæ accusationem, nec recordor, nec verum est. Ceterum si pro ecclesia tua ad eumdem principem litteras misi; hoc non adversum te, sed pro te egisse me arbitror. Siquidem audieram ipsum tuo & assensu, & consilio proposuisse venire ad visitandum vos; ad probandum de tantis malis quæ de domo vestra divulgabantur, an vera essent, aut cujus culpa essent: ut quod forte sinistrum reperiret, ibidem ejus & studio [e] & sollicitudine corrigeretur. Cujus tam justum & tam pium propositum si hortatu nostro roborare curavi; cur te inde læsum jure conquereris, non video. Puto enim me recte fecisse, si de domo Dei zelum Dei habens, ejus providentiam qui emendaturus erat, commonui. Quod autem ex auctoritate Scripturæ arguis me peccasse, quasi qui

a Cuissiacensis monasterii Ord. Præmonstratensis, diœcesis Laudunensis, de quo in aliis Notis.

b De Conversis infra ad epistolam 143. Similis epistola 404. de fugiendo consortio mulierum.

c Guido secundus post S. Robertum abbas cœnobii Molismensis, de quo in epistolis 43. 44. & 60.

d Pultariæ, *Potieres*, diœcesis Lingonensis Ord. S. Benedicti sub Congregatione S. Vitoni: cujus loci abbas Gerardus in editis catalogis omissus, ex aliis Notis.

e Nempe is in jus successerat Gerardi Comitis, Pultariensis monasterii fundatoris.

prius te non corripuerim : scito me nullam de persona tua querelam habere ; sed solum ut pax fiat in ecclesia tua, ex caritate procurare. Denique ipsius rei veritatem plenius cognosces, si ad nos causam ipsam (ut dicis) attuleris. Poteris autem hic me invenire, quacumque instantis hebdomadæ die libuerit.

Ad ABBATEM [a] sancti Johannis Carnotensis.

EPISTOLA LXXXII.

Circ. ann. MCXXVIII.

Abdicationem curæ pastoralis, & peregrinationem Jerosolymitanam dissuadet.

1. AD ea de quibus nostram curasti consulere parvitatem, primum quidem non respondere statueram, non quod dubitaverim quid respondere deberem, sed quia viro consilii consilium dare aut præsumptuosum judicabam, aut superfluum. Ceterum cogitans quod plerique, immo cunctis pæne contingere sapientibus solet, in rebus videlicet dubiis plus alieno se, quàm proprio credere judicio ; & qui aliorum facile ambigua quæque elucidant, in suis consueverunt scrupulosius hæsitare : statutum non (ut arbitror) irrationabiliter frango, sed simpliciter pando quod visum est mihi, non præjudicans sanius sapienti. Significasti mihi (nisi fallor) per virum religiosum Ursum [b] abbatem sancti Dionysii, suggeri tibi à cogitationibus tuis, deserere patriam, domumque, cui Deo auctore præes ; & pergere Jerosolymam, vacare deinceps Deo, vivere tibi. Et quidem tendenti ad perfectionem, patriam relinquere fortassis expediat, dicente Deo, *Exi de terra tua & de cognatione tua* : sed qua ratione curam tibi creditam animarum exponere debeas, omnino non video. Quid enim? Blanditur depositæ sarcinæ libertas? Sed caritas non quærit quæ sua sunt. Forte quietis provocat & otii gustus suavior? Sed evacuatur dispendio pacis. Libenter carebo quantolibet etiam spirituali quæstu, qui non possit acquiri nisi cum scandalo. Ubi enim scandalum, ibi proculdubio caritatis est detrimentum : ubi autem diminutio caritatis, miror quod vel quale possit spiritalis exercitii sperari lucrum. Denique si propriam quisque quietem communi prætulerit utilitati, quis jam veraciter dicere poterit : *Mihi vivere Christus est, & mori lucrum?* Ubi erit quod item dicit Apostolus, *Nemo sibi vivit, & nemo sibi moritur?* &, *Non quod mihi utile est, sed quod multis?* &, *Ut qui vivit, non jam sibi vivat, sed ei qui pro omnibus mortuus est?*

Gen. 12. 1.
Lucrum cum scandalo merum dispendium.
Phil. 1. 21.
Rom. 14. 7.
1. Cor. 10. 33.
2. Cor. 5. 15.

2. Sed dicis : Unde ergo mihi tantum desiderium, si ex Deo non est? Pace tua dixerim quod sentio. *Aquæ furtivæ dulciores sunt.* & hujuscemodi omni (ut ita loquar) absinthio amariorem dulcedinem ab angelo satanæ sub prætextu Angeli lucis, sitienti cordi tuo infundi non dubitat, quisquis ejus astutias non ignorat. Et revera quis alius possit scandalorum esse suggestor, dissidii auctor, turbator unitatis & pacis ; nisi veritatis adversarius, caritatis æmulus, hostis antiquus generis nostri, & inimicus crucis Christi diabolus? Siquidem is cujus invidia mors intravit in orbem terrarum, etiam nunc bonis quæ te facere videt, invidet : & cum sit mendax ab initio, mentitur & nunc, meliora pollicens quæ non videt. Quando namque veritas fidelissimæ illi sententiæ obviaret, *Alligatus es uxori, noli quærere solutionem?* Aut quando caritas scandalum suaderet, quæ ad omnium scandala uri se perhibet? Ille ergo, ille, inquam, nequissimus, & caritati per livorem, & per mendacium veritati contrarius, falsum mel cum vero felle permiscens, dum promittit dubia pro certis, imminuit etiam vera pro falsis : non ut conferat quod frustra speras, sed ut auferat quod fructuose tenes. Circuit & quærit, qualiter ovibus curam pastoris subripiat, proculdubio perituris, dum non erit qui eripiat ; & nihilominus pastorem horrendo illi maledicto subjiciat : *Væ illi per quem scandalum venit.* Sed confido de sapientia tibi à Deo data, quod nullis maligni versutiis abduci vel seduci poteris, spe incerti boni certum inire malum, & æque certum deserere bonum.

Prov. 9. 17.
Scandalorum auctor diabolus.
1. Cor. 7. 27.
2. Cor. 11. 29.
Mat. 18. 7.

Ad SIMONEM [c] abbatem sancti Nicolai.

EPISTOLA LXXXIII.

Circ. ann. MCXXIX.

Eum in persecutione solatur. Pios conatus non semper optatos habere successus. Prælato arctioris disciplinæ studioso quid agendum cum subditis.

1. PErsecutionem [d] quam propter justitiam pateris, per litteras tuas non sine compassione cognoscentes, licet Christi consolatio de promissione regni tibi sufficiat ; tamen nos quod nostrum est, & consolationem quam possumus, & consilium quod intelligimus sanum, fideliter exhibemus. Quis enim sine anxietate videat Petrum de mediis fluctibus brachia tendentem? sine dolore audiat columbam Christi non cantantem, sed gementem, tamquam quæ dicat, *Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena?* Quis, inquam, sine lacrymis lacrymas ipsius Christi, de limo profundi etiam nunc levantis oculos suos in montes, unde veniat auxilium sibi, respiciat? Verumtamen nos, ad quos pro humilitate tua respicere te dicis, montes non sumus, sed & ipsi de convalle lacrymarum laboriosis conatibus enitentes adversus renitentis inimici insidias, ac mundialis malitiæ violentiam, tecum clamamus : *Auxilium nostrum a Domino, qui fecit cælum & terram.*

Psal. 136. 4.
Psal. 120. 1.

2. *Omnes* quippe, *qui pie volunt vivere in Christo, persecutionem patiuntur* : ita ut cum eis numquam desit pie velle [*], non semper tamen adsit & perficere pro bona voluntate. Sicut enim impiorum est piis bonorum propositis assidue reluctari : sic contra pietatem non est, propter multitudinem adversantium, quamvis justa & sancta desideria paucorum plerumque non perfici. Sic Aaron sceleratis tumultuantis populi contra voluntatem suam clamoribus cessit. Sic Samuel eidem populo, inordinate regem petenti, invitus Saülem inunxit. Sic David cum vellet construere templum ; propter infestantium tamen bella inimicorum, quia vir bellicosus erat, prohibitus est facere

2. Tim. 3. 12.
[*] al. vivere.
Piorum desideria non semper perficiuntur.
Exod. 32.
1. Reg. 10.
2. Reg. 7. 5.

a Indubie Stephanum, qui ex abbate sancti Johannis apud Carnotenses Ord. sancti Augustini, factus est patriarcha Jerosolymorum incunte anno 1128. post Germundum, teste Orderico Vitali sub finem libri 12. Idem epistolas Fulconi Andegavorum Comiti per VVillelmum de Buris misisse perhibetur in tomo 4 Analectorum pag. 315 Confer epistolas 55 & 82. atque Papebrochii Præfationem de Patriarchis Jerosolymitanis ad Maii tomum 3.

b Ursus seu Ursio, abbas quintus sancti Dionysii apud Remos canonicorum regularium Ord. S Augustini, episcopus postea Virdunensis, de quo in Spicilegii tomo 12. pag. 312 Hic ad Virdunensem cathedram provectus, anno 1129 successorem apud S. Dionysium habuit Gillebertum: sed abjecta dignitate ad suos tandem reversus, ablatum regimen denuo resumsit, apud Marlotum in Metropoli Remensi tomo 2. pag. 152. In Necrologio Abbatiæ suæ *Ursio pia memoria A.* [illegible] laudatur 1 [illegible] Kal. Martii.

c Iste ex monacho sancti Nicasii apud Remos, factus est abbas sancti Nicolai in silva Vedogii, vulgo *S. Nicolas aux bois* diœcesis Laudunensis, de quo Hermannus monachus Laudunensis in lib. 3. de miraculis B. Mariæ cap. 18. Frater erat Guillelmi abbatis S. Theoderici, de quo supra in epistolis 85. & 86. Vide hic tom. 5. col. 195

d Huc etiam spectat illa persecutio, quam passus est Simon a monachis suis propterea quod altaria quædam (sic parochiarum curas appellabant) episcopo Atrebatensi ob simoniæ notam resignasset. Legimus hac de re litteras Samsonis Remensis & Josleni Suessionensis Pontificum ad Innocentium II. qui eos istius causæ arbitros designaverat : legimus & abbas Eugenii III ad Bartholomæum Laudunensem, quibus significat se causam litis inter Alvisum episcopum Atrebatensem & G. abbatem S. Nicolai motæ velle cognoscere. In litteris Samsonis ad Innocentium dicitur abbas Simon, *quia monachi sui cum eo non conveniebant ut altaria illa redderet, aliquanto tempore abbatiam dimisisse, & in longinquam regionem abiisse*, sed tandem a suis revocatum, *magis eligentibus, altaribus illis quam abbate suo velle carere*. Unde colligitur non integritas & probitas Simonis, sub quo monasterium *religione & multimoda possessione* floruisse dicitur ab Hermanno. tum tempus scriptæ epistolæ, haud dubie ante Innocentii Pontificatum, id est ante annum 1130. De Gisleberto Simonis successore vide ad epistolam nonc 195.

quod sancte proposuit. Simili forma tibi, Pater venerande, consulimus, ut tamen sapientiorum consilio non præjudicemus, quatenus ad tempus propositi tui tibique consentientium rigorem sic temperes, ut infirmorum salutem non negligas. Invitandi quippe sunt ad arctiorem vitam, non cogendi, quibus utique semel in Ordine illo Cluniacensi præctise consensisti. Illis autem qui arctius vivere desiderant, aut condescendere imbecillioribus ex caritate (quantum sine peccato possunt) suadendum est, aut ibidem tenere quod cupiunt permittendum, si absque utrarumque partium scandalo fieri potest; aut certe de congregatione liberos dimitti, fratribusque aliis secundum eorum propositum viventibus sociari oportet.

Quid agendum cum imperfectis.

Ad Eumdem.

EPISTOLA LXXXIV.

Monachum erroneum remittit, sed reducem lenius & mitius tractari suadet.

PRovide (ut videtis) & non frustra erronea ovicula [a] vestra contra morem nostrum à nobis, non nobis, sed sibi & vobis detenta est, cum tali circumventione, immo utili subventione, ut fratri pro arctioris vitæ desiderio, & pro fratris reditu vestræ tandem nihilominus voluntati satisfactum sit. Hæc autem dico, non ut nostram erga vos in hoc velim commendare benevolentiam, quam per quicquid facere possum, vix sufficerem, sicut est, demonstrare: sed ut certum nunc habeatis, quod & ante vobis dixisse me memini, quia sæpe inquietos animos, quibus sua, in qua sunt, vita non sufficit, districtior experta compescit. Consilium nostrum super ipso fratre reconciliato velle vos scripsistis audire: sed non putavi necesse fore, cum paratus veniat non suam, ut solet, à vobis extorquere, sed vestræ, ut decet, in omnibus voluntati acquiescere. Difficultatem ingressus, quam valde timet, pro ipso & cum ipso supplicamus pie temperari, & aliquanto mitius cum eo agi, quam cum ceteris solet fugitivis. In similibus enim factis causa dissimilis simile recusat judicium. Multum quippe differunt à se, qui timore aut odio religionis de monasterio fugit, & qui ejusdem amore & desiderio transit ad aliud.

Inquietos sæpe compescit districtior vita.

In similibus factis dispar culpa & pœna.

Ad Guillelmum abbatem S. Theoderici.

[a] *Hic inseritur ab aliis Epistola ad Guillelmum S. Theoderici abbatem, quam vice Præfationis Apologiæ ad eumdem scriptæ præfixam vide Tomo IV.*

Ad Eumdem Guillelmum.

Suaviter perstringit Guillelmum, conquerentem sibi à Bernardo paribus amoris officiis non responderi.

EPISTOLA LXXXV.

Circ. Ann. MCXXV. [b]

Domno abbati Guillelmo [b] Fr. Bernardus, caritatem de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta.

1. Cor. 2. 11.

1. SI nemo scit quæ sunt in homine, nisi spiritus hominis qui in ipso est; si sola in facie videt homo, quia solus Deus intuetur cor: miror, nec satis mirari possum, quomodo, quave ratione sic tuam atque meam ad invicem dilectionem pensare & distinguere potuisti, quatenus non solum de proprio, sed & de alieno sententiam corde proferres. Error siquidem est humanæ mentis, non modo bonum putare malum, & malum bonum, aut verum falsum, & è converso: sed etiam certa recipere pro dubiis, dubia pro certis. Forte verum est quod dicis, minus scilicet à me amari te, quàm me diligis: sed certe certus sum, certum non esse tibi. Quomodo ergo pro certo affirmas, de quo certum est, quia certus minime sis? Mirum! Paulus se suo judicio non credit, *sed neque*, inquiens, *meipsum judico*. Petrus luget suam qua se fefellerat præsumptionem, cum de suo loqueretur, dicens: *Et si oportuerit me mori tecum, non te negabo*. Discipuli de proditione Domini, nec in suis fidentes conscientiis, singuli respondebant: *Numquid ego sum Domine?* David suam de se ignorantiam fatetur orans & clamans; *Et ignorantias meas ne memineris*. Tu vero nescio qua fiducia, non solum de tuo, sed & de meo corde tam aperte declamas: ut plus amans, inquiens, minus diligar.

Error facilis de corde alterius.

1. Cor. 4. 3.
Matt. 26. 35.
Ibid. 22.
Psal. 24. 7.

2. Hæc quippe sunt verba tua, quæ nollem fuisse tua, quia nescio si sunt vera. Sed & tu, si scis, unde scis? unde, inquam, probasti magis nos à te diligi, quàm te à nobis? An ex hoc quod in tuis litteris subjunxisti, quia videlicet qui vadunt & veniunt per te de nostris, nullum tibi a nobis deferunt monimentum gratiæ vel amoris? Quod vero monimentum, quod amoris experimentum à nobis requiris? Numquid forte scrupulum movet tibi, quod ad plura jam tua ad nos scripta, needum vel semel [c] rescripsi? Sed quando ego maturitatem sapientiæ tuæ delectari posse putarem scriptitationibus imperitiæ meæ? Sciebam enim qui dixit: *Filioli, non diligamus verbo neque lingua, sed opere & veritate*. Quando vero umquam opere meo opus tibi fuit, & defuit? O scrutans renes & corda Deus! qui unus sol justitiæ diversa servorum tuorum corda diversis gratiis, velut radiis, illustras; quod diligam illum ex dono tuo, & suo merito, tu scis, & ego sentio: quatenus autem diligam, tu scis, ego nescio. Tu, inquam, Domine, qui dedisti, scis quantum dedisti vel illi me, vel mihi illum amare. Et quomodo aliquis nostrum, cui tu non dixisti, audet dicere: Plus amans, minus diligor: nisi forte qui jam in lumine tuo videat lumen suum, id est, in lumine tuæ veritatis agnoscat, quanto ardeat igne caritatis?

1. Joan. 3. 18.

3. Ego autem, Domine, interim contentus videre in lumine tuo tenebras meas, quoadusque visites sedentem in tenebris & umbra mortis, & per te revelentur cogitationes cordium, & manifesta fiant abscondita tenebrarum, fugatisque tenebris jam non videatur in lumine tuo nisi lumen: sentio quidem de munere tuo quod eum diligam; sed necdum video in lumine tuo, si vel satis diligam. Neque enim scio si jam pervenerim ad illam, qua nemo majorem habet dilectionem, ut animam suam ponat quis pro amicis suis. Nam quis gloriabitur castum se habere cor, nedum perfectum? O Domine, qui illuminas lucernam meam, qua jam video & horreo tenebras meas; Deus meus, illumina ipsas quoque tenebras meas, ut videam & gaudeam ordinatam in me caritatem, sciens & diligens quæ diligenda sunt; & quantum, & ad quid diligenda sunt; me quoque nolens diligi nisi in te, & quantum diligendus sum. Væ etenim mihi, si (quod valde vereor) aut ego plus ab illo quam merui, aut ille à me minus quàm dignus sit, diligatur. Verumtamen si meliores magis diligendi sunt (sunt autem meliores, qui magis diligunt;) quid aliud dixerim, quam illum plus me diligere, quem meliorem esse non dubito: me vero minus illum quàm debeo, quia minus valeo?

Amoris ordo integra.

4. Sed quanto in te (tibi Pater dico) major est caritas, tanto minus contemnenda est à te nostra possibilitas: quia etsi plus diligis, quoniam plus vales; non tamen plus diligis quam vales. Nos autem, etsi minus diligimus quàm debemus, diligimus tamen quantum valemus: tantum autem valemus, quantum accepimus. Trahe nos post te, ut te apprehendamus, & tecum amplius accipiamus, unde largius diligamus. Quid ergo tu niteris nos apprehendere, &

Bernardi modestia.

a Nicolaum vocat Bernardus ipse in Apologia ad Guillelmum, num. 4.

b Inscriptio ex codice item Corbeiensi. De Guillelmo abbate S. Theoderici prope Remos, postea Signiaci apud Cistercienses monacho, lege Notas proliziores.

c Hæc ergo prima est Bernardi ad Guillelmum epistola, quæ proinde sub annum 1125. scripta est.

quereris non posse? quos apprehendisti, si attendisti; A & adhuc facere poteris, cum volueris, quales quidem sumus, non quales sperabas. Nescio quippe quid aliud intueris in nobis, quod non habemus; & sequeris pro nobis, quod non sumus. Ideoque non consequeris, quia non sufficimus: & ut denique in epistola tua juste causaris: Deus tibi in nobis, non nos deficimus. Nunc vero si talia placent, qualia modo nugatus sum, mandato, & adjiciam: ut cum obediero, præsumptionis non timeam notam. Præfatiunculam [a] quam tibi mitti jussisti, non habui modo ad manum: neque enim adhuc dictaveram, quia nec necessariam esse putabam. Quicquid vel tibi, vel amicis tuis recte vis; qui dedit B velle, det & perficere pro bona voluntate, omni mihi amicitiæ jure colende, pie ac reverendissime Pater.

Ad EUNDEM.

Circ. ann. MCXXX.

EPISTOLA LXXXVI.

Monachum fugitivum dure increpitum & increpandum remittit. Ipsi vero Guillelmo, mutationem aut vitam privatam meditanti, perseverare suadet.

Frater B. de Clara-valle, suo illi quod suo.

HAnc mihi tu salutationis formulam tradidisti, scribendo, *Suus ille quod suus.* Accipe quod tuum C est, & agnosce usurpationem unanimitatis esse indicium; & eum quo est mihi commune verbum, animum non distare. Jam ad tuas litteras breviter pro tempore respondendum est. quæ cum mihi in manus venerunt, Natalis Dominæ [b] nostræ dies festus illuxerat, cujus me totum jure sibi devotio vindicans, nihil aliud cogitare sinebat. Sed & nuntius repedare festinans, vix usque in crastinum, ut hæc jam festo exoccupatus qualiacumque rescriberem, exspectavit. Fugitivum itaque fratrem dure à me, utpote durum corde, increpatum, nihil melius interim potui, quàm ad locum remittere unde fugerat [c]: quippe quem juxta nostras consuetudines domi absque consensu Abbatis D sui retinere non debui. Oportet autem & à te eum similiter aspere increpari, & ad humilem provocari satisfactionem; deinde tuis confortari litteris, ad Abbatem pro eo directis.

Nova devotio erga B. Virginem.

al. exierat

2. De infirmitate nostra nihil certius modo sciscitanti tibi indicare possum, nisi quod infirmus & fui, & sum; nec minus solito, nec multum plus. Quod vero non misi quem missurus eram, causa est, plus me animarum scandalum, quam unius corporis periculum timuisse. Jam ne quid horum, de quibus mandasti, omnino prætermittam, venio etiam ad te. Velle te audire scripsisti, quid te ego (tamquam qui omnia tua norim) facere velim. Sed hoc (nisi fallor) si modo E dicerem, nec tu posses, nec ego consulerem. Volo enim & ipse quod te velle de te jam olim non latet [c] me. Ceterum mea atque tua æque, ut æquum est, voluntate postposita, magis quod velle Deum de te puto, & mihi ut tibi suadeam, tutum duco; & tibi si persuadeam, non incommodum. Tene itaque meo consilio quod tenes, mane in quo es, & stude prodesse quibus præes; nec præesse refuge, dum prodesse potes: quia væ quidem tibi si præes, & non prodes: sed væ gravius, si quia præesse metuis, prodesse refugis.

A Ad OGERIUM [d] canonicum regularem.

Circ. ann. MCXXVI

EPISTOLA LXXXVII.

Improbat abdicationem curæ pastoralis, etsi pia quietis amore factam. Instruit nihilominus, quomodo deinceps privatus in cœnobio vivere debeat.

Totis visceribus caritatis amplectendo fratri OGERIO canonico, Frater Bernardus monachus, sed peccator, digne Deo conversari usque in finem.

1. SI tibi ad tuas litteras tardius videor rescripsisse, noveris potius opportunitatem nuntii defuisse. B Quas enim nunc primum legis, jamdudum crede dictatas: sed, ut dixi, propter latoris inopiam tardavi mittere, quod scibere non tardavi. Legi itaque in tuis litteris, te illam, quam graviter ferebas, curæ pastoralis sarcinam deposuisse, licentia siquidem ab Episcopo vix impetrata, immo extorta tua importunitate: & hoc non aliter, nisi ut in ejus episcopatu, quocumque alibi manens, ab ejus subjectione non recederes. Tu vero cum tibi hoc non placeret, Archiepiscopum adiens, & ab ipso tamquam superiori auctoritate securitatem accipiens, ad priorem locum, & ad tuum Abbatem reversus es. Ubi qualiter post hæc vivere debeas, à me doceri flagitas, egregio utique C doctore & magistro incomparabili, qui cum cœpero docere quod nescio, vel tunc incipiet sciri quàm nihil scio. Itane lanam quærit ovis à capra, aquam molendinum à furno, verbum sapiens à stulto? Præterea per totam seriem litterarum attollens me supra me, multum de me laudabilia intermisces: quorum quia ipse mihi conscius non sum; & tuæ hæc benevolentiæ adscribo, & ignosco ignorantiæ. Tu enim vides in facie, Deus autem in corde: sub cujus tremendo aspectu si sollicite me circumspicio, certum est, quod eo ipse mihi notior sum quàm tibi, quo propinquior. Ideoque magis credo mihi de me videnti me, quam tibi opinanti de me quod non vides in me. D Quod si quid forte à me audisti quod posset prodesse tibi, gratias Deo age, in cujus manu sumus nos & sermones nostri.

Bernardi modestia.

Laudes refugit

2. Satisfacis etiam mihi pro eo, quod consilium meum non tenueris, confortantis te & monentis animo non frangi, pusillanimitate non vinci, sed portare patienter onus impositum, quod semel susceptum deponere non licebat. de qua re ipse mihi, sicut postulas, satisfacio pro te. Agnoscens siquidem sapientiæ meæ siccitatem, immo insipientiæ meæ semper suspectam habens temeritatem; cum non fit quod fieri laudo, nec audeo, nec debeo indignari, desiderans quemque consultius agere, quàm à me acceperit. E Quoties vero mea sententia eligitur ac tenetur, gravi, fateor, onere me premi sentio, rei finem semper pavidus & numquam securus exspectans. Videris tu tamen, si consulte meum de hac re consilium mutaveris [*]. Viderint hi quorum saniori, si quorum tamen, super hoc fretus es consilio, an rationabiliter egeris. Viderint, inquam, si liceat Christiano injunctam sibi dimittere obedientiam ante mortem, cum Christus factus sit obediens Patri usque ad mortem. Etiam, inquis, per licentiam. nam quæsivi eam ab Episcopo, & accepi. Bene, licentiam quidem quæsisti, sed quomodo non licebat; ac per hoc non accepisti, sed extorsisti. EXTORTA autem seu coacta licentia, licentia non est, sed violentia. Quod ergo tua importunitate victus

Bernardus ut se gerit dato consilio.

* V. Notas.

Extorta licentia est violentia.

a Epistola scilicet quæ præfigitur Apologiæ ad eumdem Guillelmum, quæ huic epistolæ in plerisque præmittitur mss. Confer epistolam 88. num. 3. & alias ad Guillelmum.

b Cisterciensium (ut puto) exemplo, quorum omnia monasteria beatissimæ Virgini dedicata sunt, Domina nostra vocari cœpit. Hinc Petrus Cellensis de Bernardo in lib. 6. epistola 23. *Alumnus enim familiarissimus fuit Dominæ nostræ, cui non unam tantum basilicam, sed totius Ordinis Cisterciensis basilicas dedicavit.*

c Cupiebat nimirum Guillelmus abdicata abbatis dignitate se recipere ad Claram-vallem: sed, Bernardo non sinente, Signiacum secessit, ex aliis Notis.

d Cujus loci abbas fuerit Ogerius, discimus ex historia restaurationis monasterii S. Martini Tornacensis autore Hermanno monacho Tornacensi, ubi Oggerus religiosus canonicus de Monte S. Eligii prope Atrebatum, a Simone episcopo Tornacum evocatus memoratur, ut ecclesiæ S. Medardi præesset, ibique *super planitiem Scaldis fluminis ecclesiam lapideam in honorem S. Nicolai cum officinis congruentibus construxisse, plurésque tam clericos, quam laicos, necnon & mulieres ibidem congregasse, ipsámque abbatiam appellari fecisse S. Nicolai de Prato.* Hæc in Spicilegii tomo 12. pag. 469. Novæ ecclesiæ dedicatio facta est anno 1125.

Episcopus fecit invitus, non fuit absolvere, sed abrumpere.

3. Congratulor quidem tibi, quod sis exoneratus: sed vereor ne Deus à te, quantum in te est, exhonoratus sit; cujus proculdubio ordinationi resistis, dum promotus ab illo tu te dejicis. Quod si excusans paupertatis prætendis necessitatem; necessitas parit coronam: si difficultatem, si impossibilitatem; omnia possibilia sunt credenti. Sed responde quod verius est, quia scilicet placuit tibi magis quies tua, quàm utilitas aliena. Nec mirum: placet fateor & mihi, quod hæc quies placeat tibi, si tamen non nimis. Quocumque autem bonum ita placet, ut si rectè fieri non possit, placeat tamen fieri eo etiam modo quo fas non est, nimis est: ac per hoc jam quia bene non fit, non est bonum. Scriptum est enim: *Si recte offers, & non recte dividis, peccasti* *. Aut ergo oportuit te gregem Dominicum minimè servandum suscipere, aut susceptum nequaquam relinquere, juxta illud: *Alligatus es uxori? noli quærere solutionem.*

Amore quietis curam pastoralem deponi improbat.

Genes 4. 7. * *Ita legunt LXX Item Ambros. August. Eucherius, Gregor. &c.* *1. Cor. 7. 27.*

4. Sed ad quid nitor his ratiocinationibus? Numquid suadeo tibi redire ad onus regiminis, cum jam non pateat locus recuperationis? aut desperare te intendo, quasi qui te tali ligaveris culpa, quam jam solvere non possis? absit: sed tantum nolo te illud, tamquam nullum vel parvum malum, negligere; immo semper timere, semper pœnitere, semper securum non esse, sicut scriptum est: *Beatus homo qui semper est pavidus.* Vides certe quem timorem tibi incutere nitor, non qui tibi sit laqueus desperationis, sed qui spem acquirat beatitudinis. Est siquidem timor inutilis, tristis, crudelis, qui veniam, quia non quærit, non consequitur. Est & timor pius, humilis, fructuosus, qui cuilibet, quantumlibet peccatori, facile misericordiam promeretur. Talis timor generat, nutrit, & servat humilitatem, sed mansuetudinem, sed patientiam, sed longanimitatem. Quem non delectet tam inclyta proles? Alterius vero misera soboles est pertinacia, immoderata tristitia, rancor, horror, contemptus & desperatio. Non hoc ergo qui desperationem, sed illo qui generat spem, timens ne non timeres, vel parum timeres; tuam tibi culpam sic rememorandam esse putavi.

Inducit ad timendum

Prov 28 14

Timor duplex, pius & inutilis: utriusque effectus.

5. Est etiam adhuc, quod magis timeo tibi, ne forte, sicut de quibusdam scriptum est, quod *lætantur cum malefecerint, & exultant in rebus pessimis:* ni quoque deceptus, non solum hoc putes culpam non esse, sed insuper (quod absit) in corde tuo glorieris, te magnum aliquid, & quod à paucis solet fieri, fecisse; dum qui emancipatus etiam aliis præeras, contemnens prælationem rursus subdi prælato malueris. Falsa humilitas, veram inducens superbiam in cor talia cogitantis. Quid namque superbius, quàm spontaneæ & tamquam liberæ adscribere voluntati, quod vel cogit necessitatis vis, vel pusillanimitatis infirmitas? Quod si nec labore victus, nec necessitate compulsus, sed volens hoc fecisti; nihil hoc quoque superbius. Dei quippe consilio tuum prætulisti, magis eligens tibi quiescere, quàm ejus operi deservire, ad quod te ipse assumpserat. Si ergo unde Deum contempsisti, inde ad majorem ejus gloriaris contemptum, non est bona gloriatio tua. Sed cave gloriationem, tolle & securitatem: quatenus utiliter semper sollicitus sis, semper humiliter pavidus, non illo scilicet timore, qui, sicut jam dixi, provocat iram, sed illo qui mitigat.

Prov 2. 14.

Humilitas falsa, inducens superbiam

6. Qui horribilis timor si quando terrendo tuum pulsaverit animum, tacite suggerens tuum obsequium Deo esse non posse acceptum, & quod tua sit infructuosa pœnitentia, quia videlicet unde Deus à te offensus est, per te emendari non potest: ne ad momentum quidem recipias, sed fidenter responde & dic: Male quidem egi, sed factum est, & jam non potest non fieri. Quis scit si hoc mihi Deus expedire providerit, & de malo meo ipse qui bonus est, bonum mihi operari voluerit? Malum ergo puniat quod ego fe-

In male actis ut se gerendum

A ci, bonum autem maneat quod ipse providit. Nostris quippe inordinatis seu voluntatibus, seu actionibus novit bonitas Dei uti, semper quidem rectè in sui ordinis pulcritudinem; sæpe etiam pie in nostram utilitatem. O clementissima circa filios Adam divinæ pietatis recordatio! quæ sua non desinit largiri beneficia, non solum ubi nullum invenit meritum, sed plerumque etiam ubi totum videt contrarium. Sed ad te redeamus. Secundum ergo duos timores qui supra distincti sunt, volo te timere, & non timere; præsumere, & non præsumere. Timere ut pœniteas; non timere, ut præsumas: porro præsumere, ne diffidas; non præsumere, ne torpescas.

Deus malis utinovit in bonum.

B 7. Agnosce, frater, quantum de te confisus sum, qui te tam acriter increpare; tuum factum, nec mihi satis probatum, tam audacter dijudicare non dubitaverim, cum id forsitan rationabilius à te actum fuerit, quàm mihi hucusque notum sit. Neque enim tu in tuis litteris fortasse rationes omnes illas, quibus excusari posset hoc factum, ponere voluisti, vel propter tuam humilitatem, vel propter litterarum brevitatem. De re ergo quam plene non novi, suspensam relinquens sententiam, unum quod fecisti irretractabiliter laudo, quod videlicet deposito jugo regiminis, sine jugo tamen esse noluisti: sed amicam repetens disciplinam, de magistro fieri denuo discipulus non erubuisti. Nam

Ogerius laudatur ob receptam subjectionem.

C cum pastorali vinculo solutus posses tui remanere juris, (siquidem promotio Abbatis, emancipatio filii * est:) tu tamen hac potestate tui non utens, sicut aliis dominari renueras, sic tibi quoque præesse timuisti: quique ut magister esses aliorum, minus te judicabas idoneum; nec te quidem tibi credens, tuus fieri discipulus contempsisti. Et merito: Quia qui se sibi magistrum † constituit, stulto se discipulum subdit. Et quidem quid alii de se sentiant, ignoro: ego de me expertus * sum quod dico: & facilius imperare, & securius possum præesse aliis multis, quàm soli mihi. Prudens ergo humilitas humilisque prudentia fuit, quod nequaquam credens ad salutem te posse sufficere

Difficile & periculosum sibi soli esse. † *V. Nov.* * *al. docum.*

D tibi, alieno potius arbitrio deinceps vivere proposuisti.

8. Laudo etiam, quod non novum vel magistrum, vel locum requisisti, sed ad claustrum de quo exieras, & ad patrem sub quo profeceras, familiariter rediisti. Rectius quippe fuit, ut domus quæ te nutrierat, sed pro fraterna caritate dimiserat, exoccupatum reciperet, quàm de ejus desolatione aliena gauderet. Quod tamen in hoc Episcopi licentiam non habueris, nolo ut negligenter ducas: sed aut per te, aut per mediam personam, quantum in te est, satisfacere non differas. Post hæc conversare simpliciter inter fratres, devotus Deo, magistro subditus, senioribus obediens, junio-

Episcopo satisfaciendum.

E ribus contemperans *, Angelis placens, verbo utilis, humilis corde, mansuetus ad omnes. Cave autem, ne, quia olim in honore positus fuisti, etiam nunc te putes præ ceteris honorandum: sed magis humilem omnibus exhibeas, tamquam de ceteris unum. Nec enim dignum est, ut inde exigas honorem, unde refugis laborem.

* *al. obtemperans.* [illegible]

9. Potest hinc etiam nasci aliud periculum, ad quod te præmonitum & præmunitum esse volo. Nam sicut omnes ita mutabiles sumus, ut plerumque quod heri volebamus, hodie recusemus; & quod hodie nolumus, cras desideremus: sic quandoque diabolo suggerente

Præmonet contra desiderium honoris.

F poterit contingere, ut ex memoria relicti honoris tuum animum pulset cupiditas; ita ut omnia quæ viriliter contempsisti, pueriliter desiderare incipias. Dulcescent animo quæ prius amara fuerunt, sublimitas loci, domus cura, rerum dispensatio, obsequia famulorum, libertas tui, potestas in alios: in tantum ut prope reliquisse te pœniteat, quod prius tenere gravabat. cui pessimæ tentationi si vel ad horam (quod absit) assensum præbueris, non mediocre damnum incurres tuæ conversationis.

10. En tota illius elegantissimi & eloquentissimi

a Nimirum qui ex monacho fit abbas, eximitur a jure & subjectione sui abbatis.

doctoris sapientia, à quo doceri de tam longinquo postulasti: en illud exspectatum ac desideratum eulogium, quod audire tantopere studuisti: hæc summa nostræ eruditionis. An adhuc aliquid magnum exspectas? totum audisti. Quid amplius requiris? exhaustus est fons, & tu quæris aquam in sicco? Exemplo illius evangelicæ viduæ, de paupertate mea totum quod habui, misi. Quid verecundaris? quid vultum dimittis? Tu me coëgisti. Sermonem quæsisti: sermonem habes. Sermonem, inquam, habes jam satis longum, sed mutum; verbis plenum, sensibus vacuum: non quo, ut petieras, in corde tua caritas ordinetur, sed quo mea inscitia publicetur. Nam unde jam poterit excusari? Possem forsitan dicere, quod febre tertiana laborans, quod pro officio meo curis occupatus hæc dictaverim, cum scriptum sit: *Sapientiam scribe in otio.* Sed hæc recte prætenderem, si grande aliquod atque operosum opus aggressus fuissem. Nunc autem in tantillo opusculo, ut occasionibus me non excusem, nihil horum certius prætendere possum, quam (ut sæpe jam dixi) scientiæ paupertatem.

Luc. 21. 2. Humilis Bernardi excusatio.

Bernardi febre tertiana. Eccles. 38. 25.

11. Sed habeo nonnullam meæ confusionis consolationem. Nam etsi non feci ut petieras, si non misi quod speraveras; agnoscis certe quia volui. Sufficiet autem voluntas, ubi deesse vides facultatem explendi. Denique etsi tibi nullam conferat utilitatem, vel mihi proficiet ad humilitatem. *Stultus* quippe *dum non loquitur, sapiens putatur.* nam quod non loquitur, non sensus inopia, sed humilitatis esse custodia creditur. Ego itaque si adhuc siluissem, sapiens dicerer, sed non essem. Nunc autem alii insipientem me ridebunt, alii subsannabunt idiotam, alii præsumptori indignabuntur. Putasne parum hoc mihi conferat religiosus emolumentum, cum humilitas, ad quam utique ducit humiliatio, totius sit spiritualis fabricæ fundamentum? Siquidem HUMILIATIO via est ad humilitatem, sicut patientia ad pacem, sicut lectio ad scientiam. Si virtutem appetis humilitatis, viam non refugias humiliationis. Nam si non pateris humiliari, non poteris ad humilitatem provehi. Prodest itaque mihi meam insipientiam sciri, & à scientibus * jure confundi, cui sæpe contigit à nescientibus injuste laudari. Terret me Apostolus, qui & ipse territus dicit: *Parco autem, ne quis me existimet supra id quod videt in me, aut audit aliquid ex me.* Quàm pulcre dixit, *parco*. NON parcit sibi arrogans, non parcit sibi superbus, non cupidus vanæ gloriæ, & jactator actuum suorum, qui vel sibi arrogat quod est, vel mentitur de se quod non est. Solus qui vere humilis est, parcit animæ suæ: qui ne putetur, quod non est, semper quantum in se est, vult nesciri quod est.

Prov. 17. 28.

Humiliatio via ad humilitatem.

** al. sapientibus*

2 Cor. 12. 6. Arrogantia & humilitatis effectus.

12. Grande revera periculum, audire quemquam de se supra quàm sentit in se. Quis dabit mihi apud homines tantum de veris digne humiliari, quantum vel de falsis datum est indigne exaltari? Illam mihi vocem propheticam jure assumerem: *Exaltatus autem, humiliatus sum & conturbatus.* & illud: *Ludam, & vilior fiam.* Ludam scilicet ut illudar. Bonus ludus, quo Michol irascitur, & Deus delectatur. Bonus ludus, qui hominibus quidem ridiculum, sed Angelis pulcherrimum spectaculum præbet. Bonus, inquam, ludus, quo efficimur opprobrium abundantibus, & despectio superbis. Nam revera quid aliud sæcularibus quàm ludere videmur, cum, quod ipsi appetunt in hoc sæculo, nos per contrarium fugimus; & quod ipsi fugiunt, nos appetimus? More scilicet joculatorum & saltatorum, qui capite misso deorsum, pedibusque sursum erectis, præter humanum usum stant manibus vel incedunt, & sic in se omnium oculos defigunt. Non est hic ludus puerilis, non est de theatro, qui femineis fœdisque anfractibus provocet libidinem, actus sordidos repræsentet: sed est ludus jucundus, honestus, gravis, spectabilis, qui cælestium spectatorum delectare possit aspectus. Hoc casto & religioso ludo ludebat qui dicebat: *Spectaculum facti sumus Angelis & hominibus.* Hoc ludo & nos interim ludamus, ut illudamur, confundamur, humiliemur, donec veniat qui potentes deponit, & exaltat humiles; qui nos lætificet, glorificet, in æternum exaltet.

Bernardus optat humiliari.

Psal. 87. 16. 2. Reg. 6. 22.

Religiosorum vita sæcularibus ludus videtur.

1. Cor. 4. 9.

Ad EUMDEM,

EPISTOLA LXXXVIII.

Circ. ANN. MCXXVII.

Se multis occupationibus impeditum, hactenus non potuisse votis ejus satisfacere; cogique etiam modo parcius scribere. Opusculum quoddam suum edi in publicum vetat, nisi recognitum.

1. OMitto nunc imperitiam meam, taceo professionis humilitatem, seu humilitatis professionem; nec jam obtendo vel loci, vel nominis mei non dico abjectionem, sed mediocritatem: quia quicquid tale dixero, tu hoc non necessariam excusationem, sed dilatoriam occasionem nominabis, qui meam (ut mihi videbatur) justam verecundiam, pro tuo libitu nunc indiscretionem, nunc falsam humilitatem, nunc etiam veram superbiam interpretaris. Horum itaque, quia tibi in dubium venire possunt, nihil assero. Illud autem simpliciter tuæ dilectioni intimo, quod indubitanter te credere volo, toto scilicet hoc tempore, ex quo tuus nuntius, non is, sed alius recessit a me, nullum mihi omnino fuisse otium ad id quod poscis idoneum, tum propter dierum malitiam, tum propter noctium brevitatem. Sed & nunc quoque ita me novissimæ tuæ litteræ occupatissimum invenerunt, ut ipsas etiam occupationum causas pro mei excusatione longum fuerit mihi scribere tibi. Vix quippe illas tuas inter prandendum (nam illa horâ mihi primum redditæ sunt) perlegere potui. Vix has meas quantulascumque furtim, raptim, anticipatis horis, breviter succinctéque rescripsi. Quarum quidem brevitatem an æquo animo feras, tu videris.

2. Ego enim, ut verum fatear, propter te, mi Ogeri, ipsis curis meis compellor irasci, quamquam in his teste conscientia, soli caritati cupiam deservire: cujus profecto imperio, quia sapientibus & insipientibus debitor sum, ipsa sola facere potuit, ut necdum tibi potuerim satisfacere. Quid ergo? caritas tibi denegat quod tu petis ex caritate? Petisti, quæsisti, pulsasti; & caritas te frustrata est. Quid mihi indignaris? Si vis, si audes, irascere caritati. De qua namque præsumis impetrare quod postulas, ipsa prohibente fit ne impetres. Et ecce jam longum causatur sermonem, & tibi indignatur qui cogis. Non quod sibi displiceat zelus quo id facis, quippe quem & ipsa donavit tibi: sed vult te illum habere secundum scientiam, ut cautus sis majora minoribus non impedire. Vides quàm invitus avellor à longiori epistola, dum ductus delectatione tibi colloquendi, & desiderio satisfaciendi, dominæ caritati molestus fio, qua jam dudum imperante finem fieri, necdum taceo. O quàm lata in tuis litteris patet materia respondendi. Quòd si digne licuisset ut libuisset; & tibi forsitan satis esset & mihi. Sed quæ aliud præcipit, domina est, immo dominus est. *Deus* enim *caritas est*: & satis agit pro imperio, quatenus debeam potius obtemperare sibi, quàm vel mihi, vel tibi. Et quoniam oportet caritati Deo magis obedire quàm hominibus; nolens dolensque, non quidem nego quod postulas, sed interim differo: ne dum tuæ cupio humiliter satisfacere voluntati, sub prætextu falsæ humilitatis per veram superbiam, arcem tantæ potestatis, quæ, te veraciter attestante, etiam Angelis imperat in cælis, terrenus vermiculus in terris videar impugnare.

Caritatis negotia non interturbanda.

1. Johan. 4. 16.

3. Libellum quem quæris, ipse quoque antequam tuus nuntius ad nos veniret, ab eo cui commendaveram, requisivi: sed necdum recepi. Dabo autem operam, ut vel cum veneris (si tamen umquam aliquando veneris) illum invenias, videas, & legas; non autem transscribas. Nam illum alium quem te significas transscripsisse, ego quidem legendum tibi miseram, non transscribendum: videris tu, qua vel quorum utilitate transscripseris. Quod autem te mittente eum nunc habet Abbas de

Libros suos transscribi non vult.

sancto Theoderico, ego quidem non [a] jusseram, nec tamen displicet mihi. Ut quid enim libellus meus oculos ejus formidaret, cui se videndum animus quoque meus totum, si posset, expanderet? Sed heu! in quanta sermonis angustia mentio se ingessit de tali viro, ne liceat, ut dignum erat, in tam dulcissima nobis memoria aliquamdiu immorari, quando jamjamque desiderat epistola finem. Obsecro te ne graveris opportunitatem quærere quomodo ad eum pergas, prædictumque opusculum non prius cuiquam scribendum vel legendum exponas, quàm cum eo totum pervideas; pariterque conferatis, & corrigatis quæ corrigenda sunt, ut in ore duorum testium stet omne verbum. Et tunc demum an passim cuilibet, an paucis tantum, an vel cuiquam, an forte etiam nulli expediat demonstrari: & si illa quoque præfatiuncula [b], quam de nostris aliis litteris eidem coaptasti, apte sedeat, an vero aptior quæri debeat, vestro utriusque judicio derelinquo.

Eos examinari postulat.

4. Sed jam pæne mihi exciderat quod in principio epistolæ tuæ questus es, quod te arguerim mendacii. Hoc aliquando me locutum fuisse, non satis recolo. Si quid tamen fuerit (nam magis me oblitum, quàm tuum nuntium mentitum crediderim) jocando potius quàm serio dictum fuisse non dubites. Ego-ne levitate te usum putaverim, aut apud te esse Est & Non? Absit à me hæc suspicio de te, qui jugo veritatis beatus quod portas ab adolescentia, lascivos annos morum superas gravitate. Nec tam simplex sum, ut simplicem oris prolationem sine cordis duplicitate mendacium putem: nec tam incuriosus tui, ut oblitus sim, vel quod jam dudum conceperis in affectu, vel quid ab effectu impedierit.

Ad Eumdem.

Circ. ann. MCXXVII.

EPISTOLA LXXXIX.

Scriptionis brevitatem excusat prætextu sacri temporis, cui potius silentium competat: item professionis, & ruditatis, ut docendi munus usurpare non audeat.

1. Indignaris forsitan, vel, ut temperantius dicam, miraris, quod pro longiori epistola, quam à nobis speraveras, tam brevem chartulam receperis. Sed memento juxta virum Sapientem, *omnia sub cælo tempus habere: & tempus quidem loquendi, & tempus esse tacendi.* Quando autem suum tempus silentium habebit, si hos etiam sacros dies Quadragesimæ nostra sibi vindicat confabulatio? Eaque ipsa tanto occupatior, quanto laboriosior; dum non quidem præsentes alterutrum dicere leviter valemus quæ volumus, sed absentibus necesse est nobis invicem diligenter dictare, quæ vel petimus ab invicem, vel petimur. Dum vero absens cogito, dictito, scriptito, mittoque quod præsens legas; rogo ubi otium, ubi silentii * quies? Sed hæc inquies, omnia facere potes in silentio. Mirum si ex sententia hoc respondeas. Quantus enim tumultus est in mente dictantium, ubi multitudo perstrepit dictionum, ubi orationum varietas, & diversitas sensuum concurrit? ubi sæpe respuitur quod occurrit, & requiritur quod excidit? Ubi quid pulcrius secundum litteram, quid consequentius juxta sententiam, quid planius propter intelligentiam, quid utilius ad conscientiam, quid denique, cui, vel post, vel ante ponatur, intentissime attenditur; multaque alia quæ à doctis in hujusmodi curiosius observantur? Et tu in hoc mihi dices esse quietem? tu hoc, etiamsi lingua sileat, silentium nominabis?

Eccles. 3. 7.

Quadragesimæ tempus silentii.

* V. Notas. Scriptio epistolarum turbat animum.

2. Quamquam non solum temporis, sed nec meæ professionis est, huic rei operam dare quam postulas, nec possibilitatis adimplere quod optas. Siquidem vel monachi quod esse videor, vel peccatoris quod sum, officium * non est docere, sed lugere. Indoctus quoque (quod & vere me fateor esse) si præsumat docere quod nescit, nihil indoctius agit. Docere itaque nec indocto est in promptu, nec monacho in ausu, nec pœnitenti in affectu. Sed & propter hoc elongavi fugiens, & maneo in solitudine, & cum Propheta proposui *custodire vias meas, ut non delinquam in lingua mea:* quoniam juxta eumdem Prophetam, *Vir linguosus non dirigetur super terram:* & secundum aliam scripturam, *Mors & vita in manibus linguæ.* Silentium autem, dicente Isaia, *cultus justitiæ est:* &, *Bonum est*, ut docet Jeremias, *exspectare salutare Dei cum silentio.* Ad hunc ergo justitiæ cultum, hanc omnium virtutum matrem, nutricem, custodem, ne penitus videar negare quod petiisti; & te, & quicumque tui similes proficere cupiunt in virtutibus, invito & provoco, etsi non verbo doctrinæ, certe mei silentii exemplo, ut vel silendo doceam te silere, qui loquendo compellis me docere quod nescio.

* S. Hieron. adv. Vigil. cap. 6. V. Notas.

Psal. 38. 1.

Psal. 139. 12.

Prov. 18. 21.

Isa. 32. 17.

Thren. 3. 26.

3. Sed quid ego facio? Mirum si non rides, quod ego qui multiloquium tantopere damnare videor, in tam multa verba tam loquaciter jam progredior; & dum cupio tibi commendare silentium, contra silentium per multiloquium pugno. Guerricum [c] nostrum, de cujus conversatione & pœnitentia consolari desideras, quantum ex fructibus ejus perpendimus, noveris Deo digne conversari, dignosque pœnitentiæ facere fructus. Libellum autem, quem à me exigis, penes me modo non habeo. Quidam enim amicus noster eodem zelo, quo tu flagitas, diu est, quod apud se illum detinet. Sed ne tuæ pietatis * petitionem abire patiar omnino frustratam, alium nuper à me editum, in laudibus Virginis Matris *, tibi transmitto, quem, quia ejus exemplar non teneo, rogo ut quantocius ad me remittas: vel, si maturius adveneris, ipse deferas tecum.

* al. benignitatis.

* Sic inscribo Homilias super Missus est.

Ad Eumdem.

Circ. ann. MCXXVII.

EPISTOLA XC.

Amori sincero non opus esse prolixis litteris, aut multis verbis: seque è valetudine propemodum desperata convalescere.

1. Breves brevibus reddidi litteras, occasionem utrique breviter rescribendi de tuarum brevitate libenter accipiens. Et vere quid juvat veras, &, ut veraciter loqueris, æternas amicitias vanis atque transitoriis jactitare verbulis? Quantalibet versuum diversitate, verborum multiplicitate, scriptorum varietate tuam mihi caritatem ostentare seu commendare coneris, minus certe sentio te exprimere quàm diligis: idemque tu de me sentiendo non falleris. Cum tuæ litteræ in manus nostras venerunt, te in corde nostro qui eas miseras, invenerunt. Has quoque nostras nec me sine te scribere certus sum, nec te sine me confido lecturum. Laboramus quidem uterque ad alterutrum scriptitando, fatigantur & nuntii alterius ad alterum scripta portando: sed numquid spiritus gravantur amando? Cessent igitur quæ absque labore non possunt actitari; & illud frequentetur, quod quanto attentius satagitur, tanto minus constat laborari. Quiescant, inquam, à dictando ingenia, labia à confabulando, à scribendo digiti, à discurrendo nuntii: non autem quiescant [d] corda die ac

Amicis prolixæ epistolæ inutiles.

Dehortatur à scribendis litteris, ad vacandum Deo.

a Opusculum istud proculdubio non aliud est, quam Apologia ad Guillelmum abbatem, quam Ogerius exspectabat urgebatque apud Claram-vallem, dum eam Bernardus perficiebat, ut patet ex ultimis ejusdem Apologiæ verbis. Sed cum eam necdum accurate descriptam ante discessum obtinere potuisset Ogerius, eam postea à Bernardo missam accepit examinandam, atque eo inconsulto communicavit Guillelmo abbati, cui inscripta est, quam Bernardus emendatam ipse transmissurus erat.

b Præfatiuncula hæc epistola est ad eumdem Guillelmum, quæ inter Bernardinas censeri solet, ordine 85. in capite Apologiæ relata.

c Guerricus iste anno 1138. factus est abbas Igniacensis, cujus Sermones in tom. 6. De eodem rursus in epistola sequente.

d Hujusmodi scriptitationes devotioni & orationi impedimento esse dicit in epistola præfixa Apologiæ ad Guillelmum abbatem, & supra in epistola 89.

noctе

nocte meditari in lege Domini, quæ est caritas. A quo negotio quanto quietiores sumus, tanto minus quiescimus: quantoque occupatiores sumus in illo, tanto nos quietiores sentimus ex illo. Amemus, & amemur; in altero nobis, in altero nostris consulentes. Nam quos amamus, in ipsis profecto requiescimus: à quibus autem amamur, ipsis nos in nobis requiem paramus. Porro amare in Deo, caritatem habere est: studere vero propter Deum amari, caritati servire est.

2. Sed quid ego facio? Ego promissor brevitatis, jam tenebor prolixitatis exhibitor. Si de fratre Guerrico desideras, immo quia desideras scire, sic currit non quasi in incertum, sic pugnat non quasi aërem verberans. Sed quoniam scit neque pugnantis esse, neque currentis, sed miserentis Dei; ipsum rogat à te orari pro se, quatenus qui jam donavit ei & pugnare & currere, det & vincere & pervenire. Abbatem vestrum mihi, non tantum propter te, sed & propter suam bonam famam carissimum, corde meo & ore tuo saluto, gratantissime cum visurus illo & tempore & loco quo promisisti. Notifico etiam tibi, quod & nunc paulisper aggravata manu Domini super me, impulsus eversus sum ut caderem, ita ut securi ad radicem infructuosæ arboris corporis mei apposita, jamjamque succidi metuerem: cum ecce tuis ceterorumque amicorum nostrorum orationibus & hac vice pius Dominus pepercit mihi, sub spe tamen promissi fructus in futuro.

Bernardi ex morbo convalescentia

a Ad ABBATES Suessione [a] congregatos.

Circ. ann. MCXXX.

EPISTOLA XCI.

Abbates excitat ad strenue curandum negotium, cujus causa convenerunt. Studium profectus serio commendat: nil morandum, si tepidi quidam & dissoluti forsan detrectent & obmurmurent.

Reverendis ABBATIBUS apud Suessionem in nomine Domini congregatis, servus sanctitatis eorum frater Bernardus abbas dictus de Clara-valle, quæ recta sunt videre, constituere, & tenere.

1. IRascor occupationibus meis, quibus impedior interesse conventui vestro, corpore tamen dumtaxat. Nam spiritum nec spatia terrarum, nec turba curarum absentare queunt: quippe orantem pro vobis, congratulantem vobis, atque in vobis quiescentem. Non me, inquam, sanctorum potest carere conventus, nec loci corporisve distantia privat prorsus à consilio justorum, & congregatione: illo præsertim consilio, in quo non hominum traditiones [b] obstinatius defensantur, aut superstitiosius observantur: sed diligenter humiliterque inquiritur, quæ sit voluntas Dei bona, & beneplacens, & perfecta. Illuc toto desiderio feror, devotione immoror, condelector amore, inhæreo consensu, æmulatione persisto.

b

2. Ne ergo in vacuum vos (quod absit) convenisse subsannent qui dicunt vobis, Euge, euge; contendite, obsecro, bonas facere vias vestras & studia vestra, quæ profecto nimis bona esse non possunt. Esto quod possis nimium fortassis esse justus, possis & nimium sapiens: sed plane bonus ultra modum esse non potes. Et quidem lego, *Noli esse nimium justus*: lego, *Non plus sapere quàm oportet sapere*: numquid autem, aut ne sis nimium bonus, aut non plus bonus quàm oportet? NEMO esse bonus plusquam oportet potest. Bonus

Eccl. 7. 17. Rom. 12. 3.

Nemo nimis bonus.

erat jam Paulus: & tamen nequaquam contentus, libenter se ad ea quæ ante sunt, extendebat, posteriora obliviscens, & seipso semper melior effici studens. Solus Deus melior seipso esse idcirco non vult, quia non valet.

Philip. 3 13.

3. Recedant à me & à vobis qui dicunt: Nolumus esse meliores quàm patres nostri, tepidorum & dissolutorum se filios protestantes. Quorum memoria in maledictione est, quia manducaverunt uvas acerbas, quibus dentes filiorum obstupuerunt. Aut si sanctis & bonæ memoriæ patribus gloriantur; imitentur certe sanctitatem, quorum indulgentias dispensationesque pro lege defendunt. Quamquam sanctus Elias, *Non sum*, inquit, *melior quam patres mei*: & non dixit, se nolle patribus esse meliorem. Vidit Jacob in scala Angelos ascendentes & descendentes: numquid stantem quempiam, sive sedentem? Non est stare omnino in pendulo fragilis scalæ; neque in incerto hujus mortalis vitæ quicquam in eodem statu permanet. Non habemus hic manentem civitatem, nec futuram adhuc possidemus, sed inquirimus. AUT ascendas necesse est, aut descendas: si attentas stare, ruas necesse est. Minime pro certo est bonus, qui melior esse non vult: & ubi incipis nolle fieri melior, ibi etiam desinis esse bonus.

Proficiendi voluntas necessaria.

3. Reg. 19 4.

Gen. 28 12.

4. Recedant etiam à me & à vobis qui dicunt bonum malum, & malum bonum. Qui dicunt cultum justitiæ malum, quodnam bonum jam bonum reputaturi sunt? Unum verbum olim locutus est Dominus, & Pharisæi scandalizati sunt. At novos nunc Pharisæos non verbum, sed silentium scandalizat. In hoc uno certe advertitis, quod occasionem quærunt adversum vos. Sed finite illos: cæci sunt, duces cæcorum. Intendite saluti parvulorum, non murmuri malevolorum. Non valde illorum vobis curandum est scandalum, qui non sanantur, nisi vos infirmemini. Sed nec vestris ipsis omnia in omnibus placeant quæ statuitis, exspectandum. Alioquin aut nullum, aut rarum bonum constituitis. Satius vero ipsorum profectibus, quam voluntatibus providetis; fideliusque invitos trahitis ad Deum, quàm desideriis cordis eorum relinquitis. Commendo me sanctis orationibus vestris.

Mat. 15. 12.

Quale scandalum negligendum.

Ad HENRICUM regem Anglorum.

EPISTOLA XCII.

Ann. CHR. MCXXXII.

Monachos à se missos ad construendum monasterium, Regis favorem postulat.

HENRICO illustri Anglorum regi, Bernardus abbas dictus de Clara-valle, cælorum Regi de terreno regno servire fideliter, & humiliter obedire.

IN terra vestra tenetur præda [c] Domini mei atque vestri, & illa præda, pro qua maluit mori, quàm carere illa. Ego eam sequi disposui, & mittere de nostra militia, qui in manu valida, si vobis non displicet, requirant, recuperent & reducant. Et nunc hujus rei gratia præmisi hos quos præsentes cernitis exploratores, qui esse [d] rei indagent sagaciter, renuntientque fideliter. Assistite eis tamquam nuntiis Domini vestri, & in ipsis feudum [e] vestrum deservite. Ipse vero ad honorem suum, ad salutem vestram, ad patriæ sospitatem & pacem, lætum vos & inclytum perducat in bonum ac placidum finem.

c

d.

e

a Hoc unum est ex primis Capitulis generalibus nigrorum (ut vocant) monachorum ex provincia Remensi. Causa ejus & occasio videtur Apologia Bernardi ad VVillelmum, qui auctor fuerit, Cluniacensium & Cisterciensium exemplo, convocandi hunc cœtum, ut regulari observantiæ labenti succurreretur. Habitum est indubie apud S. Medardum sub abbate Gaufrido, ad quem epistola 66. Hunc jam episcopum Catalaunensem Petrus Venerabilis in lib. 1. epist. 43. laudat, veluti *Cluniacensis, divini ordinis per totam Franciam primum disseminatorem, auctorem, promotorem*, immo inveterati draconis de tot monasteriorum cubilibus *expulsorem*, & *monastici torporis excitatorem*. Quæ verba hoc forsan referenda. Innocentius II. ejusmodi Capitula generalia per nigros monachos quotannis in posterum fieri voluit, ex Actis in Appendice hujus tomi relatis.

b Hoc loco hominum traditiones appellantur indulgentiæ & relaxationes vitæ regularis, de quibus infra, & in epistola 254. num. 1.

c Nempe vitæ religiosæ candidati, quibus instituendis Bernardus misit qui Rievallense monasterium Ordinis Cisterciensis in Anglia constituunt, ex aliis Notis.

d Familiaris Bernardo hæc vox *esse* ad significandum rei aut hominis statum, in epist. 115 & 304.

e Quippe reges & principes sunt tamquam Dei vassalli.

Ad Henricum VVintonensem [a] episcopum.

Circ. ann. MCXXXII.

EPISTOLA XCIII.

Officiose eum salutat.

Viro illustri domino Henrico, Dei gratia VVintonensi episcopo, Bernardus abbas dictus de Claravalle, in Domino salutem.

Multorum jam relatione lætabundus accepi, locum gratiæ non infimum humilitatem nostram apud vestram celsitudinem obtinere. Non sum meritus, sed eo nunc ingratus. Itaque refero gratiam pro gratia, etsi non condignam, certe quam possum. Nec vereor, quantulacumque sit, oblatam, vel potius relatam à vobis sperni, quam & amanter promereri, & dignanter prævenire curastis. Verum modo plura scribere supersedi, donec vestro, si dignum judicatis, agnoscam rescripto, hæc pauca qualiter accipiatis. Quæ autem rescribere vel injungere verbo placuerit, abbati Ogerio * committere bene poteritis, per quem & hæc nostra recepistis. Pro quo etiam vestram excellentiam compellamus, quatenus eum & notum ex hoc habeatis, & commendatum, utpote hominem honestate, scientia, religioneque commendabilem.

(* ad quem Epist. 87. & seqq.)

Ad Abbatem [b] cujusdam monasterii Eboracensis, unde exierat Prior cum aliquantis fratribus.

Ann. Chr. MCXXXII.

EPISTOLA XCIV.

1. Consilium expetitis à me litteris transmarinis, quod utinam ab alio potius quæsissetis. Coarctor siquidem è duobus. Si enim non respondero, taciturnitas contemptum quodammodo sonare videbitur. Respondere autem sine periculo me posse non video, cum quicquid respondero, necesse sit aut scandalum cuipiam generare, aut reddere securum quempiam plus quàm oportet, aut certe in quo non oportet. Quod à vobis recesserunt fratres vestri, nec nostro, nec nostrorum factum est, me sciente, consilio vel hortatu. Credimus autem ex Deo fuisse, quod nec tantis potuit dissolvi conatibus. Credimus hoc idem & ipsos sentire fratres, qui nostrum tantopere de seipsis consilium flagitant, credo remordente eos conscientia quod retro abierint. Alioquin beati sunt secundum Apostolum, si se non judicant in eo quod probant. Ceterum quid faciam, ut interrogatus nec silendo, nec respondendo molestus sim cuiquam? Ita fortassis expediat, si misero eos, qui me interrogant, ad doctiorem, & cujus reverentior sanctiorque auctoritas sit. Sanctus Papa Gregorius in libro Pastorali: Quisquis bonum majus subire, inquit, proposuit, bonum minus quod potuit, sibi illicitum fecit. Ad quod probandum subjicit testimonium de Evangelio, dicens: *Nemo mittens manum suam ad aratrum, & respiciens retro, aptus est regno cælorum* & infert: Qui igitur fortiori studio intenderat, retro respicere convincitur, si relictis bonis amplioribus ad minima retorquetur. Item ipse in homilia tertia super Ezechielem: Sunt nonnulli, qui bona quidem quæ noverunt, operantur, atque hæc operantes meliora deliberant; sed retractantes, meliora quæ deliberaverant, immutant. Et quidem bona agunt quæ cœperant: sed à melioribus quæ deliberaverant, succumbunt. Hi nimirum ante humana judicia stare videntur in opere: sed ante omnipotentis Dei oculos ceciderunt in deliberatione.

(Retro abire non licet. — Rom. 14. 23. — S. Greg. 3. parte pastor. cap. 28. — Luc. 9. 62. — Homil. 3. in Ezech.)

2. En speculum. In hoc non vultum nativitatis, sed factum reversionis suæ considerent: hic se discutiant, hic se dijudicent, cogitationibus suis accusantibus sive defendentibus, & quidem apud spiritualem qui omnia dijudicat, & ipse à nemine judicatur. Quidnam vero majus aut minus, superius aut inferius, arctius sive remissius sit, quod videlicet reliquerunt, an ad quod redierunt; ego quidem haud temere diffinierim, ipsi viderint. Et hoc illis Gregorius. Tibi vero, Pater reverende, tam tuta certitudine, quàm nuda veritate ego dixerim, omnino non expedire spiritum velle exstinguere. *Noli*, inquit, *prohibere eum qui potest bene facere; sed si vales, & ipse bene fac.* Gloriari autem magis oportet in profectibus filiorum, quoniam filius sapiens gloria est patris. De cetero nemo mihi molestus sit, quod justitiam Dei non abscondi in corde meo: nisi quod minus fortasse, ob vitandum scandalum, quam debui, dixi.

(Prov. 3. 28. — Prov. 10. 1.)

Ad Turstinum archiepiscopum Eboracensem *.

(* York in Anglia. — Ann. Chr. MCXXXII.)

EPISTOLA XCV.

Caritatem & beneficentiam ejus erga Religiosos laudat.

Patri carissimo & domino reverendo Turstino, Dei gratia Eboracensi archiepiscopo, Bernardus abbas Claræ-vallis, salutem plurimam dicit.

Splendor operis, & opinionis odor bene (ut comperi) in gloria vestra convenerunt. Opinionem opus probat nec falsam fuisse, nec vacuam, cum quod ante sparserat ubique fama volans, res ipsa faciat manifestum. Quomodo nunc vel maxime claruit zelus justitiæ, eminuit & invaluit sacerdotalis vigor, in defensione [c] videlicet pauperum, & pauperum, quibus non erat adjutor! Olim quidem opera misericordiæ & eleemosynas vestras enarrabat omnis ecclesia sanctorum: sed hoc vobis commune cum pluribus, quippe quod & à cunctis substantiam hujus mundi habentibus exigitur. Verum hoc opus episcopale, hoc paternæ pietatis tam egregium specimen, hic vere divinus fervor, quo pro tuendis suis pauperibus ille proculdubio zelum vestrum accendit & accinxit, qui facit Angelos suos spiritus, & ministros suos ignem urentem; hoc totum, inquam, speciale accessit, vestræ dignitatis decus, insigne officii, ornamentum coronæ. Aliud est reficere ventrem esurientis, & aliud sanctam zelare paupertatem †. Ibi enim servitur naturæ, hic gratiæ. *Visitabis*, inquit, *speciem tuam, & non peccabis.* Ergo qui alienam carnem fovet, facit ne peccet: qui autem alienam sanctitatem honorat, fructificat sibi. Ideo ait: Desudet eleemosyna in manu tua, donec invenias * justum cui des. Quo fructu? *Quoniam qui recipit justum in nomine justi, mercedem justi accipiet.* Solvamus proinde naturæ debitum, ne peccemus: simus gratiæ coadjutores, ut & participes fieri mereamur. Sane utrumque ita in vobis admiramur, ut utrumque datum vobis desuper fateamur: quatenus divinis laudibus æternaliter misceatur, quicquid ex vobis temporaliter necessitatibus nostris impenditur, merito reverende & omni amoris sinceritate colende atque amplectende Pater.

(Pauperes, sui & religiosi in primis fovendi. — † V. nota ... — Job 5. 24. — * al. videas — Matt. 10. 41.)

a Henricus episcopus VVintoniensis, *VVinchester*, in Anglia, ex abbate Glastoniensi, Guillelmo Giffardo suffectus VVintoniæ anno 1128 laudatur ab Anglicis historicis, præterquam ab Henrico Huntindoniensi in Spicilegii tomo 8. pag. 190. ubi Henrici Regis nepos dicitur, *novum quoddam monstrum, scilicet monachus & miles.* Vide alias Notas.

b Gaufridum scilicet, abbatem monasterii sanctæ Mariæ in diœcesi Eboracensi Ord. S. Benedicti, quo ex loco monachi duodecim cum Priore egressi, cum ad Cistercienses convolare eis non liceret, confugium fecerunt ad Turstinum archiepiscopum Eboracensem, quem ob præsidium eis impensum laudat Bernardus epistola sequente. Confer Notas uberiores & epistolam 313. ad eumdem Gaufridum.

c Quid Turstinus præstiterit in defensionem prædictorum monachorum, qui studio majoris perfectionis ad eum confugerant, docet ipsius epistola ex Monastico Anglicano referenda post Bernardinas.

a b Ad Richardum [a] Fontanensem [b] abbatem, & socios ejus, qui de alio Ordine ad Cisterciensem transierant.

Ann. Chr. MCXXXII.

EPISTOLA XCVI.

Laudat eos ob renovationem religiosæ disciplinæ.

QUanta audivimus & cognovimus ea, & fratres nostri uterque Gaufridus annuntiaverunt nobis, quemadmodum noviter recaluistis igne Dei; convaluistis de infirmitate, refloruistis in novitate sancta. Digitus Dei est iste, subtiliter operans, suaviter renovans, salubriter mutans, non quidem de malis bonos, sed de bonis faciens meliores. Quis dabit mihi ut transeam, & videam visionem hanc magnam? Nec enim minus mira minusve jucunda ista promotio est, quàm illa mutatio: nisi quod MULTO FACILIUS reperias multos sæculares converti ad bonum, quàm unum quempiam de religiosis transire ad melius. RARISSIMA avis in terris est, qui de gradu, quem forte in religione semel attigerit, vel parum ascendat †. Vestrum proinde, dilectissimi, tam insigne, quàm salubre factum non solum nos, qui servi vestræ sanctitatis esse percupimus, sed & universam merito lætificat civitatem Dei: quippe quo rarius, eo & clarius. Erat autem & necessarium ad cautelam, proximam defectui mediocritatem transscendere, & declinare teporem, qui Deo vomitum provocat; sed & sic oportebat propter conscientiam. PROFESSIS siquidem SANCTAM REGULAM, an citra ejus puritatem sistere gradum tutum sit, ipsi sensistis. Dolens doleo, quod urgente diei malitia, & nuntio festinante, plenum affectum exili cogor designare stilo, & brevi chartula latam comprehendere caritatem. Si quid deest, frater Gaufridus [c] viva voce supplebit.

Religiosorum virtuosorum difficilior correctio quàm sæcularium.

† V. Notas.

Tepor periculosus religiosis.

Ad Ducem Conradum [a].

[a] Ducem scil. Zeringensem V. Notas.

Circ. ann. MCXXXII.

EPISTOLA XCVII.

Dehortatur eum à bello Comiti Gebennensi inferendo, ne contra se ultorem Deum provocet.

1. OMnis potestas ab ipso est, cui dicit Propheta: *Tua est potentia, tuum regnum, Domine, tu es super omnes gentes.* Hinc ergo dignum duxi tuam, ô illustris Princeps, commonere excellentiam, quantum te oporteat deferre terribili, & ei qui aufert spiritum principum. Comes Gebennensis [a], ut accepimus per os ejus, ad justitiam se obtulit, & offert de omnibus quæ te dicis habere adversus eum. Si super hoc alienam pergis invadere terram, ecclesias destruere, incendere domos, exsulare pauperes, homicidia perpetrare, & humanum fundere sanguinem; non est dubium, quin graviter irrites adversum te Patrem orphanorum & Judicem viduarum. Eo certe irato, non expedit tibi dimicare in quantalibet multitudine vel fortitudine. Nihil enim intererit apud omnipotentem Dominum Sabaoth, in multis an in paucis, cui volet dare victoriam. Ipse nimirum cum voluit fecit, A ut unus mille, & duo fugarent decem millia.

1. Paralip. 29. 11.

[a] Amadeus I.

Belli fructus.

Deut. 32. 30.

2. Hæc pauper ego, pauperum permotus clamoribus, tuæ magnificentiæ scribere volui, sciens tibi honorificentius humilibus consentire, quàm hostibus cedere: non quod putem hostem te fortiorem, sed quod noverim Deum omnipotentem potentiorem, qui superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Hujus rei gratia tuam, vir nobilis, præsentiam adiissem, si licuisset. Nunc autem pro me hos de fratribus nostris destinare curavi, si forte suis & nostris precibus à tua dignitate obtineant vel perfectam concordiam, si fieri potest, aut certe inducias, usquedum liceat nobis firmam quærere pacem, ad Dei voluntatem, & honorem tuum, B & patriæ salutem. Alioquin si nec oblatam justitiam recipis, nec nos precantes respicis, immo Deum in nobis de tua te salute commonentem non attendis, videat ipse & judicet. Scimus autem, quod merito formidamus, difficile posse congredi tantos exercitus absque utriusque partis gravissima strage.

De Macchabæis, sed ad quem [d] scripta sit ignoratur.

EPISTOLA XCVIII.

Respondet ad quæstionem, cur ex Justis antiquæ legis, solis Macchabæis Ecclesia diem festum decreverit.

C QUod per fratrem Hescelinum [e] tua caritas à mea parvitate quæsivit, inde jam ad me scripserat Fulco Sparnacensis [f] abbas. Cui ego nil rescripsi; volens si quam forte super hoc reperissem Patrum sententiam, ipsam potius ei transmittere, quàm novum vel nostrum quippiam respondere: qua non facile occurrente, jam quod sentio ego, sic interim utrique respondeo, ut quodcumque forte rationabilius quilibet vestrum super eadem quæstiuncula quandoque vel legerit, vel audierit, vel certe ipse senserit, mihi vicissim impartiri non negligat. Quæris itaque, quidnam vilium Patribus fuerit, ut solis ex omnibus antiquis Justis singulari quodam privilegio Macchabæis annuam ce- D lebritatem pari cum nostris Martyribus veneratione decernerent in Ecclesia sollemniter exhibendam? Si dixero dignos merito Martyrum gloria judicatos, quibus non impar fuit in martyrio virtus; erit forsitan solutum, cur ipsos, sed necdum plane cur solos: cum & alios nonnullos ex veteribus pari constet zelo pietatis occubuisse, non tamen pari & tripudio recoli meruisse. Quod si illis non immerito hujuscemodi negatur sollemnis celebritas, quia nimirum quod præbuit virtus, præripuit tempus: cur non & eadem fuit in Macchabæis consideratio? siquidem & ipsi pro tempore, non ad cæli mox gaudia, sed ad inferni tenebras descenderunt: ne tunc quippe apparente Pri- E mogenito ex mortuis, qui aperiret credentibus regna cælorum, Agno videlicet de tribu Juda, qui aperit, & nemo claudit, ad cujus introitum cum omni auctoritate supernis potestatibus diceretur: *Tollite portas principes vestras, & elevamini portæ æternales, & introibit Rex gloriæ.* Proinde si incongruum videtur cum gaudio recolere transitum qui gaudii non fuit, caveatur & in istis: aut si istos ob suæ virtutis meri-

Psal. 23. 7.

a Is Prior fuerat in monasterio Eboracensi S. Mariæ, inde egressus cum duodecim (ut dictum est) monachis, Romæ mortuus ex tomo 1. Monastici Anglicani pag. 744. Huic suffectus Richardus alter, sacrista quondam in prædicto cœnobio Eboracensi, mortuus apud Claram-vallem, ut legitur in ejusdem tomi pag. 745. de quo in epistola 320.

b Monasterium Fontanense diœcesis Eboracensis ad Cisterciense institutum commigravit anno 1132. Mira sunt quæ de horum monachorum fervore leguntur in tomo 1. Monastici Anglicani pag. 733. & seqq. Confer epistolam nunc 313. & epistolam 320. ubi de morte Richardi abbatis, nomine & ordine secundi.

c Hic est Galfridus, *vir sanctus & religiosus, multorum monasteriorum ordinator & institutor*, quem sanctus Bernardus ad Fontanenses misit, ut eos formam Ordinis doceret ex tomo 1 Monastici Anglicani pag. 741. dictus de Amayo, de quo in lib. 4. de vita S. Bernardi num. 10.

d Hunc titulum habent scripti fere omnes. In uno tamen Cisterciensi, *ad Brunonem Coloniensem*, ut putatur, *de martyrio Maccabæorum.* In veteri editione. *Putatur scripta ad Hugonem de sancto Victore.* Conjectura pro Brunone Coloniensi antistite inde nata videtur, quod in ea urbe asserventur sanctorum Macchabæorum reliquiæ: at istuc post Bernardi obitum Mediolano allatæ à Reinoldo antistite, qui eas à Friderico I. Imperatore obtinuit. In quibusdam mss. hanc epistolam proxime antecedit epistola 77. ad Hugonem de S. Victore.

e Hescelinus, cujus hic mentio, videtur esse Canonicus Insulanus, de quo in tomo 1. Analectorum pag 289.

f Fulco abbas S. Martini Sparnacensis, *Espernay*, ad Matronam, diœcesis Remensis, is est cui inscribitur epistola 13. Hugonis Metelli, *Fulconi reverendo & in Christo benedicto abbati Sparnacensi*, de repetitione cujusdam Canonici Sparnacensis ab abbate VVillelmo. Abbas primus ejus loci fuit Fulco post inductum consilio Bernardi & Guidonis ejus fratris Ordinem canonicorum regularium, anno 1128, eo adductus ex Tullensi sancti Leonis abbatia. Litteras ejus rei habes in Spicilegii tomo 11. pag. 305 & seqq. Basilicæ S. Martini fundatio per Odonem Comitem pag. 281.

tum festivo prosequi favore placet, cur non itidem deferetur & illis?

2. An dicendum est, utrosque quidem in morte communem habuisse cum Martyribus pietatis causam, sed non etiam utrosque pariter eamdem cum illis adeptos fuisse martyrii formam? Universis nempe tam veteris, quàm novi Testamenti Martyribus æque convenit pro justitia occubuisse: sed interest quod isti passi sunt, quia illam tenebant; illi, quia non tenentes reprehendebant: isti quod eam non desererent, illi quod deserentes perituros esse assererent. Et ut breviter totum in quo differunt, proferamus: hos cultus, illos zelus justitiæ martyres fecit. Soli ex veteribus Macchabæi, quia non solum causam, sed & formam (ut dixi) novi martyrii tenuerunt; jure fortasse in Ecclesia cum novis ecclesiæ Martyribus eamdem consuetæ celebritatis gloriam assecuti sunt. Instar quippe Martyrum nostrorum libare & ipsi diis alienis, patriamque deserere legem, immo mandata Dei transgredi cogebantur; renuebant, & moriebantur.

Discrimen Martyrum vet. & novi Testamenti

3. Non sic Isaias, non sic Zacharias, non denique vel magnus ille Johannes Baptista ita mortuus est: quorum primus serra fertur scissus fuisse: secundus inter templum & altare legitur occisus: tertius in carcere decollatus. Si quæritur, à quibus? ab injustis & impiis. Si qua causa? pro justitia & pietate. Si quomodo? non tam eas confitendo, quàm proponendo. Proponebant veritatem odientibus * eam: veritas pariebat eis odium, & odium mortem. Licet injusti & impii, non tam tamen in illis pietatem persequebantur, quàm à se repellebant: nec tam in illorum justitiam ferebantur, quàm propriam tuebantur injustitiam. Aliud est aliena invadere, aliud defendere sua. Non est idipsum nolle sequi veritatem, & persequi; invidere credentibus, & increpantibus indignari: obturare os confitentium, & redarguentium stimulos non ferre patienter. Denique *misit Herodes, & tenuit Johannem.* Quam ob rem? quia Christum prædicabat? quia vir bonus erat & justus? immo propter hoc magis reverebatur illum, *& audito eo multa faciebat.* Sed quoniam arguebat Herodem Johannes *propter Herodiadem uxorem Philippi fratris sui*: ideo vinctus, ideo & decollatus est, passus quidem & ipse pro veritate, sed quam zelare videretur, non negare cogeretur. Hinc est, quod hæc ipsa tanti Martyris passio, multorum, etiam longe minorum, festivitatibus minus festive recolitur.

Matt. 23. 35.

** al. audientibus.*

Marc. 6. 17. Johannes cur occisus ab Herode.

4. Profectò si tali ratione & ordine passi fuissent Macchabæi, ne ulla quidem fieret de eis mentio. Nunc autem quoniam similes illos fecit Martyribus Christianis non dissimilis veritatis confessio: merito eos similis prosequitur & veneratio. Nec moveat sane, quod, quemadmodum Martyres, nominatim & ipsi pro Christo minime passi sunt: quia non interest, sive sub Lege pro legalibus observantiis, sive sub Gratia pro mandatis evangelicis quis patiatur. Uterque enim æque pro veritate, ac per hoc pro Christo, qui dixit, *Ego sum veritas*, pati cognoscitur. Itaque plus contulit Macchabæis in hac parte martyrii genus, quàm virtus: quando ne hos quidem ex Patribus, quos pari constat virtute illo in tempore pro justitia decertasse, pari etiam honore concelebrat præsens dumtaxat Ecclesia. Puto quod arbitretur indignum, quantumlibet laudabili morti, quæ Christi mortem præcederet, diem festum impendere: præsertim cum ante illam salutiferam passionem, non festiva gaudia, sed claustra tenebrosa quosque morientes exciperent. Sane Macchabæos ideo (ut dictum est) excipiendos judicavit Ecclesia, quoniam quod eis negabat tempus, contulit martyrii genus.

Joan. 14. 6.

Cur Martyribus vet. Testam. Ecclesia non decernat dies festos.

5. Nec solum ipsos, sed & qui forte Vitæ jam in carne manifestatæ mortem sua morte prævenerunt, sive morientes in ipsa, sicut Simeon & Johannes Baptista; sive etiam pro ipsa, sicut Innocentes, quos alia ratione, licet ad inferos & ipsi descenderint, ritu nihilominus sollemni veneramur. Et Innocentes quidem: quoniam injustum profecto fuit innocentiam pro justitia morientem ulla vel præsenti gloria defraudari. Johannes quoque, sciens quod à diebus suis regnum cælorum vim patitur, unde & clamat: *Agite pœnitentiam, appropinquavit regnum cælorum*; simulque videns vitam se protinus secuturam, mortem lætus excepit. quod utique ab ipso Domino moriturus sciscitari sollicitus fuit, ac certificari meruit. Nam cum per Discipulos eum interrogasset, *Tu es*, inquiens, *qui venturus es, an alium exspectamus?* post enarrata plura miracula audivit: *Et beatus qui non fuerit scandalizatus in me.* In quo nimirum verbo significavit se Dominus moriturum, & tali morte, quæ posset Judæis esse scandalum, Gentibus stultitia. Ad hanc vocem sponsi gaudens amicus sponsi alacri animo præcessit, quo & illum in proximo esse venturum, jam dubitare non potuit. Porro qui lætus, & tam lætus potuit mori, potuit & lætam sibi memoriam promereri. Sed & senex ille tam plenus virtutum, quàm dierum, morte jam propinqua Vitam bajulans in manibus, aiebat: *Nunc dimittis servum tuum, Domine, secundum verbum tuum in pace: quia viderunt oculi mei salutare tuum*, ac si diceret: Securus descendo in carcerem, qui tam præsto meam sentio redemptionem. Et hic ergo qui cum tam secura jucunditate, & jucunda securitate moritur, merito in Ecclesia celebrari cum gaudio memoratur.

Simeonis, Johannis B. & SS. Innocentium festivitas.

Matt. 3. 2.

Matth. 11. 3.

Sanctio novæ legis mors cur optabilis, antiquis exosa.

Luc. 2. 29.

6. Ceterum illa qua ratione mors festiva reputabitur, quam nulla gaudiorum festivitas comitatur? aut unde gaudium sumeret moriturus, qui se & ad infernales descendere tenebras certus erat, nec certi quippiam secum ferebat, unde in proximo de sui liberatore consolaretur? Inde est, quod unus sanctorum cum audiret, *Dispone domui tuæ, quia morieris tu, & non vives*; convertit se ad parietem, & flevit fletu magno, atque ita impetravit exosæ mortis aliquam dilationem. Hoc denique & miserabiliter plangebat, dicens: *In dimidio dierum meorum vadam ad portas inferi.* & paulo post: *Non videbo*, inquit, *Dominum Deum in terra viventium, non aspiciam hominem ultra, & habitatorem quietis.* Hinc & alius quidam: *Quis mihi hoc tribuat*, ait, *ut in inferno protegas me, & abscondas me, donec pertranseat furor tuus; & constituas mihi tempus, in quo recorderis mei?* Israël quoque ad filios aiebat: *Deducetis canos meos cum dolore ad inferos.* Quid in his sollemnis lætitiæ, quid festivæ celebritatis apparet?

Isa. 38. 1.

Ibidem 10.

Job 14. 13.

Genes. 42. 38.

7. Nostri autem Martyres cupiunt dissolvi, & esse cum Christo; certi, ubicumque est corpus, illo sine mora congregatum iri & aquilas. Mox, inquam, ibi exultant justi in conspectu Dei, & delectantur in lætitia. Ibi, ibi, benignissime Jesu, ibi statim, ut de hoc sæculo nequam sanctus quisque eripitur, adimpletur lætitia cum vultu tuo. Una ibi vox jubilo resonat sempiterno, vox una exultationis & salutis in tabernaculis justorum: *Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium, laqueus contritus est, & nos liberati sumus.* Numquid hoc decantare libebat apud inferos sedentibus in tenebris & umbra mortis, dum non erat qui redimeret, neque qui salvum faceret: quando necdum visitaverat nos oriens ex alto, primitiæ scilicet dormientium Christus? Merito igitur Ecclesia, quæ gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus novit; quos pares judicat in virtute, discernit tamen ex tempore: nec pari putat prosequendum obsequio, & transitum ad vitam, & descensum ad inferos.

Psal. 123. 7.

8. Itaque martyrium facit causa, tempus genusque discernunt. Tempus quippe Macchabæos à novis Martyribus disjungit, conjungit antiquis. Genus vero novis aggregat, segregat à veteribus. Et hæ quidem in Ecclesia præmissis ex causis differentiæ observantur. Ceterum apud Deum universo cœtui sanctorum commune est quod sanctus ait Propheta: *Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum ejus.* Unde autem pretiosam dixerit, exponat nobis. *Cum dederit*, inquit, *dilectis suis somnum, ecce hereditas Domini filii, merces fructus ventris.* Nec putemus solos Martyres esse dilectos, cum recolamus dictum de Lazaro: *Lazarus amicus noster dormit.*

Quid commune, quid diversum utriusque testamenti Martyribus.

Psal. 115. 15.

Psal. 126. 2.

Joan. 11. 11.

Denique, *Beati mortui qui in Domino moriuntur*. Non soli qui pro Domino, sicut Martyres; sed & qui in Domino moriuntur, sicut Confessores, profecto beati sunt. Duæ proinde res mihi videntur mortem facere pretiosam, vita & causa; sed amplius causa, quàm vita. Porro illa erit pretiosissima, quam & causa commendat & vita.

Duo mortem reddunt pretiosam.

Ad MONACHUM [a] quemdam.

EPISTOLA XCIX.

Ob Monachi cujusdam à suo cœnobio discessum anxius, ejusdem litteris sinistra se suspicione liberatum scribit.

NUntium quo te dicis fuisse turbatum, frater VVillelmus non sua, sed tua necessitate putavit ad te dirigendum. Siquidem ipse suo more Dei gratia fortiter agit, alienam à se interim adhuc faciens illam sententiam: *Vir duplex animo inconstans est in omnibus viis suis.* Vias quippe Domini simpliciter, ac per hoc confidenter ambulans, non sentit illud Væ, de quo dicitur: *Væ terram ingredienti duabus viis.* Te autem audieramus in discordia versari, domum vestram non sine gravi scandalo Abbatis & fratrum deseruisse, solumque habitare in nescio quo satis inconvenienti loco. Quo rumore nobis permotis, anxieque quærentibus, si quo modo tibi à nobis posset consultum iri; nihil paratius occurrere potuit, quàm ut te vocato ad nos, per te de te certiores prius effici curaremus: sicque quod in promptu esset, præsentes præsenti consuleremus. Sed jam tuo scripto, nostroque rescripto, utrorumque ab alterutro falsæ suspicionis timore depulso, pariter quiescamus. Verum hac falsitate quam vera sit ad nos invicem dilectio, comprobatum est: quam quidem dilectionem per hanc mutuam nostri sollicitudinem, non infructuose nunc renovatam esse putaverim. cujus fructum tunc nos quidem copiosum speraremus accipere, si tui nobis copia cum opportunitate daretur. Alioquin opportunius ducimus nos nostra contentos esse inopia, quàm importuna copia abundare.

Jacob. 1. 8. — *Eccli. 2. 14.*

Ad EPISCOPUM quemdam.

EPISTOLA C.

Ejus erga religiosos pauperes favorem, & beneficentiam laudat.

SI minus vos pro tanti operis susceptione fervere comperissemus, hortandus nobis super hoc & obsecrandus essetis. Nunc vero cum prima invitaverit nos vestra præcurrens devotio, restat ut ei à quo bona cuncta procedunt, & referamus grates pro bono quod dedit velle; & fundamus preces, ut adjiciat & perficere pro bona voluntate. Tamen gaudium meum non tacebo vobis. Quas nempe putatis delicias cordi meo afferat vestra hujuscemodi intentio? Delectabitur in crassitudine anima mea, si infatigabilem cognovero vos in studiis salutaribus & honestis. Gaudeo enim, non quia quæro donum, sed requiro fructum. Libenter accipio beneficium, quod prosit danti. alioquin non ambulo in caritate illa, quæ non quærit quæ sua sunt. Et quidem nobis in hoc bene facitis, sed vobis melius: nisi forte excidit vobis illa sententia, *Beatius est dare quam accipere.* Hoc plane decet Episcopum, hoc sacerdotium vestrum commendat, ornat coronam, nobilitat dignitatem, si quem ministerium prohibet esse pauperem, administratio probet pauperum amatorem. Non enim paupertas virtus reputatur, sed paupertatis amor. Denique *beati pauperes*, non rebus, sed *spiritu*.

1. Cor. 13. 5. — *Act. 20. 35.* — *Paupertas non est virtus, sed paupertatis amor.* — *Matt. 5. 3.*

Ad RELIGIOSOS.

EPISTOLA CI.

Monachum qui sine licentia discesserat, redeuntem benigne suscipi postulat.

FRatrem Lambertum, quem in aliquibus forte fluctuantem suscepimus, orantibus quidem vobis pro ipso constantem remisimus, & nulla jam (ut opinamur) scrupulositate pristina laborantem. Causam quippe adventus ejus, necnon & discessionis modum & intentionem sollicite nobis perscrutantibus, intentionem quidem visus est habere inculpabilem, sed causam plane non sufficientem, ut tali modo, id est sine licentia, discedere debuisset. Unde & sumpta justæ in eum invectionis occasione, increpato ut oportebat, & confirmato in quibus nutabat, reditum ei persuasimus. Et pro redeunte rogamus, dilectissimi fratres, esse vos videlicet præstabiles super fratris præsumptione, sed præsumptione (ut videtis) satis simplici, & non malitiosa: quandoquidem neque ad dexteram, neque ad sinistram declinavit: sed directo ad nos tramite venit, quos utique pro certo sciebat vestræ esse sanctitatis servos, vestræ religionis amatores sincerissimos, & æmulatores fidelissimos. Suscipite ergo eum vos, qui spirituales estis, in spiritu lenitatis; confirmeturque in eo caritas, & excuset malum factum intentio bona. Immo recuperate cum gaudio, quem dolebatis amissum; contractamque de fratris egressione ac transgressione tristitiam effuget citissima de regressione lætitia. Confido autem de Omnipotentis misericordia, quia quicquid exasperavit inordinata discessio, postmodum deliniet emendata conversatio.

Ad quemdam ABBATEM.

EPISTOLA CII.

Monachi cujusdam dyscoli emendationem omni modo tentandam: sed incorrigibilem ejiciendum, ne plures ejus consortio depraventur.

1. SUper fratre turbato, & turbante fratres, & contemnente magistrum, breve tibi, sed fidele damus consilium. Diaboli studium est circuire in domo Dei, & quærere quem devoret: tuæ econtra vigilantiæ, in quantum potes, numquam locum dare diabolo. Quanto igitur ille acrius insistit, quomodo à grege infirmam separet oviculam, quatenus eo licentius rapiat, quo jam non fuerit qui eripiat; tanto enixius tibi, quantum in te est, resistendum est, ne de manu tua possit eam eruere, ne quando dicat inimicus, Prævalui adversus eum. Itaque aggredere fratrem omni officio caritatis, videlicet beneficiis, salutaribus monitis, secretis increpationibus, publicis inhortationibus, duris etiam & verborum, & verberum correptionibus; quodque efficacius esse solet, tuis ad Deum pro eo fratrumque piis orationibus.

Monachi correctio quomodo instituenda.

2. Quod si jam hæc omnia fecisti, nec profecisti; ad Apostoli consilium confugiendum est, dicentis: *Auferte malum ex vobis.* Auferatur ergo malus, ne malos generet. Neque enim potest arbor mala fructus, nisi malos facere. Auferatur autem dico, sed non quomodo ipse vult; ut videlicet tamquam ex tua licentia, cum male secura conscientia extra [b] congregationem, contra professionem, devitans subjectionem, sui juris esse, sua permittatur vivere

1. Cor. 5. 13. — *Incorrigibilis rescindendus, non ejiciendus.*

a In scriptis non paucis sequentes quatuor epistolæ nullum habent titulum præter istum, *de iisdem*, id est Macchabæis quod falsum. VVillelmus, cujus mentio initio epistolæ, erat monachus ille Claræ-vallensis, de quo in sequente epistola 103.

b Varia fuit pro temporibus & locis circa monachos incorrigibiles disciplina. Ejiciendos præcipit Regula sancti Benedicti in capp. 28. & 29. Concilium Cloveshoviense anni 747. non nisi ex Synodi decreto fieri cavet can. 24. Alia ratio est de Sanctimonialibus, quarum una cum ex monasterio Mettensi S. Petri detracto velo ejecta fuisset, recipi jussa est, & *intra monasterium in ergastulo poni* decreto Synodi Mettensis anno 888. can. 9. Canonici regulares sæculo 12. projiciebantur ex epistola 38. Stephani Tornacensis. Lege Horstii Notas.

lege: sed abscindatur, ut ovis morbida à grege, ut putridum membrum à corpore: qui jam exinde se pro certo noverit à te haberi tamquam ethnicum & publicanum. Et ne timeas esse contra caritatem, si unius * scandalum multorum recompensaveris pace: quippe qui sua forte malitia, fratrum cohabitantium turbare facile poterat unanimitatem. Consoletur te illa Salomonis sententia: *Quem Deus negligit, nemo potest corrigere.* & illa Salvatoris: *Omnis plantatio, quam non plantavit Pater meus, eradicabitur.* & illa beati Johannis Evangelistæ de schismaticis: *A nobis exierunt, sed non erant ex nobis.* & rursus apud Apostolum: *Infidelis si discedit, discedat.* Alioquin non est relinquenda virga peccatorum super sortem justorum, ut non extendant justi ad iniquitatem manus suas. Melius est enim ut pereat unus, quàm unitas.

** add. edit. ejectione: sed deest mss.* — *Eccl. 7. 14.* — *Matth. 15. 13.* — *1 Johan. 2. 19.* — *1. Cor. 7. 15.*

Ad Fratrem [a] Willelmi monachi Claræ-vallensis.

EPISTOLA CIII.

Insigni paupertatis religiosæ commendatione prævia, perstringit in eo nimium in res terrenas affectum, cum damno pauperum, immo suo ipsius conjunctum: ut qui mallet sua morti, quàm amori Christi cedere.

1. ETsi facie ignotus nobis, etsi corpore remotus à nobis, amicus tamen es; & amicitia notum jam nobis, & præsentem te facit. Hanc tibi, te nesciente, comparavit non caro & sanguis, sed spiritus Dei, qui Willelmum fratrem tuum æterna nobis societate & spirituali caritate devinxit, ac per eum te quoque, si dignum judicas. At si sapis, non contemnes eorum amicitiam, quos Veritas beatos clamat, & reges pronuntiat cælorum. Quam quidem beatitudinem non invidemus tibi. nec enim communicata tibi, nobis minuitur: nec nostri proinde termini restringuntur, si & tu regnaveris. Quænam vero invidiæ causa potest esse, ubi fortium magnitudini consortium multitudo nil detrahit? Volo te esse amicum pauperum, magis autem imitatorem. Ille gradus proficientium est, hic perfectorum. AMICITIA pauperum, regum amicos constituit; amor paupertatis, reges. Regnum denique cælorum pauperum est; & est regiæ potestatis beare pro voluntate amicos. *Facite*, inquit, *vobis amicos de mammona iniquitatis: ut, cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.* Vides quia magna dignitas, sancta paupertas sit: ut non modo patrocinium ipsa sibi non quærat, sed & ferat indigentibus. Quale est hoc, absque interventu cujuspiam Angelorum vel hominum, sola divinæ gratiæ confidentia, accedere per temetipsum ad vultum gloriæ, capessere summa rerum, attingere totius magnificentiæ culmen?

Pauperum dignitas. — *Matth. 5. 3.* — *Pauperum amor & imitatio quanti.* — *Pauperes reges.* — *Luc. 16. 9.*

2. Verum qualibus ista tu tibi impedias rebus, utinam sine dissimulatione attendas. Væ, væ, vapor est ad modicum parens, quod æternæ felicitatis aditum intercludit, quod perennis luminis incircumscriptam claritatem abscondit, quod universitatis scientia fraudat, quod summæ privat dignitatis honore. Quousque tu tantæ gloriæ præfers fœnum, quod hodie est, & cras in clibanum mittitur, carnem dico & ejus gloriam? Siquidem *omnis caro fœnum, & omnis gloria ejus tamquam flos fœni.* Si sapis, si habes cor, si tecum est lumen oculorum tuorum, desine jam ea sequi, quæ & assequi miserum est. BEATUS, qui post illa non abiit, quæ possessa onerant, amata inquinant, amissa cruciant. An non ea satius cum honore spernis, quàm cum dolore perdis? An non ea prudentius Christi cedis amori, quàm morti? Est in insidiis prædo, cujus manibus nec te, nec tua potes subducere. Non poterit prævideri, quia tamquam fur in nocte ita veniet. Nihil intulisti in hunc mundum, haud dubium quia nec quicquam auferes. Dormies somnum tuum, & nihil invenies in manibus tuis. Sed nosti hæc: non est in docendo te superflue laborandum. Orandum potius, ut quod tibi jam nosse datum est, detur & implere prout oportet.

Terrenorum amor abjiciendus. — *Isa. 40. 6. 1. Pet. 1. 24.* — *Exhortatio ad contemptum terrenorum.* — *1. Tim. 6. 7.*

Ad Magistrum [b] GUALTERUM de Calvomonte.

EPISTOLA CIV.

Hortatur eum ad fugam sæculi: mortem potiorem esse causam Christi, & animæ, quàm parentum.

1. SÆpe meum animum dulcissima tui subeunte memoria, doleo super te, Gualtere carissime, cogitans nimirum illud tuæ juventutis decus, & ingenii acumen, scientiæ & eruditionis ornatum, quodque his omnibus excellentius est in Christiano, tuos illos mores ingenuos quàm inanibus studiis atteras, dum de tantis muneribus, non auctori Christo, sed rebus deservias transitoriis. O si (quod avertat Deus) mors inopinata subripiens ista concusserit! heu! subito cuncta velut ad impulsum urentis & furentis venti, tamquam fœnum velociter arescent, & quemadmodum olera herbarum cito decident. Quid ergo tecum tolles de omni labore tuo, quem operatus fueris super terram? quid retribues Domino pro omnibus quæ tribuit tibi? quid, inquam, lucri pro tot tibi creditis talentis referes creditori? O si vacuam manum invenerit ille, ille donorum promptus quidem auctor, sed importunus exactor! Veniet enim, veniet, & non tardabit, ad requirendum utique quod suum est cum usura. Suum nempe asserit omne, quod te in tua patria pomposis, sed periculosis favoribus nobilitare videtur. Genus clarum, corpus aptum, forma elegans, ingenium velox, eruditionis utilitas, & honestas morum, gloriosa quidem sunt, sed ei à quo sunt. Si tibi usurpas, est qui quærat & judicet.

Stimulus vehemens ad fugam mundi.

2. Esto tamen: liceat tibi hæc interim adscribere nomini tuo, & gloriari in laude tua, & vocari ab hominibus Rabbi, & facere tibi nomen grande dumtaxat super terram: quid tibi post mortem de his omnibus, nisi sola fortasse memoria relinquetur? & hoc quoque solummodo super terram. Scriptum quippe est: *Dormierunt somnum suum, & nihil invenerunt omnes viri divitiarum in manibus suis.* Quod si hic est finis omnium laborum tuorum, ut pace tua dixerim, quid habes amplius jumento? Siquidem & de tuo palefrido [c], cum mortuus fuerit, perhibebitur, quia bonus fuit. Simul vide, quid tibi ante tribunal illud terrificum respondendum sit de eo, quod acceperis in vano animam tuam, & animam talem: si tamen inveniaris nil egisse amplius de immortali & rationali spiritu tuo, quàm quodvis pecus de suo: cum brutus utique spiritus non vivat, nisi quamdiu vivificat, & uno eodemque momento & vivificare pariter desinat, & vivere. Quid, quæso, dignum te judicabis, qui factus ad imaginem factoris, tantæ in te majestatis non defendis dignitatem; & tu homo cum [d] esses, honorem tuum non intelligens, comparatus jumentis insipientibus, & similis factus sis illis? dum nil spirituale videlicet aut æternum elaboraveris, sed instar bellulini spiritus, qui ut à corpore, ita cum corpore dissolvitur, solis fueris contentus corporalibus ac temporalibus bonis, evangelici illius surdus auditor consilii: *Operamini non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam.* Scriptum est autem, quod non ascendit in montem Domini, nisi *qui non accepit in vano animam suam.* Sed ne is quidem, nisi etiam fuerit innocens manibus, & mundo corde. Videris tu, an de tuis hoc

Psal. 75. 6. — *Johan. 6. 27.* — *Psal. 23. 4.*

a Sic titulus in duobus Vaticanis & in quibusdam nostris. In mss. Cisterciensibus inscribitur, *ad Amicum exhortatoria.* Ex fine vero epistolæ 106 conjicimus esse Ivonem, qui simul cum Willelmo subscribit.

b Hoc nomine Doctores & litterarum preceptores appellare solet, ut in epistola 77 & 106. &c. Ita Thomas Stampensis aliquando se *Magistrum*, aliquando *Doctorem* Cadumensem dicit in Spicilegii tomo 3. pag. 137. & 140. In uno codice Vaticano legitur, *ad M. Walcherum.*

c Palefridus, equus magnus & insignis, qui per frenum ducitur.

d Editi addunt, *in honore*, ex Psalmo 48. sed deest mss. & certe redundat hoc loco.

Sterilitas ad damnationem sufficit.

operibus simul & cogitationibus præsumere audeas. Sin autem, ATTENDE quid mereatur iniquitas, si sola sufficit inutilitas ad damnationem. Et revera secura non erit spina vel tribulus, ubi securis infructuosæ arbori poni videbitur: nec parcet pungenti, qui minatur & sterili. Væ, igitur & væ iterum de quo dicetur: *Exspectavi ut faceret uvas, & fecit labruscas.* (*Isa. 5. 4.*)

Parentum amor ut ordinandus.

5. Sed novi ego quàm liquido & copiose hæc me quoque tacente cogitare sufficias: materno vero devinctus amore, necdum possis abjicere quod jam contemnere noris. Et quid ego ad hæc respondebo tibi? Ut matrem deseras? sed inhumanum videtur, ut cum ipsa maneas? sed nec ipsi expedit, ut sit filio causa perditionis. Forte ut & mundo simul milites, & Christo? sed nemo potest duobus dominis servire. Mater tua vult contraria tuæ, ac per hoc & suæ ipsius saluti. Elige ergo tu è duobus quod vis, aut unius videlicet satisfacere voluntati, aut utriusque saluti. Verum si multum eam diligis, desere potius ipsam propter ipsam: ne si Christum deseras, ut maneas cum ipsa, propter te pereat & ipsa. Alioquin male meruit de te quæ te peperit, si propter te perit. Quomodo enim non perit, quæ ipsum quem peperit, perimit? Et hæc dixerim, ut tuo aliquo modo carnali condescendam consulamque affectui. Ceterum fidelis sermo, & omni acceptione dignus: etsi impium est contemnere matrem, contemnere tamen propter Christum, piissimum est. Nam qui dixit, *Honora patrem & matrem*; ipse etiam dixit: *Qui amat patrem aut matrem plus quam me, non est me dignus.* (*Exo. 20. 12. Matt. 15. 4. Matth. 10. 37.*)

Ad ROMANUM Romanæ curiæ subdiaconum.

EPISTOLA CV.

Vitæ religiosæ propositum urget, mortis memoriam inculcans.

Bernardus abbas Claræ-vallis ROMANO suo, quod suo.

BEne fecisti, carissime, tui nobis per litteras & renovans dulcem memoriam, & excusans molestissimam moram. Minime quidem desiderantium te cordibus ulla potuit subrepere quandoque oblivio tuæ dilectionis: sed te tui, fateor, pæne oblitum esse putavimus, priusquam illas litteras videremus. Nunc itaque rumpe moras, fac cito quod scripsisti: & si veraciter stilus expressit affectum, efficaciter opus stilum testificetur. Quid tardas ipsum, quem jamdudum concepisti, spiritum parturire salutis? Nil mortalibus vel morte certius, vel incertius horâ mortis: siquidem tamquam fur in nocte, ita veniet. Væ prægnantibus in illa die. Si supervenerit & prævenerit hunc tam salutiferum partum, heu! perfodiet domum, sanctum germen exstinguet. *Cùm enim dixerint, Pax & securitas; tunc repentinus superveniet eis interitus, sicut dolor in utero habentis, & non effugient.* Volo te mortem, etsi non effugere, certe vel non timere. Justus quippe mortem, etsi non cavet, tamen non pavet. Denique si morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit. Moritur quidem & justus, sed secure: quippe cujus mors ut præsentis est exitus vitæ, ita introitus melioris. BONA mors si peccato moriaris, ut justitiæ vivas. Hæc mors necesse est ut præcurrat, ut sequatur illa secura. In hac vita, quamdiu durat, compara tibi illam quæ semper durat. DUM vivis in carne, morere mundo, ut post mortem carnis Deo vivere incipias. Quid enim si conciderit mors saccum corporis tui, dum te subinde circumdet lætitia? O quàm *beati mortui qui in Domino moriuntur*, audientes à spiritu, *ut requiescant jam à laboribus suis*! Non solum autem, sed & succedit jucunditas de novitate, ac de æternitate securitas. BONA proinde mors justi propter requiem, melior propter novitatem, optima propter securitatem. Econtra, *Mors peccatorum pessima.* Et audi unde *pessima*. MALA siquidem est in mundi amissione, pejor in carnis separatione, pessima in vermis ignisque duplici contritione. Eia ergo festina, exi, recede: moriatur anima tua morte justorum, quo fiant & novissima tua horum similia. O quàm pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum ejus! Fuge quæso, in via peccatorum ne steteris. Quomodo vivere potes, ubi mori non audes? Cum panibus [a] occurrere fugienti paratos nos esse confidito.

Maturanda salutis conversio. — *1. Thess. 5. 3.* — *Sap. 4. 7. Bona mors justorum.* — *Apoc. 14. 13.* — *Psal. 33. 22. Malorum mors.* — *Psal. 115. 15.*

Ad Magistrum [b] HENRICUM MURDACH.

EPISTOLA CVI.

Ad capessendum religiosæ vitæ statum excitat, ejus delicias breviter insinuans.

Dilecto suo HENRICO MURDACH, Bernardus Abbas dictus de Clara-valle salutem, & non in via.

1. QUid mirum si inter prospera fluctuas & adversa, qui necdum statuisti supra petram pedes tuos? At si jures & statuas custodire judicia justitiæ Domini, quid horum te poterit separare à caritate Christi? O si scires & quid dicam! *Oculus, Deus, non vidit absque te, quæ præparasti diligentibus te.* Sed tu frater, qui, ut audivi, Prophetas legis, putas intelligis quæ legis? Nam si intelligis, sentis utique sensum propheticæ lectionis esse Christum. Quem videlicet si apprehendere cupis, citius illum sequendo, quàm legendo consequi potes. Quid quæris verbum in Verbo, quod jam caro factum præsto est oculis? Jam enim de latibulo Prophetarum egressus est ad oculos Piscatorum: jam de monte umbroso & condenso, tamquam sponsus de thalamo suo, prosilivit in campum Evangelii. Jam qui habet aures audiendi, audiat illum clamantem in templo: *Qui sitit, veniat ad me, & bibat.* &, *Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos.* Tu ergo times deficere, ubi se Veritas reficere te promittit? Certe si tantum te delectat tenebrosa aqua de nubibus aëris, quanto jucundius haurias de serenissimis fontibus Salvatoris?

Isa. 64. 4. — *Propheticus sensus Christus.* — *Apprehenditur sequendo.* — *Johan. 7. 37. Matt. 11. 28.* — *Sequenti nil timendum.*

2. O si semel paululum quid de adipe frumenti, unde satiatur Jerusalem, degustares! quàm libenter suas crustas rodendas litteratoribus Judæis relinqueres! O si te umquam in schola pietatis sub magistro Jesu merear habere sodalem! O si mihi liceat purificatum prius tui pectoris vasculum supponere unctioni quæ docet de omnibus! O quàm libens tibi pariter calidos panes, quos utique adhuc fumigantes, & quasi modo de furno, ut aiunt, recens tractos, de cælesti largitate crebro Christus suis pauperibus frangit! Utinam si quam mihi guttam quandoque de pluvia voluntaria, quam segregavit hereditati suæ, stillare dignetur in dulcedine sua pauperi Deus, mox eam tibi possem refundere, & rursus à te vicissim recipere quod senseris! EXPERTO crede: aliquid amplius invenies in silvis, quam in libris. Ligna & lapides docebunt te, quod à magistris audire non possis. An non putas posse te sugere mel de petra, oleumque de saxo durissimo? An non montes stillant dulcedinem, & colles fluunt lac & mel, & valles abundant frumento? Multis occurrentibus mihi dicendis tibi, vix me teneo. Sed quia non lectionem, sed orationem petis; adaperiat Dominus cor tuum in lege sua & in præceptis suis. Vale.

Silva & solitudo plus docent quam libri.

3. Idipsum ipsi Willelmus & Ivo. Quid super hoc

a Modus loquendi Bernardo familiaris, ut in epistolis 107. num. 3. 124. num. 2 &c.

b Scholis apud Anglos præfectus erat Henricus iste, natione Anglus, cujus discipulos fuisse VVillelmum & Ivonem patet ex fine epistolæ. Bernardi monitis tandem acquievit Henricus, factus monachus Claræ-vallensis, dein abbas Vallis-claræ, tum tertius abbas Fontanensis in Anglia, ex epistolis nunc ordine 320. & 321. ac demum, deposito per Eugenium III Guillelmo thesaurario archiepiscopus Eboracensis: qua de re variæ epistolæ infra. Lege Guillelmum Neubrigensem in lib. 1 cap. 7. Rogerium Hovedenum ad annum 1140 & Roberti de Monte Appendicem ad Sigebertum.

vobis dicemus ? Quod vos videre, & ad quid desideremus, scitis : quantum vero, nec nos dicere, nec vos scire potestis. Oramus ergo Deum, ut vobis quo nos præisse debueratis, tribuat vel sequi : quatenus & in hoc tantæ vos humilitatis magistrum teneamus, cum videlicet non despexeritis magister sequi discipulos.

al. Beverlaco, diœcesis Eboracensis in Anglia. V epist. 411.

Ad THOMAM Præpositum de Beverla *.

EPISTOLA CVII.

Thomas iste Ordini Cisterciensi in Clara-valle sese devoverat, sed procrastinantem Bernardus hortatur serio ad promissa seu vota persolvenda. At surdo cantatum sequens docebit epistola, ubi infelicem Thomæ exitum commemorat. In hac vero tota salutis œconomia profundissime describitur.

THOMÆ dilecto filio Bernardus, quod filio.

1. QUid opus est verbis ? FERVENS spiritus & vehemens desiderium aperiri solâ linguâ non sufficit. Loquantur nobis affectum tuum & reliqua membra. Præsens melius & innotesces nobis, & nos cognosces. Jamdudum ab invicem tenemur alterutrum debitores ; ego fidelis curæ, tu humilis obedientiæ. Probet utrumque, si placet, opus, non calamus. Volo te & tibi usurpare, & in me probare illam Unigeniti vocem : *Opera quæ dedit mihi Pater ut faciam, ipsa testimonium perhibent de me.* (*Johan. 5. 36.*) Sic revera, sic unici Filii spiritus testimonium perhibet spiritui nostro, quod filii Dei sumus & nos, cum suscitans ex operibus mortuis largitur opera vitæ. Non ex foliis, non ex floribus, sed ex fructu arbor bona, malave dignoscitur. Denique *à fructibus*, ait, *cognoscetis eos.* (*Matth. 7. 20*) Opera ergo, & non verba discernunt inter filios Dei & filios diffidentiæ. Operibus proinde desiderium & aperi tuum, & experire nostrum.

Corporis & mundi bona vana & caduca.

2. Desideramus præsentiam tuam, quærimus optatam, immo promissam exigimus. Cur tanto ? Nil in ea sane expetimus de carne & sanguine. Aut proficere ex te cupimus, aut prodesse tibi. Generositas sanguinis, proceritas corporis, forma elegans, juvenilis decor, prædia, palatia, immensa supellex, infulæque dignitatum ; adde & mundi sapientiam : de mundo sunt hæc ; & mundus quod suum est, diligit. Sed quousque ? Non solum enim non semper, utpote qui non semper erit, verum nec diu quidem. Diu siquidem ista in te mundus habere non poterit ; & te quippe ipsum in brevi non habiturus, nam breves dies hominis sunt. Mundus quidem cum suis concupiscentiis transit ; sed te prius emittit, quàm ipse pertransit. Quid te sine fine delectat amor mox finiendus ? Nos vero te, non tua diligimus : tua sint, à quo sunt. Tu tuæ promissionis memor, tui nobis copiam diutius non negaris, amantibus te sinceriter, & amaturis perenniter. Pure siquidem nos amantes in vita nostra, in morte quoque non erimus separati. Nam ea quæ in te, vel potius tibi appetimus, non hujus corporis sunt, nec hujus temporis tantum, ideoque nec cum corpore deficiunt, nec cum tempore prætereunt : quinimmo posito corpore plus delectant, post tempora durant. Nil simile habent cum supra enumeratis eorumve similibus, quæ utique insunt tibi, non ex Patre, sed ex mundo. Quid horum enim vel non prævenit mortem, vel non invenit ?

Bernardi amor purus.

Res divinas filii hujus sæculi non percipiunt.

3. At vero ista optima pars est, quæ non auferetur in æternum. Quid istud ? Nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit. Qui homo est, & secundum hominem ambulat, qui videlicet (ut manifestius dicam) carni adhuc acquiescit & sanguini, quid illud sit, penitus nescit : quia caro & sanguis non revelabunt, quæ solus revelat Deus per Spiritum suum. Animalis ergo homo ad hoc secretum nequaquam admittitur : siquidem non percipit ea quæ sunt spiritus Dei. (*1. Cor. 2. 14.*) Beati qui audiunt : *Vos autem dixi amicos, quia omnia quæcumque audivi à Patre meo, nota feci vobis.* (*Johan. 15. 15.*) O sæculum nequam, quod solos tuos sic soles beare amicos, ut Dei facias inimicos, consequenter & indignos consilio Beatorum ! Plane enim qui amicus vult esse tuus, inimicus Dei constituitur. Quod si servus nescit, quid faciat Dominus ejus, quanto minus inimicus ? Porro autem amicus sponsi stat, & gaudio gaudet propter vocem sponsi, unde & loquitur : *Anima mea liquefacta est, ut dilectus locutus est.* (*Cant. 5. 6.*) Amicus itaque mundi excluditur à consilio amicorum Dei, qui non spiritum hujus mundi acceperunt, sed spiritum qui ex Deo est, ut sciant quæ à Deo donata sunt sibi. Confiteor tibi, Pater, quia abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & revelasti ea parvulis. Ita, Pater, quia sic fuit placitum coram te, (*Matth. 11. 25.*) non quia sic meritum vel ab ipsis. Omnes enim peccaverunt, & egent gloria tua : ut gratis mittas Spiritum Filii tui clamantem in cordibus filiorum adoptionis, Abba, pater. Hoc quippe spiritu qui aguntur, hi filii sunt, nec paterno prorsus arcendi consilio. Habent nempe in se manentem spiritum, qui scrutatur etiam profunda Dei. Denique quid ignorent, quos unctio docet de omnibus ?

Filiorum hujus sæculi infelicitas.

4. Væ vobis, filii hujus sæculi, à vestra insipiente prudentia, ignorantes spiritum salutarem, nec participantes consilio, quod solus soli Pater eructat Filio, excepto cui voluerit Filius revelare. Quis cognovit sensum Domini, aut quis consiliarius ejus fuit ? (*Rom. 11. 34.*) Non equidem nullus, sed rarus : soli sane qui veraciter dicere possunt : *Unigenitus qui est in sinu Patris, ipse enarravit nobis.* (*Johan. 1. 18.*) Væ mundo à strepitu. Clamat in populis idem Unigenitus, tamquam magni consilii angelus : *Qui habet aures audiendi, audiat.* (*Matth. 11. 15. Luc. 8. 8.*) Et quoniam dignos non invenit sensus, quibus Patris committat arcanum, texit parabolas turbis, ut audientes non audiant, & videntes non intelligant. Ceterum amici seorsum audiunt : *Vobis datum est nosse mysterium regni Dei.* (*Ibidem. 10.*) quibus & loquitur : *Nolite timere pusillus grex, quia complacuit Patri vestro dare vobis regnum.* (*Luc. 12. 32.*) Qui sunt hi ? Utique *quos præscivit & prædestinavit conformes fieri imaginis Filii sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus.* (*Rom. 8. 29.*) Magnum secretumque innotuit consilium. Novit Dominus qui sunt ejus : sed quod notum erat Dei, manifestatum est hominibus. Nec alios sane dignatur tanti participatione mysterii, nisi eos ipsos, quos suos præscivit & prædestinavit. Nam quos prædestinavit, hos & vocavit. Quis enim sane, nisi vocatus, ad Dei accedat consilium ? *Quos* autem *vocavit, hos & justificavit.* (*Rom. 8. 30. Ibidem.*) Oritur quippe Sol, non is qui quotidie oriri cernitur super bonos & malos, siquidem solis ad consilium vocatis [a] prophetica pronuntiatione promittitur : *Vobis*, inquit, *qui timetis Deum, orietur sol justitiæ.* (*Malach. 4. 2.*) Manentibus igitur in tenebris filiis diffidentiæ, evadit in novam hanc lucem lucis filius de potestate tenebrarum, si tamen jam fidenter Deo dicere potest : *Particeps ego sum omnium timentium te.* (*Psal. 118. 63.*) Vides quia præcedit timor, ut sequatur justificatio ? Forsitan ergo timore vocamur, amore justificamur. Denique *justus ex fide vivit*, (*Rom. 1. 17.*) illa proculdubio quæ operatur ex dilectione.

Secretum Dei filiis amicis panditur.

Timor salutis initium.

5. Audiat itaque in sui vocatione peccator quod timeat : & sic accedens ad Solem justitiæ, videat illuminatus quod diligat. Quidnam est illud ? *Misericordia Domini ab æterno, & usque in æternum, super timentes eum.* (*Psal. 102. 17.*) Ab *æterno* propter prædestinationem, *in æternum* propter beatificationem. Altera carens principio, altera nesciens finem. Siquidem quos ab æterno prædestinat, in æternum beatificat, intercedente sane media vocatione una cum justificatione, dumtaxat in adultis. Sic ad ortum Solis justitiæ sacramentum absconditum à sæculis de prædestinatis & beatificandis, emergere quodammodo incipit ex abysso

Amor justificat.

Prædestinatio in œconomia.

a Ita scripti omnes, nisi quod in nonnullis legitur, *Siquidem is sol ad consilium*, &c. In primis editis & posterioribus plerisque, post *bonos & malos, sed qui timentibus Deum prophetica pronuntiatione promittitur solis ad consilium vocatis : Vobis inquit*, &c.

æternitatis

æternitatis, dum quisque vocatus per timorem, justificatus per amorem, præsumit se quoque esse de numero beatorum, sciens nimirum quia quos justificavit, illos & magnificavit. Quid enim? audit se vocari, cum timore concutitur: sentit & justificari, cum amore perfunditur: & de magnificatione diffidet? Initiatur, provehitur: & de sola consummatione desperabit? Nempe si initium sapientiæ timor Domini, in quo dicta est esse nostra vocatio; quid nisi provectus in sapientia est amor Dei, is dumtaxat qui interim ex fide est, ex quo & nostra fit justificatio? Quid item nisi consummatio in sapientia est ipsa, quam in fine speramus, de divina illa & deifica visione glorificatio? Sic abyssus abyssum invocat in voce cataractarum suarum, cum in terrore judiciorum suorum immensa illa æternitas, & æterna immensitas, cujus sapientiæ non est numerus, cor hominis pravum & inscrutabile mira sua bonitate & potentia educit in admirabile lumen suum.

Vocatio peccatoris.

6. Verbi gratia, ponamus hominem in sæculo, sæculi adhuc & suæ carnis amore retentum, & cum terrestris hominis imaginem portet, incubantem terrenis, nil de cælestibus cogitantem. Quis hunc non videat horrendis circumfusum tenebris, nisi qui in eadem mortis umbra sedet? quippe cui nullum adhuc suæ salutis signum eluxerit; cui necdum in aliquo interna testetur inspiratio, an boni de se quippiam æterna teneat prædestinatio. At vero si superna eum miseratio dignanter quandoque respexerit, immiseritque spiritum compunctionis, quatenus ingemiscat & resipiscat, mutet vitam, domet carnem, amet proximum, clamet ad Deum, proponatque de cetero vivere Deo, non sæculo: ex qua deinde superni luminis gratuita visitatione, & subita mutatione dexteræ Excelsi, agnoscat se merito quidem non jam iræ, sed gratiæ filium; quippe qui paternum erga se divinæ bonitatis experitur affectum: quod se utique hactenus in tantum latuerat, ut non solum nesciret, utrumnam dignus foret amore an odio, verum etiam odium magis, & non amorem propria conversatio testaretur: erant enim tenebræ adhuc super faciem abyssi: nonne is tibi videtur quasi de abysso profundissima & tenebrosissima horrendæ ignorantiæ, in aliam quamdam quoque trahi abyssum e regione amœnam & lucidam claritatis æternæ?

Illuminatio.

7. Et tunc demum quasi dividit Deus lucem à tenebris, cum peccator, Sole illucescente justitiæ, abjectis operibus tenebrarum, induitur arma lucis; & is quem prior vita ac propria conscientia, tamquam revera filium gehennæ, deputaverat ardoribus sempiternis; ad tantam visitantis se Orientis ex alto dignationem respirans, gloriari etiam incipit præter spem in spe gloriæ filiorum Dei, quam jam, nimirum e vicino revelata facie exultans, novo in lumine speculatur, & dicit: *Signatum est super nos lumen vultus tui Domine; dedisti lætitiam in corde meo.* O Domine, quid est homo quia innotuisti ei, aut filius hominis quia reputas eum? Jam se, ô bone Pater, vermis vilissimus & odio dignissimus sempiterno, tamen confidit amari, quoniam se sentit amare: immo quia se amari præsentit, non redamare confunditur. Jam apparet in lumine tuo, ô inaccessibilis Lux, quid boni penes te, etiam cum malus esset, miserum maneret homunculum. Amat proinde non immerito, quia amatus est sine merito: amat sine fine, quia sine principio se cognoscit amatum. Prodit in lucem ad miseri consolationem magnum consilium, quod ab æterno latuerat in sinu æternitatis: quod nolit videlicet Deus mortem peccatoris, sed magis ut convertatur & vivat. Habes, homo, hujus arcani indicem spiritum justificantem, eoque ipso testificantem spiritui tuo, quod filius Dei & ipse sis. Agnosce consilium Dei in justificatione tui: confitere & dic, *Consilium meum justificationes tuæ.* Præsens namque justificatio tui, & divini est consilii revelatio, & quædam ad futuram gloriam præparatio. Aut certe prædestinatio ipsa potius præparatio est, justificatio autem magis jam appropinquatio. Denique ait: *Agite pœnitentiam, quia appropinquavit regnum cælorum.* Audi & de prædestinatione, quod ipsa sit præparatio. *Percipite*, inquit, *regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi.*

Psal. 4. 7. *Psal. 143. 3.* *Amor Dei, nota prædestinationis.* *Psal. 118. 24.* *Matth. 3. 2.* *Matth. 25. 34.*

8. Nemo itaque se amari diffidat, qui jam amat. Libenter Dei amor nostrum, quem prævenit, subsequitur. Nam quomodo redamare pigebit, quos amavit & necdum amantes? Amavit, inquam, amavit. Habes enim dilectionis pignus Spiritum, habes & testem fidelem Jesum, & hunc crucifixum. O geminum, ipsumque firmissimum Dei erga nos amoris argumentum! Christus moritur, & meretur amari. Spiritus afficit, & facit amari. Ille facit cur ametur, iste ut ametur. Ille suam multam dilectionem in nobis commendat, iste & dat. In illo cernimus quod amemus: ab isto sumimus unde amemus. Caritatis igitur ab illo occasio, ex isto affectio. Quanta confusio, Dei filium ingratis oculis cernere morientem! quod quidem facile contingit, si desit Spiritus. Nunc autem quia *caritas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum-sanctum, qui datus est nobis*; amati amamus, amantes amplius meremur amari. Si enim cum adhuc inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem Filii ejus; multo magis reconciliati salvi erimus in vita ipsius. Quid enim? qui proprio Filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, non etiam omnia cum ipso daturus est nobis?

Geminum salutis nostræ indicium. *Rom. 8. 32.*

9. Cum ergo geminum teneamus nostræ salutis indicium, geminam Sanguinis & Spiritus effusionem; neutra sine altera prodest. Nam nec Spiritus datur nisi credentibus in Crucifixum: nec fides valet, si non operatur ex dilectione. Dilectio autem donum Spiritus est. Quod si secundus homo (Christum loquor) factus est non solum in animam viventem, sed etiam in spiritum vivificantem, ex uno videlicet moriens, ex altero mortuos suscitans: quid mihi prodesse potest quod in ipso moritur, absque eo quod vivificat? Denique ipse ait: *Caro non prodest quicquam, spiritus est qui vivificat.* Quid est autem, *vivificat*, nisi justificat? Cum enim mors animæ peccatum sit, (*anima* quippe *quæ peccaverit ipsa morietur*:) vita ejus sine dubio justitia est, quoniam *justus ex fide vivit*. Justus autem quis est, nisi qui amanti se Deo vicem rependit amoris? quod non fit nisi revelante Spiritu per fidem homini æternum Dei propositum super sua salute futura. Quæ sane revelatio non est aliud, quàm infusio gratiæ spiritalis, per quam dum facta carnis mortificantur, homo ad regnum præparatur, quod caro & sanguis non possident; simul accipiens in uno Spiritu, & unde se præsumat amatum, & unde redamet, ne gratis amatus sit.

Fides otiosa inutilis. *Joan. 6. 64.* *Ezech. 18. 4.* *Rom. 1. 17.*

10. Hoc itaque est illud sacrum secretumque consilium, quod à Patre Filius in Spiritu-sancto accipiens, suis quos novit, per eumdem Spiritum, justificando eos, communicat, & communicando justificat: quando id quisque accipit in sui justificatione, ut incipiat & ipse cognoscere, sicut & cognitus est: cum videlicet datur & ipsi præsentire aliquid de sua ipsius futura beatitudine, quemadmodum ab æterno latuit in prædestinante, plenius apparitnrum in beatificante. De qua tamen jam percepta fuimet ex parte notitia, interim quidem glorietur in spe, nondum tamen in securitate. Quàm miserandi, qui ad tam jucundum justorum consilium, nullum adhuc tenent suæ vocationis testimonium! Domine, quis credidit auditui nostro? O utinam saperent & intelligerent! Verum nisi crediderint, non intelligent.

11. Sed habetis & vos, ô infelices sæculi male securi amatores, vestrum seorsum à justis consilium. Squama squamæ conjungitur, & non est spiraculum in vobis. Habetis, inquam, & vos, ô impii, communicatum adinvicem consilium, sed plane adversus Dominum, & adversus Christum ejus. Etenim si, dicente

Consilium justorum & peccatorum sicut & finis.

a Scriptura [a], *Pietas est cultus Dei*; profecto quisquis plus amat mundum quàm Deum, impius atque idololatra esse convincitur, colens & serviens creaturæ potius quàm Creatori. Habentibus autem (ut dictum est) sanctis atque impiis suum ad se quibusque consilium, magnum proculdubio inter utrosque chaos firmatum est. Nam quomodo justus longe se facit à consilio & concilio malignantium: ita nec resurgunt omnino impii in judicio, neque peccatores in consilio [b] justorum. Est quippe justorum consilium, pluvia voluntaria, quam segregavit Deus hereditati suæ: est consilium vere secretum, descendens nimirum sicut pluvia in vellus: est fons signatus, cui alienus non communicat: est sol justitiæ, qui timentibus Deum tantum oritur.

Psal. 1. 5.

12. Porro ceteros advertens Propheta in sui siccitate & cæcitate remanentes, justorum siquidem imbris & lucis expertes; infœcundos ac tenebrosos, confusos & aversos, subsannat & notat: *Hæc est*, inquiens, *gens, quæ non audivit vocem Dei sui*. Non vultis, ô miseri, dicere cum David, *Audiam quid loquatur in me Dominus Deus*. utique foris fusi in vanitates & insanias falsas, intimum optimumque non requiritis veritatis auditum. *Filii hominum usquequo gravi corde? ut quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium?* Surdi ad vocem veritatis, ignorantes consilium cogitantis cogitationes pacis, sed & loquentis pacem in plebem suam, & super sanctos suos, & in eos qui convertuntur ad cor. *Jam vos*, inquit, *mundi estis, propter sermonem quem locutus sum vobis*. Ergo qui hunc sermonem non audiunt, immundi sunt.

Jerem. 7. 28 — Psal. 84. 9. — Psal. 4. 3. — Joan. 15. 3

13. Ceterum tu, ô carissime, huic voci Dei tui, dulciori super mel & favum, si præparas aurem interiorem, fuge curam exteriorem, ut expedito & vacante interno sensu, dicas & tu cum Samuele: *Loquere Domine, quia audit servus tuus*. VOX HÆC non sonat in foro, sed nec auditur in publico. Secretum consilium secretum quærit & auditum. Auditui tuo gaudium pro certo dabit & lætitiam, si sobria aure perceperis. Abrahæ præcipitur exire de terra & de cognatione sua, ut videre & possidere mereretur terram viventium. Jacob relicto fratre & patria Jordanem transit in baculo, & excipitur Rachelis amplexibus. Joseph dominatur Ægypto, mercatione furtiva patri sublatus & patriæ. Ecclesia jubetur, ut concupiscat Rex decorem ejus, oblivisci populum suum, & domum patris sui. Puer Jesus inter cognatos & notos à parentibus quæritur, nec tamen invenitur. Fuge fratres tuos & tu, si tuam vis invenire salutem. Fuge, inquam, de medio Babylonis, fuge a facie gladii Aquilonis. Parati sumus cum panibus occurrere fugienti. Abbatem tuum me nominas: non renuo interim propter obsequium. Obsequium dico, non quod exigam, sed quod exhibeam: sicut *Filius hominis non venit ministrari, sed ministrare, & animam suam dare in redemptionem pro multis*. Verum tamen si dignum judicas, accipe condiscipulum, quem magistrum eligis. Unus sit ambobus magister Christus: & ipse sit epistolæ finis, qui finis est ad justitiam omni credenti.

1. Reg. 3. 10 — DEI vox in secreto, non in publico audiri potest. — Genes. 12. 1. — Genes. 29. 11. — Genes. 39. 1 — Psal. 44. 11 — Luc. 2. 44 — Fuga necessaria.

Ad THOMAM de sancto Audomaro *, post transgressionem promissionis suæ veniendi ad conversionem.

* V. epist. 382.

EPISTOLA CVIII.

Hunc relictis studiis religionem ingredi hortatur, proposito Thomæ de Beverla exitu infelici.

Carissimo filio suo THOMÆ, frater Bernardus Claræ-vallis vocatus abbas, in spiritu timoris ambulare.

c 1. BEne facis agnoscens debitum [c] tuæ promissionis, & dilatæ reatum solutionis non diffitens: sed volo te non solum quid, sed & cui promiseris, cogitare. nam ego mihi nihil usurpo ex eo quod me coram, & non mihi promissum ipse mecum recolis. Frustra proinde times exprobratum tibi iri a me super frustratoria dilatione, qui testis accitus sum, & non dominus voti. Vidi, & gavisus sum; & hoc oro, ut gaudium meum plenum sit. quod non erit, nisi cum fuerit impleta promissio. Terminum posuisti, quem non oportuit transgredi. Transgressus es; quid ad me? tuo domino stas, aut cadis. Mihi sane decretum est pro imminenti periculo non probris, non minus agere tecum, sed monitis; idque quatenus æquo admiseris animo. Si me audieris, bene: si non; ego non judico quemquam: est qui quærat & judicet. qui enim judicat nos, Dominus est. Et hinc tibi plus timendum arbitror ac dolendum, quia non homini, sed Deo mentitus es. Etsi ego tuæ (ut vis) verecundiæ parco coram hominibus; num illa, quæ coram Deo est, impudentia impunita relinquitur? Quid quæso rationis habet verecundari ad diem hominis, & vultum Dei non vereri? *Nam vultus Domini super facientes mala*. Tu ergo plus times opprobria, quam tormenta; & qui trepidas ad linguam carnis, contemnis gladium qui devorat carnes? Hæccine est illa morum pulcherrima compositio, qua informari te scribis scientiæ hujus apprehensione, cujus studio & amore sic ferves, ut non verearis sancto proposito præjudicium facere?

Voti dilatio aut frustratio reus, Deo injurius, non homini. — 1. Cor. 4. 4. — Verecundia mala quæ. — Psal. 33. 17

2. Sed quæso te, quod memoriale virtutis, quæ laus disciplinæ, quis scientiæ profectus, vel artis fructus, trepidare timore ubi non est timor, & timorem Domini relinquere? Quàm salubrius disceres Jesum, & hunc crucifixum! quam utique scientiam haud facile, nisi qui mundo crucifixus est, apprehendit. FALLERIS, fili, falleris, si te putas invenire apud mundi magistros, quam soli Christi discipuli, id est mundi contemptores, Dei munere assequuntur. Nec enim hanc lectio docet, sed unctio; non littera, sed spiritus; non eruditio, sed exercitatio in mandatis Domini. *Seminate*, inquit, *vobis justitiam, metite spem vitæ, illuminate vobis lumen scientiæ*. Vides quia non recte proditur ad lumen scientiæ, nisi justitiæ germen procedat * ad animam, ex quo formetur granum vitæ, & non palea gloriæ. Quid ergo? Nondum tibi ad justitiam seminasti, nondum spei manipulos messuisti; & veram te præsumis sectari scientiam? nisi forte pro vera supponitur illa quæ inflat. Et stultius erras appendens argentum tuum non in panibus, & labores tuos non in saturitate. Obsecro, redi ad cor, & adverte hunc annum *, terminum quem tu tibi indulsisti in injuriam Dei, non esse annum placabilem Domino, sed discordiæ seminarium, iræ fomitem, nutrimentum apostasiæ, qui spiritum exstinguat, gratiam intercludat, teporem afferat illum, qui Deo solet vomitum provocare.

Scientia saluberrima sanctum Jesum. Quinam ejus capaces. — Osee 10. 12. — * al. procedat. — Præposterum ejus desiderium — * Edit. annuum. — Dilatio voti periculosa.

3. Heu heu, videris mihi uno spiritu ambulare, sicut & uno censeri nomine, cum altero illo Thoma, olim scilicet præposito de Beverla *, qui cum se similiter nostro Ordini & nostræ domui toto desiderio devovisset, cœpit induciari, & ita paulatim refrigescere, donec subita & horrenda morte præreptus, factus de medio est secularis & prævaricator, & duplo filius gehennæ. quod ab eo, si fieri potest, avertat misericors & miserator Dominus. Exstat epistola, quam ad eum frustra scripsi: nisi quod meam ipsius animam liberavi, denuntians, quod in me fuit, quæ oportuit fieri cito. Beatus foret, si me audisset. Dissimulavit: mundus ego sum à sanguine ejus. Verum id non sufficit mihi: quia etsi sim in facto isto securus de me, illa tamen quæ non quærit quæ sua sunt, caritas urget me lugere illum, qui securus non exiit, quoniam male securus vixit. O judiciorum Dei abyssus multa! ô ter-

* de quo præced. Epist. — Thomæ de Beverla infelix procrastinatio & prævaricatio.

a Locus est Jobi cap. 28. versu 28. secundum LXX Interpretes Ἰδοὺ ἡ θεοσέβειά ἐστι σοφία. *Ecce cultus Dei est sapientia*. Vulgata *Ecce timor Domini ipsa est sapientia*.

b Ita scribendum, non *concilium*, ut in Psalmo 1. *Consilium* enim exigit sensus, & sic habent mss.

c Votum appellat Bernardus ejusmodi promissum, quo quis se in religionem ingredi coram eo statuerat. Confer epistolam 395. & sermonem 63. in Cantica num. 6 ubi Novitiorum lapsum & casum luget.

ribilis in consiliis Deus super filios hominum! Spiritum donavit, quem erat denuo ablaturus, ut esset supramodum peccans peccatum; & gratia subintravit, ut abundaret delictum. quod tamen non fuit culpa dantis, sed addentis prævaricationem. Sui nimirum arbitrii erat, quo male liber liberum habuit contristare spiritum, contemnere gratiam, nec mancipare effectui suggestum Dei, ut posset dicere: *Gratia Dei in me vacua non fuit.*

1. Cor. 15. 10.

4. Tu si sapis, illius insipientia proderit tibi, & lavabis manus tuas in sanguine peccatoris, & curabis cito absolvere te à laqueo perditionis, me à timore horribili. Ego enim haud secus fero, fateor, aversionem tuam, quàm eviscerationem meam: quoniam carissimus factus es mihi, & paterno te amplector affectu. Ea propter ad omnem recordationem tui, animam meam transverberat gladius iste timoris, tanto acerbius, quanto te minus timentem considero. Scio nempe, ubi de talibus legerim: *Cum dixerint, Pax & securitas, tunc subitaneus eis superveniet interitus, tamquam in utero habenti, & non effugient.* Multa autem præsentio imminere tibi pavenda tardanti resipiscere, tamquam multa expertus, quæ ò si cognovisses & tu! Crede ergo experto, crede amanti: cui ex altero non falli, ex altero non fallere inesse cognoscis.

1. Thess. 5. 3.

Resipiscentiæ dilatæ pericula.

Ad illustrem juvenem GAUFRIDUM de Perrona [a], & socios ejus.

EPISTOLA CIX.

Nobiles juvenes ob religiosæ vitæ propositum prædicat, & ad perseverantiam hortatur.

Dilectis filiis GAUFRIDO & sociis ejus, Bernardus Abbas dictus Claræ-vallis, spiritum consilii & fortitudinis.

1. SErmo qui insonuit, ædificat multos, immo universam lætificat civitatem Dei, ita ut lætentur cæli, & exultet terra, & omnis lingua glorificet Deum de vestra conversione. Terra mota est, quia cæli distillaverunt à facie Dei Sinai, pluentes istis diebus solito abundantius pluviam voluntariam, quam segregavit Deus hereditati suæ. Non apparebit ultra vacua in vobis crux Christi, quemadmodum in multis filiis diffidentiæ, qui tardantes converti ad Dominum de die in diem, improvisa morte subtracti, in puncto descendunt ad inferos. Omnino refloruit & nunc quasi de novo lignum, in quo pependit Dominus gloriæ, qui mortuus est, non tantum pro gente, sed ut filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in unum. Ipse, ipse colligit vos, qui diligit vos tamquam viscera sua, tamquam fructum pretiosissimum crucis suæ, tamquam dignissimam recompensationem effusi sanguinis sui. Si ergo gaudent Angeli super uno peccatore pœnitentiam agente; quid in tam multis, & illis peccatoribus? qui quanto illustriores videbantur in sæculo, scientia, genere, juventute; tanto pluribus erant perditionis exemplum. Legeram, *Non multos nobiles, non multos sapientes, non multos potentes elegit Deus:* at nunc præter regulam mira Dei potentia talium convertitur multitudo. Vilescit gloria præsens, juventutis flos conculcatur, non reputatur generositas; sapientia mundi stultitia judicatur; non acquiescitur carni & sanguini; parentum & carorum renuntiatur affectibus; favores, & honores, & dignitates reputantur ut stercora, ut Christus lucrifiat. Laudarem vos, si vobis hæc accidisse ex vobis cognoscerem: ceterum digitus Dei est iste, mutatio plane dexteræ Excelsi. Datum optimum est, & donum perfectum, nec dubium quin descendens à Patre luminum. Idcirco in ipsum omne præconium jure referimus, qui facit mirabilia solus, qui fecit ne in vobis otiosa jam esset ea, quæ apud se est, copiosa redemptio.

Luc. 15. 10.

1. Cor. 1. 26.

Contemptio omnibus sequi Christum, divinæ virtutis opus.

2. Quid igitur opus est facto, dilectissimi, nisi ut satagatur, quomodo laudabile propositum dignum consequatur effectum? Studete proinde perseverantiæ, quæ sola virtutum coronatur. Non inveniatur apud vos, EST & NON, ut sitis filii Patris vestri qui est in cælis, apud quem nimirum non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio. Vos quoque, fratres, in eamdem imaginem transformamini à claritate in claritatem, tamquam à Domini spiritu, curantes omni vigilantia & ipsi non inveniri leves, instabiles, fluctuantes. Scriptum est enim: *Vir duplex animo inconstans est in omnibus viis suis.* & rursum: *Væ ingredienti terram duabus viis.* Et ego, carissimi, quantum congratulor vobis, tantum gratulor & mihi, qui, ut accepi, dignus habitus sum minister eligi consilii hujus. Et consilium do, & auxilium spondeo. Si videor necessarius, aut certe si dignus judicor; non recuso laborem, non deero pro viribus. Devotus suppono humeros, etsi jam [b] fessos, sarcinæ huic, si mihi cælitus imponatur. Lætus & obviis (ut dicitur) manibus excipio cives sanctorum, & domesticos Dei. Quam libens, juxta mandatum propheticum, occurro cum panibus fugientibus à facie gladii, aquam fero sitientibus. Reliqua posui in ore nostri, immo & vestri Gaufridi. Quicquid vobis vice nostra dixerit ille, nostrum non dubitetis esse consilium.

Sola perseverantia coronatur.

Jacob. 1. 8.

Eccli. 2. 14.

Isai. 21. 14.

Ad PARENTES ejusdem Gaufridi consolatoria.

EPISTOLA CX.

Non esse cur filium religiosum tamquam perditum lugeant; vel etiam cur delicatulo metuant.

1. SI filium vestrum Deus facit & suum, quid vos perditis, aut ipse quid perdit? Fit de divite ditior, de nobili generosior, clarior de illustri; & (quod his omnibus majus est) sanctus de peccatore. Oportet autem eum præparari regno, quod sibi paratum est ab origine mundi; atque hujus rei gratia modicum tempus, quod vivere habet, manere nobiscum: donec abrasa spurcitia vitæ sæcularis, ac terreno deterso pulvere, cælesti mansioni fiat idoneus. Si diligitis eum, gaudebitis utique, quia vadit ad Patrem, & talem Patrem. Ipse quidem vadit ad Deum; sed vos non perditis eum, quin potius multos per eum acquiritis vobis filios. Quotquot sumus in Clara-valle vel de Clara-valle, ipsum in fratrem, vos in parentes suscipimus.

Filios religiosos non amittunt parentes.

2. At fortassis metuitis corpori ejus vitæ asperitatem, quod nimirum tenerum nostis esse ac delicatum. Ceterum de hujusmodi timore dicitur: *Ibi trepidaverunt timore, ubi non fuit timor.* Confidite, consolamini: ego ero illi in patrem, & ipse erit mihi in filium, quousque de meis manibus excipiat eum Pater misericordiarum & Deus totius consolationis. Nolite ergo lugere, & nolite flere: quia Gaufridus vester festinat ad gaudium, non ad luctum. Ego ero illi pater, ego mater, ego frater & soror. Ego faciam ei prava in directa, & aspera in vias planas: ego ei omnia sic temperabo, & sic dispensabo, ut & spiritus proficiat, & corpus non deficiat. Denique serviet Domino in lætitia & exultatione, & cantabit in viis Domini, quoniam magna est gloria Domini.

Psal. 13. 5.

Vitæ asperitas ei non metuenda.

*

a In vetustiori editione, *de Parrona*, vulgo *Peronne*, quæ urbs est munitissima ad Somenam. Inde ergo nomen traxit Gaufridus, & originem. Ex iis erat, quos Bernardus in Belgio ad religionem convertisse memoratur in lib. 4. de ipsius vita cap. 3. Socius conversionis fuit Gaufridus alter, postea Prior Claræ-vallensis. De his intelligendus est Hermannus monachus Tornacensis in Spicilegii tomo 12. pag. 479. ubi de S. Bernardo, quem *tam ex ecclesia sanctæ Mariæ Tornacensis, quàm ex ipsa diœcesi, clerici videlicet multi famosi dominum Bernardum Abbatem Claræ-vallensem conversionis gratia secuti sunt.* Hoc factum refert Hermannus pag. 476 post annum XXIV. pontificatus Simonis Noviomensis, qui sedere cœpit anno 1122. Non ergo hæc epistola, ut Manriquez censet, ad annum 1131 referri potest. Gaufridum Peronensem laudat Petrus de Roya Novitius Claræ-vallensis in epistola sua post Bernardinas. Aliæ Notæ.

b Hinc patet Bernardum jam senectæ proximum tunc fuisse.

Ex persona Eliæ monachi ad parentes suos.

EPISTOLA CXI.

Hortatur eos, ne se Deo servire volentem impedire aut retrahere conentur: indignum id fore & frustraneum.

a Caris a parentibus suis, Inoorranno & Ivetæ, Helias monachus, sed peccator, quotidianas orationes.

Actis objurgatio Parentum filios à religione abstrahentium.

1. SOla causa, qua non liceat obedire parentibus, Deus est. Ipse enim dicit: *Qui amat patrem aut matrem plus quàm me, non est me dignus.* Si me vere ut boni, ut pii parentes diligitis; si veram, si fidelem erga filium pietatem habetis: quid me Patri omnium Deo placere satagentem inquietatis, & ab ejus servitio, cui servire regnare est, retrahere attentatis? Vere nunc cognosco, quia *inimici hominis domestici ejus.* In hoc vobis obedire non debeo, in hoc vos non agnosco parentes, sed hostes. Si diligeretis me, gauderetis utique, quia vado ad meum atque vestrum, immo universorum Patrem. Alioquin quid mihi & vobis? quid à vobis habeo, nisi peccatum & miseriam? Hoc solum, quod gesto, corruptibile corpus de vestro me habere fateor & agnosco. Non sufficit vobis quod me in hanc sæculi miseriam miseri miserum induxistis; quod in peccato C vestro peccatores peccatorem genuistis; quod & in peccato natum, de peccato nutristis: nisi etiam invidendo mihi misericordiam, quam consecutus sum ab eo qui non vult mortem peccatoris, filium insuper gehennæ faciatis?

Mich. 7. 6. & Matt. 10. 36.

2. O durum patrem, ô sævam matrem, ô parentes crudeles & impios; immo non parentes, sed peremptores: quorum dolor, salus pignoris; quorum consolatio, mors filii est! qui me malunt perire cum eis, quam regnare sine eis! qui me rursus ad naufragium, unde tandem nudus evasi; rursus ad ignem, unde vix semiustus exivi; rursos ad latrones, à quibus semivivus relictus sum, sed miserante Samaritano jam aliquantulum convalui, revocare conantur: & militem D Christi prope jam rapto cælo triumphantem (quod non in me glorior, sed in eo qui vicit mundum) ab ipso jam introitu gloriæ, tamquam canem ad vomitum, tamquam suem ad lutum, ad sæculum reducere moliuntur. Mira abusio! domus ardet, ignis instat à tergo; & fugienti prohibetur egredi, evadenti suadetur regredi! & hoc ab his qui in incendio positi sunt, & obstinatissima dementia ac dementissima obstinatione fugere periculum nolunt. Pró furor! si vos contemnitis mortem vestram, cur etiam appetitis meam? Si, inquam, negligitis salutem vestram, quid juvat etiam persequi meam? Quare vos non potius sequimini me fugientem, ut non ardeatis? An hoc est vestri crucia- E tus levamen, si me etiam perimatis: & hoc solum timetis, ne soli pereatis? Ardens ardentibus quod solatium præstare poterit? Quæ, inquam, consolatio damnatis, socios habere suæ damnationis? quodve remedium morientibus, alios videre morientes? Non hoc mihi persuadet dives ille, qui in tormentis desperatus de sui liberatione, rogabat nuntiari fratribus suis, ne & ipsi venirent in locum eumdem tormentorum, timens proculdubio ex suorum cruciatu augeri suum.

Luc. 16. 28.

3. Quid ergo? ibo & consolabor lugentem matrem meam mei ad tempus visitatione, ut in æternum lugeam, & me, & ipsam sine consolatione? Ibo, inquam, F & satisfaciam patri meo irascenti pro mei ad tempus absentia, consolandus & ipse ad tempus de ejus præsentia, ut postmodum & quisque pro se, & uterque pro alterutro inconsolabili desoletur tristitia? An potius exemplo Apostoli non acquiescens carni & sanguini, A vocem audiam Domini jubentis, *Dimitte mortuos sepelire mortuos suos*; & cantabo cum David, *Renuit consolari anima mea*; & cum Jeremia, *Diem hominis non concupivi, Domine, tu scis?* Quid enim? Funes ceciderunt mihi in præclaris, & cælestis hereditas præclara est mihi: & terrena adulatur promissio, blanditur consolatio carnis? Gustato spiritu, necesse est desipere carnem; affectanti cælestia, terrena non sapiunt; æternis inhianti, fastidio sunt transitoria. Desinite igitur, parentes mei, desinite & vos frustra plorando affligere, & me gratis revocando inquietare: ne, si adjeceritis nuntios ultra mittere pro me, plus me elongare co- B gatis. Si autem dimittitis, Claram-vallem in perpetuum non dimittam. Hæc requies mea in sæculum sæculi, hic habitabo, quoniam elegi eam. Ibi pro meis atque vestris peccatis jugiter orabo; ibi precibus assiduis (quod & vos cupitis) impetrabo, si potero, ut qui ejus amore hoc modico tempore ab invicem separamur, in alio sæculo simul felici & inseparabili societate, in ejus amore vivamus per omnia sæcula sæculorum. amen.

V. epist. 104 n. 3 & ibid. Notas.

Gal. 1. 16.

Matt. 8. 22.

Psal. 76. 4.

Jerem. 17. 16.

Psal. 15. 6.

Sapientes cælestia desipiunt terrena.

Ad Gaufridum Lexoviensem b.

EPISTOLA CXII.

Dolet eum deserto religionis proposito rediisse ad sæculum: & ad resipiscentiam hortatur.

C 1. DOleo super te, fili mi Gaufride, doleo super te. Et merito. Quis enim non doleat florem juventutis tuæ, quem lætantibus Angelis Deo illibatum obtuleras in odorem suavitatis, nunc à dæmonibus conculcari, vitiorum spurcitiis, & sæculi sordibus inquinari? Quomodo qui vocatus eras à Deo, revocantem diabolum sequeris; & quem Christus trahere cœperat post se, repente pedem ab ipso introitu gloriæ retraxisti? In te experior nunc veritatem sermonis Domini, quem dixit: *Inimici hominis, domestici ejus.* Amici tui & proximi tui adversum te appropinquaverunt, & steterunt. Revocaverunt te in fauces leonis, & in portis mortis iterum collocaverunt te. Collocaverunt te in D obscuris, sicut mortuos sæculi: & jam parum est, ut descendas in ventrem inferi; jam te deglutire festinat, ac rugientibus præparatis ad escam tradere devorandum.

Mich. 7. 6. & Matth. 10. 36.

2. Revertere quæso, revertere, priusquam te absorbeat profundum, & urgeat super te puteus os suum: priusquam demergaris, unde ulterius non emergas; priusquam ligatis manibus & pedibus projiciaris in tenebras exteriores, ubi est fletus & stridor dentium: priusquam detrudaris in locum tenebrosum, & opertum mortis caligine. Erubescis forte redire, quia ad horam cessisti. Erubesce fugam, & non post fugam reverti in prœlium, & rursum pugnare. Necdum finis pugnæ, necdum ab invicem dimicantes acies discesse- E runt: adhuc victoria præ manibus est. Si vis, nolumus vincere sine te, nec tuam tibi invidemus gloriæ portionem. Læti occurremus tibi, lætis te recipiemus amplexibus, dicemusque: *Epulari & gaudere oportet, quia hic filius noster mortuus fuerat, & revixit; perierat, & inventus est.*

Luc. 15. 32.

Ad Sophiam virginem.

EPISTOLA CXIII.

Eam prædicat ob spretam mundi gloriam: & expositis Religiosarum virginum elogiis, privilegiis, præmiis ac ornamentis, ad perseverantiam hortatur.

F Bernardus abbas de Clara-valle, Sophiæ virgini, virginitatis servare titulum, apprehendere fructum.

1. FAllax gratia, & vana est pulcritudo: mulier timens Deum, ipsa laudabitur. Condelector, filia, gloriæ virtutis tuæ, qua fallacem mundi gloriam respuisse narraris. Ipsa quippe digne respuitur: sed quia multi

Prov. 31. 30.

a Hæc inscriptio nunc primum restituta est ex codice Corbeiensi sæpe laudato. An epistola hæc una est ex illis, quas scriptoribus componendas præscribebat aliquando vir sanctus, ex epistola nunc 389. Vide Horstii Notas.

b *Luxoviensem* alii habent. Quo vocabulo etiam Ordericus uti solet ad designandos Lexovienses, *de Lisieux*, in Neustria: ut nulla sit passim nominis distinctio inter Luxovienses in Burgundiæ Comitatu apud illius temporis scriptores.

aliter sapientes in ejus æstimatione desipiunt, tu jure laudaris, quia non falleris. Flos fœni est, vapor est ad modicum parens. Ipse ejus qualiscumque status, nonne plus anxietatis, quàm jucunditatis habet? Dum vindicas, dum defendis, dum invides, dum suspicaris, dum semper ambis quæ non habes; & nonnullis adeptis, acquirendi non tepescit ardor: quæ requies in gloria tua? Si qua tamen est, præterit jucunditas non reditura, & manet anxietas non relictura. Ceterum videas eam quamplurimos non apprehendere, contemnere perpaucos. Cur hoc? profecto quia necessitas multorum est, virtus paucorum. Paucorum, inquam, paucorum, præsertim nobilium. Denique *non multos nobiles, sed ignobilia mundi elegit Deus.* Proinde benedicta tu in nobilibus, quæ pro gloria certantibus ceteris, de contemptu gloriæ gloriosius sublimaris, & sublimius gloriaris. Insignior plane atque illustrior; quod de paucis facta es, quàm quod orta de magnis. Illud namque Dei munere tuum est, hoc tuorum. Porro quod tuum est, tanto carius est, quanto rarius. Nam si in viris virtus, rara est avis in terris: quanto magis in femina fragili & nobili? Denique *mulierem fortem quis inveniet?* Multo magis quis fortem & nobilem? Minime quidem Deus est acceptor personarum: nescio tamen quo pacto virtus in nobili plus placet. An forte quia plus claret? siquidem ignobilis, cum caret gloria, non facile liquet, utrum quia nolit, an quia non possit habere. Laudo factam de necessitate virtutem: sed plus illam quam eligit libertas, non indicit necessitas.

Gloria mundana vanitas.

Nobilium rara virtus.

Prov. 31. 10. Sed clarius & gravius.

2. Certent ergo ceteræ, quæ spem non habent, pro rerum fugacium atque fallacium vili brevique gloriola: tu spei, quæ non confundit, innitere. Tu te, inquam, ei quod breve hoc ac momentaneum tribulationis tuæ supra modum in sublime operatur, ponderi gloriæ reservato. Quod si tibi exprobraverint filiæ Belial, illæ quæ extento collo, fractis incedunt gressibus, compositæ & circumornatæ ut similitudo templi; responde Regnum meum non est de hoc mundo: responde, Tempus meum nondum advenit, tempus autem vestrum semper est paratum: responde, Gloria mea abscondita est cum Christo in Deo: cum autem Christus apparuerit vita mea, tunc & ego apparebo cum ipso in gloria. Quamquam & si gloriari oportet, potes tu quoque ingenue, potes secure, tantum in Domino. Omitto sane coronam, quam tibi Dominus præparavit in æternum. Sileo repromissiones, quæ te in posterum manent: quod felix sponsa admittenda es revelata facie speculari gloriam Sponsi tui: quod te sibi exhibiturus est gloriosam, non habentem maculam aut rugam, aut aliquid hujusmodi: quod æternis excepturus amplexibus, ponet lævam sub capite tuo, & dextera illius amplexabitur te. Prætereo locum nominatum, quem virginitatis prærogativa singularem à filiis & filiabus in regno es proculdubio sortitura. Sileo & canticum illud novum, quod virgo cum virginibus singulari nihilominus, dulcique modulamine canitura *, lætaberis in ipso, & lætificabis civitatem Dei, cantans, & cursitans, & sequens Agnum quocumque ierit. Illud siquidem nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quod tibi præparatum est, & cui te præparari oportet.

Coloss. 3. 4.

Prærogativæ virginitatis in futuro.

** Tres mss. & antiq. edit*

3. Hæc ergo prætermitto, quæ in futuro reposita sunt tibi: præsentia tantum loquor, ea loquor quæ de primitiis spiritus jam tenes, sponsi xenia, arrhas sponsalitias, benedictiones dulcedinis, in quibus te prævenit, quem & subsecuturum, atque quod deest completurum exspectas. Ille, ille in medium veniat summo decore spectabilis, ipsis quoque Angelis admirandus ornatus: & proferant si quid simile habent filiæ Babylonis, quarum vere gloria in confusione. Induuntur purpura & bysso, & subinde conscientia pannosa jacet: fulgent monilibus, moribus sordent. E contra tu foris pannosa, intus speciosa resplendes, sed divinis aspectibus, non humanis. INTUS est quod delectat, quia intus est quem delectat, nisi forte tu dubitas habitare Christum per fidem in corde tuo. Denique *omnis gloria ejus filiæ regis ab intus.* Jucundare, filia Sion, & exulta satis, filia Jerusalem, quia concupivit Rex speciem tuam: si tamen confessionem & decorem induis, amicta lumine sicut vestimento. Nempe *confessio & pulcritudo in conspectu ejus.* Cujus? Speciosi forma præ filiis hominum; ipsius in quem desiderant Angeli prospicere.

Eminent in præsenti.

Decor Virginum quantus.

Psal. 44. 14.

Psal. 95. 6.

4. Audis cui places: ama unde places, ama confessionem, ob quam amaris: ama confessionem, si affectas decorem. Confessioni jungitur decor, jungitur pulcritudo. Habes utrumque, *Confessionem & decorem induisti*; &, *Confessio & pulcritudo in conspectu ejus.* Revera ubi confessio, ibi pulcritudo, ibi decor. Si peccata sunt, in confessione lavantur: si bona opera, confessione commendantur. Cum mala tua confiteris, sacrificium est Deo spiritus contribulatus: cum Dei beneficia, immolas Deo sacrificium laudis. Bonum animæ ornamentum confessio, quæ & peccatorem purgat, & justum reddit purgatiorem. Absque confessione justus judicatur ingratus, & peccator mortuus reputatur. *A mortuo* quippe, *tamquam qui non sit, perit confessio.* Confessio igitur, peccatoris est vita, justi gloria: & necessaria est peccatori, & justum nihilominus decet. Denique *rectos decet laudatio.* Serica, & purpura, & tincturarum fucus decorem habent, sed non præbent. Quicquid tale applices corpori, exponit speciem suam, non deponit. Secum denique tollit, cum tollitur ipsum. Porro decor qui cum veste induitur, & cum veste deponitur, vestis proculdubio est, non vestiti.

Decor in confessione.

Psal. 103. 1.

Psal. 95. 6.

Confessio duplex.

Eccli. 17. 26.

Psal. 32. 1.

Decor vestium, & fucus aliena.

5. Tu ergo noli æmulari in malignantibus, & mendicantibus pulcritudinem alienam, ubi perdiderint suam. NATIVO quippe & interno se produnt decore nudas, quæ tanto studio & pretio de diversis & variis speciebus ejus quæ præterit figuræ mundi, foris sibi conficere satagunt, unde oculis insipientium appareant speciosæ. Indignum tibi judica, formam a pellibus murium, & operibus vermium mutuari: tua tibi sufficiat. ILLE est verus propriusque cujusque rei decor, qui nulla interjacente materia per se inest. O quàm decenti rubore genas suffundit virgineas ingeniti gemma pudoris! quæ inaures reginarum huic comparabuntur? Nec inferioris insigne decoris disciplina præfert. O quàm compositum reddit omnem puellaris corporis statum, nedum * & mentis habitum, disciplina? Cervicem submittit, ponit supercilia, componit vultum, ligat oculos, cachinnos cohibet, moderatur linguam, gulam frenat, iram sedat, format incessum. Talibus decet pudicitiæ vestem distingui margaritis. Istiusmodi circumdata varietate virginitas, cui gloriæ merito non præfertur? Angelicæ? Angelus habet virginitatem, sed non carnem: sane felicior, quàm fortior in hac parte. Optimus & optabilis valde ornatus iste, qui & Angelis possit esse invidiosus.

Virginum verus ornatus modestia & disciplina.

** al. necnon.*

Prærogativa super Angelos.

6. Sed adverte & aliud de eodem. Profecto tanto tibi manet tutus, quanto & proprius. Vides nempe auro, argento, lapidibus pretiosis, & omni denique cultu regio non tam ornatas quam oneratas. Vides longas post se trahentes fimbrias, ipsasque pretiosissimas, & densas pulveris nubes excitantes in aëra. Non te moveant hæc. Illæ illa vel in morte deponent: te tua sanctitas non relinquet. Non sunt sua quæ portant. Cum interierint, non sument omnia, neque descendet cum eis gloria hæc. Mundus, cujus sunt, nudis illis exeuntibus retinebit, eisdem vanis vanas similiter alias seducturus. At vero tuus ille ornatus non sic. Firmissime tibi (ut dixi) manet, propterea tutus, quia tuus. Nullius facile aut cedit injuriis, aut patet insidiis. Adversus hujusmodi nil furis calliditas, nil furentis crudelitas potest. Nec à tineis roditur, nec vetustate corrumpitur, nec consumitur usu. In morte vivit. Nimirum animæ res est, non corporis: & ob hoc simul cum anima de corpore abit, non obit cum corpore. Porro animæ non habent quid faciant, etiam qui corpus occidunt.

Cultus filiarum sæculi inanis & caducus.

At Virginum perpetuus.

Ad alteram SANCTIMONIALEM.

EPISTOLA CXIV.

Quæ sub habitu religioso animum gesserat mundo deditum, eam jam resipiscentem prædicat, & ne gratiam negligat, hortatur.

1. MAgnum est mihi gaudium, quod te ad verum & perfectum gaudium velle tendere comperi, quod non est de terra, sed de cælo; id est, non de hac convalle plorationis, sed de illa quam fluminis impetus lætificat civitate Dei. Et revera ILLUD VERUM & solum est gaudium, quod non de creatura, B sed de Creatore concipitur: & quod cum possederis, nemo tollet à te. cui comparata omnis aliunde jucunditas, mæror est; omnis suavitas, dolor est; omne dulce, amarum; omne decorum, fœdum; omne postremo quodcumque aliud delectare possit, molestum. Denique tu mihi testis es in hac re: teipsam interroga, quia tu tibi familiarius credes. Numquid non hoc ipsum clamat in corde tuo Spiritus-sanctus? Annon tibi jam ab ipso, priusquàm à me, hujus rei veritas persuasa est? Quando enim tu femina & juvencula, formosa & ingenua, sic fragilem & sexum vinceres, & ætatem; sic spectabilem & formam, & generositatem contemneres, nisi cuncta quæ corporis C sensibus subjacent, in illorum jam tibi comparatione vilescerent, quæ te interius & confortant ut vincas, & delectant ut præferas?

Gaudium verum & solidum quod?

2. Nec immerito. Modica, transitoria, terrena sunt quæ despicis: maxima, æterna, cælestia sunt quæ appetis. Plus dicam, & verum dicam: tenebras deseris, & lucem ingrederis. De profundo fluctuum emergis ad portum; de misera servitute in felicem libertatem respiras; de morte denique transis ad vitam. siquidem usque modo tua non Dei voluntate, tua vivens non Dei lege, vivens mortua eras: vivens mundo, mortua Deo; sive, ut verius loquar, nec mundo vivens, nec Deo. D Volens quippe sub habitu & nomine religionis instar unius de sæculo conversari, sola Deum à te voluntate repuleras: non autem valens quod stulte volebas, non tu quidem mundum, sed te mundus repulerat. Deum ergo repellens, & à sæculo [a] repulsa, inter duas, ut dicitur sellas, corrueras. Nec Deo itaque vivebas, quia nolebas; nec sæculo, quia non poteras: alteri quidem volens, alteri invita; sed tamen utrique mortua. Sic debet contingere his qui vovent, & non solvunt *; qui aliud foris ostentant, & intus aliud appetunt. At vero nunc per Dei misericordiam incipis reviviscere, non peccato, sed justitiæ; non sæculo, sed Christo: sciens quia & sæculo vivere, mors est; & in Christo etiam mori, vita. *Beati* nempe *mortui, qui in Domino moriuntur.* E

Deo & mundo pariter servire impossibile.

** al. reddunt.*

3. Ex hoc jam nec votum tuum irritum, nec cassam professionem causabimur: ex hoc jam nec corporis integritas animi corruptione infirmabitur, nec morum pravitate virginitatis titulus obscurabitur: ex hoc jam nec falsum nomen, nec vacuum velamen portabis. Ut quid enim hactenus Nonna [b] & Sanctimonialis vocitata es, quæ sub sanctitatis nomine, non tamen sancte conversata es? Cur velum in capite mentiebatur reverentiam, & sub velo petulans oculus exhibebat impudentiam? Caput siquidem gerebas velatum, sed elatum: sub signo verecundiæ sermo resonabat inverecundus. Risus immoderatior, incessus F lascivior, vestitus ornatior, Wimplatæ [c] magis quàm velatæ congruerent. Sed ecce jam vetera Christo auctore transierunt, & nova fieri incipiunt omnia: dum cultum exteriorem interiore commutas; & magis vitam, quàm vestem appetis habere ornatam. Facis

Religiosæ hypocritæ descriptio.

A quod debes, immo quod jam olim fecisse debueras. nam olim jam voveras. Sed Spiritus, qui, sicut ubi vult, ita & quando vult, spirat, necdum spiraverat. Et idcirco forsitan quod hucusque egisti, excusationem habet. Ceterum si flammantem spiritum, quo nunc recaluit sine dubio cor tuum intra te, & in meditationibus tuis exardescentem ignem divinum jam exstingui permiseris; quid restat, nisi ut te illi servandam noveris igni, qui non possit exstingui? Sed exstinguat potius idem Spiritus in te concupiscentias carnales, ne forte ab his præfocato (quod absit) nuper concepto sancto desiderio, in flammas contingat incidere gehennales.

B Ad aliam SANCTIMONIALEM de monasterio [d] sanctæ Mariæ Trecensis.

EPISTOLA CXV.

Dissuadet ei eremum, quam temere & imprudenter appetebat.

1. RElatum est mihi, te quasi asperioris vitæ desiderio tuum monasterium velle deserere. Quam rem dissuadentibus tibi atque omnimodis prohibentibus spirituali matri tuæ, sive sororibus, cum acquiescere nolles, placuisse tandem nostrum super hoc consilium eligere: ut quicquid ego laudaverim, id tibi C credas expedire. Debueras quidem doctiorem ad hoc consilium eligere: quia tamen sic tibi visum est; quod hinc mihi rectius videtur, non celo. Hoc itaque tuum desiderium ex quo cognitum habui, cogitans atque recogitans quo quidem spiritu conceperis, facile judicare non audeo. Potes namque in hac re zelum Dei habere, ut excusabilis sit tua intentio: sed quomodo secundum scientiam tua talis voluntas impleatur, omnino non video. Cur, inquis? Non est sapere, ut opulentiam, ut urbis frequentiam, ut pinguia fugiam & delicias? An non mea mihi pudicitia tutior erit in eremo, ubi in pace cum paucis, aut sola conversans, soli placeam cui me probavi? Nequaquam. D Nam volenti perperam agere, & desertum abundantiam habet, & nemus umbram, & silentium solitudo. Malum quippe quod nemo videt, nemo arguit. Ubi autem non timetur reprehensor, securius accedit tentator, licentius perpetratur iniquitas. In conventu vero bona si qua facis, nemo prohibet: malum autem facere si vis, non licet. Mox etenim à pluribus comperitur, arguitur, emendatur: sicut e contrario bonum cum vident, omnes mirantur, venerantur, imitantur. Vides ergo, filia, quod & tua merita immanior in conventu gloria sequitur, & citior culparum correctio: quando ibi sunt, & quibus de bonis exemplum præbeas, & quas de malis offendas.

Dubia de electione in eremum.

Vitæ eremiticæ incommoda.

Cœnobiticæ commoda.

E 2. Denique ut ex illa evangelica partitione omnem tibi auferam tui excusationem erroris; aut de fatuis virginibus una es, (si tamen virgo es) aut de prudentibus. Si de fatuis, congregatio tibi necessaria est: si de prudentibus, tu congregationi. Nam si sapiens & probata es; religio certe quæ illo in loco noviter innovata nunc ubique laudatur, multum tua discessione infamabitur, & infirmabitur, ut timemus. Dicetur quippe, quod bona cum sis, bonum ordinem [e] nequaquam desereres. Quod si fatua cognita es, & recedis; dicemus quod quia cum bonis male vivere non licet; bonas mala non ferens, quæris ubi vivere liceat F ut libet. Et merito. Nam ante Ordinis emendationem numquam (ut aïunt) inde locuta es: at ubi religio crevit, sanctior subito facta, fervore repentino cogitare cœpisti de eremo. Agnosco, filia, agnosco, utinam & tu mecum agnoscas, serpentinum virus, fraudulenti dolum, versipellis astutiam. In nemore lupus habitat.

Eremi desiderium suspectum.

a Apte hoc loco liber 1. de Imitatione Christi cap. 25 *Religiosus negligens & tepidus habet tribulationem super tribulationem, & ex omni parte patitur angustiam: quia interiori consolatione caret, & exteriorem quærere prohibetur.* Lege sermones 3. & 5. in Ascensione.

b Vox ex Regula S. Benedicti effecta, in qua juniores Priores suos *Nonnos* appellare jubentur in cap. 61.

c Editi plerique habebant, *mutinflatæ*: at mss. codices & primæ duæ editiones, *wimplatæ*, & sic legendum. nam *wimpla*, gallice *guimpe*, feminarum sæcularium quondam ornamentum. Vide alias Notas.

d Hactenus superstat apud Trecas istud monasterium sub Regula S. Benedicti: ubi religio tum *innovata* erat, teste Bernardo.

e Vulgo *le bon Ordre*, id est accuratam vitæ monasticæ disciplinam.

Si sola ovicula umbras nemoris penetras, præda vis esse lupo. Sed audi me, filia, fidele audi consilium. Sive peccatrix, sive sancta sis, noli te separare à grege: nequando rapiat, & non sit qui eripiat. Sancta es? stude tuo exemplo tuæ socias acquirere sanctitatis. Peccatrix es? noli addere peccata peccatis, sed age pœnitentiam ubi es: ne discedens cum tui quidem periculo, ut ostensum est, & sororibus scandalum relinquas, & multorum in te provoces detrahentium linguas.

Ad ERMENGARDEM quondam Comitissam Britanniæ.

EPISTOLA CXVI.

Affectum sui cordis, & vim religiosæ dilectionis suaviter & familiariter insinuat.

Dilectæ in Christo filiæ suæ ERMENGARDI, quondam eximiæ Comitissæ, nunc humili Christi [a] ancillæ, Bernardus Abbas Claræ-vallis, pium sanctæ dilectionis affectum.

UTinam sicut chartam nunc præsentem, ita & meam tibi mentem expandere possem! O si legere posses in corde meo, quod ibi de amore tuo, suo digito Deus scribere dignatus est! certe agnosceres quam nulla lingua vel penna sufficiat exprimere, quod in intimis mihi medullis Dei spiritus imprimere potuit. C Et nunc quidem præsens sum spiritu, licet corpore absens: sed nec mihi, nec tibi est unde appaream. Est tamen penes te, unde possis de me utcumque conjicere, etsi nondum cognoscere, quod dico. Intra ergo cor tuum, & inspice meum: & vel tantum mihi tribue amoris erga te, quantum tibi erga me inesse sentis: ne si nos quidem minus, te vero amplius amare præsumpseris, eo te nobis præferre puteris, quo & vincere nos caritate putaveris. Ceterum tuæ modestiæ est, id potius sentire de nobis, ut qui te afficit ita me diligere & eligere ad consilium tuæ salutis, æque afficerit & me in obsequium tuæ dilectionis. Tu ergo videris quomodo me tecum retinueris: ego (ut verum fatear) D nusquam abs te absque te recedo. Hæc tibi interim de via breviter in transitu scribere volui: sperans me majori otio majora missurum, si Deus annuerit.

Ad EAMDEM.

EPISTOLA CXVII.

Laudat ejus in divino servitio alacritatem, summumque illius videndæ desiderium indicat.

RE cepi [al. Accepi.] delicias cordis mei, pacem tui. Lætus sum, quia tu læta nuntiaris; meque admodum animo reddit incolumem tua innotescens alacritas. Hæc ni- E mirum lætitia nil habet de carne & sanguine, cum humilis ex sublimi, ex ingenua ignobilis, pauper ex divite vivas: fratris, filii, patriæque destituta solatio. Sine dubio ergo quod in te alacritatis natum est, de Spiritu-sancto est. Quippe jamdudum à timore Dei concipiens, parturisti tandem spiritum salutis, foras utique mittente caritate timorem. O quàm libentius ista præsens colloquerer, quàm scribo absens! Crede mihi, irascor occupationibus, quibus frequenter impediri videor ne te videam: & delector occasionibus, quibus vel interdum expediri videor, ut te videam. F Rara quidem datur hujusmodi opportunitas: sed cara, fateor, est mihi vel ipsa raritas. Est enim sane melius videre te vel nonnunquam, quàm numquam omnino. Spero me in proximo venturum ad te, jam nunc prælibans gaudium proxime pleneque futurum.

Ad BEATRICEM nobilem & religiosam matronam.

EPISTOLA CXVIII.

Officiosam ejus caritatem & sollicitudinem commendat.

MIror tuæ devotionis studium, tuæ erga nos dilectionis affectum. O bona domina, quid tibi & nobis? unde tanta tibi sollicitudo de nobis? Si filii, si nepotes, si vel aliqua extrema propinquitatis linea tibi juncti essemus; tua crebra beneficia, frequentes B salutationes, innumera denique tui amoris insignia, quæ quotidie experimur, non tam nobis miranda viderentur, quàm ex debito suscipienda. Nunc autem cum genere tantum dominam, non matrem te cognoscamus; non mirum si miramur, sed mirum si satis mirari possumus. Quis enim notorum vel cognatorum nostrorum curam habet de nobis? quis umquam de nostra salute interrogat? quis, inquam, non dico sollicitus, sed vel memor nostri est in sæculo? Amicis, propinquis, vicinis nostris facti sumus tamquam vas perditum: sola nos oblivisci non potes. Inquiris de esse & statu sanitatis nostræ, de via quam nuper egimus, de monachis, quos ad alium locum transtuli- C mus. De quibus breviter respondeo, quod de terra deserta, & de loco horroris & vastæ solitudinis introducti sunt in abundantiam rerum, ædium, & amicorum; in terram denique fertilem, & locum amœnæ habitationis. Lætos itaque & in pace reliquimus, læti nos & in pace reversi sumus: præter quod ego paucis diebus, sed non parum, febre redeunte, ita ut mori timerem, aggravatus fui. Sed rursum, Deo miserante, cito convalui, ita ut nunc fortiorem sanioremque me sentiam post viam peractam, quàm ante inchoatam.

Ad DUCEM & DUCISSAM Lotharingiæ.

EPISTOLA CXIX.

Gratias agit pro condonatis hactenus vectigalibus: sed cavere cupit, ne gratia Principum opera ministrorum intervertatur.

DUCI [b] & DUCISSÆ Lotharingiæ, Bernardus abbas de Clara-valle, sic suis adinvicem caris & castis delectari amplexibus, ut solus amor Christi superet in ambobus.

EX quo cœpimus mittere pro nostra necessitate in terram vestram, multam semper invenimus in oculis vestræ dignitatis familiaritatem & gratiam. Benedictionem largitatis vestræ nostris hominibus, cum E necesse fuit, liberaliter exhibuistis. Passagium [c] transeuntibus, & si quod est aliud juris vestri debitum, mercantibus libenter dimisistis. De quibus omnibus sine dubio merces vestra multa est in cælis, si tamen verum esse credimus quod Dominus in Evangelio promittit: *Quamdiu fecistis uni ex minimis meis, hoc mihi fecistis.* [Matth. 25. 40] Sed quid est quod ministros vestros, quæ vos donastis, exigere rursum permittitis? Dignum est vobis & honorificum, ut quod vobis pro salute animarum vestrarum placuit donare, nemo vestrorum repetere audeat. Si ergo vos (quod absit) beneficiorum F vestrorum non pœnitet, donumque quod in beneplacito vestro à vobis sæpe recepimus, æque adhuc ut habeamus, utrique vestrum complacet; jubete ita firmiter & inconcusse teneri, quatenus ultra fratres nostri à nul-

a Id est Sanctimoniali, qualis erat Ermengardis jam tempore Gaufridi abbatis Vindocinensis, qui in lib. 5. epistola 23. eam arguit, quod mundo, à quo semel recesserat, iterum se sociasset. Ab eodem in epistola sequente regia proles appellatur. Hæc Cisterciensibus monasterium Busaium condidit juxta Namnetum, ex lib. 2. de vita Bernardi cap. 6. & quidem anno 1135. ex Chronologia nostra.

b Simoni videlicet & Adelaidi, non Gertrudi, ut plerique scribunt. De hujus Ducissæ conversione per Bernardum facta, lege lib. 1. Vitæ, cap. 14. Quippe Sanctimonialis velum in parthenone Tartensi, qui Divioni olim proximus erat, suscepit, ut patet ex autographis litteris Matthæi Ducis ejus filii; qui matrem suam Atheleidem vocat. Has litteras refert Petrus Franciscus Chiffletius post Opuscula quatuor Parisiis edita anno 1679. Facessant igitur Gertrudis ad Bernardum, & Bernardi ad Gertrudem epistolæ, à Bernardo Britone ex gallico idiomate in Lusitanum, ac deinde in latinum versæ.

c Census à transeuntibus persolvi solitus, vulgo *droit de passage.*

lo ministrorum vestrorum timeant propter hoc distur-bari. Alioquin non renuimus Domini nostri sequi exemplum, qui pro se non dedignatus est solvere censum, parati & nos libenter quæ sunt Cæsaris Cæsari reddere, & vectigal cui vectigal, & tributum cui tributum: præsertim quia juxta Apostolum non tam debemus requirere datum nostrum, quàm vestrum lucrum.

Matth. 17. 26. *Philip. 4. 17.*

Ad Ducissam Lotharingiæ.

EPISTOLA CXX.

Pro beneficiis oblatis gratias agit. & ab inique bello eam deterret.

Amor Dei à Deo.

GRatias agimus Deo pro tam devota voluntate, quam erga ipsum & servos ejus vos habere cognovimus. Quoties enim in corde carnali, terrenis dignitatibus alto, ulla vel minima scintillula cælestis amoris accensa videtur, divinum sine dubio est munus, non hominis virtus. Et nos quidem largitatis vestræ vestris in litteris nobis oblata beneficia gratanter amplectimor: sed cognita illa subita & grandi satis occupatione, quâ vos nunc detineri necesse est; conveniens ducimus vestram, quantum vobis placuerit, exspectare opportunitatem. Nemini etenim, quantum in nobis est, vellemus esse oneri, præsertim in iis quæ ad Deum pertinent: ubi non dati lucrum, sed dantis fructum magis requirere debemus. Diem itaque nobis, si placet, atque locum rescribendo per hunc nuntium nominate: quo, juvante Deo, præsenti expedita instantia, nostris partibus appropinquare debeatis, & fratre Widone [a] vobis obviam facto, si quid in terra vestra invenerit quod aptum sit Ordini nostro, promissa vestra expeditius atque alacrius compleatis. *Hilarem enim datorem diligit Deus.* Aut si forte non placet vobis dilatio, & hoc notificate: quia parati sumus in hac re, quantum ratio patitur, vestræ obtemperare voluntati. Ore vestro Ducem salutamus: & tam ipsum quàm vos admonemus, ut si castrum, pro quo guerram facturi estis, vestri juris non esse noveritis, pro Dei amore relinquatis. Scriptum quippe est: *Quid prodest homini si mundum universum lucretur, se autem perdat, & detrimentum sui faciat?*

2. Cor. 9. 7. *Matth. 16. 26.*

Ad Ducissam [b] Burgundiæ.

EPISTOLA CXXI.

Offensam Hugoni placare nititur. & assensum in conjugium quoddam ab ea exposcit.

** al. dignamini.*

VEstræ dignationis specialis familiaritas, quam erga nos pauperes homines habere videmini *, eousque progressa est, ut quisquis dignitatem vestram se habere sentit infensam, per nullum facilius quàm per nos confidat redire in gratiam. Hinc est quod dudum Divione cum essem, Hugo de Besua multis me precibus ad placandam sibi vestram, quam meruerat, indignationem applicavit: & ut conjugio de filio suo, quod vobis quidem non placitum, sed sibi (ut putat) commodum irretractabiliter facere statuerat, amore Dei & nostro assensum præberetis. cujus rei causa ecce A nunc rursus tam suis, quam suorum precibus aures nostras pulsare curavit. Et nos quidem utilitates illius terrenas non valde curamus: verumtamen, quia res (ut ipse dicit) ita in arcto posita esse videtur, quatenus nisi cum ipsius perjurio nequaquam possit obviari conjugio: hoc vobis intimare conveniens duximus, quia grandis debet esse utilitas, quam Christiani & vestri hominis legalitati [c] præponere debeatis. Neque enim & perjurus esse, & legalis simul manere poterit. Quamquam etiam vobis non solum nullum lucrum, sed & multum videamus ingruere periculum: si quos fortassis Deus conjungere disposuit, per vos disturbari contigerit. Suam gratiam adjiciat Dominus super vos & B super filios vestros, nobilissima, mihique in Christo dilectissima domina. Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis: erogate vestrum frumentum pauperibus Christi, ut in æternum cum usura recipiatis.

Matrimonium Dux sua mente probat.

Hildeberti [d] Turonensis archiepiscopi ad Bernardum abbatem.

EPISTOLA CXXII.

Circa ann. MCXXX.

Bernardi fama nominis & sanctitatis permotus, familiaritatem ejus expetit.

C 1. BAlsamum ex odore suo, & arborem ex fructu cognosci, paucos credimus ignorare. Sic & nobis ex opinione tua, carissime frater, innotuit, quam sis & ad sanctimoniam compositus, & integer ad doctrinam. Cum enim locorum interstitio longius à te separemur: ad nos tamen usque pervenit, quam jucundas noctes cum tua Rachele ducas, quæ progenies ex Lia tibi exuberet, quam totum te exhibeas & cultorem virtutis, & hostem carnis. Non alium loquuntur te, quicumque loquuntur nobis de te. Talis est odor olei effusi nominis tui, talia jam tuorum præmia meritorum. Has ex agro tuo spicas ante supremam colligis messionem. In hac enim vita quædam merces virtutis D est conspicuum & immortale testimonium. Hoc ipsa sibi comparat, hoc sibi ipsa custodit. Hujus splendor non minuitur invidia, non exterioribus studiis adjuvatur. Quippe bonorum existimatio, sicut falsis delationibus auferri non potest, ita nec adulatoriis favoribus acquiri. Penes ipsos est, eam vel ubertate virtutum proficere, vel defectu minorari. Sane de celeberrima opinione tua spes in sinu Ecclesiæ reposita est, eam minime casuram, quoniam fundata creditur supra firmam petram.

Bern. contemplativæ pariter & activæ vitæ officiis…

Bonorum nomen est merces quædam virtutis.

2. Ex ea nos tuam edocti devotionem, desiderio desideravimus in sacrarium familiaritatis tuæ recipi; ibique recordatione tecum esse, ubi te ipsum furatus col- E loquiis mortalium, pro mortalibus loqueris cum Rege Angelorum. Porro huic desiderio nostro N. † Trecensis archidiaconus plurimum adjecit, vir moribus & litteratura conspicuus. Eum tibi censeremus commendandum, nisi constaret illos, quos tua dignaris gratia, commendatione alia non egere. Si nescis, illius etiam attestatione didicimus te in Ecclesia esse, qui ad eruditionem virtutis & exemplo sufficias, & verbo. Ceterum ne litteris prolixioribus onereris, scripto ponimus finem, supradictæ petitioni, donec

† Gebuinus. V. Not. ad Epist. 17.

a Existimamus hunc esse VVidonem Trium-Fontium abbatem, qui in Lotharingiam profectus non semel, de quo ad epistolas 64. & 69.

b Mathildem, Hugonis I. Burgundiæ ducis uxorem, iras coquentem in Hugonem de Besua, *Bese*, qui locus situs est quatuor leucis à Divione, monasterio Besuensi Ord. S. Benedicti insignis. De Hugone isto vide Perardum pag. 221. & 222.

c Legalitati, id est bonæ fidei, quæ consistit in exsequendis promissis.

d In scriptis non paucis hæc epistola cum sequenti rescripto refertur post epistolam 127. in quibusdam vero post epistolam 252. Hildebertus, hujus epistolæ auctor, Cenomannensem ecclesiam rexit ab anno 1098. ad annum 1125. quo in metropolim Turonensem mortuo Gilleberto suffectus est. Id constat tum ex Orderico Vitali in libro 10. ad annum 1098. tum ex actis Episcoporum Cenomannensium, in tomo 3. Analectorum editis, ubi Guido, ejus in sede Cenomannica successor, post longas altercationes, anno 1126 consecratus memoratur. Turones rexit annos tantum sex cum totidem mensibus. Sic enim habent Acta prædicta, quibus apographum Chesnianum consentit, atque Johannes Maanus in Metropoli Turonensi, immo etiam Ordericus ad annum 1125. pag. 882. ubi Hildeberto *fere* VII. *annos* archiepiscopatus tribuit. Non ergo pervenit Hildebertus ad annum 1136. ut in Gallia Christiana legimus sed mortuus est anno 1132. quo anno utique Johannes Maanus ejus obitum reponit. Horstius in Notis ad hanc epistolam retulit aliam Hildeberti, ordine 24. quam Bernardo eidem scriptam existimavit. At epistola hæc, quæ in editis sine nomine ejus, ad quem directa est, reperitur, in duobus mss. inscripta est H. abbati Cluniacensi, cui eam restituimus. qua ex epistola intelligimus, Hildeberto consilium fuisse secedendi Cluniacum, si per summum Pontificem licuisset. Petrus Blesensis ejus epistolas laudat in epistola 101.

exaudiri

exaudiri mereamur, finem minime posituri. Quid autem ex hoc animi geras, doceri deprecamur tuarum recursu litterarum.

Rescriptum abbatis Bernardi ad HILDEBERTUM Turonensem archiepiscopum.

EPISTOLA CXXIII.

Circ. Ann. MCXXX.

Laudes laudibus rependit.

BOnus homo de bono thesauro cordis sui profert bonum. Scripta gloriæ tuæ, immo & meæ, satis libenter accepi, vir totius reverentiæ, tenens in illis unde te non immerito glorificem, & ipse non immerito glorier. Siquidem gloria nostra hæc est, tuæ sublimitatis dignatio, tua nostræ reputatio parvitatis. Nempe in alto non altum sapere, sed humilibus consentire, nil Deo carius, nil rarius apud homines. Quis sapiens, nisi qui Sapientiæ consiliis acquiescit? ait autem: *Quanto major es, tanto humilia te in omnibus.* Hoc tu mihi exhibuisti, minori major, senior juniori. Possem proinde & ego tuam probatam sapientiam non indebitis efferre laudibus, & forte justioribus his, quibus me dignata est ipsa. Quippe interest ad dandam rerum certitudinem, quid incerta jactet opinio, quidque opus evidens reddat indubitatum. Quod autem certius probamus, hoc & prædicamus securius. Quæ ergo ad me de me tibi scribere placuit, videris tu unde probaveris: ego laudum tuarum argumentum teneo minime dubium ipsas mei laudatrices litteras tuas: in quibus alium fortasse delectet eruditionis insigne, sermo suavis & purus, oratio luculenta, gratum laudabileque compendium: mihi vero præ his illa ducitur miranda humilitas, qua tantillum tantus prævenire curasti, & obsequio salutandi, & præconio prædicandi, & precandi reverentia. Sane quod ad me attinet, lego de me in litteris tuis, non quod sum, sed quod esse vellem, & quod non esse pudet. Verumtamen quod sum, tuum est: & si quid melius Dei umquam munere fuero, tuum fore confido, reverendissime atque amantissime Pater.

Eccli. 3. 20.

Ad eumdem HILDEBERTUM, qui nondum receperat dominum Innocentium Papam.

EPISTOLA CXXIV.

Circ. Ann. MCXXXI.

Hortatur ut Innocentium, in Gallia ob schisma Petri Leonis exsulem, ut legitimum Pontificem agnoscat.

Magno Sacerdoti, & excelso in verbo gloriæ HILDEBERTO, Dei gratia Turonensium archiepiscopo Bernardus Claræ-vallis abbas dictus, in spiritu ambulare, & spiritualiter omnia examinare.

1. UT verbis vos propheticis alloquar, *Consolatio abscondita est ab oculis*, quia mors dividit inter fratres.* Quidam enim juxta Isaiam videntur fœdus percussisse cum morte, & cum inferno fecisse pactum. Ecce namque christus Domini iste Innocentius positus est in ruinam & in resurrectionem multorum. Nam qui Dei sunt, libenter junguntur ei: qui autem ex adverso stat, aut Antichristi est, aut Antichristus. Cernitur abominatio stare in loco sancto, quem ut obtineret, incendit ignis sanctuarium Dei. Persequitur Innocentium, & cum eo omnem innocentiam. Fugit ille nimirum à facie Leonis, sicut dicit Propheta: *Leo rugiet, quis non timebit?* Fugit secundum præceptum Domini dicentis: *Si vos persecuti fuerint in una civitate, fugite in aliam.* Fugit, & in hoc vere virum se apostolicum probans, quod apostolica sese forma insignierit. Nec enim Paulus erubuit in sporta demitti per murum, & sic effugere manus quærentium animam suam. Suffugit autem non parcens vitæ suæ, sed dans locum iræ: non

Osee. 13. 14. Isai. 28. 15. * id est lacrymæ. Amos 3. 8. Matth. 10. 23. Act. 9. 25.

A ut mortem evaderet, sed ut vitam acquireret. Merito Ecclesia Innocentio concedit ipsius vicem, quem per eadem vestigia gradientem cernit.

2. Nec sane otiosa fuga Innocentii. Laborat quidem, sed honestatur in laboribus suis. Pulsus urbe, ab orbe suscipitur. A finibus terræ occurritur cum panibus fugienti, etsi furor Semei, Gerardi Engolismensis, nondum ex toto quiescat maledicere David. Velit, nolit peccator qui videt, & irascitur: magnificatur in conspectu Regum, portans coronam gloriæ. Numquid non B omnes Principes cognoverunt, quia ipse est vere Dei electus? Francorum, Anglorum, Hispanorum, & postremo Romanorum Rex, Innocentium in Papam suscipiunt, & recognoscunt singularem Episcopum animarum suarum. Solus adhuc ignorat Achitopel suum jam patefactum ac dissipatum consilium. Frustra molitur miser super populum Dei malignare consilium, & cogitare adversus sanctos sancto firmissime adhærentes, & contemnentes curvare genua ante Baal. Nulla fraude prævalebit parricida suo obtinere regnum super Israël & super civitatem sanctam, quæ est Ecclesia Dei viventis, columna fidei, & firmamentum veritatis. *Funiculus triplex difficile rumpitur.* Electio meC liorum, approbatio plurium, & (quod his efficacius est) morum attestatio, Innocentium apud omnes commendant, summum confirmant Pontificem.

2. Reg. 17. 7. Eccl. 4. 12. * Initio Innocentii prærogativa.

3. Ad quod sane & vestra, Pater, exspectatur, sicut pluvia in vellus, vel sera sententia. Non improbamus tarditatem, quæ gravitatem redolet, levitatis abolet notam. Nam & Maria non statim respondit Angelo salutanti, prius cogitans, qualis esset illa salutatio: & Timotheo præcipitur nemini cito manum imponere. Dico tamen ego notus Pontifici: Ne quid nimis. dico ut familiaris & notus: *Non plus sapere quam oportet sapere.* Pudet, fateor, quod serpens vetustissimus nova audacia, relictis insipientibus mulieribus, etiam robur peD ctoris vestri visus est attentare, & tantam Ecclesiæ columnam ausus concutere. Confidimus autem, quia etsi concutit, non dejicit: quoniam amicus sponsi stat, & gaudet ad vocem sponsi, vocem exultationis & salutis, vocem unitatis & pacis.

Luc. 1. 29. 1. Tim. 5. 22. Rom. 12. 3. Johan. 3. 29.

Ad Magistrum GAUFRIDUM [a] de Loratorio.

EPISTOLA CXXV.

Ann. Circ. MCXXXI.

Operam ejus requirit in asserendo pontificatu Innocentii adversus schisma Petri Leonis.

E 1. ODor in flore, in fructu sapor requiritur. Odore provocati, carissime frater, olei effusi nominis tui, cupimus & ex fructu operis cognoscere te. Non enim nos tantum, sed ipse quoque qui nullius eget Deus, opus tamen habet hoc in tempore operæ tuo, si non dissimulas. Gloriosum tibi est Dei esse posse coadjutorem: posse, & non esse, damnosum. Porro autem gratias habes apud Deum & homines, habes scientiam, habes spiritum libertatis, habes verbum vivum & efficax, & sale conditum: nec oportet te pro tantis viribus sponsæ Christi deesse in tanto discrimine, cum sis amicus sponsi. Amicus siquidem in necessitate probatur. Quid enim? tu tibi quiescis, & mater tua EcF clesia graviter conturbatur? Habuit sua tempora quies, & sanctum otium hactenus sua negotia licenter, libenterque exercuit. Tempus faciendi nunc, quia dissipaverunt legem. Bestia * illa de Apocalypsi, cui datum est os loquens blasphemias, & bellum gerere cum sanctis, Petri cathedram occupat, tamquam leo paratus ad prædam. Altera quoque bestia* juxta vos subsibilat, sicut catulus habitans in abditis. Illa ferocior, ista callidior, pariter convenerunt in unum adversus Dominum, & adversus christum ejus. Demus operam cito dirumpere vincula eorum, & projicere à nobis jugum ipsorum.

Apoc. 13. 5. * Anacletus. * Gerardus Engolismensis.

[a] Gaufridus de Loratorio, Doctor nominatissimus, postea archiepiscopus Burdegalensis, sic dictus à Loratorio, *Loroux*, qui locus est in diœcesi Turonensi, Pictonibus adjacens, Prioratu quondam insignis, Majori-monasterio subjectus. Hinc Gerardus Engolismensis *fera vicina* Gaufrido dicitur hac in epistola. Aliud est Oratorium, *le Loroux*, cœnobium Cisterciensium in diœcesi Andegavensi.

2. Nos in nostris partibus, una cum aliis Dei servis divino igne accensis, Deo cooperante laboravimus in conveniendo populos in unum, & reges ad dirumpendum * pravorum consensum, ad destruendam omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei. Nec infructuose. Alemanniæ, Franciæ, Angliæ, Scotiæ, Hispaniarum & Jerosolymorum Reges, cum universo Clero & populis, favent & adhærent domino Innocentio, tamquam filii patri, tamquam capiti membra, solliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis. Merito autem illum recipit Ecclesia, cujus & opinio clarior, & electio sanior inventa est, nimirum eligentium & numero vincens, & merito. At tu, frater, quid adhuc negligis? quousque vicino serpente tua male secura dormitat industria? Scimus quidem te filiom pacis nulla posse ratione induci deserere unitatem: sed profecto non sufficit, nisi & defensare, atque ipsius quoque turbatores totis viribus debellare studueris. Nec quietis timeas detrimentum, quod non parvo tuæ gloriæ incremento recompensabitur, si fera illa vicina vobis tuo studio mansuescat, vel obmutescat, & tantam Ecclesiæ prædam, Comitem dico Pictavensem *, in manu tua Dei pietas de ore Leonis eripiat.

* al. discipiendum.

Reges Innocentio adhærentes.

* Guillelmū.

Ad EPISCOPOS Aquitaniæ contra Gerardum Engolismensem *.

* al. Egolismensem. Engolismen. V NOTAS.

EPISTOLA CXXVI.

CIRC. ANN. MCXXXII.

Causam Innocentii, ut legitimi Pontificis, egregie tuetur adversus Gerardum Engolismensem. Schismatici partes agentem, cujus mores depingit, & subterfugia eludit.

Dominis & Patribus honorandis, Lemovicensi, Pictavensi, Petragoricensi, & Santonensi, Dei gratia episcopis sanctis, frater Bernardus abbas dictus de Clara-valle, constantiam in adversis.

1. VIRTUS in pace acquiritur, in pressura probatur, approbatur in victoria. Tempus est quo vestra, si qua est, nec latere jam, nec torpere sinatur, reverendi & merito suspiciendi Patres. Hostilis siquidem gladius, qui universo Christi corpori mortem denuo nunc temporis intentare videtur, vestris potissimum cervicibus imminet, & in vos eo acrius, quo comminus debacchatur: ita ut quotidianis assultibus, aut resistere fortiter, aut turpiter (quod absit) cedere compellamini. Nam is qui amat primatum gerere inter vos Diotrephes [a], non recipit vos. nec enim agnoscit eum, quem tota vobiscum amplectitur Ecclesia venientem in nomine Domini. Non hunc, inquam, sed qui venit in oomine suo, illum recipit. Nec mirum. Et ipse nempe infatigabilis ad nomen grande multum anhelat, etiam in hac ætate. Nec sane falsa vel incerta opinione ducor notare hominem super vanitate istiusmodi, sed de ore suo ipsius eum judico. In litteris siquidem, quas nuper ad Cancellarium scripsit familiares, nonne legationis sese & onere [b], & nomine honorari tanto indignius supplicat, quanto humilius? utinam tamen obtinuisset. Minus forsan nocuisset potita votis ambitio, quàm frustrata. Tunc quippe soli, aut pæne soli obesset sibi: nunc vero sævit in orbem. Vides quid facit amor gloriæ? Legatio, sarcina gravis, humeris præsertim senilibus. Quis nesciat? Et tamen homini senissimo gravior videtur pœna, reliquum id breve dierum suorum vivere sine hac pœna.

Gerardi ambitio.

2. Sed forte causabitur se de suspicione judicari, & nos temeritatis arguet, qui de occultis suis reprehendimus quod non probavimus. Fateor, suspiciosus sum in hac parte: & nescio an vel simplicissimus quis secus sentire possit, quippe in tam manifesta conjectura. Ut enim simplicem referam breviter actionem; primus, aut inter primos scribit Papæ Innocentio: legationem postulat, non obtinet. Indignatur, resilit ab illo, transit ad alium, ipsius se esse Legatum gloriatur. Quod si aut ab illo ante non poposcisset, aut postmodum non accepisset ab isto; credi poterat alium quemcumque habuisse in prævaricatione intuitum, etsi non rectum aliquem: nunc autem excusationem non habet de ambitione sua. Denique ponat etiam nunc Legati vel vacuum nomen, (nam opus amisit:) & ego quidem hac suspicione carebo, si potero. Si non; suspicabor invitus, & me intemperantiæ reprehendam. Verum difficile persuadebitur ei, ego scio. Nimirum homo, diu magnus habitus inter suos, videri seipso inferior erubescit. Agnoscitur is, quem Scriptura loquitur, *pudor adducens peccatum*. An non grande peccatum & delictum maximum, superba ista verecundia, qua terram & cinerem pudet, non dico subjici, sed non domioari?

Ambitionis indicia.

Eccli. 4. 25.

3. Propter hoc ergo reliquit homo suum illum Patrem sanctum Innocentium, (sic enim nominabat) & matrem suam sanctam Ecclesiam catholicam: & adhæret schismatiarchæ suo, & sunt duo in vanitate una. Percusserunt fœdus ad invicem, & super populum Dei malignaverunt consilium. *Squama squamæ conjungitur, & spiraculum non est in eis*. Iste illum Papam, ille hunc vicissim Legatum scriptitat, ut decipiant ipsi de vanitate in idipsum. Invicem se consolantur, tuentur, commendant; quisque tamen pro se, non pro invicem. Nimirum homines sunt se ipsos amantes. Pari quidem studio convenerunt adversus Dominum, & adversus christum ejus; sed plane intentionibus non cohærent. Quærit magis ex alterutro uterque profecto quæ sua sunt, idque (quod audere nefarium est) in hereditate Christi. Quid nisi ante oculos vestros conantur, si patimini, proscribere Christum? Jam novos [c] apud vos suo Papæ cudit Legatus Episcopos, ne soli sit sibi Papa. Nec mortuis successores, sed vivis invasores tyrannica fretus potentia superintrudit, nactus scilicet de malitia Principum occasionem, qui suarum civitatum Episcopos odio persequuntur iniquo. Sic sedet in insidiis cum divitibus in occultis, ut interficiat innocentes. Per tale ostium intrat in ovile ovium.

Job 41. 7.

Consensus pravorum qualis.

4. Numquid autem gratis talia Legatus actitat pro Papa suo? En ille totam, ut is gloriatur, Franciam atque Burgundiam legationi ejus antiquæ superaddidit. Potest & adjungere, si vult, Medos & Persas, & medios fines Decapoleos. Quare non & ultra Sauromatas, & quemcumque denique locum calcaverit pes suus, suus sit, quo vel vacuis nominibus glorietur? O homo non minus sine fronte, quàm sine mente; nec Dei memor timoris, nec suæ honestatis! Putat se non videri, cum sit subsannatio & illusio omnibus qui in circuitu ejus sunt. Merito quidem. Certe enim pro foro, sacrario utitur: & instar hominis negotiatoris quæritantis lucra sua, & modo hunc, modo illum explorantis venditorem, ut ab illo demum emat quod amat, à quo vilius impetrare valuerit: ita iste sollicite sibi ecclesiasticam dignitatem hinc inde perquirens, eum tandem pro suo arbitrio delegit habere Papam, qui se Legatum esse consenserit. Ergo nisi Legatus tu fueris, Roma Papam habere non poterit? Unde hoc tibi privilegium in Ecclesia Dei? Quisnam tibi hanc concessit in Christi hereditate prærogativam? Numquid tu hereditate possides sanctuarium Dei? Donec enim in obtinenda pudenda & impudenti petitione spes tibi ulla promerendi domini Innocentii gratiam esse potuit, sanctus ille, te scribente, & Papa fuit. Quomodo ergo nunc schismaticum criminaris? Numquid cum eadem vana spe tua, illius simul & sanctitas evanuit, & papatus? Mirum quod potuit ita in brevi dulce & amarum ex eodem foote procedere. Heri catholicus, & sanctus, & summus Pontifex: hodie nequam, schismaticus, & turbator. Heri pater

a Gerardus, qui *primatum*, id est Legati munus, affectabat. Allusio ad locum Johannis in epistola 3. vers. 9.

b Editi habent, *onere gravari, & nomine honorari*. sed *gravari* deest mss.

c Sic Ramnulfum Doratensem abbatem in sedem Lemovicensem intrusit, ex lib. 2. de vita Bernardi num. 33.

Innocentius, hodie Gregorius diaconus sancti Angeli. Itaque uno quidem ex ore, sed corde profecto duplici contraria processere. Labia dolosa in corde, & corde locuta sunt. Sed enim homo, cui cor & cor diverberat conscientiam, & EST & NON divaricat linguam, putas quia timor ei in mente sit, aut in fronte pudor?

2. Cor. 8. 21.
Luc. 18. 2.

Male autem, juxta Apostolum, providet bona coram Deo & hominibus, qui more illius iniqui judicis, nec Deum timet, nec hominem reveretur.

Ambitio videri refugit.

5. Et certe ambitio, cum prorumpit in impudentiam, efficaciam perdit: & cum improbus affectus se aperit, perit effectus. AMBITIO, mater hypocrisis, latebras amat & tenebras; lucis impatiens est. Ambitio, B spurcum vitium, in imo jacet: videt tamen omne sublime, sed videri ipsa refugit. Nec mirum. Optatu namque necesse est careat, nisi caveat arbitros. Quo enim gloria plus affectatur, eo minus apprehenditur, ubi deprehenditur affectari. QUID denique tam inglorium, quàm gloriæ cupidum deprehendi, præsertim inter Episcopos?

Gloriæ cupidum esse inglorium.

Nec simplicem sane Christianum gloriari oportet, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi. Inclytus erit ambitiosus, quamdiu in nocte versabitur; & donec turpis lucri negotium perambulabit in tenebris, poterit hypocrita justus sanctusque videri, sed oculo qui videt in facie. At ubi forte foras mittit impudentia * vel imprudentia, quod latet in C conscientia; nonne intemperans appetitus apparet ad confusionem procacior, quàm promptior ad gloriam?

Ambitio contemptui & confusioni obnoxia.
* al. male impudenti, &c.
Phil. 3. 19.
Joan. 8. 50.
Psal. 128. 5.

Sic revera, sic probatur quod legitur: *Gloria in confusione eorum qui terrena sapiunt.* & illud: *Si ego gloriam meam quæro, gloria mea nihil est.* impleturque in illo qui ejusmodi est, quod Propheta sanctus imprecatur (nisi fallor) hypocritis: *Fiant*, inquiens, *sicut fœnum tectorum, quod priusquam evellatur, exaruit.* NON adeo periit pudor à mortalibus, ut nuda impudensque vel ab ipsis honoretur ambitio, præsertim in sene & sacerdote, quem eo magis profecto puerilis ista dedecet vanitas, quo eum major gravitas, majorque decet sanctitudo: & si in facie benedicitur ab adulante, sed D à tergo subsannatur ab omnibus.

Ambitio sobria
* al. occulta.

Est sobria quædam, & quodammodo oculata * ambitio, moliens saltem caute, etsi non caste. Si valet proficere, clam negotia sua curat. Sin vero, manet in se, & pudoris umbram non deserit. Equidem talis, etsi Deum nondum metuit ad salutem, pro ingenita tamen verecundia honestatem interim retinet, quod homines reveretur, & publicum erubescit.

6. Ceterum quænam ista præceps est, & frontosa libido dominandi, ut pro obtentu vix annuæ (quod certe palam est) legationis, primo quidem suo nec parcat senio, nec deferat sacerdotio: deinde nec lateri Salvatoris, quod in aqua & sanguine colligendi in E fidei unitate populi protulit redemptionem, ut quisquis tentaret dividere quos ille colligeret, & inde redimeret; probaret sese non Christianum, sed Antichristum, reus mortis & crucis Christi? O impatiens, & effrenis turpis quæstus cupiditas! ô ardor intemperans! ô cæca & pudenda ambitio! Aperte prius frontoseque, ut jam dixi, & ipse (prô pudor) non diffitetur, addit indigna satis petitione tentare Catholicum: dolensque repulsam, incunctanter ad Schismaticum refugit; & accepta de manu sacrilega male cupita potestate, latus denuo Domini gloriæ crudeliter confodere non veretur. Dividit nempe Ecclesiam, pro qua illud est in cruce divisum, visurus proculdubio & ipse in quem transfixerit. Cognoscetur profecto Dominus judicia F faciens, qui nunc injuriam patiens ignoratur. Cum enim cœperit facere judicium omnibus injuriam patientibus, & arguere in æquitate pro mansuetis terræ; putas avertere poterit aurem à carissima sponsa sua, cum clamaverit stans adversus eos qui se angustiaverunt? Non: omnino non poterit non audire plangentem:

Psal. 37. 12.

Amici mei & proximi mei adversum me appropinquaverunt & steterunt, & qui juxta me erant, de longe steterunt, & vim faciebant qui quærebant animam meam. Quomodo namque non recognoscet os de ossibus suis, & carnem de carne sua, immo vero jam quodammodo spiritum de spiritu suo? Quasi non ipsa sit dilecta illa, cujus concupivit decorem, cujus formam induit, cui se mirabili dignatione castis atque individuis devinxit amplexibus, ita ut essent duo in carne una; unum in uno spiritu quandoque futuri? Nam etsi cognoverat secundum carnem Christum, sed tunc jam non recognoscet: quia spiritus ante faciem ejus Christus Dominus, cui adhærens unus spiritus erit, cum absorpta morte in victoria, quod infirmum de carne est, in virtute spiritus convaluerit; cum exhibuerit eam sibi Sponsus gloriæ gloriosam columbam suam, perfectam suam, formosam suam, non habentem maculam peccati, neque rugam corruptionis, aut aliquid hujusmodi.

Christus sponsæ suæ; id est Ecclesiæ, vindex futurus.

7. Dum libenter in his immoror, pæne cœpti immemor factus sum, ita cupiens redimere tempus, quoniam dies mali sunt. Excedentem devotio levat, sed revocat zelus: & ubi rapior, ibi & cogor recidere, & plangere dolorem meum. Audet (quod & flens dico) inimicus crucis Christi suis sedibus pellere sanctos, qui nolunt bestiam adorare, quæ aperuit os suum in blasphemias, blasphemare nomen Dei, & tabernaculum ejus.

Apoc. 13. 5.

Altare contra altare erigere tentat, confundere fasque nefasque non confunditur. Abbates [a] Abbatibus, Episcopos Episcopis superintrudere nititur; amovere catholicos, schismaticos promovere.

a Gerardus novos creat Prælatos.

Miseri & miserandi, qui ita promoveri, & ab isto, consentiunt. Siquidem circuit mare & aridam, ut faciat unum episcopum: & cum fecerit, facit eum filium gehennæ duplo quàm se.

Ambitio pacis inimica.

Quænam vero putas est tanti causa furoris? Non alia sane, nisi quod displicet mortalibus angelica illa partitio, qua gloria Deo, pax hominibus nuntiatur; & dum gloriam usurpant, turbant pacem. Solus gloriam meretur, qui facit mirabilia solus, sicut dicit Apostolus: *Soli Deo honor & gloria.*

1. Tim. 1. 17.
Gloria, Dei; Pax, hominum porrio.

Porro autem cum nostro genere bene agitur, si datur frui pace Dei, pace cum Deo, & quidem feliciter & misericorditer. Quonam ergo modo stabit pax hominum coram Deo, vel cum Deo, si Deo non potest apud homines esse tuta sua gloria? O stulti filii Adam, qui contemnentes pacem, & gloriam appetentes, & pacem perdunt, & gloriam! Ob hoc denique & nunc Deus ultionum commovit terram, & conturbavit eam: ostendit populo suo dura, potavit nos vino compunctionis.

Pax perditur cum Dei gloria spernitur.

8. Velimus, nolimus, impleri quandoque necesse est veritatem Spiritus-sancti, fierique illam quæ prophetico spiritu prænuntiata legitur in Scripturis discessio: sed væ homini per quem venit. Melius erat ei, si natus non fuisset homo ille.

2. Thess. 2. 3.

Quis vero ille, nisi homo peccati, qui super electum à catholicis catholicum, & canonice, locum sanctum invasit, quem tamen, non quia sanctus, sed quia summus est, affectavit? Invasit, inquam, invasit armis, igne, pecunia, non vitæ merito vel virtutum: pervenit in quo stat, & stat in quo pervenit. Nam illa quam jactat juratorum suorum, non electio, sed factio, umbra tantum fuit, & occasio, & velamentum malitiæ. Dici potest electio, sed impudenter, sed mendaciter. Stat quippe sententia ecclesiastica & authentica, post primam electionem non esse secundam. Celebrata proinde prima, quæ secundo præsumpta est, non est secunda, sed nulla. Nam etsi quid F minus forte sollemniter, minusve ordinabiliter processit in ea quæ præcessit, ut hostes unitatis contendunt: numquid tamen præsumi altera debuit, nisi sane priore prius discussa ratione, cassata judicio? Eapropter qui se super ingerere festinant, quique temerario temere manus imponere nihilominus acceleraverunt, Apostolo prohibente, *Nemini cito manum imponas*; ipsi proculdubio majus peccatum habent, ipsi aucto-

Electio secunda fieri non debet, nisi primam constet esse invalidam.
c. Consideravimus. 22. ext. de elect.
c. Audita. 29. &c.

a Ordericus in libro 13 pag. 895 *In plerisque cœnobiis duo Abbates surrexerunt, & in episcopiis duo Præsules de pontificatu certaverunt: quorum unus adhærebat Petro Anacleto, alter vero favebat Gregorio Innocentio.* Ita etiam in Actis Episcoporum Cenomanensium tomo 3. Analectorum pag 335. ubi de Philippo in Turonensem ecclesiam intruso, de quo epistolæ 150. & 151.

res schismatis, ipsi grandis malitiæ hujus principes exstitere.

9. Ceterum nunc judicium expetunt, quod ante exspectasse * debuerant: & quam suo loco oblatam tenuerant, tandem justitiam offerunt, ut videlicet si recusetur, justi[a] vos videamini: si recipiatur, litigantibus inter se partibus, dilatio redimat tempus, & interim fiat aliquid. An de vestra justitia desperatis, & damnum jam crescere non timetis, quemcumque causa exitum sortiatur? Quicquid, inquiunt, hactenus factum sit, modo quærimus audientiam: judicium sumus subire parati. Tergiversatio est. Quid in omni impio conatu vestro vobis relinquitur aliud, quod afferre queatis ad seducendum simplices, ad armandum malevolos, ad vestram ipsorum palliandam malitiam? Si hoc non diceretis, quid diceretis? Ceterum jam Deus judicavit quod sero repetit homo: judicavit autem operis evidentia, non decreti sententia. Numquid Dei judicium audeat humana temeritas retractare? Quid si causetur & clamet per prophetam * Deus, *Tulerunt homines a me judicium?* Non est consilium contra consilium Domini: velociter currit sermo ejus, in conveniendo populos in unum & reges, ut domino Papæ Innocentio serviant & obediant. Quis revocabit? Dei esse judicium senserunt & consenserunt Galterius Ravennas, Hildegarius[b] Terraconensis, Norbertus Magdeburgensis, Conradus Salseburgensis, archiepiscopi. Dei esse judicium cognoverunt & acquieverunt episcopi, Equipertus Monasteriensis, Hildebrannus Pistoriensis, Bernardus Papiensis, Landulfus Astensis, Hugo Gratianopolitanus, Bernardus Parmensis[c]. Horum gloria specialis & præcipua sanctitas, & auctoritas etiam hostibus reverenda, facile nobis, qui minorem & meriti & officii tenemus locum, aut errare secum, aut sapere persuasit. Taceo multitudinem ceterorum, Tusciæ, Campaniæ, Longobardiæ, Germaniæ, & Aquitaniæ, Galliarum denique & Hispaniarum omnium, necnon & universæ Orientalis Ecclesiæ, tam Archiepiscoporum, quàm Episcoporum, quorum nomina sunt in libro vitæ, sed epistolæ brevitas non admittit[d].

Val. expetisse

Enumerantur qui Innocentium receperunt

Prælati

* Hæc apud nullum reperitur Prophetam, sed habetur in Dialo SS PP lib. contra judic. temerar. c. 7.

10. Hi omnes unanimes, non conducti pecunia, non seducti fallacia, non illecti privato carnis vel cognationis amore, non timore compulsi potentiæ sæcularis, sed Dei proculdubio voluntatem, sicut non ignorantes, ita nec dissimulantes, Petrum Leonis ingenue refutaverunt, ac secure Gregorium in Papam Innocentium susceperunt. Nostratum sane nemo ex nomine in his expressus est litteris: quia & omnes compendium non fert, & aliquorum invidiosa designatio adulationis notam non effugit. Non autem debeo prætermittere sanctos, qui mundo mortui, Deo melius vivunt: quorum vita abscondita est cum Christo in gloria, ubi certe studiose inquirunt, & non dubie inveniunt beneplacitum Dei, qui solliciti sunt quomodo placeant ei. Itaque Camaudulienses[e], Vallambrosani, Cartusienses, Cluniacenses[f], & qui de Majori-monasterio sunt, mei quoque Cistercienses[g], Cadumenses[h], Tironenses[i], & Saviniacenses; universitas denique & unanimitas fratrum, tam clericorum, quàm monachorum regularis vitæ probatæque conversationis, sequentes Episcopos, tamquam greges pastores suos, Innocentio firmiter adhærent, sincere favent, humiliter parent, verum Apostolorum successorem fideliter recognoscunt.

Religiosi.

11. Quid reges & principes terræ? Nonne in eodem spiritu, una cum subjectis sibi plebibus, Innocentium pariter amplectuntur, confitentes & ipsi Papam & Episcopum animarum suarum? quis postremo in quocumque ordine vitæ illustris & boni nominis homo idipsum non sapit? Et tamen adhuc isti, nescio qua contentiosa importunitate & importuna contentione, reclamant. Vocant in causam orbem, & cum sua paucitate universitatem flagitant judicari: & qui præjudicaverunt in electione, de confirmatione rejudicare contendunt, tunc præpropere agentes, modo præpostere retractantes. Quis tantos, quæso, in unum cogere queat exercitus utriusque ordinis principum, ne dicam plebium, & adducere in examinationem? Quis tot sanctorum millibus persuadere sufficiat, quod prius ædificaverunt, iterum destruere, & abducere semetipsos in prævaricationem? Quis deinde locus omnibus tantus, omnibus tutus? Universæ quippe Ecclesiæ negotium est, non unius causa personæ. Videtis quod de impossibili calumniam struitis matri vestræ: immo vobis foveam foditis, in quam præcipitemini; & laqueum nectitis, quo teneamini, ne ad gremium revertamini matris vestræ. Occasio numquam deerit ei qui vult recedere ab amico.

Reges & principes.

12. Sed esto. Mutet consilium suum Deus, (secundum hominem dico) revocet sententiam, convocet à finibus terræ concilium; judicari bis in idipsum, quod ipse non facit, patiatur: quosnam, quæso, dabunt judices sibi? Omnes quippe in parte sunt, & partibus de judicio haud facile conveniet: atque ita ad litem magis quàm ad pacem tantus conventus fatigabitur. Deinde velim scire, cui ille interim vellet credere Romam, quam tanto amore ex longo tempore concupivit, tanto labore & sumptibus acquisivit, tanto fastu possidet, tanto pudore timet amittere? ne frustra convenisse sæculum omne cernatur, si cum ille cadet à causa, non tamen cadat à Roma. Alioquin quis causam spoliatus ingreditur? Nec leges profecto cogunt, nec canones. Et hæc dicimus, non de nostra justitia diffidentes, sed à vestra caventes versutia. Jam enim Deus eduxit tamquam lumen justitiam suam, & judicium suum tamquam meridiem, etsi cæco nec lumen appareat, nec meridies luceat: quoniam sicut tenebræ ejus, ita & lumen ejus.

a Ita veteres libri & editi plerique pro *injusti*, per antiphrasin aut ironiam. In uno tamen codice Colbertino num. 1410. legitur utrumque, *injusti justi vos videamini*. optimo sensu, nempe *ut vos, qui justi estis, injusti videamini*. In uno Bellovacensi simpliciter, *injusti*.

b Is successerat Odelrico, quem *eruditissimum senem* vocat Ordericus in lib. 13. pag. 891. & 892.

c Bernardus Parmensis in quibusdam codicibus locum habet post Bernardum Papiensem, idemque nonnullis deest, ut in duobus Colbertinis. Ughellus eum sub finem pontificatus Paschalis II. obiisse dicit.

d Hæc verba, *sed epistolæ brevitas non admittit*, desunt in duobus Colbertinis, in tertio leguntur.

e Ita fere codices veteres, quidam *Camandillenses*. Notiores sunt Camaldulenses & Vallumbrosanæ Ordinis S. Benedicti Congregationes in Italia duæ, quam ut illustrari hoc loco debeant.

f Quo ritu Innocentium exceperint nostri Cluniacenses, describit ejus temporis auctor Ordericus in lib. 13. pag. 895. *Porro Cluniacenses ut ejus adventum in Franciam cognoverunt, LX. equos seu mulos cum omni apparatu congruo Papæ & Cardinalibus clericis destinaverunt. Tunc ibidem XI. diebus Papam cum suis detinuerunt, ecclesiamque novam in honore S. Petri Apostolorum principis ab eodem cum ingenti tripudio populique frequentia dedicari fecerunt. Inde magnam auctoritatem apud Occiduos promeruit, quod à Cluniacensibus Petro præpositus fuerit. Ab eisdem quippe Petrus in pueritia nutritus coaluit, & eorum habitu & professione monachus exstitit.*

g *Cistellenses* in duobus Colbertinis & uno Sorbonico, unde effictum in editis fere omnibus, *Cistemblonses*, qui & altero errore additi sunt post *Cistercienses*, quasi diversi essent, qui in quibusdam codicibus *Cistercienses*, in aliis *Cistellenses* dicebantur, vulgari tunc vocabulo. Cistercienses quippe dicti sunt *Cistellenses* ab Hermanno monacho in lib. 3. de miraculis B. Mariæ Laudunensis cap. 7. apud Peradum pag. 103. apud Robertum de Monte ad annum 1140. *Monachi de Cistelih*, *Cistell* in Monastici Anglicani tomo 1. pag. 701. col. 1.

h Cadumenses sunt monachi cœnobii S. Stephani Cadumensis, à Guillelmo Conquæstore conditi & egregie dotati, in Neustria seu Normannia, diœcesi Bajocensi. In Abrincensi Saviniacense insigne tunc monasterium, *de quo jam plurima*, inquit Peregrinus in Historia Fontanensi tomo 10. Spicilegii pag. 372. *processere monasteria, ex quibus Abbates conveniunt ad Capitulum, & floret ibi Ordo, & eorum ubique dulcis redolet opinio*. Hoc cœnobium cum triginta aliis sibi subjectis Serlo abbas Cisterciensibus adjunxit anno 1148. ibidem pag. 374.

i Tironenses tunc etiam florebant in pago Perticensi, *le Perche*, diœcesis Carnotensis, instituti à venerabili Bernardo abbate, de quibus Johannes à Vitriaco in Historiæ occidentalis capite 20. In Monastici Anglicani tomo 1. pag. 704. Saviniacenses ante suam cum Cisterciensibus unionem dicuntur fuisse *de Ordine Tironensi*, quo ex monasterio plures tum abbatiæ pendebant. His omnibus Religiosis, qui Innocentium agnoverunt, Grandimontenses addit Ernaldus in lib. 2. de vita S. Bernardi num. 43.

Jus Innocentii afferitur V. lib. 2. vitæ S. Bern. cap. 1.

13. Duo itaque sunt de quibus contenditur, quisnam eorum rectius videatur esse Papa. Quorum primo quidem, si personas compares, ut neutri sane vel derogare videar, vel adulari, dicam quod dici passim reperies, & neminem arbitror diffiteri: quia videlicet Innocentii nostri vita vel fama nec æmulum timet, cum alterius nec ab amico tuta sit. Dehinc si electiones discutias, nostri itidem mox occurrit & promotione purior, & ratione probabilior, & prior tempore. Porro de tempore constat: reliqua duo merita probant, & dignitas eligentium. Hanc enim, ni fallor, partem saniorem invenies, tam Episcopos, quam Cardinales diacones sive presbyteros, & quorum maxime interest de electione summi Pontificis, & quanti in eligendo juxta Patrum scita sufficiant. Quid & in consecratione? Nonne Ostiensem, ad quem specialiter utique spectat, habemus? Cum igitur & electus dignior, & electio sanior, & actio ordinabilior teneatur; qua isti ratione, immo qua contentione, contra jus & fas & vota omnium bonorum, invitæ & renitenti Dei Ecclesiæ præficere alium, & illum deponere tentant?

14. Horum conatui tam maligno, tam indigno, tam temerario, totis certe viribus renitendum esse videtis, reverendissimi & illustrissimi Patres. Quod cum omni familiæ Dei, tum vobis maxime vestrisque convenit, si tamen zelus domus Dei comedit animas vestras. Vobis, inquam, & vestris maxime vigilandum est & orandum, ne intretis in tentationem. In ea sane parte majore opus est fortitudine & cautela, unde acrior insistit adversarius, & vis belli major incumbit. Quàm sævus & callidus hostis insurrexerit in vos, proprio certe agnoscitis experimento. Heu, quàm multum jam malitia illius in illis partibus pro accepta potestate processit, utroque sæviens genere malignandi, vi & dolo! Numquid autem malitia vincet tandem sapientiam? sed hæc est hora ipsius, & potestas tenebrarum. Ceterum hora novissima est, & potestas cito transit. Ne terreamini, ne seducamini. Dei virtus, & Dei sapientia Christus vobiscum est, qui & in causa est. Confidite, ipse vicit mundum: fidelis est, non permittet vos tentari supra id quod potestis. Videtis stultum firma radice? sine dubio statim maledicetur pulcritudini ejus. Non enim diu derelinquet Dominus virgam peccatorum super sortem justorum. Verum vestræ interim vigilantiæ est, vestris pro vestro officio sollicite providere, sicut & providetis, ut non extendant justi ad iniquitatem manus suas. Oratio pro Catholicis: *Benefac. Domine, bonis & rectis corde.* Pro schismaticis: *Imple, Domine, facies eorum ignominia, ut quærant nomen tuum.*

Psal. 124. 4
Psal. 82. 17

Ad Guillelmum[a] Comitem Pictavorum, Ducem Aquitaniæ, ex persona Hugonis Ducis Burgundiæ.

EPISTOLA CXXVII.

Chr. ann. MCXXXII.

Guillelmum, antipapæ Anacleto faventem, hortatur ad Innocentium verum Pontificem recipiendum.

Guillelmo Dei gratiâ egregio Comiti Pictavorum, & Duci Aquitanorum, Hugo eadem gratiâ Burgundiæ Dux, timere terribilem, & eum qui aufert spiritum principum.

1. Errorem vestrum ultra dissimulare non fero, quippe carne propinquus, & corde amicus. Si quis de populo deviat, solus perit: verum Principis error multos involvit, & tantis obest, quantis præest ipse. Nec præsumus, sicut scitis, ut perdamus, sed ut regamus subjectos. Per quem reges regnant, ipse nos præfecit populis suis, à nobis tuendis, non subvertendis; plane sanctæ suæ Ecclesiæ ministros, non dominos. Cui vos ministerio cum digne alias pro vestri magnitudine potentatus, & laudabiliter deservisse nos-

Principis error ... subditis.

Officium.

A camini; miror quanam versutia modo vestra illa prudentia circumventa fuerit, eamdem matrem vestram & dominam deserere in tempore malo. nisi forte & hoc vobis vestri illi consiliarii persuadere conentur, ad solam Petri Leonis domum, universalem Ecclesiam esse redactam. Viri mendaces, quos Veritas, sicut & caput eorum Antichristum, destruit spiritu oris sui, affirmans eam per os David ad universos fines terræ, & ad universas familias gentium dilatari.

Psal. 21. 28.

2. Habent tamen Ducem * Apuliæ, sed solum ex principibus, ipsumque usurpatæ coronæ mercede ridi-
B cula comparatum †. Denique quid boni, quid virtutis, quid honestatis afferunt de summo pontifice suo, ut & nos provocent ad favorem? Si vera sunt quæ ubique divulgat opinio, nec unius dignus est viculi potestate: si vera non sunt, decet nihilominus caput Ecclesiæ, non solum vitæ habere sanitatem, sed & famæ decorem. Tutius proinde vobis est, mi cognate carissime, ut in susceptione universalis Papæ, ab universitatis consensu & consilio non recedatis. quem omnis religio, quem regum universitas receperunt, vobis quoque & honorificum & salutiferum est ut recipiatis. Domini Papæ Innocentii & innocens vita, & integra
C fama, & electio canonica prædicatur. Priora duo nec hostes diffitentur: tertium calumniam habuit, sed per christianissimum Lotharium * nuper falsi calumniatores in suo sunt mendacio deprehensi.

* Rogerium.
† V. Notas.
* Imperatorem Rom. v. inf. ep. 139.

Ad Eumdem.

EPISTOLA CXXVIII.

Ann. Chr. MCXXXII.

Sero eum hortatur de reducendis ad Ecclesiam clericis quos expulerat.

In eo animo & in ea voluntate memini me discessisse dudum à te, Princeps eximie, ut totis affectibus be-
D ne tibi tuisque cuperem, totis nisibus salutem vestram & honorem vestrum, ubicumque possem, juvarem; eo quod non redirem fraudatus fructu adventus mei ad vos, sed lætus præter spem multorum reportarem mecum pacem Ecclesiæ, cum exultatione universæ terræ. Miror autem quo, cujusve consilio mira illa mutatio dexteræ Excelsi tam subito in deterius est mutata; ut rursum ad injuriam Ecclesiæ clericos sancti Hilarii de civitate expelleres, & iram Dei in te gravius, quàm primum excitares. Quis te fascinavit tam cito recedere à via veritatis & salutis? Profecto judicium portabit quicumque est ille. Utinam & abscindantur qui vos conturbant. Revertere, quæso, revertere, ne & tu
E (quod absit) abscindaris. Revertere, inquam, & revoca amicos tuos ad pacem, & clericos ad ecclesiam, antequam irrecuperabiliter reddas tibi aversum terribilem, & eum qui aufert spiritum principum, terribilem apud reges terræ.

Ad Januenses*.

* les Genois.

EPISTOLA CXXIX.

Ann. Chr. MCXXXIII.

Pacem quam aliquando coram conciliaverat, constanter retinendam & tuendam hortatur.

F Januensibus suis Consulibus cum Consiliariis & civibus universis, Bernardus abbas dictus de Claravalle, pacem, & salutem, & vitam æternam.

1. Quod adventus noster ad vos anno præterito non fuerit otiosus, Ecclesia paulo post in sua necessitate probavit, à qua missi & fueramus. Honorifice nos & suscepistis, & remisistis exiguum quod apud vos fuimus: & quidem digne vobis, sed supra nostræ humilitatis modum. Profecto ut non immemores, sic non ingrati sumus. Vicem rependat qui potest, & qui in causa fuit Deus. Nos enim unde illum recompense-

Gratias agit de eorum officio.

a De eo f se in libro 2. de vita Bernardi cap. 6. ubi ejus conversio per Bernardum facta memoratur. Multa de eo fabulantur. Certum est, testante Orderico ejus æquali, cui alii auctores compares suffragantur, Guillelmum pœnitentiâ motum ad S. Jacobum peregre profectum esse, & *feria sexta Parasceves, v. Idus Aprilis sacra communione munitum, ante aram beati Apostoli defunctum* esse sub annum 1137. quo hæc ab Orderico memorantur. Vide alias Notas.

mus venerationis cultum, sed obsequium, sed affectum, plenum amoris & gratiæ? Non quod nostro delectemur favure: sed vestræ devotioni collætamur. O mihi dies illos festivos, sed paucos! In æternum non oblivifcar tui [a], plebs devota, honorabilis gens, civitas illustris. Vespere & mane & meridie, more utique Prophetæ, narrabam & annuntiabam, & erat tanta audiendi aviditas, quanta audientium caritas. Portabamus verbum pacis: cumque invenissemus filios pacis, requievit super eos pax nostra. Exieram plane seminare semen, non meum, sed Dei: & cadens in terram bonam semen bonum, fructum fecit centuplum & tempestivum. Mira celeritas, quia magna necessitas. Nec tarditatem passus sum, nec difficultatem, una pæne die & serens, & metens, & reportans cum exultatione manipulos pacis. Hæc quippe messis quam messui. Exsulibus, captivis, compeditis & incarceratis, evadendi atque repatriandi lætam reportavimus spem, metum hostibus, confusionem schismaticis, gloriam Ecclesiæ, orbi lætitiam.

Psal. 54. 18.

Perseverantiæ elogia

2. Et nunc quid restat, carissimi, nisi ut admoneamini de perseverantia, quæ sola meretur viris gloriam, coronam virtutibus? Prorsus absque perseverantia nec qui pugnat victoriam, nec palmam victor consequitur. Vigor virium, virtutum consummatio est; nutrix ad meritum, mediatrix ad præmium. Soror est patientiæ, constantiæ filia, amica pacis, amicitiarum nodus, unanimitatis vinculum, propugnaculum sanctitatis. Tolle perseverantiam, nec obsequium mercedem habet, nec beneficium gratiam, nec laudem fortitudo. Denique non qui cœperit, sed *qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit*. Saul cum esset parvulus in oculis suis, rex est super Israël constitutus: non perseverans in humilitate, & regnum amisit, & vitam. Si cautela Samsonis, si Salomonis devotio perseverantiam retinuissent; nec is profecto privaretur sapientia, nec ille viribus. Hoc summæ honestatis insigne, hanc totius probitatis unicam fidamque custodem, custodiri à vobis firmiter hortor & precor. Custodite diligenter quod libenter audistis. Mementote scriptum, quia *metuebat Herodes Johannem, & libenter eum audiebat*. Sed beatus foret, si audita libenter æque servasset. Denique non qui audiunt, sed *beati*, inquit, *qui audiunt, & custodiunt verbum Dei*.

Matt. 10. 22. 1 Reg. 15. 17. Saül, Samson, Salomon perierunt defectu perseverantiæ.

Marc. 6. 20.

Luc. 11. 28.

3. Servate proinde vos pacem fratribus vestris Pisanis, fidem domino Papæ, fidelitatem Regi, vobis honorem. Hoc enim expedit, hoc decet, hoc justitia exigit. Audivimus venisse ad vos nuntios ducis Rogerii *: quid attulerint, quidve retulerint, nos nescimus. Verum ego juxta illud Poetæ, ut verum fatear, semper timui Danaos, & dona ferentes. Si quis forte in vobis (quod Deus avertat) rem tam fœdam committere deprehendatur, extendere videlicet manum ad turpe lucrum; hunc protinus notate, & judicate hostem nominis vestri, civium proditorem, ac venditorem communis honoris & honestatis. Si quis item susurro in populo, diaboli sibi assumens vicem, jurgia seminare, & pacem turbare velle reperiatur, quemadmodum ille discordiæ semper est amator & auctor; huic rigidæ censuræ remedio citius obvietur, eo quippe pessimæ, quo intimæ pesti. Hostilis exercitus vastat agros, domosque spoliat: prava autem consilia corrumpunt bonos mores, & modicum fermentum totam massam corrumpit. Serite, plantate, negotiamini, ut antiqua mala non solum non iteretis, sed etiam de justis laboribus vestris expiare & delere possitis. Scriptum quippe est: *Redemptio animæ viri, propriæ divitiæ*. & rursum: *Date eleemosynam, & omnia munda sunt vobis*. Quod si militare placet, & vestræ fortitudinis ac strenuitatis iterum experiri vires, arma probare delectat; non equidem id præsumendum adversus vicinos & amicos: cum magis Ecclesiæ inimicos expugnare deceret, sed & regni vestri invasam à Siculis defensare coronam. Super illos sane & honestius acquiretis, & justius possidebitis acquisita. Deus pacis & dilectionis maneat semper cum omnibus vobis. Amen.

*A Rogerio cavendum monet. * de quo epist. 127.*

Virg. 2. Æneid.

Diaboli vicem gerit, qui jurgia seminat.

Prov. 13. 8.

Luc. 11. 41.

Ad Pisanos.

EPISTOLA CXXX.

Ann. Chr. MCXXXIII.

Pisanos laudat ob studium & favorem erga Innocentium Papam, qui Româ per antipapam Anacletum occupata exsul Pisas concesserat.

V. Vitam 1. num. 1.

Pisanis nostris Consulibus cum Consiliariis & civibus, Bernardus abbas dictus de Clara-valle, universis salutem, & pacem, & vitam æternam.

Benefaciat vobis Deus, & meminerit fidelis servitii & piæ compassionis & consolationis & honoris, quæ sponsæ filii ejus in tempore malo & in diebus afflictionis suæ exhibuistis & exhibetis. Et quidem hoc jam impletur ex parte, & orationis hujus nonnullus capitur fructus. Digna plane retributio celeri jam compensatur effectu. Jam pro meritis tecum actitat Deus, populus, quem elegit in hereditatem sibi, omnino populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum. Assumitur Pisa in locum Romæ, & de cunctis urbibus terræ ad apostolicæ sedis culmen eligitur. Nec fortuitu sive humano contigit istud consilio: sed cælesti providentia, & Dei benigno favore fit, qui diligentes se diligit, qui dixit Christo suo Innocentio: Pisam inhabita, & ego benedicens benedicam ei. Hîc habitabo, quoniam elegi eam. Me auctore tyranni Siculi * malitiæ Pisana constantia non cedit: nec minis concutitur, nec donis corrumpitur, nec circumvenitur dolis. O Pisani, Pisani, magnificavit Dominus facere vobiscum, facti sumus lætantes. Quæ civitas non invidet? Serva depositum, urbs fidelis, agnosce gratiam, stude prærogativæ non inveniri ingrata. Honora tuum & universitatis Patrem, honora mundi principes, qui in te sunt, & judices terræ: quorum te præsentia reddit illustrem, gloriosam, famosam. Alioquin si ignoras te, ô pulcra inter civitates, egredieris post greges sodalium tuorum pascere hœdos tuos. Sapientibus sat dictum est. Commendo vobis marchionem [b] Engelbertum, qui domino Papæ & amicis ejus missus est in adjutorium: juvenis fortis & strenuus, &, si non fallor, fidelis. Habetote eum nostris precibus magis commendatum, quia & ego ei vos amplius commendare curavi, monuique ut vestris potissimum consiliis innitatur.

** Rogerii, de quo epist. 127.*

Ad Mediolanenses.

EPISTOLA CXXXI.

Ann. Chr. MCXXXV.

Cum Mediolanenses Innocentio reconciliati, tamen titubare in officio & obedientia viderentur, eos ad retinendam constantiam incitat, recensita Romana Ecclesia erga illos beneficia memorans.

Suis Mediolanensibus, universo videlicet Clero & Populo, Bernardus abbas dictus de Claravalle, salutem in Domino.

Beneficia accepta ab Ecclesia.

1. Bene vobiscum facit Deus: bene vobiscum facit Romana Ecclesia. Facit ille quod pater: facit illa quod mater. Et revera quid vobis debuit facere, & non fecit? Si postulastis mitti vobis de curia honora-

a Id experti sunt Genuenses anno 1625. Bernardo in auxilium vocato in bello contra Carolum Emmanuelem Sabaudiæ Ducem, in aliis Notis.

b Quis ille Engelbertus marchio? Existimamus hunc esse, qui in libro de vita S. Norberti cap. 32. dicitur frater Episcopi Ratisponensis: cujus Engelberti una filia Theobaldo Comiti desponsata est. En locus. *Assumpsit itaque Legatos Comitis* Theobaldi, *Ratisponam usque eos adduxit* Norbertus. *Erat enim Episcopus ejus civitatis nobilissimi sanguinis, & habebat fratrem* Engelbertum *potentissimum marchionem, cui erant nubilis ætatis filiæ: e quibus una expedita Comiti Theobaldo desponsa est. Reversi sunt legati istius mulieris* ... Mathildis vocabatur, teste Orderico Vitali sub finem libri 13. *Mathildem vero Ingelberti Ducis filiam uxorem duxit.* Engelbertus porro seu Ingelbertus Dux erat Carinthiæ, Marchio Forojuliensis. Confer notationem ad epistolam 299.

biles personas [a] ad honorem Dei & vestrum; factum est. Si postulastis confirmari quod unanimitas vestra de venerabilis Patris vestri [b] electione firmaverat; factum est. Si voluistis licuisse vobis quod illicitum, nisi pro magna quidem necessitate, sacri Canones judicant, translationem [c] Episcopii scilicet in Archiepiscopatum; concessum est. Si rogastis erui cives vestros de vinculis Placentinorum [d], quod utique ego prætermittere nec volo, nec valeo; & hoc factum est. In quo postremo quæcumque rationabilis petitio filiæ, non dico repulsam, sed vel moram passa est apud piam matrem? En ad complementum pallium præsto est, plenitudo honoris. Nunc vero audi me inclyta plebs, gens nobilis, civitas gloriosa. Audi, inquam, me (veritatem dico, non mentior) dilectorem tui, zelatorem salutis tuæ. Romana ecclesia valde clemens est: sed nihilominus potens. Fidele consilium, & omni acceptione dignum: Noli abuti clementia, ne potentia opprimaris.

Apostolicæ Sedi reverentia omnimoda exhibenda.

Potestas ejus quanta.

2. Sed dicit aliquis: Debitam ei reverentiam exhibebo, & nihil amplius. Esto, fac quod dicis: quia si exhibeas debitam, & omnimodam. Plenitudo siquidem potestatis super universas orbis ecclesias, singulari prærogativâ apostolicæ Sedi donata est. Qui igitur huic potestati resistit, Dei ordinationi resistit. Potest, si utile judicaverit, novos ordinare episcopatus, ubi hactenus non fuerunt. Potest eos qui sunt, alios deprimere, alios sublimare, prout ratio sibi dictaverit, ita ut de Episcopis creare Archiepiscopos liceat, & è converso, si necesse visum fuerit. Potest à finibus terræ sublimes qualcumque personas ecclesiasticas evocare, & cogere ad suam præsentiam, non semel aut bis, sed quoties expedire videbit. Porro in promptu est ei omnem ulcisci inobedientiam, si quis forte reluctari conatus fuerit. Denique probasti & tu. Quid enim contulit tibi vetus tua rebellio & recalcitratio male suasa à pseudoprophetis tuis? quem fructum habuisti, in quibus nunc erubescis? Agnosce potius in qua potestate, gloria & honore Suffraganeorum tuorum tam diu privata exstitisti. Quis pro te valuit obviare apostolicæ auctoritatis justissimæ severitati, cum provocata tuis excessibus, decrevit te tuis illis antiquis ac præclaris ornamentis nudare, mutilare membris? Et hodie confusa & truncata jaceres, si non benignius quàm potentius tecum actum fuisset. Quis eam prohibere valebit etiam à gravioribus, si rursum (quod absit) adjeceris provocare? Vide ne patiaris recidivum: quia pro certo (nisi fallor) non tam facile denuo poterit inveniri remedium. Si quis itaque dixerit tibi, Partim oportet obedire, partim non oportet: cum tu in te experta sis plenitudinem apostolicæ potestatis, auctoritatis integritatem; nonne hujusmodi aut seductus est, aut seducere vult? Sed fac qood dico. nam ego te non seduco. Convertere magis ad humilitatem, ad mansuetudinem. siquidem & humilibus dat Deus gratiam, & mansueti hereditabunt terram. Esto cauta dominæ & matris tuæ recuperatam servare gratiam: & sic ei placere studeas de reliqun, quatenus placeat ei non solum servare tibi quæ reddidit, sed etiam adjicere quæ nondum dedit.

Perstringit Mediolanenses ob rebellionem in Sedem Apostolicam.

Ad Clerum Mediolanensem.

EPISTOLA CXXXII.

Ann. Chr. MCXXXIV.

Gratulatur Clero Mediolanensi, cujus opera civitas, relicto schismate Anacleti, ad unitatem Ecclesiæ redierat.

BEnedicti vos à Domino, quorum studio & industria civitas vestra liberata est ab errore, & relicto schismate ad catholicam rediit unitatem. Exiit sermo iste inter Catholicos: audivit & læTata est Sion, & est vobis gloria coram Deo & omni populo. Quam lætis amplexibus mater Ecclesia colligit tot & tantorum multitudinem filiorum, quos se amisisse dolebat? quam læto & sereno vultu Deus pater recipit hoc sacrificium de manibus vestris? Quod autem & paci terræ intenditis, facitis quod filii pacis. Et ego, fratres, particeps & socius gaudii vestri fieri cupiens, juxta petitionem vestram ad vos cum dilectis fratribus nostris, nuntiis vestris, veniebam: de quibus mihi scripsistis, plenius secundum rationem in beneplacito Dei satisfacturus. Sed quia tempus breve est quo ad Concilium [a] festinamus; non gravet vos usque ad reditum nostrum sustinere.

a Pisanum anno 1134. Vide lib. 2. num. 6.

Ad universos Cives Mediolanensium.

EPISTOLA CXXXIII.

Scripta eod. anno.

Invitatus ad componendam pacem, lætatur ad hoc opus suam operam requiri.

V. Epist. 137.

UT ex scriptis vestris percipio, nonnullus mihi locus gratiæ apud vos est. Et quoniam meum non invenio meritum, divinitus credo datum. Non recuso favorem ingentis insignisque populi. Amplector oblatam gratiam, & obviis manibus gloriosæ civitatis devotionem devotus excipio: præsertim hoc tempore, quo abjecto errore schismaticorum, ad sinum matris Ecclesiæ cum gaudio totius orbis reversa est. Arbitror tamen non solum mihi gloriandum, quod invitor ad pacem quærendam; & à famosissima urbe, cum sim pauper ignobilisque persona, tanti boni mediator atque minister assumor: sed vobis quoque per talem nihilominus honor est flecti ad pacem & concordiam vicinorum vestrorum, quos nec multarum civitatum hostilis impetus, ut bene notum est mundo, cedere aliquando compulit. Itaque festinans ad Concilium [a], spero me rediturum per vos, & probaturum de gratia quam promittitis. Qui autem gratiam dedit, faciat ne in me vacua sit.

a Pisanum.

Ad Novitios [e] apud Mediolanum conversos.

EPISTOLA CXXXIV.

Eod. anno.

Novitiis Mediolanensibus gratulatur de conversione. seque peracto Concilio illos invisurum spondet.

Carissimis fratribus de Mediolano, nuper conversis ad Deum, Bernardus abbas dictus de Clara-valle, in spiritu consilii & fortitudinis, quod bene cœptum est, digno exitu consummare.

BEnedictus Deus, qui fecit vobis vilescere mundi gloriam, largiturus suam. O quam vani filii hominum, quam mendaces filii hominum in stateris, qui secundum illud Evangelii, *gloriam ab invicem quærunt, & gloriam quæ à solo Deo est, nolunt*; plane in hoc ipsi de-

Johan. 5. 44.

a Missi sunt cum Bernardo Guido Pisanus, Mathæus Albanensis, Gaufridus Carnotensis episcopi, ex vitæ lib 2. num 9. nempe ad reconciliandos ecclesiæ Romanæ Mediolanenses, qui schisma conflaverant ob depositum Anselmum archiepiscopum ab ipsis electum.

b Ribaldi videlicet, qui ab eis electus est in locum Anselmi rejecti.

c Intellige restitutionem dignitatis archiepiscopalis, quæ isti ecclesiæ ob schisma à Pontifice abrogata fuerat. V. alias Notas.

d Quippe utrisque bello in sese contendentibus, multi ex Mediolanensibus captivi abducti fuerant à Placentinis.

e Ex hoc titulo Baronius infert, jam ante Bernardi adventum Mediolanum, id est ante annum 1134. Cisterciensium familiam eo fuisse transmissam, conditumque aliquod monasterium, cui se Novitii isti mancipassent. At Ughellus in tomo 4. Italiæ sacræ existimat, primum Cisterciensium in illa urbe cœnobium esse Claram-vallem, quam secundo ab urbe lapide non ante annum 1135. conditam probat: proindeque hac in epistola Novitiorum nomine intelligendos esse eos, qui Bernardi operâ ad Pisanum Concilium pergentis recens conversi, ejus se magisterio ex animo jam devovissent. Ughelli epocha de conditu monasterii constat ex veteri inscriptione & ex primis loci instrumentis in quibus constanter Cara-vallis, non Clara-vallis appellatur. Vide epistolam 181.

cipientes de vanitate in idipsum. Vos autem non sic. Ab hoc vos opprobrio liberavit nunc divina misericordia, ut essetis Christi bonus odor Deo in omni loco, ipsi ad gloriam, Angelis ad lætitiam, hominibus ad exemplum. siquidem gaudium est in cælo super uno peccatore pœnitentiam agente: quanto magis super tot & talibus viris, & de tali urbe conversis? Et ego, fratres, tanta lætitia provocatus, sed & vocatus à vobis, per carissimos fratres Ottonem & Ambrosium, quos ad hoc ipsum direxistis, decreveram simul cum ipsis venire ad vos. Ceterum melius existimans, non in articulo temporis, neque in transitu vos videre, distuli usque ad reditum nostrum. Properamus quippe ad Concilium *, per vos Deo auxiliante reversuri, consilium & auxilium, quod secundum rationem poterimus, vestro sancto proposito præbituri.

* Pisanum.

Ad Petrum [a] Papiensem * episcopum.

* de Pavie.

EPISTOLA CXXXV.

Circ. ann. MCXXXV.

Delatas sibi laudes in Deum refundit. Episcopum ab operibus misericordiæ laudat.

Bernardi modestia de suis factis.

SI semen bonum, jactum in terram bonam, fructum attulisse videtur, ipsius est gloria qui dedit semen serenti, fœcunditatem terræ, semini incrementum. Quid in his nos capimus? Ego sane gloriam Christi alteri non dabo, multo vero scrupulosius usurpabo mihi. Profecto lex Domini convertit animas, & non ego: testimonium Domini fidele sapientiam præstat parvulis, & non ego. Laudatur de bona litteræ tornatura manus, non calamus. Fateor, ut multum tribuam mihi, lingua mea calamus scribæ velociter scribentis. Sibi ergo, inquis, quid afferunt boni speciosi pedes evangelizantium bona? Multum per omnem modum. Primum quidem, quia filii sunt Patris sui qui in cælis est; & gloriam, quam deferunt Patri, nequaquam à se ducunt alienam. Nam si filii, & heredes. Deinde vero quod proximorum salutem, suam nihilominus arbitrantur, quippe quos tamquam seipsos diligunt. Tertio quoque, quod labor labiorum ipsorum sibi penitus perire non poterit. *Unusquisque enim mercedem accipiet secundum proprium laborem.* Ego labia mea non prohibui: tu aperuisti & viscera, ideo proculdubio plus recepturus, quoniam plus laborasti. Certus sum enim, quia non vacat tibi, quod sitienti tulisti aquam, & cum panibus occurristi fugientibus. Non, inquam, vacant officia humanitatis, non hortamenta salutis, quibus Christi vere viscera in illis pauperibus refovisti. Ambo tamen collaboratores, ambo coadjutores Dei sumus: ambo pariter speremus fructum in respectione animarum sanctarum. Quis mihi det memoriam tui numquam deserere, numquam ab ipsa deseri?

Psal. 18. 8.
Psal. 44. 2.
Prædicatorum merces.
1 Cor. 3. 8.

Ad Innocentium [b] Papam.

EPISTOLA CXXXVI.

An. Chr. MCXXXIV.

Dalfinum, de illatis injuriis satisfacere paratum, mitius tractari cupit.

Vicissitudo prosperitatis & adversitatis utilis.

SI tristia semper acciderent, quis sustineret? si semper prospera, quis non contemneret? Sed rerum cauta gubernatrix Sapientia, horum pernecessaria vicissitudine eo moderamine electis suis cursum vitæ temporalis alternat, ut nec adversa frangant, nec læta dissolvant: cum potius & ista ex illis gratiora, & illa ex his tolerabiliora reddantur. Benedictus per

A omnia Deus: tristitia nostra versa est in gaudium, acceperunt oleum post vinum vulnera nostra. Raptores & prædones compuncti humiliantur: Sacerdotem Domini, in quem ausi sunt mittere manus, cum honore remittunt: spolia quæ diripuerant, & sine desidia recolligunt, & sine fraude restituunt. Si quid horum est quod inveniri non possit, Dalfinus pro eo satisfaciet ad beneplacitum vestrum. hoc quippe manu sua in nostra affirmavit. Pro qua sua promissione adimplenda si venerit ad pedes vestræ majestatis [c], quod & proposuit; mitius quàm meruit, supplicamus agi cum juvene.
B non quod velimus impunitum esse tam grande facinus, sed ut Ecclesia (si fieri potest) debita satisfactione honoretur: ut is qui satisfacit, supra vires patientiæ suæ non exasperetur, & [d] pœniteat hominem nostris acquievisse consiliis.

Ad Imperatricem * Romanorum.

* Richenzam Lotharii Imperatricem ...

EPISTOLA CXXXVII.

Ann. C... MCX...

Mediolanenses non ante receptos in gratiam à Pontifice, quàm ipsi Lotharium Imperatorem reciperent. Hinc eos clementiæ Imperatricis commendat.

C IN reconciliatione Mediolanensium non obliti sumus unde à vestra excellentia præmoniti fueramus. Quod etsi non monuissetis, nihilominus honori vestro & regni utilitatibus intenderemus, sicut ubique & semper fideliter, quantum possumus, facimus. Non ante sane Mediolanenses in gratiam domini Papæ & Ecclesiæ unitatem recepti sunt, quousque palam Conrado * refutato & abnegato, dominum nostrum Lotharium in suum regem & dominum receperunt, & Romanorum Imperatorem augustum una cum toto orbe confessi sunt: & de injuria transacta, juxta consilium & mandatum domini Papæ, digne vobis sese satisfacturos esse tacto sacrosancto Evangelio spoponderunt. Unde magnas
D agentes gratias divinæ bonitati, quæ absque bellorum periculis, absque humani sanguinis effusione, inimicos vestros sic humiliavit; rogamus vestram satis nobis expertam clementiam, ut tempore suo, cum requisierint prædicti Mediolanenses, per dominum Papam; utique mediatorem suæ reconciliationis, gratiam vestram, benignos vos atque placabiles inveniamus: quatenus nec eos pœniteat sanis paruisse consiliis, & vos de eis debitum habeatis servitium & honorem. Non enim decet, ut fideles vestri, qui pro honore vestro laborant, apud vos confundantur. Confundentur autem, si qui de benignitate vestra spem indulgentiæ promiserunt;
E cum pro ipsis intervenerint, invenerint vos (quod absit) inexorabiles.

* V. Not.

Ad Henricum regem Anglorum.

EPISTOLA CXXXVIII.

Ann. C... MCXXX...

A Rege suppetias petit pro Innocentio Papa.

Henrico illustrissimo Anglorum regi, Bernardus Abbas dictus de Clara-valle, honorem, sospitatem & pacem.

VElle vos instruere, de his præsertim quæ spectant ad honestatem, aut insipientis est, aut vos penitus ignorantis. Ea propter rem simpliciter intimare sufficit, & hoc paucis: quoniam facile omnia tenenti, multa superflue ingeruntur. In ingressu urbis sumus, salus est in januis, justitia nobiscum est: sed Romanis militibus cibus iste non sapit. Itaque justitia placamus Deum, militia terremus hostes: solis necessariis ne-

a Duos hujus nominis Papienses episcopos habet Ughellus, unum electum anno 1130. vel 1112. alterum, Alfonso & Conrado intermediis, anno 1145. cui has litteras aptat. quæ melius priori conveniunt. siquidem hæ proxime sequebantur epistolam 134. quæ scripta est anno 1134.

b In prioribus editis, *Ad eumdem*, quod ad Petrum episcopum Papiensem, cui præcedens epistola inscripta erat, referebant. At in duobus Cisterc. & in totidem Colbertinis interponitur epistola 178. ad Innocentium Papam. Scripta est autem hæc epistola occasione prædonum, qui episcopos ex Pisano Concilio anni 1134. revertentes spoliarunt. Vide Notas fusiores ad epistolam 23.

c Inde colligitur, hanc epistolam summo Pontifici directam esse, qui *majestatis* vocabulo non raro compellatur ab aliis, ut a Bernardo in epistolis 46. 150. n. 3. 166, &c. item ab Odone de Diogilo, & aliis. Quamquam hic titulus inferioribus etiam quandoque prælatis tribuitur ex Notis ad epistolam 370.

d Supple *non* ex superiori membro, ut in fine epistolæ seq.

cessaria

cessaria non habemus. Quid opus sit facto, ut opus vestrum compleatur, quod de domini Papæ Innocentii magnifica & honorifica illa susceptione [a] fecistis, vos melius nostis.

Ad LOTHARIUM imperatorem.

EPISTOLA CXXXIX.

Circ. ann. MCXXXV.

Excitat Imperatorem ad reprimendos schismaticos. Causam cujusdam ecclesiæ apud Tullum sitæ commendat.

LOTHARIO Dei gratia Romano Imperatori Augusto, Bernardus abbas dictus de Clara-valle, si quid potest peccatoris oratio.

V. Notas.

1. BEnedictus Deus, qui vos elegit *, & erexit cornu salutis nobis, ad laudem & gloriam nominis sui, & reparandum Imperii decus, ad subveniendum Ecclesiæ suæ in tempore malo, postremo ad operandum etiam nunc salutem in medio terræ. Ipsius est enim opus, quod corona gloriæ vestræ ita in dies ampliatur & sublimatur, mirabiliter crescens ac proficiens in omni decore & magnificentia apud Deum & homines. Ipsius profecto nuper opus & virtus fuit, quod iter satis laboriosum & meticulosum, pro pace regni & Ecclesiæ liberatione susceptum, in tanta prosperitate [b] peregistis. Romæ siquidem imperialis culminis plenitudinem gloriosissime assecutus, idque (quod majus fuit) in manu non magna, ut animi fideique magnitudo clarius emineret. Quod si ante tantillum exercitum terra tremuit & quievit: quantus putamus horror hostium corda invadere habeat, cum cœperit rex procedere in magnitudine brachii sui? Animabit insuper honestas causæ; immo duplex provocabit necessitas. Non est meum hortari ad pugnam: est tamen (securus dico) advocati Ecclesiæ arcere ab Ecclesiæ infestatione schismaticorum rabiem: est Cæsaris propriam vindicare coronam ab usurpatore * Siculo. Ut enim constat Judaicam [c] sobolem sedem Petri in Christi occupasse injuriam: sic proculdubio omnis qui in Sicilia regem se facit, contradicit Cæsari.

Clerico non jacet hortari ad pugnam. ** Rogerio, de quo supra epist. 127.*

2. Si autem utrumque incumbit Cæsari, restituere scilicet quæ sunt Cæsaris, Cæsari; & quæ sunt Dei Deo: cur apud Tullum * res Dei minuitur, cum Cæsar nihil ibi lucretur? Verendum, est ne minimorum neglectus, impedimentum sit maximorum. Hoc est quod dico. Ecclesia sancti Gengulfi [d] graviter injusteque (ut dicitur) in illa civitate opprimitur: & aiunt vestræ prudentiæ nescio qua fraude subreptum, ut domino Papæ, per justitiam subvenire paranti, vestræ interventu precis obviaretis. Obsecro & consulo consultius agi, noxiam revocari precem, dari locum justitiæ, antequam ecclesia illa funditus destruatur. Pauper sum ego: fidelis tamen vester, & si videor importunus, fortassis inde est. Dominam Imperatricem in Christi caritate oppido salutamus.

** Toulen Lorraine.*

Ad EUMDEM.

EPISTOLA CXL.

Circ. ann. MCXXXV.

Pisanos Pontificis studiosos apud Lotharium commendat.

MIror cujus instinctu vel consilio vigilantiæ vestræ subripi potuerit, ut homines, digni certe duplici honore & gratia, contraria à vobis audirent. Pisanos dico, qui primi & soli interim adhuc erexere vexillum adversus invasorem * Imperii. Quàm justius in eos regia incanduisset indignatio, qui populum strenuum & devotum quacumque occasione offendere ausi sunt, eo præcipue tempore, quo accincti in multis millibus suis exierant oppugnare tyrannum, ulcisci injuriam domini sui, & imperialem defensare coronam. Ut enim congruentissime assignem huic genti quod olim de sancto David dicebatur; quænam, quæso, in omnibus civitatibus, sicut Pisa, fidelis, egrediens, & regrediens, & pergens ad imperium regis? Nonne hi sunt, qui nuper regni illum unicum ac potentissimum hostem ab obsidione Neapolis fugaverunt? Nonne hi sunt, qui etiam (quod pæne incredibile dictu est) in uno impetu suo expugnaverunt Amalfiam, & Rebellem *, & Scalam, atque Atturniam, civitates utique opulentissimas & munitissimas; omnibusque qui antehac tentaverunt, usque ad hoc tempus (ut aiunt) inexpugnabiles? Quam dignum, quàm æquum, quam plenum ratione & justitia fuerat, ut fidelium terra, interim saltem dum hæc actitarent, ab omni hoste secura consisteret: tum pro præsentia summi Pontificis, quem jam dudum exulem Pisani apud se cum summo honore servabant & servant: tum pro servitio Imperatoris, pro quo & ipsi tunc temporis exsulabant. Factum est autem per contrarium, ut gratiam, qui offenderunt; & qui servierunt, iram mererentur. Sed vos fortassis adhuc ista nesciebatis. Oportet ergo nunc, quando res est nota vobis, immo & decet & expedit, mutare vos & verbum, & animum: ut viri regiis magis favoribus & muneribus honorandi, à vestra parte de cetero audiant & recipiant prout meriti sunt. O quantum meruere Pisani, quantum adhuc mereri possunt! Sat est dictum sapienti.

** Rogerium.* *1. Reg. 22.* ** al. Rivellam.*

Ad HUMBERTUM [e] abbatem Igniacensem.

EPISTOLA CXLI.

Ann. CHR. MCXXXVIII.

Graviter eum perstringit, ob munus prælationis inconsulto ac temere dimissum.

1. PArcat tibi omnipotens Deus: quid voluisti facere? Quis te crederet ad tantum prorumpere malum, hominem tantis præditum bonis? Quomodo potuit arbor bona pessimum hunc ex se producere fructum? O quam terribilis Deus in judiciis super filios hominum! Non miror quod diabolus istud potuit, sed quod Deus permisit, quippe cui jam tot annis pure, sicut credimus, & devote servisti. Quid faciet de me, utique pigro & negligenti servo, qui fidelem famulum suum sic vel ad tempus tradidit in animam inimicorum ejus? Quid quæso rationis, immo quid non impietatis habet hæc fuga tua, de qua filii lugent, adversarii rident? Miror quod te non terruit Arnoldi abbatis * exemplum: cujus similis præsumptio digno, sed pavendo fine (ut bene meministi) in brevi est vindicata. Et quidem ille qualemcumque (ut bene novi ego) habuit causam, tu nullam. Numquid enim aut monachi tuis erant inobedientes imperiis, aut conversi segnes in operibus, aut vicini forte tibi tuisve rebus infesti, aut certe modica & non sufficiens substantia mundi, quatenus relinquere cogereris, quos vel regere, vel pascere non sufficeres?

** fil. Morimundi ad quem epist. 4.*

2. Vide ne & te tangat vox illa Dei: quia *odio habuerunt me gratis*. Quid enim debuit tibi facere, & non fecit? Vineam tibi plantavit electam & speciosissimam. Sepem ei circumdedit votivæ continentiæ, torcular

Johan. 15. 25. *Religio vinea.*

a Agnoscendo scilicet Innocentium in conventu Carnotensi, ex aliis Notis, & ex Vitæ lib. 2. num. 4.

b Et tamen Ordericus in lib. 13. pag. 896. ubi Lotharii Romanum iter anno 1133. susceptum describit, ait mandasse Petro, *ut aut cederet, aut judicium de ordinatione sua subiret*. idemque Innocentio mandasse Et Petrum quidem acquievisse, non vero Innocentium. Unde Lotharium contra eum indignatum Petro quæ possidebat dimisisse, & *negotio imperfecto* recessisse. Confer alias Notas.

c Hoc ipsum est quod ex Actis Cenomanensium Episcoporum notavimus in Præfatione ad hunc tomum, nempe Anacletum *ex Judaismo duxisse originem.*

d Aliis *Gangulfi* seu *Jangulfi*, vulgo S. *Jangoulf*, quæ insignis est ecclesia collegiata apud Tullum Leucorum, à S. Gerardo condita sub annum 1065. Vide alias Notas & epistolam 178.

e Humbertus, ex Casæ-Dei monacho factus Claræ-vallensis; dein à Bernardo primus abbas anno 1127. præficitur monasterio Igniacensi, *Igny*, dicecesis Ramensis. Vitæ privatæ studio regimen abdicavit anno 1138. quo anno scripta hæc epistola ex Italia. Perstitit nihilominus in sua abdicatione Humbertus, suffecto in ejus locum Guerrico: mortuus apud Claram-vallem anno 1148. ut in tomo secundo dicemus, referendo egregium sermonem, quem Bernardus in ejus obitu habuit. Hujus epistolæ occasione Horstius prolixam edidit Digressionem de Commendis & Commendatariis. Similis argumenti est Haldeberti epistola 46.

districtissimæ disciplinæ fodit in ea, & ædificavit sanctæ A paupertatis turrim, ad cælos usque pertingentem. Te cultorem atque custodem constituit: honestavit te in laboribus tuis, & complebit illos, si permittis. Sed tu, prô nefas! destruis maceriam ejus, & racemis optimis plenam exponis omnibus qui prætergrediuntur viam. Heu! quis prohibebit aprum de silva, ut non exterminet; & singularem ferum, ne depascat eam? Mirum vero si in hoc morti te bene præparare putas, quod quidem ad me scripsisti, ut in tanto scandalo, & in anathemate domini Papæ mori velle non timeas. Deinde, si ita necessarium erat, non potuit aliud tempus considerari, nisi cum necessitatibus universalis Ecclesiæ detineor, ut illi miseræ, quam exponis, non liceat B subvenire? Obsecro te per eum, qui pro te crucifixus est, ut satis afflictos amplius cruciare parcas, & tristitiam super tristitiam addere desistas: quia, ut verum fatear, sic pro hac Ecclesiæ generali gravique scissura affectus sum, ut tædeat animam meam vitæ meæ, etiam te & tuis in pace degentibus.

Ad Monachos ALPENSES.

Ann. CHR. MCXXXVIII.

EPISTOLA CXLII.

Monachos Alpenses, qui se sub Ordine Cisterciensi Claravallensibus aggregaverant, commendat & consolatur de absentia Patris ad altiorem gradum assumpti. Hinc de novo Abbate eligendo eos monet. C

1. BOnus Pater vester atque noster, auctore Deo, ad altiorem gradum [a] assumptus est. Faciamus ergo carissimi, quod dicit Propheta: *Elevatus est sol, & luna stetit in ordine suo.* Sol est ille, per quem Alpensis congregatio illustris ubique redditur, tamquam luna per solem. Elevato itaque illo, stemus nos in ordine nostro, quicumque elegimus abjecti esse in domo Dei nostri, magis quam habitare in tabernaculis peccatorum. ORDO noster abjectio est, humilitas est, voluntaria paupertas est, obedientia, pax, gaudium in Spiritu-sancto. ORDO noster est esse sub magistro, sub Abbate, D sub regula, sub disciplina. ORDO noster est studere silentio, exerceri jejuniis, vigiliis, orationibus, opere manuum; & super omnia, excellentiorem viam tenere, quæ est caritas: porro in his omnibus proficere de die in diem, & in ipsis perseverare usque ad ultimum diem. Et hæc quidem assidue vos confidimus actitare.

Abac. 3. 1.

Psal. 83. 11. Ordo religiosus in quo consistit

Laudat eos à transitu ad Ordinem Cisterciensem.

2. Ceterum unum opus fecistis, & omnes mirantur: quod cum sancti essetis, non reputantes vestram sanctitatem, alienam participare curastis, ut essetis sanctiores. Impletum est quod legitur in Evangelio: *Cum feceritis omnia quæ mandata vobis fuerint, dicite, Servi inutiles sumus.* Inutiles vos reputatis, & humiles inventi estis. RECTA facere, & inutilem se repu- E tare, apud paucos invenitur, & ideo multi admirantur. Hoc, inquam, hoc prorsus vos de illustribus reddit illustriores, sanctiores de sanctis. Et ubicumque divulgatus est sermo iste, replevit omnia odore suavitatis. Hæc virtus, me judice, præfertur etiam protractis jejuniis & anticipatis vigiliis, omni denique corporali exercitio; tamquam vere pietas quæ ad omnia valet. Quàm læto sinu collegit vos multitudo Cisterciensis, quàm alacri vultu spectavit hoc angelica celsitudo! Noverunt siquidem illi spiritus omnipotenti Deo placere super omnia fraternam societatem & confœderationem, cum dicat per Prophetam: F *Glutino bonum est.* & per alium: *Ecce quam bonum & quàm jucundum, habitare fratres in unum.* item, *Frater fratrem adjuvans, ambo consolabuntur.*

Luc. 17. 10.

Humilitatis commendatio

1 Tim. 4. 8

Isa. 41. 7. Psal. 132. 1. Prov. 18. 19

3. Advertitur etiam hoc factum humilitatem redolere. quæ quàm accepta sit divinæ majestati, docet ille qui dicit: *Superbis Deus resistit, humilibus autem dat gratiam.* Ostendit & ipse humilitatis Magister per semetipsum dicens: *Discite a me quia mitis sum, & humilis corde.* Quid dicam de nostro pusillo grege Claræ-vallis, cui specialius adhæsistis, quanto vos & quàm speciali complectatur affectu? Non potest dici verbo, quod de mutua caritate inter nos & vos spiritualis infusio mirabiliter operatur. Superest, Fratres, ut invocato Spiritu-sancto, maturetis vobis eligere Patrem. Nam si me exspectaretis, vereor ne adventus noster differatur in longum, & illa dilatio esset periculosa. Sed vocate ad vos fratrem nostrum carissimum Godefridum * Priorem Claræ-vallis, qui & in hoc, sicut in aliis, impleat vicem nostram: ut consilio ejus, vel forte illorum, quos ipse pro se miserit, si venire non poterit, nec non & patris vestri Guarini, talem personam eligatis, de qua & Deus honorem habeat, & vos salutem. Memores mei estote, fratres.

Jacob. 4. 6.

Matth. 11. 29.

* V. epist. ...

Ad suos Claræ-vallenses.

Circ. ann. MCXXXVI.

EPISTOLA CXLIII.

Diuturnam sui absentiam excusat, sibi non minus, immo magis gravem, quam suis. Interim breviter eos officii admonet.

Carissimis fratribus CLARÆ-VALLIS Monachis, Conversis [b], Novitiis, frater Bernardus, gaudere in Domino semper.

1. EX vobis perpendite quid patiar ego. Si vobis molesta est absentia mea, nemo dubitet mihi esse molestiorem. Non enim paris jacturæ, nec ejusdem gravaminis est, me uno carere vos, meque vestra universitate destitui. Tot me necesse est affici curis, quot vos estis: & ad singulos quosque vestrum dolere absentiam, timere pericula. Duplex contritio ista non me deseret, quousque meis visceribus ego reddar. quod quidem & vos sentire pro me non ambigo; sed ego unus sum. Vobis ergo una, mihi multiplex incumbit tristandi ratio, utpote pro omnibus vobis. Nec solum cruciat, quod absque vobis vel ad tempus vivere cogor, sine quibus & regnare miseram mihi reputo servitutem: sed etiam quod versari compellor in his, quæ amicam quietem omnino perturbant, & meo proposito minus fortasse conveniunt.

Bernardi sollicitudo.

2. Hæc scientes, moræ meæ, quæ meæ non est voluntatis, sed ecclesiasticæ necessitatis, non oportet vos indignari, sed compati. Spero autem, quod non erit longa: vos orate ut non sit infructuosa. Detrimenta quæ interim forte contingent, emolumenta reputentur, quoniam Deus in causa est. qui cum sit benignus, & omnia possit, facile damna resarciet, non solum integre, sed etiam cumulate. Propterea bono animo simus, Deum habentes nobiscum, in quo & vobis præsentes sumus, quantilibet terrarum spatiis divisi à nobis videamur. Quicumque in vobis bene officiosum seipsum exhibet, humilem, timoratum, studiosum lectionis, orationibus vigilem, fraternæ caritatis sollicitum; non me putet absentem sibi. Nam quomodo ei præsens spiritu non sum, cum quo est mihi cor unum, & anima una? Si quis autem susurro (quod absit) existit inter vos, aut bilinguis, aut murmurans, aut contumax, aut impatiens disciplinæ, aut inquietus & vagus, & qui panem otiosus comedere non eru-

Notæ boni religiosi.

Mal.

a Guarinus scilicet, ex abbate Alpensi diœcesis Genevensis assumtus in cathedram Sedunensem, ex aliis Notis. De monasterio Alpensi lege librum 1. de vita S. Bernardi num. 67.

b Conversi olim dicebantur, qui ex adultis conversi ad religionem, quo nomine distinguebantur à pueris oblatis. Hic Conversi dicuntur Fratres laici seu barbati, de quibus supra in epistola 141. num. 1. Io abbatum electione aderant ex epistola 16. num. 2. nimirum ut olim populus cum Clero in electione Episcoporum. Hic ante Novitios nominati, contra in Sermone 22. de diversis num. 2. in chorum non admissi. Bernardus eos distinguit à monachis. Tunc enim apud Cistercienses monachi proprie non censebantur, ut probat Exordii Cisterciensis caput 15. tametsi quamdam faciebant professionem. Unde Innocentius II. in quodam privilegio seu in epistola hic 352. *Conversos vestros, qui monachi non sunt, post factam in vestris cœnobiis professionem, nullus Archiepiscoporum, Episcoporum vel Abbatum sine grata vestra licentia suscipere, aut susceptum retinere præsumat.* Et in concilio Remensi sub Eugenio III. *Conversi professi* dicuntur can. 7. & siquidem ad sæculi vota redierint, matrimonio inhabiles declarantur, uti & monachi, à quibus tamen distinguuntur. De Claræ-vallis primordiis lege Notas in epist. 31.

bescat; huic etiam si corpore præsens essem, longe esset ab eo anima mea, eo quod ipse longe fecerit à se Deum, morum, non locorum distantia.

3. Interim, fratres, dum venio, servite Domino in timore, ut sine timore quandoque de manu inimicorum vestrorum liberati serviatis illi. Servite in spe, quoniam fidelis est in promissis: servite ex merito, quia multus in meritis est. Nam etsi cetera taceam, hoc solo certe non immerito vitam sibi vindicat nostram, quod pro ea præbuit suam. Nemo igitur sibi vivat, sed ei qui pro se mortuus est. Cui enim justius vivam, quàm ei, qui si non moreretur, ego non viverem? cui commodius, quàm promittenti vitam æternam? cui magis ex necessitate, quam flammas perpetuas minitanti? Sed servio voluntarie, quia caritas libertatem donat. Huc provoco viscera mea. Servite in caritate illa, quæ timorem expellit, labores non sentit, meritum non intuetur, præmium non requirit; & tamen plus omnibus urget. Nullus terror sic sollicitat, nulla præmia sic invitant, nulla justitia sic exigit. Ipsa vos mihi inseparabiliter jungat, ipsa me vobis jugiter repræsentet, horis maxime quibus oratis, carissimi & desideratissimi fratres.

Christo vivendum. — *2. Cor. 5. 15.* — *Caritatis vis.*

Ad Eosdem.

EPISTOLA CXLIV.

Anno Chr. MCXXXVII.

Molestiam longioris absentiæ suæ à dilecta Clara-valle, & tenerrimum erga filios suos affectum ac desiderium exprimit. Solatium nihilominus sumit ex tantis pro Ecclesia laboribus indicat.

1. TRistis est anima mea usque dum redeam, & non vult consolari usque ad vos. Quæ enim est mihi consolatio in tempore malo, & in loco peregrinationis meæ? nonne vos in Domino? Minime quidem deserit me, quocumque iero, dulcis memoria vestri: sed quanto memoria dulcior, tanto absentia molestior. Heu mihi quia incolatus meus non solum prolongatus est, sed & cumulatus! & revera, juxta Prophetam, super dolorem vulnerum meorum addiderunt, qui me à vobis aliquando vel corpore separant. Est commune exsilium ipsumque molestum satis, quod quamdiu sumus in hoc corpore, peregrinamur à Domino. Huic accessit & speciale, quod pæne impatientem me reddit, ut cogar vivere sine vobis. Longa molestia, & tædiosa exspectatio, vanitati huic occupanti omnia tamdiu manere subjectum, fæculenti corporis horrido circumdari carcere, & mortis vinculis, funibusque peccatorum necdum absolvi, & tanto tempore non esse cum Christo. Ceterum adversus hæc omnia unum mihi remedium qualecumque erat, & vere datum desuper, pro vultu videlicet gloriæ, qui absconditus est usque adhuc, videre interim templum Dei sanctum, quod estis vos. Ex hoc templo facilis mihi videbatur transitus ad illud gloriosum, ad quod Propheta suspirat, dicens: *Unam petii à Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ: ut videam voluntatem Domini, & visitem templum ejus.*

Psal. 68. 27. — *Affectus beati Patris tenerrimus erga filios suos.* — *Psal. 26. 4.*

2. Quid dicam? quoties id solatium interpolatum est mihi? Ecce hoc tertio [a], nisi fallor, avulsa sunt à me viscera mea. Parvuli ablactati sunt ante tempus: ipsos quos per Evangelium genui, non licet educare. Propria denique deserere, & aliena curare cogor: & dubito pæne quid magis ægre feram, an subtrahi illis, aut intricari istis. Itane, bone Jesu, tota deficiet in dolore vita mea, & anni mei in gemitibus! Bonum mihi, Domine, magis mori quàm vivere est, non tamen nisi inter fratres, inter domesticos, inter carissimos. Id siquidem dulcius, humanius, tutiusque esse constat. Immo vero pium est, ut in hoc remittas mihi, ut refrigerer priusquam abeam, & amplius non ero. Si placet Domino meo, ut oculi patris qualiscumque, qui non sum dignus vocari pater, claudantur manibus filiorum, ut extrema videant, exitum consolentur, spiritum suis desideriis levent ad consortium, si dignum judicas, beatorum, cum pauperum corporibus pauperis corpus sepeliant: hoc prorsus, si inveni gratiam in oculis tuis, precibus & meritis eorumdem fratrum meorum obtinere toto affectu desidero. Verumtamen non mea voluntas, sed tua fiat. Nec mihi vivere volo, nec mori.

3. Sed dignum est, ut qui dolorem meum audistis, etiam consolationem non ignoretis, si qua est. Primum quidem omni labore & calamitate, quam patior, solum arbitror esse in causa eum cui omnia vivunt. Velim, nolim, necesse est me vivere illi, qui meam sibi propriæ vitæ positione acquisivit, qui & potens est, si quid patimur pro ipso, recompensare nobis in illa die misericors & justus judex. Quod si invitus militavero ei, dispensatio mihi tantum credita est, & ero servus nequam: si autem volens, gloria est mihi. In hac ergo aliquantulum consideratione respiro. Deinde quod sæpe non meis meritis superna gratia honestavit me in laboribus meis, & gratia illa in me vacua non fuit, sicut in multis expertus sum, & vos ex parte non latuit. Sed & hac vice quàm necessaria Ecclesiæ Dei sit vel fuerit præsentia parvitatis nostræ, dicerem ad consolationem vestram, si non gloriam redoleret. Nunc autem melius est, ut hoc per alios cognoscatis.

Vide unde se consoletur in laboribus.

4. Instantissima postulatione Imperatoris, apostolicoque mandato, necnon Ecclesiæ ac principum precibus flexi, dolentes & nolentes, debiles atque infirmi, &, ut verum fatear, pavidæ mortis pallidam circumferentes imaginem, trahimur in Apuliam. Rogate quæ ad pacem sunt Ecclesiæ, rogate quæ ad salutem sunt nobis, ut iterum vos videamus, vobiscum & vivamus, & moriamur: & sic vivite, ut obtineatis. Infirmus in arcto temporis, certe cum lacrymis & singultibus ista dictavi, teste carissimo fratre nostro Balduino [b], qui stilo ea excepit: quem Ecclesia vocavit ad aliud officium & ad aliam dignitatem. Orate & pro ipso, tamquam unico solatio meo, & in quo spiritus meus plurimum requiescit. Orate pro domino Papa, qui me pariter atque universitatem vestram paterno fovet affectu. Orate & pro domino Cancellario [*], qui mihi pro matre est; & pro ipsis qui cum eo sunt domino Luca [c], & domino Chrysogono, magistro Yvone, qui se nobis exhibent fratres uterinos. Qui mecum sunt frater Bruno [d], & frater Girardus, salutant vos, supplicantes & ipsi pro se orari.

Infirmitas B. Bernardi. — ** Haimerico.*

Ad Abbates Cistercii congregatos.

EPISTOLA CXLV.

Circa annum MCXXXVII.

Hos laborum & dolorum suorum conscios esse desiderat, excusans forte hoc pacto absentiam suam. Optat sane non peregre, sed inter suos mori.

IN multa infirmitate corporis & cordis anxietate (Deus scit) dictavi ista ad vos, homo miser, homo natus ad laborem, frater tamen vester. Utinam nunc ipsum Spiritum, in quo congregati estis, merear habere interpellatorem ad vestram unanimitatem, qui imprimat pectoribus vestris calamitatem quam patior; qui imaginem mei tristem ac supplicem, sicut est, fraternis affectibus repræsentet. Non hoc oro, ut creet in vobis novam misericordiam, quia novi ego, quàm

a Hinc patet, Bernardum ter in Italiam profectum esse. Vide Chronologiam nostram.

b Balduinus, primus ex Cisterciensi familia cardinalis, creatus ab Innocentio anno 1130. in Concilio Claromontano, postea archiepiscopus Pisanus, de quo in lib. 2. Vitæ S. Bernardi num. 49. *In Tuscia Pisis natalis gloria soli, & magnum Ecclesiæ lumen Balduinus effulsit.* Vir tantus scribæ officium Bernardo impendere non duxit indignum, laudatus in epistola 245. Confer epistolam 201.

c Hi omnes cardinales, Lucas tit. sanctorum Johannis & Pauli creatus anno 1131. Chrysogonus anno 1134 tit. S. Mariæ de Porticu: Ivo ex canonico regulari S. Victoris Parisiensis anno 1130. tit. S. Laurentii in Damaso, ad quem epistola 193.

d Bruno *multorum discipulorum in Sicilia Pater* dicitur in epistola 209. Girardus videtur esse Bernardi frater. De Brunone iterum epistola 165. num. 4.

familiaris universitati vestræ sit illa virtus: sed hoc A oro, ut in intimo sentiatis, quo & quanto affectu oporteat misereri. Certus sum enim, quia si id datum fuerit, continuo lacrymæ de thesauro pietatis erumpent, singultus & gemitus & suspiria hinc inde pullulabunt cælos, & audiet Deus, & placabitur mihi, & dicet: Reddidi te fratribus tuis, non morieris inter extraneos, sed inter tuos. Tantis siquidem laboribus & doloribus affectus sum, ut sæpe tædeat me etiam vivere. Humanum autem dico propter infirmitatem nostram: desidero differri usquedum revertar ad vos, ut non moriar nisi inter vos. De cetero, fratres, bonas facite vias vestras & studia vestra, quæ recta, quæ honesta, quæ salubria sunt constituentes & tenentes: ante omnia sollieiti servare unitatem spiritus in vinculo pacis; & Deus pacis erit vobiscum.

Pacem ante omnia fundat.

c

Ad BURCHARDUM Balernensem [a] abbatem.

EPISTOLA CXLVI.

Gaudet se in eo formando labores non esse irritos: felicem tamen successum uni Deo tribuendum.

1. IGnitum eloquium tuum vehementer, & ignitum illo igne, quem Dominus misit in terram. Legi illud, & concaluit cor meum intra me: benedixi illi fornaci, de qua hujusmodi scintillæ evolassent. Non- C ne cor tuum ardens erat in te, cum ista dictabas? Bonus homo de bono thesauro suo profert bona. Si laboravi in te, uti tu humiliter memoras, non me piget. Aravi in spem profecto percipiendi fructus, & spes non confundit. En de fructu operum meorum satiantur viscera mea in terra aliena: & sentio ipso meo experimento semen meum, non secus viam, non super lapides, non inter spinas, sed in terram bonam & optimam cecidisse. Et si, cum parerem, tristitiam habui; jam non memini pressuræ præ gaudio, quia natus est infans in mundo. Infans dixerim malitia, non sensu: quem posset Salvator præponere senibus D imitandum, dicens, *Nisi conversi fueritis, & efficiamini sicut parvuli, non intrabitis in regnum cælorum.* Infans qui dicat, *Super senes intellexi: quia mandata tua quæsivi*: qui dicat, *Adolescentulus sum ego & contemptus, justificationes tuas non sum oblitus.*

Matth. 18. 3. *Psal. 118. 100.* *Ibidem.*

2. Confiteor tibi, Pater Domine cæli & terræ, quia abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & revelasti ea parvulis. Ita, Pater, quia sic placitum est ante te. Tuo placito sunt id quod sunt, non suo merito. Nec enim invenis merita, sed prævenis. Omnes peccavimus, & egemus præveniri. Tu ergo, frater, agnosce te præventum, & præventum in benedictionibus dulcedinis, non à me qui nihil sum, sed ab illo qui me, ut de tua te salute monerem, adspirando præ- E venit. Nam ut multum mihi tribuas, plantator sum, rigator sum: absque illo tamen qui incrementum dat, quid sum? Ipsi te in omni humilitate subjicias, ipsi tota devotione inhæreas. Me vero utere ejus servo, conservo tuo, comite in via, coherede futuro in patria: si tamen studiosissime implevero ministerium ad quod tibi missus sum; idque quantum in me est effecero, ut hereditatem capias salutis. Ad ea de quibus questus es, ita respondeo. Necessitates tuas ut meas portabo, cum venero.

Matth. 11. 25. *Homini quid tribuendum in salute aliena.*

Ad PETRUM abbatem Cluniacensem.

EPISTOLA [b] CXLVII.

Ann. Chr. MCXXXVIII.

Petrus Bernardum, peregre inter varios & difficiles pro Ecclesia labores agentem, misso Gebuino archidiacono Trecensi consolatus fuerat. Ejus itaque benevolum animum suavissime recolet, & feliciorem exstincto jam schismate Ecclesiæ statum prædicat.

Domino & Patri reverendissimo PETRO Cluniacensi abbati, suus Bernardus, quod suus.

B 1. VIsitet te Oriens ex alto, ô bone vir, quia visitasti me in terra aliena, & in loco peregrinationis meæ consolatus es me. Bene fecisti, intelligens super egenum & pauperem. Absens eram, & absens etiam longo tempore; & recordatus es nominis mei, homo magnus, occupatus in magnis. Benedictus sanctus Angelus tuus, qui pio pectori tuo id suggessit: benedictus Deus noster, qui persuasit. En teneo, unde glorier apud extraneos, litteras tuas, & illas litteras, in quibus tuam mihi animam effudisti. Glorior quod habeas me non modo in memoria, sed & in gratia. Glorior privilegio amoris tui, refectus sum de abundantia suavitatis pectoris tui. Non solum autem, sed & glorior in tribulationibus, si quas dignus habitus sum C pro Ecclesia pati. Hæc plane gloria mea & exaltans caput meum, Ecclesiæ triumphus. Nam si socii fuimus laboris, erimus & consolationis. Collaborandum fuit & compatiendum matri, ne & de nobis quereretur, dicens: *Qui juxta me erant, de longe steterunt. & vim faciebant qui quærebant animam meam.*

Psal. 37. 13.

2. Deo autem gratias, qui dedit ei victoriam, honestavit eam in laboribus, & complevit labores illius. Tristitia nostra in gaudium, & luctus noster in citharam versus est. Hiems transiit, imber abiit & recessit, flores apparuerunt in terra nostra, tempus putationis advenit, amputatum est sarmentum inutile, putre D membrum. Ille, ille iniquus qui peccare fecit Israël, morte [c] absorptus est, & traductus in ventrem inferi. Fecerat quippe secundum Prophetam pactum cum morte, & cum inferno fœdus inierat. ideoque, juxta Ezechielem, factus est perditio, & non subsistit in æternum. Alius quoque omnium sicut maximus, ita & pessimus inimicus, abscissus [d] nihilominus est. Et is erat unus ex amicis Ecclesiæ, sed illis, de quibus solet queri, & dicere: *Amici mei & proximi mei adversum me appropinquaverunt & steterunt.* Si qui restant, citu speramus de similibus idem judicium. Prope est ut revertar ad fratres meos, si vita comes fuerit, per vos, E sicut intendo, transiturus. Interim commendo me sanctis orationibus vestris. Salutamus fratrem Hugonem Camerarium, & omnes qui circa vos sunt, cum reliqua sancta multitudine.

c *Isa. 28. 15.* d *Psal. 37. 12.*

Ad EUMDEM.

EPISTOLA CXLVIII.

Circ. ann. MCXXXVIII.

Paucis Petro respondet, plura in aliam occasionem reservans.

Domino PETRO abbati Cluniacensi, Bernardus humilis dilectionis obsequium.

F LEctis litteris vestris lætatus sum in eis, quod tantillum videlicet tantus in benedictionibus dulcedinis prævenire curastis. Ceterum videndi nos invicem, & colloquendi pariter, quoniam dignum judicatis, quando se offeret illa opportunitas, quando conveniens locus, quando justa occasio? Hæc interim

a Balerna Ord. Cisterciensis in diœcesi Vesontionensi condita anno 1136. Abbas primus Burchardus, cujus censuram habes in fine lib. 1. de Vita S. Bernardi.

b Hæc epistola duabus Petri epistolis respondet, quarum una est in lib. 2. epist. 29. altera 37. Hæc refertur in fusioribus Notis. Istud Bernardi responsum deest in mss. non paucis, in primis editis locatum post epistolam 307.

c Antipapa Anacletus, mortuus anno 1138. Mortis genus describit Ernaldus lib. 2. de Vita S. Bernardi cap. 7. Ordericus pag. 915. Anacletum *subita morte* decessisse tradit. Victor ab æmulis Innocentii subrogatus, ex Vita Bernardi.

d Videtur is esse Gerardus episcopus Engolismensis, mortuus anno 1136. ex Notis fusioribus ad epist. 126. De ejus morte Ordericus pag. 908. ubi eum *eruditissimum* vocat, & virum *magni nominis & potestatis in Romano Senatu tempore Paschalis Papæ & Gelasii, Calixti, & Honorii.*

paucis vestris pauca reddidimus, ampliora libenter donaturi, cum ea vobis onerosa non fore cognoverimus. Alioquin quando hoc ipsum auderet nostra pusillitas, nisi daret ad dignitatem accessum vestræ dignationis humilitas?

Ad EUMDEM.

EPISTOLA CXLIX.

Ann. Chr. MCXXXVIII.

Monet ut à monasterio S. Bertini tam operosè sibi vindicando desistat.

QUam nolim fieri quod vestræ putem obviare reverentiæ, credo sinceritatem vestram non latere. Ea fiducia suggerere vobis non dubito, quod suggerendum videtur. De monasterio sancti Bertini [a] vellem vos moderatius agere, quam cœpistis. Nam etsi hoc vobis in pace subjicere, & absque omni contradictione possetis; ne tunc quid vestra referre quidem video. Neque enim crediderim vos delectari honore, cum tanto onere. Nunc vero cum nec absque magno labore vindicare vobis præfatum monasterium, nec in pace, ut aiunt, queatis possidere; honesta vobis (ut mihi videtur) præbetur quiescendi occasio, timor inquietandi.

Pacis studiū reprimit largum.

Ad dominum Papam INNOCENTIUM.

EPISTOLA CL.

Ann. Chr. MCXXXIII.

Laudat Pontificem ex variis rectè factis, ejusque zelum excitat adversus ambitionem Philippi, qui modis illegitimis sedem Turonensem invadere tentabat.

1. SAnitas capitis redundet in membra. Unguentum quod descendit in barbam de capite, extrema quoque fimbria vestimenti participet. Si percusso pastore diffugerant oves; valente & incolumi secure revertantur ad pastum. Quod dicimus, hoc est. De gloriæ vestræ crebris successibus creber nuntius lætificat civitatem Dei. Justum proinde est, ut vestra prosperatio, Ecclesiæ roboratio sit: & cum exaltat Deus electum de plebe sua, ipsa quoque se sentiat exaltari, ac de roboris incremento fortiorem agnoscat. Nam si compassa est, & conregnare debet. Sic dignum vobis, sic nobis necessarium. Quid enim? si in timore & angustia æquitatis vigor non languit, non tepuit fervor; modo cedimus cum appropinquamus ad palmam? quæ eminuit in infirmitate, in sublimitate virtus succumbet?

2. Quàm nempe in manu valida ordinatum est nobile illud monasterium Virziliacense [b]? Nec insanis profecto tumultibus armatæ plebis, nec effreni furentium atque obstrepentium vesaniæ monachorum, nec (quod his fortius fuit) copiis mammonæ cedendum putavit vel ad modicum apostolica celsitudo. Quid apud sanctum Benedictum? Numquid regia indignatio prohibere potuit spiritum libertatis, accensum atque accinctum adversus carnem & sanguinem? Sic sancti Memmii, sic sancti Satyri, miro modo ecclesiæ immutatæ sunt, & de synagoga satanæ restitutæ sunt in sanctuarium Dei, vellent, nollent omnes iniqua agentes supervacue. Sed nec Leodii cervicibus imminens mucro barbaricus compulit acquiescere importunis improbisque postulationibus iracundi atque irascentis Regis [c]. Quis vero dignis efferat laudibus, quod novissime diebus istis de manu potentis, eminus licet, emissum est in turbatores [d] ecclesiæ Aurelianensis? Revera nunc sagitta Jonathæ non abiit retrorsum, & hasta ejus non est aversa. In quo tamen verbo Rex quidem turbatus est: sed non omnis Jerosolyma cum illo. Magis autem mitigavit omnem iram suam & ipse tandem. Erubuit siquidem, & timuit armari frustra adversus Dominum, & adversus christum ejus. Hinc prorsus elevata est magnificentia tua super cælos: tantum ut laudabile principium condigno exitu perornetur [e]. Quod quidem universi qui vos amant, vehementer exspectant: idque flagitant maturari.

3. Sane simili zelo, & in manu æque potenti, ecclesiæ Turonensi jamjamque subvenire necesse est. Alioquin prope interitum est & ipsa, nisi cito feratis auxilium. Revixit, ut aiunt, Gisleberti [f] spiritus in Philippo, ipsius plane & nepote carnis, & herede ambitionis. Quanta nempe dominandi cupiditate & iste juvenis inardescat, indicat matris suæ ecclesiæ diuturnus & miserabilis cruciatus, quo pæne eam eviscerat miser, ut se parturiat in honorem. Est tamen auctore Deo ejus tergiversationibus finis tandem impositus: si tamen, quod dictante justitia, & compellente malitia, & pace provocante in eum actum est, apostolicæ auctoritati ratum habere placuerit. Absit autem ut confundat fideles suos benigna majestas, quibus idem negotium dignum duxit committere terminandum. Absit, absit, ut sæva ambitio refugium habeat apud innocentiæ defensorem. Hoc ipsum quantæ audaciæ est quod tentat, quantæ dementiæ quod sperat? Semel & secundo jam apostolici contemptor mandati, justitiam subterfugit: & nunc impudentiori temeritate audet denuo nihilominus tantæ æquitatis vultibus præsentari? Cui obscurum est quàm impie cogitet in mammonæ viribus turrim fortitudinis oppugnare, homo qui de justitia penitus non præsumit? Sed securi sumus: siquidem qui tentatur, Innocentius est, & filius iniquitatis non apponet nocere ei.

4. De cetero memoriam abundantiæ suavitatis tuæ, dulcissime Pater, dum suspiramus præsentiam, dulciter invicem eructamus: quia caremus illâ, in ista consolamur. Hæc sedula cordibus, hæc oribus frequens, sal est in omni sermone, aures mulcet, dulcorat ora, corda recreat & inflammat: celeberrima est in conventibus sanctorum, colloquia condit, impinguat preces, ad orandum sollicitat. Oramus & nunc solliciti pro vobis & vestris, ut æterna memoria dignos vos ipsa æternitas habeat, cui & pro qua temporaliter laboratis. amen.

Ad PHILIPPUM Turonensis ecclesiæ invasorem [*].

[*] al. electum

EPISTOLA CLI.

Ann. Chr. MCXXXIII.

Gravem animi sui dolorem exprimit super Philippo, Turonensis ecclesiæ præsulatum indebitis modis ambiente.

DOleo super te, Philippe carissime: sed quæso te ne rideas dolorem meum. nam si tibi minime videris forsitan esse dolendus, ideo magis dolendus. Tu videris quid de te sentias: ego te arbitror omni lacry-

a Monasterium S. Bertini apud Audomaropolim, aliis Sithiense, cum ad extremam inopiam devenisset, a Lamberto abbate Hugoni abbati Cluniacensi commissum, anno 1101. ita demum refloruit tum facultatibus, tum religione, tum etiam numero monachorum, ut cum ibi vix duodecim antea monachi vivere possent, ibidem accreverit numerus ad centum & quinquaginta, ex quibus multa Belgii & Franciæ monasteria regularem disciplinam receperunt, teste Hermanno monacho in Spicilegii tomo 12. pag. 445. cui Iperius consentit. Hugone Cluniacensi abbate mortuo, jugum excussere Sithienses, qui abbatem suum, inconsultis Cluniacensibus, in litem vocarunt. Lis eousque perducta est, ut duos jam abbates, Johannem videlicet ac Simonem, dejecisset Innocentius II. agente Petro Venerabili, qui tandem urgente Bernardo jure suo cessit, & Bertinenses sui juris esse permisit. Vide Notas ad Apologiam tomo 4.

b Quæ hic dicuntur à Bernardo de reformatione monasteriorum, Vizeliacensis, *Vezelay*, diœcesis Æduensis, S. Benedicti ad Padum, S. Satyri apud Bituriges Canonicorum regularium, illustrantur ex fusioribus Notis.

c Nempe Lotharii, qui ab Innocentio investituras reposcebat, ut in aliis Notis, & ex lib. 2 de vita S. Bernardi num. 5.

d Clerici erant, qui Johanni in archidiaconi dignitatem intruso favebant contra Archembaldum ob id necatum, ut docent fusiores Notæ.

e Hic quidam editi interponunt duos versus contra fidem mss.

f Gislebertus seu Gilbertus decessor Hildeberti, qui anno 1125. ex cathedra Cenomanensi in Turonicam translatus est, eamque tenuit annis sex cum totidem mensibus, ut ad epistolam 123. notavimus. Eo mortuo Philippus Gisleberti nepos malis artibus sedem invadens favente Anacleto, huic epistolæ occasionem dedit, & sequenti, quæ prior scripta est. Philippo cedere coacto, Hugo canonice suffectus. Lege Analectorum tomum 3. pag. 338.

marum fonte plangendum. Dolor meus non est dignus subsannatione, sed compassione: quia dolor meus non est de carne & sanguine; non de amissione rerum periturarum, sed de te, ô Philippe. Non potui expressius demonstrare magnitudinem causæ doloris: Philippus est in causa. Cum hoc dico, gravem Ecclesiæ pronuntio luctum, quæ te aliquando suo gremio confovebat, germinantem sicut lilium, florentem donis cælestibus *. Quis tunc temporis non clamabat, bonæ spei juvenem, bonæ indolis adolescentem? Sed heu! mutatus est color optimus. A quanta spe decidit Francia, quæ te genuit & nutrivit! O si cognovisses & tu. Tu, inquam, si apponeres scientiam, apponeres & dolorem, & dolor tuus faceret, ne noster omnium esset infructuosus. Procederem si sequerer spiritum meum: sed nolo proferre plurima in incertum, & esse quasi aerem verberans. Sed hæc scripsi, ut nostrum utcumque erga te affectum cognosceres, & ut nos scires esse in proximo, si forte Deus inspiraret tibi nostrum curare colloquium, & optatam nobis tui velles exhibere præsentiam. Sumus enim Viterbii [a], & te morari in Urbe audivimus. Dignare rescribere nobis quicquid illud sit quod de his litteris nostris corde conceperis, ut sciamus quid faciendum sit nobis, plus videlicet minusve dolendum. Quod si omnia contemnis, & in nullo nos audis: ego quidem fructum non perdam litterarum, quæ ex caritate procedunt; sed tu de contemptu ante tribunal terrificum respondebis.

Perstringit à primævâ indole degenerem.

* al. inanimatis.

Ad dominum Papam INNOCENTIUM pro Trecensi Episcopo.

EPISTOLA CLII.

Circ. Ann. MCXXXV.

Insolentiam clericorum nutriri ignaviâ Episcoporum: Trecensem vero ob clericos correptos gravari.

INsolentia clericorum, cujus mater est negligentia Episcoporum, ubique terrarum turbat & molestat Ecclesiam. Dant Episcopi sanctum canibus, & margaritam porcis: & illi conversi conculcant eos. Merito quales fovent, tales & sustinent. Quos ditant Ecclesiæ bonis, non corrigunt eorum mala, malosque gravati portant. Alienis nimirum laboribus locupletantur clerici, comedunt fructum terræ absque pecunia: & prodit quasi ex adipe iniquitas eorum. Quos proprie hodieque respicit vetus illa scriptura: *Sedit populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere.* Mens quippe assueta deliciis, nec exculta disciplinæ sarculo, multas contrahit sordes. Porro inveteratam rubiginem si tentes abradere, nec summis saltem digitis contingi patientur, sed sicut scriptum est: *Incrassatus est dilectus, & recalcitravit.* Insurrexerunt testes iniqui, homines quos delectat vitam semper alienam rodere, negligere suam. Supplicat puer vester pro eo, cujus in hac discordia (si non fallor) tota culpa est, quod culpas redarguerit clericorum. Hæc pro Episcopo *. In reliquo pro me satisfacio. Scripta dignationis vestræ, quibus me venire ad vos, cum jubere possetis, rogare dignantissime maluistis, norit paternitas vestra ad me ante Nativitatem beatæ Mariæ minime pervenisse. Itaque non dico, Juga boum emi quinque, aut villam emi, aut uxorem duxi: sed plane (quod & vos non ignoratis) parvulos lactare me fateor: & ideo quomodo sine gravi scandalo ac periculo ipsorum venire possim, non video.

Clericorum insolentia ex Episcoporum negligentia.

Exod. 32. 6.

Deut. 32. 15.

* non Trecensi, nomine Attone.

Ad BERNARDUM [b] de Portis, de Ordine Cartusiensi.

EPISTOLA CLIII.

Ann. Chr. MCXXXV.

Petenti Expositionem in Cantica Salomonis, prætendit tenuitatem suam, tanto scilicet operi, & alterum expostulationi imparem.

1. PEtis instanter, & ego constanter abnuo, sed parcens mihi, non te spernens. O utinam tuo studio ingenioque dignum aliquid elaborare possem! Lumen oculorum meorum, & ipsam quoque animam, si fieri posset, partirer tibi, amice carissime, & in Christi visceribus mihi potissimum in omni plenitudine dilectionis spiritualiter * amplectende frater. Ceterum ubi ingenium, aut quando otium mihi sufficiens ad id quod petis? Neque enim leve quid aut vile, & quod nos possumus, postulare videris. Minime quippe pro minimis sic instares. Nam voluntatem tuam & curam in hoc satis produnt crebræ epistolæ tuæ, & vehementior spiritus eas animans. Nimirum proinde quanto id curiosius velle te sentio, tanto, crede mihi, scrupulosius acquiesco. Cur hoc? ne magna videlicet exspectanti, ridiculum producam murem. Hoc vereor, & hæc causa cunctationis meæ. Et quid mirum si vereor dare, quod edere verecundor? Invitus, fateor, prærbeo, quod me existimem non tam edere profuturum, quàm prodere contemnendum. Quis sane dare velit, quod dedisse dedeceat, accepisse non prosit? Libens do, invitus perdo. Scimus quoniam sperantí grandia, modica minus grata venire solent. Quod autem non venit gratum, perditum est, non datum.

* al. sponte.

2. Tibi studii est, utpote otioso & vacanti, undecumque perquirere incentiva igni quo ardes, ut ardeas magis, & impleas voluntatem Domini tui dicentis: *Et quid volo nisi ut ardeat?* Laudo, sed si illic ea quæras, ubi te frustratum postmodum non queraris. Erras si apud nos quæris. Ego potius illa abs te mendicare debuerim. Scio quidem dare quàm accipere beatius esse; sed si detur quod danti honestum, accipienti utile sit: quale utique penes me quicquam esse penitus nescio. Quod autem habeo, vereor si in medium venerit, ne te quoque optasse illud pudeat, pœniteat postulasse. Sed quid? non melius nos apud te tuipse excusabis? Tui tibi certe fidem oculi faciant. Cedo importunitati tuæ, ut vel exhibitio tollat suspicionem. Res est cum amico. Non parco jam verecundiæ: prorsus dum fiat quod tu vis, insipientiæ meæ non memorabor. Sermones paucos in principio Canticorum Salomonis, recens dictatos, en facio transcribi: & tibi, cum necdum ediderim, quàm citius mitto. In quo opere cum accepero tempus, Christo imperante curis, tentabo procedere: si tamen me inde confortes. Domnum & patrem nostrum Priorem vestrum, cum ceteris Fratribus, per te devote saluto, & propitios habere apud Deum corde humili supplico.

Luc. 12. 49.

Act. 20. 35.

Ad EUNDEM.

EPISTOLA CLIV.

Circ. Ann. MCXXXV.

Non licuisse per negotia stare promissionis de invisendis Cartusiensibus. Mittit petitos sermones in Cantica.

DIssimulare non valeo tristitiam cordis mei, nec patior ultra latere te cruciatum quem patior, Bernarde carissime. Memor antiquæ meæ promissionis,

a Ergo tum Bernardus Viterbii in Etruria versabatur, & quidem anno 1133. quo in Germaniam ad Lotharium ab Innocentio missus est: quo ex loco præcedens ad Innocentium epistola scripta videtur. De alia apud Viterbium ejus mora vide sermonem 23. in Cantica, num. 14.

b In codice Cisterciensi hæc observatio legitur. *Sciendum est duos exstitisse Bernardos in domo Portarum, unum Priorem, alterum sub Priore qui & postea Cardinalis fuit.* Prior ex monacho Ambroniacensi, Cartusiæ Portarum originem dedit anno 1115. de quo in Necrologio: *Prid. Idus Februarii obiit Bernardus primus Prior Portarum* MCLII. Longe ante id tempus regimen abdicaverat, successorem sortitus alterum Bernardum ejusdem Portarum Priorem, post abdicatum Bellicensem episcopatum, ut censet Petrus Franciscus Chifflerius in Præfatione ad Manuale solitariorum, qui huic Bernardo secundo hanc & sequentem epistolam directam putat: additque tertium per id tempus Bernardum post beatum Nanthelmum, ejusdem loci Priorem, postea episcopum Diensem. Certe Bernardum, cui hæc epistola cum sequente inscripta est, Priorem non fuisse anno 1135. quo hæc epistola exarata est, constat ex num. 2. ubi Bernardus *domnum Priorem* salutat, hoc est Bernardum primum incolam ac Priorem Portarum, qui locus est in Baugesio diœcesis Lugdunensis, prope Rhodanum, tribus leucis à Bellicio urbe episcopali, *Bellay*. Confer epistolam 250.

propositum habui & desiderium magnum transire per vos, revisere quos diligit anima mea, itineri meo solatium, laboribus levamen, peccatis remedium postulare: & culpis meis exigentibus factum est, non ut nollem, sed ut non possem. Pœnam siquidem hoc agnosco culparum, non culpam. Certus sis, homo Dei, minime prorsus amici fuisse incuriam, non pigritiam, non negligentiam: sed causam obstitisse plane non negligendam, & causam Dei. Nihilominus tamen vermis iste continue rodit me, & dolor meus in conspectu meo semper. Et quidem alias satis tribulor: sed, ut verum fatear, in nullo æque. Vincit labores itineris, caloris incommodum, curarum anxietates. Ecce aperui vulnus amico: tua, frater, interest compati mihi, hoc est portare mecum quod patior, ut relever ego. Tuas & per te sanctorum, cum quibus es, orationes supplex flagito. Sermones super principia Canticorum, quos tu petiisti, & ego promiseram, transmitto tibi. quibus lectis peto, ut quam citius opportune poteris, tuo rescripto moneamur vel ad procedendum, vel ad supersedendum.

Ad dominum Papam INNOCENTIUM, pro eodem quando electus est [a].

CIRC. ANN. MCXXXV.

EPISTOLA CLV.

Bernardum de Portis, in Lombardia destinatum episcopum, dignum quidem eo honore, sed tali loco minus idoneum; ideoque alteri convenientius reservandum.

DIlectum Deo & hominibus Bernardum de Portis, Pater venerande, vocatione vestra cogi ad opus & onus episcopale audivimus. Probabilis res, ac digna plane vestro apostolatu, ponere in lumine lumen absconditum; ne sibi soli vivat, qui & alios ad vitam trahere possit. Usquequo namque latet & ardet tantummodo, qui & lucere valet? Levetur, si placet, super candelabrum, ut sit lucerna ardens & lucens: sed sane ubi non prævaleat vis ventorum, ne forte (quod absit) exstinguatur. Siquidem insolentia Lombardorum & inquietudo eorum cui non est nota? aut cui magis quàm vobis? Nobis melius nostis, quàm sit ille Episcopatus dissipatus, quàmque domus exasperans. Quid putamus esse facturum juvenem, viribus corporis fractum, & quieti eremi assuetum, in populo barbaro, tumultuoso, procelloso? Quando poterit convenire tantæ sanctitati, & tantæ perversitati; tantæ simplicitati, & tantæ dolositati? Reservetur, si placet, congruentiori loco, atque alteri populo: cui sic præsit, ut prosit; & festinatione non pereat fructus, quem poterit dare in tempore suo.

Lombardi de insolentia notati.

Ad EUMDEM pro clericis Aurelianensibus.

ANN. CHR. MCXXXV. vel sequente.

EPISTOLA CLVI.

USquequo misera illa Aurelianensis ecclesia incassum viscera pulsat Patris orphanorum, & judicis viduarum? Quippe jacet jam olim in pulvere virgo nobilis Israel, non solum viduata [b] viro, sed & caris orbata pignoribus. Pro dolor! non est qui sublevet eam. Quousque & filios non dimittitis cum matre misera clamantes post vos? illos dico, qui amissis rebus & domibus, capitibus suis refugium solum invenere diffugium. Quid tardat intrepida manus, nullis hactenus vel negata oppressis, vel remissa præsumptoribus? Quid tardat, inquam, afflictos eripere de manu fortium, & reddere retributionem superbis? Et si tardat, non derelinquat usquequaque. Oportet magis dilatum auxilium tandem venire validius, & subvenire perfectius. Illa sit, si placet, molestæ tarditatis recompensatio, ut & qui apostolica patientia superbe abusi sunt, nihil inde in fine lucrentur: & qui in verbo vestro patienter passi sunt, minime eos suæ quandoque pigeat patientiæ.

AD HAINERICUM, pro eisdem.

ANN. CHR. MCXXXV.

EPISTOLA CLVII.

Speciali amico suo HAINERICO, Dei gratiâ diacono cardinali, & apostolicæ Sedis cancellario, frater Bernardus de Clara-valle, luce sapientiæ & virtutis clarescere.

NIsi quia vestram novi & circa afflictos compassionem, & contra protervos indignationem; opportune, importune instarem vobis pro magistro Willelmo Maudunensi [c] & sociis ejus: compellarem vos adversus oppressores & calumniatores eorum. Nunc autem sufficiat memorasse: vestrum est opere probare cito quod revera sufficiat.

Ad dominum Papam INNOCENTIUM, super interfectione Magistri [d] Thomæ Prioris S. Victoris Parisiensis.

ANN. CHR. MCXXXIII.

EPISTOLA CLVIII.

Amantissimo Patri & Domino INNOCENTIO summo Pontifici, Bernardus Claræ-vallis abbas indignus, minimum id quod est, & quod potest in Domino.

1. FEra pessima quæ devoravit Joseph, canum nostrorum importunitatem non ferens, ad vestræ dicitur defensionis auxilium confugisse. In quantam misera devenit amentiam, ut vaga & profuga & tremens super terram, illuc potissimum fugam inierit, ubi plus timere oportuit? Sceleratissime, tu summæ æquitatis sedem putas esse speluncam latronum, aut cubile leonum? tu filii recentem adhuc cruorem ore rabido ac ferali spumans & masticans, fugis ad sinum matris, patris audes apparere conspectibus? Tamen si pœnitentiam petit, neganda ei non est. quod si audientiam; accipiat illam si placet, quam vel Moyses indulsit populo ante conflatile curvanti genu; vel Phinees fornicanti Israëlitæ; vel Mathathias dæmonibus immolanti; vel certe, ut vobis de vestris aliquem proponamus, quam à beato Petro Ananias & Sapphira meruerunt: quam denique audientiam dedit negotiantibus in templo Salvator. An ignoramus quorumdam peccata præcedere ad judicium? nonne vox sanguinis fratris tui clamat adversum te de terra? Credimus & nostri Martyris spiritum, quem novissime diebus istis tua crudelitas morti dedit, cum ceteris animabus interfectorum, voce valida sub altari clamare, & flagitare vindictam, eoque instantius, quo recentius ipsius sanguis effusus est super terram.

Sedes apostolica non debet esse refugium sceleratis.

Exod. 32. 25.

Num. 25. 8.

1 Mach. 2. 24.

Act. 5. 1.

Matth. 21. 12.

1 Tim. 5. 24.

2. Sed numquid ego, inquit, occidi eum? Non utique tu, sed tui, & propter te. An & per te, videat Deus & judicet. Si excusabilis tu es, cujus dentes, arma & sagittæ, cujus lingua gladius acutus; proinde nec Judæi Christi de morte culpandi sunt: quippe & ipsi manus continuere cauti. Ob illicitas exactiones, quas sibi occasione archidiaconatus in presbyteros minime jam, ut consueverat, usurpare liceret; beati uti-

Qui consilio vel consensum crimini dedit, par est perpetranti.

a Forte in ecclesia Papiensi, quæ per id tempus mortuo Petro vacabat. Non obtinuit hæc electio, sed prævaluit S. Bernardi consilium, electo Bernardo Portarum in episcopum Bellicensem, ex dictis, cui dignitati jam cesserat anno 1147. tum Portarum Prior, ex charta authentica apud Chiffletium.

b Scilicet post Johannis episcopi obitum, qui contigit anno 1133. vacavit sedes quatuor annis ex Carolo Saussayo in Annalibus Aurelianensibus: cum Hugo decanus, qui electus fuerat, ex curia Regis rediens, a temerariis hominibus in via percussus est, teste Orderico Vitali ad annum 1134. Hæc vero epistola scripta est a Bernardo, uti & sequens, ante Romanam ejus tertiam profectionem anni 1137.

c Maudunum seu Magdunum, Meun, opidum est infra Aurelianos ad Ligerim, ubi ecclesia S. Lifardi collegiata, & ædes Episcopi Aurelianensis.

d Thomæ Prioris S. Victoris necem apud Gornacum die Dominica ex epistola sequenti, & quidem XIII. Kal. Septembris, ac proinde anno 1133. non anno 1135. (uti ejus lapidi sepulcrali nuper inscriptum est) accidisse patet ex fusioribus Notis, ubi aliæ epistolæ hac de re scriptæ referuntur.

que Thomæ obviante zelo atque industria, utpote justitiæ amatoris & defensoris, oderat illum, & mortem ei jam ipso odio homicida minitari solebat. Multi se audivisse nunc perhibent, quibus discredendum non est. Postremo nepotes ejus, ut impias manus in sanctum Domini mitterent, quid aliud umquam adversus eum habuerint, ipse certe dicat, si potest. Si ergo iste qui causa, qui incentor, qui etiam (ut omnium pæne suspicio est) exstitit & dictator facinoris: si is, inquam, impune ferat, (quod utique mira impudentia de vestra apostolica auctoritate præsumit:) quanta putamus impunitas ista in Ecclesia parturiet punienda! Unum è duobus fore necesse est: aut nullos ex nobilibus sive potentibus secundum hoc sæculum admitti deinceps ad honores ecclesiasticos: aut passim ad omne illicitum permitti libere clericos sacris abuti officiis: ne forte, si quispiam zelo Dei accensus prohibere tentaverit, ferro ilico militari reus justitiæ trucidetur. Atque ita quid spirituali gladio, quid censuræ ecclesiasticæ, quid Christianæ legi & disciplinæ, quid reverentiæ sacerdotali, quid denique divino timori relinquitur, si metu potentiæ sæcularis, nullus mutire jam audeat contra insolentiam clericorum? Quid enim insolentius, quidve indignius in Ecclesia esse potest, quàm ut sibi quisque ecclesiasticas vindicet dignitates feritate armorum, non morum probitate? Quamobrem, domine Pater, aliquid, ut videtis, prorsus decernendum est in hominem, quod Ecclesiæ prosit, ut salus facta hoc tempore per vos transfundatur in posteros; & cognoscat generatio altera, non solum quod fuit præsumptum, sed & qualiter ultum. Alioquin si serpat venenum, nec sequatur pariter & antidotum; multos (quod absit) habet perimere.

Urget ad vindictam.

Ad EUMDEM, in persona Stephani Parisiensis Episcopi, unde supra.

EPISTOLA CLIX.

Ann. CHR. MCXXXIII

Piissimo Patri INNOCENTIO summo Pontifici, Stephanus miserandus episcopus ecclesiæ Parisiensis, misericordiam & judicium.

1. VIr religiosus, Prior sancti Victoris, magister Thomas in obsequio caritatis, in itinere quod indixerat pietas, in opere sancto, in sanctorum comitatu, in dominico die, certe in sinu meo & inter manus meas crudeliter ab impiis pro justitia excerebratus est, factus obediens usque ad mortem. Non opus est prece, ubi pietatem melius in silentio lacrymæ provocant, & singultus qui interrumpit precem, exprimit affectionem. Hæc plane compassionem veram, etsi non postulant, merentur tamen: utpote quæ verum indicant produntque dolorem, & simulationis fugant ambiguum. Puto proinde sufficere mihi ad incutiendam paternis visceribus calamitatem quam patior, rem, ut est, simpliciter intimasse. Tristis flebilisque historia satis pro se agit, præsertim apud vos, & suasoriis fucari non indiget. Exitus aquarum deducite oculi mei, quoniam dereliquit me virtus mea, & lumen oculorum meorum, & ipsum non est mecum. Nec enim illum lugeo, sed me. Nam ille quo pacto lugeatur, qui mortis pretiosæ compendio transivit ad vitam?

2. Quis illum non magis laudibus, quàm fletibus prosequatur, cui vivere Christus fuit, & mori est lucrum? Episcopi nomen ego gerebam, ille exercebat opus. Honore spreto, onus totis viribus supportabat. Idcirco ille revera mortuus ad vitam, ego vivus in morte. Ille mortis vincula non incidit, sed evasit: & ecce circumdant me dolores mortis, & torrentes iniquitatis conturbant me. Ego igitur, ego miser, ego miserandus in morte tua, mi frater dulcissime Thoma, blando heu! ablactatus solatio, cauto privatus consilio, & certe tuto patrocinio destitutus. Expediebat me magis mori pro te, quàm post te vivere. Propter hoc defecit in dolore vita mea, & anni mei in gemitibus. Condolet mihi Ecclesia, sed dolet & pro se. Commune damnum, communis desolatio est: mecum omnis religio plorat, paternam pariter implorat consolationem. Si Theobaldus Noterius [a] adierit vos, sentiat in se, quoniam exaudivit Dominus vocem fletus mei. Nepotes ipsius auctores * exstitere sceleris, ipse causa: utrum & dictator, in quæstione est. Non attendatis ad verba ejus, donec veniat qui mittendus est; qui vobis plenius insinuans veritatem, cautum faciat à labiis iniquis & à lingua dolosa.

* al. ...

Ad HAIMERICUM cancellarium in persona ejusdem Episcopi, unde supra.

EPISTOLA CLX.

Ann. CHR. MCXXXIII

Domino HAIMERICO carissimo, venerabili sanctæ Romanæ ecclesiæ diacono cardinali & cancellario, suus Stephanus Parisiensis, quod domino & amico.

AMicus in necessitate probatur. Quod dico, non quia de sanctitate dilectionis vestræ dubitem, sed ne contingat ut dubitem. Continget autem proculdubio, si zelum illum vestrum modo (quod absit) dissimulare comperero. Porro dissimulationis id mihi argumentum inexcusabile fore noveritis, si Theobaldum Noterium non recipere pro meritis quacumque occasione contigerit, qui dimidium animæ meæ nepotum suorum manibus crudeli ambitione præcidit, soli cruciatui parte reliqua reservata.

Ad dominum Papam INNOCENTIUM.

EPISTOLA CLXI.

Ann. CHR. MCXXXIII

Adversus auctores cædis Archembaldi subdecani Aurelianensis.

VOx sanguinis Archembaldi [b] subdecani Aurelianensis invaluit. Nam ecce, prô dolor! juxta Prophetam, *Sanguis sanguinem tangit*, *& simul juncti* fortius clamant ad vos de Francia. Clamat, inquam, & vociferatur uterque sanguis clamore tam valido, ut valeat ipsum quoque palatium cæleste concutere; tam pio, ut & saxea pectora debeat emollire. Quid facis amice sponsi, custos sponsæ Christi, pastor ovium Christi? Putasne sufficies excogitare remedium, quod huic obviet pesti tam nefandæ, tam inauditæ? Id sane necesse est inveniri, quod & recenti Ecclesiæ vulneri inpræsentiarum medelam afferat, & posteris valeat ad cautelam. Ergo accingere gladio tuo super femur tuum, potentissime. Si non steterit & nunc Phinees & placaverit, non cessabit quassatio. Si, inquam, vigor ecclesiasticus pepercerit istis, Johanni dico, & Theobaldo Noterio: quorum etsi non manu, assensu certe, forte & instinctu sanguis innoxius effusus est super terram, quis non videat quid sequatur? Quantos in clero horum impunitas contra jus & fas faciet promoveri, metu utique suorum, non suæ merito sanctitatis? Novis morbis novis obviandum est medicamentis. Utilissime, ut multis videtur, justissimeque eos apostolica falce ab omni succideres ecclesiastica dignitate, ita ut & habitis careant, & de cetero ad alias non assurgant.

Osee 4.

a Hic codices variant. Quidam habent solum *Noterius*, alii *Theobaldus Noterius*; qui archidiaconus fuit Parisiensis, teste epistola Stephani episcopi Parisiensis, in Notis relata, quæ nescio an ab ipso Bernardo, nomine Stephani, scripta est ad Gaufridum Carnotensem, tunc Legatum.

b De istis interfectoribus lege fusiores Notas ad epistolam 150. ubi Innocentii rescriptum habetur. De nece Archembaldi item conqueritur Petrus Venerabilis in lib. 1 epistola 17. insinuans eum de medio sublatum ante Thomam Victorinum, his verbis. *Quorum impunitas sceleris arma ministrat furoris: ut sicut post Aurelianensem Subdecanum ad dominum Thomam Parisiensem, quia prior non suo remanserat, persecutorum gladium se converterit.* Contrarium tamen ex hac Bernardi epistola non obscure colligitur. Ceterum Johannes, qui Archembaldi necis auctor, forsan is ipse fuerit Johannes decanus Aurelianensis, qui similem sortitus finem, de cujus interfectione legitur Planctus ejusdem ecclesiæ apud Stephanum Tornacensem.

Ad

Ad HATMERICUM [a] cancellarium, de eodem.

An. Chr. MCXXXIII.

EPISTOLA CLXII.

FRequentem & amicabilem recordationem, qua dominum Episcopum Parisiensem commendare soletis, ego postmodum ipsi frequenter testatus sum. En à vobis exigitur non verbo aut lingua, sed opere & veritate probare, nec me fuisse fallacem, nec vos mendacem. Sic vestra interest, non solum propter Episcopum, sed & propter alios amicos vestros, qui pro vobis certe graviter, si quo modo præter spem procedere causam contingeret, turbarentur.

Ad JOHANNEM Cremensem cardinalem presbyterum [b] de eodem.

An. Chr. MCXXXIII.

EPISTOLA CLXIII.

DIlectionem & dignationem, qua me amplecti à vobis nullius dignitatis homuncio sensi, in æternum non obliviscar. Pœnitentiam & conversionem vestram, de qua jam Angelis collætatus sum, & condelectatus, dignos facere fructus opto jugiter, & oro frequenter. Et nunc maxime ipsos nostra ista Gallicana Ecclesia mecum exspectat, credo non intempestivos. Interest vestræ pariter & meæ famæ, ut non confundar in vobis. Sic ergo clareat omnibus, zelum apud vos veritatis justitiæque fervere contra interfectores clericorum, & instigatores eorum, ut non me pigeat gloriatum fuisse de vobis.

Actio [c] causæ Lingonensis ecclesiæ ad dominum INNOCENTIUM Papam.

An. Chr. MCXXXVIII.

EPISTOLA CLXIV.

Conqueritur Bernardus, quod subdole & contra datam fidem sententia sit electio Episcopi ecclesiæ Lingonensis.

1. DUm adhuc Romæ essemus, contigit illo venire dominum Archiepiscopum Lugdunensem. Venerunt & cum eo Robertus decanus ecclesiæ Lingonensis & Olricus canonicus, quærentes licere sibi & Capitulo Lingonensi eligere sibi Episcopum. Mandatum siquidem à domino Papa acceperant, nequaquam præsumere hoc, nisi ad consilium religiosorum virorum. Quod dum per me cuperent & peterent obtinere: Absit, inquam, nisi sciam & certus sim, quod bonam idoneamque personam intendatis eligere. Responderunt propositum suum atque intentionem de nostro pendere arbitrio, nec aliud se facturos, nisi quod ego consulerem. Et spoponderunt. Verum me non satis fidem accommodante, accessit ad persuadendum Archiepiscopus, pollicens firmiter idipsum. Et addidit, quod si secus clerici agere molirentur, quicquid aliud facerent, minime se confirmaturum, nec ratum habiturum. Adductus est & dominus Cancellarius in testimonium. Nec contenti, adivimus etiam præsentiam domini Papæ, ut ejus favore & auctoritate quod inter nos convenerat, confirmaretur: prius tamen habita inter nos collatione mutua ac diuturna super facienda electione, & de multis personis, quarum ibi mentio facta est, duabus tandem nominatis, à quibus nullus nostrum penitus dissentiret, quamlibet illarum eligi placuisset. Itaque quod nobis complacuit, dominus Papa immutabiliter observari præcepit: & tam Archiepiscopus, quàm clerici firmiter promiserunt. Illis abeuntibus, ego post discessum eorum dies paucos in Urbe faciens, ubi à domino meo impetrare potui facultatem redeundi, ad fratres iter arripuimus.

2. Et transalpinantes comperimus instare diem, qua foret sacrandus homo in Episcopum Lingonensem: de quo utinam meliora atque honestiora audivissemus. Nolo autem dicere quæ invitus audivi. Quid plura? A religiosis viris non paucis, qui nobis salutandi gratia occurrerant, persuasi sumus divertere per Lugdunum, quatenus, si fieri posset, rem nefariam ne fieret prohiberemus. Nam ego aliunde ob viæ compendium ire statueram, consulens valetudini & lassitudini corporis, præsertim quod non liquido, fateor, credebam rumoribus. Quis enim crederet tantum virum tanta uti levitate, ut postposita tam recente promissione sua, insuper domini sui mandato, personæ notabili manum imponere non timeret? Itaque consilio religiosorum acquiescentes, Lugdunum iter direximus, & pervenientes, omnino sicut audivimus, sic vidimus. Parabantur illa, non festa, sed infausta sollemnia. Decanus tamen, & maxima (ni fallor) pars Lugdunensium Canonicorum constanter aperteque contradicebant. Sed & rumor pudendus dolendusque passim crebrescens & invalescens civitatem repleverat.

3. Quid facerem? Conveni Archiepiscopum, reverenter quidem, super pacto quod fecerat, & super mandato quod acceperat: & nihil horum negavit. Causam vero prævaricationis referens in filium [d] Ducis, qui à constituto resilierat; ne ille turbaretur, in id se mutabilitatis incidisse dicebat, pacis videlicet intuitu. Et intulit, quia quicquid hactenus egerit, jam pro nostro deinceps arbitrio se facturum. Tum ego gratias agens: Absit, inquam: tamen non nostra, sed Dei potius voluntas fiat. quæ ita forsitan cognoscetur, si res ponatur in consilio Episcoporum, aliarumque religiosarum personarum, quæ hic ad vestram ipsius vocationem convenerunt, vel adhuc venturæ sunt. Quod si invocato sancto Spiritu consensus omnium vos ad procedendum in cœpto opere animaverit, procedite ut cœpistis: sin autem, acquiescendum Apostolo dicenti: *Nemini cito manum imponas.* Visum est consilium placuisse. Interim homo ille venisse nuntiatur, sed in hospitium, non in palatium. Vespere sextæ feriæ venit; sabbato mane recessit. Non est meum dicere, cur nec in curia apparere voluerit, ad quam ei curæ fuit longo itinere pervenire: nisi quod verecundia monachalis, honorisque contemptus forsan putari posset, si non aliud alia, quæ secuta sunt, indicarent. Et revera quid aliud tunc suspicari debuimus: quando Archiepiscopus rediens ab illo testatus est coram omnibus, nullo modo eum voluisse acquiescere, sed quicquid de eo factum fuerat, penitus refutare? 1. Tim. 5. 22.

4. Denique & mandavit mox electionem fieri. Hoc per quosdam Lingonenses Canonicos tunc præsentes, hoc & per litteras, quæ adhuc exstant. Quibus in Capitulo Lingonensi oblatis & lectis, prô pudor! incontinenti leguntur aliæ per omnia contrariæ illis, asserentes utique consecrationem dilatam, non dimissam; assignantes diem & locum ad causam decidendam, quam litteræ priores nuntiabant decisam. Putares in litteris non modo diversas, sed & adversas sibi loquentes personas, adversum se invicem contendentes: nisi quod una eademque imago [e] impressa ceris, unum idemque nomen præsignatum in schedulis, manifeste de uno fonte dulce & amarum illud manare cunctis qui aderant

a In Colbertino num. 1018. & in editione antiquiori tribuitur *Johanni Cremensi* sequens Haimerico. At quæ in posteriori leguntur de ejus, cui dirigitur, conversione, potius Johanni conveniunt.

b Titul[illegible] Ch[illegible]goni, qui Johannes Henricum Virdunensem, ad quem epistola 62. ab excommunicatione absolvit, teste Laurentio Leodiensi in Spicilegii tomo 12. pag. 307.

c Sic titulus hujus epistolæ in mss. Actio hæc contigit non post mortem Guilenci seu VVilenci episcopi Lingonensis, ad quem epistolæ 59. & 60. sed post mortem VVillelmi de Sabrano ejus successoris. Guilenci obitus contigit anno 1135. Kalendis Augusti: Guillelmi anno 1138. Hinc lites de futuro successore. Petrus archiepiscopus Lugdunensis, Hugo Burgundiæ Princeps, postea Dux, electionem cuidam monacho Cluniacensi deferebant: repugnabant Robertus decanus Lingonensis, Pontius archidiaconus, Odolricus, aliique canonici. Arbiter litis delectus Bernardus: ac tandem excluso monacho Cluniacensi, electus Godefridus Prior Claræ-vallensis, Bernardi consanguineus. Vide alias Notas.

d Hugonem scilicet, filium Odonis Burgundiæ Ducis ex Maria filia Theobaldi Campaniæ Comitis.

e Nempe Petri archiepiscopi imago impressa sigillo cereo de more illorum temporum. De Petri hujus obitu infra in epistola 173. Ad eum epistola 194.

mirantibus declarabant. Tenentur in manibus contradictoriæ litteræ: utrislibet obedire decreveris, inobediens necesse est tenearis. Aut enim priorem te recipientem epistolam posterior condemnabit: aut si posteriorem sequi eligas, prior murmurabit. Et utinam secunda epistola, sicut potuit evertere primam, ita posset sese vel ipsa tueri adversus tertiam. Sed ecce litteræ contra litteras, mandatum adversus mandatum: ita ut non jam, quemadmodum in Propheta, *Manda, remanda*. sed, Manda, demanda, potius inculcetur.

Isa 28. 10. & 13.

5. Interim nempe homo qui & consecrationem fugerat, & electionem refutarat, festinavit ad Regem. Regalium [a] investituram obtinuit, quibus meritis, ipse viderit. Mox directis epistolis, & locus qui assignatus fuerat, est mutatus, & dies anticipatus: ut loci temporisque opportunitate subtracta, & copia agendi pariter subtrahatur contradicturis, & consecrationis dies subripiatur appellaturis. Ceterum non est consilium contra consilium Domini, cujus providentia factum est, ut nec contradictores defuerint, nec appellatores. Appellatum est à Falcone * decano Lugdunensis ecclesiæ; appellatum & à Pontiu archidiacono Lingonensi; appellatum à Bono-amico sacerdote & canonico æque Lingonensi; appellatum & à fratribus nostris Brunone [b] atque Gaufrido, ignorantibus quidem omnibus his præparationem cordis eorum, sed casu supervenientibus, haud dubium quin Dei provida voluntate. Tanta siquidem fuit brevitas termini, ut vix, ex quo rescivimus diem, spatio quatuor dierum nuntius noster cum litteris accurrere potuerit, quatenus præveniret quod parabatur, non sacramentum, sed sacrilegium. Et is quoque nihilominus contradixit, & tam consecrandum quàm consecraturos ad Sedem apostolicam appellavit. Et ipse erat Lingonensis canonicus. Veritatem dico, non mentior: nihil à me hic dictum personæ odio, sed solo veritatis amore veraciter omnia posita, teste ipsa Veritate.

** ad quem epist. 173*

Ad FALCONEM [c] decanum, & GUIDONEM thesaurarium Lugdunensis ecclesiæ, unde supra.

EPISTOLA CLXV.

Ann. C II R. MCXXXVIII

PLaga, ut videtis carissimi, ecclesiæ nostræ magna est, & multa eget cura; nec modo multa, sed cita, ita ut assidue cum lacrymis Medico cælesti instemus dicentes: Domine, descende priusquam moriatur. Unum est quod magis exacerbat dolorem, & pæne desperat curationem: quia nimirum inde est orta tribulatio, unde consolatio sperari debuerat. Quisnam enim, ô misera, malum hoc quod plangis, induxit super te? Profecto non inimicus, non is qui oderat te: sed homo unanimis, dux tuus & metropolitanus tuus. Quomodo ab austro, & non jam ab aquilone panditur omne malum? Merito proinde non est dolor sicut dolor meus, quoniam de quibus potissimum præsumebamus, ab ipsis passi sumus, & non ab aliis. O Lugdunensis pia mater ecclesia! cujusmodi non sponsum, sed monstrum tuæ filiæ procurasti nunc! non plane matrem te in hoc, sed novercam sensimus. Gener hic tuus quàm longe à nobili illa tua antiqua honestate, gravitate, probitate degenerat! Quid enim? Egone id dixerim honorabile connubium, & thorum immaculatum, quod de tali & taliter factum est? Sine lege, sine ordine, sine ratione sic confusa sunt omnia, immo ita cuncta in fraude & temeritate præcepta & præsumpta fuisse constat, ut non dico Episcopum, sed ne villicum quidem, aut telonarium quempiam in hunc modum decuerit ordinari. Quibus vos laudibus efferam, dilectissimi, qui soli condoluistis afflictæ, & tam in prima, quam in secunda sua defensione oppressæ adstitistis, ascendentes ex adverso, & opponentes vos murum pro domo Israel? Non est inventus similis vobis in illo conventu, qui conservaret legem Excelsi, qui sacris obtemperaret canonibus: qui denique se indueret zelum Phinees, & linguæ mucrone confoderet fornicantes. Quæ cum ita de vobis ad Dei & vestram ipsorum gloriam ubique clarescant, restat ut principio tam laudabili condignum exitum dare, & hostiæ capiti caudam jungere satagatis.

Johan 4. 49. — *In indignam electionem Episcopi* — *Num 25. 5*

Ad dominum Papam INNOCENTIUM, unde supra.

EPISTOLA CLXVI.

Ann. C II R. MCXXXV...

1. ITerum clamo, iterum pulso, etsi non clamosis vocibus, certe lacrymosis gemitibus. Cogit iterare clamores iterata in nos injuria perditorum, & prolongantium iniquitatem suam. Confortati sunt addentes prævaricationem. Apponunt iniquitatem super iniquitatem, & superbia eorum ascendit semper. Invaluit furor, pudor evanuit, & timor Dei. Quem contra tuam, Pater, cautam * justamque dispositionem non timuerunt eligere, etiam post appellationem tui nominis ausi sunt exsecrare. Et hoc præsumpserunt Lugdunensis, Æduensis, Matisconensis, amici Cluniacenses. In fraude & temeritate istorum, heu! quàm ingens multitudo sanctorum turbabitur, si angariati fuerint tale portare jugum, taliterque impositum. Prô nefas! hoc ita accepturi sunt, ac si cogantur genua curvare ante Baal, aut certe juxta Prophetam pactum facere cum morte, & cum inferno fœdus inire. Rogo ubi jus, ubi lex, ubi sacrorum auctoritas canonum, ubi denique reverentia majestatis? Illa, illa quæ nulli negatur oppresso, soli mihi non profuit appellatio. Ubi nimirum imperabat aurum, judicabat argentum; leges canonesque silebant, locum ratio & æquitas non habebant. Eisdem telis (quod intolerabilius est) arcem quoque apostolici culminis oppugnare minantur. Id vero ridicule; fundata est enim supra firmam petram.

** al. castam, sed male* — *Isa 28. 15.*

2. Sed quid ago? excessi, fateor: non est meum accusare quemquam aut reprehendere: sufficit mihi ut plangam dolorem meum. Post longam moram multosque labores, quos pro servitio Romanæ ecclesiæ pertuli, cum tandem placuit serenitati vestræ reditum annuere ad fratres meos, etsi fractus viribus corporis, tanquam male operans; lætus tamen ob manipulos pacis quos reportabam, ad monasterium cum prosperitate perveni. Credidi me de labore evasisse ad requiem; licere mihi utcumque resarcire spiritualium damna studiorum, ac sanctæ quietis detrimenta, quæ foris incurreram; & ecce tribulatio & angustia invenerunt me. En lectulo recubantem plus cordis, quàm corporis dolor excruciat. Nec enim ego deploro temporale incommodum ullum. Anima mea in manibus meis: salus ejus in causa est. Placet vobis, ut illi homini credam animam meam, qui perdidit suam? Scio quia non placet. Quamobrem dixi animæ meæ expedire magis inire fugam, quàm & mærore consumere residuum dierum meorum, & nihilominus in periculum salutis incidere. At Deus vobis potius inspiret quod potius est: reducere videlicet ad memoriam (si dignum judicatis) qualiter vobiscum egerim, & ponere oculos pietatis super puerum vestrum, & liberare afflictum de angustia. quin potius non oblivisci quanta Deus ipse fecerit vobis, & in quantulæcumque vicem recompensationis, ad ipsius gloriam, quod tam perperam factum est, revocare.

Non credenda illi anima qui suam perdidit

a Regalium investitura est temporalis dominii ac prædiorum ecclesiæ traditio per Regem facta novo episcopo post sacramentum fidelitatis ab eo præstitum. De Regalibus vide item epistolam 170. Sugerii epistolas maxime 19. & 20. atque Glossarium Cangianum.

b De Brunone actum supra ad epistolam 144. Gaufridus videtur esse is qui postea Bernardi notarius.

c Falco dein electus est archiepiscopus Lugdunensis, de cujus electione epistola 171. & 172. Ad eumdem epistola 173.

Ad Eumdem, pro eodem negotio.

EPISTOLA CLXVII.

Ann. CHR. MCXXXVIII.

Clementissime Pater, nonne præcipiendo præcepisti in Lingonensi ecclesia personam eligi religiosam atque idoneam, & ad consilium pueri tui? Nonne dominus Lugdunensis hoc ipsum mandatum ex apostolico ore tuo præsens excepit tam fideliter exsecuturum, quàm firmiter injunctum, ac frequenter inculcatum? Nonne denique & spopondit? quid ergo visum est ei, mutare voluisse quod utilissime & consultissime statutum fuerat, aliudque sua præsumptione moliri quod non conveniebat, in vestræ ipsius majestatis contemptum, & in nostræ pusillanimitatis scandalum? Quomodo non erubuit bonus ille vir apud se EST & NON inveniri, tentans imponere tam indignum jugum cervicibus tam numerosæ multitudinis religiosorum virorum servorum tuorum, adversus statutum tuum, & promissum suum? Inquire, Pater, inquire diligenter, quale homo ille, cui festinat manum imponere, testimonium habeat, & ab his qui prope sunt, & ab his qui longe. Mihi enim interdicit dicere pudor quod publica fama de eo dicit, immo infamatio celeberrima divulgavit. Et quid dicam? Tristis est anima mea usque ad fugam. Et jam forsitan fugissem, nisi me retinuisset consolationis spes, quam de visceribus vestris exspecto. Volebam scribere per ordinem perlacrymabilem miseriæ nostræ historiam: sed præ tristitia languet manus, sensus hebescit, horret lingua eloqui malignam fraudem, sed subreptionem, sed circumventionem, sed temeritatem, sed perfidiam. Quid ergo? Filius tuus Pontius archidiaconus, qui & in hac causa constanter fideliterque se habuit, cuncta tibi, Pater, narrabit, & quid factum doleamus, & quid faciendum flagitemus. Ipsi crede tamquam mihi. Ego autem hoc unum ut parturiens loquor: nisi isti à tam scelerato tamque temerario ausu deficiant; ut meipsum nunc sentio, deficiet in dolore vita mea, & anni mei in gemitibus.

Archiepiscopi Lugd. in constituendo Episcopo præsumptio.

Ad Episcopos & Cardinales Romanæ curiæ, unde supra.

EPISTOLA CLXVIII.

Ann. CHR. MCXXXVIII.

1. Vos scitis, si dignum ducitis recordari, qualiter vobiscum in tempore malo conversatus sim, egrediens, & regrediens, & pergens ad imperium regis, persistens ac permanens vobiscum in tentationibus vestris, ita ut consumptis pæne viribus corporis, vix post redditam cælitus pacem Ecclesiæ repatriare potuerim. Et recolo hoc, non glorians aut improperans, sed provocans & efflagitans, monens & reposcens debitum vestræ miserationis affectum. Urget necessitas modo omnes repetere debitores. Ego vero si feci quod facere debui, haud aliud me ex eo quàm servum inutilem reputo, juxta sermonem Domini. Verumtamen si feci quod oportuit, aut quod faciendum fuit, numquid merui vapulare? Et ecce rediens à vobis, tribulationem & dolorem inveni, & nomen Domini invocavi, sed non profuit: invocavi & vestrum, & non valuit. Siquidem dii fortes terræ vehementer elevati sunt, Lugdunensis scilicet Archiepiscopus, & Cluniacensis Abbas *. Hi confidentes in virtute sua, & in multitudine divitiarum suarum gloriantes, adversum me appropinquaverunt & steterunt. Et non adversum me tantum, sed adversum magnam multitudinem servorum Dei, adversum vos quoque, adversum seipsos, contra Deum, contra omnem æquitatem & honestatem.

Luc. 17. 10.

* V. notas.

2. Denique imposuerunt hominem super capita nostra, quem, prò pudor! & boni horrent, & mali rident. Quo ordine, immo quam extraordinarie, videat Deus & judicet; videat & Romana curia: videat & doleat, misereatur & accingatur ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum. Quid enim? placet tibi, domina mundi, universitati constituta vindex in iram, judex in misericordiam; placet, inquam, tibi, quod dum superbit impius, incenditur pauper, & ille pauper, qui pro tuo servitio, cum non haberet censum quem effunderet, sanguini non pepercit? Dignumne tibi videtur tua perfrui pace, & nostram non curare, nec recipere in sortem consolationis, quos habuisti consortes laboris? Si inveni gratiam in oculis vestris, eripite inopem de manu fortiorum ejus, egenum & pauperem à diripientibus eum. Alioquin ego quidem, ut potero, laborabo in gemitu meo, & erunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte; vobis autem legam illum versiculum: *Qui tollit ab amico misericordiam, timorem Domini derelinquit.* & illud: *Omnes necessarii mei recesserunt à me.* illud quoque: *Qui juxta me erant, de longe steterunt, & vim faciebant qui quærebant animam meam.*

Job 6. 14. Ibid. Psal. 37. 13.

Ad dominum Papam Innocentium, unde supra.

EPISTOLA CLXIX.

Ann. CHR. MCXXXVIII.

Cur clericos ecclesiæ Lingonensis vocatos detinuerit; & quibus munus eligendi committendum.

Dignatio vestra fecit me familiarem, familiaritas præsumptorem. Adsit solita cordi vestro benignitas, ne forte præsumptio pariat indignationem. Audite tamen patienter, non solum quid egerim, sed & cur egerim: si forte causa factum possit vel aliquatenus excusare. Ausus sum retinere clericos Lingonenses qui vocati erant, composita tamen pace inter eos: ipsique persuasis stare deinceps de facienda electione in beneplacito vestro & consilio bonorum, sicut in litteris eorum continetur. Erat autem pernecessarium eos hac vice remanere, propter terras & possessiones ecclesiæ, quæ datæ sunt prædæ & direptioni, dum non est qui custodiat aut defendat. Itaque personis quæ non sint suspectæ, quæ non quærant quæ sua sunt, sed quæ Jesu-Christi, injungatur, si placet, cura eligendi qui Deo placeat, & finem tandem accipiat ecclesiæ tam diuturna & miseranda vexatio. Reliqua vero dicenda commisimus domino Herberto * abbati sancti Stephani Divionensis, & Archidiacono Lingonensi, sociisque eorum. Adjicimus etiam, ut Archidiaconum Lingonensem, & Bonum-amicum ejusdem ecclesiæ presbyterum, quoniam fideles in causa Dei exstiterunt, eos & res eorum in defensione vestra recipiatis. Dignus est enim operarius mercede sua.

* de quo ad epist. 59.

Luc. 10. 7.

Ad Ludovicum a Juniorem regem Francorum.

EPISTOLA CLXX.

Ann. CHR. MCXXXVIII.

Electionem Godefridi Prioris sui in Episcopum Lingonensem, cui Rex adversari visus est, vindicare nititur.

1. Si totus orbis adversum me conjuraret, ut quippiam molirer adversus regiam majestatem; ego tamen Deum timerem, & ordinatum ab eo Regem offendere temere non auderem. Nec enim ignoro ubi legerim: *Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit.* Sed nec me latet, quàm omni Christiano, quàm meæ præcipue professioni mentiri contrarium sit. Veritatem dico, non mentior: quod Lingonis de Priore nostro b factum est, præter spem, præter intentionem Episcoporum, & meam factum est. Sed est qui nolentium quodam

Rom. 13. 2.

a Florum absolute vocat Odericus in lib. 11. pag. 813 Ludovicum Florum non semel, nempe in lib. 13 pag. 901 & 910. In priori hoc loco Ludovicus Grossus Tedbaldum Blesensem atque Radulfum Parronensem, *quia discordes erant, pacificasse, & filio suo Ludovico-Floro, quem ante triennium regem Remis constituerat, regnum Galliæ commisisse* memoratur, & quidem anno 1135. In posteriori loco ad annum 1137. idem Ludovicus, morti proximus, *Ludovicum Florum, filium suum, Tedbaldi palatini Comitis, & Radulfi de Parrona consobrini sui tutelæ commisisse.*

b Godefrido scilicet, Bernardi consanguineo, cujus electio tandem rata fuit anno 1139 ut colligitur ex quodam instrumento apud Perardum pag. 134. ubi ecclesia S. Stephani Divionensis ab eo consecrata dicitur anno Christi 1141. episcopatus ejus anno secundo.

modo extorquet assensum, & suo arbitrio etiam adversas hominum voluntates, prout vult, subservire compellit. Quando enim ego periculum, quod mihi timui, illi æque non meturem, quem diligo tamquam meipsum? Quando ego illorum consortium non horrerem, qui alligant onera gravia & importabilia, & imponunt humeris hominum, digito autem suo nolunt ea movere? Factum est tamen quod factum est: contra vos nihil, contra me plurimum. Mihi baculus imbecillitatis meæ sublatus est, mihi lumen oculorum meorum ereptum est, mihi abscissum dextrum brachium meum. Omnia excelsa ista & fluctus isti super me transierunt. In me transierunt iræ: mihi evadendi nulla ex parte patet via. Unde onera fugio, inde & subeo invitus & ingratus. Durum mihi sentio contra stimulum calcitrare. Tolerabilius fortasse spontaneo, quàm nolenti & renuenti fuisset. Nam si quid virium in me est, nonne id facilius meis, quàm alienis humeris exercerem?

Godefridus quem Bernardo carus & necessarius.

2. Sed acquiesco aliter disponenti, cum quo utique aut judicio, aut viribus contendere, nec cautum mihi omnino, nec possibile est, sed nec Regi. Siquidem terribilis est etiam apud reges terræ. Horrendum est incidere in manus Dei viventis, etiam tibi, ô Rex. O quàm molestis auribus audimus contraria tam bonis principiis vestris! ô quam amarior Ecclesiæ mæror post tanta prælibata gaudia, si frustrari (quod absit) contigerit tam jucunda spe singularis clypei sui vestræ indolis, sicut hactenus est experta! Heu corruit virgo Remensis ecclesia [a]; non est qui sublevet eam: corruit & Lingonensis; non est qui porrigat manum. Avertat divina clementia à corde & consilio vestro super dolorem nostrum adjicere, cumulare tristitiam super tristitiam. Quis mihi tribuat mori, ne videam Regem bonæ opinionis, sed spei melioris, conari Dei consilio obviare, irritare adversus semetipsum summi Judicis iram, pedes Patris orphanorum madefacere lacrymis afflictorum, pulsare cælos clamoribus pauperum, sanctorum precibus, justisque querimoniis carissimæ sponsæ Christi, quæ est Ecclesia Dei viventis? Absit, absit: meliora speramus, exspectamus jucundiora. Non obliviscetur misereri Deus, nec continebit in ira sua misericordias suas. Non contristabit per illum & de illo Ecclesiam suam, per quem & de quo in tantis jam lætificavit. Quem suo munere contulit, sua longanimitate servabit: & si quid aliter sapitis, & hoc ipsum vobis revelabit, & erudiet corde in sapientia. Hoc optamus, hoc oramus die ac nocte. Hoc sentite de nobis, hoc sentite de nostris. Non infringetur veritas hæc in nobis, non imminuetur honor Regis, regni utilitas per nos.

Psal. 75. 13.
Heb. 10. 31.

3. Gratias autem agimus vestræ clementiæ pro benigno responso, quod à vestra dignatione meruimus. Verumtamen dilatio terret nos, qui videmus terram datam prædæ & direptioni. Terra vestra est: & in hoc plane cognoscimus & dolemus dedecus regni vestri, quod vos jure abhorrere mandastis, si non fuerit qui defendat. Nam in quo alio regia majestas rectè in eo quod factum est, imminuta dicatur? Electio rite celebrata est, electus fidelis est. Non autem esset fidelis, si vestra, & non per vos habere vellet. Necdum ad vestra manum extendit, necdum civitatem vestram ingressus est: necdum prorsus se intromisit de aliquo, quamquam invitatio cleri & populi, & oppressorum afflictio, & vota bonorum id ab eo vehementissime flagitarint. Quæ cum ita sint, opus est, ut videtis, maturatione consilii, non minus vestro honori, quàm nostræ necessitati. Et nisi per præsentes nuntios exspectanti populo, qui vester est, serenitas vestra pro voto responderit; multorum religiosorum adversum vos (quod non expedit) devota vobis nunc corda turbabitis, & regalibus vestris ipsis, quæ ad Ecclesiam pertinent, non parvum (ut veremur) incommodum acquiretis.

Ad dominum Papam Innocentium.

EPISTOLA CLXXI.

Pro Falcone Lugdunensi archiepiscopo electo.

Ann. CHR. MCXXXIX.
V. epist. 166.

Qui in aliorum negotiis toties exauditus sum, puto in proprio non confundar. Ego, domine mi, causam Archiepiscopi mei meam duco, utpote membrum, quod nil à se ducat alienum quod capitis sit. quod tamen non dicerem, si homo ipse sibi assumpsisset honorem, & non magis à Deo vocatus tamquam Aaron. Nec enim ab alio æstimaverim factum, quod vota tot hominum tam facile convenerunt in eum: ut non dico contradictio, sed nec cunctatio ulla fuerit. Et merito. Est quippe illustris, non minus mentis generositate, quàm sanguinis; est scientia, est vitæ honestate. Denique famæ ejus integritas nec inimici quidem dentem veretur. Quod ergo de tali & tali modo factum est, dignum profectò est, ut favor apostolicæ gratiæ prosequatur; & honoris plenitudine, quæ sola deest, gaudia plebis suæ consueta benignitate, immo debita liberalitate accumulet. Hoc universa Ecclesia instantissima supplicatione deposcit: hoc puer vester solita præsumptione efflagitat.

Ad EUMDEM in persona Godefridi Lingonensis episcopi.

EPISTOLA CLXXII.

Ejusdem cum superiore argumenti.

Ann. CHR. MCXXXIX.

Inter crebra mala quæ his diebus in ecclesiis videntur accidere occasione electionum, Dominus de cælo prospexit super matrem nostram Lugdunensem ecclesiam, qui decedenti piæ memoriæ Petro archiepiscopo, virum optimum, Falconem decanum, in omni pace substituit. Peto, domine, ut qui à suis concorditer est electus, utiliter promotus, rite consecratus; à vobis honoris sui officiique plenitudinem consequatur. Quod utique audere me facit non meriti conscientia, sed debiti. Debiti dico, non solum quo id à me illa ecclesia jure metropolitico exigit, sed quia in hoc positus sum, ut testimonium perhibeam veritati.

Ad ipsum FALCONEM.

EPISTOLA CLXXIII.

Religiosorum quorundam causam commendat.

Ann. CHR. MCXXXIX.

Scripsimus ad dominum Papam dominus Episcopus [a] & ego pro vobis, prout oportere putavimus: & habetis exemplar litterarum. Habemus autem in voluntate in æternum non deficere vobis pro viribus, propter bonum quod de vobis confidimus. Vestra autem interest facere, ut non confundamur sic confidentes. De cetero si inveni gratiam in oculis vestris, intelligite super egenos & pauperes illos, qui sunt apud Benedictionem Dei [b]. Quod enim uni ex illis feceritis, mihi, immo Christo, facietis. Nam & pauperes sunt, & habitant inter pauperes. Hoc præcipue obsecramus, ut Saviniacenses monachos prohibeatis ab infestatione eorum: quoniam calumniantur eos injuste, ut

[a] nem. Godefridus Lingonensis.

a Quippe post mortem Reginaldi archiepiscopi, quæ contigit anno 1139. Idibus Januarii, Remensis ecclesia fere per biennium pastore viduata mansit, non tam clericorum eligentium dissidio, quam civium tumultu pro communiæ (quam vocant) institutione, & innato Ludovici VII odio in Theobaldum Campaniæ Comitem, quod pariter in Comites vicinasque ecclesias se effudit, ex Marloto in tomo 2. Metropolis Remensis pag. 325. Hac de re rursus conqueritur Bernardus in epistola 318. Tandem Bernardo dignitatem recusante, electus est anno 1140. Samson, cujus electio aliquamdiu turbam fuit, ex epistola 202. Confer epistolas 210. & 224.

b Benedictio Dei, *Benisson-Dieu*, Ord. Cisterciensis, filia Claræ-vallis in diœcesi Lugdunensi, fundata est anno 1138. Abbas primus Albericus. Ab ea non longe distat Saviniacense monasterium, *Savigny*, Ord S. Benedicti, ejusdem diœcesis: cujus loci tum abbas Iterius, de quo Bernardus alibi queritur.

putamus. Aut si se confidunt habere justitiam, judicate inter illos. Filius noster abbas Albericus, etsi suis meritis commendabilior, nostris tamen precibus vobis ut commendatior sit, obsecramus. Tenere quippe diligo eum, tamquam mater unicum filium: & diliget eum qui diligit me. Denique in eo experiar si me curatis. Quo enim longe à me positus est, eo magis necessariam habet paternam vestram consolationem.

Ad CANONICOS Lugdunenses de Conceptione[a] S. Mariæ.

EPISTOLA CLXXIV.

Circ. ann. MCXL.

Conceptionis festum novum esse; nullo nisi legitimo fundamento: ceterum non fuisse instituendum inconsulta Sede apostolica, cui sententiam suam subjicit.

1. INter ecclesias Galliæ constat profecto Lugdunensem hactenus præeminuisse, sicut dignitate Sedis, sic honestis studiis, & laudabilibus institutis. Ubi etenim æque viguit disciplinæ censura, morum gravitas, maturitas consiliorum, auctoritatis pondus, antiquitatis insigne? Præsertim in officiis ecclesiasticis haud facile unquam repentinis visa est novitatibus acquiescere, nec se aliquando juvenili passa est decolorari levitate ecclesia plena judicii. Unde miramur satis, quid visum fuerit hoc tempore quibusdam vestrum voluisse mutare colorem optimum, novam inducendo celebritatem, quam ritus Ecclesiæ nescit, non probat ratio, non commendat antiqua traditio. Numquid Patribus[b] doctiores, aut devotiores sumus? Periculose præsumimus, quicquid ipsorum in talibus prudentia præterivit. Nec vero id tale est, quod nisi prætereundum fuerit, Patrum quiverit omnino diligentiam præteriisse.

Nova celebritas sine fundamento.

2. At valde honoranda est, inquis, Mater Domini. Bene admones: sed honor Reginæ judicium diligit. Virgo regia falso non eget honore, veris cumulata honorum titulis, infulis dignitatum. Honora sane integritatem carnis, vitæ sanctitatem: mirare fœcunditatem in Virgine, Prolem venerare divinam. Extolle nescientem vel in concipiendo concupiscentiam, vel in pariendo dolorem. Prædica reverendam Angelis, desideratam Gentibus, Patriarchis, Prophetisque præcognitam, electam ex omnibus, prælatam omnibus. Magnifica gratiæ inventricem, mediatricem salutis, restauratricem seculorum: exalta denique exaltatam super choros Angelorum ad cælestia regna. Hæc mihi de illa cantat Ecclesia, & me eadem docuit decantare. Ego vero quod ab illa accepi, securus & teneo, & trado: quod non; scrupulosius, fateor, admiserim.

Maria Virgo falsis aut dubiis non eget honoribus.

3. Accepi sane ab Ecclesia illum diem cum summa veneratione recolendum, quo assumpta de seculo nequam, cælis quoque intulit celeberrimorum festa gaudiorum. Sed & ortum Virginis didici nihilominus in Ecclesia, & ab Ecclesia indubitanter habere festivum atque sanctum; firmissime cum Ecclesia sentiens, in utero eam accepisse ut sancta prodiret. Et de Jeremia siquidem lego, quod, priusquam de ventre[*] exiret, sanctificatus sit: & de Johanne Baptista non secus sentio, qui ex utero Dominum in utero sensit. Videris etiam tu, an de sancto David idipsum liceat opinari, pro eo quod dicebat Deo: *In te*, ait, *confirmatus sum ex utero: de ventre matris meæ tu es protector meus.* item. *De ventre matris meæ Deus meus es tu, ne discesseris à me.* Et Jeremiæ quidem sic dictum est: *Priusquam te formarem in utero, novi te; & antequam exires de vulva, sanctificavi te.* Quàm pulcre inter figurationem in utero, & parturitionem ex utero divinum distinxit oraculum! ut illam tantum præcognitam, istam & sanctitatis munere præornatam ostenderet: ne quis Prophetæ prærogativam de sola præscientia seu prædestinatione putaverit æstimandam.

*Assumptionis & Nativitatis B. Mariæ festa recepta. — Jerem. 1. 5. — * Al. vulva. — Luc. 1. 41. — Psal. 70. 6. — Psal. 21. 11. — Jerem. 1. 5. — Jeremiæ & Johannis sanctificatio in utero.*

4. Esto tamen ut hoc de Jeremia concedamus. Quid respondebitur de Johanne Baptista, quem Angelus prænuntiavit Spiritu-sancto repletum iri adhuc in utero matris suæ? Prorsus hoc ad prædestinationem præscientiamve referri posse non arbitror. Verba nempe Angeli, sicut ipse prædixit, completa absque dubio sunt in tempore suo: & quem prælocutus est Spiritu-sancto replendum, non est fas credere non repletum; idque loco & tempore quo prædixit. Certissime autem sanctus Spiritus quem replevit, sanctificavit. Ceterum quatenus adversus originale peccatum hæc ipsa sanctificatio valuerit, sive pro isto, sive pro illo Propheta, vel si quis alius simili præventus gratia fuerit; non temere dixerim. Sanctificatos tamen non dubitaverim dicere, quos Deus sanctificavit, & cum eadem sanctificatione prodisse ex utero, quam acceperunt in utero: nec reatum, quem in conceptione traxerunt, valuisse ullatenus horum natali jam donatam præpedire seu præripere benedictionem. Attamen quis dicat Spiritu-sancto repletum, manere adhuc filium nihilominus iræ; &, si mori in utero contigisset cum hac plenitudine spiritus, pœnas luiturum damnationis? Durum est. Minime tamen ausim hinc quippiam mea sententia diffinire. Sed quicquid de hoc sit, merito Ecclesia, quæ ceterorum non nativitatem, sed mortem Sanctorum judicat & prædicat pretiosam; singulari quadam exceptione festis præfert gaudiis, veneraturque illius natalem, de quo nuntiante Angelo singulariter legit: *Et multi in nativitate ejus gaudebunt.* Cur enim non sit illius exitus sanctus, ac proinde festivus & lætus, qui potuit exsultare & in utero?

Luc. 1. 15. — Luc. 1. 14.

5. Quod itaque vel paucis mortalium constat fuisse collatum, fas certe non est suspicari tantæ Virgini esse negatum, per quam omnis mortalitas emersit ad vitam. Fuit proculdubio & Mater Domini ante sancta, quàm nata: nec fallitur omnino sancta Ecclesia, sanctum reputans ipsum Nativitatis ejus diem, & omni anno cum exsultatione universæ terræ votiva celebritate suscipiens. Ego puto, quod & copiosior sanctificationis benedictio in eam descenderit, quæ ipsius non solum sanctificaret ortum, sed & vitam ab omni deinceps peccato custodiret immunem. quod nemini alteri in natis quidem mulierum creditur esse donatum. Decuit nimirum Reginam virginum singularis privilegio sanctitatis, absque omni peccato ducere vitam: quæ dum peccati mortisque pareret peremptorem, munus vitæ & justitiæ omnibus obtineret. Sanctus igitur ortus, quoniam immensa prodiens ex utero sanctitas sanctum fecit illum.

Mariæ Nativitas sancta. — Peccati actualis expers.

6. Quid adhuc addendum his putamus honoribus? Ut honoretur, inquiunt, & conceptus, qui honorandum præivit partum: quoniam si ille non præcessisset, nec iste esset qui honoratur. Quid si alius, propter eamdem causam, etiam utrique parenti ejus festos honores asserat deferendos? Sed de avis & proavis idipsum posset pro simili causa quilibet flagitare: & sic tenderetur in infinitum, & festorum non esset numerus. Patriæ est, non exsilii frequentia hæc gaudiorum: & numerositas festivitatum cives decet, non exsules. Sed profertur scriptum[c] supernæ (ut aiunt) revelationis. quasi & quivis non queat scriptum æque producere, in quo Virgo videatur idipsum mandare & de parentibus suis, juxta Domini mandatum, dicentis: *Honora patrem tuum & matrem tuam.* Ipse mihi facile persuadeo scriptis talibus non moveri, quibus nec ratio suppeditare, nec certa invenitur favere auctoritas. Nam quid consequentiæ habet, ut quoniam sanctum præcessit natalem conceptus, propterea reputetur & ipse sanctus? Numquid quoniam præcessit eum, fecit & sanctum? Etsi præcessit ut esset, non tamen ut sanctus esset. Unde etenim illa ipsi sanctitas, quam secuturo transmitteret? Annon potius quia præcessit

Rationes colendæ Conceptionis refellit. — c Revelationibus quantum tribuat Bern. — Exod. 20. 12.

a De origine hujus festi vide novas nostras prolixiores Notas. Potho presbyter & monachus Prumiensis, Bernardi æqualis, ejusdem festi institutionem itidem improbavit, ex iisdem Notis.

b Eadem verba habet Potho in lib. 3. de Statu domus Dei.

c Hujusmodi scriptum Elsino abbati Anglo tribuitur apud Anselmum pag. 505. & 507. novæ editionis.

absque sanctitate conceptus, oportuit nimirum sanctificari conceptam, ut sanctus sequeretur jam partus? an forte mutuatus est sanctitatem à posteriori prior? Potuit sane illa, quæ in jam concepta facta est sanctificatio, ad ipsum qui sequebatur transire natalem: redire vero retrorsum ad conceptum qui præcesserat, jam omnino non potuit.

7. Unde ergo conceptionis sanctitas? An dicitur sanctificatione præventa, quatenus jam sancta conciperetur, ac per hoc sanctus fuerit & conceptus: quemadmodum sanctificata jam in utero dicitur, ut sanctus consequeretur & ortus? Sed non valuit ante sancta esse, quàm esse: siquidem non erat antequam conciperetur. An forte inter amplexus maritales sanctitas se ipsi conceptioni immiscuit, ut simul & sanctificata fuerit, & concepta? Nec hoc quidem admittit ratio. Quomodo namque aut sanctitas absque Spiritu sanctificante, aut sancto Spiritui societas cum peccato fuit? aut certe peccatum quomodo non fuit, ubi libido [a] non defuit? Nisi forte quis dicat de Spiritu-sancto eam, & non de viro conceptam fuisse. sed id hactenus inauditum. Lego denique Spiritum-sanctum in eam, non cum ea venisse, dicente Angelo: *Spiritus-sanctus superveniet in te.* (Luc. 1. 35.) Et si licet loqui quod Ecclesia sentit, & verum ipsa sentit: dico gloriosam de Spiritu-sancto concepisse, non autem & conceptam fuisse: dico peperisse virginem, non tamen & partam à virgine. Alioquin ubi erit prærogativa Matris Domini, qua singulariter creditur exsultare & munere prolis, & integritate carnis, si tantumdem dederis & matri ipsius? Non est hoc Virginem honorare, sed honori detrahere. Si igitur ante conceptum sui sanctificari minime potuit, quoniam non erat; sed nec in ipso quidem conceptu, propter peccatum quod inerat: restat ut post conceptum in utero jam existens, sanctificationem accepisse credatur, quæ excluso peccato sanctam fecerit nativitatem, non tamen & conceptionem.

8. Quamobrem etsi quibus vel paucis filiorum hominum datum est cum sanctitate nasci; non tamen & concipi: ut uni sane servaretur sancti prærogativa conceptus, qui omnes sanctificaret, solusque absque peccato veniens, purgationem faceret peccatorum. (Conceptionis sanctitas soli Christo reservata.) Solus itaque Dominus Jesus de Spiritu-sancto conceptus, quia solus & ante conceptum sanctus. Quo excepto, de cetero universos respicit ex Adam natos, quod unus humiliter de semetipso ac veraciter confitetur: *In iniquitatibus*, inquiens, *conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea.* (Psal. 50. 6.)

9. Cum hæc ita se habeant, quænam jam erit festivæ ratio Conceptionis? Quo pacto, inquam, aut sanctus asseretur conceptus, qui de Spiritu-sancto non est, ne dicam de peccato est: aut festus habebitur, qui minime sanctus est? Libenter gloriosa hoc honore carebit, quo vel peccatum honorari, vel falsa induci videtur sanctitas. (Novitas superstitiosa.) Alioquin nulla ei ratione placebit contra Ecclesiæ ritum præsumpta novitas, mater temeritatis, soror superstitionis, filia levitatis. Nam si sic videbatur, consulenda erat prius apostolicæ Sedis auctoritas, & non ita præcipitanter atque inconsulte paucorum sequenda simplicitas imperitorum. (Nova festa non temere & inconsulta Sede Apost. instituenda.) Et ante quidem apud aliquos errorem compereram: sed dissimulabam, parcens devotioni, quæ de simplici corde & A amore Virginis veniebat. Verum apud sapientes, atque in famosa nobilique ecclesia, & cujus specialiter filius [b] sum, superstitione deprehensa; nescio an sine gravi offensa etiam vestri omnium dissimulare potuerim. Quæ autem dixi, absque præjudicio sane dicta sint sanius sapientis. Romanæ præsertim ecclesiæ auctoritati atque examini totum hoc, sicut & cetera quæ ejusmodi sunt, universa reservo: ipsius, si quid aliter sapio, paratus judicio emendare.

Ad PATRIARCHAM [c] Jerosolymorum.

EPISTOLA CLXXV.

B *Præventus ejus litteris familiariter respondet; & Milites Templi commendat.*

PAtriarchalibus scriptis sæpius visitatus, ingratus jam videbor, si non rescripsero. At si saluto eum qui me salutavit, quid amplius feci? Tu enim me prævenisti in benedictionibus dulcedinis; tu me prior dignatus es tuis transmarinis epistolis visitare; tu mihi primas humilitatis caritatisque præripuisti partes. Quid condignum jam referam? Nihil mihi denique reliquisti, quod pari queam rependere vice: qui etiam de thesauro sæculorum mihi impertire curasti, id est de ligno [d] Domini. Quid tamen? debeone omittere quod C possum, quoniam quod debeo minime possum? Affectum saltem voluntatemque aperio, rescribendo dumtaxat atque resalutando, quod solum interim per tot utique spatia terræ & maris licet. Ostendam autem, si umquam accepero tempus, me nequaquam diligere verbo sive lingua, sed opere & veritate. Super Milites Templi ponite quæso oculos vestros, & tantæ pietatis viscera tam strenuis Ecclesiæ propugnatoribus aperite. Hoc siquidem acceptum erit Deo & gratum hominibus, si foveris eos, qui suas animas pro fratribus posuerunt. De loco autem ad quem nos invitatis, frater Andreas [e] dicet vobis voluntatem nostram.

D Ad dominum Papam Innocentium, ex persona Alberonis [f] Treverensis archiepiscopi.

EPISTOLA CLXXVI.

Suum erga Innocentium, citramontanæque Ecclesiæ studium & obedientiam declarat.

1. VOluntas cordis mei & desiderium satis inquietum adeundi & videndi desideratam beatitudinis vestræ præsentiam; sed & cognoscendi certius quæ circa vos sunt, rursumque qualiter se habeant nostra vobis vicissim diligentius intimandi; jamdudum itineris me admonet, atque indesinenter sollicitat. Ceterum E terræ ac diei malitia, & præter instantiam meam quotidianam etiam nonnulla vestræ necessitatis causa impeditus, voto facere satis non potui usque adhuc, sed necdum possum. Sed quid? sanum justumque propositum numquid omittendum ex toto fuit, quia ex toto adimpleri non potuit? Fuit ergo consilii, per hunc venerabilem Hugonem *, Tullensis ecclesiæ archidiaconem, interim saltem aliquatenus consolari conceptum jam olim desiderium, curamque relevare quam patior. Nec enim fidelior, studiosior, cautiorve illo

a Similia habet, sed universim dicta, sanctus Odo abbas Cluniacensis in Collationum lib. 2. cap. 24.

b Lugdunensis nempe ecclesia Bernardi mater *metropolico jure*, ut ipse loquitur in epistola 172. quippe Fontanæ, natalis ejus locus prope Divionem, & monasterii sedes Claræ-vallis, erant sub metropoli Lugdunensi, diœcesis Lingonensis.

c Is est VVillelmus Gallo-Belga, ex eremita Turonensi patriarcha Jerosolymitanus ab anno 1130. ad annum 1145. De eo in historia beatæ Mariæ de Fontanis tomo 10. Spicilegii pag. 369. ubi mentio de reliquiis ab eo missis Fontanas per Lambertum ejus loci eremitam. Ordericus etiam sub finem libri 13. de eo ita habet. *Anno ab Inc. Domini 1128. Indict. VI. Germundus patriarcha Jerusalem obiit. Stephanus autem Carnotensis post illum sanctam Sion duobus annis rexit. quo migrante, Guillelmus Flandrensis successit.* Idem auctor ad annum 1117. pag. 912 memorat Radulfum *Jerosolymorum præsulem*, qui à Papebrochio in Tractatu præliminari tomi 3. Maii omissus est. Et sane teste Guillelmo Tyrensi, VVillelmus anno 1143. Balduinum regem tumulavit, idemque anno 1145 Fulcherium habuit successorem. An binominis VVillelmus? an hic Ordericus lapsus? Ad VVillelmum item exstat inferius epistola 393.

d Eadem ligni Dominici particula insignis etiam nunc visitur in thesauro Claræ-vallensi.

e Num Andreas Bernardi avunculus, miles Templi, ad quem epistola 288. an potius Andreas Bernardi frater, monachus Claræ-vallensis, idemne qui in epistola 284. aut Andreas de Baldemento, in epistola 226 num. 2. Locus hic indicatus nescio an is sit, quem Bernardus Præmonstratensibus concessit, ex epistola 252.

f Is ex primicerio Metensi, ad quem epistola 30. archiepiscopus Trevirensis, cui Hugo Metellus inscribit epistolam 6. *Alberoni venerabili Treverorum episcopo. Legatio beati Petri tibi commissa est; qua aliquid dignitatis & potestatis addit tibi.* Eumdem in epistola 30. *Treverorum Archangelum* vocat.

ad manum esse potuit, sive in perferendo ad vos quæ nos illi injungimus; sive in referendo ad nos, si qua vestræ dignationi placuerit remandare. Itaque de beneplacito vestro, de statu curiæ, ac vestræ sospitate personæ, & si quid blandios aura secundior à divina clementia recens forte spiraverit Ecclesiæ, adversus schismaticorum procacem, sed inefficacem rabiem desudanti; de his omnibus plenius instrui cupimus, & supplicamus.

2. Porro nostram citramontanam Ecclesiam tam in nostro, quam in Francorum regno noveritis fortem in fide, pacificam in unitate, devotam in vestra obedientia, promptam ad servitium. Nequaquam nos Beneventi, non Capuæ *, non ipsius Romæ terret, Deo sic judicante, amissio; scientes Ecclesiæ statum non armis æstimari, sed meritis. Ipsius quippe, non alterius agnoscimus voces illas in Psalmo: *Si consistant adversum me castra, non timebit cor meum: si exsurgat adversum me prælium, in hoc ego sperabo.* Propterea & nos quia de Ecclesia sumus, non timebimus dum turbabitur terra, & transferentur montes in cor maris. Glorietur tyrannus Siculus * quantum vult, glorietur in malitia quod potens est in iniquitate: nostra autem virtus in infirmitate perficitur. Ecclesia quando infirmatur, Pauli magisterio didicit esse potentior. Didicit è regione & à Salomone, quod prosperitas stultorum occidit eos: didicit & stultum firma radice cum viderit, statim maledicere pulcritudini ejus. Ideo cum sancto David sese in utroque consolatur, & hostium videlicet casu, & liberatione sui. ait siquidem, *Hi in curribus & hi in equis: nos autem in nomine Domini Dei nostri invocabimus. Ipsi obligati sunt, & ceciderunt: nos autem surreximus, & erecti sumus.* Hæc pauca vobis consolandi gratia, de quibus certus fui, fideli attestatione intimanda esse putavi, ad relevandam vel ex aliqua parte eam, quæ vestra viscera incessanter affligit, sollicitudo omnium ecclesiarum. Hoc quoque addo, dominum Regem *, Deo eum confortante, fervere & accingi ad liberationem Ecclesiæ, & parare sibi exercitum multum nimis: nos quoque fideliter ad hoc ipsum pro viribus laborare, exhortari, & sollicitare quos possumus: & cum tempus advenerit, non expensis, non personæ propriæ parciturum.

Margin notes: a Hæc de Apulia capta [illegible]. — Psal. 26. 3. — a Rogerius de quo supra epist. 127. — 2. Cor. 12. 10. — Prov. 1. 32. — Psal. 19. 8. 9. — Lotharium [illegible].

Ad EUMDEM in persona ejusdem.

EPISTOLA CLXXVII.

Anno CHR. [illegible] XXXIX.

Queritur impositum sibi pastorale munus; sed in exsequendis quæ sui sunt muneris, impediri æmulatione aliorum, non sine ipsius culpa Pontificis.

1. NUmquid petivi episcopatum à Domino meo? Et si forte cathedram affectavi, sed non Treverensem. Sciebam quippe domum exasperantem, populumque duræ cervicis. Oderam illos, quod semper in fæce discordiæ jacuissent, Ecclesiæ resistentes. Pro qua si quos labores quandoque sustinui, non me piget: sed hunc inde fructum nec speravi, nec volui. Laboravi sustinens, libens quidem, sed non hac spe præmii. Duram provinciam nactus sum, peccatis meis exigentibus. Inter cetera quibus angor, Suffraganeos * accepi juvenes & nobiles. Adjutores esse deberent, & utinam non adversarentur. Sed supersedeo: per alium malo, ut innotescant vobis mores eorum & studia, si nescitis. Dico tamen: Jus, fas, honestas, religio in nostris episcopatibus perierunt. Malum quod pro debito officii dissimulare non audeo, breviter simpliciterque intimavi: ut quod non placet providentiæ vestræ per me corrigi, per me saltem vobis, qui corrigere potestis, innotescat, ne omnino vacuum videar portare nomen Archiepiscopi. Et mihi melius quidem esset non ascendisse, quàm sic descendere cum rubore.

Margin note: Conqueritur de Suffraganeis.

2. Sed de me quæ cura? Bene quod dignus sum, patiar, tamquam male operans. Sim certe opprobrio etiam meis, sua spe nimirum frustratis, quam de me, ut sibi me præesse vellent, conceperant: dum comperiant ecclesiæ suæ per me magis imminui dignitatem, cujus per me etiam antiqua damna restitui posse putaverant. Hæc omnia sustineo, etsi non libenter, certe patienter, ne umquam videar recalcitrare obedientiæ, pro qua etiam dare animam, si necesse sit, debere me fateor. Verum hoc sollicitudinem vestram attendere velim, creationis injuriam respicere ad creantem; & vires quas mihi subtrahitis, vobis minuitis; & contemptus meus, & dejectio mea redundat in vos. Multa habeo conqueri vobis de vobis: sed reservo ea pandenda nuntio, quem novi ad hoc satis industrium & fidelem. Significo etiam vobis sustinere nos periculum in falsis fratribus. Legati quippe schismaticorum intrant & exeunt ad quosdam de nostris liberius quàm solebant, & verba tyranni Siculi familiariter admittuntur.

Ad dominum Papam INNOCENTIUM pro Alberone Treverensi archiepiscopo.

EPISTOLA CLXXVIII.

Anno CHRI. MCXXXIX. in Brevivro.

Queritur perversos quosdam & Ecclesiæ perniciosos homines in exsequendis pravis consiliis pontificia auctoritate muniri: alios interim Præsules, zelum Dei habentes, destitui, & contemni.

Amantissimo Patri & domino INNOCENTIO summo Pontifici, suus Bernardus quod suus.

1. FIdenter loquor, quia fideliter amo. Nec enim sincerus est amor, ubi dubietatis scrupulus suspicionis fæcem retinet. Querimonia domini Treverensis non est ejus solius, sed communis multorum, eorumque præcipue, qui sinceriori affectu vos diligunt. Vox una omnium, qui fideli apud vos cura populis præsunt, justitiam in Ecclesia deperire, annullari Ecclesiæ claves, episcopalem omnino vilescere auctoritatem, dum nemo Episcoporum in promptu habeat ulcisci injurias Dei, nulli liceat illicita quævis, ne in propria quidem parochia[b], castigare. Causam referunt in vos, curiamque Romanam. Recte gesta ab ipsis (ut aiunt) destruitis, juste destructa statuitis. Quique flagitiosi & contentiosi de populo, sive de clero, aut etiam ex monasteriis pulsati, currunt ad vos: redeuntes jactant & gestiunt se obtinuisse tutores, quos magis ultores sensisse debuerant. An non gladius Phinees promptissime atque justissime eductus fuerat ad condemnandum incestuosum concubitum Drogonis & Milis? Sed confusus atque retusus abiit retrorsum, scuto nimirum apostolicæ defensionis opposito. Prô pudor! quos cachinnos res ista movit & movet Ecclesiæ inimicis, eisque etiam ipsis, quorum fortasse metu aut favore à recto tramite abducti sumus. Amici confunduntur, fidelibus insultatur, Episcopi ubique in opprobrium veniunt & contemptum: quorum dum recta judicia contemnuntur, vestræ quoque plurimum derogatur auctoritati.

Margin note: Querela de abusu appellationum.

2. Ipsi sunt enim qui honorem vestrum zelant, qui vestra pro pace & exaltatione laborant fideliter quidem, sed vereor ne inefficaciter. Quid vobis vires minuitis? quid robur vestrum deprimitis? quousque retunditis arma fidelia militantia vobis, humiliatis cornua erecta vestræ virtutis & salutis? Plorans plorat desolationem suam apud Tullum Ecclesia sancti Gengulfi *; nec est qui consoletur eam. Quis enim se opponat brachio excelso, torrentis impetui, summæ ar-

Margin note: Ecclesiæ Tullensis & Virdun. querela. a Vide epist. 179.

a Stephanum scilicet Metensem Callixti Papæ II. ex sorore nepotem, ab anno 1120. Alberonem Virdunensem, filium Arnulfi Comitis Chisocensis, ab anno 1126. & Henricum Tullensem, Theoderici Lotharingiæ Ducis filium, ab anno 1124. de quibus tamen multa laudabilia prædicantur. De Stephano vide Chronicon Metensium Episcoporum in Spicilegii tomo 6. de Alberone tomum 12. ubi uterque tamen bellis gerendis nimis deditus perhibetur. Alberonis querelæ explicantur in epistola sequente.

b Parochiæ nomine (quod omnibus notum) intelligebant veteres diœcesim episcopi. In frequentem etiam usum seu abusum appellationum Hildebertus Cenomanensis antistes epistolam 82. scripsit ad Honorium II. Vide lib 3. de Consideratione cap. 2. & hic Horstii Notas.

bitrio potestatis? Eamdem se sustinere beatus Paulus violentiam apud Virdunum [a] conqueritur, Archiepiscopo jam non valente eum defendere ab insania monachorum, quippe apostolicis sustentationibus amplius confortata, quasi non satis per se insanirent. Quid quæso novæ rationis tandem inventum est, ut quod semel bonæ famæ & vitæ Canonicis vestra fuerat provida & necessaria dispensatione concessum, secundo confirmatum, tertio (ut aiunt) roboratum, rursum veniat in jus, revocetur in discussionem? siquidem & duo illa supra memorata, per vos nihilominus sancita, per vos & convulsa dicuntur. Talibus hostiis non promeretur Deus, heu! non placatur ira, non conciliatur gratia, non provocatur misericordia. Pro his atque similibus necdum avertitur furor Domini, sed adhuc brachium ejus extentum, & virga illa apud Jeremiam vigilans super peccata nostra.

Ecclesiæ Metensis & Tullen. periculū. ** al. nobis.*

3. Et quidem iratus est Deus schismaticis: sed catholicis nequaquam propitius. Ecclesia quoque Metensis gravi (quod vobis * bene compertum est) Episcopi & clericorum contentione periclitatur. Super quo quid decernere vobis placuerit, vos scitis: sed pax nondum est, nec proxime futura speratur. Ego (ut quod super his meæ visum est parvitati non taceam) & hoc, & duo illa alia, Tullense dico ac Virdunense, terminanda negotia securius Metropolitano, atque convenientius posse committi putaverim, qui & omnia novit, & in multis probatus, Ecclesiæ testimonio fidelis inventus est. Alioquin videte quid illis episcopatibus * faciatis, Metensi scilicet atque Tullensi: quia, ut verum fatear, videntur esse absque Episcopis. & utinam absque tyrannis. Tales cum defensantur, sustentantur, honorantur, foventur; mirantur nimirum & scandalizantur multi, qui illa in moribus & vita eorum certissime sciunt, quæ magis essent, non dico in episcopis, sed etiam in quibuslibet sæcularibus damnanda penitus & exsecranda. quæ quidem & me scribere pudet, nec vos decuisset audire. Esto quod nemine accusante non possint deponi: numquid tamen quos passim accusat fama, apostolicæ Sedis essent familiaritate speciali donandi, vel amplius exaltandi?

Per Metropolitanum suffraganeorum causæ decidendæ. ** V. Notas.*

4. Quonam enim merito suæ vel sacerdotalis sanctitatis, vel episcopalis honestatis, obtinuit Metensis, ut & electio facta à Canonicis, ad nutum ejus una cum ecclesiæ libertate cassetur, & Primicerius ad consilium ejus contra illius ecclesiæ privilegia eligatur? Quàm justius honestiusque, si vestræ placuisset discretioni, homo majori dignus honore, debito proprioque non privaretur? Treverensem dico, quem & ab hoc, & à ceteris diœcesis suæ terminandis negotiis, quasi suspectum aut minus expertum, non sine murmure multorum Deum timentium exclusistis. Credite fideli vestro, quia provinciæ illi, quantum comperi, omnino non expedit.

5. Hæc scribens, præsumptionis metuerem notam, si nescirem cui, & nescirer qui scribam. Sed novi ingenitam mansuetudinem vestram: novi & me notum vobis, & affectum quo hæc audeam apud vos, dulcissime atque amantissime Pater. Iterum de Treverensi, ut sciatis, qualiter nuntium ejus suscipi oporteat, & verba quæ portat: dico vobis quod magnum locum tenet in regno illo, vobis & Ecclesiæ Dei homo fidelis, & constans, & nullatenus malevolis & subversoribus assensum præbens, à quibus non deest ei frequens & satis importuna tentatio; nec deerit insultatio, si quo minus à vobis eum exaudiri contigerit. Nuntium in fine commendare volui: sed satis eum suæ honestatis commendant merita, præcipueque amor specialis & fidelis devotio, qua ipsum vobis firmiter inhærere, si non crederem, nequaquam per eum tam familiaria scriberem.

Ad EUMDEM pro eodem.

EPISTOLA CLXXIX.

Ann. C... MCXXX...

Causam Alberonis archiepiscopi Trevirensis agit adversus Abbatem S. Maximini & monachos rebelles & contumaces.

QUomodo malitia vincit sapientiam? Nosti, pie domine, nosti Treverensem Archiepiscopum? scio quia nosti. Nosti & illum sancti Maximini non sanctum Abbatem? puto quia non nosti. Quis dignior honore illo priori? sic nemo confusione dignior isto sequenti. & tamen iste honoratus est, ille opprobrio datus. Quid peccavit Archiepiscopus? Prædam ecclesiæ suæ recuperavit, captivam ecclesiam de manu laica [b] liberavit. Numquid pro bono redditur malum, & odium pro dilectione? Hic, quæso, hic evigilet oculus pietatis, & semotis paulisper occupationibus consideret, quantum subreptum sit ei, ut talis, qualem pudet dicere, talem qualem tu ipse nosti, faciat opprobrium vicinis suis, inimicis tuis. Piissime Pater, affectus filialis loquitur. Hucusque condoluimus misero & miserabili Archiepiscopo. Verum ex hoc jam si non fuerit emendatum, dolor cordis nostri & compassio ex intimis medullis, tota transibit ad illum, per quem potuit emendari. Sunt & aliæ læsiones præfati viri, quas cum ei alleviaveritis, vobis proculdubio laborabitis. Quicquid dulcissimi domini mei nomen decolorat, cor meum excoriat.

Ad EUMDEM pro eodem.

EPISTOLA CLXXX.

Ann. C... MCXXX...

Iterum commendat Pontifici negotium Archiepiscopi Trevirensis, ut sententiam, subreptitie obtentam, pravia meliore causa cognitione, revocet.

ITerum supplicatio, iterum preces, & decies repetitæ non detinent. Non desistimus, quia non diffidimus. Bonam causam habemus, & æquum judicem, qui non cunctabitur evacuare quod subreptum est, cum apparebit quod verum est; nec poterit inde ridere, qui voluit irridere: sed, ut scriptum est, *mentita est iniquitas sibi*. HOC SOLET habere præcipuum apostolica Sedes, ut non pigeat revocare quod à se forte deprehenderit fraude elicitum, non veritate promeritum. Res plena æquitate, & laude digna, ut de mendacio nemo lucretur, præsertim apud sanctam & summam Sedem. Hæc sciens puer vester secure supplicat pro Treverensi, & sic instat non quasi in incertum. Ego quippe, ego hominis illius novi merita, causam, intentionem. Propter quod horum eum volunt monachi lapidare? Quia male meruit? sed fideliter adstitit, & multum servivit. Ob causæ injustitiam? sed injustum nemo, nisi injustus, causabitur. Quod de manu laica vindicavit? immo recuperavit sedi episcopali monasterium, tamquam clavam de manu Herculis extorquens in manu fortiori. Ob pravitatem intentionis? sed pium est reformare religionem in monasterio: quod ille intendit. Adsit Dominus cordi domini mei, ne iterum possit ei subripi à monachis, non tam (ut simulant) appetentibus libertatem, quàm fugitantibus disciplinam.

a Quid contulerit episcopus ipse Adalbero in reformando S. Pauli monasterio, tunc Ord. S. Benedicti, docet ejus epistola ad Innocentium II. in Spicilegii tomo 12. pag. 320. ubi ait, VVilfridum prædecessorem suum, ejectis ex clericis apud S. Paulum Virduni substituisse monachos, quos tandem prolapsos emendare non valuerit, nec ad hoc monachos ex Cluniacensi monasterio obtinere. Confer alias Notas.

b Nimirum monasterium S. Maximini Ord. S. Benedicti insigne apud Treviros ex manibus Henrici Comitis Lucilburgensis, qui illud sibi Advocati jure vexabat, ex aliis Notis. De eodem in epistola sequente & in epist. 323.

Ad

A

Ad HALMERICUM cancellarium.

Circ. Ann. MCXXXVI.

EPISTOLA CLXXXI.

Profitetur se beneficiis imparem, nonnisi voluntatis affectu gratum esse posse.

SI verbis contendere velim ad beneficia quibus me obruitis, idem erit ac si impetitus sagittis, festucis dimicem: nisi quod hoc jocus videbitur, illud dolus. Facta factis compensari oportet. Verum id quidem multum est ad me. Nam unde sufficerem pauper & modicus? sed rebus pauper & viribus, non voluntate. Æquabo ergo beneficia votis, quæ factis non possum. Desideriis dives sum, affectibus abundo. Et certe verus beneficus amplius non requirit. Nam quomodo beneficus, qui non & benevolus sit? Porro benevolus nil sibi carius ipsa æstimat benevolentia, qua & benevolus nominatur, & beneficus est. Denique benevolentia fructus est beneficii. nisi quis forte beneficium putet quod in spe severit, aut timore dimiserit. Sed quis non videat hoc relictum, illud venditum, neutrum datum? Oportet autem beneficium, ut vere sit, esse gratuitum. Danti itaque rependi quicquam gratius ab accipiente non potest, quàm si gratum habuerit, quod gratis accepit. Et hæc benevolentia creatur de benevolentia dantis in animo accipientis, beneficio quidem interveniente. Hac me fateor locupletem: hanc de corde pleno dignam profecto offero remunerationem meo benefactori: hanc devotus immolo sacrificium laudis factori omnium pro salute mei benefactoris.

B

Vera gratitudo unde æstimanda.

Beneficentia gratuita.

C

Ad HENRICUM [a] Senonensem archiepiscopum.

Circ. ann. MCXXXVI.

EPISTOLA CLXXXII.

Hunc acriter perstringit, utpote durum, ut qui archidiaconum non recte deposuisset; & ad aqua postulata ac pacis consilia difficilem.

D

PRo multis visus sum multoties scribere, fateor, propter vos, & statueram non facere ob vestram odibilem duritiam: sed caritas prævalebit. Volo vobis amicos vestros retinere, & non dignamini: volo reconciliare inimicos, & non patimini. Non vultis habere pacem: manibus ac pedibus accersitis vestram conturbationem, sed confusionem, sed depositionem [b]. Multiplicatis vobis accusatores: defensores subtrahitis. Excitatis iterum in vos olim sopita discrimina, provocatis adversarios, patronos offenditis. Ubique apud vos pro ratione voluntas; totum pro imperio, nihil ex timore Dei. Qui de vobis non rident inimici, non conqueruntur amici? Quomodo devestistis hominem, non dico judicio non convictum, sed nec verbo conventum? Quantos hoc verbum scandalizabit? quot ora ad subsannandum, quot corda ad succencendum movebit? Itane putatis perisse justitiam de toto orbe, sicut de vestro corde, ut homo sic ablatum perdat archidiaconatum? Sed vos forsitan plus amatis reddere, & perdere, quàm gratiam de beneficio retinere. Nolite quæso, nolite facere hanc rem: quam qui audierint, omnes mirabuntur, nemo laudabit. Hæc vobis mordacius audaciusque quàm velletis audire, scripsi: sed non ad insipientiam vobis, si velletis corrigere.

E

F

Ad CONRADUM regem Romanorum.

EPISTOLA CLXXXIII.

Ann. CHR. MCXXXIX.

Reverentiam Sedis apostolicæ eidem commendat.

SCripta vestra & salutationes tam devotus suscipio, quam modicus sum ad illa. Modicus dixerim dignitate, sed non devotione. Querimoniæ [c] Regis nostræ sunt, & maxime illa, quam dignanter exprimitis de invasione Imperii. Regis dedecus, regni diminutionem numquam volui: volentes odit anima mea. Legi quippe, *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit.* &c, *Qui potestati resistit. Dei ordinationi resistit.* Quam tamen sententiam cupio vos, & omnimodis moneo custodire, in exhibenda reverentia summæ & apostolicæ Sedi, & beati Petri Vicario [d], sicut ipsam vobis vultis ab universo servari imperio. Sunt quæ non putavi scribenda: præsens ea fortassis opportunius intimarem.

Rom. 13. 1. Ibidem.

Ad dominum Papam INNOCENTIUM.

EPISTOLA CLXXXIV.

Ann. CHR. MCXL.

Non posse mitti quos Pontifex petierat monachos.

FRatrem Andream [e] lætum incolumemque suscepimus*, & læta nuntiantem de vestra incolumitate & gloria, de pace & prosperitate Ecclesiæ, de curiæ statu florente & valente, postremo de gratia & benevolentia, quæ nobis apud vos perseverat. Bene sua misericordia Deus dignatus est facere nobiscum: facti sumus lætantes. Verum quod vobis de mittendis ad vos Fratribus placet, difficile adimplebitur, præsertim cum non sit copia personarum quæ esse solebat. Siquidem præter illos qui bini, aut terni* ad diversa destinati sunt loca; tria [f] ex eis nova monasteria, ex quo à vobis discessimus, integre ordinata sunt; & adhuc restant alia proxime ordinanda. Curamus tamen undecumque evocare, quos vobis [g] mittamus; cupientes per omnia vestris obedire mandatis.

* al. recepimus.

* al. trial.

Ad EUSTACHIUM occupatorem Valentinæ sedis *.

EPISTOLA CLXXXV.

* Valentiæ Galliæ scil Narbon. alia nempe est in Hispania

Ann. CHR. MCXXXVIII.

Hortatur, ut memor ætatis suæ, & mortis imminentis, divinique judicii, resipiscat, nec pravos adulatorum consiliis pareat.

Viro illustri EUSTACHIO frater Bernardus.

1. SAlutem tibi, vir illustrissime, etsi non scribo, opto tamen. Optare quis prohibet? Affectui nec leges imperant, nec principes dominantur. Liber est, & maxime si spiritu ducitur: quia *ubi spiritus Domini, ibi libertas*. Inde est sane ausus iste meus de præsenti, quo ad tuam magnitudinem præsumo scribere, tamquam aliquis magnus fateor, nec jussus à te, nec rogatus, nec invitatus. Sed quid si caritas jubet? Alius aliter fortassis accipiat: ego virum nobilem, quod in me est, in vera caritate decrevi his litteris suæ ipsius commonere salutis, excitare à somno, revocare ad cor, provocare ad gratiam. Quis scit si convertatur & ignoscat Deus, & relinquat post se benedictionem? Immo quis

2. Cor. 3. 17.

Misericordia D. i in peccatores.

a Acris est hæc epistola in Episcopum, cui tam salutaria monita dedit in epistola 42. Hæc scripta est sub annum 1140. certe ante annum 1144. quo anno mortuus Henricus Hugonem habuit successorem, ex Chronico S. Petri Vivi in Spicilegii tomo 2. De ejus obitu epistola 102.

b Suspensum fuisse anno 1136. patet ex eo, quod Hugo ex Pontiniacensi abbate Autissiodorensis episcopus apud Ferrarias à Gaufrido Carnotensi episcopo consecratus est *propter suspensionem domini Henrici metropolitani*, ex Historia Episcoporum Autissiodorensium cap. 57 apud Labbeum.

c Scilicet querebatur Conradus, quod Bernardus Lothario favisset contra ipsum.

d Sic *Vicarius Petri* dicitur summus Pontifex in epistola modo 346. Vicarius Petri & Pauli in epistola 243. Confer epistolam Guigonis hic in tomo sexto & Notas hac de re nostras in Sæculi 2. parte 5. pag. 562. Bernardus tamen Papam vocat Vicarium Christi in epistolis 45. num. 3. & 251 num. 1 & in fin. lib. 4. de Consideratione. Confer lib. 2 de Consid. num. 16. *Jesu-Christi Vicarius* a Jacobo cardinale in epistola 246. ad Ludovicum Juniorem inter Chesnianas appellatur.

e An Andreas frater Bernardi, monachus Cisterciensis, ex lib. 1. de hujus vita num. 10. an idem, de quo in epistola 196. aut Andréas de Baldemento, in epistola 556.

f Videlicet Benedictio-Dei in diœcesi Lugdunensi, de quo supra in epistola 175 Dunense, & Claromariscense in Belgio.

g Volebat siquidem Pontifex Cistercienses Romæ collocare in ecclesia S. Anastasii ad Aquas-Salvias: qui coloniam alteram altero Bernardo duce, qui postea Eugenius III. ad Farfensem abbatem directam occupavit, & ad Aquas-Salvias posuit anno 1140. ex lib. 3. Vitæ num. 23. Vide hic epistolas 343 & 345.

nescit, quas & quantas jam divitias suæ bonitatis & longanimitatis thesaurizavit super eum misericors & miserator Dominus? Denique miseretur, parcit, exspectat, dissimulatque usque adhuc, factus sicut homo non audiens, & non habens in ore suo redargutiones, tardans ferire, paratus ignoscere. Sed tu, domine, usquequo? Tu, inquam, ô bone vir, quousque dissimulas? quousque contemnis? Durum tibi est contra stimulum calcitrare. An ignoras quia benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Quamdiu autem tu secundum duritiam tuam & cor impœnitens, thesaurizas tibi iram in die iræ?

Act. 9. 5.
Rom. 2. 4.

Vitiosa & intempestiva verecundia.

2. An non secundum duritiam quidem, sed secundum verecundiam? QUID refert secundum quid pereas? O verecundia expers rationis, inimica salutis, totius ignara honoris & honestatis! Hæc plane illa, quam Sapiens loquitur, confusio adducens peccatum. ITANE verecundum est homini vinci à Deo, & probro ducitur humiliari sub potenti manu Altissimi? Non ita rex ille gloriosus David: *Tibi soli*, inquit, *peccavi, & malum coram te feci, ut justificeris in sermonibus tuis & vincas cum judicaris.* SUMMUM VICTORIÆ GENUS, divinæ cedere majestati: & auctoritati matris Ecclesiæ non reluctari, summus honor & gloria. O perversitas! Non pudet inquinari, & ablui pudet! *Est pudor*, juxta Sapientem, *adducens gloriam;* si videlicet peccare pudeat, si non pudeat vel peccasse: & ita vel sera gloria non carebis, reducente nimirum pudore quam culpa fugaverat. Secundum tenent beatitudinis locum, quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Honorabile tegumentum, de quo legitur: *Confessio & pulcritudo in conspectu ejus.* Quis mihi tribuat videre te in vestitu deaurato, ut dicamus & tibi: *Confessionem & decorem induisti, amictus lumine sicut vestimento?* Revertere, Sunamitis, revertere, ut intueamur te. Consurge, consurge, induere fortitudine, induere vestimento salutis. Surge qui dormis, & exsurge à mortuis, & illuminabit te Christus. A mortuo tamquam qui non est, perit confessio.

Eccli. 4. 25.
Psal. 50. 6.
Summa victoria, summa gloria, quæ.
Eccli. 4. 25.
Psal. 31. 1.
Psal. 95. 6.
Psal. 103. 1.
Cant. 6. 12.
Esai. 52. 1.
Ephes. 5. 14.
Eccli. 17. 26.

3. Usquequo oblivisceris te in finem? usquequo dormis in morte, decus nobilium, fidelium fletus? Quamdiu contra morem tuum pertinax, contra honorem tuum sequestris, contra salutem tuam rebellis? quid illos egregios mores, actusque tuos tam dissimili pergis exitu consummare? Quomodo ætas ista, quam in misericordia uberi requiescere oportebat, omnium præteritorum dierum tuorum pœnas luit, nec diluit culpas? Cur, prô dolor! sola veneranda canities solita veneratione fraudatur, sola sine honore marcescit, quam vel maxime decuit honorari? Miserere animæ tuæ placens Deo. Etenim qui hominibus placent, confusi sunt, quoniam Deus sprevit eos. Breves dies hominis sunt: seni mors in januis est. Modicum habes, prorsus modicum tempus cum his qui dicunt tibi, Euge, euge. Sit etiam pro modico tibi judicari ab ipsis, aut ab humano die, qui angelico examini jamjamque es præsentandus, qui ad tribunal terrificum Christi ipso jam defectu naturæ miserandus urgeris. Illi te oportet præparare judicio, illi sæculo conformare, illius curiæ affectare favorem, formidare repulsam. Quid illorum sententia conturbaris, quorum nec laude probatus, nec vituperatione reprobus inveniris? Denique vani filii hominum, mendaces filii hominum in stateris, ut decipiant ipsi de vanitate in idipsum.

Eccli. 30. 24.
Psal. 52. 9.
Job 14. 5.
Judicium Dei instantat.
Psal. 61. 10.

4. Propterea qui te beatificant, in errorem te inducunt, dantes verba, munera reportantes. Vana hæc, atque illa: sed verba amplius. Et decipitis de vanitate in idipsum: sed tu magis deciperis, illi minus. Das quippe quod utcumque pluris est: & das ingratis, das immeritis. siquidem tua, non te diligunt. Immo nec te, nec tua: sed quæ sua sunt, quærunt. Tua, quoad poterunt, venabuntur adulationibus vanis & falsis. Molliti sunt sermones eorum super oleum, & ipsi sunt jacula. Et ideo dicebat David: *Oleum autem peccatoris non impinguet caput meum.* Ab his laudatur peccator in desideriis animæ suæ, & iniquus benedicitur. Ab his ergo cavere non ego, sed Sapiens doceat. *Fili*, ait, *si te lactaverint peccatores, ne acquiescas eis.* Attende potius illi qui judicat in æquitate pro mansuetis terræ, quos tua non pastoralis diligentia pascit, sed sæcularis premit potentia: quam non haberes super eos ullam, nisi data esset tibi desuper. Sed hæc est hora vestra, & potestas tenebrarum. Attende autem: *Judicium grave his qui præsunt, & potentes potenter tormenta patientur.* Hoc si paves, caves; si negligis, incidis. Et, *Horrendum est incidere in manus Dei viventis.* Avertat hoc unus & verus Deus, qui non vult mortem peccatoris, sed ut magis convertatur & vivat. Plura adhuc loqui fert animus, sed non fert forte auditus. Nec placent aspera, quamvis recta; & salubria, quia sunt amara, non sapiunt. Ponam itaque digitum super os meum, donec sciam ista qualiter acceptentur. Placebo autem si potero, non stilo, neque lingua, sed opere & veritate.

Assentatores cavendi.
Psal. 54. 22.
Psal. 140. 5.
Psal. 9. 24.
Prov. 1. 10.
Sap. 6. 7.
Hebr. 10. 31.
Ezech. 18.
Aspera verba non placent.

Ad SIMONEM filium Castellani Cameracensis.[a]

EPISTOLA CLXXXVI.

Circ. ann. MCXL.

Ejus tutela Valcellensis monachos commendat, patris donationem ab eo ratam haberi rogans.

COgnoscens, dilectissime, nuntiante abbate Radulfo[b] de Valcellis, desiderare te nostri præsentiam atque colloquium, delectatus sum admodum tanta tui erga me devotione; nec certe ingratus benevolentiæ. Noveris & meæ esse voluntatis, tuo satisfacere desiderio: sed corporali molestia impediri tam ab hujus voluntatis effectu, quàm & ab aliis plurimis, plurimumque necessariis negotiis. Sed licet absens corpore, sum tamen præsens spiritu, donec quandoque fiam, Deo volente, & corpore, & spiritu: si tamen non ore tantum & lingua, sed opere diligamus & veritate. Igitur in exhibitione operis liquebit veritas dilectionis. Hoc est itaque quod rogo, ut quod de meo apud te est, fratres dico Valcellenses, & eorum ecclesiam mei gratia diligas, foveas, & manuteneas ubi necesse fuerit: ut in hoc & tuæ liberalitatis insigne præbeas documentum, & ejus quam mihi promittis, caritatis clarescat indicium. Quam nunc caritatem in eo vel primum cupio experiri, si Ligecurtem, quam mihi pater tuus præsenti contulit ad opus illius monasterii, tu quoque concesseris, & donum patris tui non feceris irritum. Nos quoque quod nostrum est, de præteritis gratias agentes, & in reliquum similia sperantes, pro te tuisque illi preces fundimus, qui voluntatem timentium se facit, & deprecationem eorum exaudit. Oramus te & uxorem tuam, & omnes qui ad vos pertinent, bene valere.

Psal. 144. 19.

Ad EPISCOPOS Senonas convocandos, contra Petrum Abaëlardum.

EPISTOLA CLXXXVII.

Ann. CHR. MCXL.

Excitat Episcopos ad causam Religionis contra Abaëlardum strenue agendam.

EXiit sermo inter multos, & credimus ad vos pervenisse: quomodo videlicet apud Senonas in octavis Pentecostes vocamur, & provocamur[c] ad litem pro defensione fidei: cum *servum Dei non oporteat litigare, sed magis patientem esse ad omnes.* Si mea propria

2. Tim. 2. 24.

a In omnibus scriptis deest, *Cameracensis*: quidam habent, *de Oisy*. Utrumque recte. nam in hac epistola mentio est de monachis Valcellarum, *Vaucelles*, Ordinis Cisterciensis, quod cœnobium anno 1132. conditum est prope Cameracum. *Simonem de Oisiaco* laudat auctor vitæ S. Gosvini abbatis Aquicinctensis in lib. 2. cap. 19. Simonis pater Hugo de Mercorio, de quo in contextu epistolæ.

b In vetustis libris abbreviatum est R. nomen.

c Hinc patet Bernardum ad hanc Synodum venisse invitum, non provocantem, ut quidam falso criminantur. Confer epistolam 189. & alias Notas.

causa esset, posset non immerito fortassis puer sanctitatis vestræ in vestro patrocinio gloriari. Nunc autem quia & vestra est, immo plus vestra; fidentius moneo, & obnixius rogo, ut amicos vos in necessitate probetis. Amicos dixerim, non nostros, sed Christi, cujus sponsa clamat ad vos in silva hæresum, & in segete errorum, quibus sub tutela & custodia vestra pullulantibus, pæne jam suffocatur. Amicus sponsi non deseret eam in opportunitatibus in tribulatione. Nec miremini, quod ita de subito, & in arcto temporis vos invitamus: quoniam hoc quoque adversa pars in sua versutia & calliditate providit, ut improvidos invaderet, & congredi cogeret immunitos.

Ad Episcopos & Cardinales Curiæ, de eodem.

EPISTOLA CLXXXVIII.

Ann. Chr. MCXL.

Monet ad vigilandum adversus Petri Abaelardi errores.

Dominis & Patribus reverendis Episcopis & Cardinalibus qui sunt de Curia, Puer sanctitatis eorum.

1. Nulli dubium, quin ad vos specialiter spectet tollere scandala de regno Dei, surgentes succidere spinas, sedare querelas. Sic enim præcepit Moyses cum montem subiit: *Habetis*, inquiens, *Aaron & Hur vobiscum: si quid natum fuerit quæstionis, referetis ad ipsos.* (Exod. 24.) Illum loquor Moysen, qui venit per aquam, & non in aqua solum, sed in aqua & sanguine. Et ideo plusquam Moyses, quia & in sanguine venit. Et quoniam pro Hur & Aaron stat zelus & auctoritas Romanæ ecclesiæ super populum Dei; ad ipsam merito referimus, non quæstiones, sed læsiones fidei, & injurias Christi; Patrum probra atque contemptus; præsentium scandala, pericula posterorum. Irridetur simplicium fides, eviscerantur arcana Dei, quæstiones de altissimis rebus temerarie ventilantur, insultatur Patribus, quod eas magis sopiendas, quàm solvendas censuerint. (Exod. 12. 9.) Inde fit, quod Agnus paschalis, contra Dei statutum, aut aqua coquitur, aut crudus discerpitur, more & ore bestiali. (Abaelardi temeritas.) Quod residuum est, non igne comburitur, sed conculcatur. Ita omnia usurpat sibi humanum ingenium, fidei nil reservans. Tentat altiora se, fortiora scrutatur, irruit in divina, sancta temerat magis quàm reserat; clausa & signata non aperit, sed diripit: & quicquid sibi non invenit pervium, id putat nihilum, credere dedignatur.

2. Legite, si placet, librum Petri Abaelardi, quem dicit Theologiæ: (Libri.) ad manum est enim: cum, sicut gloriatur, à pluribus lectitetur in Curia: & videte qualia ibi de sancta Trinitate dicantur, de genitura filii, & de processione Spiritus-sancti, & alia innumera, catholicis prorsus auribus & mentibus dissueta. Legite & alium, quem dicunt Sententiarum ejus; necnon & illum qui inscribitur, Scito teipsum; (Errores contra fidem.) & animadvertite quanta & ipsi silvescant segete [a] sacrilegiorum atque errorum: quid sentiat de anima Christi, de persona Christi, de descensu Christi ad inferos, de Sacramento altaris; de potestate ligandi atque solvendi, de originali peccato, de concupiscentia, de peccato delectationis, de peccato infirmitatis, de peccato ignorantiæ, de opere peccati, de voluntate peccandi. Et siquidem judicatis me juste moveri, movemini & vos: ac ne frustra moveamini, agite pro loco quem tenetis, pro dignitate qua polletis, pro potestate quam accepistis; quomodo qui ascendit usque ad cælos, descendat usque ad inferos: & opera tenebrarum, ausa prodire in lucem, arguantur à luce in lucem: ut dum qui publice peccat, publice arguetur; comprimant sese etiam alii, ponentes tenebras lucem, disputantes in trivis de divinis; qui loquuntur mala in cordibus suis, & in codicibus suis scribunt: & sic obstruatur os loquentium iniqua.

Ad dominum Papam Innocentium, de eodem.

EPISTOLA CLXXXIX.

Ann. Chr. MCXL.

Animi dolorem indicat ob errores Abaelardi post Schisma statim exsurgentes, quibus Pontificem occurrere monet.

Amantissimo Patri & domino Innocentio, Dei gratia summo Pontifici, F. Bernardus Claræ-vallis vocatus abbas, modicum id quod est.

1. Necesse est ut veniant scandala: necesse est, sed non suave. Et ideo dicit Propheta: *Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo, & requiescam?* (Psal. 54. 7.) & Apostolus cupit dissolvi, & cum Christo quiescere. (Philip. 1. 23.) Et alius quidam* sanctorum: *Sufficit mihi Domine*, ait, *tolle animam meam; neque enim melior sum quam patres mei.* (* Elias 3 Reg. 19. 4.) Est & mihi nunc aliquid commune cum sanctis, in voluntate dumtaxat, non in merito. Nam vellem & ipse modo de medio fieri, victus, fateor, à pusillanimitate spiritus & tempestate: vereor autem, ne non sicut pariter affectus, ita pariter & paratus inveniar. (Tædium vitæ in sanctis quale.) Tædet vivere, & an mori expediat, nescio; & ideo forte etiam in votis distem à sanctis, quod ipsi provocentur desiderio meliorum, cum ego scandalis & ærumnis compellar exire. Denique ait, *Dissolvi & cum Christo esse, multo melius.* (Philip. 1. 23.) Ergo & in sancto appetitus, & in me prævalet sensus: sed in hac miserrima vita nec ille habere quod appetit bonum; nec ego quod molestum patior, non habere valemus. Et ob hoc exire quidem ambo pari cupimus voluntate, sed non pari intentione.

2. Stulte mihi dudum requiem promittebam, siquidem Leonina * rabies quievisset, & pax Ecclesiæ redderetur. (* Id est schisma Petri Leonis.) Nam ecce illa quievit, sed non ego. Nesciebam me esse in valle lacrymarum, aut oblitus fueram habitare me in terra oblivionis. Non attendebam terram, in qua habito, spinas & tribulos germinare mihi; succisis succedere novas, & rursum illis alias sine fine, sine intermissione succrescere. Audieram hoc: sed melius, ut nunc experior, ipsa vexatio dat intellectum auditui. Innovatus est dolor, non exterminatus; lacrymæ inundaverunt, quia invaluerunt mala; & expertis pruinam, irruit super eos nix. Ante faciem frigoris hujus quis sustinebit? Hoc frigore refrigescit caritas, ut abundet iniquitas. Leonem evasimus, sed incidimus in draconem *, qui non minus forsan noceat sedens in insidiis, quàm ille rugiens de excelso. (* Petrum Abaelardum.) Quamquam non jam in insidiis; cujus virulenta folia utinam adhuc laterent in scriniis, & non in triviis legerentur. Volant libri: & qui oderant lucem, quoniam mali sunt, impegerunt in lucem, putantes lucem tenebras. Urbibus & castellis ingeruntur pro luce tenebræ, pro melle, vel potius in melle venenum passim omnibus propinatur. Transierunt de gente in gentem, & de regno ad populum alterum. Novum cuditur populis & gentibus Evangelium, nova proponitur Fides, fundamentum aliud ponitur præter id quod positum est. De virtutibus & vitiis non moraliter, de Sacramentis Ecclesiæ non fideliter, de arcano sanctæ Trinitatis non simpliciter nec sobrie disputatur: sed cuncta nobis in perversum, cuncta præter solitum, & præterquam accepimus, ministrantur.

3. Procedit Golias procero corpore, nobili illo suo bellico apparatu circummunitus, antecedente quoque ipsum ejus armigero Arnaldo de Brixia. (Arnaldus de Brixia hæreticus.) Squama squamæ conjungitur, & nec spiraculum incedit per eas. Siquidem sibilavit apis quæ erat in Francia, api [b] de Italia: & venerunt in unum adversus Dominum, & adversus Christum ejus. Intenderunt arcum, parave-

a Ita mss. emendatiores: in editis, *quanta & ibi silvescant segetes*.

b Ita genuina lectio, quæ alludit ad versum 18. capitis septimi Isaiæ, *Sibilabit Dominus muscæ, quæ est in extremo fluminum Ægypti, & api, quæ est in terra Assur.* Apis de Francia Abaelardus: apis de Italia Arnoldus de Brixia, urbe Italiæ, de quo vide Notas in epistolam 195.

runt sagittas suas in pharetra, ut sagittent in obscuro rectos corde. In victu autem & habitu habentes formam pietatis, sed virtutem ejus abnegantes, eo decipiunt plures, quo transfigurant se in angelos lucis, cum sint satanæ. Stans ergo Golias una cum armigero suo inter utrasque acies, clamat adversus phalangas Israël, exprobratque agminibus Sanctorum, eo nimirum audacius, quo sentit David non adesse. Denique in suggillationem Doctorum Ecclesiæ, magnis effert laudibus philosophos; adinventiones illorum & suas novitates catholicorum Patrum doctrinæ & fidei præfert: & cum omnes fugiant à facie ejus, me omnium minimum expetit ad singulare certamen.

Hæretici contemptores Patrum.

4. Denique scripsit mihi, sollicitante quidem ipso, Archiepiscopus Senonensis, diem statuens congressionis, quo ille in præsentia ejus & coepiscoporum suorum deberet, si posset, statuere prava dogmata sua, contra quæ ego ausus muiire fuissem. Abnui, tum quia puer sum, & ille vir bellator ab adolescentia: tum quia judicarem indignum, rationem Fidei humanis committi ratiunculis agitandam, quam tam certa ac stabili veritate constat esse subnixam. Dicebam sufficere scripta ejus ad accusandum eum; nec mea referre, sed Episcoporum, quorum esset ministerii de dogmatibus judicare. Ille nihilo minus, immo eo amplius levavit vocem, vocavit multos, congregavit complices. Quæ de me ad discipulos suos scripserit, dicere non curo. Disseminavit ubique, se mihi die statuto apud Senonas responsurum. Exiit sermo ad omnes, & non potuit me latere. Dissimulavi primum: nec enim satis rumore populari movebar. Cedens tamen (licet vix, ita ut flerem) consilio amicorum, qui videntes quomodo se quasi ad spectaculum omnes pararent, timebant ne de nostra absentia & scandalum populo, & cornua crescerent adversario; & quia error magis confirmaretur, cum non esset qui responderet aut contradiceret; occurri ad locum & diem, imparatus quidem & immunitus, nisi quod illud mente volvebam: *Nolite præmeditari, qualiter respondeatis: dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini.* & illud: *Dominus mihi adjutor, non timebo quid faciat mihi homo.* Convenerunt autem præter Episcopos & Abbates plurimi viri religiosi, & de civitatibus magistri scholarum, & clerici litterati multi; & Rex præsens erat. Itaque in præsentia omnium, adversario stante ex adverso, producta sunt quædam capitula de libris ejus excerpta. Quæ cum cœpissent legi, nolens audire exivit, appellans ab electis Judicibus, quod non putamus licere. Porro capitula judicio omnium examinata, inventa sunt Fidei adversantia, contraria veritati. Hæc pro me, ne levitate, aut certe temeritate usus in tanto negotio putarer.

Matth 10 19.
Psal. 117. 6

5. Verum tu, ô successor Petri, judicabis, an debeat habere refugium sedem Petri, qui Petri fidem impugnat. Tu, inquam, amice sponsi, providebis, quomodo liberes sponsam à labiis iniquis, & à lingua dolosa. Sed ut paulo audacius loquar cum domino meo, attende etiam tibi ipsi, amantissime Pater, & gratiæ Dei quæ in te est. Nonne cum esses parvulus in oculis tuis, ipse te constituit super gentes & regna? Ad quid, nisi ut evellas, & destruas, & ædifices & plantes? Qui ergo tulit te de domo patris tui, & unxit te unctione misericordiæ suæ, attende, quæso, extunc & deinceps, quanta fecit animæ tuæ; quanta per te Ecclesiæ suæ, quanta in agro dominico, cælo & terra testibus, tam potenter quàm salubriter evulsa sunt & destructa; quanta rursum bene ædificata, plantata, propagata. Suscitavit Deus furorem schismaticorum in tuo tempore, ut tuo opere contererentur. Vidi stultum firma radice, & statim maledictum est pulcritudini ejus. Vidi, inquam, vidi impium superexaltatum, & elevatum sicut cedros Libani; & transivi, & ecce non erat. *Oportet autem*, ait, *hæreses* & schismata esse, *ut qui probati sunt, manifesti fiant.* Et in schismate quidem jam, ut dictum est, Dominus probavit te, & cognovit te. Sed ne quid desit coronæ tuæ, en hæreses surrexerunt. Itaque ad consummationem virtutum, & ne quid minus fecisse inveniamini à magnis Episcopis antecessoribus vestris; capite nobis, Pater amantissime, vulpes quæ demoliuntur vineam Domini, donec parvulæ sunt: ne, si crescant & multiplicentur, quicquid talium per vos non fuerit exterminatum, à posteris desperetur. Quamquam non jam parvulæ nec pauculæ, sed certe grandiusculæ & multæ sint, nec nisi in manu forti vel à vobis exterminabuntur. Jacinctus multa mala ostendit nobis: nec enim quæ voluit, fecit, vel potuit. Sed visus est mihi patienter ferendus de me, qui nec personæ vestræ, nec curiæ in curia illa pepercit. quod melius Nicolaus [a] iste meus, immo & vester, viva referet voce.

Pontificem monet officii.

1. Cor. 11 19.

Eius est nascentes hæreses protinus extinguere.

EPISTOLA CXC.

Ann. CHR. MCXL.

Ad INNOCENTIUM Pontificem, de erroribus quibusdam Petri Abaëlardi.

*HANC *epistolam ob prolixitatem inter* TRACTATUS *relatam habes Tomo* II.

Ad INNOCENTIUM ex persona domini Archiepiscopi Remensis, &c.

EPISTOLA CXCI.

Ann. CHR. MCXL.

Abaëlardum, vana scientiæ opinione tumidum, & de favore curiæ Romanæ gloriantem, auctoritate Pontificia mature reprimendum.

Reverendissimo domino & carissimo Patri, Dei gratia summo Pontifici INNOCENTIO, SANSON Remorum archiepiscopus, JOSLENUS Suessionensis, GAUFRIDUS Catalaunensis, ALVISUS Atrebatensis, voluntarium debitæ subjectionis obsequium.

1. AURibus occupatis ad plurima, sermonem facimus abbreviatum de prolixo negotio, pro eo maxime, quia idipsum diffusius ac plenius continetur in litteris domini Senonensis. Petrus Abaëlardus Christianæ fidei meritum evacuare nititur, dum totum quod Deus est, humana ratione arbitratur se posse comprehendere. Ascendit usque ad cælos, & descendit usque ad abyssos. Nihil est quod lateat eum, sive in profundum inferni, sive in excelsum supra. Homo est magnus in oculis suis, de Fide contra fidem disputans, ambulans in magnis & in mirabilibus super se, scrutator majestatis, hæresum fabricator. Jamdudum fecerat librum de sua Trinitate, sed sub Legato [b] Romanæ Ecclesiæ igne examinatus est, quia inventa est in eo iniquitas. Maledictus qui reædificavit ruinas Jerico. Surrexit à mortuis liber ille, & cum eo multorum hæreses quæ dormierant, surrexerunt, & apparuerunt multis. Jamjam extendit palmites suos usque ad mare, & usque ad Romam propagines ejus. Hæc gloriatio hominis illius, quod liber suus in curia Romana habet, ubi caput suum reclinet. Hinc confirmatus & confortatus est furor ejus.

Liber Abælardi de Trinitate.

2. Propterea cum in conspectu Episcoporum super his argueret eum Abbas Claræ-vallis, zelo fidei & justitiæ armatus; nec confessus est, nec negavit: sed à loco & judice quem sibi ipse elegerat, sine læsione, sine gravamine, ut suam prolongaret iniquitatem, Sedem apostolicam appellavit. Episcopi autem, qui propter hoc in unum convenerant, vestræ reverentiæ deferentes, nihil in personam ejus egerunt: sed tantummodo capi-

a Eadem verba leguntur in fine epistolæ nunc 338 ad Haimericum. Quis sit iste Jacinctus seu Hyacintus, incertum. An is qui postea creatus cardinalis a Lucio II. cognomento Bobo, tit. S. Mariæ in Cosmedin. De eo mentio facta videtur in epistola 508. apud Chesnium tomo 4. Nicolaus erat Claræ-vallensis monachus, postea S. Bernardi notarius, de quo ad epistolam 298.

b Conone, & quidem in Synodo Suessionensi anni 1121. ex fusioribus Notis ad epistolam 187. & ex Præfatione in tomum primum, ubi de schismate Anacleti.

tula librorum ejus, à sanctis Patribus emendanda, ne morbus serperet, medicinali necessitate abjudicaverunt. Quia ergo homo ille multitudinem trahit post se, & populum qui sibi credat, habet: necesse est ut huic contagio celeri remedio occurratis. Sero enim medicina paratur, cum mala per longas invaluere moras [a]. Processimus in hoc negotio quousque ausi sumus: tuum est de cetero, beatissime Pater, providere, ne in diebus tuis aliqua hæreticæ pravitatis macula decor Ecclesiæ maculetur. Tibi commissa est sponsa Christi, amice sponsi: tuum est tandem uni viro virginem castam exhibere Christo.

Ovid. l. 1 de remedio amor.

Ad Magistrum GUIDONEM de Castello [a].

Ann. Chr. MCXL.

EPISTOLA CXCII.

Monet eum ita diligere & fovere Abælardum, ut tamen errores ejus non foveat.

Venerabili Domino, & carissimo Patri, magistro GUIDONI, sanctæ Romanæ ecclesiæ Dei gratia presbytero cardinali, Bernardus Claræ-vallis vocatus abbas, non declinare ad dexteram, nec ad sinistram.

Regula veræ dilectionis.

INjuriam facio vobis, si aliquem à vobis ita diligi credam, ut cum eo pariter ejus errores diligatis. Quisquis enim sic aliquem diligit, nondum novit, quemadmodum oporteat eum diligere. Talis namque dilectio terrena est, animalis, diabolica, nocens æque diligenti atque dilecto. Existiment alii de aliis prout volunt: ego adhuc de vobis æstimare non possum, nisi quod vicinum est rationi, quod ad lineam pertinet æquitatis. Quidam prius judicant, & postea probant: ego de potione, utrum dulcis sit an amara, ante gustum non judicabo. Magister Petrus in libris suis profanas vocum novitates inducit & sensuum: disputans de fide contra fidem, verbis legis legem impugnat. Nihil videt per speculum & in ænigmate; sed facie ad faciem omnia intuetur, ambulans in magnis & in mirabilibus super se. Melius illi erat, si juxta titulum libri sui [a], seipsum cognosceret, nec egrederetur mensuram suam, sed saperet ad sobrietatem. Ego non eum accuso apud Patrem: est qui eum accuset liber suus, in quo sibi male complacuit. Cum de Trinitate loquitur, sapit Arium: cum de Gratia, sapit Pelagium: cum de persona Christi, sapit Nestorium. Minus de vestra æquitate præsumo, si diu vos rogavero, ut in causa Christi nullum Christo præponatis. Illud autem scitote, quia expedit vobis, quibus potestas data est à Domino; expedit Ecclesiæ Christi, expedit illi etiam homini, ut ei silentium imponatur, cujus maledictione os plenum est, & amaritudine, & dolo.

Nosce te ipsum.

Ad magistrum IVONEM [b] cardinalem, de eodem.

Ann. Chr. MCXL.

EPISTOLA CXCIII.

Indignum esse ut Abælardus in Romana curia fautores inveniat.

Dilectissimo suo IVONI, sanctæ Romanæ Ecclesiæ Dei gratia presbytero cardinali, Bernardus Claræ-vallis vocatus abbas, diligere justitiam, & odire iniquitatem.

MAgister Petrus Abælardus, sine regula monachus, sine sollicitudine prælatus, nec ordinem tenet, nec tenetur ab ordine. Homo sibi dissimilis est, intus Herodes, foris Johannes; totus ambiguus, nihil habens de monacho præter nomen & habitum. Sed quid ad me? Unusquisque onus suum portabit. Aliud est quod dissimulare non possum, quod pertinet ad omnes qui diligunt nomen Christi. Iniquitatem in excelso loquitur: integritatem fidei, castitatem Ecclesiæ corrumpit. Transgreditur terminos, quos posuerunt Patres nostri: de Fide, de Sacramentis, de sancta Trinitate disputans & scribens, singula pro sua voluntate mutat, auget, & minuit. In libris & in operibus suis ostendit se fabricatorem mendacii & cultorem perversorum dogmatum, hæreticum se probans, non tam in errore, quàm in pertinacia & defensione erroris. Homo est egrediens mensuram suam, in sapientia verbi evacuans virtutem crucis Christi. Nihil nescit omnium quæ in cælo & quæ in terra sunt, præter seipsum. Damnatus est Suessione [c] cum opere suo coram Legato Romanæ Ecclesiæ. Sed quasi non sufficeret ei illa damnatio; iterum facit, unde iterum damnetur: & jam novissimus error pejor est priore. Securus est tamen, quoniam Cardinales & clericos curiæ se discipulos habuisse gloriatur, & eos in defensione præteriti & præsentis erroris assumit, à quibus judicari timere debuit & damnari. Si quis spiritum Dei habet, illius versiculi recordetur: *Nonne qui oderunt te, Domine, oderam, & super inimicos tuos tabescebam?* Liberet Deus per vos, & per ceteros filios suos, Ecclesiam suam à labiis iniquis & à lingua dolosa.

Psal. 138. 21.

Rescriptum domini INNOCENTII Papæ contra hæreses Petri Abaelardi.

Ann. Chr. MCXL.

EPISTOLA CXCIV.

INNOCENTIUS Episcopus Servus servorum Dei, venerabilibus fratribus, HENRICO Senonensi, SAMSONI Remensi, archiepiscopis, eorumque Suffraganeis, & carissimo in Christo filio BERNARDO Claræ-vallis abbati, salutem & apostolicam benedictionem.

1. TEstante Apostolo, sicut unus Dominus, ita una fides esse dignoscitur, in qua tamquam in immobili fundamento, præter quod nemo potest aliud ponere, firmitas catholicæ Ecclesiæ inviolata consistit. Inde est quod beatus Petrus Apostolorum princeps, pro eximia hujus fidei confessione, a Domino ac Salvatore nostro audire meruit: *Tu es*, inquit, *Petrus, & super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam:* petram utique firmitatem fidei, & catholicæ unitatis soliditatem manifeste designans. Hæc siquidem est inconsutilis tunica Redemptoris nostri, super qua milites sortiti sunt, sed eam dividere minime potuerunt: contra quam in initio fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania; adstiterunt reges terræ, & principes convenerunt in unum. Verum Apostoli, duces dominici gregis, & eorum successores apostolici viri, ardore caritatis & zelo rectitudinis succensi, fidem defendere, & eam in cordibus aliorum proprii sanguinis effusione plantare non dubitarunt. Demum cessante persecutorum rabie, imperavit Dominus ventis, & facta est in Ecclesia tranquillitas magna.

Ephes. 4. 5.

Matth. 16. 18.

Psal. 2. 1 & 2.

2. Sed quia hostis humani generis semper circuit quærens quem devoret, ad impugnandam sinceritatem fidei, fraudulentam hæreticorum fallaciam subinduxit. Contra quos viri ecclesiarum pastores viriliter insurgentes, eorum prava dogmata cum ipsorum auctoribus condemnarunt. In magna namque Nicæna synodo Arius hæreticus est damnatus. Constantinopolitana synodus Manichæum hæreticum debita sententia condemnavit. In Ephesina synodo Nestorius condignam sui erroris damnationem excepit. Chalcedonensis quoque synodus Nestorianam hæresim, & Eutychianam cum Dioscoro & ejus complicibus justissima sententia confutavit. Marcianus præterea, licet laicus, christianissimus tamen Imperator, catholicæ fidei amore succensus, prædecessori nostro sanctissimo Papæ Johanni [d] scribens adversus eos qui sacra mysteria profanare contendunt, inter cetera sic loquitur, dicens: Nemo clericus, vel militaris, vel alterius cujuslibet

Hæretici in synodis damnati.

Decreta in Conciliis non amplius in disputationem trahenda.

a In tribus mss. Colbertinis: *Ad magistrum Guidonem de Castello, qui Petri discipulus fuerat, & de quo potissimum præsumebat, qui postea Papa Cælestinus fuit*, nempe eo nomine secundus anno 1141. Ad eumdem epistola 169. post quam hæc ponitur in quibusdam mss. uti & sequens.

b Is ex canonico S. Victoris Parisiensis cardinalis S. Laurentii in Damaso creatus anno 1130. de quo in epistola 144. In Galliam legatus Radulfum Viromanduorum Comitem excommunicavit, infra ad epistolam 216. De ejus testamento lege epistolam 218.

c Nimirum sub annum 1121. ut probatur in fusioribus Notis.

d Immo civibus Constantinopolitanis, & quidem Leone Papa, ex aliis Notis.

„ conditionis, de fide Christiana publice tractare conetur in posterum. Nam injuriam facit judicio reverendissimæ synodi, si quis semel judicata & recte disposita revolvere, & iterum disputare contendit: & in contemptores hujus legis, tamquam in sacrilegos, pœna non deerit. Igitur si clericus erit, qui publice tractare de religione ausus fuerit, consortio clericorum removebitur.

3 Dolemus autem, quoniam, sicut litterarum vestrarum inspectione, & missis à vestra fraternitate nobis errorum capitulis * cognovimus, in novissimis diebus, quando instant periculosa tempora, in Petri Abaelardi perniciosa doctrina & prædictorum hæreses, & alia perversa dogmata catholicæ fidei obviantia pullulare cœperunt. Verum in hoc maxime consolamur, & omnipotenti Deo gratias agimus, qui in partibus vestris pro Patribus tales filios suscitavit, & tempore apostolatus nostri in Ecclesia sua tam præclaros voluit esse pastores, qui novi hæretici calumniis studeant obviare, & immaculatam sponsam uni viro virginem castam exhibere Christo. Nos itaque qui in beati Petri cathedra, cui a Domino est dictum, *Et tu aliquando conversus confirma fratres tuos*, licet indigni residere conspicimur: communicato fratrum nostrorum Episcoporum & Cardinalium consilio, destinata nobis à vestra discretione capitula, & universa ipsius Petri perversa dogmata sanctorum canonum auctoritate cum suo auctore damnavimus, eique tamquam hæretico perpetuum silentium imposuimus. Universos quoque erroris sui sectatores & defensores, a fidelium consortio sequestrandos, excommunicationisque vinculo innodandos esse censemus. Datum Laterani decimoseptimo Kalendas Augusti.

* Hæc habes tomo 3 ad Opusc. 11.

Luc 22. 32

Ad Episcopum Constantiensem b.

Ann. CHR. MCXL.

EPISTOLA CXCV.

Monet ut Arnaldum de Brixia, Italia & Gallia pulsum, & jam apud ipsum delitescentem expellat, aut potius ad cavenda majora damna vinctum teneat.

1. SI sciret paterfamilias qua hora fur veniret, vigilaret utique, & non sineret perfodi domum suam. Scitis quia fur de nocte irruperit domum, non vestram, sed Domini; vobis tamen commissam? Sed dubium esse non potest, scire vos, quod apud vos fit, quando id usque ad nos utique tam remotos potuit pervenire. Nec mirum, si non horam prævidere, aut nocturnum furis ingressum observare quivistis. Mirum autem, si deprehensum jam non agnoscitis, non tenetis, non prohibetis exportare spolia vestra, immo pretiosissimas Christi exuvias, animas videlicet, quas sua imagine præsignivit, suo cruore redemit. Adhuc forsan hæretis, & miramini, quemnam dicere velim. Arnaldum loquor de Brixia, qui utinam tam sanæ esset doctrinæ, quam districtæ est vitæ. Et si vultis scire, homo est neque manducans, neque bibens, solo cum diabolo esuriens & sitiens sanguinem animarum. Unus de numero illorum, quos apostolica vigilantia notat, habentes formam pietatis, virtutem illius penitus abnegantes. & ipse Dominus: *Venient*, inquiens, *ad vos in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces.* Is ergo usque ad hanc ætatem, ubicumque conversatus est, tam fœda post se, & tam sæva reliquit vestigia, ut ubi semel fixerit pedem, illuc ultra redire omnino non audeat. Denique ipsam, in qua natus est, valde atrociter commovit terram, & conturbavit eam. Unde & accusatus apud dominum Papam schismate pessimo, natali solo pulsus est: etiam & abjurare compulsus reversionem, nisi ad ipsius Apostolici permissionem. Pro simili deinde causa & à regno Francorum exturbatus est schismaticus insignis. Execratus quippe à Petro Apostolo, adhæserat Petro Abaëlardo: cujus omnes errores, ab Ecclesia jam deprehensos atque damnatos, cum illo etiam & præ illo defendere acriter & pertinaciter conabatur.

Matt 24. 43

Arnaldus de Brixia hæreticus, qualis.

2 Tim. 3. 5. Matth. 7. 15.

Proscribitur Italia.

ℓ Gallia.

2. Et in his omnibus non est aversus furor ejus, sed adhuc manus ejus extenta. Nam etiam ita vagus & profugus super terram, quod jam non licet inter suos, non cessat apud alienos, tamquam leo rugiens, circuiens & quærens quem devoret. Et nunc apud vos, sicut accepimus, operatur iniquitatem, & devorat plebem vestram, sicut escam panis. Cujus maledictione & amaritudine os plenum est, veloces pedes ejus ad effundendum sanguinem: contritio & infelicitas in viis ejus: & viam pacis non cognovit. Inimicus crucis Christi, seminator discordiæ, fabricator schismatum, turbator pacis, unitatis divisor: cujus dentes arma & sagittæ, & lingua ejus gladius acutus. Molliti sunt sermones ejus super oleum, & ipsi sunt jacula. Unde & solet sibi allicere blandis sermonibus & simulatione virtutum divites & potentes, juxta illud: *Sedet in insidiis cum divitibus in occultis, ut interficiat innocentem.* Demum cum fuerit de illorum captata benevolentia & familiaritate securus, videbitis hominem aperte insurgere in clerum, fretum tyrannide militari, insurgere in ipsos Episcopos, & in omnem passim ecclesiasticum ordinem * desævire. Hoc scientes, nescio an melius salubriusve in tanto discrimine rerum agere valeatis, quàm juxta Apostoli monitum, auferre malum ex vobis. Quamquam amicus sponsi ligare potius, quam fugare curabit: ne jam discurrere, & eo nocere plus possit. Hoc enim & dominus Papa, dum adhuc esset apud nos, ob mala quæ de illo audiebat, fieri scribendo mandavit: sed non fuit qui faceret bonum. Denique si capi vulpes pusillas demolientes vineam Scriptura salubriter monet: num multo magis lupus magnus & ferus religandus est, ne Christi irrumpat ovilia, oves mactet & perdat?

Psal. 9. 29.

* V ...

1. Cor. 5.

Cant. 2.

Ad Guidonem legatum, de eodem.

Ann. CHR. MCXL.

EPISTOLA CXCVI.

Cavendam ei familiaritatem Arnaldi de Brixia, ne sub ejus auctoritate securius errores suos disseminet.

1. ARnaldus de Brixia, cujus conversatio mel, & doctrina venenum: cui caput columbæ, cauda scorpionis est; quem Brixia * evomuit, Roma exhorruit, Francia repulit, Germania abominatur, Italia non vult recipere; fertur esse vobiscum. Videte, quæso, ne vestra auctoritate plus noceat. Nam cum & artem habeat, & voluntatem nocendi; si accesserit favor vester, erit funiculus triplex, qui difficile rumpitur, supra modum (ut vereor) nociturus. Et unum existimo de duobus, (si tamen verum est quod vobiscum hominem habeatis) aut minus scilicet notum vobis esse illum, aut vos (quod est credibilius) de ejus correctione confidere. Et utinam id non frustra. Quis det de lapide hoc suscitare filium Abrahæ? Quam gratum munus susciperet mater Ecclesia de manibus vestris vas in honorem, quod tamdiu passa est in contumeliam? Licet tentare: sed vir prudens cautus erit non transgredi præfinitum numerum ab Apostolo, qui ait: *Hæreticum hominem post unam & secundam correptionem devita, sciens quia subversus est qui ejusmodi est, & delinquit proprio judicio condemnatus.* Alioquin familiarem habere, & frequenter admittere ad colloquendum, ne dicam ad convivandum, suspicio favoris est, & inimici hominis fortis armatura. Secure annuntiabit & facile persuadebit quæ volet domesticus & conturbernalis legati apostolicæ Sedis. Quis enim à latere domini Papæ mali quippiam suspicetur? Sed & si in manifesto

* Brixia Italiæ.

Tit. 3. 10.

Familiaritas & conversatio hæreticorum cavenda.

b An de Constantiensi Galliæ, vulgo *Coutance*, an vero de Constantiensi ad Rhenum intelligenda sit hæc epistola, incertum. Ad posteriorem potius inclinat animus, quod Arnaldus *à regno Francorum exturbatus* apud hunc, cui directa est epistola, delitescere referatur. Huic sedi tum præerat Hermannus de Arbona, qui Bernardum Francofurti adiit, ex lib. 6. de miraculis Bernardi cap. 1. ipsumque Bernardum Constantiam adduxit. Eidem Gaufridus dicat miracula ejusdem sancti, à lib. 6. cap. 10.

perversa loquitur, quis se facile opponere audeat vestro collaterali?

2. Deinde videtis qualia post se, ubicumque habitavit, reliquit vestigia. Non sine causa vigor apostolicus hominem Italia ortum transalpinare coegit, repatriare non patitur. Quis vero extraneorum, ad quos ejectus est, non eum omnimodis cuperet suis reddidisse? Et certe sic se habere ad omnes, ut omnibus odio habeatur, approbatio judicii est quod portat: ne quis dicat subreptum fuisse domino Papæ. Quale est ergo summi Pontificis suggillare sententiam, & illam sententiam, cujus rectitudinem ejus ipsius, in quem data est, etsi lingua dissimulat, vita clamat? Itaque favere huic, domino Papæ contradicere est, etiam & Domino Deo. B Per quemcumque enim justa sententia juste detur, ab illo certum est processisse, qui loquitur in Propheta: Isai. 63. 1. *Ego qui loquor justitiam.* Confido autem de vestra prudentia & honestate, quia visis his litteris de veritate certus, non abducemini amodo quippiam adsentire in hac re, nisi quod vos deceat, & Ecclesiæ Dei expediat, pro qua legatione fungimini. Diligimus vos, & ad vestrum obsequium parati sumus.

a Ad PETRUM Bisuntinum [a] decanum.

Ann. Chr. MCXLI

EPISTOLA CXCVII.

Increpat eum ob injurias Abbati Cariloci illatas.

b PEregrinationem Abbatis [b] Cariloci sic accipimus, quasi jam mortuum eum videamus. Vobis maxime (quod vehementer doleo) imputatur quicquid illi periculi imminet, quicquid laboris incumbit. Non hoc à vobis exspectavimus, quia nec meruimus. Alium vos putavimus, & alium experimur. Testimonium perhibent vobis qui interfuerunt actioni, quod nec sincere, nec secundum justitiam in ea vos habuistis. Et credo ex parte. Nam & venerabilis Abbas Bellævallis non multum sibi complacet in vobis. Nolite, quæso, nolite persequi servos Dei, quibus ab ipso dictum legitis: *Qui vos tangit, tangit pupillam oculi mei.* Nolite radici- D tus evellere de cordibus nostris, si quid aliquando bene sensimus de vobis. Et hæc ita dicimus vobis, non quia vos non diligimus, sed ut de medio fiat, quo potest contingere, ut non diligamus. Dico autem tamquam amicus: non expedit vobis, neque ecclesiæ vestræ, ut domino Papæ quod actum est, sicut actum est, innotescat.

Ad dominum Papam INNOCENTIUM.

Ann. Chr. MCXLI.

EPISTOLA CXCVIII.

Guidonem a vi & injuriis oppressoris vindicari rogat. Nihil æque decere summum Ecclesiæ Præsulem ac zelum justitiæ.

1. IN causæ actione, quæ per carissimum fratrem nostrum Guidonem Cariloci abbatem vestro conspectui præsentatur, puto satis apparet & lacessentis injuria, & innocentia patientis, & incuria judicis. Denique violentia calumniantis, & inopia justitiæ compulsus est pauper confugere ad vestram præsentiam, non reputans laborem viæ, non expensas, non periculum temporis. Dedit manus morti, ne vivat in perturbatione, quietis amator. Clementer, quæso, respicite super egenum & pauperem: ne frustra vestris paternis auribus intimatus sit tantillarum virium tantus A labor & dolor. Olim per epistolas semel & secundo testificatus sum vobis de homine illo, qui huic modo calumniatur, quod sui esset & prævaricator propositi, & monasterii [c] dissipator. Nunc autem & flens dico c inimicum crucis Christi, sanctorum qui in circuitu ejus sunt, violentissimum oppressorem, & calumniatorem pauperum: qui propria jam pæne non habens quæ devoret, in proxima passim more tyrannico debacchatur. Ejus descriptio. Monachum habitu mentiens, re exhibet unum de prædonibus, omnino immemor regularium observationum, legum canonumque contemptor. Frontosus ad verecundiam, insensatus ad metum, inflexibilis ad pietatem, ad iram præceps, audax ad facinus, pronus ad B injurias. Et miror quomodo vir religiosus Abbas Casæ-Dei in monacho suo tot & tanta vitia aut ignorare possit, aut dissimulare.

2. Sed de hoc quid ad nos? ipse viderit: ipse suo domino stat aut cadit. Nobis sufficit liberari de manibus ejus. A vobis id omnimodis flagitamus, quod aliunde frustra tentatum est. Circumspeximus, & non erat auxiliator. Sedem apostolicam nihil magis decet, quàm oppressis succurrere. Ventum est ad commune refugium: illo confugimus, ibi confidimus liberari. Tantum adsit pietas, nam facultas non deest. Et quidem ex privilegio Sedis apostolicæ constat, summam rerum ad vestram potissimum respicere summam auctoritatem & plenariam potestatem. Verum hoc inter cetera vestri sin- C gularis primatus insignia, specialius nobiliusque nobilitat vestrum, & inclytum reddit apostolatum, si eripitis pauperem de manu fortiorum ejus. Nulla meo judicio in corona vestra pretiosior gemma zelo illo vestro, quo æmulari consuevistis oppressos, nec relinquitis virgam peccatorum super sortem justorum: nimirum propter illud quod sequitur, *Ut non extendant justi ad iniquitatem manus suas*; Psal. 124. 3. vel propter illud quod alibi dicitur, *Quia dum superbit impius, incenditur pauper*: Psal. 9. 23. & unde alter torquetur in corpore, inde alter gravius in anima perit.

3. Est item monasterium de nostro Ordine vicinum huic, quod malorum similiter hominum gravi infestatione vexatur, & non est qui redimat, neque qui salvum faciat. Et pro hoc quoque puer vester paterna vestra viscera lacrymosis precibus concutere non veretur. Qui illi sint homines, quæve occasio calumniandi, præsentium lator Abbas veraci & viva voce referet vobis. Deus omnipotens vos nobis conservet longis temporibus, ad nostram omnium protectionem, qui in habitu & proposito pœnitentiæ pauperem vitam ducimus: ut sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati, serviamus illi. Luc. 1. 74.

Ad EUMDEM, unde supra.

Ann. Chr. MCXLI.

EPISTOLA CXCIX.

E *Rogat sententiam pro Religiosis inique oppressis latam confirmare, nec ulterius aures præbere calumniis.*

USquequo & superbit impius, & incenditur pauper? usquequo à tanta impudentia innocentia tanta vexatur, & hoc vivo Innocentio? Peccata sine dubio nostra hoc faciunt, quod dominus meus tam sero advertit mentientes sibi, tam lente exaudit clamantes ad se in hac causa dumtaxat. nam alias quidem scimus familiare esse domino meo, & cito intelligere, & facile misereri. Propter eum qui elegit vos, & posuit vos refugium oppressorum, ponire jam tandem finem & malitiæ oppressoris, & laboribus afflictorum: quia satis utraque res venit in lucem & manifestatio-

a In duobus Colbertinis, *ad Petrum Bisumptinum*, nullo addito titulo. in tertio, *Bisuntinum*, in quarto, *Bisupenum*: in primis editis, *ad Petrum Bisuntinum*: posteriores addiderunt, *Decanum*; quidam, *Archidiaconum*. Monachum Casæ-Dei, (quod est insigne Ord. S. Benedict. cœnobium apud Arvernos) fuisse conjiciebamus aliquando ex duabus sequentibus epistolis, quæ de eodem scriptæ videbantur. At diversos fuisse colligimus ex charta Anserici archiepiscopi Bisuntinensis de Faverniaco, cui chartæ anno 1132. *Petrus de Treva decanus S. Stephani* subscribit cum Hugone archidiacono Faverniacensi. Erat autem ecclesia S. Stephani cathedralis apud Vesontionem, uti & alia sancti Johannis Evangelistæ, quæ sola modo superest, alia nuper excisa.

b Carilocus, *Charlieu*, Claræ-vallis filia, cui tunc præfectus Guido abbas, laudatur in epistola sequente, qui & ipse prædicto Anserici instrumento subscripsit, situs est in diœcesi Bisuntina; Bellavallis, de linea Morimundi, prope urbem. De Cariloco in lib. 4. de vita Bernardi num. 40. de Bellavalle num. 7.

c Non aliud videtur istud monasterium, quam abbatia B. Mariæ de Faverniaco, quam Ansericus Bisuntinensis archiepiscopus Stephano de Mercorio, Casæ-Dei tunc abbati, regendam concessit anno 1133. Hunc Stephanum merito *virum religiosum* vocat Bernardus, cum is miraculis fulsisse dicatur, mortuus IV. Kal. Aprilis anno 1146. De abbatia Faverniacensi infra in epistola modo 391.

nem. Denique ad mandatum beneplaciti domini mei causa discussa, & terminata est: superest ut ipsius auctoritate data sententia confirmetur. Ergone si venerit homo mendax adversus tantorum virorum testimonium (Valentinum loquor, & Granopolitanum)* audietur? Iterum supplico, & ad pedes domini mei ea qua possum mente anxia descendo, ne ab homine iniquo & doloso religiosum monasterium destrui patiatur. Etenim non parcet nostro, qui suum pene destruxit. Unde addo solita præsumptione: Si puero vestro crederetis, hominem hunc, qui beneficio pietatis vestræ abutitur, in claustrum suum remitteretis, & domino Abbati Casæ-Dei mandaretis, ut in monasterio, quod ille inutiliter occupat, virum religiosum promoveret, & regularem ordinaret conventum. Hoc plane dignum apostolatu vestro, hoc beneplacitum Deo, hoc honor domino Abbati Casæ-Dei, suoque monasterio. Sic etiam liberaretis animam prædicti hominis, & ipsum, cui incubat, monasterium.

*al. 7. Novas in epist. 197.

Ad magistrum ULGERIUM Andegavensem episcopum, pro gravi querela, quæ erat inter ipsum & Abbatissam [a] Fontis-Ebraldi.

EPISTOLA CC.

Circ. anno MCXL.

1. LAcrymas magis quàm litteras dare libet. Sed quoniam ad neutrum inops est caritas; & has oportet dare, & illas non omittere: has vobis, illas mihi, & pusillis multis mei similibus, qui scandalizantur. Dicitis forsitan scandalum non esse per vos. Numquid propter vos esse negabitis? Facile cetera portarem, tantum vos non essetis in causa. Nam in culpa dicere non audeo. Non est meum discutere hoc: est qui quærat & judicet. Væ homini illi per quem scandalum venit; judicium profecto portabit quisquis est ille, vel illa. Ceterum ad vos mihi nunc sermo: sustinete modicum quid insipientiæ meæ. Quia semel cœpi, loquar ad dominum meum: faciam satis vel ex parte zelo & affectui qui loquimur. Non verebor ætatem, dignitate non terrebor, non cunctabor ad nomen grande magistri Ulgerii. Nam quo grandius nomen, eo grandius scandalum. Propterea meipsum transgrediar, & ero insipiens. Seniorem increpabo, Episcopum arguam, magistrum conabor docere, consilium dare sapienti. Nullum præsumptionis genus prætereat caritas & æmulatio, quam olim pro sanctitate & gloria nominis vestri conceperam. Cujus gloriæ diffusum circumquaque spiritualem odorem, invidia diaboli interpolatum esse vel modice, mihi pro modico non est, sed neque Ecclesiæ Dei, quæ ubique tam celebri gaudio in hoc meridiano lumine exultare solebat.

Correptio à caritate imperata non attendit personam.

2. Verum vos quantum propriam gloriam contemnatis, satis apparet. Laudo, sed si non usque ad injuriam Dei. Laudo & constantiam, qua nec summis potestatibus ceditis de jure vestro, quod putatis: sed si non pertinacius, quàm constantius id agi à vobis videretur. Quàm gloriosius, & certe sanctius vobis, illatam injuriam fortiter sustineretis, & famam vestram ad gloriam Dei custodiretis? quamquam nescio quomodo vel conscientiam vestram esse in tuto confiditis sub hoc scandalo. Nec enim excusat vos, etiamsi in quempiam alterum jure culpam refunditis. Esto quod alius moverit scandalum: profecto compescere vos potestis. Nolle compescere, sine culpa erit: aut vero compescere, sine gloria erit? Malum si comprimas tuum, reputabitur tibi ad justitiam; si alienum, ad gloriam. Quicumque auctor sit scandali, à vobis omnimodis exigitur tolli: & in eo loco excusatum dicimus, si non potestis. An non denique ministerium est Angelorum, tollere scandala de regno Dei? Si dixeritis, quid ad nos? arguet vos illa sententia: *Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirunt de ore ejus, angelus enim Domini est.* Si ergo hoc scandalum cum possitis, non tollitis; plane non impletis ministerium vestrum. quod quidem an nulla sit culpa, vos judicabitis. Ego vero nec hoc sufficere dixerim, si non & honorificatis.

Scandalum qui potest, tollere tenetur.

Matth. 13. 41.

Malach. 2.

3. Est quoque quod adhuc addam, nisi quia timidior sum, fateor, quam promisi. Sed tutius adduco Magistrum, qui non vereatur Episcopus Episcopo nudam dicere veritatem. *Hoc ipsum*, inquit, *delictum est in vobis, quod causas habetis inter vos. Quare non magis fraudem patimini?* Opposuit speculum, refulsit justitiæ sol, emicuit veritas, nævus apparuit. Quanti est igitur nescio quæ illa possessiuncula maledicta, ut ulterius jam possit aut obumbrare tam manifestam veritatem, aut impedire tam optatam correptionem? Inspiret Deus vobis acquiescere consilio, ut non dicam nostro, sed omnium qui æmulantur vos Dei æmulatione, reverende & omni gloria prosequende Pater.

1. Cor. 6.

Ad BALDUINUM abbatem Reatini [b] monasterii.

EPISTOLA CCI.

Hortatur ut strenue incumbat officio suo: huic vero requirit verbum prædicationis, exemplum operis, & præcipue studium orationis.

1. EPistola quam misisti, affectum tuum redolet, movet meum. Et doleo quod prout moveor, non possum rescribere. Nec immoror in excusandis excusationibus, sciens quod scienti me loquor. Nosti, inquam, sub qua sarcina gemo: & gemitus meus à te non est absconditus. Tu vero pro schedulæ brevitate affectum non æstimes, quem nulla sui prolixitate explicare posset oratio. Et malitia quidem occupationum potest facere, ut paucis scribam, sed non ut parum diligam. Actum sane excludat, vel impediat actus: sed numquid affectum? Sicut mater unicum amat filium, ita te diligebam, hærentem lateri meo, placentem cordi meo. Diligam & absentem, ne solatium meum ex te, & non te videar dilexisse. Eras pernecessarius mihi. Atque hinc vel maxime claret, quàm sincere te diligam. Hodie nempe non te caruissem, si quæsissem quæ mea sunt. Nunc autem vides, quod spretis utilitatibus meis, tuis compendiis non invidi, ponens te utique ibi, unde aliquando transponaris super omnia bona Domini tui.

2. Tu autem cura inveniri fidelis servus & prudens, conservis tuis cæleste triticum communicare absque invidia, & absque desidia erogare; & noli frustra assumere excusationem, quasi de tui novitate aut de imperitia, quod putas forte, vel simulas. Nam nec sterilis verecundia grata est, nec humilitas præter veritatem laudabilis. Officium ergo tuum attende. Pelle pudorem consideratione officii, age ut magister. Novus es, sed debitor: & ex tunc te noveris debitorem, ex quo te alligasti. Numquid novitas excusabit apud creditorem * damna lucrorum? Numquid prima tempora vacua præterire patitur fœnerator? Sed non sum, inquies, ad ista sufficiens. Quasi vero devotio tua accepta non sit ex eo quod habes, non ex eo quod non habes. De solo tibi credito talento respondere tibi para,

Talento utendum.

[a] Petronillam scilicet abbatissam primam, cui anno 1150. successit Mathildis. Petronillæ obitus in Necrologio ponitur VIII. Kal. Maii, ubi constituta dicitur abbatissa a magistro Roberto Ordinis Fontis-Ebraldi auctore, quod insigne virginum cœnobium est in diœcesi Pictavensi, haud procul a finibus Turonum & Andegavorum. Gravis fuit controversia ejus loci sanctimonialibus intentata ab Ulgerio episcopo Andegavensi, cujus religionem & scientiam prædicat Ordericus in lib. 12. pag. 881. ad annum 1124. quo anno is Rainaldo ad Remorum sedem translato suffectus est, sapientia, moribus, sanctitate ceteris episcopis sui temporis præcellens, ex actis Episcoporum Cenomannensium tomo 3. Analectorum pag. 355. Is hujusce litis gratia Romam non semel se contulit ad Innocentium & Lucium, qui Sanctimonialium patrocinium suscepere, ut patet ex eorum bullis editis, tum in Historia Fontis-Ebraldi, tum in dissertatione secunda pro B. Roberto de Arbrissello. Vide epistolam 340.

[b] Alius hic fuit à Balduino cardinale, Bernardi itidem discipulo, de quo ad epistolam 144. & 245. Hic enim cardinalis tum erat, cum Balduinus alter regebat Reatinum monasterium Cisterciense, quod duplex est, alterum S. Matthæi, alterum sancti Pastoris, cui præfectus Balduinus. Lege Ughelli additiones ad Ciaconium sub Innocentio II. & aliam epistolam ad Reatinum abbatem post Bernardinas.

securus

securus de reliquo. Si multum accepisti, da multum. Et quod si modicum est, & id tribue. Etenim qui in modico fidelis non est, nec in maximo. Totum da, quia totum repetendus es usque ad novissimum quadrantem: sed sane quod habes, non quod non habes.

Facta verbis respondeant. 3. Memento etiam voci tuæ dare vocem virtutis. Quid illud, inquis? Ut opera tua verbis concinant, immo verba operibus, ut cures videlicet prius facere quàm docere. PULCHERRIMUS ORDO est & saluberrimus, ut onus quod portandum imponis, tu portes prior: & ex te discas, qualiter oporteat aliis moderari. Alioquin subsannabit te Sapiens, utpote pigrum illum, cui labor sit manum porrigere ad os: arguet te & Apostolus dicens: *Tu qui alios doces, teipsum non doces.* Sed & notaberis vitio Pharisæorum, qui alligant onera gravia & importabilia, & imponunt ea in humeros hominum, digito autem suo nolunt ea movere. SERMO quidem vivus & efficax, exemplum est operis, facile faciens suadibile quod dicitur, dum monstrat factibile quod suadetur *. Ergo in his duobus mandatis, verbi scilicet, atque exempli, summam tui officii ad conscientiæ securitatem pendere intellige. Tu tamen, si sapis, junges & tertium, studium videlicet orationis, ad complementum utique trinæ illius repetitionis in Evangelio de pascendis ovibus. IN HOC noveris illius trinitatis sacramentum in nullo frustratum à te, si pascas verbo, pascas exemplo, pascas & sanctarum fructu orationum. Manent itaque tria hæc: verbum, exemplum, oratio: major autem his est oratio. Nam etsi, ut dictum est, vocis virtus sit opus: & operi tamen, & voci gratiam efficaciamque promeretur oratio. Heu avellor, abripior! non licet ultra. Illud tamen breviter admonitus sis, ut quàm citius poteris, gravi me cures solvere cura; & quid sibi vult, quod inter alia questus es, vulnus à quo non sperabas te pertulisse, non negligas manifestius aperire: id enim anxie me sollicitat.

Prov. 26. 15. *Rom. 2. 21.* *Matth. 23. 4.* ** V. serm. 59 & 76. in Cant.* *Mandata duo Prælati, verbum & exemplum.* *Johan. 21. 17.* *Oratio tertium.* *Tria doctori ac pastori necessaria.*

Ad CLERUM Senonensem *.

** Seno.* *Circ. ann. Chr. MCXLIV.*

EPISTOLA CCII.

Electionem novi Præsulis non inconsulte & præcipitanter instituendam.

DEstituti benedicto pastore vestro [a], opus est, carissimi, ut de substituendo alio sollicite satagatis. Sed sane id non præcipitanter agendum, non tumultuose, aut inconsulte: ne forte vacuetur, quod præter rationem & ordinem præsumetur; & vos intrare incipiatis circuitum quorumdam, qui in circuitu vestro sunt. De vicinis, si placet, ecclesiis [b] sumite experimentum; & illarum vexatio det intellectum auditui in causa præsenti. Grandis quippe res est in manibus, nobili Senonensi ecclesiæ instaurare pastorem. Grandis prorsus, nec sine grandi adoriendæ consilio. Exspectandum proinde Suffraganeorum consilium Episcoporum, exspectandus assensus Religiosorum qui sunt in episcopatu, atque in commune tractandum commune negotium. Alioquin, dilectissimi, moleste, credite, intuebimur tribulationem ecclesiæ vestræ, moleste vestram ipsorum confusionem. Quod utrumque continget facile, si illud contingat effici, quod oporteat revocari. Ergo indicatur jejunium, convocentur Episcopi, Religiosi adsciscantur: nec sua (quod absit) sollemnitate fraudetur tanti Sacerdotis rite celebranda electio. Aderit, ut confidimus, Spiritus-sanctus votis vestris, & honor erit vobis honorificantibus ministerium vestrum, dum pari voto & consilio studueritis quod gloria sit Dei, & salus populi.

Episcopi eligendi non sine consilio.

Ad ATTONEM episcopum & Clerum Trecensem.

Circ. ann. MCXL

EPISTOLA CCIII.

Monet ut Ansellum clericum Trecensem ab armis & conjugio revocent.

LEgimus, *Si erraverit quis ex vobis à veritate, & converterit quis eum, scire debet, quoniam qui converti fecerit peccatorem ab errore viæ suæ, salvabit animam ejus à morte, & operit multitudinem peccatorum.* Errat Ansellus noster, errat. cui dubium? Si dimittimus eum sic, non solus errabit. Quantos trahet post se suo exemplo illustrissimus juvenis? Nec modo sequaces, sed & omnes qui poterunt eum revocare, nec revocabunt, eodem errore judicamus involvi. Mundus ego sum à sanguine ejus. Et ei prædixi per epistolam, & vobis nunc dico, quia rem illicitam præsumit. Nec clerici est pugnare armis militaribus, nec subdiaconi [c] uxorem ducere. Annuntiate peccatori opus ejus, ne ille in peccato suo moriatur, sanguinem vero ejus de manu vestra requirat, qui suo eum redemit sanguine pretioso. En de cælo clamat: Virgo Israël corruit, & non est qui sublevet eam. Quousque in luto aurum jacet? Tollite margaritam, tollite, levate splendidissimam atque pretiosissimam gemmam de sterquilinio: levate eam, antequam porcorum, id est spurcorum spirituum, pedibus conculcetur, & jam non sit vas in honorem, sed in contumeliam.

Jac. 5. 20. *Clerico pugnare non licet, nec subdiacono nubere.* *Amos 5. 2.*

Ad ABBATEM sancti Albini [d].

Circ. ann. MCXL.

EPISTOLA CCIV.

Suum erga eum affectum aperit: mutuum vero conspectum, si præsens vita non permittat, futuræ reservat.

ETsi facie ignotus es mihi, sed non fama: nec parum aut vile quid tui gratulor me tenere munere illius. Nam talis fateor per eam insinuatus es meo pectori, ut licet in multis occupatum, ipsa tamen serenissima recordatio tui, mi dilectissime * frater, facile me plerumque ex omnibus vindicet sibi, ita ut in ea libenter immorer, & suaviter requiescam. Ceterum quo memoriam plus accepto, eo avidius suspiro præsentiam. Sed quando istud, aut si quando istud? Unique etsi non ante, profecto in civitate Dei nostri: si tamen non habemus hic manentem civitatem, sed illam inquirimus. Ibi, ibi videbimus nos, & gaudebit cor nostrum. Interim vero delectabor & lætabor nihilominus in his quæ dicta sunt mihi, sperans & exspectans quod reliquum est de visione corporali in die Domini; ut gaudium meum plenum sit. Adde obsecro ad ea bona quæ abs te & de te nobis assidue veniunt, tuas tuorumque pro nobis orationes, Pater carissime & desideratissime.

** al. dulcissime.*

Ad EPISCOPUM Roffensem [e].

Circ. ann. MCXL.

EPISTOLA CCV.

Durius se litteris ejus, sed citra culpam, perstringi.

DUre scribitis non merenti. Quid peccavi? Si monui magistrum Robertum Pullum [f] aliquan-

a Henrico scilicet, qui successit anno 1144. Hugo ex abbate Pontiniacensi, testante Chronico Hugonis monachi S. Mariani, & alio S. Petri Vivi. Confer epistolam 182.

b Intelligit ecclesias Aurelianensem, de qua epistola 156. Catalaunensem ex epistola 224. & Lingonensem, de qua supra in epistolis 164. & sequentibus.

c De cœlibatu subdiaconorum lege Gregorii M. epistolam 42. lib 1. &c.

d Alias *S. Albani*, quod nobile monasterium erat apud Anglos Mercios, ab Offa rege constructum. Sed præferenda lectio nostra de monasterio S. Albini apud Andegavos, ex quo Guillelmus transiens, *susceptus est à Bernardo abbate, tanta gratia virtutum radiavit, ut in omni sanctitate mirabilis appareret etiam quibuscumque perfectis*, Exord Cisterc. lib 3. cap. 14.

e Alias *Roverensem* seu *Rovensem*, sed rectius Roffensem, *Rochester* in Anglia, cui sedi tunc præsidebat Ascelinus seu Anselmus, qui anno 1137. Johanni successit in annos decem.

f Robertus Pullus, tunc celebris Doctor, postea cardinalis. Nota in fine.

tum tempus facere Parisius, ob sanam doctrinam quæ A apud illum esse dignoscitur; id putavi necessarium, & adhuc puto. Si rogavi sublimitatem vestram ut permitteretis, etiam nunc idipsum rogarem, nisi eam de priori prece indignatam sensissem. Si dixi hominem fultum gratia amicorum, quorum in curia [a] non minima auctoritas est: id dixi, quod vobis formidavi, & adhuc formido. Nam quod post appellationem factam extendistis manum (ut accepimus) ad res appellantis; nec laudavi, nec laudo. Verumtamen voluntati vestræ in aliquo contradicere nec consului ei, nec consulo. De cetero vestri sumus, coronam [b] vestram suscipere, & colere semper digna & debita veneratione parati. Hujus testimonio conscientiæ audemus adhuc ad B vos, prece dumtaxat atque consilio, ut magister Robertus cum integritate gratiæ vestræ per aliquantum tempus possit Parisius demorari. Retribuat vobis Dominus in vita æterna, quod viscera nostra refovistis: filios nostros loquor, quos misimus in Hiberniam.

Ad Reginam [c] Jerosolymorum.

EPISTOLA CCVI.

Commendat quemdam consanguineum suum, & paucis monet Reginam ita vivere, ut regnet perpetuo.

C AUdierunt homines, quod locum gratiæ habeam apud vos: & multi profecturi Jerosolymam petunt se vestræ excellentiæ per me commendari. Ex quibus est iste juvenis consanguineus meus, juvenis, ut aiunt, strenuus in armis, suavis in moribus. Et gaudeo quod ad tempus elegit militare Deo magis quàm sæculo. Itaque facite morem vestrum, & bene sit huic propter me: sicut ceteris omnibus propinquis meis fuit, qui per me vobis innotescere potuerunt. De cetero cavete, ne voluptas carnis & gloria temporalis impediant vobis iter regni cælestis. Nam quid prodest paucis diebus regnare super terram, & regno cælorum æterno privari? Sed confido in Domino, quod melius fa- D cietis: & si verum est testimonium quod de vobis perhibet carissimus avunculus meus Andreas *, cui multum credimus; & hic, & in æternum Deo miserante regnabitis. Peregrinis, egenis, & maxime inclusis curam impendite: quia talibus hostiis promeretur Deus. Scribite nobis frequentius: quia & vobis non oberit, & nobis proderit, si esse * vestrum, & bona studia plenius certiusque noverimus.

Optimum monitum ad Reginam.

* *ad quem epist. 288.*

* *id est statum.*

Ad Rogerium regem Siciliæ.

EPISTOLA CCVII.

Ann. CHR. MCXXXIX.

Hortatur ut se pauperibus Religiosis benignum & benefi- E cum exhibeat.

LOnge lateque satis dilatata est magnificentia vestra super terram †. Etenim gloria nominis vestri quos fines non attigit? Sed audite consilium diligentis vos. Studete, quod in vobis est, hanc ipsam gloriam referre ad illum à quo est, si non vultis eam perdere, aut certe perdi ab ea. Hoc autem sic fiet, si inter eos, quos regiæ magnificentiæ celebris opinio evocat de longinquo, discretionis oculum aperitis, manumque extenditis non tam cupidis, quàm egenis. Et vere *beatus qui intelligit*, non super cupidum, *sed super ege-* F *num & pauperem*. Illum, inquam, pauperem qui invitus petit, & verecunde accipit, & accipiens glorificat Patrem suum qui in cælis est. Cum autem Deo sua gloria de vestro munere ex ore egentium ita fideliter resignabitur; uberiori proculdubio rivo fluat vobis necesse est ille fons gloriæ, qui diligentes se diligit, & glorificat glorificantes se: ut qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metat. Pro hujusmo-

† *V. Notas.*

Principis gloria ex eleemosyna.

Psal. 40. 2.

2. Cor. 9. 6.

A di obsecro vos ponere oculos vestros super latorem præsentium, quem pro certo ad vestram regiam præsentiam non cupiditas traxit, sed coegit necessitas. Necessitas dico non sua, sed suorum, multorum videlicet, à quibus missus est, servorum Dei fidelium. Audite patienter quid patiantur, audite, & compatimini, quia si compatimini & conregnabitis. Nec contemnendum Regi regnare cum talibus: ipsorum est enim regnum cælorum, qui contempserunt vitam mundi. Facite vobis illos amicos de mammona iniquitatis: ut cum defeceritis à terreno regno vestro, recipiant vos in suum regnum æternum.

Luc. 16. 9.

B Ad Eundem.

EPISTOLA CCVIII.

Ann. CHR. MCXXXIX.

Desideratus à Rege mittit ex suis, quos ut viscera sua benigne suscipi & foveri rogat.

SI me quæritis, ecce ego, & pueri mei, quos dedit mihi Deus. Fertur namque mea humilitas invenisse gratiam apud regiam majestatem, ita ut quærat videre me. Et quis ego sum, ut dissimulem beneplacitum Regis? Accurro, & qui quærebar, ecce adsum: non in præsentia corporis infirma, in qua despexit Dominum Herodes: attamen in visceribus meis. C Nam quis me separabit ab his? Sequar eos quocumque ierint: & si habitaverint in extremis maris, non erunt absque me. Habes, Rex, lumen oculorum meorum, habes cor meum, & animam meam. Quid si modicum nostri abest? Corpusculum loquor, vile istud mancipium, quod etsi voluntas exponeret, sed retineret necessitas. Non valet sequi volantem animum, quoniam infirmum est, & solum pæne illi superest sepulcrum. Sed quæ cura? Anima mea in bonis demorabitur, cum semen meum hereditabit terram. Semen meum, semen bonum. Germinabit, si tamen in terram bonam ceciderit. Lætabitur & delectabitur in crassitudine anima mea, quippe (ut confido) dabitur illi de fru- D ctu manuum suarum. Reposita est hæc spes mea in sinu meo, ut patienter feram ab his vel corpore separari. Non mireris, Rex. Ante elegissem a corpore peregrinari, quàm istos emittere, si solus causæ deesset Deus. Suscipe illos tamquam advenas & peregrinos, verumtamen cives sanctorum, & domesticos Dei. Parum dixi cives: reges sunt. Ipsorum est enim regnum cælorum, jure & merito paupertatis. Non decet frustra è longinquo esse vocatos, & suis sedibus exsules inutili peregrinatione vagari. Putas poterunt cantare canticum Domini in terra aliena? Sed non recte forte dixerim alienam, quæ semini bono spontaneum expandit sinum, & pretiosum depositum jam læto in gremio pie E fovere suscepit. Cecidit, ut video, cecidit granum bonum in terram bonam & optimam: spero in Domino quod radicabit, germinabit, multiplicabitur, & referet fructum in patientia. Porro hunc cum Rege partibor, & unusquisque secundum suum laborem accipiet.

Luc. 23.

Vide amorem sancti erga suos filios.

Religiosi pauperes reges sunt.

Luc. 8. 8.

1. Cor. 3. 8.

Ad Eundem.

EPISTOLA CCIX.

Prædicat regiam ejus munificentiam in suscipiendis & fovendis Religiosis à se missis.

F HAbetis quod petiistis, fecistis quod promisistis. Quos in verbo vestro exposuimus, & misimus, peregrinari, regia sunt liberalitate suscepti. Occurristis eis cum panibus, eduxistis eos in refrigerium, constituistis eos super excelsam terram, ut comedant fructus agrorum, ut sugant mel de petra, oleumque de saxo durissimo; butyrum de armento, & lac de ovibus, & ficus cum medulla tritici, & sanguinem uvæ

a Curiæ nomine Bernardus solet intelligere Romanam, ut in titulo epistolæ 219. & alibi passim.

b Corona elogio vir sanctus, more veterum, non raro compellat episcopos, uti & reges, infra epistola 241. num 2. & 3.

c Hæc vocabatur Melisendis, ad quam epistola 289. 354. & 355.

bibant meracissimum. Et hæc quidem terrena sunt, sed cælestia mercantur. Sic itur ad astra: talibus hostiis promeretur Deus. Istorum est enim regnum cælorum, qui regi terræ in terra viventium reddere poterunt pro his terrenis vitam & gloriam sempiternam. Misimus vobis magistrum Brunonem, olim mihi per dies multos individuum comitem, nunc autem patrem multarum quidem animarum lætantium in Christo, sed egentium in sæculo. Experiatur & ipse munificam manum regis, ut augeatur numerus amicorum, qui ipsum recipiant in æterna tabernacula. Quod illi facitis, mihi facitis: quia quod illi deest, à me exigitur. At quia marsupium nostrum minus sufficiens est; ad vestrum sane, quod aliquanto grossius esse liquet, pauperem Christi merito destinare curavi.

Ad dominum Papam INNOCENTIUM.

Circ. ann. MCXXXIX.

EPISTOLA CCX.

Remensem Præsulem Pontifici commendat.

* Samsonem

DOminum Remensem * gloriæ vestræ commendamus, non tamquam de ceteris, sed vere præ ceteris unum: idque tam secure, quàm securi sumus de sua erga vos fideli devotione, sincera dilectione, voluntate subdita atque obedientissima. Honoretur, quoniam vas est in honorem. Sentiat, quod in vobis est, non frustra se honorificare ministerium suum: non frustra pollere his moribus, quibus honoretur Deus, ornetur Ecclesia, qui denique deceant Domini sacerdotem.

Ad EUNDEM.

Circ. ann. MCXXXIX.

EPISTOLA CCXI.

Causam Cantuariensis Archiepiscopi, necnon Londinensis Episcopi commendat.

* Theobaldus, antea Beccensis Abbas.

DOminus Cantuariensis *, vir bonus, & testimonium habens à bonis, injuste in causam trahitur, & ab agendo violenter retrahitur. Parabat iter: nam in vestra præsentia fuerat terminanda: & ecce intercipitur à turbine & tempestate bellorum. Sit excusatus apud vos, cui molesta est excusandi necessitas: tum quia præsumit de justitia, tum quia desiderio desiderabat videre faciem vestram. Addit & hoc puer vester, ut si qua alia petitio est venerabilis Sacerdotis [a], tanto citius admittatur, quanto dignior est qui petit. Audeo adhuc, & quia semel cœpi, loquar ad dominum meum. Ille, ille antiquus amicus, fidelis servus, devotus filius (Robertum loquor Londonensem episcopum) clamat ad vos, quod occupator ille, qui eum prævenit in sedem, quam Deo auctore ipse sortitus est, ipsius ecclesiæ vadia * terrasque distraxerit, & distracta restituere noluit. Quod quàm sit injuriosum, & qualiter corrigendum, meæ humilitatis non est tantæ sapientiæ prædicare.

* i. pignora seu hypothecas.

Ad EUNDEM.

Ann. Chr. MCXXXIX

EPISTOLA CCXII.

Causam Salamanticensis Episcopi pathetice agit apud Pontificem, insignem ejus humilitatem commendans.

VIr illustris, Salamanticensis quondam episcopus [b], rediens ab Urbe, non pigritavit divertere ad puerum vestrum, & auxilium ab homunculo flagitare non despexit. Quo audito, recordatus sum prophetiæ dicentis: *Montes & colles coram Deo humiliabuntur, & erunt prava in directa, & aspera in vias planas.* Sic vos ludere nostis, alta comprimere, sedare tumentia, & enormia redigere in mensuram. Verumtamen cum tragœdiæ suæ historiam in auribus meis homo seriatim exposuisset, laudavi judicem, judicium approbavi; sed, dico vobis, compassus sum judicato. Sic quippe totam suam lacrymosam illam orationem conclusit, tamquam in calce ipsius diceret cum Propheta: *Exaltatus autem humiliatus sum & conturbatus*; &, *Quia elevans allisisti me.* Cumque memorarer justitiæ vestræ, & virilis animi quem sciebam; cœpi tamen simul cogitare divitias miserationum vestrarum, quas in plurimis expertus sum, & dixi: Quis scit si convertatur & ignoscat dominus, & relinquat post se benedictionem? Certe, inquam, in omnibus & per omnia instructus est & æmulari, & ignoscere, & debellare superbos, & parcere nihilominus subjectis: nisi quod magistrum sequens, etiam consuevit misericordiam superexaltare judicio. Et acquievi solita illa mea præsumptione loqui ad dominum meum, cum sim pulvis & cinis. Et ministrabat materiam spei, preci fiduciam, pietati rationem, quod adverterem hominem, non, ut assolet, versum in furorem cum indignatione recedere, & repetere natale solum, moliri scandala, tentare seditiones: sed dedit locum iræ, & induit spiritum mansuetudinis, & declinavit ad vestros Cluniacenses, & inclinavit se humilium genibus, humilium precibus communivit, armis potentibus à Deo. His telis statuit adversum vos dimicare, & rigoris murum oppositum sibi talibus, ut jactat, pietatis machinis labefactare conabitur. Confidit autem quod respicietis in orationem humilium, nec spernetis precem eorum; & vincet pietas, quem tremunt potestates. Ego quoque securus cum talibus tendo manus, flecto genua, supplico pro supplici: audacter pronuntians, debere misero suam prodesse humilitatem, cui adeo insolentia sua nocuit; nec decere virtutem vinci à vitio in retributione.

Isa. 40. 4.

Psal. 87. 16.

Psal. 101. 11.

Ad EUNDEM.

Ann. Chr. MCXXXIX.

EPISTOLA CCXIII.

Expostulat cum Pontifice, quod reconciliatio Petri Pisani opera sua, & auctoritate ipsius Papæ facta irritetur.

QUis mihi faciet justitiam de vobis? Si haberem judicem ad quem vos trahere possem, jam nunc ostenderem vobis (ut parturiens loquor) quid meremini. Exstat quidem tribunal Christi: sed absit, ut ad illud appellem vos, qui illic (si vobis necessarium, & mihi possibile esset) vellem magis totis viribus stare, & respondere pro vobis. Itaque recurro ad eum, cui in præsenti datum est judicare de universis, hoc est ad vos. Vos appello ad vos: vos judicate inter me & vos. In quo, quæso, puer vester tam male meruit de vestra paternitate, ut eum inurere & insignire placeret nota & nomine proditoris? Numquid non me vestrum vicarium dignatio vestra constituit in reconciliatione Petri Pisani *, si forte illum Deus per me revocare à fæce schismatis dignaretur? Si negatis, probabo tot testibus, quot in curia tunc temporis fuerunt. Numquid non denique post hæc, juxta verbum domini mei, homo in suo ordine & honore receptus est? Quisnam ergo constantiæ vestræ suo consilio, vel magis suo dolo subripuit indulta repetere, & quæ processere de labiis vestris, facere irrita? Et hoc ego dixerim, non ut apostolicum reprehendam rigorem, & zelum igne Dei succensum contra schismaticos, qui in spiritu vehementi conterat naves Tharsis, & instar Phinees confodiat fornicantes, juxta illud: *Nonne qui oderunt te Domine oderam, & super inimicos tuos tabescebam?* sed ubi non est par culpa, par plane non debet procedere

* V. vitam S. Bern. lib. 2. cap. 7.

Psal. 138. 21.

a Retinet Bernardus antiqua passim vocabula, antiquitatis sciens & studiosus, ut hic *Sacerdotis*, quo nomine Sacerdotes etiam primi Ordinis antiquitus appellari solebant, supra in epistolis 61. 202 &c.

b Petrus is erat, qui cum Salamanticensis ecclesia diuturno schismate sub duplici capite laboraret, ipse possessionis jure gaudens Romam vocatus est ab Innocentio, qui Petrum ambosque contendentes a dignitate amovit. Petrus vero ad Cluniacenses se conferens, tum ad Bernardum, restitutionem forsan obtinuisset, nisi Toletanus, Zamorensis, & Segoviensis præsules, ab Alfonso rege missi, intercessissent, & electionem Berengarii ipsius Alfonsi cancellarii promovissent. Hæc ex Manrique ad annum 1139.

Pœna peccati ut moderanda. pœna: nec convenit eadem involvi sententia eum A qui peccatum, cum his quos magis peccatum deseruit. Propter eum qui ut peccatoribus parceret, sibi ipsi non pepercit, auferte opprobrium meum, & restituendo quem statuistis, vestræ etiam tam sanæ & integræ opinioni consulite. Super hoc jam alia vice scripseram vobis: sed quia non est responsum mihi, puto non pervenit ad vos hoc ipsum, quod scripseram.

Ad Eumdem.

EPISTOLA CCXIV.

Circ. Ann. MCXL.

Episcopum Cameracensem & abbatem Godescalcum commendat.

B

Si cura, si memoria quantulacumque mei exstat adhuc in corde domini mei, & si qua portiuncula antiquæ gratiæ invenitur etiam nunc in oculis ejus à puero ejus; liceat hanc experiri viro nobili & humili Nicolao [a] Cameracensi episcopo. Fateor me obnoxium illi, & omnium quæ pro eo facere valeo debitorem: non solum quia ubicumque potest, honorat nos & nostros, sed & propter veritatem, & mansuetudinem, & justitiam, quæ eum etiam apud vos commendabilem reddere possint. Et (nisi fallor) qui eum tribulant, falsi sunt, & non est in ore eorum veritas. Denique vos probabitis, & non est mihi verbis laborandum super hoc. Est præterea cum eo vir religiosus & sanctus Godescalcus abbas [b], pro quo similiter si quid ad merita ejus nostra interventio addere potest, obnixe oro, ut in suis petitionibus exaudiatur. Arbitror enim nullam illum facere, quæ non digna sit exaudiri.

C

Ad Eumdem.

EPISTOLA CCXV.

Circ. Ann. MCXL.

Pro Episcopo & Decano Autisiodorensi.

Scribo vobis frequentissime vilis vermiculus, & in hanc impellor audaciam precibus amicorum. Fateor audax sum, sed non mendax. Non suspicetur dominus meus in ore pueri sui inventum iri mendacium in omnibus quæ ad ipsum scripserit. Volo amicis gerere morem, non tamen in meam mortem. Nec enim ignoro ubi legerim: *Os quod mentitur, occidit animam.* Falsitatem proinde nego, importunitatem non excuso: ipsa inveniat veniam, cetera non timemus. Amicus est dominus Autisiodorensis * Episcopus, & præcipuus: quis nesciat? Habet quam communicet amico anxietatem, non falsitatem. Fidelem pro Decano ipsius afferimus excusationem, absolutionem exigimus. Filii sumus unius patris (quod solita præsumptione loquor) qui estis vos. Confidimus, quia non repellet filios pater, sed voluntatem timentium se faciet, & deprecationem eorum exaudiet, & lætos faciet illos.

Sapien. 1. 11.

* Hugo.

Psal. 144. 19.

D

E

❧❧

Ad Eumdem.

EPISTOLA CCXVI.

Ann. Chr. MCXL.

Comitem Radulfum, qui repudiata uxore sua aliam duxerat, patronos in curia reperire queritur.

Scriptum est, *Quod Deus conjunxit, homo non separet.* Surrexerunt viri audaces [c], qui non timuerunt conjunctos à Deo contra Deum disjungere. Neque id solum, insuper & adjecerunt conjungere non conjungendos, addentes prævaricationem. Lacerantur sacra Ecclesiæ, scinduntur, pro dolor! vestes Christi, idque ad cumulum doloris, ab his à quibus resarciri debuerant. Amici tui, Deus, & proximi tui adversum te appropinquaverunt, & steterunt. Nam qui mandatum tuum transgrediuntur, non sunt alieni, non sunt extranei à sanctuario tuo, sed eorum hodie locum tenent, quibus dixisti: *Si diligitis me, mandata mea servate.* Comitem Radulfum & uxorem ejus Deus conjunxerat per ministros Ecclesiæ, & Ecclesia per Deum, qui dedit potestatem talem hominibus. Quomodo quos Ecclesia conjunxit, disjunxit camera? Ibi quo facto illud solum convenienter provisum est, quod in tenebris facta sunt opera tenebrarum. Qui enim male agit, odit lucem, & non venit ad lucem, ut non arguantur opera ejus à luce. Quid meruit Comes Theobaldus? Quid peccavit homo ille? Si peccatum est quod diligit justitiam, & odit iniquitatem; non potest excusari. Si peccatum est, quod reddidit Regi quæ regis sunt, & quæ sunt Dei Deo; non potest excusari. Si Archiepiscopum [d] Bituricensem suscepit ad imperium vestrum; hoc est maximum & primum peccatum. En sanguis iste de manu ejus exquiritur. Qui retribuunt mala pro bonis, detrahunt ei, quoniam sequitur bonitatem. Multi clamant ad vos in toto corde suo, ut injuria filii vestri & oppressionem Ecclesiæ digna animadversione vindicetis, & artifices hujus sceleris cum ipso eorum capite, cui quicquid libuit, licuit, apostolico vigore coërceatis, ut in verticem ipsius iniquitas ejus descendat.

Matth. 19. 6.

Psal. 37. 12.

Joan. 14. 15.

4

Ad Eumdem.

EPISTOLA CCXVII.

Ann. MCX...

Theobaldum causa justitiæ, & fidelitatis erga Sedem apostolicam, premi queritur: sed ad iniqua promissa compulsum ope Pontificis expediri rogat.

Tribulatio & angustia invenerunt nos. Commota est & contremuit terra in mortibus hominum, in exsiliis pauperum, divitum quoque vinculis & carceribus. Ipsa religio venit in opprobrium & contemptum. Probro ducitur apud nos saltem mentionem facere pacis. Nusquam fides, nusquam innocentia tuta. Amator innocentiæ & pietatis cultor Comes Theobaldus pæne traditus est in animam inimicorum ejus. Impulsus est ut caderet, & Dominus suscepit eum, & gaudet quod justitia, & vestra obedientia in causa sit, Apostolo acquiescente, qui ait: *Si quid patimini propter justitiam, beati.* & in Evangelio: *Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam.* Væ nobis! hæc

1. Petr. 3. 14.

Matth. 5. 10.

a In plerisque mss. deest. Nicolai nomen, nequidem primâ litterâ de more designatum. Ex quatuor Colbertinis unus tantum codex in margine habet, *Nicolao*, cui sane hæc recte conveniunt, sed interest ut his monere lectorem. Cameracensi ecclesiæ præfuit Nicolaus ab anno 1140. ad annum 1167.

b Vulgati addunt, *Montis sancti Martini*, sed hæc verba in scriptis omnibus desiderantur, immo etiam in nonnullis *Godescalcus*, aliis G. littera expressus. Et hic tamen abbas fuit Montis S. Martini apud Atrebates, Ord. Præmonstratensis, laudatus in epistula 253. num. 4. postea episcopus Atrebatensis, in epistola 284.

c Hic notat episcopi, qui Radulfi Veromanduorum Comitis divortium probarunt, nempe Simon Tornacensis ejus frater, Bartholomæus Laudunensis, & Petrus Silvanectensis. Factum accurate narrat Herimannus monachus Tornacensis aut ejus continuator in Spicilegii tomo 12. pag. 480. ex quo ad paucis accipe Radulfus Comes *volens in matrimonium sibi copulare germanam Alienoræ reginæ Francorum*, nomine Petronillam, *uxorem suam legitimam*, quæ Theobaldi Campaniæ Comitis neptis erat, consanguinitatis specie *repudiavit*, probantibus tribus episcopis supra dictis. Delata hac de re querimonia est *per Comitem Theobaldum Burgundiorum principem ad aures Papæ, qui Comitem vinculo anathematis ligavit, & episcopos ab officio per aliquod tempus suspendit.* Confer Appendicem Sigeberti & epistolas sequentes.

d Et hæc magna in Theobaldum invidiæ causa, de qua ita Herimannus mox laudatus. *Papa clericum quemdam, cognatum cancellarii sui, nomine Petrum, in Bituricensem archiepiscopum consecravit. quod quia rex concedere noluit, christianitate privatus est.* Id contigit anno 1144. post mortem Alberici archiepiscopi. Cetera accipe ex Notis fusioribus ad epistolam 219. ubi Theobaldum, quod Petrum archiepiscopum admisisset, male à rege habitum leges. Confer epistolam 219. & librum 4. de vita Bernardi num. 12.

omnia præsentire, sed minime præcavere potuimus. Quid plura? Ut non penitus desolaretur terra, & omne regnum in seipsum divisum concideret, compulsus est ille devotissimus filius vester, & ecclesiasticæ libertatis amator & defensor, sub jurejurando promittere, quatenus sententiam excommunicationis à Legato vestro bonæ memoriæ magistro Ivone datam in terram & personam adulteri tyranni *, qui caput & auctor extitit horum omnium malorum & dolorum, atque in ipsam adulteram, faceret amoveri. quod sane tamen præfatus Princeps fecit prece & consilio nonnullorum fideliom sapientiumque virorum. Dicebant namque id à vobis facile, & absque læsione Ecclesiæ impetrari, dum in manu vestra sit, eamdem denuo sententiam, quæ juste data fuit, incontinenti statuere, & irretractabiliter confirmare: quatenus & ars arte deludatur, & pax proinde obtineatur; & qui gloriatur in malitia, & potens est in iniquitate, nihil inde lucretur. Multa habeo dicere vobis, sed non est opus de omnibus scribere, cum præsens sit qui omnia scit, & viva voce planius potest & plenius aperire.

* Radulfi de quo proxd. epistola.

Ad Eumdem excusatoria, & novissima.

EPISTOLA CCXVIII.

Ann. CHR. MCXLIII. Vide Baron. ad hunc ann.

Solità se apud Innocentium gratià excidisse animadvertens, causas offensa occasione testamenti Ivonis Cardinalis natas modeste diluit.

Domino & Patri reverendissimo Innocentio, Bernardus nihilum id quod est.

1. PUtabam me aliquando aliquid vel modicum esse: sed nunc, ut sentio, prorsus ad nihilum redactus sum, dum nescivi. Nec enim me dixerim omnino nihilum tunc fuisse, cum oculi domini mei super puerum suum essent, & aures ejus ad preces meas: cum omne quod scriberem, obviis manibus accepisset, & vultu hilari perlegisset, benignissime atque plenissime ad omnia postulata respondens. Modo autem me merito non modicum dico, sed nihilum: quoniam ab heri & nudiustertius avertit faciem suam à me. Cur hoc? quid peccavi? Multum fateor, si pecunia Cardinalis Ivonis [a] bonæ memoriæ meo arbitrio distributa fuit, & non ad nutum ipsius: quod utique ad aures domini mei fuisse perlatum, mihi relatum est. Sed confido, quia nunc hujus rei veritatem cognoscetis, & veritas liberabit me. Non sum tam hebes, ut ignorem Ecclesiæ esse, quicquid ille rerum suarum non dederit.

Epist 144. & 193.

2. Sed jam audite simpliciter veritatem. Si inventum fuerit in ore meo mendacium, ipsum os meum condemnabit me. Quando homo exuit hominem, absens eram, immo & valde remotus. Audivi autem ab his qui affuerunt, quod ipse fecerit suum testamentum: & quod fecit, fecit & scribi: & de rebus suis quæ voluit, quibus voluit, ipse divisit: quod residuum fuit, duobus Abbatibus assistentibus tunc sibi, & mihi pariter qui absens eram, dividendum commisit: eo quod nobis nota essent loca pauperiora sanctorum. Porro Abbates illi domum venientes, & non invenientes me, (detinebar enim tunc temporis ex vestro mandato pacis quærendæ negotiis) nihilominus pecuniam, sicut eis visum est, diviserunt, me non solum non connivente, sed & nesciente quid fecerint. Cedat jam, si placet, manifestæ indignatio veritati, nec mihi deinceps frons rugetur, aut supercilium deponatur: sed solita redeat serenitas blando & benigno vultui, ac suo denuo sole læta facies induatur.

Purgat se de distributione pecuniæ Ivonis Card.

3. Nam quod item comperi displicuisse me in multis scriptitationibus meis, hoc me jam metuere non oportebit: quoniam facile emendabo. Scio, scio, præsumpsi plusquam oportuit, parum attendens quis cui scriptitare præsumerem: & ad id quidem audendum vestra me armarat benignitas, non negabitis. Urgebat deinde caritas amicorum: etenim perpauca pro me scripsi, si bene memini. Sed ne quid nimis. Dabo, si potero, zelo meo de cetero temperamentum, scientiam; & ponam digitum meum super os meum. Tolerabilius enim offendam aliquos amicorum, quàm multis precibus defatigem christum domini. Et nunc quoque non sum ausus scribere vobis de imminentibus Ecclesiæ periculis, & gravi schismate quod timemus, ac plurimis quæ sustinemus incommodis. Scripsi autem sanctis Episcopis vestro lateri adhærentibus: ab ipsis audire poteritis, si scire placuerit, quæ scripserim ego.

Excusat se de frequentia scriptionis.

Ad tres [a] episcopos curiæ, Albericum [b] Ostiensem, Stephanum Prænestinum, Igmarum [c] Tusculanum, & Gerardum cancellarium.

EPISTOLA CCXIX.

Ann. CHR. MCXLIII.

Pro interdicto quod erat in terra Regis propter Archiepiscopum Bituricensem.

1. QUantum malum schisma in Ecclesia sit, & quàm sit detestandum, & omnimodis devitandum, evidenter quondam ostendit famosa & horrenda mors virorum illorum, quos ob istiusmodi pestem terra deglutiens, vivos transmisit ad inferos *. Ostendit & illa persecutio Guibertina [d], sive Burdini temeritas, quos nostra jam tempora experta sunt, inter Regnum & Sacerdotium dividentes plaga pæne incurabili, & castigatione crudeli. Ostendit & illa quæ nuper adhuc post multam & multifariam Ecclesiæ vexationem & vastationem, tandem Deo miserante finem accepit rabies Leonina *. Merito proinde Salvator in Evangelio: *Væ*, inquit, *homini illi per quem scandalum venit*. Væ nobis qui vivimus, plangere quæ pertulimus, dolere quæ sentimus, tremere quæ expectamus. Et, quod pejus est, ad tam malum habitum humanæ res devenerunt, ut nec rei humiliari velint, nec judices misereri. Dicimus iniquis: Nolite inique agere, & delinquentibus, nolite exaltare cornu; & non audiunt nos, quia domus exasperans est. Supplicamus his, quorum est peccata arguere, peccantes servare, ne calamum quassatum conterant, & linum fumigans non exstinguant: & magis in spiritu vehementi conterunt naves Tharsis.

* Core, Dathan & Abiron Num. 16. 33.

* Schisma Petri Leonis. Luc. 17. 1.

Psal. 74. 5.

Ezech. 2. 5. Saeculi corruptela.

2. Si denuntiamus filiis cum Apostolo, ut obediant patribus per omnia; quasi aërem verberamus. Si patribus loquimur, ne ad indignationem provocent filios; in nos potius eorum indignationem provocamus. Nec delinquentes satisfacere, nec rectores seu correctores condescendere ullatenus acquiescunt. Omnes suum stomachum sequuntur; & totis viribus funem in diversa trahentes, rumpunt. Heu necdum recenti Ecclesiæ plagæ * cicatrix occalluit, & rursum scindere parant, rursus corpus Christi affigere cruci, rursus fodere latus innoxium, rursus vestimenta dividere, atque ipsam, quod in ipsis est, tunicam inconsutilem, quamvis frustra, dirumpere satagunt. Si qua in vobis sunt viscera pietatis, tantis vos opponite malis: ne in illa præcipue terra scissura fiat, in qua solent (sicut optime nostis) scissuræ aliæ resarciri. Nam si auctor scandali, nec singulariter Judicis, tremendo addicitur maledicto; qui-

Eph. 6. 1.

* Schismati Anacleti.

Gallia schismatum curatrix.

a In scriptis nonnullis, *quatuor*. at lectio vulgata melior. Siquidem episcopus non erat Gerardus cancellarius, qui hic quarto loco memoratur, postea Pontifex creatus, dictusque Lucius II.

b Albericus Virduni in Francia mortuus est, ad cujus tumulum Bernardus *Sacrificium laudis* obtulisse perhibetur in lib. 4. vitæ num. 21. Ejusdem mentio in epistola 241. De Stephano in epistola 224.

c Igmarus seu Ymarus, ex monacho Cluniacensi S. Martini à Campis Prior Caritatis ad Ligerim, dein abbas Monasterii novi apud Pictavos. (quo nomine interest pactioni inter Ludovicum Juniorem & Arginnum archidiaconum Aurelianensem initæ, apud Chesnium tomo 4 pag 764) demum cardinalis ab Innocentio creatus, vir magnæ integritatis, ex Chronico Cluniacensi, sub Pontio abbate. Ad hos cardinales item epistola 230. & duæ sequentes.

d Sic dicta à Guiberto Ravennate episcopo, quem Henricus IV. Imperator antipapam Gregorio VII. & tribus sequentibus legitimis Pontificibus objecit. Mauricius Burdinus item Bracarensis archiepiscopus ab Henrico V. intrusus in Sedem Romanam, à Callisto II. tandem in Cavense monasterium retrusus: cujus vitam eleganter scripsit V. C. Stephanus Baluzius in tomo 3. Miscellaneorum.

bus putamus benedictionibus dignos hujus nequitiæ A fugatores & propugnatores [a]?

Francorum abusus in juramentis. [b]

3. De duobus non excusamus Regem. Nam & juravit [b] illicite, & perseverat injuste. Verum id non voluntate, sed verecundia. Nam probro ducitur, sicut optime nostis, apud Francigenas juramentum solvere, quamlibet male publice juratum sit, quamvis nemo sapiens dubitet illicita juramenta non esse tenenda. Verumtamen ne in hoc quidem excusari posse fatemur. Neque enim excusare nos, sed veniam postulare suscepimus. Vos videte, an excusare aliquatenus eum possit ira, ætas, majestas. Poterit sine dubio, si misericordiam judicio superexaltandam decernatis: quatenus videlicet talis aliqua consideratio in Rege & puero habeatur, ut hac ei vice tali quidem tenore parcatur, quo tale aliquid de cetero non præsumat. Parcatur sane dixerim, si fieri possit, salva in omnibus Ecclesiæ libertate, simul & Archiepiscopo * debita veneratione servata, quem manus apostolica consecravit. Hoc ipse Rex humiliter petit, hoc nostra universa citramontana nimium jam afflicta Ecclesia suppliciter deprecatur. Alioquin damus manus morti, tabescentes & arescentes præ timore & exspectatione, quæ supervenerunt universo orbi. Siquidem deprecatio mea super hoc ab anno priore, & peccatis meis exigentibus deprecationem meam non exauditio, sed indignatio; indignationem autem desolatio pæne universæ terræ secuta est. C Si quid zelo urgente erupit quod non fuit, aut secus quam fuit dicendum; sit quæso apud vos quasi non dictum: ubi vero dixi quod oportuit, & ubi oportuit dici; sit non frustra dictum.

* Petro Bituricensi.

Ad Ludovicum regem Francorum.

Ann. Chr. MCXLII.

EPISTOLA CCXX.

Iniquam regis postulationem in causa Radulfi rejicit, monens eumdem non premere innocentes, & irritare contra se Regem supremum.

1. Libenter quidem, sicut ipse fateri dignamini, etiam D propria attestante conscientia, quæ ad honorem vestrum & regni vestri utilitatem spectant, pro nostro exiguo posse, & quærimus, & quæremus. Ceterum quod nostræ humilitati querimini super anathemate mox innovando in Comitem Radulfum, & vultis me dare operam omnimodis, ut non fiat, ob multa mala quæ secutura inde putatis; prorsus non video quomodo implere possim, & mandato obviare apostolico. quod etsi possem, non video quod rationabiliter possem. Doleo quidem de malis, si inde proveniant: sed non ideo tamen debemus facere mala, ut veniant bona. Satius tutiusque hoc totum profecto omnipotentis Dei judicio & dispositioni relinquimus, qui potest facere, E ut & bona quæ ipse vult fieri, fiant & maneant; & mala quæ mali moliuntur, non veniant; aut certe in eos ipsos potius, qui ea volunt & quærunt, veniant.

Peccati justa pœna non avertenda ob malos eventus.

2. Valde autem contristat me unum quod in litteris vestræ celsitudinis continetur, quod videlicet debeat obviare res ista paci factæ inter vos & Comitem Theobaldum. An nescitis vos graviter offendisse in eo quod Comes Theobaldus violentia guerræ vestræ contra Deum & justitiam jurare compulsus est, non solum quia quæreret, sed etiam quia efficeret, ut prædictus Comes Radulfus & terra ejus tam indebite, immo tam illicite absolveretur? Quid iterum vultis peccatum peccato addere, & iram Dei super vos (quod absit) F accumulare? Quid peccavit Comes Theobaldus, ut iram vestram rursum incurrere mereatur, qui & absolutionem Comitis Radulfi, licet injustam, sicut scitis, tanto labore & difficultate obtinuit; & redivivam excommunicationem, quamvis justissime redeuntem, nec quæsivit, nec quærit, utpote quod timore vestro etiam abjuravit? Nolite, quæso, nolite, domine mi Rex, Regi vestro, immo omnium Conditori, tam evidenter in suo regno & in sua possessione audere resistere, & manum extendere tam frequenti & temerario ausu adversum terribilem, & eum qui aufert spiritum principum, terribilem apud reges terræ. Acriter loquor, quia acriora vobis formido: quod non ita vehementer timerem, nisi vos vehementer diligerem.

Ad Eumdem, unde supra.

Ann. C. MCXLII.

EPISTOLA CCXXI.

B *Graviter Ludovicum regem arguit, quod pravis consiliis adharescens, pacis consilia respuat. Se quidem hactenus regii nominis studiosum, deinceps solius veritatis patronum, nec non malefactorum ejus testem fore.*

1. Scit Deus quantum vos ex quo novi, dilexi, & vestrum honorem volui: scitis vos quanto labore, quantaque sollicitudine toto anno præterito quærendæ paci vestræ intendi, una cum aliis fidelibus vestris. Timeo autem ne sine causa laboraverimus in vobis. Vos namque, ut manifestum est, à bono & sano consilio quod acceperatis, nimium cito nimiumque leviter resilitis: & ad mala priora, quæ dudum non immerito perpetrasse vos plangebatis, adhuc recentibus C illis plagis, rursum, ut audio, nescio quo diabolico consilio, festinatis. A quo enim nisi à diabolo procedere hoc consilium dixerim, per quod fit ut incendiis [d] incendia, homicidiis homicidia addantur: clamor denuo pauperum, & gemitus compeditorum, & sanguis interfectorum auribus personent Patris orphanorum, & Judicis viduarum? Plane his hostiis hostis ille antiquus nostri generis oblectatur: quoniam ipse homicida est ab initio. Et nolite frustra occasionem sumere de Comite Theobaldo ad excusandas excusationes in peccatis: cum vir ille paratum se dicat, & hoc omnimodis deprecetur, venire ad conventiones quæ D inter vos cucurrerunt, quando facta est pax, & secundum judicium diligentium nomen vestrum, eorum scilicet qui mediatores inter vos exstiterunt, per omnia satisfacere velit: ut si prævaricationis forte ab ipsis argui poterit (quod non existimat) continuo ad honorem vestrum corrigere non cunctetur.

Severa, subrepta communio Regis. [d]

Psal. 67 6.

Johan 8 44. Psal. 140 4.

2. Verum vos nec verba pacis recipitis, nec pacta vestra tenetis, nec sanis consiliis acquiescitis: sed nescio quo Dei judicio, omnia vobis ita vertitis in perversum, ut probra honorem, honorem probra ducatis; tuta timeatis, timenda contemnatis: & quod olim sancto & glorioso regi David Joab legitur exprobrasse, diligitis eos qui vos oderunt, & odio habetis eos qui vos E diligere volunt. Neque enim qui vos instigant priorem iterare malitiam adversus non merentem, quærunt in hoc honorem vestrum, sed suum commodum; immo nec suum commodum, sed diaboli voluntatem: ut Regis (quod absit) potentiam concepti furoris habeant effectricem, quem suis se posse adimplere viribus non confidunt, inimici coronæ vestræ, regni manifestissimi turbatores.

2. Reg 19.

Quid mali Consiliarii apud Reges & Principes moliantur.

3. At quicquid vobis de regno vestro, de anima & corona vestra facere placeat; nos Ecclesiæ filii, matris injurias, contemptum, & conculcationem omnino dissimulare non possumus, quæ illi præter illa quæ in eam jam præcessisse miserabiliter plangimus, iterum de novo partim inferri, partim imminere sentimus. Profecto stabimus & pugnabimus usque ad mortem, si ita oportuerit, pro matre nostra, armis quibus licet, non scutis & gladiis, sed precibus fletibusque ad Deum. Et ego quidem, qui me memini præter quotidianas preces, quas pro pace & salute vestra atque regno coram

a In uno Colbertino, *pugnatores*, bene ad sensum, melius *expugnatores*.

b Nempe se non recepturum Petrum archiepiscopum Bituricensem a Papa consecratum, ex fusioribus Notis.

c Duabus ex causis indignatus est rex ob anathema Radulfo inflictum, nimirum & quod Radulfus ejus *cognatus* erat, teste Heri-

manno monacho Tornacensi, & quod sororem reginæ superduxerat, ex dictis.

d Huc spectant quæ de castro Vitriaco, una cum promiscua multitudine incenso, dicentur in fusioribus Notis ad epistolam 224. unde Vitriaco Incenso nomen, vulgo *Vitry le Brulé*, ad Matronam, in pago Partensi.

Domino supplex ipso teste fundebam, etiam apud Sedem apostolicam litteris & nuntiis causam vestram egisse fateor, usque pæne ad propriæ conscientiæ læsionem, & ipsius summi Pontificis justam (quod diffiteri non debeo) contra me indignationem. Ego, inquam, assiduis vestris, quos innovare quotidie non cessatis, excessibus provocatus, dico vobis, incipio pœnitere super insipientia mea priori: qua plus justo vestræ adolescentiæ hucusque favi, & de cetero pro mea exiguitate non deero veritati.

4. Non tacebo quod cum excommunicatis iterato fœdus & societatem inire satagitis: quod in necem hominum, combustionem domorum, destructionem ecclesiarum, dispersionem pauperum, raptoribus & prædonibus (sicut dicitur) adhæretis, juxta illud Prophetæ: *Si videbas furem, currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas*. quasi non satis per vos mala facere valeatis. Non silebo, quod illicitum illud maledictumque juramentum inconsultissime usurpatum à vobis contra Bituricensem ecclesiam (pro quo, heu, tot & tanta mala jam nunc merito provenerunt) nunc ita tandem corrigitis, ut Christi ovibus apud Catalaunum pastorem præfici non sinatis: insuper & fratri [a] vestro, ejusque militibus, sagittariis, ballistariisque domos episcopales contra jus & fas habitandas, & res ecclesiæ in hujusmodi nefarios usus profligandas audacter nimium exponatis. Dico vobis, non erit diu inultum, si hæc ita facere pergitis. Et ideo, domine mi rex, amicabiliter moneo vos, & fideliter consulo vobis, ut citius ab hac malitia desistatis: si forte jam ferire parantis manum Ninivitæ Regis exemplo, pœnitentia & humilitate prævenire possitis. Dure loquor, quia duriora vobis formido: sed mementote à Sapiente dictum, *Meliora esse verbera amici, quàm fraudulenta oscula inimici*.

[Margin: ...& a ...Ludovici commenti. — Psal. 49. 18 — Prov. 27. 6]

Ad JOSLENUM [b] Suessionensem episcopum, & SUGARIUM abbatem sancti Dionysii.

[Margin: EPIST. CHR. CXLII.]

EPISTOLA CCXXII.

Queritur apud eos, uti Regis consiliarios, de iniquis ejus contra Theobaldum molestionibus, contra pactum & pacem initam.

1. SCripseram Regi, arguens eum super malis quæ fiunt in regno ejus, ipsius (sicut dicitur) assensu: & quod rescripsit, dignum duxi vobis, qui de consilio ejus estis, insinuandum. Miror enim si ita credit, ut loquitur: & si non credit, quomodo conscio mihi utique omnium (sicut scitis) quæ ad pacem reformandam facta fuerunt, ista persuadere conatur. Ait enim, sicut potestis videre in litteris ejus, cum male servata in parte Comitis pacta conaretur ostendere: Adhuc suspensi manent Episcopi nostri: adhuc terra nostra interdicta est. Quasi vero cujusquam ecclesiastici absolutio interdicti ad Comitem Theobaldum pertineat, aut hoc ipse aliquo modo pepigerit se facturum. Illusus est, ait, Comes Radulfus, & iterum relegatus est. Et hoc quid ad Comitem Theobaldum? Nonne quicquid de hac re promisit, fideliter elaboravit, & efficaciter adimplevit? Ille vero deprehensus est in astutia sua, & cecidit in foveam quam fecit. En est hoc totum cur irrita faceret rex pacta sua, quæ distinxerunt labia vestra? An propter hoc decuit incandescere iram regis contra Deum & Ecclesiam ejus, contra seipsum & regnum suum? Itane propter hoc debuit oblivisci honoris sui, ut ad debellandum hominem suum, quem non dico diffidaverat [c], sed nec submonuerat, vel posuerat ad rationem; mitteret fratrem suum, idque per Catalaunum, de qua potissimum civitate scitis quid Rex cum Comite Theobaldo pepigerit?

2. Sed Rex adhuc aliud addit, quod matrimoniis sibi moliatur conjungere, contra ejus fidelitatem, Comitem [d] Flandrensem & Suessionensem. Et de fidelitate quidem suspicio est, non certitudo. Porro inanes suspiciones certis pactionibus præjudicare, quale sit, vos videritis. Quamquam id omnino credendum non fuerit de tali viro. Numquid enim hostes sunt regis, quibus alligatur Comes, & non magis homines ejus & ejus amici? Nonne consanguineus regis, &, sicut fatetur, baculus regni Comes Flandrensis est? Quid ergo contra regis fidelitatem facit ejus homo, & fidelis ipsius, si aliis ejus amicis, suorum matrimoniis copulatur? Nonne si quis simplici oculo rem, ut est, consideraret; magna potius pax regni, magnumque robur, & magna posset putari securitas?

[Margin: A pactis non resiliendum ob inanes præsumptiones.]

2. Illud autem miror, quomodo Rex dicere non timuerit, cognoscere se, quia noverim ego, Comitem Theobaldum in partem suam, contra regem, Comitem Radulfum trahere attentasse. Nam & viva voce nuntio nostro plus dixit quàm scripserit, quod mandaverim sæpius dicto Radulfo maximam partem peccatorum ejus me suscipere, si vellet Comiti Theobaldo adhærere. Si natus est homo ille per quem ista mandaverim, veniat & arguat me palam: si scripsi litteras, proferantur in medium. Viderit ipse cui crediderit: certus ego sum, quia numquam noverim quod imponit. Idem arbitror & de Comite Theobaldo, quia & ipse omnimodis diffitetur. Videat proinde Deus & judicet, quod nunc de suspicione Comes Theobaldus arguitur ab eo, qui manifeste contra pactiones suas ipsum sibi attraxit Comitem Radulfum, contra Dei præcepta, contra sententiam summi Pontificis adultero & excommunicato communicans.

[Margin: Purgat se à calumnia Regis.]

3. Ait quoque Rex: Pæne habuimus duos gravissimos oppugnatores. Et Propheta subsannans respondet: *Ibi trepidaverunt timore, ubi non erat timor*. Ecce, inquit, oppugnamur, qui non oppugnavimus: persecutionem patimur, qui non persecuti fuimus. Quis oppugnat, obsecro? quis oppugnat, quisve persequitur? Nonne Comes obsecrat & humiliatur, honorare paratus ut Regem, servire & obsequi tamquam domino suo, obnixe pro pace supplicans, & bonam regis (quod in se est) sibi conciliare satagens voluntatem? Esto quod non sit ita, sed magis Comes Regi mala omnia moliatur: nonne ad id quod statutum fuisse scitis, fuerat recurrendum? Sic enim inter se pepigerunt, ut si qua de conventionibus illis controversia aut dissensio nasceretur, nihil mali sibi invicem facerent aut quærerent, donec coram nobis tribus pariter, & domino Autisiodorensi * ventilata res esset atque discussa, qui & tunc mediatores fuimus: & si quid emergeret controversiæ, debuimus esse reconciliatores. At id modo omnimodis Comes flagitat: sed Rex abnuit.

[Margin: Psal. 13. 5 — * Hugone, cujus epistola 126.]

4. Denique esto quod omnino male meruit Comes: sed Ecclesia Dei quid meruit? Quid, inquam, meruit, non jam sola Bituricensis ecclesia, sed & Catalaunensis [e], etiam & Remensis, etiam & Parisiensis? Habeat Rex adversus Comitem jus: sed de quo jure, obsecro, de quo jure præsumit, ut ecclesiarum possessiones & terras devastet, ut Christi ovibus pastores præfici non permittat: ut his quidem electorum promotionem prohibeat; aliis vero (quod hactenus inauditum est) dilationem electionis indicat, donec universa consumpserit, donec diripuerit pauperum facultates, donec penitus desoletur terra? An vos ei consulitis talia? Mirum valde, si contra vestrum consilium fiunt hæc:

[Margin: Ecclesiæ damna suas persequi indignum.]

a Roberto scilicet, de quo in epist. seq. in 224. num. 2. & in 304. In epist. 295. inter Chesnianas, quæ est Cisterciensis Capituli ad Ludovicum Juniorem, conqueruntur Patres, quod Robertus Comes, ejus germanus, *comederet carnes in suis episcoporum grangiis* contra Ordinis interdictum. De Catalaunensi ecclesia vide infra ad epistolam 224.

b Rufum cognominat Ordericus pag 889. Ad eum epistola 342. pertent tres sequentes.

c Diffidare, est de fide, quam quis alicui debet, vel pollicitus est, recedere, & se hostem declarare.

d Barones Regis vocat Bernardus in epistola 224. num. 1 Hunc locum explicat Herimannus Tornacensis pag 304 ubi de Theoderico Flandrensi Comite, qui *filiam suam promiserat Henrico, Comitis Theobaldi filio, licet Rex Francorum conjugium nitteretur dissolvere, tertio gradu consanguinitatis dicens eos invicem propinquos esse.* Aliud item matrimonium Theobaldus cogitabat, nempe filiæ suæ cum Comite Suessionensi, infra in epistola 224. num 4.

e De Bituricensi id patet ex Notatione ad epistolam 216. de aliis intelligitur ex epistola 224.

mirùm magis & malum, si vestro consilio fiunt. Etenim consulere talia, manifeste schisma fabricare est, Deo resistere, Ecclesiam ancillare, & novam in servitutem ecclesiasticam redigere libertatem. Si quis Dei fidelis, si quis Ecclesiæ filius est, profecto stabit & opponet se, quoad poterit, murum pro domo Dei. Nam & vos ipsi, si pacem desideratis Ecclesiæ, sicut oportet filios pacis, quomodo non dicam tractatis ea, sed vel interestis consiliis tam malignis? Quicquid enim mali fecerit, merito non regi juveni, sed consiliariis senibus imputatur.

Ad JOSLENUM episcopum Suessionensem.

EPISTOLA CCXXIII.

Ann. CHR. MCXLIII. V. vitam S. Bern. lib. 3. num. 23.

Satisfacit Episcopo, cujus litteris præfixa talis erat salutatio, Salutem in Domino, & non spiritum blasphemiæ. *Requirit nihilominus in eo majorem zelum ad vindicandas Christi & Ecclesiæ injurias.*

Bernardi reverentia in Episcopos.

1. MInime quidem ego spiritum blasphemiæ habere me arbitror, sed nec cuiquam maledixisse, aut maledicere velle me scio, Principi præsertim populi mei. Ceterum quicquid illud sit, quo se læsam vestra dignitas judicat, peto veniam. Scio enim qui dixit: *Blasphemamur, & obsecramus.* Dico ergo cum beato Job, *Qua locutus sum, utinam non dixissem: & ultra non addam.* Jam domino Abbati sancti Dionysii pro communi querimonia scribens, utrique vestrum responderam, & putaveram me fecisse satis. Et quoniam, ut video, nondum quievit indignatio vestra, quæ forsitan adversus Ecclesiæ conculcatores justius incanduisset; etiam vobis dico, schismaticos vos, aut fomitem esse scandali, nec dixi, nec scripsi, nec credidi, & dico securus: nec vereor quod me mea pagina arguat mendacii. Scrutamini eam, si placet: & si ita inveneritis, reum me fatebor grandis sacrilegii, & revera, sicut notatis, spiritu blasphemiæ agitatum illa scripsisse.

1. Cor. 4. 13. Job 39. 35.

2. Ne tamen humilis satisfactio spiritum videatur excludere libertatis; dolui fateor, & doleo, quod nondum ea vos libertate, qua deceret, comperimus Christi ulcisci injurias, Ecclesiæ defendere libertatem. Dolor iste compulit me scribere dura, non tamen illa quæ impingitis. Putaveram siquidem, (& adhuc putarem, nisi timerem vobis in hoc esse molestus) nequaquam sufficere, quod schismatis non estis auctores, nisi & eos qui sunt, cujuscumque dignitatis sint, tota libertate pro viribus coerceatis, & eorum consilium atque consortium exsecretis. Putarem, inquam, gloriam vobis esse, si dicere possetis & vos: *Odivi ecclesiam malignantium, & cum impiis non sedebo.* Numquid solum decebat zelus ille Prophetam, & non hodie quoque à Domini Sacerdote requiritur, de quo dicebat: *Nonne qui oderunt te Domine oderam, & super inimicos tuos tabescebam?* Optarem sane (ut salva vestra serenitate [a] id quoque eloquar) hunc zelum vos exercuisse in puerum [b] Regem, qui non tam pueriliter, quàm crudeliter, sine causa irrita fecit & vestra sane consilia, & sua pacta. Sine causa regnum suum conturbat: bella ubique cælis terrisque suscitat: ecclesias vastat, sacra temerat, exaltat iniquos, bonos persequitur, perimit innocentes. Hæc, inquam, vellem vos dolere, his contradicere & resistere, quod in vobis est. Sed meum non est magistrum docere Joslenum, minus autem reprehendere Episcopum, qui magis me & alios peccantes redarguere, & errantes corrigere debet. En quantum vos timeo. Clausam habetis epistolam, qui de priore aperta male suspicatus estis. Nam ego quidem nihil in hoc aliud cogitavi, nisi quod ad diversos scribentem necesse est, juxta consuetudinem, epistolam cera [c] non claudere. Jam & pro hoc quoque veniam peto.

Schismata coercere debent consiliarii.

Psal. 25. 5.

Psal. 138. 21.

Vide quem zelum in Prælatis Ecclesiæ requirat.

Ad STEPHANUM [d] Prænestinum episcopum.

EPISTOLA CCXXIV.

Ann. CHR. MCXLIII.

Malefacta Ludovici regis & injurias in Ecclesiam, Episcopos, aliosque exponit.

1. LOquitur Jeremias ad Deum pro adversariis suis, ita dicens: *Recordare Domine, quod steterim in conspectu tuo, ut loquerer pro eis bonum, & averterem indignationem tuam ab eis.* & infert: *Propterea*, inquit, *da filios eorum in famem, & deduc eos in manus gladii.* Et adhuc alia in hunc modum æque gravia imprecatur illis. Quod propterea nunc apud vestram reverentiam memorandum putavi, quoniam simile mihi aliquid cum Propheta video accidisse. Vos enim scitis, quomodo ego quoque pro rege steterim in conspectu domini mei, corpore quidem absens, sed præsens spiritu, ut loquerer pro eo bonum. Bona siquidem pollicebatur. Nunc autem ipso reddente pro bono malum, cogor contraria scribere. Pudet erroris, & falsæ spei quam de eo conceperam: & gratias ago, quod pro eo simpliciter supplicans non fuerim exauditus. Putabam me deferre regi * pacifico: & ecce invenior gravissimo hosti Ecclesiæ assentasse. Conculcantur apud nos sancta, Ecclesia turpiter ancillatur. Nam & electiones episcoporum prohibentur fieri: & sicubi id præsumptum à clericis fuerit, electus episcopari non sinitur. Denique sedet in tristitia ecclesia Parisiensis, proprio destituta pastore: & nemo est, qui de substituendo alio mutire audeat.

Jerem. 18.

* V. Ven.

Ludovici cessa.

2. Non sufficit spoliari bonis præsentibus domos episcopales: etiam in terras, & in homines manus sacrilega circumquaque desævit, totius insuper anni ex eis sibi reditus vindicando. Vestra Catalaunensis fecit quidem electionem; sed qui electus est [e], ecce jam diebus multis debito honore frustratur, & scitis, quàm non absque gravi gregis dominici detrimento. Commisit rex germano suo Roberto * vices episcopi: & ille in cunctis terris rebusque ecclesiæ potestative versans, & pro vice sua ubique haud segniter agens, infert cælis quotidianas hostias, non plane pacificas, clamores pauperum, lacrymas viduarum, planctus orphanorum, gemitus compeditorum, sanguinem interfectorum. Verum angustus est malitiæ ejus ille episcopatus. Remensem invadit, atque in terra sanctorum iniqua gerit, non clericis, non monachis, non sanctimonialibus parcens. Denique sanctæ Mariæ, sancti Remigii, sancti Nicasii, sancti Theoderici terras fructiferas, & villas populosas, ita in ore gladii devastavit, ut pæne in solitudinem redegerit universas. Frequens in omnium auribus vox: *Hereditate possideamus sanctuarium Dei.* Sic rex emendat, quod in ecclesiam Bituricensem Herodiano juramento commisit.

* V. epist. 1.

Psal. 82.

3. Præterea rex, nobis quidem non parum laborantibus, pacem cum Comite Theobaldo fecerat, firmæ (ut putavimus) amicitiæ fœdus inierat: & ecce occasiones quærit, quomodo recedat ab amico. Atque hoc grande crimen quod impingitur Comiti, quia cum baronibus * regis de liberis suis contrahit matrimonia.

* V. epist. 222.

a Serenitatis titulum quem superius Regi Francorum tribuit in epistola 170. num. 3. hic tribuit Episcopo, sed in aula Regis consiliario, quo nomine etiam Innocentium salutat in epistola nunc 337. num. 8.

b Scripturæ more *puerum* vocat Ludovicum Juniorem, qui tum conjugatus erat, & quidem duos supra viginti annos natus. Eadem vox eodem sensu in epistola 170. & alibi passim.

c Hinc in epistola 304. *Sigillum non erat ad manum.* Idem in epistola 402. Bernardi nomen & effigies sigillo impressa erant, ex epistola 284.

d Stephanus Prænestinus, ad quem etiam epistola 219. ex Ordine Cisterciensi cardinalis ab anno 1140. mortuus anno 1144. Ernaldus Stephanum, *totius modestiæ virum* appellat in lib. 2. de vita Bernardi num. 49. Eumdem laudat præter alios Johannes Sarisberiensis in Polycratici lib. 6. cap. 24. Catalaunensem fuisse conjicimus ex hujus epistolæ num. 2.

e Gaufridus Catalaunensis episcopus, de quo in epistola 66 mortuus anno 1142. in cujus locum electus Guido, de quo hic. Samsonem Remensem archiepiscopum, quod Theobaldo faveret, expulerant regii ministri, qui urbis ecclesias S. Mariæ, S. Remigii, S. Nicasii deprædabantur, & suburbanum S. Theoderici monasterium. Nulla hic mentio (ut in epistola 222. num. 4.) de Parisiensi episcopatu, in quo jam Stephano mortuo subrogatus erat Theobaldus.

Suspecta

Suspecta est illi dilatatio caritatis, nec se putat regem, si se amaverint principes. Conjiciat prudentia vestra, quid animi erga subditos gerat, qui de odio atque discordia, si fuerit inter suos, se æstimat fortiorem. Videat & perpendat, si est hic homo à Deo, qui in suorum magis mutua simultate quàm caritate confidit, cum caritas sit Deus. quod minime faceret, si sapientiam illius haberet qui ait: *Fortis est ut mors dilectio, dura sicut infernus æmulatio.* Propterea ergo pacis conventiones & constitutiones manifeste transgreditur: nec tenet pacta sua, quæ distinxerunt labia sua. Denique revocavit in domum suam, & ad consilium suum virum adulterum & excommunicatum *, quem ex constituto ejecerat; & pro exercenda majori malitia, aliis multis nequam æque excommunicatis, perjuris, incendiariis, homicidis, Rex & advocatus Ecclesiæ adversus Ecclesiæ (quod non est dubium) amatorem & defensorem denuo sociatur, juxta illud Prophetæ: *Si videbas furem, currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas.*

1 Johann. 4. 8. — *Cant. 8. 6.* — * *Radulfum epist. 216. & seqq.* — *Psal. 49. 18.*

4. Ad hæc cogit suo more episcopos ad maledicendum benedicendis, & iterum benedicendum maledicendis: & quoniam non obtemperatur pro suo libitu sibi, circuit mare & aridam, ut inveniat juratores, quorum perjuriis, quos fortassis Deus conjungit, per homines separentur. Qua fronte, obsecro, tantopere aliis præscribere de consanguinitate laborat, homo cum sua (quod palam est) tertio [a] ferme consanguinitatis gradu permanens consobrina? Et quidem inter filium Comitis Theobaldi, & Comitis Flandrensis filiam; & item inter Comitem Suessionensem, & filiam Comitis Theobaldi, si consanguinitas sit, nescio, (scienter enim illicita matrimonia, nec laudavi umquam, nec laudo:) sed sciatis vos, & sciat dominus meus, prohibere horum nuptias, si quo modo conjungi fas fuerit, exarmare Ecclesiam est, & multam illi subtrahere fortitudinem. Nec aliam puto adversantium ipsis nuptiis intentionem, nisi ut in terris præfatorum Principum non possint habere refugium, quicumque audebunt contradicere schismati quod minantur. Hucusque zelus meus. Non possum enim ego emendare quod potui redarguere: potui & commonere eum qui possit. Zelus domini mei faciet hoc. Ipsum duxi necessarium in magno Ecclesiæ labore atque periculo compellandum; & per nullum dignius quàm per vos, qui ejus lateri & spiritui adhæretis. Apud quem quæso, habete me excusatum, quod rege mutato mutaverim stilum, qui ad ipsum Deum Dei Prophetam dixisse scitis: *Cum viro innocente innocens eris, & cum perverso perverteris.*

Psal. 17. 26.

Ad dominum Episcopum Suessionensem *.

* *Joslenum.*

EPISTOLA CCXXV.

Ann. Chr. MCXLIII.

Hortatur ad studium pacis.

LAboravimus: sed de profectu adhuc quæstio est. Seminavimus multum, sed intulimus parum. Fatemur nos eguisse vestra opera & præsentia. Verum quod eam non requisivimus in tanta necessitate, per amicum communem sancti Dionysii Abbatem docebimini. Nunc itaque ne de cetero dissimuletis, sed secundum sapientiam vobis à Deo datam studeatis quæ ad pacem sunt, monemus sanctam sollicitudinem vestram. Nam rogandus non estis pro tali re, qua utique constat non modo valde honorificari ministerium vestrum, sed & turpari admodum si negligitis. In indicta [b] celebritate apud sanctum Dionysium speramus videre vos.

Ad Ludovicum regem Francorum.

EPISTOLA CCXXVI.

Ann. Chr. MCXLIII.

Bernardus & Hugo queruntur de pertinacia Regis in male cœptis: irritos esse suos in conciliando pace labores non sine regni ejus exitio dolent.

LUDOVICO Dei gratia illustri regi Francorum, & duci Aquitanorum, Hugo Autisiodorensis qualiscumque minister, Bernardus Claræ-vallis vocatus abbas, diligere justitiam, & judicare terram sapienter.

1. DIu est quod egressi de domibus nostris, expositis propriis utilitatibus pro pace vestra & regni, fideliter (sicut nobis Deus est testis) laboramus. Tristamur autem, quod aut nullum, aut exiguum nostri laboris fructum adhuc tenemus. Adhuc pauperes clamant post nos, adhuc terra vadit quotidie in desolationem. Quæritis quæ terra? Vestra, non alia. Intra regnum enim, & contra regnum vestrum, ista omnia mala perpetrantur. Nam sive amici, sive inimici vestri sint qui de guerra ista pauperantur, captivantur, conteruntur; non aliunde quàm de regno vestro sunt. In quo manifeste imminere jam jamque videtur sermo Salvatoris dicentis: *Omne regnum in seipsum divisum desolabitur.* Huc accedit, quod ipsi divisores & desolatores vos constituerunt sibi hujus nequitiæ caput & principem, quem præcipue debuerant metuere defensorem, & sentire ultorem. Nos autem credebamus vos tactum à Deo & illuminatum tantam illorum nequitiam advertisse, & errorem vestrum agnovisse; & cupere omnino consiliis sanioribus à laqueo isto retrahere pedem.

Bellum & hostibus & amicis, sed subditis maxime damnosum. — *Luc. 11. 17.*

2. Ceterum ab hac spe pæne dejecit nos colloquium illud habitum nuper inter nos apud Corbolium *. Scitis enim quomodo, & quàm irrationabiliter (ut pace vestra dixerimus) à nobis tunc recessistis. Unde factum est, quod sermonis illius, qui vobis in dicto nostro displicuit, reddere ad liquidum rationem pro vestra nobis turbatione non licuit. quam si exspectare placito corde dignatemini, forsitan cognovissetis & vos, quod nil vobis indecens aut importabile dictum fuisset, secundum quod jam res vestra processit. Nunc autem sine causa turbatus, turbatos nos & confusos, & quid faciamus dubios anxiosque tenetis, homines qui vobis bona cupiunt & quærunt. Quod non est aliud, nisi quia fraus iniquorum, & rumusculi parum scientium hominum, dicentium malum bonum, & bonum malum, conturbant vos. Verum nos, etsi conturbati, non tamen omnino desperati de auxilio Spiritus, quem vestrum animum salubriter super malis præteritis concussisse persensimus, adhuc stamus & exspectamus ut redeatis ad cor, & quod prudenter cœpistis, efficaciter compleatis. Hujus rei gratia misimus fratrem carissimum nobis Andream [c] de Baldemento, qui vobis ista plenius viva voce insinuet, & quicquid ad hæc respondere placuerit, fideliter renuntiet nobis. Si autem persistitis (quod absit) non acquiescere sanis consiliis, mundi nos sumus à sanguine vestro: Deus non permittet Ecclesiam suam, sive a vobis, sive à vestris diutius conculcari.

* *Corbeil, supra Parisios.*

Ad Episcopum * Suessionensem.

* *Joslenum, de quo supra.*

EPISTOLA CCXXVII.

Ann. Chr. MCXLIII.

Opem Episcopi perquam sollicite & ardenter implorat.

SEmper quidem egui officiis amicorum, homo nimirum mente semper & corpore miserandus: sed nunc

a Hunc gradum Johannes Beslius in Historia Comitum Pictavensium pag. 145. ita explicat, ut Alienora, Ludovici Junioris conjux, Guillelmi Aquitaniæ Comitis filia, proaviam habuerit Aldeaidem, sororem uxoris Humberti II. Comitis Maurianensis, proindeque materteram Adelæ, quæ fuit mater Ludovici Junioris.

b An indictum regni Optimatum conventus? an Indicti celebritas, quæ mense Februario in festo dedicationis apud S. Dionysium colitur, ipso die sancti Mathiæ.

c Andreas iste celebris fuit, variisque negotiis adhibitus. Subscribit primariis litteris abbatiæ Caricampi in tomo II. Spicilegii pag. 559. & cum Bernardo testis habetur concordiæ inter Ludovicum Juniorem & Algrinum Aurelianensem archidiaconum initæ tomo 4 Chesnii pag. 764. In traditione ecclesiæ de Veteri Creceio, per Burchardum Meldensem episcopum anno 1122. facta monasterio S. Martini de Campis, fit altarum etiam rerum donatio per Stephanum Rorici filium, *Theobaldo Comite præsente, domno Andrea de Baudimento laudante ea quæ ad eum pertinebant.* Idem Andreas interfuit Concilio Trecensi anno 1128. ex prologo Regulæ Templariorum. Confer epistolam 284.

maxime opus & tempus miserendi, cum urgente conscientia & aggravata manu Domini super me, duro me carceri [a] mancipavi, durus judex in memetipsum. Si adhuc pater estis, (nam fuisse vos fateor:) sentiat filius, & ille filius, in quo usque ad hanc diem filialis erga vos affectus non tepuit. Scio, scio, difficile posse extorqueri clavam de manu Herculis: & ideo multum insto, quia rem peto difficilem. At quanto difficilior, tanto violentior ad promerendam redhibitionem. Grandis me fatebor beneficii debitorem, grandis prorsus, si obtinuero. Nec ignoro dare quàm accipere beatius esse: sed cedo necessitati, occurro periculis, angustiis consulo, honesti plane nunc aut dissimulator, aut immemor. Cedens itaque honorabiliorem vobis, ut dignum est, partem, mihi verecundiorem assumo, non modo ad accipiendum inverecundior, sed & importunior ad petendum. Peto ergo suppliciter, peto instanter, peto opportune, importune. Nec enim illud peto, quod vos non deceat dare, aut me postmodum pœniteat accepisse: etsi ita petere modo minus me deceat. Nam si liberatis pauperem à potente, in hoc nobis multum præstabitis, vobis plurimum. Eia monstravimus affectum, rem vos scitis, fructum præstolantur afflicti.

(Act. 20. 35.)

Ad PETRUM Cluniacensem abbatem, conquerentem [b] quod ei non rescriberet.

EPISTOLA CCXXVIII.

Ann. CHR. MCXLIII.

Reverendo patri & domino PETRO, Dei gratia Cluniacensium abbati, frater Bernardus Claræ-vallis vocatus abbas, seipsum quantulus est.

1. ITane jocari libet? Dignanter sane atque amicabiliter: sed si ita luditis, ut non illudatis. Nolite mirari hoc. Nam suspectum id mihi facit vestra ipsa tam subita & inopinata dignatio. Non enim multum temporis est, quod scribens ad vos debita reverentia vestram magnitudinem salutavi, & non respondistis mihi verbum. Nec multo ante rursum scripseram ad vos ex urbe Roma, & nec tunc quidem vel unum iota recepi Modo miramini, quod reverenti nuper de Hispania, nugas meas denuo ingerere non præsumpsi? Quod si culpa est, quacumque ex causa non scripsisse; sine culpa profecto non erit noluisse, ne dicam contempsisse rescribere. En in quo pro me faceret justitia, (quia id à me flagitatis) nisi mallem occurrere gratiæ redeunti, quàm retardare eam mihi, dum vel me inutiliter excusare volo, vel alium accusare. Sed hoc dixi, ne quid clausum in mente retinerem, quod ore non promerem, quod id vera recuset amicitia. De cetero quia caritas omnia credit, jam omnis suspicio de medio fiat. (1. Cor. 13. 7.) Gaudeo quod recaluistis priscæ amicitiæ recordari, & vel læsum revocare amicum. Libenter redeo revocatus. Felix qui revocor. Nullarum jam memor sum injuriarum [c]. En ego, qui fueram vestræ profecto sanctitatis servus, & nunc, & ante. Gratias ago, optime locatus sum, intimus vobis denuo factus, sicut dignamini scribere. Si forte intepueram, ut arguitis, haud dubium quin velociter recalescam, fotus vestræ visceribus caritatis.

2. Et nunc quod placuit scribere, obviis manibus suscepi. Legi avide, libenter relego, & placet sæpius repetitum. Placet fateor jocus. Est enim & jucunditate gratus, & serius gravitate. (Quis jocandi modus etiam inter pios.) Nescio siquidem quo modo inter jocandum ita disponitis sermones vestros in judicio, ut & jocus levitatem non redoleat, & auctoritas conservata hilaritatis non minuat gratiam. Porro auctoritas ita servatur, ut illud sancti viri merito vobis possit aptari: *Si quando videbam, non credebant mihi.* (Job 29. 24.) Eia rescripsimus vobis, & puto jam jure exigimus ampliora quàm promisistis. Dignum est, ut sciatis quæ penes nos sunt. Decretum est mihi ultra non egredi * monasterio, nisi ad conventum Abbatum Cistercium semel in anno. (Statuit Bern. deinceps non prodire. * V. Epist. 147. & 245.) Hic fultus orationibus vestris, & benedictionibus consolatus, paucis diebus, quibus nunc milito, exspecto donec veniat immutatio mea. Propitius sit mihi Deus, ut non amoveat orationem vestram & misericordiam suam à me. Fractus sum viribus, & legitimam habeo excusationem, ut jam non possim discurrere ut solebam. Sedebo & silebo, si forte experiar quod de plenitudine intimæ suavitatis sanctus Propheta eructat: *Bonum est*, inquiens, *exspectare Dominum in silentio.* (Thren. 3. 26.) Et ne solus videamini mihi lusisse, puto jam non audebitis me de hoc silentio meo reprehendere, & more vestro appellare soporem. quod, ut puto, congruentius ac magis proprie sanctus Isaias cultum justitiæ nominat, & de quo legitis in hoc ipso Propheta, dicente Domino: *In silentio & spe erit fortitudo vestra.* (Isa. 32. 17. Isa. 30. 15.) Commendate me orationibus sancti conventus Cluniacensis, salutato prius ex me servo omnium, si dignum judicatis.

PETRI VENERABILIS ad BERNARDUM abbatem

EPISTOLA [d] CCXXIX.

Ann. CHR. MCXLIII.

Bernardi litteris humanissime respondet, simulque causas dissensionum inter Cluniacenses & Cistercienses exponit.

Singulari veneratione colendo, totis caritatis brachiis amplectendo, individuo cordis mei hospiti, domno BERNARDO Claræ-vallis abbati, Frater Petrus humilis Cluniacensium abbas, salutem, ad quam suspirat, æternam.

1. QUoniam tam dulcibus & jocundis amici litteris, quibus & ipse jocundus & citus occurrere debuissem, tardus rescriptor occurro: mirabitur fortassis sollers sanctitas vestra, & segnitiei vel contemptui, ut timeo, deputabit. Sed absit utrumque, nec absit tantum, sed prorsus utrumque abest: cum fere nihil umquam, quantum ad litteras pertinet, vel libentius susceperim, vel studiosius legerim. Tarditatis causa ex parte exstitit lator earum, qui Cluniacum veniens, nec me ibi inveniens, cum ipse non valde remotus, hoc est Marciniaci [e] essem, litteras quas ferebat mihi nec detulit, nec misit, sed Cluniaci dimisit. Et ne velut accusare bonum virum videar; credo eum aut quibuslibet negotiis retractum, aut acerrimæ, quæ tunc incumbebat, hiemis austeritate, ne me conaretur adire, deterritum. Moratus sum & ego ibidem, tam nivibus, quàm negotiis detentus per mensem: & vix in initio Quadragesimæ domum redii. Suscepi tandem à Subpriore, cui traditæ fuerant, litteras illas vestras. Tractus est statim animus; & cum in affectum vestri multum ante caleret, longe amplius per easdem litteras flatu pectoris vestri succensus, nihil ultra frigidum tepidumve sibi inesse permisit. Tractus inquam, sicque tractus est, ut quod numquam, nisi sacrorum reverentia librorum me fecisse memini, perlectam epistolam mox exosculatus sim. Et ut eos quos poteram, quia tunc non omnes poteram, in vestræ caritatis affectum, more mihi solito, excitarem; (Bernardi litteras avide legit & exosculatur.) circumpositis quibusque quod mihi soli legeram, relegi, eosque erga vos in majorem dilectionis affectum pro viribus commovi. Recondi statim eas, & argenteis sive aureis, quos pro more mihi à Patribus relicto, ad opus eleemosynæ mecum ferre soleo, adjunxi. Nec incongrue. Nam super omne aurum & argentum vestra mihi gratia, bona vestra caritas est pretiosa.

a Id est monasticæ reclusioni & solitudini, de qua in epistola seq. num. 2.

b Petri epistola, quæ huic occasionem dedit, excidisse videtur. Nulla enim in editis huic Bernardinæ respondet. Vide alias Notas de anno, quo hæc epistola scripta est.

c Festive hoc dicit Bernardus, & nativo leporis sui sale. Injurias dicit occasiones simultatis, ortas tum ex electione Lingonensi, de qua supra in epistola 164. tum ex decimarum relaxatione Cisterciensibus ab Innocentio facta, de qua in epistola 283. His adde rituum monasticorum diversitatem, quæ cum aliis capitibus notatur in epistola sequente, & in Apologia ad Guillelmum. Vide Notas fusiores, & confer breves Notas ad epistolam 1.

d Hæc est epistola 17 libri 4. Exstat alia ejusdem argumenti in lib. 1. nempe epistola 28.

e Marciniacum, *Marcigny*, Virginum cœnobium ad Ligerim, à sancto Hugone abbate Cluniacensi fundatum.

2. Rescribere quod animum insederat, sequenti die statim volui: sed à quotidiano, immo pæne continuo exactore alia reposcente prohibitus, conticui. Imperavit mihi plane silentium, cui resistere non poteram, durissimus imperator, & cura multiplex infinitarum causarum, non uno tantum, sed multis me diebus silere coegit. Transibant quandoque quindecim dies, quandoque integer mensis, quandoque continui menses, quibus scribere semper nitebar; nec imperatore jam dicto permittebar. Rupi tandem importunum vinculum: & licet ægre, jugum oneris & sceptrum exactoris furtim scriptitando superavi. Ac ne superfluus videar, tantopere excusans tarditatem rescribendi, ipse excusare coegistis, dum dixistis: Non multum temporis est, ex quo scribens ad vos, coronam [a] vestram debita veneratione salutavi, & non respondistis mihi verbum: nec multo ante rursum ex urbe Roma vobis scripseram, & nec tunc quidem vel unum iora recepi. Modo miramini, quod revertenti nuper de Hispaniis nugas meas denuo vobis ingerere non præsumpsi? Quod si culpa est quacumque ex causa non scripsisse: sine culpa profecto non erit noluisse, ne dicam contempsisse rescribere. Hoc quidem vos.

Moram seu tarditatem scriptionis excusat.

3. Sed quid ego? Istud plane. Negare, inquam, culpam, quam imponitis, nullo modo possem, si tanto amico primo scribenti rescribere contempsissem. Fateor enim, quod primum scribenti vere rescribere debuissem: sed, prout recolere possum, dum in Urbe moraremini *, scripsi ego prior, rescripsistis posterior vos. Non ergo ad me pertinuit rescribere, qui prior scripseram: sed vestrum fuit rescribere, quia prior scripseram. Et potuissem quidem scribere etiam rescribenti: sed plena, scriptoque meo ad unguem satisfaciens responsio vestra silentium mihi imposuit respondendi. Quod si ita est, culpa mihi imposita me deserens, vos incipit intueri: quia inculpabilem culpare, & sarcina aliena, ne dicam vestra, aggravare humeros fratris innocentis voluistis. Quod vero vice alia idem à me factum dicitis; quia rei memoria menti non inest, responsio deest. Quæ si forte adesse potuerit, aut probabilis excusatio, aut humilis satisfactio deesse non poterit. Sed addidistis: En in quo pro me faceret justitia. Et ego: Interim juxta causas præmissas pro me facit justitia, quia apud me non invenitur culpa. Jam, si non parcerem, & læsum, quod de vobis dixistis, amicum me vocare potuissem; & læsionis vel injuriarum pœnam merito exigerem. Sed parco more meo, sed cuncta etiam non rogatus remitto. Nullarum, ut dixistis, memor sum injuriarum. Nam [b] & hoc ad sequentem materiam pertinet, ut qui notas simultates de multorum cordibus, non ludo, sed serio excludere satago, & ad excludendum vos incitare intendo; prior ipse omnibus indulgeam, & quod ut alii faciant, laboro, ante ipse faciam.

* a Vide supra epist. 147.

4. Sed rursum forte dicetis: Itane jocari libet? Libet equidem, sed vobiscum. Vobiscum certe, sed non ita cum aliis. Nam cum quibusdam aliis gravitatem excedere, vanitatem incurrere formidarem: at vobiscum vanitatem non vereor; caritatem, ne labatur, persequor. Unde dulce mihi est semper vobiscum loqui, & melleam inter nos caritatis dulcedinem jocundis sermonibus conservare. Caveo enim, quantum possum, de illorum fratrum numero esse, qui oderant Joseph in corde suo, nec poterant ei quicquam pacifice loqui. Utinam & sic, (quod non glorians dico,) omnes nostri vestrique Fratres facerent, & à linea caritatis, qua sola post Fidem, & Baptismatis sacramentum fratres dicuntur, & qua speciali consanguinitate sibi junguntur, non degenerarent, metuerentque quod ait Apostolus: *Periculum in falsis fratribus*. Utinam plane hoc omnes facerent, & cor à cogitatu doloso; linguam, juxta Psalmum quem frequentant, à verbo aspero custodirent. Videntur ista, quæ præmisi, magna promittere, & velut ad peragenda maxima se præparare. Sed ne de his illud usitatum dicatur,

Genes. 37. 4.

Caritatis & concordiæ amor in Petro.

2. Cor. 11. 26.

Quid tanto dignum feret hic promissor hiatu?

Horatius de arte poetica vers. 138

fateor me non tantum maximam, sed nec magnam, nec modicam habere causam vobis scribendi: earum tamen rerum, quas magnas vel maximas sæculares æstimant, & de quibus se magnos vel maximos fieri posse sibi sæculi sperant. Est tamen magna, & in tantum causas omnes præcellens, ut excellentior omnibus ab Apostolo dicatur: & si ejus nomen quæritur, ab eo caritas nominatur.

5. Hæc mihi tota, & sola causa scribendi fuit; quam me personæ vestræ integram servare confido: quamque nostros vestrosque sibi ad invicem melius solito servaturos, vestro maxime studio, non despero. Nam quantum ad eam caritatem spectat, quam vobis in abdito cordis mei jam ab antiquo reservo; videtur mihi quod aquæ multæ, ut scriptum est, non poterunt eam extinguere, nec flumina obruere. Hoc in quibusdam casibus mihi sæpe expertus videor, quod aquæ multæ non poterunt eam exstinguere, nec flumina obruere. Quando enim extingui vel obrui poterit sincerus erga vos, & ignitus mei pectoris affectus quibuslibet sinistri rumoris rivulis: cum nec aquæ multæ decimarum [b] potuerint eum exstinguere, nec impetus Lingonensium fluminum obruere? Nostis quod dico, nec ob aliud dico, nisi ut constantis in amoris proposito erga vos animi mei insignia recolens, stabilem de cetero me esse posse, prudentia vestra præsumat. Præsumo & ego hoc idem de vobis, nec à cordis vestri penetralibus me cujuslibet impulsu posse excludi confido. Sed cum uterque nostrum Pastor dicatur; cum ovilia nostra non parva Christi multitudine sint referta; cum utrique præcipiatur, *Diligenter agnosce vultum pecoris tui*: videndum est, si pecus nostrum nobis notum est, si valet, si languet, si debile, si robustum, si mortuum certe vel vivum. Nam cum dilectus ille Discipulus dicat, *Qui non diligit, manet in morte*: quid ego de languore pecudis meæ sollicitor, cum eam jam mortuam esse cognoscam? Si enim in morte manet qui non diligit, in qua morte manet qui odit? Si in morte manet qui non diligit, in qua morte manet qui detrahit? Ad quid hoc dico?

1. Cor. 13 & 11.

Cant. 8. 7.

Prov. 27. 23.

1. Joan. 3. 14.

6. Cerno aliquos, tam de nostris ovilibus, quàm de vestris, adversum se invicem jurata bella suscepisse: & eos, qui in domo Domini habitare unanimes debuerant, à caritate mutua descivisse. Video eos de ejusdem Domini esse familia, de ejusdem Regis esse militia: eodem nomine Christianos, eodem & Monachos nuncupari. Intueor non solum communis Fidei vinculo, sed insuper ejusdem monasticæ Regulæ jugo submissos dominicum agrum multis, sed diversis sudoribus excolere: & cum eos, ut dixi, Christianum nomen conjungat, cum monastica professio uniat; sola eos mentium nescio quæ occulta & nefanda varietas separat, & ab illa sincera cordium unitate, in quam videntur congregati, disgregat. Et, ô res plena lamentis, nec ullis lacrymarum fontibus digne deflenda! superbum Archangelum de cælis projectum rursum cælestia occupasse, & qui in aquilone sedem suam stabilire non potuit, in meridiana, hoc est in splendidiore cæli parte, eam firmasse. Vere ita plane, ita se fecisse gloriatur, quando expulso eo, qui habitat in cælis, & cujus locus non in mutuo rancore, sed in fraterna pace factus est; mentibus hominum professione cælestium, exemplo splendentium, jure tyrannico principatur. Cumque, fortem illum, atrium suum diuturna pace custodientem, fortior superveniens vicerit; cum mundi principem foras ejecerit; cum solium ejus, qui rex est filiorum superbiæ, etiam in laicis Christianis everterit: quibus putas planctibus erit dolendum, si eversum in aliis nequitiæ suæ thronum satan in monachorum cordibus erexerit? Absit, absit, ut ille qui sic à Salvatore enervatus dicitur, ut ipsius etiam ancillis ligetur, ut ipsi à servis ejus velut avi illudatur; in tantum ipse servis ejus & an-

Discidia inter Cluniacenses & Cistercienses indigna.

a In superiori epistola legitur, *vestram magnitudinem*

b Hæc illa injuriarum capita, de quibus Bernardus in epistola superiori.

cillis illudat, eisque ut vilibus mancipiis dominetur.

Dissidiorum causas proponit.

7. Sed cur sibi adversantur? cur sibi detrahunt? cur ab invicem consumuntur? Veniat, rogo, veniat materies litis in medium: & si quid justæ querelæ adversum se invicem afferre potuerint, æquis decernentibus arbitris terminetur. Quid exigis, quæso, frater à fratre? & ut in duobus nominatis omnium dissidentium varietas comprehendatur, quid exigis, inquam, frater Cluniacensis, à fratre Cisterciensi, vel e converso? Si urbes sunt, si castra, si villæ, si fundus, si possessio aliqua terrena vel parva, vel magna; si denique aurum, si argentum, si quælibet quantitas vel qualitas pecuniæ; dic, age, propone. Adsunt judices, non iniquitatis, sed æquitatis, omnes hujusmodi lites statim dirimere præparati. Facile pax reformabitur, læsa caritas curabitur: postquam pro talibus vel similibus ortum fuisse tantum cordium discidium cognoscetur. Sed video utrumque vestrum omnia ista abjecisse, nihil vobis in terris residui fecisse; pauperem Christum beata paupertate ditatos vos sequi proposuisse. Non est ergo hic materies quam quærebam. Sed non desistam, non fatigabor, non quiescam: donec ad fundum inquisitæ veritatis perveniam.

1. Radix, diversitas consuetudinum.

8. Est fortasse inter vos litis hujus causa, diversa consuetudo, varia monastici ordinis observatio. Sed si hæc, carissimi, tanti mali causa est; valde irrationabilis, & quod salva utriusque vestrum gratia loquor, valde pue- C rilis & stulta est. An non videtur vobis irrationabilis, puerilis, & stulta, quam omnis ratio destituit, & cui omnis sanum sapiens contradicit? Nam si varia consuetudo, si multiplex rerum infinitarum varietas, Christi servos à mutua caritate divellere debet; quid jam pacis, quid concordiæ, quid unitatis, quid tandem de lege Christi non solum monachis, sed & omnibus Christianis residuum erit, de qua à magno Apostolo dictum est: *Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi?* Si, inquam, lex Christi, id est caritas, ab omnibus diversos usus sequentibus relinquenda est: nusquam plane ultra quærenda est. Nusquam enim inveniri poterit, postquam ab omnibus morem diversum D sequentibus exclusa fuerit. Nonne, carissimi, totus orbis terrarum Christi ecclesiis jam ab antiquo refertus est? Cumque omnem pæne numerum excedat multiplicitas ecclesiarum, sub una fide & eadem caritate Deo famulantium; tanta pæne apud eas invenitur varietas usuum, quanta infinitas est locorum. Hoc in cantibus, hoc in lectionibus, hoc in omnibus ecclesiasticis officiis, hoc in vestitu vario; hoc, præter authentica quæ mutari non possunt jejunia, in jejuniis diversis; hoc in universis similibus, quæ pro temporum, locorum, gentium, regionum varietatibus, à prælatis ecclesiarum, quibus, secundum Apostolum, quantum ad talia pertinet, in suo sensu licet abundare, instituta E sunt. Relinquent ergo omnes istæ ecclesiæ caritatem, quia mutaverunt consuetudinem? Cessabunt esse Christiani, quia videntur in diversis usibus varii? Peribit ab his omnibus summum pacis bonum, quia unusquisque modo vario operatur bonum? Non ita sensit vita & verbo Doctor Ecclesiæ Ambrosius, qui de jejunio sabbati loquens, quod Romæ servari viderat, & Mediolani Episcopus factus servari non invenerat, ait: Quando Romæ sum, jejunium à Romana ecclesia servatum custodio: quando Mediolani, morem ejusdem ecclesiæ sequens non jejuno. Hinc & F pater Augustinus bonæ matris suæ devotionem describens, narrat eam juxta morem, quem apud Africanas ecclesias teneri viderat, oblationes suas contra ecclesiarum Italiæ observantiam Mediolani voluisse offerre, sed ab Ambrosio prohibitam fuisse.

Gal. 6. 2.

Ecclesiarum diversitatus

apud August. epist. 54. nova edit. al. 118.

August. lib. 6. Conf. cap. 2.

9. Sed quid in istis laboro? Frustra rem patentem multiplicibus testimoniis vel exemplis cingerem: maxime cum nec apud antiquos ipsius paschalis temporis dissonantia, nec apud modernos ipsius sacrificii Christiani inter Græcos & Latinos nota varietas, caritatem lædere, vel schisma aliquod unitatis gignere potuerit. Testes sunt præcedentis rei Patres sancti, & eo- A rum, quos ecclesiæ reliquerunt, approbati libri, quod alio tempore Oriens, alio Occidens, alio in eadem Britanniæ insula Angli, alio Scoti Christiani, scilicet antiquiores, Pascha Domini celebrabant. Testes sumus & nos temporis nostri, qui Romanam ecclesiam, & totam Latinam linguam offerre Deo salutare sacrificium azymi panis videmus; cum Græca ecclesia, & maxima Orientis pars, ac barbaræ, sed Christianæ gentes, sacrificare de fermentato dicantur. Cum hoc ita sit; nec antiqui, nec moderni propter tam celebres & famosas usuum dissonantias à caritate mutua desciverunt: quia nihil quod fidem vel caritatem læderet, in his omnibus invenerunt. Ad quid istud? Ut si B propter varios usus vestri, ô fratres, animi variati sunt, si propter diversitatem consuetudinum diversificati sunt; si propter alium & alium morem ab ecclesiarum institutoribus vobis traditum, à pacis vel unitatis caritate languerunt: tantorum Patrum tam venerandis exemplis in unum redeant, & more sanctorum, qui convaluerunt de infirmitate, fortes facti sunt in bello, à caritatis super omnem morbum formidando languore convalescant.

10. Sed dicetis: Aliter usuum varietas accipienda est in diversis ecclesiis, aliter in ejusdem Ordinis viris. Si ecclesiarum multarum usus salva fide & caritate variantur, mirum non est: sed si ejusdem propositi C & professionis homines non eumdem institutionum morem servaverint, mirum est. Estne, inquam, hoc totum, quod vos, carissimi, ab invicem dividit? est hoc totum, quod caritatem in vobis lædit? est hoc totum, quod filios pacis inter se pacificos esse non sinit? Si laicus homo cum his qui oderant pacem, pacificus erat; monachus homo cum monacho homine, nefando duello certabit? Filius lucis filios tenebrarum, ne pacis bonum turbetur, diligit: filius lucis filium lucis, quod ad propositum, non ad monachum refero, impugnabit? Si hæc certe tota est animorum vestrorum indignatio, si hæc tota caritatis læsio; facile curabitur, sed si abfuerit obstinatio. At- D tendite ergo, ne lucem sensuum vestrorum propriæ sententiæ amor obnubilet: quia unitatem assequi non meretur, quisquis non ipsam, sed quod vult ipse, tuetur. Unde rogo, ut absque studio partium & propriæ sententiæ defendandæ, utrum hæc justa discidii causa sit, discutiatis; & cum injustam esse cognoveritis, discissos animos uniatis. Nam ecce sub eadem Regula uterque vestrum militat, qua speciali militia salutem æternam se quisque vestrum posse consequi sperat. Quod si neuter vestrum spe sua frustratur, nescio quis locus discordiæ, quis discidio, quis oblocutioni superesse jam possit.

11. Dixistis enim mirum esse, si ejusdem propositi & E professionis homines non eumdem institutionum servaverint morem. Ad quod ego: si ejusdem propositi & professionis homines, non eumdem institutionum morem servaverint, & tamen observationibus diversis ad eamdem salutem & æternam vitam pervenerint, quid refert? Quid plane refert, quid obest, si vario tramite ad eamdem regionem, si multiplici via ad eamdem vitam, si multiplici itinere ad eamdem, quæ sursum est, Jerusalem pervenitur, quæ est mater nostra? Si enim tu, ô Cluniacensis, Cisterciensem, aut tu Cisterciensis Cluniacensem in assumpto proposito errare cognosceres, & juxta Scripturam per viam, F quæ videtur hominibus recta, ad interitum tendere prævideres; justa, fateor, tibi esset causa fratrem corrigendi, revocandi; aut, si audire te nollet, objurgandi & detestandi. Tunc certe si obloquereris, si contradiceres, si & odires; te juste judicare, te recte agere confiterer, maxime cum de talibus audiam magnum Prophetam Deo dicentem: *Nonne qui oderunt te, Domine, oderam, & super inimicos tuos tabescebam? Perfecto odio oderam illos, & inimici facti sunt mihi.* Gratularer insuper, te non surdum esse auditorem Scripturæ dicentis: *Discurre, festina, suscita amicum tuum; ne des somnum oculis tuis, nec dormitent palpebræ tuæ.* & illius: *Maledic-*

Psal. 138. 21.

Prov. 6. 4.

Jerem. 48. 10.

rus qui prohibet gladium suum à sanguine. Tunc justas plane odiorum tibi causas esse faterer, & ad debellandos hostes Dei, & eos qui secundum Apostolum in hypocrisi faciunt mendacium, gressus tuos & ego accinctus zeli gladio comes individuus comitarer. At nunc cum sub eadem * variis, sed sacris institutis utrumque vestrum de terris ad cælos tendere videam, & per diversas semitas ad idem bravium tendentes sic currere, ut comprehendatis: non superest tibi, ut mihi videtur, causa aliqua indignandi, non odiendi, non obloquendi.

Tim. 4. 2.
* *Supple, Regula.*

12. Sed exigis adhuc, ut quod dixi probem, & quomodo sub eadem Regula vel ejusdem Regulæ professione, per diversos tramites tuto monachus incedere possit, ostendam. Ad quod mihi perfacilis patet responsio, & auctoritas juncta rationi non deest: posse & te Cluniacensem tuo usu, & te Cisterciensem tuo more, & feliciter per viam mandatorum Dei currere, & felicius ad finem cursui debitum pervenire. Et quia eam, quæ semper in talibus præmittenda est, auctoritatem præmisi; præmittatur & in hac serie ipsa, nec ratio modico saltem intervallo disjungatur ab ipsa.

13. Sed quid objicis, frater? Dico ejusdem Regulæ professos, ejusdem Regulæ mandata non similiter observare. Verum est, inquam, quod dicis, ejusdem Regulæ mandata in quibusdam capitulis ab ejusdem Regulæ professis dissimiliter observari. Sed ne hujusmodi monachos propter ista reos existimes, ne hac de causa prævaricationis arguere audeas; audi cælestem, immo Regis cælorum auctoritatem. *Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit.* Audi & Apostolum: *Omnia vestra in caritate fiant.* Audi & Patrem Augustinum: Habe caritatem, & fac quicquid vis. Audi & ipsum Regulæ scriptorem, immo ipsius Regulæ dictatorem Spiritum-sanctum: Sic, inquit *, Abbas omnia temperet atque disponat, ut animæ salventur; & quod faciunt fratres, absque murmuratione faciant. Et quid clarius, quid apertius, quid lucidius? Nonne ipsa verborum serenitas absque omni prorsus nubilo se esse ostendit, & clarissimam veritatis lucem, remoto omnium nubium velamine, mortalibus manifestat? Ecce Magister cælestis totum corpus tuum, ô frater, simplicitate oculi, hoc est universa opera tua, puritatis intentione, lucida esse docet: ecce post ipsum summus Ecclesiæ Doctor omnia tua in caritate fieri præcipit: ecce maximus post Apostolos ecclesiarum instructor, omnem tibi quæ volueris faciendi potestatem, caritate manente, concedit: ecce ipse, cui inniteris, Benedictus Pater, Abbatem sic omnia temperare jubet, ut animæ salventur, & murmur absit: & saluti sub eadem Regula diversa sequentium metuis? Nonne cernis tutissimos ab omni periculo, quorum (& quod majus est) præcepta à qualibet varietatis mobilitate vel culpa, intentio salvandi animas juxta ipsam Regulam excusat?

Matth. 6. 22.
1 Cor. 16. 14.
Quum Regulam diversi modo observant posse.
* *Reg. S. Bened. c. 40.*

14. Sed jam, ut & ipsa ratio auctoritatibus præmissis in omnibus famulari intelligatur, eique indivisibiliter cohærere; subjungantur aliqua de instanti quæstione capitula, in quibus simplici oculo, sincera caritate, salvandarum animarum intentione, quædam mutata monstrentur. Nam his demonstratis, nihil, ut arbitror, quantum ad præsens negotium pertinet, tibi quærendum relinquam. Simplici namque oculo tu uteris, qui non ipsi post annum novitio aditum claustri aperis: quia juxta Apstolum & Regulæ verba *, spiritum noviter venientis, utrum ex Deo sit, per totius anni spatium perscrutaris. Simplici oculo & tu uteris, qui advenientem infra ejusdem anni metam suscipis: quia cum per tantum temporis dilatum, ad pristinas fæces, & ad prioris vitæ detestanda mala redire formidas. Simplici oculo tu uteris, qui duabus tunicis, & duabus cucullis, vel ejusdem generis paucis additis vestibus contentus es: quia etsi non præceptum *, consilium tamen vel existimationem scriptoris Regulæ sequi, quàm alterius generis vestes addere vel assumere maluisti. Simplici oculo & tu uteris, qui usum mediocrium pelliciarum admisisti: quia debilibus, quia infirmis, quia delicatis, quia omnibus, quantum ad frigidiores terrarum partes pertinet, ne murmurarent, ne languerent, ne rationabili necessitate subtracta & aliqui à proposito recederent, providisti. Simplici oculo tu uteris, qui non nisi tertio fugitivos revertentes recipis: quia & ipsa Regulæ * verba conservare, & à frequenti fuga stultos vel instabiles monachos studes, negato demum reversionis aditu, deterrere. Simplici oculo & tu uteris, qui plusquam tertio monachum redeuntem recipis: quia times, ne venia denegata, expositus hostibus pereat, & ovem vagabundam lupus, qui & clausas rapere ac dispergere solet, interimat.

Capitula quædam in quibus ad libit.
Noviciorum admissio.
1 Joan. 4.
* *Reg. S. Bened. cap. 58.*
Vestes.
* *Ibid. c. 55.*
Transfugarum receptio.
* *Reg. c. 29.*

15. Simplici oculo tu uteris, qui absque exceptione aliqua regularia jejunia, tam æstatis, quam hiemis, observas: quia & prout ea tradita sunt, vis conservare, & prolixioris abstinentiæ cumulatiorem fructum recipere. Sed, quod puro caritatis animo loquor, octo diebus Natalis Domini, Epiphania, Purificatione, qui vere per omnia dies Dominici sunt, jejunia à quibuslibet observari non satis approbo. Simplici oculo & tu uteris, qui & hos dies, quos prædixi, & omnem authenticam duodecim lectionum sollemnitatem ab hac regularium jejuniorum consuetudine excipis: quia ipsum Dominum, quia Apostolos, quia quosdam alios Sanctorum, & sic honorare conaris, & omnium pæne Religiosorum sic jejunantium morem imitari proponis. Simplici oculo tu uteris, qui opus manuum secundum Regulæ præceptum observas: quia & Regulæ * obedire, & otiositatem inimicam animæ, secundum ejusdem Regulæ dicta, talibus exercitiis, tam sacris non solum monachicis, sed & apostolicis institutionibus vis cavere, &, in quantum facultas datur, juxta Patres antiquos, & vitæ necessaria providere. Simplici oculo & tu uteris, qui hoc opus manuum ex parte postposuisti: quia non in silvis, nec in desertis, sed in medio urbium & castrorum constitutus & undique populis circumseptus, nec toties, & toties ire ac redire horum causa operum, per promiscuam utriusque sexûs multitudinem, absque aliquo vel plurimo periculo potes: nec insuper opportuna loca, ubi talibus exerceri operibus possis, plerumque possides. Sed ne inimica religiosis otiositas te vacante locum tibi nocendi inveniat; aut ubi, & quando potes manibus operaris; aut ubi non potes, opus hoc manuum operibus divinis per vices variando compensas: sicque ne domum pectoris tui vacantem nequam spiritus sibi vindicet, quibus potes sacris studiis totum vitæ tuæ tempus occupas.

Jejunia.
Labor manuum.
* *Ibid. c. 48.*

16. Simplici oculo tu uteris, qui in omnibus advenientibus vel discedentibus hospitibus, inclinato capite, vel prostrato omni corpore in terram, Christum adoras, eisque universis pedes abluis: quia præcipuum hospitalitatis bonum, secundum Evangelii & Regulæ decreta *, summo excolere studio, ut decet, satagis, & tam sanctæ humanitatis exhibitione condignam mercedem tibi vindicare contendis. Simplici oculo & tu uteris, qui non ante omnes hospites prosterneris, qui non omnibus pedes abluis: quia impossibile omnino tibi esset ante tantam hospitum multitudinem assidue advenientem semper in terram prosterni, omnibus pedes abluere: in tantum ut si ad ista continue vacare velles, cunctis aliis Ordinis tui exercitiis omissis, nec istud solum explere valeres. Et quia quod impossibile tibi esse perspicis, omittis; quod hospitum susceptioni necessarium est, pro viribus exhibes, eosque quo potes honore prosequeris: à jam dictis, quæ explere non vales, simplicitate oculi excusaris. Simplici oculo tu uteris, qui mensam Abbatis cum hospitibus & peregrinis semper esse vis: quia & Regulæ obedire *, & hospitibus ob humanius deservire videris. Simplici oculo & tu uteris, qui mensam Abbatis non semper cum hospitibus, sed semper cum fratribus esse decernis: quia multorum Abbatum (ut mitius loquar) profusioni, qui hospitum occasione

Hospitum susceptio.
* *Reg. c. 53.*
* *Reg. c. 56.*

sibi propitii, suis impii esse solebant, cum ad mensam communem revocando mederis.

Austeritates. 17. Simplici oculo tu uteris, qui velut Esdras legem, qui velut Maccabæi ruinas templi Dei, sic tu monastici Ordinis plurima detrimenta, multasque in multis multorum monasteriorum morumque ruinas reparare laboras: & delicatis magis, quam necessariis condescensionibus explosis, ad antiqui & primi fervoris morem, nostrorum temporum teporem revocare contendis. Simplici oculo & tu uteris, qui ita & Regulæ & Ordinis mandata moderaris, ut, secundum ejusdem Regulæ verba *, sit & quod fortes cupiant, & infirmi non refugiant: ut qui pane non potest, lacte saltem, ne vitam perdat, alatur: & qui anhelis cursibus propositum bravium comprehendere non valet, lento saltem pede ad illud pertingere doceatur: quia non minus patriæ inhabitator dicitur, qui ad eam post annum, quàm qui post mensem revertitur. Quod tamen salvo itinerantium diverso labore dico: quia juxta apostolicam vocem, unusquisque propriam mercedem accipiet secundum suum laborem. Habes tu hujus propositi tui Benedictum auctorem, cujus licet scripta, ubi caritas jubet, ipso teste minime sequi cogaris: sequi tamen, quia tanto viro congrua vita sunt, devotione laudabili delectaris. Habes & tu institutionum tuarum eumdem Benedictum auctorem, qui ad finem caritatis universa scripta sua redigi præcipit, & animarum saluti quoquo modo, isto vel illo ordine inservire. Habes & Maurum præcipuum inter ejus discipulos discipulum, qui ab eo missus ad Gallias, aliqua vel multa de ejus Regula, eo quem supra scripsi oculo legitur immutasse. Habes & plurimos post ipsum monasteriorum Patres, quos Spiritu Dei pro temporibus, pro locis, pro personis, ad moderanda sæpe dictæ Regulæ scripta actos esse, & vita præcellens, & innumera tam in vita, quàm post mortem à Deo per ipsos facta miracula, luce clarius manifestant.

* Reg. c. 64.

1. Cor. 3. 8.

Regula S. Bened. regulæ caritatis subjicitur. 18. Et quid ultra dicam? Simili ratione per reliqua omnia quæ videntur diversa capitula currente, simplicem oculum, quem alius caritatem, alius salvandarum animarum intentionem nuncupat, ubique reperies; & hoc modo nihil diversum, nihil dissonum: quia per caritatem fiunt omnia unum, in his quæ varie servari videntur, invenies. Istis adjicio, quod tamen omnibus patet, nihil pene talium in Regula præceptum, sed cum conditionis additamento, & Abbatis temperamento prolatum. Quod etiam si imperative dictum fuisset, nequaquam simplici oculo, id est caritati evangelicæ, præjudicare potuisset. Talia enim, ut nosti, de numero præceptorum mobilium sunt: & quando caritas imperat, absque aliquo transgressionis timore movenda sunt. Nec suspecta esse debet hoc respectu Regulam professis Regulæ prævaricatio: quia Regula illa illius sancti Patris ex illa sublimi & generali caritatis regula pendet, ex qua & in qua, juxta Veritatis verba, *universa lex pendet, & Prophetæ*. Quod si universa lex, tunc & illius Regulæ lex. Monachus ergo Regulam Patris Benedicti profitens, tunc eam vere servat, quando in servatis vel mutatis quibuslibet ejus capitulis, caritatis legem ubique conservat.

19. Quid igitur? Si hæc certe, ô fratres, tota mutui erat causa discidii, nonne jam vobis prorsus exclusa videtur? nonne jam fraterna pace uniri debent corda monachorum, cum varia illa, propter quæ discissi fuerant, simplex fecerit caritas unum? Nonne multa unum facit, quæ sub uno monastici Ordinis, vel unius Regulæ proposito diversa, sed bona sequentes, ad unum summi boni vel sempiternæ vitæ debitum finem perducit? Fiat ergo pax, ô Jerusalem, in virtute tua, ut sequatur & abundantia in turribus tuis. Sed ne forte inveniamur de illis esse, qui dicunt, Pax, pax, & non est pax: scrutemur si qua adhuc divortii causa supersit, ne forte nobis dormientibus ac securis, repentinus de caverna sua anguis exsiliat, & aliquem ex nostris vel vestris incautius quiescentem mordeat.

20. Fortassis enim vestes istæ coloris diversi incen- A tivum discordiæ præstant, & multiformis varietas vestium varietatem quoque parit & mentium. Nam, ut pene assidue cerno, & omnibus ipsis quoque negligenter intuentibus advertere perfacile est, niger (ut sic dicam) monachus album fortuitu occurrentem obliquo sidere respicit: albus nigrum vix media oculi parte & quando se ingerit, contuetur. Vidi plurimos, non recordor quoties, de nigrorum numero, occurrentem quempiam album, quasi monstrum videntes, & velut si chimæra vel centaurus, vel portentum aliquod peregrinum oculis ingereretur, voce vel gestu corporis se stupere significantes. Vidi è converso loquaces prius, & multa passim occurrentia ad invicem conferentes albos, nigro quolibet adveniente subito obmutuisse, & velut ab hostibus hostium secreta rimantibus, silencii sibi remedio præcavisse. Intuitus sum utriusque generis hominum linguas tacentes; oculos, manus, pedesque loquentes: & quod voce, ne proderentur, indicare nolebant, gestuum suffragio clarius inclamasse. Vocem mutam, membra loquacia; & perverso naturæ ordine, lapidibus clamosos, homines hominibus taciturnos. Recordatus sum sæpe, talia videns, illius Salomonici verbi, quo de simili hominum genere fatetur: *Annuit oculis, terit pede, digito loquitur, pravo corde machinatur malum, & in omni tempore jurgia concitat.* Et, ô pessimi Angeli & à Deo projecti pravum & pertinax consilium! qui nolens se solum æternæ paci periisse, socios sibi suæ perditionis undecumque acquirit: & ut gloriosiore palma lætetur, cedros vel abietes paradisi Dei, cujus ipse olim colonus exstitit, violento nequitiæ suæ impulsu subruere conatur. Dolet sibi periisse hæresum palmam, qua priscis temporibus Ecclesiam Dei scindere consueverat: & videns se fidem nullo jam pacto lædere posse, Spiritu Dei eadem fide replente orbem terrarum; ad caritatis mutuæ læsionem totum conatum convertit. Nam quia, ut infideles sint, hominibus Christianis jam persuadere non potest: toto conamine, ne se invicem diligant, elaborat. Jam Arii, jam Sabellii, jam Novati, jam Donati, jam Pelagii, jam antiquioris horum exsecrandi Manichæi secta periit; jam innumerabilium hæreticorum nebulæ lucem fidei obumbrantes, Dei flante spiritu, evanuerunt, & meram nobis diem, omni remota caligine, reliquerunt: sed his succedens africus turbo, omnia subito turbare contendit: & quia fidem prævaluisse cognoscit, læsione caritatis pristina damna recompensare molitur.

Prov. 6. 13.

21. Sed ut deploratione omissa, ad ea quæ cœperam, stilum reducam: cur tibi, ô albe monache, nigredo fratris tui non mentis, sed vestis, exsecranda videtur? Cur tibi, ô niger monache, albedo fratris tui, non mentis, sed vestis admiranda creditur? Nonne uterque vestrum de ovibus Pastoris illius est, qui dicit: *Oves meæ vocem meam audiunt, & ego Dominus agnosco eas, & sequuntur me: & ego vitam æternam do eis, & non peribunt in æternum, neque rapiet eas quisquam de manu mea?* Et quis umquam pastor, non dicam Deus, sed vel homo, de velleribus ovium suarum discoloribus disputavit? quis umquam causatus est? quis umquam magis albas, quam nigras; nigras, quàm albas, suas esse oves judicavit? quis umquam non utrum nigræ vel albæ, sed utrum nigræ vel albæ de eodem suo grege essent, attendit? Et, ô malitia hominum! &, ô innocentia pecudum! ô constans in sua origine creata in brutis animalibus substantia! ô perversa in rationali animante natura! quis umquam albus aries nigrum dedignatus est? quæ umquam ovis nigra albam detestata est? Nonne communiter, nonne pacifice, nonne omnino tranquille, sine omni multiplicis coloris quæstione, absque omni inquietudine, caulas pastorales replent? Et quidem aliquando aries arietem cornibus impetit, ovis ovem crebris pulsibus tundit: sed hos vel has non varietas coloris ad pugnam excitat, sed innata cunctis animalibus ac modo quolibet ira excita provocat. At nunc, ut video, stolidior pecude homo, in honore positus non intelligit: & (quod magis de-

Joan. 10.

flendum est) monachus homo à caritatis unitate vario variatus colore sese disjungit. Noli, noli, oro te frater, si ovis Christi esse cupis, vario de vellere causari: quia nullum de ovili suo Pastor ille projicit, nisi quem non coloris varietas, sed fidei vel caritatis læsio ab ovium suarum grege secernit. Non, inquam, secernit quempiam ab ovili suo propter colorem, qui de tam semotis regionibus, de tam diversis religionibus, in uno Christianæ fidei ovili Judæum congregavit pariter & Gentilem.

31. 7. 22. Hoc fortassis docuit & patientia illius sancti Patriarchæ Jacob, qui decies à Laban immutatam mercedem æquo animo tulit: & nihil differre inter album & nigrum, vel varium pecus, eodem boni pastoris animo & cura multicolorem gregem pascendo monstravit. Et cum dicat Apostolus, *In Christo Jesu neque circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed nova creatura*; & alio loco, *Ubi non est Gentilis & Judæus, circumcisio & præputium, Barbarus & Scytha, servus & liber, sed omnia & in omnibus Christus*: quis puerilis animus in tantum desipere potuit, ut vel variarum vestium colorem, vel diversum consuetudinum morem, servata nova creatura in Christo aliquid, quantum ad salutem, differre putaret? Quod si quantum ad salutem nil refert, cur varius vestium color monachos separat? cur schisma generat? cur animos dividit? cur caritatem lædit? Non est, non est causa aliqua, non ratio ulla, non dico audiendi, non dico dividendi, sed nec grunniendi in istis. Habes tu idoneum defensorem albedinis tuæ, simplicem, ut supra dixi, oculum conscientiæ tuæ: quo, ne longo temporis usu niger inductus, putaret non nisi sub atro colore suo monachum esse posse, albam cucullam & tunicam induisti: & quia sub nigrorum habitu innumerabiles hujus Ordinis tepefactos à proposito cernebas, ad majorem & novum monasticæ religionis fervorem hoc hactenus inusitato vestium candore excitare arte laudabili voluisti. Habes & tu non dissimiliter probabilem auctorem nigredinis tuæ, longissimum à Patribus traditum consuetudinis morem: quo tutior tibi videris sequendo vetera, quàm adinveniendo nova. Habes uterque utriusque coloris tui inexpugnabilem propugnatricem ipsius communis Regulæ vocem*: quæ præcipit, ut de vestium colore aut grossitudine non causentur monachi, sed illius coloris aut qualitatis vestibus utantur, quæ in provincia, qua habitant, vel facilius inveniri, vel levius comparari potuerint. Tutatur ergo albedinem tuam ratio supradicta, vel fortassè major, quàm nondum novi, aliqua: tuetur & nigredinem tuam paterna auctoritas, quæ omni rationi æquipollet, & quam inferiorem judicari ab aliquo sanum sapiente non decet.

Gal. 5. 6.

3. 11.

Reg. S. Be... 55.

23. Et cujus Patris exemplum ad hoc asserendum afferre potero? & quem majorem magno Martino reperire valebo? Ille, inquam, ille magnus Martinus monachus & episcopus, nigrarum colorem vestium suis vestibus dedicavit, de qua re sic in ejus vita legimr: Quem cum nigro ac pendulo pallio circumtectum contigua de latere jumenta vidissent, paululum in partem alteram pavefacta cesserunt. Quod vero monachus fuerit, monasterium quod non longe ab oppido Pictaviensi, monasterium quod Mediolani, monasterium quod sibi Turonis construxit, testantur. Ecce monachus Martinus, ecce nigris vestibus contectus Martinus. Sed quid & de his Hieronymus in epistola ad Nepotianum missa scribit? Vestes, ait, pullas æque ut candidas devita. Monens eum scilicet ut fastum vel jactantiam caveret, non solum in candidis vestibus, quibus tunc magis sæculares utebantur, sed etiam in pullis, quibus illius temporis religionis professores uti consueverant. De his admirandus ille Nolanus episcopus Paulinus, jam dicti Martini, Ambrosii, Augustini, Hieronymi contemporaneus ac familiaris, multisque sæpe ab ipsis, sed & à magno Papa Gregorio laudibus prædicatus, iter cujusdam nobilissimæ, sed ad religionis monasticæ propositum nuper conversæ feminæ describens, sic in epistola Sulpicio Severo directa loquitur. Vidimus gloriam Domini in illo matris & filiorum itinere, uno quidem, sed longe dispari cultu. Macro illam & viliore asellis burico sedentem, tota hujus sæculi pompa, qua honorati & opulenti poterant, circumflui Senatores prosequebantur: carrucis nutantibus, phaleratis equis, auratis pilentis, & carpentis pluribus gemente Appia atque fulgente. Sed splendoribus vanitatis prælucebat Christianæ humilitatis gratia. Admirabantur divites pauperiem sanctam, at illos nostra pauperies ridebat. Vidimus dignam Deo hujus mundi confusionem, purpuream, sericam, auratamque supellectilem, pannis veteribus & nigris servientem. Benediximus Dominum, qui humiles excelsos facit, esurientes implet bonis, & divites dimittit inanes. Ecce non solum viri antiquæ religionis, sed etiam mulieres, sanctitatis propositum assumentes, vestibus nigris usæ scribuntur.

...estimenta ...igra Pauli... ...o usitata.

24. Nam ut quod sentio fatear, visum est, ut mihi videtur, magnis Patribus illis nigrum hunc, de quo agitur, colorem magis humilitati, magis pœnitentiæ, magis luctui convenire. quibus studiis, quia totam monachi vitam maxime invigilare oportet, decreverunt, ut color moribus, vestes virtutibus, qua possent cognatione jungerentur. Vestes enim candidas magis gloriam quàm abjectionem, magis gaudium quàm mærorem antiquitus designasse; magis etiam Ecclesiæ, ut omnibus notum est, sic interpretantibus; & Angelus resurgentis, & Angeli ascendentis Domini præcones indicarunt, ipseque Salvator in illa transformationis suæ gloria vestibus niveis præclarus apparens, ostendit. Inde bonus & doctus vir Sidonius Arvernus episcopus, quorumdam vitia mordaci reprehensione irridens, inter alia quibus in eos invehitur: Procedunt, inquit, albati ad exsequias, pullati ad nuptias. ostendens eos in tantum moribus & actu confusos, ut apparatum funereum nuptiali, nuptialem funereo, perverso ordine permutarent. Nam qui morem communem temporis illius servabant, non albati ad exsequias, pullati ad nuptias; sed albati ad nuptias, pullati ad exsequias procedebant: ut albati nuptiali gaudio, pullati luctui funereo concordarent. Vidi nuper ipse in Hispaniis constitutus, & admiratus sum, antiquum hunc morem ab Hispanis adhuc omnibus observari. Mortua quippe uxore maritus, mortuo marito conjunx, mortuis filiis patres, mortuis patribus filii, defunctis quibuslibet cognatis cognati, extinctis quolibet casu amicis amici, statim arma deponunt, sericas vestes, peregrinarum pellium tegmina abjiciunt, totumque penitus multicolorem ac pretiosum habitum abdicantes, nigris tantum vilibusque indumentis se contegunt. Sic crinibus propriis, sic jumentorum suorum caudis decurtatis, seque & ipsa atro prorsus colore denigrant. Talibus luctus dolorisve insignibus subtractos carissimos deflent: & integri ad minus spatium anni, in tali mærore publica lege consummant.

Vestes nigræ Monachos magis decent.

Hispani nigris usi in funere.

25. Hac tanta auctoritate vel ratione tibi colorique tuo, niger monache, satisfacio; nec tamen ideo albi albedinem condemno. Laudaris tu, quia Patrum tuorum sanctum non vis excedere morem: laudatur & ille, quia vestium insolito candore, sui magis ac magis animi in sancto proposito excitat etiam hoc modo fervorem. Distinguit se quodammodo tali colore, non à communi (quod nefas esset) caritate; sed à multorum hujus ordinis nota omnibus tepiditate. Cum sis igitur sub uno pastore Jesu-Christo, cum habites in uno ovili Ecclesiæ, cum ex una vivas æternorum fide & spe, tam tu albe, quàm tu niger monache, quid de variis velleribus, ut parum austerius loquar, stultissimæ oves causamini? Quid tam nulla, immo tam stulta de causa, contra vos ad invicem movemini? cur tam puerili occasione primam illam stolam caritatis sciditis? cur ipsa habitacula separatis? cur vos ipsos non jam ovino, sed lupino dente mordetis? cur detrahitis? cur laceratis? Videte, cavete, ne hoc nomen innocentiæ, quo oves nuncupamini, non de

illis vos faciat, quas positurus est summus Pastor à dextris, & de quibus ipse ait: [Johan. 10. 27.] *Oves meæ vocem meam audiunt, & ego Dominus agnosco eas, & sequuntur me, & ego vitam æternam do eis, & non peribunt in æternum*: sed, quod absit, inter illas vos constituat, de quibus legitur & cantatur, [Psal. 48. 16.] *Sicut oves inferno positi sunt, mors depascet eos.* Cernitis adhuc stultam esse causam, de colore disputare? damnabilem, fratrem pro colore odire? pessimam, fratri pro colore detrahere? Si tota hæc mutui causa erat discidii, si sola tanti materia divortii, si, inquam, schismatis monastici hæc sola & tota erat occasio; nonne hac tam multis rationibus explosa, cordium vestrorum jam vetus scissura unietur? nonne læsa caritas curabitur? nonne ad pacis filios evangelica pax revertetur? Satisfacite igitur paci, filii pacis, & cum ea perpetuum fœdus inite: ne forte, si aliter fiat, proferatur quandoque etiam contra vos durissima illa Prophetæ senteotia: [Isa. 48. 22.] *Non est pax, dicit Deus meus, impiis.* Et jam, Deo gratias, æstimo me quorumdam nostri Ordinis virorum antiquas odiorum causas & latebras penetrasse, oec jam ad quærendum etiam sollicito cogitatui aliquid superesse. Quod si res ita se habet, neque tu albe nigrum, neque tu niger monache album, si præscripta servare volueritis, infestabis: neque adversus fratrem pro diverso consuetudinum more, vel pro vario tam sæpe nominato colore, à statu altissimæ caritatis moveberis.

26. Sed quid dixi? quomodo mente excessi? ubi intellectus animi? unde acies obscurata videndi? Putabam me omnem scandalorum materiam invenisse, arbitrabar me omnes odiorum latebras detexisse. Suspicabar, ut dixi, solam diversitatem consuetudioum, solam varietatem colorum, qualitatem aut quantitatem vestium, aut escarum, caritatem inter monachos vulnerasse, & tanti mali istam tantummodo causam existere. Cernebam festucam in oculo fratris: sed trabem permaximam, & quercum prævalidam in meo vel ipsius oculo videre non poteram. At nunc clarificato oculo, serenata die, & sole meridiano jam oil latere permittente, video, video, inquam, quod liceat mihi dicere pace omnium, unde tamen certus sum, quod licebit mihi omnium pace bonorum. Nam qui indignabitur, de se, ut ait Hieronymus, dictum fatebitur. Non refugit manum medentis pars sospes corporis: sed quæ se palpantis digitis tremens subducit, pestem sine dubio intrinsecus latere ostendit. Quid est ergo quod exciderat?

27. Dic, dic, ioquam, tu, ut mei propositi prius hominem alloquar, dic ô niger monache, da gloriam Deo; [3. Radix dissidiorum, superbia & invidia.] & quod in imis cordis tui cootra fratrem adhuc latet, denuda. Quis, inquis, pati potest novos homines veteribus anteferri; eorum studia nostrorum actibus præponi; nostros viliores, illos cariores videri? Quis æquo oculo aspicere potest, mundum ex plurima sui parte à nostro veteri Ordine averti, ad ipsorum novum propositum converti? relinqui tritas à sæculis vias, coocursus fieri ad ignotas hactenus semitas? Quis patiatur novos veteribus, juniores senioribus, albos nigris monachis anteferri? Hoc tu, inquam, niger dicis. Sed tu albe quid proponis? Felices nos, inquis, quos longe probabilior institutio commendat, quos beatiores aliis monachis mundus prædicat, quorum opinio, aliorum existimationem; quorum dies, aliorum lucernam; quorum sol, aliorum sidus obscurat. Nos religionis perditæ restauratores, nos emortui Ordinis resuscitatores; nos languentium, tepentium, sordentiom monachorum justissimi coodemnatores: nos moribus, nos actibus, nos usibus, nos vestibus à ceteris divisi, & veterum teporem ostentui fecimus, & novum nostrorum fervorem præcellere approbamus. Ecce, ecce, vera illa occultior, sed longe aliis carnati infestior causa, quæ mentium vestrarum unitatem scindebat, quæ ipsas domos ab invicem secernebat, quæ ad verba detractoria vel maledica linguas vestras persæpe, juxta Prophetam, [Psal. 139. 4.] ut gladium acuebat.

28. Sed retundatur letalis gladius gladio verbi divini, & ne levi inanis gloriæ vento tantis sudoribus fruges collectæ dispergantur, si sapientes estis, satagite. Et, ô infelix nimiumque defleoda jactura! si longissimi ævi tui mundissimam continentiam, si invincibilem obedientiam, si jejunia infracta, si perpetuas vigilias, si tam grave jugum disciplinæ, si tot palmas patientiæ; si, ut breviter multa concludam, tantos tamque innumeros, non jam terrenæ, sed cælestis vitæ labores, per tanta tempora ad stipendium æternitatis, à te per Dei gratiam congregatos, unus nequam serpentis sibilus dispersit, & te solo flatu evacuans, inanem in conspectu summi Judicis draco veternus effecerit: & ubi est, quid Salvator hoc morbo adhuc laborantibus discipulis ait, *Videbam satanam quasi fulgur de cælo cadentem?* [Luc. 10.] Ubi est, quod facta huic simili conteotione inter eos, quis eorum videretur esse major, alibi dicit: *Vos autem non sic, sed qui major est in vobis, fiat sicut junior; & qui præcessor est, sicut ministrator?* [Luc. 22.] Ubi latet absconditum ab oculis memoriæ, quod excelsus ille & magnus, *cujus*, juxta Psalmum, *magnitudinis non est finis*: & qui, juxta Apostolum, *est super omnia Deus benedictus in sæcula*, [Psal. 144. Rom. 9.] servis suis non se præferens vel conferens, sed submittens, sequitur & dicit: *Ego autem in medio vestrum sum, sicut qui ministrat?* [Luc. 22.] Corripitur Apostolus, ne se præferat Apostolo: & non corripietur monachus, ne se præferat monacho? Supponitur à Christo magistro minori discipulo major, inferiori superior: & super Cisterciensem ego Cluniacensis elevari cooabor? Submittit se suis discipulis ipse Christus: & super fratrem, longe forsitan meliorem, tumentem superbia levabit cervicem Christianus, & monachus? Dejicit se majestas, & jactat se infirmitas? Humiliat se celsitudo, extollitur putredo? Servit Deus, & imperare nititur limus? [Reg. cap. 7.] Et quomodo cecidisti, frater, de gradu Regulæ tuæ, quo te conscendisse gloriabaris, ut monachus omnibus se inferiorem & viliorem non solum sua lingua pronuntiet, sed & intimo cordis credat affectu? Et quid ultra laboro? Non est necesse religiosis, sapientibus, litteratis, acrius instare, nec (ut vulgo dicitur) Minervam docere, vel ligna ad silvam, vel aquam ad flumina sive mare deferre. Intelligit, agnoscit utriusque vestrum sapientia, sicut sine fide, sic & sine caritate impossibile Deo placere: nec aliquem humilitate abjecta, posse eamdem caritatem nisu quolibet retinere. Uode enim humilitas recedit, ibi necessario superbia succedit: ubi superbia succedit, ibi statim & invidia accedit: ubi iovidia oritur, confestim caritas moritur. Nam neque eum, cui invidet invidus, potest diligere, nec in non diligente caritas aliquo modo permanere.

29. Propter ista, unde abest caritas, abest humilitas: & unde abest humilitas, abest & caritas. Hoc docet clare & Apostolus, cum dicit: [1. Cor. 13.] *Caritas non æmulatur, non agit perperam, non est ambitiosa.* Et quia nec etiam alienarum rerum cupida, subdit: *non quærit quæ sua sunt.* Inflationem ergo omnem, ambitionem omnem, cupiditatem omnem, avaritiam omnem excludit caritas: immo per caritatem, juxta sequentia Apostoli, expellitur tota simul ioiquitas. Jam si hanc caritatem, [Gal. 6. 2.] quam legem Christi idem Apostolus vocat, vis frater Cluniacensis, frater Cisterciensis, integram conservare; si per ipsam maximos tibi thesauros in cælo recondere, si reconditos conservare; da totam quam potueris operam, & causas, non dico eam fugantes, non dico eam perimentes, sed vel parum eam lædentes, à te abige: si expulsæ redire voluerint, firmi pectoris redeuntibus ostium claude, & cohabitatricem sempiternam totis sanctæ animæ tuæ amplexibus retine. Sublevabit te caritas ipsa firmiter retenta ad regna cælorum, quæ nimia ac dulci vi sua inclinavit usque ad terras Regem cælorum. Fidelis inde testis est Apostolus, [Rom. 8. 3.] dicens, quod propter nimiam caritatem filium suum miserit Deus in similitudinem carnis peccati. Gaudebis perenniter coram Deo caritate, & gaudium tuum, sicut ipse promisit, nemo tollet à te, [Johan. 16. 22.]

quando

quando erit Deus omnia in omnibus, quando satiaberis à longinqua esurie tua, cum manifesta fuerit gloria ejus; quando, cum apparuerit, similis ei eris; & per hanc caritatem ei sempiterne unitus, videbis eum sicuti est.

30. Jam tandem ad vos, mi carissime, cui præsens epistola mittitur, stilus recurrat: ut à quo sumpsit initium, in ipso suam fortassis importunam prolixitatem finiat. Causa mihi scribendi, ut superius professus sum, teste conscientia, sola vere caritas fuit: ut, quantum ad utrumque nostrum attinet, flatu collocutionis eam recalescere, & in mutui affectus solitas vel majores flammas erumpere cogerem. Restat ut vos, quem læteam fortemque columnam, cui innititur monastici Ordinis ædificium, summa providentia præparavit, & **B** velut rutilum sidus exemplo verboque non solum monachis, sed & toti Latinæ Ecclesiæ nostro tempore insigniter lucem donavit: restat, inquam, ut totam, quam potueritis, huic divino operi detis operam, & unius nominis & Ordinis maximas Congregationes nequaquam ultra dissidere patiamini. Studui ego semper, ut sanctos illos Congregationis vestræ monachos nostris fratribus commendarem, & ipsos illis perfectæ unione caritatis, si fieri posset, etiam inviscerarem. Hoc publice, hoc privatim, hoc in magnis [a] nostrorum Conventibus facere non neglexi; & ut rubiginem illam livoris & zeli contrarii, quæ interiora viscerum latenter rodere solet, eraderem, modis quibus potui, **C** laboravi.

31. Instate & vos, pro magna illa gratia à Deo vobis collata, agro communi: ut sicut nullus post vos nostris diebus plura utilia in illo plantasse probatur, ita laudabili studio & industria, omne satis utilibus contrarium avellatur. Expellite sublimi illo & ex Spiritu Dei flammante eloquio ab eorum cordibus, ut mitius loquar, puerilem illam æmulationem, à lingua susurrationem: & loco istorum, velint, nolint, fraternam ingerite dilectionem. Non segreget ultra greges vestros à nostris gregibus usuum diversitas, colorum varietas: sed à summa unitate derivata, corrupta reparans, discissa redintegrans, divisa vivificans, uni- **D** versa uniat caritas. Sic plane, sic decet, ut quibus est unus Dominus, una fides, unum baptisma; quos continet una Ecclesia, quos manet una perennis & beata vita; cis quoque, juxta Scripturam, sit cor unum, & anima una. Misi gemmeo amico salis gemmam, cujus corporalem usum vobis utilem olim audivi, & cujus specialem intellectum suprascriptus necessarium esse putavi. Nam quamlibet multos & pretiosos apparatus virtutum suarum æterni Regis mensæ si fine fraterni amoris sale intulerint, ut insulsi rejicientur: si hoc sale eos coodierint, epulæ jam placentes cum offerentibus admittentur. Nam qui in lege sua nullum sacrificium sine sale suscipit, nullius munus virtutis sine **E** tali condimento sibi placere ostendit, &c.

Ad tres episcopos [a], Ostiensem, Tusculanum, Prænestinum.

EPISTOLA CCXXX.

Monet illos officii, ut à Christi grege in episcopatu Mettensi lupos arceant.

AD hoc vos Deus in sublimitate posuit, ut tanto majori Ecclesiæ suæ utilitati vivatis, quanto in ea eminentiori auctoritate præestis. Alioquin deponet ille **A** Paterfamilias potentes de sede, qui pro accepta potestate inventi fuerint suis utilitatibus desuisse. Quanta sustineat sponsa Christi damna in episcopatu Metensi *, etsi nos amplius horremus, quia viciniores sumus, tamen & vos arbitror non latere. En quantus lupus illud ovile Christi tum insidiis, tum manifestis assultibus quotidie molitur irrumpere, & dispedere oves Christi sanguine congregatas. Idque non ab heri & nudiustertius, sed ex quo adhuc fuerat lupicellus, non cessat illum dominicum gregem quibus potest viribus infestare, & vastare rapinis, incendiis, homicidiis. Ego itaque, quod in me est, demonstro lupum, instigo canes: jam quid intersit vestra, vos videritis: **B** meum non est docere doctores.

Ad EOSDEM pro Abbate Latiniacensi [b].

EPISTOLA CCXXXI.

Innocentiam Abbatis asserit ac tuetur, & capita accusationum in eum producta diluit. Denique zelum disciplinæ religiosæ in ipsis requirit.

1. VObis audeo loqui quicquid in buccam venerit. Nam etsi oportuerit sustineri modicum quid insipientiæ meæ, geret mihi proculdubio morem benevolentia vestra, quæ sapientibus & insipientibus de- **C** bitrix est. Et hoc dico, non quia cogitem præcipitare verbum quod ad rem non pertinet, aut levitate uti intendam, aut nugari delectet, præsertim apud vos, qui videmini columnæ Ecclesiæ: sed ex abundantia cordis os loquitur, & veritas, dolore urgente intrinseco, taciturnitatis impatiens, prorumpit in medium. Mei enim, dico vobis, pæne moti sunt pedes, pæne effusi sunt gressus mei, quod exsecranda (ut videtur) conversione tam frequenter sapientiam vincit malitia. Adduntur ubique cornua impiis, & exarmatur justitiæ zelus: & non est qui facere bonum, non dico velit, sed possit. Superbi inique agunt usquequaque, & nemo audet mutire contra. Et utinam vel innocentia tuta esset, & justitia ipsa sibimet sufficeret defensioni. Quid peccavit Abbas [c] Latiniacensis? An quod bonus monachus, & melior abbas? quod bonæ opinionis, & melioris est vitæ? An quia monasterium, cui præest, & decoravit religione, & bonis temporalibus ampliavit, & bonorum fratrum numero cumulavit? Eo sanguis iste de manu ejus exquiritur. Si crimen est, acceptum esse Deo & hominibus; tollatur, & crucifigatur. Negari enim non potest hoc illum esse, cælo & terra testibus. Si crimen est, esse hospitalem, benignum, sobrium, castum, humilem; decidat merito ab inimicis suis inanis. Revera namque & in his excusari non potest, convincentibus se propriæ vitæ **E** sanctitate, & famæ gloria.

Querela Bern. de corruptela morum sui temporis.

Abbatis Latiniacensis elogium.

2. At imponitur ei, noluisse suscipere nuntium domini mei. Prorsus gravis offensa, si ita est. Non negat Abbas, hominem qui mittebatur in Angliam, cum esset honorifice susceptus hospitio, quærere loqui cum eo; sed paranti exire intervenit Humbertus præpositus, dicens se potius exiturum, & homini vice ipsius satisfacturum. Si quo minus quod oportuit, actum fuit cum viro; cujus culpa fuerit, vobis relinquimus judicandum. Accusatur item, quod litteras domini Papæ prædicto Humberto violenter abstulerit, & diruperit. Sed exstant litteræ integræ & bullatæ: nec vicas, sicut mentitur, amisit, sed sponte dimisit, consilio

Accusationes diluuntur.

a Nomina habet titulus epistolæ 219. Albericum, Stephanum, & Igmarum. In paucis mss. hæc epistola reperitur, ut in Compendiensi.

b Latiniacum, *Lagny*, diœcesis Parisiensis ad Matronam, ubi monasterium à sancto Furseo abbate, juvante Erchinoaldo, conditum, instauratumque ab Heriberto II. Campaniæ Comite, qua de e diplomate Rotberti regis exstat in lib. 6. de re diplomatica num 151. Ecclesia Latiniacensis *celebris & famosa, olim sanctitate & religione florens* dicitur in litteris Capituli generalis nostrorum monachorum, de quibus mox agemus.

c In Chartario sancti Martini de Campis invenimus Gaufridum Abbatem Latiniacensem anno 1122. Arnulfi abbatis, qui anno 1106. obiit, successorem. Anno 1124. ut in Romano cod. Vallicellanæ bibliothecæ legimus, Radulfus abbas Latiniaci factus est: de quo Hermannus monachus Laudunensis in lib. 3. de miraculis B. Mariæ cap. 18 ubi *Comes Campaniæ Theobaldus, consilio domini Norberti, quemdam cœnobii S. Nicolai in silva Vosago* (forte Vosago, rectius Vedogio, *de Voas*, diœcesis Laudunensis) *monachum, nomine Radulfum, Latiniacensi ditissimo monasterio præfecisse abbatem*: cui hæc convenire non dubitamus. Obiit anno 1148. ex codice Vallicellano, eique Godefridus successit, Galfridus dictus in Chartario S. Martini de Campis, mortuus anno 1162. Contra hunc duas habes litteras Capituli generalis nigrorum monachorum: unas ad Hadrianum tertium, alteras ad Alexandrum itidem tertium, in hujusce tomi Appendice relatas.

utique Comitis [a] Theobaldi, & nostro. Dicitur quoque quod quosdam monachos in captionem posuerit. Atque id quidem falsum. Sed si quosdam turbatores & conspiratores in diversa claustra divisit, ne simul positi plus nocerent, quis hoc recte judicans reprehendat? Jam de terris & bonis ecclesiæ quasi distractis & alienatis, & datis ab eo cognatis suis, coram venerabilibus Episcopis Suessionensi & Autisiodorensi, Comiteque Theobaldo, Advocato utique monasterii, satis responsum est, & adhuc respondetur, sic illum dedisse suis, quomodo alienis, id est ad eumdem censum vel consuetudinem.

Privilegium libertatis, monacho contumaci datum, improbat

3. Porro autem à sæculo non est auditum, quod monachus rebellis, superbus, ambitiosus, privilegium propriæ libertatis ex apostolica auctoritate meruerit. A tempore Judæ Iscariotis non est inventus similis illi, qui sic insurgeret in magistrum, & traderet sanguinem justum. Felix magister, cui cum magistro omnium communis prophetica illa vox est: *Homo pacis mea in quo sperabam, qui edebat panes meos, magnificavit super me supplantationem.* Et olim quidem eratis, contra Apostolum Petrum, dominantes in clerum; immo &, contra coapostolum ejus Paulum, dominabamini fidei totius orbis: at nunc novum aliquid addidistis, usurpantes amplius & in ipsam religionem. Quid restat, nisi ut adjiciatis & ipsis Angelis sanctis dominari? Nisi quod in hoc posterior Judas priorem vicisse versutia & fraude videtur: quod cum illius facinus condiscipuli horruerint universi; iste callidior potuit ad connivendum, immo ad favendum suæ malitiæ, non quoslibet, sed ipsos Apostolorum principes circumvenire. Non imputo domino meo *, cui, tamquam homini, subripi potuit; & hoc oro, ne Deus imputet. Absit autem, ubi veritatem agnoverit, ut prævaleat tam exsecrabilis maligni hujus sacrilegusque conatus. Et ego de hac re ad ipsum quoque solito ausius scripsissem, si non sensissem ipsum, quicquid scribimus, minus solito acceptare *. Quæso dolete vos, qui monachi [b] estis, vicem magistri vestri beati Benedicti: cui jam, ut videtis, prope est, ut ubique contradicatur, & pereat omnis vigor monasticæ disciplinæ, monachis adversus Abbates suos cornua sumentibus de manu forti.

*Psal. 40. 10. — 1. Petr. 5. 3. — 2. Cor. 1. 23. — * Innocentio Pontif. — * V. epist. 118.*

Ad Eosdem.

EPISTOLA CCXXXII.

Contra Abbatem S. Theofredi.

SI vera sunt quæ audistis de Abbate sancti Theofredi *, non potestis ea dissimulare sine periculo vestro, & propter officium, & propter conscientiam. Conscientiam dico non tantum vestram, sed etiam aliorum. Sunt autem veri similia, credo quod & vera. Verax est enim, qui testimonium perhibet de his, præsentium lator. Unde hoc quoque sciam quæritis? Fascem teneo literarum missarum à viris sanctis, quos ego novi quia sancti, & veridici sunt: & omnes illæ pariter continent tam laudes & præconia hujus, quam illius horrendas blasphemias, quem accusat.

** S. Theofre, Ord. S. Bened. in diœc. Podiensi. du Puy.*

Ad abbatem JOHANNEM de Busaio *, qui abbatiam suam reliquerat, & abierat in solitudinem.

EPISTOLA CCXXII.

Blande eum revocat à solitudine, ad quam, dimisso monasterii regimine, se contulerat.

** Busay; Ord. Cisterc. in Britannia min. diœc. Namnetensi. filia Claræ-vallis, fundat. an. 1135. V. epist. 116.*

Filio carissimo JOHANNI, frater Bernardus, in spiritu ambulare, & timorem Domini non derelinquere.

1. DIcere non possum, in quanta amaritudine animæ meæ & tristitia cordis scribam ad te, Johannes carissime, pro eo quod me video in tot scriptitationibus meis proficere nihil, quia non capit in te sermo meus. Scripsi semel & denuo, nisi fallor *: & exigentibus peccatis meis in nullo adhuc respondet mihi labor meus. Ecce tertio jacto semen, Deum omnipotentem deprecans, ut non revertatur ad me vacuum, sed prosperetur, & faciat ad quod illud mitto, lætificans nos tandem aliquando de fructu tuæ obedientiæ & salutis. Si audieris me, immo si exaudierit me Deus, lucratus sum filium meum: si non, convertam me denuo ad arma consueta, orationes videlicet & lacrymas, non quidem contra te, sed pro te. Luxi, & lugebo, & anxia traham suspiria ex imis visceribus pro meis visceribus. Quis det te mihi fratrem meum sugentem ubera matris meæ? quis revocet te mihi in illam quietem animi, concordiam morum, societatem spiritus, serenitatem conscientiæ, in qua te aliquando tenui & possedi?

2. Et ne quod ex me detrimentum in aliquo patiaris seu impedimentum, illud falsum esse non dubites, quod tibi à nescio quo vel quibus falsiloquis persuasum audivimus, quia ego videlicet cogitarem sine ratione & judicio te à regimine fraternarum animarum, quod tibi credideram, submovere. Non est hoc verum: sed audi potius de hac re paucis quod verum est. Hoc etsi voluissem, non licuisset: & si licuisset, (ut de propria conscientia loquar) ego nullatenus voluissem. Hæc veritas. Si ergo hoc totum fuit quod avertit cor tuum; veritate comperta quid restat, nisi ut resipiscas, redeas ad te, redeas ad nos, arguas insuper teipsum levitatis & credulitatis incautæ? Si enim tantum potuit una maledicta suspicio ad te alienandum & præcipitandum: quanto magis nunc absoluta certitudo valere debet ad erigendum & revocandum te? Turpe est tibi, falsitate posse seduci, & veritate reduci non posse. Habeat sane veniam acquievisse ad tempus palliatæ falsitati: at vero deprehensæ jam & nudatæ acquiescere adhuc, immo etiam non multum irasci, quantum confusionis habet? Quamobrem irascere, & noli peccare, si vis nos, vel Deum potius non irasci. Nam quod subreptum est tibi, miserationem magis quàm indignationem meretur. Nimirum homo es, navigans, sicut & omne humanum genus, in hoc mari magno & spatioso manibus, ubi reptilia, quorum non est numerus. Quis se jactet in eo assiduis non impelli ventis, non jactari fluctibus? Noveris te naufragasse in eis, periculum in falsis fratribus incidisse. Iterum dico: hæc veritas. Deceptus fuisti, & spiritus mendax in ore pseudoprophetarum supplantavit te.

3. Sed ecce evanuit falsitas, luce veritatis oborta. Si adhuc (quod absit) pergis in tua obstinatione persistere; ego te interim non judicabo, est qui quærat & judicet. Ego autem parco tibi, dissimulans & differens interim in virga venire ad te. Porro in misericordia & spiritu mansuetudinis allicere te nobis curabo, si potero. nam id mihi sentio familiarius esse, & tibi persuasibilius fore non dubito. Illum sane evaginare super te gladium non cunctabor, qui in materno meo pectore jacet reconditus, continuus utique dolor cordi meo, & creberrimi ad Deum gemitus pro te, donec venias. Quod si omnes hujus tam pie ferientis ensis, secundum duritiam tuam & cor impœnitens, frustraveris ictus, nec possit quandoque dicere anima tua, quia vulnerata caritate ego sum: tu de te videris. nam non solum jam veritas, sed & caritas liberabit nos. Sed quid dixi? Quomodo, miser, quomodo liberabor, effusis visceribus, filio pereunte? Non quiescet affectus, etsi non sequatur effectus: non sedabitur dolor, non cessabunt lacrymæ. Exhibebo tibi, quamdiu vixero, alterum Samuëlem: tu utinam non alterum Saülem mihi. Rogabo te, rogabo pro te, ut venias. Veni, veni, priusquàm moriamur: ut qui dileximus nos in vita, in morte non separemur.

** Vide supra.*

a Theobaldus Magnus, Campaniæ Comes, Latiniaci Advocatus, ibidem sepultus, ad cujus tumulum Henricus Comes ejus filius hospitalem instituit, ex lib. 6. de re diplomatica num. 196. Henricus ibi versabatur aliquando, ut patet ex Sugerii epistola 150. De Theobaldo in fusioribus Notis ad epistolam 37. & apud Balduinum de Avesniis in tomo 7. Spicilegii pag. 584. ubi Latiniaci jacere dicitur.

b Quippe Albericus Ostiensis, & Ymarus Tusculanus Cluniacenses erant, Stephanus Prænestinus Claræ-vallensis.

Ad HERBERTUM abbatem sancti Stephani Divionensis.

EPISTOLA CCXXXIV.

Temerariæ scriptionis culpam Johanni condonari rogat.

SI frater Johannes [a] dixit in nos, vel scripsit quod non decuit, vel quomodo non decuit; non tam nos læsit, quàm seipsum. Magis namque ita scribendo suam prodidit levitatem, quàm nostrum deprehendit errorem. Quamquam etsi læsisset in aliquo, nostrum tamen non erat reponere malum. Attendens proinde non quod ille meretur, sed quod me decet; donari juveni etiam à vobis hanc culpam rogo & supplico, quæ magis gloriolam, quàm malitiam redolere videtur: ita tamen, ut manum deinceps inhibeat à scribendis tractandisve, quæ supra ipsum esse constiterit. Nam ut liquido satis apparet, in hoc exiguo quod præsumpsit, opus erat stilo & animo maturiori. Certum enim sit vobis, hominem, licet in brevi pagina, aut non scripsisse ut sensit, aut non sensisse ut debuit.

[Margin: Bernardi mo... la...]

* *Hic prælegenda epistola* CCCXLVI. *& sequentes de negotio ecclesiæ Eboracensis.*

Ad dominum Papam CÆLESTINUM, pro [b] intruso Eboracensi.

EPISTOLA CCXXXV.

[Margin: ANN. CHR. MCXLIII.]

Auctoritatem Sedis apostolicæ adversus infamem & simoniacum Eboracensis ecclesiæ invasorem implorat.

1. OPortet vos secundum justitiam, quæ ex lege est, suscitare semen fratris vestri defuncti. Quod digne implebitur, si Papæ Innocentio, cui in hereditate Domini successistis, & defenditis bene gesta, & minus adimpleta perficitis. Præ manibus est in quo id liceat experiri. Causam Eboracensis ecclesiæ per eum fuisse decisam quis nesciat? At quomodo exsecutioni mandatum sit quod egressum est de labiis tanti viri, utinam nesciretur. Quis det ut non annuntietur in Geth, neque in compitis Ascalonis? [2. Reg. 1. 20.] Sed ut verbum abbreviatum faciam auribus occupatis, audiat paucis domious meus, quid dictum fuerit, & quid factum teneamus. Cum in multis accusaretur is, qui sibi vindicare electionem in præfata ecclesia impie cupiebat; tandem omnis controversia ad testimonium viri illustris Willelmi [c], ipsius ecclesiæ tunc decani, conquiescere jussa est: ut nisi capitulum intrusionis, quod huic inter cetera impingebatur, ille propriæ manus juramento amoveret, suis omnino conatibus tanta frustraretur ambitio. Hoc autem non ex judicio, sed ex misericordia. sic enim rogaverat ipse. Mitissima plane sententia: quippe cum de plurimis & pessimis pulsaretur, quæ nullatenus propulsare valebat. Sed utinam vel ipsa stet. Quid enim si non sufficit juri, dummodo sufficiat ecclesiæ liberationi? Non causamur sententiæ remissionem, quæ nil nocuit. Neque enim profuit adversario etsi largior indulgentia, qui ne ipsum quod ultro spoponderat, implere prævaluit. Nam de quo præsumere visus est, defecit ei, ne sibi ipsi deficeret pejerans. Quando enim vir bonus attestaretur homini, quem rumor publicæ opinionis & operis veritas detestatur? Quid ergo? Ille non juravit, & iste Episcopus est.

2. O rem ignorantia omnium dignam, & perpetuo, si fieri posset, silentio comprimendam! Verum id sero. Heu! notus est orbi triumphus diaboli. Ubique pertonat plausus incircumcisorum & planctus bonorum, pro eo quod videatur sapientiam vicisse malitia. Monstratur digito matris Ecclesiæ turpitudo: patris Innocentii verenda irridentur, denudata à servo nequam, quoniam mortuum putat: sed vivit in vobis. Si is exitus imminebat, cur è longinquo Romam est pertracta causa spurcissima, umbra magis & angulo digna? cur tanta mari terraque à multis assumpta fatigatio? cur à finibus terræ evocati viri religiosi, qui eum accusarent, & pauperum Christi marsupia longi itineris expensis exhausta sunt? Non poterat episcopari turpis infamisque persona, (quod invitus dolensque loquor) nisi quæ in illo horrebat Anglia, Francia abominabatur, etiam Roma cognosceret? Quàm melius in Romana curia causa ejus minime ventilata fuisset, & non tangeret vel sacra limina generalis atque horribilis fœtor! Quàm tolerabilius ignorasset apostolica Sedes tam intolerabile malum, quàm tolerat manifestum! Quid istud temeritatis fuit? Publice infamatus, ante judicem accusatus, nec purgatus, immo & convictus, & sic consecratus est. Viderit qui huic manum post ista imposuit, an magis exsecratus [d] dicere debuerim. Non enim negabit sic se ista habere, non negabit sic se ex litteris apostolicis ad se pro hoc ipso directis eadem comperisse. Dicat forte aliquis, quia non est datum judicium, non fuisse convictum. Ego dico & confessum. Nam qui ut judicium evaderet, ultro elegit ad testimonium Willelmi decani confugere: illo sibi deficiente, quid nisi judicio suo à causa decidit, ore proprio condemnatus?

[Margin: Queritur de causæ appellatione.]

3. Quæ cum ita sint, videte, domine Pater, ne declinet cor vestrum in opus malitiæ, quoniam, secundum Prophetam, *declinantes in obligationem adducet Dominus cum operantibus iniquitatem.* [Psal. 124. 5.] Alioquin quod consilium datis miseris Abbatibus illis, quos ad accusandum eum vocatio apostolica Romam traxit; sed & aliis quam pluribus ex illo episcopatu viris religiosis, sintne obedituri huic, & sacramenta accepturi ab homine bis intruso, primo quidem per Regem, deinde per Legatum? Quippe qui illum in sanctuarium Dei, contra jus & fas, contra mandatum summi Pontificis, in injuriam summæ Sedis & totius Romanæ curiæ, cum non potuit per ostium, fodit argenteo (ut aiunt) sarculo, unde impudenter intrusit. Ante (nisi fallor) suis sedibus exsulabunt, quàm dare acquiescant manus idolo huic, nisi vestra violenta auctoritas obviarit. Ceterum quàm sanctiori vestroque apostolatu digniori zelo gladium Phinees in confusionem duorum tam turpiter fornicantium stringeretis, quàm tot sanctos aut de suis fugere locis permittitis, aut contra conscientias suas cogitis remanere.

Ad totam Curiam Romanam, unde supra.

EPISTOLA CCXXXVI.

[Margin: ANN. CHR. MCXLIII.]

Dominis & Patribus reverendis, EPISCOPIS & CARDINALIBUS curiæ, frater Bernardus Claræ-vallis vocatus abbas, salutem & nostras qualescumque orationes.

1. OMnibus scribendum fuit de eo quod spectat ad omnes. Nec vereor, ne forte præsumptionis arguar: quippe qui licet omnium minimus, tamen

---

a Johannes iste Canonicus erat regularis in ecclesia sancti Stephani Divionensis, ubi Herbertus abbas, de quo in epistola 59. Quid sit illud de quo scripserit contra Bernardum, non liquet. Neque enim putamus eum esse Johannem Cornubiensem, Abaëlardi discipulum, de quo Chesnius in Notis ad Abaëlardum pag. 1129. An hic de Conceptione scripsit?

b Id est contra VVillelmum, Stephani regis nepotem, de quo Monasticon Anglicanum in tomo 1. pag. 745. col. 2. cujus hæc summa. Anno 1140. mortuo Turstino archiepiscopo Eboracensi, pars major VVillelmum thesaurarium elegit episcopum, pars sanior reclamavit, quos inter Richardus abbas Fontanensis. *Ipse tamen VVillelmus ad tempus obtinuit, amicitia fultus potentum, fretus regia potestate, favente episcopo VVintoniensi Henrico, qui ei manus imposuit, & in episcopum consecravit.* Hinc graves Bernardi epistolæ ad Innocentium II. VVillelmo tandem amoto electus est Henricus de Murdach ex abbate Fontanensi: cui mortuo *successit venerabilis archiepiscopus VVillelmus, restitutus in cathedram, unde prius ejectus fuerat.* Hæc ex Serlone monacho æquali in Historia monasterii Fontanensis. Adi Horstii Notas, & confer epistolas 238, 239, 240, 252. & seqq. 346.

c Vocabatur is VVillelmus à sancta Barbara, decanus ecclesiæ Eboracensis, postea episcopus Dunelmensis.

d Eodem sensu *exsecrare*, prout legitimæ consecrationi opponitur, occurrit in epistolis 166. num. 1. & in 223. num. 2. & in epistola 300 inter Chesnianas tomo 4. quæ epistola est Drogonis Lugdunensis electi ad Ludovicum Juniorem.

Bernardi zelus pro Ecclesia.

Romanæ curiæ injuriam à me non judico alienam. Urimur assidue, dico vobis, urimur graviter nimis, ita ut nos tædeat etiam vivere. In domo Dei videmus horrenda. Et quia corrigere nos non possumus, saltem suggerimus his ad quos spectat. Si quidem emendaverint, bene: sin autem, nos animas nostras liberavimus: vos excusationem non habebitis de peccato. Non ignoratis prolatam esse sententiam à domino Papa bonæ memoriæ Innocentio, cum vestro & Romanæ curiæ generali assensu, irritam esse Willelmi Eboracensis electionem, immo intrusionem, nisi Willelmus alter, tunc decanus, quod objectum ei fuerat, propriæ manus juramento repelleret. Nec vos latuit quàm plena esset sententia, non judicii, sed misericordiæ: nimirum cum hoc Willelmus ipse quæsisset. Sed utinam vel ipsa stet, & quod adversos eam factum est, stare non possit. Quid enim? Non juravit ille, & iste in cathedra pestilentiæ sedet. Quis tribuat ut adversus fornicationem hanc Phinees cum pugione procedat, aut vivat in sede sua Petrus, qui spiritu labiorum suorum interficiat impios? Multi clamant ad vos in toto corde suo, ut sacrilegium hoc digna animadversione vindicare studeatis. Alioquin, dico vobis, scandalum magnum nimis erit in Ecclesia Dei: & timeo ne Romanæ Sedis auctoritas gravem admodum jacturam & detrimentum grande suscipiat, nisi in eum, qui pervertit generalem ejus sententiam, vindicta processerit, & taliter, ut ceteri metum habeant.

2. Quid enim de eo dicam, quod occultas & vere tenebrosas litteras habuisse se gloriatur Willelmus ille? utinam à principibus tenebrarum, non à principibus Apostolorum. Et ecce audierunt filii incircumcisorum: subsannant Romanam curiam, à qua post datam tam manifestam sententiam, furtim datas esse aiunt contrarias litteras. Quid dicam vobis? Si non vos urit scandalum grave, quo scandalizantur non pusilli, sed magni & perfecti viri; si non compatimini pauperibus Abbatibus, quos à finibus terræ vocatio apostolica Romam traxit; si non miseremini magnis & religiosis monasteriis, quibus omnino sub incubatore illo destructio imminet; si (quod primum dicere debui) zelus domus Dei non comedit vos: numquid usque adeo inimici hominis versutia prævalebit, ut proprium quoque contemptum, & infamiam hanc pessimam Ecclesiæ principes æquanimiter ferant? Quid enim si sacrilegam homo ille consecrationem recepit? Profecto longe gloriosius erit jam elevatum dejicere Simonem, quàm prohibere conantem. Alioquin quid facietis religiosis viris, qui omnino non inveniunt, salva conscientia, vel ipsa communia sacramenta de leprosa mano suscipere? Ante (ni fallor) eligent fugere, quàm dare manus morti: & exsulare prius, quàm vesci idolothytis.

Romana curia judex curia cælestis.

Quod si contra conscientias suas coëgerit eos Romana curia curvare genua ante Baal, videat Deus & judicet: videat curia illa cælestis, in qua nulla poterit ambitione subverti judicium. In fine omnium obsecrat vos puer vester per viscera misericordiæ Dei nostri, si quis in vobis est zelus Dei, misereminí Ecclesiæ sanctæ saltem vos amici ejus, & quantum potestis, date operam, ne tam detestabili facto detur assensus.

Ad totam Curiam Romanam, quando elegerunt [a] Abbatem S. Anastasii in Papam Eugenium.

EPISTOLA CCXXXVII.

Anno Chr. MCXLV.

Miratur Bernardum abbatem S. Anastasii, abstractum ab otio & solitudine, ad totius Ecclesiæ curam rapi: timetque hominem, quieti assuetum, & rebus gerendis minus exercitatum, tanto oneri haud parem fore. unde fideli Cardinalium ope eum sublevari rogat.

Dominis & Patribus reverendis, CARDINALIBUS & EPISCOPIS omnibus qui sunt de Curia, puer sanctitatis eorum.

1. PArcat vobis Deus, quid fecistis? Sepultum hominem revocastis ad homines; fugitantem curas & turbas curis denuo implicuistis, & immiscuistis turbis. Fecistis novissimum primum, & ecce novissima illius periculosiora prioribus. Crucifixus mundo per vos revixit mundo: & qui elegerat abjectus esse in domo Dei sui, ipsum vos in dominum omnium elegistis. Cur consilium inopis confudistis? cur pauperis hominis, & mendici, & compuncti corde judicium perturbastis? Currebat bene: quid vobis visum est sæpire vias ejus, avertere semitas, gressus involvere? Quasi descenderet de Jerusalem, & non magis ascenderet de Jericho, sic incidit in latrones: & qui se tamquam violentis quibusdam diaboli manibus, carnis illecebris, & gloria sæculi potenter excusserat; non tamen valuit effugere manus vestras. Num idcirco Pisam [b] deseruit, ut reciperet Romam? Num qui in una ecclesia non sustinuit vicedominatum, dominatum in omni ecclesia requirebat?

2. Quid igitur rationis seu consilii habuit, defuncto summo Pontifice repente irruere in hominem rusticanum, latenti injicere manus, & excussa è manibus securi & ascia vel ligone, in palatium trahere, levare in cathedram, induere purpura [c] & bysso, accingere gladio ad faciendam vindictam in nationibus, increpationes in populis, ad alligandos reges eorum in compedibus, & nobiles eorum in manicis ferreis? Sic non erat inter vos sapiens & exercitatus, cui potius ista convenirent? Ridiculum profecto videtur, pannosum homuncionem assumi ad præsidendum Principibus, ad imperandum Episcopis, ad regna & imperia disponenda. Ridiculum, an miraculum? Plane unum horum. Non nego, non diffido posse fuisse hoc etiam opus Dei, qui facit mirabilia magna solus: præsertim cum audiam usquequaque ex ore multorum, quoniam à Domino factum est istud. Sed nec ego oblitus sum judiciorum Dei antiquorum, & Scripturæ plurimos recensentis ex privata seu etiam rusticana vita olim assumptos in voluntate Domini ad regendum populum ejus. Denique nonne (ut unum è pluribus memorem) tali quodam modo elegit David servum suum, & suscepit eum de gregibus ovium, de post fetantes accepit eum? Ita, inquam, ita & de nostro Eugenio in beneplacito Domini potuit contigisse.

Psal. 77.

3. Non sum securus tamen, quoniam filius delicatus est, & tenera verecundia ejus, assueta potius otio & quieti, quàm tractandis quæ foris sunt: timendumque ne non ea auctoritate, qua oportuerit, sui apostolatus officia exsequatur. Quid putatis gerere animi nunc hominem illum, qui de secreto internæ contemplationis & amica solitudine cordis, tamquam infans è gremio & sinu matris subito perturbatus, tractum se ad medium videt, & quasi ovem ad victimam ductum ad tam insueta & insuavia? Nisi Dominus supponat manum suam, heu! necesse est obruatur & opprimatur onere insueto & nimio, quod & gigantinis (ut aiunt) vel ipsis quoque angelicis humeris formidabile

a Anno 1145. defuncto Lucio II. Pontifice, Cælestini successore electus est Bernardus abbas Romæ ad S. Anastasium, S. Bernardi discipulus, dictus Eugenius III. ad quem libri de Consideratione. Ejusdem tum abbatis epistolam ad Bernardum habes hic ordine 344. item ipsius jam Papæ aliam epistolæ 273. præmissam, denique epistolam de ejus obitu in Appendice, id est 428.

b Eugenius quippe ante monachatum fuerat vicedominus ecclesiæ Pisanæ, ex aliis Notis.

c Jam tunc Pontifices induti erant cappa rubea, de qua Petrus Damiani in lib. 2. epist. 10.

videatur. Verumtamen quia sic factum est, &, sicut multi dicunt, à Domino factum est: vestra interest, carissimi, vestris ferventibus studiis fidelibusque obsequiis sollicite confoveri, quod vestris manibus constat elaboratum. Si qua ergo consolatio in vobis, si qua virtus caritatis in Domino, si qua miseratio pietatis, si qua compassionis viscera; assistite & collaborate illi in opere, ad quod assumptus est per vos à Domino. Quæcumque sunt vera, quæcumque pudica, quæcumque justa, quæcumque sancta, quæcumque amabilia, quæcumque bonæ famæ; hæc ei suggerite, hæc suadete, hæc agite; & Deus pacis erit vobiscum.

Ordinalium … consil & … summo …

Ad dominum Papam Eugenium prima.

EPISTOLA CCXXXVIII.

Bernardus Eugenio, recens in Pontificem assumpto, gratulatur ac condolet: ipsum ad munus apostolicum fortiter obeundum animat, ut concepta de se multorum exspectationi respondeat.

Amantissimo Patri & domino, Dei gratia summo pontifici Eugenio, Bernardus Claræ-vallis vocatus abbas, modicum id quod est.

1. Auditum est in terra nostra, & celebri sermone vulgatum verbum hoc, quod factum est de vobis à Domino. Presseram stilum hactenus, rem tacitus considerabam. Exspectabam enim litteras vestras, & præveniri à vobis in benedictionibus dulcedinis. Exspectabam virum fidelem, qui veniret à latere tuo, qui diceret cuncta per ordinem: quid, quomodo, vel qualiter actum esset. Exspectabam si quis forte de filiis meis reverteretur, qui leniret dolorem patris, qui diceret: *Joseph filius tuus vivit: & ipse dominatur in tota terra Ægypti.* Hinc est quod litteræ istæ non sunt voluntatis, sed necessitatis, & amicorum extortæ precibus, quibus negare non possum modicum illud quicquid residuum est vitæ meæ. ([a] Jam enim de reliquo breves erunt dies mei, & solum mihi superest sepulcrum.) Quia tamen semel cœpi, loquar ad dominum meum. Jam enim filium dicere non audeo, quia filius [b] in patrem, pater mutatus est in filium. Qui post me venit, ante me factus est: sed non invideo, quia quod mihi deerat, in eo me habere confido, qui non solum post me, sed etiam per me venit. Nam si dignaris, quodammodo per Evangelium ego te genui. Quæ est ergo spes nostra, & gaudium nostrum, & corona gloriæ? nonne vos ante Deum? Denique filius sapiens gloria est patris. Amodo tamen non vocaberis filius, sed vocabitur tibi nomen novum, quod os Domini nominavit. Hæc est mutatio dexteræ Excelsi, & multi in mutatione ista gaudebunt. Nam quemadmodum olim Abram in Abraham, Jacob in Israel; & ut de tuis magis prædecessoribus tibi proponam, sicut Simon in Cepham, Saulus in Paulum: sic filius meus Bernardus in patrem meum Eugenium, læta prorsus & utili, ut speramus, translatione promotus est. Digitus Dei est iste suscitans de pulvere egenum, & de stercore erigens pauperem, ut sedeat cum principibus, & solium gloriæ teneat.

2. Superest ut facta hac mutatione tui, ipsa quoque quæ tibi commissa est, Domini tui sponsa mutetur in melius, & jam nequaquam Sarai, sed Sara de cetero nominetur. Intellige quæ dico: dabit enim tibi Dominus intellectum. Si amicus sponsi es, ne dixeris dilectam ejus principem meam, sed principem: nil tuum in ea vindicans, nisi quod pro ea, si oportuerit, etiam animam dare debes. Si Christus te misit, æstimabis te non ministrari, sed ministrare venisse: & ministrare non solum substantiam, sed ipsam quoque animam, sicut præfatus sum. Verus successor Pauli dicet cum Paulo: *Non quia dominamur fidei vestræ, sed adjutores sumus gaudii vestri.* (2. Cor. 1. 23) Petri heres audiet Petrum dicentem: *Neque ut dominantes in clerum, sed forma facti gregis.* (1. Petr. 5. 3) Sic enim jam non ancilla, sed libera etiam & formosa speciosissimi sponsi per te in desideratos adsciscetur amplexus. Alioquin per quem alium hæc tam debita libertas sperabitur, si & tu (quod absit) in Christi hereditate quæras quæ tua sunt, qui jam & ante didiceras, non dico tua non retinere, sed nec tuus esse?

3. Ergo fiduciam talem habens in te, qualem in nullo prædecessorum tuorum à multis retro temporibus visa est habuisse, exsultat merito ubique & gloriatur in Domino omnis Ecclesia sanctorum: sed specialiter illa [c], cujus uterus te portavit, & cujus ubera tu suxisti. Quid ergo? Nonne & mihi licet gaudere cum gaudentibus? Numquid non ero unus de numero lætantium? Exsultavi, fateor, sed cum tremore: exsultavi, sed in ipso exsultationis meæ articulo timor & tremor venerunt super me. Ego enim etsi nomen patris deposui, sed non timorem, sed non anxietatem, postremo nec affectum, nec viscera patris. (Gaudet ac gratulatur; sed timet quoque ac tremet.) Considero gradum, & casum vereor: considero fastigium dignitatis, & intueor faciem abyssi jacentis deorsum. Attendo celsitudinem honoris, & è vicino periculum reformido, pro eo quod scriptum est: *Homo cum in honore esset, non intellexit.* (Psal. 48. 13. & 21.) Quod quidem ad causam magis, quàm ad tempus arbitror esse referendum: ut sic intelligatur dictum, *cum in honore esset, non intellexit*, ac si diceretur, honor absorbuit intellectum.

4. Et quidem elegeras abjectus esse in domo Dei tui, & recumbere in novissimo loco in convivio ejus; sed placuit dicere ei qui te invitavit: *Amice, ascende superius.* (Luc. 14. 10.) Itaque ascendisti in altum: noli altum sapere, sed time, ne forte contingat sero miserabilem illam emittere vocem: *A facie iræ & indignationis tuæ, elevans allisisti me.* (Psal. 101. 11.) Altiorem quippe locum sortitus es, sed non tutiorem; sublimiorem, non securiorem. (Periculosa dignitas.) Terribilis prorsus, terribilis est locus iste. Locus, inquam, in quo stas, terra sancta est; locus Petri est, locus Principis Apostolorum, ubi steterunt pedes ejus. Locus illius est, quem constituit Dominus dominum domus suæ, & principem omnis possessionis suæ. Si forte declinaveris à via Domini; sepultus est in eodem loco, ut sit tibi contra te in testimonium. Merito tali pastori, tali nutricio commissa est Ecclesia, cum adhuc tenera, cum adhuc in cunabulis esset; cujus edocta magisterio, & exemplo educata, omnia terrena calcaret: utpote qui excusserat manus suas ab omni munere, qui dicebat de corde puro & conscientia bona: *Argentum & aurum non est mihi.* (Act. 3. 6.) Hæc hactenus.

5. Ceterum causa, quare ante tempus scripserim vobis, hæc est. Wintoniensis [d] Episcopus, & Eboracensis Archiepiscopus, non gradiuntur uno spiritu cum Cantuariensi Archiepiscopo: sed incedunt sibi ex adverso, & hæc vetus est de legatione querela. Verumtamen quis est ille, & qui sunt illi? Nonne Eboracensis [e] ipse est, cui te præsente, cum adhuc esses quasi unus ex nobis, fratres tui restiterunt in faciem, eo quod reprehensibilis erat? Sed speravit in multitudine divitiarum suarum, & prævaluit in vanitate sua. Certum est tamen quod non intravit per ostium in ovile ovium, sed ascendit aliunde. Si pastor fuisset, diligendus erat; si mercenarius, tolerandus: nunc autem cavendus & repellendus, utpote fur &

a Ansulis inclusa, in duobus tantum reperimus codicibus, Compendiensi & S. Theoderici.

b Infra num. 3. *Ego enim etsi nomen patris deposui, sed non timorem, &c.* Eadem in Prologo ad libros de Consideratione.

c Nempe Claræ-vallensis seu Cisterciensis, sed potius Claræ-vallensis, quæ iterum mater dicitur num. 6.

d Is erat Henricus Blesensis ex abbate Glastoniensi, episcopus Wintoniensis, nepos Henrici regis; atque adeo fautor Willelmi ejus consanguinei. Theobaldus ex abbate Beccensi erat antistes Cantuariensis, ad quem epistola 361.

e Causa Eboracensis Willelmi, de qua in epistola 235. necdum composita erat hoc anno. nam teste Serlone in Monastici Anglicani tomo 1. pag. 747. *ipse cathedra præsidebat, usus regia potestate in eos qui resistebant.* Henricus abbas Fontanensis cum aliis eum pertraxit ad Eugenium, à quo amotus est Willelmus. Ejus fautores Fontanense monasterium dissipuerunt. De Henrici electione infra ad epistolam 252.

latro. Quid dicam de domino Wintoniensi? Opera quæ ipse facit, testimonium perhibent de eo. Porro Archiepiscopus Cantuariensis, cui adversantur, vir religiosus est, & suaveolentis opinionis. Pro ipso petimus, ut respondeat ei justitia sua. Verum illorum iniquitas super eos, ut sit sicut scriptum est: *Justitia justi super eum erit, & impietas impii erit super eum.* Cum acceperis tempus, secundum opera manuum illorum retribues illis, ut sciant prophetam esse in Israël.

Ezech. 18. 20.

6. Quis mihi det, antequam moriar, videre Ecclesiam Dei, sicut in diebus antiquis: quando Apostoli laxabant retia in capturam, non in capturam argenti vel auri, sed in capturam animarum? Quàm cupio illius te hereditare vocem, cujus adeptus es sedem! *Pecunia*, inquit, *tua tecum sit in perditionem.* O vox tonitrui! ô vox magnificentiæ & virtutis! ad cujus terrorem confundantur & convertantur retrorsum omnes qui oderunt Sion. Hoc vehementer exspectat & omnino expetit à te mater tua; hoc filii matris tuæ, pusilli cum majoribus desiderant, hoc suspirant: ut omnis plantatio, quam non plantavit Pater cælestis, tuis manibus eradicetur. Ad hoc enim constitutus es super gentes & regna, ut evellas, & destruas; & ædifices, & plantes. Multi audito hoc verbo dixerunt apud se: Jam securis ad radicem arborum posita est. Multi dicunt in corde suo: Flores apparuerunt in terra nostra, tempus putationis advenit, in quo sarmenta sterilia recidentur, ut ea quæ prævalent, uberius fructum afferant.

Quid optet Ecclesiæ & Eugenio.

Act. 8. 20.

7. Confortare igitur, & esto robustus: manus tuæ in cervicibus inimicorum tuorum. Vindica tibi animi constantia & vigore spiritus partem, quam dedit extra fratres tuos tibi omnipotens Pater, quam & tulit de manu Amorrhæi in gladio & arcu suo. In omnibus tamen operibus tuis memento te esse hominem, & timor ejus qui aufert spiritum principum, semper sit ante oculos tuos. Quantorum in brevi Romanorum Pontificum mortes *tuis oculis aspexisti! Ipsi te prædecessores tui tuæ certissimæ & citissimæ decessionis admoneant; & modicum tempus dominationis eorum paucitatem dierum tuorum nuntiet tibi. Jugi proinde meditatione inter hujus transeuntis gloriæ blandimenta, memorare novissima tua: quia quibus successisti in sedem, ipsos sine dubio sequeris ad mortem.

Pontifices brevis vitæ. * V. Notas.

Mortis memoria.

Ad Eumdem.

EPISTOLA CCXXXIX.

Ann. Chr. MCXLV.

Depositionem Guillelmi Eboracensis urget apud Pontificem, cui soli ea potestas competat.

IMportunus sum, sed habeo excusationem: Eugenii apostolatus excusat me. Aiunt non vos esse Papam, sed me: & undique ad me confluunt, qui habent negotia. Nec desunt in tanta multitudine amicorum, quibus officium negare non possum, non solum absque scandalo, sed etiam absque peccato. Et nunc est etiam alia excusatio non minus idonea, quia causa * honestissima est. Contra idolum illud Eboracense iterato stilus dirigitur: ea scilicet necessitate, quod sæpenumero hoc telo impetitum à nobis, necdum confossum est. Cur hoc? quia nil forte à nobis tale directum est, qualis fuit gladius Jonathæ, qui numquam rediit retrorsum. Nec sane fuit culpa jaculi, sed dirigentis jaculum. Patet enim quod non in ea, qua oportuit, fortitudine missum est. Nec mirum. Quis enim in manu forti sagittas mittere potest, nisi filius excussorum? Qui locum Petri tenet, potest uno ictu exstinguere Ananiam, uno Simonem Magum: &, ut planius quod loquimur fiat, peremptoriam dare sententiam ad depositionem Episcoporum, solius Romani Pontificis noscitur esse, pro eo nimirum, quod etsi alii multi vocati sunt in partem sollicitudinis, solus ipse plenitudinem habeat potestatis. Solus proinde, si dicere audeam, in culpa est, si culpa non feritur, quæ ferienda est: & eo impetu, quo fuerit ferienda. Quo autem impetu, non dico ferienda, sed fulminanda fuerit prædicti Eboracensis culpa, vestræ conscientiæ derelinquo. Ceterum quod factum non est, vobis credimus reservatum, ut in eo experiatur Ecclesia Dei, cui ipso auctore præestis, fervorem zeli vestri, potentiam brachii vestri, & animi sapientiam: & timeat omnis populus sacerdotem Domini, audiens sapientiam Dei esse in illo ad faciendum judicium.

* al. cura.

Episcoporum depositio solius est Rom. Pontificis.

Ad Eumdem, de Eboracensi intruso.

EPISTOLA CCXL.

Ann. Chr. MCXLV.

Laudat zelum Eugenii. Porro eum nunc ostendi vult in deponendo Eboracensi, illam sedem fraudulenter occupante.

1. QUàm cupio semper illa de vobis audire, in quibus glorificetur Deus, honoretur ministerium vestrum, & anima mea lætificetur! Inde est quod audita responsione vestra de quibusdam, qui ad officium legationis nimium videbantur & ambitiose adspirare, & impudenter sperare, supra quàm dicere possumus, facti sumus lætantes. Non autem nos tantum, sed & omnes qui diligunt nomen vestrum, gavisi sunt gaudio magno. Porro visis litteris vestris, quas pro causa Rutinensis [a] ecclesiæ destinastis, tunc prorsus, tunc repletum est gaudio os nostrum, & lingua nostra exsultatione. Hæc atque hujusmodi digna sunt vestro apostolatu, summam sedem nobilitant, decent plane orbis Episcopum. Unde & flecto genua mea ad ipsum unici hujus vestri primatus auctorem, ut det vobis sic sapere, & sic agere semper, in evellendo, & plantando; in destruendo, & ædificando. siquidem in ruinam & resurrectionem multorum ascendistis hanc cathedram. Ruant, ruant qui noxie stant; erigantur digni. Ponatur securis ad radicem sterilium plantationum, purgentur fructiferæ, ut fructum plus afferant. Præsidente, inquam, humili Eugenio, deponantur superbi de sede, & exaltentur humiles: esurientes impleantur bonis, & divites dimittantur inanes. Nuper nempe exsultatione universæ terræ ita factum est in causa cujusdam pauperis Episcopi [b].

Papa orbis Episcopus.

Hortatur ut superbos deficiat, humiles exaltet.

2. Age ergo, transeat jam sanctus hic pietatis zelus & ad miseram illam ecclesiam transmarinam, quia tempus miserendi ejus. Vinea Domini Sabaoth est, vinea electa, vinea speciosissima: sed, heu! in desertum pæne redacta, quia singularis ferus depascitur eam. Cur dicunt inter gentes, Ubi est Deus ejus? ubi quem posuerunt custodem in vineis? ubi manus putans, ubi sarculus excolentis? Quousque sarmento inutili occupatur tellus, suffocatur fructus? Et certe tempus putationis advenit. Siquidem homo [c] pacis ejus, in quo speravit, quod se purgare deberet; non purgatione, sed amputatione opus esse testatur. Exstant denique litteræ ipsius de eo ad apostolicæ Sedis Legatum, in quibus manifeste manifestam asserit intrusionem, electionem negat. Ita ergo quem sibi paraverat defensorem, accusatorem sustinet. Ad hæc quæ ubique de eo publica fama concelebrat, etiam virum militarem possent omni jure spoliare cingulo militari.

3. Quomodo jam poterit stare, ubi multiplex vobis subest ratio dejiciendi? Et voluntas non deest. Legi siquidem zelum vestrum pro ecclesia illa in litteris vestris, & jam exigo de manibus vestris. Quanam via procedendum sit ad ejus dejectionem, (neque enim una

a Abjiciendo scilicet hominem indignum, ad illam Sedem electum vel promotum, de quo vide epistolas 318. & 319.

b De hoc episcopo, suppresso nomine, agitur in lib. 3. de Consideratione cap. 3. ubi Eugenius laudatur pauperi episcopo dedisse, quod daret, *ne immunificus notaretur*. Ibidem notatur episcopus *de transmarinis partibus*, qui episcopatum emisse Romæ voluerit. quod forsan de VVillelmo intelligendum.

c Nempe VVillelmus decanus Eboracensis, cujus sacramento se purgare voluerat VVillelmus intrusus, supra in epistolis 235. & 236.

mihi esse videtur) non est meum dictare sapienti. Nec multum nostra interest, qua parte arbor infructuosa cadat, dummodo cadat. Dico tamen, qui sibi possessionem vindicat furtivarum commercio litterarum, nonne fur est & latro? Denique ubi asserit habuisse se clandestinas litteras exsecrationis suæ, aut verum est, aut falsum quod loquitur. Si verum; reus est furti, & summi Pontificis criminator: si falsum; debet audire, Occidisti, & possedisti. Os enim quod mentitur, occidit animam. Sed absit ut tanta de tali viro credatur duplicitas, quanta ab isto ei imponitur. Nempe Innocentius hic erat: cui si pro se respondere liceret, proculdubio diceret huic, quia ego palam in te dedi sententiam, & in occulto locutus sum nihil.

Sapient. 1. 11.

Ad HILDEFONSUM Comitem sancti Ægidii [a], de Henrico hæretico.

EPISTOLA CCXLI.

Ann. CHR. MCXLVII.

Henricum, Petri Brusis hæretici successorem, ejusque impia dogmata, & impura facinora describit, pungens Comitem, quod talem in sua ditione sineret impune grassari.

1. QUanta audivimus & cognovimus mala, quæ in ecclesiis Dei fecit, & facit quotidie Henricus [b] hæreticus? Versatur in terra vestra sub vestimentis ovium lupus rapax: sed ad Domini designationem, à fructibus ejus cognoscimus illum. Basilicæ sine plebibus, plebes sine sacerdotibus, sacerdotes sine debita reverentia sunt, & sine Christo denique Christiani. Ecclesiæ synagogæ reputantur; sanctuarium Dei sanctum esse negatur: sacramenta non sacra censentur: dies festivis frustrantur sollemniis. Moriuntur homines in peccatis suis: rapiuntur animæ passim ad tribunal terrificum, heu! nec pœnitentia reconciliati, nec sancta * commonione muniti. Parvulis Christianorum Christi intercluditur vita, dum baptismi negatur gratia: nec saluti propinquare sinuntur, Salvatore licet pie clamante pro eis: *Sinite*, inquit, *parvulos venire ad me*. Ergone qui homines & jumenta salvavit, quemadmodum multiplicavit misericordiam suam Deus, ad solos tamen innocentes non patitur eamdem tam multam misericordiam pervenire? Quid, quæso, quid invidet parvulis Salvatorem parvulum, qui natus est eis? Invidia hæc diabolica est: invidia hac mors intravit in orbem terrarum. An putat parvulos Salvatore non egere, quia parvuli sunt? Si ita est, ergo gratis magnus Dominus factus est parvus: ut omittam, quod flagellatus est, quod sputis illitus, quod cruci affixus, quod denique mortuus est.

Matth. 7. 15 & 16. — *Impia Henrici dogmata.* — * *al. sacra.* — *Matt. 19. 14.*

2. Non est hic homo à Deo, qui sic contraria Deo & facit, & loquitur. Prô dolor! auditur tamen à pluribus; & populum qui sibi credat, habet. O infelicissimum populum! Ad vocem unius hæretici siluerunt in eo omnes propheticæ & apostolicæ voces, quæ de convocanda in una Christi fide è cunctis nationibus Ecclesia, uno veritatis spiritu cecinerunt. Ergo fefellerunt divina oracula, falluntur omnium oculi & animi: qui quod legunt prædictum, intuentur impletum. Quam certe manifestam omnibus veritatem solus iste stupenda, & prorsus Judaïca cæcitate, aut non videns, aut invidens adimpletam, simul nescio qua arte diabolica persuasit populo stulto & insipienti, de re manifesta nec suis credere oculis: fefellisse priores, errare posteros: totum mundum etiam post effusum Christi sanguinem perditum iri: & ad solos, quos decipit, totas miserationum Dei divitias, & universitatis gratiam pervenisse. Et nunc hujus rei gratia, licet in multa corporis infirmitate, iter arripui ad has partes *, quas potissimum singularis ferus depascitur, dum non est qui resistat, neque qui salvum faciat. Quippe de tota Francia pro simili effugatus malitia, has solas sibi invenit expositas: in quibus fiducialiter sub tuo dominatu in gregem Christi toto furore bacchatur: quod tuone honori congruat, Princeps illustris, ipse judicato. Nec mirum tamen, si serpens ille callidus decepit te, quippe speciem pietatis habens, cujus virtutem penitus abnegavit.

* *al. lib. 3. c. 4. cap. 6.*

3. Sed nunc audi quis ille sit. Homo apostata est: qui relicto religionis habitu (nam monachus [c] exstitit) ad spurcitias carnis & sæculi, tamquam canis ad suum vomitum, est reversus. Præ confusione autem habitare inter cognatos & notos non sustinens, vel potius non permissus ob magnitudinem criminis; succinxit lumbos suos, & iter qua nesciebat, arripuit, factus gyrovagus & profugus super terram. Cumque mendicare cœpisset, posuit in sumptu Evangelium, (nam litteratus erat) & venale distrahens verbum Dei, evangelizabat ut manducaret. Si quid supra victum elicere poterat à simplicioribus populi, vel ab aliqua matronarum; id ludendo aleis, aut certe in usus turpiores turpiter effundebat. Frequenter siquidem post diurnum populi plausum, nocte insecuta cum meretricibus inventus est prædicator insignis, & interdum etiam cum conjugatis. Inquire, si placet, vir nobilis, quomodo de Lausana civitate exierit: quomodo de Cenomannis, quomodo de Pictavi: quomodo de Burdegali: nec patet ei uspiam reversionis aditus, utpote qui fœda post se ubique reliquerit vestigia. Tu de tali arbore tandem bonos sperabas fructus? Terræ profecto in qua est, fecit fœtere odorem in universa terra: quia non potest, juxta sermonem Domini, arbor mala fructus bonos facere.

Henricus hæreticus describitur. — *Matth. 7. 18.*

4. Hæc ergo, ut dixi, causa adventus mei. Nec à meipso nunc venio, sed vocatione pariter & miseratione Ecclesiæ trahor: si forte spina illa, & prava ipsius, dum adhuc parva sunt, germina de agro dominico exstirpari queant, non mea, qui nullus sum, sed sanctorum, cum quibus sum, Episcoporum manu, tua quoque potenti dextera cooperante. In quibus præcipuus est venerabilis Ostiensis Episcopus [d], ab apostolica Sede ad hoc ipsum directus, homo qui magna fecit in Israël, & victoriam dedit Ecclesiæ suæ in multis per illum Dominus omnipotens. Tua interest, vir inclyte, bonorifice suscipere illum, & eos qui cum ipso sunt; ac ne tantus labor tantorum virorum, pro tua potissimum tuorumque salute susceptus, inefficax sit, secundum potestatem desuper datam tibi operam dare.

Ad TOLOSANOS, post reditum suum.

EPISTOLA CCXLII.

Ann. CHR. MCXLVII.

Sollicite fugiendos, immo & fugandos hæreticos. Exercendam hospitalitatem. Nec quosvis prædicatores admittendos.

1. IN adventu carissimi fratris & coabbatis nostri B. [e] de Grandi-silva, exsultavimus, & delectati sumus in his quæ dicta sunt nobis ab illo de constantia & sinceritate fidei vestræ in Deum, de perseverantia dilectionis & devotionis in nos, de zelo & odio adversus hæreticos, ita ut quisque vestrum merito dicere possit: *Nonne qui oderunt te, Domine, oderam, & super inimicos tuos tabescebam? Perfecto odio oderam illos, & inimici facti sunt mihi.* Gratias agimus Deo, quia non fuit otiosus adventus noster ad vos. Et mora quidem brevis apud vos, sed non infructuosa. Veritate nimirum per nos manifestata, manifestata autem non solum in sermone, sed etiam

Psal. 138. 21 & 22.

a Adde etiam Tolosæ. Illefonsum se dicit in quodam pacto anno 1125 inter ipsum & Raymundum Comitem Barcinonensem inito, ubi ejus uxor Faydida vocatur. Vide alias notas.

b De Henrico, Henricianisque hæreticis fuse egimus in Præfatione hujus tomi.

c Henricum itidem monachum vocat Gaufridus in lib. 3. de vita Bernardi num 16: & Exordium Cisterciense relatum lib. 3. ejusdem vitæ cap. 17. Eremitam acta Hildeberti episcopi Cenomannensis in tomo 3. Analectorum pag. 314. ubi plura de Henrico.

d Albericus, de quo in lib. 3. de vita Bernardi num 17. Bellovaci natus, Cluniaci monachus, cardinalis ab Innocentio creatus anno 1138 legatus in Angliam, tum in Syriam, demum in Galliam, ad quem epistola 219.

e In omnibus excusis, *Bernardi*, in mss. B. haud dubie *Bertrandi*, ut ex autographis Grandis-silvæ constat; in quibus Bertrandus abbas constanter legitur ab anno 1129. ad 1148.

a in virtute [a], deprehensi sunt lupi, qui venientes ad A vos in vestimentis ovium, devorabant plebem vestram sicut escam panis, sicut oves occisionis: deprehensæ vulpes, quæ demoliebantur pretiosissimam vineam Domini, civitatem vestram; deprehensæ sed non comprehensæ. Propterea, dilectissimi, persequimini & comprehendite eos, & nolite desistere, donec penitus depereant, & diffugiant de cunctis finibus vestris: quia non est tutum dormire vicinis serpentibus. Sedent in insidiis cum divitibus in occultis, ut interficiant in-

Johan. 10. 8. nocentes. Fures sunt & latrones, quales in Evangelio Dominus notat. Subversi sunt, & parati ad subvertendum, plane maculatores famæ vestræ, corruptores

1. Cor. 15. 33. fidei vestræ. *Corrumpunt bonos mores colloquia mala*: præ- B

2. Tim. 2. 17. sertim talium *sermo*, sicut dicit beatus Apostolus, *serpit ut cancer*.

2. Quis dabit mihi, ut habeam opportunitatem semel adhuc veniendi ad vos? Nam voluntatem habeo, si quo modo possim in voluntate Domini secundo videre vos, laborem non reputaturus, quamvis corpore infirmus & debilis, pro vestra exhortatione & salute. Interim autem sic state in Domino, carissimi, sicut cœpistis, & accepistis à nobis. Obedite Episcopo, ceterisque præpositis vestris, magistris Ecclesiæ. Habete diligentiam hospitalitati, quia per hanc multi placuerunt Deo. Abraham pater vester pro studio sancto,

Gen. 18 3. quod in suscipiendis peregrinis habere solitus erat, C

Gen. 19. 3. Angelos hospites suscipere meruit. Similiter & Loth nepos ejus pro simili devotione & pia consuetudine de eorum susceptione exsultavit. Et vos itaque simili forma non Angelos, sed Dominum Angelorum suscipite in peregrinis, pascite in egenis, operite in nudis, visitate in languentibus, redimite in captivis. Talibus hostiis promeretur Deus, qui in judicio dictu-

Matt. 25. 40. rus est: *Quod uni ex his minimis meis fecistis, mihi fecistis.*

3. Hoc etiam moneo vos, carissimi, quod & dicebam vobis cum præsens essem, ut nullum extraneum sive ignotum prædicatorem recipiatis, nisi qui missus à summo, seu à vestro permissus Pontifice prædicave- D

Rom 10 15. rit. *Quomodo*, inquit, *prædicabunt, nisi mittantur?* Ipsi

Extranei & ignoti prædicatores cavendi. sunt, qui induentes sibi formam pietatis, & virtutem ejus penitus abnegantes, profanas novitates vocum & sensuum, tamquam melli venenum, verbis cælestibus intermiscent. Cavete proinde eos, tamquam veneficos; & cognoscite in vestimentis ovium lupos rapaces. Sit vobis commendatus lator epistolæ venera-

b bilis Abbas [b] Grandis-silvæ, & domus ejus, quæ & nostra est, nuper nobis, & nostro Ordini ab ipso tradita, & ecclesiæ Claræ-vallis specialiter associata. Ostendite nobis in ipso, & in sanctis qui cum eo sunt, quantum profeceritis ex nostra admonitione in operibus misericordiæ; & date in eis experimentum ve- E stræ caritatis & devotionis, quam habetis erga nos. Quidquid illis feceritis, mihi factum reputate. Gratia Dei & pax sit vobiscum, amen.

Ad ROMANOS, quando recesserunt [c] à domino Papa Eugenio. c

EPISTOLA CCXLIII.

Ann. CHR. MCXLVI.

Romam, Arnaldo hæretico factionem inflammante, antiqua Republica ac libertatis formam restituere nitebantur, sola sacrorum cura Pontifici relicta. Itaque vectigalia Pontificum sibi vindicant, jubentes Pontificem decimis, & oblationibus tantum more prisco contentum vivere. Hinc nata rebellio, & in Eugenium acrius concitata. Cujus occasione Bernardus aspere, sed juste increpat Romanos tam iniquos in Pontificem, cujus injuria in Sanctos & omnes Catholicos redundet, non evasura Dei vindictam, nisi mox resipiscant.

Nobilibus, & optimatibus, atque universo populo Romano, frater Bernardus Claræ-vallis vocatus Abbas, declinare à malo, & facere quod bonum est.

1. SErmo mihi est ad te, popule sublimis & illustris; cum sim vilis exigoaque persona, ac nullius pæne momenti homuncio. Id quidem verecundum atque onerosum mihi, consideranti, quis, quibus scribam, simulque quam aliter hoc alius judicare possit. Sed levius reor verecundia apud homines periclitari, quam condemnari apud Deum silentio, veri taciturnitate, & absconsione justitiæ. Ipse enim dicit: *Annuntia po-* *Isa. 58.* *pulo meo scelera eorum*. Erit mihi etiam in testimonium ante faciem Domini, si dicere potero: *Justitiam tuam* *Psal. 39.* *non abscondi in corde meo, veritatem tuam & salutare tuum dixi.* Pro hujusmodi sane non vereor, quamvis verecundia reluctante, pro mea ignobilitate scribere de longinquo ad populum gloriosum, atque his litteris transmontanis sui ipsorum periculi atque peccati commonere Romanos, si forte audiant, & quiescant. Quis scit si convertantur ad precem pauperis, qui non cedunt potentium minis, non omni armaturæ fortium? Nonne quondam in Babylone, ad vocem pueri ju- *Dan. 13.* nioris unius, omnis ille populus, qui à senibus iniquis judicibus seductus fuerat, reversus est ad judicium, & sic servatus est sanguis innoxius in die illa? Ita nunc quoque, etsi adolescentulus sum ego & contemptus, (adolescentulus dico, non annorum paucitate, sed meritorum;) potens est tamen Deus dare etiam voci meæ vocem virtutis, per quam fiat, ut & is populus, quem nihilo minus constat esse seductum, ad judicium revertatur. Mea erga defensio ad eos, qui mihi hinc forte succensendum indignandumve putaverint, hæc sit.

2. Si neque hoc satis est: etiam istud adjicio. Communis est causa, & non est distinctio pusilli & magni. *Possessio la... omnes Catholicos tangit.* Dolor nempe in capite est, ac per hoc minime alienus ne à minimis quidem vel extremis quibusque corporis partibus. Nec à me ergo. Pervenit profecto usque ad me, quamvis omnium minimum, dolor maximus iste, quia maximus est; & quia cum sit capitis, non potest non esse & corporis, cujus membrum sum ego. Numquid non dolente capite clamat lingua pro omnibus corporis membris, in capite se dolere, & omnia per ipsam suum caput, suumque capitis fatentur incommodum? Dimittite proinde, quæso, dimittite, ut plangam paululum apud vos dolorem meum; nec meum tantum, sed & totius Ecclesiæ. Nonne ipsius vox est hodie per universum mundum: Caput meum doleo, caput

F meum doleo? Quis namque vel novissimus Christianorum in toto sit orbe, qui non glorietur hoc capite, quod ambo illi gloriosi Principes terræ, alter amisso, alter submisso in cruce capite, suo triumpho extulerunt, suo sanguine ornaverunt? Ad omnem itaque

a Miraculis scilicet illustribus ab ipso factis, de quibus in lib. 3. vitæ cap. 6. Ipsa agnoscit etiam Berengarius in apologia pro Abælardo. *Jam dudum sanctitudinis tuæ odorem ales per orbem fama dispersit, præconizavit merita, miracula declamavit.* &c.

b Bertrandus scilicet, de quo initio epistolæ, abbas Grandis-silvæ, qui hanc pagi Tolosani abbatiam, olim Benedictinorum, Cisterciensibus adjecit anno 1145. ubi Chronologia emendanda.

c Confer lib. 4 de Consideratione cap 2. Othonis Frisingensis Chronicon lib. 7. cap. 31. & historiam Friderici lib. 2. cap. 20. Arnaldistæ dicuntur hæretici a Bonnacurso, junguntarque Catharis & Passagiis, accusati, quod per malos ministros sacramenta irrita esse dicerent, in Spicilegii tomo 13. pag. 85.

spectat

Psal. 18. 4.
spectat Christianum injuria Apostolorum, & sicut *in omnem terram exivit sonus eorum*, sic læsio eorumdem ab omnibus usquequaque sentitur, usquequaque plangitur & doletur.

Romanorum [illegible] injuria in S. Sedem.
3. Quid vobis visum est, ô Romani, offendere principes mundi, vestros autem speciales patronos? Cur Regem terræ, cur Dominum cæli, furore tam intolerabili, quàm irrationabili in vos pariter provocatis, dum sacram & apostolicam Sedem, divinis regalibusque privilegiis singulariter sublimatam, ausu sacrilego incessere, suoque minuere honore contenditis, quam vel soli contra omnes, si oportuisset, defendere debuistis? Sic fatui Romani, non judicantes, neque quod honestum est discernentes, caput vestrum atque omnium, quod in vobis est, deturpatis? pro quo magis nec vestris ipsis cervicibus parcendum à vobis foret, si necessitas exegisset. Patres vestri Urbi orbem subjugaverunt: vos Urbem properatis orbi facere fabulam. En Petri heres Petri sede & urbe à vobis expulsus est: en rebus & domibus suis, vestris manibus spoliati sunt Cardinales, atque Episcopi ministri Domini. O popule stulte & insipiens, ô columba seducta non habens cor! Nonne ille caput, & illi oculi tui erant? Quid ergo nunc Roma, nisi sine capite truncum corpus, sine oculis frons effossa, facies tenebrosa? Aperi, gens misera, aperi oculos tuos, & vide desolationem
Thren. 4. 1.
tuam jamjamque imminentem. Quomodo in brevi
Thren. 1. 1.
mutatus est color optimus, facta est quasi vidua domina gentium, princeps provinciarum?

4. Verum initia malorum sunt hæc: graviora timémus. Numquid non prope interitum es, si persistis? Revertere, revertere, Sunamitis, revertere ad cor tuum: agnosce jam vel sero, quæ, quanta, à quibus patiaris, vel passa sis. Recordare qua causa, quo fine, per quos, & in quos usus, non longe ante hos dies cunctarum, quæ in te sunt, ecclesiarum omnis ornatus & census profligatus est [a]. Quicquid in altaribus & in altarium vasis, quicquid in ipsis sacris imaginibus auri & argenti reperiri tunc potuit, manibus impiorum direptum & asportatum est. Quid ex his omnibus tu in tuis nunc marsupiis invenis? Porro decor domus Domini irrecuperabiliter periit. Et nunc quid tibi visum est iterare malitiam, innovare denuo super te dies malos? Quid modo vel lucri amplioris, vel certioris spei arridet tibi? nisi qood in eo novissima tua cernuntur incautiora prioribus, quod tunc quidem non solum multi de plebe, sed etiam de clero, & de principibus nonnulli per orbem in schismate illo faverunt tibi: nunc vero sicut manus tuæ contra omnes, sic manus omnium contra te. Mundus est à sanguine tuo mundus omnis, præter te solam, & filios tuos qui in te sunt. Væ ergo nunc tibi, popule miserande, & væ duplo quàm ante, non ab exteris nationibus, non à feritate barbarorum, non à millibus armatorum. Væ tantum à facie tuorum tibi; væ à domesticis & amicis, à clade intestina, à cruciatu præcordiorum, à tortionibus viscerum.

5. Agnoscisne jam, quia non omnes pacifici qui domestici, nec omnes amici qui videntur? Et si alias noveramus, sed nunc per te manifestius edocemur omnem veritatem illius sermonis Domini, quem dixit:
Mich. 7. 6. & Matth. 10. 36.
Quoniam inimici hominis domestici ejus. Væ fratri à fratre in medio tui, & filiis à parentibus! væ non à gladiis, sed à labiis iniquis & à lingua dolosa! Usque-
Objurgatione revocat & obsecratione.
quo male in malo vos alterutrum confortatis, & gladiis labiorum invicem sternitis, invicem perditis, ut ab invicem consumamini? Congregamini, oves dispersæ, redite ad pascua, redite ad Pastorem & Episcopum animarum vestrarum. Redite prævaricatores ad cor. Quod loquor, non quasi hostis convicians, sed quasi amicus objurgans. HABET vera amicitia nonnumquam objurgationem, adulationem numquam.

6. Sed jungimus & obsecrationem. Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo, reconciliamini principibus vestris, Petrum loquor & Paulum, quos utique in Vicario & successore suo Eugenio suis sedibus & ædibus effugastis. Reconciliamini, inquam, orbis principibus, ne forte incipiat pro eis pugnare orbis terræ contra insensatos. An nescitis, quia his offensis nihil omnino valetis, his propitiis nihil omnino timetis? Non, inquam, non timebis sub horum tutela millia populi circumdantis te, urbs inclyta, civitas fortium. Reconciliare proinde illis, simul & millibus Martyrum, qui quidem apud te, sed contra te sunt propter grande peccatum, quod peccasti, in quo & persistis. Reconciliare etiam omni Ecclesiæ sanctorum, qui ubique terrarum audito hoc verbo scandalizati sunt. Alioquin pagina ista contra te in testimonium erit: sed & ipsi Apostoli & Martyres tui stabunt in magna constantia adversus eos qui se angustiaverunt, & qui abstulerunt labores eorum. Sed jam finem loquendi omnes pariter audiamus. Annuntiavi justitiam, prænuntiavi periculum, veritatem non tacui, hortatus sum ad meliora: superest, ut aut de vestra citius correctione lætemur; aut de justa imminenti damnatione certi, inconsolabiliter lugeamus, arescentes & tabescentes præ timore & exspectatione, quæ supervenient universæ urbi.

Ad CONRADUM regem Romanorum.

EPISTOLA CCXLIV.

Ann. CHR. MCXLVI.

Hortatur Regem ad defensionem auctoritatis pontificiæ adversus rebelles Romanos.

1. NEc dulcius, nec amicabilius, sed nec arctius omnino Regnum Sacerdotiumque conjungi seu
Regnum & sacerdotium in Christo unita.
complantari in invicem potuerunt, quàm ut in persona Domini ambo hæc pariter convenirent, utpote qui factus est nobis ex utraque tribu secundum carnem summus & Sacerdos, & Rex. Non solum autem, sed & commiscuit ea nihilominus ac confœderavit in suo corpore [b], quod est populus Christianus, ipse caput illius: ita ut hoc genus hominum apostolica voce
1. Petr. 2. 9.
genus electum, regale sacerdotium appelletur. In alia quoque scriptura quotquot sunt prædestinati ad vitam,
Apoc. 1. 6. & 5. 10.
nonne omnes *reges & sacerdotes* nominantur? Ergo quæ Deus conjunxit, homo non separet. Magis autem quod divina sanxit auctoritas, humana studeat adimplere voluntas; & jungant se animis, qui juncti sunt institutis. Invicem se foveant, invicem se defendant, invicem onera sua portent. Ait Sapiens: *Frater*
Prov. 18. 19.
adjuvans fratrem, ambo consolabuntur. Quod si alterutrum se (quod absit) corroserint & momorderint, nonne ambo desolabuntur? Non veniat anima mea in
Non [illegible] invicem.
consilium eorum qui dicunt, vel imperio pacem & libertatem ecclesiarum, vel ecclesiis prosperitatem & exaltationem imperii nocituram. Non enim utriusque institutor Deus in destructionem ea connexuit, sed in ædificationem.

2. Si hoc scitis, quousque vos communem contumeliam, communem dissimulatis injuriam? Nonne ut apostolica Sedes, ita & caput imperii Roma est? Ut ergo de Ecclesia taceam, num honor Regi est truncum in manibus tenere imperium? Et quidem ignoro quid vobis super hoc consulant sapientes vestri & principes regni: sed ego, in insipientia mea loquens, quod sentio non tacebo. Ecclesia Dei ab exortu sui usque ad hæc tempora pluries tribulata est, & pluries liberata est. Denique audite quid ipsa de se loquatur in Psalmo.
Psal. 128. 1. & 2.
Ipsius enim vox est: *Sæpe expugnaverunt me à juventute mea, etenim non potuerunt mihi. Supra dorsum*

a Per Anacletum antipapam, quæ res describitur ab Ernaldo abbate in lib. 2. de vita Bernardi num. 8. & apud Baronium anno 1130.

b Recte ad hunc locum Sugerius in epistola 74. *Cum gloria corporis Christi, videlicet Ecclesiæ Dei, regni & sacerdotii indissolubili unitate consistat, constat profecto, quia qui alteri providet, alteri suffragatur: quoniam & temporale Regnum per Ecclesiam Dei stare, & Ecclesiam Dei per temporale Regnum proficere, omnibus discretis evidenter agnoscitur.* Vide Johannis Satisberiensis epist. 44.

meum fabricaverunt peccatores, prolongaverunt iniquitatem suam. Certus esto, ô Rex, quoniam nec nunc quoque relinquet Dominus virgam peccatorum super sortem justorum. Non est abbreviata manus Domini, nec facta impotens ad salvandum. Liberabit & hoc tempore absque dubio sponsam suam, qui suo sanguine redemit eam, suo spiritu dotavit, donis cælestibus exornavit, ditavit nihilo minus & terrenis. Liberabit, inquam, liberabit: sed si in manu alterius; viderint regni principes, idne honor Regis, regnive utilitas sit. Non est utique.

Ecclesiæ dotes à Christo concessa.

3. Quamobrem accingere gladio tuo super femur tuum, potentissime, & restituat sibi Cæsar quæ Cæsaris sunt, & quæ sunt Dei Deo. Utrumque interesse Cæsaris constat, & propriam tueri coronam, & Ecclesiam defensare. Alterum Regi, alterum convenit Ecclesiæ advocato. Victoria, sicut in Domino confidimus, præ manibus est. Superbia & arrogantia Romanorum plusquam fortitudo eorum. Quid enim? Numquid quispiam magnus vel potens, verbi gratia, imperator, aut rex, fœdam rem istam in imperium pariter sacerdotiumque præsumit? Sed populus hic maledictus & tumultuosus, qui suas nescit metiri vires, cogitare finem, considerare proventum; in insipientia sua & in furore suo ausus est hoc grande sacrilegium attentare. Absit, ut vel ad momentum stare possit ante faciem Regis popularis manus, vulgi temeritas. Factus sum insipiens, qui cum sim vilis, ignobilisque persona, tamquam aliquis magnus, consiliis tantæ magnitudinis tantæque sapientiæ me ingessi, & de re magna. At quo ignobilior atque abjectior, tanto liberior sum ad loquendum quod caritas suggerit. Unde & adhuc addo in eadem insipientia mea: Si quis aliud, quam locutus sum vobis (quod non credimus) suadere conabitur, is profecto aut non diligit Regem, aut parum intelligit, quid regiam deceat majestatem: aut certe quæ sua sunt quærit, & non valde quæ vel Dei, vel Regis sunt, curare convincitur.

Imperatoris officium Ecclesiam defendere.

Ad dominum papam EUGENIUM, pro Aurelianensi Episcopo.

EPISTOLA CCXLV.

Ann. CHR. MCXLVI.

Gaudet ob zelum Pontificis in causa Aurelianensis Episcopi. &c.

ITa quæso, ita facite. Semper consideretur non à quo, sed quid petatur. Pro Aurelianensi Episcopo [a] non est exauditus Rex, minime tamen offensus, quia cor ejus in manu Dei est. Quod etsi contigisset, sustinendum fuerat, ne Deus offenderetur: qui utique ex hoc magis propitiabitur, & citius respirare faciet à tribulatione malorum & dolore, si justitia teneatur, si non relinquatur veritas. Hæc & his similia, quæ de vobis per orbem celebri in dies jucunditate crebrescunt, quanta cor meum suavitate repleant, non est facile dictu. Hæc pro his. De cetero si suggestum vobis à quopiam fuerit de me amplius onerando, scitote mihi vires non suppetere ad ea quæ porto. Quantum mihi, tantum parcetis & vobis. Propositum meum monasterium * non egrediendi credo non latere vos. De fratre Baldicio, quamvis dilecto, quamvis necessario, obeditum est sine mora. De Abbate [b] mittendo ad sanctum Anastasium, si factum non est, fiet statim, ut factum non esse sciemus. Porro de alia mittenda persona, quia in ultimis litteris vestris nihil scripsistis, nihil præsumpsimus. Ceterum & hoc tam celeriter fiet, quàm vobis accelerare placuerit. Plenius vobis & manifestius de his omnibus respondebunt dominus Autisiodorensis *, & frater Baldicius. Quod sanctæ memoriæ Balduinus * Pisanus Archiepiscopus fecit in Sardinia de excommunicatione Arvorensis judicis; quia nonnisi juste hoc virum bonum fecisse credimus, vestra auctoritate ratum & inconcussum manere rogamus. Porro Turritanus [c] judex, quia bonus dicitur esse princeps, sit vobis commendatus, & à vobis manuteneatur.

Detrectat honorem.

** V. epist. 227 & 228. num. 2.*

** Hugo.*

** V. epist. 144. & 201.*

Ad EUMDEM pro eodem, quando prædictus Aurelianensis depositus est.

EPISTOLA CCXLVI.

Ann. C... MCX...

Aurelianensem, sponte se episcopatu abdicantem, Pontifici commendat, ut honoris ejus cautum esse velit: id humilitatem ejus, & Pontificis clementiam decere.

1. TEmpus est, ut & ego scribam, non jam pro episcopo, sed pro paupere & humili monacho [d]; idque, quod miserabilius est, facto de divite & sublimi. Hic jam non habet adulatio locum, habet miseratio. Multi pro eo scripserunt, ut remaneret Episcopus: sed multum hoc erat: non potui adduci ego, ut id auderem. Nunc vero, si res humanius æstimetur, ipsa nunc exigit quod ante vitabam. Spes erat homini adhuc, nam sperandi ratio suberat talis. Dicebat: Valde immutatus est rerum status, ex quo mihi sententia purgationis imposita fuit. Et quidem gravem illam satis accepi, & quæ vel ab innocentissimo difficile impleri posset. Quid nunc, cum cuncta pæne in impossibile versa sunt? Nivernis * non est episcopus, sed ne Trecis quidem. Autisiodorensis * transalpinavit. Comprovincialium sane Episcoporum, per quos me purgari oportuit, pars multa hæc est. Non certe purgatores deficiunt mihi, sed Episcopi vel desunt, vel absunt. Quid ergo? rectene à me exigi potest, quod inveniri non potest? Si res ita Judici comperta fuerit, mirum si de impossibili sententiam ferat: aut si non ex toto impossibile, nimium * quod forte minus est, leviter effugiet ultro negligentius perscrutantem. nempe misericordiam vult, non sacrificium. Quæ enim utilitas in sanguine meo, ut quærat iniquitatem meam, & peccatum meum scrutetur? Magis autem, quia benignus & misericors est, aliquid obliviscetur, aliquid dissimulabit; aliquid & de suo addet. Dominus est. An non licet ei quod vult facere? Etiamsi non, quantum sat est, rationem mihi suppeditare adverterit; quidni tota tamen libertate utetur, prompteque misericordiam superexaltabit judicio, vir apostolicæ mansuetudinis & auctoritatis?

** ...*

** Hugo.*

** al. nimium.*

2. Ergo cum sic liceret sperare timenti, nec frustra, ut sibi suisque videbatur; cessit tamen, & nostro se totum commisit arbitrio. Ac ne occasione ipsius diutius ecclesia fatigaretur, consulente me anticipans terminum, & securis ictum, ultro Episcopum exuit. Unum est, clementissime Pater, unde homini generoso ac verecundo in tam miseranda fortuna posset non parum consolationis afferri. Quæritis quid? Profecto non ambulat in magnis, nec in mirabilibus super se. Sufficit, si vestra indulgentia possit retinere sacerdotem, qui Episcopus fuit: tantum à nota infamiæ & perpetuæ inustionis cauterio, scuto bonæ voluntatis vestræ obumbretur sibi. O dignam omni exauditu precem! Non rogat ut gloriosus, sed ne inglorius sit, qui exstitit gloriosus. Quicquid illud sit quod medium est, eo contentus est. Liceat cadenti à gloria, honesto quo poterit mediocritatis sese excipere gradu, solamque non devenire in extremitatem opprobrii. Juvenis est, nobilis genere est, in sublimitate positus fuit: nec tamen humilem refugit locum, sed probrum. Nihilne merebitur vel ista humilitas? Humiliatus est impius Achab, profuit ei: & in viro fideli ac nobili humilitas pretium non habebit? Absit à summa

1. Reg. 21. 29.

a Nempe Helias, qui gravium criminum accusatus, cum neque per se, neque per regem aut amicos, Eugenium flectere potuisset, anno 1146. episcopatu sponte cessit, ex aliis Notis & epistola sequente.

b Missus est Rusleanus, de quo epistola 258. & duæ sequentes.

c Is videtur esse Gunnarius, quondam *Judex & dominus Sardiniæ tetrarchalis*, qui ad S. Martini tumulum accedens, rediit per Claram-vallem: ubi à Bernardo susceptus, postmodum ibidem monachus factus est, teste Heriberto in lib. 2. de miraculis S. Bernardi cap. 15.

d Ex Abbate S. Sulpicii apud Bituriges episcopus, ex episcopo denuo monachus.

Sede, absit sancta mente vestra, cor contritum & humiliatum :spicere.

3. Si dicemus, humiliavit se, exaltetur: nibil in hoc temerè oobis præsumptum. Possemus forsitan excusare, mirum ex regula [a] quam optime nostis. Nunc autetnon dicimus, exaltetur; sed ne conculcetur, & ccfundamur ab exspectatione nostra. Immo vero si mal suscepimus de manu domini, bona quare non suscipiaus? Numquid enim potestatem habetis deponere ptentes de sede, & exaltare humiles non habetis? Poro POTESTATE accepta malle in malo, quàm in boo uti, abuti est. Præterea angitur debitis multis, am sit pauper & inops. Jubeat auctoritas vestra de ibus episcopalibus ea solvi. Durum est B enim simul: honore privari, & onere premi debitorum.

Matth. 23. b

Potestate malle in malo quam in bono uti, abuti est.

Episcopi debita solvenda.

b Samsone.

Ad EUNDEM pro Remensi archiepiscopo [b].

EPISTOLA CCXLVII.

ANN. CHR. MCXLVI.

Displicet ei pravos & severior in Samsonem archiepiscopum Remensis sententia, de Pallii usu sublato.

Amantissimo Pari & Domino EUGENIO, Dei gratia summo Pntifici, Bernardus Claræ-vallensis vocatus bbas, modicum id quod est.

1. PArcat vobi Deus: quid fecistis? Faciem hominis verecundismi confudistis; & cujus laus est in Ecclesia, ipsum ii facie ecclesiæ humiliastis. Lætificastis omnes inimcos ejus: sed quantos vos contristasse putatis? Noi est modus condolendi, quia amicorum non est nunerus. Dilectus à Deo & hominibus, grandis criminis luit pœnas, nullius convictus, nullius confessus. Tenemus Phinees, sentimus zelum; Israelites perfoditus, sed non cum Madianitide. Imponitur ei quod Regem [b] coronavit: sed in hoc non exultimat excessisse se tenorem privilegiorum suorum. Objicitur quod sccenter divina præsumpserit celebrare in ecclesia interdicta: negat. Suo tempore probabitur illud, purgabitur stud. Esto tamen: putemus omnia constare, quæcunque in absentem adversariis ejus licuit, aut libuit loqui. Debuitne hoc solo excessu, cujus cetera laudabilia exstiterunt, tam dure feriri, tam severe animadverti? Semel excessisse, etiam virtus poterat reputari, si de vestro, non de vultu inimicorum ejus judicium prodiisset. Deinde quid in arcto illo fieri oportebat? Dies celebris, sollemnis curia, juvenis Rex; & (quod his majus est) Dei negotium, de Jerosolymitana scilicet expeditione, propter quod omnes convenerant. Prorsus hæc omnia Missarum, & coronæ regiæ sollemnis debitique honoris frustrationem nullatenus admittebant. Sed nec ipsi Bituricensi Archiepiscopo omnino expediebat, ut honor Regis per eum impediretur.

b

Dilecta ob...mma domin...

Semel deliquisse virtus.

2. Quæ cum ita se habuerint, æstimamus locum misericordiæ non deesse, obi tanta necessitas typhum [c] excusat contumaciæ. Numquid potestatem habetis tantum percutere, & nequaquam sanare? Nostis qui dixerit: *Percutiam, & ego sanabo.* Absit ut cujus tenetis vicem, noo usurpetis & vocem, vocem præcipue pietatis. Ergo sola hac vice redeat sagitta Jonathæ retrorsum, &, si necesse fuerit, in me magis mittatur. Tolerabilius, fateor, habuissem, interdici mihi Missarum celebrationem, quàm Archiepiscopo Pallii usum. Est etiam quod non mediocriter vestro pio rigori obviat in hac parte, quod filio vestro regi Ludovico possit hinc non parvæ offensionis & irritationis occasio dari, cum ipse sibi tota mali hujus videatur esse occasio. Quod plane tempore isto noo expedit: ne bo- A num, quod vestro hortatu bono & magno animo cœpit, dignum (quod absit) non habeat exitum, si in scandalo & animi perturbatione hoc egerit. De cetero mandastis, & obedivi, & fœcundavit obedientiam præcipientis auctoritas. Siquidem annuntiavi & locutus sum, multiplicati sunt super numerum. Vacuantur urbes & castella, & pæne jam noo inveniunt quem apprehendant septem mulieres virum unum, adeo ubique viduæ vivis remanent viris.

a

Deut. 32. 39.

Prædicatæ expeditionis sacræ successus.

Ad EUNDEM.

EPISTOLA CCXLVIII.

CIRC. ANN. MCXLVI.

Præmonet Pontificem, ne Sagiensi, quantumvis supplici, reditum in episcopatum molienti, faciles aures præbeat.

1. NOn est mihi, more multorum, prooemiis uti ad vos, ambituve verborum: à re ipsa incipio. Homo [d] fallax venit ad vos, credo ut fallat; sed absit ut vos. Hoc enim non nisi in multorum discrimen, idque maximum, posset accidere. Semper quidem, sicut fallere malum, ita falli à malo est plerumque & malum. Sed interest quis, & in quo fallatur. Quanto vestra potestas & dignitas major, tanto ea quæ vobis forte subreptio sit, non modo periculosior, C sed & turpior est, præsertim in ecclesiasticis causis. Si, verbi gratia, Sagiensis [*] hæc vulpecula fraudulenta, concinnans dolos vobis, sicut callide cogitat illudere, poterit & ad vineam Domini Sabaoth, quam brevi tempore parte non modica demolita est, vestra auctoritate redire; quanta putatis malignitate de cetero sæcituram? Heu! quod reliquum est, devorabit. Nempe qui venit vulpecula, redibit leæna: & in quosque, tam cleri, quàm populi, non jam calliditate utetur, sed crudelitate. Vigilandum itaque adversus astutiam, ne ad tantam sævitiam denuo prorumpere possit.

d

Fallere & falli malum, V. epist. 119.

* de Sic.

2. Non ergo vos moveat hominis facies miseranda, D vilis habitus, vultus supplex, demissa supercilia, verborum humilitas: sed nec ipsæ quidem lacrymulæ, currentes, ut aiunt, ad nutum ejus, doctæ mentiri. Hæc omnia in facie sunt. & sciois qui dixerit: *Nolite secundum faciem judicare.* In his atque similibus forma pietatis exsistit, sed non semper & virtus. Vestimenta ovium sunt hæc, frequenter (sicut designavit Dominus) usurpata à lupis in stragem maximam ovium, dum non se abscondunt, quoniam illi abscondite veniunt. Inde est, quod aliqui etiam ex nostris pro eo scripserunt, talibus circumventi mendaciis, parum advertentes, quod à Sapiente sapienter ac veraciter dicitur: *Est qui se humiliat nequiter, & interiora ejus plena sunt dolo.* E Vos ergo non attendatis ad verba ejus, neque ad corporis gestus: opera interrogate. A fructibus ejus cognoscetis eum. Multa & gravia dicuntur de eo: dicentur & in eum, si est qui quærat & judicet. Nolo dicere omnia quæ audivi. Nec enim omnibus credendum est, sed nec omnibus decredendum. Unam pono breviter meam conjecturam: certine aliquid habeat, vos judicabitis. Cur datos sibi judices declinavit? Si personas causatur, non erant suspecti. Si loci importunitatem; erat hoc in terra sua, & in cognatione sua, ubi & expensis paucis, & itinere non longo, facile & absque labore totum negotium poterat explicari. Restat proinde nihil aliud suspicandum, quàm fugisse hoF minem subdolum accusantium multitudinem, qui extra patriam eum minime præ inopia sequi possent. Gratias agimus domino Lexoviensi [e], qui zelo domus Domini tactus, nec marsupio pepercit, nec corpori. Bo-

Johan 7. 24

Matth. 7. 15.

Eccli. 19. 23.

Judices datos declinare an liceat.

e

a Scilicet ex regula evangelica, *Qui se humiliat exaltabitur.*

b Sollemne quondam erat, ut reges in præcipuis festis coronam acciperent festivo ritu, ut Vitelinci ante Jerosolymitanam expeditionem, ex aliis Notis. Bituricensis archiepiscopus id sibi in sua ecclesia deberi contendebat. Quare cum id Samson præstitisset apud Bituriges, reclamante Petro archiepiscopo, Eugenius usum pallii eidem Samsoni interdixit. Pontificias hac de re litteras habes in Patriarchio Bituricensi.

c In scriptis *typum.* Et prorsus ita scribebant veteres illi pro *typho*, id est superbia.

d Mortuo Johanne, Sagiensi in Normannia episcopo, Arnulfi Lexoviensis fratre, Girardus canonicus secularis in ejus locum suffectus, canonicos regulares ex ea ecclesia expellere cogitabat, qua de re hic arguitur. Adi alias Notas

e Arnulfo, doctrina & pietate claro, de quo epistola modo 348.

nus frater, cui studium est semen defuncti fratris susci- A tare. Gratias & vos agite illi, quia vestro quoque nomini hæc ejus cura non parum conferre videtur: qua fit ut convincatur malignus, & sic dejiciatur, quæ est gloria vestra.

Ad EOMDEM.

Ann. CHR. MCXLV.

EPISTOLA CCXLIX.

Priorem Casæ-Dei, electum in episcopum Valentinensem, ut dignum commendat.

Dignus ad Ecclesiæ curam trahendi.

SI rebus raritas pretium facit, nil in Ecclesia pretiosius, nil optabilius bono utilique Pastore. Nempe rara avis est ista. Proinde sicubi talis interdum reperiatur, & occasio detur; confestim injiciendæ sunt manus, & totis nisibus satagendum, ne qua vi, ne qua arte malitiæ fructuosa promotio valeat præpediri. Audivimus in ecclesia Valentina [a] pari voto cleri & populi electum esse Priorem Casæ-Dei. Mirum si bonus non fuerit ad opus ad quod assumitur. Scire vultis unde id sperem? Boni hoc volunt, nec potest bonus non esse qui bonis placet. Nec minus validum argumentum mihi videtur quod bonus sit, si malis è regione displiceat. Decet sanctitatem vestram votis assentire bonorum: ne si ab isto forte resilire contingat, alium quem nolletis, studio & consensu pravorum contin- C gat recipere.

Boni argumentum est, bonis placere, non malis.

Ad BERNARDUM [b] Priorem Portarum.

EPISTOLA CCL.

Repulsam fr. Natalis in episcopum electi non debuisse tam moleste ferri à Religiosis. Id sua opera factum non esse. Veritum forte Papam, ne juvenilis ætatis vitia nunc demum calumniæ paterent.

Reverendissimis Patribus & dominis amantissimis, BERNARDO Priori Portarum, & sanctis qui cum eo sunt, Bernardus Claræ-vallis vocatus abbas, salutem in Domino. D

1. EX quodam beatitudinis vestræ rescripto comperi, scripsisse me aliquid, quod me indicaret commotum, vosque istud non parum metuere. Verum id frustra. Non est quod à puero vestro timendum sit vobis, reverendissimi Patres, qui vos in veritate diligo ut amicos, & suspicio ut sanctos. Nisi forte non me, sed mihi paterno timuistis affectu, quod motus vobis viderer non ex ratione; aut si ex ratione, forte plus quàm oporteret. Motus fateor fui, sed pro vobis, non contra vos; atque id tenuiter satis. Si & hoc temere; sed non temere confiteor adversum me injustitiam meam, & vos remittetis temeritatem peccati mei. Ig- E noscite mihi: sic sum, zelus domus vestræ comedit me. Non patior plane; quod in me est, decolorari tantæ specimen sanctitatis. nam corrumpi posse, absit ut verear. Prorsus autem displicet in pulcherrimo corpore, non solum morbus, sed & nævus. Non plane bonus color, si sanctorum quispiam anxie ferre abjectionem suam videatur, de qua etiam & non gaudere, & non gloriari, minus est a perfecto. Porro in proposito perfectionis apparere imperfectum, nævus est. Ergo hic color mihi in fratre Natali displicuit. Quid enim,

Nævus in pulcro corpore anxie ferre abjectionem.

A etsi castum id fuerit coram Deo? Nempe oportet providere bona etiam coram hominibus.

2. Sed dicitis: Non ipse graviter tulit, sed nos. Ad idem revertitur. Iterum dico quod sentio. Cur vobis grave fuerit, non video, nisi quia ipsi grave esse sensistis. Vos judicate, an hoc eum decuer, præsertim in novitate vitæ. Nam ante hanc (ut sira ejus pace dixerim) non caruit hac nota: an vero ne culpa, sua ipsius conscientiæ relinquendum est. Equid si forte hoc cogitavit [*] dominus Papa: cum, sicut dicitis, electioni ejus assentire renuerit? Veritus quippe, ut æstimo, linguas obtrectatorum, vetuit festinatam novi Eremitæ promotionem: ne, ut dixi, lingua maliloqua B dicere posset, hunc esse, quem semper oraverat, eremi fructum. Verumtamen quicquid dominus Papa intenderit, sive hoc, sive aliud; me ignorasse sciatis illud ejus consilium: ne quis dicat quod meo instinctu id fecerit. Nam quod ad me pertinet, mihi decretum est, ubi opportune possem, non solum non impedire, sed etiam totis viribus, & ambabus, ut dicitur, trahere manibus, ubi de gratia, quæ in eo est, Deo fructificare valeret. Quis dabit mihi homines litteratos, & sanctos, in ecclesiis Dei præesse pastores, si non in omnibus, certe in pluribus, certe in aliquibus saltem? Quid enim si juvenis aliqua olim juveniliter egisse memoratur? Vetera transierunt, nova acta sunt omnia. C Consepultus est iterum Christo per eremi baptismum [c]: ego olim sepulta vitia retractabo?

[*] al. judicavit.

Quales optat in ecclesia Pastores.

3. Jam quod Abbas Caziacensis [d] sive Trecensis dure dicuntur scripsisse vobis; omnino cum audivi, dure accepi, & cum accepero tempus non dissimulabo, quantum quidem caritas postulabit & familiaritas, quæ mihi pro eorum religiositate ad ipsos est. Deo autem gratias, qui dedit vobis non vinci a malo, sed vincere in bono malum, quia non respondistis eis malum pro malo, aut maledictum pro maledicto. Porro illas, quas ad me adversus præfatos Abbates ante scripseratis litteras, nec studio, nec voluntate mea ad ipsorum notitiam pervenisse sciatis. Et de his satis.

D 4. Tempus est ut non obliviscar mei. Clamat ad vos mea monstruosa vita, mea ærumnosa conscientia. Ego enim quædam chimæra mei sæculi, nec clericum gero, nec laicum. Nam monachi jam dudum exui conversationem, non habitum. Nolo scribere de me quod vos per alios audisse existimo, quid agitem, quid studeam, per quæ discrimina verser in mundo, immo per quæ jacter præcipitia. Si quo minus audistis, precor ut inquiratis, & secundum quod audieritis, & consilium impendatis, & orationum suffragia.

Bernardus humilis de se ipso loquitur.

Ad dominum EUGENIUM Papam.

Ann. CHR. MCXLVI.

EPISTOLA CCLI.

E *Balmenses monachos pro merito punitos in gratiam recipi cupit, & cum Æduensibus conciliari.*

Amantissimo Patri & Domino EUGENIO, Dei gratia summo Pontifici, Fr. Bernardus Claræ-vallis dictus Abbas, modicum id quod est.

BAlmenses monachi [e] graviter deliquerunt, sed non impune. Vobis pro hoc ipso laus & gratiarum actio ab universa debetur Ecclesia, quia non siluistis, non dissimulastis, non quievistis. Efferbuistis ut

a Mortuo sancto Johanne episcopo Valentiæ in Delphinatu, *de Valence*, anno 1145. electus est Prior Casæ-Dei, nomine Orilbertus, in cujus gratiam hæc epistola scripta est cum epistola 270.

b Ejus nominis secundum, qui sede Bellicensi anno 1142. relicta, se luit in Cartusiam Portarum, ibidem ante annum 1147. Bernardo Priori primo se abdicanti suffectus, ex Notatione ad epistolam 253. Natalem, de quo hic quæstio, in regimen ecclesiæ Bellicensis post eum postulatum non ausim affirmare. Bernardo sane successit Guillelmus, Guillelmo post Pontium Antelmus seu Nantelmus, ex Priore itidem Portarum, cujus esse videtur epistola ad Ludovicum Juniorem de sua promotione, quæ est epistola 234. inter Chesnianas.

c Existimabat quippe cum aliis Patribus Bernardus, vitæ religiosæ professionem esse alterum veluti Baptismum, ut disette in libro de Præcepto & dispensatione cap 17.

d In tribus Colbertinis, *Caziacensis*. An is Caziacensis abbas Simon, cui scripta est epistola 263. Ejus successor Ter. (sic breviatum legimus) de quo in lib 2. epistola 14. Petrus Cellensis abbas apud Trecas, hoc loco designatur. tametsi nullæ ejus contra Cartusianos epistolæ, multæ pro eis reperiantur.

e Crimen hoc Balmensium in diœcesi Bisuntina monachorum intelligimus tum ex duobus rescriptis Eugenii Papæ, uno ad Humbertum archiepiscopum Bisuntinum, altero ad VVillelmum seu Guidonem Comitem Matisconensem, quibus rescriptis Balmensem abbatiam in Prioratum redigit *ob exsecrabile & horrendum facinus, & inauditum sanctæ Romanæ ecclesiæ contemptum, commissum in dilectum sibi magistrum Osbertum*: tum ex litteris VVillelmi Comitis Matisconsis id annuentis. Eugenii litteræ datæ sunt IV. *Kalendas Junii Parisius*, id est anno 1147. Extant in archivo Cluniacensi. Postea tamen abbatiæ titulus Balmæ restitutus est.

debuistis : percussistis, sed ut sanaretis. Quod si obliviscatur misereri dominus, & contineat in ira sua misericordias suas, unde sanitas ? Fiducialiter proinde post judicium misericordiam præstolamur, ut misericordiam & judicium cantemus Domino. Scimus, scimus, non deviabit Vicarius [a] à vestigiis ejus, cujus vicarius est, nimirum cum ille dicat : *Qui mihi ministrat, me sequatur.* (Johan. 12. 26.) Dicit autem de illo propheta : *Quis scit si convertatur & ignoscat Deus, & relinquat post se benedictionem ?* (Joel. 2. 14.) Hanc de vestris quoque posterioribus audacter exigimus. Alioquin non decet ut perdatis innocentem cum impio. Etenim qui malum fecerunt, facti de medio sunt. Quid restat, nisi ut reliquiæ salvæ fiant ? Quidni salventur qui obedierunt vobis, qui obedierunt prædecessori vestro ? Paulum loquor, qui aiebat : *Auferte malum ex vobis.* Itaque miseremini illis, & non præjudicet iniquitas sceleratorum justitiæ innocentium. Hæc dico, quia causa est eis cum Æduensibus * (Autun.) in præsentia vestræ majestatis, & timent ne noceat sibi iniquitas aliorum. Sane id præcipue obsecramus, ut concordiæ & paci ipsorum operam deris. Utrisque siquidem bene volumus, atque ita utrisque credimus expedire.

Ad EUNDEM, pro Eboracensi.

EPISTOLA CCLII.

Ann. CHR. MCLII

Sententiam, contra Eboracensem jam olim ab Innocentio latam, tandem executioni mandari postulat, ne mala ejus opera dissimulanti Pontifici imputentur.

SÆvit frustrata ambitio, immo desperata furit. Currit ad laqueum homo perditionis, & debitam jam olim in se sententiam damnationis accelerat. Vel nunc manifesta sunt peccata ejus, præcedentia ad judicium. Anticipat manum succisoris arbor maledicta & spinosa, & cunctantem securim in semet provocat. Heu ! quàm justius illa jam dudum cecidisset *, (al. excidisset.) quàm sancti illi, quos contra jus & fas male stando dejecit? Etenim si non staret, stantes minime dejecisset. Et illi quidem in innocentia sua, & pro innocentia [b] corruerunt, multo melius stantes : sed sanguis innoxius de manu illorum proculdubio requiretur, qui vires furtivas tam noxiæ arbori, ne statim corrueret, ministraverunt. Clamat contra eorum capita sanguis sanctorum de terra, quorum animæ in manu Dei sunt, & non tanget eos tormentum malitiæ. Verumtamen viscera mea erant : effusa sunt; non recipio de verbis consolationem. Etsi possent esse qualicumque solatio sive remedio, deficiunt tamen præ dolore, mærore præcluduntur, interrumpuntur singultibus. Unum tamen, ipsumque extremum, quod utique magis scribere, quàm proloqui possum, adhuc audite, vel potius legite. Si adhuc steterit ; prô dolor ! verendum, ne ipsius status sit vester casus : dum quicquid adjecerit, utpote mala arbor, quæ non potest nisi malos fructus facere, non illi jam, sed vobis merito imputetur. (Matth. 7. 18.)

Ad ABBATEM [c] de Præmonstrato.

EPISTOLA CCLIII.

Ann. CHR. MCL.

Asperioribus Præmonstratensium litteris placide respondet, recensens sua in eos beneficia. Refellit quoque singula querelarum capita, constantem se ipsis amicum fore professus.

1. AUdivi auditionem vestram, & timui. Scribitis enim contra me amaritudines : absit autem, ut tam rationabiliter, quàm terribiliter. Quid peccavi ? an quod vestram personam semper amavi, vestrum Ordinem fovi, & promovi semper, quod in me fuit ? Fidem, si verbis non habetur, opera faciunt. Ut quidem mea mihi conscientia respondet, ego à vobis debui commendari. Sed quia contraria potius loqui & scribere libet ; dabo ego voci meæ vocem virtutis ex factorum testimonio. Id quidem grave. Videar improperare beneficia, quod utique non decuerat. (Recenset sua erga Præmonstratenses beneficia.) Ut minus sapiens faciam : vos me cogitis. Cui umquam vestrum, sive vestrorum nostra opera opus fuit, & defuit ? Primo quidem locus ipse Præmonstrati [d], in quo degitis, noster fuit, & nostro munere habuistis. Nam nobis frater Wido [e] (hoc nomen primi incolæ loci) per manum Episcopi ante donaverat. Deinde quod hi de Belloloco [f] vobis se associaverunt, nostri potissimum studii fuit. Apud Jerosolymam rex Balduinus, dum adhuc viveret, locum sancti Samuëlis [g] donavit nobis, & mille aureos simul, de quibus ædificaretur : vos dono nostro & locum habetis, & aureos habuistis. Apud Virdunum pro ecclesia beati Pauli, ut eam vos haberetis, quantum laboraverim, multi norunt : & quantum profecerim, ipsi sentitis. Si quo minus recognoscitis vos, exstant epistolæ nostræ ad beatæ memoriæ Papam Innocentium, hujus rei veri judices, & quasi vivi testes. Illis de Septem-fontibus [h] locum quem primum inhabitaverunt (*Francevals* nomen ei) nos contulimus.

2. Propter quod horum vultis recedere ab amicis ? Numquid redditur pro bono malum, quia minamini violare pactum [i], valedicere paci, societatem deserere,

a Hic non obscure Papa Christi Vicarius dicitur, cum alias S. Petri Vicarius apud veteres illos appellari soleret, uti alias ostendimus.

b Hic intelligit Bernardus stragem in Fontanense Ordinis sui in Anglia monasterium, factam à fautoribus VVillelmi intrusi. Eam diserte narrat Serlo monachus in historia ejus monasterii, tomo 1. Monastici Anglicani pag. 747. ubi annoto per Eugenium VVillelmo, ejus fautores dicuntur concurrisse in cœnobium, cujus abbas Henricus ipsis adversus erat ; tum omnia diripuisse, incendisse, profligasse, salvis nihilominus monachis cum Abbate : ex quibus tamen aliquos fuisse necatos hic innuit Bernardus. Serlo addit, Henricum abbatem in Archiepiscopatum electum, statim Claram-vallem adiisse ad S. Bernardum ; & inde Treverim convenisse Eugenium Papam, à quo consecratus ac pallio donatus, non sine multa contradictione à suis tandem admissus sit.

c Hugonem scilicet, Norberti primum discipulum ex Capellano Episcopi Cameracensis, ac successorem in regimine Præmonstrati. Hugo iste mirifice laudatur, non solum in libro de vita S. Norberti, sed etiam apud cognominem suum Hugonem Chronographum Autissiodorensem S. Mariani, & apud Hermannum monachum Laudunensem in lib. 3. de miraculis S. Mariæ capitibus 6. 8. & 10. Norbertus etiam passim apud eumdem prædicatur auctorem, maxime cap. 7 ubi ipsi Bernardo præponitur, tum quia primus Ordinis sui fundator, tum quia Sanctimonialium ejusdem Ordinis institutor, quæ jam tum numerum decem millium excedebant. De eodem Norberto plura ad epistolas 55. & 56. In scriptis non paucis (nam & id notare convenit) hujus epistolæ loco ponitur epistola 123. cum rescripto Bernardi : hæc autem locatur post epistolam 296. Ita duæ sequentes etiam loco non constant in mss.

d Nonnulli hic hærent in explicando Bernardo, quod certum sit, Præmonstrati primam ecclesiam, sancto Johanni Baptistæ sacram, à Bartholomæo Laudunensi episcopo concessam fuisse Norberto ex commutatione facta cum monachis S. Vincentii Laudunensibus, ad quos pertinebat, teste Hermanno mox laudato in lib. 3. cap. 4. At in cap. 10. tradit idem auctor, testis oculatus, *ex altera montis parte majorem ecclesiam* postea ædificatam ab Hugone abbate, cum adjuncto insigni monasterio : cujus locus, aut certe ejus portio, à Bernardo seu Cisterciensibus, qui eam à VVidone eremita acceperant, indubie Præmonstratensibus obvenerat. Quid Bartholomæus ipse contulerit, docet ejus epistola in Appendice hujus tomi. Vide Notas fusiores.

e VVidonem legimus in historia cœnobii Viconiensis prope Valentianas, quæ exstat in tomo 12. Spicilegii pag. 534. ubi VVido seu Guido, *Britonum gente progenitus, sacerdos officio*, eo tempore quo Norbertus Præmonstratum accessit, ibi degisse dicitur, & locum majori cessisse, secedendo Viconium, ubi fundamenta jecit cœnobii, quod VValterio S. Martini apud Laudunum abbati subjecit.

f Bellus-locus Ord. Præmonstratensis, *Beaulieu*, diœcesis Trecensis, ubi canonicis regularibus successere Præmonstratenses anno 1140. Ad Odonem hujus Belli-loci abbatem epistola 407.

g De hoc loco Gaufridus in lib. 3. de vita Bernardi num. 22. *Postremo quasi vitis abundantissima suos undique palmites propagavit, excepto quod in terram Jerosolymitanam, quamvis locus esset à rege paratus, ob incursus paganorum & aeris intemperiem non acquievit mittere fratres suos.* Confer epistolam 175. ad Patriarcham Jerosolymorum qui locum offerebat, epistolam 355. qua reginæ Jerosolymorum Præmonstratenses commendat. De monasterio S. Pauli vide Notas ad epistolam 178.

h *Septfontaines* diœcesis Lingonensis ad Montem-clarum.

i Pactum hoc describit Manrique, initum anno 1142. inter Cistercienses & Præmonstratenses concordiæ causa, ut inter utrorumque monasteria leucæ duæ ; inter grangias seu villas una intercederet. Hinc Bernardus domum Basi-fontis ait fuisse *extra statutos terminos* constitutam. Erat autem sita in diœcesi Trecensi, fundata anno 1143.

scindere unitatem? Sed esto. De bono opere non me lapidatis, sed de injuria, quod fratrem Robertum, cum esset de vestra professione, susceperim, habitum ei monachicum tradens. Non inficior, apud nos est. Putaveram autem me super hoc satisfecisse vobis, cum susceptionis illius rationem, ordinem, necessitatem, viva & veridica voce exposui, idque non semel. Quia vero necdum quiescitis, non erit mihi pigrum rescribere quod responderam, quando vobis durum non est repetere quod excusaveram.

Purgat se de suscepto Roberto, & aliis.

3. Minime ergo prædictum fratrem Robertum aliquando, ut à vobis exiret, sollicitavi: magis autem à multis annis id cupientem, non semel, sed sæpe compressi. Quonam denique modo suspectus haberi possum, quod fratrem Robertum subduxerim vobis, cujus consilio & hortatu magistrum Othonem habetis? Si nescitis, ipsum interrogate: si bene novi hominem, non negabit. Possem & alios forsitan non paucos nominare, sive conversos ad vos, sive reversos: quos hodie non haberetis, nisi à nobis suasi fuissent, vel coacti. Parco autem, non inops materiæ, sed verecundiæ satisfaciens dives. Inveni ego in claustris vestris, qui ad verbum prædicationis nostræ compuncti & conversi ad nos venire disposuerant: cum ecce sollicitantibus vestris retrahentes pedem, recepti & retenti sunt in Ordine & habitu vestro. Postmodum vero, remordente eos conscientia, exire voluerunt: &, ni fallor, exissent, nisi nostro firmarentur non assensu tantum, sed & hortatu.

Probat se non æmulum aliorum Ordinum, sed fautorem & patronum

4. Sed jam audite (quia iterum vultis audire) quomodo tandem fratrem Robertum receperim. Dominus Papa præcepit: nempe rogatus ab illo, & ejus amicis. Dicebat vestrum sese & Abbatis ejus assensum prece sua obtinuisse, ne quis dicat quod præcepto extorsit. Negatis: quid ad nos? ipse viderit. Si vobis summum & sanctum Pontificem falsitatis arguere libet, ignoscite nobis: quia nos tantæ sanctitati non credere, & tantæ majestati non obedire nefas ducimus. Quamquam & venerabilis abbas Godescalcus *, qui de vestris est, (nam is a domino Papa ad vos hujus rei gratia fuerat destinatus) non plane negaverit reportasse se à vobis, & liberam fratris emancipationem, & vestram ipsius spontaneam concessionem *.

** de eo vide epist. 24.*

** al. male confessionem*

5. Jam de fratre Fromundo non est quod nos lacessatis, cum nequaquam eum sine voluntaria Abbatis sui concessione receperim. quod quidem nec vos latuisse amara illa epistola demonstrat, in qua nobis de sola Capituli non exspectata conniventia calumniam struitis. Quasi vero vel in mutua nostra conventione id prohibitum fuerit: vel emancipatio filii ad Capitulum, & non potius ad solum spectet Abbatem.

6. Adjicitis & de domo quadam fratrum vestrorum de Basso-fonte, quod eam nos de medio tulimus, licet extra statutos terminos constitutam. Atque utinam priusquam nos argueretis, eosdem interrogassetis fratres, non solum quis eam de medio tulerit, sed etiam qua de causa. Neque enim celassent vobis (ut confidimus) hujus rei veritatem. Ceterum audire eam nunc vel à nobis, ac deinde (si ita placet) eos interrogate. Cœperant ædificare locum, ubi aliquas e sororibus suis constituerent, longe quidem ab abbatia sua, in confinio autem duarum grangiarum domus nostræ, & prope pascua ovium nostrarum. Rogavimus eos tamquam amicos, & quibus forte non inutiles fuissemus, ne seminarium scandali, & dissensionum fomitem suis pariter & nostris pararent, posteris relinquendum. At illi nihilominus ædificabant. Hæc fuit tota violentia nostra: sic nos de medio tulimus domum illam. Inexcusabiles sumus, si rogare, vim irrogare est.

7. Revera Episcopus (quod negandum non est) indignatus, non modo quod Oratorium in suo episcopatu, sed & quod domum in fundo ecclesiæ & terra feudi sui ædificare se inconsulto præsumpsissent, cœpto intervenit operi, quamvis frustra. nam nec vetiti ab eo destiterunt. Exinde transeunti mihi per terram illam, is qui tunc erat Abbas Bassifontis occurrens, indicavit quod ab ædificatione cessassent. Verumtamen non tam propter nos, sicut ex ejus relatione cognovi, quam propter militem illum, qui terram eis vivus dedisse, gravabat eos in multis, ita ut de eo plurimum quererentur. Quamquam etsi pro sola caritate nostra id voluntarie dimisissent, nec religionem eorum dedecuisset, nec immeritis forsitan præstitisse beneficium viderentur. Miror sane unde hæc tandem querela emerserit, cum & Abbas ille in bona (nisi fallor) & devota erga nos voluntate præsentem finierit vitam: & qui substitutus est ei, frequenter & familiariter conveniens nos in necessitatibus suis, nullam nobis querimoniæ hujus aliquando fecerit mentionem. Denique & in eadem postea domo humanissime susceptus hospitio, nihil hinc vel ab ipso Abbate, vel alio quoquam audivi. Sed & vobiscum in Clara-valle postmodum præsens fuit Abbas, & nuperrime Barri, jam instante Capitulo vestro, unde litteræ illæ querulæ, ne dicam calumniosæ, venerunt: & nec hic, nec ibi super hoc, sive ab eo, sive à vobis, vel tenuiter quidem memini me fuisse conventum.

8. Præterea causamini, quod domunculam fratrum vestrorum de Brena [a] Conversus Igniacensis combussit. O domunculam! nempe umbraculum quoddam ramorum erat, ubi sederet frater, qui stantes adhuc in agro segetes custodiret. Neque hoc combustum malitia, sicut fideli relatione cognovimus: sed quod positum in agro quodam fratrum Igniacensium, terram occuparet, quam excoli oportebat. Denique vix uno taxata est nummulo domuncula hæc: & Abbati de Brena ita jam, nisi fallimur, super hoc satisfactum, ut omnino nec queratur, nec habeat unde queratur. Si quo minus, ubi id nos rescire feceritis, parati sumus ad omnem satisfactionem. Sic & de Abbate Longipontis [b], ubi primo querelam vestram accepimus, quod inter terminos vestros domum vellet ædificare, prohibuimus eum: & jam credimus destitisse. Sin autem; & id fiet, ubi factum non esse noverimus.

9. Super omnia plangitis, quod ecclesiam sancti Foillani, quæ de Ordine vestro est, Abbas noster de Villari fecerit imbanniri *. At forte justius vobis fratris & coabbatis vestri de prædicta domo sancti Foillani [c] incredibilis obstinatio, quàm summi Pontificis justissima * animadversio displiceret. Novi siquidem, quod multis vestrorum ipsius Abbatis animositas displiceat graviter: mirum valde, si non etiam vobis. Ita ergo dico vobis, huic indignamini. siquidem ipse est, cujus aut cupiditas, aut contumacia fratribus vestris divina fecerit officia interdici. Et quidem prolixum est hoc negotium, & difficile esset universa cujus subterfugia epistolari brevitate concludi: causam tamen interdicti quàm breviter intimabo. Post duas aut plures conventiones pacis, post diffinitivam sententiam judicii, juxta mandatum Capituli vestri per vestros & nostros Abbates promulgatam, accitus demum Episcopus Cameracensis, ad cujus parochiam locus sancti Foillani pertinere cognoscitur, cum videret Abbatem obstinato animo omnia violare, etiam sententia eum ecclesiastica cogere voluit, ut dicebat. Ille vero, ut redimeret tempus, summi Pontificis audientiam appellavit. Ventum est ante eum. qui postquam testimonio tam vestrorum Abbatum, quam aliorum Re-

** al. dici.*

** al. reprehensio*

a Brenæ seu Branæ, *Braine*, quod oppidum est ad Axonam, quatuor leucis supra Suessiones, insignis exstat abbatia Præmonstratensium, S. Evodio sacra: a qua non longe distat Igniacum, *Igny*, Ord. Cisterciensis in diœcesi Remensi. Abbas Igniaci Humbertus, ad quem epistola 141.

b Abbatia Longi-pontis, *Longpont*, duabus leucis prope Suessiones, Ordinis item Cisterciensis, uti & Villaris, *Villers*, in Brabantia diœcesis Namurcensis, ubi tunc abbas Fastredus, cujus est epistola in Appendice relata.

c Abbatia S. Foillani Hiberni, prope Rodium Hannoniæ oppidum in ejus martyrii loco sita, hactenus est Ord. Præmonstratensis. His omnibus Bernardi in Præmonstratenses beneficiis adde donationem loci in silva de Orta, à Ludovico Juniore factam *interveniente domno Bernardo pia memoria Clara-vallensi abbate*, ut S. Mariani Abbas Autissiodorensis agnoscat in epistola, inter Clarissimanas numero 282.

ligiosorum indubitanter agnovit, Abbatem sancti Foillani non solum resilire à compositionibus, sed & judicio contraire; ecclesiam ejus imbanniri jussit, donec satisfecisset. Demum rogastis tam vos, quàm ipse domnum Cisterciensem, & nos; multisque tam vestris, quàm vestrorum precibus extorsistis, præsente etiam ipso Episcopo, qui promulgandæ sententiæ interdicti mandatum acceperat, ot provideretur adhuc forma aliqua pacis Absente Abbate de Villari, tractata compositio, dictumque Episcopo est, ut si vel ipsam observaret Abbas sancti Foillani, abstineret ab interdicto. Discedens autem nec illam tenuit, sed domum, quam & judicii sententia, & compositiones omnes diruendam esse diffinierant, ita ut semel etiam diruta jam fuisset, atque interim contra cooventionem & judicium reædificata; hanc, inquam, & tenuit, & tenet, & alteram quoque superædificavit. Quidni exsequeretur Episcopus mandatum apostolicum, quod acceperat de promulganda sententia interdicti, præsertim addita prævaricatione? Ego tamen sperans tandem aliquando vincere in bono malum, eamdem sententiam differri feci usque ad octavas Epiphaniæ, si forte interim vir ille recogitaret, ut vel formam judicii exsequeretur, vel compositionem aliquam observaret. Atque utinam sic contingat, & faciat Deus pacis, ut requiescat super illum pax nostra.

10. Cum hæc ita se habeant, non est quod de nobis queri debeatis: cum justius nos de vobis, ut apparet, queri possimus. Reliquum est, ut diligentes vos diligatis, præsertim solliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis: illo, inquam, vinculo, quod inter nos & vos causa pacis caritatisque firmatum est, utiliter quidem, & non minus forsitan vobis quàm nobis. Si rumpendum decernitis, non expedit quidem: sed nec licere ullatenus puto. Nempe UBI communis est causa, personæ reatus præjudicare non deberet, etsi vera essent quæ in nos dicitis. Ego autem, fratres, qoicquid faciatis, decrevi semper diligere vos, etiam non dilectus. Occasiones quærat, qui vult recedere ab amico: mihi studii est, & erit, nec cuiquam amicorum jostam in me discessionis causam dare, nec scrutari in alio: qnod hoc quidem fictæ, illud vero neglectæ amicitiæ fit. Et quia secundum Prophetam glutino bonum est: solvere, vel potius abrumpere vos poteritis, sed non me. Adhærebo vobis, etsi nolitis: adhærebo, etsi oolim ipse. Olim me alligavi forti vinculo, caritate non ficta, illa quæ numquam excidit. Cum turbatis ero pacificus, conturbantibus quoque dabo locum iræ, ne diabolo dem. Vincar jurgiis, vincam obsequiis. Invitis præstabo, ingratis adjiciam, honorabo & contemnentes me. Et nune tristis est anima mea, quod quacumque occasione offenderim vos; eritque tristis, osquedum vestra indulgentia relevetur. Si tardaveritis, ibo, & excubabo pro foribus; perseverabo pulsans, instabo opportune, importune, donec vel merear, vel extorqueam benedictionem. Plusquam medium biemis transiit jam, & tunicam nostram * usque adhuc frustratus exspecto.

Bernardus quàm amans pacis & caritatis.

... 42. 5.

* id est ...

Ad abbatem GUARINUM [a] Alpensem.

EPISTOLA CCLIV.

Ann. Chr. MCXXXVI.

Laudat in sene Abbate studium reformandi Ordinis. Temporis brevitatem non obsistere studio perfectionis. In vita spirituali semper proficiendum. numquam standum.

Reverendo Patri, & omni veneratione digno, domno abbati Alpensi GUARINO, & universis ejusdem loci fratribus, frater Bernardus, vestræ sanctitatis servus, de bono in melius semper proficere.

1. REvera nunc in te, Pater, experior quod in sacris litteris legisse me memini: *Cum consummatus fuerit homo, tunc incipit.* Jam seni requies, jam corona debebatur emerito: & ecce tamquam novus in Christo miles, nova iterum tibi excitas bella, provocas adversarium; & rem fortium præsumis fessus senex, dum ad iterandum certamen, antiquum hostem, etiam quodammodo invitum compellis. Enimvero dum præter morem tuum, tuorumque prædecessorum traditiones [b], divinitus inspiratus ecclesias & ecclesiastica beneficia relinquis; synagogas satanæ, id est cellulas [c] extra cœnobium, in quibus tres, vel quatuor fratres sine ordine, sine disciplina habitare solent, destruis; feminas à monasterio [d] arces, ceterisque pietatis ac disciplinæ bonis studiosius invigilas solito: quid aliud primus & maximus ille peccator, nisi videbit & irascetur, dentibus suis fremet & tabescet? Sed quæ cura? Econtra tu in ejus confusione & tua consolatione cantabis Deo tuo: *Qui timent te, videbunt me, & lætabuntur, quia in verba tua supersperavi.* Nec timendum quod succumbat hosti, qui nec cedit ætati. Vincit annos animus, & frigente jam corpore fervet sanctum in corde desiderium; artubusque fatiscentibus, durat tamen incolumis propositi vigor, nec sentit rugosæ carnis infirma spiritus promptus. Nec mirum. Utquid enim metuat veterani domicilii ruinas, qui fabricam spiritualem videt in dies in sublime consurgere, proficere in æternitatem? Certus namque est, si terrestris domus ista dissolvitur, quod ædificationem habet ex Deo, domum non manu factam, æternam in cælis.

Eccli. 18. 6.

Reformationis idea.

Psal. 118. 74.

Senis zelus laudatur.

2 Cor. 5. 1.

2. Sed dicet aliquis: Qoid si morte præventus fuerit homo, necdum videlicet spiritali ædificio consummato? Perfectus quippe non habet quo proficiat: & qui proficit, eo ipso quo proficit, perfectus oon esse convincitur. Est quod securi de illo plena fide respondeamus. Dicemus nempe: *Consummatus in brevi, explevit tempora multa.* Bene multa, qui universa complectitur. Quomodo enim non explevit omnia tempora, qui transiit ad æternitatem? Quanta sane tempora non longævitate, sed longanimitate, hoc est non annorum serie, vel dierum numero; sed mentis devotione, & inexstinguibili semper proficiendi desiderio percurrere potuit, tanta sibi in meritis non immerito vindicavit. Retinet quippe virtute, quod amisit in tempore. Porro vera virtus finem nescit, tempore non clauditur. Unde est illud: *Caritas numquam excidit.* & item: *Patientia pauperum non peribit in finem.* &, *Timor Domini sanctus permanet in sæculum sæculi.* NOMQUAM justus arbitratur se comprehendisse: numquam, dicit, Satis est; sed semper esurit sititque justitiam: ita ut si semper viveret, semper, quantum in se est, justior esse contenderet, semper de bono in melius proficere totis viribus conaretur. Non enim ad annum vel ad tempus, instar mercenarii, sed in æternum divino se mancipat famulatui. Audi denique vocem justi: *In æternum non obliviscar justificationes tuas, quia in ipsis vivificasti me.* &

Moriens insistendo perfectioni perfectus censetur.

V. serm. 48. in Cant. n. 7.

Sapien. 4. 13.

Perfectionis studium finem nescit.

1. Cor 13. 8.

Psal. 9. 19

Psal. 18 10.

Philip. 3. 13.

Psal. 118. 93

a Hæc epistola scripta est anno 1136. quo unitum est Cistercio Alpense monasterium, de quo epistola 142.

b Id est remissiones disciplinæ regularis, à majoribus inductas, ut in epistola 91.

c Nempe ejusmodi cellulæ passim exitiales fuot observantiæ regulari, quæ in tam exiguo numero servari vix potest. Obedientias vocat epistola 400. Eisdem verbis usus est supra in epistola 350. num. 2.

d Id est ab ecclesia. nam & id in Ordine nostro olim receptum, ut apud Cistercienses, qui nequidem monachos alienos in ecclesias suas admittebant, teste Orderico Vitali in lib. 8. pag 714. Cartusienses *hospites tantum religiosos in chorum*, apud Guigonem in cap. 10. Statutorum. De interdicto quondam mulieribus in nostras ecclesias ingressu lege Præfationem ad Sæculum primum num. 112. & ad Sæculum secundum num. 53.

rursum : *Inclinavi cor meum ad faciendas justificationes* A *tuas in æternum.* Non igitur ad tempus. Proinde *justitia ejus manet*, non aliquanto tempore, sed *in sæculum sæculi.* Sempiterna itaque justi esuries sempiternam meretur refectionem : & licet in brevi consummetur pro tempore, judicatur tamen explesse tempora multa pro virtutis perpetuitate.

Psal. 118. 3.

3. Quomodo denique temporis brevitas bonorum præjudicet perpetuæ devotioni, quæ pertinacem reproborum malitiam excusare non sufficit? Ob hoc enim proculdubio inflexibilis & obstinatæ mentis punitur æternaliter malum, licet temporaliter perpetratum, quia quod breve fuit tempore vel opere, longum esse constat in pertinaci voluntate : ita ut, si num- B quam moreretur, numquam velle peccare desineret; immo semper vivere vellet, ut semper peccare posset. Proinde potest & de isto per contrarium itidem dici, *Consummatus in brevi, explevit tempora multa* : quod merito multorum, immo omnium temporum reccperit vicem, qui nullo tempore malam voluerit mutare intentionem *. Itaque indefessum proficiendi studium, & jugis conatus ad perfectionem, perfectio reputatur.

Cur peccatum punitur pœna æterna.

Perfectio in quo.

* *al. voluntatem.*

4. Quod si studere perfectioni, esse perfectum est; profecto nolle proficere, deficere est. Ubi ergo sunt qui dicere solent : Sufficit nobis, nolumus esse meliores quàm patres nostri? O monache, non vis profi- C cere? Non. Vis ergo deficere? Nequaquam. Quid ergo? Sic mihi, inquis, vivere volo, & manere in quo perveni; nec pejor fieri patior, nec melior cupio. Hoc ergo vis, quod esse non potest. Quid enim stat in hoc sæculo? Et certe de homine specialiter dictum est : *Fugit velut umbra, & numquam in eodem statu permanet.* Ipse denique hominis sæculique auctor, quamdiu in terris visus est, & cum hominibus conversatus est, numquam * stetit. Et quidem, teste Scriptura, *pertransiit benefaciendo & sanando omnes.* Pertransiit autem, sicut non infructuose, ita non remisse, non pigre, non lento gressu; sed, quemadmodum item de ipso scriptum est, *Exsultavit ut gigas ad currendam viam.* D Porro currentem non apprehendit, qui & ipse pariter non currit. Et quid prodest Christum sequi, si non contingat consequi? Ideo Paulus aiebat : *Sic currite ut comprehendatis.* Ibi tu, Christiane, fige tui cursus profectusque metam, ubi Christus posuit suam. *Factus est*, inquit, *obediens usque ad mortem.* Quantumlibet ergo cucurreris, si usque ad mortem non perveneris, bravium non apprehendis. Bravium Christus est. Quod si illo currente tu gradum sistis; non Christo appropias, sed te magis elongas : timendumque tibi est, quod ait David : *Ecce qui elongant se à te, Domine, peribunt.* Itaque si proficere currere est : ubi proficere, ibi & currere desinis : ubi vero * non currere, ibi & deficere incipis. Hinc plane E colligitur, quia nolle proficere, nonnisi deficere est.

In via spirituali stare non licet. V. epist. 385

Job 14. 2.

* *al. numquid*

Act. 10. 38

Psal. 18. 6.

1. Cor 9. 24.

Philip 2. 8.

Psal. 72. 27.

* *al. ergo.*

5. Vidit scalam Jacob, & in scala Angelos, ubi nullus residens, nullus subsistens apparuit; sed vel ascendere, vel descendere videbantur universi : quatenus palam daretur intelligi, inter profectum & defectum in hoc statu mortalis vitæ nihil medium inveniri : sed quomodo ipsum corpus nostrum continue aut crescere constat, aut decrescere; sic necesse sit & spiritum aut proficere semper, aut deficere. Interest tamen, quod nequaquam juxta ordinem corporalium vicissitudinum etiam spiritus sua vel incrementa capit, vel patitur detrimenta. Nam semper in robusto & vegeto F corpore animus mollior atque tepidior jacet; & rursum in corpore debili & infirmo fortior viget promptiorque spiritus. Quod se utique in se expertum contestans Apostolus, *Quando infirmor*, inquit, *tunc fortior sum.* Sed & libenter gloriatur in infirmitatibus suis, *ut inhabitet in me*, ait, *virtus Christi.*

Gen. 28. 12.

Inter profectum & defectum nihil medium.

2. Cor 12. 10

Ibid. 9.

6. Quod quidem sic adstruimus exemplis, ut probemus & oculis, dum in te, Pater, manifestum fit nobis quod dicitur : cujus quippe etsi homo exterior corrumpitur, sed interior renovatur de die in diem. Unde etenim tantus ardor innovandi Ordinis, nisi ex renovatione mentis? Sic bonus homo de bono thesauro suo profert bona, sic arbor bona fructus bonos facit. Primi & purissimi fructus tui. Sed quænam arbor hos protulit, nisi puritas cordis? Alioquin quando impurus animus tanto studio, Regulæ inquireret eligeretque puritatem? Nec de turbido fonte limpidus emanat rivus, nec de sordida mente munda cogitatio. Intus est proculdubio, intus est quod delectat : & ex B illa plenitudine intrinseca erumpit totum, quod foris exuberat; atque in mente fulget, quod sic placet in opere.

2. Cor. 4. 16

Matth 12. 35

Observantia regul. puritatem ex corde puro.

7. Sequimini, filii, patrem : imitatores ejus estote, sicut & ipse Christi. Dicite, *In odore* [a] *unguentorum tuorum curremus* : siquidem bonus odor Christi est in omni loco. Nam ut taceam de vobis, qui præsentes comminus percipitis fragrantiam; tanta ad nos usque, qui longe absumus, ex studiis ejus bonis pervenit hujus suavissimæ respersionis ubertas, ut nobis certissime fiat odor vitæ ad vitam. Puto quod & in cælestibus jam persenserint odorem suavitatis, & quadam solito festiviori exsultatione decantent : *Quæ est ista quæ ascendit* C *per desertum, sicut virgula fumi, ex aromatibus myrrhæ & thuris, & universi pulveris pigmentarii?* & illud : *Emissiones tuæ paradisus malorum punicorum cum pomorum fructibus.* Quicumque inter vos hunc in cælis jubilum non audit, invidet. Quisquis hunc non sentit odorem, ut omnium pace dixerim, putet.

Cant. 1. 3.

2. Cor. 2. 15

Cant. 3. 6.

Ibidem 4. 13

Ad Ludovicum [b] regem Francorum.

EPISTOLA CCLV.

Anno Christi MCXXXIV

Monet Regem, ne Concilium hoc tempore Ecclesiæ & Regno tam necessarium, ipsiusque Regis honori cessurum, impediat.

D Ludovico, Dei gratia excellentissimo regi Francorum, Bernardus Claræ-vallis vocatus abbas, fidelis suus, salutem à Rege regum, & Domino dominantium, ipsi & dilectæ ejus, & filiis ejus.

1. Regna terræ & jura regnorum tunc sane sana suis dominis atque illæsa persistunt, si divinis ordinationibus ac dispositionibus non resistunt. Cur, domine, irascitur furor tuus contra Dei electum, quem tua quoque sublimitas suscepit, & prælegit, tibi quidem in patrem, filio autem tuo etiam in Samuëlem? Armatur regia indignatio, non plane in extraneos, sed in semetipsam & suos. Non mirum si, E juxta Scripturam, *Ira viri justitiam Dei non operatur*, quæ propriæ quoque utilitatis, sed dignitatis, sed salutis facit sæpe ut nec manifestum omnibus advertas periculum, sentias damnum. Colligitur Concilium [c]. Quid in hoc detrahitur regiæ gloriæ, regni utilitatibus? Ibi universæ Ecclesiæ commendabitur ac rememorabitur excellentiæ vestræ prompta & specialis devotio, quod Regum primus, aut certe inter primos, rabiei persequentium eamdem matrem vestram strenuissime & christianissime defendendo obviastis. Ibi gloriose ab ingenti illa multitudine debitæ gratiæ referentur vobis : ibi à millibus sanctorum orabitur pro F vobis & vestris.

Jac. 1. 20.

2. Alias autem quàm sit hoc tempore necessarius conventus Episcoporum, nullus ignorat, nisi qui durus corde matris Ecclesiæ angustias non attendit. At calor, inquiunt, nimius est. Quasi nos glacialia corpora habeamus. An corda nobis magis congelata sunt, & nemo est qui, juxta Prophetam, compatiatur super

Amos 6. 6.

a Sic cum Bernardo veteres passim, non *in odorem.* Neque enim Sponsa in odorem currit, sed in odore currit ad Sponsum. Petrus Venerabilis infra in epistola 264. *tractus odore unguentorum tuorum.*

b Id est Grossum, quod intelligitur tum ex codicibus mss. in quibus hæc epistola collocatur post epistolam 126. ad Episcopos Aquitaniæ : tum ex ipso contextu, cum dicitur *sibi suo elegisse Papam in Samuelem.* quod de Innocentio II. intelligendum, qui Ludovicum Juniorem Remis inunxit anno 1131.

c Pisanum intellige anno 1134. celebratum, ad quod Rex Præsules Gallicanos accedere prohibebat obtentu caloris immodici.

contritione

contritione Joseph? Sed hæc alias. Nunc autem ego unanimus in regno vestro, sed dignitate, non fidelitate, dico vobis, non expedit velle impedire tantum & tam necessarium bonum. Nec desunt evidentes causæ, quibus id manifestum facere possem, quas & nunc proferre in medium ad manum mihi est, nisi quod sat arbitror dictum sapienti. Tamen si quid ex apostolicæ auctoritatis rigore processit, unde se merito esse turbatam celsitudinis vestræ serenitas arbitretur; qualiter hoc ipsum revocetur, aut temperetur, prout oportet ad honorem vestrum, fideles vestri qui aderunt *, totis viribus enitentur. Inter quos nos quoque, si quid possumus, non dissimulabimus.

Ad dominum Papam EUGENIUM.

EPISTOLA CCLVI.

Excitat Eugenium ad suppetias Orientali Ecclesiæ ferendas; nec abjiciendum animum ob acceptam cladem in amissione civitatis Edessæ. Miratur vero se Carnoti in ducem belli electum.

1. NON est leve verbum quod sonuit: triste satis & grave est. Et cui triste? Immo cui non triste? Soli filii iræ iram non sentiunt, nec tristantur tristibus, sed lætantur & exsultant in rebus pessimis. De cetero communis tristitia est, quia communis est causa. Bene fecistis justissimum zelum nostræ Gallicanæ Ecclesiæ collaudando, & corroborando auctoritate litterarum vestrarum. Non est (dico vobis) in causa tam generali & tam gravi tepide agendum, sed ne timide quidem. Legi apud quemdam Sapientem *: Non est vir fortis, cui non crescit animus in ipsa rerum difficultate. Ego autem dico, fideli homini magis & inter flagella fidendum. Intraverunt aquæ usque ad animam Christi, tacta est pupilla oculi ejus. Exserendus est nunc uterque [a] gladius in passione Domini, Christo denuo patiente, ubi * & altera vice passus est. Per quem autem nisi per vos? Petri uterque est, alter suo nutu, alter sua manu, quoties necesse est, evaginandus. Et quidem de quo minus videbatur, de ipso ad Petrum dictum est: *Converte gladium tuum in vaginam.* Ergo suus erat & ille, sed non sua manu utique educendus.

2. Tempus & opus esse existimo ambos educi in defensionem Orientalis Ecclesiæ. Cujus locum tenetis, zelum negligere non debetis. Quale est hoc, principatum tenere, & ministerium declinare? Vox clamantis: Venio Jerosolymam iterum crucifigi *. Ad quam vocem etsi alii tepidi, alii & surdi sint: successori Petri dissimulare non licet. Loquetur & ipse: *Et si omnes scandalizati fuerint, sed non ego.* nec terrebitur damnis prioris exercitus, quibus magis resarciendis operam dabit. Numquid ideo non debet facere homo quod debet, quia Deus facit quod vult? Ego vero pro tantis malis, tamquam Christianus & fidelis, meliora sperabo, & omne gaudium æstimabo, quod in varias tentationes incidimus. Revera panem doloris comedimus, & potati sumus vino compunctionis. Quid diffidis, amice sponsi, quasi non more suo vinum bonum servaverit usque adhuc benignus & sapiens sponsus? Quis scit, si convertatur & ignoscat Deus, & relinquat post se benedictionem? Et certe sic operari, sic judicare superna divinitas solet: scienti loquor. Quando magna bona mortalibus provenerunt, quæ non magna prævenerint mala? Nam, ut cetera taceam, nonne illud unicum & singulare beneficium nostræ salutis præcessit mors Salvatoris?

3. Tu ergo, amice sponsi, amicum te in necessitate probato. Si triplici illo amore, de quo tuus interrogatus est prædecessor, tu quoque toto corde, tota anima, tota virtute Christum diligis, ut oportet; nihil reservabis, nihil dissimulabis in tanto periculo sponsæ ejus: sed quicquid habes virium, quicquid zeli, quicquid sollicitudinis, quicquid auctoritatis, quicquid potestatis, impendes. Singulare periculum singularem exigit operam. Fundamentum concutitur, & tamquam imminenti ruinæ totis est nisibus occurrendum. Et hæc propter vos, fidenter quidem, sed fideliter dicta.

4. De cetero verbum illud quod jam, ni fallor, audistis: quomodo videlicet in Carnotensi [b] conventu (quonam judicio satis miror) me quasi in ducem & principem militiæ elegerunt: certum sit vobis nec consilii mei, nec voluntatis meæ fuisse vel esse; sed nec possibilitatis meæ (quantum metior vires meas) pervenire usque illuc. Quis sum ego, ut disponam castrorum acies, ut egrediar ante facies armatorum? aut quid tam remotum a professione mea, etiam si vires suppeterent, etiam si peritia non deesset? Sed neque hoc meum est vestram docere sapientiam: nostis hæc omnia. Tantum obsecro per illam caritatem, qua mihi specialiter debitores estis, ne me humanis voluntatibus exponatis; sed, sicut singulariter vobis incumbit, divinum consilium perquiratis; & operam detis, ut sicut fuerit voluntas in cælo, sic fiat.

Ad EUMDEM, pro fratre Philippo.

EPISTOLA CCLVII.

1. EST negotium quod ceteris [c] non miscemus, quoniam ceteris amplius tangit & angit nos, & eget singulari propriæ precis instantia. Philippus noster cum se exaltavit, humiliatus est: sed cum se humiliavit, non est exaltatus, quasi utrumque pariter Dominus non dixisset. Rigor est, sed sine dispensatione; judicium, sed sine misericordia. Multi (quod negandum non est) sic mensuraverunt: sed nullus ita sibi voluit mensurari. Si autem in qua mensura mensi fuerimus, remetietur nobis; erit profecto judicium sine misericordia ei, qui non fecerit misericordiam. Capax est vester apostolatus rei utriusque, & zeli scilicet, & miserationis. Et honor quidem majestatis judicium diligit: sed absit, ut ad præjudicium mansuetudinis. Quanquam dispensator ille, cujus laus est in Evangelio, elegit potius fraudem facere suo domino, quàm proximo non misereri. Denique pro centum nunc quidem octoginta, nunc vero quinquaginta redhibuit. Juste laudatus est, qui domino suo rerum maluit, quàm personarum jacturam facere. Et quia dignus est qui sic operatur, mercede sua; uno tali opere quos ille retinuit servos, iste sibi fecit amicos.

2. Quid facimus? Videntur intrasse causam, non porrigere precem. Non expedit ita. Si pergimus ista dicere, judicium provocamus, non misericordiam. Nulla mihi fiducia in argumentationibus istis, non plus quàm in telis aranearum. Frustra jacitur rete ante oculos pennatorum. Novi quàm validiora valeant mihi responderi, præsertim à tali ingenio. Quamobrem arma mea preces pauperum sunt, & abundamus in genere isto. His cedat necesse est machinis turris fortitudinis, etsi alias inexpugnabilis. Non repellet pauperum preces pauperum pater, paupertatis amator. Quinam isti? Non sum solus: & si solus, fortasse præsumere possem. Omnes filii vestri qui mecum sunt; & qui mecum non sunt, mecum tamen sunt in hac supplicatione. Quis numeret eos? Solus sane frater Philippus excipitur, qui nec postulat, nec petit postulari, & an velit, ignoro: magis, quod in se est, elegit abjectus esse in domo Dei sui. Sed nec nos quidem pro homine, sed pro Ordine postulamus, cui

* al. adsunt Nuntii.
Ann. CHR. MCXLVI.
Seneca in lib. 1 de Provident.
Gladius Petri duplex. * tempore Passionis.
Johan. 18. 11.
* Vers. fol. 1 de Exod. cap. 2.
Matth. 26. 33.
Psal. 1. 2.
Joel. 2. 14.
Deus solet ... mala præmittere.
Johan. 15. 21.
b Bernardus electus Dux expeditionis.
Ann. CHR. MCXLVI. c
Matth. 23. 12.
Matth. 7. 2. Clementia zelus temperandus.
Luc. 16. 8.
Prov. 1. 17.
Preces arma Bernardi.

a De duplici hoc gladio legesis librum 4. de Consideratione cap. 3. & ad Milites Templi cap. 2.

b De hoc conventu, qui anno 1146. coactus est, legendæ Petri Venerabilis & Sugerii epistolæ.

c Hinc colligitur, hanc epistolam eodem tempore missam cum superiori in gratiam Philippi, de quo hæc leguntur in catalogo Priorum Claræ-vallensium: *Philippus, qui fuerat episcopus Tarentinus, & tempore schismatis degradatus*, nempe quod Anacleto adhæsisset, *venit ad Claram-vallem: cui de misericordia concessum est esse in officio Diaconi.* Hæc istius epistolæ causa. *Prior erat quando obiit beatus Bernardus.*

dispensationem in eo factam non parum profuturam confidimus.

Ad EUNDEM, pro fratre Rualeno [a].

EPISTOLA CCLVIII.

Ann. CHR. MCXLV.

Rualenum, jussu Pontificis Abbatem S. Anastasii constitutum, sed invitum admodum ac renitentem, remitti ad se rogat.

IN veritate comperimus, Rualenum nostrum nedum requiescere in quo positus est, sed nec aliquando requieturum confidimus. Quamobrem opus est maturato remedio, non solum illi, sed & mihi. Uror, dico vobis, quamdiu ille in scandalo est. Nolite mirari hoc: una anima sumus, nisi quod ego mater, ille filius. nam patris in eo cessi vobis & nomen, & auctoritatem. Solus qui transfundi non potuit, mihi remansit affectus, qui me excruciat. Mater autem non potest oblivisci filii uteri sui. Id me fuisse quis dixerit? ego adhuc esse sentio. Clamat matrem pectus triste, & continuus dolor cordis mei pro eo. Quæritis de quo querar? De me. De vobis nihil queror, sed vobis. Ego, ego sæva & pia mater propriis visceribus non peperci, ut castificarem cor meum in obedientia caritatis. Immolavi de sinu meo cari pignoris hostiam: & non in angaria, fateor, sed in voluntate mea parui voluntati, quæ quos vult, angariat. At ille non ita. Renitebatur, quamvis frustra, plane angariatus tam à me, quàm à vobis. Numquid ego timere potui tanta obstinatione semper renisurum? Pii cordis est cedere importunitati, quæ ad id quod oportet, adduci non patitur. Alioquin invitum tenere ad quod invitus tractus est, durum pro illo, fructuosum nemini est. Porro occupare locum, & non facere fructum, nec loco expedit, nec vos decet, nec nos. Nemo, ut ait beatus Ambrosius, invitus bene facit, etiam si bonum est quod facit: quia nihil prodest spiritus timoris, ubi non est spiritus caritatis. Obsecramus itaque per viscera misericordiæ Dei nostri, exhibete viscera patris; & infantem, dum adhuc vivit, remittite ad ubera matris, cujus fortassis hic totus languor est, quod sit præpropere ablactatus. Melius enim vivere sinitur, quàm dividitur. Quæ utilitas in sanguine ejus? Unum scio: non patris, non matris illa vox erit: *Nec mihi, nec tibi sit, sed dividatur.* Hoc vos forte non timetis, quia non creditis proventurum. Sed scriptitationes & mussitationes frequentissime venientes in manus nostras, plenæ sunt timore isto, minitantes hominis fugam & divisionem, vel potius diruptionem, non modo à vobis, sed & à nobis.

Bernardi materni in suos affectus. Isa. 49. 15.

Ambr. in Psalm. 1. Invitus nemo bene facit.

3 Reg. 3. 26.

Ad EUNDEM, unde supra.

EPISTOLA CCLIX.

Ann. CHR. MCXLV.

Se eadem velle, & eadem nolle cum Pontifice; adeoque Rualenum suum libenter sistere jubenti Pontifici ad abbatiam S. Anastasii.

ETsi quid aliquando volui, quod velle me noluistis; mansuetudinis vestræ dignatio eo me provocat, ut quod vultis, non modo velim, sed & avide velim. Placet vobis, ut frater Rualenus abbas sit apud sanctum Anastasium? & mihi placuerat & ante: sed quia nimis ille nolebat, placitum in non placitum venit. Porro vestro beneplacito non connivente, rursum, ut justum est, non placitum in placitum redit. Experiri licet. Factum est quod præcepistis, non quia præcepistis, sed quia voluistis. Ex voluntate ergo, & non quasi ex tristitia, vel ex necessitate. Exsecutio maturata mandati obedientiam probat: de voluntate stilus interrogetur. Si contentus forem mandatum facere, nonne juxta verbum Domini servus inutilis essem, solvens debitum? Nunc autem quia adjeci velle; jam non servus, sed filius.

Luc. 17. 10.

Ad RUALENUM abbatem.

EPISTOLA CCLX.

Ann. CHR. MCXLV.

Compatitur Rualeno in demandata sibi præfectura, cui tandem acquiescendum monet.

SAtis superque afflixit nos absentia tua, Rualene carissime: sed longe magis comperta tua tristitia turbati sumus. Etenim justius te, quam nostram de te desolationem seu destitutionem plangere nobis videmur. Et desolatio quidem non parum damnosa, & non parum molesta, nempe tam dulci filio, tam utili fratre, tam necessario adjutore. Verum quo verius ista de tua amabilitate memoramus, affectuosius compatimur mærori tuo, pluris multo habentes tuum incommodum, & longe ægrius ferentes, quàm nostrum damnum. Denique non dissimulavimus, non quievimus, non siluimus, tentantes super hoc Deum pæne usque ad irritandum summum & sanctum Pontificem, ut quomodocumque, vel cum nostro periculo te revocaremus. Sed quia adhuc frustrati sumus in cunctis molitionibus & conatibus nostris; supernis tandem judiciis vel fatigati cedentes, & dantes potentiæ manus, quoniam quod volumus non valemus, id velle cogimur, quod possumus. Tu igitur, frater carissime & desideratissime, confortare in Domino, & noli jam contra stimulum calcitrare: ne dum pungeris tu, plurimi qui te in Domino plurimum amant, pariter compungantur. Parce tibi & nobis, qui tui amore nec ipsi nobis pepercimus: magis autem induere fortitudine, confidens & sciens, quia gaudium Domini fortitudo tua. Induere lætitia salutari, ut & nos de tua jucunditate lætantes, hilarem datorem diligenti Deo, tum pro tua pace, tum pro nostra consolatione laudes & gratias referamus.

Ad dominum Papam EUGENIUM.

EPISTOLA CCLXI.

Abbatem S. Urbani, ob susceptum Militem Templi censuris subjectum, absolvi petit.

UNus de Militibus Templi voluit monachari in Ordine nostro: nec defuerunt de nostris, qui ei in tali voluntate assentirent. Sed cum non auderent eum in suis claustris recipere, quoniam non licebat; occulte eum duxerunt ad quamdam abbatiam, quæ dicitur Vallis [b], mandantes & suggerentes Abbati, ut nigrum habitum de alio Ordine monachorum faceret ei tradi; & sic eum reciperent, nostrumque illi darent. Et factum est ita. Res nobis innotuit, & per nos delata ad Capitulum est. Capituli decreto frater ille foras missus est. At fratres de Templo minime hoc contenti, litteras nihilominus à vestra majestate Episcopo Catalaunensi attulerunt, quibus Abbatem sancti Urbani (nam is est qui militi habitum tradiderat) ab introitu ecclesiæ suspenderet, donec se vestro conspectui præsentaret. Inde est quod Abbas de Vallibus, quo rogante ille hoc fecit, nil mali suspicatus, compulsus est in magna anxietate animi fratrem latorem præsentium mittere ad pedes misericordiæ vestræ, ut qui per eum intricatus est, per eum expediatur: si tamen hoc tam ipse, quàm etiam nos alii filii vestri, à vestra sancta paternitate potuerimus promereri.

a Is ex Priore Claræ-vallis post electionem Eugenii Pontificis creatus abbas Romæ apud S. Anastasium, ut in epistola 245. cujus absentiam luget in epistola sua 43. Nicolaus Claræ-vallensis, ejus præcipue suffragio in Claram-vallem admissus, qui postea ejusdem nomine varias epistolas scripsit, in his 23. & 25. quæ perperam *Rivallis* titulum loco Rualeni præferunt.

b Incertum quæ ista abbatia, quæ erat Ordinis Cisterciensis, sita vel in ipsa, vel non longe à diœcesi Catalaunensi, ubi monasterium S. Urbani, cujus mentio infra, quod Herchenraus Catalaunorum episcopus anno 865. construxit, teste Herico monacho in lib. de miraculis S. Germani Autissiodorensis cap. 14.

Ad EUMDEM pro monachis Mosomensibus [a].

EPISTOLA CCLXII.

NOn possum deesse * domino Remensi in petitione sua, præsertim cum digna sit exauditu. Rogamus proinde, & omni instantia supplicamus pro pauperibus monachis Mosomensibus, ut ab oppressione quam sustinent, sicut per latorem præsentium nosse poteritis, citius liberentur, & ab eis injuriæ sive calumniæ malignantium in manu vestra valida propulsentur. Hoc enim est pro quo pauperes de longe miserunt clamantes ad vos. Jam quale responsum a vobis oporteat reportari, doceat vos amantium tam justitia, quàm B paupertas; & præfati viri, qui pro eis intervenit, & vos non parum diligit, reverentia.

* add. domno.

Episcopo Suessionensi pro abbate [b] Caziacensi.

EPISTOLA CCLXIII.

POrrexeram preces, cum possem forte jubere, & me putaveram exauditum. Sed quia comperi non ita esse, mihi videor non jam simpliciter fore communiterque petendum, sed clamandum in vociferatione. neque enim tenuiter seu æquanimiter fero repulsam, quam hactenus expertus non sum. Facite itaque quod debetis, facite quod soletis. nam consuetudo debito-C rem vos fecit. Facite, inquam, etsi non quia rogamini, certe quia jubemini. Itaque revertimini ad judicium. nec enim justitiæ videtur esse, ut vir religiosus, & amicus noster & filius vester, Abbas Caziacensis, quod juris est monasterii sui perdat propter verbum incaute a se inconsulteque prolatum, & absque ecclesiæ suæ assensu. Quamquam etsi illi verbo omnino pertinaciter adhæreat adversarius, utpote justitiæ non confidens; justo, ut putamus, judicio prædicto Abbati non debebit obesse: cum viri illi, in quorum conniventia * res posita est, non concordasse, sed potius dissensisse sciantur. Ex hoc credimus, quia non contristabitis nos, neque conturbabitis. Sic Deus lætificet animam vestram, sic vos ab omni perturbatione conservet, Pater amande & honorande, & si omnibus servis Christi, sed nobis specialiter.

* add. est nobi...

PETRI Cluniac. abbatis ad BERNARDUM abbatem.

EPISTOLA CCLXIV.

Ann. CHR. MCXLIX.

Suum erga Bernardum desiderium indicat, & in solatium absentiæ dilectum sibi Nicolaum mitti obnixe postulat.

Forti ac splendidæ monastici Ordinis, immo totius Ecclesiæ Dei columnæ, domino BERNARDO Claræ-vallis abbati, Petrus humilis Cluniacensis abbas, E salutem quam repromisit Deus diligentibus se.

SI liceret, si Dei dispositio non obstaret, si in hominis potestate esset via ejus; maluissem carissimæ beatitudini tuæ nexu indissolubili adhærere, quàm principari inter mortales alicubi, vel regnare. Quid enim? Nonne regnis omnibus terrenis esset præferri à me deberet grata non solum hominibus, sed & Angelis ipsis cohabitatio tua? Concivem te illorum si dixero, licet nondum spes in rem transierit, per misericordis Dei gratiam mendax non ero. Si plane mihi datum fuisset usque ad ultimum spiritum tecum hic esse, daretur fortassis posthac & ubi esses etiam perpetuo esse. Quo F enim currerem nisi post te, tractus odore unguentorum tuorum à te? Quod quia semper non datur, utinam vel sæpe daretur! Et quia nec illud est, utinam saltem frequenter videam missos à te! Et hoc quoque quia raro A contingit, volo ut vel in proximo sanctitas tua amantem se per suum Nicolaum [a] usque ad Octavas Domini mecum mansurum visitet, in quo tuus, ut mihi videtur, ex parte, & meus ex toto spiritus requiescit. Videbo te, sancte frater, in illo: audiam te per illum, & quædam, quæ secreto nota fieri volo sapientiæ tuæ, mandabo per ipsum. Sanctæ animæ tuæ, sanctisque sub regimine tuo omnipotenti Domino servientibus, me nostrosque, quantis possum precibus, quanta possum devotione commendo.

a V. epist. 258. & Petri Vener. lib. 5. ep. 53. 54 & 55

Rescriptum BERNARDI abbatis ad eumdem.

EPISTOLA CCLXV.

Ann. CHR. MCXLIX.

Laudari detrectat, velut indignus: vicissim tamen laudes præconi suo rependit.

QUid facis, ô bone vir? Laudas peccatorem, miserum beatificas! Restat ut ores, ne inducar in errorem. Inducor autem, si tantis delectatus præconiis, ignorare me cœpero. Propemodum id mihi contigerat visis litteris beatitudinis tuæ, & beatificationis meæ. Quàm beatus nunc essem, si verbis beari possem! Beatum tamen me dixerim, sed favore tuo, non meis laudibus. Beatum, quod diligor à te, quod diligo te. Quamquam & hanc mihi, dulcem licet, buccellam liquandam arbitror, nec omnino plenis (ut aiunt) buccis admittendam. Miraris cur hoc? Nempe non video in me, unde tantum diligi meruerim, præsertim à tanto. Scio autem quia plus justo velle diligi, minus est à justo. Quis mihi det tantæ humilitatis insigne tam imitari posse, quam admirari? Quis mihi tribuat sancta & desiderata præsentia tua, non dico semper, non dico sæpe, sed vel semel in anno frui? Puto quia nulla vice reverterer vacuus. Non, inquam, frustra conspicerem virtutis exemplar, disciplinæ summam, speculum sanctitatis: quodque minus usque adhuc à Christo didicisse me fateor, non incassum fide oculata perciperem, quàm sis & tu mitis, & humilis corde. Verum si D tibi pergo facere, quod à te mihi factum queror; etsi veritatem dicam, veritatis tamen legi non concordabo, in qua legitur: *Quod tibi non vis fieri, alii ne feceris.* Itaque jam respondeamus petitiunculæ vestræ, qua epistolam conclusistis. Is quem mitti vobis jubetis, modo mecum non est, sed cum domino Autissiodorensi: & ita infirmus, ut sine nimio incommodo nec ad nos usque posse adhuc venire dicatur.

Petri Venerabilis elogium.

Tob. 4. 16. Matt. 7. 12.

Ad SUGERIUM abbatem sancti Dionysii.

EPISTOLA CCLXVI.

Ann. CHR. MCLI.

Animat eum, ut mortem intrepidus excipiat. Desiderium suum ejus ante mortem visendi significat.

Carissimo & intimo amico suo SUGERIO, Dei gratia Abbati sancti Dionysii, frater Bernardus, gloriam quæ abintus est, & gratiam quæ desuper venit.

1. HOmo Dei, ne trepides exuere hominem [c] illum qui de terra est, illum qui te deprimit usque ad terram, & conatur deprimere usque ad inferos. Iste est qui vexat, qui onerat, qui oppugnat. Quid tibi & terrenis exuviis, qui ad cælum iturus, stola gloriæ mox indui habes? Præsto est, sed vestito non dabitur: vestire novit illa, non supervestire. Sustine ergo patienter, immo libenter accipe nudus & non vestitus inveniri. Denique & Deus ipse vult vestiri: sed cum nudus, non cum vestitus est. Homo Dei non revertetur ad Deum, nisi is qui de terra est, & terra est, in terram ierit. Hi enim duo homines sibi invicem adversan-

a In codice Cisterciensi, *pro Samsone Remensi archiepiscopo.* Sed perinde est, cum epistola scripta sit rogatu Samsonis in gratiam monachorum Mosomensium, quod monasterium est insigne beatæ Mariæ ad Mosam, diœcesis Remensis, sub Benedictina Congregatione S. Vitoni. Ceterum nihil de hoc negotio legitur in Chronico Mosomensi, Spicilegii tomo 7.

b Simone scilicet, de quo epistola 293. Inscripta est hæc epistola in antehac editis & quibusdam mss. *Ad eumdem*, id est ad Eugenium. At lectionem nostram præferunt codices Cistercienses & Vallis-claræ præter alios, & quidem meo judicio rectius inscripta est *Episcopo Suessionensi* Josleno, in cujus diœcesi Caziacum, Claræ, Ord. S. Benedicti ad Matronam. Forsan de Simonis hujus dejectione intelligenda est Petri Cellensis lib. 2. epistola 14.

c Hæc epistola scripta est instante Sugerii obitu, qui accidit anno 1151 ex aliis Notis. Eum egregie laudat Robertus Herefordensis in epistola 26. inter Sugerianas.

tur, nec erit pax, donec ab invicem separentur: & si A pax fuerit, non erit pax Domini, non erit pax cum Domino. *Ezech. 13. 10.* Non es tu de illis qui dicunt: *Pax, & non est pax.* Te exspectat pax illa, quæ exsuperat omnem sensum; te exspectant justi donec retribuatur tibi; te exspectat gaudium Domini tui.

2. Et ego quidem, carissime, vehementer afficior ante videre te, ut benedictio morituri veniat super me. Et quoniam non est in homine via ejus, non audeo, unde certus non sum, pro certo polliceri: sed quod nondum video, quomodo possim, satis ago ut possim. Forte veniam, forte non veniam. Sed quodlibet horum sit; dilexi à principio, diligam sine fine. Fidenter dico, *Bernardi amicitia in Sugerium.* non possum perdere sic dilectum usque in finem. Non B mihi perit, sed præit, cujus animæ mea adhæsit glutino quod non dissipabitur, & vinculo quod non dirumpetur. Tantum memento nostri cum perveneris, quo nos prævenis: ut & nobis cito detur venire post te, & ad te pervenire. Interim tamen nullatenus putes, quod tua dulcis memoria recedat à nostra, etsi præsentia dolentibus subtrahatur. Quamquam potens est Deus te adhuc nobis donare rogantibus, servare indigentibus: quod utique non est diffidendum.

ABBATI Cluniacensi.

EPISTOLA CCLXVII.

Johan. 17. 10. FIlius vester frater Galcherus, factus est & noster, secundum regulam illam: *Omnia mea tua sunt, & tua mea.* Non sit minus familiaris, quia communis: sed si est quod possit alia gratia, sit familiarior atque acceptior, ut mihi, quia vester est; sic vobis, quia noster est.

Ad dominum Papam EUGENIUM.

EPISTOLA CCLXVIII.

Monet promotionem cujusdam indigni subreptitie factam, adeoque revocandam sententiam.

ALii vereantur majestatem in vobis, & tremulis labiis ac digitis quod ad rem pertinet, vix ad id umquam longis ambagibus anfractibusque perveniant. Ego certe utilitatem vestram & honorem vestrum tantummodo attendens, rem, ut est, unde & aperte ilico aperio; & sine cunctatione & obvolutione, tamquam uni nostrum, Apostolico, quod opus est, intimare non vereor. Subreptum est vobis, & graviter: quod non dubius affirmaverim. Quis vobis suggessit hominem de ambitione notatum, convictum, condemnatum, ad ecclesiasticam cogere dignitatem? Quasi non satis per se ipse se ingerere voluisset. Nonne is est, quem sanctæ memoriæ Lambertus Episco- E pus[a] deprehensum in maleficiis detestandis, quæ ipse stimulante ambitione perpetrarat, non solum à gradu, in quo erat, sed à spe totius promotionis sollemniter, ut debuit, degradavit? Non est nisi revocare sententiam, & propter anxietatem sanctorum fratrum de Corona, qui pro hoc clamant ad vos, & ob reverentiam Episcopi sancti & docti, qui in hac re auctor exstitit: sed & propter conscientiam conscientiam dico vestram, non alterius. Unum restat, ut hoc *Psal. 4. 5.* & pro mea conscientia inferam: *Irascimini, & nolite peccare.* Peccatis enim, si non irascimini tanti sugge- F stori mendacii, tam indignæ sententiæ subreptori.

Ad EUNDEM.

EPISTOLA CCLXIX.

Litteris à se per dolum extortis robur & auctoritatem derogat.

SErpens decepit me. Homo[b] versipellis & versutus, justitiæ inops, audientiæ fugitans, propriæ conscientiæ inimicus, fraternæ incubans injuriæ, nescienti mihi litteras pro se per dominum Belvacensem elicuit. Quid enim ille à me non obtineret? Si non vultis ultra modum onerare conscientiam meam, nil lucretur subre- B ptione dolosus, nec de litteris nostris opprimat innocentes. Quamquam ne hoc quidem mihi satis fuerit, nisi & pœnam portet quam meruit subreptor malignissimus, & avarissimus exactor.

Ad EUNDEM.

EPISTOLA CCLXX.

Ann. C. MCLI.

Scribit in causa Prioris Cartusiani contra transgressores quosdam. Mortem Abbatis Cisterciensis nuntiat, & successorem commendat.

1. QUi tentant nos, non dormitant, neque dormiunt. C Quomodo nunc de novo persecuti sunt in montibus, insidiati sunt in deserto? Cartusienses turbati[c] sunt: turbati sunt & moti sunt sicut ebrius, & propemodum omnis sapientia eorum devorata est. Scias, domine mi: inimicus homo hoc fecit. Quid dico, fecit? & adhuc facit. Adhuc fiduciam habet, ut & illa sanctitas influat in os ejus. Esca ejus electa: nosti optime. Quosdam jam prævaricatores constituit: alios, quos per se expugnare non poterat, per illos impugnat bello domestico & intestino. Ab ipsa fundatione loci & Ordinis non est auditum, ut quis exiens, sine satisfactione[d] reciperetur. *Cartusien[illegible]* Qui male exierant, pejus reintraverunt, addentes prævaricationem. Quid putas, Pater sancte, illi factu- D ri sunt, quorum egressio in transgressione, regressio in superbia est? *Psal. 73. 23.* Et nunc superbia eorum ascendit semper. Exsultant in re pessima quam egerunt, insultant injuriam patientibus. Vicere, triumphant: Prior jam non est Prior. Dum superbit impius, incenditur pauper. Exire etiam vult: non potest videre destructionem Ordinis sui. Et jam exisset, si solus exire potuisset. Qui Prior necesse est ut bonus sit. nam quorum innititur consilio, audivimus à bonis bonos esse.

2. Videsne, clementissime Pater, quantum subreptum sit tibi? *Contra [illegible] Pontificem ad versus subreptores [illegible]* Nihilne dignum recipiet subreptionis auctor? Si bene te novi, portabit judicium quicumque est ille. Venerunt ad te in vestimentis ovium, in ha- E bitu sancto; species decepit te. Quid mirum? & tu homo es. Sed jam prodita in lucem fraude, exsurgat zelus, & partes suas viriliter exsequatur adversus malignantes. Non veniat anima tua in consilium eorum: dissipetur consilium Achitophel. Te ipsum custodi. Non est paris periculi scientiæ subripi, & zelum dormire. Illud excusat ignorantia, hoc negligentia inexcusabile facit. Forte ascendat ex adverso, & aliud persuadere conetur. Mentiatur iniquitas sibi, & non domino meo. Nam hæc veritas: & res sic se habet. Nil vero jucundius, nil justius in judiciis vestris, quàm cum se F istiusmodi occasio præbet, si qui nocere voluit, cadat ipse in foveam quam fecit, & convertatur dolor ejus in caput ejus, & in verticem ipsius iniquitas ejus descendat. Zelus Domini mei faciet hoc. Et priorabitur iterum *Psal. 7. 17.* (ut confido) qui Prior fuit: ut non glorietur omnis iniquitas. Alioquin (quod non frustra timemus) nisi Prior restituatur in gradu suo, Ordo non diu erit in

a Engolismensis erat episcopus post Gerardum, qua in diœcesi situm est monasterium de Corona Ord. S. Benedicti. Lambertus laudatur in lib. 4. de vita Bernardi num. 29

b Arnulfus *de Maiole*, ut puto, de quo in epistola 278

c Tumultus istius causa repetenda ex actis S. Nanthelmi seu Anthelmi Cartusiæ Prioris post Guigonem: qui Nanthelmus cum in Ordinis quosdam lapsus severe animadverteret, quorumdam animos in se concitavit, ut fusius in aliis Notis.

d Guigo in Statutis decernit cap 77. ut in *ultimo constituatur loco*, aliis pœnis prudentium consilio relictis, omnino ad mentem S. Benedicti.

ſtatu ſuo. Inſpiret Deus vobis paterne accipere iſta, & reſpondere bona ad noſtram omnium conſolationem, qui valde deſolati ſumus, & afflicti ſuper vires.

3. Domnus Ciſtercienſis [a] deſeruit nos: plaga magna in Ordine. Mihi vero duplex incumbit mœroris ratio, qui in uno homine & patrem amiſi, & filium. Et nunc habemus pro eo domnum Gozvinum Bonævallis abbatem. Sit beneplaciti veſtri confortare eum litteris apoſtolicis, & quod de eo factum eſt, veſtro roborare favore. Noſtis eum, & non eſt ei apud vos opus commendatore, quem ſatis commendat vita ſua, & ſapientia ſibi data à Deo. Dominus Valentinus [b] convalet: & ubi valet, operatur bona. Propterea amatores boni diligunt eum, & ipſe diligit bonos. In hoc apparet quia bonus eſt. Veſtrum eſt tales diligere & fovere. Puer veſter plus ſolito infirmatur: guttatim defluit, forte minime dignus qui occidatur ſemel, & cito ingrediatur ad vitam.

Ad Comitem Campaniæ THEOBALDUM*.

EPISTOLA CCLXXI.

Monet filium ob minuſculam ætatem ad dignitates eccleſiaſticas non eſſe promovendum.

SCitis quia diligo vos: ſed quantum, novit Deus melius quàm vos. Me quoque diligi à vobis non dubito, ſed propter Deum: quem ſi offendero, non erit quod me diligere debeatis, cum jam non fuerit in cauſa Deus. Quis enim ego ſum, ut de me tantillo tantus Princeps curetis, niſi quamdiu Deum in me eſſe credetis? Ergo ut offendam eum, fortaſſis nec vobis expedit. Offendo autem proculdubio, ſi facio quod requiris. Nam honores & dignitates eccleſiaſticas non ignoro deberi his, qui eas digne ſecundum Deum adminiſtrare & velint, & poſſint. Porro eas acquiri parvulo filio [c] veſtro precibus meis, vel veſtris, nec vobis juſtum, nec mihi tutum eſſe noveritis. Nam nec cuiquam, vel adulto, plures in pluribus eccleſiis habere licet, niſi diſpenſatorie quidem, ob magnam vel Eccleſiæ neceſſitatem, vel perſonarum utilitatem. Quamobrem ſi vobis videtur hic durus ſermo, & placet quod cogitaſtis implere; parcite mihi in hoc. nam vos ſatis (ni fallor) per vos & per alios amicos veſtros iſtud obtinere poteſtis. Ita nec vos minus quod vultis, efficitis; nec ego peccavi. Sane Willelmulo noſtro cupio bene per omnia: ſed ante omnia Deum. Hinc eſt, quod contra Deum nolo aliquid habeat, ne non habeat Deum. Quod ſi alius ſecus voluerit, nolo per me habeat, ne perdam & ego Deum. Ubi vero emerſerit quod ſecundum Deum habere poſſit, probabo me amicum; & operam meam, ſi opus fuerit, non negabo. Apud amatorem juſtitiæ in excuſando eo quod pro juſtitia eſt, non multum mihi laborandum. Vos autem apud Comitiſſam [d] per ea quæ vobis reſcripſi, habete me excuſatum. Valete.

EPISCOPO Laudunenſi [e].

EPISTOLA CCLXXII.

Commonet eum pia liberalitatis.

VEſtri ſumus. Si hoc ſcitis, immo quia non ignoratis; lator præſentium per nos vobis, & per vos aliis omnibus, quos offendiſſe videtur, efficaciter firmiterque reconcilietur. Alioquin offenditis, quem veſtrum non negatis: quod omnino facere non audetis. Ex quo epiſcopari cœpiſtis, nullam à vobis adhuc benedictionem accepimus; neque ſacculum, neque peram, neque calceamenta in pedibus.

EUGENII Papæ epiſtola * ad Capitulum Ciſtercienſe. (* Anteehac epiſtola 380.)

EPISTOLÆ CCLXXIII. præmiſſa. (Ann. CHR. MCL.)

Capitulo Ciſtercii habendo ſe cupere intereſſe, ſi per occupationes pontificias liceret. Hortatur ad ſtudium & zelum diſciplinæ & perfectionis religioſæ in Capitulo promovendum.

EUGENIUS Epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, dilectis filiis G. † Ciſtercienſi, & univerſis Abbatibus apud Ciſtercium in nomine Domini congregatis, ſalutem & apoſtolicam benedictionem. († Goſvino abbati V. Ciſtercii.)

1. OPtaremus, filii dilectiſſimi, corporali præſentià ſacro veſtro intereſſe collegio, unde ſicut vobiſcum in unitate ſancti Spiritus ambulamus, ita de vivificatione ſancti Spiritus & progreſſionibus animæ præſentialiter & communiter tractaremus. Quia vero ex divinæ diſpoſitionis arbitrio in medio pelagi ad regendam navim Eccleſiæ conſtituti, circum ſævientium procellarum inundatione contundimur, ut non quod volumus, ſed quod nolumus, faciamus; & ſuſceptæ adminiſtrationis officio alligamur, unde ad optatum locum greſſum flectere non poſſimus: per ſpiritum & litteras noſtras vobis præſentiam exhibemus, &, quatenus permittitur, caritate ac deſiderio veſtro nos conventui præſentamus; cupientes quidem, & quanto poſſumus affectu rogantes, ut & vos conjunctum nobis veſtrum ſpiritum habeatis, & in communi ſuper nos omnipotentis Dei gratiam propenſius imploretis. In montis ſiquidem vertice conſtituti, ubi undique ventorum flatibus propulſamur, ſperamus nos ex Dei dono aliquatenus in tanto turbine poſſe ſubſiſtere, ſi orationum veſtrarum interventum apud Deum meruerimus obtinere. Ut autem apud eum de orationibus veſtris promptam ſemper valeamus invenire fiduciam, & quod noſtris meritis non valemus, veſtris interceſſionibus aſſequamur: optamus caritatem veſtram de his quæ ad Deum ſunt, de obſervantia Ordinis, de cuſtodia diſciplinæ, ita ſemper fore ſollicitam, & contemptis quæ retro ſunt, ita ſe in anteriora unumquemque veſtrum extendere, ut nulla nubes in operibus veſtris appareat, quæ orationes veſtras, quo minus ad Deum penetrent, valeat aliquando præpedire. (Orationum efficacia ex vita laudabili.)

2. Quoties itaque, filii dilectiſſimi, convenitis in unum, de corrigendis quæ in aliquibus veſtrum corrigenda ſunt, & ſtatuendis quæ ad animarum ſalutem & profectum Ordinis fuerint ſtatuenda, communem curam habete, quoniam *qui modica ſpernit, paulatim decidit*; nec ea quæ minora videntur in vobis, incorrecta relinquite. Inutiliter enim portas civitatis obſerat *, qui vel unum foramen, unde ingrediantur, hoſtibus relinquit apertum, dicente ſcriptura: Idem facit ſentina neglecta, quod ventus irruens &, Vitaſti grandia; vide ne obruaris arena. Reſpicite, quæſo, ad veteres Patres, qui noſtrum ſacrum Ordinem ſtatuerunt; & conſiderate, qualiter relicto mundo, & contemptis omnibus, mortuis mortuos ſuos ſepelire dimiſſis, ad ſolitudinem volaverunt, unde aliis circa frequens miniſterium ſatagentibus, ipſi ad pedes Jeſu cum Maria ſederunt, ut tanto uberius cæleſte manna perciperent, quanto longius ab Ægypto diſceſſiſſent. Ipſi quidem egreſſi ſunt de terra & de cognatione ſua; obliti ſunt populum ſuum, & domum patris ſui: & quoniam Rex eorum ſpeciem concupivit, creſcere fecit eos in gentem magnam, & uſque ad extre- (Modica non ſpernenda. Eccl. 19. 1.) (* al. obſerrat.) (Ciſtercienſium primigenius fervor.)

a Rainaldus, cujus obitus contigit anno 1151. Gozvinum ex abbate Bonæ-vallis ſucceſſorem habuit.

b Oribertus ex Priore Caſæ-Dei, de cujus electione epiſt. 249.

c Pueros ob natalium ſplendorem ad dignitates eccleſiaſticas promoveri & plures uni dari graviter conqueritur Bernardus in epiſtola 42. num. 25. Exſtat inter Tractatus, ordine ſecundus.

d Mathildem, filiam Engelberti marchionis, de quo in epiſtola 330.

e Is erat Galterus de S. Mauricio, prius abbas S. Martini apud Laudunum, anno 1151. ſuffectus Bartholomæo piiſſimo epiſcopo, qui poſt regiminis annos 38. in Fuſniacenſe Ord. Ciſtercienſis, quod ipſe fundaverat, monaſterium ſe recepit. Exſtat egregia ejus epiſtola ad Samſonem archiepiſcopum Remenſem, qua falſam dilapidationis bonorum eccleſiæ Laudunenſis accuſationem diluit cum Fuſniaci monachus, hic in Appendice hujus tomi.

mum terræ propagines eorum extendit, ita quod splendor claritatis eorum universum corpus Ecclesiæ illustravit; & Sareptana mulier ad eorum vocem innumera vasa de modico oleo, quod habuerat in lecytho, replevit. Sane illi primitias Spiritus acceperunt, & oleum suavitatis eorum ad nos usque defluxit.

3. Unde cogitandum vobis est attentius & agendum, ut non degeneretis de eorum virtutibus, sed quales fuistis in germine, sitis etiam in virgulto: & qui ex eis vitæ semina suscepistis, idem cum eis germen afferatis, & fructum. Intuemini, qualiter illi, quorum lampades exstinguuntur, de oleo vestro exoptant accipere; & multi, qui computruerunt sicut jumenta in stercore suo, ad respectum supernæ gratiæ regimini vestro committi, & orationibus desiderant

Monet ne se rapi sinant ad curam animarum. commendari. Et quoniam filii sæculi hujus vos renitentes etiam ad regimen sui trahere moliuntur, & de quiete contemplationis & deserti silentio volunt vos aliquoties ad occupationes & negotia revocare: ad mentis oculum Patrum vestrorum instituta reducite,

Psal. 83. 11. & propheticum habentes exemplum, eligite magis abjecti esse in domo Dei, quam habitare in tentoriis

Humilitatem commendat. peccatorum. Et quia nihil habetis quod non accepistis; de Domino in bonitate, de vobis autem in humilitate sentite, unde illius videamini vestigia sequi,

Luc 17. 10. qui ait: *Cum omnia bene feceritis, dicite, quia servi inutiles sumus.* Si enim genera linguarum, si gratiam sanitatum, si prophetandi scientiam accepistis; si verba vestra meliora sunt, immo fragrantiora unguentis optimis; si mundus reveretur vos, & in odore unguentorum vestrorum currere delectatur; ejus opus cer-

Johan. 5. 17. tum est esse, qui ait: *Pater meus usque modo operatur.*

Ad dominum Papam Eugenium.

Ann. CHR. MCL.

EPISTOLA CCLXXIII.

Lætatur ob litteras, zelo & affectu plenas, à Pontifice ad Capitulum scriptas. Hortatur, ut ea sollicitudine pergat severe omnes, sed præcipue sui Ordinis Religiosos. Abbatem Trium-Fontium a præfectura sua abstractum queritur.

Amantissimo Patri & Domino Eugenio, Dei gratia summo Pontifici, frater Bernardus Claræ vallis vocatus abbas, modicum id quod est.

1. Vox turturis audita est in Capitulo nostro: exsultavimus, & delectati sumus. Plane eloquium castum, fervidum zelo, cautum scientia. Spiritus vitæ spirabat in litteris, spiritus vehemens, intonans & increpans, & æmulans nos Dei æmulatione. Fateor, non facile dixerim, quid me amplius delectarit in illis, vestra benignitas, an nostra utilitas; inclinata majestas, an erecta humilitas; mordens severitas, an mulcens paternitas. Qui in nobis quantulumcumque esuriebant justitiam, refecti sunt; qui minus, compuncti sunt; qui [a] minime, confusi sunt. Ita, quæso, ita jugiter faciatis. Sollicitudo quæ omnibus debetur, nullo modo his, quibus specialius debetur, subtrahenda est, sed propensius exhibenda. Caritas benigna est: dilatare se, non minorare novit. Colligat sane & alios, sed nobiscum: nec alienum à vestro apostolatu fovere ejusmodi, qui cum Apostolis loqui possunt:

Matt. 19. 27. *Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te.* Non sunt

Religiosi cur fovendi. relinquendi, qui ipsi se reliquerunt. Pusilli Domini sunt, in ipsum credentes: non deseret eos fidelis servus & prudens, is præsertim, cui credita universitas est. Nempe universitatis portio hi: & quidem pusillus grex, sed qui (ni fallur) meruerunt patrem habere Deum, accepturi coronam gloriæ de manu Domini, & diadema regni de manu Dei sui. Nec enim rapinam arbitrantur esse se heredes Dei, coheredes autem Christi. Deni-

A que audierunt: *Nolite timere pusillus grex, quia complacuit* [...] *Patri vestro dare vobis regnum.* De his interim satis.

2. Abbas Trium-fontium [b] bene plantatus erat, utpote secus decursus aquarum. Vereor ego, ne arbor bona faciens fructum bonum, explantata faciat nullum. Vidimus interdum vitem in prima plantatione fœcundam, in secunda sterilem. Vidimus lignum bene plantatum virescere, transplantatum arescere. Graviter proinde vulnerastis cor meum, si non remittitis eum: quia sumus cor unum & anima una. Quamdiu divisum erit, necesse erit ut utraque pars suo sanguine cruentetur. Heu! onus quod ambo vix portabamus, quomodo portabo solus, subducto baculo senectutis B meæ? Si de me parum est, moveat vos totius Ordinis plaga non parva: & ne spe incerti boni, tam certa interim mala fieri velitis. Quod si omnino vobis in eo complacuit, ut retineatis eum: placeat, obsecro, commendatum habere ipsum, ac deinceps ad Deum levare manus, ut dignetur idoneum pro eo virum providere domui illi. De cetero super his quæ pro communi utilitate totius Ordinis, & pro aliis quoque negotiis eidem Abbati dignum, immo & necessarium judicavimus ad vos perferenda committere, festinatum exposcimus benignitatis vestræ responsum; sed responsum facti, non verbi.

C Ad Hugonem abbatem Trium-fontium [a], quando erat Romæ.

EPISTOLA CCLXXIV.

Pœnitet commendasse nepotem Episcopi Autissiodorensis, improbans collatam illi præpositruam.

Pœnitet me scripsisse pro juvene illo: & velim, si fieri possit, revocari precem, per quam videor approbasse judicium amici [*] super collata & male collocata ab eo præpositura. quod utique non facio, nec feci umquam. Sed vicit me, fateor, ut sic scriberem, dilectio qua tenebar, vehementer adstrictus avunculo adolescentis, affectu grandi nimis, sed minus spiritali in hac parte. Urgebat maxime plaga recens de D morte illius. Videar levitate usus: sed malo periclitari apud dominum meum præcipitatione scribendi, quàm apud Deum suspicione mendacii. Quamquam caute ac provide de præpositura scripsi, nihil ad ipsum; quod indubitanter scirem duos (ut memini) prædecessores ejus ipsam aliter ordinasse, atque alias suo confirmasse privilegio. Tu autem si efficere potueris apud ipsum, ut ecclesiæ privilegium, & privilegio efficaciam reddat, bonum opus operatus es. Utinam à nævo sanguinis bujus sanctum purgaret Episcopum, & adolescenti in aliis provideret.

E Ad dominum Papam Eugenium, pro Autissiodorensi electione.

Ann. CHR. MCL.

EPISTOLA CCLXXV.

De statu electionis Autissiodorensis, & fraude in ea commissa Pontificem certiorem facit.

Cum primum vobis pro Autissiodorensi ecclesia scripsi, de prima audieram electione, de secunda nihil. Et ecce me veluti prophetante, opprobrium quod suspicatus sum, secutum est: & timor quem timebam, F evenit. Mementote quomodo actum sit Nivernis [c], & videte si non simili arte, immo fraude non dissimili, eodemque auctore, ut aiunt, & nunc secunda electio præsumpta est: ut scilicet uno nominato duos ejiciant, & sic demum tertium, quem volunt, subinducant. Miserunt & isti ad me, ut pro sua parte scriberem, & visum

a Ita in quovis Ordine, quantumvis sancto, reperiuntur hæc tres hominum ordines, nec umquam in area Dominica palea deerit. Vide sermonem 3. in Ascensione n. 6. item sermonem in Dedicatione ecclesiæ num. 3. & serm. 30. de diversis num. 1. ad hæc sermonem 40. in Cantica num. 6.

b Hugo scilicet, Trium-fontium in Campania Galliæ provincia abbas, Romam ab Eugenio accitus anno 1150. ut crearetur Cardinalis, ut in Notis fusius, ad quem epistola sequens.

c Idipsum repetit in fine epistolæ sequentis. Turbas intelligit, quæ acciderunt in electione Raymundi episcopi Nivernensis. Confer epistolam 246.

est mihi mittere fratrem à latere meo, qui de utraque certius actione cognosceret, nosque certificaret. Qui intrans ecclesiam, & de omnibus diligenter explorans, testimonio omnium qui convenerant, invenit nullum Presbyterorum, præter unum, fratrem scilicet ipsius fratris Gaufridi [a], Hugonem; nullum de Diaconibus præter Stephanum solum, ex parte illa esse: exceptis his, qui auctores extiterant, personis ecclesiæ, Cantore, Archidiacono, & (ut dicebatur) Thesaurario. neque enim ipse præsens tunc affuit. Porro in parte altera, præter alios inferioris ordinis, Diaconos novem, & Presbyteros undecim consentire. Duodecimus, qui & Archipresbyter est, pro neutra parte; velle se subscribere, pro neutra scripsisse testabatur: quamquam priorem B plus vellet. Sigillum ecclesiæ [b] præfatus Hugo tenebat, homo non pacis, sed partis alienæ: nec consideravit in tradendo quod debuit, sed qood voluit. Sic se res habet. Et ego solita præsumptione unum infero: nec malitiam gloriari oportet, nec sapientiam decipi decet, nec ecclesiam suspendi diutius expedit.

Ad Eumdem, post obitum Episcopi Autisiodorensis.

EPISTOLA CCLXXVI.

Anno CHR. MCL.

De irreligioso Episcopi Autisiodorensis testamento, non sine fraude Stephani diaconi facto, monet Pontificem: illudque scandali causa irritari debere. C

1. ADhuc suggero aliquid, quod ante non tacuissem, si ante mihi comperium fuisset, sicut nunc est. Adest homo qui peccare fecit Israël, sanctum loquor Episcopum [c]: qui cum in morte aliquantum stupidus esset & turbatus, iste eum fecit mori pæne intestatum. Cum enim pauperibus & ecclesiis aut nihil, aut parum daret; nepoti suo carnali adolescentulo, sæculari inutili, totum pæne quod acquisierat mensæ episcopali, Stephano suggerente & sollicitante, dimisit. Aiunt septem ecclesias, & decimas, & D prata in propria silva Episcopi; insuper (quod pudor est omni religioni) de mobilibus aureos suos, & proprias equitaturas; &, cum minus illæ sufficerent ad conficiendum iter, ut pro his firmandis ad vos veniret, jussisse tradi etiam monasterii equitaturas. Quamquam quidam existimant, Episcopum donationes istas nescisse, sed Stephanum fecisse, & sigillasse quæ voluit: & credendum. Nempe & anno præterito in articulo (ut putabatur) mortis positum, ecclesiam quamdam eidem nepoti donare fecerunt: quod donum postea convalescens, sicut certissime comperimus, fecisse se minime recognovit. Quis denique credat, virum sanctum, spiritualem, si sapuit, si cumpos sui fuit, testamentum tale fecisse? Quis vel sæcularissimus hoc E dixerit testamentum sacerdotis? Hæccine dispositio hominis sobrii & spiritualis, illius qui omnia dijudicat, & ipse à nemine judicatur? A quo enim, si ita remanserit, sive in cælo, sive in terra, isto non judicabitur?

2. Tu ergo, serve Dei, qui tenes gladium Petri, amputa confusionem opprobrii à religione, scandalum ab Ecclesia, crimen a persona, à spiritualium omnium, qui eum in spiritu & non carnaliter diligebant, & tuo ipsius corde amaritudinem & dolorem. Exsurge Phinees: sta & placa, ut sanetur quassatio. Sta, inquam, inflexibilis adversus carnem & sanguinem, quo A ariete murum tuæ constantiæ filii hujus sæculi proculdubio concutere conabuntur. Vera pietas est in avunculum, si super hujusmodi exstiteris impius in nepotem.

3. Et hoc scitote, quod viros religiosos, Decanum sancti Petri Autisiodorensis, & Priorem sancti Eusebii, tam pro se, quàm pro Abbate sancti Laurentii, ob primam Autisiodorensis ecclesiæ electionem paratos venire ad vos, pars adversa per Comitem [d] Nivernensem detinuit, & deterruit ne venirent. Siquidem Comes ipse vocatis ad se denuntiavit, ne se intromitterent, & minis gravissimis ac manifestis prohibuit eos: sicut Prior ipse à prædicto Abbate suo & fratre suo carnali, & à Decano missus ad nos propter hoc ipsum, B confessus & conquestus est nobis, rogans etiam per nos hoc ipsum innotescere vobis. Dixi, & iterum dico: mementote quod factum est Nivernis. Ordinatissimum est, minus interdum ordinate aliquid fieri. Claves vestras, qui sanum sapiunt, alteram in discretione, alteram in potestate constituunt.

Claves Papæ.

Ad Eumdem, pro Abbate Cluniacensi.

EPISTOLA CCLXXVII.

Ann. CHR. MCXLVI. V. Notas.

Abbatem Cluniacensem benevole excipi, & honorifice tractari petit.

C STultum videtur scribere ad vos pro domino Cluniacensi, & ei quasi velle patrocinium ferre, quem omnes sibi patronum habere desiderant. Sed scribo, etsi non necessarie illi, satisfaciens tamen affectui: affectui dico meo, non alterius. Ipso enim, quia corpore non possum, prosequor amicum peregrinantem. Quis nos separabit? nec altitudo Alpium, nec nivium frigora, nec longitudo itineris. Et nunc præsens sum, in litteris his assistens illi. Sine me poterit esse nusquam. Debitor sum dignationi ejus, per quam dignus habitus sum assumi in id gratiæ. Sed debito ipsa absolvit gratia, quia necessitas in voluntatem transiit. Honorate virum, ut vere honorabile membrum in Christi corpore. Vas D est in honorem (ni fallor) plenum gratiæ & veritatis, refertum plurimis bonis. Remittite eum cum lætitia, quàm plurimos sub reditu lætificaturum. Dignemini eum ampliori, ut dignum est, gratia, & ita ut de plenitudine ejus omnes, cum redierit, accipiamus. Sane si quid petierit in nomine Domini Jesu, non debet apud vos pati difficultatem. Nam si nescitis, iste est qui manus suas extendit ad pauperes Ordinis nostri: iste est, qui de possessionibus ecclesiæ suæ, quantum cum pace potest suorum, libenter frequenterque largitur ad victum. In nomine Jesu cur dixerim, audite. Si enim petierit (quod suspicor vereorque) dimitti [e] à regimine monasterii, quis illum noscens in nomine E Jesu petere putet? Fallor, si non solito timoratior, si non seipso melior factus sit, ex qno vidistis eum. Quamquam pæne ab introitu suo in multis [f] Ordinem illum meliorasse cognoscitur: verbi gratia, in observantia jejuniorum, silentii, indumentorum pretiosorum & curiosorum.

Amor Bernardi erga Petrum Cluniacensem.

In nomine Jesu petere.

Ad Eumdem, pro Episcopo Belvacensi.

EPISTOLA CCLXXVIII.

Ann. CHR. MCL.

PEtitiones filii vestri Episcopi Belvacensis [g] quàm dignæ sint exauditu, non est quod vos doceamus: ipsæ satis per se paternis visceribus vestris quod di-

Pontifex sis inflexibilis adversus carnem & sanguinem.

a Hic videtur à tumultuantibus electus: sed tandem prævaluit electio Alani ex abbate Ripatorii Ord. Cisterciensis, diœcesis Trecensis, qui vitam S. Bernardi in compendium redegit. In actis Episcoporum Autisiodorensium episcopatus *per annum* vacasse dicitur. Vide epistolas 280. & 281. &c. V Notas fusiores, atque lib 3 de Consideratione num. 11.

b Hinc intelligitur, ecclesiam Autisiodorensem proprium sigillum extunc habuisse præter episcopale.

c Hugonem, quem Bernardus iisdem Sanctum vocat in lib. 3. de Consid. num. 11. De ejus testamento fuse disserit Horstius in Notis. Is nepoti suo Præposituram, quæ juris erat Canonicorum, donasse dicitur in actis Episcoporum cap. 55.

d VVillelmum IV. qui patri VVillelmo in Cartusiam secedenti successit ab anno 1147. Confer epistolam 280. num. 3.

e Forsan cogitabat Petrus dimisso regimine ad S. Bernardum se recipere, ut quidem ipse profitetur in epistola hic 364.

f Hæc omnia testantur præclara ejus Statuta in Bibliotheca Cluniacensi. Confer Orderici librum 13. ad annum 1132.

g Henrici, qui germanus erat Ludovici Junioris, post archiepiscopus Remensis. Confer epistolas 369. 305. & 307. Eum à Ludovico patre divinis servitiis mancipatum Honorius II. in suam tutelam suscepit, teste ejus epistola in Spicilegii tomo 3. pag. 150. ubi alia succedit Ludovici regis ad Legatum apostolicum, de concedenda eidem Henrico præbenda in ecclesia Pontisarensi. Abbas fuit B. Mariæ Stampensis, necnon archidiaconus Aurelianensis, ex Chartario S. Martini de Campis.

gnum & justum est, facile persuadebunt. Agimus tamen. Fovendus est devotus juvenis favore paterno: & zelus bonus, quem pro sua Ecclesia gerit, non modo approbandus, sed & juvandus. Sic seipso in dies devotior, ferventior, fortior fiet, cum vexationes & tribulationes, quæ numquam desunt illi ecclesiæ [a] à malis hominibus, manu indeficientis auxilii vestri sibi senserit è regione levari. Petitionem fratris Arnulfi *de Maiole* petimus exaudiri. Magister G. (hoc nomen nuntio) dicet eam vobis. Sed & quod petit Abbatissa [b] de Paraclito, per ipsum, si dignamini, scire potestis; & facere, si dignum judicatis.

Ad Henricum [c] Comitem.

EPISTOLA CCLXXIX.

Ann. Chr. MCLII.

Comitem ob injuriam, à subditis ejus illatam, de restitutione in integrum compellat.

ABbas de Castellione [d], vir religiosus, Romam proficiscens, in Dei & nostri custodia sua omnia dereliquit: & ecce ministeriales Simonis, homines *de Belfort*, abstulerunt porcos eorum. Maluissem, dico vobis, ut nostros proprios rapuissent. A vobis requirimus illos. Ad hoc te constituit principem super terram Princeps regum terræ, ut sub eo & pro eo bonos foveas, malos coërceas, pauperes defendas, facias judicium injuriam patientibus. Si hæc facis, opus Principis facis: & spes est ut tuum Deus dilatare & roborare debeat principatum. Si non, timendum est tibi, ne hoc ipsum quod videris habere honoris & potestatis, auferatur (quod absit) à te.

Principis officium.

Ad dominum Papam Eugenium, pro Autissiodorensi negotio.

EPISTOLA CCLXXX.

Circ. Ann. MCLII. V. epist. 275 & 282.

Queritur sententiam apostolicam in causa electionis Autissiodorensis, a se jussu Pontificis denuntiatam, contemni.

1. BEne facitis, frequenti & benigno exauditu tempus breve, quo hic sum, solando tædentem, pusillanimem erigendo. Facitis, etsi non quod mereor ipse, certe quod vos decet. Non quod ad usum propriæ voluntatis tanta abuti benignitate delecter; paratus, teste conscientia, tam æquo accipere animo quod negare, quàm quod præstare placuerit. Volo mihi geri morem, sicut & omnis homo; sed non quod justitiæ obviet, quod veritati præjudicet, quod vestræ denique displiceat voluntati. Hoc pro eo, ne me suspicemini aut non advertere beneficium, aut ingratum esse. Nunc quod res postulat, audiat sanctitas vestra. Cum in me itur, levis jactura est, & quæ levari facili queat resarcitu. Ego plagis conscientiæ meæ nullum judico accommodatius medicamentum probris & contumeliis. Non est proinde quod pro me movear, homuncio omni opprobrio dignus & despectione. At si usque in Christum Domini malignatio forte pervenerit, nutat fateor patientia, & omnis pæne cedit mansuetudo. Numquid petivi à domino meo ordinari per me ecclesias, disponi episcopatus, creari episcopos? Aptum videlicet instrumentum, formica plaustrum trahens. Voluistis hominem promoveri; digne sane, ni fallor: in quem nimirum quid dicant, non inveniunt, ne hi quidem qui contra volunt.

Bernardus nihil sibi vult concedi præter æquum.

Probra conscientiæ medela.

Humilitas Bernardi.

2. Innotuit quibus oportuit mysterium bonæ voluntatis. Et mysterium quidem publicatum est, fructu vero usque adhuc & utilitate fraudamur. Quæritis qui fecit hoc? Homo pacis vestræ, in quo sperabatis. Homo, cui odio religio, cui oneri sapientia, cui terrori justitia est: qui domini sui non est veritus secretum prodere, evacuare decretum. Nec mirum qui se talem aperire non est confusus: qui dum propriu concedit livori, etiam vestræ reverentiæ non pepercit. Confusus sum ego: sed quæ cura? Non recuso confusionem, quam mihi obedientiæ zelus invexit. A me quidem non transiit calix iste: sed per me plane usque ad vos pertransiit. In suggillatione, ne dicam depravatione datæ sententiæ, cui clarum non sit auctorem tangi potius, quam denuntiatorem? Cujus non potuit infamari persona, debuitne infirmari [e] promotio? Unum est e duobus; aut stabit sermo, quem à vobis egressum testati sumus; aut nos mendaces reputabimur, sicut jam reputamur. Sed melius vestroque dignius apostolatu, non gloriabitur in malitia qui potens fuit in iniquitate.

3. Obeditum tamen mandatu ex parte est, & parte majori. Tribus commissum erat; uno contemnente, duobus consentientibus, quid restat, nisi ut vox vestra suppleat quod minus est? Et quidem tute hoc. Non est quod timeatis à scandalo illorum de quibus Dominus dicit: *Sinite illos, cæci sunt, & duces cæcorum.* Quod reliquum est, lætabitur populus, lætabitur sanior pars cleri, etiam ipse lætabitur rex; lætabitur denique omnis ecclesia sanctorum. Multa bona opera ostendistis sæculo nostro ex gratia quæ data est vobis: at nullum, ut arbitror, quod magis pro gloria vestra faciat, quam si sic feceritis. Testimonium perhibeo eis, quod multos de religione nominaverint, non religione delectati, sed impotentia, qui non possint malignitatem eorum coercere, qui vi vim repellere non sufficiant: ut quorum sanctitatem non amant, non sit quod timeant potestatem. Comes [f] Nivernensis vias patris non ambulat: adversatur tum huic, tum omni bono. Incubat terris bonisque ecclesiarum, sicut leo paratus ad prædam. Paratus est recipere etiam Saracenum, aut quempiam ex Judæis, ut isto careat, quod solus sibi videatur, qui malitiæ & calliditati ejus resistere & norit, & possit. Inde est quod nonnullis clericorum minis & manifestis gravaminibus, ut nobis ipsi confessi sunt, silentium imposuit, ne pars adversa de multitudine glorietur.

Matth. 15.

4. Et, ut breviter quod sentio exprimam, si judicatur operæ pretium in illo episcopatu monasteria pauperari, ecclesias conculcari, religioni illudi, ipsam episcopalem sedem, cujus præcipue facultatibus & possessionibus inhiat, in servitutem redigi; Regniacensis regnare nullatenus permittatur. Ubi est etiam nunc spiritus ille, quem habuistis in negotio Eboracensi?

a Id patet tum ex duabus Anselmi epistolis ad Urbanum II. quæ sunt lib. 5. epistolæ 33. & 34. tum ex epistola Ivonis, de qua Horstius in aliis Notis.

b Heloissa, quam alii Helvvidem vocant, quo nomine duas ipsi epistolas scripsit Hugo Metellus, *Helvvidi venerabili abbatissæ Paraclisi. Femineum sexum vos excessisse fama nobis notificavit. Quomodo dictando, versificando, & (quod excellentius omnibus est his) muliebrem mollitiem exsuperasti &c.* Eam aliquando invisit, & exhortatione sua dignatus est Bernardus, teste Abaelardo in epistola 5. De ea plura in Horstii Notis, ubi de monasterio Paracliti diœcesis Trecensis.

c Is filius Theobaldi Magni Campaniæ Comitis, cujus in dignitates successit anno 1152.

d Balduinus, ad quem epistola 401. Episcopus dein Noviomensis, ex epistola 402. Castellionensis abbatia, de qua hic sermo, illa est indubie canonicorum regularium Ord. S. Augustini ad Sequanam, diœcesis Lingonensis, ubi literarum prima elementa didicit Bernardus, & quam ex sæculari regularem fecit, ex Vitæ lib. 1. cap. 2. num. 3. non vero Castellio Neustriæ, ut quidam perperam volunt. Castellio quippe, cujus abbas iste Balduinus erat, parum distabat à Clara-valle. siquidem abbas, Romam profecturus, res suas Bernardo commendavit. Ad hæc locus *Belfort seu Beaufort*, qui non longe à Castellione aberat ex contextu epistolæ, situs est ad amnem Vigoram, *la Voire*, qui in Albam influit infra Claram-vallem & Barrum oppidum. Denique in vetustis Castellionis Lingonensis chartis, uti & in vulgato abbatum indice, Balduinus abbas secundus post Aldonem abbatem primum recensetur.

e An hoc de Alano intelligendum, an de aliquo alio, quo rejecto electus sit Alanus? Et fortasse is erat *Regniacensis* ille, de quo infra num. 4. id est ex Regniaco vico diœcesis Autissiodorensis, *Regny*, ubi abbatia Ord. Cisterciensis: cum Alanus Belga esset Insulis, aut prope Insulas oriundus, ex aliis Notis.

f Guillelmus IV de quo epistola 276. quem tamen multa multis ecclesiis beneficia contulisse legimus nam Vezeliacensi monasterio bona, quæ pater suus abstulerat, restituit; Pontiniacensi latifundia dono dedit, &, ut alia missa faciamus, etiam gratificatus est abbatiæ S. Germani apud Autissiodorum, ubi tumulum habet in Capitulo, tametsi in cœmeterio sepulturam elegisset.

censi? Non sentiet illum, qui simile opus tentaverit? Ecce is (sicut accepimus) in spiritu illius venit, qui curiam adversum vos concitavit; si licuerit, moliturus idipsum. De negotio domini Lundensis * reducimus vobis ad memoriam. Causa dilationis sublata de medio, non est nisi ut fiat quod faciendum erat. Et hoc addiderim: habere bonum, justum, & bonæ famæ Cancellarium [a], apostolicæ dignitatis non modica pars est, apostolicæ administrationis non parvum adminiculum est, apostolicæ conscientiæ non mediocris custodia est. Semper quidem notabilis constitutio perniciosa: at post longam deliberationem, etiam turpis.

Abbati BRUNONI de Caravalle [b].

EPISTOLA CCLXXXI.

Brunonem perturbate & imprudenter scribentem redarguit.

Rectène irasceris tu modo? Non, ut opinor. Convincunt te sermones tui, non dispositi in judicio, sed præcipitati in perturbatione. Nam judicium quidem tale est: Meliora sunt verbera amici, quàm oscula inimici. At ego sine causa vapulo, inquis. Esto: nihilominus tamen verbera verborum nostrorum amicabilem curam sonant. Parum dixi: paternam loquuntur sollicitudinem. Itaque si culpam non habes, nihil re læsimus, propria excusatum conscientia: si habes, tibi potius irascendum, quàm mihi fuerat. Quereris quod tibi non credidi, quasi tu mihi inde aliquid locutus fueris. Esto: credidi querenti de te. Tibi quomodo aut credere potui, aut decredere, qui dixeras nihil? Fac quod locutus es. Solve quod debes, quàm ante * poteris, ne forte non modo inter nos, sed & de nobis scandalum oriatur. De nobis autem bene senti, bene de te sentientibus, & non decredentibus tibi, sicut perturbate loqueris, nesciens quid loquaris. Mea sunt verba, meum loquuntur affectum.

Ad LUDOVICUM regem Francorum Juniorem, pro electione Autisiodorensi.

EPISTOLA CCLXXXII.

Ann. Chr. MCLII

Hortatur Regem, ne electo Autisiodorensi Episcopo obsistat.

1. Volui ego umquam in aliquo imminui honorem Regis, dignitatem regni? Deus scit, nec vestra (ut confido) conscientia id vobis respondet. Videte ne illi magis contra vos faciant, qui electiones disturbant, ne sint in ecclesiis qui serviant Regi, sed ipsis de ecclesiarum redditibus serviatur. Ego, ego electioni Autisiodorensi interfui. Concors fuit, quia clerici qui antehac in partes dissilierant, sine contradictione nunc tandem Deo miserante convenerunt. Electum bene novimus: testimonium ei perhibemus, quoniam bonus est. Neminem prorsus arbitror affuisse illi celebritati, qui de assensu vestro dubitaret, cum jam idem assensus vestris litteris teneretur. Quis enim hoc vel cogitare posset repetendum alterum assensum, nec sufficere unum, præsertim ubi nulla extunc intervenit altera electio? Numquid quoties dissenserint clerici, toties erit requirendus favor Regis? Nec ratio, nec consuetudo hoc habet. Denique nuper, si recordamini, in Suessionensi ecclesia quoties ad eligendum clerici convenerunt, quoties dissenserunt, & infecto negotio discesserunt? nec tamen existimo toties repetisse assensum vestrum, quem semel promeruerant.

2. Ita est, domine mi Rex: non est quod debeatis reprobare factas electiones, quibus ut fierent, semel vos assensisse constiterit. Sed sunt aliqui qui vos conturbant, & conturbare nituntur ecclesias, sua lucra sectantes: quodque gravius est, summi Pontificis, & serenissimi Regis mutuam gratiam & amorem diabolico studio dirumpere molientes. Absit hoc; judicium portabunt quicumque sunt illi, & Rex semper faciet quod bonus Rex, sicut hactenus fecit. Itaque cito mandentur jucundiora, ne diutius sedeat in tristitia ecclesia, tamdiu jam vexata & afflicta. De persona nulla subeat suspicio: aut ego nimium fallor, aut fidelis erit, & Regi beneplacitum super ea. Confido in Domino, quia non contristabitis multitudinem sanctorum, qui sunt in illo episcopatu, nec me servum vestrum: qui, ut verum fatear, nihil æque umquam à vobis molestum pertuli, quàm si in hoc consilio (quod non eveniat) persstiteritis.

Ad dominum Papam EUGENIUM, pro Fratribus [c] de Miratorio.

EPISTOLA CCLXXXIII.

Ann. Chr. MCL

In compositione quadam litis frustra laboratum: ideoque auctoritate apostolica opus esse.

Apud Cluniacum occurrimus Gigniacensibus spe pacis: pro qua laboratum multum, elaboratum nihil. Nam totum quatriduanum laborem nostrum sola demum secuta est ruina spei. Repetita est, juxta tenorem litterarum vestrarum, damnorum resarcitio, restitutio ablatorum: sed incassum. Multum visum est ad cos, quia nocuerant multum: quippe ultra triginta millia solidorum computatio facta est amissorum, siquidem abbatia una (ne per singula evagemur) tota destructa est. Ceterum de tantis amissis multa dimittere parati fuimus, cum illi tam minimum obtulerint, ut venerabilis Abbas Cluniacensis, qui affectuosius quàm efficacius pro reformanda pace laborabat, nec dignum relatu judicaret. Itaque non provenit compositio, quia reparatio tam ridicula offerebatur. Dicebant autem: Quidam maligni de nostris totum malum fecerunt. Quid ad nos? ipsi viderint. Atque id quoque ridiculum. Clarum erat in tota regione, per homines ecclesiæ hoc grande facinus perpetratum; monachos quoque affuisse quosdam, consensisse omnes. Nam qui contradiceret malefactoribus, ne unum quidem fuisse usque ad hoc tempus audrivimus. Denique ipse domnus Abbas istiusmodi tergiversatores palam refellebat & convincebat, affirmans juste ab ecclesia repeti, quod per ecclesiam amissum esse constabat. Ultima exspectatur manus vestra in eo, quod non nisi in manu valida posse emendari satis superque probatum est.

Ad dominum Papam EUGENIUM, pro Remensi Archiepiscopo, & aliis personis.

EPISTOLA CCLXXXIV.

Circ. Ann. MCLI * Samson.

Dominus * Remensis Archiepiscopus versatur in domo magni Patrisfamilias, tamquam vas in honorem. Si hos scitis, servate honorem ejus, honorem ecclesiæ ejus. Si bene novi virum, quo magis honorabitis eum, eo plus honorabitur Deus per illum, & in illo. Dominus Attrebatensis [d], homo simplex & rectus, & adhuc permanens in humilitate sua, non est opus, ut per alium plus humilietur, ne perdat auctoritatem, ac per hoc & utilitatem. Hanc, si dignum

a Forte post mortem Guidonis cancellarii, ad quem epistola 367.

b Priores editi *Clara-valle*: at *Cara-valle* præferunt melioris notæ codices, quibus domestica Caræ-vallis instrumenta suffragantur. Est autem Cara-vallis insignis abbatia Cisterciensium prope Mediolanum, de qua superius ad epistolam 134.

c In quibusdam scriptis absolute, *pro Fratribus*; in editis, *pro Gigniacensibus*, id est contra monachos Gigniacenses Ord. S. Benedicti in Comitatu Burgundiæ diœcesis Lugdunensis, qui Miratorium Cisterciensium subverterant ob decimas, ut docent aliæ Notæ.

d Godescalcus, de quo in epistolis 214. & 253 Alviso cujus mentio in epistolis 65. & 395. successit anno 1150. Causa de qua hic agitur, videtur esse cum Guerrico abbate S. Vedasti, cui scripsit Eugenius, ut Godescalco *obedientiam manu promitteret de his, quæ ab ecclesia Attrebatensi possidebat*, ut legimus in litteris mss.

ducitis, date ei vos, quia suo studio numquam habe- A bit: utpote sui magis, quod in se est, mediocritate contentus. Est qui adversatur & extollitur: is plane ut humilietur Episcopo opus est, & eidem ipsi non minus. Superbis resistere, & humilibus dare gratiam, familiare est Domino vestro, & audistis eum dicentem: *Qui mihi ministrat, me sequatur.* Abbas de *Aucecurt* a bonos homo est; secundum bonitatem suam respondeatur ei. Exaudiatur pro necessitatibus suis, & contra eum non audiatur apostata. Betuniensis* Decanus voluntate Episcopi, & assensu advocati, bonam rem pro ecclesia sua in ecclesia eadem constituit: bonum est, ut vestra auctoritate firmetur. Similiter & pro Decanis Suessionensi & Cameracensi rogamus, ut di- B gnæ preces eorum exaudiantur. Periclitati sumus in falsis fratribus *, & multæ litteræ falsatæ sub falsato sigillo nostro in manus multorum exierunt: & (quod magis vereor) etiam usque ad vos dicitur falsitas pervolasse. Hac necessitate abjecto illo, novello quod cernitis de novo utimur, continente & imaginem nostram b, & nomen. Figuram aliam tamquam ex nostra parte jam non recipiatis, nisi forte pro Episcopo Claromontis, cui sub altero sigillo litteras dedi, cum necdum istud haberem.

Joann. 12. 26

* de Betunia in Belgio.

* V. epist. 298.

b

Ad EUMDEM, pro Odone c abbate S. Dionysii.

Circ. ann. MCLIII.

EPISTOLA CCLXXXV.

Abbatem S. Dionysii Odonem commendat, & adversus suspectas alterum criminationes, ex invidia & ambitione natas, tuetur.

1. PRo ecclesia sancti Dionysii, & pro persona Odonis abbatis, etsi nemo alius scriberet, ego scribere non dubitarem. Causa bona est, & neutra ex parte nutans: ecclesia nobilis, & Abbas boni testimonii est. Illud orbi; hoc nobis, qui vicini sumus, notissimum est. Ad hæc & is, & illa specialis res vestra est. Pro his omnibus vel solus (ut dixi) si opus sit, scribere non confundor. Nunc vero tales mecum scribunt, quibus minime de- D credetur, etiam me non scribente. Ipsi sunt, quorum manus satis superque tractaverunt de verbo hoc. Ecce hi sciunt quid fecerit Abbas; & quod sciunt, loquuntur. Secure prodeunt porrectæ a nobis preces pro eo, tam indubitatis fultæ testimoniis. Securus vestram sollicitudinem pro vestra ipsius proprietate sollicito & compello, nempe invasa nequiter, vexata atrociter. Rogo, obsecro, levate manum, extendite brachium, opponite scutum. Gladius Petri defendat patrimonium Petri.

2. Frustra quidam insurrexerunt in hominem, quem fama publica satis excusat, immo celebris commendat opinio. Boni videlicet filii, qui patris verecunda E tam curiose scrutati sunt, nescio quæ incomperta omnibus crimina somniantes *. Stupent qui audiunt ad subitam & inopinatam criminationem. Erubescunt, quia numquam dictus fuerat sermo hujuscemodi de Odone. Sancti Dionysii Abbas nequaquam sub modio latet. Super candelabrum stat: ut, etsi velit, non possit dissimulare quod est. Et lumen ejus, ut fumus ejus, ab omnibus videatur necesse est. Numquid isti lynceos in eum oculos intenderunt, videntes quæ nemo adhuc videre alius potuit? Suspecta, fateor, mihi horum delatio est. Magis autem incredibilem red- F dit unus illorum, nomine Raymundus, qui (ut aiunt) caput est hujus attentatæ malitiæ, homo (ut comperi) palam loquax, clam susurro; anxie ambitiosus, adulatorie blandus; totus compositus ad fallendum, ad perturbandum non minus. Notavi sub pelle ovina lupum, ac certis designavi indiciis, quo jam aut mordere non audeat, aut nocere non valeat.

* V. epist. sequent.

Ad EUMDEM, pro eodem.

Ann. Chr. MCLIII.

EPISTOLA CCLXXXVI.

SI susurrationes & subreptiones prævaluerint adversus Abbatem sancti Dionysii, mundus ego sum à sanguine ejus, qui scripsi en alia vice adversus malignantes. Verumtamen quam accusationem afferunt B adversus hominem illum? An quod non inveniunt quod accusent? Et quomodo si recte isti eum accusant, excusatur à vicinis omnibus qui recto sunt corde? Accusatur quod debita multa fecerit, impignoraverit terras, dilapidaverit bona. Quasi hæc vel necessarius, vel justis ex causis non potuerint contigisse. Mandavit nobis de his universis conventus illius ecclesiæ, & per fidelem personam testatus est aliter, quàm vobis dicta sunt, se habere. Verumtamen inquiratur, nam certius de bis oculus, quàm juramentum fidem faciet: & si inventa fuerint quemadmodum isti malitiose componunt; quoquo modo acciderint, Abbas non excusetur. Si non fuerint; delatores nihil de fal- C sitate lucrentur. Insimulant eum de morte d hominis: si se purgare non potest, moriatur. Quamquam quis non videat, nec veri simile esse, ut quem paulo ante de morte eripuerat, in mortem tradiderit? Qua fronte hæc audent insusurrare vobis, qui viderunt & cognoverunt zelum Abbatis in liberatione illorum, qui prius homicidium perpetraverant, & in ultione eorum, qui sanguinem proximi ulti erant? Postremo si bene nossetis istos, posset profecto sufficere ad decredendum quiequid non accipitis nisi per eos. Adsit Deus sanctæ menti vestræ, ne quid illi lingua dolosa adversus innocentiam subripere possit.

d

Domino OSTIENSI *, pro eodem Abbate.

* Hugoni V. epist. 274. 306.

Ann. Chr. MCLIII.

EPISTOLA CCLXXXVII.

DOminus Abbas sancti Dionysii accusatur ab iniquis hominibus: sed à bonis omnibus, qui in ecclesia & in circuitu ejus sunt, excusatur. Pro quo tanto affectuosius rogamus caritatem vestram, quanto meliorem de eo & babuimus, & habemus æstimationem. Stet pro eo vestra benignitas, & si non quia amicus noster est, certe quia nec vera sunt, nec veri similia, quæ imponuntur ei. Si gravatus est debitis, causa evidens fuit temporis ipsius. quamquam fere nulla sint debita. Ad id quod impositum est de terrarum distractione, evidens falsitas comprobatur. Nam de morte G. ne ipsos quoque adversarios reor eum potuisse habere suspectum, quippe qui eumdem G. & suos omnes conclusos ab hostibus, ab ipso mortis articulo, multo quidem labore eripuit. Pro his omnibus, maximeque pro Raymundi non incognita nobis versutia, attentius rogamus, ut Abbatis innocentiam vestra sollicitudo tueatur.

a Indubie *Aucourt*, quæ abbatia est Canonicorum regularium S. Augustini prope Bapalmas, *Avaulficurtis* & *Aaulficurtis* dicta in veteribus monumentis, modo *Aqua-curtum*.

b Hinc patet non usquequaque verum esse quod ait Guillelmus, ejus nominis tertius abbas Cisterciensis, in epistola hic edita ad Theobaldum Campaniæ Comitem, nempe falsum esse Sigillum Abbatis de Buxeio, recens tunc repertum, in quo nomen Abbatis impressum erat: asserens in nullo Sigillo Ordinis proprium nomen abbatis umquam impressum fuisse. Certe in charta Bernardi ipsius pro compositione litis inter monasteria S. Genovefæ & S. Victoris, appensum est Bernardi sigillum cum ejus nomine & effigie, librum dextra, pedum sinistra tenente.

c Odo ex monacho S. Dionysii prope Parisios abbas S. Cornelii apud Compendium, dein Sugerio abbati Dionysiano suffectus anno 1151. De ejus ordinatione & laudibus vide Sugerianas epistolas 156 & sequentes, maxime 162. quæ est Balduini episcopi Noviomensis, qui Odonem *virum religiosum & strenuum*, catholice electum, & à se benedictum dicit Eugenio scribens. Confer alias Notas.

d G. nomen designatur in epistola sequente. Ex consanguineis Sugerii fuisse colligere licet ex fusioribus Notis ad epistolam 285.

A Ad ANDREAM avunculum suum, militem Templi.

Ann. CHR. MCLIII.

EPISTOLA CCLXXXVIII.

Infelicem exitum sacræ expeditionis dolet; avunculi adventum optat.

1. LItteræ tuæ, quas novissime transmisisti, invenerunt me in lectulo decumbentem. Accepi eas obviis manibus; libenter legi, libenter relegi, sed libentius te vidissem. Legi in illis desiderium tuum videndi me, legi & metum tuum pro periculo terræ, quam Dominus sua præsentia honoravit; periculo civitatis, quam suo sanguine dedicavit. B Væ Principibus nostris. (* V. Notas) In terra Domini nihil boni fecerunt*: in suis, ad quas velociter redierunt, incredibilem exercent malitiam, & non compatiuntur super contritione Joseph. Potentes sunt ut faciant mala, bonum autem facere nequeunt*. (* al. nesciunt.) Confidimus autem, quia non repellet Dominus plebem suam, & hereditatem suam non derelinquet. Porro dextera Domini faciet virtutem, & brachium suum auxiliabitur ei: ut cognoscant omnes, quia bonum est sperare in Domino, quàm sperare in principibus. Bene facis formicæ te comparans. (Homines formicæ similes.) Quid enim aliud quàm formicæ quique terrigenæ & filii hominum sumus, rebus inutilibus atque inanibus C insudantes? Quæ autem abundantia homini de universo labore suo, quo ipse laborat sub sole? (Terrenis contemptis quærenda cælestia.) Ergo ascendamus super solem, & conversatio nostra in cælis sit, jam mente præcedentes, quo sumus & corpore secuturi. Ibi, mi Andrea, ibi fructus laboris tui; ibi retributio tua. Sub sole militas, sed sedenti* super solem. Hic militantes, inde donativa exspectemus. Merces militiæ nostræ non de terra, non de deorsum est: procul & ab ultimis finibus pretium ejus. Sub sole penuria est: super solem abundantia est. (Luc. 6. 38.) Mensuram bonam, & confertam, & coagitatam, & supereffluentem dabunt in sinus nostros.

2. Desideras me videre; & de meo, ut scribis, arbitrio desiderii tui pendet effectus. D Nam mandatum super hoc meum te indicas exspectare. Et quid dicam tibi? Et cupio ut venias, & timeo ne venias. Ita inter velle & nolle positus, coarctor è duobus; & quid eligam, ignoro. Unum, ne videlicet tuo satisfaciam desiderio, & meo pariter: an credam magis celebri de te opinioni, qua terræ ita pernecessarius prædicaris, ut de tua absentia non mediocris illi desolatio imminere credatur. Itaque quod mandare non audeo, opto tamen ut te videam antequam moriar. Tu melius id videre & cognoscere potes, si quo modo sine damno, & sine scandalo illius gentis venire possis. Et fieri posset, quod adventus tuus omnino non esset inutilis. E Forte favente Deo non deessent qui te sequerentur revertentem ad subveniendum Ecclesiæ Dei, quoniam omnibus notus es & dilectus. Potest facere Deus, ut & tu cum sancto patriarcha Jacob loquaris: (Gen. 32. 10.) *In baculo meo transivi Jordanem istum, & ecce cum tribus turmis regredior.* Unum dico: si venturus es, ne tardaveris, ne forte venias, & non me invenias. Ego enim jam delibor, nec puto me longum facere super terram. (Imminentem sibi mortem præsagit.) Quis mihi tribuat tua, in voluntate Domini, amabili & dulci præsentia vel paululum refrigerari, priusquam abeam? Reginæ scripsi*, sicut voluisti, (* V. epist. seq.) & gaudeo de bono testimonio quod ei perhibes. Magistrum & fratres vestros omnes de Templo, nec non & eos de Hospitali, per te in Domino salutamus. Inclusos quoque & sanctos omnes, ad quos opportune loqui poteris, per te in Domino salutantes, eorum nos orationibus commendamus. Esto pro me ad eos. Girardum [a] nostrum, qui in domo nostra aliquando conversatus est, & nunc, ut audivimus, Episcopus factus est, & ipsum affectu magno devotissime salutamus.

A Ad REGINAM Jerosolymorum.

EPISTOLA CCLXXXIX.

Ann. CHR. MCLIII.

Instruit eam, quomodo se gerat, ut proba vidua coram Deo, & regina coram hominibus partes impleat.

Dilectæ in Christo filiæ M. [b] reginæ Jerosolymorum, Bernardus Claræ-vallis vocatus abbas, misericordiam à Deo salutari suo.

1. MIror quod à multo jam tempore non vidimus litteras tuas, non solitas salutationes habuimus: B quasi nos obliti simus antiquæ tuæ erga nos devotionis, quam in multis probavimus. Audivimus, fateor, nescio quæ sinistra: quæ etsi non pro certo credidimus, doluimus tamen sive veritate, sive mendacio tuam aliquatenus decolorari opinionem. Sane intervenit Andreas carissimus avunculus meus, cui in nullo decredere possumus, scripto suo nobis significans meliora: quod scilicet pacifice & mansuete te habeas, sapienter & consilio sapientium te & tua regas; Fratres de Templo diligas, & familiares habeas; periculis imminentibus terræ, secundum sapientiam tibi à Deo datam, salutaribus consiliis & auxiliis provide & sapienter* occurras. (* al. vigilanter.) Talia prorsus, talia decent opera mulierem fortem, humilem viduam, sublimem reginam. C Neque enim quia regina es, indignum tibi viduam esse, quod, si voluisses, non esses. (Viduitas gloriosa.) Puto quod & gloria tibi est, præcipue inter Christianos, non minus vivere viduam, quàm reginam. Illud successionis est, hoc virtutis: illud tibi ex genere, istud ex munere Dei: illud feliciter nata es, hoc viriliter nacta. Duplex honor, alter secundum sæculum, alter secundum Deum: uterque à Deo. Nec parvus tibi videatur honor viduitatis, de quo Apostolus: *Honora*, inquit, *viduas, quæ vere viduæ sunt.* (1. Tim. 5. 3.)

2. Habes certe penes teipsam familiare commonitorium apostolicæ iterum salutaris sententiæ, qua doceris ab eo providere bona, non tantum *coram Deo, sed* (2. Cor. 8. 21.) D *etiam coram hominibus.* Coram Deo, ut vidua; coram hominibus, ut regina. Attende reginam, cujus digna, (Qualiter viduæ vivendum.) indignave non possunt latere sub modio. Super candelabrum sunt, ut appareant omnibus. Memento viduam, cui jam non est quod velit placere viro, ut soli possit placere Deo. Beata es, si Salvatorem ponas tibi murum ad protectionem conscientiæ; & antemurale ad repulsionem infamiæ. Beata, inquam, si veluti desolatam & viduam totam te Deo regendam commiseris. Alioquin bene non regis, si bene non regeris. (Matt. 12. 42.) Regina Austri venit audire sapientiam Salomonis, ut regi disceret, & sic regeret. Et ecce plusquam Salomon hic: Jesum loquor & hunc crucifixum. Huic te committe E regendam, huic docendam, quomodo regere debeas. Disce tamquam vidua, quod sit mitis & humilis corde: (Matth. 11. 29.) disce tamquam regina, quod judicet in justitia pauperes, & arguat in æquitate pro mansuetis terræ. (Isa. 11. 4.) Ergo cum cogitas dignitatem, attende & viduitatem: quia ut pure apud te quod sentio proferam, non potes esse regina bona, si bona non fueris vidua. Quæris unde bona vidua æstimetur? Ex his profecto quæ Apostolus dicit: (1 Tim. 5. 10. Vidua bona unde æstimetur.) *Si filios educavit, si hospitio recepit, si sanctorum pedes lavit, si tribulationem patientibus subministravit, si omne opus bonum subsecuta est.* Si hæc facis, beata es, & bene tibi erit. Benedicat te Dominus ex F Sion, eximia in Domino filia, & omni veneratione digna. Admonitio præmissa est; prosecutio jam à vestra dignatione exspectatur. Occasio data est: excusatio jam non admittitur, si non renovata à nostra parte familiaritas, familiaribus deinceps à vobis verbis & litteris frequentetur.

a An Giraldus Bethleemitanus episcopus, de quo Guillelmus Tyrius initio lib. 17. ad annum 1146 & sub finem ad annum 1152. an Sidoniensis, ibidem.

b Milisendi, aliis Melusinæ, filiæ Balduini Jerosolymorum Regis ex Latinis secundi: cui successit Fulco gener ejus, hujus Milisendis maritus, qui leporem equo insectando præceps actus, post triduum exspiravit anno 1142. Ad eamdem epistolæ 206 354. & 355. Iveta, ejus soror, Sanctimonialis, ex Guillelmo Tyrio sub finem lib. 15.

Domino OSTIENSI*, De Jordano cardinale.

* Hugoni.

EPISTOLA CCXC a.

Ann. CHR. MCLII.

Legatum apostolicum describit, quàm fœda ubique vestigia reliquerit.

PErtransiit Legatus vester de gente in gentem, & de regno ad populum alterum, fœda & horrenda vestigia apud nos ubique relinquens. A radice Alpium & regno Teutonicorum, per omnes pæne ecclesias Franciæ, & Normanniæ, & circumquaque circumiens usque Rotomagum, vir apostolicus replevit, non Evangelio, sed sacrilegio. Turpia fertur ubique commisisse; spolia ecclesiarum asportasse: formosulos pueros in ecclesiasticis honoribus, ubi potuit, promovisse; ubi non potuit, voluisse. Multi se redemerunt, ne veniret ad eos: ad quos pervenire non potuit, exegit & extorsit per nuntios. In scholis, in curiis, in triviis, fabulam seipsum fecit. Sæculares, religiosi, omnes male loquuntur de eo: pauperes, & monachi, & clerici conqueruntur de eo. Homines quoque suæ professionis, ipsi sunt qui magis exhorrent & famam ejus, & vitam. Hoc testimonium habet & ab his qui intus, & ab his qui foris sunt. Non sic dominus Johannes *Paperons* b, non sic: cujus laus est in Ecclesia, quippe honorificantis ubique ministerium suum. Legite litteras has domino meo. Ipse viderit, quid de tali homine faciendum sit: ego liberavi animam meam. Dico tamen præcipitatione qua soleo: Bonum est ei si purget ipse curiam suam, & sic liberet conscientiam suam. Decreveram ista tacere: sed venerabilis Prior Montis-Dei c ad hoc me impulit, & animavit ut scriberem. Et scitote minus me dixisse, quàm publice prædicatur.

Ad dominum Papam EUGENIUM, pro ecclesia sancti Eugendi d Jurensis.

EPISTOLA CCXCI.

SAncti Eugendi nobile monasterium, olim divitiis & religione famosum, si vera sunt quæ dicuntur, prope interitum est. Nec decrevenda omnia. Domos vicinas nobis, vobis notas, pertinentes ad ipsum, partim jam destructas, partim in dies destrui cernimus, & dolemus. Quæ in membris videmus, hæc & his graviora de capite fama nuntiante percepimus. Sed numquid debeo ego nunc malorum vobis, quorum non est numerus, retexere narrationem? Lator præsentium monachus præfati monasterii, & Archegaudus Prior, homo nobis ab antiquo pro sua honestate & religione dilectus, poterunt vobis intimare quæ plenius norunt, etsi non omnia. Quis enim hoc posset? Tot & tanta pro certo, quæ apostolicam securim, etsi dissimulantem, etsi dormitantem, mirum si non surgere & ferire compellant. Ego liberavi animam meam: sed non sufficit, nisi & monasterium liberetur. In manibus vestris mors & vita illius.

Ad quemdam Sæcularem e.

EPISTOLA CCXCII.

Perstringit eum, quod Petrum, cognatum suum, à proposito vitæ religiosæ abstrahere conatus sit.

1. ETsi ignotus nobis facie, sed non fama. Ipsa referente didicimus, quod sis homo sapiens, & secundum sæculum honoratus. Voluit autem dilectus filius meus Petrus, cui & notior, & familiarior sanguinis affinitate videris, ut tibi scriberem, immo rescriberem. Tu enim scripseras illi, & utinam ut te decuisset, & illi expediret. Non sic fecisti. Novum Christi militem ausus es dehortari à servitio Domini sui. Dico tibi, est qui quærat & judicet. Non sufficiebant tibi peccata tua, nisi te & alienis involveres; & rursum ad peccata, quod in te fuit, pœnitentem juvenem revocares: & sic secundum duritiam tuam & cor impœnitens thesaurizares tibi iram in die iræ? Quasi non satis eum per se tentet diabolus, nisi tu juveris illum, homo Christianus, dux ejus, & notus ejus. Tu quidem illi serpentem alterum, sed non tibi ille alteram Evam exhibuit. Tuis impulsus est manibus, sed non eversus: fundatus est enim supra firmam petram.

2. Verumtamen non reddimus tibi vicem, sed vincimus in bono malum, orantes pro te, oprantes tibi meliora, & meliora scribentes. Primo quidem quia sapiens diceris, ut quod diceris, verius sis, mitto te ad virum sapientem, qui ait: *Noli prohibere eum qui potest bene facere; si vales & ipse bene fac.* Habes tempus faciendi. Sed quamdiu habiturus? Quantulum superest vitæ tibi, præsertim jam senescenti? Vapor est ad modicum parens, & deinceps exterminabitur. Si sapis, non veniet super te illa maledictio: *Vidi stultum firma radice, & statim maledixi pulcritudini ejus.* Pulcre stultum pseudosapientem verus Sapiens appellavit, sciens sapientiam hujus mundi stultitiam esse apud Deum. O utinam saperes, & intelligeres, ac novissima provideres! saperes quæ Dei sunt, intelligeres quæ mundi sunt, provideres quæ inferni sunt! Profecto inferna horreres, superna appeteres, quæ sunt ad manum * contemneres. Multa suggerit animus, immo spiritus, loqui tibi de salute animæ tuæ: sed donec rescripto noverim tuo qualiter ista acceperis, non adjiciam ultra, ne fiam onerosus, cui de cetero volo esse amicus, & adjutor (si volueris) ad salutem. Dilectam nobis in Christo uxorem tuam per te, licet immeritam, salutamus.

Prov. 3. 27. — Job 5. 3. — 1. Cor. 3. 19. — Deut. 32. 29. — * al. malum.

PETRO abbati de Cella f, pro monacho Caziacensi, qui ad Claram-vallem transierat.

EPISTOLA CCXCIII.

Circ. ann. MCL.

UNde mihi scripsistis, ita respondeo vobis. Molestiam domini Caziacensis nulli arbitror molestiorem esse quàm mihi. Sed puto vos non latere, voluntate & præcepto ipsius jam ex longo illum monachum factum nostrum; & mihi ipsum obedientiam promisisse, & me curam illius suscepisse. Quoties extunc volentem venire repuli, venientem remisi, recordari facile non est. Tandem modo veniens, me nolente remansit, & nullo modo ei persuadere reditum potui.

a In quibusdam mss. hæc epistola locatur post epistolam ad Præmonstratenses, quæ habetur in iisdem mss. post epistolam 296. Legatus iste, de quo hic agitur, fuit Jordanus de Ursinis, in Germaniam ad Conradum imperatorem legatus anno 1151.

b Johannes Paparonus seu Papyrio, anno 1152, teste Johanne Hagustaldensi, *profectus in Hiberniam, quatuor pallia certis sedibus distribuit gentemque in ea lege nuptiarum non assuetam plurimum correxit.* Ad id usque temporis Episcopi sese mutuo consecrabant, ex Giraldo in topographia Hiberniæ cap. 17

c Gervasius tunc Prior erat Montis Dei, quæ Cartusia est diœcesis Remensis, ab Odone S. Remigii abbate fundata anno 1136. Apparet autem ex hoc loco, Gervasium Bernardo, uti & locum acceptum fuisse. Nec tamen putes eum esse auctorem epistolæ ad Fratres de Monte-Dei, de qua in tomo 5.

d Augendum veteres appellabant qui sanctus Abbas fuit insignis monasterii Condatiscensis, à S. Romano in Jurensibus jugis constructi, eique nomen S. Eugendi dedit, postea in S. Claudii mutatum, diœcesis Lugdunensis.

e Et quidem uxoratum, ex fine epistolæ. Fallit codex Vaticanus num. 663. in quo inscribitur, *Petro abbati de Cella*, ad quem epistola sequens

f Notior Petrus Cellensis à Cella monasterio suburbii Tricassini, quàm à S. Remigii abbatia aut ecclesia Carnutensi, quibus etiam præfuit. Binas se ipsis litteras ad Caziacenses, quæ sunt lib. 2. epistolæ 14. & 15. nullas de hoc monacho, cui nomen Adamo fuisse intelligitur ex duabus litteris, à Nicolao Claræ-vallensi ejus nomine ad Petrum nostrum, id est Cellensem, scriptis, qui Petrum de reformato monasterio laudat epistola 25. Hic est Petrus, qui Bernardi memoriam, & sententiam de B. Mariæ Conceptione vindicavit adversus alterius Nicolai insultus, ex Notis fusioribus ad epistolam 174. Bernardi *alumnum* se dicens in lib. 9. epistola 8. ad Capitulum Cisterciense. De Caziaco supra ad epistolam 263.

Dicebat autem, quia si nos eum projiceremus, iturum se longius, & nullatenus rediturum. Sed nec sic assensum meum habens, immo & contra consilium meum intravit. A quo utique introitu salva conscientia eum prohibere non potui, nec projicere possum, utpote (ut dixi) jam olim in meam receptum curam, & de quo redditurus sum rationem. Diu, fateor, periculum hoc conscientiæ meæ dissimulaveram propter molestiam boni illius hominis: & adhuc dissimulassem, si meo iste consilio quoquo modo acquiescere voluisset. Quæ cum ita sint, vestrum est consolari hominem, delinire tristitiam ejus, excusatum me habere de tam rationabili causa. Postremo ipse quoque (ut scitis) in pendulo est, & sæpe cogitavit relinquere [a] domum suam. Quod si vellet nunc effectui mancipare, ego non prohiberem, pro eo quod in ea non sine magna anxietate versetur.

Ad dominum Papam EUGENIUM, pro Episcopo Cenomannensi.

Circ. ann. MCL.

EPISTOLA CCXCIV.

Episcopum Cenomannensem, & alios Pontifici commendat.

ADest Episcopus Cenomannensis [b]. Ipse est, si nescitis, de cujus veritate & honestate nullus dubitat, nisi qui bene non novit hominem. Mihi quidem ab ineunte juventute sua notus & dilectus est, tam pro memoratis virtutibus, quàm pro aliis bonis moribus suis. Si quid aliud paternitati vestræ de eo insusurratum est, aut ego fallor, aut ille mentitus est in caput suum. Audite eum, & cum plenitudine gratiæ vestræ remittite. Deceptus sum enim, si bene non fuerit collocata. Abbas Vindocinensis, qui specialiter [c] vester est, rogamus ut & ipse specialem inveniat gratiam, & rationabilis ejus petitio haud difficilem assequi mereatur effectum. Dominus Andegavensis * mittit nuntium suum, & per se & per nos aliquid petens. Exaudiatur & ipse pro justitia sua, & non exaudiatur contra eum susurro mendax. Dignum est enim, ut qui omnibus vivitis, omnibus pro meritis valeatis.

** Normandus.*

Domino HENRICO *, cardinali [d], pro eodem Episcopo.

** a' Helia.*

Circ. ann. M C L.

EPISTOLA CCXCV.

SIc tibi, quasi mihi scribo, & hoc quoties tibi scribo. Ubi enim tu es, me esse confido, quippe quem tanquam meipsum diligo. Si me tu æque diligis, immo quia diligis, vide ne dominus Cenomannensis ex te (quod in te est) in aliquo redeat contristatus. Alioquin ego contristarer in homine, quem satis pro sua honestate diligo, & à te diligi volo.

Domino OSTIENSI *, pro eodem.

** Reynaldo, epist. 217. & 296.*

EPISTOLA CCXCVI.

QUidam clericus dicitur aures domini mei circumvenisse, aliquid contra Episcopum suum, & nostrum amicum pro sua cupiditate molitus. Si mei cura est vobis, immo justitiæ Dei; date operam, ut nihil lucretur de suo mendacio susurro malignus, nec lædatur in aliquo innocens Episcopus, & fidelis amicus [e].

Abbati ARREMARENSI *.

** Guidoni, ad quem epist. 298.*

EPISTOLA CCXCVII.

Monachum apostatam pœnitentem recipi petit.

LAtor præsentium, ad petitionem nostram dudum susceptus in consortium vestrum, stultitia & levitate sua rejecto habitu sancto à vobis exiit. Sed quia ductus pœnitentia (ut videtur) redire cupit, & se iterum recipi humiliter petit: petimus & nos, ut iterum recipiatur, pœnitentique, amore Dei & nostro, introitus & habitus non negetur.

Ad dominum Papam EUGENIUM.

Ann. CHR. MCLI.

EPISTOLA CCXCVIII.

Nicolai notarii fraudes & imposturas detegit.

Bernardi longanimitas in monachum perversum.

NIcolaus ille [f] exiit à nobis, quia non erat ex nobis: exiit autem fœda post se relinquens vestigia. Et ego longe ante hominem noveram: sed exspectabam, ut aut Deus eum converteret, aut instar Judæ ipse se proderet. quod & factum est. Præter libros, denarios, & aureos multos, in ipso exitu ejus inventa sunt super eum sigilla tria, unum ejus proprium, alterum Prioris, tertium nostrum, ipsumque non antiquum, sed novellum: quod & ob ipsius dolos & furtivas subreptiones mutare nuper coactus fueram. Hoc enim est quod vobis tacito nomine scripsisse me memini *: quia videlicet periclitati sumus in falsis fratribus. Quis possit dicere, ad quàm multas personas sub nomine meo, me ignorante, quæ voluit, scripsit? Quis mihi det, ut ipsa curia vestra ad purum purgetur fæce mendaciorum ejus? Quis mihi det, ut vel eorum innocentia, qui mecum sunt, satis valeat excusari apud circumventos & præventos impudentissimis ejus mendaciis? Vobis quoque aliquoties in eadem falsitate scripsisse, & non semel, partim convictus, partim & confessus est. De turpitudinibus ejus, quibus terra sordet, & factæ sunt omnibus in parabolam, supersedeo pollnere labia mea, & vestras aures. Si ad vos venerit (nam hoc gloriatur, & amicos se habere confidit in curia) mementote Arnaldi de Brixia, quia ecce plusquam Arnaldus hic. Nullus perpetua dignior inclusione, nihil ei perpetuo silentio justius.

** Epist. 284.*

Comiti ENGOLISMANSIS [g], pro fratribus de Buxia.

Circ. Ann. M C L.

EPISTOLA CCXCIX.

Queritur de gravi exactione suis à Comite imposita.

NOlite mirari, si gravis nobis videtur tam grandis reditus, qui de terra illa Buxiæ à fratribus nostris exigitur, quia tale aliquid non consuevimus.

a Huc spectat libri 2. epistola 15. Petri Cellensis ad Caziacenses. *Quamdiu Patrem vestrum, immo nostrum, vobiscum retinere poteritis, alium ne cogitetis.* Id intelligendum de Simone, qui tandem mortuo Bernardo in Claram-vallem se recepit. supra ad epistolam 263.

b Guillelmus de *Passavant*, ex archidiacono Remensi episcopus Cenomannensis, quàm religiosæ vitæ fuerit, docent ejus acta in tomo 3. veterum Analectorum a pag. 317.

c Ita supra de Odone abbate S. Dionysii: *ad hoc & is, & illa ecclesia specialis vestra est*, nimirum quod abbatia & Dionysiana, & Vindocinensis, cui tunc præerat Robertus, sint proxime sub potestate & jure Pontificis Romani.

d De eo Ernaldus in lib. 1. de vita Bernardi, cujus apud Claramvallem monachus fuerat Henricus, tunc cardinalis tit. Sanctorum Nerei & Achilles. Epistola ejus exstat in tomo 3. Bibliothecæ Cisterciensis pag. 239. de legitima electione Alexandri III.

e Post hanc epistolam in mss. haud paucis locantur epistolæ 259. ad Præmonstratenses, 290. ad Episcopum Ostiensem, & 311. (quæ modo 374.) ad monachos Hibernienses, in qua Bernardi epistolæ olim desinebant.

f Nicolaus ex monacho Arremarensi, *de Montier-Ramey*, diœcesis Trecensis, absente Bernardo admissus in Claram-vallem sub annum 1146. tum Bernardi Notarius, & magis styli ejus quam religionis imitator, inde apostata discessit, turpium criminum reus. Ita Angeli etiam in cælo cadunt! Plura de eo in Præfatione ad tomum tertium.

g In editione prima Lugdunensi anni 1494. legitur, *Comiti Angelberto* (an is de quo epistola 125.) *pro fratribus de Bruxia* in alia anni 1530. *Comiti Engelberto pro fratribus de Brixia*. In editione item Lugdunensi anni 1520. & sequentibus præter unam, *Comiti Engolismensi pro fratribus de Buxia*. Hanc lectionem præferunt sæculi nostri auctores, asserentes, Guillelmum, cognomento Sectorem-ferri, Comitem Engolismensem, Cisterciensibus locum concessisse anno 1143. in villa Buxia, ubi situm Benedictinorum cœnobium S. Amantii, *S. Amand de Boiße*, ab Arnaldo Comite sæculo x. constructum. Sed cum de concessione loci Cisterciensibus facta isti reclamarent, Bernardum pacis studio locum cessisse anno 1153. Vide Notas fusiores.

Nam multas fecimus abbatias, & nulla illarum tali subjacet exactioni. Sed quia vos ita vultis, & Deus plus acceptat voluntarium bonum, quàm coactum; sustinemus juxta conventionem, quam fratres nostri vobiscum fecerunt, donec Deus meliorem vobis inspiret voluntatem. quod non diffidimus. De cetero diligite eos, fovete, defendite, manu-tenete: quia tunc securius stabitis ante tribunal Christi, si pauperes ejus habueritis vestri dilectores, & pro vobis intercessores.

* Mathildi.

Blesensi COMITISSÆ *.

CIRC. ANN. MCLII.

EPISTOLA CCC.

Solatur Comitissam, filii delicta per ætatem excusans, & melioris frugis spem faciens; unde blande potius & leniter quam aspere tractandum monet.

Juvenum excessus patienter ferendi.

SI quando in vos filius vester visus est excessisse, doluimus, & dolemus non minus excessum filii, quàm matris injuriam. quod tamen & ipsum excusabile est in adolescente filio. Nempe delicta juventutis, ipsa, quæ commisit, excusat ætas proclivior. An nescitis, quia proni sunt sensus hominis, & cogitationes in malum ab adolescentia? (Gen. 8. 21.) Confidendum mutatum iri in melius, patris [a] meritis & eleemosynis. Propterea insistendum magis, magisque votis & precibus ad Deum pro eo: quia etsi ille minus interdum, quam debuit, se filialem exhibuit; mater tamen pro suis visceribus maternum deserere non debet, sed nec valet affectum. Numquid potest mater oblivisci filii uteri sui? Et si illa, inquit, oblita fuerit, ego tamen non obliviscar tui. (Isa. 49. 15.) Oremus & ploremus coram Domino, ut Deus tantæ indolis juvenem, probitatis paternæ imitatorem (quod non diffidimus) sua faciat pietate. Agendum cum eo in spiritu lenitatis, blandisque obsequiis: quia sic melius ad bona opera provocabitur, quàm si irritationibus & increpationibus exasperetur. Ita sane de ejus cita lætaque mutatione posse lætificari confidimus cor vestrum & nostrum pariter. Quidni ego totis cupiam visceribus quotidie seipso fieri meliorem? Utinam qualem inveni in me, talem semper in omnes inveniam. Quid enim, quantum ad nos, umquam volui, & non fecit? Retribuat illi Dominus. Ceterum pro vobis, sicut sæpe petistis, sæpe, prout oportuit, & monui, & monebo.

Juvenis ad bonam frugem leniter flectendus.

SANCIÆ sorori Imperatoris [b] Hispaniæ.

CIRC. ANN. MCXLIX.

EPISTOLA CCCI.

Controversiam, ex receptione cujusdam monasterii inter suos & alios quosdam religiosos natam, ejus operâ sopiri cupit.

1. QUod factum est de receptione Tholdanos [c] monasterii, sciatis per me non esse factum, utpote absentem & ignorantem quid fieret. Factum autem per nostros non nego, consilio tamen multorum religiosorum, Episcopi conniventia & assensu, nobilis quoque dominæ, quæ locum illum in propria possessione fundavit, petitione & voluntate, publice, ut accepimus, & nihil in abscondito factum. Existimabant autem se libere posse suscipere locum, quem in Dei libertate, & sine alterius ecclesiæ subjectione fundatum, ipsa quæ fundaverat asserebat, & privilegia (ut aiunt) præ manibus erant. Ceterum quia Carraccetenses * Fratres factam sibi in hoc injuriam (ut scribitis) conqueruntur, nec audientes Salomonem, qui ait, *Noli prohibere eum qui bene vult facere, si potes & ipse bene fac*: (Prov. 3. 27.) nobis in tam sancto opere contradicunt. Et quoniam servos Dei non oportet litigare; (2. Tim. 2. 24.) consilii nobis fuit ad vestrum potissimum consilium causam remittere, ut vestra auctoritate & opera omnis inepta & injusta (ut aiunt) calumnia conquiescat; & Ordo in domo Dei receptus, ad ejus gloriam, & vestram ipsius salutem deinceps in pace permaneat.

* al. Cartagenses.

2. Nam & frater Nivardus [d], qui multum gratulatur de vobis, satis in hoc de vobis confidere monuit, tum propter vestram erga nos specialem devotionem, tum etiam propter bonam, quam audivit à vobis, de hoc ipso promissionem. Si autem vestris (quod non credimus) salutaribus monitis aut consiliis contradictores illi acquiescere nolunt; tunc duorum judicio Episcoporum, ad quos duo illa loca jure parochiali pertinere noscuntur, omnis inter eos controversia terminetur: quodque ab eis judicatum sive constitutum concorditer fuerit, vestrum erit ratum habere, & de cetero firmiter manu-tenere. Si timetis Deum, non patiemini impediri tantum bonum, nec bonam illam mulierem frustrari à desiderio suo, nec fratres illos suæ devotionis privari fructu, nec Deum denique tam accepto sibi reformati [e] Ordinis sacrificio defraudari. Obsecramus vos & pro novella vestra plantatione, illos loquor de Spina [f], ut eis viscera misericordiæ exhibeatis: quatenus vestro beneficio sustentati, in servitio Dei & suo Ordine perseverent.

LEGATIS apostolicis, pro Archiepiscopo Moguntino.

ANN. CHR. MCLIII.

EPISTOLA CCCII. *

Causam Archiepiscopi ab adversariis gravati commendat.

Dominis & patribus reverendis, apostolicæ Sedis LEGATIS [g], puer sanctitatis eorum Bernardus Claravallis vocatus abbas, per omnia Deo placere, & gratos fructuosæ suæ legationis manipulos reportare.

ETsi corpore remoti, sed affectu & bona voluntate vobis appropiavimus, optantes & orantes dirigi actus & studia vestra ad omne quod decet & expedit. Inde est quod audientes miserandum illum Archiepiscopum Moguntinensem, vocatum ad vestram præsentiam, ibique responsurum adversariis suis; ausi sumus vestram pro eo interpellare bonitatem. In hoc enim credimus honorificari ministerium vestrum, si, quatenus salva justitia licet, parieti inclinato & maceriæ depulsæ humeros vestræ auctoritatis supponitis; nec calamum quassatum conteri, nec linum fumigans (quod in vobis est) exstingui permittitis. Sentiat, obsecramus, sibi profuisse & precem nostram, & suam simplicitatem, ob quam fertur à falsis fratribus circumventus potius, quàm inventus in aliquo dignus depositionis.

LUDOVICO Juniori regi Francorum.

EPISTOLA CCCIII.

Quid agendum Regi causa cujusdam de Britannia adulteri & excommunicati.

SI homo ille de Britannia dimittere vellet adulteram, ut posset solvi anathematis vinculo quo tenetur, & illa paternam hereditatem suam secundum divisionem suam, quam fecit cum fratre suo, à vobis requireret; etsi hoc ipso indigna, non esset forsitan recu-

a Theobaldi Magni, de quo supra in Notis ad epistolam 37. cujus eleemosynas & benefacta prædicat vita non solum Bernardi, sed etiam Norberti, & aliorum: item nova hæc epistola 416. De filio ejusdem primogenito Henrico, ad quem epistola 279. hunc locum explicat Horstius in fusioribus Notis.

b Alfonsi scilicet, cognomento Boni, Castellæ & Leonensis regis seu imperatoris. nam hoc titulo donari amabant tunc temporis illi reges.

c Istud monasterium in regno Legionensi, ab Elvira Infante necnon fundatum pro Benedictinis Carracetensibus, Cisterciensibus se subdiderat, reclamantibus illis. Quid inde secutum sit, disces ex aliis Notis.

d Bernardi junior frater, de quo in ejus vita non semel.

e Lambertus Campester, editionis anni 1520 auctor, hic ad marginem notat, *monitionem reformationis fuisse tempore Bernardi*.

f Monasterium S. Petri de Spina, in diœcesi Palentina, condiderat Sancia, cui hæc epistola inscripta est, atque Cisterciensibus tradiderat, colonia à Bernardo missa duce Nivardo. Vide epistolas novas 372 & 373.

g Bernardo & Gregorio, qui Henricum Moguntinum, ad quem epistola 365. in ordinem redegerant, ut fusius explicamus in aliis Notis.

sandum, ut proinde potentis viri servitium & auxilium haberetis. Alioquin non est consilium humilis fidelis vestri concedi ullatenus aut terram extraneo, aut vestri favorem dominii excommunicato & incestuoso: ne (quod Deus avertat) quandoque & vos audiatis: *Si videbas furem, currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas.* Nec tamen verbum præcipitanter, & quasi ex abrupto rumpere consuluerim. Agendum autem per fidelem & prudentem nuntium, quatenus, si fieri potest, inducietur, & tempus redimatur. Quod si & hoc ille renuerit, & malignari maluerit; fidendum in Domino, quia non prævalebit: quoniam quidem justitia, quæ cum Rege est, erit pro Rege. Nescio autem an Episcopus [a] ad hoc conveniens, satisque idoneus sit: non quia fidelis non sit, & quidem fidelissimus: sed quia odit illum, nec suum, ut vereor, consilium credet ei. Ipse tamen paratus est pro vestra voluntate ad omne, quod cum Dei voluntate facere poterit. Si quid est quod quasi ex parte mea vobis secreti suggerat, à me hoc illud accepisse sciatis, & tamquam ex ore meo id accipiatis. Homo est enim quem multum diligo, & satis credo ei: vosque illi, ni fallor, credere quod volueritis, secure potestis.

EIDEM.

EPISTOLA CCCIV.

Gaudet valetudinem suam Regi esse curæ; Robertum Regis germanum commendat.

IN litteris, quas misit dignatio vestra, lætificastis animam meam: lætificet vos ipse, qui in causa est, Deus. Quis sum ego, aut quæ domus patris mei, ut de morte, vel vita mea majestas regia cogitet? Et nunc quia tanti habitus sum, ut de meo esse scire curetis; sciatis me aliquantulum convaluisse*, &, ut me sentio, mortis interim ereptum periculo, debilem tamen, & debilem valde. De cetero scire vos volo, dominum Robertum*, germanum vestrum, dignantem nos & devote satis visitasse in infirmitate nostra. Sed & sic locutum in auribus nostris, ut gaudium nobis & spem de se meliorem reliquerit. Diligite eum; quia si dictis facta compenset, complacebit vobis in illo: &, si dignum judicatis, sciat vobis placere quod nostro & bonorum consilio de cetero se acquieturum promisit. Sigillum non erat ad manum: sed qui legit, agnoscat stilum, quia ipse dictavi [b].

Ad dominum Papam EUGENIUM.

EPISTOLA CCCV.

Episcopum Belvacensem à Romano itinere justis ex causis detentum. Itaque causam ejus Pontificis consilio totam committit.

FIlius vester ille Belvacensis [c] (quem diceremus & nostrum, nisi insolentiam redoleret) appellatus ad vestram præsentiam veniebat, & libens, utpote de sua justitia securus, & de vestro paterno favore non dubius. Sed obstiti ego, & vix eum potui retinere, quippe cupidum videndi faciem vestram. Quod autem retinere volui, cum multæ occurrerent causæ, illud præcipuum fuit, quod de vestra dubitavimus voluntate. Deinde præter alias incommoditates non paucas, quæ obviare viderentur, ipse & frater suus Rex non ambulant in uno spiritu, & non erat satis tutum diu absentari à suis. Nolo à me quæratis, cujus sit culpa: non est meum inculpare quemquam. Sufficit mihi excusare Episcopum. Quicquid humilitatis, quicquid obsequii pro sua persona potuit, vidimus exhibentem, & nihil proficientem. Scitote tamen, quicquid timeat, quicquid accidere debeat; sine mora venturum, ubi vobis placiturum cognoverit. Persona ejus, & causa ejus in manu vestra. Nec enim in sibi credito ita agit, vel ita conversatur, ut se tali indignum putet prærogativa. Itaque pro se direxit istum, sciens quod ad Patrem dirigeret. Scire placet quid injunctum sit ei? Nihil ex injuncto agere, sed totum committere vestro consilio, de quo totus pendet ipse. Nempe fiduciam habet, non modo judicari causam suam à vobis, sed juvari, sed foveri, sed manu-teneri. Si placet eam committere domino Remensi Archiepiscopo, maturum posse sortiri finem Domino auxiliante confidimus, si tamen appellandi suffugium parti utrique subtrahatur.

Domino OSTIENSI [d] pro electione abbatis Turoldi de Tribus-fontibus.

EPISTOLA CCCVI.

Ann. CHR. MCLI.

Purgat se adversus calumniam Hugonis episcopi Ostiensis, qui promotionem Turoldi in abbatem Trium fontium indigne ferebat. nam alium ipse, Nicolaum scilicet, designaverat. Roberti electionem in novi monasterii abbatem excusat.

1. VÆ mundo à scandalis. Ego vos scandalizo? Ego vobis scandalo sum? Quis hoc crederet posse contingere, nisi cui nota non esset nostra unanimitas, nostra mutua caritas, & quomodo in domo Dei ambulavimus cum consensu? Subita & dolenda mihi mutatio! Qui me portabat, nunc parat opprimere; qui me defensabat, nunc terret minis, blasphemiis impetit, arguit prævaricationis! Protoplasti super gravi & singulari peccato confessionem requisitam sunt: Ninivitæ ad pœnitentiam exspectati sunt: Sodomitæ non de auditu, sed magis de visu puniti sunt. Mecum eo differentius, quo contemptibilius actum est. Non sum reputatus qui poneret ad rationem, qui invitaret ad satisfactionem, qui causam requireret, qui pro me respondendi facultatem acciperem. Non conventus judicatus sum; non convictus condemnatus sum.

2. Et nunc audite, si dignamini, excusationem nostram; & si forte minime sufficientem vobis, veram tamen. Voluistis loco vestri substitui fratrem Nicolaum; & ego memini, non diffiteor. Ita convenit vobis pariter & mihi: fore credidi, propter quod locutus sum. Quod ita non est factum, necessitas fecit, non duplicitas. Res in discordiam versa est. Quid dico, in discordiam? Concordia magis fuit. Tam concorditer discordes ab hac nostra conniventia omnes inventi sunt, ut nec unus quidem monachus, sive conversus, præter duos aut tres, qui vestrates erant, acquieverit assentire. Tentavimus nihilo minus tamen in multis argumentis, nunc blandiendo, nunc terrendo, quomodo res effectum sortiretur: sed ut unanimiter, ita & pertinaciter obstiterunt. Possemus vim facere: sed sic mihi parcat Deus, quomodo parcendo illi omisimus, ne homo verecundus & pusillus corde (ut nostis) & fugitans onus, in hoc tanto turbine remaneret. Nam præter ea quæ extrinsecus sunt, quæ probastis & vos, supra vires ejus esse omnia videbantur. Itaque tollentes eum cum suis, imposuimus onus, quod eo levius ferret, quo à nostris pariter portaretur. Est enim locus noviter ordinatus de fratribus nostris, & vicinior nobis, ut possit à nobis facilius frequentari. De Abbatibus ad locum pertinentibus, quia assensum vestrum non tenebamus, nihil ausi, fratrem Robertum, quo nemo magis idoneos ad manum esse tunc visus est, dare voluimus: cum responsum est nobis,

a Forsan Johannes, Alectensis seu S. Maclovii episcopus ex monacho Ord. Cisterciensis, ad quem plures epistolæ Petri Cellensis lib. epistolæ 15 & sequentes.

b Id est *ipse*, ut ex ipsis verbis intelligitur quo sensu etiam aliis in epistolis hoc verbum sumitur, in epistolis 85 num. 4. 307. & 310. Differt tamen *dicto* à *scribo* in aliis 89. & 90 num. 1.

c Henricus, Ludovici Junioris germanus, de quo epistola 278.

Confer epistolam 107. *Nostrum* dicit Bernardus, itemque in epistola sequente, *Frater vester*. nam Henricus monachus Claræ-vallensis fuerat, ut in vita lib. 4. num. 15. Vide Notas fusiores ad epistolam 307.

d Hugoni, antea Trium-fontium in Campania Galliæ provincia abbati, ex epistolis, 273. & 274. Unde etiam cardinalis præcipuam ejus loci curam gerebat.

à vestra discretione fuisse prohibitum. Quid plura? A Acceperunt hominem, qui vestræ, sicut accepimus, displicet sanctitati.

3. Nec latet causa. Inhonestum (ut aiunt) publice prædicatis, & ob turpitudinis notam è priori [a] monasterio trusum, cui ante præfuerat. Potest ita extitisse: me (quantum recordari valeo) usque ad hoc tempus non audisse hujuscemodi verbum de illo, Deum testor & Angelos ejus. Sed neque ipse Archiepiscopus [b], cum eum amovere omnimodis niteretur, tale aliquid vel scripto, vel nuntio nobis aliquando significavit. Egone turpitudinis assentator * forem, aut inhonesti? Si ita de me sentitis, videte ne vestram quoque excellen- B tiam pariter involvat hoc nubilum. Quippe qui cum ejusmodi tam notam omnibus familiaritatem atque amicitiam semel initam, tanto studio hucusque fovistis. Et de Archiepiscopo quid dicitis? quid sentitis? an & ipse quem talem sciret (nec enim poterat nescire, cum notus esset ex longo) prior promoveret, & in loco, cui ipse præfuerat? Minime ego vel tenuiter suspicer illud de tali viro, & tanto amatore honestatis. Et qeidem qui promovit, ipse & amovit: non negaverim. qua ratione hoc fecerit, viderit ipse. Nam multis displicuisse factum cognoscitur, nempe nec rationem, nec ordinem, nec consuetudinem in ejus amotione cernentibus. Tantum Archiepiscopus sic voluit; C & ne contristaremus eum, nostro hortatu iste in pace cessit, & dedit locum iræ.

al. forem.

4. Unum dico: ex quo ad nos [c] intravit (sicut testimonium habet ab omnibus) nihil in eo quod promotioni huic obviaret, compertum est. Sine querela conversatus est. Adhuc non deest homini litteratura congruens, non doctrina, non affabilitas, non gratia in vultu & sermone. Sed suspecta est vobis brevitas temporis, quod nobiscum fuit: fateor & mihi. Fortassis bene faciet: fortassis male. Vereor omnia opera mea, & quod operor non intelligo. Unde certus non sum, certum vos facere minime possum. Factum est; & quod factum est, non potest non fieri. Si propheta fuissem, D non profecto fecissem unde amicum offenderem, sanctum turbarem, Episcopum scandalizarem. Quid vultis ut faciam? sic factum est tali necessitate, talique ordine.

5. Hæc excusatio mea. Si sufficit, tollatur de medio scandalum: si minus, ego judicium portem, quod & quale decreveritis. Nam si quod ædificavi, tam cito iterum destruam, grave: nisi forte causa conveniens supervenerit. quod fortasse processu temporis accidere potest. Si vultis vos amovere eum, potestatem habetis. Non obsisto, non me oppono torrenti. Inique non egi. Si insipienter videor; in promptu est vobis insipientiam meam corrigere; aut, si hoc dignius judicatis, etiam & punire. Dico tamen, si pie, si christiane E mecum agitur, corripiet me justus in misericordia, & increpabit me, non in ira apud alios diffamabit. Habetis formam meam hic, nisi & hoc indignamini præsentibus litteris. Nempe comperta per alios, & non per vos vestra indignatione, cautum habui non rependere vicem: sed mox vobis de vobis per præsentia scripta conqueri. De cetero benedictus Deus, qui & hoc quod dederat, & de quo mihi forte immoderatius blandiebar, solatium ante exitum tulit: vestram scilicet & domini mei [d] gratiam, ut vel proprio experimento discam, non ponere spem meam in homine, F

Bernardi modestia.

Ad Eumdem.

EPISTOLA CCCVII.

Belvacensem Episcopum contra sinistros rumores tuetur. Valetudinem suam extreme afflictam indicat: & quid Archiepiscopo Lugdunensi acciderit.

1. FEstine ista dicto, & ob hoc minus festive: siquidem viator transire festinans urget. Res mira, sed magis læta. Frater G. Fulcherius cum litteris domini mei pariter & vestris, simulque præsentium lator peregrinus, uno pæne momento adfuerunt, Deo ita sine dubio providente, ut haberem per quem festinanter rescriberem: quod utique cupienti mihi non poterat satis esse festinum. Inde est, quod hæc in infirmitate mea ipse dictavi, quod non esset tunc alter ad manum. De domino Belvacensi quod primum postulastis, primum ita respondeo. Sui juris est: jam non est in mea potestate, sed in civitate vita ejus & conversatio. Si secus quam debet, vel decet, interdum agit, dolere possum; sed emendare, prout volo, non valeo. Verumtamen quod vobis suggestum est de vagatione ejus, nimium extitisse in ea; usque adhuc nos non comperimus, nec unde notatum apud nos quandoque audivimus. Ex quo ad eum venit frater Robertus, qui cum eo est; turpe & grave aliquid perpetrasse, aut Episcopo persuasisse, ad aures nostras nondum omnino pervenit: & mirum si ad vos potuit pervenire, quod latere nos potuit. Dabo tamen operam facere quod vultis de revocatione ejus, si quando honeste & opportune potuero. Jamque fecissem, si cum pace Episcopi potuissem, & non timuissem inutiliorem huic subrogandum. In Quadragesima venit ad nos ipse Episcopus, paratus ire ad curiam causa cujusdam appellationis: & venisset, nisi nos dissuasissemus. Porro dissuasionis intentio fuit, quod non ita videretur esse paratus, sive in consilio, sive in comitatu, ut juvenis Episcopi personam decuisset. Propositum tamen ejus est proficisci tempore opportuno. Frater vester est: facite cum illo misericordiam, ut adversarii ejus non prævaleant adversus eum. Vellem vos ad ipsum potius, quam ad nos scripsisse, & fraterne monuisse super his quæ de eo audistis.

2. Deinde super statu corporis mei cognovi vos esse sollicitum. Verum est quod audistis: infirmatus sum [e] usque ad mortem, sed interim revocatus ad mortem: atque hoc (ut me sentio) non diu. Longe enim sum debilior quàm credi possit. Quod tamen dixerim absque præjudicio divinæ providentiæ, quæ & mortuos suscitare potest. Et in hoc sit responsum non modo vobis, sed & domino meo: cui volo & oro, ut in quantacumque devotione poteritis, accito vobis pariter domino [f] Tusculano, plenissimas grates referatis pro tanta dignatione, & sollicitudine tam pia.

3. Jam de domino Logdunensi * audite quod verum est, & quod certum sit vobis. Vir ille aggressus est iter cum multa pecunia & honorabili comitatu, prout decebat tantum Archiepiscopum: & ecce undique in ipso pæne procinctu insidiæ inimicorum. Quid faceret vir desiderii? Progredi non licebat, & desistere à proposito sibi gravius omni captivitate judicabat. Comites suos partim remisit, partim dispersit. Massa pecuniæ se exoneravit, modicum retinens, unde cum paucis posset perficere viam. Quid plura? venit cum tribus aut quatuor ministris, ipse nihilo minus in habitu ministran-

a Id est ex Fontanensi in Anglia, cui post Mauricium Turoldus seu Turoldus *duobus annis præfuit, multa pro potestate agens, quædam etiam contra consilium & voluntatem Archiepiscopi venerabilis præsumens. Unde etiam orta inter eos simultate, de mandato sancti Patris Bernardi resignato officio Rievallem reversus*, ex quo assumptus fuerat, teste Serlone in historia Fontanensi, tomo 1. Monastici Anglicani pag. 745.

b Eboracensis, nomine Henricus de *Murdach*, & ipse Anglus, & monachus antea Claræ-vallensis, ad quem epistola 106. qui & ipse fuerat abbas Fontanensis, tum ex hac epistola, tum ex Notis ad epistolam, quæ nunc est 321.

c Ergo relicta Rievalle accesserat ad Claram-vallem. Quod subditur de ejus litteratura, probat Serlo his verbis: *Homo in scripturis sacris non mediocriter eruditus, & in liberalibus artibus sufficienter edoctus.*

d Nempe Eugenii. Ita Innocentii II. offensam incurrerat Bernardus vera dicens, ex epistola 218. adeo summorum hominum gratiam tenere difficile est, quantumvis bene meritis, citra dispendium veritatis.

e Hæc verba a Gaufrido referuntur in lib. 5. de vita Bernardi num 3.

f Ymaro seu Igmaro episcopo Tusculano ex monacho Cluniacensi, ad quem epistola 219. Litteris Gilleberti Parisiensis episcopi pro concordia inter Drogonem de Clasiaco & monachos S. Martini de Campis subscripsit Ymarus tum monachus, nempe anno 1128.

tis,

tis ; sicque strata publica cum turba promiscua peregrinorum, tamquam unus ex illis, pervenit ad sanctum Ægidium [a]. Cumque infirmaretur, pertransiit usque ad Montem-Pessulanum [a]. Ibi aliquamdiu commoratus, cum medicis expendit & quod habebat, & quod non habebat.

V. Notas ad epist. 241. Montpellier.

In antiquis editionibus hic perperam repetuntur epistola 147. & 150.

Ad Alfonsum Portugalliæ regem.

EPISTOLA CCCVIII.

Ann. Chr. M C LIII. al. epist. 429.

Petitioni Regis se adlaborasse respondet, & fratrem ejus brevi a terrena militia ad cælestem transiturum prædicit.

Alfonso illustri regi Portugallorum, Bernardus Claræ-vallis vocatus abbas, si quid potest peccatoris oratio.

Litteras & salutes celsitudinis vestræ suscepimus gaudentes in eo, qui mandat salutes Jacob. Quid in hoc egimus, & exitus pro nobis, & vos per exitum comprobabitis: animi promptitudinem ex injuncta sollicitudine, vel saltem ex memorata necessitudine colligetis. Petrus [a], celsitudinis vestræ frater, & omni gloria dignus, à vobis injuncta retulit ; & Gallia armis pervagata, in Lotharingia militat, proxime militaturus Domino exercituum. Frater Rolandus, filius noster, apostolicæ largitatis litteras defert. Ipsum, fratres nostros vobiscum degentes, & me ipsum commendatos habete.

Ad Eugenium Pontificem.

EPISTOLA [b] CCCIX.

Laudat Sugerium abbatem, ejusque Legatos Pontifici commendat.

Amantissimo Patri & domino Eugenio, Dei gratia summo Pontifici, frater Bernardus Claræ-vallensis vocatus abbas, modicum id quod est.

Si quod magnæ domus magni Regis vas in honore habetur apud nostram ecclesiam Gallicanam; si quis ut David fidelis ad imperium Domini ingrediens &

A egrediens ; meo judicio ipse est venerabilis Abbas sancti Dionysii. Novi siquidem virum, quod & in temporalibus fidelis & prudens, & in spiritualibus fervens & humilis; & in utrisque (quod est difficillimum) sine reprehensione versetur. Apud Cæsarem est tamquam unus de curia Romana, apud Deum tamquam unus de curia cæli. Petimus & obsecramus, benigne à vobis suscipi nuntios tanti viri, & (sicut vos decet, & ipse omnino dignus est) rescribi ei verba bona & amicabilia, plena familiaritatis & dilectionis, plena favoris & gratiæ. siquidem specialius diligere & honorare personam ejus, est honorificare ministerium vestrum.

B Ad Arnoldum [c] Carnotensem abbatem Bonæ-vallis.

EPISTOLA CCCX.

Ann. Chr. M C LIII.

Bernardus in extremis positus, hanc amico epistolam ultimam scripsit.

Suscepimus caritatem vestram in caritate, & non in voluptate. Quæ enim voluptas, ubi totum sibi vindicat amaritudo ? nisi quod solum nihil comedere utcumque delectabile est. Somnus recessit à me, ne vel beneficio sopiti sensus dolor umquam recedat. Defectus stomachi fere totum quod patior est. Frequenter & in die, & in nocte exigit confortari modico admodum qualicumque liquore. nam ad solidum omne inexorabiliter indignatur. Hoc parum quod dignatur admittere, non sine gravi molestia sumit : sed timet graviorem, si sic vacuum omnino dimiserit. Quod si plusculum quid interdum admittere acquiescat, id gravissimum. Pedes & crura intumuerunt, quemadmodum hydropicis contingere solet. Et in his omnibus, ne quid lateat amicum de statu amici sollicitum, secundum interiorem hominem (ut minus sapiens dico) spiritus promptus est in carne infirma. Orate Salvatorem, qui non vult mortem peccatoris, ut tempestivum jam exitum non differat, sed custodiat. Curate D munire votis calcaneum nudum meritis : ut is qui insidiatur, invenire non possit, unde figat dentem, & vulnus infligat. Hæc ipse dictavi, sic me habens, ut per notam vobis manum agnoscatis affectum. Verumtamen rescripsisse, quàm scripsisse maluerim.

a Is unus erat ex his, quos torneamentis addictos Bernardus ad conversionem adduxit in vitæ lib. 1. num. 55 Aliæ Notæ.

b Hæc epistola, quæ in regia editione ordine 361. exstat, inter Sugerianas prima refertur apud Chesnium, ubi Eugenii responsum subjicitur. Confer epistolam ibidem septimam

c Ernaldus passim appellatur in vetustis monumentis, ut in Spicilegii tomo 12. pag. 390. & apud Arnulfum episcopum Lexoviensem, qui ejus epistolas laudat. Omnes excidisse summopere dolemus. Ernaldo librum secundum de vita Bernardi cum tractatu de cardinalibus Christi operibus, Cypriano perperam adscripto, tribuendum esse docent Notæ fusiores. Porro Bonæ-vallis monasterium, cui præerat Ernaldus, exstat in agro Carnotensi. Bernerius, Ernaldi decessor, dedicationi ecclesiæ Mauriniacensis interfuit anno 1120. Plura de Bona-valle in secunda parte Sæculi 4. Bened. pag. 495.

ADMONITIO.

Hactenus prima sancti Bernardi epistolarum collectio, quæ ipsius tempore ab ejus discipulis facta est, ut in Præfatione diximus. Harum epistolarum ordinem, adeo antiquum & receptum, mutare fuit religio. Sequentes vero, quæ in prioribus editis confuse & temere, nulla habita temporis ratione, adjectæ sunt, in ordinem redigere visum est operæ pretium, ad marginem apponendo vulgatum ordinem, quem unaquaque earumdem epistolarum antea obtinebat. Verum quæ huic editioni jam primum accesserunt, singulas Novæ *nomine itidem ad oram libri distinximus. His omnibus succedet* Appendix, *quæ Bernardi epistolas dubias, chartas & instrumenta ejus nomine confecta, ad hæc litteras ad eum vel pro eo scriptas complectetur, cum aliis nonnullis, quæ ad illustrandas ejus epistolas conducere visa sunt.*

Ad Haimericum cancellarium.

EPISTOLA CCCXI [a].

Circa ann. M C X X X V [illegible]

Æmulos quosdam pist aliorum conatibus adversantes acriter perstringit : Haimericum vero ad sedulam boni publici curam, oblata occasione, exstimulat.

Viro illustri domino Haimerico, sanctæ Romanæ Sedis cancellario, Hugo Pontiniacensis abbas, & Bernardus de Clara-valle, in domo Dei quemadmodum oportet conversari.

1. Quod Episcopi quærunt, Christus, quantum credimus, acquirit ; & ipsorum negotium, Dei est causa. Qui ergo Dei est, jungatur eis : si quis renuit, audiat à Domino, *Qui non est mecum, contra me est.* Immo vero aut acquiescat Apostolo dicenti, *Spiritum nolite exstinguere* : aut certe audiat cum Judæis, *Vos semper Spiritui sancto resistitis* ; & à Propheta, *Væ qui dici-*

Episcoporum lucra & negotia, Dei. Matt. 12 30. 1. Thess 5 19. Act 7 51. Isa. 5 20.

Prov. 2. 14. *tis bonum malum, & malum bonum: qui lætantur cum male fecerint, & exsultant in rebus pessimis.* Non poterunt simul & in optimis exsultare, nec ex imo pariter simul ore laudabitur, & justus de justitia sua, & peccator in desideriis animæ suæ. Attamen quid mirum, si bonum quod bonis est odor vitæ, contrarium contrariis operetur: quando ipse fons & origo boni natus est in ruinam & resurrectionem multorum, & in signum cui hodieque contradicitur? Etiam nunc quampluribus invenitur Salvator lapis esse offensionis, & petra scandali: cum tamen non desint, qui corde alacri dicant, *Ipse est pax nostra, qui fecit utraque unum.* Porro cui pax generat scandalum, in quo pacabitur? cui ipsa salus damnatio est, in quo salvabitur? Scriptum est, *Gloria & divitiæ in domo ejus*, haud dubium quin hominis justi. Quam autem gloriam, quasve dicat divitias, subinde ostendit: *Justitia*, inquit, *ejus manet in sæculum sæculi.* Et revera nulla talis gloria, nullæ tantæ divitiæ, quanta justitia in domo conscientiæ justi. Sed quid perdit injustus? Si Paulus gloriatur de sui cordis divitiis, *Gloria*, inquiens, *nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ*: quinam inde gravatur? Tamen Propheta subjungit: *Peccator videbit, & irascetur.* Quanta malitia! Numquid hæ divitiæ terrenis facultatibus similes sunt, ut instar illarum, etiam istis, in quo alter abundat, alter minuatur? Quid igitur irasceris, ubi nil perdis? immo quid invides bonis bona, & illa bona, quæ non curas tibi vindicare? Sic canis (ut vulgo aiunt) defendit fœnum quod non comedit. Sed frendas dentibus licet & tabescas, non tamen poterit quod ex Deo est, omnino dissolvi. Et velis, nolis, videbunt justi & lætabuntur, & omnis iniquitas oppilabit os suum.

Boni malorum odiis obnoxii. — Luc. 2. 34. — Isa. 8. 14. — Ephes. 2. 14. — Psal. 111. 3. — Ibidem. — Justorum divitiæ. — 2. Cor. 1. 12. — Psal. 111. 9. — Cur invidiosa.

2. Verum hæc illis qui possunt esse suspecti. Ceterum vobis hoc dicimus: en lucrum præsto est, parate talentum. Quid enim facit in sudario, quod quandoque cum usura exigendum est? dum tempus habemus, cur operari negligimus? Sane etsi vestro ex officio semper in promptu sit pietatis incumbere lucris, sed maxime in præsentiarum maximus sanctæ avaritiæ patet quæstus: tantum vos non pigeat ipsam, quam ad hoc ipsum accepistis, dominicam in medium proferre pecuniam. Alioquin sapientia abscondita, & thesaurus invisus quæ utilitas in utrisque? Denique si vere vobis non solum officii, verum (ut aiunt) & studii est operari bonum ad omnes: maxime hoc debetis ad domesticos fidei. Quod quidem licet omnibus ab Apostolo promulgatum sit generale mandatum, id tamen specialiter à vobis loci ipsius vestri atque ministerii privilegio audacter exposcimus. Nisi forte (quod minime sentimus) magis occuparis locum, quàm honorificatis ministerium. Siquidem cum nullum ferme fiat in orbe bonum, quod per manus quodammodo Romani Cancellarii transire non habeat, ut vel vix bonum judicetur, quod ejus prius non fuerit examinatum judicio, moderatum consilio, studio roboratum, & confirmatum adjutorio: cui justius erit quàm ipsi deputandum, quicquid justis in negotiis vel infectum, vel minus perfectum fuerit deprehensum, sicut & æque omne quod invenietur utiliter atque laudabiliter consummatum? Proinde aut felicissimum merito dixerimus hominem, qui illum locum tenet; aut certe miserrimum, quippe qui universi semper boni aut participem se sine dubio probabit, aut hostem: jureque in eum tota, sive laus, sive vituperatio, versabitur pro rerum exitibus, & suorum meritis studiorum. Beatus autem qui dicere poterit Domino: *Particeps ego sum omnium timentium te, & custodientium mandata tua.*

Occasiones lucri spiritualis non negligendæ. — Eccli. 20. 32. — Gal. 6. 10. — Cancellarii in Romana Curia auctoritas. — Psal. 118. 63.

3. Sed quid agimus? dum rem necessariam vobis intimare satagimus, pæne obliti sumus, quàm occupatis auribus ista ingerimus. Quamquam si opus sit & fiducia, nequaquam fortassis importuni videbimur: si tamen recordamini non nostra merita, sed vestra munera, quibus apud nostram humilitatem dignanter satis amicitiarum fores anticipare[a] curastis. Hoc nimirum, hoc vestræ dignationis ac devotionis clarum admodum insigne tenemus, quod tantillos tantus, tantisque intentus non dicimus munerandos, sed vel esse salutandos à vestra excellentia judicastis. Ipse itaque vobis pro materiali spirituale, quod est sapientia, retribuat aurum, qui nobis jam tribuit, non tam dato vestro, quàm vestro delectari lucro. Valete.

Ad RAYNALDUM[b] archiepiscopum Remensem.

EPISTOLA CCCXII*.

Circa an. MCXXX. * Nova, quæ remotæ 311. ante 308.

De remissis ad se litteris gratias agit.

Reverendissimo patri ac domino R. Dei gratia Remensium archiepiscopo, F. Bernardus de Clara-valle, salutem, & si quid potest peccatoris oratio.

BEnedictus Deus, qui nos litterarum vestrarum dignatus est visitatione consolari. Et quidem potuimus litteris litteras utcumque reddere: sed quando huic gratiæ sufficimus rependere vicem, qua nos à vobis benedictionibus dulcedinis tantæ præventos esse merito gloriamur, excitamur exhortationibus, salutationibus honoramur? Homines utique tam iis nominibus indigni, quàm vobis incogniti: sed certe eo magis non ingrati, quo minus digni. Verumtamen, dum hæc facitis, facitis quod debetis, quia sapientibus & insipientibus debitorem vos esse cognoscitis. Sane illa opinio, cujus odore bono vestræ dignitatis excellentiam in id dignationis erga pusillitatem nostram dicitis fuisse permotam, periculosa quidem, sed in hac parte non mediocriter officiosa: quoniam ex hoc præcurrente vento fructus ille peroptimus nobis & gratissimus, & qui nil vento simile habet, provenit, quod in tanto Dei altissimi Sacerdote prius suscipi in gratiam, quam in notitiam meruerimus. De adventu nostro, cur modo non venerimus, sive quando venire disposuerimus, vel si quæ sunt alia, quæ de nobis interim sanctitati vestræ sit sciscitari, harum lator monachus, quem ad hoc ipsum præmittere curavimus, vobis fideliter de omnibus satisfacere poterit.

Ad GAUFRIDUM[c] abbatem sanctæ Mariæ Eboracensis*.

c o. d. Tur. Ord. S. Bened.

EPISTOLA CCCXIII*.

Anno Chr. MCXXXII. * al. 373. qua vero anno 313. nunc 312.

Religiosos, à laxiore ad strictiorem vivendi modum transire volentes, non impediendos; & apostatas censendos, qui post transitum resiliunt ad vitam priorem.

Viro venerabili domino GAUFRIDO, abbati ecclesiæ sanctæ Mariæ Eboracensis, frater Bernardus abbas dictus Claræ-vallis, in Domino salutem.

1. PLacuit reverentiæ tuæ litteras parvitati meæ dirigere, in quibus me de rebus dubiis consulere voluisti. Verum de his & similibus tanto quid certum respondere pertimescimus, quanto minus divinæ voluntatis beneplacitum, sicut homines, ad purum intuentes, proximorum animos, si quicquam aliud quàm volunt edicimus, offendere dubitamus. Quod sane illis potissimum accidit, quorum conscientia, quia fastidiosæ mentis angore confunditur, difficiles & angulosas impuritatis suæ ratiocinationes affectare conatur. Sed ipsa tamen cæcitatis suæ vindex est: quia dum quasi sibi adulari nititur eo quod egit, ilico recurrente veritatis aculeo repungitur ac remordetur in eo quod meminit. Cujus nimirum difficultatis ærumnam Psalmista deplorans orat, & dicit; *Educ Domine de carcere animam meam ad confitendum nomini tuo.* Ne me ergo, vir bone, quasi simulatæ calliditatis arguas, si minus quàm velis, inquisitionibus tuis respondere

Consulentes non sincere mente angustiæ. — Psal. 141.

a Inde patet, hanc epistolam, vel primam, vel unam ex primis ad Haimericum a Bernardo scriptam esse, & quidem ante epistolam 15. Cancellarius erat Haimericus jam inde ab anno 1125. ut probat Honorii secundi bulla in Bibliotheca Cluniacensi col. 1379.

b Raynaldus seu Reginaldus, eo nomine secundus, Remensi ecclesiæ præfuit ab anno 1124. ad initium anni 1139. secundum nostrum calculum, mortuus Idib. Januarii, ut notavimus ad epistolam 170.

c Hujus epistolæ argumentum pendet ex epistola 94.

sufficiam; vel, si quid valeo, totum tamen explicare non audeam. Litterarum siquidem tuarum prima species à querimoniis sumpsit exordium: quia videlicet senectuti tuæ grave infortunium sit, quod monachorum tuorum aliqua pars ad arctiorem ac securiorem conversationis modum transire præsumpsit. Qua in re potius reformidare habes, quod tristitia hujus sæculi mortem operatur.

Filiorum profectui non invidendi.

2. Nempe si in humanis opinionibus ratio vigeat, dolendum non est, si homo quandoque Creatoris sui legibus rectius inhærere præsumat. Et nos quidem non sancte, non satis pie paternis sollicitudinibus invigilamus, si filiorum provectibus invidemus. Quocirca si consiliarium unum de mille habere vis, immo, ni fallor, maxime vis; consulto opus est, quatenus filiis tuis, in mediocritatem tecum remanentibus, ne deficiant attendas: ceteris vero citra professionis suæ puritatem propter conscientiam remanere metuentibus, ac de bono quod semel aggressi sunt, religionis proposito ad altiorem gradum transire nitentibus, juxta Prophetam, cum panibus occurras. Illis curam maximam impendas, ne insolescant ad ruinam; ceteris autem benevolentiam offeras, ut proficiant ad coronam. Nempe qui ascensiones in corde suo disponunt, qui de virtute in virtutem eunt; Deum deorum in Sion eo felicius videre merentur in retributione, quo summo bono familiarius adhærere studuerunt puriore conversationis ordine.

Isa. 21. 14

3. Denique de duobus monachis, Gervasio [a] videlicet atque Radulfo, qui simul cum aliis, domino Turstino archiepiscopo paterne & episcopaliter satagente, sunt egressi, & (sicut ipse testaris) te absolvente quandoque dimissi; certus sum, quia si intra puritatis gradum, quem ascenderant, permansissent, non perperam, sed laudabiliter peregissent. Certus quoque sum nihilominus, quia si velint resumere puritatis gradum à quo temere corruerunt, ea virtutis gratia laudabiliores erunt, qua solent milites fieri post fugam ignaviæ de victoria tanto gloriosiores, quanto post ignominiam de spe victoriæ ad pugnam redeunt alacriores. Et credo, ni fallor, quod absolutio quæ facta est, potest interim impediri; sed apud omnipotentis Dei judicium nequit evacuari. Postremo vitam istam confiteris quidem esse sanctiorem: illos tamen propter carnis fragilitatem vel propinquitatis affectionem non posse dicis sustinere hujus angustiæ difficultatem. Ad hæc vero superaddis, eorum præsentiam tibi fore necessariam; & idcirco vehementer inquiris, utrumne sine culpa remanere queant in loco, unde non sine scandalo sunt egressi.

4. De qualitate, inquam, scandalorum discernenda, de carnis affectione propter Christum penitus amputanda, de commodis vero temporalibus propter animæ salutem fugiendis magnopere tonat Evangelium, tota clamat ubique series Scripturarum. quod ignorare non tam malum, quam pæne hæreticum est. At vero certus non sum, an eorum talis reditus absque pœnali culpa debeat æstimari. PERICULOSUM quippe valde est, & gravi ruinæ proximum, de Dei misericordia præsumere contra Dei justitiam; & ipsam velle defendere contra ipsam. Denique Scriptura ait: *Ne adjicias peccatum, & dicas, miseratio Dei magna est.* Nam & malus discretionis modus est, cum præponderant minora majoribus, sive deteriora melioribus comparantur.

Reditus ad vitam laxiorem illicitus. V. epist. 1.

Eccli. 5. 5. & 6

5. Ac deinde post hæc vehementer expostulas, cur merito apostatæ debent appellari, si ad cœnobium suum revertentes, cum bonis consuetudinibus professionem suam studeant adimplere. Ego, inquam, eos damnare non debeo. Novit Dominus qui sunt ejus: & unusquisque onus suum portabit. Quem enim tenebræ non comprehendunt, cognoscetur Dominus judicium faciens, & in operibus manuum suarum comprehendetur omnis peccator. De se quippe quod sibi bonum est, quisque sentiat; ego de me dicam, quod sentio. EGO BERNARDUS, si de bonis ad meliora, vel de periculosis ad securiora voto & opere libere pertransissem, & illicita voluntate ad ea quæ mutavi, denuo recurrere præsumpsissem; non solum apostata, verum etiam regno Dei non idoneus fieri pertimescerem. Hoc & beatus Gregorius ait. Quisquis, inquit, majus bonum subire proposuit, minus bonum, quod licuit, illicitum fecit. Scriptum quippe est: *Nemo mittens manum suam ad aratrum, & retro respiciens, aptus est regno Dei.* Qui ergo fortiori studio intenderat, retro respicere convincitur, si relictis amplioribus bonis ad minora retorquetur. Quod autem de excommunicatione quadam interserere voluisti; ut mihi videtur, nec tua interfuit investigare, nec mea quicquam interest judicare. Neque enim lex judicat quemquam, nisi prius audiatur; & in absentem judicium temere promulgatur.

Apostatæ inde censendi.

Gal. 6. 5.

Psal. 17.

S. Gregorius 3. par. Past. cap. 28.

Vid. supra epist. 94

Ad dominum Papam [b] INNOCENTIUM.

EPISTOLA CCCXIV[*].

Ann. CHR. MCXXXIV. al. 315. quæ vero antea 314. nunc 390.

Bernardus post reconciliatos Ecclesiæ Mediolanenses, jussu Innocentii ad pacificandas ipsas inter se Lombardiæ civitates profectus, Papiam & Cremonam se contulit. Sed apud Cremonenses nihil proficiens, eorum pertinaciam Pontifici significat, & ut severiorem, quam in Archiepiscopum Mediolanensem parabat sententiam, paulisper suspendat, hortatur.

Amantissimo Patri & domino INNOCENTIO summo Pontifici, frater Bernardus, modicum id quod est.

CRemonenses induruerunt, & prosperitas eorum perdit eos: Mediolanenses contemnunt, & confidentia ipsorum seducit eos. Hi in curribus & in equis spem suam ponentes, meam frustraverunt, & laborem meum exinanierunt. Abibam tristis, cum ecce non mediocris à vestra parte consolatio: ut etsi abundant tribulationes pro Christo, abundent & consolationes per ipsum. Accepi optatas litteras, ferentes delicias cordis mei, certitudinem de vestra incolumitate, hostium infortuniis, successibus amicorum. Ceterum perlegenti rursum tristior finis lætitiam temperavit. Quem enim vestra non terreat indignatio? Fateor justam, & eo plus terreor. Dico tamen, quod factum nondum est, faciendum est, sed tempore quo prævideri Deus. Si quo minus, erit vobis æque in promptu quicquid intentatis inferre, & non æque forsan periculosum. Alioquin quod tantis Dei miserationibus, tantis vestris, vestrorumque [c] laboribus in populo isto noviter ædificatum est, heu! quàm leviter destrui potest. Mirum si ei qui misericordiam legitur superexaltare judicio, placere potest. Sed ô infelicem illum Episcopum [d], qui in Hur Chaldæorum, de quodam quasi paradiso translatus, frater factus est draconum, & socius struthionum. Quid faciet? Obedire vult, & ecce bestiæ Ephesi frendent in eum dentibus. Dissimulare vult prudenter pro tempore, & omni feritate formidolosiorem vestram indignationem incurrit. Angustiæ sunt ei undique, nisi quod tolerabilius judicat sibi esse sine populo, quam sine domino: pluris habens, ut dignum est, apostolicam gratiam, quam Mediolanensem cathedram. An vos de ejus fidelitate dubitatis? Si quis vobis aliud de eo maligna persuadere suggestione tentavit, se magis prodidit infidelem, qui virum tam boni testimonii lingua perfida in suo livore persequitur. Parce, Pater benigne, parce fideli tuo, parce adhuc recenti structuræ, parce novellæ plantationi, parce denique populo acquisitionis tuæ, hisque ipsis beneficiis tuis, quæ te eidem veracissime contu-

a De eorum defectione lege tomum 1. Monastici Anglicani pag. 738 col. 2. & sequenti, ubi Gervasius resumtis viribus rediisse ad castra, & *apostasiæ maculam* morum conversione detersisse memoratur: Radulfus vero in remissiorem se vitam penitus recepisse.

b Cohæret hæc epistola cum epistolis 131, 132, & 133.

c Guidonis Pisani scilicet, ac Matthæi Albanensis, qui ad Mediolanenses ab Innocentio legati cum Bernardo, ex epistola 131.

d Ribaldum opinor, qui electus, & ab Innocentio confirmatus in locum Anselmi rejecti, ut in eadem epistola 131.

lisse commemoras. Memento, pie domine, sermonis A Domini tui, quem dixit: *Ecce anni tres sunt, inquit, ex quo venio quærens fructum in ficulnea hac, & non invenio.* Tu vero vix tres exspectasti menses, & jam securim paras. Si tres annos sustinuisses, quartum adhuc à fideli servo dominici jure exigeremus exempli. Dicimus ergo & nos: Dimitte & hoc anno, si quo modo forte circumfossa humo ligone pœnitentiæ, adhibitoque fimo lacrymarum suarum, sterilitati Mediolanensium is, cui eam credidisti, consulere, & fructum elicere queat.

Luc. 13. 7.

Ad MATHILDEM [a] reginam Anglorum.

EPISTOLA CCCXV*.

Circ. ann. MCXXXIV. * al. 344 quæ vero antea 311 nunc 341. * Le Chapelle Ord. S. Bened. diœc. Bolon.

Rogat ut annuat petitioni alias insinuatæ pro monachis de Capella *.

Illustrissimæ dominæ, & dilectissimæ in Christo filiæ (quod non ex præsumptione loquor, sed ex affectu) MATHILDI Dei gratia Anglorum reginæ, Bernardus.

SI de vestra sublimitate præsumo, non est mirum. Jam enim non ego solus sentio, sed omnes pæne noverunt, quomodo nos acceptetis, & quanto nos diligatis affectu. Propter quod rogatus sum à quodam amico vestro, venerabili Abbate de Capella, ut pro decima quadam vos rogemus: unde, si bene meministis, Bolniæ [b] vos rogavi, vos quoque more vestro benigne audistis me. Sed quia nondum factum est quod rogamus, tempus est ut jam petitio illa mancipetur effectui. De cetero bene servate mihi filium, quem nunc peperistis: quia & ego quoque (si Regi non displicet) in eo mihi vindico portionem. Vale.

Ad HENRICUM Senonensem archiepiscopum, & ad HAIMERICUM cancellarium.

EPISTOLA CCCXVI*.

Circ. ann. MCXXXV. * al. 371 quæ vero antea 316 nunc 356.

Hortatur, ut Nobili cuidam, bona ecclesiastica possidenti, sed nunc ea religiosis quibusdam cedere volenti, non adversentur.

c Beneficia ecclesiastica Religiosis à sæcularibus restitui bonum duplex.

CUm laici ecclesias sive ecclesiastica [c] beneficia, quæ illicite tenent, relinquere volunt, unum bonum est: cum vero transire ea in usus servorum Dei volunt, duplicatur bonum. Sed hoc cum fieri non potest, nisi per manus Episcopi; gemini se Episcopus aut mali reum, aut boni probabit auctorem, juxta quod suum aut negabit, aut dabit assensum. Quod Miles quidam vos rogat, hoc à vobis ipse rogari debuerat. Quid enim? meliusne esse judicatis ab homine militari hereditate possideri sanctuarium Dei, quàm à Sanctis Dei? Mirum, si non mirantur omnes qui audiunt. Nolite, quæso, nolite, ne forte audiant filii incircumcisorum, & lætentur. Esto potestis captivam ecclesiam eripere de manu potentis, & jure proprio vindicare, quod minime arbitramur: quemnam, quæso, de illa libentius elegistis vobis heredem & successorem? qui inde deserviat exercitibus Regis, an intercessorem pro peccatis vestris? Facite ergo quod justum, quod vobis dignum, quod Deo & omnibus bonis jucundum est: quod denique, etsi aliud non esset, amore nostri confidenter fieri postularem.

Ad Priorem [d] suum GODEFRIDUM.

EPISTOLA CCCXVII*.

Ann. Chr. MCXXXVIII. * al. 313 quæ vero antea 317 nunc 357.

Schismate exstincto, & pace composita, jam se quamprimum ad suos rediturum pollicetur.

Fratri GODEFRIDO, frater Bernardus, salutem.

IN Octavis Pentecostes ipsa die complevit Deus desiderium nostrum, Ecclesiæ unitatem, & Urbi dando pacem. Nam illa die filii Petri Leonis omnes simul humiliaverunt se ad pedes domini Papæ, & facti homines B ejus ligii [e], juraverunt ei ligiam fidelitatem. Clerici quoque qui in schismate erant, simul cum idolo [f] quod erexerant, humiliantes se ad pedes domini Papæ, obedientiam ei juxta morem promiserunt, & facta est lætitia magna in populo. Hanc pacem nisi cum quadam securitate, occultata tamen diu à nobis, exspectavissemus, jamdudum venissemus. De cetero jam nihil est quod nos hic detineat. Facio quod imperastis: Veniam vertimus in Venio. Ecce enim venio cito, etiam & merces mea mecum est, victoria Christi, & pax Ecclesiæ. Sexta feria post diem illum egressus est noster de civitate. Itaque venientes veniemus cum exsultatione, portantes manipulos pacis. Et hæc quidem verba pulcra sunt, sed pulcriora sunt facta. Etenim tam C pulcra sunt, ut quisquis non lætatur in eis, aut stultus sit, aut nequam. Vale.

e f

Ad Papam INNOCENTIUM.

EPISTOLA CCCXVIII*.

Circ. ann. MCXXXV. * al. 315 quæ vero antea 318. nunc 314.

Remensis ecclesiæ pericula insinuat, & maturam opem à Pontifice desiderat.

Amantissimo Patri & Domino INNOCENTIO summo Pontifici, frater B. Claræ-vallis vocatus abbas, modicum id quod est.

D CAdit in interitum Remensis ecclesia, data est in opprobrium civitas gloriosa: clamat transeuntibus per viam, quod non sit dolor similis dolori ejus. Foris enim pugnæ, intus timores. Sed & intus pugnæ, quoniam filii ejus pugnant contra eam, nec habet generatorem qui liberet eam: unica spes ejus Innocentius, qui abstergat lacrymas à maxillis ejus. Sed usquequo, domine, clypeus protectionis vestræ non opponitur? usquequo conculcabitur, nec inveniet sublevantem? Ecce Rex humiliavit se, & jam quievit indignatio ejus. Quid ergo superest, nisi ut manus apostolica supponatur afflictæ, & plagis ejus curam adhi-E bens, & fomenta? Primum itaque esse credimus, ut maturetur electio, ne insolentia Remensis populi disperdat si quid residuum est, nisi in brachio excelso furori ejus resistatur. Si hæc rite celebrata fuerit, confidimus quod in reliquis quoque daturus sit Dominus gratiam & effectum.

a Mathildis filia Malcolmi III. Scotiæ regis, Henrici V. Imperatoris, dein Henrici I. Anglorum regis uxor, ex eo genuit Henricum II. de quo Bernardus in fine epistolæ, quæ ante annum 1135 Henrici I. mortalem, scripta est. Alia fuit Mathildis, Fulconis V. Comitis Andegavensis filia, Guillelmo ejusdem Henrici I filio desponsa, sed eo Oceani aquis absorpto Fontis-Ebraldi religiosa & abbatissa, ad quam Petrus Cellensis lib. 1. epistola 20.

b Quippe Mathildis tantum Bernardo studium & affectum exhibuit, ut Boloniam venienti pedes ei extra urbem occurreret, ex Vitæ lib. 4. num. 6.

c Si id probat Bernardus de beneficiis ecclesiasticis clericorum sæcularium, quanto magis probasset de regularibus?

d *Carissimum* dicit in epistola 142. Episcopus postea fuit Lingonensis, ex dictis ad epistolam 164. Ejus litteras habes apud Peratdum pag. 152. Anno 1141. componitur pontificatus ejus annus secundus pag. 154.

e Ligius, qui domino suo ratione feudi vel subjectionis fidem omnem contra quemvis præstare debet.

f Victore antipapa, qui exstincto Anacleto à schismaticis electus.

Ad Turstinum Eboraci archiepiscopum.

EPISTOLA CCCXIX*.

[Circ. ann. MCXXXVIII. al. 3.. qua ..ro antea 1.19 nunc 1.9.]

Hortatur curam pastoralem ne dimittat: si tamen justa causa, aut Pontificis consensus adsit, locum petat religiosa disciplina magis observantem.

Reverendo Patri & domino Turstino, Dei gratia Eboracensi archiepiscopo, Bernardus Claræ-vallensis vocatus abbas, salutem, non tam in via, quàm in patria.

1. Laudamus quod optatis quietem, & desiderium habetis cum pace obdormire in Domino. Verumtamen istæ quas prætenditis causæ curæ pastoralis non videntur posse præscribere: nisi forte (quod absit, & nos non credimus) mortale[a] aliquid commissum sit, aut summi Pontificis auctoritate emerito fuerit indulta licentia. Nam neque vos ignorare credimus illud Apostoli: *Alligatus es uxori? noli quærere solutionem.* Verbo siquidem promissionis, qualem vos fecisse dicitis, non tenetur Episcopus, quominus in eo quo vocatus est ministerio perseveret.

2. Videtur ergo nobis, sanius sapienti non præscribentibus, ut quod tenetis teneatis, & humilitatis habitu[b], vitæque sanctitate monachum exhibeatis in Episcopo. Quod si aut causa latens cedere compellat, aut dominus Papa quietem indulgeat; pro nostro exiguo sapere consilium damus, ut nulla victus aut vestitus asperitas, nulla omnino paupertas vos deterreat, quominus transeatis, ubi majorem invenire speratis puritatem. Quamquam in hujusmodi domibus, animabus sic consulitur, ut pro ætate & imbecillitate, congrua cura corporibus non negetur. Vestri sumus, pro vobis Deum rogamus attentius, quatenus adspiret vobis quod melius est: concedatque pondus diei & æstus sic portare, ut ad vesperam regia signatum imagine recipiatis denarium.

[Ob austeritatem vitæ monasticæ non refugienda.]

Alexandro[c] Priori de Fontibus, & ejusdem loci Fratribus.

EPISTOLA CCCXX*.

[Circ. ann. MCXXXVIII. al 311. quæ erat antea ..., nunc 117.]

Hortatur ad electionem novi Abbatis unanimiter faciendam.

Dilectissimis in Christo Fratribus Alexandro Priori, & universo conventui de Fontibus, frater Bernardus Claræ-vallensis vocatus abbas, salutem, & nostras qualescumque orationes.

1. Venerabilis Pater vester beato fine cursum consummavit, & obdormivit in Domino[d]. Ego vero licet omni tempore, paterna pro vobis, tamquam pro visceribus nostris, caritate sollicitus, nunc tanto majorem pro vobis sollicitudinem gero, quanto major incumbit necessitas. Unde & dudum misissem ad vos, nisi quod exspectabam, donec opportunius atque utilius id agere possem, eo quod venerabilis abbas Henricus[e] citius advenire non posset, negotiis aliquibus occupatus: quem præcipue destinare proposueram ab initio, eo quod ipse utilior, & huic negotio magis idoneus videretur. Hunc ergo, fratres dilectissimi, cum eo honore & amore suscipite, quo dignus est, & sic audite eum in omnibus, tamquam meipsum. Immo & tanto amplius, quanto ille & prudentia, & meritis antecessit. Ei siquidem & in facienda electione, & in omnibus, quæcumque vel in hoc monasterio, vel in ceteris quæ ab eo[f] exierunt, ordinanda, vel emendanda fuerint, omnino vicem nostram commisi. Misi autem cum eo fratrem Willelmum, qui est filius noster dilectissimus.

2. Et nunc obsecro vos, tamquam filios carissimos, ut in electione vestra idipsum sapiatis omnes, & non sint in vobis schismata, sed unanimes uno ore glorificetis Deum: quoniam non est Deus dissensionis, sed pacis, unde & factus est in pace locus ejus, & dicit: *Qui non colligit mecum, dispergit.* Absit enim ab his, qui in schola Christi degunt, sub magisterio Spiritus-sancti, ut gaudeat de eis inimicus, & in eorum dissensione glorietur, quod & ipsorum animæ periclitentur, & frustra depereat totus pœnitentiæ labor; & fœtere faciant odorem bonum Ordinis nostri, & per eos nomen Christi blasphemetur, per quos maxime fuerat glorificandum. Immo vero, sicut bene de vobis confidimus, sicut decet sanctos, sicut oportet servos Christi, unanimiter, obsecro, eligite vobis idoneum pastorem animarum vestrarum, una cum venerabilibus Abbatibus de Rievalle & Valle-clara: quorum consilio volo vos in omnibus acquiescere, tamquam nostro.

[Luc. 11. 23.]

[Dissensio monachorum pœnitentiam irritam reddit.]

Ad Henricum de Murdach[g], primum abbatem de Valle-clara, postea de Fontibus, tandem archiepiscopum Eboracensem.

EPISTOLA CCCXXI*.

[Eodem an. al 382. quæ ... antea ... nunc 145.]

Jubet, ne electionem sui in abbatem de Fontibus refugiat.

Dilectissimo fratri & coabbati suo Henrico, frater Bernardus Claræ-vallis vocatus abbas, salutem & orationes.

Præcipio tibi, frater Henrice, ut si in te convenerit electio fratrum nostrorum de Fontibus, cum consilio venerabilis Abbatis Rievallis, non refutes, sed obedias in caritate. Quod quidem invitus facio, sciens magnum mihi ex tua absentia solatium deperire: sed convenientibus eis contradicere timeo, credens à Domino exiisse sermonem istum, in quo tot Religiosorum vota concordant, cum legerim in Evangelio: *Ubicumque duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, in medio eorum ego sum.* Age ergo, carissime, & suscipe professiones eorum, & de cetero curam eorum habe, tamquam pastor animarum eorum. Nec timeas pro ea domo, quam regendam susceperas. Ego enim,

a Hic duas causas secedendi in episcopo probat Bernardus, nimirum pœnitentiam ob crimen, & facultatem summi Pontificis. Episcopi olim ob capitalia crimina in ordinem redigebantur, ut ob carnis lapsum, furtum, perjurium, & homicidium. Aliud quodvis mortale peccatum hic intelligendum videtur, cui expiando monastica retrusio sit necessaria. Hæc epistola scripta videtur paullo ante Turstini obitum, quem anno 1139. accidisse tradit Ordericus in lib. 13. pag. 919. ubi Audini Ebroicensis episcopi frater dicitur. Ad eumdem Turstinum scriptæ sunt epistolæ 95. & 231.

b Monachis Episcopis factis non licebat habitum & priorem vivendi modum abjicere. Lege Præfationem 1. Sæculi 4. num. 178. & seqq & 189 Sed hodie quam mutatus est color optimus! Lege Abælardum in sermone de sancto Johanne-Baptista fol 966. Cum vero persuasum haberent nonnulli, vitam episcopalem, prout tunc agitur, cum institutis monasticis cohærere non posse; electi ad episcopatum, prorsus acquiescere detrectarunt. quale est insigne exemplum Guidonis abbatis Claræ-vallensis, qui mortuo Willelmo archiepiscopo in sedem Remensem conptatus, electionem constanter refutavit ob ipsam rationem, apud cl. Baluzium in tomo 2. Miscellaneorum pag. 247.

c Hic fuit *frater nutritius Richardi abbatis* Fontanensis in Anglia, eo nomine secundi, *qui apud Claram-vallem quiescit in pace*, teste Serlone in Monastici Anglicani tomo 1. pag. 834. ubi de monasterio Kirkstalleoli seu Montis S. Mariæ in agro Eboracensi: cujus loci primus abbas institutus est Alexander anno 1147 Henrico de Murdach tum archiepiscopo, ad quem epistola sequens. Alius fuit Alexander, itidem Anglus, & quidem abbas Fontanensis, sed in diœcesi Turonensi, de quo in Spicilegii tomo 10. pag 374. & 377. De monasterio Fontanensi in Anglia confer epistolas 235 & 252.

d Richardus scilicet secundus, (non primus, ad quem epistola 96.) mortuus in Clara-valle anno 1138 die 15 Maii.

e Henricus de Murdach, tunc abbas Vallis-claræ, ad quem epistola sequens, tum occupatus controversia, quæ inter Vallis-claræ & Cuissiaci monasteria fervebat, apud Hermannum monachum Laudunensem in lib 3. cap. 16. In Henricum concertabat Lucas abbas Cuissiacensis, ad quem epistola 7.

f Nempe in Fontanensi, & in tribus aliis ex eo productis, videlicet Novo-monasterio diœcesis Carleolensis, Kirkenstadio & Ludæ-parco Lincolniensis.

g Henricus iste Anglus, ad quem epistola 106. monachus primum in Clara-valle, inde sub finem anni 1135. missus est cum sociis duodecim ad construendum monasterium Vallis-claræ in diœcesi Laudunensi, illudque rexit ad finem anni 1138. quo tempore translatus est in regimen abbatiæ Fontanensis, jubente & instruente, ut ex his litteris patet, Bernardo: archiepiscopus Eboracensis creatus anno 1147. vivere desiit anno 1153. ex Necrologio Vallis-claræ, prid. Id. Octob.

Deo volente, utilem ei providebo dispensatorem; illa namque mihi vicinior est. Sed neque pro Episcopo [a] dubites obedire: super me illud dimitte.

Ad HUGONEM novitium, postea Bonævallis [b] abbatem.

[Cide ann. MCXXVIII. * al. 311. quæ vero ante a 322. nunc 563.]

EPISTOLA CCCXXII*.

Laudat vitæ religiosæ propositum, præmunitque eum adversus tentationes, & ad constantiam ac perseverantiam excitat.

Carissimo in Christo filio HUGONI, novæ creaturæ in Christo, frater Bernardus Claræ-vallis vocatus Abbas, confortari in Domino.

1. AUdita conversione tua, exsultavimus & delectati sumus. Quidni gaudeant homines, unde lætantur & Angeli? Jam celebris agitur dies, jam resonat in excelsis gratiarum actio, & vox laudis. Adolescens nobilis, delicatus, vicit malignum, sprevit mundum, corpus exposuit, propinquorum renuntiavit affectibus, paratos divitiarum laqueos transsilivit, quia pennatum animal erat. Unde tibi hæc sapientia, fili? Neque enim tantam invenimus in senibus Babylonis. [1. Tim. 6. 9.] Ipsi sunt qui juxta Apostolum, immo contra, divites fieri volunt in hoc sæculo, ut incidant in tentationem, & laqueum diaboli. Hugonis nostri sapientia non de terra est, sed de cælo. Confiteor tibi, Pater, quia abscondisti hæc à sapientibus, & parvulo revelasti. [Austeritates vitam monasticam leniunt. 1 Cor 14. 20.] Tu quoque, fili, ne sis ingratus beneficio Redemptoris, sed pone animum puerilem, magis autem parvulus esto malitia, sed non sensu. Non ætatem teneram Ordinis asperitas terreat. Memento quod asperior carduus [* al. cardo nasle.] pannum faciat leniorem, conversatio conscientiam. [4 Reg. 4. Tentationū remedium.] Aderit Christi suavitas, & Prophetæ farinula pulmentum incomestibile condietur. Si tentationum sentis aculeos, exaltatum in ligno serpentem æneum intuere; & suge non tam vulnera, quam ubera Crucifixi. Ipse erit tibi in matrem, & tu eris ei in filium; nec pariter Crucifixum lædere aliquatenus poterunt clavi, quin per manus ejus & pedes ad tuos usque perveniant.

[Mich. 7. 7. & Matt. 10. 36.] 2. Sed inimici hominis domestici ejus. Ipsi sunt qui non te diligunt, sed gaudium suum ex te. Alioquin audiant à puero nostro: [Johan. 14. 28.] *Si diligeretis me, gauderetis utique, quia vado ad Patrem.* Si prostratus, ait beatus [* Hieron. epist. 1. ad Heliodorum.] Hieronymus *, „jaceat in limine pater, si nudato sinu, quibus te lactavit, ubera mater ostendat, si parvulus à collo pendeat nepos; per calcatum transi patrem, per calcatam perge matrem, & siccis oculis ad vexillum crucis evola. Summum pietatis est genus, in hac parte pro Christo esse crudelem.“ [Amori crucifixi amor parentum cedere debet.] Phreneticorum lacrymis ne movearis, qui te plangunt de gehennæ filio factum filium Dei. Heu, quænam miseris tam dira cupido? quis tam crudelis amor, quæ tam iniqua dilectio? [Novitii institutio. 1. Cor. 15. 33.] Corrumpunt bonos mores colloquia mala. Propterea, quantum poteris, fili, confabulationes hospitum declinato, quæ dum aurem implent, evacuant mentem. [Colloquia sæcularium Religioso, præsertim tironi vitanda.] Disce orare Deum, disce levare cor cum manibus: disce oculos supplices in cælum erigere, & Patri misericordiarum miserabilem faciem repræsentare in omni necessitate tua. IMPIUM est sentire de Deo, quod continere possit super te viscera sua, & avertere aurem à singultu tuo vel clamore. De cetero spiritualium patrum consiliis, haud secus quàm majestatis divinæ præceptis, acquiescendum in omnibus esse memento. Hoc fac, & vives: hoc fac, & veniet super te benedictio, ut pro singulis quæ reliquisti, centuplum recipias, etiam in præsenti vita. Nec vero credas spiritui suadenti nimis id festinatum, & in maturiorem ætatem differendum fuisse: ei potius crede qui dixit, [Thren. 3. 27.] *Bonum est homini, cum portaverit jugum ab adolescentia sua. Sedebit solitarius, levavit enim se supra se.* Bene vale, & studeto perseverantiæ, quæ sola coronatur.

a Bartholomæo nimirum Laudunensi episcopo, in cujus diœcesi sita Vallis-clara.

b Bonæ-vallis scilicet in diœcesi Vesontionensi, cujus postea abbas iste Hugo pientissimus, sancti Hugonis episcopi Gratianopolitani nepos, de quo in Vitæ lib. 4. num. 40.

Ad INNOCENTIUM Papam.

EPISTOLA CCCXXIII*.

[Ann. Chr. MCXXXII. * Nova, quæ vero nunc 315. nunc 383. V. epist. 179. & 181.]

Pro Archiepiscopo Trevirensi contra abbatem S. Maximini.

1. QUàm magna multitudo dulcedinis tuæ, domine, ac dilectionis circa nos, sicut frequenter experti sumus! & nunc superest ut experiamur adhuc in tempore opportuno. Absit autem ut aliquid petere audeamus, quod voluntati Dei, & honori tuo sentiamus esse contrarium. Quia ergo cor nostrum non reprehendit nos de minus rationabili vel honesta petitione, fiduciam habemus, quod non revertentur ad nos vacuæ preces nostræ, præsertim quia Patrem pro filio, & Innocentium pro innocente postulamus. Quam fideliter Trevirensis Archiepiscopus apostolicæ sedis honorem, & quietem Romanæ ecclesiæ ab adolescentia sua dilexerit, quam immobiliter & sollicite in tempore tribulationis ei adhæserit, & aliis in umbra sedentibus pondus diei & æstus cum ea portaverit; quàm constanter & intrepide verbum veritatis pro testimoniis ejus in conspectu regum locutus sit pro consortibus suis, non necesse habetis scribi à nobis; ipse enim certissime scitis. De cetero autem quod scimus loquimur, & quod vidimus testamur, si tamen testimonium nostrum accipitis, quàm prudenter & provide res & possessiones ecclesiæ eripuerit de manu filiorum alienorum, quàm liberaliter & benigne bona sua semper in commune deduxerit, maxime autem circa domesticos fidei; quàm diligenter & circumspecte integritatem famæ suæ custodierit à labiis iniquis, & à lingua dolosa.

2. Quid ergo displicuit in eo paternitati vestræ? Numquid quod ecclesiam illam beati Maximini de regia potestate extraxit, ut sacerdotali subjiceret? numquid quod hominem illum, qui, ut aiunt, prius dux quàm miles, prius abbas quàm monachus esse voluit, non suscepit? Si ergo hoc, vel aliquid aliud in eo displicuit, dignum tamen erat, ut apud pium Patrem inveterata dilectio facile non periret, sed operiret gratia culpam, & hominem in paucis reprehensibilem, laudabilem in pluribus, multorum beneficiorum recordatio excusaret. Nunc autem, domine, exaltasti dexteram deprimentium eum, lætificasti omnes inimicos ejus. Mirabile siquidem est in oculis multorum, quo vitæ merito, qua opinione boni positus sit in regimine animarum homo, qui accepit in vano animam suam. Quomodo namque poterit regere, qui regi non potuit? quomodo audebit præesse, qui subesse non didicit? vel obedientiam imperare subjectis, quam prælatis exhibere non novit? *Si quis domui suæ præesse nescit*, dicit Magister gentium, *quomodo Ecclesiæ Dei diligentiam habebit?* Denique, qualis pater, tales filii; qui matrem suam crudeliter eviscerarunt, ut haberent unde foverent schismata, & dissensiones: de quorum tamen moribus & conversatione honestius est silere, quàm aliquid loqui. Sed neque hoc ipsum diximus, ut judicemus de alienis servis, qui suo domino stant, aut cadunt: sed scimus, si istorum misera voluntas prævaluerit, quod dissoluti juvenes excutient jugum disciplinæ à cervicibus suis, ut ad similitudinem istorum possint circumire terram, & perambulare eam: quibus etiam, si affectus ad effectum non pertingat, hoc ipsum erit ad gloriam, quod repugnare poterint prælatis suis. Heu quantorum & qualium, qui de suis meritis apud vestram misericordiam confidunt, spes & fiducia movebitur de loco suo, si filium olim tam dilectum, à gremio vestro, & ab uberibus consolationis vestræ turbo repentinus excusserit.

3. Si quis ergo precibus nostris locus est apud excellentiam tuam, beate Pater, suppliciter petimus, nos qui te potius, quam tua diligimus, ut in die bo-

norum non repellas hominem, qui permansit tecum in tentationibus tuis, ut aliquid apud te de jure illius depereat, qui à te crescere potius, quam minui exspectabat. Alioquin, si præter spem omnium, & præter meritum hominis contigerit, ut diripiant alieni labores ejus, ut ponantur adversus eum mala pro bonis, odium pro dilectione; ipse quidem, à quo non timebit, vulnus excipiet solus, sed multi in persecutione ejus dolebunt. Spiritus veritatis, qui à Patre procedit, doceat te dividere lucem à tenebris in omni opere tuo, ut scias reprobare malum & eligere bonum.

Ad ROBERTUM [a] abbatem de Dunis.

EPISTOLA CCCXXIV*.

Circ. ann. MCXXXIX

Absentia mutua solamen suggerit, nempe animorum conjunctionem, animo & corporum, quandoque futuram.

Fratri & amico carissimo ROBERTO abbati, frater Bernardus de Clara-valle, quod amico carissimo.

ET tarde notus, & cito es mihi sublatus, Roberte carissime. Sed consolor, quod solo de corpore patiar hoc: nam spiritu semper es mecum. Quod tamen vel ipsum quando ego æquanimiter tolerarem, si solus non esset in causa Deus? Erit, erit, quando reddemur nobis, quando & quisque de se, & uterque de invicem plene gaudebimus, præsentes nobis in utraque portione nostri, in neutra deinceps ab alterutro dividendi. Glutinum erit tantæ conjunctionis, qui causa nunc est tantillæ separationis, præsens perpetuo futurus nobis, præsentes nos nobis perpetuo servaturus. Salutamus omnes filios vestros & nostros, & rogamus ut orent pro nobis.

Ad EUNDEM, de Iderio novitio.

EPISTOLA CCCXXV*.

Circ. ann. MCXXXIX

Quid de Novitio dyscolo faciendum rogatus consulit.

Amantissimo fratri & coabbati suo ROBERTO de Dunis, frater Bernardus Claræ-vallis dictus abbas, salutem.

SUper hoc fratre, quem adeo non solum inutilem, sed etiam onerosum esse nuntiastis, absque eo quod intrinsecus latet; quale nobis ipsis, tale & vestræ dilectioni damus consilium. Nobis siquidem videtur pro his quæ de ipso retulistis, quod in probatione sua se nec probabilem exhibuit, nec receptibilem: & ideo meruit, ut rationabiliter, & sana conscientia valeatis malum auferre ex vobis. Verumtamen si pietati vestræ placet superexaltare misericordiam judicio, adhuc ipsum potestis retinere sine professione, quanto vobis tempore videbitur. Hoc autem omnino dissuademus, ne eum in hoc statu recipiatis ad professionem: sed iterum probetur, si forte se talem exhibere valeat, qualem debet. Sin autem, ferro abscissionis utendum est, ne una ovis morbida totum gregem contaminet.

GUILLELMI abbatis [b], ad GAUFRIDUM Carnotensem episcopum, & BERNARDUM abbatem Claræ-vallensem.

EPISTOLA CCCXXVI*.

Circ. ann. MCXXXIX

De Dei & Ecclesiæ causam adversus Petri Abaelardi errores (quorum aliquos capitula producit) tueantur.

Reverendis in Christo dominis & Patribus, GAUFRIDO Carnotensium episcopo, & Bernardo Claræ-vallis abbati, vitam & dies bonos.

1. COnfundor, Deus scit, apud vos, cum de re communis & gravis necessitatis, silentibus vobis, & aliis, quorum erat loqui, cogor vos alloqui, nullus in hominibus, domini & Patres. Cum enim fidem communis spei graviter nimis & periculose corrumpi video, nullo resistente, nullo obloquente; quam Christus suo nobis sanguine sacravit, pro qua Apostoli & Martyres usque ad mortem pugnaverunt, quam sancti Doctores duris laboribus suis, & magnis sudoribus defensam, integram & incorruptam usque ad fæces temporum nostrorum transmiserunt: contabesco in memetipso, & a frixura cordis & dolore spiritus cogor pro ea loqui, pro qua, si necesse esset & opportunum, vellem etiam mori. Nec de minimis agitur, sed de fide sanctæ Trinitatis, de persona Mediatoris, de Spiritu-sancto, de gratia Dei, de sacramento communis redemptionis. Petrus enim Abaelardus iterum nova docet, nova scribit; & libri ejus transeunt maria, transsiliunt Alpes; & novæ ejus sententiæ de fide, & nova dogmata per provincias & regna deferuntur, celebriter prædicantur, & libere defenduntur: in tantum ut in curia Romana dicantur habere auctoritatem. Dico vobis, periculose siletis, tam vobis, quàm Ecclesiæ Dei. Pro nihilo ducimus corrumpi fidem, pro qua nosmetipsos nobis abnegavimus: non timemus Deum offendere, ne offendamus. Dico vobis, adhuc parturiens parturit malum hoc: sed nisi præventum fuerit, erumpet in regulum, cui vix inveniatur incantator. Quod cur dicam, advertite.

2. Casu nuper incidi in lectionem cujusdam libelli hominis illius, cui titulus erat, THEOLOGIA PETRI ABAELARDI. Fateor curiosum me fecit titulus ad legendum. Duo autem erant libelli idem pæne continentes: nisi quod in altero plus, in altero minus aliquanto inveniretur. Ubi cum aliqua invenirem, quæ multum moverent me; notavi, & cur moverent subnotavi; & cum ipsis libellis misi vobis: utrum recte me moverint, judicii vestri sit. Cum enim graviter turbarer ad insolitas in fide vocum novitates, & novas inauditorum sensuum adinventiones, cum non haberem in quem refunderem; vos in omnibus elegi, ad quos me converterem, & quos in causam Dei, & totius Latinæ Ecclesiæ citarem. Vos etiam timet homo ille, & reformidat. Claudite oculos. Quem timebit? & qui jam dicit quod dicit, quid non dicet, cum nullum timebit? Emortuis quippe ex Ecclesia omnibus pæne doctrinæ ecclesiasticæ [c] magistris, quasi in vacuam rempublicam Ecclesiæ domesticus irruens inimicus, singulare sibi in ea magisterium arripuit: agens in Scriptura divina, quod agere solebat in Dialectica, proprias adinventiones, annuas novitates; censor Fidei, non discipulus; emendator, non imitator.

Abaelardus novarum vocum & sensuum auctor.

3. Hæc sunt ergo capitula ex Opusculis ejus collecta, quæ vobis offerenda putavi. 1. Quod fidem diffinit æstimationem rerum quæ non videntur. 2. Quod impropria dicit esse in Deo nomina Patris, & Filii, & Spiritus-sancti, sed descriptionem hanc esse plenitudinis summi boni. 3. Quod Pater sit plena potentia, Filius quædam potentia, Spiritus-sanctus nulla potentia. 4. De Spiritu-sancto, quod non sit ex substantia Patris & Filii, sicut Filius est ex substantia Patris. 5. Quod Spiritus-sanctus sit anima mundi. 6. Quod libero arbitrio sine adjuvante gratia bene possumus & velle, & agere. 7. Quod Christus non ideo assumpsit carnem & passus est, ut nos à jugo diaboli liberaret. 8. Quod Christus Deus & homo non est tertia persona in Trinitate. 9. Quod in Sacramento altaris in aëre remaneat forma prioris substantiæ. 10. Quod suggestiones diabolicas per Physicam dicit fieri in hominibus. 11. Quod ab Adam non trahimus originalis peccati culpam, sed pœnam. 12. Quod nullum sit peccatum, nisi in consensu peccati & contemptu Dei. 13. Quod dicit concupiscentia, & delectatione, & ignorantia nullum

Capitula errorum

a Robertus de Dunis (quod monasterium in Belgio prope Furnas a Bernardo conditum, nostro sæculo arenis maris sepultum, ac Brugas demum translatum) à S. Bernardo successor apud Claramvallem designatus est, ex Horstii Notis.

b Hæc epistola præfationis vice præfixa est Disputationi ejusdem Guillelmi abbatis S. Theoderici prope Remos contra Abaelardum, editæ in tomo 4. Bibliothecæ Cisterciensis. Scripta vero est ante omnes Bernardi in Abaelardum epistolas, ut ex initio epistolæ intelligitur, adeoque ante annum 1140.

c Ita fere Hugo Metellus in epistola 4. ad Innocentium contra eumdem Abælardum. *Mortuo Anselmo Laudunensi & Guillelmo Catalaunensi, ignis verbi Dei in terra defecit, &c.*

peccatum committi; & hujusmodi non esse peccatum, sed naturam.

4. Hæc pauca interim capitula, ex opusculis ejus congesta in unum, primo vobis arbitratus sum offerenda, ad excitandos vos, & excusandos nos, ne frustra commoti videamur. Quæ tamen cum aliis incidentibus, auxiliante eo in cujus manu sumus & nos, & sermones nostri, ex hoc latius digerere aggrediar; parvipendens, si vobis displicuero in sermone, dum non displiceam in Fide: ut si quocumque modo suggerere potuero vobis me juste commotum, commoveamini & vos; & in causa capitis, sive pes ille sit, sive manus, sive etiam oculus, non paveatis. Dilexi & ego eum, & diligere vellem, Deus testis est: sed in causa hac nemo umquam proximus mihi erit, vel amicus. Nec secreta commonitione seu correptione malum hoc attentandum est, quod ipso se prodente, tam publicum factum est. Sunt autem, ut audio, adhuc alia ejus opuscula, quorum nomina sunt, SIC ET NON: SCITO TE IPSUM, & alia quædam, de quibus timeo, ne sicut monstruosi sunt nominis, sic etiam sint monstruosi dogmatis: sed, sicut dicunt, oderunt lucem, nec etiam quæsita inveniuntur. Sed jam veniamus ad rem, &c.

Guillelmi zelus pro Fide

Rescriptum BERNARDI ad GUILLELMUM abbatem.

EPISTOLA CCCXXVII*.

Circ. ann. MCXXXIX * al. 322 quæ vero antea 327. nunc 939.

Libellum contra Petrum Abaelardum conscriptum laudat, mutuumque colloquium post Pascha promittit.

GUILLELMO carissimo suo, frater Bernardus.

MOtum vestrum & justum judico, & necessarium. Sed & otiosum non esse, monstrat libellus tundens & obstruens os loquentium iniqua. Non quod illum adhuc attentius, ut jubetis, percurrerim; sed quia ex eo quod cursim potui pervidere, placet fateor, & potentem existimo iniquum dogma obruere. Verum quoniam meo judicio non satis, ut optime nostis, fidere consuevi, præsertim in tam magnis rebus; operæ pretium puto, præsertim considerata opportunitate, me atque vos pariter alicubi convenire & conferre de omnibus. Idipsum tamen ante Pascha fieri posse non arbitror, ne, quod præsens tempus indicit, studium orationis impediatur. Porro silentii ac patientiæ super his meæ patientiam habete: cum horum plurima, & pæne omnia [a] hucusque nescierim. Jam vero ad quod hortamini potens est & Deus dare mihi spiritum bonum vestris orationibus. Valete.

Quadragesimæ religio.

Ad ROMANUM [b] Pontificem.

EPISTOLA CCCXXVIII*.

Circ. ann. MCXL. * Nova quæ vero antea 328. nunc 916 [a] de Rodez.

Contra electum Rutenensem [a].

HActenus amicorum precibus morem gerentes, scripsimus opportune, importune: nunc autem, etiam si velimus, tacere tamen Christiana religione prohibemur. *Maledictus*, inquit Propheta, *qui prohibet gladium suum a sanguine.* Quotidie nequitia proficit, malorum desideria prosperantur; & non est qui ascendat ex adverso, vel qui opponat se murum pro domo Israël. Ecce adhuc in diebus tuis, & manibus & pedibus nituntur ingredi ad sancta sanctorum homines corruptissimi, qui pepigerunt pactum cum morte, & fœdus cum inferno. Ut quid patientia hæc? Rutilenses [c] clerici elegerunt vitiis suis consentientem personam, nec puduit eos, etiam in oculis tuis, veritatem operire mendacio, ut dicitur, & circa electam personam, & circa negotium electionis. Homo ille, non a Deo, sed ab hominibus electus, multos habet testes infamiæ suæ, nullum purgationis, &, ut vobiscum involute loquar, honestius est de illo silere, quàm loqui. Absit, ut in diebus tuis talia monstra promoveantur, ut ille ponatur custos animarum, qui pro nihilo ducit effusionem sanguinis Christi, & pretium redemptionis animæ suæ. Quid autem illi aliquantulum astute verbum de injuria & oppressione appellationis, ut ad se per hæc ad curiam inclinarent, causæ interseruerunt suæ? Nolite accipere verbum mendacii: quia, sicut virorum veracium relatione discitur, nulla secuta est appellationis oppressio, ubi nulla præcessit appellatio. Proinde oportet, ut quod religiosorum consilio per Episcopum factum est, per te robur accipiat in manu potenti & brachio excelso. Sed & ipsum Archiepiscopum [d] magis ac magis tibi volumus commendari, pro quo nec rogare, nec exaudiri vellemus, si non honorificaret ministerium suum.

Jerem. 48. 10.

Ad Episcopum Lemovicensem.

EPISTOLA CCCXXIX*.

Circ. ann. MCXL * Nova quæ vero antea 329. nunc 328.

Contra eumdem electum Rutenensem.

VErba quæ ego loquor vobis, non pro me ipso loquor, nec in eis quæro quæ mea sunt. Vobis loquor pro vobis. Breves dies hominis sunt. Quamdiu estis Episcopus Lemovicensis, ministerium vestrum honorificate, ut videamus opera vestra bona. Causam Catinensis [e] electi, à domino Papa vobis commissam, & remota omni appellatione canonico fine terminandam à vobis audientes, facti sumus sicut consolati. Ecce enim præ manibus est & tempus, & negotium, in quibus Ecclesia Dei perspiciet, utrum sit rationale in pectore Pontificis. Jam non erit otiosus, si tamen in vobis est, timor Dei, vigor canonum, amor justitiæ. In ecclesia Rutinensi agitur de pastore, & episcopo animarum, & successore Christi, de illo, inquam, qui suscitet semen fratris defuncti. Et ad hæc quis tam idoneus? Numquid ille, quem vita inquinavit, quem conscientia accusavit, quem fama publicavit? Numquid ille, qui de abbatia in abbatiam, vel potius de abysso in abyssum descendit, ut idem sit violator virginium, & consecrator? Et ubi erit jam illud, quod dictum est ab Apostolo: *Oportet episcopum sine crimine esse, tamquam dispensatorem Dei*? Noli ergo stare contra te ipsum, aliud dicens, & aliud agens: sed opera tua verbis tuis respondeant idem de eodem, ne illud tibi aptari possit, quod de quibusdam dictum est: *Infirmata sunt contra eos lingua eorum.* Ecce in manu tua est. Verumtamen animam tuam custodi, neque communicaveris peccatis alienis. Per te stabit, aut per te corruet: sed si per te corruerit, manus tuas consecrabis Domino.

Judicis conditiones.

Tit. 1. 7.

Psal. 63. 9.

Ad INNOCENTIUM Papam.

EPISTOLA CCCXXX*.

Ann. CIƆ MCXL. * Nova, quæ vero antea 330. nunc 340.

Contra Petrum Abaelardum.

Amantissimo patri ac domino INNOCENTIO, B. Claræ-vallis vocatus abbas, modicum id quod est.

PLorans ploravit in nocte Sponsa Christi, & lacrymæ ejus in maxillis ejus: non est qui consoletur

a Hinc patet, Guillelmum unum ex primis incentorem fuisse adversum Abaelardum quod etiam Guillelmus ipse in superiori epistola diserte affirmat, conquerendo de Gaufridi & Bernardi silentio.

b Hæc epistola subsequebatur aliam cujusdam A. *ad Abbatem Reatinensis monasterii*, atque inscripta erat, *ad eumdem.* At Innocentio vel Eugenio, & quidem a Bernardo, directam fuisse, patet ex epistola sequente, quæ est ejusdem argumenti, id est contra Rutenensem electum, Ademari successorem, cujus nomen ignoratur. Bernardus in epistola 240. num. 1. Eugenio gratulatur, ob finitam causam Rutenensis ecclesiæ, nempe ob depositum, ut videtur, Rutenensem episcopum indignum, de quo hac in epistola & in sequente.

c Legendum *Rutenenses*, ut colligitur ex epistola sequente. Rutila monasterium diœcesis Trevirensis, de quo in lib. 4. Vitæ num 47. nihil juvat ad hunc locum.

d Bituricensem scilicet, cujus suffraganeus est episcopus Rutenensis.

e Forte legendum *Caturcensis*, nam vix ad aliam civitatem hæc epistola referri potest. Quod si ita videbitur, hoc loco agi videtur de electione Raimundi, quem proinde Guillelmus a Cruce ex albo Caducensium episcoporum immerito expunget.

eam

eam ex omnibus caris ejus. Moram faciente Sponso, tibi, domine, commissa est Sunamitis in loco peregrinationis suæ. Nulli familiarius confitetur injurias, nulli secretius exponit æstus & gemitus suos, quàm amico Sponsi. Nam quia Sponsum diligis, sponsam ad te clamantem non despicis in opportunitatibus, in tribulatione. Inter hæc omnia genera hostium, quibus circumvallatur Ecclesia Dei, sicut lilium inter spinas, nihil periculosius, nihil molestius est, quàm cum ab eis, quos continet in gremio suo, & quos suis fovet uberibus, laceratur interius. Pro talibus, & de talibus est illa vox dolentis & gementis: *Amici mei & proximi mei adversum me appropinquaverunt, & steterunt.* (Psal. 37. 12.) Nulla quidem pestis efficacior ad nocendum, quam familiaris inimicus. Argumento nobis sunt & Absalon familiaritas, & osculum Judæ. Fundamentum aliud ponitur nobis, præter id quod positum est. Nova fides in Francia cuditur, de virtutibus & vitiis non moraliter, de Sacramentis non fideliter, de mysterio sanctæ Trinitatis non simpliciter ac sobrie, sed præter ut accepimus, disputatur. Magister Petrus & Ernaldus, à cujus peste Italiam purgastis, adstiterunt & convenerunt in unum adversus Dominum, & adversus Christum ejus. Squama squamæ conjungitur, & ne spiraculum quidem incedit per eas. Corrupti sunt, & abominabiles facti sunt in studiis suis, & de fermento suæ corruptionis corrumpunt fidem simplicium, morum ordinem conturbant, Ecclesiæ maculant castitatem: ad imaginem & similitudinem illius qui transfigurat se in angelum lucis, habentes formam pietatis, sed virtutem ejus abnegantes, circumornati sunt ut similitudo templi, ut sagittent in obscuro rectos corde. Evasimus rugitum Petri Leonis, sedem Simonis Petri occupantem: sed Petrum Draconis incurrimus, fidem Simonis Petri impugnantem. Ille persecutus est Ecclesiam Dei manifeste, sicut leo rapiens: iste vero, tamquam draco, sedet in insidiis in occultis, ut interficiat innocentem. Sed tu, Domine Deus, oculos superborum humiliabis, tu conculcabis Leonem & Draconem. Nocuit ille, quoad vixit; & idem fuit ei vitæ terminus atque malitiæ: iste vero nova dogmata scribens, jam providit, quomodo virus suum transfundat in posteros, quomodo noceat generationi omni, quæ ventura est. Denique, ut pauca de multis dicam, Theologus noster cum Ario gradus & scalas in Trinitate disponit; cum Pelagio liberum arbitrium gratiæ præponit, cum Nestorio Christum dividens, hominem assumptum à consortio Trinitatis excludit. Sed in his omnibus gloriatur, quod Cardinalibus & clericis curiæ, scientiæ fontes aperuerit; quod manibus & finibus Romanorum libros & sententias incluserit, & in tutelam erroris sui assumit eos, à quibus judicari debet, & damnari. Qua mente, qua conscientia recurris ad fidei Defensorem, fidei persecutor? quibus oculis, qua fronte intueberis amicum Sponsi, Sponsæ violator? O nisi detineret me cura fratrum! ô nisi me corporalis infirmitas impediret! quantum desiderarem videre amicum Sponsi pro sponsa zelantem in absentia Sponsi! Ego, qui silere non potui injurias domini mei, læsiones Ecclesiæ patienter feram? Tu autem, dilectissime Pater, ne elongaveris auxilium tuum ab ea: ad defensionem ejus conspice, accingere gladio tuo. Jam enim ex abundantia iniquitatis refrigescit caritas multorum: jam jam Sponsa Christi, nisi manum adhibeas, egreditur & abit post vestigia gregum, & pascit greges juxta tabernacula pastorum.

Ad STEPHANUM cardinalem & episcopum Prænest.

EPISTOLA CCCXXXI*.

Ann. CHR. MCXL. * Nova, quæ vero antea 331. nunc 370.

Ejusdem argumenti.

Venerabili domino & carissimo patri S. Dei gratia PRÆNESTINO episcopo, Fr. Bernardus Claræ-vallis Abbas, viriliter agere & confortari in Domino.

Angustias & gemitus Sponsæ Christi eo vobis familiarius enuntio, quo amicum Sponsi vos esse cognovi, & gaudio gaudere propter vocem Sponsi. Confido enim de vobis in Domino, si bene novi interiorem hominem vestrum, quia non quæritis quæ vestra sunt, sed quæ Jesu-Christi. Petrum Abaelardum, catholicæ fidei persecutorem, inimicum crucis Christi, vita probat, & conversatio, & libri jam de tenebris in lucem procedentes. Monachum se exterius, hæreticum interius ostendit, nihil habens de monacho, præter nomen & habitum. Aperit cisternas veteres, & lacus contritos hæreticorum, ut bos & asinus cadat. Siluerat jam per multos dies: sed quando siluit in Britannia, concepit dolorem, & nunc in Francia concepit iniquitatem. Egressus est de caverna sua coluber tortuosus, & in similitudinem hydræ, uno prius capite succiso, septem pro uno capita produxit. Succiso uno, succisa fuit una illius hæresis Suessione: sed jam loco illius septem & eo amplius hæreses emerserunt, quarum exemplar habuimus, & misimus vobis. Rudes & novellos auditores ab uberibus dialecticæ separatos, & eos, qui, ut ita dicam, prima fidei elementa vix sustinere possunt, ad mysterium sanctæ Trinitatis, ad Sancta sanctorum, ad cubiculum Regis introducit, & ad eum, qui posuit tenebras latibulum suum. Denique Theologus noster cum Ario gradus & scalas in Trinitate disponit, cum Pelagio liberum arbitrium gratiæ præponit, cum Nestorio Christum dividens, hominem assumptum à consortio Trinitatis excludit. Sic, sic per omnia fere Sacramenta discurrens, attingit à fine usque ad finem fortiter, & disponit omnia damnabiliter. Ad hæc gloriatur, se infecisse curiam Romanam novitatis suæ veneno; manibus & finibus Romanorum libros & sententias suas inclusisse, & in tutelam sui erroris assumit eos, à quibus judicari debet, & damnari. Provideat Deus Ecclesiæ suæ, pro qua mortuus est, ut eam exhiberet sibi non habentem maculam, aut rugam, quatenus perpetuum silentium imponatur homini, cujus maledictione os plenum est, & amaritudine, & dolo.

Ad G. cardinalem.

EPISTOLA CCCXXXII*.

Ann. CHR. MCXL. * Nova, quæ vero antea 332. nunc 367.

Item contra Petrum Abaëlardum.

Domino venerabili & Patri dilectissimo, sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinali G. Bernardus Claræ-vallensis abbas, spiritum consilii & fortitudinis.

Silere non possum injurias Christi, angustias & dolores Ecclesiæ, & miseriam inopum, & gemitum pauperum. Incidimus in tempora periculosa. Magistros habemus prurientes auribus: discipuli à veritate auditum avertunt, ad fabulas convertuntur. Habemus in Francia monachum sine regula, sine sollicitudine prælatum, sine disciplina abbatem Petrum Abaëlardum, disputantem cum pueris, conversantem cum mulieribus. Aquas furtivas & panes absconditos domesticis suis apponit in libris, & in sermonibus suis profanas vocum novitates inducit, & sensuum. Accedit non solus, sicut Moyses, ad caliginem in qua erat Deus, sed cum turba multa & discipulis suis. Per vicos & plateas de fide catholica disputatur, de partu Virginis, de Sacramento altaris, de incomprehensibili sanctæ Trinitatis mysterio. Evasimus rugitum Petri Leonis: sibilos Petri Draconis incurrimus. Sed tu, Domine Jesu, oculos superborum humiliabis, tu conculcabis Leonem & Draconem. Nocuit ille quoad vixit, & idem fuit ei vitæ terminus, atque malitiæ: iste vero jam providit, quomodo virus suum transfundat in posteros, quomodo noceat generationi omni, quæ ventura est. Lepram adinventionum suarum atramento signavit & calamo. Libros ejus habuimus, & misimus vobis. Cognoscite auctorem operis in opere. Videte quod Theologus noster cum Ario gradus & scalas in Trinitate disponit, cum Pelagio liberum arbitrium gratiæ præponit; cum Nestorio Christum dividens, hominem assumptum à consortio Trinitatis excludit, & hæc pauca sunt de multis. Non erit in vobis qui vicem Christi doleat,

qui diligat justitiam, qui oderit iniquitatem? Si os loquentis iniqua obstructum non fuerit, videat ille & judicet, qui solus laborem & dolorem considerat.

Ad G. [a] cardinalem.

Ann. Chr. MCXL. * Nova. quæ vero antea 333 nunc 336.

EPISTOLA CCCXXXIII*.

Ejusdem item argumenti.

Viro venerabili & amico suo G. Diacono Cardinali sub titulo sanctorum Sergii & Bacchi, Bernardus Claræ-vallensis abbas, salutem & dilectionem.

SEcundum tuam consuetudinem, quotiescumque curiam intro, semper mihi debes assurgere. Verba videntur quasi ludentis; sed seria res agitur. Ecce ego curiam intro, secundum causam dico, non secundum personam. Qui personæ meæ assurgere solebas, assurge nunc causæ meæ, immo causæ Christi: quia Christus est in causa, & veritas periclitatur. Assurge, immo exsurge adversus eum, qui disputat de fide contra fidem, qui verbis legis legem impugnat, cujus manus contra omnes, & manus omnium contra eum. Hic est Petrus Abaëlardus, qui de moribus, de Sacramentis, de Patre & Filio & Spiritu-sancto scribit, docet, & disputat, dividens prout vult. Nunc autem intrat curiam, postquàm commovit Ecclesiam, & turbavit eam, non ut sanet contritiones ejus, sed ad excusationes excusandas in peccatis. Si filius ejus es, defende uterum qui te portavit, & ubera quæ suxisti.

Ad Guidonem [b] Pisanum.

Ann. Chr. MCXL. * Nova. quæ vero antea 334 nunc 362.

EPISTOLA CCCXXXIV*.

Contra eumdem Abaelardum.

Guidoni Pisano, Bernardus Claræ-vallis abbas, mentem sanam in corpore sano.

CAusam meam propriam securè vobis committerem propter officium mutuæ dilectionis nostræ: nunc autem tanto confidentius istam committo, quanto amplius ille diligendus est, cujus est causa. Causa est Christi, immo Christus est in causa, & veritas in periculo. Dividuntur vestimenta Christi, Sacramenta Ecclesiæ scinduntur: sed integra manet tunica inconsutilis, desuper contexta per totum. Tunica hæc unitas est Ecclesiæ, quæ scissuram ignorat, divisionem non recipit. Quod enim desuper contextum est, quod à Spiritu-sancto compactum est, non dissolvetur ab hominibus. Cum hæretici exacuerunt linguam suam sicut serpentes, cum omnes aculeos ingenii sui excusserunt, ut pacem Ecclesiæ conturbent; tamen quoniam portæ inferi sunt, non prævalebunt adversus eam. Si filius hujus es, si materna ubera recognoscis, non deseras matrem in periculo, non subtrahas humeros tuos in tempore tribulationis. Magister Petrus ingreditur curiam, ut apostolicæ Sedis auctoritas ponatur ei murus & antemurale ad confirmandos suos errores, quos scripsit, quos docuit, quibus fidem catholicam impugnavit.

Ad quemdam Presbyterum cardinalem.

Ann. Chr. MCXL. * Nova. quæ vero antea 335. nunc 368.

EPISTOLA CCCXXXV*.

Item contra Petrum Abaelardum.

Cardinali Presbytero, Bernardus Claræ-vallis abbas, salutem & dilectionem in Domino.

NEmo adolescentiam tuam contemnat. Canities quippe non capitis, sed mentis requiritur à Do-A mino, & ætas senectutis vita immaculata. Non expavit Jeremias, non formidavit Daniel, licet ambo pueri essent, senes impudicos, inveteratos dierum malorum. Impudicum & ego merito appellaverim illum, qui decorem Ecclesiæ, qui fidei maculat castitatem. Hic est Petrus Abaelardus, qui de fide, de Sacramentis, de mysterio sanctæ Trinitatis, præter quàm accepit, disputat, dividens singulis prout vult. Nunc autem ingreditur curiam, postquam Ecclesiam commovit, & conturbavit eam, non ut sanet contritiones ejus, sed quia declinavit in verba malitiæ, ad excusandas excusationes in peccatis. Confidenter pro Ecclesia stabunt B qui se filios esse Ecclesiæ cognoscunt.

Ad quemdam [c] Abbatem.

Ann. Chr. MCXL. * Nova. quæ vero antea 336 nunc 324.

EPISTOLA CCCXXXVI*.

Ejusdem argumenti.

Dilectissimo fratri & coabbati, F. Bernardus Claræ-vallensis abbas, zelum Dei habere secundum scientiam.

OPortet hæreses esse, ut qui probati sunt, manifesti fiant. Si quis est Domini, jungatur ei. Deus C enim est in causa. Veritas periclitatur: dividuntur vestimenta Christi, Sacramenta scinduntur Ecclesiæ. A planta pedis usque ad verticem faciei corrumpitur sanitas, simplicitas fidelium deridetur: prope est, ut ascendat leo de cubili suo, ut contra Ecclesiam se erigat prædo gentium. Præcedit jam Petrus Abaelardus ante faciem Antichristi parare vias ejus, de Fide, de Sacramentis, de Patre & Filio & Spiritu-sancto, præter quàm accepimus, enuntians. Scribit, docet, & contendit verbis ad subversionem audientium. Ponit in Trinitate gradus & scalas cum Ario; præponit gratiæ liberum arbitrium cum Pelagio; hominem assumptum à D consortio Trinitatis excludit; Christum dividit cum Nestorio. Sed in omnibus his gloriatur, quod ecclesiam Romanam sibi reconciliavit; quod libros & sententias suas manibus & sinibus Romanorum incluserit: & in defensionem sui erroris assumit eos, à quibus judicari debet, & damnari. Videat Deus, & judicet, si velociter obstructum non fuerit os loquentis iniqua. Cetera præsentium lator latius explicabit.

Ad Innocentium Pontificem, in persona Franciæ [d] Episcoporum.

Ann. Chr. MCXL. * al. 370. vero antea 337 nunc 191.

EPISTOLA CCCXXXVII*.

E *Episcopi Galliæ exponunt Pontifici, quid actum sit in causa Petri Abaelardi, Bernardum ad disceptationem in Synodo provocantis, sed ad objectos sibi hæresum articulos respondere nolentis, & ad Sedem apostolicam appellantis.*

Reverendissimo patri & domino Innocentio, Dei gratia summo Pontifici, Henricus Senonensium archiepiscopus, Gaufridus Carnotensis episcopus, sanctæ Sedis apostolicæ famulus [e], Helias Aurelianensis, Hugo Autisiodorensis, Hatto Trecensis, Manasses Meldensis episcopi, devotas orationes & debitam obedientiam.

1. F NUlli dubium est, quod ea quæ apostolica firmantur auctoritate, rata semper existunt, nec alicujus possunt deinceps mutilari cavillatione, vel invidia depravari. Ea propter ad vestram apostolicam Sedem, beatissime Pater, referre dignum censuimus quædam, quæ nuper in nostra contigit tractari præsentia: quæ quoniam & nobis, & multis religiosis ac sapientibus viris rationabiliter acta visa sunt, vestræ

a Is est Gregorius Tarquinius, sanct. Sergii & Bacchi diaconus cardinalis à Callisto II. creatus.

b Guido Moricotus de Vico, Pisanus, cardinalis tit. sanct. Cosmæ & Damiani, ab Innocentio creatus.

c Forte ad Bernardum abbatem Italum, qui Romam à Bernardo tunc missus fuerat, infra in epistolis 343 & 344.

d In codice Vaticano num. 662. habetur ordine suo post epistolam 189. cum hoc titulo, *Episcopi Franciæ domino Innocentio Papæ.* ubi Franciæ nomine metropolis Senonensis intelligitur. Hinc in epistola 161. *Vox sanguinis Archembaldi, subdecani Aurelianensis*, ad Innocentium clamare *de Francia* dicitur: & epistola 126. num. 4. Franciam a Burgundia distinguit. Franciæ tamen nomine etiam tunc secundæ Belgicæ magna pars comprehendebatur.

e Id est Legatus. Hoc nomine præ modestia uti solebat Gaufridus, ut legitur in chartario ecclesiæ S. Stephani apud Drocas. *Vicarii* sanctæ Sedis alii passim dicebantur.

serenitatis exspectant comprobari judicio, simul & auctoritate perpetuo roborari. Itaque cum per totam fere Galliam in civitatibus, vicis, & castellis, à scholaribus, non solum intra scholas, sed etiam triviatim; nec à litteratis, aut provectis tantum, sed à pueris & simplicibus, aut certe stultis, de sancta Trinitate, quæ Deus est, disputaretur; insuper alia multa ab eisdem, absona prorsus & absurda, & plane fidei catholicæ, sanctorumque Patrum auctoritatibus obviantia proferrentur: cumque ab his qui sane sentiebant, & eas ineptias [a] rejiciendas esse censebant, sæpius admoniti corriperentur; vehementius convalescebant, & auctoritate magistri sui Petri Abaëlardi, & cujusdam ipsius libri, cui THEOLOGIÆ indiderat nomen, necnon & aliorum ejusdem opusculorum freti, ad adstruendas profanas adinventiones illas, non sine multarum animarum dispendio, sese magis ac magis armabant. Quæ enim & nos, & alios plures non parum moverant ac læserant, inde tamen quæstionem facere verebantur.

Absurda Petri Abaëlardi dogmata.

2. Verum dominus Abbas Claræ-vallis, his à diversis & sæpius auditis, immo certe in prætaxato magistri Petri Theologiæ libro, necnon & aliis ejusdem libris, in quorum forte lectionem inciderat, diligenter inspectis, secreto prius, ac deinde secum duobus aut tribus adhibitis testibus, juxta evangelicum præceptum, hominem convenit: & ut auditores suos à talibus compesceret, librosque suos corrigeret, amicabiliter satis ac familiariter illum admonuit. Plures etiam scholarium adhortatus est, ut & libros venenis plenos repudiarent & rejicerent, & à doctrina quæ fidem lædebat catholicam, caverent & abstinerent. Quod magister Petrus minus patienter & nimium ægre ferens, crebro nos pulsare cœpit, nec ante voluit desistere, quoad ad dominum Claræ-vallensem Abbatem super hoc scribentes, assignato die, scilicet octavo Pentecostes, Senonis ante nostram submonuimus venire præsentiam, quo se vocabat & offerebat paratum magister Petrus ad probandas & defendendas, de quibus illum dominus Abbas Claræ-vallensis, quomodo prætaxatum est, reprehenderat, sententias. Ceterum dominus Abbas nec ad assignatum diem se venturum, nec contra Petrum sese disceptaturum nobis remandavit. Sed quia magister Petrus interim suos nihilominus cœpit undequaque convocare discipulos, & obsecrare, ut ad futuram inter se, dominumque Abbatem Claræ-vallensem disputationem, una cum illo suam sententiam simul & scientiam defensuri venirent, & hoc dominum Claræ-vallensem minime lateret; veritus ipse, ne propter occasionem absentiæ suæ tot profanæ, non sententiæ, sed insaniæ, tam apud minus intelligentes, quàm earumdem defensores majore dignæ viderentur auctoritate; prædicto quem sibi designaveramus die, licet eum minime suscepisset, tactus zelo pii fervoris, immo certe sancti Spiritus igne succensus, sese nobis ultro Senonis præsentavit. Illa vero die, scilicet octava Pentecostes, convenerant ad nos Senonis Fratres & suffraganei nostri Episcopi, ob honorem & reverentiam sanctarum, quas in ecclesia nostra populo revelaturos nos indixeramus, reliquiarum.

omnis reliquiarum revelatio.

3. Itaque præsente glorioso rege Francorum Ludovico [b] cum Willelmo religioso Nivernis Comite, domino quoque Remensi Archiepiscopo, cum quibusdam suis suffraganeis Episcopis, nobis etiam & Suffraganeis nostris, exceptis Parisius & Nivernis, Episcopis præsentibus, cum multis religiosis Abbatibus & sapientibus, valdeque litteratis clericis, adfuit dominus Abbas Claræ-vallensis, adfuit magister Petrus cum fautoribus suis. Quid multa? Dominus Abbas cum librum Theologiæ magistri Petri proferret in medium, & quæ annotaverat absurda, immo hæretica plane capitula de libro eodem proponeret, ut ea magister Petrus vel à se scripta negaret; vel, si sua fateretur, aut probaret, aut corrigeret; visus diffidere magister Petrus Abaëlardus, & subterfugere, respondere noluit: sed quamvis libera sibi daretur audientia, tutumque locum & æquos haberet judices, ad vestram tamen, sanctissime Pater, appellans præsentiam, cum suis à conventu discessit.

Errores in medio proponuntur.

Appellatio ad Papam

4. Nos autem, licet appellatio ista minus canonica videretur, Sedi tamen apostolicæ deferentes, in personam hominis nullam voluimus proferre sententiam. Ceterum sententias pravi dogmatis ipsius, quia multos infecerant, & sui contagione adusque cordium intima penetraverant; sæpe in audientia publica lectas & relectas, & tam verissimis rationibus, quàm beati Augustini, aliorumque sanctorum Patrum inductis à domino Claræ-vallensi auctoritatibus, non solum falsas, sed & hæreticas esse evidentissime comprobatas, pridie ante factam ad vos appellationem damnavimus. Et quia multos in errorem perniciosissimum & plane damnabilem pertrahunt; eas auctoritate vestra, dilectissime domine, perpetua damnatione notari, & omnes qui pervicaciter & contentiose illas defenderint, à vobis, æquissime Pater, justa pœna mulctari unanimiter & multa precum instantia postulamus. Sæpedicto vero Petro, si reverentia vestra silentium imponeret, & tam legendi, quàm scribendi prorsus interrumperet facultatem, & libros ejus, perverso sine dubio dogmate respersos, condemnaret; avulsis spinis & tribulis ab Ecclesia Dei, prævaleret adhuc læta Christi seges succrescere, florere, fructificare. Quædam autem de condemnatis à nobis capitulis vobis, reverende Pater, conscripta transmisimus, ut per hæc audita reliqui corpus operis facilius æstimetis.

Persona salva errores damnati in Synodo

Papæ censura petitur.

Ad HAIMERICUM cardinalem & cancellarium.

EPISTOLA CCCXXXVIII*.

Ann. CHR. MCXL

* al. 369. quæ vero antea 338. nunc 401

Petro Abaëlardo hæreseos convicto, non debere apud Cardinales & Curiam Romanam patere refugium.

Illustri viro & amico præcordiali HAIMERICO, sanctæ Romanæ ecclesiæ diacono cardinali & cancellario, Bernardus Claræ-vallensis abbas, providere bona coram Deo & hominibus.

V. epist. 197. & seqq. & Notas.

1. SIcut audivimus, sic vidimus libros & sententias magistri Petri Abaëlardi: notavimus verba, signavimus mysteria, & mysteria iniquitatis inventa sunt. Theologus noster verbis legis legem impugnat. Sanctum projicit canibus, & margaritas porcis: Fidem corrumpit simplicium, Ecclesiæ maculat castitatem. Quo semel est imbuta recens servabit odorem testa diu. Transierat per ignem liber ejus, & inductus est in refrigerium. Jamque in Ecclesia hostis Ecclesiæ, fidei persecutor, in gremio fidei requiescit. Effusus est sicut aqua. Non crescat qui ascendit cubile patris sui, & maculavit stratum ejus. Maculavit Ecclesiam homo ille, rubiginem suam simplicium mentibus affricuit. Cum ea ratione nititur explorare, quæ pia mens fidei vivacitate apprehendit. Fides piorum credit, non discutit. Sed iste Deum habens suspectum, credere non vult, nisi quod prius ratione discusserit. Cumque Propheta dicat, *Nisi credideritis, non intelligetis:* iste fidem voluntariam nomine redarguit levitatis, abutens illo Salomonis testimonio: *Qui credit cito, levis est corde.* Reprehendat ergo beatam Virginem Mariam, quoniam cito credidit Angelo nuntianti, & dicenti: *Ecce concipies & paries filium.* Redarguat & illum in extrema linea vitæ credentem verbo morientis & dicentis: *Hodie mecum eris in paradiso.* Laudet è regione duritiam

Horatius.

Fides credit, non discutit.

Isa. 7. 9.

Eccli. 19. 4.

In rebus fidei velox credulitas non est temeritas.

Luc. 1. 31.

Luc. 23. 43.

a Ineptias vocabant veteres etiam gravissimas hæreses, ut observatum alias in Præfatione 2. Sæculi 4. Benedictini num. 133. Hieronymus in epistola ad Alypium & Augustinum, agens de hæresi Cælestiana: *Nec grande est ineptissimas nænias respondere.* & Bernardus ipse rursus in sermone 65. in Cantica num. 8.

b Id anno 1140. accidisse refert præter alios Hugo S. Mariani Chronographus, nulla tamen mentione facta de revelatione reliquiarum, neque in Chronico S. Petri Vivi. De hac Synodo agens Otho Frisingensis episcopus, Theobaldum palatinum Comitem cum aliis nobilibus ei interfuisse scribit in lib. 1. de gestis Friderici cap. 48.

Luc. 24. 25. cordis illorum, quibus dictum est: *O stulti & tardi corde ad credendum in omnibus quæ locuti sunt Prophetæ.* Commen- A
Luc. 1. 20. det etiam illius tarditatem, cui dictum est: *Pro eo quod non credidisti verbis meis, eris tacens, & non poteris loqui.*

2. Denique ut pro brevitate epistolæ de multis pauca dicam: Doctor egregius cum Ario gradus & scalas in Trinitate disponit; cum Pelagio liberum arbitrium gratiæ præponit; cum Nestorio Christum dividens, hominem assumptum à consortio Trinitatis excludit. Sed in his omnibus gloriatur, quod Cardinalibus & clericis Curiæ scientiæ fontes aperuerit, quod manibus & finibus Romanorum libros & sententias B suas incluserit; & in tutelam sui erroris assumit eos,
b V. epist. 189 à quibus judicari debuit & damnari. Jacinctus [b] multa mala ostendit nobis: non fecit tamen, non quia non voluit, sed quia non potuit. Verum æquanimiter ferimus, cum nec personæ domini Papæ, nec curiæ in curia illa pepercit. Cetera autem quæ vidit & audivit Nicolaus iste meus, immo & vester, viva melius referet voce.

Ad Papam INNOCENTIUM.

EPISTOLA CCCXXXIX.

Circ. ann. MCXL. · al. 337 quæ vero antea 335. nunc 401.

Alvisi Atrebatensis episcopi innocentiam adversus calumniatores ejus asserit. C

Amantissimo Patri & domino, Dei gratia summo Pontifici INNOCENTIO, Bernardus Claræ-vallis abbas vocatus, modicum id quod est.

NEc novum, nec mirum est humanum animum posse falli, vel fallere. Cavendum & hoc, & illud, quia utrobique periculum. Ad utrumque cautelam vobis apposuit magni consilii Angelus, quando dixit:
Matth. 10. 15. *Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ:* ut nec prudentia decipi, nec simplicitas decipere posset. Marcianenses monachi [a] venerunt ad vos in spi- D ritu mendacii & spiritu erroris, adversus Dominum, & adversus christum ejus. Verbum iniquum constituerunt adversus Atrebatensem Episcopum, cujus conversationis & vitæ bonus odor fuit hactenus in omni loco. Qui sunt isti, qui ut canes mordent, qui dicunt bonum malum, qui ponunt lucem tenebras? Qui sunt
Lev. 19. 14. isti, qui contra legem maledicunt surdo, & coram cæco ponunt offendiculum? Quare, domine, irasceris in filium tuum? quare lætificasti inimicos ejus? Ubi
1. Johan. 4. 1. est illud Apostoli, *Nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus si ex Deo sunt?* In Domino confido, quia dissipabitur consilium eorum: & cum apparuerit quod verum est, evacuabitur quod ex falso est, ut mentita E sit iniquitas sibi. Auribus nostris audivimus, quàm fideliter, quàm constanter locutus sit in conspectu Regis & Principum pro fidelitate Romanæ ecclesiæ. Veniet ad vos in innocentia sua in die vocationis suæ: præmisit ante filium suum Archidiaconum præsentium latorem, cujus personam & mores vestræ mansuetudini commendamus. De cetero venit ad vos Abbas [b] sancti Vedasti, homo plane inimicus sibi, suis, & ecclesiæ suæ, homo qui accepit in vanum nomen Abbatis; quærit enim quæ sua sunt, non quæ Jesu-Christi. Sed & qualis pater, talis & filius qui cum eo est: qui nec conscientiæ, nec suæ famæ pepercit. Subsannatio & illusio his qui in circuitu ejus sunt. G. loquor mona- F chum ejus. Spiritus veritatis det vobis dividere lucem à tenebris, det vobis reprobare malum, & eligere bonum.

Ad eumdem INNOCENTIUM Papam.

EPISTOLA CCCXL.

Circ. ann. MCXL. · Nov. quæ vero antea 340 nunc 402.

Pro Episcopo Andegavensi.

Amantissimo domino & patri, Dei gratia summo Pontifici Innocentio, Bernardus Claræ-vallensis abbas, modicum id quod est.

FRactus jam ætate, laboribus, periculis, Andegavensis [c] Episcopus, cujus pectus non moveat, nisi B ejus, qui viscera misericordiæ, qui omnem humanitatis exuit affectum? Hæc me movent pro homine illo, cujus senectutem, si unum excipitur factum, venerabilem facit & vita, & scientia. De quo quoniam quid peractum sit inter ipsum & abbatiam, nondum cognovimus, nihil scribere præsumimus de re incognita. Sed si constiterit eum fecisse quod promisit, nihil jam superesse credimus, nisi ut plenitudini gratiæ & officii sui restituatur.

Ad MALACHIAM Hiberniæ archiepiscopum.

EPISTOLA CCCXLI.

Circ. an. MCXL. · al. 31 quæ vero antea 341 nunc 357.

C *Fratres, litteras, & baculum, ab eo missa grato animo suscipit. Locum religiosis idoneum præparari jubet: seque ejus orationibus commendat.*

Venerabili domino & beatissimo patri MALACHIÆ, Dei gratia Hiberniensium [d] archiepiscopo, apostolicæ Sedis Legato, frater Bernardus Claræ-vallis vocatus abbas, invenire gratiam apud Dominum.

1. INter multiplices æstus & curas pectoris mei, præ multitudine quarum anima mea turbata est valde, fratres de terra longinqua venientes, ut serviant Domino, epistola tua, & baculus tuus ipsa me consola- D ta sunt: epistola in ostensione bonæ voluntatis, baculus ad sustentandum corpus infirmitatis, fratres qui Deo serviunt in spiritu humilitatis. Omnia suscepimus, omnia placent, omnia pariter cooperantur in bonum. Quod autem voluistis duos de fratribus mitti vobis ad prævidendum locum [e]; communicato cum fratribus consilio, dignum duximus non eos separandos ab invicem, donec plenius in eis formetur Christus, donec ad integrum doceantur prœlia Domini. Cum igitur fuerint in schola sancti Spiritus eruditi, cum induti virtute ex alto; tunc demum ad patrem filii revertentur, ut cantent canticum Domini, non jam in terra aliena, sed in sua. Novelli fratres non expon.

E 2. Vos autem interim juxta sapientiam vobis datam à Domino, secundum habitudinem locorum quæ vidistis apud nos, prævidete & præparate eis locum à tumultibus sæculi separatum. Tempus enim prope est, in quo vobis, operante Dei gratia, novos de veteribus homines producemus. Sit nomen Domini benedictum in sæcula, de cujus munere venit, ut communes habeam filios vobiscum, quos vestra prædicatio plantavit, nostra exhortatio rigavit, Deus autem incrementum dedit. Sanctitatem vestram rogamus, ut verbum Domini prædicetis, ad dandam scientiam salutis plebi ejus. Duplex enim vobis incumbit necessitas, & ex officio legationis, & episcopali negotio. Qualis locus quærendus.
F De cetero quoniam *in multis offendimus omnes*, & inter homines sæculi frequenter positi multum de pulvere mundi contrahimus; vestris & vestrorum orationibus me commendo, ut in fonte misericordiæ suæ nos Jac. 3. 2.

a Martianense Ord. S. Bened. nobile monasterium ad Scarpum, diœc. sis Tornacensis, à sancta Ractrude conditum sæculo septimo, vulgo *Marchiennes*.

b Gualtero nomen erat, cujus successor ab anno 1147. Guerricus, de quo in epistola 254. Purgatur in Gallia Christiana, quod nihil in eum ab Innocentio decretum sit.

c Ulgerius, ad quem epistola 200.

d Usserius hanc epistolam inter Hibernicas refert, ubi contra Johannem Picardum observat, Armachanos antistites ante pallii usum, qui nonnisi anno 1150 ipsis concessus est, dictos fuisse Archiepiscopos, atque Metropolitani potestate usos. Usserium in primis movet Archiepiscopi nomen in Malachia, qui ante aliquot annos relicto archiepiscopatu, Dunensis episcopatus administrationem susceperat, Vitæ cap. 14 Sed Archiepiscopi nomen ob pristinam dignitatem ei tribuere potuit Bernardus: qui tamen in sequentibus Episcopum tantum vocat.

e Id est situm Mellifontis monasterii, anno 1141. conditi in diœcesi Armachana, præfecto Mellifonti abbate Christiano, de quo in epistola nunc 357. num. 3 De hoc monasterio in actis sancti Malachiæ & S. Bernardi, & in epistola 354. apud Chesnium tomo 4.

lavare & emaculare dignetur ipse fons pietatis Jesus-Christus, qui dixit Petro : *Nisi lavero te, non habebis partem mecum.* Sed & hoc ipsum, non solum precibus, verum etiam quasi ex debito requiro, cum ego clamem ad Dominum pro vobis, si quid possit peccatoris oratio. In Domino valete.

Johan. 13. 8.

Ad JOSLENUM episcopum Suessionensem.

EPISTOLA CCCXLII*.

Ann. CHR. M C XL. * Nova. quæ vero antea 340. nunc 313. f. e. ist 323

Archiepiscopum Burdegalensem apud Regem purgari postulat.

Venerabili domino & dilectissimo patri JOSLENO, Dei gratia Suessionensi episcopo, Bernardus Claræ-vallensis abbas, invenire gratiam apud Dominum.

1. INjuria regni est & principum ejus, si negotia regis de sinu ipsius cum impetu procedant ad publicum, & non tam circumspecto, quam præcipiti explicentur consilio. Placet mihi, & multum placet, quoniam rex credit vobis, & confidit in vobis. Scio enim, quia regem & honorem regni bona æmulatione æmulamini, & scio nihilominus spiritum consilii esse vobiscum. Ita oportet : hic ordo, hæc ratio, hic modus videndus est in viro consilii, ut diligat, & sapiens sit. In ore duorum istorum, id est dilectionis & sapientiæ, stabit omne verbum consilii. Hæc duo si in unum conveniant, poterit eructare verbum bonum, & dicere opera facienda regi. Ceterum, si vel dilectio prudentiam, vel prudentia dilectionem solam in administratione consilii deseruerit, væ terræ, cujus rex puer erit. In consilium eorum non veniat anima mea, qui vel diligentes me, prudentes non sunt; vel prudentes, me non diligunt. Sic enim cecidit miser ille Adam de gradibus æternitatis, quando abiit in consilio impiorum, Evæ diligentis, sed non prudentis; serpentis prudentis, sed minime diligentis.

Consilii re- … dio & sapientia.

2. Quid est quod dominus meus rex archiepiscopum [a] Burdegalensem attrahere nititur in causam, sine causa? vestrone id agitur consilio? Absit à vobis istud consilium, absit à me ista suspicio. Quid tandem mali fecit homo ille? quod electam pari Pictaviensium pace, & voto, & voce, personam [b] canonica libertate consecravit? quod pecuniam Pictaviensium, quam moriens dispertiit, dedit pauperibus & ecclesiis, de faucibus esurientium, de sinu ecclesiæ non extraxit? En sanguis iste de manu ejus exquiritur. Si culpa est, quod ovibus errantibus assignavit pastorem, quod pupillum & viduam non spoliavit, quod privilegia apostolicæ Sedis illibata conservavit, non potest excusari. O consilium sine consilio, in quo justitia pro scelere, & innocentia pro crimine reputatur! Attendite vobis, Episcopi: vestra enim res agitur, paries cum proximus ardet.

a Burdegalensis antistes ...

3. Vobis tamen, domine, quoniam & lateri regis arctius adhæretis, & ex nutu vestro ipsius pendent negotia; vobis incumbit pro consortibus vestris id agere cum rege, ut non accendat omnem iram suam. Dico vobis, homo ille imperterritus est, homo potens in opere & sermone : vix poterit avelli à suo jure. Magnum enim locum obtinet in terra illa. Si res turbata fuerit, multi permanebunt cum eo in tentationibus ejus. Videte ergo, ne quis oleum flammæ adjiciat. Exstinguatur ignis, antequàm convalescat incendium. Sero enim medicina paratur, cum mala per longas convaluere moras.

BERNARDI abbatis Itali ad INNOCENTIUM.

EPISTOLA CCCXLIII*.

Ann. CHR. M C XL. * Nova. quæ vero antea 341. nunc 314.

Conqueritur, quod in monasterio Salvatoris omnia secundum Pontificis promissa non contigerint.

Desiderabili domino & dilectissimo patri, Dei gratia summo Pontifici INNOCENTIO, servus ejus Bernardus, preces pauperum.

COarctor è duobus, quoniam & pudor silentium imperat, & necessitas jubet loqui. Loquar ergo ad dominum, cum sim pulvis & cinis : loquar autem in amaritudine animæ meæ. Conquerimur, domine, de te, sed apud te : & querela quidem in umbra est, sed causa querelæ jam in sole posuit tabernaculum suum. Factum ut imperasti : venimus ad monasterium sancti Salvatoris [c] sicut mandaveras in litteris tuis servo tuo, Patri * nostro. Ubi est ergo nunc exspectatio mea, & tua promissio? Transivimus per ignem & aquam : & nisi quia Dominus erat in nobis, forsitan aqua absorbuisset nos. Periculis latronum & fluminum, periculis in civitatibus & solitudine, periculis in terra & in mari fatigati sumus, & non fuit qui adjuvaret. Hæc omnia venerunt super nos : sed nondum statim finis. Litteris tuis, domine, extracti sumus de sinu Patris nostri, & ad unius jussionis vocem, relictis Fratribus & Patre, in odore præceptorum tuorum cucurrimus. Litteris tuis excussi sumus à gremio matris nostræ, & ab uberibus consolationis ejus : ejecti sumus de loco voluptatis, & opposuisti, domine, flammeum gladium, ne revertamur, & utinam versatilem. Cecidit corona capitis nostri, versus est in luctum chorus noster. Quomodo cantabimus, domine, canticum Domini in terra aliena? O quanto dulcius & securius fuerat nobis exsultare animas nostras in sinu matris nostræ, & in cubiculo genitricis nostræ. Sic cucurrimus, quasi in incertum; sic pugnavimus, quasi aërem verberantes : sed tua, domine, promissio fuit in causa, quam credidimus gratia plenam & veritate. Nunc autem (jam enim hiems abiit & recessit) si ita placet domino meo, egrediamur ad videndum, ubi inveniamus requiem pedibus nostris : quoniam usque adhuc prohibuit nos grando, nix, glacies, & spiritus procellarum. Crudelissimum quippe videtur, & ab omni humanitatis officio longe remotum, illum [d] fraudare à desiderio suo, qui nos prius cœpit amare quàm nosse, qui nos patris affectu in filios adoptavit, adeo ut, si fieri potuisset, oculos suos eruisset, & dedisset nobis. Non habuit ubi caput suum reclinaret Rex meus & Deus meus, cujus regnum non erat de hoc mundo. utinam & mundus nos abjiciat & repellat in solitudinibus errantes, in montibus, & speluncis, & cavernis terræ.

* S. Bernardo.

Ejusdem BERNARDI ad S. Bernardum.

EPISTOLA CCCXLIV*.

Ann. CHR. M C XL. * Nova. quæ vero antea 344. nunc 315.

Præfecturam sibi impositam conqueritur.

Venerabili domino & dilectissimo P. [e] Abbati Claræ-vallis, filius ejus B. unctionem illam, quæ docet de omnibus.

QUotiescumque memoriæ occurrit dies illa miseriæ & calamitatis, in qua avulsus sum ab uberibus consolationis vestræ, flere magis libet, quam aliquid scribere. Si tanta esset ubertas orationis, quanta lacrymarum, facile vobis esset intelligere super egenum & pauperem. Accessit ad meditationem animus, ma-

a Is tum erat Gaufridus de Loratorio, cui nondum archiepiscopo scripta est epistola 125. In editis hæc male directa scribitur *ad Suessionensem.*

b Grimoardum, ex abbate B. Mariæ de Allodiis : cujus electio anno 1140. facta, aliquamdiu suspensa fuit per Ludovicum VII.

c Hoc monasterium hactenus exsistit, octo millibus à Farfensi dissitum, eidemque subjectum : in quod monachi Farfenses æstate commigrant. Confer epistolam 184 & Notas in eam breviores.

d Nempe Atenulfum abbatem Farfensem, de quo infra.

e Id est Patri, scilicet Bernardo. nam hanc epistolam ad S. Bernardum scriptam fuisse constat. & quidem à Bernardo illo, qui postea abbas fuit S. Anastasii ad Aquas Salvias prope Romam, ac demum Pontifex sub nomine Eugenii III. Ejusdem est præcedens uti & epistola 428. Hæ omnes sub Bernardi nomine primum vulgatæ sunt.

nus ad calamum, & dolor meus renovatus est. Obviavit mihi scribenti illa amaritudo mea amarissima, & illa tristis imago diei illius, in qua stultitia elevata est super candelabrum, & factus sum conturbatus. Non ego reprehendo, domine, vel opus, vel intentionem vestri operis, quod in digito Dei esse creditur: sed plango paululum dolorem meum. Ecce enim postquam projectus sum à facie oculorum tuorum, defecit in dolore vita mea, & dies mei in gemitibus. Heu mihi! quia perdidi formam, cui imprimebar, speculum compositionis meæ, lumen oculorum meorum! Jam non sonat vox illa dulcis in auribus meis, nec facies illa decora meis aspectibus apparet, quam mei errores erubescere solebant. Quare, Domine, frustratus sum à spe mea? quare fraudatus à desiderio meo? Præcisa est velut à texente vita mea, dum adhuc ordirer succisus sum. Completa est in me miserabilis illa sententia, & sicut in Cantico canticorum, Domine, dixisti, hodie lego in libro experientiæ illud: *Homo, cum in honore esset, non intellexit*. Non enim satis intelligebam, cum essem in Clara-valle, me esse in loco voluptatis, inter ligna paradisi; & ideo pro nihilo habui terram desiderabilem. Quid, domine, quid in me placuit considerationi tuæ, quod me posuisti ducem ac præceptorem gentibus, quod me constituisti principem populi tui? Numquid conversatio mea in sæculo? sed illa fœtida fuit. Numquid illa in monasterio? sed illa tarda & tepida fuit. Quare cum essem parvus in oculis meis, caput factus sum in tribu Israel? Quare cum non essem mundus ab occultis meis, ab alienis non pepercisti servo tuo? Quid faciet homo, quem de præteritis urget dolor, de præsentibus labor, & timor de futuris? Ad summam doloris, & cumulum miseriæ meæ, hoc solum tibi dicere præsumo, domine desiderabilis; quia non exspectato vulnus ab hoste tuli. Ceterum, domine ut de loco loquar ad quem me misisti, sic cucurri quasi in incertum, sic pugnavi, quasi aërem verberans. Nam dominus Papa, cujus litteris evocati sumus, promissionem, quam de ejusdem loci confirmatione fecerat, opere non complevit, sicut & præsens tempus probat. Dominus Fars. [a] ad introitum nostrum gavisus est gaudio magno, & in toto corde suo pueros vestros recepit, ita ut, si fieri posset, oculos suos eruisset, & dedisset nobis. In hoc solum reprehensibilis est, & corrigendus est à vobis, quod omnia faciat vehementer, & ultra promissionem suam, & nostram voluntatem. Quoniam sermo jam in longum processit, de interiori meo homine nihil brevius, nihil verius dicere possum, nisi quia laterem lavo.

Psal. 48. 13

Ad FRATRES de sancto Anastasio [b].

EPISTOLA CCCXLV.

Ann. CHR. MCXL. [a] al. 322. quo vero antea 365. nunc 341.

Commendat eorum in religiosa disciplina zelum, & observantiam. Attamen nimium valetudinis per medicinas tuendæ studium improbat.

Dilectissimis in Christo filiis nostris de sancto Anastasio, frater Bernardus Claræ-vallis vocatus abbas, salutem & devotas orationes.

1. TEstem habeo in cælis, quàm multum omnes vos cupiam in visceribus Jesu-Christi, quanto, si fieri posset, desiderio desiderarem videre vos, non propter vos tantum, sed propter me, cui magnum certe solatium & prægrandis esset lætitia amplecti viscera mea, gaudium meum, & coronam meam, quod estis vos. At quoniam id oondum conceditur (concedetur enim, sicut bene confido de misericordia Dei, & erit quando videbimus vos, & gaudebit cor nostrum, & gaudium nostrum nemo tollet à nobis:) interim certe magna mihi est consolatio & lætitia multa in his, quæ de vobis audivi per dilectissimum fratrem & coabbatem nostrum venerabilem Bernardum vestrum. Multam enim vobis habeo gratiam, quod tam bene sibi complacet in vobis pro disciplina vestra & Ordinis zelo, pro obedientia & voluntaria paupertate, pro quibus sine dubio merces vestra multa est in cælis. Unde rogo vos, Fratres, & multum obsecro, sic agite, & sic state in Domino, dilectissimi, solliciti semper circa custodiam Ordinis, ut Ordo custodiat vos: solliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis: mutuam in vobismetipsis, maximeque ad Prælatos, caritatem humilem habentes, quæ est vinculum perfectionis. Humilitatem ante omnia, super omnia pacem sectamini, propter inhabitantem Spiritum Dei in vobis, qui nonnisi super quietum & humilem requiescit.

Monachi monet. — Ephes. 4. 3. — Isa. 66. 2.

2. Ceterum unum quidem à me petiit venerabilis Abbas vester, quod mihi minime bonum videtur. Credo autem quod & ego spiritum Dei habeam, & consilium Dei in hoc. Scio equidem quod in regione habitatis infirma, & multis aliqui ex vobis laborant infirmitatibus. sed mementote quis dixerit: *Libenter gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me virtus Christi*. &, *Cum infirmor*, inquit, *tunc fortior sum*. Compatior utique, & multum ego compatior infirmitati corporum: sed timenda multo magis, ampliusque cavenda infirmitas animarum. Propterea minime competit religioni vestræ, medicinas [c] quærere corporales, sed nec expedit saluti. Nam de vilibus quidem herbis, & quæ pauperes deceant, interdum aliquid sumere, tolerabile est, & hoc aliquando solet fieri. At vero species emere, quærere medicos, accipere potiones, religioni indecens est, & contrarium puritati, maximeque Ordinis nostri nec honestati congruit, nec puritati. Hæc enim omnia gentes inquirunt. Scimus autem quia qui in carne vivunt, Deo placere non possunt. Spiritualia proinde spiritualibus comparanda, & quærenda potio humilitatis, & clamandum in toto corde: *Sana animam meam, Domine, quia peccavi tibi* Huic sanitati, fratres dilectissimi, operam date; hanc sectamini, hanc servate, quia vana salus hominum.

2. Cor. 12. 9. — Ibidem 10. — [c] Usum medicinarum a Religiosis non probat. — Rom. 8. 8. — 1. Cor. 2. 13. — Psal. 40. 5.

Ad dominum INNOCENTIUM Papam.

EPISTOLA CCCXLVI [a].

Circ. ann. MC... [a] al. 3.. quo vero antea 348. nunc 205. V. epist. 14..

Hortatur Pontificem, ne causæ Archiepiscopi Eboracensis, utpote iniquæ, faveat.

Amantissimo Patri & domino, Dei gratiâ summo Pontifici INNOCENTIO, Bernardus Claræ-vallensis vocatus abbas, modicum id quod est.

CUm multi sint vocati, pauci vero electi; non est magnum argumentum ad faciendam rei dubiæ fidem, id esse laudabile quod à multis laudatur. Archiepiscopus Eboracensis [a] venit ad vos [*], ille, de quo jam sæpenumero scripsimus sanctitati vestræ, homo qui non posuit Deum adjutorem suum, sed speravit in multitudine divitiarum suarum. Causa ejus infirma est, & languida: & sicut virorum veracium attestatione deprehendimus, à planta pedis usque ad verticem non est sanitas in ea. Quid ergo? quid quærit homo sine justitia apud examinatorem justitiæ, apud custodem æquitatis? Itane arbitratur se posse absorbere justitiam in curia, sicut eam absorbuit in Anglia? Absorbuit fluvium, & non miratur; & habet fiduciam, quod influat Jordanis in os ejus. Ecce ille venit cum multis, quos adstipulavit sibi, & precibus, & pretio. Solus iste evasit, ut nuntiaret tibi: solus iste in periculum capi-

Matth. 20. 16. Malum argumentum rei dubiæ est. — [a] Guillelmus intrusus. — [*] al. nos.

a Legendum *Farfensis*, cujus loci abbas Atenulfus monachos à Bernardo petierat. Vide lib. 3. Vitæ cap. 7. num. 23.

b Nempe Romæ ad Tres-fontes, unde assumtus Eugenius III. antea Bernardus dictus, supra.

c Mirum nostris temporibus paradoxum: sed saltem hic locus, cum alio ex sermone 30. in Cantica comparatus, monachos, qui odium carnis suæ profitentur, ab immodica valetudinis cura revocare deberet exemplo veterum monachorum, qui quidem aliquando medicos ad temperandam victus rationem (ut in Vita Pachomii de Palæmone cap. 1.) remedia arte quæsita, sed rarius, admittebant. Quinetiam Cistercienses medicamina suis indulgebant, ut constat ex epistola nunc 405. & ex Herberto lib. 3. cap. 15. nec Bernardus in hac epistola denegat, sed quas hortus & nativæ herbarum species suppeditent, non quas medicorum apothecæ. Lege Cassiodori lib. Instit. divin. cap. 31. & Horstii Notas.

ris sui opposuit se murum pro domo Israël, qui cum A aliis non adoravit statuam ad imperium regis. Solus est, nisi quia justitia non reliquit eum solum. Illa obviavit filio suo, quasi mater honorificata. Quid ergo faciet Vicarius Petri in negotio isto, nisi quod fecit Petrus cum illo, qui donum Dei æstimavit pecunia possideri? Si supra petram fundata est Ecclesia, portæ inferi non prævalebunt adversus eam. Non loquor hoc à me ipso, sed ad testimonium illorum, qui spiritu Dei aguntur.

Act. 13. ... Act. 8. 20. Matth. 16 18.

Ad eumdem dominum INNOCENTIUM Papam.

EPISTOLA CCCXLVII*.

Commendat nuntios, causa Archiepiscopatus Eboracensis Romam petentes.

Circ. Ann. MCLI. ... al. 378 ... vero antea 347 nunc ...

Amantissimo patri & domino INNOCENTIO summo Pontifici, frater Bernardus, Claræ-vallensis vocatus abbas, modicum id quod est.

HI quos videtis, viri sunt simplices & recti ac timentes Deum. Et nunc in spiritu ascenderunt ad conspectum gloriæ vestræ, justitiæ utique solius intuitu & obtentu. Ponite, quæso, oculos vestros super fatigatos pauperes [a], quia non sine causa de longe ad vos veniunt, nec longa terrarum spatia, nec maris periculum, nec Alpium nives, nec sumptus grandis viæ, cum pauperes sint, reputantes. Provideat ergo dominus meus, ne cujus fraus vel ambitio tantos labores evacuare prævaleat: præsertim cum non quæ sua sunt quærant, sed quæ Jesu-Christi. Neque enim vel inimicum arbitror suspicari eos privato amore, vel odio in id negotii excitatos, sed solo timore Dei. Itaque si quis Dei est, jungatur eis. Si deinceps terram occupaverit arbor infructuosa, cujus culpam dixerim, nisi tenentis securim?

Ad eumdem INNOCENTIUM.

EPISTOLA CCCXLVIII*.

Pro Arnulfo [b] Lexoviensi episcopo electo.

Circ. Chr. MCXLI. ... al 351 quæ vero antea ... nunc ...

Amantissimo patri & domino, Dei gratia summo Pontifici INNOCENTIO, Bernardus Claræ-vallensis vocatus abbas, modicum id quod est.

1. BEnedictus Deus & Pater Domini nostri Jesu-Christi, qui Ecclesiam suam, immaculatam sponsam dilecti Filii sui, in diebus nostris liberam & absolutam à tribulationibus malorum custodivit & dolore. Schismata [c] corruerunt, hæreses siluerunt, superborum & sublimium colla calcantur. Et quidem in schismate vidi impium superexaltatum, & elevatum sicut cedros Libani; & transivi, & ecce non erat. In hæresi multorum redivivi pullulabant errores, sed obstructum est os loquentium iniqua. Tyrannus Siciliæ * extulerat in altum cor suum, sed jam humiliatur sub potenti manu Dei. Nullus gradus prætermissus est, de quo non acceperit victoriam per vos Ecclesia Dei, in manu potenti & in brachio excelso.

* Rogerius.

2. Superest tamen in tertio gradu Comes [d] Andegavensis, malleus bonorum, oppressor pacis & libertatis Ecclesiæ. Persequitur ecclesiam Lexoviensem, ut non introitum habeat pastor ecclesiæ illius in ovile ovium, nisi aliunde. Sed quod factum est, non potest non fieri. Denique si res ipsa habeat diligentem inspectorem, & prudenter examinetur; ad commodum causæ, & ad rei gestæ confirmationem, omnia cooperantur in bonum, persona, negotium, auctor operis, impugnator. Si enim ad personam respicias, hic est filius tuus dilectus, in quo tibi complacuit. Si ad negotium, ordine integro & canonica libertate consummatum est. Si ad auctorem operis, vir religiosus est, & timens Deum. Si ad operis impugnatorem, ecce homo qui non posuit Deum adjutorem suum, hostis Ecclesiæ, inimicus crucis Christi. IN OMNI siquidem negotio validissimum argumentum est ad faciendam rei dubiæ fidem, id semper esse melius, quod placeat bonis, malis autem displiceat. Sed appellavit Sedem apostolicam Comes Andegavensis. Quare obsecro? qua læsione? quo gravamine urgente? Non quia opprimeretur, sed quia opprimeret; non ut injuriam suam relevaret appellationis remedio, sed ut benedictionem istius obstaculo appellationis impediret.

d ... omnium ... se deprecantium depugit.

Commendat electum contra vim Comitis Andegavensis.

Comitis appellationem nullam esse pretendit.

3. Cum itaque & religio promoventis, & promoti dilectio, & causæ justitia confluant in unum; superfluum videtur & vanum rogare pro eo, ubi ejus humilitas postularit. Loquar ergo ad dominum meum, cum sim pulvis & cinis. Loquar servus sponsæ ad amicum sponsi: jucundum sit eloquium meum. Tibi, domine, commissa est Ecclesia à solis ortu usque ad occasum. Tu ei debes esse murus & antemurale à facie inimici & persequentis; tu debes fovere filios ejus sub umbra alarum tuarum. Suscipe Lexoviensem Episcopum, uterinum filium Romanæ ecclesiæ, & remitte eum in benedictionibus dulcedinis, ne quando dicat inimicus ejus: Prævalui adversus eum. Accingere gladio tuo, Pater, ad exaltationem filii, ad depressionem inimici, ad conservandam Ecclesiæ libertatem. Non enim sumus ancillæ filii, sed liberæ, qua libertate liberavit nos Christus.

Ad EUMDEM.

EPISTOLA CCCXLIX*.

Amicum Pontifici commendat.

Circ. Ann. MCXLI. *al 350. quæ vero antea 349 nunc 408.

Amantissimo Patri & domino, Dei gratia summo Pontifici Innocentio, Frater B. Claræ-vallis vocatus abbas, modicum id quod est.

GRatiam quam inveni in oculis vestris, nolo habere solus: cum amicis eam volo dividere. Non enim timeo, ne forte non sufficiat mihi & illis. Magna enim est. Multos possum facere participes ejus: verumtamen ego exinanitus non ero. Quod igitur gratis accepi, gratis dabo: & liberalem me facit vestra liberalitas, sed de vestro. Præsentium latorem, virum commendabilem, vobis commendamus. Amicus est, domine, pauperum Christi, & servus servorum tuorum. Peto, domine, si quid habuerit apud tuam excellentiam, ut eum solita pietate pro nobis exaudias, immo pro ipso, qui talis est, ut per se tantum merito debeat exaudiri.

Ad EUMDEM.

EPISTOLA CCCL*.

Propinquum suum benedictione Pontificis muniri rogat.

Circ. Ann. MCXLI. *al 351. quæ vero antea 350 nunc 409.

JUvenis iste magnanimus (ut aiunt) & strenuus in opere militari, ut meliorem militet militiam, proficiscitur Jerusalem. Rogat puer vester rogatus ab ipso, ut in bono opere quod cœpit, vestram mereatur percipere consolationem, sed favorem, sed orationem, sed benedictionem. Propinquus noster est, & carnem meam, juxta Prophetam, non debui despexisse.

a Indubie hi sunt Abbas & monachi Fontanenses, qui maxime Intruso adversi erant, uti & Rievallenses; de quibus in binis epistolis sequentibus.

b Arnulfus ex archidiacono Sagiensi electus anno 1141. in Sedem Lexoviensem, Orderico passim Luxoviensem, *de Lisieux*, in Neustria, vir doctus, scriptis epistolis clarus, de cujus electione etiam Petrus Venerabilis ad Innocentium scripsit, quæ est lib. 4. epistola 7. Hæc Bernardi epistola primum à Johanne Picardo edita est ultima, numero 367. ab Horstio dein omissa, & recusa in Spicilegii tomo 3. De eodem Arnulfo agit epistola 248.

c Anacleti & Victoris schismata intelligit, hæreses Petri Abælardi.

d Gaufridus, cognomento Planta-genestus, Fulconis Jerosolymorum regis filius, Henrici II. Anglorum regis pater.

Ad Eumdem Innocentium.

EPISTOLA CCCLI*.

* Nova quæ vero antea 351 nunc 362.

Pauperes quosdam commendat.

FRequenter scribo vobis. Preces & litteras meas habetis per singulos dies. Coarctor e duobus, ne aut amicis ingratus sim, aut vobis importunus. Dilectio me provocat, sed revocat confusio, & pæne pudor excludit officium caritatis. Non habet Sponsa Christi, ubi caput reclinet, ubi confugiat, nisi ad amicum Sponsi in tempore tribulationis. Isti, quos videtis pau- B peres, à pauperibus missi per multa pericula terræ & maris, confugiunt sub umbra alarum vestrarum, ad petram fidei catholicæ, & ad gremium apostolicæ pietatis recurrunt: quia in multis vexati, in paucis bene disponuntur à tribulatione malorum & dolore. Si vestri apostolatus officium, si veterem consuetudinem tenetis; nec pauperis causas potestis abjicere, nec vultum honorare potentis. Precamur vos pro eis, quoniam fratres nostri sunt, & de Ordine nostro, à quibus missi sunt, ut precibus eorum pro ratione aurem pietatis inclinetis, pro amore illius, qui non spernit preces pauperum.

C Innocentii Papæ II. Privilegium [a] S. Bernardo concessum, seu

EPISTOLA CCCLII*.

Ann. Chr. MCXXXI. * Nova. quæ vero antea 352. nunc 369.

Innocentius Bernardo atque Ordini Cisterciensi amplissima privilegia concedit ob præclara ejus in Sedem apostolicam merita.

INNOCENTIUS Episcopus servus servorum Dei, dilecto filio BERNARDO Claræ-vallensi abbati, ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum &c. Ceterum quam firma perseverantique constantia, causam beati Petri & sanctæ matris tuæ Roma- D næ ecclesiæ, dilecte fili in Domino Bernarde [b] abbas, incandescente Petri Leonis schismate fervor tuæ religionis & discretionis susceperit defensandam, & se murum inexpugnabilem pro domo Dei opponens, animos Regum ac Principum, & aliarum tam ecclesiasticarum, quam sæcularium personarum, ad catholicæ Ecclesiæ unitatem, & beati Petri ac nostram obedientiam, frequentibus argumentis & ratione munitis inducere laboraverit; magna quæ Ecclesiæ Dei & nobis provenit utilitas manifestat. Quam ob rem tuis justis desideriis accommodantes assensum, beatæ Mariæ Dei genitricis monasterium, cui Deo auctore præsides, cum omnibus ad ipsum pertinentibus, apostolicæ Sedis E patrocinio communivimus. Statuentes, ut quascumque possessiones aut bona, quæ ad eumdem locum in præsentiarum juste & canonice pertinere noscuntur, aut in futurum concessione Pontificum, liberalitate Regum vel Principum, oblatione fidelium seu aliis justis modis, auxiliante Domino, ei conferri contigerit, firma tibi tuisque successoribus, & illibata permaneant. Prohibemus ne aliquis Archiepiscopus aut Episcopus te vel successores tuos, seu aliquem Abbatem Cisterciensis Ordinis, nisi pro fide ad Concilium vel Synodum venire compellat. Quia vero Cisterciense monasterium hujus religionis origo est atque principium, no- F stra concessione hac prærogativa non immerito gaudeat: ut si quando fuerit Pastore proprio viduatum, quemlibet Abbatem de omnibus abbatibus vestri Ordinis, vel monachum sibi libere præficiendum eligat, & absque aliqua contradictione obtineat; ceteris vero vestri Ordinis abbatiis, quæ unam vel plures abbatias habent sibi subditas, & de sui corporis fructifera copia de-

A rivatas, Abbate suo rebus humanis exempto, eligendi quemcumque maluerint de sibi subjectis Abbatibus, vel quemlibet monachum de omnibus congregationibus Cisterciensibus, liberam concedimus facultatem. Illa autem abbatia, quæ nullam habet subditam, quemlibet monachum de omnibus præfatæ religionis congregationibus, libere sibi in abbatem eligat & habeat. Porro conversos vestros, qui monachi non sunt, post factam in vestris cœnobiis professionem, nullus Archiepiscoporum, Episcoporum vel Abbatum, sine vestra grata licentia suscipere, aut susceptum retinere præsumat. Statuimus ut de laboribus, quos vos & B totius vestræ congregationis fratres propriis manibus & sumptibus colitis, & de animalibus vestris, à vobis decimas expetere vel recipere nemo præsumat. Nulli ergo, &c. Conservantibus vero eidem loco quæ sua sunt, sit pax Domini nostri Jesu-christi: quatenus & hic fructum bonæ actionis percipiant, & apud districtum Judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Ego Innocentius catholicæ Ecclesiæ episcopus. Ego Matthæus Albanensis episcopus. Ego Romanus diac. card. S. Mariæ in Porticu. Ego Johannes tit. S. Grisogoni presbyter card. Ego Gregorius diac. card. SS. Sergii & Bacchi. Datum Lugduni per manum Aimerici S. R. E diac. card. & cancellarii. XIII. Kal. Martii. C Indict. x. Incarnationis dominicæ anno MCXXXI. pontific. domini Innocentii Papæ secundi anno tertio.

Ad Willelmum [c] abbatem de Rievalle.

EPISTOLA CCCLIII*.

Circa an. MCXL. * al. ... Vero ... 353 nunc 387.

Monet æquaminiter ferre illegitimam Archiepiscopi Eboracensis ordinationem.

Dilecto fratri & coabbati suo WILLELMO de Rievalle, frater Bernardus de Clara-valle, spiritum consilii & fortitudinis.

AUdivi quod factum est de Archiepiscopo illo, & plurimum doleo. Propterea sciens zelum vestrum, D ne forte plus justo ferveat, temperamentum scientiæ non admittens, quod nec Ordini nostro convenit, nec domui vestræ necessarium est; dignum duxi consolatoria scribere vobis: quoniam SATIS æquanimiter portanda sunt cetera, quandoquidem non nos arguit propria conscientia. Securus dico, neque iniquitas vestra, neque peccatum vestrum. Restituistis quoad potuistis: jam secundum Augustini sententiam, non vos inquinat alienum malum, quandoquidem non consensistis corde, & ore redarguistis. Ait enim: Duobus modis non te inquinat alienum malum*, si non consentis, & si redarguis. De cetero jam bono animo estote, & nolite turbari. De Ordinibus vero & Sacramentis E ceteris scitote, quoniam qui baptizat, ipse & sacrat, Christus Dominus, Pontifex animarum nostrarum. Quod si quis contentiosus est super ordinatione, nemo vos cogit ordinari. Omnino tamen secure dico, si cum Ecclesia suscipitur, non est periculum. Alioquin de hoc mundo exiremus, si vellemus omnes malos fugere, quos Ecclesia tolerat. Ad summam, non diu tardabit quin innotescat res summo Pontifici: & quod ordinaverit aut præceperit ipse, bona omnino conscientia sequimini & tenete. Interim vos æquanimiter exspectate.

Aug. serm. ... * Verbis ... Peccata ... * al. Ord. Epist. ...

a Hoc privilegium post Bernardi ad Innocentium epistolas visum est referre ex Spicilegii tomo 10. pag. 181. ubi Historia Fontanensis monasterii diœcesis Turonensis habetur.

b Hæc verba laudantur à Gaufrido in lib. 3. de vita S. Bernardi num. 22.

c Is est Willelmus, Rievallis in diœcesi Eboracensi Ord. Cisterciensis abbas, quo ministro usus est Bernardus in scribenda epistola 1. ad Robertum. De Rievalle Monasticon Anglicanum pag. 737.

Ad reginam Jerosolymorum MILISENDEM, filiam Balduini regis, & Fulconis uxorem.

A

EPISTOLA CCCLIV[a].

Ann. CHR. MCXLII. Nova quæ vero antea 354. nunc 358.

Mortuo Fulcone viro suo, ut se gerere debeat.

Illustrissimæ Jerosolymorum reginæ M. Bernardus Claræ-vallensis abbas, invenire gratiam apud Dominum.

INter multiplices curas & negotia regalis aulæ satis incongruum mihi scribere videtur, si in te tantum gloriam regni tui, potentiam tuam, & lineam nobilitatis respexissem. B Hæc omnia videntur in oculis hominum; & qui non habent, invident habentibus ea, & beatum dicunt hominem, cujus hæc sunt. Sed quæ est ista beatitudo in possidendis illis, quæ omnia tamquam fœnum velociter arescunt, & quemadmodum olera herbarum cito decidunt! Bona sunt hæc; sed mobilia, sed mutabilia, sed præteritura, & peritura, quia bona carnis. Porro de carne, & de bonis ejus dictum est, *Omnis caro fœnum. & omnis gloria ejus tamquam flos fœni.* [Isa. 40.] Scribentem ergo ad te non multum ista revereri oportuit, in quibus fallax gratia, & vana est pulcritudo. Accipe paucis quæ dico. nam etsi multa habeam tibi dicere, verbum tamen faciam abbreviatum propter multas curas tuas, & meas. C Accipe breve consilium, sed utile, de terra longinqua, de quo tamquam de parvo semine multa seges surgat in posterum; accipe, inquam, consilium de manu amici, non commodum suum quærentis, sed honorem tuum. Nullus siquidem tibi fidelior ad consilium esse potest, quàm qui non tua, sed qui te diligit. Mortuo rege viro tuo, & parvulo rege adhuc minus idoneo ad portanda negotia regni & ad prosequendum regis officium, oculi omnium in te respiciunt, & in te solam universa regni moles inclinata recumbit. [Reginæ vidua quæ necessaria.] Opus est, ut manum tuam mittas ad fortia, & in muliere exhibeas virum, agens ea quæ agenda sunt in spiritu consilii & fortitudinis. D Ita prudenter & moderate oportet te cuncta disponere, ut omnes, qui te viderint, ex operibus regem te potius, quàm reginam existiment, ne forte dicant in gentibus, Ubi est rex Jerosolymorum? Sed non sum, inquies, ad ista sufficiens. Magna enim hæc sunt; supra vires meas, & supra scientiam meam. Opera hæc opera sunt viri: ego autem mulier sum, corpore debilis, mobilis corde, nec provida consilio, nec assueta negotiis. Scio, filia, scio, quia magna sunt hæc: sed & hoc scio, quia etsi mirabiles elationes maris, mirabilis in altis Dominus. Magna sunt hæc, sed magnus Dominus noster, & magna virtus ejus.

Ad eamdem REGINAM Jerosolymorum.

EPISTOLA CCCLV[a].

Circ. ann. MCXLII. al. 96 quæ vero antea 355. nunc 364.

Præmonstratenses Jerosolymam peregrinantes commendat.

VIdetis quantum præsumam de vobis, cui audeo & alios commendare. Quamquam Præmonstratenses fratres istos magis fortassis superflue commendarim, quàm temerarie. Sunt merito ita commendabiles suo, ut non egeant alieno. Invenientur, nisi fallor, viri consilii, spiritu ferventes, in tribulatione patientes, potentes in opere & sermone. Induerunt se armatura Dei; & gladio Spiritus, quod est verbum Dei, sese accinxerunt, non adversus carnem & sanguinem, sed contra spiritualia nequitiæ in cælestibus. F Suscipite illos, tamquam bellatores pacificos, mansuetos ad homines, violentos ad dæmones. Immo Christum in eis suscipite, qui est causa peregrinationis eorum.

Ad MALACHIAM Hiberniæ archiepiscopum.

EPISTOLA CCCLVI[a].

Ann. CHR. MCXLI. al. 316 quæ vero antea 356. nunc 369.

Remittit religiosos, sed (quod negotiis imputat) non satis adhuc excultos, & instructos.

MALACHIÆ Dei gratia episcopo, Sedis apostolicæ Legato, frater Bernardus Claræ-vallis vocatus abbas, si quid potest peccatoris oratio, & si quid pauperis devotio prodest.

FEcimus quod præcepit sanctitas vestra, & si non ut dignum, profecto ut possibile pro tempore fuit. B Tanta apud nos ubique malitia grassatur, ut vix id tantillum, quod factum est, fieri licuerit. Misimus tam* [* al. tamen.] exiguum seminis quod videtis, ad seminandam vel modicam partem agri illius, in quem verus Isaac quondam exierat ad meditandum, cum primum adducta est ci Rebecca per puerum Abraham, perenni conjugio feliciter copulanda. [Gen. 24. 61.] Nec contemnendum semen, de quo illud in patribus vestris experimur impletum hoc tempore: *Nisi Dominus Sabaoth reliquisset nobis semen, quasi Sodoma fuissemus, & sicut Gomorrha similes essemus.* [Isa. 1. 9.] Itaque ego seminavi, rigate vos, & Deus incrementum dabit. Sanctos omnes qui apud vos sunt, per vos salutamus, humiliter ipsorum nos & vestris sanctis orationibus commendantes. C Valete.

Ad EUMDEM.

EPISTOLA CCCLVII[a].

Ann. CHR. MCXLII. al. 317 quæ vero antea 357 nunc 370.

Perseverantem, immo & proficientem ab eo dilectionem requirit, eamque in fratribus à se missis, curandis & fovendis ostendi cupit.

Amantissimo Patri & domino reverendissimo MALACHIÆ, Dei gratia episcopo, sanctæ & apostolicæ Sedis Legato, suæ sanctitatis puer, frater Bernardus Claræ-vallis vocatus abbas, salutem & qualescumque nostras orationes.

1. QUàm dulcia faucibus meis eloquia tua, domine Pater, quàm jucunda tuæ memoria sanctitatis! Si quid affectionis, si quid devotionis, si quid animi in nobis est, totum sine dubio sibi vindicat tuæ dilectionis caritas. Nec opus est verborum multitudine, ubi multum viget affectus. Confido enim, quod testimonium perhibeat spiritui tuo spiritus quem habes à Deo, tuum esse modicum id quod sumus. Tu quoque, Pater amantissime & desideratissime, ne tradas oblivioni animam pauperis, caritatis nexibus adhærentem tibi, & animam pauperis tui ne obliviscaris in finem. Neque enim quasi de novo commendamus nos tibi, E cum in multo jam tempore gloriemur in Domino, quod invenire meruit parvitas nostra gratiam in oculis sanctitatis tuæ: sed oramus, ut dilectio, jam non nova, novis quotidie proficiat incrementis. Filios nostros, immo & vestros, tanto obnixius commendamus vobis, quanto amplius remoti sunt à nobis. Vos scitis, quoniam tota post Deum fiducia nostra fuit, ut mitteremus eos, quoniam sanctitatis vestræ precibus non acquiescere illicitum videbatur. Facite quod vos decet, ut totis visceribus caritatis amplectamini eos, & foveatis. Nequaquam occasione aliqua circa eos sollicitudo & diligentia tepescat, & pereat quod plantavit dextera tua.

2. Jam quidem quia bene proficit domus, & ex vestris litteris, & ex fratrum nostrorum relatione didicimus: multiplicatur tam in temporalibus, quam in spiritualibus. Unde & congratulamur plurimum, & toto animo gratias agimus Deo & paternæ sollicitudini vestræ. Et quoniam multa adhuc opus est vigilantia, tamquam in loco novo, & in terra tam insueta, immo & inexperta monasticæ religionis; obsecramus in Domino, ne retrahatis manum vestram, sed quod

a Et hanc epistolam inter Hibernicas ordine 43. Usserius refert, ubi multa de Mellifonte, aliisque ejusdem provinciæ Cisterciensibus monasteriis notat.

bene incœpistis, optime perficiatis. De fratribus nostris, qui redierunt à loco illo, nobis bene placuisset, si remansissent. Et fortasse nonnullam occasionem præbuerunt eis fratrum, qui de terra sunt, minus disciplinati mores, in eo maxime, quod minus facile eorum consiliis acquiescere videntur in his rebus, quarum prius fuerant inexperti.

3. Carissimum filium nostrum Christianum & vestrum remisimus ad vos, quantum potuimus instructum plenius in his, quæ ad Ordinem pertinent, & de cetero circa observantias ejus sollicitiorem futurum, ut speramus. Nec miremini, quod non plures cum eo misimus fratres: quoniam nec idoneos invenimus fratres, qui facile acquiescerent, nec invitos cogere consilium fuit. Dilectissimus frater noster Robertus [a] precibus nostris acquievit etiam hac vice, tamquam filius obedientiæ. Vestrum erit juvare eum, ut possit jam & in ædificiis, & in ceteris necessariis promoveri domus vestra. Illud quoque paternitati vestræ suggerimus, ut viris religiosis, & quos speratis utiles fore monasterio, persuadeatis, quatenus ad eorum Ordinem veniant: quoniam hæc erit summa utilitas domus, & vobis facilius acquiescent. Valeat sanctitas vestra, nostri semper memor in Christo.

Ad dominum Papam, nempe Cælestinum.

EPISTOLA CCCLVIII*.

Ann. CHR. MCXLII.
* al. 374. quæ vero antea 357. nunc 376.

Opem & auctoritatem Pontificis in pace Theobaldo Campaniæ Comiti procuranda postulat.

QUod Comes Theobaldus rogat, & ego: filius siquidem pacis est. Et zelum pacis habet, sed à vobis flagitamus effectum. Pacis vester apostolatus, pacis locus, quem tenetis, debitor est. Pacem omnes diligunt, pauci merentur. Porro de amatoribus puer vester se esse fatetur: an & de meritoribus sit, vos judicabitis. Unum est, quod etsi nos non meremur, sponsæ Christi, quæ est Ecclesia, necessitas exigit: amicus sponsi non contristabit eam. Ad hoc illi uni Sedi apostolicæ incumbit sollicitudo omnium ecclesiarum, ut omnes sub illa, & in illa uniantur; & ipsa pro omnibus sollicita sit, servare unitatem Spiritus in vinculo pacis. Pacem ergo date nobis, pacem mittite nobis: etsi non quia debetis, certe quia obedire debetis. Satis pro imperio.

Sedis apostolicæ est procurare pacem ecclesiis.

Claræ-vallensium ad eumdem CÆLESTINUM.

EPISTOLA CCCLIX*.

Ann. CHR. MCLXIII.
* Nova, quæ vero antea 359. nunc 377.

Abbatem Morimundi Jerosolymam peregrinaturum cupiunt retineri.

Summo Pontifici C. pusillus grex de Clara-valle, devotissimam debitæ subjectionis obedientiam, & si quid potest peccatorum oratio.

QUoniam illius vos gerere vicem gratulamur, qui suam dicebat instantiam quotidianam sollicitudinem omnium ecclesiarum; apud aures pietatis vestræ, licet majoribus occupatas negotiis, repulsam tamen non meruit nostra pusillitas, verum magna compellit necessitas. neque enim pro minimo audire potestis, de quibus auditurus estis; *Quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis.* Causa autem hæc non nostra tantum, sed totius Ordinis nostri, ob quam etiam filius vester, noster omnium videlicet Pater, si, cum hæ datæ sunt, domi fuisset [b], aut vestræ per se ipsum majestatis præsentiam adiisset, aut certe ex suo nomine scriptam hanc miserabilem lacrymabilemque delegasset querimoniam. Sed ne diu sollicitam caritatem

Matth. 25. 40.

A vestram suspendamus, unus ex fratribus nostris Abbatibus, qui dicebatur de Morimundo [c], ipsum cui præerat monasterium inconsulte satis deserens, spiritu levitatis impulsus statuit petere Jerosolymam, prius quidem, ut aiunt, circumspectionis vestræ prudentiam tentaturus, si quo modo à vobis suo posset errori extorquere licentiam. Qua in re si quem ei (quod absit) assensum præbueritis, ipse perpendite, quanta possit nostro Ordini esse destructionis occasio: cum exemplo hujus, quicumque Abbas pastorali se sentiet sarcina aggravatum, mox illam abjiciet, utpote quam se licite posse abjicere arbitretur, præsertim apud nos, ubi nec grandis honor, & grande videtur onus. Deinde B ad majorem domus sibi commissæ desolationem, meliores quosque ac perfectiores, qui sub ipso degebant, suæ socios vagationis assumpsit: inter quos etiam nobilem illum puerum, quem & antea de Colonia (quod nec vos latuisse credimus) non sine scandalo tulerat, ad majus scandalum nunc abducere secum præsumpsit. Quod si, ut vobis relatum est, dicit se in illa terra nostri Ordinis velle servare observantias, & ideo fratrum se dicit secum ducere multitudinem; quis non videat, plus illic milites pugnantes, quàm monachos cantantes aut plorantes necessarios esse? Sed & nostra religio plurimum ex hoc capiet detrimentum: cum facile C sit cuique vagari gestienti, illo, tamquam absque ullo discrimine, præsumere peregrinari, ubi scilicet idem, quod professus est, inventurus est propositum observari. Jam vero quid super hoc vobis placeat, quidve vestram decernere deceat auctoritatem, non est nostræ præsumptionis indicare, sed vestræ discretionis examinare.

Ad WILLELMUM abbatem de Rievalle.

EPISTOLA CCCLX*.

Ann. CHR. MCXLII.
* al. 38. quæ vero antea 362. nunc 371.

Denuo hortatur Vuillelmum ad patientiam & æquanimitatem.

D Carissimo fratri & coabbati WILLELMO de Rievalle, frater B. Claræ-vallensis vocatus abbas, salutem & spiritum consilii.

LAboravimus, quantum potuimus, adversus pestem communem; & si quo minus impetravimus quod optavimus, manet tamen nobis fructus laboris nostri apud eum, apud quem nullum bonum irremuneratum est. Hæc est ergo nostra & omnium, qui pro veritate decertant, consolatio vera, quoniam reposita est nobis corona justitiæ, quam reddet nobis in illum diem justus Judex. De cetero jam meminisse vos volumus, quoniam si quid patimur propter justitiam, beati; & quod nos non inquinat alienum malum, cui E non consensimus, immo & redarguimus. Est ergo & hæc consolatio nostra, ut jam in patientia nostra possideamus animas nostras; & quod apud homines obtinere nequivimus, à Domino speremus auxilium, qui non despiciet sperantes in se. Confido enim de misericordia Patris nostri qui est in cælis, quoniam evelletur omnis plantatio quam non plantavit ille: & arescet ad maledictum ejus ficulnea sterilis, nec terram diutius occupabit. Propter quod rogo & obsecro fraternitatem vestram, ut non conturbemini, nec turbetis gregem Dei, qui commissus est vobis: magis autem consolamini vos, & viriliter agite, ut in sanctitate serviamus F Domino, & liberabit nos ab inimicis nostris. Nos tamen, quod potuimus, suggessimus domino Tusculano Episcopo [d], cui injunctum est, ut legatione fungatur in partibus illis: & omnino promisit nobis, se, nisi aliquid melius fecerit nobis, id saltem omnimodis observaturum, ne tradat ei pallium quod portat, si non

Labor pro Ecclesia non sine fructu, etsi absque effectu.

Justa conso- Deo non deseritur.

a Quis iste Robertus? an Robertus ille vir sanctus, à Serlone laudatus in Historia Fontanensi, tomo 1. Monastici Anglicani pag. 741. & 749. monachus quondam Vvitebiensis, sociatus monachis de cœnobio Eboracensi egressis, de quibus supra ad epistolam 95. & sequentes. an Robertus, Bernardi consanguineus, ad quem epistola 1.

b Glossema huc irrepserat, *Forte eum tunc contigerat abesse, & hujus rei adhuc ignarum esse.*

c Raynaldus scilicet, abbas Morimundi quartus ab Arnoldo abbate primo, qui item abbatiam deseruit, ex epistola 4. Raynaldus etiam cessit præfectura post 15. annos regiminis.

d Ymaro, qui legatus in Angliam anno 1141. quo anno hæc epistola scripta est. Ad eumdem exstant epistolæ 219. & 230.

juraverit Decanus ille [a], nunc vero Episcopus, in cujus juramento causa pendebat: sed causam referat ad dominum Papam.

Ad THORALDUM archiepiscopum [b] pro Johanne Salesberiensi.

EPISTOLA CCCLXI [*].

Circa ann. MCXLIV. * al. 344. quæ vero antea 361. nunc 373.

Confisus de amicitia Theobaldi, Johannem ei commendat.

AUgetis mihi gratiam, & multiplicatis gloriam, si grata mei, amici mei gratiam inveniant in oculis vestris. Ego tamen ab homine gloriam non quæro, sed regnum Dei & justitiam ejus. Unde factum est, ut præsentium latorem Johannem [c], amicum meum & amicum meorum, mittam ad sublimitatem vestram, ad familiaritatem vestram, quam in vobis & de vobis habere præsumo. Testimonium enim bonum habet à bonis, quod non minus vita, quam litteratura promeruit. Nec hoc didici ab illis, qui verba sicut verba jactare noverunt; sed à filiis meis, qui mecum sunt, quorum verbis credo, sicut crederem oculis meis. Præsens vobis commendaveram eum: sed nunc absens multo magis commendo, utique tanto securius, quanto sincerius & vitam, & mores hominis fidissimis relatoribus didici. Si quid ergo ego possum, immo quia possum plurimum ante faciem vestram, providete ei, unde honeste, immo honorabiliter vivere possit: sed & hoc velociter, quia non habet quo se vertat. Interim providete ei in necessitatibus suis, & liceat mihi experiri totum illud familiaritatis arcanum, quod mihi conservatis in visceribus vestris, amantissime Pater.

Ad ROBERTUM PULLUM [d] cardinalem & cancellarium.

EPISTOLA CCCLXII [*].

Ann. Chr. MCXLV. * al. 314 quæ vero antea 361. nunc 380.

Hortatur ut Eugenio, recens electo Pontifici strenuum pro officio suo se adjutorem præbeat in negotiis Ecclesiæ.

Domino & amico carissimo ROBERTO, Dei gratia sanctæ Romanæ ecclesiæ presbytero cardinali & cancellario, frater Bernardus Claræ-vallis vocatus abbas, salutem & devotas orationes.

1. SCripta dilectionis vestræ eo affectu suscepimus, quo semper apud nos est in benedictione memoria vestra. Nec sane egere vos credimus humanæ gratiæ verbis, aut commendatitiis epistolis ad nos: quoniam quidem utrique nostrum indubitabile (nisi fallor) testimonium perhibet Spiritus veritatis, quàm sincere & diligamus vos, & diligamur à vobis; ille, inquam, Spiritus, per quem & diffunditur caritas ista in cordibus nostris. Benedictus Deus, qui secundum suam misericordiam Eugenium nostrum, immo suum, prævenit in benedictionibus dulcedinis, parare scilicet lucernam Christo suo; & præmittere virum fidelem ad adjutorium ejus, & nostram quoque plurimam consolationem. Nam cum molesta esset amico amici vocatio & absconsio, cujus nimirum præsentia frui delectatur in Domino; jam tunc, ut manifeste video, cogitabat ipse cogitationes pacis, & non afflictionis, & dicebat: *Quod ego facio, tu nescis modo, scies autem postea.* Quamobrem sollicitus sis, carissime, pro eo cui te consolatorem & consiliarium ordinavit Deus, & observa caute secundum datam tibi sapientiam, ne forte inter tam multiplicium negotiorum tumultus malignorum fraude circumveniri possit, ut subripiatur ei verbum, quod indignum sit Eugenii apostolatu. Joban. 13. 18.

2. Age, inquam, dilectissime, pro loco quem tenes, pro ea quam adeptus es dignitate: viriliter & prudenter exerce qui in te est zelum Dei, ad gloriam ejus, & salutem tuam, & Ecclesiæ sanctæ plurimam utilitatem, ut dicere possis & tu, quia *gratia Dei in me vacua non fuit.* Hactenus quippe eruditioni multorum fideliter & utiliter instabas, cælo & terra testibus: sed jam tempus faciendi Domino, ne patiaris, quod in te est, dissipari ab impiis legem ejus. Cura proinde, dilectissime & desideratissime Pater, etiam in hac dispensatione inveniri fidelis Domini servus & prudens: quatenus & pro te faciat columbina simplicitas, & pro ea, quæ tuæ quàm maximæ fidei & sollicitudini credita est, Domini tui sponsa, adversus venenatas maligni & antiqui serpentis astutias militet prudentia serpentina, & in utraque glorificetur Deus. Multa quidem habeo vobis dicere: sed non est opus longa epistola, ubi præsens est vox viva. Quamobrem vestris pariter & nostris occupationibus parcens, posui verba mea in ore præsentium fratrum: tamquam me, ipsos audite. Valete. 1. Cor. 15. 10.

Ad Orientalis Franciæ [e] CLERUM & POPULUM.

EPISTOLA CCCLXIII [*].

Ann. Chr. MCXLVI. * al. 322. quæ vero antea 363 nunc 378.

Ad arma contra infideles pro defensione Orientalis Ecclesiæ suscipienda hortatur. Præterea contra turbulentum quemdam prædicatorem docet, Judæos non esse persequendos, neacum occidendos.

Dominis & Patribus carissimis, Archiepiscopis, Episcopis, & universo Clero, & Populo Orientalis Franciæ & Bajoariæ, Bernardus Claræ-vallensis vocatus Abbas, in spiritu fortitudinis abundare.

1. SErmo mihi ad vos de negotio Christi, in quo est utique salus nostra. Hæc dico, ut excuset indignitatem personæ loquentis auctoritas Domini; excuset & consideratio propriæ utilitatis. Modicus quidem sum, sed non modicum cupio vos omnes in visceribus Jesu-Christi. Ea nunc mihi ratio scribendi ad vos, ea causa, ut universitatem vestram litteris audeam convenire. Agerem id libentius viva voce, si, ut voluntas non deest, suppeteret & facultas. Ecce nunc, fratres, acceptabile tempus, ecce nunc dies copiosæ salutis. Commota est siquidem & contremuit terra, quia cœpit Deus cæli perdere terram suam. Suam, inquam, in qua est Verbum Patris sui docere visus, & annis pluùquam triginta homo cum hominibus conversatus. Suam utique, quam illustravit miraculis, quam dedicavit sanguine proprio, in qua primi resurrectionis flores apparuerunt. Et nunc peccatis nostris exigentibus, crucis adversarii caput extulerunt sacrilegum; depopulantes in ore gladii terram promissionis. Prope enim est, si non fuerit qui resistat, ut in ipsam Dei viventis irruant civitatem, ut officinas nostræ redemptionis evertant, ut polluant loca sancta, Agni imma-

Loca cur sanctitatis dignitas.

Periculum.

a VVillelmus à S. Barbara, ex decano Eboracensi episcopus Dunelmensis, de quo in epistola 235.

b De Theobaldo, qui ex monacho Beccensi creatus est archiepiscopus Cantuariensis, jam superius facta mentio est in epistola 238. Ordericus ejus promotionem consignat anno 1138 pag. 919.

c Is est Johannes Saresberiensis, a cognomine Angliæ civitate sic dictus, sancti Thomæ archiepiscopi Cantuariensis amicus præcipuus: cujus meritis episcopatum Carnotensem sibi obtigisse profiteri solebat, litteras suas sic exordiri solitus: *Johannes Dei gratia, & meritis beati Thomæ martyris, Carnotensis ecclesiæ minister humilis*, ut in Spicilegii tom. 10. pag. 391 ubi vox *meritis* omissa.

d Ita in ms. codice Cisterciensi, aliis *Rolandum*, etiam in editis omnibus. Is de quo hic agitur, antiquus Bernardi amicus erat, litteris & eruditione clarus, ac demum cancellarius *promissus* ad Eugenii adjutorium ante ejus electionem. quod, præter alia, Roberto Pullo signanter convenit, non Rolando, qui nonnisi anno pontificatus Eugenii decimo cancellarius creatus est, ex Onuphrio. Error natus ex nomine R. decurtato Adi alias Notas.

e Encyclica epistola est, quæ in nonnullis codicibus *Populo Anglorum*, in quibusdam, *Mainfredo Brixiensis ecclesiæ Episcopo, &c.* ex aliis Notis Nempe hoc veluti classicum est ad expeditionem sacram. De ea loquens Gullielmus Tyrensis: *Vir immortalis memoriæ & omnis conversationis speculum dominus Bernardus Claræ-vallensis abbas, pia in Domino & per omnia amplectenda recordationis, ad prædicti Deo muneris executionem præcipuus eligitur: qui injuncta sibi dispensationis sedulo exsequitur, ejusdem operis secum Deo amabiles trahens commilitones, impiger, indefessus, licet corporis esset invalidi, tum propter senium imminens, tum propter jejunia & subtilem nimis dietam, reges circuit, regiones obambulat, evangelizans ubique regnum Dei, &c.* Adde quæ hac de re leguntur in ejus Vita & miraculis, & confer epistolam 355.

culati purpurata cruore. Ad ipsum (prô dolor) religionis Christianæ sacrarium inhiant ore sacrilego, lectumque ipsum invadere & conculcare conantur, in quo propter nos Vita nostra obdormivit in morte.

Expeditionis fructus. V. epist. 326

2. Quid facitis, viri fortes? quid facitis, servi crucis? Itane dabitis sanctum canibus, & margaritas porcis? Quàm multi illic peccatores, confitentes peccata sua cum lacrymis, veniam obtinuerunt, postquam patrum gladiis eliminata est spurcitia paganorum! Videt homo malignus, & invidet; frendet dentibus, & tabescit. Excitat vasa iniquitatis suæ, nec ulla quidem tantæ pietatis signa aut vestigia relicturus, si quando forte (quod Deus avertat) obtinere valuerit illa sancta sanctorum. Verum id quidem omnibus deinceps sæculis inconsolabilis dolor, quia irrecuperabile damnum, specialiter autem generationi huic impiissimæ infinita confusio, & opprobrium sempiternum.

3. Quid tamen arbitramur, fratres? Numquid abbreviata manus Domini, aut impotens facta est ad salvandum, quod ad tuendum & restituendum sibi hereditatem suam exiguos vermiculos vocat? Numquid non potest mittere Angelorum plusquam duodecim legiones, aut certe dicere verbo, & liberabitur terra? Omnino subest ei, cum voluerit, posse: sed, dico vobis, tentat vos Dominus Deus vester. Respicit filios hominum, si forte sit qui intelligat, & requirat, & doleat vicem ejus. Miseratur enim Dominus populum suum, & lapsis graviter providet remedium salutare.

Dei ars mira ad salvandos homines.

4. Considerate quanto ad salvandos vos artificio utitur, & obstupescite; intuemini pietatis ejus abyssum, & confidite, peccatores. Non vult mortem vestram, sed ut convertamini, & vivatis: quia sic quærit occasionem, non adversum vos, sed pro vobis. Quid est enim nisi exquisita prorsus & inventibilis soli Deo occasio salvationis, quod homicidas, raptores, adulteros, perjuros, ceterisque obligatos criminibus, quasi gentem quæ justitiam fecerit, de servitio suo submonere dignatur Omnipotens? Nolite diffidere, peccatores: benignus est Dominus. Si vellet punire vos, servitium vestrum non modo non expeteret, sed nec susciperet quidem oblatum. Iterum dico, pensate divitias bonitatis Dei altissimi, consilium miserationis attendite. Necessitatem se habere aut facit, aut simolat, dum vestris cupit necessitatibus subvenire. Teneri vult debitor, ut militantibus sibi stipendia reddat, indulgentiam delictorum, & gloriam sempiternam. Beatam ergo dixerim generationem, quam apprehendit tam uber indulgentiæ tempus, quam invenit superstitem annus iste placabilis Domino, & vere jubilæus. Diffunditur enim hæc benedictio in universum mundum, & ad signum [a] vitæ certatim convolant universi.

Francia orientalis fortium virorum ferax.

5. Quia ergo fœcunda est virorum fortium terra vestra, & robusta noscitur juventute referta, sicut laus est vestra in universo mundo, & virtutis vestræ fama replevit universum orbem; accingimini & vos viriliter, & felicia arma accipite Christiani nominis zelo. Cesset pristina illa non militia, sed plane malitia, qua soletis invicem sternere, invicem perdere, ut ab invicem consumamini. Quæ miseros tam dira libido [b] excitat, quod proximi corpus gladio, cujus fortassis & anima perit, transverberent? Sed nec effugit qui glorietur: & ipsius animam pertransibit gladius, cum solum hostem gaudeat cecidisse. Illi se dare discrimini insaniæ est, non virtutis: nec audaciæ, sed amentiæ potius est adscribendum. Habes nunc fortis miles, habes vir bellicose, ubi dimices absque periculo: ubi & vincere gloria, & mori lucrum. Si prudens mercator es, si conquisitor hujus sæculi; magnas quasdam tibi nundinas indico; vide ne pereant. Suscipe Crucis signum, & omnium pariter, de quibus corde contrito confessionem feceris, indulgentiam obtinebis. Materia ipsa si emitur, parvi constat: si devoto assumitur humero, valet sine dubio regnum Dei. Bene ergo fecerunt, qui cæleste jam signaculum susceperunt: bene ceteri faciunt, sed nec ad insipientiam eis, si festinent & ipsi apprehendere quod & eis in salutem exsistat.

Duella perstringit.

*Indulgentia pro ... *

6. De cetero, fratres, moneo vos, non autem ego, sed Apostolus Dei mecum, non esse credendum omni spiritui. Audivimus & gaudemus, ut in vobis ferveat zelus Dei: sed oportet omnino temperamentum scientiæ non deesse. Non sunt persequendi Judæi, non sunt trucidandi, sed nec effugandi [c] quidem. Interrogate eos divinas paginas. Novi quid in Psalmo legitur prophetatum de Judæis: *Deus ostendit mihi*, inquit Ecclesia, *super inimicos meos ne occidas eos, nequando obliviscantur populi mei*. Vivi quidam apices nobis sunt, repræsentantes Dominicam passionem. Propter hoc dispersi sunt in omnes regiones, ut dum justas tanti facinoris pœnas luunt, testes sint nostræ redemptionis. Unde & addit in eodem Psalmo loquens Ecclesia: *Disperge illos in virtute tua, & depone eos, protector meus Domine*. Ita factum est: dispersi sunt, depositi sunt; duram sustinent captivitatem sub principibus Christianis. Convertentur tamen ad vesperam, & in tempore erit respectus eorum. Denique cum introierit gentium multitudo, *tunc omnes Israel salvus erit*, ait Apostolus. Interim sane qui moritur, manet in morte.

1 Johan. 4. *Judæi non sunt trucidandi.* *Psal. 58.* *Ibidem.* *Rom. 11.*

7. Taceo quod sicubi desunt, pejus judaizare dolemus Christianos [d] fœneratores, si tamen Christianos, & non magis baptizatos Judæos convenit appellari. Si Judæi penitus conterantur, unde jam prosperabitur eorum in fine promissa salus sive conversio? Plane & gentiles si essent similiter exspectandi, sustinendi forent potius quàm gladiis expetendi. Nunc autem cum in nos cœperint esse violenti, oportet vim vi repellere eos, qui non sine causa gladios portant. Est autem Christianæ pietatis, ut debellare superbos, sic & parcere subjectis, his præsertim, quorum est legislatio repromissa, quorum patres, & ex quibus Christus secundum carnem, qui est benedictus in sæcula. Attamen exigendum ab eis juxta tenorem apostolici [e] mandati, ut omnes qui crucis signum susceperint, ab usurarum exactione liberos omnino dimittant.

8. Illud quoque admonitos vos esse est necesse, fratres dilectissimi, ut si quis forte amans primatum gerere inter vos, expeditione sua regni voluerit exercitum prævenire, nullatenus audeat: & si à nobis missum se simulet, non est verum: aut si ostendat litteras, tamquam à nobis datas; sed omnino falsas, ne dicam furtivas esse dicatis. Viros bellicosos, & gnaros talium duces eligere est: & simul proficisci exercitum Domini, ut ubique habeat robur, & non possit à quibuslibet violentiam sustinere. Fuit enim in priori expeditinne, antequam Jerosolyma caperetur, vir quidam, Petrus [f] nomine, cujus & vos (nisi fallor) sæpe mentionem audistis. Is populum qui sibi crediderat, solum cum suis incedens tantis periculis dedit, ut aut nulli, aut paucissimi eorum evaserint, qui non corruerint, aut fame, aut gladio. Propterea omnino timendum est, si similiter & vos feceritis, ne contingat & vobis similiter. Quod avertat à vobis Deus, qui est benedictus in sæcula, amen.

a Crucis signum, num. sequenti, ubi etiam de indulgentia cruce-signatis concessa *omnium, de quibus corde contrito confessio facta fuerit*. Confer epistolam 423.

b Antiqua Galliæ pestis, quæ Ecclesiæ ac Regum sanctionibus diu impetita, tandem Ludovici Magni inexorabili religione sublata est. Confer epistolam 176. & Notas ad eam fusiores.

c Recte ac religiose Bernardus, & id quidem longe potiori ratione quam de gentilibus: quod *Judæi vivi apices sunt repræsentantes Dominicam passionem*, & testes divinarum paginarum: gentiles non ita. Confer epistolam sequentem, & sermonem 64 in Cantica, & librum ad Milites Templi cap. 10.

d Hic usuras universim in Christianis damnat Bernardus, nedum in clericis.

e Haud dubie Eugenii tertii, cujus verba in aliis Horstil Notis.

f Celebris ille Petrus, cognomento Eremita, de quo Guillelmus Tyrius in libro 1. de bello sacro passim, & Jacobus à Vitriaco in Historiæ occidentalis cap. 17. Hujus nominis Petrum Eremitam, Montis S. Quintini prope Peronam Priorem, invenimus in Necrologio Corbeiensi. An idem sit cum illo, qui etiam de Acheriis dictus, nondum pro comperto habemus.

Ad PETRUM abbatem Cluniacensem.

EPISTOLA CCCLXIV*.

Invitat Petrum ad conventum Carnotensem, ubi de auxilio Orientali Ecclesiæ ferendo consultandum.

Amantissimo Patri PETRO, Dei gratia venerabili Cluniacensi abbati, frater Bernardus de Clara-valle, salutem, & quas potest orationes.

1. GRavem nimis ac miserabilem Orientalis Ecclesiæ gemitum [a] ad aures vestras, immo etiam ad ipsa etiam penetralia cordis arbitror pervenisse. Di- B gnum quippe est, ut secundum magnitudinem vestram, magnum exhibeatis eidem vestræ & omnium fidelium matri compassionis affectum, præsertim tam vehementer afflictæ, tam graviter periclitanti. Dignum, inquam, ut tanto amplius comedat vos zelus domus Dei, quanto ampliorem in ea locum, ipso auctore, tenetis. Alioquin si duramus viscera, si obduramus corda, si plagam hanc parvi pendimus, nec dolemus super contritione; ubi nostra in Deum caritas, ubi dilectio proximorum? Immo vero, si non satagimus quanta possumus sollicitudine, consilium aliquod & remedium tantis malis, tantisque periculis adhibere; quomodo non ingrati convincimur esse ei, qui abscondit nos in die C malorum, in tabernaculo suo; justius perinde & vehementius puniendi, utpote tam divinæ gloriæ, quàm fraternæ salutis negligentes? Hæc vobis tam fiducialiter, quàm familiariter duximus suggerenda, ob gratiam utique, qua nostram indignitatem excellentia vestra dignatur.

2. Nam & patres nostri, Episcopi Franciæ, una cum domino Rege & Principibus, tertia die Dominica post Pascha apud Carnotum [b] urbem venturi sunt, & de verbo hoc tractaturi: ubi utinam mereamur habere præsentiam vestram. Quia enim magnis omnino magnorum virorum consiliis hoc verbum constat egere; gratum profecto obsequium præstabitis Deo, si nego- D tium ejus non duxeritis alienum, sed caritatis vestræ probaveritis zelum in opportunitatibus, in tribulatione. Nostis enim, Pater amantissime, nostis, quoniam amicus in necessitate probatur. Confidimus autem, quod magnum huic verbo proventum præsentia vestra præstabit, tum pro auctoritate sanctæ Cluniacensis ecclesiæ, cui Deo auctore præestis, tum maxime pro sapientia & gratia, quam vobis ipse donavit ad utilitatem utique proximorum, & sui ipsius honorem. Qui vobis etiam nunc inspirare dignetur, ut non gravemini venire, & servis suis in nomine ejus, & pro zelo ipsius nominis congregandis vestram admodum desiderabilem conferre præsentiam. E

Ad HENRICUM * Moguntinum archiepiscopum.

EPISTOLA CCCLXV.

Radulfum monachum, qui fideles in Judæorum necem armabat, arguit.

Venerabili domino & carissimo patri HENRICO Moguntino archiepiscopo, Bernardus Claræ-vallis Abbas, invenire gratiam apud Deum.

1. LItteras dilectionis vestræ debita veneratione suscepi: sed præ multitudine negotiorum brevis est F responsio. Depositum querelæ vestræ apud nos signum est & pignus dilectionis, & præcipuæ humilitatis indicium. Quis enim ego sum, aut quæ domus patris mei, ut ad me referatur Archiepiscopi contemptus, & me-

A tropolitanæ sedis injuria? Nonne ego sum puer parvulus, ignorans introitum & egressum meum? Verumtamen non ignoro verbum veritatis usquequaque, quod ex ore Altissimi procedit: *Necesse est ut veniat scandalum, væ autem illi per quem venit.* Homo ille [c] de quo agitur in litteris vestris, neque ab homine, neque per hominem, sed neque à Deo missus venit. Quod si se monachum aut eremitam jactat, & ex eo sibi assumit libertatem, vel officium prædicationis; potest scire, & debet, quod Monachus non habet docentis, sed plangentis officium*: quippe cui oppidum carcer esse debet, & solitudo paradisus. Hic vero à contrariis; & solitudinem pro carcere, & oppidum habet pro paradiso. O hominem sine pectore! ô hominem sine fronte! cujus stultitia elevata est super candelabrum, ut appareat omnibus qui sunt in domo.

Matth. 18. 7.
c
* *Hieron. advers. Vigilant. c. 6. V. Notas ad epist. 89.*

2. Tria sane sunt in eo reprehensione dignissima: usurpatio prædicationis, contemptus Episcoporum, homicidii approbati libertas. Novum genus potentiæ. Numquid tu major es patre nostro Abraham, qui eodem prohibente gladium deposuit, quo jubente levaverat? Numquid tu major es Principe Apostolorum, qui quæsivit à Domino: *Domine si percutimus in gladio?* Sed instructus es omni sapientia Ægyptiorum, id est sapientia hujus mundi, quæ stultitia est apud Deum. Aliter solvis quæ- C stionem Petri, quàm ille qui dicit: *Mitte gladium in locum suum. Omnes enim qui acceperint gladium, gladio peribunt.* Nonne copiosius triumphat Ecclesia de Judæis, per singulos dies vel convincens, vel convertens eos, quàm si semel & simul consumeret eos in ore gladii? Numquid incassum constituta est illa universalis oratio Ecclesiæ, quæ offertur pro perfidis [d] Judæis à solis ortu usque ad occasum, ut Deus & Dominus auferat velamen de cordibus eorum, ut ad lumen veritatis à suis tenebris eruantur? Nisi enim eos, qui increduli sunt, credituros speraret, superfluum videretur & vanum orare pro eis. Sed considerat oculo pietatis, quod Dominus habet respectum gratiæ apud D eum, qui reddit bona pro malis, & dilectionem pro odio. Ubi est ergo illud quod dictum est: Videas *ne occidas eos?* Ubi est, *cum plenitudo gentium intraverit, tunc omnis Israël salvus fiet?* Ubi est, *ædificans Jerusalem Dominus, dispersiones Israëlis congregabit?* Tune es ille qui mendaces facies prophetas, & evacuabis omnes thesauros pietatis & misericordiæ Jesu-Christi? Tua doctrina non est tua, sed ejus qui misit te patris. Sed credo sufficit tibi, si sis sicut magister tuus. Ille enim erat homicida ab initio: ille mendax, & pater mendacii. O monstruosa scientia! ô sapientia infernalis, contraria Prophetis, & Apostolis inimica, subversio pietatis & gratiæ! ô immundissima hæresis! ô mere- E trix sacrilega, quæ impraegnata de spiritu falsitatis concepit dolorem, & peperit iniquitatem. Libet, sed non licet ultra progredi. Ad ultimum, ut omnia quæ sentio super his, breviter comprehendam; homo est magnus in oculis suis, plenus spiritu arrogantiæ. Verba & opera ejus prætendunt, quod conatur sibi facere nomen juxta nomen magnorum qui sunt in terris: sed non habet sumptus ad perficiendum. Vale.

Tria in Radulfo reprehensione digna notat.
Genes. 22.
Luc. 22. 49.
1 Cor. 3. 19.
Matth. 26. 52.
d *Ecclesia orat pro Judæis.*
Psal. 58. 12.
Rom. 11. 26.
Psal. 146. 2.
Johann. 8. 44.
Psal. 7. 15.

a Nimirum ex amissione urbis Edessæ, quæ quomodo in Saracenorum manus redierit, consule Notas fusiores.

b In hoc conventu, Bernardus militiæ dux electus, id officii suscipere detrectavit, tamquam suis moribus & monastico instituto repugnans, ut in epistola 256. ad Eugenium, num. 4. Confer epistolam nunc 363. & epistolas Sugerianas, quarum centesima trigesima tertia est Petri Venerabilis ab hoc conventu se excusantis ob Capitulum generale Cluniaci eodem die indictum.

c Rodulfus scilicet, ex Ottone Frisingensi in fusioribus Notis.

d Hæc oratio quotannis funditur feria sexta Hebdomadæ sanctæ, totidem verbis, quæ hic adhibet Bernardus.

Ad HILDEGARDEM abbatissam.

EPISTOLA CCCLXVI*.

Ann. CHR. MCXLVI. * al. 356 quæ vero antea 354 nunc 410.

Laudibus suis modeste rejectis, ut ipsa Dei gratiam in se agnoscat monet, & orationes pro se suisque postulat.

Dilectæ in Christo filiæ HILDEGARDI a, Fr. Bernardus Claræ-vallensis vocatus abbas, si quid potest oratio peccatoris.

Quod de nostra exiguitate longe aliter quàm nostra se se conscientia habeat, quidam sentire videntur; non nostris meritis, sed stultitiæ hominum deputandum est. Ad dulcedinem autem piæ caritatis tuæ scribere properavi; quamvis id brevius omnino quàm vellem, negotiorum multitudo compellat. Congratulamur gratiæ Dei quæ in te est, & ut eam tamquam gratiam habeas, & toto ei humilitatis & devotionis affectu studeas respondere, admonemus: sciens quod *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.* Quod in nobis est hortamur, & obsecramus. Ceterum ubi interior eruditio est, & unctio docens de omnibus, quid nos aut docere possumus, aut monere? Diceris enim cælestia secreta rimari, & ea quæ supra homines sunt, Spiritu-sancto illustrante dignoscere. Unde rogamus magis & suppliciter postulamus, ut nostri memoriam habeas apud Deum, & eorum pariter qui nobis in spirituali societate juncti sunt. Nam cum spiritus Deo conjungitur, confidimus quod nobis multum prodesse valeas & subvenire. *Multum enim valet deprecatio justi assidua.* Nos pro te assidue oramus, ut conforteris ad bona, instruaris ad interiora, dirigaris ad permansura: ita ut nec hi qui spem suam in Deo posuerunt, desperando pro te claudicent: sed ut in profectu benedictionis, quam à Deo accepisse cognosceris, bene confortati, in melius & melius proficiant.

Gratia ut gratia habenda. — Jacob. 4. 6. — Jac. 5. 16.

b G. b CANCELLARIO.

EPISTOLA CCCLXVII*.

Circ. ann. MCXLVII. * al. 332. quæ vero antea 367. nunc 419. — * Stephanum

Episcopum Metensem commendat.

PRædecessor vester bonæ memoriæ Haimericus cancellarius dominum Metensem episcopum * speciali amplectebatur dilectione; & nuntios ejus, quoties Romam venirent, plurimum acceptabat, & juvabat studiosius. Unde rogo vos quoque per eadem gradi vestigia, & nobili Episcopo, in magna necessitate posito, armis Ecclesiæ subvenire.

Ad G. * DIACONUM cardinalem.

EPISTOLA CCCLXVIII*.

Circ. ann. MCXLVII. * al. 333. quæ vero antea 365. nunc 420.

Affectum ejus, litteris & donis expressum, gratus amplectitur, & ab amore terrenorum opumque avocat.

Domino & amico carissimo G. Dei gratia sanctæ Romanæ ecclesiæ diacono cardinali, frater B. Claræ-vallis vocatus abbas, salutem & devotas orationes.

1. BEnedictus tu à Domino, qui tam copiose prævenisti nos in benedictionibus dulcedinis: ut si qua misericordiæ viscera, si quid affectionis, si quid caritatis invenitur in nobis, totum sibi merito vindicet illustris animi tui tam devota humilitas, humilisque devotio. Nam & antea exsultabam omnino, & gratulabar zelo bono, quem in te esse fratrum nostrorum relatione didiceram: sed jam eo amplius, si quid possum in Domino, tuæ dilectioni me sentio debitorem, quo devotius & humilius parvitati nostræ commendatum te reddere studuisti. Unde & sollicitus fui fratribus nostris indices tui pectoris legere litteras, plenas devotæ affectionis, plenas pietatis & gratiæ; benedictionem c quoque, quam destinaveras, exhibere; & præcipere, sicut rogasti, in memoriam tui & tuorum, ipsis in vasis Missarum sollemnia celebrari. Faciat te Deus in magna domo sua vas in honorem, ut de te quoque nos carissimi tui operum testimonio, quod plurimum desideramus, mereamur audire, *quoniam vas electionis mihi est iste.* Testis enim nobis est Spiritus veritatis, per quem & diffunditur caritas ista in cordibus nostris, quomodo te cupiamus in visceribus Jesu-Christi. Act. 9.

2. Quia ergo æmulamur te Dei æmulatione, non modo est ad eum pro te deprecatio nostra, sed etiam ad teipsum, ut sollicite provideas, quomodo te oporteat conversari in domo Dei, & in sorte ministerii hujus. Dico enim non de præsumptione, Deus scit, sed de caritate, quoniam judicium grave his qui præsunt, si non etiam prodesse laborant: & econtra, qui bene ministraverit, gradum bonum acquiret. Tu ergo, dilectissime & desideratissime domine, declina obsecro magis ac magis à malo, & fac bonum: nec inveniaris in Christi hereditate quærens quæ tua sunt, sed memor esto semper apostolici illius: *Nihil intulimus in hunc mundum, haud dubium, quia nec quicquam auferre mus.* Quamobrem eam, quæ immortalis est, animam tuam serva, carissime, ne qua occasione avelli aut eradicari queat ab affectu cordis tui quod Dominus loquitur in Evangelio: *Quid prodest, inquit, homini si universum mundum lucretur, se autem ipsum perdat, & detrimentum sui faciat?* Miseri prorsus, miseri, qui in bonis ducunt dies suos, et in puncto ad inferna descendant. Cum enim interierint, non sument omnia, nec descendet cum eis gloria eorum, quoniam vapor est ad modicum parens. Hæc cogita, dilectissime, & hæc meditare jugiter, & in corde tuo describe ea, nec à memoria tua ullatenus recedant. Vale.

Sap. 6. — 1 Tim. 3. — 1 Tim. 6. — Matth. 16. — Job. 21. — Psal. 48. — Jacob. 4.

Ad SUGERIUM abbatem.

EPISTOLA CCCLXIX*.

Circ. ann. MCXLVII. * al. 334. quæ vero antea 369. nunc 225.

Gratulatur Sugerio de reformatione ecclesiæ S. Genovefæ feliciter instituta, & ut bene cœptis insistat hortatur.

Amantissimo patri & domino SUGERIO, Dei gratia venerabili abbati beati Dionysii, frater Bernardus de Clara-valle, salutem & orationes d.

BEnedictus Deus, qui in manu vestra operatus est salutem in ecclesia sanctæ Genovefæ: ut domus Dei restitueretur ordini e & disciplinæ. Agit vobis gratias apostolica ipsa auctoritas, quod fideliter & efficaciter opus magnificum incœpistis: agimus & nos quas possumus gratias, & quicumque Deum diligunt in veritate. Rogamus itaque obnixius & postulamus, ut secundum apostolicarum tenorem litterarum, operi manuum vestrarum dexteram porrigatis: ut quod magnifice cœptum est, vestræ magnitudinis opera proficere possit in dies, & feliciter consummari. Jam pro ecclesia sancti Victoris * caritatem vestram sollicitare superfluum judicamus: quia omnium ecclesiarum custodia vobis commissa esse dignoscitur. Sed his debetur amplius, quarum religio amplius noscitur indigere.

* V. epist.

a Celebris revelationibus Abbatissa in monte S. Roberti prope Bingium in diœcesi Moguntina. Ejus epistolæ habentur in Bibliotheca Patrum, quas inter una exstat ad Bernardum, in qua ejus studium in prædicanda sacra expeditione laudat, cumque *ante biennium fuisse hominem in Sole* se vidisse dicit. Johannes Saresberiensis ejus visiones petit à magistro Girardo, eamque dicit Eugenio Papæ acceptissimam fuisse.

b Guidoni Moricato de Vien, Pisano, qui post Robertum Pullum cancellarius fuit ab anno 1146. ex Notis ad epistolam 314.

c Id est donum seu vasa sacra, quæ Guido in ministerium altaris Claræ-vallensibus destinaverat, infra, indubie aurea aut argentea.

d Hac precandi formula uti solet Bernardus scribendo ad Sugerium.

e In ea quippe canonicos regulares S. Augustini instituerat Sugerius pro monachis, quos Eugenius eo induci præceperat in locum Canonicorum sæcularium. qua de re item in epistola sequente, ubi ecclesia de Monte appellatur, scilicet Locutitio, ut olim dicebatur. Vide Notas fusiores & Sugerii epistolas, ubi hæc & sequentes inserta sunt.

Ad Eundem.

EPISTOLA CCCLXX*.

Circ. ann. MCXLVII. al. 15. quæ vero antea 370. nunc 367.

Ecclesiam de Monte ei commendat.

Carissimo patri & domino Sugerio, beati Dionysii abbati, frater Bernardus Claræ-vallensis vocatus abbas, salutem & dilectionem.

OPortet vos operari opera ejus, qui reliquit vos in loco suo [a], immo opera Domini Dei vestri, qui ad tale ministerium vos elegit. De operibus ejus est, quod ecclesia de Monte religionem induit & decorem: ubi vos novella illa plantatio consiliatorem & auxiliatorem magnum invenit. Supplicamus, ut quod bene cœpistis, melius consummetis, & opponatis vos murum pro domo Israel, ut non prævaleat homo. Dignemini etiam consolari Abbatem * loci illius, quia pusillanimis est: quia sic convenit honori personæ vestræ, & saluti animæ vestræ, & specialiter in tempore isto.

Ad Eundem.

EPISTOLA CCCLXXI*.

Circ. ann. MCXLVII. al. 381. quæ antea ... nunc ...

Dissuadet matrimonium inter filium Comitis Andegavensis & filiam Regis Francorum ob impedimentum consanguinitatis.

Domino Abbati beati Dionysii, frater Bernardus de Clara-valle, salutem & orationes.

SIc scripsi ad dominum Regem. Opus grande & onus inæstimabile suscepistis, quod à nemine, nisi divina virtute, possit portari. Supra vires est hominis negotium [b] vestrum: sed Deo facile est, quod hominibus est impossibile. Si hæc scitis, cavendum vobis summopere est, ne qua occasione tam necessarium repellatis auxilium, ne qua suggestione Deum offendatis, & gratiam ejus vobis reddatis infensam. Cavendum, inquam, nunc maxime, ne quando provocatus à vobis irascatur Deus, & avertat faciem suam à vobis, ac manum retrahat adjutorii. Siquidem periculum hoc non ad solum Regem spectat, sed ad universam Ecclesiam Dei: quia ex hoc jam vestra & totius mundi una est causa. Quorsum hæc tendant, audite. Festino quidem ad vos, sicut hæ litteræ, vigiliam beatæ Mariæ Magdalenæ Lauduni * facturus: sed aliis jam litteris præmonere vos & præmunire curavi. Audivi enim quod festinet Comes Andegavensis alligare vos fide & sacramento, super matrimonio contrahendo inter filium suum, & filiam vestram. At hoc quidem non tantum non expedit, sed non licet, non modo alias ob causas, sed quia titulus consanguinitatis id prohibet, sicut veridica attestatione cognovimus, matrem reginæ & puerum istum, filium Comitis Andegavensis, in tertio consanguinitatis gradu inveniri. Propter quod omnimodo monemus, ne faciatis hanc rem: sed timeatis Deum, & declinetis à malo. Promisistis vos nulla ratione sine consilio nostro id facturum: & si dissimulavero, ipse peccavi. Hoc ergo consilium nostrum, ut nullo modo id faciatis. Si feceritis, sciatis vos & contra consilium nostrum, & contra consilium multorum diligentium nomen vestrum, & etiam contra Deum fecisse: & nolite putare quod acceptum sit Deo sacrificium vestrum, cum fit ex parte: ut pro alieno sollicitus, regno proprio non parcatis, disponendo illud contra Deum, contra jus & fas, & contra utile atque honestum. Liberavi animam meam: liberet & vestram Deus à labiis iniquis & à lingua dolosa.

Ad P. [c] episcopum Palentinum in Hispania.

EPISTOLA CCCLXXII*.

Circ. ann. MCXLVII. * Nova. quæ vero antea 372. nunc 319.

Laudat eum ab humilitate, sed maxime à studio lectionis.

Venerabili domino, & carissimo patri P. Dei gratia Palentiensi episcopo, Bernardus Claræ-vallensis abbas, præveniri à Domino in benedictionibus dulcedinis.

QUis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo, & requiescam in odore unguentorum tuorum? Venerabilis tua conversatio, & integritas morum replevit nares meas in odorem suavitatis: & ecce odor iste factus est mihi, sicut odor agri pleni, quem benedixit Dominus. Vere sicut adipe & pinguedine repleta est anima mea in odore isto, & in talibus vita spiritus mei. Quomodo enim potest audire, & non delectari in crassitudine anima mea, cum audierit virum sublimem & humilem, negotiosum & quietum; & trementem verba Domini? O RARA AVIS in terris, humilitas cum sublimitate, & tranquilla mens in medio negotiorum! Lætificasti, domine, animam servi tui; lætificet & tuam misericors Dominus in lætitia gentis suæ. Gavisus sum gaudio magno, quod talia de vobis, & à talibus nuntiata sunt, quibus non forte putare potui. Latores enim præsentium fratres nostri nuntiaverunt nobis de castigatione carnis, quam redigis in servitutem, de erectione spiritus, de amore lectionis, de mansuetudine morum, de operatione boni ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei. Tu ergo, carissime, non me intendas intentum circa laudes tuas in verbis istis. Nondum enim menti excidit illa prophetica reprehensio: *Populus meus, qui te beatificant, ipsi te decipiunt.* (Isa. 3. 12.) Nolo enim oleo peccatoris impinguari caput tuum, quia peccator sum; sed potius oleo lætitiæ, quæ procedit de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. Non sum ego venditor olei: non enim habeo nisi parum olei, quo ungar in palæstra hujus sæculi: verumtamen laudes Christi silere non possum. Laudetur ergo non creatura, sed Creator: laudetur non ille qui accipit, sed ille a quo accepit: laudetur non ille qui plantat, non ille qui rigat, quia nihil sunt; sed qui incrementum dat Deus. Ego ergo non accipientis, sed porrigentis manum laudabo: non laudationem servi, sed laudationem Domini loquetur os meum. Tu ergo, dilectissime, si sapis, immo quia sapis, in te quidem, sed non ex te cognosce gratiam: quia omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est, descendens à Patre luminum. Scio quosdam esse, qui quasi scienter nescire volunt quæ acceperunt à Domino, ne in superbiam elati, in viscum incidant diaboli. Mihi autem videtur debere scire quid acceperim, ut sciam quid desit mihi: mihi videtur juxta Apostolum, ut sciamus quæ à Deo donata sunt nobis, ne nesciamus, ad quæ postulanda suspirandum sit nobis. Qui enim accepit, & nescit quæ accepit, duplici periculo vicinum se constituit: quia ingratus est circa acceptum, & incautus circa custodiendum beneficium. Quomodo enim refert gratiam ei, à quo accepit, si nescit se accepisse quod accepit? vel quomodo sollicitus erit custodire, qui non meminit se aliquid accepisse? Aufer à me, Domine, opprobrium ingrati illius populi, de quo dictum est: *Obliti sunt benefactorum ejus, & mirabilium ejus, quæ ostendit eis.* (Psal. 77. 11.) Acceptum itaque beneficium, etiam secundum sapientes hujus sæculi, æternæ memoriæ infigendum est. Oportet ergo ut accepta sciamus custodire, & gratia Dei vacua non sit in nobis: sed ut semper in nobis maneat, semper gratias agamus Domino

a Id de Ludovico Juniore intelligendum, qui in Orientem profectus, Sugerio vices suas commiserat. unde Bernardus in superiori epistola ait, omnium ecclesiarum curam ei esse commissam: & in epistola nunc 376. ad eumdem: *Maximus*, inquit, *Princeps estis in regno.* Unde *Majestatis* nomine compellatur ab Ulgerio Andegavensi episcopo in epistola 3. inter Sugerianas.

b Id est expeditio sacra. unde hæc epistola sine dubio referenda est ad Ludovicum Juniorem, qui Mariam suam primogenitam filio Fulconis Andegavorum Comitis, qui in Orientem etiam profectus est, conjungere volebat. quæ res effectu caruit, Maria Henrico Campaniæ Comiti tradita.

c Petrum scilicet, cujus nomen diplomati Sanciæ, Spinam Abbatiam S. Bernardo concedentis, subscriptum invenitur apud Manrique ad ann. 1147. cap. 18. num. 3.

Ad Deifalutem ascenditur tribus gradibus.

A Deo nostro. Illud quoque non otiose puto adjiciendum, ut in aequisitionem salutis & gratiæ tribus gradibus ascendas, humilitate, fide, timore. Humilitas enim est, cui gratia datur; fides, in qua suscipitur; timor, à quo custoditur. Nam sine tribus his si ascendamus ad gratiam, timeo, ne dicatur nobis: *Domine, neque in quo haurias habes, & puteus altus est.* (Johan. 4. 11.) Sit ergo ad hauriendam aquam sapientiæ funiculus hereditatis; & hæc humilitas sit in ore, sit in corde, sit in actu: quia funiculus triplex difficile rumpitur. Fides sit hydria, & hæc magna sit, ut ab ea multum gratiæ capiatur. Sit timor operculum, ne sordibus vanæ gloriæ aqua sapientiæ inquinetur. Scriptum est enim: Vas quod non habuerit cooperculum, immundum erit. (Num. 19. 15.) B Manum meam provocavit ad scribendum illa tua devotio legendi, qua non solum magnorum hominum, sed etiam nugas nostras amplecteris: ut per quos nuntiata est bonitas tua, per eosdem tibi nuntiaretur, quantam cordi meo dedisti lætitiam.

Abbatis Sp. [a] ad S. Bernardum.

EPISTOLA CCCLXXIII*.

Circ. ann. MCXLVII. * Nova, quæ vero antea 375 nunc 418.

De præfectura sibi imposita luget.

Desiderabili domino & carissimo patri BERNARDO Claræ-vallensi abbati, filius ejus Sp. Fratrum ecclesiæ servus inutilis, benedictionem omnium gentium.

DEsiderio desideravi, si fieri posset, ut litteræ istæ invenirent vos liberum ab aliis negotiis & absolutum. Timeo enim, & timui, cum eas scriberem, & recordabar illius, qui quærebat videre Jesum, sed non poterat præ turba, quia statura pusillus erat. Sed quid si otium invenero, & non invenero gratiam in oculis vestris? Numquid solum otium erit mihi solatium? Parcat vobis Deus. Quid fecistis? ubi me posuistis, & qualem? Utinam appenderentur vires meæ, & sarcina, quam porto, in statera! quasi arena maris hæc gravior appareret. Quis enim ego sum, aut quæ domus patris mei? Nonne ego sum puer parvulus, ignorans introitum & egressum meum? Quis ego, aut quid ego, ut possim solus occurrere, immo succurrere ecclesiæ, in qua positus sum, tamquam parieti inclinato & maceriæ depulsæ? Supra vires meas est negotium istud: stulto labore consumor. Laboravi in gemitu meo: sed quæ utilitas in laboribus & gemitibus meis? Inveterati sunt morbi, plaga crudelis, & insanabilis dolor, nisi in manu forti. Vitia quippe versa sunt in mores, mores in consuetudinem, consuetudo in naturam, natura in necessitatem. O quam necesse esset hanc necessitatem evelli! Sed, quod cum lacrymis dicendum esset, confortata est, & non potero ad eam. Ecce enim non est auxilium mihi in me. Sed & frater iste lator præsentium, qui valde nobis necessarius erat, recedit à nobis. Docebat enim novitios; proficiebant illi, ego autem gaudebam, & sperabam de misericordia Dei, quod quandoque absorberetur mortale à vita. Testimonium illi perhibeo, quantum licet æstimare hominem ab homine, quia conversatio ejus apud nos, & Deo grata fuit, & dulcis hominibus. Unde & discessio ejus sine dolore esse non potuit. Potens es, domine, convertere planctum meum in gaudium mihi, si inveni gratiam in oculis tuis. Hæc hactenus. Cetera præsentium lator latius explicabit.

Ad FRATRES DE HIBERNIA, in transitu beati [b] Malachiæ episcopi.

EPISTOLA CCCLXXIV*.

Sanctorum obitum gaudio potius, quàm luctu prosequendum. Singulari quoque Dei beneficio. Claram-vallem tanti viri morte & sepultura honoratam.

Religiosis FRATRIBUS qui in Hibernia sunt, & his maxime congregationibus, quas beatæ memoriæ Malachias episcopus fundavit, frater Bernardus Claræ-vallis vocatus abbas, Paracliti consolationem.

B 1 SI haberemus hic manentem civitatem, copiosissimis jure lacrymis plangeremus, talem nos amisisse concivem. Ceterum si futuram magis inquirimus ut oportet, est quidem non modica doloris occasio tam necessario duce destitui: debet tamen zelum temperare scientia, & dolorem spei fiducia delinire. Nec mirari quempiam decet, si gemitum extorquet affectus, si desolatio lacrymas exprimit: modum tamen adhibere necesse est, immo non modice etiam consolari, intuentes non quæ videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim videntur, temporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna. Primum quidem congratulandum est animæ sanctæ, ne nos arguat de inopia carita- C tis, dicens & ipse quod Dominus ad Apostolos ait: *Si diligeretis me, gauderetis utique, quia vado ad Patrem.* Prævenit nos ad Patrem spirituum spiritus Patris nostri: nec modo caritatis inopes, sed ingratitudinis etiam rei esse convincimur super omnibus, quæ per eum nobis beneficia provenere, si non congratulamur ei, qui de labore ad requiem, de periculo ad securitatem, de mundo transiit ad Patrem. Itaque & pium est Malachiam flere defunctum, & pium magis Malachiæ congaudere viventi. Numquid non vivit? Utique, & beate. Visus est oculis insipientium mori, ille autem est in pace.

2. Dehinc etiam utilitatis propriæ consideratio exsul- D tandum nobis suggerit & lætandum, quod tam potens suos patronus ad cælestem curiam, tam fidelis præcesserit advocatus: cujus & ferventissima caritas oblivisci nequeat filiorum, & probata sanctitas obtineat gratiam apud Deum. Quis enim nunc Malachiam sanctum aut minus posse prodesse, aut minus suos diligere audeat suspicari? Profecto cum diligeretur prius, certiora nunc suæ dilectionis à Deo capit experimenta: & cum dilexisset suos, in finem dilexit eos. Absit autem ut tua nunc, ô anima sancta, minus efficax æstimetur oratio, quando præsenti vividius supplicare est majestati, nec jam in fide ambulas, sed in specie regnas. Absit ut imminuta, nedum exinanita tua illa tam operosa caritas reputetur, cum ad fontem ipsum carita- E tis æternæ procumbis, pleno hauriens ore, cujus & & ipsa prius stillicidia sitiebas. Non potuit morti cedere caritas fortis ut mors, immo & morte fortior ipsa. Nam & decedens non erat immemor vestri, affectuosius vos commendans Deo, & nostram quoque exiguitatem solita illa sua mansuetudine & humilitate exorans, ut vestri non oblivisceremur in finem. Unde & dignum duximus scribere vobis, ut sciatis nos & in spiritalibus, si quid nostra in his exiguitas per beati hujus Patris nostri merita umquam potuerit; & in corporalibus, si quando forte opportunitas præberetur, omnem vobis consolationem impendere tota de- F votione paratos.

3. Et nunc quoque, dilectissimi, Hiberniensis ecclesiæ gravem hanc destitutionem toto miseramur affectu: & eo amplius vobis compatimur, quo nos amplius ex hoc novimus debitores. Magnificavit enim Dominus facere nobiscum, cum locum nostrum dignatus est beatæ mortis ejus honorare præsentia, & pre-

a Haud dubie Abbatis de Spina, Palentinæ diœcesis, cujus fundatrix Sancia, Alfonsi imperatoris soror, ad quam epistola 301. locum S. Bernardo dedit. Nivardus Bernardi frater cum sociis eo missus. Abbatis primi nomen ignorat Manrique, loco indicato in Notatione superiori.

b Anno 1148. die 2. Novembris contigit sancti Malachiæ obitus, de quo in ejus Vita à Bernardo scripta in tomo 2. Adde sermones duos de eodem in tomo 3.

tiosissimo

tiosissimo corporis ejus locupletare thesauro. Nec molestum sit vobis, quod apud nos habeat sepulturam: quando sic ordinavit Deus secundum multitudinem misericordiæ suæ, ut vos eum vivum haberetis, nobis habere liceret vel defunctum. Et nobis siquidem communis vobiscum Pater ille erat, & est. nam & in morte ipsius hoc nobis confirmatum est testamentum. Quamobrem sicut nos hujus tanti Patris gratia, universos vos, tamquam germanos fratres, totis amplectimur visceribus caritatis: sic & de vobis idem sentire spiritalis ipsa cognatio persuadet.

4. Hortamur autem vos, Fratres, ut beati hujus Patris nostri semper euretis sectari vestigia, eo studiosius, quo vobis certius sancta ejus conversatio diuturnis experimentis innotuit. In hoc enim veros vos ejus filios esse probabitis, si paterna viriliter instituta servetis: & ut in eo vidistis & audistis ab eo, quemadmodum vos oporteat ambulare; sic ambuletis, ut abundetis magis. siquidem gloria patris, sapientia filiorum. Nam & nostram non mediocriter excutere desidiam, & reverentiam incutere cœpit præsens nobis tantæ perfectionis exemplar. Atque utinam sic nos post se trahat, ut pertrahat in tam recenti virtutum ejus odore avidius alacriusque currentes. Orantem pro nobis universitatem vestram Christus custodiat.

Ad Idam Comitissam Nivernensem.

EPISTOLA CCCLXXV*.

Monachos Vizeliacenses à Comitissa clientibus infestari queritur.

Dilectæ in Christo filiæ Nivernensi Comitissæ, Frater Bernardus Claræ-vallensis vocatus abbas, salutem & orationes.

CONqueritur venerabilis Abbas * Vizeliacensis, quod vos, & clientes vestri, mercatores & ceteros Vizeliacum volentes ire prohibetis. quod quia Guillelmus [a] Comes bonæ memoriæ, & filius ejus in præsentia domini Autisiodorensis & nostra penitus refutavit, tamquam impium & iniquum; monemus & rogamus, ne id deinceps ullo modo faciatis. Timemus enim, si talia facere cœperitis, ne forte & vobis hic, & viro vestro, ubi ipse est, plurimum possint obesse. quod omnino nollemus. Credite ergo nobis, & omnino desistite à malitia hac.

Ad Sugerium abbatem.

EPISTOLA CCCLXXVI*.

Hortatur & rogat, ut duellis quorumdam Principum se opponat.

Venerabili Patri & domino Sugerio, Dei gratia abbati sancti Dionysii, frater Bernardus Claræ-vallis vocatus abbas, salutem & orationes.

NUnc tempus & opus est, ut apprehendatis gladium spiritus, quod est verbum Dei, contra diabolica figmenta, quæ regerminare moliuntur iterum. Homines namque illi qui reversi sunt, maledictas illas nundinas [b] post festa paschalia præfixerunt, & statuerunt laxatis habenis dominus Henricus filius Comitis, & dominus Robertus frater Regis, ut irruant & interficiant semetipsos. Animadvertite quali voluntate viam Jerosolymitanam * aggressi sunt; qui cum voluntate hujusmodi regressi sunt. Quàm recte dici potest de istis: *Curavimus Babylonem, & non est sanata; percussi sunt, & non doluerunt; attriti sunt, & renuerunt suscipere disciplinam.* Post tot labores, post tot pericula, quibus vexati sunt à tribulatione malorum & dolore, regnum in pace est, & dominus Rex abest: & per hos duos potest terra singulariter commoveri, sed & perturbari. Supplico & consulo sublimitati vestræ, quia maximus princeps estis in regno *: ut vel dissuasione, vel vi, totis viribus vos opponatis, ne fiat hoc: quia sic convenit honori personæ vestræ, & terræ vestræ, & utilitati Ecclesiæ Dei. Vim autem appello, quod ad ecclesiasticam pertinet disciplinam. Nos autem idem scribimus domino Remensi, domino Senonensi, domino Suessionensi, domino Autisiodorensi, Comiti Theobaldo, Comiti Rodulfo *. Opponite vos tantis malis, & propter dominum Regem, & propter dominum Papam, ad quem pertinet custodia regni.

Ad Eumdem.

EPISTOLA CCCLXXVII*.

Prædicat ejus zelum & studium boni communis, quod indixerit comitia regni pro ejus salute, hortaturque ad causam resp. fortiter agendam.

Carissimo Patri & domino Sugerio, Dei gratia beati Dionysii abbati, frater Bernardus Claræ-vallensis vocatus abbas, spiritum consilii & consolationis.

1. VIsis quibusdam litteris vestris, quas ad dominum Turonensem direxerat sublimitas vestra, exsultavimus, & delectati sumus, non qualicumque gaudio, sed gaudio magno valde. Visitet vos Oriens ex alto, qui visitare disponitis regnum gloriosissimi Regis nostri, ut sic respirare possit a tribulatione malorum & dolore, qui jam in januis est, si non fuerit totis viribus contradictum. Profecto consilium Dei fuit, ut ad consilium tam curiæ, quàm Ecclesiæ principes vocaretis: ut sciant omnes qui habitant terram, quia remansit & regno, & Regi amicus dulcis, consiliarius prudens, adjutor fortis. Illi, inquam, Regi, qui servit Regi, cujus regnum est omnium sæculorum; qui commovit gentes & regna, ne Rex cæli perderet terram suam; terram, ubi steterunt pedes ejus. Illi, inquam, Regi, qui cum esset gloria singularis, rebus affluens, pace securus, victoriosus in prœliis, juvenis ætate; elegit exsulare à propriis, ut serviret in alienis, illi tamen, cui servire, regnare est. Et quis audeat turbare regnum ejus? quis tantam impietatem committat adversus Dominum, & adversus christum ejus? Domine mi Rex, utinam abscindantur, qui te conturbant! qui quærunt mala & tibi, & tuis, cum tu inter alienas gentes solus remanseris, ne remaneret in solitudine ille locus, quem elegit Dominus ex omnibus locis terrarum, ut esset nomen suum ibi.

2. Propterea viriliter agite, & confortetur cor vestrum, quia vobiscum est Dominus Deus vester in protectione Regis & exsulis sui. Qui imperavit ventis & mari, tumentes fluctus facile complanabit. Erit vobiscum universitas Ecclesiæ Dei, ne insurgat aliquis & peccare faciat Israël, & totis humeris totum onus, si quid tamen oneris fuerit, supportabit. Nunc enim tempus & opus est, ut agatis pro loco quem tenetis, pro dignitate qua polletis, pro potestate quam accepistis: ut memoria vestra non solum in benedictione, sed & in admiratione sit generationi huic omni quæ ventura est. Providendum est, & multum providendum, ne tanta portio Ecclesiæ Dei sine fructu maximo fatigetur, & hic statuendum, quod omnes insurgentium malignitates vel reddere, vel elidere possit. In voluntate nostra est, ut vobis in nomine Domini congregatis, parvitatis nostræ litteras transmittamus, quæ etsi non adjuvent, saltem affectum nostrum ostendant. Ille autem qui vobis dedit hanc voluntatem, donet & facultatem, & conterat satanam sub pedibus vestris: ut in opere isto glorificetur Dominus, honoretur Ecclesia, regnum stabiliatur, & obstruatur os loquentium & facientium iniqua.

Margin notes: Corpus & sepultus in Claravalle. — * Pontius. — Darsis repetitur flagitium. — * Sugerius Galliæ Prorex. — * Veromandensi. — Ludovici Jun. elogium. — * Ep. 288. — Jerem. 51. 9. — Ann. CHR. MCXLIX. * al. 359. quæ vero antea 377. nunc 346.

a Guillelmus iste in Cartusiam (ut jam notatum) secedens, alterum Guillelmum filium suum successorem habuit ab anno 1147.
b Quippe sollemnes hominum cœtus convocabant ad spectacula duellorum, de quibus jam in epistola 365. Henricus iste filius erat Theobaldi Campaniæ Comitis, ad quem epistola 279. Robertus Ludovici Junioris frater, de quo in superioribus epistolis non semel. A patibus est hæc epistola, itidem directa *domino Remensi*, &c. infra.
c Eadem formula utitur initio epistolæ 147.

Ad Eumdem.

EPISTOLA CCCLXXVIII*.

Circ. Ann. M C XLIX. * al. 160 quæ vero antea 378 nunc 347.

Petit subsidium annonæ pro Religiosis Bituricensibus.

Domino dilectissimo Sugerio, Dei gratia venerabili abbati sancti Dionysii, frater Bernardus Claræ-vallis abbas, salutem & orationes.

Fratres nostri de Bituricensi archiepiscopatu, de Domo Dei *, egent pane: & audivimus quod abundat ibi annona domini Regis, & parum venalis inibi videtur. Itaque rogamus vos, ut præcipiatis eis dari de annona illa, quantum visum fuerit prudentiæ vestræ. Nam & dominus Rex, dum in hac terra esset, eis benefacere solebat.

* La Maison-Dieu.

Ad Eumdem.

EPISTOLA CCCLXXIX.

Ann. Chr. MCXLIX * al. 161 quæ vero antea 379 nunc 353 Ep. 93 inter Sugerianas.

Abbati cuidam inopi subveniri rogat.

Domino & Patri dilectissimo Sugerio, Dei gratia reverendo abbati S. Dionysii, frater Bernardus Claræ-vallis vocatus abbas, salutem & devotas orationes in Christo.

Abbatem pauperem Abbati diviti mittimus, ut de alterius abundantia, alterius inopia aliquatenus relevetur. Vobis sane honestiorem cedimus partem juxta sententiam Veritatis, quæ beatius esse definit dare, quàm accipere. Nec dubito, quin libentius & liberalius manum vestram extenderetis ad hunc pauperem Christi, si vobis æque, ut nobis, innotuisset ejus religiositas & honestas, sed & necessitas ipsa quam patitur. Nam & debitis premitur, & panis inopia laborat, quod agri ejus pro tritico herbas et perniciosas reddiderint. Quia ergo sterilitas ista vestros non attigit loculos, rogamus & petimus per vestram misericordiam ei subveniri: nec ullatenus dubitetis, quin utiliter positum sit & repositum, quicquid ei præstare placuerit.

Act. 20. 35

Ad Eumdem.

EPISTOLA CCCLXXX*.

Ann. Chr. MCXLIX. * al. 162. quæ vero antea 180. nunc 360.

De periculoso statu Ecclesiæ Orientalis.

Amantissimo Patri & domino Sugerio, Dei gratia beati Dionysii abbati, Bernardus Claræ-vallis vocatus abbas, salutem, & quas potest orationes in Domino.

Verbum quod attulerunt Magister Templi, & frater Johannes, tam lætus accepi, quàm id quod à Deo crederem processisse. Ipsa enim jam Orientalis Ecclesia tam miserabiliter clamat, ut quisquis non toto compatitur affectu, Ecclesiæ filius esse non probetur. Verum quàm lætus de nuntio, tam tristis de angusto termino, ad quem vestræ dilectioni occurrere non potui. Siquidem promiseram Lingonensi Episcopo ipsa die occurrere ad colloquium, quod de magnis & gravibus negotiis fiducia nostri acceperat. Indicavi autem ipsum tempus, quando, si placet, lætus occurram cum eodem Episcopo, qui multum poterit utilis esse colloquio.

Ad Eumdem.

EPISTOLA CCCLXXXI*.

Circ. Ann. M C... * al. ... quæ ... 380.

Monet se de ipso recte sentientem, dolere tamen, quod mala regni palam ipsi imputentur. Hortatur ut caveat, ne eorum, per quos ista fiunt, consortio infametur.

Reverendo Patri & amico nostro carissimo Sugerio, Dei gratia abbati sancti Dionysii, frater Bernardus Claræ-vallensis vocatus abbas, salutem & qualescumque nostras orationes.

Ad litteras paternitatis vestræ respondere brevius, temporis angustiæ coëgerunt. Jam enim advesperascebat ea die, qua litteras illas accepi: & necesse erat sequenti die ad Cisterciense Capitulum proficisci. Proinde respondeo breviter, & volo ut omnino longe fiat à vobis, ne aliquando veniat in cor vestrum, quod de vobis ullo modo crediderim, vestro consilio & voluntate fieri mala quæ plangimus. Verum unum fuit, quia zelo urgente ductus, ipsum vobis zelum exprimere, immo & imprimere atque ingerere laborabam, ut vestram quoque sanctitatem inflammaret affectus. Alterum fuit, quod licet bene sentirem de conscientia vestra, plurimum tamen contristabar de fama & scandalo, quod est in Ecclesia Dei. Quod si acquiescere nolunt maxime in hujusmodi rebus, quid facietis inter eos? Quare de vobis illi se palliant? nonne oportet vos omnino alienare à sacrilegis illis, & longe fieri ab eis? ut securi de conscientia, decantetis: *Odivi ecclesiam malignantium, & cum impiis non sedebo.* ut noverit omnis Ecclesia sanctorum, alienam ab eorum numero & consortio vestram innocentiam esse. Proinde memoramini principium loquendi Domino in Propheta: & invenietis beatum virum esse, qui non abiit in consilio impiorum. Illud autem credatis, numquam male me sensisse de vobis. Novi enim vos, & puritatem vestram. Valete, & orate pro nobis.

Psal. 25

Psal. 1.

Ad Leonium abbatem sancti Bertini a.

EPISTOLA CCCLXXXII*.

Circ. M C... * al. ... quæ ... antea ... nunc ...

Ejus in se, suosque beneficia gratus agnoscit. Thomam de S. Audomaro ad Clara-vallenses transire volentem non prohibendum.

Dilecto & venerabili domino Leonio abbati, & universo conventui ecclesiæ sancti Bertini, frater Bernardus Claræ-vallis vocatus abbas, spiritum veritatis, quem mundus non potest accipere.

1. Litteras dilectionis vestræ, dilectissimi fratres, suscepimus, indicium voluntatis & petitionis vestræ. Beneficiorum, quæ nobis & nostris plena manu, hilari mente, vultu sereno exhibetis, in æternum non obliviscar. Sed quid si non sum oblitus, & ingratus invenior? Numquid sola memoria habebit me excusatum? immo acerbius accusabit. Nec immemorem, nec ingratum amicis meis me exhibere novi. Si tamen non habeo quod retribuam pro omnibus quæ accepi à vobis; ut minus sapiens loquor, Dominus retribuet pro me. De alieno liberalis sum, quoniam inops & pauper sum ego. Honorem ecclesiæ vestræ, & decorem domus Domini, qui in vobis est, quantum diligam, ipse novit, qui plus profunditatem humani cordis ingreditur. Sed nec ego vereor verum dicere in hac parte: ego diligentes me diligo. Sed non in hoc justificatus sum: nam & ethnici hoc faciunt. Non multum laudis habet, si amantes me amavero: sed si non amavero, sceleratus pro scelere judicabor. Dilexi vos, & ante meritum: quare etiam post meritum non diligerem? Quos enim, etiamsi nulla merita præcessissent, honorari oportuit; post beneficia non honorare, plusquam injuria est. Diligam vos semper, fra-

a De S. Bertini monasterio actum supra in epistola 149. De Thoma confer epistolam 508. ad ipsum. Leonius abbas laudatur ab Hermanno monacho Laudunensi in lib. 3. de miraculis B. Mariæ cap. 4 ubi *vir religiosissimus, & tam gentilium, quàm divinarum litterarum peritissimus* dicitur. Præfuit ab anno 1148. ad 1163.

tres carissimi, in Domino, & cum omni amore serviam vobis in eo, cujus servi estis: immo Christum, cujus membra estis, semper in vobis honorabo.

2. Verumtamen ut rationabile sit obsequium nostrum & honor irreprehensibilis, quem vobis exhibere debemus; prudenter & caute id fieri oportet, quia honor Regis judicium diligit. Super his igitur quæ mihi rescribitis, respondeo caritati vestræ, quia nec ego audeo, nec vos debetis prohibere eum qui bene facere potest. Quid enim respondere habemus Apostolo dicenti: *Spiritum nolite exstinguere?* NEQUE enim securum est exstinguere, quod exstinctum accendere non sit tuæ potestatis. Et ubi est illud: *Unusquisque in ea vocatione qua vocatus est, in ea permaneat?* Vocatus est, inquam, Thomas *, non à me, sed ab eo qui vocat ea quæ non sunt, tamquam ea quæ sunt. Quid ad nos respicitis? quid nos intuemini in hoc facto, tamquam opus hominis sit, & non Dei? Non ab homine, neque per hominem, sed à Domino factum est istud. Non enim homo, sed Deus est, qui operatur in cordibus hominum ad inclinandas eorum voluntates quocumque voluerit. A Domino, inquam, factum est istud: & ideo non solum mirabile, sed immutabile esse debet in oculis nostris. Quis enim, vel quid est homo, ut adjuvet sensum Domini, vel spiritum ejus? Novit ille qui quærit ovem perditam, & quid quærat, & ubi quærat: & quomodo, & unde revocet, & ubi collocet, sic ut eam ulterius non perdat. Quem ergo Dominus vocavit, vide ne revoces; quem Deus erexit, tu inclinare noli; nec ponas ei offendiculum, cui Deus manum porrigit ascendenti.

Psal. 98. 4.
1. Thess. 5. 19.
1. Cor. 7. 24.
Vocationi divinæ non obsistendum.

3. Sed jam videndum est, quid ponderis habeat illud quod dicitis, eum oblatum à parentibus. Videat prudentia vestra, quid habeat plus vigoris & rationis, utrum illud quod factum est de ipso per alium ipso nesciente, an illud quod sciens & prudens de seipso fecit: non autem ipse, sed gratia Dei, quæ nolentem prævenit ut velit, quæ volentem subsequitur ne frustra velit. Ego autem dico, quod votum parentum integrum manet, & oblatio eorum non est exinanita, sed cumulata. Nam & idem offertur quod prius oblatum est; & eidem offertur cui prius oblatum est; & quod prius à solis parentibus oblatum fuerat, nunc offertur à filio. Præterea super hoc verbo præcipere vobis nihil habeo: consilium autem do. A Domino egressus est sermo: nolite impedire cursum gratiæ Dei, nolite reprimere primitias bonæ voluntatis. quod enim in eo cœptum est, de Spiritu-sancto est. Vos autem nolite dissimulare injuriam quam nobis infertis, cum numquam vos læserimus in hac parte, ut fratres quos Deus misit ad vos, vellemus subtrahere vobis. Noverit autem ipse Thomas, si irritum fecerit votum suum, cujus me testem adhibuit: noverit alius, quicumque sit ille, qui eum ad hoc impulerit, quod ascendam ex adverso, & stabo contra eos in die Domini. Sed interim melius est ei, vobis, & nobis, servare unitatem spiritus in vinculo pacis. Vale.

Ad EUMDEM Abbatem S. Bertini.

EPISTOLA CCCLXXXIII *.

Rogat ut officia humanitatis, hactenus fratribus suis exhibita, continuet.

Circ. ann. MCL.

Amico suo carissimo LEONIO, sancti Bertini venerabili abbati, frater Bernardus Claræ-vallis vocatus abbas, salutem in eo qui mandat salutes Jacob.

QUod merito confidam de vobis, caritas vestra palam fecit, quæ inventa occasione seipsam innotescendi, non potuit latere sub modio. Gratissima habeo illa officia humanitatis, quæ fratribus nostris impenditis, qui habitant juxta a vos. Quod illis facitis, mihi facitis: immo sic magis mihi facitis, quàm si mihi faceretis. Obsecro ergo, ut perseveret hæc sollicitudo vestra pro eis, quoniam longe facti sunt à nobis, ut non possimus eis, prout oportet, assistere. Sit ergo vestræ benignitatis vicem nostram supplere, ut vos ipsis in patrem, & ipsi sint vobis in filios. Si forte venerit tempus, quo tantæ caritati respondere possimus; quod non simus ingrati, fides oculata monstrabit. Vale.

Ad MONACHOS ecclesiæ sancti Bertini.

EPISTOLA CCCLXXXIV *.

Gratias agit beneficentiæ hactenus suis præstitæ, largam à Deo retributionem promittens.

Circ. ann. MCL.
* al. 343 quæ vero antea 380 nunc præmissa epistola 171.

Universis qui sunt in ecclesia beati Bertini amandis in Christo, frater Bernardus Claræ-vallis vocatus Abbas, servire Domino in lætitia.

AD gratiarum actionem, ad reddendum dilectionis officium, meritis vestris provocamur. Quia enim acceptum beneficium æternæ memoriæ infigendum est, beneficiis quæ fratribus nostris, immo quæ mihi contulistis, nec immemor esse debeo, nec ingratus. Meum est, quicquid meis impenditur: mihi datur, quicquid infunditur in visceribus meis. Scio cui credidi, & certus sum: scio quia diligitis nos, non verbo & lingua, sed opere & veritate. In argumentum quippe dilectionis & gratiæ, quam fratres nostri invenerunt in oculis vestris, non verba procedunt, sed opera: eo utique puriora apud Deum, & gratiora apud homines, quo de sola gratia dantis proveniunt, præter meritum accipientis. Pro his igitur gratias agimus universitati vestræ: pro his omnibus debitores sumus vobis, si quid sumus, si quid possumus, & nos, & fratres nostri. Sed ne parum vobis sit acceptos esse hominibus, accepti estis & Deo meo. Nam quod uni ex minimis ejus fecistis, ipsi fecistis. Quid quod non uni tantum, sed pluribus ex minimis ejus fecistis? In omnibus his penes me non retributio multa, quoniam inops & pauper sum ego: sed Dominus retribuet pro me. Ipse qui retributor est omnium bonorum, retribuat vobis, quod pauperes ejus prævenistis in benedictionibus dulcedinis, & in exemplo caritatis. De præteritis gratias agimus: de futuro precamur, ut bonum facientes non deficiatis. Tempore enim suo metetis de semine boni operis manipulos pacis & gloriæ. quod nobis præstet Deus, amen.

Matth. 25. 40.

Ad EOSDEM.

EPISTOLA CCCLXXXV *.

Eos de meliori observantia gratulatur, eosdemque ad studium religiosæ perfectionis & assiduum profectum excitat.

* al. 392. quæ vero antea 385. nunc 428.

Dilectissimo sibi in Christo universo Conventui monasterii sancti Bertini, frater Bernardus Claræ-vallis vocatus abbas, salutem & orationes.

1. ITa, quæso, ita facite, dilectissimi. Discipulus quippe proficiens, gloria est magistri. Quisquis in schola Christi non proficit, ejus indignus est magisterio, præsertim tamen ubi sumus, ubi nihil in eodem statu permanet: & non proficere, sine dubio deficere est. Nemo proinde dicat: Satis est, sic volo manere, sufficit mihi esse sicut heri & nudiustertius. In via residet qui ejusmodi est: in scala subsistit, ubi neminem Patriarcha vidit non ascendentem, aut descendentem. Dico ergo: *Qui se existimat stare, videat ne cadat.* Ardua & angusta est via, & non hic, sed in domo Patris mansiones sunt multæ. Itaque, *Qui se dicit in Christo manere, debet sicut ille ambulavit, & ipse ambulare.* Jesus enim, ut ait Evangelista, *crescebat & proficiebat sapientia, & ætate, & gratia apud Deum & homines.* Ille non restitit ergo, sed *exsultavit ut gigas ad currendam viam:* & nos quoque, si non desipimus, curremus post eum,

Semper proficiendum exemplo Christi
V. epist. 254.
Gen. 28. 12.
1. Cor. 10. 12.
Johan. 14. 2.
1. Johan. 2. 6.
Luc. 2. 52.
Psal. 18. 6.

a Nempe monachis de Claro-marisco, *Clairmarets*, prope Audomaropolim, cujus cœnobii primordia Manricus refert ad annum 1138.

trahemur in odore unguentorum ipsius. Alioqui si elongari contigerit, erit pigritanti animæ & laboriosior, & periculosior via, dum nec odore recreari, nec certa possit agnoscere vestigia longius abeuntis.

1. Cor. 9. 24. Philip. 3. 13. Psal. 2. 12. Eccli. 24. 29. Ibidem. 22. 2.

2. Sic ergo currite, fratres, ut comprehendatis. Quod sane ita fiet, si nequaquam arbitramini vos comprehendisse, sed obliti quæ retro sunt, extenditis vos in anteriora: si apprehendatis disciplinam, nequando irascatur Dominus, & pereatis de via justa. *Qui edit me*, ait Sapientia, *adhuc esuriet; & qui bibit me, adhuc sitiet*: ut noverit piger, qui digne prorsus lapidatur stercoribus boum, fastidium sibi non de satietate, sed de inedia generari.

Rom. 8. 28. Sæcularium in terrenis fervor arguit religiosos tepidos.

3. Denique quia omnia cooperantur in bonum his, qui secundum propositum vocati sunt sancti; moveat nos ipsum quoque sæcularis cupiditatis exemplum. Quem enim ambitiosum vidimus aliquando, contentum adeptis dignitatibus, ad alias non anhelare? Sic & curiosi cujusque non satiatur oculus visu, nec auris impletur auditu. Quid? eorum qui avaritiæ serviunt, aut amatores sunt voluptatum, seu vanas sectantur hominum laudes, nonne & ipsorum insatiabilia desideria arguunt nos negligentiæ & tepiditatis? Pudeat certe spiritualium nos bonorum minus cupidos inveniri. Erubescat anima conversa ad Dominum, minori affectu sectari justitiam, quàm iniquitatem antea sectaretur. Est enim causa quoque valde dissimilis. Stipendium quippe peccati mors; fructus autem spiritus, vita æterna. (Rom. 6. 23.) Pudeat proinde negligentius nunc in vitam, quàm prius in mortem ire, & minori studio salutis acquirere, quàm perditionis augmentum. Nam ut omnino simus inexcusabiles, in via vitæ quo citius, eo facilius curritur: & leve Salvatoris onus, quo crescit amplius, eo portabilius est. Nonne & aviculas levat, non onerat pennarum sive plumarum numerositas ipsa? Tolle eas, & reliquum corpus pondere suo fertur ad ima. Sic disciplinam Christi, sic suave jugum, sic onus leve, quo deponimus, eo deprimimur ipsi: quia portat potius quàm portatur. Onerosa alicui videtur silentii disciplina: sed Propheta magis robur quàm onus esse considerans, ait: *In silentio & in spe erit fortitudo vestra. In silentio*, inquit, *& spe*, quia bonum est præstolari Dominum in silentio. (Thren. 3. 26.) Enervat quippe animam præsentium consolatio, roborat exspectatio futurorum.

Via perfectionis usu fit planior. Jugum Christi levans.

4. Bene ergo fecistis, dilectissimi, addere aliquid ad priorem silentii [a] regulam: quod nimirum, prædicto attestante Propheta, *cultus justitiæ est*. (Isa. 32. 17.) Bene fecistis alienando vos magis ac magis ab actibus sæculi hujus, quæ est munda & immaculata religio. Modicum quippe fermentum, fratres, totam massam corrumpit; (1. Cor. 5. 6.) & muscæ morientes exterminant oleum suavitatis. (Eccle. 10. 1.) Quid prodest tanti corporalis pariter & spiritualis laboris atque exercitii fructum vilissima aliqua consolatione, immo desolatione minus acceptabilem fieri, aut certe & periclitari? Quantam internæ consolationis dulcedinem, & gratiam visitationis divinæ præpedit hujusmodi nugarum vapor ad modicum parens? Præsertim nos monachi, quorum certe, velimus, nolimus, in labore vita est; plane miserabiliores sumus omnibus hominibus, si pro tam exiguis tanta patimur detrimenta. Quid enim insipientiæ, immo quid insaniæ est, ut qui majora reliquimus, minora cum tanto discrimine teneamus? Si mundum contempsimus universum, si abrenuntiavimus affectibus propinquorum, si monasteriorum carceri mancipavimus nosmetipsos; si denique non venimus facere voluntatem nostram, sed imposuimus homines super capita nostra: quid non oportet fieri, ne forte contingat hæc omnia nobis in insipientia nostra & negligentia deperire?

Modica voluptas non modica peccati jactura. Monachi sensuales miserabiliores omnibus hominibus.

5. Agite ergo, dilectissimi, & in his quæ cœpistis, solliciti estote perseverare & abundare magis, ut augeantur in dies incrementa frugum justitiæ vestræ. Etenim *qui parce seminat, parce & metet; & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet*. (2. Cor. 9.) Et certe modicum seminis incrementum, non modica messis multiplicatio est. Hæc nos, fratres, quia audito profectu vestro exsultavimus & delectati sumus, dignum duximus scribere caritati vestræ, cupientes admonitos vos esse, ut observationes sanctas, quæ salvare possunt animas vestras, digna devotione suscipiatis & amplectamini. Scitis enim, quia *hilarem datorem diligit Deus*. Orantem pro nobis universitatem vestram Christus custodiat.

JOHANNIS CASÆ-MARII ad BERNARDUM abbatem.

EPISTOLA CCCLXXXVI[a].

Solatur Bernardum de infelici expeditionis in Terram sanctam successu.

Anno Christi circiter 1150.

Dilecto Patri ac venerabili domino suo BERNARDO, Dei voluntate ac gratia Claræ-vallis abbati reverendissimo, frater JOHANNES minister suus, qualiscumque Casæ-Marii [b] abbas, feliciter currere, ac felicius Christi pietate consummare.

1. MEmor dulcedinis ac familiaritatis, quam mihi indigno pietas vestra quondam exhibuit, aperire cogitationes mei cordis paternitati vestræ, quasi coram possim, præsumo, vestra magis de mansuetudine confisus, quam de ostensa suspectu. Spero namque affectionem ac dilectionem, quam erga vos habeo, pietatem vestram non latere; & si aliquid etiam stultum dicerem, confido vos benigne ac mansuete quasi patrem filio ignoscere. Dictum est mihi, Pater carissime, quod de hac re, quæ non ita prospere, ut forsitan volebatis, contigit, (de via vero Jerosolymæ loquor) multum tristamini: eoquod Ecclesia Dei, vel gloria non, sicut desiderabatis, accrevit. Quapropter quod mihi pro hoc diu cogitanti Deus (ut credo) in corde misit, vobis humiliter suggero, nimirum perpendens quod sæpe parvo cuilibet Dominus aliquid ostendit, quod alicui magno & multis donis repleto videre nequaquam concedit: sicut Moysi sancto, facie ad faciem cum Deo loquenti, Jetro alienigena consilium dedit. (Exod.)

2. Videtur itaque mihi, quod omnipotens Deus de hac via multum fructum fecit, non tamen eo ordine, quo ipsi viatores arbitrabantur. Siquidem si hoc quod cœperant, sicut decet Christianos, juste ac religiose prosequi vellent; Dominus cum eis esset, ac magnum fructum per eos perfecisset. Sed quoniam ipsi ad mala sunt devoluti, & hoc nequaquam Dominum, qui auctor viæ fuerat, à principio latere potuit; ut sua providentia in sui dispositione non falleretur, malitiam eorum in suam convertit clementiam, & immisit eis persecutiones & afflictiones, quibus purgati ad regnum pervenire possent. Denique confessi sunt nobis qui redibant, quod vidissent multos ibi morientes, qui libenter se mori dicebant, neque velle reverti, ne amplius in peccatis reciderent.

3. Sed ne in dubium veniat quod dico, quasi patri meo spirituali in confessione aperio, quod patroni loci nostri, beatus Johannes & Paulus, sæpius nos visitare dignati sunt: quos ego super hac re interrogari feci, & hujusmodi sententiam responderunt, dicebantque, multitudinem Angelorum qui ceciderant, de illis qui ibi mortui sunt, esse restauratam. Hoc autem scitote, quod magnam vestri memoriam habuerunt, finemque vestrum cito venturum prædixerunt. Quia igi-

a Mirum quantum ad perfectionis studium silentio tribuerit Bernardus, ut in epistola 91. ad Abbates Suessione congregatos, & alibi passim. Immo mirum sit videri cuiquam, religionem stare posse absque accurata silentii observatione, quod à Bernardo CUSTOS RELIGIONIS vocatur sermone 2. post Octavam Epiphaniæ num. 7. Sed heu! quam hodie friget apud plerosque hæc pars religionis.

b Casemario, abbatia insignis in agro Verulano, Verulo, in Italia, condita anno 1005. sub Ordine S. Benedicti, & Benedicto Abbate primo. Bernardus istuc non semel adiisse memoratur: unde amicitiam iniit cum Johanne abbate piissimo, hujus epistolæ auctore, qui monasterium suum anno 1140. Cisterciensibus adunavit sub linea Claræ-vallis. Ughellus in tomo 1. Italiæ sacræ col. 289.

tur bene res, etsi non secundum hominum desiderium, tamen secundum Dei propositum evenit; vestræ erit prudentiæ in ipso de hac re consolari, cujus solius gloriam quæritis & desideratis. Idcirco namque vobis & exhortandi, & operandi gratiam in hoc negotio dedit, quia bonum, quod inde facturus erat, prævidit. Ipse igitur cursum vestrum feliciter compleat, nosque vobiscum in sua gloria constituat.

Ad PETRUM abbatem Cluniacensem.

EPISTOLA CCCLXXXVII[a].

Pravia sinceri en Petrum affectus & amoris protestatione, si quid acerbius litteris quibusdam scripserit, excusari rogat.

Reverendissimo Patri & amico carissimo PETRO, Dei gratia Cluniacensi abbati, frater Bernardus Claræ-vallis vocatus abbas, in vero Salutari salutem.

UTinam sicut præsentem epistolam, ita vobis mentem meam mittere possem! Sine dubio tunc clarissime legeretis, quid in corde meo de amore vestro digitus Dei scripserit, quid meis impresserit medullis. Quid ergo? incipio me iterum apud vos commendare? Absit. Jam pridem conglutinata est anima mea animæ vestræ: & de personis imparibus pares animos fecit parilitas caritatis. Quid enim meæ humilitati cum vestra sublimitate, si non inclinasset dignatio dignitatem? Extunc factum est, ut utrimque permiscerentur & mea humilitas, & sublimitas vestra: ut nec ego sine vobis humilis, nec vos sine me sublimis esse possetis. Hæc dico, quia Nicolaus meus, immo & vester[*], in spiritu vehementi commotus, commovit me, asserens se vidisse epistolam nostram[a] directam ad vos, in qua voces amaritudinis claudebantur. Credite amanti, quia nec in corde meo ortum est, nec ab ore meo extortum est, quod aures vestræ beatitudinis exasperaret. Multitudo negotiorum in culpa est, quia dum scriptores nostri[b] non bene retinent sensum nostrum, ultra modum acuunt stilum suum, nec videre possum quæ scribi præcepi. Parcite hac vice: quia, quicquid de aliis sit, vestras videbo, & non credam nisi oculis & auribus meis. Cetera vobis communis iste filius planius & plenius viva referet voce. Ipsum tamquam me audietis, qui vos diligit, non verbo, neque lingua, sed opere & veritate. Salutate nobis sanctam illam multitudinem vestram; & orate, ut orent pro puero suo.

PETRI Venerabilis ad BERNARDUM abbatem Claræ-vallensem.

EPISTOLA CCCLXXXVIII[a].

Titulos & elogia respuit, & quanti Bernardum, ejusque amicitiam faciat, luculenter ostendit. Ejusdem quoque satisfactionem de injuria litterarum libens admittit.

Venerabili & præclaro in membris Christi viro, domino Bernardo Claræ-vallensi abbati, frater PETRUS humilis Cluniacensium abbas, post Deum & in Deo quod est.

1. QUid dicam? Loqui soleo: sed nunc mutus factus sum. Unde hoc? Quia litteræ vestræ, quæ me eloquentem facere debuerant, mutum fecerunt. Quare? Tanta in illis, licet brevibus, legi, ut si ad respondendum me effundere conarer, magis taciturnus quàm loquax viderer. Sed gravi homini, sed reli[gi]oso loquor. Agendum est ergo, prout gravitas postulat, prout religio, etsi non mea, tamen vestra efflagitat. Quid enim? Nonne verum est quod dico? Brevis est epistola, sed multa respondendi materia. Fer[re] non insulsum, si quid secus dixero quam oportet. [Ver]e enim amicitiæ est, non solum salsa amici suscipere, sed & insulsa aut condire, aut tolerare. Accepi,

A ut dixi, ex parte tua litteras, litteras singulares, litteras amorem dulcissimum, & honorem plusquam mihi debitum prætendentes. Reverendissimum me dicis, Patrem nominas, Amicum carissimum appellas. Gaudeo ad ista: sed salva veritate, quæ ex Christo in te defluxit, duo præcedentia nescio, tertium agnosco. Nam reverendissimum me esse ignoro; Patrem, quantum ad te, me esse nego: amicum & carissimum tuum me non solum ore profiteor, sed & corde agnosco.

Petrus titulos magnificos non admittit.

2. Ut enim de reverendissimi & amici carissimi nominibus taceam, quorum, ut dixi, alterum nescio, B alterum agnosco: de Patris interim nomine hoc tibi, reverende frater, scribo, quod singularis suo tempore, & præclarissimus religionis flos, domnus Guigo Prior Cartusiensis, mihi quondam scripsit. Scribebam ei frequenter, & sæpe cum eo, vel verbis ad invicem collatis, vel litteris familiaribus delectabar, & eum in epistolis meis Patrem nominabam. Toleravit hoc primum, putans me finem facturum scribendi. At postquam me persistere vidit, & frequentibus litteris Patris nomen iterare, in hæc verba sanctus ille tandem prorupit. Scripsit namque mihi epistolam, in quam inter cetera hoc inseruit. Unde petimus per eam, qua in nos indignos vestra fervent viscera, dilectio-C nem, ut quando nostræ exiguitati vestra scribere dignatur serenitas, ita de propria cogitetis ædificatione, ut infirmitatem nostram periculosa non infletis elatione. Ac statim: Et illud, inquit, præ omnibus ac super omnia quæsumus, & defixis in terram genibus obsecramus, ne vilitatem nostram Patris nomine dignam ulterius æstimetis. Satis & super satis est, si frater, si amicus, si filius appelletur, qui nec servi nomine dignus habetur. Scripsit hoc ille mihi: scribo & ego hoc idem tibi. Sufficit, & multum sufficit, si fratris, si amici, si cari, vel carissimi nomine de te, vel apud te glorier: vel si quid tale aut te decet mittere, aut me decet suscipere. Hoc de præmissa salutatione.

Renuit dici Pater reverendissimus.

D 3. Sed quid de sequentibus? Utinam, inquis, sicut præsentem epistolam, ita vobis mentem meam mittere possem! Et statim: Sine dubio tunc clarissime legeretis, quid in corde meo de amore vestro digitus Dei scripserit, quid meis impresserit medullis. Vere hæc verba, salvo majoris mysterii sacramento, sicut unguentum in capite, quod descendit de barba Aaron in oram vestimenti ejus: vere ista sicut ros Hermon, qui descendit in montem Sion: vere etiam sic stillant montes dulcedinem, & colles fluunt lac & mel. Nec mireris, quia tam sollicite attendo, & teneo verba tua. Non enim à qualicumque ore prolata scio: sed ab illius, qui loqui non novit, nisi de corde puro, & conscientia bona, & amore non ficto. Novi hoc, inquam, E ego, novit & mecum orbis, non esse te de illorum numero, qui, juxta Psalmum, *Vana locuti sunt ad proximum suum*; non esse te de illis, quorum labia dolosa in corde, & corde locuti sunt. Idcirco quotiescumque placet sanctitati vestræ scribere mihi, non negligenter, non transitorie; sed studiose, affectuose scripta tua suscipio, lego, amplector. Quis enim non sollicite legeret, non multo cum affectu amplecteretur & ea quæ præmisi, & illa quæ sequuntur? Jam pridem, ais, conglutinata est anima mea animæ vestræ; & de personis imparibus pares animos fecit parilitas caritatis. Quid enim meæ humilitati, cum vestra sublimitate, si non inclinasset dignatio dignitatem? Extunc factum est, ut F utrimque permiscerentur, & mea humilitas, & sublimitas vestra, ut nec ego sine vobis humilis, nec vos sine me sublimis esse possetis. Hujusmodi ergo verba negligenter legenda sunt? Numquid non debent oculos legentis fixos tenere, cor rapere, animos unire? Videris, mi carissime, qui scripsisti, quid de his sentias: ego de his aliud sentire non possum, quàm quod littera sonat, quàm quod à tanto, à tam veraci, à tam

Bernardi veracitas ac sinceritas. Psal. 11. 3.

a Nulla ex editis epistola est, cui hæc conveniant. Argumentum memorat Petrus in epistola sequente num. 4. Similes motus experti sunt Cartusienses, ut patet ex epistola 170.

b Hinc apparet, multas, si non ex his, saltem ex aliis, epistolas à Bernardi notariis compositas fuisse; quales sunt Nicolai infra in Appendice.

sancto homine dictum teneo. Nec, ut ipse dixisti, incipio me iterum apud te commendare. Adhuc juvenes amare in Christo nos cœpimus: & jam senes aut fere de amore tam sacro, tam diuturno dubitabimus? Absit, credite amanti, ut verbis vestris utar, quia nec in corde meo ortum est, nec ab ore meo exortum est, ut de verbis vestris quolibet modo, si tamen serio expromptis, aliquando dubitaverim. Unde quod in his, de quibus agitur, litteris scripsisti, amplector, servo, custodio. Facilius mihi possent auri mille talenta subripi, quàm hæc quolibet casu à corde avelli. Sed de his satis.

Amor mutuus à juventute.

4. De reliquo unde me motum prudentia vestra putavit, hoc fuit. Pro negotio, quod vobis bene notum est, cujusdam Anglici Abbatis, continebant litteræ * vestræ. Quasi, inquiunt, subversum sit judicium, & de orbe perierit justitia, & non sit qui eripiat inopem de manu fortiorum ejus, egenum & pauperem à diripientibus eum. Sed si mihi creditis, sciatis prorsus inde me ita motum esse, sicut de se dicit Propheta, licet ego propheta non sim: *Ego autem tamquam surdus non audiebam, & sicut mutus non aperiens os suum.* Et rursum: *Factus sum sicut homo non audiens, non habens in ore suo redargutiones.* Ego quidem in istis offensus non sum. Sed & si offensus essem, multum satisfactum est, quando dixisti: Multitudo negotiorum in culpa est, quia dum scriptores nostri non bene retinent sensum nostrum, ultra modum acuunt stilum suum, nec videre possum quæ scribere præcepi. Parcite hac vice: quia, quicquid de aliis sit, vestras videbo, & non credam nisi oculis & auribus meis. Parco igitur, & de facili veniam tribuo. Non est apud me (quod humiliter dico) etiam in offensis gravibus, labor gravis, ut ignoscam oranti, dem veniam postulanti. Quod si in gravibus ignoscere labor non est, quanto minor in levibus, aut nullus est?

** vestræ.* — *Psal. 37. 14.* — *Petri abbatis placabilitas.*

5. De testamento domini Baronis Romani subdiaconi *, quod vestræ Claræ-vallensi & Cisterciensi ecclesiæ, ex his quæ apud nos deposuerat, moriens fecisse dicitur: factum est quod a quibusdam personis, qui sibi hoc ab eo injunctum esse dicebant, mihi scriptum est. Volo tamen vos scire, quia, sicut quidam, (ut puto) testes veridici adstruunt, plus vobis in his contulit gratia Cluniacensis Abbatis, quàm testamentum Baronis. Scio quidem, nec adeo expers sum divinarum vel humanarum legum, ut nesciam, quod per posterius testamentum & legatum, & fideicommissum causa mortis rata sunt. Sed lego tamen alibi: Nihil tam juri naturali conveniens est, quàm voluntatem domini, volentis rem suam in alium transferre, ratam haberi. Hoc ideo dico, quia, sicut testes præmissi fatentur, quicquid Cluniaci deposuerat, totum Cluniaco dederat, nisi forte eum recipere contingeret, antequam præsentem vitam finiret. Nolui tamen hoc uti privilegio: sed quod, juxta illorum testimonium, meum esse credebam, vobis vestrisque concessi. De electione Gratianopolitana *, contra quam nostri Cartusienses agunt, quid sentiam, in ore carissimi mei, vestrique fidelis Nicolai vobis retegendum diligenter reposui. Ipsum audite, & quod ab ore meo vobis retulerit, absque hæsitatione vel minima verum esse credite. Si quæ mandanda mente exciderunt, cum memor fuero, carissimo mihi in Christo mandabo. In fine rogo quantum possum, & supplico, quod jam per quasdam vestri Ordinis personas mandavi: ut in hoc tanto sanctorum virorum, qui Cistercii convenerunt, conventu, mei, utique vestri, memoriam faciatis, meque, totumque Cluniacensis Congregationis corpus eorum intente orationibus commendetis.

** V. Notas ad epist. 283.* — *Idem quàm cupiditatis expers.* — ** V. Notas ad epist. 270.* — *Capituli generalis precibus se commendat.*

Ad Petrum abbatem Cluniacensem.

EPISTOLA CCCLXXXIX*.

Perjucundas sibi fuisse Petri litteras, sed occupationum mole præpedito non licuisse prolixius respondere.

Carissimo Patri & domino Petro, Dei gratia Cluniacensium abbati, frater Bernardus Claræ-vallis vocatus abbas, salutem & orationes.

Vidi litteras vestras parvo momento, sed non parvo affectu. Occupatus eram tanta occupatione, quantam vel vos scitis, vel scire potestis, amantissime Pater. Abripui tamen me, & eripui votis & responsionibus omnium: & inclusi me cum Nicolao illo, quem diligit anima vestra. Legi & relegi dulcedinem, & magnam dulcedinem, quæ de vestris litteris emanabat. Redolebant illæ litteræ affectum vestrum, movebant meum. Dolebam, quia sicut afficiebar, non valebam rescribere. Nempe multa diei malitia evocabat. Convenerat enim multitudo magna fere ex omni natione, quæ sub cælo est. Me oportebat omnibus respondere quia, peccatis meis exigentibus, in hoc natus sum in mundum, ut multis & multiplicibus sollicitudinibus confundar, & urar. Hoc tantillum interim scribo animæ meæ: sed cum accepero tempus, ego accuratius dictabo epistolam, quæ lucidius aperiat diligentis affectum. De testamento Baronis *, quod nobis misistis, in veritate vobis mandamus, quia non sicut debitum, sed sicut datum accepimus. Gaudeo, quia de Gratianopolitano negotio * veritatem cognovi. Illud autem scitote, quia multum incaluit cor meum ad verba communis filii, quæ ex parte vestra retulit mihi. Paratus sum & non sum turbatus ad faciendam vestram, ubicumque potuero, voluntatem. In conventu Cisterciensi, vestri, tamquam specialis domini, & patris, & amici carissimi, & vestrorum, tam vivorum *, quàm mortuorum, memoria facta est. Salutat vos Belvacensis electus *, ut vester: vester est enim. Ego * Nicolaus vester saluto vos in æternum, & ultra, & domesticam illam familiam, quæ lateri & spiritui vestro adhæret.

Ad Eskilum Lundensem [b] archiepiscopum, Sedis apostolicæ in Dacia & Suecia Legatum.

EPISTOLA CCCXC*.

Amorem ejus gratus & humilis agnoscit, suumque vicissim ostendit.

Amantissimo Patri & domino Eskilo, Dei gratia Lundensi archiepiscopo, frater Bernardus Claræ-vallis vocatus abbas, in vero Salutari salutem.

1. Scripta & salutationes vestras, immo affectiones cordis vestri, tam libenter suscepi, quàm specialiter & diligo vos, & diligor à vobis. Inde est quod auditis tribulationibus vestris, eas non solum meas feci, sed & inveni: quia non possum te dolente non dolere, dulcissime Pater, nec nisi molestus & anxius tuas molestias & anxietates audire. Tangit & angit cor meum quicquid tuum exasperat: & quicquid illud sit quod te persequitur, non solum te persequitur, sed me tecum. Quicquid enim gratiæ & dilectionis impendere sibi possunt absentes amici, puto & me debere tibi, & mihi deberi à te. Audax sum, sed non mendax, & in hanc audaciam me compulit tuæ sublimitatis dignatio. Quando enim id præsumerem ego? quando tantam tantillus, & à tanto gratiam sperare auderem? Et si ego retribuere non potero, non est mortuus retributor meus, quia Dominus retribuet pro me. Dominus, inquam, in quo & pro quo tanta nos devotione complecteris, tanta stringis affectione. Benedictus sanctus Angelus tuus, qui pio pectori tuo id suggessit: bene-

a Sic ferebat usus inter monachorum congregationes, quæ mutua suffragiorum societate attinebantur.

b Lundensis civitas, Daniæ metropolis, cui tunc præerat Eskilus, ad quem plures epistolas scripsit Petrus Cellensis, qui ejus rogatu Cartusienses in Daniam direxit, ex lib. 1. epistola 23 ubi Eskilum laudat, quod non solum in herbam, sed in spicam. isterciensis sive Claræ-vallis Ordo ibi multiplicatione Fratrum excrevit, nihilominus & religio Præmonstratensis.

dictus Deus noster, qui persuasit. Glorior privilegio amoris tui, refectus sum per carissimum fratrem nostrum filium tuum Guillelmum de abundantia suavitatis pectoris tui. Refectus sum per nuntium tuum, refectus sum per litteras tuas, refectus sum per omnes qui à te usque ad nos, vel per nos evadere possunt.

2. Utinam mihi datum esset desuper, hæc dicere, non dictare, ut me potius loquens, quàm scribens aperire valerem. Pro certo acceptior esset sermo vivus quàm scriptus, efficacior lingua quàm littera. Oculi quippe loquentis fidem facerent dictis, & melius affectum vultus exprimeret, quàm digitus. Sed quia illud absens per me non possum; per litteras, quæ secundum in hujusmodi locum obtinent, satisfacio quantum possum. Nuntium tuum cum magna exsultatione vidimus, & negotium tuum, quantumcumque potuimus, munivimus ad dominum Papam *. De secreto ª autem verbo illo, quod tam ardenter ascendit in cor tuum, respondebit tibi ex parte nostra Guillelmus tuus: tuus, inquam, & specialiter tuus in visceribus Jesu-Christi. Posui enim verba mea in ore ejus, & ipsum audies tamquam me in negotio isto. Heu avellor, abripior! non licet ultra. Avocat diei malitia, revocat turba supervenientium, & epistolam potius rumpunt, quàm finiunt. Sed numquid quia faciunt, ut paucis scribam, facere poterunt ut parum diligam? Actum excludunt à me, non affectum. Ille semper tecum est, qui sui juris est; & tecum erit quamdio fuerit, omni mihi amicitiæ jure colende, pie, ac reverendissime Pater.

Ad ABBATISSAM Faberniacensem [b].

EPISTOLA CCCXCI[a].

Monet de reficiendis non tantum domibus, sed & moribus, & de diligenti hospitalis cura.

Bernardus vocatus abbas de Clara-valle A. Abbatissæ Faberniacensi, pudicitiæ & gratiæ titulum.

FRatres isti pro consilio animarum suarum paternitatem nostram adeuntes, de vestro bono studio, quod in emendando loco, cui gratia Dei præestis, habere vos perhibent, non parum nos lætificaverunt. Monemus autem & obsecramus devotionem vestram, quod sicut reficiendis domibus, ita renovandis moribus operam detis. Non solum autem de monasterio, sed etiam de hospitali domo Dei, cui sub manu vestra prædicti fratres deserviunt, intentissime necesse est curam geratis: quatenus videlicet ab omni exactione & infestatione ministrorum seu clientum vestrorum securam ac liberam custodiatis; quodque illorum pravo, ut audivimus, consilio eidem domui ab aliis ante vos Abbatissis collatum abstulistis, precamur ut restituatis. Sicut enim ad vestram sollicitudinem pertinet aliarum malefacta destruere aut corrigere: sic illarum, si qua bona egerunt, non solum firma & inconcussa tenere, sed etiam augmentare & multiplicare debetis. Presbyterum quoque, qui in ipsa domo habitans, suam adhuc foris rem habere videtur, aut proprium deserere, aut de domo exire cogatis. Valete, & propter bonum quod de vobis audivimus, de nobis, si quid valemus, familiariter confidite.

Ad RAOULFUM Patriarcham Antiochenum.

EPISTOLA CCCXCII[a].

Humilitatem præcipue ei inculcat.

Domino & Patri reverendissimo R. Dei gratia Patriarchæ Sedis Antiochenæ, frater Bernardus Claræ-vallensis abbas, si quid prodest pauperis devotio, & si quid potest peccatoris oratio.

UT ad vestram celsitudinem scribere auderem, nimirum vilis homuncio, non fuit præsumptio, sed fiducia. nam & fr. Hatto id suggessit, & caritas persuasit. Itaque exhibito brevi quidem, sed fideli debitæ venerationis salutationisque obsequio, oro DEUM omnipotentem, ut quem Petri dignatus est cathedra, dignum judicet & corona. Ceterum, ut optime novit prudentia vestra, non coronabitur, nisi qui legitime certaverit. Hinc est, quod ipse, cujus hæc verba sunt, beatus Apostolus, cum sibi repositam coronam justitiæ dicere vellet, præmisit, quia *bonum certamen certavi.* Quod si militia est vita hominis super terram, quid Pontificis vita, cui duplex profecto causa exsistit pugnandi, & pro se videlicet, & sibi commissis? Pugnandum vero est adversus carnis lasciviam, adversus nequitiam sæculi, contra spiritualia nequitiæ in cælestibus. Et quis ad hæc idoneus? funiculus hic triplex difficile rumpitur. Has tres turmas fecere Chaldæi ad deprædandos greges Job, carnem videlicet, cum vitiis, & concupiscentiis suis. Exsurgat Deus, & dissipentur inimici ejus. Exsurgat, inquam, necesse est, qui dixit: *Sine me nihil potestis facere.* cum eo autem quid? *Omnia in eo*, inquit, *possum, qui me confortat.* In eo confortare & tu, Pater, confortare, & esto robustus; accingere, sta in prœlio, pugna fortiter pro gregibus tibi commissis, quos te necesse est Commissori ex integro reconsignare: pugna & pro te ipso, quia & pro te habes exigere rationem. Caveto tibi in loco excelso, quo stas: ne forte, quod absit, corruas, & tanto gravius conquasseris, quanto ex altiori corrueris. Sic locum aptum teneas, ut tamen altum non sapias, sicut dicit Apostolus: *Noli altum sapere, sed time.* Locus altus sensato homini non tam occasio est elationis, quam causa timoris. Habet quidem honorem Ecclesia, sed habet & pavorem ruinæ: nec altus locus, sed altum supercilium reprehenditur. Et quisnam sedens in alto demissum potest habere supercilium, nisi qui semper suspectum habet præcipitium? Timor præcipitii tumorem dominii reprimit. Quæcumque volumus, ut faciant nobis homines, eadem & nos faciamus eis. Quis sibi non velit deferri à subditis? utinam æque libenter & nos nostris Præpositis deferamus. Alioquin pondus & pondus, mensura & mensura, utrumque abominabile est apud Deum. Abominabiles ergo apud Deum sumus, si non eodem pondere vel mensura superioribus exhibemus, quo à subjectis exigimus. Non possum satis mirari cautam humilemque Centurionis fidem & responsionem, qua legitur ad Salvatorem ita dixisse: *Nam & ego homo sum sub potestate constitutus, habens sub me milites.* O prudens & vere corde humilis anima! dicturus quod prælatus esset militibus, repressit extollentiam confessione subjectionis; immo præmisit subjectionem, ut pluris sibi esset quod suberat, quàm quod præerat. quod ipso verborum ordine ostenderet, & bonam mentis compositionem bene ordinatæ orationis seriei indicaret. Volebam plenius ista prosequi, luculentiusque distinguere: sed verecundia intervenit. Erit, cum potero scribere plura securus: si tamen hæc pauca vobis placere

Marginal notes: a NOVA. Quæ vero antea 392. nunc 327. — 2 Tim. 4. 7. — Job 7. 1. — Pugna spiritualis. — Psal. 67. 2. — Johann. 15. 5. — Philip. 4. 13. — Rom. 11. 20. — Dignitas causa timoris. — Prov. 20. 10. — Luc. 7. 8.

a Optabat siquidem monachus fieri apud Claram-vallem, quam Bernardo vivente adiit, ex lib. 4. de vita Bernardi num. 25. & seq. ubi de duobus monasteriis ab Eskilo fundatis. Sed tandem voti compos factus est. qua de re congratulatur ei Petrus Cellensis in lib. 7. epist. 17. ibidem mortuus anno 1182. Absaloni ejus successori directa est Petri Cellensis lib. 8. epistola 20. Vide alias Notas.

b Faberniacensis abbatia, *Favernay*, diœcesis Vesontionensis, tunc Virginum Benedictinarum, ad reformandum Casæ-Dei monachis ab Anserico archiepiscopo commissa anno 1132 quo tempore hæc epistola scripta fuit: nunc virorum est sub Congregatione S. Vitoni. Huic cœnobio incubasse superius in epistola 199 dicitur quidam Casæ-Dei monachus, qui haud dubie Præpositi vices in illo parthenone, ut olim in cœnobiis Virginum mos erat, ex mandato Abbatis sui agebat.

cognovero. In fine obsecro, ut si vere mihi locus ille gratiæ apud vos manet qui dicitur; Milites Dei, qui templum Jerosolymitanum inhabitant, in se experiantur, ut amore nostri sint vobis deinceps de commendatis commendatiores. Ex hoc siquidem magis & Deo placitus, & hominibus acceptus eritis.

Ad W. [a] Patriarcham Jerosolymorum.

EPISTOLA CCCXCIII [*].

*Nova.

Ad humilitatem eum hortatur.

Venerabili domino & dilectissimo Patri, Dei gratia Jerosolymorum Patriarchæ W. Bernardus Claræ-vallensis abbas, Spiritum veritatis qui à Patre procedit.

1. OCcasione accepta per virum fidelem & amicum nostrum, latorem præsentium, pauca verba, in multis occupatus, scribo vobis, in multis occupato. Quod si præsumptuosum cuilibet videatur, & in hac parte judicer; venialis tamen est præsumptio, quæ descendit ex amore. Sed ne multa scribam, cum pauca promiserim, ad rem ipsam veniamus. Cum placuit universorum creatori Deo aperire altitudinem consilii sui super salutem generis humani, sic dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret, qui factus homo propter homines, de filiis hominum vocavit ad se quos voluit; & electos de ceteris, & dilectos præ ceteris. Item & unum ex illis, quasi de electis electum, & dilectum præ dilectis, in specialem sui amoris gratiam separavit: cui vices suas committens, cum jam exaltatus à terra elevans manibus sacrificium offerret vespertinum, antequam in manus Patris sui spiritum commendaret, tamquam frater fratri, Matrem virgini, virgo virginem commendavit. Quid sibi vult tale principium? diligenter attende.

2. Multos elegit Dominus, & principes fecit in populo suo, ut sit illis sacerdotii dignitas: sed te quadam familiari gratia collocavit in domo David pueri sui. Tibi soli de omnibus episcopis universi orbis commissa est terra illa, quæ germinavit herbam virentem, & facientem fructum secundum speciem suam, de cujus radice ortus est flos campi, & lilium convallium. Te solum, inquam, elegit Dominus præ consortibus tuis, ut sis ei in episcopum familiarem, qui per singulos dies introeas in tabernaculum ejus, & adores in loco, ubi steterunt pedes ejus. Legimus olim dictum ad sanctum Moysen, quoniam mandatum accepit à Domino, quod traderet filiis Israël: *Solve calceamentum pedum tuorum; locus enim in quo stas, terra sancta est.* Sanctus quoque locus, sed in illo figura; in isto autem veritas expressa signo sanctitatis. Sanctus ille, sed iste sanctior. Quid enim simile cum veritate, quid simile habet illud, quod per speculum & in ænigmate, cum gloria illa, quæ jam scisso velo revelata facie videtur? Et tamen, cum hæc omnia in figura contingerent & in forma futurorum, dictum est Moysi: *Solve calceamentum pedum tuorum; locus enim in quo stas, terra sancta est.* Et ego dico tibi, solve calceamentum pedum tuorum; locus enim in quo stas, terra sancta est. Si adhuc affectus tui ex aliqua parte involuti sunt operibus mortuis, solve velociter: locus enim in quo stas, terra sancta est. O quàm metuendus est locus ille, in quo primum per viscera misericordiæ Dei nostri visitavit nos Oriens ex alto! O quam metuendus est locus ille, in quo primum occurrit pater filio revertenti de regione dissimilitudinis, & accumbens super collum ejus stola gloriæ induit eum! O quàm metuendus est locus ille, in quo dulcis & rectus Dominus vulneribus nostris vinum pariter infudit & oleum, in quo constituit nobiscum pactum fœderis Pater misericordiarum, & Deus totius consolationis! Gratias tibi,

Exod. 3. 5.

Domine, gratias tibi, quia bonum opus operatus es in medio terræ, in medio annorum legis & gratiæ notum faciens illud. Cum enim iratus fueris, misericordiæ recordaberis. Ecce locus longe sacratior illo, in quo stetit Moyses, & longe nobilior: quia locus Domini, locus, inquam, illius est, qui venit per aquam & sanguinem; non in aqua tantum, sicut Moyses, sed in aqua & in sanguine. Ecce locus, ubi posuerunt eum. Quis ascendet in montem Domini, aut quis stabit in loco sancto ejus? Solus iste ascendere debet, qui didicit à Domino Jesu-Christo, esse mitis & humilis corde.

3. Humilis solus secure potest ascendere: quia humilitas non habet unde cadat. Superbus, etsi ascendat, stare tamen diu non potest, tamquam qui non supra pedes suos stare voluit, sed alienum sibi assumpsit pedem, illum scilicet, quem Propheta abhorrens, dicit: *Non veniat mihi pes superbiæ.* Superbia enim non nisi unum pedem habet, propriæ amorem excellentiæ. & ideo superbus diu stare non potest, tamquam qui non nisi uni pedi innititur. Quis enim staret in illo pede, in quo ceciderunt qui operati sunt iniquitatem, Angelus in cælo, homo in paradiso? Si Deus naturalibus ramis non pepercit, homini, dico, quem gloria & honore coronavit, & constituit eum super omnia opera manuum suarum; & angelo, qui fuit initium viarum Dei, plenus sapientia, & perfectus decore: multo magis timendum est, ne forte nec mihi parcat superbienti, non jam in loco voluptatis, non in cæli palatio, sed in valle lacrymarum. Ut ergo secure stare valeas, sta in humilitate, sta, non in uno pede superbiæ, sed in pedibus humilitatis, ut non moveantur vestigia tua. Humilitas enim duos habet pedes, considerationem divinæ potentiæ, & propriæ infirmitatis. O speciosi pedes, & firmi, nec tenebris ignorantiæ involuti, nec lubrico luxuriæ inquinati! Tu ergo in alto positus, noli altum sapere, sed time, & humiliare sub potenti manu ejus, qui superborum & sublimium colla propria solet virtute calcare. Noveris ecclesiam commissam tibi, non sicut ancillam domino, sed, ut ad principium epistolæ revertar, tamquam filio matrem, tamquam Mariam Johanni, ut & de te ad eam dici possit: *Mulier ecce filius tuus.* & de ipsa ad te: *Ecce mater tua.* Ita enim securus esse poteris ingrediens & egrediens, & pergens ad imperium ejus, qui etsi altus est, & in altis habitat, humilia tamen respicit in cælo & in terra.

Psal. 35.

Superbia unus.

Humilitatis pedes duo.

Ad Archiepiscopum Lugdunensem.

EPISTOLA CCCXCIV [*].

*Nova.

Pro Abbate Athanacensi apud Lugdunum.

Lugdunensi Archiepiscopo [b], apostolicæ Sedis Legato, Bernardus Claræ-vallensis abbas, providere bona coram Deo & hominibus.

SI suavis opinio & odor bonus, quem de vobis habuit hactenus mater Ecclesia, in cujus horto germinastis sicut lilium, fuerit immutatus, non potero non dolere. Sicut cedrus in Libano exaltata est, sic estis hodie in Ecclesia Dei, amabilis, laudabilis, & carus omnibus. Magna sunt quæ jam de vobis habemus: sed adhuc exspectamus majora. Tene interim quod accepisti: non dabis famam tuam videre corruptionem. Melius est enim nomen bonum, quàm divitiæ multæ. Quid fecisti de abbate [c] Athanacensi? Jam judicatus est, jam damnatus est, jam depositus, & locum perdidit abbatis, & officium. Quod factum est de eo, factum est citius, tamquam in momento & in ictu oculi, sicut erit in resurrectione mortuorum. Confidenter loquor vobis, quia plenitudo amoris excludit timorem. Tamen quid peccavit homo? Quid tandem mali fecit

a VVillelmum, ad quem epistola 175. ubi consule breviorem Notam.

b Petro, qui Accone in Palæstina obiit, teste VVillelmo Tyrio in lib. 15. cap. 13. & quidem anno 1139. De hoc Bernardus in epistolis 171. & 172.

c Athanacense monasterium, vulgo *Aisnay*, Ord. S. Bened. antiquum & illustre, Lugduni ad confluentes Rhodani & Araris, nuperrime ad sæculares canonicos conversum.

homo

homo, cui laus est in Ecclesia Dei? Quod scimus, loquimur, quia testimonium bonum habet, & ab his qui foris, & ab his qui intus sunt. Ceterum, cum adhuc ignoretur, utrum penes eum culpa sit, nec canonicum subterfugit examen; sicut nobis videtur, vel stare debuit adhuc, vel cecidisse canonico judicio de cetero. Quid igitur? nec sponte confessum, nec aliis manifestum, vel ab his convictum damnastis? Sed dicitis mihi: Cum in causa esset, decidit à causa. Non enim potuit producere testes illos, quos ei scripseram. Bene: quia non steterunt pro eo qui stabant contra eum, tamquam eis diceretur: Aut contra vos stabitis, aut iste deponetur. Illos, inquam, habere non potuit; sed potuit habere alios, quorum testimonia non minus essent credibilia testimoniis illorum, quos habere non potuit. Sed jam ex alio latere causam inspiciamus. Esto, reus est; in media causa defecit, & innocentia, & causa. Et ubi est illud: Vitiatam causam licet relevare appellationis remedio? Quod si appellantem noluistis audire, attamen appellato deferri oportuit. Neque enim decet, ut procedant de labiis vestris inconsiderata verba, vel præcipitata judicia. Non, inquam, principem Ecclesiæ decent verba præcipitationis, præsertim illa, quæ non in tenebris, sed in lumine proferuntur. Dico vobis, multos cum illo læsistis, & multi in persecutione ejus dolebunt. Non faciam vobis verbum absconditum. Multorum precibus rogabar scribere pro eo ad apostolicam Sedem, quorum non est tutum preces contemnere. Sed quomodo fieri poterat, donec prius convenirem dominum meum, & carissimum meum Patrem? Convenimus igitur vos verbis pacificis, tamquam illum, cujus honor semper fuit mihi curæ, ut sententiam illam intempestivam in locum suum revocetis, & homo ille restituatur in gradum pristinum, donec causa ejus cum majori cautela examinetur. Hæc scribo vobis servus vester, præcipue pro vobis. Non enim contra vos, sed vobiscum stare volo, & pro vobis, apud Deum, & apud homines.

Ad ALVISUM Atrebatensem * episcopum.

EPISTOLA CCCXCV *. * antea 325.

Non satis æquam ejus petitionem esse, ut Thomas de S. Audomaro, qui se Clara-vallensibus devoverat, dimittatur Bertinensibus, qui eum sibi ex voto parentum vindicare volebant.

Venerabili Patri & amico nostro ALVISO [a], Dei gratia Atrebatensi episcopo, frater Bernardus vocatus abbas, salutem & nostras qualescumque orationes.

1. ROgastis nos pro ecclesia sancti Bertini, quam & vos diligitis, & nos ipsi diligimus, & diliximus ab initio. Verumtamen quod nunc rogat venerabilis Abbas ejusdem monasterii, utinam diligentius considerasset prudentia vestra, quale sit istud, non dicam facere, sed vel rogare. Neque enim dubito, quin redarguissetis eum, tamquam qui delinqueret graviter, & adversum nos amicos suos, & adversum ipsum, cujus animam quærit; immo & adversus Deum, cujus conatur immutare consilium. Quid enim, domine Pater? id vobis persuaderi potuit, ut ab amico vestro tale aliquid peteretis? Vocat Deus Thomam de cælo, vocat ut exeat de terra sua, & de cognatione sua, & de domo patris sui, & veniat in locum, quem ipse ei ostendit: ego quis sum qui prohibeam spiritum Dei, qui debeam impedire eum, qui proprias oves vocat nomine proprio; & ipse ante eas vadit, ut alium non sequantur, sed ipsum? Thomas paupertatem elegit, ego eum ad divitias deliciasque remittam?

2. Nec ignoro, quin possint apud sanctum Bertinum fratres suam ipsorum operari salutem: sed quos illuc vocaverit [b] Deus, ut unusquisque in qua vocatione vocatus est, in ea permaneat. Scio, scio ubi legerim: *Nemo mittens manum suam ad aratrum, & respiciens retro, aptus est regno cælorum.* Quo nequaquam ego fraudare velim carissimum filium meum Thomam, & animam, quæ mihi à Deo commissa est. Unde satis admiror, quonam modo subripi potuerit tantæ discretioni, rem hujuscemodi postulare. Ego enim, quoniam de vestra (sicut scitis) dilectione præsumo, paulo minus respondeam, quod ait Dominus ad filios Zebedæi: *Nescitis quid petatis.* Nisi quod cogitavi, non sic de caritate præsumendum, ut non etiam sacerdotali cathedræ deferretur. Luc. 9. 62. Matth. 20. 22.

3. Facite ergo morem vestrum: honorificate etiam in hac parte ministerium vestrum, & viriliter juvate etiam has Christi sponsas, ut eum ad quem vocantur sponsi thalamum, sine offensione, sine dilatione mereantur intrare. Agite, inquam, ut amicus sponsi, qui stat & gaudio gaudet propter vocem sponsi: & sicut bene soletis juvare ceteros, sic juvate & istos, ut non solum non extinguatis (quod absit) spiritum Dei, sed & coadjutorem ejus fidelem vos esse probetis. Hoc enim omnino certum sit paternitati vestræ, quoniam meo consilio sive permissione mea nusquam declinabunt. Scio enim quoniam ipse peccarem, & eos peccare facerem, si quid eis aliud consulerem, aut concederem. Reddant ergo vota sua quæ distinxerunt labia sua. Alioquin viderint ipsi, quibus credant dicentibus: Ecce hic est Christus, ecce illic est. Quoniam oportebit eos mihi ante tribunal Christi super voto suo, cujus ego testis sum, respondere.

Ad RICUINUM [c] episcopum Tullensem.

EPISTOLA CCCXCVI *. * antea 369.

Excusat se apud eum, quod ejus professum VVillelmum ignorans susceperat.

Venerabili RICUINO, Dei gratia Tullensi episcopo, frater Bernardus dictus de Clara-valle, cum pusillo sibi grege commisso, sospitatem & pacem.

GRatias agimus salutis Auctori, quod digni habiti sumus à vobis salutari. Verumtamen quantum nos salutatio lætificat, tantum illa, quam subjunxistis, obedientia gravat: licet tamen gravati, fecimus quod jussistis. Simul coram Deo, & vestra sanctitate, teste etiam ipso venerabili fratre Willelmo, nos excusamus, quod ignorantes vestrum esse professum recepimus. Si culpa est, quod ita à nobis receptus est; ipsius, non nostra est. Post hanc nostram veram ac puram satisfactionem, mereamur vestram gratiam & benedictionem. Valete. Optamus vos tam plenum dierum, quàm virtutum tranquillo transitu mortem finire, sancte, & reverendissime Pater.

a Eidem tum Abbati scripta est epistola 65. Episcopus fuit ab anno 1131 ad 1148. quo anno apud Philippopolim decessit VIII. *Id. Octob.* ex Necrologio S. Dionysii apud Remos. Ejus obitum memorat Ludovici Junioris epistola 22. inter Sugerianas. Confer epistolam 339.

b Quantum reatus contrahitur ex ipsa professione, si tantum ex sola vocatione, ut alibi etiam censet Bernardus in epistolis 107. & 108. qui item Novitios ab Ordine deficientes inter apostatas censet sermone 63. in Cantica num. 6. Si ad laxiorem statum citra apostasiæ crimen reflectere non licet, teste etiam Bernardo in Apologia ad Guillelmum num. 30. liceberne in ipsa stricte viventium societate mollia & laxiora impune sectari, in scandalum fratrum, & recti Ordinis detrimentum? Et tamen hæc est quorumdam religio, qui in tuto omnia esse arbitrantur, si ceteris insuper habitis, substantialia servent, quasi sanctæ institutionis & recti ordinis violatio, non sit violatio professionis; & substantialia inviolata esse possint, accidentariis cum animo corruptis.

c Inscriptionem hanc restituit codex Corbeiensis, Bernardi ætate scriptus: in antehac editis legebatur, *ad Abbatem quemdam.* Nec conjectura tituli levis erat, cum in contextu epistolæ agatur de professo ejus, ad quem Bernardus scribit, scilicet VVillelmo, qui monachus erat forsan S. Apri aut S. Mansueti. Sanctitatis compellatio, & sancti & reverendissimi Patris tituli Episcopo rectius conveniunt, quam abbati. Ad Ricuinum item epistola 65.

Ad ODONEM[a] abbatem Majoris-monasterii prope Turones.

EPISTOLA CCCXCVII*.

Monachos, de quibusdam reditibus cum clericis contendentes, arbitrorum sententiæ acquiescere debere.

Reverendissimo Patri & domino ODONI, Dei gratia abbati Majoris-monasterii, sanctoque & in Christi caritate juncto conventui, HUGO Pontiniacensis & Bernardus Claræ-vallensis, spiritu ambulare, & quærere semper non pigre faciem Dei Jacob.

Majoris-monasterii fama religionis.

1. CAritas, fratres, nos admonet scribere ad vos & pro vobis, & quod longe à vobis absumus, sed locis, non animis. Porro animos facile in eamdem vestræ fraternitatis unanimitatem conflavit fragrans ubique odor suavissimus famosissimæ sanctitatis. Ceterum ab heri & nudiustertius modice intra nos turbatum dolemus tantæ serenitatis participium. Subito nempe oborto nubilo famæ subtristioris, haud dubium quin à facie aquilonis, operuit confusio facies nostras, quod de vobis tam insolitum, tam vestro nomini dissonum audiremus. Formidantes igitur jam jamque graviter periclitari & famam vestram, & nostram pro vobis gloriam, si non sermo, qui exiit velocius, evanuerit flatu secundiori; fraterna curamus sollicitudine his litteris vestram commonere reverentiam de celeri correptione super malo, quod in dies divulgare non parcit fama volans. Miramur sane aliquos vestrum (absit enim ut omnes suspicemur) tanta vel simplicitate deceptos, vel cupiditate cæcos, ut celeberrimo nomini non parcentes, unius altaris [b] pauculos reditus orbis gloriæ præferant. Non oportet, fratres, non oportet ullis æstimare temporalibus lucris testimonium, quod vobis ab antiquo, immo ab initio, ab his quoque qui foris sunt, conversationis merito conquisistis. Sed forsan dicitis: Nos nemini injuriam facimus. Tenemus nostra, parati, si quis ex adverso est, subire judicium. Recte. Sed quid si alius responderit & dixerit: *Hoc ipsum delictum est in vobis, quod causas habetis? Quare non magis fraudem patimini?* Quid si legerit & alius? *Si quis abstulerit tua, ne repetas.* Quinimmo, *percutienti in dextram maxillam, præbe & alteram; auferenti tunicam, præbe & pallium.*

1. Cor 6. 7.
Lites improbat
Luc 6 b.

2. Et hæc vobis, hisque similia objiceremus, nisi quod corrigere vos, quàm confundere malumus. Hoc autem dicimus, tutius esse omni Christiano, & maxime monacho, possidere quippiam minus in pace, quàm cum lite amplius. Sic quippe canitis: *Melius est modicum justo super divitias peccatorum multas.* Quid quod de altari contenditur, & hoc adversus filios Levi, id est adversus clericos? Clericorum est altari deservire, & de altario vivere. Nobis nostra professio & antiquorum monachorum exempla victum ex propriis præscribunt laboribus, & non ex sanctuario Dei. Huc accedit, quod eidem ecclesiæ, de qua præsens disceptatio est, clerici soli deserviunt, vosque cum illis partimini beneficium, cum quibus non exhibetis obsequium. Paulus clamat pro clericis, immo ante ipsum Moyses: *Non alligabis os bovi trituranti.* item, *Quis plantat vineam, & de fructu ejus non edit?* aut, *Quis pascit gregem, & de lacte gregis non manducat?* Vos autem per contrarium convenimus: * Qua audacia, ô Monachi, præsumitis, seu vinum de vinea quam non plantastis, seu lac de grege quem non pascitis? quo pacto ibi exigitis, ubi nihil exhibetis? Certe si ita vultis, baptizate nascentes, sepelite morientes, visitate jacentes, copulate nubentes, instruite rudes, corripite delinquentes, excommunicate contemnentes, absolvite resipiscentes, reconciliate pœnitentes: & in medio denique ecclesiæ aperiat os suum monachus, cujus officium est sedere & tacere. Sic fortasse dignum se

Psal. 36. 16.
Clerici debent vivere de altari non monachi.
Deut. 25. 4 & 1. Cor. 9. 9.
* V. Petr. Venerab. lib. 1. epist. 28.

probabit mercenarius mercede sua. Alioquin invidiosum admodum est, velle metere ubi non seminaveris; sed & colligere quod alius sparserit, etiam injuriosum.

3. Esto tamen: liceat & hoc ex dono Episcopi, nec nlla jam reputetur injuria, cum canonica excusat investitura. Ceterum de pacto vestro quid facitis? Siquidem Canonicis reclamantibus & causantibus de injuria, placuisse tandem vobis, nisi fallimur, non negabitis causam vestram poni in manu Carnotensis Episcopi *, simul & Comitis T*. ut quicquid pari utriusque consensu pro lite dirimenda definiretur, utraque pars irrefragabiliter teneretis. Optime plane, & consultissime. Tales quippe electi sunt mediatores, de quorum satis non solum probata æquitate, sed & privata (ut bene novimus) familiaritate confiditis. Quod igitur viri boni, & ipsi amici vestri super reformanda pace concorditer, nec dubium quin & fideliter definierint, quare vos juxta condictum quod præcesserat non tenetis? An idcirco non fideliter egisse putantur, quia videtur nec æqua commutatio, quæstus utique majoris ad minorem? Sic prorsus videtur: sed quærenti quæ sua sunt, sed ei qui pluris æstimat nummos quàm amicos, pecuniam quàm justitiam, ac terrenam possessionem super fraternam dilectionem. Si de mundo fuissetis, & mundus quod suum erat diligeret; tam non mirum, quàm nec insolitum videretur: nunc vero filii lucis & pacis, luci tenebras, paci res præferunt temporales. Tales profecto deplorat prophetica lamentatio: *Et qui*, inquiens, *nutriebantur in croceis, amplexati sunt stercora.*

Perstringit Monachos quod arbitrorum sententiæ non acquiescant.
* Gaufridi
* Theobaldi.

4. Merito, aiunt, nolumus tenere concordiam, in qua pars nostra gravari cognoscitur. Quid si pars altera gravari videretur? Tunc prorsus, tunc æqua & justa concordia judicaretur. Verumtamen hoc ante pactum cautum esse debuit. Ubi enim non est lex, nec prævaricatio. Nunc autem lex pacti jam commodum non considerat, sed condictum. Quid ad hæc dicitis, qui contradicitis? qui dum vos fingitis consultores, proditis turbatores, tergiversatores, prævaricatores. Aut negate pactum, aut implete. Quid enim? An non negatis quidem conventionem, sed causamini circumventionem, culpamque refertis in Episcopum, quasi non egerit simpliciter vobiscum; sed cum astu & dolo vos ceperit, & induxerit in eamdem, cujus vos modo pœnitet, pactionem? Dicere potestis: sed mirum cui persuadere, mirum si vos vel ita suspicari. Nequaquam, inquiunt; sed non debet stare quod absque nostro consilio factum est, hoc est sine assensu totius Capituli. Quid? quod Abbas statuerit cum consilio seniorum, stare non debet, si non omnes consenseritis? Itane in Regula vestra manifestam super hoc sententiam aut non attenditis, aut contemnitis? Mandat siquidem ut fratres ad consilium vocati, singuli sic respondeant quod senserint, quatenus defendere non præsumant quod responderint: sed Abbas, auditis singulorum sententiis, quam potissimum ipse elegerit, ei omnes sine contradictione acquiescant. Si ergo in quibuscumque disponendis præeminet auctoritas Abbatis, Regula item præscribente, quia in Abbatis arbitrio pendet omnis ordinatio monasterii; patet quod inobedientes vos ac rebelles esse probatis, qui pactum quod Abbas formavit, contra ejus voluntatem labefactare conamini. Nisi forte & ipse in corde & corde locutus est, ut quod palam per se ædificavit, clam per suos destruat; & sic prævaricatorem se quoque constituat. Quod quidem absit ut credamus. nam de optimo viro id tantum suspicari, pessimum est. Non nos sane latet scrupulus nonnullorum, qui plusquam oportet justi, nodum in scirpo quærebant, dum absque simonia istiusmodi commutationes inter ecclesias posse fieri non putarent. Sed de hoc, ut arbitramur, vobis utique curiosius sciscitantibus, catholicorum & eruditorum virorum responsionibus satisfactum est:

Refellit objectiones.
Reg. S. Bened. c. 3
Permutationes inter ecclesias sine simonia.

a Odo Majori-monasterio, prope Turonos sito, præfuit ab anno 1124. ad 1137. uti ex archivis colligimus. Vide alias Notas.

b Altaria vocabant ecclesias parochiales cum decimis, qualia tunc temporis monasteriis conferri, etiam à sæcularibus, mos erat. Confer epistolam 375.

aut si quo minus; in promptu est etiam nunc ex aucto-ritate canonum affirmare, quod fas sit de rebus eccle-siasticis fieri permutationes, prout ecclesiis videbitur expedire. Hæc adversus illos, qui sede his, quorum sua nihil interest, præsumptuosius intromittentes, semper parati sunt injuriam concitare.

Ad GUIDONEM abbatem & fratres Arremarenses.

EPISTOLA CCCXCVIII[a]. (antea 311.)

Rogatus ab Arremarensibus, ut Officium de S. Victore ipsorum patrono componat, tenuitatem suam & operis difficultatem prætendit, exponens, qualia esse oporteat quæ publice adhibentur divino cultui: cantus quoque ecclesiastici leges describit.

Venerabili GUIDONI abbati Arremarensi [a], & sanctis qui cum eo sunt fratribus, Bernardus servus sanctitatis eorum, servire Domino in sanctitate.

1. PEtis, carissime mihi Guido abbas, & tecum pariter qui tecum sunt fratres, dictare me aliqua vobis legenda sollemniter, vel canenda in festivitate sancti Victoris, cujus apud vos corpus sacratissimum requiescit. Cunctanti instas, dissimulantem urges; meam, etsi justam, verecundiam dissimulans. Ipse adhibes mihi & alios precatores, quasi sit aliquid, ad inclinandum me tuæ voluntati, tua ipsa voluntate cogentius [a]. Verum tu, vel proprio judicio consulens, cogitare debueras, non affectum erga me tuum, sed meum in Ecclesia locum. Sane altitudo negotii non amicum desiderat, sed eruditum, sed dignum: cujus auctoritas potior, vita sanctior, stilus maturior & opus illustret, & consonet sanctitati.

2. Quantulus ego in populo Christiano, cujus litteræ in ecclesiis lectitentur? aut quantula mihi ingenii eloquiive facultas, ut à me potissimum festiva & plausibilia requirantur? Quid? quem cæli habent laudabilem & laudatum, ego de novo laudare incipio super terram? Supernis velle addere laudibus, detrahere est. Non quod glorificatos ab Angelis, homines jam laudare non audeant: sed quia in sollemnitate celebri [a], non novella audiri decet vel levia, sed certe authentica & antiqua, quæ & Ecclesiam ædificent, & ecclesiasticam redoleant gravitatem. Quod si nova audire libet, & causa requirit; ea, ut dixi, recipienda censuerim, quæ cordibus audientium, quo gratiora, eo utiliora reddat & eloquii dignitas, & auctoris. Porro sensa indubitata resplendeant veritate, sonent justitiam, humilitatem suadeant, doceant æquitatem: quæ etiam lumen veritatis mentibus pariant, formam moribus, crucem vitiis, affectibus devotionem, sensibus disciplinam. Cantus ipse, si fuerit, plenus sit gravitate; nec lasciviam resonet, nec rusticitatem. Sic suavis, ut non sit levis: sic mulceat aures, ut moveat corda. Tristitiam levet, iram mitiget; sensum litteræ non evacuet, sed fœcundet. NON EST LEVIS JACTURA gratiæ spiritualis, levitate cantus abduci à sensuum utilitate; & plus sinuandis intendere vocibus, quàm insinuandis rebus.

3. En qualia oportet esse quæ in audientiam Ecclesiæ veniunt, qualemve horum auctorem. Numquid talis ego, aut talia quæ paravi? Et tamen de paupertate mea, te pulsante, te inquietante, etsi non quia amicus es, certe ob tuam importunitatem surgens, juxta verbum Domini, præstiti quod petisti. Præstiti dico, non quod tibi ad votum, sed quod mihi ad manum venire potuit, pro posse utique meo, non pro velle tuo. Servata tamen antiquorum veritate scriptorum, quæ tu mihi transmiseras, qualicumque sermone meo: illud quantum potui cavens, ut nec brevitas obscuros, nec prolixitas redderet onerosos. Deinde, quod ad cantum spectat, hymnum composui, metri negligens, ut sensui non deessem. Responsoria xii. cum antiphonis xxvii. suis in locis disposui, addito responsorio uno, quod prioribus Vesperis assignavi; itemque duobus aliis brevibus ipso die festo pro vestra regulari consuetudine, uno ad Laudes, altero ad Vesperas decantandis. Et pro his omnibus mercedem flagito, sequor retributionem. Quidni sequar? Sive placeant, sive non; mea non refert, qui quod habui, dedi. Ergo merces mea, oratio vestra. (Luc. 11. 8.) (Habentur tomo 3. cum Officio Sancti.)

Ad LELBERTUM abbatem sancti Michaëlis [b].

EPISTOLA CCCXCIX[a]. (antea 319.)

Monachum quemdam à perverso peregrinationis proposito dehortatus, remittit ad suum monasterium.

Patri & amico suo LELBERTO, sancti Michaëlis abbati, frater BERNARDUS, eorum, qui in Clara-valle sunt, servorum Dei inutilis servus, debitum dilectionis affectum.

HIc filius vester peregrinationem, quam etsi vestra licentia susceperat, nostro consilio deserens, ad vos reversus est. Cum enim cognovissemus, viam illam & cum requisisse per levitatem, & vos ob illius improbitatem annuisse: dure, ut dignus erat, increpatum reverti persuasimus, suæ siquidem, quantum conjicere potuimus, levitatis & improbitatis pœnitentem, ac de cetero emendationem pollicentem: RECTIUS judicantes, quantumlibet reum in suo monasterio monachum pœnitentiam agere, quàm foris vagando provincias circumire. Neque enim terrenam, sed cælestem requirere Jerusalem, monachorum propositum est; & hoc non pedibus proficiscendo, sed affectibus proficiendo. Vos autem, Pater, non molestam habeatis ejus reversionem, etsi suspectam habeatis ejus conversationem: quin potius gaudete [c], quia hic filius vester mortuus fuerat, & revixit; perierat, & inventus est. (Improbat monachorum peregrinationes.)

Ad ABBATEM Lætiensem.

EPISTOLA CCCC[a]. (antea 316.)

Fratrem Robertum recipi, & benignius tractari, ac statim Abbatis sibi renuntiari cupit.

Venerabili PATRI Lætiensis [d] monasterii, ac filiis ejus, frater Bernardus, servorum Dei, qui in Clara-valle sunt, inutilis servus, servire Domino in timore, & exsultare ei cum tremore.

REmisimus vobis fratrem Robertum, primum pro eo & cum eo precantes, ut clementius cum ipso

a Arremarense monasterium, *Montier-Ramey*, diœcesis Trecensis, Ord. S. Benedicti, patronum habet sanctum Victorem confessorem, cujus acta ex Bernardo habes in tomo 3. Ejus loci monachus fuit Nicolaus Bernardi Notarius, de quo supra in epistola 298. De cantu ecclesiastico vide alias Notas.

b Multa sunt in Galliis cœnobia sancti Michaëlis: nempe in Monte tumba seu in Periculo maris, ad Mosam, Tornodori in Borgundia; in Eremo apud Pictones; & in Terascia. Hujus Abbas videtur fuisse Lelbertus, sive is sit Elbertus, qui Fusniaci locum Bartholomæo Laudunensi episcopo concessit ad construendum Cisterciensium cœnobium anno 1121. sive Gislebertus ejus successor, in chartario notatus anno 1130. alter sit sæculi Plano dictus apud Hermannum Laudunensem monachum in lib 3. de miraculis S. Mariæ cap. 19. Simone S. Nicolai abbate (de quo supra in epistola 83.) defuncto, ad S. Nicolaum, unde assumptus fuerat, revocatus Leoni abbati ejus successori Innocentius II. diploma largitur anno 1138.

c Iisdem omnino verbis utitur Hildebertus in epistola 23. quæ est ejusdem cum ista argumenti. Confer sententiam Theodemiri abbatis in Opusculo Jonæ Aurelianensis episcopi contra Claudium Taurinensem de peregrinationibus monachorum.

d *Lesciensis* habent codices nonnulli, vulgo *Liessies*, quod cœnobium est Ord. S. Bened. in finibus Hannoniæ & Terasciæ, sacrarum litterarum studiis tunc non incelebre, teste Philippo de Eleemosyna in epistola 24. tomo 3. Bibliothecæ Cisterc. religione & institutis Ludovici Blosii, piissimi abbatis à superiori sæculo ad hoc usque tempus illustre: quod Theodericus de Avesnia à fundamentis instauravit sub annum 1080. ut scribit Herimannus in Spicilegii tomo 12. pag. 415. Guntero primo abbati post annos regiminis duodecim successit Reinerus, mortuus anno 1124. Hunc excepit VVedricus religiosissimus abbas, qui Bibliothecam & viros ex Hannonia pios & doctos conquisivit. Anno 1147. successorem habuit Tescelinum: cui suffectus anno 1153. Helgotus ex monacho Letiniacensi. An ad VVedricum spectet hæc epistola, aliorum esto judicium.

agatur in recipiendo, quàm cum ceteris solet fugitivis revertentibus. Non enim par esse debet pœna, ubi dispar est causa. Deinde ut ab obedientia [a], in qua eum periculo (ut ipse dicit) animæ suæ diu invitus detentus est, amoveatur; & ad aliam, in qua securius & salubrius vivat, transferatur. Alioquin, quantum intentionem hominis attendo, timeo ne illum irrevocabiliter amittatis. Ceterum autem audivimus dominum Abbatem graviter infirmari: cujus nobis vel vitam, vel mortem flagitamus citius renuntiari, ut aut de vita, licet mortali, recipiamus gaudium; aut de morte, licet vitali, luctum; sive, ut verius fatear, de qualibet & gaudium simul & luctum. De vita quidem * ipsi condolentes, quod sit retardatus; sed nobis gaudentes, quibus est reservatus: de morte vero ipsi nimirum congratulantes pro adepto præmio, nobis autem gementes pro adempto necessario.

* al. utique.

Ad abbatem BALDUINUM de Castellione.

EPISTOLA CCCCI*.

* antea 338.

Timorem ei eximit, ex imprudenti cujusdam verbo natum.

ET in hoc cognovi quod diligis nos, quoniam timuisti nos. Verumtamen gaude, quia timor, quem timebas, non accidit nobis. Diligenter est res inquisita, quemadmodum monuisti, & inventus est dolus in ore ejus qui ista dixit tibi. Unumne duobus nullatenus dubites, hominem videlicet aut ex malignitate, aut ex suspicione locutum. Proculdubio convertetur dolor ejus in caput ejus, & in verticem ipsius iniquitas ejus descendet. Reus est enim illius rei, quam alteri conatur impingere.

Ad BALDUINUM Noviomensem [b] episcopum.

EPISTOLA CCCCII*.

* antea 339.

Puerum ei facete commendat.

Domino BALDUINO Noviomensi episcopo, frater Bernardus Claræ-vallis vocatus abbas, melius quàm meruit.

MItto vobis puerum istum præsentium latorem, comedere panem vestrum, ut probem de avaritia vestra, utrum cum tristitia id feceritis. Nolite lugere, nolite flere: parvum ventrem habet, paucis contentus erit. Gratiam tamen vobis habemus, si doctior à vobis, quam pinguior recesserit. Maneries * locutionis pro sigillo sit, quia ad manum non erat, nam neque Gaufridus vester.

* i. modus, gallice maniere.

Ad HENRICUM archidiaconum.

EPISTOLA [c] CCCCIII*.

* antea 340.

An valeat Baptismus hac verborum forma collatus, Baptizo te in nomine Dei, & sanctæ & veræ Crucis.

Dilecto suo HENRICO archidiacono, frater Bernardus Claræ-vallis vocatus abbas, salutem & orationes.

1. BReviter vobis de proposita quæstione respondemus, sine præjudicio tamen sanius sapientis. Raptum ex utero puerum ob periculum mortis laicus quidam, ut dicitis, baptizavit, communem verborum formam non tenens, sed dicens: *Baptizo te in nomine Dei, & sancta & vera Crucis.* Quæritis, utrumnam baptizatus si puer; an magis, si vivit, baptizandus. Ego vere hunc baptizatum puto: nec sonum vocis, veritati fidei & pietati intentionis præjudicare potuisse. Ut enim taceam, quod in nomine Dei unam expressit substantiam Trinitatis; in eo ipso quod addidit, *sancta & vera crucis*, manifeste commendavit Dominicam passionem. Nisi forte putamus Apostolum contra id quod quidem alio loco dixerat, *qui gloriatur, in Domino glorietur*; in ipsa ligni substantia, & non magis in Crucifixi gratia gloriari, cum diceret: *Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu-Christi.* Neque enim eum juxta communem Ecclesiæ constitutionem baptizantes dicimus, *In nomine Patris & Filii & Spiritus sancti*, aliud intelligendum est, quàm in confessione Trinitatis. Porro autem confessio sanctæ Crucis, non nisi Crucifixi confessio est. Legimus sane in actibus Apostolorum, non modo, *In nomine Patris & Filii & Spiritus-sancti*, verum & in nomine Domini Jesu-Christi aliquos baptizatos.

1. Cor 1. & 2. Cor. 10. 17.

Gal. 6. 14.

2. Pergitis autem quærere de ipso baptizatore, utrumnam peccaverit, an vero & aliis formam hanc liceat imitari? Quasi vero consequens sit, ut, si in facto hominis ipsa eum videtur excusare simplicitas, ut aut nullum, aut non magnum peccatum fuerit; continuo etiam inveniantur excusabiles, qui sua temeritate, contra formam Ecclesiæ, novum baptizandi vellent inducere morem. Quod si quis eum peccasse contendit, ego tantum non crediderim fuisse peccatum, ut vel baptizatoris, vel ipsius qui baptizatus est, potuerit præjudicare saluti. Neque enim ecclesiasticam contempsisse formam, sed ex devotione quadam festinantis fidei in hanc vocem erupisse videtur.

Act. 10. 48.

Ad ALBERTUM inclusum.

EPISTOLA CCCCIV*.

* antea 341.

Consulit ei semel in die refici, & mulierculas prorsus non admittere.

Frater Bernardus de Clara-valle, fratri ALBERTO incluso, bonum certamen certare.

PEtis à me, ut nescio quam jejunii observantiam, quam à me intra tuam cellam requisieras, ac mulierculárum colloquia, quæ & tibi videlicet à me recordaris fuisse prohibita, mea licentia possis admittere: quæ utique propter inopiam, ut scribis, non potes evitare. Ego jam nullam super te usurpo mihi potestatem. Consilium tibi dedi, non præceptum, semper vel semel in die comedere: feminarum visitationes vel colloquia omnino non admittere; tuarum te opere manuum sustentare, multaque alia, quæ longum est modo commemorare. Quod si hujusmodi sumptus nequaquam tibi ad opus tam sumptuosum suppetere cerneres; non deberes incipere quod consummare non posses. Hoc tibi totum credidi consilium: hoc nec meo cogeris tenere præcepto, nec tamen meo mutabis consilio. Vale.

Inclusi quidam hujusmodi.

Ad G. Abbatem.

EPISTOLA CCCCV*.

* antea 342.

Fratri cuidam ad vivendum more communitatis fat virium esse.

Domino G. abbati, frater Bernardus, quicquid sibi.

SCito fratrem G. ex quo venit de Crista *, ubi medicamina sumpsit, Conventum per omnia, tamquam unum de validioribus, firmissime tenuisse, nec ei quiequam in alimentis præter quod commune fuit, indultum fuisse; ad vigilias jugiter cum aliis exstitisse. Ex hoc jam si aliter apud vos egerit, non ei consentiatur. Certum enim sit vobis, non esse corporis ægritudinem, sed animæ passionem. Vale.

* La Crest, Ord. Cisterc. dioec. Lingon.

a Obedientia, Cella, Prioratus, seu villa, cui procurandæ bini aut terni, pluresve monachi destinari solebant. Cellulæ vocantur in epistola 254. num. 1.

b Epistola Capituli Noviomensis de ejus electione habetur ordine 44. inter Sugerianas: ubi plures Balduini jam episcopi litteræ de Compendiensi ecclesia referuntur, nempe 157. 158 & 162. Ex priori Sugeriana epistola 44. constat, Balduinum hunc ipsum esse Abbatem de Castellione, ad quem Bernardi epistola 179. & quæ nunc est 401. Idem subscribit epistolæ 426 hic in Appendice.

c Epistola hæc dubia nonnullis videtur. Reperitur tamen in vetustis editionibus, Lugdunensi anni 1520. aliisque subsequentibus, & in ms. codice Sorbonico: nec stilus differt a Bernardino. Consule alias Notas. Henricus, Ludovici Junioris frater, per id tempus erat archidiaconus Aurelianensis, ex Chartario S. Martini de Campis.

Ad Abbatem S. Nicolai.

EPISTOLA CCCCVI *.

Dulcissimo amico & coabbati suo de S. a Nicolao, F. B. de Clara-valle, spiritum pietatis.

HOstis Christi diabolus fecit morem suum, seducendo Christianum: nos quoque, ad quos forte devenit, nihilo minus, prout potuimus, fecimus nostrum, corrigendo seductum. Restat itaque, ut & vos, quod vestrum est, faciatis, suscipiendo correctum; & sic omnes in communi speremus, Deum etiam quandoque quod suum est facturum, redditurum scilicet unicuique secundum opera sua.

Ad ODONEM abbatem Belliloci *.

EPISTOLA CCCCVII *.

Monet depositum pauperi sine dilatione reddendum.

Fratri & amico suo ODONI, abbati regularium Clericorum Belliloci, frater Bernardus, monasterii Claræ-vallis dispensator indignus, salutem.

DEpositum b hujus hominis, quod (ut ipse ait) apud vos servandum commisit; nec bonum est vobis, nec honorificum quod detinetis, si tamen detinetis. Hinc enim deplanctum c ad me facere venit, utique propter familiarem specialemque amicitiam, quam inter me & vos esse audivit. De qua etiam ipse præsumens, ad reverentiam vobis dico, quare non potius calicem de altari vendidistis, quo tam importunum clamorem reprimeretis, si bos vel equus non erat vobis qui venumdari posset, nt is quod suum erat, reciperet? Parcite quæso personæ vestræ, parcite bono nomini domus vestræ, parcite sacræ, quæ nunc est, Quadragesimæ; & pauperi, quod sine excusatione debetur, sine dilatione reddatur, antequam res amplius divulgetur, & jam non sine majori dedecore persolvatur.

Ad W. * Abbatem Trecensem.

EPISTOLA CCCCVIII *.

Clericum delicatum sæculo valedicentem. Abbati Trecensi commendat, veritus rigori Claræ-vallensium imparem fore.

Amico & conservo suo domino W. abbati canonicorum d clericorum Trecensium, frater Bernardus ecclesiæ Claræ-vallis servus inutilis, salutem in Domino.

CLericum istum relinquentem sæculum, nobiscum manere cupientem, ad vestrum potius Ordinem, timens ne nostri difficultate frangeretur, confugere persuasi. Commendamus ergo vobis eum, utpote nobis bene cognitum, & honeste morigeratum, & in litteris eruditum; postremo tamquam Dei servum, quem per Dei gratiam credo vobis futurum fidum solatium. Neque enim ipsum tam propter se, quàm propter vos, quem diligimus sicut nos, ad vos ire volumus: quem propter vitæ suæ meritum libenter retineremus, nisi esset illa causa, quod clericum delicatum, laboris inexpertem, suscipere formidamus. Vale.

Ad ROROONEM e de Abbatis-villa.

EPISTOLA CCCCIX *.

Monet corpoream præsentiam non magni pendendam: rogat terram quamdam incultam Religiosis attribui.

Viro illustri, etiam nobis quoque dilecto, ROROONI de Abbatis-villa, B. Claræ-vallis vocatus abbas, salutem & nostras orationes.

PErlatum est ad nos, quod gratum tibi esset, si præsentiæ & colloquii nostri copiam habere valeres; & hoc ideo, quia unum de servis Altissimi me esse credit tua benignitas. Et ego dico tibi, quod pro hac tua humilitate, & pro bona tuæ nobilitatis fama, quam audivimus, mihi quoque jucunda foret tua præsentia. Sed licet hoc in nos humanæ pietatis bonum laudabile sit, non tamen perfectum. Nam hæc corporalis quidem est visio, & brevis, & nobis cum ceteris animantibus communis. Magis ergo ad illam æternæ societatis jucundissimam visionem suspirare debemus, & bonis operibus insistere, ut ad illam perveniamus. Rogamus tuam dilectionem, ut terram illam, quæ tui juris est in parœcia de Currenni, de qua dilectus & familiaris noster Abbas de *Alchi* f tecum locutus est, & quæ deserta & inculta tibi, tuisque antecessoribus usque nunc inutilis fuit, ecclesiæ de *Alchi* in eleemosynam concedere digneris: quatenus & animæ tuæ, & animabus antecessorum & successorum tuorum, apud Deum hoc tuum proficiat beneficium.

Ad GILDUINUM g abbatem S. Victoris.

EPISTOLA CCCCX *.

P. Lombardum commendat.

Reverendis Patribus & dominis, & amicis carissimis, G. Dei gratia venerabili abbati sancti Victoris Parisiensis, & universo conventui sancto, frater Bernardus Claræ-vallis vocatus abbas, salutem & nostras qualescumque orationes.

NEcesse habemus multa requirere, quia multa requiruntur à nobis: nec amicis possumus parcere, quia ab aliis amicis non parcitur. Dominus Lucensis Episcopus, pater & amicus noster, commendavit mihi virum venerabilem P. Lombardum h, rogans ut ei parvo tempore, quo moraretur in Francia causâ studii, per amicos nostros victui necessaria providerem. quod effeci, quamdiu Remis moratus est. Nunc commorantem Parisius vestræ dilectioni commendo, quia de vobis amplius præsumo: rogans, ut placeat vobis providere ei in cibo per breve tempus, quod facturus est hic usque ad Nativitatem beatæ Virginis Mariæ. Vale.

a Haud dubie Simoni abbati monasterii S. Nicolai in silva Vedogii, ad quem epistolæ 83 & 84.

b De restituendo deposito exstat in Bibliothecæ Cisterciensis tomo 1. pag. 241. egregia epistola Philippi abbatis ab Eleemosyna, ordine tertia, ad Henricum Comitem palatinum.

c Deplangere, multum plangere: deplanctus, querelæ multæ.

d Hic adjective *canonici* appellantur clerici, eodem sensu quo in superiori epistola Præmonstratenses dicuntur *regulares clerici*.

e Rorgo de Abbatis-villa, *d'Abbeville*, quæ urbs est ad Somenam fluvium, in veteri Breviario Corbeiensis Bibliothecæ, ante annos quingentos scripto, laudatur cum uxore sua Elizabeth prid. Id. Augusti, ut fundator loci, ad quem primo pertinuit Breviarium, nempe Prioratus S. Petri apud Abbatis-villam.

f Alciacum, monasterium Ord. S. Benedicti, diœcesis tunc Tervanensis, nunc Audomarensis, fundatum in Morinis ad Quantiam fluvium sub annum 700, primo pro sanctimonialibus, quibus successerunt monachi ab instauratione post Normannos.

g Abbatiæ sancti Victoris extra muros Parisienses, Canonicorum regularium Ord. S. Augustini, Gilduinus præfuit ab anno 1113. ad 1155. Eamdem Sugerio commendat Bernardus epistola 369. Ejusdem sancti cuculla in thesauro ejusdem abbatiæ servatur, perenne ejus in illam amoris monumentum, cum charta, ex qua dependet S. Bernardi sigillum, de quo supra ad epistolam 184.

h Petrus, à theologicis libris sententiarum Magister dictus, à patria hic Lombardus, ex Bononiensi academia in Galliam accedens, commendatus Bernardo est ab Episcopo Lucensi, Uberto an Gregorio, (ad quem epistola tertia Nicolai Claræ vallensis, infra, in persona Bernardi) & per Bernardum Gilduino & Canonicis sancti Victoris.

13ª epist. 107. ad eumdem.

Ad THOMAM Beverlacensem præpositum*.

EPISTOLA CCCCXI*.

* antea 379.

Suavissima sane & mellisflua epistola, qua Thomam invitat ad vitam religiosam, peccatis etiam quibuscumque non obstantibus. Bona conscientia nihil præferri posse in hoc mundo.

Bonæ spei juveni THOMÆ, venerabili Beverlacensi Præposito, frater Bernardus, pauperum Christi de Clara-valle servus, secundum nomen, apostolicæ hereditatis omen.

1. UT ad te ignotus scriberem, is qui te noverat B Ivo suggessit, caritas persuasit. Ille sibi liquido comperta de te nobis retulit quæ voluit: illa quæ omnia credit, audire non potuit otiose. Non, inquam, otiose, quantum quidem ad nos, quos profecto audito illo mox compulit ad scribendum tibi, ad te exhortandum, ad orandum pro te. An vero tibi non infructuose, tu videris. Placent fateor, quæ audivimus de te ab his qui te noverunt, non quidem generositas sanguinis, non corporis elegantia, non formæ decus, non rerum copia, vel fastigia dignitatum: hæc siquidem & his similia gloria carnis sunt, & flos fœni: sed vivacitas ingenii, & morum ingenuitas, maximeque is, quem nuper te aiunt inter divitias concepisse, sanctæ C paupertatis amor. Unde & nos gratulantes admodum, bonam de te spem concepimus, quæ utinam non confundat. Utinam nostrum hoc gaudium cito perveniat usque ad Angelos, qui de tua pœnitentia & conversione, sicut & de ceteris peccatoribus, jucundum exspectant festivumque convivium. Florem tuæ juventutis, & tantæ indolis specimen, ô si mihi in manibus venire contingat! si liceat Deo servare immodicum*, illibatum offerre in odorem suavitatis!

1. Cor. 13. 7

Bernardo quæ probentur in juvene

* f. imminutum.

2. Sed forte me sero locutum tua responderit conscientia, quod jam non valeat illibata servari, quam multis te fortasse sentis maculasse criminibus. Non me sane terret hoc, & peccator non horreo peccatorem: D nec ægrum sperno, cum ipse me sentiam ægrotare. Sed etsi me sanum putas, non recuso infirmus infirmo fieri, ut infirmum lucrifaciam; libenter audiens & in hoc Pauli consilium, qui ait: *Vos qui spirituales estis, hujusmodi instruite in spiritu lenitatis; considerans teipsum, ne & tu tenteris.* Nec reputo immanitatem morbi, cogitans peritiam Medici, simul & pietatem sæpe mihi expertam in propriis magnisque languoribus. Quantislibet sordeas vitiis, quantumvis fœdam geras conscientiam, horrendisque licet sceleribus tuam adolescentiam sentias inquinatam; etsi inveteratus dierum malorum computrueris tamquam jumentum in stercore suo: mundaberis sine dubio, & super nivem dealbaberis, E renovabiturque ut aquilæ juventus tua. Scio denique qui ait: *Ubi abundavit delictum, superabundavit & gratia.* Bonus Medicus, qui sanat omnes infirmitates animæ, replens in bonis desideria ejus.

Criminosos non prohibet ab ingressu monasterii.

Gal. 6. 1.

Rom. 5. 20.

Psal. 102. 3

3. Magnæ divitiæ bona conscientia. Et revera quid ditius in rebus, vel dulcius? Quid in terra quietius atque securius? Bona conscientia damna rerum non metuit, non verborum contumelias, non corporis cruciatus, quippe quæ & morte ipsa magis erigitur, quam dejicitur. Quid, quæso, in bonis terræ tantæ compares felicitati? quid tale mundus blandiens suis offerat amatoribus? quid simile vel mentiens polliceatur insipientibus? Si infinita prædia, si ampla palatia, si in- F fulas pontificales, & sceptra regnorum; nonne, ut cetera taceam discrimina, sine quibus talia nec acquiruntur, nec retinentur, una superveniente morte simul omnia dimittuntur? Scriptum namque est, *Dormierunt somnum suum, & nihil invenerunt omnes viri divitiarum in manibus suis.* At vero bona bonæ conscientiæ revirescunt, in laboribus non arescunt, nec in morte evanescunt, sed reflorescunt: lætificant viventem, morientem consolantur, reficiunt mortuum, nec deficiunt in æternum. Sed quid moror in verbis, cum

Bonæ conscientiæ quanta felicitas & divitiæ.

Psal. 75. 6.

A modo sim verba factis implere paratus? In promptu certe tibi est, aut me probare mendacem, aut te divitem. Tantum veni, & experire, Quam lætis gressibus occurremus cum panibus fugienti, quam lætis amplexibus excipiemus filium adolescentiorem? Cito proferetur stola prima, & dabitur anulus in digito, diceturque: Hic filius meus mortuus fuit, & resurrexit; periit, & inventus est.

Luc. 15.

Ad T. adolescentem, qui vitam monasticam voverat.

EPISTOLA CCCCXII*.

* Nov.

Dilectissimo filio suo T. Bernardus Claræ-vallensis abbas, exire obviam sponso & sponsæ.

1. UT verbis tibi familiaribus loquar; homo est animal rationale, mortale. Aliud nobis gratia Creatoris, aliud nobis intulit meritum peccatoris. In uno sumus consortes angelicæ nobilitatis, in altero bestialis infirmitatis. Utrumque tamen debet excitare nos, & elevare ad quærendum Dominum, & timor mortis, & dignitas rationis. Memor esto verbi tui, in quo mihi spem dedisti. Fructum promissionis requiro, tempus requisitionis advenit. noli ibi trepidare timore, ubi non est timor. Non onus est, sed honor, servire Domino in lætitia. Inducias tibi dare non possum. nihil enim certius morte, nihil hora mortis incertius. Sed quid dicemus de tenera ætate tua? Poma sæpe ante maturitatem avelluntur de arboribus, vel manu, vel turbine. Quid de specie & pulcritudine tua?

O formose puer, nimium ne crede colori,
Alba ligustra cadunt, vaccinia nigra leguntur.

Virg. Ecl. 2.

Exi, exi cum Joseph de domo Pharaonis; & Ægyptiæ dominæ, id est gloriæ sæculari, pallium relinque. Exi de terra, & de cognatione tua; obliviscere populum tuum, & domum patris tui; & concupiscet Rex decorem tuum. Puer Jesus non invenitur inter affines & notos. Egredere de domo patris tui in occursum ejus: quia ipse egressus est propter te de domo Patris sui. D A summo cælo egressio ejus. Merito invenit illum mulier, quæ à finibus suis egressa clamabat, dicens: *Miserere mei, fili David.* Ille autem, quoniam diffusa est gratia in labiis suis, cito respondit ei: *O mulier, magna est fides tua! fiat tibi, sicut petisti.*

2. Satanas satanam potest ejicere: sed Spiritus veritatis numquid erit sibi contrarius? Ipsum credo fuisse, qui de conversione tua mecum per os tuum loquebatur. Vide ergo ut non declines ad dexteram, vel ad sinistram: sed venias in Claram-vallem secundum verbum tuum. Hoc tibi breviter & secreto scripsi, mandans per dilectum filium nostrum Girardum, amicum tuum. Nihil excusationis prætendas. Si studium est in E causa, si adhuc doceri vis, & esse sub magistro; Magister adest, & vocat te, ille scilicet, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ absconditi. Ipse est, qui docet hominem scientiam, qui linguas infantium facit disertas, qui aperit, & nemo claudit; claudit, & nemo aperit.

Ad RAINALDUM ª abbatem.

EPISTOLA CCCCXIII*.

Novitium in proposito confirmatum benigne recipi postulat.

Domino abbati RAINALDO, frater BERNARDUS, quicquid sibi cupit gratiæ spiritualis.

F LAudo prudentiam, qua monachum propter novitium tristare timuistis: sed magis approbo humilitatem, qua factam vobis injuriam, & tam grandem injuriam, tam patienter tulistis: incomparabiliter autem præfero caritatem, qua calamum quassatum non patiendo conteri, nostrum expetere consilium ei suadere curastis. O prudens humilitas, humilisque caritas, sic parcens monacho injurianti, ut non deesset novitio fluctuanti! Quantum ergo potui confirmatum, & omnia, (quantum reor) de quibus notatus est, emen-

ª Fulniacensem, ut puto, ad quem epistola 72. & sequentes.

dare paratum, ad vos eum remitto, tam probatæ vestræ benignitati consulens, &c, si necesse est, supplicans, ut recipiatur, ut tamen prædictum fratrem, cui & litteras proinde precatorias misi, à sua priori, si fieri potest, sententia flectat. Valete.

Ad ALARDUM monachum, unde supra.

EPISTOLA CCCCXIV*.

Perstringit eum, quod prædicto Novitio expulso, ac jam reditum atque emendationem molienti, pertinacius obsistat.

Dilecto filio suo ALARDO, frater Bernardus, paternæ dilectionis affectum.

1. COnqueritur frater Adamarus *, quod ei nimis amarus exstiteris: non solum quia te agente domo expulsus sit, sed quia te quoque prohibente reconciliari non possit. Et ego quidem non nisi bono zelo te id facere crediderim: sed cum recordor tuæ illius obstinationis, quam tibi amicissima, ut scis, fiducia soleo sæpe improperare; vereor, ne idem zelus tuus non sit secundum scientiam. Nam ut ipsa Regulæ * verba ponam, quantæ audaciæ est quemquam cædere, aut excommunicare, nedum eliminare, Abbate scilicet absente & nesciente? Au non magis tuæ humilitatis erat, alii non facere quod tibi nolles fieri? Immo tuæ perfectionis esse debuerat Apostolum potius imitari dicentem: *Factus sum infirmis infirmus, ut infirmos lucrifacerem* & rursum: *Vos qui spirituales estis, instruite hujusmodi in spiritu lenitatis, considerans teipsum, ne & tu tenteris.* At Prior, inquies, illum ejecit, non ego. Et hoc quidem ipse novi: sed te suadente, te omnimodis compellente. Unde & nunc cum eum, sicut audivi, ipse quoque Prior miseratus cupiat revocare; te in tua perdurante duritia, non finitur emendare, quod compulsus est indiscretius egisse. Rogo quæ est hæc securitas, ut ceteris omnibus miserantibus, ipso quoque domino Abbate propitio, tu solus implacabilis flecti non queas ut recipiatur? An non legisti, *Judicium sine misericordia ei qui non facit misericordiam?* An oblitus es quod rursum scriptum est, *In qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis?* An vero contemnis quod misericordibus promissum est, *quoniam ipsi misericordiam consequentur?*

2. Sed nescis, inquis, quàm juste expulsus sit. Sed juste, an injuste expulsus sit, non quæro, nec curo modo: sed hoc tantum queror, hoc causor, hoc vehementer admiror, quod humiliter satisfaciens, instanter petens, patienter sustinens, emendationem promittens, nec sic quidem exaudiri meretur, ut juxta Apostolum confirmetur in eo caritas, & secundum Magistrum nostrum * probetur iterum in omni patientia. Certe si injuste expulsus fuit, justum est ut revocetur: si juste, pium est ut recipiatur. Unde & hoc nostrum consilium, licet indiscussa causa, arbitratus sum esse securum, quo fit, ut sive per justitiam, sive per misericordiam à justo & misericorde Deo non recedatur. Rogo ergo te, dilectissime fili, ut quod ille suis apud te precibus non meruit, vel nostris, quas tam longe quæsivit, valeat adipisci.

Ad QUEMDAM pacti sui prævaricatorem.

EPISTOLA CCCCXV*.

Hortatur, ut excusso voluptatis carnalis jugo, promissum religionis votum exsequatur.

ETsi tu oblitus tui, sed non ego. siquidem diligo te, & quantum diligo, tantum doleo. Porro dilectio facit ut doleam, dolor autem ut non obliviscar. Sed heu miseram tristemque memoriam! Mirabar quid te impediret, ut, quemadmodum promiseras, non venires. Nec enim credere poteram, te tuum pactum, & illud pactum, leviter prævaricari, nisi grandi ex causa: quippe quem & in ætate minori fidelem satis veracemque compereram. Nec me fefellit opinio. Re-

A vera enim grandis gravisque causa est quæ te detinet. Ea siquidem ipsa vicit fortissimum David, decepit sapientissimum Salomonem. Quid dicam? Numquid qui cadit, non adjiciet ut resurgat? O quàm multa & quàm necessaria habeo tibi dicere! sed ea scribere longum est. Hoc ergo breviter intimo. Si qua nostri antiqui amoris adhuc in te scintilla vivit; si tibi quandoque evadendi à miserrima illa captivitate tua spes ulla remansit; si denique cassam falsamve non vis esse fiduciam, quam te in tali quoque conversatione tua multam habere aiunt in orationibus & amicitia nostræ congregationis; revisere Claram-vallem ne differas: si tamen tam liber & compos tui es, ut te à cruenta
B illa bestia, quæ tua quotidie omnia simul cum sanguine animæ tuæ effundere satagit, vel ad tempus audeas absentare. Alioquin ex hoc jam noveris te à nostræ fraternitatis familiaritate prorsus sepositum, nec poteris ultra, nisi frustra, blandiri de societate bonorum: quoniam INDIGNUM profecto te judicas eorum consortio, quorum acquiescere recusas consilio. (Indignus est suffragiis bonorum, qui eorum consiliis non acquiescit.) Ceterum si venire non pigritaris, confido te per Dei misericordiam, priusquam discedas à nobis, solvendum à mortis compede quo teneris.

Ad Incognitum.

C
EPISTOLA CCCCXVI*. (*Nova.)

Eleemosynas Comitis Theobaldi à se non fuisse distributas asserit.

MOrdaces litteræ, quas more vestro dudum nobis misistis, morsum vos cordis pati significant. Nam primo quidem, cum vos putaremus in eis non serio loqui, sed nobis, ut soletis, voluisse jocari; forte à partibus vestris adveniens monachus aliquis, inanis nostræ illius opinionis nebulam solvit. Si quidem cum de litteris illis nihil ante cognosceret, præter ea, quæ de ore nostro audierat; ipsas aliter, sed veraciter, licet nesciens, exposuit, ita ut jam minime sinamur du-
D bitare, male vos revera suspicari de nobis, quasi qui in distributione eleemosynarum Comitis * Campaniæ, (*Theobaldi.) amicis nostris absentibus amici non exsisteremus. Et hoc vos patimini, quia rem in manu nostra positam fuisse creditis. Verum qui prædictum Comitem vel se, vel sua putat moderari nostro consilio; certus sum, quia aut me, aut illum non satis novit. Denique & probatum est. Nonnullis namque monasteriis, sed & ipsi specialiter Episcopo, de quo me, ne de vobis aperte loqueremur, tam aspere tetigistis; importune satis & impudenter rogitans, ut aliquid daret, impetrare non merui. Distribuit itaque homo de rebus ipse suis, quantum voluit, & quibus voluit; partim quidem me vidente, sed non dividente; plurimum vero nec vi-
E dente, non tamen invidente. Nam & nobis forsitan aliqua extorquere potuissemus, si voluissemus. Deo autem gratias, quo inspirante nec oblata contingere acquievimus. Jam si dignum ducitis, mihi potius de me, quàm famæ esse credendum; nulla vobis, ut arbitror occasio remanet, cur vestris illis solitis beneficiis, quæ nobis improperanda esse putastis, solito indigniores vel nos, vel Episcopum judicetis. Scitote tamen paratos nos æquanimiter carere, quidquid habere non meruimus.

Ad ABBATEM de Trunco-Berengarii.

F
EPISTOLA CCCCXVII*. (*Nova.)

Fratrem Dodonem ab eo humane recipi postulat.

Dilectissimo fratri & coabbati suo G. de Trunco-Berengarii, frater Bernardus de Clara-valle, salutem in Domino.

UNde frater Dodo nostram simplicitatem consultum venit, tale à nobis consilium, immo judicium reportavit. Cum nullam idoneam causam attulerit, cur locum suum & Ordinem deserere velit; nul-

la nobis visa est ratio permittere, quod ad alium transire debeat. Nam votum illud, quod se prius fecisse dicit, de quo & maxime sui scrupuli occasionem sumpsit; cum sola cogitatione, aut plus etiam verbo, sed hoc solo facto fuisse constet; nequaquam huic præponendum, cui utique, posterius licet, tamen & verbo, & deliberatione, & habitu, & professione sese adstrinxisse videtur: præsertim cum illud, quod voverat, nec districtius esse videatur isto, nec rectius. Quapropter nec vobis, qui pro ejus anima Christo reddere rationem habetis, tutum esse credimus, in hoc ei vestram
Psal. 124. 5. indulgere licentiam, cum scriptum sit: *Declinantes autem in obligationes adducet Dominus cum operantibus iniquitatem.* Suscipite ergo eum dulciter ut filium, custodite sollicite ut vobis commissum, vestris, ni fallor, ex hoc jam obsecuturum præceptis, & consiliis obtemperaturum.

BERNARDI CHARTA pro eadem abbatia.

Bernardus abbas Clara-vallis, omnibus præsentem paginam inspecturis.

Contigit abbatem [a] Trunchiniensem, & Balduinum de Wasia pro determinanda controversia eorum Romam ituros, per nos transitum facere. Quorum causam cum audivimus, eorum labori & sumptui compatientes, Deo auxiliante eos in pace & dilectione composuimus in hunc modum. Ecclesia Trunchiniensis, secundum privilegia sua, *VVerrebroech* & *Saleghem* cum integro jure parrochiali possidebit in perpetuum. Statuimus quoque, ut ecclesia Trunchiniensis Balduino annuatim viginti solidos daret in festo sancti Remigii. Balduinus etiam oblationes, quas in ecclesia Trunchiniensi habebat, rogatu nostro eidem ecclesiæ concessit. Idem sic sensit Simon episcopus Tornacensis.

a Erat tum Gosvinus abbas Trunchiniensis juxta Gandavum monasterii ex, cujus autographo hæc schedula eruta est.

APPENDIX S. BERNARDI EPISTOLARUM.

HÆc Appendix continet S. Bernardi dubias, spuriasve epistolas nonnullas; quasdam item à Nicolao Clara-vallensi ejus nomine scriptas; ad hæc chartas seu litteras ab ipso Bernardo de rebus civilibus confectas; tum epistolas ad eumdem à diversis hominibus scriptas, cum quibusdam aliis monumentis, quæ ad illustrandas Bernardinas epistolas conducere visa sunt. Omnia partim ex libris editis, partim ex mss.

Ad quosdam NOVITER CONVERSOS[a].

EPISTOLA CCCCXVIII[a].

a antea 385

Hortatur ad constantiam propositi vitæ religiosæ, & ne anteactæ vitæ peccatis se deterreri sinant.

1. Super bono nuntio, quod de vobis auribus nostris insonuit, vehementer gavisa est anima mea, & exsultavit cor meum in Domino, qui vos præscivit & prædestinavit conformes fieri imaginis Filii sui, & vocare dignatur, ut in præsenti justificet, & glorificet in futuro. Benedictus Deus & Pater Domini nostri Jesu-Christi, qui jussit lumen suum splendescere in cordibus vestris: quatenus contemnentes hujus sæculi vanitates & insanias falsas, ad gloriandum in spe gloriæ filiorum Dei, de intimis animæ medullis trahatis suspiria; eligentes & proponentes abjecti esse in domo Dei nostri, magis quàm habitare in tentoriis peccatorum. Confirmet autem Deus in vobis bonum quod inspiravit propositum, ne antiquus & inimicus hostis humani generis vos vel à proposito avertere, vel subvertere
Averti à proposito quid. possit in proposito: ne videlicet blandiente vobis vana & insana hujus sæculi delectatione, ad perficiendam carnis curam in desideriis animum denuo revocetis, quod est averti à proposito: aut in ipso religionis introitu, lenocinantibus imperfectioni vestræ extrinsecis consolationibus, carni potius quàm spiri-
Quid subverti tui consulatis, quod est in proposito subverti. Quidam enim sæculo abrenuntiaturi (ut salva pace omnium dixerim) illorum maxime conversationem æmulantur, quibus majorem sollicitudinem incutit carnis
Carnis cura pœnitentiæ contraria. suæ fragilitas, quàm spiritus infirmitas. Unde gravioribus relictis turpitudinibus, crapulæ tamen applaudunt, & tam ciborum quam potuum exigunt superfluitatem: non satis diligenter animadvertentes, multa licere quæ non expediunt, quia profectum pœnitentis graviter impediunt.

2. Super hac re, carissimi, consulatis eum, qui, quod impossibile est cujuscumque legis observantiæ; in quo infirmatur per carnem, de peccato damnavit peccatum in carne, ut justificatio legis in his impleretur, qui non secundum carnem ambulant. *Quicumque* Rom. 8. *enim in carne sunt*, sive in habitu, sive extra habitum religionis, si verax est, immo quia verax est Apostolus, *Deo placere non possunt.* Multum enim citra profectum proficit, immo infra imperfectum vehementer deficit, cujus gula deus est. Consulatis, inquam, Dominum nostrum Jesum-Christum, qui non solum languoribus, sed & nostris erroribus volens mederi, de secreto suo ad publicum nostrum prodiit; & inter hæc & illa afferens remedium, sicut languores evacuavit moriens in cruce, ita & errores destruxit, & mores instruxit, dum vixit in carne. Ipse nimirum, utpote qui peccare non poterat, & universorum Do- Deliciis Christi exemplo dis.
minus erat, cum mundi hujus deliciis libere & juste uti potuisset, voluntariam paupertatem tamen tam diligenter amplexus est, ut nec etiam haberet ubi caput suum reclinaret. In cujus paupertatis exsecutione tantam exhibuit Patri obedientiam, ut non solum delicias, sed & seipsum sibi abnegaverit, petens in omnibus non suam, sed Patris fieri voluntatem. Qui ergo hominem errantem in solitudine & in inaquoso venerat reducere in viam rectam, ut iret in civitatem habitationis; salubriorem & securiorem redeundi viam exemplo suæ conversationis nobis ostendit, nihil proprium in mundo possidens, Patri obediens usque Via salutis ad Deum.
ad mortem. Ejus ergo exemplo deliciæ nobis fugiendæ sunt, & bonum obedientiæ toto mentis ac corporis conatu amplectendum: ut qui inobediendo recessimus à Deo, per obedientiæ legem redire mereamur. Sed sunt qui dicunt: Ut quid in miseria tormentorum Objectio.
affligemus animas nostras, cum Deus non delectetur in cruciatibus, & licite mundo utentes salutem invenire possimus? Filii hominum, ut ad vos verbis utar Apostoli, *hoc sentite in vobis, quod & in Christo Jesu:* Responsio. Philip. 2.
qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est,

a Etsi hæc epistola pia est, nescio quid tamen contortum ac elaboratum habet, quod Bernardi genium & dicendi facilitatem non sapit. Et in ipso epistolæ contextu quiddam habetur Bernardi sententiæ non satis conveniens. Hanc invenimus in uno codice Vaticano, num. 663. & quidem extra ordinem aliarum epistolarum, post *homiliam B. Bernardi de contemptu mundi*, sub hoc titulo, *Epistola quædam consolatoria*, quo ex codice quædam loca hic emendavimus. Fortasse ex illarum est numero epistolarum, quas Bernardi jussu ejus Notarii quandoque suo marte scribebant.

esse

esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens. Si ergo hoc sentitis de ipso, quod licet justa & æquali prærogativa majestatis, formam Dei habere posset & exhibere, ipsam tamen exuit, & induit servilem; non ut aliquid in se evacuaret usurpatum, sed ut nostrum reprimeret supercilium. si hoc, inquam, sentitis de ipso; propter hoc ipsum & vos vestram exinaniatis transitoriam felicitatem, ei qui se pro nobis miserum fecit, cum miser non esset, vicem rependentes, non de vobis faciendo quod non estis, sed in vobis ostendendo quod estis: ut quos facit miseros necessitatis conditio, miseros fateatur voluntatis devotio.

4. Itaque, dilectissimi, ut ad vos redeam, in hac valle lacrymarum & miseriarum, si Christiani estis, ea via qua Christus ambulavit, & ipsi ambuletis. *Væ homini duabus viis ingredienti.* Si enim caro & sanguis regnum Dei possidere non possunt; carnalibus profecto consolationibus spirituales sociari impossibile est. Qui ergo debitorem & procuratorem carnis se constituit, ut magis sterilem pascere, quàm viduæ studeat benefacere; nullum religionis jugum, quàmlibet leve, quàmlibet suave videatur, ei tolerabile est. Unde contingit, ut neque hic, ubi sine murmure esse non potest; neque in futuro, ubi pœnam murmurationis tolerari necesse est, pacem inveniat. Ubi autem non est pax, nec Deus, quia *in pace factus est locus ejus.* Jugum tamen Dei suave est, & onus leve. Sed quibus? Spiritui ejus, & qui eo aguntur. Qui sunt illi? Non servi carnis, sed filii Dei. Vultis cognoscere filios Dei? Qui spiritu facta carnis mortificant, quorum membra templum sunt Spiritus-sancti, quem à Deo acceperunt: ut jam non sint sui, nec sibi vivant, sed ei qui pro ipsis mortuus est, & resurrexit, empti videlicet pretio magno pretiosi sanguinis Christi. Unde & portantes eum & glorificantes in corpore suo, utique honorificant eum: quia non solum coram Deo, sed etiam coram hominibus confitentur eum. *Qui autem confitetur eum coram hominibus, confitebor*, inquit, *& ego eum coram Patre meo.*

Eccli. 2. 14. / 1. Cor. 15. 50. / Jugum Christi quibus suave. / Psal. 75. 3. / Matth. 11. 30. / Rom. 8. 14. / Filii Dei, qui. / Luc. 12. 8.

5. Bonum est ergo confiteri Domino in gratiarum actione, bonum est quoque confiteri Dominum in operum exhibitione: ut Christus nos confiteatur in districta singulorum examinatione, quando nos oportuerit manifestari ante tribunal ejus, ut unusquisque referat propria corporis, sive bonum, sive malum, prout gessit in corpore. Harum utrarumque confessionum, & ejus qua homo confitetur Deum, & ejus qua Deus confitetur hominem, si vultis esse participes, nolite ulterius evagari in exterioribus, diffusi in vanitates & insanias sæculi: sed reversi ad vos, intrare ad cor vestrum, ubi sine dubio regnum Dei est. Regnum enim ejus intra vos est. Quid est hoc regnum? Sana & libera voluntas hominis, ita se conformans voluntati Dei, ut nihil velit quod sciat ei displicere; nihil nolit quod sciat ei non placere. Primum ergo quærite regnum Dei, ut liberetur & sanetur voluntas vestra, veneno sæculi graviter imbuta vel corrupta; & omnia corpori necessaria adjicientur vobis. Nolite solliciti esse de corpore, quod est hereditas vermium: sed solliciti estote de anima, quæ ad imaginem Dei facta est: quomodo revelata facie gloriam Dei speculetur, & in eamdem imaginem reformetur, & transformetur à claritate in claritatem, tamquam à Domini spiritu.

2. Cor 5. 10. / Regnum Dei, sana voluntas. / Luc. 17. 21.

6. Quid dulcius, fratres mei, quid jucundius, quid sanctius inter corporea corpore Christi? Et tamen dictum est Apostolis: *Nisi ego abiero, Paracletus non veniet.* Dum enim corporali Christi præsentia videndo & audiendo delectati sunt, numquam eis perfecte datur, sed semper promittitur Spiritus-sanctus. Etenim inquit, *cum assumptus fuero, mittam eum ad vos.* Christo enim adhuc vivente in carne, nonne Petrus negavit ad vocem ancillæ? Christo autem assumpto, & misso Spiritu-sancto, nonne *ibant gaudentes Apostoli a conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt propter nomen Jesu contumeliam pati?* Longe ergo eminentior & dulcior virtus Spiritus-sancti, quàm delectatio corporis Christi. Quod si tam excellentis & beati corporis carnalis delectatio potuit ab Apostolis avertere Spiritum-sanctum, sine cujus affectione nihil quod bonum est, potest amari: sine cujus virtute nihil salutiferi oneris potest tolerari: vos ipsi judicate, an non miseri sunt & insani, qui ad religionem venturi, delicias corporis quærunt. B VENIENTIBUS quippe ad religionem non est consideranda carnis fragilitas, ut ei delicate subserviatur: sed impedimenta fervoris spiritus, ut sollicite fugiantur.

Joann. 16. 7. / Corporali Christi præsentia sublata, Apostoli, recipiunt Spiritum-sanctum. / Ibidem. / Act. 5. 41. / Religiosis non curanda carnis fragilitas. / V. epist. 331. & 440.

7. Festinate ergo fieri pauperes spiritu, & inopes rebus, ut Dominus sit sollicitus vestri. Hujusmodi enim paupertatis, voluntariæ videlicet, & ex voluntate necessariæ, via secura & recta est: alioquin Christus eam non fuisset ingressus. Ceteræ viæ, etsi bonæ sint, plenæ tamen sunt latronibus. Semita hujus paupertatis, quia ardua est, & pauci per eam ascendunt, insidias latronum ignorat. Non enim frequenter ponunt latrones insidias, ubi frequens non est transitus viatorum. Dico vobis in veritate, quæ Deus est, & C experto credite: quia hæc via quanto arctior, quanto molestior videtur in ingressu, tanto lætior, tanto jucundior invenitur in progressu. In ingressu exigit meritum, in progressu rependit præmium. Etenim non solum in futuro vitam æternam possidebitis, sed & in præsenti centuplum accipietis, non solum in bonis spiritualibus, sed & in temporalibus, si cor non apposueritis. Ipsa siquidem bona temporalia, sunt, si non amantur, licita; si amantur, illicita. Sive autem amantur, sive non amantur, non multum expediunt, quia quadam sui dulcedine cor possidentis cito subvertunt. Quæ vobis dubitandi occasio? PAUCA relinquetis cum sollicitudine, totum mundum assumetis in possessionem sine sollicitu- D dine. Omnia enim vestra sunt, sive mundus, sive vita, sive mors, sive præsentia, sive futura: *Omnia*, inquam, *vestra sunt.* Tamen vere subjungi potest, *Vos autem Christi, sicut Christus Dei:* id est, si, sicut Christus in omnibus operibus suis Patrem suum glorificavit, ita & vos in omni actu vestro ejus gloriam quæsieritis.

Paupertatis voluntariæ via secura, & beata. / Centuplum ejus. / 1. Cor. 3. 23. / Si Dei gloria in omnibus quæratur.

8. Si enim Christus in operibus vestris apparuerit gloriosus, à quo vobis trepidandum est? Ipse utique solus est, in cujus manu sit salus, & condemnatio nostra. Si condemnat [a], benedictum sit nomen ejus, quia sic meruimus: si salvat, gloriosum sit nomen ejus, quia superabundavit misericordia judicio. Pater enim omne judicium dedit Filio. Quis tamen est qui E condemnet? Jesus Christus? Pius, inquam, & dulcis Jesus, qui mortuus est pro delictis nostris? qui resurrexit propter justificationem nostram? qui est ad dextram Patris, ubi etiam interpellat pro nobis? Militans in terra, regnans & in cælo, nihil sitit nisi nostram salutem: & ipse fugientibus ad se referet confusionem? Absit. QUANTUMCUMQUE gravis se ingerat memoriæ meæ recordatio scelerum meorum, quantumcumque me deterreat præteritæ vitæ meæ horribilis consideratio, faciant alii quod censuerint expedire; ego semper sentiam in bonitate de dulcedine Domini mei Jesu-Christi, semper oculi mei ad misericordiam F ejus, sciens nimirum & quandoque in me experiens, longe efficaciorem ejus dulcedinem ad consolandum, quàm vitæ meæ amaritudinem ad eum desolandum: multoque promptiorem ejus benignitatem ad indulgendum, quàm meam iniquitatem ad delinquendum. Scio utique, quia non est iniquitas, sicut iniquitas

Christus nihil sitit nisi salutem nostram. / Sperandum semper in eo.

a Non putamus id dicturum fuisse Bernardum: nec damnationem æternam, in qua nulla erit humanæ voluntatis cum divina consensio, immo obstinata ac detestanda ab ea defectio, in sententia Bernardi fuisse de genere rerum illarum, quas divinæ voluntati committere debeamus volentes. Id patet ex sermone 25. de diversis, ubi distinguens ea quæ à Deo sub conditione, & quæ absolute petere debeamus, in hoc genere gratiam Deo gratum facientem, & gloriam in futuro reponit num. 5. Equidem in epistola 42. ad Henricum Senonensem num. 25. Mosis excessum amoris, volentis fratrum causa deleri de libro vitæ, & Pauli anathema esse cupientis, ad gehennam ipsam extendit, sed cum bona conscientia, quæ non competit damnatis, quorum mentio est hac in epistola.

mea: sed è regione, non est dolor sicut dolor ejus. Si supra modum peccavi, non despero; quia supra modum doluit, in quo respiro. Si exasperatur Deus immanitate sceleris mei, mitigatur proculdubio in dolore satisfactionis Filii sui: quia mitis & innocens Agnus in cruce pendens, utpote qui coram tondente se obmutuit, non improperat circumstantibus, & insanientibus in eum: sed dulciter suggerit transeuntibus per viam, & respicientibus ad eum. Sic enim scriptum est:

Thren. 1. 12. *O vos omnes qui transitis per viam, attendite, & videte, si est dolor, sicut dolor meus.* Hoc siquidem de cruce clamat transeuntibus: sed unde transeuntibus? De mundo, non cum mundo. Qua, & quo transeuntibus? Per

Maxime pauperibus. 2. Cor. 17. viam momentaneæ paupertatis, ad divitias æternæ felicitatis. *Id enim quod in præsenti est momentaneum & leve tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis:* si tamen *contemplemur non ea quæ videntur, sed quæ non videntur.* B

9. Non hæc scribo vobis, ut in peccatis securius delectemini: quia Altissimus, qui & ipse Jesus-Christus, odio habet peccatores, & misertus est pœnitentibus. Si pœnitentia, immo quia pœnitentia est vobis necessaria, locus & tempus pœnitentiæ vobis non deest.

Pœnitentiæ locus monasterium. Ecce enim tempus acceptabile, in quo etsi non cruor Martyrum, labor tamen in Christo antiqui serpentis astutiam triumphat, & dejicit fortitudinem. Locus autem apud nos idoneus & delectabilis, non ad gaudendum, sicut in sæculo, sed ad lugendum quod commissum est in sæculo: ubi quidem multum subtiliter & utiliter prædicatione seniorum, sed multo subtilius & utilius examinatione conversationis eorum, & in malo destruimur, & instruimur ad bonum. Deus autem totius misericordiæ & consolationis faciat vos socios nostræ congregationis: ut sitis participes illius internæ consolationis, quam in vobis quandoque sentire, sed à nobis numquam potestis audire. Valete. C

Ad ALFONSUM regem Portugalliæ [a].

* antea 167. EPISTOLA CCCCXIX*.

Rex, obtenta de Saracenis victoria, votu voti de condendo Cisterciensibus monasterio tenebatur. Itaque postulatos è Clara-valle monachos Bernardus mittit in Lusitaniam. D

Christianissimo & pio ALFONSO regi Portugallorum, Bernardus, Claræ-vallis vocatus abbas, modicum id quod est.

BEnedictus Deus, & Pater Domini nostri Jesu-Christi, Pater misericordiarum, & Deus totius consolationis, qui consolatus est vos in tribulatione vestra, dum abstulit opprobrium Saracenorum à cervicibus vestris. Ceciderunt muri Jericho, cecidit Babylon magna, destruxit Dominus munitiones inimicorum suorum, & extulit cornu populi sui, quod etiam antequam fieret, rescivimus revelante Spiritu, qui ubi vult spirat absque auditione vocis. Propter quod animas nostras affiximus, & tam parvitas mea, quàm reliqui Fratres mei coram Domino provoluti, decertantibus manibus vestris, robur & fortitudinem postulabamus, & ex eo quod iniquitates nostræ vestram non impedierunt felicitatem, summe lætati sumus. Rescivimus etiam ingentem pietatem, qua commotus votum de ædificando cœnobio Altissimo devovistis. Quapropter mittimus hos filios, quos lacte doctrinæ ab incunabulis Religionis Christo nutrivimus: quatenus nos ipsos celsitudini vestræ commendantes, piam voti intentionem ad debitam exsecutionem perducant, illud condentes monasterium, in cujus duratione & E F

A integritate indelebile habebitis elogium regni vestri, & in divisione reddituum dividetur à vobis corona vestra. Servet vos, & illustrem Reginam consortem Servator cunctorum, & benedicat prolem vestram, ut videatis filios filiorum vestrorum, gaudentes in possessionibus vestris.

Ad JOHANNEM CIRITAM [a].

EPISTOLA CCCCXX*.

Cognita devinitus ejus zelo ac desiderio, mittit è Clara-valle monachos ad fundandum in Lusitania monasterium.

B Venerabili Fratri, Deo dilecto, & in via sæculi hujus socio nostro, JOHANNI CIRITÆ, Bernardus Claræ-vallis vocatus abbas, salutem in salutis auctore.

PErmittente Patre misericordiarum [b], & Deo totius consolationis, qui non sinit animas peccatorum peccatis damnari, scivimus de fraternitate tua, quo pacto assiduis orationibus pro peccatorum venia pectus divinum pulsare non desinis: & quia vir desideriorum es, adimplevit Dominus desiderium tuum, dum nobis aperuit exaudiri deprecationes tuas. Et qui in eadem societate nos tibi sociavit, qui duobus Discipulis euntibus Emmaus se socium præbuit; mittimus C hos filiolos, quos lacte evangelicæ doctrinæ Domino nutrivimus, ut quocumque miseratio divina disposuerit, & cæleste aliquod micaverit signum, monasterium condatis: in quibus teipsum signiferum & ducem ceterorum elegit, ut & principia agas, & actum ad exitum ducas, ductumque Deo, & ejus Præcursori offeras.

BERNARDI ad Abbatem S. Benedicti.

EPISTOLA [c] CCCCXXI.

Domno Abbati S. Benedicti; frater BERNARDUS de Clara-valle sanctam accipere benedictionem.

D OPortet ut ex instanti festinetis ad dominum Regem, & totam confusionem nostram, & quomodo proditi sumus, ei tamquam benigno domino nostro plenissime indicetis. Et quia gaudemus ex parte, quod negotium ejus in causa nobis fuit hujus anxietatis, pro eo siquidem quod domino Senonensi consulimus; de die statuenda, quod nobis bene ante promiserat, ita confudit, sic in nos vindicans Regis amorem. Petite & ab eo litteras efficacissimas super hoc negotio, ut dominus Papa omnimodis confirmet, quod fecerunt filii obedientes, duo scilicet Episcopi: quia & sibi gratissimum, & Ecclesiæ necessarium est. Nec noceat E quod ita tertius se subtraxit, inobediens mandato apostolico, & regalium contemptor monitorum. quisi ad eum venerit, sentiat nostram injuriam, & injuriam singularem, Regi non placere. Salutate carissimum nostrum Cancellarium, & rogate, ut tales super hoc litteras scribat, quæ & suum probent, & regium erga nos redolere inveniantur affectum, sicut præsumimus de utroque.

BERNARDI ad LUDOVICUM regem.

EPISTOLA CCCCXXII.

F LUDOVICO excellentissimo regi Francorum, domino suo, Bernardus abbas Claræ-vallis, salutem.

SCitis, mi domine, qualiter & ego, & res meæ sub tutela vestra positæ sint. Unde de amicitia vestra

a Duas sequentes epistolas Horstius huc retulit ex tomo 1. Annalium Bernardi Brito Lusitani, qui alias sub nomine Ducissæ Lotharingiæ ad Bernardum, & Bernardi ad eum litteras ex Gallico (si ei credimus) idiomate translatas vulgavit. Sed alium ejusmodi epistolarum fidejussorem optamus. Certe Bernardi genius, stilus, modestia in eis desiderari videntur. Genuina est Bernardi epistola 308 ad Alfonsum Regem, itemque Petri abbatis Claræ-vallensis octavi epistola ad Regem Portugalliæ, cui gratias agit ob relevatam suorum fratrum inopiam & oblationem monasterii de Castineria, apud Chesnium tomo 4. pag. 450.

b Eadem verba initio superioris epistolæ. & infra, *lacte evangelicæ doctrinæ.* Sane quod ait de condendo monasterio, *ubi cæleste aliquod micaverit signum* a Bernardi moribus & genio alienum videtur.

c Hæc epistola cum sequente edita est apud Chesnium tomo 4. sed nutta stilum Bernardi sapit.

confidens, hunc clericum J. latorem præsentium precario commendo: quatinus vestra sublimitas, si opus sit, ipsam domino Papæ commendet, & querimoniam ipsius super pecunia episcopo nostro credita veram & justam esse me attestante credatis. Valete.

NICOLAI Claræ-vallensis ad COMITEM & BARONES Britanniæ in persona domini Claræ-vallensis, pro negotio crucis.

EPISTOLA CCCCXXIII*.

Ann. Chr. MCLVI. Confer epist. 363. in cujus exordio nonnihil inseritur hujus.

1. COmmota est & contremuit terra, quia Rex cæli perdidit terram suam, terram ubi steterunt pedes ejus: inimici crucis ejus unanimiter simul adversus eum testamentum disposuerunt, & qui oderunt eum extulerunt caput. Dixerunt in corde suo cognatio eorum simul: Hereditate possideamus sanctuarium ejus. Officinas redemptionis nostræ evertere moliuntur, & loca Christi sanguine dedicata profanare contendunt. Præcipue autem illud Christianæ religionis insigne; sepulcrum, inquam, in quo sepoltus est Dominus majestatis, ubi facies ejus sudario ligata est, omni nisu nituntur evellere. Agitant manus suas super montem filiæ Sion: & nisi Dominus custodierit, prope est ut irruant in civitatem sanctam Jerusalem, in civitatem Dei viventis, super quam invocatum est nomen ejus. Populi Christiani partim conjiciuntur in vincula, partim trucidantur sicut oves occisionis. Videt & dissimulat ille magnus providentiæ oculus, ut videat, si est intelligens aut requirens Deum: si sit qui doleat vicem ejus, qui restituat hereditatem suam sibi. Et cum omnia possit, cui subest omnia posse cum voluerit, vult tamen nomini Christiano victoriam adscribere, & super tribulantes eos mittere manum suam.

2. Propterea instantissima postulatione domini Regis, apostolicoque præcepto in paschali sollemnitate ad Verseliacum * celeberrimum locum advenimus, ubi dominus Rex * cum Principibus regni & populo multo ad diem festum convenerat. Expositus est autem lacrymabilis iste dolor in conspectu omnium, & recitatæ sunt litteræ iste domini Papæ *, quarum exemplar universitati vestræ transmittimus *. Emollivit autem corda eorum Spiritus-sanctus: & statim Rex cum multa multitudine Principum, & innumerabili populo, signo crucis Christi armatus est. Diffunditur autem benedictio ista per universam terram, & certatim evolant omnes ad suscipiendum signum salutis in frontibus & in humeris suis. Et quia terra vestra fœcunda est virorum fortium, & militari juventute referta: decet vos inter primos, & cum primis ad tam sanctum opus accedere, & armatos ascendere ad serviendum Deo viventi. Eia igitur, fortissimi milites, accingimini; & qui non habet gladium, emat eum. Nolite deserere solum Regem vestrum, Regem Francorum, immo Regem cælorum, pro quo ipse tantum viæ & laboris suscipit. Venit ad vos homo Dei dominus Carnotensis *, qui plenius vos doceat quæ dicta & facta sunt, & ostendat largissimam veniam, quæ in litteris domini Papæ, super eos qui cruces susceperunt, continetur. Pro illo, qui pro vobis mori dignatus est, defendite loca mortis ejus & redemptionis nostræ, ne quando dicant gentes, Ubi est Deus eorum? ut vos faciat victoriosos in terris, in cælis gloriosos, sponsus Ecclesiæ, filius Mariæ, Dominus Deus noster.

Vezelay. Ludovic. II. Eugenii III. Exstant apud Ottonem Frisingensem lib. 1. gest. Frid. & Baron. an. 1145. Gosleni. Indulgentiæ V. epist. 363.

Ejusdem ad Manuelem Comnenum CP. IMPERATOREM, in persona D. Claræ-vallensis.

EPISTOLA CCCCXXIV*.

Ann. Chr. MCLVI.

Ut filium Comitis Theobaldi faciat novum militem.

Sublimi & glorioso MANUELI, Constantinopolitano Imperatori, frater Bernardus Claræ-vallensis vocatus abbas, salutem & orationes.

1. QUod tantæ audeo scribere majestati, non insolentia temeritatis est, sed confidentia caritatis. Quis enim ego sum, aut quæ est domus patris mei in Israel, ut tanti nominis Imperatorem nostris litteris audeam prævenire? Pauper enim sum ignobilisque persona, longo terrarum spatio & vastissimi maris interjectu remotus à præsentia vestræ sublimitatis. Quid ergo tantæ sublimitati cum tanta humilitate, si non daret mihi fiduciam humilitas Christi, in qua, & de qua Reges terræ & omnes populi, principes & judices gloriantur? Ad nos enim usque pervenit magnificentia & gloria nominis vestri, quæ longe lateque dilatata est super terram. Hujus rei gratia flecto genua mea ad Patrem spirituum, ex quo omnis paternitas in cælo & in terra nominatur, ut de regno illo ad regnum illius transferamini, cujus regnum, regnum est omnium sæculorum. Psal 144.

2. Nullis igitur meis meritis præcedentibus audeo mittere ad thronum gloriæ vestræ præsentium latorem *, juvenem magnæ nobilitatis, ut eum sacramentis militaribus applicetis, & accingatis ei ensem contra inimicos crucis Christi, qui adversus eum extulerunt caput. Et juveni quidem sublimium patebat aditus curiarum: sed altiori consilio mittimus ad illius imperii vestri gloriam singularem, ut memor sit omnibus diebus vitæ suæ, à quo militaris disciplinæ dignitatem susceperit. Nequaquam autem has ivissem in preces, nisi Christus esset in causa, pro quo tantum viæ pariter & laboris assumpsit. Quicquid illi, vel pro illo feceritis, mihi factum est.

* Henricum filium Comitis Theobaldi, de quo infra.

3. De cetero, gloriosissime Imperator, nunc opus est ostendendi & extendendi abundantiam suavitatis vestræ. Commota est & contremuit terra, quia Rex cæli perdidit terram suam, terram ubi steterunt pedes ejus. Prope est enim ut irruant inimici Domini in civitatem suam, etiam in illud gloriosum sepulcrum, ubi virgineus flos Mariæ linteis & aromatibus conditus est, unde & resurrexit ille primus & maximus flos qui apparuit in terra nostra. Propterea ad præceptum domini Papæ *, & ad qualemcumque exhortationem nostram Francorum Rex * & innumerabilis multitudo Principum, militum, populorum, transitura est per fines vestros ad civitatem Dei viventis. Vestrum erit eos honorifice suscipere, & agendum nunc pro loco quem tenetis, pro potestate quam accepistis, pro dignitate qua polletis, pro divitiis quibus abundatis; quod conveniat imperiali excellentiæ, honori personæ vestræ, & saluti animæ vestræ in æternum, & in sæculum sæculi. Inter quos & ante quos filium * Comitis Theobaldi illustrissimi Principis vobis sollicitius commendamus, non tamquam unum de ceteris, sed præ ceteris unum. Juvenis est, nobilis est, bonæ indolis est, & primitias suæ militiæ, non malitiæ, sed justitiæ consecravit: filius etiam est hominis illius, qui propter veritatem & mansuetudinem & justitiam diligitur & honoratur inter Principes terræ. Pro his omnibus vos participem facimus omnium beneficiorum, quæ in domo nostra fiunt & fient, ut vos faciat victoriosum in terris, in cælis gloriosum, sponsus Ecclesiæ, filius Mariæ, Dominus Deus noster.

V. epist. 363. * Eugenii III. * Lud. VII. * Henricum, ad quem epistola 279. V. epist. 213. Suffragiorum partem pollicetur.

Ad LUCANUM [a] Episcopum, in persona D. Claræ-vallensis.

EPISTOLA CCCCXXV.

Incitativa ad fortitudinem.

Venerabili domino LUCANO Episcopo, Bernardus in luce vivere, & in luce mori.

1. POsitus estis in sublimi loco, & opus est sublimi animo, qui vos doceat: quia cathedra, quam accepistis, oneris est, non honoris; operis, non nominis; virtutum denique, non divitiarum. Sic enim ait illa cælestis fistula, de cujus & in cujus pectore verbum Domini personabat: *Si quis*, inquit, *episcopatum desiderat, bonum opus desiderat*. Opus, non dignitatem. 1. Tim. 3. 1.

[a] Existimamus hunc esse Lucanum seu Lucensem in Italia episcopum, qui Petrum Lombardum Bernardo commendavit, supra in epistola 410. Ubertum an Gregorium, quorum ille anno 1140 hic anno 1146. electus est, testante Ughello in Italiæ sacræ tomo 1.

Hæc de verbo ex epist. 26

Quia * ergo manum vestram misistis ad fortia, opus est vobis fortitudine: quia speculator domui Israël factus estis, opus est prudentia: opus est aurea temperantiæ mediocritate, quia sapientibus & insipientibus debitor estis. Porro in consummationem virtutum, justitia vestiri vos oportet, qua unicuique reddetur quod suum est, dicente Scriptura: *Sacerdotes tui induantur justitiam.* Felix hæc quadriga, & auriga ejus beatus: qui in humilitatis temone præsidens, virtutum rotas ad ductum & conductum ipsius inclinat.

Humilitatis excellentia.

2. Humilitas virtutum magistra, singularis filia summi Regis, à summo cælo cum cælorum Domino descendens, in cælestibus animis æternam posuit mansionem. Sine humilitate per prudentiam eligere quod diligendum est, sicut Sapiens ait, erronea discretio est: adversa per fortitudinem superare, tacens victoria: illecebris per temperantiam resistere, temulenta sobrietas: operibus justitiæ insistere, palliata superbia. Sola est humilitas quæ virtutes beatificat, & perennat: quæ vim facit regno cælorum, quæ Dominum majestatis humiliavit usque ad mortem, mortem autem crucis. Verbum enim Dei in sublimi constitutum, ut ad nos descenderet, prior humilitas invitavit; veritas, qua se promiserat venturum, compulit; puritas uteri virginalis suscepit: salva Virginis integritate, potentia eduxit, obedientia in omnibus deduxit, patientia animavit, caritas verbis & miraculis manifestavit. Hæc in corde Pontificis alta radice radicari debet, atque fundari: qua cedente, omnis conventus virtutum vel opprimitur, vel succumbit. Factus sum insipiens, vos me coegistis. Non erat quidem meum docere Episcopum: sed amicum admonere, & meum est, & omnium qui noverunt veritatem caritatis. Reliqua vobis communis filius illic plenius & planius viva voce referet. Neque enim litteris committendum, quod etsi quosdam docere, quibusdam tamen nocere potuisset.

Quænam virtutes Verbi Incarnationem promoverunt.

S. Barnardi Charta seu

Ann. Chr. MCXLV.

EPISTOLA CCCCXXVI*.

Compositio facta inter Hugonem Episcopum, & VVillelmum comitem Autisiodorensem.

1. IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Ego Bernardus Claræ-vallis vocatus abbas. Cognita, quæ inter Hugonem episcopum Autisiodorensem & Willelmum comitem Nivernensem emerserat discordia pro quibusdam querelis, quæ inter eos agebantur, Autisiodorum veni, & pari amborum consensu & voluntate querelas illas ad concordiam redactas feci terminari hoc modo. In bosco, qui dicitur Brueria* Episcopi, facient communiter Episcopus & Comes haiam, factamque communiter custodient: ita quod singuli singulos ministros ejus custodiæ deputabunt, & uterque ab ambobus fidelitatem excipiet; eritque in sacramento eorum, quod nullus homo sive animal in haia per occasionem capiatur. Forifacta haiæ communiter percipientur: quæ etiam forifacta hac ratione determinantur. Porcus, ovis, vaccæ, cum lascivientes fugiunt tauros, si in ea deprehensæ fuerint, nihil emendabunt. Boves, vaccæ, equi, asini, capreæ & similia animalia, si sine custode in ea inventa fuerint, pro singulis singuli denarii persolventur. Si custos affuerit, tres solidos pro se emendabit. Pro pecudibus nihil exigetur. Si homo ligna cædens in ea inventus fuerit, quindecim solidis emendabit; incendium faciens sexaginta. Itaque prædicta forifacta haiæ numquam excedent prænominatas summas. Haia non extendetur in latum ultra quadraginta perticas arpennales. Si autem eamdem haiam contigerit aliquando, seu vetustate, seu aliqua occasione, ad id devenire ut non sit; si eam simul ibidem reparare voluerint, licebit. quod si noluerint, terra remanens, sive culta sit, sive inculta, ad dominium Episcopi revertetur. Omnia alia forifacta, quæ extra haiam fient sine parte Comitis, Episcopi sunt.

* *La Bruiere.*

2. Statutum est de Clericis, ut omnino à potestate Comitis liberi & immunes exsistant: ita quod nec aliquid juris vel dominationis in eos ex aliqua occasione Comes exercebit, nec rebus eorum, ubicumque sint, manum aliquo modo mittere sibi, vel alicui ministrorum suorum licebit. Quod si in aperto latrocinii forifacto clericus fuerit deprehensus, absque omni clericalis Ordinis injuria seu indignitate Episcopo, vel ejus ministris reddetur: ac deinceps, siquidem contra ipsum à Comite vel ejus ministris aut hominibus expostulabitur; Episcopus eis, quantum jus & ratio dictaverit, de eodem faciet satis.

3. Teloneum civitatis & suburbiorum ejus, quia Episcopo & Comiti commune esse constat, si aliquod forifactum inde commissum fuerit, Episcopus capitale suum per se recipiet, cum ea lege qua quisque vivit: & Comes pro forifacto sexaginta solidos. Si telonearius Comitis, seu aliquis clientum, primus ceperit eum, qui capitale Episcopi abstulit, capitale suum cum ea lege Episcopo reddere faciet: & si per ejus incuriam cum eodem capitali evaserit, ipse pro illo Episcopo de capitali & lege respondebit.

4. Servientes Episcopi, & quotquot erunt de familia ejus, numquam justitiabunt se per Comitem. Omnia forifacta claustrorum, videlicet claustri sancti Stephani, & claustri sanctæ Mariæ, & claustri sancti Eusebii, & sancti Petri, & sancti Amatoris, & ea quæ claustris continentur, juris episcopalis sunt, nec aliquam in eis exercere poterit Comes potestatem, nec pro aliquo forifacto cujuslibet hominis res, quæ in claustris sunt, in suam transferet potestatem. Si aliquis laicus deprehensus fuerit in claustris in latrocinio, cum una quacumque veste sua pro justitia facienda Comiti reddetur. Extra claustra autem quicumque laici latrones deprehensi fuerint, & ipsi & res eorum Comitis sunt, exceptis illis rebus, quæ in claustris nominatis continentur, quæ proprie ad episcopum pertinent.

5. De terris censualibus manifestum est, quod numquam licet Comiti vel homini suo eas, quæ de fundo sunt Episcopi, acquirere, nisi per Episcopum, nec etiam aliquam decimam. Bannum Comitis observabunt tribus diebus omnes, tam clerici, quam laici, qui in claustris morantur: quibus transactis, libere vendent. Si Episcopus vinum aut annonam comparaverit, nihil gellagii, vel alterius consuetudinis ab eo exigetur. Episcopus servientes & homines Comitis, tam per se, quam ecclesiasticos ministros, pro christianitate submonebit, & justificabunt se per eum.

6. Domus Comitis & munitiones castrorum, quæ ipse dignoscitur tenere ab Episcopo, scilicet Castri-novi, sancti Salvatoris, Conadæ, Mailliaci, tradentur Episcopo ad ejus beneplacitum: ita tamen quod eo discedente, Comiti vel ministerialibus ejus cum integritate restituentur. In boscis Comitis Episcopus accipiet necessaria sibi & ecclesiæ sancti Stephani.

7. Dictum est & concessum de canonicis sancti Stephani, quod in bosco de *Thul* usuarium suum plenarie habebunt. Cognitum est & à Comite concessum, quod non licet ei Autisiodori aliquam mutationem vel innovationem facere absque licentia Episcopi, de cujus feodo recognoscit se tenere quicquid habet Autisiodori & in circuitu ejus, præter hoc quod continetur infra muros urbis extra claustrum, quod tenet de domino Rege; & præter feodum Ducis ultra pontem.

8. Comes res Episcopi custodire debet ut suas proprias. Si aliquis de potestate ejus aliquid de rebus Episcopi aut hominum suorum ceperit, Comes reddi faciet, aut de suo recompensabit. Ad molendinos Episcopi de Regio-anne* tale debet esse bochellum, quod quidem navibus ascendentibus & descendentibus pervium sit. De illis qui pisces vendunt, Comes habet quatuor creditatorios, in quibus Episcopus nihil accipit. Si ad alios telonearius Episcopi primus advenerit & primus barguinaverit, tantum accipiet, quantum curia Episcopi necesse habebit. Et idem telonearius Comitis faciet: si pariter venerint, pariter accipient

* *Regenn.*

quod invenerint. Similiter in aliis victualibus facient. Creditariam habet Episcopus in omnibus victualibus quadraginta diebus exinde : donec reddiderit, ab eis, quibus debetur, nihil ei credetur.

9. Statutum est de mercatoribus qui vendunt in domibus suis, quod à quindecim in quindecim dies, vel à mense in mensem, teloneario Episcopi ventas reddent, si quæsitæ ab eis fuerint. In nundinis libertatis calendarum Maiarum, telonei & ventarum duæ sunt partes Episcopi, tertia Comitis. Illique qui hos redditus recipiunt, fidelitatem Episcopo & Comiti facient.

10. Episcopus in vineis suis propriis, & in censualibus, si illi voluerint quorum sunt vineæ, custodiam ponet: si noluerint, non cogentur. Comes faciet similiter in Brueria tota, cujuscumque fundus sit aut possessio, Episcopi & Comitis venatio communis est, & forifacta ad venationem pertinentia. Actum Autisiodori anno ab Incarnatione Domini MCXLV. episcopatus Eugenii Papæ III. primo. Huic rei interfuerunt abbates Stephanus Regniacensis, Guido de Caro-loco, Balduinus de Castellione. Gauffridus de Rupibus. Raynaodus archidiaconus. Gauffridus cantor. Hugo decanus Meldensis. Andreas de Baldement, Landriens, Bernardus, Hugo de Castro-censurii *. Hugo de Tociaco * presbyteri. Gaufridus cellarius, Magister Anselmus, Guido de Bichiaco, Stephanus de sancto Germano, canonici. Milites, Guillelmus filius supra scripti Comitis, Hogo de Tilio, Humbertus de sancto Germano, Siguinus de Tornella, Odo de Tociaco, Humbaudus Torius Servientes, Robertus præpositus Comitis, Humbaudus pistor, Erueus præpositus Episcopi, Olannus cellarius, & alii quamplures, hinc & inde [a].

GAUFRIDI episcopi Carnotensis ad Stephanum episcopum Parisiensem.

Al. ann. CXXVI.

EPISTOLA CCCCXXVII.

De pace inter ipsum & Stephanum de Garlanda.

DE reformanda pace inter vos & Stephanum de Garlanda, dudum vobis, ipso petente, locuti fuimus. Nunc autem, quoniam audivimus, quod omissis quibusdam quæ adversum vos videbatur habere, pacem vestram desiderat; sanctitatis vestræ discretioni consulimus (quem ex cordis affectu diligimus, & cui consulere nisi quod honori vestro serviet non possumus:) consulimus, inquam, & petimus, ut diem ei competentem & terminum constituatis, in quo, juxta considerationem rationis, pacem cum eo reformetis, quam offert vobis ad cognitionem & examinationem amicorum vestrorum, videlicet Abbatis de Clara-valle. Non enim decet paternitatem vestram oblatam pacem respuere, quam etiam non oblatam modis omnibus provocare debetis. Nam juxta Domini Salvatoris exemplum, ovem errantem debetis requirere, & ad pacis ovile vestris etiam humeris reportare. Si cum omnibus hominibus, sicut dicit Apostolus, pacem debemus habere : quanto magis cum his, de quibus nos oportet Domino respondere? Unde, quod absit, si prædicti viri satisfactionem ex amicorum sententia non recipitis, certum est quod & apud Deum offensam incurritis, & amicis vestris ruborem incutitis. Valete.

B. ad S. BERNARDUM [b].

Nova.

EPISTOLA CCCCXXVIII [a].

De indisciplinato monacho agit.

Dilectissimo Patri BERNARDO, Dei gratia Claræ-vallensis abbati, frater B. sicut ablactatus super matrem suam, terram fluentem lac & mel.

1. INjurias meas decreveram operire silentio, nisi quia dignum duxi, veritate mendacium prævenire. Quoties, & quàm proterve frater R. intus & extra monasterium mecum contenderit, quot & quanta scandala sciens & prudens coram pusillo grege posuerit, quàm erecta cervice, & extento collo regulari disciplinæ & consuetudinibus se opposuerit; testis est ille, qui laborem & dolorem considerat; testis est tota congregatio fratrum, in quorum auribus & oculis effusa est contentio ejus; testis est & sua ipsius conscientia, etiamsi aliud lingua loquatur. Gratias ago Deo meo, quoniam, quantum ad injuriam meam pertinet, si aliqua fuit, ab ipso fuit patientia mea. Audivi multa verba, quæ non licet monacho loqui; & factus sum, sicut homo non audiens, & non habens in ore suo redargutiones. Rogabam hominem multis precibus & secreto, & publice, & solus, & cum aliis; ut parceret & sibi, & nobis: ut conscientiæ suæ misereretur, pariter & famæ nostræ in terra aliena, ne tam nova plantatio aliquo turbine commoveretur. Arguebam, obsecrabam, increpabam, miscens terroribus blandimenta, ne poneret nos subsannationem, & derisum his qui in circuitu nostro sunt. Vulneribus semivivi nostri vinum pariter infudi & oleum; sed insanabilis fuit dolor.

2. Cum jam pæne omnia correptionis argumenta consompta essent, nec vulnus veniret ad cicatricem; timui ne scabies & putredo unius membri reliquas partes corporis occuparet. Sed quia verebar opera mea, diu supersedi, metuens ne ille, qui in angelum lucis transfiguraverat se, ad injuriarum ultionem mearum, sub zelo justitiæ & amore Ordinis me provocaret. Invocato ergo in auxilium Domino, ne me pateretur declinare ad dexteram vel ad sinistram; homini superbo & contumaci indixi, ne psalmum vel antiphonam imponeret, donec emendasset illud, quod adversus filios matris suæ ponebat scandalum. In omnibus his non est aversus furor ejus, sed manus ejus extenta. Nam qui prius nolebat cantare rogatus, prohibitus cantabat antiphonas: imposuit, & locutus est mutus, & admiratæ sunt turbæ. In crastino suspendi hominem à mensa. Cumque ascendisset ex adverso, & oppositus mihi in altera parte Capituli facie ad faciem plurima intorsisset verba præcipitationis; respondi breviter: Si quis vult contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus, nec Ecclesia Dei. Et sic evasi manus ejus. Indignatus graviter (quoniam & me novitium, & se inveteratum in Ordine prædicabat) de claustro exsilivit: & egressus portam monasterii, recessit solus. quippe quem non amor propagandi Ordinis, sed, sicut ipse impudenter Abbati confessus est, ad contemplationem sui Roma pertraxerat. Videat Deus, & judicet: quoniam, quantum in ipso fuit, fœtere fecit Ordinem nostrum, coram abbate, & coram servis ejus.

HUGONIS METELLI ad Bernardum.

EPISTOLA CCCCXXIX.

In qua ejus laudes fuse prosequitur.

1. REverendo & in Christo benedicto patri BERNARDO abbati Claræ-vallis, clarissimæ lampadi, HUGO METELLUS, quondam nugigerulus, nunc crucis Christi bajolus, introire in sanctuarium sacræ Scripturæ, & fragmenta illius ne pereant colligere, & à frigido lapide interiorem excutere. Oleum effusum nomen tuum, fragrans more contritorum aromatum. Fama nominis clarissimi tui, longe lateque diffusa, usque ad fines terræ pertransiit, suavissimoque suo odore mare & aridam recreavit, plurimosque ad locum unde spirat pertraxit, quia tracti per odorem, ex ipso aromate gustaverunt salutiferum sapo-

a Eamdem controversiam inter Alanum episcopum & VVillelmum comitem denuo recrudescentem composuit Godefridus, episcopus quondam Lingonensis, tum privatus degens apud Claramvallem, id est anno 1164. statuitque, ut quicquid inter Hugonem episcopum & Guillelmum de Carusia comitem, *sancta memoria Bernardus Clara-vallis abbas composuit*, inviolabiliter observaretur.

b Haud dubie Bernardi, qui abbas fuit ad S. Anastasium prope Romam, de qua in fine epistolæ. Ejusdem sunt epistolæ 343. & 344.

rem; & quos sapor stygius infecerat, immo fœtor acheruntis defecerat & debominaverat, gustu nectareo reformati sunt. Oleum effusum vita tua. Vita tua clarissima lampas est, quæ lucendo ardet, & ardendo lucet. Ardet sibi, lucet alteri. Vita tua lampas est, quæ non tantum vicinat, sed etiam illuminat remota. Conversatio enim tua sparso lumine rutilans, non inclusa, sed exclusa; non confusa, sed modeste effusa, exemplo bono tenebras illuminat, lucem ministrat, montes humiliat, irradiat, valles implet & illustrat. Tu es etiam carbo ardens, qui carbones extinctos accendis ex vicino bonæ conversationis tuæ sufflatorio. Totus enim vitæ tuæ cursus exemplo bene vivendi plurimos informat, deformia reformat, exintegrata redintegrat, excrustata consolidat, & non in tenebris, sed in conspectu Solis, odorem suavitatis dans, aromatizat.

2. Oleum effusum verbum tuum. Talentum tibi creditum, talentum inquam loquendi & persuadendi, non includis, sed mensura excludis. Verba tua igne caritatis vaporantur, & nectare mansuetudinis dulcorantur. Lingua tua calamus est scribæ velociter scribentis. Lingua tua, lingua venefici sapienter incantantis. Lingua nova, nova, inquam, lingua loqueris, dum mysteria sacra insonas, dum laudes Conditoris personas. Sub lingua tua nova & vetera, corpus & umbra. Sub lingua tua gratia & lex, non legis examinata fæx. Sub lingua tua lac & mel, non dolus, non fel. Lingua favus est distillans mel. Non aerem incassum verberas, non inutilia tractas. Non digito lo queris, non pede strepis: omnia cum mansuetudine componis. In peculio enim tuo lupus accubat cum agno, pardus cum hœdo, & puer parvulus minat eos. Oleum effusum verbum tuum. Lex clementiæ in verbo tuo est. Dum prædicas misericordiam, lapsis indulgentiam, desolatis solatium, desperatis, spem & consilium, effundis oleum. Dum agonistas in palæstra Dei desudantes, nimioque labori succumbentes, eloquio mellito recreas, fonte lacteo potas, sermone dulci ungis, oleum fundis. Verbum tuum stillicidium est, in quo lætatur germinans. Torrens inebrians est, germina multiplicans. Dum examine discretionis honestum ab inhonesto, utile ab inutili segregas, oleum in torculari ab amurca eliquas, paleam in ventilabro à grano separas. Dum spiritualem sensum in littera scrutaris, oleum prelo rationis a theca, qua latebat, elicis. Oleum aqua mixtum supereminet: & spiritualis sensus, quem inquiris, litterali supereminet. Oleum vino mixtum superiorem petit locum; & misericordia, quam prædicas, superexaltat judicium, &c.

3. Dum lego scripta tua, ipsa voce sua mihi loquuntur, ipsa salutaria monita prosequuntur: sed non mihi obsecundant, non me satiant. Ipse loquaris, ipse osculo oris tui me osculeris. Revelata facie te volo videre, non per speculum in ænigmate. Ipse me osculeris, non ore tuo, jungendo labia labiis, quia indignus sum, sed osculo; non osculo scriptorum tuorum, non prædicantium de te bonum: sed osculo oris tui, id est mellito eloquio procedente ex oro tuo jocundo. Loquendo enim & exhortando trahes me post te: trahes, inquam, non invitum, sed spontaneum. Spontaneum, quia etsi difficile sit ire post te; si caucasus & parnassus alpesque sint inter me & te: tamen odor boni trahit me post te. Tractus curram in odore unguentorum tuorum, ut per odorem perveniam ad saporem. Introduces enim me in cellaria tua, ubi sunt diversi generis fercula, & diversis speciebus condita pocula: quibus saginatus, quibus debriatus, introducar in æterni Regis cubiculum, ubi gaudeam in sempiternum. Dixi curram post te, sed non ad te: quia nondum deliberavi apud me, angelicum habitum candidorum Nazareorum pro alio habitu mutare. Bonum est mihi sic esse, &c. Quæ superius dixi, Pater venerande, ad te, & de te, & propter te, dixi specialiter: jam calamum laxo, & alios tecum ad audiendum ea quæ dicam invito: in quibus errata mea reprehendo, & miseriam mundi deploro, precumque tuarum levamen appello, &c.

Ejusdem HUGONIS METELLI ad S. Bernardum.

EPISTOLA CCCCXXX.

Se suosque ab accusatione purgare conatur.

1. BERNARDO Claræ-vallis abbati serenissimo, & in Christo benedicto, HUGO METELLUS, quondam domesticus Aristotelis, nunc servus Christi, ascendere de Jericho in Jerusalem. Pinguescunt speciosa deserti, & Clara-vallis abundat frumento, quo pascitur pardus cum agno, leo cum vitulo: à quibus regnum cælorum vim patitur, à quibus Domino Deo abominationes Ægyptiorum immolantur: ubi bestiæ fiunt homines, & tu hominis natura fiunt conversationes angelicæ. Adjiciat Claræ-valli larga Dei dextera pluribus pluriora, & de clara faciat clariorem, de clariori clarissimam. Felix conventus, felix concentus, ubi non flat aquilo ventus terras exurens, sed pluvius auster areolas aromatum nutriens.

2. Mittimus vobis, Pater venerande, abbatem nostrum ad videndum, ad colloquendum, ad ædificandum. Videre enim faciem vestram angelicam jocundum est, colloqui jocundius est, ædificari jocundissimum est. Mittimus vobis hominem innocentem, plenum melle, sine felle. Plus enim habet mellis quam fellis, plus amoris quam horroris; simpliciter prudentem & prudenter simplicem; turturem cum castitate, & columbam cum simplicitate.

3. Relatum est nobis, Pater reverende, relatum esse vobis, quod claustrum quod claudit nos, paucos vel nullos clauderet religiosos. Si relator vester retulit, nullos, falsi prolocutor fuit: si paucos retulit, verum dicit, & mecum sentit. Nos enim pauci sumus. Si vero non ita intellexit, sed de numero paucorum paucos separat, & ad sinistram collocat, non est mirabile, etsi sit miserabile. Ut enim quæ fiunt in præsentiarum taceamus, & priora tempora ad memoriam reducamus, arca beati Noë munda & immunda animalia in sinu suo collocavit. Domus patriarchæ bonum unum, & alterum reprobum habuit. Ad ultimum schola Christi undecim sanæ mentis collegit, unumque phreneticum inter alios sustinuit, aliosque discipulos habuit, quorum nomina secundum præsentem justitiam in libro vitæ dixit esse scripta, quæ ab eodem libro secundum Dei præscientiam erant abrasa. Claustrum etiam cæli superbia ascendit, de quo cum dedecore corruit. Si, inquam, relator vester improbus paucos reprobos de numero proborum segregat, videat ille, provideat ille, quo oculo dicat. Quod si caligat, lippientem oculum tergat, & collyrio inungat, ut clarius videat, nec in malis alterius ita acuta perspiciat, ut aquila vel epidaurius serpens; sua vero lippis & iunctis ocellis intuens. Non est tutum in ambiguis offendere Deum aut proximum, & judicare alterius servum. Scio enim qui dicit: *Tu quis es, qui judicas alienum servum? suo domino stat, aut cadit.* Noli itaque, Pater, noli omni spiritui credere, nec claudat oculum tuum lingua adulantium & lippientium, nec impinguet caput tuum peccatoris oleum. Quærunt namque gratiam tuam & gloriam suam super aliorum excogitatam offensam. Credo ego te, Pater, habere gratiam spirituum, & effundere in terram venditoris oleum. Hi tales cursores, alienarum cogitationum sunt dispunctores, verborum & syllabarum venatores. Hi tales figuram oculorum tenent, qui alios vident, se non vident. Quia vero in humana natura una perfectio est, cognoscere se imperfectum: (Si enim dixerimus, quod peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, & veritas non est in nobis:) optimus ille est, qui urgetur minimis. Memini quemdam prudentem dixisse, & dictum memorabile scripturæ mandasse: Non ego, inquit, offendar paucis maculis, ubi plura nitent in egregio corpore.

4. Scio, Pater, scio, caritate movente, Apostolo præeunte, velle te omnes homines similes tui esse. Sed

labor difficilis est te assequi, difficilior te consequi. A Quemadmodum enim acies exterioris hominis reverberatur intuendo sphæram Solis, sic ad intuitum tuarum virtutum obstupescit acies interioris hominis. Condescendat itaque satur famelico, sanus infirmo, perfectus imperfecto; & oret ut famelicus satietur, & infirmus firmetur, imperfectusque perficiatur. Omnipotens autem Deus, qui te fecit cum non esses, & perfecit cum imperfectus esses; omnipotens, inquam, non est factus impotens, nec brachium ejus abbreviatum est, nec misericordia ejus attenuata est.

Ejusdem HUGONIS METELLI in persona abbatis B sui ad GUILLELMUM abbatem.

EPISTOLA CCCCXXXI.

Excusat, quod ad Herberti sui calumnias aliquanto durius respondeat.

I. GUILLELMO venerabili & in Christo dilecto abbati, SIBAUDUS humilis abbas sancti Leonis, de leone rugiente, & ovile Christi circumeunte feliciter triumphare. Epistolam nostram devota & dextera manu suscipite, & quicquid in ea exaratum est perlegite. Nihil salis est ibi, amaritudinis nihil; quod contristet spiritum vestrum nihil. Pacificus est ad vos ingressus noster: ramum olivæ, non arma fert sermo noster. Irritati relationibus quorumdam asperis, adversum fratrem nostrum Herbertum commoti sumus, quod aspera & irrita promulgasset de nobis; & commoti scripsimus in eum aspera pro asperioribus. Homines siquidem sumus. Nulli etenim injuriæ suæ videntur parvæ: multi etiam eas gravius æquo accepere. Præter ea longe plus irritavit nos Dei nostri injuria quam nostra, cujus pactum irritum fecit: quamvis & Dei sit nostra, & nostra Dei. Quia vero irritati, & zelo Dei intrinsecus tacti, aspera verba in fratrem nostrum respersimus; non sine ratione, nec sine auctoritate divinæ paginæ hoc fecimus. Paulus Corinthios, nuper à se conversos, duris & ignominiosis verbis contristavit, contristatos emendavit. Galatas fascinatos pleno ore pronuntiavit: quos si mitius appellasset, non emendasset, &c.

2. Frater autem Herbertus, si tamen frater, non, ut eum decuit, in litteris suis me post se fluvium misisse, qui eum absorberet, descripsit, ut taceam quod me despective, suppresso nomine Abbatis, hominem vocavit. Sagittarium etiam me in eodem scripto appellavit, & arcu extento manum meam armavit. quod equidem juxta metaphoram tolerabile esset, si sagittas toxicatas me mittere non adjunxisset. Par pari retulit, E injuriam suam injuria nostra vindicavit. Certum autem sit caritati vestræ, Pater bone, me paterno affectu defectum fratris nostri plangere, resurrectionemque ejus expanso sinu, manibus expansis exspectare. Exspecto enim si quo modo resipiscat, si quo modo ad cor redeat. Sicut in initio cartulæ meæ prædictavi, ita dictante in fratrem Herbertum aspera verba effudi, & tam fratrem, quam vos in fratre exasperavi. Sed quia ira viri justitiam Dei non operatur, non accendi omnem iram meam, sed temperavi, immo exstinxi eam, &c.

HAIMONIS [a] archidiaconi Catalaunensis ad Bernardum.

EPISTOLA CCCCXXXII.

REverendo Patri ac domino B. venerabili Dei gratia Claræ-vallensi abbati, H. eadem gratia Catalaunensis ecclesiæ humilis archidiaconus, ante Deum & homines incedere sine querela. Domine, ecce quem amas, graviter infirmatur. Quartanarius enim est. Rogo ergo te, Pater, ut quia magnis æstuo febribus, magnis me sanctorum, qui tecum sunt, juvare digneris orationibus. Scio enim, scienter scio, quia si pronus adoraveris in terram, & tetigeris Dominum Jesum eo quo soles valido orationis tactu, exibit virtus de eo ad sanandum, & flabit spiritus ejus, & liquefaciet omnem ægritudinem meam. Bene valeat sanctitas vestra in Domino, domine mi, & amantissime Pater. Utinam merear consolationem & rescriptum de manibus vestris, & de pane refectionis vestræ cum benedictione Dei & vestra accipere.

Ejusdem ad eumdem.

EPISTOLA CCCCXXXIII.

C DOmino Patri ac digne venerando B. Dei gratia Claræ-vallensi abbati, H. eadem gratia id quod est, optimam partem in sorte sanctorum. Accepta occasione de postulandis Sermonibus vestris in Cantico canticorum, scribere ad vos, reverende Pater, compulsus sum. quod quidem sine causa facere non præsumpsissem. Quæ enim licentia juveni & indocto mihi, ut aures doctissimi senis sollicitem, quem erudivit Dominus Jesus in doctrina sua, sicut erudit homo filium suum? Et quis sum ego, ut Videntem interrogem, cujus oculi in capite ejus? maxime cum puer sim, & nesciam loqui, pusillus inter fratres meos, & no- D vella plantatio in juventute mea. Absit, domine mi, absit à moribus & disciplina adolescentiæ meæ, ut audeam vobis sine causa loqui, nedum quod habeam ad vos litterata colloquia. Verum, ut prædixi, postulandi Sermones vestros nunc se ingessit occasio, quos sæpe per nuntios requirens, opportune institi & importune; nunc quoque litteris improbioribus insto. Certe fiessem aliquis, nonne merito indigne tulissem, quod liber iste vester volvitur per ora finusque omnium; me vero solum elabitur? Quare hoc, domine mi? forsitan indignum me judicastis. Ad quod ego: Si indignum me esse sciebatis & insufficientem ad intelligendum, quare promittebatis? si autem probum ac studiosum, quare differtis? Obsecro, domine, ne differatis ultra promissum. Nuntiate & mihi rumores optimos, quos aliis sparsistis de eis spiritalibus nuptiis, quibus sæpe vos paranymphus interfuistis. Frangite panem verbi, apponite favum mellis, quem distillaverunt manus vestræ: ut habeam in his diebus jejunii, unde reficiar. Bene valeat sanctitas vestra, domine mi Pater, divinarum & humanarum rerum maxime arbiter, magister Christicolarum, currus Ecclesiæ & auriga ejus.

G. ad S. Bernardum.

EPISTOLA CCCCXXXIV.

ANN. CHR. MCXLVIII.

F *Ad excusandum Ambianensem episcopum de expeditione transmarina.*

DUlcissimo patri & domino B. Dei gratia Claræ-vallensium abbati, frater G. quod patri filius. Quædam perlata sunt ad aures domini nostri Ambianensis [b]

a Guido, ex decano Laudunensi electus anno 1142. Catalaunensis episcopus, sed anno tantum 1144. consecratus, (de cujus electione vide Bernardi epistolas 222. & 224.) ad *sedem suam veniens, quemdam Laudunensis ecclesiæ juvenem clericum, nomine Haimonem, quem secum abierat, mox in ipso primo consecrationis suæ anno, sedis ejusdem archidiaconum fecit.* Quæ verba Hermanni Laudunensis in lib. 3 de miraculis B. Mariæ cap. 25. intelligenda sunt de isto Haimone, cujus epistolas duas hic editas à venerabili viro N à S Remigio, itidem Catalaunensi archidiacono, accepimus. Porro idem Haimo post Bartholomæum Guidonis successorem creatus est & ipse episcopus Catalaunensis anno 1152.

b Theodorici scilicet, qui primo fuit monachus cœnobii S. Nicolai in diœcesi Laudunensi, postea vero abbas S. Eligii Noviomensis, ac demum pontifex Ambianensis à Samsone Remorum archiepiscopo consecratus uno anno post consecrationem Guidonis Catalaunensis, id est anno 1145. ex lib. 3. Hermanni de miraculis S. Mariæ Laudun. cap. 26. Huic epistolæ respondet ejusdem Theodorici epistola, inter Sugerianas XXIV. ad Sugerium; in qua contestatur, se ad expeditionem regiam nullatenus sufficere. Ejusdem est etiam epistola ibidem XXXIV.

Episcopi, quæ admodum terruerunt eum. Homo humilis est, & de se minima sentit: sed quod non credit humilitas, crebri rumores adduxerunt in dubium. Rex, ut dictum est ei, vult eum habere socium peregrinationis suæ, & super hoc habere dicitur assensum domini Papæ. Magna dignitas satisque jocunda, si non impossibilitas reclamaret. Pauper & infirmus est, ita ut nec corpus labori, nec pecunia sufficiat necessitati. Quantum etiam necessarius sit ad reprimendos raptores & protegendos pauperes Christi, qui in diœcesi sua sunt, norunt ipsi, novimus ipsi, qui rem didicimus. Cogimur itaque caritatis affectu vestram humiliter interpellare pietatem, ut eum, si fieri potest, super hoc faciatis excusatum, consulens communi ecclesiarum utilitati, gravique compatiens qua vexatur infirmitati. Valete.

SAMSONIS archiepiscopi Remensis ad S. Bernardum.

Circ. ann. MCLII.

EPISTOLA CCCCXXXV.

De conditione monasterii Morensis, diœcesis Lingonensis.

SAMSON Dei gratia Remorum archiepiscopus, carissimo ac præcordiali amico suo BERNARDO, Claræ-vallensis monasterii venerabili abbati, salutem, & in sanctæ religionis proposito beatam perseverantiam. Sanctitatis vestræ petitionibus debita sollicitudine annuentes, apud abbatem & canonicos beati Dionysii multum diuque laboravimus, ut ecclesiam, quæ est apud Moras, nobis donarent cum omnibus appendiciis suis, ad faciendam ibidem abbatiam Ordinis Claræ-vallensis. quod quidem vix impetrare potuimus. Ceterum Domino propitiante tandem ipsam ecclesiam cum omnibus appendiciis suis nobis donaverunt, ea conditione videlicet, ut ibidem abbatia Claræ-vallensis Ordinis fieret. Nos itaque ecclesiam illam cum omnibus appendiciis, vobis, & sanctæ congregationi Claræ-vallensi concedimus & donamus, ita videlicet, ut ibidem abbatiam Claræ-vallensis Ordinis absque longioris moræ obstaculo faciatis. Valeat sanctitas vestra in Domino, & pro nobis, & pro ecclesiis nobis commissis jugiter Dominum oret.

HENRICI episcopi Trecensis ad S. BERNARDUM de Bulencuriæ abbatia.

Ann. Chr. MCLII.

EPISTOLA CCCCXXXVI.

1. VEnerabili & reverendissimo patri BERNARDO Claræ-vallensi abbati, ejusque successoribus regulariter substituendis, ego HENRICUS Trecensis episcopus in perpetuum, salutem. Si monasteriis & ecclesiis in episcopatu nostro constitutis curam & vigilantiam ut in melius proficiant adhibemus; ab illo, cui cura est de omnibus, speramus auxilium, & præmium exspectamus. In episcopatu nostro quædam ecclesia canonicorum erat, Bulencuria nomine, abbatem habens, canonicos, & conversos, & mulieres; qui omnes voverant propositum sanctitatis: ubi cum penitus disciplina defecisset, regnaret insolentia, honestas deperisset; vocatus ab illius loci habitatoribus, qui jam seipsos per semetipsos sustinere non poterant, adveni. Ibi ab illius loci abbate, & ab omnibus tam canonicis, quam conversis & mulieribus, cum multis precibus rogatus sum, ut ecclesiam ipsam & omnes possessiones ejus, quæ jam per se stare non poterant, Deo & Ordini Cisterciensi, specialiter autem venerabili Patri & domui Claræ vallis emendandam & possidendam juxta consuetudinem Cisterciensis Ordinis in sempiternum concederem. Abbas autem prædicti loci in manu nostra abbatiam dimisit, & ad opus Claræ-vallense reddidit.

2. Videns ergo quia omnipotens Deus tua sollicitudine, sapientia, & religione pæne totum illuminaverat & correxerat mundum, ipsam ecclesiam Cisterciensi Ordini, tuæ paternitati, & Claræ-vallensi domui cum omnibus possessionibus suis in perpetuum dono: in quibus hæc sunt quæ nominibus propriis duximus adnotanda. Terram abbatiæ adjacentem, grangiam de Frigido-fonte, Pertam in Rosteria, Pertam-Haymonis, Pertam-siccam, Domni-peruclum, Bruliam cum omnibus appendiciis & pertinentiis ipsarum grangiarum, & omnia quæ prædicta ecclesia in dominio possidebat. Ne autem hoc aliqua temporum vetustate, vel alicujus hominis perversitate aut mutaretur, aut penitus deperiret; sigilli nostri munimine confirmavimus. Actum est hoc anno ab Incarnatione Domini MCLII. regnante Ludovico Juniore rege Francorum.

HUGONIS [a] episcopi Ostiensis ad Capitulum Cisterciense.

Ann. MCLIII.

EPISTOLA CCCCXXXVII.

De morte Eugenii Papæ III.

AMantissimis in Christo Patribus, Gosvino Cisterciensi, Bernardo Claræ-vallis abbatibus, totique Capitulo Cisterciensi ad honorem Dei congregato, HUGO Dei gratia Ostiensis episcopus, unitatem spiritus in vinculo pacis. Sicut sacra docet auctoritas, omnis caro fœnum, & omnis gloria ejus quasi flos fœni. Breves dies hominis sunt: transit homo velut umbra, numquam permanet in eodem statu. Deficit ut fumus, cadit ut folium quod à vento rapitur. Decus Ecclesiæ, pater justitiæ, amator religionis & patronus, qui superborum & sublimium colla propria virtute calcaverat, qui super solium David & super regnum ejus sedebat, ut Ecclesiam sibi commissam, quam ad sublimem statum reduxerat, confirmaret & corroboraret; Pater, inquam, noster ac defensor, felicis memoriæ Papa Eugenius, trabea carnis exutus, VIII. Idus Julii carne immaculatus migravit ad Christum. Exivit Christo obviam in aëra, & sic semper cum Domino erit; Agnum secuturus quocumque ierit. Cujus exsequiæ præter spem omnium, jam fere enim senatum adnihilaverat, præter morem consuetum, ita per biduum sunt à clero & populo celebratæ, ut jam crederetis regnantem in cælis, qui mortuus ita colebatur in terris. O quantus erat luctus omnium! quanta præcipue lamenta pupillorum & viduarum! jam diceretis esse cum Deo, qui ita lamentabatur à populo. Procul dubio ereptus est de laqueo venantium: contritus est laqueus, & ipse liberatus est: raptus, ut credimus nos qui ejus conscientiam novimus, usque ad tertium cælum, non relinquens nos orphanos, ut quidam autumant. Rogabit enim Deum Patrem & Unigenitum cum Spiritu-sancto qui est Deus benedictus in sæcula, cum quo est, pro nobis. Vos autem, de quorum collegio ipse est electus, ut sederet super principes, & solium gloriæ teneret; orate pro eo, constituite perpetua beneficia, ut Deus sibi indulgeat, & corona gloriæ sibi augeat. Pro bonæ memoriæ fratre nostro similiter orate: pro nobis vero qui in hac valle miseriæ, in hac regione dissimilitudinis, & in medio pravæ nationis remansimus, & pro ecclesia Romana, quæ ex tam alto gradu tam brevi spatio usque in profundum abyssi inferni cecidit, nihilo minus rogamus oretis, ne demergatur in profundum hujus magni maris, in quo sunt reptilia, quorum non est numerus. Præterea rogamus obnixe, quatenus, si parvitas nostra quicquam in oculis vestris potest, petitiones quas latores præsentium pro domo sancti Anastasii, & pro domo Fossæ-novæ, & pro domo de Casa-mari vobis facient, benigne & efficaciter exaudiatis. Alioquin sciatis quod inde magnum sentitur scandalum.

a Is olim monachus Claræ-vallensis, ad quem plures Bernardi epistolæ 187. 390. &c.

BARTHOLOMÆI,

BARTHOLOMÆI, ex episcopo monachi, ad Samsonem archiepiscopum Remensem.

...Ann. ...CLXV.

EPISTOLA CCCCXXXVIII.

Reddit rationem suæ administrationis.

1. VEnerabili, semperque amabili domino SAMSONI Remorum archiepiscopo, & sub ejus præsentia congregato sancto conventui, frater BARTHOLOMÆUS in Fusciniaco pauper monachus, misericordiam & veritatem diligentibus. Verecundiæ meæ silentium imperat hujus sancti conventus sollemnitas: sed frontem aperit, & stimulat ad loquendum B in palam imminens famæ meæ periculum. Neque enim dissimulare possum quod multorum vulgavit opinio, quod etiam ad aures domini Papæ volavit. Episcopales reditus me detraxisse rumor est, cui rumori plus justo credit Laudunensis Episcopus. Meum ergo est super eis fateri quod verum est: innueri autem quod justum est, & tueri, vestrum erit.

2. Laudunensis sedes tristis & mærens erat, cum [illegible] primum ingressus sum, utpote attrita seditioni[illegible], & ignibus concremata. Ipsæ quoque res majoris [illegible]lesiæ afflictæ erant, & tenues reditus. Si illi porrexi manum ut resurgeret; novit Deus, noverunt & [illegible]cclesiæ filii. Verumtamen nihil eis contuli, quod ad C reditus pertinet Episcopi, præter porcos, quos vulgo nostrates verres vocant, quos mensæ episcopali personæ solvebant ecclesiæ. Hos, inquam, ad præbendam canonicorum concessi, quoniam illos nec sine pudore exigere, nec habere sine molestia poteram. Præterea quinque dumtaxat abbatias [a] in nostra diœcesi reperi, rebus pariter ac religione dilapsas. In his, Domino Deo multiplicante misericordiam suam, & numero, & merito crevit sanctorum numerus, & possessio est dilatata. Novem [b] insuper novæ religionis monasteria passim in eadem diœcesi sunt fundata. Horum in personis numerus numerum pæne excedit; horum religio religionis est specimen: horum tam multa possessio est, D tam multis abunde sufficiens.

3. Si manum beneficii me porrexisse negavero antiquis ecclesiis ut resurgerent, novellis ut consurgerent; mentiar. Profui sane fere ecclesiis omnibus: sed nec quantum volui, nec quantum debui. Sane Calixtus papa dominum Norbertum, cujus memoria in benedictione est, fidei nostræ commisit, ut ei locum traderem, ejusque votis assisterem. Terram igitur ad Episcopum pertinentem illi contuli, quæ vix tamen sufficeret duobus aratris. Hujus pars Versiniaco est posita; pars apud *Cussy*, quæ tamem multis jam ab annis inculta & sterilis jacebat. De his itaque quæ ad episcopales pertinebant reditus, nihil amplius me recolo de- E traxisse. Vestro tamen favore ac consensu quidam ecclesiis contulerunt terras, quas à nobis habebant in beneficio: censum tamen terrarum & vinagia nulli penitus condonavi.

4. De cetero quid illi sedi accessit commodi aut honoris, nulo humanum procedat judicium. Si quid vero ut homo deliqui, in conspectu hominum confundi non refugio. Causam itaque nostram vobis, tamquam judicibus allegare, tamquam testibus intimare volui: in quibus calumniatorem non timeo verum dicens. Liceat A tamen mihi aliud audere apud vos, liceat aliquid humanum loqui. Nihilne sedi nostræ titulorum accessit & gloriæ, cum tot & tantas parturivit ecclesias, cum tot multiplicaverit regulares personas? Cur ergo, ut audio, dominus Laudunensis [c] sine testibus bellum parat? cur tentat quod forte ei promovere non liceat? Si filios Dei congregavi, si suscepi justum in nomine justi; nemo mihi succenseat: videat alius ne congregata dispergat. Conservet vos omnipotens Pater ad honorem sui nominis, & per vos Ecclesiæ suæ religionem & sanctitatem corroboret.

TURSTINI [d] archiepiscopi Eboracensis ad Willelmum Cantuariensem pontificem.

EPISTOLA CCCCXXXIX.

Anno Chr. MCXXXII.

1. REverendissimo, & in christiana caritate domino WILLELMO, Dei gratia Cantuariensi archiepiscopo, apostolicæ Sedis Legato, TURSTINUS eadem gratia archiepiscopus Eboracensis, in Christo proficere, & numquam deficere exoptat. Ecclesiasticæ dignitatis summus honor est cum filiis & optimatibus ecclesiarum inter difficillimos eventus summa communicare consilia. Unde paternitati vestræ rem insolitam, quæ inter nos Eboraci nuper contigit, indicare decrevimus, domine venerabilis & egregie Pater. Si- C quidem notum satis ac certum est multis, quanta bonitate ac fama enituit virtutis in auribus omnium insigne cœnobium sanctæ Mariæ Eboracensis. Infra paucos namque annos & rebus plurimum excrevit, & numero & religione fratrum laudabiliter abundavit. Verum quia cum opibus virtutes minus vigere, minus consistere haud dubium est; aliqui ex fratribus ejusdem cœnobii ante dimidium ferme annum, divino (ni fallor) instinctu permoti, cœperunt de modo ac statu conversationis suæ vehementer agitari, & remordente conscientia, sicut ipsi testantur, multis angoribus æstuare. Nempe falli se pæne metuebant, si tantum votum exsecutio digna minime sequeretur. D Unde inæstimabili horrore dicti fratres Eboracenses perculsi sunt, eo quod professionis suæ votum in nullis, vel saltem minimis in rebus, adimplere viderentur; metuentes sane ne in vacuum currerent aut cucurrissent, si voti reos tantæ inobedientiæ pœnalis ultio non reprobaret. Facinus namque, vel potius insaniam videri credebant, se portare Regulam beati Benedicti, non ad profectum salutis, sed ad judicium mortis. His igitur permoti prædicti fratres, Priori suo, Richardo nomine, mentis suæ difficiles æstus innotescere studuerunt, prætendentesque de transgressione formidinem, ex voti correctione patrocinium supplicabant: ac ne prosperitatis alicujus respectu vel adversitatis timeret E auxiliari, per Spiritum Dei, & Christi nomen adjurabant. Expavit ipse de novitate rei: ac licet inter suos dulcis fortunæ summa facultate vigeret; audito tamen rumore melioris vitæ, perpendit velut intentione censoria dubios casus labentis fortunæ. Interimque brevi, ut res erat, internæ virtutis usus consilio, inter hoc & illud ilico discrevit decrevitque. Pollicetur non modo auxilium, verum etiam ejusdem voti fore se socium. Quid multa? paulo post numerus eorum ad tredecim pæne convaluit, qui de corrigendo statu vitæ suæ juxta Regulam beati Benedicti, im-

a Nempe S. Vincentii ad urbem, S. Michaëlis in Terascia, S. Nicolai in Bosco, B. Mariæ de Novigento, S. Nicolai in Prato, virorum; præter parthenones sancti Johannis in ipsa urbe, & Autiniacensem in eadem diœcesi.

b Hæc enumerat Hermannus Laudunensis in lib. 3. scilicet Præmonstratense, S. Martini in urbe, Tenoliense, Claræ-fontanense, & Cuissiacense Ord. Præmonst. Fusciniacense, Spinetense, & Valclarense, Ord. Cisterciensis, virorum: quibus nonum ad radices montis Laudunensis adjecit Monsteriolum pro sanctimonialibus ejusdem instituti: quo uno monasterio censet Hermannus Laudunensem ecclesiam ceteris debere præferri, quod ante illud nulla hujuscemodi religionis abbatia feminarum extiterit. Hæ depositis omnibus lineis indumentis, inquit idem auctor, atque pelliciis, solis tunicis laneis utebantur, & non solum nendo vel texendo, sed etiam in agris fodiendis, silvis exstirpandis, evellendisque spinis & vepribus, manibus assidue laborantes cum silentio, sibi victum quærebant exemplo Claræ-vallensium monachorum.

c Bartholomæo post annos regiminis 38. successit anno 1151. Gualterus, ex primo abbate S. Martini in urbe: Gualtero post annos tres Gualterus alter, de Mauritania dictus, ex decano ecclesiæ Laudunensis, qui hanc litem Bartholomæo tum monacho facessivit. Quousque vero lis & controversia hæc, præsertim adversus Præmonstratenses, qui Bartholomæi beneficia in primis experti fuerant, perducta sit, intelligitur ex Hadriani Papæ IV. litteris ad Ludovicum Juniorem scriptis, quæ in Bibliotheca Præmonstratensi referuntur.

d De hujus epistolæ argumento vide Bernardi epistolas 94 & 313. Ad Turstinum scriptæ sunt epistolæ 95. & 319. in quarum priore Bernardus eidem ob hoc factum gratulatur.

mo veritatem Evangelii, contendere proponebant.

2. In vigiliis igitur apostolorum Petri & Pauli dilectus frater noster Richardus Prior, in quo tota pæne monasterii cura pendebat, sumpto secum Subpriore suo Gervasio, inter suos concœnobitales nominato ac religioso, rem, uti agitabatur, domino abbati suo familiariter exponere curavit. Itaque dominus abbas, vir utique pro sensu & ingenio suo honestus ac bonus, nimis autem simplex & illiteratus, novi rumoris miraculum exhorruit: antiquos ritus & solitas consuetudines, quas pæne toto orbe generalis multitudo obtinuit, posse se in locello suo mutare negavit. At vero dominus Prior, utpote bene litteratus: Nil rude, inquit, ô pater, aut novum inducere contendimus. Veram & antiquam religionem beati patris nostri Benedicti, immo etiam antiquissimum Evangelium Christi, quod omnes religiones & regulas antecedit, assumere & totis viribus cum gratia observare debemus. Ceterorum monachorum nullos detrahimus, institutionibus eorum non invidemus. Scimus quod in omni loco uni Domino servitur, uni Regi militatur; & in foro, & in claustro gratia Dei eadem valet. Job etiam fortior exstitit in sterquilinio, quam Adam in paradiso. Denique quidquid beatus Benedictus instituit, ita totum Spiritus-sancti providentia destinatum est, ut nihil utilius, nihil sanctius, nihil felicius excogitari posset. Cumque sciret ac prædicaret, quod socordia inimica sit animæ, certa quidem tempora ordinavit lectionis & orationis instantiæ, certa quoque tempora labori & industriæ: quatenus in altero salubriter exerceret animam, in altero carnem, in utroque vero tolleret fastidium. Hæc quoque superadducit: Scurrilitates, aut verba otiosa, & risum moventia, æterna clausura in omnibus locis damnamus, & ad tale eloquium discipulum aperire os non permittimus. Et alibi quoque ait: Omni tempore silentio debent studere monachi, maxime tamen nocturnis horis. Hoc decretum quam diligenter observatum, neminem latet qui nostras consuetudines nosse potuit. Euntibus namque aliis ad ecclesiam post collationem, alii recedunt vicissim ad nugas & inutiles garrulasque confabulationes. Quasi non sufficiat diei malitia sua, nisi & superaddatur nocti & sua.

S. Benedict. Reg. cap. 61.

Ibid. c. 6.

Ibid. c. 41

3. Multa addidit præterea de ciborum insolentia, de dulci & sollemni vicissitudine potationum, de pretiosa subtilitate pannorum. Non ita sapuit, non ita docuit beatus pater noster Benedictus. Ab eo quippe non color vestium, sed calor attenditur: non sapor pulmentariorum exquiritur, sed parcitate ciborum necessitas fallitur. Non agnoscit suos beatus Benedictus, nisi sub Regula & abbate in cœnobiis degentes. Porro si libet, ô pater venerabilis, recurramus ad evangelicam puritatem, ad evangelicam perfectionem & pacem: & intueamur, quam nihilum vel parum reluceat in moribus vel actibus nostris quod docuit Christus. Concupiscimus omnia, irascimur, rixamur: rapimus aliena, repetimus nostra cum lite, fraudes & mendacia defensamus, carnem & affectus ejus sequimur. Nobis vivimus, nobis placemus; vinci formidamus, vicisse gloriamur; ceteros opprimimus, opprimi devitamus; ceteris invidemus, de nostris profectibus gloriamur, & jocamur, & ex alienis sudoribus impinguamur, & totus mundus non sufficit malitiæ nostræ. Etsi videatur Evangelium emortuum & impossibile in nobis, intueamur monachos Saviniacenses & Claræ-vallenses, qui nuper venerunt ad nos, quàm clare reluxit Evangelium in illis, ut, si dici fas est, utilius sit eos imitari, quàm Evangelium recitare: cum vero videtur sancta conversatio eorum, quasi reviviscere judicatur Evangelium in illis. Soli sua non repetunt; soli nihil possident, unde se proximis anreferre contendant. Soli sunt qui proximorum damnum non appetunt. Modica cultura terræ & usu pecorum contenti sunt: ea vero non habere appetunt, nisi quamdiu Deus vult: quia cum vult Deus ea auferri, non licita appeterent. Eis, ni fallor, competit dicere: Nobis mundus crucifixus est, & nos mundo. Eis competit dicere: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. qui debitorem neminem habent, in quo quidquam exigere velint. Felix hominum genus, quorum habitus, victus, totusque modus conversationis eorumdem sapit Evangelium. Illorum portio solus est Deus. Illi plene, quantum humanæ facultatis est, caritatem Dei & proximi implere dignoscuntur: quia soli Deo cohærentes, temporalia cuncta præter modicum & contemptibilem habitum ita plene deseruerunt, ut nihil concupiscant, unde proximus sibi dignetur irasci. Non igitur, ô Pater, umquam impossibile videatur tenere Regulam beati Benedicti: quandoquidem talia Deus nobis ministravit exemplaria, qui sanctis virtutibus præcesserunt nos, ut sequamur illos. Si vero propter viciniam & strepitum populorum non omnino valeamus sequi eorum puritatem; saltem modum vitæ & professionis juxta regulam nostram advertamus, propterea quod non monachi, sed mortui sumus.

4. In hunc modum locutus est dominus Prior Richardus cum domino GALFRIDO abbate suo de correctione monasterii sui. quæ verba dominus abbas non satis jucunde accepit: quia difficile est diuturnos usus amovere. Verumtamen cum se fateretur minus perspicacem & illiteratum, rogavit uti scripto plenius innotesceret, qualiter in loco suo talia actitari potuissent. quod libenter amplectens, non segniori studio susceptum implevit imperium. Scripsit igitur, ut non aliis collocutionibus, nec pannis, nec cibariis uterentur, quam Regula permittere videretur: situmque & ordinem monasterii tam diligenter expressit, ut vix melius in eremo, quàm in urbe Regula teneri putaretur. Possessiones vero, sicut in rebus sæcularibus edoctus, ita fideliter ordinavit, quatenus ut in illis evangelicam justitiam vix in ullo excessisse crederetur. De reditibus siquidem ecclesiarum vel decimarum, de quarum investitura monachi magis reprehensibiles haberi solent, omnia suscipi & fieri legitima & canonica consideratione Episcoporum, & non nisi in usus pauperum, peregrinorum, hospitumve debere expendi: at vero ex legitima cultura terræ & usu pecorum monachos victitare decrevit. Quæ cum omnia cœpissent inter alios rumore notari, furor subitus multitudinis ceterorum in tantam prorupit invidiam, ut tali homini familiaribusque suis nil præter exsilium deputarent, vel districtam custodiam.

5. Tamen post multas & amicas altercationes hinc inde habitas, dominus abbas difficiliter se posse mutare referebat, quod antecessores sui tenuisse videbantur: & volens super hac re bonis uti consiliis, plenam responsionem usque post Nativitatem beatæ Mariæ protelavit.

6. Interea ceteri fratres frustra metuentes se plus solitu regulari districtione coarctari, cœperunt in invidiam Prioris ceterorumque Pharisaico pæne more grassari: &, nisi quorumdam benignitate intercessisset dilatio, intestinæ persecutionis modum impetus excessisset. Interea rumor seditionis internæ inter exteriores turbas volitabat. Audiebamus sane strepitum vulgi; rei tamen ipsa veritas latebat: cum ecce Richardus Prior, conjunctis secum Subpriore & Secretario monasterii sui, totam rem, uti erat, nobis indicare curavit. Postulabant quidem clementiam beati Petri ac nostram, quatenus ad observandum quod voverant, benignam opem non negarem deferre: jamjamque necessitatem imminere proclamabant, præsertim quia jam conspiraverant fratres, ut si quis eorum de professione sua quidquam mussitaret, extra communionem fieret. De sociis etiam Prioris, vel timore, vel amore, vel vanitate conterritis, jam ibant retro, non aliter pace restituta, nisi culpam fatendo, quod de servanda professione sua quidquam murmurassent.

7. Ego igitur Turstinus, Dei gratia Eboracensis archiepiscopus, audiens Christi servos juxta præceptum beati Benedicti nil amori Christi velle præponere; verebar in iis Christi gratiam offendere, si juste

petitioni eorum non curarem episcopali pietate subvenire: quippe cujus officii summa est, & de monachorum religiosa quiete providere, & oppressis in necessitate condolere. Ac proinde religiosarum personarum usus consilio, dominum Galfridum abbatem & Richardum Priorem cum Subpriore suo ad opportuniorem locum evocavi: quatenus religiosis personis & fratrum petitionem, & abbatis responsionem in bona pace consummarem. Ipsi nihil aliud, quàm, ut prius, cum multis lacrymis expetebant, uti pauperem Christum in voluntaria paupertate sequerentur, & Christi crucem in corpore suo portarent; itemque evangelicam pacem regulamque beati patris Benedicti plene observare non impedirentur. Ad hæc sane domini abbatis licentiam opemque paternam flagitabant. At vero dominus abbas eorum operam longe fore necessariam sibi lacrymose fatebatur, promittens, quod eorum votum, quia sanctum erat, non impediret; opem vero quam expetebant, nesciente Capitulo suo promittere nullam auderet.

8. Itaque dominus abbas cum monachis suis revertitur domum, data interim pace ac die constituta, qua in Capitulum eorum advenirem, ac religiosis adventantibus personis rem cum abbate pertractarem. Interea reliqui fratres in eorum invidiam insurgere tanto crudelius enitebantur, quanto ipsi votum suum explere manifestius appetebant. Advocantur interim fratres Majoris-monasterii, & Cluniacenses monachi, qui in vicinia nostra demorantur: quatenus iis præsentibus & acclamantibus, eos, velut communis Ordinis desertores & violatores, ab omni dignitate & cura monasterii sui reprobarent. Post abbatem namque in eorum manus summa monasterii cura fuerat delegata. Sed hæc interim. Ego autem die statuta summo mane ad Capitulum monachorum venire parabam: & jam ostii limen pæne calcaveram, venientibus una viris sapientibus ac religiosis, quorum nomina sunt hæc: Hugo decanus, Willelmus Prior clericorum regularium de Cisbarne, Willelmus thesaurarius, Hugo archidiaconus, Serlo canonicus, Aufredus capellanus meus & canonicus, Robertus sacerdos de hospitali. Foris intra portam remanserunt equi nostri cum paucis hominibus.

9. Denique introeuntibus nobis, ut dictum est, ostium capituli, occurrit nobis dominus abbas in ipso ostio cum monachis, quibus capitulum plenissimum erat: & nisi partem clericorum, qui mecum veniebant, amoverem, intrare prohibuit. Vix ergo respondere potui, quod cum clericis meis, qui viri boni & sapientes, & eorum amici erant, ad tantum negotium intrare non deberem, cum ecce totum capitulum tanto strepitu, tanto horrore personuit, ut magis seditiosus ebriorum & debacchantium hominum fremitus, quàm monachorum humilitas, quæ ibi nulla erat, videretur. Insurgunt plurimi, & exsertis brachiis velut ad luctandum advolabant: clamabant se exituros, si ego intrarem. Tum ego: Testis, inquam, mihi sit Deus, quod sicut pater adveniebam, nec quidquam mali vobis inferre putaram; pacem tantum inter vos cupiens & christianam fraternitatem. Jam vero quia mihi quod episcopalis auctoritatis & officii est auferre conamini, & ego quod vestræ necessitatis est itidem vobis tollo. Cesset igitur ecclesia vestra. Tum unus eorum, nomine Simeon, Malumus, inquit, centum annis ecclesiam nostram cessare. Cui omnes assentientes, voce phrenetica: Capite, inquiunt, capite. Apprehendentesque Priorem sociosque ejus, jam trahere incipiebant, volentes eos, sicut inter se consilium fuerat, aut in carcerem impingere, aut in exsilium agere. Ipsi vero, aliam, qua manus eorum evaderent, spem non habentes, me totis ulnis complectuntur, pacem beati Petri & nostram expetentes. Et ita vix in ecclesiam reversi sumus, illis usque in ecclesiam frementibus, & proclamantibus: Capite rebelles, apprehendite proditores. Assedimus itaque in ecclesia, & abbas cum reliquis monachis suis revertitur in capitulum suum.

10. Interea homines abbatiæ, foribus clausis & ostiis aditus, adstare, velut in insidiis excubare. Tum nos (ut vera fatear) monachorum impetus metuentes, ostium ecclesiæ, per quod itur in claustrum, intus obserandum curavimus. Interea rumor evolat, occurrit populus. Nil tamen foris aut dictum, aut actum est mali. Cum ergo inter monachos nulla concordia fieri potuisset, domum revertimus, adducentes nobiscum prædictos numero duodecim presbyteros; & subdiaconum unum: è quibus plures bene litterati, omnes plenam observationem Regulæ, ac professionis suæ, & Evangelii pariter expetentes. Itaque in domo beati Petri & nostra hospitantur, nulla violentiæ adversitate à proposito deterrendi. Fratres autem abbatiæ nihilo minus in eorum ordine debacchantur: abbas nescio quid acturus iter arripuit.

11. Quocirca paternitatem vestram per Christum obsecramus, eorum partem, qui ad severiora & arctiora transire cupiunt, auctoritate vestra defensare velitis. Si vero abbas eorum ad vos venerit, pro vestra à Deo data auctoritate & sapientia, in pacem illum reducatis, & ne filiorum sanctum propositum impediat, admoneatis. Quod si prævenerit, & recessit; rogamus, ut per præsentem nuntium litteras illi exhortatorias dirigatis, ne pertinaciter adversetur illis, immo potius opem conferat & opportunitatem, qui Christi Evangelio & Regulæ beati Benedicti in veritate cupiunt obedire. Debet saltem abbas & monachi sui in hac re Ægyptios & Babylonios imitari, qui filios Israël in terram promissionis permiserunt utiliter repedare. Laban quoque Jacob, ob ejus obstinationem clanculum fugientem, post crudelem persecutionem ad patrem redire permisit. Neque vero desertores, sed provisores censendi sunt, qui locum, ubi peccandi libertas major est, relinquentes, tutius Deo famulari desiderant. Nempe Christus ipse deterrere eos debet, qui Pharisæos redarguit, eo quod nec ipsi intrent, nec alios intrare sinant. Notum siquidem omnibus est, quod Regula beati Benedicti, toto pæne & communi, ut ita dicam, orbe monachorum, modum suum in omnibus prorsus amiserit & statum. Adeo ut nemo satis mirari potest, quod quis audet coram Deo & Sanctis ejus promittere cum tanta sollemnitate, quod ipse vel quotidie negligit, sive, ut verius dicam, compellitur non observare. Cadit profecto in eos quod ait Propheta: *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est à me.* ut Apostolus ait: *Voce confitentur se nescere Deum, factis autem negant.* (Isa. 29. 13. — Tit. 1. 16.)

12. Verum fortassis quia multi ita faciunt, frequens usus confert audaciam. Verum, quod dolens enuntio, fallitur, plane fallitur audacia monachorum: quia multitudo peccantium non facit impunitatem scelerum. Unde non impediendi, sed protegendi sunt qui regulam professionis suæ cupiunt observare; neque reprehendendi qui idcirco festinant locum mutare. Neque enim Deus ex loco, sed locus eligitur ex Deo. Beatus quoque Benedictus liquido contestatur, quod in omni loco uni Domino Deo servitur, uni Regi militatur. (S. Bened. Reg. cap 16.) In Collationibus Patrum Joseph eremita sufficienter edisserit, quod ille fidem suæ professionis rectius servat, qui se ad eum locum contulerit, quo dominica fidei præcepta plenius adimplere potuerit. (Cassian. coll. 17.) Et quidam: Juvat nos sanctam opportunitatem appetere, qui adjutor est in importunitatibus, in tribulatione. Illi vero (ni fallor) Pharisæi vel hæretici judicandi sunt, qui nec timent, nec alios timere sinunt quod Veritas ait: *Nisi abundaverit justitia vestra plusquam Scribarum aut Pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum.* (Matth. 5. 20.) Si enim angelus de cælo evangelizaverit aliter quam evangelizatum est, anathema sit. Aliter enim evangelizat quàm Christus evangelizavit, qui angelicam pacem & regulam suæ professionis observare cupientes impedire festinat. Quicumque vero ille sit, refellendus summopere est, cum Veritas dicat: *Si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum, & projice abs te.* (Ibid.) Nil

quippe molestius læditur, vel cautius observatur in corpore, quàm oculus: attamen cum impedit, spiritualiter est eruendus. Hoc est enim prudentem esse sicut serpentem, caput totum, id est mentem, subducere ab omni fallacia, quæ lædit animam.

13. Verumtamen propter scandalum infirmorum, qui minus sapiunt veritatem, rogamus sanctitatem vestram, & omnes qui audire voluerint hanc petionem nostram, quatenus inter abbatem Eboracensem & sæpedictos fratres studeatis restituere pacem. Postremo meminisse debemus, quod Molismensium monachorum similis egressus Cisterciensis vitæ perfectissimam normam, quam tota pæne miratur Ecclesia, in primis instituit ac fundavit, quorum puritatis ingenium venerabilis memoriæ dominus Hugo Lugdunensis archiepiscopus christiana pietate laudavit, sanctæ Regulæ renovationem & probatissimam integritatem fideliter adoptavit. Atque demum cum ad apostolicam notitiam æmulorum querimonia perveniret, domino Urbano Papa secundo præsidente, mandatum decretale porrigitur, quatenus solo abbate reportato ad regimen abbatiæ suæ qui pariter exierat, nemo ceterorum, qui in plena observatione Regulæ perseverare voluisset, impedimentum aut molestiam aliquam pateretur. Luce vero clarius est, quantum in eorum excellentissima conversatione totius Evangelii veritas elucescit. Prolixo & pæne fastidioso sermone usi sumus: quia status monachorum ceterorum, qui fortassis haud placebit, judicio sane designandus esse videbatur, ne, secus quàm contigit, æmulorum divulgaretur judicio. Valeat in Christo sanctitas vestra.

FASTREDI abbatis Claræ-vallensis tertii ad quemdam Ordinis sui Abbatem.

EPISTOLA CCCCXL.

FASTREDUS indignus servus & abbas monachorum Claræ-vallensium, N. Abbati salutem in Jesu-Christo, & spiritum majoris evangelicæ paupertatis.

1. RElatu ejus, qui tam animæ vestræ compatitur, quàm vos corporis appetitibus, notum nobis est, quod vos tam Regulæ vestræ, quàm exempli in monachorum vestrorum oculis exhibendi obliti, in hospitum domo mensam instruitis, desideriis vestris indulgentes, hospitibus deficientibus: & in vestitu & lectis magis divitem epulonem, quàm pauperem Lazarum imitamini, non recordantes pœnam, quàm Deus hujus vitæ felicitatibus innixis minatur. Profecto, Fili & frater, parum refert hoc habitu vestiri, ut inferno quis demergatur. Alio enim quocumque liberior patet via, & latior, qua ambulare potes. Quandoquidem vero Deus ad hunc te vocavit, in hoc incumbe, ne meritum perdas. Numquam enim intra claustrum aut monasterium decuit is habitus; quosque soles eo vestire, ea non sunt qualitate, quam nobis Statuta nostra præscribunt. Cum enim Monachi etymon sit solitudo & tristitia, quomodo solitario convenire possunt vestimenta sumptuosa, & mundi pompam redolentia? Et quomodo tristi quadrant lætitiæ & exsultationis vestigia? Sufficit, Fili mi, monacho, quod sancto apostolo Paulo supererat, scilicet comedere quod naturam & vitam sustentare poterat, & vestimentum, quod corpus tegeret. Qui enim plus petit, potius Pharisæus hypocrita nobis dicetur, qui vestitu honorem venatur, quam paupertatis evangelicæ discipulus & imitator.

In abbate notantur.

Mensa in domo hospitum.

Habitus ornatior.

2. Non hæc vita est, quam me & te docuit Pater & prædecessor noster BERNARDUS felicis recordationis; nec modus, quem nostri sacri Ordinis Abbates & monachi sequuntur, qui nos pane ex avena confecto, & herbis sine oleo & abdomine coctis enutrierunt, & fabis pisisque, ipso etiam Paschatis festo die: quæ austeritas, vel similis in omnibus Ordinis domibus observatur. Et tu, quasi hujus Ordinis non fores, cibos tibi procuras delicatos & lautos, ut gulæ facias satis? Si Abbas, & tuorum regula & exemplum es, qui audes carnes lautas, pisces recentes, diversimode paratos, & panem extra monasterium à mulieribus coctum comedere? Non sine pudore dico, quod tamen dicendum, quod multi sunt in via Dei, subditi suo Abbate, navigantes nauclero, milites duce perfectiores: quodque tuo in monasterio multi reperiantur, qui eo tempore, quo tu horas noctis cœnis opiparis & superfluis transigis, ipsi orationi vacant, & ad expiandas culpas & earum remissionem disciplinas sumunt. Quàm procul abes, Pater & frater mi, à socii nostri perfectione, qui ipso novitiatus anno obiit, quemque abstinentiæ rigor ad finem usque comitatus est! Magna enim nausea captus, & ovi cocti desiderio affectus, indicare noluit (ne voluntatis & appetitus negati merito excideret) nisi ultimo vitæ puncto, dumque jam animam ageret, Abbate prius promittente, illum ad hoc desiderium explendum non adactum iri.

Cibi præter morem Ordinis.

Disciplinæ.

3. Abbas ergo in Religione, homo ad ejus exemplum statute, ubi est tuum meritum tali novitio comparandum? Si Christus prædicaturus jejunat; si Elias, ut curru igneo levaretur, jejunat; si Ninivitæ excidium suum jejunio redimunt; si Esther jejunio populum servat, & Assueri indignationem sedat; si sanctus Johannes Baptista totam vitam jejunio transigit ad viam Evangelio sternendam, & si hac via Sancti incesserunt: quam tu tibi viam ad cælum sternis, tam diversam viam ingrediens? Gula primorum parentum nostrorum periit innocentia. Ebrius Noë pudenda detexit, & Loth incestum commisit. Postquam comedit, surrexit populus, & adoravit vitulum. Amon in convivio occisus est, ibique Holofernes se neglexit. Comedens Balthasar mortis suæ prænuntiam vidit scripturam. Et in convivio denique præternaturalis illius Miraculi, quo majus inter mulierum natos non surrexit, caput ostentatum est.

Gula damna.

4. Quando quidem ergo tot male perierunt, quomodo bene tibi potest succedere? In tui excusationem affers stomachi & capitis dolores, quodque communes cibi tibi officiant. Tota erras via, si credas monachum sæcularium medicinas * sequi posse. Ad monasterium enim venimus, ut corpori incommoditates, & non commoda & voluptates quæramus. Si sancto Paulo fortitudinem addebat infirmitas, quare domo medium tantorum bonorum & causam exturbare niteris? Crede mihi, Pater mi, sæpius sanctum Bernardum pultes ex farina confectas, addito oleo & melle, cum scrupulo edentem vidi ad stomachum calefaciendum. Dumque eum de hac austeritate accusarem, mihi respondit: Fili mi, si Monachi obligationem nosses, omnis buccella, quam edis, lacrymis irriganda foret. IN HOC enim MONASTERIUM INTRAMUS, ut peccata nostra & populi deploremus; & panem, quem suis laboribus pararunt, comedentes, horum peccata comedimus, ut ea tamquam propria lugeamus. Addebatque præterea: Nec sufficit monacho infirmitatem allegare. Sancti enim Patres, majores nostri, valles humidas & declives monasteriis exstruendis indagabant, ut SÆPE INFIRMI MONACHI, & mortem ante oculos habentes, securi non viverent. Si ergo Sancti ægritudinis media inquirunt, quare tu illa indagas, ut laute habearis? & si ipsi medium hoc tantorum bonorum causa nobis accersunt, qua dispensatione tu monasterii bona, infirmitatis excusatione in corporis tui commoditates insumis & prodigis? Major est, Frater mi, animæ, quàm corporis tui infirmitas. Si enim illa esset in Dei gratia, non tam debile esset corpus, nec adeo terrenis deliciis amicum. Emenda ergo & curiosos habitus, & exquisitas epulas devita. Quamvis enim venam non explorem, novi quo remedio tibi medendum sit: sique hæc fraterna & a socio profecta admonitio non sufficerit, necesse erit, ut tamquam Prælatus medicinam adhibeam.

Monachi commoda non quærenda.

S. Bernardi quali cibo usus.

Petri de Roya novitii Claræ-vallensis ad C. Præpositum Noviomensem.

EPISTOLA CCCCXLI.

Transacta vitæ errores enumerat, & Claræ-vallis optimam laudat institutionem.

1. Dilecto suo C. sanctæ matris ecclesiæ Noviomensis Præposito, forsitan annuali, si velit autem cælorum regi futuro in perpetuum, frater PETRUS, per misericordiam Dei Claræ-vallis novitius, salutem in idipsum. Moris est amicorum, quos jungit amor Christi, sed locorum separant intervalla, ut cum se videre non habeant, nec loqui sibi facie ad faciem, frequenter tamen pia in Christo memoria se respiciant, sibique mutuis loquantur affectibus; secreta & amica voce cordis super alterutro inquirentes, & profundis apud Deum gemitibus orantes pro invicem. Secundum hanc amoris legem, ni fallor, inquiris & tu aliquando intra temetipsum in secreto cordis, quid agatur apud me dilectum tuum; quæ mihi sit voluntas, quis status & habitus, quod desiderium. Et forsitan times amica pietate humeris meis, quos exiguos agnovisti, & debiles arbitraris ad hujus vitæ, quam elegi, portandum onus, & jugum sustinendum. Dilecte mi, trepidaverunt multi timore, ubi non erat timor. Quia igitur in bono Jesu me diligis, non te oportet in hujuscemodi timere. Hæc enim Domini sunt, cujus jugum suave & onus leve. Ego autem cum sufficiens non sim ad expendendam multitudinem bonorum, quæ nuntiant animæ meæ per singulos dies corporis mei aures & oculi; tamen ad certificandum cor tuum de statu & desiderio meo, tuæ satagam signare dilectioni pauca de Clara-valle, de pauperibus Christi habitantibus in ea, de ordine & modo vitæ ipsorum, ad quos imitandos fidelibus anhelat suspiriis anima mea.

2. Primo siquidem omnium, describam tibi partem aliquam & modum veteris vitæ meæ: modum dico, si, ubi raro aut numquam modus fuit, modum possim appellare. Volo autem ut id ad profectum tuum in hac descriptione diligenter attendas, de quot & quantis mortibus me jam eripuit Salvatoris benignitas, ipsumque glorifices, qui vere quemcumque peccatorem venientem ad se non ejicit foras. Si quid vero id me legeris, quod & in re fortuitu deprehendas notabile; tuæ fideliter consulo fraternitati & saluti, ut id sine mora corrigere festines, dum licet, & nescis quid super ventura pariat dies. Ego igitur, dilecte mi, dum essem Noviomi, & in fenestris domus episcopalis solus mihi sederem, frequenter etiam tecum, & cum aliis; considerata sæpius domus illius ordinatione, & notata, quæ se oculis ingerebat, ejusdem pulcritudine, heri nova, hodie veterascente: memoriam mentis & intuitum secreto deferebam ad ordinatissimam illam domum supercælestem, cujus gloriosa, indeterminabilis, & semper nova pulcritudo omnem transscendit hominis cogitationem. Ab hujus autem semita longe positus miser ego miserrimum me videbam, qui scienter in latitudinem viæ pessimæ ambulabam. Per quam, nisi cura vigili fugiatur, cito & irregressibiliter curritur ad domum longe aliam, domum scilicet doloris, domum extremæ & infinitæ turpitudinis, ubi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat, & cum verme qui non moritur, sempiternus ignis. O quam jure igitur sollicitus cogitabam, ne, sicut incœperat, me huc pertraheret amor mundi, per cujus ampla & stulta desideria lubricus & insatiabilis evagabar, adeo ebrius, ut pro viribus & licentia, in nullo meæ carnis reluctarer voluptati: hoc excepto, quod me sæpe recordabar & moriturum, & ex hujus sæculi labilibus gaudiis obstupescens pensabam æternorum mirabilia sæculorum.

3. Dum enim ad mensam domini nostri Episcopi, civem nostrum, immo & hostem meum, in argenteis vasis, de more, suaviter nutrirer, nec insalubriter quidem, quantum in vasis erat; dumque mihi manu corporis delectabiles legerem delicias: sæpe in eisdem vasis silenter legebam, manu scilicet cordis, longe alium cibum. Sed tu, dilecte mi, licet tibi satis affiniter recumberem, hunc me legere nesciebas. Quid igitur? numquid dapes quotidie festivas, aut inculpabiles scutellas redarguo? Numquid liquorem illum, cujus & color blande arridebat oculis, & sapor dulce in palato respondebat, aut scyphos accuso argenteos? Absit. Non enim cibus erat in vitio, neque potus, neque etiam argentea vasa: sed in meo vase fictili latebant semina, unde spinarum surgentium graves introrsum sentiebam aculeos, ad auram quidem rerum exterius auditarum vel visarum excitatos. Sæpe itaque & in mensa, & extra mensam, silenter legebam in auro & argento, in tam pretiosa quam speciosa domus episcopalis supellectile.

4. Legebam etiam in plerisque aliis rebus mundi, quas ad concupiscendum intuebantur prædones oculi mei, mandatorum Dei transgressores. Legebam autem sic. Petre quæ intueris, in quibus gaudes, vel gaudere appetis, de mundo sunt. Erit igitur quando non erunt: tu autem eris. Ubi eris, Petre? siquidem tu injurius crucis Christi, in qua sola gloriandum non ambigis, in mundanis gloriari concupiscis, certus tamen quod cum sua concupiscentia quotidie pereundo transit mundus; & homo, cum interierit, non sumet omnia, neque cum eo descendet gloria ejus. Petre, illam carnis tunicam vilissimam, quam tanti facis, ut pro ejus cura & desideriis, non solum tui, sed (quod majus & exsecrabilius est) obliviscaris etiam Dei; multo adhuc viliorem in brevi relinques vermibus, & putredini. In hoc ergo tui exitu, cujus horam nescis, nudatus carnis tunica, quo migrabis? cui occurres? quid respondebis? ubi etiam reponeris, donec redeas ad tunicam? redibis enim, & ipsam eamdem vere iterum indueris: & resurges quidem, aut in vitam & gaudium, aut in mortem & luctum; & horum non erit finis.

5. O dilecte mi, hæc erat lectio, quam silenter & frequenter relegebam in cordis cubiculo: & præfatæ inquisitiones multoties spiritum meum pæne ab omni disjungebant lætitia. Nec mirum. Me etenim arguebat conscientia, quod in omnibus viis meis de nostro Salvatore meum fieri damnatorem promererer, cum etiam in his, quæ ad cultum ejus pertinerent, ipsum offendere non vererer. O quam mira, ô quam audax & insana præsumptio! Certus eram Dominum justum esse, & potentem in inferno me perdere: & hoc timens, non cessabam tamen ipsum offendere. Ego quidem, ut pars mea esset Dominus, clericatus receperam sacramentum: sed enormitas vitæ meæ ab ipsa re sacramenti me fecerat alienum. O quam mira ergo, ô quàm stulta & impudens elatio! Eloquia Domini, eloquia casta: & ego hæc de pectore incesto proferre & enarrare præsumebam per os pollutum & dolosum, sciens Dominum dixisse peccatori: *Quare tu enarras justitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum?* [Psal. 49. 16.] Hæc eadem eloquia divina, si quandoque quacumque alia de causa, præter solum Dei amorem & honorem, legendo vel cantando, pronuntiarem in ecclesia; me sciebam certissime sacrilegio alligari, qui cultum Deo debitum offerebam vanitati. Non eram igitur servus Christi, cum hinc dicat Apostolus: *Si hominibus placerem, Christi servus non essem.* [Gal. 1. 10.] hinc Propheta: *Deus ossa eorum dissipabit, qui hominibus placent.* [Psal. 52. 6.] Sæpe vero ut placerem hominibus, sive mihi, non Deo, mea erat præcordialis, &, ut verius dicam, vecordialis intentio.

6. Ego itaque servus nequam, ut quid, vel qua fronte in agro Dei terram occupabam, qui re vera radix amara, utilis nulli, quam pluribus inutilis, sed inutilior mihi, nullum nisi amaritudinis fructum germinabam? Quod enim viventibus exemplum, vel quod pro defunctis solvebam sacrificium, de quorum victimis comedebam adipes, & bibebam vinum libaminum? Rerum siquidem ecclesiæ, quocumque me velamine palliarem, detractor & prædator eram, & expensor earum in rebus pravis. O quam prava Deoque odibilis hæc

mea perversitas! Audieram enim beatum scripsisse A
» Hieronymum: Quicumque rebus Ecclesiæ abutuntur
» in aliis rebus, peccatum incurrunt redimentium men-
» dacium, & reorum sanguinis Salvatoris. Quia igitur tam in his, quam in aliis multis, reus eram abusionis & rapinæ; sæpe cum ad aures meas insonaret Apostoli illa

1. Cor. 6. 9. vera & timenda propositio, *Raptores regnum Dei non possidebunt*; in corde meo quasi respondendo, murmurabat illa plena timoris, plena doloris, & pudoris festinata conclusio: Ergo ipsi rapti & conclusi cum immundis spiritibus, sine fine gehennali cremabuntur incendio! Festinatam dixi conclusionem, tum pro lege argumenti, & illationis cito factæ, tum maxime quia dies Domini, in qua hoc futurum est, velociter B appropinquat. unde scriptum est: *Adhuc modicum, & movebo cælum & terram.* & alibi: *Dies magna & amara valde, & velox nimis: tribulabitur ibi fortis.* Quocirca mirum non erat, si hoc & alia multa similia me reddebant sollicitum & pensantem; qui etiam recordari non poteram ab infantia me vixisse vel per momentum temporis, in quo non essem operatus vel rapinam, vel aliud opus mortis. Valde etenim diligebam congressus & conventus vanitatis, spectacula, jocos, otia, verba apta risui, non fructui: raro verum dicere, plurimum mentiri; jurare, perjurare, favere, adulari, & similia: quæ cuncta ex quodam communi & assiduo usu, facie tenus non peccata reputabam, C sed quasi quasdam societatis affectatæ & mundanæ probitatis facetias. Sciebam tamen hæc eadem, cum inter Deum separent & hominem, vanitates esse & insanias falsas. Majora taceo, cordis videlicet elationes, æmulationes, odia, dissensiones, detractiones, turpiloquia. Taceo pessima cogitationum & operum luti & lateris, in quibus occulte & pessime occupabar, totus lutum, qui per singula momenta, quantum in me erat, ex operibus meis ad æternæ mortis properabam supplicium. Sed misertus mei Pater misericordiarum, me tandem visitavit, & traxit ad Filium.

Agg. 2. 22. Sopho. 1. 14.

7. Vides ergo, quanta jam fecerit animæ Pater bonus, qui misericorditer ereptum de flumitibus Baby- D lonis, misericordius locavit in Clara-valle apud fontes Salvatoris. Clara-vallis enim, etsi secundum speciem loci sita sit in valle, tamen fundamenta ejus in montibus sanctis, cujus portas diligit Dominus super multa tabernacula Jacob. Gloriosa dicta sunt de ea: quia in ea gloriosus & mirabilis Deus gloriosa operatur mirabilia. Ibi enim veteres insani redeunt ad cor; & licet homo eorum exterior corrumpatur, interior tamen renascitur, &, ut verbis utar Apostoli, renovatur de die in diem, in eum qui secundum Deum creatus est hominem. Ibi superbi humiliantur, ibi paupertantur divites, ibi pauperes evangelizantur, & peccatorum tenebræ transmutantur in lucem. Ad hanc igitur domum à finibus terræ ingens licet beatorum pau- E perum convenerit multitudo, de regionibus congregata & nationibus; horum tamen cor unum & anima una est, ut de hac domo specialiter dici possit: *Ecce alienigenæ & Tyrus, & populus Æthiopum, hi fuerunt illic.* Jure igitur habitatio est in ea lætantium omnium, non inani lætitia. Perennis enim lætitiæ, & suæ ad cælos ascensionis jam cœptæ certam spem habent, quam in Clara-valle invenerunt. Scalam Jacob, & Angelos in ea, alios quidem descendentes, qui sic provident illorum corporibus, ut non deficiant in via; alios vero ascendentes, qui sic regunt eorumdem animos, ut postmodum cum ipsis glorientur & corpora. F

Claræ-vallis elogium. 2. Cor. 4. 16. Psal. 86. 4.

8. Ego autem, quanto diligentius de die in diem intueor tam beatæ vitæ pauperes, tanto credo eos perfectius per omnia Christum sequi & sapere, & certis conjicio indiciis, in omnibus quæ agunt, veros ministros Dei apparere. Nam dum vacant orationi, in spiritu & veritate Deo loqui, & tum ex secreta & amica apud eum locutione, tum ex humili modo se habendi, plane apparent Dei esse familiares & amici. Dum vero manifestius laudantes Deum psalmodiæ sunt intenti; quàm purus sit, & quam fervens in idip- A sum affectus mentis, ostendit eorum omnis corporis status, in omni timore & reverentia sanctitatis: ostendit & ipsorum distinctio morosa, & in psalmis modulatio, quàm dulcia faucibus suis eloquia Dei, super mel ori suo. Dum eos itaque attendo, diurnis horis nocturnisque vigiliis ab ante medium noctis, usque ad primam diei, facto breviter intervallo, tam sancte, tam infatigabiliter psallentes: mihi quidem paulo minus ab Angelis, sed plus multo videntur quam homines. Quod autem sunt hujus tam continuæ, tam alacris, & tam semper recentis tolerantiæ, quod tanti sunt fervoris & meriti; non humanæ potentiæ, sed muneris est divini. Dum vero sunt in lectione, leniter B haurire videntur & affluenter quidem aquas Siloë cum silentio fluentes, & in vitam salientes æternam. Illorum vero dispositio & habitus demonstrant, omnes eos esse unius magistri discipulos, docentis in eorum cordibus, & dicentis: *Audi Israël, & tace.* Tacent enim & audiunt, & sapientiores fiunt: quoniam audiens sapiens sapientior erit. Prov. 1. 5.

9. Dilecte mi, quid hos tam beatæ vitæ pauperes credis videri vel dici posse, quando manuum suarum inhærent laboribus, quando eunt ad opera, vel redeunt? in quibus omnibus constat, eos non suo duci spiritu, sed divino. Certe tam patienti animo, tam placido & immobili vultu, tam sancto & suavi or- C dine cuncta peragunt, ut etsi se se plurimum exerceant ad opera, vix tamen vel moveri perpenduntur, vel gravari in aliquo, quanticumque sint labores. Unde manifestum est, in ipsis illum sanctum operari Spiritum, qui disponit omnia suaviter: in quo & ipsi recreantur, & quiescunt etiam laborantes. Horum siquidem pauperum alios episcopales, alios consulares, aliarumque dignitatum & multæ scientiæ viros illustres, & juvenes egregios audio exstitisse: sed nunc, per Dei gratiam, omni apud eos acceptione personarum emortua, quanto quisque se putavit in sæculo altiorem, tanto se in hoc grege minorem minoribus, & abjectiorem reputat per omnia. Eos itaque dum in- D tueor in hortis cum sarculo, in pratis cum furca vel rastro, in agris cum falcicula, in silva cum securi, in aliis laborum locis cum aliis operum instrumentis; dum & ego respiciens quid fuerint, considero præsentem eorum statum, opera, instrumenta, personas abjectas, vestimenta incomposita & vilia: judicio quidem exterioris oculi videntur mihi non homines, sed gens stulta, muta siquidem & elinguis, opprobrium hominum, & abjectio plebis: sanus autem & fidelis intellectus in corde asserit mihi, horum vitam in Christo esse absconditam in cælis. Inter quos gaudeo equidem me videre Gaufridum Peronensem, Raynaldum Morinensem, G. de sancto Audomaro, Walterum de Insula, quos ego cunctis veterior in veteri E agnovi homine: sed nunc in ipsis, Dei gratia, illius vetustatis nec vestigium perpendo remansisse. In veteri homine novi eos exaltato corde, elatis oculis ambulare in magnis & mirabilibus super se: nunc autem video ipsos sub misericordi manu Dei humiliatos incedere in parvis & in mirabilibus infra se. In veteri homine novi eos sua secum sepulcra deferentes exterius dealbata, sed intus plena ossibus mortuorum: nunc autem credo eos ferre vasa Domini, quæ etsi exterius appareant despicabilia, intus tamen plena sunt speciebus cælestium odoramentorum. Quando igitur hæc omnis societas ad solitum laborem & pro- F greditur, & redit, gradatim quidem & simpliciter, unus post alium, quasi acie directa, & armis pacis humiliter armata; nonne Angeli Dei hanc videntes taliter incedentem, & ad Christum noviter conversam de tenebris, præ admiratione & gaudio jure concinunt? *Quæ est ista quæ ascendit sicut aurora consurgens, pulcra ut luna, &c.* Terretur autem exclusus diabolus, & supra modum dolet, videns (quod utinam semper videat & doleat) horum resurrectionem, regni sui ruinam esse non modicam. Ergo armatur & ipse quanto potest acutiori malitia: ut quos ultra tene- Cant. 6. 9.

re non potuit mundi hujus blandimentis, eos acrius A persequendo, subtilioribus impugnet & implicet argumentis. Non tamen prævalebit inimicus. Ipsi enim altissimum posuerunt refugium suum, crucem Christi, dilectam suam, quam fideli desiderio amplexantur & bajulant, salvandorum spem unicam.

10. Item, dilecte mi, quid credendum putas super eisdem pauperibus in tempore mensæ, in continentia & habitu. Tunc temporis nec Deum videre credo quod displiceat, nec hominem quod debeat accusare. Ibi siquidem adeo modeste, adeo sancte se habent, ut, quod sunt, appareant homines justi & timentes Deum. Hinc attente suscipientes spiritale & præcipuum ferculum, verbum vitæ, quod semper esu- B riunt: hinc reverenter edentes & bibentes alia dona Dei, quæ sibi sunt apposita; non exquisitas delicias, sed labores manuum suarum, legumina scilicet & pulmenta. Potus est eis cerevisia: si hanc non habent, gaudent aqua simplici. Raro autem utuntur vino, & hoc mixto cum aqua plurima. Reddentes itaque debitum corpori, non gulæ, non ventri; comedunt & bibunt; sed tantum indigentiæ naturali, & Deo, scientes scriptum: *Esca ventri, & venter escis. Deus autem hunc & has destruet.* quoniam regnum Dei non est esca & potus, sed justitia & pax & gaudium, in quibus versatur tota eorum voluntas & studium. Magistram enim & totius vitæ suæ dictatricem habent obedientiam: C quam adeo fideliter sequuntur ad omnia, ut nec unam quidem diei sive noctis prætermittant particulam, quæ non fit apud eos obedientiæ & divino cultui mancipata. Unde & ego fideliter credo, eos (ut taceam quæ majoris sunt meriti & mercedis) non solum in singulis passibus quos faciunt, sed etiam in singulis manuum suarum motibus circa injuncta opera peccati remissionem consequi, vel augmentum coronæ in vita æterna. Qui si forte cadant aliquando, quod omnino vitare non possunt, dum portant carnem fragilem: non tamen colliduntur, quia Dominus supponit manum suam.

11. Ecce habes pauca illa, dilecte mi, quæ de pau- D peribus Claræ-vallis in hujus epistolæ procemiis tuæ promissa sunt dilectioni. Plura restant meliora & optima, ad quæ describenda cum sufficere non valeam, quæ dicta sunt inpræsentiarum sufficiant. Meum vero desiderium est, quatenus præfatis pauperibus in Christo merear adjungi corpore & spiritu, ut adjutus eorum suffragio, & fructuosis pœnitentiam agere, & fiducialius habeam clamare ad Dominum: Domine, ad te confugi, doce me facere voluntatem tuam. Eripe me de inimicis meis Deus meus. Ad te Domine levavi animam meam, Deus meus in te confido non erubescam: & his similia. Ego autem probor adhuc, & per gratiam Dei ad horum pauperum regulam insti- E tuor & vitam: ut dum eis adjunctus fuero, una cum ipsis noverim vigilare, & solum modo somniare in spiritu. Vigilanti enim promittitur regnum, & qui seminat in spiritu, de spiritu metet vitam æternam. In qua ego particeps ipsius, & te, & totam Noviomensem ecclesiam, dominam scilicet & matrem meam, per misericordiam Dei feliciter æternare videam cum Christo, & regnare. amen. Valete. Domino volente, proxima Dominica post Ascensionem Domini suscepturi sumus nostræ professionis armaturam, per gratiam & benedictionem Jesu-Christi, quam meritis Matris suæ, vestrisque precibus nobis dignetur concedere idem ipse Jesus-Christus. amen. Iterum valete, & memento F novissima tua, & miserere animæ tuæ.

Capituli generalis nigrorum monachorum ad ADRIANUM IV.

EPISTOLA CCCCXLII.

Circ. ann. MCLV. a

De amovendo abbate Latiniacensi.

AMantissimo patri & domino Adriano sanctæ Romanæ Sedis summo Pontifici, humilis Conventus Abbatum sub Remensi archiepiscopatu, in uno spiritu ad Dei honorem coadunatus, sinceræ caritatis obsequia & pia orationum suffragia. Quoniam vestra sanctitas adest in ecclesia plebis, & in cathedra seniorum sublimari meruit, ut clavibus beati Petri vobis speciali gratia collatis, quæ liganda sunt ligare, & quæ solvenda solvere debeatis; deliberationes nostras, secundum quod zelus domus Dei urget nos, ante Sedem justitiæ humiliter effundimus, & lamentabiles ærumnas sive ruinam Latiniacensis monasterii vestro moderamini notificamus. Homo ille qui sub nomine pastoris præfato monasterio præesse videtur, non solum non prodesse, immo plurimum obesse probatur; quoniam subditos ad normam religionis minime dirigit, & ignominiose vivens, plures ex illis exemplo pravæ vitæ commaculat & inficit. Quod satis constat non solum ex eo quod per urbes Franciæ infamis habetur, sed etiam ex eo quod quidam ex fratribus consortium ejus tamquam letale contagium perhorrescunt, & in aliis monasteriis sub legibus monasticis professionis religiosæ conversantur. Proinde illa Latiniacensis ecclesia, quondam celebris & famosa, eas videtur derelinquere, sicut umbraculum in vinea & sicut tugurium in cucumerario. Quoniam igitur super his non possumus non dolere, & tamen non est nobis licitum in alienam messem falcem immittere; vestrum est autem infructuosam arborem, ne terram occupet, succidere, & eam, quæ fructum ferat, inserere: precamur exhortantes vigilantiam vestram, quatinus auctoritate qua præeminetis, & sapientia qua polletis, adversus pestem, quæ ut cancer serpit, talem sententiam proferatis, cui nequaquam resistere prævaleant portæ inferi, & per quam ora blasphemantium obstruantur, & in portis filiæ Sion laudationes Domini annuntientur. Valete, & collectionem nostram, quam beatæ memoriæ INNOCENTIUS [b] Papa privilegio apostolicæ auctoritatis confirmavit, & vos per apostolicam benedictionem corroborate. b

Eorumdem ad ALEXANDRUM III.

EPISTOLA CCCCXLIII.

1. AMantissimo patri & domino ALEXANDRO, sanctæ Romanæ Sedis summo pontifici, humilis Conventus Abbatum sub Remensi archiepiscopatu in uno spiritu ad honorem Dei congregatus, sinceræ caritatis obsequium, & debitam cum omni subjectione reverentiam. Confiteantur Domino misericordiæ ejus, quoniam cum in initio vestræ electionis sive consecrationis, navis sanctæ Ecclesiæ universalis, quæ soli beato Petro specialiter commissa est, certam non habens stationem, hinc inde adversis fluctibus concuteretur, & adeo periclitaretur, ut præ magnitudine periculi Salvatorem quasi dormientem suscitaremus, clamantes cum beatis discipulis, *Domine salva nos perimus*; clamor noster introivit in aures ejus, qui salvat à pusillanimitate spiritus & tempestate, & statuit procellam in auram, & deduxit nos in portum quem volebamus. Volebamus autem, & ad hoc anxii suspirabamus, ut jam non esset dissidium: sed extincto errore perniciosissimo, ad serviendum Domino, & ad solam vestram beatitudinem honorandam, sedentem utique in cathedra Principis Apostolorum, reges & populi congregarentur, & con-

a Hæc epistola scripta est adversus Godefridum seu Galfridum abbatem, de quo in Notis brevioribus ad epistolam 238.

b Hinc patet, Capitulorum generalium Ord. S. Benedicti originem ad Innocentium referendam: quorum primum fuisse videtur Suessionense, ad cujus abbates Bernardus scripsit epistolam 91. Magnos Conventus vocat Petrus Venerabilis supra in epistola 229, num. 30.

venirent in unum. Quoniam igitur jam nequaquam A omni vento doctrinæ circumferimur, nec audimus seductores dicentes: Ecce hic, aut ecce illic; sed illi firmissimæ Petræ, super quam Pontifex pontificum suam fundavit ecclesiam, immobiliter adhæremus: in nostris necessitatibus, sub tutela vestri apostolatus confidenter confugimus, postulantes humiliter, ut si qua sunt in domo Dei salubria, clavibus beati Petri confirmetis; si qua noxia, repellatis.

2. Et, ut de multis taceamus, unum est quod nos præcipue discipulos beati Benedicti in illa quiete, quam sub vestra sublimitate habemus, non parum perturbat, videlicet quod Latiniacensem ecclesiam, olim in sanctitate & religione florentem & copia rerum B affluentem, modo non sine lacrymabili mærore aspicimus ab illo statu dejici, & in pomorum custodiam redigi. Homo enim qui sub nomine pastoris ecclesiæ prænominatæ præesse videtur, non solum non prodesse, immo plurimum obesse probatur: quoniam subditos ad normam religionis non informat, verum etiam ignominiosam & infamem gerens vitam, miserabiliter scandalizat, & secum in perditionem præcipitat. Et quia non est qui reclamet, in tantam impudentiam jam erupit, ut quemdam ex fratribus, sui sceleris complicem & conscium, aliis præfecerit, & Priorem domus constituerit. Exinde quàm immanis lues gregem Domini corrumpat & interimat, nos C scribere supersedimus. Id enim vestra prudentia melius novit. Denique super his malis dudum scribentes apud prædecessorem vestrum, felicis memoriæ papam Adrianum, lacrymabilem querimoniam exposuimus: & ut lamentabili ruinæ prædicti monasterii finem imponeret, devote suggessimus. Qui prudenter intelligens quia ita oportet fieri, missis litteris ad venerabiles episcopos, Alanum Autisiodorensem, & Theobaldum Parisiensem, præceptum fecit, ut in præsentia religiosorum Abbatum rem diligenter discuterent, & secundum quod dignum esset, apostolica auctoritate determinarent. Cumque die præfixo Latiniaci jussioni domini Papæ parati essent obtempe- D rare; ille non abbas dicendus, non satis conscientiæ fidens & judicium subterfugiens, protulit in medium litteras, nescimus qua calliditate aut subreptione emendicatas, in quibus auctoritate domini Papæ prædicti Adriani videbatur interminari, ne ipse abbas, utpote filius ecclesiæ Romanæ, a prædictis episcopis aliqua ratione sive judicio fatigaretur, sive gravaretur. Ita negotium extunc indiscussum remansit.

3. Propterea, venerabilis Pater, adhuc viperea pestis, adhuc ut cancer serpit; & fama mali, veloci mobilitate vigens, per urbes Franciæ crebrescit. Quoniam igitur videntes legum Ordinis prævaricantes mærore tabescimus, & tamen in alienam messem falcem mittere prohibemur; vestrum est autem arborem infructuosam, immo malos fructus facientem succidere, & eam quæ fructum bonum ferat inserere: precamur exhortantes, quatinus secundum potentiam qua præminetis, & secundum sapientiam qua polletis, adversus imminentem perniciem sententiam proferatis, adversus quam non prævaleant portæ inferi, & per quam repressis blasphemantium linguis, ora laudantium nomen Domini in hoc opere vestro aperiantur. Valete, & in benedictionibus dulcedinis dexteram apostolicæ majestatis super nos extendite.

Ad Abbatem Reatinensis monasterii SS.

EPISTOLA CCCCXLIV.

Dilectissimo ac venerabili domino, Dei gratia SS. Reatinensis monasterii abbati, A. [a] suus, consolationem Spiritus paracliti.

Litteras dilectionis tuæ, nimium breves & succin- C ctas, debita veneratione suscepi, & à verbis tuis formidavit cor meum. Cum enim legerem in capite, *Patri domino venerabili Abbati*, quia nihil mihi conscius sum, fateor, aliquantulum erubui, & cogitabam, qualis esset illa salutatio. Quis enim ego sum, aut quæ domus patris mei? Ego sum puer parvulus, ignorans introitum & egressum meum. Infelix ego sum, qui cum nihil sim in conspectu Dei, magnus tamen sum in oculis vestris, cui de opinione aliquantulum, de veritate nihil constat. Utinam litteræ vestræ tantum habuissent veritatis, quantum habuerunt falsitatis. Quamvis nemo mentiens judicandus est, qui dicit falsum quod putat verum: quoniam quantum in ipso est, non D fallit ipse, sed fallitur. De cetero, si quid valent apud fontem misericordiæ preces pauperum, confidimus in Domino, quod prosperum iter faciet nobis Deus salutarium nostrorum. Precamur & nos ardorem fidei vestræ, ut in sinu memoriæ vestræ nos habeatis, quando in tabernaculum ejus introibitis, quando adorabitis in loco, ubi steterunt pedes ejus. Angelus Domini custodiat introitum tuum, & exitum tuum, domine venerabilis ac carissime Pater.

[a] Incertum quis ille A. scriptor hujus epistolæ, quæ inter Bernardinas Coloniæ nuper edita est ante eam, quæ in hac editione est 318. De Reatinensi monasterio supra ad epistolam 201.

FINIS EPISTOLARUM S. BERNARDI, AC PRIMI TOMI.

SANCTI

SANCTI
BERNARDI
CLARÆ-VALLENSIS
ABBATIS,
OPERUM
TOMUS SECUNDUS
Tractatus morales, doctrinales, & polemicos complectens.

IN TOMUM SECUNDUM
PRÆFATIO
Maxime ad libros de Consideratione.

I. IN superioribus editionibus Horstianis ac nostra, post sancti Bernardi epistolas collocati erant in tomo secundo Sermones de Tempore ac de Sanctis, tum Sermones de diversis: in tertio Sermones in Cantica: quibus varii Tractatus Bernardini quarto loco succedebant. Verum re attentius considerata, hos Tractatus Epistolis proxime subjicere visum est: idque nobis naturalis ordo facile persuasit. Cum enim ejusmodi Tractatus epistolari modo scripti sint; immo nonnulli ex epistolis in tractatus relati: consequens erat, ut non longo post epistolas intervallo collocarentur. Accedit ex hoc ordine illud commodi, quod cum Sermones de Tempore, de Sanctis, ac de diversis in tertium tomum, Sermones vero super Cantica in quartum rejiciantur: his quasi continenter adjungatur tomi quinti initio Expositio à Gilleberto continuata in Cantica: quæ Bernardi Sermones in eadem Cantica, quasi ejus consectaria appendix, quam proxime subsequi debebat. Ob has itaque similesque rationes non incongruum duximus, vulgatum Horstii ordinem tantisper immutare, ut Lectorum commodo & naturali rerum ordini consuleremus. Hæc de ordine rerum, quæ subsequentes tomos constituunt, hoc loco repetenda & præmittenda fuere: nunc de ordine Tractatuum, quos tomus secundus continet, pauca dicenda sunt.

II. In disponendis subjectis Opusculis Horstius dignitatis potius, quam temporis rationem habuit. Nam si ordinem temporum sequimur, primus est TRACTATUS DE HUMILITATE: deinde TRACTATUS DE DILIGENDO DEO: tum APOLOGIA AD GUILLELMUM. quo ordine enumerantur à Gaufrido in lib. III. de Bernardi vita cap. VIII. Bernardo ipso primum & tertium pariter suggerente in epistola XVIII. ad Petrum cardinalem, quæ sub annum MCXXVII. scripta fuit: ubi & *paucas ad diversos epistolas* memorat: quo nomine haud scio an tractatum de diligendo Deo comprehendit. Postea recensenda est EPISTOLA XLII. AD HENRICUM *Senonensem archiepiscopum*, eodem circiter anno MCXXVII. dictata: mox TRACTATUS DE LIBERO ARBITRIO circa annum MCXXVIII. ut colligitur ex epistola LII. ad Haimericum. Nec longo post intervallo habitus est SERMO DE CONVERSIONE *ad Clericos*. Successit ante annum MCXXXVI. LIBER AD MILITES TEMPLI. quo tempore exarata est epistola LXXVII. AD HUGONEM DE *S. Victore*. Anno MCXL. EPISTOLAM CXC. DE ERRORIBUS ABAELARDI Innocentio directam fuisse constat. Eodem fere anno prodiit TRACTATUS DE PRÆCEPTO ET DISPENSATIONE, quem Petrus Venerabilis, anno MCXLIII. ex Hispania reversus, postulalavit libri IV. epistola XXVII. Ineunte anno MCXLIX. absolutus est LIBER DE VITA SANCTI MALACHIÆ: eodemque anno inchoati sunt LIBRI DE CONSIDERATIONE, ut mox dicturi sumus. Hæc sunt Opuscula, quibus constat Tomus quartus: exceptis DECLAMATIONIBUS, quas in spuriorum classem rejecimus, utpote à Bernardo alienas; & LIBRO DE CANTU, quem præmissis subjungemus. *Ordo temporis pro sequentibus Opusculis.*

III. Hic, inquam, est ordo temporis, quo singuli tractatus conscripti sunt. Verum ordinem & dignitatem argumenti servare præstat, prima loca tribuendo, I. LIBRIS DE CONSIDERATIONE; II. EPISTOLÆ DE MORIBUS PRÆLATORUM *ad Henricum Senonensem*; III. SERMONI DE CONVERSIONE *ad Clericos*, IV. TRACTATUI DE PRÆCEPTO ET DISPENSATIONE, V. APOLOGIÆ AD GUILLELMUM, qui duo tractatus Monachos spectant; VI. LIBRO DE LAUDE *Ordo dignitatis hic servatus.*

NOVÆ MILITIÆ *ad Milites Templi*. Et hæc prima classis pro dignitate personarum. Altera classis de virtutibus; nempe, VII. LIBELLUS DE HUMILITATE; VIII. DE DILIGENDO DEO. Tertia classis erit de dogmatibus, scilicet IX. OPUSCULUM DE GRATIA ET LIBERO ARBITRIO; X. EPISTOLA DE BAPTISMO AD HUGONEM *de sancto Victore*; XI. EPISTOLA DE ERRORIBUS ABAELARDI AD INNOCENTIUM. Postremo XII. historicus LIBER DE VITA SANCTI MALACHIÆ. His omnibus tertiodecimo loco succedet LIBER DE CANTU. Opusculorum ordinem ad marginem adnotabimus pro commodiori usu hominum studiosorum.

Librorum de Consideratione excellentia.

IV. In his omnibus nullum Bernardo dignius videtur, quàm libri quinque de Consideratione ad Eugenium Papam. Si enim argumenti & personæ dignitatem spectes, nihil generosius: si modum tractandi, nihil sublimius: si stili majestatem, & sententiarum gravitatem, nihil eloquentius ac fortius: si denique dictorum puritatem, & inhærentem sacris canonibus disciplinam, nihil catholico Doctori & sanctissimo Patri convenientius. Quid vero magis arduum erat homini in solitudine educato, à mundi rebus & negotiis alieno, quàm vivendi leges summo Pontifici, nedum toti Ecclesiæ tradere, & quasi præscribere? Quid homini privato difficilius, quàm de totius Ecclesiæ statu, de moribus sacrorum ministrorum, de omnium officiis, virtutibus, ac vitiis apte & accurate breviterque disserere, immo & justam ferre sententiam? Quid sapientius, quam ita sublimium quorumcumque hominum vitia, errata, abusus notare, persequi, castigare: ut non modo invidiam & criminandi suspicionem evites, sed etiam amorem reportes & admirationem? Et hæc sane fuit Bernardi seu dexteritas, seu felicitas, seu divinitus concessa auctoritas, ut quàm primum ejus libri de Consideratione in publicum prodiere, eos certatim exquisierint, lectitarint, amaverint universi, etiam summi, quos maxime tangebant, Pontifices.

Eorumdem œconomia.

V. Merito itaque Ernaldus Bonæ-vallis abbas in libri II. de Bernardi vita, capite VIII. hoc Opus vocat *Librum multæ utilitatis: in quo vir* sanctus *acutissima indagine, tam ea quæ circa* Pontificem, *quàm quæ infra sunt prosequens, etiam ad ea quæ supra ipsum sunt ascendens, tanta de natura divina disseruit, ut videatur in tertium cælum assumptus, audisse quædam verba, quæ non licet homini loqui, & Regem in decore suo vidisse. In his quæ infra, & quæ circa ipsum sunt, morum societas, naturæ æqualitas, officiorum distantia, consideratio meritorum, dijudicatio provectuum subtilissime distinguitur, & singulis in suo genere sui cognitio intimatur. In his quæ supra hominem sunt, speculatur cælestia; non eo modo quo Angeli, qui semper adhærent Deo, considerant, sed eo modo quo potest homo puri animi & mentis sinceræ divina contingere, &c.* Et hæc est divisio quinque librorum de Consideratione: quorum in primo demonstratur Considerationis necessitas & utilitas: in secundo considerantur quæ in Pontifice, id est Pontifex ipse quis, qualisve sit: in tertio, quæ sub ipso, id est orbis universus: in quarto quæ circa ipsum, Domestici, Cardinales, Episcopi: in quinto quæ supra ipsum, Deus & Angeli. In his *quàm liber in voce, quàm disertus, & in rerum superiorum inferiorumque scientia locuples, diligens considerator agnoscet*, inquit Gaufridus in libro tertio de ejus vita, capite VIII.

Temporis ratio.

VI. Restat observare tempus, quo libri isti scripti sunt. Hos anno MCXLIX. parturire cœpit sanctus Pater, nec uno tenore (ut Baronio visum est) absolvit, sed diversis intervallis scriptos ad Eugenium transmisit. Et primum quidem ipso anno MCXLIX. de quo Nicolaus, ejusdem Bernardi notarius, ante suam discessionem scribens Petro Venerabili: *Mitto vobis*, ait, *librum domni Abbatis Claræ-vallis ad dominum Papam.* Exstat hæc epistola apud ipsum Petrum in libri VI. epistola VII. Neque hoc loco *libri* nomine integrum opus (ut auctores isti loquuntur passim, teste Ernaldo, qui *librum multæ utilitatis* hos quinque libros vocat) intelligi potest. Nam secundum Bernardus Eugenio direxit anno MCL. post infelicem expeditionis Jerosolymitanæ exitum, de quo ab ipso libri exordio apologiam præmittit. Tertium anno MCLII. post obitum scilicet Hugonis Autisiodorensis, ut constat ex capite II. numero XI. & quarto quidem anno post Concilium Remense, ex num. XX. anno MCXLVIII. celebratum. Quartum denique & quintum paullo post, si non cum tertio, absolvit.

VII. Ceterum prædicti libri Rotomagi primum, cum Apologia ad Guillelmum, atque tractatu de Præcepto & dispensatione, absque anni indicio; tum Spiræ anno MDL. typis vulgati sunt sine ulla capitulorum, ut fit in vetustis codicibus, divisione. Iidem anno MDXX. ac deinceps, cum ceteris Bernardi operibus recusi: postea per Antonium Carafam, magni nominis cardinalem, Pio V. Pontifice recogniti, atque Antuerpiæ formis Plantinianis seorsim impressi fuerunt. Eosdem demum Gerardus Vossius, præpositus Tungrensis, rogatu Johannis Vendevilii, episcopi Tornacensis piissimi, denuo recensere aggressus, eos cum octo mss. codicibus contulit; ac Romæ anno MDXCIV. seorsim editos Clementi VIII. nuncupavit, adhibita capitum divisione, qualis in exemplari Nicolai Papæ V. anno MCCCCL. exarato apposita erat. De hac editione Nicolaus Faber in epistola ad eumdem Vossium, ubi laudatis ceteris ejus operibus: Omitto, inquit, libros de Consideratione beati Bernardi, in quibus licet fortasse minus olei, quam in ceteris impenderis; non tamen minus zeli domus Dei, nutantisque disciplinæ in ea reparandæ ostendisti. Ibi enim libros huic rei aptissimos, quosque non malus auctor, & beato Bernardo fere æqualis, non ἀπροσδιονύσως DEUTERONOMIUM SUMMORUM PONTIFICUM appellat, edendos curasti, quo primum ab auctore religiosissimo destinati sunt, ubi tamen forsitan minus terebantur. Editiones.

VIII. Secundum tot tantosque viros denuo ad censuram prædictos libros revocavimus, eosque in priori nostrâ recensione ad quatuor exemplaria contulimus; in hac vero ad alios duos ex bibliotheca Colbertina per V. Cl. Stephanum Baluzium nobis commodatos: quorum unus num. 3541. capitulorum distinctionem habet, sed à Vossiana plane diversam. Cum autem sectiones istæ non sint ex auctoris instituto, vulgatas retinere visum est ad cavendam citationum confusionem.

IX. Porro hujus operis inscriptio variat in vetustis libris. Probabilior est Colbertini codicis, num. 3964. BEATI BERNARDI ABBATIS CLARÆ-VALLIS IN LIBRO DE CONSIDERATIONE AD DOMINUM EUGENIUM PAPAM PROLOGUS INCIPIT FELICITER. Sed non tanti sunt momenti ejusmodi inscriptiones, quæ plerumque ex notariorum arbitrio profectæ sunt. His subjicere juvat, quod Horstius præfationis instar huic tomo præmisit. Inscriptio.

MONITUM AD LECTOREM.

SANCTI BERNARDI TRACTATUS *varios IV. hic Tomus exhibet, genuinos, inquam, & indubios: (nam aliis alibi locus erit.) Hos inter primas ordine & excellentia tenet* de Consideratione ad EUGENIUM III. *Pontificem* LIBER, *si quisquam alius, Ecclesiæ Præsulibus & Prælatis utilis prorsus ac necessarius. In Vita S. Bernardi lib. 2. cap. 8. item lib. 3. cap. 8. habes, quæ lectioni horum librorum omnino præmitti suadeo. His adde sequentia. Gerardus Vossius Præpositus Tungrensis libros hosce è Bibliotheca Vaticana separatim edidit Romæ anno 1594. & Summo Pontifici* CLEMENTI VIII *dicavit. In eorum vero commendationem inter cetera hæc præfatur.* Quantum inter alios Pontifices NICOLAUS V. hisce Libris tribuerit, re ipsa ostendit, dum libros eosdem, ante usum typographiæ inventum, adeo magnifico & insigni charactere separatim pro suo aliorumque usu describendos curavit. Quorum etiam amore ac studio flagrans PIUS V. re & nomine Pius, eorumdem lectionem mensæ suæ lubens adhibebat, ponderabat, & magnifaciebat: sicut & ab ejus in pontificatu successore GREGORIO XIII factum intelligo. Quos & URBANUS VII in episcopatu, ac post in cardinalatu multum sibi familiares habuisse dicitur, secumque ad conclave tulisse, in quo & Summus Pontifex renunciatus est. Quem brevi in pontificatu sequutus GREGORIUS XIV, plurimum quoque iisdem BERNARDI libris tribuere, eosque frequenter in ore habere solebat: & seorsim (ut ab omnibus Ecclesiasticis, maxime autem Prælatis, commodius circumferri legique possent) exstare peroptabat: sicut à fide dignissimis de eo adhuc Cardinale accepi; ipseque ex ejusmet ore non semel audivi. *Hæc Vossius in Dedicatione ad* CLEMENTEM VIII.

Porro inter TRACTATUS *invenies duos ex epistolis huc translatos, idque non sine causa, ut arbitror. Prolixitas quippe, & ipsa argumenti ratio, necnon tractandi modus nomen* Tractatus *exposcere videbantur. Frequens autem esse, ut pii Patrum labores ac Tractatus nomen* Epistolæ *sortiantur, observat Ephramius apud Photium cod. 229. & variis exemplis ostendit Baron. an. Christi 584, agens de Epistola à* S. Gregorio *nomine Pelagii II scripta* adversus tria Capitula. *Inter Epistolas SS. Hieronymi & Augustini complures occurrent, quos ipsimet Auctores* Libri *nomine donant. Qui deinde edendorum Patrum curam susceperunt, multorum judicio hujusmodi lucubrationes aptius in Tractatuum sive librorum, quàm Epistolarum censum syllabumque retulissent. Quamvis & hi auctoritate non omnino videantur destitui: præsertim cum hoc exemplum ab Apostolis venerit, ut argumenta, quamvis seria, committerentur Epistolis. Sed tales Epistolæ vere tractatus sunt de rebus haud quaquam familiaribus. Unde & nobis visum, duas illas* Epistolas 42. & 190. *utpote prolixas admodum, è numero ceterarum eximere, & in gratiam Lectoris distinctas in capita, Tractatibus adjungere. Nec obstat, quod ad unam singularem personam directæ, eam peculiariter subinde compellent. Sane si justi de argumento aliquo Tractatus, idcirco quod ad unum aliquem dirigantur,* Epistolæ *nomine prænotandi veniunt, nullus prope Liber erit, cui non debeatur nomen* Epistolæ, *cum fere hoc omnibus solenne sit, lucubrationes suas alicui inscribere. Adeoque ipsa etiam* Bernardi Apologia ad Guillelmum Abbatem, *aliaque plura ejus Opuscula inter Epistolas referantur. Retinuimus tamen receptum Epistolarum numerum & ordinem, ne cui forte industria nostra fraudi esset, si priorum Editionum citationes à nostra discreparent. Si qua præterea de quibus forte monendus sit Lector, suis locis invenies, & prolixe quidem in Præfatione totius Operis.*

OPUSCULA IN HOC TOMO CONTENTA.

I. *DE Consideratione libri IV. ad Eugenium papam.*
II. *Tractatus seu epistola de moribus Prælatorum ad Henricum Senonensem.*
III. *Sermo de conversione ad clericos.*
IV. *Tractatus de præcepto & dispensatione.*
V. *Apologia ad Guillelmum abbatem.*
VI. *Tractatus de laude novæ militiæ ad Milites templi.*
VII. *Tractatus de humilitate.*
VIII. *Liber de diligendo Deo ad Willelmum abbatem.*
IX. *Tractatus de gratia & libero arbitrio.*
X. *Epistola de Baptismo ad Hugonem Victorinum.*
XI. *Epistola de erroribus Abælardi ad Innocentium papam.*
XII. *Liber de vita sancti Malachiæ episcopi.*
XIII. *Epistola cum tractatu de ratione cantus.*
Singulorum Opusculorum capitulationes habes ante initium tomi primi S. Bernardi abbatis.

SANCTI BERNARDI ABBATIS

DE CONSIDERATIONE LIBRI QUINQUE AD EUGENIUM TERTIUM.

PROLOGUS.

SUBIT animum dictare aliquid, quod te, Papa beatissime Eugeni, vel ædificet, vel delectet, vel consoletur. Sed nescio quomodo vult, & non vult exire læta quidem, sed lenta oratio: dum certatim illi contraria imperare contendunt majestas, atque amor. Nempe urget ille, inhibet illa. Sed intervenit tua dignatio, qua hoc ipsum non * præcipis, sed petis, cum præcipere magis te deceat. Majestate igitur tam dignanter cedente, quidni cedat pudor? Quid enim si cathedram ascendisti? Nec si ambules super pennas ventorum, subduceris affectui. Amor dominum nescit, agnoscit filium & in infulis [a]. Per se satis subjectus est, obsequitur sponte, gratis obtemperat, libere reveretur. Non sic aliqui, non sic: sed aut timore ad ista impelluntur, aut cupiditate. Hi sunt qui in facie benedicunt, mala autem in cordibus eorum; blandiuntur coram, in necessitate deficiunt. At caritas nunquam excidit. Ego, ut verum fatear, matris sum liberatus officio, sed non deprædatus affectu. Olim mihi invisceratus es, non [b] tam facile erueris. Ascende in cælos, descende in abyssos: non recedes à me, sequar te quocumque ieris. Amavi pauperem [c], amabo pauperum & divitum patrem. Non enim, si bene te novi, quia pater pauperum factus, ideo non pauper spiritu es. In te hanc mutationem factam esse confido, non de te; nec priori statui tuo successisse promotionem, sed accessisse. Monebo te proinde, non ut magister, sed ut mater: plane ut amans. Amens magis videar, sed ei qui non amat, ei qui vim non sentit amoris.

Tom II. Opusc. I.
* al. non saltem.
1. Cor. 13. 8.

LIBER PRIMUS.

CAPUT I.

Pontifici, tam variis occupationibus presso, condolet.

1. UNDE ergo jam incipiam? Libet ab occupationibus tuis, quia in his maxime condoleo tibi. Condoleo dixerim, si tamen doles & tu. alioquin doleo magis dixisse debueram: quia non est condolere, ubi nemo qui doleat. Itaque si doles, condoleo: si non; doleo tamen, & maxime, sciens longius à salute absistere membrum quod obstupuit; & ægrum sese non sentientem periculosius laborare. Absit autem ut de te id suspicer. Novi quibus deliciis dulcis quietis tuæ non longe antehac fruebare. Non potes his dissuevisse tam cito, ita subito non dolere nuper subtractas. Plaga recens dolore non caret. Neque enim jam occalluit vulnus, nec in tam brevi versum in insensibile est. Quamquam si non dissimules, non deest tibi jugis materia justi doloris à quotidianis * jacturis. Invitus, ni fallor, avelleris à tuæ Rachelis [d] amplexibus; & quoties id pati contigerit, toties dolor tuus renovetur necesse est. At quando non contingit? Quoties vis, & incassum? quoties moves, nec promoves? quoties conaris, & non datur ultra; eniteris [e], & non paris? tentas, & abriperis; & ubi incipis, ibi deficis; & dum adhuc ordiris, succidunt te? *Venerunt filii usque ad partum*, ait Propheta, *& vires non habet parturiens*. Nosti hoc? nemo te melius. Attritæ frontis es, & instar vitulæ Ephraim doctus diligere trituram, si, pace tua *, sic se habent res tuæ. Absit: hæc est pars illius, qui datus est in reprobum sensum. Ab his sane cupio tibi pacem, non cum his. Nihil plus metuo tibi pace ista. Miraris si unquam possit accidere? Etiam, dico tibi, si res, ut assolet, per consuetudinem in incuriam venerit.

4. Reg. 19. 3. Osea 10. 11.
* al. quod pace tua loquar.

CAPUT II.

Vis consuetudinis ad inducendos pravos mores, & duritiam cordis.

2. NOli nimis credere affectui tuo qui nunc est. Nil tam fixum animo, quod neglectu & tempore non obsolescat. Vulneri vetusto & neglecto callus obducitur, & eo insanabile, quo insensibile fit. Denique dolor continuus, & acerbus, diuturnus esse non patitur. Nam si non aliunde extunditur, necesse est cedat vel sibi. Enimvero cito aut de remedio consolationem recipiet, aut de assiduitate stuporem. Quid non invertat consuetudo? quid non assiduitate duretur? quid non usui cedat? quantis quod præ amari-

Vis consuetudinis.

a Infularum nomine non tantum mitram, sed universim pontificalia insignia intelligit. De his inferius ad lib. 4. num. 6.

b Alias, *non mihi ex medullis tam facile abstraheris.*

Editi addunt *spiritu*. at deest plerisque mss. Et vero sententia concinnior est absque *spiritu*, tametsi additur infra.

d Et id graviter ferebat Gregorius M. ex Prologo Dialogorum. Hadriano etiam IV. quàm molestus esset pontificatus, testis est Johannes Saresberiensis in Polycratici lib. 8 cap. 23.

e Horstius, *enixeris, & non obtines; parturis, & non paris.* Editi veteres & scripti plerique præferunt lectionem nostram. In nonnullis tamen, *enixeris & non parturis.* Sed paris rectius ad sensum.

TOM. II. OPUSC. I. tudine prius exhorrebant, usu ipso male in dulce conversum est? Audi justum quid lamentetur super hujuscemodi. *Quæ prius tangere nolebat anima mea, nunc præ angustia cibi mei sunt.* Primum tibi importabile videbitur aliquid: processu temporis, si assuescas, judicabis non adeo grave; paulo post & leve senties, paulo post nec senties; paulo post etiam delectabit. Ita paulatim in cordis duritiam itur, & ex illa in aversionem. Sic gravis & continuus dolor citum, ut dixi, habiturus est exitum, aut sanitatem profecto, aut insensibilitatem.

Job 6. 7. Gradus in duritiam cordis. V. serm. 15 in Ps. al. 90. num. 5.

3. Hinc prorsus, hinc tibi timui semper, & timeo, ne dilato remedio, dolorem * non sustinens, periculo te irrevocabiliter desperatus immergas. Vereor, inquam, ne in mediis occupationibus, quoniam multæ sunt, dum diffidis finem, frontem dures, & ita sensim te ipsum quodammodo sensu prives justi utilisque doloris. Multo prudentius te illis subtrahas vel ad tempus, quam patiare trahi ab ipsis, & duci certe paulatim quo tu non vis. Quæris quo? Ad cor durum. Nec pergas quærere, quid illud sit: si non expavisti, tuum hoc est. SOLUM est cor durum, quod semetipsum non exhorret, quia nec sentit. Quid me interrogas? Interroga Pharaonem. NEMO duri cordis salutem umquam adeptus est, nisi quem forte miserans Deus, abstulit ab eo, juxta Prophetam, cor lapideum, & dedit cor carneum. Quid ergo cor durum? IPSUM est quod nec compunctione scinditur, nec pietate mollitur, nec movetur precibus: minis non cedit, flagellis duratur. Ingratum ad beneficia est, ad consilia infidum, ad judicia sævum *, inverecundum ad turpia, impavidum ad pericula, inhumanum ad humana, temerarium in * divina, præteritorum obliviscens, præsentia negligens, futura non providens. Ipsum est, cui præteritorum, præter solas injurias, nihil omnino non præterit; præsentium nihil non perit; futurorum nulla, nisi forte ad ulciscendum, prospectio seu præparatio est. Et ut brevi cuncta horribilis mali mala complectar, IPSUM est quod nec Deum timet, nec hominem reveretur. En quo trahere te habent hæ occupationes maledictæ: si tamen pergis, ut cœpisti, ita dare te totum illis, nil tui tibi relinquens. Perdis tempus: si licet nunc alterum me tibi exhibere Jethro, tu quoque in his stulto labore consumeris, quæ non sunt nisi afflictio spiritus, evisceratio mentis, evacuatio gratiæ. Nam fructus horum quid, nisi aranearum telæ?

Ezech. 36. 26. Cor durum describitur. * al. fœdum * al. ad. Occupationes eo trahunt. Exod. 18. 18.

CAPUT III.

Indignum Proceribus Ecclesiæ, continue causis litigantium audiendis & decidendis incumbere.

4. QUæso te, quale est istod, de mane usque ad vesperam litigare, aut litigantes audire? Et utinam sufficeret diei malitia sua! non sunt liberæ noctes. Vix relinquitur necessitati naturæ, quod corpusculi pausationi sufficiat: & rursum ad jurgia surgitur. Dies diei eructat lites, & nox nocti indicat malitiam, usque adeo non est respirare in bonis, non est alternam capessere requiem, non vel rara interseri otia. Non ambigo te quoque ista deplorare: at frustra istud, si non & emendare studueris. Interim tamen sic semper facias hortor, nec te umquam ad ista duraverit quolibet usu vel assiduitate. *Percussi eos, & non doluerunt,* ait Deus *. Nihil tibi, & illis. Justi potius tibi aptare curato & affectionem, & vocem, qui ait: *Quæ est enim fortitudo mea, ut sustineam? aut quis finis * meus, ut patienter agam? Nec fortitudo lapidum * fortitudo mea, nec caro mea ænea est.* Magna virtus patientiæ: sed non hanc tibi ad ista optaverim. Interdum impatientem esse, probabilius. Tunc approbes illorum patientiam, quibus Paulus dicebat. *Libenter suffertis insipientes, cum sitis ipsi sapientes?* Ni fallor, ironia erat, & non laus, sed suggillatio quorumdam mansuetudinis, qui quasi datis manibus pseudoapostolis, à quibus & seducti erant,

Strepitus litium Pontifici vitandus. Jerem. 5. 3. * al. Propheta. * al. quæ finis. Job 6. 11. Non omnis patientia probanda. * al. laterum. 2 Cor. 11. 19.

A ad quæque ipsorum peregrina & prava dogmata trahi se patientissime ferrent. Unde & subdens, *Sustinetis enim,* inquit, *si quis vos in servitutem redigit.* Non bona patientia, cum possis esse liber, servum te permittere fieri. Nolo dissimules servitutem, in quam certe in dies, dum nescis, redigeris. Hebetati cordis indicium est, propriam non sentire continuam vexationem. *Vexatio dat intellectum auditui,* ait quidam. Verum est; sed si nimia non fuerit. Nam si sit, non plane intellectum dat, sed contemptum. Denique impius cum in profundum malorum venerit, contemnit. Expergiscere ergo, & pessimæ servitutis jugum B jam jamque imminens, immo jam non modice premens, non tantum cave, sed horre. An ideo non servus, quia non uni servis, sed omnibus? Nulla turpior servitus graviorve, quàm servitus Judæorum, quam quocumque ierint post se trahunt, & ubique dominos offendunt b suos. Tu quoque dic quæso, ubi umquam sis liber, ubi tutus, ubi tuus? Ubique strepitus, ubique tumultus, ubique jugum tuæ servitutis te premit.

Ibidem. Isa. 28. 19. Prov. 18. 3.

CAPUT IV.

Quæ servitus digna, quæ indigna servo servorum Dei.

5. NEc mihi reponas * nunc Apostoli vocem, qua C ait: *Cum essem liber ex omnibus, omnium servum me feci.* Longe est istud à te. Numquid hac ille servitute hominibus inserviebat in acquisitione turpis quæstus? Numquid ad eum de toto orbe confluebant ambitiosi, avari, simoniaci, sacrilegi, concubinarii, incestuosi, & quæque istiusmodi monstra hominum, ut ipsius apostolica auctoritate vel obtinerent honores ecclesiasticos, vel retinerent? Ergo servum se * fecit homo, cui vivere Christus erat, & mori lucrum, ut plures lucrifaceret Christo, non ut lucra augeret avaritiæ. Non est igitur quod de sollertissima Pauli industria, & caritate tam libera quàm liberali, servili conversationi * tuæ patrocinium sumas. Quàm tuo dignius apostolaD tu, quàm salubrius tuæ conscientiæ, quam fructuosius Ecclesiæ Dei audias potius ipsum alibi dicentem: *Pretio empti estis, nolite effici servi hominum.* Quid servilius indigniusque, præsertim summo Pontifici, quam, non dico omni die, sed pæne omni hora, insudare talibus rebus, & pro talibus? Denique quando oramus? quando docemus populos? quando ædificamus Ecclesiam? quando meditamur in lege? Et quidem quotidie perstrepunt in palatio leges, sed Justiniani, non Domini. Justene etiam istud? Tu videris. Nam certe lex Domini immaculata, convertens animas. Hæ autem non tam leges, quàm lites sunt & cavillationes, subvertentes judicium. Tu ergo Pastor & Episcopus animarum, qua mente, obsecro, sustines coram te semper silere illam, garrire E istas? Fallor, si non movet tibi scrupulum per versitas hæc. Puto quod & interdum compellat clamare ad Dominum cum Propheta: *Narraverunt mihi iniqui fabulationes, sed non ut lex tua.* I ergo, & te aude liberum profiteri sub tam gravi mole inconvenientiæ hujus, & cui fas non sit cervicem subducere. Nam si potes & non vis, multo magis servus es hujus ipsius tam perversæ voluntatis tuæ. An non servus, cui dominatur iniquitas? Et maxime. Nisi tu forte indignius judices hominem tibi, quàm vitium dominari. Quid interest, volens servias, an invitus? Nam etsi coacta servitus miserabilior, sed affectata miserior est. Et quid vis me facere, inquis? Ut tibi ab his occupationibus parcas. F Impossibile fortasse respondebis, facilius cathedræ valedicere posse. Recte hoc, si rumpere, & non magis interrumpere ista hortarer.

* al. ... 1 Cor. 9. 19. Servitus ... * al. se. * al. ... 1 Cor. 7. 23. Psal. 18. 8. Psal. 118. 85.

a Ita scripti cum vetustis editis: Horstio, *dolorem vel non sentiens, vel non sustinens.*

b Id est inveniunt. Glossema hoc in quibusdam scriptis invectum in textum.

CAPUT

CAPUT V.

Non gerendam aliorum curam cum sui ipsius incuria & neglectu.

6. AUdi ergo quid redarguam, quid suadeam. Si quod vivis & sapis, totum das actioni, considerationi nihil; laudo te? in hoc non laudo. Puto quod & nemo, qui a Salomone audierit: *Qui minoratur actu, percipiet sapientiam.* Certe nec ipsi actioni expedit consideratione non præveniri. Si item totus vis esse omnium, instar illius qui omnibus omnia factus est; laudo humilitatem, sed si plena sit. Quomodo autem plena, te excluso? Et tu homo es. Ergo ut integra sit & plena humanitas, colligat & te intra se sinus qui omnes recipit. Alioquin quid tibi prodest, juxta verbum Domini, si universos lucreris, te unum perdens? Quam ob rem cum omnes te habeant, esto etiam tu ex habentibus unus. Quid solus fraudaris munere tui? Usquequo spiritus vadens, & non rediens? Usquequo non recipis te & ipse inter alios vice tua? Sapientibus & insipientibus debitor es; & soli negas te tibi? Stultus & sapiens, servus & liber, dives & pauper, vir & femina, senex & juvenis, clericus & laicus, justus & impius, omnes pariter participant te, omnes de fonte publico bibunt pectore tuo; & tu seorsum sitiens stabis? Si maledictus qui partem suam facit deteriorem, quid ille qui se penitus reddit expertem? Sane deriventur aquæ tuæ in plateas; homines & jumenta & pecora bibant ex eis, quin & camelis pueri Abrahæ potum tribuas: sed inter ceteros bibe & tu de fonte putei tui. *Alienus*, inquit, *non bibat ex eo.* Numquid tu alienus? Cui non alienus, si tibi es? Denique qui sibi nequam, cui bonus? Memento proinde, non dico semper, non dico sæpe, sed vel interdum reddere te ipsum tibi. Utere tu quoque te inter multos, aut certe post multos. Quid indulgentius? Hoc enim dico secundum indulgentiam, non secundum judicium *. Puto & ipso Apostolo indulgentiorem me in hac parte. Ergo plus quàm oportet, inquis. Non inficior. Quid, si ita oportet? Nam tu (ut confido) nostra non eris meticulosa informatione contentus, sed abundabis magis. Sane sic decet, te scilicet abundantiorem, quàm me audaciorem esse. Ego quoque mihi tutius judico apud majestatem timiditate, quam temeritate periclitari. Et fortassis non secus moneri sapientem oportuit, ut sit quod scriptum est: *Da occasionem sapienti, & sapientior erit.*

CAPUT VI.

Non tam Episcopis, quàm Principibus judiciariam potestatem competere.

7. AUdi tamen Apostolum, quid de hujusmodi sentiat. *Sic non est inter vos sapiens*, ait ille, *qui judicet inter fratrem & fratrem?* Et infert: *Ad ignominiam vobis dico: contemptibiliores qui sunt in Ecclesia, illos constituite ad judicandum.* Itaque secundum Apostolum, indigne tibi usurpas tu Apostolicus officium * vile, gradum contemptibilium. Unde & dicebat Episcopus, Episcopum instruens: *Nemo militans Deo implicat se negotiis sæcularibus.* Ego autem parco tibi. Non enim fortia loquor, sed possibilia. Putasne hæc tempora sustinerent, si hominibus litigantibus pro terrena hereditate, & flagitantibus abs te judicium, voce Domini tui responderes: O homines, quis me constituit judicem super vos? In quale tu judicium mox venires? Quid diceret homo rusticanus & imperitus, ignorans primatum ª suum, inhonorans summam & præcelsam sedem, derogans apostolicæ dignitati? Et tamen non monstrabunt, puto, qui hoc dicerent, ubi aliquando quispiam Apostolorum judex sederit hominum, aut divisor terminorum, aut distributor terrarum. Stetisse denique lego Apostolos judicandos, sedisse judicantes non lego. Erit illud [b], non fuit. Itane imminutor est dignitatis servus, si non vult esse major domino suo: aut discipulus, si non vult esse major eo qui se misit: aut filius, si non transgreditur terminos, quos posuerunt patres sui? *Quis me constituit judicem?* ait ille Dominus & magister: & erit injuria servo discipuloque, nisi judicet universos? Mihi tamen non videtur bonus æstimator rerum, qui indignum putat Apostolis seu apostolicis viris non judicare de talibus, quibus datum est judicium in majora. Quidni contemnant judicare de terrenis possessiunculis hominum, qui in cælestibus & angelos judicabunt? Ergo in criminibus, non in possessionibus potestas vestra: quoniam propter illa, & non propter has, accepistis claves regni cælorum, prævaricatores utique exclusuri, non possessores. *Ut sciatis*, ait, *quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata*, &c. Quænam tibi major videtur & dignitas, & potestas, dimittendi peccata, an prædia dividendi? Sed non est comparatio. Habent hæc infima & terrena judices suos, reges & principes terræ. Quid fines alienos invaditis? Quid falcem vestram in alienam messem extenditis? Non quia indigni vos, sed quia indignum vobis talibus insistere, quippe potioribus occupatis. Denique ubi necessitas exigit, audi quid censeat Apostolus: *Si enim in vobis judicabitur hic mundus, indigni estis, qui de minimis judicetis.*

Tom. II. Opusc. I. — *Act. 5. 13.* — *Luc. 12. 14.* — *Non decet Pontifices de terrenis judicare.* — *Matth. 9. 6.* — *Sed Principes sæculares.* — *1. Cor. 6. 2.*

CAPUT VII.

Pietati & rerum æternarum considerationi in primis vacandum esse.

8. SEd aliud est incidenter excurrere in ista, causa quidem urgente: aliud ultro incumbere istis, tamquam magnis dignisque tali & talium intentione rebus. Itaque hæc & innumera talia dicerem, si fortia dicerem, si recta, si sincera. Nunc autem quoniam dies mali sunt, sufficit interim admonitum esse, non totum te, nec semper dare actioni: sed considerationi aliquid tui & cordis, & temporis sequestrare. Hoc autem dico necessitatem intuens, non æquitatem. quamquam non sit præter æquum, necessitati cedere. Nam si liceret quod deceret, absolute per omnia & in omnibus præferendam, & vel solam, vel maxime colendam eam, quæ ad omnia valet, id est pietatem, prorsus irrefragabilis ratio monstrat. Quid sit pietas quæris? Vacare considerationi. Dicas forsitan in hoc dissentire me ab illo *, qui pietatem diffinit cultum Dei. Non est ita. Si bene consideras, illius sensum meis expressi verbis, etsi * tamen ex parte. Quid tam pertinens ad cultum Dei, quam quod ipse hortatur in Psalmo: *Vacate, & videte quoniam ego sum Deus?* quod sane in partibus considerationis præcipuum est. Quid denique * tam valens ad omnia, quàm quæ ipsius quoque actionis partes benigna quadam præsumptione suas facit, præagendo quodammodo, & præordinando quæ agenda sunt? Necessario sane; ne forte quæ & prævisa & præmeditata poterant esse proficuo, præcipitata magis periculo fiant. quod tibi met, si recordaris in ipsis actionibus causarum, & in magnis quibusque negotiis, magnarumve consiliis rerum frequenter accidisse non ambigo. Et primum quidem ipsum fontem suum, id est mentem, de qua oritur, purificat consideratio. Deinde regit affectus, dirigit actus, corrigit excessus, componit mores, vitam honestat & ordinat, postremo divinarum pariter & humanarum rerum scientiam confert. Hæc est quæ confusa disterminat, hiantia cogit, sparsa colligit, secreta rimatur, vera vestigat, veri similia examinat, ficta & fucata explorat. Hæc est quæ agenda præordinat, acta recogitat, ut nihil in mente resideat aut incorrectum *, aut correctione egens. Hæc est quæ in prosperis adversa præsentit, in adversis quasi non sentit: quorum alterum fortitudinis; alterum prudentiæ est.

Ephes. 5. 16. — *Considerationi aliquid dandum.* — *Id est pietati.* — * *Job 28. v. 28. juxta LXX.* — * *al. licet ex parte* — *Psal. 45. 11.* — * *al. deinde.* — *Considerationis effectus & utilitates.* — * *al. incorreptum aut correpte.*

ª In quodam codice Vaticano apud Vossium, *personatum*, & in consequentibus ubique pro *primatus* ibidem legitur *personatus*, contra fidem ceterorum mss. & editorum.

b Nempe ut sedeant judicantes, juxta illud Matthæi 19. vers. 28. *Sedebitis & vos*, &c.

CAPUT VIII.

Ex pietate & contemplatione pulcherrimam quatuor primarum virtutum harmoniam & connexionem oriri.

Inde quatuor virtutes cardinales.

9. IBi etiam advertere tibi est suavissimum quemdam concentum complexumque virtutum, atque alteram pendere ex altera; sicut hoc loco vides, Fortitudinis matrem esse prudentiam: nec fortitudinem, sed temeritatem esse quemlibet ausum, quem non parturivit prudentia. Hæc item est, quæ inter voluptates & necessitates media, quasi quædam arbitra sedens, utrimque certis limitibus disterminat fines, istis assignans & præbens quod sat est; illis quod nimis est demens; & sic ex alterutro tertiam formans virtutem, quam dicunt Temperantiam. Nempe intemperantem ipsa consideratio censet, tam eum, qui necessariis pertinaciter demit, quàm qui indulget superfluis. Non est ergo temperantia in solis resecandis superfluis: est & in admittendis necessariis. Hujus sententiæ Apostolus non fautor tantum, sed auctor esse videtur, qui curam carnis nostræ docet non perfici in desiderio. Dicens siquidem *curam carnis non perfici*, superflua cohibet: addens, *in desiderio*, necessaria non excludit. Unde mihi videtur non omnino absurde diffinire Temperantiam, qui hanc nec præcidere necessitatem, nec excedere dicat, juxta illud Philosophi; *Ne quid nimis.*

Fortitudo ex prudentia, quid. — Temperantia ex fortitudine quid. — Rom. 13. 14.

10. Jam de justitia, quæ una ex quatuor est, nonne constat consideratione mentem præveniri, ut se formet in ea? Se enim necesse est prius cogitet, ut ex se normam ducat justitiæ, nec factura utique alteri, quod sibi fieri nolit; nec quod sibi velit fieri negatura. In his nempe duobus liquet integrum esse justitiæ statum. Sed nec ipsa solitaria est. Intuere etenim nunc mecum etiam hujus pulcram connexionem & cohærentiam cum temperantia, & item ambarum cum duabus superioribus, id est prudentia & fortitudine. Nam cum justitiæ dicatur portio, quod sibi non vult fieri quis, alii non facere; porro perfectio, quod ait Dominus, *Quæcumque vultis ut faciant vobis homines, & vos facite illis*: neutrum horum erit, nisi ipsa voluntas, de qua tota ducitur forma, sic ordinata fuerit, ut nec velit aliquid superfluum, nec necessarium quid superstitiose nolit, quod quidem temperantiæ est. Denique & ipsi justitiæ, ut justa sit, temperantia modum imponit. *Noli nimium esse justus*, ait Sapiens, ostendens per hoc minime approbandam justitiam, quæ temperantiæ moderamine non frenetur. Quid quod & ipsa sapientia hoc temperantiæ frenum non respuit? dicente Paulo secundum sapientiam à Deo sibi datam, *non plus sapere, quàm oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem.* Sed & è converso, quod temperantiæ necessaria justitia sit, ostendit Dominus, arguens in Evangelio illorum temperantiam, qui abstinebant ut viderentur hominibus jejunantes. Erat in cibo temperantia, sed non justitia in animo: quia non Deo placere, sed hominibus intendebant. Quomodo rursum vel ista, vel illa sine fortitudine? cum constet fortitudinis esse, & non mediocris, cohibere velle & nolle suum inter angustias, parum & nimis; ut sit contenta voluntas modo illo medio, nudo, puro, solo, constante sibi, æquali undique sui, utpote ex omni parte pariter circumciso, quem solum constat esse virtutis.

Justitiæ perfectio in quo. — Connexio justitiæ cum aliis. — Matth. 7. 12. — Eccles. 7. 17. — Rom. 12. 3. — Temperantiæ justitia necessaria. — Matth. 6. 16. — utrique fortitudo.

11. Dicito mihi, quæso, si potes, cuinam potissimum trium harum virtutum meditullium hoc dandum censeas, quod ita cunctis conterminum est, ut videatur esse proprium singularum? An ipsum virtus est, & nihil aliud? Sed sic virtus non esset multiplex, sed essent omnes una. An potius, quia sine eo virtus non est, omnium quodammodo intima vis una est & medulla virtutum, in qua sic uniuntur, ut proinde * una videantur omnes? præsertim quod non illud participando communicant, sed totum à singulis atque integrum possidetur. Verbi causa, quid tam justitiæ, quàm modus? Alioquin si quid extra modum relinquit, non plane cuique tribuit quod suum est. quod tamen suum ipsius est facere. Quid tam rursum temperantiæ, quæ non aliunde profecto temperantia est, nisi quod nil immoderatum admittit? Sed, puto, fatebere etiam non minus esse fortitudinis, cum vel maxime ipsa sit, quæ ab irruentibus vitiis, & quasi hinc inde suffocare conantibus, purum illud potenter eruit & vindicat in quoddam stabile fundamentum boni, sedemque virtutis. Ergo modum tenere justitia est, temperantia est, fortitudo est. Sed vide ne in hoc differant, ut justitiæ quidem in affectu res sit; à fortitudine autem efficacia ejus; porro possessio atque usus apud temperantiam. Restat ut doceamus ab hac communione prudentiam non excludi. Nonne ipsa est, quæ modum, diu animi neglectu posthabitum, & vitiorum invidia quasi in abditis reclusum, & coopertum quadam vetustatis caligine, prior reperit & advertit? Propterea dico tibi: à paucis advertitur, quia paucorum prudentia est. Itaque justitia quærit, prudentia invenit, vindicat fortitudo, temperantia possidet. Non mihi hoc loco propositum est de virtutibus disputare: sed hæc dixerim hortans ad vacandum considerationi, cujus beneficio hæc & similia advertuntur. Cui tam pio, tamque utili otio nullam in vita operam dare, nonne vitam perdere est?

Medium quod competit virtutibus cardinalibus. — * al. proinde

CAPUT IX.

Recentia Pontificum exempla paulatim corrigenda, vetera imitanda.

12. QUid tamen [a], si te philosophiæ huic totum repente devoveris? Prædecessores tui non ita consueverunt: eris molestus quam pluribus, quasi qui à patrum vestigiis subito deviaris. nempe id videberis agere in suggillationem illorum. Sed & notabere vulgari proverbio: Qui hoc facit quod nullus, mirantur omnes. veluti qui cupias admirationi fore. Nec potes eorum omnia simul & subito vel errata corrigere, vel excessus redigere in modum. Erit cum acceperis tempus, ut secundum sapientiam tibi à Deo datam paulatim & opportune id studeas. Interim sane malo alterius utere in bonum quod potes. Quamquam si de bonis, & non de novis sumamus exempla, non defuere Romani Pontifices, qui sibi otia inter maxima negotia invenirent. Obsidio urbi, & barbaricus ensis civium cervicibus imminebat: numquid tamen istud terruit beatum Papam Gregorium, quominus sapientiam scriberet in otio? Eo nempe temporis (quod ex ejus præfatione * liquet) obscurissimam & extremam partem Ezechielis tam diligenter, quàm eleganter exposuit.

* al.

CAPUT X.

Abusus Advocatorum, Judicum, Procuratorum, eorumque fraudes graviter perstringit.

13. SEd esto: alius inolevit mos, dies alii sunt, & alii hominum mores & tempora periculosa non instant jam, sed exstant. Fraus, & circumventio, & violentia invaluere super terram. Calumniatores multi, defensor rarus, ubique potentiores pauperiores opprimunt: non possumus deesse oppressis, non negare injuriam patientibus judicium. Nisi agitentur causæ, audiantur partes, inter partes judicari * quid potest? Agitentur causæ, sed sicut oportet. Nam is modus, qui frequentatur, exsecrabilis plane; & qui, non dico Ecclesiam, sed nec forum deceat *. Miror namque quemadmodum religiosæ aures tuæ audire sustinent hujusmodi disputationes Advocatorum, & pugnas verborum, quæ magis ad subversionem, quàm ad inventionem proficiunt veritatis. Corrige pravum morem, & præcide linguas vaniloquas *, & labia dolosa claude. Hi sunt qui docuerunt linguas suas loqui mendacium, diserti adversus justitiam, eruditi pro falsitate. Sapientes sunt ut faciant malum, eloquentes ut impugnent verum. Hi sunt qui instruunt à quibus fuerant instruendi; adstruunt non comperta,

* al. judicari quis. — Advocatorum fraudes & abusus. — * al. deceret. — * al. maledicas.

[a] Aliis alia est interpunctio: *Quid tamen? Si te philosophiæ huic totum repente devoveris, prædecessores tui, &c.* Quidam habent, *Quid tamen?*

sed sua; struunt de proprio calumnias innocentiæ; destruunt simplicitatem veritatis, obstruunt judicii vias. Nihil ita absque labore manifestam facit veritatem, ut brevis & pura narratio. Ergo illas quas ad te necesse erit intrare causas (neque enim omnes necesse erit) diligenter velim, sed breviter decidere * assuescas, frustratoriasque & venatorias præcidere dilationes. Causa viduæ intret ad te, causa pauperis, & ejus qui non habet quod det. Aliis alias multas poteris committere terminandas, quàm plures nec dignas audientia judicare. Quid enim opus est admittere illos, quorum peccata manifesta sunt præcedentia ad judicium? Tanta est impudentia nonnullorum, ut cum manifestæ ambitionis prurigine scateat tota facies causæ eorum, non erubescant audientiam flagitare, publicantes semetipsos ad multorum conscientias, in quo vel suæ solius satis poterant confundi judicio. Non fuit qui retunderet attritas frontes; & ideo plures facti sunt, & magis induruerunt. Sed & nescio quomodo vitiosus conscientias vitiosorum non refugit: & ubi omnes sordent, unius fœtor minime sentitur. Quis enim umquam, verbi causa, avarum avarus, immundum immundus, luxuriosum luxuriosus erubuit? Plena est ambitiosis Ecclesia: non est jam quod horreat in studiis & molitionibus ambitionis, non plus quàm spelunca latronis in spoliis viatorum.

CAPUT XI.

Tom. II. Opusc. I.

In Advocatos & Procuratores, qui ex iniquitate quæstum faciunt, severe animadvertendum.

14. SI Christi discipulus es, ignescat zelus tuus, exsurgat auctoritas adversus impudentiam hanc & generalem pestem. Intuere Magistrum sic facientem, & audi dicentem: *Qui mihi ministrat, me sequatur.* Non parat aures ut audiat, sed flagellum quo feriat. Verba nec facit, nec recipit. Nec enim sedet judicans, sed insequitur puniens. Causam tamen non tacet, quod videlicet domum orationis, negotiationis fecissent. Ergo & tu fac similiter. Erubescant vultum tuum istiusmodi negotiatores, si fieri potest: si non, timeant. Et tu flagellum tenes. Timeant nummularii, nec fidant in nummis, sed diffidant; abscondant æs suum à te, scientes effundere, quàm accipere paratiorem. Hoc studiose & constanter agendo, multos lucri facies, turpium sectatores lucrorum honestioribus officiis vindicando: multos, ne vel audeant hujusmodi attentare, servabis. Adjice illud, quod non parum proficiet & ad ferias quas tibi suadeo. Ita nempe non pauca tibi momenta temporum redimes ad vacandum considerationi, quædam (ut dixi) negotia nec audiendo, quædam aliis committendo: quæ tua digna putaveris audientia, fideli quodam & accommodo ipsi causæ compendio terminando. De qua consideratione his addere aliqua cogito, sed sub alterius sane principio libri: atque hic sit finis istius, ne doplo te oneret minus suavis oratio, si longa fuerit.

Johann. 12. 26.

Vult Pontificem non esse facilem nundinatoribus, sed terribilem.

Quomodo circa judicia se geras.

LIBER II.

CAPUT I.

Apologiam instituit, ob infelicem successum expeditionis in terram sanctam susceptæ.

1. MEmor promissi mei, quo ecce jam aliquamdiu teneor apud te, vir optime, Papa Eugeni, volo ipso absolvere me vel sero. Puderet dilationis, si mihi conscius forem incuriæ, aut contemptus. Non ita est: sed incidimus (ut ipse nosti) in tempus grave [a], quod & ipsi pæne vivendi usui videbatur indicere cessationem, nedum studiis; cum scilicet Dominus provocatus peccatis nostris, ante tempus quodammodo visus sit judicasse orbem terræ, in æquitate quidem, sed misericordiæ suæ oblitus. Non pepercit populo suo, non suo nomini. Nonne dicunt in gentibus, *Ubi est Deus eorum?* Nec mirum. Ecclesiæ filii, & qui Christiano censentur nomine, prostrati sunt in deserto, aut interfecti gladio, aut fame consumpti. Effusa est contentio [b] super principes, & Dominus errare fecit eos in invio, & non in via. Contritio & infelicitas in viis eorum; pavor, & mæror, & confusio in penetralibus regum ipsorum. Quàm confusi pedes annuntiantium pacem, annuntiantium bona! Diximus, Pax, & non est pax: promisimus bona, & ecce turbatio. Quasi vero temeritate in opere isto, aut levitate usi simus. Cucurrimus plane in eo, non quasi in incertum, sed jubente te, immo per te Deo. Quare ergo jejunavimus, & non aspexit? humiliavimus animas nostras, & nescivit? Nam in his omnibus non est aversus furor ejus, sed adhuc manus ejus extenta. Quam patienter interim adhuc audit voces sacrilegas, & Ægyptios blasphemantes; quia callide eduxit eos, ut occideret in deserto? Et quidem judicia Domini vera: quis nesciat? At judicium hoc abyssus tanta, ut videar mihi non immerito pronuntiare beatum, qui non fuerit scandalizatus in eo.

2. Et quomodo tamen humana temeritas audet reprehendere, quod minime comprehendere valet? Recordemur supernorum judiciorum, quæ à sæculo sunt, si forte sit consolatio. Nam quidam ita dixit: *Memor fui judiciorum tuorum à sæculo Domine, & consolatus sum.* Rem dico ignotam nemini, & nunc nemini notam. Nempe sic se habent mortalium corda: quod scimus cum necesse non est, in necessitate nescimus. Moyses educturus populum de terra Ægypti, meliorem illis pollicitus est terram. Nam quando ipsum aliter sequeretur populus, solam sapiens terram? Eduxit; eductos tamen in terram, quam promiserat, non introduxit. Nec est quod ducis temeritati imputari queat tristis & inopinatus eventus. Omnia faciebat Domino imperante, Domino cooperante, & opus confirmante sequentibus signis. Sed populus ille, inquis, duræ cervicis fuit, semper contentiose agens contra Dominum, & Moysen servum ejus. Bene, illi increduli & rebelles; hi autem quid? Ipsos interroga. Quid me dicere opus est, quod fatentur ipsi? Dico ego unum. Quid poterant proficere, qui semper revertebantur, cum ambularent? Quando & isti per totam viam non redierunt corde in Ægyptum? Quod si illi ceciderunt & perierunt propter iniquitatem suam; miramur istos eadem facientes, eadem passos? Sed numquid illorum casus adversus promissa Dei? Ergo nec istorum. Neque enim aliquando promissiones Dei justitiæ Dei præjudicant. Et audi aliud.

Psal. 118. 52.

Exemplis se tuetur à calumnia.

Exod. 3. 8.

Malos mores cruce signatorum causatur.

3. Peccavit Benjamin: accinguntur reliquæ tribus ad ultionem, nec sine nutu Dei. Designavit denique ipse ducem præliaturis. Itaque præliantur, freti & manu validiori, & causa potiori, & (quod his majus est) favore divino. At quàm terribilis Deus in consiliis super filios hominum! Terga dedere sceleratis ultores scelerис, & paucioribus plures. Sed recurrunt ad Dominum, & Dominus ad eos: *Ascendite*, inquit. Ascendunt denuo, denuoque fusi & confusi sunt. Ita Deo primum quidem favente, secundo & jubente, justi justum certamen ineunt, & succumbunt. Sed quo inferiores certamine, eo fide superiores inventi sunt. Quid putas de

Judic. 20. 6.

Psal. 65. 5.

a Scilicet cum homines sæculi de infelici sacræ expeditionis eventu conquerebantur. Vide fusiores Notas.

b Locus sumtus ex psalmi 106. vers. 40. ubi quondam Bernardi tempore legebatur *contentio*, ut apud VVillelmum Tyrensem in lib. 16. cap. 21 pro eo quod modo habemus *contemptio*, rectius ex græco ἐξουδένωσις.

TOM. II. Opusc. I. me facerent isti, si meo hortatu [a] iterato ascenderent, iterato succumberent? quando me audirent monentem tertio repetere iter, repetere opus, in quo semel jam, & secundo frustrati forent? Et tamen Israelitæ unam & alteram non reputantes frustrationem, tertio parent, & superant. Sed dicunt forsitan isti: Unde scimus quod à Domino sermo egressus sit? Quæ signa tu facis, ut credamus tibi? Non est quod ad ista ipse respondeam: parcendum verecundiæ [b] meæ. Responde tu pro me & pro te ipso, secundum ea quæ audisti, & vidisti; aut certe secundum quod tibi inspiraverit Deus.

4. Sed forte miraris me prosequi ista, qui aliud proposueram. Facio non oblitus propositi, sed quod à proposito non judicem aliena. Nempe de consideratione (ut memini) sermo mihi ad tuam dignationem. Et sane magna ista res, & egens consideratione non minima. Quod si res magnas à magnis considerari oportet, cui æque, ut tibi, id studii competit, qui parem super terram non habes? Sed tu secundum sapientiam & potestatem datam tibi desuper, facies de hoc. Non est meæ humilitatis dictare tibi sic vel sic fieri quicquam. Sufficit intimasse oportere aliquid fieri, unde & Ecclesia consoletur, & obstruatur os loquentium iniqua. Hæc pauca vice apologiæ dicta sint, ut ipsa qualiacumque habeat conscientia tua ex me, unde habeat me excusatum, & te pariter, etsi non apud eos qui facta ex eventibus æstimant, certe apud teipsum. PERFECTA & absoluta cuique excusatio, testimonium conscientiæ suæ. Mihi pro minimo est ut ab illis judicer, qui dicunt bonum malum, & malum bonum, ponentes lucem tenebras, & tenebras lucem. Etsi necesse sit unum fieri è duobus, malo in nos murmur hominum, quàm in Deum esse. Bonum mihi, si dignetur me uti pro clypeo. Libens excipio in me detrahentium linguas maledicas, & venenata spicula blasphemorum, ut non ad ipsum perveniant. Non recuso inglorius fieri, ut non irruatur in Dei gloriam. Quis mihi det gloriari in voce illa: *Quoniam propter te sustinui opprobrium, operuit confusio faciem meam?* Gloria mihi est, consortem fieri Christi, cujus illa vox est: *Opprobria exprobrantium tibi ceciderunt super me.* Nunc jam recurrat stilus ad suam materiam, & in ea quæ proposueramus, suo tramite gradiatur oratio.

Papa hic parem non habet.

Pona conscientia, optima apologia.

Isa. 5. 20.

Bern. mavult se peti maledictis quàm Deum.

Psal. 68. 8.

Psal. 68. 10.

CAPUT II.

Considerationis à contemplatione distinctio.

5. ET primo quidem ipsam considerationem quid dicam, considera. Non enim idem per omnia quod contemplationem intelligi volo; quod hæc ad rerum certitudinem, illa ad inquisitionem magis se habeat. Juxta quem sensum potest contemplatio quidem definiri, verus certusque intuitus animi de quacumque re, sive apprehensio veri non dubia. Consideratio autem, intensa ad investigandum cogitatio, vel intentio animi vestigantis verum. Quamquam soleant ambæ pro invicem indifferenter usurpari.

Quid sit Contemplatio.

Quid Consideratio.

CAPUT III.

Considerationis quatuor puncta designat.

6. JAm quod ad considerationis attinet fructum, quatuor, ut occurrunt, tibi consideranda reor: te, quæ sub te, quæ circa te, quæ supra te sunt. A te tua consideratio inchoet, ne frustra extendaris in alia, te neglecto. Quid tibi prodest si universum mundum lucreris, te unum perdens? ETSI sapiens sis, deest tibi ad sapientiam, si tibi non fueris. Quantum vero? Ut quidem senserim ego, totum. Noveris licet omnia mysteria, noveris lata terræ, alta cæli, profunda maris; si te nescieris, eris similis ædificanti sine fundamento, ruinam, non structuram faciens. Quidquid exstruxeris extra te, erit instar congesti pulveris, ventis obnoxium. Non ergo sapiens, qui sibi non est. Sapiens sibi sapiens erit: & bibet de fonte putei sui primus ipse. A te proinde incipiat tua consideratio; non solum autem, sed & in te finiatur. Quocumque evagetur, ad te revocaveris eam cum salutis fructu. Tu primus tibi, tu ultimus. Sume exemplum de summo omnium Patre, Verbum suum [*] & emittente, & retinente. Verbum tuum, consideratio tua: quæ si procedit, non recedat. Sic progrediatur, ut non egrediatur; sic exeat, ut non deserat. In acquisitione salutis nemo tibi germanior unico matris tuæ. Contra salutem propriam cogites nihil. Minus dixi, contra: præter, dixisse debueram. Quicquid se considerationi offerat, quod non quoquo modo ad tuam ipsius salutem pertineat, respuendum.

Quatuor consideranda.

Matt. 16. 26.

Cognitio sui ceteris quæ necessaria. v. sup. lib. 1. cap. 1.

al. Verbum

CAPUT IV.

Notitiam sui ipsius triplici consideratione sui complectitur; & primum quidem considerationis membrum hic exsequitur.

7. ET hæc tui consideratio in tria quædam dividitur, si consideres quid, quis, & qualis sis. Quid in natura, quis in persona, qualis in moribus. Quid, verbi gratia, homo. Quis, Papa vel summus Pontifex. Qualis, benignus, mansuetus, vel quicquid tale. Quamquam primum illud, philosophicum sit magis, quàm apostolicum vestigare; attamen est in definitione hominis, quem dicunt animal rationale, mortale quod diligentius intueri si libet, licet. Non est quod tuæ in eo aut professioni obviet, aut dignitati: est vero quod saluti afferre queat. Nam consideranti duo hæc simul, rationale, mortaleque; is tibi exinde occurrit fructus, ut & mortale, quod in te est rationale humiliet; & rursum rationale, mortale confortet. quod neutrum neglectui erit homini circumspecto. Si qua adhuc præsens consideranda requirit locus, tractabuntur infra, & forte utilius ex partium collatione.

Considerationis sui tria.

Homo.

CAPUT V.

Alterum membrum considerationis sui proponit: nempe, Quis sit. & unde.

8. NUnc quis sis, & de quo sis factus, advertendum. Quamquam quod dixi, de quo, id mihi prætereundum putem, tuæ potius relinquendum agnitioni. Illud dico indignum tibi, citra perfectum agere de tanta assumpto perfectione. Quidni erubescas minimus inveniri in magnis, qui te recordaris magnum in minimis exstitisse? Non es oblitus primæ [*] professionis: non excidit menti quæ subducta est manui, sed ne affectui quidem. Ipsam ad singula tua imperia, judicia, instituta, habere præ oculis non erit inutile. Hæc te considerato facit honoris contemptorem in honore ipso. Atque id magnum. Non recedat à pectore: clypeus est tibi vel à sagitta illa, *Homo cum in honore esset, non intellexit.* Loquere ergo tibi: Abjectus eram in domo Dei mei. Quale est hoc, de paupere & abjecto levari super gentes & regna [*]? Quis ego, aut quæ domus patris mei, ut sedeam excelsis sublimior? Sane qui dixit mihi, *Amice, ascende superius*; amicum fore fidit. Si minus inveniar, non expedit quidem. Qui elevavit, & dejicere potest. Sera querela: *Quoniam elevans allisisti me.* NON est quod blandiatur celsitudo, ubi sollicitudo major. Illa discrimen intendit, hæc amicum probat. Huic accingamur, si nolumus tandem cum rubore novissimum locum tenere.

Mon[achalis] [professio] ... al. ...

Psal. 48. 13.

al. ...

Luc. 14. 10.

Psal. 101. 11.

CAPUT VI.

Quale debeat esse Procerum Ecclesiæ studium.

9. FActum superiorem dissimulare nequimus; sed enim ad quid, omnimodis attendendum. Non enim ad dominandum opinor. Nam & Propheta, cum similiter levaretur, audivit: *Ut evellas & destruas, & disperdas & dissipes, & ædifices & plantes.* Quid horum fastum sonat? Rusticani magis sudoris schemate quodam labor spiritualis expressus est. Et nos igitur,

Jerem. 1. 10.

Prælati est ... non ...

a Quid ad suscipiendam expeditionem contulerit Bernardus, docent ejus epistolæ 256. 288. & 386. atque liber 3. de ejus vita cap. 4.

b Miracula subintelligit, quibus Deus Bernardi prædicationem & hortationes ad bellum sacrum probavit, in lib. 4. de ejus vita cap. 5. & seq. Vide epistolam 242. ad Tolosanos, & ibidem Notas breviores.

ut * multum sentiamus de nobis, impositum senserimus ministerium, non dominium datum. Non sum ego major Propheta; & si forte par potestate, sed meritorum non est comparatio. Hæc loquere tibi, & doce te ipsum, qui alios doces. Puta te velut unum aliquem ex prophetis. An non satis ad te? Et nimium. Sed gratia Dei es id quod es. Quid? Esto quod propheta. numquid plus quam propheta? Si sapis, eris contentus mensurâ, quam tibi mensus est Deus. Nam quod amplius est, à malo est. Disce exemplo prophetico præsidere non tam ad imperitandum, quàm ad factitandum quod tempus requirit. Disce sarculo tibi opus esse, non sceptro, ut opus facias prophetæ. Et quidem ille non regnaturus ascendit, sed exstirpaturus. Putasne & tu invenias * aliquid elaborandum in agro Domini tui? Et plurimum. Non plane totum qui vere emundare * Prophetæ: aliquid filiis suis Apostolis quod agerent reliquerunt; aliquid ipsi parentes tui tibi. Sed nec tu ad omne sufficies. Aliquid profecto tuo relicturus es successori, & ille aliis, & alii aliis usque in finem. Circa undecimam denique horam operarii otii arguuntur, & mittuntur in vineam. Antecessores tui Apostoli audieruot, quia *messis quidem multa, operarii vero pauci*. Paternam tibi vindicato hereditatem. Nam si filius, & heres. Ut probes heredem, evigila ad curam; & non otio torpeas, ne & tibi dicatur: Quid hic stas tota die otiosus?

10. Multo minus inveniri oportet aut deliciis resolutum, aut resupinum pompis. Nihil horum tibi tabulæ testatoris assignant. Sed quid? Si illarum tenore contentus sis, curam potius hereditabis & operam, quàm gloriam & divitias. Blanditur cathedra? Specula est. Inde denique superintendis, sonans tibi Episcopi nomine non dominium, sed officium. Quidni loceris in eminenti, unde prospectes omnia, qui speculator super omnia constitueris? Enimvero prospectus iste procinctum parit, non otium. Quomodo * libet gloriari, ubi otiari non licet? Nec locus est otio, ubi sedula orget sollicitudo omnium ecclesiarum. Nam quid tibi aliud dimisit sanctus Apostolus? *Quod habeo*, inquit, *hoc tibi do*. Quid illud? Unum scio: non est aurum neque argentum, cum ipse dicat: *Argentum & aurum non est mihi*. Si habere contingat, utere non pro libitu, sed pro tempore. Sic eris utens illis, quasi non utens. Ipsa quidem, quod ad animi bonum spectat, nec bona sunt, nec mala: usus tamen horum bonus, abusio mala, sollicitudo pejor, quæstus turpior. Esto, ut alia quacumque ratione hæc tibi vindices: sed non apostolico jure. Nec enim tibi ille dare quod non habuit potuit. Quod habuit, hoc dedit, sollicitudinem, ut dixi, super ecclesias. Numquid dominationem? Audi ipsum. *Non dominantes*, ait, *in clero, sed forma facti gregis*. Et ne dictum sola humilitate putes, non etiam veritate, vox Domini est in Evangelio: *Reges gentium dominantur eorum, & qui potestatem habent super eos, benefici vocantur*. Et infert: *Vos autem non sic*. Planum est: Apostolis interdicitur dominatus.

11. I ergo tu, & tibi usurpare aude aut dominans apostolatum, aut Apostolicus dominatum. Plane ab alterutro prohiberis. Si utrumque simul habere voles, perdes utrumque. Alioquin non te exceptum * illorum numero putes, de quibus queritur Deus sic: *Ipsi regnaverunt, & non ex me; principes exstiterunt, & ego non cognovi*. Jam si regnare sine Deo juvat, habes gloriam, sed non apud Deum. At si interdictum tenemus, audiamus edictum. *Qui major est vestrum, fiat sicut junior; & qui præcessor est, sicut qui ministrat*. Forma apostolica hæc est: dominatio interdicitur, indicitur ministratio. quæ & commendatur ipsius exemplo Legislatoris, qui secutus adjungit: *Ego autem in medio vestrum sum, tamquam qui ministrat*. Quis se jam titulo hoc ingloriom putet, quo se prior Dominus gloriæ præsignivit? Merito Paulus gloriatur in eo, dicens: *Ministri Christi sunt, & ego*. Et addit: *Ut minus sapiens dico, plus ego. In laboribus plurimis, in carceribus abundantius, in plagis supra modum, in mortibus frequenter*. O præclarum ministerium! Quo non id gloriosius principatu? Si gloriari oportet, forma tibi sanctorum præfigitur, Apostolorum proponitur gloria. Parvane tibi illa videtur? Quis mihi tribuat similem fieri in gloria sanctorum? Clamat Propheta: *Mihi autem nimis honorificati sunt amici tui Deus, nimis confortatus est principatus eorum*. Clamat Apostolus: *Mihi autem absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Jesu-Christi*.

Apostolorum gloria, crux & labores.
Psal. 138 17.
Gal. 6 14.

12. Hoc glorieris opto semper optimo genere gloriæ, quod Apostoli, quod Prophetæ delegere sibi, transmisere * tibi. Agnosce hereditatem tuam in Christi cruce, in laboribus plurimis. Felix qui dicere potuit: *Plus omnibus laboravi*. Gloria est, sed nil in ea inane, nil molle, nil resupinum. Si labor terret, merces invitet. Unusquisque enim secundum suum laborem mercedem accipiet. Et si ille plus omnibus laboravit, non tamen totum elaboravit: & adhuc locus est. Exi in agrum Domini tui, & considera diligenter, quantis hodieque de veteri maledicto silvescat spinis ac tribulis. Exi, inquam, in mondum: ager est enim mundus, isque creditus tibi. Exi in illum, non tamquam dominus, sed tamquam villicus, videre & procurare unde exigendus es rationem. Exi *, dixerim, quibusdam tuæ passibus intentæ sollicitudinis, & sollicitæ intentionis. Neque enim ipsi qui jussi sunt ire in orbem universum, orbem circumierunt præsentia corporis, sed mentis providentia. Et tu leva oculos quosdam considerationis tuæ, & vide regiones, si non sunt magis siccæ ad ignem, quàm albæ ad messem. Quam multæ, quas putaveras fruges, diligenter inspectæ, vepres potius apparebunt? Immo ne vepres quidem: annosæ & veternosæ arbores sunt, sed non profecto fructiferæ: nisi forte glandium aut siliquarum, quas porci manducant. Quousque occupant terram? Nonne, si exis & cernis ista, pudebit otiosam jacere securim; pudebit sine causa falcem apostolicam accepisse?

* al. reliquere
1. Cor 15. 10. Exhortatio ad sollicitudinem, atque laborem.
* al. Exi autem quibusd.

13. In hunc qoondam agrum Isaac patriarcha exierat, cum primo Rebecca occurrit ei: &, ut Scriptura habet, *Exierat ad meditandum*. Ille ad meditandum, tu ad exstirpandum egrediaris necesse est. Tibi jam præcessisse meditatio debet: tempus faciendi præ manibus. Si nunc hæsitare * incipias, id quidem sero. Ante, juxta consilium Salvatoris, sedisse debueras, ante æstimasse opus, metiri vires, ponderasse sapientiam, merita comparasse, sumptus computasse virtutum. Age ergo, puta tempus putationis adesse, si tamen meditationis præivit. Si cor movisti, movenda jam lingua, movenda est & manus. Accingere gladio tuo, gladio spiritus, quod est verbum Dei. Glorifica manum & brachium dextrum in faciendo vindictam in nationibus, increpationes in populis, in alligando reges eorum in compedibus, & nobiles eorum in manicis ferreis. Si hæc facis, honorificas ministerium tuum, & ministerium te. Non mediocris iste principatus. Exturbare est hoc malas bestias à terminis tuis, quo greges tui securi in pascua educantur. Domabis lupos, sed ovibus non dominaberis. Pascendas utique, non premendas suscepisti. Si bene considerasti, quis sis; hæc te oportere facere non ignoras. Porro scienti & non facienti, peccatum est tibi. Non es oblitus ubi legeris: *Servus sciens voluntatem domini sui, & non faciens *, plagis vapulabit multis*. Sic Prophetæ, sic Apostoli factitabant. Fortes fuere in bello, non molles in sericis. Si filius es Apostolorum & Prophetarum, & tu fac similiter. Vindica tibi nobile genus similibus moribus; quod non aliunde nobile, quàm morum ingenuitate, & fidei fortitudine fit. Per hanc vicerunt regna, operati sunt justitiam, adepti sunt repromissiones. Hoc chirographum paternæ tuæ hereditatis, quod tibi evolvimus, ubi inspicias portionem * quæ te contingit. Induere fortitudinem, & hereditasti. Possidc fidem, posside pietatem, posside sapientiam, sed sapientiam sanctorum, (ipsa est timor Domini) & habes quod tuum est. Habes sine defraudatione integrum paternum fundum. Pretiosissimus fundus virtus est. Bonus fundus humilitas, in quo

Genes. 24 63.
* al. cogitare.
Luc. 14 28. Ante dignitatem metienda vires.
Ephes. 6. 17.
Pastorum est domare lupos, non dominari ovibus.
Jacob. 4. 17.
Luc. 12 47.
* al. faciens digna
Qualis nobilitas quærenda Prælatis Ecclesiæ.
Heb. 11. 33.
* al. add. substantiæ.
Qualis fundus.

Tom. II. Opusc. I.

omne ædificium spirituale constructum crescit in templum sanctum in Domino. Per hanc nonnulli possidere etiam portas inimicorum. Quæ enim virtutum æque potest dæmonum omnem debellare superbiam, tyrrannidem hominum? Ceterum cum omni indifferenter personæ hæc sit quædam turris fortitudinis à facie inimici; nescio quo pacto tamen vis ejus major in majoribus, & in clarioribus clarior comprobatur. Nulla splendidior gemma, in omni præcipue ornatu summi Pontificis. Quo enim celsior ceteris, eo humilitate apparet illustrior & seipso.

Humilitatis commendatio in magnatibus.

CAPUT VII.

Resumens priorem quæstionem, quis sit, diligentius expendit.

14. ARguar forsitan, quod non satis primis explicitis partibus, in secundas nescio quomodo stilus excurrerit, describere inchoans qualem te oporteat esse, cum necdum, quis sis, plenius expressisset. Credo erubescens in summo positum apice videri hominem nudum, festinavit induere insignibus suis. Absque his nempe eo deformior, quo illustrior pares. Numquid potest abscondi civitatis supra montem positæ desolatio; aut latere fumus lucernæ exstinctæ super candelabrum? Simia in tecto, rex fatuus in solio sedens. Et nunc audi canticum meum, & quidem minus suave, sed salutare. MONSTRUOSA res gradus summus, & animus infimus: sedes prima, & vita ima; lingua magniloqua, & manus otiosa; sermo multus, & fructus nullus; vultus gravis, & actus levis; ingens auctoritas, & nutans stabilitas. Admovi speculum: fœdus se in eo vultus agnoscat: tu tuum gaude dissimilem inveniri. Inspice tamen & tu, ne forte, etsi sit unde merito placeas tibi, etiam in quo debeas displicere, non desit. Volo glorieris testimonio conscientiæ tuæ, sed non minus ut eodem ipso humilieris. Rara vox, *Nihil mihi conscius sum.* Cautior in bonis ambulas, si & mala non lateant. Quamobrem, ut dixi, noveris te, ut inter angustias quæ non desunt, fruaris conscientiæ bono; magis autem ut scias quid desit tibi. Nam cui non desit? Omnia illi desunt, qui nil sibi deesse putat. Quid si summus Pontifex sis? NUMQUID quia summus Pontifex, ideo summus? INFIMUM noris esse, si summum putas. Quis summus? Cui addi non possit. Graviter erras, si te illum existimes. Absit. NON tu de illis es, qui dignitates virtutes putant. Tibi ante experta virtus, quàm dignitas fuit. Augustis relinquito illam sententiam, aliisque, qui divinis * coli honoribus non timuerunt: verbi grana, Nabuchodonosor, Alexandro, Antiochn, Herodi. Tu vero considera non consummatione summum te dici, sed comparatione. Nec me putes comparationem dicere meritorum, sed ministeriorum. Sic te existimet homo, ut ministrum Christi, & (quod absque præjudicio sanctitatis cujuspiam dixerim) summum plane inter ministros. Alias niti te ad summum velim, non putare summum, aut velle putari antequam sis. Nam quomodo proficis, si jam sufficis tibi? Non sit proinde tibi aut pigrum vestigare quid desit, aut fateri quod desit verecundum. Loquere & tu voce antecessoris tui: *Non quod jam acceperim, aut jam perfectus sim.* Et rursum: *Ego me non arbitror comprehendisse.* Hæc scientia sanctorum: hæc longe ab illa quæ inflat. Hanc qui apponit, apponit & dolorem: sed dolorem hunc nemo umquam sapiens subterfugit. Est quippe medicinalis dolor, per quem stupor ille letalis animi duri & impœnitentis extunditur. Et ideo sapiens, qui dicere potuit: *Et dolor meus in conspectu meo semper.* Nunc jam repetendæ reliquiæ, si quæ sunt, loci illius, à quo paulo ante divertimus.

Indignum dignitates ab indignis occupari.
Ex testimonio conscientiæ gloria & humiliatio. 1. Cor 4. 4.
Nihil habet, qui se omnia putat habere.
** al. divis.*
Unde Romanus Pontifex dicatur Summus.
Non est perfectus, qui non cupit esse perfectior. Philip 3. 12.
Ibid. 13.
Eccl. 1. 18.
Psal. 37. 18.

CAPUT VIII.

De pontificia dignitatis & potestatis excellentia disserit.

15. AGe, indagemus adhuc diligentius qui * sis, quam geras videlicet pro tempore personam in Ecclesia Dei. Quis es? Sacerdos magnus, summus Pontifex. Tu princeps Episcoporum, tu heres Apostolorum, tu primatu Abel, gubernatu Noë, patriarchatu Abraham, ordine Melchisedech, dignitate Aaron, auctoritate Moyses, judicatu Samuel, potestate Petrus, unctione Christus. Tu es cui claves traditæ, cui oves creditæ sunt. Sunt quidem & alii cæli janitores, & gregum pastores: sed tu tanto gloriosius, quanto & differentius utrumque præ ceteris nomen hereditasti. Habent illi sibi assignatos greges, singuli singulos: tibi universi crediti, uni unus. Nec modo ovium, sed & pastorum tu unus omnium pastor. Unde id probem quæris? Ex verbo Domini. Cui enim, non dico Episcoporum, sed etiam Apostolorum sic absolute & indiscrete totæ commissæ sunt oves? *Si me amas, Petre, pasce oves meas.* Quas? illius vel illius populos civitatis, aut regionis, aut certi * regni? *Oves meas*, inquit. Cui non planum, non designasse aliquas, sed assignasse omnes? Nihil excipitur, ubi distinguitur nihil. Et forte præsentes ceteri condiscipuli erant, cum committens uni, unitatem omnibus commendaret in uno grege & uno pastore, secundum illud: *Una est columba mea, formosa mea, perfecta mea.* Ubi unitas, ibi perfectio. Reliqui numeri perfectionem non habent, sed divisionem, recedentes ab unitate. Inde est quod alii singuli singulas sortiti sunt plebes, scientes sacramentum. Denique Jacobus, qui videbatur columna Ecclesiæ, una contentus est Jerosolyma, Petro universitatem cedens. Pulcre vero ibi positus est suscitare semen defuncti fratris, ubi occisus est ille. nam dictus est frater Domini. Porro cedente Domini fratre, quis se alter ingerat Petri prærogativæ?

16. Ergo, juxta canones tuos, alii in partem sollicitudinis [b], tu in plenitudinem potestatis vocatus es. Aliorum potestas certis arctatur limitibus: tua extenditur & in ipsos, qui potestatem super alios acceperunt. Nonne, si causa exstiterit, tu Episcopo cælum claudere, tu ipsum ab episcopatu deponere, etiam & tradere satanæ potes? Stat ergo inconcussum privilegium tuum tibi tam in datis clavibus, quàm in ovibus commendatis. Accipe aliud, quod nihilo minus prærogativam * confirmat tibi. Discipuli navigabant, & Dominus apparebat in littore; quodque jucundius erat, in corpore redivivo. Sciens Petrus quia Dominus est, in mare se misit, & sic venit ad ipsum, aliis navigio pervenientibus. Quid istud? Nempe signum singularis pontificii Petri, per quod non navem unam, ut ceteri quique suam, sed sæculum ipsum susceperit gubernandum. Mare enim sæculum est; naves, Ecclesiæ. Inde est quod altera vice instar Domini gradiens super aquas, unicum se Christi Vicarium [c] designavit, qui non uni populo, sed cunctis præesse deberet. siquidem *aquæ multæ, populi multi.* Ita cum quisque ceterorum habeat suam, tibi una commissa est grandissima navis; facta ex omnibus ipsa universalis Ecclesia, toto urbe diffusa.

CAPUT IX.

Propria natura considerationem commendat.

17. EN quis es. Sed noli oblivisci etiam quid? Nam & ego non sum oblitus, id me promisisse repetiturum in opportunitate. Quàm opportune cum eo qui es, etiam quod ante eras, consideras! Quid dico, eras? Et nunc es. Quid desinas intueri, quod non desisti esse? Una sane consideratio est, quid fueris, & quid sis: nam quis sis factus, altera. Non oportet ut ista extun-

a Magis arridet hæc lectio, quàm alia apud Vossium, *Tibi universi crediti uni unus*

b Nec placet ista ex codice Nicolai V. *in partem sollicitudinis vel potestatis, subdita tamen tibi; tu in plenitudinem potestatis vocatus es.* quæ verba, *vel potestatis, subdita tamen tibi*, aliis omnibus desunt.

c Et tamen Bernardus Episcopos etiam Christi Vicarios appellat in Opusculo seq. num. 36. Vide Notas ibi ad num. 31. & ad epistolam 183.

dat illam in ſcrutinio tui. Es enim, ut dixi, adhuc quod eras: & non minus hoc es, quàm quod factus es poſt, forte & magis. Denique illud natus es, mutuatus hoc, non in hoc mutatus. Non rejectum illud, ſed iſtud adjectum. Tractemus utrumque ſimul. nam, ut præfatum me memini, collatæ ex invicem ambæ res utiliores fient. Dixi ſupra conſideranti quid ſis, naturam occurere, qua es homo. nam homo natus es. Porro percunctanti quis, perſonæ reſpondebitur nomen, quod eſt Epiſcopus: quod quidem factus, non natus es. Quid tibi horum videtur ad purum eſſe tui, & ad te principalius pertinere? quod factus, an quod natus? Nonne quod natus? Hoc ergo conſulo * conſideres maxime, quod maxime es, hominem videlicet, quod & natus es.

18. Nec modo quid natus, ſed & qualis natus, oportet attendas, ſi non vis tuæ conſiderationis fructu & utilitate fraudari. Tolle proinde nunc hereditaria hæc perizomata ab initio maledicta. Dirumpe velamen foliorum celantium ignominiam, non plagam curantium. Dele fucum fugacis honoris hujus, & male coloratæ nitorem gloriæ, ut nude nudum conſideres, quia nudus egreſſus es de utero matris tuæ. Numquid infulatus? numquid micans gemmis, aut floridus ſericis, aut coronatus pennis, aut ſuffarcinatus metallis? Si cuncta hæc, veluti nubes quaſdam matutinas, velociter tranſeuntes & cito pertranſituras, diſſipes & exſuffles à facie conſiderationis tuæ; occurret tibi homo nudus, & pauper, & miſer, & miſerabilis; homo dolens quod homo ſit, erubeſcens quod nudus ſit, plorans quod natus ſit, murmurans quod ſit; homo natus ad laborem, non ad honorem; homo natus de muliere, & ob hoc cum reatu; brevi vivens tempore, ideoque cum metu; repletus multis miſeriis, & propterea cum fletu. Et vere multis, quia corporis & animæ ſimul. Quid enim calamitate vacat naſcenti in peccato, fragili corpore, & mente ſterili? Vere ergo repletus, cui infirmitas corporis, & fatuitas cordis cumulatur traduce ſordis, mortis addictione. Salubris copula, ut cogitans te ſummum Pontificem, attendas pariter viliſſimum cinerem non fuiſſe, ſed eſſe. Imitetur cogitatio naturam; imitetur &, quod dignius eſt, Auctorem naturæ, ſumma imaque conſocians. Nonne natura in perſona hominis vili limo vitæ ſpiraculum colligavit? Nonne Auctor naturæ in ſui perſona Verbum limumque contemperavit? Ita tibi ſume formam tam de noſtræ concretione originis, quàm de ſacramento redemptionis: ut altus ſedens, non alta ſapiens ſis; ſed humilia de te ſentiens, humilibuſque conſentiens.

CAPUT X.

Tertium membrum conſiderationis ſui, nempe Qualis ſit, exponit.

19. PRoinde ſi conſideras quantus es, cogita etiam qualis, & maxime. Hæc te ſane conſideratio tenet in te; nec à te avolare ſinit, non ambulare in magnis, neque in mirabilibus ſuper te. In te conſiſtito. Non infra dejici, non attolli ſupra, non evadere in longius, non extendi in latius. Tene medium, ſi non vis perdere modum. Locus medius tutus eſt. Medium ſedes modi, & modus virtus. Omnem extra modum manſionem *, ſapiens exſilium reputat. Propterea non eſt illi habitare in longo, quod ultra modum ſit: ſed nec in lato quidem, quod extra ſit: porro nec in alto vel imo, quod alterum ſupra, alterum infra ſit. Denique & longitudo exterminium habere ſolet, & dilatatio ſciſſuram, & altitudo ruinam, & profundum abſorptionem. Dico hæc planius, ne me potes ea loqui quæ Apoſtolus comprehendere hortatur cum omnibus ſanctis, longitudinem, latitudinem, ſublimitatem, & profundum. quod alterius erit & diſputationis, & temporis *. Nunc autem longum dico, cum ſibi homo longiorem promittit vitam; latum, cum in ſuperfluas animus diſtenditur curas; altum, cum de ſe plus præſumit; profundum, cum ſe plus dejicit. Qui ergo longa ſibi metiA tur tempora, nonne vere ingreditur iter exterminii, tranſiens vitæ terminos productiori ſollicitudine? Inde eſt, quod homines in præſenti à ſeſe exſules per oblivionem, in alia per inanem ſollicitudinem migrant ſæcula, non profutura, immo nec futura. Similiter animus diſtentus in multa, multis laceretur curis neceſſe eſt. Nempe immoderata extenſio extenuationem, & extenuatio nimia ſciſſionem facit. Jam vero alta præſumptio, quid niſi ruinoſa præcipitatio eſt? Leguſti namque, *Ante ruinam exaltatur cor.* Quid è regione nimiæ puſillanimitatis dejectio, niſi deſperata quædam abſorptio eſt? In hanc fortis non dejicietur. Prudens longioris vitæ non abducetur incerto. Mode- B ſtus moderabitur curas, temperabit à ſuperfluis, non deerit neceſſariis. Porro juſtus altiora ſe non præſumet, ſed loquetur cum juſto: *Si juſtus fuero, non levabo caput.*

Tom. II. Opusc. I.

Prov. 18. 12.

Virtutes cardinales huc neceſſariæ.

Job 10. 15.

CAPUT XI.

Serium examen ſui Pontifici ſerio commendat.

20. TU ergo in hac conſideratione tui caute ambules, & tota æquitate verſeris, ut nec plus vero tibi tribuas, nec plus juſto parcas. Porro plus vero tribuis, non modo arrogando tibi quod non habes bonum, ſed & quod habes adſcribendo. Vigilanter C diſcerne, qualis ex te, & qualis ſis dono Dei, & non ſit in ſpiritu tuo dolus. Erit autem, niſi fideliter partiens, tua tibi, & quæ ſunt Dei, Deo ſine fraude reſignes. Ex te mala, bona à Domino eſſe, perſuaſum tibi non ambigo. Sane inter conſiderandum qualis ſis; etiam qualis fueris, ad memoriam revocandum. Conferenda poſteriora prioribus. Profeceriſne in virtute, in ſapientia, in intellectu, in ſuavitate morum; an ab his forte (quod abſit) defeceris. Patientior ſis, an impatientior ſolito, iracundior leniorne, inſolentior an humilior, affabilior an auſterior, exorabilior an difficilior, puſillior animo an magnanimior, ſerius magis an pluſculum diſſolutus, timoratior an forte fi- D dentior quàm oportet. Quàm latus tibi patet campus in hoc genere conſiderandi! Memoro ego pauca, veluti quædam ſeminaria proferens; non tamen ipſe ferens, ſed dans ſemen ſerenti. Oportet innoteſcat tibi zelus tuus, clementia tua, diſcretio quoque moderatrix earumdem virtutum; qualis videlicet in donandis injuriis, qualis ſis in ulciſcendis, quàm in utroque providus modi, loci, temporis obſervator. Prorſus conſideranda tria hæc in uſu virtutum harum: ne non ſint virtutes, ſi præter hæc reperiantur. nempe ejuſmodi, non natura virtutes, ſed uſus facit. Nam ex ſe indifferentes eſſe noſcuntur. Tuum eſt, aut abutendo & confundendo facere vitia; aut bene ordina- E teque utendo, virtutes. Solent diſcretionis oculo caligante alterutrum ſibi præripere loca, terminos occupare. Porro caliginis duæ ſunt cauſæ, ira, & mollior affectus. Is judicii cenſuram enervat, illa præcipitat. Quomodo ab altero non periclitetur, aut pietas clementiæ, aut zeli rectitudo? Turbatus præ ira oculus clementer nil intuetur; ſuffuſus fluxa quadam & muliebri mollitie animi rectum non videt. Non eris innocens, ſi aut punias eum cui forte parcendum eſſet, aut parcas ei qui fuerat puniendus.

Plus homo ſibi tribuit duobus modis.

Quomodo diſcernendus profectus.

In zelo & clementia tria ſervanda.

Caligo ex ira & molli affectu.

CAPUT XII.

F *Neque in proſperis animum nimis laxandum, neque in adverſis deficiendum.*

21. IN tribulationibus quoque qualem te inveneris, nolo diſſimules. Si conſtantem in tuis, condolentem in alienis, gaude. Recti cordis hoc; è regione perverſiſſimi, ſi cum in propriis deprehendaris fortaſſe impatiens, minime tamen in alienis compatiens ſentiaris. Quid in proſperis? nihilne eſt quod conſiderationem ſollicitet? Eſt utique, ſi diligenter attendas, quàm rarus ſemper exſtiterit, qui non vel modice in proſperitate animum relaxaverit à ſui cuſtodia & diſciplina.

In adverſis ſuis & alienis ut ſe gerendum.

Difficile in proſperis ſervare modum.

Tom. II. Opusc. I.

Quando hæc incautis non fuit ad disciplinam, quod A ignis ad ceram, quod solis radius ad nivem vel glaciem? Sapiens David, sapientior Salomon fuit: sed blandientibus nimis secundis rebus alter ex parte, alter ex toto desipuit. MAGNUS, qui incidens in adversa, non excidit vel parum à sapientia: nec minor, cui præsens felicitas si arrisit, non irrisit. Quamquam facilius inveneris, qui sapientiam retinuerunt, contraria sibi fortuna, quam qui propitia non perdiderunt. Præferendus ille, & magnus * est, cui inter prospera saltem risus indecentior, aut sermo insolentior, aut immoderatior cura vestis vel corporis non irrepsit.

Facilius in adversis. — * *al. magnis.*

CAPUT XIII.

Ab otio & nugis, vanisque sermonibus Pontificem dehortatur.

Eccli. 38. 25. Otiositas fugienda & nugæ.

22. ETsi recte Sapiens hortatur sapientiam scribi in otio, CAVSNNUM & in otio otium est. Fugienda proinde otiositas, mater nugarum, noverca virtutum. Inter sæculares nugæ, nugæ sunt; in ore sacerdotis, blasphemiæ *. Interdum tamen si incidant, ferendæ fortassis; referendæ numquam. Magis interveniendum caute & prudenter nugacitati. Prorumpendum sane in serium quid, quod non modo utiliter, C sed libenter audiant, & supersedeant otiosis. Consecrasti os tuum Evangelio: talibus jam aperire illicitum, assuescere sacrilegum est. *Labia sacerdotis*, ait, *custodiunt scientiam, & legem requirunt de ore ejus*: non nugas profecto vel fabulas. Verbum scurrile, quod faceti urbanive nomine colorant, non sufficit peregrinari ab ore: procul & ab aure relegandum. Fœde ad

V. Notas. — *Malach. 2. 7.* — *Nec audiendæ.*

A cachinnos moveris, fœdius moves. Porro detrahere, aut detrahentem audire, quid horum damnabilius sit, non facile dixerim.

CAPUT XIV.

Personarum acceptionem in judiciis summopere vitandam.

23. DE avaritia non est quod tuum fatigem intuitum a, cum pecuniam tamquam paleam dicaris habere. Non prorsus, non est quod pro illa timeatur à judiciis tuis. Sed est quod non minus sæpe, nec noxie minus insidiari judicantibus solet: de quo B maxime, quid in tua lateat conscientia, latere te nolim. Quid illud sit quæris? acceptio personarum. Non parvi te reum peccati existimes, si facies peccatorum sumis, & non potius causas dijudicas meritorum. Est item vitium, cujus si te immunem sentis, inter omnes quos novi ex his qui cathedras ascenderunt, sedebis me judice solitarius: quia veraciter singulariterque levasti te supra te, juxta Prophetam. FACILITAS credulitatis hæc est, cujus callidissimæ vulpeculæ magnorum neminem comperi satis cavisse versutias. Inde eis ipsis pro nihilo iræ multæ, inde innocentium frequens addictio, inde præjudicia in absentes. Gratulor autem tibi (nec enim assentationis apud te vereor incurrere notam) gratulor, inquam, præsidere te usque adhuc absque horum omnium querela multa: an & sine culpa, tu videris Nunc ad ea quæ sub te sunt, consideratio intendenda. At alterius principii hoc: siquidem tuis occupationibus sermo brevior competentior est.

a Vossius notat in quibusdam legi *animum* Sed explicatio est cujusdam scioli. *Intuitum* scripsit Bernardus pro consideratione, de qua totus liber. Nec id notare esset operæ pretium, nisi ob similes locos. ut lib. 5. num. 16. pro *sanguinem* quidam codices apud Vossium habent *animam*, quod glossema est.

LIBER III.

CAPUT I.

Pontificis esse, non tam ut omnes suo dominio subjiciat, sed ut omnes, quantum fieri potest, ad Ecclesiæ gremium perducat.

Orbis totus sub Pontifice.

1. FInis superioris libri huic principium ponit. Itaque juxta promissum illius consideranda quæ sub te sunt. Quænam sint illa, non est quod à me quærendum putes, Sacerdotum optime Eugeni; rectius fortasse quæ non sint quæras. Orbe exeundum ei qui forte volet explorare quæ non ad tuam pertinent curam. Parentes tui destinati sunt non aliquas regio- E nes, sed ipsum debellaturi orbem. *Ite in orbem universum*, dictum est illis. Ipsi vero vendentes tunicas, emere gladios, ignitum eloquium, & spiritum vehementem, arma potentia Deo. Quo non pervenerunt victores inclyti, filii excussorum? Quo non sagittæ potentium acutæ cum carbonibus desolatoriis? Et quidem in omnem terram exivit sonus eorum, & in fines orbis terræ a verba eorum. Penetrabant & incendebant verba illa incensa igni, quem Dominus misit in terram. Occumbebant strenuissimi bellatores, sed non succumbebant: triumphabant & mortui. Nimis confortatus est principatus eorum: constituti sunt principes super omnem terram. His tu successisti in hæredita- F tem. Ita tu heres, & orbis hereditas. At quatenus hæc portio te contingit, aut contigerit illos, id sobria consideratione pensandnm. Non enim per omnem reor modum, sed sane quodamtenus (ut mihi videtur) DISPENSATIO tibi super illum credita est, non data possessio. Si pergis usurpare & hanc, contradicit tibi qui dicit: *Meus est orbis terræ, & plenitudo ejus.* Non tu ille, de quo Propheta: *Et erit omnis terra pos-*

Marc. 16. 15. — *Psal. 119. 4.* — *Psal. 18. 5.* — *Luc. 12. 49.* — *Psal. 118. 17.* — *Psal. 44. 17. Apostolorum est heres.* — *Dispensatio ei competit, non possessio.* — *Psal. 49. 12.* — *Psal. 103. 24.*

D *sessio ejus.* Christus hic est, qui possessionem sibi vindicat, & jure creationis, & merito redemptionis, & dono Patris. Cui enim alteri dictum est, *Postula a me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ?* Possessionem & dominium cede huic: tu curam illius habe. Pars tua hæc: ultra ne extendas manum.

2. Quid, inquis? Non negas præesse, & dominari vetas? Plane sic. Quasi non bene præsit, qui præest in sollicitudine. Numquid non & villa villico, & parvus dominus subjectus est pædagogo? Nec tamen villæ ille, nec is sui domini dominus est. ITA & tu præsis ut provideas, ut consulas, ut procures, ut serves. Præsis ut prosis; præsis ut fidelis servus & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam. Ad quid? Ut des illis escam in tempore; hoc est, ut dispenses, non imperes. Hoc fac, & dominari ne affectes hominum homo, ut non dominetur tui omnis injustitia. At satis superque id intimatum supra, cum, quis sis, disputaretur. Addo tamen & hoc. nam NULLUM tibi venenum, nullum gladium plus formido, quàm libidinem dominandi. Certe ut multum tibi tribuas, si multum deceptus noo es, nil te existimas plus accepisse à magnis Apostolis. Recordare nunc vocis illius: *Sapientibus & insipientibus debitor sum* Et si non indebitam tibi ipsam censes, hoc quoque simul memento, debitoris molestum nomen servienti potius, quàm dominanti congruere. Servus in Evangelio audit: *Quantum debes domino meo?* Ergo si te agnoscis sapientibus & insipientibus, non dominatorem, sed debitorem: curandum summopere tibi, & tota vigilantia considerandum, quomodo & qui non sapiunt sapiant, & qui desipuere resipiscant. At NULLUM genus insipientiæ infidelitate (ut sic loquar) insipientius. Ergo

Rom. 1. — *Luc. 16.*

a Non tam præsentia corporis, quam mentis providentis, supra in lib. 2. num. 12.

& infidelibus

& infidelibus debitor es *, Judæis, Græcis, & Gentibus.

3. Interest proinde tua, dare operam quam possis, ut increduli convertantur ad Fidem, conversi non avertantur, aversi revertantur: porro perversi ordinentur ad rectitudinem, subversi ad veritatem revocentur: subversores invictis rationibus convincantur, ut vel emendentur ipsi, si fieri potest; vel si non, perdant auctoritatem facultatemque alios subvertendi. Non omnino & ab hoc insipientium genere pessimo tibi dissimulandum. Dico autem hæreticos schismaticosque. nam hi sunt subversi, & subversores; canes ad scissionem, vulpes ad fraudem. Erunt, inquam, hujusmodi maxime tuo studio aut corrigendi, ne pereant; aut ne perimant, coercendi. Esto, de Judæis excusat te tempus: habent terminum suum qui præveniri * non poterit. Plenitudinem gentium præire oportet. Sed de ipsis gentibus quid respondes? Immo quid tua consideratio respondet tibi percunctanti sic? Quid visum est patribus ponere metam Evangelio, verbum suspendere fidei, donec infidelitas durat? Qua ratione, putamus, substitit velociter currens sermo? quis primus inhibuit hunc salutarem cursum? Et illis causa forte quam nescimus, aut necessitas potuit obstitisse.

4. Nobis quæ dissimulandi ratio est? Qua fiducia, qua conscientia Christum non vel offerimus eis qui non habent? An veritatem Dei in injustitia detinemus? Et quidem quandoque perveniat gentium plenitudo necesse est. Exspectamus ut in eas incidat fides? Cui credere casu contigit? *Quomodo credent sine prædicante?* Petrus ad Cornelium, Philippus ad Eunuchum missi sunt: &, si exemplum recentius quærimus, Augustinus à beato Gregorio destinatus, formam fidei tradidit Anglis. Et de his tu ita tecum. Ego addo & de pertinacia Græcorum, qui nobiscum sunt, & nobiscum non sunt, juncti fide, pace divisi. Quamquam & in fide ipsa claudicaverint à semitis rectis. Et item de hæresi, quæ clam pæne ubique serpit; apud aliquos sævit palam. Nam parvulos [a] Ecclesiæ passim & publice deglutire festinat. Quæris ubi sit hoc? Vestri *, qui terram Austri tam sæpe visitant, ecce hi sciunt, & possunt dicere tibi. Eunt & redeunt per medium illorum, aut transeunt secus: sed quid boni adhuc cum illis egerint, necdum audivimus. Et forsitan audissemus, nisi præ auro Hispaniæ, salus populi viluisset. Tuum est & plagæ huic remedium providere.

5. Sed est insipientia, quæ ipsam quoque jam propemodum stultam fecit sapientiam fidei. Quomodo & ipsam Catholicam pæne totam hoc virus infecit? Nam dum & in ipsa quique quæ nostra sunt quærimus, fit ut invicem invidentes, invicem provocantes, exerceamur ad odia, animemur ad injurias, armemur ad lites, cavillemur ad dolos, feramur ad detractiones, prorumpamus ad maledicta, opprimamur à fortioribus, opprimamus infirmiores. Quàm digne & laudabiliter occupatur meditatio cordis tui adversus tam pestilens insipientiæ genus, quod corpus ipsum Christi, quæ est multitudo credentium, occupasse consideras! O ambitio, ambientium crux! quomodo omnes torquens, omnibus places? Nil acerbius cruciat, nil molestius inquietat; nil tamen apud miseros mortales celebrius negotiis ejus. An non limina Apostolorum plus jam ambitio, quàm devotio terit? Annon vocibus ejus vestrum tota die resultat palatium? Annon quæstibus ejus tota legum canonumque disciplina insudat? Annon spoliis ejus omnis Italica inhiat inexplebili aviditate rapacitas? Quid ita, immo quid aliud tua ipsius spiritualia studia non saltem intercidit, sed abscidit? Quoties sancta ac fœcunda tua abortiri otia fecit inquietum & inquietans malum? Aliud est quod ab oppressis appellatur ad te, aliud autem quod ambitio in Ecclesia per te regnare molitur. Nec deesse illis, nec huic aliquatenus assentire oportet. Quàm vero inique fovetur illa, spernuntur illi! utrisque tamen debitor es, illis ut erigas, istis ut reprimas.

CAPUT II.

Quis modus in appellationibus ad Sedem apostolicam adhibendus sit.

6. Et quoniam incidit de appellationibus, prosequi aliquatenus non erit ab re. Magno in his & pio opus intuitu est; ne quod magna fuit necessitate * provisum, male utendo reddatur inutile. Mihi videtur & in multam posse eas devenire perniciem [b], si non summo moderamine actitentur. Appellatur de toto mundo ad te. Id quidem in testimonium singularis primatus tui. At tu, si sapis, non primatu gaudebis, sed fructu. Apostolis dictum est: *In hoc nolite gaudere, quod spiritus subjiciuntur vobis.* Appellatur ad te, ut dixi: & utinam tam fructuose, quàm necessarie. Utinam cum oppressus clamat, sentiat oppressor, & non superbiat impius unde incenditur pauper. Quid tam decorum, ut ad invocationem tui nominis oppressi effugiant, versuti non refugiant [c]? Quid è regione tam perversum, tam recti alienum, ut lætetur qui malum fecit; & qui tulit, inaniter fatigetur? Inhumanissime non moveris erga hominem, cui illatæ injuriæ cumulavere dolorem & labor itineris, & damna expensarum: sed nihilo minus ignavissime in illum non moveris, qui huic tot calamitatum partim auctor, partim exstitit causa. Evigila homo Dei, cum hæc contingunt: moveatur miseratio, moveatur & indignatio tua. Alteram læso, alteram lædenti debes. Consoletur ille damnorum resarcitu suorum, satisfactione injuriarum, fine calumniarum: cum isto ita agatur, ut pœniteat fecisse quod non timuit facere, & non de pœnis innocentis rideat.

7. Arbitror idem debere pati illum, qui sine causa forte appellavit. Formulam hanc justitiæ præfigit tibi & & divinæ incommutabilis ratio æquitatis, &, ni fallor, ipsa appellationum lex, ut illicite usurpata appellatio nec prosit appellanti, nec appellato obsit. Ut quid enim frustra fatigatus sit homo? Quàm plenum justitiæ, ut sese potius læserit qui voluit [d] proximum? Appellasse inique, iniquum est: inique & impune, iniquarum appellationum fomes. Iniqua autem omnis appellatio, ad quam justitiæ inopia non coegit *. Appellare, non ut graves, sed si graveris, licet. Appellandum à sententia. Ante sententiam improbe omnino, nisi ob manifestum gravamen, præsumitur appellatio. Qui igitur non gravatus appellat, liquet quia aut gravare intendit, aut tempus redimere. Non est autem suffugium appellatio, sed refugium. Quantos novimus appellasse pulsatos, quo interim liceret, quod numquam licet? Nonnullis etiam, quoad vixerunt, licuisse appellationis suffragio nefaria scimus, verbi gratia, incestum, adulterium. Quale est hoc, turpitudini patrocinari, quod vel maxime formidari à turpibus oportebat? Quousque murmur universæ terræ aut dissimulas, aut non advertis? Quousque dormitas? quousque non evigilat consideratio tua ad tantam appellationum confusionem atque abusionem? Præter jus & fas, præter morem & ordinem fiunt. Non locus, non modus, non tempus, non causa discernitur, aut persona. Præsumuntur leviter passim, plerumque & nequiter. Volentes malignari, nonne his potissimum terreri solebant? Nunc terrori ipsi ex his magis fiunt, atque id bonis. Antidotum versum in venenum. Non mutatio dexteræ Excelsi hæc.

8. Appellantur boni à malis, ut non faciant bona: & supersedent à voce tonitrui tui formidantes. Denique ap-

Appellatio de toto mundo ad Pontif. testimonium primatus.
Bern. epist. 117. & 238.
Luc. 10. 20.
* al. utilitate.
Appellationes injustæ ut corrigendæ.
* V. Notas
Quandonam appellatio licita.
Iniquorum appellationum materia.

[a] Henriciani & Colonienses hæretici parvulos à baptismo excludi volebant, de quibus in epistola 241. & in sermonibus 65. & 66. super Cantica. An illi ex Aquitania in Hispaniam etiam effusi, quæ terra Austri dicitur infra, quod nobis Gallis australis sit.

[b] De appellationum usu conferenda epistola 178. & Notæ ad eam fusiores, item Hildeberti epistola 62.

[c] Id est non confugiant, ut tomo 5. in sermone 2. Guerrici de Assumptione num. 1. & alibi apud probos auctores. Inde refugium.

[d] Alii addunt *lædere* explicandi causa tum, *Appellasse inique iniquum est: inique appellantem impune transire, iniquarum appellationum fomes.* quæ lectio Vossio in textum inserenda videtur. Sed nostra constans est in mss. nostris, & meo judicio melior.

Tom. II. Opusc. I.

pellantur Episcopi, ne illicita audeant matrimonia solvere vel prohibere. Appellantur ne rapinas, ne furta, ne sacrilegia, & quæ ejusmodi sunt, punire ullatenus vel cohibere præsumant. Appellantur, ne indignas & infames personas à sacris officiis beneficiisve repellere seu amovere queant. Quod tu invenis remedium morbo huic, ne quod repertum ad remedium fuit, reperiatur ad mortem? Zelatus est Dominus domum orationis factam speluncam latronum: tu ejus minister dissimulas miserorum refugium datum arma iniquitati? Videas præripi passim partes oppressorum, & prorumpere ad appellandum non tam gravatos, quàm gravare volentes. Quid hoc mysterii? Tuum est considerare, non meum commentari istud. Et cur, inquis, male appellati non veniunt, ostensuri suam innocentiam, malitiam convicturi? Dico quod dicere ad hæc solent: Nolumus vexari frustra. In curia esse, qui proclivius faveant appellantibus, foveant appellationes. Cessuris Romæ, domi cedere satius.

Matth. 21. 13

9. Fateor me non omnino decredere [a] his. Quem das mihi in tam crebris appellationibus quæ hodie fiunt, qui pro expensis itineris vel nummum restituerit illi, quem forte appellarit? Mirum vero si ita omnes & appellantes justi, & appellati rei vestro examine inventi sint. *Diligite*, inquit, *justitiam, qui judicatis terram*. Parum est justitiam tenere, nisi & diligas. Qui tenent, tenent; qui diligunt, zelantur. Amator justitiæ inquirit justitiam, & prosequitur eam: porro omnem injustitiam persequitur. Nil tibi & illis, qui appellationes venationes putant. Pudet elogii, quod apud ethnicos jam vertitur in parabolam: Duos movimus * cervos pingues. Ut mitius loquar, plus facetiæ quàm justitiæ hic. Tu si amas justitiam, appellationes non affectas, sed sustines. Verumtamen quid emolumenti affert ecclesiis Dei tua unius hominis justitia, ubi sententia prævalet aliter affectorum? At istud loci * illius erit, cum cœperint versari quæ circa te sunt.

Sap. 1. 1. — Aliud tenere, aliud diligere justitiam. — * al. novimus. — * lib. 4. de consid. cap. 3.

10. Nunc vero non te existimes otiose vacare considerationi huic, qua appellationes ad legitimum, si fieri potest, revoces usum. Et si hinc mea quæratur vel potius curetur sententia, dico appellationes ut non contemnendas, sic nec usurpandas omnino. Porro horum quid insolentius censeam, haud facile dixerim: nisi quod usurpatio quamdam videtur inducere contemptus necessitatem, ac per hoc forte acrius insectanda, quæ amplius nocet. Aut non vere nocentior est, mala in se, in partu pejor? Nonne ipsa est quæ ipsum jus quoque naturæ aut extenuat, aut exterminat? Nam sæpe rebus etiam pretiosissimis pretii gratiam non modo demit, sed adimit. Quid Sacramentis acceptius? Usurpata tamen ab indignis, indigneve tractata, minime acceptantur. Magis habent damnationem, quia debitam venerationem non habent. Fateor grande & generale mundo bonum esse appellationes: idque tam necessarium, quàm solem ipsum mortalibus. Revera quidam sol justitiæ est, prodens ac redarguens opera tenebrarum. Prorsus fovendæ & manu-tenendæ sunt: sed quas extorsit necessitas, non calliditas adinvenit. Usurpatoriæ sunt hujusmodi omnes, non subvenientes in necessitate, sed opitulantes iniquitati. Quidni veniant in contemptum? Quanti ut talibus quoque deferrent, etiam de proprio cessere [b] jure, ne longo & casso itinere fatigarentur? Plures tamen sua amittere non ferentes, appellationes minus opportunas, & cessa nomina importunius contempserunt.

Appellationes non usurpandæ. — Earum necessitas, & utilitas.

11. Dico aliquid, quod ad rem pertinet, exempli causa. Quidam sibi publice desponsaverat uxorem. Adest dies celebris nuptiarum. Parata omnia, invitati multi. Et ecce homo concupiscens uxorem proximi sui, in vocem appellationis inopinatæ prorumpit, affirmans sibi traditam prius, suam potius esse debere *. Stupet sponsus, hærent omnes, sacerdos non audet progredi, frustratur omnis ille apparatus; descendit quisque in domum suam, suam cœnam manducaturus: sponsa à mensa & thalamo sponsi suspenditur, quousque Roma reditum est. Parisius contigit hoc, nobili Galliarum civitate, sede regia. Rursum in civitate eadem quidam sibi desponsata uxore diem constituit nuptiarum. Interim emergit calumnia, dicentibus quibusdam non debere conjungi. Ad judicium Ecclesiæ causa delata est: sed non exspectata sententia, appellatum est sine causa, sine gravamine, solo frustratoriæ dilationis intuitu. At ille, sive perdere quæ pararat, sive dilectæ tamdiu frustrari consortio nolens, nihilo minus quod proposuerat, contempta sive dissimulata appellatione peregit. Quid illud quod in Autisiodorensi ecclesia nuper à quodam adolescente [c] præsumptum est: Nempe defuncto sancto [d] Episcopo, volentibus clericis alium, ut moris est, eligere sibi, intervenit ille appellans, & vetans ne fieret, quousque isset & redisset ab urbe. cui tamen appellationi nec ipse detulit. Nam cum videret se contemni, tamquam qui irrationabiliter appellasset; accitis quos potuit sibi, tertia die post factam ab aliis electionem, fecit suam.

Appellationum abusus exemplis ostenditur. — * al. add. Quid plura?

12. Cum itaque ex his & innumeris talibus liqueat, non ex contemptu gigni usurpationem, sed ex usurpatione contemptum: videris tu, quid sibi velit, quod zelus vester assidue pene vindicat illum, istam dissimulat. Vis perfectius coërcere contemptum? Cura in ipso utero pessimæ matris præfocari germen nequam. quod ita fiet, si usurpatio digna animadversione mulctetur. Tolle usurpationem, & contemptus excusationem non habet. Porro inexcusabilitas ausum explodet. Non sit proinde usurpator, & contemptor nullus erit, aut admodum rarus. Bene facis tu, quod appellationum negato suffragio, immo suffugio, multa remittis negotia ad cognoscentes, vel qui noscere citius possunt. Ubi enim certior ac facilior notio, ibi decisio tutior expeditiorque esse potest. Quam plenum gratiæ, quàm multorum perinde per hoc & laboribus parcis, & sumptibus! At quibus sic credas, id tibi omnimodis attendendum. Poteram multa de eodem utiliter addere his: sed memor propositi mei, contentus interim occasionem dedisse, ad alia transeo.

CAPUT III.

Præsules Ecclesiæ non tam ut præsint, ac semetipsos pascant, quam ut aliis prosint, constitutos esse.

13. Et primum quod occurrit, minime transeundum reor. Præes, & singulariter. Ad quid? eget, tibi dico, consideratione. Numquid ut de subditis crescas? Nequaquam, sed ut ipsi de te. Principem te constituerunt, sed sibi, non tibi. Alioquin quo pacto te reputas superiorem his, à quibus beneficium mendicas? Audi Dominum: *Qui potestatem habent super eos, benefici vocantur*. At istud de his qui foris sunt. Quid ad nos? Tu id mendaciter diceris, si non tam beneficus esse, quàm beneficis præesse intendas. Parvi, dejectique animi est, de subditis non profectum quærere subditorum, sed quæstum proprium. In summo præsertim omnium nihil turpius. Quàm pulcre Magister gentium parentes filiis, non filios debere censuit thesaurizare parentibus. Non mediocris gloriæ vox illa identidem ipsius: *Non requiro datum, sed fructum*. At jam transeamus & hinc, ne quis moram in his meam, avaritiæ in te notam interpretetur: quæ quàm longe à te sit, libro superiori * testatus sum, sciens quanta, & in quanta tua necessitate respueris. Ad te proinde scripserim ista, non propter te. Nempe quod tibi scribitur, soli prodesse non decet. Hic locus avaritiam carpit, a quo vitio immunis satis tua opinio est; an & opus, tu videris. Vidimus tamen (ut oblata à pauperibus * taceam, quæ tangere non acquiescis) Germanicos detumuisse * sac-

a *Discredere* habent alii, ut in epistola 158. ad Innocentium.

b Huc pertinent quæ dicta sunt supra num. 8 *Cessuris Romæ, domi cedere satius*. In simili causa Juvenalis Satyra 8. *Furor est post omnia perdere naulum*.

c De toto hoc negotio fuse agit Bernardus in epistolis 275, 276, & 280.

d Hugone scilicet, quem itidem Sanctum, suppresso etiam nomine, vocat Bernardus in epistola 276.

cos, sed pretio, non massa. Argentum reputatum est fœnum: Summarii [a] non levatis sarcinis, nuisti nihilominus repatriant vel inviti. Nova res. Quando hactenus aurum Roma refudit *? Et nunc Romanorum consilio id usurpatum non credimus. Duo venerunt, ambo locupletes, & ambo rei. Siquidem unus [b] Moguntinus, Coloniensis alter: alteri gratia gratis reddita est; alter, indignus credn cui gratia redderetur, audivit: Cum quali veste intrasti, cum tali egredieris. O vocem magnificam! vocem prorsus apostolicæ libertatis! Quid minus ab illa hæc habuit, *Pecunia tua tecum sit in perditionem*? Nisi quod in illa plus zeli, in ista plus modestiæ sonuit. Quid ille de transmarinis [c] partibus pæne à finibus terræ, terra & mari currens pro episcopatu, suis & alienis facultatibus rursus emendo? Jam enim emerat prius. Tulit multa, sed retulit, non omnia tamen. Incidit miser in manus alias, accipere quàm dare potentiores *. Bene fecisti, tuas in utroque servans innoxias, nec imponere scilicet ambitioso, nec supponere iniquo mammonæ acquiescens. Non sic a paupere Episcopo continuisti, dans quod daret, ne immunificus notaretur: accepit clam, quod palam dedit. Sic de tuo sacculo consultum est verecundiæ viri, sic quoque curiæ morem gerens, tuo beneficio invidiam declinavit eorum qui diligunt munera. Non potes abscondere: & factum novimus, & personam. Audire gravat? Et ego eo libentius prædico, quo tu id molestius audis. Si tibi sic expedit, & mihi sic. Tam non oportet Christi gloriam me silere, quàm nec te quærere tuam. Et si pergis murmurare adhuc, respondebitur tibi ex Evangelio: *Quanto eis præcipiebat, tanto magis plus prædicabant, dicentes: Bene omnia fecit.*

CAPUT IV.

Gradus Ordinum ac Dignitatum, quæ in Ecclesia sunt, non temere confundendos ac perturbandos. Hinc abusum quærendi Privilegia ac Exemptiones perstringit.

14. Audi aliud, si tamen aliud. Ad idem enim fortassis pertinere quis dicat. Tua consideratio viderit hoc. Mihi videtur non longe à vero dissentire, qui id forte inter avaritiæ species locandum putaverit. Ego vero illius aut speciem esse, aut speciem habere non negaverim. Sane interest tuæ perfectionis, & malas res, & malas pariter species devitare. In altero conscientiæ, in altero famæ consulis. Puta tibi non licere (etsi alias fortasse liceat) quicquid male fuerit coloratum. Denique interroga majores tuos, & dicent tibi: *Ab omni specie mala abstinete vos.* Sane minister Domini Dominum imitetur, quia ipse ait: *Qui mihi ministrat, me sequatur.* Et habes de illo: *Dominus regnavit, decorem induit, induit Dominus fortitudinem.* Tu quoque esto fortis in fide, decorus in gloria; & probasti te imitatorem Dei. Fortitudo tua, fiducia fidelis conscientiæ: decor tuus, splendor bonæ opinionis. Ita quæso, induere fortitudinem; etenim gaudium Domini fortitudo tua. Porro specie tua & pulcritudine tua nihilominus tamquam propria similitudine delectatur. Induere vestimentis gloriæ tuæ, vestire duplicibus, quibus domesticos suos fortis illa mulier induere consuevit. Non sit in conscientia nutans infirmitas modicæ fidei, non sit in fama nævus malæ speciei; & vestieris duplicibus, & gaudebit sponsus super sponsam animam tuam, & gaudebit super te Deus tuus. Miraris quorsum hæc, ignarus usque adhuc quid dicere velim. Non te tollo diutius. Murmur loquor & querimoniam ecclesiarum. Truncari [d] se clamitant ac demembrari. Vel nullæ, vel paucæ admodum sunt, quæ plagam istam aut non doleant, aut non timeant. Quæris quam? Subtrahuntur Abbates Episcopis, Episcopi Archiepiscopis, Archiepiscopi Patriarchis sive Primatibus. Bonane species hæc? Mirum si excusari queat vel opus. Sic factitando probatis vos habere plenitudinem potestatis, sed justitiæ forte non ita. Facitis hoc, quia potestis: sed utrum & debeatis, quæstio est. Honorum ac dignitatum gradus & ordines quibusque suos servare positi estis, non invidere, ut quidam vestrorum ait: *Cui honorem, honorem.* (Rom. 13. 7.)

15. Spiritualis homo ille qui omne dijudicat, ut ipse à nemine judicetur, omne opus suum trina quadam consideratione præveniet. Primum quidem an liceat, deinde an deceat, postremo an & expediat. Nam etsi constet in Christiana utique philosophia non decere nisi quod licet, non expedire nisi quod decet & licet: non continuo tamen omne quod licet, decere aut expedire consequens erit. Age, aptemus, si possumus, tria ipsa operi huic. At quomodo non indecens tibi voluntate pro lege uti; & quia non est ad quem appelleris, potestatem exercere, negligere rationem? Tunc major Domino tuo? qui ait: *Non veni facere voluntatem meam.* Quamquam non minus dejecti, quàm elati animi est, veluti rationis expertem, non pro ratione, sed pro libitu agere; nec judicio agi, sed appetitu. Quid tam bestiale? Et si indignum cuivis utenti ratione vivere ut pecus, quis in te rectore omnium tantam contumeliam naturæ, honoris injuriam ferat? Sic degenerando (quod absit) generale opprobrium fecisti proprium tibi: *Homo cum in honore esset, non intellexit: comparatus est jumentis insipientibus, similis factus est illis.* Quid item tam indignum tibi, quam ut totum tenens, non sis contentus toto, nisi minutias quasdam, atque exiguas portiones ipsius tibi creditæ universitatis, tamquam non sint tuæ, satagas nescio quomodo adhuc facere tuas? Ubi etiam meminisse te volo parabolæ Nathan de homine, qui multas [e] oves habens, unam quæ erat pauperis concupivit. Huc quoque veniat factum, immo facinus regis Achab; qui rerum summam tenebat, & unam vineam affectavit. Avertat Deus à te quod ille audivit: *Occidisti, & possedisti.*

16. Nolo autem prætendas mihi fructum emancipationis ipsius. Nullus est enim, nisi quod inde Episcopi insolentiores, monachi etiam dissolutiores fiunt. Quid quod & pauperiores? Inspice diligentius talium ubique libertorum & facultates, & vitas, si non pudenda admodum & tenuitas in his, & in illis sæcularitas invenitur. Matris noxiæ libertatis gemina soboles hæc. Quidni peccet licentius vagum & male liberum vulgus, cum non sit qui arguat? Quidni licentius quoque spolietur ac deprædetur inermis religio, cum non sit qui defendat? Quo enim refugium illis? Numquid ad Episcopos dolentes injuriam? Ridentibus profecto aspiciunt oculis, sive quæ faciunt mala, sive quæ patiuntur. Quæ demum utilitas in sanguine isto? Vereor ne illa, quam in Propheta comminatus est Deus: *Ille, inquiens, in iniquitate sua morietur, sanguinem autem ejus de manu tua requiram.* Si enim & extollitur qui subtrahitur, & qui subtrahitur uritur *; qui subtrahit, quomodo innocens? Parum est: involvimus ignem: audi apertius. Si is qui murmurat, secundum animam mortuus est: qui instigat, quomodo vivit? Quomodo vero non reus mortis amborum, & suæ pariter, qui gladium dedit, unde ambo morerentur? Hoc est quod dixeram: *Occidisti, & possedisti.* Adde quod qui audiunt, scandalizantur, indignantur, detrahunt, & blasphemant, hoc est vulnerantur ad mortem. Non est bona arbor faciens fructus tales, insolentias, dissolutiones, dilapidationes, simultates, scandala, odia: quodque magis dolendum, inter ecclesias inimicitias graves, perpetesque discordias. Vides quam verus sit sermo ille: *Om-*

Margin notes: Tom II. Opusc. I. — Rom. 13. 7. — 1. Cor. 2. 15. Triplici consideratione opus omne præveniendum. — Indecens Pontifici, ex potestate, non ratione agere. — Johann. 6. 38. — Psal. 48. 13. — 2. Reg. 12. 1. — 3. Reg. 21. 2. — Ibid. 19. — Exemtionum qualis effectus. — Ezech. 3. 18. — * al. murmurat — Scandala inde quanta. — 1. Cor. 10. 22.

[a] Summarii, equi oneriferi, vulgo *Somiers*, à summa, seu *Cárruca* omni.

[b] Moguntinus Henricus I. Coloniensis Arnoldus: hic simoniæ accusatus; ille violatæ castitatis, teste Setario. In Henrici gratiam scripta est epistola 302. ad Legatos. Consule hic Notas Horstii.

[c] Hic videtur agere de VVillelmo in Eboracensem cathedram intruso, de quo epistolæ 235. 238 & seqq. Adde quæ de Eugenio refert Johannes Saresberiensis in Polycratici lib. 5. cap. 15. ubi Eugenius laudatur, quod *nullum omnino munus hominis litigantis recipiebat, aut cui credebat litem imminere.*

[d] Quales probet improbetve Bernardus exemtiones, vide hic num. 18. & confer epistolam seu Opusculum ad Henricum Senonensem cap. 9. infra.

[e] *Centum* alias. at parabola 2. Regum 12. habet, *plurimas oves. Centum* a quodam imperito invectum ex parabola Evangelii de centum ovibus Lucæ 15.

Tom. II Opusc. I

nia mihi licent, sed non omnia expediunt. Quid si forte nec licet? Ignosce mihi: non facile adducor licitum consentire quod tot illicita parturit.

Potestas Apostolica non sola à Deo instituta.

17. Tunc denique tibi licitum censeas, suis ecclesias mutilare membris, confundere ordinem, perturbare terminos, quos posuerunt patres tui? Si justitiæ est jus cuique servare suum; auferre cuiquam sua, justo quomodo poterit convenire? Erras, si ut summam, ita & solam institutam à Deo vestram apostolicam potestatem existimas. Si hoc sentis, dissentis ab eo qui ait: *Non est potestas nisi a Deo.* Proinde quod sequitur, *Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit*: etsi principaliter pro te facit, non tamen singulariter. Denique idem ait: *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit.* Non ait, sublimiori, tamquam in uno; sed sublimioribus, tamquam in multis. Non ergo tua sola potestas à Domino; sunt & mediocres, sunt & inferiores. Et quomodo quos Deus conjunxit, non sunt separandi: sic nec quos subjunxit, comparandi. Monstrum facis, si manui submovens, digitum facis pendere de capite, superiorem manui, brachio collateralem. Tale est si in Christi corpore membra aliter locas quàm disposuit ipse. Nisi tu putas alium esse, qui posuit in Ecclesia *quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios vero Evangelistas, alios doctores & pastores, ad consummationem sanctorum, in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi.* Atque hoc corpus, quod tibi ipse Paulus suo vere apostolico figurans eloquio, & capiti convenientissime aptans, *totum ex eo compactum* perhibet, *& connexum per omnem juncturam subministrationis, secundum operationem in mensuram uniuscujusque membri, augmentum corporis faciens in ædificationem sui, in caritate.* Nec vilem reputes formam hanc, quia in terris est: exemplar habet e cælo. Neque enim Filius potest facere quicquam, nisi quæ viderit Patrem facientem, præsertim cum ei sub Moysi nomine dictum sit: *Vide omnia facias secundum exemplar, quod tibi in monte monstratum est.*

Rom. 13. 1. — *Ibidem.* — *Matth. 19. 6* — *Alias non debet spoliari.* — *1. Cor. 12. 28* — *Ephes. 4. 16.* — *Johann. 5. 19.* — *Exod. 25. 40.*

Apoc. 21. 2. Hierarchiæ subordinatio

18. Viderat hoc qui dicebat: *Vidi civitatem sanctam Jerusalem, novam descendentem de cælo, à Deo paratam.* Ego enim propter similitudinem dictum reor, quod sicut illic Seraphim & Cherubim, ac ceteri quique usque ad Angelos & Archangelos, ordinantur sub uno capite Deo; ita hic quoque sub uno summo Pontifice Primates vel Patriarchæ, Archiepiscopi, Episcopi, Presbyteri, vel Abbates, & reliqui in hunc modum. Non est parvi pendendum quod & Deum habet auctorem, & de cælo ducit originem. Quod si dicat Episcopus, Nolo esse sub Archiepiscopo; aut Abbas, Nolo obedire Episcopo: hoc de cælo non est. Nisi tu forte Angelorum quempiam dicentem audisti, Nolo sub Archangelis esse: aut ex alio quolibet inferiorum ordinum aliquem non ferentem subesse cuiquam, nisi Deo. Quid? inquis: prohibes dispensare? Non, sed dissipare. Non sum tam rudis, ut ignorem positos vos dispensatores, sed in ædificationem, non in destructionem. Denique quæritur inter dispensatores, ut fidelis quis inveniatur. Ubi necessitas [a] urget, excusabilis dispensatio est: ubi utilitas provocat, dispensatio laudabilis est. Utilitas, dico, communis, non [b] propria. Nam cum nil horum est, non plane fidelis dispensatio, sed crudelis dissipatio est. Nonnulla tamen monasteria, sita in diversis episcopatibus, quod specialius pertinuerint ab ipsa sui fundatione ad Sedem apostolicam pro voluntate fundatorum, quis nesciat? Sed aliud est quod largitur devotio, aliud quod molitur ambitio impatiens subjectionis. Et hæc dicta de his.

2. Cor 13. 10 — *1. Cor. 4. 2.* — *a* — *Dispensationes quatenus licitæ.* — *b* — *Exemtiones quæ probandæ*

CAPUT V.

Summo Pontifici incumbere curam de apostolicis decretis, & majorum institutis per totum orbem servandis.

Pontifices ... ,

19. Superest ut generaliter super universum Ecclesiæ statum intendat consideratio tua: si plebes clericis, si clerici sacerdotibus, si sacerdotes Deo in ea, qua oportet, humilitate subjecti sint; si in monasteriis & religiosis locis servetur ordo, vigilet disciplina; si super prava opera & dogmata censura ecclesiastica vigeat; si floreant vineæ honestate & sanctimonia sacerdotum; si flores fructus parturiant, obedientiam * fidelium populorum; si demum vestra ipsorum apostolica mandata & instituta ea qua dignum est sollicitudine observentur, ne quid in agro Domini tui aut neglectu incultum, aut fraude subreptum inveniatur. Posse inveniri ne dubites. Mihi in promptu est (ut multa & innumera prætermittam, quæ passim neglecta jacent) nonnulla etiam ex his quæ plantavit dextera tua, convulsa monstrare. Nonne os tuum in Remensi Concilio * subjecta capitula promulgavit? Quis ea tenet? Quis tenuit? Falleris si teneri putas. Si non putas, ipse peccasti, aut statuens quæ non tenerentur, aut quod non tenentur dissimulans. Præcipimus, aisti *, ut tam Episcopi, quàm Clerici, neque in superfluitate, seu inhonesta varietate colorum, aut fissura vestium, neque in tonsura, intuentium (quorum forma & exemplum esse debent) offendant aspectum; sed potius ita in suis actibus errata condemnent, & amorem innocentiæ conversatione demonstrent, sicut dignitas exigit ordinis clericorum. Quod si moniti ab Episcopis suis intra quadraginta dies non obtemperaverint, ecclesiasticis beneficiis eorumdem Pontificum auctoritate priventur. Episcopi vero, si præfixam * pœnam irrogare neglexerint, quia inferiorum culpæ ad nullos magis referendæ sunt quàm ad desides negligentesque rectores; tamdiu ab officio pontificali abstineant, donec pœnam à nobis constitutam clericis sibi subjectis imponant. * Illud etiam duximus annectendum, ut nullus in Archidiaconum vel Decanum, nisi Diaconus & Presbyter ordinetur. Archidiaconi vero, Decani, & Præpositi, qui infra Ordines prænominatos sunt, si inobedientes ordinari contempserint, honore suscepto priventur. Prohibemus autem ne adolescentibus, vel infra sacros Ordines constitutis, sed qui prudentia & vitæ merito clarescunt, prædicti concedantur honores.

** al. obedientia.* — *Concil. ... can. ...*

20. Verba tua hæc: tu sanxisti. Quid effectui mancipatum? Adhuc adolescentes, adhuc qui infra sacros Ordines sunt, in Ecclesia promoventur. Quod ad primum capitulum pertinet; luxus vestium interdictus, sed non restrictus; pœna dictata, sed minime secuta est. Jam quartus annus est, ex quo datum mandatum audivimus; & neminem adhuc clericorum privatum beneficio, neminem Episcoporum suspensum ab officio luximus. At luctu amarissimo dignum quod secutum est. Quod hoc? Impunitas incuriæ soboles, insolentiæ mater, radix impudentiæ, transgressionum nutrix. Et beatus, si omni satagas cura malorum omnium primam parentem cavere incuriam. Sed ad hoc tu operam dabis. Et nunc leva oculos tuos, & vide si non æque, ut prius, pellicula [c] discolor sacrum Ordinem decolorat; si non æque, ut prius, fissura enormis pæne inguina nudat *. Solent dicere: Num de vestibus cura est Deo & non magis de moribus? At forma hæc vestium, deformitatis mentium & morum indicium est. Quid sibi vult quod clerici aliud esse, aliud videri volunt? Id quidem minus castum, minusque sincerum. Nempe habitu milites, quæstu clericos, actu neutrum exhibent. Nam

c — *Clericorum vestis ...*

a Johannes Saresberiensis in Polycratici lib. 4. cap. 7 *Nec tamen dispensationem legis arbitrio manibus potestatum: sed perpetuam præceptionem, ut prohibitionem habentia, libito eorum nequaquam arbitror supponenda. In his itaque dumtaxat quæ mobilia sunt, dispensatio verborum admittitur: ita tamen ut compensatione honestatis aut utilitatis mens legis integra conservetur.* Lege sis apud eumdem lib. 7. cap. 17.

b Vossius in margine notat, *non tua.* quasi *propria* referendum sic ad Pontificem, non ad eum cui conceditur dispensatio.

c De inconcinnis illis vestibus clericorum lege Opusculum ad Henricum archiepiscopum Senonensem cap. 2. infra, & Horstii Notas in hunc locum.

neque pugnant ut milites, neque ut clerici evangelizant. Cujus ordinis sunt? Cum utriusque esse cupiunt, utrumque deserunt, utrumque confundunt. *Unusquisque*, inquit, *in suo ordine resurget*. Isti in quo? An qui sine ordine peccaverunt, sine ordine peribunt? Aut si summe sapiens Deus veraciter creditur, à summo usque deorsum nihil inordinatum relinquere: vereor istos non alibi ordinandos, quàm ubi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat. O miserandam sponsam, talibus creditam paranymphis! qui assignata cultui ejus, proprio retinere quæstui non verentur. Non amici profecto sponsi, sed æmuli sunt. Et de his satis quæ sub te sunt, etsi non ad materiæ copiam, quæ est multa nimis; certe ad id quod proposui ego. Visenda jam quæ circa te sunt, sed ad ea ostium nobis quartus liber aperiet.

Tom. II. Opusc. I.

LIBER IV.

CAPUT I.

1. SI mihi plenius innotuisset, amantissime Eugeni, priora qualiter acceptaris; secundum hoc vel fidentius in reliquum processissem, vel cautius; aut certe substitissem omnino. Nunc vero quia ob locorum distantiam id minime datur, non mireris si prodit exilior sermo anceps, verecunde, fateor, ad medium veniens. Primis itaque considerationis partibus libris prioribus pertractatis, in manibus est de his addere, quæ circa te sunt. Et ipsa quidem sub te, sed quo propiora, eo importuniora tibi. Nempe coram posita incuriam non admittunt, non dissimulationem, non oblivionem. Vehementius urgent, turbulentius irruunt: verendum ne obruant. Circa ejusmodi quàm sobria & intenta consideratione opus sit, proprio te experimento edoctum satis non ambigo. Alioquin si non cauta opportunaque interveniat consideratio, occupatio continuabitur, & vexationis non erit modus, & sollicitudinis non erit finis. Non tempus vacuum, non liberum cor: plus laboris, & minus utilitatis. Dico autem, instantia illa tua quotidiana, ab urbe, à curia, à domestica ecclesia tua. Hæc, inquam, circa te sunt, clerus & populus tuus, cui specialiter episcoparis, ac per hoc specialis curæ teneris debitor. Hi quoque qui tibi quotidie assistunt seniores populi, orbis judices; & qui item de domo & mensa tua sunt, capellani, cubicularii, ministri quique diversis deputati officiis in obsequium tui. Hi te familiarius visitant, frequentius pulsant, molestiusque sollicitant. Hi sunt qui non verentur suscitare dilectam, & antequam ipsa velit.

CAPUT II.

De cleri & populi Romani moribus agit, & de veterum Pastorum cura ac vigilantia.

2. ET primo quidem Clerum illum ordinatissimum esse decet, ex quo præcipue in omnem Ecclesiam Cleri forma procesiit. Deinde omne quod perperam agitur te præsente, id tibi turpius. Interest gloriæ sanctitatis tuæ, ut quos præ oculis habes, ita ordinati, ita sint informati, quatenus totius honestatis & ordinis ipsi speculum, ipsi sint forma. Inveniantur præ ceteris oportet expediti ad officia, idonei ad Sacramenta, ad plebes erudiendas solliciti, circumspecti ad sese custodiendos in omni castitate. Quid de populo loquar? Populus Romanus est. Nec brevius potui, nec expressius tamen aperire de tuis parochianis quod sentio. Quid tam notum sæculis, quàm protervia & fastus * Romanorum? Gens insueta paci, tumultui assueta; gens immitis & intractabilis usque adhuc, subdi nescia, nisi cum non valet resistere. En plaga: tibi incumbit cura hæc, dissimulare non licet. Rides me forsitan, fore incurabilem persuasus. Noli diffidere; CURAM exigeris, non curationem. Denique audisti: *Curam illius habe*; & non, Cura, vel sana illud. Verum dixit quidam:

Non est in medico semper relevetur ut æger.

At melius propono de tuis tibi. Paulus loquitur; *Plus omnibus laboravi*. Non ait, Plus omnibus profui, aut plus omnibus fructificavi, verbum insolens religiosissime vitans. Alias autem noverat homo quem docuit Deus, quia unusquisque secundum suum laborem accipiet, non secundum proventum. Et ob hoc in laboribus potius quàm in profectibus gloriandum putavit, sicut alibi quoque habes ipsum dicentem: *In laboribus plurimis*. Ita quæso fac tu quod tuum est: nam Deus quod suum est satis absque tua sollicitudine & anxietate curabit. Planta, riga, fer curam; & tuas explicuisti * partes. Sane incrementum, ubi voluerit, dabit Deus, non tu. Ubi forte noluerit, tibi deperit nihil, dicente Scriptura: *Reddet Deus mercedem laborum sanctorum suorum*. Securus labor, quem nullus valet evacuare defectus. Et hoc dixerim absque præjudicio divinæ potentiæ & bonitatis. Scio induratum cor populi hujus: sed potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ. Quis scit si revertatur & ignoscat, convertat & sanet eos? Sed non est propositi mei dictare Deo quid facere debeat: tibi utinam possim, quæ oportet & prout oportet, suadere.

1. Cor. 3. 8. — 2. Cor. 11. 23. — * al. explevisti. — Sap. 10. 17. — Joël. 4.

3. At locus dubius, & scrupulosa incidit disputatio. Nam ubi adoriar dicere quod sentio? Video satis quid imminet. Clamabitur insuetum; nam justum negari non poterit. Ego vero ne insuetum quidem assenserim. Nempe assuetum fuisse scio, ac per hoc in dissuetum potuisse venire: sed non redire in insuetum. An vero assuetum quis neget, quod constat non modo aliquando factum, sed aliquamdiu factitatum? Quid illud sit dicam, & non proderit. Cur? Quia non placebit satrapis, plus majestati quàm veritati faventibus. Fuerunt ante te qui se totos ovibus pascendis exponerent, pastoris opere & nomine gloriantes, nihil sibi reputantes indignum, nisi quod saluti ovium obviare putarent, non quærentes quæ sua sunt, sed impendentes. Impendêre curam, impendêre substantiam, impendêre & seipsos. Unde unus illorum: *Et ego*, ait, *superimpendar pro animabus vestris*. Et tamquam dicerent, Non venimus ministrari, sed ministrare; ponebant, quoties oportuisset, sine sumptu Evangelium. UNUS erat de subditis quæstus, una pompa, unaque voluptas, si quo modo eos possent parare Domino plebem perfectam. Id omnimodis satagebant, etiam in multa contritione cordis & corporis, in labore & ærumna, in fame & siti, in frigore & nuditate.

Consuetudo frustra abusibus & vitiis obtenditur. v. sup. lib. 3. cap. 3. — Quales olim pastores habuerit Ecclesia. — 2. Cor. 12. 15.

4. Ubi nunc, quæso, consuetudo hæc? Subiit dissimilis valde; longe in aliud mutata sunt studia, & utinam non in pejus. Cura tamen & anxietas, & æmulatio, & sollicitudo, fateor, perseverant. Translata hæc, non imminuta. Testimonium vobis perhibeo, quod nec substantiæ parcitis, non magis quàm ante. Diversa autem locatio dissimilitudinem facit. Magna abusio! pauci ad os legislatoris, ad manus omnes respiciunt. Non immerito tamen. Omne papale negotium illæ * agunt. Quem dabis mihi de tota maxima urbe, qui te in Papam receperit, pretio seu spe pretii non interveniente? Et tunc potissimum volunt dominari, cum professi fuerint servitutem. Fideles se spondent, ut opportunius fidentibus noceant. Ex hoc non erit consilium tibi à quo se arcendos putent, non secretum quo se non ingerant. Si stante pro foribus quoquam illorum, moram vel modicam fecerit ostiarius; ego tunc pro illo esse nolo *. Et nunc experire paucis, noverimne & ego vel aliquatenus mores gentis. Ante omnia sapientes sunt ut faciant mala, bonum autem facere nesciunt. Hi invisi terræ & cælo,

Romanorum cupiditas. — * al. illi. — Alii mores. — * Sic mss. al. noluerim.

TOM. II OPUSC. I.

utrique [a] injecere manus, impii in Deum, temerarii in sancta, seditiosi in invicem, æmuli in vicinos, inhumani in extraneos: quos neminem amantes amat nemo; & cum timeri affectant ab omnibus, omnes timeant necesse est. Hi sunt qui subesse non sustinent, præesse non norunt, superioribus infideles, inferioribus importabiles. Hi inverecundi ad petendum, ad negandum [b] frontosi. Hi importuni ut accipiant, inquieti donec accipiant, ingrati ubi acceperint. Docuerunt linguam suam grandia loqui, cum operentur exigua. Largissimi promissores, & parcissimi exhibitores: blandissimi adulatores, & mordacissimi detractores: simplicissimi dissimulatores, & malignissimi proditores. Excurrimus usque huc, plenius te atque expressius admonendum putantes horum quæ circa te sunt in hac parte.

*Divitum acceptio pro pauperibus. * al. emunt*

5. Jam ad ordinem recurramus. Quale est, quod de spoliis ecclesiarum emuntur *, qui dicunt tibi, Euge, euge? Pauperum vita in plateis divitum seminatur. Argentum micat in luto: accurritur undique, tollit illud non pauperior, sed fortior, aut qui forte citius præcucurrit. A te tamen mos iste, vel potius mors ista non cœpit; in te utinam desinat. Sed reliqua prosequamur. Inter hæc tu pastor procedis deauratus, tam multa circumdatus varietate. Oves quid capiunt? Si auderem dicere; dæmonum magis, quàm ovium pascua hæc. Scilicet sic factitabat Petrus, sic Paulus ludebat? VIDES omnem ecclesiasticum zelum fervere sola pro dignitate tuenda. HONORI totum datur, sanctitati nihil, aut parum. Si causa requirente paulo submissius agere, ac socialius te habere tentaveris; Absit, inquiunt, non decet, tempori non congruit, majestati non convenit, quam geras personam attendito. De placito Dei ultima mentio est; pro jactura salutis nulla cunctatio. nisi quod sublime est, hoc salutare ducamus; & quod gloriam redolet, id justum. Ita OMNE humile probro ducitur inter palatinos, ut facilius qui esse, quam qui apparere humilis velit, invenias. Timor Domini simplicitas reputatur, ne dicam fatuitas. Virum circumspectum & amicum propriæ conscientiæ calumniantur hypocritam. Porro amatorem quietis, & sibi interdum vacantem, inutilem dicunt.

Pompæ ac dignitatis cura major quàm sanctitatis.

Curialium mores & perversæ opiniones.

CAPUT III.

De vestium pompa resecanda, & zelo Pontifici necessario.

6. QUid ergo tu? Evigilasne adhuc ad istos, qui circumdederunt te laqueis mortis? Quæso, sustine paulisper, & supporta me. Immo da veniam, non tam temere, quam timide hæc loquenti. Æmulor te æmulatione bona, & utinam quam vehementi, tam utili. Scio ubi habitas; increduli & subversores sunt tecum. Lupi, non oves sunt: talium tamen tu pastor. Utilis consideratio, qua forte inveneris, quomodo, si fieri possit, convertas eos, ne ipsi subvertant te. Quid diffidimus posse reverti in oves, è quibus verti in lupos potuerunt? Hic, hic, non parco tibi, ut parcat Deus. Pastorem te populo huic certe aut nega, aut exhibe. Non negabis: ne cujus sedem tenes, te neget heredem. Petrus hic est, qui nescitur processisse aliquando vel gemmis ornatus, vel sericis; non tectus auro, non vectus equo [c] albo, nec stipatus milite, nec circumstrepentibus septus ministris. Absque his tamen credidit satis posse impleri salutare mandatum: *Si amas me, pasce oves meas*. In his successisti, non Petro, sed Constantino. Consulo toleranda pro tempore, non affectanda pro debito. Ad ea te potius incito, quorum te scio debitorem. Etsi purpuratus [d], etsi deauratus incedens, non est tamen quod horreas operam curamve pastoralem, Pastoris heres: non est quod erubescas Evangelium. Quamquam si volens evangelizes, inter Apostolos quidem etiam gloria est tibi. Evangelizare, pascere est. FAC OPUS Evangelistæ, & pastoris opus implesti.

Nova zelum sancti.

Pompam & splendorem nescivit Petrus.

Joan. 21. 15.

7. Dracones, inquis, me mones pascere, & scorpiones, non oves. Propter hoc, inquam, magis aggredere eos, sed verbo, non ferro. Quid tu denuo usurpare gladium tentes, quem semel jussus es reponere in vaginam? Quem tamen qui tuum negat, non satis mihi videtur attendere verbum Domini dicentis sic: *Converte gladium tuum in vaginam*. Tuus ergo & ipse, tuo forsitan nutu, etsi non tua manu evaginandus. Alioquin si nullo modo ad te pertineret & is, dicentibus Apostolis, *Ecce gladii duo hic*; non respondisset Dominus, *Satis est*; sed, Nimis est. Uterque ergo Ecclesiæ, & spiritalis scilicet gladius, & materialis; sed is quidem pro Ecclesia, ille vero & ab Ecclesia exserendus: ille Sacerdotis, is militis manu, sed sane ad nutum [e] Sacerdotis, & jussum Imperatoris. Et de hoc alias. Nunc vero arripe, qui tibi ad feriendum creditus est; & vulnera ad salutem, si non omnes, si non vel multos, certe quos possis.

8. Non sum, inquis, melior quàm patres mei. Quem illorum domus exasperans, non dico, audivit, sed non irrisit? Ideo tu insiste magis, si forte audiant, & quiescant: insiste & resistentibus. Dicendo hæc, forte nimius dicar. Num nostra illa vox: *Insta opportune, importune?* Hunc, si audes, nimium appellato. Prophetæ præcipitur: *Clama, ne cesses*. Ad quos, nisi ad sceleratos & peccatores? *Annuntia*, inquit, *populo meo scelera eorum, & domui Jacob peccata eorum*. Prudenter adverte & sceleratos perhiberi, & populum Domini. Puta de his idem. Etsi scelerati, etsi iniqui, vide ne audias: *Quod uni ex minimis meis non fecisti, nec mihi fecisti*. Fateor populum istum exstitisse usque adhuc dura fronte, & indomito corde; sed utrumne etiam indomabili, nescio unde liquido scire possis. Potest fore, quod necdum fuit. Si diffidis tu; sed apud Deum non erit impossibile omne verbum. Si dura fronte sunt, durato & tu è contra tuam. Nil tam durum, quod duriori non cedat. Dominus ad Prophetam: *Dedi frontem tuam duriorem frontibus eorum*. Unum est quod te absolvit, si egisti cum populo illo, ut possis dicere: Popule meus, quid tibi debui facere, & non feci? Si sic fecisti, nec profecisti; est demum quod facias, & quod dicas: Exi de Hur Chaldæorum, & dicito, quia oportet me & aliis civitatibus evangelizare. Puto nec pœnitebit exsilii, orbe pro urbe commutato.

CAPUT IV.

Quales collaterales & coadjutores à Pontifice adhibendi: ubi de virtutibus Prælatorum.

9. VEniamus ad collaterales [f] & coadjutores tuos. Hi seduli tibi, hi intimi sunt. Quamobrem si boni sunt, tibi potissimum sunt: si mali, æque plus tibi. Ne te dixeris sanum, dolentem latera: hoc est, ne te dixeris bonum, malis innitentem. Aut si bonus sis, bonitas tui solius quem fructum afferre potest? sicut in superiore libro * dixisse me memini. Quid, inquam, emolumenti affert ecclesiis Dei tua unius ho-

* lib. 3. num. 9

a Id est terræ & cælo, quod mox explicat. Hi motus contigere incentore Arnaldo, qui Romanis auctor fuit, ut Romæ antiquum Reip. statum restituere molirentur, unica Sacrorum cura Pontifici relicta. Hæc fuse in epistola 243. & apud Baronium anno 1155.

b Sic in epistola 198. *frontosus ad verecundiam*, num 1.

c Observa morem tunc fuisse, ut Pontifex equo albo veheretur. quod etiam probat Sugerius in libro de vita Ludovici Grossi pag 318.

d Petrus Damiani Pontifici *rubram cappam* tribuit in lib. 1. epistola 20. Hadrianus IV. apud Johannem Saresberiensem in Polycratici lib. 8. cap 23. ait, *coronam & phrygium* (quod alio nomine *regnum* vocatur) *clara merito videri, quia ignea sunt*. Vide infra num. 5. & lib. 2. num. 18.

e Idem verbis paullo immutatis de duplici gladio habet in epistola 56. Johannes Saresberiensis in Polycratici lib. 4 cap. 3. *Hunc ergo gladium de manu Ecclesiæ accipit Princeps, cum ipsa tamen gladium sanguinis non habeat. Habet tamen & istum; sed eo utitur per Principis manum*. Confer caput 2. libri ad Milites Templi, & Horstii Notas in hunc locum.

f Johannes Saresberiensis in lib. 5. cap. 10. agit *de lateribus potestatum, his scilicet, qui Principibus debent assistere*.

minis justitia, ubi sententia prævalet aliter affectorum? Sed nec tuta tibi tua bonitas obsessa malis, non magis quàm sanitas vicino serpente. Non est quo te subducas malo intestino. Et è regione, bonum domesticum eo amplius, qun sæpius juvat. Sed sive levent, sive gravent, cui rectius imputandum quàm tibi, qui tales aut elegisti, aut admisisti? Non de omnibus dico: nam sunt quns non elegisti, sed ipsi te. At potestatem non habent, nisi quam tu eis aut tribueris, aut permiseris. Ad idem ergo revertimur. Tibi imputa quicquid patieris ab eo, qui sine te potest facere nihil. His exceptis, de cetero non inconsiderate (ut vides) eligendi quique seu colligendi sunt in opus ministerii hujus. Tuum est undecumque evocare & adsciscere tibi, exemplo Moysi, senes, non juvenes; sed senes non tam ætate quàm moribus, quos tu nosti, quia senes populi sunt. Annon eligendi de toto * orbe, orbem judicaturi? Sane huic negotio non se ingerat rogans. Consilio, non prece agendum est. Sunt quæ necessario à nobis rogantium aut extorquet importunitas, aut necessitas meretur. At istud in his quæ nostra sunt. Ubi autem non licet quod volo facere, quis locus roganti? Nisi forte qui me rogat, hoc rogat, ut quod vult, velle liceat mihi, & non magis [a] ut velim. Alius pro alio, alius forte & pro se rogat. Pro quo rogaris, sit suspectus: qui ipse rogat pro se, jam judicatus est. Nec interest, per se, an per alium quis roget. Clericum curiam frequentantem, qui non sit de curia, ad idem noris pertinere ambientium genus*. Adulantem, & ad placitum cujusque loquentem, unum de rogantibus puta, etiamsi nihil rogaverit. Scorpioni non est in facie quod formides: sed pungit à cauda.

10. Si ad talium blandirias cor tuum, ut assolet, molliri senseris, memineris scriptum: *Omnis homo primum bonum vinum ponit; cum autem inebriati fuerint, tunc id quod deterius est.* Pari pondere æstimaveris ejus humilitatem qui timet, & ejus qui sperat. VIRI CALLIDI & dolosi proprium esse solet tunc prætendere humilitatem, cum aliquid obtinere voluerit. de qualibus dicit Scriptura: *Est qui se humiliat nequiter, & interiora ejus plena sunt dolo.* De vobis ipsis sume sententiæ hujus evidens ac familiare exemplum. Quantos quos supplices admisisti, postmodum sustinuisti graves, insolentes, contumaces, rebelles? Quod quidem interius malum tegunt principia, posteriora produnt. VERBOSULUM adolescentem, & studentem eloquentiæ, cum sapientiæ sit inanis, non aliud quàm justitiæ hostem reputes. Pro hujusmodi falsis fratribus dicit tibi Magister: *Manus cito nemini imposueris.*

11. Excluso itaque universo hoc pestilenti genere hominum, curæ tibi maxime sit introducere tales, quos postmodum introduxisse non pœniteat. TURPE est tibi sæpius retractare quod feceris, & judicium tuum frequenter periclitari non decet. Diligenter proinde omne quod faciendum erit, tracta apud te, & cum his qui te diligunt. TRACTA ante factum, quia post factum sera retractatio est. Sapientis consilium est: *Omnia fac cum consilio, & post factum non pœnitebis.* ET HOC tibi persuade, qui admittendi sunt, difficile in curia posse probari. & ideo, si fieri potest, viros probatos oportere deligi, non probandos. Nos in monasteriis omnes recipimus spe meliorandi: at curia bonos facilius recipere, quam facere consuevit. Quod si plures in ea defecisse bonos, quàm malos profecisse probavimus; quærendi sane quibus nec defectus timeatur, nec profectus nptetur, utpote jam perfectis.

12. Itaque non vnlentes, neque currentes [b] assumito, sed cunctantes, sed renuentes: etiam coge illos, & compelle intrare. In talibus, ut opinor, requiescet spiritus tuus, qui non sint attritæ frontis, sed verecundi, sed timorati: qui præter Deum tantum timeant nihil, nihil sperent nisi a Den. Qui adventanrium non manus attendant, sed necessitates. Qui stent viriliter pro afflictis, & judicent in æquitate prn mansuetis terræ. Qui sint compositi ad mores; probati ad sanctimoniam, parati ad obedientiam, mansueti ad patientiam, subjecti ad disciplinam, rigidi ad censuram, catholici ad fidem, fideles ad dispensationem, concordes ad pacem, conformes ad unitatem. Qui sint in judicio recti, in consilio providi, in jubendo discreti, in disponendn industrii, in agendo strenui, in loquendo modesti, in adversitate securi, in prosperitate devoti, in zelo sobrii, in misericordia non remissi, in otio non otiosi, in hospitio non dissoluti, in convivio non effusi, in cura rei familiaris non anxii, alienæ non cupidi, suæ non prodigi, ubique & in omnibus circumspecti. Qui legatione pro Christo fungi, quotiés opus erit, nec jussi renuant, nec non jussi affectent. Qui quod verecunde excusant, obstinatius non recusent. Qui missi, post aurum non eant, sed Christum sequantur: qui quæstum legationem non æstiment, nec requirant datum, sed fructum. QUI REGIBUS Johannem exhibeant, Ægyptiis Moysen, fornicantibus Phinees, Eliam idololatris, Elisæum avaris, Petrum mentientibus, Paulum blasphemantibus, negotiantibus Christum. QUI VULGUS non spernant, sed doceant: divites non palpent, sed terreant: pauperes non gravent, sed foveant: minas principum non paveant, sed contemnant. Qui non cum turba * intrent, nec cum ira exeant: qui ecclesias non spolient, sed emendent. Qui marsupia non exhauriant, sed corda reficiant, & crimina corrigant; famæ provideant suæ, nec invideant alienæ. QUI ORANDI studium gerant, & usum habeant, ac de omni re orationi plus fidant, quàm suæ industriæ vel labori. Quorum ingressus pacificus, molestus [c] exitus sit. quorum sermo ædificatio, quorum vita justitia, quorum præsentia grata, quorum memoria in benedictione. Qui se amabiles præbeant, non verbo, sed opere: reverendos exhibeant, sed actu, non fastu. Qui humiles cum humilibus, & cum innocentibus innocentes; duros dure redarguant, malignantes coërceant, reddant retributionem superbis. * QUI NON DE DOTE viduæ, & patrimonio Crucifixi se vel suos ditare festinent, gratis dantes quod gratis acceperunt, gratis facientes judicium injuriam patientibus, vindictam in nationibus, increpationes in populis. Qui de tuo denique spiritu, illorum instar septuaginta Moysi, accepisse cernantnr, per quem sive absentes, sive præsentes contendant placere tibi, placere Deo. Qui ad te redeant fatigati quidem, sed non suffarcinati: simul & gloriantes, non quod curiosa seu pretiosa quæque terrarum attulerint, sed quod reliquerint pacem regnis, legem barbaris, quietem monasteriis, ecclesiis ordinem, clericis disciplinam, Deo populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum.

TOM. II. OPUSC. I.

Cardinales quales esse oportent. V. epist. 158.

Dotes & conditiones.

Quales Legatos Apostolicos.

* id est cum tumultu.

* V. Notas.

Num. 11. 16.

CAPUT V.

Exemplis commendatur abstinentia munerum; & arrogantia ministrorum Papæ perstringitur.

13. DIgnum reor ad medium venire factum dulcis memoriæ Martini [d] nostri. Nosti hoc; sed an memineris, ignoro. Is cardinalis presbyter, functus

Exemplum memorabile Martini Cardinalis.

a Horstio *ut non magis velim*, sed mendose. & paullo ante, *ut quod vult, hoc liceat mihi*, apud Vossium.

b Præclarus hac de re locus est apud Gregorium M. in lib. 6. epistola 4. *Sicut locus regiminis desiderantibus negandus est, ita fugientibus offerendus* Sed id fusius in Horstii Notis.

c Sic mss. pleritque: quidam habent cum editis, *non molestus*. Sed alteram lectionem præferimus, id est quorum exitus tristitiam affert. Apud Vossium una lectio, *modestus*.

d Is presbyter cardinalis ab Innocentio creatus anno 1130. *Nostrum* vocat Bernardus, non quod Claræ-vallensis fuerit, (neque enim inter Prælatos inde assumtos ab Ernaldo numeratur in lib. 2. Vitæ num. 8) sed sive quod peculiaris Bernardi amicus fuerit, sive quod Gallus, seu quod ejusdem, id est Cisterciensis, instituti. quod tamen Manricus asserere non audet. Anno 1132 hæc Martini in Daciam legatio ponitur. Hoc factum ex Bernardo Johannes Saresberiensis laudat in Polycratici lib. 5. cap. 15 mi & sequens Gaufridi Carnotensis. Alia exempla ibidem cap. 16.

Tom. II. Opusc. I. aliquando legatione in Dacia [a], tam pauper remeavit, ut pæne expensis & equis deficientibus, vix perveniret Florentiam. Ibi Episcopus loci donavit ei equum, quo Pisas usque, ubi eramus tunc, pervectus est. Postridie, credo, secutus Episcopus (erat enim illi causa cum adversario, & agendi aderat dies) cœpit requirere suffragia amicorum. Cumque per singulos sollicitarentur, ventum est ad Martinum. Fiducia erat major in illo, qui non posset immemor esse recentis beneficii. Tum Martinus: Decepisti me, inquit, nesciebam tibi imminere negotium. Tolle equum tuum, ecce in stabulo est. Et hora eadem resignavit illi. Quid dicis, mi Eugeni? Nonne alterius sæculi res est, rediisse Legatum de terra auri sine auro? transisse per terram argenti, & argentum nescisse? donum insuper, quod poterat esse suspectum, ilico rejecisse?

Aliud exemplum Gaufridi Carnotensis. 14. Sed ô mihi locum suavem, ubi incidit occasio memorandi & nominandi suavissimi odoris virum, episcopum loquor Carnotensem Gaufridum, qui legationem [b] in partibus Aquitaniæ propriis sumptibus strenue administravit, idque annos plures. Rem loquor quam vidi ipse. Eram cum eo in terra illa, cum à quodam presbytero præsentatus illi est piscis, quem vulgo vocant sturgionem. Percunctatus Legatus quanti venierit; Non accipio, inquit, nisi receperis pretium. & resignavit solidos quinque invito & verecundo. Item cum essemus in quodam oppido, domina illius oppidi obtulit ei pro devotione cum manutergio duas vel tres paropsides pulcras, ligneas tamen. quas aliquamdiu intuens homo scrupulosæ conscientiæ, laudavit eas, sed non acquievit accipere. Quando [*] argenteas (* al. quomodo.) recepisset, qui ligneas refutavit? Non fuerunt qui possent Legato dicere: *Ditavimus Abraham.* (Gen 14 23.) Ipse vero cum Samuele libere concionabatur ad omnes: (1. Reg 12. 3.) *Loquimini de me coram Domino, & coram Christo ejus, utrum bovem cujusquam tulerim aut asinum; si quempiam calumniatus sum, si oppressi aliquem, si de manu cujusquam munus accepi; & contemnam illud hodie, vobisque restituam.* O si talium daretur virorum copia, quales perstrinximus nunc! Quid te felicius, quid illo jucundius sæculo? Nonne secunda ab æternitate illorum tibi temporum beatitudo videretur, cum te quaquaversum procedens, stipatum videres tam inclyto agmine beatorum?

15. Si te novi, hæres, & altum trahens suspirium* (* al. spiritum.), tecum loqueris: Putas fore posse quod dicitur? Putas hic sumus, quousque hæc fiant? Quis det vivere, ut videre contingat? (Eugenii votum pro bonis ministris.) O si viderem in vita mea Ecclesiam Dei talibus innixam columnis! O si Domini mei sponsam cernerem tantæ commissam fidei, tantæ creditam puritati! Quid me beatius, quidve securius, cum ejusmodi circa me vitæ meæ & custodes spectarem simul & testes? Quibus omnia mea secreta secure committerem, communicarem consilia; quibus me totum refunderem, tamquam alteri mihi. Qui, si vellem aliquatenus deviare, non finerent, frenarent præcipitem, dormitantem excitarent. Quorum me reverentia & libertas extollentem reprimeret, excedentem corrigeret. quorum me constantia & fortitudo nutantem firmaret, erigeret diffidentem. quorum me fides & sanctitas ad quæque sancta, ad quæque honesta, ad quæque pudica, ad quæque amabilia & bonæ famæ provocaret. Et nunc reduc oculos, mi Eugeni, ad eum qui nunc est curiæ sive Ecclesiæ statum, & studia prælatorum, eorum præsertim, qui sunt in circuitu tuo.

Afrogantium ministrorum Papæ retundit. 16. Sed de his hactenus. Ego palpavi, non fodi [c] parietem. Tibi licet fodere & videre, utpote prophetæ filio. Mihi progredi non est fas. Unum dico quod in facie est. Ridicule ministri vestri vestris se compresbyteris anteferre conantur. Non hoc ratio habet, non antiquitas habuit, non consentit auctoritas. Et si de sua consuetudine calumnia struitur, melius profecto illa, quàm summus Ordo contemnitur. Frivolum tamen satis, unde maxime obtinere id volunt. Nos sumus, inquiunt, qui in omni celebritate domino Papæ conjunctiores assistimus, sedenti propiores assidemus [d], procedentem posteriores præcedimus. Hoc totum non dignitatis privilegium, sed sedulitatis debitum est, diaconi nomen sollemni ipsa administratione interpretans. Denique presbyteris ordinata consessione ambientibus majestatem, vos ad pedes sedetis. Propiores assistitis, ut habeat paratiores. In evangelius legimus, quia *facta est contentio inter discipulos, quis eorum videretur esse major.* (Luc. 22) Beatus esses, si sic circa te cetera tenerentur.

CAPUT VI.

Pontifici non convenire, utpote gravioribus intento, rei domestica curam; proindeque alteri potius Oeconomo committendam.

17. TÆdet jam curiæ: exeundum palatio; domi exspectant nos. Hi non modo circa, sed quodammodo intra te sunt. Non est supervacua consideratio, qua intendis disponere domui tuæ, providere his qui in sinu tuo & in gremio tuo sunt. Ego dico & necessariam. Paulum audi: (1 Tim. 3.) *Si quis domui suæ præesse nescit, quomodo Ecclesiæ Dei diligentiam habebit?* item, (1. Tim. 5.) *Si quis suorum, & maxime domesticorum, curam non habet, fidem negavit, & est infidelis deterior.* Et hæc dicens, non te moneo summis occupatum intendere infimis, & quasi minutum fieri; minimis impendere quod maximis debes. Quid te intrices, unde te eripuit Deus? *Et hæc*, (Matth. 6.) inquit, *omnia adjicientur vobis.* Verumtamen & hæc oportet facere, & illa non omittere. At illa per te agens, per te etiam oportet provideas, qui pro te de his provideant. Nam si unus è servis per se non sufficit simul & custodiæ jumentorum, & curæ mensarum: tu per te quomodo intendere valeas & tuæ domui, & Domini pariter? de qua scriptum est: *O Israel, quàm magna est domus Domini!* (Baruch 3. 24.) VACANDUM prorsus à sollicitudine rerum minorum & vilium oportet esse animum, tam magnis & tam multis intentum rebus. Oportet liberum, quem nulla sibi vindicet violenta occupatio. Oportet ingenuum, quem nulla deorsum trahat indigna affectio. Oportet rectum, quem nulla seorsum avertat sinistra intentio. Oportet cautum, quem nulla subeat furtiva suspicio. Oportet vigilem, quem nulla ab sese abducat peregrina & curiosa cogitatio. Oportet firmum, quem nulla concutiat repentina turbatio. Oportet invictum, quem nulla fatiget vel continua tribulatio. Oportet amplum, quem nulla coarctet rei temporalis amissio.

18. His te non dubites & bonis privandum, & feriendum malis, si animum dividens, & Dei rebus, & tuis pariter reculis volueris impertiri. Procurandus quem implices, qui pro te molat. Pro te dico, non tecum. Quædam per temet facies; quædam per te & alios simul; quædam per alios & absque te. Quis sapiens, & intelliget hæc? (Oeconomi tres conditiones.) Non est quod inter ista dormitet consideratio tua. Ego vero agenda domus tuæ sub eo genere, quod novissimum posui, locanda censuerim. Per alium, ut dixi, illa facies. At is, si fidelis non fuerit, fraudabit: si non fuerit prudens, fraudabitur. Quærendus proinde fidelis & prudens, quem constituas super familiam tuam. Adhuc inutilis est, si tertium desit. Quæris quid hoc? auctoritas. Quid enim prodest ei velle, & scire quæque dispo-

a Ita constanter editi & scripti. *Dania* legit Monticus.
b De hac legatione in Aquitaniam contra Henricianos lege lib. 2. de vita Bernardi cap. 6 & lib. 3. cap. 6. Bernardi varias ad Gaufridum istum epistolas habes in tomo 1.
c Proverbialis locutio, petita ex Ezechielis cap. 8. quasi diceret: Ego leviter tantum & obiter, & summis quasi digitis rem tetigi: tuum est altius rimari omnia, & perscrutari, quæ vitia deforment Ecclesiam ejusque ministros &c. Ita fere Horstius.
d Ita scripti hunc locum restituunt, & recte: cum Romano more servi dominum præcedant, digniores posteriori ordine. In editis legebatur, *priores sequuntur procedentem.*

nere

nere, prout necesse est, si quod scit & vult, non potest? Danda ergo facultas agendi pro libitu. Si in præjudicium rationis putas hoc fieri, memento fidelem, qui agere nihilo minus pro ratione volet: attende prudentem, qui agere nihilo minus pro ratione sciet. Sed fidelis sollersque voluntas tunc proderit, cum ei affatim suppetet, unde tota facilitate mancipetur effectui, cunctis sine cunctatione parentibus. Subdendi igitur omnes. Nullum patiatur contradictorem. Nemo qui dicat, cur fecisti sic? Potestatem habeat excludere & admittere quos voluerit, mutare ministros, transferre ministeria ad quos, & quando voluerit. Ita timori sit omnibus, ut sit & utilitati. Præsit omnibus, ut omnibus prosit, & de omnibus. Clandestinas & susurratas delationes non recipias adversus eum: magis detractiones censueris. ET HANC velim generalem tibi constituas regulam, ut omnem, qui palam veretur dicere quod in aure locutus est, suspectum habeas. Quod si te judicante dicendum coram ille renuerit, delatorem judices, non accusatorem.

19. Itaque unus omnibus facienda injungat, & uni omnes respondeant. Tu illi habeas fidem, vacans tibi & Ecclesiæ Dei. Si quo minus aut fidelis inveniatur, aut prudens, fideli potius committendum. Sane è duobus tutius hoc. Quamquam si idoneus non reperitur, etsi minus fidelem sustinere potius consulo, quàm te immergere labyrintho huic. Memento Salvatorem Judam œconomum habuisse. QUID EPISCOPO TURPIUS, quàm imcumbere supellectili, & substantiolæ suæ: scrutari omnia, sciscitari de singulis, morderi suspicionibus,, moveri ad quæque perdita vel neglecta? Ad verecundiam dico quorumdam ejusmodi, scrutantium quotidie omnem substantiam suam, numerantium singula, de minutis & quadrantibus exigentium rationem. Non ita ille Ægyptius, qui Joseph omnibus traditis, ignorabat quid haberet in domo sua. ERUBESCAT Christianus, Christiano sua non credens. Homo sine fide, fidem tamen habuit servo, super omnia bona sua constituens eum: & hic erat alienigena.

20. MIRA RES! Satis superque Episcopi ad manum habent, quibus animas credant: & cui suas committant facultatulas, non inveniunt. Optimi videlicet æstimatores rerum, qui magnam de minimis, parvam aut nullam de maximis curam gerant. Sed, ut liquido datur intelligi, patientius ferimus Christi jacturam, quam nostram. QUOTIOIANAS expensas quotidiano reciprocamus scrutinio, & continua Dominici gregis detrimenta nescimus. De pretio escarum & numero panum cum ministris quotidiana discussio est: RARA admodum cum presbyteris celebratur collatio de peccatis populorum. Cadit asina, & est qui sublevet eam: perit anima, & nemo est qui reputet. Nec mirum, cum nec nostros quidem assiduos sentiamus defectus. Nonne ad singulas supputationes istas irascimur, urimur, anxiamur? Quam tolerabilius rerum, quam mentium sustineremus jacturam! *Quare*, inquit, *non magis fraudem patimini?* Quæso tu qui alios doces, doce [a] teipsum: si tamen jam non docuisti, pluris te habere, quam tua. Transitoria ista, quæ stare tibi nullo pacto queunt, fac ut à te transeant, non per te. Rivus qua fluit, cavat terram: sic discursus temporalium conscientiam rodit. Si potest torrens in agros excurrere sine læsione satorum: & tu te ista sine vulnere mentis posse tractare confidito. Omnimodis consulo studeas avertere à te concursum horum. Multa nescias, plurima dissimules, nonnulla obliviscaris.

21. Sunt tamen quæ ignorare te nolim, mores quorumque & studia. Non oportet ut vitia domus tuæ ultimus scias: quod quamplurimis novimus contigisse. Quapropter, ut dixi, alius alia dispenset; de disciplina tu provide, illud nemini credas. Si insolentior coram te vel sermo sonuerit, vel habitus apparuerit: manus tua super ejusmodi; tu ulciscere injuriam tuam. Impunitas ausum parit, ausus excessum. DOMUM Episcopi decet sanctitudo, decet modestia, decet honestas: horum disciplina custos. Sacerdotes domestici, aut ceteris honestiores, aut fabula omnibus sunt. In vultu, in habitu, in incessu illorum qui circa te sunt, nihil residere impudicum, nihil indecens patiaris. Discant à te coepiscopi tui comatulos pueros & comptos adolescentes secum non habere. Certe inter mitratos discurrere calamistratos non decet. Et memento quod sapiens admonet: *Filiæ tibi sunt? noli faciem tuam hilarem ad eas ostendere.*

Disciplina tamen familiæ Pontifici non negligenda.

Eccli. 7. 26.

22. Nec austeritatem tamen suadeo tibi, sed gravitatem. Illa infirmiores fugat, hæc reprimit leviores. Illa, si adsit, odibilem; hæc, si desit, contemptibilem reddit: in omnibus tamen modus melior. Ego nec severius velim, nec dissolutius. Qoid hac mediocritate gratius, ut nec de severitate sis onerì, nec de familiaritate contemptui? In palatio Papam, domi te patremfamilias exhibe. Ament te domestici tui: si non, facito ut timeant. Utilis semper custodia oris, quæ tamen affabilitatis gratiam non excludat. Ergo ubique frenanda lingua præceps, maxime autem in convivio. ILLE convenientior habitus, si tu actu quidem severus sis, vultu serenus, verbo serius. Capellani, & qui tecum jugiter divinis intersunt officiis, non sint sine honore. Tuum est tales tibi providere, qui digni sint. Serviatur eis ab omnibus tamquam tibi. Necessaria de manu tua accipiant. His contenti sint quæ tu provideris illis: tu vide ne egeant. Super hoc quem forte ab adventantibus petere deprehendes, judica Giezitam. id de ostiariis, id de ceteris officialibus decernendum. Verum hoc ex abundanti: nam formam istam jam olim à te positam recordamur. Quid tuo dignius apostolatu? quid salubrius ad conscientiam, honestius ad famam, utilius ad exemplum? Optimus canon, qui projicit avaritiam ex calumnia, & non à conscientia tantum.

Familiaritati gravitas miscenda, quomodo.

Capellanis honor habendus.

Avaritia à domesticis resecanda.

4. Reg. 5. 20.

CAPUT VII.

Epilogus seu summa eorum, quæ in Pontifice requiruntur.

23. LIbet jam & hunc claudere librum: sed in calce aliqua velim vel ante dicta quasi epilogando repetere, vel addere prætermissa. Consideres ante omnia sanctam Romanam ecclesiam, cui Deo auctore præes, ecclesiarum MATREM esse, non dominam: te vero NON OOMINUM [b] episcoporum, sed unum ex ipsis; porro fratrem diligentium Deum, & participem timentium eum. De cetero oportere te esse considera formam justitiæ, sanctimoniæ speculum, pietatis exemplar, assertorem veritatis, Fidei defensorem, doctorem gentium, Christianorum ducem, amicum sponsi, sponsæ paranymphum, cleri ordinatorem, pastorem plebium, magistrum insipientium, refugium oppressorum, pauperum advocatum, miserorum spem, tutorem pupillorum, judicem viduarum, oculum cæcorum, linguam mutorum, baculum senum, ultorem scelerum, malorum metum, bonorum gloriam, virgam potentium, malleum tyrannorum, regum patrem, legum moderatorem, canonum dispensatorem, sal terræ, orbis lumen, sacerdotem Altissimi, vicarium Christi, christum domini: postremo deum Pharaonis. Intellige quæ dico: dabit tibi Dominus intellectum. UBI malitiæ juncta potentia est, aliquid tibi supra hominem præsumendum. Vultus tuus super facientes mala. Timeat spiritum iræ tuæ, qui

Pontifici utilia monita.

Pontificis donus.

a Similia vide ep. 161. ad Innocent. 2.

a Concilium Carthaginense IV. can. 20. *Ut Episcopus nullam rei familiaris curam ad se revocet: sed lectioni, & orationi, & verbi Dei prædicationi tantummodo vacet.* Adi Gregorium Nazianzenum in carmine de vita sua, & Posidium de vita S. Augustini cap. 24.

b Gregorius M. eo spiritu animatus, superbos ejusmodi titulos respuit in lib. 7. epistola 30. Indict. 1 ad Eulogium Alexandrinum: *Ego enim*, inquit, *non verbis quæro prosperari, sed moribus: nec honorem esse deputo, in quo Fratres meos honorem suum perdere cognosco. Meus namque honor est honor universalis Ecclesiæ: meus honor est Fratrum meorum solidus vigor.*

Tom II. Opusc. I.

hominem non veretur, gladium non formidat. TIMEAT orationem, qui admonitionem contempsit. Cui irasceris tu, Deum sibi iratum, non hominem putet. Qui te non audierit, auditurum Deum, & contra se paveat. Quod reliquum est, de his quæ supra te sunt, incumbit jam disputatio: quam uno libro, Deo adjuvante, solvere spero, & me pariter absolvere promissione mea.

LIBER V.

CAPUT I.

De his quæ supra nos sunt, id est de Deo rebusque divinis, considerationem instituit, ad quas modo per creaturas erigimur.

Consideratio maxime divina spectat.

1. LIbri superiores, etsi de Consideratione inscribantur, plurimum tamen habent actionis admixtum, dum res aliquas non considerandas tantum, sed agendas docent vel monent. At qui in manibus modo est, sola in consideratione versabitur. Quæ enim supra sunt (id [a] quidem instat) actu non indigent, sed inspectu. Non est quod in eis actites, quæ uno modo semper sunt, & in æternum; porro aliqua & ab æterno. Et hoc velim sollerter advertas, vir sagacissime Eugeni, quia TOTIES peregrinatur consideratio tua, quoties ab illis rebus ad ista deflectitur inferiora & visibilia, sive intuenda ad notitiam, sive appetenda ad usum, sive pro officio disponenda vel actitanda. Si tamen ita versatur in his, ut per hæc illa requirat, haud procul exsulat. Sic considerare, repatriare [b] est. Sublimior iste præsentium ac dignior usus rerum, cum juxta sapientiam Pauli, *invisibilia Dei per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur.* Sane hac scala cives non egent, sed exsules. Quod vidit ipse hujus sententiæ auctor, qui cum diceret invisibilia per visibilia conspici, signanter posuit, *à creatura mundi.* Et vere quid opus scalis tenenti jam solium? Creatura cæli illa est, præsto habens per quod potius ista intueatur. Videt Verbum, & in Verbo facta per Verbum. Nec opus habet ex his quæ facta sunt, Factoris notitiam mendicare. Neque enim ut vel ipsa noverit, ad ipsa descendit, quæ ibi illa videt, ubi longe melius sunt quàm in seipsis. Unde nec medium requirit ad ea corporis sensum: sensus ipsa sibi, seipsa sentiens. Optimum videndi genus, si nullius egueris, ad omne quod * libuerit, te contentus. Alioquin juvari aliunde, obnoxium fieri est, minusque à perfecto istud, & minus liberum.

Mens nostra toties peregrinatur, quoties divina non cogitat.

Rom. 1. 20

Creatura scala ad Deum.

Secus in Beatis.

* al. add. nosse.

2. Quid quod & inferioribus eges? Nonne præposterum hoc & indignum? Plane superiorum quædam injuria est, inferiorum operam desiderare: à qua injuria nemo hominum perfecte vindicabitur, nisi cum quisque evaserit in libertatem filiorum Dei. Nempe erunt hi omnes docibiles Dei, & nulla interveniente creatura, solo beati Deo. Repatriasse erit hoc, exisse de patria corporum in regionem spirituum. Ipsa est Deus noster, maximus spiritus, maxima mansio spirituum beatorum: & ne quid hic sibi usurpet sensus * seu imaginatio, veritas est, sapientia est, virtus, æternitas, summum bonum. Unde * interim absumus: & ubi sumus, vallis est lacrymarum, in qua sensualitas regnat, & consideratio exsulat: in qua libere quidem & potestative se exserit sensus corporeus, sed intricatus caligat oculus spiritualis. Quid igitur mirum, si ope indigenæ advena indiget? Et felix secundum tempus viator, qui civium beneficium, sine quo transire non potest, in obsequium convertere potuit, utens, non fruens; urgens, non petens; exactor, non supplex.

Johan 6. 41.

* al. carnis sensus.

* al. à quo

CAPUT II.

Assignat varios considerationis gradus.

Activa vita

3. MAgnus ille, qui usum sensuum, quasdam veluti civium opes, expendere satagit, dispensando in suam & multorum salutem. Nec ille minor, qui hunc tibi gradum ad illa invisibilia philosophando constituit. nisi quod hoc dulcius, illud utilius: hoc felicius, illud fortius esse constat. At omnium maximus, qui spreto ipso usu rerum & sensuum, quantum quidem humanæ fragilitati fas est, non ascensoriis gradibus, sed inopinatis excessibus, avolare interdum contemplando ad illa sublimia consuevit. Ad hoc ultimum genus illos pertinere reor excessus Pauli. Excessus, non ascensus: nam raptum potius fuisse, quàm ascendisse ipse se perhibet. Inde est quod dicebat: *Sive mente excedimus, Deo.* Porro hæc tria ita contingunt, cum consideratio, etsi in loco peregrinationis suæ, virtutis studio, & adjutorio gratiæ facta superior, sensualitatem aut premit ne insolescat, aut cogit ne evagetur, aut fugit ne inquinet. In primo potentior, in secundo liberior, in tertio purior. Puritatis siquidem & alacritatis pariter alis fit ille volatus.

Medit.

Contemplativa.

2. Cor. 12.

2. Cor. 5.

Alis duabus.

4. Vis tibi has considerationis species propriis distingui nominibus? Dicamus, si placet, primam dispensativam, secundam æstimativam, tertiam speculativam. Horum nominum rationes diffinitiones declarabunt. Dispensativa est consideratio sensibus sensibilibusque rebus ordinate & socialiter utens ad promerendum Deum. Æstimativa est consideratio prudenter ac diligenter quæque scrutans & ponderans ad vestigandum Deum. Speculativa est consideratio se in se colligens, &, quantum divinitus adjuvatur, rebus humanis eximens ad contemplandum Deum. Puto vigilanter advertis aliarum hanc esse fructum: ceteras, si non referantur ad istam, quod dicuntur videri posse, sed non esse. Et prior quidem absque intuitu hujus multa serit, & nihil metit: sequens vero nisi ad istam se dirigat, vadit, sed non evadit. Ergo quod prima aptat, secunda odorat, tertia gustat. Ad quem tamen gustum perducunt & ceteræ, etsi tardius: nisi quod prima laboriosius, secunda quietius pervenitur.

Tres considerationis species.

CAPUT III.

Ea quæ supra nos sunt, Deum scilicet & Angelos, investigare opinione, fide, & intellectu.

5. DIxisti, inquis, satis quà ascendatur: etiam quo ascendendum, dicere habes. Falleris, si id speras: ineffabile est. Tu me existimas loqui quod oculus non vidit, nec auris audivit, & in cor hominis non ascendit? *Nobis*, inquit, *revelavit Deus per spiritum suum.* Ergo quæ supra sunt, non verbo docentur, sed spiritu revelantur. Verum quod sermo non explicat, consideratio quærat, oratio expetat, mereatur vita, puritas assequatur. Sane eorum admonitus quæ supra sunt, non te existimes mitti à me suspicere solem, lunam, stellas, non ipsum firmamentum, non aquas quæ super cælos sunt. Ista siquidem omnia, etsi supra loco, pretio infra sunt, & dignitate naturæ: sunt enim corpora. Tui portio spiritus est, quo superius quippiam frustra quæris, quod non sit spiritus. Porro spiritus est Deus, sunt & Angeli sancti & hi supra te. Sed Deus natura, Angeli gratia superiores sunt. Unum siquidem tui & Angeli optimum, ratio est; Deus vero non sui aliquid optimum habet, unum optimum totus. Is, & qui cum eo sunt beati spiritus, tribus modis, veluti viis totidem, nostra sunt consi-

1. Cor. 2. 10.

Tres ... viæ.

a Aliis, *ut quidem constat.* Sed legendum, *instat*, id est, id modo exsequendum restat.

b Varia hic lectio, quidam scripti: *appropiare est*, alii *repatriare est.* Horstius cum paucis utrumque habet. *Repatriare* rectius ad sensum, ut opponatur exsilio, ut infra num. 2. *Repatriasse erit hoc*, &c.

deratinne vestigandi, opinione, fide, intellectu. Quorum intellectus rationi innititur, fides auctoritati, opinio sola veri similitudine se tuetur. Habent illa duo certam veritatem: sed fides clausam & involutam, intelligentia nudam & manifestam: ceterum opinio certi nihil habens, verum per veri similia quærit potius, quàm apprehendit.

Cavenda in his confusio.

6. Omnino in his cavenda confusio, ne aut incertum opinionis fides figat, aut quod firmum fixumque est fidei, opinio revocet in quæstionem. Et hoc sciendum, quia opinio, si habet assertionem, temeraria est: fides, si habet hæsitationem, infirma est: item intellectus, si signata fidei tentet irrumpere, reputatur effractor, scrutator majestatis. Multi suam opinionem intellectum putaverunt, & erraverunt. Et quidem opinio potest putari intellectus; intellectus opinio non potest. Unde hoc accidit? Profecto quia hæc falli potest, ille non potest: aut si falli potuit, intellectus non fuit, sed opinio. Verus nempe intellectus certam habet non modo veritatem, sed notitiam veritatis. Possumus singula hæc ita diffinire. Fides est voluntaria quædam & certa prælibatio necdum propalatæ veritatis. Intellectus est rei cujuscumque invisibilis certa & manifesta notitia. Opinio est quasi pro vero habere aliquid, quod falsum esse nescias. Ergo, ut dixi, fides ambiguum non habet; aut si habet, fides non est, sed opinio. Quid igitur distat ab intellectu? Nempe quod etsi non habet incertum non magis quàm intellectus, habet tamen involucrum, quod non intellectus. Denique quod intellexisti, non est de eo quod ultra quæras: aut si est, non intellexisti. Nil autem malumus scire, quàm quæ fide jam scimus. Nil supererit ad beatitudinem, cum quæ jam certa sunt nobis fide, erunt æque & nuda.

…definitiones …torum

CAPUT IV.

Angeli quomodo considerandi.

…gelorum …sideratio.

7. HIs ita expeditis, age jam dirigatur consideratio in eam quæ sursum est Jerusalem mater nostra, ac totis tribus memoratis viis caute & vigilanter vestigemus investigabilia: quatenus tamen licet, vel magis quatenus nobis donabitur. Et primo quidem cives spiritus esse illic potentes, gloriosos, beatos, distinctos in personas, dispositos in dignitates, ab initio stantes in ordine suo, perfectos in genere suo, corpore [a] æthereos, immortalitate perpetuos, impassibiles non creatos, sed factos, id est gratia, non natura; mente puros, affectu benignos, religione pios, castimonia integros, unanimitate individuos, pace securos, à Deo conditos, divinis laudibus & obsequiis deditos. Hæc omnia legendo comperimus, fide tenemus. Quamquam de corporibus horum non modo unde sint, sed an aliquatenus sint, hæret sententia aliquorum. Unde si quis inter opinabilia magis id ponendum censuerit, non contendo. Porro intellectu præditos, non fide, non opinione, sed intellectu capimus: quia non possunt hujus expertes, & Dei simul participes esse. Sunt & nomina quædam nota nobis similiter ex auditu, per quæ harum beatitudinum, etiam quæ non liquido mortalium percepit auditus, officia, merita, gradus, ordines, utcumque à nobis conjici & discerni queunt. Sed enim quod ex auditu non est, jam non ex fide, nam fides ex auditu. Itaque opinando ista diximus. Ad quid enim cælestium nomina innotuerunt, si ne opinari quidem salva fide aliquid licet de rebus, quarum nomina sunt? Angeli, Archangeli, Virtutes, Potestates, Principatus, Dominationes, Throni, Cherubin, & Seraphin, hæc nomina. Quæ significata eorum? Nullane inter illos spiritus qui simpliciter Angeli, & eos qui Archangeli nuncupantur, distantia?

…nomini…, offi…is, …Angelo…

…m. 10. 17.

8. Quid ergo sibi vult gradualis distinctio hæc *? Putemus Angelos dici (nisi tu convenientius aliquid considerasti) qui singuli singulis hominibus dati creduntur: *missi in ministerium*, secundum Pauli doctrinam, *propter eos qui hereditatem capiunt salutis*. de quibus Salvator: *Angeli eorum semper vident faciem Patris*. Putemus his præesse Archangelos, qui conscii mysteriorum divinorum, nonnisi ob præcipuas & maximas causas mittuntur. E quibus magnus ille archangelus Gabriel missus legitur ad Mariam, ob causam utique, qua major esse non potuit. Putemus super istos Virtutes esse, quorum nutu vel opere signa & prodigia in elementis, sive ex elementis facta apparent ad commonitionem mortalium. Inde est fortassis, quod cum in Evangeliis legas, *Erunt signa in sole & luna & stellis*. paulo post habes: *Nam Virtutes cælorum movebuntur*; hi nimirum spiritus, per quos signa fiunt. Putemus Potestates superiores istis, quarum virtute potestas tenebrarum comprimitur, & coercetur malignitas aeris hujus, ne quantum vult noceat; ne malignari, nisi ut prosit, possit. Putemus Principatus his quoque prælatos, quorum moderamine & sapientia omnis in terris principatus constituitur, regitur, limitatur, transfertur, mutilatur, mutatur. Putemus Dominationes adeo cunctis supereminere præfatis ordinibus, ut respectu horum ceteri videantur omnes administratorii spiritus, & ad istos, tamquam ad dominos, referri regimina Principatuum, tutamina Potestatum, operationes Virtutum, revelationes Archangelorum, curam & providentiam Angelorum. Putemus Thronos alto etiam ab his evolasse recessu, qui ex eo quod sedent, Throni dicuntur; & ex eo sedent, quod sedet in eis Deus. Neque enim sedere in eis, qui non sederent, posset. Quæris quid * illam sentiam sessionem? Summam tranquillitatem, placidissimam serenitatem, pacem quæ exsuperat omnem intellectum. Talis est qui sedet in Thronis Dominus Sabaoth, judicans omnia cum tranquillitate, placidissimus, serenissimus, pacatissimus. Et tales sibi constituit Thronos, simillimos sibi. Putemus Cherubin ex ipso sapientiæ fonte ore Altissimi haurientes, & refundentes fluenta scientiæ universis civibus suis. Et vide ne is sit, quem Propheta loquebatur, fluminis impetus lætificans civitatem Dei. Putemus Seraphin, spiritus totos divino igne succensos, succendere universa, ut singuli cives singulæ sint lucernæ ardentes & lucentes; ardentes caritate, lucentes cognitione.

TOM. II. OPUSC. I.

Nominum ratio

Heb. 1. 14. Matth. 18. 10.

Luc. 1. 26.

Luc. 21. 26.

* al. quam.

Psal. 45. 5.

Quanta jucunditas cælestia meditari.

9. O Eugeni, quàm bonum est nos hic esse! quàm fore melius, si quando tamen toti sequamur quo ex parte præcessimus! Præcedimus animo, & ne ipso quidem toto, sed parte modica nimis. Affectus jacent mole corporea prægravati, & luto hærentibus desideriis, sola interim arida & tenuis consideratio prævolat. Et tamen ex tantillo quod jam datur, libet exclamare: *Domine, dilexi decorem domus tuæ, & locum habitationis gloriæ tuæ*. Quid si totam se colligat anima, & reductis affectibus è cunctis locis, quibus captivi tenentur, timendo quæ non oportet, amando quæ non decet, dolendo vane, gaudendo vanius, cum his ineat tota libertate volatum, pulset impetu spiritus, & in pinguedine gratiæ illabatur? Nonne cum cœperit circuire lucidas mansiones, & sinum illum etiam Abrahæ curiosius perscrutari, & sub altari[b], quodcumque illud est, Martyrum revisere animas, in prima stola secundam patientissime exspectantes, multo magis tunc instabit loquens cum Propheta: *Unam petii à Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ, ut videam voluntatem Domini, ac visitem templum ejus?* Quidni ibi videatur cor Dei? quidni ibi probetur quæ sit voluntas Dei bona, & beneplacens, & perfecta? Bona in se, placens in effectibus, beneplacens fruentibus, perfecta perfectis, & nihil ultra quærentibus. Patent viscera misericordiæ, patent cogitationes pacis, divitiæ salu-

Psal. 25. 8.

Notas

a Confer sermonem 5. in Cantica, ubi de corporibus Angelorum, & ibi Horstii Notas.

b Ex his verbis patet, Bernardum sermone 2. in festo omnium Sanctorum non ita sensisse de altari illo, quasi intellectu aut fide id sibi constaret: sed tantum opinative sententiam suam dixisse. Hæc fusius in Præfatione ad tomum 3.

TOM. II. Opusc. I.

tis, mysteria bonæ voluntatis; benignitatis arcana, quæ clausa mortalibus, etiam ipsis electis suspecta sunt. Id quidem salubriter, ne desinant timere, dum necdum digne amare idonei inveniuntur.

In singulis Angelorum ordinibus quid considerandum.

10. Cernere est in his qui Seraphin appellantur, quomodo amet qui unde amet non habet, sed est & qui nihil horum quæ fecerit odit: quos salvandos fecit, quomodo foveat, quomodo provehat, quomodo amplexetur, quomodo delicta electæ [a] juventutis, & paleas ignorantiarum ejus ignis ille consumens, ipsam purgatissimam & suo amore dignissimam reddat. Cernere est in Cherubin, qui plenitudo scientiæ dicuntur, Deum scientiarum dominum esse, qui solus solam nesciat ignorantiam, qui totus sit lux, & tenebræ in eo non sint ullæ; totus sit oculus, & qui minime aliquando fallitur, quia minime clauditur; qui extra se non quærat lumen, cui admoveatur ut videat, ipse qui videt, ipse unde videt. Cernere est in Thronis, quam non suspectus omni innocentiæ judex sedeat in his, qui circumvenire nolit, circumveniri non possit, quippe sic amans, & sic videns. Nec vacat sessio: tranquillitatis insigne est. De vultu tali judicium meum prodeat opto, cui insit amor, error absit, absit & perturbatio. Cernere est in Dominationibus, quantæ sit Dominus majestatis, cujus nutu imperium constat, & imperio universitas atque æternitas termini sunt. Cernere est in Principatibus principium ex quo omnia; & quomodo à cardine ostium, sic ab ipso regi universitatem. Cernere est in Potestatibus, quàm potestative idem princeps quos regit, protegit, contrarias potestates arcens & propulsans. Cernere est in Virtutibus unam ubique æqualiter præsto esse virtutem, per quam omnia, vivificam, efficacem, invisibilem, immobilemque, omnia tamen moventem utiliter, tenentem fortiter. quæ cum in minus usitata effecta apud mortales eruperit, miracula sive prodigia vocant. Cernere postremo & mirari est in Angelis & Archangelis veritatem atque experientiam vocis illius, *Quoniam ipsi cura est de nobis*: qui talium nos & tantorum non desinit jucundare visitationibus, instruere revelationibus, suggestionibus commonere, sedulitate solatiari.

1. Pet. 5. 7.

CAPUT V.

Gratias ac dotes Angelorum à Deo in ipsos derivari.

Eorum virtutes à Deo.

11. HÆc omnia contulit illis spiritibus ipse qui condidit illos, unus atque idem summus Spiritus, dividens singulis prout voluit. Hæc operatur in illis, hæc dedit operari & illis, sed aliter. Ardent Seraphin, sed igne Dei, vel potius igne Deo. Quod præcipuum est in eis, amant, sed non quantum Deus, nec quomodo. Lucent Cherubin, & scientia eminent, sed participio veritatis; ac per hoc non ut Veritas, nec quantum. Sedent Throni, sed insidentis beneficio. Judicant & ipsi cum tranquillitate, sed non ad mensuram modumve pacis pacantis, pacis quæ exsuperat omnem sensum. Dominantur Dominationes, sed sub Domino dominantur, serviunt pariter. Quid hoc ad summum, sempiternum, singulareque dominium? Præsunt Principatus & regunt: sed reguntur & ipsi, ita ut regere jam non norint, si regi desierint. Præcellit in Potestatibus fortitudo: sed qui debent quod fortes sunt, & aliter est fortis, & plus; nec tam fortis quàm ipsa fortitudo est. Virtutes pro suo ministerio & potentatu satagunt excitare corda torpentia hominum innovatione signorum: virtus vero in eis manens, ipsa facit opera. Faciunt & illæ, sed in comparatione ejus non faciunt. Denique tantum interest, ut quasi singulariter Propheta dicat ad eum: *Tu es Deus qui facis mirabilia.* & idem de eo: *Qui facis mirabilia magna solus.* Adsunt Angeli & Archangeli: sed ille germanior nobis, qui non modo adest, sed inest.

Psal. 76. 15. Psal. 135. 4.

12. Quod si dicas posse inesse & Angelum, non inficior. Memini scriptum: *Et Angelus qui loquebatur in me.* Atqui differentia & in hoc. Inest Angelus suggerens bona, non ingerens: inest hortans ad bonum, non bonum creans. Deus sic inest ut afficiat, ut infundat, vel potius ut infundatur & participetur, ita ut unum perinde cum nostro spiritum esse dicere quis non timuerit, etsi non unam personam, unamve substantiam. Habes enim: *Qui adhæret Deo, unus spiritus est.* Angelus ergo cum anima, Deus in anima. Ille ut contubernalis animæ inest, Deus ut vita. Itaque sicut anima videt in oculis, audit in auribus, odorat in naribus, in faucibus gustat, tangit in toto reliquo corpore: sic Deus diversa in diversis spiritibus operatur; verbi gratia, in aliis amantem se exhibens, in aliis agnoscentem, in aliis alia facientem, sicut unicuique datur manifestatio spiritus ad utilitatem. Quis est iste tam communis in vocibus, tam longe in rebus? quomodo quem nostris loquimur verbis, in sua reconditus majestate, nostros penitus & aspectus effugit, & affectus? Audi ipsum quid loquatur hominibus. *Sicut exaltantur cæli a terra, sic exaltata sunt viæ meæ à viis vestris, & cogitationes meæ à cogitationibus vestris.* Dicimur amare, & Deus: dicimur nosse, & Deus: & multa in hunc modum. Sed Deus amat ut caritas, novit ut veritas, sedet ut æquitas, dominatur ut majestas, regit ut principium, tuetur ut salus, operatur ut virtus, revelat ut lux, assistit ut pietas. Quæ omnia faciunt & Angeli, facimus & nos: sed longe inferiori modo, non utique bono quod sumus, sed quod participamus.

Zach. 1. 14. Quomodo insit homini angelus, & quomodo Deus. ¶ Nota ... Cantica. 1. Cor. 6. 17. 1. Cor. 12. 7. Isa. 55. 9. Differentia ... Dei ... hominum.

CAPUT VI.

Principii & essentiæ rationem proprie soli Deo convenire.

13. NUnc jam transi spiritus istos, si forte cum sponsa dicere possis & tu: *Paululum cum pertransissem eos, inveni quem diligit anima mea.* Quis est? Non sane occurrit melius, quam *Qui est.* Hoc ipse de se voluit responderi, hoc docuit, dicente Moyse ad populum, ipso quidem injungente: *Qui est, misit me ad vos.* Merito quidem. Nil competentius æternitati, quæ Deus est. Si bonum, si magnum, si beatum, si sapientem, vel quicquid tale de Deo dixeris, in hoc verbo instauratur, quod est, *Est.* Nempe hoc est ei esse, quod hæc omnia esse. Si & centum talia addas, non recessisti ab esse. Si ea dixeris, nihil addidisti: si non dixeris, nihil minuisti. Jam si vidisti hoc tam singulare, tam summum esse; nonne in comparatione hujus quicquid hoc non est, judicas potius non esse, quàm esse? Quid item Deus? Sine quo nihil est. Tam nihil esse sine ipso, quàm nec ipse sine se potest. Ipse sibi, ipse omnibus est. Ac per hoc quodammodo ipse solus est, qui suum ipsius est, & omnium esse. Quid est Deus? Principium. & hoc ipse de se responsum dedit. Multa in rebus dicuntur principia, sed respectu posteriorum. Alioquin si ad aliquid præcedens respicias, ipsum potius principium dabis. Quamobrem si quæras verum simplexque principium, invenias oportet quod principium non habuerit. Ex quo universum cœpit, ipsum profecto minime cœpit. Nam si cœpit, aliunde cœperit necesse est. A se enim cœpit nihil. Nisi forte quis putaverit, quod non erat, dare sibi potuisse, ut esse inciperet; aut fuisse aliquid, antequam esset. Quod utrumque quia ratio non consentit, constat nihil sibimet exstitisse principium. Quod vero aliud principium habuit, primum * non fuit. Verum ergo principium nequaquam cœpit, sed totum ab ipso cœpit.

Cant. 3. 4. Deus quid sit. Exod. 3. 14. Deus est suum esse. Deus Principium. Joan. 8. 25. Nihil sibi esse cœpit. * al. principium.

14. Quid est Deus? Cui sæcula nec accesserunt, nec decesserunt; nec coæterna tamen. Quid est Deus? *Ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia. Ex quo omnia*, creabiliter, non seminabiliter. *Per quem omnia*, ne alium auctorem atque alium opificem arbitreris. *In quo omnia*, non quasi in loco, sed quasi in virtute. *Ex quo omnia*, tanquam uno principio, auctore omnium. *Per quem omnia*, ne alterum inducatur principium

Rom. 11. 36. De ex quo, per quem, & in quo sunt omnia.

a In quibusdam, *neglecta*, sed mendose. Hic enim agitur de electis.

artifex. *In quo omnia*, ne tertium inducatur, locus. *Ex quo omnia*, non de quo, quia non est materia Deus, efficiens causa est, non materialis. Frustra Philosophi materiam quærunt: non eguit materia Deus. Non enim officinam quæsivit, non artificem. Ipse per se, in se omnia fecit. Unde? De nihilo. nam si ex aliquo fecit, illud non fecit, ac per hoc nec omnia. Absit ut de sua incorrupta incorruptibilique substantia tam multa fecerit, etsi bona, corruptibilia tamen. Quæris si in ipso omnia, ipse ubi? Nihil minus invenio. Quis capiat locus? Quæris ubi non sit? Nec hoc quidem dixerim. Quis sine Deo locus? Incomprehensibilis est Deus: sed non parum apprehendisti, si hoc tibi de eo compertum est, quod nusquam sit, qui non clauditur loco; & nusquam non sit, qui non excluditur loco. Suo autem illo sublimi atque incomprehensibili modo, sicut omnia in ipso, sic ipse in omnibus est. Denique (sicut ait Evangelista) *in mundo erat*. Alias vero, ubi erat antequam mundus fieret, ibi est. Non est quod quæras ultra ubi erat; præter ipsum nihil erat. Ergo in seipso erat.

CAPUT VII.

Deum & simplicem & trinum esse.

15. QUid est Deus? Quo nihil melius cogitari potest. Si approbas, non oportet assentiaris esse aliquid, quo [a] Deus sit, & quod Deus non sit. Hoc ei im sine dubio melius. Quomodo non melius Deo, si Deus non est, quod dat Deo ut sit? At melius illam divinitatem, qua dicunt [b] Deum esse, non aliud quàm Deum esse fatemur. Non est ergo in Deo nisi Deus. Quid? inquiunt: negas Deum habere divinitatem? Non, sed quod habet, hoc est. Negas divinitate [c] Deum esse? Non, sed non alia, quam quæ ipse est. Aut si tu aliam invenisti, adjuvet me Trinitas Deus, adversus illam [d] tota me contumacia erigo. Quaternitas orbem disterminat, non signat deitatem. Deus Trinitas est, Deus trium singula personarum. Si quartam divinitatem adjicere placet; interim ego hanc, quæ Deus non est, persuasi mihi minime adorandam. Puto quod & tu. nempe *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies.* Gloriosa vero divinitas, quæ sibi honorem non audeat arrogare divinum, At melius quartum hoc omnino respuimus, quàm sine honore recipimus. Multa dicuntur esse in Deo, & quidem sane catholiceque, sed multa unum. Alioquin si diversa putemus, non quaternitatem habemus, sed centenitatem. Verbi causa, dicimus magnum, bonum, justum, & innumera talia: sed nisi omnia unum in Deo, & cum Deo consideres, habebis multiplicem Deum.

16. Mihi vero non deest quod cogitem melius ejusmodi Deo tuo. Quæris quid? Mera simplicitas. Vero judicio, natura simplex multiplici antefertur. Scio quod ad hæc respondere solent. Non multa, inquiunt, sed unam tantum divinitatem, quæ omnia illa sunt, Deo ut sit conferre asserimus. Asseritis ergo, etsi non multiplicem, duplicem Deum; & non ad merum simplex pervenistis, neque ad id, quo melius cogitari non potest. Tam non est simplex, quod vel uni fuerit obnoxium formæ, quàm nec virgo vel uni cognita viro. Securus loquor, ne is quidem qui vel duplex est, erit meus. Habeo enim meliorem. Esto quod hunc numeroso & multiplici anteponam: sed plane præ simplici sperno. Meus Deus ipse catholice est. Tam non habet hoc & illud, quàm non hæc & illa. Est qui est, non quæ est. Purus, simplex, integer, perfectus, constans sibi, nihil de temporibus, nihil de locis, nihil de rebus trahens in se, nihil ex se deponens in eis; non habens quod ad numerum dividat, non quæ colligat ad unum. Unum quippe est, sed non unitum. Non partibus constat, ut corpus; non affectibus distat, ut anima: non formis substat, ut omne quod factum est; sed neque formæ, ut istis visum est. Magna laus videlicet Deo, ut se ab informitate vindicet, forma una esse contentum. Hoc est dicere, cetera pluribus, Deum non nisi uni debere quod est. Quid? Cujus beneficio sunt quæ sunt, ipse pro suo esse alteri benefico [e] inclinabit? Laus ista (ut vulgo dicitur) blasphemiam valet. Annon pluris est nullo indigere, quàm uno? Habe reverentiam Deo, ut quod pluris est, illi tribuas. Si cor tuum usque huc ascendere potuit, Deum tuum infra quomodo collocabis? Ipse sibi forma, ipse sibi essentia est. In hoc interim gradu suspicio illum: & si alter potior appareret, illum potius darem. Numquid verendum, ne cogitatio transvolet illum? Quantumcumque in altum proficiat, ultra est. Infra quod homo cogitare possit, altissimum quærere, ridiculum est; statuere, impium. Ultra, non citra quærendus est.

Tom. II. Opusc. I.

De Deo semper optimum sentiendum.

17. Ascende adhuc, si potes, ad cor altius, & exaltabitur Deus. Non est formatus Deus: forma est. Non est affectus Deus: affectio est. Non est compositus Deus: merum simplex est. Et ut liquido noveris, quid simplex dicam: idem quod unum. Tam simplex Deus, quàm unus est. Est autem unus, & quo modo aliud nihil. Si dici possit, unissimus est. Unus est sol, quod non sit alter: una luna, quod æque altera non sit. Atque id quidem Deus, sed plus. Quid plus? Unus est etiam sibi. Et hoc vis tibi declarari? Idem est semper, & uno modo. Non sic unus sol, non sic una luna. Clamat uterque non esse unum sibi; ille motibus, illa & defectibus suis. Deus autem non modo unus sibi: & in se unus est. Nihil in se nisi se habet. Non ex tempore alterationem habet, non in substantia alteritatem. Hinc de eo Boëtius: Hoc vere unum, in quo nullus est numerus, nullum in eo aliud præter id quod est. Neque enim subjectum fieri potest: forma enim est. Compara huic uni omne quod unum dici potest; & unum non erit. Trinitas est tamen Deus. Quid ergo? Destruimus quod dictum est de unitate, quia inducimus trinitatem? Non; sed statuimus unitatem. Dicimus Patrem, dicimus Filium, dicimus Spiritum-sanctum; non tamen tres Deos, sed unum. Quid sibi vult iste (ut sic loquar) absque numero numerus? Si tria, quomodo non numerus? si unum, ubi numerus? Sed habeo, inquis, quid numerem, & quid non numerem. Substantia una est: personæ tres sunt. Quid mirum? quid vel obscurum in hoc? Nihil, si personæ seorsum à substantia cogitentur. Nunc vero cum tres illæ personæ illa substantia sint, & illa una substantia tres illæ personæ; quis numerum neget? Nam vere tres sunt. Quis numeret tamen? Nam vere unum sunt. Aut si tu facile explicatu id putas, dicendo tres, dicito quid numerasti? Naturas? Una est. Essentias? Una est. Substantias? Una est. Deitates? Una est. Non hæc, sed personas numero, inquis. Quæ non sint illa una natura, illa una essentia, illa una substantia, illa una divinitas? Catholicus es: minime hoc dabis.

En simplex, quo unus.

9. Deus unus sibi & in se.

Boëtius.

10. Deus Trinitas.

Deus quomodo trinus & unus.

CAPUT VIII.

Personarum pluralitatem in Deo consurgere ex proprietatibus; essentiam tamen unam & simplicem esse.

18. PErsonarum proprietates non aliud quàm personas; ipsasque non aliud quàm unum Deum, unam divinam substantiam, unam divinam naturam, unam divinam & summam majestatem, Fides catholica confitetur. Numera ergo, si potes, aut sine substantia personas, quæ ipsa sunt: aut sine personis proprietates, quæ ipsæ sunt. Aut si dividere quis conetur vel

a Necessaria prorsus correctio ex duobus mss. Colbertinis, ubi *quod* in antehac editis. Ratio ex consequentibus perspicua.

b Nempe Gilbertus Porretanus Pictavensis episcopus, ejusque sequaces, damnati in Concilio Remensi anno 1148. de quo Gaufridus lib. 3. de vita Bernardi num. 15. Idem Gaufridus libellum edidit de rebus gestis in Concilio Remensi contra Gilbertum, de quo ad Sermonem 80. in Cantica.

c Alii male *divinitatem*. Eadem correctio adhibita in Sermone 80 super Cantica num. 15.

d Edita addunt, *vel quaternitatem*, sed deest in mss.

e Quidam cum Horstio habent, *alteri ut beneficio*. Sed planior sensus, *alteri benefico*, ut in potioribus mss.

TOM. II. Opusc. I.

personas à substantia, vel proprietates à personis, nescio quomodo Trinitatis se profiteri cultorem possit, qui in tantam rerum numerositatem excesserit. Dicamus itaque tres, sed non ad præjudicium Unitatis: dicamus unum, sed non ad confusionem Trinitatis. Neque enim nomina vacua sunt, nec absque significantia cassæ voces. Quærit quis quomodo * illud quod catholicum esse dicimus, possit esse? Sufficiat ei tenere sic esse. Atque hoc non rationi perspicuum, nec tamen opinioni ambiguum, sed fidei persuasum. Sacramentum hoc magnum est, & quidem venerandum, non scrutandum. Quomodo pluralitas in unitate, & hac unitate, aut ipsa in pluralitate? SCRUTARI hoc temeritas est, credere pietas est, nosse vita, & vita æterna est. Unde si operæ pretium censes, ô Eugeni, percurrat nunc consideratio multa Una, quo eminentia hujus singularis Unius fiat evidentior. Est unitas, quæ collectiva potest dici, cum verbi causa multi lapides faciunt acervum unum. Est & unitas constitutiva, cum multa membra unum corpus, vel multæ partes unumquodcumque totum constituunt. Est & conjugativa, qua fit ut duo jam non duo sint, sed una caro. Et est nativa, qua anima & caro unus nascitur homo. Est unitas potestativa, qua homo virtutis non instabilis, non dissimilis, sed unus sibimet semper nititur inveniri. Est consentanea, cum per caritatem multorum hominum est cor unum, & anima una. Est & votiva, cum anima votis omnibus adhærens Deo, unus spiritus est. Et est dignativa unitas, qua limus noster à Dei Verbo in unam assumptus est personam.

Trinitatis mysterium sola fide comprehenditur.

* al. quomodo hoc possit esse.

Unitatis novem modi.

19. Verum hæc omnia quid ad illud summum, atque (ut ita dicam) unice Unum, ubi unitatem consubstantialitas facit? Huic Uni quodvis illorum si assimiles, erit quoquo modo unum: si compares, nullo. Igitur inter omnia quæ recte unum dicuntur, arcem tenet Unitas Trinitatis, qua tres personæ una substantia sunt. Secundo loco illa præcellit, qua e converso tres substantiæ una in Christo persona sunt. Porro hæc & quæcumque alia dici una possunt, summæ illius unitatis imitatione, non comparatione, Una appellari vera sobriaque probat consideratio. Nec abducimur ab hac unitatis professione assertione Trium: cum in hac Trinitate non recipiamus multiplicitatem, sicut nec solitudinem in unitate. Quamobrem cum dico Unum, non me Trinitatis turbat numerus, qui essentiam non multiplicat, non variat, nec partitur. Rursum cum dico Tria, non me arguit intuitus unitatis, quæ illa quæcumque tria, seu illos tres, nec in confusionem cogit [a], nec in singularitatem redigit.

Super omnes unitas Trinitatis, tum Christi.

CAPUT IX.

Uti in Deo simplex natura est in tribus personis, sic contra in Christo plures naturas in unam personam coalescere.

20. IDem me sentire fateor & de illa unitate, cui secundum ab ista inter cetera Una honorem dedi. Dico in Christo Verbum, animam, & carnem, sine confusione essentiarum unam esse personam, & item absque præjudicio personalis unitatis in sua numerositate manere. Nec negaverim hanc ad illud quoque genus unitatis pertinere, qua anima, & caro unus est homo. Decuit quippe familiarius similiusque cum hominis convenire constitutione, quod pro homine constitutum est sacramentum. Decuit & cum summa, quæ in Deo est & Deus est, unitate congruere, ut quomodo ibi tres personæ una essentia; ita hic convenientissima quadam contrarietate tres essentiæ sint una persona. Videsne pulcre inter utramque unitatem hanc collocari; in eo utique qui constitutus est mediator Dei hominisque, homo Christus Jesus? Pulcherrima, inquam, convenientia, ut salutare sacramentum congrua quadam similitudine ambobus respondeat, & salvanti videlicet & salvato. Ita hæc unitas duarum consistens media unitatum, alteri succumbere, alteri præeminere cognoscitur, quantum superiore inferior, tantum inferiore superior.

In Christo tres essentiæ, personæ unitas.

Media inter divinam & humanam.

21. Tantam denique, tamque expressam unionis vim in se præfert ea persona, in qua Deus & homo unus est Christus: ut si duo illa de se invicem prædices, non erraveris, Deum videlicet hominem, & hominem Deum vere catholiceque pronuntians. Non autem similiter vel carnem de anima, vel animam de carne, nisi absurdissime, prædicas, etsi similiter anima & caro unus sit homo. Nec mirum, si non æque potis anima sit sua illa vitali, etsi non parum valida, intentione connectere, atque suis affectibus adstringere sibi carnem, ut sibi divinitas hominem illum, qui prædestinatus est filius Dei in virtute. Longa catena & fortis ad stringendum, divina prædestinatio: ab æterno est enim. Quid longius æternitate? Quid divinitate potentius? Inde est quod nec morte incidente ullatenus intercidi hæc unitas potuit, etsi carne & anima ab invicem separatis. Et fortassis hoc sensit ille, qui se indignum professus est solvere corrigiam calceamenti hujus *.

CAPUT X.

Parabola, quæ est apud Matthæum de tribus satis, Christi persona accommodatur.

22. SEd & illa tria sata de Evangelio, mixta & fermentata in panem unum, si quis ad hæc tria dixerit pertinere, non incongrue id mihi facere videbitur. Quàm bene ea mulier fermentavit, ut nec divisione quidem facta carnis & animæ, à carne vel anima Verbum divideretur! Mansit & in separatione inseparabilis unitas. Nec enim quæ ex parte contigit separatio, potuit unitati præscribere, permanenti in totis tribus. Sive conjunctis, sive disjunctis duobus, nihilo minus perseveravit in tribus unitas personalis. Æque unus Christus unaque persona, Verbum, anima, & caro, etiam mortuo homine perduravit. In utero Virginis (ut sentio ego) commixtio hæc & fermentatio facta est: & ipsa mulier quæ miscuit, & fermentavit. Nam fermentum non immerito fortasse dixerim fidem Mariæ. Plane beata, quæ credidit, quoniam perfecta sunt in ea, quæ dicta sunt ei à Domino. Perfecta autem non essent, si quo minus juxta verbum Domini esset fermentatum totum, & perpetuo fermentatum, servans nobis tam in morte, quàm in vita pariter unum atque integrum mediatorem Dei & hominum cum sua deitate, hominem Christum Jesum.

23. Advertere est in hoc admirabili sacramento juxta numerum satorum, miræ & decentissimæ distinctionis gradus, novum, antiquum, æternum. Novum, animam, quæ de nihilo tunc creata creditur, cum infusa: antiquum, carnem, quæ à primo usque hominum, id est ex Adam, traducta cognoscitur: æternum, Verbum, quod ab æterno Patre coæternum illi genitum indubitata veritate asseritur. Et in his triplex (si diligenter advertas) divinæ potentiæ genus, quod factum sit de nihilo aliquid, de vetusto novum, æternum beatumque de damnato & mortuo. Quid hoc ad nostram salutem? Multum per omnem modum. Primum quidem, quod peccato redacti in nihilum, per hoc quodammodo iterato creati sumus, ut simus initium aliquod creaturæ ejus. Deinde quod ex vetusta servitute in libertatem filiorum Dei translati, in novitate spiritus ambulantes. Postremo, quod de potestate tenebrarum vocati ad regnum claritatis æternæ, in quo jam & consedere nos fecit in Christo. Alieni sint a nobis [b], qui Christi à nobis carnem alienare conantur, novam creatam in Virgine, & non de Virgine sumptam, impie asserentes. Pulcre propheticus spiritus longe ante occurrit huic sententiæ, immo blasphemiæ impiorum: *Egredietur*, inquiens, *virga de radice Jesse, & flos de radice ejus ascendet*. Dixisse poterat, & flos de virga, sed

Isa. 11. 1.

a Horstius addit *natura*. Sed deest aliis editis & mss.

b Horstius addit, *Novatiani*. quod marginis lemma est.

maluit, *de radice*: ut unde virgam, inde florem dixisse originem demonstraret. Inde igitur sumpta caro, unde orta Virgo: nec nova in Virgine, quæ prodiit ex radice.

CAPUT XI.

Continuatio considerationis de Deo.

24. FOrte substomacharis, si adhuc pergimus quærere, quid est Deus? tum quia toties jam quæsitum est, tum quia diffidis inventum iri. Dico tibi, Pater Eugeni, solus est Deus, qui frustra numquam quæri potest, nec cum inveniri non potest. Doceat te de hoc experimentum tuum; aut si non, experto credito, non mihi, sed sancto, qui ait: *Bonus es, Domine, sperantibus in te, animæ quærenti te.* Quid ergo est Deus? Quod ad universum spectat, finis: quod ad electionem, salus; quod ad se, ipse novit. Quid est Deus? Voluntas omnipotens, benevolentissima virtus, lumen æternum, incommutabilis ratio, summa beatitudo, creans mentes ad se participandum, vivificans ad sentiendum, afficiens ad appetendum, dilatans ad capiendum, justificans ad promerendum, accendens ad zelum, fœcundans ad fructum, dirigens ad æquitatem, formans ad benevolentiam, moderans ad sapientiam, roborans ad virtutem, visitans ad consolationem, illuminans ad cognitionem, perpetuans ad immortalitatem, implens ad felicitatem, circumdans ad securitatem.

CAPUT XII.

Deum & bonorum operum pium remuneratorem, & scelerum æquissimum vindicem esse.

25. QUid est Deus? Non minus pœna perversorum, quam humilium gloria. Est enim rationabilis quædam æquitatis directio inconvertibilis atque indeclinabilis, quippe attingens ubique: cui illisa omnis pravitas conturbetur necesse est. Quidni in hanc omne tumidum, vel distortum impingat, & conquassetur? Væ universo, quod obvium forte offenderit cedere nescia rectitudo. nam & fortitudo est. Quid iniquis voluntatibus tam contrarium & adversum, quàm semper conari, impingere semper, & frustra *? Væ oppositis voluntatibus, solam suæ profecto aversionis referentibus pœnam. Quid tam pœnale, quàm semper velle quod numquam erit? Quid tam damnatum, quàm voluntas addicta huic necessitati volendi nolendique, ut ad utrumlibet jam, sicut non nisi perverse, ita non nisi misere moveatur? In æternum non obtinebit quod vult; & quod non vult, in æternum nihilominus sustinebit. Digne omnino, ut qui ad nihil afficitur umquam quod deceat, ad nil umquam quod libeat, evadat. Quis hoc facit? Rectus Dominus Deus noster, qui & cum perverso pervertitur. Numquam recto pravoque conveniet. Hæc enim sibi invicem adversantur, etsi non invicem lædant. Læsio alterius est: absit ut Dei. *Durum tibi est*, inquit, *contra stimulum calcitrare*; hoc est, non stimulo durum, sed calcitranti. Est & turpium pœna Deus: Lux est enim. Et quid tam invisum obscœnis flagitiosisque mentibus? Profecto *omnis qui male agit, odit lucem.* Sed dico: numquid non poterunt declinare? Minime omnino. Lucet ubique, etsi non omnibus. Denique in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehendunt *. Videt tenebras Lux, cui hoc est videre, quod lucere: sed non vicissim à tenebris ipsa videtur, quia tenebræ eam non comprehendunt. Et videntur ergo, ut confundantur: & non vident, ne consolentur. Nec modo à luce: & in luce videntur. A quo, vel quibus? Ab omni vidente, ut pro multitudine intuentium sit confusio multa. At nullus de tanta numerositate spectantium molestior oculus suo cujusque. Non est aspectus, sive in cælo, sive in terra, quem tenebrosa conscientia suffugere magis velit, minus possit. Non latent tenebræ vel seipsas. Se vident quæ aliud non vident. Opera tenebrarum sequuntur illas, nec est quo se abscondant ab illis, ne in tenebris quidem. Hic est vermis qui non moritur, memoria præteritorum. Semel injectus, vel potius innatus per peccatum, hæsit firmiter, nequaquam deinceps avellendus. Nec cessat rodere conscientiam, eaque pastus, esca utique inconsumptibili, perpetuat vitam. Horreo vermem mordacem, & mortem vivacem. Horreo incidere in manus mortis viventis, & vitæ morientis. *Vermis immortalis*

26. Hæc secunda mors, quæ numquam peroccidit, sed semper occidit. Quis det illis semel mori, ut non moriantur in æternum? Qui dicunt montibus, *Cadite super nos, & collibus, operite nos*, quid nisi mortem mortis beneficio aut finire, aut evadere volunt? Denique *invocabunt mortem*, ait, *& non veniet.* Intuere id clarius. Constat immortalem animam esse, nec aliquando absque sua memoria vivere, ne non animam aliquando esse contingat. Itaque durante anima, durat & memoria. Sed qualis? Fœda flagitiis, horrida facinoribus, vanitate tumida, contemptu hispida & neglecta. Quæ priora transierunt, & non transierunt. Transierunt a manu, sed non à mente. Quod factum est, factum non esse non potest. Proinde etsi facere in tempore fuit; sed fecisse in sempiternum manet. Non transit cum tempore, quod tempora transit. In æternum ergo necesse est crucier, quod perperam te egisse in æternum memineris. Experiri erit hoc veritatem vocis illius: *Arguam te, & statuam contra faciem tuam.* Dominus locutus est, cui omne adversum & sibi adversari necesse est, ut sit sera querela: *O custos hominum, quare posuisti me contrarium tibi, & factus sum mihimetipsi gravis?* Ita est, ô Eugeni. NON POTEST Deo esse contrarium quid, & sibimet cohærere: sed qui arguetur à Deo, arguetur & à seipso. Non est sane jam tunc quod aut veritatem dissimulet ratio, aut rationis intuitum anima declinet, membris avulsa corporeis, & in sese collecta. Quo enim id valeat, sopitis conclusisque in morte sensibus, per quos utique curiosius exire, & à se ire solebat in eam, quæ præterit, mundi istius figuram? Vides turpibus nihil deesse ad confusionem, cum producentur spectaculum fieri Deo, Angelis, hominibus, sibiipsis? O quàm male mali omnes locati sunt, utique oppositi torrenti huic directæ æquitatis, & huic lumini propalatæ veritatis * expositi. Nonne hoc est perpetuo tundi, perpetuoque confundi? *Duplici contritione*, ait ille, *contere eos, Domine Deus noster.*

Luc. 23. 30. — *Peccati commissi voluptas transit, fœditas manet* — *Psal. 49. 21.* — *Job 7. 20.* — *Deo contrarius, sibimet non cohæret.* — *Turpibus nihil deerit ad confusionem.* — * *al. oppositi.* — *Jerem. 17. 18.*

CAPUT XIII.

De longitudine, latitudine, profunditate, & sublimitate Dei profunde & eleganter discurrit.

27. QUid est Deus? Longitudo, latitudo, sublimitas, & profundum. Quid? inquis. Tenemus te quaternitatis, quam abominatus es, professorem. Minime. Abominatus sum, & abominor. Visus sum protulisse plura, sed unum est. Unus Deus signatus est pro captu nostro, non pro suo statu. Divisus est hic, non ille. Voces diversæ, semitæ multæ: sed unum per eas significatur, unus quæritur. Non divisiones substantiæ in quaternario isto expressæ sunt; non dimensiones, quales in corporibus intuemur; non distinctio personalis, qualem in Trinitate adoramus; non numerus proprietatum, qualem personis ipsis inesse fatemur, etsi non aliud à personis. Alioquin hoc singulum horum in Deo, quod quatuor simul; hoc quatuor ipsa, quod singulum est. Nobis autem, quia non possumus cum Deo simplicitate contendere, dum contendimus apprehendere unum, occurrit veluti quadruplicatum. Facit hoc speculum & ænigma, per quod solum interim videri datur. Cum autem videbimus facie ad faciem, videbimus sicuti est. Nec enim jam tunc fragilis acies mentis nostræ, quantumlibet vehementer intendens, aliquatenus resiliet, dissilietve *Intellectus noster in visione beata totus feretur in Deum sine discursu.*

* Hanc periodum post sequentem, *Et videntur &c.* collocant quidam codices Vaticani: sed hæc lectio aptior.

Tom. II. Opusc. I. in ſuam pluralitatem. Colliget ſe ſe magis, adunabit, conformabitque unitati illius, vel potius unitati illi, ut una uni facies reſpondeat faciei. Nempe *ſimiles ei erimus, quia videbimus eum ſicuti eſt*. Beata viſio! ad
Pſal. 26. 8. quam merito ſuſpirabat, qui ait: *Exquiſivit te facies mea; faciem tuam, Domine, requiram*. Et quia adhuc in quærendo res eſt, interim aſcendamus quadrigam iſtam, utpote infirmi & imbecilles, indigentes tali vehiculo, ſi forte vel ſic apprehendamus, in quo apprehenſi ſumus, id eſt, hujus ipſius vehiculi rationem. Nam hoc monitum habemus ab ipſo auriga & primo
Epheſ. 3. 18. currus hujus exhibitore, ut ſtudeamus *comprehendere cum omnibus ſanctis, quæ ſit longitudo, latitudo, ſublimitas, & profundum*. Comprehendere dixit, non cognoſcere: ut non curioſitate contenti ſcientiæ, tota cura fructui inhiemus. Non in cognitione eſt fructus, ſed
Jac. 4. 17. in comprehenſione. Alioquin *ſcienti bonum, & non facienti*, ut ait quidam, *peccatum eſt ei*. & ipſe Paulus alio
1. Cor. 9. 24. loco: *Sic currite*, inquit, *ut comprehendatis*. Quid ſit comprehendere, inferius declarabo.

Longitudo eſt æternitas Dei, latitudo caritas. 28. Quid igitur eſt Deus? longitudo, inquam. Quid ipſa? Æternitas. Hæc tam longa, ut non habeat terminum, non magis loci, quàm temporis. Eſt & latitudo. Et ipſa quid? Caritas. Quibus & iſta terminis anguſtetur in Deo, qui nihil odit eorum quæ fecerit?
Matth. 5. 45. Denique ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos, pluit ſuper juſtos & injuſtos. Ergo & inimicos concludit ſinus ille. Nec hoc quoque contentus, evadit in infinitum. Omnem non modo affectionem, ſed & cognitionem excedit, adjiciente Apoſtolo & dicente:
Epheſ. 3. 19. *Scire etiam ſupereminentem ſcientiæ caritatem Chriſti*. Quid plus dicam? Æterna eſt. Niſi quod hoc plus forſitan eſt, quia æternitas eſt. Vides tantam eſſe latitudinem, quantam & longitudinem? Utinam ſic videas non tantam eſſe, ſed ipſam: id eſſe unam quod alteram; non minus unam quàm duas, nec plus duas quàm unam. Deus æternitas, Deus caritas eſt: longitudo ſine protenſione, latitudo ſine diſtenſione. In utroque pariter locales quidem excedit temporaleſque anguſtias, ſed libertate naturæ, non enormitate ſubſtantiæ. Tali modo immenſus eſt qui omnia fecit in menſura; & quamvis immenſus, hic tamen modus & ipſius immenſitatis.

29. Quid item Deus? Sublimitas & profundum. In altero ſupra omnia, in altero infra omnia. Liquet in deitate nuſquam claudicare æqualitatem, ſtare eam undique firmiter, conſtare immobiliter ſibi. Sublime,
* al. eſſe. potentiam; profundum, ſapientiam ejus * conſidera.
Sublimitas Dei potentia eſt, profundum ſapientia. Ex æquo & iſta reſpondent ſibi, dum & ſublimitas inattingibilis, & profunditas æque inſcrutabilis cognoſcatur, Paulo admirante & exclamante: *O altitudo di-*
Rom. 11. 33. *vitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei, quam inſcrutabilia ſunt judicia ejus, & inveſtigabiles viæ illius!* Libet & nos exclamare cum Paulo, horum utcumque intuentes in
Sap. 8. 1. Deo, & cum Deo ſimpliciſſimam unitatem: O ſapientia potens, attingens ubique fortiter! ô potentia ſapiens, diſponens omnia ſuaviter! Res una, effectus multiplex, operationeſque diverſæ. Et illa una res eſt longitudo propter æternitatem, latitudo propter caritatem, ſublimitas propter majeſtatem, profunditas propter ſapientiam.

CAPUT XIV.

Modum, quo prædicta ſecundum Apoſtolum comprehendere poſſimus, oſtendit.

30. Novimus hæc. Num ideo & arbitramur nos comprehendiſſe? Non ea diſputatio comprehendit, ſed ſanctitas. ſi quo modo tamen comprehendi poteſt quod incomprehenſibile eſt. At niſi poſſet,
Epheſ. 3. 18. non dixiſſet Apoſtolus: *Ut comprehendamus cum omnibus ſanctis*. Sancti igitur comprehendunt. Quæris quomodo? Si ſanctus es, comprehendiſti, & noſti: ſi non; eſto, & tuo experimento ſcies. Sanctum facit af-
Sanctum facit timor & amor. fectio ſancta, & ipſa gemina: timor Domini ſanctus, & ſanctus amor. His perfecte affecta anima, veluti quibuſdam duobus brachiis ſuis comprehendit, am-
Cant. 3. 4. plectitur, ſtringit, tenet, & ait: *Tenui eum, nec dimittam*. Et timor quidem ſublimi & profundo, amor
lato & longo reſpondet. Quid tam timendum quam poteſtas, cui non potes reſiſtere; quam ſapientia, cui abſcondi non potes? Poterat minus timeri Deus, al-
B terutro carens. Nunc autem perfecte oportet timeas illum, cui nec oculus deeſt omnia videns, nec manus potens omnia. Quid item tam amabile, quam amor ipſe, quo amas, & quo amaris? Amabiliorem tamen juncta æternitas facit: quæ dum non excidit, foras mittit ſuſpicionem. Ama igitur perſeveranter & longanimiter, & habes longitudinem: dilata amorem tuum uſque ad inimicos, & latitudinem tenes. Eſto etiam in omni ſollicitudine timoratus, & ſublime profundumque apprehendiſti.

31. Aut ſi mavis quatuor æque tuis, divinis quatuor reſpondere; facis hoc, ſi ſtupes, ſi paves, ſi ferves, ſi ſuſtines. Stupenda plane ſublimitas majeſtatis: pa-
C venda abyſſus judiciorum. Fervorem exigit caritas, æternitas perſeverantiam ſuſtinendi. Quis ſtupet, niſi qui contemplatur gloriam Dei? Quis pavet, niſi qui ſcrutatur profundum ſapientiæ? Quis fervet, niſi qui meditatur caritatem Dei? Quis ſuſtinet & perſeverat in amore, niſi qui æmulatur æternitatem caritatis? Nempe æternitatis quamdam imaginem perſeverantia præfert. Denique ſola eſt cui æternitas redditur, vel potius quæ æternitati hominem reddit, dicente
Matth. 24. Domino: *Qui perſeveraverit uſque in finem, hic ſalvus erit*.

32. Et nunc adverte in quatuor iſtis contemplationis ſpecies quatuor. Prima & maxima contemplatio
D eſt admiratio majeſtatis. Hæc requirit cor purgatum, ut à vitiis liberum, atque exoneratum peccatis, facile ad ſuperna levet: interdum quoque vel per aliquas morulas ſtupore & ecſtaſi ſuſpenſum teneat admirantem. Secunda autem neceſſaria eſt huic; eſt enim intuens judicia Dei. Quo ſane pavido aſpectu, dum vehementius concutit intuentem, fugat vitia, fundat virtutes, initiat ad ſapientiam, humilitatem ſervat. Virtutum ſiquidem bonum quoddam ac ſtabile fundamentum, humilitas. Nempe ſi nutet illa, virtutum aggregatio nonniſi ruina eſt. Tertia contemplatio occupatur, vel potius otiatur circa memoriam beneficiorum; & ne dimittat ingratum, ſolli-
E citat memorantem ad amorem benefactoris. De talibus dicit Propheta loquens ad Dominum: *Memoriam*
Pſal. 144. *abundantiæ ſuavitatis tuæ eructabunt*. Quarta quæ retro ſunt obliviſcens, in ſola requieſcit exſpectatione promiſſorum: quæ cum ſit meditatio æternitatis (ſiquidem quæ promittuntur, æterna ſunt) longanimitatem alit, & perſeverantiæ dat vigorem. Puto jam facile eſt quatuor noſtra hæc, quatuor illis Apoſtoli aſſignare, dum longitudinem comprehendit meditatio promiſſorum, latitudinem recordatio beneficiorum, ſublimitatem contemplatio majeſtatis, profundum inſpectio judiciorum. Quærendus adhuc fuerat, qui nec ſatis adhuc inventus eſt, nec quæri nimis poteſt: at
F orando forte quàm diſputando dignius quæritur, & invenitur facilius. Proinde is ſit finis Libri, ſed non finis quærendi.

ADMONITIO

ADMONITIO.

In sequentem epistolam seu Opusculum II.

I. Libros de Consideratione, ad summum Pontificem directos, opportune subsequitur Tractatus de componendis moribus Episcoporum, qua prima est ex quinque Bernardi epistolis ad HENRICUM archiepiscopum Senonensem, ordine XLII. Is cognomento APER, testante Hugone Autisiodorensi chronographo, aliis (si vulgati non fallunt indices) GILBERTUS, ex canonico electus est post Daimbertum pontifex Senonensis anno MCXXII. Hac in dignitate cum remissius ageret, ad diligentiorem muneris sui curam animatus est, agente potissimum Gaufrido Carnotensi episcopo cum Burchardo Meldensi, confirmante in primis sancto Bernardo: quem & patronum habuit adversus Ludovici VII. infestationes, ut testatum facit epistola XLIX. ad Honorium papam.

II. Has autem procellas tum Henrico, tum Stephano Parisiensi episcopo excitavit eorum secessus ab aula, & vita melioris institutio. adeo ut qui ante, sicut in prædicta legitur epistola, in habitu actuque sæculari honorati fuerant sublimes, judicati fideles, habiti familiares; postea inimici facti sint digne suo sacerdotio conversantes, & per omnia honorificantes ministerium suum. Hinc domini Senonensis constantiam labefactare conatus est Ludovicus rex. quod amplius illustratur in Notis ad epistolas XXII. & XLV.

III. Non tamen ita mores suos composuit Henricus, ut non in ecclesiasticam censuram incurrerit ob iniquam vexationem cujusdam Archidiaconi ecclesiæ suæ, quem non modo judicio non convictum, sed nec verbo conventum dignitate privavit, teste Bernardo in epistola CLXXXII. ad eumdem Henricum. Hunc suspensum fuisse tradit Hugo chronographus Autisiodorensis ad annum MCXXXVI. idque attestantur Acta Episcoporum Autisiodorensium cap. LV. ubi de Hugone episcopo, qui cum in Senonensi ecclesia, PROPTER SUSPENSIONEM DOMINI HENRICI metropolitani, locum consecrationis non haberet; apud Ferrarias à domino Gaufrido Carnotensi episcopo circa festum beati Vincentii consecratus est. Hanc autem suspensionem Henrico ex iniqua depositione Archidiaconi sui accidisse proximum vero est. Sed tandem hac censura solutus antistes, anno MCXL. apud Senonas synodum habuit, in qua Petri Abaelardi errores damnati fuerunt. Exstant ea de re communes Patrum synodica litteræ ad Innocentium papam, inter Bernardinas epistola CXCI. quibus litteris significant, se paucis totum negotium exposuisse, pro eo maxime, quia idipsum diffusius ac plenius contineretur in litteris domini Senonensis. quæ litteræ non aliæ videntur, quam Bernardi epistola CXC. ad Innocentium, quæ inter hosce Tractatus relata est. Porro Henricus vivere desiit anno MCXLIV. & quidem IV. Idus Junii: cui successit Hugo præcentor.

IV. Ceterum hanc epistolam statim ab Henrici conversione scriptam fuisse probant in primis hæc ejus verba num. 2. Nuper autem nobis à vestris partibus flare cœpit aura secundior. Rumoribus siquidem RECENTIORIBUS nuntiata sunt de vobis solito lætiora, & non ex incerto famæ, sed ore veridico venerabilis Meldensis Episcopi. quod scilicet vitam in melius instituisset Henricus Gaufridi Carnotensis episcopi consiliis, ut mox declarat Bernardus. Atqui hanc Henrici mutationem Honorii secundi pontificatu, ac proinde ante annum MCXXX. contigisse constat, tum ex Bernardi epistola XLIX. ad eumdem Honorium, cui ipsum Henricum commendat: tum ex ipsa infestationum causa, quæ non alia fuit, quam Henrici discessio ab aula & aulico vivendi genere, atque adeo vitæ rectioris institutio, ut patet ex præmissis.

V. Itaque sub annum MCXXVI. scripta fuit hæc epistola: quo tempore Meldensi præsidebat ecclesiæ Burchardus, cujus relatu solito lætiora de Henrici conversatione nuntia Bernardus ait se accepisse. Meldensi, inquam, ecclesiæ tunc præerat Burchardus, non, uti hactenus vulgo persuasum fuit, Manasses secundus, quem non ante annum MCXXXIII. Burchardo successisse probant authenticæ ejus litteræ de Choisiaco pro monasterio S. Martini de Campis, ubi hæc clausula habetur: Acta sunt hæc anno incarnationis Domini MCXXXV. indict. XIII. anno autem ordinationis domni Innocentii papæ VI. ordinationis nostræ II. & alia ejusdem charta de Mauregarto, data anno incarnationis Domini MCXL. anno autem ordinationis nostræ VII. Huic calculo favet Ordericus in lib. VI. pag. 627. ubi Stephanus Parisiensis episcopus, & BURCHARDUS Meldensis Resbacenses monachos admonuisse memorantur de concedendis Uticensibus reliquiis sancti Ebrulfi, qua de re Bernardus epistolam ad Resbacenses scripserat. Id factum refert Ordericus anno MCXXX. ad quem proinde annum Burchardus Meldensem ecclesiam, non Manasses, administrabat. Hinc corrigendi numeri apud Chesnium in Notis ad Abaëlardum: ubi Manasses dicitur Meldensem ecclesiam regere cœpisse anno MCXXV. idque probatur ex ejus litteris de Choisiaco, quas decennio serius, & quidem anno Manassæ episcopi secundo, datas fuisse superius observavimus. Quanta vero morum & consiliorum gravitate præditus fuerit Burchardus, illud argumento est, quod ipsum cum Gaufrido consiliarium Bernardus Henrico gratulatur hac in epistola, quæ in codice Vaticano num. 663. dividitur in septem capita. Verum satius visum est, Horstianas sectiones jam receptas retinere.

S. BERNARDI ABBATIS

EPISTOLA XLII. SEU TRACTATUS AD HENRICUM Senonensem archiepiscopum,

DE MORIBUS ET OFFICIO EPISCOPORUM.

Domino venerabili Henrico, Senonensium archiepiscopo, Frater B. si quid potest peccatoris oratio.

PLACUIT præstantiæ vestræ novum aliquid a nobis dictatum requirere. Gravamur pondere dignitatis, sed dignationis munere gratulamur. Et blanditur petentis favor, & petitionis terret exactio. Qui enim nos sumus, ut scribamus Episcopis? Sed rursum qui sumus, qui non obediamus Episcopis? Unde dare, inde & negare compellor quod postulor. Scribere tantæ altitudini, supra me est: & eidem non obedire, contra me. Utrobique periculum: sed in ea parte majus imminere videtur, si non obediero. Hac itaque exiens qua minus apparet, facio quod jubetis. Dat quippe ausum ipsius dignitatis dignanter indulta familiaritas, & excusat præsumptionem auctoritas imperantis.

CAPUT I.

Arduum ac periculosum esse munus Episcopi; ideoque ei bonis consiliariis opus.

1. IGitur ex quo regni cælorum claves Deo auctore vobis traditas suscepistis, ac juxta ritum fortis illius mulieris, manum mittere cœpistis ad fortia; si qua vos aut egisse quæ non deberetis, aut pertulisse quæ nolletis audivimus; & illa agentem doluimus, & condoluimus hæc patienti. Inter hæc autem ego recordabar illorum versiculorum: *Qui descendunt mare in navibus, facientes operationem in aquis multis, ascendunt usque ad cælos, & descendunt usque ad abyssos. Anima eorum in malis tabescebat, turbati sunt, & moti sunt sicut ebrius, & omnis sapientia eorum devorata est.* Et ideo non judicabam, ut assolet; magis quippe ad compassionem me provocabat hujuscemodi cogitatio: Si, inquam, tentatio est cujuscumque hominis vita super terram; quantis putatis periculis patet vita Pontificis, cui omnium necesse est ferre tentationes? Si ergo latens in caverna, & quasi sub modio, non quidem lucens, sed fumigans, ventorum tamen impetus nec sic declinare sufficio, sed continuis tentationum variisque fatigatus impulsibus, instar vento agitatæ arundinis, hac illacque circumferor: quid positus supra montem, positus supra candelabrum? Solus mihi servandus, solus tamen ipse mihi sum scandalo, solus tædio, solus oneri atque periculo, ita ut propriæ gulæ & ventri, & oculo scandalizanti frequenter irasci oportcat. Quibus ergo molestiis angitur, quibus lacessitur injuriis, cui etiam, etsi propria cessent, numquam tamen de alienis desunt foris pugnæ, intus timores?

Prov. 31. 10.
Episcoporum pericula.
Psal. 106. 23.
Job 7. 1.

2. Nuper autem nobis à vestris partibus flare cœpit aura secundior. Rumoribus siquidem recentioribus nuntiata sunt de vobis solito lætiora, & non ex incerto famæ, sed ore veridico venerabilis Meldensis [a] Episcopi. Interrogatus enim de esse vestro, vultu alacri, & tamquam bene fidens unde requirebatur: Puto, inquit, hominem ex hoc jam consiliis se subacturum Carnotensis Episcopi. Hoc ab eo responsum tam lætus accepi, quam certus fui consilia viri fidelissima fore. In nullo melius poterat nobis cordis vestri propositum commendare, in nullo spem dare certiorem vestri profectus in Domino. Secure, ni fallor, præfatis ambobus viris & vos, & vestra credetis. Talibus utendo consiliariis, bonam vobis servabitis & famam, & conscientiam. Sic Dei Sacerdotem, sic tantæ civitatis decet Episcopum, puerilibus non agi sæcularibusve consiliis. Omnes, juxta Domini præceptum, etiam inimici, diligantur; sed ad consilium soli eligantur, qui & prudentes esse videantur, & benevoli [b]. Propterea Dominus, & imprudens discipuli, & fratrum infidele consilium refutabat, respondens improvido: *Non sapis quæ Dei sunt.* & malevolis: *Vos ascendite ad diem festum hunc, ego autem non ascendam.* Nec istorum malitiæ, nec illius imprudentiæ se credendum putavit. Quærens denique cui se credere debeat, cui tuto sua committat dispensanda mysteria, & quasi difficile inveniens, sub admiratione interrogat: *Quis putas est fidelis servus & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam?* Quamobrem & Petro curam ovium crediturus, prius ejus studuit probare benevolentiam, ter sciscitans si se diligeret. Probavit & prudentiam, quando errantibus hominibus, & putantibus ipsum esse quempiam ex Prophetis, ille prudenter veritatem advertens, Deum potius Prophetarum confessus est: *Tu es*, inquiens, *Christus filius Dei.* Væ nostro generi ab imperfectione sua! Vix in multitudine hominum unum reperias in utraque gratia consummatum. Haud facile siquidem vel prudenti benevolentiam, vel fideli inesse sapientiam deprehendas. Sine numero autem sunt, quos utriusque muneris expertes esse constiterit.

Consiliariorum dotes, prudentia & benevolentia.
Luc. 6. 27.
Marc. 8. 33.
Johan. 7. 8.
Matth. 24. 45.
In psalmo eodem.
Johan. 21.
Matt. 16. 16.

3. Prudenter igitur cogitastis sacerdotale onus, episcopale opus, curamque pastoralem digne non posse administrari sine consilio. Hinc ipsa castorum consiliorum mater Sapientia de seipsa loquens: *Ego Sapientia*, inquit, *habito in consilio.* Sed quali consilio? numquid in qualicumque? *Et eruditis*, ait, *intersum cogitationibus.* Sed & quod infida consilia declinanda sint, per os Salomonis taliter monet: *Causam tuam tracta cum amico tuo, & secretum extraneo ne reveles.* Pulcre quoque per alium quemdam Sapientem, cum sine consilio nil agendum consulat, virorum tamen consilii intuens paucitatem, ita loquitur: *Multi sint tibi amici, unus autem sit tibi consiliarius de mille. Unus*, inquit, *de mille.* Benignam ergo non dubitaverim vobis esse divinitatem, cui de tanta raritate inter mortales, non unum, sed duos, ipsosque idoneos satis indulsit, providos, benevolos; &, ut facile adsint, comprovinciales; ut gratis, debitores jure subjectionis. Horum acquiescendo consiliis, nec præceps eritis in sententia, nec vehemens in vindicta; non in corrigendis remissior, non severior in parcendis, non pusillanimis in exspectandis; nec superfluus in victu, nec notabilis in vestitu; non citus ad promittendum, non ad reddendum tardus, nec prodigus dator. Istorum consilium longe semper faciet à vobis MALUM TEMPORI VSTUS, sed CUPIDITATI NOVUM, simoniam; & matrem ejus avaritiam, quæ est idolorum servitus. Et ut brevi omnia sermone concludam, si his credideritis, in omnibus, exemplo Apostoli, honorificabitis ministerium vestrum: ministerium, inquam, non dominium. Ipsum itaque honorificabitis non vos. nam qui quærit quæ sua sunt, se cupit honorari, non ministerium.

Prov. 8. 12.
Prov. 25. 9.
Eccli. 6. 6.
Quibus bona eveniant consiliis.
Rom. 11.

a Haud dubie Burchardi, non Manassæ secundi, ex Admonitione num. 5.

b In editis, etiam anni 1494. hic interseruntur hæc verba, *absque prudentia & benevolentia non esse perfecta consilia.* quod lemma est ex margine invectum in textum, deestque emendatioribus mss. Colbertinis 1038. & 1410.

CAPUT II.

Honorem & decus dignitatis ecclesiasticæ non consistere in externo splendore, sed in morum & virtutum decore.

4. HOnorificabitis autem non cultu vestium, non equorum fastu, non amplis ædificiis, sed ornatis moribus, studiis spiritualibus, operibus bonis. Quàm multi aliter! Cernitur in nonnullis sacerdotibus vestium cultus plurimus; virtutum aut nullus, aut exiguus. Quibus ego si rememorem illud apostolicum, *Non in veste pretiosa*; vereor ne indignentur, dum nimirum indignum ducant in se assumptam sententiam, quàm prius in viliorem sexum & ordinem prolatam fuisse recognoverint. Quasi vero non eodem utantur medici ferro secandis regibus, quo & popularibus hominibus: aut capiti fiat injuria, si ipsis forcipibus capilli excrescentes detondeantur, quibus & unguium fuerint resecata superflua. Attamen si dedignantur pari cum mulierculis, non quidem à me, sed ab Apostolo feriri sententia, dedignentur & cum ipsis eadem involvi culpa. Despiciant jam textricum sive pellificum, & non propriis operibus gloriari. Horreant & murium rubricatas pelliculas, quas gulas [a] vocant, manibus circumdare sacratis, & sacrantibus tremenda mysteria. Respuant & apponere pectori, quod decentius ornat gemma sapientiæ. Pudeat & collo circumtexere, quod honestius atque suavius Christi jugo submittitur. Non Christi stigmata sunt hæc, quæ isti Martyrum exemplo circumferant in corpore suo. Muliebria potius esse noscuntur insignia, quæ utique curiosius & sumptuosius illæ sibi præparare consueverunt, cogitantes nimirum quæ sunt mundi, quomodo placeant viris.

5. Verum tu sacerdos Dei altissimi, cui ex his placere gestis, mundo, an Deo? Si mundo, cur sacerdos? Si Deo, cur qualis populus, talis & sacerdos? Nam si placere vis mundo, quid tibi prodest sacerdotium? Nec enim potes duobus dominis servire. *Qui autem vult amicus esse hujus mundi, inimicus Dei constituitur.* & Propheta: *Deus*, inquit, *dissipabit ossa eorum qui hominibus placent; confusi sunt, quoniam Deus sprevit eos.* & Apostolus: *Si hominibus placerem, Christi servus non essem.* Volens itaque placere hominibus, Deo non places: si non places, non placas. Cur ergo, ut dixi, sacerdos? Si vero, quod addidi, placere intendis, non mundo, sed Deo: cur qualis populus, talis & sacerdos? Enimvero si sacerdos pastor est, & populus oves; dignum est ut in nullo appareat ovibus pastor dissimilis? Si instar mei, qui ovis sum, pastor meus & ipse incurvus graditur, vultum gerens deorsum, & terram semper respiciens, & soli ventri mente jejunus pabula quæritans; in quo discernimur? Væ, si venerit lupus, non erit qui prævideat, qui occurrat, qui eripiat. Decetne pastorem more pecorum sensibus incubare corporeis, hærere infimis, inhiare terrenis: & non potius erectum stare ut hominem, cælum mente suspicere, quæ sursum sunt & quærere, & sapere, non quæ super terram?

6. Ceterum mihi indignatur, si vel nutum * facere audeam, jubetque ori manum apponere, dicens monachum, qui non habeam judicare de Episcopis. Utinam & oculos mihi claudas, ut nec cernere possem, quæ contradicere prohibes. Magna vero præsumptio, si ovis cum sim, in ipsum pastorem meum lupas sævissimas, vanitatem & curiositatem, irruere cernens, infremuero, quò ad meum forte balatum cruentis bestiis à quopiam occurratur, & succurratur perituro. Quid facient de me, qui ovicula sum, quæ & in ipsum pastorem tanta feritate insiliunt? Et quidem si non vult ut clamem pro se, numquid non & pro me balare licebit? Sed etsi ego sileo, ne ponere videar in cælum os meum, clamatur tamen in Ecclesia: *Non in veste pretiosa.* Clamatur autem specialiter ad feminas: ut erubescat in se deprehendi Episcopus, quod in fragiliori quoque sexu audierit reprehendi. An forte nulla timetur confusio, si ergo solus submussitare desiero? Numquid etsi ego non loquor, sua cuique non loquitur conscientia? Quid si alius audacior me, non quidem de Apostolo, ut ego; non de Evangelio, non de Propheta, non denique quippiam ecclesiasticum, sed illud tantum gentilicum ingerat: *Dicite Pontifices*, non quidem *in sancto*, sed in freno, *quid facit aurum?* Quàm tolerabilius cernitur in sancto, quàm in freno! Hoc me etiam tacente, etsi non curia regum, tamen penuria pauperum clamat. Sileat licet fama, sed non fames. Fama quidem silet, quia non potest mundus odisse vos. Nam quomodo arguet mundus peccatum, à quo potius laudatur peccator in desideriis animæ suæ, & iniquus benedicitur?

7. Clamant vero nudi, clamant famelici, conqueruntur, & dicunt: Dicite, Pontifices, in freno quid facit aurum? Numquid aurum à freno repellit frigus sive esuriem? Nobis frigore & fame miserabiliter laborantibus, quid conferunt tot mutatoria, vel extensa in perticis, vel plicata in manticis? Nostrum est quod effunditis; nobis crudeliter subtrahitur, quod inaniter expenditis. Et nos enim Dei plasmatio, & nos sanguine Christi redempti sumus. Nos ergo fratres vestri. Videte quale sit de fraterna portione pascere oculos vestros. Vita nostra cedit vobis in superfluas copias. Nostris necessitatibus detrahitur, quicquid accedit vanitatibus vestris. Duo denique mala de una prodeunt radice cupiditatis, dum & vos vanitando peritis, & nos spoliando perimitis. Jumenta gradiuntur onusta gemmis, & nostra non curatis crura nuda caligulis. Annuli, catenulæ, tintinnabula, & clavatæ [b] quædam corrigiæ, multaque talia, tam speciosa coloribus, quàm ponderibus pretiosa, mulorum dependent cervicibus: fratrum autem lateribus nec semicinctia miserantes apponitis. Huc accedit, quod hæc omnia nec negotiationis studio, nec proprio manuum exercitio vobis elaborastis, sed nec jure hereditario possidetis. nisi forte & vos in corde vestro dixeritis: *Hereditate possideamus sanctuarium Dei.* Et hæc pauperes modo quidem coram Deo tantum, cui corda loquuntur. Nec enim audent aperte causari adversum vos, quibus interim pro sua vita necesse habent potius supplicare. Ceterum in futuro stabunt in magna constantia adversus eos qui se angustiaverunt, stante quippe pro eis patre orphanorum, & judice viduarum. Ipsius enim tunc vox erit: *Quamdiu non fecistis uni de his minimis meis, nec mihi fecistis.*

CAPUT III.

Præsulum potissima & dignissima ornamenta, castitas, caritas, humilitas.

8. VOs autem, reverendissime Pater, vos, inquam, absit ut in talibus honorificandum putetis ministerium vestrum. Videntur quidem honorifica, sed oculo qui videt in facie, non qui videt in abscondito. Nam quæ videntur in abscondito, nullis apparent fucata coloribus, spectabilia sunt tamen; nullis condita saporibus, prædulcia tamen; nullis elevata culminibus, excelsa tamen. Castitas, caritas, humilitas, nullius quidem coloris sunt, sed non nullius decoris; nec mediocris decoris, qui divinos quoque delectare possit aspectus. Quid castitate decorius, quæ mundum de immundo conceptum semine, de hoste domesticum, Angelum denique de homine facit? Differunt quidem inter se homo pudicus & Angelus, sed felici-

Margin notes: Vestium cultus in Clericis damnatur. / Tim. 2. 9. / Jac. 4. 4. / Psal. 52. 6. / Gal. 1. 10. / Luxus vestium in Præsule damnatur. / Persius, Sat. 2. / Querela pauperum contra luxum Præsulum. / Psal. 82. 13. / Matth. 25. 40. / Castitas commendatur. / Angelorum felicior.

a Gulæ, pelles arte rubricatæ, unde gallicum, *gueule*, in arte symbolica ad designandum rubeum colorem. Pelles illæ plurimum erant Armenicæ, id est murium Ponticorum. Homilia Bernardo adscripta: *Paschali tempore arminiam pelliceam dedit circa collum, & circa manum, rubeis gulis præparatam.* In Chronico Saxonico mss. laudatur ad annum 1030. Clerus Hildenesheimensis, quod *delicatiores vestitus* abjecta cura, *gulas, quibus nunc ardet Clerus, nescirent.*

b Clavatæ corrigiæ, lora clavis ex auro, purpura, aliisve coloribus intexta.

Tom. II. Opusc. II. tate, non virtute. Sed etsi illius castitas felicior, hujus tamen fortior esse cognoscitur. Sola est castitas, quæ in hoc mortalitatis & loco, & tempore statum quemdam immortalis gloriæ repræsentat. Sola inter nuptiarum sollemnia morem beatæ illius vindicat regionis, in qua neque nubunt, neque nubuntur: præbens quodammodo terris cælestis jam illius conversationis experientiam. Vas interim fragile quod portamus, in quo & crebro periclitamur, tenet castitas
1. Thess. 4. 4 (ut monet Apostolus) in sanctificationem, & instar odoriferi balsami, quo condita cadavera incorrupta servantur. Sensus ipsa & artus continet & contingit, ne dissolvantur otiis, ne corrumpantur desideriis, ne carnis voluptatibus computrescant: quem-
Joel 1. 17 admodum legitur de quibusdam, quia *computruerunt ut jumenta in stercore suo*. Hoc itaque tantæ pulcritudinis ornamentum digne dixerim sacerdotium honorare, quod dilectum Deo & hominibus faciat sacerdotem, cujus quippe memoria, non in carnis successione, sed in spirituali benedictione fit, reddatque similem in gloria sanctorum, in hac licet adhuc regione dissimilitudinis constitutum.

Sine caritate nil valet, nec cetera virtutes. 9. Verum quantalibet venustate sui castitas eminere appareat, sine caritate tamen nec pretium habet, nec meritum. Nec mirum. Quod enim absque illa bonum suscipitur? Fides? Sed nec si montes transferat. Scientia? Sed ne illa quidem quæ lingua loquitur Angelo-
1. Cor. 13. 3. rum. Martyrium? *Nec si tradidero*, inquit, *corpus meum ita ut ardeam*. Nec absque illa quodlibet bonum suscipitur, nec cum illa quamlibet exiguum respuitur. Castitas sine caritate, lampas est sine oleo. Subtrahe oleum, lampas non lucet. Tolle caritatem, castitas non pla-
Sap. 4. 1. * Vulg. clacet. Sed ô *quam pulcra est*, ut Sapiens clamat, *casta generatio cum caritate**! Cum illa, inquam, caritate, quam
ritate 1. Tim. 1. 5. describit Apostolus, *de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta*.

Puritas cordis consistit in duobus. 10. Porro puritas cordis in duobus consistit: in quærenda gloria Dei, & utilitate proximi; ut in omnibus videlicet actis vel dictis suis nihil suum quærat Episcopus, sed tantum aut Dei honorem, aut salutem proximorum, aut utrumque. Hoc enim agens implebit non solum Pontificis officium, sed & etymologiam nominis, pontem utique se ipsum faciens inter Deum & proximum. Pertingit pons iste usque ad Deum ea fiducia, qua non suam, sed illius gloriam quærit. Pertingit usque ad proximum illa pietate, qua & ipsi, non sibi prodesse desiderat. Offert Deo bonus mediator preces & vota populorum; reportans illis à Deo benedictionem & gratiam. Supplicat majestati pro excessibus delinquentium, vindicat in peccantes injuriam Dei. Ingratis improperat beneficia pietatis, contemnentibus potentiæ severitatem insinuat, utrisque tamen nihilo minus placare studet indignantis furorem: nunc quidem hominum obtendens infirmitatem, nunc divinæ magnitudinem pietatis. Denique sive excedat Deo, sive sobrius sit nobis, aut
* al. placere gestit, aut præstare nobis. Deo semper, quantum in ipso est, præstare * gestit, aut nobis, non quod sibi omnino utile est quærens, sed quod multis.

Pontificis etymon & officium.

Dei gloriam & populi lucrum, non suum quærere debet. 11. Fidelis Pontifex, qui bona quælibet per manus suas transeuntia, sive divina beneficia ad homines, sive hominum vota ad Deum, columbino intuens oculo, nihil sibi retentat ex omnibus. Nec populi requirit datum, sed lucrum, nec Dei gloriam usurpat sibi. Acceptum talentum non ligat in sudario, sed partitur nummulariis, à quibus & usuras recipit, non sibi, sed Domino. Non habet foveam ut vulpes, non tamquam volucres nidum, non loculos quomodo Judas; non denique, sicut nec Maria, locum in diversorio. Imitatur profecto illum qui non habebat ubi reclinaret caput; factus in præsentiarum tamquam vas perditum: quandoque proculdubio futurum vas in honorem, & non in contumeliam. Denique perdit animam suam in hoc mundo, ut in vitam æternam custodiat eam. Hoc tanto puritatis intimæ bono gloriari non potest veraciter, nisi qui extrinsecas

A gloriolas perfecte respuerit. Nec enim pure valet Dei vel proximi quærere lucra, qui propria non contempserit. Is tantum puritatis interioris gloria non fraudatur, qui dicere potest cum Domino: *Si ego quæro gloriam meam, gloria mea nihil est*. & cum Apostolo: *Mihi vivere Christus est, & mori lucrum*. & cum Propheta: *Oblivioni datus sum, tamquam mortuus à corde*, id est à propria voluntate. Bona oblivio, si te ipsum nescias, ut proximo prosis. Bene autem mortuus a corde, si jam non tibi vivere studeas, sed ei qui pro te mortuus est. Bene mortuus est à corde, qui dicit: *Vivo autem jam non ego*. Sed si mortuus à se, non tamen à Christo. sequitur enim: *Vivit vero* Joan. 8. 54. Philip. 1. 21. Psal. 30. 13. Oblivio sui. Gal. 2. 20.
B *in me Christus*. Mortem hanc, quæ fit à corde, infert caritas, de qua loquitur sponsa in Canticis: *Vulnerata caritate ego sum*. Fortis quippe est ut mors dilectio, & mortem in nobis, non vitam occidit. Unde & audacter minatur: *O mors, ero mors tua*. Peccatum exstinguit, quod animæ vitam expulerat; animamque restituit innocentiæ. Mors bona. Cant. 2. 5. Cant. 8. 6. Oseæ 13. 14.

12. Verum si prævalet morti caritas, ita ut illam in congressu perimere possit; cur dicitur *fortis ut mors*, & non potius, morte fortior? An forte quia & ipsa est mors, & seipsa fortior esse non potest? Bona mors, non vitæ, sed mortis. Bona mors, & nequaquam abhorrenda, quæ vitam etsi adimit, non perimit. Adimit quidem, sed ad tempus, restituendam in tempore, duraturam sine tempore. Denique *mortui estis*, inquit, *& vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. Cum autem Christus apparuerit vita vestra, tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria*. Libenter igitur carebo ad tempus, ut in æternum possideam. Et ista sufficiant pro eo quod scriptum est, *Caritas de corde puro*. Sane in tanta oblivione sui necesse est cor bene esse conscium sibi, quo se in lucra securius foris extendat, cum securam intra se reliquerit conscientiam. Quid enim prodest homini si universum mundum lucretur, animæ autem suæ detrimentum patiatur? Caritas cur fortis ut mors. C Coloss. 3. 3. 1. Tim. 1. 5. Matth. 16.

D

CAPUT IV.

Cura sinceræ fidei, & caritatis non fictæ, Præsuli maxime necessaria.

13. Sed & ordinis exigit ratio, ut qui ad sui mensuram proximum jubetur diligere, prius seipsum diligere norit. Itaque duo sunt præcipue quæ bonam reddunt conscientiam, pœnitere de malis, & abstinere à malis: hoc est, ut verbis loquar beati Gregorii *, & commissa flere, & flenda non committere. Horum neutrum solum sufficit. Nam si primum absque secundo sufficeret, frustra & David hortaretur dicens: *Declina à malo*. & Isaias: *Quiescite agere perverse*. & Duo bonam reddunt conscientiam. * S. Greg. Ser. 34. in Evang. Psal. 36. Isa. 1.
E Deus ipse ad Cain: *Peccasti, quiesce* *. Rursum si secundum per se post peccatum bonam sufficit restaurare conscientiam, sine causa clamat pœnitens in psalmo: *Beati, quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata*. & illud: *Vide humilitatem meam & laborem meum, & dimitte universa delicta mea*. & in oratione dominica: *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris*. Utriusque virtutis bene conscius animus secure jam seipsum deserat, & quodammodo perdat, ut alios lucrifaciat. Cum infirmantibus infirmetur, uratur cum scandalizatis: fiat etiam, si oportet, Judæis Judæus, nihilque formidet cum tali conscientia, exemplo Jeremiæ & Ezechielis, in Ægyp- * Gen. 4. juxta. Psal. 31. Psal. 24. 18. Luc. 11. 4. Ad alienum curam quis idoneus.
F tum vel in Chaldæam cum transgressoribus captivari; sed & cum sancto Job frater fieri draconum, & socius struthionum: cum Moyse quoque (quod gravius est) deleri de libro Dei; & cum Paulo anathema esse à Christo pro fratribus non timeat cum hujusmodi conscientia; ipsam denique, si necesse est, intrare gehennam, securus medias penetrans flammas, læta decantet conscientia: *Etsi ambulavero in medio umbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es*. Comparemus, si placet, thesauros regum & fastigia regnorum cum hujusmodi fiducia. nonne cuncta horum relici- Jer. 43. 4. Reg. 25. Job 30. 29. Exod. 32. 32. Rom. 9. 3. Bonæ conscientiæ securitas. Psal. 22. 4.

tas, præ * tanti boni divitiis, miseria reputabitur? Et hanc fiduciam operatur caritas *de corde puro, & conscientia bona.*

14. Jam vero quod restat, *de fide non ficta*; & item quod ex alio loco in mentem venit, *fides sine operibus mortua est*: duo ista mittunt nos ad quamdam fidei trifariam divisionem, ut dicatur fides mortua, ficta, probata. Et mortuam quidem Apostolus diffinit eam esse, quæ sine operibus est, id est quæ non operatur ex dilectione, quasi non habens animam, ipsam dilectionem, qua vegetetur *, & moveatur ad opera. Fictam autem ego arbitror illam vocari fidem, quæ suscepta quidem ex caritate vita, moveri inchoat ad bene operandum; sed non perseverans deficit, & moritur tanquam abortiva. Eo utique sensu fictam hujusmodi dixerim nominatam, quo vasa figuli vocamus fictilia: non quia videlicet utilia non sunt quamdiu durant, sed quia fragilia cum sint, diu minime durant. De hac fidei fictione puto illos notari in Evangelio, *qui ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt.* Interrogo eos qui dicunt caritatem, à quo semel accipitur, nequaquam ultra recedere. Ait Veritas de quibusdam: *Et hi radices non habent, quia ad tempus credunt & in tempore tentationis recedunt.* Unde, & quo recedunt? Utique a fide ad infidelitatem. Item quæro: Poterantne in illa fide salvari, an non poterant? Si non poterant, quæ injuria Salvatori, quæve tentatori lætitia, quod hinc recedant, ubi salus non sit? siquidem nec Salvator zelatur nisi salutem, nec malignus invidet nisi saluti. Si autem poterant, quomodo aut sine caritate sunt, quamdiu in illa fide sunt, cum sine caritate salus esse non possit; aut deserentes fidem, non etiam deserunt caritatem, cum caritas & infidelitas simul esse non possint? Recedunt ergo quidam à fide, quia Veritas asserit; consequenter & à salute, quia Salvator redarguit: inde nos colligimus, quod & à caritate, sine qua salus esse non potuit *. *Et hi*, inquit, *radicem non habent.* Non negat eos habere bonum, sed in bono potius radicatos non esse causatur.

15. Denique sequitur, & ait: *Quia ad tempus credunt.* Bonum est, sed utinam duraturum. Non enim qui cœperit, sed qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit. Non autem durant, quoniam in tempore tentationis recedunt. Beati si interim rapti fuissent, antequam malitia mutaret corda eorum. Nunc vero væ prægnantibus & lactantibus in illis diebus, teneros utique fœtus gestantibus, & de vita recenti facile in periculis exturbandos. Tales sunt animæ parvam adhuc & teneram habentes caritatem: & ob hoc earum fidem vivam, sed fictam, necesse est in tentatione deficere. *Vasa figuli*, ait, *probat fornax, & homines justos tentatio*, illos videlicet, qui ex fide vivunt. Justus nempe ex fide vivit, sed ex fide quæ vivat. Neque enim quæ mortua est, vitam dare potest. Dæmonum fides non adducitur in examinationem: vacua quippe caritate, mortua est. Credunt quidem & contremiscunt, sed timor non est in caritate. Proinde in labore hominum non sunt, & cum hominibus non flagellantur: quod exstinctæ fidei nulla jam debeatur probatio, sed reprobatio. Solam itaque justorum fidem, id est vivorum vivam, fornax tentationum suscipit examinandam. Sed non omnium justitia manet in sæculum sæculi: quoniam sunt qui ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt. Qualis sit cujuscumque fides, tribulatio probat. Si cujus deficit (deficit enim, cum in caritate non perseverat) ficta esse dignoscitur: si cujus perseverat, probata & perfecta censetur.

16. Liquet ex his satis, ut arbitror, non omnes qui habuerint caritatem, habere & perseverantiam in caritate. Alioquin frustra commoneret discipulos Dominus: *Manete*, inquiens, *in dilectione mea.* Aut enim si necdum diligebant, non debuerat dicere, *manete*, sed, *estote in dilectione mea*: aut si jam diligebant, necesse non erat moneri de perseverantia, qua secundum istos privari non poterant. Curet igitur servus bonus & fidelis fide servare non ficta caritatem de corde puro & conscientia bona: pluris æstimans animæ vitam, quàm corporis, minus horrens carnis mortem, quàm fidei.

Tom. II. Opusc. II.

CAPUT V.

De virtute humilitatis omnibus quidem, sed Prælatis in primis necessaria.

17. JAm de tribus quæ superius proposuimus, sola (ni fallor) tractanda restat humilitas. Hæc duabus præmissis virtutibus in tantum est necessaria, ut absque ista illæ nec esse virtutes videantur. Nempe ut castitas seu caritas detur, humilitas meretur: quoniam humilibus Deus dat gratiam. Humilitas ergo virtutes alias accipit. Servat acceptas, quia non requiescit Spiritus Domini, nisi super quietum & humilem. Servatas consummat, nam virtus in infirmitate, hoc est in humilitate, perficitur. Inimicam omnis gratiæ, omnisque initium peccati debellat superbiam, & tam à se, quam à ceteris virtutibus superbam illius propulsat tyrannidem. Siquidem cum ex aliis quibusque bonis virium magis suarum capere soleat incrementum superbia; sola hæc omnium propugnaculum quoddam turrisque virtutum, ejus fortiter resistit malitiæ, obviat præsumptioni. Sola denique est, de qua omnium plena virtutum Maria gloriandum esse putavit. Audito quippe ab Angelo, *Ave gratia plena*, quasi solam ex illa plenitudine humilitatem in se cognosceret, solam rependisse ac respondisse memoratur in gratiam: *Respexit*, inquiens, *Deus humilitatem ancillæ suæ.*

Sine humilitate nullæ virtutes.

Jacob. 4. 6. Isa. ult. 2. 2. Cor. 12. 9.

Gloriatio Mariæ in sola humilitate.

Luc. 1. 48.

Ibidem.

18. Quid deinde auctor & dator virtutum Christus, in quo omnes thesauri sapientiæ & scientiæ sunt absconditi, in quo omnis quoque plenitudo divinitatis habitat corporaliter: nonne tamen & ipse de humilitate, tamquam summa suæ doctrinæ suarumque virtutum, gloriatus est? *Discite*, ait, *à me*, non quod sobrius, aut castus, aut prudens, aut aliquid ejusmodi: sed, *quia mitis sum & humilis corde.* A me, inquit, discite. Non ad doctrinam Patriarcharum, non ad Prophetarum libros ego vos mitto: sed me vobis exemplum, me formam humilitatis exhibeo. Inviderunt mihi altitudinem, quam habeo apud Patrem, Angelus & femina: ille potentiæ, illa scientiæ. Vos autem æmulamini charismata meliora, discentes à me, quia mitis sum, & humilis corde.

Item Christi.

Matth. 11. 29.

19. Commodum reor indagare aliquid & de superbia, quatenus ex opposito sibi vitio virtutis hujus decor manifestior appareat. Superbia est appetitus propriæ excellentiæ. Hæc in species duas dividitur, in cæcam, & vanam superbiam. Quæ quidem & aliis nominibus appellari possunt, contumacia, & vanitas: quarum prior intelligentiæ, posterior voluntatis vitium est. Nam ex illa rationis fallitur oculus, & ex ista voluntatis appetitus male afficitur. Quod melius ex singularum diffinitionibus demonstrabimus. Cæca superbia seu contumacia est vitium, quo se existimans aliquis vel esse bonum quod non est, vel à se esse quod est, in se, non in Domino gloriatur. Vana superbia seu vanitas est vitium, quo quis tam de eo quod est, quàm de eo quod non est, suis magis quàm Dei laudibus delectatur. His ita præmissis, aptemus jam contraria humilitati, singula singulis opponentes. Humilitas est contemptus propriæ excellentiæ. Contemptus opponitur appetitui. Duabus quoque superbiæ speciebus, duæ nihilo minus humilitatis opponuntur: contra cæcam, ut quis de se noverit sentire humiliter; contra vanam, nec consentire aliter sentientibus. Nempe qui de seipso sentire humiliter novit, in neutro ipsius de se judicium falli potest, videlicet ut aut majus aliquid putet se esse quàm sit; aut à se esse quod sit. Et ideo patienter carens quod sibi novit deesse, humiliter de eo quod certus est adesse, non in se, sed in Domino gloriatur.

Definitio & divisio superbiæ in cæcam & vanam.

Antithesis superbiæ & humilitatis.

20. Porro adversus hoc, ut de se altius se aliquid sentiat, solet, ne insolescat, verus humilis illud sibi jugi meditatione revolvere: *Non alta sapientes, sed humi-*

Rom. 12. 16.

TOM. II OPUSC. II

libus consentientes. & illud: *Non ambulavi in magnis, neque in mirabilibus super me. Si non humiliter sentiebam, sed exaltavi animam meam.* & item: *Qui se putat aliquid esse, cum nihil sit, ipse se seducit.* Contra hoc autem ut a se sentiat esse, quod se sentit esse, sollicite seipsum interrogat: *Quid habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis?* Item, qui humanas laudes consuevit perfecte contemnere, cum se laudari percipit de eo quod in se novit non esse, nullatenus acquiescens, illud sibi commemorat: *Qui te beatificant, in errorem te mittunt.* Sed & illius nihilo minus versiculi recordatur: *Veruntamen vani filii hominum, mendaces filii hominum in stateris, ut decipiant ipsi de vanitate in idipsum.* B Proinde sollicite studet imitari Apostolum, ita de se loquentem: *Parco autem, ne quis me existimet supra id quod videt in me, aut audit aliquid ex me.* Cum vero laudari se comperit de bono quod se forte habere cognoscit: nihilo minus, quantum in se est, scuto veritatis curat a se jaculum favoris repellere; dans gloriam Deo, & dicens: *Gratia Dei sum id quod sum.* Et propulsans à se omnem suspicionem, ait Domino: *Non nobis, Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam.* Metuit nimirum, si aliter egerit, ne forte audiat ab ipso: *Recepisti mercedem tuam.* & iterum: *Gloriam ab invicem quaritis, & gloriam qua à solo Deo est, non vultis.* Refugiens ergo & de hoc ad consilium Apostoli, probat ipse opus suum, C ut sic habeat in semetipso gloriam, & non in altero. Fidelis suimet custos, qui sibi oleum favoris sine fraude reservet, ne in adventu sponsi lampas conscientiæ vacua extinguatur. *Non in altero*, inquam. Nec enim tutum arbitratur labiis hominum committere gloriam suam, arcæ utique sine clave, & sine sera, nullique omnino clausæ nocere volenti. Non tutum plane, sed stultum, ibi thesaurum tuum recondere, unde non valeas resumere cum volueris. Si ponis in os meum, jam non in tua, sed in mea potestate est, cum utique pro meo libitu vel laudare te possim, vel derogare tibi.

Contra vanam gloriam quomodo se præmoniat humilis. — *Psal. 130. 3.* — *Galat. 6. 3.* — *1. Cor. 4. 7.* — *Isa. 3. 12.* — *Laudes humanæ contemnendæ.* — *Psal. 61. 10.* — *2. Cor. 12. 6.* — *1. Cor. 15. 10.* — *Psal. 113. 9.* — *Matth. 6. 5.* — *Johann. 5. 44.* — *Galat. 6. 4.* — *Gloriam suam homini committere non tutum.*

CAPUT VI.

Laus & vera gloria in conscientia cujusque reponenda; attamen non sine formidine, quia Deus est scrutator & judex cordium.

21. SANUM vas & inconcussum conscientia, & secretis servandis idoneum, nullis patens insidiis, nulli violentiæ cedens; nulli quippe oculo vel manui accessibilis, excepto dumtaxat Spiritui, qui scrutatur etiam alta Dei. Quicquid in ea reposuero, securus sum quia non perdam: servabit vivo, defuncto restituet. Nam quocumque vado ego, ipsa it mecum, secum ferens depositum quod servandum acceperit. Adest E vivo, mortuum sequitur; ubique mihi vel gloria, vel confusio inseparabilis pro qualitate depositi. Beati qui in veritate dicere possunt! *Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ.* Non potest dicere nisi humilis, qui juxta vulgare proverbium, & oculos campi metuere, & silvarum aures soleat semper habere suspectas. Beatus nempe homo qui semper est pavidus. Non potest dicere arrogans & præsumptor, qui seipsum impudenter ostentans, passim & ubique, tamquam per campum incedens, totus fertur in gloriam: gloriatur etiam cum male fecerit, & exsultat in rebus pessimis. Æstimat se non videri, dum plures habeat imitatores quàm reprehensores, cæcus dux cæcorum. F Sed habet hic campus oculos sanctorum proculdubio Angelorum, quos semper offendere solet indisciplinata conversatio. Non dicet hypocrita: Gloria mea est testimonium conscientiæ meæ. quia etsi judicantium secundum faciem, verbo, vultu, habituve simulatorio illudat opinioni; sed non ejus, qui scrutatur renes & corda, fallit vel evadit judicium, siquidem Deus non irridetur.

Conscientia sui cus securus. — *Individuus homini comes.* — *2. Cor. 1. 12.* — *Prov. 28. 14.* — *Gloriari testimonio conscientiæ quibus liceat.*

22. Timeat ergo & iste nemoris aurem. Lingua licet manuque cessantibus, auri tamen ubique præsenti A de quacumque silva latebrosæ duplicitatis & spinosæ calliditatis tacentis & quiescentis cor loquitur, cogitatio confitetur. Pravum est cor hominis & imperscrutabile, ita ut nemo sciat, quæ sunt in homine, nisi spiritus hominis qui in eo est; sed nec ipse plene. Nam cum Apostolus diceret, *Mihi pro minimo est, ut a vobis judicer, aut ab humano die;* adjecit: *Sed nec ego meipsum judico.* Quare? Quoniam non possum, ait, ratam vel ipse de me proferre sententiam. *Ego enim nihil mihi conscius sum, non tamen in hoc justificatus sum.* Non ex toto credo me vel ipsi conscientiæ meæ, quippe cum ne ipsa quidem queat me comprehendere totum: nec potest judicare de toto, qui totum non audit. B *Qui autem judicat me, Dominus est.* Dominus, inquit, cujus utique scientiam non effugit, sententiam non subterfugit, etiam quod propriam latet conscientiam. Audit Deus in corde cogitantis, quod non audit vel ipse qui cogitat. Aderat auris Prophetæ absentis ori furtive poscentis * pecuniam: & ego quantumlibet in occulto lædere cogitans aut proximum nequiter, aut turpiter meipsum, non verear aurem nusquam absentem? Tremenda prorsus auris & reverenda, cui non cessat quies, non tacet silentium. Denique ait: *Auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis.* Sed quid est quod dicit, *ab oculis meis?* An & nostra Deus non solum audit, sed & videt arcana? Quales oculi, C qui contemplantur cogitationes! Non sunt coloratæ, ut videantur, sicut nec sonant ut audiantur. Solent sentiri a cogitante, non audiri ab auscultante, non à contemplante videri. Merito tamen Dominus scit cogitationes hominum quoniam vanæ sunt. Cur enim nesciret, quas & audit, & videt? His præcipue duobus sensibus, id est visui & auditui, nemo fidem putat esse negandam. Hoc nos scire constanter adstruimus, quod vidimus & audivimus. Merito itaque non erat opus Domino Jesu, ut quis testimonium perhiberet de homine; ipse nimirum sciebat quæ essent in homine. *Quid cogitatis*, ait, *mala in cordibus vestris?* Respondebat non sermonibus, sed cogitationibus. D Audiebat non loquentes, videbat non apparentes.

Jerem. 17. 9. — *1. Cor. 4. 3.* — *Non est totum sibi de se credendum.* — *4. Reg. 5.* — * *Gall. argent.* — *Isa. 1. 16.* — *Cogitationes hominum ... conspicua.* — *Matth. 9.*

23. Contremisco totus, tuam, Domine Jesu, quantillo possum intuitu considerans majestatem, præsertim cum recordor, in quantis ipsius aliquando contemptor exstiterim. Sed & nunc cum jam à facie majestatis fugi ad genua pietatis, quid amplius faciam? Vereor ne qui aliquando contrarius exstiti majestati, & nunc ingratus pietati inveniar. Quid enim si cessant manus, & non cessat pectus? Quid si os jam silet, & necdum cor quiescit? Si singuli illiciti motus animi mei singula sunt quædam in te, Deus, convicia, utpute iracundiæ motus in mansuetudinem, invidiæ in caritatem, in frugalitatem luxuriæ, turpitu- E dinis in castitatem, & innumera his similia, quæ de cœnoso lacu prurientis pectoris mei etiam nunc incessanter ebulliunt, inundantes & impingentes in serenitatem præfulgentis vultus tui: quid magnum feci solos cohibere artus, actus corrigere? Si has atque hujusmodi, quas, foris licet vacans, intus actitare non cesso, iniquitates observaveris, ô Domine, quis sustinebit? An forte jam non ago illa, sed patior? Aguntur quidem in me, sed à me non aguntur, si non consentio. Sane si mei non fuerint dominata, tunc immaculatus ero, & immaculatus coram eo, non solum si caruero, sed & si observavero me ab iniquitate mea. Mea dixerim, non quia facio, sed quia sustineo. Cor- F pus gesto mortis, carnemque peccati: sufficit interim mihi, si non regnet peccatum in meo mortali corpore. Sic corpus crimini non reputatur, nec quod habitat in eo peccatum, si tamen non delector, si tamen non exhibeo membra mea, arma iniquitati. Pro hac orabit ad te, ô misericors, quivis etiam sanctus in tempore opportuno: supplex nimirum, quod malum sentiat; & nihilo minus sanctus, dum non consentiat: supplex pro periculo, sanctus pro virtute: sanctus plane atque beatus, qui condelectatus legi Dei secundum interiorem hominem, de malo, quod ita inesse cor-

Quibus peccatis ... omnes ... subjaceamus. — *Sensus concupiscentiæ non est peccatum, nisi consentiatur.* — *Psal. 31. 6.*

pori sentit, ut nisi pariter cum corpore carere non possit, merito sese consolatur, & ait: *Jam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum.*

24. Verumtamen delicta quis intelligit? Nam si possem dicere cum Paulo, quod quidem longe est a me, *Nihil mihi conscius sum*; non tamen in hoc esse justificatum oporteret me gloriari: *Non enim qui seipsum commendat, ille probatus est, sed quem Deus commendat.* Si applauserit mihi justitiam humanus dies, pro minimo habeo, quia ille lucet tantum in facie. Homo enim videt in facie, Deus autem intuetur cor. Propter hoc Jeremias non satis popularibus sententiis, velut quibusdam humani dici radiis, movebatur, sed fidenter loquebatur Deo: *Diem hominis non concupivi, tu scis.* Si meus mihi arriserit dies, *neque meipsum*, inquit, *judico*: quia nec ipse me satis intelligo. Solus merito constitutus est judex vivorum & mortuorum, qui finxit singillatim corda universorum, & intelligit omnia opera eorum. Solum attendo judicem, quem & solum justificatorem agnosco. Pater dedit ei judicium facere, quia filius hominis est. Non usurpo mihi vel super me servus Filii potestatem, nec me annumero illis, de quibus ita conqueri solet: *Tulerunt homines à me judicium.* Pater non judicat quemquam, sed omne judicium dedit Filio: & ego mihi præsumam quod nec ipse Pater sibi assumit? Velim, nolim, ipsi me adstare necesse est: ipsi horum quæ gesserim in corpore, reddere rationem, cui nec verbum prætervolat, nec subterfugit cogitatio. Sub tam æquo libratore meritorum, sub tam intimo secretorum inspectore, quis gloriabitur castum se habere cor? Sola profecto, quæ non solet gloriari, non novit præsumere, contendere non consuevit, gratiam inventura est in oculis pietatis humilitas. Deus namque superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Non contendit judicio, nec prætendit justitiam qui vere humilis est, sed dicit: *Non intres in judicium cum servo tuo, Domine.* Recusat judicium, & postulat misericordiam, facilius sibi veniam impetrare posse, quàm justitiam vindicare confidens. Novit naturam divinam naturaliter piam, quæ in nostra[a] nequaquam humilitatem abhorreat. Non despicit illa majestas cor contritum & humiliatum in nostro genere, quæ corpus ex eo humilitatis assumere non dedignata est. Nescio quo pacto familiarius semper humilitati propinquare solet divinitas. Denique illa se induit, ut appareret hominibus. Substantiam, formam, habitumque gestavit humilem, ipsius nobis commendans virtutis excellentiam, quam speciali sui voluerit honorare præsentia.

CAPUT VII.

Ambitionem ecclesiasticorum, promotionem juniorum, & pluralitatem beneficiorum perstringit.

25. Vobis autem, dilectissime, vobis præcipue tanto magis arbitror hanc esse necessariam, quanto major noscitur materia suppetere superbiendi. Genus, ætas, scientia, cathedra, & (quod majus est) primatus[a] prærogativa, cui non essent insolentiæ fomes, elationis occasio? Quamquam esse possint & humilitatis. Meditantibus quidem honores blandiuntur, sed onera pensantibus tædio sunt atque formidini. Non autem omnes capiunt hoc verbum. Multi enim non tanta fiducia & alacritate currerent ad honores, si esse sentirent & onera. Gravari profecto metuerent, nec cum tanto labore & periculo quamlibet affectarent infulas dignitatum. Nunc vero quia sola attenditur gloria, & non pœna, purum esse clericum erubescitur in Ecclesia; seque viles æstimant, & inglorios, qui quocumque eminentiori in loco non fuerint sublimati. Scholares pueri & impubères adolescentuli ob sanguinis dignitatem promoventur[b] ad ecclesiasticas dignitates, & de sub ferula transferuntur ad principandum presbyteris; lætiores interim quod virgas evaserint, quàm quod meruerint principatum; nec tam illis blanditur adeptum, quàm ademptum magisterium. Et hoc quidem in initio. Processu vero temporis paulatim insolescentes, docti sunt in brevi vindicare[c] altaria, subditorum marsupia vacuare, magistris nimirum in hac disciplina utentes idoneis, ambitione, & avaritia. Verum quantavis industria tua tibi lucra conquirere cautulus videaris, quantalibet vigilantia rem possis servare tuam, quantocumque studio regum tibi ac principum gratiam captare cures, dicimus tamen: *Væ terræ, cujus rex puer est, & cujus principes mane comedunt.* (Eccl. 10. 16.)

26. Nec dicimus quamcumque ætatem Dei gratiæ præmaturam, sicut nec feram: cum multos videamus juniorum super senes intelligere, moribus antiquare dies, prævenire tempora meritis, & quod ætati deest, compensare virtutibus. Boni pueri, qui quod ætate videntur, esse student & malitia. Malitia, inquam, sed non sensu: quorum, juxta admonitionem Apostoli, nemo contemnat adolescentiam. Meliores bonæ indolis adolescentes inveteratis dierum malorum. Puer centum annorum maledictus est: & est e regione senectus venerabilis, non diuturna, neque numero annorum computata. Bonus puer Samuel, qui loquenti Deo promptus aderat auditor, dicens: *Loquere Domine, quia audit servus tuus.* ac si diceret: *Paratus sum & non sum turbatus, ut custodiam mandata tua.* Bonus & Jeremias, qui ante sanctificatus quàm natus, cum se excusaret de pueritia, nihilo minus constitutus est super gentes & super regna. Bonus quoque Daniel, cujus spiritum suscitavit Deus, ut convinceret iniqua judicia, & sanguinem innoxium liberaret. Denique *cani sunt sensus hominis, & ætas senectutis vita immaculata.* Sicubi hujuscemodi puer senex promotus invenitur, opus Dei est, his qui tales non sunt, mirandum, non imitandum.

(Boni tamen aliqui senibus præferendi. — I. Tim. 4. 12. — Sap. 4. 8. — I. Reg. 3. 9. — Jerem. 1. 6. — Dan. 13. 54.)

27. Ceterum curritur in clero passim ab omni ætate & ordine, à doctis pariter & indoctis ad ecclesiasticas curas, tamquam sine curis jam quisque victurus sit, cum ad curas[d] pervenerit. Nec mirum de his qui necdum in semetipsis experti sunt. Videntes quippe illos qui jam proprios humeros cupitæ sarcinæ submiserint, non solum non gemere tamquam sub onere, sed insuper appetere plus onerari; non deterrentur periculis, quæ cupiditate cæcati non vident; sed favoribus ampliùs, quos illis invident, provocantur. O infinita semper ambitio, & insatiabilis avaritia! Cum primos honorum gradus meruerint in Ecclesia, meruerint autem vel vitæ merito, vel pecuniæ, sive etiam carnis & sanguinis, quæ regnum Dei non possidebunt, prærogativa; non ideo corda quiescunt, duplici semper æstuantia desiderio, quo utique magis ac magis & dilatentur in plura, & ad celsiora sublimentur. Verbi gratia, cum factus quis fuerit in quacumque ecclesia decanus, vel præpositus, archidiaconus, aut aliquid hujusmodi; non contentus uno in una, plures sibi, immo quotquot valet, conquirere honores satagit, tam in una, quàm in pluribus. Quibus tamen omnibus, si locus evenerit, libenter unius præferret Episcopi dignitatem. Sed numquid sic satiabitur? Factus Episcopus, Archiepiscopus esse desiderat. Quo forte adepto, rursum nescio quid altius somnians, laboriosis itineribus & sumptuosis familiaritatibus Romanum statuit frequentare palatium, quæstuosas sibi quasdam exinde comparans amicitias. Si lucri spiritualis gratia hæc faciunt, laudandus est ze-

(Ambitio & avaritia in Clero graviter perstringuntur. — V. Serm. 33. in Cant. n. 15. & serm. 77. — Item pluralitas beneficiorum. — V. Notam ad epist. 78.)

a Primatum Metropolitani Senonensis repetunt à Johanne VIII. qui Ansegiso archiepiscopo vices suas in Gallia & Germania demandavit. Exstat liber hac de re singularis Johannis Baptistæ Drioti canonici Senonensis. Adi epistolam Ludovici VI. ad Callistum II in tomo 3 Spicilegii pag. 147

b Confer epistolam 271. ad Theobaldum Campaniæ Comitem, quem filio suo VVillelmo impuberi dignitates ecclesiasticas procurare volentem graviter & amice reprimit Bernardus.

c *Vendicare* scribebant illius ævi librarii, pro quo nonnulli codices habent, *venditare*. Sed præferenda lectio prior, ut verbum respondeat ambitioni, de qua mox; avaritiæ aliud membrum de evacuandis subditorum marsupiis.

d Hinc vulgatum Curatum nomen ad significanda beneficia curarum (quos vocant) Curatorum.

lius; sed præsumptio corrigenda.

Aliud ambiendi genus, alienæ ecclesiæ invasio.

28. Nonnulli cum ista non possunt, vertunt se ad aliud ambiendi genus, in quo nihilo minus aperiunt eam, quam habent, dominandi libidinem. Nam cum præsideant urbibos valde populosis, & totas (ut ita dicam) patrias propriæ diœcesis ambitu circumcludant; occasione inventa ex quocumque veteri privilegio, satagunt ut vicinas sibi subjiciant civitates: quatenus duæ, quibus duo vix Præsules sufficiebant, sub uno ᵃ redigantur Antistite. Rogo, quæ hæc tam odiosa præsumptio, quis hic tantus ardor dominandi super terram, quæ principandi tam effrenis cupiditas? Certe cum primum tractus es ad cathedram, flebas, refugiebas, vim querebaris, multum ad te & omnino supra te esse dicens; miserum clamitans & indignum, qui non esses idoneus tam sancto ministerio, tantis non sufficeres curis. Quid igitur nunc verecunda depulsa formidine, sponte ambis ad ampliora; immo irreverenti audacia, propriis non contentus, invadis aliena? Cur hoc? Forte ut plures populos salves? Sed in alienam messem, tuam mittere falcem, injuriosum est. Ut tuæ præstes ecclesiæ? Sed ecclesiarum Sponso non placet tale unius incrementum, quod sit detrimentum alterius. Crudelis ambitio, & incredibilis, si fidem oculi non adstruerent! Vix tenent manus, quin illud ad litteram impleant quod legitur in Propheta: *Secuerunt pregnantes Galaad ad dilatandum terminos suos.* (*Amos 1. 13.*)

(*Isa 5. 8.*) 29. Ubi est illa terrifica comminatio, *Væ qui conjungitis domum ad domum, & agrum agro copulatis?* Numquid in his dumtaxat exiguis *Væ* illud metuendum est, non autem cum urbes urbibus, aut provinciæ provinciis continuantur? Immo etiam respondeant, si volunt, se imitari Dominum Christum, facientes & ipsi utraque unum, adducentes & ipsi ex diversis pascuis greges, ut fiat unus pastor, & unum ovile. Hujus rei gratia non pigritantur crebro terere limina Apostolorum, inventuri & ibi (quod magis dolendum est) qui suæ faveant improbæ voluntati. non quod valde Romani curent, quo fine res terminentur: sed quia valde diligunt munera, sequuntur retributiones. Nude nuda loquor, nec retego verenda, sed inverecunda confuto. Utinam privatim & in cameris hæc fierent! utinam soli videremus & audiremus! utinam nec * loquentibus crederetur! utinam nobis reliquerint moderni Noë, unde à nobis possent aliquatenus operiri! Nunc vero cernente orbe mundi fabulam, soli tacebimus? Caput meum undique conquassatum est, & ego sanguine circumquaque ebulliente putaverim esse tegendum? Quicquid apposuero, eruentabitur; & major erit confusio voluisse celare, cum celari nequiverit. (* *al. vel.*)

CAPUT VIII.

Humilitatem & modestiam Episcopo commendat.

Humilitatem Episcopis.

30. BOna humilitas, quæ & in præsentiarum ab hujusmodi mordacibus curis mentem facit esse quietam, & à minacibus pœnis in futuro securam reddit conscientiam. Hæc vestros, Pater, animos ab horum omnium pestifera æmulatione compescat. Audite potius Prophetam, taliter à talibus dehortantem: *Noli*, inquit, *æmulari in malignantibus, neque zelaveris facientes iniquitatem* (*Psal. 36 1.*) Æmulari magis oportet Apostolum non gloriantem in immensum, nec se ultra se extendentem: nec audentem se (ut ipse fatetur) comparare quibusdam qui seipsos commendant, sed se sibi comparantem, & metientem secundum mensuram regulæ, quam mensus est ei Deus. (*2. Cor. 10. 12.*) Audiendo etiam ex ore ejus, *Nolite fraudare invicem:* (*1. Cor 7. 5*) propriis placebit esse contentum. Qui & provocans ad humilitatem, suum illud Archiepiscopo non cunctabitur salubriter A intimare: *Noli altum sapere, sed time.* In alto posito non altum sapere difficile est, & omnino inusitatum: sed quanto inusitatius, tanto gloriosius. Timor de adepta jam altitudine tædere magis quàm placere faciet altiora. Non vos ergo felicem, quia præestis: sed si non prodestis, infelicem putate.

31. Ut autem secure præesse possitis; subesse & vos, si cui debetis, non dedignemini. Dedignatio quippe subjectionis, prælationis reddit indignum. Sapientis est consilium: *Quanto major es, tanto humilia te in omnibus.* Sapientiæ vero præceptum: *Qui major est vestrum, fiat sicut minor.* Quod si expedit etiam minoribus esse subjectum, majorum jugum quomodo licebit contemB nere? Videant in vobis potius subditi quod vobis redhibeant. Intelligitis quæ dico: cui honorem, honorem. *Omnis anima*, inquit, *potestatibus sublimioribus subdita sit.* Si omnis, & vestra. Quis vos excipit ab universitate? Si quis tentat excipere conatur decipere. Nolite illorum acquiescere consiliis, qui cum sint Christiani, Christi tamen vel sequi facta, vel obsequi dictis opprobrio ducunt. Ipsi sunt qui vobis dicere solent: Servate vestræ sedis honorem. Decebat quidem ex vobis, vobis commissam Ecclesiam crescere: nunc vero saltem in illa qua suscepistis maneat dignitate. Et vos enim vestro prædecessore impotentior? Si non crescit per vos, non decrescat per vos. Hæc isti. Christus aliter & jussit, C & gessit. *Reddite*, ait, *quæ sunt Cæsaris, Cæsari; & quæ sunt Dei, Deo.* Quod ore locutus est, mox opere implere curavit. Conditor Cæsaris, Cæsari non cunctatus est reddere censum: exemplum enim dedit vobis, ut & vos ita faciatis. Quando vero Dei sacerdotibus debitam negaret reverentiam, qui hanc sæcularibus quoque potestatibus exhibere curavit? Porro vos, si Cæsaris successori, id est Regi, sedulus in suis curiis, consiliis, negotiis, exercitibusque adestis; indignum erit vobis cuicumque Christi Vicario ᵇ taliter exhiberi, qualiter ab antiquo inter ecclesias ordinatum est? *Sed quæ sunt*, inquit Apostolus, *à Deo, ordinata sunt.* Viderint ergo hujus ignominiæ dissuasores, quale sit Dei ordiD nationi resistere. Valde ignominiosum servo*, si sit sicut dominus ejus: aut discipulo, si sit sicut magister ejus. Plurimum se vobis deferre putant, cum vos Christo præferre conantur, ipso reclamante ac dicente: *Non est servus major domino suo*, neque Apostolus eo qui misit eum. Quod non dedignatus est Magister & Dominus, talisque & magister & dominus; indignum sibi judicabit servus bonus, devotusque discipulus?

32. Quàm pulcre locutus est beatus ille Centurio, cujus fidei nulla par inventa est in Israel! *Et ego*, inquit, *homo sum sub potestate, habens sub me milites.* Non jactabat potestatem, quam nec solam protulit, nec priorem. Dicturus qoippe, *habens sub me milites*, præE misit: *Homo sum sub potestate.* Prius se agnovit hominem, quàm potentem. Agnovit, inquam, se hominem homo gentilis, ut in se jam impleri ostenderet, quod longe ante dixerat David: *Sciant gentes, quoniam homines sunt. Homo*, inquit, *sum, & sub potestate.* Jam quicquid subinferas, suspectam non habemus jactantiam. Præmissa siquidem est humilitas, ne altitudo præcipitet. Nec enim locum invenit arrogantia, ubi tam clarum humilitatis insigne præcesserit. Agnoscis infirmitatem*, confiteris subjectionem: jam & te sub te habere milites profitere securus. Revera quia non confusus est de subjectione, jure ex prælatione meruit honorari. Non erubuit super se potestatem, & ideo F dignus qui haberet & sub se milites. Ex abundantia cordis os loquebatur: & juxta quod intus ordinatas habuit affectiones, foris quoque verba decenter composuit. Dedit prius honorem præpositis, ut jam à subditis juste reciperet: sciens se à superioribus accipere, quod impenderet inferioribus, & quia melius pro-

a Id forte intelligendum de Noviomensi episcopo, qui Tornacensem ecclesiam, jam dudum suæ sedi unitam, vix tandem passus est proprio gaudere Episcopo, scilicet Anselmo ex abbate S. Vincentii Laudunensis, quem Eugenius III. Bernardi rogatu Tornacensibus concessit. Confer lib. 3. de Consider. num. 14. & 16.

b Id est Papæ seu Pontifici Romano, quem Bernardus inter primos *Vicarium Christi* proprio nomine appellavit hic & in epistola 251. num. 1. Confer Notationem ad epistol. 183. Quamquam etiam Episcopum *Christi Vicarium* veteri more appellat infra, num. 36. Papam vero singulariter lib. 2. de Consid. num. 16. & lib. 4. num. 23.

priæ subjectionis disceret experimento sua ipse moderari imperia. Forte non ignorabat, quod subjecto sibi homini Deus omnia subjecerit sub pedibus ejus; offendenti se infensa reddiderit; & is, quem humilem constituerat super opera manuum suarum, superbiæ merito comparatus jumentis insipientibus, & similis factus sit illis. Noverat & fortassis, quod humanus spiritus subditus conditori subjectam sibi possederit carnem, rebellis rebellem invenerit; factusque transgressor legis superioris, sentire cœperit aliam legem in membris suis, repugnantem legi mentis suæ, & captivantem se in lege peccati.

CAPUT IX.

Abbates exemtionibus præpostere studentes arguuntur.

33. MIror quosdam in nostro Ordine monasteriorum Abbates hanc humilitatis regulam odiosa contentione infringere, & sub humili (quod pejus est) habitu & tonsura tam superbe sapere, ut cum ne unum quidem verbulum de suis imperiis subditos prætergredi patiantur, ipsi propriis obedire contemnant Episcopis. Spoliant ecclesias, ut emancipentur [a]; redimunt se, ne obediant. Non ita Christus. Ille siquidem dedit vitam, ne perderet obedientiam: qua isti ut careant, totum fere suum suorumque victum expendunt. Quid hoc est præsumptionis, ô monachi? Neque enim quia prælati monachis, ideo non monachi. Nempe monachum facit professio, prælatum necessitas. Ut autem non præjudicet necessitas professioni; accedat, non succedat prælatio monachatui. Alioquin quomodo illud implebitur? *Principem te constituerunt? esto inter illos tamquam unus ex illis.* Quomodo tamquam unus ex illis, manens inter humiles superbus, inter subditos rebellis, immitis inter mansuetos? Ut te putemus tamquam unum ex illis, videamus tam exhibere paratum, quàm exigere obedientiam: videamus tam libenter præpositis obtemperare subjectum, quàm imperare subjectis. Quod si semper vis obedientes habere, & numquam esse; probas te non esse tamquam unum ex illis, dum unus esse renuis ex obedientibus: à quibus dum te superbiendo segregas, quorum aggregeris consortio patenter advertimus: & si tu vel impudenter contemnis, vel imprudenter dissimulas, reputari profecto inter illos te noveris, de quibus scriptum est: *Alligant onera gravia & importabilia, & imponunt humeris hominum, digito autem suo nolunt ea movere.* Quorum ergo tibi indignius consortium judicas, delicatorum magistrorum, quos Veritas increpat, an obedientium monachorum, quos amicos suos commemorat? Ait siquidem: *Vos amici mei estis, si feceritis quæ præcipio vobis.* Vides igitur quale est jubere quod ipse non feceris; aut nolle facere, quod docueris.

34. Deinde ut taceam illud de Regula, ubi à sancto Benedicto tibi præcipitur *, ut quæ doces discipulis esse contraria, in tuis factis indices non agenda; ut item prætermittam, quod aperte diffinit tertium humilitatis esse gradum*, ut quis pro Dei amore omni obedientia se subdat majori; in regula Veritatis attende quod legitur: *Qui solverit*, inquit, *unum de his minimis meis mandatis & docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno cælorum.* Proinde tu docens & renuens obedire, non minimum, sed maximum Christi mandatum & docere, & solvere convinceris. Itaque doctor & solutor mandati, minimus tu vocandus es in regno cælorum. Si ergo tui putas injuriam prioratus, minorem summis videri Sacerdotibus: non magis indignum æstimandum est, minimum vocari in regno cælorum? Si multum superbus es, plus minimus, quàm minor vocari confundere. Minor quippe vilitas est minorem videri, quàm minimum: longe autem præstantius, solis subdi Episcopis, quam universitati.

35. Sed non propter me, inquit, facio, sed quæro ecclesiæ libertatem. O libertas omni, ut ita loquar, servitute servilior! Patienter ab hujusmodi libertate abstineam, quæ me pessimæ addicat superbiæ servituti. Plus timeo dentes lupi, quàm virgam pastoris. Certus sum enim ego monachus, & monachorum qualiscumque Abbas, si mei quandoque Pontificis à propriis cervicibus excutere jugum tentavero, quod satanæ mox tyrannidi meipsum subjicio. Advertens nimirum cruenta illa bestia, quæ circuit quærens quem devoret, elongatam custodiam; heu! statim insilit in præsumptorem. Merito enim non cunctatur præsidere superbo, qui se jure regem gloriatur super omnes filios superbiæ. Quis dabit mihi centum in mei custodiam deputari pastores? Quanto plures sentio mei curam gerere, tanto securior exeo in pascua. Stupenda insania! Animarum non cunctor turbas mihi custodiendas colligere, & unum super propriam gravor habere custodem! Et quidem subjecti me de reddenda pro se ratione sollicitant: qui autem præsunt mihi, *ipsi potius*, Paulo dicente, *pervigilant, tamquam rationem pro me reddituri.* Illi etsi honorant, onerant: hi non tam premunt, quàm protegunt. Scio me legisse: *Judicium durissimum his qui præsunt, exiguo autem conceditur misericordia.* Quid igitur vos, ô monachi, Sacerdotum gravat auctoritas? Metuitis infestationem? Sed si quid patimini propter justitiam, beati. Sæcularitatem contemnitis? Sed sæcularior nemo Pilato, cui Dominus adstitit judicandus. *Non haberes*, inquit, *in me potestatem, nisi tibi data esset desuper.* Jam tunc per se loquebatur & in se experiebatur quod post per Apostolos clamavit in ecclesiis: *Non est potestas nisi a Deo.* &, *Qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit.*

36. Ite nunc ergo, resistite Christi Vicario, cum nec suo adversario Christus restiterit: aut dicite, si audetis, sui Præsulis Deum ordinationem nescire, cum Romani Præsidis potestatem Christus super se quoque fateatur fuisse cælitus ordinatam. Verum aperte indicant quidam horum quid cogitent, dum multo labore ac pretio apostolicis adeptis privilegiis, per ipsa sibi vindicant insignia pontificalia [b], utentes & ipsi more Pontificum, mitra, anulo, atque sandaliis. Sane si attenditur rerum dignitas, hanc monachi abhorret professio: si ministerium, solis liquet congruere Pontificibus. Profecto esse desiderant, quod videri gestiunt; meritoque nequeunt esse subjecti, quibus jam ipso se comparant desiderio. Quid si & nomen eis conferre privilegiorum posset auctoritas? quanto putas auro redimerent, ut appellarentur Pontifices? Quo ista, ô monachi? Ubi timor mentis? ubi rubor frontis? Quis umquam probatorum monachorum tale aliquid aut verbo docuit, aut reliquit exemplo? Duodecim humilitatis gradus Magister * vester edisserit, propriisque distinguit descriptionibus: in quo, quæso, illorum docetur aut continetur, ut hoc fastu delectari monachus, has quærere debeat dignitates?

37. Labor, & latebræ, & voluntaria paupertas, hæc sunt monachorum insignia, hæc vitam solent nobilitare monasticam. Vestri autem oculi omne sublime vident, vestri pedes omne forum circumeunt, vestræ linguæ in omnibus audiuntur conciliis, vestræ manus omne alienum diripiunt patrimonium. Tamen si ita oportet, ut emancipati à subjectione Pontificum, pari cum successoribus Apostolorum gloria, pari cathe-

Tom. II. Opusc. II.

Mala libertas, obedientiæ jugum excutiens.

Humilitas S. Bernardi.

Heb. 13. 17.

Sap. 6. 6.

Johann. 19. 11.

Rom. 13. 1.

Ambitio in monachis redarguitur.

Abbatum insignia pontificalia.

* Bened. Reg. cap. 7.

Monachorum vera insignia.

a Alibi non improbat Bernardus hujusmodi exemtiones monasteriorum, quæ specialius ab ipsa sui fundatione ad Sedem apostolicam pertinuerunt *ex voluntate fundatorum. Sed aliud est*, inquit, *quod largitur devotio, aliud quod molitur ambitio impatiens subjectionis*, lib. 3. de Consid. num. 18.

b Hujusmodi ornamenta Abbatibus primum concedi cœpta sæculo X. Paulus Langius noster in Chronico ad annum 1198. itidem Abbates arguit, qui hæc insignia captabant. Lucius III. ea Lantelmo Casæ-Dei abbati *ex obedientia* imposuit. Sacerdoti, Diacono, & Subdiacono, usus mitræ, anuli, & sandaliorum concessus est à Leone IX. in ecclesia Vesontionensi ad quædam festa, ut legitur in probationibus historiæ Tornutiensis pag. 358 & 362.

Tom. II. Opusc. II.

dra, iisdemque sollemnium indumentorum insignibus attollamini: cur non & sacros Ordines [a] celebratis, & benedictiones datis in populis? Quàm multa moveor dicere adversus impudentissimam præsumptionem? sed frenat impetum, quod auribus occupatis scribere me recolens, longiori lectione vereor fieri onerosus Archiepiscopo: & quia res tam manifesta est, ut A multitudo reprehendentium videatur impudentiam obdurasse. Quod si & hæc ipsa cernuntur gratas excedere compendii metas, vobis, ô domine, donate, qui me & in hoc propriam prodere coegistis imperitiam, dum morem modumque sollemnem in scribendo servare nescierim.

[a] Et id utrumque postea in usum venit quoad benedictiones & collationem minorum Ordinum. Immo etiam subdiaconatum aliquando conferunt quinque primi Abbates Ordinis Cisterciensis.

ADMONITIO IN SEQUENS OPUSCULUM III.

Varia est sequentis Opusculi inscriptio. In prima ejus editione, scilicet Spirensi anni M D I. *inscribitur,* De conversione ad Scholares libellus, *absque divisione capitum. In editis anni* M D XX. De conversione ad Clericos sermo, *quem genuinum titulum existimamus. Sermonem vocat Bernardus ipse num.* 31. Fatigavimus vos prolixitate Sermonis, &c. *Quidam codices praferunt,* ad Clericos Parisienses. *Exordium Cisterciense favet in lib.* VII. *de vita Bernardi cap.* XIII. Quadam præterea vice, cum vir Domini Bernardus causa exigente Parisius adesset, rogatu clericorum ingressus est de more scholas eorum: quibus ostendens formam veræ philosophiæ, monebat eos attentius de mundi contemptu, &c. *Gaufridus factum narrat in lib.* V. *de eadem vita num.* 10. Patrem sanctum, fines Parisiorum aliquando peragrantem, ut ad ipsam diverteret civitatem, episcopus Stephanus & ceteri omnes qui pariter aderant, obnixe rogantes non poterant obtinere. Magno siquidem zelo, nisi causa gravis urgeret, conventus publicos declinabat. Cumque vespere iter suum alias ordinasset, mane, ubi primum locutus est fratribus, dicere jubet Episcopo, quia Parisius ibimus, ut rogasti. Conveniente igitur clero admodum copioso, sicut semper ab eo solebant expetere verbum Dei, continuo tres ex illis compuncti sunt, & conversi ab inanibus studiis ad veræ sapientiæ cultum, abrenuntiantes sæculo, & Dei famulo inhærentes, &c. *Gravis & patheticus est hic sermo contra clericos, qui Ecclesiæ dignitates ambiunt, & temere ad sacros Ordines accedunt. Capitulorum distinctionem, qualis in editis ab anno* M D XX. *adhibita est, retinuimus.*

Opusc. III.

S. BERNARDI ABBATIS

SERMO SEU LIBER

DE CONVERSIONE, AD CLERICOS.

CAPUT I.

Quod nemo converti ad Dominum, nisi Dei voluntate praventus & ejus voce interius clamante, possit.

1. AD audiendum, ut credimus, verbum Dei convenistis. Neque enim causa nobis alia vestræ hujus tam avidæ concursionis occurrit. Approbamus utique desiderium hoc, & laudabili studio congaudemus. Beati enim (Luc. 11. 28) qui audiunt verbum Dei, sed si custodiunt illud. Beati qui (Psal. 102. 18.) memores sunt mandatorum ejus, sed ut faciant ea. Nimirum verba vitæ æternæ habet, & venit hora (utinam & nunc sit) quando mortui audient vocem ejus; (Johan. 5. 25) & qui audierint, vivent. siquidem vita in voluntate ejus. Et si vultis scire, voluntas ejus conversio nostra. Denique ipsum audite. *Numquid voluntatis mea est mors impii, dicit Dominus, & non magis ut convertatur & vivat?* (Ezech. 18. 23) Ex quibus verbis evidenter agnoscimus, quoniam vera nobis vita nonnisi in conversione est, (Vita in conversione.) nec aliter ad eam patet ingressus, dicente item Domino: *Nisi conversi fueritis, & efficiamini sicut parvuli, non intrabitis in regnum cælorum.* (Matth. 18. 3.) Merito sane parvuli soli intrant. nam puer parvulus minat eos, qui in hoc ipsum natus & datus est nobis. Quæro igitur vocem quam audiant mortui, & cum audierint vivant: forte enim & mortuis evangelizare necesse est. Et occurrit interim verbum breve, sed plenum, quod os Domini locutum est, ut Propheta testatur: *Dixisti*, ait, loquens sine dubio ad Dominum Deum suum, *Convertimini filii hominum.* (Psal. 89. 3.) Nec immerito sane à filiis hominum videtur exigenda conversio, peccatoribus utique necessaria. Nam supernis spiritibus ea magis quæ rectos decet indicta laudatio est, eodem Propheta psallente: *Lauda Deum tuum Sion.* (Psal. 147.)

2. Ceterum quod ait, *dixisti*, meo quidem judicio non negligenter prætereundum est, nec simpliciter audiendum. (Conversio opus Dei.) Quis enim humanis comparare audeat dictis, quod dixisse dicitur Deus? Vivus profecto est sermo Dei & efficax, & vox ejus in magnificentia & virtute. (Heb. 4. 12. Psal. 28. 4. Psal. Gen. 1.) Denique ipse dixit, & facta sunt. Dixit, Fiat lux, & facta est lux. Dixit, Convertimini filii hominum, & conversi sunt. Ita plane conversio animarum opus divinæ vocis est, non humanæ. Simon Johannis, piscator hominum in hoc ipsum vocatus & constitutus à Domino, incassum tamen & ipse laborans tota nocte nil capiet, donec in verbo Domini rete jactans, concludere possit multitudinem copiosam. Utinam jactemus & nos hodie in hoc verbo rete verbi, & experiamur quod scriptum est: *Ecce dabit voci sua vocem virtutis.* (Psal. 67. 34.) Si mendacium loquimur, id plane de proprio est. Sed & tunc forsitan nostra judicabitur vox esse, & non Domini, si quæramus quæ nostra sunt, non quæ Jesu-Christi. Ceterum etsi loquimur justitiam Dei, & gloriam Dei quærimus, effectum tamen ab eo solo sperare, ab eo postulare necesse est, ut voci suæ vocem virtutis accommodet. Ad hanc ergo interiorem vocem aures cordis erigi admonemus, ut loquentem Deum intus audire, quàm foris hominem studeatis. Illa enim vox magnificentiæ & virtutis, deserta concutiens, secreta discutiens, torporem excutiens animarum.

CAPUT II.

Quod ipsa vox Domini omnibus se offerat, & animam sibimetipsi nolentem repræsentet.

3. NEc sane laborandum est, ut ad vocis hujus perveniatur auditum: labor est potius aures obturare ne audias. Nimirum vox ipsa se offert, ipsa se ingerit, nec pulsare interim cessat ad ostia singulorum. Denique *quadraginta annis*, inquit, *proximus fui generationi huic, & dixi, Semper hi errant corde.* Adhuc nobis proximus est, adhuc loquitur, & non est forte qui audiat. Adhuc dicit, *hi errant corde*; adhuc Sapientia clamitat in plateis: Redire prævaricatores ad cor. Hoc nempe initium loquendi Domino: & hoc verbum ad omnes qui convertuntur ad cor, præcessisse videtur, & non modo revocans eos, sed reducens & statuens contra faciem suam. Est enim non tantum vox virtutis, sed & radius lucis, annuntians pariter hominibus peccata eorum, & illuminans abscondita tenebrarum. Nec vero ulla internæ hujus vocis ac lucis differentia est, cum unus idemque sit Dei Filius & Verbum Patris, & splendor gloriæ: sed & animæ quoque substantia, in suo quidem genere etiam ipsa spiritualis & simplex, sine ulla distinctione sensuum, sed tota, si tamen tota dicenda est, & videns pariter & audiens videatur. Quid enim illo agitur sive radio, sive verbo, nisi ut noverit semetipsam? Aperitur siquidem conscientiæ liber, revolvitur misera vitæ series, tristis quædam historia replicatur, illuminatur ratio, & evoluta memoria velut quibusdam ejus oculis exhibetur. Utraque vero non tam ipsius est animæ, quàm anima ipsa: ut eadem sit & inspiciens, & inspecta, contra suam statuta faciem, & a violentis quibusdam apparitoribus immissarum utique cogitationum coacta, proprio interim judicanda assistere tribunali. Quis sane judicium hoc sine tribulatione sustineat? *Ad meipsum anima mea turbata est*, ait Propheta Domini: & tu contra faciem tuam sine argutione, sine turbatione, sine confusione, statui non posse miraris?

CAPUT III.

Quod per vocem Dei, anima ratio, quasi in libro, omnia mala deprehendere, reprehendere, dijudicare & discernere valeat.

4. NEc à me speres audire quid in memoria tua ratio deprehendat, quid reprehendat, quid dijudicet, quid decernat. Applica intus auditum, reflecte oculos cordis; & proprio disces experimento quid agatur. Nemo enim scit quæ sunt in homine, nisi spiritus hominis qui in ipso est. Si superbia, si invidia, si avaritia, si ambitio, aut similis aliqua pestis abscondita est, vix effugere poterit hoc examen. Si fornicatio, si rapina, si crudelitas, si fraus ulla, aut quælibet culpa admissa est, internum hunc judicem non latebit reus ipse, nec inficiabitur coram eo. Transiit enim velociter totus ille pruritus delectationis iniquæ, & voluptatis illecebra tota brevi finita est; sed amara quædam impressit signa memoriæ, sed vestigia fœda reliquit. In illud siquidem repositorium, velut in sentinam aliquam, tota decurrit abominatio, & immunditia tota defluxit. Volumen grande, cui universa inscripta sunt, stilo utique veritatis. Amarum jam venter tolerat, etsi fauces miseras brevi transitu dulcedine quadam frivola visum est oblectasse. Ventrem meum doleo, miser, ventrem meum doleo. Quidni doleam ventrem memoriæ, ubi tanta congesta est putredo? Quis nostrum, fratres, exteriorem hanc vestem, qua tegitur, si repente obscœnis undique sputis illitam, & fœdissimis quibusque sordibus inquinatam consideret, non vehementer exhorreat, non velociter exuat, non indignanter abjiciat? Itaque qui non vestem, sed semetipsum intus sub veste talem repererit, eo amplius doleat, & animo consternetur oportet, quo propius tolerat quod exhorret. Neque enim ut tunicam abjicit suam, sic abjicere contaminata anima poterit & seipsam. Denique quis in nobis tantæ patientiæ est & virtutis, ut si forte (quemadmodum de Maria sorore Moysi legitur) carnem suam subitanea * quadam lepra male candentem viderit, æquo animo stare possit, & gratias agere Creatori? Quid vero est caro ista, nisi corruptibilis quædam tunica, qua vestimur? aut quid lepra hæc corporea electis omnibus æstimanda, nisi paternæ virga correptionis, & purgatio cordis? Ibi, ibi tribulatio vehemens, & justissima causa doloris est, cum excitatus à somno miseræ voluptatis, interiorem cœperit quis deprehendere lepram, quam sibi ipse multo studio & labore quæsivit. Licet enim nemo oderit carnem suam, sed multo minus odisse poterit anima semetipsam.

Num. 12. * al. subcutanea.

CAPUT IV.

Quod diligens iniquitatem, odit animam, & carnem suam: & de pœnitentia infructuosa post mortem.

5. AT forte aliquem moveat illud de psalmo: *Qui diligit iniquitatem, odit animam suam.* Ego autem dico, odit & carnem. An non odit, cui gehennæ cumulos mercatur in dies, & cui secundum duritiam suam & cor impœnitens thesaurizat iram in die iræ? Ceterum hoc odium tam carnis, quàm animæ, non in affectu, sed in effectu potius invenitur. Sic nimirum odit & phreneticus carnem suam, cum sibiipsi manus inferre laborat, rationis deliberatione sopita. An vero gravior ulla phrenesis judicatur, quàm impœnitentia cordis, & peccandi obstinata voluntas? Siquidem manus nefarias injicit sibiipsi, nec carnem, sed mentem lacerat & corrodit. Si vidisti hominem scalpere manus, & usque ad sanguinem confricare, evidentem habes in eo similitudinem animæ peccantis expressam. Cedit siquidem voluptas illa dolori, & succedit prurituì cruciatus. Neque id ignorabat, sed dissimulabat ille dum scalperet. Sic laceramus, sic exulceramus propriis manibus animas infelices: nisi quod tanto gravius, quanto excellentior est spiritualis creatura; & cui difficilius medeatur. Neque id quidem inimicitiarum studio gerimus, sed stupore quodam insensibilitatis internæ. Effusus siquidem animus damna interiora non sentit: quia nec intus est, sed in ventre forsitan, aut sub ventre. Denique & animus quorumdam in patinis, quorumdam in loculis invenitur. *Ubi est thesaurus tuus*, inquit, *ibi est & cor tuum.* Quid vero mirum, si propriam minime sentiat anima læsionem, quæ sui ipsius oblita, & penitus absens sibi, in longinquam profecta est regionem? Erit autem cum in semetipsam reversa cognoscet, quàm crudeliter miseræ venationis obtentu eviſceraverit semetipsam. Neque enim id sentire poterat, dum vilem muscarum prædam desiderio captans insatiabili, aranearum instar ex visceribus propriis intexere retia videretur.

Psal. 10. 5. — Peccator etiam carnem suam odit. — Simile. — Cur plerique damna interiora non sentiant.

6. Erit autem hic reditus sine dubio vel post mortem: cum universa, quibus ad vagandum foras, & inutiliter sese occupandum, in eam quæ præterit hujus mundi figuram egredi consueverat, ostia corporis clausa erunt, ut necessario maneat in seipsa, cui nullus jam pateat exitus à seipsa. Verum is quidem perniciosissimus erit reditus, & miseria sempiterna, quando jam pœnitentia haberi poterit, agi non poterit. Ubi enim deerit corpus, actus non erit. Sane ubi nulla fuerit actio, nec satisfactio quidem ulla poterit inveniri. Quocirca pœnitentiam quidem habere, dolere est: nam pœnitentiam agere, remedium doloris est. Neque etiam carenti manibus erit ultra levare cor in cælum cum manibus; sed quisquis ante obitum carnis non redierit ad seipsum, in seipso maneat necesse est in æternum. Sed in quali seipso? Qualem sese fecerit in hac vita, qualem invenerit exiens ab hac vita: nisi quod fortasse erit nonnumquam deterior. nam melior numquam erit. Habet enim hoc ipsum, quod nunc

Redit post mortem. — Matth. 6. — Aliud pœnitentiam habere; aliud agere.

Tom. II Opus. III.

ponit, quandoque recipere corpus, non tamen ad pœnitentiam, sed ad pœnam: ubi nimirum peccati ipsius & carnis quodammodo similis videbitur esse conditio: ut quemadmodum culpa semper puniri poterit, nec umquam poterit expiari; sic nec in corpore aliquando tormenta finiri, nec corpus ipsum exinaniri valeat in tormentis. Merito quidem ultio sempiterna desæviet, quod numquam possit culpa deleri; nec substantia carnis deficiet, ne simul cogatur etiam afflictio carnis terminari. Hæc, fratres mei, qui pavet, cavet; qui negligit, incidit.

In damnatis culpa inexpiabilis, & pœna interminabilis.

CAPUT V.

Quod vermis conscientiæ in præsenti sentiri ac suffocari debet, non in immortalitatem foveri ac nutriri.

7. UT ergo redeamus ad vocem unde processimus: expedit nobis profecto redire ad cor, dum illic iter, quo ostendat nobis salutare suum, qui tanto studio pietatis illuc revocat prævaricatores. Nec sentire interim pigeat morsus vermis interni; aut periculosa quædam animi teneritudo *, & perniciosa mollities persuadere queat, ut præsentem velimus dissimulare molestiam. OPTIMUM EST tunc sentiri vermem, cum possit etiam suffocari. Itaque mordeat nunc ut moriatur, & paulatim desinat mordere moriendo. Rodat interim putredinem, ut rodendo consumat, & ipse quoque pariter consumatur, ne foveri incipiat in immortalitatem. *Vermis*, inquit, *eorum non morietur, & ignis non exstinguetur.* A facie illorum morsuum quis sustinebit? Multiplex enim nunc consolatio arguentis conscientiæ relevat cruciatum. Benignus est Deus, qui non patitur nos tentari supra quàm possumus, nec vermem hunc supra modum patitur malignari. Maximeque inter initia conversionis oleo misericordiæ linit ulcera: ut nec morbi quantitas, nec difficultas curationis ultra quàm expedit innotescat; magis autem arridere videtur facilitas quædam, quæ postmodum evanescit, quando jam exercitatos habenti sensus certamen forte datur, ut vincat; & discat quoniam omnium potentior est sapientia. Interim sane audiens quis vocem Domini, *Redite prævaricatores ad cor*, & tantis in interiore cubiculo obscœnitatibus deprehensis, singula quæque rimari satagit, & quonam hæc influxerint aditu, curiosus vestigator explorat; nec difficile patet foramen, immo & foramina contuenti. Sed nec parum illi ex hac consideratione doloris accedit, cum per fenestras proprias mors ista deprehenditur introisse. Multa siquidem admisisse videtur petulantia oculorum, multa pruritus aurium, multa quoque olfaciendi, gustandi, tangendique voluptas. Nam spiritualia quidem vitia, quorum supra meminimus, difficile adhuc, prout sunt, carnalis examinat. Unde fit, ut quæ sunt graviora, aut minus, aut minime sentiat, nec tam superbiæ aut invidiæ, quam flagitiosorum aut facinorosorum recordatione actuum mordeatur.

Conscientiæ vermis hic non suffocandus. *al. amaritudo.* *Isa. 66. 24.* *Dei benignitas erga recens conversos.* *Facilitati succedit certamen.* *Isa. 46. 8.* *Spiritualia peccata eis non bene nota.*

CAPUT VI.

Difficultatem conversionis, & luctam resipiscere parantis, graphice repræsentat.

8. ET ecce iterum vox de nubibus dicens: Peccasti, quiesce. Et quod dicitur, tale est. Jam sentina redundans domum omnem intolerabili fœtore contaminat: vanum tibi est, dum adhuc sordes influant, exhaurire; dum peccare non destiteris, pœnitere. Quis enim eorum jejunia probet, qui ad lites & contentiones jejunant, & percutiunt pugno impie; sed & voluntates & voluptates propriæ inveniuntur in eis? Non tale est jejunium quod elegi, dicit Dominus. Claude fenestras, obsera aditus, foramina obstrue diligenter; & sic demum non subeuntibus novis, sordes poteris expurgare vetustas. Æstimat homo facile quod jubetur implendum, tamquam ignarus exercitii spiritualis. Quis enim prohibeat, inquit, quo minus imperem membris meis? Indicit igitur gulæ jejunia, crapulam interdicit, obturari præcipit aures ne audiant sanguinem, averti oculos ne videant vanitatem; manus non ad avaritiam, sed ad eleemosynam magis extendi, quibus forte laborem imponere velit, prohibens latrocinia, sicut scriptum est: *Qui furabatur jam non furetur, magis autem laboret manibus suis quod bonum est, ut habeat unde tribuat necessitatem patienti.*

Peccatis novis prius obstruendus aditus quàm expurgentur vetera. *Isa. 58. 3.* *Ephes. 4.*

9. Ceterum dum suas quibusque membris in hunc modum leges promulgat, & decreta proponit; interrumpunt subito vocem jubentis, & uno impetu clamant: Unde hæc nova religio? Facere jubes ut libet. Sed invenietur qui novis decretis obviet, qui novis legibus contradicat. Quis enim ille est? inquit. Et illa: Nimirum ipsa, quæ paralytica jacet in domo, & male torquetur. Ipsa est enim, in cujus nos pridem deputasti obsequium, si ignoras, ad obediendum utique concupiscentiis ejus. Expalluit miser ad hanc vocem, & confusus obmutuit. Anxiabatur enim in eo spiritus ejus. Ac membra quidem ad suam illam infelicissimam dominam incunctanter accedunt, ut adversus dominum crudeliter interpellent, & imperia duriora causentur. Plangit gula parsimoniæ sibi modum adhibitum, prohibitam crapulæ voluptatem. Oculus queritur indictas lacrymas, petulantiam interdictam. Quibus hæc & similia prosequentibus excitata & vehementer exacerbata voluntas: Somniumne est, inquit, an fabula quod narratis? Tum vero opportunum suæ tempus nacta querimoniæ lingua: Omnino, ait, sic est ut audistis. Nam & ego à fabulis & mendaciis jussa sum reticere, & nihil deinceps nisi serium, immo & penitus necessarium loqui.

10. Exsilit igitur vetula furens, & totius oblita languoris, procedit horrentibus comis, veste lacera, pectore nudo, scalpens ulcera, frendens dentibus & arescens, atque ipsum inficiens aërem flatibus virulentis. Quidni confundatur, si quid adhuc superest rationis, ad talem miseræ voluntatis occursum & incursum? Hæc, inquit, est tota tui conjugii fides, sic compateris male patienti? Usque adeo super dolorem vulnerum meorum addere pepercisti? Subtrahendum forsitan ex immoderata dote aliquid videbatur: sed quid relinquitur hoc sublato? Solum hunc languenti miseræ præstitisti, & omnia ejus obsequia, quemadmodum sint distributa, aliquando cognovisti. Nunc autem si tibi forsitan morbi hujus pessimi, quo laboro, triplex malignitas excidisse potuit, sed non mihi. Siquidem voluptuosa sum, curiosa sum, ambitiosa sum; & ab hoc triplici ulcere non est in me sanitas à planta pedis usque ad verticem. Itaque fauces, & quæ obscœna sunt corporis, assignata sunt voluptati, quandoquidem velut de novo necesse est singula recenseri. Nam curiositati pes vagus, & indisciplinatus oculus famulantur. At vanitati quidem auris & lingua serviunt, dum per illam impinguat caput meum oleum peccatoris, per hanc ipsa suppleo quod in laudibus meis alii minus fecisse videntur. Valde enim delector & recipere ab aliis, &, cum opportune possum, etiam tradere aliis laudes meas, & meo & alieno ore semper cupiens prædicari. Cui potissimum morbo tuum quoque ingenium plurima solet adhibere fomenta. Porro manus ipsas, quibus est undique liber motus, non uni specialiter alicui operi deputamus, sed modo vanitati, modo curiositati, modo voluptati sedulum satis exhibent famulatum. Quibus ita dispositis, non mihi hæc omnia vel in uno satisfacere aliquando potuerunt, quod non satietur oculus visu, nec auris impleatur auditu. Atque utinam inter spectandum totum aliquando corpus fieret oculus, aut inter prandendum in fauces membra omnia verterentur. Tune mihi id modicum consolationis, quod utcumque mendico, tentas surripere? Dixit, & cum indignatione & furore recedens: Teneo, inquit, longumque tenebo.

11. Jam vero rationi ipsa vexatio dat intellectum,

Misera hæc conditio.

jam innotescit aliquatenus hujus negotii difficultas, jam præsumpta facilitas evanescit. Videt enim memoriam plenam spurcitiarum; videt abundantius alias atque alias influere sordes; videt ipsas fenestras morti patulas claudi omnino non posse; & quod adhuc prætidens voluntas languida dominetur, ex cujus ulceribus sanies universa profluxit. Videt denique anima sese contaminatam, nec per alium, sed per proprium corpus, nec aliunde quàm à seipsa. Est enim quiddam animæ, sicut memoria quæ inficitur, sic voluntas ipsa quæ inficit. Denique tota ipsa nihil est aliud quàm ratio, memoria, & voluntas. Nunc autem & ratio minus habens, cæca quodammodo, quod hactenus ista non viderit; infirma omnino, quod ne agnita quidem prævaleat reparare *: & memoria fœdissima pariter & fœtidissima; & voluntas languida, & horrendis ulceribus undique scaturiens invenitur. At ne quid ex omnibus quæ sunt hominis relinquatur, ipsum etiam corpus rebelle est: & singula membra fenestræ singulæ, quibus mors intrat ad animam, & incessanter exuberat ipsa confusio.

...nima tota ...n distincta ...potentiis.

...l. tempe... ...r.

CAPUT VII.

Respiratio consolationis pauperibus spiritu, seu animæ miseriam suam agnoscenti.

12. AUdiat ergo anima, quæcumque ejusmodi est, vocem divinam, & audiat cum stupore & admiratione dicentem: *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum.* Quis spiritu pauperior eo, qui in toto spiritu suo non invenit requiem, non invenit ubi caput reclinet? Hoc quoque consilium pietatis, ut qui sibi displicet, placeat Deo; & qui propriam domum odit, domum utique plenam spurcitiæ & infelicitatis, invitetur ad domum gloriæ, domum non manu factam, æternam in cælis. Nec mirum si ad hujus dignationis magnitudinem expavescit, si difficile credit huic auditui, si vehementi stupore admiratur, & ait: Ergone beatum hominem miseria facit? Ceterum quisquis ejusmodi es, non diffidas. NON MISERIA, sed misericordia facit beatum: sed hujus propria sedes miseria est. Aut certe beatum faciat ipsa miseria, ut humiliatio in humilitatem transeat, necessitas in virtutem. *Pluviam voluntariam*, inquit, *segregabis Deus hereditati tuæ; & infirmata est, tu vero perfecisti eam.* Utilis prorsus infirmitas, quæ medici manum requirit: & salubriter à se deficit, quem perficit Deus. Sed quia non est via ad regnum Dei sine primitiis regni, nec sperare potest cæleste regnum, cui nec super propria membra adhuc regnare donatur; sequitur vox dicens: *Beati mites, quoniam ipsi hereditabunt terram.* ac si evidentius dicat: Mitiga efferos voluntatis motus, & crudelem bestiam mansuescere cura. Ligatus es: solvere studeas quod rumpere omnino non possis. Eva tua * est. Vim facere, aut eatenus eam offendere nullo modo prævalebis.

...th. 5. 3. — ...peres spiritu beati. — ...67. 10 — ...itea... — ...th. 5. 4. — *add.* vita

CAPUT VIII.

Carnales voluptates, & divitias esse omnino vanas, fallaces, & momentaneas.

13. NEc mora, respirans homo inter hæc verba, atque id quoque facilius reputans, licet verecundus, accedit & delinire satagit viperam inflammatam. Arguit vitæ carnalis illecebras, & consolationes sæculares nugacitatis accusat, tamquam exiguas & indignas, sed & brevissimas quoque & perniciosissimas omnibus amatoribus suis. Super hoc, ait, nequam & inutili servo tuo & ipsa fatere. Nec enim inficiari potes, ne in modico quidem tibi universa ejus obsequia satisfacere aliquando potuisse. Voluptas gutturis, quæ tanti hodie æstimatur, vix duorum obtinet latitudinem digitorum: & ejus tam modicæ partis tam exigua delectatio quanta paratur sollicitudine, quantam deinde molestiam parit? Hinc monstruosius dilatantur renes & humeri, hinc tumentes uteri non tam impinguantur, quàm impregnantur à ruina: & dum carnis onus ossa non sustinent, etiam morbi varii generantur. Sic libidinis illecebrosa vorago quantis laboribus & dispendiis, interdum & famæ vel honoris, aut etiam vitæ ipsius periculo comparatur! ut ad modicum flagrans sulfureus vapor furentes stimulis agat, & apum par volantium, ubi male grata mella fuderit, nimis tenaci feriat icta corda morsu: cujus appetitus anxietatis & vecordiæ, actus abominationis & ignominiæ, exitus pœnitudinis & verecundiæ plenus esse dignoscitur.

...conversionis ...gressus. — ...læ voluptas quam ...igua.

Item luxuriæ. — Boet. lib. 3. de consol. metro 7.

14. Ceterum spectacula vana rogo quid corpori præstant, quidve animæ conferre videntur? At certe nihil in homine cui curiositas prosit invenies. Frivola prorsus & inanis ac nugatoria consolatio: & nescio quid illi durius imprecer, quàm ut semper habeat quod requirat, qui jucundæ quietis pacem * fugitans, curiosa inquietudine delectatur. Liquet sane vel ex hoc ipso nihil his omnibus delectationis inesse, quorum SOLOS TRANSITOS juvat. Ceterum vanitas vanitatum quàm nihil sit, vel ex ipso nomine manifestius judicatur. Vanus utique labor, qui studio vanitatis assumitur *. O doxa, doxa, ait Sapiens, in millibus mortalium nihil aliud, quàm aurium inflatio vana! Et tamen quantam putas infelicitatem hæc ipsa non tam felix vanitas, quàm vana felicitas parit? Hinc namque cæcitas cordis, sicut scriptum est: *Popule meus, qui te beatificant, in errorem te inducunt.* Hinc cervicosus furor animositatis, hinc suspicionis labor anxius, hinc livoris crudele tormentum, & cremantis invidiæ miserior, quàm miserabilior cruciatus: hinc divitiarum amor insatiabilis longe amplius desiderio torquet animam, quàm refrigeret usu suo: utpote quarum ACQUISITIO quidem laboris, possessio timoris, amissio plena doloris invenitur. Postremo ubi multæ opes, multi etiam qui comedunt eas: & usus quidem divitiarum apud alios, divitibus solum nomen cedit & sollicitudo. Et in his omnibus pro tam exiguis, aut magis ne exiguis quidem, sed nullis, eam parvipendere gloriam, quàm nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus diligentibus se, non tam insipientiæ quàm infidelitatis esse videtur *.

Spectaculorum vanitas. — * al. otia. — Vanæ gloriæ inanitas. — * al. absumitur. — Idem eod. lib. prosa 6. — Isa. 3. 12. — Et divitiarum. — Eccl. 5. 10. — * al. dignoscitur.

15. Nec immerito sane mundus hic positus in maligno, vana promissione deludit animas propriæ conditionis & nobilitatis oblitas, quas non pudeat porcis in ministerio subjugari, in desiderio sociari, nec sic tamen infelici edulio satiari. Unde enim hæc tanta pusillanimitas & abjectio tam miserabilis, ut egregia creatura, capax æternæ beatitudinis & gloriæ magni Dei, utpote cujus sit inspiratione condita, similitudine insignita, cruore redempta, fide dotata, spiritu adoptata, miseram non erubescat sub putredine hac corporeorum sensuum gerere servitutem? Merito plane ne eos quidem apprehendere potest, quæ talem deserens sponsum, tales sequitur amatores. Merito siliquas esuriit, & non accepit, qui porcos pascere maluit, quàm paternis epulis satiari. Insanus siquidem labor pascere sterilem quæ non parit, & viduæ benefacere nolle: omittere curam cordis, & curam carnis agere in desiderio: impinguare & fovere cadaver putridum, quod paulo post vermium esca futurum nullatenus dubitatur. Nam & servire mammonæ, & avaritiam colere, quod est servitus idolorum, aut vanitatem sectari, prorsus degeneris animæ indicium esse quis nesciat?

Mundus merito deludit animas suæ dignitatis immemores. — Luc. 15. 16.

16. Esto tamen, magna sint & honesta quæ mundus interim amatoribus suis erogare videtur: sed infida esse quis nesciat? Certa nimirum eorum brevitas, & ipsius quoque brevitatis finis incertus. Sæpe viventem deserunt, nam morientem nec rato sequuntur. Quid vero in rebus humanis certius morte, quid hora mortis incertius invenitur? Non miseratur inopiam, non divitias reveretur, non generi cujuslibet, non moribus, non ipsi denique parcit ætati: nisi quod senibus quidem in januis, adolescentibus autem in insidiis est. Infelix proinde, qui in hujus vitæ tenebris & lubrico

Mors vanitatis & brevitatis arguit omnia.

Tom. II
Opus. III.

fidens, perituram insumit operam; nec advertit quoniam vapor est ad modicum parens, & vanitas vanitatum. Obtinuisti tandem, ambitiose, quam ex longo tempore concupieras dignitatem? serva quod habes. Implesti, pecuniose, loculos tuos? sollicitus esto ne perdas. Uberes fructus attulit ager tuus? dirue horrea tua, ut majora ædifices; muta quadrata rotundis, dic animæ tuæ, *Habes multa bona reposita in annos plurimos* Erit enim qui dicat: *Stulte, hac nocte animam tuam repetent a te: quæ autem parasti, cujus erunt?*

Luc. 12. 19.

17. Atque utinam tantum congregata perirent, & non deterius ipse quoque periret congregator eorum. Esset utique tolerabilius perituro, quam peremptorio insudare labori. Nunc vero stipendia peccati mors: & qui in carne seminat, de carne metet corruptionem. Nec enim opera nostra transeunt, ut videntur: sed temporalia quæque velut æternitatis semina jaciuntur. Stupebit * insipiens, cum ex hoc modico semine copiosam viderit exsurgere messem, seu bonam, seu malam, pro diversa qualitate sementis. Hoc qui cogitat, nullum omnino parvum reputat esse peccatum, quod futuram messem potius æstimet, quam sementem. Seminant ergo dum nesciunt, & seminant dum occultant homines iniquitatis mysteria, dum vanitatis consilia celant, dum perambulant in tenebris negotia tenebrarum.

Opera hominis semina æternitatis.
* al. magis superbit

CAPUT IX.

Quod impossibile sit peccantem latere.

18. PArietes, inquit, sunt undique: quis me videt? Esto nemo te videat: non tamen nullus. Videt te Angelus malus, videt te Angelus bonus, videt & bonis & malis major Angelis Deus, videt accusator, videt testium multitudo, videt & ipse Judex, cujus te oportet assistere tribunali: sub cujus sane oculis velle delinquere tam insanum, quàm horrendum incidere in manus Dei viventis. Noli esse securus: latent insidiæ, quas latere non possis. Latent, inquam, insidiæ, quas ut deprehendere ipse non potes, sic non potes ipse non deprehendi. Audit plane qui plantavit aurem; & qui finxit oculum, ipse considerat. Non illius Solis arcet radios maceria lapidum, quos ipse creavit; non vel ipse corporis hujus paries veritatis excludit aspectum. Nuda sunt ejus oculis omnia, penetrabilior est ancipiti gladio. Ipsas quoque non modo cernit, sed & discernit cogitationum vias, & medullas affectionum. Denique si non totam humani cordis abyssum, & quicquid in ipso latet inspiceret præ ipso, non ille jam nil sibi conscius judicantis sese Domini sententiam tantopere formidaret. *Mihi*, inquit, *pro minimo est, ut à vobis judicer, aut ab humano die, sed neque meipsum judico. Nihil enim mihi conscius sum. sed non in hoc justificatus sum. Qui autem judicat me, Dominus est.*

Peccans latere non potest.
Maxime Deum.
Psal. 93. 9.
1. Cor. 4. 3.

19. Si tu objectu parietis, aut cujuslibet simulationis prætentu, humana frustrari posse judicia gloriaris; certus esto, non illum vera crimina præterire, qui de falsis etiam accusare criminibus consuevit. Si tantopere ejus, qui nihilo minus forte tuam vereatur, proximi conscientiam reformidas; multo minus eos contemnas, quibus odiosa magis iniquitas, & longe amplius exsecrabilis corruptio est Si denique Deum non times, & solos hominum revereris aspectus, memor esto hominem Christum hominum facta ignorare non posse: ut quod coram me attentare minime prorsus auderes, multo minus audeas coram ipso; quodque non dico non liceret, sed nec liberet quidem præsumere vidente conservo, inspiciente Domino vel cogitare penitus exhorrescas. Alioquin si carnis oculum magis, quàm gladium, qui carnes habet devorare, formidas: & is quoque timor quem times, eveniet tibi, & accidet quod vereris. Nihil opertum quod non reveletur, vel occultum quod non sciatur. Arguentur à luce in lucem prolata opera tenebrarum; nec modo obscœnitatum abominanda secreta, sed iniqua commer-

Angelos malos & bonos.
Neque Christum
Luc. 12. 2.

A cia vendentium sacramenta, & fraudulenta susurria * adinvenientium dolos, & judicia subvertentium, qui novit omnia, nota faciet universis: cum cœperit scrutator ille cordis & renum scrutari Jerusalem in lucernis.

* al. suspicia

CAPUT X.

Non solum declinando à malo, sed & faciendo bonum salutem obtineri.

20. QUid ergo facturi sunt, immo potius quid passuri qui crimina commiserunt, ubi audituri sunt, *Ite in ignem æternum*, qui pietatis opera non fecerunt? Quando vero admittetur ad nuptias, qui nec lumbos præcinxit ut abstineretet à malo, nec lucernam tenuit ut faceret bonum; quando nec virginitatis integritas, nec lampadum claritas solius olei poterit excusare defectum? aut quis illos manere credendus est cruciatus, qui in hac vita non solum mala, sed forte pessima perpetrant; si sic sunt cruciandi qui hic bona receperunt, ut in medio flammæ æstuantibus linguis, ne minimæ quidem stillæ obtinere refrigerium queant? Caveamus ergo mala opera, nec includentis sagenæ fiducia, libere intra Ecclesiam delinquamus: hoc scientes, quia non omnes quos sagena trahit, piscatorum vasa recipient: sed erit cum ad littus venerint, eligent bonos in vasa, malos autem foras mittent. Neque hoc contenti lumborum cingulo, accendamus etiam lucernas nostras, & instanter operemur bonum, cogitantes, quod omnis arbor, non modo quæ malum fecerit fructum, sed etiam quæ bonum non fecerit, excidetur, & in ignem mittetur, illum utique ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis ejus.

Matth. 25. 41.
Si omissi puniendi, quanto magis patratores!
Bona bene facienda
Matth. 13. 48.
Matth. 25. 41.

B, C (section letters in the column margin)

21. Ceterum sic declinemus à malo, & faciamus bonum, ut inquiramus pacem, non gloriam prosequamur. Illa enim Dei est, & eam alteri non dabit. *Gloriam*, inquit, *meam alteri non dabo*. Et dicebat homo secundum cor Dei: *Non nobis Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam.* Recordemur etiam Scripturæ dicentis: *Si recte offeras & non recte dividas, peccasti.* Recta est, fratres, illa nostra divisio, nemo detrectet. Alioquin si cui forsitan minus placet, sciat non nostram esse, sed Angelorum. Priores enim Angeli cecinerunt: *Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis* Servemus ergo in vasis oleum, ne forte (quod absit) clausas jam nuptiarum januas frustra pulsantes, verbum audiamus amarum, & deintus nobis sponsus respondeat, *Nescio vos.* Adhuc tamen mors posita est, non modo secus iniquitatem, sterilitatem, vanitatem, sed & secus introitum ipsius etiam voluptatis. Quocirca opus est fortitudine adversus tentamenta peccati, ut rugienti leoni resistamus fortes in fide, & ignita ipsius jacula hoc ipso clypeo viriliter repellamus. Opus est justitia, ut operemur bonum. Opus prudentia, ne cum fatuis virginibus reprobemur. Opus denique temperantia, ne voluptatibus indulgentes, audiamus aliquando quod miser ille, epularum pariter & vestium splendore finito, dum misericordiam precaretur, audivit: *Memento, fili, quod recepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala: nunc autem hic consolatur, tu vero cruciaris.* Plane terribilis Deus in consiliis super filios hominum! sed si terribilis est, etiam misericors invenitur, dum futuri formam judicii non occultat. Anima enim quæ peccaverit, ipsa morietur: Palmes qui fructum non fecerit, excidetur: Virgo cui defuerit oleum, à nuptiis excludetur: & qui bona receperit in hac vita, cruciabitur in futura. Quod si forte contingat in uno quolibet simul hæc quatuor inveniri, ea plane extrema desperatio est.

Isa. 42. 8.
Psal. 113.
Gen. 4. 7.
Gloria soli operi Dei tribuenda
Luc. 2. 14.
Matth. 25. 12.
Virtutes cardinales necessariæ.
Luc. 16. 25.
Ezech. 18. 4.
Joan. 15. 6.
Matth. 25. 12.
Quis status me damnationis.

D, E, F (section letters in the column margin)

CAPUT XI.

Converti molientes acrius à solitis vitiis tentari, ipsis vero luctum esse necessarium.

12. HÆc igitur & his similia intus suggerit ratio voluntati, eo copiosius, quo perfectius illustratione spiritus edocetur. Felix sane, cujus voluntas sic cesserit & acquieverit consilio rationis, ut à timore concipiens, promissionibus deinceps cælestibus foveatur, & parturiat spiritum salutis. At forte invenietur rebellis & obstinata voluntas, nec impatiens solum, sed & monitis pejor, & minis durior, & adhibitis acerbior blandimentis. Invenietur forsitan, quæ nihil mota suggestionibus rationis, immo & gravi furore commota respondeat, dicens: Quousque vos patior? prædicatio vestra in me non capit. Scio quod astuti estis: sed astutia vestra in me locum non habet. Forte & advocans membra singula, solito amplius solitis jubet obedire concupiscentiis, nequitiis deservire. Hinc nimirum est illud quod quotidianis discimus experimentis, eos qui converti deliberant, tentari acrius à concupiscentia carnis, & urgeri gravius in operibus luti & lateris, qui Ægyptum egredi, & Pharaonis imperium effugere moliuntur.

13. Utinam autem qui ejusmodi est, declinet impietatem, & terribile illud profundum caveat, de quo scriptum est: *Impius cum venerit in profundum malorum, contemnit.* Fortissima siquidem potione curatur, & periclitatur facile, nisi multa sollicitudine studeat medici obtemperare consiliis, observare præcepta. Vehemens est tentatio, & proxima desperationi, nisi totum colligat, & ad miserandum animæ suæ, quam adeo miseram & miserabilem videt, convertat affectum, & audiat vocem dicentem: *Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur.* Lugeat abundanter, quia lugendi tempus advenit: & ad sorbendas juges lacrymas ista sufficiunt. Lugeat, sed non sine pietatis affectu, & obtentu consolationis. Consideret nullam sibi inveniri requiem in seipso, sed omnia plena miseriæ & desolationis. Consideret non esse bonum in carne sua; sed & in sæculo nequam nihil nisi vanitatem & afflictionem spiritus contineri. Consideret, inquam, nec intus, nec subtus, nec circa se sibi occurrere consolationem; ut vel tandem aliquando discat quærendam sursum, & desursum esse sperandam. Lugeat sane interim plangens dolorem suum, exitus aquarum deducat oculus ejus, & palpebra non requiescat. Nimirum purgatur lacrymis oculus ante caligans, & acuitur visus, ut intendere possit in serenissimi luminis claritatem.

CAPUT XII.

Quomodo voluntas suaviter inducenda ad amandum & desiderandum cælestia.

14. EX hoc sane suspiciat per foramen, prospiciat per cancellos, prædulcem radium prosequatur obtutu, & Magorum sedulus imitator, lumen lumine quærat. Inveniet enim locum tabernaculi admirabilis, ubi panem Angelorum manducet homo; inveniet paradisum voluptatis plantatum à Domino; inveniet hortum floridum & amœnissimum; inveniet refrigerii sedem, & dicet: O si audiat vocem meam misera illa voluntas, ut ingrediens videat bona, & visitet locum istum! hic nimirum inveniet requiem ampliorem, & me quoque eo minus inquietabit, quo minus inquietabitur ipsa. Neque enim mentitur qui dixit: *Tollite jugum meum super vos, & invenietis requiem animabus vestris.* In hujus fide promissionis exacerbatam blandius alloquatur, & simulata quadam hilaritate, spiritu mansuetudinis eam conveniens dicat: Cesset penitus indignatio tua. Non ego sum qui te offendere possim. Tuum est corpus, tuus & ego ipse: non est quod timeas, non est quod verearis. Nec mirum, si forte amarius adhuc reddiderit illa responsum, ut dicat, quia multæ cogitationes ad insaniam te adduxerunt. Sustineat interim æquanimiter, ac dissimulet omnino quod agitur, donec inter loquendum inducens alia pro aliis, opportune aliquando inferat, dicens: Inveni * hodie hortum pulcherrimum, & amœnissimum locum. Bonum esset illic nos esse. nam & tibi nocet in hoc lecto ægritudinis, in hoc doloris strato versari, in hoc cubili tuo gravi corde compungi. Aderit Dominus quærenti se, animæ speranti in se: aderit votis supplicibus, & verbis ejus efficaciam ministrabit. Excitabitur desiderium voluntatis, ut non modo videre locum, sed & introire paulatim, & mansionem inibi facere concupiscat.

* al. intravi.

CAPUT XIII.

Conversos mira suavitate ac deliciis vitæ piæ ac spiritualis refici.

15. NEc vero locum reputes corporalem paradisum hunc voluptatis internæ. Non pedibus in hunc hortum, sed affectibus introitur. Nec terrenarum tibi commendatur arborum copia, sed virtutum utique spiritualium jucunda decoraque plantatio. Hortus conclusus, ubi fons signatus in quatuor capita derivatur, & ex una sapientiæ vena virtus quadripartita procedit. Splendidissima quoque inibi lilia vernant: & cum flores apparent, etiam vox turturis auditur. Illic nardus sponsæ fragrantissimum præstat odorem, & cetera quoque aromata fluunt; austro spirante, aquilone fugato. Ibi media est arbor vitæ, malus illa de Cantico, cunctis pretiosior lignis silvarum, cujus & umbra sponsam refrigerat, & fructus dulcis gutturi ejus. Ibi continentiæ nitor, & sinceræ veritatis intuitus oculos cordis irradiat: auditui quoque dat gaudium & lætitiam dulcissima vox consolatoris interni. Ibi quibusdam spei naribus influit jucundissimus odor agri pleni, cui Dominus benedixit. Ibi avidissime prælibantur incomparabiles deliciæ caritatis; & succisis spinis ac vepribus, quibus antea pungebatur, unctione misericordiæ perfusus animus in conscientia bona feliciter requiescit. Quæ quidem non inter vitæ æternæ præmia, sed inter temporalis militiæ stipendia deputantur; nec ad futuram pertinent, sed ad eam magis quæ nunc est Ecclesiæ promissionem. Hoc enim centuplum est, quod in hoc sæculo sæculi contemptoribus exhibetur. Nec tibi illud nostro speraveris eloquio commendandum. Solus spiritus est qui revelat: sine causa paginam consulis; experientiam magis require. Sapientia est, cujus pretium nescit homo. De occultis trahitur, nec in terra suaviter viventium invenitur ista suavitas. Nimirum suavitas Domini est: nisi gustaveris, non videbis. *Gustate*, inquit, *& videte, quoniam suavis est Dominus.* Manna absconditum est, nomen novum est, quod nemo scit nisi qui accipit. NON illud eruditio, sed unctio docet: nec scientia, sed conscientia comprehendit. Sanctum est, margaritæ sunt, nec faciet ipse quod prohibet *, qui cœpit facere & docere. Neque enim canes aut porcos jam reputat, quos prioribus abrenuntiantes facinoribus atque flagitiis etiam consolatur per Apostolum, dicens: *Hæc quidem fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis.* Tantum caveat, ne revertatur canis ad vomitum, nec * sus lota ad volutabrum luti.

Deliciæ vitæ spiritualis. — Cant. 2. 3. — Quæ centuplum vitæ præsentis. — Matth. 19. — Sed nemini nota nisi experto. — Psal. 33. 9. — * Nolite dare sanctum canibus, &c. — 1 Cor. 6. 11. — * al. vel.

CAPUT XIV.

In terrenis non esse ullam satietatem, nisi fastidio conjunctam: at cælestium desideria experiendo semper crescere.

16. IN hujus ergo ostio paradisi divini susurri vox auditur, sacratissimum secretissimumque consilium, quod absconditum est à sapientibus & prudentibus, parvulis revelatur. Cujus sane vocis auditum non sola jam ratio capit, sed gratanter eum communicat & voluntati. *Beati qui esuriunt & sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur.* Altissimum plane consilium, &

Matth. 5. 6.

Tom. II Opus III

Terrena non satiant.

inæstimabile sacramentum. Fidelis sermo & omni acceptione dignus, qui de cælo nobis à regalibus sedibus venit. Facta est enim valida fames in terra, & omnes jam non egere cœpimus, sed ad extremam devenimus egestatem. Denique & comparati sumus jumentis insipientibus, & similes facti sumus illis: etiam porcorum siliquas insatiabiliter esurimus. Qui pecuniam diligit, non satiatur: qui luxuriam, non satiatur: qui gloriam quærit, non satiatur: denique qui mundum amat, nomquam satiatur. Novi ego homines satiatos hoc mundo, & ad ejus omnem memoriam nauseantes. Novi satiatos pecunia, & satiatos honoribus, satiatos voluptatibus & curiositatibus hujus mundi, nec mediocriter, sed usque ad fastidium satiatos. Et facile est cuique nostrum hanc satietatem per Dei gratiam obtinere. NEQUE enim parit hanc copia, sed contemptus. Sic fatui filii Adam, porcorum vorando siliquas, non esurientes animas, sed esuriem ipsam pascitis animarum. Sola nimirum hoc edulio inedia vestra nutritur, sola fames alitur cibo innaturali. Et dico planius exempli gratia, unum sumens è multis quæ humana vanitas concupiscit. Non prius satiabuntur corda hominum auro, quàm aura corpora satientur. Nec indignetur avarus: & de ambitiosis & luxuriosis, etiam & de facinorosis eadem sententia est. Si quis mihi forte non credit, experientiæ credat, vel propriæ, vel multorum.

Satiari cupiens esuriat justitiam.

Eccli. 24. 29.

Matth. 5. 6.

27. Quis in vobis est, fratres, qui satiari cupiat, & desiderium suum optet impleri? INCIPIAT esurire justitiam, & non poterit non satiari. Panes illos desideret, qui in domo patris abundant; & inveniet sese continuo siliquas fastidire porcorum. Gustum justitiæ vel exiguum studeat experiri, ut eo ipso desideret amplius, & amplius mereatur, sicut scriptum est: *Qui edit me, adhuc esuriet; qui bibit me, adhuc sitiet.* Hoc enim cognatum magis spiritui, & naturalius desiderium vehementius occupat cor humanum, ceteraque viriliter desideria pellit. Sic nimirum fortem armatum fortior superat, sic clavus clavo solet extundi. *Beati* ergo *qui esuriunt & sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur.* Nondum quidem ipsa, qua non satiabitur homo, & vivet; sed ceteris universis, quæ prius insatiabiliter fuerunt concupita: ut ex hoc sibi voluntas ad serviendum prioribus concupiscentiis corpus vindicare desistens, rationi prorsus exponat, magis autem urgeat ipsa servire justitiæ in sanctificationem, non minore zelo, quam prius exhibuisset servire iniquitati ad iniquitatem.

CAPUT XV.

Purganda memoria à peccatorum sordibus fiducia divina misericordia.

Memoria ægre purganda.

Simile.

Marc. 2. 5.

Ibid.

Baruc 3. 37.

Misericordia id præstat

28. CEterum jam & voluntate mutata, in servitutem redacto corpore, velut siccato jam aliquatenus fonte, & oppilato foramine, tertium adhuc, idque gravissimum restat, de purganda scilicet memoria, & exhaurienda sentina. Quomodo enim à memoria mea excidet vita mea? Membrana vilis & tenuis atramentum forte prorsus imbibit: qua deinceps arte delebitur? Non enim superficie tenus tinxit; sed prorsus totam intinxit. Frustra conarer eradere: ante scinditur charta, quàm inserti characteres deleantur. Ipsam enim forte memoriam delere posset oblivio, ut videlicet mente captus eorum non meminerim, quæ commisi. Ceterum ut memoria integra maneat, & ipsius maculæ deleantur, quæ novacula posset efficere? Solus utique sermo vivus & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti. *Dimittuntur tibi peccata tua.* Murmuret Pharisæus, & dicat: *Quis potest dimittere peccata, nisi solus Deus?* Mihi enim qui id loquitur Deus est, & non æstimabitur alius ad illum, qui adinvenit omnem viam disciplinæ, & dedit illam Jacob puero suo, & Israël dilecto suo: post hæc in terris visus est, & cum hominibus conversatus est. Hujus indulgentia delet peccatum, non quidem ut à memoria excidat, sed ut quod prius inesse pariter & inficere consuevisset, sic de cetero insit memoriæ, ut eam nullatenus decoloret. Multorum enim nunc peccatorum, quæ vel à nobis, vel ab aliis commissa novimus, recordamur: sed propria quidem inquinant, aliena non nocent. Ut quid hoc, nisi quod in his erubescimus singulariter, hæc nobis singulariter imputanda veremur? Tolle damnationem, tolle timorem, tolle confusionem; quæ quidem omnia plena remissio tollit: & non modo non oberunt, sed etiam cooperabuntur in bonum, ut devotas ei referamus gratias qui remisit.

CAPUT XVI.

Misericordiam divinam obtineri, miserendo sibiipsi primum; deinde proximo.

29. JAm vero supplicanti pro ea, congrue respondetur: *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur.* Miserere ergo animæ tuæ, qui Deum tibi vis misereri. Lava per singulas noctes lectum tuum, lacrymis tuis stratum tuum rigare memento. Si compateris tibi ipsi, si laboras in gemitu pœnitentiæ, (primus hic gradus misericordiæ est) misericordiam utique consequeris. Quod si forte magnus & multus peccator es, & magnam quæris misericordiam, ac multitudinem miserationum; tu quoque misericordiam tuam magnificare & multiplicare labora, reconciliatus esto tibi ipsi. nam & tibi gravis factus eras, quod positus esses contrarius Deo. Ex hoc sane in domo propria reformata pace, eamdem necesse est prius erga proximos dilatari, ut novissime osculetur te & ipse osculo oris sui, &, quemadmodum scriptum est, reconcilatus pacem habeas ad Deum. Dimitte his qui in te peccaverunt, & dimittetur tibi quod ipse peccasti, dum secura conscientia oraveris Patrem, & dixeris: *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.* Si forte quempiam defraudaveris, redde vel simplum: quod superest da pauperibus, & misericordiam præstans misericordiam consequeris. Si fuerint peccata tua sicut coccinum, quasi nix dealbabuntur: & si fuerint rubra quasi vermiculus, velut lana alba erunt. Ut non confundaris super cunctis adinventionibus tuis quibus prævaricatus es, in quibus nunc erubescis; fac eleemosynam, si non potes de terrena substantia, de voluntate bona: & omnia munda erunt; non modo illuminata ratio, & correcta voluntas, sed ipsa quoque memoria monda erit: ut ex hoc jam voceris ad Dominum, & audias vocem dicentis: *Beati mundo corde.*

CAPUT XVII.

Oculos cordis continuo mundandos, ut Deus videri possit.

30. BEati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Magna promissio, fratres mei, & totis desideriis affectanda. Hæc enim visio, confirmatio est, sicut Johannes Apostolus ait: *Nunc filii Dei sumus, sed nondum apparuit quid erimus. Scimus quia cum apparuerit, similes ei erimus, quia videbimus eum sicuti est.* Hæc visio vita æterna est, sicut ipsa in Evangelio Veritas ait: *Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Jesum Christum.* Odibilis macula, quæ beatam hanc nobis adimit visionem, & exsecrabilis negligentia, qua dissimulamus interim illius oculi mundationem. Ut enim corporeus nobis visus aut humore interiori, aut exterioris injectione pulveris impeditur: sic & intuitus spiritualis interdum quidem propriæ carnis illecebris, interdum curiositate sæculari & ambitione turbatur. Quod quidem non minus nos experientia propria, quam divina pagina docet, ubi legitur scriptum: *Corpus quod corrumpitur, aggravat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem.* In utroque tamen solum quod hebetat & confundit obtutum, peccatum est: nec aliud inter oculum & lucem, inter Deum & hominem separare

Simile.

Sap. 9. 15.

parare

parare videtur. Quamdiu enim in hoc corpore sumus, peregrinamur à Domino. Non utique corporis est culpa, hujus scilicet, quod gerimus corpus mortis: magis autem quod corpus peccati sit caro, in qua bonum non est, sed potius lex peccati. Interdum tamen corporeus oculus, non adhuc festuca manente, sed jam sublata vel exsufflata, aliquamdiu caligare videtur. quod quidem & ipsum in interiori oculo qui in spiritu ambulat, sæpius experitur. Neque enim ubi ferrum extraxeris, continuo vulnus redditum est sanitati: sed tunc primum necesse est adhibere fomenta, & operam dare curationi. Nemo ergo sentinam ejiciens, mundatum sese protinus arbitretur: quin immo noverit se multis interim purificationibus egere. Nec modo lavandum aqua, sed & purgandum & examinandum igni, ut dicat: *Transivimus per ignem & aquam, & eduxisti nos in refrigerium. Beati* ergo *mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt:* nunc quidem per speculum in ænigmate; in futuro autem facie ad faciem, ubi nimirum faciei nostræ fuerit consummata munditiès, ut sibi eam exhibeat gloriosam, non habentem maculam neque rugam.

CAPUT XVIII.

Pacificos merito beatificari nomine filiorum Dei.

31. UBi opportune ilico subinfertur: *Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur.* Est enim homo pacatus, qui bona pro bonis reddens, quantum in se est, nemini vult nocere. Est alius patiens, qui non reddens mala pro malis, etiam potens est sustinere nocentem. Est & pacificus, qui bona pro malis reddens, in promptu habet & prodesse nocenti. Primus quidem parvulus est, & facile scandalizatur: NEC facile qui hujusmodi est, in hoc sæculo nequam & pleno scandalis poterit obtinere salutem. Secundus, ut scriptum est, in patientia sua possidet animam suam. Nam tertius quidem non modo suam possidet, sed & multorum animas lucrifacit. Primus, quantum in ipso est, pacem habet: secundus pacem tenet: tertius pacem facit. Merito proinde beatificatur nomine filii, quod opus filii impleverit, ut post suam non ingratus reconciliationem, etiam alios reconciliet Patri suo. siquidem qui bene ministraverit, bonum gradum sibi acquirit; nec in domo patris gradus melior credendus est, quàm filii. Si enim filii, & heredes: heredes quidem Dei, coheredes autem Christi, ut quemadmodum ipse dicit, ubi ipse est, ibi sit & minister suus. Fatigavimus vos prolixitate sermonis, & detinuimus ultra quàm oporteret. Ex hoc jam finem loquacitati nostræ, quem non imperat verecundia, videtur imperare vel hora. Mementote tamen Apostoli, quem aliquando verbum prædicationis usque in mediam noctem legitis protraxisse. *Utinam* adhuc, ut ipsius verbis utar, *sustineatis modicum quid insipientia mea. Æmulor enim vos Dei æmulatione.*

CAPUT XIX.

Graviter perstringit ambitiosos, qui temere & indigne sacras Ecclesiæ functiones usurpant.

32. FIlioli, quis demonstrabit vobis fugere à ventura ira? NEMO enim magis iram meretur, quàm amicum simulans inimicus. Juda osculo tradis filium hominis, homo unanimis, qui simul mecum dulces capiebas cibos, qui in paropside manum pariter intinxisti! Non est tibi pars in oratione, qua orat ad Patrem & dicit: *Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt.* Væ vobis qui clavem tollitis non scientiæ solum, sed & auctoritatis! nec ipsi introitis, & multipliciter impeditis quos introducere debuistis. Tollitis enim, & non accipitis claves. De quibus Dominus queritur per Prophetam: *Ipsi regnaverunt, & non ex me: principes exstiterunt, & ego non vocavi eos.* Unde tantus prælationis ardor, unde ambitionis impudentia tanta, unde vesania tanta præsumptionis humanæ? Audetne aliquis vestrum terreni cujuslibet reguli, non præcipiente aut etiam prohibente eo, occupare ministeria, præripere beneficia, negotia dispensare? Nec tu Deum putes, quæ in magna domo sua à vasis iræ aptis in interitum sustinet, approbare. Multi quidem veniunt, sed considera quis vocetur. Ordinem ipsum dominici sermonis attende. *Beati*, inquit, *mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.* ac deinde: *Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur.* Mundicordes utique vocat Pater cælestis, qui non quærunt quæ sua sunt, sed quæ Jesu-Christi: nec quod sibi utile, sed quod multis. *Petre*, inquit, *amas me? Domine, tu scis quia amo te. Pasce*, ait, *oves meas.* Quando enim sic amatas oves committeret non amanti? Nimirum hoc quæritur inter dispensatores, ut fidelis quis inveniatur. VÆ ministris infidelibus, qui necdum reconciliati, reconciliationis alienæ negotia, quasi homines qui justitiam fecerint, apprehendunt. VÆ filiis iræ, qui se ministros gratiæ profitentur. VÆ filiis iræ, qui pacificorum sibi usurpare gradus & nomina non verentur. VÆ filiis iræ, qui fideles sese mediatores pacis, ut peccata populi comedant, mentiuntur. VÆ qui ambulantes in carne, Deo placere non possunt, & placare velle præsumunt.

Tom. II. Opusc. III.

Quos Deus vocet ad ministeria Ecclesiæ.

Matth. 5. 8.

Johann. 21. 17.

33. Non miramur, fratres, quicumque præsentem statum Ecclesiæ miseramur; non miramur de radice colubri regulum orientem. Non miramur, si vindemiat vineam Domini, qui institutam à Domino prætergreditur viam. Impudenter enim pacifici gradum & filii Dei vices occupat homo, qui nec primam quidem adhuc vocem Domini ad cor revocantis audivit: aut si quando forsitan cœperit audire, resiliens fugit ad folia, ut absconderetur in eis. Propterea necdum peccare quievit, sed longam adhuc trahit restem: necdum factus est vir videns paupertatem suam, sed dicit, quia dives sum, & nullius egeo, cum sit pauper, & nudus, & miser, & miserabilis. Nihil illi de spiritu mansuetudinis, quo præoccupatos in delicto possit instruere, considerans seipsum, ne & ipse tentetur. Compunctionis lacrymas nesciens, lætatur magis cum male fecerit, & in rebus pessimis exsultat. Nimirum unus eorum est, quibus Dominus ait: *Væ vobis qui ridetis nunc, quoniam flebitis.* Pecuniam, non justitiam concupiscit; oculi ejus omne sublime vident. Insatiabiliter esurit dignitates, gloriam sitit humanam. Procul ab eo misericordiæ viscera: sævire potius & tyrannum exhibere lætatur; quæstum æstimat pietatem. Quid de munditia cordis loquar? Utinam non illud oblivioni dedisset tamquam mortuus à corde! utinam non esset columba seducta non habens cor! utinam esset quod vel deforis est mundum, nec ea quæ corporalis est maculata tunica inveniretur, ut obediret vel in hac parte dicenti: *Mundamini qui fertis vasa Domini.*

Justa querimonia de indignis.

Eorum descriptio.

Luc. 6. 25.

Isa. 52. 11.

CAPUT XX.

Arguit incontinentes, qui sacros Ordines impudenter temerare non verentur.

34. NOn accusamus universitatem, sed nec universitatem possumus excusare. Reliquit sibi Dominus multa millia. Alioquin nisi eorum nos excusaret justitia, & illud nobis semen sanctum Dominus Sabaoth reliquisset, olim jam sicut Sodoma subversi essemus, & sicut Gomorrha similiter periissemus. Dilatata siquidem videtur Ecclesia; ipse etiam Cleri sacratissimus Ordo: fratrum [a] numerus super numerum multiplicatus est. Verum etsi multiplicasti gentem, Domine, non magnificasti lætitiam, dum nihil minus apparet decessisse meriti, quàm numeri

a Varia est hujus loci lectio in editis & scriptis. Editio Spirensis anni 1501 habet, *sacratissimus Ordo super numerum multiplicatus est.* Editio anni 1520 nostram habet: ubi *Fratrum* nomine forsan intelliguntur Cardinales, ut in epistola 48.

Tom. II. Opusc. III.

accessisse. Corripitur passim ad sacros Ordines, & A reverenda ipsis quoque spiritibus angelicis ministeria homines apprehendunt sine reverentia, sine consideratione. Neque enim signum regni occupare cælestis, aut illius timent imperii gestare coronam, in quibus avaritia regnat, ambitio imperat, dominatur superbia, sed & iniquitas, luxuria etiam principatur: in quibus & pessima forte appareat intra parietes abominatio, si juxta Ezechielis prophetiam parietem fodiamus, ut in domo Dei videamus horrendum. Siquidem post fornicationes, post adulteria, post incestus, nec ipsæ quidem apud aliquos ignominiæ passiones & turpitudinis opera desunt. Utinam non fierent quæ usque adeo non conveniunt, ut * nec Apostolum scribere hæc, nec nos dicere oporteret! utinam nec dicentibus crederetur, quod humanum aliquando occupaverit animum tam abominanda cupido.

(Ordinum in digni susceptores. — Ezech. 8. 8. — * al. utinam. — Rom. 1. Ephes. 5.)

35. Numquid non olim civitates illæ, spurcitiæ hujus matres, divino prædamnatæ judicio, & incendio sunt deletæ? Numquid non gehennalis flamma moram non sustinens, exsecrabilem illam prævenit tollere nationem, quod ipsius specialiter essent peccata manifesta præcedentia ad judicium? Numquid non & ipsam, utpote consciam tantæ confusionis, tellurem absumpsit ignis, sulfur, & spiritus procellarum? Numquid non in lacum horribilem solum omne redactum est? Amputata sunt hydræ capita quinque, sed heu innomera surrexerunt. Quis reædificavit urbes flagitii? quis turpitudinis mœnia dilatavit? quis extendit propagines virulentas? Væ, væ, inimicus hominum sulfurei illius incendii reliquias infelices circumquaque dispersit, exsecrabili illo cinere Ecclesiæ corpus adspersit, & ipsorum quoque ministrorum ejus nonnullos sanie fœtidissima spurcissimaque respersit. Heu! genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis, quis inter tua illa primordia tam divina, & spiritualibus affluentem charismatibus Christianæ Religionis ortum, credere posset, posse talia in te aliquando reperiri?

(Sodomitarum flagitia. Gen. 19.)

36. Ingrediuntur cum hac macula tabernaculum Dei viventis; inhabitant cum hac macula templum, sanctum Domini polluentes, judicium multiplex accepturi, quod & tam gravissimas conscientias gerunt, & nihilo minus sese ingerunt in sanctuarium Dei. Tales enim non modo non placant Deum, sed & magis irritant, dum videntur in cordibus suis dicere: Non requiret. Irritant plane & infensum reddunt sibi, vereor ne in his quibus eum propitiare debuerant. Utinam magis turrim inchoaturi, sedentes computarent, ne forte sumptus non habeant ad perficiendum. Utinam qui continere non valent, professionem temerarie profiteri, aut cœlibatui dare nomina vererentur. Sumptuosa siquidem turris est, & verbum grande, quod non omnes capere possunt. Esset autem sine dubio melius nubere, quàm uri; & salvari in humili gradu fidelis populi, quàm in Cleri sublimitate & deterius vivere, & districtius judicari. Multi enim, non quidem omnes, sed tamen multi, certum est, nec latere queunt præ multitudine, nec præ impudentia quærunt: multi utique libertatem, in qua vocati sunt, in occasionem carnis dedisse videntur, abstinentes remedio nuptiali, & in omne deinceps flagitium effluentes.

(Cœlibatus professio in ministris sacris.)

CAPUT XXI.

Serio cohortatur ad pœnitentiam.

37. Parcite obsecro, fratres, parcite animabus vestris, parcite sanguini qui pro vobis effusus est. Horrendum cavete periculum, ignem qui paratus est declinate. Inveniatur tandem non irrisoria perfectionis professio; exhibeatur etiam virtus in specie pietatis. Non sit inanis cœlibis vitæ forma, & vacua veritatis. Quidni periclitetur castitas in deliciis, humilitas in divitiis, pietas in negotiis, veritas in multiloquio, caritas in hoc sæculo nequam? Fugite de medio Babylonis, fugite, & salvate animas vestras. Convolate ad urbes refugii, ubi possitis & de præteritis agere pœnitentiam, & in præsenti obtinere gratiam, & futuram gloriam fiducialiter præstolari. Non vos retardet conscientia peccatorum: quia ubi illa abundaverunt, superabundare gratia consuevit. Non pœnitentiæ austeritas ipsa deterreat. Neque enim condignæ sunt passiones hujus temporis ad præteritam culpam, quæ remittitur; non ad præsentem consolationis gratiam, quæ immittitur; non ad futuram gloriam, quæ promittitur nobis. Denique nulla est tanta amaritudo, quam non prophetica farina dulcoret, quam non sapidam reddat sapientia, lignum vitæ.

(Quinque præcipue periculo obnoxia.)

38. Si verbis non creditis, operibus credite; exemplis acquiescite plurimorum. Currunt undique peccatores ad pœnitentiam, & natura pariter & consuetudine delicati exteriorem omnino asperitatem non reputant, ut exasperatæ conscientiæ leniantur. Nihil credentibus impossibile, nil amantibus difficile, nil asperum mitibus, nil humilibus arduum reperitur, quibus & gratia fert auxilium, & obedientiæ devotio lenit imperium. Quamdiu ambulatis in magnis & mirabilibus super vos? Magnum prorsus & mirabile est ministrum esse Christi, & mysteriorum Dei dispensatorem. Longe super vos est ordo pacificorum, nisi forte, omissis gradibus præostensis, saltare magis, quàm ascendere libet. Utinam tamen quisquis sic intrat, si fieri posset, tam fideliter ministraret, quam fiducialiter se ingessit. At difficile, fortassis & impossibile est, ut ex amara radice ambitionis, suavis fructus prodeat caritatis. Dico ego, si vultis audire, immo non ego, sed Dominus: *Cum vocatus fueris ad nuptias, recumbe in novissimo loco: quia omnis qui se exaltat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur.*

CAPUT XXII.

Bonorum Pastorum est, docere; nec fugere persecutiones propter justitiam.

39. Beati, inquit, *pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur.* Considera diligenter non pacificos, sed pacificos commendari. Sunt enim qui dicunt, & non faciunt. Sane quemadmodum non auditores legis justi sunt, sed factores: sic non annuntiatores pacis sunt beati, sed actores. Utinam tamen nostri quicumque videntur hodie Pharisæi, (forte enim aliqui sunt) etsi non facerent, saltem dicerent quod oportet. Utinam qui sine sumptu Evangelium ponere nolunt, ponerent vel pro sumptu: utinam vel evangelizarent ut manducarent. *Mercenarius*, inquit, *videt lupum venientem, & fugit.* Utinam hodie quicumque pastores non sunt, mercenarios gregi vellent se exhibere, non lupos: utinam ipsi non læderent, utinam non fugerent nemine persequente, utinam non exponerent gregem, donec lupus veniens videretur. Nimirum sustinendi fuerant, si invenirentur, præsertim tempore pacis, recipientes mercedem suam, & pro mercede sua saltem in custodia gregis laborantes: dummodo non ipsi turbarent gregem, & gratis averterent à pascuis justitiæ & veritatis. Nam persecutio quidem indubitanter mercenarios à pastoribus segregat & discernit. Quando enim transitoria damna non timeat, qui temporalia lucra sectatur? Quando terrenam sustineat persecutionem propter justitiam, qui terrenam mercedem plusquam justitiam quærit? *Beati*, inquit, *qui persecutionem patiuntur propter justitiam, quoniam ipsorum est regnum cælorum.* Pastorum hæc beatitudo, non mercenariorum, multo minus latronum est, vel luporum. Usque adeo siquidem persecutionem non sustinent propter justitiam, ut persecutionem malint, quàm justitiam sustinere. Nempe contraria est operibus eorum, gravis est etiam eis ad audiendum.

...ſtores ra... quanta tempora- bus patian...

Tom. II. Opus. III.

40. Ceterum propter avaritiam, propter ambitionem A paratos eos videas universa pericula ſubire, ſuſcitare ſcandala, ſuſtinere odia, diſſimulare opprobria, negligere maledicta: ut non minus pernicioſa ſit animoſitas talium, quàm puſillanimitas mercenariorum. Veris ergo paſtoribus dicit Paſtor eorum, paſtor bonus, qui pro ovibus ſuis animam ſuam ponere non pepercit: *Beati eritis cum vos oderint homines, & cum ſeparaverint vos, & ejecerint nomen veſtrum tamquam malum propter filium hominis. Gaudete in illa die & exſultate, quoniam merces veſtra copioſa eſt in cælis.* Siquidem non eſt quod fures timeant, qui ſibi in cælo theſaurizant. Non eſt quod cauſentur de multiplici tribulatione, ubi multiplicationem mercedis attendunt. Quin immo gaudeant magis, ut dignum eſt, quod non tam perſecutio, quàm remuneratio augeatur: & exſultent eo abundantius, quo plura ſuſtinent propter Christum, ut eos proinde copioſior merces maneat apud ipſum. Quid timidi eſtis, modicæ fidei? Fidelis exſtat ſententia irrefragabili veritate ſubnixa*, quia nulla nocebit adverſitas, ſi nulla dominetur iniquitas. Sed parum eſt nocere: etiam proderit, & copioſius proderit, dummodo ſit juſtitia in intentione, Chriſtus in cauſa, apud quem patientia pauperum non peribit in finem. Ipſi gloria nunc, & ſemper, & in ſæcula ſæculorum. Amen.

* In orat. in collecta Eccleſia.

ADMONITIO IN SEQUENS OPUSCULUM IV.

I. INter eos qui monaſticæ vitæ inſtituta ſectantur, illud fere uſu venit, ut quo quiſque religioſior eſt, eo minus Regulæ ſuæ obligationem meditetur quàm ſenſum, nec tam Caſuiſtarum placita requirat, quàm Legiſlatoris ſui voluntatem. Cum enim Regulæ ſibi præſcriptæ ex animo addictus, ſubjectuſque ſit, nihil in votis potius habet, quam eam in omnibus ſequi ducem, etiamſi nulla eſſet parendi neceſſitas. Religioſis eo modo comparatis non eſt lex poſita, nec ita neceſſaria eſt ſequentis Libri lectio, quàm aliis, quos magis afficiunt ac ſollicitant quæſtiones de Regulæ obligatione, quàm de vera & germana ejus ſententia & praxi; neque alio animo Doctores conſulunt, quàm ut Regulæ onus minuere, &, quoad citra crimen fieri poſſit, ab ejus accurata ſeu (ut ipſis videtur) ſcrupuloſa obſervatione impune recedere ſibi liceat. Ejuſmodi hominibus nihil magis formidandum, quàm ut incidant in Doctores male ſanæ voluntati obſequentes: ex quorum conſiliis laxiorem viam ſectentur; atque inde in Regulæ ſuæ neglectum, tum in ejus contemtum, ac demum in ſtatus ſui odium (quæ certa damnationis conditio eſt) ſenſim delabantur.

II. Atqui ex omnibus, meo quidem judicio, conſulere poſſunt neminem, qui eos & ſalubrius, & ſecurius inſtruat, quàm Bernardum: cum iis præditus fuerit dotibus quæ Doctorem integerrimum efficiunt, pietate ſcilicet haud vulgari, doctrina cælitus infuſa, & monaſticarum rerum inſigni peritia. Ex quo fit, ut ejus his de rebus ſententia minime ſuſpecta eſſe poſſit, ſed omnino pia, certa, & omnibus ejuſdem inſtituti ſectatoribus amplectenda: adeo ut ſi optio nobis daretur, ut aliquis è cælo delapſus id confirmaret, nullum potius auctorem, quàm iſtum auſcultare velle deberemus. Nunc vero eam debemus gratiam Carnotenſibus ſancti Petri monachis, qui ſanctiſſimi Patris de propoſita materia ſententiam & doctrinam obtinuerunt. quod qua occaſione, quove tempore acciderit, opera pretium eſt inveſtigare.

III. Quo tempore Udo abbas iſti monaſterio præerat, ejus loci monachi ſcripta epiſtola Bernardum conſuluerunt, quænam eſſet Regulæ ſancti Benedicti, ejuſque ſtatutorum obligatio. Bernardum cunctabundum iteratis litteris interpellant (nam binas Bernardus memorat) & quidem inconſulto, ut videtur, abbate. quæ cauſa fuit, ut vir ſanctus, qui eorum tandem obſecutus eſt voluntati, librum ſuum, non Gaufrido, quem huc perperam intrudunt vulgati indices, ſed Rogerio ab anno* MCXXXI. *ad* MCLVIII. *abbati, monachiſque Columbenſibus* ejuſdem diœceſis & inſtituti, dirigeret: ut reſponſum ſuum in manus Carnotenſium monachorum, citra conſcientiam ipſorum abbatis, ſicuti Regula cavet, ne perveniret. Epiſtolam epiſtolis duabus reddere Bernardus animo deſtinaverat: ſed creſcente materia, ex epiſtola factus eſt liber.* Proinde vos, *inquit**, ſi placet LIBRUM, ſi placet EPISTOLAM nominate. *& in epiſtola prævia ad Columbenſes:* LIBER, ſi judicatis, non EPISTOLA cenſeatur. Et quia inter multas quæſtiones, quæ ibi à me ſolvuntur, id præcipue ſubtilius utiliuſque pertractatur, quænam liceat præcepta, & per quos, & quatenus diſpenſari: detur ei titulus, DE PRÆCEPTO ET DISPENSATIONE, niſi vobis aliud forte congruentius videatur. *Ex his verbis, immo ex toto libro intelligimus, hunc maxime monaſteriorum præpoſitis neceſſarium eſſe, non ſolum ut ſibi ſubditos inſtruant, ſed ut ipſi etiam agnoſcant, qualis ſit penes ſe diſpenſandi auctoritas.*

* num. 17 & 60

* de Columbo

* num. 60.

IV. Quæ occaſio Carnotenſes monachos ad Bernardum conſulendum impulerit, nobis incompertum. Nam toto Udonis abbatis regimine, quod ab anno MCXXVIII. *ad annum fere* MCL. *productum eſt, nullas turbas apud eos excitatas invenimus. Quin immo Udonem abbatem cum ſuis monachis bene conſenſiſſe ex ipſius actis colligere licet. Ejus electionem (ut id obiter obſervemus) non ſolum magnus ille Gaufridus Carnotenſium epiſcopus, ſed etiam Matthæus Albanenſis cardinalis & legatus, ſollemni edicto comprobavit, anno* MCXXVIII. *& ipſe Gaufridus epiſcopus, cognomento* de Leugis, *cenſus ex eccleſia S. Martini de Valle ſuburbana, S. Petri monaſteria, abbatia S. Johannis* in Valleia, *& leproſis debitos definivit, approbante Innocentio II. & Theobalda Comite,* præſente Udone S. Petri abbate, *item*, Andrea de Baldamento (*de quo in Bernardi epiſtolis non ſemel*) & Hugone ſancti Johannis de Valleia abbate, DOMNO BERNARDO Claræ-vallenſi, Gualterio Priore S. Martini de Valle, Goſleno de Leugis, fratre epiſcopi Gaufridi, & Goſleno de Leugis ejuſdem nepote. Anno MCXXXXI. indict. IX. epacta XX. concurrente III. XV. Kal. Februarii. *Erat & alius* Hugo de Leugis *præpoſitus eccleſiæ Carnotenſis. Ceterum abbas Udo S. Petri Armarii ſeu Bibliothecæ libros, vetuſtate pæne deletos, & plures à tineis corroſos animadvertens, ratus* inhoneſtum &

Tom. II. Opusc. IV. indecorum *esse*, quod monasterium magnæ nobilitatis haberet armarium tantæ paupertatis, *assensu Capituli illud renovare aggressus est, assignando reditus ex singulis monasterii Obedientiis, ut armarius (sic bibliotheca præfectum vocabant) singulis annis haberet, unde libros renovare vetustos, aut vetustis novos superaddere valeret. Id factum confirmatumque anno* M C XLV. *quo tempore Bernardus sequentem librum jam composuerat.*

V. Hunc quippe Petrus Venerabilis, nuper de Hispaniis *reversus, à Bernardo postulavit libri* IV. *epistola* XXII. *qua Bernardi epistolæ* C C XXVII. *respondet, scripta sub annum* M C XLIII. *ut suo loco probatum est. Petri verba huc adscribo ex fine prædicta epistola.* Mittite, si placet, per præsentium latorem, vel per alium, Epistolam illam vestram, quibusdam Carnotensibus monachis, ut mihi videtur, missam, respondentem de Regulæ præceptis, & de diversis monastici Ordinis usibus: quam Cluniaci semel legi, sed numquam postea ad relegendum habere potui. *Hoc in Opusculo Gaufridus libro* III. *de vita Bernardi capite* VIII. vigilem *sancti Doctoris* & circumspectam discretionem *merito laudat; & id sane quivis sibi facile persuadeat, quisquis æquo animo hunc librum legerit, & cum sancti Thomæ Aquinatis sententia contulerit.*

VI. Neque enim (ut quibusdam videri possit) severior est Bernardi doctrina, sed sincera & maxime accurata: quam facile aliunde probare liceret, si non eam solidius fulciret dicentis auctoritas. Quatuor vero præcipua de corporalibus (quas vocat) sancti Benedicti Regulæ observantiis tradit piissimus Pater. Primum est, corporales istas observantias, non graves quidem illas, (quales sunt abstinentia à carnibus, silentium nocturnum, tam severe à sanctissimo Legislatore præscripta) sed, exempli causa, silentium indictum, *accedente præpositi mandato, si quo minus observantur*, in peccatum reputari, non tamen in crimen, ita sane si per subreptionem aut oblivionem, non per contemptum, horum transgressio contigerit, *num.* 17. *ita ut* nec sine offensa negligi, nec contemni sine crimine vel ipsa queant: *&*, obnoxium faciant peccato, non magno tamen, si contemptus defuerit, *ibidem: denique* vix peccatum reputantur *num.* 18. *præsertim cum* remedio pœnitentiæ *sanantur. Nimirum quod hoc pacto monachus se contineat intra Regulæ limites, quæ dividitur in* Præcepta & Remedia *num.* 32. *Secundum est, ejusmodi transgressiones contemtu evadere peccata mortalia.* Elatio quippe contemnentis, atque impœnitentis obstinatio, IN MINIMIS quoque mandatis, culpam facit non minimam, & convertit in crimen gravis rebellionis nævum satis levem simplicis transgressionis, *num.* 26. *Tertium denique est, in eo differre contemtum à neglectu*, quod neglectus quidam languor inertiæ est: contemptus vero superbiæ tumor *num.* 18. voluntatis superba contentio, *nolentis mandato acquiescere, num.* 26. *Denique* si possumus & nolumus, superbi sumus, *num.* 31. *ac per hoc contemtus rei.* Non ergo, *inquit num.* 26. qualiscumque mandati præteritio criminalem facit inobedientiam: sed repugnare, sed nolle obedire, *præsertim ubi & præceptum, & pœna remedium respuitur.*

VII. Et hæc omnino est sancti Thomæ doctrina 2. 2. quæst. 86. art. 9. tum in corpore, tum in responsione ad primum, in qua tres sunt partes: quarum prima est de observantiis Regulæ S. Benedicti: altera de observantiis, quarum transgressio ex condicto obligat ad veniale: tertia de statutis Ordinis Fratrum Prædicatorum, quæ ex speciali quodam constituto ad pœnam tantum obligant. Prima pars sic habet. Ad primum ergo dicendum, quod ille qui profitetur Regulam, non vovet servare omnia quæ sunt in Regula; sed vovet regularem vitam, quæ etiam consistit in tribus prædictis principalibus votis. Unde & in quibusdam Religionibus cautius aliqui profitentur, non quidem Regulam, sed vivere secundum Regulam, id est tendere ad hoc, ut aliquis mores suos informet secundum Regulam, sicut secundum quoddam exemplar. Et hoc tollitur per contemptum. *Et hæc est propria species Regulæ sancti Benedicti, teste etiam Bernardo num.* 10. *Secunda species ita exprimitur.* In quibusdam autem religionibus adhuc cautius profitentur obedientiam secundum Regulam, ita quod professioni non contrariatur, nisi id quod est contra præceptum Regulæ, *id est præceptum proprie dictum, obligationem inducens:* transgressio vero vel omissio aliorum obligat solum ad peccatum veniale: quia, sicut dictum est, hujusmodi dispositiones sunt ad principalia vota: peccatum autem veniale est dispositio ad mortale. *Itaque in sententia S. Thomæ transgressiones minorum observantiarum sunt* dispositiones *ad transgressiones principalium votorum; ac proinde culpæ veniales.*

VIII. At demus etiam Regulam sancti Benedicti in minoribus observantiis obligare solum ad pœnam: videamus qua ratione sanctus Thomas hac de re sententiam suam explicet. In aliqua tamen religione, Fratrum scilicet Prædicatorum, transgressio talis, vel omissio ex suo genere non obligat ad culpam, neque mortalem, neque venialem, sed solum ad pœnam taxatam sustinendam: quia per hunc modum ad talia observanda obligantur. qui tamen possent VENIALITER, VEL MORTALITER peccare ex negligentia, vel libidine, vel contemptu. *Ergo ex sancto Thoma, etiam in iis statutis quæ obligant ad solam pœnam, incurri potest venialis culpa* ex negligentia vel libidine, *immo & mortalis* ex contemptu. *Uno verbo, ejusmodi erratorum qualitas pendet ex affectione animi, cujus negligentia vel prava dispositio nulla constitutione excusari potest, maxime ubi non fertur in unam quamdam observantiam, sed in totum corpus observantiæ regularis.*

IX. Ad hanc doctrinam illustrandam necessaria est responsio ad tertium, in qua contemtum ita explicat, quod tunc committit aliquis vel transgreditur ex contemptu, quando voluntas ejus renuit subjici ordinationi legis vel regulæ, (*quæ ipsissima est Bernardi doctrina*) & ex hoc procedit ad faciendum contra legem vel regulam. Quando autem e converso propter aliquam particularem causam, puta concupiscentiam vel iram, inducitur ad aliquid faciendum contra statuta le-

gis vel regulæ, non peccat ex contemptu, ſed ex aliqua alia cauſa, etiamſi frequenter ex eadem cauſa, vel alia, ſimile peccatum iteret. Sicut etiam Auguſtinus dicit in lib. de Natura & gratia, quod non omnia peccata committuntur ex contemptu ſuperbiæ. Frequentia tamen peccati diſpoſitive inducit ad contemptum. Tom. II. Opusc. IV.

X. Itaque ſecundum mentem beati Thomæ, ex habitu ſeu conſuetudine ejuſmodi culparum fit progreſſus in contemtum. quâ in re non omnino conſentire videtur cum Bernardo, qui ait num. 26. ejuſmodi lapſus per contemptum verti in uſum & conſuetudinem. *quaſi contemtus gradus ſit ad conſuetudinem, non conſuetudo ad contemtum.* Et tunc, *inquit*, non peccati ſpecies, *nempe levior graviorne ſit*, ſed peccantis intentio penſatur. *Eamdem ſententiam fuſius explicat in lib. de Humilitate, capitibus* XX. & XXI. *Verum alter cum altero rectè conciliari poteſt, ſi dixerimus, Bernardum eſſe intelligendum de conſuetudine obfirmata, à qua quis recedere nolit, neque ſe revocando ad mandatum, neque pœnam culpæ ſubire volendo: quo nonniſi contemtu perveniri poteſt: Thomam vero explicandum de conſuetudine, quæ oritur ex fragilitate & commotione paſſionis, quam quis ex animo abjicere vellet, ſed per infirmitatem non valet. quæ nihilo minus conſuetudo ad contemtum (niſi generoſe tandem ei reſiſtatur) ſenſim pertrahit. Verum longius progredior: ſed tamen (ut quidem exiſtimo) non otioſe, nec intempeſtive. Finio cum effato Johannis Saresberienſis in epiſtola* CCLXXXII. Minima ſervata vitam acquirunt, & plerumque martyrii gloriam promerentur: neglecta vero ex crimine inobedientiæ & contemptus æternam ingerunt mortem. *Ceterum ſequentis Opuſculi editio Rotomagi primum facta eſt ante annum quingenteſimum abſque temporis nota, adjunctis libris de Conſideratione, & Apologia ad Guillelmum, uti alias monuimus.*

S. BERNARDI ABBATIS

Opusc. IV.

LIBER

DE PRÆCEPTO ET DISPENSATIONE.

EPISTOLA

AD ABBATEM *Columbenſem de Opere ſequenti.*

Domno Abbati Columbenſi frater Bernardus abbas dictus de Clara-valle, valere in Domino ſemper.

RESCRIPTUM meum ad epiſtolas Carnotenſium quorumdam monachorum, vobis primum, ut promiſeram, deſtinare curavi: ubi & aliud quoque impletum eſt quod juſſiſtis. Nam cum breviter reſcribere decreviſſem, & epiſtolis epiſtolam tantum reddere velle cœpiſſem: hortatu veſtro in libri, ut cernitis, longitudinem protraxi ſtilum, ut & in pluribus plures poſſint ædificari. Quod opus cum à vobis perlectum fuerit; tunc non ipſis, ad quos factum eſt, ſed eorum prius reddatur Abbati: & ſic demum ad ipſos, ſi juſſerit Abbas, perveniat. Monachi enim ſunt; & ex lege ſuæ Regulæ * ſine nutu ſui Abbatis ſicut dare, ita & accipere datas prohibentur epiſtolas. Nam & ob hoc maxime diu, ſicut ſcitis, multum licet rogatus ab eis, reſpondere tardavi, quod (ut mihi videbatur) ignorante Abbate ſcribere illas epiſtolas, & mittere præſumpſiſſent. Nec falſo id ſuſpicatus ſum, uti poſtmodum liquido comperi. Ego cœpto operi (quod quidem legentibus apparebit) Epiſtolæ nomen indideram: ſed quoniam pro nomine modum, veſtro obviante mandato, ut promiſeram, non ſervavi; Liber, ſi judicatis, non epiſtola cenſeatur. Et quia inter multas quæſtiones, quæ ibi à me ſolvuntur, id præcipue ſubtilius uniuſque pertractatur, quænam liceat præcepta, & per quos, & quatenus diſpenſari: detur ei titulus, DE PRÆCEPTO ET DISPENSATIONE: niſi vobis aliud forte congruentius videatur.

PRÆFATIO

Ad Monachos Carnotenſes, in Tractatum ſequentem.

QUa mente jam tacebo? qua fronte tamen loquar? Crebris epiſtolis & nuntiis cogitis me aut propriam prodere imperitiam, aut officium renuere caritatis. A At ego malens ſine illa quæ inflat, quàm abſque illa quæ ædificat, inveniri; victus tandem precibus veſtris, duris injicio nodis ungues teneros, & (ut vereor ego) non aliud quàm terendos. Sed hoc incaſſum. Nam mea me, ut ſcribitis & præſcribitis, tam abſentis ſcripta, quàm verba præſentis arguunt excuſantem. Quis enim jam relinquitur mihi vel de impoſſibilitate cauſandi locus, præſertim apud vos, qui ex ore & ex corde meo ſatis certum tenere vos creditis, quantum poſſim in talibus? Fidei proinde veſtræ, non meo fidens ingenio, abyſſum ingredior quæſtionum; neſciens (Deus ſcit) qua emerſurus. B Præſto caritas erit, utinam ita & veritas. Si quo minus; excuſet effectum defectus potius ingenii: voluntatem certe non culpabitis. Tentabo autem eaſdem, ſi potero, quæſtiunculas ſub epiſtolari cunctas brevitate redigere, etſi non epiſtola brevi. Mirum ſiquidem non eſt, ſi fuero ego longior in exponendo: cum vos tantum eas ponendo, duas, & ipſas ſatis longas, epiſtolas texueritis.

Occaſio hujus ſcriptionis.

CAPUT I.

An monaſtica Regulæ inſtituta præcepta ſint, an conſilia dumtaxat.

C 1. PRima igitur quæſtio circa Regulam noſtram verſatur, de qua (ni fallor) & reliquæ omnes, aut pæne omnes oriuntur. Quæritis nempe, Regularis illa inſtitutio quomodo & quatenus ſit penſanda profitentibus eam: utrum videlicet cuncta quæ continet, putanda ſint eſſe præcepta, conſequenter & damnoſa tranſgredienti: an conſilia tantum vel monita, & ob hoc nullius, aut non magni ponderis ſit ipſorum profeſſio; nullius, aut non gravis culpæ ipſorum prævaricatio: an certe quædam ſint deputanda D imperiis, quædam pro conſiliis reputanda, quo partim ea liceat, partim non liceat omnino prætergredi. Et ſi hoc ultimum detur, diſtingui à me tunc

Quæſtionis ſtatus.

Tom. II. Opusc. IV.

demum certos ac propriæ cujusque partis limites flagitatis : ne cui forte per varias sui sensus opiniones licentius vagandi detur occasio ; sicque liquare culicem, & camelum glutire contingat, si nesciat quantum curæ vel operæ suæ quibusque debeat observantiis. Hic est, quantum recolo, totus vestræ illius partitionis sensus, etsi non verba. Quod autem subjungitis & pergitis inquirere de obedientia, quibus gradibus distinguatur, quibus claudatur limitibus, ad eamdem arbitror pertinere divisionem, quippe quæ in decretis regularibus præcipua habetur : & puto, cum ad illam satis responsum fuerit, de ista jam nil superest quod ambigatur.

Responsio.

2. Itaque, ut sentio ego, Regula sancti Benedicti omni homini proponitur, imponitur nulli. Prodest, si devote suscipitur & tenetur ; non tamen, si non suscipitur, obest. Quod autem in voluntate est suscipientis, non in potestate proponentis ; voluntarium merito dixerim, non necessarium. Attamen hoc ipsum quod dico voluntarium, si quis ex propria voluntate semel admiserit, & promiserit deinceps tenendum ; profecto in necessarium sibi ipse convertit, nec jam liberum habet dimittere, quod ante tamen non suscipere liberum habuit. Ideoque quod ex voluntate suscepit, ex necessitate * tenebit : quia omnino necesse est eum reddere vota sua quæ distinxerunt labia sua, & ex ore suo aut condemnari jam, aut justificari. Ceterum felix, ut quidam * sanctorum ait, necessitas, quæ cogit in melius. Omnia proinde sancti Benedicti instituta, exceptis sane nonnullis de spiritualibus, verbi causa, caritate, humilitate, mansuetudine, quæ non tam ipsum constat instituisse quam Deum, & ob hoc penitus non esse mutanda ; de cetero reliqua universa [a] non profitentibus quidem monita tantum, seu consilia censenda sunt, nec gravant non observata : cum tamen profitentibus in præcepta, prævaricantibus in crimina fiant, sive (ut vestra vobis reddam) illis voluntaria vel factitia, istis necessaria, & tamquam naturalia non immerito reputantur. Ita sane necessaria dixerim, ut ex eis minime præjudicetur necessariis rationabilibusque dispensationibus.

Vovere est voluntatis, sed vota reddere, necessitatis.

* *al. jam tenebit*

* *S. Aug. ep. mode 127 ad Armentarium.*

Duplicis generis instituta in Regula.

Professos observantiæ ligant.

CAPUT II.

In constitutionibus majorum quando & à quibus dispensandum.

Dispensandi auctoritas quibus competat.

1. Cor. 4. 1.

3. SEd non omnibus in hujusmodi credita est dispensatio, nisi his dumtaxat qui cum Apostolis dicere possunt : *Sic nos existimet homo ut ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei.* Novit autem fidelis servus & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam, ibi tantum usurpare dispensationem, unde bonam possit habere recompensationem. Hoc quippe quæritur inter dispensatores, ut fidelis quis inveniatur. Et eadem fortasse fidelitas à subditis nihilominus exigitur in obtemperando, quæ à Præpositis in dispensando. Constat igitur ex his quæ dicta sunt, vestram illam divisionem integram esse ac sufficientem, si modo personæ distinguantur & tempora, dum subjectis quidem sit omnis regularis institutio (quantum dumtaxat ad corporales observantias pertinet) ante professionem voluntaria, post professionem necessaria : Prælatis vero partim voluntaria, ut quæ inventa ab homine ; partim necessaria, ut quæ fuerint divinitus instituta.

Observantiæ corporales quatenus necessariæ.

Necessarium triplex.

4. Quam ob rem fortassis tunc potissimum congrua & luculenta magis eadem divisio apparebit, si ejus membrum quod dictum est necessarium, rursus in tria hæc subdividatur, Stabile, Inviolabile, Incommutabile. Et quidem Stabile dixerim, quod ita est necessarium, ut non cuilibet hominum illud mutare fas sit, nisi solis dispensatoribus mysteriorum Dei, id est Præpositis, ut, verbi gratia, Regulæ sanctorum Basilii, Augustini, Benedicti, necnon & authentici Canones, & si quæ sunt alia ecclesiastica instituta dignæ auctoritatis. Quæ quoniam à Sanctis tradita sunt, sancita stabiliter perseverant, nec omnino cuivis subjectorum ea aliquo modo variare vel mutare conceditur. Quia tamen ab hominibus ; etiam per homines, loco & officio illis canonica electione succedentes, licite interdum innoxieque pro causis, personis, locis, & temporibus dispensantur. Ubi sane qui hæc legit, attendat me caute non dicere, ea posse vel ab istis leviter pro voluntate mutari : sed ex ratione fideliter dispensari. Ideo autem hanc ipsam mutationem taliter & à talibus recipere possunt, quoniam non naturaliter nec per se bona sunt.

5. Porro inventa atque instituta fuerunt, non quia aliter vivere non liceret, sed quod ita magis expediret ; nec planè ad aliud, quàm ad lucrum vel custodiam caritatis. Quamdiu ergo caritati militant, immobiliter fixa sunt, mutarique omnino, ne ab ipsis quidem Præpositis, sine offensa possunt. At si è contrario contraria forte aliquando caritati visa fuerint, his dumtaxat quibus hoc posse videre datum est, & pro videre creditum est : nonne justissimum esse liquet, ut quæ pro caritate inventa fuerunt, pro caritate quoque, ubi expedire videbitur, vel omittantur, vel intermittantur, vel in aliud forte commodius demutentur ? Sicut è regione iniquum proculdubio foret, si statuta pro sola caritate, contra caritatem tenerentur. TENENT ergo fixam firmamque immobilitatem, etiam apud Prælatos, quæ ex stabili necessario sunt : sed quatenus caritati deserviunt. Numquid autem hoc ego vel solus sentio, vel primus dico ? Annon hoc ipsum & papa Gelasius sensit ? Ait siquidem : Ubi necessitas non est, inconvertibilia maneant sanctorum Patrum decreta. Leo quoque Papa, Ubi, inquit, necessitas non est, nullo modo sanctorum Patrum constituta violentur. Et infert : Ubi ergo necessitas fuerit, ad utilitatem Ecclesiæ, qui potestatem habet, ea dispenset. Ex necessitate enim fit mutatio legis.

CAPUT III.

Dispensationem in lege divina soli Deo reservatam esse. At quæ sunt legis æternæ, omnino etiam Deo esse immutabilia.

6. NEcessarium deinde, quod Inviolabile nominavi, illud intelligo, quod non ab homine traditum, sed divinitus promulgatum, nisi à Deo qui tradidit, mutari omnino non patitur : ut, exempli causa, Non occides, Non mœchaberis, Non furtum facies, & reliqua [b] illius tabulæ legiscita : quæ etsi nullam prorsus humanam dispensationem admittunt, nec cuiquam hominum ex his aliquid aliquo modo solvere, aut licuit, aut licebit : Dominus tamen horum quod voluit, quando voluit solvit, sive cum ab Hebræis Ægyptios spoliari, sive quando Prophetam cum muliere fornicaria misceri præcepit. Quorum utique alterum quid nisi grave furti facinus, alterum quid nisi flagitii turpitudo reputaretur, si non excusasset utrumque factum auctoritas imperantis ? Sane ubi simile aliquid aliquando à sanctis hominibus fuisse legitur usurpatum, Scriptura non indicante quod Deus ita præceperit ; aut eos peccasse fatendum est, sicut homines ; aut certe, sicut prophetas, familiare Dei consilium accepisse. Unde & unum exemplum pono quod occurrit de Samsone, qui seipsum una cum hostibus opprimens interfecit. Quod utique factum si defenditur non fuisse peccatum, privatum habuisse consilium indubitanter credendus est, etsi de Scriptura [c] hoc non habemus.

7. Jam vero necessarium Incommutabile quid accipi

a *Corporales observantias* vocat num. 3 & seqq.

b Nempe ea sunt alia sunt, quorum actus internus ab inordinata animi dispositione separari potest, ut in furto & homicidio, ubi factum ipsum divinam dispensationem admittit, non prava animi affectus. alias Bernardus à se ipse dissentiret, à quo inter immutabilia censetur num. seq. *omnis illa Sermonis Dominici in monte habita traditio* ; quo in Sermone interdicta est mulieris cujusvis prava concupiscentia. Eodem spectat falsum testimonium.

c Certe huc non pertinet quod legitur in epist. ad Hebræos c. 11. v. 32. nec quicquam conficitur ex Judicum cap 6. Vide alias Notas.

velim? Equidem nil congruentius, quàm quod divina ita constat & æterna ratione firmatum, ut nulla ex causa possit, vel ab ipso Deo, aliquatenus immutari. Sub hoc genere est omnis illa sermonis Dominici in monte habiti spiritualis traditio, & quicquid de dilectione, humilitate, mansuetudine, ceterisque virtutibus, tam in novo, quàm in veteri Testamento spiritualiter observandum contraditur. Hæc quippe talia sunt, quæ nec liceat, nec expediat aliquando non haberi. Eo siquidem immobiliter, quo & naturaliter bona, numquam nisi innocenter, numquam nisi salubriter aut imperantur, aut observantur. Omni tempore, omni personæ, mortem contempta, custodita salutem operantur. PRIMAM ergo necessitatem sua cuique facit in promittendo voluntas, secundam præcipientis auctoritas, tertiam præcepti dignitas.

8. Differunt autem, ut jam dictum est, quibusdam à se invicem gradibus tres istæ necessitates, nec una omnes sequitur immutabilitatis firmitas. Nam ex prima quidem quod efficitur, etsi non penitus immutabile, tamen vix mutabile esse constat: dum solis illud liceat mutare Prælatis, & hoc nonnisi fideli & provida dispensatione. Quod vero fit ex sequenti, quæ & major istâ, est pæne jam incommutabile. Soli quippe Deo esse mutabile superius domonstratum est. Porro quod de novissima fit, tamquam omnium maxima, omnino incommutabile est, utpote quod ne ipsi quidem Deo mutare liberum est. Quod igitur nulli hominum fas est, nisi solis mutare Prælatis, dici VIX MUTABILE congrue potest: quod soli constat licere Deo, dicatur pæne immutabile: quod ne ipsi quidem, penitus immutabile nominetur.

CAPUT IV.

Quid Prælatis circa dispensationem Regulæ liceat.

9. QUæ cum ita sint, ut ad ea redeam, de quibus potissimum quæritur, patet quod magna ex parte regularis traditio subest ejus qui præest, etsi non voluntati, certe discretioni. Sed dicitis: Quid ergo relinquitur necessitati? Audite: quamplurimum. Primo quidem quicquid de spiritualibus in ipsa Regula traditum est, in manu Abbatis (ut supra taxatum est) nequaquam relinquitur. Deinde reliqua pars, quæ in corporalibus constat observantiis, ne ipsa quidem in ejus ita voluntate posita est, ut ejusdem deserviat voluntati, sed magis caritati. Neque enim Abbas supra Regulam est, cui semel & ipse spontanea se professione submisit, etsi (quod negandum non est) Dei regula caritas Regulæ sancti Benedicti jure præponitur. ESTO proinde ut interdum Regulæ littera cedat pro tempore caritati, cum ratio necessitatis [a] exegerit: absit tamen ut hominis cujuspiam subdatur voluntati. SUPER Fratrum sane transgressiones, non super Patrum traditiones constituitur qui Abbas eligitur, mandatorum cultor, & ultor vitiorum. Arbitror namque sanctas illas observantias Prælatorum prudentiæ & fidei creditas, non subditas voluntati. Hinc est quod idem Legislator in his quæ Abbati dispensanda reliquit, caute nusquam (ut memini) voluntatem, sed aut considerationem, aut dispositionem, aut providentiam, aut certe arbitrium, seu aliquid hujusmodi ponit: volens nimirum providum fidumque dispensatorem, rationis, ubi forte dispensat, sequi judicium, non suæ placitum voluntatis. Unde & intimat ei non semel, quod de omnibus judiciis suis Deo redditurus sit rationem.

10. Lego profecto in Regula, Hæc consideratio penes Abbatem sit; & hoc vel illud esse in providentia, vel arbitrio, seu dispositione Abbatis. Ut autem pro sua voluntate aliquid mutet, me ibi legisse non recolo. quinimmo, *In omnibus*, inquit, *omnes magistram sequantur Regulam, nec ab ea temere devietur a quoquam.* Ergo nec ab ipso Abbate. *Omnes*, inquit, *magistram sequantur Regulam.* Nemo ergo suam voluntatem. ubi sane nec Abbatem excipi puto. Videtis quantum necessitati tribuitur, subtrahitur voluntati? Quid etiam? Nonne regularis ipsa [b] professio, qua se junior subdit sponte Priori, æque alligat & Priorem? Communis equidem pacti pari reor utrumque necessitate teneri, fierique duos per unius sponsionem ad alterutrum debitores: fidelis curæ unum, alterum humilis obedientiæ. Quidnam igitur jam voluntati relinquitur, ubi & Prælatus debiti necessitate tenetur? Sed & de hoc item non parum Prælati præscribitur voluntati, quod is qui profitetur, spondet quidem obedientiam, non tamen omnimodam, sed determinate secundum Regulam; nec aliam, quàm sancti Benedicti. ut oporteat eum qui præest, non frena suæ laxare voluntati super subditos, sed præfixam ex Regula sibi scire mensuram; & sic sua demum imperia moderari circa id solum, quod rectum esse constiterit; nec quodlibet rectum, sed hoc tantum quod prædictus Pater instituit, aut certe quod sit secundum quod instituit. Sic se quippe habet professio. PROMITTO, non quidem Regulam, sed, OBEDIENTIAM SECUNDUM REGULAM SANCTI BENEDICTI. Non ergo secundum voluntatem Præpositi. Proinde si professo secundum illam Regulam Abbas meus mihi aliud forte imponere tentaverit quod non sit secundum Regulam, aut etiam quod non sit secundum ista [c] instituta, verbi causa Basilii, Augustini, Pachomii: quænam mihi, quæso, in hac re necessitas imminet obsequendi? Solum quippe id à me posse exigi arbitror, quod promisi.

S. Bened. Reg. cap. 3.

Professio subditi ligat etiam superiorem.

Spondet obedientiam secundum Regulam.

CAPUT V.

Legem obedientiæ non esse extendendam à Prælatis ultra limites professionis, neque citra contrahendam.

11. VIdetis ergo jam obedientiæ limites, quos requiritis. Si modus est obeditionis tenor professionis; nec se valeat extendere potestas imperantis, nisi quatenus attigerit votum profitentis: profecto citra, & ultra, necnon etiam contra, quid aliud quàm obedientiæ limites quosdam censuerim, & his suis terminis virtutem eamdem circumcludi? Quamobrem quisque Professus in quovis genere salutiferæ vitæ, nec ultra obedientiæ lege [d] cogendus, nec citra est inhibendus, quàm sua ipsius videtur complecti professio. Quanto minus contra? Is ergo qui medius est vitæ modus, præfixus voto, professione firmatus, tamquam lignum quod erat in medio paradisi, solus

Obedientiæ modus ex professione regulari quisque.

a Editi addunt, *vel caritatis*. quod abest à scriptis, & vero superfluum videtur. siquidem ratio necessitatis ipsa ex caritate est. Unde infra num. 11. *Necessitas non habet legem, & ob hoc excusat dispensationem* &c.

b Sensus est, una eademque monachi professione & ligari præfectum seu abbatem, & monachum ipsum profitentem: & quidem alterum *fidelis curæ* suæ, ut scilicet subditum ad Regulæ observationem flectat, alterum *humilis obedientiæ* esse debitorem.

c Difficilis hic locus, ex quo quis inferat, Prælati mandatum non excedere modum, si sit secundum Regulam sancti Benedicti, vel etiam secundum instituta Basilii &c. adeoque Professum Regulæ S. Benedicti his teneri, si quidem à præposito præcipiantur. At nequaquam ea Bernardi sententia est, qui paullo ante dixit, Professum hunc spopondisse obedientiam secundum Regulam, *nec aliam quàm S. Benedicti*: ac proinde præpositi mandata esse moderanda secundum rectum, *quod prædictus Pater instituit, aut certe quod sit secundum quod instituit.* Unde hunc locum ita restituendum puto, *quod non sit in Regula, aut etiam quod non sit secundum ipsam; instituta verbi causa Basilii &c.* Sane duo codices bonæ notæ, Compendiensis & S. Theoderici, immo etiam Vaticanus & prima editio Rotomagensis, habent *secundum istam*, non *ista*, ut in aliis, tametsi in priori membro cum aliis scriptis & editis præferunt *secundum Regulam*, pro quo *in Regula* legendum esse non dubito. Si quis tamen pro vulgata lectione contendit, non repugno, modo assentiat, argumentum esse à majori ad minus. quasi diceret, S. Benedicti alumnum non obligari illis Præpositi sui mandatis, quæ non sunt secundum Regulam; multo minus institutis Basilii &c. in quibus quidem honesta est præcipiendi ratio, sed nulla subdito parendi necessitas. Sicuti Christianus dici potest non obligari ad illa facienda, quæ non sunt secundum Dei præcepta, multo minus ad ea, quæ non sunt secundum consilia, quibus non tenetur.

d Codex S. Theoderici recte habet *lege*, non *legem*, ut in aliis editis. Recte ad hunc locum Petrus Cellensis in lib. 2. epistola 7. ad Abbatem Molismensem: *Extra Deum nihil agas, extra Benedictum nihil præcipias.*

TOM. II. OPUSC. IV

sine dubio legi erit subjectus, obnoxius jussioni. Ergo Prælati jussio vel prohibitio non prætereat terminos professionis. Nec ultra extendi potest, nec contrahi citra. Nil me Prælatus prohibeat horum quæ promisi, nec plus exigat quàm promisi. Vota mea NEC AUGEAT sine mea voluntate, NEC MINOAT sine certa necessitate. Necessitas quippe non habet legem, & ob hoc excusat dispensationem. Voluntas vero, quia sola meretur retributionem, etiam sola non immerito gradum altiorem usurpat. Alioquin & absque necessitate remissio voti, non dispensatio, sed prævaricatio est: & restrictio contra voluntatem, murmur est, non profectus. Ponant ergo Præpositi metam obedientiæ subjectorum ex votis labiorum ipsorum, non suorum desideriorum: monentes eos, non cogentes ad celsiora; condescendentes eis, cum necesse fuerit, ad remissiora; non cadentes cum eis.

Prælatus non cogat professos ultra vel citra terminos professionis.

CAPUT VI.

Religiosum perfectionis cupidum non debere obedientiam intra certos professionis limites constringere.

12. CEterum subjectus hujuscemodi obedientiam, quæ voti finibus cohibetur, noverit imperfectam. Nam PERFECTA obedientia legem nescit, terminis non arctatur: neque contenta angustiis professionis, largiori voluntate fertur in latitudinem caritatis, & ad omne quod injungitur spontanea, vigore liberalis alacrisque animi, modum non considerans, in infinitam libertatem extenditur. Hæc est illa de qua signanter Apostolus Petrus: *Castificantes*, inquit, *corda vestra in obedientia caritatis*. pulcre ipsam per hoc sequestrans ab illa inerti & servili quodammodo obedientia, nec caritati prompta, sed obnoxia necessitati. Hæc justi illius, cui lex posita non est, propria est: non quod vel ille perfectus vivere debeat sine lege, sed quia non sit sub lege; minime quippe contentus voto suæ cujuscumque professionis, quam superat animi devotione. Quamquam nec ista [a] Regula ipsa tacuerit, ubi monet, si fratri impossibilia injunguntur, *ut confidens de adjutorio Dei, obediat ex caritate*. In eadem denique Regula tertius humilitatis describitur gradus, *ut omni obedientia monachus se subdat majori*. Dicens quippe *omni*, non vult nos in obediendo mensura esse contentos professionis, non attendere promissi debitum, non de pacto sumere modum; sed transire alacriter etiam votum, & obedire in omnibus. Est sane quidam obedientiæ limes, secundum tempus, ipsa temporis extremitas, ut is sit terminus obedientiæ, qui & vitæ. Hunc nobis maxime Unigeniti Dei commendat exemplum, qui factus est Patri obediens usque ad mortem. Hæc ergo quoties interrumpitur, inobedientia dicitur, & peccatum, & transgressio seu prævaricatio.

Obedientia perfecta.

1. Pet. 1. 22.

1. Tim. 1. 9.

a 1. Reg. S. Ben. cap. 68.

Ibid. c. 7.

Religiosi est ultra promissum & debitum conari.

CAPUT VII.

Obedientiæ gradus, & inobedientiæ gravitas quomodo noscenda, juxta distinctiones præmissas.

13. SEd interest sane qua causa, quo affectu, qua intentione, quo præcipiente, in quove præcepto malum hoc committatur. Et quidem nullam prorsus inobedientiam dico parvi ducendam, non tamen omnem pari æstimandam periculo. Enimvero mandatum Dei est, *Non occides*. Fac ergo duos homicidas, & unum quidem spoliandi cupiditate, alterum vero necessitate [b] sese defendendi facinus perpetrasse. Annon hic satis evidenter inter lepram & lepram causa separat, faciens utique disparem valde culpam unius ejusdemque transgressionis? Quid vero si hunc subita ira, illum studiosa malitia, aut vetus odium forte ad idem scelus impulerit? Numquidnam simili pensandum erit judicio, quod tam dissimili factum

b Causæ impulsivæ variant actiones.

Gen. 19. 32.

A constabit affectu? Nil deinde incestius obscœniusve, quàm illas filias Lot paternum usurpasse concubitum: & tamen quis non videat, quantum evacuarit aut attenuaverit turpis nefandique reatum flagitii pietas intentionis, & intentio pietatis? Jam vero de illo qui præcipit, & item de eo quod præcipitur, hujuscemodi advertenda erit secundum rationem distinctio, ut cujus inter præceptores reverentior nobis imminebit auctoritas, ejus gravior formidetur offensio; ac majoris cujusque mandati transgressio, damnabilior æstimetur. Melius siquidem est obedire Deo, quàm hominibus; & in ipsis melius magis-
B tris, quàm condiscipulis; porro in magistris, melius nostris, quàm extraneis. Quibus autem melius constat obedire, ipsis proculdubio & non obedire detestabilius est.

14. Et de mandatis similiter. Majoribus quippe major, minoribus minor opera nostra & cura debetur: de quorum etiam contemptu, juxta eamdem considerationem, gravior leviorve offensa contrahitur. Porro majora minoraque mandata dixerim, secundum quod magis minusve velle constiterit ipsum qui præcipit, sive hominem, sive Deum. Est, verbi gratia, mandatum, *Non furaberis*; & est mandatum, *Omni petenti te*
C *da*. Utrumque quidem magnum, quoniam utrumque divinum: sed de non furando majus. Quis enim nesciat æquissimo Deo non æque displicere tenaces, atque fures; & quia de duobus malis plus velit nos tenere nostra, quàm tollere aliena; & ita minus peccare qui non tribuit sua, quàm qui non sua furatur?

15. Sed & in mandatis hominum rara æqualitas invenitur, cum pro variis necessitatibus vel utilitatibus agendorum, injungentium affectio varietur; quodque putaverint rectius vel commodius, hoc amplius cupiant & exigant observari. Tam ergo qualitas præceptorum, quam auctoritas præcipientium, & obedientiæ præfigit metam, & inobedientiæ terminat
D culpam: quando (ut dictum est) in Prælatis quibusve gravioris auctoritatis, & eorum mandatis quibusque majoris utilitatis, quo diligentior debetur obsequendi cura, eo & culpa gravior incurritur de contemptu.

16. His itaque distinctionibus animadversis, & obedientiæ modus, & pondus inobedientiæ facile reperitur. His gradibus non solum inter diem & noctem, hoc est obedientiæ bonum & inobedientiæ malum, discernitur; sed etiam inter diem & diem; itemque inter noctem & noctem: inter bonum videlicet & melius, inter malum & pejus. Bonus quidem obedientiæ gradus est, si juxta Magistri nostri senten-
E tiam *, propter metum gehennæ, seu propter professionem sanctam, quam professus est, quispiam obedierit: melior tamen cum ex Dei amore obeditur. Illa quippe obedientia necessitatis est, ista caritatis. Illum autem optimum dixerim obedientiæ gradum, cum eo animo injunctum opus recipitur, quo & præcipitur. Cum enim ex voluntate jubentis pendet intentio exsequentis: fit ut nec majos minoribus, nec minus majoribus confuse (ut assolet) ad implendum quod injungitur, subjecti studium impendatur: sed moderante animo quæque pro sua dignitate imperia, modum sciat utrobique servare, tam in observando videlicet jussa, quàm in cavendo prohibita. non quod
F vel minimum horum quæ jubentur, contemnendum putet, etsi tamen minimum quod minimum est, reputet: sed minimum ex comparatione majorum. Novit verus humilisque obediens & minima non contemnere, & maxime curare quæ maxima sunt, intimo quodam devoti sincerique animi sapore discernens, quibus de mandatis ei qui præest, suis quodammodo factis respondeat cum Propheta: *Tu mandasti mandata tua custodiri nimis*. Ubi quia non dicit universaliter omnia, illa tantum oportet intelligi,

a Minutulum est quod ex eodem codice hic reddimus *ista* pro *istam*. Gemeticensis addit *obedientiam*. Sed legendum *ista* numero plurali, id est mox dicta.

b Quid de hujusmodi homicida sentiat Bernardus, ipse explicat infra in Opusculo 6, ad Milites Templi num. 2.

quæ quoniam non sine grandi culpa quacumque occasione violantur, ideo non sine grandi pœna quomodocumque violata donantur; ut puta, *Non occides*. & si qua hujusmodi sunt: quorum numquam potest esse observatio injusta vel mala: numquam bona licitave transgressio dispensatione dumtaxat humana.

CAPUT VIII.

Gravius peccari legum contemptu, quàm neglectu.

17. CEtera quæ vel à Præpositis dispensationem admittunt, quia leviori censura neglecta puniuntur, leviora dicuntur. Ex his, verbi gratia, dico esse vel risum interdictum, vel indictum silentium. Hæc siquidem si contra mandatum non veniunt, nec peccata sunt. Accedente mandato, si quo minus jam observantur, in peccatum reputantur, non tamen in crimen; ita sane, si per subreptionem aut oblivionem, non autem per contemptum horum transgressio contigerit. Media quippe sunt, e quibus illa videlicet præcepta constituuntur, quæ vos factitia nominatis, longe utique disparem à naturalibus, quantum in ipsis est, gerentia necessitatem: cum tamen nec sine offensa negligi, nec contemni sine crimine vel ipsa queant, injuncta ab his dumtaxat quibus proprie dicitur: *Qui vos audit, me audit; & qui vos spernit, me spernit.* Licet namque ipsa per se injuncti operis qualitas innoxia sit; adjunctæ tamen auctoritatis pondus obnoxium mandato, mandatumque peccato obnoxium facit, non magno tamen, si contemptus defuerit.

Luc. 10. 16.

18. Hæc ergo generalis regula sit universorum, quæ per se, aut propter se nec bona, nec mala sunt, aut divina institutione, aut propria cujusque professione fixa non sunt; ut non jussa quidem, licite utrumlibet vel admittantur, vel omittantur: jussa vero, sine culpa non negligantur, sine crimine non contemnantur. Ubique enim & culpabilis neglectus, & contemptus damnabilis est. Differunt autem, quod neglectus quidem * languor inertiæ est, contemptus vero superbiæ tumor. Porro contemptus in omni specie mandatorum pari pondere gravis, & communiter damnabilis est: neglectus autem in fixis gravior, tolerabilior in mobilibus mandatis. Siquidem adulterium quocumque modo, quocumque perpetres animo, turpe flagitium est, ac criminale peccatum: cum tamen leve verbum, in tempore vel loco silentii forte per oblivionem subreptum, risusve per impetum magis excussus, quam præsumptus contra præceptum, (quod utique animi negligentis, aut dissoluti spiritus indicium est) eo facillime veniam promereatur, quo vix vel peccatum reputatur. Quid quod scienter & ex deliberatione in verba otiosa, silentio licet non indicto, lingua laxatur? Numquid hoc tamen neget quispiam usurpari contra regulam Veritatis? unde nimirum & ratio exigenda est in futuro judicio, Judice ipso terrifice admodum comminante, quia de omni verbo otioso reddent homines rationem in die judicii. HEU NOBIS! quænam poterit reddi ratio de otio? Alioquin otium non est, si non omnino ratione vacuum est. Et tamen quis nesciat unum detractionis verbum, quantum etiam innumeris talibus, id est otiosis, præponderet ad delictum meritumque damnationis? Quid ita? Videlicet quia discretio est in mandatis, consequenter & in culpis: ut (sicut dixeram) majorum gravior, leviorque minorum censeatur transgressio mandatorum.

Matt. 12. 36.

CAPUT IX.

Prælato tamquam Deo obediendum esse.

19. SEd mandantium non ita. Sive enim Deus, sive homo vicarius Dei, mandatum quodcumque tradiderit; pari profecto obsequendum est cura, pari ª reverentia deferendum, ubi tamen Deo contraria non præcipit homo. Quod si contigerit, pergendum indubitanter consulo in Petri apostoli sententiam: quia *obedire oportet Deo magis quàm hominibus*. Aut enim hoc respondendum cum Apostolis, aut cum Pharisæis certe audiendum: *Quare & vos transgredimini mandatum Dei propter traditiones vestras?* Si autem dolet se contemni magister homo præ illo, qui docet hominem scientiam: consoletur illa, quam & vos posuistis, Samuelis sententia, qua inter lepram & lepram videtur discernere sic: *Si peccaverit vir in virum, propitius ei poterit esse Deus; si autem in Deum peccaverit, quis orabit pro eo?* Ego igitur si me hoc angi articulo sentiam, ut aut Deum, aut hominem offendere necesse sit; Deum potius libenter eligo non offendere, & quidem tutius justiusque. Habeo nempe ex præsenti Prophetæ capitulo de hominis læsione meam consolationem, Dei scilicet propitiationem. Ceterum Deo offenso, quis orabit pro me? si ad hominem confugero, id quidem Scriptura non consulit; quinimmo, *Maledictus*, ait, *qui spem ponit in homine*. Merito proinde. Si autem in Deum peccaverit, etiamsi subintelligatur propter hominem, *quis* inquit, *orabit pro eo?* Neuter equidem. Nam & à quo offenditur, & ob quem offenditur, æque utriusque oratio exsecranda decernitur apud ipsum qui offenditur, hoc est apud Deum. Talis ergo requirendus est ad orandum, qui sit idoneus ad placandum. Porro culpam, si qua est, quod homo offenditur cum ei non obeditur, aut multum extenuat, aut penitus annullat causa melior. Quapropter cum dicitur, *Si peccaverit vir in virum*, subaudiendum est, propter Deum: quod NULLATENUS læsio cujuscumque proximi, nedum Prælati, excusetur à culpa, si solus defuerit in causa Deus. Alioquin Paulo contradicit, qui ait: *Sic enim in fratrem peccantes, in Christum peccatis.* Nam de Præpositis certum tenemus ipsius Veritatis testimonium, sic loquentis ad ipsos: *Qui vos spernit, me spernit.* Sed & de quolibet fratre: *Nolite*, ait, *contemnere unum ex his pusillis.* &, *Qui scandalizaverit unum ex his pusillis.* quod sequitur, avertat Deus à nobis.

Act. 5. 29. — Matt. 15. 3. — 1 Reg. 2. 25. — Non obediendum Prælato contra Deum — Jer. 17. 5. — 1 Cor. 8. 12. — Luc. 10. 16. — Matt. 18. 6.

20. Sed non omnium scandala æqua sunt lance pensanda. Aliter namque accipienda sunt scandala pusillorum, aliter Pharisæorum. de quibus Apostolis timentibus & intimantibus, quod scandalizati essent in sermone Veritatis, responsum est: *Sinite illos; cæci sunt, & duces cæcorum.* Illorum quippe scandalum de ignorantia, istorum de malitia descendit. Illi scandalizantur, quia veritatem nesciunt; isti, quia oderunt. Unde & pusillos illos arbitror appellari, quod voluntatis quidem bonæ, sed non magnæ scientiæ existentes, zelum Dei habeant, sed non secundum scientiam. Talium scandala curam, non iram provocare solent spiritualium dumtaxat virorum, Paulo ita docente: *Vos qui spirituales estis, hujusmodi instruite in spiritu lenitatis.* Indignum siquidem est valde, humanam eos mereri indignationem, qui divinam tam facile consequuntur miserationem. Nam hi quoque qui Dominum crucifixerunt, magni quidem peccatores, sed pusilli æstimatores, etsi ex uno iram, numquid non tamen ex altero veniam meruerunt? Beati quidem fuissent, si juxta verbum Domini in ipso scandalizati non essent. Nunc vero quid nisi miseri? Sed tamen & miserandi. Probat hoc pia illa in cruce patientis, sed nihilo minus compatientis supplicatio: *Pater*, inquit, *ignosce illis.* Et quasi quæreretur indulgentiæ ratio in tam horrendo facinore, sequitur: *quia nesciunt quid faciunt.* Acsi diceret: Eo digni venia, quo & pusilli scientia sunt. Ideo ignosco illis, quia non agnoscor ab illis. *Si enim cognovissent, numquam Dominum gloriæ crucifixissent.* Sunt quibus non ita ignosco, quos utique non ignoro & vidisse, & odisse & me, & Patrem meum. Pro hujusmodi pusillo in scientia terrens Paulos eum, qui cum habeat scientiam, nescit tamen condescendere infirmioribus, *Et peribit*, inquit, *in tua scientia frater, pro quo Christus mortuus est.*

Scandalum aliud pusillorum, aliud Pharisæorum. — Matt. 15. 14. — Primum curandum. Gal. 6. 1. — Matt. 11. 6. — Luc. 23. 34. — 1 Cor. 2. 8. — 1 Cor. 8. 11.

ª Quàm multi parum hoc advertunt, qui mandata præpositorum fere pro nihilo ducunt. Sed vide & confer num. 21. 22. & 29. atque Sermonem 42. in Cantica num. 2.

TOM. II. Opusc. IV.

Prælati jussio non secus quam Dei accipienda. *Luc. 10.* *S. B. nod. Reg. cap. 5.*

11. Quod si tantopere cavenda sunt scandala parvulorum, quanto amplius Prælatorum? quos sibi Deus æquare quodammodo in utraque parte dignatus, sibimet imputat illorum & reverentiam, & contemptum, specialiter contestans eis: *Qui vos audit, me audit, & qui vos spernit, me spernit.* Annon denique hoc ipsum & Regula nostra perhibet, ubi ait: *Obedientia quæ majoribus præbetur, Deo exhibetur?* Quamobrem QUICQUID vice Dei præcipit homo, quod non sit tamen certum displicere Deo; haud secus omnino accipiendum est, quàm si præcipiat Deus. Quid enim interest, utrum per se, an per suos ministros, sive homines, sive Angelos, hominibus innotescat suum placitum Deus? Sed homines, inquis, facile falli in Dei voluntate de rebus dubiis percipienda, & in præcipienda fallere possunt. Sed enim quid hoc refert tua, cui conscius non es? præsertim cum teneas de Scripturis, quia *Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem ex ore ejus requirunt: quia Angelus Domini exercituum est.* *Mala. 2. 7.* Requirunt, dixerim, legem, non quam vel authenthica ulla scriptura tradiderit, vel ratio manifesta probaverit; (de hujusmodi quippe nec præceptor exspectandus, nec prohibitor auscultandus est) sed quod ita latere aut obscurum esse cognoscitur, ut in dubium venire possit, utrumnam Deus sic, an aliter forte velit, si non de labiis custodientibus scientiam, & ex ore Angeli Domini exercituum certum reddatur. A quo denique divina potius consilia requirentur, quàm ab illo, cui credita est dispensatio mysteriorum Dei? Ipsum proinde quem pro Deo habemus, tamquam Deum in his, quæ aperte non sunt contra Deum, audire debemus.

12. Nec sane contraria loquimur sancto prophetæ Samueli, *1. Reg. 2. 25.* quasi nos in hac parte divinam hominibus tribuentes auctoritatem: cum ille in supra memorato capitulo plane discernere inter utrumque videatur. Siquidem quod nos asserimus de dubiis, hoc ille negat de manifestis: ut cum ait, *si peccaverit vir in virum*, subaudiatur, propter Deum; cui aperte contraria homines hominibus frequenter mandare præsumunt. *Objectio.* Sed hinc vos sumentes materiam sive occasionem argumentandi, asseritis, si hoc constiterit, ut jussa hominum qualibet, vel instituta, divinæ auctoritatis pondere æstimanda sint; hominem sub homine, aut vix, aut nequaquam posse salvari, cum in tanto populo [a] mandatorum, quæ Prælati etiam per incuriam sæpe præcipiunt, interdum non prævaricari, aut difficile admodum, aut omnino impossibile videatur.

CAPUT X.

Obedientiam non esse gravem & molestam, nisi imperfectis, novitiis, & carnalibus; ceteris suavem & facilem.

Responsio. Obedientiam esse difficilem, sed imperfectis.

13. ET quidem non nego difficultatem tantæ inesse perfectioni: sed cum ipsa corde imperfecto præsumitur. Porro IMPERFECTI CORDIS, & infirmæ prorsus voluntatis indicium est, statuta seniorum studiosius discutere, hærere ad singula quæ injunguntur, exigere de quibusque rationem, & male suspicari de omni præcepto, cujus causa latuerit; nec umquam libenter obedire, nisi cum audire contigerit quod forte libuerit, aut quod non aliter licere seu expedire monstraverit vel aperta ratio, vel indubitata auctoritas. DELICATA satis, immo nimis molesta est hujuscemodi obedientia. Non plane hæc illa est quæ ex Regula traditur, *Obedientia sine mora.* *Reg. S. Ben. cap. 5.* Disputare profecto hoc est in astu cordis, non in auditu auris obedire. Istiusmodi ergo carnalem animam non modo premi, sed etiam opprimi pondere præsumptæ perfectionis necesse est: quia non potest portare caro infirma, quod solus spiritus promptus experitur jugum esse suave & onus leve. CHRISTI quippe jugum & onus est, & omnino importabile, nisi Christi æque spiritui. *Christi jugum importabile nisi Christi spiritui.* Huic itaque si dicitis legem Regulæ subintrasse, ut abundaret delictum; verum dicitis. Ceterum hoc culpa non est datæ legis, aut dantis legem, sed improvide profitentis, & impie prævaricantis. Mandatum quidem sanctum & justum: sed tu te noris esse carnalem, venumdatum sub peccato. *Rom. 7, 14.* Verum hoc ante prævidisse debueras, quo turris hujus evangelicæ non prius jaceres fundamentum, quàm sedens computares, si haberes sumptus ad perficiendum. Nunc autem quid restat, nisi ut aut correctus obedias senioribus, aut confusus audias ab illusoribus: *Hic homo cœpit ædificare, & non potuit consummare?* *Luc 14.*

Veniale ... minima ...

14. Sed forsan dicitis: Ergone ita perfectus quispiam invenitur, cui non vel minimum aliquid interdum subripiatur de tam multis ac minutis, quæ passim vel à negligentibus Præpositis imperantur? Minime quidem cuiquam hoc ego dederim, cum ipsi quoque de se fateantur Apostoli: *In multis offendimus omnes;* *Jac. 3. 2.* &, *Si dixerimus quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus.* *1 Joan. 1.* Sed non continuo ut aliquid præterimus, perimus: præsertim cum nos Scriptura consoletur; *Si quis peccaverit*, inquiens, *advocatum habemus Jesum-Christum justum; & ipse est propitiatio pro peccatis nostris.* *1 Joan. 2.* Denique Propheta de ipso testatur, quod pro transgressoribus rogaverit, ut non perirent. *Isa.* Ubi sane notandum, quia etsi pro transgressoribus, non tamen pro contemptoribus legitur supplicasse. Verum illi quomodo perire possunt, pro quibus Salvator rogat, ne pereant? Quamobrem non video, cur ita omnem inobedientiam & transgressionem vel minimorum quorumlibet mandatorum exaggerandam putaveritis, ut exclamaretis: Quod ergo jam monacho poterit veniale peccatum esse vel leve, cujus universæ actioni crimen insidiatur inobedientiæ? Sed hoc inde videlicet constare creditis, quod Prælatorum jussionibus tantum tribuendum asseritur, quantum si divinitus traderentur. Quasi vero & ipsa evangelica præcepta non multum inter se discrepent, & merito observationis, & transgressionis periculo.

CAPUT XI.

Præcepta esse imparia, adeoque transgressionem.

15. CEterum sicut non omnia unius esse constat vel necessitatis, vel utilitatis, vel dignitatis: sic non una de omnium transgressione fertur sententia, nec paria manent discrimina dispares culpas. Porro nec pari culpa negliguntur, quæ non pari cura præcipiuntur; nec pari proinde pœna puniuntur. Ecce enim Evangelium tam flagitium crapulæ, quàm fornicationis turpitudinem damnat. Verum quis magis non horreat è duobus malis, turpitudine fœdari, quàm cibo exsaturari? *Matt. 7.* Nonne denique Veritas in Evangelio sub nominibus trabis & festucæ, graves levesque discernit inobedientiæ culpas? *Matt. 5.* Nonne ipsa disputante, immo diffiniente, gradatim nobis distinguitur, quæ cuique reatui pœna debeatur, dum alium judicio, alium consilio, alium & gehenna reum esse protestatur? Quænam ergo consequendi necessitas cogit, ut si magistris divina detur in suis præceptis auctoritas, nullum ideo jam monacho leve aut veniale peccatum inveniri posse putetur; & quod ejus universæ actioni crimen insidietur inobedientiæ? Esto, sit crimen, cui pœnalis illa gehenna vel gehennalis pœna assignatur: quale quæso illud diffiniemus esse crimen, quod Veritate judice, reum tantum facit judicio? Nec tamen diffitebimur esse reatum, quod vel hactenus reum statuit. Quod si reatum, & peccatum. Porro omne peccatum contra Dei mandatum præsumitur. Quod autem contra mandatum præsumitur, inobedientia dicitur.

16. Hinc colligitur, quod irasci fratri, & inobedientia sit, & crimen non sit. En unum inventum est monacho leve ac veniale peccatum, quodque non humani, sed divini mandati statuat transgressorem. In

[a] Cum in hac voce *populo* conveniant codices nostri, visum est reponere pro *cumulo*, ut in antehac excusis.

hoc genere transgressionis sunt nonnulla stultiloquia seu vaniloquia, & quæque otiose dicta, facta, & cogitata. Hujusmodi enim numquam nisi contra mandatum, & Dei mandatum usurpantur. Peccata quippe sunt, & Deus prohibet omne peccatum: & tamen venialia, non criminalia reputantur, excepto cum per contemptum vertuntur in usum & consuetudinem: & tunc non peccati species, sed peccantis intentio pensatur. Elatio quippe contemnentis, atque impœnitentis obstinatio, in minimis quoque mandatis culpam facit non minimam, & convertit in crimen gravis rebellionis nævum satis levem simplicis transgressionis. Denique in quo inobedientiæ crimen & absque dubio sit, apud Samuëlem advertite. *Quasi*, inquit, *peccatum ariolandi est repugnare, & quasi scelus idololatriæ nolle acquiescere.* Non ait, non acquiescere; sed, *nolle acquiescere*. ut non jussionis simplex ipsa transgressio, sed voluntatis superba contentio [a], scelus idololatriæ reputetur. Non est enim idipsum nolle obedire, & non obedire. Hoc quippe interdum erroris est, nonnumquam & infirmitatis: illud vero aut odiosæ pertinaciæ, aut contumaciæ non ferendæ. Quod & ipsum repugnare est & resistere Spiritui-sancto; & si ad mortem usque perduraverit, blasphemia est, non remittenda, sive in hoc sæculo, sive in futuro. Non ergo qualiscumque mandati præteritio criminalem facit inobedientiam: sed repugnare, sed nolle obedire. Ceterum quanti absque illa pessima & rebelli voluntate non obediunt? Quomodo itaque monacho crimen insidiatur inobedientiæ, si toties sine crimine transgreditur, quoties in transgressione defuerit hujuscemodi recalcitrans & contentiosa voluntas?

1. Reg. 15. 23.

27. Frustra autem comparant quidam, ut dicitis, quaslibet inobedientias antiquæ illi, quæ facta est in paradiso; quæ nimirum valuit, non solum obligare personam, sed & vitiare naturam. Arbitror tamen & ipsam primam gravissimamque prævaricationem, aut non aliunde, aut inde maxime judicatam gravissimam, hoc est ex rebellione defensionis, quæ secuta est: quando Deo causam requirente peccati, ut peccatores ad pœnitentiam provocaret, (nolebat quippe mortem eorum, sed magis ut converterentur & viverent) ipsi maluerunt declinare cor suum in verba malitiæ, ad excusandas excusationes in peccatis. Et quidem gemina malitia peccatoris. Primum quod nec sui misertus est, ut culpam propriam fateretur, & sanaretur: deinde quod & uxorem, ut se fallaciter excusaret, crudeliter accusavit.

28. Quid est quod denique dicitis, in omni actione monacho crimen insidiari inobedientiæ, quasi aut furtum subrepat nescienti, aut casu accidat infelici; aut non valenti implere quod præcipitur, criminis calumnia struatur de impossibili? Itane, inquam, monacho crimen insidiatur inobedientiæ? cum & antiqua illa tam nota, & tam noxia prævaricatio, facile (ut creditur) indulgentiam consequeretur, dummodo confessio, & non defensio sequeretur. Neque enim tantum, ut dictum est, nocuit simplicis actionis, quamvis ex deliberatione, transgressio, quantum adjunctæ excusationis cum præmeditatione obstinatio.

CAPUT XII.

In Regula æque ac lege divina disparitatem esse inobedientia.

29. SEd numquid forte in lege quidem divina habenda est hæc consideratio gravioris, leviorisque inobedientiæ, non autem ita & in Regula nostra? Sed quis sane dicat plus tribuendum humanis, quàm divinis traditionibus; plurisque quod per suos Deus, quàm quod per seipsum imperat, æstimandum? Annon denique & apud sanctum Benedictum propriæ & distinctæ ab invicem sententiæ inveniuntur, alia de levioribus, alia de gravioribus inscripta culpis? Quid est autem levior culpa, nisi levior inobedientia? Traduntur igitur à Prælatis interdum minora mandata, quorum transgressio leviora secundum Regulam parit & peccata; & tamen in Deum nihilo minus prævaricatio fit, quoties Abbatis jussio præteritur. siquidem & ex ore ipso Dei non æqualia sunt promulgata, & ideo non æquali cuncta vigilantia observanda; sed alia cura exhibenda est ei proculdubio, quod ipse perhibet *primum & maximum mandatum*: alia his quæ alibi discernens; *Qui solverit*, inquit, *unum de his minimis meis mandatis*. Quid ergo? Audivimus ex Regula graviores & leviores culpas; legimus & in Evangelio maxima, minimaque mandata: & mandatorum transgressiones universas dicemus æqualiter maximas? Non est igitur necesse ut concedam quod dicitis, aut Deo scilicet non tribui omne quod ab homine magistro accipitur, quod non sit contra Deum; aut monacho nullum posse inveniri leve seu veniale peccatum: quia etsi toties Deo (quod fatendum est) inobediens esse convincitur, quoties ejus, qui pro Deo sibi præest, hominis mandatum, quod quidem justitiæ non repugnet, prætergreditur; sicut tamen non par cura in exsecutione exigitur, sic nec par culpa contrahitur ex transgressione. Etsi quippe unus est qui offenditur; non tamen unius ponderis quæ jubentur, nec unius subinde discriminis jussorum est omnium censenda transgressio. Unde pater Benedictus, *secundum*, inquit, *mensuram culpæ, excommunicationis extendatur mensura.*

Idem de Abbatis jussis dicendum.

Marc. 12. 28. Matt. 5. 19.

Reg. c. 24.

30. Frustra proinde (ut videtis) aut terremini, aut terrere conamini de obedientiæ promissione, quæ fit ex regulari professione, quasi non oporteat promittere, quam constat nec integre posse teneri, nec sine crimine præteriri: siquidem Deo, quicquid Dei minister homo non perperam jusserit, imputandum constiterit. Frustra, inquam, ex hac occasione malunt ita inobedientiæ exaggeratis, ut à tam necessario bono promittendæ obedientiæ terreatis: quia etsi difficile cavetur ubique subrepens * vel insidians (ut vos dicitis) inobedientia in tam variis & innumeris, quæ a senioribus indicuntur; non semper tamen damnabiliter seu criminaliter quod præcipitur, non impletur. Etsi enim omnis inobedientia inexcusabiliter sit culpabilis, nulla tamen æternaliter damnabilis, nisi quam remedium pœnitentiæ non sanat: nulla est letaliter criminalis, nisi quæ contemptum superbiæ non evitat. MAGNA igitur securitas filiis obedientiæ, & revera pax hominibus bonæ voluntatis: quoniam in omni obedientia sola damnatur impœnitentia, quam nescit qui diligit Deum; sola incriminatur superbia, quam facile cavet qui timet gehennam. Sed exemplis clarius elucescet quod dicimus. Si jubente seniore ut sileam, verbum mihi forte per oblivionem elabitur; reum me fateor inobedientiæ, sed venialiter. Si ex contemptu sciens & deliberans sponte in verba prorupero, & rupero silentii legem; prævaricatorem me constituo, & criminaliter; & si impœnitens persevero usque ad mortem, peccavi, & damnabiliter.

Sola impœnitentia damnabilis, uti & contemptus.

* al. subrepens.

CAPUT XIII.

Refellit monachos, difficultatem, vel etiam impossibilitatem obedientia religiosa nimium exaggerantes.

30. AN & hoc durum fortasse videatur? Hæc quippe sunt vestra (si bene recolo) verba, cum difficultatem seu impossibilitatem (ut vobis videtur) tenendæ obedientiæ, vel cavendæ inobedientiæ considerantes, in vitam ita monachicam exclamatis. « Hæccine « est illa eo securior, quo arctior; eo certior, quo magis « ardua veniendi ad Deum via, ut monacho naturaliter « mala vix cavere, naturaliter bona vix pro communi « infirmitate valenti implere, non minor tamen «

[a] Ita tres scripti nostri: editi *contemptio*. Et omnino legendum *contentio*, unde infra dicitur, *recalcitrans & contentiosa voluntas*.

Tom. II. Opus. IV.

necessaria sit cautela ad cavenda, vel observanda quæ sibi Prælatus suus vel prohibere voluerit, vel jubere? Et subditis: Quod cum à multis credatur, licet à paucis, vel etiam à nullis ad integrum observetur; quid aliud operatur talis sententiæ credulitas, quàm quod illa ab Apostolo tantum culpata manducandi idolothyta libertas? Nil plane aliud, si ita esset, ut dicitis. Bene prorsus non potest conscius esse sibi, qui se non implere confidit quod debere se credit. Creditis itaque (ut verborum vestrorum sensum breviter colligam) quod ad integrum mandata Dei observari vix valeant, Abbatis non valeant: cum Veritas ipsa testetur, ne unum quidem iota præteritum iri. Ceterum qui ita sentit, videtur mihi (ut pace vestra dixerim) necdum gustasse, quam suavis est Dominus; sub jugo legis gemere adhuc, nondum respirare sub gratia; suave Christi jugum nequaquam esse expertus; ideoque certissime adhuc infirmari per carnem; quia spiritus non adjuvat ejus infirmitatem.

1. Cor. 8. 7. — *Matt. 5* — Quibus videtur obedientia difficilis, aut impossibilis.

31. Quid vero sibi vult illa distinctio, quod Dei quidem vel vix, Prælati vero hominis nequaquam omnino à quolibet jussa posse teneri prohibitave conceditis? quasi vero illa queant absque istis integre custodiri. Sed si attenditis, de male quoque viventibus Prælatis Dei præceptum est; *Quæ dicunt facite.* Igitur qui non facit, aperte non in hominem tantum, sed & in Deum prævaricator exsistit. Itane ergo nullus mandata perfecte exsequitur sui magistri? Quamobrem putatis? Quia nolumus, aut quia non possumus? Sed si volumus & non possumus, securi sumus. Si possumus & nolumus, superbi sumus. Porro ad cavendam superbiam, illam vere annuerim necessariam esse cautelam quam dicitis, ne forte incurratur inobedientiæ crimen. Quod si impossibile vos putatis, ut non videlicet imperiis Prælatorum per contemptum interdum superbiæ resistatur; scitote non paucos, sed innumeros aliter omnino sentire, nec aliud quàm quod proprio didicerint experimento. Si autem non impossibile quidem, sed tamen difficile esse sentitis magistros non contemnere; & dum ideo consentitis, quoniam gravamini, non superbe sapere, murmuratis adversus obedientiæ legem, affirmantes periculosum promittere, quod tam laboriosum est observare; ad hoc ego respondeo, immo non ego, sed Dominus: *Qui potest*, inquit, *capere capiat.* Hoc quippe est quod paulo superius dixi, quia antequam ædificium inchoares, providisse debueras unde perficeres. Nunc autem (ut ait quidam) aut non tentasses *, aut perfice. Verumtamen nemo, si caute profitetur, pollicetur se ultra in nullo transgressurum; hoc est, jam non peccaturum. Alioquin aut perjurat qui ita jurat, aut sanctior est illo qui ait: *In multis offendimus omnes.* Quod si consequens falsum esse videtur; videndum est & de eo quod antecedit, ne forte lex quæ data est propter transgressiones cohibendas, non solum non eas coerceat, sed & augeat insuper crimine perjurii: siquidem id promittere nos in nostra professione credamus, quod certum est non posse teneri.

Matt. 23. 3.

Matt. 19. 12. — Professio regularis non includit promissionem non peccandi contra regulam.

* *Sic mss. al. non tenta.*

Jac. 3. 2.

32. Partienda est proinde nobis in duo universa hæc observatio regularis, in Præcepta videlicet, & Remedia. Præceptis instituitur vita contra peccatum; Remediis restituitur post peccatum innocentia. Sic ergo utraque ista complectitur nostra professio, ut professus quisque cum in aliquo forte regularium mandatorum deliquerit, si ad remedium æque regulare confugerit, etsi convincitur transgressor mandati, non tamen pacti prævaricator. SOLUM itaque censuerim fregisse votum, violasse propositum, pactum prævaricasse, qui & præceptum contempserit, & remedium. Nam illum sane dico securum, qui etiamsi interdum obedientiæ limitem præterit, consilium non respuit pœnitentiæ. Regulares namque terminos, etsi sæpe deliquerit, non evadit, qui censuræ, quæ ex Regula est, disciplinam non subterfugit. Pars siquidem Regulæ est regularis correctio, & in ea reperitur non solum bonæ vitæ instructio, sed etiam emendatio pravæ. Inveniuntur in ea & præcepta obedientiæ, & inobedientiæ remedia, ut ne peccando quidem à Regula recedatur. Fateor sane impossibile cuivis mortalium vel venialiter interdum non delinquere in præceptis obedientiæ: sed nulla jam de impossibilitate querela, quandoquidem & ex Regula licet id quoque, quod criminaliter delinqui contigerit, emendare. Quod ergo dicitis à nullis posse observari ad integrum quicquid à magistris præcipitur, verum est: sed levis culpa inobedientiæ est, & facilis cura ejus invenitur in Regula, si quidem sit transgressio absque contemptu. Si autem & ipsum deesse aliquando non posse contenditis, id quidem falsum est: sed nec talem tamen inobedientiam sine cura relinquit diligentia regularis. Et licet fortiori egeat curationis medicamento, caret tamen morbo prævaricationis, nisi cum & ipsum forte medicamentum contemnitur.

Observatio regularis dividitur in Præcepta & Remedia.

Utrumque respuens, Regulæ & voti prævaricator.

33. Quæ cum ita sint, frustra de impossibilitate causamur qui Regulam profitemur: frustra nobis de peccandi necessitate blandimur, ut ideo justa imperia Prælatorum Deo non imputanda, sed tamquam hominum contemnenda putemus: ne reum videlicet impossibilem continere nostra professio videatur, si tantum ex ea hominibus, quantum Deo obedientiæ deberi asserimus. Cui enim jam vel ita professo impossibile, immo per Dei gratiam non perfacile sit cavere prævaricationem, ubi non inobedientia, sed impœnitentia facit prævaricatorem? Hoc quippe (ut jam dixi) profitentium nemo spondet, ut jam non peccet: & ob hoc non continuo, ut quispiam aliquo modo non obedit, prævaricatorem se constituit. nisi qui se forte sic professum falso existimat, quales vos utique asseritis esse non paucos. De quibus etiam (si qui tamen sunt, ut dicitis) verum est & quod subditis, quod nil utique aliud illa talis eorum credulitas, vel potius crudelitas in suis ipsorum operatur conscientiis, quàm noxia illa recumbentium in idolio libertas in alienis. Necesse est enim qui hujusmodi est, ex propria perire sententia, quemadmodum in illius scientia clamat Apostolus infirmum perire fratrem. Et quomodo nihil esse commune item ipse perhibet, quod cum gratiarum actione percipitur, nisi ei qui putat aliquid esse commune: ita & regularis professio, quantum in se est, damnabilis non est, nisi ei qui damnabilem putat. Quod quatenus putari oporteat, puto satis superius demonstratum.

CAPUT XIV.

Cur conscientia errans non æque convertat malum in bonum, uti bonum in malum.

34. NUnc jam respondendum est quæstiunculæ, quæ incidit vobis ex occasione apostolici præsentis capituli. Quæritis nempe, utrumnam ista de idolothytis Pauli sententia, *Puto quia nihil commune est in Christo, nisi ei qui putat quid commune esse, illi commune est*: & rursum, *Si comederit, damnatus est, quia non ex fide*; in generalem regulam trahi possit, quatenus malum cuilibet sit bonum quoque quod agit, si malum esse crediderit; ac tantum malum, quantum crediderit. Quod si annuero, rursum pergitis inquirere, cur non è contrario tantum cuique bonum sit quod operatur, quantum vel falso opinatur. Mirum quippe vobis, immo & injustum videtur ut plus in malo, quam in bono humanæ valeat intentionis opinio. Si respondero, de malis quidem merito ita credi propter oculum nequam: respondebitis & mihi non immerito quoque propter simplicem oculum idem æque putandum & de bonis. Nam qui dixit ex oculo nequam corporis tenebras æstimari, indicavit & de simplici lucem æque corporis approbari. Sed videte, ne forte non sit vere oculus simplex, qui fallitur. Fallitur enim tam qui bonum malum, quàm qui malum bonum putaverit. Scitis autem neutrum horum Væ illud evitare propheticum, *Væ qui dicitis bonum malum, & malum bonum*: cum tamen nemo, qui hoc

velit cavere maledictum [a], de quo Veritas pronuntiat, quod sit [b] lucis totius *corporis*, id est operis, argumentum. Sed absit ut Præco Veritatis clamet contra Veritatem: maledicat is, quod illa probaverit.

35. Ego vero ut interior oculus vere simplex sit, duo illi esse arbitror necessaria, Caritatem in intentione, & in electione Veritatem. Nam si bonum quidem diligat, sed verum non eligat; habet quidem zelum Dei, sed non secundum scientiam: & nescio quemadmodum judicio Veritatis vera esse possit cum falsitate simplicitas. Volens denique ad veram discipulos instruere simplicitatem magistra Veritas, *Estote*, inquit, *prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ*. Præmisit ergo prudentiam, sine qua neminem satis esse posse simplicem sciret. Quomodo denique vere simplex erit oculus cum ignorantia veritatis? aut vero vera potest dici simplicitas, quam simplex ignorat veritas? Scriptum est enim: *Ignorans ignorabitur*. Patet ergo laudabilem illam & à Domino laudatam simplicitatem absque his duobus non esse bonis, benevolentia atque prudentia: ut oculus videlicet cordis, non solum pius qui fallere nolit, sed & cautus sit qui falli non possit.

36. Ceterum sicut oculum simplicem duo ista faciunt bona, amor boni, & cognitio veri: sic nequam oculum duo è regione mala constituunt, Cæcitas, qua fit ut veritatem non agnoscat; & Perversitas, qua fit ut diligat iniquitatem. Porro inter duo hæc bona, quæ nec fallere, nec falli sinunt; & duo illa mala, quæ tam falli, quàm fallere faciunt, duo sunt media: unum quidem bonum per quod oculus interior, etsi falli queat ignorantia veri, zelo tamen boni fallere penitus non consentit: alterum vero malum, quod licet veri notitiam non impediat, amorem tamen boni præ malitia minime sentit.

37. Et quoniam omnis res melius divisione innotescit: secundum hoc duplex malum, & illud item geminum bonum, quadrifariam dividamus oculum cordis, in bonum & meliorem; in malum, & pejorem. Et subdamus exempla. Est qui bonum diligit, & malum nescius agit. Hujus quidem bonus est oculus, quia pius: non tamen simplex, quia cæcus. Et est qui bonum & libenter agit, & prudenter intelligit. Illius revera oculum non immerito simplicem dixerim, utpote cui neutrum bonum desit, nec zelus scilicet bonus, nec scientia. Hunc profecto requirit oculum Deus, cum respicit super filios hominum, ut videat si est intelligens aut requirens Deum. Est è contrario qui bonum minime diligens, ex malitia quidem perversus est: sed sapiens ut faciat malum, per ignorantiam cæcus non est. Quem quidem ideo nondum appellaverim nequam, quod unum ei, licet ad suum malum, non desit bonum, id est scientia.

38. Sed est qui bonum forte nescius quod non diligit, agit: cui profecto non incongrue id quod dicitur nequam assignaverim, eo quod neutro careat malo, nec cæcitate scilicet, nec perversitate. Dicitur siquidem nequam, quasi nequaquam, ut is solummodo nequam appelletur, qui nequaquam, hoc est, in nullo penitus appareat bonus: sed sit utroque bono vacuus, tam videlicet veri notitia, quàm & benevolentia. Alius est itaque pius oculus, non quidem fallere promptus, sed tamen, ut dictum est, falli pronus, de quo Propheta; *Ephraim*, inquit, *quasi columba seducta, non habens cor*. Alius is quem Dominus simplicem dicit, tam nec fallere facilis, quam nec falli, de quo & Apostoli docentur cum eis dicitur: *Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ*.

39. Et item alius est oculus simpliciter malus, fallens utique libenter, sed non facile falsus: qualem profecto habent illi qui ore dominico adstruuntur prudentiores esse filiis lucis in generatione sua. Et alius quem nequam esse definivimus, quia sit dupliciter malus, cui quippe & malitia parit ignorantiam, & ignorantia malitiam operit, ita ut sæpe nesciens & malum quod vult non faciat, & bonum faciat quod non vult. Obscuratum nempe est insipiens cor eorum qui istiusmodi sunt, & quasi jam traditi in reprobum sensum, bonum omnino nec diligere, nec dignoscere queunt. De talibus scriptum est: *Impius cum venerit in profundum malorum, contemnit*. Nam qui hujusmodi est, cavere profecto malum nec vult, etiam si possit; nec si velit, scit. Quamobrem hunc oculum in superiori divisione illo altero censui non immerito pejorem, non quia malignior sit, sed quia periculosior. Ignorantia quippe securiorem, securitas segniorem facit, non nequiorem. Est tamen ex hoc proculdubio deterior, quod ille solum habet malum, malam intentionem; iste & falsam considerationem. Ille uno caret è duobus bonis, bono zelo; iste & vero judicio. Ex hoc itaque pessimo oculo, qui neutrum bonum habet, & item ex illo optimo qui neutro caret, sentiendum est Veritatem disseruisse, aut tenebris obvolvi totum corpus, aut luce perfundi. Nam reliqui duo, quorum neuter utrumque aut bonum habet, aut malum; etsi ex parte possunt, non tamen toti sufficiunt vel lucem dare, vel tenebras corpori.

40. Si igitur (ut jam ad propositam quæstiunculam revertamur) is vere oculus nequam est, qui perversus pariter & cæcus bonum agit, & malum credit; utique recte operando, sed opinando inique, bonum sibi in malum vertit; & tantum malum, quantum crediderit: quandoquidem juxta sententiam Domini, totum corpus tenebrosum reddit oculus nequam. Quid enim luci relinquitur, ubi nec pia intentio, nec vera opinio invenitur? At non ideo sequitur, ut qui è contrario malum facit, & bonum putat, juxta suam fidem similiter & ipse inveniat. Quare? Non est quippe simplex oculus ille, qui ex judicio Veritatis totum corpus lucidum reddat, qualem profecto superius definivimus. Neque enim ex toto adhuc tenebræ desunt, ubi ignorantia veritatis lucem obscurat bonæ * voluntatis. Cum itaque ille oculus utrumque malum, is vero minime utrumque habeat bonum: nonne ratio videtur exigere, ut plus ille noceat, quàm prosit iste? Neque enim consequens est, ut tantum valeat in bonum bonum unum, quantum duo mala in malum. Et quidem laude dignam dixerim vel solam intentionem piam: nec plane condigna remuneratione fraudabitur in opere quoque non bono ipsa bona voluntas. Attamen sine malo quocumque non erit decepta simplicitas. Cur inquis? numquid non ex fide? Prorsus ex fide, sed falsa; vel certe potius non ex fide, quia fides falsa, fides non est. Denique de fide vera, non falsa puto dixisse Apostolum: *Omne quod non est ex fide, peccatum est*. Non autem ex fide vera bonum creditur quod malum est: est enim falsum. Peccatum igitur est. Utrumque proinde complectitur præsens capitulum, *Omne quod non est ex fide peccatum est*, & cæcam videlicet malitiam, & deceptam innocentiam: quia quod à nesciente fit, & bonum prorsus condemnat intentio prava, & malum non penitus excusat recta. Sive itaque malum putes bonum quod forte agis, sive bonum malum quod operaris, utrumque peccatum est, quia neutrum ex fide: licet sane levius admodum peccetur, ubi sana intentione sola reprehensibilis actio foris apparet, quàm ubi maligna latet etiam in non mala * actione intentio. Verum quod absque vel minimo peccato non est, purum bonum minime est. Quo pacto ergo bonum non purum puro malo com-

Tom. II. Opusc. IV. — Luc. 16. 8.

Prov. 18. 3.

Quæstio proposita solvitur.

Matth. 6. 23.

* al. desit bonæ.

Intentionis bonæ meritum etiam in opere non bono.

Rom. 14. 23.

* al. in mala; sed mendosè.

a Locus obscurus, sed constans in editis & scriptis, tametsi Horstius putat legendum, *quam hoc velit*. Sed retinenda alia lectio, & dilemmatis altera pars est. Bernardus quippe hoc in loco probat, bonam intentionem, quæ lux est operis, non æque valere in malum, quam in bonum. Sic autem fere ratiocinatur. Intentio illa circa malum vel est oculus simplex, vel non. Tum, si est, inquit, nihilo minus incurris Væ propheticum, prolatum in eos, qui dicunt malum bonum: & aliunde nemo vitare volet istud maledictum, cum ea intentio sit oculus simplex, quem Veritas laudat.

b Omnino sic legendum, ut in duobus scriptis, non *lux*, sicut in antehac vulgatis, ut sit sensus, quod oculus simplex sit *argumentum*, id est origo & causa, *lucis totius corporis, id est operis*.

Tom. II. Opusc IV.

parabitur in efficientia, hoc est ut tam efficax ad bonum illud sit, quam ad malum istud? Et hæc super hac quæstione sufficiant. Nam ad superiores quoque satis reor esse responsum superius. Et quidem vos easdem sæpius dubitationes iteratis atque revolvitis: sed mea non interest ipsarum toties repetere solutiones. Sufficit enim semel solvisse etiam quod crebrius in quæstione versatum fuerit.

CAPUT XV.

An quantum obedientia valet ad meritum, tantum inobedientia valeat ad demeritum

Quæstio.

41. QUærentibus item de obedientiæ pondere, seu discrimine inobedientiæ, à latere incidit vobis & de merito utriusque quærendum, utrum videlicet in quibusque præceptis quantum obedientia valet, tantum gravet inobedientia: ut verbi gratia, vel Abraham de immolando filio, vel ille nescio quis * de filio itidem furni incendiis exponendo, tantum divinæ indignationis & ultionis merito incurrissent, si non obedissent, quantum laudis & gratiæ receperunt pro eo quod obedierunt. Quod vobis quidem & durum videtur, & necessarium. sed non est ita. Enimvero constat nonnulla nec fieri sine gloria, & posse non fieri sine culpa; ideoque si fiant, digna esse præmiis, non tamen suppliciis si non fiant. Nam & non tangere mulierem, meriti est non mediocris; & nullius tamen delicti propriam amplecti conjugem. Istiusmodi sunt quæcumque evangelico illi capitulo congruere possunt: *Qui potest capere, capiat.*

Gen 22 2. * V. Doctr. SS PP lib. de obed. n. 6. — Solutio. — Matt. 19 12.

42. Et rursum quædam per contrarium, neglecta quidem offensam contrahunt, sed impleta gloriam * non merentur; & damnant contemptorem, & auctorem non glorificant. Talia sunt quæcumque divinitus lege publica imponuntur hominibus, sine quibus nec salvari queunt. Hinc illud apud gentilem:

Non feci furtum, non pasces in cruce corvos.

Et in Evangelio: *Si diligitis eos qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? & si salutaveritis fratres vestros tantum, quid amplius facitis?* Denique & universaliter, *Cum feceritis omnia quæ mandata sunt vobis, dicite quia servi inutiles sumus, quæ facere debuimus, fecimus.* Ac si dicat: Si solis contenti estis præceptis & traditionibus impositæ legis, & non sponte etiam perfectionis vos consiliis & suasionibus mancipatis; liberi quidem estis à debito, non tamen pro merito gloriosi: evasistis pœnam, sed non acquisistis coronam. Quænam ergo nos necessitas cogit parem in singulis, quæ injuncta fuerint, & formidare ultionem de transgressione, & de observatione sperare remunerationem? Ea propter in talibus generalis hæc regula teneatur, ut in difficilioribus quidem agendis obeditio gratior, quàm gravior prævaricatio judicetur: & in facilioribus minusque onerosis contemptus damnabilior, quam actus laudabilior æstimetur.

* al. gratiam. — Horat. lib. 1 epist. 16. — Luc. 6 32. Matth. 5 12. — Luc. 17. 10.

CAPUT XVI.

Transitus & mutatio monasterii quatenus probanda.

43. JAm & si de hoc satis est, videamus quatenus etiam tenenda sit ipsa, quæ in professione firmari solet, loci stabilitas, & quibus (si quibus tamen) ex causis rumpere illam vel liceat cuiquam, vel expediat. Et hinc siquidem dubitare vos dicitis. Ad quod interim nunc securus responderim, à bono quod semel quis voverit, descendere non licere: & ad hoc inurare locum, quem sibi quisque delegerit, & cui se sua voluntate & voce firmaverit, omnino non consulo,
» sed nec sanctus Papa Gregorius. An enim: Perfecti
» quique magna se discretionis subtilitate conspiciunt,
» ne ad deteriora umquam vel in opere, vel in cogitatione dilabantur. Sed quod hinc sensit vir apostolicus, hoc se Apostolus implere gloriatur: *Quæ, in*quiens, *retro oblitus, & ad ea quæ ante sunt extentus.* An & propheta Ezechiel idem non significavit, cum de sanctis animalibus diceret: *Non revertebantur cum incederent, sed unumquodque ante faciem suam gradiebatur?* Et hi omnes id sentiendo, non aliud quam Magistri sui sententiam secuti sunt, dicentis in Evangelio: *Nemo mittens manum suam ad aratrum, & respiciens retro, aptus est regno Dei.* PRÆSCRIBAT proinde stabilitatis pactum omni deinceps remisso descensui, contentioso discessui, vago & curioso discursui, totius denique inconstantiæ levitati; non tamen his quæ in professionis serie sequuntur, morum videlicet conversioni, & obedientiæ quæ secundum Regulam fit. Nam si hæc ibidem, pro improbitate nimirum atque irreligiositate cohabitantium, obtinere forte nequiverint; duce spiritu libertatis transire indubitanter suadeo ad locum alium, ubi non impediatur homo reddere Deo vota sua, quæ distinxerunt labia sua. Et quidem cum sancto sanctus eris, & cum perverso perverteris.

A bono promisso descendere non licet. — Philip. 3 13. — Ezech. 1. — Luc. 9.

44. Sane de religiosis ac bene ordinatis [a] monasteriis nullus professorum meo consilio, ne arctioris quidem vitæ desiderio, sine licentia sui senioris egredietur. Egressus tamen, si melius invenerit & elegerit, meo nihilo minus jam consilio non regrediatur ad inferius bonum, quod reliquerat & contempserat præ meliori: præsertim si illud melius tale fuerit, quod ejus primæ professioni congruere videatur. Ipse nempe viderit, qua ratione, quave intentione altiora seu arctiora præsumpserit: nam ad inferiora jam vel remissiora, me consulente, nequaquam apostatabit. Si non tamen loci prioris vicinia revocetur, quia de noto monasterio nec retineri quis regulariter potest, nec recipi sine consensu Abbatis sui. Et accipite manifestius in exemplis hujus sententiæ rationem.

45. Forte vult aliquis de Cluniacensibus institutis ad Cistereiensium sese stringere paupertatem, eligens præ illis nimirum consuetudinibus magis Regulæ puritatem. Si me consulit, non consulo, si non sane id Abbatis sui usurparit assensu. Quamobrem? Primo propter scandalum ipsorum quos deserit. Deinde quia certa pro dubiis relinquere tutum non est; forsitan enim hæc tenere potest, illud non poterit. Tertio suspectam habeo levitatem, qua id sæpe quod facile volumus antequam probemus, experti jam nolumus, uno prope momento idipsum & cupientes, & respuentes, tam leviter, quàm & irrationabiliter. Quales utique non paucos frequenter experimur, qui una vix hora in una voluntate durantes, aura levitatis impulsi, vagi & instabiles hac & illac velut ebrii mutant; mutantque pro experimento judicium, immo sine judicio fluctuantes & tumultuantes, tot de se consilia præsumunt, quot loca revisunt: semper quod non habent cupientes, & quod habent fastidientes.

46. Et quomodo ego, ait aliquis, professus Regulam, non secundum Regulam cum bona queam degere conscientia? siquidem vovens, & non solvens, quid nisi pejero? Quasi non multo magis habeas inde conqueri alibi quoque, cum cœperis pure juxta Regulam conversari. Profecto etiam tunc: Et quànam, inquies, conscientia habitare sustineam extra domum meam priorem, quæ me de sæculo fugientem excepit, initiavit ad bonum, signavit in salutem; molestus fratribus, inobediens seniori, stabilitatis insuper prævaricans pactum, & primam irritam faciens fidem? Verumtamen neutra justa querimonia est. Nam qui se ideo perjurum putat, quod ad purum * Regulam non observat; videtur mihi non satis attendere quid juraverit. Nemo quippe cum profitetur, spondet Regulam, sed determinate secundum Regulam sui quisque conversionem, suamque deinceps conversationem se se pollicetur dirigere. Hæc profecto hujus temporis omnibus ferme monachis communis professio est. E licet in diversis monasteriis, diversis & observantiis

[a] Vide Bernardi epistolam 395. num. 2. ubi de monasterio S. Bertini idem asseris.

Deo serviatur; quamdiu tamen sui quisque loci bonos usus sollicite servat, haud dubium quin secundum Regulam vivat, quoniam quidem boni usus à Regula non discordant. QUISQUIS itaque tenet quod teneri invenerit bonum, ubi profitetur; profecto vivit sicut promittit: quia non aliud proculdubio quisque promittit, quàm quod habere eorum pia videtur vita, cum quibus deinceps vivere disponit & eligit.

47. Quid enim? numquid verbi gratia, aut in Majori-monasterio usus Cluniacensium, aut isti forte illorum ritus, aut vero utrique Cisterciensium districtionem litteratoriam profitentur? Attamen omnes secundum Regulam profitemur. Una quidem oris ubique promissio: sed quia non una est omnibus cordis intentio, potest indubitanter sine detrimento salutis, & sine damno professionis, operis quoque non una ubique observatio celebrari. Sicut enim non omnes omnia tenent, etiam boni Christiani, quæ in Evangelio sunt, omnes tamen secundum Evangelium vivunt, (nam qui concessis alligari conjugiis contenti sunt, non ideo tamen credunt se recessisse ab Evangelio, quia evangelici sublimitatem consilii de cælibe ducenda vita non elegerunt, ita sane si in gradu illo inferiori legitime ac fideliter conversentur:) sic quoque qui secundum Regulam vivere statuunt, etsi non ad unguem (ut dicitur) totam custodiunt, etsi qua pro sui claustri ritu vel mutant, vel prætermittunt; à regulari tamen omnino professione non discedunt, donec tamen sobrie, & juste, & pie, pro suorum moribus vivere non desistunt. Denique Regula ipsa tradit octavum humilitatis gradum, *ut nihil agat monachus, nisi quod communis monasterii regula, vel majorum cohortantur exempla.*

48. Exceptis proinde Cisterciensibus, & qui illorum forte ritu non tam vivere secundum Regulam, quàm ipsam ex integro pure ad litteram (uti se sane professos esse putant) tenere curant: de cetero neminem obedienter degentem regularis moveat sollemnisque professio, in qua non fit de tota Regula promissio, IN HIS DUMTAXAT MONASTERIIS, in quibus ordo & disciplina servatur cum bonis consuetudinibus. Salva igitur cuique sua manet in cœnobiis BENE ORDINATIS professio, tantum si sana fuerit & intentio. Ceterum qui inquietus est, & ita credere non potest; sed magis credens & cedens stimulanti conscientiæ exit, & quærit ubi solvat [a] quod suo in loco, suo utique judicio voverat quidem, sed non solverat: sicut non laudo quod egreditur, ita ut regrediatur non consulo, si tamen ad remotum ignotumque monasterium migraverit. Cur ita? tum propter Pauli sententiam, qua beatum manifeste pronuntiat, qui seipsum non judicat in eo quod probat: tum ex nostri auctoritate Magistri, qui talem & suscipi jubet, & retineri; inventum quoque bonum & utilem suasione allici, professione ligari. Denique suadeatur, inquit, ut stet. Et ne forte prioris sui monasterii memor, remordente (ut assolet) conscientia, incipiat denuo de rupta stabilitate [a] causari; generalem super hujusmodi scrupulo consolatoriam profert sententiam, dicens: *Ubique enim uni Deo servitur, uni Regi militatur.* Porro de vicino prohibet, quod jubet de peregrino: ne vicinitas inter monasteria fomes scandali, riæ materia sit, si alterutrum recipere monachos acquieverint absque mutuo dumtaxat assensu. Quod toties equidem [b] experimur, quoties talis uspiam monachorum susceptio plane non nisi contra decretum regulare præsumitur.

49. Quod si etiam post hæc fratris ità regulariter suscepti inquietiorem forte animum pulsaverit recordatio scandali, quod discedens fratribus, quos deseruit, fecit; & quia oporteat emendari suo reditu quod ex discessu deliquerit: prudenter advertat qui hoc cogitat, SCANDALUM scandalo non bene emendari. Qualis denique emendatio erit, si ut aliis scandalum tollas, alios scandalizas? Quamquam profecto & tolerabilius scandalum illud sit, & venialius, quod factum est intentione proficiendi in melius, quam quod facere cogitas ad deterius apostatando. Sed & ante quoque, licet non sine scandalo, tutius tuam sine dubio ad id quod putasti melius, secutus es conscientiam, quàm si in priori bono & loco contra conscientiam permaneres, quamquam secure id posses: si sane hinc eamdem tuam ipsius conscientiam reddere securam posses. — TOM. II. OPUSC. IV. Mutato loco an regredi liceat.

50. Quapropter quod de manducante, & non manducante decernit Apostolus, usurpemus & nos in nostræ hujus disputatiunculæ conclusione, ut & qui propria impellente conscientia suum deserit locum, ne suum (quod putat) deserat votum; non deserentem non spernat: & qui secura conscientia fraternum scandalum timens, fratres non deserit; deserentem non judicet. Et de his me accipite sane quod sentio respondisse, sine præjudicio sanius sentientis. — Rom. 14. 3.

CAPUT XVII.

Ad dubia quædam ex Patribus proposita respondet.

51. ITem postulatis absolvi vobis, cur vel beatus Gregorius nescio quem Venantium, habitum monachalem, quem pie susceperat, impieque rejecerat, non solum resumere non coegit, sed etiam omnem legitur indulsisse communionem apostatæ perduranti; vel sanctus Augustinus conjugii legi votum quodammodo subjiciat continentiæ: ita ut in libro de Virginitate asserere videatur, nec cælibis quidem vitæ propositum copulæ posse præscribere conjugali, quominus indissolubile [c] maneat, etiam quod à continentibus, fallente diabolo, fracto sanctitatis voto, initum fuerit matrimonium. Et ad hæc nihil ad præsens certius breviusque respondendum occurrit, nisi quod ita sancti Antistites sapuerunt: rectene? ipsi viderint. Nam ego in sensibus actibusque illustrium Patrum cautus profecto sum omnino non aliud æstimare, quàm quod beato Apostolo teste quæritur jam inter dispensatores, ut videlicet fidelis quis inveniatur. Certus sum enim, sive in suo abundaverint sensu, sive in Dei spiritu; sicut & in ceteris, ita & in his ambos castitisse fideles, illum in dispensando quod præ manibus erat, istum in scribendo quod senserat. — S. Greg. lib. 1. epist. 33. & lib. 9. epist. 23. & 31. Matrimonium monachi an validum. V. S. Aug. de bono vidu. c. 9. 10. & 11. 1. Cor. 4. 2.

52. Quod denique quæritis de quibusdam Episcopis, quos sanctus idem Papa Gregorius ad tempus in monasteriis pro eorum excessibus legitur reclusisse, utrumnam in suo, an in monastico interim habitu habitarint cum monachis: ego nescio, nisi quod credibilius videtur, nequaquam illos insignem religionis habitum suscepisse, quem non erant perpetuo habituri: sed tantum quæsisse quietem in secretia monasteriorum, & opportunitatem pœnitentiæ. — Episcopi in monasteria retrusi, an vestibus usi religiosis.

53. Audire & hoc vultis à me, unde inter cetera pœnitentiæ instituta monasterialis disciplina meruerit hanc prærogativam, ut secundum Baptisma [a] nuncupetur. Arbitror ob perfectam mundi abrenuntiationem, ac singularem excellentiam vitæ spiritualis, qua præ- — Cur monastica professio secundum Baptisma.

a Tales fuerunt illi monachi ad Pontiniacenses translati, ad quos insignem scribit epistolam Petrus Cellensis, in tomo 2. Spicilegii pag. 447 ubi vide & duas sequentes.

b Quantas Bernardo rixas facesserint ejusmodi susceptiones, variæ probant ejus epistolæ, nempe 3. 32. 33. 65. cum tribus seqq. item 253. 293 121. 195. & 396 Confer epistolas 94. & 371. & maxime Cassianum Collat 24. cap. 5. & seqq.

c Quæstionem hanc Bernardi ævo fuisse ventilatam, patet tum ex Abælardo, qui quemdam Burgundiæ magistrum arguit pag. 1067. quod *monachos atque monachas, post publicum etiam suæ professionis votum, & benedictionis vel consecrationis vinculum, posse matrimonium contrahere* assereret: tum ex Concilio Remensi sub Eugenio III. ubi ejusmodi matrimonia irrita ac nulla esse definit canon 7. etiam in Conversis professis. Longe ante Gregorius M. monachos, qui uxores duxissent, in monasterium revocari jubet in lib. 1. epistola 40. eosdem vero excommunicat Concilium Chalcedonense can. 16. Paullo dissimilis est argumenti Bernardina epistola 76. de quodam homine, qui *post diutinam in domo & habitu religionis conversationem*, nondum tamen constituto proposito, ad secundas nuptias convolarat.

a Idem in sermone 11. de diversis & in epistola 411. num. 6. Adi Horstii Notas, quibus adde Odonis abbatis Cluniacensis Collationum lib. 2. cap. 7. & Theodori Studitæ testamentum apud Baronium tomo 9.

Tom II. Opusc IV.

eminens universis vitæ humanæ generibus hujuscemodi conversatio, professores & amatores suos Angelis similes, dissimiles hominibus facit; immo divinam in homine reformat imaginem, configurans nos Christo instar Baptismi. Et quasi denique secundo baptizamur, dum per hoc quod mortificamus membra nostra quæ sunt super terram, rursum Christum induimus, complantati denuo similitudini mortis ejus. Sed & quomodo in Baptismo eruimur de potestate tenebrarum, & in regnum transferimur claritatis æternæ: ita & in sancti hujus secunda quadam regeneratione propositi, de tenebris æque, non unius originalis, sed multorum actualium delictorum, in lumen virtutum evadimus, reaptantes nobis illud Apostoli: *Nox præcessit, dies autem appropinquavit.*

Rom. 13. 12.

CAPUT XVIII.

Morte Abbatis non licere professis mutare locum.

54. ID quoque vobis insinuari precamini, an Abbatis mutatio monasterium suum mutare volentibus monachis in aliquo patrocinetur; hoc est, si in morte vel depositione Prælati plus aliquid libertatis subditis relaxetur, quo utique licentius possint eo articulo temporis migrare quo voluerint, altero necdum videlicet substituto. Ad quod respondeo: Nequaquam. Etenim sponsio professionis, quando ex more fit in Oratorio, de Abbatis vita non sumit terminum, sed de præsentia testimonium. PROFITENTIS itaque modus sit sua vita, non aliena. Attendat denique quid inde Legislator ipse non solum senserit, sed & tradiderit: ut *si quando*, inquit, *aliter fecerit*, videlicet quàm promittit, *à Deo se sciat damnandum quem irridet.* Item dicit, quod nec sui jam corporis Novitius habiturus sit potestatem; & item, *Perseverantes*, ait, *in monasterio usque ad mortem.* Salvis igitur exceptionibus, quas superior disputatio perstrinxit, de cetero nulla liceat occasione monacho locum, cui professus est, citra suam mortem deserere, suo dumtaxat arbitrio. Alioquin prævaricator est, damnationem habens, quia primam fidem irritam facit.

Obedientia non alius terminus, quam vita. — *S. Bened. Reg. c. 58.* — *In Prolog.*

55. Sed vos pergitis amplius sciscitari, & dicitis: Quid si non potest nisi cum rancore perpetuo animi ibidem manere, ob minus videlicet regularem, minusve amabilem Abbatis electionem? Subit animo nunc illud de Evangelio, quod de conjugii lege docenti discipuli Domino responderunt: *Si ita est*, inquiunt, *non expedit nubere.* Magnæ revera angustiæ. Si tenuerit exosam, nihil onerosius: si dimiserit invitam, nihil inchristianius. Annon simili necessitate constringitur qui nec deserere valet locum, ne frangat votum; nec manere in loco, ne cum rancore vivat, & vitam perdat? Quid consulam huic? Ut discedat? Non licet propter professionem. Ut stet? Propter rancorem non expedit. Duo mihi æque inconvenientia, æque periculosa proponitis, ut quicquid respondero, vobis minime prosit. Quæritis nempe quid è duobus monacho tutius sit, residere in proprio monasterio sub irregulariter electo cum rancore, an ad quietius vivendum alio migrare. Quod quidem haud secus accipio, quàm si requiratis, quanam morte perire consulam eum qui seipsum forte perimere vult, incendio, an præcipitio. Revera namque & uritur qui in odio manet; & qui frangit propositum, in præceps ruit. Sed vos me in hac difficultate consilii facile expediris, cum deinde sequimini; & quatenus accipi hoc ipsum velitis quod appellatis irregulare, aperiendo subjungitis: præsertim si electionis irregularitas adeo involuta sit & intorta, ut licet de ea coram Deo non dubitetur, coram hominibus tamen, aut vix, aut nullatenus convincatur. Venit nunc quoque in mentem Sapientis elogium: *Occasionem quærit, qui vult recedere ab amico.* Quonam modo vos irregularem dicitis electionem, quæ cassari regulariter non valet, aut reprobari? Et quidem legitur: Quod probari non potest, mihi infectum est. Sed dicitis: Et quis obediat scienter indigno, etsi non manifesto? Fratres, nonne legistis & in vestra, & in Veritatis regula: *Super cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisæi: quæ dicunt facite, secundum opera vero illorum nolite facere?*

Dubium de monacho cui bene non est cum Abbate — *Matth. 19. 10.* — *Responsio.* — *Prov. 18. 1.* — *Matth. 23. 2. S. Bened. Reg. cap. 4.*

CAPUT XIX.

Ad alia quædam dubia paucis respondet.

56. JAm de mutandis vestibus, vel lavandis ob nocturnam illusionem, accipite breve consilium. Juxta ritum sui loci quemque facere consulo de hujusmodi, quæ diversis modis diversis in monasteriis certum est observari. De his qui in pluribus monasteriis profitentur (quod pæne oblitus fueram) puto satis esse responsum superius, cum de loci stabilitate disputatum est, & non est necesse ut repetam. Prætermitto & aliqua de canonibus quæ vos requiritis; tum quoniam talium nostra non refert qui monachi sumus; tum quia in libris eadem ipsi facile reperire potestis, si quærere non gravemini.

57. Venio ad tria illa, quæ in altera vestra rursum epistola continentur: ubi primum interrogatis, quidnam consulam homini, qui adversus quempiam commotus fuerit; sed non adeo ut eum lædere ipse velit, adeo tamen ut libenter accipiat, si quo modo aliunde lædi contigerit: sitne videlicet tutum ita commoto accedere ad altare, an se subtrahere interim debeat, donec compescatur commotio. NUMQUAM MIHI CONTINGAT turbatum ad pacis accedere sacrificium, cum ira & disceptatione contingere sacramentum, in quo Deus indubitanter est mundum reconcilians sibi. Certe non recipitur munus quodcumque meum, quod defero ad altare, nisi ante placato fratre, quem me forte læsisse meminero: quanto minus si me ipsum non pacavero prius?

Non accedendum ad altare commotum.

CAPUT XX.

Binas Pauli sententias in speciem pugnantes conciliat.

58. QUod deinde quæritis de contrarietate, quæ inesse videtur duabus illis Pauli sententiis, *Conversatio nostra in cælis est*: &, *Quamdiu sumus in corpore, peregrinamur à Domino*: quomodo videlicet anima eodem tempore possit, & in corpore peregrinari à Domino, & in cælis simul esse cum Domino; ipse solvit Apostolus, cum alibi dicit: *Ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus.* In quantum quippe cognoscimus, tamquam præsentia contemplantes, jam cum Domino sumus. In quantum adhuc tamquam de futuris prophetamus, credentes quæ non intelligimus, sperantes quæ non videmus; à Deo peregrinamur, & in corpore. *Cum autem venerit quod perfectum est*, hoc est gloriæ plenitudo, quæ in resurrectione futura est, *tunc evacuabitur quod ex parte est*, corporis videlicet omnis corruptio, ex qua sine dubio contingit hæc, quæ adhuc ex parte manet, nostra in corpore peregrinatio. Hoc est quod in se miserabiliter ingemiscens plangit, & ait: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?* Non quæritur de corpore tantum, sed corpore mortis hujus, hoc est ejus quæ adhuc durat corruptionis: monstrans non corpus, sed corporis molestias esse causam peregrinationis. *Corpus* quippe *quod corrumpitur*, [a] *aggravat animam.* Non corpus simpliciter, sed corpus quod corrumpitur; ut corruptio corporis oneri sit, non natura. Unde & qui intra semetipsos ingemiscunt, redemptionem exspectant corporis sui, non amissionem. Merito proinde gravati corporis necessitate, non societate, cupimus dissolvi, & esse cum Christo:

Philip. 3. 20. 2. Cor. 5. 6. — *Expl. Apostoli.* — *1. Cor. 13. 9.* — *Ibidem.* — *Rom. 7. 24.* — *Sap. 9. 15.* — *Rom. 8. 23.* — *Philipp. 1. 23.*

a In tribus nostris mss. deest, *aggravat animam*, quæ tamen verba necessaria sunt ad consequentiam. Forte ex cuivis nota rescecuit notarius.

ut id

ut id quod manet ex parte adhuc, exsilium finiatur, & quæ ex parte jam cœpit, cælestis habitatio perficiatur.

Phil. 3. 20. 59. Aut certe *conversatio nostra in cælis est*, quomodo idem dicit Apostolus: *Spe enim salvi facti sumus.* Spe
Rom. 8. 24. itaque jam in cælestibus habitamus, cum adhuc re ipsa in terris peregrinemur & in corpore. Vel aliter: Habemus & unde corpori, & unde Domino inhæreamus; illud vivificando & sensificando, illum credendo & diligendo. Neque enim præsentior spiritus noster est ubi animat, quam ubi amat. nisi forte putetur esse magis ubi invitus & ex necessitate tenetur, quàm quo sponte & alacri fertur voluntate. Denique *ubi est*
Matt. 6. 21. *thesaurus tuus, ibi est & cor tuum* Item si Deum amans C anima ex ipso vivit, uti corpus ex ipsa: quo pacto quæso præsentior esse contenditur ubi dat, quàm unde accipit vitam? FONS siquidem vitæ caritas est: nec vivere animam dixerim, quæ de illo non hauserit. Haurire porro quomodo potest, nisi fuerit præsens ipsi fonti, qui caritas est, quæ Deus est? Præsens igitur Deo est qui Deum amat, in quantum amat. In quo enim minus amat, absens profecto est. In eo autem minus Deum amare convincitur, quod carnis adhuc necessitatibus occupatur. Illa vero circa corpus occupatio quid est, nisi a Deo quædam absentatio? & absentatio quid, nisi peregrinatio? Et peregrinamur ergo D à Domino, & in corpore peregrinamur: cujus nostra nimirum & intentio præpeditur ærumnis, & curis caritas fatigatur.

60. In fine secundæ epistolæ interrogatis, quid sentiendum arbitrer de eo, quod in Evangelio nobis pro-
Matt. 5. 12. mittitur: *Ecce enim merces vestra multa est in cælis.* mirantes maxime sanctum Augustinum dixisse super hoc, B non cælos istos visibiles & corporeos oportere intelligi, ne merces nostra in rebus mobilibus volubilibusque videatur collocari: ideoque spiritualia quædam firmamenta esse intelligenda, de quibus nescitis (ut dicitis) quid vel suspicari debeatis. Sed si attenditis quod legistis, *Regnum Dei intra vos est*; &, *Habitare Christum* Luc. 17. 21.
per fidem in cordibus vestris, tamquam utique regem in regno suo; &, *Non sunt condigna passiones hujus temporis ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis*, non quidem quæ revelabitur nobis, velut aliquid exterius; sed in nobis, quasi intus jam manens, sed nondum apparens, C & item, *Omnis gloria ejus filiæ regis ab intus*; &, *Ascendet homo ad cor altum*; sed & *ascensiones in corde suo disposuit*; rursumque, *Anima justi sedes est sapientiæ*, cujus sine dubio illa vox est, *Cælum mihi sedes est.* Si hæc, inquam, hisque similia non pauca in Scripturis advertitis, profecto studebitis ad requirendum regnum Dei & justitiam ejus, intrare potius ad vos, quàm vel extra exire, vel ascendere supra. Sed supra sane, vel extra dixerim loci positione, sicut cælum à terra locum tenet exteriorem; sol, luna, & sidera superiorem. Nam eadem ipsa, quæ intra nos sunt subtiliori suæ naturæ invisibilitate, etiam supra nos sunt sublimiori excellentiæ dignitate, & extra quoque immensitate majestatis. D Sed altissima sunt hæc, egentia utique & diligentiori disputatione, & doctiori disputatore, & opere prolixiori. Ego enim putaveram modum in his tractandis epistolarum nequaquam excessum iri; sed sermo (ut video) processit in longius quàm speravi. Proinde vos si placet, Librum; si placet, Epistolam nominate. nam ego sive in paucis, sive in multis, vestræ debui (quod & studui) satisfacere voluntati.

Tom. II. Opusc. V.
Eph. 3. 17. Rom. 8. 18.
Psal. 44. 14. Psal. 63. 8. Psal. 83. 6.
Isa. 66. 1.

ADMONITIO IN OPUSCULUM QUINTUM.

I. Nihil est quod majorem Bernardo invidiam conflaverit, quàm liber iste, editus in monachos Cluniacenses. Etenim erat per id tempus ipsorum existimatio, ut orbis quasi censuram aggredi videretur, qui illos arguere tentaret; ea propagatio & multitudo, ut is agmen adversariorum in se concitaret. Et sunt etiam nunc nonnulli, qui Bernardi hac in parte zelum quasi nimium accusent. non satis attendentes, Doctorem sanctum à Deo ita comparatum & institutum fuisse, ut Ecclesiæ maculas abstergeret, & monastici Ordinis integritatem splendoremque restitueret, bellum indicendo vitiis, quæ ejus puritatem suo tempore deformabant. Nunc ergo scire interest, quo titulo, quove anno Bernardus hoc opus ediderit: an quæ in Cluniacensibus carpit, re ipsa vitia sint, an tolerabiles ritus: & siquidem vitia sunt, vera an supposita.

II. *Quod ad titulum pertinet*, Epistolam *vocat Bernardus in sequenti libro num.* 15. Jam vero EPISTOLA, ut epistola remaneat, finienda erat, &c. *at vero in fine libri* Opusculum *vocat, ubi de Ogerio, qui à Bernardo discedere nolebat* absque recenti OPUSCULO. *Gaufridus in lib.* III. *de Bernardi vita cap.* VIII. Apologeticum *appellat.* Si fervens contra suorum, vel aliorum vitia zelus, legatur is, quem APOLOGETICUM vocat. *Certe* Apologiæ *nomine utitur vir sanctus in epistola* XVIII. *ubi scripta sua Petro Cardinali recensens*, Necnon & Apologiam, *inquit*, ad quemdam amicum nostrum, ubi aliqua disserui de Cluniacensibus & nostris, id est Cisterciensibus, observantiis *Vulgatum proinde* Apologiæ *titulum retinebimus, ab ipso etiam auctore consecratum.*

III. Ex eadem epistola XVIII. *quæ sub annum* MCXXVII. *scripta est, vendicata Apologia tempus intelligitur. Et sane librum hunc unum ex primis Bernardi opusculis, & quidem tertium fuisse constat ex enumeratione Petro Cardinali facta, in qua duo tantum ante Apologiam memorat, nempe* librum de Humilitate, & Homilias in laudibus Virginis matris in MISSUS EST. *quibus Apologiam continenter subjicit cum paucis epistolis. Itaque Apologia composita est sub annum* MCXXV. *id est sub initia regiminis Petri Venerabilis, qui Hugoni secundo successit anno* MCXXII. *anno dimidio post Pontium, sub quo magnopere laxata fuerat Cluniacensis Ord'nis disciplina regularis. Non mirum itaque, si Bernardus aliqua reprehensione digna notavit, eaque in scripta redegit rogatu Guillelmi sancti Theoderici abbatis, qui ex Ordine Cluniacensi censebatur. Nam cum Nigrorum monachorum cœnobia fere omnia ritus Cluniacenses sectarentur; exorta semel Cisterciensium congregatione, quæ alios mores habebat, ea Cluniacensis Ordinis (tametsi ei aggregata non erant) dicebantur, ut vel ex sequente Apologia patet, in qua Guillelmum alloquens,* Ordinem vestrum *dicit num.* 1. *&* 30. *& in eodem num.* 30. *monasterium S. Nicolai diœcesis Laudunensis eidem Ordini attribuit. Hanc ergo Apologiam Bernardus scribit rogatus à Guillelmo Cluniacensi homine; scribit, inquam, eo tempore, quo solutior erat Cluniacensium religio: sed ita libellum composuit, ut primum, & quidem durius, arguat suos, id est Cistercienses, qui severioris vitæ specie Cluniacensium instituta detrahebant, sicque sanctiores religionis leges violabant. Ut ergo alteros alteris conciliaret sanctissimus Doctor, quid in utrisque reprehendendum sibi videbatur, in hoc libro sincere exponit;*

Tom. II. Opusc. V. *rutus*, se non adversus Ordinem, sed pro Ordine disputare, si non Ordinem in hominibus, sed hominum vitia reprehenderet, *ex num.* 15.

IV. Neque dubitandum est ea vera esse quæ in Cluniacensibus notavit Bernardus, quem de his accurate edoctum fuisse, atque adeo ab omni falsi criminis suspicione immunem esse nemo non concedere debet. Verum dictorum ejus veritatem probant Statuta Petri Venerabilis abbatis Cluniacensis, qui coacto apud Cluniacum Capitulo generali, pleraque ejusmodi vitia emendare conatus est, ut manifeste probant ejus Statuta, quæ suis locis in Notulas referemus. De hoc Capitulo agit ad annum M C XXXII. *Ordericus Vitalis, qui & ipse præsens interfuit. ita enim habet in lib.* XIII. *pag.* 896. Petrus Cluniacensis abbas veredarios & epistolas per omnes Cellas suas tunc direxit, & omnes Cellarum Priores de Anglia & Italia, regnisque aliis accersiit, jubens ut dominico Quadragesimæ tertio Cluniaci adessent, ut præcepta monasticæ conversationis austeriora, quàm hactenus tenuerant, audirent. Illi numerum archimandritæ suis jussis obsecundaverunt, ac ad statutum terminum C C. Priores Cluniacum convenerunt. In illa die M C C & XII. Fratres ibi adfuerunt . . . Ille vero *Petrus* auxit jejunia, abstulit colloquia, & infirmi corporis quædam subsidia, quæ illis moderata Patrum hactenus permiserat reverendorum clementia. Fratres autem assueti magistro semper obedire, contra religiosum morem nolentes ei resistere, aspera quidem imperia susceperunt: rationabiliter tamen ostenderunt, quod venerabilis Hugo, & illius antecessores Maïolus & Odilo, artam vitæ viam tenuerunt.... Austerus autem præceptor . . . Cistercienses, aliosque novorum sectatores æmulatus, rudibus ausis institit, & ab incœptis desistere ad præsens erubuit. Postmodum tamen emollitus, subditorum arbitrio consensit, &c. *Confer ejusdem Petri Venerabilis lib.* 1. *epistolam* XXVIII. *& aliam quæ inter Bernardinas relata est, ordine* C C XXIX.

V. Ex his apparet, ea, quæ in Cluniacensibus carpit Bernardus, vera esse: sed inter vitia non ab omnibus fuisse habita, immo quasi necessarium temperamentum infirmitatis humanæ. Et quidem de quibusdam id videri possit, puta de ornatu ecclesiarum, aliarumque ejusmodi rerum, quæ plausibiles rationes præ se ferunt: at pleraque inter monachos tantisper moderatos tolerabilia non esse vel ipsa lectio persuadet. Sed quid, inquis, de templorum magnificentia & cultu? annon Cistercienses, immo & Bernardus ipse amplissima & ornatissima condiderunt? Hæc cum audio, in mentem venit primi illius Oratorii, à Bernardo apud Claram-vallem exstructi. Bone Deus! quàm exilis, quàm vilis in speciem, sed quàm sua vili ipsa specie venerandi! Aliud quidem inchoavit amplissimum, quod continendis monachis septingentis, aliisque personis sufficeret: sed omnis ornatus, præter ipsam fabricæ majestatem, expers. Et Cistercienses primitus sculpturas vel picturas *in ecclesiis suis seu officinis monasterii penitus interdixerunt:* quia dum talibus intenditur, utilitas bonæ meditationis, vel disciplina religiosæ gravitatis sæpe negligitur. Cruces tamen pictas, *sed quæ* ligneæ *essent, habebant. Denique* superfluitates & curiositates notabiles in sculpturis, ædificiis, pavimentis, & aliis similibus, quæ deformant antiquam Ordinis honestatem, & paupertati non congruunt, *rejecerunt etiam in Capitulo anni* M C C XIII. (Usus Cist parte 1. cap. 20.)

VI. Sed ut hæc missa faciamus, magna certe ex sequenti libello consecuta est utilitas: cum non solum Cluniacenses, sed etiam alia, quæ ab eorum societate disparata erant monasteria, ejus lectione ad meliorem frugem se se receperint, in primis Dionysianum Sugerio auctore: & tandem Cisterciensium exemplo convocari cœperint Capitula generalia Nigrorum monachorum præter Cluniacense, in quibus de emendandis monachorum vitiis actum est. Id enim Innocentio secundo Pontifice fieri cœptum, & ab ipso approbatum fuisse constat ex litteris Capituli generalis Abbatum provinciæ Remensis ad Hadrianum tertium contra Abbatem Lutiniacensem, superius relatis col. 398.

VII. Sed hæc satis ad illustrandam Apologiam sequentem, quam in duas partes distinguere possumus: in quarum prima corripiuntur Cistercienses: quod Cluniacensium institutis detraherent: in secunda Cluniacensium superfluitates arguuntur. Ideo duas epistolas vocat codex Majorismonasterii, in quo ita inscriptio legitur. Incipit Apologeticum domni Bernardi abbatis contra Cisterciensium detractiones, ad Guillelmum abbatem: dividitque tractatum in duas epistolas. *Præmittitur epistola* LXXXIV. *instar* Præfatiunculæ, *quo nomine eam Bernardus designat in epistolis* LXXXV. *&* LXXXVIII. *Hoc Opusculum Rotomagi primum una cum tractatu de Præcepto & dispensatione, atque libris de Consideratione, absque designatione anni vulgatum est sub hoc titulo:* Incipit libellus Bernardi abbatis de concordantia statuum religiosorum, qui pro tempore suo erant. *Sub eodem titulo idem liber aliquando laudatur à VVillelmo monacho in libro Florum ex sancto Bernardo.*

Opusc. V.

S. BERNARDI ABBATIS

APOLOGIA AD GUILLELMUM S. THEODERICI ABBATEM.

PRÆFATIUNCULA.

QUod me hujusmodi operi operam dare jubes, per quod tollendum sit scandalum de regno Dei, libenter accipio: sed quomodo id velis fieri, necdum satis elucet mihi. Nam illam tuam dulcissimam epistolam dulciter legens, ac dulcius relegens (sæpius quippe repetita placebat) intellexi quidem te velle, ut illis qui de nobis, tamquam A detractoribus Cluniacensis Ordinis, conqueruntur, satisfaciam: quatenus videlicet sciatur non esse verum, quod male hucusque de nobis putarunt, vel putari voluerunt. At si post hanc satisfactionem rursus victus eorum ac vestitus superfluitatem, & cetera quæ subjungis, quemadmodum injungis, carpere voluero; & mihi videbor contradicere, & quomodo sine scandalo facere queam, non video. Nisi forte, & Ordinem quidem laudabilem, & Ordinis reprehensores reprehen-

fibiles dicam [a], & nihilominus tamen ipsius superflua reprehendam. Si hoc modo vis, aut forte aliter magis expedire vides, manda apertius; & ut valeam quod vis, eo modo quo vis, ora instantius. Scito tamen non modico me hujusmodi scriptitationibus feriri detrimento: quia multum hinc mihi devotionis subtrahitur, dum studium orationis intermittitur, præsertim cum nec usus suppetat dictandi, nec otium.

CAPUT I.

Profitetur se suosque ab obtrectatione religiosi Ordinis prorsus alienos.

Venerabili Patri GUILLELMO, frater Bernardus, fratrum qui in Clara-valle sunt, inutilis servus, salutem in Domino.

1. Usque modo si qua me scriptitare jussistis, aut invitus, aut nullatenus acquievi: non quia negligerem quod jubebar, sed ne præsumerem quod nesciebam. Nunc vero nova urgente causa, pristina fugatur verecundia, & vel perite, vel imperite dolori meo satisfacere cogor, fiduciam dante ipsa necessitate. Quomodo namque silenter audire possum vestram hujuscemodi de nobis querimoniam, qua scilicet miserrimi hominum, in pannis & semicinctus, de cavernis (ut ait ille) dicimur judicare mundum; quodque inter cetera intolerabile est, etiam gloriosissimo Ordini vestro derogare, sanctis qui in eo laudabiliter vivunt, impudenter detrahere, & de umbra nostræ ignobilitatis, mundi luminaribus insultare? Itane sub vestimentis ovium, non quidem lupi rapaces, sed pulices mordaces, immo tineæ demolientes; bonorum vitam, quia palam non audemus, in occulto corrodimus; nec saltem clamorem invectionis, sed susurrium detractionis emittimus? Si hoc ita est, utquid sine causa mortificamur tota die, æstimati sumus sicut oves occisionis? Si ita, inquam, pharisaica jactantia ceteros homines, & (quod superbius est) nobis meliores despicimus, quid nobis prodest tanta in nostro victu parcitas & asperitas, in vestitu notabilis illa vilitas ac diversitas, in opere manuum quotidiana desudatio, in jejuniis & vigiliis jugis exercitatio, totius denique vitæ nostræ singularis quædam atque austerior conversatio? nisi forte omnia opera nostra facimus, ut videamur [*] ab hominibus. Sed dicit Christus: *Amen dico vobis, receperunt mercedem suam.* Nonne si in hac vita tantum in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus? An vero non in hac vita tantum in Christo speramus, si de Christi servitio temporalem tantum gloriam quærimus?

2. Miser ego homunculo, qui tanto labore & industria studeo non esse, vel potius videri sicut ceteri hominum; minus tamen accepturus, immo gravius cruciandus, quam quilibet hominum. Siccine ergo non inveniebatur nobis via (ut ita dicam) utcumque tolerabilior ad infernum? Si ita necesse erat, ut illo descenderemus; cur saltem illam, qua multi incedunt, viam scilicet latam, quæ ducit ad mortem, non elegimus, quatenus vel de gaudio, & non de luctu, ad luctum transiremus? O quàm felicius est illis, quorum non est respectus morti eorum, & firmamentum in plaga eorum, qui in labore hominum non sunt, & cum hominibus non flagellantur! qui etsi peccatores, ac pro gaudiis temporalibus, perpetuis cruciatibus addicti, saltem abundantes in sæculo obtinuerunt divitias. Væ portantibus crucem, non sicut Salvator suam, sed sicut ille Cyrenæus, alienam. Væ citharœdis citharizantibus, non ut illi de Apocalypsi, in citharis suis, sed vere, ut hypocritæ, in alienis. Væ semel, & væ iterum pauperibus superbis. Væ inquam semel, & væ iterum, portantibus crucem Christi, & non sequentibus Christum: qui nimirum cujus passionibus participant, humilitatem sectari negligunt.

3. Duplici quippe contritione conteruntur qui hujusmodi sunt, quando & hic pro temporali gloria temporaliter se affligunt, & in futuro pro interna superbia ad æterna supplicia pertrahuntur. Laborant cum Christo, sed cum Christo non regnant: sequuntur Christum in paupertate sua, sed in gloria non consequuntur: de torrente in via bibunt, sed non exaltabunt caput in patria: lugent nunc, sed tunc non consolabuntur. Et merito. quid enim facit superbia sub pannis humilitatis Jesu? numquid non habet quo se palliet humana malitia, nisi in se involuta est infantia Salvatoris? Et quomodo intra præsepium Domini simulatrix arrogantia se coarctat, ac pro vagitibus innocentiæ, malum inibi detractionis immurmurat? Annon illi superbissimi de psalmo, quorum prodiit ex adipe iniquitas eorum, multo tutius operti sunt iniquitate & impietate sua, quam nos latemus sub sanctitate aliena? Quis enim magis impius, an profitens impietatem, an mentiens sanctitatem? Nonne is qui etiam mendacium addens, geminat impietatem? Et quid dicam? Vereor ne forte & ego suspectus habear, non quidem vobis, Pater, non vobis, cui utique notum me novi, quantum in hac caligine homo homini innotescere potest; & specialiter de hac re scio vos non ignorare quid sentiam. Sed propter illos, qui me nec ita ut vos cognoverunt, nec sicut vobis hinc loqui soleo, loquentem audierunt, scribo vobis (quod & frequenter audistis) ut quoniam ego per singulos ire, & singulis satisfacere nequeo; ex me habeatis, unde quod de me certissime scitis, eis pro me verissime persuadeatis. Neque enim timeo omnium oculis scribere, quicquid de hac re vobis in aure locutus sum.

Psal. 72. 6. Simulata sanctitas duplex iniquitas.

CAPUT II.

Purgat se S. Bernardus, & Ordinem Cluniacensium commendat.

4. Quis umquam me adversus Ordinem illum vel coram audivit disputantem, vel clam susurrantem? Quem umquam de Ordine illo nisi cum gaudio vidi, nisi cum honore suscepi, nisi cum reverentia allocutus, nisi cum humilitate adhortatus sum? Dixi, & dico: Modus quidem vitæ est sanctus, honestus, castitate decorus, discretione præcipuus, à Patribus institutus, à Spiritu-sancto præordinatus, animabus salvandis non mediocriter idoneus. Egone vel damno, vel despicio, quem sic prædico? Memini me aliquando in aliquibus ejusdem Ordinis monasteriis hospitio susceptum fuisse: reddat Dominus servis suis humanitatem, quam infirmanti mihi ultra etiam quam necesse fuit, exhibuerunt; & honorem, quo me plus quoque quàm dignus fui, dignati sunt. Ipsorum me commendavi orationibus: interfui collationibus: sæpe & de scripturis, & salute animarum habui sermonem cum multis, & publice in capitulis, & privatim in cameris. Quem umquam vel clam, vel palam aut ab illo Ordine dissuadere, aut ad nostrum ut veniret persuadere tentavi? Annon potius multos cupientes venire repressi, venientes & pulsantes repuli? Annon fratrem Nicolaum ad sanctum Nicolaum [a], & vobis duos de vestris, vobis teste, remisi? Sed & duobus [b] quibusdam ejusdem Ordinis Abbatibus, quorum ne nomina prodam, ipse eos optime nostis, & nihilo minus quàm amica mihi familiaritate junguntur, scitis: numquid non tamen ad alium Ordinem (quod & vos non latuit) migrare desiderantibus, jam jamque deliberantibus, nostrum eis dissuasorium consilium obviavit, ac ne suas desererent cathedras effecit? Cur igitur Ordinem damnare putor, vel dicor, cui amicos mens deservire suadeo, cui suos ad nos venientes monachos reddo, de quo & mihi orationes tam sollicite requiro, tam devote suscipio?

Cluniacensis Ordinis elogium.

a Monasterium sancti Nicolai de Bosco, diœcesis Laudunensis, cujus monachus Nicolaus, de quo epistola 84.

b Unus ex his duobus erat Guillelmus ipse, ex Bernardi epistola 86.

multa sunt. Sicut itaque illic multæ mansiones in una domo, ita hic multi ordines sunt in Ecclesia una: & quomodo hic *divisiones gratiarum sunt, idem autem* 1. Cor. 12 4. *spiritus*: ita ibi distinctiones quidem gloriarum, sed una domus. Porro unitas tam hic, quam ibi consistit in una caritate; diversitas autem hic quidem in ordinum vel operationum multifaria divisione: illic vero in quadam meritorum notissima, sed & ordinatissima distinctione. Intelligens denique Ecclesia hanc suam quodammodo discordem concordiam, concordemve Psal. 22. 3. discordiam: *Deduxit me*, inquit, *super semitas justitia propter nomen suum.* Ponens quippe *semitas* pluraliter, & *justitia* singulariter; nec diversitatem prætermisit operationum, nec unitatem operantium. Prævidens quoque & illam in cælestibus discretam unita- B tem futuram, devotissime læta decantat: Tob. 13. 22. *Platea tua, Jerusalem, sternentur auro mundo, & per omnes vicos tuos Alleluia cantabitur.* Audiens enim plateas & vicos, coronas & glorias diversas intellige. In auro, quo uno metallo illa civitas ornata describitur, & in uno Alleluia, quod cantandum perhibetur, dissimilium specierum similem pulcritudinem, & multarum mentium unam devotionem attende.

9. Non igitur una tantum semita inceditur, quia nec una est mansio quo tenditur. Viderit autem quisque quacumque incedat, ne pro diversitate semitarum ab una justitia recedat: quoniam ad quamlibet mansionem sua quisque semita pervenerit, ab una do- C mo Patris exsors non erit. 1. Cor. 15 41. Verumtamen *ut stella ab stella differt in claritate: sic erit*, ait, *& resurrectio mortuorum.* Nam etsi fulgebunt justi sicut sol in regno Patris eorum: alii tamen aliis amplius, pro diversitate meritorum. Quæ sane merita sciendum non sic in hoc sæculo, ut in illo, facile ab homine posse discerni: quippe cum hic tantum opera videantur, illic etiam corda nihil impediat intueri. Siquidem radiante ubique Sole justitiæ, tunc manifesta erunt abscondita cor- Mal. 4. 2. 1. Cor. 4 5. dium; & sicut non est nunc qui se abscondat à calore Psal. 18. 7. ejus, ita tunc non erit qui se occultet à splendore ipsius. Et de operibus quidem sæpe incerta, & ob hoc periculosa sententia fertur, cum MULTOTIES minus justitiæ habeant, qui magis operantur.

CAPUT V.

Religiosos aliorum Ordinum æmulos & obtrectatores acri stilo aggreditur.

10. UNde nunc mihi conveniendi sunt quidam de 1. Cor. 4. 5. Ordine nostro, qui contra illam sententiam, *Nolite ante tempus judicare, quoadusque veniat Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium*; aliis Ordinibus derogare dicuntur, & suam justitiam solam volentes constituere, justitiæ Cistercienses arguit. Dei non sunt subjecti: quos profecto (si qui tamen E hujuscemodi sunt) nec nostri, nec cujuspiam esse Ordinis verius dixerim; quippe qui etsi ordinate viventes, superbe tamen loquentes, cives se faciunt Babylonis, id est confusionis; immo filios tenebrarum, ipsiusque gehennæ, ubi nullus ordo, sed sempiternus Job 10. 22. horror inhabitat. Vobis ergo, inquam, fratres, qui etiam post auditam illam Domini de Pharisæo & Publi- Luc. 18 11. cano parabolam, de vestra justitia * præsumentes, ceteros aspernamini, dicitis (ut dicitur) solos vos hominum esse justos, aut omnibus sanctiores; solos vos monachorum regulariter vivere, ceteros vero Regulæ potius exsistere transgressores.

11. Primo quid ad vos de alienis servis? Suo domino stant, aut cadunt. Quis vos constituit judices super eos? Deinde si ita (ut dicitur) de Ordine vestro præsumitis: qualis ordo est, ut antequam de suo quisque Matth. 7. 3. trabem ejiciat, in fratrum oculis tam curiose festucas perquirat? Qui in Regula gloriamini, cur contra Regulam detrahitis? cur contra Evangelium, ante tem- A pus; & contra Apostolum, alienos servos judicatis? an Rom. 14 4. Regula non concordat Evangelio vel Apostolo? alioquin Regula jam non est regula, quia non recta. Audite, & discite ordinem, qui contra ordinem aliis Ordinibus derogatis. *Hypocrita*, inquit, *ejice primum trabem* Matt. 7. 5. *de oculo tuo, & sic videbis ejicere festucam de oculo fratris tui.* Quæris quam trabem? annon grandis & grossa trabes est superbia, qua te putans esse aliquid, cum nihil sis, insanissime tibi tamquam sanus exsultas, & aliis vanissime, trabem portans, de festucis insultas? *Gratias*, inquis, *ago tibi Deus, quia non sum sicut ceteri* Luc 18 11. *hominum, injusti, raptores, adulteri*: sequere ergo, & dic, *detractores*. Neque enim minima est hæc festuca inter ceteras. Quare cum tam diligenter alias enumeres, istam taces? Si pro nulla vel minima habes, audi Apostolum: *Neque maledici*, ait, *regnum Dei possidebunt*. 1. Cor. 6 10. Audi & Deum in Psalmo comminantem: *Arguam* Psal. 49 21. *te*, inquit, *& statuam contra faciem tuam.* Quod quia detractori loquatur, certum est ex præcedentibus. Et quidem juste ad se retorquendus, & se compellendus est intueri, qui avertens faciem suam à se, aliena potius mala, quam sua solet curiosius perscrutari.

CAPUT VI.

Arguit temere judicantes, & calumniantes modum vivendi Cluniacensium.

12. AT, inquiunt, quomodo Regulam tenent, qui pelliciis induuntur; sani carnibus, seu carnium pinguedine [a] vescuntur; tria vel quatuor pulmentaria una die (quod Regula prohibet *) admittunt; opus * Reg. S. Ben. cap. 39. manuum, quod jubet *, non faciunt: multa denique * Ibid. c. 48. pro libitu suo vel mutant, vel augent, vel minuunt? Recte. Non possunt hæc negari. Sed attendite in regulam Dei, cui utique non dissonat institutio sancti Benedicti. *Regnum Dei*, inquit, *intra vos est*, hoc est, Luc 17 21. non exterius in vestimentis aut alimentis corporis, Rom. 14 17. sed in virtutibus interioris hominis. Unde Apostolus: 1. Cor. 4. 20. *Regnum Dei non est esca & potus, sed justitia, & pax, &* Spiritualia corporalibus observantiis præferenda. *gaudium in Spiritu-sancto.* & rursus, *Regnum Dei non est in sermone, sed in virtute.* De corporalibus itaque ob- D servantiis Fratribus calumniam struitis; & quæ majora sunt regulæ, spiritualia scilicet instituta, relinquitis, camelumque glutientes, culicem liquatis? Magna abusio! Maxima cura est, ut corpus regulariter induatur, & contra regulam suis vestibus anima nuda deseritur. Cum tanto studio & tunica, & cuculla corpori procurentur, quatenus cui deerunt, monachus non putetur: cur similiter spiritui pietas & humilitas, quæ profecto spiritualia indumenta sunt, non providentur? Tunicati & elati abhorremus pellicias! tamquam non melior sit pellibus involuta humilitas, quam tunicata superbia: præsertim cum & Deus tunicas pel- Gen 3 21. E liceas primis hominibus fecerit; & Johannes in eremo Matth 3 4. zona pellicea lumbos accinxerit; & ipse tunicarum institutor in solitudine, non tunicis, sed pellibus sese induerit. Repleti deinde ventrem faba, mentem superbia, cibis damnamus saginatos! quasi non melius sit, exiguo sagimine ad usum vesci, quàm ventoso legumine usque ad ructum exsaturari: præcipue cum & Esau non de carne, sed de lente sit reprehensus; & Heb. 12. 16. Gen. 25 17. de ligno Adam, non de carne damnatus; & Jonathas 1. Reg 14 29. ex gustu mellis, non carnis, morti adjudicatus: econtra vero Elias innoxie carnem comederit; Abraham gra- 3. Reg 17. 6. tissime carnibus Angelos paverit, & de ipsis sua fieri Gen 18 7. Exod 29. 2. F sacrificia Deus præceperit. Sed & satius est modico 1. Tim. 5. 23. vino uti propter infirmitatem, quàm multa aqua ingurgitari per aviditatem: quia & Paulus Timotheo modico utendum vino consuluit; & Dominus ipse bibit, ita ut vini potator appellatus sit; Apostolis quo- Matt 11 19. Joban. 2 3. que bibendum dedit; insuper & ex eo Sacramenta sui Matth 26 27. sanguinis condidit: cum è contrario aquam ad nu- Johann 2. 3. ptias bibi non passus sit, & ad aquas contradictionis Num 20. 6.

a Pinguedinis seu adipis ex carnibus eliciti usum ad legumina condienda, qualibet die quondam apud Cluniacenses adhiberi solitum, temperavit Petrus Venerabilis, interdicendo illum in feriis sextis Statuto 10. & qualibet die Adventus, præter Dominicam primam, Statuto 15.

[Tom. II. Opusc. V.] populi murmur terribiliter castigaverit; David quoque aquam, quam desideraverat, potare timuerit [2 Reg. 23. 16.]; virique illi Gedeonis, qui præ aviditate toto corpore prostrato de flumine biberunt [Judic. 7. 5.], digni ad prœlium ire non fuerint. Jam vero de labore manuum quid gloriamini, cum & Martha laborans increpata, & Maria quiescens laudata sit [Luc. 10. 41.]; & Paulus aperte dicat: *Labor corporis ad modicum valet, pietas autem ad omnia?* [1 Tim. 4. 8.] Optimus labor, de quo Propheta dicebat: *Laboravi in gemitu meo.* [Psal. 6. 7.] & de quo alibi: *Memor fui Dei, & delectatus sum, & exercitatus sum.* [Psal. 76. 4.] Ac ne corporale intelligas exercitium; *Et defecit*, inquit, *spiritus meus.* Ubi autem non corpus, sed spiritus fatigatur, spiritualis proculdubio labor intelligitur.

CAPUT VII.

Spiritualis exercitatio fructuosior corporali.

13. Quid ergo, inquis? Siccine illa spiritualia persuades, ut etiam hæc, quæ ex Regula habemus, corporalia damnes? Nequaquam: sed illa oportet agere, & ista non omittere. Alioquin cum aut ista omitti necesse est, aut illa: ista potius omittenda sunt, quàm illa. Quanto enim spiritus corpore melior est, tanto spiritualis quàm corporalis exercitatio fructuosior. Tu ergo cum de horum observatione elatus, aliis eadem non observantibus derogas: nonne te magis transgressorem Regulæ indicas, cujus licet minima quædam tenens, meliora devitas, de quibus Paulus: *Æmulamini*, ait, *charismata meliora?* [1 Cor. 12. 31.] Detrahendo quippe fratribus, in quo temetipsum extollis, perdis humilitatem; in quo alios deprimis, caritatem: quæ sunt proculdubio charismata meliora. [Humilitas nempe & caritas.] Tu tuum corpus multis & nimiis laboribus atteris, ac regularibus asperitatibus mortificas membra tua, quæ sunt super terram. Bene facis. Sed quid si ille quem similiter non laborantem dijudicas, modicum quidem habeat de hac, quæ ad modicum est utilis, corporali videlicet exercitatione; amplius autem quàm tu de illa, quæ ad omnia valet, id est pietate? Quis, quæso, vestrum Regulam melius tenet? Annon melius qui melior? Quis vero melior, humilior an fatigatior? Annon is qui à Domino didicit mitis esse & humilis corde [Matth. 11. 29], qui & cum Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab eo? [Luc. 10. 42.]

14. Quod si Regulam ab omnibus, qui eam professi sunt, sic ad litteram tenendam censes, ut nullam omnino dispensationem admitti patiaris; audacter dico, nec tu eam, nec ille tenetis. Nam etsi ille, quantum quidem pertinet ad observationes corporeas, in pluribus offendit, impossibile est tamen te quoque vel in uno non transgredi. Scis autem quia qui in uno offendit, omnium est reus. Sin vero concedas aliqua posse mutari dispensatorie, proculdubio & tu illam tenes, & ille, quamquam dissimiliter. nam tu quidem districtius, at ille fortasse discretius. Neque hoc dico, [Non tamen propterea corporeæ observationes negligendæ.] quia hæc exteriora negligenda sint; aut qui se in illis non exercuerit, mox ideo spiritualis efficiatur: cum potius spiritualia (quamquam meliora) nisi per ista, aut vix, aut nullatenus vel acquirantur, vel obtineantur, sicut scriptum est: *Non prius quod spirituale, sed quod animale, deinde quod spirituale.* [1. Cor. 15 46] Sicut nec Jacob, nisi prius cognita Liâ, desideratos Rachelis amplexus meruit obtinere. Unde rursus in Psalmo: *Sumite psalmum, & date tympanum.* [Psal. 80 2.] quod est dicere: Sumite spiritualia, sed prius date corporalia. Optimus autem ille, qui discrete & congrue & hæc operatur, & illa.

15. Jam vero epistola, ut epistola remaneat, finienda erat, quandoquidem & nostros (de quibus, Pater, conquestus estis, quod Ordini vestro detraherent) satis, quantum potui, stilo corripui; & me quoque ab hujusmodi falsa suspicione purgavi, ut debui. Sed quoniam dum nostris minime parco, nonnullis de vestris nimium, in quibus non decet, videor assentire; pauca quæ & vobis displicere cognovi, & omnibus bonis vitanda esse non dubito, necessarium reor subjungere:

A quæ quidem etsi fieri videntur in Ordine, absit tamen ut sint de Ordine. Nullus quippe ordo quippiam recipit inordinatum: quod vero inordinatum est, ordo non est. Unde non adversum Ordinem, sed pro Ordine disputare putandus ero, si non Ordinem, in hominibus, sed hominum vitia reprehendo. Et quidem diligentibus Ordinem in hac re molestum me fore non timeo: quinimmo gratum proculdubio accepturi sunt, si persequimur quod & ipsi oderunt. Si quibus vero displicuerit, ipsi se manifestant, quia Ordinem non diligunt, cujus utique corruptionem, id est vitia, damnari nolunt. Ipsis itaque illud Gregorianum respondeo: Melius est ut scandalum oriatur, quàm veritas relinquatur. B

CAPUT VIII.

Cluniacensium vitia, virtutum nomine palliata, perstringit.

16. Dicitur, & veraciter creditur, sanctos Patres illam vitam instituisse; & ut in ea plures salvarentur, usque ad infirmos Regulæ temperasse rigorem, non Regulam destruxisse. Absit autem ut credam, tantas eos, quantas video in plerisque monasteriis, vanitates ac superfluitates præcepisse, vel concessisse. Miror etenim unde inter monachos tanta in- C temperantia in commessationibus & potationibus, in vestimentis & lectisterniis, & equitaturis, & construendis ædificiis inolescere potuit: quatenus ubi hæc studiosius, voluptuosius, atque effusius fiunt, ibi ordo melius teneri dicatur, ibi major putetur religio. Ecce enim parcitas putatur avaritia, sobrietas austeritas creditur, silentium tristitia reputatur. Econtra remissio discretio dicitur, effusio liberalitas, loquacitas affabilitas, cachinnatio jucunditas, mollities vestimentorum & equorum fastus, honestas; lectorum superfluus cultus, munditia. Cumque hæc alterutrum impendimus, caritas appellatur. ISTA caritas destruit caritatem, hæc discretio discretionem confundit. Talis D misericordia crudelitate plena est, qua videlicet ita corpori servitur, ut anima juguletur. Quæ etenim caritas est, carnem diligere, & spiritum negligere? Quæve discretio totum dare corpori, & animæ nihil? Qualis vero misericordia, ancillam reficere, & dominam interficere? Nemo pro hujusmodi misericordia speret se consequi misericordiam, quæ misericordibus promittitur in Evangelio, Veritatis ore dicentis, *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur:* sed certissime potius pœnam exspectet, quam tali (ut ita dicam) impio misericordi sanctus Job magis prophetizando, quàm affectando imprecatur: *Non sit*, inquiens, *in recordatione, sed conteratur quasi lignum in-* E *fructuosum.* Dignæ plane retributionis causam mox subinfert satis idoneam, dicens: *Pavit enim sterilem, & quæ non parit, & viduæ non benefecit.*

17. Inordinata profecto atque irrationabilis misericordia est, sterilis & infructuosæ carnis (quæ juxta Domini verbum non prodest quicquam, & secundum Apostolum regnum Dei non possidebit) adimplendis invigilare desideriis, & de animæ cura Sapientis saluberrimum non curare consilium, admonentis atque dicentis: *Miserere animæ tuæ placens Deo.* Bona misericordia, misereri animæ tuæ; nec potest non mereri misericordiam, quâ fit ut placeas Deo. Alias autem non est misericordia (sicut jam dixi) sed crudelitas; non F est caritas, sed iniquitas; non discretio, sed confusio, sterilem quæ non parit pascere, id est, inutilis carnis concupiscentiis inservire; & viduæ nil boni facere, animæ videlicet excolendis virtutibus nullam operam dare. Quæ utique, licet Sponso interim sit viduata cælesti, sensus tamen de Spiritu-sancto concipere & parere non desinit immortales; qui videlicet incorruptibilis cælestisque hereditatis valeant esse capaces, sed si pium habeant studiosumque cultorem.

18. Sub hac tamen abusione jam fere ubique sic pro ordine tenentur, fere jam ita ab omnibus sine quere-

la atque irreprehensibiliter observantur; quamquam dissimiliter. Nonnulli quippe his omnibus tamquam non utentes utuntur; & ideo aut cum nulla offensa, aut cum minima. Aliquanti quippe hæc agunt ex simplicitate, aliquanti ex caritate, aliquanti ex necessitate. Quidam namque simpliciter ista tenent, quoniam sic eis præcipitur; parati aliter agere, si aliter præciperetur. Quidam autem ne discorditer vivant ab eis cum quibus habitant; sectantes in his, non suam libidinem, sed aliorum pacem. Alii vero, quia resistere non valent multitudini contradicentium, qui hæc utique tamquam pro Ordine libera voce defendunt; & quoties isti aliqua (prout ratio dictat) restringere vel mutare incipiunt, illi mox tota eis auctoritate resistunt.

CAPUT IX.

Eorumdem intemperantiam comparat cum antiquorum monachorum parsimonia.

19. Quis in principio, cum Ordo cœpit monasticus, ad tantam crederet monachos inertiam devenire? O quantum distamus ab his, qui in diebus Antonii exstitere monachi! Siquidem illi cum se invicem per tempus ex caritate reviserent, tanta ab invicem aviditate panem animarum percipiebant, ut corporis cibum penitus obliti, diem plerumque totum jejunis ventribus, sed non mentibus transigerent. Et hic erat rectus ordo, quando digniori parti prius inserviebatur: hæc summa discretio, cum amplius sumebat quæ major erat: hæc denique vera caritas, ubi animæ, quarum caritate Christus mortuus est, tanta sollicitudine resocillabantur. *Nobis autem convenientibus in unum*, ut verbis Apostoli utar, *jam non est dominicam cœnam manducare*. Panem quippe cælestem nemo est qui requirat, nemo qui tribuat. Nihil de scripturis, nihil de salute agitur animarum; sed nugæ, & risus, & verba proferuntur in ventum. Inter prandendum quantum fauces dapibus, tantum aures pascuntur rumoribus: quibus totus intentus, modum nescias in edendo.

20. Interim autem fercula ferculis apponuntur: & pro solis carnibus, à quibus abstinetur, grandia piscium corpora duplicantur. Cumque prioribus fueris satiatus, si secundos attigeris, videberis tibi necdum gustasse priores *. Tanta quippe accuratione & arte coquorum cuncta apparantur, quatenus quatuor aut quinque ferculis devoratis, prima non impediant novissima, nec satietas minuat appetitum. Palatum quippe, dum novellis seducitur condimentis, paulatim dissuescere cognita, & ad succos extraneos, veluti adhuc jejunum, avide renovatur in desideria. Venter quidem, dum nescit *, oneratur, sed varietas tollit fastidium. Quia enim puras, ut eas natura creavit, epulas fastidimus, dum aliæ aliis multifarie permiscentur, & spretis naturalibus, quos Deus indidit rebus, quibusdam adulterinis gula provocatur saporibus; transitur nimirum meta necessitatis, sed necdum delectatio superatur. Quis enim dicere sufficit, quot modis (ut cetera taceam) sola ova versantur & vexantur, quanto studio evertuntur, subvertuntur, liquantur, durantur, diminuuntur; & nunc quidem frixa, nunc assa, nunc farsa, nunc mixtim, nunc singillatim apponuntur? Utquid autem hæc omnia, nisi ut soli fastidio consulatur? Ipsa deinde qualitas rerum talis deforis apparere curatur, ut non minus aspectus, quàm gustus delectetur: & cum jam stomachus crebris ructibus repletum se indicet, necdum tamen curiositas satiatur. Sed dum oculi coloribus, palatum saporibus illiciuntur; infelix stomachus, cui nec colores lucent, nec sapores demulcent, dum omnia suscipere cogitur, oppressus magis obruitur, quàm reficitur.

21. Jam vero de aquæ potu quid dicam, quando ne ullo quidem pacto vinum aquatum admittitur? Omnes nimirum ex quo monachi sumus, infirmos stomachos habemus, & tam necessarium Apostoli de utendo *vino* consilium merito non negligimus, *modico* tamen, quod ille præmisit, nescio cur prætermisso. (Tom. II. Opusc. V.; a in potu.; Tim. 5. 23.) Et utinam vel solo, cum etiam purum est, contenti essemus! Pudet dicere, sed magis pudeat actitari; &, si pudet audiri, non pudeat emendari. Videas uno in prandio ter, vel quater, semiplenum calicem reportari: quatenus diversis vinis magis odoratis, quàm potatis, nec tam haustis, quàm attactis, sagaci probatione & celeri cognitione unum tandem e pluribus, quod fortius sit, eligatur. Quale est autem illud, quod nonnulla monasteria ex more observare dicuntur, in magnis videlicet festis vina delibuta melle, pigmentorum [a] respersa pulveribus, in conventu bibere? Numquid & hoc fieri dicemus propter infirmitatem stomachi? Ego vero ad nihil aliud valere video, nisi ut vel amplius bibatur, vel delectabilius. Sed cum venæ fuerint vino ingurgitatæ, toto in capite palpitantes, sic surgenti à mensa quid aliud libet, nisi dormire? Si autem ad vigilias surgere indigestum cogis, non cantum, sed planctum potius extorquebis.

22. Cum vero ad lectum devenero, requisitius incommodum plango, non crapulæ peccatum, sed quod manducare non queo. (g in carnis esu.) Ridiculum vero est (si tamen verum est) quod relatum est mihi à pluribus, qui hoc se pro certo scire dicebant, reticendum esse non arbitror. Aiunt enim incolumes ac validos juvenes conventum solere deserere; in domo se infirmorum, qui non sunt infirmi, collocare; carnium esu (qui vix ægrotis dumtaxat, & omnino debilibus ex Regulæ * discretione pro virium reparatione conceditur) non quidem corporis infirmantis ruinas reficere pro incommodo, sed carnis [b] luxuriantis curam perficere in desiderio. (* Reg. S. Ben. cap. 36. & 39.) Rogo quæ est hæc securitas, inter frendentium undique hostium fulgurantes hastas & circumvolantia spicula, tamquam finito jam bello & triumphato adversario, projicere arma, & aut prandiis incubare longioribus, aut nudum molli volutari in lectulo? Quid hoc ignaviæ est, ô boni milites? Sociis in sanguine & cæde versantibus, vos aut cibos diligitis delicatos, aut somnos capitis matutinos? Aliis, inquam, nocte & die cura pervigili festinantibus redimere tempus, quoniam dies mali sunt; vos è contrario & longas noctes dormitando consumitis, & dies fabulando ducitis otiosos? (4 in somno.) An dicitis, Pax, & non est pax? cur vel non verecundamini ad exprobrationem apostolicæ indignationis? *Nondum enim*, ait, *restitistis usque ad sanguinem*. (Hebr. 12. 3.) Immo jam ad ejusdem terribilis valde comminationis tonitruum cur non expergiscimini? *Cum dixerint*, inquit, *Pax & securitas; tunc repentinus eis superveniet interitus, sicut dolor in utero habentis, & non effugient*. (Thess. 5. 3.) Delicata nimis medicina est, prius alligari, quàm vulnerari; membrum non percussum plangere; & necdum suscepto ictu admovere manum, fovere unguento ubi non dolet, emplastrum adhibere ubi cæsura non est.

23. Ad discernendum deinde inter sanos & male habentes, baculos in manibus portare jubentur ægrotantes, plane necessarios: ut quam pallor in vultu, maciesque non indicat, baculus sustentans mentiatur invaletudinem. Ridendas, an lugendas dixerim hujusmodi ineptias? Sic Macarius vixit? sic Basilius docuit? sic Antonius instituit? sic Patres in Ægypto conversati sunt? sic denique sancti Odo, Majolus, Odilo, Hugo, quos se sui utique Ordinis principes & præceptores habere gloriantur, aut tenuerunt, aut teneri censuerunt? Sed hi omnes, si sancti; immo quia sancti fuerunt, à sancto Apostolo non dissenserunt, qui nimirum ita loquitur: *Habentes victum & vestitum, his contenti sumus*. (1. Tim. 6. 8.) Nobis autem est pro victu satietas, nec vestitum appetimus, sed ornatum.

a Pigmentorum ejusmodi usum sustulit Petrus Statuto 11. præterquam in Cœna Domini.

b Et hoc correxit idem Petrus Statuto 12. Sed legenda hac de re gravis ejusdem epistola, quæ est libri 6. epistola 15. ad Priores & Custodes Ordinis, in quo vehementior & severior Bernardo est in arguendo hoc perverso abusu.

CAPUT X.

Vestium ornatum luxumque in eisdem persequitur.

ſ In vestium luxu.

24. QUæritur ad induendum, non quod utilius, ſed quod ſubtilius inveniatur: non quod repellat frigus, ſed quod ſuperbire compellat: non denique juxta Regulam *, *quod vilius comparari poteſt*, ſed quod venuſtius, immo vanius oſtentari. Heu me miſerum qualemcumque monachum! cur adhuc vivo videre ad id deveniſſe Ordinem noſtrum, Ordinem ſcilicet qui primus fuit in Eccleſia, immo à quo cœpit Eccleſia; quo nullus in terra ſimilior angelicis ordinibus, nullus vicinior ei quæ in cælis eſt Jeruſalem mater noſtra, ſive ob decorem caſtitatis, ſive propter caritatis ardorem; cujus Apoſtoli inſtitutores, cujus hi, quos Paulus tam ſæpe ſanctos appellat, inchoatores extiterunt? Et quidem inter illus cum nihil quod ſuum eſſet quiſpiam retinuiſſet, *dividebatur*, ut ſcriptum eſt, *ſingulis, prout cuique opus erat*. non igitur quod quiſque pueriliter geſtire * poterat. Sane ubi tantum quod opus erat accipiebatur, ibi nihil proculdubio otioſum admittebatur. quanto magis nihil curioſum? quanto magis nihil ſuperbum? *Quod*, inquit, *opus erat*; hoc eſt quantum ad indumenta, quod & nuditatem tegeret, & frigus repelleret. Putaſne ibi cuiquam galabrunum aut iſembrunum [a] quærebatur ad induendum; cuiquam ducentorum ſolidorum mula parabatur ad equitandum? Putaſne, inquam, cujuſpiam ibi lectulum opertorium cattinum [b], aut diſcolor barricanus [c] operiebat, ubi ſingulis dividebatur tantum, prout cuique opus erat? Non illic arbitror valde curatum fuiſſe de pretio, de colore, de cultu veſtimentorum, ubi tam indefeſſum inerat ſtudium in concordia morum, animorum cohærentia, profectuque virtutum. *Multitudinis*, inquit, *credentium erat cor unum, & anima una.*

* Reg. S. Ben. cap 55.
Act 4 35.
* al. geſtare.
Act. 4. 32.

25. Ubi nunc illud unanimitatis exercitium? Fuſi ſumus exterius, & de regno Dei quod intra nos eſt, relictis veris ac perennibus bonis, foris quærimus vanam conſolationem de vanitatibus & inſaniis falſis: ac jam religionis antiquæ non ſolum virtutem amiſimus, ſed nec ſpeciem retinemus. Ecce enim ipſe habitus noſter (quod & dolens dico) qui humilitatis eſſe ſolebat inſigne, à monachis temporis noſtri in ſignum geſtatur ſuperbiæ. Vix jam in noſtris provinciis invenimus, quo veſtiri dignemur. Miles & monachus ex eodem panno partiuntur ſibi cucullam & chlamydem. Quivis de ſæculo, quantumlibet honoratus, etiamſi Rex, etiamſi Imperator ille fuerit, non tamen noſtra horrebit indumenta, ſi ſuo ſibi modo præparata fuerint & aptata.

Vanitas veſtitus arguit vanitatem cordis.

26. Ceterum in habitu, inquis, non eſt religio, ſed in corde. Bene. At tu quando cucullam empturus luſtras urbes, fora circuis, percurris nundinas, domos ſcrutaris negotiatorum, cunctam evertis ſingulorum ſupellectilem, ingentes explicas cumulos pannorum, attrectas digitis, admoves oculis, Solis apponis radio; quicquid groſſum, quicquid pallidum occurrerit, reſpuis; ſi quid autem ſui puritate ac nitore placuerit, illud mox quantolibet pretio ſatagis tibi retinere: rogo te, ex corde facis hæc, an ſimpliciter? Cum denique contra Regulam, non quod vilius occurrerit, ſed ſtudioſiſſime quæris, quod quia rarius invenitur, pretioſius emitur; ignorans facis hæc, an ex induſtria? Ex cordis theſauro ſine dubio procedit, quicquid foris apparet vitiorum. VANUM COR vanitatis notam ingerit corpori; & exterior ſuperfluitas interioris vanitatis indicium eſt. Mollia indumenta animi mollitiem indicant. Non tanto curaretur corporis cultus, niſi prius neglecta fuiſſet mens inculta virtutibus.

CAPUT XI.

De cauſa, cur ſuperiores ſubditorum vitia non corrigant. Luxum & ſplendidum Prælatorum apparatum perſtringit.

27. MIror autem, cum Regula dicat, ad magiſtrum reſpicere quicquid à diſcipulis delinquitur; & Dominus per Prophetam ſanguinem in peccato morientium de manu paſtorum requirendum eſſe minetur; quomodo Abbates noſtri patiantur fieri talia. niſi forte (ſi audeam dicere) NEMO FIDENTER reprehendit, in quo ſe eſſe irreprehenſibilem non confidit. Siquidem humanitatis eſt omnium, in quo ſibi quiſque indulget, aliis non vehementer iraſci. Dicam, dicam; præſumptuoſus dicar, ſed verum dicam. Quomodo lux mundi obtenebrata eſt? quomodo ſal terræ infatuatum eſt? Quorum nobis vita, via vitæ debuit eſſe, dum exemplum in ſuis actibus oſtendunt ſuperbiæ, cæci facti ſunt duces cæcorum. Quod enim (ut cetera taceam) ſpecimen humilitatis eſt, cum tanta pompa & equitatu incedere, tantis hominum crinitorum ſtipari obſequiis; quatenus duobus Epiſcopis unius Abbatis multitudo ſufficiat? Mentior, ſi non vidi Abbatem [d] ſexaginta equos, & eo amplius in ſuo ducere comitatu. Dicas, ſi videas eos tranſeuntes, non patres eſſe monaſteriorum, ſed dominos caſtellorum; non rectores animarum, ſed principes provinciarum. Tum deinde geſtari jubentur mappulæ, ſcyphi, bacini, candelabra, & manticæ ſuffarcinatæ, non ſtramentis, ſed ornamentis lectulorum. Vix denique quatuor leucis à ſua quiſpiam domo recedit, niſi cum tota ſupellectili ſua, tamquam ſit vel iturus ad exercitum, vel tranſiturus per deſertum, ubi non valeant inveniri neceſſaria. Annon poſſet eodem vaſculo & aqua manibus vergi, & vinum bibi? Annon poſſet ardens lucere lucerna, niſi in tuo quod portas candelabro, & hoc aureo, vel argenteo? Annon poſſet dormiri, niſi ſuper varium ſtratum, aut ſub peregrino coopertorio? Annon unus aliquis miniſter poſſet & jumentum ligare, & ad menſam ſervire, & lectulum præparare? Nunc ergo tantæ multitudini garſionum ac jumentorum, cur, vel ad ſolatium mali, nobiſcum non ferimus neceſſaria, quatenus hoſpites non gravemus?

CAPUT XII.

Luxum & abuſum in templis & Oratoriis exſtruendis, ornandis, pingendis, arguit.

28. SEd hæc parva ſunt: veniam ad majora, ſed ideo viſa minora, quia uſitatiora. Omitto Oratoriorum immenſas altitudines, immoderatas longitudines, ſupervacuas latitudines, ſumptuoſas depolitiones, curioſas depictiones: quæ dum orantium in ſe retorquent aſpectum, impediunt & affectum, & mihi quodammodo repræſentant antiquum ritum Judæorum. Sed eſto, fiant hæc ad honorem Dei. Illud autem interrogo monachus monachos, quod in gentilibus gentilis arguebat: Dicite, ait ille, Pontifices, in ſancto quid facit aurum? Ego autem dico: Dicite

a Petrus Venerabilis decernit Statuto 16. *ut nullus Fratrum pannis, qui dicuntur galabruni vel iſembruni, veſtiatur*; cujus ſtatuti hanc reddit rationem, quod *multi noſtrorum*, inquit, *non aliter quam ſæculares homines, ſericis variis vel griſiis veſtium generibus ſe comebant*. Itaque ſericæ veſtes erant ſubatri coloris. In codice Corbeienſi legitur *raſenbrunum*.

b Ejuſmodi etiam coope toria ex cattinis pellibus peregrinis reſcindit idem piiſſimus Abbas ſtatuto 17. concedens earum loco *pataſiorum* ſeu *vaſonum pelles*: cum antea Cluniacenſes, *Gallicanorum cattorum pellibus contemptis*, *Numantinorum* ſeu *Zamorenſium cattorum pellibus contexto coopertorio* ad lectum uterentur, Confer epiſtolam 1.

c Barricani item ſublati ſunt Statuto 18. ubi legitur, *ut nullus ſcarlatas, aut barrucanos, vel pretioſos burellos, qui Ratiſponæ ſiunt, ſive picta quolibet modo ſtramina habeat, ſed ſolummodo ſilicium, ſuperjectis tantum duobus pannis albi & nigri coloris*. Mattæ erant verſicolores a barria ſic dictæ.

d Id de Sugerio abbate Dionyſiano dictum putant, ut ad epiſtolam 78. Petrus Venerabilis ſtatutum edidit capite 40. *ut nullus Priorum ducat ſecum pluſquam tres equitaturas, vel, ſi Prior Ordinis fuerit, quatuor*.

pauperes

pauperes (non enim attendo versum, sed sensum) dicite, inquam, pauperes, si tamen pauperes, in sancto quid facit aurum? Et quidem alia causa est episcoporum, alia monachorum. Scimus namque, quod illi sapientibus & insipientibus debitores cum sint, carnalis populi devotionem, quia spiritualibus non possunt, corporalibus excitant ornamentis. Nos vero qui jam de populo exivimus; qui mundi quæque pretiosa ac speciosa pro Christo reliquimus; qui omnia pulcre lucentia, canore mulcentia, suave olentia, dulce sapientia, tactu placentia, cuncta denique oblectamenta corporea arbitrati sumus ut stercora, ut Christum lucrifaciamus: quorum, quæso, in his devotionem excitare intendimus? Quem, inquam, ex his fructum requirimus? stultorum admirationem, an simplicium oblationem *? An quoniam commixti sumus inter gentes, forte didicimus opera eorum, & servimus adhuc sculptibilibus eorum?

28. Et ut aperte loquar, an hoc totum facit avaritia, quæ est idolorum servitus, & non requirimus fructum, sed datum? Si quæris, quomodo? miro inquam modo. Tali quadam arte spargitur æs, ut multiplicetur. Expenditur ut augeatur, & effusio copiam parit. Ipso quippe visu sumptuosarum, sed mirandarum vanitatum, accenduntur homines magis ad offerendum, quam ad orandum. Sic opes opibus hauriuntur, sic pecunia pecuniam trahit: quia nescio quo pacto, ubi amplius divitiarum cernitur, ibi offertur libentius. Auro tectis reliquiis saginantur oculi, & loculi aperiuntur. Ostenditur pulcherrima forma Sancti vel Sanctæ alicujus, & eo creditur sanctior, quo coloratior. Currunt homines ad osculandum, invitantur ad donandum; & magis mirantur pulcra, quàm venerantur sacra. Ponuntur dehinc in ecclesia gemmatæ, non coronæ [a], sed rotæ, circumseptæ lampadibus, sed non minus fulgentes insertis lapidibus. Cernimus & pro candelabris arbores quasdam erectas, multo æris pondere, miro artificis opere fabricatas, nec magis coruscantes superpositis lucernis, quàm suis gemmis. Quid, putas, in his omnibus quæritur? pœnitentium compunctio, an intuentium admiratio? O vanitas vanitatum, sed non vanior quàm insanior! Fulget ecclesia in parietibus *, & in pauperibus eget. Suos lapides induit auro, & suos filios nudos deserit. De sumptibus egenorum servitur oculis divitum. Inveniunt curiosi quo delectentur, & non inveniunt miseri quo sustententur. Utquid saltem Sanctorum imagines non reveremur, quibus utique ipsum, quod pedibus conculcatur, scatet pavimentum? Sæpe spuitur in ore Angeli, sæpe alicujus Sanctorum facies calcibus tunditur transeuntium. Et si non sacris his imaginibus, cur vel non parcitur pulcris coloribus? Cur decoras quod mox fœdandum est? cur depingis quod necesse est conculcari? Quid ibi valent venustæ formæ, ubi pulvere maculantur assiduo? Denique quid hæc ad pauperes, ad monachos, ad spirituales viros? Nisi forte & hic adversus memoratum jam Poëtæ versiculum propheticus ille respondeatur: *Domine dilexi decorem domus tuæ, & locum habitationis gloriæ tuæ.* (25. 8.) Assentio: patiamur & hæc fieri in ecclesia: quia etsi noxia sunt vanis & avaris, non tamen simplicibus & devotis.

29. Ceterum in claustris coram legentibus fratribus quid facit illa ridicula monstruositas, mira quædam deformis formositas, ac formosa deformitas? Quid ibi immundæ simiæ? quid feri leones? quid monstruosi centauri? quid semi-homines? quid maculosæ tigrides? quid milites pugnantes? quid venatores tubicinantes? Videas sub uno capite multa corpora, & rursus in uno corpore capita multa. Cernitur hinc in quadrupede cauda serpentis, illinc in pisce caput quadrupedis. Ibi bestia præfert equum, capram trahens retro dimidiam; hic cornutum animal equum gestat posterius. Tam multa denique, tamque mira diversarum formarum ubique varietas apparet, ut magis legere libeat in marmoribus, quàm in codicibus, totumque diem occupare singula ista mirando, quàm in lege Dei meditando. Prô Deo! si non pudet ineptiarum, cur vel non piget expensarum?

CAPUT XIII.

Modos & media mutuæ caritatis & pacis fovendæ summatim colligit, denique transfugas instabilitatis notat.

Epilogus.

30. Multa quidem & alia suggerebat addenda larga materia: sed avellit me & propria satis anxia occupatio, & tua, frater Ogeri [b], nimis festina discessio, qui videlicet nec morari diutius acquiescis, nec abire tamen vis absque recenti Opusculo. Facio itaque quod vis, & te dimitto, & sermonem brevio: præsertim quia UTILIORA sunt pauca in pace, quàm multa cum scandalo. Et utinam hæc pauca scripserim sine scandalo. Enimvero vitia carpens, scio me offendere vitiosos. Potest tamen fieri, volente Deo, aliquibus quos me timeo exasperasse, potius placiturum esse, sed si desinant esse vitiosi: si videlicet, & districtiores desinant esse detractores, & remissiores amputent superfluitates; si sic quisque bonum teneat quod tenet, ut alium aliud tenentem non judicet; si qui accepit jam esse bonus, non invideat melioribus; & qui sibi videtur agere melius, bonum non spernat alterius: si qui districtius vivere possunt, eos qui non possunt nec aspernentur, nec æmulentur; & qui non possunt, eos qui possunt sic mirentur, ut temere non imitentur. SICUT enim non licet his, qui majus aliquid forte voverunt, ad id quod minus est descendere, ne apostatentur: sic non omnibus expedit de bonis minoribus ad majora transire, ne præcipitentur.

(Scopus hujus Operis.)

31. Scio quippe nonnullos de aliis & congregationibus, & institutionibus, ad nostrum Ordinem pervolasse, pulsasse, intrasse: qui hoc quidem agendo, & suis scandala reliquerunt, & nobis nihilo minus attulerunt, dum quantum illos sua temeraria discessione, tantum nos turbarunt sua misera conversatione. Et quoniam superbe spreverunt quod tenebant, & temere præsumpserunt quod non valebant; digno Deus exitu eorum tandem patefecit ignaviam: quia & impudenter deseruerunt quod imprudenter arripuerant, & turpiter redierunt ad id quod leviter deseruerant. Cum enim claustra nostra sui potius Ordinis impatientia, quàm desiderio nostri expetierint; ostendunt quod sunt, dum à vobis ad nos, à nobis ad vos instabili levitate pervolantes, & nobis, & vobis, & omnibus bonis scandalum faciunt. Quamquam ergo nonnullos eorum noverimus, qui & fortiter Deo auctore cœperunt, & ipso protectore fortius perseverant; SECURIUS est tamen ut perseveremus in bono quod cœpimus, quàm quod incipiamus ubi non perseveremus; & hoc pariter omnes studeamus, quo secundum Apostoli consilium *omnia nostra in caritate fiant.* (1. Cor. 16. 14.) Hæc est nostra de nostro, & de vestro Ordine sententia; hæc nostris & vestris, hæc non de vobis, sed vobis me solere dicere, nullus melius mihi testis erit quàm vos, & si quis me novit sicut vos. Quæ in vestris laudabilia sunt, laudo & prædico: si quæ reprehendenda sunt; ut emendentur, vobis & aliis amicis meis suadere soleo. Hoc non est detractio, sed attractio. Quod ut nobis à vobis semper fiat, omnino precor & supplico. Valeto.

(Notat quorumdam inconstantiam in mutandis Ordinibus.)

---

a De ejusmodi coronis (quarum una superest apud Remos in S. Remigii ecclesia, 72. cereolos habens) statuit Petrus abbas sæpe laudatus, ut *magna illi corona, ex ære, auro, argentoque elegantissime composita, quæ in medio chori fortis catena sustentata dependet, accensis cereis non imponantur, nisi in quinque præcipuis festis &c.* Minores coronas *areas* vocat.

b Is est Ogerius canonicus regularis, ad quem epistola 87. & sequentes. Ejusdem, itemque Guilielmi sancti Theoderici abbatis censuræ hunc librum subjecit Bernardus epistola 88.

Tom. II. Opusc. VI.

ADMONITIO IN OPUSCULUM VI.

I. L*iber subjectus in codicibus antiquis hunc prafert titulum :* Incipit Prologus sancti Bernardi abbatis in libello ad Milites Templi. *& post Prologum*, Incipiunt capitula de laude novæ Militiæ. *qua omnino sunt tredecim, ut in editis nostris, ubi titulos ex mente auctoris retinuimus. Liber iste à Gaufrido in lib.* III. *de vita Bernardi cap.* VIII. Exhortatorius sermo ad Milites Templi *vocatur.* Quàm verò fidelis, *inquit*, cujuslibet piæ conversationis commendator exstiterit & adjutor, exhortatorius ad Milites Templi Sermo declarat. *Ita ergo hujusce libri titulus institui potest :* Liber ad Milites Templi, de laude novæ Militiæ.

II. Hugoni *tamen* militi Christi & magistro Militiæ Christi *inscriptus est Prologus : sed perinde est Magistro Militia, atque omnibus Militibus librum nuncupasse. Dicti sunt* Fratres Templi *ex eo, quod concessu Balduini regis juxta Templum Domini primo consederint, teste Guillelmo archiepiscopo Tyrensi in lib.* XII. *cap.* VII. *ubi eorum originem describit ad annum* MCXVIII. Eodem anno, *inquit* quidam nobiles viri de equestri ordine, Deo devoti, religiosi, & timentes Deum, in manu domini Patriarchæ Christi servitio se mancipantes, more canonicorum regularium, in castitate, & obedientia, & sine proprio, velle perpetuo vivere professi sunt. Inter quos primi & præcipui fuerunt viri venerabiles, HUGO de Paganis, & Gaufredus de sancto Aldemaro : quibus quoniam neque ecclesia erat, neque certum habebant domicilium, Rex in palatio, quod secus Templum Domini ad australem habet partem, eis ad tempus concessit habitaculum. Prima autem eorum professio, quodque eis à domino Patriarcha & aliis episcopis in remissionem peccatorum injunctum est, ut vias & itinera, maxime ad salutem peregrinorum, contra latronum & incursantium insidias, pro viribus conservarent. *Hac de Militum Templi origine, quibus primus Magister prafectus est pradictus Hugo de Paganis, quem idem Guillelmus Tyrensis* magistrum militiæ Templi primum *vocat in lib.* XIII. *cap.* XXVI. HUGONI sanctæ militiæ Priori inscripta est *Guigonis Cartusia prapositi epistola secunda. Iste est Hugo, cui Bernardus sequentem librum nuncupavit, distinguendus utique ab altero Hugone, qui ex Comite Campania miles Templi factus est, testante Bernardi epistola* XXXI. *ipsi directa. Porro Hugoni de Paganis primo militia Magistro successit* miles eximius & in armis strenuus, nobilis carne & moribus, dominus Robertus, cognomine Burgundio, natione Aquitanicus, *& quidem sub annum* MCXXXVI. *ut colligitur ex Guillelmo Tyrensi in lib.* XV. *cap.* VI. *qui item de eodem agit initio libri* XVII. *Roberto suffectus videtur Ebrardus, cui Petrus Venerabilis scribit epistolam, qua est libri* VI. *epistola* XXVI.

III. *Quo anno scriptus sit iste liber, non facile dixerim. Id factum constat Ordine jam plurimum aucto, & militum numero multiplicato. Bernardi verba hoc probant num.* 10. Hæc Jerosolymis actitantur, & orbis excitatur. Audiunt insulæ, & attendunt populi de longe, & ebulliunt ab Oriente & Occidente ... Quodque cernitur jucundius, & agitur commodius, paucos admodum in tanta multitudine hominum illo confluere videas, nisi utique sceleratos &c. *Atqui ante Concilium Trecense, id est ante annum* MCXXVII. *novem tantum erant ejus instituti Milites, ut ex Guillelmo mox videbimus. Vix ergo ante annum* MCXXXII. *hic liber compositus dici potest, sed tamen ante annum* MCXXXVI. *quo fere anno Robertus Magister Hugoni successit.*

IV. *Templariorum Regulam ex codice Victorino typis mandavit Miraus, eamque Chronico Cisterciensi inseruit*, utpote à sancto Bernardo, *inquit*, abbate Claræ-vallensi (ut ex Prologo patet) dictatam. *Regula hac totidem capitulis, quot Regula sancti Benedicti, ex qua magna ex parte de verbo sumta est, constat, id est capitulis* LXXII. *Sic vero inscribitur ante Prologum :* Regula pauperum commilitonum Christi Templique Salomonici. *Manricus ad annum* MCXXVIII. *cap.* II. *hanc Regulam Bernardo auctori cum Mirao tribuit, ad idque probandum duo loca adducit ex Prologo. Primus locus sic habet.* Sane autem prorsus licet nostri dictaminis auctoritatem permaximus numerus religiosorum Patrum, qui in illo Concilio divina ammonitione convenerunt, commendat; non debemus silenter transire, quibus videntibus & veras sententias proferentibus, ego Johannes Michaëlensis præsentis paginæ, jussu Concilii ac venerabilis abbatis Claræ-vallensis, cui creditum ac debitum hoc erat, humilis scriba esse divina gratia merui. *Verum hac verba non significant ullam Regulam à Bernardo pro Templariis fuisse compositam : sed eum in Johannem Michaelensem rejecisse impositum sibi scriba officium. Neque quicquam amplius conficitur ex sequentibus verbis, qua post enumerationem Patrum Trecensis Concilii hoc modo referuntur.* Ipse vero Magister militiæ, Hugo nomine, revera non defuit, & quosdam de Fratribus suis secum habuit, verbi gratia F. Godefridum, F. Rovallum, F. Gaufridum Bisol, F. Paganum de Monte-desiderii, Archembaudum de sancto Amano. Iste vero magister Hugo cum istis discipulis modum & observantiam exiguæ incoationis sui militaris Ordinis, qui ab illo qui dicit, Ego principium qui & loquor vobis, sumpsit exordium, juxta memoriæ suæ notitiam supra nominatis Patribus intimavit. Placuit itaque Concilio, ut consilium ibi lima & consideratione divinarum Scripturarum diligenter examinatum, tamen cum providentia Papæ Romanorum ac Patriarchæ Jerosolymitarum, necnon etiam assensu Capituli pauperum commilitonum templi quod est in Jerusalem, scripto commendaretur, & inenodabiliter servaretur. *Quibus verbis id tantum à Patribus sancitum fuisse intelligimus, ut Militibus Regula ex eorum consensu, consultis Romano Pontifice & Patriarcha Jerosolymitano, prascriberetur : sed Bernardus ejus auctor*

nequaquam asseritur. Quinimmo Albericus Ordinis Cisterciensis eisdem Militibus Regulam sancti Augustini impositam scribit. Unde in Monastico Anglicano ad Ordinem sancti Augustini revocantur. Permirum esset, si Albericus Trium-fontium haud longe à Clara-valle monachus Cisterciensis, hunc Bernardi Regulam ignorasset, & pro illa Militibus, qui ejus tempore supererant, aliam tribuisset. Guillelmus Tyrensis episcopus in jam dicti libri XII. *cap.* VII. *tradit, eisdem Militibus, qui ante Concilium Trecense* non-nisi noveni erant, de mandato domini Honorii Papæ & domini Stephani Jerosolymitani Patriarchæ, fuisse institutam Regulam, & album habitum assignatum, *cum antea vulgari usi essent.* Postmodum vero tempore domini Eugenii Papæ, ut dicitur, cruces de panno rubeo mantellis suis cœperunt assuere, *tam equites*, quàm eorum Fratres, qui dicuntur Servientes. Quorum res adeo crevit in immensum, ut hodie, *inquit Guillelmus*, trecentos plus minusve in conventu habeant equites, albis chlamydibus indutos, exceptis Fratribus. *Ex his postremis verbis conjicimus, Regulam illam, quæ Bernardo auctori tribuitur, nonnisi post Guillelmum Tyrensem scriptam fuisse. quandoquidem in cap.* XXI. *notantur quidam* pseudo-fratres ex Ultramontanis partibus, mentientes se esse de Templo: *& quædam apud ipsos Milites* sine discretione ac consilio communis Capituli succrevisse penitus amputanda *arguuntur, nempe quod* habeb nt OLIM famuli & armigeri alba vestimenta, unde veniebant damna importabilia. *Nullum vero Capitulum generale Templariorum fuit ante Concilium Trecense: nullus antea peculiaris Militum habitus, sed vulgaris. Albus eis concessus est à Patribus Concilii, exceptis Servientibus. Plane vel ex his solis verbis intelligitur, hoc saltem capitulum longe post tempus Concilii fuisse adscriptum. Capitulum* VII. stando divinum officium audiri *non solum non laudat, sed etiam vituperat, statuitque audiri sedendo. quod sane statutum in Bernardi mentem non venisset. In capitulo* LVI. *statuitur*, ut amplius sorores non habeantur, *quod arguit non fuisse recens institutum. An Johannes Michaëlensis istius Regulæ auctor sit, aliis judicandum relinquo. Illud in ea observatu non indignum, quod* collatio *pro canula jejuniorum usurpatur in capite* XVI.

Tom. II. Opusc. VI.

S. BERNARDI ABBATIS
LIBER
DE LAUDE NOVÆ MILITIÆ AD MILITES TEMPLI.

Opusc. VI.

PROLOGUS.

HUGONI Militi Christi, & Magistro Militiæ Christi, Bernardus Claræ-vallis solo nomine abbas, bonum certamen certare.

SEMEL, & secundo, & tertio, ni fallor, petiisti à me, Hugo carissime, ut tibi tuisque commilitonibus scriberem exhortationis sermonem: & adversus hostilem tyrannidem, quia lanceam non liceret, stilum vibrarem: asserens vobis non parum fore adjutorii, si quos armis non possum, litteris animarem. Distuli sane aliquamdiu: non quod contemnenda videretur petitio, sed ne levis præcepsque culparetur assensio, si quod melius melior implere sufficeret, præsumerem imperitus, & res admodum necessaria per me minus forte commoda redderetur. Verum videns me longa satis hujuscemodi exspectatione frustratum; ne jam magis nolle, quàm non posse viderer, tandem ego quidem quod potui feci: lector judicet, an satisfeci. Quamquam etsi cui forte aut minime placeat, aut non sufficiat; non tamen interest mea, qui tuæ pro meo sapere non defui voluntati.

CAPUT I.

De laude novæ militiæ.

1. NOvum militiæ genus ortum nuper auditur in terris, & in illa regione, quam olim in carne præsens visitavit Oriens ex alto: ut unde tunc in fortitudine manus suæ tenebrarum principes exturbavit, inde & modo ipsorum satellites, filios diffidentiæ, in manu fortium suorum dissipatos exterminet, faciens etiam nunc redemptionem plebis suæ, & rursum erigens cornu salutis nobis in domo David pueri sui. Novum, inquam, militiæ genus, & sæculis inexper-
A tum: quo gemino [a] pariter conflictu infatigabiliter decertatur, tum adversus carnem & sanguinem, tum contra spiritualia nequitiæ in cælestibus. Et quidem ubi solis viribus corporis corporeo fortiter hosti resistitur, id quidem ego tam non judico mirum, quam nec rarum existimo. Sed & quando animi virtute vitiis sive dæmoniis bellum indicitur, ne hoc quidem mirabile, etsi laudabile dixerim, cum plenus monachis cernatur mundus. Ceterum cum uterque homo suo quisque gladio potenter accingitur, suo cingulo nobiliter insignitur; quis hoc non æstimet omni admiratione dignissimum, quod adeo liquet esse insolitum?
B Impavidus profecto miles, & omni ex parte securus, qui ut corpus ferri, sic animum fidei lorica induitur. Utrisque nimirum munitus armis, nec dæmonem timet, nec hominem. NEC vero mortem formidat, qui mori desiderat. Quid enim vel vivens, vel moriens metuat, cui vivere Christus est, & mori lucrum? Stat quidem fidenter libenterque pro Christo; sed magis cupit dissolvi, & esse cum Christo: hoc enim melius. Securi igitur procedite milites, & intrepido animo inimicos crucis Christi propellite, certi quia neque mors, neque vita poterunt vos separare à caritate Dei, quæ est in Christo Jesu, illud sane vobiscum in omni periculo
C replicantes: *Sive vivimus, sive morimur Domini sumus.* Quàm gloriosi revertuntur victores de prœlio! quàm beati moriuntur martyres in prœlio! Gaude fortis athleta, si vivis & vincis in Domino: sed magis exsulta & gloriare, si moreris & jungeris Domino. Vita quidem fructuosa, & victoria gloriosa: sed utrique mors sacra jure præponitur. Nam si beati qui in Domino moriuntur, num multo magis qui pro Domino moriuntur?

Militem quid faciat intrepidum

Rom. 14. 8. Martyres reputantur, qui pugnando pro fide moriuntur.

2. Et quidem sive in lecto, sive in bello quis moritur, pretiosa erit sine dubio in conspectu Domini mors sanctorum ejus. Ceterum in bello tanto profecto pre-
D tiosior, quanto & gloriosior. O vita secura, ubi pura conscientia! O, inquam, vita secura, ubi absque for-

[a] Petrus Venerabilis eadem fere habet in lib. 6. epistola 26. *Quis non lætetur*, inquit, *quis non exsultet, processisse vos, non ad simplicem, sed ad duplicem conflictum, &c. Estis monachi virtutibus, milites actibus.*

Tom. II Opusc. VI

midine mors exspectatur, immo & exoptatur cum dulcedine, & excipitur cum devotione! O vere sancta & tuta militia, atque à duplici illo periculo prorsus libera, quo id hominum genus solet frequenter periclitari, ubi dumtaxat Christus non est causa militandi. Quoties namque congrederis tu, qui militiam militas sæcularem, timendum omnino, ne aut occidas hostem quidem in corpore, te vero in anima: aut forte tu occidaris ab illo, & in corpore simul, & in anima. Ex cordis nempe affectu, non belli eventu, pensatur vel periculum, vel victoria Christiani. Si bona fuerit causa pugnantis, pugnæ exitus malus esse non poterit; sicut nec bonus judicabitur finis, ubi causa non bona, & intentio non recta præcesserit. Si in voluntate alterum occidendi te potius occidi contigerit, moreris homicida. Quod si prævales, & voluntate superandi vel vindicandi forte occidis hominem, vivis homicida. Non autem expedit sive mortuo, sive vivo; sive victori, sive victo, esse homicidam. Infelix victoria, qua superans hominem, succumbis vitio. Et ira tibi aut superbia dominante, frustra gloriaris de homine superato. Est tamen qui nec ulciscendi zelo, nec vincendi typho, sed tantum evadendi remedio interficit hominem. Sed ne hanc quidem bonam dixerim victoriam: cum de duobus malis, in corpore quam in anima [a] mori levius sit. Non autem quia corpus occiditur, etiam anima moritur: sed anima, quæ peccaverit, ipsa morietur.

Pericula militum. — *Belli sit causa justa.* — *Pugnantis recta intentio.* — *Homicidium in sui defensionem illicitum.*

CAPUT II.

De militia sæculari.

3. Quis igitur finis fructusve sæcularis hujus, non dico, militiæ, sed malitiæ: si & occisor letaliter peccat, & occisus æternaliter perit? Enimvero, ut verbis utar Apostoli, *Et qui arat, in spe debet arare; & qui triturat, in spe fructus percipiendi.* Quis ergo, ô milites, hic tam stupendus error, quis furor hic tam non ferendus, tantis sumptibus ac laboribus militare, stipendiis vero nullis, nisi aut mortis, aut criminis? Operitis equos sericis, & pendulos nescio quos panniculos loricis superinduitis; depingitis hastas [b], clypeos & sellas; frena & calcaria auro & argento, gemmisque circumornatis: & cum tanta pompa pudendo furore & impudenti stupore ad mortem properatis. Militaria sunt hæc insignia, an muliebria potius ornamenta? Numquid forte hostilis mucro reverebitur aurum, gemmis parcet, serica penetrare non poterit? Denique, quod ipsi sæpius certiusque experimini, tria esse præcipue necessaria prœlianti, ut scilicet strenuus industriusque miles & circumspectus sit ad se servandum, & expeditus ad discurrendum, & promptus ad feriendum: vos per contrarium in oculorum gravamen feminco ritu comam nutritis, longis ac profusis camisiis propria vobis vestigia obvolvitis, delicatas ac teneras manus amplis & circumfluentibus manicis sepelitis. Super hæc omnia est, quod armati conscientiam magis terret, causa illa nimirum satis levis ac frivola, qua videlicet talis præsumitur & tam periculosa militia. Non sane inter vos aliud bella movet, litesque suscitat, nisi aut irrationabilis iracundiæ motus, aut inanis gloriæ appetitus, aut terrenæ qualiscumque possessionis cupiditas. Talibus certe ex causis neque occidere, neque occumbere tutum est.

1. Cor. 9. 10. — *Prœlianti tria necessaria.* — *Bellorum ac litium causæ leves.*

CAPUT III.

De Militibus Christi.

4. At vero Christi milites securi [c] prœliantur prœlia Domini sui, nequaquam metuentes aut de hostium cæde peccatum, aut de sua nece periculum: quandoquidem mors pro Christo vel ferenda, vel inferenda, & nihil habeat criminis, & plurimum gloriæ mereatur. Hinc quippe Christo, inde Christus acquiritur: qui nimirum & libenter accipit hostis mortem pro ultione, & libentius præbet seipsum militi pro consolatione. Miles, inquam, Christi securus interimit, interit securior. Sibi præstat cum interit, Christo cum interimit. Non enim sine causa gladium portat. Dei etenim minister est ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum. Sane cum occidit malefactorem, non homicida, sed (ut ita dixerim) malicida, & plane Christi vindex in his qui male agunt, & defensor Christianorum reputatur. Cum autem occiditur ipse, non periisse, sed pervenisse cognoscitur. Mors ergo quam irrogat, Christi est lucrum: quam excipit, suum. In morte pagani Christianus gloriatur, quia Christus glorificatur: in morte Christiani, Regis liberalitas aperitur, cum miles remunerandus educitur. Porro super illo lætabitur justus cum viderit vindictam. De isto dicet homo: *Si utique est fructus justo? utique est Deus judicans eos in terra.* Non quidem vel pagani necandi essent, si quo modo aliter possent à nimia infestatione seu oppressione fidelium cohiberi. Nunc autem melius est ut occidantur, quàm certe relinquatur virga peccatorum super sortem justorum: ne forte extendant justi ad iniquitatem manus suas.

5. Quid enim? Si percutere in gladio omnino fas non est Christiano, cur ergo præco Salvatoris contentos fore suis stipendiis militibus indixit; & non potius omnem eis militiam interdixit? Si autem (quod verum est) omnibus fas est, ad hoc ipsum dumtaxat divinitus ordinatis, nec aliud sane quicquam melius professis: quibus quæso potius, quàm quorum manibus & viribus urbs fortitudinis nostræ Sion pro nostro omnium munimine retinetur? ut depulsis divinæ transgressoribus legis, secura ingrediatur gens justa, custodiens veritatem. Secure proinde dissipentur gentes quæ bella volunt, & abscindantur qui nos conturbant, & disperdantur de civitate Domini omnes operantes iniquitatem, qui repositas in Jerosolymis Christiani populi inæstimabiles divitias tollere gestiunt, sancta polluere, & hereditate possidere sanctuarium Dei. Exseratur gladius uterque fidelium [d] in cervices inimicorum, ad destruendam omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei, quæ est Christianorum fides; ne quando dicant gentes: Ubi est Deus eorum?

6. Quibus expulsis revertetur ipse in hereditatem domumque suam, de qua iratus in Evangelio: *Ecce*, inquit, *relinquetur vobis domus vestra deserta.* & per Prophetam ita conqueritur: *Reliqui domum meam, dimisi hereditatem meam.* implebitque illud propheticum: *Redemit Dominus populum suum, & liberavit eum: & venient & exsultabunt in monte Sion, & gaudebunt de bonis Domini.* Lætare Jerusalem, & cognosce jam tempus visitationis tuæ. Gaudete & laudate simul deserta Jerusalem, quia consolatus est Dominus populum suum, redemit Jerusalem, paravit Dominus brachium suum sanctum in oculis omnium gentium. Virgo Israël corrueras, & non erat qui sublevaret te. Surge jam, excutere de pulvere virgo, captiva filia Sion. Surge, inquam, & sta in excelso, & vide jucunditatem, quæ venit tibi à Deo tuo. Non vocaberis

Psal. 57. — *Pagani occidendi.* — *Luc. 3. 14.* — *Matth. 23.* — *Jerem. 12.*

a Bernardus itaque cum Augustino, & Ambrosio censet, citra animæ dispendium non licere, ut quis se ipsum defendendo aggressorem interimat. Confer librum de Præcepto & Dispensatione num. 21. Insignis est hac de re epistola 60. Hildeberti episcopi Cenomanensis de Sacerdote, qui latronem occiderat. Ambrosii locus est in lib. 3. de Officiis cap. 4. Augustini lib. 1. de libero arbitrio cap. 5. & lib. 22. contra Faustum cap. 74. tum etiam in epistola ad Publicolam.

b Id cavet capite 38. Regula Templariorum. *Tegimen autem in clypeis & hastis, & furellis in lanceis non habeatur* &c. Aurum vero & argentum in frenis & calcaribus eadem rejicit cap. 37.

c Hinc Johannes Saresberiensis in Polycratici lib 7. cap. 21. de Fratribus Templi agens: *Pene soli*, inquit, *inter homines legitima gerunt bella.*

d Spiritualia scilicet ac materialis: de utroque epistola 256. & lib. 4. de Consideratione cap. 3. num. 7.

ultra derelicta, & terra tua non vocabitur amplius desolata, quia complacuit Domino in te, & terra tua inhabitabitur. Leva in circuitu oculos tuos & vide: omnes isti coogregati sunt, venerunt tibi. Hoc tibi auxilium missum de sancto. Omnino per istos tibi jam jamque illa persolvitur antiqua promissio: *Ponam te in superbiam sæculorum, gaudium in generatione & generationem. & suges lac gentium, & mammilla regum lactaberis.* & item: *Sicut mater consolatur filios suos, ita & ego consolabor vos, & in Jerusalem consolabimini.* Videsne quam crebra veterum attestatione nova approbatur militia, & quod sicut audivimus, sic videmus in civitate Domini virtutum? Dummodo sane spiritualibus non præjudicet sensibus litteralis interpretatio, quo minus scilicet speremus in æternum, quicquid huic tempori significando ex Prophetarum vocibus usurpamus: ne per id quod cernitur, evanescat quod creditur; & spei copias imminuat penuria rei, præsentiumque attestatio sit evacuatio futurotum. Alioquin terrenæ civitatis temporalis gloria non destruit cælestia bona, sed adstruit; si tamen istam minime dubitamus illius tenere figuram, quæ in cælis est mater nostra.

(Isa. 60. 15. — Isa. 66. 13.)

CAPUT IV.

De conversatione Militum Christi.

7. SEd jam ad imitationem seu ad confusionem nostrorum militum, non plane Deo, sed diabolo militantium, dicamus breviter Christi equitum mores & vitam; qualiter in bello domive conversentur: quo palam fiat, quantum ab invicem differant Dei sæculique militia. Primo quidem utrolibet disciplina non deest, obedientia nequaquam contemnitur, quia, teste Scriptura, & *filius indisciplinatus peribit*; &, *peccatum est ariolandi repugnare, & quasi scelus idololatriæ nolle acquiescere.* Itur, & reditur ad nutum ejus qui præest: induitur quod ille donaverit; nec aliunde vestimentum seu alimentum præsumitur. Et in victu & vestitu cavetur omne superfluum, soli necessitati consulitur. Vivitur plane in communi jucunda & sobria conversatione, absque uxoribus, & absque liberis. Et ne quid desit ex evangelica perfectione, absque omni proprio habitant unius moris in domo una, solliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis. Dicas universæ multitudinis esse cor unum, & animam unam: ita quisque non omnino propriam sequi voluntatem, sed magis obsequi satagit imperanti. Nullo tempore aut otiosi sedent, aut curiosi vagantur: sed semper dum non procedunt (quod quidem raro contingit) ne gratis comedant panem, armorum seu vestimentorum vel scissa resarciunt, vel vetusta reficiunt, vel inordinata componunt, & quæque postremo facienda Magistri voluntas & communis indicit necessitas. Persona inter eos minime accipitur: defertur meliori, non nobiliori. Honore se invicem præveniunt; alterutrum onera portant, ut sic adimpleant legem Christi. Verbum insolens, opus inutile, risus immoderatus, murmur vel tenue, sive susurrium nequaquam, ubi deprehenditur, relinquitur inemendatum. Scacos [a] & aleas detestantur; abhorrent venationem: nec ludicra illa avium [b] rapina (ut assolet) delectantur. Mimos, & magos, & fabulatores, scurrilesque cantilenas, atque ludorum spectacula, tamquam vanitates & insanias falsas respuunt & abominantur. Capillos [c] tondent, scientes juxta Apostolum ignominiam esse viro, si comam nutrierit. Numquam compti, raro loti, magis autem neglecto crine hispidi, pulvere fœdi: lorica & caumate [d] fusci.

(Æque sæculi ... militia. — Eccli. 22. 3. — 1 Reg. 15. 23. — Templariorum disciplina.)

8. Porro imminente bello, intus fide, foris ferro, non auro se muniunt: quatenus armati, & non ornati, hostibus metum incutiant, non provocent avaritiam. Equos habere cupiunt fortes & veloces, non tamen coloratos aut phaleratos: pugnam quippe non pompam; victoriam, sed non gloriam cogitantes, & studentes magis esse formidini, quàm admirationi. Deinde non turbulenti aut impetuosi, & quasi ex levitate præcipites, sed consulte atque cum omni cautela & providentia seipsos ordinantes, & disponentes in aciem, juxta quod de patribus scriptum est. Veri profecto Israelitæ procedunt ad bella pacifici. At vero ubi ventum fuerit ad certamen, tum demum pristina lenitate postposita, tamquam si dicerent, *Nonne qui oderunt te Domine oderam, & super inimicos tuos tabescebam?* irruunt in adversarios, hostes velut oves reputant; nequaquam, etsi paucissimi, vel sævam barbariem, vel numerosam multitudinem formidantes. Noverunt siquidem non de suis præsumere viribus, sed de virtute Domini Sabaoth sperare victoriam: cui nimirum facile esse confidunt, juxta sententiam Machabæi, concludi multos in manus paucorum, & non esse differentiam in conspectu Dei cæli liberare in multis, & in paucis: quia non in multitudine exercitus est victoria belli, sed de cælo fortitudo est. Quod & frequentissime experti sunt, ita ut plerumque quasi persecutus sit unus mille, & duo fugariot decem millia. Ita denique miro quodam ac singulari modo cernuntur & agnis mitiores, & leonibus ferociores: ut pæne dubitem quid potius censeam appellandos, monachos videlicet, an milites. nisi quod utrumque forsan congruentius nominarim, quibus neutrum deesse cognoscitur, nec monachi mansuetudo, nec militis fortitudo. De qua re quid dicendum, nisi quod à Domino factum est illud, & est mirabile in oculis nostris? Tales sibi elegit Deus, & collegit à finibus terræ ministros ex fortissimis Israel, qui veri lectulum Salomonis, sacrum scilicet sepulcrum, vigilanter fideliterque custodiant, omnes tenentes gladios, & ad bella doctissimi *.

(Quomodo se gerant in bello. — Gen. 42. 31. — Psal. 138. 21. — 1 Mach. 3. 19. — A Deo victoria speranda, non a propriis viribus. — * al. fortissimi.)

CAPUT V.

De Templo.

9. EST vero templum Jerosolymis, in quo pariter habitant, antiquo & famosissimo illi Salomonis impar quidem structura, sed non inferius gloria. Siquidem universa illius magnificentia in corruptibilibus auro & argento, in quadratura lapidum & varietate lignorum continebatur: hujus autem omnis decor, & gratæ venustatis ornatus, pia est habitantium religiositas, & ordinatissima conversatio. Illud variis exstitit spectandum coloribus: hoc diversis virtutibus & sanctis actibus venerandum. Domum quippe Dei decet sanctitudo, qui non tam politis marmoribus, quàm ornatis moribus delectatur, & puras diligit mentes [e] super auratos parietes. Ornatur tamen hujus quoque facies templi, sed armis, non gemmis: & pro antiquis coronis aureis, circum pendentibus clypeis paries operitur; pro candelabris, thuribulis, atque urceolis, domus undique frenis, sellis, ac lanceis communitur. Plane his omnibus liquido demonstrantibus, eodem pro domo Dei fervere milites zelo, quo ipse quondam militum Dux vehementissime inflammatus armata illa sanctissima manu, non tamen ferro, sed flagello, quod fecerat de resticulis *, introivit in templum, negotiantes expulit, nummulariorum effudit æs, & cathedras vendentium columbas evertit: indignissimum judicans, orationis domum hujuscemodi forensibus incestari *. Tali proinde sui Regis permotus exemplo devotus exercitus, multo sane indignius, longeque intolerabilius arbitrans sancta pollui ab infidelibus, quàm à mercatoribus incestari, in domo sanc-

(Comparatio novi & veteris templi Jerosolymitani. — Psal. 92. 5. — Johann. 2. 15. — * al. funiculis. — * al. infestari.)

a Scriptis nonnullis, *cacos*, vulgo *echets*, qui ludus ita dictus est sive a voce Arabica vel Persica *scach*, quæ Regem sonat, quæ præcipua est eo in ludo persona: sive à Germanico *scach*, id est latrone seu latrunculo, unde latrunculorum ludus. qua de re vide Glossarium Cangianum & Polycraticum Johannis Saresberiensis lib. 1. cap. 5.

b Id patet ex Regulæ capitibus 46. & 47. In priori enim venatio cum ave, in posteriori percussio feræ arcu vel balista interdicitur.

c Hujus rei statutum legitur in Regulæ Templariorum capitibus 28. & 29

d Καῦμα vehemens ardor, nempe solis, unde adusta facies.

e Ita codex Colbertinus: alii, *puras magis diligit mentes, quàm super auratos parietes.*

Tom. II. Opusc. VI.

ta cum equis & armis commoratur; tamque ab ipsa, quàm à ceteris sacris omni infidelitatis spurca & tyrannica rabie propulsata, ipsi in ea die noctuque tam honestis, quam utilibus officiis occupantur. Honorant certatim Dei templum sedulis & sinceris obsequiis, jugi in eo devotione immolantes, non quidem veterum ritu pecudum carnes, sed vere hostias pacificas, fraternam dilectionem, devotam subjectionem, voluntariam paupertatem.

Milites Templi quales recipiant.

10. Hæc Jerosolymis actitantur, & orbis excitatur. Audiunt insulæ, & attendunt populi de longe, & ebulliunt ab Oriente & Occidente, tamquam torrens inundans gloriæ gentium, & tamquam fluminis impetus lætificans civitatem Dei. Quodque cernitur jucundius, & agitur commodius, paucos admodum in tanta multitudine hominum illo confluere videas, nisi utique sceleratos & impios, raptores & sacrilegos, homicidas, perjuros, adulteros: de quorum profecto perfectione sicut duplex quoddam constat provenire bonum, ita duplicatur & gaudium: quandoquidem tam suos de suo discessu lætificant, quam illos de adventu quibus subvenire festinant. Prosunt quippe utrobique, non solum utique istos tuendo, sed etiam illos jam non opprimendo. Itaque lætatur Ægyptus in profectione eorum, cum tamen de protectione eorum nihilo minus lætetur mons Sion, & exsultent filiæ Judæ. Illa quidem se de manu eorum, ista magis in manu eorum liberari se merito gloriatur. Illa libenter amittit crudelissimos sui vastatores: ista cum gaudio suscipit sui fidelissimos defensores; & unde ista dulcissime consolatur, inde illa æque saluberrime desolatur. Sic Christus, sic novit ulcisci in hostes suos, ut non solum de ipsis, sed per ipsos quoque frequenter soleat tanto gloriosius, quanto & potentius triumphare. Jucunde sane & commode: ut quos diu pertulit oppugnatores, magis jam propugnatores habere incipiat; faciatque de hoste militem, qui de Saulo quondam persecutore fecit Paulum prædicatorem. Quamobrem non miror, si etiam superna illa curia, juxta testimonium Salvatoris, exsultat magis super uno peccatore pœnitentiam agente, quam super plurimis justis qui non indigent pœnitentia, dum peccatoris & maligni tantis proculdubio prosit conversio, quantis & prior nocuerat conversatio.

Nova militia improborum refugium (?) asylum.

Act. 10. 15.

Apostrophe gratulatoria ad Jerusalem.

11. Salve igitur civitas sancta, quam ipse sanctificavit sibi tabernaculum suum Altissimus, quo tanta in te & per te generatio salvaretur. Salve civitas Regis magni, ex qua nova & jucunda mundo miracula nullis pæne temporibus defuere ab initio. Salve domina gentium, princeps provinciarum, Patriarcharum possessio, Prophetarum mater & Apostolorum, initiatrix fidei, gloria populi Christiani, quam Deus semper à principio propterea passus est oppugnari, ut viris fortibus sicut virtutis, ita fores occasio & salutis. Salve terra promissionis, quæ olim fluens lac & mel tuis dumtaxat habitatoribus, nunc universo orbi remedia salutis, vitæ porrigis alimenta. Terra, inquam, bona & optima, quæ in fœcundissimo illo sinu tuo ex arca paterni cordis cæleste granum suscipiens, tantas ex superno semine Martyrum segetes protulisti, & nihilo minus ex reliquo omnium fidelium genere fructum fertilis gleba tricesimum, & sexagesimum, & centesimum super omnem terram multipliciter procreasti. Unde & de magna multitudine dulcedinis tuæ jucundissime satiati & opulentissime saginati, memoriam abundantiæ suavitatis tuæ ubique eructant qui te viderunt, & usque ad extremum terræ magnificentiam gloriæ tuæ loquuntur eis qui te non viderunt, & enarrant mirabilia quæ in te fiunt. Gloriosa dicta sunt de te, civitas Dei: sed jam ex his quibus affluis deliciis, nos quoque pauca proferamus in medium, ad laudem & gloriam nominis tui.

CAPUT VI.

De Bethleem. *

12. Habes ante omnia in refectione animarum sanctarum Bethleem domum panis, in qua primum is qui de cælo descenderat *, pariente Virgine panis vivus apparuit. Monstratur piis ibidem jumentis præsepium, & in præsepio fœnum de prato virginali, quo vel sic cognoscat bos possessorem suum, & asinus præsepe Domini sui. *Omnis quippe caro fœnum, & omnis gloria ejus ut flos fœni.* Porro homo quia suum, in quo factus est, honorem non intelligendo, comparatus est jumentis insipientibus, & similis factus est illis; Verbum panis Angelorum factum est pabulum jumentorum, ut habeat carnis fœnum quod ruminet, qui verbi pane vesci penitus dissuevit: quousque per hominem Deum priori redditus dignitati, & ex pecore rursus conversus in hominem, cum Paulo dicere possit: *Etsi cognovimus Christum secundum carnem, sed nunc jam non novimus.* Quod sane non arbitror quempiam dicere posse veraciter, nisi qui prius cum Petro ex ore Veritatis illud item audierit: *Verba quæ ego locutus sum vobis, spiritus & vita sunt; caro autem non prodest quicquam.* Alioquin qui in verbis Christi vitam invenit, carnem jam non requirit, & est de numero beatorum, qui non viderunt & crediderunt. Nec enim opus est vel lactis poculum, nisi parvulo; vel fœni pabulum, nisi utique jumento. Qui autem non offendit in verbo, ille perfectus est vir, solido plane vesci cibo idoneus: &, licet in sudore vultus sui, panem verbi comedit absque offensione. Sed & securus ac sine scandalo loquitur Dei sapientiam dumtaxat inter perfectos, spiritualibus spiritualia comparans, cum tamen infantibus sive pecoribus cautus sit pro captu quidem eorum proponere tantummodo Jesum-Christum, & hunc crucifixum. Unus tamen idemque cibus ex cælestibus pascuis suaviter quidem & ruminatur a pecore, & manducatur ab homine; & viro vires, & parvulo tribuit nutrimentum.

CAPUT VII.

De Nazareth.

13. Cernitur & Nazareth, quæ interpretatur flos, in qua is qui natus in Bethleem erat, tamquam fructus in flore coalescens, nutritus est Deus infans: ut floris odor fructus saporem præcederet, ac de naribus Prophetarum, faucibus se Apostolorum liquor sanctus infunderet; Judæisque tenui odore contentis, gustu solido reficeret Christianos. Senserat tamen hunc florem Nathanael, quod super omnia aromata suave redoleret. Unde & aiebat: *A Nazareth potest aliquid boni esse?* Sed nequaquam sola contentus fragrantia, respondentem sibi, *Veni, & vide*, Philippum secutus est. Immo vero miræ illius suavitatis admodum respersione delectatus, haustuque boni odoris factus saporis avidior, odore ipso duce, ad fructum usque sine mora pervenire curavit, cupiens plenius experiri quod tenuiter præsenserat, præsensque degustare quod odoraverat absens. Videamus & de olfactu Isaac, ne forte aliquid, quod pertineat ad hæc ipsa quæ in manibus sunt, portenderit. Loquitur de illo Scriptura sic: *Statimque ut sensit vestimentorum ejus fragrantiam* (haud dubium quin Jacob) *Ecce*, inquit, *odor filii mei sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus.* Vestimenti fragrantiam sensit, sed vestiti præsentiam non agnovit: soloque vestis, tamquam floris odore, forinsecus delectatus, quasi fructus interioris dulcedinem non gustavit, dum & electi filii simul & sacramenti fraudatus cognitione remansit. Quo spectat hoc? Vestimentum profecto spiritus, littera est & caro Verbi. Sed ne nunc quidem Judæus in carne Verbum, in homine scit deitatem: nec sub tegmine litteræ sensum pervidet spiritalem: forisque palpans hœdi pellem, quæ similitudinem majoris, hoc est primi & antiqui peccatoris, expresserat.

ad nudam non pervenit veritatem. Non sane in carne peccati, sed in similitudine carnis peccati, qui peccatum non facere, sed tollere veniebat, apparuit, ea scilicet de causa, quam ipse non tacuit, ut qui non vident videant, & qui vident cæci fiant. Hac ergo similitudine deceptus Propheta, cæcus hodieque, quem nescit benedicit, dum quem lectitat in libris, ignorat & in miraculis: & quem propriis attrectat manibus, ligando, flagellando, colaphizando, minime tamen vel resurgentem * intelligit. Si enim cognovissent, numquam Dominum gloriæ crucifixissent. Percurramus succincto sermone & cetera loca sancta, & si non omnia, saltem aliqua: quoniam quæ admirari per singula non sufficimus, libet vel insigniora, & ipsa breviter recordari.

CAPUT VIII.

De monte Oliveti & valle Josaphat.

14. AScenditur in montem Oliveti, descenditur in vallem Josaphat: ut sic divitias divinæ misericordiæ cogites, quatenus horrorem judicii nequaquam dissimules: quia etsi in multis miserationibus suis multus est ad ignoscendum, judicia tamen ejus nihilo minus abyssus multa, quibus agnoscitur valde omnino terribilis super filios hominum. David denique qui montem Oliveti demonstrat, dicens, *Homines & jumenta salvabis Domine, quemadmodum multiplicasti misericordiam tuam Deus*; etiam judicii vallem in eodem Psalmo commemorat, dicens: *Non veniat mihi*, inquiens, *pes superbiæ, & manus peccatoris non moveat me.* Cujus & præcipitium se omnino perhorrescere fatetur, cum in alio Psalmo ita loquitur, orans: *Confige timore tuo carnes meas, à judiciis enim tuis timui.* Superbus in hanc vallem corruit, & conquassatur: humilis descendit, & minime periclitatur. Superbus excusat peccatum suum: humilis accusat, sciens quia Deus non bis judicat in idipsum; & quod si nosmetipsos judicaverimus, non utique judicabimur.

15. Porro superbus non attendens quàm horrendum sit incidere in manus Dei viventis, facile prorumpit in verba malitiæ ad excusandas excusationes in peccatis. Magna revera malitia, tui te non misereri, & solum post peccatum remedium confessionis à te ipso repellere, ignemque in sinu tuo involvere potius, quàm excutere, nec præbere aurem consilio Sapientis qui ait: *Miserere animæ tuæ placens Deo.* Proinde qui sibi nequam, cui bonus? Nunc judicium est mundi, nunc princeps hujus mundi ejicietur foras, hoc est de corde tuo, si te tamen humiliando ipse dijudicas. Erit judicium cæli, quando ipsum vocabitur cælum desursum, & terra discernere populum suum: in quo sane timendum, ne projiciaris tu cum ipso & angelis ejus, si tamen inventus fueris injudicatus. Alioquin spiritualis homo, qui omnia dijudicat, ipse à nemine judicabitur. Propter hoc ergo judicium incipit à domo Dei, ut suos, quos novit judex, cum venerit inveniat judicatos: & jam nil de eis habeat judicare, quando videlicet judicandi sunt hi qui in labore hominum non sunt, & cum hominibus non flagellantur.

CAPUT IX.

De Jordane.

16. QUàm læto sinu Jordanis excipit Christianos, qui se Christi gloriatur consecratum baptismate! Mentitus est plane Syrus ille leprosus, qui nescio quas Damasci aquas aquis prætulit Israëlis, cum Jordanis nostri devotus Deo famulatus toties probatus exstiterit, sive quando Eliæ, sive quando Elisæo, sive etiam (ut antiquius aliquid recolam) quando Josue & omni populo simul, impetum mirabiliter inhibens, siccum in se transitum præbuit. Denique quid in fluminibus isto eminentius, quod ipsa sui * Trinitas quadam evidenti præsentia dedicavit? Pater auditus, visus Spiritus-sanctus, Filius est & baptizatus. Merito proinde ipsam ejus virtutem, quam Naaman ille consulente Propheta sensit in corpore, jubente Christo universus quoque fidelis populus in anima experitur.

Tom. II. Opusc. VI.

4. Reg. 5

CAPUT X.

De loco Calvariæ.

17. EXitur etiam in Calvariæ locum, ubi verus Elisæus ab insensatis pueris irrisus, risum suis infinitavit æternum, de quibus ait: *Ecce ego, & pueri mei, quos mihi dedit Dominus.* Boni pueri, quos per contrarium illorum malignantium ad laudem excitat Psalmista, dicens, *Laudate pueri Dominum, laudate nomen Domini*, quatenus in ore sanctorum infantium & lactentium perficeretur laus, quæ ex ore defecerat invidorum, eorum utique, de quibus queritur ita: *Filios enutrivi & exaltavi, ipsi autem spreverunt me.* Ascendit itaque crucem calvus noster, mundo pro mundo expositus: & revelata facie ac discooperta fronte purgationem peccatorum faciens, probrosæ & austeræ mortis tam non erubuit ignominiam, quàm nec pœnam exhorruit, ut nos opprobrio sempiterno eriperet, restitueret gloriæ. Nec mirum. Quid enim erubesceret, qui ita lavit nos à peccatis, non quidem ut aqua diluens & retinens sordes, sed velut solis radius desiccans & retinens puritatem? Est quippe Dei sapientia ubique attingens propter munditiam suam.

4. Reg. 2. 17. — *Isa. 8. 18.* — *Psal. 112. 1.* — *Isa. 1. 2.*

Christus nos lavit non ut aqua, sed ut solis radius.

CAPUT XI.

De Sepulcro.

18. INter sancta ac desiderabilia loca sepulcrum tenet quodammodo principatum, & devotionis plus nescio quid sentitur, ubi mortuus requievit, quàm ubi vivens conversatus est; atque amplius movet ad pietatem mortis, quàm vitæ recordatio. Puto quod illa austerior, hæc dulcior videatur: magisque infirmitati blandiatur humanæ quies dormitionis, quàm labor conversationis; mortis securitas, quàm vitæ rectitudo. Vita Christi, vivendi mihi regula exstitit: mors, à morte redemptio. Illa vitam instruxit, mortem ista destruxit. Vita quidem laboriosa, sed mors pretiosa; utraque vero admodum necessaria. Quid enim Christi prodesse poterat, sive mors nequiter viventi, sive vita damnabiliter morienti? Numquid denique aut mors Christi etiam nunc male usque ad mortem viventes à morte æterna liberat, aut mortuos ante Christum sanctos Patres vitæ sanctitas liberavit? sicut scriptum est: *Quis est homo qui vivet, & non videbit mortem; eruet animam suam de manu inferi?* Nunc ergo quia utrumque nobis pariter necessarium erat, & pie vivere, & secure mori: & vivendo vivere docuit, & mortem moriendo securam reddidit: quoniam quidem resurrecturus occubuit, & spem fecit morientibus resurgendi. Sed addidit & tertium beneficium, cum etiam peccata donavit, sine quo utique cetera non valebant. Quid enim (quantum quidem ad veram summamque beatitudinem spectat) quantalibet vitæ rectitudo seu longitudo prodesse poterat illi, qui vel solo originali peccato teneretur adstrictus? Peccatum quippe præcessit, ut sequeretur mors. quod sane si cavisset homo, mortem non gustasset in æternum.

Christi mortis magis quàm vitæ recordatio ad pietatem movet.

Vita & mors Christi nobis necessaria.

Psal. 88. 49

19. Peccando itaque vitam amisit, & mortem invenit: quoniam quidem & Deus ita prædixerat, & justum profecto erat, ut si peccaret homo, moreretur. Quid namque justius poterat, quàm recipere talionem? Vita siquidem Deus animæ est, ipsa corporis. Peccando voluntarie, volens perdidit vivere: nolens perdat & vivificare. Sponte repulit vitam cum vivere noluit; non valeat eam dare cui, vel quatenus voluerit. Noluit anima regi à Deo: non queat regere corpus. Si non paret superiori, inferiori cur imperet? Invenit Conditor suam sibi rebellem creaturam: inveniat anima suam sibi rebellem pedisequam. Transgressor inventus est homo divinæ legis: inveniat & ipse aliam legem in membris suis, repugnantem legi

Anima rebellis Deo carnem merito patitur rebellem.

Rom. 7.

TOM. II. Opus. VI.

Isa. 59.

Mors peccati justa pœna.

mentis suæ, & captivantem se in legem peccati. Porro peccatum (ut scriptum est) separat inter nos & Deum: separet proinde etiam mors inter corpus nostrum & nos. Non potuit dividi à Deo anima nisi peccando, nec corpus ab ipsa nisi moriendo. Quid itaque austerius pertulit in ultione, id solum passa à subdito, quod præsumpserat in auctorem? Nihil profecto congruentius, quàm ut mors operata sit mortem, spiritualis corporalem, culpabilis pœnalem, voluntaria necessariam.

Christus una morte sua duplici nostræ medelam attulit.

20. Cum ergo hac gemina morte secundum utramque naturam homo damnatus fuisset, altera quidem spirituali & voluntaria, altera corporali & necessaria: utrique Deus homo una sua corporali ac voluntaria benigne & potenter occurrit, illaque una sua nostram utramque damnavit. Merito quidem. nam ex duabus mortibus nostris, cum altera nobis in culpæ meritum, altera in pœnæ debitum reputaretur; suscipiens pœnam, & nesciens culpam, dum sponte & tantum in corpore moritur, & vitam nobis, & justitiam promeretur. Alioquin si corporaliter non pateretur, debitum non solvisset: si non voluntarie moreretur, meritum mors illa non habuisset. Nunc autem si (ut dictum est) mortis meritum est peccatum; & peccati debitum mors: Christo remittente peccatum, & moriente pro peccatoribus, profecto jam nullum est meritum, & solutum est debitum.

Christum posse peccata dimittere, constat. qui Deus probatur ex miraculis, &c.

21. Ceterum unde scimus, quod Christus possit peccata dimittere? Hinc proculdubio, quia Deus est, & quicquid vult, potest. Unde autem & quod Deus sit? Miracula probant. Facit quippe opera, quæ nemo alius facere possit: ut taceam oracula Prophetarum, necnon & paternæ vocis testimonium elapsæ cælitus ad ipsum à magnifica gloria. Quod si Deus pro nobis, quis contra nos? Deus qui justificat, quis est qui condemnet? Si ipse est & non alius, cui quotidie confitemur dicentes, *Tibi soli peccavi*; quis melius, immo quis alius remittere potest quod in eum peccatum est? Aut quomodo ipse non potest, qui omnia potest? Denique ego quod in me delinquitur valeo, si volo, donare: & Deus non queat in se commissa remittere? Si ergo peccata remittere & possit omnipotens, & solus possit, cui soli peccatur: beatus profecto, cui non imputabit ipse peccatum. Itaque cognovimus, quod peccata Christus divinitatis suæ potentia valuit relaxare.

Psal. 50.

Constat & velle.

22. Porro jam de voluntate quis dubitet? Qui enim nostram & induit carnem, & subiit mortem; putas, suam nobis negabit justitiam? Voluntarie incarnatus, voluntarie passus, voluntarie crucifixus, solam à nobis retinebit justitiam? Quod ergo ex deitate constat illum potuisse, ex humanitate innotuit & voluisse. Sed unde rursum confidimus, quod mortem abstulit? Hinc plane, quod eam ipse qui non meruit, pertulit. Qua enim ratione iterum exigeretur à nobis, quod pro nobis ille jam solvit? Qui peccati meritum tulit, suam nobis donando justitiam; ipse mortis debitum solvit, & reddidit vitam. Sic namque mortua morte revertitur vita, quemadmodum ablato peccato redit justitia. Porro mors in Christi morte fugatur, & Christi nobis justitia imputatur. Verum quomodo mori potuit qui Deus erat? Quoniam nimirum & homo erat. Sed quo pacto mors hominis illius pro altero valuit? Quia & justus erat. PROFECTO namque cum homo esset, potuit mori; cum justus, non debuit gratis. Non quidem peccator mortis sufficit solvere debitum pro altero peccatore, cum quisque moriatur pro se. Qui autem mori pro se non habet, numquid pro alio frustra debet? QUANTO sane indignius moritur qui mortem non meruit, tanto is justius pro quo moritur, vivit.

Non ejus est misericordia.

23. Sed quæ, inquis, justitia est, ut innocens moriatur pro impio? Non est justitia, sed misericordia. Si justitia esset, jam non gratis, sed ex debito moreretur. Si ex debito, ipse quidem moreretur: sed is pro quo moreretur, non viveret. At vero si justitia non est, non tamen contra justitiam est. Alioquin & justus, & misericors simul esse non posset. Sed etsi justus non injuste pro peccatore satisfacere valeat, quo tamen pacto etiam unus pro pluribus? Etenim satis esse videretur ad justitiam, si unus uni moriens vitam restituat. Huic jam respondeat Apostolus. *Sicut enim*, inquit, *per unius delictum, in omnes homines, in condemnationem; sic & per unius justitiam, in omnes homines, in justificationem vitæ. Sicut enim per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi, ita & per unius hominis obedientiam justi constituentur multi.* Sed forte unus pluribus justitiam quidem restituere potuit, vitam non potuit. *Per unum*, ait, *hominem mors, & per unum hominem vita. Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes vivificabuntur.* Quid enim? Unus peccavit, & omnes tenentur rei; & unius innocentia soli reputabitur uni*? Unius peccatorum omnibus operatum est mortem, & unius justitia uni vitam restituet? Itane Dei justitia magis ad condemnandum, quam ad restaurandum valuit? aut plus potuit Adam in malo, quàm Christus in bono? Adæ peccatum imputabitur mihi, & Christi justitia non pertinebit ad me? Illius me inobedientia perdidit, & hujus obedientia non proderit mihi?

24. Sed Adæ, inquis, delictum merito omnes contrahimus, in quo quippe omnes peccavimus: quoniam cum peccavit, in ipso eramus, & ex ejus carne per carnis concupiscentiam geniti sumus. Atqui ex Deo multo germanius secundum spiritum nascimur, quam secundum carnem ex Adam; secundum quem etiam spiritum longe ante fuimus in Christo, quàm secundum carnem in Adam. si tamen & nos inter illos numerari confidimus, de quibus Apostolus: *Qui elegit nos*, inquit, *in ipso* (haud dubium quin Pater in Filio) *ante mundi constitutionem.* Quod autem etiam ex Deo nati sunt, testatur Evangelista Johannes, ubi ait: *Qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt.* item ipse in epistola: *Omnis qui natus est ex Deo, non peccat, quia generatio cælestis conservat eum.* At carnis traducem, ais, carnalis testatur concupiscentia: & peccatum quod in carne sentimus, manifeste probat, quod secundum carnem de carne peccatoris descendimus. Sed enim nihilo minus spiritualis illa generatio, non quidem in carne, sed in corde sentitur ab his dumtaxat qui cum Paulo dicere possunt, *Nos autem sensum Christi habemus*, in quo & eatenus profecisse se sentiunt, ut & ipsi cum omni fiducia dicant: *Ipse enim spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quod sumus filii Dei.* & illud: *Nos autem non spiritum hujus mundi accepimus, sed spiritum qui ex Deo est, ut sciamus quæ à Deo donata sunt nobis.* Per spiritum ergo qui ex Deo est, caritas diffusa est in cordibus nostris: sicut & per carnem quæ est ex Adam, manat concupiscentia nostris insita membris. Et quomodo ista quæ à progenitore corporum descendit, numquam in hac vita mortali à carne recedit; sic illa procedens ex Patre spirituum, ab intentione filiorum dumtaxat perfectorum numquam excidit.

25. Si ergo ex Deo nati, & in Christo electi sumus: quænam justitia est, ut plus noceat humana atque terrena, quàm valeat divina cælestisque generatio; Dei electionem vincat carnalis successio, & æterno ejus proposito carnis præscribat temporaliter traducta concupiscentia? Quin immo si per unum hominem mors, cur non multo magis per unum, & illum hominem vita? Et si in Adam omnes morimur, cur non longe potentius in Christo omnes vivificabimur? Denique *non sicut delictum, ita & donum. Nam judicium ex uno in condemnationem: gratia autem ex multis delictis in justificationem.* Christus igitur & peccata dimittere potuit, cum Deus sit; & mori, cum sit homo; & mortis moriendo solvere debitum, quia justus; & omnibus unus ad justitiam vitamque sufficere, quandoquidem & peccatum, & mors ex uno in omnes processerit.

26. Sed hoc quoque necessarie omnino provisum est, quod dilata morte homo inter homines dignatus est aliquamdiu conversari: quatenus crebris & veris

locutionibus

locurionibus ad invisibilia excitaret, miris operibus adstrueret fidem, rectis moribus instrueret. Itaque in oculis hominum Deus homo sobrie, & juste, & pie conversatus, vera locutus, mira operatus, indigna passus, in quo jam defuit nobis ad salutem? Accedat & gratia remissionis peccatorum, hoc est, ut gratis peccata dimittat: & opus profecto nostræ salutis consummatum est. Non autem metuendum, quod donandis peccatis aut potestas Deo, aut voluntas passo, & tanta passo pro peccatoribus desit: si tamen solliciti inveniamur digne, ut oportet, & imitari exempla, & venerari miracula; doctrinæ quoque non exsistamus increduli, & passionibus non ingrati.

27. Itaque totum nobis de Christo valuit, totum salutiferum, totumque necessarium fuit, NEC minus profuit infirmitas, quàm majestas: quia etsi ex deitatis potentia peccati jugum jubendo submovit, ex carnis tamen infirmitate mortis jura moriendo concussit. Unde pulcre ait Apostolus: *Quod infirmum est Dei, fortius est hominibus.* Sed & illa ejus stultitia, per quam ei placuit salvum facere mundum, ut mundi confutaret sapientiam, confunderet sapientes; quod videlicet cum in forma Dei esset, Deo æqualis, semetipsum exinanivit formam servi accipiens; quod dives cum esset, propter nos egenus factus est, de magno parvus, de celso humilis, infirmus de potente; quod esuriit, quod sitiit, quod fatigatus est in itinere, & cetera quæ passus est voluntate, non necessitate: hæc ergo ipsius quædam stultitia, nonne fuit nobis via prudentiæ, justitiæ forma, sanctitatis exemplum? Ob hoc item Apostolus: *Quod stultum est*, inquit, *Dei, sapientius est hominibus*. Mors ergo à morte, vita ab errore, a peccato gratia liberavit. Et quidem mors per justitiam suam peregit victoriam: quia justus exsolvendo quæ non rapuit, jure omnino quod amiserat recepit. Vita vero quod ad se pertinuit, per sapientiam adimplevit, quæ nobis vitæ & disciplinæ documentum ac speculum exstitit. Porro gratia ex illa (ut dictum est) potestate peccata dimisit, qua omnia quæcumque voluit, fecit. Mors itaque Christi, mors est meæ mortis: quia ille mortuus est, ut ego viverem. Quo pacto enim jam non vivat, pro quo moritur Vita? Aut quis jam in via morum, seu rerum notitia errare timebit duce Sapientia? Aut unde jam reus tenebitur, quem absolvit Justitia? Vitam quidem se ipse perhibet in Evangelio: *Ego sum*, inquiens, *vita*. Porro duo sequentia testatur Apostolus, dicens: *Qui factus est nobis justitia & sapientia à Deo Patre.*

28. Si ergo lex spiritus vitæ in Christo Jesu liberavit nos à lege peccati & mortis; ut quid adhuc morimur, & non statim immortalitate vestimur? Sane ut Dei veritas impleatur. Quia enim misericordiam & veritatem diligit Deus, necesse est mori quidem hominem, quippe quod prædixerat Deus: sed à morte tamen resurgere, ne obliviscatur misereri Deus. Ita ergo mors etsi non perpetuo dominatur, manet tamen propter veritatem Dei vel ad tempus in nobis: quemadmodum peccatum, etsi jam non regnat in nostro mortali corpore, non tamen deest penitus nobis. Proinde Paulus ex parte quidem liberatum se à lege peccati & mortis gloriatur; sed rursum se utraque nihilo minus lege aliqua gravari ex parte conqueritur, sive cum adversus peccatum miserabiliter clamat. *Invenio aliam legem in membris meis*, & cetera; sive cum ingemiscit gravatus, haud dubium quin lege mortis, redemptionem exspectans corporis sui.

29. Sive itaque hæc, sive alia quæcumque in hunc modum, prout in talibus in suo quisque abundat sensu, ex occasione sepulcri Christianis sensibus suggerantur: puto quod non mediocris dulcedo devotionis infundatur comminus intuenti; nec parum proficitur cernendo etiam corporalibus oculis corporalem locum dominicæ quietis. Etsi quippe jam vacuum sacris membris, plenum tamen nostris & jucundis admodum sacramentis. Nostris, inquam, nostris, si tamen tam ardenter amplectimur, quàm indubitanter tenemus quod Apostolus ait: *Consepulti enim sumus per baptismum in mortem, ut quomodo surrexit Christus à mortuis per gloriam Patris, ita & nos in novitate vitæ ambulemus. Si enim complantati facti sumus similitudini mortis ejus, simul & resurrectionis erimus.* Quàm dulce est peregrinis post multam longi itineris fatigationem, post plurima terræ marisque pericula, ibi tandem quiescere, ubi & agnoscunt suum Dominum quievisse! Puto jam præ gaudio non sentiunt viæ laborem, nec gravamen reputant expensarum; sed tamquam laboris præmium, cursusve bravium assecuti, juxta Scripturæ sententiam, gaudent vehementer cum invenerint sepulcrum. Nec casu vel subito, aut veluti lubrica popularis favoris opinione, id tam celebre nomen sepulcrum nactum esse putetur, cum hoc ipsum tantis retro temporibus Isaias tam aperte prædixerit: *Et erit*, inquit, *in die illa radix Jesse, qui stat in signum populorum, ipsum gentes deprecabuntur, & erit sepulcrum ejus gloriosum.* Revera ergo impletum cernimus quod legimus prophetatum, novum quidem intuenti, sed legenti antiquum: ut sic adsit de novitate jucunditas, ut de vetustate non desit auctoritas. Et de sepulcro ista sufficiant.

Tom. II. Opusc. VI. Rom. 6. 4. — Gaudium peregrinorum ad sepulcrum Christi accedentium. — Job 3. 22. — Isa. 11, 10

CAPUT XII.

De Betphage.

30. QUid de Betphage dicam, viculo Sacerdotum, quem pæne prætericram, ubi & confessionis sacramentum, & sacerdotalis ministerii mysterium continetur? Betphage quippe domus buccæ interpretatur. Scriptum est autem: *Prope est verbum in ore tuo, & in corde tuo.* Non in altero tantum, sed simul in utroque verbum habere memineris. Et quidem VERBUM IN CORDE peccatoris operatur salutiferam contritionem: VERBUM vero IN ORE noxiam tollit confusionem, ne impediat necessariam confessionem. Ait enim Scriptura: *Est pudor adducens peccatum, & est pudor adducens gloriam.* Bonus pudor est, quo peccasse, aut certe peccare confunderis: & omnis licet humanus arbiter forte absit, divinum tamen quàm humanum tanto verecundius revereris aspectum, quanto & verius Deum quàm hominem cogitas puriorem*: tantoque eum gravius offendi à peccante, quanto constat longius ab illo esse omne peccatum. Hujuscemodi proculdubio pudor fugat opprobrium, parat gloriam, dum aut peccatum omnino non admittit, aut certe admissum & pœnitendo punit, & confitendo expellit: si tamen gloria etiam nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ. Quod si quispiam confiteri confunditur id quoque, unde compungitur: talis pudor peccatum adducit, & gloriam de conscientia perdit, quando malum quod ex profundo cordis compunctio conatur expellere, pudor ineptus obstruso labiorum ostio non permittit exire; cum eum exemplo David dicere potius oporteret, *Et labia mea non prohibebo. Domine, tu scisti.* Qui & seipsum redarguens, puto super hujuscemodi stulto & irrationabili pudore, *Quoniam tacui*, inquit, *inveteraverunt ossa mea.* Unde & optat ostium poni circumstantiæ labiis suis, ut oris januam & aperire confessioni, & defensioni claudere norit. Denique & aperte hoc ipsum orans petit à Domino, sciens nimirum, quia confessio & magnificentia opus ejus. Et quod videlicet nostram malinam, & quod æque divinæ bonitatis & virtutis magnificentiam minime tacemus, magnum quidem geminæ confessionis bonum, sed Dei est donum. Ait itaque: *Non declines cor meum in verba malitiæ ad excusandas excusationes in peccatis.* Quamobrem ministros verbi sacerdotes caute necesse est ad utrumque vigilare sollicitos, quo videlicet delinquentium cordibus tanto moderamine verbum timoris & contritionis infligant, quatenus eos nequaquam à verbo confessionis exterreant; sic corda aperiant, ut ora non obstruant; sed nec absolvant etiam compunctum, nisi viderint & confessum: quandoquidem corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Alioquin à mortuo, tamquam

*Rom. 10 8. Deut. 30 14. Confessio duplex. — Eccli. 4 25. — Pudor bonus. — * al. præsentiorem. — Pudor noxius. — Psal. 39 10. — Psal. 31. 3. — Psal. 140. 3. — Psal. 110. 3. — Psal. 140. 4. — Sacerdotum in confessionibus excipiendis cautio. — Eccli. 17. 26.*

qui non est, perit confessio. QUISQUIS igitur verbum in ore habet, & in corde non habet, aut dolosus est, aut vanus: quisquis vero in corde, & non in ore, aut superbus est, aut timidus.

CAPUT XIII.

De Bethania.

31. SAne non omnino (etsi multum festinem) debeo transire silenter domum obedientiæ, Bethaniam videlicet, castellum Mariæ & Marthæ, in quo Lazarus est resuscitatus: ubi nimirum & utriusque vitæ figura, & Dei erga peccatores mira clementia, necnon & virtus obedientiæ una cum fructibus pœnitentiæ commendatur. Hoc ergo in loco breviter intimatum sufficiat, quod quidem nec studium bonæ actionis, nec otium sanctæ contemplationis, nec lacrymæ pœnitentis extra Bethaniam accepta esse poterunt illi, qui tanti habuit obedientiam, ut vitam quam ipsam perdere maluerit, factus obediens Patri usque ad mortem. Hæ sunt illæ profecto divitiæ, quas sermo pro- A pheticus ex verbo Domini pollicetur: *Consolabitur*, Isa. 51. *inquiens*, *Dominus Sion, & consolabitur omnes ruinas ejus; & ponet desertum ejus quasi delicias, & solitudinem ejus quasi hortum Domini: gaudium & lætitia invenietur in ea, gratiarum actio, & vox laudis.* Hæ igitur orbis deliciæ, hic thesaurus cælestis, hæc fidelium hereditas populorum, vestræ sunt, carissimi, credita fidei, vestræ prudentiæ & fortitudini commendata. Tunc autem cæleste depositum secure & fideliter custodire sufficitis, si nequaquam de ipsa vestra prudentia vel fortitudine, sed de Dei tantum adjutorio ubique præsumitis, scientes quia non in fortitudine sua robo- B rabitur vir, & ideo dicentes cum Propheta: *Dominus* Psal. 17. *firmamentum meum, & refugium meum, & liberator meus.* & illud: *Fortitudinem meam ad te custodiam, quia Deus* Psal. 58. *susceptor meus; Deus meus, misericordia ejus præveniet me.* & item, *Non nobis, Domine, non nobis, sed nomini tuo* Psal. 113. *da gloriam*: ut in omnibus sit ipse benedictus, qui docet manus vestras ad prœlium, & digitos vestros ad Psal. 143. bellum.

ADMONITIO IN OPUSCULUM VII.

I. P*Rimus Bernardi fetus est libellus sequens, inscriptus* de gradibus Humilitatis, *primusque nominatur tum à Bernardo ipso, tum à Gaufrido monacho, ejus vitæ scriptore. Bernardi hæc verba sunt in epistola* XVIII. *ad Petrum Cardinalem.* Et ut sciatis quid petatis, scio me scripsisse libellum, qui inscribitur, de Humilitate, & quatuor Homilias, &c. *Hæc epistola sub annum* M C XXVII. *exarata est. Gaufridus vero in lib.* III. *de ejus vita cap.* VIII. Si quis, *inquit*, nosse desiderat, quam sollicitus ab initio sui ipsius dijudicator & scrutator exstiterit, primum opus illius de gradibus Humilitatis inspiciat. *Rationem hujusce tituli reddit vir sanctus in Censura seu Retractatione libri, quam in fronte operis præfigi voluit. Cum enim quoddam verbum, quasi è Scriptura sacra prolatum, ipsi excidisset, & quamdam de Seraphim expositionem, quam in Patribus non legerat, adduxisset; hoc comperto, incunctanter sententiam ipse suam emendare non dubitavit. Tantus erat in sancto Doctore veritatis amor, tanta in Patres reverentia. Hic Manricus graviter monet exemplo Bernardi auctores mys» ticos ac theologicos nonnullos, qui vel in litteralibus, vel in altissimis theologia sacra sensibus novita» tes non solum inducunt, sed etiam profitentur: dum Bernardus, theologia divinitus infusa præditus, in » sensu mystico quod à Patribus non acceperat, suspectum habet, nec satis credit sua conscientia factum, » donec rem à se excogitatam retractaret. Quamquam alio in loco quiddam amplius sibi licere permisit, nempe in fine homiliarum super* Missus est, *ubi ita ait*: Si quid dictum est præter Patres, quod non sit contra Patres, nec Patribus arbitror, nec cuiquam displicere debere. *& in epistola* LXXVII. Sane ibi unusquisque in suo sensu securus abundet, ubi aut certæ rationi, aut non contemnendæ auctoritati quod sentitur non obviat. *Hæc sanctus Doctor, priorem sententiam temperans, nec tam novos sensus, si ratione ducantur, quàm affectatum eorum studium reprehendens.*

II. *Tempus scripti libri de gradibus Humilitatis colligimus ex prælaudata epistola* XVIII. *sub annum* M C XXVII. *scripta. Tunc enim Bernardus quatuor tantum opuscula dictaverat cum aliquot epistolis, quorum opusculorum cum primum fuerit de Humilitate, ante annum* M C XXV. *scriptum dici debet. Certe ad Godefridum Claræ-vallis Priorem ac consanguineum suum, postea Lingonensem episcopum, ad quem epistola* C C C XX. *Hunc* filium, fratrem, socium, & profectus sui participem *vocat hic num. 24. In codice Colbertino num. 3964. hæc inscriptio libri legitur post libros de Consideratione*: Incipit liber ejusdem de gradibus Humilitatis, ad Godefridum tunc in Clara-valle priorem, postea Lingonicæ civitatis episcopum. *Deest in hoc codice Retractatio, quæ in quatuor aliis mss. libro præmittitur. Unde eam in hunc locum restituere visum est, quam Horstius ad calcem rejecerat.*

Retractatio S. Bernardi in Tractatum de Gradibus Humilitatis.

IN hoc Opusculo, cum illud de Evangelio, quod Dominus ait, diem ultimi judicii se nescire, ad aliquam sententiam confirmandam atque corroborandam proferrem in medium *, improvide quidem apposui, quod in Evangelio scriptum non esse postea deprehendi. Nam cum textus habeat tantummodo, *Neque filius scit*; ego deceptus magis, quàm fallere volens, litteræ quippe immemor, sed non sensus, *Nec ipse*, inquam, *filius hominis scit*. Unde etiam totam ordiens sequentem disputationem, ex eo quod non veraciter posui, veram conatus sum approbare assertionem. Sed quia talem errorem meum multo post, quàm à me idem libellus editus, & à pluribus jam transscriptus fuit, deprehendi; cum non potui per tot jam libellos sparsum persequi mendacium, necessarium credidi confugere ad confessionis remedium. Alio quoque in

* Hom. II.

loco * quamdam de Seraphim opinionem posui, quam numquam audivi, nusquam legi. Ubi sane Lector meus attendat, quod proinde temperanter, *puto*, dixerim: volens videlicet non aliud, quam putari, quod certum reddere de scripturis non valui. Titulus quoque ipse qui DE GRADIBUS HUMILITATIS inscribitur, pro eo forsitan quod non humilitatis, sed superbiæ potius hic distingui describique gradus videntur, calumniam patietur, sed hoc à minus vel intelligentibus, vel attendentibus ejus tituli rationem, quam tamen in fine Opusculi ipse breviter intimare curavi. * num. 35. Tituli ratio

S. BERNARDI ABBATIS

Opusc. VII.

DE GRADIBUS HUMILITATIS ET SUPERBIÆ.

PRÆFATIO.

ROGASTI me, frater Godefride, ut ea quæ de gradibus Humilitatis coram fratribus locutus fueram, pleniori tibi tractatu dissererem. Cui tuæ petitioni digne, ut dignum erat, & volens satisfacere, & timens non posse; evangelici consilii memor, non prius, fateor, incipere ausus sum, quam sedens computavi, si sufficerent sumptus ad perficiendum. Cum autem caritas hunc foras misisset timorem, quo mihi timebam illudi de opere non consummando; subintravit alius timor de contrario, quo cœpi timere gravius periculum de gloria si perfecissem, quàm de ignominia si defecissem. Unde inter hunc timorem & caritatem, velut in quodam bivio positus, diu hæsitavi, cui viarum tuto me crederem; metuens aut loquendo utiliter de humilitate, ipse humilis non inveniri; aut tacendo humiliter, inutilis fieri. Cumque neutram viam tutam, alterutram tamen mihi tenendam esse conspicerem; elegi potius tibi, si quem possem, communicare fructum sermonis, quam tutari me solum portu silentii: simul fiduciam habens, si quid forte, quod approbes, dixerim, tuis precibus posse me non superbire: sin autem (quod magis puto) nihil tuo studio dignum effecerim, de nihilo superbire non posse.

CAPUT I.

Christum esse viam Humilitatis, qua pervenitur ad veritatem.

1. LOcuturus ergo de gradibus humilitatis, quos beatus Benedictus non numerandos, sed ascendendos proponit: prius ostendo, si possum, quo per illos perveniendum sit, ut audito fructu perventionis, minus gravet labor ascensionis. Proponit itaque Dominus nobis viæ laborem, laboris mercedem: *Ego sum*, inquit, *via, veritas, & vita.* Viam dicit humilitatem, quæ ducit ad veritatem. Altera labor, altera fructus laboris est. Unde sciam, inquis, quod ibi de humilitate locutus sit, cum indeterminate dixerit, *Ego sum via?* Audi apertius: *Discite a me, quia mitis sum, & humilis corde.* Se ergo proponit humilitatis exemplum, mansuetudinis formam. Si imitaris eum, non ambulas in tenebris, sed habebis lumen vitæ. Quid est lumen vitæ, nisi veritas? quæ illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum, ostendit ubi sit vera vita. Ideo cum dixisset, *Ego sum via & veritas*, subdidit, *& vita.* ac si diceret: Ego sum via, quæ ad veritatem duco: ego sum veritas, quæ vitam promitto: ego sum vita, quam do. *Hæc est enim*, ait, *vita æterna, ut cognoscant te verum Deum; & quem misisti Jesum Christum.* Vel sic, quasi tu dicas: Viam considero, id est humilitatem: fructum desidero, veritatem. Sed quid si tantus est labor viæ, ut ad optatum lucrum non possim pervenire? Respondet, *Ego sum via*, id est viaticum, quo sustenteris in via. Clamat igitur errantibus, & viam ignorantibus, *Ego sum via.* dubitantibus, & non credentibus, *Ego sum veritas:* jam ascendentibus, sed lassescentibus, *Ego sum vita.* Satis, ut reor, ostensum est ex proposito capitulo Evange-

A lii, cognitionem veritatis fructum esse humilitatis. Accipe & aliud. *Confiteor tibi Pater, Domine cæli & terra, quia abscondisti hæc*, haud dubium quin veritatis secreta, *à sapientibus & prudentibus*, id est à superbis, *& revelasti ea parvulis*, hoc est humilibus. Et in hoc apparet quod veritas, quæ superbis absconditur, humilibus revelatur. Luc. 10. 21.

2. Humilitatis vero talis potest esse definitio. Humilitas est virtus, qua homo verissima sui agnitione sibi ipsi vilescit. Hæc autem convenit his, qui ascensionibus in corde suo dispositis, de virtute in virtutem, id est de gradu in gradum proficiunt, donec ad culmen humilitatis perveniant, in quo velut in Sion, B id est in speculatione, positi, veritatem prospiciant. *Etenim*, inquit, *benedictionem dabit legislator*: quia qui dedit legem, dabit & benedictionem, hoc est qui jussit humilitatem, perducet ad veritatem. Quis vero est hic legislator, nisi dulcis & rectus Dominus, qui legem dedit delinquentibus in via? In via quippe delinquunt, qui veritatem derelinquunt. Sed numquid vel sic a dulci Domino derelinquuntur? Ipsis ergo dulcis & rectus Dominus legem dat viam humilitatis, per quam redeant ad cognitionem veritatis. Dat occasionem recuperandæ salutis, quia dulcis est; non tamen absque disciplina legis, quia rectus est. Dulcis, quia perire non patitur; rectus, quia punire C non obliviscitur. Humilitatis definitio id probat. Psal. 83. 8. Psal. 24. 8.

CAPUT II.

Quo fructu ascendantur gradus humilitatis.

3. HAnc itaque legem, qua reditur ad veritatem; beatus Benedictus per duodecim gradus disponit: ut sicut per decem præcepta legis ac geminam circumcisionem (in quo duodenarius numerus adimpletur) ad Christum venitur: ita his duodecim gradibus ascensis, veritas apprehendatur. Illud quoque quod in scala illa, quæ in typo humilitatis Jacob monstrata est, Dominus desuper innixus apparuit, quid D nobis aliud innuit, nisi quod in culmine humilitatis constituitur cognitio veritatis? Dominus quippe de summitate scalæ prospiciebat super filios hominum tamquam Veritas, cujus oculi sicut fallere nolunt, ita falli non norunt: ut videret si est intelligens, aut requirens Deum. Annon tibi de alto videtur clamare ac dicere requirentibus se, (novit enim qui sunt ejus) *Transite ad me omnes qui concupiscitis me. & à generationibus meis implemini?* & illud: *Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego vos reficiam.* Venite, inquit. Quo? Ad me veritatem. Qua? per humilitatem. Quo fructu? Ego vos reficiam. Sed quæ est refec- E tio, quam Veritas ascendentibus promittit, pervenientibus reddit? An forte ipsa est caritas? Ad hanc quippe, ut ait beatus Benedictus *, ascensis omnibus humilitatis gradibus monachus mox perveniet. Vere dulcis & suavis cibus caritas, quæ fessos allevat, debiles roborat, mæstos lætificat. Jugum denique Veritatis facit suave, & onus leve. Gen. 28. Scala Jacob mystica. Eccli. 24. 26. Matth. 11. * In Reg. cap. 7 grad. 12.

4. Bonus cibus caritas, quæ media in ferculo Salomonis consistens, diversarum odore virtutum, velut diversi generis fragrantia pigmentorum, esurientes re- Cant. 3. 10.

Tom. II. Opusc. VII.

ficit, jucundat reficientes. Ibi siquidem apponitur pax, patientia, benignitas, longanimitas, gaudium in Spiritu-sancto: & si quæ sunt aliæ veritatis seu sapientiæ generationes, apparantur * in illa. Habet & humilitas in eodem ferculo suas epulas, panem scilicet doloris & vinum compunctionis, quas primo Veritas incipientibus offert, quibus utique dicitur: *Surgite postquam sederitis, qui manducatis panem doloris.* Habet ibidem contemplatio ex adipe frumenti solidum cibum sapientiæ, cum vino quod lætificat cor hominis, ad quæ Veritas perfectos invitat, dicens: *Comedite amici mei, & bibite, & inebriamini carissimi. Media*, inquit, *caritate constravit propter filias Jerusalem*, propter imperfectas videlicet animas, quæ dum adhuc illum solidum cibum minus capere possunt, lacte interim caritatis pro pane, oleo pro vino nutriendæ sunt. Quæ recte *media* describitur, quia ejus suavitas nec incipientibus præsto est, prohibente timore; nec perfectis satis est, pro abundantiori contemplationis dulcedine. Hi adhuc à noxiis carnalium delectationum humoribus, timoris amarissima potione purgandi, nondum lactis dulcedinem experiuntur: illi jam avulsi à lacte, epulari ab introitu gloriæ gloriosius delectantur: solis mediis, id est proficientibus, ita jam melleas quasdam sorbitiunculas caritatis expertis, ut illis interim pro sui teneritudine contenti sint.

Ferculi Salomonis mystica descriptio.
* al. apponuntur
Psal. 126. 2.
Cant. 5. 1.
Cant. 3. 10.
Triplex cibus juxta tres status.

5. Primus ergo cibus est Humilitatis, purgatorius cum amaritudine: secundus Caritatis, consolatorius cum dulcedine: tertius Contemplationis, solidus cum fortitudine. Heu mihi, Domine Deus virtutum! quousque irasceris super orationem servi tui, cibabis me pane lacrymarum, & potum dabis mihi in lacrymis? Quis me invitabit ad illud vel medium ac dulce caritatis convivium: ubi justi epulantur in conspectu Dei, & delectantur in lætitia, ut jam non loquens in amaritudine animæ meæ, dicam Deo; Noli me condemnare: sed epulando in azymis sinceritatis & veritatis, lætus cantem in viis Domini, quoniam magna est gloria Domini? Bona tamen via humilitatis, qua veritas inquiritur, caritas acquiritur, generationes sapientiæ participantur. Denique sicut finis legis Christus, sic perfectio humilitatis, cognitio veritatis. Christus cum venit attulit gratiam: Veritas quibus innotuerit, dat caritatem. Innotescit autem humilibus: humilibus ergo dat gratiam.

CAPUT III.

Quo ordine gradus humilitatis ad propositum bravium veritatis perducant: & quomodo Christus per passionem didicit misericordiam.

6. Dixi, ut potui, quo fructu humilitatis gradus ascendi debeant: dicam, ut potero, quo ordine ad propositum bravium veritatis perducant. Sed quia ipsa quoque veritatis agnitio in tribus gradibus consistit; ipsos breviter, si possum, distinguo: quatenus ex hoc clarius innotescat, ad quem trium veritatis, duodecimus humilitatis pertingat. Inquirimus namque veritatem in nobis, in proximis, in sui natura. In nobis, nosmetipsos dijudicando: in proximis, eorum malis compatiendo: in sui natura, mundo corde contemplando. Observa sicut numerum, ita & ordinem. Primo te doceat Veritas ipsa, quod prius in proximis, quàm in sui debeat inquiri natura. Post hoc accipies, cur prius in te, quam in proximis inquirere debeas. In numero siquidem beatitudinum, quas suo sermone distinxit Dominus, prius misericordes, quàm mundicordes posuit. Misericordes quippe cito in proximis veritatem deprehendunt, dum suos affectus in illos extendunt: dum sic per caritatem se illis conformant, ut illorum vel bona, vel mala, tamquam propria sentiant. Cum infirmis infirmantur, cum scandalizatis uruntur. Gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus consueverunt. Hac caritate fraterna cordis acie mundata, veritatem delectantur in sui contemplari natura, pro cujus amore mala tolerant aliena.

Veritatis cognitio in trib. gradibus consistit.
Matth. 5. 7.
2. Cor. 11. 29.
Rom. 12. 15.

Qui vero ita se fratribus non consociant, sed è contrario aut flentibus insultant, aut gaudentibus derogant: dum quod in illis est, in se esse non sentiunt, quia similiter affecti non sunt, veritatem in proximis qualiter deprehendere possunt? Bene namque convenit illis illud vulgare proverbium: Nescit sanus quid sentiat æger, aut plenus quid patiatur jejunus. Et æger ægro, & jejunus jejuno quanto propinquius, tanto familiarius compatiuntur. Sicut enim pura veritas non nisi puro corde videtur: sic miseria fratris verius misero corde sentitur. Sed ut ob alienam miseriam miserum cor habeas, oportet ut tuam prius agnoscas: ut proximi mentem in tua invenias, & ex te noveris, qualiter illi subvenias, exemplo scilicet Salvatoris nostri, qui pati voluit, ut compati sciret; miser fieri, ut misereri disceret, ut quomodo de ipso scriptum est, *Didicit ex his quæ passus est obedientiam*, ita & misericordiam disceret. Non quod ante misereri nesciret, cujus misericordia ab æterno, & usque in æternum: sed quod natura sciebat ab æterno, temporali didicit experimento.

7. Sed forte durum tibi videtur, quod dixi Dei sapientiam Christum didicisse misericordiam. quasi is per quem omnia facta sunt, aliquid aliquando ignorasset ex iis quæ sunt: maxime cum illud quod ex epistola ad Hebræos ad id comprobandum commemoravi alio sensu, qui non ita videatur absurdus, possit intelligi: ut hoc quod dictum est, *didicit*, non ad ipsum caput referatur in sui persona, sed ad corpus ejus, quod est Ecclesia. & ita sit sensus: *Et didicit ex iis quæ passus est obedientiam*, hoc est, obedientiam didicit in suo corpore ex iis, quæ passus est in capite. Nam illa mors, illa crux, opprobria, sputa, flagella, quæ omnia caput nostrum Christus pertransiit, quid aliud corpori ejus, id est nobis, quam præclara obedientiæ documenta fuerunt? *Christus* enim, ait Paulus, *factus est obediens Patri usque ad mortem, mortem autem crucis*. Qua necessitate? Respondeat apostolus Petrus. *Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut sequamini*, inquit, *vestigia ejus*, id est, ut imitemini obedientiam ejus. Ex his ergo quæ passus est, discimus quanta nos, qui puri homines sumus, oporteat pro obedientia perpeti, pro qua is, qui & Deus erat, non dubitaverit mori. Et hoc modo, inquis, non inconveniens erit, si dicatur Christus vel obedientiam, vel misericordiam, seu aliquid aliud in suo corpore didicisse: dum tamen sibi in sua persona nil, quod se ante latuerit, credatur ex tempore potuisse accedere. Sicque ipse sit qui misereri doceat aut obedire, ipse qui discat: quia caput & corpus unus est Christus.

8. Non nego hunc intellectum, quin rectus sit: sed ex alio loco ipsius epistolæ, superior interpretatio videtur approbari, ubi dicitur: *Nusquam enim Angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit. unde debuit per omnia fratribus assimilari, ut misericors fieret.* Puto quod hæc verba sic ad caput referenda sunt, ut corpori penitus aptari non possint. De Verbo utique Dei dictum est, *quod non Angelos apprehendit*, hoc est non in unam sibi personam assumpsit, *sed semen Abrahæ*. Neque enim legitur, Verbum Angelus factum est, sed, *Verbum caro factum est*, & caro de carne Abrahæ, juxta promissionem, quæ illi primum facta est. *Unde*, id est ex qua seminis assumptione, *debuit per omnia fratribus assimilari*, id est oportuit ac necesse fuit, ut similis nobis passibilis, nostrarum omnia, excepto peccato, genera miseriarum percurreret. Si quæris, qua necessitate? *ut misericors*, inquit, *fieret*. Et hoc, ais, cur non recte ad corpus referri potest? Sed audi quod paulo post sequitur: *In eo enim, in quo passus est ipse & tentatus, potens est & eis qui tentantur auxiliari.* In quibus verbis quid melius intelligi possit non video; nisi quod ideo pati ac tentari, omnibusque, absque peccato, humanis voluit communicare miseriis (quod est per omnia fratribus similari) ut similiter passis ac tentatis misereri ac compati ipso disceret experimento.

9. Quo quidem experimento non dico ut sapientior efficeretur, sed propinquior videretur: quatenus infirmi filii Adam, quos suos fieri & appellari fratres non dedignatus est, suas illi infirmitates committere non dubitarent, qui sanare illas & posset ut Deus, & vellet ut proximus, & cognosceret ut eadem passus. Unde Isaias virum eum appellat *dolorum, & scientem infirmitatem.* & Apostolus: *Non enim habemus*, inquit, *Pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris.* Unde autem possit, indicans adjungit: *Tentatum autem per omnia pro similitudine, absque peccato.* Beatus quippe Deus, beatus Dei Filius, in ea forma, qua non rapinam arbitratus est esse se æqualem Patri, proculdubio impassibilis, prinsquam se exinanisset formam servi accipiens, sicut miseriam vel subjectionem expertus non erat, sic misericordiam vel obedientiam non noverat experimento. Sciebat quidem per naturam, non autem sciebat per experientiam. At ubi minoratus est non solum à seipso, sed etiam paulo minus ab Angelis, qui & ipsi impassibiles sunt per gratiam, non per naturam, usque ad illam formam, in qua pati & subjici posset, quod utique (sicut dictum est) in sua non posset; & in passione expertus est misericordiam, & in subjectione obedientiam. Per quam tamen experientiam, non illi (ut dixi) scientia, sed nobis fiducia crevit, dum ex hoc misero genere cognitionis, is à quo longe erraveramus, factus est propior nobis. Quando enim illi appropinquare auderemus, in sua impassibilitate manenti? Nunc autem, Apostolo suadente, monemur *cum fiducia adire thronum gratiæ ipsius*, quem nimirum, sicut alibi scriptum est, *languores nostros* tulisse, *& dolores nostros* portasse cognoscimus, & in eo quo passus est ipse, nobis compati posse non dubitamus.

10. Non ergo debet absurdum videri, si dicitur, Christum non quidem aliquid scire cœpisse, quod aliquando nescierit; scire tamen alio modo misericordiam ab æterno per divinitatem, & aliter in tempore didicisse per carnem. Vide ne & simili locutionis modo illud dictum sit, quod Dominus requirentibus discipulis de die ultimo se nescire respondit. Nam quomodo diem illum ille nesciebat, in quo omnes sapientiæ & scientiæ thesauri sunt absconditi? Cur ergo se scire negabat, quod certum est quia nescire non poterat? Numquid forte mendaciter eos voluit celare, quod utiliter non valuit innotescere? Absit. Sicut nil ignorare poterat, cum sapientia sit: sic nec mentiri, cum veritas sit. Sed volens discipulos ab inutilis inquisitionis curiositate compescere, quod inquirebant, se scire negavit: non omnino quidem, sed tali quodam modo, quo negare veraciter potuit. Nam etsi suæ divinitatis intuitu æque omnia, præterita scilicet, præsentia, atque futura perlustrando, diem quoque illum palam habebat; non tamen ullis carnis suæ sensibus experiendo agnoverat. Alioquin jam spiritu oris sui Antichristum interfecerat, jam auribus sui corporis Archangelum vociferantem, & tubam sonantem, in quo strepitu mortui suscitandi sunt, audierat: jam oculis suæ carnis oves hœdosque, qui ab invicem segregandi sunt, perspexerat.

11. Denique ut intelligas, quod illa tantum cognitione, quæ per carnem fit, se illum diem nescire perhibuerit, vigilanter respondens, non ait, Nec ego scio, sed *nec ipse*, inquit, *filius* hominis *scit* *. Quid est filius hominis, nisi nomen assumptæ carnis? Quo siquidem nomine intelligi datur, quia dicens se aliquid nescire, non juxta quod Deus est, sed secundum hominem loquitur. Alias quippe loquens de se secundum suam divinitatem, non filius, vel filium hominis: sed, ego, vel me, sæpius ponere consuevit, ut ibi: *Amen, amen dico vobis, antequam Abraham fieret, ego sum. Ego sum*, ait: non, Filius hominis est. Nec dubium, quin de illa essentia diceret, qua ante Abraham & sine initio est, non qua post Abraham & ex Abraham factus est. Alibi quoque hominum de se opinionem à discipulis inquirens, *Quem dicunt*, inquit, *homines esse*, non me, sed *filium hominis?* Rursus eosdem interrogans, quid de se ipsi quoque sentirent: *Vos autem*, non quem filium hominis; sed *quem me*, ait, *esse dicitis?* Carnalis videlicet populi sententiam de carne inquirens, nomen carnis, quod proprie est *filius hominis:* posuit: spirituales vero discipulos de sua divinitate interrogans, non filium hominis, sed signanter *me* dixit. Quod denique Petrus intelligens, quid per hoc quod dixerat, *me*, requisiti fuissent, sua responsione aperuit: *Tu es*, inquiens, non Jesus filius Virginis, sed *Christus filius Dei*. Quod utique si respondisset, nihilo minus veritatem dixisset: sed in verbis interrogationis sensum interrogantis prudenter advertens, competenter proprieque ad interrogata respondit, dicens: *Tu es Christus filius Dei.*

Tom II. Opus VII.

12. Cum igitur videas Christum in una quidem persona duas habere naturas, unam qua semper fuit, alteram qua esse cœpit; & secundum sempiternum suum quidem esse, semper omnia nosse; secundum temporalem vero, multa temporaliter expertum fuisse: cur fateri dubitas; ut esse in tempore cœpit ex carne, sic carnis quoque miserias scire cœpisse, illo dumtaxat modo cognitionis, quem docet defectio carnis? Quod utique genus scientiæ Protoplasti sapientius feliciusque nescirent, quando id attingere nisi stulte misereque non poterant. Sed plasmator eorum Deus requirens quod perierat, opus suum miseratus prosecutus est, descendens & ipse misericorditer, quo illi ceciderant miserabiliter. Voluit experiri in se, quod illi faciendo contra se merito paterentur, non simili quidem curiositate, sed mirabili caritate: non ut miser cum miseris remaneret, sed ut misericors factus miseros liberaret. Factus, inquam, misericors, non illa misericordia, quam felix manens habuit ab æterno: sed quam mediante miseria reperit in habitu nostro. Porro pietatis opus, quod per illam cœpit, in ista perfecit. non quod sola illa non posset perficere: sed quia nobis non potuit absque ista sufficere. Utraque siquidem necessaria; sed nobis hæc magis congrua fuit. O ineffabilis pietatis excogitatio! Quando nos illam miram misericordiam cogitaremus, quam præcedens miseria non informat? Quando illam adverteremus incognitam nobis compassionem, quæ non passione præventa, cum impassibilitate perdurat? Attamen si illa, quæ miseriam nescit, misericordia non præcessisset, ad hanc, cujus miseria mater est, non accessisset. Si non accessisset, non attraxisset: si non attraxisset, non extraxisset. Unde autem extraxit, nisi de lacu miseriæ, & de luto fæcis? Nec illam tamen misericordiam deseruit, sed hanc inseruit: non mutavit, sed multiplicavit, sicut scriptum est: *Homines & jumenta salvabis Domine, quemadmodum multiplicasti misericordiam tuam Deus.*

Christus scientiæ defidenum male à protoplastis usurpatum sic expiavit.

Misericordia Christi humana quomodo nobis necessaria.

Psal. 39. 3.

Psal. 35.

CAPUT IV.

Primus veritatis gradus est, primum seipsum attendere, seu propriam miseriam agnoscere.

13. SEd jam ad propositum redeamus. Si ergo se miserum fecit, qui miser non erat, ut experiretur quod & ante sciebat: quanto magis tu, non dico ut te facias quod non es, sed ut attendas quod es, quia vere miser es, & sic discas misereri, qui hoc aliter scire non potes? ne forte si proximi malum consideres, & tuum non attendas; movearis non ad miserationem, sed ad indignationem; non ad adjuvandum, sed ad judicandum: denique non ad instruendum in spiritu lenitatis, sed ad destruendum in spiritu furoris. *Vos qui spirituales estis*, ait Apostolus, *hujusmodi instruite in spiritu lenitatis.* Apostoli consilium sive etiam præceptum est, ut mansueto, id est eo spiritu fratri ægrotanti subvenias, quo tibi vis subveniri cum ægrotas. Et ut scias qualiter erga delinquentem mansuescere possis, *Considerans*, inquit, *te ipsum, ne & tu tenteris.*

Veritatis primus in nobis gradus, cognitio sui.

Gal. 6. 1.

14. Considerare libet, quàm bene discipulus Veritatis ordinem sequatur Magistri. In beatitudinibus, quas

Tom. II. Opus. V. I.

supra * memoravi, sicut prius misericordes quàm A mundicordes, sic prius mites quàm misericordes pronuntiati sunt. Et Apostolus cum spirituales hortaretur ad instruendum carnales, adjunxit, *in spiritu lenitatis*. Instructio quippe fratrum pertinet ad misericordes, spiritus lenitatis ad mites. Ac si diceret: Inter misericordes deputari non potest, qui in semetipso mitis non est. Ecce Apostolus aperte ostendit, quod superius * me ostensurum promisi, prius videlicet veritatem inquirendam esse in nobis, quàm in proximis: *considerans*, inquiens *te ipsum*. id est, quàm facilis ad tentandum, quam pronus ad peccandum: quatenus ex tui consideratione mitescas: sicque ad succurrendum aliis in spiritu lenitatis accedas. Alioquin si monentem B non audis Discipulum, arguentem time Magistrum: *Hypocrita, ejice primum trabem de oculo tuo; & sic videbis festucam ejicere de oculo fratris tui*. Trabes in oculo grandis & grossa, superbia in mente est: quæ quadam corpulentia sui vana, non sana; tumida, non solida, oculum mentis obscurat, veritatem obumbrat: ita ut si tuam occupaverit mentem, jam tu te videre, jam te talem, qualis es, vel qualis esse potes, non possis sentire: sed qualem te amas, talem te vel putes esse, vel speres fore. Quid enim aliud est superbia, quàm (ut quidam sanctus * diffinit) amor propriæ excellentiæ? Unde & nos possumus dicere per contrarium, humilitatem propriæ excellentiæ esse contemptum. C Amor vero, sicut nec odium, veritatis judicium nescit. Vis judicium Veritatis audire? Sicut audio, sic judico. Non sicut odi, non sicut amo, non sicut timeo. Est judicium odii, ut illud: *Nos legem habemus, & secundum legem nostram debet mori*. Est & timoris, ut illud: *Si dimittimus eum sic, venient Romani & tollent nostrum locum & gentem*. Judicium vero amoris, ut David de filio parricida: *Parcite*, inquit, *puero Absalon*. Et legibus humanis * statutum, & in causis, tam ecclesiasticis, quam sæcularibus servatum scio, speciales amicos causantium non debere admitti ad judicium: ne vel fallant, vel fallantur amore suorum. Quod si culpam amici tuo judicio amor illius aut minuit, aut D prorsus abscondit: quanto magis amor tui tuum contra te judicium fallit?

(Margin notes: * Serm. 6 — Mitis sit priusquam misericors. — Matth. 7. 5 — Superbia obstat ad veritatem. — * S. Aug. l. 11. de Gen. ad l. c. 14. & alibi. — Amor & odium corrumpunt judicium — Johann. 19. 48. — Johann. 11. 48. — 2. Reg. 18. 5 — * L. qui Jurisd. de jurisd. om. Judic.)

15. Qui ergo plene veritatem in se cognoscere curat, necesse est ut semota trabe superbiæ, quæ oculum arcet à luce, ascensiones in corde suo disponat, per quas seipsum in seipso inquirat; & sic post duodecimum humilitatis ad primum veritatis gradum pertingat. Cum autem veritate inventa in se, immo se inventa in veritate, dicere potuerit, *Credidi, propter quod locutus sum, ego autem humiliatus sum nimis*: ascendat homo ad cor altum, ut exaltetur veritas, & ad gradum secundum perveniens dicat in excessu suo, *Omnis homo mendax*. Putas hunc ordinem David non tenuit? E Putas hoc non sensit Propheta, quod Dominus quod Apostolus, quod & nos post ipsos, & per ipsos sentimus? *Credidi*, inquit, Veritati dicenti: *Qui sequitur me, non ambulat in tenebris*. *Credidi* ergo sequendo, *propter quod locutus sum* confitendo. Quid confitendo? Veritatem quam cognovi credendo. Postquam autem & credidi ad justitiam, & locutus sum ad salutem, *humiliatus sum nimis*, hoc est perfecte. Tamquam diceret: Quia veritatem cognitam in me confiteri contra me non erubui, ad perfectionem humilitatis profeci. *Nimis* enim pro *perfecte* potest intelligi; ut ibi *In mandatis ejus volet nimis*. Quod si quis contendat, *nimis* hic pro *valde* positum, non pro *perfecte*, quia F & expositores idipsum videntur adstruere: neque hoc discordat à sensu Prophetæ, ut sic sentiamus eum dixisse: Ego quidem, cum adhuc veritatem non nossem, aliquid me putabam esse, cum nihil essem. At postquam in Christum credendo, id est ejus humilitatem imitando, veritatem agnovi: ipsa quidem exaltata est in me ex mea confessione: sed ego *humiliatus sum nimis*, id est, valde vilui mihi ex mei consideratione.

(Margin notes: Ad cognoscendam in se veritatem removenda — Psal. 115. 1. — Johann. 8. 12. — Psal. 111. 1.)

CAPUT V.

Secundus gradus veritatis est, ex agnitione propriæ infirmitatis, compati miseriæ proximi.

16. HUmiliatus ergo Propheta in hoc primo gradu veritatis, ut ait in alio psalmo, *Et in veritate tua humiliasti me*: semetipsum attendat, & ex propria miseria generalem perpendat: sicque ad secundum transiens dicat in excessu suo, *Omnis homo mendax*. In quo excessu suo? In illo proculdubio, quo sese excedens, ac veritati adhærens, seipsum dijudicat. In illo ergo excessu suo dicat, non indignando aut insultando, sed miserando & compatiendo: *Omnis homo mendax*. Quid est, *Omnis homo mendax*? Omnis homo infirmus, omnis homo miser & impotens, qui nec se, nec alium possit salvare. Sicut dicitur *fallax equus ad salutem*, non quod equus aliquem fallat, sed quia is seipsum fallit, qui in fortitudine ejus confidit: sic omnis homo dicitur mendax, id est fragilis, mutabilis, à quo salus non possit vel sua, vel aliena sperari: quin potius maledictionem incurrat, qui spem suam in homine ponit. Proficiens itaque humilis Propheta per ducatum veritatis, quodque in se lugebat videns in aliis, dum apponit scientiam, apponat & dolorem, ac generaliter, sed veraciter dicat: *Omnis homo mendax*.

17. Vide quàm longe aliud senserit de se Pharisæus ille superbus. Quid deprompsit in excessu suo? *Deus gratias ago tibi, quia non sum sicut ceteri hominum*. Dum in se singulariter exsultat, aliis arroganter insultat. David autem aliter. Ait enim, *Omnis homo mendax*. Neminem excipit, ne quem decipiat: sciens quia *omnes peccaverunt, & omnes egent gloria Dei*. Pharisæus se solum decipit, quem solum excipit, dum ceteros damnat. Propheta se non excipit a communi miseria, ne excipiatur à misericordia: Pharisæus exsufflat misericordiam, dum dissimulat miseriam. Propheta affirmat tam de omnibus, quam de se, *Omnis homo mendax*: Pharisæus confirmat de omnibus præter se, *Non sum*, inquiens, *sicut ceteri hominum*. Et gratias agit, non quia bonus, sed quia solus: non tam de bonis quæ habet, quàm de malis quæ in aliis videt. Nondum de suo trabem ejecerat, & festucas in oculis fratrum enumerat. Nam subdit; *Injusti, raptores*. Non frustra (ut arbitror) excessum à proposito feci, si utriusque excessus differentiam intellexisti.

18. Jam ad propositum redeundum est. Quos itaque veritas sibi jam innotescere, ac per hoc vilescere fecit; necesse est, ut cuncta, quæ amare solebant, & ipsi sibi amarescant. Statuentes nimirum se ante se, tales se videre cogunt, quales vel a se videri erubescunt. Dumque sibi displicet quod sunt, & ad id suspirant quod non sunt, quod utique per se fore diffidunt, vehementer sese lugentes, id solum consolationis inveniunt, ut severi judices sui, qui scilicet amore veri esuriant & sitiant justitiam, usque ad contemptum sui districtissimam de se exigant satisfactionem, & de cetero emendationem. Sed cum se ad id sufficere non posse conspiciunt (cum enim fecerint omnia quæ mandata fuerint sibi, servos se inutiles dicunt) de justitia ad misericordiam confugiunt. Ut autem illam consequantur, consilium Veritatis sequuntur: *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur*. Et hic est secundus gradus veritatis, quo eam in proximis inquirunt; dum de suis aliorum necessitates exquirunt; dum ex iis quæ patiuntur, patientibus compati sciunt.

(Margin notes: Psal. 115. — Hinc ... — Psal. ... — Jerem. — Luc. 18. — Psal. — Rom. 3. — Luc. — Cogn... sui — Luc. 17. — Matth. 5. — Hinc ... gradus)

CAPUT VI.

Tertius gradus veritatis, mundare oculum cordis ad contemplanda cælestia & divina.

19. IN his ergo tribus quæ dicta sunt, id est in luctu pœnitentiæ, in desiderio justitiæ, in operibus misericordiæ si perseverant, à tribus impedimentis, quæ

(Margin note: Co... d... & q... remov...)

aut ignorantia, aut infirmitate, aut ſtudio contraxerunt, cordis aciem mundant, quo per contemplationem ad tertium veritatis gradum pertranſeant. Hæ ſunt viæ, quæ videntur hominibus bonæ, illis dumtaxat exceptis, qui lætantur cum male fecerint, & exſultant in rebus peſſimis, ac ſe de infirmitate vel ignorantia tegunt ad excuſandas excuſationes in peccatis. Sed fruſtra ſibi de infirmitate, vel ignorantia blandiuntur, qui ut liberius peccent, libenter ignorant, vel infirmantur. Putas primo homini profuit, licet ipſe non libenter peccavit, quod ſe per uxorem, tamquam per carnis infirmitatem, defendit? Aut primi Martyris lapidatores, quoniam aures ſuas continuerunt, per ignorantiam excuſabiles erunt? Qui igitur ſtudio & amore peccandi à veritate ſe ſentiunt alienatos, infirmitate & ignorantia preſſos; ſtudium in gemitum, amorem in mærorem convertant, infirmitatem carnis fervore juſtitiæ vincant, ignorantiam liberalitate repellant: ne ſi nunc egentem, nudam & infirmam veritatem ignorant; cum poteſtate magna & virtute venientem, terrentem, arguentem, ſero cum rubore cognoſcant, fruſtra cum tremore reſpondeant: *Quando te vidimus egere, & non miniſtravimus tibi?* Cognoſcetur certe Dominus judicia faciens, qui nunc ignoratur miſericordiam quærens. Denique videbunt in quem transfixerunt: ſimiliter & avari quem contempſerunt. Ab omni ergo labe, infirmitate, ignorantia, ſtudiove contracta, flendo, juſtitiam eſuriendo, operibus miſericordiæ inſiſtendo, mundatur oculus cordis, cui ſe in ſui puritate Veritas videndam promittit: *Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt.* Cum ſint itaque tres gradus ſeu ſtatus veritatis, ad primum aſcendimus per laborem humilitatis, ad ſecundum per affectum compaſſionis, ad tertium per exceſſum contemplationis. In primo veritas reperitur ſevera, in ſecundo pia, in tertio pura. Ad primum ratio ducit, qua nos diſcutimus; ad ſecundum affectus perducit, quo aliis miſeremur; ad tertium puritas rapit, qua ad inviſibilia ſublevamur.

CAPUT VII.

Quomodo ſancta Trinitas hos tres veritatis gradus in nobis operetur.

20. INterlucet hic mihi mira quædam ac diviſa individuæ Trinitatis operatio, ſi quo modo tamen ab homine ſedente in tenebris ineffabilis illa poſſit capi cooperantium ſibi perſonarum diviſio. In primo ſiquidem gradu Filius, in ſecundo Spiritus-ſanctus, in tertio mihi Pater operari videtur. Vis audire Filii operationem? *Si ego*, inquit, *lavi vobis pedes Dominus & magiſter, quanto magis & vos debetis alter alterius lavare pedes?* Tradebat diſcipulis humilitatis formam veritatis Magiſter, qua in primo gradu primum eis veritas innoteſceret. Attende & opus Spiritus-ſancti: *Caritas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum qui datus eſt nobis.* Caritas quippe donum eſt Spiritus-ſancti, qua fit, ut qui ſub diſciplina Filii per humilitatem ad primum uſque gradum veritatis jam profecerunt; ad ſecundum per compaſſionem proximi, ſub magiſterio Spiritus-ſancti perveniant. Audi & de Patre: *Beatus es Simon Barjona, quia caro & ſanguis non revelavit tibi, ſed Pater meus qui eſt in cælis.* & illud: *Pater filiis notam faciet veritatem ſuam.* &, *Confiteor tibi Pater, quia abſcondiſti hæc à ſapientibus, & revelaſti ea parvulis.* Vides quia quos verbo & exemplo prius Filius humiliavit, ſuper quos deinde Spiritus-ſanctus caritatem effudit, hos tandem in gloria Pater recepit? Filius facit diſcipulos, Paraclitus conſolatur amicos, Pater exaltat filios. Quia vero non ſolum Filius, ſed & Pater & Spiritus-ſanctus veraciter Veritas appellantur; conſtat quod una eademque Veritas, ſervata proprietate perſonarum, tria hæc in tribus gradibus operatur. Primo ſcilicet inſtruit, ut magiſter: ſecundo conſolatur, ut amicus vel frater: tertio adſtringit, ut filios pater.

TOM. II. Opusc. VII.

21. Dei quippe Filius, Verbum ſcilicet ac ſapientia Patris, primum quidem illam animæ noſtræ potentiam, quæ ratio dicitur, cum reperit carne depreſſam, peccato captivam, ignorantia cæcam, exterioribus deditam; clementer aſſumens, potenter erigens, prudenter inſtruens, introrſum trahens, ac mirabiliter utens tamquam pro ſe vicaria, ipſam ſibi judicem ſtatuit, ita ut pro reverentia Verbi cui conjungitur, ipſa ſui accuſatrix, teſtis, & judex, contra ſe Veritatis fungatur officio. Ex qua prima conjunctione Verbi & rationis, humilitas naſcitur. Aliam deinde partem, quæ dicitur voluntas, veneno quidem carnis infectam, ſed jam ratione diſcuſſam, Spiritus-ſanctus dignanter viſitans, ſuaviter purgans, ardenter afficiens, miſericordem facit: ita ut more pellis, quæ uncta extenditur; ipſa quoque unctione perfuſa cæleſti, uſque ad inimicos per affectum dilatetur. Et ſic ex hac ſecunda conjunctione Spiritus Dei & voluntatis humanæ, caritas efficitur. Utramque vero partem, rationem ſcilicet & voluntatem, alteram verbo veritatis inſtructam, alteram ſpiritu veritatis afflatam; illam hyſſopo humilitatis aſperſam, hanc igne caritatis ſuccenſam; tandem jam perfectam animam, propter humilitatem ſine macula, propter caritatem ſine ruga; cum nec voluntas rationi repugnat, nec ratio veritatem diſſimulat, glorioſam ſibi ſponſam Pater conglutinat: ita ut nec ratio de ſe, nec voluntas de proximo cogitare ſinatur, ſed hoc ſolum beata illa anima dicere delectetur: *Introduxit me Rex in cubiculum ſuum.* Digna certe, quæ de ſchola humilitatis, in qua primum ſub magiſtro Filio ad ſeipſam intrare didicit, juxta comminationem ad ſe factam, *Si ignoras te, egredere & paſce hædos tuos*: digna, ergo quæ de ſchola illa humilitatis duce Spiritu-ſancto in cellaria caritatis (quæ nimirum proximorum pectora intelligenda ſunt) per affectionem introduceretur: unde ſuffulta floribus, ac ſtipata malis, bonis ſcilicet moribus & virtutibus ſanctis, ad Regis demum cubiculum, cujus amore languet, admitteretur. Ibi modicum, hora videlicet quaſi dimidia, ſilentio facto in cælo, inter deſideratos amplexus ſuaviter quieſcens, ipſa quidem dormit, ſed cor ejus vigilat, quo utique interim veritatis arcana rimatur: quorum poſtmodum memoria ſtatim ad ſe reditura paſcatur. Ibi videt inviſibilia, audit ineffabilia, quæ non licet homini loqui. Excedunt quippe omnem illam, quam nox nocti indicat, ſcientiam: dies tamen diei eructat verbum, & inter ſapientes ſapientiam loqui, & ſpiritualibus ſpiritualia licet conferri.

Verbum informat humilitatem. Spiritus S. caritatem. Pater contemplationem. Cant. 1. 3. Ibidem.

CAPUT VIII.

Gradus iidem in raptu S. Pauli declarantur.

22. PUtas hos gradus Paulus non tranſierat, qui uſque ad tertium cælum ſe raptum fuiſſe teſtatur? Sed quare raptum, & non potius ductum? Ut videlicet ſi tantus Apoſtolus raptum ſe dicit fuiſſe, quo nec doctus ſcivit, nec ductus potuit ire; me, qui proculdubio minor ſum Paulo, ad tertium cælum nulla mea virtute, nullo meo labore pervenire poſſe præſumam: ne vel de virtute confidam, vel pro labore diffidam. Qui enim docetur aut ducitur, ex hoc ipſo quod docentem vel ducentem ſequitur, laborare convincitur, & aliquid ex ſe agit, ut ad deſtinatum locum vel ſenſum pertrahatur, ita ut dicere poſſit: *Non autem ego, ſed gratia Dei mecum.* Qui vero rapitur, non ſuis viribus, ſed alienis innixus, tamquam neſcius quocumque portatur, nec de toto in ſe, nec de parte gloriatur, ubi nec per ſe, nec cum alio aliquid operatur. Ad primum itaque ſive ad medium cælum ductus vel adjutus Apoſtolus aſcendere potuit: ad tertium autem ut perveniret, rapi oportuit. Nam ad hoc & Filius legitur deſcendiſſe, ut vocaret & juvaret aſcenſuros ad primum: & Spiritus-ſanctus miſſus fuiſſe, qui perduceret ad ſecundum. Pater vero, licet Filio & Spiritui-ſancto ſemper cooperetur, numquam tamen aut de cælo deſcendiſſe, aut

2 Cor. 12. 2. Contemplatio raptus. 1 Cor. 15. 10. S. Pauli raptus exponitur.

Tom. II. Opusc. VII.

ad terras legitur missus fuisse. Lego certe, quod *misericordia Domini plena est terra*; &, *pleni sunt cæli & terra gloria tua*. & multa hujusmodi. Lego & de Filio, *Postquam venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum*. & ipse Filius loquitur de se, *Spiritus Domini misit me*. Et per eumdem Prophetam: *Et nunc*, inquit, *Dominus misit me & Spiritus ejus*. Lego & de Spiritu-sancto, *Paraclitus autem Spiritus-sanctus, quem mittet Pater in nomine meo*. &, *Cum assumptus fuero, mittam vobis eum*, haud dubium quin Spiritum-sanctum. Patrem autem in sua persona, licet nusquam non sit, nusquam tamen invenio nisi in cælis, ut in Evangelio: *Et Pater meus qui in cælis est*. & in oratione, *Pater noster qui es in cælis*.

Psal. 32. — Descendere de cælo, aut mitti non convenit Patri, sed Filio, & Spiritui S. — Galat. 4. — Isa. 61. 1. — Isa. 48. 16. — Johann. 14. — Johan. 16. — Matth 12. 50. — Matth. 6. 9.

23. Unde nimirum colligo, quod quia Pater non descendit, Apostolus ut eum videret, ad tertium cælum ascendere quidem non potuit, quo tamen se raptum memoravit. Denique, *Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo filius hominis*. Et ne putes de primo dictum vel secundo, dicit tibi David: *A summo cælo egressio ejus*. Ad quod iterum non subito raptus, non furtim sublatus, sed, *Videntibus*, inquit, *illis*, id est, Apostolis, *elevatus est*. Non sicut Elias, qui unum; non sicut Paulus, qui nullum, (vix enim vel seipsum testem aut arbitrum habere potuit, ipso perhibente, *Nescio, Deus scit*:) sed ut omnipotens, qui quando voluit descendit, quando voluit ascendit, pro suo arbitrio arbitros & spectatores, locum & tempus, diem & horam exspectans, *videntibus illis*, quos scilicet tanta visione dignatur; *elevatus est*. Raptus est Paulus, raptus est Elias, translatus est Enoch: Redemptor vero noster legitur *elevatus*, hoc est, ex seipso levatus, non aliunde adjutus. Denique non currus vehiculo, non Angeli adminiculo, sed propria virtute subnixum *suscepit eum nubes ab oculis eorum*. Cur hoc? An fessum juvit? an pigrum impulit? an cadentem sustinuit? Absit. Sed suscepit eum ab oculis carnalibus discipulorum: qui etsi Christum noverant secundum carnem; sed ultra jam non noscerent. Quos ergo per humilitatem ad primum cælum Filius vocat, hos in secundo per caritatem Spiritus aggregat, ad tertium per contemplationem Pater exaltat. Primo humiliantur in veritate, & dicunt, *In veritate tua humiliasti me*. Secundo congaudent veritati, & psallunt, *Ecce quàm bonum & quàm jucundum habitare fratres in unum*. De caritate quippe scriptum est, *Congaudet autem veritati*. Tertio ad arcana veritatis rapiuntur, & aiunt: *Secretum meum mihi, secretum meum mihi*.

Johan 3. 13. — Psal. 18. — Act 1. 13. — 4. Reg. 2. — 2. Cor. 12. 2. — 4. Reg. 2. — Eccli 44. — Ibidem. — Psal 118. — 1. Cor 13. 6. — Isa. 24. 16

CAPUT IX.

Gemitus & suspiria sancti Bernardi, ad Veritatem anhelantis.

24 SEd quid ego miser superflua magis loquacitate, quam spiritus vivacitate duos cælos superiores percurro, qui manibus pedibusque repens adhuc sub inferiore laboro? Ad quod tamen jam, ipso juvante, quo & vocante, mihi scalam erexi. Illic siquidem iter est, quo ostendat mihi salutare Dei. Jam Dominum desuper innixum suspicio, jam ad vocem veritatis exsulto. Vocavit me, & ego respondi illi: *Operi manuum tuarum porriges dexteram*. Tu quidem Domine gressus meos dinumeras, sed ego lentus ascensor, fessus viator, diverticula quæro. Væ mihi, si tenebræ me comprehendant, aut si mea fuga fiat in hieme, vel in sabbato: dum nunc ad lucem, cum tempus acceptabile & dies salutis sunt, proficisci dissimulo. Quid moror? Ora pro me, fili, frater, socie, & particeps profectus mei, si quis est, in Domino. Ora Omnipotentem, quatenus sic pigrum roboret pedem, ut tamen non veniat mihi pes superbiæ. Etsi enim pes piger, ut ad veritatis gradum ascendat, idoneus non est: tolerabilior tamen est isto, qui in ea stare non potest, ut habes ibi: *Expulsi sunt, nec potuerunt stare*.

Job 14. 15 — Pigritia non tam contraria est cognitioni veritatis, quam superbia. — Psal. 35. — Ibidem. 42 13.

25. Et hoc quidem de superbis. Sed quid de illorum capite? Quid de illo, qui dicitur *rex super omnes filios superbiæ*? Et *ipse*, inquit, *in veritate non stetit*. Et alibi: *Videbam satanam sicut fulgur cadentem de cælo*. Quare hoc, nisi propter superbiam? Væ mihi, si & me viderit, qui alta a longe cognoscit, superbientem: & illam in me terribilem intonet vocem: Tu quidem filius Excelsi eras, sed sicut homo morieris, & sicut unus de principibus cades. Quis non ab hujus tonitrui voce formidet? O quàm salubrius ad tactum Angeli nervus femoris Jacob emarcuit, quàm angeli superbientis intumuit, evanuit, ruit. Utinam & meum nervum Angelus tangat ut marcescat, si forte ex hac infirmitate incipiam proficere, qui ex mea firmitate non possum nisi deficere. Lego profecto: *Quod infirmum est Dei, fortius est hominibus*. Sic quoque Apostolus de suo nervo conquestus, quem angelus non Domini, sed satanæ colaphizabat, responsum audivit: *Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur*. Quæ virtus? Ipse Apostolus respondeat: *Libenter gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me virtus Christi*. Sed nondum forsitan intelligis, de qua specialiter dixerit, quia Christus omnes virtutes habuit. Sed cum omnes habuerit, præ omnibus tamen unam, id est humilitatem, nobis in se commendavit, cum ait: *Discite a me, quia mitis sum, & humilis corde*.

Job 41. 25 — Johann. 8. 44. — Luc. 10. 18. — Psal. 81. — Gen. 32. — 1. Cor. — 2. Cor. 12. — Ibidem.

26. Libenter igitur & ego, Domine Jesu, gloriabor, si potero, in mea infirmitate, in mei nervi contractione, ut tua virtus, id est humilitas, perficiatur in me. Nam sufficit mihi gratia tua, cum defecerit virtus mea. Pedem profecto gratiæ fortiter figens, & meum qui infirmus est, leniter trahens, securus ascendam per scalam humilitatis: donec veritati adhærens, ad latitudinem transeam caritatis. Tunc psallam cum gratiarum actione, & dicam: *Statuisti in loco spatioso pedes meos*. Sic arcta via cautius inceditur strictim, sic ardua scala tutius pedetentim ascenditur; sic miro modo licet pigrius, ad veritatem tamen firmius claudicando ascenditur. Sed heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est! Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, quibus celerius volem ad veritatem, ut jam requiescam in caritate? Quæ quoniam desunt, deduc me Domine in via tua, & ingrediar in veritate tua, & veritas liberabit me. Væ mihi quod de illa descendi. Nisi enim prius leviter, inaniter descendissem; in ascendendo tamdiu, tam graviter non laborassem. Sed quid dico, descendi? nam fortasse rectius cecidi dixerim. Nisi quia forte sicut nemo repente fit summus, sed gradatim quisque ascendit; sic nemo repente fit pessimus, sed paulatim descendit. Alioquin quomodo stabit illud: *Impius cunctis diebus vita sua superbit?* Denique sunt viæ, quæ videntur hominibus bonæ, & tamen ad malum deducunt.

Psal. — Job

27. Est ergo via descensionis, sicut & ascensionis. Et via est ad bonum, & via est ad malum. Cave malam, elige bonam. Si per te non potes, ora cum Propheta, & dic: *Viam iniquitatis amove à me*. Quomodo? *Et de lege tua miserere mei*, illa scilicet lege, quam dedisti delinquentibus in via, id est derelinquentibus veritatem, de quibus unus ego sum, qui vere à veritate cecidi. Sed numquid qui cadit, non adjiciet ut resurgat? Propter hoc *viam veritatis elegi*, qua ascendam humiliatus, unde superbiendo descendi. Ascendam, inquam, & psallam: *Bonum mihi Domine quod humiliasti me, bonum mihi lex oris tui super millia auri & argenti*. Duas tibi vias videtur David proposuisse, sed unam noveris esse; ipsam tamen à se diversam, & diversis nominibus appellatam, aut *iniquitatis* propter descendentes, aut *veritatis* propter ascendentes: quia & iidem gradus sunt ascendentium in solium, & descendentium; & eadem via accedentium ad civitatem, & recedentium; & unum ostium est ingredientium domum, & egredientium. Per unam denique scalam ascendentes Angeli, & descendentes Jacob apparuerunt. Quo spectant hæc? Ut videlicet si ad veritatem redire cupis, non necesse sit viam quærere novam quam non nosti, sed notam qua descendisti: quatenus reciprocis gressibus tua ipse vestigia sequens, per eosdem gradus humiliatus ascendas, per quos superbiendo

Psal. — Ibidem. — Gen. 28.

biendo descenderas: ita ut qui duodecimus superbiæ fuit descendenti, primus humilitatis sit ascendenti; undecimus, inveniatur secundus; decimus, tertius; nonus, quartus; octavus, quintus; septimus, sextus; sextus, septimus; quintus, octavus; quartus, nonus; tertius, decimus; secundus, undecimus; primus, duodecimus. Quibus superbiæ gradibus in te inventis, immo recognitis, jam non laboras in quærendo viam humilitatis.

Gradus ... *quomodo se respondeant.*

ALTERA PARS TRACTATUS de XII. Gradibus SUPERBIÆ.

CAPUT X.

De primo superbiæ gradu, qui est Curiositas.*

28. PRimus itaque superbiæ gradus est Curiositas. Hanc autem talibus indiciis deprehendes. Si videris monachum, de quo prius bene confidebas, ubicumque stat, ambulat, sedet, oculis incipientem vagari, caput erectum, aures portare suspensas; è motibus exterioris hominis interiorem immutatum agnoscas. *Vir quippe perversus annuit oculo, terit pede, digito loquitur*; & ex insolenti corporis motu, recens animæ morbus deprehenditur: quam, dum à sui circumspectione torpescit incuria sui, curiosam in alios facit. Quia enim seipsam ignorat, foras mittitur, ut hœdos pascat. Hœdos quippe, qui peccatum significant, rectè oculos autesque appellaverim: quoniam sicut mors per peccatum in orbem, sic per has fenestras intrat ad mentem. In his ergo pascendis se occupat curiosus, dum scire non curat qualem se reliquerit intus. Et vere si te vigilanter, homo, attendas, mirum est si ad aliud umquam intendas. Audi, curiose, Salomonem, audi, stulte, Sapientem. *Omni custodia*, inquit, *custodi cor tuum*: ut omnes videlicet sensus tui vigilent ad id, unde vita procedit, custodiendum. Quo enim à te, ô curiose, tecedis? Cui te interim committis? Ut quid audes oculos levare ad cælum, qui peccasti in cælum? Terram intuere, ut cognoscas te ipsum. Ipsa te tibi repræsentabit, quia terra es, & in terram ibis.

29. Duabus tamen ex causis inculpabiliter oculos levas, ut vel petas auxilium, vel impendas. Levavit oculos David in montes, ut peteret: levavit & Dominus super turbas, ut impenderet. Alter miserabiliter, alter misericorditer, ambo inculpabiliter. Tu quoque si locum, tempus & causam considerans, tua vel fratris necessitate oculos levas; non solum non culpo, sed & plurimum laudo. Hoc enim excusat miseria, illud commendat misericordia. Sin alias, non Prophetæ, non Domini, sed Dinæ aut Evæ, immo ipsius satanæ imitatorem te dixerim. Dina namque dum ad pascendos hœdos egreditur, ipsa patri, & sua sibi virginitas rapitur. O Dina, quid necesse est ut videas mulieres alienigenas? Qua necessitate? qua utilitate? An sola curiositate? Etsi tu otiose vides, sed non otiose videris. Tu curiose spectas, sed curiosius spectaris. Quis crederet tunc illam tuam curiosam otiositatem, vel otiosam curiositatem, fore post sic non otiosam, sed tibi, tuis, hostibusque tam perniciosam?

30. Tu quoque, ô Eva, in paradiso posita es, ut cum viro tuo operaris & custodias illum: si injunctum perfeceris, quandoque transitura ad melius, ubi nec opus sit te in aliquo opere occupari, nec de custodia sollicitari. Omne lignum paradisi tibi conceditur ad vescendum, præter illud, quod dicitur *scientia boni & mali*. Si enim cetera bona sunt, & sapiunt bonum, quid est opus edere de ligno, quod sapit etiam malum? *Non plus sapere, quàm oportet sapere*. Sapere enim malum, sapere non est, sed desipere. Serva ergo commissum, exspecta promissum; cave prohibitum, ne perdas concessum. Quid tuam mortem tam intente intueris? Quid illo tam crebro vagantia lumina jacis? Quid spectare libet, quod manducare non licet? Oculos, inquis, tendo, non manum. Non est interdictum ne videam, sed ne comedam. An non licet oculos quo volo levare, quos Deus in mea posuit potestate? Ad quod Apostolus: *Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt*. Etsi culpa non est, culpæ tamen indicium est. Nisi enim mens minus se curiose servaret, tua curiositas tempus vacuum non haberet. Etsi culpa non est, culpæ tamen occasio est, & indicium commissæ, & causa est committendæ. Te enim intenta ad aliud, latenter interim in cor tuum serpens illabitur, blande alloquitur. Blanditiis rationem, mendaciis timorem compescit. *Nequaquam*, inquiens, *morieris*. Auget curam, dum incitat gulam: acuit curiositatem, dum suggerit cupiditatem. Offert tandem prohibitum, & aufert concessum: porrigit pomum, & surripit paradisum. Hauris virus peritura, & perituros paritura. Perit salus, non destitit partus. Nascimur, morimur: ideoque nascimur morituri, quia prius morimur nasciturì. Propterea grave jugum super omnes filios tuos usque in hodiernum diem.

Tom. II. Opusc. VII. *1 Cor 6 12.* *Oculorum curiositas culpæ occasio.* *Gen. 3. 4.*

31. Sed & tu, signaculum similitudinis, non in paradiso, sed in deliciis paradisi Dei positus es. Quid amplius quærere debes? Plenus ergo sapientia, & perfectus decore, altiora te ne quæsieris, & fortiora te ne scrutatus fueris. Sta in te, ne cadas à te, si ambulas in magnis & in mirabilibus super te. Sed quid interim ex obliquo intendis ad aquilonem? Jam te video, jam te perspicio nescio quæ supra te curiosius alta rimantem. *Ponam*, inquit, *sedem meam ad aquilonem*. Ceteris adstantibus cælicolis, dum tu solus sedere affectas, fratrum concordiam, totius cælestis patriæ pacem, ipsius, quantum in te est, quietem Trinitatis infestas. Quo te tua, miser, curiositas ducit, ut præsumptione singulari non dubites civibus scandalum, injuriam facere Regi? Millia millium ministrant ei, & decies centena millia assistunt ei, ubi nemo sedere perhibetur, nisi solus is qui sedet super Cherubim, cui à ceteris ministratur: & tu nescio quæ præ ceteris perspiciendo differentius, curiosius inquirendo, irreverentius pervadendo, sedem tibi collocas in cælo, ut sis similis Altissimo? Quo fine? quâ fiducia? Metire, insipiens, vires, pensa finem, excogita modum. Sciente hoc Altissimo præsumis, an nesciente? volente, an non volente? Sed quomodo malum quodcumque machinaris, aut velle, aut ignorare potest, cujus optima voluntas, cujus perfecta scientia est? Numquid autem & scire, & nolle non dubitas, & non posse resistere putas? At vero nisi te conditum esse dubitaveris, dubitare te non crediderim de omnipotentia, sive de omnimoda scientia ac bonitate Conditoris, qui te de nihilo potuit, talem scivit, tantum condere voluit. Quomodo ergo Deum consentire æstimas, quod fieri nolit, ac refellere possit? An forte in te video compleri, immo à te initiari, quod post te, & per te à tui similibus in terris frequentatum solet vulgariter dici: Privatus dominus temerarios nutrit*? An oculus tuus nequam est, quia ille bonus? De cujus bonitate dum fiduciam nefariam sumis, factus es & contra scientiam impudens, & contra potentiam audax.

Ezech. 28. 12. *Isa. 14. 13. Lucifero curiositas & temeritas fuit perstringitur.* *Dan. 7. 10.* ** al. add. satellites.*

32. Hoc est enim, o impie, hoc est quod cogitas; hæc est iniquitas, quam meditaris in cubili tuo, & dicis: Putas Creator opus suum destruat? Scio quidem quia non latet Deum qualiscumque cogitatio mea: Deus enim est. Nec placet ei talis cogitatio mea, quia bonus est. Sed nec si velit effugiam manus ejus, quia potens est. Numquid tamen mihi timendum est? Si enim cum bonus sit, non potest illi placere malum meum, quanto minus suum? Meum quippe dixerim contra ejus voluntatem aliquid velle: suum autem, si vindicet sese. Tam ergo quodcumque scelus non valet velle ulcisci, quàm nec vult, nec valet sua bonitate privari. Fallis te, miser, fallis te, non Deum. Te, inquam, fallis, & mentitur iniquitas sibi, non Deo. Dolose quidem agis, sed in conspectu ejus. Te ergo fallis, non Deum. Et quia de magno ejus bono in te,

tu magnum in eum excogitas malum, merito iniquitas tua invenitur ad odium. Quæ major namque iniquitas, quam ut inde à te Creator contemnatur, unde plus amari merebatur? Quæ major iniquitas, quam cum de potentia Dei non dubites, quin te scilicet destruere possit, qui condere potuit; confisus tamen de multa ejus dulcedine, qua speras eum nolle vindicare cum possit; mala pro bonis, odium pro dilectione retribuas?

Lucifer merito æterno addictus supplicio.

33. Hæc, inquam, iniquitas, non ira momentanea, sed odio digna est sempiterno, qua tuo dulcissimo & altissimo Domino, licet invito, desideras tamen ac speras æquari, quatenus semper videat quod doleat, dum te socium habeat cum nolit, nec dejiciat cum possit; quin potius eligat ipse dolere, quàm te patiatur perire. Possit quidem dejicere si velit, sed præ dulcedine (ut æstimas) velle non possit. Certe si talis est qualem putas, tanto nequius agis, si non amas. Et si ille patitur aliquid fieri contra se potius, quàm ipse aliquid faciat contra te: quanta malitia est, ut vel tu non parcas illi, qui sibi non parcit, parcendo tibi? Absit tamen ab ejus perfectione, ut quia dulcis est, justus non sit, quasi simul dulcis & justus esse non possit: cum melior sit justa dulcedo, quam remissa; immo virtus non sit dulcedo sine justitia. Quia igitur gratuitæ Dei bonitati, qua gratis factus es, ingratus exsistis, justitiam vero quam expertus non es, non metuis; ideoque audacter committis culpam, de qua falso tibi promittis impunitatem: jam ecce justum senties, quem bonum nosti, cadens in foveam, quam paras auctori: ut dum scilicet talem in eum pœnam machinaris, qua tamen valeat carere si velit, sed ut putas non valeat velle; & ideo nec carere ea utique bonitate, qua neminem expertus es illum punisse: talem justus Deus justissime in te retorqueat pœnam, qui nec valet, nec debet pati suam impune bonitatem offendi: sic utique temperans in vindicta sententiam, ut, si velis resipiscere, non neget veniam: secundum tamen duritiam tuam & cor impœnitens, non possis velle, & ideo nec pœna carere.

Bonitas Dei mixta cum justitia.

Isa. 66. 1.

34. Sed jam audi calumniam. *Cælum*, inquit, *mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum.* Non dixit Oriens, aut Occidens, aut una aliqua cæli plaga: sed totum cælum mihi sedes est. Non potes ergo in parte sedere cæli, cum ille totum elegerit sibi. In terra non potes, quia scabellum pedum ejus est. Terra etenim locus solidus est, ubi sedet Ecclesia, fundata supra firmam petram. Quid facies? E cælo pulsus, in terra remanere non potes. Elige ergo tibi in aëre locum, non ad sedendum, sed ad volandum: ut qui tentasti concutere statum æternitatis, pœnam sentias propriæ fluctuationis. Te ergo fluctuante inter cælum & terram, sedet Dominus super solium excelsum & elevatum, & plena est omnis terra majestate ejus, ut nusquam nisi in aëre invenias locum.

Dæmonum sedes aër.

Isa. 6. 1.

35. Seraphim namque aliis quidem alis suæ contemplationis de throno ad scabellum, de scabello ad thronum volantia, aliis caput Domini pedesque velantia, ad hoc ibi posita puto *, ut sicut homini peccanti paradisi per Cherubin prohibetur ingressus, ita & per Seraphin tuæ curiositati modus imponatur: quatenus nec cæli jam magis impudenter, quàm prudenter arcana rimeris, nec Ecclesiæ mysteria cognoscas in terris: sed solis contentus sis cordibus superborum, qui nec in terra dignantur esse sicut ceteri hominum, nec sicut Angeli volant ad cælum. Licet vero & caput in cælo, & pedes in terra à te abscondantur; quiddam tamen tibi medium videndum ad invidendum dumtaxat permittitur: dum suspensus in aëre, descendentes quidem per te, & ascendentes Angelos intueris; sed quid vel audiant in cælis, vel nuntient terris, penitus nescis.

** V. Retractationem supra.*

36. O Lucifer, qui mane oriebaris, immo non jam lucifer, sed noctifer, aut etiam mortifer, rectus cursus tuus erat ab Oriente ad Meridiem, & tu præpostero ordine tendis ad Aquilonem? Quanto magis ad alta festinas, tanto celerius ad occasum declinas. Velim tamen curiosius, ô curiose, intentionem tuæ curiositatis inquirere. *Ponam*, inquit, *sedem meam ad aquilonem.* Nec aquilonem hunc corporalem, nec sedem hanc (cum sis spiritus) intelligo materialem. Puto autem per *Aquilonem*, reprobandos homines fuisse designatos, per *sedem*, potestatem in illos. Quos utique in præscientia Dei, quanto ei vicinior, tanto ceteris perspicacior prævidens, nullo quidem sapientiæ radio coruscantes, nullo spiritus amore ferventes, velut vacuum repereris locum, affectasti super illos dominium, quos quadam tuæ astutiæ claritate perfunderes, tuæ malitiæ æstibus inflammares: ut quomodo Altissimus sua sapientia ac bonitate omnibus filiis obedientiæ præerat, ita & tu super omnes filios superbiæ rex constitutus, tua eos astuta malitia, ac malitiosa astutia regeres, per quod Altissimo similis esses. Sed miror cum in præsentia Dei tuum prævideris principatum, cur non in eadem prævidisti & præcipitium? Nam si prævidisti, quæ insania fuit, ut cum tanta miseria cuperes principari, ut malles misere præesse, quam feliciter subesse? An non expediebat participem esse plagarum illarum luminosarum, quàm principem tenebrarum harum? Sed credibilius est, quod non prævidisti: aut propter illam causam, quam superius dixi, quia Dei bonitatem attendens dixisti in corde tuo, Non requiret, propter quod ô impie Deum irritasti: aut quia viso principatu, statim in oculo superbiæ trabes excrevit, qua interposita casum videre non potuisti.

37. Sic Joseph cum prævidisset exaltationem suam, non tamen præscivit sui venditionem, quamvis propior esset venditio, quàm exaltatio. Non quod tantum Patriarcham in superbiam crediderim incidisse: sed ut ejus exemplo pateat, quod hi qui futura prævident per spiritum prophetiæ, etsi non omnia, non ideo tamen putandi sunt nulla prævidisse. Quod si quis contendat in eo quod somnia sua adhuc adolescentulus narrabat, quorum tunc mysterium ignorabat, vanitatem posse notari: ego tamen mysterio magis sive simplicitati pueri deputandum arbitror, quàm vanitati. Quæ tamen, si qua fuit, per ea quæ passus legitur, potuit expiari. Nonnullis enim aliqua aliquando de se per revelationem jucunda monstrantur, quæ etsi humanus animus absque ulla vanitate scire non potest, non minus ideo eveniet quod monstratum est; sic tamen ut illa vanitas impunita non sit, qua de magnitudine revelationis aut promissionis in se vel leviter exsultavit. Sicut enim medicus, non solum unguento, sed igne utitur & ferro, quo omne quod in vulnere sanando superfluum excreverit, secet & urat, ne sanitatem, quæ ex unguento procedit, impediat: sic medicus animarum Deus hujusmodi animæ procurat tentationes, immittit tribulationes, quibus afflicta & humiliata, gaudium vertat in luctum, revelationem putet illusionem. Unde fit ut vanitate careat, & veritas revelationis non pereat. Sic Pauli extollentia per stimulos carnis reprimitur, & ipse revelationibus crebris attollitur. Sic Zachariæ infidelitas linguæ obligatione mulctatur, & Angeli veritas suo in tempore manifestanda non mutatur. Sic per gloriam & ignobilitatem Sancti proficiunt, dum inter singularia dona quæ recipiunt, communi hominum vanitate pulsari se sentiunt: ut dum per gratiam supra se aliquid cernunt, non obliviscantur quod sunt.

38. Sed quid de revelationibus ad curiositatem? De quibus ut hæc per excessum intermiscerem, inde occasio sumpta est, cum ostendere vellem, reprobum Angelum ante casum suum sic potuisse prævidere illam, quam post accepit, in reprobos homines dominationem, ut tamen suam non præsciret damnationem. De quo etiam nonnullis quæstiunculis motis magis, quàm solutis, totius disputatiunculæ hæc summa sit: quod per curiositatem à veritate ceciderit, quia prius

spectavit curiose, quod affectavit illicite, speravit præsumptuose. Jure igitur in gradibus superbiæ primum curiositas vindicat sibi, quæ etiam inventa est initium esse omnis peccati. Sed nisi hæc citius cohibeatur, in levitatem animi, quæ secundus gradus est, cito delabitur.

CAPUT XI.

De secundo gradu superbiæ, qui est Levitas animi *.

39. MOnachus enim, qui sui negligens, alios curiose circumspicit, dum quosdam suspicit superiores, quosdam despicit inferiores: & in aliis quidem videt quod invidet, in aliis quod irridet. Inde fit ut pro mobilitate oculorum levigatus animus, nulla utique sui cura aggravatus, modo per superbiam ad alta se erigat, modo per invidiam in ima demergat: nunc per invidiam nequiter tabescat, nunc per excellentiam pueriliter hilarescit. In altero nequam, in altero vanus, in utroque superbus exsistit: quia & quod superari se dolet, & quod superare se gaudet, amor propriæ excellentiæ facit. Has autem animi vicissitudines nunc pauca & mordacia, nunc multa & inania; nunc risu, nunc luctu plena, semper vero irrationabilia indicant verba. Compara, si vis, hos duos primos superbiæ gradus supremis duobus humilitatis: & vide si non in ultimo curiositas, in penultimo levitas cohibetur. Idipsum in ceteris reperies, si alterutrum comparentur. Sed jam ad tertium docendo, non descendendo veniamus.

CAPUT XII.

De tertio gradu superbiæ, qui est Inepta lætitia *.

40. PRoprium est superborum, læta semper appetere, & tristia devitare, juxta illud: *Cor stultorum, ubi lætitia.* Unde & monachus, qui duos jam superbiæ gradus descendit, dum per curiositatem ad animi levitatem devenit, cum gaudium quod semper appetit, frequenti videt interpolari tristitia, quam de bonis alterius contrahit; impatiens suæ humiliationis, fugit ad consilium falsæ consolationis. Ex illa denique parte, qua sibi sua vilitas, & aliena excellentia monstratur, restringit curiositatem, ut totum se transferat in contrariam partem: quatenus in quo ipse videtur præcellere, curiosius notet; in quo alter præcellit, semper dissimulet: ut dum devitat quod triste putatur, lætitia continuetur. Sicque fit, ut quem sibi vicissim vindicabant gaudium & tristitia, sola possidere incipiat inepta lætitia. In hac autem, in qua tertium tibi gradum constituo, accipe quibus eam signis vel in te deprehendas, vel in altero. Illum qui ejusmodi est, aut numquam, aut raro gementem audies, aut lacrymantem videbis. Putes, si attendas, aut sui oblitum, aut ablutum à culpis. In signis scurrilitas, in fronte hilaritas, vanitas apparet in incessu. Pronus ad jocum, facilis ac promptus in risu. Cunctis quippe quæ in se contemptibilia, & ideo tristia noverat, à memoria rasis; bonisque, si qua sentit in se, adunatis vel simulatis ante oculos mentis, dum nil cogitat nisi quod libet, nec attendit si licet; jam risum tenere, jam inceptam lætitiam dissimulare non valet. Ut enim vesica collecto turgida vento, punctoque perforata exiguo, si stringitur, crepitat dum detumescit; ac ventus egrediens non passim effusus, sed strictim emissus crebros quosdam sonitus reddit: sic monachus, ubi vanis scurrilibusque cor suum cogitationibus impleverit, propter disciplinam silentii non inveniens ventus vanitatis qua plenius egrediatur, inter angustias faucium per cachinnos excutitur. Sæpe vultum pudibundus abscondit, claudit labia, dentes stringit; ridet non volens, cachinnat invitus. Cumque os pugnis obstruxerit suis, per nares adhuc sternutare auditur.

CAPUT XIII.

De quarto gradu superbiæ, quo est Jactantia [b].

41. AT postquam vanitas crescere, & vesica grossescere cœperit, necesse est ut ampliori foramine, laxato sinu, ventositas eructuetur, alioquin rumpetur. Sic monachus inepta redundante lætitia, dum risu, vel signis eam aperire non sufficit, in Heliu verba prorumpit: *En venter meus quasi mustum absque spiraculo, quod novas laguunculas disrumpit.* Aut loquetur ergo, aut rumpetur. Plenus est enim sermonibus, & coarctat eum spiritus uteri sui. Esurit & sitit auditores, quibus suas jactitet vanitates, quibus omne quod sentit, effundat: quibus, qualis, & quantus sit, innotescat. Inventa autem occasione loquendi, si de litteris sermo exoritur, vetera proferuntur & nova; volant sententiæ, verba resonant ampullosa. Prævenit interrogantem, non quærenti respondet. Ipse quærit, ipse solvit, & verba collocutoris imperfecta præscindit. Cum autem pulsato signo necesse est interrumpi colloquium, horam longam, breve queritur intervallum; quærit licentiam, ut ad fabulas revertatur post horam, non ut quempiam ædificet, sed ut scientiam jactet. Ædificare potest, sed non ædificare intendit. Non curat te docere, vel à te doceri ipse quod nescit; sed ut scire sciatur quod scit. Quod si de religione agitur, statim visiones & somnia proferuntur. Denique laudat jejunia, commendat vigilias, super omnia orationes exaltat: de patientia, de humilitate, & de singulis virtutibus plenissime, sed vanissime disputat: ut tu scilicet, si audieris, dicas, quod *ex abundantia cordis os loquitur*, & quia *bonus homo de bono thesauro suo profert bona.* Si ad ludicra sermo convertitur, in his quanto assuetior, tanto loquacior invenitur. Dicas, si audias, rivum vanitatis, fluvium esse scurrilitatis os ejus, ita ut severos quoque & graves animos in levitatem concitet risus. Et ut totum in brevi colligam, in multiloquio nota jactantiam. In hoc habes quartum gradum & descriptum, & nominatum. Fuge rem, & tene nomen. Hac eadem cautela jam accede ad quintum, quem nomino singularitatem.

Job 32. 19.
Ibidem.
Jactantiæ proprietates & indicia.
Luc 6. 45.
Matt 12. 35.

CAPUT XIV.

De quinto gradu superbiæ, qui dicitur Singularitas *.

* Huic opponitur 8. grad. humil. Tenere quod habet communis regula monasterii.

42. TUrpe est ei, qui se supra ceteros jactat, si non plus ceteris aliquid agat, per quod ultra ceteros appareat. Proinde non sufficit ei quod communis monasterii regula, vel majorum cohortantur exempla. Nec tamen melior esse studet, sed videri. Non melius vivere, sed videri vivere gestit, quatenus dicere possit: *Non sum sicut ceteri hominum.* Plus sibi blanditur de uno jejunio, quod ceteris prandentibus facit, quàm si cum ceteris septem dies jejunaverit. Commodior sibi videtur una oratiuncula peculiaris, quàm tota psalmodia unius noctis. Inter prandendum crebro solet oculos jactare per mensas, ut si quem minus comedere viderit, victum se doleat, & incipiat idipsum sibi crudeliter subtrahere, quod necessarium victui indulgendum præviderat, plus gloriæ metuens detrimentum, quàm famis cruciatum. Si quem macriorem, si quem pallidiorem perspexerit, vilem se æstimat, numquam requiescit. Et quoniam vultum ipse suum videre non potest, qualem scilicet se intuentibus offert; manus quas potest & brachia spectans, palpat costas, humeros attrectat & lumbos: ut secundum quod corporis sui membra, vel minus, vel satis exilia probat, pallorem oris ac colorem discernat. Ad omnia denique sua strenuus, ad communia piger. Vigilat in lecto, dormit in choro: cumque aliis psallentibus ad vigilias tota nocte dormitet, post vigilias aliis in claustro [a] quiescentibus solus in oratorio remanet; excreat, & tussit, gemitibus ac suspiriis aures foris se-

Singularitatis vitium.
Ejus nota & indicia.

a Hinc patet moris tunc fuisse, ut post vigilias nocturnas in claustro sederent quiescentes. Usus Cisterciences cap. 84. *In intervallo post nocturnos, sedeant in claustro qui voluerint,* nempe in æstate: hieme vero in Capitulo ex cap. 74.

Tom. II. Opusc. VII.

deotium de angulo implet. Cum autem ex his quæ singulariter, sed inaniter agit, apud simplicinres ejus opinio excreverit, qui profecto opera probant quæ cernunt, sed unde prodeant non discernunt; dum miserum beatificant, in errorem inducunt.

Isa. 9.

CAPUT XV.

De sexto gradu superbiæ, id est Arrogantia.*

* Huic opponitur 7. grad. humil.: Reputare se omnibus inferiorem.

43. CRedit quod audit, laudat quod agit, & quod intendat non attendit. Obliviscitur intentionem, dum amplectitur opinionem. Quique de omni alia re plus sibi credit, quàm aliis; de se solo plus aliis credit, quàm sibi: ut non jam verbo tenus, aut sola operum ostentatione suam præferat religionem, sed intimo cordis credat affectu omnibus se sanctiorem: & quicquid de se laudatum agnoverit, non ignorantiæ aut benevolentiæ laudatoris, sed suis meritis arroganter adscribit. Unde post singularitatem, sextum sibi gradum jure arrogantia vindicat. Post hanc præsumptio invenitur, in qua septimus gradus constituitur.

Arrogantia.

CAPUT XVI.

De septimo gradu superbiæ, qui est Præsumptio.*

* Huic opponitur 6 grad. humil.: Ad omnia se indignum, & inutilem confiteri.

Præsumptionis effecta.

44. QUi enim alios se præcellere putat, quomodo non plus de se, quàm de aliis præsumat? Primus in conventibus residet, in consiliis primus respondet: non vocatus accedit, non jussus se intromittit: reordinat ordinata, reficit facta. Quicquid ipse non fecerit aut ordinaverit, nec recte factum, nec pulcre existimat ordinatum. Judicat judicantes, præjudicat judicaturis. Si, cum tempus advenerit, non promoveatur ad Prioratum; suum Abbatem aut invidum judicat, aut deceptum. Quod si mediocris ei aliqua obedientia injuncta fuerit, indignatur, aspernatur, arbitrans se non esse minoribus occupandum, qui se ad majora sentit idoneum. Sed qui sic promptulus ad omnia se magis temere, quàm libere consuevit ingerere, impossible est eum aliquando non errare. Ad Prælatum autem pertinet errantem arguere. Sed quomodo culpam suam confitebitur, qui nec esse putat, nec putari culpabilis patitur? Propterea cum ei culpa imputatur, crescit, non amputatur. Si ergo cum argutus fuerit, declinare cor ejus videris in verba malitiæ, in octavum gradum, qui dicitur defensio peccatorum, noveris corruisse.

CAPUT XVII.

De octavo gradu superbiæ, qui est Defensio peccatorum.*

* Huic opponitur 5. grad. humilit. qui est, humilis & candida revelatio peccatorum & malarum cogitationum.

Defensio peccatorum.

45. MUltis vero modis fiunt excusationes in peccatis. Aut enim dicit qui se excusat, Non feci; aut, feci quidem, sed bene feci; aut si male, non multum male; aut si multum male, non mala intentione. Si autem & de illa, sicut Adam vel Eva, convincitur, aliena suasione excusare se nititur. Sed qui procaciter etiam aperta defendit, quando occultas & malas cogitationes, cordi suo advenientes, humiliter revelaret Abbati?

CAPUT XVIII.

De nono gradu superbiæ, qui est Simulata confessio.*

* Huic opponitur 4 grad humil.: Pro obedientia in duris patientiam amplecti.

Psal. 140 v. 4.

* al. procax

Eccli. 19. 20.

46. LIcet vero genera hæc excusationis eatenus mala judicentur, quatenus ore prophetico *verba malitiæ* appellantur; multo tamen periculosior est fallax ac superba confessio, quàm pervicax* & obstinata defensio. Nonnulli enim cum de apertioribus arguuntur, scientes quod si se defenderent, sibi non crederetur; subtilius inveniunt argumentum defensionis, verba respondentes dolosæ confessionis. *Est quippe*, ut scriptum est, *qui nequiter humiliat se, & interiora ejus plena sunt dolo*. Vultus demittitur, prosternitur corpus: aliquas sibi lacrymulas extorquent, si possunt; vocem suspiriis, verba gemitibus interrumpunt. Nec solum qui ejusmodi est, objecta non excusat, sed ipse quoque culpam exaggerat: ut dum impossibile aliquid, aut incredibile culpæ suæ ore ipsius additum audis, etiam illud, quod ratum putabas, discredere possis; & ex eo quod falsum esse non dubitas dum confitetur, in dubium veniat quod quasi certum tenebatur. Dumque affirmant quod credi nolunt, confitendo culpam defendunt, & aperiendo tegunt; quando & confessio laudabiliter sonat in ore, & adhuc iniquitas occultatur in corde: quatenus magis ex humilitate, quàm ex veritate confiteri putet qui audit, aptans eis illud Scripturæ: *Justus in principio sermonis accusator est sui*. Malunt enim apud homines veritate periclitari, quàm humilitate, cum apud Deum periclitentur utrimque. Aut si adeo culpa manifesta sit, quod nulla penitus versutia tegi possit; nihilo minus tamen vocem, non cor pœnitentis assumunt, qua notam, non culpam deleant, dum ignorantiam manifestæ transgressionis, decore recompensant publicæ confessionis.

Prov. 18. 17.

47. Gloriosa res humilitas, qua ipsa quoque superbia palliare se appetit, ne vilescat! Sed hæc cito tergiversatio à Prælato deprehenditur, si ad hanc superbam humilitatem non leviter flectitur, quo magis dissimulet culpam, vel differat pœnam. Vasa figuli probat fornax, & tribulatio vere pœnitentes discernit. Qui enim veraciter pœnitet, laborem pœnitentiæ non abhorret: sed quicquid sibi pro culpa quam odit injungitur, tacita conscientia patienter amplectitur. In ipsa quoque obedientia duris ac contrariis rebus obortis, quibuslibet irrogatis injuriis sustinens non lassescit, ut in quarto gradu se stare indicet humilitatis. Cujus vero simulata confessio est, una vel levi contumelia, aut exigua pœna interrogatus, jam humilitatem simulare, jam simulationem dissimulare non potest. Murmurat, frendet, irascitur; nec in quarto stare humilitatis, sed in nonum superbiæ gradum corruisse probatur, qui secundum quod descriptus est, recte simulata confessio appellari potest. Quanta putas tunc confusio fit in corde superbi, cum fraus decipitur, pax amittitur, laus minuitur, nec culpa diluitur? Tandem notatur ab omnibus, judicatur ab omnibus: eoque vehementius omnes indignantur, quo falsum conspiciunt quicquid de eo prius opinabantur. Tunc opus est Prælato, ut eo minus illi parcendum putet, quo magis omnes offenderet, si uni parceret.

Eccli. 27. 6.

CAPUT XIX.

De decimo gradu superbiæ, qui est Rebellio.*

48. HIc nisi eum miseratio superna respiciat, ut (quod valde difficile talibus est) universorum judiciis tacitus acquiescat; frontosus mox & impudens factus, tanto deterius, quanto desperatius in decimum gradum per rebellionem corruit: quique prius latenter arrogans fratres contempserat, jam patenter inobediens etiam magistrum contemnit.

49. Sciendum autem est, quod omnes gradus, quos in duodecim partitus sum, in tres tantummodo colligi possunt: ut in sex superioribus contemptus fratrum, in quatuor sequentibus contemptus magistri, in duobus, qui restant, consummetur contemptus Dei. Notandum quoque, quod hi duo superbiæ gradus ultimi, qui & humilitatis ascendendo primi inveniuntur; sicut extra congregationem ascendendi sunt, ita in congregatione descendi non possunt. Quod autem ante ascendi debeant, ex hoc aperte datur intelligi, quod de tertio gradu in Regula legitur: *Tertius*, inquit, *gradus est, ut quis pro Dei amore omni obedientia se subdat majori*. Si ergo in tertio gradu subjectio collocatur, quæ proculdubio fit, quando novitius primum conventui sociatur; consequens est, quod duo jam anteriores transcensi intelligantur. Denique ubi fratrum concordiam, & magistri sententiam monachus spernit, quid ultra in monasterio, nisi scandalum facit?

CAPUT XX.

*De undecimo gradu superbiæ, qui est Libertas peccandi **

50. POst decimum itaque gradum, qui rebellio dictus est, expulsus vel egressus de monasterio statim excipitur ab undecimo. Et tunc ingreditur vias, quæ videntur hominibus bonæ, quarum finis (nisi forte Deus eas illi sæpierit) demerget eum in profundum inferni, id est in contemptum Dei. *Impius siquidem cum venerit in profundum malorum, contemnit.* Potest autem undecimus gradus appellari Libertas peccandi, per quam monachus, cum jam nec magistrum videt quem timeat, nec fratres quos revereatur; tanto securius, quanto liberius sua desideria implere delectatur, à quibus in monasterio tam pudore, quàm timore prohibebatur. Sed etsi jam vel fratres, vel Abbatem non timet, nondum tamen Dei penitus formidine caret. Hanc ratio, tenuiter adhuc submurmurans, voluntati proponit, nec sine aliqua dubitatione quæque primum illicita perficit; sed, sicut is qui vadum tentat, pedetentim, non cursim vitiorum gurgitem intrat.

CAPUT XXI.

*De duodecimo gradu superbiæ, qui est Consuetudo peccandi *.*

51. AT postquam terribili Dei judicio prima flagitia impunitas sequitur, experta voluptas libenter repetitur, repetita blanditur. Concupiscentia reviviscente sopitur ratio, ligat consuetudo. Trahitur miser in profundum malorum, traditur captivus tyrannidi vitiorum, ita ut carnalium voragine desideriorum absorptus, suæ rationis divinique timoris oblitus, dicat insipiens in corde suo: *Non est Deus.* Jam indifferenter libitis pro licitis utitur, jam ab illicitis cogitandis, patrandis, investigandis animus, manus, vel pedes non prohibentur: sed quicquid in cor, in buccam, ad manum venerit; machinatur, garrit, & operatur, malevolus, vaniloquus, facinorosus. Quemadmodum denique ascensis his omnibus gradibus, corde jam alacri & absque labore pro bona consuetudine justus currit ad vitam: sic descensis impius eisdem, pro malo usu non ratione se gubernans, non timoris freno retentans, intrepidus festinat ad mortem. Medii sont qui fatigantur, angustiantur: qui nunc metu crucientur gehennæ, nunc pristina retardati consuetudine, descendendo vel ascendendo laborant. Supremus tantum & infimus currunt absque impedimento, & absque labore. Ad mortem hic, ad vitam ille festinat; alter alacrior, alter proclivior. Illum alacrem caritas, hunc proclivem cupiditas facit. In altero amor, in altero stupor laborem non sentit. In illo denique perfecta caritas, in isto consummata iniquitas foras mittit timorem. Illi veritas, huic cæcitas dat securitatem. Potest ergo duodecimus gradus appellari consuetudo peccandi, qua Dei metus amittitur, contemptus incurritur.

CAPUT XXII.

An & quomodo orandum pro desperatis, & mortuis secundum animam.

52. PRo tali jam, inquit Johannes apostolus, *non dico ut quis oret.* Sed numquid dicis, ô Apostole, ut quis desperet? Immo gemat qui illum amat. Non præsumat orare, nec desistat plorare. Quid est quod dico? An forte ullum remanet spei refugium, ubi oratio non invenit locum? Audi credentem, audi sperantem, nec tamen orantem. *Domine*, inquit, *si fuisses hic, frater meus non fuisset mortuus.* Magna fides, qua credidit sua præsentia Dominum mortem prohibere potuisse si adfuisset. Modo autem quid? Absit ut quem credidit vivum potuisse servare, mortuum dubitet posse resuscitare. *Sed nunc*, inquit, *scio, quia quæcumque poposceris à Deo, dabit tibi Deus.* Deinde quærenti ubi posuissent eum, respondet: *Veni, & vide.* Quamobrem? O Martha, magna nobis tuæ fidei insignia tribuis: sed quomodo cum tanta fide diffidis? *Veni*, inquis, *& vide.* Cur &, si non desperas, non sequeris, & dicis: Et resuscita? si autem desperas, cur magistrum sine causa fatigas? An forte fides aliquando recipit, quod oratio non præsumit? Denique appropinquantem cadaveri prohibes, & dicis: *Domine jam fœtet, quatriduanus enim est.* Desperando dicis hoc, an dissimulando? Sic quippe ipse Dominus post resurrectionem finxit se longius ire, cum mallet cum discipulis remanere. O sanctæ mulieres Christi familiares, si fratrem vestrum amatis, cur ejus misericordiam non flagitatis, de cujus potentia dubitare, pietate diffidere non potestis? Respondent: Sic melius tamquam non orantes oramus, sic efficacius tamquam diffidentes confidimus. Exhibemus fidem, perhibemus affectum: scit ipse, cui non est opus ut aliquid dicatur, quid desideremus. Scimus quidem quod omnia potest: sed hoc tam grande miraculum, tam novum, tam inauditum, etsi ejus subest potentiæ, multum tamen excedit universa merita humilitatis nostræ. Sufficit nobis potentiæ locum, pietati dedisse occasionem; malentes patienter exspectare quid velit, quàm impudenter quærere quod forsitan nolit. Denique quod nostris meritis deest, verecundia fortasse supplebit. Petri quoque post gravem lapsum lacrymam quidem video, sed precem non audio: nec tamen de indulgentia dubito.

Tom. 11. Domc, VII. — Marthæ fides & modestia, expenditur. — Ibid. — Luc. 24. — Verecundia orationem supplet.

53. Disce & in Matre Domini magnam in mirabilibus fidem habere, in magna fide verecundiam retinere. Disce verecundia decorare fidem, reprimere præsumptionem. *Vinum*, inquit, *non habent.* Quàm breviter, quàm reverenter suggessit, unde pie fuit sollicita. Et ut discas in hujusmodi magis pie gemere, quàm petere præsumptuose: pietatis æstum pudoris temperans umbra, conceptam precis fiduciam verecunde suppressit. Non frontose accessit, non palam locuta est, ut audacter coram omnibus diceret: Obsecro, fili, deficit vinum, contristantur convivæ, confunditur sponsus; ostende quid possis. Sed licet hæc aut multo plura pectus æstuans, fervens loqueretur affectus; privatim tamen potentem pia, Filium mater adiit, non potentiam tentans, sed voluntatem explorans. *Vinum*, inquit, *non habent.* Quid modestius? Quid fidelius? Non defuit pietati fides, voci gravitas, efficacia voto. Si ergo illa, cum mater sit, sese matrem oblita non audet petere miraculum vini: ego vile mancipium, cui permagnum est Filii simul ac Matris esse vernaculum, qua fronte præsumo pro vita petere quatriduani?

B. Mariæ exemplum. — Johann. 2.

54. Duo etiam in Evangelio cæci visum, alter accepisse, alter recepisse leguntur: alter quem amiserat, alter quem numquam habuerat; unus scilicet excæcatus, alter cæcus natus. Sed qui excæcatus, miserabilibus mirisque clamoribus miram misericordiam meruit: qui vero cæcus natus, tanto misericordius, quanto mirabilius nullis suis precibus præventum sui illuminatoris beneficium nihilo minus sensit. Illi denique dictum est, *Fides tua te salvum fecit*: huic autem non. Duos quoque recenter mortuos, tertium jam quatriduanum, lego resuscitatos: solam tamen Archisynagogi filiam, in domo adhuc positam, precibus patris; duos autem ex insperata magnitudine pietatis.

Luc. 18. — Alia exempla. — Luc. 18. — Matt. 9.

55. Simili etiam forma si contigerit (quod Deus avertat) aliquem de fratribus nostris, non in corpore, sed in anima mori; quamdiu adhuc inter nos erit, pulsabo & ego meis qualiscumque peccator, pulsabo & fratrum precibus Salvatorem. Si revixerit, lucrati erimus fratrem: sin vero non mereamur exaudiri, ubi jam vel tolerare vivos, vel tolerari à vivis non poterit, sed incipiet efferri, semper quidem fideliter gemo, sed jam non ita fiducialiter oro. Non aperte audeo dicere, Veni Domine, suscita mortuum nostrum: corde tamen suspenso tremulus intus clamare non cesso: Si forte, si forte, si forte desiderium pauperum exaudiet Dominus, præparationem cordis eorum audiet auris ejus. & illud: *Numquid mortuis facies mirabilia,*

Tom II. Opusc VII. Psal. 87. Ibid. *aut medici suscitabunt, & confitebuntur tibi?* & de quatriduano: *Numquid narrabit aliquis in sepulcro misericordiam tuam, & veritatem tuam in perditione?* Potest interim Salvator, si vult, insperate & improvise occurrere nobis, lacrymisque portantium motus, non precibus, mortui vitam reddere vivis, aut certe jam sepultum revocare à mortuis. Mortuum autem dixerim illum, qui sua peccata defendens, in octavum jam corruit gradum. Eccl. 17. *A mortuo* enim, *tamquam qui non est, perit confessio.* Post decimum vero, qui tertius est ab octavo, jam effertur in libertatem peccandi, quando expellitur à consortio monasterii. At postquam quartum transierit, jam recte quatriduanus dicitur, dum in quintum decidens per consuetudinem sepelitur.

56. Absit autem à nobis, ut etiam pro talibus, etsi palam non præsumimus, vel in cordibus nostris orare 1. Cor. 12. cessemus: cum Paulus eos quoque lugeret, quos sine pœnitentia mortuos sciret. Etsi enim à communibus orationibus ipsi se excludunt, sed ab affectibus omnino non possunt. Quanti periculi sit privari orationibus Ecclesiæ. Viderint tamen in quanto periculo sint, pro quibus Ecclesia palam orare non audeat, quæ fidenter etiam pro Judæis, pro hæreticis, pro gentilibus orat. Cum enim in Parasceve nominatim oretur pro quibuslibet malis, nulla tamen mentio fit de excommunicatis.

57. Dicis forte, frater Godefride, me aliud quàm tu quæsisti, & quàm ipse promisi, tandem exhibuisse, cum pro gradibus humilitatis, superbiæ gradus videar descripsisse. Ad quod ego: Non potui docere nisi quod didici. Non putavi congruum me describere ascensiones, qui plus descendere, quàm ascendere novi. Proponat tibi beatus Benedictus gradus humilitatis, quos ipse prius in corde suo disposuit: ego quid proponam non habeo, nisi ordinem meæ descensionis. In quo tamen, si diligenter inspicitur, via forsitan ascensionis reperitur. Si enim tibi Romam tendenti homo inde veniens obviaret, quæsitus viam, quid melius quàm illam, qua venit, ostenderet? Dum castella, villas, urbes, fluvios, ac montes, per quos transierit, nominat, suum denuntians iter, tuum tibi prænuntiat: ita ut eadem loca recognoscas eundo, quæ ille pertransiit veniendo. In hac similiter nostra descensione gradus ascensorios fortasse reperies, quos ascendendo melius tu in tuo corde, quam in nostro codice leges. Amen.

ADMONITIO IN OPUSCULUM VIII.

I. ETsi Opusculum sequens unum ex primis est libris à Bernardo compositis; nullum tamen fere aut Bernardo dignius, aut religioni utilius ab eo scriptum existimo. Quid enim dignius Doctore catholico, aut reipublicæ Christianæ utilius, quàm prædicare, inculcare, immo & propugnare primum & maximum mandatum, ex quo cetera pendent, sine quo cetera nihil prosunt; illud, inquam, mandatum, quod in dies impetunt atque labefactare moliuntur amor cujusque proprius, cupiditas, & perversa hominum interpretationes? Quapropter perpetuis tenebris digna est Apologia Berengarii, temerarii illius Abaëlardi discipuli ac defensoris, qui Bernardo impudenter insultat ob editum ab eo tractatum de diligendo Deo, cum de hoc, *inquit,* nemo dubitet, *non quævis* muliercula, *non quivis* extremus idiota. *Verum fuit semper adversarios habuit divinus amor: cujus præceptum si verbis Christiani haud negant, at factis plerique pernegant; immo quidam etiam pravis interpretationibus ita redigunt ad nihilum, ut hodie in quæstionem adducere, & quidem dubitare impune liceat, num Deus Opt. Max. creator, conservator, ac redemptor, aliquo speciali, vel semel in vita, amoris actu à quovis Christiano sit diligendus. Non ergo in vanum Bernardus divinum hoc præceptum Haimerico cardinali, quasi quoddam opera pretium, commendare aggressus est hoc in Opusculo, docens, diligendum esse Deum* sine modo; *inexcusabilem esse omnem* num. 6. etiam infidelem, si non diligat Dominum Deum suum ex toto corde, tota anima, tota virtute. *Porro Fidem tanto plus judicere amandum, quanto & seipso pluris æstimandum quivis intelligit.* num. 15. Quod si totum me, *inquit in persona omnium*, debeo pro me facto, quid addam jam & pro me refecto, & refecto hoc modo?

II. In hoc ergo libro sanctissimus divini amoris præco & doctor, eius modum, causas, originem, gradus, & obligationem accurate ac pathetice describit. Modum, ut diligatur sine modo, *hoc est omni meliori quo possumus modo: causas, meritum Dei, & commodum nostrum: originem, ex amore proprio in amorem Dei, usque ad oblivionem & contemtum sui: gradus, amorem sui, amorem Dei propter se, tum propter ipsum, ac demum, castum & purum; hoc est amorem proprium, mercenarium, filialem, ac beatificam: obligationem denique, quæ pertinet ad gentiles, Judæos, sed maxime ad Christianos. Totus vero tractatus est de amore, qui consistit in affectu: quem etsi dicat perfecte in hac vita impleri non posse, ita ut omnem excludat timorem & cupiditatem; esse tamen ait finem & scopum, in quem indesinenter ac irremisse ferri teneamur. Denique hunc ipsum amorem ex dono Dei nobis provenire, non* num. 16. *ex affectu innato. sic enim exclamat.* Deus meus, adjutor meus, diligam te pro dono tuo, & modo meo, minus quidem justo, sed plane non minus posse meo. qui etsi quantum debeo non possum, non possum tamen ultra quam possum. Potero vero plus, cum plus donare dignaberis, numquam tamen prout dignus haberis. *Hæc tota hujusce libelli doctrina & œconomia.*

III. Eamdem doctrinam Bernardus passim aliis in locis inculcat, ut in sermone de quadruplici debito, *qui est* XXII. *inter diversos: nec aliam tradit in Sermone* L. *super Cantica, ubi duplicem distinguit caritatem, unam* in actu, *alteram* in effectu. *Et* de illa quidem, quæ operis est, datam esse legem hominibus, mandatumque formatum. Nam in affectu, *inquit*, quis ita habeat ut mandatur? Ergo illa mandatur ad meritum, ista ad præmium. *Nimirum præcipitur caritas seu amor Dei ex toto corde, tota anima, tota virtute, ita ut amor sit perennis, indeficiens, perfectus, à nulla re creata retardatus & imminutus. quod non continget nisi in altera vita. Alia autem caritas in effectu eo spectat, ut omnes actiones nostras ad Deum referamus. Nam tantum abest, ut caritas in effectu ex Bernardi mente amorem affectus excludat, ut contra ipsum includat. Neque enim effectivum (ut vocant) amorem siccum, inanem, pure externum & Judaicum probat Bernardus, sed internum exigit cum*

opere conjunctum : internum quidem, cum caritas & amor sit ; cum opere vero, cum sit in effectu. Hanc antem esse Bernardi eo in loco sententiam manifeste demonstrant quæ ibi sequuntur. Non hoc dico, *ait*, ut sine affectione simus, & solas moveamus manus ad opera. Legi inter alia, quæ scribit Apostolus, mala & gravia hominum mala, hoc quoque annumeratum, scilicet sine affectione. *Qualem porro ad opera caritatis affectionem requirat, statim docet vir sanctus, præmisso triplicem esse affectionem, primam*, quam caro gignit ; *secundam*, quam ratio regit ; *tertiam*, quam condit sapientia. *tum subdit.* Igitur per secundam opera fiunt, & in ipsa caritas, sed non illa affectualis, quæ sale sapientiæ condita pinguescens, magnam menti importat multitudinem dulcedinis Domini : sed quædam potius actualis, quæ etsi nondum dulci illo amore reficit, amore tamen ipsius amoris vehementer accendit. *Hæc est illa caritas in effectu, quam à Deo præceptam dicit Bernardus, inferior quidem tertia seu beatifica, quæ* primam eliminat, secundam remunerat, *ut ibidem ait.* Sic ergo dilectio alia quævis debita superans, quasi sola regnare debet in nobis ; ut quicquid debetur ceteris, sibi vindicet, & EX DILECTIONE OMNIA FACIAMUS, *inquit vir sanctus sermone* XII. *in psalmum* XC. *num.* 7. *Hæc de argumento sequentis libelli.* Tom. II Opusc. VIII.

IV. Ceterum directus à Bernardo est Haimerico seu Aimerico S. R. E. cardinali & cancellario, ut præferunt mss. codices omnes, præter unum Colbertinum, qui Ascelinum *habet, sed mendose, teste vel ipso Berengario, Abaelardi apologista, qui Aimericum præfert. Scriptus est autem liber sub pontificatu Honorii secundi, à quo Haimericus creatus est cancellarius. Gaufridus in lib.* III. *de vita Bernardi cap.* VIII. Si quæritur piæ mentis religiosa devotio, transeundum ad Homilias in laudibus Virginis Matris, & illum quem de diligendo Deo edidit librum. *Erat autem Haimericus Gallus ex opido Castra apud Biturigas, anno* MCXXI. *à Callisto II. creatus cardinalis, ab Honorio II. cancellarius sub annum* MCXXVI. *mortuus anno* MCXLI. *singularis Bernardi amicus, ex aliis epistolis.*

S. BERNARDI ABBATIS Opusc. VIII.

LIBER SEU TRACTATUS

DE DILIGENDO DEO.

Ad Haymericum S. R. E. Cardinalem, & Cancellarium.

PRÆFATIO.

Viro illustri domino HAIMERICO, ecclesiæ Romanæ diacono cardinali, & cancellario, Bernardus abbas dictus de Clara-valle, Domino vivere, & in Domino mori.

ORATIONES à me, & non quæstiones poscere solebatis : & quidem ego ad neutrum idoneum me esse confido. Verum illud indicit professio, etsi non ita conversatio : ad hoc vero (ut verum fatear) ea mihi deesse video, quæ maxime necessaria viderentur, diligentiam & ingenium. Placet tamen, fateor, quod pro carnalibus spiritualia repetitis, si sane apud locupletiorem id facere libuisset. Quia vero doctis & indoctis pariter in istiusmodi excusandi mos est ; nec facile scitur, quæ vere ex imperitia, quæve ex verecundia excusatio prodeat, si non injuncti operis obeditio probat : accipite de mea paupertate quod habeo, ne tacendo philosophus puter. Nec tamen ad omnia spondeo me responsurum. Ad id solum quod DE DILIGENDO DEO quæritis, respondebo quod ipse dabit. Hoc enim & sapit dulcius, & tractatur securius, & auditur utilius. Reliqua diligentioribus reservate.

CAPUT I.

Quare, & quomodo diligendus sit Deus.

1. VUltis ergo à me audire, quare, & quomodo diligendus sit Deus ? Et ego : CAUSA diligendi Deum, Deus est : modus, sine modo [a] diligere. Estne hoc satis ? Fortassis utique, sed sapienti. Ceterum si & insipientibus debitor sum ; ubi sat est dic-

A tum sapienti, etiam illis gerendus mos est. Itaque Rom. 1. 14.
propter tardiores idem profusius, quàm profundius repetere non gravabor. Ob duplicem ergo causam Deum dixerim propter seipsum diligendum : sive quia nihil justius, sive quia nil fructuosius diligi potest. Duplicem siquidem parit sensum, cum quæritur de Deo, cur diligendus sit. Dubitari namque potest quid potissimum dubitetur : utrumnam, quo suo merito Deus, aut certe quo nostro sit commodo diligendus. Sane ad utrumque idem responderim ; non plane aliam mihi dignam occurrere causam diligendi ipsum, præter ipsum. Et prius de merito videamus. Multum quippe
B meruit de nobis, qui & immeritis dedit seipsum nobis. Quid enim melius seipso poterat dare vel ipse ? Ergo si Dei meritum quæritur, cum ipsum diligendi causa quæritur, illud est præcipuum : quia ipse prior dilexit nos. Dignus plane qui redametur, præsertim si advertatur, quis, quos, quantumque amaverit. Quis enim ? nonne is cui omnis spiritus confitetur : *Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges ?* Et vera hujus caritas majestatis, quippe non quærentis quæ sua sunt. Quibus autem tanta puritas [b] exhibetur ? *Cum adhuc*, inquit, *inimici essemus, reconciliati sumus Deo.* Dilexit ergo Deus, & gratis, & inimicos. Sed quantum ? Quantum dicit Johannes : *Sic Deus dilexit*
C *mundum, ut Filium unigenitum daret.* & Paulus : *Qui proprio*, ait, *filio non pepercit, sed pro nobis tradidit illum.* Ipse quoque Filius pro se *Majorem*, inquit, *caritatem nemo habet, quàm ut animam suam ponat quis pro amicis suis.* Sic meruit justus ab impiis, summus ab infimis, ab infirmis omnipotens. Sed dicit aliquis : Ita quidem ab hominibus : sed ab Angelis non ita. Verum est, quia necesse non fuit. Ceterum qui hominibus subvenit in tali necessitate, servavit Angelos à tali necessitate : &

Duplici ex causa Deus summe diligendus.

PRIMA, ejus meritum, ut qui tantum nos amet.

Psal. 15. 2.

Rom. 5. 10.

Johann. 3. 16.

Rom. 8. 32.

Johann. 15. 13.

Dei dilectio erga Angelos.

a Eadem verba habet Severi Milevitani antistitis epistola ad Augustinum, inter Augustinianas 109. *Nullus nobis amandi modus imponitur, quando ipse ibi modus est sine modo amare.* Bernardum hic imitatus Johannes Saresberiensis in Polycratici lib. 7. cap. 11. Apage impudentissimum Abaelardi apologistam Berengarium, qui hoc aureum dictum audet lacessere

b Id est puritas caritatis non quærentis quæ sua sunt, ut supra. Edui plerique habent *caritas*, sed purius scripti.

Tom. II. Opusc. VIII.

qui homines diligendo, tales fecit ne tales remanerent; ipse æque diligendo dedit & Angelis, ne tales fierent.

CAPUT II.

Deus quantopere ab homine mereatur amari, ob bona tum corporis, tum animæ. Quomodo ea agnoscenda, & habenda citra donantis injuriam.

Deus summe homini diligendus ob innumera beneficia.

2. QUibus hæc palam sunt, palam arbitror esse & cur Deus diligendus sit: hoc est, unde diligi meruerit. Quod si infideles hæc latent, Deo tamen in promptu est ingratos confundere super innumeris beneficiis suis, humano nimirum & usui præstitis, & sensui manifestis. *Corporis.* Nempe quis alius administrat cibum omni vescenti, cernenti lucem, spiranti flatum? Sed stultum est velle modo enumerare, quæ innumera esse non longe ante præfatus sum: satis est ad exemplum præcipua protulisse, panem, solem, & aërem. Præcipua dico, non quia excellentiora, sed quia necessariora; sunt quippe corporis. Quærat enim homo eminentiora bona sua in ea parte sui, qua præeminet sibi, hoc est in anima, quæ sunt dignitas, scientia, virtus. *& animæ, quæ tria.* Dignitatem in homine liberum arbitrium dico: in quo ei nimirum datum est ceteris non solum præeminere, sed & præsidere animantibus. Scientiam vero, qua eamdem in se dignitatem agnoscat, non à se tamen. Porro virtutem, qua subinde ipsum à quo est, & inquirat non segniter, & teneat fortiter cum invenerit.

Bifarie divisa.

3. Itaque geminum unumquodque trium horum apparet. Dignitatem siquidem demonstrat humanam non solum naturæ prærogativa, sed & potentia dominatus: quod terror hominis super cuncta animantia terræ imminere decernitur. Scientia quoque duplex erit, si hanc ipsam dignitatem, vel aliud quodque bonum in nobis, & nobis inesse, & à nobis non esse noverimus. Porro virtus & ipsa æque bifaria cognoscetur, si auctorem consequenter iniquirimus, inventoque inseparabiliter inhæremus. Dignitas ergo sine scientia non prodest: illa vero etiam obest, si virtus * defuerit. ** al. si ista. Dignitas hominis sine scientia obest, scientia sine virtute.* quod utrumque ratio declarat subjecta. Habere enim quod habere te nescias, quam gloriam habet? Porro nosse quod habeas, sed quia à te non habeas ignorare, habet gloriam, sed non apud Deum. *1 Cor. 4. 7.* Apud se autem glorianti dicitur ab Apostolo: *Quid habes quod non accepisti? si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis?* Non ait simpliciter, *Quid gloriaris?* sed addit, *quasi non acceperis*: ut asserat reprehensibilem, non qui in habitis, sed qui tamquam in non acceptis gloriatur. *Vana gloria.* Merito vana gloria nuncupatur hujusmodi, veritatis nimirum solido carens fundamento. Veram enim gloriam ab hac ita discernit: *1 Cor. 1. 31.* *Qui gloriatur*, ait, *in Domino glorietur*: hoc est, in veritate. Veritas quippe Dominus est.

4. Utrumque ergo scias necesse est, & quid sis, & quod à teipso non sis: ne aut omnino videlicet non glorieris, aut inaniter glorieris. *Cant. 1. 6.* Denique *si non cognoveris*, inquit, *teipsam, egredere post greges sodalium tuorum.* *Homo ignoratus honoris similis bestiis.* Revera ita fit. Homo factus in honore, cum honorem ipsum non intelligit, talis suæ ignorantiæ merito comparatur pecoribus, velut quibusdam præsentis suæ corruptionis & mortalitatis consortibus. *Ignorantia cavenda: sed magis arrogantia.* Fit igitur ut sese non agnoscendo egregia rationis munere creatura, irrationabilium gregibus aggregari incipiat, dum ignara propriæ gloriæ, quæ ab intus est, conformanda foris rebus sensibilibus, sua ipsius curiositate abducitur: efficiturque una de ceteris, quod se præ ceteris nihil accepisse intelligat. Itaque valde cavenda hæc ignorantia, qua de nobis minus nobis forte sentimus: sed non minus, im no & plus illa, qua plus nobis tribuimus. quod fit, si bonum quodcumque in nobis esse, & à nobis, decepti putemus. At vero super utramque ignorantiam declinanda & exsecranda illa præsumptio est, qua sciens & prudens forte audeas de bonis non tuis tuam quærere gloriam: & quod certus es à te tibi non esse, inde tamen alterius rapere non verearis honorem. Prior equidem ignorantia gloriam non habet: posterior vero habet quidem, sed non apud Deum. Ceterum hoc tertium malum, quod jam scienter committitur, usurpat & contra Deum. In tantum denique ignorantia illa posteriori hæc arrogantia gravior atque periculosior apparet, quo per illam quidem Deus nescitur, per istam & contemnitur: in tantum & priori deterior ac detestabilior, ut cum per illam pecoribus, per istam & dæmonibus sociemur. Est quippe superbia, & delictum maximum, uti datis tamquam innatis; & in acceptis beneficiis gloriam usurpare benefici.

5. Quamobrem cum duabus istis, dignitate atque scientia, opus est & virtute, quæ utriusque fructus est, per quam ille inquiritur ac tenetur, qui omnium auctor & dator merito glorificetur de omnibus. Alioquin sciens & non faciens digna, multis vapulabit. Quare? utique quia noluit intelligere ut bene ageret: magis autem iniquitatem meditatus est in cubili suo, dum de bonis, quæ à se non esse ex scientiæ dono certissime comperit, boni Domini gloriam servus impius captare sibi, immo & rapiare molitur. Liquet igitur & absque scientia dignitatem esse omnino inutilem, & scientiam absque virtute damnabilem. Verum homo virtutis, cui nec damnosa scientia, nec infructuosa dignitas manet, clamat Deo & ingenue confitetur: *Non nobis*, inquiens, *Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam.* Hoc est, Nil nobis, ô Domine, de scientia, nil nobis de dignitate tribuimus: sed tuo totum, à quo totum est, nomini deputamus.

6. Ceterum pæne à proposito longe nimis digressi sumus, dum demonstrare satagimus, eos quoque qui Christum nesciunt, satis per legem naturalem ex perceptis bonis corporis animæque moneri, quatenus Deum propter Deum & ipsi diligere debeant. Nam ut breviter, quæ super hoc dicta sunt, iterentur: quis vel infidelis ignoret, suo corpori non ab alio in hac mortali vita supradicta illa necessaria ministrari, unde videlicet subsistat, unde videat, unde spiret, quam illo, qui dat escam omni carni; qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super justos & injustos? Quis item vel impius putet alium ejus, quæ in anima splendet, humanæ dignitatis auctorem, præter illum ipsum, qui in Genesi loquitur: *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram?* Quis alium scientiæ largitorem existimet, nisi æque ipsum, qui docet hominem scientiam? Quis rursum munus sibi aliunde virtutis aut putet datum, aut speret dandum, quàm de manu itidem Domini virtutum? Meretur ergo amari propter seipsum Deus, & ab infideli: qui etsi nesciat Christum, scit tamen seipsum. Proinde inexcusabilis est omnis etiam infidelis, si non diligit Dominum Deum suum ex toto corde, tota anima, tota virtute sua. Clamat nempe intus ei innata, & non ignorata rationi justitia, quia ex toto se illum diligere debeat, cui se totum debere non ignorat. Verum difficile, immo impossibile est, suis scilicet quempiam, liberive arbitrii viribus semel accepta à Deo, ad Dei ex toto convertere voluntatem; & non magis ad propriam retorquere, eaque sibi tamquam propria retinere, sicut scriptum est: *Omnes quæ sua sunt quærunt.* & item, *Proni sunt sensus & cogitationes hominis in malum.*

CAPUT III.

Christiani quantos habeant stimulos amandi Deum præ infidelibus.

7. COntra quod plane fideles norunt, quam omnino necessarium habeant Jesum, & hunc crucifixum: dum admirantes & amplexantes supereminentem scientiæ caritatem in ipso, id vel tantillum quod sunt, in tantæ dilectionis & dignationis vicem non rependere confunduntur. Facile proinde plus diligunt, qui se amplius dilectos intelligunt: cui autem minus donatum est, minus diligit. Judæus sane, sive paganus, nequaquam

nequaquam talibus aculeis incitatur amoris, quales Ecclesia experitur, quæ ait: *Vulnerata caritate ego sum.* & rursum, *Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo.* Cernit regem Salomonem in diademate, quo coronavit eum mater sua; cernit Unicum Patris, crucem sibi bajulantem; cernit cæsum & consputum Dominum majestatis; cernit auctorem vitæ & gloriæ confixum clavis, percussum lancea, opprobriis saturatum, tandem illam dilectam animam suam ponere pro amicis suis. Cernit hæc, & suam magis ipsius animam gladius amoris transverberat, & dicit: *Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo.* Hæc sunt quippe mala punica, quæ in hortum introducta dilecti sponsa carpit ex ligno vitæ, à cælesti pane propriom mutuata saporem, colorem à sanguine Christi. Videt deinde mortem mortuam, & mortis auctorem triumphatum. Videt de inferis ad terras, de terris ad superos captivam duci captivitatem, ut in nomine Jesu omne genu flectatur, cælestium, terrestrium, & infernorum. Advertit terram, quæ spinas & tribulos sub antiquo maledicto produxerat, ad novæ benedictionis gratiam innovatam refloruisse. Et in his omnibus, illius recordata versiculi, *Et refloruit caro mea, & ex voluntate mea confitebor ei;* passionis malis, quæ de arbore tulerat crucis, cupit vigere *, & de floribus resurrectionis, quorum præsertim fragrantia sponsum ad se crebrius revisendam invitet.

8. Denique ait: *Ecce tu pulcher es dilecte mi, & decorus; lectulus noster floridus.* Quæ lectulum monstrat, satis quid desideret aperit: & cum floridum nuntiat, satis indicat, unde quod desiderat obtinere præsumat. Non enim de suis meritis, sed de floribus agri, cui benedixit Deus. Delectatur floribus Christus, qui in Nazareth & concipi voluit, & nutriri. Gaudet sponsus cælestis talibus odoramentis, & cordis thalamum frequenter libenterque ingreditur, quod istiusmodi refertum fructibus, floribusque respersum invenerit. Ubi suæ videlicet aut passionis gratiam, aut resurrectionis gloriam sedula inspicit cogitatione versari, ibi profecto adest sedulus, adest libens. Monimenta siquidem Passionis, fructus agnosce quasi anni præteriti, omnium utique retro temporum sub peccati mortisque imperio decursorum, tandem in plenitudine temporis apparentes. Porro autem Resurrectionis insignia, novos adverte flores sequentis temporis, in novam sub gratia revirescentis æstatem, quorum fructum generalis futura resurrectio in fine parturiet sine fine mansurum. *Jam*, inquit, *hiems transiit, imber abiit & recessit, flores apparuerunt in terra nostra:* æstivum tempus advenisse cum illo significans, qui de mortis gelu in vernalem quamdam novæ vitæ temperiem resolutus, *Ecce*, ait, *nova facio omnia:* cujus caro seminata est in morte, refloruit in resurrectione: ad cujus mox odorem in campo convallis nostræ reviresçunt arida, recalescunt frigida, mortua reviviscunt.

9. Horum ergo novitate florum ac fructuum, & pulcritudine * agri suavissimum spirantis odorem, ipse quoque Pater in Filio innovante omnia delectatur, ita ut dicat: *Ecce odor filii mei, sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus.* Bene pleni, de cujus plenitudine omnes accepimus. Sponsa tamen familiarius ex eo sibi, cum vult, flores legit, & carpit poma, quibus propriæ adspergat intima conscientiæ, & intranti sponso cordis lectulus suave redoleat. Oportet enim nos, si crebrum volumus habere hospitem Christum, corda nostra semper habere munita fidelibus testimoniis, tam de misericordia scilicet morientis, quàm de potentia resurgentis; quomodo David aiebat: *Duo hæc audivi, quia potestas Dei est, & tibi Domine misericordia.* Siquidem utriusque rei testimonia credibilia facta sunt nimis; Christo utique moriente propter delicta nostra, & resurgente propter justificationem nostram, & ascendente ad protectionem nostram, & mittente Spiritum ad consolationem nostram, & quandoque redituro ad consummationem nostram. Nempe in morte misericordiam, potentiam in resurrectione, utramque in singulis exhibuit reliquorum.

10. Hæc mala, hi flores, quibus sponsa se interim stipari postulat & fulciri, credo sentiens facile vim in se amoris posse tepescere & languescere quodammodo, si non talibus jugiter foveatur incentivis, donec introducta quandoque in cubiculum, diu cupitis excipiatur amplexibus, & dicat: *Læva ejus sub capite meo, & dextera illius amplexata est me.* (Cant. 2. 6.) Sentiet quippe tunc & probabit universa dilectionis testimonia, quæ in priori advento, tamquam de sinistra dilecti, acceperat, præ multitudine dulcedinis amplexantis dexteræ contemnenda, & omnino jam quasi subtus habenda. Sentiet quod audierat: *Caro non prodest quicquam, spiritus est qui vivificat.* (Johan. 6. 64.) Probabit quod legerat: *Spiritus meus super mel dulcis, & hereditas mea super mel & favum.* (Eccli. 24. 27.) Quod vero sequitur, *Memoria mea in generatione sæculorum;* (Ibid. 28.) hoc dicit, quia quamdiu stare præsens cernitur sæculum, in quo generatio advenit, & generatio præterit, non deerit electis consolatio de memoria, quibus nondum de præsentia plena refectio indulgetur. Unde scriptum est: *Memoriam abundantiæ suavitatis tuæ eructabunt.* (Psal. 144. 7.) haud dubium, quin hi, quos paulo superius dixerat: *Generatio & generatio laudabit opera tua.* (Ibid. 4.) Memoria ergo in generatione sæculorum, præsentia in regno cælorum. Ex ista glorificatur jam assumpta electio: de illa interim peregrinans generatio consolatur.

CAPUT IV.

Quinam ex Dei recordatione consolationem capiant: quive magis ad ejus amorem idonei.

11. SEd interest, quænam generatio ex Dei capiat recordatione solamen. Non enim generatio prava & exasperans, cui dicitur, *Væ vobis divites, qui habetis consolationem vestram:* (Luc. 6. 24.) sed quæ dicere veraciter potest, *Renuit consolari anima mea.* (Psal. 76. 4.) Huic plane & credimus, si secuta adjecerit: *Memor fui Dei, & delectatus sum.* (Ibid.) (Cælestis delectationis capaces qui caducam respuunt.) Justum quippe est, ut quos præsentia non delectant, præsto eis sit memoria futurorum: & qui de rerum fluentium qualibet affluentia despiciunt consolari, recordatio illos delectet æternitatis. Et hæc est generatio quærentium Dominum, (Psal. 23. 6.) quærentium non quæ sua sunt, sed faciem Dei Jacob. Dei ergo quærentibus & suspirantibus præsentiam, præsto interim & dulcis memoria est, non tamen qua satientur, sed qua magis esuriant unde satientur. Hoc ipsum de se cibus ipse testatur, ita dicens: *Qui edit me, adhuc esuriet.* (Eccli. 24. 29.) & qui eo cibatus est, *Satiabor*, inquit *cum apparuerit gloria tua.* (Psal. 16. 15.) Beati tamen jam nunc qui esuriunt & sitiunt justitiam, (Matt. 5. 6.) quoniam quandoque ipsi, & non alii, saturabuntur. Væ tibi generatio prava atque perversa! væ tibi popule stulte & insipiens, qui & memoriam fastidis, & præsentiam expavescis! Merito quidem. nec modo enim liberari vis de laqueo venantiom, siquidem *qui volunt divites fieri in hoc sæculo, incidunt in laqueum diaboli;* (1. Tim. 6. 9.) nec tunc à verbo aspero poteris liberari. O verbum asperum, ô sermo durus! *Ite maledicti in ignem æternum.* (Matt. 25. 41.) Durior plane atque asperior illo, qui quotidie nobis de memoria passionis in Ecclesia replicatur: *Qui manducat meam carnem, & bibit sanguinem meum, habet vitam æternam.* (Johan. 6. 55.) (Dei mancanus verba multis dura videntur.) Hoc est, qui recolit mortem meam, & exemplo meo mortificat membra sua quæ sunt super terram, habet vitam æternam: hoc est, si compatimini, & conregnabitis. Et tamen plerique ab hac voce resilientes & abeuntes hodieque retrorsum, respondent non verbo, sed facto: *Durus est hic sermo; quis potest eum audire?* (Ibid. 61.) Itaque generatio quæ non direxit cor suum, (Psal. 77. 8.) & non est creditus cum Deo spiritus ejus, sed magis sperans in incerto divitiarum, verbum modo crucis audire gravatur, ac memoriam passionis sibi judicat onerosam. Verum qualiter verbi illius pondus in præsentia sustinebit: *Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo, & angelis ejus?* (Matt. 25. 41.) Super quem profecto ceciderit lapis iste, conteret eum. At vero generatio rectorum benedicetur: (Psal. 111. 2.) qui utique cum Apostolo, *sive* (2. Cor. 5. 9.)

[*Tom. II. Opusc. VIII.*] [*Matt. 25. 34.*] *absentes, sive præsentes, contendunt placere Deo.* Denique audient, *Venite benedicti Patris mei*, &c. Tunc illa quæ non direxit cor suum, sero quidem experietur, quàm in illius comparatione doloris jugum Christi [*Deo & divitiis studere impossibile.*] suave, & onus leve fuerit, cui tamquam gravi & aspero duram cervicem superbe subduxit. Non potestis, ô miseri servi mammonæ, simul gloriari in cruce Domini nostri Jesu-Christi, & sperare in pecuniæ thesauris; post aurum abire, & probare quàm suavis est Dominus. Proinde quem suavem in memoria non sentitis, asperum proculdubio in præsentia sentietis.

12. Ceterum fidelis anima & suspirat præsentiam inhianter, & in memoria requiescit suaviter; & donec idonea sit revelata facie speculari gloriam Domini, crucis ignominia gloriatur. Sic profecto, sic sponsa & columba Christi pausat sibi interim, & dormit inter medios cleros, [*Psal. 67. 14.*] sortita jam inpræsentiarum de memoria abundantiæ suavitatis tuæ, Domine Jesu, [*Duæ fortes sponsæ Christi.*] pennas deargentatas, innocentiæ videlicet pudicitiæque candorem; & sperans insuper adimpleri lætitia cum vultu tuo, ubi etiam fiant posteriora dorsi ejus in pallore auri: quando in splendoribus sanctorum introducta cum gaudio, sapientiæ plenius fuerit illustrata fulgoribus. Merito proinde jam nunc gloriatur, & [*Cant. 2. 5.*] dicit: *Læva ejus sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me*: in læva reputans recordationem illius caritatis, qua nulla major est, quod animam suam posuit pro amicis suis: in dextera vero beatam visionem, quam promisit amicis suis, & gaudium de præsentia majestatis. Merito illa Dei & deifica visio, illa divinæ præsentiæ inæstimabilis delectatio in dextera deputa- [*Psal. 15. 10.*] tur, de qua & delectabiliter canitur: *Delectationes in dextera tua usque in finem.* Merito in læva admirabilis illa memorata & semper memoranda dilectio collocatur, quod donec transeat iniquitas, super eam sponsa recumbat & requiescat.

13. [*Sponsæ caput, intentio.*] Merito ergo læva sponsi sub capite sponsæ, super quam videlicet caput suum reclinata sustentet, hoc est mentis suæ intentionem, ne inclinetur & incurvetur in carnalia & sæcularia desideria: [*Sap. 9. 15.*] quia corpus quod corrumpitur, aggravat animam; & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. Quid namque aliud [*Dei erga nos dilectio considerata quam efficax.*] faciat considerata tanta & tam indebita miseratio, tam gratuita & sic probata dilectio, tam inopinata dignatio, tam invicta mansuetudo, tam stupenda dulcedo? Quid, inquam, hæc omnia faciant diligenter considerata, nisi ut considerantis animum, ab omni penitus pravo vindicatum amore, ad se mirabiliter rapiant, vehementer afficiant, faciantque præ se contemnere, quicquid nisi in contemptu horum appeti non potest? Nimirum proinde in odore unguentorum horum sponsa currit alacriter, amat ardenter; & parum sibi amare sic amata videtur, etiam cum se totam in amore perstrinxerit. Nec immerito. Quid magnum enim tanto & tanti repensatur amori, si pulvis exiguus totum se ad redamandum collegerit, quem illa nimirum Majestas in amore præveniens, tota in opus salutis ejus intenta [*Johann. 3. 16.*] conspicitur? Denique *sic Deus dilexit mundum, ut Unigenitum daret*; haud dubium quin de Patre dicat. Item, [*Isai. 53. 12.*] *Tradidit in mortem animam suam*; nec dubium quod de [*Johann. 14. 26.*] Filio loquatur. Ait & de Spiritu sancto: *Spiritus Paraclitus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia quæcumque dixero vobis.* Amat ergo Deus, & ex se toto amat, quia tota Trinitas amat: si tamen totum dici potest de infinito & incomprehensibili, aut certe de simplici.

CAPUT V.

Christiano quantum incumbat debitum amoris.

14. INtuens ergo hæc, credo, satis agnoscit, quare Deus diligendus sit, hoc est unde diligi mereatur. Ceterum infidelis non haben[illegible] [*Johann. 5. 23.*] [illegible]d habet, nec Spiritu[illegible] ium nos [illegible] eum quem misit illum; sed nec Spiritum-sanctum quem misit ille. Is itaque mirum non est, si quem minus agnoscit, minus & diligit. Attamen & ipse totum ei sese debere non ignorat, quem sui totius non ignorat auctorem. Quid ergo ego, qui Deum meum teneo vitæ meæ non solum gratuitum largitorem, largissimum administratorem, pium consolatorem, sollicitum gubernatorem; sed insuper etiam copiosissimum redemptorem, æternum conservatorem, ditatorem, glorificatorem? sicut scriptum est: [*Psal. 129.*] *Copiosa apud eum redemptio.* & item: [*Heb. 9.*] *Introivit semel in sancta, æterna redemptione inventa.* & de conservatione: [*Psal.*] *Non relinquet sanctos suos, in æternum conservabuntur.* & de locupletatione: [*Luc. 6.*] *Mensuram bonam, & confertam, & coagitatam, & supereffluentem dabunt in sinum vestrum.* & rursum: [*1. Cor.*] *Nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus diligentibus se.* & de glorificatione: [*Philip.*] *Salvatorem exspectamus Dominum nostrum Jesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ.* & illud: [*Rom.*] *Non sunt condigna passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis.* & iterum: *Id quod in præsenti est momentaneum & leve tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis, non contemplantibus quæ videntur, sed quæ non videntur.*

15. Quid retribuam Domino pro omnibus his? Illum ratio urget & justitia naturalis totum se tradere illi, à quo se totum habet, & ex se toto debere diligere. Mihi profecto Fides tanto plus indicit amandum, quanto & eum me ipso pluris æstimandum intelligo: quippe qui illum non solum mei, sed sui quoque ipsius teneo largitorem. Denique nondum tempus Fidei advenerat, nondum innotuerat in carne Deus, obierat in cruce, prodierat de sepulcro, redierat ad Patrem: nondum, inquam, commendaverat in nobis suam multam dilectionem, illam de qua jam multa locuti sumus, cum jam mandatum est homini diligere Dominum Deum suum ex toto corde, tota anima, tota virtute sua, id est, ex omni quod est, quod scit, quod potest. Nec tamen injustus Deus, suum sibi vindicans opus & dona. Ut quid enim non amaret opus artificem, cum haberet unde id posset? Et cur non quantum omnino posset, cum nihil omnino nisi ejus munere posset? Ad hæc, quod de nihilo, quod gratis, quod in hac dignitate conditum est; & debitum dilectionis manifestius facit, & exactum justiorem ostendit. Ceterum quantum putamus adjectum beneficii, cum homines & jumenta salvavit, quemadmodum multiplicavit misericordiam suam Deus? Nos dico, qui mutavimus gloriam nostram in similitudinem vituli comedentis fœnum, peccando comparati jumentis insipientibus. Quod si totum me debeo pro me facto, quid addam jam & pro refecto, & refecto hoc modo? Nec enim tam facile refectus, quàm factus. siquidem non solum de me, sed de omni quoque quod factum est, scriptum est: *Dixit, & facta sunt.* At vero qui me tantum & semel dicendo fecit, in reficiendo profecto & dixit multa, & gessit mira, & pertulit dura; nec tantum dura, sed & indigna. Quid ergo retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi? In primo opere me mihi dedit, in secundo se: & ubi se dedit, me mihi reddidit. Datus ergo & redditus, me pro me debeo, & bis debeo. Quid Deo retribuam pro se? Nam etiam si me millies rependere possem, quid sum ego ad Deum?

CAPUT VI.

Brevis anacephalæosis & summa prædictorum.

16. HIc primum vide, quo modo, immo quàm sine modo a nobis Deus amari meruerit: qui (ut paucis quod dictum est repetam) prior ipse dilexit nos, tantus, & tantum, & gratis tantillos, & tales. En quod principio dixisse me memini, modum esse diligendi Deum, sine modo diligere. Denique cum dilectio quæ tendit in Deum, tendat in immensum, tendat in infinitum, (nam & infinitus Deus est & immensus:) quisnam

quæso, debeat finis esse nostri, vel modus amoris? Quid quod amor ipse noster non jam gratuitus impenditur, sed rependitur debitus? Amat ergo immensitas, amat æternitas, amat supereminens scientiæ caritas: amat Deus, cujus magnitudinis non est finis, cujus sapientiæ non est numerus, cujus pax exsuperat omnem intellectum: & vicem rependimus cum mensura? Diligam te, Domine fortitudo mea, firmamentum meum, & refugium meum, & liberarot meus: & meum denique quicquid optabile atque amabile dici potest. Deus meus, adjutor meus, diligam te pro dono tuo, & modo meo, minus quidem justo, sed plane non minus posse meo: qui etsi quantum debeo non possum, B non possum tamen ultra quàm possum. Potero vero plus, cum plus donare dignaberis: numquam tamen prout dignus haberis. Imperfectum meum viderunt oculi tui: sed tamen in libro tuo omnes scribentur, qui quod possunt faciunt, etsi quod debent non possunt. Satis, quantum reor, apparet, & quonam modo Deus diligendus sit, & quo merito suo. Quo, inquam, merito suo, nam quanto, cui sane appareat? quis dicat? quis sapiat?

CAPUT VII.

Non sine fructu & præmio diligi Deum; & terrenis non satiari humani cordis appetitum.

17. Nunc quo nostro commodo diligendus sit, videamus. Sed quantum est & in hoc videre nostrum ad id quod est? Nec tamen quod videtur tacendum est, etsi non omnino videtur ut est. Superius, cum propositum esset, quare, & quomodo diligendus sit Deus; duplicem dixi parere intellectum id quod quæritur, Quare: ut, aut quo suo merito, aut quo nostro commodo diligendus sit, utrumlibet quæri posse perinde videatur. Dicto proinde de merito Dei, non prout dignum ei, sed prout datum est mihi; D superest ut de præmio, quod item dabitur, dicam. Non enim sine præmio diligitur Deus, etsi absque præmii intuitu diligendus sit. Vacua namque vera caritas esse non potest, nec tamen mercenaria est; quippe non quærit quæ sua sunt. Affectus est, non contractus: nec acquiritur pacto, nec acquirit. Sponte afficit, & spontaneum facit. VERUS amor seipso contentus est. Habet præmium, sed id quod amatur. Nam quicquid propter aliud amare videaris, id plane amas, quo amoris finis pertendit, non per quod tendit. Paulus non evangelizat ut comedat, sed comedit ut evangelizet: E eo quod amet, non cibum, sed Evangelium. VERUS amor præmium non requirit, sed meretur. Præmium sane needum amanti proponitur, amanti debetur, perseveranti redditur. Denique in rebus inferioribus suadendis, invitos promissis vel præmiis invitamus, & non spontaneos. Quis enim munerandum hominem putet, ut faciat quod & sponte cupit? Nemo, verbi causa, conducit aut esurientem ut comedat, aut sitientem ut bibat, aut certe matrem ut parvulum allactet filium uteri sui. An vero quis putet preee vel pretio quempiam commonendum suam ipsius vel sæpire vineam, vel arborem circumfodere, vel structuram propriæ domus erigere? Quanto magis Deum amans anima, F aliud præter Deum sui amoris præmium non requirit? Aut si aliud requirit, illud pro certo, non Deum diligit.

18. Inest omni utenti ratione naturaliter pro sua semper æstimatione atque intentione appetere potiora, & nulla re esse contentum, cui quod deest, judicet præferendum. Nam & qui, verbi gratia, uxorem habet speciosam, petulanti oculo vel animo respicit pulcriorem: & qui veste pretiosa indutus est, pretiosiorem affectat, & possidens multas divitias, invidet ditiori. Videas jam multis prædiis & possessionibus ampliatos, adhuc tamen in dies agrum agro copulare, atque infinita cupiditate dilatare terminos suos. Videas & qui in regalibus domibus, amplisque habitant palatiis, nihilo minus quotidie conjungere domum ad domum, & in- A quieta curiositate ædificare, diruere, mutare quadrata rotundis. Quid homines sublimatos honoribus? an non insatiabili ambitione magis ac magis totis viribus conari ad altiora videmus? Et horum omnium idcirco non est finis, quia nil in eis summum singulariter reperitur vel optimum. Et quid mirum si inferioribus & deterioribus contentus non sit, qui citra summum vel optimum quiescere non potest? Sed hoc stultum & extremæ dementiæ est, ea semper appetere, quæ numquam, non dico satient, sed nec temperent appetitum: dum quicquid talium habueris, nihilo minus non habita concupiscas, & ad quæque defuerint, B semper inquietus anheles. Ita enim fit, ut per varia & fallacia mundi oblectamenta vagabundus animus inani labore discurrens fatigetur, non satietur: dum quicquid famelicus inglutierit, parum reputet ad id quod superest devorandum, semperque non minus anxie cupiat quæ desunt, quàm quæ adsunt læte possideat. Quis enim obtineat universa? Quamquam & modicum id quod quisque cum labore obtinuerit, cum timore possederit, certus quidem non sit quando cum dolore amittat, certus autem quod quandoque amittat. Sic directo tramite voluntas perversa contendit * ad optimum, festinat ad id unde possit impleri. Im- C mo vero his anfractibus ludit secum vanitas, mentitur iniquitas sibi. Si ita vis adimplere quod vis, hoc est, si illud apprehendere vis, quo apprehenso nil jam amplius velis: quid tentare opus est & cetera? Curris per devia, & longe ante morieris, quàm hoc circuitu pervenias ad optatum.

19. Hoc ergo in circuitu impii ambulant, naturaliter appetentes unde finiant appetitum, & insipienter respuentes unde propinquent fini: fini dico, non consumptioni, sed consummationi. Quamobrem non beato fine consummari, sed consumi vacuo labore accelerant, qui rerum magis specie, quàm auctore delectari, D prius universa percurrere, & de singulis cupiunt experiri, quàm ad ipsum curent universitatis Dominum pervenire. Et quidem pervenirent, si quandoque voti compotes effici possent, ut omnia scilicet, præter omnium principium, unus aliquis obtineret. Ea namque suæ cupiditatis lege, qua in rebus ceteris non habita præ habitis esurire, & pro non habitis habita fastidire solebat; mox omnibus quæ in cælo, & quæ in terra sunt obtentis & contemptis, tandem ad ipsum proculdubio curreret, qui solus deesset omnium Deus. Porro ibi quiesceret: quia sicut citra nulla revocat quies; sic nulla ultra jam inquietudo sollicitat. Diceret pro cer- E to: *Mihi autem adhærere Deo bonum est.* Diceret, *Quid enim mihi est in cælo, & à te quid volui super terram?* & item: *Deus cordis mei, & pars mea Deus in æternum.* Sic ergo (ut dictum est) ad id quod optimum est, quivis cupidus perveniret, si quidem ante, quod citra cupit, assequi posset.

20. Verum quoniam id omnino impossibile præstruit & vita brevior, & virtus infirmior, & consors numerosior: longo profecto itinere & casso labore desudant, qui dum quæcumque desiderant, attingere volunt, ad cunctorum desiderabilium nequeunt pertingere finem. Et utinam attingere universa animo, & non experimento vellent! Hoc enim facile possent, F & non incassum. Nam & animus sensu quidem carnali tanto velocior, quanto & perspicacior, ad hoc datus est, ut illum ad omnia præveniat; nihilque audeat contingere sensus, quod animus præcurrens ante utile non probaverit. Hinc enim arbitror dictum, *Omnia probate, quod bonum est tenete:* ut videlicet ille huic provideat, nec is suum votum, nisi ad illius judicium consequatur. Alioquin non ascendes in montem Domini, nec stabis in loco sancto ejus, pro eo quod in vano acceperis animam tuam, hoc est animam rationalem: dum instar pecoris sensum sequeris, ratione quidem otiosa, & non resistente in aliquo. Quorum itaque ratio non prævenit gressus, currunt, sed extra viam: ac proinde Apostoli spreto consilio, non sic currunt ut apprehendant. Quando etenim apprehendant, quem

Tom II Orat VI.
* al. cum tenant
Circuitu eo non pervenitur.
Circuitus impiorum in res creatas.
Psal. 72. 28.
ibid.
ibid.
... si non animo, sed sensu fiat.
1. Thess. 5. 20.
Psal. 23. 3.
1. Cor. 9. 24.

Tom. II Opusc. VIII

apprehendere nisi post omnia nolunt? Distortum iter, & circuitus infinitus, cuncta primitus attentare velle.

Regia justorum via circuitum vitat.

21. Justus autem non ita. Audiens nempe vituperationem multorum commorantium in circuitu (multi enim sunt viam latam pergentes, quæ ducit ad mortem) ipse sibi regiam eligit viam, non declinans ad dexteram vel ad sinistram. Denique attestante Propheta, *Semita justi recta est, rectus callis justi ad ambulandum.* (*Isa. 26. 7.*) Hi sunt, qui salubri compendio cauti sunt molestum hunc & infructuosum vitare circuitum, verbum abbreviatum & abbrevians eligentes, non cupere quæcumque vident, sed vendere magis quæ possident, & dare pauperibus. (*Via ad Deum compendium.*) Beati plane pauperes, quoniam ipsorum est regnum cælorum. (*Matt. 5. 3. 1. Cor. 9. 24.*) Omnes quidem currunt; sed inter currentes discernitur. Denique novit Dominus viam justorum, & iter impiorum peribit. (*Psal. 1. 6.*) Ideo autem melius est modicum justo super divitias peccatorum multas, (*Psal. 36. 16.*) quoniam quidem (ut Sapiens loquitur, & insipiens experitur) *qui diligit pecuniam, non saturabitur pecunia* (*Eccl. 5. 9.*): *qui* autem *esuriunt & sitiunt justitiam, ipsi saturabuntur.* (*Matt. 5. 6.*) Justitia siquidem ratione utentis spiritus cibus est vitalis & naturalis: pecunia vero sic non minuit animi famem, quomodo nec corporis ventus. (*Justitia animæ cibus, non res creatæ.*) Denique si famelicum hominem apertis faucibus vento, inflatis haurire buccis aerem cernas, quo quasi consulat fami, nonne credas insanire? Sic non minoris insaniæ est, si spiritum rationalem rebus putes quibuscumque corporalibus non magis inflari, quam satiari. (*Solo Deo satiatur.*) Quid namque de corporibus ad spiritus? Nec illa sane spiritualibus, nec isti è regione refici corporalibus queunt. Benedic anima mea Domino, qui replet in bonis desiderium tuum. (*Psal. 102. 2.*) Replet in bonis, excitat ad bonum, tenet in bono; prævenit, sustinet, implet. Ipse facit ut desideres, ipse est quod desideras.

Deus efficiens & finalis causa diligendi Deum

22. Dixi supra: Causa diligendi Deum, Deus est. Verum dixi: nam & efficiens, & finalis. IPSE dat occasionem, ipse creat affectionem, desiderium ipse consummat. Ipse fecit, vel potius factus est ut amaretur: ipse speratur, amandus felicius, ne in vacuum sit amatus. Ejus amor nostrum & præparat, & remunerat. Præcedit benignior, rependitur justior, exspectatur suavior. Dives est omnibus qui invocant eum: nec tamen habet quicquam seipso melius. Se dedit in meritum, se servat in præmium, se apponit in refectione animarum sanctarum, se in redemptione distrahit captivarum. (*Thren. 3. 25*) Bonus es, Domine, animæ quærenti te. quid ergo invenienti? Sed enim in hoc est mirum, quod NEMO te quærere valet, nisi qui prius invenerit. (*Eum nemo quærit, qui ante non invenerit*) Vis igitur inveniri ut quæraris, quæri ut inveniaris. Potes quidem quæri & inveniri, non tamen præveniri. Nam etsi dicimus, *Mane oratio mea præveniet te* (*Psal. 87. 14*): non dubium tamen quod tepida sit omnis oratio, quam non prævenerit inspiratio. Dicendum jam unde inchoet amor noster, quoniam ubi consummetur, dictum est.

CAPUT VIII.

De primo gradu Amoris, quo diligit homo se propter se.

Amoris primus gradus, amor sui.

23. AMor est affectio naturalis una de quatuor [a]. Notæ sunt: non opus est nominare. Quod ergo naturale est, justum quidem foret primo omnium auctori deservire naturæ. Unde & dictum est primum & maximum mandatum: *Diliges Dominum Deum tuum,* &c. (*Matt. 22. 37.*) Sed quoniam natura fragilior atque infirmior est, ipsi primum imperante necessitate compellitur inservire. Et est amor carnalis, quo ante omnia homo diligit seipsum propter seipsum, sicut scriptum est: *Prius quod animale, deinde quod spirituale.* (*1. Cor. 15. 46.*) Nec præcepto indicitur, sed naturæ inseritur. Quis nempe carnem suam odio habuit? (*Eph. 5. 29.*) At vero si cœperit amor idem (ut assolet) proclivior esse, sive profusior, & necessitatis alveo minime contentus, campos etiam voluptatis exundans latius visus fuerit occupare; statim superfluitas obviante mandato cohibetur, cum dicitur: *Diliges proximum tuum sicut teipsum.* Justissime quidem, ut consors naturæ non sit exsors & gratiæ, illius præsertim gratiæ, quæ naturæ insita est. Quod si gravatur homo fraternis, non dico necessitatibus subvenire, sed voluptatibus deservire: castiget ipse suas, si non vult esse transgressor. Quantum vult, sibi indulgeat: dum æque & proximo tantumdem meminerit exhibendum. Frenum tibi temperantiæ imponitur, ô homo, ex lege vitæ & disciplinæ, ne post concupiscentias tuas eas, & pereas, ne de bonis naturæ hosti servias animæ, hoc est libidini. Quàm justius atque honestius communicas illa consorti, id est proximo, quam hosti? Et quidem si ex Sapientis consilio à voluptatibus tuis averteris, & juxta doctrinam Apostoli victu vestituque contentus, paulisper suspendere non gravaris amorem tuum à carnalibus desideriis, quæ militant adversus animam; sane quod subtrahis hosti animæ tuæ, consorti naturæ puto non gravaberis impertiri. Tunc amor tuus & temperans erit, & justus, si quod propriis subtrahitur voluptatibus, fratris necessitatibus non negetur. Sic amor carnalis efficitur & socialis, cum in commune protrahitur.

24. Si autem dum communicas proximo, forte tibi defuerint etiam necessaria, quid facies? Quid enim, nisi ut cum omni fiducia postules ab eo qui dat omnibus affluenter, & non improperat: qui aperit manum suam, & implet omne animal benedictione? Dubium siquidem non est, quod absit libenter in necessariis, qui plerisque & in superfluis non deest. Denique ait: *Primum quærite regnum Dei & justitiam ejus, & hæc omnia adjicientur vobis.* Sponte daturum se pollicetur necessaria, superflua restringenti, & proximum diligenti. Hoc quippe est primum quærere regnum Dei, & adversus peccati implorare tyrannidem, pudicitiæ potius ac sobrietatis subire jugum, quàm regnare peccatum in tuo mortali corpore patiaris. Porro autem & hoc justitiæ est, cum quo tibi est natura communis, naturæ quoque cum eo munus non habere divisum.

25. Ut tamen perfecta justitia sit diligere proximum, Deum in causa haberi necesse est. Alioquin proximum pure diligere quomodo potest, qui in Deo non diligit? Porro in Deo diligere non potest, qui Deum non diligit. Oportet ergo Deum diligi prius, ut in Deo diligi possit & proximus. Facit ergo etiam se diligi Deus, qui & cetera bona facit. Facit autem sic. Qui naturam condidit, ipse & protegit. Nam & ita condita fuit, ut habeat jugiter necessarium protectorem, quem habuit & conditorem: ut quæ nisi per ipsum non valuit esse, nec sine ipso valeat omnino subsistere. Quod ne sane de se creatura ignoret, ac proinde sibi (quod absit) superbe arroget beneficia creatoris, vult hominem idem conditor alto quidem salubrique consilio tribulationibus exerceri: ut cum defecerit homo, & subvenerit Deus, dum homo liberatur à Deo, Deus ab homine, ut dignum est, honoretur. Hoc enim dicit: *Invoca me in die tribulationis, eruam te, & honorificabis me.* Fit itaque hoc tali modo, ut homo animalis & carnalis, qui præter se neminem diligere noverat, etiam Deum vel propter se amare incipiat, quod in ipso nimirum (ut sæpe expertus est) omnia possit, quæ posse tamen prosit; & sine ipso possit nihil.

CAPUT IX.

De secundo & tertio gradu Amoris.

26. AMat ergo jam Deum, sed propter se interim adhuc, non propter ipsum. Est tamen quædam prudentia scire quid ex te, quid ex Dei adjutorio possis, & ipsi servare te infensum [*], qui te tibi servat illæsum. At si frequens ingruerit tribulatio, ob quam & frequens ad Deum conversio fiat, & à Deo æque frequens liberatio consequatur; nonne, etsi

a Bernardus passim cum antiquis, etiam profanis, quatuor tantum principes affectiones agnoscit, amorem, timorem, gaudium, & tristitiam, ut sermone 2. in capite jejunii, num. 3. & alibi passim.

fuerit ferreum pectus, vel cor lapideum toties liberati, emolliri necesse est ad gratiam liberantis, quatenus Deum homo diligat, non propter se tantum, sed & propter ipsum? Ex occasione quippe frequentium necessitatum crebris necesse est interpellationibus Deum ab homine frequentari, frequentando gustari, gustando probari quam suavis est Dominus. Ita fit, ut ad diligendum pure Deum plus jam ipsius gustata alliciat suavitas, quam urgeat nostra necessitas; ita ut exemplo Samaritanorum, dicentium mulieri quæ adesse Dominum nuntiaverat, *Jam non propter tuam loquelam credimus; ipsi enim audivimus, & scimus quia ipse est vere Salvator mundi*: ita, inquam, & nos illorum exemplo carnem nostram alloquentes, dicamus merito: Jam non propter tuam necessitatem Deum diligimus: ipsi enim gustavimus & scimus quoniam suavis est Dominus. Est enim carnis quædam loquela necessitas, & beneficia quæ experiendo probat, gestiendo * renuntiat. Itaque sic affecto, jam de diligendo proximo implere mandatum, non erit difficile. Amat quippe veraciter Deum, ac per hoc quæ Dei sunt. Amat caste, & caste non gravatur obedire mandato, *castificans magis cor suum*, ut scriptum est, *in obedientia caritatis*. Amat juste, & mandatum justum libenter amplectitur. Amor iste merito gratus, quia gratuitus. Castus est, quia non impenditur verbo, neque lingua, sed opere & veritate. Justus est, quoniam qualis suscipitur, talis & redditur. Qui enim sic amat, haud secus profecto, quam amatus est, amat; quærens & ipse vicissim, non quæ sua sunt, sed quæ Jesu Christi, quemadmodum ille nostra, vel potius nos, & non sua quæsivit. Sic amat qui dicit: *Confitemini Domino quoniam bonus*. Qui Domino confitetur, non quoniam sibi bonus est, sed quoniam bonus est; hic vere diligit Deum propter Deum, & non propter seipsum. Non sic amat de quo dicitur: *Confitebitur tibi cum benefeceris ei*. Iste est tertius amoris gradus, quo jam propter seipsum Deus diligitur.

CAPUT X.

De quarto gradu amoris, cum nec seipsum diligit homo nisi propter Deum.

27. FElix qui meruit ad quartum usque pertingere, quatenus nec seipsum diligat homo nisi propter Deum. Justitia tua, Deus, sicut montes Dei. Amor iste mons est, & mons Dei excelsus. Revera mons coagulatus, mons pinguis. Quis ascendet in montem Domini? Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo & requiescam? Factus est in pace locus iste, & habitatio hæc in Sion. Heu mihi quia incolatus meus prolongatus est! Caro & sanguis, vas luteum, terrena inhabitatio quando capit hoc? quando hujuscemodi experitur affectum, ut divino debriatus amore animus, oblitus sui, factusque sibi ipsi tamquam vas perditum, totus pergat in Deum, & adhærens Deo unus cum eo spiritus fiat, & dicat: *Defecit caro mea & cor meum, Deus cordis mei, & pars mea Deus in æternum?* Beatum dixerim & sanctum, cui tale aliquid in hac mortali vita raro interdum, aut vel semel, & hoc ipsum raptim, atque unius vix momenti spatio experiri donatum est. Te enim quodammodo perdere, tamquam qui non sis, & omnino non sentire teipsum, & à teipso exinaniri, & pæne annullari, cælestis est conversationis, non humanæ affectionis. Et si quidem è mortalibus quispiam ad illud raptim interdum (ut dictum est) & ad momentum admittitur, subito invidet sæculum nequam, perturbat diei malitia, corpus mortis aggravat, sollicitat carnis necessitas, defectus corruptionis non sustinet, quodque his violentius est, fraterna revocat caritas. Heu! redire in se, recidere in sua compellitur, & miserabiliter exclamare: *Domine vim patior, responde pro me*. & illud: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?*

28. Quoniam tamen Scriptura loquitur, Deum omnia fecisse propter semetipsum; erit profecto ut factura sese quandoque conformet & concordet Auctori. Oportet proinde in eumdem nos affectum quandocumque transire: ut quomodo Deus omnia esse voluit propter semetipsum, sic nos quoque nec nosipsos, nec aliud aliquid fuisse, vel esse velimus, nisi æque propter ipsum, ob solam videlicet ipsius voluntatem, non nostram voluptatem. Delectabit sane non tam nostra, vel sopita necessitas, vel sortita felicitas, quam quod ejus in nobis, & de nobis voluntas adimpleta videbitur. quod & quotidie postulamus in oratione cum dicimus: *Fiat voluntas tua, sicut in cœlo, & in terra*. O amor sanctus & castus! ô dulcis & suavis affectio! ô pura & defæcata intentio voluntatis! eo certe defæcatior & purior, quo in ea de proprio nil jam admixtum relinquitur: eo suavior & dulcior, quo totum divinum est quod sentitur. SIC AFFICI, DEIFICARI EST. Quomodo stilla aquæ modica, multo infusa vino, deficere à se tota videtur, dum & saporem vini induit, & colorem: & quomodo ferrum ignitum & candens, igni simillimum fit, pristina propriaque forma exutum; & quomodo solis luce perfusus aer in eamdem transformatur luminis claritatem, adeo ut non tam illuminatus, quàm ipsum lumen esse videatur: sic omnem tunc in sanctis humanam affectionem quodam ineffabili modo necesse erit à semetipsa liquescere, atque in Dei penitus transfundi voluntatem. Alioquin quomodo omnia in omnibus erit Deus, si in homine de homine quicquam supererit? Manebit quidem substantia, sed in alia forma, alia gloria, aliaque potentia. Quando hoc erit? quis hoc videbit? quis possidebit? Quando veniam, & apparebo ante faciem Dei? Domine Deus meus, tibi dixit cor meum, exquisivit te facies mea, faciem tuam Domine requiram. Putas videbo templum sanctum tuum?

29. Ego puto non ante sane perfecte impletum iri, *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota virtute tua*; quousque ipsum cor cogitare jam non cogatur de corpore, & anima eidem in hoc statu vivificando & sensificando intendere desinat, & virtus ejusdem relevata molestiis, in Dei potentia roboretur. IMPOSSIBILE [a] namque est tota hæc ex toto ad Deum colligere, & divino infigere vultui, quamdiu ea huic fragili & ærumnoso corpori intenta & distenta necesse est subservire. Itaque in corpore spirituali & immortali, in corpore integro, placido, placitoque, & per omnia subjecto spiritui, speret se anima quartum apprehendere amoris gradum, vel potius in ipso apprehendi. quippe quod Dei potentiæ est dare cui vult, non humanæ industriæ assequi. Tunc, inquam, summum obtinebit facile gradum, cum in gaudium Domini sui promptissime & avidissime festinantem nulla jam retardabit carnis illecebra, nulla molestia conturbabit. Putamusne tamen hanc gratiam vel ex parte sanctos Martyres assecutos, in illis victoriosis corporibus adhuc constitutos? Magna vis prorsus amoris illas animas introrsum rapuerat, qua ita sua corpora foris exponere, & tormenta contemnere valuerunt. At profecto doloris acerrimi sensus non potuit non turbare serenum, etsi non perturbare.

CAPUT XI.

Hac amoris perfectio non competit etiam solutis animabus beatorum, ante resurrectionem.

30. QUid autem jam solutas corporibus? Immersas ex toto credimus immenso illi pelago æterni luminis, & luminosæ æternitatis. Sed si (quod non negatur) velint sua corpora recepisse, aut certe recipere desiderent & sperent; liquet procul dubio necdum à seipsis penitus immutatas, quibus constat

Tom. II. Opusc. VIII.

Sic affectus homo omnia ad Deum & ad Dei voluntatem refert.

Matth. 6. 10.

Deificatur.

Psal. 41. 2.

Psal. 26. 8.

Matt. 22. 37.

Hæc caritatis perfectio non competit homini in hac vita.

Ne quidem Martyribus.

Animarum amor in corpora.

a Non tamen continuo impossibile præceptum, quod præscribit finem & perfectionem amoris, quo semper & irremisse contendamus, non quo statim pervenire teneamur, ut docent Hostii Notæ fusiores. Non ergo præcipitur in hac vita perfectio caritatis absoluta, sed studium ejus perfectionis, ut quantum humanæ res sinunt, Dei cogitatione, amore, unione & voluntate occupemur.

Tom. II Opusc. VIII

necdum penitus deesse de proprio, quo vel modice intentio reflectatur. Donec ergo absorpta sit mors in victoria, & noctis undique terminos lux perennis invadat & occupet usquequaque, quatenus & in corporibus gloria cælestis effulgeat; non possunt ex toto animæ seipsas exponere, & transire in Deum, nimirum ligatæ corporibus etiam tunc, etsi non vita vel sensu, certe affectu naturali, ita ut absque his nec velint, nec valeant consummari. Itaque ante restaurationem corporum non erit ille defectus animorum, qui perfectus & summus est ipsorum status: nec carnis jam sane consortium spiritus requireret, si absque illa consummaretur. Enimvero ABSQUE profectu animæ nec ponitur corpus, nec resumitur. Denique pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum ejus. Quod si mors pretiosa, quid vita, & illa vita? Nec mirum si corpus jam gloriæ conferre videtur spiritui, quod & infirmum & mortale constat ipsi non mediocriter valuisse. O quàm verum locutus est qui dixit, diligentibus Deum omnia cooperari in bonum. Valet Deum diligenti animæ corpus suum infirmum, valet & mortuum, valet & resuscitatum: primo quidem ad fructum pœnitentiæ, secundo ad requiem, postremo ad consummationem. Merito sine illo perfici non vult, quod in omni statu in bonum sibi subservire persentit.

Corpus quantum conferat animæ — *Psal. 115. 5.* — *Rom. 8. 28.*

31. Bonus plane fidusque comes caro spiritui bono, quæ ipsum aut * si onerat, juvat; aut si non juvat, exonerat; aut certe juvat, & minime onerat. Primus status laboriosus, sed fructuosus: secundus otiosus, sed minime fastidiosus: tertius & gloriosus. Audi & sponsum in Canticis ad profectum hunc trimodum invitantem. *Comedite*, inquit; *amici, & bibite; & inebriamini, carissimi.* Laborantes in corpore vocat ad cibum: jam posito corpore quiescentes ad potum invitat: resumentes corpora, etiam ut inebrientur impellit: quos & vocat carissimos, nimirum caritate plenissimos. Nam & in ceteris, quos non carissimos, sed amicos appellat, differentia est: ut hi quidem qui in carne adhuc gravati gemunt, cari habeantur pro caritate quam habent: qui vero jam soluti carnis compede sunt, eo sint cariores, quo & promptiores atque expeditiores facti ad amandum. Porro præ utrisque merito nominantur & sunt carissimi, qui recepta jam secunda stola, in corporibus utique cum gloria resumptis, tanto in Dei feruntur amorem liberiores & alacriores, quanto & de proprio nil jam residuum est, quod eos aliquatenus sollicitet vel retardet. Quod quidem neuter sibi reliquorum statuum vindicat; cum & in priori corpus cum labore portetur, & in secundo quoque non sine proprietate aliqua desiderii exspectetur.

Tres status corporis & animæ — *P. f. etsi.* — *Cant. 5. 1.* — *Resumto corpore animæ plene in Deum feruntur.*

32. Primo ergo fidelis anima comedit panem suum, sed heu! in sudore vultus sui. In carne quippe manens adhuc ambulat per fidem, quam sane operari per dilectionem necesse est: quia si non operatur, mortua est. Porro ipsum opus cibus est, dicente Domino: *Meus cibus est, ut faciam voluntatem Patris mei.* Dehinc carne exuta jam pane doloris non cibatur; sed vinum amoris, tamquam post cibum, plenius haurire permittitur, non purum tamen, sed quomodo sub sponsi nomine in Canticis dictum legitur: *Bibi vinum meum cum lacte meo.* Vino enim divini amoris etiam tunc anima suavitatem naturalis immiscet affectionis, qua resumere corpus suum, ipsumque glorificatum desiderat. Æstuat ergo jam tunc sanctæ caritatis potata vino, sed plane nondum usque ad ebrietatem: quoniam temperat interim ardorem illum hujus lactis permixtio. Ebrietas denique solet evertere mentes, atque omnino reddere immemores sui. At non ex toto sui oblita est, quæ adhuc de proprio corpore cogitat suscitando. Ceterum hoc adepto, quod solum utique deerat, quid jam impedit à se ipsa quodammodo abire, & ire totam in Deum, eoque sibi penitus dissimillimam fieri, quo Deo simillimam effici donatur? Tum demum ad crateram admissa sapientiæ, illam de qua legitur, *Et calix meus inebrians quam præclarus est!* quid mirum jam si inebriatur ab ubertate domus Dei, cum nulla mordente cura de proprio, secura bibit purum & novum illud cum Christo in regno Patris ejus?

Gen 3. 19. — *Johann. 4. 34.* — *Cant 5 1.* — *Desiderium resumendi corporis in animabus beatis.*

33. Hoc vero convivium triplex celebrat Sapientia, & ex una complet caritate, ipsa cibans laborantes, ipsa potans quiescentes, ipsa regnantes inebrians. Quomodo autem in convivio corporali ante cibus quam potus apponitur, quoniam & tali ordine natura requirit: ita & hic. Primo quidem ante mortem in carne mortali labores manuum nostrarum manducamus, cum labore quod glutiendum est masticantes: post mortem vero in vita spirituali jam bibimus, suavissima quadam facilitate quod percipitur colantes: tandem redivivis corporibus in vita immortali inebriamur, mira plenitudine exuberantes. Hæc pro eo quod sponsus in Canticis dicit: *Comedite amici, & bibite; & inebriamini, carissimi.* Comedite ante mortem, bibite post mortem, inebriamini post resurrectionem. Merito jam carissimi, qui caritate inebriantur: & merito inebriati, qui ad nuptias Agni introduci merentur, edentes & bibentes super mensam illius in regno suo, quando sibi jam exhibet gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam, neque rugam, aut aliquid hujusmodi. Tunc prorsus inebriat carissimos suos, tunc torrente voluptatis suæ potat: quoniam quidem in complexu illo arctissimo & castissimo sponsi & sponsæ, fluminis impetus lætificat civitatem Dei. Quod non aliud esse arbitror quàm Dei Filium, qui transiens ministrat, quemadmodum ipse promisit: ut ex hoc jam justi epulentur & exsultent in conspectu Dei, & delectentur in lætitia. Hinc illa satietas sine fastidio: hinc insatiabilis illa sine inquietudine curiositas: hinc æternum illud atque inexplicabile desiderium, nesciens egestatem: hinc denique sobria illa ebrietas, vero, non mero ingurgitans, non madens vino, sed ardens Deo. Ex hoc jam quartus ille amoris gradus perpetuo possidetur, cum summe, & solus diligitur Deus: quia nec nosipsos jam nisi propter ipsum diligimus, ut sit ipse præmium amantium se, præmium æternum amantium in æternum.

CAPUT XII.

De Caritate ex epistola ad Cartusianos scripta.

34. MEmini me dudum ad sanctos fratres Cartusienses scripsisse epistolam, ac de his ipsis in ea gradibus inter cetera disseruisse. Forte autem alia ibi, etsi non aliena, de caritate locutus sum; & ob hoc quædam illorum * huic quoque sermoni subjungere non inutile duco: præsertim cum facilius ad manum habeam transscribere jam dictata, quàm nova iterum dictare. Illa, inquam, vera & sincera est caritas, & omnino de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta fatenda est procedere, qua proximi bonum, æque ut nostrum, diligimus. Nam qui magis, aut certe solum diligit suum, convincitur non caste diligere bonum, quod utique propter se diligit, non propter ipsum. Et hic talis non potest obedire Prophetæ, qui ait: *Confitemini Domino quoniam bonus.* Confitetur quidem, quia fortasse bonus est sibi, non autem quoniam bonus est in se. Quapropter noverit in se dirigi illud ab eodem Propheta opprobrium: *Confitebitur tibi, cum benefeceris ei.* Est qui confitetur Domino quoniam potens est, & est qui confitetur quoniam sibi bonus est, & item qui confitetur quoniam simpliciter bonus est. Primus servus est, & timet sibi; secundus mercenarius, & cupit sibi; tertius filius, & defert patri. Itaque & qui timet, & cupit, utrique pro se agunt. Sola quæ in filio est caritas, non quærit quæ sua sunt. Quamobrem puto de illa dictum: *Lex Domini immaculata, convertens animas.* quod SOLA videlicet sit, quæ ab amore sui & mundi convertere possit animum, & in Deum dirigere. Nec timor quippe, nec amor privatus convertunt animam. Mutant interdum vultum, vel actum; affectum numquam. Facit quidem nonnum-

quam etiam servus opus Dei: sed quia non sponte, in sua adhuc duritia permanere cognoscitur. Facit & mercenarius: sed quia non gratis, propria trahi cupiditate convincitur. Porro ubi proprietas, ibi singularitas: ubi autem singularitas, ibi angulus: ubi vero angulus, ibi sine dubio sordes sive rubigo. Sit itaque servo sua lex, timor ipse quo constringitur; sit sua mercenario cupiditas, qua & ipse arctatur, quando tentatur abstractus & illectus. Sed harum nulla, aut sine macula est, aut animas convertere potest. Caritas vero convertit animas, quas facit & voluntarias.

35. Porro in eo eam dixerim immaculatam, quod nil sibi de suo retinere consnevit. Cui nempe de proprio nihil est, totum profecto qnod habet, Dei est: quod autem Dei est, immundum esse non potest. Lex ergo Domini immaculata, Caritas est: quæ non quod sibi utile est, quærit, sed quod multis. Lex autem Domini dicitur, sive quod ipse ex ea vivat, sive quod eam nullus, nisi ejus dono possideat. Nec absurdum videatur, quod dixi etiam Deum vivere ex lege: cum non alia quàm caritate dixerim. Quid vero in summa & beata illa Trinitate summam & ineffabilem illam conservat nnitatem, nisi caritas? Lex est ergo, & lex Domini, caritas, quæ Trinitatem in unitate quodammodo cohibet, & colligat in vinculo pacis. Nemo tamen me æstimet earitatem hic accipere qualitatem, vel aliquod accidens, (alioquin in Deo dicerem, quod absit, esse aliquid quod Deus non est) sed substantiam illam divinam. quod utique nec novum, nec insolitum est, dicente Johanne: *Deus caritas est*. Dicitur ergo recte & Caritas, & Deus, & Dei donum. Itaque Caritas dat caritatem, substantiva accidentalem. Ubi dantem significat, nomen substantiæ est: nbi donnm, qualitatis. Hæc est lex æterna, creatrix & gubernatrix universitatis. Siquidem in pondere, & mensura, & numero per eam facta sunt universa, & nihil sine lege relinquitur, cum ipsa quoque lex omnium sine lege non sit, non tamen alia quam seipsa: qua & seipsam etsi non creavit, regit tamen.

CAPUT XIII.

De lege propria voluntatis & cupiditatis, servorum & mercenariorum.

36. CEterum servus & mercenarius habent legem, non à Domino, sed quam ipsi sibi fecerunt: ille Deum non amando, iste plus aliud amando. Habent, inquam, legem non Domini, sed suam; illi tamen, quæ Domini est, subjectam. Et quidem suam sibi quisque legem facere potuerunt: non tamen eam incommutabili æternæ legis ordini subducere potuerunt. Tunc autem dixerim quemque sibi fecisse suam legem, quando communi & æternæ legi propriam prætulit voluntatem, perverse utique volens suum imitari Creatorem: ut sicut ipse sibi lex, suique juris est, ita is quoque seipsum regeret, & legem sibi suam faceret voluntatem. Grave utique & importabile jugum super omnes filios Adam, heu! inclinans & incurvans cervices nostras, adeo ut vita nostra inferno appropinquarit. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? quo utique premor, & pæne opprimor, ita ut nisi quia Dominus adjuvit me, paulo minus habitasset in inferno anima mea. Sub hoc onere gravatus gemebat qui dicebat: *Quare me posuisti contrarium tibi, & factus sum mihimet ipsi gravis?* Ubi dixit, *Factus sum mihimet ipsi gravis*, ostendit quod lex ipse sibi esset, nec alius hoc quam sibi ipse fecisset. Quod autem loquens Deo, præmisit, *Posuisti me contrarium tibi*: Dei se tamen non effugisse legem indicavit. Hoc quippe ad æternam justamque Dei legem pertinuit, ut qui à Deo noluit suaviter regi, pœnaliter à seipso regeretur: quique sponte jugum suave & onus leve caritatis abjecit, propriæ voluntatis onus importabile sustineret invitus. MIRO itaque & justo modo æterna lex fugitivum suum & posuit sibi * contrarium, & retinuit subjectum: dum videlicet nec justitiæ pro meritis legem evasit; nec tamen cum Deo in sna luce, in sna requie, in sua gloria remansit, subjectus potestati, & submotus felicitati. Domine Deus meus, cur non tollis peccatum meum, & quare non aufers iniquitatem meam? ut abjecta gravi sarcina propriæ voluntatis, sub levi onere caritatis respirem; nec jam servili timore coërcear, nec mercenaria cupiditate illiciar: sed agar spiritu tuo, spiritu libertatis, quo aguntur filii tui, qui testimonium reddat spiritui meo, quod & ego sim unus ex filiis, dum eadem mihi lex fuerit quæ & tibi: & sicut tu es, ita & ipse sim in hoc mundo. Hi siquidem, qui hoc faciunt quod ait Apostolus, *Nemini quidquam debeatis, nisi ut invicem diligatis*; proculdubio sicut Deus est, & ipsi sunt in hoc mundo: nec servi aut mercenarii sunt, sed filii.

[Tom. II Usu. c. VIII. — Ibidem. — Rom. 8. 14. — Rom. 13. 8.]

CAPUT XIV.

De lege caritatis filiorum.

37. ITaque nec filii sunt sine lege, nisi forte aliquis aliter sentiat propter hoc quod scriptum est: *Justis non est lex posita*. Sed sciendum, quod alia est lex promulgata à spiritu servitutis in timore; alia à spiritu libertatis data in suavitate. Nec sub illa coguntur esse filii; nec sine ista esse patiuntur. Vis audire quia justis non est lex posita? *Non accepistis*, ait, *spiritum servitutis iterum in timore*. Vis audire quod tamen sine lege caritatis non sint? *Sed accepistis*, inquit, *spiritum adoptionis filiorum*. Denique audi justum utrumque de se fatentem, & quod non sit sub lege, nec tamen sit sine lege. *Factus sum*, inquit, *his qui sub lege erant, quasi sub lege essem, cum ipse non essem sub lege: his qui sine lege erant, tamquam sine lege essem: cum sine lege Dei non essem, sed in lege essem Christi*. Unde apte non dicitur: Justi non habent legem, aut, Justi sunt sine lege; sed, *Justis non est lex posita*, hoc est, non tamquam invitis imposita, sed voluntariis eo liberaliter data, quo suaviter inspirata. Unde & pulcre Dominus: *Tollite*, ait, *jugum meum super vos*. acsi diceret: Non impono invitis, sed vos tollite si vultis. alioquin non requiem, sed laborem invenietis animabus vestris.

[1. Tim. 1. 9. Quomodo justi non sint sub lege. — Rom. 8. 15. — 1. Cor. 9. 21. — 1. Tim. 1. 9. — Matth. 11. 29.]

38. Bona itaque lex Caritas, & suavis: quæ non solum leviter suaviterque portatur, sed etiam servorum & mercenariorum leges portabiles ac leves reddit, quas utique non destruit, sed facit ut impleantur, dicente Domino: *Non veni legem solvere, sed adimplere*. Illam temperat, istam ordinat, utramque levigat. NUMQUAM erit caritas sine timore, sed casto: numquam sine cupiditate, sed ordinata. IMPLET ergo caritas legem servi, cum infundit devotionem: implet & mercenarii, cum ordinat cupiditatem. Porro timori permixta devotio ipsum non annullat, sed castificat. Pœna tantum tollitur, sine qua esse non potuit dum fuit servilis; & timor manet in sæculum sæculi castus & filialis. Nam quod legitur, *Perfecta caritas foras mittit timorem*; pœna intelligenda est, quæ servili (ut diximus) numquam deest timori, illo scilicet genere locutionis, quo sæpe causa ponitur pro effectu. Deinde cupiditas tunc recte a superveniente caritate ordinatur, cum mala quidem penitus respuuntur, bonis vero meliora præferuntur, nec bona nisi propter meliora appetuntur. Quod cum plene per Dei gratiam assecutum fuerit, diligetur corpus, & universa corporis bona tantum propter animam; anima propter Deum; Deus autem propter seipsum.

[Caritatis lex quàm suavis. — Matth. 5. 17. — Caritas quomodo expers timoris. — 1. Johan. 4. 18. — Cupiditas quomodo rectè ordinetur à caritate.]

CAPUT XV.

De quatuor gradibus amoris, & felici statu patriæ cælestis.

39. VErumtamen quia carnales sumus, & de carnis concupiscentia nascimur; necesse est ut cupiditas vel amor noster à carne incipiat. quæ si recto ordine dirigitur, quibusdam suis gradibus duce gratia proficiens, spiritu tandem consummabitur: quia non prius quod spirituale, sed quod animale; deinde quod

[1. Cor. 15. 46.]

Tom. II. Opusc. VIII.

spirituale. Et prius necesse est portemus imaginem A terrestris; deinde cælestis. In primis ergo diligit seipsum homo propter se; caro quippe est, & nil sapere valet præter se. Cumque se videt per se non posse subsistere; Deum quasi sibi necessarium incipit per fidem inquirere, & diligere. Diligit itaque in secundo gradu Deum, sed propter se, non propter ipsum. At vero cum ipsum cœperit occasione propriæ necessitatis colere & frequentare, cogitando, legendo, orando, obediendo; quadam hujuscemodi familiaritate paulatim sensimque Deus innotescit, consequenter & dulcescit: & sic gustato quàm suavis est Dominus, transit ad tertium gradum, ut diligat Deum, non jam propter se, sed propter ipsum. Sane in hoc gradu diu B statur: & nescio si a quoquam hominum quartus in hac vita perfecte apprehenditur, ut se scilicet diligat homo tantum propter Deum. Asserant hoc si qui experti sunt: mihi, fateor, impossibile videtur. Erit autem proculdubio, cum introductus fuerit servus bonus & fidelis in gaudium Domini sui, & inebriatus ab ubertate domus Dei. Quasi enim miro quodam modo oblitus sui, & à se penitus velut deficiens, totus perget in Deum: & deinceps adhærens ei, unus cum eo spiritus erit. Arbitror hoc sensisse Prophetam cum diceret: *Introibo in potentias Domini: Domine memorabor justitiæ tuæ solius.* Sciebat profecto cum introiret in spirituales potentias Domini, exutum se iri C universis carnis infirmitatibus: ut jam nil de carne haberet cogitare, sed totus in spiritu memoraretur justitiæ Domini solius.

Gradus amoris exponuntur, de quibus sup. c. 8. 9. & 10.

Quartus gradus amoris impossibilis in hac vita.

Matth. 25. 21. Psal. 35. 9.

1. Cor. 6. 17. Psal. 70. 16.

40. Tunc pro certo singula Christi membra dicere poterunt de se, quod Paulus aiebat de capite: *Etsi cognovimus secundum carnem Christum, sed nunc jam non novimus.* Nemo ibi se cognoscet secundum carnem: quia caro & sanguis regnum Dei non possidebunt. Non quod carnis illic substantia futura non sit; sed quod carnalis omnis necessitudo sit defutura, carnisque amor amore spiritus absorbendus; & infirmæ, quæ nunc sunt, humanæ affectiones in divinas quasdam habeant commutari. Tunc sagena caritatis, quæ nunc tracta per hoc mare magnum & spatiosum ex omni genere piscium congregare non desinit, cum perducta ad littus fuerit, malos foras mittens, bonos solummodo retinebit. Siquidem in hac vita ex omne genere piscium intra sinum suæ latitudinis caritatis rete concludit: ubi se pro tempore omnibus conformans, omniumque in se sive adversa, sive prospera trajiciens, ac sua quodammodo faciens, non solum gaudere cum gaudentibus, sed etiam flere cum B flentibus consuevit. Sed cum pervenerit ad littus, velut malos pisces omne quod triste patitur, foras mittens, sola quæ placere & jucunda esse poterunt, retinebit. Numquid enim tunc, verbi gratia, Paulus aut infirmabitur cum infirmis, aut uretur pro scandalizatis, ubi scandala & infirmitas procul erunt? Aut certe lugebit eos qui non agent * pœnitentiam, ubi certum est nec peccantem fore, nec pœnitentem? Absit autem ut vel eos qui ignibus æternis cum diabolo & angelis ejus deputandi sunt, plangat & defleat in illa civitate, quam fluminis impetus lætificat, cujus & diligit Dominus portas super omnia tabernacula Jacob: quod videlicet in tabernaculis, etsi quando- C que gaudetur de victoria, laboratur tamen in pugna, & plerumque periclitatur de vita: in illa autem patria nulla prorsus admittatur adversitas sive tristitia, quemadmodum de illa canitur: *Sicut lætantium omnium habitatio est in te.* & rursum, *Lætitia sempiterna erit eis.* Denique quomodo misericordiæ recordabitur, ubi memorabitur justitiæ Dei solius? Proinde ibi jam non erit miseriæ locus, aut misericordiæ tempus: nullus profecto esse poterit miserationis affectus.

2. Cor. 5. 16. Affectiones humanæ in patria in divinas commutantur.

Opusc. IX.

ADMONITIO IN OPUSCULUM IX.

Hoc Opusculum Bernardus ante annum MCXXVIII. *composuit, id est ante annum ætatis suæ tricesimum octavum. Agit* de Gratia & libero arbitrio, *ex occasione cujusdam collationis cum homine nescio quo, cui sanctus Doctor nimium gratiæ tribuisse visus fuerat, quasi nihil reliqui libero arbitrio faceret in actibus humanis. Præcipuus ergo libri scopus est, quæ sint gratiæ, quæ liberi arbitrii partes in negotio salutis. Hic multa docentur de libero arbitrio Dei, Angeli, & hominis, integri, lapsi, & beati: item de gratia primi hominis ante & post lapsum. Parvus liber, sed qui plus succi & solidæ doctrinæ contineat, quàm magna librorum volumina, quæ de hoc theologico argumento pertractant. Stilus vegetus, vivaci ingenio & lumine plenus: verba propria & materiæ accommoda; oratio facilis, non arte quæsita, sed quasi naturalis; non obesa & exilis, sed pinguis & nervosa: elegans, concinna, & jucunda; non trivialibus scholæ verbis languens, non barbara, aut inculta. Non ita pressa, ut parce & guttatim fluat; nec tamen ita profusa, ut torrentis instar, quasi rupto aggere & siccato alveo, erumpat: sed pari tenore & gravi majestate æqualiter profluens, fontem indicat indeficientem, qui non ex alieno plenus sit, sed ex proprio, immo ex Dei dono, atque ex continua Scripturæ meditatione, præsertim Apostoli, num. 48. De isto Opusculo Gaufridus in libro tertio de vita Bernardi capite* VIII. *agens,* Quàm non ingratus, *inquit,* gratiæ Dei, ex his liquet, quæ DE GRATIA ET LIBERO ARBITRIO, tam fideliter, quàm subtiliter disputavit. *Nec prætermittenda verba epistolæ* LII. *ad Haimericum cardinalem, quæ sub annum* MCXXVIII. *scripta est.* Quæsivit à me præfatus episcopus *Gaufridus Carnotensis* aliqua ex nostris Opusculis quæ vobis mitteret: sed non fuit ad manum, quod vestro dignum crederem studio. Libellum tamen DE GRATIA ET LIBERO ARBITRIO nuper edidi: illum vobis libenter mittam, cum vos velle cognovero. *Directus est libellus Guillelmo sancti Theoderici abbati, singulari Bernardi amico, ad quem Apologia superius edita, & epistolæ complures. Nullam capitum divisionem habent codices antiquiores, sed recentiores. Vulgatam & receptam satius retinere visum est.*

TRACTATUS
DE GRATIA ET LIBERO ARBITRIO.
Ad Guillelmum abbatem S. Theoderici.

PRÆFATIO.

Domno Guillelmo abbati sancti Theoderici, Frater Bernardus.

Opusculum de gratia & libero arbitrio, quod illa, qua scitis, occasione nuper aggressus sum; eadem gratia * adjuvante peregi ut potui. Vereor autem, ne aut grandia minus digne locutus inveniar, aut pertractata à pluribus superfluo retractasse. Proinde illud legite primus, & si judicatis, solus: ne si proferatur in medium, magis forte scriptoris publicetur temeritas, quàm lectoris ædificetur caritas. Quod si palam fieri utile probaveritis, tunc si quid obscurius dictum adverteritis, quod in re obscura, servata congrua brevitate, dici planius potuisset; non sit vobis pigrum aut emendare per vos, aut mihi resignare emendandum, si fraudari non vultis promissione illa Sapientiæ, quæ ait: *Qui elucidant me, vitam æternam habebunt.*

* al. Deo.

Eccli. 24. 31.

CAPUT I.

Ad boni operis meritum, una cum gratia Dei, concurrere liberi arbitrii consensum.

1. Loquente me coram aliquando, & Dei in me gratiam commendante, quod scilicet ab ipsa me in bono & præventum agnoscerem, & provehi sentirem, & sperarem perficiendum: Quid tu ergo, ait unus ex circumstantibus, operaris; aut quid mercedis speras vel præmii, si totum facit Deus? Quid enim, inquam, tu consulis? Da, inquit, gloriam Deo, qui gratis te prævenit, excitavit, initiavit; & vive digne de cetero, quo te probes & perceptis beneficiis non ingratum, & percipiendis idoneum. Et ego: Bonum, inquam, consilium das, sed si dederis & posse teneri. Siquidem non est ejusdem facilitatis scire quid faciendum sit, & facere: quoniam & diversa sunt, cæco ducatum, ac fesso præbere vehiculum. Non quicumque ostendit viam, præbet etiam viaticum itineranti. Aliud illi exhibet qui facit ne deviet; & aliud qui præstat ne deficiat in via. Ita nec quivis doctor, statim & dator erit boni quodcumque docuerit. Porro duo mihi sunt necessaria, doceri ac juvari. Tu homo recte quidem consulis ignorantiæ: sed, si verum sentit Apostolus, *Spiritus adjuvat infirmitatem nostram.* Immo vero qui mihi per os tuum ministrat consilium, ipse necesse est ministret & per suum Spiritum adjutorium, quo valeam implere quod consulis. Ecce enim jam ex ejus munere velle adjacet mihi, perficere autem non invenio; sed nec aliquando me inventurum confido, nisi qui dedit velle, det & perficere pro bona voluntate. Ubi ergo, ais, sunt merita nostra; aut ubi est spes nostra? Audi, inquam: *Non ex operibus justitiæ quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam salvos nos fecit.* Quid enim? Tu forte putaveras tua te creasse merita, tua posse salvari justitia, qui nec saltem Dominum Jesum dicere potes nisi in Spiritu-sancto? Itane oblitus es quis dixerit, *Sine me nihil potestis facere!* &, *Neque currentis, neque volentis; sed miserentis est Dei!*

2. Quid igitur agit, ais, liberum arbitrium? Breviter respondeo: Salvatur. Tolle liberum arbitrium, & non erit quod salvetur: tolle gratiam, non erit unde salvetur. Opus hoc sine duobus effici non potest: uno à quo fit: altero cui, vel in quo fit. Deus auctor est salutis, liberum arbitrium tantum capax: nec dare illam, nisi Deus; nec capere valet, nisi liberum arbitrium. Quod ergo à solo Deo, & soli datur libero arbitrio; tam absque consensu esse * non potest accipientis, quàm absque gratia dantis. Et ita gratiæ operanti salutem cooperari dicitur liberum arbitrium, dum consentit, hoc est dum salvatur. Consentire enim salvari est. Proinde pecoris spiritus salutem hujuscemodi minime capit, eo quod illi voluntarius consensus desit, quo salvanti videlicet Deo placide obtemperet, sive jubenti acquiescendo, sive pollicenti credendo, sive reddenti gratias agendo. Enimvero aliud est voluntarius consensus, aliud naturalis appetitus. Posterior quippe nobis communis est cum irrationalibus: nec valet consentire spiritui, carnis irretitus illecebris. Et fortassis ipse est, qui alio nomine ab Apostolo *Sapientia carnis* appellatur, ubi ait: *Sapientia carnis inimica est Deo: legi enim Dei non est subjecta, nec enim potest.* Hunc ergo (ut dixi) communem habentes cum bestiis, consensus voluntarius nos discernit. Est enim habitus animi, liber sui. Siquidem non cogitur, non extorquetur. Est quippe voluntatis, non necessitatis; nec negat se, nec præbet cuiquam, nisi ex voluntate. Alioquin si compelli valet invitus, violentus est, non voluntarius. Ubi autem voluntas non est, nec consensus. Non enim est consensus, nisi voluntarius. Ubi ergo consensus, ibi voluntas. Porro ubi voluntas, ibi libertas. Et hoc est quod dici puto liberum arbitrium.

* al. effici.

Voluntarium ab appetitu diversum.

Rom. 8. 6.

Definitio consensus voluntarii.

CAPUT II.

Quid liberum arbitrium, seu in quo consistat libertas.

3. Sed ut manifestius fiat quod dicitur, & competentius ad id quod volumus veniamus, paulo altius æstimo repetendum. In rebus naturalibus * non est id vita, quod sensus; non sensus, quod appetitus; nec ille, quod consensus. Quod ex singulorum definitionibus clarius elucebit. Est enim in quolibet corpore Vita, internus ac naturalis motus, vigens tantum intrinsecus. Sensus vero, vitalis in corpore motus, vigens & extrinsecus. Appetitus autem naturalis, vis in animante, movendis avide sensibus attributa. Verum Consensus, nutus est voluntatis spontaneus, vel certe (quod superius dixisse me memini) habitus animi, liber sui. Porro Voluntas est motus rationalis, & sensui præsidens, & appetitui. Habet sane, quocumque se volverit, semper rationem comitem, & quodammodo pedissequam: non quod semper ex ratione, sed quod numquam absque ratione moveatur, ita ut multa faciat per ipsam contra ipsam, hoc est quasi per ejus ministerium, contra ejus consilium sive judicium. Unde est illud: *Prudentiores sunt filii hujus seculi filiis lucis in generatione sua.* & rursum: *Sapientes sunt ut faciant mala.* Neque enim prudentia seu sapientia inesse creaturæ potest, vel in malo, nisi utique per rationem.

* al. materialibus.

Quid vita. Sensus. Appetitus. Consensus. Voluntas.

Ratio pedissequa voluntatis.

Luc. 16. 8. Jerem. 4. 22.

4. Est vero ratio data voluntati ut instruat illam, non destruat. Destrueret autem, si necessitatem ei ullam imponeret, quo minus libere pro arbitrio sese volveret, sive in malum consentiens appetitui, aut nequam spiritui; ut sit animalis, non percipiens, vel certe & persequens ea quæ sunt spiritus Dei: sive ad bonum gratiam sequens, & fiat spiritualis: quæ omnia dijudicans, ipsa à nemine judicetur. Si, inquam, horum quodlibet prohibente ratione voluntas non pos-

Voluntati necessitatem non imponit.

Tom. II. Opusc. IX.

set, voluntas jam non esset. Ubi quippe necessitas, jam non voluntas. Quod si ex necessitate, & absque consensu propriæ voluntatis, justa [a], injustave fieri possent; rationalis creatura, aut misera profecto esse nulla ratione deberet; aut beata penitus non posset, cui nimirum in utravis parte id deesset, quod solum in ea miseriæ, sive beatitudinis capax est, id est voluntas. Cetera siquidem, quæ supra memorata sunt, vita, sensus, vel appetitus, nec miserum per se faciunt, nec beatum. Alioquin & arbores ex vita, & pecudes etiam ex reliquis duobus, vel miseriæ possent esse obnoxiæ, vel idoneæ beatitudini. quod omnino impossibile est. Communem itaque habentes, vitam quidem cum arboribus, sensum vero & appetitum, & æque vitam cum pecoribus; id quod dicitur voluntas, nos ab utrisque discernit. Cujus voluntatis consensus, utique voluntarius non necessarius, dum aut justos probat, aut injustos, etiam merito beatos facit vel miseros. Is ergo talis consensus ob voluntatis inamissibilem libertatem, & rationis quod secum semper & ubique portat, indeclinabile judicium, non incongrue dicetur (ut arbitror) liberum arbitrium, ipse liber sui propter voluntatem, ipse judex sui propter rationem. Et merito libertatem comitatur judicium: quoniam quidem quod liberum sui est, profecto ubi peccat, ibi se judicat. Est autem judicium, quia juste profecto, si peccat, patitur quod nolit, qui non peccat nisi velit.

Voluntas sola tum miseriæ, tum beatitudinis capax.

Consensus id facit.

Liberum arbitrium unde dicatur.

5. Ceterum quod sui liberum non esse cognoscitur, quo pacto vel bonum ei, vel malum imputatur? Excusat nempe utrumque necessitas. Porro ubi necessitas est, libertas non est: ubi libertas non est, nec meritum, ac per hoc nec judicium. Excepto sane per omnia originali peccato, quod aliam constat habere rationem. De cetero quicquid hanc non habet voluntarii consensus libertatem, proculdubio & merito caret, & judicio. Proinde universa quæ sunt hominis, præter solam voluntatem, ab utroque libera sunt, quia sui libera non sunt. Vita, sensus, appetitus, memoria, ingenium, & si qua talia sunt, eo ipso subjacent necessitati, quo non plene subdita sunt voluntati. Ipsam vero quia impossibile est de seipsa sibi non obedire; (nemo quippe aut non vult quod vult, aut vult quod non vult) etiam impossibile est sua privari libertate. Potest quidem mutari voluntas, sed non nisi in aliam voluntatem, ut numquam amittat libertatem. Tam ergo non potest privari illa, quàm nec seipsa. Si poterit homo aliquando, aut nihil omnino velle, aut velle aliquid, & non voluntare; poterit & carere libertate voluntas. Hinc est quod insanis, infantibus, itemque dormientibus, nihil quod faciant, vel bonum, vel malum, imputatur: quia nimirum sicut suæ non sunt compotes rationis, sic nec usum retinent propriæ voluntatis, ac per hoc nec judicium libertatis. Cum igitur voluntas nil liberum habeat nisi se, merito non judicatur nisi ex se. Siquidem nec tardum ingenium, nec labilis memoria, nec inquietus appetitus, nec sensus obtusus, nec vita languens, reum per se statuunt hominem, sicut nec contraria innocentem; & hoc non ob aliud, nisi quia hæc necessarie, ac præter voluntatem posse provenire probantur.

Necessitas tollit libertatem.

Et meritum.

Soli voluntati competit libertas.

Libertate privari non potest.

Tardum ingenium &c. reum non faciunt.

CAPUT III.

Triplicem esse libertatem. Naturæ. Gratiæ, Gloriæ.

6. SOla ergo voluntas, quoniam pro sui ingenita libertate, aut dissentire sibi, aut præter se in aliquo consentire, nulla vi, nulla cogitur necessitate; non immerito justam vel injustam, beatitudine seu miseria dignam ac capacem creaturam constituit; prout scilicet justitiæ, injustitiæve consenserit. Quapropter hujusmodi voluntarium liberumque consensum, ex quo & omne sui (ex his quæ dicta sunt) constat pendere judicium; puto non incongrue id esse, ut supra definivimus, quod solet liberum arbitrium appellari: ut liberum ad voluntatem, arbitrium referatur ad rationem. Sed sane liberum, non illa libertate, de qua dicit Apostolus: *Ubi spiritus Domini, ibi libertas.* Est enim illa libertas à peccato, sicut alibi dicit: *Cum enim servi essetis peccati, liberi fuistis justitiæ. Nunc autem liberati a peccato, servi autem facti Deo, habetis fructum vestrum in sanctificationem, finem vero vitam æternam.* Quis vero in carne peccati à peccato sibi vindicat libertatem? Hac ergo libertate dictum merito nequaquam opinor liberum arbitrium. Est item libertas à miseria, de qua itidem Apostolus: *Et ipsa*, inquit, *creatura liberabitur à servitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei.* Sed numquid & istam sibi quispiam in hac mortalitate præsumit? Et hac itaque liberum nominari arbitrium non immerito abnuimus. Est vero, quam magis ei conguere arbitror libertatem, quam dicere possumus à necessitate, eo quod necessarium voluntario contrarium esse videatur. siquidem quod ex necessitate fit, jam non est ex voluntate, & e converso similiter.

Liberum arbitrium quid dicatur.

2. Cor 3. 17.

[Rom 6. 22.]

Rom. 8. 21.

7. Cum igitur, prout interim potuit occurrere nobis, triplex sit nobis proposita libertas, à peccato, à miseria, à necessitate; hanc ultimo loco positam contulit nobis in conditione natura, in primam restauramur à gratia, media nobis reservatur in patria. Dicatur igitur prima libertas Naturæ, secunda Gratiæ, tertia Vitæ vel Gloriæ. Primo nempe in liberam voluntatem ac voluntariam libertatem conditi sumus, nobilis Deo creatura: secundo reformamur in innocentiam, nova in Christo creatura: tertio sublimamur in gloriam, perfecta in spiritu creatura. Prima ergo libertas habet multum honoris, secunda plurimum etiam virtutis, novissima cumulum jucunditatis. Ex prima quippe præstamus ceteris animantibus; in secunda carnem, per tertiam mortem subjicimus. Vel certe sicut in prima subjecit Deus sub pedibus nostris oves & boves & pecora campi: ita quoque per secundam spirituales bestias hujus aeris, de quibus dicitur, *Ne tradas bestiis animas confitentes tibi*, prosternit æque & conterit sub pedibus nostris: in ultima tandem nos ipsos nobis plenius submissurus per victoriam corruptionis & mortis, quando scilicet novissima destruetur mors, & nos transibimus in libertatem gloriæ filiorum Dei: qua libertate Christus nos liberabit, cum nos utique tradet regnum Deo & Patri. De hac enim, & item de illa quam diximus à peccato, puto quod Judæis aiebat: *Si vos Filius liberaverit, vere liberi eritis.* Liberum arbitrium liberatore indigere significabat: sed plane qui illud liberaret non à necessitate, quam, voluntas [b] cum esset, penitus non noverat; sed à peccato, in quod tam libere, quàm voluntarie corruerat; simulque à pœna peccati, quam incautum incurrerat, invitumque ferebat. quo utroque malo liberari omnino non poterat, nisi per illum, qui solus hominum factus est inter mortuos liber, liber videlicet à peccato inter peccatores.

[Libertas triplex.]

[Joan.]

8. Solus namque inter filios Adam libertatem sibi vindicat à peccato, qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus. Porro & à miseria, quæ est pœna peccati, habuit nihilo minus libertatem, sed potentia, non actu. Nemo quippe tollebat animam ejus ab eo, sed ipse ponebat eam. Denique, teste Propheta, *Oblatus est quia ipse voluit.* sicut & cum voluit natus ex muliere, factus sub lege, ut eos qui sub lege erant redimeret. Fuit itaque & ipse sub lege miseriæ: sed fuit quia voluit, ut liber inter miseros & peccatores utrumque jugum fraternis à cervicibus excuteret. Habuit itaque totas tres libertates, primam ex humana simul & divina natura, reliquas ex divina potentia. Quarum duas posteriores utrum & primus homo in paradiso habuerit, vel quomodo & quatenus eas habuerit, postea videbimus.

a Ita scripti nostri tres: editi, *voluntatis, mala bonave fieri possent.*

b In editis, & quibusdam scriptis, *voluntatis.* Sed *voluntas* rectius ad sensum.

CAPUT IV.

Qualis libertas competat animabus sanctis carne solutis: quæve Deo, & omni creaturæ rationali communis.

9. HOc autem indubitanter sciendum, utramque plenam atque perfectam perfectis inesse animabus carne solutis, cum Deo pariter & Christo ejus, atque Angelis supercælestibus. Nam sanctis animabus, etsi necdum corpora receperunt, deest quidem de gloria; sed nihil prorsus inest de miseria. Verum libertas à necessitate æque & indifferenter Deo, universæque tam malæ, quàm bonæ rationali convenit creaturæ. Nec peccato, nec miseria amittitur, vel minuitur; nec major [a] in justo est, quàm in peccatore, nec plenior in Angelo, quàm in homine. Quomodo namque ad bonum per gratiam conversus humanæ voluntatis consensus, eo libere bonum, & in bono liberum hominem facit, quo voluntarius efficitur, non invitus pertrahitur: sic sponte devolutus in malum, in malo nihilo minus tam liberum, quàm spontaneum constituit, sua utique voluntate ductum, non aliunde coactum ut malus fit. Et sicut cælestis Angelus, aut etiam Deus ipse, permanet libere bonus, propria videlicet voluntate, non aliqua extrinseca necessitate: sic profecto diabolus æque libere in malum & corruit, & persistit, suo utique voluntario nutu, non alieno impulsu. MANET ergo libertas voluntatis, ubi etiam fit captivitas mentis, tam plena quidem in malis, quàm in bonis, sed in bonis ordinatior; tam integra quoque pro suo modo in creatura, quàm in Creatore, sed in illo potentior.

10. Quod autem homines solent conqueri, & dicere, Volo habere bonam voluntatem, & non possum; nequaquam huic præscribit libertati, ut quasi vim aut necessitatem in hac parte voluntas patiatur: sed plane illa libertate, quæ dicitur à peccato, se carere testantur. Nam qui vult habere bonam voluntatem, probat se habere voluntatem. non enim vult habere bonam, nisi per voluntatem. Quod si voluntatem, & libertatem, sed libertatem à necessitate, non à peccato. Nempe ut non valeat, cum velit, habere bonam, sentit quidem sibi deesse libertatem, sed profecto libertatem à peccato, quo utique dolet premi, non perimi voluntatem. Quamquam jam proculdubio utcumque bonam habet, ubi habere vult. Bonum quippe est quod vult; nec posset bonum velle, nisi bona voluntate: sicut nec velle malum, nisi mala voluntate. Cum bonum volumus, bona est voluntas: cum malum volumus, mala est voluntas. Utrobique voluntas, & ubique libertas: cedit siquidem voluntati necessitas. Cum autem non valemus quod volumus; sentimus quidem ipsam quodammodo libertatem peccato esse captivam, vel miseram, non tamen amissam.

11. Ex hac ergo tantum libertate, qua liberum est voluntati seipsam judicare: vel bonam, si bono; vel malam, si malo consenserit, (quippe quæ in neutro, nisi certe volendo, consentire se sentit) liberum arbitrium credimus nominari. Nam ex illa quæ dicitur à peccato, congruentius forsitan liberum Consilium; & item ex illa quæ dicta est à miseria, liberum potius Complacitum posset dici, quàm liberum arbitrium. Arbitrium quippe judicium est. Sicut vero judicii est discernere quid liceat, vel quid non liceat: sic profecto consilii probare quid expediat, vel non expediat: sic complaciti quoque experiri quid libeat, vel non libeat. Utinam tam libere nobis consuleremus, quàm libere de nobis judicamus! ut quemadmodum libere per judicium licita illicitaque decernimus; ita per consilium & licita, tamquam commoda, nobis eligere; & illicita, tamquam noxia, respuere liberum haberemus. Jam enim non solum liberi arbitrii, sed & liberi proculdubio consilii, ac per hoc & à peccato liberi essemus. Sed quid si totum, solumque quod expediret vel liceret, etiam liberet? Nonne liberi quoque esse complaciti merito diceremur, quippe qui ab omni proinde, quod displicere potest, hoc est ab omni nos miseria, liberos sentiremus? Nunc autem cum multa per judicium vel admittenda, vel omittenda esse decernamus, quæ tamen per consilium nequaquam pro judicii rectitudine aut eligimus, aut contemnimus: rursumque non omnia, quæ tamquam recta & commoda consulte observamus, etiam ut beneplacita libenter amplectimur, sed insuper quasi dura ac molesta vix æquanimiter ferre perduramus: liquet quia liberum nec consilium habemus, nec complacitum.

Tom. II. Opusc. IX.

Neutrum hic habemus.

12. Alia quæstio est, si vel ante peccatum in primo homine habuimus: quod loco suo discutietur. Certissime autem habituri sumus, cum Deo miserante obtinebimus quod oramus: *Fiat voluntas tua, sicut in cælo, & in terra.* Hoc nempe complebitur, quando id quod nunc cunctæ passim rationali (ut jam dictum est) creaturæ commune videtur, liberum scilicet à necessitate arbitrium, erit etiam in electis hominibus (uti jam in sanctis est Angelis) & cautum à peccato, & tutum à miseria, probantibus tandem triplicis libertatis felici experientia, quæ sit bona voluntas Dei, ac beneplacens, & perfecta. Quod quia necdum est, sola interim plena integraque manet in hominibus libertas arbitrii. Nam libertas consilii ex parte tantum, & hoc in paucis spiritalibus, qui carnem suam crucifixerunt cum vitiis & concupiscentiis, quatenus jam non regnet peccatum in eorum mortali corpore. Porro ut non regnet, libertas facit consilii; ut tamen non desit ex integro, captivitas est liberi arbitrii. Cum autem venerit quod perfectum est, tunc evacuabitur quod ex parte est: hoc est cum plena fuerit libertas consilii, nulla jam erit captivitas arbitrii. Et hoc est quod quotidie petimus in oratione, cum dicimus Deo: *Adveniat regnum tuum.* Regnum hoc necdum ex toto pervenit in nos. Quotidie tamen paulatim adventat, sensimque in dies magis ac magis dilatat terminos suos, in his dumtaxat, quorum per Dei adjutorium interior homo renovatur de die in diem. IN QUANTUM ergo regnum gratiæ dilatatur, in tantum peccati potestas minuitur. In quantum vero minus est adhuc propter corpus mortis quod aggravat animam, & ob necessitatem terrenæ inhabitationis utique deprimentis sensum multa cogitantem: necesse habent etiam qui perfectiores in hac mortalitate videntur, confiteri & dicere: *In multis offendimus omnes.* &, *Si dixerimus quia peccatum non habemus, nosipsos seducimus, & veritas in nobis non est.* Quapropter orant & ipsi sine intermissione, dicentes: *Adveniat regnum tuum.* Quod non erit vel in ipsis consummatum, quousque peccatum non solum non regnet in eorum mortali corpore, sed nec sit omnino, nec esse possit in immortali jam corpore.

Matth. 6. 10.

Perfectissima libertas demum erit in patria.

Libertas consilii in viris spiritalibus & mortificatis.

Matt. 6. 10.

Jac. 3. 2.

1. Johan. 1. 8.

Matth. 6. 10.

CAPUT V.

An libertas à miseria, seu complaciti, detur in hoc sæculo?

13. JAm de libertate complaciti in hoc sæculo nunquam quid dicemus? ubi vix sufficit diei malitia sua; ubi omnis creatura ingemiscit, & parturit usque adhuc, vanitati nimirum subjecta non volens; ubi vita hominis tentatio est super terram: ubi viri quoque spirituales, qui primitias spiritus jam acceperunt, ingemiscunt & ipsi intra semetipsos, exspectantes redemptionem corporis sui. Numquidnam inter ista locus ullus est hujuscemodi libertati? Quid, inquam, li-

Non libertas complaciti.

Rom. 8. 22.

Job 7. 1.

a Nempe *quantum in se est*, infra. Et num. 24. *Manet ergo, etiam post peccatum, liberum arbitrium; etsi miserum, tamen integrum &c. Neque enim ad liberum arbitrium, quantum in se est, pertinet, aut aliquando pertinuit posse vel sapere (quod est voluntatis ad bonum conversio, num. 29.) sed tantum velle.* Et num. 28. rationem reddit, cur *liberum arbitrium sui omnino defectum seu diminutionem non patitur, nempe quod in ipso potissimum æternæ & incommutabilis divinitatis substantiva quadam imago impressa videatur*: at in duabus aliis libertatibus sit *accidentalis quadam magis similitudo sapientiæ atque potentiæ divinæ, imagini superducta.* Confer Sermonem 81. in Cantica à num. 6.

TOM. II. Opusc. IX. berum nostro relinquitur complacito, ubi totum occupare videtur miseria? Neque enim vel innocentia seu justitia, quemadmodum a peccato, ita etiam à miseria tutæ esse hic poterunt, ubi justus exclamat: (Rom. 7. 24.) *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?* & item: (Psal. 41. 3.) *Factæ sunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte.* Ubi noctes diesque in mærore continuantur, nullum profecto temporis spatium complacito vacuum relinquitur. Denique qui pie volunt vivere in Christo, (2. Tim. 3. 12.) ipsi magis persecutionem patiuntur; quoniam judicium à domo Dei incipit. (Ezech. 9. 6.) Quod & præcipit: A meis, inquiens, incipite.

An improbi gaudeant libertate complaciti.

14. Sed etsi non virtus, vitium forte in tuto est, & aliqua interim ex parte frui potest complacito, cavere miseriam. Absit. Nam qui lætantur cum male fecerint, & exsultant in rebus pessimis: tale est quod faciunt, quale cum rident phrenetici. NULLA autem verior miseria, quàm falsa lætitia. Denique in tantum miseria est, quod videtur felicitas in hoc sæculo, ut Sapiens dicat: (Eccl. 7. 3.) *Melius est ire ad domum luctus, quàm ad domum convivii.* Est quidem in bonis corporis nonnulla jucunditas, videlicet in edendo, bibendo, calefaciendo, ceterisque talibus fomentis vel tegumentis carnis. Sed numquid vel ista vacant aliquatenus à miseria? Bonus est panis, sed esurienti; potus delectat, sed sitientem: denique saturato cibus, potusque jam nequaquam sunt grata, sed gravia. Tolle famem, & panem non curabis; tolle sitim, & limpidissimum fontem, acsi paludem respicies. Similiter umbram non quærit nisi æstuans; solem non curat nisi algens sive caligans. Alioquin nihil horum libebit, si non præcesserit urgens necessitas. Quæ si perfecte tollatur è rebus, statim in tædium atque molestiam convertetur ipsa quoque, quæ videtur in his esse, jucunditas.

In bonis corporis nulla est sincera voluptas.

Nihil nisi miseria in hac vita.

FATENDUM igitur & in hac parte, omne quod præsentis vitæ est, occupare miseriam: nisi quod in tribulationibus continuis graviorum laborum, leviores utique sint qualiscunque [a] consolario: & dum forte pro tempore ac rerum eventibus vicissim sibi gravia leviaque succedunt, minorum experientia, aliqua miseriæ videtur interpolatio; ut cum aliquando, post experta plura gravissima, in minos forte molesta evaditur, felicitas putetur.

Contemplativi in hac vita frui possunt libertate complaciti.

15. Attamen fatendum est eos, qoi per excessum contemplationis rapti quandoque in spiritu, quantulumcumque de supernæ felicitatis dulcedine degustare sufficiunt, toties esse liberos à miseria, quoties sic excedunt. Hi plane (quod negandum non est) etiam in hac carne, raro licet raptimque, complaciti libertate fruuntur, qui cum Maria optimam partem elegerunt, quæ non auferetur ab eis. Qui enim jam tenent quod auferendum non est, experiuntur utique quod futurum est. Sed quod futurum est felicitas est: porro felicitas & miseria eodem tempore simul esse non possunt. Quoties igitur per spiritum illam participant, toties istam non sentiunt. Itaque in hac vita soli contemplativi possunt utcumque frui libertate complaciti: & hoc ex parte, & parte satis modica, viceque rarissima. Porro libertate consilii fruuntur etiam quilibet justi; ex parte quidem, sed non modica. Ceterum libertas arbitrii (ut supra liquido apparuit) cunctis pariter ratione utentibus convenit; non minor, quantum in se est, in malis, quàm in bonis; tam plena in hoc sæculo, quàm & in futuro.

CAPUT VI.

Ad volendum bonum gratiam omnino esse necessariam.

Libertas arbitrii quasi captiva sine libertate consilii & complaciti.

16. SEd & hoc satis aperte monstratum esse puto, quod hæc ipsa tamen libertas tamdiu quodammodo captiva tenetur, quamdiu illam duæ aliæ libertates minime, aut minus plene comitantur; nec aliunde noster ille defectus venit, de quo Apostolus: (Galat. 5. 17.) *Ut non quæcumque vultis,* ait, *illa faciatis.* Velle siquidem [A] inest nobis ex libero arbitrio, non etiam posse quod volumus. Non dico velle bonum, aut velle malum: sed tantum velle. Velle etenim bonum, profectus est; velle malum defectus. Velle vero simpliciter, ipsum est quod vel proficit, vel deficit. Porro ipsum ut esset, creans gratia fecit; ut proficiat, salvans gratia facit; ut deficiat, ipsum se dejicit. Itaque liberum arbitrium nos facit volentes, gratia benevolos. Ex ipso nobis est velle, ex ipsa bonum velle. Quemadmodum namque aliud est timere simpliciter, aliud timere Deum; & aliud amare simpliciter, aliud est amare Deum: quippe timere & amare, simpliciter quidem prolata, affectiones; cum additamento autem virtutes, significant: ita [B] quoque aliud est velle, aliud velle bonum.

17. Simplices namque affectiones insunt naturaliter nobis, tamquam ex nobis: additamenta ex gratia. Nec aliud profecto est, nisi quod gratia ordinat, quas donavit creatio: ut nil aliud sint virtutes nisi ordinatæ affectiones. Scriptum est de quibusdam, quod illic trepidassent timore, ubi non erat timor. Timor fuit, sed inordinatus. Ordinare illum volebat Dominus in discipulis, cum diceret: *Ostendam vobis quem timere debeatis.* & David: *Venite*, ait, *filii audite me; timorem Domini docebo vos.* Item de amore inordinato arguebat homines qui dicebat: *Ego lux veni in hunc mundum; & dilexerunt homines magis tenebras, quam lu-* [C] *cem.* Idcirco postulat sponsa in Canticis, dicens: *Ordinate in me caritatem.* Similiter quoque de inordinata voluntate arguebantur, quibus dicebatur: *Nescitis quid petatis.* Sed ad lineam rectitudinis edocti sunt distortam reducere voluntatem, cum audierunt: *Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum?* Et tunc quidem verbo, sed postmodum etiam exemplo voluntatem ordinare docebat, cum orans instante passione ut transferretur ab eo calix, statim subjiceret: *Verumtamen non quod ego volo, sed quod tu vis.* A Deo igitur velle, quomodo & timere, quomodo & amare, accepimus in conditione naturæ, ut essemus aliqua creatura: velle autem bonum, quomodo & timere Deum, quomodo [D] & amare Deum, accipimus in visitatione gratiæ, ut simus Dei creatura.

18. CREATI quippe quodammodo nostri in liberam voluntatem, quasi Dei efficimur per bonam voluntatem. Porro bonam facit, qui liberam fecit; & ad hoc bonam, ut simus initium aliquod creaturæ ejus: quoniam expedit profecto nobis magis omnino non fuisse, quàm nostros permanere. Nam qui voluerunt sui esse, utique sicut dii, scientes bonum & malum; facti sunt, non tantum jam sui, sed & diaboli. Itaque libera voluntas nos facit nostros; mala, diaboli; bona, Dei. Ad hoc pertinet quod dicitur: *Novit Dominus qui sunt ejus.* Nam illis qui ejus non sunt, [E] *Amen dico vobis*, inquit, *nescio vos.* Cum ergo per malam voluntatem sumus diaboli, quodammodo interim non sumus Dei: sicut cum per bonam voluntatem efficimur Dei, desinimus jam esse diaboli. *Nemo* siquidem *potest duobus dominis servire.* Ceterum sive Dei sumus, sive diaboli; non tamen similiter desinimus esse & nostri. Manet quippe utrobique libertas arbitrii, per quam maneat & causa meriti: quatenus merito vel puniamur mali, quod tamquam liberi ex propria voluntate efficimur: vel glorificemur boni, quod nisi æque voluntarii esse non possumus. Sane diabolo nostra nos mancipat voluntas, non ipsius potestas: Deo subjicit ejus gratia, non nos- [F] tra voluntas. Nostra quippe voluntas bona (quod fatendum est) à bono Deo creata, perfecta tamen non erit, quousque suo Creatori perfecte subjecta sit. Absit autem, ut ipsi sui ipsius perfectionem, Deo autem tantum creationem tribuamus; cum longe nimirum melius sit esse perfectam, quàm factam: & dictu ipso nefas videatur, Deo quod minus, nobis quod excellentius sit attribuere. Sentiens denique Apostolus quid ex natura esset, quid ex gratia exspectaret, aiebat:

a Hæc proba est hujus loci lectio in duobus codicibus Colbertinis, in editis *qualescumque consolationes.* At *leviores* refertur, non ad *consolationes*, sed ad *tribulationes*, quæ *Leviores sunt qualiscumque consolatione* in hac vita.

Velle adjacet mihi, perficere non invenio. Sciebat profecto, velle quidem sibi inesse ex libero arbitrio: sed ut ipsum velle perfectum haberet, gratiam se habere necessariam. Si enim velle malum, defectus quidam est voluntatis; utique bonum velle, profectus ejusdem erit: sufficere vero ad omne quod volumus bonum, ipsius perfectio.

19. Ut ergo velle nostrum, quod ex libero arbitrio habemus, perfectum habeamus; duplici gratiæ munere indigemus, & vero videlicet Sapere, quod est voluntatis ad bonum conversio; & pleno etiam Posse, quod est ejusdem in bono confirmatio. Porro perfecta conversio est ad bonum, ut nil libeat nisi quod deceat vel liceat; perfecta in bono confirmatio, ut nil desit jam quod libeat. Tunc demum perfecta erit voluntas, cum plene fuerit bona, & bene plena. Habet siquidem duplex in se bonum ab initio sui: unum quidem generale ex sola creatione, quod à bono scilicet Deo non potuit creari nisi bona, secundum quod vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona: alterum speciale ex libertate arbitrii, in qua ad imaginem utique ipsius qui creavit, est condita. Quod si duobus his bonis accedat & tertium, conversio scilicet ad Creatorem; reputabitur non immerito perfecte bona: bona nimirum in universitate, melior in suo genere, optima in sui ordinatione [a]. Est autem ordinatio, omnimoda conversio voluntatis ad Deum, & ex tota se voluntaria devotaque subjectio. Huic vero tam perfectæ justitiæ debetur, immo jungitur gloriæ plenitudo: quia sic se comitantur duo ista, ut nec justitiæ possit haberi perfectio, nisi in plena gloria; nec gloriæ plenitudo, absque perfecta justitia. Merito denique talis justitia non erit sine gloria, cum gloria vera non sit, nisi de tali justitia. Unde recte dicitur: *Beati qui esuriunt & sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur.*

20. Hæc autem sunt illa duo quæ supra nominavimus, verum Sapere, & plenum Posse: ut Sapere ad justitiam, Posse referatur ad gloriam. Sed Verum & Plenum addita sunt, alterum ad distinctionem sapientiæ carnis, quæ mors est; itemque sapientiæ mundi, quæ stultitia apud Deum, qua & sapientes apud semetipsos sunt homines, *sapientes*, inquam, *ut faciant mala*; alterum ad illorum differentiam, de quibus dicitur: *Potentes potenter tormenta patientur.* Nam verum Sapere, aut plenum Posse omnino non inveniuntur, nisi ubi libero arbitrio jam illa duo conjuncta sunt, quæ item superius memoravimus, liberum videlicet Consilium, liberumque Complacitum. Solum profecto dixerim vere sapientem, pleneque potentem, cui jam non tantum velle adjacet ex libero arbitrio, sed ex reliquis quoque duobus invenit & perficere: dum nec velle valeat quod malum sit, nec carere quod velit: quorum alterum est ex libertate consilii, id est verum Sapere; alterum ex libertate complaciti, scilicet plenum Posse. Sed quis talis est ac tantus in hominibus, qui in hoc glorietur? Aut ubi, aut quando istud obtinetur? Numquidnam in hoc seculo? Sed si quis esset hujusmodi, major esset Paulo, qui confitetur dicens: *Perficere autem non invenio.* Numquid Adam in paradiso? Sed si habuisset, numquam exsulasset à paradiso.

CAPUT VII.

Utrum primi homines in paradiso trina illa libertate præditi fuerint, & post peccatum.

21. **N**Unc locus est pervidendi quod supra distulimus; utrum scilicet totas tres illas quas diximus libertates, id est, Arbitrii, Consilii, Complaciti; vel aliis nominibus, à necessitate, à peccato, à miseria, primi homines in paradiso habuerint: an tantum duas, an unam solummodo. Et de prima quidem nulla jam quæstio est, si meminerimus, quàm aperte & justis eam, & peccatoribus inesse æqualiter, ratio superior edocuerit. De duabus reliquis quæritur non immerito, an umquam eas Adam habuerit, aut ambas, aut vel unam. Nam si nullam habuit, quid amisit? Arbitrii utique libertatem tam post peccatum, quàm ante semper tenuit inconcussam. Si ergo nil amisit, quid ei obfuit ejectum fuisse de paradiso? Quod si unam quamlibet illarum habuit, quomodo amisit? Nam certum est quia ex quo peccavit, nec à peccato prorsus, nec à miseria manens in corpore, liber fuit. Ceterum nullatenus, quamcumque illarum semel acceperit, amittere potuit. Alioquin perfectum nec Sapere, nec Posse, juxta quod quidem duo hæc superius definita sunt, habuisse convincitur; qui nimirum & velle potuit quod non debuit, & recipere quod noluit. An dicendus est aliquo quidem modo illas habuisse, sed quia non plenarie, potuisse amittere? Habet siquidem unaquæque illarum duos gradus, superiorem & inferiorem. Superior libertas consilii est, non posse peccare: inferior, posse non peccare. Item superior libertas complaciti, non posse turbari: inferior, posse non turbari. Itaque inferiorem utriusque libertatis gradum simul cum plena libertate arbitrii homo in sui conditione accepit, & de utroque corruit cum peccavit. Corruit autem de posse non peccare in non posse non peccare, amissa ex toto consilii libertate. Itemque de posse non turbari in non posse non turbari, amissa ex toto complaciti libertate. Sola remansit ad pœnam libertas arbitrii, per quam utique ceteras amisit; ipsam tamen amittere non potuit. Per propriam quippe voluntatem servus peccati factus, merito perdidit libertatem consilii. Porro per peccatum factus debitor mortis, quomodo jam libertatem valebat retinere complaciti?

Tom. II. Opusc. IX.

quâ privasi.

Libertas Consilii & Complaciti duplex.

Utramque amisit primus homo.

22. De tribus ergo libertatibus quas acceperat, abutendo illa quæ dicitur arbitrii, reliquis sese privavit. In eo autem abusus est, quod illam cum accepisset ad gloriam, convertit sibi in contumeliam, juxta testimonium Scripturæ dicentis: *Homo cum in honore esset, non intellexit; comparatus est jumentis insipientibus, & similis factus est illis.* Soli inter animantia datum est homini posse peccare, ob prærogativam liberi arbitrii. Datum est autem, non ut proinde peccaret, sed ut gloriosior appareret si non peccaret, cum peccare posset. Quid namque gloriosius ei esse poterat, quam si de ipso diceretur quod Scriptura perhibet, dicens: *Quis est hic, & laudabimus eum?* Unde ita laudandus? *Fecit enim mirabilia in vita sua.* Quæ? *Qui potuit transgredi*, inquit, *& non est transgressus; facere mala, & non fecit.* Hunc ergo honorem quamdiu absque peccato fuit, servavit; amisit, cum peccavit. Peccavit autem, quia liberum ei fuit: nec aliunde profecto liberum, nisi ex libertate arbitrii, de qua utique inerat ei possibilitas peccandi. Nec tamen fuit culpa dantis, sed abutentis, qui ipsam videlicet facultatem convertit in usum peccandi, quam acceperat ad gloriam non peccandi. Nam etsi peccavit ex posse quod accepit: non tamen quia potuit, sed quia voluit. Nec enim prævaricante diabolo & angelis ejus, etiam alii prævaricati sunt: non quia non potuerunt, sed quia noluerunt.

Abutendo libertate arbitrii.

Psal. 48. 13.

Cur homini datum posse peccare.

Eccl. 31. 9.

Ad gloriam utique ipsi, si non peccasset.

23. Peccantis igitur lapsus, non dono adscribendus est potestatis, sed vitio voluntatis. Lapsus tamen ex voluntate non æque ex voluntate resurgere jam liberum habet: quia etsi datum fuit voluntati posse stare ne caderet, non tamen resurgere si caderet. Non enim tam facile quis valet exire de fovea, quàm facile in eam labi. Cecidit sola voluntate homo in foveam peccati: sed non ex voluntate sufficit & posse resurgere, cum jam & si velit, non possit non peccare.

Homo ex voluntate resurgere non potest.

CAPUT VIII.

Libertatem arbitrii remanere post peccatum.

24. **Q**Uid ergo? Periit liberum arbitrium, quoniam non potest non peccare? Nequaquam: sed liberum perdidit consilium, per quod prius habuit * posse non peccare: quomodo & quod jam non valet utique non turbari, inde misero accidit, quod complaciti

* al. habebat.

a In editis, ex sui ordinatione ad Deum; sed ad Deum redundat, ut ex sequenti membro intelligitur.

Tom. II. Opusc. IX.

quoque libertatem amiserit, per quam & ante habuit posse non turbari. Manet ergo, etiam post peccatum, liberum arbitrium; etsi miserum, tamen integrum. Et quod se per se homo non sufficit excutere à peccato sive miseria, non liberi arbitrii signat destructionem, sed duarum reliquarum libertatum privationem. Neque enim ad liberum arbitrium, quantum in se est, pertinet, aut aliquando pertinuit posse [a], vel sapere, sed tantum velle: nec potentem facit creaturam, nec sapientem, sed tantum volentem. Non ergo si potens, aut sapiens, sed tantum si volens esse desierit, liberom arbitrium amisisse putanda erit. Ubi enim non est voluntas, nec libertas. Non dico si velle bonum, sed si velle omnino creatura desierit; fatendum sine contradictione, ubi non jam ex voluntate bonitas, sed ipsa ex toto voluntas periit, etiam liberum deperire arbitrium. Quod si velle bonum tantum * non poterit, signum est quod ei desit liberum, non arbitrium, sed consilium. Si autem non quidem velle, sed ad id quod jam vult bonum, ei posse defuerit; noverit sibi deesse liberum complacitum, non liberum periisse arbitrium. Si ergo liberum arbitrium ita ubique sequitur voluntatem, ut nisi illa penitus esse desinat, isto non careat; voluntas vero sicut in bono, ita etiam in malo æque perdurat: æque profecto & liberum arbitriom tam in malo, quàm in bono integrum perseverat. Et quomodo voluntas etiam posita in miseria non desinit esse voluntas, sed dicitur, & est misera voluntas, sicut & beata voluntas: ita nec liberum arbitrium destruere, sive (quantum in se est) aliquatenus imminuere poterit quæcumque adversitas vel necessitas.

Liberum arbitrium remanet post peccatum.

* al. tantum boni.

25. Sed licet ubique pariter sine sui diminutinne perduret; non tamen pariter sicut de bono potuit per se in malum corruere, ita quoque per se de malo in bonum poterit respirare. Et quid mirum si jacens non valet per se resurgere, quod stans in aliquod melius nullo suo conatu valebat proficere? Denique dum adhuc duas alias libertates ex aliqua parte secum haberet, non potuit de inferioribus illarum gradibus ad superiora ascendere, hoc est de posse non peccare, & de posse non turbari, ad non posse peccare, & non posse turbari. Quod si libertatibus illis etiam utcumque adjutum, non prævaluit tamen de bono in melius se extendere: quanto minus eisdem prorsus destitutum, de malo in id quod fuit bonum, poterit per seipsum emergere?

Lib. arb. potest ex se corruere, sed non per se resurgere.

26. Habet igitur homo necessarium Dei virtutem, & Dei sapientiam Christum, qui ex eo quod sapientia est, verum ei Sapere reinfundat, in restaurationem liberi Consilii; & ex eo quod virtus est, plenum Posse restituat, in reparationem liberi Complaciti: quatenus ex altero perfecte bonus, peccatum jam nesciat; ex altero plene beatus, nil adversum sentiat. Sed sane ista perfectio in futura vita exspectetur, quando utraque nunc amissa libertas, libero arbitrio plene * restaurabitur; non quomodo justo cuivis in hoc sæculo, quantumcumque perfecto; non quomodo vel ipsis primis hominibus datum fuit eas habere in paradiso: sed sicut jam nunc Angeli possident in cælo. Interim vero sufficiat in hoc corpore mortis atque in hoc sæculo nequam, ex libertate quidem Consilii peccato non obedire in concupiscentia: ex libertate autem Complaciti adversa non formidare pro justitia. Est autem in hac carne peccati & in hac diei malitia non mediocre Sapere, peccato, etsi non * ex toto carere, certe non consentire: & est Posse non parvum, adversa, etsi necdum feliciter omnino non sentire, viriliter tamen pro veritate contemnere.

Homo opus habet Christo reparatore duplicis libertatis.

* al. plenarie.

Qualis reparatio libertatis hic quærenda.

* al. nondum

27. Discendum sane hic interim nobis est ex libertate consilii jam libertate arbitrii non abuti, ut plene quandoque frui possimus libertate complaciti. Sic profectu Dei in nobis reparamus imaginem: sic antiquo honori illi capessendo, quem per peccatum amisimus, per gratiam præparamur. Et beatus qui de se audire merebitur: *Quis est hic, & laudabimus eum? Fecit enim mirabilia in vita sua; qui potuit transgredi, & non est transgressus, facere malum, & non fecit.*

Non abutendum libertate arbitrii.

CAPUT IX.

Imaginem & similitudinem Dei, ad quam conditi sumus, in triplici libertate consistere.

28. PUto autem in his tribus libertatibus ipsam, ad quam conditi sumus, Conditoris imaginem atque similitudinem contineri: & imaginem quidem in libertate arbitrii, in reliquis autem duabus bipertitam quamdam consignari similitudinem. Hinc est fortassis, quod solum liberum arbitrium sui omnino defectum seu diminutionem non patitur, quod in ipso potissimum æternæ & incommutabilis divinitatis substantiva quædam imago impressa videatur. Nam etsi habuerit initium, nescit tamen occasum, nec de justitia vel gloria capit augmentum: nec de peccato sive miseria detrimentum. Qoid æternitati similius, quod non sit æternitas? Porro in aliis duabus libertatibus, quoniam non solum ex parte minui, sed & ex toto amitti possunt; accidentalis quædam magis similitudo sapientiæ atque potentiæ divinæ, imagini superducta cognoscitur. Denique & amisimus illas per culpam, & per gratiam recuperavimus; & quotidie quidem alii plus, alii minus, aut in ipsis proficimus, aut ab ipsis deficimus. Possunt etiam sic amitti, ut jam non valeant recuperari: possunt & ita possideri, ut nec amitti queant aliquando [c], nec minui.

29. Hujus bipertitæ similitudinis sapientæ & potentiæ Dei, non quidem in gradu summo, sed qui ipsi tamen esset proximior, homo conditus est in paradiso. Quid enim vicinius ad non posse peccare, vel turbari (in quo utique jam sanctos [b] Angelos stare, & Deum semper esse dubium non est) quàm posse & non peccare, & non turbari, in quo homo profecto creatus est? A quo illo per peccatum, immo nobis in illo & cum illo corruentibus, rursus per gratiam, non quidem ipsum, sed pro ipso quemdam inferiorem gradum recepimus. Neque enim hic possumus penitus esse sine peccato, seu miseria: possumus tamen, gratia juvante, nec peccato superari, nec miseria. Quamquam tamen Scriptura loquatur, *Omne quod natum est ex Deo, non peccat.* Sed hoc dictum est de prædestinatis ad vitam. non quod omnino non peccent, sed quod peccatum ipsis non imputetur, quod vel punitur condigna pœnitentia, vel in caritate [c] absconditur. *Caritas* quippe *cooperit multitudinem peccatorum.* &, *Beati quorum remissa sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata.* &, *Beatus vir cui non imputavit Dominus peccatum.* Divinæ ergo similitudinis summum gradum summi Angeli tenent, nos infimum: Adam tenuit medium, porro dæmones nullum. Supernis nempe spiritibus datum est sine peccato & miseria perdurare: Adæ autem absque his quidem esse, sed non etiam permanere: nobis vero ne esse quidem absque his, sed ipsis tantum non cedere. Ceterum diabolus & membra ejus, sicut numqoam volunt reluctari peccato, sic numquam possunt pœnam declinare peccati.

30. Cum ergo istæ duæ libertates, Consilii scilicet atque Complaciti, per quas rationali creaturæ vera sapientia & potentia ministratur, ita Deo, prout vult, dispensante, quibusque pro causis, locis, temporibus, varientur; quatenus in terris modice, in cælestibus plenarie, mediocriter in paradiso, apud inferos

a Hæc disjunctive legenda, ut disparata sint *posse*, & *sapere*, de quibus supra num. 19

b Alii, *jam sanctos & Angelos*. at conjunctio & deest in tribus nostris mss.

c Amissibilem esse caritatem probat Bernardus in Opusculo 2. num. 14 Sed tamen peccatum hominis prædestinati dicitur *in caritate abscondi*, scilicet in caritate subsequente hominis postea denuo justificandi, sicut per pœnitentiam subsequentem diluitur. Immo etiam absconditur in caritate Dei prædestinantis, *quia caritas Patris operit multitudinem peccatorum*, sermone 23. in Cantica num. 15 Alia hujus loci explicatio affertur in sermone 4. de diversis, ubi qui natus est ex Deo dicitur non peccare, quia in peccato non perseverat. Confer Notas fusiores in sermonem 1. de Septuagesima.

nullatenus habeantur; libertas vero arbitrii de ipso, quo condita est, statu aliquatenus non mutetur, sed æqualiter semper (quantum in se est) à cælis, terris, inferis possideatur: merito illæ similitudini, hæc imagini deputantur. Et quidem apud inferos, quod utraque libertas perierit, illæ scilicet quæ ad similitudinem pertinere dicuntur, Scripturarum testatur auctoritas. Nam verum illic Sapere, quod utique de Consilii libertate concipitur, omnino non esse, locus ille manifestat, ubi legitur: *Quodcumque potest manus tua facere, instantes * operare: quia nec opus, nec ratio, nec sapientia est apud inferos, quo tu properas.* Porro de potentia, quæ per libertatem Complaciti datur, Evangelium sic loquitur: *Ligatis manibus ac pedibus, projicite eum in tenebras exteriores.* Quid enim * est manuum pedumque ligatio, nisi omnimoda potestatis ablatio?

31. Sed dicit aliquis: Quomodo non est ibi aliquod Sapere, ubi mala quæ tolerantur, cogunt pœnitere malorum quæ facta sunt? Numquid aut in tormentis quispiam non pœnitere; aut pœnitere mali, non esse sapere potest? Hoc autem recte opponeretur, si opus tantum peccati, & non etiam voluntas mala puniretur. Nulli quippe dubium est, quod nemo in tormentis positus actum iterare peccati delectetur. Verumtamen si voluntas etiam in tormentis mala perdurat, quid ponderis habet operis abnegatio, ut ideo sapere quis putetur, quod jam in mediis flammis luxuriari non libeat? Denique *in malevolam animam non introibit sapientia.* Unde autem probabimus quod mala & in pœnis voluntas perseveret? Certe, ut cetera omittam, nollent omnino puniri. Justum est autem puniri, qui punienda gesserunt. Nolunt igitur quod justum est. Sed qui non vult quod justum est, justa ejus voluntas non est. En ergo injusta, ac per hoc & mala est voluntas, quo justitiæ non concordat. Duo SUNT quæ injustam comprobant voluntatem, vel cum peccare, vel cum impune peccasse libet. Quibus ergo peccare libuit quamdiu licuit; & cum jam non possunt, inultum manere volunt quod peccaverunt: quid in hoc sapientiæ veræ, quid bonæ voluntatis apparet? Sed esto, pœnitet eos peccasse: numquid non tamen, si optio detur, malint adhuc peccare, quàm pœnam sustinere peccati? Et tamen illud iniquum est, hoc justum. Quando vero voluntas bona magis quod iniquum, quàm quod justum est eligeret? Ceterum non vere pœnitent, qui non tam dolent se sibi vixisse, quàm hoc ipsum jam non posse. Denique foris ostenditur quid intus agatur. Nam quamdiu corpus vivit in flamma, tamdiu constat in malitia persistere voluntatem. Itaque de similitudine, quæ in Consilii, & item Complaciti libertate continetur, apud inferos penitus nihil est, nec esse potest, imagine tamen etiam illic per liberum arbitrium immobili permanente.

CAPUT X.

Similitudinem divinæ imaginis in nobis reformari per Christum.

32. SEd neque in hoc sæculo æque inveniri uspiam posset similitudo, sed adhuc hic fœda & deformis jacuisset imago, si non evangelica illa mulier lucernam accenderet, id est Sapientia in carne appareret, everreret domum, videlicet vitiorum, drachmam suam requireret quam perdiderat; hoc est imaginem suam, quæ nativo spoliata decore, sub pelle peccati sordens, tamquam in pulvere latitabat; inventam tergeret, & tolleret de regione dissimilitudinis; pristinamque in speciem reformatam, similem faceret illam in gloria sanctorum, immo sibi ipsi per omnia redderet quandoque conformem, cum illud Scripturæ videlicet impleretur: *Scimus quia cum apparuerit, similes ei erimus; quoniam videbimus eum sicuti est.* Et revera cui potius id operis congruebat, quàm Dei Filio, qui cum sit splendor gloriæ [a], & figura substantiæ Patris, portans verbo universa, ex utroque facile munitus apparuit, & unde reformaret deformem, & unde debilem confortaret: dum & de splendore figuræ fugans tenebras peccatorum *, redderet sapientem; & ex virtute verbi contra tyrannidem dæmonum potentem efficeret.

Cur Filio id congruebat

* al. vitiorum

33. Venit ergo ipsa forma, cui conformandum erat liberum arbitrium: quia ut pristinam reciperet formam, ex illa erat reformandum, ex qua fuerat & formatum. Forma autem, sapientia est: conformatio, ut faciat imago in corpore, quod forma facit in orbe. Porro illa *attingit à fine usque ad finem fortiter, & disponit omnia suaviter.* Attingit *à fine usque ad finem*, hoc est a summo cælo usque ad inferiores partes terræ; à maximo Angelo usque ad minimum vermiculum. *Attingit* autem *fortiter*, non quidem mobili discursione, vel locali diffusione, vel subjectæ creaturæ tantum officiali administratione: sed substantiali quadam & ubique præsenti fortitudine, qua utique universa potentissime movet, ordinat, administrat. Et hæc omnia nulla sui cogitur facere necessitate. Nec enim aliqua in his laborat difficultate: sed disponit omnia suaviter placida voluntate. Vel certe *attingit à fine usque ad finem*, hoc est ab ortu creaturæ usque ad finem destinatum à Creatore: sive in quem urget natura, sive quem accelerat causa, sive quem concedit gratia. *Attingit fortiter*, dum nil horum evenit, quod non, prout vult, potenti præordinet providentia.

Sap. 8. 1.

Finis creaturæ triplex.

34. Sic ergo & liberum arbitrium suo conetur præesse corpori, ut præest sapientia orbi, *attingens* & ipsum *à fine usque ad finem fortiter*; imperans scilicet singulis sensibus & artubus tam potenter, quatenus non sinat regnare peccatum in suo mortali corpore, nec membra sua det arma iniquitati, sed exhibeat servire justitiæ. Et ita jam non erit homo servus peccati, cum peccatum non fecerit: à quo utique liberatus, jam libertatem recuperare Consilii, jam suam incipiet vindicare dignitatem, dum divinæ in se imagini condignam vestierit similitudinem, immo antiquam reparaverit venustatem. Curet autem hæc agere, non minus *suaviter*, quàm *fortiter*, hoc est non ex tristitia aut ex necessitate; quod est initium, non plenitudo sapientiæ: sed prompta & alacri voluntate, quod facit acceptum sacrificium: quoniam hilarem datorem diligit Deus. Sicque per omnia imitabitur sapientiam, dum & vitiis resistet fortiter, & in conscientia requiescet suaviter.

Liberum arbitrium præsit corpori, ut Sapientia orbi.

2. Cor. 9. 7.

35. Verum cujus ad talia provocamur exemplo, indigemus & auxilio: quo ipsi videlicet per ipsam conformemur, atque in eamdem imaginem transformemur à claritate in claritatem, tamquam à Domini spiritu. Ergo si à Domini spiritu, jam non à libero arbitrio. Nemo proinde putet ideo dictum liberum arbitrium, quod æqua inter bonum & malum potestate aut facilitate versetur: cum cadere per se quidem potuerit, non autem resurgere, nisi per Domini Spiritum. Alioquin nec Deus, nec Angeli sancti, cum ita sint boni, ut non possint esse mali; nec prævaricatores item Angeli, cum ita sint mali, ut jam non valeant esse boni; liberi arbitrii esse dicentur. Sed & nos illud post resurrectionem amissuri sumus, quando utique inseparabiliter alii bonis, alii malis admixti fuerimus. Ceterum nec Deus caret libero arbitrio, nec diabolus: quoniam quod ille esse non potest malus, non infirma facit necessitas, sed firma in bono voluntas, & voluntaria firmitas: quodque is non valet in bonum respirare, non aliena facit violenta oppressio, sed sua ipsius in malo obstinata voluntas, ac voluntaria obstinatio. Nunc igitur ex eo potius liberum arbitrium dicitur, quod sive in bono, sive in malo, æque liberam faciat voluntatem: cum nec bonus quispiam, nec item malus dici debeat, aut esse valeat, nisi volens. Tali jam ratione non incongrue dicetur ad bo-

Christo juvante

2. Cor. 3. 18.

Liberum arbitrium unde sic dictum.

a Gloria deest quibusdam scriptis.

Tom. II. Opusc. IX.

num se, & ad malum habere æqualiter: quod utrobique videlicet par sit ei, non quidem in electione facilitas, sed in voluntate libertas [a].

CAPUT XI.

Libero arbitrio nihil derogari per gratiam, neque per tentationem.

[b] Prærogativa rationalis creaturæ.

36. HAc sane dignitatis [b] (ut dictum est) prærogativa rationalem singulariter creaturam Conditor insignivit, quod quemadmodum ipse sui juris erat, suæque ipsius voluntatis, non necessitatis erat quod bonus erat: ita & illa quoque sui quodammodo juris in hac parte exsisteret, quatenus nonnisi sua voluntate, aut mala fieret, & juste damnaretur: aut bona maneret, & merito salvaretur. Non quod ei propria posset sufficere voluntas ad salutem; sed quod eam nullatenus sine sua voluntate consequeretur. NEMO quippe salvatur invitus. Nam quod legitur in Evangelio, *Nemo venit ad me, nisi Pater meus traxerit eum*; item in alio loco, *Compelle intrare*, nihil impedit: quia profecto quantoscumque trahere, vel compellere videatur ad salutem benignus Pater, qui omnes vult salvos fieri: nullum tamen judicat salute dignum, quem ante non probaverit voluntarium. HOC QUIPPE INTENDIT, cum terret aut percutit, ut faciat voluntarios, non salvet invitos: quatenus dum de malo mutat voluntatem in bonum, transferat, non auferat libertatem. Quamquam tamen non semper inviti trahimur: nec enim cæcus aut fessus contristatur cum trahitur. Et Paulus ad manus tractus est Damascum, utique non invitus. Trahi denique specialiter * volebat, quæ & hoc ipsum magnopere flagitabat in Canticis: *Trahe me*, inquit, *post te; in odore curremus unguentorum tuorum.*

(Johan. 6. 44. — Luc. 14. 23. — 1 Tim. 2. 4. — Trahi à Deo non officit libertati. — Act. 9. 8. — * al. spiritualiter. — Cant. 1. 3.)

37. Deinde quod è regione scriptum est, *Unusquisque tentatur à propria concupiscentia abstractus & illectus*; & illud, *Corpus quod corrumpitur, aggravat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem*; & item illud Apostoli, *Invenio aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captivum me ducentem in legem peccati, quæ est in membris meis*; hæc omnia putari possunt cogere voluntatem, & præripere libertatem. At vero quantislibet quis intus forisve tentationibus urgeatur, libera profecto semper, quantum ad arbitrium spectat, voluntas erit: libere quippe de suo nihilo minus consensu judicabit. Quantum autem pertinet ad consilium, sive complacitum, carnis interim concupiscentia, vitæque miseria reluctante, minus quidem se liberam sentit: sed prorsus non malam, dum malo non consentit. Denique Paulus, qui captivum se in legem peccati trahi conqueritur, haud dubium quin ex minus plena libertate consilii: consensum tamen sanum, atque in bono quoque jam ex magna parte se habere liberum gloriatur: *Jam non ego*, inquiens, *operor illud*. Unde hoc confidis, ô Paule? *Quoniam consentio*, inquit, *legi Dei, quoniam bona est*; & rursum: *Condelector enim legi Dei secundum interiorem hominem.* Oculo exsistente simplici, totum corpus lucidum esse præsumit. Sano consensu tractum licet peccato, vel captivum miseria, liberum se in bono profiteri non dubitat. Unde & fidens generaliter infert: *Nihil ergo damnationis est his qui sunt in Christo Jesu.*

(Jac. 1. 14. — Sap. 9. 15. — Rom. 7. 23. — Nec tentatio. — Rom. 7. 23. — Ibid. 20. — Ibid. 22. — Rom. 8. 1.)

CAPUT XII.

An negans fidem metu mortis ac pœnarum, excusetur à culpa, vel destituatur libero arbitrio. Ubi negatio Petri discutitur.

38. SEd videamus de his, qui pœnarum mortisve timore fidem verbo tenus negare compulsi sunt: ne forte juxta hanc assertionem, aut culpa non fuerit, quod vel voce negaverunt; aut cogi in culpam & voluntas potuerit, ut vellet videlicet homo quod eum & nolle constiterit; & sic perierit liberum arbitrium. Quod quia impossibile erat, (velle quippe & nolle idem eodem tempore non poterat) quæritur unde malum nequaquam volentibus malum debuit imputari. Neque enim tale est hoc, quale originale peccatum: quo non solum non consentiens, verum plerumque & nesciens, alia ratione constringitur necdum renatus baptismate. Exempli causa, veniat in medium Petrus Apostolus. ipse quippe visus est negare veritatem contra propriam voluntatem: siquidem aut negare, aut mori necesse erat. Mori timens negavit. Negare nolebat, sed magis nolebat mori. Itaque invitus quidem: sed negavit tamen, ne moreretur. Quod si lingua, & non voluntate loqui homo compulsus est quod nolebat; non tamen velle aliud quàm volebat. Lingua mota est contra voluntatem: sed numquid & mutata voluntas? Quid enim volebat? Prorsus quod erat, Christi esse discipulus. Quid loquebatur? *Non novi hominem.* Cur ita? Mortem evadere volebat. Sed quid istud criminis fuit? Duas Apostoli tenemus voluntates: unam, qua voluit non mori, penitus inculpabilem: alteram, & multum laudabilem, qua sibi complacebat quod esset Christianus. In quo ergo culpabitur? An in eo quod mentiri, quàm mori maluit? HÆC PLANE voluntas reprehensione digna fuit, quia [a] corporis magis, quàm animæ voluit servare vitam. *Os nempe quod mentitur, occidit animam.* Et peccavit ergo, & non absque consensu propriæ voluntatis, infirmæ quidem & miseræ, sed plane liberæ. Peccavit autem, non spernendo aut odiendo Christum, sed se nimis amando. Nec in hunc perversum amorem sui, voluntatem metus ille subitus compulit; sed esse convicit. Jam tunc proculdubio talis erat, sed nesciebat, cum ab illo quem latere non poterat, audivit: *Priusquam gallus cantet, ter me negabis.* ILLA itaque voluntatis infirmitas per incussum timorem nota, non orta, notum fecit quatenus se, quatenus Christum amaverit. Notum autem non Christo, sed Petro. Nam Christus & ante sciebat quid esset in homine. Quatenus ergo Christum diligebat, vim prorsus (quod negandum non est) passa est illa voluntas, ut contra se loqueretur: quatenus vero se; voluntarie proculdubio consensit, ut pro se loqueretur. Si Christum non amasset, non negasset invitus: verum sit se amplius non amasset, non aliquatenus negasset. Fatendum igitur hominem fuisse compulsum: voluntatem propriam etsi non mutare, occultare tamen: compulsum, inquam, non quidem recedere ab amore [c] Dei; cedere tamen aliquantulum amore sui.

39. Quid ergo? Forte dissoluta est tota superior assertio de libertate voluntatis, quia nimirum inventa est cogi potuisse voluntas? Est plane: sed si cogi ab alio potuit quàm à seipsa. Quod si sese ipsa coegit, compulsa, & compellens; ubi amittere, ibi & recipere visa est libertatem. Vim quippe, quam ipsa sibi intulit, à se pertulit. Porro quod à se voluntas pertulit, ex voluntate fuit. Quod ex voluntate fuit, jam non ex necessitate, sed voluntarium fuit. Si autem voluntarium, & liberum. Quem sua denique ad negandum voluntas compulit, compulsus est quia voluit: immo non compulsus est, sed consensit, & non alienæ potentiæ, sed propriæ voluntati, illi utique, qua mortem omnimodis evadere voluit. Alioquin quando vox muliercula linguam sacram in verba formare nefanda valuisset, si non linguæ domina voluntas annuisset? Denique cum se à sui postmodum nimio illo temperavit amore, & Christum cœpit, ut debuit, toto corde, tota anima, tota virtute diligere: jam nullis valuit

a Hæc est libertas potentiæ, seu facultas electiva, ad bonum & malum versatilis: sed cujus exercitium & applicatio ad bonum pendet ex gratia. *Cujus quippe conatus ad bonum, & cassi sunt, si à gratia non adjuventur; & nulli, si non excitentur*, infra num. 42.

b Duo codices, *dignitatis divinæ*; unus Dionysianus, *divinitatis in carne prærogativa.*

c Nempe actu amori contrario. Quippe qui *peccavit, non spernendo aut odiendo Christum, sed se nimis amando*, supra.

minis

minis vel pœnis extorqueri aliquatenus voluntati * dare linguam arma iniquitati, sed potius audacter accommodans veritati: *Obedire*, inquit, *oportet Deo magis, quam hominibus.*

40. Est sane gemina compulsio, secundum quod aut pati aliquid, aut agere contra propriam cogimur voluntatem. Quarum passiva quidem (sic enim prior illa recte numinatur) potest nonnumquam fieri absque consensu voluntario patientis, sed activa numquam. Proinde malum quod fit in nos, sive de nobis, non est imputandum nobis, si tamen invitis. Ceterum quod fit & à nobis, jam non sine culpa est voluntatis. Velle plane convincimur, quod non fieret, si nollemus. Est ergo compulsio quædam etiam activa: sed non habet excusationem, cum sit & voluntaria. Cogebatur Christianus negare Christum, & quidem dolens, non tamen nisi volens. Volebat nimis * gladium vitare ferientis; atque illa talis voluntas intus præsidens os aperiebat, non gladius qui foris apparebat. Porro talem esse illam voluntatem convincebat, gladius, non cogebat. Ipsa igitur se in culpam, non gladius impellebat. Denique in quibus sana erat voluntas, occidi poterant, flecti nequibant. Hoc est quod eis prædictum fuerat [a]: *Facient in vos quæcumque voluerint*; sed in membra, non corda. Non vos facietis quæ voluerint: sed ipsi facient, vos patiemini. Membra cruciabunt, sed voluntatem non mutabunt: sævient in carnem, animæ autem non habebunt quid faciant. Sit licet patientis corpus in potestate torquentis, sed voluntas est libera. Infirma si fuerit, sæviendo cognoscent; non esse cogent, si non fuerit. Sane infirmitas ejus à seipsa est, sanitas vero non à se, sed à Domini spiritu. Sanatur autem, cum renovatur.

41. Porro renovatur, cum, quemadmodum docet Apostolus, speculando gloriam Dei in eamdem imaginem transformatur à claritate in claritatem, hoc est de virtute in virtutem, tamquam à Domini spiritu. Inter quem utique divinum spiritum, & carnis appetitum, tenet medium quemdam locum id quod dicitur in homine liberum arbitrium, id est humana voluntas: & tamquam in devexo latere montis admodum ardui inter utrumque pendens, ita in appetitu * infirmatur per carnem, ut nisi sedulo spiritus adjuvet infirmitatem ejus per gratiam, non solum non valeat justitiæ, quæ est juxta Prophetam *sicut montes Dei*, ascendendo de virtute in virtutem, apprehendere culmen: sed etiam de vitio semper in vitium suo ipsius pondere devoluta ruat in præceps; prægravata nimirum non solum lege peccati originaliter membris insita, verum & consuetudine terrenæ inhabitationis usualiter affectionibus inolita. Quod humanæ voluntatis videlicet utrumque gravamen uno breviter versiculo Scriptura commemorat, dicens: *Corpus quod corrumpitur, aggravat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem.* Et hæc duo hujus mortalitatis mala, sicut non nocent, sed exercent non consentientes: sic non excusant, sed damnant consentientes, ut nec salus, nec damnatio ulla ratione sine præcedenti consensu voluntario possit haberi: ne qua forte ex parte præscribi videatur libertati arbitrii.

CAPUT XIII.

Merita hominis mera esse Dei munera.

42. Quamobrem id quod in creatura dicitur liberum arbitrium, aut juste profecto damnatur, dum ei ad peccatum nulla vi præjudicetur extrinseca: aut misericorditer salvatur, cui ad justitiam nulla virtus [b] sufficit sua. Sane in his omnibus cogitet lector A originalis peccati prorsus excipi rationem. De cetero, libero arbitrio nec extra ipsum quæratur damnationis causa, quod jam non damnat nisi propria culpa; nec ab ipso salutis merita, quod sola salvat misericordia. Cujus quippe conatus ad bonum, & cassi sunt, si à gratia non adjuventur; & nulli, si non excitentur. Ceterum *in malum*, dicente Scriptura, *proni sunt sensus & cogitationes hominis.* Proinde non ei à se (ut dictum est) sed desursum potius à Patre luminum descendere merita putentur: si tamen inter data optima & dona perfecta, ipsa merito per quæ salus æterna conquiritur, merita deputentur.

Tom. II. Opusc. IX.

Gen. 8. 21.

43. Deus namque rex noster ante secula, cum operatus B est salutem in medio terræ, DONA SUA quæ dedit hominibus, IN MERITA divisit & PRÆMIA: ut & præsentia per liberam possessionem nostra interim fierent merita, & futura per gratuitam sponsionem exspectaremus, immo expeteremus ut debita. Utraque Paulus commemorans, *Habetis*, inquit, *fructum vestrum in sanctificationem, finem vero vitam æternam.* item, *Et nos ipsi*, ait, *primitias spiritus habentes, ingemiscimus adoptionem exspectantes filiorum Dei*: primitias spiritus vocans sanctificationem, id est virtutes, quibus in præsentiarum sanctificamur à spiritu, ut merito consequamur adoptionem. Rursum in Evangelio, eadem sæculo abrenuntianti promittuntur, ubi dicitur: *Centuplum* C *accipiet, & vitam æternam possidebit.* Itaque non liberi arbitrii, sed Domini est salus; immo ipse salus, ipse & via est ad salutem, qui ait: *Salus populi ego sum.* qui item perhibet: *Ego sum via.* Se fecit viam, qui & salus erat & vita, ut non glorietur omnis caro. Si ergo bona viæ sunt merita, sicut & patriæ salus & vita, & verum est quod ait David, *Non est qui faciat bonum, non est usque ad unum*, illum videlicet unum de quo item dicitur, *Nemo bonus, nisi solus Deus*: Dei sunt procoldubio munera tam nostra opera, quàm ejus præmia: & qui se fecit debitorem in illis, fecit & nos promeritores ex his. Ad quæ tamen condenda merita dignatur sibi adhibere creaturarum [c] ministeria, non D quibus egeat, sed quibus per hoc, vel de quibus prosit.

Deus dona sua divisit in merita & præmia.

Rom. 6. 22.

Rom. 8. 23.

Primitiæ spiritus quid.

Matth. 19. 29.

Psal. 34. 3.

Johan. 14. 6.

Christus via.

Psal. 13. 3.

Marc. 10. 18.

Deus ad merita nostra utitur creaturis.

44. OPERATUR ergo illorum salutem, quorum nomina sunt in libro vitæ, aliquando per creaturam sine ipsa, aliquando per creaturam contra ipsam, aliquando per creaturam cum ipsa. Multa profecto fiunt hominibus salubria per insensibilem, & item per irrationalem creaturam. quæ idcirco dixi fieri sine ipsa, quod non queat, intellectu carens, esse vel conscia. Multa quoque multorum saluti utilia facit Deus per malos, sive homines, sive Angelos: sed quoniam invitos, ideo contra ipsos. Nam dum nocere cupientes juvant, quantum aliis valet utilis actio, tantum E ipsis perversa nocet intentio. Porro per quos & cum quibus operatur Deus, boni sunt vel Angeli, vel homines, qui quod vult Deus, & agunt pariter, & volunt. Qui enim bono, quod opere complent, voluntate consentiunt, opus omnino quod per eos Deus explicat, ipsis communicat. Unde Paulus, cum bona plurima, quæ Deus per ipsum fecerat, enarrasset; *Non autem ego*, ait, *sed gratia Dei mecum.* Potuit dicere, *per me*, sed quia minus erat, maluit dicere, *mecum*: præsumens se non solum operis esse MINISTRUM per effectum; sed & operantis quodammodo SOCIUM per consensum.

Deus operatur electorum salutem per creaturam tripliciter.

1 Cor. 15. 10.

Hominis partes.

45. Videamus nunc secundum triplicem Dei opera- F tionem, quam posuimus, quid creatura quæque pro suo ministerio mereatur. Et illa quidem, per quam, & sine qua fit quod fit, quid mereri potest? quid illa contra quam fit, nisi iram? Quid & cum qua fit, nisi gratiam? In prima itaque nulla, in sequenti mala, in ultima bona merita conquiruntur. Nec enim pecudes,

Quid creatura quæque mereatur suo ministerio.

a Sic habent codices Dionysianus, Cisterciensis, & alii duo. Horstius aliter. *Hoc est quod dictum est de Johanne: Fecerunt... voluerunt. Numquid quod voluit ille? ita & in reliquos Martyres fecerunt; non quod Martyres voluerunt, sed quod ipsi. Fecerunt, inquam, in eos quæ voluerunt, sed in membra, non corda. Membra cruciaverunt, sed voluntatem non mutaverunt. Sævierunt in carnem; animæ autem non habuerunt quid facerent.* Et ita in cod. Colbertino.

b Quidam codices, *nulla vis*, Dionysianus, *ad justitiam nullo modo sufficit sua.*

c Id argumenti egregie tractatus in sermone 5. super Cantica.

Tom. II. Opusc. IX

cum per eas bonum aut malum quodcumque fit, bonive quippiam merentur, aut mali. Non habent quippe unde bono malove consentiant. Multo autem minus lapides; cum nec sentiant. Ceterum diabolus, vel homo malus, cum vigeant & vigilent ratione, jam quidem merentur, sed non nisi pœnam, pro eo quod à bono dissentiant. Paulus autem qui volens evangelizat, ne, si invitus, dispensatio ei tantum credita sit; & quicumque similiter sapiunt: quoniam quidem ex consensu voluntatis obediunt, repositam sibi esse confidunt coronam justitiæ. Utitur ergo Deus in salutem suorum irrationabili, & item insensibili creatura, tamquam jumento vel instrumento, quæ jam expleto opere nusquam erunt. Utitur creatura rationali, sed malevola, quasi disciplinæ virga, quam, correcto filio, in ignem projiciet tamquam sarmentum inutile. Utitur & Angelis & hominibus bonæ voluntatis, tamquam commilitonibus & coadjutoribus suis, quos peracta victoria amplissime munerabit. Denique & Paulus de se, suisque similibus, audacter pronuntiat: *Coadjutores enim Dei sumus*. Ibi itaque Deus homini benigne merita constituit, ubi per ipsum, & cum ipso, boni quippiam operari dignanter instituit. Hinc coadjutores Dei, cooperatores Spiritus-sancti, promeritores regni nos esse præsumimus, quod per consensum utique voluntarium divinæ voluntati conjungimur.

1. Cor. 9. 17.

Deus quomodo utatur creaturis in salutem suorum.

1. Cor 3.

Homines coadjutores & promeritores per consensum.

CAPUT XIV.

Quid gratiæ, quid libero arbitrio in negotio salutis attribuendum.

46. Quid igitur? Hoc ergo totum liberi arbitrii opus, hoc solum ejus est meritum quod consentit? Est prorsus. Non quidem quod vel ipse consensus, in quo omne meritum consistit, ab ipso sit: cum nec cogitare (quod minus est, quàm consentire) aliquid à nobis, quasi ex nobis sufficientes simus. Verba sunt non mea, sed Apostoli, qui omne quod boni esse potest, id est cogitare, & velle, & perficere pro bona voluntate, attribuit Deo, non suo arbitrio. Si ergo Deus tria hæc, hoc est bonum cogitare, velle, perficere, operatur in nobis: primum profecto sine nobis; secundum, nobiscum; tertium, per nos facit. Siquidem immittendo bonam cogitationem, nos prævenit; immutando etiam malam voluntatem, sibi per consensum jungit: ministrando & consensui facultatem [a], foris per apertum opus nostrum internus opifex innotescit. Sane ipsi nos prævenire nequaquam possumus. Qui autem bonum neminem invenit, neminem salvat quem non prævenit. A Deo ergo sine dubio nostræ fit salutis exordium, nec per nos utique, nec nobiscum. Verum consensus, & opus, etsi non ex nobis, non jam tamen sine nobis. Neque primum itaque, in quo quippe nos nil facimus; nec ultimum, quod & plerumque extorquet aut timor inutilis, aut simulatio damnabilis; sed tantum medium nobis reputatur in meritum. Sola nempe interdum bona voluntas sufficit: cetera non prosunt, si sola defuerit. Non prosunt dixerim, sed agenti, non cernenti. Valet itaque intentio ad meritum, actio ad exemplum, utramque præveniens cogitatio tantummodo ad excitandum *.

Quæ sola sit meriti causa.

2 Cor. 3. 5.

Philipp. 2. 3.

Esti ipse consensus ex gratia.

Salutis initium à solo Deo.

* al. excitandum.

47. Cavendum ergo, ne cum hæc invisibiliter intra nos ac nobiscum actitari sentimus, aut nostræ voluntati attribuamus, quæ infirma est; aut Dei necessitati, quæ nulla est; sed soli gratiæ, qua plenus est. Ipsa liberum excitat arbitrium, cum seminat cogitatum; sanat, cum immutat affectum; roborat, ut perducat ad actum; servat, ne sentiat defectum. Sic autem ista cum libero arbitrio operatur, ut tantum illud in primo præveniat, in ceteris comitetur; ad hoc utique præveniens, ut jam sibi deinceps cooperetur. Ita tamen quod à sola gratia cœptum est, pariter ab utroque perficitur: ut mixtim, non singillatim; simul, non vicissim, per singulos profectus operentur. Non partim gratia, partim liberum arbitrium, sed totum singula opere individuo peragunt. Totum quidem hoc, & totum illa; sed ut totum in illo, sic totum ex illa.

Gratia tribuenda omnia salutis opera.

48. Credimus placere Lectori, quod à sensu Apostoli nusquam recedimus; & quaquaversum evagetur oratio, in eadem pæne ipsius verba frequenter recidimus. Quid enim nostra aliud sonant quàm illud: *Ergo neque volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei?* Quod sane non ideo dicit, quasi quis velle aut currere possit in vanum: sed quod is qui vult & currit, non in se, sed in eo à quo accepit & velle, & currere, debeat gloriari. Denique ait: *Quid habes quod non accepisti?* Crearis, sanaris, salvaris. Quid horum tibi ex te, ô homo? quid horum non impossibile libero arbitrio? Nec creare qui non eras, nec justificare peccator, nec mortuus poteras teipsum resuscitare: ut cetera prætermittam bona, quæ aut sanandis necessaria sunt, aut salvandis reposita. Quod dicimus, de primo patet & ultimo. Sed & de medio nemo dubitat, nisi qui ignorans Dei justitiam, & suam volens constituere, justitiæ Dei non est subjectus. Quid enim? Agnoscis creantis potentiam salvantis gloriam *; & sanantis ignoras justitiam? *Sana me*, ait, *& sanabor; salvum me fac, & salvus ero quoniam laus mea tu es*. Iste justitiam Dei agnoscebat, à quo æque sperabat, tam sanari a peccato, quàm à miseria liberari: & ideo laudem suam illum, non se, merito statuebat. Propter hoc, & David ingeminans, *Non nobis*, inquit, *Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam*: quod utramque à Deo stolam, & justitiæ scilicet exspectaret, & gloriæ. Quis est qui ignorat Dei justitiam? Qui seipsum justificat. Quis est qui seipsum justificat? Qui merita sibi aliunde, quam à gratia præsumit. Ceterum qui fecit quod salvaret, etiam dat unde salvet. Ipse, inquam, merita donat, qui fecit quibus donaret. *Quid retribuam*, inquit, *Domino pro omnibus*, non quæ tribuit, sed *quæ retribuit mihi?* Et quod est, & quod justus est, à Deo esse confitetur: ne, si utrumlibet negaret, utrumque perderet, amittendo utique unde justus est, & sic damnando quod est. Sed sic vel tertio loco invenit quod vicissim rependeret: *Calicem*, ait, *salutaris accipiam*. Calix salutaris, sanguis est Salvatoris. Ego si deest tibi omnino de tuo, quod vel secundis Dei donis retribuas, unde tibi salutem præsumis: *Nomen Domini*, inquit, *invocabo*, quod nimirum quicumque invocaverit salvus erit.

49. Igitur qui recte sapiunt, triplicem confitentur operationem, non quidem liberi arbitrii, sed divinæ gratiæ in ipso, sive de ipso. Prima, creatio; secunda reformatio; tertia est consummatio. Primo namque in Christo creati sumus in libertatem voluntatis: secundo reformamur per Christum in spiritum libertatis cum Christo deinde consummandi in statum æternitatis. Siquidem quod non erat, in illo creari oportuit qui erat; per formam reformari deformem [b]; membra non perfici nisi cum capite. Quod utique tunc complebitur, cum omnes occurremus in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi: quando apparente Christo vita nostra, apparebimus & nos cum ipso in gloria. Cum igitur consummatio fieri habeat de nobis, sive etiam in nobis, non autem à nobis; creatio vero facta sit & sine nobis: sola, quæ nobiscum quodammodo fit propter consensum voluntarium nostrum, in merita nobis reputabitur reformatio. Ipsa sunt jejunia nostra, vigiliæ, continentia, opera misericordiæ, ceteraque virtutum exercitia, per quæ utique constat interiorem hominem nostrum renovari de die in diem: dum & intentio terrenis incurvata curis de imis paulatim ad superna resurgit; & affectio circa carnis desideria languens, sensim in amorem spiritus convalescit; & memoria veterum operum turpitudine sordens, novis bonisque actibus candidata in dies hilarescit. In his namque tribus interior renovatio

a Codices quidam addunt, *vel facultatem*, quod scribis anceps esset lectio hujus loci.

b Ita scripti nostri tres: Horstio sic, *in illo creari oportuit quod erat per formam reformari*, &c. sed mendosa lectio & interpunctio.

consistit: rectitudine scilicet intentionis, puritate affectionis, recordatione bonæ operationis, per quam sibi bene conscia memoria enitescit.

50. Verum hæc cum certum sit divino in nobis actitari spiritu, Dei sunt munera: quia vero cum nostræ
10. 20. voluntatis assensu, nostra sunt merita. *Non enim vos estis*, inquit, *qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri qui*
13. 3. *loquitur in vobis.* & Apostolus: *An experimentum ejus quæritis*, inquit, *qui in me loquitur Christus?* Si ergo Christus, aut Spiritus-sanctus loquitur in Paulo, non
15. 18. etiam itidem operatur in ipso? *Non enim loquor*, ait, *quæ per me non efficit Deus.* Quid ergo? Si non Pauli, sed Dei loquentis in Paulo, vel operantis per Paulum, & verba sunt, & opera; ubi jam Pauli merita? Ubi est
4. 7. quod tam fidenter aiebat? *Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi: de reliquo reposita est mihi corona justitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die justus judex.* An in eo forte confidit sibi coronam esse repositam, quod per ipsum illa fiebant? Sed multa per malos, sive angelos, sive homines, fiunt bona; nec tamen reputantur illis in merita. An quia potius & cum ipso, hoc est cum ejus bona voluntate, fiebant? Nam
9. 17. *si invitus*, inquit, *evangelizavero, dispensatio mihi credita est: si autem volens, gloria est mihi.*

51. Ceterum si vel ipsa voluntas, de qua omne meritum pendet, ab ipso Paulo non est: quo pacto eam, quam sibi repositam præsumit, coronam vocat justitiæ? An quoniam juste, jam & ex debito requiritur, quodcumque vel gratis promittitur? Denique ait: *Scio cui credidi, & certus sum, quia potens est depositum meum servare.* Dei promissum, suum appellat depositum: & quia credidit promittenti, fidenter promissum repetit. Promissum quidem ex misericordia, sed jam ex justitia persolvendum. Est ergo quam Paulus exspectat, corona justitiæ: sed justitiæ Dei, non suæ. Justum quippe est ut reddat quod debet: debet autem quod pollicitus est. Et hæc est justitia, de qua præsumit Apostolus, promissio Dei: ne si hanc contemnens, suam velit statuere, justitiæ Dei non sit subjectus, cujus tamen suæ justitiæ ipsum Deus voluit habere consortem, ut & coronæ faceret promeritorem. In eo enim sibi justitiæ consortem, & coronæ statuit promeritorem; cum operum, quibus erat illa repromissa corona, habere dignatus est coadjutorem. Porro coadjutorem fecit, cum fecit volentem, hoc est suæ voluntati consentientem. Itaque voluntas in auxilium, auxilium reputatur in meritum. Si ergo à Deo voluntas est; & meritum. Nec dubium quin à Deo sit & velle, & perficere pro bona voluntate. Deus igitur auctor est meriti, qui & voluntatem applicat operi, & opus explicat voluntati *. Alioquin si proprie appellentur ea, quæ dicimus nostra merita; spei quædam sunt seminaria, caritatis incentiva, occultæ prædestinationis indicia, futuræ felicitatis præsagia, VIA REGNI, NON CAUSA REGNANDI. Denique quos justificavit, non quos justos invenit, hos & magnificavit.

Tom. II. Opusc. IX.
2. Tim. 1. 12.
Dei gratuita promissione nostra constant merita.
* al. voluntatis
Merita nostra quid.
Rom. 8. 30.

ADMONITIO IN OPUSCULUM X.

I. ET *hæc epistola, quæ alias* LXXVII. *esse solebat, in Tractatuum classem relata est ab Horstio. Inscribitur in vetustis libris*, ad Magistrum Hugonem de sancto Victore. *Duo fuerunt eodem tempore Hugones in abbatia S. Victoris apud Parisios: unus scriptis clarus*, de sancto Victore *appellatus, ad quem hæc epistola*, Lothariensis *seu* Iprensis, *non Saxonicus, dictus in fragmento quod retuli in tomo* 1. *Analectorum, mortuus anno* M. C XLII. *ac proinde ante Eugenii tertii pontificatum: alter ab ipso Eugenio laudatus in epistola ad Sugerium, quæ epistola inter Sugerianas est sexagesima octava. Eugenii hæc verba sunt.* Quia ergo dilectus filius noster *Hugo*, canonicus sancti Victoris, ad nos rediturus est; benevolentiam tuam rogamus, quatenus ei equitaturam unam & expensas, quæ pro ipsa & ejus sessore in reditu sibi sufficiant, largiaris. *Ad primum revertor, cujus epistola, quæ huic occasionem dedit, in editis ejus operibus desideratur.*

II. Argumentum hujus epistolæ est contra quemdam Anonymum, cujus sententia erat, I. Baptismi præceptum obligasse, ex quo primum Nicodemo dictum est à Christo Domino, Nisi quis renatus fuerit, *&c. II. Neminem absque baptismo, vel saltem ejus vice martyrio, ullatenus potuisse salvari. III. Patres veteris Testamenti tam claram habuisse notitiam de Incarnatione, quàm Christianos. IV. Nullum esse peccatum ex ignorantia. V. Bernardum errasse, cum scripsit in homiliis super* Missus est, *Angelos latuisse Dei consilium de Incarnatione.*

III. Quis fuerit iste Anonymas, non facile divinare licet. Quidam esse putant Johannem archiepiscopum Hispalensem, ad quem Hugo Victorinus epistolam scripsit, cujus argumentum est, non solum corde, sed etiam ore confitendam Fidem, quam Johannes ipse ore negaverat. Sed nihil ex illa epistola colligitur ad stabiliendam hanc conjecturam. Exstat in tomo III. Operum Hugonis Victorini, lib. 1. Miscellaneorum cap. VIII. Veri similius esse, Anonymum istum non alium esse ab Hugone Farsito, quem de Sacramentis nonnulla haud recte sensisse patet ex Bernardi epistola XXXV. *ad ipsum.* Quia inter amicos contra veritatem nulla debet esse meticulosa, cum sit periculosa, palpatio; hoc me, fateor, movit & movet, quod illam inter nos jam ante habitam de Sacramentis collationem, in principio prædicti opusculi defendere & adstruere conati estis. In qua utique collatione, si vestræ summam sententiæ bene meministis, an sensui conveniat ecclesiastico, vos videritis. Vestræ autem ingenuæ humilitatis est non erubescere corrigi, si quid aliquando aliter sapuistis. *Verum cum Bernardus Hugone Victorino rogante, adversarii auctoris, cujus nomen tacuerat Hugo, nec Bernardus ipse sciebat*, assertionibus *responderit; de alio quam de Hugone Farsito, cujus sententiam & nomen haud ignorabat Bernardus, sequens epistola intelligenda forsan nonnullis videbitur. Quamquam reponi potest, collationem illam, de qua Bernardus agit in epistola* XXXV. *esse fortasse posteriorem hac epistola* LXXVII. *quam cum scriberet Bernardus, nondum resciverat quis esset auctor illius sententiæ, quam hac in epistola impugnat. Ut ut sit, hæc epistola non est contra Abaëlardum, cujus nomini haud pepercisset Hugo. tametsi Abaëlardus quædam habet affinia iis, quæ carpit hoc in loco Bernardus. De tempore scriptæ epistolæ id tantum asserere possumus, eam ante annum* M C XLII. *quo mortuus est Magister Hugo Victorinus, scriptam fuisse.*

Tom. II. Opusc. X.

S. BERNARDI ABBATIS

* al. epist. ordine 77.

EPISTOLA* SEU TRACTATUS AD HUGONEM DE S. VICTORE,

De Baptismo, aliisque quæstionibus ab ipso propositis.

PRÆFATIO.

SI tibi videor tardius rescripsisse, scito me tarde quoque accepisse ad quod rescriberem. Nam quod miseras, non continuo ad me usque perlatum est, sed Pontiniaci diu ante retentum. Porro ubi accepi, moram minime feci in rescribendo. Ceterum id brevius, quàm tua forte deposcebat intentio: sed non plane quàm mea occupatio sineret. Curavi tamen ne te utcumque lateret quicquid super interrogatis ego sentirem, tuo sane eadem mea sensa & otio, & ingenio plenius adstruenda relinquens, si ita oportere cognoveris. Nec dubito ad manum tibi esse rationes certas, & congruas auctoritates, quibus facile id possis. Is ergo, cujus me respon- B dere assertionibus jubes, & nomen taces, tibi noverit à me super consultis qood sentio dictum, non sibi contradictum, etiamsi quid aliter ab ipso sapimns. Nam si verum nos sapimus, veritas ei contradicit, non nos. Sed enim si non confunditur acquiescere veritati, & veritas cum eo sapit, & nos. Sin autem, servum Dei tamen non oportet litigare, sed magis patientem esse ad omnes. (a Tim. 2. 24.) Ideoque non quærimus pugnas verborum, novitates quoque vocum juxta apostolicam doctrinam evitamus. Patrum tantum opponimus sententias, ac verba proferimus, & non nostra: nec enim sapientiores sumus quàm patres nostri. Abundet sane in suo sen- C su qui vult quantum vult, dummòdo nos pariatur in Scripturarum sensibus abundare, quomodo dicit Apostolus: *Non quod sufficientes simus cogitare aliquid a nobis, tamquam ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est.* (2. Cor 3. 5.)

CAPUT I.

Non obligasse Baptismum, ex quo dictum fuit Nicodemo, Nisi quis renatus, &c.

Baptismus an cœperit obligare à Nicodemi colloquio. Johan. 3. 5

1. SCribis itaque quemdam asserere nescio quem, (nam non nominas) ex quo primum dictum à Domino legitur, *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu-sancto, non intrabit in regnum cælorum*: ex eo neminem D absque eodem percepto actualiter visibili sacramento, vel ejus vice martyrio, ullatenus potuisse salvari: sed etsi forte illud quispiam cum vera fide & contritione cordis expeteret, sed præventus mortis articulo assequi quod cuperet non valeret, tamen omnino damnari. Ubi primo de temporis quidem præfixione durum nimis austerumque videtur, ut videlicet verbum adhuc absconditum palam jam noceat, & ante judex feriat quàm minetur: quodque interim in tenebris loquitur & in aure Salvator, nondum quidem salvet, quia nondum apparet; & jam mundum impleat condemnatis. Itane ergo verbum salutis & præceptum vitæ non prius vitam restituere valuit, quàm mortem inflixerit; idque eo innocentibus, quo & nescienti- E bus adhuc voluntatem Domini sui? Num gentem ignorantem & justam (ut cum Ethnico * loquamur) debuit interficere Deus? (* Abimelech Gen. 20. 4.) Quis ita sapiat? Non equidem vitæ concordat Auctori, morte nimirum, quam exterminare venerat, uti mox in initio viarum suarum ad præjudicium sæculi, cæleste adhuc recentissimum ignorantis edictum. Nefas est profecto sentire de omnium largitore bonorum, quod tam malum principium dederit adveniens. Minime prorsus id

A ego cuipiam de Christo assenserim, quod magis ab Antichristo merito formidatur, quia videlicet & ipse paraverit sagittam suam in pharetra, ut sagittaret in obscuro rectos corde.

2. Quanti namque interim toto orbe non baptizati moriuntur, profecto ignorantes, quid cum Nicodemo Jesus noctu secretoque confabuletur? Quid ergo? Necdum lex promulgatur, & jam prævaricantes tenentur? *Et quomodo*, inquit, *credent in eum quem non audierunt? Quomodo vero audient sine prædicante? Quomodo autem prædicabunt nisi mittantur?* Necdum injuncta, necdum vulgata, necdum audita prædicatio est. & juxta pigri ac nequam servi sententiam tam durus est Dominus, ut necdum sata jam metere velit, & B non sparsa colligere? Absit. Sed audi magis hujus rei veritatem. Qui unus est Magister in cælo & in terra, et qui magister tantum in Israel erat, familiari privatoque colloquio tradebat quod traderet; docebat quod doceret, non quod exigeret & ab absentibus, non unde præscriberet & his qui non audierant. VALOR quippe injuste exigitur obeditio, ubi non præcessit auditio. Neque enim tale est hoc, quod & absque promulgatione naturalis lex ignorare non sineret, quale, verbi gratia, illud est: *Quod tibi non vis fieri, alii ne feceris.* Facticium magis quodammodo est, & non naturale mandatum. Quænam enim natura seu ratio docet, C internam æternamque salutem neminem mortalium posse percipere, cujus corpus foris perfusum visibili non fuerit elemento? Sacramentum Dei Altissimi est suscipiendum, non discutiendum; venerandum, non dijudicandum; fide sortitum, non innatum; traditione sancitum, non adinventum ratione *. Porro fidem necesse est ut auditus præcesserit, dicente Apostolo: *Ergo fides ex auditu.* Quod ergo omnino fieri * non poterat si non audiretur, quo pacto quæso exigi debeat & antequam audiretur? Vide autem quomodo huc refugit Apostolus, & de solo auditu convincit incredulos. Sed *dico*, inquit, *Numquid non audierunt?* Ac si dicat: Excusari poterant, si non audissent. D Ubi enim non est lex, nec prævaricatio. Nunc vero cum in omnem terram exierit sonus prædicantium, & in fines orbis terræ verba eorum [a]: quia jam dissimulari non valet auditus, profecto inexcusabilis est & contemptus.

3. Multa profecto scienda nesciuntur, aut sciendi incuria, aut discendi desidia, aut verecundia inquirendi. Et quidem hujusmodi ignorantia non habet excusationem. Sed numquid forte tale est hoc, quod inquisitum humano possit addisci magisterio? Homo hominis nonnisi ipso indicante cogitatum intelligit: quanto minus divinum quis poterit investigare consilium, nisi cui ipse voluerit revelare? Audi denique ipsum. *Si non venissem*, ait, *& locutus eis non fuissem* (Joan. 15. 22.) E *peccatum non haberent.* Non dicit simpliciter, & locutus non fuissem; sed interferens *eis*, *& locutus eis*, inquit, *non fuissem*: ostendens sine dubio non ante censeri inexcusabiles de contemptu, quàm ad ipsorum usque notitiam jussio perveniret. Nam si locutus quidem fuisset, sed non eis; inobedientiæ culpam ignorantia nihilo minus excusaret. Nunc autem, inquit, quoniam locutus sum, & locutus sum eis, *excusationem non habent de peccato suo.* Unde & aiebat: *Ego palam locutus sum mundo, & in occulto locutus sum nihil.* Non

a Compendiensis codex addit, *qui Fidem gentibus prædicant.*

quod suos domesticos multa in occulto privatimque non docuerit: sed quod tamquam nihilum interim reputaret; & nec pœnam, nec præmium ea agere [a] quæ in secreto tradebat, judicaret, donec de medio fierent, & prodirent in lumine. Denique & dicebat, *Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine*: ut merito videlicet jam audientibus obedientiæ vel meritum adscriberet, vel contemptum, cum in medio proferrentur. Item, *Qui vos audit*, inquit, *me audit: & qui vos spernit, me spernit.* Acsi diceret: Judicium meum inter obedientes & contemnentes, non de mea secreta traditione, sed de vestra publica prædicatione pendebit.

4. Sed forte aliquis dicat: eos quidem qui non audierunt, etsi non de contemptu judicari, damnari tamen propter originale peccatum, à quo utique nisi per lavacrum emundari minime potuerunt. At vero quis nesciat & alia præter Baptismum contra originale peccatum remedia antiquis non defuisse temporibus? Abrahæ quidem & semini ejus, Circumcisionis sacramentum in hoc ipsum divinitus traditum est. In nationibus vero, quotquot inventi sunt fideles, adultos quidem fide & sacrificiis credimus expiatos, parvulis autem solam profuisse, immo & suffecisse parentum fidem. Porro hoc ita quidem usque ad Baptismi tempora perdurasse: quo uno substituto, vacasse cetera.

5. Quærimus itaque Baptismi tempus ex quo cœperit. Ex quo, inquit, primum dictum est: *Nisi quis renatus fuerit*, &c. Tene ergo firmiter dictum hoc ad Nicodemum, utique amicum Jesu, occultum tamen propter metum Judæorum; occultumque illud de nocte requisisse colloquium. Quanta autem putas obisse interim (ut de Gentibus taceam) millia circumcisorum, cum necdum in lucem prodierit quod de Baptismo tunc in tenebris dicebatur? Quid ergo? Damnatos illos omnes dicimus, quia baptizati non sunt? Fit ergo injuria antiquo illi Dei æque mandato, si novo adhuc furtive quodammodo superveniente, non tamen subveniente, illud ita subito evanuisse putetur, ut prodesse deinceps non valeret. Et quidem quàm longe post putas publice prædicatum & clamatum super tecta fuisse: *Si circumcidamini, Christus vobis non proderit?* Quomodo deinde stabit illud, quia *à diebus Johannis Baptistæ regnum cælorum vim patitur*, si præcipue tunc temporis contigisse constiterit hujuscemodi à regno violentam interclusionem, qualis quidem nec ante fuerit, nec post futura sit? Sancito quippe novi mysterii decreto, sed adhuc secreto; quisnam, quæso, morientibus interim ad regnum patet accessus, dum & vetus jam deficit, quoniam à novo excluditur: & novum tamen non subvenit, quoniam, dum nescitur, non percipitur? O infelicissima illa tempora! quæ sola à sæculis omni penitus salutis remedio vacua transierunt, dum & circumcisio quæ illo usque viguerat, prodesse jam subripiente baptismate non auderet: & baptisma, quoniam adhuc lateret, non succurreret! Forsan dormiebat eo tempore Deus, nec fuit interim qui redimeret, neque qui salvum faceret.

CAPUT II.

Baptismi obligationem cœpisse primum post sufficientem ejus promulgationem. In necessitatis tamen articulo suffecere Baptismum fide & voto susceptum, sicut & martyrium.

6. Satis profecto ex his (quantum reor) apparet, quod damnatio non baptizatorum, & frustratio circumcisorum, & evacuatio sacrificiorum, quæ forte contra originale peccatum ritus observabat antiquus, generaliter jam tunc minime cœperit, quando Nicodemo clam dictum est: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu-sancto, non intrabit in regnum cælorum.* Sed nec quando Apostolis palam injunctum est, *Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus-sancti*: sed ex eo tempore tantum cuique cœpit antiqua observatio non valere [*], & non baptizatus quisque novi præcepti reus exsistere, ex quo præceptum ipsum inexcusabiliter ad ejus potuit pervenire notitiam. Sane parvulis & necdum ratione utentibus, quia sola nocere creditur peccati contagio, non etiam mandati prævaricatio; tamdiu credendum est antiqua valuisse sacramenta, quamdiu palam interdicta non fuisse constiterit. An vero ultra? penes Deum est, non meum diffinire. Porro in majori ætate quisquis post vulgatum ubique Baptismi remedium renuit jam baptizari, generali originalique maculæ addit & ex proprio crimen superbiæ, duplicem secum portans justissimæ damnationis causam, si sic de corpore exire contigerit. Tamen si ante exitum resipuerit, & voluerit, & petierit baptizari, sed mortis præoccupatus articulo forte obtinere nequiverit, dum non desit fides recta, spes pia, caritas sincera: propitius sit mihi Deus, quia huic ego ob solam aquam, si defuerit, nequaquam omnino possum desperare salutem, nec vacuam credere fidem, nec confundere spem, nec excidere caritatem: tantum si aquam non contemptus, sed sola (ut dixi) prohibeat impossibilitas. Si quis aliter sapit, viderit unde sibi quod asserit persuaserit. nam me non facile fateor assentire, si non firmior induxerit vel ratio ad intelligendum, vel ad credendum auctoritas.

7. Sed miror admodum, si novus iste novarum inventor assertionum, & assertor inventionum, invenire in hoc rationem potuerit, quæ sanctos Patres latuerit Ambrosium & Augustinum, sive auctoritatem eorumdem auctoritate potiorem. Nam si nescit, uterque idem profecto sensit, quod fatemur sentire & nos. Librum certe Ambrosii [b] de morte Valentiniani legat si non legit; recolat si jam legit; non dissimulet si recolit: & advertet sine dubio, Sanctum homini non baptizato & mortuo fidenter de sola fide salutem præsumere, & tribuere indubitanter bonæ voluntati, quod defuit facultati. Legat & Augustini de unico Baptismo librum quartum: & se vel agnoscat imprudenter deceptum, vel probet impudenter obstinatum. Baptismi, inquit, vicem aliquando implere passionem, de Latrone illo, cui non baptizato dictum est, *Hodie mecum eris in paradiso*, beatus Cyprianus, non leve documentum assumit. Et addit: Quod etiam atque etiam considerans, invenio, inquit, non tantum passionem pro nomine Christi, id quod ex baptismate deerat posse supplere; sed etiam fidem conversionemque cordis, si forte ad celebrandum mysterium baptismi in angustiis temporum succurri non potest. Et infra: Quantum itaque, ait, valeat etiam sine visibili sacramento Baptismi quod ait Apostolus, *Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem*, in illo Latrone declaratum est. Sed tunc, inquit, impletur invisibiliter, cum mysterium Baptismi non contemptus religionis, sed articulus necessitatis excludit. Et quidem non ignoro retractare ipsum id quod posuerat testimonium de Latrone [*], minusque idoneum ad comprobandam illam sententiam confiteri, eo quod sane incertum sit, utrumne fuerit baptizatus. Ceterum sententiam & audacter prosequitur, & multipliciter confirmat: nec uspiam (nisi fallor) retractasse reperies. Item in alio loco Augustinus, cum aliquos præmisisset, quos Scriptura commemorat invisibiliter quidem, non tamen etiam visibiliter sanctificatos, tandem infert: Ex his colligitur, ait, invisibilem sanctificationem quibusdam affuisse & profuisse sine visibilibus sacramentis, quæ pro temporum diversitate mutata sunt, ut alia tunc fuerint, & alia modo sint. Et paulo post: Nec tamen, inquit, visibile sacramentum omnino contemnendum. nam contemptor ejus invisibiliter sanctifi-

Margin notes: Matt. 10. 27. — Luc. 10. 16. — Tom. II Opusc. X. — Matt. 28 19. — [*] V. Notas. — Baptismi votum an & quando sufficiat. — Ambrosii & Augustini sententia. — [b] S. Ambr. de Obitu Valent. versus fin. — S. Augustin. lib. 4. contra Donatist. c. 22. — Luc. 23. 43. — Rom. 10. 10. — [*] Aug. lib. Retract. — Idem sup. qq. in Lev. c. 84.

[a] Ita scripti omnes cum editis primis: posteriores, *augere*.
[b] Mira est hac in re Abaelardi impudentia, qui cum sentiret, catechumenos solo Baptismi vice martyrio salvari posse, ut in epistolam ad Romanos pag. 564. & in epistola 7. ad Heloissam pag. 129. Ambrosium ait *contraria Fidei* hac in re scripsisse ad dolorem Valentiniani sororum de ejus morte lenienendum.

Tom. II. Opusc. X.

cari non potest. Ubi satis evidenter ostendit, fidelem & conversum ad Dominum, non si nequiverit, sed si contempserit baptizari, fructu privari baptismatis.

Bernardi reverentia in Patres.

8. Ab his ergo duabus colomnis, Augustinum [a] loquor & Ambrosiom, crede mihi, difficile avellor. Cum his, inquam, me aut errare, aut sapere fateor: credens & ipse, sola fide hominem posse salvari, cum desiderio percipiendi sacramentum: si tamen pio adimplendi desiderio mors anticipans, seu alia quæcumque vis invincibilis obviarit. Vide etiam ne forte ob hoc Salvator cum diceret, *Qui crediderit & baptizatus fuerit, salvus erit*; caute & vigilanter non repetierit, Qui vero baptizatus non fuerit; sed tantum, *Qui vero*, inquit, *non crediderit, condemnabitur*. nimirum innuens solam interdum fidem sufficere ad salutem, & sine ipsa sufficere nihil. Quapropter etsi martyrium vicem Baptismi posse implere conceditur, non plane hoc facit pœna, sed ipsa fides. Nam absque ipsa quid est martyrium, nisi pœna? Quæ ergo martyrio præstat, ut absque ulla dubietate pro baptismate reputetur; ipsa ita infirma & imbecillis per se erit, ut quod dare alteri valet, sola non valeat obtinere? Et prorsus sanguinis pro Christo effusio magnæ cujusdam fidei indubitata probatio est, non Deo tamen, sed hominibus. Sed quid si Deus, qui profecto ad probandum quod vult, nollis indiget experimentis, æque magnam in corde cujuspiam in pace morientis inspicit fidem, martyrio quidem non interrogatam, martyrio tamen idoneam? Si recordatus fuerit homo, necdum se salutis percepisse mysterium, & dolens pœnitensque toto desiderio expetierit, sed assequi mortis celeritate præoccupatus nequiverit; damnabit fidelem suum Deus? damnabit, inquam, hominem pro se etiam paratum mori? Paulus dicit: *Nemo potest dicere, Dominus Jesus, nisi in Spiritu-sancto.* Hunc ergo qui in articulo mortis non solum invocat Dominum Jesum, sed ipsius quoque toto desiderio expetit sacramentum; dicemus aut non loqui in Spiritu-sancto, & falsus erit Apostolus; aut & cum Spiritu-sancto damnari? Salvatorem habet habitantem per fidem in corde, & in ore per confessionem; & cum Salvatore damnabitur? Pro certo, cum non aliunde martyrium, nisi ex fidei merito illam obtinuerit prærogativam, ut singulariter vice Baptismi secure suscipiatur; non video cur non ipsa æque & sine martyrio apud Deum tamtumdem possit, cui & sine martyrii probamento proculdubio innotescit. Possit sane tantumdem, dixerim, quantum ad salutis spectat obtentum, non autem ad meriti cumulum, quo indubitanter martyrium antecellit. Legimus, *Omnis qui odit fratrem suum, homicida est.* & item: *Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est in corde suo.* Quid planius, quod voluntas pro facto reputetur, ubi factum excludit necessitas? Nisi forte putetur in malo, quàm in bono efficacior inveniri voluntas apud Deum qui caritas est; & promptior esse ad ulciscendum, quàm ad remunerandum misericors & miserator Dominus. Quomodo is qui alieno debito se teneri forte in extremis positus recolit, si desit unde persolvat, sola nihilo minus pœnitentia & cordis contritione obtinere veniam creditur, ne jam pro eo damnetur: sic sola fides & mentis ad Deum conversio, sine effusione sanguinis, & sine perfusiooe aquæ, salutem sine dubio operatur volenti, sed non valenti, prohibente mortis articulo, baptizari. Et sicut nulla illi pœnitentia remittitur peccatum, si, cum possit, non restituit ablatum: sic & huic nulla proderit fides, si, cum possit, non percipit sacramentum. Quamquam & fidem convincitur non habere perfectam, si negligit.

Marc. 16. 16. — *Martyrium vicem baptismi supplet per fidem.* — *1. Cor. 12. 3.* — *Fides vicem baptismi.* — *1. Joan. 3. 15. Matt. 5. 28.* — *Restitutionē contritio.* — *Fides vera nihil negligit.*

Vera enim & plena fides universa præcepta complectitur: est autem hoc unum ipsumque præcipuum ex præceptis. Merito ergo non infidelis, sed plane rebellis atque contemptor reputabitur, quisquis obedire renuerit. Quomodo denique fidelis, qui Dei contemnit sacramentum?

9. Sane infantes, quia hanc, prohibente ætate, non possunt habere fidem, hoc est cordis ad Deum conversionem; consequenter nec salutem, si absque Baptismi perceptione moriuntur. Non quod vel ipsi, quando baptizantur, fide omnino careant, sine qua impossibile est vel ipsos placere Deo: sed salvantur & ipsi per fidem, non tamen suam, sed alienam. Dignum nempe est & ad Dei spectat benignitatem, ut quibus fidem ætas denegat propriam, gratia prodesse concedat alienam [b]. Nec enim Omnipotentis justitia propriam putat ab his exigendam fidem, quos novit propriam nullam habere culpam. Porro aliena opus est fide, cum sine sorde non nascantur aliena: quatenus nec à parvulis alienum sit, quod de omnibus generaliter dicitur: *Fide mundans corda eorum.* Nec dubium, quod macula contracta ab aliis, aliorum quoque fide valeat vel debeat emundari. Hæc sunt quippe judicia divinæ justitiæ, in quibus exsultans sanctus David, *Memor fui*, inquit, *judiciorum tuorum a sæculo Domine, & consolatus sum.* Hucusque de his.

CAPUT III.

Justos veteris Testamenti non tam claram habuisse notitiam futurorum mysteriorum fidei, quàm nos habemus præteritorum.

10. Asserit præterea, ut dicis, ille quem dicis, omnes antiquos Justos, quotquot videlicet Christi adventum præcesserunt, tantam omnino habuisse præscientiam futurorum, quantam nos, qui post sumus, præteritorum scientiam: ita ut nullus vel simplicium justorum aliquid prorsus ignoraret ex omnibus, quæ modo nobis evangelica pandit historia. Verbi gratia, Verbum incarnatum, partum virginalem, doctrinam Salvatoris, miracula, crucem, mortem, sepulturam, descensum ad inferos, resurrectionem, & ad cælos ascensionem, sic omnino omnibus illorum temporum Justis, & aperte omnia, & distincte singula fuisse præcognita, quemadmodum suo sunt tempore post exhibita, & modo cognita nobis: adeo ut nec justi fuerint, nec salvi sint, quibus ita clara omnia & perspicua non fuerunt. Et id quidem falsum.

11. Verum ad refellendum ni tanta * in tua epistola posuisse videris, ut nil addendum penitus putem; & pæne quid addi possit, non inveniam. De homine tamen qui ista loquitur, (pace ipsius dico paucis quod sentio) videtur mihi plus novitatis curiosus, quàm studiosus veritatis; gravarique de omni re sentire cum aliis, & dicere quod aut solus non dixerit, aut primus. Unde fit, ut in his quæ sentit vel loquitur, modum omnino tenere aut ignoret, aut dissimulet. Ecce enim & in hac assertione sua dum pares in scientia facit omnes, qui ventura sperabant, iis qui præterita legunt; Deum profecto aut nimis parcum prædicat, aut nimis largum, oculum discretionis ex nulla parte aperiens. Aut enim numerum Electorum illius temporis sub paucitate redigit rarissimorum spiritualium, quos pro suæ sanctitatis speciali excellentia insignes illustresque illis temporibus exstitisse, ac singulari munere Spiritus singula, uti ventura erant, prævidere certissime potuisse Scriptura commemorat; & sic nimis abbreviat manum Dei, dum præter paucos illos perfectissimos, neminem eo tempore putat potuisse salvari: aut certe, si & illa tempora multitudinem sal-

a His non obstant quæ in speciem pugnare videntur apud Augustinum in sermone 20. de verbis Apostoli cap. 6. ubi bono catechumeno deputat ad pœnam, quod ad baptismum non pervenerit. tametsi non pauci veterum salutem negant ejusmodi catechumenis, ut Rabanus in lib. 4. de Universo cap. 10. Alcuini vulgata Confessio Christiana, & ante eos Fulgentius in epistola ad Ferrandum.

b Vide Horstii Notas, & confer sermonem 66. in Cantica, atque epistolam Gualteri de Mauritania episcopi Laudunensis contra quemdam magistrum Guillelmum monachum, dubitantem, an peccatorum remissio tribuatur parvulis ante usum rationis baptizatis ab hæretico, tomo 2. Spicilegii pag. 459.

vandorum etiam præter istos habuisse non diffitetur; magnam, sed inauditam divini muneris largitatem veteri populo collatam asserit. siquidem omnem illam multitudinem omnia, quæ de mysterio nostræ redemptionis superius enumerata sunt, liquido præcognovisse constiterit. Cum enim ex his quippiam tunc nec scriptum manifeste, nec publice prædicatum fuisse manifestum sit: restat ut fateamur omnia omnibus per Spiritum revelata fuisse; & sic omnes spirituales, omnes perfectos, omnes exstitisse Prophetas, quotquot ab adventu Domini retro justi & salvi fuerunt. Fuit itaque antiquis temporibus aut perrara salus, aut nimium numerosa perfectio: quorum quidem quodlibet sapere, discretionis terminos excedere est.

12 Quod si videtur tolerabilius, immo & Deo dignius * judicatur, replesse potius & ditasse sæcula illa multitudine perfectorum, quàm salvandorum tanta fuisse paucitate contentum, quatenus & salvi non pauci tunc fierent, & omnes nihilo minus repleti spiritu prophetico, needum revelata mysteria jam tunc penetrarent: si, inquam, hoc recipitur, benedicimus quidem Deum in donis suis; sed quid tempori gratiæ reservatum sit, non videmus. nisi quod tempus gratiæ illud potius juxta sententiam hanc fuerit appellandum, in quo tot & tantæ Dei populo divitiæ spiritus affluebant: ut illud prorsus incredibili felicitate cerneretur impletum, quod Moyses optabat, cum diceret: *Quis dabit ut omnes prophetent?* Quæso, quid simile attulit Evangelium? Frustra gloriatur Paulus de primitiis spiritus, quas se putat cum suis coapostolis accepisse, cum nil tale in diebus suis potuerit experiri. Denique aiebat: *Numquid omnes Prophetæ?* Frustra, inquam, gloriatur de Evangelio suo, quia non ab homine, neque per hominem illud acceperit, sed quasi speciali quadam prærogativa per revelationem Jesu-Christi: cum & ante ipsum per Spiritum-sanctum fuerit etiam populis revelatum. Sed nec apostolus Petrus profecto debuit propheticum illud ad sua tempora retorquere, *Effundam de Spiritu meo super filios & filias vestras. & prophetabunt filii vestri & filiæ*; si abundantior jam præcesserat transactis sæculis effusio Spiritus. Aut certe Propheta, vel potius in Propheta Deus, (si vere illa tempora apostolica, cum hoc diceret, intuebatur) non plane *effundam*, sed *subtraham* magis *de Spiritu meo* dixisse debuerat. Quid enim? Si filiis Evangelii omnes veteres justos pares facimus in scientia, numquid non & superiores in gratia consequenter fateri necesse est? utpote quos non lectio, sicut nos, aut prædicatio, sed ipsa unctio docuerit omnes de omnibus.

13. Esto tamen: toleremus nos nostram injuriam, & Apostoli quoque suam, ut & ipsis minimi etiam antiquorum Justorum comparentur in scientia, præferantur in gratia. Sed est sane quod ullo omnino pacto non ferimus, & merito; ut Dominus videlicet gloriæ sentiatur, vel falli umquam potuisse, vel fallere voluisse. Et quidem ipse protestatus est, inter natos mulierum majorem Johanne Baptista non surrexisse. Vide autem si non vere falsum fateri cogimur Veritatis hoc testimonium, si tantum tribuamus veteribus, quantum nec Johanni vindicare valemus. Non utique fit injuria Johanni, si quid ignorasse creditur aut dicitur, nimirum quod & ipse non diffitetur: sed si quod præconi Veritatis negamos, contra præconium Veritatis alteri damus; hoc non tantum injuria, sed & blasphemia est, & plane contradicere non Johanni, sed Veritati. Quid ergo? Amicus sponsi dubitat, & quærit, *Tu es qui venturus es, an alium exspectamus?* & nos millibus hominum certitudinem de omnibus nostro mendacio confirmamus.

14. Nec ipsos de se ita veteres sensisse, paucis advertere possumus. Moyses scribit Deum ad se loquentem dixisse sic: *Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Jacob; & nomen meum Adonai non indicavi eis*, subaudit, sicut tibi. Ostendit ergo se de Dei notitia plus aliquid præcedentibus Patribus accepisse. David quoque super doctores suos & seniores donum sibi intelligentiæ audacter præsumit, ita dicens: *Super omnes docentes me intellexi, quia testimonia tua meditatio mea est.* & rursum: *Super senes intellexi.* Sed & Propheta Daniel, *Pertransibunt*, ait, *plurimi, & multiplex erit scientia*; ampliorem scilicet rerum notitiam promittens & ipse posteris. Si ergo (ut ait etiam sanctus Papa Gregorius) secundum incrementa temporum crevit & scientia spiritualium Patrum; & quanto viciniores adventui Salvatoris exstiterunt, tanto mysterium salutis plenius perceperunt: non est dubium, quin his qui & præsentes fuerunt, multo amplius contulerit rerum ipsarum exhibitio, atque præsentia exhibentis. Denique & audiunt; *Beati oculi qui vident quæ vos videtis.* item: *Vos autem dixi amicos, quia omnia quæcumque audivi à Patre meo, nota feci vobis. Multi*, inquit, *Reges & Prophetæ voluerunt videre quæ vos videtis, & non viderunt; & audire quæ auditis, & non audierunt.* Quare? ut videlicet clarius largiusque perciperent, quod vix tenuiter obscureque præsenserant. Alioquin quid opus erat foris videre carnem, & carnis audire sermones, si jam intus à Spiritu fuerant perfecte instructi de omnibus? præsertim cum Dominus dicat: *Caro non prodest quicquam, spiritus est qui vivificat.* Quod si Prophetæ, & qui illustriores videbantur in illo populo, non omnes omnia liquido æqualiter agnoscere valuerunt, sed alii plus, alii minus, prout eis Spiritus dabat, dividens singulis prout volebat, idque absque præjudicio suæ sanctitatis atque perfectionis: quanto magis simpliciores quique justi sine detrimento salutis, salvationis tempus, modum & ordinem nescire potuerunt, quæ tamen certa spe & fide, uti promissa fuerant, firmissime tenuerunt?

(Psal. 118.99. — Dan. 12. 4. — S. Greg. M. hom. 17. in Ezech. — Luc. 10. 23. — Johan. 15. 15. — Luc. 10. 24. — Johann. 6. 64.)

15. Quanti hodieque profecto in populo Christiano vitæ æternæ, sæculique futuri, quod indubitanter credunt & sperant, & ardenter desiderant, formam tamen ac statum ne cogitare quidem vel tenuiter norunt? Ita ergo multi ante Salvatoris adventum, Deum omnipotentem tenentes, & diligentes suæ salutis gratuitum promissorem, credentes in promissione fidelem, sperantes certissimum Redemptorem, in hac fide & exspectatione salvati sunt: licet quando, & qualiter, & quo ordine salus repromissa fieret, ignorarent. Denique Beda aperte docet aperta omnia omnibus nequaquam fuisse quæ de Christo futura erant, quod tu quoque testimonium in tua epistola posuisti. Unum, inquit, idemque dominicæ crucis trophæum prius Prophetæ & Moyses, quàm Apostoli noverant & prædicabant: sed Prophetæ hoc aliquoties figuratis velatisque sermonibus, Apostoli autem Apostolorumque successores patefacta luce Evangelii semper aperte prædicabant: ita ut nunc omnis populus Christianus scire & confiteri debeat fidem, quam eo tempore pauci admodum, & perfectiores quique noverunt: quamvis omnis populus Dei etiam tunc ejusdem mysteria fidei in legalibus ceremoniis typice portaret. Multa sunt quæ ad hæc confirmanda concurrunt: sed modus epistolaris cuncta non patitur, nec opus est. Arbitror enim (ut ante jam dixeram) me quoque non respondente, ea potuisse sufficere quæ tua super hoc epistola continet. Sed hoc * addidi, ne intactum quid præterirem ex omnibus quæ petisti.

(Patrum veterum qualis Fides. — * hæc.)

CAPUT IV.

Ostendit dari peccatum per ignorantiam, contra assertoris contraria opinionis.

16. JAm contra tertiam assertionem non multum nobis arbitror laborandam, tum quod manifestam timis præferat falsitatem; tum quod ipse ejus inventor, in sua superiori sententia ipsam per se satis impugnet, sibimet ipsi contrarius. Cum enim de nocturno illo privatoque susurrio Domini cum Nicodemo, laqueum nectat publicæ damnationis per totum orbem ignorantibus, arbitrans videlicet neminem ex

(Peccatum ex ignorantia dari.)

Tom. II. Opusc. X. illa hora potuisse salvari, qui non fuerit baptizatus: A nonne aperte peccatum ignorantiæ, & peccatum damnabile confitetur? Nisi forte tam protervus sit, ut Deum homines sine culpa damnare existimet. Verendum tamen, ne si vel breviter non respondetur stulto juxta stultitiam suam; putans forte sapientiam, securius spargat seminarium vecordiæ in auribus insipientium, & ita jam insipientiæ ejus non sit numerus. Veritatis proinde testimoniis, paucis & manifestis, manifestum mendacium confutetur. Is forsitan qui asserit non posse peccari per ignorantiam, numquam pro suis ignorantiis deprecatur, sed potius Prophetam irrideat deprecantem & dicentem: (Psal. 24. 7.) *Delicta juventutis meæ, & ignorantias meas ne memineris.* Forsitan & reprehendet B Deum exigentem pro peccato ignorantiæ satisfactionem. Loquitur enim in Levitico ad Moysen dicens: (Levit. 5. 17.) *Anima si peccaverit per ignorantiam, feceritque unum ex his quæ lege Domini prohibentur, & peccati rea intellexerit iniquitatem suam, offeret arietem immaculatum de gregibus sacerdoti, juxta mensuram æstimationemque peccati.* & rursum: (Ibid. 18.) *Qui orabit pro eo quod nesciens fecerit, & dimittetur ei, quia per errorem deliquit in Dominum.*

17. Si ignorantia numquam peccatum est, cur dictum est in epistola ad Hebræos, (Heb. 9. 7.) quia in secundo tabernaculo semel in anno solus Pontifex intraret, non sine sanguine, quem offerret pro sui & populi igno- C rantia? Si peccatum ignorantiæ nullum est, non ergo peccavit Saulus, (1. Tim. 1. 13.) quod persecutus est Ecclesiam Dei, quoniam quidem ignorans hoc fecit, manens in incredulitate. Bene itaque faciebat, quod erat blasphemus, & persecutor, & contumeliosus; quod erat spirans minarum & cædis in discipulos Jesu; & in hoc ipso quippe abundanter æmulator existens paternarum suarum traditionum. Non ergo debuit dicere, (Galat. 1. 14. 1. Tim. 1. 13.) *Misericordiam consecutus sum*: sed mercedem recepi, quippe quem ignorantia à peccato reddebat immunem, insuper & æmulatio remunerabilem judicabat. Si, inquam, ignorantia numquam peccatur; quid ergo causamur adversus occisores Apostolorum, quan- D doquidem non solum malum esse nescierunt interficere illos, sed insuper quoque id faciendo arbitrati sunt obsequium se præstare Deo? (Johan. 16. 2.) Sed & frustra in cruce Salvator pro suis orabat crucifixoribus, quippe nescientibus, (Luc. 23. 34.) ipso teste, quid facerent, & ita nequaquam peccantibus. Neque enim fas est ullatenus suspicari mentitum fuisse Dominum Jesum, aperte perhibentem eos ignorare quid facerent; etsi forte de Apostolo dubitet quis, quod carnem suam æmulans, sicut homo mentiri potuerit, ubi ait: (1. Cor. 2. 8.) *Si enim cognovissent, numquam Dominum gloriæ crucifixissent.* Numquid non ex his satis apparet, in quantis jaceat ignorantiæ tenebris, qui ignorat peccari posse interdum E per ignorantiam? Sed de his hactenus.

CAPUT V.

Sententiam quamdam suam male acceptam à calumnia vindicat, nempe, Quod Angelos latuerit consilium Incarnationis Dominicæ.

(Sententiam suam de ignorantia Angelorum circa Incarnationem vindicat.)

18. IN fine mihi insinuas, amicabiliter quidem, moveri aliquos super quadam mea sententia, qua dixi cum Evangelium exponerem [a], consilium Dei nulli, etiam beatorum Angelorum, antequam Virgini revelatum. Primo quidem inde (ut arbitror) quia non satis juste moventur, advertere possunt, quod eamdem sententiam non constanter affirmo, sed cum temperamento, suspendens sub disjunctiva particula: vel ideo, inquam, dictum est, *a Deo.* Siquidem præmissa una causa quæ mihi videbatur, cur Evangelista, cum diceret, (Luc. 1. 26.) *Missus est Angelus Gabriel*, nominatim subjecerit, *à Deo*: alteram quoque temperate quidem & sub disjunctione subjunxi, quo & mihi non incumberet defendendi necessitas, & lectori daretur eligendi facultas quam e duabus voluisset [*]. Si igitur una qualibet illarum stare potest, de altera quid suggillor, quippe qui neutram affirmans, lectoris utramque magis judicio derelinquo? Quamquam etsi ex sententia dixerim, ignotum usque tunc [*] sanctis Angelis fuisse Dei consilium, non quidem quia per incarnandi Verbi mysterium Dei propositum erat quandoque operari salutem in medio terræ (hoc enim & multis mortalium & præscire donatum est, & prædicere) sed quod potissimum tempus, quemve locum, vel modum, præcipueque quam virginem, ad implendum propositum suum elegisset Deus, si inquam, hoc Dei consilium non de opere, sed de tempore, loco, modo, atque persona, etiam sanctos ignorasse Angelos senserim & scripserim; profecto non video cur incredibile videatur. Sane ibi unusquisque in suo sensu securus abundat, ubi aut certæ rationi, aut non contemnendæ auctoritati quod sentitur non obviat.

19. Quænam enim me ratio sive auctoritas sentire cogat, etiam tempus illud ab antiquo Angelis innotuisse, de quo Apostolus: *Postquam venit*, inquit, *plenitudo temporis, misit Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege?* Credibilius magis fortasse videtur, ut sicut futuri adventus Domini, ipso teste, diem prorsus ignorant; ita quoque prioris tempus nequaquam præscierint. Quis scit enim, si modo illo spirituali Dei Sapientia de primo adventu suo & Angelis illud locuta sit, quod Apostolis per os carnis assumptæ de secundo legitur respondisse: *Non est*, inquiens, *vestrum nosse tempora vel momenta, quæ Pater posuit in sua potestate?* Quæ me rursum credere compellat necessitas, Angelos jam ante advertisse civitatem Nazareth, quàm illo cernerent missum Archangelum Virginem salutare, & partum nuntiare divinum? Siquidem quod prælecta fuerit Bethleem nativitati, Jerusalem passioni; etiam sic aperte præscitum & prædictum est à Prophetis. Quod autem & Nazareth prævisa similiter est conceptioni, non tamen similiter (ut arbitror) prævisum fuisse & à Prophetis, evidens aliquod invenitur de Scripturis testimonium. Nam quod legitur, *Quoniam Nazaræus vocabitur*, profecto Evangelista, qui hoc de Propheta sumit, non tam ad conceptionem, quàm ad educationem referri satis evidenter ostendit, quod illo videlicet ex Ægypto reportatus fuerit, illicque nutritus. Denique Judæi ad Nicodemum, *Scrutare*, aiunt, *& vide, quoniam Propheta à Galilæa non surgit.* Et quidem scienti legem loquebantur, & qui magister erat in Israël, nihilque facile ignoraret ex omnibus: & tamen tota fiducia instabant, monstrantes Scripturas non loqui Christum venire à Galilæa, cujus Nazareth civitas esse cognoscitur. Plus sane ad manum fuit eis testimonium de Propheta, ex quo Regi locum sciscitanti nativitatis, incunctanter Bethleem responderunt. Itaque natus in Bethleem Christus est, & in Jerusalem passus; & utrumque aperte prædixisse Prophetas manifestum est. Conceptus æque est & in Nazareth civitate Galilææ: nec tamen visum est occurrere quippiam vel Nicodemo, per quod sive Galilæam, sive Nazareth ad Christi adventum undecumque pertinere doceret.

20. Sic quoque Nathanaël, doctus & ipse in lege, Philippo nuntianti Jesum filium Joseph à Nazareth mox sub interrogatione admirando respondit: *A Nazareth*, inquit, *potest aliquid boni esse?* Nimirum admirans, quod à Nazareth Christus nuntiaretur, quod ex F nulla penitus Scriptura recoleret. Aut si non interrogando quidem, sed magis affirmando illud respondisse contenditur, memor utique præfati testimonii, quoniam *Nazaræus vocabitur*: non tamen perinde, quod in Nazareth conceptus fuerit Jesus, eum agnovisse constabit: cum multæ aliæ causæ occurrere potuissent, cur illud Propheta prædixerit. Potuit ergo & de conceptionis loco, ut Prophetas, sic & Angelos divinum latuisse consilium.

[a] Nempe Evangelium Lucæ cap. 1. *Missus est*, & quidem in homilia 1. infra tomo 3.

21. Modum

21. Modum deinde illum tam incomprehensibilem, quem & Virgo sollicita requisivit, unde quæso doceri queam Angelis fuisse præcognitum? Mihi vero videtur, ne ipsi quidem (ut pace ejus dixerim) qui nuntiabat. quod & ipse fatetur, si ejus verba diligenter advertimus. Respondens quippe, *Spiritus-sanctus superveniet in te*; nonne aperte mittit ad magisterium Spiritus-sancti, cujus unctione doceatur de omnibus, quorum ipse sibi non præsumit scientiam, & discat experiendo quod audiendo non poterat? Denique subjungit, *Et virtus Altissimi obumbrabit tibi*: expressius profecto significans modum secretissimum arcani incomprehensibilis & ineffabilis sacramenti, quo quasi in umbra cum sola, & in sola Virgine, sola Trinitas conceptum fuerat operatura divinum. Ad hoc quoque investigandum mysterium minos se idoneum confitetur magnus ille Johannes, cum se indignum perhibet solvere corrigiam calceamenti. Sed & ipsam Virginem, rogo, unde probabitur ex nomine, vel ex facie ante cognitam Angelis, quod ipsa videlicet esset, quam Deus elegerit in matrem sibi, excepto dumtaxat Archangelo, cui & servanda ab initio tradita fuisse credenda est? Porro autem si diabolus eam nec post conceptionem agnovit, * Joseph utique desponsatione deceptus: credi potest & sanctis Angelis vel ante minime innotuisse, quod ipsa videlicet esset Dei mater futura. Sane etenim reprobi spiritus, etsi destituti sunt participatione gratiæ spiritualis, non tamen vivacitate industriæ naturalis.

Luc. 1. 35.

Ibidem.

Tom. II. Opusc. X.

* Josephi.

22. Videsne, in quantis, salva fide & veritate Scripturarum, divinum Angeli consilium poterant ignorasse, præsertim ut horum revelandorum prærogativa Matri Virgini servaretur? Primum equidem est tempus, secundum locus, tertium modus, quartum electio personæ virginalis. Hoc responde fratribus, qui me reprehendunt quod dixerim ad laudem Virginis, ideo positum esse *a Deo*, ne cui forte vel beatorum Angelorum suum consilium Deus, priusquam Virgini, revelasse putetur, excepto dumtaxat archangelo Gabriele. Suum consilium dixi, non de opere, sed de operis tempore, de loco, de modo, de personæ quoque electione. Vale.

ADMONITIO IN OPUSCULUM XI.

Opusc XI.

I. *Epistolam sequentem, quæ inter Bernardinas ordine* CXC. *est, Horstius in classem Tractatuum ob epistolæ prolixitatem ac materiæ dignitatem rejecit. Scripta fuit occasione damnatorum Abælardi errorum in Synodo Senonensi, quam anno* MCXL. *frequenti Gallicanorum episcoporum consessu, præsente rege Ludovico Juniore, celebratam diximus in fusioribus Notis ad epistolam* CLXXXVII. *In Synodica epistola, quæ inter Bernardinas est* CXCI. *& in alia, quæ modo est ordine* CCCXXXVII. *Innocentio Papæ significant Patres, Abælardi errores à se damnatos, intacto auctore, quod ad Sedem apostolicam appellasset: atque errorum Capitula* plenius contineri in litteris domini Senonensis. *Has litteras non alias esse credimus, quàm subsequentem Bernardi epistolam, in qua ejusmodi capitula referuntur, strictimque refelluntur. Eadem sunt capitula, quæ Gaufrido Carnutensi episcopo & Bernardo direxerat Guillelmus, ex sancti Theoderici abbate tunc monachus Igniacensis, uti apparet ex ejus litteris superius editis inter Bernardinas.*

II. *Capitula ista partim sibi falso imposita conquestus est, partim pro suis agnita correxit Abælardus in Apologia sua, in qua Bernardum, tamquam unicum adversarium suum, ut delatorem malignum aut inconsideratum passim lacessit. Bernardi patrocinium adversus eas calumnias suscepere duo ipsius Abælardi quondam familiares, qui ab ejus erroribus tandem resipuerunt, Gaufridus, Bernardi postea notarius; & quidam Abbas anonymus* Nigrorum monachorum. *Utrumque designaverat Chesnius in Notis ad Abælardum: sed amborum opuscula modo typis edita sunt in tomo* IV. *Bibliothecæ Cisterciensis: ubi eruditus editor Bertrandus Tisserius observat, Abbatem istum anonymum alium esse à Guillelmo S. Theoderici. Abbas porro erat* in Francia, *id est in metropoli Senonensi vel Remensi, teste Gaufrido, ut mox videbimus; trésque libros, adversus Abælardum à se scriptos, Hugoni Rotomagensium archiepiscopo dedicavit. Eum* dominum *suum vocat initio libri secundi, itemque* clarissimam Rotomagensium lucernam: qui catholico pectore, *inquit*, de Deo tuo sentis, catholico ore loqueris, & catholica manu ceteris excellentius scribis.

III. *Ex capitulis errorum Abælardo imputatis, quædam in vulgatis ejus operibus desiderantur. Unde nonnulli occasionem arripiunt insimulandi Bernardum, quasi Abælardo falsos errores affinxerit, & cum larvis atque umbris dimicaverit. At constat plerosque etiam in vulgatis scriptis errores deprehendi, ut suis locis ostendemus: &, si qua amplius non exstant, ea quondam in ipso Abælardo legisse Guillelmum S. Theoderici, Gaufridum, & Abbatem illum anonymum Abælardi quondam discipulum, qui & præceptoris sui doctrinam callebat, & verba ipsa refert, uti & Guillelmus, tum ex Apologia, tum ex Theologia Abælardi, quæ in editis non comparent. Et certe Abælardus ipse in libro secundo commentarii super epistolam ad Romanos pag. 554. quædam in Theologia sua tractanda reservat, de quibus nulla mentio est in impressis, quæ sic desinunt:* Cetera desunt. *ut appareat, Theologiam in editis mutilam esse.*

IV. *Itaque male omnino merentur de religione Christiana, nedum de Bernardo, qui ut Abælardum absolvant, Bernardum cæco (ut aiunt) zelo impulsum fuisse criminantur. Saltem cum Abælardo ipso & ejus defensore Berengario agnoscant tandem, eum in quibusdam errasse. Ita enim se, quamvis non satis ex animo, reum agnoscit in nonnullis Abælardus in Apologia sua, ubi hæc verba.* Scripsi forte aliqua per errorem, quæ non oportuit: sed Deum testem & judicem in animam meam invoco, quia in his, de quibus accusor, nil per malitiam aut superbiam præsumpsi. *Esto itaque malitiam, atque etiam hæresim ab eo removere liceat: at errores saltem aliquos, vocum novarum studium, levitatem, forsan etiam superbiam & contentionum pruriginem in eo dissimulare non licet. Sed demum Innocentius rescripto ad episcopos misso hominem recludi jussit, ejusque libros comburi, quos ipse Romæ flammis tradi mandavit, teste Gaufrido. Verum tandem resipuit Petrus, atque ab appellatione de-*

Tom. II. Opusc. XI. *stitit consilio & hortatu Petri venerabilis abbatis Cluniacensis, qui extremos ejus mores egregie laudat in epistola ad Heloïssam.*

V. *Bernardo non impune cessit, quod Abaëlardum & scriptis, & verbis persecutus sit. Nam non solum Abaelardus censura impatiens, sed etiam Berengarius, ejus discipulus ac defensor, quadam in Bernardi scriptis erronea jactare demum ausi sunt, insigni commento.* Errasti vere, *inquit Berengarius Bernardum alloquens*, dum originem animarum de cælo asseruisti esse, *pag.* 310. *Et pag.* 315. Animarum originem de cælis fabularis esse, ubi sic recolo te locutum : (*nempe sermone* XXVII. *in Cantica*) Merito dixit Apostolus, Nostra conversatio est in cælis. Hæc verba tua subtiliter explorata, Christianæ mentis palato hæresim sapiunt. *Apage insanum atque impudentem nebulonem. Abbas anonymus sub finem libri secundi aliam Abaëlardi in Bernardum calumniam profert.* Miraculum mihi est, quod à tam longo tempore, & à tantis viris, quorum doctrina fulget Ecclesia ut sole luna, nostro Abaëlardo responsum non est, qui criminatur Abbatem, quod dicat, Deum & assumptum à Deo hominem unam esse in Trinitate personam : cum homo res corporea, & membris composita, & dissolubilis sit : Deus vero nec corporea res sit, nec membris constans, ut dissolvi possit. Unde nec Deus homo, nec homo Deus dicendus est &c. *Sic Nestorianum agit Abaëlardus, cum Bernardum erroris petulanter accusat. Recte ad hunc locum Guillelmus S. Theoderici in cap.* VIII. *contra Abaelardum.* Unde & nos similiter dicimus, Christum filium hominis in ipsa natura humanitatis suæ, sed non ex ipsa, secundum eam quam cum Deo habet unionem, tertiam esse in Trinitate personam : quia sicut incarnatus Deus factus est filius hominis propter hominem assumptum, sic assumptus homo factus est filius Dei propter assumentem Deum.

VI. *Præter capitula, quæ dedita opera refellit Bernadus, nonnulla conglobatim recenset num.* 10. *contentus ea exposuisse, quæ ab aliis etiam refutantur, scilicet à Guillelmo, & Abbate anonymo. De accidentibus, quæ in Eucharistia post consecrationem* remanere in aëre *docebat Abaëlardus, ita Guillelmus sentit.* Nobis vero videtur, si vobis etiam videtur, (*Sic Gaufridum Carnutensem episcopum & Bernardum alloquitur*) quod accidentia illa, sive prioris forma substantiæ, quæ (ut puto) nonnisi consonus in unum accidentium concursus est, si ibi est, in corpore Domini est, non formans illud, sed virtute operantis in ea sapientiæ Dei aptans illud & modificans, ut secundum ritum mysterii & modom sacramenti habile fiat & tractabile, & gustabile in forma aliena, quod non poterat esse in propria. *Item in libro de corpore & sanguine Domini ad Rupertum, cap.* III. Sed contra omnem sæcularis philosophiæ rationem & intellectum, mutata panis substantia in aliam substantiam, ad quoddam mysterii obsequium quædam accidentia, quæ illi inhærebant, sic transtulit non mutata, ut corpus Domini, licet adsit albedo, non fiat album; nec rotunditas rotundum : sed hujusmodi accidentia omnia sic reservavit, ut licet vere humanitatis ejus corpori adsint, non tamen insint, non tamen illud inficiant vel afficiant &c.

VII. *Ceterum sicut de Incarnatione non recte sentiebat, aut certe non recte loquebatur Abaëlardus, ita nec etiam de gratia Christi, quam ad solam rationem à Deo concessam & ad Scripturarum admonitionem & ad exempla redigebat; adeoque omnibus communem esse dicebat.* Dicendum est igitur, quod homo per rationem, à Deo quidem datam, gratiæ appositæ cohærere potest; nec Deus plus facit isti qui salvatur, antequam cohæreat gratiæ, quàm illi qui non salvatur. Sed sicut qui lapides pretiosos exponit venales, & desiderium videntium excitat ad emendum : similiter gratiam suam apponit omnibus, consulit Scripturis, & exemplis revocat : ut homines per libertatem arbitrii quam habent, gratiæ cohæreant. *Et infra.* Vivificatio ista tribuitur gratiæ : quia ratio, qua homo discernit, & intelligit à malo abstinendum & bene agendum, est à Deo. Et ideo hoc inspirante Deo agere dicitur : quia Deus per rationem, quam dedit homini, facit eum peccatum ipsum agnoscere. *Hæc, aliaque Guillelmus ex Abaëlardi scriptis refert, haud dubie ex ejus Theologia, quæ ob hoc fortasse, aliaque permulta, à posteris mutilata est. Neque hac in re Guillelmo, viro alioqui docto ac pissimo, fidem denegare licet : maxime cum in libro* IV. *super epistolam ad Romanos, Abaëlardus eamdem pestiferam doctrinam doceat pag.* 653. *& sequente, ubi hæc verba in multis leguntur.* Ad desiderium itaque nostrum in Deo accendendum, & ad regnum cæleste concupiscendum, quam præire gratiam necesse est, nisi ut beatitudo illa, ad quam nos invitat; & via, qua pervenire possimus, exponatur atque tradatur ? Hanc autem gratiam tam reprobis, quàm electis pariter impertit, utrosque videlicet de hoc instruendo æqualiter : ut ex eadem fidei gratia, quam perceperunt, alius ad bona opera incitetur, alius præ torporis sui negligentia inexcusabilis reddatur. *Et paullo post.* Nec necesse est, ut per singula, quæ quotidie nova succedunt opera, aliam Deus gratiam præter ipsam fidem exponat, qua videlicet credimus, pro hoc quod facimus, tantum nos præmium adepturos *Hæc idcirco commemoramus, ut omnes demum intelligant, quàm impie ut de Incarnatione, ita de gratia Christi, si non sensit, saltem scripserit Abaëlardus; & quàm merito Bernardus dixerit in epistola* CXCII. Cum de Trinitate loquitur, sapit Arium : cum de gratia, sapit Pelagium : cum de persona Christi, sapit Nestorium. *Et duo quidem postrema ex dictis, & ex sequente epistola evincuntur : de tertio legat, qui id scire volet, Abaelardi librum Theologiæ tertium sub finem : ibique inveniet ipso auctore*, facile convinci eos, qui nostra de Fide verba abhorrent, cum videlicet audiunt Deum Patrem, & Deum Filium; in sensum verborum nobis esse conjunctos. *Quo pacto ?* Interrogemus enim eos, *inquit*, si Sapientiam Dei credant, de qua scriptum est, OMNIA IN SAPIENTIA FECISTI : & statim respondebunt se credere. *Hoc vero esse Filium credere : sicut credere Spiritum sanctum non aliud esse, quam credere Dei benignitatem. Quæ quidem si rigide accipiantur,*

plusquam Arianismum, id est Sabellianismum, sapere videntur. Quamquam, ut ingenue fatear, hunc errorem in consequentibus rejicit pag. 1069. Verum interest non solum recte sentire, sed etiam (maxime ubi de Fide agitur) recte loqui ac scribere. Hinc non immerito Guillelmus S. Theoderici in capite III. libri contra ipsum Abaëlardum, adductis ejus verbis de ære & sigillo, de potentia & quadam potentia, quantum ad personarum destructionem, *inquit*, Sabellianum est: quantum ad dissimilitudinem & imparilitatem, hoc in sententiam Arii pedibus ire est. *Hac, inquam, ideo commemoramus, ut pudeat eos, qui hos errores detestantur, quod Abaëlardi causam suscipiant adversus Bernardum, quem pracipitis in Abaëlardum judicii ac nimia impetiginis accusare porro non verentur. Eodem fere modo, atque Abaëlardus, Trinitatis mysterium explicat Guillelmus de Conchis, cujus itidem errores confutat Guillelmus sancti Theoderici abbas in epistola ad Bernardum. Adeo nihil infelicius cadere in religionem potest, quàm cum Philosophi ex sola ratione Fidei nostra mysteria explicare conantur.* Tom. II. Opusc. XI.

VIII. *De toto Abaëlardi negotio Gaufridus sancti Bernardi notarius ita loquitur in epistola ad Henricum cardinalem & episcopum Albanensem.* Audivi etiam, quod super damnatione Petri Abaëlardi diligentia vestra desiderat plenius nosse similiter veritatem: cujus libellos piæ memoriæ dominus Innocentius Papa II. in urbe Roma & in ecclesia beati Petri incendio celebri condemnavit, apostolica auctoritate hæreticum illum denuntians. Nam & ante plures annos venerabilis quidam cardinalis & legatus Romanæ ecclesiæ, Cono nomine, regularis quondam canonicus ecclesiæ sancti Nicolai de Aruasia, Theologiam ejus, Suessione Concilium celebrans, similiter concremaverat, ipsum Petrum præsentem arguens, & convictum de hæretica pravitate condemnans. Unde vestro si placuerit desiderio, per libellum de vita sancti Bernardi, & per ejus epistolas missas ad curiam satisfiet. Inveni tamen in Clara-valle libellum cujusdam Abbatis Nigrorum monachorum, quo errores ejusdem Petri notantur, quem & olim me vidisse recordor: sed à multis annis, ut custodes librorum asserunt, studiose quæsitus, primus quaternio non potuit inveniri. Propter quod propositi nostri est in Franciam destinare ad monasterium, cujus abbas exstitit, qui eumdem librum composuit; &, si recuperare potero, transscribi facere codicem totum, & mittere vobis. Credo enim quod vestræ inquisitioni sufficere debeat, ut cognoscatis, quæ, quemadmodum, quare sint condemnata. *Hactenus Gaufridus ex Chesnii Notis in Abaëlardum. Mittimus qua de viso Henrici canonici Tornacensis, ad Patres Synodi Senonensis atque ad Bernardum relato, memorantur in Spicilegii tomo XII. pag. 478. & sequente.*

IX. *Postea quam hac scripseram, noster Johannes Durandus, qui tunc Roma versabatur, ex mendoso codice Vaticano num. 663. ad me transmisit* CAPITULA HÆRESUM PETRI ABAELARDI, *sequenti epistola pramissa, hac ipsa sine dubio, qua Bernardus in fine hujusce epistola se collegisse, ac Pontifici transmisisse significat. Idcirco ea hoc loco pramittere visum est ad ipsius epistola illustrationem.*

INCIPIUNT CAPITULA HÆRESUM PETRI ABAELARDI

I. *Horrenda similitudo de sigillo areo, de specie & genere ad Trinitatem.*

CUm sapientia Dei quædam sit potentia, sicut æreum sigillum est quoddam æs; liquet profecto divinam sapientiam ex divina potentia esse suum habere, ad eam videlicet similitudinem, qua sigillum æreum dicitur esse quod est ejus materia; vel species ex genere, quod quasi materia speciei dicitur esse, ut animal hominis. Sicut enim ex eo quod est æreum sigillum, exigit necessario quod æs sit, & ex eo quod est homo ut animal sit, sed non e contrario: ita divina sapientia, quæ est potentia discernendi, exigit quod sit divina potentia, sed non è contrario. Et post pauca. B Benignitas ipsa, quæ hoc nomine quod Spiritus est demonstratur, non est in Deo potentia sive sapientia.

II. *Quod Spiritus-sanctus non sit de substantia Patris.*

CUm itaque tam Filius, quam Spiritus-sanctus ex Patre sit, hic quidem genitus, ille procedens; differt in eo generatio ipsa à processione, quod is qui generatur ex ipsa Patris substantia est, cum ipsa, ut dictum est, Sapientia hoc ipsum esse habeat, ut sit quædam potentia. Et post pauca. Spiritus vero quamvis ejusdem substantiæ sit cum Patre & Filio, unde etiam Trinitas ipsa homousion, id est unius substantiæ, prædicatur, minime tamen ex substantia Patris est aut Filii, quod esset ipsum ex Patre vel Filio gigni: sed magis ex ipsis habet procedere, quod est Deum se per caritatem ad alterum extendere. Quodammodo etenim per amorem unusquisque à se ipso ad alterum procedit, cum proprie, ut dictum est, nemo ad seipsum

A caritatem habere dicatur, ut sibi ipsi benignus esset, sed alteri: maxime autem Deus, qui nullius indiget, erga seipsum benignitatis affectu commoveri non potest, ut sibi aliquid ex benignitate impendat, sed erga creaturas tantum.

III. *Quod ea Deus solummodo possit facere, vel dimittere, vel eo modo tantum, vel eo tempore quo facit, non alio.*

HAc ratione qua convincitur, quod Deus Pater tam bonum genuit Filium quantum potuit, cum videlicet aliter reus esset invidiæ; clarum est etiam omnia quæ facit, quantum potest, egregia facere; nec B ullum commodum quod conferre possit, subtrahere velle. Et post pauca: In tantum in omnibus quæ Deus facit, quod bonum est attendit, ut ipso boni pretio potius quam voluntatis suæ libito ad singula facienda inclinari dicatur. Item. Ex his itaque tam de ratione quam de scripto collatis constat, id solum Deum facere posse quod aliquando facit. Et post pauca. Qui si mala quæ fiunt disturbare posset, nec id etiam nisi opportune faceret, qui nihil importune facere potest: profecto non video quomodo peccatis consentiens non esset. Quis enim consentire malo dicendus est, nisi is per quem etiam opportune disturbari posset? Item. Prædictis itaque rationibus vel objectorum solutioniC bus liquere reor omnibus, ea solummodo Deum posse facere, vel dimittere, vel eo modo tantum, vel eo tempore quo facit, non alio.

Tom. II. Opusc. XI.

IV. *Quod Christus non assumpsit carnem, ut nos à jugo diaboli liberaret.*

SCiendum est, quod omnes nostri Doctores qui post Apostolos fuere, in hoc conveniunt, quod diabolus dominium & potestatem habebat super hominem, & jure eum possidebat. Et post pauca. Nec diabolus unquam jus aliquod habuit super hominem, sed * jure eum possidebat permittente, ut carcerarius; nec [ut eum] Filius Dei à jugo diaboli liberaret, carnem assumpsit. Et post pauca. Quomodo nos justificari vel reconciliari Deo per mortem Filii ejus dicit Apostolus, qui tanto amplius adversus hominem irasci debuit, quanto amplius in crucifigendo Filium suum deliquerit, quam in transgrediendo primum præceptum suum unius pomi gustu: quomodo enim amplius justum fuerat? Quod si tantum fuerat illud Adæ peccatum, ut expiari non posset nisi ex morte Christi: quam expiationem habebit ipsum homicidium, quod in Christo commissum est, tot & tanta scelera in ipsum vel suos commissa? Numquid mors innocentis Filii tantum Deo placuit, ut per ipsam reconciliaretur nobis, qui hoc peccando commisimus, propter quod innocens Dominus est occisus; nec nisi hoc maximum fieret peccatum, etiam levius potuit ignoscere multo? nec nisi multiplicatis malis tam bonum facere, in quo & justiores facti sumus per mortem Filii Dei, quam ante eramus, ut à peccatis jam liberari debeamus? Item. Cui vero non crudele & iniquum videtur, ut sanguinem innocentis, & pretium aliquod quis requisierit, aut ullo modo ei placuerit innocentem interfici? nedum Deus tam acceptam mortem Filii habuit, ut per ipsam universo reconciliatus sit mundo. Hæc & his similia non mediocrem movent quæstionem, non solum de redemptione, sed etiam de justificatione nostra per mortem Domini nostri Jesu-Christi. Nobis autem videtur, quod nihilo minus sumus justificati in sanguine Christi; & Deo reconciliati per hanc singularem gratiam nobis exhibitam, quod Filius suus nostram suscepit naturam, & in ipsa nos tam verbo, quam exemplo instituendo usque ad mortem præstitit, nos sibi amplius per amorem adstrinxit: ut tanto divinæ gratiæ accensi beneficio, nulla tolerare propter ipsum vestra reformidet caritas. quod quidem beneficium antiquos etiam Patres, hoc per fidem exspectantes, in summum amorem Dei tamquam homines temporis non dubitamus accendisse. Et infra. Puto ergo quod consilium & causa incarnationis fuit, ut mundum luce suæ sapientiæ illuminaret, & ad amorem suum accenderet.

* Paullo aliter Bernard. infra, n. 33.

V. Bernard. infra, n. 21.

V. *Quod neque Deus & homo, neque homo persona, quæ Christus est, sit tertia persona in Trinitate.*

QUando dico, Christus est tertia persona in Trinitate; hoc volo dicere, quod Verbum, quod ab æterno tertia persona in Trinitate fuit, tertia persona fit in Trinitate: & ita puto quod locutio sit figurativa. Si enim propriam diceremus esse, cum hoc nomen Christus idem sonet quod Deus & homo, tunc talis esset sensus: Deus & homo est tertia persona in Trinitate, quod penitus est falsum. Et post pauca. Et est sciendum, quod quamvis concedamus, quod Christus est tertia persona in Trinitate, non tamen concedimus quod hæc persona, quæ Christus est, sit tertia persona in Trinitate.

VI. *Quod Deus non plus faciat ei qui salvatur antequam cohæreat gratiæ, quàm ei qui non salvatur.*

SIc iterum solet quæri illud quod à quibusdam dicitur, scilicet utrum omnes homines ita sola misericordia salventur, ut nullus sit qui bonam voluntatem habere possit, nisi gratia Dei præveniente, quæ cor moveat, & bonam voluntatem inspiret, & inspiratam multiplicet, & multiplicatam conservet. Quod si ita est quod homo ex se nihil boni operari possit, aut aliquo modo ad divinam gratiam suscipiendam per liberum arbitrium sine auxilio gratiæ se erigere, prout A dictum est, non possit; non videtur ratio, quare si peccat puniatur. Si enim non potest ex se aliquid boni facere, & talis factus est qui sit pronior ad malum, quam ad bonum; nonne si peccat immunis est à culpa; & numquid Deus, qui ita infirmum & fragilis naturæ eum fecit, est laudandus de tali creatione? Immo si ita esset, nonne potius culpandus videretur? Et post pauca. Quod si ita esset quod homo ad divinam gratiam percipiendam se erigere sine alterius gratia non posset; non videtur ratio esse, quare homo inculparetur; & Dei gratiam non habere potius in auctorem ipsius refundendum videretur. Quod ita non est, sed longe aliter dicendum, prout rei veritas se habet. Dicendum est ergo, B quod homo per rationem, à Deo quidem datam, gratiæ appositæ cohærere potest: nec Deus plus facit illi qui salvatur antequam cohæreat gratiæ, quam illi qui non salvatur. Ita enim se gerit Deus erga homines, quemadmodum mercator qui habet pretiosos lapides venales, qui videlicet exponit eos in foro, & æque omnibus offert, & per ostensos desiderium in eis ad emendum excitat. Qui prudens est, sciens se eis indigere, laborat ut habeat; acquirit nummos, & emit eos: qui deses est & piger, etsi desiderium habeat, quia tamen piger est, non laborat, etsi fortior sit alio corpore, nec emit eos; & ideo culpa sua quod caret illis. Similiter Deus gratiam suam apponit omnibus, C & consulit Scripturis & Doctoribus eximiis, ut pro libertate arbitrii, qua gratiæ cohæreat qui prudens est, providens sibi in futuro ex libertate arbitrii qua huic cohæret gratiæ. Piger vero à carnalibus desideriis implicatus, etsi desideret beatificari, numquam tamen vult laborare compescendo se à malo, sed negligit, quamvis per liberum arbitrium possit cohærere gratiæ; & sic ab omnipotenti Deo negligitur.

VII. *Quod Deus non debeat mala impedire.*

IN primis videndum est, quid sit consentire malo; & quid non. Ille equidem malo consentiens dicitur, qui cum debeat hoc probibere, & possit, non prohi- D bet: si autem debeat, & non possit; & è contrario si possit & non debeat, non est reus. Si vero nec debet, nec potest, multo minus reus censendus est. Et ideo Deus à consensu malorum est alienus, qui nec debet, nec potest mala impedire. Ideo non debet, quia cum res per benignitatem illius eveniat eo modo, quo melius potest, nullo modo hoc velle debet. Ideo autem non potest, quia bonitas illius electo minori bono, illi quod majus est impedimentum minime parare potest.

VIII. *Quod non contraximus ex Adam culpam, sed pœnam.*

E SCiendum est, quod cum dicitur originale peccatum est in parvis; hoc dicitur pro pœna temporali & æterna, quæ debetur eis ex culpa primi parentis. Et paulo post. Similiter dicitur, in quo omnes peccaverunt: ideo scilicet, quia seminarium omnium erat in illo qui peccavit. Non tamen inde provenit, quod omnes peccassent qui non erant: & qui non est, non peccat.

IX. *Quod corpus Domini non cadit in terram.*

DE speciebus panis & vini quæritur, si sint modo in corpore Christi, sicut prius erant in substantia panis & vini, quæ versa est in corpus Christi: an F sint in aëre. Sed veri similius est quod sint in aëre, cum sint in corpore Christi sua liniamenta, & suam speciem habeat, sicut alia corpora humana. Species vero istæ, scilicet panis & vini, fiunt in ore ad celandum & obtegendum corpus Christi. Et post pauca. Hic autem quæritur de hoc quod qui videtur esse multitud... unde & præcipitur, quod à Sabbato usque ad Sabbatum servetur, sicut de panibus propositionis factum fuisse legitur, à muribus etiam corrodi videtur, & è manu sacerdotis vel diaconi in terra cadere. Et ideo quæritur, quare Deus permittat ista fieri in corpore suo.

An fortassis non ita fiat in corpore, sed tantum ita faciat apparere in specie? Ad quod dicimus, quod revera non est sic in corpore, sed Deus ita in speciebus ipsis propter negligentiam ministrorum reprimendam habere facit: corpus vero suum, prout ei placet, reponit & conservat.

X. *Quod propter opera nec melior, nec pejor efficiatur homo.*

SOlet quæri quid à Domino remuneretur, opus, an intentio, seu utrumque. Auctoritas autem videtur velle, quod opera à Deo æternaliter remunerentur. ait namque Apostolus: Reddet Deus unicuique secundum opera sua. Et Athanasius ait; Reddituri sunt de factis propriis rationem. Et paulo post ait. Et qui bona egerunt ibunt in vitam æternam, qui vero mala in ignem æternum. Nos vero dicimus, quod æternaliter à Deo remunerentur, sive ad bonum, sive ad malum: nec propter opera pejor, vel melior efficitur homo, nisi dum operatur, fortassis voluntas ejus in aliquo augmentetur. Nec est contra Apostolum vel alios auctores. quia cum Apostolos dixit, reddet unicuique &c. ibi effectum pro causa posuit, opus scilicet pro voluntate seu intentione.

XI. *Quod non peccaverant qui Christum crucifixerunt ignoranter; & quod non sit culpa adscribendum quidquid fit per ignorantiam.*

OPponit de Judæis qui Christum crucifixerunt, & de aliis qui martyres persequendo putabant se obsequium præstare Deo: & de Eva :::: quæ non egit contra conscientiam, quoniam seducta est, & tamen certum est eam peccasse. Ad quod nos dicimus, quod revera illi simplices Judæi non agebant contra conscientiam, sed potius zelo legis suæ Christum persequebantur; nec putabant se male agere, & ideo non peccabant: nec propter hoc aliqui eorum damnati sunt, sed propter præcedentia peccata, merito quorum in istam cæcitatem devoluti sunt. Et inter illos erant electi illi, pro quibus Christus oravit, dicens, Pater dimitte illis, quia nesciunt quid faciunt. Nec oravit, ut hoc peccatum eis dimitteretur, cum hoc peccatum non esset, sed potius peccata præcedentia.

XII. *De potestate ligandi & solvendi.*

ILlud quod in Matthæo legitur, Quæcumque ligaveris super terram &c. Sic intelligendum est: Quæcumque ligaveris super terram, id est in præsenti vita, erit ligatum & in cælis, id est, in præsenti Ecclesia. Et post pauca. Huic sententiæ, qua dicimus Deum solum dimittere peccata, Evangelium videtur obviare. ait namque Christus ad discipulos suos: Accipite Spiritum-sanctum, quorum remiseritis peccata remittuntur eis. Sed nos dicimus quod hoc dictum est solis Apostolis, non successoribus eorum. Et statim subditur. Si quis tamen successoribus eorum convenire hoc dixerit, ad modum supradictæ auctoritatis hanc quoque exponere decet.

XIII. *De suggestione, delectatione, & consensu.*

SCiendum quoque quod suggestio non est peccatum illi cui suggestio fit, nec delectatio consequens suggestionem, quæ delectatio inest ex infirmitate & memoria voluptatis, quæ est in impletione illius rei quam adversarius suggerit, sed solus consensus, qui & contemptus Dei dicitur, in quo peccatum consistit. Et post pauca. Nec dicimus quod voluntas faciendi hoc vel illud, nec & ipsum opus sit peccatum, sed potius, ut superius dictum est, ipse Dei contemptus ex aliqua voluntate.

XIV. *Quod ad Patrem proprie vel specialiter pertinet omnipotentia.*

SI potentiam tam ad notitiam subsistendi, quam ad efficaciam operationis referamus, invenimus ad proprietatem personæ Patris proprie vel specialiter omnipotentiam attinere: quod non solum cum ceteris duabus personis æque omnia efficere potest, verum etiam ipse solus à se, non ab alio exsistere habet: & sicut habet à se exsistere, ita etiam ex se habet posse.

Hæc sunt Capitula Theologiæ; immo Stultologiæ Petri Abaëlardi.

S. BERNARDI ABBATIS

EPISTOLA CXC. SEU TRACTATUS.

Opusc. XI.

CONTRA QUÆDAM CAPITULA ERRORUM ABAELARDI.

Ad INNOCENTIUM II. Pontificem.

PRÆFATIO.

Amantissimo Patri domino Innocentio summo Pontifici, frater B. Claræ-vallis vocatus abbas modicum id quod est.

[margin: ...omnia fe- ...la prærogativo, non posse errare ...fide.]

OPortet ad vestrum referri apostolatum pericula quæque & scandala emergentia in regno Dei, ea præsertim quæ de Fide contingunt. Dignum namque arbitror ibi potissimum resarciri damna fidei, ubi non possit fides sentire defectum. Hæc quippe hujus prærogativa Sedis. Cui enim alteri aliquando dictum est, *Ego pro te rogavi, Petre, ut non deficiat fides tua?* [margin: Luc. 22. 32] Ergo quod sequitur, à Petri successore exigitur: *Et tu aliquando conversus confirma fratres tuos.* [margin: Ibidem.] Id quidem modo necessarium. Tempus est ut vestrum agnoscatis, Pater amantissime, principatum; probetis zelum, ministerium honoretis. In eo plane Petri impletis vicem, cujus tenetis & sedem, si vestra admonitione corda in fide fluctuantia confirmatis, si vestra auctoritate conteritis fidei corruptores.

CAPUT I.

Impia Abaëlardi de sancta Trinitate dogmata recenset, & explodit.

1. HAbemus in Francia novum de veteri magistro Theologum, qui ab ineunte ætate sua in arte dialectica lusit, & nunc in Scripturis sanctis insanit. [margin: Abaëlardi dogmata de Fide.] Olim damnata & sopita dogmata, tam sua videlicet, quàm aliena, suscitare conatur, insuper & nova addit. Qui dum omnium quæ sunt in cælo sursum, & quæ in terra deorsum, nihil, præter solum *Nescio* [a], nescire dignatur; ponit in cælum os suum, & scrutatur alta Dei, rediensque ad nos refert verba ineffabilia, quæ non licet homini loqui: & dum paratus est de omnibus reddere rationem, etiam quæ sunt supra ratio-

a In aliis editis *Nescio quid:* at in scriptis *Nescio* absolute, & rectius, ut sit sensus, Abaëlardum ad nullam quæstionem hærere, nec inscientiam suam fateri. Vide alias Notas.

TOM. II. OPUSC. XI.

nem, & contra rationem præsumit, & contra fidem. Quid enim magis contra rationem, quàm ratione rationem conari transscendere? Et quid magis contra fidem, quam credere nolle, quicquid non possit ratione attingere? Denique exponere volens illud Sapientis*, *Qui credit cito, levis est corde*, Cito credere [a] est, inquit, adhibere fidem ante rationem. cum hoc Salomon non de fide in Deum, sed de mutua inter nos credulitate loquatur. Nam illam quæ in Deum est fidem beatus Papa Gregorius* negat plane habere meritum, si ei humana ratio præbeat experimentum: laudat autem Apostolos, quod ad unius jussionis vocem secuti sunt Redemptorem. Scit nimirum pro laude dictum, *In auditu auris obedivit mihi*; increpatos è regione Discipulos, quod tardius credidissent. Denique laudatur Maria, quod rationem fide prævenit; & punitur Zacharias quod fidem ratione tentavit; & rursum Abraham commendatur, qui contra spem in spem credidit.

(* al. Salomonis. Eccl. 19. * Gregor. hom. 26. in Evang. Psal. 17. 2. Marc. 16. Luc. 1. 8. Luc. 1. Rom. 4. 18.)

2. At contra Theologus noster: Quid, inquit [b], ad doctrinam loqui proficit, si quod docere volumus, exponi non potest ut intelligatur? Et sic promittens intellectum auditoribus suis, in his etiam quæ sublimiora & sacratiora profundo illo sinu sacræ fidei continentur, ponit in Trinitate gradus, in majestate modos, numeros in æternitate. Denique constituit Deum Patrem plenam esse potentiam, Filium quamdam [c] potentiam, Spiritum-sanctum nullam potentiam: atque hoc esse Filium ad Patrem, quod quamdam potentiam ad potentiam, quod speciem ad genus, quod materiatum ad materiam, quod hominem ad animal, quod æreum sigillum ad æs. Nonne plus quàm Arius hic? Quis hæc ferat? Quis non claudat aures ad voces sacrilegas? Quis non horreat profanas novitates & vocum, & sensuum? Dicit etiam Spiritum-sanctum procedere quidem ex Patre & Filio, sed minime de Patris esse Filiive [d] substantia. Unde ergo? an forte ex nihilo, sicut & universa quæ facta sunt? Nam & ipsa ex Deo esse non diffitetur Apostolus, nec veretur dicere: *Ex quo omnia*. Quid igitur? Dicemus ex Patre & Filio Spiritum-sanctum non alio prorsus procedere modo, quàm omnia, id est non essentialiter, sed creabiliter; ac perinde creatum sicut & omnia? Aut numquid tertium inveniet sibi modum, quo eum ex Patre Filioque producat, homo qui nova semper inquirit, & quæ non invenit fingit, affirmans ea quæ non sunt, tamquam ea quæ sunt? At si esset, inquit, de substantia Patris, profecto genitus esset, & duos Pater filios haberet. Quasi vero omne quod de substantia aliqua est, continuo ipsum à quo est habeat genitorem. Num vero pediculi, aut lendes*, aut phlegmata*, vel filii carnis sunt, vel non sunt de substantia carnis? aut vermes de ligno putrido prodeuntes, aliunde quàm de ligni substantia sunt, qui tamen filii ligni non sunt? Sed & tineæ de substantia pannorum substantiam habent, generationem non habent: & multa in hunc modum.

(De Trinitate. Rom. 11. Spiritum S. negat procedere ex substantia Patris & Filii. * al. lentes. * al. sceumata.)

3. Miror autem hominem acutum & scitulum, ut quidem ipse sibi videtur, quomodo cum Spiritum-sanctum fateatur Patri & Filio consubstantialem; neget tamen ex Patris Filiique prodire substantia. Nisi forte illos ex ipsius* procedere velit. quod quidem inauditum est, & nefandum. Si autem nec is de illorum, nec illi de hujus substantia sunt: ubi quæso consubstantialitas? Aut ergo fateatur cum Ecclesia, Spiritum-sanctum de substantia illorum esse, à quibus non negat procedere; aut certe cum Ario consubstantialitatem deneget, & prædicet aperte creationem. Deinde si Filius de substantia Patris est, Spiritus-sanctus non est; differant necesse est a se invicem, non solum quia Spiritus-sanctus genitus non est, quod Filius est, sed etiam quod Filius de substantia Patris est, quod Spiritus-sanctus non est. Quam quidem posteriorem differentiam Catholica [e] hucusque nescivit. Si eam admittimus, ubi Trinitas, ubi Unitas? Siquidem Spiritu-sancto Filioque nova à se differentiarum numerositate distantibus, unitas dissipatur: præsertim cum substantialem esse pateat differentiam, quam iste conatur inducere. Porro autem Spiritu-sancto à Patris Filiique substantia recedente, non Trinitas remanet, sed dualitas. Neque enim dignum est in Trinitate admitti personam, quæ nil habeat in substantia commune cum reliquis. Desinat ergo Spiritus-sancti processionem à Patris Filiique substantia separare: ne duplici impietate numerum & Trinitati minuat, & tribuat Unitati. quod utrumque Fides abnuit Christiana. Et ne de re tanta solis videar humanis inniti rationibus, legat epistolam Hieronymi ad Avitum: & certe videbit inter ceteras quas redarguit Origenis blasphemias, etiam hoc eum detestantem quod dixerit, Spiritum-sanctum de substantia Patris non esse. Beatus Athanasius in libro de unita Trinitate ita loquitur: Solum Deum ubi memoratus sum, non solam personam Patris indicavi: quia Filium & Spiritum-sanctum de hac ipsa sola substantia Patris esse non abnegavi. Hoc Athanasius.

(* Scripsi subst. tantia. Hieronym. 1. epist. Athan. lib. de un. Trin.)

CAPUT II.

In Trinitate non esse admittendam ullam disparitatem, sed omnimodam æqualitatem.

4. Videt Sanctitas vestra, quomodo isto non disputante, sed dementante, & Trinitas non cohæret, & Unitas pendet; nec istud sane absque injuria majestatis. Quicquid namque illud est quod Deus sit, id sine dubio est, quo non possit majus [f] aliquid cogitari. Si ergo in hac unica & summa majestate juxta considerationem personarum vel parum aliquid claudicare recipimus, dum quod uni plus datur, alteri minuitur; minus profecto est totum ab eo, quo nihil majus valeat cogitari. Majus enim sine dubio est quod totum maximum est, quam quod ex parte. Ille vero digne pro sua possibilitate divinam æstimat magnificentiam, qui nil in ea cogitat dispar, ubi est totum summum; nil distans, ubi totum est unum; nil hians, ubi totum est integrum; nil denique imperfectum vel egens, ubi totum est totum. Totum nempe est Pater, quod Pater & Filius & Spiritus-sanctus; totum Filius,

(Deo nil deest. Æquales personæ divinæ.)

a Hæc ad sensum ex lib. 1. Introductionis ad Theologiam, quam deinceps Theologiam simpliciter appellabimus. Verba hæc sunt pag. 1060. *Cito autem sive facile credit, qui indiscrete atque improvide de his quæ dicunt prius acquiescit, quam hoc is quod persuadetur ignota ratione, quantum valet discutiat, an scilicet adhiberi ei fidem conveniat.*

b Hæc item ad sensum ibid. pag. 1063. *Quid prodest locutionis integritas, quam non sequitur intellectus audientis?* &c.

c Id sibi *per malitiam aut per errorem* impositum queritur Abaëlardus in Apologia sua pag. 331. atque tamquam diabolica quædam se abhorrere & detestari dicit. Verum anonymus ejus quondam discipulus, postea impugnator, editus in tomo 4. Bibliothecæ Cisterciensis, Abaëlardum mendacii hoc loco arguit pag. 219. *Ac primum requiro*, inquit, *cur sancta religionis & magni nominis Abbatem insimulet falsa dixisse, quem Theologia sua scripserit, Filium esse quamdam potentiam, Spiritum-sanctum nullam?* &c. Tum probat id ab ipso Abaëlardo dictum, referendo ejus verba quasi ex Apologia, in qua modo ea non leguntur, uti nec ea quæ idem anonymus refert pag. 242. Sed Abaëlardus in Theologia sua de Filio docet in lib. 1. pag. 991. *Est itaque divina Sapientia quadam divina potentia*, &c. & in libro 2. de Filio & Spiritu-sancto, ut mox notabimus.

d Abaëlardi verba hæc sunt in lib. 2. pag. 1085. *Cum itaque tam Filius, quàm Spiritus-sanctus ex Patre sit, hic quidem genitus, ille procedens; differt in eo generatio ipsa à processione, quod is qui generatur, ex ipsa Patris substantia est, cum ipsa (ut dictum est) Sapientia, hoc est ipsum esse habeat, ut sit quadam potentia: ipse vero caritatis affectus magis ad benignitatem animi quàm ad potentiam attineat. Unde bene Filius ex Patre gigni dicitur, hoc est ex ipsa Patris substantia proprie dicitur esse*, &c. Immerito itaque, ne dicam impudenter, id a se prolatum inficiatur Abaëlardus in Apologia sua, atque *malitiæ vel ignorantiæ* imputat.

e Editi addunt *Fides*, quod nomen deest in codicibus mss. Vox Augustino familiaris ad significandam catholicam Fidem vel Ecclesiam in libris Confessionum passim, ut lib. 5. cap. 14. lib 6. cap. 4 lib. 7. cap. 8. & in libro contra Mendacium cap. 7. Confer Bernardum lib. 5. de Consideratione num. 5. & sermones in Cantica 64. & 65. num 8. ac 66. num. 4.

f Hanc de Deo notionem probat maxime Anselmus in Monologio & in Apologetico statim ab initio.

quod ipse & Pater & Spiritus-sanctus; totum Spiritus-sanctus, quod & ipse & Pater & Filius. Et totum, unum est totum, nec superabundans in tribus, nec imminutum in singulis. Nec enim verum summumque bonum, quod sunt, inter se particulariter dividunt: quoniam nec participaliter id possident, sed hoc ipsum essentialiter sunt. Nam quod alter ex altero, vel alter ad alterum veracissime dicitur, personarum sane designatio est, non unitatis divisio. Licet namque in hac ineffabili & incomprehensibili Deitatis essentia, alter & alter (id quidem requirentibus proprietatibus personarum) sobrie catholiceque dicatur: non tamen ibi est alterum, & alterum, sed simplex unum: ut nec præjudicium faciat Unitati Trinitatis confessio; nec proprietatum sit exclusio, vera assertio Unitatis. Tam longe proin- B de fiat à sensibus nostris, quàm est & à regula veritatis exsecranda illa de genere & specie [a] non similitudo, sed dissimilitudo; & nihilo minus illa de ære æreoque sigillo: quoniam cum genus quidem & species, quod ad se invicem sunt, alterum superius, altera inferior sit, Deus autem unus sit: nomquam bene profecto conveniet tantæ æqualitati, & tantæ disparitati. Et rursum de ære, & quodam ære, quod est æreum sigillum, quoniam quod inde in eamdem usurpatur similitudinis rationem, simile est huic, idem judicium. Cum enim species (ut dixi) minor sit & inferior genere, absit ut hanc in Patre & Filio diversitatem cogitemus; absit ut huic acquiescamus dicenti, hoc esse Filium ad Patrem, C quod speciem ad genus, quod hominem ad animal, quod æreum sigillum ad æs, quod aliquam potentiam ad potentiam. Sunt quippe cuncta hæc, mutua suæ connexione naturæ, ad se invicem superiora & inferiora: & ob hoc nulla prorsus admittenda similitudo ex his ad illud, ubi nihil est inæquale, nihil dissimile. Videtis de quanta vel imperitia, vel impietate descendat harum adinventio similitudinum.

a Similitudines Abaelardi hiulcæ.

CAPUT III.

Absurdum dogma Abaelardi, nomina absoluta & essentialia uni personæ proprie & specialiter attribuentis, oppugnat.

5. ADhuc advertite clarius quid sentiat, doceat, scribat. Dicit proprie & specialiter ad Patrem potentiam, ad Filium sapientiam pertinere. quod quidem falsum. Nam & Pater sapientia, & Filius potentia verissime sunt, sanissimeque dicuntur: & quod est commune amborum, non erit proprium singulorum. Alia illa sunt profecto vocabula, quæ non ad se ipsos dicuntur, sed ad alterutrum: & ideo est cuique suum, & non commune cum altero. Nam qui Pater est, Filius non est: & qui Filius est, Pater non est: quoniam non quod ad se, sed quod ad Filium Pater est, Patris nomine designatur; & item nomine Filii, non quod ad E se Filius, sed quod est ad Patrem, exprimitur. Non sic potentia, non sic sapientia, neque alia multa, quæ ad se dicuntur: & Pater & Filius non singulariter, alter respectu alterius. Non, inquit, sed ad proprietatem personæ Patris proprie vel specialiter invenimus omnipotentiam attinere, quod non solum cum ceteris duabus personis æque omnia efficere potest, verum etiam ipse solus à se, non ab alio exsistere habet: & sicut habet ex se exsistere, ita etiam ex se habet posse. O alterum Aristotelem! Annon eadem ratione, si hoc ratio esset, & sapientia & benignitas proprie pertinerent ad Patrem: cum & sapere, & benignum esse, æque à se Pater, & non ab alio habeat, quemadmo- F dum & esse, & posse? Quod si non abnuit (nec enim de ratione potest) quid quæso facturus est de illa nobili sua partitione, in qua ut Patri potentiam, sic Filio sapientiam, sic Spiritui-sancto benignitatem proprie ac specialiter assignavit? Non enim una & eadem res proprie poterit convenire duobus, hoc est, ut cuique propria sit. Eligat quod vult: aut det sapientiam

Nomina essentialia non singulis personis convenire non

Abælard. Theol. lib. 1. pag. 990.

A Filio, & tollat eam Patri; aut Patri tribuat, & auferat Filio; & rursum benignitatem aut Spiritui-sancto sine Patre, aut Patri sine Spiritu-sancto assignet: aut certe desinat nomina communia propria facere; & Patri, quoniam à seipso habet potentiam, non ideo tamen audeat concedere propriam: ne & benignitatem simul & sapientiam, quas à se nihilo minus habet, identidem proprias ipsi sua ratione assignare cogatur.

Tom. II. Opusc. XI.

6. Sed exspectemus adhuc, & videamus, quàm theorice noster Theologus invisibilia Dei contempletur. Dicit (ut dixi) proprie omnipotentiam [c] pertinere ad Patrem; atque hanc, ut sit integra & perfecta, in gerendo & discernendo constituit. Porro Filio, ut jam dictum est, assignat sapientiam; ipsamque non simpliciter quidem potentiam, sed quamdam in Deo potentiam esse definit, id est potentiam tantum discernendi. Forte timet injuriam facere Patri, si tantum tribuat Filio, quantum & ipsi: & cui non audet potentiam dare integram, concedit dimidiam. Et quod dicit, manifestis declarat exemplis, asserens potentiam discernendi, quæ est Filius, ita quamdam esse potentiam, quemadmodum homo quoddam est animal, & sigillum æreum quoddam est æs: atque hoc esse potentiam discernendi, ad gerendi discernendique potentiam, id est Filium ad Patrem, quod homo ad animal est, quod æreum sigillum ad æs. Sicut enim, inquit, ex eo quod est æreum sigillum, exigit necessario ut æs sit; & ex eo quod est homo, ut animal sit, sed non è converso: ita divina sapientia, quæ est potentia discernendi, exigit quod sit divina potentia, sed non è converso. Quid igitur? Vis ut juxta tuam similitudinem, ad instar præcedentium, etiam ex hoc quod Filius est, exigat ut Pater sit: hoc est, ut qui Filius est, Pater sit, quamquam non è converso? Si hoc dicis, hæreticus es: si non dicis, vacat similitudo.

b Potentiam tribus personis esse æqualem.

c Ibid lib. 2. pag. 1013.

7. Ad quid enim tibi ipsam tanto circuitu de longe positis rebus, & minus convenientibus emendicas, tanto labore colligis, tanta inculcas inani multiplicitate verborum, tantis effers laudibus, si non facit ad quod adducitur, ut videlicet membra ad membra congruis proportionibus reducantur? Nonne hoc opus, hic D labor est, ut per ipsam nos doceas eam, quæ est inter Patrem & Filium, habitudinem? Tenemus autem te docente ad hominis positionem poni animal, sed non è converso secundum regulam dialecticæ tuæ: qua non quidem posito genere ponitur species, sed posita specie ponitur genus. Cum ergo Patrem ad genus, Filium ad speciem referas; nonne id ratio similitudinis postulat, ut similiter posito Filio, Patrem poni ostendas, & non converti? ut quomodo qui homo est, necessario animal est, sed non convertitur: ita quoque qui Filius est necessario Pater sit, & æque non convertatur. Sed contradicit tibi in hoc catholica Fides, quæ pro- E fecto utrumque recusat, tam Patrem videlicet esse qui Filius est, quàm esse Filium qui Pater est. Nam alius proculdubio Pater, atque alius Filius: quamvis non aliud Pater, quàm Filius. Nam per *alius* & *aliud*, novit pietas Fidei caute inter personarum proprietates & individuam essentiæ unitatem discernere; & medium iter tenens, regia incedere via: ut nec declinet ad dexteram, confundendo personas; nec respiciat ad sinistram, substantiam dividendo. Quod si per simplex esse dicas vere consequi ut si Filius est, necessario Pater sit: nil te juvat, cum ratio relationis necessario exigat, ut convertatur, & eadem veritas comitetur conversam. quod non congruit adductæ de genere & specie, vel de F ære, æreoque sigillo similitudini. Neque enim, sicut per simplex esse dumtaxat verissime dicitur, Si Pater est, Filius est; & si Filius est, Pater est: ita etiam possumus inter hominem & animal, sive inter æreum sigillum & æs, in veritate convertibilem texere consequentiam. Nam etsi verum sit dicere, Si homo est, animal est: non tamen vera est conversa, qua dicitur, Si animal est, homo est. Et item si sigillum æreum est, necessario sequitur,

a Lege sis Guillelmi S. Theoderici abbatis caput 2. contra Abælardum.

b Eodem fere modo in Abælardum invehitur Gualterus episcopus Laudunensis in epistola ad eum, tomo 2. Spicilegii pag. 473.

Tom. II. Conc. XI.

ut æs sit: non tamen si æs sit, necessario sequitur, ut sigillum æreum sit. Sed jam pergamus ad reliqua.

8. En juxta istum habemus omnipotentiam in Patre, quamdam potentiam in Filio: dicat nobis etiam de Spiritu-sancto quid sentiat. Benignitas ipsa, inquit, quæ hoc nomine quod est Spiritus-sanctus demonstratur, non est in Deo potentia, sive sapientia. Videbam satanam tamquam fulgur cadentem de cælo. Sic debet cadere, qui ambulat in magnis & mirabilibus super se. Vides, Pater sancte, quas scalas, immo quæ præcipitia iste sibi paraverit ad ruinam. Omnipotentiam, semipotentiam, nullam potentiam. Ipso auditu horreo, & ipsum horrorem puto sufficere ad refellendum. Verumtamen testimonium pono, quod turbato interim occurrit ad removendam Spiritus-sancti injuriam. In Isaia legitur, *Spiritus sapientiæ, Spiritus fortitudinis*; per quod utique satis aperte istius audacia, etsi non comprimitur, convincitur tamen. O lingua magniloqua! Esto ut injuria Filii vel Patris remittatur tibi: numquid blasphemia Spiritus? Manet Angelus Domini, qui secet te medium. dixisti enim: Non est Spiritus-sanctus in Deo potentia, sive sapientia. Ita pes superbiæ ruit cum irruit.

Ibid. p. 1085. — Luc. c. 18.

CAPUT IV.

Refellit definitionem fidei, qua dicit Abaelardus, Fidem esse æstimationem.

9. NEc mirum si homo, qui non curat quæ dicat, irruens in arcana Fidei, thesauros absconditos pietatis tam irreverenter invadit atque discerpit: cum de ipsa pietate fidei nec pie, nec fideliter sentiat. Denique in primo limine Theologiæ, vel potius Stultilogiæ suæ, fidem diffinit æstimationem. Quasi cuique in ea sentire & loqui quæ libeat liceat; aut pendeant sub incerto in vagis ac variis opinionibus nostræ Fidei sacramenta, & non magis certa veritate subsistant. Nonne si fluctuat fides, inanis est & spes nostra? Stulti ergo Martyres nostri, sustinentes tam acerba propter incerta, nec dubitantes sub dubio remunerationis præmio durum per exitum diuturnum inire exsilium. Sed absit ut putemus in fide vel spe nostra aliquid, ut is putat, dubia æstimatione pendulum; & non magis totum quod in ea est, certa ac solida veritate subnixum, oraculis & miraculis divinitus persuasum, stabilitum & consecratum partu Virginis, sanguine Redemptoris, gloria resurgentis. Testimonia ista credibilia facta sunt nimis. Si quo minus, ipse postremo Spiritus reddit testimonium spiritui nostro, quod filii Dei sumus. Quomodo ergo fidem quis audet dicere æstimationem, nisi qui Spiritum istum nondum accepit, quive Evangelium aut ignoret, aut fabulam putet? *Scio cui credidi, & certus sum*, clamat Apostolus. & tu mihi subsibilas: Fides est æstimatio? Tu mihi ambiguum garris, quo nihil est certius. Sed Augustinus aliter: Fides, ait, non conjectando vel opinando habetur in corde in quo est, ab eo cujus est; sed certa scientia, acclamante conscientia. Absit ergo, absit ut hos fines fides habeat Christiana. Academicorum sint istæ æstimationes, quorum est dubitare de omnibus, scire nihil. Ego vero securus in Magistri gentium sententiam pergo, & scio quoniam non confundar. Placet mihi, fateor, illius de fide diffinitio, etsi iste etiam ipsam latenter insimulet. *Fides est*, ait, *substantia rerum sperandarum, argumentum non apparentium.* Substantia, inquit, rerum sperandarum, non inanium phantasia conjecturarum. Audis substantiam. Non licet tibi in fide putare, vel disputare pro libitu; non hac illacque vagari per inania opinionum, per devia errorum. Substantiæ nomine aliquid tibi certum fixumque præfigitur: certis clauderis finibus, certis limitibus coarctaris. Non est enim fides æstimatio, sed certitudo.

Fidem non esse æstimationem. Ibid. lib. 1. pag. 977. & 1061. — 2. Tim. 1. 12. — D. Emilio fidei ex Apost. ... Heb. 11. 1.

10. Sed advertite cetera. Omitto quod dicit spiritum timoris Domini non fuisse in Domino; timorem Domini castum in futuro sæculo non futurum; post consecrationem panis & calicis, priora accidentia, quæ remanent, pendere in aere; dæmonum in nobis suggestiones contactu fieri lapidum & herbarum, prout illorum sagax malitia novit harum rerum vires diversas diversis incitandis & incendendis vitiis convenire; Spiritum-sanctum esse animam mundi; mundum, juxta Platonem, tanto excellentius animal esse, quanto meliorem animam habet Spiritum-sanctum. Ubi dum multum sudat, quomodo Platonem faciat Christianum, se probat ethnicum. Hæc, inquam, omnia, aliasque istiusmodi nænias ejus non paucas prætereo: venio ad graviora. Non quod vel ad ipsa cuncta respondeam, magnis enim opus voluminibus esset: illa loquor quæ tacere non possum.

CAPUT V.

Arguit Abaelardum, sua sensa aut somnia unanimi Patrum sententiæ præferentem; præsertim ubi dicit, Christum non ideo incarnatum, ut hominem liberaret de potestate satanæ.

11. MYsterium nostræ redemptionis, sicut in libro quodam Sententiarum ipsius, & item in quadam ejus expositione epistolæ ad Romanos legi a, temerarius scrutator majestatis aggrediens, in ipso statim suæ disputationis exordio, ecclesiasticorum Doctorum unam omnium de hac re dicit esse sententiam, & ipsam ponit ac spernit, & gloriatur se habere meliorem: non veritus contra præceptum Sapientis transgredi terminos antiquos, quos posuerunt Patres nostri. Sciendum est, ait, quod omnes Doctores nostri post Apostolos in hoc conveniunt, quod diabolus dominium & potestatem habebat super hominem, & jure eum possidebat: ideo scilicet quod homo ex libertate arbitrii, quam habebat, sponte diabolo consensit. Aiunt namque, quod si quis aliquem vicerit, victus jure victoris servus constituitur. Ideo, inquit, sicut dicunt Doctores, hac necessitate incarnatus est Filius Dei, ut homo, qui aliter liberari non poterat, per mortem innocentis jure liberaretur à jugo diaboli. Sed, ut nobis videtur, ait, nec diabolus umquam jus aliquod in homine habuit, nisi forte Deo permittente, ut carcerarius: nec Filius Dei ut hominem liberaret, carnem assumpsit. Quid in his verbis intolerabilius judicem, blasphemiam, an arrogantiam? quid damnabilius, temeritatem, an impietatem? An non justius os loquens talia fustibus tunderetur, quàm rationibus refelleretur? Nonne omnium merito in se provocat manus, cujus manus contra omnes? Omnes, inquit, sic: sed non ego sic. Quid ergo tu? quid melius affers? quid subtilius invenis? quid secretius tibi revelatum jactas, quod tot prætererit sanctos, effugerit sapientes? Aquas furtivas & panes absconditos, puto, apponet nobis iste.

12. Dic tamen, dic quicquid illud est, quod tibi videtur, & nulli alteri. An quod Filius Dei non ut hominem liberaret, hominem induit? Hoc plane nemini, te excepto, videtur: tu videris ubi videris. Non enim hoc à sapiente, non à Propheta, non ab Apostolo, non denique ab ipso Domino accepisti. Magister gentium accepit à Domino, quod & tradidit nobis. Magister omnium suam doctrinam fatetur non esse suam: *Non enim*, ait, *à meipso loquor*. Tu vero de tuo nobis tradis, & quod à nemine accepisti. Qui loquitur mendacium, de proprio loquitur. Tibi proinde sint, quæ tua sunt. Ego Prophetas & Apostolos audio, obedio Evangelio, sed non Evangelio secundum Petrum b. Tu novum nobis condis Evangelium? Quintum Ecclesia Evangelium non recipit. Quid Lex, quid Prophetæ, quid Apostoli, quid apostolici viri nobis aliud evangelizant, quàm quod solus tu negas, Deum videlicet factum homi-

Abælardus ... — Clodius dis... — Prov. 22. 28. — 1. Cor. — Joan. 14. — b Abælardi.

a Hoc argumentum attingit Abaelardus lib. 2. Commentarii in epistolam ad Romanos, quæstione prima: tum infert pag. 551. & 554 *Si qua vero desunt perfectioni, Theologiæ nostræ tractatui reservamus.* At mutila est Abaelardi Theologia vulgata, in qua non inveni verba, quæ mox refert Bernardus. tametsi quæ hic irreverenter dicta contra Patres ex Abaelardo memorantur, apud eum fere leguntur in Theologiæ lib. 3. pag. 1118 ubi de potentia Dei, disertè vero supra in Abaelardi capitulo ix.

nem,

nem, ut hominem liberaret? Et si Angelus de cælo aliud nobis evangelizaverit, anathema sit.

13. Sed qui venerunt post Apostolos, Doctores non recipis, homo qui super omnes docentes te intellexisti. Denique non erubescis dicere, quod adversum te omnes sentiant, cum ab invicem non dissentiant. Frustra proinde illorum tibi fidem doctrinamque proponerem, quos jam proscripsisti: ad Prophetas te ducam. Loquitur sub typo Jerusalem ad populum acquisitionis, non Propheta, sed in Propheta Dominus, dicens: *Salvabo te, & liberabo te, noli timere.* Quæris à qua potestate? Non enim vis ut diabolus in hominem habeat, vel habuerit potestatem: fateor nec ego. Non tamen idcirco non habet, quia ego & tu hoc nolumus. Hoc si non confiteris tu, nec cognoscis: cognoscunt & dicunt *qui redempti sunt à Domino, quos redemit de manu inimici.* Quod minime negares & tu, si non esses sub manu inimici. Non potes gratias agere cum redemptis, qui redemptus non es. Nam si redemptus esses, Redemptorem agnosceres, & non negares redemptionem. Nec quærit redimi, qui se nescit captivum. Qui autem scierunt, *clamaverunt ad Dominum, & Dominus exaudivit eos. & redemit eos de manu inimici.* Et ut intelligas hunc inimicum qui sit, *Quos redemit*, ait, *de manu inimici, de regionibus congregavit eos.* Sed primum quidem agnosce hunc congregatorem, de quo Caiphas prophetat in Evangelio, quia Jesus moreretur pro gente. Et qui narrat, sequitur dicens: *Non tantum pro gente, sed ut filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in unum.* Quo erant dispersi? In omnes regiones. Ergo quos redemit, de regionibus congregavit eos. Non congregaret, nisi redimeret. Erant enim non solum dispersi, sed & captivi. Redemit, & congregavit: redemit autem de manu inimici. Non dicit inimicorum, sed *inimici.* Inimicus unus, regiones multæ. Siquidem non de regione, sed de regionibus congregavit eos, à solis ortu & occasu, ab aquilone & mari. Quis iste unus tam potens dominus, qui non uni præfuit regioni, sed omnibus? Non alius, ut arbitror, quàm ille, qui ab alio Propheta dicitur *absorbere fluvium*, id est genus humanum, *& non mirari: habere autem fiduciam*, quod & *Jordanis*, hoc est electio ipsa, *influat in os ejus.* Beati qui sic influunt ut effluant, qui sic intrant ut exeant.

Isai. 43. 1. — Psal. 106. 2. — Diabolum habuisse potestatem in genus humanum. — Psal. 106. 6. — Joan. 11. 51. — Ibid. 52. — Job 40. 18.

14. Sed quid? Nondum forte credis Prophetis, sic sibi concinentibus de diaboli potestate in hominem. Veni mecum & ad Apostolos. Dixisti nempe te non sentire cum illis, qui post Apostolos venerunt. Assentias vel Apostolis, si forte & tibi contingat quod unus eorum loquitur de quibusdam: *Nequando*, inquiens, *det illis Deus pœnitentiam ad cognoscendam veritatem, ut resipiscant à diaboli laqueis, à quo captivi tenentur ad ipsius voluntatem.* Paulus est iste, qui homines à diabolo captivos teneri asserit ad ejus voluntatem. Audis ad ejus voluntatem, & negas potestatem? Si & Paulo non credis, veni jam ad ipsum Dominum; si forte audias, & quiescas. Nempe ab ipso appellatur *Princeps hujus mundi*, & *fortis armatus*, possessorque vasorum: & dicis eum non habere potestatem in homines? Nisi tu aliud putas hoc loco intelligi atrium, quàm mundum; vasa, quàm homines. Quod si atrium diaboli, mundus erat; & homines vasa ejus; quomodo non dominabatur hominibus? Ait item Dominus capientibus se: *Hæc est hora vestra. & potestas tenebrarum.* Potestas ista non latuit illum qui dicebat: *Qui eruit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filii claritatis suæ.* Hanc ergo Dominus ne in se quidem negavit diaboli potestatem, sicut nec Pilati, qui membrum erat diaboli. Ait siquidem: *Non haberes potestatem in me ullam, nisi data tibi fuisset desuper.* Quod si in viride lignum in tantum grassata est ista desuper data potestas, aridum quomodo non fuit ausa contingere? Nec injustam puto iste causabitur potestatem datam desuper. Discat ergo diabolum non solum potestatem, sed & justam habuisse in homines: ut consequenter & hoc videat, venisse utique in carne Dei Filium propter liberandos homines. Ceterum etsi justam dicimus diaboli potestatem, non tamen & voluntatem. Unde non diabolus qui invasit; non homo qui meruit: sed justus Dominus qui exposuit. Non enim à potestate, sed à voluntate justus injustusve quis dicitur. Hoc ergo diaboli quoddam in hominem jus, etsi non jure acquisitum, sed nequiter usurpatum; juste tamen permissum. Sic itaque homo juste captivus tenebatur, ut tamen nec in homine, nec in diabolo illa esset justitia, sed in Deo.

2. Tim. 2. 25. — Joan. 14. 30. — Luc. 22. 53. — Coloss. 1. 13. — Joan. 19. 11. — [Ju]stam esse [ha]nc potesta[te]m. — Tom. II. Opusc. XI.

CAPUT VI.

B *In opere liberationis humanæ non solum misericordiam, sed & justitiam relucere.*

15. Juste igitur homo addictus, sed misericorditer liberatus; sic tamen misericorditer, ut non defuerit justitia quædam & in ipsa liberatione: quoniam hoc quoque fuit de misericordia liberantis, ut (quod congruebat remediis liberandi) justitia magis contra invasorem, quam potentia uteretur. Quid namque ex se agere poterat, ut semel amissam justitiam recuperaret homo servus peccati, vinctus diaboli? Assignata est ei proinde aliena, qui caruit sua; & ipsa sic est. Venit princeps hujus mundi, & in Salvatore non invenit quicquam: & cum nihilo minus innocenti manus injecit, justissime quos tenebat amisit: quando is qui morti nihil debebat, accepta mortis injuria, jure illum, qui obnoxius erat, & mortis debito, & diaboli solvit dominio. Qua enim justitia id secundo homo exigeretur? Homo siquidem qui debuit; homo qui solvit. Nam *si unus*, inquit, *pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt:* ut videlicet satisfactio unius omnibus imputetur, sicut omnium peccata unus ille portavit; nec alter jam inveniatur qui forefecit [a], alter qui satisfecit: quia caput & corpus unus est Christus. Satisfecit ergo caput pro membris, Christus pro visceribus suis, quando juxta Evangelium Pauli, quo convincitur mendacium Petri [*], *mortuus pro nobis convivificavit nos sibi, donans nobis omnia delicta, delens quod adversum nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis; & ipsum tulit de medio, affigens illud cruci, exspolians principatus & potestates.*

Christum pro hominibus Deo satisfecisse. — 2. Cor. 5. 15. — [*] Abaelardi. — Coloss. 2. 13.

16. Utinam ego inveniar in his spoliis, quibus spoliatæ sunt contrariæ potestates, traductus & ipse in possessionem Domini! Si me insecutus Laban arguerit, quod recesserim clam ab eo; audiat clam me accessisse ad eum, & ob hoc clam recessisse. Subjecit me illi causa secretior peccati: subduxit me illi ratio occultioris justitiæ. Aut si gratis venumdatus sum, gratis non redimar? Si Assur sine caosa calumniatus est mihi, sine causa causam exigit evasionis. Quod si dixerit, Pater E tuus addixit te; respondebo: Sed frater meus redemit me. Cur non aliunde justitia, cum aliunde reatus? Alius qui peccatorem constituit, alius qui justificat à peccato; alter in semine, alter in sanguine. An peccatum in semine peccatoris, & non justitia in Christi sanguine? Sed justitia, inquiet, sit cujus est: quid ad te? Esto. Sed sit etiam culpa cujus est: quid ad me? An justitia justi super eum erit, & impietas impii non erit super eum? Non convenit filium portare iniquitatem patris, & fraternæ fieri exsortem justitiæ. Nunc ergo per hominem mors, & per hominem vita. *Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes vivificabuntur.* quoniam non sic illi attineo, ut non F & isti. Si illi per carnem; & per fidem huic: & si infectus ex illo originali concupiscentia; etiam Christi gratia spiritali perfusus sum. Quid mihi plus imputatur de prævaricatore? Si generatio; regenerationem oppono. nisi quod spiritalis est ista, illa carnalis. Nec patitur ratio æquitatis ut ex æquo contendant: sed vincat necesse est spiritus carnem, & sit efficacior causa, cujus potior est & natura: quo plus videlicet prosit generatio secunda, quàm prima nocuerit. Sane pervenit delictum ad me, sed pervenit & gratia.

Christi justitiam hominibus profuisse, ut obfuit Adæ injustitia. — Rom. 5. 12. — 1. Cor. 15. 22.

a Id est offendit, peccavit, quasi *facere foras*, id est extra rationem, ex Glossario Cangiano & aliis.

Tom. II. Opusc. XI. Rom. 5. 16.

Et non sicut delictum, ita & donum. Nam judicium ex uno in condemnationem; gratia autem ex multis delictis in justificationem. A primo homine manavit delictum; à summo cælo egressio gratiæ. Utrumque à parente, illud à primo, ista à summo. Terrena nativitas perdit me: & non multo magis generatio cælestis conservat me? Nec vereor sic erutus de potestate tenebrarum repelli à Patre luminum, justificatus gratis in sanguine Filii ejus. Nempe ipse qui justificat: quis est qui condemnet? Non condemnabit justum, qui misertus est peccatori. Justum me dixerim, sed illius justitia. Quænam ipsa? *Finis legis Christus, ad justitiam omni credenti.* Denique *qui factus est nobis*, inquit, *justitia a Deo Patre.* Quæ ergo mihi justitia facta est, mea non est? Si mea traducta culpa, cur non & mea indulta justitia? Et sane mihi tutior donata, quàm innata. Nam ista quidem gloriam habet, sed non apud Deum: illa autem, cum sit salutis efficax, materiam non habet gloriandi nisi in Domino. Nam *etsi justus fuero*, inquit, *non levabo caput*; ne videlicet responsum accipiat: *Quid habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis?*

Rom. 10. 4. Christi justitia nostra est.
Job 10. 15.
1. Cor. 4. 7.

CAPUT VII.

Abaëlardum perstringit, impie ac temere Dei secreta scrutantem & extenuantem.

Christum venisse in mundum non tantum ad nostram instructionem & suæ caritatis ostensionem.

17. HÆc est justitia hominis in sanguine Redemptoris: quam homo perditionis exsufflans & subsannans, in tantum evacuare conatur, ut totum quod Dominus gloriæ semetipsum exinanivit; quod minoratus est ab Angelis; quod natus de femina; quod conversatus in mundo; quod expertus infirma; quod passus indigna; quod demum per mortem crucis in sua reversus: ad id solum putet & disputet redigendum, ut traderet hominibus formam vitæ vivendo & docendo; patiendo autem & moriendo caritatis metam præfigeret. Ergo docuit justitiam, & non dedit; ostendit caritatem, sed non infudit; & sic rediit in sua? Itane hoc totum est *magnum* illud *pietatis sacramentum, quod manifestatum est in carne, justificatum est in spiritu, apparuit Angelis, prædicatum est gentibus, creditum est in mundo, assumptum est in gloria?* Incomparabilis doctor, qui etiam profunda Dei sibi aperiens, & ea quibus vult lucida & pervia faciens, altissimum sacramentum, & mysterium absconditum à sæculis, sic nobis suo mendacio planum & apertum reddit, ut transire leviter per illud possit quivis, etiam incircumcisus & immundus. quasi Dei sapientia cavere nescierit aut neglexerit quod ipsa prohibuit: sed dederit & ipsa sanctum canibus, & margaritas porcis. Sed non est ita. Nam etsi manifestatum est in carne, sed tamen justificatum est in spiritu: ut & spiritualibus spiritualia conferantur; & animalis homo non percipiat quæ sunt spiritus Dei; nec fides nostra sit in sapientia verbi, sed in virtute Dei. Unde Salvator ait: *Confiteor tibi, Pater Domine cæli & terræ, quia abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & revelasti ea parvulis.* & Apostolus: *Etsi*, inquit, *opertum est Evangelium meum, in his est opertum qui pereunt.*

1. Tim. 3. 16.
Matt. 11. 25
2. Cor. 4. 3.

18. Denique advertite hominem irridentem quæ sunt spiritus Dei, quoniam stultitia illi videntur; & insultantem Apostolo loquenti Dei sapientiam in mysterio absconditam; invehentem in Evangelium, Dominum blasphemantem. Quàm prudentius quod non valet comprehendere, credere dignaretur, nec auderet contemnere, aut conculcare sacrum reverendumque mysterium. Longum est ad omnes ejus ineptias & calumnias, quas divino struit consilio, respondere. Pauca tamen infero, è quibus cetera æstimentur. Cum solos, " inquit [a], electos liberaverit Christus, quomodo eos " diabolus possidebat, sive in hoc sæculo, sive in futuro " magis, quàm modo? Respondemus: Immo quia diabolus electos Dei possidebat, à quo, sicut dicit Apostolus, captivi tenebantur ad ipsius voluntatem: ut Dei propositum de ipsis impleretur, opus fuit liberatore. Oportuit autem liberari in hoc sæculo, ut liberos haberet in futuro. Deinde infert: Numquid etiam paupe- " rem illum, qui in sinu Abrabæ requiescebat, sicut & di- " vitem damnatum, diabolus cruciabat; aut etiam in ip- " sum Abraham dominium habebat, ceterosque electos? " Non: sed habuisset, si non liberati fuissent fide venturi, sicut de ipso Abraham scriptum est: *Credidit Abraham Deo, & reputatum est ei ad justitiam.* item: *Abraham exsultavit ut videret diem meum; & vidit, & gavisus est.* Propterea jam tunc sanguis Christi rorabat etiam Lazaro, ne flammas sentiret: quod & ipse credidisset in eum qui erat passurus. Sic de omnibus electis illius temporis sentiendum, natos quidem & ipsos, æque ut nos, sub potestate tenebrarum, propter originale peccatum: sed erutos antequam morerentur, & non nisi in sanguine Christi. Scriptum est enim [b]: *Turba autem quæ præcedebant, & quæ sequebantur, clamabant dicentes: Hosanna filio David, benedictus qui venit in nomine Domini.* Ergo Christo in carne venienti, & antequam veniret, & post, benedictum est à turbis benedictorum: quamvis præeuntes plenam minime tunc consecuti sint benedictionem, servata nimirum hac prærogativa tempori gratiæ.

Electos etiam liberatos per Christum à diabolo.
2. Tim. 2.
Gen. 15. 6
Joan. 8. 56. Patres ante Christum fide futuri Messiæ salvi.
Matt. 21. 9.

CAPUT VIII.

Quare Christus tam gravem ac laboriosum nos liberandi modum susceperit, cum sola ejus voluntas seu jussio sufficeret.

19. DEinde laborans docere & persuadere, diabolum nullum sibi jus in hominem vindicare potuisse aut debuisse, nisi permissu Dei; & quod sine injuria diaboli jure Deus profugum suum, si vellet misereri, repetere, & solo verbo eripere posset, quasi hoc quis diffiteatur; post multa aliquando infert: " Quæ itaque necessitas, aut quæ ratio, aut quod opus " fuit, cum sola jussione sua, divina miseratio liberare " hominem à peccato posset; propter redemptionem nos- " tram Filium Dei carne suscepta, tot & tantas inedias, " opprobria, flagella, sputa, denique ipsam crucis ignomi- " niosam & asperrimam mortem sustinere, ut cum ini- " quis patibulum sustineret? Respondemus: Necessitas " nostra fuit, & necessitas dura sedentium in tenebris & umbra mortis. Opus æque nostrum, & Dei ipsius, & sanctorum Angelorum. Nostrum, ut auferret jugum captivitatis nostræ: suum, ut impleretur propositum voluntatis ejus: Angelorum, ut numerus impleretur eorum. Porro ratio hujus facti fuit dignatio facientis. Quis negat Omnipotenti ad manum fuisse alios & alios modos nostræ redemptionis, justificationis, liberationis? Verum hoc non præjudicat hujus, quem è multis elegit, efficaciæ. Et fortasse is præstat, per quem in terra oblivionis, gravedinis, lapsus nostri, tot & tantis gravaminibus Reparatoris fortius & vivacius admoneremur. Alias autem nemo hominum novit, nec noscere ad plenum potest, quid boni ad gratiam, quid congruentiæ ad sapientiam, quid decori ad gloriam, quid commodi ad salutem, penes seipsam contineat hujus venerandi mysterii inscrutabilis altitudo: quam Propheta considerans expavit, non penetravit; & Præcursor Domini indignum se judicavit qui penetraret.

Christum ... potuisse ... diversis ... modis ... redemisse.
Habac. 3. 2.
Joan. 1.

20. Ceterum si non licet perscrutari divinæ sacramentum voluntatis, licet tamen sentire effectum operis, fructum utilitatis percipere. Et quod licet scire, non licet tacere: quia *gloria regum celare verbum, & gloria Dei investigare sermonem.* Fidelis sermo, & omni acceptione dignus! quoniam cum adhuc peccatores essemus, reconciliati sumus Deo per mortem Filii

Prov. 25. 2.

a Hæc quidem apud Abaëlardum lib. 2. in epistolam ad Romanos pag. 550. sed quæstionem proponendo, non asserendo: uti & ea quæ sequuntur.

b Hunc contextum in eam rem etiam adducit Abaëlardus pag. 555.

c Et hæc ipsa verba leguntur apud Abaëlardum eodem in loco pag. 552. Sed interrogandi modo: tametsi ejus solutio, quæ subsequitur, ab hac doctrina non recedit. Ergo malignas ejusmodi quæstiones sauſit Bernardus.

ejus. Ubi reconciliatio, & remissio peccatorum. Nam si enim concludit tot calumnias & invectiones suas, quas dicente Scriptura, *Peccata nostra separant inter nos & Deum*; manente peccato non est reconciliatio. In quo ergo remissio peccatorum? *Hic calix*, inquit, *novi testamenti in meo sanguine, qui pro vobis effundetur in remissionem peccatorum.* Itaque ubi reconciliatio, ibi remissio peccatorum. Et quid ipsa, nisi justificatio? Sive igitur reconciliatio, sive remissio peccatorum, sive justificatio sit; sive etiam redemptio, vel liberatio de vinculis diaboli à quo captivi tenebamur ad ipsius voluntatem: intercedente morte Unigeniti obtinemus, justificati gratis in sanguine ipsius: *in quo*, sicut idem dicit, *habemus redemptionem per sanguinem ejus, & remissionem peccatorum, secundum divitias gratiæ ejus.* Cur, inquis, per sanguinem, quod potuit facere per sermonem? Ipsum interroga. Mihi scire licet quod ita: cur ita, non licet. Numquid dicit figmentum ei qui se finxit; Quid me finxisti sic?

21. Sed hæc stultitia ei videntur: non potest tenere risum. Audite cachinnos. Quomodo, ait [a], justificari nos vel reconciliari Deo per mortem Filii ejus dicit Apostolus, qui tanto amplius adversus hominem irasci debuit, quanto amplius homines in crucifigendo Filium suum deliquerunt, quàm in transgrediendo primum ejus præceptum unius pomi gustu? Quasi non potuerit Deo in uno eodemque facto & displicere iniquitas malignantium, & placere pietas patientis. Et ait: Quod si tantum fuerat illud Adæ peccatum, ut expiari non posset nisi morte Christi; quam expiationem habebit ipsum homicidium, quod in Christo commissum est? Breviter respondemus, ipsum sanguinem quem fuderunt, & interpellationem ipsius quem occiderunt. Addit etiam: Numquid mors innocentis Filii in tantum Deo Patri placuit, ut per ipsam reconciliaretur nobis, qui hoc peccando commisimus, propter quod innocens Dominus est occisus: nec nisi hoc maximum fieret peccatum, illud multo levius potuit ignoscere? Non mors, sed voluntas placuit sponte morientis, & illa morte expungentis mortem, operantis salutem, restituentis innocentiam, triumphantis principatus & potestates, spoliantis inferos, ditantis superos, pacificantis quæ in cælo sunt & quæ in terra, omnia instaurantis. Et quoniam hæc tam pretiosa mors, voluntarie suscipienda adversus peccatum, non tamen poterat fieri nisi per peccatum; non delectatus quidem, sed tamen bene usus malitia sceleratorum, & mortem de morte, & de peccato damnavit peccatum. Et quanto illorum major iniquitas, tanto hujus voluntas sanctior, & eo potentior ad salvandum: quatenus tanta mediante potentia, antiquum illud, quamvis grande peccatum, necessario tamen huic, quod in Christo commissum est, cederet, tamquam minus majori. Nec peccatum sive peccantibus adscribitur hæc victoria; sed bene utenti peccato, & peccantes fortiter perferenti, & convertenti in usum pietatis, quicquid in ipsum ausa est crudelitas impiorum.

22. Fuit vero sanguis qui effusus est, tam multus ad ignoscendum, ut ipsum quoque peccatum maximum, quo factum est ut effunderetur, deleret; ac per hoc de antiqui illius, utpote levioris, deletione nullam omnino dubietatem relinqueret. Deinde iste: Cui vero, inquit, nunc crudele & iniquum videtur, ut sanguinem innocentis in pretium aliquod quis requisierit, aut ullo modo ei placuerit innocentem interfici; nedum Deus tam acceptam Filii mortem habuerit, ut per ipsam universo reconciliatus sit mundo? Non requisivit Deus Pater sanguinem Filii, sed tamen acceptavit oblatum; non sanguinem sitiens, sed salutem, quia salus erat in sanguine. Salus plane, & non, sicut iste sapit & scribit, sola caritatis ostensio. Sic in Deum tam impie, quam imperite evomuit, ut dicat [b]: Totum esse quod Deus in carne apparuit, nostram de verbo & exemplo ipsius institutionem, sive, ut postmodum dicit, instructionem; totum quod passus & mortuus est, suæ erga nos caritatis ostensionem vel commendationem.

CAPUT IX.

Christum venisse in mundum, non solum instructionis nostræ, sed & liberationis causa.

23. Cæterum quid prodest quod nos instituit, si non restituit? Aut numquid frustra instruimur, si non prius destruatur in nobis corpus peccati, ut ultra non serviamus peccato? Si omne quod profuit Christus, in sola fuit ostensione virtutum; restat ut dicatur, quod Adam quoque ex sola peccati ostensione nocuerit. Siquidem pro qualitate vulneris allata est medicina. *Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes vivificabuntur.* Ergo sicut hoc, ita & illud. Si vita, quam dat Christus, non est alia, quàm institutio ejus: nec mors utique, quam dedit Adam, alia erit similiter quam institutio ejus: ut ille quidem ad peccatum exemplo suo, hic vero exemplo & verbo ad bene vivendum, & se diligendum homines informarent. Aut si Christianæ fidei, & non hæresi Pelagianæ acquiescentes, generatione, non institutione traductum in nos confitemur Adæ peccatum, & per peccatum mortem; fateamur necesse est, & à Christo nobis, non institutione, sed regeneratione restitutam justitiam, & per justitiam vitam: *ut sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem, sic & per unius justitiam in omnes homines in justificationem vitæ.* Et si ita est, quomodo is dicit, Consilium & causam incarnationis fuisse, ut mundum luce suæ sapientiæ illuminaret, & ad amorem suum accenderet? Ubi ergo redemptio? A Christo nempe, ut fateri dignatur, illuminatio & provocatio ad amorem: redemptio & liberatio à quo?

24. Esto quod Christi adventus illis prosit, qui se illi possunt conformare per vitam, & vicem ei dilectionis rependere, quid de parvulis? quam dabit lucem sapientiæ vix adhuc captantibus lucem vitæ? Unde accendet [*] ad Dei amorem, qui necdum matres suas amare noverunt? Nihilne proderit eis adventus Christi? nihil quod complantati sunt similitudini mortis ejus per baptismum, quoniam nondum possunt, prohibente ætate, Christum sapere aut amare? Redemptio itaque, ait, nostra est, illa summa in nobis per Christi passionem dilectio. Ergo parvuli non habent redemptionem, quia non habent summam illam dilectionem. An sicut non habent unde diligant, ita nec unde pereant, ut non sit eis in Christo necessaria regeneratio, utpote quibus generatio ex Adam nihil nocuerit? Si hoc sapit, cum Pelagio desipit. Quicquid horum sentiat, patet quantum humanæ sacramento salutis invideat; quantum, quod in ipso est, evacuet alti dispensationem mysterii, qui totum de salute tribuit devotioni, regenerationi nihil: qui nostræ gloriam redemptionis, & summam salutis, non in virtute crucis, non in pretio sanguinis, sed in nostræ conversationis profectibus. *Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu-Christi, in qua est salus, vita & resurrectio nostra.*

25. Et quidem tria quædam præcipua in hoc opere nostræ salutis intueor: formam humilitatis, in qua Deus semetipsum exinanivit: caritatis mensuram, quam usque ad mortem, & mortem crucis extendit: redemptionis sacramentum, quo ipsam mortem, quam pertulit, sustulit. Horum duo priora sine ultimo sic

Marginal notes: Rom. 5. 10. — Isa. 59. 2. — Matth. 26. 28. — Ephes. 1. 7. Coloss. 1. 14. — Cur verbo mundi tactum. — Quomodo verba Christi... — Christum venisse non solum instructionis, sed liberationis nostræ causa. — 1 Cor. 15. 22. — Rom. 5. 18. — Infantibus alioquin non prodesse. — [*] al. ofcendet. — Sanguinem Christi tam multum ad ignoscendum fuisse. — Gal. 6. 14. — In opere salutis nostræ tria consideranda.

[a] Hæc omnia quæ hic ex Abaëlardo referuntur, interrogantis sunt, pag. 552. & 553. Et merito quidem hæc tamquam Abaëlardi placita refert Bernardus, cum in solutione ea non diluat, sed approbare videatur. Idem censent Theologi Parisienses initio operum Abaëlardi. Et sane Abaëlardus non negavit hanc suam fuisse mentem, nec id sibi (quod in aliis solet) per calumniam impositum causatur: sed opposito testimonio emendavit in Apologia sua, his verbis: *Solum Filium Dei incarnatum profiteor, ut nos à servitute peccati & à jugo diaboli liberaret, & superna aditum vitæ morte sua reseraret.*

[b] Hæc & quæ sequuntur, ad sensum invenio in solutione pag. 553. & pag. 584. non de verbo.

Tom II Opusc XI

sunt, ac si super inane pingas. Magnum profecto & valde necessarium humilitatis, magnum & omni acceptione dignum caritatis exemplum: sed non habent fundamentum, ac proinde nec statum, si desit redemptio. Volo totis nisibus humilem sequi Jesum; cupio eum qui dilexit me, & tradidit semetipsum pro me, quibusdam brachiis vicariæ dilectionis amplecti: sed oportet me & Agnum manducare paschalem. Nisi enim manducavero carnem ejus, & bibero ejus sanguinem, non habebo vitam in memetipso. Aliud sequi Jesum, aliud tenere, aliud manducare. Sequi, salubre consiliom; tenere & amplecti, sollemne gaudium; manducare, vita beata. Caro enim ejus vere est cibus, & sanguis ejus vere est potus. Panis est Dei qui de cælo descendit, & dat vitam mundo. Quis status gaudio, sive consilio, absque vita? Nempe haud alius quàm picturæ absque solido. Ergo nec humilitatis exempla, nec caritatis insignia, præter redemptionis sacramentum, sunt aliquid.

Johan. 6. 56.

26. Hæc, domine Pater, de labore manuum pueri vestri qualiacumque tenetis, adversus pauca quidem novæ hæreseos capitula: ubi etsi non aliud quàm zelum agnoscitis meum, tamen propriæ interim conscientiæ satisfeci. Nam cum non esset quod agerem pro injuria Fidei quam dolebam; operæ mihi pretium arbitror, si illum monui, cujus arma potentia à Deo ad destructionem contrariarum assertionum, ad destruendam omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei, & in captivitatem redigendum omnem intellectum in obsequium Christi. Sunt & alia in aliis ejus scriptis non pauca, nec minus mala capitula, ad quæ nec temporis, nec epistolæ angustia respondere permittit. Quamquam nec necessarium putem, cum sint adeo manifesta, ut ipsa etiam vulgata fide facile refellantur. Collegi tamen aliqua, & transmisi.

Epilogus.

Opusc. XII.

S. BERNARDI ABBATIS

LIBER DE VITA ET REBUS GESTIS S. MALACHIÆ, Hiberniæ episcopi.

Obiit anno 1148 Novemb. 2.

PRÆFATIO AD CONGANUM ABBATEM.

Vitæ seu Historiæ sanctorum ad quid nobis utiles.

SEmper quidem operæ pretium fuit illustres Sanctorum describere vitas, ut sint in speculum & exemplum, ac quoddam veluti condimentum vitæ hominum soper terram. Per hoc enim quodammodo apud nos etiam post mortem vivunt, multosque ex his, qui viventes mortui sunt, ad veram provocant & revocant vitam. Verum nunc maxime id requirit raritas sanctitatis, & nostra plane ætas inops virorum. Quam sane inopiam super nos adeo invaluisse sentimus, ut nulli sit dubium illa sententia nos feriri: *Quoniam abundabit iniquitas, refrigescet caritas multorum.* Et ut suspicor ego, aut præsto, aut prope est, de quo scriptum est: *Faciem ejus præcedet egestas.* Ni fallor, Antichristus est iste, quem fames & sterilitas totius boni & præit, & comitatur. Sive igitur nuntia jam præsentis, sive jamjamque adfuturi prænuntia, egestas in evidenti est. Taceo vulgus, taceo vilem filiorum hujus sæculi multitudinem: in ipsas Ecclesiæ columnas volo oculos leves. Quem mihi ostendas vel de illorum numero, qui videntur dati in lucem gentium, non magis de sublimi fumantem, quàm flammantem? *Et si lumen quod in te est,* inquit, *tenebræ sunt, quantæ sunt tenebræ?* Nisi tu illos forte (quod non credo) lucere dixeris, qui quæstum æstimant pietatem; qui in hereditate Domini, non quæ Domini, sed magis quæ sua sunt, quæritant. Quid dico, quæ sua sunt? Perfectus sit & sanctus etiam sua quærens, suaque retinens, si ab alienis cor manusque contineat. Meminerit tamen, qui sibi usque huc forte pervenisse videtur, eumdem exigi sanctitatis gradum & ab ethnico. Annon milites suis jubentur contenti fore stipendiis, ut salvi fiant? Magnum vero Ecclesiæ Doctori, si sit sicut unus militum: aut certe (quod ad illorum improperium Propheta loquitur) *sicut populus, ita & sacerdos* fuerit. O deformitatem! itane summus merito reputandus erit, qui à summo corruens gradu, hærebit vix infimo, ne abysso absorbeatur? Quàm rarus tamen iste ipse in Clero? Quem item das mihi contentum necessariis, contemptorem superfluorum? Lex est tamen præfixa ab Apostolis Apostolorum successoribus: *Victum & vestitum habentes,* inquiunt, *his contenti simus.* Ubi forma hæc? In libris cernimus eam, sed non in viris. Habes vero de justo, *quia lex Dei ejus in corde ipsius,* & non in codice. Nec perfectionis is gradus. Perfectus carere & necessarius paratus est. At gratis istud. Utinam superfluis ponatur modus! utinam non cupiamus in infinitum! Sed quid? Forte reperias qui hoc possit? Id quidem difficile: sed vide quid egimus. Quærebamus virum optimum, multorum liberatorem: & ecce laboramus in inveniendo, qui seipsum salvum facere possit. Optimus hodie est, qui non est nimis malus.

Matt. 24. 12.

Job. 41. 13.
Corruptio sæculi.

Matt. 6. 23.

Luc. 3. 14.

Isa. 24. 2.
Corruptela morum in Clero.

1. Tim. 6. 8.

Psal. 36. 31.

Unde quoniam à terra defecit sanctus, videor mihi non supervacue ex his, qui empti sunt de terra, revocare ad medium Malachiam episcopum, virum vere sanctum, & nostrorum quidem temporum, singularis sapientiæ & virtutis. Iste erat lucerna ardens & lucens: nec exstincta est tamen, sed submota. Quis mihi jure suceenseat, si readmovero eam? Immo vero non est, quod mihi ingrati esse mei sæculi homines debeant, & omnis deinceps generatio ventura, si quem conditio tulit, revocem stilo; si mundo restituam, quo dignus non erat mundus; si servem memoriæ hominum hominem, cujus memoria in benedictione sit omnibus, qui legere dignabuntur; si me excitante amicum dormientem, vox turturis audita fuerit in terra nostra, dicens: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi.* Deinde sepultus apud nos est: nobis specialiter hoc opus incumbit. Quid quod me inter speciales amicos Sanctus ille habebat, & eo loci, ut nulli in hac parte gloriæ secundum fuisse me credam? Nec mercede vacat mihi tantæ familiaritas sanctitatis: primitias jam accepi. In extremis positus erat, immo in principiis, juxta illud: *Cum consummatus fuerit homo, tunc incipit.* Accurri ego, ut benedictio morituri super me veniret. At ille cum jam membra alia movere non posset, fortis ad dandam benedictionem, elevatis sanctis manibus super caput meum, benedixit mihi, & benedictionem hereditate possideo: & quomodo ego illum silere queam? Postremo tu id mihi, abba Congane, injungis, reverendus frater, & dulcis amicus meus, ac tecum pariter (ut ex Hibernia scribis) vestra illa omnis ecclesia sanctorum. Libens obedio, præsertim qood non eloquium exigitis, sed narrationem. Dabo vero operam, ut ea sit pura & luculenta, devotos informans, fastidiosos non onerans. Sane narrationis veritas secura apud me est, intimata à vobis, haud alia proculdubio protestantibus, quam quæ certissime comperta sunt vobis.

Malachias episcopus ...

Matth. ...

Bernardus Malachiæ carissimus.

Eccli. 18. 6.

Hiberni ...

CAPUT I.

Pueritia & adolescentia S. Malachiæ.

1. MAlachias noster, ortus Hibernia de populo barbaro, ibi educatus, ibi litteras edoctus est. Ceterum de natali barbarie traxit nihil, non magis quàm de sale materno pisces maris. Quam vero suave, quod inculta nobis barbaries tam urbanum protulit civem Sanctorum, & domesticum Dei? Qui producit mel de petra, oleumque de saxo durissimo, ipse fecit hoc. Parentes tamen illi fuere genere & potentia magni, juxta nomen magnorum qui sunt in terra. At mater mente, quàm sanguine generosior, satagebat in ipso initio viarum suarum, notas parvulo facere vias vitæ: hanc pluris illi existimans ventosa scientia litteraturæ secularis. Ad utramque tamen huic non defuit ingenium pro ætate. In scholis litteras, domi timorem Domini docebatur, & quotidianis profectibus respondebat ambobus satis, magistro & matri. Nempe à principio spiritum sortitus est bonum, per quem erat puer docilis, & amabilis valde, mire admodum omnibus per omnia gratiosus. Bibebat autem pro lacte de pectore materno aquas sapientiæ salutaris, & fiebat in dies seipso prudentior. Prudentior, dicam, an sanctior? utrumque si dixero, non me pœnitebit: veritatem enim dicam. Agebat senem moribus, annis puer, expers lasciviæ puerilis. Cumque ex hoc cunctis esset reverentiæ ac stupori, non tamen inde, ut assolet, insolentior inveniebatur; sed magis quietus & subditus in omni mansuetudine. Non impatiens magisterii, non fugitans disciplinæ, non lectionis fastidiens, non ludorum denique appetens, quod vel maxime illa ætas dulce ac familiare habere solet. Et proficiebat supra omnes coætaneos suos in ea quidem litteratura, quæ illi competebat ætati. Nam in disciplina morum profectuque virtutum, etiam super omnes docentes se in brevi enituit, non tam matre tamen, quàm unctione magistra. Hac sollicitante, haud segniter & in divinis exercebatur, petere secretum, anticipare vigilias, meditari in lege, refici parcius, orare frequentius. Et quia ecclesiam frequentare nec vacabat propter studium, & pro verecundia non libebat; levare puras manus in omni loco ad cælum, ubi tamen secrete id posset. Jam tunc siquidem cautus fuit declinare virus virtutum, inanem gloriam.

2. Est vicus prope civitatem, in qua discebat puer, quo magister ejus frequenter pergere solitus erat, ipso solo comite. Illo euntibus ambobus pariter, ipse (ut postea referebat) retrahebat pedem, sistebat gradum, & stans à tergo magistri, illo quidem non comperiente, expansis ad cælum manibus, raptim quodammodo, ac veluti jaculatam emittebat orationem: & sic dissimulans, magistrum denuo sequebatur. Istiusmodi pio furto puer sæpius illudebat comitem pariter & magistrum. Non est dicere omnia, quæ ejus principia colore bonæ indolis decoravere: ad majora atque utiliora currendum. Unum tamen refero adhuc, quod hoc, meo quidem judicio, non modo bonæ, sed & magnæ in puero dederit insigne spei. Excitus aliquando opinione cujusdam magistri, (erat enim famosius in disciplinis, quas dicunt liberales) adivit illum discendi cupiditate. Quippe extrema jam pueritiæ captans, ad eas litteras anhelabat. Intrans vero domum, vidit virum ludentem subula, crebrisque sulcantem tractibus nescio quo notabili modo parietem. Et solo visu offensus puer serius, quod levitatem redoleret, resilivit ab eo, ac deinceps illum nec videre curavit. Ita cum esset studiosissimus litterarum, præ honesto tamen sprevit eas virtutis amator. Tali quodam præludio puer præparabatur ad eum, qui se manebat in fortiori ætate, conflictum: jamque ipse adversarium provocabat. Et Malachiæ quidem pueritia sic erat. Porro adolescentiam simili transivit simplicitate, & puritate: nisi quod crescente ætate, crescebat simul illi sapientia & gratia apud Deum & homines.

3. Hinc jam, id est ab ineunte adolescentia ejus, cœpit manifestius apparere quid esset in homine, & gratia Dei in illo vacua non videri. Videns enim industrius adolescens, quam in maligno mundus positus sit, & cogitans qualem spiritum accepisset, dicebat intra se: Non est spiritus hujus mundi iste. Quid isti, & illi? Non est societas alteri ad alterum, non plus quàm luci ad tenebras. Meus ex Deo est, & scio quæ in illo donata sunt mihi. Inde mihi interim adhuc innocentia * vitæ, inde continentiæ decus, inde justitiæ fames, inde quoque illa eo securior, quo secretior, gloria mea est, testimonium conscientiæ meæ. Nil horum mihi tutum sub principe mundi. Deinde habeo thesaurum hunc in fictili vase. Verendum ne impingat & frangatur, & effundatur oleum lætitiæ quod porto. Et quidem non impingere inter saxa & scopulos distortæ & anfractuosæ viæ & vitæ hujus difficillimum. Itane momento perdam simul omnes, quibus ab initio præventus sum, benedictiones dulcedinis? Resigno illi potius, à quo sunt, & me pariter. Et ego enim ipsius. Perdo ipsam ad tempus animam meam, ne perdam in æternum. Et quod sum, & quæ habeo omnia, ubi mihi æque salva, uti in manu Auctoris? Quis ita ad servandum sollicitus, ad retinendum potens, ad restituendum fidelis? Servabit tuto, restituet opportune. Sine retractatione me do ad serviendum illi de donis suis. Non potest mihi perire ex omnibus, quæ in opus pietatis expendero. Forte & sperare plus aliquid licet. Solet reddere cum usura qui dat gratis. Ita est. Etiam cumulabit, & multiplicabit in anima mea virtutem. Hæc cogitavit, & fecit, sciens absque facto vanas esse cogitationes hominum.

1 Joan. 5. 19.

* al. mea.

Periculosissimum iter vitæ hujus inter homines.

CAPUT II.

Religiosæ vitæ tirocinium.

4. ERat homo in civitate Ardmacha, (ipsa est, in qua alitus est Malachias) & homo ille sanctus, & austeræ admodum vitæ, inexorabilis castigator corporis sui, cellam habens juxta ecclesiam. In ea manebat, jejuniis & obsecrationibus serviens die ac nocte. Ad hunc se contulit Malachias, formam vitæ accepturus ab eo, qui vivum se tali damnaverat sepultura. Et vide humilitatem. A primæva ætate in sancta arte magistrum (quod dubium non est) habuerat Deum: & ecce factus est denuo discipulus hominis, homo mitis & humilis corde. Si nesciebamus, hoc vel solo nobis ipse probavit. Legant hoc, qui docere quæ non didicere conantur, discipulos sibi coacervantes, qui numquam discipuli exstitere, cæci duces cæcorum. Malachias doctus à Deo, doctorem nihilo minus quæsivit hominem, & quidem caute, & sapienter. Quid simile, quæso, afferre quibat, in quo æque daret caperetque experimentum profectus sui? Si Malachiæ exemplum eis pro minimo est, Pauli opus attendant. Nonne Evangelium suum, quod non ab homine acceperat, sed à Christo, cum hominibus tamen censuit conferendum, ne forte in vacuum curreret, aut cucurrisset? Ubi ille securus non est, nec ego. Si quis hoc scit, viderit, ne non tam securitas sit, quàm temeritas. Sed hæc alterius temporis.

Malachias cuidam viro sanctissimo se instituendum tradit.

Doctor bonus non est qui non fuerit discipulus.

Galat. 2. 2.

5. Nunc vero sonuit in civitate quod factum erat, & commota est universa ad inopinatam novitatem. Stupebant autem omnes, & virtutem mirabantur, eoque amplius, quo minus usitatam in gente fera. Videres tunc revelari ex multorum cordibus cogitationes. Plerique humano affectu pensantes factum, plangere & dolere, quod dilectus omnibus, delicatusque adolescens, duris se adeo laboribus mancipasset. Alii suspicati levitatem propter ætatem, diffidere de perseverantia, timere de casu. Nonnulli temeritatem causantes, indignari & fremere in eum, quod supra ætatem & vires inconsulte rem arduam fuisset aggressus.

Virum vitæ duræ......

Tom. II. Orat. XII. Thren. 3. 27. Ibidem 28. Verum ille sine consilio egit nihil. Nam habuit consilium à Propheta, qui ait: *Bonum est homini, si portaverit jugum ab adolescentia.* & addit: *Sedebit solitarius, & tacebit, quia levavit se supra se.* Sedebat sibi juvenculus secus pedes Imarii, (hoc enim nomen viro) & aut discebat obedientiam, aut se didicisse docebat. Sedebat, ut quietus, ut mansuetus, ut humilis. Sedebat, & tacebat, sciens secundum Prophetam, cultum justitiæ esse silentium: sedebat ut perseverans, tacebat ut verecundus, nisi quod suo illo silentio in Dei auribus loquebatur cum sancto David: *Adolescentulus sum ego, & contemptus, justificationes tuas non sum oblitus.* Et sedebat interim solitarius, quia & sine socio, & sine exemplo. Quis enim ante Malachiam districtissimum viri propositum vel cogitaret attentare? Nempe mirabile omnibus habebatur, non imitabile. Malachias imitabile persuasit, sedendo dumtaxat, & tacendo. Intra paucos dies habuit imitatores non paucos, provocatos exemplo sui. Ita qui primo solitarius sedit, & unicus patris sui, fit jam unus ex multis, fit ex unigenito primogenitus in multis fratribus. Et ut prior in conversione, ita in conversatione sublimior: & qui ante omnes venit, omnium judicio supra omnes emicuit in virtute. Et dignus visus est Episcopo pariter & magistro, qui ad diaconi gradum promoveretur. Et coegerunt eum.

Isa. 32. 17. Psal. 118. 141. Diaconus ordinatur.

CAPUT III.

Ordinibus initiatus Episcopi vices gerit.

6. Hinc jam levita Domini publice se ad omne opus pietatis accinxit: plus vero ad eas res, in quibus aliqua injuria videretur. Denique cura erat ei maxima in sepeliendis defunctis pauperibus, quod hoc sibi non minus humilitatem saperet, quàm humanitatem. Nec defuit novo nostro Tobiæ rediviva à muliere tentatio, immo à serpente per mulierem. Germana ejus indignitatem (ut sibi videbatur) officii exhorrens, Quid facis, inquit, ô insane? dimitte mortuos sepelire mortuos suos. Et hoc illi quotidie exprobrans ingerebat. Sed respondebatur mulieri stultæ juxta stultitiam suam: Misera, tu eloquii casti vocem tenes, sed virtutem ignoras. Ita ministerium, ad quod coactus accesserat, devotus tenuit, indefessus exercuit. Unde & censuerunt etiam sacerdotale officium imponendum illi. Et factum est ita. Erat autem, cum sacerdos ordinatus est, annos natus quasi viginti quinque. In qua ejus utraque ordinatione, si quid præter Canonum [a] formam processisse videtur, ut vere videtur (siquidem infra vicesimum quintum annum leviticum ministerium, infra tricesimum adeptus est sacerdotii dignitatem) donandum sane tum zelo ordinatoris, tum meritis ordinati. Ego vero istud nec in sancto redarguendum, nec usurpandum consulo ei qui sanctus non fuerit. Nec contentus Episcopus *, etiam vices suas commisit ei, seminare semen sanctum in gente non sancta, & dare rudi populo, & sine lege viventi, legem vitæ & disciplinæ. Suscepit ille mandatum in omni alacritate, sicut erat spiritu fervens; nec talentis incubans, sed inhians lucris. Et ecce linguæ sarculo cœpit evellere, destruere, dissipare, de die in diem factitans prava in directa, & aspera in vias planas. Exsultabat ut gigas ad discurrendum ubique. Diceres ignem urentem in consumendo criminum vepres. Diceres securim vel asciam in dejiciendo plantationes malas, exstirpare barbaricos ritus, plantare ecclesiasticos. Veternosas omnes (neque enim paucæ inveniebantur) abolebat superstitiones, seu quaslibet, ubicumque deprehendisset, malignitates immissas per angelos malos.

Studium ejus sepeliendi mortuos. Sacerdos initiatus. Episcopi vices strenue agit. * Celsus num. 19. Superstitiones tollit.

7. Denique quicquid incompositum, quicquid indecorum, quicquid distortum obvium habuisset, non parcebat oculus ejus: sed velut grando grossos è ficubus, & sicut pulverem ventus à facie terræ, sic coram facie sua hujusmodi nitebatur totum pro viribus exturbare ac delere de populo suo. Et pro his omnibus tradebat jura cælestia optimus legislator. Leges dabat plenas justitiæ, plenas modestiæ & honesti. Sed & apostolicas sanctiones ac decreta sanctorum Patrum, præcipueque consuetudines sanctæ Romanæ ecclesiæ, in cunctis ecclesiis statuebat. Hinc est, quod hodieque in illis ad horas canonicas cantatur & psallitur juxta morem universæ terræ. Nam minime id ante fiebat, ne in civitate quidem. Ipse vero in adolescentia cantum didicerat, & in suo cœnobio mox cantari fecit, cum necdum in civitate, seu in episcopatu universo cantare scirent, vel vellent. Deinde usum saluberrimum Confessionis, sacramentum Confirmationis, contractum conjugiorum, quæ omnia aut ignorabant, aut negligebant, Malachias de novo instituit. Et de his ista pro exemplo sufficiant. Nam & per totum historiæ textum, brevitatis studio plurima præterimus.

CAPUT IV.

Malcho episcopo plenius instituendus adhæret.

8. Cum esset illi studium & zelus maximus circa cultum divinorum & venerationem sacramentorum, ne forte de his aliquid constitueret vel doceret secus, quàm ritus haberet universalis Ecclesiæ; subiit animum adire episcopum Malchum *, qui se plenius de omnibus informaret. Hic erat senex plenus dierum & virtutum, & sapientia Dei erat in illo. Natione quidem Hibernus, sed in Anglia conversatus fuerat in habitu & proposito monachali in Wintoniensi monasterio: de quo assumptus est in Episcopum in Lesmor civitate Mumoniæ: & ipsa nobilior inter ceteras regni illius. Ibi tanta ei desuper collata est gratia, ut non modo vita & doctrina, sed & signis clareret. Quorum duo pono exempli causa: ut omnibus innotescat, qualem in scientia sanctorum Malachias habuerit præceptorem. Puerum mente captum ex his, quos lunaticos vocant, inter confirmandum sacra unctione sanavit. Hoc ita notum certumque fuit, ut illum mox constituerit ostiarium domus suæ, vixeritque idem puer incolumis in eo officio usque ad virilem ætatem. Surdo auditum restituit: in quo idem mirabile quiddam confessus est, quod cum sanctus utrique auriculæ hinc inde digitos immisisset, duos quasi porcellos ex ipsis exire senserit. Pro his atque hujusmodi fama crebrescente, nomen grande adeptus est: ita ut ad eum Scoti, Hibernique confluerent, & tamquam unus omnium pater ab omnibus coleretur. Ad hunc ergo Malachias, accepta benedictione patris Imarii, & ab Episcopo missus, cum prospere pervenisset, benigne à sene susceptus est. qui annos aliquot cum eo mansit, ut per hanc temporis moram hauriret plenius de pectore veterano, sciens scriptum: *Quia in antiquis est sapientia.* Sed nec hoc quoque ad causam defuisse reor, quod magnus ille Provisor universorum voluit servum suum Malachiam in loco tam celebri notum fieri omnibus, qui erat omnibus profuturus. Nec enim poterat non esse gratus, quibus notus fuisset. Denique unum interim accidit, per quod ex aliqua parte quod notum Deo erat in illo, manifestum fecit hominibus.

9. Inter Regem Mumoniæ (quæ est Hiberniæ pars australis) & germanum ejus orta simultate, & fratre facto superiori, Rex * pulsus regno, confugit ad episcopum Malchum. Non tamen ut ope illius regnum recuperaret: sed magis Princeps devotus dedit locum iræ, & necessitatem in virtutem convertit, privatam

a Nempe ante annos triginta fieri cautum erat in Conciliis Neocæsariensi, Agathensi anni 506. in Arelatensi IV. & aliis. Agathensis canon 17. *Presbyterum & Episcopum ante triginta annos, id est antequam ad viri perfecti ætatem perveniant, & diaconos ante viginti quinque nullus metropolitanorum ordinare præsumat* &c. Ita apud Bochellum, cum apud Sirmundum desit locus de diaconis, ad quem Bernardus hic respicit, cujus tempore lex ista adhuc vigebat, ut patet ex sequentibus verbis. Sæpius tamen ab episcopis dispensatum, maxime in pios viros.

eligens ducere vitam. Cumque Episcopus Regem suſcipere debito honore pararet, abnuit ille, ſe malle inquiens tamquam unum ex illis eſſe pauperibus fratribus qui illi adhærerent: regium faſtum deponere, & communi paupertate fore contentum, exſpectare potius Domini voluntatem, quàm per vim recipere regnum; nec velle pro ſuo honore terreno ſanguinem humanum effundere, qui contra ſe clamet ad Deum de terra. Quo audito, exſultat Epiſcopus, & admiratus devotionem, ſatisfacit voto. Quid plura? Traditur Regi paupercula domus ad habitandum, & Malachias in magiſtrum, ad victum panis cum ſale & aqua. Porro ad delicias ſufficiebat Regi Malachiæ præſentia, vita atque doctrina, ita ut diceret ei: *Quam dulcia faucibus meis eloquia tua! ſuper mel ori meo.* Ad hæc per ſingulas noctes lacrymis ſuis ſtratum ſuum rigabat: ſed & quotidiano aquæ frigidæ balneo male calentem extinguebat in carne libidinem. Et orans Rex, cum Rege dicebat: *Vide humilitatem meam & laborem meum, & dimitte univerſa delicta mea.* Et non amovit Deus orationem ejus & miſericordiam ſuam ab eo. Et exaudita eſt oratio ejus, etſi ſecus, quàm intenderet ipſe. Nam is quidem ſollicitus erat pro anima ſua: ſed vindex innocentiæ Deus, hominibus oſtendere volens quoniam ſunt reliquiæ homini pacifico, parabat interim facere judicium injuriam patienti, quod ille penitus non ſperabat. Et ſuſcitavit Deus ſpiritum vicini Regis. neque enim unum eſt Hibernia regnum, ſed diviſa in plura. Hic itaque videns quæ facta ſunt, repletus eſt zelo; & hinc quidem indignans prædonum libertati, & inſolentiæ ſuperborum; inde vero miſerans regni deſolationem & Regis dejectionem, deſcendit ad cellulam pauperis: ſuadet reditum, ſed non perſuadet. Inſtat tamen, ſpondet opem, de effectu non diffidere monet; Deum affuturum promittit, cui non poterunt reſiſtere omnes adverſarii ejus. Proponit etiam oppreſſionem pauperum, patriæque vaſtationem, & non proficit.

10. Ceterum accedente mandato Epiſcopi & Malachiæ conſilio, de quibus ille pendebat totus, vix tandem acquieſcit. Sequitur Rex Regem, & juxta verbum Regis, ſicut fuerat voluntas in cælo, tota facilitate pulſis prædonibus, reducitur homo in ſua cum exſultatione ſuorum, regnoque reſtituitur ſuo. Dilexit extunc Rex ille, & ſemper reveritus eſt Malachiam: eoque propenſius, quo plenius in ſancto viro digna veneratione & amore compererat. Cujus enim tantam meruit in ſua adverſitate familiaritatem, ſanctitatem ignorare non potuit. Propterea magis in ſua proſperitate perpetuis illum amicitiis, & devotiſque colebat obſequiis, & libenter audiebat eum, & audito eo multa faciebat. Et de his ſatis. Verumtamen non fortuitu factum reor, quod ita jam tunc magnificavit eum Dominus in conſpectu Regum: ſed quia vas electionis ſibi erat ille, portaturus nomen ſuum coram Regibus & principibus.

CAPUT V.

Sorori defunctæ ſacrificii oblatione ſuccurrit.

11. Mortua eſt interim ſoror ejus illa, quam præfati ſumus. Nec prætereundæ viſiones, quas vidit de ea. Hujus ſiquidem ſanctus carnalem exhorruerat vitam, & tanto zelo, ut ſe devoverit non viſurum eam in carne viventem. At illa carne ſoluta, ſolutum eſt votum, & cœpit videre in ſpiritu, quam in corpore noluit. Quadam nocte audivit per ſomnium vocem ſibi dicentis, ſororem ejus ſtare foras in atrio, & ecce per totos triginta dies nihil guſtaſſe. qui evigilans cito intellexit, cujus eſcæ inedia marceret. Et diligenter diſcuſſo numero dierum quem audierat, ipſum eſſe reperit, ex quo pro ea panem de cælo vivum non obtuliſſet. Tum ille qui ſororis non animam oderat, ſed peccatum; beneficentiam, quam intermiſerat, rurſum adoritur. Neque fruſtra. Non multo poſt viſa eſt illi perveniſſe ad limen eccleſiæ, needum tamen poſſe intrare; apparere etiam in veſte pulla. Cumque ille perſeveraret, curans ne qua die ſolita ſtipe fruſtraretur; ſecundo vidit eam in veſte ſubcandida; admiſſam quidem intra eccleſiam, ſed altare contingere non permitti. Tertio tandem viſa eſt aggregari cœtui candidatorum, & in veſte candida. Vides lector, quantum valeat deprecatio juſti aſſidua? Vere regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud. Nonne tibi videtur Malachiæ oratio vicem quodammodo effractoris exhibuiſſe cæleſtibus portis, quando peccatrix mulier fraternis obtinuit armis, quod ſuis meritis negabatur? Hanc vim, Jeſu bone; tu qui pateris, facis, validus & pius ad ſalvandum, faciens miſericordiam & potentiam in brachio tuo, & in ſacramento tuo ſervans ſanctis qui in terra ſunt, uſque in conſummationem ſeculi. Hoc plane ſacramentum potens peccata conſumere, debellare obvias poteſtates, inferre cælis revertentes de terra.

CAPUT VI.

Monaſterium Benchorenſe deſolatum inſtaurat.

12. Et Dominus quidem in regione Leſmorenſi ſic præparabat dilectum ſuum Malachiam ad gloriam nominis ſui. Verum qui miſerant eum, minime jam ferentes abſentiam ejus, miſſis epiſtolis revocant illum. Quo reddito ſuis, & quidem inſtructiore de omnibus, quæ oportebat; en opus à Deo paratum, & ſervatum Malachiæ. Vir dives & potens, qui locum Benchor & poſſeſſiones ejus tenebat, inſpiratus à Deo, confeſtim in manu ejus ſua omnia dedit, & ſe quoque. Et is avunculus ejus. Sed Malachiæ ſpiritus quam carnis propinquitas pluris fuit. Ipſum quoque locum Benchor [a], de quo cognominabatur, tradidit ei Princeps, ut ædificaret ibi monaſterium, vel potius reædificaret. Nempe nobiliſſimum extiterat ante ſub primo Patre Congello, multa millia monachorum generans, multorum monaſteriorum caput. Locus vere ſanctus fœcundusque ſanctorum, copioſiſſime fructificans Deo, ita ut unus ex filiis ſanctæ illius congregationis, nomine Luanus, centum ſolus monaſteriorum fundator extitiſſe feratur. Quod idcirco dixerim, ut ex hoc uno conjiciat lector, quam ingens fuerit reliqua multitudo. Denique ita Hiberniam, Scotiamque repleverunt genimina ejus, ut ea potiſſimum tempora Davidici illi verſiculi præcinuiſſe videantur: *Viſitaſti terram, & inebriaſti eam, multiplicaſti locupletare eam. Flumen Dei repletum eſt aquis, paraſti cibum illorum, quoniam ita eſt præparatio ejus. Rivos ejus inebria, multiplica genimina ejus, in ſtillicidiis ejus lætabitur germinans.* Et in hunc modum ceteri quæ ſequuntur. Nec modo in præfatas, ſed & in exteras etiam regiones, quaſi inundatione facta, illa ſe ſanctorum examina effuderunt. E quibus ad has noſtras Gallicanas partes ſanctus Columbanus aſcendens, Luxovienſe conſtruxit monaſterium, factus ibi in gentem magnam. Aiunt tam magnam fuiſſe, ut ſuccedentibus ſibi viciſſim choris, continuarentur ſolemnia divinorum, ita ut ne momentum quidem diei ac noctis vacaret à laudibus.

13. Hæc de antiqua dicta ſint Benchorenſis monaſterii gloria. Hoc olim deſtructum à piratis, ob inſigne dignitatis antiquæ, Malachias, veluti quemdam replantaturus paradiſum, amplexus eſt, & quia multa corpora ſanctorum dormirent ibi. Nam ut taceam illa quæ in pace ſepulta ſunt, ferunt nongentos ſimul una die à piratis occiſos. Erat quidem ingens loci illius poſſeſſio: ſed Malachias ſolo contentus loco ſancto, totas poſſeſſiones & terras alteri ceſſit. Siquidem à tempore, quo deſtructum eſt monaſterium, non defuit qui illud teneret cum poſſeſſionibus ſuis. Nam & conſtituebantur per electionem etiam, & Abbates appellabantur, ſervantes nomine, etſi non re, quod olim

Ps. 118. 103.

Ps. 24. 18

Luanus monachus 100. monaſteria condidit.

Pſal. 64. 10.

S. Columbanus & ejus monaſterii Luxovienſis laus perennis.

Monachi 900. uno die occiſi à piratis apud Benchor.

Locum ſolum tenet Malachias.

a Banchor vocatur in actis ſancti Columbani, ſitum in Ultonia Hiberniæ provincia; diſtinguendum ab alio cognomini monaſterio, quod in VValliа Angliæ regione locatum erat.

TOM. II. Ornic. XII

Possessiones dimissa non omnino probat Bernard.

exstiterat. Cumque suaderent multi non alienare possessiones, sed totum simul retinere sibi, non acquievit paupertatis amator: sed fecit eligi juxta morem qui eas teneret, loco (ut prædiximus) retento sibi, & suis. Et fortassis consultius, ut post apparuit, integrum retinuisset, si non magis suæ prospexisset humilitati, quàm paci. A

14. Itaque ex mandato patris Imarii assumptis secum decem circiter fratribus, veniens ad locum, cœpit ædificare. Ubi quadam die cum in securi ipse secaret, casu ex operariis unus, illo vibrante in aëra securim, locum incaute occupavit, quo ictus destinabatur: & cecidit super spinam dorsi ejus, tanto utique impetu, quanto ille conatu impingere valuit. Corruit ille: accurrere omnes, putantes aut percussum ad mortem, aut mortuum. Et tunica quidem scissa à summo usque deorsum: homo vero illæsus inventus est, tam modice & summatim perstricta cute, ut vix in superficie vestigium appareret. Stabat homo incolumis, quem securis prostraverat, intuentibus & stupentibus qui circumstabant. Unde & facti alacriores, promptiores exinde ad opus inventi sunt. Et hoc initium signorum Malachiæ. Porro Oratorium intra paucos dies consummatum est de lignis quidem lævigatis, sed apte firmiterque contextum, opus Scoticum, pulcrum satis. Et exinde servitur Deo in eo, sicut in diebus antiquis, simili quidem devotione, etsi non pari numero. Præfuit Malachias loco illi tempore aliquanto, patre Imario ita constituente, ipse rector, ipse regula fratrum. Legebant in vita ejus quomodo cooversarentur, & ipse ante illos præibat in justitia & sanctitate coram Deo: nisi quod præter instituta communia, multa singulariter faciebat, in quibus potius præibat omnes, & aliorum nemo illum poterat ad tam ardua sequi. Eo temporis & eo loci quidam infirmabatur, cui assistens diabolus, & aperte loquens, suggerebat, ne umquam crederet motitis Malachiæ; sed si intraret ad se, cultello eum peteret, & occideret. Quo cognito, qui illi ministrabant, ipso infirmo prodente, verbum perferunt ad Malachiam, præmunientes. At ille solita arma orationis arripiens, impavidus hostem aggressus, & infirmitatem fugat, & dæmonem. Erat autem nomen viro Malchus. Frater est iste secundum carnem Christiani nostri, Mellifontis abbatis. Ambo enim superstites adhuc sunt, sibi in spiritu modo germaniores. Nam ille, ut liberatus est, continuo non ingratus, loco eodem conversus ad Dominum, habitum simul animumque mutavit. Et cognovere fratres malignum invidere bonis eorum; & ædificati sunt, facti de reliquo cautiores.

Insigne miraculum.

Oratorium ex ligno.

Malachias præest monasterio Benchorensi.

Dæmon ei per infirmum struit insidias.

CAPUT VII.

Dysenteria laborantem curat.

15. Clericum, nomine Michaëlem, dysenteria laborantem, & desperate, mittens ei aliquid de mensa sua, eodem loco sanavit. Secundo eumdem ipsum, gravissima infirmitate correptum, & corpore pariter curavit, & mente. Ilico enim adhæsit Deo & Malachiæ servo ejus, timens ne deterius aliquid sibi contingeret, si denuo ingratus tanto inveniretur & beneficio, & miraculo. Et nunc, ut audivimus, præest cuidam monasterio, sito in partibus Scotiæ: & hoc novissimum omnium quæ ille fundavit. Pro hujusmodi augescebat in dies & opinio, & congregatio Malachiæ, & grande ei nomen intus & foris, non tamen re grandius. Nempe ibi demorabatur etiam factus Episcopus, quod locus esset vicinus civitati.

CAPUT VIII.

Episcopatum Connerethensem, licet invitus, suscipit.

Connerethensis fit Episcopus.

16. Vacabat tunc temporis episcopalis sedes, & jamdiu vacarat, Malachia noleote assentire, siquidem ipsum elegerant. Persistentibus tamen illis, tandem aliquando cessit, accedente ad vim faciendam mandato magistri sui, necnon & metropolitani. Tricesimo ferme ætatis suæ anno Malachias consecratus episcopus introducitur Connereth: hoc enim nomen civitatis. Cum autem cœpisset pro officio suo agere, tunc intellexit homo Dei, non ad homines se, sed ad bestias destinatum. Nusquam adhuc tales expertus fuerat in quantacumque barbarie: nusquam repererat sic protervos ad mores, sic ferales ad ritus, sic ad fidem impios, ad leges barbaros, cervicosos ad disciplinam, spurcos ad vitam. Christiani nomine, re pagani. Non decimas, non primitias dare, non legitima inire conjugia, non facere confessiones; pœnitentias nec qui peteret, nec qui daret, penitus inveniri. Ministri altaris pauci admodum erant. Sed enim quid opus plurium, ubi ipsa paucitas inter laicos propemodum otiosa vacaret? Non erat quod de suis fructificarent officiis in populo nequam. Nec enim in ecclesiis aut prædicantis vox, aut cantantis audiebatur. Quid faceret athleta Domini? aut cedendum turpiter, aut periculose certandum. Sed qui se pastorem, & non mercenarium agnoscebat, elegit stare, quàm fugere, paratus & animam suam dare pro ovibus, si oportuerit. Et quamquam omnes lupi, & oves nullæ; stetit in medio luporum pastor intrepidus, omnimodis argumentosus, quomodo faceret oves de lupis. Monere communiter, secreto arguere, flere per singulos; nunc aspere, nunc leniter convenire, prout cuique expedire videbat. In quibus per hæc minus profecisset, cor contritum & humiliatum offerebat pro eis. Quoties noctes totas pervigiles duxit, extendens manus in oratione! Et cum venire ad ecclesiam nollent, per vicos & plateas occurrebat invitis; & circumiens civitatem, perquirebat anhelus quem Christo acquireret.

17. Sed & foris rura & oppida nihilo minus sæpius percurrebat cum sancto illo comitatu discipulorum suorum, qui numquam deerant lateri ejus. Ibat, & erogabat vel ingratis cælestis tritici mensuram. Nec vehebatur equo, sed pedes ibat, & in hoc virum se apostolicum probans. Jesu bone! quanta passus est pro nomine tuo bellator tuus à filiis sceleratis! quanta sustinuit ab his ipsis, quibus, & pro quibus loquebatur bona tibi! Quis digne exprimat, in quantis vexatus, quibus affectus sit contumeliis, quibus injuriis lacessitus, quoties lassatus inedia, quoties afflictus in frigore & nuditate? Attamen cum his qui oderunt pacem, erat pacificus, instans nihilo minus opportune, importune. Blasphematus obsecrabat; injuriatus opponebat scutum patientiæ, & vincebat in bono malum. Quidni vicisset? Perseveravit pulsans, & secundum promissionem tandem aliquando pulsanti apertum est. Quomodo poterat non sequi, quod Veritas prænuntiaverat securum? Dextera Domini fecit virtutem, quia os Domini locutum est veritatem. Cessit duritia, quievit barbaries; & domus exasperans paulatim leniri cœpit, paulatim correptionem admittere, recipere disciplinam. Fiunt de medio barbaricæ leges, Romanæ introducuntur; recipiuntur ubique ecclesiasticæ consuetudines, contrariæ rejiciuntur; reædificantur basilicæ, ordinatur clerus in illis. Sacramentorum rite sollemnia celebrantur, confessiones fiunt, ad ecclesiam conveniunt plebes, concubinatus honestat celebritas nuptiarum; postremo sic mutata in melius omnia; ut hodie illi genti conveniat, quod Dominus per Prophetam dicit: *Qui ante non populus meus, nunc populus meus.*

CAPUT IX.

Monasterium Ibracense construit.

18. Contigit post annos aliquot destrui civitatem à Rege aquilonaris partis Hiberniæ, quia ab Aquilone panditur omne malum. Et forte malum illud bene utentibus bonum fuit. Quis scit enim, si tali flagello Deus delere voluit mala antiqua populi sui? Istiusmodi Malachias necessitate compulsus, & ipse exiit cum turba discipulorum suorum. Nec otiosus

exitus

exitus ejus. Hac occasione monasterium Ibracense A constructum est, eunte illo Malachia cum suis numero centum triginta * fratribus. Ibi occurrit ei Cormarcus rex. Ipse est, qui olim regno pulsus, sub cura Malachiæ de misericordia Dei consolationem accepit. Et locus ille situs in regno ejus. Gavisus est Rex viso Malachia, se & omnia sua exponens ei, & his qui cum eo erant, utpote non ingratus nec immemor beneficii. Adducta incontinenti animalia multa ad usus fratrum, multa insuper in auro & argento ad sumptus ædificiorum pro regia liberalitate collata. Ipse quoque erat intrans & exiens cum eis sedulus & officiosus, habitu quidem rex, sed animo discipulus Malachiæ. Et benedixit loco illi Dominus propter Malachiam. B Et in brevi factus est magnus rebus, possessionibus, & personis. Ubi velut de novo inchoans, legem & disciplinam, quam aliis imponebat, magis ipse portabat episcopus & magister. Ipse in ordine vicis suæ, coquinæ ministerio inserviebat: ipse fratribus, cum recumberent, ministrabat. Inter succedentes sibi invicem fratres ad cantandum, legendumve in ecclesia, non se præteriri patiebatur, sed & ipse officium loco suo, tamquam unus ex illis. Sanctæ paupertatis non modo participem, sed & principem se exhibebat, ipsius præcipue super omnes abundantius æmulator existens.

CAPUT X.

Fit Archiepiscopus seu Primas Hiberniæ.

19. Dum hæc ita aguntur, contigit infirmari archiepiscopum Celsum: & ipse est qui Malachiam in diaconem, presbyterum, episcopumque ordinavit. & cognoscens quia moreretur, fecit quasi testamentum, quatenus Malachias deberet succedere sibi, quod nullus alius videretur dignior, qui episcoparetur in sede prima. Hoc præsentibus indixit, hoc mandavit absentibus, hoc specialiter ambobus Mumoniæ regibus, & majoribus terræ, sancti Patricii auctoritate præcepit. Cujus reverentia & honore, tamquam D Apostoli illius gentis, qui totam patriam convertisset ad Fidem, sedes illa, in qua & vivens præfuit, & mortuus requiescit, in tanta ab initio cunctis veneratione habetur, ut non modo episcopi, & sacerdotes, & qui de clero sunt, sed etiam regum ac principum universitas subjecta sit Metropolitano in omni obedientia, & unus ipse omnibus præsit. Verum mos pessimus inoleverat quorumdam diabolica ambitione potentum, sedem sanctam obtentum iri hereditaria successione. Nec enim patiebantur episcopari, nisi qui essent de tribu & familia sua. Nec parum processerat exsecranda successio, decursis jam in hac malitia quasi generationibus quindecim. Et eousque firmaverat sibi jus pra- E vum, immo omni morte puniendam injuriam, generatio mala & adultera, ut etsi interdum defecissent clerici de sanguine illo, sed episcopi numquam. Denique jam octo exstiterant ante Celsum viri uxorati, & absque Ordinibus, litterati tamen. Inde tota illa per universam Hiberniam, de qua superius diximus, dissolutio ecclesiasticæ disciplinæ, censuræ enervatio, religionis evacuatio: inde illa ubique, pro mansuetudine Christiana, sæva subintroducta barbaries, immo paganismus quidam inductus sub nomine Christiano. Nam (quod inauditum est ab ipso Christianitatis initio) sine Ordine, sine ratione mutabantur & multiplicabantur episcopi pro libitu metropolitani, ita ut F unus episcopatus uno non esset contentus, sed singulæ pæne ecclesiæ singulos haberent episcopos. Nec mirum. Nam quomodo tam morbidi capitis membra valerent?

20. Pro his Celsus, atque hujusmodi malis populi sui vehementer dolens, (erat enim vir bonus & timoratus) curavit omni modo habere sibi successorem Malachiam, quod per ipsum confideret posse explantari male radicatam successionem: qui carus esset omnibus, & quem omnes æmularentur, & Dominus erat cum eo. Nec frustratus est à spe sua. Nam illo mortuo, substitutus est Malachias, non tamen mox, neque id facile. Ecce enim de semine nequam qui occupet locum, Mauricius nomine. Is per quinquennium, fretus potentia sæculari, incubavit ecclesiæ, non episcopus, sed tyrannus. *Mauricius invasor archiepiscopatus.* Nam vota piorum magis in Malachiam convenerant. Denique suadebant eum subire onus juxta constitutionem Celsi: sed ille, qui omne sublime haud secus quam suum præcipitium declinabat, bonam sibi videbatur nactus occasionem excusandi, quod per id temporis introitus ejus pacificus esse non posset. Instabant tam sancto operi, & sollicitabant omnes: duo potissimum episcopi, Malchus & Gillebertus. quorum prior ipse est senior Lesmorensis, de quo supra mentio facta est *: alter, quem aiunt primâ functum legatione apostolicæ Sedis per universam Hiberniam. ** cap. 6.* Qui triennio jam decurso in hac præsumptione Mauricii, & Malachiæ dissimulatione, non ferentes ultra ecclesiæ adulterium, dedecusque Christi, convocatis Episcopis & Principibus terræ, uno spiritu adeunt Malachiam, parati vim facere. *Malachias archiepiscopi sedem adire negat.* At ille renuere primum; prætendere siquidem difficultatem rei, nobilis illius prosapiæ multitudinem, fortitudinem, ambitionem: multum esse ad se pauperculum opponere se tot, tantis, talibus, taliter radicatis, qui jam annos fere ducentos, quasi hereditate possedissent sanctuarium Dei, C & nunc quoque id præoccupassent: non posse illos exstirpari, nec cum mortibus hominum quidem: sua non interesse, fundi humanum sanguinem occasione sui: postremo junctum se sponsæ alteri, quam dimittere non liceret.

21. Verum illis è contrario instantibus, & clamantibus, quia a Domino sermo egressus est; sed & tota auctoritate jubentibus subire onus, atque intentantibus anathema: *Invitus tandem subit.* Ad mortem, inquit ducitis me: sed obedio spe martyrii, hac tamen conditione, ut si juxta fidem vestram res in melius cedat, & vindicet sibi Deus suam hereditatem à diripientibus eam, tunc demum omnibus consommatis, & ecclesia pacem habente, liceat mihi redire ad priorem sponsam meam, & amicam, de qua rapior, paupertatem: & pro me illic alium substituere, qui tunc forte repertus idoneus fuerit. Nota, Lector, virtutem viri, & animi puritatem, nec honorem scilicet affectantis, nec formidantis mortem pro Christi nomine. Quid hoc animo purius, quidve fortius, ut se exponens periculo & labori, alteri fructum cedat, ipsam in loco principatus securitatem & pacem? Facit hoc, cum liberum sibi ex pacto retinet reditum ad paupertatem, pace & libertate ecclesiæ restituta. Spondentibus illis, demum acquievit voluntati eorum, vel potius Dei, à quo sibi jam olim præostensum recordabatur, quod de se modo * dolebat fieri. *Viso animatus.* ** al. volebat.* Nempe jam ægrotante Celso, apparuit Malachiæ, & quidem longe posito & nescienti, mulier proceræ staturæ & reverendi vultus. Percontanti quænam esset, responsum est esse uxorem Celsi. Quæ tradens ei virgam pastoralem, quam manu tenebat, disparuit. Paucis decursis diebus, Celsus moriens misit baculum suum Malachiæ, tamquam sibi successuro: quem ut vidit, agnovit ipsum esse, quem viderat. Hujus præcipue recordatio visionis terruit Malachiam: ne si (quod diu satis dissimularat) ultra renueret, divinæ jam videretur resistere voluntati. Verumtamen civitatem non intravit, quamdiu ille incubator vixit, ne hac occasione contingeret mori quemquam ex his, quibus vitam magis ministraturus veniebat. *Moritur invasore.* Ita per biennium (nam id temporis supervixit ille) agens extra urbem, strenue in universa provincia opus episcopale exercuit.

CAPUT XI.

Insidias evadit incolumis, auctoribus male perditis.

22. Illo igitur celeri morte facto de medio, rursum Nigellus quidam, immo vere nigerrimus, sedem præripuit. *Nigellus quidam archiepiscopatum occupat.* Et in hoc animæ suæ Mauricius adhuc

Tom. II. Opusc. XII

vivens providerat, ut hunc haberet heredem: in quo qui damnandus exibat, operibus adjicere damnationis persisteret. Erat enim & ipse ex damnata progenie, cognatus Mauricii. Ceterum Rex, & Episcopi, & fideles terræ nihilo minus convenerunt, ut introducerent Malachiam. Et ecce consilium malignantium ex adverso. Quidam de filiis Belial promptus ad malitiam, potens in iniquitate, sciens locum, ubi pariter convenire decrevissent, multis aggregatis sibi, latenter vicinum occupat collem eminentem è regione: unde illis tractantibus alia, repentino impetu super incautos irruerent, & interficerent innocentes. Condixerant enim etiam Regem cum Episcopo trucidare, ut non esset qui vindicaret sanguinem justum. Res innotuit Malachiæ, & intrans ecclesiam (erat enim prope) elevatis manibus oravit ad Dominum: & ecce nubes & caligo, sed & tenebrosa aqua in nubibus aëris, diem verterunt in noctem. Fulgura quoque & tonitrua & horribiles spiritus procellarum, diem ultimum minitantur, vicinamque elementa intentant omnia mortem.

Insidiatores Malachiæ fulmine, & tempestate deleti.

23. Et ut scias, Lector, quod oratio Malachiæ concusserit elementa; solos intercepit tempestas, qui quærebant animam ejus; solos turbo tenebrosus involvit, qui paraverant opera tenebrarum. Denique ipse, qui princeps exstiterat tanti mali, fulmine percussus interiit cum tribus aliis: & fuere consortes mortis, qui fuerant participes sceleris. Quorum sequenti die inventa sunt corpora semiusta, & putrida, hærentia ramis arborum, ubi quemque spiritus elevans allisisset. Alii quoque tres semivivi inventi sunt: ceteri omnes circumquaque dispersi. Illos autem, qui cum Malachia erant, quamvis proximos loco, tempestas omnino non tetigit, nec quicquam molestiæ intulit. In facto isto recens capimus experimentum veritatis verbi illius, quia *oratio justi penetrat cælos*. Sed & novum antiqui exemplum miraculi: quo olim tota Ægypto versante in tenebris, solus Israël in lumine mansit, dicente Scriptura: *Ubicumque Israël erat, lux erat.* Huc mihi occurrit & factum sancti Eliæ, nunc quidem ab extremis terræ nubes & pluvias educentis, nunc vero super blasphemos evocantis ignem de cælo. Et modo de simili clarificatus est Deus in servo suo Malachia.

Eccli. 35. 21. Exod. 10. 23. 3 Reg. 18. 45. 4. Reg. 1. 10.

CAPUT XII.

Hostes seu æmulos, in ipsum armatos, virtute animi & constanti in Deum fide lenit, sibique conciliat.

24. ANno ætatis suæ tricesimo octavo pauper Malachias, pulso incubatore, intravit Ardmacha, Pontifex & Metropolitanus totius Hiberniæ. Rege vero ceterisque, qui introduxerant eum, ad propria remeantibus, ipse remanet in manu Dei, & remanent illi foris pugnæ, intus timores. Nam ecce viperea soboles, frendens & vociferans se exheredari, tota se intus & foris suscitat adversus Dominum, & adversus christum ejus. Porro Nigellus videns sibi imminere fugam, tulit secum insignia quædam Sedis illius, textum scilicet Evangeliorum, qui fuit beati Patricii, baculumque auro tectum, & gemmis pretiosissimis adornatum, quem nominant baculum Jesu, eo quod ipse Dominus (ut fert opinio) eum suis manibus tenuerit, atque formaverit. Et hæc summæ dignitatis & venerationis in gente illa. Nempe notissima sunt celeberrimaque in populis, atque in ea reverentia apud omnes, ut qui illa habere visus fuerit, ipsum habeat episcopum populus stultus & insipiens. Ibat homo gyrovagus, & alter satanas circuibat terram, & perambulabat eam, insignia sacra circumferens. quæ ubique ostentans, ubique eorum gratia receptabatur, concilians sibi per hæc animos omnium, & à Malachia, quosque potuisset, avertens. Hæc ille.

Malachias totius Hiberniæ Metropolitanus introducitur.

Nigellus fugiens spoliat sedem rebus pretiosis

Maxime baculo Jesu.

25. Erat autem Princeps quidam de potentioribus iniquæ progeniei, quem Rex priusquam civitatem exiret, jurare coëgerat pacem tenere Episcopo, acceptis ab eo insuper obsidibus multis. Is post Regis exitum nihilo minus civitatem ingressus, consilium habuit cum propinquis & amicis, quomodo sanctum dolo tenerent, & occiderent: timebant vero plebem. Et conjurantes in necem Malachiæ, constituêre locum & diem, & traditor dedit eis signum. Ipso die cum vespertina jam sollemnia in ecclesia celebraret Antistes cum universo clero & multitudine populi, mittit ad ipsum nequam ille in verbis pacificis in dolo, rogans quatenus ad se dignetur descendere, ut faciat pacem. Respondentibus qui assistebant, ipsum potius ad Episcopum debere venire; ecclesiam esse competentiorem locum firmandæ pacis. siquidem præsenserant dolum. Subjungunt qui missi erant, hoc tutum non esse Principi: timere eum capiti suo, nec se credere turbis, quæ se ante hos dies causa Episcopi propemodum interemissent. Contendentibus in hunc modum, illis quidem ut iret, illis vero ne iret; Episcopus cupidus pacis, & mortis non timidus: Sinite, inquit, Fratres, sinite me imitari Magistrum meum. Sine causa sum Christianus, si Christum non sequor. Forte flecto humilitate tyrannum; & si non, vinco tamen exhibens ovi pastor, sacerdos laico, quod mihi ille debuerat. Vos quoque, quod in me est, non parum ædifico exemplo tali. Quid enim si contingat occidi? Non recuso mori, ut vos vitæ ex me teneatis exemplum. *Oportet Episcopum*, ut ait Episcoporum Princeps, *non dominari in clero, sed formam fieri gregis.* Haud aliam sane formam, quàm ab illo accepimus, qui humiliavit semetipsum, factus obediens usque ad mortem. Quis mihi det hanc relinquere filiis signatam sanguine meo? Experiemini certe, an sacerdos vester digne satis à Christo didicerit, mortem non timere pro Christo. Et surgens, cœpit ire flentibus cunctis & supplicantibus, ne tantum cuperet pro Christo mori, ut tantum Christi gregem desolatum relinqueret.

26. Verum ille totam spem suam ponens in Domino, tota alacritate perrexit, tribus tantum comitatus discipulis, paratis mori cum eo. qui ut calcato limine domus repente se medio intulit armatorum, scuto fidei ipse munitus; concidêre facies omnium, quia pavor irruit super eos, ita ut dicere posset Episcopus: *Qui tribulant me inimici mei, ipsi infirmati sunt, & ceciderunt.* Hoc verbum verum est. Videres hostiam stantem, carnifices ferro armatis manibus undique circumstantes: & qui immolaret, non erat. Putares stupere lacertos *: sic non fuit, qui extenderet manum. Nam & is quoque, qui caput malitiæ videbatur, assurgit ei potius quam insurgit. Ubi, quæso, signum, ô homo, quod dederas in mortem Pontificis? Hoc magis honoris signum, quàm mortis indicium. Deferre est hoc, non mortem inferre. Res mira! pacem offerunt, qui necem paraverant. Non est quod abnuat, qui & vitæ periculo quæsierat eam. Itaque facta est pax, & tam firma, ut ab illa die hostem Sacerdos non modo pacatum habuerit, sed subditum, sed devotum. Quo audito, fideles quique gavisi sunt, quod non modo salvatus sit sanguis innoxius in die illa; sed & nocentium multorum animæ, Malachiæ meritis, evaserint ad salutem. Et apprehendit omnes circumquaque timor, audientes quomodo duos inimicorum ejus, qui viderentur ferociores & fortiores in generatione sua, sic subita virtute prostravit Deus: istum loquor, qui in manibus est, & eum de quo superius dixi. Alterum enim terribiliter mulctatum in corpore, alterum misericorditer mutatum in corde, ambos mirabiliter comprehendit in consiliis, quæ cogitabant.

27. His ita peractis, cœpit jam in civitate Episcopus tota libertate disponere & ordinare de omnibus pertinentibus ad ministerium suum, non tamen sine continuo discrimine vitæ suæ. Nam etsi jam nemo qui palam noceret, ab insidiantibus tamen nec locus satis tutus Episcopo erat, nec tempus feriatum. Et deputati sunt ei viri armati ad custodiam die & nocte;

sed ille magis in Domino confidebat. Fuit vero consilium, præfatum schismaticum insequi, eo quod seduceret multos ex insignibus quæ ferebat, suadens omnibus episcopum se esse debere; & sic sollicitans plebes adversus Malachiam, atque ecclesiæ unitatem. Et fecit sic: & sine difficultate ita in brevi universas sæpivit vias ejus per gratiam sibi à Domino datam, & quam habebat ad omnes, ut malignus ille coactus sit dare manus, reddere insignia, & quiescere de reliquo in omni subjectione. Ita Malachias, licet per multa pericula & labores, prosperabatur in dies, & confortabatur magis ac magis, abundans in spe & virtute Spiritus-sancti.

CAPUT XIII.

Deus Malachiæ detractores punit.

Detractores puniti.

28. NEc modo malefactores, sed & detractores Malachiæ corripuit Deus. Quidam, verbi gratia, gratiam habens principum & potentum, etiam ipsius Regis, quod esset adulator & garrulus, & potens in lingua; favebat per omnia adversariis Malachiæ, & procaciter tuebatur partem eorum: Sancto vero & præsenti resistebat in facie, & detrahebat absenti, irreverenter occurrens ei in omni loco, maximeque ubi celebrioribus illum sciret interesse conventibus. Sed cito digna linguæ procacis mercede donatus est. Intumuit & computruit lingua maledica, vermibus ex ea scatentibus, & diffluentibus toto ore blasphemo, quos per septem ferme dies incessanter vomens, tandem cum illis miseram exspuit animam.

29. Loquente coram aliquando Malachia, & populum exhortante, mulier quædam infelix ausa est interrumpere sermonem clamoribus improbis, non deferens sacerdoti, & spiritui qui loquebatur. Erat autem de progenie impia, & spiritum habens in naribus, blasphemias contumeliasque evomebat in Sanctum, dicens hypocritam & invasorem alienæ hereditatis, sed & calvitiei illius improperans. At ille nihil respondit ei, sicut erat verecundus & mitis: sed Dominus respondit pro eo. Versa illa in insaniam est, Domino judicante: & crebris vocibus clamitans se suffocari à Malachia, morte demum horrenda luit peccatum blasphemiæ. Sic misera assumens adversus Malachiam improperium Elisæi, vere illum sibi alterum experta est Elisæum.

4. Reg. 2. 24.

30. Porro quia causa pestilentiæ cujusdam ortæ in civitate, multitudinem cleri & populi sollemniter cum reliquiis * Sanctorum tunc foras eduxerat, ne hoc quidem prætereundum, quod orante Malachia, pestilentia ilico conquievit. Ex hoc jam, qui motiret adversus eum, non fuit, dicentibus qui de semine Chanaan sunt: Fugiamus Malachiam, quia Dominus pugnat pro eo. At sero istud: quia zelus Domini, ubique occurrens eis, persecutus est eos usque ad internecionem. Quomodo intra paucos dies periit memoria eorum cum sonitu! quomodo facti sunt in desolationem, subito defecerunt, perierunt propter iniquitatem suam! Grande hodieque miraculum facit tam velox generationis illius deletio, his præsertim qui eorum noverant superbiam atque potentiam. Multa quidem & alia signa fuere, quibus Deus glorificavit nomen suum, & servum suum inter sudores & pericula confortavit. Quis digne commemoret? Non tamen omnia præterimus, etsi non sufficimus ad omnia. Propter seriem autem narrationis, ne impediatur, aliqua quæ dicturi sumus, reservamus in finem.

CAPUT XIV.

Sedem metropolitanam paci redditam resignat.

31. IGitur Malachias intra triennium reddita retributione superbis, & libertate ecclesiæ restituta, pulsa barbarie, & reformatis ubique moribus Christianæ religionis, videns omnia in pace esse, cœpit cogitare & de sua pace. Et memor propositi sui, constituit pro se Gelasium, virum bonum, & dignum tali honore, conniventibus clero & populo, quin potius sustinentibus propter pactum. Nam alias durum visum omnino. Quo consecrato, Regibusque ac Principibus attentius commendato, ipse clarus miraculis & triumphis, ad suam parochiam redit: non tamen Connereth. Et audi causam dignam relatu. Diœcesis illa duas fertur habuisse antiquitus episcopales sedes, & duos exstitisse episcopatus. Id visum melius Malachiæ. Itaque quos ambitio conflavit in unum, Malachias revocavit in duos, partem alteri Episcopo cedens, partem retinens sibi. Et propterea non venit Connereth, quod in ea jam episcopum ordinasset: sed Dunum se contulit, disterminans parochias, sicut in diebus antiquis. O purum cor! ô oculum columbinum! Locum tradidit novo episcopo, qui videretur paratior, principalior haberetur; locum, in quo sederat ipse. Ubi sunt; qui de terminis litigant, pro uno viculo perpetes ad invicem inimicitias exercentes? Nescio si quod genus hominum magis, quàm istos, antiquum vaticinium tangat: *Secuerunt prægnantes Galaad ad dilatandum terminos suos.* Sed hoc alias.

Tom. II. Opusc. XXI.

Connerethensem episcopatum dividit.

Duno contentus.

Amos 1. 13.

32. Malachias factus Dunensis episcopus, confestim more suo curavit adsciscere ad solatium sibi de filiis suis conventum regularium Clericorum. Et ecce rursus accingitur, quasi novus Christi tiro, ad spiritale certamen; rursus induitur arma potentia Deo, sanctæ paupertatis humilitatem, rigorem disciplinæ cœnobialis, otium contemplandi, orandi assiduitatem. quæ tamen omnia voto magis valuit diu tenere, quàm actu. Etenim universi confluebant ad eum: nec modo mediocres, sed & nobiles & potentes, illius se sapientiæ & sanctitati instruendos, corrigendos ac regendos committere festinabant. Et ipse interdum ibat, & exibat seminare semen suum, disponens & decernens tota auctoritate de rebus ecclesiasticis, tamquam ex Apostolis unus. Et nemo illi dicebat: In qua potestate hæc facis? videntibus cunctis signa & prodigia, quæ faciebat; & quia ubi spiritus Domini, ibi libertas.

Ubi Clericos regulares instituit.

2. Cor. 3. 17.

CAPUT XV.

Romam proficisci deliberat, pallium à Pontifice petiturus.

33. VIsum tamen sibi, non tute satis actitari ista absque Sedis apostolicæ auctoritate, & Romam proficisci deliberat: maximeque quod metropolicæ sedi deerat adhuc, & defuerat ab initio pallii usus, quod est plenitudo honoris. Et visum est bonum in oculis ejus, si ecclesia, pro qua tantum laborarat, quem hactenus non habuerat, suo acquireret studio & labore. Erat & altera metropolica sedes, quam de novo constituerat Celsus, primæ tamen sedi, & illius Archiepiscopo subdita, tamquam Primati. Et huic quoque optabat nihilo minus pallium Malachias, confirmarique auctoritate Sedis apostolicæ prærogativam, quam beneficio Celsi adipisci meruerat. Innotescente proposito, displicuit fratribus, necnon & magnatibus & populo terræ. Omnes enim intolerabilem sibi judicabant tam diutinam omnium pii parentis absentiam, & quod metuerent de morte ipsius.

Romam iter parat pro pallio.

34. Contigit interea mori germanum ejus, Christianum nomine, virum bonum, plenum gratiæ & virtutis. Episcopus erat, illi quidem secundus in celebri opinione, sed vitæ sanctimonia & justitiæ zelo forte non impar. Hujus decessus magis terruit universos, & discessum Malachiæ reddidit molestiorem. Dicebant autem nullo modo assentiendum unici peregrinationi patroni, ut non desoletur omnis terra, si duabus tantis columnis sub uno momento temporis destituatur. Ergo omnes pariter contradicunt. Et vim faciebant, cum ille divinam ultionem minatus est. Non tamen destitere illi, nisi missa sorte, prius Dei voluntas super hoc interrogaretur. Prohibente illo, nihilo minus mittunt: sed illa pro Malachiæ parte ter respondisse inventa est. Nec enim una contenti vice fuere, cupidi retinendi eum. Demum cedentes, dimittunt illum, non tamen

Christianus ejus frater obit.

Sors pro ejus itinere.

[Tom. II. Orat. XII.]

sine ploratu & ululatu multo. Sed ne quid imperfectum relinqueret, tractare cœpit, quomodo defuncti fratris semen suscitaret. Et accersitis ad se tribus discipulis suis, anxius æstuabat, quisnam dignior ad hoc opus, sive utilior videretur. Et diligenter intuitus singulos: Tu, inquit, ô Edane, (sic enim vocabatur unus) suscipe onus. Illo cunctaote, & flente: Ne timeas, ait. Tu enim mihi à Domioo designatus es, quia annulum aureum, quo desponsandus es, jam nunc prævidi in digito tuo. Acquievit ille, & Malachias, eo consecrato, proficiscitur.

[Edanum loco fratris demortui, ordinat episcopum.]

35. Cumque egressus de Scotia, pervenisset Eboracum, sacerdos quidam, Sycarus nomine, intuitus eum agnovit. Nec enim faciem ejus viderat ante: sed cum haberet spiritum prophetiæ, revelatum fuerat ei jampridem de illo. Et nunc incunctanter circumstantibus digito eum demonstrans: Hic est, inquit, de quo dixeram, quia de Hibernia sanctus veniet Pootifex, qui scit cogitationes hominum. Sic non potuit latere lucerna sub modio, prodente eam per os Sycari Spiritusancto qui illam accenderat. Nam & multa secreta de esse suo, suorumque dicta sunt ei à Sycaro, quæ ita esse vel fuisse omnia recognovit. Sed & sociis Malachiæ percootantibus de suo reditu, respondit Sycarus incunctanter, (quod post rei probavit eventus) paucos videlicet admodum de nnmero illo cum Episcopo redituros. Illi, audito hoc, suspicati sunt mortem: sed Deus aliter adimplevit. Nempe rediens ab Urbe, quibusdam apud oos, quibusdam & in aliis locis ad discendam conversationis formam relictis, juxta verbum Sycari, cum paucis admodum repatriavit. Hæc de Sycaro.

[Iter aggreditur Anno 1139.]
[Sycaro callitus notus.]

36. In ipsa urbe Eboracensi, accessit ad eum vir nobilis secundum sæculum, Wallenus nomine, tunc Prior in Kyrkeham * regularium fratrum: nunc vero monachus, & monachorum pater in Mailros monasterio Ordinis oostri, qui devotus Malachiæ se orationibus satis humiliter commendavit. Is advertens multos habere Episcopum socios, & equos paucos, (nam præter ministros, & clericos alios, quinque cum eo erant presbyteri, & equi oonnisi tres) obtulit ei soum, quo ipse vehebatur, hoc solum dolere se inquiens, quod esset runcinus dure portans. Et addit: Libentius dedissem, si melior fuisset: sed, si dignamini, ducite qualemcumque vobiscum. Et ego, ait Episcopus, eo libentius accipio, quo prædicas viliorem: quia non potest mihi vile esse, quicquid tam pretiosa voluntas obtulerit. Et conversus ad suos: Hunc, inquit, sternite mihi, quia commodus satis, & sufficiens erit in longum. Quo facto, ascendit: & primo quidem durum, ut erat, sentiens, postmodum mira mutatiooe valde commodum sibi & suaviter ambulaotem invenit. Et ne caderet super terram de sermone quem dixerat, usque ad nonum annum, quo mortuus est ipse, non defecit ei, factus optimus & pretiosissimus palefridus. Quodque evidentius miraculum cernentibus fecit, de subnigro cœpit albescere, & oon multo post vix inveniebatur albior illo.

[* al. Kyrkestede.]
[Equus ex incommodo fit ei commodissimus.]

CAPUT XVI.

Romam tendens, & inde rediens, Claram-vallem visitat.

37. Mihi quoque in hac via datum est videre virum, & in ejus visu & verbo refectus sum, & delectatus sum, sicut in omnibus divitiis. Et ego vicissim, peccator licet, inveni gratiam in oculis ejus exiunc, & deinceps usque ad obitum ipsius, sicut in procemio præfatus sum. Ipse etiam dignatus divertere ad Claram-vallem, visis fratribus, compunctus est: & illi non mediocriter ædificati in præsentia & sermone ejus. Et acceptans locum, & nos, atque intimis visceribus colligens, valedixit oobis, & abiit. Qui transalpinans, cum venisset Iporiam civitatem Italiæ, hospitis sui parvulum filium, qui male habens moriturus erat, continuo sanavit.

[Venit in Claram-vallem.]
[Sanat puerum moribundum.]

38. Erat tunc temporis in Sede apostolica felicis memoriæ Innoceotius secundus Papa: qui eum benigne suscepit, humane satis illi super longa peregrinatione compassus. Et primo quidem Malachias, quod altius infixerat animo, cum multis lacrymis implorabat, licere sibi vivere, & mori in Clara-valle, permissu & benedictione summi Pontificis. Et petiit hoc, noo oblitus ad quod venerat, sed affectus quo venerat desiderio Claræ-vallis. Non autem obtinuit, quod virum Apostolicus lucris potius uberioribus occupandum decerneret. Nec tamen omnino frustratus est à desiderio cordis sui, cui mori ibi, etsi non vivere, donatum est. Mensem integrum fecit in urbe, loca sancta perambulans, & frequentans causa orationis. Cumque per id temporis sæpe ac diligenter ab eo, & ab his qui cum eo erant, summus Pontifex inquisisset, esse patriæ, mores gentis, statum ecclesiarum, & quanta in terra Deus per eum operatus fuisset: paranti jam repatriare commisit vices suas, per universam Hiberniam Legatum illum constituens. Significatum siquidem erat ei ab episcopo Gilleberto, qui, ut supra memoravimus, tunc Legatus exstiterat, quod jam non posset præ senio & debilitate corporis villicare. Post hæc petit Malachias confirmari novæ metropolis constitutionem, & utriusque sedis pallia sibi dari. Et confirmationis quidem privilegium mox accepit: De palliis autem, ait summus Pontifex, oportet sollemnius agi. Convocatis episcopis, & clericis, & majoribus terræ, celebrabis generale concilium: & sic conniventia & communi voto universorum per honestas personas requiretis pallium, & dabitur vobis. Deinde tollens mitram de capite suo, imposuit capiti ejus: sed & stolam cum manipulo dedit, quibus uti inter offerendum solebat. Et salutatum in osculo pacis dimisit eum, apostolica fultum benedictione & auctoritate.

39. Qui revertens per Claram-vallem, suam secundo oobis largitus est benedictionem. Et alta suspiria traheos, quod non liceret sibi pro suo desiderio remanere: Hos, inquit, interim pro me, oro, ut retineatis, qui à vobis discant, quod nos postmodum doceant. Et infert: Erunt nobis in semeo, & in semine isto benedicentur gentes, & illæ gentes, quæ à diebus antiquis monachi quidem nomen audierunt, monachum non viderunt. Et dimissis quatuor à latere suo, abiit. qui probati, & digni ioventi monachi facti sunt. Post aliquod tempus, cum jam Sanctus esset in terra sua, misit alios, & de illis factum est similiter. Quibus per aliquantum tempus instructis, & eruditis corde in sapientia, dato eis in patrem sancto fratre Christiano, qui erat unus ex ipsis; emisimus eos, adjungentes de nostris, quanti sufficerent ad numerum abbatiæ. Quæ concepit, & peperit filias quinque: & sic multiplicato semine, augescit in dies numerus monachorum, juxta desiderium & vaticinium Malachiæ. Nunc jam repetamus ordinem narrationis.

CAPUT XVII.

Diversa beneficia sanitatum per eum collata.

40. Malachias profectus à oobis, prospere pervenit in Scotiam. Et invenit David regem, qui adhuc hodie superest, in quodam castello suo: cujus filius infirmabatur ad mortem. Ad quem ingressus, honorifice à Rege susceptus, & humiliter exoratus, ut sanaret filium suum; aqua, cui benedixit, adspersit juvenem, & intuens in eum, ait: Confide fili, noo morieris hac vice. Dixit hoc, & die sequenti, secundum dictum prophetæ, secuta est sanitas, sanitatem lætitia patris, clamor & strepitus totius exsultantis familiæ. Exiit sermo ad omnes. nec enim quod in domo regia, & Regis acciderat filio, latere potuit. Et ecce ubique resultans gratiarum actio, & vox laudis, tum pro salute domini, tum pro miraculi novitate. Henricus est iste. nam vivit adhuc unicus patris sui, Miles fortis & prudens, patrizans * (ut aiunt) in sectaodo justitiam & amorem viri. Et amavit uterque Malachiam, quamdiu

vixit, tamquam qui illum à morte revocasset. Rogabant eum manere per aliquot dies: sed ille declinans gloriam, moram non sustinuit, & mane carpebat iter. Transeunti igitur per villam, nomine Crugeldum, occurrit puella muta. Orante illo, solutum est vinculum linguæ ejus, & loquebatur recte. Dehinc villam ingrediens, quam nominant ecclesiam sancti Michaelis, oblatam sibi mulierem phreneticam, & vinctam funibus, coram omni populo curat, & dimissa incolumi, proficiscitur. Perveniens vero ad portum Laperasperi, transitum ibi per aliquot dies præstolabatur: sed mora minime transiit otiosa. Construitur interim de virgis in sæpem textis Oratorium, ipso jubente, ipso operante pariter. Consummatum circumdedit vallo, atque interjacens spatium in cœmeterium benedixit. Sane merita benedicentis miracula satis declarant, quæ usque hodie ibi actitari feruntur.

41. Inde est, quod de finitimis locis infirmos & male habentes illo portare consueverunt, & sanantur multi. Mulier totis dissolutis membris, plaustro vecta illuc, pedibus suis remeavit domum, una dumtaxat nocte non frustra in loco sancto præstolata misericordiam Domini. Alia quædam ibidem pernoctabat in oratione: quam forte reperiens solam homo barbarus, accensus libidine, & sui minime compos, irruit rabiosus in eam. Conversa illa, & tremefacta, suspiciens advertit hominem plenum diabolico spiritu: Heus tu, inquit, miser, quid agis? Considera ubi es, reverere hæc sancta, defer Deo, defer servo ejus Malachiæ, parce & tibi ipsi. Non destitit ille, furiis agitatus iniquis. Et ecce (quod horribile dictu est) venenatum & tumidum animal, quod bufonem vocant, visum est reptans exire deinter femora mulieris. Quid plura? Terrefactus resilit homo, & datis saltibus, festinus oratorio exsilit. Ille confusus abscessit, & illa intacta remansit, magno quidem & Dei miraculo, & merito Malachiæ. Et pulcre operi fœdo & abominando fœdum intervenit & abominabile monstrum. Non prorsus aliter decuit bestialem exstingui libidinem, quàm per frigidissimum vermem: nec aliter temerarium frenari ausum, frustrari conatum, quàm per vilem, inutilemque bestiolam. Et hæc loco isto sufficiant pauca de pluribus: nunc jam reliqua prosequamur.

CAPUT XVIII.

Reversus in patriam, totus cura pastorali & reformationi incumbit.

42. Ascendit Malachias navem, & prospere navigans, applicuit monasterio suo Benchorensi, ut primi filii primam reciperent gratiam. Quid animi putas gessisse illos, sano de via tam longa recepto patre, & illo patre? Nec mirum, si se tota in gaudium effuderunt viscera eorum in reditu ejus, quando & exteris circumquaque gentibus incredibilem mox lætitiam velox rumor invexit. Denique de civitatibus, & castellis, & vicis occurrunt ei; & quocumque divertat, suscipitur exsultatione universæ terræ. Verumtamen non sapit honor. Opus exercetur legationis: multis in locis celebrantur conventus multi, ne qua regio, seu portio regionis, legationis fructu & utilitate fraudetur. Seminatur super omnes aquas: non est qui se abscondat ab opera sollicitudinis ejus. Non sexus, non ætas, non conditio, non professio reputatur. Ubique semen spargitur salutare, ubique intonat tuba cælestis. Ubique discurrit, ubique irrumpit, evaginato gladio linguæ ad faciendam vindictam in nationibus, increpationes in populis. Terror ejus super facientes mala. Clamat iniquis, Nolite inique agere; & delinquentibus, Nolite exaltare cornu. Religio ubique plantatur, propagatur, fovetur. Oculi ejus super eos, & cura ejus ad necessitates eorum. In Conciliis, quæ passim celebrantur, repetuntur antiquæ traditiones, quas tamen bonas fuisse constiterit, abolitas vero negligentia sacerdotum. Nec modo vetera instaurantur: cuduntur & nova; & quæcumque promulgaverit, tamquam cælitus edita acceptantur, tenentur, scripto mandantur ad memoriam posterorum. Quidni cælitus missa crederentur, quæ tot cælestia confirmant miracula? Et ut fidem dictis faciam, perstringam nonnulla paucis. Quis enim cuncta enumeret? Quamquam libentius, fateor, imitandis immorer, quam admirandis.

Tom. II Orat. XII.

Psal. 74. 5.

CAPUT XIX.

Virtutum ejus insignia, & mores vero Præsule digni.

43. Et meo quidem judicio primum & maximum miraculum, quod fecit, ipse erat. Ut enim taceam interiorem hominem ejus, cujus pulcritudinem, fortitudinem, puritatem satis indicabant mores ipsius & vita; ipsum exteriorem ita uno semper modo, ipsoque modestissimo & decentissimo gestu, ut nil prorsus appareret in eo, quod posset offendere intuentes. Et quidem qui non offendit in verbo, ille perfectus est vir. At vero in Malachia quis umquam, etiamsi curiosius observarit, deprehendit otiosum, non dico verbum, sed nutum? quis manum, pedemve moventem frustra? Immo quid non ædificans in ejus incessu, aspectu, habitu, vultu? Denique vultus hilaritatem nec fuscavit mæror, nec levigavit risus. Totum in eo disciplinatum, totum insigne virtutis, perfectionis forma. Per omnia serius, sed non austerus. Remissus interdum, dissolutus nunquam. Negligens nihil, etsi pro tempore multa dissimulans. Quietus sæpe, sed minime aliquando otiosus. A die primo conversionis suæ usque ad extremum vitæ, sine proprio vixit. Non servos, non ancillas, non villas, non viculos, non denique quicquam redituum ecclesiasticorum sæculariumve, vel in ipso habuit episcopatu. Mensæ episcopali nihil prorsus constitutum, vel assignatum, unde Episcopus viveret. Nec enim vel domum propriam habuit. Erat autem pæne incessanter circuiens parochias omnes, Evangelio serviens, & de Evangelio vivens, sicut constituit ei Dominus: *Dignus est*, inquiens, *operarius mercede sua*. Nisi quod frequentius ipsum Evangelium sine sumptu ponens, de laboribus suis suorumque ferebat, unde se & eos, qui secum laborabant, in opere ministerii sustentaret. Porro si interdum quiescere oporteret, in sanctis hoc faciebat locis, quæ ipse per Hiberniam sparserat universam: apud quos vero moram facere libuisset, illorum se conformavit moribus & observantiis, communi contentus vita & mensa. Non fuit in victu, non fuit in vestitu, in quo potuisset Malachias dignosci inter ceteros fratres: in tantum, cum major esset, humiliavit se in omnibus.

Jac. 3. 2.

Malachiæ modestia & religio.

Insignis ejus paupertas voluntaria.

Visitatio diœcesis.

Luc. 10. 7.

In monasteriis vivit ut monachus.

44. Denique cum exiret ad prædicandum, cum peditibus pedes & ipse ibat, Episcopus & Legatus. Forma apostolica hæc: & inde magis mira in Malachia, quo rara nimis in aliis. Verus profecto Apostolorum heres est iste, qui talia agit. Sed advertere est, quomodo dividat hereditatem cum fratribus suis, æque nepotibus Apostolorum. Illi dominantur in clero: iste dum esset liber ex omnibus, omnium se servum fecit. Illi aut non evangelizantes manducant, aut evangelizant ut manducent: Malachias imitans Paulum, manducat, ut evangelizet. Illi fastum & quæstum æstimant pietatem: Malachias hereditate vindicat sibi opus & onus. Illi felices se credunt, si dilataverint terminos suos: Malachias in dilatanda caritate gloriatur. Illi congregant in horrea, & dolia replent, unde onerent mensas: Malachias colligit in deserta & solitudines, unde impleat cælos. Illi, cum accipiant decimas, & primitias, & oblationes, insuper & de Cæsaris beneficio telonia, & tributa, & alios reditus infinitos, solliciti sunt nihilo minus, quid manducent, & quid bibant: Malachias nihil horum habens, multos tamen locupletat de promptuario fidei. Illis nec cupiditatis, nec sollicitudinis ullus est finis: Malachias

Pedes lustrat diœcesim.

Comparatio ejus cum aliis episcopis.

Tom. II. Orat. XV.

cupiens nihil, non novit tamen cogitare de crastino. Illi a pauperibus exigunt, quod dent divitibus: iste sollicitat divites pro pauperibus sustentandis. Illi marsupia vacuant subditorum: iste pro peccatis eorum altaria cumulat votis, hostiisque pacificis. Illi alta palatia erigunt, turres, ac mœnia ad cælos levant: Malachias non habens ubi caput reclinet, opus facit Evangelistæ. Illi equos ascendunt cum turba hominum gratis manducantium panem, & non suum: Malachias sæptus sanctorum fratrum collegio, pedes circuit, portans panes Angelorum, quibus satiet animas esurientes. Illi plebes ne agnoscunt quidem: iste erudit. Illi potentes & tyrannos honorant: iste punit. O virum apostolicum, quem tot & talia nobilitant signa apostolatus sui! Quid ergo mirum, si mira est operatus, sic mirabilis ipse? Immo vero non ipse, sed Deus in ipso. Alioquin tu es Deus, inquit, qui facis mirabilia.

Psal. 76. 15.

CAPUT XX.

Energumenos vexatos à dæmoniis liberat.

*Dæmonis ejectio ex duabus feminis. * al. Cultatim.*

45. ERat mulier in civitate Culratim *, dæmonium habens. Vocatus est Malachias: orat pro addicta, urget invasorem; exit. Sed nondum exsaturata nequitia ejus, miseram invadit mulierculam, quæ forte prope assisteret. Et Malachias: Non ad hoc, inquit, tibi illam tuli, ut hanc pervaderes: exi & ab ea. Paret, sed repetit priorem. Qua denuo pulsus, recurrit in alteram. Ita per aliquod spatium alternatim vexabat illas, hinc inde refugiens. Tunc sanctus indignans sibi illudi a dæmone, colligensque spiritum, infremuit, & totis viribus fidei facto impetu in adversarium, ab utraque fugavit, & quidem non minus vexatum his, quas vexaverat ipse. Ceterum quod moram fecit sancto, non putes, Lector, fuisse virtutis ejus, sed dispensationis divinæ: ut videlicet ex hoc manifestior fieret & maligni præsentia, & victoria Malachiæ. Denique audi quid alibi fecerit, non autem per præsentiam suam. Et utique potuit præsens, quod abiens valuit.

Maleficiatum curat.

46. In regione aquilonaris partis Hiberniæ jacebat infirmus in domo, nec dubium quin dæmonum maleficio. Nam quadam nocte audivit eos loquentes, dicente altero ad alterum: Vide ne miser iste hypocritæ illius stratum, stramenve contingat, & sic effugiat manus nostras. Cognovit homo, quod Malachiam loquerentur, quem non multo ante in eadem domo meminerat pernoctasse. Et adhuc stramen in loco: sumptaque fiducia, & quo potuit conatu, cœpit repere debilis corpore, sed fide fortis. Et ecce in aëre clamor & vociferatio: Probibe eum, prohibe; retine eum, retine: amittimus prædam. Verum is quem portabat fides & desiderium evadendi, quanto plus clamabant illi, tanto magis genibus manibusque nitens, ad remedium festinabat. Et perveniens ascendit lectulum, volutatur in stramine, audit ululatum plangentium: Heu, heu! ipsi nos prodidimus, decepti sumus, evasit. Et dicto citius recessit ab eo dæmonum terror & horror quem patiebatur, & omnis pariter ægritudo. In Lesmor civitate homo à dæmonio vexatus, per Malachiam liberatus est. Item transeunti aliquando per Laginiam, oblatus illi infans habens dæmonium; sanus relatus est. In regione eadem ligatam funibus phreneticam solvi jussit, & in aqua, quam benedixit, lavari. Lota est, & sanata est. Alteram quoque in Saballo regione Ulydiæ, membra propria dentibus laniantem, orando & tangendo curavit. Amentem hominem, multa prædicentem futura, amici & propinqui adducunt ad Dei hominem, vinctum funibus fortiter, quod fortem ad nocendum rabies ipsa fecisset, & terribilem valde. Orat Malachias; & incontinenti æger sanatur, & solvitur. Factum est hoc loco quodam, cujus nomen tacemus, quod nimis barbarum sonet, sicut & alia multa. Alio tempore in præfata civitate Lesmor puellam mutam parentes ejus in media platea

Alia mira patr.

offerunt transeunti, cum multa supplicatione rogantes, ut ei subvenire dignetur. Stat Malachias, & facta oratione, tangens digito linguam ejus, sputum misit in os ejus, & loquentem dimisit.

CAPUT XXI.

Beneficia moribundis & parturientibus præstita.

47. EXiens de quadam ecclesia, obvium habuit hominem cum uxore sua, quæ non poterat loqui. Rogatus, ut ejus misereatur, stat in porta populo circumstante: & data benedictione super eam, jubet Dominicam dicere orationem. Dixit illa, & populus benedixit Dominum. In civitate, cui nomen Ocnthreb *, decumbens lectulo quidam dives, jam dies duodecim privatus linguæ officio, ad jussionem visitantis se sancti, loquelam recuperat, eucharistiam sumit: & ita munitus, extremum in bona confessione efflavit spiritum. O oliva fructifera in domo Dei! ô oleum jucunditatis, ungens & lucens! Et splendore miraculi illustravit sanos, & suavitate beneficii unxit infirmum, cui mox morituro salutarem confitendi & communicandi obtinuit facultatem. Intravit ad eum quidam de nobilibus, habens ei aliquid dicere. Qui inter loquendum, fide plenus, tres juncos pie furatus de lectulo, in quo ille sedebat, tulit secum: & multa Deus de furto pietatis est operatus, fide illius, & Præsulis sanctitate. Forte venerat in civitatem, nomine Duevania. Et cum sederet ad mensam, ingressus vir nobilis de civitate ipsa, humiliter supplicat pro uxore prægnante, quæ jam sollemne omne præterisset tempus pariendi, ita ut mirarentur omnes; & nemo, qui aliud quàm vitæ periculum crederet imminere. Rogat & cum eo Neemias episcopus illius civitatis, qui juxta eum sedebat: rogant & ceteri, quotquot aderant simul discumbentes. Tum ille: Compatior ei, inquit, quod bona mulier sit, & pudica. Et porrigens viro poculum, cui benedixerat: Vade, inquit, da illi bibere, sciens eam sumpto benedictionis potu, & sine mora, & sine periculo parituram. Factum est quod præcepit, & nocte ipsa subsecutum est quod promisit. Sedebat in campo cum Comite Ulydiæ aliqua tractans, & multitudo copiosa circa eos. Venit mulier gravida, & vere gravis. Indicat se contra omnes naturæ leges retinere partum jam quindecim mensibus & diebus viginti. Compassus Malachias super novo & inaudito incommodo, orat, & mulier parit. Qui aderant, lætati sunt, & mirati sunt. Omnes enim viderunt, in qua facilitate & velocitate loco eodem enixa sit, & triste negati partus periculum miraculo commutatum jucundiori.

CAPUT XXII.

Concubinario obstinato exitium denuntiat.

48. ACcidit ibidem quiddam pari quidem miraculo, sed sorte dispari. Vidit hominem, qui publice tenere diceretur concubinam fratris: & hic erat Miles, minister Comitis. Et publice conveniens incestuosum, alterum ei Johannem exhibuit: Non licet tibi, inquiens, concubinam habere fratris tui. At ille alterum ipsi nihilo minus Herodem redhibens, non modo non audivit eum, sed & superbe respondit, & coram omnibus jurat numquam se dimissurum. Tum commotus Malachias, sicut erat pro justitia vehementer zelans: Et Deus, inquit, te ab illa separet vel invitum. Parvi pendens ille, ex instanti abiit indignabundus. Offendensque mulierem non longe à turba constituta in loco, vi oppressit eam, sicut erat satanæ totus, cui paulo ante traditus fuerat. Nec latuit flagitium. Ancilla, quæ dominam comitabatur, recurrens domum (nempe haud procul aberat loco) nuntiat anhela quid mali acciderit. Ad quam vocem germani illius, qui domi erant, zelantes sororis stuprum, tota illo festinantia pervolant, pudicitiæ hostem, ipso in loco & opere sceleris deprehensum, multis

confossum vulneribus interimunt. Necdum conventus solutus erat, cum ecce armiger illius, quod evenerat, nuntiavit. Et mirati sunt universi, quod sententia Malachiæ tam celerem habuisset effectum. Timuerunt quique flagitiosi audito hoc verbo, (nam multi erant in terra) & territi purgati sunt, lavantes manus suas in sanguine peccatoris.

CAPUT XXIII.

Varia sanitatum beneficia variis præstita.

49. Diarmitium Comitem, multo jam tempore decumbentem lecto, duriter quidem increpans, quod malus homo esset, immoderatius serviens ventri & gulæ, benedicta adspersum aqua, surgere fecit sine mora, ita valentem, ut equum ascenderet ilico, & utique præter spem suam ipsius & suorum. In urbe Caselensi venit homo ante eum cum filio paralytico, rogans illum sanari. qui orans breviter, Vade, inquit, filius tuus sanabitur. It, & crastino redit cum filio, sed minime sanato. Tum surgens Malachias, & stans super eum diutius oravit, & ille sanatus est. Et conversus ad patrem: Offer, inquit, illum Deo. Annuit homo, sed non tenuit: & post aliquod annos ille jam juvenis recidit in idipsum, sine dubio propter inobedientiam patris, & pacti transgressionem. Alius quidam veniens de longinquo, cum esset Malachias in finibus Mumoniæ, attulit ad eum filium, pedum penitus officio destitutum. Percunctatus quonam modo illi id accidisset: Ut suspicor, inquit, dæmonum malignitate. Et addit: Ludenti in prato ipsi (ni fallor) immisere soporem, evigilansque puerulus, sic se invenit. Hæc dicens, cum lacrymis precem fundit, efflagitat opem. Miertus ejus oravit Malachias, jubens ægrum interim dormire ibidem super solium *. Dormivit; & surrexit sanus. Hunc ipse, quia de longe venerat, aliquamdiu in comitatu suo retinuit, & erat ambulans cum eo.

50. In monasterio Benchorensi pauper quidam fratrum eleemosynis sustentabatur. Et erat quotidianam accipiens stipem, aliquid officii factitans in pistrino. Is claudus ab annis duodecim, humi manibus repens, post se trahebat pedes emortuos. quem die quadam ante cellam suam Malachias mæstum & mærentem inveniens causam percontatur. Et ille: Vides, inquit, quàm ex longo misellus affligor, & manus Domini super me: & ecce ad cumulum ærumnæ, homines, qui misereri debuerant, irrident me potius, miseriam exprobantes. Quem ubi audivit, pietate motus suspexit in cælum, manus pariter levans. Facta autem brevi oratione, ipse intravit cellam, & ille surrexit. Et stans super pedes suos, mirabatur, si vere esset quod erat pæne somnium suspicatus. Cœpit tamen se pedetentim movere: neque enim posse ire satis credebat. Tandem quasi e gravi somno evigilans, cognoscit misericordiam Domini super se; firmiter graditur, & in pistrinum revertitur, exsiliens & exsultans, & laudans Deum. Viso eo, qui ante viderant & cognoverant, repleti sunt stupore & ecstasi, phantasma putantes. Virum item hydropicum orando sanavit: qui ilico remansit in monasterio, pastor ovium factus.

51. Civitas Hiberniæ, nomine Corcagia *, vacabat episcopo. Tractatum est de electione: dissensere partes, quibusque, ut assolet, præsulem volentibus constituere suum, non Dei. Venit illuc Malachias, audita dissensione. Convocato clero & populo, etiam corda & vota discordantium unire curavit. Et persuasis illis totum negotium sibi debere credi, cui potissimum sollicitudo incumberet illius, sicut & aliarum per Hiberniam ecclesiarum; incontinenti nominat eis, non quempiam de nobilibus terræ, sed magis quemdam hominem pauperem, quem sciret sanctum & doctum: & hic erat alienigena. Quæritur ille: nuntiatur decumbere lecto, & ita debilis, ut nullo pacto exeat, nisi in manibus portatus ministrantium. Et Malachias: Surgat, inquit, in nomine Domini, ego præcipio;

A obedientia salvum faciet eum. Quid faceret ille? Parere volebat, sed imparatum se sentiebat: quod etsi posset ire, episcopari reformidabat. Ita eum voluntate obediendi, pugnante gemino hoste, pondere languoris, & metu * honoris, vicit illa tamen, data fibi in adjutorium spe salutis. Itaque conatur, movet sese, tentat vires, invenit se solito fortiorem. Crescit pariter fides cum viribus, & rursum facta fortior fides dat vicissim viribus incrementum. Jam surgere per se valet, jam melnsculè gradi, jam nec sentire in ambulando lassitudinem; demum expeditus & alacer pervenire ad Malachiam sine hominis adjutorio. Qui assumens eum, misit in cathedram, clero & populo col-
B laudante. Hoc ita in pace factum est, quia nec illi ausi sunt Malachiæ voluntati in aliquo obviare, videntes signum, quod fecerat: nec ille parere dubitavit, tam evidenti argumento factus securior de Domini voluntate.

52. Mulier quædam fluxum sanguinis patiebatur: & hæc nobilis, carissima Malachiæ, plus tamen ob morum quàm generis nobilitatem. Quæ ex toto deficiens, nimirum cum sanguine exhaustis viribus, jam posita in extremis, misit ad Dei hominem, ut, quod supererat, animæ subveniret, qui se jam non esset visurus in corpore. Audiens Malachias, moleste tulit, quod mulier virtutis foret, & vita ejus fructuosa opere &
C exemplo. Et videns se non posse satis accurrere tempestive, accito Malcho, quod juvenis esset, & expeditus: (ipse est, cujus supra * meminimus, frater Christiani abbatis.) Accelera, inquit, fer illi tria poma hæc, super quæ nomen Domini invocavi. Confido in ipso quod ubi ex eis gustaverit, non gustabit mortem, priusquam nos videat, etsi tardiuscule secuturos. Festinat Malchus secundum mandatum, & veniens intrat ad morituram, alterum se exhibens puerum Elisæi, nisi quod hujus efficacior opera fuit. Jubet missam sibi à Malachia benedictionem accipere, & gustare, si quo modo valuerit. At illa exhilarata, audito nomine Malachiæ, ut obedire possit,
D nutu significat, paulisper se erigi velle; nam verbo non poterat. Erigitur, gustat: gustato confortata est, loquitur & gratias agit. Et immisit Dominus soporem in eam, & suavissime requievit in eo, cujus usu diu caruerat, sicut & esu. Stetit interim sanguis, & post modicum expergefacta, sanam se reperit, nisi quod longa inedia, & sanguinis minutione adhuc debilis erat. Si quo minus, die sequenti desideratus Malachiæ adventus aspectusque perfecit.

CAPUT XXIV.

Feminam sine Sacramento Extremæ unctionis defunctam resuscitat.

E

53. Habitabat vir nobilis in vicinia Benchorensis monasterii, cujus uxor cum infirmaretur ad mortem, rogatus Malachias ut descenderet, priusquam moreretur, infirmam uncturus oleo. Descendit, & intravit ad eam. quo viso, exsultat illa, spe animata salutis. Et cum pararet ungere eam, visum est omnibus differendum potius usque mane. Erat enim vespera. Acquievit Malachias, & data benedictione super ægram, exivit cum his qui secum erant. At vero post modicum subito clamor factus est, planctus & strepitus multus per totam domum; siquidem insonuit, quod mortua esset. Accurrit Malachias tumul-
F tu audito, & secuti sunt eum discipuli ejus. Et accedens ad lectum, ut certo comperit exspirasse, consternatus est animo, sibi imputans, quod fraudata gratia Sacramenti obierit. Et elevatis in cælum manibus, Obsecro Domine, inquit, insipienter egi. Ego ego peccavi, qui distuli; non ista, quæ voluit. Hæc dicens, contestatus est in audientia omnium, nullam se recepturum consolationem, nullam daturum requiem spiritui suo, nisi, quam tulerat, liceret restituere gratiam. Et stans super eam, tota nocte laborabat in gemitu suo; & pro oleo sancto, largo imbre lacrymarum

Tom. II. Opusc. XII.

* al. oneris

Hæmorrhoissam sanat pomis benedictis.

* num. 39.

4. Reg 4. 29.

Defunctam unctione motu[?]... Dilata unctione mortua.

Tom. II. Opusc. XII

perfundens mortuam, vicem illi unctionis, quam poterat, exhibebat. Ipse quidem sic, ad suos autem: Vigilate, inquit, & orare. Itaque in psalmis illi, ille in lacrymis, noctem duxere pervigilem. Et mane facto, exaudivit Dominos sanctum suum, quia spiritus Domini erat postulans pro eo, qui postulat pro sanctis gemitibus inenarrabilibus. Quid plura? Aperit oculos quæ fuerat mortua: &, ut solent qui de gravi somno evigilant, fricans sibi manibus frontem & timpora, super lectum se erigit, & agnito Malachia, inclinans devote salutat eum. Et verso luctu in gaudium, stupor apprehendit omnes, & qui viderunt, & qui audierunt. Sed & Malachias gratias agens, benedixit Dominum. Et unxit eam nihilo minus, sciens in hoc Sacramento remitti peccata, & quod oratio fidei salvet infirmum. Post hæc abiit ille, & illa convaluit; & vivens incolumis tempore aliquanto, ut gloria Domini manifestaretur in ea, peracta pœnitentia, quam sibi Malachias injunxerat, in bona confessione iterum obdormivit, & migravit ad Dominum.

Rediviva ungitur.

Jac. 5. 15. Extrema unctio, sacramentum, ejusque effectus.

CAPUT XXV.

Alia diversa beneficia in diversos collata.

Feminæ iracundæ spiritum mansuetudinis impetrat.

54. FUit item mulier, cui spiritus iracundiæ & furoris in tantum dominaretur, ut non solum vicini & cognati fugerent consortium ejus, sed filii quoque ipsius vix sustinerent habitare cum ea. Clamor, & rancor, & tempestas valida, ubicumque fuisset. Audax, & ardens, & præceps, metuenda lingua & manu, importabilis omnibus, & invisa. Dolentes filii tum pro illa, tum pro seipsis, trahunt illam ad præsentiam Malachiæ, lacrymabilem cum fletu quetimnniam deponentes. Vir autem sanctus & periculum matris, & incommodum miserans filiorum, seorsum advocat illam: fueritne confessa aliquando peccata sua, sollicite percontatur. Respondit, Nequaquam. Confitere, inquit. Paret. Et ille injungens pœnitentiam confitenti, oransque super eam, ut Dominus omnipotens det ei spiritum mansuetudinis, in nomine Domini Jesu ne ultra irascatur jubet. Seqoitur tanta mansuetudo, ut pateat omnibus non esse aliud, quàm admirabilem mutationem dexteræ Excelsi. Fertur adhuc hodie vivere, & tantæ esse patientiæ & lenitatis, ut quæ omnes exasperare solebat, nullis modo exasperari damnis, contumeliis, afflictionibus queat. Si licet & me, juxta Apostolum, abundare in sensu meo, accipiat quisque ut volet: ego istud superiori suscitatæ miraculo mortuæ censeo præferendum, quod exterior quidem ibi, hic vero interior revixerit homo. Et nunc curramus ad reliqua.

Confessionis efficacia.

Rom. 14. 5.

Donum lacrymarum homini sæculari obtinet.

55. Vir secundum sæculum honorabilis, secundum Deum timoratus, veniens ad Malachiam, questus est ei super sterilitate animæ suæ, supplicans ut sibi obtineret ab omnipotente Deo gratiam lacrymarum. Et subridens Malachias, quod gratum haberet in homine sæculari desiderium spiritale, suam maxillam maxillæ illius quasi blandiendo conjungens: Fiat, inquit, tibi, sicut petisti. Tantos exinde, & pæne continuos exitus aquarum deduxerunt oculi ejus, ut illud Scripturæ ei posse aptari videretur: *Fons hortorum, puteus aquarum viventium.*

Cant. 4. 15.

Piscium fœcunditatem restituit.

Est insula maris in Hibernia, ab olim fœcunda piscium: & mare ibi piscosum valde. Peccatis (ut creditur) habitantium adempta copia solita, quæ multos habebat filios, infirmata est, & à tanta funditus sui commoditate emarcuit. Dolentibus accolis, & jacturam gravem populis ægre ferentibus, revelatum est cuidam mulieri, precibus Malachiæ posse afferri remedium: idque innotuit omnibus, ipsa prodente. Nutu Dei contigit adesse Malachiam. Dum enim circuiret, & repleret Evangelio regionem, divertit illuc, ut & ipsis eamdem gratiam impertiret. At barbari, quibus erat major cura de piscibus, omni instantia flagitant, ut potius respicere dignetur super sterilitatem insulæ suæ. Qui cum responderet se minime ad hoc venisse,

A hominum magis, quàm piscium desiderare capturam; videns tamen fidem eorum, flexis in littore genibus, oravit ad Dominum, ut, licet indignis, indultum olim beneficium tanta fide repetentibus non negaret. Ascendit oratio, ascendit & piscium multitudo, & forte uberior, quàm in diebus antiquis, & ipsa populo terræ perseverans usque in hodiernum diem. Quid mirum, si oratio justi, quæ penetrat cælos, penetravit abyssos, & de profundo maris tantas piscium copias evocavit?

56. Venerunt aliquando tres episcopi in villam Fochart*, quem dicunt locum nativitatis Brigidæ virginis: & quartus erat Malachias. Ad quem presbyter
B qui hospitio susceperat eos: Quid faciam, inquit, quod pisces non babeo? Quo respondente, ut quæreret a piscatoribus: Biennium est, ait, quod non inveniuntur pisces in flumine. unde & piscatores prorsus diffusi, etiam arti suæ renuntiaverunt. Et ille: Præcipe, inquit, laxari retia in nomine Domini. Factum est, & capti sunt salmones duodecim. Secundo miserunt, & captis totidem, inopinatum inferunt mensis & ferculum, & miraculum. Et ut clare liqueat, Malachiæ meritis hoc datum fuisse; aliis quoque duobus sequentibus annis eadem nihilo minus sterilitas perduravit.

C

CAPUT XXVI.

Veritatem Corporis Christi in eucharistia propugnat.

57. FUit quidam clericus in Lesmor, probabilis (ut fertur) vitæ, sed fidei non ita. Is sciolus in oculis suis, præsumpsit dicere, in eucharistia esse tantummodo sacramentum, & non rem sacramenti, id est solam sanctificationem, & non corporis* veritatem. Super quo à Malachia secreto, & sæpe conventus, sed incassum, vocatus ad medium est, seorsum tamen à laicis, ut, si fieri posset, sanaretur, & non confunderetur. Itaque in conventu clericorum data facultas homini est pro sua sententia respondendi. Cumque to-
D tis ingenii viribus, quo non mediocriter callebat, asserere & defendere conaretur errorem; Malachia contra disputante & convincente, judicio omnium superatus, de conventu confusus quidem exiit, sed non correctus. Dicebat autem se non ratione victum, sed Episcopi pressum auctoritate. Et tu, inquit, ô Malachia, sine causa me hodie confudisti, adversus profecto veritatem locutus, & contra tuam ipsius conscientiam. Mæstus Malachias pro homine sic indurato, sed magis Fidei dolens injuriam, timens periculum ecclesiam convocat, errantem publice arguit, publice monet ut resipiscat. Suadentibus hoc ipsum episcopis & universo clero, cum non acquiesceret; contumaci
E anathema dicunt, hæreticum protestantes. Nec sic evigilans: Omnes, inquit, favetis homini potius, quàm veritati; ego personam non accipio, ut deseram veritatem. Ad hoc verbum substomachans sanctus: Dominus, inquit, fateri te veritatem faciat, vel ex necessitate. Quo respondente, Amen, solvitur conventus. Tali ille inustus cauterio, fugam meditatur, infamis atque inhonorus fore non sustinens. Et continuo sua tollens exibat, cum ecce subita correptus infirmitate, sistit gradum, viribusque deficiens, eodem loco jactat se soper solum anhelus & fessus. Forte incidens in id loci vagabundus insanus quidam, offendit hominem quidnam ibi agat, percontatur. Respondet, gravi
F infirmitate teneri, & neque procedere, neque redire valentem. Et ille: Infirmitas ista haod alia, inquit quàm ipsa mors est. Hoc autem non dixit à semetipso sed pulcte Dominus per insanum corripuit eum, qui sanis acquiescere noluit consiliis sensatorum. Et addit Revertere domum, ego te juvabo. Denique ipso duce revertitur in civitatem; redit ad cor, & ad misericordiam Domini. Eadem hora accitur Episcopus, agnoscitur veritas, abjicitur error. Confessus reatum absolvitur, petit Viaticum, datur reconciliatio: & uno pæne momento perfidia ore abdicatur, & morte diluitur.

Ita

Ita mirantibus cunctis, sub omni celeritate completus est sermo Malachiæ, & Scripturæ pariter dicentis, quia *vexatio dat intellectum auditui*.

CAPUT XXVII.

Pacem & concordiam inter dissidentes mirabiliter conciliat.

58. INter populos quarumdam regionum orta aliquando gravis discordia est. Interpellatur Malachias de componenda pace inter eos: & cum esset alias impeditus, injungit negotium hoc uni episcoporum. Illo excusante & negante, & dicente Malachiam, non se, quæsitum; se contemptum iri, frustra fatigari nolle: Vade, inquit, & Dominus erit tecum. Et ille: Acquiesco, sed si me non audierint, scito me ad tuam paternitatem appellaturum. Subridens Malachias: Fiat, inquit. Tunc Episcopus convocatis partibus, dictat formam pacis: acquiescunt, reconciliantur ad invicem; fide hinc inde data, stabilitur pax: & sic dimisit eos. At pars una videns hostes factos securos, imparatos esse, quippe qui pace facta mali nihil suspicarentur; loquebantur mutuo, & dicebat homo ad proximum suum: Quid voluimus facere? Victoria præ manibus est, & ultio de inimicis. Et cœpere insequi illos. Innotuit Episcopo quod fiebat; & accurrens convenit ducem eorum super iniquitate & dolo, sed spretus ab illo est. Invocavit nomen Malachiæ adversus eum, & nihili pendit: irridensque Episcopum, Putasne, inquit, propter te amittere debeamus malefactores nostros, quos Deus tradidit in manus nostras? Et recordatur verbi sui Episcopus, quod habuerat cum Malachia, flens & ejulans, verso vultu ad monasterium ejus: Ubi es, ait, homo Dei? ubi es? Nonne hoc est, Pater mi, quod tibi dicebam? Heu, heu, veni, ut facerem bonum, & non malum; & ecce per me omnes, illi in corpore, isti in anima pereunt! Multa in hunc modum loquebatur lamentans & plangens, & quasi præsentem sollicitans & compellans Malachiam adversus malignantes. Interim vero impii cum quibus fecerant pacem, insequi non desistebant ad perdendum eos: & ecce spiritus mendax in ore quorumdam virorum, qui eos deciperet. Et occurrerunt illis in via viri, nuntiantes, factam irruptionem in terras ipsorum ab adversariis: in ore gladii consumi omnia, & diripi bona eorum, uxores quoque ac liberos tolli & abduci. His auditis, reversi sunt festinanter. Sequebantur ultimi primos, quo irent, aut quid acciderat, nescientes. Nec enim omnes audierant viros loquentes. Cumque venissent, & invenissent nihil horum quæ nuntiata erant, confusi sunt, deprehensi in malitia sua. Et cognoverunt spiritui erroris se traditos propter nuntium Malachiæ quem deceperunt, & nomen ejus quod spreverunt. Porro Episcopus audiens frustratos proditores in iniquitate sua quam cogitaverant, cum gaudio remeavit ad Malachiam, referens omnia per ordinem, quæ acciderant sibi.

59. Sciens Malachias ejusmodi occasione pacem esse turbatam, nactus opportunum tempus, pacem per semet inter ipsos denuo reformare curavit, & firmare reformatam, datis & receptis altrinsecus fide & juramento. Verum illi, quibus ante pax fracta fuit, injuriæ memores, neglecto pacto & præcepto Malachiæ, tractaverunt de vice reddenda. Et congregati omnes in unum, ibant ut imparatos præoccuparent, rederentque in caput eorum malum, quod sibi ipsi facere cogitassent. Et magno flumine, quod intererat, facillime transvadato, fluviolo, quem non procul ab illo offendere, retenti sunt. Neque enim jam fluviolus, sed plane fluvius ingens apparuit, ubique sui transire volentibus transitum negans. Mirari omnes tantum nunc esse, tantillum antehac fuisse scientes, & loqui inter se: Unde inundatio hæc? aer serenus est, imbres non sunt, nec proxime fuisse meminimus. Et si multum pluisset, quis nostrum umquam hactenus meminit in quantacumque illuvie ita intumuisse, ut operi-

A ret terram, sata & prata pervaderet? Digitus Dei est iste, & Dominus sæpit vias nostras propter sanctum suum Malachiam, cujus sumus prævaricati pactum, transgressi mandatum. Ita & hi infecto negotio, ad sua æque confusi repedaverunt. Divulgatum est verbum per universam regionem: & benedicebant Deum, qui comprehendit sapientes in astutia sua, & confringens cornua peccatorum, sublimavit cornu christi sui. *Tom. II. Orat. XII.*

60. Aliquis de nobilibus infensus Regi, reconciliatus est per manum Malachiæ. Nec enim Regi satis fidebat ille, ut pacem cum eo faceret, nisi mediante Malachia, aut quem Rex æque revereretur. Nec immerito, ut post apparuit. Nam factum securum, & mi-

B nime jam caventem sibi, captum trusit in vincula, odio antiquo captus plus ipse. Requiritur homo à suis de manu mediatoris: nec enim aliud amici exspectare quàm mortem. Quid faceret Malachias? Non est quod possit, nisi ut recurrat ad suum illud solitum unicumque refugium. Congregato exercitu fortis nimis, turba magna discipulorum suorum, adit hominem, requirit vinctum; negatur. Et Malachias: Inique, inquit, agis contra Dominum, & contra me, & contra teipsum, pactum prævaricans: si dissimulas tu, sed non ego. Credidit se homo fidei meæ: si contingat mori, ego prodidi eum, ego reus sanguinis ejus. Quid tibi visum est me proditorem, te prævaricatorem consti- *Vir sanctus objurgat regem pacti violatorem.*

C tuere? Noveris me, donec liberetur, nihil gustaturum, sed neque istos. Sic locutus, intrat ecclesiam: Deum omnipotentem suis, suorumque anxiis gemitibus interpellat, ut injuste addictum dignetur eripere de manu prævaricatoris & iniqui. Et ea die cum nocte sequenti in jejunio & oratione persliterunt. Perlatum ad Regem, quid fieret; & magis inde induratum est cor ejus, unde emolliri debuerat. Initi fugam, veritus homo carnalis, ne si prope remaneret, orationis non posset sustinere virtutem. Quasi vero vel absconditum non inveniat, vel non perveniat ad remotum. Tu metas ponis, miser, orationibus sanctorum Num est oratio jacta sagitta, ut fugias à facie arcus? Quo ibis à *Stultus Rex credit se fuga latere posse Dominum.*

D Spiritu Dei, qui eam portat, & quo à facie ejus fugies? Denique fugientem insequitur, invenit latitantem: erisque cæcus & non videns, ut melius videas, & intelligas, quoniam durum est tibi contra stimulum calcitrare. Denique senti vel nunc, quia sagittæ potentis acutæ pervenerunt ad te: quæ etsi resilierunt à corde, quia saxeum est, sed non ab oculis. Utinam per fenestras saltem oculorum perveniant usque ad cor, & vexatio det intellectum cæcitati. Cernere erat Saulum denuo ad manus trahi, & duci ad Ananiam, ad ovem scilicet lupum, ut refunderet prædam. Refudit, & recepit visum, quod Malachias usque adeo ovis esset, ut sit misertus & lupo. Diligenter ex his adverte, lec- *Act. 9. 5. Rex orbatur lumine, redditque captivum. Job 30. 29.*

E tor, cum quibus habitatio Malachiæ, quales principes, & quales populi. Quomodo non & is frater fuit draconum, & socius struthionum? Et ideo dedit ei Dominus virtutem calcandi super serpentes & scorpiones, alligare Reges eorum in compedibus, & nobiles eorum in manicis ferreis. Audi denique quid sequatur.

CAPUT XXVIII.

Sacrum ædificium moliens, adversarium patitur. sed mox ultione divina correptum.

61. IS, cui Benchorensis monasterii cesserat possessio-
F nes, ingratus beneficio, extunc & deinceps insolentissime semper se habuit adversus eum & suos, in omnibus infestus, ubique insidians, detrahensque actibus ejus. At non impune hoc. Erat illi unicus filius, qui imitator patris, audens aliquid & ipse in Malachiam, eodem anno mortuus est. Mortuus autem sic. Visum est Malachiæ debere construi in Benchor Oratorium lapideum, instar eorum, quæ in aliis regionibus extructa conspexerat. Et cum cœpisset jacere fundamenta, indigenæ quidem omnes mirati sunt, quod in terra illa necdum ejusmodi ædificia *Ultio Dei in Malachiæ obtrectatores. Oratorium ex lapide primum in Hibernia.*

Tom. II. Opusc. X.I.

invenirentur. Verum ille nequam, sicut erat præsumptuosus & insolens, non miratus est, sed indignatus. Ex qua indignatione concepit dolorem, & peperit iniquitatem. Et factus susurro in populis, nunc secreto detrahere, nunc blasphemare palam; notare levitatem, novitatem horrere, sumptus exaggerare. Istiusmodi venenatis sermonibus sollicitans & inducens multos ad prohibendum: Sequimini me, inquit, & quod nonnisi per nos fieri debet, contra nos fieri non sinamus. Itaque cum pluribus, quibus suadere valuit, descendit ad locum, repertum convenit hominem Dei, primus ipse dux verbi, qui erat principium mali: O bone vir, quid tibi visum est nostris hanc inducere regionibus novitatem? Scoti sumus, non Galli. Quænam levitas hæc? Quid opus erat opere tam superfluo, tam superbo? unde tibi pauperi & inopi sumptus ad perficiendum? Quis perfectum videbit? Quid istud præsumptionis, inchoare quod non queas, non dico, perficere, sed nec videre perfectum? Quamquam amentis magis est, quàm præsumentis*, conari quod modum excedit, vincit vires, superat facultates. Cessa, cessa, desine à vesania hac. alioquin nos non sinimus, non sustinemus. Hoc dixit, prodens quid vellet, non quid posset considerans. Nam de quibus præsumebat, & secum adduxerat, viso viro, mutati sunt, & jam non ibant cum eo.

* al. prudentis.

Prædicit mortem obtrectatori.

62. Ad quem vir sanctus, tota libertate utens: Miser, inquit, opus, quod inchoatum vides, & invides, sine dubio perficietur; perfectum videbunt multi. Tu vero quia non vis, non videbis; & quod non vis, morieris: attendito tibi, ne in peccato tuo moriaris. Ita est: ille mortuus est, & opus completum est: sed ille non vidit, qui, ut præfati sumus, anno eodem mortuus est. Interim pater audito mox, quid de filio vir sanctus prædixisset, sciens verbum ejus vivum & efficax esse: Interfecit, inquit, filium meum. Et instigante diabolo, tanto furore exarsit in illum, ut coram duce & majoribus Ulidiæ falsitatis & mendacii arguere non vereretur hominem, qui veracissimus esset, veritatis & discipulus, & amator: & convicium intulit, simiam appellans. Et Malachias quidem doctus non reddere maledictum pro maledicto, obmutuit, & non aperuit os suum, dum consisteret peccator adversus eum. Sed non Dominus oblitus sermonis sui, quem dixerat: *Mihi vindictam, & ego retribuam.* Eadem die domum reversus homo, luit linguæ effrenis temeritatem, ipso ultore, quo instigatore laxarat. Arreptum in ignem projicit dæmon; sed mox manibus assistentium extractus est; adustus tamen corporis parte, & mente captus. Et dum insaniret, vocatus Malachias venit, reperitque maledicum spumantia ora torquentem, horrendis vocibus & motibus terrentem omnia, ac toto corpore agitatum, vix posse teneri à pluribus: & orans pro inimico vir totius perfectionis, exauditus est: sed ex parte. Nam ilico quidem sancto orante, ille aperuit oculos & sensum recepit. Relictus est autem ei spiritus Domini malus, qui eum colaphizet, ut discat non blasphemare. Credimus eum vivere usque adhuc, & usque ad hæc tempora luere peccatum grande, quod peccavit in sanctum: certis temporibus tamen ferunt lunaticum esse. Porro prædictæ possessiones, cum jam pro sui imbecillitate & inutilitate eas tenere non valuit: in pace ad locum, cujus exstiterant, redierunt. Nec renuit Malachias post multam demum vexationem, pacis obtentu.

Vir sanctus ad convicium nil respondet.

Deut. 32. 35.

Diabolus ei maledicentem invadit.

63. Sed jam ad opus ædificii, quod Malachias aggressus est, sermo recurrat. Et quidem non erat Malachiæ, non dico unde perficeret, sed unde faceret quicquam. Erat autem cor ejus fiduciam habens in Domino. Dominus vero providit, ut, etsi non speranti in pecuniæ thesauris, pecunia non deesset. Quis enim alius fecit, ut thesaurus eo loci reponeretur, repositus non reperiretur usque ad tempus & opus Malachiæ? Invenit Dei famulus in Dei marsupio, quod defuit suo. Merito quidem. Quid enim justius, quàm ut cui pro Deo non erat proprium, cum Deo iniret consortium, & marsupium unum esset amborum. Fideli namque homini totus mundus divitiarum est. Et quid est ille, nisi quoddam marsupium Dei? Denique ait: *Meus est orbis terræ, & plenitudo ejus.* Inde est, quod Malachias repertos argenteos multos non reposuit, sed exposuit. Nam totum munus Dei in Dei opus jubet expendi. Non suas, non suorum considerat necessitates; sed jactat cogitatum suum in Domino, ad quem utique recurrendum non dubitat, quoties necessitas postularit. Nec dubium Dei opus esse, quod Deo revelante Malachias prævidit. Contulerat primum cum fratribus de opere illo: & multi præ inopia minus libenter assentiebant. Inde anxius dubiusque quid ageret, cœpit inter orandum vehementer inquirere, quænam foret voluntas Dei. Et die quadam de via regrediens, cum jam loco appropiaret, prospexit eminus: & ecce Oratorium apparuit magnum lapideum, & pulcrum valde. Et intuens diligenter situm, formam & compositionem, cum fiducia arripit opus, prius quidem indicata visione senioribus fratribus, paucis tamen. Sane totum, quod attente notavit de loco, & modo, & qualitate, tanta diligentia observavit, ut peracto opere, factum viso simillimum appareret, acsi & sibi cum Moyse dictum audierit: Vide, ut omnia facias secundum exemplar, quod tibi ostensum est in monte. Eodem visionis genere id quoque, quod in Saballino situm est, antequam fieret, præostensum est illi, non modo Oratorium, sed & monasterium totum.

Exstruit egregium Oratorium.

CAPUT XXIX.

Claret prophetiæ spiritu, & omni miraculorum gratia.

64. TRansеunte illo per quamdam civitatem, & multitudine magna concurrente ad eum, casu vidit juvenem inter alios videndi se curiosum. Ascenderat lapidem, & stans super summos articulos, extento collo, oculis & animo intendens in eum, quemdam illi de novo Zacchæum exhibebat. Nec latuit Malachiam, sancto quidem Spiritu revelante, vere illum venisse in spiritu & virtute Zacchæi. Dissimulavit tunc tamen, tacitusque pertransiit. Ceterum in hospitio nocte ipsa narravit fratribus, quomodo illum vidisset, & quid prævidisset de illo. Die autem tertia, en ille cum viro quodam nobili, domino suo: qui aperiens votum & desiderium juvenis, rogabat, ut à se commendatum recipere dignaretur, & habere de cetero inter suos. Et Malachias agnosceus eum: Non est opus, inquit, ut quem jam Deus commendavit, homo commendet. Apprehensumque manu sua tradidit abbati Congano nostro, & ille fratribus. Ipse vero juvenis, adhuc (ni fallor) vivens primus Conversus laicus Suriensis monasterii, testimonium habet ab omnibus, quod sancte conversetur inter fratres secundum ordinem Cisterciensem. Et cognoverunt discipuli, etiam in hoc Malachiam prophetiæ spiritum habuisse; non solum autem, sed & in eo, quod subjuncturi sumus.

65. Cum Sacramenta offerret, & appropiasset ei diaconus, facturus aliquid pro officio suo, intuitus eum sacerdos, ingemuit, quod sensisset penes illum latere quod non conveniret. Peracto sacrificio, secreto percunctatus de conscientia sua, confessus est, & non negavit illusum sibi per somnium nocte ipsa. Cui injungens pœnitentiam: Non debueras, inquit, hodie ministrasse; sed verecunde te subtrahere sacris, & deferre tantis tamque divinis mysteriis, ut hac humilitate purgatus, dignius exinde ministrares. Item alia vice sacrificante illo, & orante hora sacrificii, ea quidem sanctitate & puritate cordis, qua solitus erat, adstanti diacono visa est columba intrare per fenestram in claritate magna. Ea sacerdos perfunditur totus, ea subobscurior basilica tota refulget. Columba vero aliquandiu circumvolitans, tandem residet super crucem ante faciem sacerdotis. Obstupuit

diaconus: & pavens tum pro luminis, tum pro volucris novitate, quod illa sit rara avis in terra, cecidit super faciem suam, & vix palpitans, sese erigere ausus est, vel quando officii sui necessitas postulavit. Post Missam seorsum coeventus à Malachia, sub periculo vitæ jubetur nullatenus secretum prodere quod vidisset, quoad viveret ipse. Aliquando eum in Ardmacha esset cum quodam coepiscopo suo, de nocte surgens, cœpit memorias Sanctorum, quæ in cœmeterio sancti Patricii multæ sunt, orando lustrare: & ecce unum de altaribus subito ardere conspiciunt. Ambo enim viderunt visionem hanc magnam, & ambo mirati sunt. At Malachias intelligens signum esse magni meriti illius, vel illorum, quorum sub altari illo corpora requiescerent, currens, & se mediis immergens flammis, expansis brachiis sacram amplexatus est aram. Quid ibi fecerit, quidve senserit, nemo qui sciat: sed quod amplius solito, cælesti igne succensus ex illo igne exierit, Fratrum qui cum eo tune erant, reor neminem esse qui nesciat.

S. Patricii ... [illegible]

66. Hæc dicta sunt, pauca quidem de pluribus, sed multa pro tempore. Non enim signorum tempora hæc, secundum illud: *Signa non vidimus; jam non est Propheta*. Unde satis apparet, Malachias meus quantus in meritis fuit, qui tam multus in signis exstitit, & in raritate tanta. Quo enim antiquorum genere miraculorum Malachias non claruit? Si bene advertimus pauca ipsa quæ dicta sunt, non prophetia defuit illi, non revelatio, non ultio impiorum, non gratia sanitatum, non mutatio mentium, non denique mortuorum suscitatio. Per omnia benedictus Deus, qui sic amavit & ornavit eum: qui & magnificavit eum in conspectu Regum, & dedit illi coronam gloriæ. Amor probatur in meritis, ornatus in signis, magnificatio in ultione inimicorum, glorificatio in præmiorum retributione. Habes, diligens lector, in Malachia quid mireris, habes & quid imiteris. Nunc jam quid tibi ex his sperandum sit, studiosius attende. Nam finis horum, pretiosa mors est.

Psal. 73. 9. M[illegible]chia multum ge[illegible] v actum [illegible] [illegible]orum defuit.

CAPUT XXX.

Locum & diem mortis suæ prædicit, & causa pallii denuo iter ad Papam Eugenium suscipit.

67. PErcunctatus aliquando, quonam in loco, si optio detur, extremum malit agere diem, (de hoc siquidem fratres quærebant inter se, quem sibi quisque deligeret) cunctatur, & non respondet. Instantibus illis: Si hinc migro, inquit, nusquam libentius, quàm unde una cum nostro Apostolo resurgere possim. (Dicebat autem sanctum Patricium.) Si peregrinari oportet, & ita permittit Deus, Claram-vallem delegi. Requisitus item de tempore, diem respondit sollemnem omnium defunctorum. Si simplex votum putatur, impletum est; si prophetia, ne iota præteriit. Sicut audivimus, sic vidimus de loco pariter, & de die. Dicamus breviter, quo ordine istud, quave occasione provenerit. Ægre satis ferebat, Hiberniam usque adhuc pallio caruisse, utpote æmulator sacramentorum: quorum ne uno quolibet gentem suam vellet omnino fraudari. Et recordatus sibi à Papa Innocentio fuisse promissum; inde magis tristari, quod dom adhuc ille superfuit, non fuit missum pro eo. Et nactus occasionem, quod Papa Eugenius summam regiminis teneret, & eo temporis usque in Franciam appropiasse nuntiaretur, opportunitatem requirendi se invenisse gavisus est. Præsumebat autem de illo, utique viro tali, & de tali assumpto professione: magis vero, quod suæ Claræ-vallis specialis filius exstitisset, nec timeret apud illum se ullam sustinere difficultatem. Itaque convocantur episcopi, concilium cogitur: tractata triduo, quæ tempori imminerent: die quarto aperitur consilium de pallio requirendo. Placet, sed si per alium requiratur. Tamen quia brevior via, & ob hoc tolerabilior peregrinatio videretur, non fuit qui ejus obviare præsumeret consilio &

Locum & [illegible] [illegible] designat.

[illegible] facit pallii im- [illegible] longissimam.

A voluntati. Et Malachias, soluto concilio, arripit iter. Prosequuntur eum, qui convenerant fratres, usque ad littus, non multi tamen, ipso nimirum prohibente. Ad quem unus illorum, Catholicus nomine, flebili voce & vultu: Heu, tu abis, inquit, & in quanta pæne quotidiana vexatione me deseris, non ignoras, nec fers opem misertus mei! Si ego dignus qui patiar, fratres quid peccaverunt, qui vix diem, noctemve ullam à tam laboriosa cura & custodia mei feriatam habere sinuntur? His verbis & lacrymis filii (flebat enim) paterna viscera concussa sunt, & amplexatus est eum blandiendo, impresB soque pectori ejus signo crucis: Certus esto, inquit, te ejusmodi nil passurum, donec redeam. Erat autem epilepticus, & cadebat frequenter, ita ut interdum non semel, sed sæpius pateretur in die. Hoc jam per sex annos morbo horrido laborabat: sed ad verbum Malachiæ perfecte convaluit. Ab illa hora nil tale perpessus est, nil tale (ut confidimus) deinceps perpessurus, quia Malachias deinceps rediturus non est.

Curat epilepticum.

68. In ipso ascensu navis accedunt duo ex his, qui illi familiarius adhærebant, audentes & petentes aliquid ab eo. Quibus ille: Quid vultis? Non dicimus, inquiunt, nisi spondeas te daturum. Spondet. Et illi: C Volumus nobis certo promitti à tua dignatione, te in Hiberniam incolumem reversurum. Instare & ceteri omnes. Tum ille parumper deliberans, pœnitere primo quod se alligasset, quia exiret non inveniens. Angustiæ undique, dum nil occurreret ab alterutro tutum periculo, voti videlicet, aut promissi. Visum est tandem id potius eligendum, quod in præsentiarum plus urgeret, reliquum supernæ committendum dispositioni. Annuit tristis quidem; sed magis illos noluit contristare: & spondens eis, ut volunt, ascendit navem. Et cum jam fere medium iter æquoreum peregissent, subito contrarius ventus navem repellit, & D reducit in terram Hiberniæ. Descendens de navi, in ipso portu in quadam sua ecclesia pernoctavit. Et lætus, gratias egit divinæ consilio providentiæ, quo factum est, ut jam fecerit satis pro sua promissione. Mane vero intrans navem, ipsa die prospero cursu transfretavit, & venit in Scotiam. Die tertia pervenit ad locum, qui Viride-stagnum dicitur: quem fecerat præparari, ut ibi statueret abbatiam. Et relicto illic de filiis suis, fratribus nostris, monachorum conventu & abbate, (nam secum ad hoc ipsum eos adduxerat) valedicens eis, profectus est.

Spondet se reversurum.

Quomodo id factum.

Abbatiam fecit in Scotia.

69. Et cum transiret, occurrit ei rex David, à quo susceptus est cum gaudio, & retentus per aliquot dies: E multaque operatus placita Deo, inchoatum repetit iter. Et pertransiens Scotiam, in ipso introitu Angliæ divertit ad ecclesiam Gisiburnensem, ubi habitant viri religiosi, canonicam ducentes vitam, ab antiquo familiares ei pro sua religione & honestate. Ibi adducta est ad eum mulier patiens morbum, quem cancrum vulgo appellant, ipso horrendo visu; & sanavit eam. Nam ubi aqua, cui benedixit, adspersa sunt ulcerum loca, dolorem non sensit. Die vero sequenti vix ulcera apparebant. Abiens inde, ad mare venit; sed negatur transitus. Causa, ni fallor, fuit orta simultas quædam inter summum Pontificem & Regem Angliæ, F quod Rex nescio quid mali suspicaretur de bono illo homine, si transiret. nam neque alios episcopos transire sinebat. Quod quidem impedimentum, etsi fuit contrarium Malachiæ voluntati, sed non voto. Dolebat differri à desiderio suo, nesciens magis per hoc impletum iri. Nam si incontinenti transisset, oportebat transire etiam Claram-vallem, ut summum Pontificem sequeretur. Jam enim abierat, & erat Romæ, aut prope Romam. Nunc vero intercedente dilatione factum est, ut tardius transfretans, ad locum & horam sanctissimi sui obitus opportune occurreret.

Mulier aqua benedicta sanata.

Tom. II Opusc. XII

CAPUT XXXI.

Rursus Claram-vallem venit, moriturus loco & tempore quo desideraverat.

Malachias iterum Claram-vallem venit.

70. QUi à nobis susceptus est, tamquam verus, ab Occidente veniens, visitans nos Oriens ex alto. O quantum nostræ Claræ-valli irradians sol ille claritatis adauxit! quàm jucundus ad ejus introitum dies festus illuxit nobis! Hæc dies, quam fecit* Dominus, exsultatum & lætatum in ea! Quàm celer & saliens, tremulus licet ac debilis, mox ipse occurri! quàm lætus in oscula rui! quàm lætis brachiis missam mihi cælitus amplexatus sum gratiam! quàm alacri vultu & animo, mi Pater, introduxi te in domum matris meæ, & in cubiculum genitricis meæ! Quàm festivos deinde tecum duxi dies, sed paucos! Quid vero ille vicissim nobis? Nempe hilarem, nempe affabilem peregrinus noster omnibus se præbebat, omnibus incredibiliter gratum. Quàm bonum, & quàm jucundum agebat hospitem apud eos, quos nimirum videre venerat à finibus terræ, non auditurus Salomonem, sed exhibiturus. Denique audivimus sapientiam ejus, tenuimus præsentiam ejus, & tenemus. Jam quatuor aut quinque dies hujus nostræ sollemnitatis defluxerant, cum ecce die sollemni beati Lucæ Evangelistæ, Missa in conventu sua illa sancta devotione celebrata, febre correptus, lecto decubuit: & nos cum illo omnes. Extrema gaudii nostri mæror occupat, moderatior tamen, quod levior interim febris esse videretur. Videres discorrere fratres, dandi avidos, vel accipiendi. Cui non dulce videre illum? Cui non dulcius ministrare illi? Utrumque suave, utrumque salutare. Et humanitatis erat præbere obsequium, & profectus cuique sui, cum gratiam reportaret. Assistere omnes, omnes solliciti erant circa frequens ministerium: medicamenta perquirere, adhibere fomenta, urgere sæpius ad gustandum. Ad quos ille: Sine causa, inquit, hæc; sed caritate vestri facio quicquid injungitis. Sciebat enim imminere tempus suæ migrationis.

** al. dedit.*

Convictus & conversatio ejus gratissima.

Missa celebrata in morbum incidit.

Mortis suæ diem imminere prædicit.

71. Cumque fratres, qui cum eo venerant, fidentius instarent dicentes, non oportere diffidere de vita; nec enim signa mortis in eo aliqua apparerent: Oportet, inquit, hoc anno Malachiam exire de corpore. Et infert: Ecce appropinquat dies, quem, ut optime nostis, optavi semper ipsum fore diem resolutionis meæ. Scio cui credidi, & certus sum; non fraudabor reliquo desiderii mei, qui partem jam teneo. Qui me sua misericordia perduxit ad locum quem petii, terminum quem æque volui, non negabit. Quod ad hoc corpusculum attinet, hic requies mea: quod ad animam, Dominus providebit, qui salvos facit sperantes in se. Nec parum spei repositum mihi in die illa, qua mortuis tanta à vivis beneficia impenduntur. Nec longe aberat dies ipsa, cum talia loqueretur. Interea jubet se sacro oleo ungi. Exeunte conventu fratrum ut sollemniter fieret, non sustinuit ut ad se ascenderent: ipse descendit ad eos. Jacebat siquidem in solario* domus superioris. Ungitur, & sumpto Viatico, fratrum se orationibus, & fratres commendans Deo, ad lectum revertitur. Alto de solario descendebat pedibus suis, & rursum nihilo minus suis pedibus ascendebat: & dicebat mortem esse in januis. Quis hunc hominem crederet moriturum? Solus ipse, & Deus id scire poterant. Non vultus pallidior, non macilentior videbatur; non rugata frons, non reconditi oculi, non nares extenuatæ, non contracta labia, non adusti dentes, non collum exesum & gracile, non curvi humeri, non caro exinanita in corpore reliquo. Hæc erat gratia corporis ejus, & hæc gloria vultus ejus, quæ non evacuatur, ne in morte quidem. Talis quoad vixit, talis & mortuus apparebat, viventi similior.

*Nota quid sentiat de suffragiis defunctorum. Descendit pro unctione & Viatico. * id est in cubiculo superiori. al. male super solium.*

72. Cucurrimus usque huc: sed modo hæremus, quia Malachias cursum consummavit. Stat ille, & nos pariter stamus cum eo. Alioquin quis libenter currat ad mortem? præsertim tuam, Pater sancte, quis referre possit? quis velit audire? Attamen dileximus nos in vita, in morte non separabimur. Fratres, non relinquamus in morte, quem in vita prosecuti sumus. Ab ulteriori Scotia usque huc cucurrit ille ad mortem: eamus & nos, & moriamur cum eo. Oportet, oportet dicere, quam cernere necesse fuit. Adest Omnium Sanctorum clara ubique celebritas; sed juxta veterem sententiam, *Musica in luctu importuna narratio est.* Adsumus, canimus vel inviti. Flendo cantamus, & cantando flemus. Malachias etsi non cantat, non plorat tamen. Quid enim ploret, qui appropinquat ad gaudium? Nobis, qui relinquimur, relinquitur luctus: solus Malachias festum facit. Quod enim non potest corpore, facit mente, sicut scriptum est: *Cogitatio hominis confitebitur tibi, & reliquiæ cogitationis diem festum agent tibi.* Deficiente illi corporis instrumento, silente organo oris, officio vocis cessante, reliquum est, ut mentis jubilo sollemnizet. Quidni sollemnizet sanctus, qui Sanctorum ducitur ad sollemnitatem? Exhibet illis, quod mox sibi debebitur. Adhuc modicum, & ipse unus ex illis est.

Omnium Sanctorum celebritas [illegible]

Psal. [illegible]

73. Sub noctis crepusculo, cum jam utcumque diei à nobis expleta celebritas foret, Malachias appropinquaverat, non crepusculo, sed auroræ. Annon illi aurora, cui nox præcessit, dies autem appropinquavit? Itaque febre invalescente, cœpit ex intimis ardens per omne corpus erumpere sudor, ut quodammodo transiens per ignem & aquam, educeretur in refrigerium. Jam desperatur de vita ejus, jam quisque suum judicium reprehendit, jam nulli dubium, Malachiæ sententiam prævalere. Vocamur: adsumus. Et ille oculos levans in circumstantes: Desiderio desideravi, inquit, hoc pascha manducare apud vos. Gratias ago supernæ pietati: non sum fraudatus à desiderio meo. Vides hominem securum in morte, & necdum mortuum, jam certum de vita? Nec mirum. Videns adesse noctem, quam exspectaverat, & in ipsa diescere sibi; quasi de nocte triumphans, videtur insultare tenebris, & quodammodo loqui: Jam non dicam, Forsitan tenebræ conculcabunt me, quia hæc nox illuminatio mea in deliciis meis. Et blande nos consolans: Habete, inquit, curam mei; ego vestri, si licuerit, non obliviscar. Licebit autem. Credidi in Deum, & omnia possibilia credenti. Amavi Deum: amavi vos, & caritas numquam excidit. Et suspiciens in cælum: Deus, inquit, serva eos in nomine tuo: non solum autem eos, sed & omnes, qui per verbum ac ministerium meum tuo se mancipavere servitio. Deinde imponens manus singulis, & benedicens omnibus, pausatum ire jubet, quia nondum venerat hora ejus.

Desiderat[illegible]

Nocte [illegible]

74. Imus: redimus circa medium noctis. nam ea hora lux lucere in tenebris nuntiatur. Impletur domus: adest congregatio tota: Abbates quoque multi qui convenerant. Psalmis, & hymnis, & canticis spiritualibus prosequimur amicum repatriantem. Anno ætatis suæ quinquagesimo quarto, loco & tempore, quo prælegit, & prædixit Malachias episcopus & legatus sanctæ apostolicæ Sedis, velut e manibus nostris assumptus ab Angelis, feliciter obdormivit in Domino. Et vere obdormivit. Vultus placidus placidi exitus indicium fuit. Et quidem omnium oculi fixi in eum: nemo tamen, qui quando exivit, advertere potuisset. Mortuus vivere, & vivens mortuus putabatur: adeo nil intercidit, quod alterutrum disterminaret. Eadem vivacitas vultus, serenitas eadem, qualis apparere solet in dormiente. Diceres mortem nil horum tulisse, magis auxisse plurimum. Non est mutatus, sed ipse mutavit omnes. Mirum in modum luctus & gemitus omnium subito conquiescit: mutatur in gaudium mæror, planctum cantus excludit. Effertur, feruntur in cælum voces, infertur Oratorio Abbatum humeris. Vicit fides, triumphat affectus, res in suum devenit statum: cuncta geruntur ex ordine, cuncta ex ratione procedunt.

Obitus.

Mortuus [illegible]

75. Et revera quid rationis habet immoderatius plangere Malachiam, quasi non sit pretiosa mors ejus, quasi non sit magis somnus, quam mors; quasi non sit mortis portus, & porta vitæ? Malachias amicus noster dormit, & ego lugeam? Luctus iste usu se, non ratione tuetur. Si Dominus dedit dilecto suo somnum, & talem somnum, in quo hereditas Domini, filii mercedes, fructus ventris: quid horum videtur fletum indicere? Egone fleam illum, qui fletum evasit? Ille tripudiat, ille triumphat, ille introductus est in gaudium Domini sui; & ego eum plangam? Cupio mihi hæc, non illi invideo. Interim parantur exsequiæ: offertur pro eo sacrificium; consummantur ex more omnia cum summa devotione. Stabat eminus puer, cui emortuum pendebat à latere brachium, magis illi impedimento, quàm usui. Quo comperto, innui ut accederet: & apprehensam aridam manum applicui ad manum Episcopi, & vivificavit eam. Nempe vivebat in mortuo gratia sanitatum: & manus ejus fuit mortuæ manui, quod mortuo homini Elisæus. Puer ille de longe venerat, & manum quam pendentem attulerat, sanam in patriam reportavit. Jam omnibus rite peractis, in ipso Oratorio sanctæ Dei genitricis Mariæ, in quo sibi bene complacuit Malachias, traditur sepulturæ, anno ab Incarnatione Domini millesimo centesimo quadragesimo octavo, quarto Nonas Novembris. Tuum est, Jesu bone, depositum, quod nobis creditum est; tuus thesaurus, qui reconditur penes nos. Servamus illum resignandum in tempore, quo reposcendum censueris: tantum ut absque contubernalibus suis non egrediatur, sed quem habuimus hospitem, habeamus ducem, tecum & cum ipso pariter regnaturi in sæcula sæculorum. Amen.

Defunctos ... lugere vanum est

... & ... mortuo.

... L.

Tom. II. Opusc. XII.

4. Reg. 13. 21.

Annus & dies obitus ejus

Duos de S. Malachia Bernardi Sermones habes in tomo tertio.

ADMONITIO IN OPUSCULUM XIII.

I. *Librum de ratione cantus, Bernardo adscriptum, mihi quondam suppeditavit pia ac suspicienda memoriæ Johannes Bona, tunc congregationis suæ abbas generalis, postmodum S. R. E. cardinalis. Libro præmissa est epistola, quam Bernardi esse existimavi: at tractatum ipsum eis assignandum, quos hujus operæ subsidiarios adscivit, ut sane ipsa innuit epistola. In codice Fusniacensi idem Opusculum tribuitur Guidoni Cariloci abbati sub hoc titulo:* EPISTOLA DOMNI GUIDONIS ABBATIS CARI-LOCI DE CANTU. *Hæc incipit ab istis verbis:* Cantum, quem Cisterciensis Ordinis ecclesiæ cantare consueverunt &c. *Tractatus autem ab iste:* Præmonitos autem esse volumus &c. *Guido Cariloci in diœcesi Vesontionensi abbas, is est, in cujus gratiam Bernardus scripsit epistolam* CXCVII. *& duas sequentes. Ne hunc esse istius tractatus auctorem omnino persuasum habeam, movet quod auctor sub finem* comprovinciales *appellat ecclesias, Remensem, Belvacensem, Ambianensem, & Suessionensem. Deinde quod memorans Antiphonarium Suessionense, subdit,* quod quasi ad januam habes. *Ex quo veri similius videtur, auctorem hunc fuisse monachum aut abbatem Longi-pontis haud longe ab urbe Suessionica. Forsan is libri auctor fuerit cum Guidone Cariloci abbate. nam plures huic operi subsidiarios adhibuit Bernardus. An Gerardus abbas Longi-pontis, laudatus in lib.* VII. *de vita Bernardi cap.* XI. *An forte alias Guido tum abbas erat Caroli-loci prope Silvanectam?*

II. *Dubitant nonnulli, num re vera tractatus iste scriptus sit vivente Bernardo, propterea quod ex quibusdam primis epistolæ & tractatus verbis colligitur,* diu *post exordia Cisterciensis Ordinis hæc scripta fuisse. Verum ejusmodi tractatus nuper compactus servabatur in exemplari Bibliorum, quod per Stephanum Cistercii abbatem tertium emendatum est, ad cujus normam omnia ejusdem Ordinis Biblia corrigi præceptum erat: quod ipsum de Antiphonario præscriptum est. Ea erat primorum istius Ordinis cura & sollicitudo in res sacras. Subjectus, inquam, erat tractatus iste primario illi Bibliorum correcto exemplari, sed postea ab eo avulsum, ut ego ipse ex indice contentorum, & ex vacuo spatio deprehendi. Et certe hoc Opusculum primis illis Ordinis temporibus conditum fuisse intelligitur ex initio ejus, ubi mentio fit de Cisterciensibus, qui* Regulæ veritatem *seu puritatem,* prætermissis aliorum dispensationibus, *tunc* tenebant. *quod de primis temporibus intelligendum est. Et in libro Institutorum Cisterciensium, qua anno* MCXXXIV. *à Rainardo Cistercii abbate collecta creduntur, inter eos libros, qui novellis monasteriis necessarii sunt, capite* XII. *numeratur Antiphonarium, cui præmissus erat hic tractatus in codice Cisterciensi. Sed omnem dubitationem adimit vita Stephani abbatis Obazinensis, auctore ejus æquali, nuper edita ab erudito Baluzio in tomo* IV. *Miscellaneorum, ubi hæc verba leguntur in lib.* II. *cap.* XIII. Sed sciendum, quod libri, quibus primo Cistercienses in divinis officiis usi sunt, valde corrupti ac vitiosi fuerunt, & usque ad tempora sancti Bernardi sic permanserunt. Tunc enim Abbatum communi decreto, ab eodem sancto Abbate ejusque cantoribus sunt correcti & emendati, & sicut modo habentur dispositi. *Nihil luculentius hoc testimonio afferri potest.*

III. *In Supplemento Patrum, quod R. P. Jacobus Hommeyus Augustinianus anno* MDCLXXXIV. *Parisiis vulgavit, libello de ratione cantandi Antiphonarium subjungitur tractatus de ratione cantandi Gradale: de quo cum nulla fiat mentio in Bernardi epistola, sed tantum de Antiphonario, an Bernardo ejusve hoc in opere sociis tribui debeat, merito dubitare licet; multo magis de ceteris apud Hommeyum, quæ Bernardi esse non putamus. Hic subjicienda est admonitio piissimi quondam viri Johannis Bona, de hoc Opusculo ad me transmissa, quæ sic habet ut sequitur.*

Tom. II. Opusc. XIII.

D. JOANNES BONA *Congregationis reformatæ* S. BERNARDI, *Ordinis Cisterciensis, Abbas generalis,*

LECTORI Salutem.

IN celebri monasterio sancti Salvatoris de monte Amiato Ordinis Cisterciensis in diœcesi Senensi, extat ejusdem Ordinis vetus Antiphonarium, quod secum è Cistercio monachi detulerunt, cum primum Cisterciensis Reformatio in illud cœnobium introducta fuit à Ven. Raynerio abbate anno Domini MCCXXXI. *Huic Antiphonario præfixus est hic Tractatus, D. Bernardo Clara-vallensi abbati adscriptus. Nec dubito quin alia ejus exemplaria in aliis abbatiis Ordinis reperiantur. Carolus de Visch in Bibliotheca Cisterciensi unius meminit his verbis:* In monasterio Landensi in Flandria servatur ejusdem (S. BERNARDI) Epistola de ratione cantus nondum èdita, cujus initium est: BERNARDUS humilis abbas Claræ-vallis. *Possevinus in Bibliotheca selecta lib.* XV. *cap.* VI. *ceteris scriptoribus, qui de Musica scripserunt, S. Bernardum connumerat. Angelus Picigitonensis Minorita edidit Venetiis anno* MDXLVII. Floris angelici de cantu plano & figurato libros duos, *quorum primo plura extat ex hoc tractatu, nominatim cap.* XXIX. Hoc, *inquit*, comprobat S. BERNARDUS in sua Musica, dicens, ubi molliorem sonum fieri expedit, B molle quandoque ponitur, furtim tamen, ne cantus similitudinem alterius toni assumere videatur. *Cap. item* XLVI. *de terminatione tonorum:* Doctissimus tam in divinis, quàm in humanis scientiis S. BERNARDUS has litteras describit in sua bene ponderata Musica, ubi dicit quod hæ litteræ D, E, F, G, sunt cantuum terminativæ. *Et cap.* XLVII. *de ascensu & descensu tonorum:* Omnis tonus, *ait*, decem notas habere potest, ut aperte describit non minus verax, quàm doctus S. BERNARDUS in bene considerato Prologo suæ Musicæ, assignans tres potissimum rationes, videlicet psalterii auctoritatem, dignitatis æqualitatem, & notandi necessitatem. *Quæ omnia cum præcise habeantur in hoc tractatu, hinc satis evidenter deducitur, ejus auctorem esse Bernardum. Nec stylus refragatur, quantum proprii Musicæ termini patiuntur. Voce barbara,* maneria *sive* maneries, *quæ hic sæpe repetitur, utuntur passim Musici. Reperitur etiam in libello* de Musica practica, *apud Bedam: nam Bedæ perperam adscriptum esse evincunt notæ musicales, trecentis fere annis eo posteriores, & multa quæ ibi sunt ad verbum accepta ex Doctrinali & Micrologo Guidonis Aretini. Ipse quoque Bernardus ea voce usus est epist.* CCCXXXIX. *ad Balduinum. Ex his autem apparet, quàm sollicite curaverint Majores nostri, ut in divinis officiis omni remota indecentia & novitate, ecclesiastica gravitas & majestas tum in cantu, quàm in verbis conservaretur. Animus erat uberioribus notis hunc Tractatum illustrare: sed re maturius perpensa, ab his abstinui. nam Musicæ disciplina peritis superflua; ignaris inutiles forent. Vide interim quæ de cantu ecclesiastico, & de tonis dissero* in mea psallentis Ecclesiæ Harmonia cap. XVII. §. 3. & 4.

S. BERNARDI ABBATIS

Opusc. XIII.

EPISTOLA SEU PROLOGUS,

Super Antiphonarium Cisterciensis Ordinis.

BERNARDUS humilis abbas Claræ-vallis omnibus transscripturis hoc Antiphonarium, sive cantaturis in illo.

INter cetera quæ optime æmulati sunt Patres nostri, Cisterciensis videlicet Ordinis inchoatores, hoc quoque studiosissime & religiosissime curaverunt, ut in divinis laudibus id cantarent, quod magis authenticum inveniretur. Missis denique qui Metensis ecclesiæ Antiphonarium (nam id Gregorianum esse dicebatur) transscriberent, & afferrent; longe aliter rem esse quàm audierant, invenerunt. Itaque examinatum displicuit, eo quod & cantu, & littera inventum sit vitiosum, & incompositum nimis, ac pæne per omnia contemptibile. Quia tamen semel cœperant; & usi sunt eo, & usque ad nostra tempora retinuerunt. Tandem aliquando non sustinentibus jam fratribus nostris Abbatibus Ordinis, cum mutari & corrigi placuisset, curæ nostræ id operis injunxerunt. Ego vero accitis ex ipsis fratribus nostris, qui in arte & usu canendi instructiores atque peritiores inventi sunt, de multis & diversis novum tandem Antiphonarium in subjectum volumen collegimus, & cantu (sicut credimus) & littera irreprehensibile. Denique cantator ipsius, si tamen gnarus fuerit, hoc probabit. Ita ergo ut demum mutatum est, & in hoc volumine continetur, volumus in nostris de cetero monasteriis tam verbo, quàm nota ubique teneri; & mutari omnino in aliquo ab aliquo, auctoritate totius Capituli, ubi ab universis Abbatibus concorditer susceptum & confirmatum est, prohibemus. Porro mutationis hujus causam & rationem, si quem evidentius & plenius nosse delectat, legat subjectam præfatiunculam, quam præfati discussores veteris Antiphonarii ad hoc ipsum præponere curaverunt: ut palam factis quæ in illo erant, tam cantus, quàm litteræ vitiis, renovationis & correctionis necessitas atque utilitas clarius appareret.

Bernardo imponitur cura restituendi Antiphonarii.

PRÆFATIO SEU TRACTATUS

De cantu seu correctione Antiphonarii.

I. CAntum quem Cisterciensis Ordinis ecclesiæ cantare consueverant, licet gravis & multiplex obfuscet absurditas, diu tamen canentium commendavit auctoritas. Sed quia penitus indignum videbatur, qui regulariter vivere proposuerant, hos irregulariter laudes Deo decantare; ex eorum assensu cantum ita correctum invenies, quatenus eliminata falsitatum spurcitia, expulsisque illicitis ineptorum licentiis, integra regularum veritate fulciatur, aliorumque cantibus, quibus erat deterior, ad notandum & cantandum commodior habeatur. Dignum siquidem est, ut qui tenent Regulæ veritatem, prætermissis aliorum

dispensationibus, habeant etiam rectam canendi scientiam, repudiatis eorum licentiis, qui similitudinem magis, quàm naturam in cantibus attendentes, cohærentia disjungunt, & conjungunt opposita; sicque omnia confundentes, cantum prout libet, non prout licet, incipiunt & terminant, deponunt & elevant, componunt & ordinant. Unde nemo miretur aut indignetur, si cantum aliter quàm huc usque audierit, in plerisque mutatum invenerit. Ibi enim aut irregularis est progressio, aut progressioni sive dispositioni reclamat oppositio*, aut oppositionem dissolvit oppositio. Hæc omnia cum vitia sint regularum, perfectionem magis exterminantia, quàm determinantia, omnino procul sunt ab illis qui vitia magis abscindere, quàm dispensare noverunt. Denique cum Musica recta sit canendi scientia, omnes hujusmodi cantus à Musica excluduntur, qui tumultum non rectè, sed irregulariter & inordinate canuntur. De mutatione namque litteræ facilis est, nisi fallimur, excusatio. Eam nimirum in plerisque adeo parcam & restrictam reperimus, ut in eadem historia idem versus ter repeteretur aut quater, ac si in toto veteri ac novo Testamento reperiri non posset quippiam, quod adeo commode posset apponi. In multis enim historiis Postcommuniones ab iis, qui simplicitatem cantus ignorant Antiphonarii, pro Responsoriis appositas invenimus: quibus versus subjuncti ita misere cohærentes, ut notari non posset, secundum quod eos pronuntiari necessarium erat.

2. Dedimus ergo operam, ut in nulla historia idem versus plusquam semel reperiatur; immo, nisi fallimur, vix tres versus reperies, qui in toto Antiphonario vel bis contineantur. Postcommuniones autem quasdam removimus, usitata & authentica pro eis responsoria apponentes: quorumdam vero litteram ut sanctam & evangelicam retinentes, honestate & pulcritudine cantus supercoloravimus, sobriam tamen atque prudentem musicam ubique servantes. In multis denique locis litteram veteris Antiphonarii tantæ remissionis atque dissolutionis esse comperimus, ut multis falsitatibus sive apocryphorum næniis respersa, non solum tædium, sed & odium sui legentibus inferret; ita ut noviti qui sub ecclesiastica disciplina eruditi fuerant, ipsum Antiphonarium tum pro littera, tum pro nota fastidientes & ignorantes, in divinis Laudibus tardiores redderentur & somnolentiores. Præmonitos autem esse volumus eos maxime qui libros notaturi sunt, ne notulas vel conjunctas disjungant, vel conjungant disjunctas: quia per hujusmodi variationem gravis cantuum oriri potest dissimilitudo: insuper & singulos cantus in propriis studeant terminare finalibus, per quarum inconsultam transmutationem tanta in cantibus orta est confusio, ut plures eorum alterius sint maneriæ, & alterius deputentur.

3. Quatuor enim sunt diversitates sive maneriæ cantuum, quibus omnis ipsorum multiplicitas includitur. Hæ apud Græcos vocantur, protus, deuterus, tritus, tetradus. Hæ inter se oppositæ sunt, & certis ab invicem differunt proprietatibus. Prima enim maneria est, quæ ab voce qua terminatur ascendit per tonum post semitonium, & descendit per tonum. Hæc duas tantum habet finales D & A, quarum utraque habet supra se prius tonum, post semitonium, & sub se tonum. Secunda maneria est, quæ à voce qua terminatur, ascendit per semitonium & tonum, & per tonum descendit. Hæc iterum habet duas finales E & B quadratum, apud quas nimirum illum ascensum & descensum naturaliter invenies. Tertia maneria est quæ ascendit per duos tonos, & descendit per semitonium: quæ nihilominus habet duas finales F & C, utpote talium proprietatum susceptivas. Quarta ascendit per duos tonos, & descendit per tonum: & hæc unam tantum habet finalem G. Prima maneria duos continet modos, qui toni vulgariter dicuntur, videlicet primum & secundum: secunda duos, tertium & quartum: tertia duos, quintum & sextum: quarta duos, septimum & octavum. Bini vero & bini toni, qui sub singulis continentur maneriis, non distinguuntur à se diversitate finalium, quas prorsus easdem habent; sed progressione & compositione: quarum altera quantitatem, altera qualitatem determinat. Qui ergo libros notaturus es, tuæ diligenter imprime memoriæ, quod omnes cantus primæ maneriæ, qui facti sunt, vel qui regulariter fieri possunt, in D tantum & in A terminari habent; & quicumque cantus potest ponere in aliqua illarum, primæ profecto est maneriæ, id est primi vel secundi toni. Utrumque, inquies, falsum: quia nec omnes cantus primæ maneriæ in illa tantum possunt terminari, cum & finem in G ponant per B rotundum; nec omnes qui in illa terminantur primæ sunt maneriæ: quia *Benedicta tu in*, & *Petre amas me*, & multæ consimiles Antiphonæ, in A tantum habent terminari; & tamen sunt secundæ maneriæ quarto tono deputatæ. Hæc quidem opinio jam multos fefellit, quam adduxit in medium B rotundi adjectio, per quam multis erroribus Musicam maculavit ineptorum præsumptio. Sane non secundum aliquid accidentaliter adjectum, sed secundum primam & propriam litterarum institutionem distincta est finalium proprietas, apud quas nimirum principale & maximum de cantu versatur judicium. In naturali autem computo litterarum septem invenies, quæ graves nominantur. Hæ ut cantus liberius discurreret duplicatæ; quædam vero ex ipsis triplicatæ sunt: in duplicatione acutas, in triplicatione superacutas reperies. Consideratis litterarum singularum habitudinibus, quas habent ad proximas sibi litteras altrinsecus positas, nullam profecto reperies præter D & A, quæ ascendat per tonum & semitonium, & descendat per tonum. Unde & hæ tantum finales sunt primæ maneriæ, cujus est proprium sic ascendere & descendere. G ergo excluditur, quod in naturali ordine litterarum & ubi prius ponitur, & unde repetitur, nequaquam per tonum & semitonium, sed per duos tonos directe ascendit.

4. In hoc litterarum ordine non computatur B rot. Patet enim omnibus, quod non sit aliqua de gravibus; cum etiam inter eas nusquam ponatur: sed nec aliqua de acutis, cum nulli gravium per duplarem conjungatur proportionem. Est autem inventum, non ad proprietatem finalium determinandam, sed ad servandam in plerisque cantibus euphoniam, quam apud eos minueret vel auferret tritonus, qui apud B quadratum terminatur. Unde in qualibet maneria, ubi molliorem expedit fieri sonum, loco B quadrati B rot. quandoque ponitur, furtim tamen ac raptim, ne propter ipsum generetur in cantu similitudo alterius modi; quod nimirum nullam lineam, nullumve spatium per determinationem alicujus litteræ in libris obtinet, nisi ipsum apponatur. Et si semel B quadratum supervenerit, de libro deleatur omnis ejus memoria, donec urgente supradicta necessitate iterum apponatur. Si ergo in G per ipsum aliquem cantum terminares primæ maneriæ, contra inventionem ejus omnino ageres, & institutioni obviares finalium: quia nullus cantus extra finalem suæ maneriæ terminari debet. Quod si dixeris, G finalem esse primæ per B rot. Respondeo, hoc esse non posse. Ad hoc enim ut finalis esset primæ maneriæ, necessarium esset ut secundum naturalem litterarum dispositionem ascenderet per tonum & semitonium, quod nec B rot. nec aliud quippiam ei potest conferre. Licet igitur concedi possit, cantus primæ maneriæ quoquomodo posse notari vel cantari in G per B rot. nullatenus tamen concedendum est, vel sic, vel aliter G esse finalem illius, impediente quam diximus necessitate. Proinde quæ utilitas, quæve industria est, ut in aliena finali cantum aliquem accidentaliter notes, quem in naturali ac propria notare potes, eo securius quo irreprehensibilius, eo laudabilius quo diligentius, eo gratius quo verius? Propter hoc ne vitiosus aut superfluus inveniaris, ubi necesse est B rot. studeas apponere, quod nimirum necessitas adinvenit. Nullus enim cantus qui

* al. oppositio.

Differentia harmonica & ejus ...

Quid præstiterit in correctione.

De cantuum ... Vide ... Musicæ ...

De inventione B rotundi.

Tom. II Ornat. XIII

sine ipso notari potest, per ipsum notari debet. Qui sunt qui sine ipso notari non possunt? Qui apud eamdem litteram, modo tonum, modo semitonium habent. Quia tamen superacutas & vicinas ipsis litteras minus notas habent imperfecti cantores; infirmitati eorum condescendens consuetudo quosdam cantus per B rot. notat inferius, qui apud prædictas litteras sine ipso commodius possent notari. Nos vero volentes, ut sicut inferiores, ita & superiores in usu habeantur & in notitia, (aliter enim frustra haberentur) quoscumque cantus natura confert inferioribus, eos in ipsis terminatos reperies. Terminantur vero in superioribus qui eas naturaliter habent finales. Similiter sciendum est de hac antiphona *Benedicta tu*, & consimilibus, quæ in A tantum terminari possunt, quod secundum hujusmodi dispositionem proculdubio primæ sunt maneriæ, & non quarto, sed secundo tono applicandæ sunt. Ecce enim hæc antiphona *Benedicta tu*, in quodam loco supra finalem tonum, postea semitonium naturaliter habet per B quadratum; alibi prius semitonium, deinde tonum per B rotundum. Quæ obsecro perspicacitas est ad judicandum de cantu illo cujus sit maneriæ, accidens præferri naturæ: & cum sit primæ secundum naturalem, judicari secundæ secundum accidentalem dispositionem? Ut autem magis mireris & abborreas hujusmodi ineptiam, inspice hanc antiphonam, *Petre amas me*, & multas alias hujusmodi: eas profecto invenies naturaliter habere supra finalem tonum & semitonium per B molle, & nusquam semitonium, & tonum per B rotundum. Cur ergo judicantur esse secundæ? Similiter hanc antiphonam, *Nos qui vivimus*, secundum quod fere ubique cantatur, cum principaliter ac proprie terminari habeat in D, & sit secundi toni, notant eam iniqui prævaricatores in G per B rot. & sacramento asserunt eam esse octavi toni, licet apud eosdem G per B rot. potius primæ, quam quartæ maneriæ cantus terminet. Quis obsecro musicus patienter ferat, ut cantus qui propriam & naturalem habet finalem D, octavo tono attribuatur: qui vero propriam & naturalem habet finalem A, sub quarto tono contineatur?

Qua correctione digna

5. Horum ergo cantuum in A terminantium, in quibus naturam suffocat similitudo, necessaria correctio est: quia dissoluti per appositionem, quæ partes compositionis contaminat, alterum in principio, alterum in fine tonum redolent. In vetustissimis magnorum monasteriorum bibliothecis elegantissimum quoddam artis musicæ breviarium reperitur, quod sic incipit: *Quoniam pauci sunt.* quod quidem in parte legi, sed nomen Auctoris me legisse non recolo. In eo, si bene memini, hujusmodi cantus nothi, id est degeneres, & non legitimi appellati sunt; eo quod, ut ibi legitur, à septimo tono incipiant, & eumdem in medio servantes, circa finem degenerent, aliis in primo, aliis in quarto tono desinentibus: in primo, sicut *Ex quo facta est*: in quarto, sicut, *Benedicta tu*. Fine proinde competenter mutato, omnes hujusmodi cantus ad septimum tonum redactos reperies. Horum cantuum duæ sunt diversitates. Quidam enim eorum ab ea littera in qua incipiunt, hilari motu ascendunt ad quintam & pausant in ea, sub qua nisi prius esset tonus, deinde semitonium, postea tres toni, quæ dispositio potest reperiri tantum sub ea littera quæ quinta est à finali septimi toni, non possent ibi notari reliquæ partes eorum cantuum, ut potes videre in *Benedicta tu*, & similibus cantibus, qui tam in capite, quàm in toto corpore tali utentes dispositione, transmutato circa finem per B rot. semitonio, naturam secundi toni, & similitudinem quarti inordinate recipiunt. Propter hoc circa finem mutatione indigentes, in ea parte correcti sunt. Quidam vero sunt, qui ab ea littera in qua incipiunt, tono statim deponuntur, & redeuntes ad quartam pausant in ea, quod magis videtur plagalium esse, sicut, *Dominus regit me*, Et, *Post partum* Hos ergo non solum in fine, sed etiam in principio mutatos invenies, ut septimo tono ubique arrideant. Iterum præmonendus es de finalibus tertiæ & quartæ maneriæ, apud quas similiter magna invenitur confusio. Sunt enim quidam miserrimi cantus, nullius maneriæ habentes proprietatem, qui æque terminari possunt in C & in G, quæ diversarum sunt finales maneriarum. Quidam super hanc rem diligentius intuentes dicunt, & bene dicunt, omnes illos cantus esse irregulares, quos nullius maneriæ certitudo distinguit: & judicant omnium horum cantuum ita debere vel extendi progressionem, vel compositionem variari, ut in finalibus diversarum maneriarum terminari nullatenus possint. His proinde miserrimis cantibus suam incertitudinem leviter & breviter ablatam invenies, ut jam non sis dubius, quibus singulos finalibus applicare debeas. Omnes igitur cantus primæ maneriæ, id est primi vel secundi toni, termines ut diximus, in D vel A. Omnes secundæ maneriæ, id est tertii & quarti toni, in E vel in B quadr. quod licet tam authentorum quàm plagalium naturaliter susceptivum sit; nullum tamen authentum in antiphonario reperies, quem in ipso terminare valeas. Si enim est Responsorium, versus illius authenti non potest ei competere, qui sub sexta littera in qua incipit semitonium habet: si vero est antiphona *Sæculorum*, ejusdem authenti non potest recipere propter eamdem causam.

6. Nullum siquidem cantum, qui per diapente & semitonium ascendat ad sextam, terminare potes in B quadrato, quod supra se diapente non habet. Propter hoc non satis commode invenerunt in tertio tono versum, neuma, & *sæculorum*. Utrumque tamen forsitan consideraverunt, & sterilitatem B quadr. & habilitatem: sterilitatem, componentes versum, *neuma*, & *sæculorum*, cantibus in E terminantibus tantum competentia; habilitatem, sexta pro quinta utentes: ut si quando sterilitati illius finalis fœcunditas succederet, parata esset littera, quæ authenticam ejus elevationem reciperet. Apud nos tamen authentum in B quadrato terminari reperies, scilicet *Eunti bus**: quod alibi terminari non potest. Hoc communem versum nec habet, nec habere potest, sed habet suum proprium. Porro omnes cantus tertiæ maneriæ, id est quinti & sexti toni, termines in F, vel in C, F, majori parti authentorum; C vero omnibus fere plagalibus attribuens: omnes vero cantus quartæ maneriæ, id est septimi & octavi toni, in G tantum terminare debes. Harum septem litterarum, non unam magis, & aliam minus, sed omnes æqualiter principales ac proprias finales esse noveris; habentes nimirum tam authentorum elevationem, quam depositionem plagalium. Incipiunt autem à D gravi, & in C acuto desinunt: supra enim vel infra nullam invenies, cui non desit elevationis vel depositionis perfectio. Ut autem unaquæque earum progressionis præcelleret plenitudine, fecerunt Musici dispositionem litterarum à Γ Græco usque in ee * superacutum. non quia maluissent abundare quàm deficere: sed quia nec superabundare, nec deficere voluerunt, facientes dispositionem, quæ neque sine incommoditate contractior, nec sine superfluitate posset esse prolixior. Ut quid enim aliquid superadderes, cum supradictæ plenitudini hæc dispositio sufficiat: cui e regione si aliquid subtraheres, aliquam profecto finalium ejusdem plenitudinis decore spoliares?

7. Præterea sunt multi cantus, in quibus duplari elevationi hemioliam vel epitritum depositionem quam habere solebant, subtractam invenies. Sicut *Cornelius*, *Sancte Paule*, & alii plures. Omnes enim hujusmodi cantus duplices sunt & irregulares: duplices, quia partim sunt authenti, partim plagales. Quod vero contra regulam sic ascendant & descendant, testantur etiam ipsi doctores erroris; sed per licentiam dicunt hoc fieri, regulas confundentes ut vitia retineant, non vitia resecantes ut regulas custodiant. Quæ est ista licentia, quæ regionem perambulans dissimilitudinis, confusionem adducens incertitudinis, præsumptionis mater & refugium erroris, veritatem deprimit, & perturbat judicium?

judicium? quæ est, inquam, hæc illicita licentia, quæ conjungens opposita, metasque naturales transgrediens, sicut inconcinnitatem juncturæ, ita & injuriam irrogat naturæ? Luce siquidem clarius est, cantum illum male & inordinate compositum, qui vel ita deprimitur, quatenus, prout decet, audiri nequeat; vel ita elevatur, ut cantari non valeat. Sic enim debet fieri, ut in inferioribus auditorem habeat, & in superioribus prolatorem. Hujus mediocritatis tenorem quidam in octo, quidam in novem vocibus esse voluerunt, non clamosarum, sed vocum mediocrium possibilitatem considerantes. Verumtamen secundum illos, quorum exquisitior videtur esse sententia, usque ad decem voces potest cantus progredi, propter auctoritatem psalterii quod decachordum est; & ut æqualis sint dignitatis singulæ voces diapason, quæ octo sunt: quatenus ultimæ, sicut & mediæ, geminam habeant habitudinem, scilicet elevari & deponi, collocatis altrinsecus duabus vocibus, altera superius, altera inferius; quia tantum hoc per octo voces habent cantus discurrere, & non per plures: propter quod regulari cantuum progressioni diapason sufficit. Licet enim in progressione cantuum duabus vocibus hinc inde, ut dictum est, positis, decem voces inveniantur, non tamen per decem voces, sed tantum per octo medias cantus discurrere, & usque ad voces altrinsecus positas pervenire habet, sed per eas ire vel redire non habet. Et quod majus est, secundum dispositionem tonorum & semitoniorum, quam habent Musici, qui primæ & quartæ & septimæ litteræ altrinsecus tonum attribuunt, secundæ & quintæ inferius tonum & supra semitonium, tertiæ vero & sextæ è converso, videlicet supra tonum & inferius semitonium, non prætermittentes quandoque B rot. pro asperitate tritoni: Secundum hanc, inquam, dispositionem nullus cantus fieri potest in decem vocibus vel citra qui notari non possit: sed undecim vocum cantus fieri potest qui notari non potest. Fac enim cantum qui sit authentus tertiæ maneriæ, & da dispositioni ejus in uno loco tonum, in alio semitonium; & eleva cantum illum decem vocibus, ut sint undecim, addita illa quæ est in depositione; scito profecto cantum illum non posse notari, quia sub C acuto terminari non potest: cum in depositione; sub finali, modo tonum, modo semitonium habeat, sed nec ibi, cum cantus excedat ee superacutum.

8. Est igitur triplex ratio, quare cantibus decem voces attribuantur: Psalterii auctoritas, dignitatis æqualitas, & notandi necessitas. Secundum hujusmodi sufficientiam decem vocum consideraverunt Musici progressionis plenitudinem, propter quam singulis assignandam finalibus prædictam dispositionem protraxerunt à Γ Græco usque in ee: alioquin insufficiens esset formula, nec daret singulis plenarium ascensum. Has decem voces in sua progressione aliter authenti, aliter ordinant plagales. Authentos vocamus, qui majoris sunt auctoritatis, primum, tertium, quintum, & septimum, qui gravari nolunt aut deprimi, sed leves in saltibus, agiles in motibus, quintam & eas quæ supra sunt litteras frequentant. Hi sub finali quæ una est de decem vocibus, unam subponunt, octo supra ponunt. Plagales sunt, qui minoris sunt dignitatis, secundos videlicet, quartus, sextus, & octavus, qui raro tangunt vel transeunt quintam, sed sub ipsa volunt morose gravari. Hi finales suas quasi in medio collocantes, quatuor ipsis voces subponunt, & quinque supra ponunt, pulcra videlicet rationis probabilitate, ut quot vocibus in elevatione superantur, tot superent authentos in depositione. Nullus itaque plagalis ultra sextam elevari, & nullus authentus plusquam una voce debet deponi. Plane igitur insaniunt, qui plagalem elevare per diapason, & authentum per diapente vel diatessaron deponere præsumunt. Ut quid enim fiunt vel habentur hujusmodi cantus, graves quidem ad notandum, graviores ad cantandum, lineas variantes, arterias cruciantes, caverciatam * habentes progressionem, nunc ascendentes usque ad cælos, nunc descendentes usque ad abyssos? Ne etenim ejusmodi cantus fierent, testante Widone, consilium fuit, ut unusquisque quatuor modorum, videlicet protus, deuterus, tritus, tetradus, partiretur in duos, id est, authentum & plagalem, distributisque regulis, acuta acutis, & gravia convenirent gravibus. Cum enim hujusmodi cantus secundum unam partem sui sint graves & plani, secundum alteram acuti & alti; versus & psalmi uno eodemque modo prolati diversis competenter aptari non possunt. Quod enim subjungitur, si est grave, cum acutis non convenit: si acutum, à gravibus discordat. Prohibet etiam idem Wido, ne hujusmodi abusio elevationis & depositionis fiat in Antiphonis & Responsoriis, quorum cantibus, psalmis & versibus coaptandi sunt. Cum enim cantus sit communis & duplex, versus autem & *seculorum*, vel tantum authentice, vel tantum plagaliter canantur; ad illius modi cantum competenter non possunt aptari, cum plures sint in quibus adeo confunditur gravitas & acumen, ut vix possit adverti, cui magis, id est authento vel plagali, conferantur.

Tom. II. Opusc. XIII

* al. cantericiatam.

9. Prohibentibus itaque metis naturæ necessariis, plusquam quatuor manerias inveniri impossibile est, quæ & ipsæ secundum depositionem plagalium & authentorum elevationem octo modis exprimuntur, quorum bini & bini, authentus videlicet & plagalis ejus, conveniunt omnino in maneria, sed differunt, hinc in depositione & elevatione progressionis, inde in hilaritate & gravitate compositionis; elevationem siquidem & hilaritatem usurpantibus authentis, depositionem vero & gravitatem plagalibus retinentibus.

Differentia authentorum à plagalibus.

10. Ad hos inter se distinguendos, *Neumata* inventa sunt singulis subjicienda antiphonis, quæ apud quosdam *Siva* vocantur, & apud Græcos signantur per hæc verba, *Hea nocane* * & *nocais*. & his similia, quæ quidem nihil significant, sed ad hoc tantum à Græcis sunt reperta, ut per eorum diversos ac dissimiles sonos tonorum admiranda varietas aure simul & mente posset comprehendi. Hæc ita maneriam suorum modorum & compositionem debent exprimere, ut postquam tuæ diligentius memoriæ fuerint impressa, frequentatis aliquamdiu cantuum diversitatibus, quibus arrideant cantibus, auditu etiam facile cognoscas. Unumquodque ergo eorum suo modo singulare debet esse sufficiens: in hoc sufficiens, ut cuilibet finali sui modi convenire possit, in hoc singulare ut cantui alterius modi convenire non possit. Non enim ad discernendos modos à se invicem neumata competenter essent inventa, nisi unumquodque suo modo sufficeret, & eum evidenter ab aliis discerneret. Debet ergo maneriam & formam, tam communem, quàm propriam, sui modi exprimere: maneriam videlicet per dispositionem: formam vero per compositionem, prætermissis interim neumatibus plagalium, quæ competenter inventa esse videntur, utpote sufficientia suis modis atque singularia. De neumatibus authentorum sciendum est, omnia male esse inventa, vel post inventionem corrupta, præter neuma primi toni. Unde siquidem neuma quinti toni & incompetenter inventum reperies, quia suo modo nec sufficiens, nec singulare est. Cum enim ascendat per duos tonos, & semitonium, licet naturaliter C finalem habeat, in F tamen nisi accidentaliter terminari non potest. Unde non est sufficiens: quia naturaliter utrique finali debet convenire, non per B rot. quod à distinguendis tonorum proprietatibus omnino excluditur. Valde enim absurdum est, ut in eisdem litteris, in quibus cantus totus comprehenditur, suum neuma quod ipsius naturam debet ostendere, recipere non possit, quod tibi contingit in hoc modo in cantibus ascendentibus per tritonum. Iterum singulare non est, quia naturaliter & proprie terminari habet in G, quæ est finalis quartæ maneriæ. Considera namque neuma septimi toni, & hoc illi conferas: ejusdem utrumque disposi-

De Neumatibus.

* ita in mss. al. noe, ane, & noë ais.

Tom. II. Opusc. XIII.

tionis prorsus invenies & ejusdem fere compositionis, A ita ut hoc septimo tono, & illud quinto, eadem possis aptare diligentia, qua & hoc quinto, & illud septimo. Unde & hoc neuma septimi toni irrationabiliter est inventum, cum competere possit finali tertiæ maneriæ. Est aliud valde indecens in utroque neumate: habet enim utrumque in suo principio plagalem elevationem, ascendens per tonum & semitonium, & motam faciens in quarta, sicut prorsus invenies in neumate octavi toni, qui plagalis est. Ergo vel communem authentorum, vel propriam alicujus authenti compositionem neutrum exprimit, nec minus competenter assignari potest octavo tono, qui plagalis est. Propter hoc utrumque mutatum invenies; ita plane B ut suo modo unumquodque sufficiens sit & singulare, nec superflua otatur circuitione. Neuma similiter tertii toni insufficiens est, quia authentis qui terminari possunt in B quadr. convenire non potest; & ideo sub sexta semitoniom ablatum invenies. Has neumatum exquisitas proprietates esse scias admodum necessarias ad distinguendos quosdam authentos à suis plagalibus. Hæc enim antiphona, * *Lex per Moysen data est*, quæ semel quintam tangit, & se totam sub ea colligit, omnino plagalis esset, nisi propriam sui authenti compositionem haberet, quam in neumate ipsius invenies; videlicet, à finali per tonum * descendere, & inde surgere per diatessaron, constans ex duobus C tonis & semitonio; postea per duos tonos ascendere ad quintam; & inde per quasdam interpositiones redire ad finalem. Curre per quaslibet antiphonas primi, hanc fere in omnibus compositionem invenies. Idem reperire potes in neumatibus aliorum authentorum. Caveant autem quicumque de cantuum distinctione perfectam volunt habere notitiam, ne propter aliquod brevitatis desiderium hæc neumata quasi superflua prætermittant. Adeptæ siquidem brevitatis non tantum valeret compendium, quantum amissæ commoditatis noceret dispendium.

* al. Sede à dextris meis.

* al. totum.

11. His & aliis rationum probabilitatibus contra usum omnium ecclesiarum Antiphonarium hoc corrigere coacti sumus; magis nimirum naturam, quam usum æmulantes. Nec hoc utique suggessit præsumptio, sed injunxit obedientia. Si ergo opus singulare & ab omnibus Antiphonariis diversum fecisse reprehendimur, id nobis restat solatii, quod nostrum ab aliis ratio fecit diversum: alia vero inter se diversa fecit casus, non ratio, vel aliud quippiam, quod in causa casui non præponderat. Licet enim in vitiis omnia fere conveniant; in quibus tamen rationabiliter convenire possent, adeo disconveniunt, ut idem Antiphonarium nec duæ canant provinciæ. Mirum proinde videri potest, quare majoris fuerint auctoritatis atque communioris notitiæ falsa quàm vera, vitiosa quam sana. Ut enim de comprovincialibus loquar ecclesiis, sume Remense Antiphonarium, & confer illud Belvacensi, vel Ambianensi seu Suessionensi Antiphonario, quod quasi ad januam habes; si identitatem inveneris, age Deo gratias. Nolumus autem latere posteros, quod hortatu dominorum & Patrum nostrorum multa retinuimus de veteri Antiphonario, quæ quidem tolerabilia, sed multo melius possent haberi. Duo tamen incorrecta reliquimus, digna penitus correctione, videlicet, metrum quarti toni, metrumque septimi; quæ licet in Graduali correximus, propter usum tamen psalmorum in Antiphonario non potuimus corrigere, reclamantibus eisdem Patribus nostris, quorum assensu & benedictione cetera pro viribus executi sumus. Prædicta metra quare vitiosa sint, ratio in promptu est. Cantus enim psalmorum quarti toni, impediente solo metro, nullis Antiphonis potest aptari quæ terminentur B quadrato; metrum vero septimi toni in ea littera pausat, in qua tonus ille nullum principium sumit: quod nulli tono licet. In illis enim litteris debet pausare quilibet tonus, in quibus habet frequentius incipere.

FINIS TOMI SECUNDI.

SANCTI
BERNARDI
CLARÆ-VALLENSIS
ABBATIS,
OPERUM
TOMUS TERTIUS.

Sermones de Tempore, & de Sanctis, ac de Diversis complectens.

PRÆFATIO
IN TOMUM TERTIUM.

Bernardi sermones elaborati.

I. CUM in sanctorum Patrum scriptis ea pars, quæ Homilias seu Sermones complectitur, minus elaborata passim & accurata, quàm reliqua eorum ingenii monumenta videatur: hanc sibi laudem præ ceteris, aut certè in paucis, vindicat sanctus Bernardus, quod ejus sermones non minori verborum acumine, varietate sententiarum, cogitationumque sublimitate, nec dispari affectuum pietate præditi sint, quàm aliæ ejus lucubrationes. Mihi vero hujus rei causam meditanti occurrit, non modo ingenii ejus sollertia, celeresque animi motus, ad res explicandas & affectus commovendos faciles; sed etiam auditorum diversitas, quorum in gratiam sermones ejusmodi condebantur. Nam cum veteres illi Patres sanctissimi informandis Christianæ religionis doctrina ac pietate populis Sermones suos exponerent, eos ad vulgi captum & ad communes fere locos, auditorum utilitati consulentes, humili stilo prudentes componebant. At Bernardus ad homines in rebus spiritualibus, atque in scientia Scripturarum instructos, plerosque in sæculo quondam eruditione & dignitate præstantes, Sermones habebat suos, quorum doctrinæ & perfectioni * accommodanda erat oratio. Unde accidit, ut non modo eximii sermones illi in Cantica, qui majori studio conscripti sunt, sed etiam alii, sive de annuis festis ac diebus, seu de diversis argumentis, quos hoc in tomo exhibemus, vulgaribus Patrum Homiliis ac Sermonibus à viris cum piis, tum doctis præferri soleant.

* V. lib. 1 Vita cap. 3. n. 1.

Aliis aliorum Patrum sermonibus prælati.

II. Neque enim privata aut singularis mea hæc de Bernardi Sermonibus opinio, sed illustrium in re litteraria virorum, qui suum hac de re judicium, seu verbo, seu scripto protulerunt: ex quibus duos tantum honoris causâ appello, quorum auctoritas haud minor, quàm doctrina & eruditio est. Primus Justus Lipsius in epistola XLIX. ad Aubertum Miræum, ubi de concionibus sacris agens: Inter Latinos, inquit, Bernardus me rapit, & usum habet excitandi, ob acrimoniam ubique & calorem; tum etiam docendi atque imprimendi, ob sententiarum acumen, quas crebro & salubriter miscet. Ita vir doctissimus, cum eximium ex Patribus exemplar, quod efformando sacro oratori proponeret, sedulo perquisisset, non aliud magis accommodum invenisse sibi visus est, quàm Bernardum, quem ceteris Latinis anteponendum exstimavit. Atqui mirum sit, si palma hæc Bernardo itidem præ Græcis Patribus, qui in eo dicendi genere excelluerunt, tribuatur: cujus sane sententiæ auctorem me profiteri non ausus essem, nisi eam suffragio suo ante comprobasset Henricus Valesius, vir summus, de quo Hadrianus Valesius, germanus ejus tanto fratre dignus, in ejus vita hoc memoriæ prodit. Ante annos tres vel quatuor quàm decederet quoties, festis diebus, morbo vexatus, domi se continere cogebatur; Bernardi Clara-vallensis abbatis sermones ab anagnoste suo sibi legi jubebat, attenteque eos audiebat, & avidis auribus hauriebat. Quippe existimabat, & amicis etiam dicere consueverat, dies dominicos ac festos Dei laudibus, non studiis litterarum impendi oportere: Sermones autem Bernardi quibuslibet veterum Patrum, cum Græcorum, tum Latinorum, homiliis ac sermonibus multo esse ad excitandam in animis nostris accendendamque pietatem aptiores. Hoc testimonium eo lubentius refero, quod & ad commendandos Bernardi Sermones plurimum valeat tanti viri auctoritas, & quod animo meo jucundissima sit hujus viri recordatio, qui me quondam sua & amicitia, & familiaritate dignatus est.

III. His duobus recentiorum virorum testimoniis, quæ ceterorum instar esse possunt, facile esset adjungere suffragia auctorum nostra ætate superiorum, qui de Bernardo non secus ac de concionatore vere apostolico locuti sunt: quos inter non mihi prætermittendus videtur Erasmus, in convicia ceteroquin quam in laudes profusior, ita de Bernardo loquens in libro secundo de ratione concionandi. *Bernardus concionabundus est, natura magis quàm arte, festivus & jucundus, nec segnis in movendis affectibus.* Sed vereor ne si rem minime dubiam pluribus demonstrare voluero, ab aliarum rerum, quæ magis usui esse possint, tractatione impediar aut retarder. Quapropter ad alia festinanti jam inquirendum incumbit, Primum cur Bernardus sæplus, quàm Ordinis sui institutum ferat, verba faceret ad suos. Deinde quo tempore, id est quibus diebus, quibusve diei horis id præstaret. Tertio quo idiomate. Ac demum quæ Christianæ ac religiosæ vitæ principia suis potissimum inculcaret. Ad hæc, nonnulla tum ad exponenda quædam ejus doctrinæ capita, tum ad discernendos à nothis & supposititiis genuinos ejus sermones disseremus.

Quibus diebus habiti.

IV. Quibus diebus sermones *in Capitulo* apud Cistercienses quondam haberi mos erat, declarant Usus Cistercienses in capite LXVII. nempe dies *Natalis Domini, Apparitionis, in Ramis palmarum, Pascha, Ascensionis, Pentecostes, omnium sollemnitatum sanctæ Mariæ, Nativitatis sancti Johannis Baptistæ, natalis apostolorum Petri & Pauli, in sollemnitate sancti Benedicti, & omnium Sanctorum, atque in Dominica I. Adventus.* Nulla usquam, quod quidem sciam, mentio de privatis ac feriatis diebus, in quibus tamen Bernardus sæpissime conciones habebat. Unde in sermone I. de Septuagesima num. 2. *Sæpius loquor vobis*, inquit, *etiam præter consuetudinem Ordinis nostri.*

V. Cur vero id faceret vir religiosissimus & disciplinæ regularis studiosissimus, invenio causas omnino duas. Una est mandatum primorum Ordinis Patrum, qui Bernardo, laborem corporis

vix sustinenti, in compensationem id spiritualis operis imposuerant. Hanc rationem in fine sermonis x. in psalmum xc. ipse exponit his verbis. *Quod aliquoties vobis loquimur præter consuetudinem Ordinis nostri, non nostra id agimus præsumptione, sed de voluntate venerabilium Fratrum & Coabbatum nostrorum, qui nobis etiam id injungunt: quod tamen sibi quidem passim nolunt omnino licere. Neque enim modo loquerer vobis, si possem laborare vobiscum. Illud forte vobis efficacius verbum foret, sed & conscientia mea magis acceptum. Ceterum quando id mihi, peccatis meis exigentibus, & onerosi hujus, ut ipsi scitis, tam multiplici infirmitate corporis, & ipsa quoque temporis necessitate negatur; utinam dicens, & non faciens, in regno Dei vel minimus merear inveniri!* Hæc causa & occasio fuit exponendi per feriales Quadragesimæ dies psalmi nonagesimi, quem continuis sermonibus prosequebatur, quatenus ingruentium negotiorum & adventantium hospitum sinebat importunitas. Utrumque hoc impedimentum identidem eum á concionibus avocabat, ad quas frequentandas eum urgebat non modo coabbatum auctoritas, sed etiam (quæ altera causa est) ardens de suorum profectu caritas & studium. Unde in sermone v. de Quadragesima num. 1. *Caritas qua pro vobis sollicitus sum, fratres mei, cogit ut loquar vobis, & urgente ea multo sæpius loquerer, nisi tam multis occupationibus impedirer.* Et sermone VIII. in psalmum xc. statim ab initio: *Brevius quidem vobis aliquando, dilectissimi, loqueremur, si crebrius id liceret... Ceterum quod & vos, ipsa diei præoccupante malitia, pluribus forte diebus molestissimum sustinuimus à vestra exhortatione & consolatione silentium, neminem vestrum reor oportere mirari, si tempus ipsum redimere cupientibus nobis sermo varior interdum protractior videatur.* Diei malitiam vocat negotiorum & hospitum turbam, de qua non semel conqueritur in sermonibus super Cantica, ut in Præfatione sequentis tomi videbimus. At quantumvis á frequentandis concionibus sacris Bernardus impediretur, non tamen ita infrequentes erant, ut á spiritualium rerum fastidio suis non timeret. *Unum timeo*, ait ille sermone II. de sanctis Petro & Paulo num. 1. *ne toties audita verba salutis vilescere vobis incipiant tamquam verba.* Quippe idem sanctus Doctor observat sermone XXXV. in Cantica, *si corporis cibus, cum absque appetitu & fastidiosus illum sumis, non modo non prodest, sed & nocet plurimum; multo magis panis animæ cum fastidio sumptus, non scientiæ nutrimentum, sed magis tormentum conscientiæ importabit.*

VI. Jam vero quo tempore hæc spiritualium rerum tractatio fieret, indicat ipse Bernardus variis in locis. Nullum fere diem ab his collationibus vacuum, si modo aliunde non detineretur, abire permittebat. Id probant sermones de tempore & de Sanctis tam multi, de diversis tam varii, in Cantica tam eximii, ne quid dicam de parvis ac sententiis, quæ sermonum primæ delineationes erant. Cum enim ejus animo spiritales obversarentur cogitationes, nec eas statim plena oratione explicare posset; sacros ejusmodi partus tabulis cereis commendabat, quos pro tempore & otio perficeret. Ita quippe de eo nobis scriptum reliquit Ernaldus in libro II. de ejus vita num. 51. *Dictabat vir Dei, & nonnumquam scribebat in tabulis cereis, & non patiebatur perire inspirata sibi divinitus.*

Quibus horis.

VII. Horas declamandis sermonibus insumebat aliquando matutinas post Primam ante laborem communem, seu ante Missam; aliquando vespertinas. Primum tempus indicat sermone x. in psalmum xc. sub finem. *Vereor deprehendi. Nempe horam hanc magnus ille & communis Abbas noster & vester non vacationi sermonum, sed operi manuum noscitur assignasse.* Missarum imminens tempus notat sermone I. in festo sancti Michaëlis. *Sed jam præterit hora: ad Missas nobis eundum est.* Et sermone I. in festo omnium Sanctorum num. 3. *Nunc quidem cibari habemus factis ejus & verbis; post hæc etiam illibatum Dominici corporis sacramentum in altaris mensa sacrosancta ipso propitio percepturi.* Ad hæc in fine sermonis secundi: *Sed jam sermo claudendus est. Vocant enim nos Missarum adhuc celebranda sollemnia.* Verum serotinas horas eisdem concionibus adhibitas fuisse probat sermo I. de sancto Malachia num. 3. *Inclinata est jam dies, & longius quàm speraveram sermo processit.* At signantius in sermone XXXVIII. de diversis num. 3. *Eundum nobis est. Jam enim campanam audivimus, jam vespertinæ tempus orationis advenit.* Idem probant sermones in Cantica, ut suo loco videbimus.

Gallice an Latine.

VIII. Nunc ex ordine inquirendum est, Bernardus sermones suos latina, an vulgari lingua eloqueretur. Nec levis sane difficultas. Istis enim concionibus interfuisse videntur *Fratres laici, illiterati*, linguæ latinæ prorsus ignari, quibus in usu erat sola vulgaris lingua, quæ *Romana* corrupte dicebatur passim apud illorum temporum auctores, Nithardum in Historia, Gerardum in libro de vita Adalardi abbatis, & apud Chronographum sancti Trudonis, ubi *corrupte Romana, teutonice Vallonica* vocatur. Hinc Petrus, Ludovici Junioris Francorum regis clericus, in epistola ad abbatem Latiniacensem: *Quidam puer*, inquit, *consanguineus meus, missus est mihi de Anglia ad discendam Romanam linguam*, id est Gallicam vulgarem. Qui vero hanc callebant, non continuo Latinam intelligebant, nequidem sæculo nono, nedum undecimo, ut patet ex libello de visione Flotildæ seu Chlotildæ, in quo arguuntur quidam presbyteri, *qui ipsas quoque litteras ignorarent quas legebant.* Si ergo Bernardi sermonibus fratres illiterati intererant, haud quaquam veri simile est, hos sermones latine pronuntiatos fuisse. Sane Bernardi sermones de tempore in conventu Patrum Fuliensium apud Parisios habentur gallice scripti ab ipso, ut videtur, sancti Bernardi tempore, quod & codicis elementa, & idiomatis arguit antiquitas. Accedit quod Bernardus in initio epistolæ XVII. ad Petrum diaconum cardinalem, sermones suos *stilo* discipulorum exceptos testatur, quasi diceret, non eo modo quo pronuntiati fuerant, sed alieno stilo fuisse donatos. Ejus epistolæ hæc verba sunt. *Aliqui fratres nonnulla ex his quæ me coram audiere loquentem, suo stilo excepere.* Eadem fere verba sunt in fine epistolæ XVIII. ubi addit, *& penes se retinent.* Ex quibus

Chesnii tomo 4 pag. 761.

Chesnii tomo 2. pag. 625.

fortasse quis inferat, Bernardum nativa seu patria dictione, ut fratribus laïcis se se accommodaret, verba fecisse, quæ discipuli ejus postea in Latinum converterint.

IX. Fratres autem laïcos penitus illiteraros, & linguæ latinæ ignaros fuisse multa demonstrant. Erant isti fratres choro sociati, sed tonsuræ clericalis expertes, à Conversis omnino distincti. De his agitur in libro VII. de vita sancti Bernardi capite XXIII. *Hanc divinæ scientiæ formulam*, nempe, *Non glorietur sapiens in sapientia sua*, &c. *perfectius imitati sunt hi, qui sub beato Patre nostro Bernardo in Clara-valle cælestis philosophia disciplinis imbuebantur, non solum litterati & in mysteriis sacra legis eruditi viri multi, sed etiam laïci & illiterati quàm plures: qui etsi humana scientia fabricam, per quam ad perfectionis culmen niterentur, minime consecuti sunt; habebant tamen gratiam illuminantem & Spiritum vivificantem, qui de omnibus, quæ oportebat, sæculari scientia incomparabiliter efficacius eos docebat. Talium quidam monachus laïcus, non littera doctus, sed spiritu*, &c. En qualis erat status ejusmodi laïcorum, qui penitus analphabeti & linguæ latinæ inscii erant, teste Johanne Eremita in prologo ad Petrum Tusculanum de vita sancti Bernardi. *Monachus quidam*, inquit, *venerandi Abbatis verax dilector & sincerus, forte cum quodam laïco fratre, Humberto nomine, per virgultum adjacens monasterio Clara-vallensi deambulabat, librum miraculorum sancti Patris tenens in manibus, exponens ea secundum idioma Romana lingua, tam sua, quàm illius ædificationis causa.* Cur enim ea exponebat *Romana lingua* seu Gallica, nisi quia frater iste laïcus Latinam ignorabat? Talis erat laïcus alter, mox ab ipso Johanne laudatus, qui cum nec *alphabetum* antea nosset, *Deo tamen illuminante ejus intelligentiam, & quibusdam fratrum suffragantibus, in brevi ad hoc profecit, ut non solum legere, verum etiam cantare satis decenter & convenienter sciret. Exinde tam usu quàm gratia cooperante, dictionum significationes aliquantum intelligere cœpit, & in hujusmodi scientia paullatim proficere.* quod de lingua latina dictum esse nemo non videt. Neque solum apud Cistercienses, sed etiam apud alios monachos id genus fratres laïci admittebantur: qualis erat ille apud Goffridum abbatem Vindocinensem in lib. III. epistola VIII. qui, *quia laïcus erat, non latina, quam non didicerat, sed materna lingua loquebatur.* De fratribus Conversis hic non agimus, tametsi eadem argumenta, quæ pro fratribus laïcis militant, eisdem etiam Conversis conveniunt, probantque eos itidem linguæ latinæ intelligentia caruisse. Quod confirmatur testimonio Herberti in libro I. de miraculis Claræ-vallensium cap. XVI. ubi agit de quodam Converso, *qui cum devenisset ad mortem, cœpit loqui latino eloquio, cum numquam latinas litteras didicisset.* Itaque universim pronuntiare licet, linguæ latinæ usum promiscuum non fuisse penes vulgus, etiamsi passim acta publica latine conderentur. Sane Petrus Venerabilis in lib. IV. epistola XVIII. ad Cælestinum papam scribit, se epistolam de ejus electione accepisse, atque in Capitulo lectam, *tam litteratis, quàm illiteratis, quos Conversos vocamus*, inquit, *exposuisse*, id est lingua vernacula explicasse. quod inutile fuisset, si omnes latinam linguam calluissent. Denique singulis Galliarum provinciis suos fuisse, uti & modo, idiotismos, arguit Bernardi epistola LXVII. ad monachos Flaviacenses agri Bellovacensis: ubi ipsos, & suos Claræ-vallenses *dissimilibus linguis* usos asserit.

X. Et quidem ita res tum se babebant: sed nibilo minus Bernardi Sermones in latina lingua natos, latine prolatos, atque eodem prorsus modo ab ejus discipulis exceptos fuisse indubitanter existimamus. Primo enim id arguit perpetuus nativusque verborum lusus in vocibus latinis. Deinde ejusdem stili in sermonibus & in aliis ejus libris & tractatibus æqualitas. Ad hæc Cartusienses per ea tempora, qui & fratres laïcos admittebant, in publicis ad fratres concionibus latine dicebant, eumque usum retinent etiam nunc. Prætetea idem de aliis Bernardi sermonibus, ac de expositione in Cantica censendum est: cujus expositionis sermones eodem prorsus modo scripti sunt, quo pronuntiati, ex sermone LIV. num. 1. in hæc verba. *Scripta sunt ut dicta sunt, & excepta stilo, sicut & sermones ceteri, ut facile recuperetur quod forte exciderit.*

XI. Ex hoc loco explicatur superius testimonium ex epistola XVIII. objectum, ubi quidam fratres ex bis, qui Bernardum coram loquentem audire solebant, ejus sermones *stilo* excepisse memorantur, id est calamo seu scriptione, non propria oratione. Sic Nicolaus Claræ-vallensis in epistola XXXIX. *Nec sufficit manus ad tenendum stilum.* Eodem sensu intelligenda est hæc vox in fine epistolæ CCC IV. *Qui legit, agnoscat stilum, quia ipse dictavi.* Ubi & *stilus* pro scriptura idiograpba, & *dictare* pro *scribere* indubie usurpatur. Sic in fine epistolæ CCC X. *Hac ipse dictavi; sic me habens, ut per notam vobis manum agnoscatis affectum.* Nihil clarius. Neque enim orationis stilus manum indicat, sed propria scriptio. His accedit Guillelmi auctoritas in libro I. de Bernardi vita num. 70. *Testantur hoc scripta ejus, qua vel ipse scripsit, vel alii scripserunt, sicut ex ore ejus exceperunt.* Hæc sane nos movent, ut Bernardi sermones non alio stilo seu dicendi genere, quàm quo ab ipso prolati sunt, ad nos pervenisse existimemus; & in codice Fuliensi non nativam eorum linguam, sed latinæ translationem contineri. Et quidem codex iste, quem autographum esse putamus, non ante Bernatdi obitum scriptus fuit: id quod probat inscriptio, in qua Bernardus *sanctus* appellatur, ut postea videbimus. Sane auditores suos in litteris sacris eruditos dicit non semel, ut sermone tertio de Petro & Paulo num. 6. *Meministis (scientibus legem loquor,)* &c. & sermone VII. in psalmum XC. num. 5. *Balaam dico, recolite qui historiam nostis.* Ad hæc sermone in festo Pascbæ num. 10. *Apocalypsis verba sunt: discant qui non legerunt; recolant qui noverunt.* Apertius Sermone IV. de Nativitate num. 1. *Scientibus scripturas loquor.* Confer sermonem X. in Psalmum XC. Ex his omnibus intelligitur, Bernardi auditores litteratos, ac latine scientes fuisse.

XII. Nec nos ab hac sententia revocare valet objectio ex fratribus laïcis, ad quos forsan sermones alii habebantur magis familiares, si non cum Conversis privato Capitulo (quod singulis Dominicis diebus in horum gratiam ex usu Ordinis cum vernaculo sermone fiebat) intererant. Nonnihil tamen negotii facessit Nicolai Claræ-vallensis epistola xxiv. de qua inferius agendum.

XIII. In his porro exhortationibus, quas sive ad Conversos, seu ad extraneos & sæculares homines faciebat vir sanctus, vulgari idiomate procul dubio utebatur. Ad priores pertinet dictum Conversi cujusdam animam agentis, qui à Bernardo ad spem Christianam animatus, respondit se de Christi misericordia securum esse. Tum ab eodem repressus, *Si vera est*, inquit, *illa prædicatio vestra, quam nobis sæpius inculcastis, quod scilicet regnum Dei non carnis nobilitati, non terrenis divitiis possidetur, sed sola obedientiæ virtute acquiritur; hanc unam sententiam, tamquam verbum abbreviatum à Domino, sedula commemoratione apud me continui*, &c. Bernardus itaque ad Conversos *prædicationem* faciebat, & quidem diebus Dominicis in privato eorum Capitulo, ut Cisterciensium antiquæ definitiones præcipiunt Distinctione xiv. cap. iv.

Vita S. Bern. lib. 7. cap. 23.

XIV. Neque etiam sæcularibus & exteris, si quando caritas aut occasio postulare videbatur, sanctus Doctor deerat, teste Gaufrido in lib. iii. de ipsius vita cap. iii. *Populo Dei semper prodesse studuit, numquam præesse sustinuit. Raro tamen, nisi forte ad loca proxima, ut prædicaret exivit. Sed quoties eum necessitas aliqua traheret, seminabat super omnes aquas, publice & privatim annuntians verbum Dei. Quod tamen ipsum ex mandato summi Pontificis attentabat: ad nutum quoque Præsulum cæterorum, ubicumque eorum aliquem contingebat adesse.* Quid in partibus Germanicis, cum expeditionem sacram, præcipiente Eugenio tertio, publicaret, ipsi contigerit, eodem loco idem Gaufridus tradit. *Mel & lac sub sub lingua ejus. .. Inde erat, quod Germanicis etiam populis loquens, miro audiebatur affectu; & ex sermone ejus, quem intelligere, utpote alterius linguæ homines, non valebant, magis quàm ex peritissimi cujuslibet post eum loquentis interpretis intellecta locutione, ædificari illorum devotio videbatur, & verborum ejus magis sentire virtutem: cujus rei certa probatio tunsio pectorum erat, & effusio lacrymarum.* Quod ejus sermonem intelligere Germani, *utpote alterius linguæ homines*, non valerent, inde conficitur, eum nativa seu gallica locutione usum fuisse. Et quidem Philippus monachus in libro vi. de ejus miraculis num. 16. ait, eum *Romana lingua*, id est Gallica, apud Germanos locutum fuisse. Ekkehardus Junior in libro de casibus monasterii S. Galli, agens de quodam sæculi noni monacho illiterato, scribit, Tutilonem *latialiter, quo illum, qui nihil intelligebat, lateret*, compares suos allocutum fuisse. Idem de Anglis, ut alios mittamus, dicendum: quorum in gratiam Alfredus sæculo ix. Pastorale Gregorii M. & Bedæ historiam Saxonice verti curavit. Hinc eodem tempore versiones Evangeliorum, & Regulæ S. Benedicti in Germanicam linguam.

XV. Sed fortasse his diutius immoramur, quàm sit operæ pretium; nec tamen nos pænitet, quando id apostolicum sancti viri commendat zelum & officium. Porro in concionibus suis, testante Gaufrido in loco mox laudato, *utebatur sane Scripturis tam libere commodeque, ut non tam sequi illas, quàm præcedere crederetur, & ducere ipse quo vellet, auctorem earum ducem Spiritum sequens.*

Bernardi quæ principia in sermonibus.

XVI. Jam vero quæ maxime vitæ religiosæ principia ex sacris litteris in suis ad monachos sermonibus inculcare soleret, non ab re erit paullisper considerare. Unum ex præcipuis est, ex Apostolo, ut se in hoc sæculo peregrinos reputarent. cujus rei argumentum suppeditant loca duo: unus locus ex sermone i. de Epiphania num. i. *Super his sæpius vos admonere curamus, ut numquam mente excidat, peregrinos nos esse longe factos à patria, pulsos hereditate. Quisquis enim desolationem non novit, nec consolationem agnoscere potest. Quisquis consolationem ignorat esse necessariam, superest ut non habeat Dei gratiam.* Alter locus est in sermone vii. de Quadragesima. *Felices qui se præsenti sæculo tamquam advenas & peregrinos exhibent, immaculatos se custodientes ab eo*, &c.

XVII. Alterum Bernardi effatum erat, id in primis expedire monachis, immo omnibus ad virtutem contendentibus, ut, Apostoli exemplo, præteritorum obliti, ad anteriora se extendant. *Porro profectus noster*, ait sermone i. in Purificatione num 3. *in eo consistit, ut sæpius me dixisse memini, ut numquam arbitremur nos apprehendisse: sed semper extendamur ad anteriora, incessanter conemur in melius, & imperfectum nostrum divinæ misericordiæ obtutibus jugiter exponamus.* Eadem est sententia in sermone iv. in psalmum. xc. *Et hæc utique magna virtus & summa securitas, quando & pie vivis; & tamen plus attendis quæ desunt tibi, quàm quæ obtinuisse videris, oblitus quæ retro sunt, & extendens te in anteriora.* Affine est quod ibidem legitur, multum interesse ad perfectionem, ut nos, cum omnes religionis & officii nostri partes impleverimus, servos inutiles profiteamur. quod idem est atque anteriorum esse immemorem.

XVIII. Tertium axioma est, ut semper timeamus, ne videlicet à gratia nos excidere contingat. *Tota interim beatitudo nostra est*, inquit sermone v. de omnibus Sanctis num. 3. *timere Deum.* Et sermone i. post Octavam Epiphaniæ num. 5. præmisso duplicem esse timorem, *ne forte trudi in gehennam, ne forte ab æterna vita contingat excludi*, subdit. *Bonum est adhibere & tertium, qui utique spiritualibus notus est. Timent enim qui noverunt spiritualem cibum, nequando forte fraudentur eo. Cibo siquidem forti egent qui manum miserunt ad fortia... Hæc est mensura tertia, quam sub distinctione signanter posuit, eo quod non omnium sit, quia nec omnibus centuplum repromissum, sed solis qui omnia reliquerunt.* Tertius iste timor, addit sermone sequenti, *replet animam*

omni

omni sollicitudine timidam, ne forte deseratur à gratia, ne forte contingat amittere gratiam, ut sibi derelictus homo labatur quotidie de malo in pejus, de peccato minori in graviorem culpam. Hæc latius persequitur sermone LIV. in Cantica à num. 9. ubi hæc verba. *In veritate didici, nil æque efficax esse ad gratiam promerendum, retinendam, recuperandam, quàm si omni tempore coram Deo inveniaris non altum sapere, sed timere.*

XIX. His Bernardi effatis quartum addere licet, ab ipso magnopere ac sæpissime commendatum, nempe ut ingrati in Deum animi vitium toto animo effugientes, gratos quàm maxime se præstare satagant ii, quos Deus è sæculi turbinibus eduxit. Exponit id argumenti in sermone secundo de septem misericordiis pro Dominica sexta post Pentecosten, ubi ait num. 2. *Oportet proinde gratum esse hominem & devotum, qui percepta gratia munera non modo manere sibi desiderat, sed & multiplicari... Sed nos maxime, quos segregavit sibi, & assumpsit ad serviendum sibi soli*, &c. Illud ipsum orget in sermone XXVII. de diversis, qui est *contra pessimum vitium ingratitudinis*, inter alia ita scribens. *Quàm multos enim videmus & plangimus. Fratres, qui dummodo maneat habitus & tonsura, salva sibi omnia arbitrantur: non considerantes miseri, quemadmodum ingratitudinis vermis interiora corrodens, ob hoc tantum corticem quem vident, transforare dissimulet, ne forte recogitent & erubescant, ipsaque verecundia emendentur.* Et infra. *Vides ergo non omnibus prodesse, quod à lepra sæcularis conversationis, cujus peccata manifesta sunt, emundentur: sed nonnullis pejus in occulto ingratitudinis ulcus oriri, quod tanto periculosius fit, quanto interius.* Nimius sim, si id genus argumenti, quoad liceret, pertractare velim: hæc in specimen & piorum lectorum ad jumentum sufficiant.

XX. Doctrina horum sermonum non modo pietate referta est, sed etiam plana, facilis & absque offendiculo. Si qua tamen lectorem minus eruditum remorari possunt, ea locis suis explicabuntur. Unum hic explanare juvat, nempe qualis fuerit Bernardi de statu animarum sanctarum corpore solutarum opinio in tribus sermonibus, secundo, tertio, & quarto in festo omnium Sanctorum, & in sermone quarto in Dedicatione ecclesiæ, & alibi. Principio sanctus Doctor ita suam hac de re mentem aperit, ut non leviter ac perfunctorie, immo data opera & præmissa oratione eam expendat, sed *sine præjudicio sane si cui forte aliter fuerit revelatum*, tametsi *super hoc sensum* Dei habere se putet, ut ipse dicit in Sermone IV. de Sanctis num. 1. & 2. Deinde præmisso triplici animarum statu, *in corpore corruptibili, sine corpore, & in corpore jam glorificato*, de medio statu differens sententiam suam in quatuor capitibus constituit. Primo in eo quod sanctæ illæ animæ corpore solutæ statim admittuntur in cælum, ex eodem sermone IV. num. 1. adeoque *in consortium Angelorum*, ut de sancto Malachia scribit sermone secundo num. 5. Secundo illic versantur *in luce multa*, ut in eodem sermone IV. num. 1. Tertio vident Christi humanitatem, ibidem num. 2. sed non divinitatem, quod nonnisi post resurrectionem sit ipsis concedendum. *Interim sub altari, id est sub Christi humanitate, feliciter sancti quiescunt, in quam nimirum desiderant etiam Angeli ipsi prospicere.* Quarto denique *gaudium habent in spiritu suo, lætitiam multam in corde suo, licet non plenam*, sermone secundo de Sanctis num. 3. & 4. adeoque non sine *ruga*, sermone tertio num. 2. nempe ob desiderium resumendi corpora. *Adeo si quidem viget in iis desiderium hoc naturale, ut necdum tota earum affectio libere pergat in Deum: sed contrahatur quodammodo, & rugam faciat, dum inclinantur desiderio ejus.* Eadem sententia est in libro de diligendo Deo, num. 31. Hæc fere Bernardi doctrina est, quam sub opinione dumtaxat exposuit, ut patet ex libro V. de Consideratione cap. IV. num. 9. ubi animas sanctas considerat in sinu Abrahæ *& sub altari quodcumque illud est Martyrum, in prima stola secundam patientissime exspectantes.*

Sententia ejus de medio animarum statu.

XXI. Cum ista fuerit Bernardi opinio, in quibusdam tamen locis sanctis animabus tribuit visionem Dei, ut cum Malachiam *pari cum Angelis gloria & felicitate lætari* dicit sermone 2. de eo num. 5. & quosdam sanctos jam meruisse introduci in sancta sanctorum, *ubi vident faciem stantis, id est duritatem incommutabilis Dei*, sermone quodam in Cantica: ad hæc Martyres *immersos* esse *immenso pelago æterni luminis & luminosæ æternitatis*, in lib. de diligendo Deo sub finem. Clarius in sermone secundo de sancto Victore num. 4. *Jam cælos ingressus, quos & ante apertos beatis oculis suspiciebat, vere nunc revelata facie speculatur gloriam Dei, absorptus quidem, sed non oblitus clamorem pauperum. Beata visio, qua in eamdem imaginem transformatur de claritate in claritatem, tamquam à Domini spiritu.* At quomodo hæc cum superiori Bernardi sententia componi possunt, cum disertis verbis asserat sermone quarto de Sanctis num. 2. ubi hoc argumentum ex professo tractat, Filium electis suis post resurrectionem ministraturum *novas utique, & usque ad tempus illud penitus inexpertas delicias manifesta sua contemplationis?* An forte hanc sententiam postea retractavit & emendavit? At id affirmare in promtu non est, cum tempus, quo sermones in speciem pugnantes habiti sunt, non liceat accurate definire.

XXII. Hic nobis occurrit Thomas Anglus in libello de medio animarum statu, Dimenso IV. ubi censet, Bernardum è Patribus primum beatorum animabus solutis sedem in cælo tribuisse, quam Patres alii antiquiores nonnisi post extremum judicium beatis tribuerint: Divinitatis visionem eisdem denegasse ante resurrectionem, quam visionem isti ipsis concesserint. In priori capite Thomam allucinari certum est, ejusque errati tres tantum testes proferimus, Cyprianum, Alcuinum, & Florum diaconum ecclesiæ Lugdunensis, omnes Bernardo ætate longe superiores. Cyprianus sub finem libri de exhortatione martyrii cap. XII. *Quanta est dignitas,* inquit, *& quanta securitas... claudere in momento oculos, quibus homines videbantur & mundus;*

& aperire eosdem statim, ut Deus videatur Christus? Terris repente subtraheris, ut in regnis cælestibus reponaris. Brevius in libro de laude martyrii: *Cælo Martyres gaudent.* Neque vero solos Martyres, sed & Patriarchas ac Prophetas cum Apostolis cæli jam possessores esse asserit in priori loco. Alcuinus vero in epistola LXXXI. testatur suo tempore dubitationem quidem ea de re apud nonnullos fuisse, sed occultam, non manifestam: quasi isti errorem suum, qui contra omnium sententiam erat, prodere vererentur. *Est quoque*, inquit, *in quibusdam clancula dubitatio, an animæ sanctorum Apostolorum, & Martyrum, aliorumque Perfectorum, ante diem judicii in cæleste recipiantur regnum.* quam opinionem improbat, atque inter hæreses Hispanicas computat Alcuinus. At luculentior est Flori sententia in expositione Missæ ad illa Canonis verba, *Memento etiam Domine famulorum*, &c. ubi Florus ita commentatur. *Luce clarius constat, quia perfectorum justorum animæ, mox ut hujus claustra carnis exeunt, in cælestibus sedibus recipiuntur.* Nihil his testimoniis clarius adversus Thomam Anglum pro Bernardi, immo Ecclesiæ sententia.

XXIII. De secundo capite, id est de visione Dei; qui beatorum animas in cælo nonnisi post extremum judicium, sed in abditis recessibus collocant veteres; haud mihi constat, an eisdem ante illud tempus divinæ essentiæ visionem concedant. At ne in supervacaneam quæstionem digrediamur, Bernardus quidem solius Christi humanitatis manifestam contemplationem solutis animabus tribuit: sed vel in hoc ab vulgata Johannis XXII. ejusque sequacium opinione dissidet. Immo ne ab ipsis quidem, qui divinitatis intuitum beatis tribuunt, sed minus perfectum quàm post resurrectionem, re ipsa discedere videtur: quando tota ratio, quæ Bernardum movet, ea ipsa est, cur isti non ita perfectam Dei visionem solutis animabus tribuant, nempe vehemens corpora resumendi desiderium: rati cum Bernardo, perfectam Dei contemplationem ejus esse vis ac virtutis, ut omnes affectus absorbeat, penitusque exstinguat. quod nonnisi post resurrectionem ipsis etiam sanctis competet. Lege Augustinum in sermone CCLXXX. num. 5. & CCCXVIII. num. 5. & 6. Observatione digna sunt Bernardi verba in sermone XIX. de diversis num. 3. ubi beatorum prærogativas explicans, *Hoc jam tertio*, ait, *hauriunt aquas in gaudio de fontibus Salvatoris, & nudis, ut ita dicam, oculis* DIVINITATIS INTUENTUR ESSENTIAM, *nulla corporeorum phantasmatum imaginatione decepti.* Si enim de statu præsenti, ut quidem videtur, id dicit, haud dubie sanctis ante resurrectionem hoc in loco tribuit intuitivam divinæ essentiæ visionem.

Sermonum hujusce tomi censura.

XXIV. Sed his tandem dimissis, ad postremum hujusce Præfationis caput, quod censuram genuinorum Bernardi sermonum spectat, veniendum est. Neque ejus rei disputatio admodum prolixa futura est, cum de plerisque certa & explorata sit sententia. Ex Sermonibus de Tempore, quos Horstius admiserat, inter spurios rejecimus *Sermonem secundum in Cœna Domini* in illud, *Sedisti ad mensam divitis*, qui nec Bernardi genium sapit, nec in ullis reperitur, quos quidem viderim, vetustis codicibus; immo nec in veteri editione Lugdunensi anni M D XIV.

XXV. Hunc sermonem sequebatur *Meditatio in vitam seu passionem Domini*, incipiens ab his verbis, *Jesum Nazarenum*, &c. quæ itidem in eisdem codicibus & in editione Lugdunensi deest, rectiusque S. Anselmo sub titulo *Stimulus amoris* à Trithemio & Bellarmino tribuitur.

XXVI. *Sermo de pugna Davidis cum Golia* (ita scribebant) pro Dominica IV. post Pentecosten, Nicolai Claræ-vallensis sermonibus subjicitur in eo codice, quo usus est religiosus vir Bertrandus Tisserius, Bibliothecæ Cisterciensis auctor. At cum sermo iste in plerisque etiam bonæ notæ codicibus, puta Claræ-vallensi, Aquiscinctensi, Parisiensi Albo-mantellorum reperiatur, laudeturque in Floribus Bernardi ante annos quadringentos compilatis; Bernardo eum subducere non visum est.

XXVII. Et quandoquidem de Nicolai Claræ-vallensis sermonibus mentio huc incidit, observare juvat, Nicolaum hunc ex Arremarensi monacho Claræ-vallensem factum, ac sancti Bernardi notarium, dein desertorem, novem-decim sermones ab se conditos nuncupasse *Henrico Trecensium Comiti Palatino*, qui typis vulgati sunt in prælaudatæ Bibliothecæ Cisterciensis tomo tertio cum Præfatione ejusdem Nicolai ad Henricum Comitem, in qua hæc verba. *De cetero misto gloria tua decem & novem Sermones à festivitate sancti Johannis Baptistæ usque ad festivitatem sancti Johannis Evangelistæ, aliosque Sermones, & quosdam psalterii versus meo sensu inventos, meo stilo dictatos: nisi quod paucis in locis de censibus alienis accepi.* nempe de censu Bernardi magistri sui, cujus stilum prope assecutus erat. De eo enim ita habet in sermone de Nativitate Domini. *Totus autem sententiæ census ex illius arca mutuabitur, cujus consilium quasi consilium Dei. Ille ipse est, cujus religio & discretio, sapientia & eloquentia, vita & fama, per totam latinitatem non immerito percurrit.* Egregium sane Bernardi elogium. Verum quod tam frigide ejusdem in superiori Præfatione meminit Nicolaus, inde contigit, quod illa post ipsius Nicolai desertionem Henrico Trecensium Comiti directa est. Ceterum illis undeviginti sermonibus in ms. codice subjiciuntur sermones quatuor, quos idem Nicolaus non obscure indicat in sua Præfatione, primus *de Verbis Sapientiæ*, JUSTUM DEDUXIT DOMINUS, &c. secundus *de quinque lapidibus contra Goliam*, tertius *de carne, cute & ossibus*, quartus *de triplici gloria in illud Apostoli*, QUI GLORIATUR IN DOMINO GLORIETUR: qui omnes Bernardo tribuuntur, secundus quidem, ut mox dicebam, pro Dominica IV. post Pentecosten, tres alii inter diversos collocati, non solum in prima editione Lugdunensi, sed etiam in omnibus, aut fere omnibus mss. quos proinde Bernardo abjudicare incongruum duxi, maxime cum eos sibi tribuere potuerit Nicolaus ejus notarius, in aliis haud satis religiosus, uti observatum in Notis ad epistulam CCXCVIII.

XXVIII. IN SERMONIBUS DE SANCTIS, *sermo secundus in* Cooversione sancti Pauli deest in plerisque mss. etiam in Gallico Fuliensi. Habetur tamen in Vaticano num. 663. cumque vere Bernardi esse nullateous dubito. *Sermo in festo sanctæ Magdalenæ*, qui unus est ex novemdecim Nicolai sermonibus, rejectus in tomum vi. cum in tomo v. omissus fuisset, ubi cum quibosdam aliis Nicolai sermonibus babentur & *Sermo v. in Assumptione*, & *Sermo panegyricus de beata Virgine*, qui antebac inter Bernardinos collocati erant. Porro consulto prætermisimus Sermones baud paocos Bernardo adscriptos, tum in nova editione Coloniensi, tum in Supplemento Patrum Homeyano; tum in nonnullis codicibus mss. utpote à Bernardi stilo & genio alienos: nec visum est operæ pretium eos io spuriorum classem referre.

XXIX. EX SERMONIBUS DIVERSIS, qui *Exceptiones ex dictis sancti Bernardi* in nonnullis codicibus inscribuntur, quidam Guerrico Igniacensi abbati, quidam Nicolao Claræ-vallensi tribuuntur. Nicolao quidem tres, de quibus superius diximus, nempe *sextus*, *septimus*, *& vigesimus primus*. Guerrico vero sermones sex, scilicet VIII. XXVIII. LXXI. LXXIII. LXXVI. & LXXIX. Verum cum hi sermooes in codice Coloniensi, teste Horstio, non exstent inter Guerrici sermones, habeanturque in plerisque Bernardi exemplaribus; eos inter sermones diversos retinere visum est: maxime cum ex Bernardi fonte omnes isti rivuli profluxerint, ut legitur in fine codicis regii Navarrensis collegii apud Parisios, Bernardi sermones de tempore & de sanctis exhibentis, in cujus calce bæc clausula legitur. *Postea sequitur Sermo de Conversione ad Clericos, qui habet* XXXI. *numero sectiones. Hunc librum sequuntur quædam* EXCEPTIONES ABBREVIATÆ *ex diversis ipsius Sancti sermonibus, quos ipse fecit diversis locis ac temporibus, collecta breviter & utiliter ab eis, qui ejus lateri nocte & die inseparabiliter adhærebant. Postmodum autem sequitur tractatus domni Gaufridi Notarii, quem composuit & transmisit ad D. Henricum episcopum & cardinalem supra* DIXIT SIMON PETRUS AD JESUM. *Ultimo sequuntur epistola sancti Bernardi, quas scripsit ad diversas personas. Hæc autem scripta, etsi per aliam manum quàm per ipsum tradita, de ejus (fonte) omnes isti rivuli profluxerunt.* Exceptiones illæ sunt Sermooes de diversis, quorum plures quidem sermonum potius compendia sunt quàm justi sermones.

XXX. Ex PARABOLIS quinqne Bernardo adscriptis, quæ exstant post Sermones de diversis, prima genuina est; secunda & tertia ad primæ imitationem confictæ videntur: quarta & quinta io antiquis editionibus ioter spuria opera locum habent. *Carmen paræneticum ad Rainaldum* Bernardo prorsus indignum videtur. Vulgati etiam Rytbmi de nomine Jesu, aliique eidem abjudicaodi, ob ratiooes quas in fine tomi quinti, ubi modo habentur, exposui.

XXXI. Quæ de sancti Patris Sermonibus diximus, auctoritatem etiam babent tum ex libris Florum, quos Willelmus Tornacensis sancti Martini monacbus ante annos fere quingeotos composuit, atque BERNARDINUM inscripsit, ut in primi tomi Præfatione dictum est: tum ex codice gallico, quem Nicolaus Faber, Ludovici Justi Præceptor, reverendis Patribus Fuliensibus conventus sancti Bernardi Parisiensis concessit. Quippe in Bernardioo memorantur Sermones de Tempore & de Sanctis fere omnes, plerique ex diversis & parvis, quos suis locis designabimus. In Cœna Domini unicus laudatur sermo, unicus item de Passiooe Domini pro feria quarta, iidem scilicet, quos genuinos esse constat; non alii duo, quos rejecimus. De Conversione sancti Pauli semel & iterum fragmenta referuntur *ex sermone primo.* quæ primi designatio secundum subindicat, tametsi nulla fragmenta ex eo adducuntur.

XXXII. Attamen in codice Fuliensi uoicus habetur sermo de ipsa Conversione, scilicet primus. Omnes in eo contenti numero XLIV. quos hic recensere juvat propter codicis singularitatem, & antiquitatem, quæ Bernardi tempus attingit. Sunt autem sex de Adventu, totidem de vigilia Nativitatis Domini, quinque de ipsa Nativitate, uous de sanctis Stepbano, Johanne, & Ionoceotibus; de Epiphania tres, unus de Octava, duo pro Dominica post Octavam, unus de Cooversiooe sancti Pauli, tres de Purificatione, de Septuagesima duo, de Quadragesima sex, quorum quatuor primi eodem ordine, quo io editis; quintus *de Peregrino, mortuo & crucifixo.* Post bunc inseritur sermo de sancto Benedicto, & post eum sextus de Quadragesima *de triplici oratione*, quintus in editis, omisso sermone de *Oratione Dominica*, qui sextus est in vulgatis. Deinde sequitur Sermo uous, qui dicitur *communis*, qui est sermo XXXV. de diversis ad Abbates. Item sermo *communis* unus, qui est Præfatio expositionis in psalmum XC. ac denique sermones tres de Annuntiatione.

XXXIII. Hos omnes aliosque tertii tomi Sermones, duobus voluminibus contentos, ad Petrum Cellensem transmisit Nicolaus Claræ-vallensis, testante ejus epistola XXIV. *Ego qui stilum abjuraveram, dignus latebris & solitud.ne, postquam aviditatem vestram præsensi & persensi, quam habetis de verbis & pro verbis hominis illius, cujus eloquentia & sapientia, vita & fama non immerito per totam latinitatem decucurrit; accepi tabulas, & quod habui & feci.* Eadem verba leguntur apud eumdem Nicolaum in sermone de Nativitate Domini.

XXXIV. Observatione digna sunt verba quæ sequuntur in superiori epistola. *At dicitis: Hæc omnia in silentio, & magis cum silentio operari potuistis. Mirum si hoc ex sententia dicitis. Quis enim magis in turba est, quàm ille qui faciendis dictaminibus implicatur? Perstrepunt enim, ut digne inveniri possit sensuum veritas, verborum varietas; quid melius ad consequentiam, denique quid, quando, ubi & quomodo proferri oporteat. Hoc ergo vos judicabitis silentium & quietem, maxime homini imperito, cui & sensus nullus adest, vel sermo non est venustus & facilis ad sententias vestiendas?* Ni-

colans his verbis non obscure indicare videtur, se multum locasse operæ in dictando, stilo componendo, argumentis ex ordine digerendis eorum sermonum, quos transmittit. At quos sermones transmittit? utique Bernardi. ita enim subdit post pauca: *Coëgi tamen me contra me, & duo volumina sermonum hominis Dei mitto vobis, in uno quorum ego dictavi, quod ita incipit:* SOLET APOSTOLUS PAULUS IN VERBIS ESSE BREVIS, IN SENTENTIIS DENSUS. *Aliud vero volumen jam pridem dictatum est, & rosum, & rasum. Sed quærite quis diligenter & sapienter illud scribat: multis enim sensibus plenum est.* Sane si bene istorum verborum sensum capio, inde colligi posse videtur, Nicolaum suis verbis, id est latinis, dictasse Sermones in altero volumine contentos: quod volumen incipiebat ab his verbis, *Solet Apostolus*, &c. quod exordium est sermonis XIX. de diversis. Id si ita est, recurrunt argumenta, quæ superius diluere conati sumus, eo spectantia, ut Bernardus non latina, sed gallica lingua sermones suos pronuntiaverit, quos postea ejus discipuli latinitate donaverint. Et quidem magna est aliquando varietas in sermonibus maxime de diversis: quæ varietas inde nata esset, quod alii aliter hos sermones in latinum eloquium converterint. Ad hæc Gaufridus, sancti viri notarius, Opusculum de colloquio Simonis & Jesu, *ex multis*, inquit, *sermonibus Patris nostri* composuit. Quidni etiam alii Notarii id præstiterint? At si ita esset, cur hi etiam Sermones istos non sibi tribuissent?

XXXV. At mihi rem attentius consideranti, illa Nicolai in scribendo & dictando perplexitas, non ad Bernardi sermones referenda videtur, sed ad epistolas, à quarum scriptitatione sese excusare hoc verborum circuitu conatur Nicolaus. Huic interpretationi favet epistolæ titulus, ad *Abbatem Cellensem excusativa scribendi vel dictandi.* Aut potius utrumque exprimere voluit, & litteras scribendi, & sermones ex codice dictandi officium cupiens à se amoliri, aut certe in utroque operam suam venditare. Denique Nicolaus hæc totidem fere verbis ex Bernardi epistola LXXXIX. ad Ogerium num. 1. mutuatus est, quibus Bernardus à scriptitandis litteris se excusat: nec in alium usum hoc loco Nicolaus adhibere censendus est. Mendosum Nicolai contextum restituere licet ex illa Bernardi epistola, quæ ante annos viginti, quàm Nicolaus ad Claræ-vallenses migraret, à Bernardo scripta est. Sic porro Nicolaus Bernardi verba in usus suos transferre solet, ut alias observavimus. Quoniam vero Nicolai hujus notitia non parum conducit ad illustrandam Bernardi historiam; hominem suis coloribus hoc loco depingere quoddam operæ pretium fuerit.

PRÆFATIONIS ALTERA PARS
De NICOLAO sancti Bernardi notario.

Nicolai mores.

XXXVI. Erat Nicolaus natione Francus, ab ineunte ætate monachus in monasterio Arremarensi diœcesis Trecensis, quatuor ab ipsa civitate leucis. Vir fuit ingenii facilis, versatilis, facile in aliorum affectus influens, litteris pro tempore apprime excultus, aliis erudiendis apud suos Arremarenses præfectus; carus viris ea ætate præcipuis, Attoni Trecensi episcopo, Petro Venerabili abbati Cluniacensi, Petro Cellensi, Henrico Ludovici Junioris fratri, aliisque.

Admissio in Claram-vallem

XXXVII. Is Bernardi fama & ingenio non minus, quàm sanctitate captus, Claram-vallem adit, monachorum religionem probat, seniorum affectus pulsat, se admittant in ipsorum cœtum, laxioris vitæ pertæsum, artioris perquam cupidum. Rem fere uno congressu evincit & obtinet. Reversus ad suos negotium urget: Priorem & seniores Claræ-vallis, Bernardo absente, litteris convenit, quæ est ejus epistola VII. *Dominis & Patribus reverendis Priori R.* id est Rualeno, *& Consilio suo* inscripta. In ea se in omnes formas & affectus versat. Claræ-vallensium religionem dilaudat, suum eos revisendi, eisque sese conjungendi studium insinuat. *Omnem mihi*, inquit, *fiduciam suggerit & humilitas vestra, & necessitas nostra; & illud tertium, in quo mihi spem dedistis, nostræ pusillitatis susceptio.* Tempus, quo eam epistolam scribebat, paullo post designat his verbis. *Quale mihi gaudium erit, qui in tenebris sedeo, qui lumen cæli, lumen Claræ-vallis non video! O lumen descendens à Patre luminum! ubi lucent luminaria in firmamento cæli, unde assumptum est, videlicet Eugenius Papa, luminare majus quod illuminet terram.* Itaque id factum Eugenio Pontifice, & quidem anno ejus pontificatus primo: cum Rualenus ex Priore Claræ-vallensi in regimen Romani ad Aquas-salvias monasterii, cui Eugenius ante pontificatum abbas præfuerat, eodem anno suffectus sit, Nicolao jam in Claram-vallem admisso, ut ejus epistola XLIII. probat. Quamquam hæc verba, *videl. Eugenius papa*, è margine in textum videntur irrepsisse.

XXXVIII. Præter superiorem ad Priorem & Seniores Claræ-vallenses epistolam, binas subinde addidit: unam ad fratrem Gaucherium Claræ-vallensem, cujus in amorem irrepserat: aliam ad Fromundum hospitalem ejusdem loci, id est epistolas XLV. & XLVI. In priori vota sua fusius & ardentius explicat, atque tanto se concepti propositi desiderio teneri, ut *diem pro anno* computet sibi: se ad terminum præstitutum non defuisse, sed à suis Arremarensibus multa passum, qua importunitate, qua blanditiis, qua minis, vix ut tandem se ex eorum cœtu proripuerit: at tandem de manibus eorum elapsum, *sine pannis, sine nummis, sine famulis, sine equis, vix apud Aripatorium*, quod Cisterciensium cœnobium est in agro Tricassino, *appulisse*, ac deinde in Claram-vallem. Verum inde extractum se dicit *in fines terræ*, reclamante scilicet Abbate Arremarensi, (Guido is erat, cujus rogatu officium de sancto Victore Bernardus composuit) qui ipsum forte in quemdam Prioratum retrusit: unde has litteras scripsit Nicolaus impatien-

tis voti plenas; atque alias ad Fromundum, quas per quemdam clericum, qui secum eodem se recoperat, transmisit. In priori ad Gaucherum epistola depingit sese in hunc modum. *Sub pannis humilitatis Christi intrans & exiens, in voluptatum gurgitem saliebam, & de patrimonio Crucifixi, de pretio vulnerum Domini mei, non solum intra sanctuarium, sed etiam intra sancta sanctorum, monachum sine regula, presbyterum sine reverentia exhibebam. Ad Romanam enim curiam* * *curiosius iens & rediens, feceram mihi nomen grande, juxta nomen magnorum qui sunt in terris: & in omni vita mea nec una die vixisse me memini.* Hæc ille modeste quidem, si ex animo protulit.

* V. Petr. Venerab. lib. 3. epist 43 & lib. 1 epist 3.

XXXIX. Demum concordia (sic titulus & argumentum est epistolæ XL.) cum Abbate suo inita, admissus in Claram-vallem est una cum Theobaldo Priore, quem postea inde egressum frustra revocare conatur epistola VI. Conversio hæc Brocardum seu Burchardum, Balernensem Cisterciensis instituti abbatem, ad sibi congratulandum excitavit, scripta hac de re epistola, apud Nicolaum nona, in qua hæc leguntur. *Gratias ago Deo, nova facienti omnia, pro novo mirabili de immutatione nova innovati Nicolai. Qui fecit album de nigro, novum quid fecit & mirabile: sed hoc mirabilius inter omnia nova, quod de tali nigro tale album factum est.* Hi nimirum Cisterciensium plausus erant de tali proselyto.

XL. Vix in eorum sodalitio confirmatus erat, cum Notarii officium ipsi commissum est. Plures erant Bernardi Notarii ob varia quæ subinde in ipsum referebantur negotia. Præcipuus erat Gaufridus, cui adjunctus fuit Nicolaus. Hic de munere sibi demandato, an sincere, conqueritur epistola XV. ad quemdam socium Arremarensem. *Tu scis quia inter homines sum, in quibus viget disciplinæ censura, morum gravitas, maturitas consiliorum, auctoritatis pondus, taciturnitatis insigne. Nolo autem argui singularitatis, ut cum illi vacent, & videant quoniam ipse est Deus, ego stilum & tabulas revolvam, ut revolem ad phaleras gloriamque verborum. Tamen à custodia matutina usque ad noctem nihil aliud facio. Non illis imputetur, qui mihi hoc oneris imposuerunt, & posuerunt me multa scribere & rescribere multis.*

Bernardi fit Notarius.

XLI. In alia epistola, nempe XXXV. ipse *scriptoriolum* suum describit hoc modo. *Est mihi scriptoriolum in mea Clara-valle, vallatum undique officinis cælestibus & celantibus illud. Ostium ejus aperitur in cellam novitiorum, ubi frequens numerositas tam nobilium, quàm litteratorum, novam hominem in novitate vitæ parturiunt. . . . A dextra parte claustrum monachorum excrescit, ubi floridior ille conventus obambulat. . . . . Ibi divinorum eloquiorum libros sub castigatissima disciplina sigillatim aperiant, non ut eventilent thesauros scientiæ suæ, sed ut dilectionem, compunctionem eliciant, & devotionem. A læva prominet domus & deambulatorium infirmorum, ubi corpora disciplinis regularibus lassata atque quassata, cibis lentioribus refoventur: donec vel sanata, vel meliorata revolent ad laborantium & orantium gregem, qui vim faciunt regno cælorum, & violenter rapiunt illud. Nec contemnendam putes domunculam meam: quia & desiderabilis est ad affectum, & delectabilis ad aspectum, & recreabilis ad secessum. Plena est libris electissimis & divinis; ad quorum jocundam inspectionem, despectionem mundanæ hujus vanitatis agnosco, considerans, quia vanitas vanitatum, & omnia vanitas; & quia nihil est vanius vanitate. Hæc mihi tradita est ad legendum, ad scribendum, ad dictandum, ad meditandum, ad orandum & adorandum Dominum majestatis.* Neque vero solum libris describendis, sed etiam transigendis negotiis vacabat Nicolaus, testante epistola XLIX. ad Petrum Cellensem, cui inter alia ita scribit. *Hæc tibi, amicorum dulcissime, saltem saltuatim dictavi, qui continuatim non potui, trahentibus & retrahentibus negotiis multis: sed & manibus meis scripsi. Omnes enim qui habent negotia veniunt ad nos: sed & ego solus cum sancto Jacob dicere possum: In me hæc omnia mala reciderunt.*

Museum suum describit.

XLII. Ex his intelligitur, Nicolaum etiam sub se notarios habuisse, quorum unus erat Girardus de Perona, amicus ejus singularis, *individuus comes*, inquit in epistola X. *scriptitationum mearum*, in pluribus aliis epistolis ab ipso laudatus. Eidem Girardo, atque Henrico regiæ stirpis monacho epistolas suas Nicolaus ipse nuncupavit.

Notarios sub se habet.

XLIII. Librorum commercium cum Petro Cellensi, aliisque frequens habebat. Ejus generis est epistola XXXIV. ad Amedeum episcopum Lausanensem, in qua hæc verba. *Mitto tibi librum magistri Anselmi de Spiritu-sancto, bene punctatum, nisi fallor, & emendatum.* Eo autem pacto librorum exemplaria transmittere solebat, ut remisso exemplari, aliud sibi exemplum gratis remitteretur. Ita enim postulat à Petro Cellensi epistola XXIV. cui cum duo Bernardi volumina transmisisset; *Festinate*, inquit, *& has festinanter rescribere, & exemplaria remittite mihi: & sic ad opus meum secundum pactum meum rescribi facite. Sed & illa quæ misi vobis, & rescripta illorum, secundum quod dictum est, mittite mihi, & videte ut nec unum iota perdam.* Hæc ille ad Petrum. Ab aliis etiam subinde libros mutuo exposcebat, ut à Petro decano Trecensi epistola XVII. *Epistolas domini Cenomanensis remitte nobis, quia volumus eas transcribere.* Quin etiam ad Philippum, Coloniensis ecclesiæ præpositum atque Imperatoris cancellarium, scribens in persona fratris Philippi, atque ipsi de itinere Jerosolymitano congratulans, ejus bibliothecam, sane locupletem, postulat his verbis epistolæ XXIX. *Sed & illum singulariter thesaurum tuum, nobilem bibliothecam loquor, quam utique tam mirabiliter quàm incomparabiliter congessisti, vide ut relinquas pauperibus Christi; qui pro te orent & plorent, ut prosperum iter faciat Deus salutarium nostrorum.*

Librorum nundinator.

XLIV. Atque ut se religiosum præstaret Nicolaus, non solum versus exemplo Claræ-vallensium suorum legere detrectat, sed etiam tunicam sibi ab amico transmissam, quasi parum Ordini suo convenientem, remittit. De versibus hoc habet in epistola XV. *Versus Galteri mei*,

Tunicam cur respuit.

immo & tui, nondum habui. Sed & si vidissem, non perlegissem: quia nos nihil recipimus quod metricis legibus coercetur. Tunicam ipsi in amicitiæ signum dederat Odo Pulteriensis abbas è numero Nigrorum: sed eam Nicolaus reddit cum multa gratiarum actione epistola XXVII. nimirum quod nimis esset speciosa & pretiosa; *hoc solo*, inquit, *non bona, quia nimium bona.* Tum subdit. *Nec volo, nec valeo, immo non debeo induere illam. Inter eos qui panniculis & semicinctiis vestiuntur, nec purpuratus, nec non tunicatus incedam. Absit, absit, ut peccatrici carni vestis iterum splendida coaptetur, ne raptetur ad ineptias suas. Propterea remitto eam vobis, cum non sit inter nos qui vel audeat, vel debeat illam induere. Vos induite illam, domine Pater, cui & ex Ordine licet, & ex dignitate. Cum enim tunicam induitis, ultra consuetudinem vestram facitis. Sed scitis quis dixerit: Si quid supererogaveris, ego cum rediero reddam tibi.*

XLV. Tria in his verbis observatione digna sunt. Primum est de semicinctiis, ubi si vocabuli proprium usum retinuit Nicolaus, inde semicinctiis usos fuisse Cistercienses colligimus. Quid sit autem semicinctium, intelligitur ex Herberti libro I. de miraculis Cisterciensium capite VI. ubi is de Schocelino agri Trevirensis eremita agens, ita rem explicat. *Habebat quoque vir ille locupletissimus circumligatam renibus semicinctiam vilem atque brevissimam, qua verecundas solammodo corporis partes operire vix poterat, cum eum hominibus apparere compelleret ista tam inevitabilis causa.* Lumbarium veteres appellabant. Et quidem Cistercienses ejusmodi semicinctiis principio usos fuisse veri simillimum est: maxime cum tunicam solam carni adhærentem gestarent; idque necessarium videretur ad honestatem, cum abjecta cuculla labori manuum vacabant. Alterum notatu dignum est, cur tunicam induere dicat Nicolaus esse *ultra consuetudinem & ordinem* abbatis Pultariensis. Is quippe professus erat sancti Benedicti Regulam, qui monachis suis inter alia tunicam concedit capite LV. Id quidem verum: at illis temporibus in usu erat apud monachos toga talaris, non tunica, quæ vix ad mediam tibiam defluebat, qualem gestabant Cistercienses. An vero tunicam illam, haud dubie candidam, quam Odo abbas Nicolao transmiserat, (quod tertio loco notandum) Odoni abbati induere licebat, uti scribit Nicolaus, *& ex ordine, & ex dignitate?* Quid enim? an tunc monachi nigri candidis utebantur? Cur ergo tanta inter eos & Cistercienses de veste pulla & alba disceptatio? Verum candida, saltem quibusdam in locis, Benedictini tunica utebantur; sed cuculla atra, cum albam gestarent Cistercienses. Sane in Cæremoniali Anianensi, quod illa ætate in usu erat pro monachis nigris, depicti cernuntur non uno in loco monachi toga candida induti; at cuculla subatra. quod utrumque etiam observavimus in aliis picturis, maxime in libro Rabani Mauri de cruce, ubi is cum tunica alba depingitur. Quamquam non solum de cucullæ, sed etiam de tunicæ colore Cluniacenses inter ac Cistercienses erat disceptatio, ut colligitur ex Petri Venerabilis epistola hic CC XXIX. num. 22. verum hic usus apud nostros haudquaquam uniformis erat. Postquam autem usus apud eos, qui alba tunica induebantur, invaluit, ut tunicæ toga adjiceretur, & deposita extra chorum cuculla, quod olim ne in lecto quidem licebat, toga sola cum scapulari sufficere visa est ad retinendum monachi insigne: tum demum toga ex nigro etiam panno ubique facta est, & tunicæ color albus servatus: cui staminea successit, superinducta postmodum tunica, quæ nostro tempore etiam in nigrum colorem mutavit. Cistercienses vero primis temporibus, sola tunica & cuculla, aut cucullæ loco scapulari contenti, togas, sive simplices, seu pelliceas, stamineasque rejecerunt.

XLVI. Revertamur ad Nicolaum, qui quos in priori monasterio suo Arremarensi amicos sibi
Amicos epistolis frequentat. conciliaverat, litterarum officiis sibi retinere satis egit, præsertim Petros duos, Cluniacensem & Cellensem abbates. Binas tantum ad Cluniacensem ejus epistolas habemus in illis, quas ante suam ab Ordine Cisterciensi defectionem scripsit, nempe duas postremas: at longe plures ad Petrum Cellensem. Prima est epistola XX. in persona Adæ monachi, qui ex Cellensi monasterio ad Claravallenses migraverat. Altera est XXIV. *inter amicos amicissimo domino Petro Cellensi abbati* ipsius Nicolai nomine inscripta, qua litteras frequentandi officium deprecatur. Consimilis est titulus epistolæ XXVIII. *Speciali & pene singulari amico Petro Cellensi abbati.* Itemque epistolæ XLVIII. Brevior sed familiarior epistolæ sequentis: *Suo suus.* & (ut epistolam LI. omittamus) epistolæ LII. *suo Cellensi suus Clara-vallensis, quod suus.* Hæc quam ob rem diligentius observem, ex inferius dicendis apparebit, ut scilicet Nicolaum ante suam desertionem Petro Cellensi probe cognitum, atque familiarem exstitisse asseram: ac proinde alium esse à Nicolao illo Anglo, in quem Petrus Cellensis, tamquam in hominem sibi facie ignotum, vindicias pro Bernardo jam mortuo scripsit.

XLVII. Dum apud Claram vallem moratur Nicolaus Francus, varias aliorum nomine epistolas scripsit, nempe nomine ipsius Bernardi, Rualeni Prioris, & aliorum monachorum, omnes numero quinque supra quinquaginta, quas *dilectissimis fratribus Girardo & Henrico* nuncupavit, id est Girardo de Perona, & Henrico Ludovici Grossi filio, Junioris germano, tunc monachis apud Claram-vallem: quorum in persona etiam nonnullas litteras scripsit. Inter illas quas Rualeni nomine composuit, mendosum est unius lemma, nempe epistolæ XXIII. cujus inscriptio his verbis concepta est: *Domino & digne reverendo Hugoni Turonensi archiepiscopo frater R.* Qui lemma epistolæ apposuit, ita illud concinnavit: *In persona Rivallis Prioris ad Archiepiscopum Turonensem.* Et Johannes Picardus ad marginem adnotat, Rivallem esse abbatiam Cisterciensis Ordinis in Anglia & diœcesi Eboracensi. Recte quidem: sed quid Archiepiscopo Turonensi cum Rievalle? At certum est epistolam scriptam esse nomine Rualeni Prioris, cujus nomen in epistolæ in-

ſcriptione decurtatum, errandi occaſionem auctori lemmatis dedit. Idem erratum in epiſtola xxv.

Deficit Bernardo.

XLVIII. Petro Venerabili abbati Cluniacenſi, ut jam diximus, ad delicias uſque amicus erat Nicolaus, quem identidem Bernardus ad eum mittebat, ut mutua cordium arcana & reciproci affectus apud hunc ſequeſtrum deponerentur. qua de re legenda Petri epiſtola, quæ eſt ordine cc lxiv. inter Bernardinas. Sed tandem accidit, ô mortalium infelix conditio! ut Nicolaus Bernardi indulgentia & facilitate abuſus, ſigillum ejus in malos uſus adulteraverit, demum in horrendam prolapſus defectionem, quam dubium eſt an umquam ſerio emendarit. De ſigillo viriato Bernardus, tacito Nicolai nomine, quæ ſancti viri caritas erat, Eugenio ſignificavit epiſtola cc lxxxiv. *Periclitati ſumus in falſis fratribus, & multæ litteræ falſatæ ſub falſato ſigillo noſtro in manus multorum venerunt; & (quod magis vereor) etiam uſque ad vos dicitur falſitas pervolaſſe.* Ejuſdem funeſtum caſum deplorat in epiſtola cc xcviii. ad eumdem Eugenium, non jam diſſimulato (quod publicum crimen erat) auctore. *Nicolaus ille exiit à nobis, quia non erat ex nobis: exiit autem fœda poſt ſe relinquens veſtigia. Et ego longe ante hominem noveram: ſed exſpectabam, ut aut Deus eum converteret, aut inſtar Judæ ipſe ſe proderet.* Vide ſanctiſſimi viri longanimitatem; *quod & factum eſt. Præter libros, denarios & aureos multos, in ipſo exitu inventa ſunt ſuper eum ſigilla tria, unum ejus proprium, alterum Prioris, tertium noſtrum... De turpitudinibus ejus, quibus terra ſordet, & facta ſunt omnibus in parabolam, ſuperſedeo polluere labia mea & veſtras aures.* Addit Bernardus, eum ſi ad curiam Eugenii, uti is jactaverat, pergere audeat, dignum eſſe, ſi quis alius, *perpetua incluſione.* Accidit vero iſte lapſus in annum m c li. ut patet ex memorata Bernardi epiſtola cc xcviii. ad Eugenium eo anno ſcripta, & ex epiſtola ccc lxxxviii. quæ eſt Petri Venerabilis de electione Gratianopolitana eodem anno facta, qua in epiſtola Nicolaus, utri Bernardo & Petro adhuc carus ac fidelis amborum internuntius, laudatur.

Diverſus à Nicolao Anglo.

XLIX. Omnes exiſtimant, ipſum profugiſſe in Angliam, ac ſe recepiſſe in ſancti Albani monaſterium; eumque eſſe Nicolaum, qui Bernardi jam demortui de Conceptione Deiparæ ſententiam traduxit impugnavitque, atque Petrum Cellenſem adverſarium habuit. Et Nicolaus quidem vocabatur iſte: ſed Anglum fuiſſe conſtat ex duabus ad illum Petri epiſtolis, quæ ſunt libri ſexti epiſtola xxiii. & noni epiſtola x. In priori epiſtola, *Nec indignetur*, ait Petrus noſter, *Anglica levitas, ſi eâ ſolidior ſit Gallica maturitas... Certe expertus ſum ſomniatores plus eſſe Anglicos, quàm Gallos.* & in poſteriori epiſtola: *In cavernis ſuis Anglum Francigena conclusum & ligatum... tenebit.* Hæc Nicolaum illum Anglum fuiſſe probant: ſed Petro facie ignotum innuunt extrema epiſtolæ verba: *Utinam facie ad faciem viderem te, quem ſcriptorum tuorum bene ornatus habitus non ſemel præſtitit audire.* Mitto ſtili diſcrimen inter Nicolaum Anglum & Claræ-vallenſem, qui ſtilus in Anglo durior & aſperior; in Claræ-vallenſi nitidior, humanior, politiorque eſt. Atqui ex ſuperioribus conſtat, Nicolaum Claræ-vallenſem ante ſuam fugam Petro maxime notum ac familiarem, nec Anglum exſtitiſſe, ſed Gallum aut Francum: ac proinde ab illo Anglo diſtinguendum.

In Arremarenſe monaſterium ſe recipit.

L. Sed quo ergo, inquis, Nicolaus Francus ſe recepit? Poſt varios hinc inde diſcurſus, conſtitit tandem in ſuo Arremarenſi monaſterio, cum Bernardo è vivis erepto ibi tuto ſibi vivere licuit, ac ſecuro. Id conſtat tum ex epiſtola lix. Arnulfi Lexovienſis epiſcopi ad ipſum Nicolaum, tum ex ipſius Nicolai epiſtola ad Willelmum Remorum antiſtitem ſcripta, quam V. cl. Stephanus Baluzius nuper vulgavit in Miſcellaneorum tomo ſecundo. Hæc epiſtola non ante annum m c lxxvi. quo Willelmus Remenſem cathedram obtinuit, ſcripta fuit: in qua eum laudat, quod ipſum receperit intra *ſacrarium* ſuæ familiaritatis, & quod ſuſurroni & detractori (hos quippe timebat Nicolaus) locum non daret. Deinde ſe excuſat, quod ab ejus conſpectu tamdiu abſtinuerit, ubi in rem noſtram faciunt hæc verba. *Excuſabo me de difficultate itineris, de longinquitate regionis, quæ eſt inter Remenſem urbem & Arremarenſem eccleſiam?* Ergo ibi tum degebat Nicolaus. *Sed iter breve eſt, & via plana, & plena in circuitu amicorum meorum.*

LI. Quid rei, quamve perſonam in Arremarenſi monaſterio ageret, in conſequentibus indicat; ex quibus id tantum notamus. *Adjiciam quia licentiam veniendi habere non potui? cum vadam & veniam, eam & redeam tota die. Hæc dicerem, ſi ita eſſem ſub poteſtate conſtitutus, ut mei ipſius poteſtatem habere non poſſem.* Ita ergo apud Arremarenſes agebat Nicolaus, ut eſſet ſui juris. Miſera ſane conditio hominis, qui Bernardi diſcipulus ac notarius fuerat! Sed quis miretur, cum Angeli ex cælo ipſo deciderint? In hoc vero maxime vanitatem ſuam prodit, quod de multitudine amicorum, uti alias etiam ſolebat, gloriatur. Sic in epiſtola quadam ad Henricum Campaniæ Comitem, quæ in eodem Miſcellaneorum volumine edita eſt, eodem fere tempore ſcripta ac ſuperior. *Ab ineunte ætate mea placui magnis & ſummis Principibus hujus mundi: ſed tibi ſingulariter ex dominio naturæ debeo quicquid ſum, & ex officio amicitiæ quicquid poſſum.* Hinc colligitur, Nicolaum ex Campania, quæ Henrici dominio ſubjacebat, ortum fuiſſe: ſed lapſus ejus cauſam non aliunde quàm ex gloriola & ſuperbia, quæ pleroſque dementat, repetendam. Sane Henrico Campaniæ ſeu Trecenſium Comiti eum addictiſſimum fuiſſe intelligitur ex duabus Nicolai ad Comitem epiſtolis: quarum una, qua Sermones ſuos ei dedicat, editos in tomo tertio Bibliothecæ Ciſtercienſis, inſcripta eſt *ſingulari domino & benefactori ſuo Henrico*, &c. altera eidem *ſereniſſimo Principi & cariſſimo domino ſuo*, qualis exſtat in tomo ſecundo Baluziano, ubi

hæc verba : *Mitto sublimitati tuæ quasdam epistolas, quas ad dominum Papam, & Cancellarium aliosque personatos viros, intra hoc biennium memini aliquanto studiosius dedicasse.* Verum ejusdem Principis auctoritate abusus videtur ex epistola LIX. Arnulfi Lexoviensis *ad Nicolaum monachum de monasterio Arramato*, (Arremaro legendum est) qua in epistola agitur de quodam malæ frugis Canonico, Nicolai discipulo, quem Nicolaus ait se *in ulteriorem gratiam* recepisse pro intercessione Arnulfi, quam iste negat.

LII. Ex his omnibus apparet quis fuerit Nicolai genius, nempe vanus, inconstans, inquietus, de qualibus vix umquam quicquam boni sperare liceat. Ceterum qualis ejus exitus fuerit ignoramus. Superest, ut, quod superius pollicitus sum, hoc loco in specimen exhibeam fragmentum sancti Bernardi sermonis primi, gallice redditi in vetusto Patrum Fuliensium Parisiensium exemplari, cujus hic titulus atque hoc initium est.

CI ENCOMENCENT LI SERMON SAINT BERNAUT
kil fait de Lavent & des altres festes parme lan.

1. NOs faisons vi chier Freire lencomencement de lavent. cuy nons est asseiz renomeiz & conneuz al munde, si cum sunt li nom des altres sollempniteiz, mais li raison del nom nen est mie paraventure si conue. Car li chaitif fil dadam nen ont cure de veriteit, ne de celles choses ka lor salvateit apartienent, anz querent... les choses... faillanz & trespessaules. A quel gent... nes semblans... homes de ceste generation, on a quoi gent troverons nos ceos cui nos veons estre si ahers & si enracineiz en terriens solaz, & eus corporeiens kil repartir ne sen puyent? Certes semblant sunt a ceos qui plongiet sunt en aucune grant auve, & ke en peril sunt de noier. Tu varoyes kil ceos tienent kes tienent, ne kil par nule raison ne vuelent deguerpir ceu ou il primier puyent mettre lor mains quels chose ke ce soit, ancor soit ceu tels choses ke ne lor puist niant aidier. si cum sunt racines derbes on altres tels choses. Et si aucune gent vienent a ols por ols asoscer, si plongent ensemble ols ceos kil puyent aggrappeer ensi kil a ols nen a ceos ne puyent faire nule aiué. Ensi perissent li chaitif en ceste grant mer ke si est large, quant il les choses ke perissent ensevent & les estaules laysent aleir, dont il poroient estre delivreet del peril ou il sunt.... prennoyent & salveir lor airmes. Car de la veriteit est dit, & ne mies de la vaniteit. Vos la conesseriz, & ele vos deliverrat. Mais vos cheir Freire, a cuy Deus reveles, si cum a ceos ki petit sunt celes choses, ke receleis sunt as saige.. senneiz vos soiez entendant cus ententisment outor celes choses, ke vrayement apartienent a vostre salvateit: & si penseiz diligemment a la raison de cest avenement, quareiz & encercheiz ke cest soit ke vient, & dont il vient, ou il vient, & por kai il vient, quant il vient, & par quel voie il vient. Certes molt fait aloeir ceste curiositeiz, & molt est saine. Car tote sainte Eglise ne celeberroit mies si devotement cest avenement, saucuens granz Sacrement nen estoit en lui receleiz.

2. Tot a premiers sesun.. dez ensemble lapostle ki de ce venement est toz enbahy, &c.

3. Por Deu chier Freire fuyez orgoil, & forment lo fuyez. Orgoilz est commencement de toz pechiez, ki si isnelement abatiit en parmenant.... Luciferum, ki reluisoit plus kler ke totes les estoiles, ki ua Engle ne muat mies en diaule, mais nis le prince des Engles. qui aparmemes ot envié de lomme, & si mist en luy la felonie, kil avoit conceut en luy mismes, quant il li semonut kil seroit si cum Deus sachanz bien & mal, sil maingieroit de larbre ke defendus li estoit. Chaitif malaurous ke promes tu, cum ce soit ke li Fils del haltisme ait la cleif de science. Anz est il mismes li cleif David, qui clot & nul ne avrree. En lui sunt repoust tuit li tresor de sapience & de science. Embleras les tu dont por doner a lomme. Or puez veor ki menteires est cist & ses peires selon la sentence de nostre Signor. Il fut menteires quant il dist kil semblanz seroit al haltisme: & peires fust de la menzonge, quant il lenvelimeie semence de la falseteit gettat assi... en homme, quant il dist quil seroient si cum Deu. Et en assi a tu homme in vous lo lairon, & si cours ensemble lui. Vos aviez oït, chier Freire, ceu cum leait ávant en Ysaie la Profete, lai ou nostre Sires dist. Li prince de ton peule sunt enobedient & compaignon de lairons.

4. Par veriteit nostre Prince furent inobedient & compaignons de lairons. Cest Adam & Eve ki furent li encomencement de nostre lignieie, ki par lo conseil del serpent, mais del diaule par lo serpent vorrent malement traire en ols ceu ki apartient solement al Fil de Deu. Nem a ceste fieié ne mist mies li Peires en respit la torture cum faisoit al fil. Car li Peires aimet le Fil, anz lo vinust aparmemes assi de lome, & si apoiset sor noz toz sa... Car nos pechames tuit en Adam; & en lui receumes tuit la sentence de dampnation. Et ke feroit li Fil... il por luy avengier veoit fierement lo Peire kil a nule creature nen espargnenot, assi cum il desist. Por mi pert mes (Peires) totes ses creatures. Li premieres Engles se vols eslevesr a ma halteste, & si ot grant compagnieé ki a lui consentit: mais li amors ke li Peires at vers mi prist a parmemes venjance de luy, ensi kil luy & toz les siens ferit de cruyer chastiemens: & de plaie ke santeé ne puet estre. La science ke meye est ausi volt ausi entreprenre li hom, & il de lui nen ot mies assi pitiet, ne lespargnat ses ols. At dons Deus cure des beestes? Il a'en avoit fait mais ke dous nobles creatures ke renaules estoient, & que devoient estre beenaurouses, cest Langle & lome. Mais por mi at pardut une grant partie dengles & toz les hommes. Donkes porceu kil sachent ke ja aimme ausi lo Peire, si est droiz quil rezoivet parmi ceos quel at pardut assi cum en une maniere parmi. Se par mi ost leveiz cist tempez, si cum dist Jonas, penneiz me, & si me gitteiz en la meir. Tuit ont de mi envié: mais ja en vois, & si me demonsterray teils a ols, ke tuit cil qui lor envie acoyseront & inseivré me verront, seront bien aureit. &c.

SANCTI BERNARDI ABBATIS CLARÆ-VALLENSIS

SERMONES DE TEMPORE.

IN ADVENTU DOMINI

SERMO PRIMUS

De Adventu Domini, & six circumstantiis ejus.

1\. HODIE, Fratres, celebramus Adventus initium; cujus utique, sicut & ceterarum sollemnitatum, nomen quidem celebre satis, & notum mundo, sed ratio nominis forte non ita. Infelices enim filii Adam, omissis veris & salutaribus studijs, caduca potius & transitoria quærunt. Quibus assimilabimus homines generationis hujus, aut quibus comparabimus illos, quos videmus a terrenis & corporalibus consolationibus avelli separarique non posse? Profecto similes sunt his, qui submersi periclitantur in aquis. Nimirum videas eos tenentes tenere, nec ulla ratione deserere quod primum occurrerit manibus, quicquid sit illud, licet tale sit aliquid, quod omnino prodesse non possit, ut sunt radices herbarum, ceteraque similia. Nam & si qui ad eos forte veniant ut subveniant, nonnumquam solent apprehensos involvere secum: adeo ut jam nec sibi, nec illis auxilium ferre prævaleant. Sic pereunt in hoc mari magno & spatioso, sic pereunt miseri; dum peritura sectantes, amittunt solida, quibus apprehensis emergere & salvare possent animas suas. Neque enim de vanitate, sed de veritate, dicitur: *Cognoscetis eam, & liberabit vos.* Vos igitur, Fratres, quibus tamquam parvulis revelat Deus, quæ abscondita sunt à sapientibus & prudentibus; circa ea quæ vere salutaria sunt, sedula cogitatione versamini, & diligenter pensate rationem Adventus hujus, quærentes nimirum quis sit qui veniat, unde, quo, ad quid, quando, & qua. Laudabilis sine dubio curiositas ista est & salubris: neque enim tam devote Ecclesia universa præsentem celebraret Adventum, nisi lateret in eo magnum aliquod sacramentum.

2\. Primo igitur loco cum Apostolo stupente & admirante intueamini & vos, quantus sit iste qui ingreditur: ipse enim est secundum Gabrielis testimonium, Altissimi Filius, ac proinde coaltissimus ipse. Neque enim fas est Dei Filium degenerem suspicari: sed æqualis fateri necesse est altitudinis, & ejusdem penitus dignitatis. Nam & filios Principum Principes, & filios Regum Reges esse quis nesciat? Veruntamen quid sibi vult quod e tribus personis, quas in summa Trinitate credimus, confitemur & adoramus, non Pater, non Spiritus-sanctus advenit, sed Filius? Minime quidem ego id factum esse arbitror sine causa. Sed quis cognovit sensum Domini? aut quis consiliarius ejus fuit? Neque enim sine altissimo Trinitatis consilio factum est, ut Filius adveniret: & si consideramus exsilii nostri causam, forrassis advertere possumus vel ex parte, quam congruum fuerit à Filio nos maxime liberari. Lucifer enim ille, qui mane oriebatur, pro eo

A quod Altissimi similitudinem usurpare tentavit, & rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, (quod utique Filii est) præcipitatus ilico corruit, quoniam zelavit pro Filio Pater, & opere dixisse videtur: *Mihi vindictam, & ego retribuam.* Continuo videbam satanam tamquam fulgur cadentem de cælo. Quid tu igitur superbis, terra & cinis? Si superbientibus Angelis Deus non pepercit: quanto magis tibi, putredo & vermis? Nihil ille fecit, nihil operatus est: tantum cogitavit superbiam; & in momento, in ictu oculi, irreparabiliter præcipitatus est: quia juxta Evangelistam, *In veritate non stetit.*

B 3. Fugite superbiam, Fratres mei, quæso, multum fugite. Initium omnis peccati superbia: quæ tam velociter ipsum quoque sideribus cunctis clarius micantem æterna caligine obtenebravit Luciferum: quæ non modo Angelum, sed Angelorum primum in diabolum commutavit. Unde & protinus invidens homini, quam conceperat in semetipso, in eo peperit iniquitatem; suadens ut lignum vetitum gustans fieret sicut Deus, sciens bonum & malum. Quid enim polliceris, quid promittis, miser: cum Filius Altissimi scientiæ clavem habeat, immo & ipse sit *clavis David, qui claudit, & nemo aperit?* In eo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi: tune eos, ut homini præstes, C inique furaberis? Videtis quia juxta Domini sententiam *mendax* iste est, *& pater ejus.* Nam & mendax fuit, dicens, *Similis ero Altissimo:* & mendacii pater, cum in hominem quoque venenatum suæ falsitatis seminarium effudit, dicens: *Eritis sicut dii.* Tu quoque, ô homo, si vides furem, curris cum eo. Audistis, Fratres, quid hac nocte lectum est in Isaia, dicente Domino: *Principes tui infideles*, vel, ut alia translatio habet, *inobedientes, socii furum.*

4\. Revera enim principes nostri Adam & Eva, principia nostræ propaginis, inobedientes & socii furum; qui quod Filii Dei est, serpentis, immo diaboli per serpentem consilio surripere tentant. Nec dissimulat D injuriam Filii Pater, (Pater enim diligit Filium,) sed continuo & in ipsum hominem vindictam retribuit, & aggravat super nos manum suam. Omnes enim in Adam peccavimus, & in eo sententiam damnationis accepimus omnes. Quid agat Filius, videns pro se zelare Patrem, & nulli penitus parcere creaturæ? Ecce, inquit, occasione mei creaturas suas Pater amittit. Altitudinem meam primus Angelus affectavit, & populum qui sibi crederet, habuit: sed continuo Patris zelus graviter vindicavit in illum, percutiens eum pariter cum omnibus suis plaga incurabili, castigatione crudeli. Scientiam quoque, quæ nihilo minus mea est, surripere voluit homo: & nec illi quidem misertus est, nec pe- E percit oculus ejus. *Numquid de bobus cura est Deo?* Duas tantum fecerat nobiles creaturas rationis participes, capaces beatitudinis, Angelum videlicet, atque hominem: sed ecce propter me Angelus perdidit multos, homines universos. Ergo ut sciant quia & ego diligo

Marginalia: Rom. 12. 19 — Luc. 10. 18. — Superbia detestabilis — Johan. 8. 44. — Superbia principem Angelorum commutavit in diabolum — Ob affectatam Dei similitudinem — Apoc. 3. 7. — Coloss. 2. 3. — Johan. 8. 44. — Isa. 14. 14 — Gen. 3. 5. — Isa. 1. 23. — Primus item homo ob id punitus. — Johan. 5. 20. — Filius Dei ea de causa incarnatus. V. Serm. 69 in Cant. n. 4. — 1. Cor. 9. 9. — Joan. 8. 32. — Quis sit venturus. Luc. 1. 32. — Rom. 11. 34.

Tom III. Patrem; per me recipiat, quos quodammodo propter A me amisisse videtur. Jonæ 1. 12. *Si propter me tempestas hæc orta est*, ait Jonas, *tollite me, & mittite in mare.* Omnes invident mihi. ECCE VENIO, & talem eis exhibeo memetipsum, ut quisquis invidere voluerit, quisquis gestierit imitari, fiat ei æmulatio ista in bonum. Novi tamen in affectum malitiæ & nequitiæ transisse Angelos desertores, nec ex ignorantia aliqua seu infirmitate peccasse; ideoque perire necesse est pœnitere nolentes. Patris enim amor, & honor Regis judicium diligit.

Homo redemptus non Angelus, cur. 5. Propter hoc enim & ipse creavit homines ab initio, qui supplerent locum illum, & ruinas Jerusalem restaurarent. Sciebat enim nullam Angelis patere redeundi viam. Isa. 16. 6. Nempe *novit superbiam Moab, quod superbus est valde:* B & superbia ejus pœnitentiæ remedium non admittit, ac per hoc nec veniæ. At vero hominis vice nullam postea condidit creaturam, innuens ex hoc ipso redimendum adhuc hominem: quippe quem supplantavit aliena malitia; ideoque prodesse ei potest caritas aliena. Ita, Domine obsecro, complaceat tibi, ut eruas me, quoniam ego infirmus sum: Gen. 40. 15. quoniam de terra mea furtim sublatus sum, & hic innocens in lacum missus sum. Non penitus quidem innocens: sed quantum ad eum qui me seduxit, innocens aliquatenus. Mendacium mihi persuasum est, Domine: veniat Veritas, ut possit falsitas deprehendi, & cognoscam veritatem, & veritas libe- C rabit me: si tamen deprehensæ falsitati penitus renuntiavero, & cognitæ adhæsero veritati. Alioquin non humana erit tentatio, nec humanum peccatum, Perseverare in malo diabolicum. sed obstinatio diabolica. Nam perseverare in malo diabolicum est: & digni sunt perire cum illo, quicumque in similitudinem ejus permanent in peccato.

§ Unde & quo venerit Filius Dei. 6. Ecce, Fratres, audistis quis sit qui veniat: considerate jam unde veniat, & quo. Venit utique de corde Dei Patris in uterum virginis Matris; venit à summo cælo in inferiores partes terræ. Quid ergo? Nonne & nobis in terra est conversandum? Est, si tamen in ea perstitit ille. Ubi enim bene erit sine illo, Psal. 72. 25. 26. aut ubi male esse poterit cum illo? *Quid mihi est in cælo, & à te quid volui super terram? Deus cordis mei, &* D *pars mea, Deus in æternum.* Psal. 22. 4. *Nam & si ambulavero in medio umbræ mortis, non timebo mala*, si tamen *tu mecum es.* Nunc autem, ut video, & ad terras, & ad ipsum quoque descendit infernum: non tamquam vinctus, sed tamquam inter mortuos liber: sicut lux quæ in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt. Unde nec relinquitur anima in inferno, nec sanctum corpus in terra videt corruptionem. Christus enim qui descendit, ipse est & qui ascendit ut adimpleret Act. 10. 38. omnia, de quo scriptum est: *Qui pertransiit benefaciendo, & sanando omnes oppressos a diabolo.* Psal. 18. 7. & alibi: *Exsultavit ut gigas ad currendam viam: à summo cælo egressio ejus, & occursus ejus usque ad summum ejus.* Merito proin- E Col. 3. 1. de clamat Apostolus, dicens: *Quæ sursum sunt quærite, ubi Christus est in dextera Dei sedens.* Incassum laboraret erigere corda nostra, nisi collocatum in cælis salutis nostræ doceret auctorem. Sed videamus jam quæ sequuntur. Nam etsi materia quidem copiosa invenitur & uberrima valde, sed angustiæ temporis tantam sermonis longitudinem non admittunt. Considerantibus ergo quis veniat, magna omnino & ineffabilis majestas innotuit. Suspicientibus unde veniat, grandis plane patuit via, secundum ejus testimonium Isa. 30. 27. qui prophetico præventus spiritu, *Ecce*, inquit, *nomen Domini venit de longinquo.* Porro quo veniat intuentibus, apparuit inæstimabilis dignatio & penitus F inexcogitabilis, quod in carceris hujus horrorem tanta descendere dignata est celsitudo.

§ Ad quid venerit Filius Dei. 7. Jam quis dubitet magnum aliquid in causa fuisse, ut majestas tanta, de tam longinquo, in locum tam indignum descendere dignaretur? Plane magnum aliquid, quia misericordia magna, quia miseratio multa, quia caritas copiosa. Ad quid enim venisse credendus est? Hoc namque est quod juxta propositum ordinem A oporteat jam perscrutari. Nec sane laborandum est in hac parte, cum manifeste adventus ejus causam & verba ipsius, & opera clament. Ad quærendam quippe ovem centesimam, quæ erraverat, de montibus properavit; & ut confiteantur manifestius Domino misericordiæ ejus, & mirabilia ejus filiis hominum, propter nos venit. Mira quærentis Dei dignatio, magna dignitas hominis sic quæsiti! In qua si gloriari voluerit, non erit insipiens: non quod aliquid esse videatur tamquam à se ipso, sed quod tanti eum fecerit ipse qui fecit. Omnes enim divitiæ, omnis gloria mundi, & quicquid in eo concupiscitur, minus est ad hanc gloriam: immo nec est aliquid in comparatione ejus. Domine, quid est homo quia magnificas eum, aut B quid apponis erga eum cor tuum?

8. Attamen velim nosse, quid sibi voluerit, quod ad nos venit ille, aut quare non magis ivimus nos ad illum. Nostra enim erat necessitas: sed nec est consuetudo divitum, ut ad pauperes veniant, nec si præstare voluerint. Ita est, Fratres, nos magis ad eum venire dignum fuit; sed duplex erat impedimentum. Nam & caligabant oculi nostri: ille vero lucem habitat inaccessibilem; & jacentes paralytici in grabato divinam illam non poteramus attingere celsitudinem. Propterea benignissimus Salvator & medicus animarum descendit ab altitudine sua, & claritatem suam infirmis oculis temperavit. Induit se la- C terna quadam, illo utique glorioso & ab omni labe purissimo corpore quod suscepit. Hæc est enim illa levissima plane & præfulgida nubes, supra quam ascensurum eum Propheta prædixerat, ut descenderet in Ægyptum.

9. Tempus est jam ipsum quoque considerare tempus, quo Salvator advenit. Venit enim (quod & vos credimus non latere) non in initio nec in medio temporis, sed in fine. Nec incongrue factum est, sed vere sapienter disposuit Sapientia, ut cum magis esset necessarium, tunc primo ferret auxilium, pronos ad ingratitudinem Adæ filios non ignorans. Vere enim advesperascebat & inclinata erat jam dies, recesserat paulo minus sol justitiæ: ita ut exiguus nimis D splendor ejus aut calor esset in terris. Nam & lux divinæ notitiæ parva admodum erat, & abundante iniquitate fervor refriguerat caritatis. Jam non apparebat Angelus, non loquebatur Propheta: cessabant velut desperatione victi, præ nimia utique duritia hominum & obstinatione: at ego, ait Filius, *tunc dixi, Ecce venio.* Sic, sic dum medium silentium tenerent omnia, & nox in suo cursu iter perageret, omnipotens Sermo tuus, Domine, à regalibus sedibus venit. Quod & Apostolus innuens aiebat: *Quando venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum.* Nimirum plenitudo & abundantia temporalium oblivionem & inopiam fecerat æternorum. Opportune ergo tunc E advenit æternitas, quando magis temporalitas prævalebat. Nam ut cetera sileam, ipsa quoque pax temporalis illo in tempore tanta fuit, ut ad hominis unius edictum describeretur universus orbis.

10. Habetis jam & personam venientis, & locum utrumque, id est, à quo, & ad quem venit: causam quoque & tempus non ignoratis. Unum restat, via scilicet per quam venit, & hæc quoque diligenter requirenda: ut possimus, sicut dignum est, ei occurrere. Verumtamen sicut ad operandam salutem in medio terræ venit semel in carne visibilis, ita quotidie ad salvandas animas singulorum in spiritu venit & invisibilis, sicut scriptum est: *Spiritus ante faciem nostram Christus Dominus.* Et ut noveris occultum esse spi- F ritualem hunc adventum: *In umbra ejus*, inquit, *vivemus inter gentes.* Propterea dignum est, ut si non valet infirmus in occursum tanti medici procedere longius, saltem conetur erigere caput, & aliquatenus assurgere venienti. Non te oportet, ô homo, maria transfretare, non penetrare nubes, non transalpinare necesse est. Non grandis, inquam, tibi ostenditur via: usque ad temetipsum occurre Deo tuo. Prope est enim

verbum in ore tuo, & in corde tuo. Usque ad cordis A compunctinnem & oris confessionem occurre, ut saltem exeas de sterquilinio miseræ conscientiæ: quoniam indignum est illuc auctorem puritatis intrare. Et hæc quidem de eo adventu dicta sunt, quo singulorum mentes invisibili dignatur illustrare præsentia.

11. Libet autem manifesti adventus viam considerare: quoniam viæ ejus, viæ pulcræ; & omnes semitæ ejus pacificæ. *Ecce*, inquit sponsa, *venit iste saliens in montibus, transsiliens colles*. Venientem vides, ô pulcra, sed cubantem videre ante non poteras. Dixisti enim: *Indica mihi quem diligit anima mea, ubi pascas, ubi cubes*. Cubans pascit Angelos in illas perpetuas B æternitates, quos satiat visione æternitatis & immutabilitatis suæ. Sed ne ignores te, ô pulcra: quoniam mirabilis facta est visio illa ex te; confortata est, & non poteris ad eam. Verumtamen ecce egressus est de loco sancto suo: & qui cubans pascit Angelos, ipse cœpit, sicque sanabit nos: & videbitur veniens & pastus, qui cubans & pascens ante videri non poterat. Ecce venit hic saliens in montibus, transsiliens colles. Montes & colles, Patriarchas & Prophetas accipe; & quemadmodum venerit saliens & transsiliens, in libro generationis lege: *Abraham genuit Isaac, Isaac genuit Jacob, &c.* Ex his montibus prodiit, ut invenies, radix Jesse, unde juxta Prophetam, egressa est C virga, & exinde flos ascendit, super quem requievit Spiritus septiformis. Quod manifestius alio in loco aperiens idem Propheta: *Ecce*, inquit, *virgo concipiet & pariet filium, & vocabitur nomen ejus Emmanuel, quod interpretatur, Nobiscum Deus*. Quem enim prius florem, ipsum deinde Emmanuelem; & quam dixerat virgam, manifestius exprimens, virginem nominavit. Sed necesse est altissimi hujus sacramenti considerationem diei alteri reservare: digna est enim proprio sermone materia, præsertim qnod in longum jam hodiernus sermo processerit.

IN ADVENTU DOMINI

Sarmo Sacunnns,

De verbis Isaiæ ad Achaz, *Pete tibi signum à Domino Deo tuo in profundum inferni, sive in excelsum supra, &c.*

1. AUdivimus suadentem regi Achaz Isaiam, petere signum à Domino, sive in profundum inferni, sive in excelsum supra. Audivimns responsionem ejus, formam quidem habentem pietatis, sed non virtutem. Propter hoc denique ab eo qui intuetur cor, & cui confitetur hominis cogitatio, meruit reprobari. *Non petam*, inquit, *& non tentabo Dominum*. E Elatus erat Achaz fastigio solii regalis, astutus humanæ sapientiæ verbis. Audierat igitur Isaias à Domino: Vade, dic vulpi illi, petat sibi signum à Domino in profundum. Habet enim vulpes foveam, sed in infernum quoqoe si descenderit, adest qui comprehendat sapientes in astutia sua. Item: Vade, ait Dominus, dic volucri isti, petat sibi signnm in excelsum supra. Habet enim volucris nidum: sed & si in cælum ascenderit, illic est, qui superbis resistens, propria calcat virtute superborum & subliminm colla. Verumtanien dissimulat ille potestatis excelsæ, seu incomprehensibilis profunditatis sapientiæ quærere signum: & propterea signum bonitatis & caritatis domui David ipse F Dominus promittit, ut quos nec potestas, nec sapientia terruit, alliciat saltem exhibitio caritatis. Potest tamen in eo quod ait, *In profundum inferni*, etiam caritas ipsa, qua majorem nemo habuit, ut in infernum quoque pro amicis moriendo descenderet, non immerito designari: ut præcipiatur Achaz vel in excelsum regnantis expavescere majestatem, vel descendentis ad inferos amplecti caritatem. Molestus est ergo non solum hominibus, sed etiam Deo, quisquis nec majestatem cogitat in timore, nec caritatem cum amore

A meditatur. *Propter hoc*, inquit, *dabit Dominus ipse vobis signum*, in quo manifeste & majestas, & caritas innotescat. *Ecce virgo concipiet & pariet filium, & vocabitur nomen ejus Emmanuel, quod interpretatur, Nobiscum Deus*. Noli fugere Adam, quia nobiscum Deus. Ne timeas, ô homo, nec audito Dei nomine terrearis: quia nobiscum Deus. Nobiscum carnis similitudine, nobiscum unitate *. Propter nos venit, tamquam unus ex nobis, similis nobis, passibilis.

Tom. III. Isa 7. 14. Ibidem. * al. utilitate.

2. Denique, *Butyrum*, inquit, *& mel comedet*. Ac si dicat: Parvulus erit, & vescetur infantilibus alimentis. *Ut sciat*, inquit, *reprobare malum, & eligere bonum*. Etiam hic bonum, & malum audis, sicut in arbore B vetita, sicut in ligno transgressionis. Sed multo melius à primo Adam secundus iste partitur. Eligens enim bonum, malum reprobat, non sicut ille, qui dilexit maledictionem, & venit ei: noluit benedictionem, & elongata est ab eo. Nam & in eo quod præmisit, *Butyrum & mel comedet*, advertere poteris parvuli hujus electionem. Tantum adsit ejus gratia, ut quod præstat, utcumque sentire digne, & accommodate ad intelligentiam proferre concedat. Duo sunt in lacte ovis, butyrum, & caseus. Butyrum pingue & humidum, caseus è contra aridus & durus. Bene ergo parvulus noster eligere novit; qui butyrum comedens, caseum utique non comedit. Quæ est enim ovis C centesima, quæ erravit, & in Psalmo loquitur: *Erravi sicut ovis quæ periit?* Utique genus humanum: quod benignissimus pastor quærit, aliis sane nonaginta novem ovibus in montibus derelictis. In hac igitur ove duo reperies, naturam dulcem, naturam booam, & bonam valde, tamquam butyrum: & peccati corruptionem, ut caseum. Vide ergo quàm optime puer noster elegit, qui naturam nostram sine ulla peccati corruptione suscepit. Nam de peccatoribus legis: *Coagulatum est sicut lac cor eorum*, in quibus utique lactis puritatem corruperat fermentum malitiæ, coagulum iniquitatis.

Ibidem. Psal. 108. 18. Matth. 18. 12. Psal. 118. 176. Psal. 118. 70.

3 Sic & apis habet mellis dulcedinem, habet etiam D aculei punctionem. Apis vero est, quæ pascitur inter lilia, quæ florigeram inhabitat patriam Angelorum. Unde & ad civitatem Nazareth, quod interpretatur flos, advolavit, & ad suave olentem perpetuæ virginitatis florem advenit: illi insedit, illi adhæsit. Hujus apis mel & aculeum non ignorat, qui misericordiam ei & judicium cum Propheta decantat. Attamen ad nos veniens solum mel attulit, & non aculeum, id est misericordiam & non judicium; ita ut suadentibus quandoque Discipulis, ut civitatem, quæ suscipere eum noluit, præciperet igne consumi, responderit, Filium hominis non venisse ut judicaret, sed ut salvaret mundum. Non habebat aculeum apis nostra: quo- E dammodo deposuerat illum, quando tanta indigna patiens, misericordiam exhibebat, & non judicium. Sed nolite sperare in iniquitate, nolite peccare in spe. Habet enim apis nostra quandoque assumere aculeum suum; & acriter nimis infigere illum in medullas hominum peccatorum: quoniam Pater non judicat quemquam, sed Filio dedit omne judicium. Nunc autem parvulus noster butyrum & mel comedit, quando bonum naturæ humanæ, divinæ misericordiæ sic univit in semetipso, ut esset homo verus, & peccatum non habens: Deus misericors, & judicium non exhibens.

Christus ovi & api comparatur. Psal. 100. 1. Ad misericordiam qui ad judicium nunc pronior. Luc. 9. 54. 56. Johan. 5. 22. Non abutendum Dei misericordia.

4. Ex his manifestum jam arbitror, quænam sit virga de radice Jesse procedens, quis vero flos super F quem requiescit Spiritus-sanctus. Quoniam Virgo Dei genitrix virga est, flos Filius ejus. Flos utique Filius Virginis, flos candidus & rubicundus, electus ex millibus; flos in quem prospicere desiderant Angeli, flos ad cujus odorem reviviscunt mortui; & sicut ipse testatur, flos campi est, & non horti. Campus enim sine omni humano floret adminiculo, non seminatus ab aliquo, non defossus sarculo, non impinguatus fimo. Sic omnino, sic Virginis alvus floruit, sic inviolata, integra, & casta Mariæ viscera, tamquam pascua æterni viroris florem protulere; cujus pulcritudo

Cant. 5. 10. Maria virga ex qua Jesus flos prodiit. Cant. 2. 1. Christus est flos campi non horti.

Tom. III. non videat corruptionem, cujus gloria in perpetuum non marcescat. O Virgo, virga sublimis, in quam sublimo verticem sanctum erigis! usque ad sedentem in throno, usque ad Dominum majestatis. Neque enim id mirum, quoniam in altum mittis radices humilitatis. O vere cælestis planta, pretiosior cunctis, sanctior universis! O vere lignum vitæ, quod solum fuit dignum portare fructum salutis! Deprehensa est, maligne serpens, versutia tua, nudata est plane falsitas tua. Duo imposueras Creatori, mendacii & invidiæ infamaveras eum: sed in utroque convictus es esse mentitus. Siquidem & ab initio moritur cui dixeras, *Nequaquam morieris*: & veritas Domini manet in æternum. Sed & nunc responde, si potes, quam ei arborem, cujus arboris fructum invidere potuit, qui ne hanc quidem virgam electam, & fructum sublimem negavit? *Etenim qui proprio Filio non pepercit, quomodo non omnia simul cum illo donavit?*

Diaboli versutia detecta

Gen. 3. 4.
Psal. 116. 2.
Rom. 8. 32.

5. Sed jam advertistis, ni fallor, quoniam Virgo regia ipsa est via, per quam Salvator advenit, procedens ex ipsius utero, tamquam sponsus de thalamo suo. Tenentes ergo viam, quam priore, si meministis, cœpimus investigare sermone; studeamus & nos, dilectissimi, ad ipsum, per eam ascendere, qui per ipsam ad nos descendit: per eam venire in gratiam ipsius, qui per eam in nostram miseriam venit. Per te accessum habeamus ad Filium, ô benedicta inventrix gratiæ, genitrix vitæ, mater salutis: ut per te nos suscipiat, qui per te datus est nobis. Excuset apud ipsum integritas tua culpam nostræ corruptionis, & humilitas Deo grata nostræ veniam impetret vanitati. Copiosa caritas tua nostrorum cooperiat multitudinem peccatorum, & fœcunditas gloriosa fœcunditatem nobis conferat meritorum. Domina nostra, mediatrix nostra, advocata nostra, tuo Filio nos reconcilia, tuo Filio nos commenda, tuo nos Filio repræsenta. Fac, ô benedicta, per gratiam quam invenisti, per prærogativam quam meruisti, per misericordiam quam * peperisti: ut qui te mediante fieri dignatus est particeps infirmitatis & miseriæ nostræ, te quoque intercedente participes faciat nos gloriæ & beatitudinis suæ, Jesus-Christus Filius tuus Dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula, amen.

Adspiratio ad Mariam devotissima.

* al. percepisti.

IN ADVENTU DOMINI

Sermo Tertius,

De triplici Domini Adventu, & de septem columnis, quas in nobis erigere debemus.

1. IN Adventu Domini quem celebramus, si personam venientis intueor, non capio excellentiam majestatis. Si attendo ad quos venerit, dignationis magnitudinem expavesco. Stupent certe Angeli de novo, videntes infra se, quem supra se semper adorant, manifeste jam ascendentes & descendentes ad Filium hominis. Si considero propter quid venerit, amplector quoad possum inæstimabilem latitudinem caritatis. Si modum cogito, exaltationem agnosco humanæ conditionis. Venit siquidem universitatis Creator & Dominus, venit ad homines, venit propter homines, venit homo. Sed dicet aliquis: Quomodo venisse dicitur, qui semper ubique fuit? Erat quidem in mundo, & mundus per ipsum factus est, sed mundus eum non cognovit. Non ergo venit qui aberat, sed apparuit qui latebat. Unde & humanam, in qua agnosceretur, induit formam: qui nimirum in divina lucem habitat inaccessibilem. Nec fane inglorium majestati apparere in propria similitudine sua, quam fecerat ab initio; nec indignum Deo, à quibus in substantia sua non poterat agnosci, in imagine exhiberi: ut qui fecerat hominem ad imaginem & similitudinem suam, ipse hominibus innotesceret factus homo.

Adventus Domini omnes circumstantiæ admirandæ

Cur celebratur ejus adventus.
Johann. 1. 10.
1. Tim. 6. 16

2. Hujus ergo adventus tantæ majestatis, tantæ humilitatis, tantæ caritatis, tantæ etiam glorificationis nostræ, ab universa Ecclesia semel in anno sollemnis memoria celebratur. Sed utinam ita semel ageretur, ut semper! id quippe dignius. Quantæ enim insaniæ est, ut post tanti Regis adventum, aliis quibuslibet negotiis homines velint, seu audeant occupari; & non magis, omissis omnibus, soli ejus cultui vacent, nec in ejus præsentia cujusquam meminerint ceterorum? Sed non omnium est quod ait Propheta: *Memoriam abundantiæ suavitatis tuæ eructabunt*. siquidem nec omnes hæc memoria pascit. Sane nemo quod non gustavit, sed neque quod tantum gustavit, eructat. Ructus quippe non nisi de plenitudine & satietate procedit. Propterea quorum sæcularis est mens & vita, memoriam hanc etsi celebrant, non tamen eructant: sine devotione & affectione dies istos arida quadam consuetudine observantes. Denique, quod damnabilius est, ipsa quoque inæstimabilis hujus dignationis memoria datur in occasionem carnis, ut videas eos tanta sollicitudine diebus istis vestium gloriam, ciborum parare delicias, ac si hæc & hujusmodi quærat in Nativitate sua Christus, & ibi suscipiatur dignius, ubi hæc accuratius exhibentur. Sed ipsum audi dicentem: *Superbo oculo & insatiabili corde, cum hoc non edebam.* Quid tanta ambitione vestes paras in Natale meum? Detestor ego superbiam, non amplector. Quid tanta sollicitudine ciborum copias reponis in tempus illud? Damno ego carnis delicias, non accepto. Plane insatiabilis es corde, tanta parans, & ex tam longo, nam corpori utique & pauciora sufficerent, & quæ possent opportunius inveniri. Celebrans ergo Adventum meum, labiis me honoras, sed cor tuum longe est a me. Non me colis, sed Deus tuus venter est, & gloria in confusione tibi. Infelix omnino, qui voluptatem corporis, & sæcularis colit gloriæ vanitatem. Beatus autem populus, cujus est Dominus Deus ejus.

Psal. 144. 7.
Psal. 100. 5.

3. Fratres, nolite æmulari in malignantibus, neque zelaveritis facientes iniquitatem. Intelligite magis in novissima eorum, & compatimini eis ex animo, & orate pro eis qui præoccupati sunt in delicto. Hæc enim faciunt miseri, quia ignorantiam Dei habent. Nam si cognovissent, numquam Dominum gloriæ tanta adversum se insania provocarent. Nos autem, dilectissimi, excusationem de ignorantia non habemus. Plane nosti eum quisquis hic es: & si dixeris quia non novi eum, eris similis sæcolaribus, mendax. Denique si eum non nosti, quis te huc adduxit, aut quomodo huc venisti? Alioquin quando tibi persuaderi posset, carorum affectibus, corporis voluptatibus, sæculi vanitatibus sponte abrenuntiare, & jactare cogitatum tuum in Domino, & omnem sollicitudinem in eum projicere: de quo nihil bene, immo tam male, conscientia teste, merueras? Quis tibi, inquam, persuadere id posset, si nescires, quia bonus Dominus sperantibus in se, animæ quærenti ipsum; nisi cognovisses & tu, quia suavis est Dominus, & mitis, & multæ misericordiæ, & verax? Hæc autem unde nosti, nisi quia non solum ad te, sed etiam in te venit?

Psal. 36. 1.

4. Triplicem enim ejus adventum novimus; ad homines, in homines, contra homines. Ad omnes quidem indifferenter, non autem ita in omnes, aut contra omnes. Sed quia primus & tertius noti sunt, ut pote manifesti; de secundo, qui spiritualis & occultus est, ipsum audi dicentem: *Si quis diligit me, sermonem meum servabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus.* Beatus, apud quem mansionem facies, Domine Jesu. Beatus, in quo Sapientia ædificat sibi domum, excidens columnas septem. Beata anima, quæ sedes est Sapientiæ. Quænam est illa? Anima utique justi. Merito plane, quia justitia & judicium præparatio sedis tuæ. Quis in vobis est, Fratres, qui desiderat in anima sua sedem parare Christo? Ecce quænam illi serica, quæ tapetia, quod pulvinar oporteat præparari. *Justitia*, inquit, *& judicium præparatio sedis tuæ.* Justitia virtus est, quod suum est unicuique tribuens. Tribue ergo

Triplex Domini adventus.
Johann. 14. 23.
Psal. 88. 15.

tribus quæ sua sunt. Redde superiori, redde inferiori, redde æquali cuique quod debes; & digne celebras Adventum Christi, parans ei in justitia sedem suam. Redde, inquam, reverentiam prælato, & obedientiam, quarum altera cordis, altera corporis est. Nec enim sufficit exterius obtemperare majoribus nostris, nisi ex intimo cordis affectu sublimiter sentiamus de eis. Quod etsi tam manifeste innotuerit indigna prælati alicujus vita, ut nihil omnino dissimulationis, nihil excusationis admittat: propter eum tamen à quo est omnis potestas, ipsum quem modo talem novimus, excelsum reputare debemus, non præsentibus personæ meritis, sed ordinationi divinæ, & dignitati ipsius officii deferentes.

5. Sic & fratribus nostris, inter quos vivimus, ipso jure fraternitatis & societatis humanæ consilii sumus & auxilii debitores. Hæc enim volumus ut & ipsi nobis impendant: consilium, quo erudiatur ignorantia nostra; auxilium, quo juvetur infirmitas nostra. Sed forte erit inter vos qui tacitus respondeat, dicens: Quod ego consilium dabo fratri, cui nec unum quidem dicere verbum fas est absque licentia? Quod ei auxilium impendere est, cum nec minimum aliquid agere liceat absque obedientia? Ad quod ego: Non deerit certe quod facias, tantummodo caritas fraterna non desit. Nullum ego consilium melius arbitror, quam si exemplo tuo fratrem docere studeas, quæ oporteat, quæ non oporteat fieri; provocans eum ad meliora, & consulens ei, non verbo neque lingua, sed opere & veritate. An vero utilius aut efficacius auxilium aliquod est, quàm ut ores devote pro eo, ut non dissimules redarguere culpas ejus: ut non modo nullum ei offendiculum ponas, sed & sollicitus sis, quantum prævales, tamquam angelus pacis de regno Dei scandala tollere, & occasiones scandalorum penitus dimovere? Si talem te fratri auxiliarium & consiliarium exhibes, reddis ei quod debes, nec habet unde causetur.

6. Porro si cui forte prælatus es, huic sine dubio teneris debitor sollicitudinis amplioris. Exigit à te & ipse custodiam & disciplinam. Custodiam quidem, ut possit cavere peccatum: disciplinam vero, ut quod minus cavit, minime maneat impunitum. Quod etsi nemini fratrum præesse videris, habes tamen sub te, cui custodiam hanc & disciplinam oporteat exhiberi. Dico autem corpus tuum, quod sine dubio regendum accepit spiritus tuus. Debes ei custodiam, ut non regnet in eo peccatum, nec membra tua arma fiant iniquitati. Debes & disciplinam, ut dignos faciat pœnitentiæ fructus, castigatum, & subditum servituti. Longe tamen graviori & periculosiori debito tenentur adstricti, qui pro multis animabus reddituri sunt rationem. Quid ego infelix! quo me vertam, si tantum thesaurum, si pretiosum depositum istud, quod sibi Christus sanguine proprio pretiosius judicavit, contigerit negligentius custodire? Si stillantem in cruce Domini sanguinem collegissem, essetque repositus penes me in vase vitreo, quod & portari sæpius oporteret; quid animi habiturus essem in discrimine tanto? Et certe id servandum accepi, pro quo mercator non insipiens, ipsa utique Sapientia, sanguinem illum dedit. Sed & habeo thesaurum istum in vasis fictilibus, & quibus multo plura, quàm vitreis imminere pericula videantur. Accedit sane ad sollicitudinis cumulum & pondus timoris, quod cum & meam, & proximi conscientiam servare necesse sit, neutra mihi satis est nota. Utraque abyssus est imperscrutabilis, utraque mihi nox est: & nihilo minus exigitur à me utriusque custodia, & clamatur; *Custos quid de nocte, custos quid de nocte?* Non est mihi dicere cum Cain: *Numquid custos fratris mei sum ego?* sed est fateri humiliter cum Propheta, quia *nisi Dominus custodierit civitatem, frustra vigilat qui custodit eam.* In eo tamen excusabilis ego videor, si, ut prædixi, debitam exhibeo custodiam pariter & disciplinam. Quod si priora quoque quatuor non defuerint, dico autem erga prælatos reverentiam & obedientiam, consilium & auxilium erga fratres, quod ad justitiam pertinet, non imparatam sedem inveniet Sapientia.

Tom. III.

7. Et fortassis hæ videantur sex columnæ, quas excidit in ipsa domo, quam ædificavit sibi: & septima quoque quærenda est, si forte & eam nobis notam facere ipsa dignetur. Quid vero prohibet sicut sex in justitia, septimam quoque intelligi in judicio? Neque enim justitia sola, sed *Justitia*, inquit, *& judicium præparatio sedis tuæ.* Denique si prælatis, & æqualibus, & inferioribus reddimus quod oportet, nihilne accipiet Deus? At ei plane quod debet retribuere nemo potest, quod tam copiose accumulaverit super nos misericordiam suam, quod tam multa deliquerimus ei, quod tam fragiles & nihil simus, quod tam plenus & sufficiens ille sibi, & bonorum omnium nostrorum non egens. Audivi tamen dicentem eum, cui incerta & occulta sapientiæ suæ revelaverat, quia *honor regis judicium diligit.* Nihil quod in se est à nobis exigit amplius: tantum dicamus iniquitates nostras, & justificabit nos gratis, ut gratia commendetur. Diligit enim animam, quæ in conspectu ejus & sine intermissione considerat, & sine simulatione dijudicat semetipsam. Idque judicium nno nisi propter nos à nobis exigit: quia si nosmetipsos judicaverimus, non utique judicabimur. Propterea sapiens veretur omnia opera sua, scrutatur, discutit & dijudicat universa. Honorat quippe veritatem, qui & se, & sua omnia in eo statu, quo veritas habet, & agnoscit veraciter, & humiliter confitetur. Audi denique manifestius à te judicium exigi post justitiam. *Cum feceritis*, inquit, *omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicite, Servi inutiles sumus.* Hæc plane, quoad ad hominem, est digna sedis præparatio Domino majestatis: ut & justitiæ mandata studeat observare, & semper indignum sese & inutilem arbitretur.

Septem columnæ in domo spiritus erigendæ.
Psal. 88. 15.
Deo judicium debemus.
Psal. 98. 4.
Humilis sui discussio, & confessio Deo accepta.
Luc. 17. 10.

IN ADVENTU DOMINI

Sermo quartus,

*De duplici Adventu, & * studio verarum virtutum.*

* al. & pennis deargentatis.

1. Dignum est, Fratres, ut tota cum devotione Domini celebretis Adventum, delectari tanta consolatione, stupefacti tanta dignatione, inflammati tanta dilectione. Nec vero solum cogitetis adventum, quo venit quærere & salvum facere quod perierat; sed & illum nihilominus, quo veniet & assumet nos ad seipsum. Utinam circa hos duos adventus jugi meditatione versemini, ruminantes in cordibus vestris, quantum in priore præstiterit, quantum promiserit in secundo. Utinam certe dormiatis inter medios cleros. Hæc sunt enim duo brachia sponsi, inter quæ sponsa dormiens aiebat: *Læva ejus sub capite meo, & dextera ejus amplexabitur me.* Nam *in sinistra* quidem *ejus*, sicut alibi legimus, *divitiæ & gloria: in dextera longitudinis vitæ. In sinistra ejus*, inquit, *divitiæ & gloria.* Filii Adam, genus avarum & ambitiosum, audite. Quid vobis cum terrenis divitiis & gloria temporali, quæ nec veræ, nec vestræ sunt? Aurum & argentum nonne terra est rubra & alba, quam solus hominum error facit, aut magis reputat pretiosam? Denique si vestra sunt hæc, tollite ea vobiscum. Sed homo cum interierit, non sumet omnia; neque descendet cum eo gloria ejus.

Christi adventus duplex.
Cant. 2. 6.
Prov. 3. 16.
Divitiæ homine indignæ.

2. Veræ ergo divitiæ non opes sunt, sed virtutes: quas secum conscientia portat, ut in perpetuum dives fiat. De gloria quoque dicit Apostolus: *Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ.* Hæc est utique vera gloria, quæ est à spiritu veritatis. *Ipse enim spiritus testimonium perhibet spiritui nostro, quod filii Dei sumus.* Gloria vero, quam ab invicem accipiunt, qui gloriam quæ est à solo Deo non requirunt, vana est: quoniam vani filii hominum. Insipiens tu, qui merces congregas in saccum pertusum, qui thesaurum tuum alieno in ore constituis! ignoras quod arca ista

Divitiæ veræ virtutes.
2. Cor. 1. 12.
Rom. 8. 16.
Gloria vana ab hominibus.

Tom. III. Vera à Deo

non clauditur, nec feras habet? Quanto melius fapiunt, qui thefaurum fuum ipfi fervant, aliis non committunt? Verum numquid femper fervabunt? Numquid femper abfcondent? Veniet cum manifefta erunt abfcondita cordis: quæ vero fuerint oftentata, non comparebunt. Hinc eft quod veniente Domino fatuarum virginum lampades exftinguuntur: & qui receperunt mercedem fuam, à Domino nefciuntur. Propterea dico vobis, cariffimi, utile eft abfcondere magis quàm oftentare, fi quid habemus boni: ficut & mendici cum eleemofynam petunt, non pretiofas veftes oftendunt, fed feminuda membra, aut ulcera, fi habuerint, ut citius ad mifericordiam videntis animus inclinetur Quam regulam Publicanus ille fervavit multo melius Pharifæo, & ideo *defcendit juftificatus ab illo*. id eft præ illo.

Matth. 25. 3. Matth. 6. 17. Occultare præftat quàm oftentare bona fua. Luc. 18. 14.

4. Tempus eft, Fratres, ut judicium incipiat à domo Dei. Quis finis eorum, qui non obediunt Evangelio? Quod judicium his, qui in hoc judicio non refurgunt? Quicumque enim judicari diffimulant eo judicio quod nunc eft, in quo princeps hujus mundi ejicitur foras; judicem exfpectent, vel magis timeant, à quo cum ipfo principe fuo foras ejicientur & ipfi. Nos autem fi perfecte judicamur nunc, fecuri Salvatorem exfpectemus Dominum noftrum Jefum-Chriftum, qui reformabit corpus humilitatis noftræ, configuratum corpori claritatis fuæ. Tunc fulgebunt jufti, ita ut videri poffint docti pariter & indocti: fulgebunt enim ficut fol in regno Patris eorum. *Erit* autem *claritas folis feptempliciter*. id eft, ficut lux feptem dierum.

Quomodo fecure fecundum Domini adventum exfpectare liceat. Philip. 3. 20. Matth. 13. 43. Ifa. 30. 26.

4 Adveniens enim Salvator reformabit corpus humilitatis noftræ, configuratum corpori claritatis fuæ; fi tamen prius fuerit cor reformatum, & configuratum humilitati cordis ipfius. Propter quod & dicebat: *Difcite a me, quia mitis fum, & humilis corde*. Confidera fane in his verbis, quoniam humilitas duplex eft: altera cognitionis, altera affectionis, quæ hic dicitur cordis. Priore cognofcimus quod nihil fumus; & hanc difcimus à nobis ipfis, & ab infirmitate propria: pofteriore calcamus gloriam mundi; & hanc ab illo difcimus, qui *exinanivit femetipfum, formam fervi accipiens*, qui etiam quæfitus in regnum, fugit; quæfitus ad tanta probra & ignominiofum fupplicium crucis, fponte obtulit femetipfum. Sint ergo, fi dormire volumus *inter medios cleros*, id eft duos adventus, *pennæ* noftræ *deargentatæ*: ut illam fcilicet virtutum formam teneamus, quam verbo & exemplo commendavit Chriftus præfens in carne. In argento fiquidem non incongrue intelligitur humanitas ejus, ficut in auro divinitas.

Matth 11. 29. Humilitas duplex, cognitionis & affectionis. V. ferm. 42. in Cant. Philip. 2. 7. Pfal. 67. 14.

5. Omnis itaque virtus noftra tam longe eft à vera virtute, quàm longe eft ab ea forma: & omnis penna noftra ad nihilum valet, fi non fuerit deargentata. Magna quædam penna eft paupertatis, qua tam cito volatur in regnum cælorum. Nam in aliis virtutibus quæ fequuntur, promiffio futuro tempore indicatur: paupertati non tam promittitur, quàm datur. unde & præfenti tempore enuntiatum eft, *quoniam ipforum eft regnum cælorum*: cum in ceteris dicatur, *hereditabunt*. *confolabuntur*. & fimilia. Videmus autem pauperes aliquos, qui fi veram haberent paupertatem, non adeo pufillanimes invenirentur & triftes, utpote reges, & reges cæli. Sed hi funt qui pauperes effe volunt, eo tamen pacto, ut nihil eis defit: & fic diligunt paupertatem, ut nullam inopiam patiantur. Sunt & alii mites, fed quamdiu nihil dicitur, vel agitur nifi pro eorum arbitrio: patebit autem quàm longe fint à vera manfuetudine, fi levis oriatur occafio. Hæc manfuetudo quomodo hereditabit, quæ ante hereditatem deficit? Alios quoque lugentes video: fed fi de corde procederent illæ lacrymæ, non tam facile ilico folverentur in rifum. Nunc autem cum abundantius otiofa verba & fcurrilia profluant, quàm prius lacrymæ: lacrymas hujufmodi de his effe non arbitror, quibus confolatio divina promittitur, quandoquidem poft illas tam facile confolatio vilis admittitur. Alii tam vehementer contra aliorum delicta zelantur, ut videri poffent efurire & fitire juftitiam, fi effet apud eos de fuis quoque peccatis idem judicium: fed nunc *pondus & pondus, utrumque abominatio eft apud Deum*. Nam contra alios tam impudenter, quàm inaniter æftuant: feipfos tam infipienter, quam inutiliter palpant.

Paupertatis prærogativa. Matth. 5. 3. Falfarum virtutum notæ & indicia. Prov. 20.

6. Sunt alii mifericordes de his quæ ad ipfos non pertinent; qui fcandalizantur, fi non datur omnibus abundanter, fic tamen, ut ipfi ne in modico quidem graventur: qui fi mifericordes effent, de fuo facere deberent mifericordiam; fi non poffent de terrena fubftantia, de voluntate bona darent his qui forte contra eos peccare viderentur, indulgentiam; darent dulce fignum, verbum bonum, quod eft fuper datum optimum, ut eorum mentes ad pœnitentiam provocarent. Denique & his, & omnibus quos in peccato effe cognofcerent, compaffionem impenderent, & orationem, Alioquin mifericordia eorum nulla eft, & mifericordiam confequuntur nullam. Item funt qui peccata fua fic confitentur, ut videri poffent ex defiderio mundandi cordis id agere, (omnia enim in confeffione lavantur) nifi quod ea, quæ ipfi fponte dicunt aliis, ab aliis patienter audire non poffunt: qui fi vere mundari defiderarent, ut videntur; non irritarentur, fed haberent eis gratiam, qui fuas illis maculas demonftrarent. Sunt & alii, qui fi viderint quempiam vel leviter fcandalizatum, valde folliciti funt quomodo eum in pacem reducere poffint: & viderentur pacifici, nifi quod eorum commotio, fi forte quicquam contra eos factum dictumve videbitur, tardius univerfis poterit difficiliufque fedari: qui nimirum fi vere pacem diligerent, haud dubium quin eam quærerent fibi ipfis.

7. Deargentemus ergo pennas noftras in Chrifti converfatione, ficut & Martyres fancti laverunt ftolas fuas in ejus paffione. Imitemur, quoad poffumus, eum qui fic dilexit paupertatem, ut quamvis in ejus manu effent fines terræ, tamen non habuit ubi caput reclinaret; ita ut Difcipulos adhærentes ei legamus fame compulfos fpicas manibus confricaffe, cum per fata tranfirent: quique tamquam ovis ad occifionem ductus eft, & *ficut agnus coram tondente fe obmutuit, & non aperuit os fuum*: quem & fuper Lazarum & fuper civitatem fleviffe, & in orationibus pernoctaffe legimus; rififfe vero aut jocaffe [a] nufquam: qui fic efurivit juftitiam, ut cum propria non haberet, tantam pro peccatis noftris à feipfo exegit fatisfactionem. Unde in cruce nihil aliud quàm juftitiam fitiebat, qui pro inimicis mori non dubitavit, & oravit pro crucifixoribus fuis: qui peccatum non fecit, & impofita fibi ab aliis patienter audivit, qui pro reconciliandis fibi peccatoribus tanta fuftinuit.

Chrifti imitatio. Luc. 9. Luc. 6. Ifa. 53. Joan. 11. Luc. 19. Luc. 6.

IN ADVENTU DOMINI

Sermo quintus,

De medio Adventu, & triplici innovatione.

1. Diximus nuper his, qui deargentaverunt pennas fuas, dormiendum inter medios cleros, duos fignificantes adventus: fed ubi fit dormiendum non diximus. Tertius enim quidam adventus eft medius inter illos; in quo delectabiliter dormiunt qui eum norunt. Illi enim duo manifefti funt, fed non ifte. In priori quidem in terris vifus, & cum hominibus converfatus eft: quando, ficut ipfe teftatur, *& viderunt, & oderunt*. In pofteriore vero *videbit omnis caro falutare Dei noftri*; & *videbunt in quem transfixerunt*. Medius occultus eft, in quo foli eum in feipfis vident electi, & falvæ funt animæ eorum. In primo ergo venit in carne & infirmitate; in hoc medio in fpiritu & virtute; in ultimo in gloria & majeftate. Per virtu-

Joan. 15. Luc. 3. Ifa. 40. Joan. 19.

a al. *jocatum*. Sed mff. habent *jocaffe*: licet enim *joco* pro *jocor* non facile quis hoc ævo dixerit, in fuperioribus tamen fæculis fæpius fe offert, inquit Voffius.

tem enim pervenitur ad gloriam: quia *Dominus virtutum ipse est Rex gloriæ*. Et item alibi ait idem Propheta: *Ut viderem virtutem tuam, & gloriam tuam*. Adventus siquidem iste medius, via quædam est, per quam à primo venitur ad ultimum. In primo Christus fuit redemptio nostra; in ultimo apparebit vita nostra: in isto ut dormiamus inter medios cleros, requies est & consolatio nostra.

2. Sed ne cui forte inventitia videantur quæ de hoc adventu medio dicimus, ipsum audite. *Si quis diligit me*, inquit, *sermones meos servabit: & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus*. Sed quid est, si quis diligit me, sermones meos servabit? Legi enim alibi: *Qui timet Deum, faciet bona*: sed plus aliquid dictum sentio de diligente, quia sermones Dei servabit. Ubi ergo servandi sunt? Haud dubium quin in corde, sicut ait Propheta: *In corde meo abscondi eloquia tua, ut non peccem tibi*. Sed quomodo in corde servandi? an sufficit sola eos servare memoria? At vero sic servanti dicet Apostolus: *Quoniam scientia inflat*. Denique & memoriam facile delet oblivio. Sic serva sermonem Dei, quomodo melius servare potes cibum corporis tui. Nam & ille panis vivus est, & cibus mentis. Panis terrenus dum in arca est, potest à fure tolli, potest a mure corrodi, potest vetustate corrumpi. Ubi vero comederis illum, quid horum timeas? Hoc modo custodi verbum Dei. Beati enim qui custodiunt illud. Ergo trajiciatur in viscera quædam animæ tuæ; transeat in affectiones tuas, & in mores tuos. Comede bonum, & delectabitur in crassitudine anima tua. Ne obliviscaris comedere panem tuum, ne exarescat cor tuum, sed adipe & pinguedine repleatur anima tua.

3. Si sic verbum Dei servaveris, haud dubium quin ab eo serveris. Veniet enim Filius ad te cum Patre, veniet Propheta magnus, qui renovabit Jerusalem, & ille nova faciet omnia. Hoc enim faciet hic adventus, ut sicut portavimus imaginem terreni, sic portemus & imaginem cælestis. Sicut fuit vetus Adam effusus per totum hominem, & totum occupavit: ita modo totum obtineat Christus, qui totum creavit, totum redemit, totum & glorificabit; quique totum hominem salvum fecit in sabbato. Erat in nobis aliquando vetus homo: prævaricator ille erat in nobis, tam in manu, quam in ore, & in corde. In manu dupliciter, per facinus & flagitium. In ore similiter per arrogantiam & detractionem. In corde quoque per desideria carnis, & desideria gloriæ temporalis. Nunc autem si qua nova creatura in ipso, vetera transierunt, & contra facinus in manu, innocentia; contra flagitium, continentia est. In ore contra arrogantiam, verbum confessionis; contra detractionem, verbum ædificationis, ut recedant vetera de ore nostro. In corde vero contra carnis desideria, caritas; humilitas contra gloriam temporalem. Et vide si non in his tribus Christum Dei Verbum recipiant singuli electorum, quibus dictum est: *Pone me signaculum super brachium tuum, signum super cor tuum*. & alibi: *Prope est verbum in ore tuo, & in corde tuo*.

IN ADVENTU DOMINI

Sermo sextus,

De triplici Adventu, & carnis Resurrectione.

1. NOlo vos, Fratres, ignorare tempus visitationis vestræ: sed ne illud quidem quid hoc tempore visitetur in vobis. Animabus enim hoc tempus est, non corporibus assignatum, quod videlicet longe dignior anima corpore, priorem sibi sollicitudinem naturali vindicet dignitate. Sed & prior reparanda est, quam constat corruisse priorem. Anima siquidem corrupta in culpam, fecit ut corpus quoque corrumperetur in pœnam. Denique si Christi membra volumus inveniri, sequendum nobis est sine dubio caput nostrum: ut videlicet prima nobis reparandarum sit sollicitudo animarum, pro quibus ipse jam venit, & quarum prius mederi studuit corruptioni. Corporis vero curam illi tempori magis reservemus, & differamus in illum diem, quo reformandi corporis gratia est venturus, sicut meminit Apostolus, dicens: *Salvatorem expectamus Dominum nostrum Jesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ*. In priore siquidem adventu tamquam præco, vel magis vere præco ipsius Johannes Baptista clamat. *Ecce*, inquit, *Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi*. Non dicit morbos corporis, non molestias carnis, sed peccatum, quod est morbus animæ, & corruptio mentis. Ecce qui tollit peccata mundi. Unde? Utique à manu, ab oculo, à collo, demum etiam à carne ipsa, cui altius infixum est.

Tom III. Christi Adventus primus spectat ad animam, secundus ad corpus. Philip. 3. 20. Johan. 1. 29.

2. Tollit peccatum è manibus, commissa peccata delens: tollit ab oculo, purgans mentis intentionem: tollit à collo, violentam removens dominationem, sicut scriptum est. *Sceptrum exactoris ejus superasti, sicut in die Madian*. Itemque: *Computrescet jugum a facie olei*. Et Apostolus loquitur, dicens: *Ut non regnet peccatum in vestro mortali corpore*. Siquidem alio in loco ait idem Apostolus: *Scio*, inquit, *quod non est in me bonum, hoc est, in carne mea*. Et alibi: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?* Sciebat nimirum non prius liberandum se esse à pessima illa radice, quæ carni infixa est; à lege peccati, quæ est in membris nostris, donec & ab ipso corpore solveretur: unde & cupiebat dissolvi, & cum Christo esse, sciens quod peccatum, separans inter nos & Deum, penitus auferri non poterit, donec liberemur à corpore. Audistis de quodam, quem Dominus curavit à dæmonio, quoniam collidens & multum discerpens eum dæmon, jussu Domini exivit ab illo. Itaque dico vobis, genus illud peccati, quod toties conturbat nos, (concupiscentias loquor & desideria mala) reprimi quidem debet & potest per gratiam Dei, ut non regnet in nobis, nec demus membra nostra arma iniquitatis peccato, & sic nulla damnatio est his qui sunt in Christo Jesu: sed non ejicitur nisi in morte, quando sic discerpimur, ut anima separetur à corpore.

Isa. 9. 4. Isa. 10. 27. Rom. 6. 12. Rom. 7. 18. Ibid. 24. Philip. 1. 23. Marc 9. Concupiscentia reprimi potest, extingui non potest nisi in morte. Rom. 6. 13.

3. Habes ad quid venerit Christus, & cui intendere debeat Christianus. Propterea noli, ô corpus, noli præripere tempora: potes enim impedire animæ tuæ salutem, tuam ipsius operari non potes. Omnia tempus habent. Patere ut nunc anima pro se laboret, magis autem etiam collabora ei, quoniam si compateris, & conregnabis. Quantum ejus impedis reparationem, tantum impedis tuam: quod nimirum ante reparari non poteris, donec suam in ea Deus imaginem videat reformatam. Nobilem hospitem habes, ô caro, nobilem valde, & tota salus tua pendet de ejus salute. Da honorem hospiti tanto. Tu quidem habitas in regione tua: anima vero peregrina & exsul apud te est hospitata. Quæso te, quis rusticus, si forte nobilis & præpotens quispiam apud eum voluerit hospitari, non libenter in angulo domus suæ, aut sub gradibus suis, vel in ipsis cineribus accubabit, cedens hospiti suo locum (sicut dignum est) potiorem? Et tu ergo fac similiter. Injurias vel molestias tuas ne reputaveris: tantum ut hospes tuus honorifice possit apud te demorari. Honor tibi est, ut pro eo interim te exhibeas inhonorum.

Eccles. 3. 1. Elegans apostrophe ad corpus.

4. Ac ne forte despicias aut parvipendas hospitem tuum, pro eo quod peregrinus tibi videtur & advena: diligenter attende, quid hospitis hujus tibi præsentia largiatur. Ipse enim est qui tribuit oculis visum, auditum auribus præstat: ipse est qui linguæ vocem, palato gustum, motum membris omnibus subministrat. Si quid vitæ, si quid sensus, si quid in te decoris est, hujus hospitis beneficium recognosce. Denique discessus ejus probat, quid præsentia conferebat. Protinus enim anima discedente, lingua silebit, oculi nihil videbunt, obsurdescent aures, corpus omne rigebit, facies expallescet. In brevi quoque totum cadaver putridum simul & putidum fiet, & decor omnis in saniem convertetur. Ut quid ergo pro temporali quali-

Corpus quid debeat animæ.

bet delectatione contristas & lædis hospitem istum, quam nec sentire quidem ullo modo poteras nisi per ipsum? Ad hæc si tantum tibi confert exsul, & inimicitiarum causa à facie Domini sui ejectus, quantum tibi præstabit reconciliatus? Noli, ô corpus, noli impedire reconciliationem illam: quoniam grandis tibi exinde gloria præparatur. Patienter, immo & libenter temetipsum expone ad omnia: nihil dissimules quod huic videatur reconciliationi posse prodesse. Dic hospiti tuo: Quia recordabitur Dominus tui, & restituet te in gradum pristinum, & tu memento mei.

Corporis cura præposterа.

5. Omnino enim memor erit tui in bonum, si bene servieris illi: & cum pervenerit ad Dominum suum, suggeret ei de te, & loquetur bonum pro bono hospite, dicens: Cum in ultionem culpæ suæ exsularet servus tuus, pauper quidam, apud quem hospitatus sum, fecit mecum misericordiam; & utinam retribuat pro me Dominus meus. Primo siquidem omnia sua, dehinc etiam semetipsum exposuit utilitatibus meis, non parcens sibi propter me, in jejuniis multis, in laboribus frequenter, in vigiliis supra modum, in fame & siti, etiam in frigore & nuditate. Quid igitur? Profecto non mentietur Scriptura, qua dicitur: *Voluntatem timentium se faciet, & deprecationem eorum exaudiet.* O si forte gustare dulcedinem hanc, si forte gloriam istam valeas æstimare! Mira enim dicturus sum: sed tamen vera, & omnino indubitata fidelibus. Ipse Dominus Sabaoth, Dominus virtutum, & rex gloriæ, ipse descendet ad reformanda corpora nostra, & configuranda corpori claritatis suæ. Quanta erit illa gloria, quàm ineffabilis exsultatio, quando Creator universitatis, qui pro animabus justificandis humilis ante venerat & occultus, pro te glorificanda, ô misera caro, sublimis veniet & manifestus, non jam in infirmitate, sed in gloria & majestate sua! Quis cogitabit diem adventus illius, quando descendet cum plenitudine luminis, præcurrentibus Angelis, & tubæ concentu excitantibus de pulvere corpus inops, & rapientibus illud obviam Christo in aera?

Animæ cura pro corpore tamquam bono & commodo hospite.

Psal. 144. 19.

Christi adventus secundus gloriosus.

6. Quousque igitur caro misera, insipiens, cæca, demens & prorsus insana caro, transitorias & caducas quærit consolationes, immo desolationes, si forte contingat repelli, & indignam judicari hac gloria, magis autem nihilo minus ineffabili in æternum excruciari pœna? Non sic, obsecro, Fratres mei, non sic: quin immo delectetur in hujusmodi meditationibus anima nostra: quin etiam caro nostra requiescat in spe, Salvatorem exspectans Dominum nostrum Jesum-Christum, qui reformabit illam, configuratam corpori claritatis suæ. Sic enim ait Propheta: *Sitivit in te anima mea, quàm multipliciter tibi caro mea!* Desiderabat siquidem anima prophetalis adventum priorem, quo se noverat redimendam: sed multo amplius caro desiderabat adventum posteriorem, & glorificationem suam. Tunc enim implebuntur desideria nostra, & plena erit majestate Domini omnis terra. Ad quam gloriam, ad quam beatitudinem, ad quam denique pacem, quæ exsuperat omnem sensum, ipse sua nos misericordia perducat, nec confundat nos ab exspectatione nostra Salvator, quem exspectamus, Jesus-Christus Dominus noster, qui est super omnia benedictus in sæcula.

Consolationes terrenæ respuendæ ob divinas.

Psal. 62. 2.

IN ADVENTU DOMINI

Sermo septimus,

De triplici utilitate Adventus Domini.

Christi adventus necessarius.

1. SI devote celebramus Adventum Domini, id facimus quod oportet: siquidem non modo ad nos, sed & propter nos venit, qui bonorum nostrorum non eget. Verum nostræ quidem indigentiæ quantitatem manifestius ipsa dignationis ejus indicat magnitudo. Nec modo periculum ægritudinis ex ipso pretio medicaminis innotescit: sed & valetudinum numerus ex multitudine remediorum. Ut quid enim divisiones gratiarum sunt, si non videtur necessitatum ulla diversitas? Et quidem difficile est universas uno sermone prosequi indigentias, quas experimur: sed occurrunt mihi interim tres communes omnibus, & quodam modo principales. Nemo enim reperitur in nobis, qui non interim & consilii, & auxilii, & præsidii indigus videatur. Nimirum generalis est humano generi miseria triplex; & quotquot degimus in regione umbræ mortis, in infirmitate corporis, in loco tentationis, si diligenter advertimus, triplici hoc incommodo miserabiliter laboramus. Nam & faciles sumus ad seducendum, & debiles ad operandum, & fragiles ad resistendum. Si discernere volumus inter bonum & malum, decipimur: si tentamus facere bonum, deficimus: si conamur resistere malo, dejicimur & superamur.

2. Necessarius proinde Salvatoris adventus; necessaria sic præoccupatis hominibus præsentia Christi. Atque utinam sic veniat, ut copiosissima dignatione sua, & in nobis per fidem habitans illuminet cæcitatem nostram, & nobiscum manens adjuvet infirmitatem nostram, & pro nobis stans fragilitatem nostram protegat & propugnet. Si enim ille in nobis, quis jam decipiat nos? Si ille nobiscum, quid de cetero non possumus in eo qui confortat nos? Si ille pro nobis, quis contra nos? Fidelis consiliarius est, qui neque falli omnino, neque fallere queat: fortis auxiliarius, qui non lassescat; patronus efficax, qui & ipsum satanam sub pedibus nostris velociter conterat, & omnia ejus machinamenta confringat. Nimirum ipse est Dei sapientia, cui semper in promptu sit instruere ignorantes: ipse Dei virtus, cui facile sit & deficientes reficere, & eripere periclitantes. Ad hunc ergo tantum eruditorem, Fratres mei, in omni deliberatione curramus: hunc tam strenuum adjutorem in omni operatione invocemus: huic tam fido propugnatori in omni colluctatione committamus animas nostras: qui ad hoc ipsum venit in mundum, ut habitans in hominibus, cum hominibus, pro hominibus, & tenebras nostras illuminaret, & labores levaret, & pericula propulsaret.

Monitum in seqq. Homilias.

Sequentes quatuor Homiliæ, quod unum est ex primis Bernardi operibus, etsi vulgo inscribantur super Missus est; *ex mente tamen Auctoris, ipsius inquam Bernardi, inscribendæ,* De laudibus Virginis Matris. *Nam sic ipse in præsenti Præfatione, & in epistola* 18. ad Petrum Diac. Cardin. Scio, *inquit*, me scripsisse quatuor Homilias in laudibus Virginis Matris; nam hunc habent titulum, &c. *Et iterum epistola 89 ad Ogerium.* Alium libellum à me nuper editum in Laudibus Virginis Matris tibi transmitto. *Porro videndus Bernardus Tractatu* ad Hugonem *cap. 5. tomi 2.* (alias epistola 77) *ubi sententiam quamdam primi hujus Sermonis explicat, & à calumnia vindicat.*

DE LAUDIBUS VIRGINIS MATRIS.

Super verba Evangelii, *Missus est Angelus Gabriel, &c.*

Homiliæ IV.

PRÆFATIO.

SCribere me aliquid & devotio jubet, & prohibet occupatio. Verumtamen quia præpediente corporali molestia, Fratrum ad præsens non valeo sectari conventum: id tantillum otii, quod vel mihi de somno fraudans in noctibus intercipere sinor, non sinam otiosum. Libet ergo tentare id potissimum aggredi, quod sæpe animum pulsavit: loqui videlicet aliquid in Laudibus Virginis Matris, super illa lectione evangelica, in qua, Luca referente, Dominicæ Annuntiationis continetur historia. Ad quod sane opus faciendum etsi nulla Fratrum (quorum me profectibus deservire necesse est) vel necessitas urgeat, vel utilitas moveat: dum tamen ex hoc non impediar, quo ad quæque ipsorum necessaria minus paratus inveniar, non arbitror eos debere gravari, si propriæ satisfacio devotioni.

HOMILIA I.

Missus est angelus Gabriel à Deo in civitatem Galilææ, cui nomen Nazareth, ad Virginem desponsatam viro, cui nomen erat Joseph, de domo David; & nomen Virginis Maria. Luc. 1.

1. Quid sibi voluit Evangelista, tot propria nomina rerum in hoc loco tam signanter exprimere? Credo quia noluit nos negligenter audire, quod tam diligenter studuit enarrare. Nominat siquidem Nuntium qui mittitur, Dominum à quo mittitur, Virginem ad quam mittitur, Sponsum quoque virginis: amborumque genus, civitatem ac regionem propriis de- B signat nominibus. Ut quid hoc? Putasne aliquid horum supervacue positum sit? Nequaquam. Si enim nec folium de arbore sine causa, nec unus ex passeribus sine Patre cælesti cadit super terram: putem ego de ore sancti Evangelistæ superfluum diffluere verbum, præsertim in sacra historia Verbi? Non puto. Plena quippe sunt omnia supernis mysteriis, ac cælesti singula dulcedine redundantia: si tamen diligentem habeant inspectorem, qui noverit sugere mel de petra, oleumque de saxo durissimo. Nempe in illa die stillarunt montes dulcedinem, & colles fluxerunt lac & mel, quando rorantibus cælis desuper, nubibusque pluentibus justum, aperta est terra læta germinans Salvatorem: quando C Domino dante benignitatem, & terra nostra reddente fructum suum, super illum montem montium, montem coagulatum & pinguem, misericordia & veritas obviaverunt sibi, justitia & pax osculatæ sunt. Illo quoque in tempore unus iste inter ceteros montes non modicus, beatus hic videlicet Evangelista, dum desideratum nobis nostræ salutis exordium suo mellifluo commendavit eloquio, veluti perflante austro, atque e vicino Sole radiante justitiæ, quædam ex eo spiritualia profluxerunt aromata. Utinam & nunc Deus emittat verbum suum, & liquefaciat ea nobis; perflet spiritus ejus, & fiant nobis intelligibilia verba evangelica: fiant in cordibus nostris desiderabilia super D aurum & lapidem pretiosum multum, fiant & dulciora super mel & favum!

2. Ait itaque: *Missus est angelus Gabriel à Deo.* Non arbitror hunc Angelum de minoribus esse, qui qualibet ex causa, crebra soleant ad terras fungi legatione: quod ex ejus nomine palam intelligi datur, quod interpretatum Fortitudo Dei dicitur: & quia non ab alio aliquo forte excellentiori se (ut assolet) spirito, sed ab ipso Deo mitti perhibetur. Propter hoc ergo positum est, *A Deo.* vel ideo dictum est, *A Deo*, ne cui vel beatorum spirituum suum Deus, antequam Virgini, revelasse putetur consilium *, excepto dumtaxat archangelo Gabriele, qui utique tantæ inter suos inveniri po- E tuerit excellentiæ, ut tali & nomine dignus haberetur, & nuntio. Nec discordat nomen à nuntio. Dei quippe virtutem Christum quem melius nuntiare decebat, quàm hunc, quem simile nomen honorat? Nam quid est aliud fortitudo, quàm virtus? Non autem dedecens aut incongruum videatur, dominum & nuntium communi censeri vocabulo: cum similis in utroque appellationis, non sit tamen utriusque similis causa. Aliter quippe Christus fortitudo vel virtus Dei dicitur, aliter Angelus. Angelus enim tantum nuncupative, Christus autem etiam substantive *Christus Dei virtus*. & dicitur, & est, quæ forti armato, qui suum atrium in pace custodire solebat, fortior superveniens, ipsum F suo brachio debellavit: & sic ei vasa captivitatis potenter eripuit. Angelus vero fortitudo Dei appellatus est, vel quod hujusmodi meruerit prærogativam officii, quo ejusdem nuntiaret adventum virtutis: vel quia virginem natura pavidam, simplicem, verecundam, de miraculi novitate ne expavesceret, confortare deberet. quod & fecit. *Ne timeas*, inquiens, *Maria: invenisti gratiam apud Deum.* Sed & ipsius sponsum, hominem utique nihilo minus humilem ac timoratum, non irrationabiliter forsitan idem Angelus confortasse A creditur, quamquam tunc ab Evangelista non nominetur. *Joseph*, inquit, *fili David, ne timeas accipere Mariam conjugem tuam.* Convenienter itaque Gabriel ad hoc opus eligitur: immo quia tale illi negotium injungitur, recte tali nomine designatur.

3. Missus est ergo angelus Gabriel à Deo. Quo? *In civitatem Galilææ, cui nomen Nazareth.* Videamus, si (ut ait Nathanael) *à Nazareth potest aliquid boni esse.* Nazareth interpretatur flos. Videntur autem mihi quoddam semen fuisse divinæ cognitionis, tamquam e cælo jactatum in terras, allocutiones & promissiones factæ cælitus ad Patres, Abraham scilicet, Isaac, & Jacob; de quo semine scriptum est: *Nisi Dominus Sabaoth reliquisset nobis semen, sicut Sodoma fuissemus; & quasi Gomorrha similes essemus.* Floruit autem hoc semen in mirabilibus, quæ ostensa sunt in exitu Israel de Ægypto, in figuris & ænigmatibus per totum iter in deserto usque in terram promissionis, & deinceps in visionibus & vaticiniis Prophetarum, in ordinatione quoque regni ac sacerdotii usque ad Christum. Christus autem hujus seminis & horum florum non immerito fructus esse intelligitur, dicente David: *Dominus dabit benignitatem, & terra nostra dabit fructum suum.* Et iterum: *De fructu ventris tui ponam super sedem tuam.* In Nazareth ergo nuntiatur Christus nasciturus: quia in flore speratur fructus processurus. Sed prodeunte fructu, flos C decidit: quia veritate apparente in carne, figura pertransiit. Unde & Nazareth civitas Galilææ dicitur, id est, transmigrationis: quia nascente Christo, omnia illa transierunt, quæ superius enumeravi, quæ, ut ait Apostolus, *in figura contingebant illis.* Hos ergo flores & nos qui jam fructum tenemus, pertransisse videmus: & dum adhuc florere videbantur, transituri prævidebantur. Unde David: *Mane sicut herba transeat, mane floreat & transeat: vespere decidat, induret & arescat.* Vespere etenim, id est, quando venit plenitudo temporis, in quo misit Deus Unigenitum suum, factum ex muliere, factum sub lege, dicente ipso, *Ecce nova facio omnia*; vetera transierunt & disparuerunt, quo- D modo in novitate succrescentis fructus flores decidunt & arescunt. Unde rursus scriptum est: *Fœnum aruit, & flos decidit; verbum autem Domini manet in æternum.* Credo non ambigis, quin verbum fructus sit; Verbum autem Christus est.

4. Bonus itaque fructus Christus, qui manet in æternum. Sed ubi est fœnum quod aruit? ubi est flos qui decidit? Propheta respondeat. *Omnis caro fœnum: & omnis gloria ejus, tamquam flos fœni.* Si omnis caro fœnum: ergo carnalis ille populus Judæorum ut fœnum * aruit. An non fœnum aruit, dum idem populus ab omni spiritus pinguedine vacuus, siccæ litteræ adhæsit? Annon etiam flos decidit, quando gloriatio, quam E habebant in lege, non remansit? Si flos non decidit: ubi ergo regnum, ubi sacerdotium, ubi Prophetæ, ubi templum, ubi denique magnalia illa, de quibus gloriari solebant, & dicere: *Quanta audivimus & cognovimus ea, & patres nostri narraverunt nobis?* Et iterum: *Quanta mandavit patribus nostris nota facere ea filiis suis?* Et hæc dicta sunt pro eo quod positum est: *In Nazareth civitatem Galilææ.*

5. In illam ergo civitatem missus est angelus Gabriel à Deo. Ad quem? *Ad Virginem desponsatam viro, cui nomen erat Joseph.* Quæ est hæc Virgo tam venerabilis, ut salutetur ab Angelo: tam humilis, ut desponsata sit fabro? Pulcra permixtio virginitatis & humilita- F tis: nec mediocriter placet Deo illa anima, in qua & humilitas commendat virginitatem, & virginitas exornat humilitatem. Sed quanta putas veneratione digna est, in qua humilitatem exaltat fœcunditas, & partus consecrat virginitatem? Audis virginem, audis humilem: si non potes virginitatem humilis, imitare humilitatem virginis. Laudabilis virtus virginitas, sed magis necessaria humilitas. Illa consulitur, ista præcipitur. Ad illam invitaris, ad istam cogeris. De illa dicitur, *Qui potest capere, capiat:* de ista dicitur, *Nisi quis efficiatur sicut parvulus iste, non intrabit in regnum*

Marginalia: Tom. III. — Johan. 1. 45 — Quo missus Angelus. — Isa. 1. 9 — Nazareth interpretatio & significatio. — Psal. 84. 13. — Psal. 131. 11. — Galilææ ratio mystica. — 1. Cor. 10. 11. — Psal. 89. 6. — Gal. 4. 4. — Apoc. 21. 5 — Isa. 40. 8. — Isa. 40. 6. — * al. fuit. — Psal. 77. 3. — Gabriel ad quem missus. — Virginitatis & humilitatis pulcra copula. — Matth. 19. 12. Matth. 18. 3. — Luc. 10. 9 — Joel. 3. 18. — Isa. 45. 8. — Psal. 84. 12. — Angelus Gabriel quare missus. — Christus & ... virtus ... 1. Cor. 1. 24

TOM. III. *cælorum.* Illa ergo remuneratur, ista exigitur. Potes denique sine virginitate salvari: sine humilitate non potes. Potest, inquam, placere humilitas, quæ virginitatem deplorat amissam: sine humilitate autem (audeo dicere) nec virginitas Mariæ placuisset. *Super quem*, inquit, *requiescet spiritus meus, nisi super humilem & quietum? Super humilem* dixit, non super virginem. Si igitur Maria humilis non esset, super eam Spiritus-sanctus non requievisset. Si super eam non requievisset, nec impraegnasset. Quomodo enim de ipso sine ipso conciperet? Patet itaque, quia ut de Spiritu-sancto conciperet, sicut ipsa perhibet, *respexit humilitatem ancillæ suæ Deus*, potius quam virginitatem. Et si placuit ex virginitate, tamen ex humilitate concepit. Unde constat, quia etiam ut placeret virginitas, humilitas proculdubio fecit.

Humilitas simpliciter necessaria, non item Virginitas. *Isa. 66. 2.*

Luc. 1. 48. Mariæ humilitas commendatur.

6. Quid dicis, virgo superbe? Maria virginem se oblita gloriatur de humilitate: & tu negligendo humilitatem, blandiris tibi de virginitate? *Respexit*, ait illa, *humilitatem ancillæ suæ.* Quæ illa? Virgo utique sancta, virgo sobria, virgo devota. Numquid tu castior illa? numquid devotior? Aut numquid tua forte pudicitia gratior castitate Mariæ: ut tu scilicet sine humilitate placere sufficias ex tua, quod illa non potuit ex sua? Denique quanto honorabilior es ex singulari munere castimoniæ, tanto tibi tu majorem injuriam facis, quod ejus in te decorem fœdas permixtione superbiæ. Alioquin expedit tibi virginem non esse, quam de virginitate insolescere. Non omnium quidem est virginitas: multo tamen pauciorum est cum virginitate humilitas. Si igitur virginitatem in Maria non potes nisi mirari, stude humilitatem imitari, & sufficit tibi. Quod si & virgo, & humilis es; quisquis es, magnus es.

Virginitas cum fœcunditate in Maria mirabilis. * *al.* quod

7. Est tamen majus aliquid quod mireris in Maria: scilicet cum virginitate fœcunditas. A sæculo enim non est auditum, ut aliqua simul mater esset, & virgo. O * si & cujus est mater attendas! quo te tua super ejus mirabili celsitudine ducet admiratio? Nonne ad hoc, ut te videas nec satis posse mirari? Nonne tuo, immo Veritatis judicio, illa quæ Deum habuit filium, super omnes etiam choros exaltabitur Angelorum? Annon Deum & Dominum Angelorum Maria suum audacter appellat filium, dicens: *Fili, quid fecisti nobis sic?* Quis hoc audeat Angelorum? Sufficit eis, & pro magno habent, quod cum sint spiritus ex conditione, ex gratia facti sunt & vocati Angeli, testante David: *Qui facit*, inquit, *Angelos suos spiritus.* Maria vero matrem se agnoscens, majestatem illam, cui illi cum reverentia serviunt, cum fiducia suum nuncupat filium. Nec dedignatur nuncupari Deus quod esse dignatus est. Nam paulo post subdit Evangelista: *Et erat*, inquiens, *subditus illis.* Quis, quibus? Deus hominibus, Deus, inquam, cui Angeli subditi sunt, cui Principatus & Potestates obediunt, subditus erat Mariæ; nec tantum Mariæ, sed etiam Joseph propter Mariam. Mirare ergo utrumlibet, & elige quid amplius mireris, sive Filii benignissimam dignationem, sive Matris excellentissimam dignitatem. Utrimque stupor, utrimque miraculum. Et quod Deus feminæ obtemperet, humilitas absque exemplo: & quod Deo femina principetur, sublimitas sine socio. In laudibus virginum singulariter canitur, quod sequuntur Agnum quocumque ierit. Quibus ergo laudibus judicas dignam, quæ etiam præit?

Luc. 2. 48. Mariæ maternitas omnem transscendit dignitatem. *Psal. 103. 4.*

Luc. 1. 51.

Summa Christi dignatio, & Mariæ dignitas.

Apoc. 14. 4.

8. Disce homo obedire; disce terra subdi; disce pulvis obtemperare. De Auctore tuo loquens Evangelista, *Et erat*, inquit, *subditus illis*, haud dubium, quin Mariæ & Joseph. Erubesce, superbe cinis! Deus se humiliat, & tu te exaltas? Deus se hominibus subdit, & tu dominari gestiens hominibus, tuo te præponis auctori? Utinam mihi aliquando, tale aliquid cogitanti, Deus respondere dignetur, quod & suo increpando respondit Apostolo: *Vade*, inquit, *post me satana, quia non sapis ea quæ Dei sunt.* Quoties enim hominibus præesse desidero, toties Deum meum præire contendo: & tunc vere non sapio ea quæ Dei sunt. De ipso namque dictum est: *Et erat subditus illis.* Si hominis, ô homo, imitari dedignaris exemplum, certe non erit tibi indignum sequi Auctorem tuum. Si non potes forsitan sequi eum quocumque ierit, dignare vel sequi quo tibi condescendit. Hoc est, si non potes sublimem incedere semitam virginitatis, sequere vel Deum per tutissimam viam humilitatis: à cujus rectitudine si qui etiam de virginibus deviaverint, ut verum fatear, nec ipsi sequuntur Agnum quocumque ierit. Sequitur quidem Agnum coinquinatus humilis, sequitur & virgo superbus; sed neuter quocumque ierit: quia nec ille ascendere potest ad munditiam Agni, qui sine macula est; nec is ad ejusdem mansuetudinem descendere dignatur, qua scilicet non coram tondente, sed coram occidente se obmutuit. Attamen salubriorem elegit sequendi partem in humilitate peccator, quam in virginitate superbus: cum & illius immunditiam sua humilis satisfactio purget, & hujus pudicitiam superbia inquinet.

Luc. 2. 51. Superbia exemplo Christi retundenda.

Matth. 16. 23. Ambros. non sapis ... Dei sunt. *Luc.* 51.

Humilitatis ... virginitas.

9. Sed felix Maria, cui nec humilitas defuit, nec virginitas. Et quidem singularis virginitas, quam non temeravit, sed honoravit fœcunditas: & nihilo minus specialis humilitas, quam non abstulit, sed extulit fœcunda virginitas: & incomparabilis prorsus fœcunditas, quam virginitas simul comitatur & humilitas. Quid horum non mirabile[a]? quid non incomparabile? quid non singulare? Mirum vero si non hæsitas in eorum ponderatione, quid tua judices dignius admiratione, utrum videlicet potius stupenda sit fœcunditas in virgine, an in matre integritas: sublimitas in prole, an cum tanta sublimitate humilitas, nisi quod indubitanter horum singulis præferenda sunt simul cuncta, & incomparabiliter excellentius est atque felicius, omnia percepisse, quàm aliqua. Et quid mirum si Deus, qui mirabilis legitur & cernitur in sanctis suis, mirabiliorem se exhibuit in Matre sua? Veneramini ergo, conjuges, in carne corruptibili carnis integritatem: miramini etiam vos, sacræ virgines, in virgine fœcunditatem: imitamini, omnes homines, Dei Matris humilitatem. Honorate, sancti Angeli, vestri Regis Matrem, qui nostræ adoratis Virginis Prolem, ipsum utique nostrum pariter ac vestrum regem, nostri generis reparatorem, vestræ civitatis instauratorem. Cujus apud vos tam sublimis, inter nos tam humilis, à vobis pariter, & a nobis detur & dignitati debita reverentia, & dignationi honor & gloria in sæcula sæculorum, Amen.

Psal. 67.

DE LAUDIBUS VIRGINIS MATRIS,

HOMILIA II.

1. NOvum quidem canticum illud, quod solis dabitur in regno Dei cantare virginibus, ipsam virginum Reginam cum ceteris, immo primam inter ceteras esse cantaturam, nemo est qui ambigat. Puto autem illam, præter illud quod solis licet, cum omnibus tamen virginibus ei (ut dixi) commune erit, dulciori quodam atque elegantiori carmine lætificaturam esse civitatem Dei. Cujus utique dulcisonos depromere vel exprimere modulos ne ipsarum quidem virginum ulla digna invenietur: quia soli merito decantandum servabitur, quæ sola de partu, & partu divino gloriatur. Gloriatur dixerim de partu, non in se, sed in ipso quem peperit. Deus siquidem (Deus enim est quem peperit) Matrem suam singulari in cælestibus donaturus gloria, singulari in terris prævenire curavit & gratia, qua videlicet ineffabiliter & intacta conciperet, & pareret incorrupta. Porro Deo hujusmodi decebat nativitas, qua non nisi de Virgine nasceretur: talis congruebat & Virgini partus, ut non pareret nisi Deum. Proinde factor hominum ut homo fieret,

Mariæ ... singularis prærogativa.

a Ab hisce verbis finis hujus homiliæ, & totum initium sequentis ad verba, *Hu numerum*, num. 2. desiderantur in plerisque antiquis codicibus, in quibus juncta simul prima & secunda homilia, tres tantum inveniuntur homiliæ super *Missus est.*

nasciturus de homine, talem sibi ex omnibus debuit deligere, immo condere matrem, qualem & se decere sciebat, & sibi noverat placituram. Voluit itaque esse virginem, de qua immaculata immaculatus procederet, omnium maculas purgaturus: voluit & humilem, de qua mitis & humilis corde prodiret, harum in se virtutum necessarium omnibus saluberrimumque exemplum ostensurus. Dedit ergo Virgini partum, qui ei jam ante & virginitatis inspiraverat votum, & humilitatis prærogaverat meritum. Alioquin quomodo Angelus eam in sequentibus gratia plenam pronuntiat, si quippiam vel parum boni, quod ex gratia non esset, habebat?

2. Ut igitur quæ Sanctum sanctorum conceptura erat pariter & paritura, sancta esset corpore, accepit donum virginitatis: ut esset & mente, accepit & humilitatis. His nimirum Virgo regia gemmis ornata virtutum, geminoque mentis pariter & corporis decore præfulgida, specie sua & pulcritudine sua in cælestibus cognita, cælicivium in se provocavit aspectus, ita ut & Regis animum in sui concupiscentiam inclinaret, & cælestem nuntium ad se de supernis educeret. Et hoc est quod nobis hic Evangelista commendat, cum Angelum perhibet à Deo destinatum ad Virginem: *A Deo*, inquit, *ad virginem*: id est, à celso ad humilem, à Domino ad ancillam, à Creatore ad creaturam. Quanta dignatio Dei! quanta Virginis excellentia! Currite matres, currite filiæ, currite omnes, quæ post Evam, & ex Eva, & parturimini cum tristitia, & parturitis. Adite virginalem thalamum, ingredimini, si potestis, pudicum sororis vestræ cubiculum. Ecce enim Deus mittit ad Virginem, ecce affatur Angelus Mariam. Apponite aurem parieti, auscultate quid nuntiet ei, si forte audiatis unde consolemini.

3. Lætare, pater Adam, sed magis tu, ô Eva mater, exsulta, qui sicut omnium parentes, ita omnium fuistis peremptores; &, quod infelicius est, prius peremptores, quam parentes. Ambo, inquam, consolamini super filia, & tali filia; sed illa amplius, de qua malum ortum est prius, cujus opprobrium in omnes pertransiit mulieres. Instat namque tempus, quo jam tollatur opprobrium, nec habeat vir quid causetur adversus feminam: qui utique dum se imprudenter excusare conaretur, crudeliter illam accusare non cunctatus est, dicens: *Mulier, quam dedisti mihi, dedit mihi de ligno, & comedi*. Propterea curre, Eva, ad Mariam; curre mater ad filiam; filia pro matre respondeat, ipsa* matris opprobrium auferat, ipsa patri pro matre satisfaciat: quia ecce si vir cecidit per feminam, jam non erigitur nisi per feminam. Quid dicebas, ô Adam? *Mulier, quam dedisti mihi, dedit mihi de ligno, & comedi*. Verba malitiæ sunt hæc, quibus magis augeas quàm deleas culpam. Verumtamen Sapientia vicit malitiam, cum occasionem veniæ, quam à te Deus interrogando elicere tentavit, sed non potuit; in thesauro indeficientis suæ pietatis invenit. Redditur nempe femina pro femina, prudens pro fatua, humilis pro superba; quæ pro ligno mortis gustum tibi porrigat vitæ, & pro venenoso cibo illo amaritudinis dulcedinem pariat fructus æterni. Muta ergo iniquæ excusationis verbum in vocem gratiarum actionis, & dic: Domine, mulier, quam dedisti mihi, dedit mihi de ligno vitæ, & comedi: & dulce factum est super mel ori meo, quia in ipso vivificasti me. Ecce enim ad hoc missus est Angelus ad Virginem. O admirandam & omni honore dignissimam Virginem! ô feminam singulariter venerandam, super omnes feminas admirabilem, parentum reparatricem, posterorum vivificatricem!

4. *Missus est*, inquit, *Angelus ad Virginem*. Virginem carne, virginem mente, virginem professione, virginem denique, qualem describit Apostolus, mente & corpore sanctam; nec noviter, nec fortuitu inventam, sed a sæculo electam, ab Altissimo præcognitam & sibi præparatam, ab Angelis servatam, à Patribus præsignatam, à Prophetis promissam. Scrutare Scripturas, & proba quæ dico. Visne ut & ego aliqua ex his testimonia hic inseram? Ut pauca loquar de pluribus, quam tibi aliam prædixisse Deus videtur, quando ad serpentem ait: *Inimicitias ponam inter te & mulierem*? Et si adhuc dubitas quod de Maria non dixerit, audi quod sequitur: *Ipsa conteret caput tuum*. Cui hæc servata victoria est, nisi Mariæ? Ipsa procul dubio caput contrivit venenatum, quæ omnimodam maligni suggestionem tam de carnis illecebra, quàm de mentis superbia deduxit ad nihilum.

5. Quam vero aliam Salomon requirebat, cum dicebat: *Mulierem fortem quis inveniet?* Noverat quippe vir sapiens hujus sexus infirmitatem, fragile corpus, lubricam mentem. Quia tamen & Deum legerat promisisse, & ita videbat congruere, ut qui vicerat per feminam, vinceretur per ipsam, vehementer admirans aiebat: *Mulierem fortem quis inveniet?* Quod est dicere: Si ita de manu feminæ pendet & nostra omnium salus, & innocentiæ restitutio, & de hoste victoria: fortis omnino necesse est ut provideatur*, quæ ad tantum opus possit esse idonea. Sed mulierem fortem quis inveniet? At ne hoc quæsisse putetur desperando, subdit prophetando: *Procul & de ultimis finibus pretium ejus*, hoc est non vile, non parvum, non mediocre, non denique de terra; sed de cælo, nec de cælo proximo terris pretium fortis hujus mulieris, sed à summo cælo egressio ejus. Quid deinde rubus ille quondam Mosaicus portendebat, flammas quidem emittens, sed non ardens, nisi Mariam parientem, & dolorem non sentientem? Quid rogo, virga Aaron florida, nec humectata, nisi ipsam concipientem, quamvis virum non cognoscentem? Hujus magni miraculi majus mysterium Isaias edisserit, dicens: *Egredietur virga de radice Jesse, & flos de radice ejus ascendet*; virgam, virginem; florem, virginis partum intelligens.

6. Sed si tibi quod nunc in flore Christus intelligi dicitur, superiori videtur adversari sententiæ, qua non virgæ flore, sed floris fructu designari dicebatur; noveris in eadem Aaronica virga (quæ non solum floruit, sed & frondnit, & fructum emisit) non solum flore vel fructu, sed ipsis etiam frondibus eumdem significari. Noveris & apud Moysen nec fructu virgæ, nec flore, sed ipsa virga demonstrari; illa utique virga, qua feriente, aqua vel dividitur transituris, vel de petra excutitur bibituris. Nullum autem inconveniens est, diversis rebus diversis ex causis Christum figurari; & in virga quidem potentiam, in flore vero fragrantiam, in fructu autem saporis dulcedinem, in frondibus quoque sedulam ejus intelligi protectionem, qua videlicet parvulos ad se confugientes sub umbra alarum suarum protegere non desinit, sive ab æstu carnalium desideriorum, sive à facie impiorum, qui eos afflixerunt. Bona & desiderabilis umbra sub alis Jesu, ubi tutum est fugientibus refugium, gratum fessis refrigerium. Miserere mei, Domine Jesu, miserere mei: quoniam in te confidit anima mea, & in umbra alarum tuarum sperabo, donec transeat iniquitas. In hoc tamen Isaiæ testimonio, florem Filium, virgam intellige Matrem: quoniam & virga floruit absque germine, & virgo concepit non ex homine. Nec virgæ virorem floris læsit emissio, nec virginis pudorem sacri partus editio.

7. Proferamus & alia Virgini Matri, Deoque Filio congrua de Scripturis testimonia. Quid illud Gedeonis vellus significat, quod utique de carne tonsum, sed sine vulnere carnis in area ponitur, & nunc quidem lana, nunc vero area rore perfunditur, nisi carnem assumptam de carne Virginis, & absque detrimento virginitatis? Cui utique distillantibus cælis tota se infudit plenitudo divinitatis: adeo ut ex hac plenitudine omnes acceperimus*, qui vere sine ipsa non aliud quàm terra arida sumus. Huic quoque Gedeonico facto propheticum dictum pulcre satis convenire videtur, ubi legitur: *Descendet sicut pluvia in vellus*. Nam per hoc quod sequitur, *& sicut stillicidia stillantia super terram*, idem datur intelligi, quod per inventam

Marginal notes: Gen. 3. 15. — Ibid. — Prov. 31. 10. — Maria mulier fortis. — * al. prævideatur. — Ibidem. — Exod. 3. 2. — Num. 17. 8. Rubus incombustus & virga florida. — Isa. 11. 1. — Dubium. — Exod. 14. 16. — Ibid. 17. 6. — Psal. 56. 1. — Christus & Maria varie figurati. — Jud. 6. 37. Vellus Gedeonis. — * al. accepimus. — Psal. 71. 6.

Tom. III.

rore madidam aream. Pluvia nempe voluntaria, quam A segregavit Deus hereditati suæ, placide prius & absque strepitu operationis humanæ, suo se quietissimo illapsu * [* al. elapsu.] virgineum demisit in uterum: postmodum vero ubique terrarum diffusa est per ora prædicatorum, non jam sicut pluvia in vellus, sed sicut stillicidia stillantia super terram, cum quodam utique strepitu verborum, ac sonitu miraculorum. Siquidem recordatæ sunt nubes illæ, quæ portabant pluviam, præceptum sibi fuisse cum mitterentur: *Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine; & quod in aure auditis, prædicate super tecta.* [Matt. 10. 27.] Quod & fecerunt, etenim *in omnem terram exivit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.* [Psal. 18. 5.]

8. Audiamus & Jeremiam nova veteribus vaticinantem, & quem præsentem monstrare non poterat, venturum & ardenter desiderantem, & fidenter promittentem: *Novum*, inquit, *creavit Dominus super terram: femina circumdabit virum.* [Jer. 31. 22. Femina circumdans Virum.] Quæ est hæc femina? Quis vero iste vir? Aut si vir, quomodo à femina circumdatus? Aut si à femina circumdari potest, quomodo vir? Et ut apertius dicam, quomodo potest simul & vir esse, & in utero matris? hoc est enim virum à femina circumdari. Novimus * [* al. Dicimus.] viros, qui scilicet infantiam, pueritiam, adolescentiam, atque juventutem transeuntes, ad gradum usque senectuti proximum pervenerunt. Qui ergo jam adeo grandis est, quomo- C do à femina circumdari potest? Si dixisset, Femina circumdabit infantem; vel, Femina circumdabit parvulum; nec novum videretur, nec mirum. Nunc autem quia nil tale posuit, sed dixit virum, quærimus quæ sit hæc novitas, quam Deus fecit in terra, ut femina circumdaret virum, & vir intra feminei unius corpusculi membra sese cohiberet? quid est hoc miraculi? *Numquid potest homo*, ut ait Nicodemus, *in ventrem matris suæ iterato introire, & renasci?* [Joan. 3. 4.]

9. Sed verto me ad conceptum partumque virginalem, si forte inter plurima nova ac mira, quæ ibi profecto inspicit qui diligenter inquirit, etiam hanc, quam de Propheta protuli, reperiam novitatem. [Jerem. 31. 22.] Porro ibi D agnoscitur longitudo brevis, latitudo angusta, altitudo subdita, profunditas plana * [* al. plena.]. Ibi agnoscitur lux non lucens, verbum infans, aqua sitiens, panis esuriens. [Incarnationis paradoxa.] Videas, si attendas, potentiam regi, sapientiam instrui, virtutem sustentari: Deum denique lactentem, sed Angelos reficientem; vagientem, sed miseros consolantem. Videas, si attendas, tristari lætitiam, pavere fiduciam, salutem pati, vitam mori, fortitudinem infirmari. Sed, quod non minus mirandum est, ipsa ibi cernitur tristitia lætificans, pavor confortans, passio salvans, mors vivificans, infirmitas roborans. Cui jam illud quoque non occurrat, quod quærebam? Numquid non facile tibi est inter hæc feminam agnos- E cere virum circumdantem, cum Mariam videas virum approbatum à Deo Jesum suo utero circumplectentem? Vitum autem dixerim fuisse Jesum, non solum jam cum diceretur *vir propheta, potens in opere & sermone*, [Luc. 24. 19. Jesus vir, etiam in ipso Matris utero.] sed etiam cum tenera adhuc infantis membra Dei mater blando vel foveret in gremio, vel gestaret in utero. Vir igitur erat Jesus necdum etiam natus, sed sapientia, non ætate; animi vigore, non viribus corporis; maturitate sensuum, non corpulentia membrorum. Neque enim minus habuit sapientiæ, vel potius non minus * [* al. minor.] fuit sapientia Jesus conceptus, quàm natus, parvus, quàm magnus. Sive ergo latens in utero, sive vagiens in præsepio, sive jam grandius- F culus interrogans doctores in templo, sive jam perfectæ ætatis docens in populo, æque profecto plenus fuit Spiritu-sancto. [Jesus perfectus sapientia & à principio conceptionis.] Nec fuit hora in quacumque ætate sua, qua de plenitudine illa quam in sui conceptione accepit in utero, vel aliquid minueretur, vel aliquid eidem adjiceretur: sed à principio perfectus, à principio, inquam, plenus fuit spiritu sapientiæ & intellectus, spiritu consilii & fortitudinis, spiritu scientiæ & pietatis, spiritu timoris Domini. [Isai. 11. 2.]

10. Nec te moveat, quod de ipso legis in alio loco: A *Jesus autem proficiebat sapientia, & ætate, & gratia apud Deum & homines.* [Luc. 2.] Nam quod de sapientia & gratia hic dictum est, non secundum quod erat, sed secundum quod apparebat, intelligendum est: non quia videlicet aliquid ei novum accederet, quod ante non haberet; sed quod accedere videretur, quando volebat ipse, ubi * [* al. ut] videretur. Tu, homo, cum proficis, non quando, nec quantum vis proficis: sed te nesciente tuus moderatur profectus, tua vita disponitur. At vero puer Jesus, qui disponit vitam * [* Vitam ad.] tuam, ipse disponebat & suam, & quando volebat, & quibus volebat sapiens apparebat, quando & quibus volebat sapientior, quando & quibus volebat sapientissimus: quamquam in se B numquam esset nisi sapientissimus. Similiter & cum semper omni gratia plenus fuisset, sive quam apud Deum, sive quam apud homines habere deberet; pro suo tamen arbitrio eam nunc plus, nunc minus ostentabat, prout cernentium vel meritis congruere, vel saluti expedire sciebat. Constat ergo, quia semper Jesus virilem animum habuit, etsi semper in corpore vir non apparuit. Cur denique dubito virum fuisse in utero, quem inibi Deum fuisse non ambigo? Minus quippe est esse virum, quàm esse Deum.

11. Sed vide si non etiam hanc Jeremiæ novitatem Isaias lucidissime aperit, qui & novos superius Aaronicos flores exposuit. *Ecce*, inquit, *virgo concipiet*, [Isa. 7. 14.] C *& pariet filium.* En habes feminam, scilicet Virginem. Vis & de viro audire quis sit? *Et vocabitur*, ait, *nomen ejus Emmanuel*, id est, *Nobiscum Deus.* [Ibid.] Femina itaque circumdans virum, Virgo est concipiens Deum. Vides quàm pulcre & concorditer Sanctorum mira facta & mystica dicta sibi invicem concinant. Vides quàm stupendum sit hoc unum de Virgine & in Virgine factum miraculum, quod tot miracula prævenerunt, tot oracula promiserunt. Unus nimirum fuit spiritus Prophetarum: & licet diversis modis, signis & temporibus; eamdem rem diversi, non diverso spiritu, & prævidetunt, & prædixerunt. Quod Moysi monstratum est in rubo & igne, Aaroni in virga & flore, Gedeoni D in vellere & rore; hoc aperte Salomon prædixit in forti muliere & ejus pretio; apertius Jeremias præcinuit de femina & viro, apertissime Isaias declaravit de Virgine & Deo, Gabriel tandem exhibuit ipsam Virginem * salutando. Ipsa namque est, de qua nunc Evangelista: *Missus est*, ait, *Angelus Gabriel a Deo ad Virginem, desponsatam Joseph.*

12. *Ad Virginem*, inquit, *desponsatam.* Quare desponsatam? Cum esset, inquam, virgo electa, &, ut ostensum est, virgo conceptura, virgo paritura, mirum cur desponsata fuerit, non nuptura. Numquid vel hoc casu factum quis dixerit? Non est casu factum, quod rationabilis causa commendat, causa valde utilis & ne- E cessaria, & divini prorsus adinventione consilii digna. Dicam quod mihi, immo quod ante me Patribus visum fuit. Illa utique fuit ratio desponsationis Mariæ, quæ & dubitationis Thomæ. Mos siquidem Judæorum erat, ut à die desponsationis suæ, usque ad tempus nuptiarum, sponsis sponsæ traderentur custodiendæ: quatenus earum ipsi eo sibi pudicitiam curiosius servarent, quo sibi ipsi fideliores exsisterent. Sicut ergo Thomas dubitando, palpando, constantissimus factus est Dominicæ confessor resurrectionis: ita & Joseph Mariam sibi desponsando, ejusque conversationem in tempore custodiæ studiosius comprobando, factus est pudicitiæ fidelissimus testis. Pulcra utriusque rei convenientia: F & dubitatio Thomæ, & desponsatio Mariæ. Poterant quidem similis erroris laqueum nobis injicere, fidei videlicet in illo, castitatis in illa, veritatem in suspicionem adducere: sed valde prudenter & pie factum est per contrarium, ut unde metuebatur suspicio, firma sit certitudo. Nam & de Filii resurrectione citius quidem ego, qui infirmus sum, crediderim Thomæ dubitanti & palpanti, quàm Cephæ audienti & credenti: & de Matris continentia facilius Sponso ejus custodienti & experienti, quàm ipsi quoque Virgini de sola sua conscientia se defendenti. Dic, quæso, quis

eam videns non desponsatam & gravidam, non potius diceret meretricem * quàm virginem? Non autem decebat hoc dici de Matre Domini. Tolerabilius vero atque honestius fuit, putari ad tempus Christum de conjugio fuisse natum, quàm de fornicatione.

* al. corruptam.

13. Sed non poterat, inquis, Deus apertum aliquod ostendere signum, quo videlicet fieret, ut ejus nec ortus infamaretur, nec Mater criminaretur? Poterat utique; sed non poterat latere dæmones, quod scirent homines. Oportebat autem à Principe mundi aliquamdiu celari divini consilii sacramentum *: non quod Deus, si palam opus suum facere vellet, impediri posse ab illo metueret: sed quia ipse, qui non solum potenter, sed etiam sapienter quæcumque voluit fecit, sicut in omnibus operibus suis quaidam rerum vel temporum cougruentias propter ordinis pulcritudinem servare consuevit: ita in hoc quoque tam magnifico opere suo, nostræ videlicet reparationis, non tantum potentiam suam, sed & prudentiam ostendere voluit. Et quamquam illud aliter, quomodo vellet, perficere potuisset; placuit ei tamen eo potius & modo, & ordine hominem sibi reconciliare, quo noverat cecidisse: ut sicut diabolus prius seduxit feminam, & postmodum virum per feminam vicit: ita prius à femina virgine seduceretur, & post à viro Christo aperte debellaretur: quatenus malitiæ fraudi dum ars pietatis illuderet, ac maligni fortitudinem Christi virtus contereret, diabolo Deus & prudentior appareret, & fortior. Ita quippe decuit incarnatam Sapientiam spiritualem vincere malitiam, quo non solum attingeret à fine usque ad finem fortiter, sed & disponeret omnia suaviter. Attingit autem à fine usque ad finem, id est à cælo usque ad infernum. *Si ascendero*, inquit, *in calum, tu illic es: si descendero in infernum, ades.* Utrobique vero fortiter, quando & de supernis expulit superbum, & apud inferos spoliavit avarum. Conveniens ergo erat, ut suaviter quoque omnia, cælestia scilicet & terrena, disponeret: quatenus & illinc dejiciens inquietum, reliquos in pace firmaret; & hic debellaturus invidum, nobis prius suæ humilitatis & mansuetudinis valde necessarium exemplum relinqueret: sicque mirabili fieret moderamine Sapientiæ, ut & suis suavis, & hostibus fortis appareret. Quid enim prodesset diabolum à Deo vinci, nobis manentibus superbis? Necessario igitur desponsata est Maria Joseph, quando per hoc & à canibus sanctum absconditur, & à sponso virginitas comprobatur, & Virginis tam verecundiæ parcitur, quàm famæ providetur. Quid sapientius, quid dignius divina providentia? Uno tali consilio secretis cælestibus & admittitur testis, & excluditur hostis, & integra servatur fama Virginis Matris. Alioquin quando pepercisset justus adulteræ? scriptum est autem: *Joseph autem vir ejus, cum esset justus, & nollet eam traducere, voluit occulte dimittere eam.* Bene, cum esset justus, noluit eam traducere: quia sicut nequaquam justus esset, si cognitam ream consensisset: sic nihilo minus justus non esset, si probatam innoxiam condemnasset. Cum ergo justus esset, & nollet eam traducere, voluit occulte dimittere eam.

* V. Notas. Dei sapientia in redemtione hominis.
Sap. 8. 1.
Psal. 138. 8.
Matt. 1. 19.

14. Quare voluit dimittere eam? Accipe & in hoc non meam, sed Patrum sententiam. Propter hoc Joseph voluit dimittere eam, propter quod & Petrus Dominum à se repellebat, dicens: *Exi à me, Domine, quia homo peccator sum.* propter quod & Centurio à domo sua eum prohibebat, cum diceret: *Domine, non sum dignus ut intres sub tectum meum.* Ita ergo & Joseph indignum & peccatorem se reputans, dicebat intra se, à tali & à tanta non debere sibi ultra familiare præstari contubernium, cujus supra se mirabilem expavescebat dignitatem. Videbat & horrebat divinæ præsentiæ certissimum gestantem insigne: & quia mysterium penetrare non poterat, volebat dimittere eam. Expavit Petrus potentiæ magnitudinem, expavit Centurio præsentiæ majestatem. Exhorruit nimirum & Joseph, sicut homo, hujus tanti miraculi novitatem, mysterii profunditatem: & ideo occulte voluit dimittere eam. Miraris quod Joseph prægnantis sese consortio Virginis judicabat indignum, cum audias & sanctam Elizabeth ejus non posse ferre præsentiam, nisi cum tremore quidem & reverentia? Ait namque: *Unde hoc mihi, ut veniat mater Domini mei ad me?* Ideo itaque Joseph voluit dimittere eam. Sed quare occulte, & non palam? ne videlicet divortii causam inquireretur, exigeretur rationem. Quid enim vir justus responderet populo duræ cervicis, populo non credenti & contradicenti? Si diceret quod sentiebat, quod de illius puritate comprobaverat, nonne mox increduli & crudeles Judæi subsannarent illum, lapidarent illam? Quando namque Veritati crederent tacenti in utero, quam postea contempserunt clamantem in templo? Quid facerent necdum apparenti, qui postmodum impias manus injecerunt etiam miraculis coruscanti? Merito ergo vir justus, ne aut mentiri, aut diffamare cogeretur innoxiam, voluit occulte dimittere eam.

Joseph cur voluerit dimittere Mariam.
Luc. 5. 8.
Matt. 8. 8.
Luc. 1. 43.
Cur occulte?

15. Sin vero aliter quis sentiat, & Joseph sicut hominem dubitasse contendat, sed quia justus erat, noluisse quidem habitare cum ea propter suspicionem, nec tamen (quia pius erat) traducere voluisse suspectam, & ideo voluerit occulte dimittere eam: breviter respondeo, etiam sic dubitationem illam Joseph fuisse necessariam, quæ divino meruit certificari oraculo. Sic quippe scriptum est: *Hac autem eo cogitante*, scilicet quod occulte dimitteret eam, *apparuit ei Angelus in somnis, dicens: Joseph fili David, noli timere accipere Mariam conjugem tuam. Quod enim in ea natum est, de Spiritu-sancto est.* Itaque propter istas rationes desponsata est Maria Joseph, vel potius, sicut ponit Evangelista, *viro, cui nomen erat Joseph.* Virum nominat, non quia maritus †, sed quod homo virtutis erat. Vel potius quia, juxta alium Evangelistam, non vir simpliciter, sed vir ejus dictus est, merito appellatur quod necessarie putatur. Debuit ergo vir ejus appellari, quia necesse fuit & putari: sicut & pater Salvatoris non quidem esse, sed dici meruit, ut putaretur esse, dicente hoc ipso Evangelista: *Et ipse* Jesus *erat incipiens quasi annorum triginta, ut putabatur, filius Joseph.* Nec vir ergo matris, nec filii pater exstitit, quamvis certa (ut dictum est) & necessaria dispensatione utrumque ad tempus & appellatus sit, & putatus.

An de Mariæ integritate dubitaverit.
Matt. 1. 20.
Luc. 1. 27.
† v. Notas.
Matt. 1.
Luc. 3. 23.

16. Conjice tamen ex hac appellatione, qua, licet dispensatoria, meruit honorari à Deo, ut pater Dei & dictus, & creditus sit: conjice & ex proprio vocabulo (quod augmentum non dubitas interpretari) quis & qualis homo fuerit iste Joseph. Simul & memento magni illius quondam Patriarchæ venditi in Ægypto: & scito ipsius istum non solum vocabulum fuisse sortitum, sed & castimoniam adeptum, innocentiam assecutum & gratiam. Siquidem ille Joseph, fraterna ex invidia venditus & ductus in Ægyptum, Christi venditionem præfiguravit: iste Joseph Herodianam invidiam fugiens, Christum in Ægyptum portavit. Ille domino suo fidem servans, dominæ noluit commisceri: iste dominam suam, Domini sui matrem, virginem agnoscens, & ipse continens fideliter custodivit. Illi data est intelligentia in mysteriis somniorum: isti datum est conscium fieri atque participem cælestium sacramentorum. Ille frumenta servavit non sibi, sed omni populo: iste panem vivum è cælo servandum accepit tam sibi, quàm toti mundo. Non est dubium quin bonus & fidelis homo fuerit iste Joseph, cui Mater desponsata est Salvatoris. Fidelis, inquam, servus & prudens, quem constituit Dominus suæ matris solatium, suæ carnis nutritium, solum denique in terris magni consilii coadjutorem sibi fidelissimum. Huc accedit quod dicitur fuisse de domo David. Vere enim de domo David, vere de regia stirpe descendit vir iste Joseph, nobilis genere, mente nobilior. Plane filius David, non degenerans à patre suo David. Prorsus, inquam, filius David, non tantum carne, sed fide, sed sanctitate, sed devotione: quem tamquam alterum David Dominus invenit secundum cor suum, cui tuto committeret secretissimum atque sacratissimum sui cordis arcanum: cui tamquam

Gen. 37. 27. Josephi cum Josepho filio Jacob comparatio & elogia.
Matt. 2. 14.
Gen. 39. 12.
Matt. 1. 20.
Gen. 40. 8.
Joseph de domo David, dignus tali Patre filius.

Tom. III. alteri David incerta & occulta sapientiæ suæ manifestavit, & dedit illi non ignarum esse mysterii, quod nemo principum hujus sæculi agnovit: cui denique datum est quod multi reges & prophetæ, cum vellent videre, non viderunt; audire, & non audierunt; non solum videre & audire, sed etiam portare, deducere, amplecti, deosculari, nutrire & custodire. Non tantum autem Joseph, sed & Maria descendisse credenda est de domo David. Alioquin non fuisset desponsata viro de domo David, si non esset & ipsa de domo David. Ambo igitur erant de domo David: sed in altera completa est veritas, quam juravit Dominus David, altero tamen conscio & teste adimpletæ promissionis.

Mariæ interpretatio & elogium. 17. In fine autem versus, *Et nomen*, inquit, *Virginis Maria*. Loquamur pauca & super hoc nomine, quod interpretatum Maris stella dicitur, & Matri Virgini valde convenienter aptatur. Ipsa namque aptissime sideri comparatur: quia sicut sine sui corruptione sidus suum emittit radium, sic absque sui læsione virgo parturit Filium. Nec sideri radius suam minuit claritatem, nec Virgini Filius suam integritatem. Ipsa est igitur nobilis illa stella ex Jacob orta, cujus radius universum orbem illuminat, cujus splendor & præfulget in supernis, & inferos penetrat: terras etiam perlustrans, & calefaciens magis mentes, quàm corpora, fovet virtutes, excoquit vitia. Ipsa, inquam, est præclara & eximia stella, super hoc mare magnum & spatiosum necessario sublevata, micans meritis, illustrans exemplis. O quisquis te intelligis in hujus sæculi profluvio magis inter procellas & tempestates fluctuare, quàm per terram ambulare; ne avertas oculos à fulgore hujus sideris, si non vis obrui procellis. Si insurgant venti tentationum, si incurras scopulos tribulationum: respice stellam, voca Mariam. Si jactaris superbiæ undis, si ambitionis, si detractionis, si æmulationis: respice stellam, voca Mariam. Si iracundia, aut avaritia, aut carnis illecebra naviculam concusserit mentis; respice ad Mariam. Si criminum immanitate turbatus, conscientiæ fœditate confusus, judicii horrore perterritus, baratro incipias absorberi tristitiæ, desperationis abysso; cogita Mariam. In periculis, in angustiis, in rebus dubiis, Mariam cogita, Mariam invoca. Non recedat ab ore, non recedat à corde: & ut impetres ejus orationis suffragium, non deseras conversationis exemplum. Ipsam sequens non devias: ipsam rogans non desperas: ipsam cogitans non erras. Ipsa tenente non corruis, ipsa protegente non metuis, ipsa duce non fatigaris, ipsa propitia pervenis: & sic in temetipso experiris, quàm merito dictum sit: *Et nomen Virginis Maria*. Sed jam modice pausandum est, ne & nos in transitu claritatem tanti luminis intueamur. Ut enim verbis apostolicis utar, *Bonum est nos hic esse*: & libet dulciter contemplari in silentio, quod laboriosa non sufficit explicare locutio. Interim autem ex devota scintillantis sideris contemplatione, ferventior reparabitur in his, quæ sequuntur, disputatio.

Cohortatio ad cultum Virginis Mariæ.

Matt. 17. 4.

DE LAUDIBUS VIRGINIS MATRIS.

Homilia III.

1. Libenter, ubi mihi congruere video, verba Sanctorum assumo, quo vel vasculorum pulcritudine gratiora fiant quæcumque in eis lectori apposuerim. Ut autem nunc à propheticis verbis incipiam: Væ mihi, non quidem, sicut Prophetæ, quia tacui, sed quia locutus sum, quoniam vir pollutus labiis ego sum. Heu quot vana, quot falsa, quot turpia per hoc ipsum spurcissimum os meum evomuisse me recolo, in quo nunc cælestia revolvere verba præsumo! Vehementer timeo, ne jam jam audiam ad me dictum: *Quare tu enarras justitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum?* Utinam & mihi de superno altari, non quidem carbo unus, sed ingens globus igneus afferatur, qui videlicet multam & inveteratam pruriientis

Isa. 6 5.

Humilis viri sancti confessio.

Psal. 49 16.

A oris mei rubiginem ad plenum excoquere sufficiat! quatenus Angeli ad Virginem, & Virginis ad ipsum grata invicem ac casta colloquia dignus habear meo qualicumque replicare sermone. Ait igitur Evangelista: *Et ingressus Angelus ad eam*, haud dubium quin ad Mariam, *dixit: Ave gratia plena, Dominus tecum*. Quo ingressus ad eam? Puto in secretarium pudici cubiculi, ubi illa fortassis clauso super se ostio orabat Patrem suum in abscondito. Solent Angeli adstare orantibus, & delectari in his quos vident levare puras manus in oratione: holocaustum sanctæ devotionis gaudent se offerre Deo in odorem suavitatis. Mariæ autem orationes quantum placuerint in conspectu Altissimi, Angelus indicavit, qui ingressus ad eam, tam reverenter salutavit. Nec fuit difficile Angelo per clausum ostium penetrare ad abdita Virginis, qui utique ex subtilitate substantiæ suæ hoc habet in natura, ut nec seris ferreis ejus arceatur ingressus, quocumque fuus eum impetus ferat. Angelicis enim spiritibus parietes non obsistunt, sed cuncta illis visibilia cedunt, cuncta æque corpora, quantumlibet solida vel spissa, penetrabilia sunt eis ac pervia. Suspicandum igitur non est, quod apertum invenerit Angelus ostiolum Virginis, cui nimirum in proposito erat hominum fugere frequentias, vitare colloquia: ne vel orantis perturbaretur silentium, vel continentis castitas tentaretur. Clauserat itaque etiam illa hora suum super se habitaculum Virgo prudentissima, sed hominibus, non Angelis. Proinde etsi ad eam potuit intrare Angelus; sed nulli hominum facilis patebat accessus.

Luc. 1. 28.

Angeli adstare orantibus.

B

Angelis nil impervium.

C

2. Ingressus ergo Angelus ad eam dixit: *Ave gratia plena, Dominus tecum*. Legimus in Actibus Apostolorum, & Stephanum plenum gratia, & Apostolos fuisse repletos Spiritu-sancto; sed longe dissimiliter à Maria. Alioquin nec in illo habitavit plenitudo divinitatis corporaliter, quemadmodum in Maria: nec illi conceperunt de Spiritu-sancto, quomodo Maria. *Ave*, inquit, *gratia plena, Dominus tecum*. Quid mirum si gratia plena erat, cum qua Dominus erat? Sed hoc potius mirandum, quomodo qui Angelum miserat ad Virginem, ab Angelo inventus est esse cum Virgine. Itane velocior Angelo fuit Deus, ut festinantem nuntium celerior ipse præveniret ad terras? Nec mirum. Nam cum esset Rex in accubitu suo, nardus Virginis dedit odorem suum, & ascendit in conspectu gloriæ ejus fumus aromatis, & invenit gratiam coram oculis Domini, clamantibus qui circumstabant: *Quæ est ista quæ ascendit per desertum, sicut virgula fumi, ex aromatibus myrrhæ & thuris?* Statimque Rex egrediens de loco sancto suo, exsultavit ut gigas ad currendam viam: & licet à summo cælo egressio ejus, nimio tamen pervolans desiderio prævenit suum nuntium ad Virginem quam amaverat, quam sibi elegerat, cujus decorem concupierat. Quem prospiciens à longe venientem gratulans & exsultans ait Ecclesia: *Ecce venit iste saliens in montibus, transsiliens colles*.

Act. 6. 8. Eccum gratia à Virgine dissimilis gratia.

D

Cant. 3. 6.

E

Psal. 18. 6.

Cant. 2. 8.

3. Merito autem concupivit Rex decorem Virginis. Fecerat enim quidquid longe antea præmonita fuerat à patre suo David, dicente sibi: *Audi filia, & vide, & inclina aurem tuam, & obliviscere populum tuum & domum patris tui*. Et si hoc feceris, *concupiscet rex decorem tuum*. Audivit quippe & vidit, non ut quidam, qui audientes non audiunt, & videntes non intelligunt: sed audivit & credidit, vidit & intellexit. Et inclinavit aurem suam ad obedientiam, & cor suum ad disciplinam, & oblita est populum suum, & domum patris sui: quia nec populum suum augere prolis successione, nec domui patris sui relinquere curavit heredem; sed quidquid honoris in populo, quicquid de paterna domo rerum terrenarum habere potuisset, omnia arbitrata est ut stercora, ut Christum lucrifaceret. Nec fefellit eam intentio, quando & Christum sibi filium vindicavit, nec propositum pudicitiæ violavit. Bene igitur gratia plena, quæ & virginitatis gratiam tenuit, & insuper fœcunditatis gloriam acquisivit.

Psal. 44.

F

Virginis humilitas cum paupertate.

...s diver-...modè in ...runa.

4. *Ave*, inquit, *gratia plena, Dominus tecum.* Non dixit (A), Dominus in te, sed, *Dominus tecum.* Deus enim qui ubique æqualiter totus est per suam simplicem substantiam, aliter tamen in rationalibus creaturis, quam in ceteris; & ipsarum aliter in bonis, quàm in malis est per efficaciam. Ita sane est in irrationalibus creaturis, ut tamen non capiatur ab ipsis. A rationalibus autem omnibus quidem capi potest per cognitionem, sed à bonis tantum capitur etiam per amorem. In solis ergo bonis ita est, ut etiam sit cum ipsis propter concordiam voluntatis. Nam dum suas voluntates ita justitiæ subdunt, ut Deum non dedeceat velle quod ipsi volunt: per hoc quod ab ejus voluntate non dissentiunt, Deum sibi specialiter jungunt. Sed cum (B) ita sit cum omnibus sanctis, specialiter tamen cum Maria: cum qua utique tanta ei consensio fuit, ut illius non solum voluntatem, sed etiam carnem sibi conjungeret; ac de sua, Virginisque substantia unum Christum efficeret, vel potius unus Christus fieret; qui etsi nec totus de Deo, nec totus de Virgine; totus tamen Dei, & totus Virginis esset; nec duo filii, sed unus utriusque filius. Ait itaque, *Ave gratia plena, Dominus tecum.* Nec tantum Dominus Filius tecum, quem carne tua induis: sed & Dominus Spiritus-sanctus, de quo concipis: & Dominus Pater, qui genuit quem concipis. Pater, inquam, tecum, qui Filium suum facit & tuum. Filius tecum, qui ad condendum in te (C) mirabile sacramentum, miro modo & sibi reserat genitale secretum, & tibi servat virginale signaculum. Spiritus-sanctus tecum, qui cum Patre & Filio tuum sanctificat uterum. Dominus ergo tecum.

...plarites ...cum B. ...gine

5. *Benedicta tu in mulieribus.* Libet adjungere quod Elizabeth, cujus hæc verba sunt, prosecuta subjunxit: *Et benedictus fructus ventris tui.* Non quia tu benedicta, ideo benedictus fructus ventris tui: sed quia ille te prævenit in benedictionibus dulcedinis, ideo tu benedicta. Vere etenim benedictus fructus ventris tui, in quo benedictæ sunt omnes gentes: de cujus plenitudine tu quoque accepisti cum ceteris, etsi differentius à ceteris. Ac propterea quidem benedicta tu, sed in mulieribus (D); ille vero benedictus non in hominibus, non inter Angelos, sed, qui est, ut ait Apostolus, super omnia benedictus Deus in sæcula. Dicitur benedictus vir, benedictus panis, benedicta mulier, benedicta terra, vel si quid tale in creaturis benedictum esse memoratur: sed singulariter benedictus fructus ventris tui, cum sit super omnia benedictus Deus in sæcula.

...9. 6.

6. Benedictus ergo fructus ventris tui. Benedictus in odore, benedictus in sapore, benedictus in specie. Hujus odoriferi fructus fragrantiam sentiebat qui dicebat: *Ecce odor filii mei, sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus.* An non vere benedictus, cui benedixit (E) Dominus? De sapore hujus fructus quidam qui * gustaverat, taliter eructabat, dicens: *Gustate & videte, quoniam suavis est Dominus.* & alibi: *Quam magna multitudo dulcedinis tuæ, Domine, quam abscondisti timentibus te!* Et alius quidam: *Si tamen*, inquit, *gustastis, quoniam dulcis est Dominus.* Et ipse Fructus de se, invitans nos ad se: *Qui edit me*, ait, *adhuc esuriet; & qui bibit me adhuc sitiet.* Utique propter saporis dulcedinem hoc dicebat, qui semel gustatus magis excitat appetitum. Bonus fructus, qui animarum esurientium & sitientium justitiam, & esca, & potus est. Audisti de odore, audisti de sapore: audi & de specie. Si enim fructus ille mortis non solum suavis fuit ad vescendum, sed (F) etiam, teste Scriptura, delectabilis aspectu: quanto magis hujus vitalis fructus vivificum decorem debemus inquirere, in quem, teste alia Scriptura, desiderant etiam Angeli prospicere? Cujus pulcritudinem in spiritu videbat, & in corpore videre cupiebat, qui dicebat: *Ex Sion species decoris ejus.* Et ne mediocrem tibi videatur commendasse decorem, recole quod in alio psalmo legis: *Speciosus forma præ filiis hominum: diffusa est gratia in labiis tuis, propterea benedixit te Deus in æternum.*

...7 27. ...psod ...33 9 ...30 20 ...2. 3. ...24 19. ...3 6. ...1 12. ...49. 2. ...44. 3.

7. *Benedictus ergo fructus ventris tui*, cui benedixit Deus in æternum: ex cujus benedictione benedicta etiam tu in mulieribus; quia non potest mala arbor fructum facere bonum. Benedicta, inquam, tu in mulieribus, quæ illam generalem maledictionem evasisti, qua dictum est: *In tristitia paries filios*; & nihilo minus illam, qua secutum est, *Maledicta sterilis in Israël*: ac singularem consecuta es benedictionem, ut nec sterilis maneas, nec cum dolore parturias. Dura necessitas, & grave jugum super omnes filias Evæ! Et si parturiunt, cruciantur; & si non parturiunt, maledicuntur. Et dolor prohibet parere, & non parere maledictio. Quid facies, Virgo, quæ hæc audis, quæ hæc legis? Si parturis, angustiaris: si sterilis manes, malediceris. Quid eliges, Virgo prudens? Angustiæ, inquit, mihi sunt undique: melius est tamen mihi maledictum incurrere, & castam manere, quàm prius quidem concipere per concupiscentiam, quod merito post cum dolore parturiam. Hinc etenim etsi video maledictum, sed non peccatum: illinc vero & peccatum simul & cruciatum. Denique hæc maledictio quid aliud est, quàm hominum exprobratio? Neque ob aliud sane dicitur sterilis maledicta, nisi quod opprobrio & contemptui sit habenda, tamquam inutilis & infructuosa, & hoc in Israël tantum. Mihi autem pro minimo est quod hominibus displiceo, dum me possim virginem castam exhibere Christo. O Virgo prudens, ô virgo devota, quis te docuit Deo placere virginitatem? Quæ lex, quæ justitia, quæ pagina veteris testamenti vel præcipit, vel consulit, vel hortatur in carne non carnaliter vivere, & in terris angelicam ducere vitam? Ubi legeras, beata Virgo, *Sapientia carnis mors est*; &, *Curam carnis ne perfeceritis in desiderio?* Ubi legeras de virginibus, quia *cantant canticum novum, quod nemo alius cantare potest. & sequuntur Agnum quocumque ierit?* Ubi legeras, laudatos esse, *qui se castraverunt propter regnum cælorum?* Ubi legeras, *In carne enim ambulantes, non secundum carnem militamus*; &, *Qui matrimonio jungit virginem suam, bene facit; & qui non jungit, melius facit?* Ubi audieras, *Volo vos omnes esse sicut & meipsum?* &, *Bonum est homini, si sic permaneat secundum meum consilium? De Virginibus*, inquit, *præceptum non habeo, consilium autem do.* Tu vero non dicam præceptum, sed nec consilium, nec exemplum: nisi quod unctio docebat te de omnibus; ac Sermo Dei vivus & efficax, ante tibi factus magister quàm filius, prius instruxerit mentem, quàm induerit carnem. Christo ergo devoves te exhibere virginem; & nescis quod ipsi exhiberi te oporteat etiam matrem. Eligis in Israël esse contemptibilis, & ut illi placeas cui te probasti, maledictum incurrere sterilitatis: & ecce maledictio benedictione commutatur, sterilitas fœcunditate recompensatur.

Tom. III.
Gen. 3. 16
Exod. 23. 26
Deut. 7. 14.
Virginitatis servandæ propositum in Maria.
Rom. 8. 6.
Rom. 13. 14.
Apoc. 14. 4.
Matt. 19. 12.
2. Cor. 10. 3.
1. Cor. 7. 38.
Ibid. 25.
Ibid. 40.
Ibid. 25.

8. Aperi Virgo sinum, expande gremium, præpara uterum: quia ecce facturus est tibi magna qui potens est, in tantum ut pro maledictione Israël, beatam te dicant omnes generationes. Nec suspectam habeas, prudens Virgo, fœcunditatem, quia non auferet integritatem. Concipies, sed sine peccato. Gravida eris, sed non gravata: paries, sed non cum tristitia: nescies virum, & gignes filium. Qualem filium? Illius eris mater, cujus Deus est pater. Filius paternæ claritatis * erit corona tuæ castitatis. Sapientia paterni cordis erit fructus uteri virginalis. Deum denique paries, & de Deo concipies. Confortare ergo Virgo fœcunda, casta puerpera, Mater intacta: quia non eris in Israël ultra maledicta, neque inter steriles deputata. Et si adhuc malediceris ab Israël secundum carnem, non quia sterilem vident, sed quia fœcundam invident: memento quod & Christus maledictum pertulit crucis, qui te suam matrem benedixit in cælis: sed & in terris ab Angelo benedicta, & à cunctis generationibus terræ merito beata prædicaris. Benedicta ergo tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui.

Privilegia V. Deiparæ.
* al. caritatis. al. majestatis.

9. *Quæ cum audisset, turbata est in sermone ejus, & co-*

Tom. III.

Virginum est, semper esse pavidas, numquam securas.

gitabat qualis esset ista salutatio. Solent virgines, quæ veræ virgines sunt, semper pavidæ, & numquam esse securæ; & ut caveant timida, etiam tuta pertimescere, scientes se in vasis fictilibus thesaurum portare pretiosum, & nimis arduum esse vivere angelice inter homines, & in terris more cælestium conversari, & in carne cælibem agere vitam. Ac proinde quicquid novum, quicquid subitum fuerit ortum, suspectas habent insidias, totum contra se æstimant machinatum. Idcirco & Maria turbata est in sermone Angeli. Turbata est, sed non perturbata. *Turbatus sum*, inquit, *& non sum locutus; sed cogitavi dies antiquos, & annos æternos in mente habui.* Ita ergo & Maria turbata est, & non est locuta, sed cogitabat qualis esset ista salutatio. Quod turbata est, verecundiæ fuit virginalis: quod non perturbata, fortitudinis: quod tacuit & cogitavit, prudentiæ. *Cogitabat autem qualis esset ista salutatio.* Sciebat prudens virgo, quod sæpe angelus satanæ transfigurat se in Angelum lucis: & quia nimirum humilis & simplex erat, nihil tale penitus à sancto Angelo sperabat: & ideo cogitabat qualis esset ista salutatio.

Castitatis custodia difficilis.

Psal. 76. 5.

Maria turbata confirmatur ab Angelo.

10. Tunc Angelus intuitus Virginem, & varias eam secum volvere cogitationes facillime deprehendens, pavidam consolatur, confirmat dubiam, ac familiariter vocans ex nomine, benigne ne timeat persuadet. *Ne timeas*, inquit, *Maria, invenisti gratiam apud Deum.* Nihil hic doli, nihil hic fallaciæ est. Nullam circumventionem, nullas hic suspiceris insidias. Non sum homo, sed spiritus; & Dei Angelus, non satanæ. *Ne timeas Maria, invenisti gratiam apud Deum.* O si scires quantum tua humilitas Altissimo placeat, quanta te apud ipsum sublimitas maneat! angelico te indignam nec alloquio judicares, nec obsequio. Ut quid enim indebitam tibi dixeris gratiam Angelorum, quæ invenisti gratiam apud Deum? Invenisti quod quærebas, invenisti quod nemo ante te potuit invenire, invenisti gratiam apud Deum. Quam gratiam? Dei & hominum pacem, mortis destructionem, vitæ reparationem. Hæc est ergo gratia, quam invenisti apud Deum. Et hoc tibi signum: *Ecce concipies & paries filium, & vocabis nomen ejus Jesum.* Intellige, prudens Virgo, ex nomine filii promissi, quantam & quàm specialem gratiam inveneris apud Deum. *Et vocabis*, ait, *nomen ejus Jesum.* Rationem hujus vocabuli alius Evangelista ponit, Angelo sic interpretante: *Ipse enim salvum faciet populum suum à peccatis eorum.*

Quantam apud Deum gratiam invenerit.

Matt. 1. 21.

11. Duos Jesus lego in typo hujus, quem nunc in manibus habemus, præcessisse, ambos populis præfuisse: quorum unus populum suum de Babylone eduxit, alter suum in terram promissionis introduxit. Et illi quidem illos, quibus præerant, ab hostibus defendebant; sed numquid salvabant à peccatis eorum? Is autem noster Jesus & à peccatis salvat populum suum, & introduxit in terram viventium. *Ipse enim salvum faciet populum suum à peccatis eorum.* Quis est hic qui etiam peccata dimittit? Utinam & me peccatorem dignetur Dominus Jesus annumerare populo suo, ut salvum me faciat à peccatis meis! Vere enim beatus populus, cujus iste Jesus Dominus Deus ejus, quia ipse salvum faciet populum suum à peccatis eorum. Vereor autem ne multi se profiteantur esse de populo ejus, quos tamen ipse non habeat pro populo suo: vereor ne plerisque, qui quasi in populo ejus religiosiores esse videntur, ipse aliquando dicat: *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est à me.* Novit enim Dominus Jesus qui sunt ejus; novit & quos elegit à principio. *Quid me vocatis*, ait, *Domine, Domine, & non facitis quæ dico?* Vis scire an pertineas ad populum ejus, vel potius vis esse de populo ejus? Fac quæ dicit Jesus; & computabit te in populo suo. Fac quæ jubet in Evangelio Dominus Jesus, quæ jubet in Lege & Prophetis, quæ jubet per ministros suos qui sunt in Ecclesia: obtempera ejus vicariis præpositis tuis, non tantum bonis & modestis, sed etiam dyscolis; & disce ab ipso Jesu, quia mitis est & humilis corde: &

3. Esd. 2. & 5. Josue 22. & 23. d

Salvatoris nomen Christo competit per excellentiam.

Matt. 15. 8. Isaiæ 29. 13.

Luc. 6. 46.

eris de beato populo ejus, quem elegit in hereditatem sibi; eris de laudabili populo ejus, quem Dominus exercituum benedixit, dicens: *Opus manuum mearum tu es, hereditas mea Israel.* cui, ne forte Israel carnalem æmuleris, etiam testimonium perhibet, dicens: *Populus quem non cognovi, servivit mihi: in auditu auris obedivit mihi.*

Isa. 19. 25.

Psal. 17. 45.

12. Sed audiamus quid idem Angelus sentiat de illo, cui necdum concepto tale indidit nomen. Ait namque: *Hic erit magnus, & filius Altissimi vocabitur.* Bene magnus, qui *filius Altissimi* merebitur appellari. An non magnus, *cujus magnitudinis non est finis?* Et *quis magnus*, ait, *sicut Deus noster?* Plane magnus, qui tam magnus, quàm Altissimus, quia & ipse Altissimus. Neque enim Altissimi Filius rapinam arbitrabitur esse se æqualem Altissimo. Ille merito arbitrandus est cogitasse rapinam, qui cum de nihilo in angelicam formam factus fuisset, factori suo se comparans, usurpavit sibi quod filii Altissimi proprium est, qui utique in forma Dei à Deo non factus, sed genitus est. Altissimus enim Deus Pater, quamvis omnipotens sit, non potuit tamen vel æqualem sibi condere creaturam, vel inæqualem gignere filium. Fecit itaque Angelum magnum, sed non quantus ipse: & ideo nec Altissimum. Solum autem Unigenitum, quem non fecit, sed genuit Omnipotens omnipotentem, Altissimus altissimum, Æternus coæternum; ipsum sibi per omnia comparari, nec rapinam æstimat, nec injuriam. Recte ergo hic erit magnus, qui filius Altissimi vocabitur.

Psal. 144. 3.

Psalm. 76.

Jesus magnus, quia Altissimus par & æqualis.

13. Sed quare hic erit, & non potius est magnus, qui semper æqualiter magnus, non habet quo crescat, nec major post conceptum futurus sit, quàm ante vel sit, vel fuerit? An forte propterea dixerit, *erit*, quia qui magnus Deus erat, magnus homo futurus sit? Bene ergo, *Hic erit magnus.* Magnus homo, magnus Doctor, magnus Propheta. Sic enim dicitur de eo in Evangelio: *Quia Propheta magnus surrexit in nobis.* Et à minori quodam Propheta magnus itidem Propheta venturus promittitur: *Ecce*, inquit, *veniet Propheta magnus, & ipse renovabit Jerusalem.* Et tu quidem, ô Virgo, parvulum paries, parvulum nutries, parvulum lactabis: sed videns parvulum, cogita magnum. Erit enim magnus, quia magnificabit eum Deus in conspectu regum, adeo ut adorent eum omnes reges, omnes gentes serviant ei. Magnificet ergo & anima tua Dominum, quia *hic erit magnus, & Filius Altissimi vocabitur.* Magnus erit, & magna faciet tibi qui potens est, & sanctum nomen ejus. Quod enim sanctius nomen, quàm quod *Filius Altissimi vocabitur?* Magnificetur & à nobis parvulis magnus Dominus, quos ut faceret magnos, factus est parvulus. *Parvulus*, ait, *natus est nobis, & filius datus est nobis.* Nobis, inquam, non sibi, qui utique ante tempora multo nobilius natus ex Patre, nasci temporaliter non indigebat ex matre. Non Angelis quoque, qui cum magnum haberent, parvulum non requirebant. Nobis ergo natus, nobis & datus, quia nobis necessarius.

Luc. 7.

14. Jam de nobis nato & dato faciamus ad quod natus est & datus. Utamur nostro in nostram utilitatem, de Salvatore salutem operemur. Ecce parvulus in medio statuitur. O parvulus, parvulis * desideratus! O vere parvulus, sed malitia, non sapientia! Studeamus effici sicut parvulus iste; discamus ab ipso, quia mitis est & humilis corde: ne magnus videlicet Deus sine causa factus sit homo parvus, ne gratis mortuus, ne in vacuum crucifixus. Discamus ejus humilitatem, imitemur mansuetudinem, amplectamur dilectionem, communicemus passionibus, lavemur in sanguine ejus. Ipsum offeramus propitiationem pro peccatis nostris; quoniam ad hoc ipse natus & datus est nobis. Ipsum oculis Patris, ipsum offeramus & suis. quia & Pater proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis tradidit illum, & ipse filius semetipsum exinanivit formam servi accipiens. Ipse tradidit in mortem animam suam, & cum sceleratis reputatus est; & ipse peccata

Rom. 8. 32.

Philip. 2.

Isa. 53.

multorum

multorum tulit, & pro transgressoribus rogavit ut non perirent. Non possunt perire pro quibus Filius rogat ne pereant, pro quibus Pater tradidit Filium in mortem ut vivant. Æqualiter ergo ab utroque speranda est venia, quibus æqualis est in pietate misericordia, par in voluntate potentia, una in deitate substantia, in qua unus cum eis Spiritus-sanctus vivit & regnat Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

DE LAUDIBUS VIRGINIS MATRIS,

Homilia IV.

1. NOn est dubium, quicquid in laudibus Matris proferimus, ad Filium pertinere; & rursum, cum Filium honoramus, à gloria Matris non recedimus. Nam si juxta Salomonem, *Filius sapiens gloria est patris*; quanto magis gloriosum est matrem ipsius effici Sapientiæ? Sed quid ego tento in ejus laudibus, quam laudabilem prædicant Prophetæ, perhibet Angelus, narrat Evangelista? Non ergo laudo, quia non audeo; sed tantum replico devotus, quod jam explicavit per os Evangelistæ Spiritus-sanctus. Sequitur namque, & ait: *Et dabit illi Dominus Deus sedem David patris sui.* Verba sunt Angeli ad Virginem de promisso Filio, promittentis, quod debeat possidere regnum David. Quod de stirpe David duxerit originem Dominus JESUS, nemo dubitat. Quæro autem, quomodo dederit ei Deus sedem David patris sui, cum ipse in Jerusalem non regnaverit, quinimmo turbis eum volentibus constituere regem, non acquieverit, sed & ante faciem Pilati protestatus sit: *Regnum meum non est de hoc mundo.* Denique quid magnum promittitur ei, qui sedet super Cherubim, quem Propheta vidit sedentem super solium excelsum & elevatum, sedere in throno David patris sui? Sed novimus quamdam aliam Jerusalem ab ea, quæ nunc est, in qua regnavit David, significatam, multo ista nobiliorem, multo ditiorem. Hanc igitur puto hic fuisse significatam, illo videlicet usu loquendi, quo sæpe reperis in Scripturis significans poni pro significato. Tunc sane dedit illi Deus sedem David patris sui, quando constitutus est rex ab eo super Sion montem sanctum ejus. Sed hic Propheta de quo regno dixerit, expressius aperuisse videtur, in eo quod non in Sion posuit, sed super Sion. Nam ideo fortassis dictum est, *super*, quia in Sion quidem regnavit David: super Sion vero regnum est illius, de quo dictum est ad David: *De fructu ventris tui ponam super sedem tuam.* de quo & dictum est per alium Prophetam: *Super solium David, & super regnum ejus sedebit.* Vides quia ubique reperis, *super*? *Super Sion, super sedem, super solium, super regnum.* Dabit ergo ei Dominus Deus sedem David patris sui, non typicam, sed veram; non temporalem sed æternam; non terrenam, sed cælestem. Quæ idcirco (ut jam dictum est) memoratur fuisse David, quia hæc, in qua temporaliter sedit, æternæ illius gerebat imaginem.

2. *Et regnabit in Domo Jacob in æternum, & regni ejus non erit finis.* Hic quoque si domum Jacob temporalem accipimus, quomodo in illa, quæ æterna non est, in æternum regnaturus est? Quærenda est ergo domus æterna Jacob in qua regnet in æternum, cujus regni non erit finis. Annon denique domus illa Jacob exasperans impie abnegavit eum, & insipienter respuit ante faciem Pilati, quando illo perhibente, *Regem vestrum crucifigam?* uno ore respondendo clamavit: *Non habemus regem nisi Cæsarem?* Require itaque Apostolum, & discernet tibi eum qui in occulto Judæus est, ab illo qui in manifesto: & quæ in spiritu est circumcisio, ab ea quæ fit in carne; spiritualem Israel à carnali, & filios fidei Abrahæ à filiis carnis. *Non enim*, inquit, *omnes qui ex Israel, hi sunt Israelitæ: neque qui semen sunt Abrahæ, hi filii.* Sequere ergo & dic: Similiter non omnes qui ex Jacob, hi reputandi sunt in domo Jacob. Jacob quippe ipse est qui Israel. Solos igitur qui in fide Jacob perfecti inveniendi sunt, reputa in domo Jacob, vel potius ipsos noveris fore spiritualem & æternam domum Jacob, in qua regnabit Dominus Jesus in æternum. Quis ex nobis est, qui juxta interpretationem nominis Jacob, supplantet diabolum de corde suo, luctetur cum vitiis & concupiscentiis suis, ut non regnet peccatum in suo mortali corpore, sed regnet in eo Jesus, & nunc quidem per gratiam, & in æternum per gloriam? Beati in quibos Jesus regnabit in æternum, quia & ipsi cum eo regnabunt, & regni hujus non erit finis. O quàm gloriosum est regnum illud, in quo reges congregati sunt, convenerunt in unum, ad laudandum scilicet, & glorificandum eum, qui super omnes est Rex regum, & Dominus dominantium: de cujus splendidissima contemplatione fulgebunt justi sicut sol in regno Patris eorum. O si & mei peccatoris meminerit Jesus in beneplacito populi sui, cum venerit in regnum suum! O si me in illa die, quando traditurus est regnum Deo & Patri, visitare dignabitur in salutari suo, ad videndum scilicet in bonitate Electorum suorum, ad lætandum in lætitia gentis suæ, ut laudetur etiam à me cum hereditate sua! Veni interim Domine Jesu, aufer scandala de regno tuo, quod est anima mea, ut regnes tu (qui debes) in ea. Venit enim avaritia, & vindicat in me sibi sedem; jactantia cupit dominari mihi; superbia vult mihi esse rex. Luxuria dicit, Ego regnabo: ambitio, detractio, invidia & iracundia certant in meipso de meipso, cujus ego potissimum esse videar. Ego autem quantum valeo resisto; renitor quantum juvor. Dominum meum Jesum reclamo; ipsi me defendo: quia ipsius me juris agnosco. Ipsum mihi Deum, ipsum mihi Dominum teneo, & dico: Non habeo regem nisi Dominum Jesum. Veni ergo Domine, disperge illos in virtute tua, & regnabis in me, quia tu es ipse Rex meus, & Deus meus, qui mandas salutes Jacob.

Tom. III.

Jacob mystice quis.

Matt. 13. 43.

Anima regnum Christi, huic quæ tyrannis infesta.

3. *Dixit autem Maria ad Angelum: Quomodo fiet istud? quoniam virum non cognosco.* Primo quidem prudenter tacuit, cum adhuc dubia cogitabat, qualis esset ista salutatio; malens nimirum humiliter non respondere, quàm temere loqui quod nesciret. Jam vero confortata & bene præmeditata, Angelo quidem foris loquente, sed Deo intus persuadente (erat enim Dominus cum illa, dicente Angelo, *Dominus tecum*;) ita ergo confirmata, fide scilicet depellente timorem, lætitia verecundiam, dixit ad Angelum: *Quomodo fiet istud? quoniam virum non cognosco.* Non dubitat de facto, sed modum requirit & ordinem. Nec enim quærit an fiet istud, sed quomodo. Quasi dicat: Cum sciat Dominus meus, testis conscientiæ meæ, votum esse ancillæ suæ non cognoscere virum; qua lege, quo ordine placebit ei, ut fiat istud? si oportuerit me frangere votum, ut pariam talem filium; & gaudeo de filio, & doleo de proposito: fiat tamen voluntas ejus. Sin vero virgo concipiam, virgo & pariam, quod utique si placuerit ei, impossibile non erit; tunc scio vere; quia respexit humilitatem ancillæ suæ. *Quomodo ergo fiet istud? quoniam virum non cognosco. Et respondens Angelus dixit ei: Spiritus sanctus superveniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi.* Superius dicta est fuisse *gratia plena*: & nunc quomodo dicitur, *Spiritus-sanctus superveniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi?* Numquid potuit repleri gratia, & needum habere Spiritum-sanctum, cum ipse sit dator gratiarum? Si autem jam Spiritus-sanctus in ea erat, quomodo adhuc tamquam noviter superventurus repromittitur? An forte ideo non dixit simpliciter, *veniet in te*, sed addidit *super*, quia & prius quidem in ea fuit per multam gratiam, sed nunc supervenire nuntiatur, propter abundantioris gratiæ plenitudinem, quam effusurus est super illam? At vero cum plena jam sit, illud amplius quomodo capere poterit? Si autem plus aliquid capere potest, quomodo & ante plena fuisse intelligenda est? An prior quidem gratia ejus tantum repleverat mentem, sequens vero etiam ventrem perfundere debet: quatenus scilicet plenitudo divinitatis, quæ ante in illa, sicut & in multis Sanctorum, spiritualiter

Maria non præceps ad respondendum.

Spiritus-sanctus ut superveniat in Mariam.

Dubium.

Tom III. habitabat, etiam sicut in nullo Sanctorum corporaliter A in ipsa habitare incipiat?

4. Ait itaque: *Spiritus-sanctus superveniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi.* Quid est, *& virtus Altissimi obumbrabit tibi?* Qui potest capere, capiat. Quis enim, excepta fortassis illa quæ hoc sola in se felicissime meruit experiri, intellectu capere, ratione discernere possit, qualiter splendor ille inaccessibilis virgineis sese visceribus infuderit; & ut illa inaccessibilem accedere ad se ferre potuisset, de portiuncula ejusdem corporis, cui se animatæ contemperavit, reliquæ massæ umbraculum fecerit? Et fortasse propter hoc maxime dictum est, *obumbrabit tibi*, quia res nimirum in B sacramento erat, & quod sola per se Trinitas in sola & cum sola Virgine voluit operari, soli datum est nosse, cui soli datum est experiri. Dicatur ergo: *Spiritus-sanctus superveniet in te*, qui utique sua potentia fœcundabit te. *Et virtus Altissimi obumbrabit tibi*: hoc est, illum modum quo de Spiritu-sancto concipies, Dei virtus, & Dei sapientia Christus, sic in suo secretissimo consilio obumbrando conteget & occultabit, quatenus sibi tantum notus habeatur & tibi. Ac si Angelus respondeat ad Virginem: Quid à me requiris, quod in te mox experieris? Scies, scies, & feliciter scies, sed illo doctore, quo & auctore. Ego autem missus sum nuntiare virginalem conceptum, non creare. Nec potest doceri nisi à donante: nec potest addisci nisi à C suscipiente. *Ideoque & quod nascetur ex te Sanctum, vocabitur Filius Dei.* Quod est dicere: Quoniam non de homine [a], sed de Spiritu-sancto concipies, concipies autem Altissimi virtutem, hoc est filium Dei: *Ideoque & quod nascetur ex te Sanctum, vocabitur filius Dei.* id est, non solum qui de sinu Patris in uterum tuum veniens obumbrabit tibi, sed etiam id quod de tua substantia sociabit sibi, ex hoc jam vocabitur filius Dei, quemadmodum & is qui à Patre est ante sæcula genitus, tuus quoque amodo reputabitur filius. Sic autem & quod natum est ex ipso Patre, erit tuus, & quod nascetur ex te, erit ejus; ut tamen non sint duo filii, sed unus. Et licet aliud quidem ex te, aliud ex illo D sit; jam non tamen cujusque suus, sed unus utriusque erit filius.

Christi conceptionis modus Deo tantum notus & Deiparæ.

5. *Ideoque & quod nascetur ex te Sanctum, vocabitur filius Dei.* Attende quæso, quàm reverenter dixerit, *quod nascetur ex te Sanctum.* Ut quid enim ita simpliciter *Sanctum*, & absque additamento? Credo quia non habuit quid proprie digneve nominaret illud eximium, illud magnificum, illud reverendum, quod de purissima videlicet Virginis carne cum sua anima Unico Patris erat uniendum. Si diceret, sancta caro, vel sanctus homo, vel sanctus infans; quidquid tale poneret, parum sibi dixisse videretur. Posuit ergo indefinite, E *Sanctum*? quia quicquid illud sit quod Virgo genuit, sanctum procul dubio ac singulariter sanctum fuit, & per Spiritus sanctificationem, & per Verbi assumptionem.

Christus ab Angelo simpliciter Sanctum cur dictus.

6. Et adjecit Angelus: *Et ecce Elizabeth cognata tua, & ipsa concepit filium in senectute sua.* Quid fuit necesse etiam hujus sterilis Virgini nuntiare conceptum? Numquid forte dubiam adhuc & incredulam oraculo, recentiori voluit confirmare miraculo? Absit. Legimus & Zachariæ incredulitatem ab hoc ipso Angelo fuisse castigatam: Mariam autem in aliquo reprehensam non legimus, quin potius fidem ipsius Elizabeth prophetante F laudatam agnovimus. *Beata*, inquit, *quæ credidisti, quoniam perficientur in te quæ dicta sunt tibi a Domino.* Sed ideo sterilis cognatæ conceptus Virgini nuntiatur, ut dum miraculo miraculum additur, gaudium gaudio cumuletur. Porro necesse erat non modico lætitiæ & amoris præveniente inflammari incendio, quæ Filium paternæ dilectionis cum gaudio Spiritus-sancti mox fuerat conceptura. Neque enim nisi in devotissimo corde atque hilarissimo tanta se capere poterat dulcedinis & alacritatis affluentia. Vel ideo conceptus Elizabeth nuntiatur Mariæ, quia profecto

Elizabeth sterilis exemplum, cur propositum. Primaratio. Luc. 1. 45. Secunda.

decebat, ut verbum mox divulgandum ubique prius sciret Virgo per Angelum, quam audiret ab homine: ne mater videlicet Dei à consiliis filii videretur amota, si eorum quæ in terris tam prope gererentur, remansisset ignara. Vel ideo potius conceptus Elizabeth Mariæ nuntiatus est, ut dum nunc Salvatoris, nunc Præcursoris edocetur adventum, rerum tempus & ordinem tenens, ipsa melius postmodum scriptoribus ac prædicatoribus Evangelii reseraret veritatem, quæ & plene de omnibus à principio cælitus fuerit instructa mysteriis. Vel ideo adhuc nuntiatur Mariæ conceptus Elizabeth, ut audiens cognatam vetulam & gravidam, cogitet juvencula de obsequio: sicque illa properante ad visitandum, parvulo Prophetæ locus & occasio detur, quo minori adhuc Domino suo officii valeat exhibere primitias: & dum ad se invicem occurrit matrum, infantumque ab alterutro excitata devotio, mirabilius fiat miraculum de miraculo.

7. Vide autem ne hæc tam magnifica, quæ ab Angelo audis prænuntiata, ab ipso speres perficienda. A quo ergo si quæris: ipsum audi Angelum. *Quia non erit*, inquit, *impossibile apud Deum omne verbum.* tamquam diceret: Hæc quæ ego tam fideliter promitto, non de mea, sed de illius qui me misit, virtute præsumo: *quia non erit impossibile apud Deum omne verbum.* Quale enim illi verbum impossibile poterit esse, qui omnia fecit in Verbo? Movet me & hoc in verbis angelicis, quod signanter non ait: *Quia non erit impossibile apud Deum omne factum*, sed *omne verbum.* An idcirco posuit verbum, quia quàm facile possunt homines loqui quod volunt, etiam quod nullatenus facere possunt; tam facile, immo incomparabiliter facilius valet Deus opere implere, quicquid illi verbo valent exprimere? Dicam apertius. Si hominibus tam facile esset facere quàm dicere quod volunt: & ipsis quoque non esset impossibile omne verbum. Nunc autem quoniam vulgaris & vetus sermo est, multum interesse inter loqui & facere, sed apud homines, non apud Deum: soli Deo quia idem est facere quod loqui, idem loqui quod velle; merito non erit impossibile apud Deum omne verbum. Verbi gratia: Potuerunt prævidere & prædicere Prophetæ Virginem vel sterilem concepturam ac parituram: sed numquid facere, ut conciperet & pareret? Deus autem qui dedit eis posse prævidere, quàm facile potuit tunc quod voluit, per illos prædicere, tam facile potuit nunc quando voluit, per seipsum quod promisit implere. Siquidem apud Deum nec verbum dissidet ab intentione, quia veritas est: nec factum à verbo, quia virtus est: nec modus à facto, quia sapientia est: ac per hoc non erit impossibile apud Deum omne verbum.

8. Audisti Virgo factum, audisti & modum: utrumque mirum, utrumque jucundum. Jucundare filia Sion, & exsulta satis filia Jerusalem. Et quoniam auditui tuo datum est gaudium & lætitia, audiamus & nos à te responsum lætitiæ quod desideramus, ut jam exsultent ossa humiliata. Audisti, inquam, factum, & credidisti: crede & de modo quod audisti. Audisti quia concipies, & paries filium: audisti quod non per hominem, sed per Spiritum-sanctum. Exspectat Angelus responsum: tempus est enim ut revertatur ad Deum qui misit illum. Exspectamus & nos, ô Domina, verbum miserationis, quos miserabiliter premit sententia damnationis. Et ecce offertur tibi pretium salutis nostræ: statim liberabimur si consentis. In sempiterno Dei Verbo facti sumus omnes, & ecce morimur: in tuo brevi responso sumus reficiendi, ut ad vitam revocemur. Hoc supplicat a te, ô pia Virgo, flebilis Adam cum misera sobole sua exsul de paradiso, hoc Abraham, hoc David. Hoc ceteri flagitant sancti Patres, patres scilicet tui, qui & ipsi habitant in regione umbræ mortis. Hoc totus mundus tuis genibus provolutus exspectat. Nec immerito, quando ex ore tuo pendet consolatio miserorum, redemptio captivorum, liberatio damnatorum:

a al. Quoniam non est de homine, sed de Spiritu-sancto: quod concipies.

salus denique universorum filiorum Adam, totius generis tui. Da, Virgo, responsum festinanter. O Domina responde verbum, quod terra, quod inferi, quod exspectant & superi. Ipse quoque omnium Rex & Dominus quantum concupivit decorem tuum, tantum desiderat & responsionis assensum: in qua nimirum proposuit salvare mundum. Et cui placuisti in silentio, jam magis placebis ex verbo, cum ipse tibi clamet è cælo: O pulcra inter mulieres, fac me audire vocem tuam. Si ergo tu eum facias audire vocem tuam, ipse te faciet videre salutem nostram. Numquid non hoc est quod quærebas, quod gemebas, quod diebus & noctibus orando suspirabas? Quid igitur? Tu es cui hoc promissum est, an aliam exspectamus? Imo tu ipsa, non alia. Tu, inquam, illa promissa, illa exspectata, illa desiderata, ex qua sanctus pater tuus Jacob jam morti appropinquans vitam sperabat æternam, cum diceret: *Exspectabo salutare tuum, Domine.* In qua denique, & per quam Deus ipse Rex noster ante sæcula disposuit operari salutem in medio terræ. Quid ab alia speras, quod tibi offertur? quid per aliam exspectas, quod per te mox exhibebitur, dummodo præbeas assensum, respondeas verbum? Responde itaque citius Angelo, immo per Angelum Domino. Responde verbum, & suscipe Verbum: profer tuum, & concipe divinum: emitte transitorium, & amplectere sempiternum. Quid tardas? Quid trepidas? Crede, confitere, & suscipe. Sumat humilitas audaciam, verecundia fiduciam. Nullatenus convenit nunc, ut virginalis simplicitas obliviscatur prudentiam. In hac sola re ne timeas, prudens Virgo, præsumptionem: quia etsi grata in silentio verecundia, magis tamen nunc in verbo pietas necessaria. Aperi, Virgo beata, cor fidei, labia confessioni, viscera Creatori. Ecce desideratus cunctis gentibus foris pulsat ad ostium. O si te morante pertransierit, & rursus incipias dolens quærere quem diligit anima tua! Surge, curre, aperi. Surge per fidem, curre per devotionem, aperi per confessionem.

Gen. 49. 18.

9. Ecce, inquit, *ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum.* Semper solet esse gratiæ divinæ familiaris virtus humilitas. Deus enim superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Humiliter ergo respondet, ut sedes gratiæ præparetur. *Ecce*, inquit, *ancilla Domini.* Quæ est hæc tam sublimis humilitas, quæ cedere non novit honoribus, insolescere gloria nescit? Mater Dei eligitur, & ancillam se nominat. Non mediocris revera humilitatis insigne, nec oblata tanta gloria oblivisci humilitatem. Non magnum est esse humilem in abjectione; magna prorsus & rara virtus, humilitas honorata. Si me miserum homunciónem meis decepta simulationibus ad aliquem vel mediocrem honorem provexerit Ecclesia, Deo nimirum hoc vel propter mea, vel propter subditorum peccata permittente: nonne statim oblitus quis fuerim, talem me puto, qualis ab hominibus (qui cor non vident) putatus sum? Credo famæ*, conscientiam non attendo; & reputans non honorem virtutibus, sed virtutes honori, eo sanctiorem, quo superiorem me æstimo. Videas plerosque in Ecclesia de ignobilibus nobiles, de pauperibus divites factos, subito intumescere, pristinæ obliviscí abjectionis: genus quoque suum erubescere, & infimos dedignari parentes. Videas & homines pecuniosos* ad honores quosque ecclesiasticos pervolare; moxque sibi applaudere sanctitatem, vestium dumtaxat mutatione, non mentium; & dignos se æstimare dignitate, ad quam ambiendo pervenerunt; quodque (si audeo dicere) adepti sunt nummis, attribuere meritis. Omitto autem de his, quos excæcat ambitio, & honor ipse superbiendi est materia est.

10. Sed video (quod magis doleo) post spretam sæculi pompam nonnullos in schola humilitatis superbiam magis addiscere, ac sub alis mitis humilisque Magistri gravius insolescere, & impatientes amplius fieri in claustro, quam fuissent in sæculo. Quodque magis perversum est, plerique in domo Dei non patiuntur haberi contemptui, qui in sua nonnisi contemptibiles esse potuerunt: ut quia videlicet, ubi à pluribus honores appetuntur, ipsi locum habere non meruerunt, saltem ibi honorabiles videantur, ubi ab omnibus honores contemnuntur. Video & alios (quod non sine dolore videri debet) post aggressam Christi militiam, rursus sæcularibus implicari negotiis, rursus cupiditatibus terrenis immergi: cum magna cura erigere muros, & negligere mores: sub prætextu quoque communis utilitatis, verba vendere divitibus, & matronis salutationes: sed & contra Imperatoris sui edictum concupiscere aliena, & sua cum lite repetere; non audientes Apostolum ex imperio Regis tubicinantem: *Hoc ipsum*, inquit, *delictum est in vobis, quod causas habetis. Quare non magis fraudem patimini?* Itane mundum sibi, & se mundo crucifixerunt, ut qui antea vix in suo vico vel oppido cogniti fuerant, modo circumeuntes provincias, & curias frequentantes, regum notitias, principumque familiaritates assecuti sint? Quid de ipso habitu dicam, in quo jam non calor, sed color requiritur; magisque cultui vestium, quam virtutum insistitur? Pudet dicere! vincuntur in suo studio mulierculæ, quando à monachis pretium affectatur in vestibus, non necessitas: nec saltem forma religionis retenta, in habitu ornari, non armari appetunt milites Christi: qui dum se præparare ad prœlium, & contra aëreas potestates prætendere paupertatis insigne debuerant, (quod utique adversarii valde formidant) in mollitie vestimentorum pacis potius præferentes indicium, ultro se hostibus sine sanguine tradunt inermes. Nec aliunde hæc omnia mala contingunt, nisi quod illam, qua sæculum deseruimus, deserentes humilitatem, dum per hoc cogimur inepta denuo sectari studia sæcularium, canes efficimur revertentes ad vomitum.

Occupatio item rerum sæcularium.

& lites.

1. Cor 6. 7.

Luxus & vanitas vestium in monachis res indignissima.

11. Audiamus itaque, quotquot tales sumus, quid illa responderit, quæ Dei mater eligebatur, sed humilitatem non obliviscebatur. *Ecce*, ait, *ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum. Fiat* est desiderii signum, non dubitationis indicium. Et per hoc quod dicit, *fiat mihi secundum verbum tuum*, magis intelligenda est affectum exprimere desiderantis, quàm effectum requirere more dubitantis. Quamquam nil obstat intelligi, *fiat*, esse verbum orantis. Nemo quippe orat, nisi quod credit & sperat. Vult autem à se requiri Deus etiam quod pollicetur. Et ideo forte multa quæ dare disposuit, prius pollicetur, ut ex promissione devotio excitetur: sicque quod gratis daturus erat, devota oratio promereatur. Sic pius Dominus, qui omnes homines vult salvos fieri, merita nobis extorquet à nobis: & dum nos prævenit tribuendo quod retribuat, gratis agit, ne gratis tribuat. Hoc utique prudens Virgo intellexit, quando prævenienti se muneri gratuitæ promissionis, junxit meritum suæ orationis: *Fiat*, inquiens, *mihi secundum verbum tuum.* Fiat mihi de Verbo secundum verbum tuum. Verbum quod erat in principio apud Deum, fiat caro de carne mea secundum verbum tuum. Fiat obsecro mihi Verbum, non prolatum quod transeat, sed conceptum ut maneat, carne videlicet indutum, non aëre. Fiat mihi non tantum audibile auribus, sed & visibile oculis, palpabile manibus, gestabile humeris. Nec fiat mihi verbum scriptum & mutum, sed incarnatum & vivum: hoc est, non mutis figuris, mortuis in pellibus exaratum; sed in forma humana meis castis visceribus vivaciter impressum: & hoc non mortui calami depictione, sed sancti Spiritus operatione. Eo videlicet modo fiat mihi, quo nemini ante me factum est, nemini post me faciendum. Porro multifariam multisque modis olim Deus locutus est Patribus in Prophetis: & aliis quidem in aure, aliis in ore, aliis etiam in manu factum esse verbum Domini memoratur: mihi autem oro, ut in utero fiat juxta verbum tuum. Nolo autem ut fiat mihi aut declamatorie prædicatum, aut figuraliter significatum, aut imaginatorie somniatum; sed silen-

Orari vult Deus pro his etiam quæ dare dispo-suit.

Tom. III. rer inspiratum, personaliter incarnatum, corporaliter A invisceratum. Verbum igitur, quod in se nec poterat fieri, nec indigebat; dignetur in me, dignetur & mihi fieri secundum verbum tuum. Fiat quidem generaliter omni mundo, sed specialiter fiat mihi secundum verbum tuum.

Excusatio S. BERNARDI, quod locum istum Evangelii post alios expositores tractandum sumpserit.

LEctionem evangelicam exposui, sicut potui: nec ignoro quod non omnibus placebit, sed scio me ob hanc rem multorum fore indignationi obnoxium; & aut judicabor superfluus, aut præsumptor: quod videlicet post Patres, qui hunc ipsum locum plenissi- B me exposuerunt, rursus in eodem novus expositor ausus fuerim mittere manum. Sed si quid dictum est post Patres quod non sit contra Patres; nec Patribus arbitror, nec cuiquam displicere debere. Ubi autem dixi quod à Patribus accepi, dum sic absit typhus præsumptionis, ut non desit fructus devotionis; patienter audiam de superfluitate causantes. Noverint tamen qui me tamquam de otiosa & non necessaria explanatione suggillant, non tam intendisse exponere Evangelium, quàm ex Evangelio sumere occasionem loquendi quod loqui delectabat. Si vero peccavi, quod propriam magis ex hoc excitarim devotionem, quàm communem quæsierim utilitatem; potens erit C pia Virgo apud suum misericordem Filium hoc meum excusare peccatum, cui hoc meum qualecumque Opusculum devotissime destinavi.

IN VIGILIA NATIVITATIS DOMINI,

SERMO PRIMUS,

De pronuntiatione Martyrologii,

Jesus-Christus, Filius Dei, nascitur in Bethlehem Juda [a].

1. SOnuit vox lætitiæ in terra nostra, vox exsultationis & salutis in tabernaculis peccatorum. Auditum est verbum bonum, verbum consolatorium, ser- D mo jucunditate plenus, dignus omni acceptione. Jubilate montes laudem, & omnia ligna silvarum plaudite manibus ante faciem Domini, quia venit. Audite cæli, & auribus percipe terra, obstupesce & lauda universitas creaturæ, sed tu magis, ô homo: *Jesus-Christus, Filius Dei, nascitur in Bethlehem Juda.* Quis tam lapidei cordis, cujus anima non liquefacta sit in hoc verbo? Quid annuntiari dulcius poterat? Quid delectabilius commendari? Quid tale umquam auditum est, aut quid simile aliquando mundus accepit? *Jesus-Christus, Filius Dei, nascitur in Bethlehem Juda.* O breve verbum de Verbo abbreviato, sed cælesti suavitate refertum! Laborat affectio mellifluæ dulcedinis copiam latius effundere gestiens, nec inveniens ver- E ba. Tanta siquidem est gratia sermonis hujus, ut continuo incipiat minus sapere, si unum iota mutavero. *Jesus-Christus, Filius Dei, nascitur in Bethlehem Juda.* O nativitas illibata sanctitate, honorabilis mundo, amabilis hominibus collati magnitudine beneficii, investigabilis etiam Angelis sacri profunditate mysterii, & in his omnibus admirabilis singulari excellentia novitatis! utpote quæ nec primam similem visa est, nec habere sequentem. O partus solus sine dolore, solus nescius pudoris, corruptionis ignarus; non reserans, sed consecrans virginalis uteri templum! O nativitas supra naturam, sed pro natura; miraculi excellentia superans, sed reparans virtute mysterii! Fratres, ge- F nerationem istam quis enarrabit? Angelus nuntiat, virtus obumbrat Altissimi, supervenit Spiritus: Virgo credit, fide concipit virgo, parturit virgo, manet virgo: quis non miretur? Nascitur Altissimi Filius, Deus de Deo genitus ante sæcula; nascitur Verbum infans: quis vel satis miretur?

Christi nativitas miranda.

2. Nec sane otiosa nativitas, aut infructuosa dignatio majestatis. *Jesus-Christus, filius Dei, nascitur in Bethlehem Juda.* Vos qui in pulvere estis, expergiscimini & laudate. Ecce Dominus venit cum salute, venit cum unguentis, venit cum gloria. Neque enim sine salute Jesus, neque sine unctione Christus, nec sine gloria venit Dei Filius. siquidem ipse salus, ipse unctio, ipse gloria, sicut scriptum est: *Gloria patris, filius sapiens.* Prov. Felix anima, quæ gustato salutis fructu trahitur & currit in odore unguentorum, ut videat gloriam ejus, gloriam quasi unigeniti à patre. Respirate perditi: venit Jesus quærere & salvum facere quod perierat. Morbidi convalescite: venit Christus, qui contritos corde sanat unctione misericordiæ suæ. Exsultate quicumque B estis grandia concupiscentes: descendit ad vos Filius Dei, ut regni sui faciat coheredes. Ita obsecro, sana me, Domine, & sanabor: salvum me fac, & salvus ero: glorifica, & ero gloriosus. Sic nempe benedicet anima Psal. mea Domino, & omnia quæ intra me sunt, nomini sancto ejus, cum propitiatus fueris omnibus iniquitatibus meis, sanaveris omnes infirmitates meas, repleveris in bonis desiderium meum. Hæc tria, dilectissimi, sapit mihi quod audio nasci Jesum Christum Filium Dei. Quare enim vocamus nomen ejus Jesum, nisi *quia* Matt. *ipse salvum faciet populum suum à peccatis eorum?* Aut Isa. 10. 27. quare Christus nominari voluit, nisi quia *computrescere faciet jugum a facie olei?* Quare Filius Dei factus est C homo, nisi ut homines faciat filios Dei? Voluntati autem ejus quis resistit? Jesus qui justificat, quis est qui condemnet? Christus qui sanat, quis est qui vulneret? Filius Dei qui exaltat, quis est qui humiliet?

3. Nascitur ergo Jesus: gaudeat quisquis ille est, quem perpetuæ damnationis reum adjudicabat conscientia peccatorum. Excedit quippe pietas Jesu omnem criminum quantitatem seu numerositatem. Nascitur Christus: lætetur quicumque vitiis impugnabatur antiquis. Siquidem ante faciem unctionis Christi nullus omnino stare poterit morbus animæ, quamlibet inveteratus. Nascitur Filius Dei: exsultet qui magna solet desiderare, quia magnus munerator advenit. Fratres, hic est D heres: devote suscipiamus eum, sic enim & hereditas nostra erit. Qui enim proprium filium dedit, quomodo non omnia nobis simul cum filio donavit? Nemo Rom. 8. 32. discredat, nemo hæsitet; habemus testimonium credibile nimis: *Verbum caro factum est, & habitavit in nobis.* Joan. 1. 14. Fratres habere voluit Unigenitus Dei, ut esset in multis fratribus primogenitus ipse. Utque nihil hæsitet ipsa pusillanimitas fragilitatis humanæ, prius ipse factus est hominum frater, factus est hominis filius, factus est homo. Si & hoc homo judicat incredibile, fidem adstruunt oculi.

1. Peccata delet. 2. Vitia sanat. 3. Munerat.

4. *Jesus-Christus natus est in Bethlehem Juda.* Et vide dignationem. Non in Jerusalem civitate regia; sed in Bethlehem, quæ minima est in millibus Juda. O Beth- E lehem parva, sed jam magnificata à Domino! magnificavit te qui factus est in te parvus ex magno. Lætare Bethlehem, & per omnes vicos tuos festivum hodie Alleluia cantetur. Quæ tibi civitas, si audiat, non invideat pretiosissimum illud stabulum, & illius præsepii gloriam? In universa siquidem terra jam celebre est nomen tuum, & beatam te dicunt omnes generationes. Ubique gloriosa dicuntur de te, civitas Dei: ubique psallitur, quia *homo natus est in ea, & ipse fundavit eam Altissimus.* Psal. 86. 5. Ubique, inquam, prædicatur, ubique clamatur, quia *Jesus-Christus, filius Dei, nascitur in Bethlehem Juda.* Nec otiosum quod additur *Juda*, siquidem admonet nos ejus quæ ad patres facta est repromissio. *Non auferetur*, in- Gen. 49. 10. F quit, *sceptrum de Juda, & dux de femore ejus, donec veniat qui mittendus est, & ipse erit exspectatio gentium.* Salus quippe ex Judæis, sed salus usque ad fines terræ. *Juda*, ait, *te laudabunt fratres tui. Manus tua in cervicibus inimicorum tuorum.* & cetera, quæ de Juda illo nusquam legimus, sed in Christo videmus impleta. Ipse est enim Leo de tribu Juda, de quo & additur: *Catulus leonis Juda, ad prædam, inquit, fili mi, ascendisti.* Ibid. 8. Ibid. 9.

Bethlehem ex glorià.

[a] Hæc verba leguntur in Usuardi Martyrologio, quo ecclesiæ Gallicanæ omnes, aut fere omnes tunc utebantur, immo etiam Romana.

Magnus prædator Christus, qui *priusquam sciat vocare patrem aut matrem, Samariæ spolia diripit.* Magnus prædator Christus, qui ascendens in altum, captivam duxit captivitatem: nec tamen abstulit quidquam, sed magis ipse dedit dona hominibus. Has itaque & ceteras similes prophetias impletas in Christo (de eo siquidem & prædictas) ad mentem revocat, quod dicitur, *Bethlehem Juda:* nec omnino quærere est, utrum à Bethlehem possit aliquid boni esse.

5\. Sane quod ad nos spectat, discimus etiam ex hoc quemadmodum suscipi velit, qui in Bethlehem voluit nasci. Erat enim qui forte ei sublimia quærenda arbitraretur esse palatia, ubi cum gloria Rex gloriæ susciperetur: sed non propter hoc à regalibus illis sedibus venit. *In sinistra ejus divitiæ & gloria, in dextera longitudo vitæ.* Horum omnium æterna in cælis affluentia suppetebat, sed paupertas non inveniebatur in eis. Porro in terris abundabat & superabundabat hæc species, & nesciebat homo pretium ejus. Hanc itaque Dei Filius concupiscens descendit, ut eam eligat sibi, & nobis quoque sua æstimatione faciat pretiosam. Adorna thalamum tuum, Sion; sed humilitate, sed paupertate. In his enim pannis complacet sibi, & Maria testimonium perhibente, his sericis delectatur involvi. Abominationes Ægyptiorum immola Deo tuo.

6\. Considera denique quod in Bethlehem Judæ nascitur, & sollicitus esto, quomodo Bethlehem Judæ inveniaris; & jam ne in te quidem suscipi dedignatur. Bethlehem quippe domum panis, Juda sonat confessionem. Tu ergo si divini verbi pabulo repleas animam tuam, fideliterque, etsi non digna, certe quanta potes devotione suscipias panem illum, qui de cælo descendit, & dat vitam mundo, Dominicum videlicet corpus Jesu; ut veterem utrem corporis tui nova illa resurrectionis caro reficiat & sustineat, quatenus novum quod intus est vinum, hoc solidatus glutino, valeas continere: si denique ex fide vivas, & nequaquam gemere oporteat, quia oblitus sis comedere panem tuum: Bethlehem factus es, dignus plane susceptione Dominica, si tamen confessio non defuerit. Sit proinde Judæa sanctificatio tua: confessionem & decorem induere, quam maxime stolam in ministris suis Christus acceptat. Denique breviter tibi utrumque commendat Apostolus: *Corde*, inquiens, *creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem.* Justitia siquidem in corde, panis in domo. Est enim justitia panis. Et, *Beati qui esuriunt & sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur.* Sit ergo in corde justitia, & justitia quæ ex fide est. Hæc enim sola habet gloriam apud Deum. Sit etiam in ore confessio ad salutem: & securus jam suscipe eum, qui in Bethlehem Judæ nascitur, Jesum-Christum Filium Dei.

IN VIGILIA NATIVITATIS DOMINI,

SERMO SECUNDUS.

De eo quod scriptum est, *O Juda & Jerusalem, nolite timere, cras egrediemini, & Dominus erit vobiscum.* 2. Par. 20. 17.

1\. VEros alloquimur Judæos, non littera, sed spiritu: semen Abrahæ, cujus multiplicatio, sicut promissa legitur, sic videtur impleta. Neque enim filii carnis, sed filii promissionis deputantur in semine. Sed nec illi Jerusalem dicimus, quæ occidit Prophetas. Unde enim illam consolemur, super quam Dominus flevit, quæ data est in subversionem? Illi dicimus, quæ de cælo nova descendit: *Nolite timere, ô Juda & Jerusalem.* Nolite timere veri confessores, qui non solum ore, sed toti pariter, & ex omni parte Domino confitemini, induti confessionem sicut vestimentum; immo quorum omnia interiora Domino confitentur, & omnia ossa dicunt: *Domine, quis similis tibi?* non sicut hi *qui confitentur se nosse Deum, factis autem negant.* Vera confessio est, si omnia opera vestra, Fratres, opera ejus sint, & confiteantur ei. Confiteantur autem gemina quadam confessione, ut duplicibus vestiamini, id est confessione peccatorum vestrorum, & confessione laudis divinæ. Tunc enim veri Judæi eritis; si omnis vita vestra confiteatur vos peccatores, & dignos multo majoribus pœnis: Deum vero summe bonum, qui pro his levibus & transitoriis pœnis, æterna condonat supplicia, quæ meruistis. Quisquis enim ardenter non desiderat pœnitentiam, videtur operibus dicere, non indigere se pœnitentia; & ita suam non confitetur culpam: aut non posse prodesse ei pœnitentiam; & sic divinam non confitetur bonitatem. Vos autem estote veri Judæi, sed & Jerusalem vera, ut nihil jam timeatis. Est enim Jerusalem visio pacis; visio, non possessio, cujus fines Dominus posuit pacem, non initium sane, nec medium. Si ergo pacem non habetis, immo quia perfectam in hoc sæculo habere non potestis, saltem videte eam, intuemini, considerate, & desiderate eam. Illuc sint oculi cordis vestri, ad pacem sese dirigat intentio vestra: ut omnia quæcumque facitis, hujus pacis, quæ exsuperat omnem sensum, desiderio faciatis: in omnibus hoc intendatis, ut reconciliati pacem habeatis ad Deum.

2\. His dicimus, *Nolite timere*, hos consolamur, non eos qui viam pacis non cognoverunt. Nam si illis dicitur, *Cras egrediemini*; comminatio, non consolatio erit ista. Soli nimirum dissolvi desiderant, & egredi concupiscunt, qui pacem vident, & sciunt, si terrestres domus eorum hujus habitationis dissolvantur, quoniam ædificationem habent ex Deo, & non illi qui in insaniam versi suis compedibus delectantur. Denique hi tales moriendo non tam egressi dicendi sunt, quam ingressi: qui non in lucem, non in libertatem vadunt, sed in carcerem, sed in tenebras, sed in infernum. Vobis autem dicitur: *Nolite timere, cras egrediemini*, & jam non erit timor in finibus vestris. Multos quidem habetis hostes: carnem, qua nullus potest esse vicinior hostis: præsens sæculum nequam, quod undique circumfusum est vobis: principes tenebrarum, qui viam vestram obsident in aëre collocati. Attamen nolite timere, cras egrediemini, id est in proximo. Cras enim in proximo est. Unde & sanctus Jacob ait: *Cras respondebit mihi justitia mea.* Tres enim dies sunt, de quibus etiam legimus: *Vivificabit nos post duos dies, in die tertia suscitabit nos.* Unus sub Adam, alter in Christo, tertius cum Christo. Unde & ibi subditur: *Sciemus, sequemurque, ut cognoscamus Dominum:* & hic dicitur, *Cras egrediemini, & Dominus erit vobiscum.* His enim dicitur, qui dimidiaverunt dies suos, in quibus periit dies in qua nati sunt, quæ est dies Adæ, dies peccati, cui Jeremias quoque maledicebat, dicens: *Maledicta dies, in qua natus sum.* Omnes enim in illa nascimur. Utinam pereat in nobis omnibus dies illa, dies nebulæ & caliginis, dies tenebrarum & turbinis, quam nobis fecit Adam, quam fecit inimicus, qui dixit: *Aperientur oculi vestri.*

3\. Ecce vero illuxit nobis dies redemptionis novæ, reparationis antiquæ, felicitatis æternæ. Hæc est dies quam fecit Dominus: exsultemus & lætemur in ea, quia cras egrediemur. Unde, nisi de conclavi hujus sæculi, de ergastulo hujus corporis, de compedibus necessitatis, curiositatis, vanitatis, & voluptatis, quæ etiam invitis nobis pedes tenent affectionis? Quid enim spiritui nostro cum terrenis? Cur non spiritualia desiderat, spiritualia quærit, spiritualia sapit? O spiritus, qui de sursum estis, quid vobis cum infimis? *Quæ sursum sunt quærite, ubi Christus est in dextera Dei sedens: quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram.* Sed corpus *quod corrumpitur, aggravat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem.* Necessitates multæ miseri hujus corporis detinent nos. Viscus quidam pravi desiderii & delectationis terrenæ volare non patitur, & citius retrahit mentem, si forte aliquando sublevetur. Sed nolite timere, cras egrediemini de lacu miseriæ & de luto fæcis. Nam ut inde vos educeret, infixus est ipse quoque in limo profundi. Nolite ergo timere, cras egrediemini de corpore mortis,

Osee 4. 4. — Tom. III. — Confessio duplex, peccatorum & divinæ laudis. — Philip. 4. 7. — Mors in desiderio quibus. — Rom. 10. 10. — Matth. 5. 6. — Luc. 19. 41. — Psal. 34. 10. — Tit. 1. 16. — 2. Par. 20. 17. Animæ hostis triplex. — Gen. 30. 33. — Osee 6. 3. — Jer. 20. 14. — Gen. 3. 5. — Psal. 117. 24. — Terrenis contemptis quærenda cælestia. — Coloss. 3. 1. — Sap. 9. 15.

Tom III.

& de omni corruptione peccati. Agite diem istum in Christo, ut ambuletis sicut & ipse ambulavit. *Qui enim dicit se in Christo manere, debet, sicut ipse ambulavit, & ipse ambulare. Nolite ergo timere, quia cras egrediemini*, & sic semper cum Domino eritis. Vel quia signanter dictum, *& Dominus erit vobiscum*, sic intelligamus, ut dum sumus in corpore, possimus nos esse cum Domino, id est, adhærere ejus voluntati; sed non ille nobiscum, ut consentiat voluntati nostræ. Vellemus enim jam liberi esse, concupiscimus dissolvi, egredi desideramus: sed adhuc differt ille certa ex causa. Cras egrediemur, & Dominus erit nobiscum: ut quicquid voluerimus velit, & in nullo à nostra voluntate discordet.

1. Johan 2. 6

4. Itaque, Juda & Jerusalem, nolite timere, si perfectionem, quam desideratis, nondum potestis adipisci: sed quod minus habet imperfectio conversationis, suppleat humilitas confessionis: & imperfectum vestrum viderunt oculi Dei. Propterea enim mandata sua mandavit custodiri nimis, ut videntes imperfectionem nostram deficere, & non posse implere quod debet; fugiamus ad misericordiam, & dicamus: *Quoniam melior est misericordia tua super vitas*. & qui non possumus in vestitu innocentiæ seu justitiæ, appareamus vestiti confessione. *Confessio enim & pulcritudo in conspectu Domini*, si tamen sit (ut diximus) non oris tantum, sed etiam totius hominis, ut omnia ossa nostra dicant: Domine, quis similis tibi? idque solius pacis intuitu, & desiderio reconciliationis ad Deum. Talibus enim dicitur, *O Juda & Jerusalem, nolite timere, cras egrediemini.* id est quam cito à corpore exierit anima, omnes simul affectiones, omnia desideria, quibus per universum interim mundum dispersa & ligata tenebatur, dissolventur, & egredietur de visco hoc; & Dominus erit vobiscum. Nimis id quidem vobis videri potest, si tamen ad vos respicitis, & non ad ea quæ exspectant vos. Nonne hoc universus mundus exspectat? Creatura enim subjecta est vanitati: & cadente homine, quem constituerat Dominus dominum domus suæ, & principem omnis possessionis suæ; tota simul hereditas corrupta est. Inde distemperatus aer, terra in operibus Adæ maledicta, & omnia subdita vanitati.

Psal. 118. 4. Mandata Dei cur tam severe nobis imposita.
Psal. 62. 4.
Psal. 95. 6.
Corruptela naturæ ex peccato.

5. Nec sane reparabitur hereditas, donec reparentur heredes. Unde & juxta Apostoli testimonium, *ingemiscit quoque, & parturit usque adhuc*. Nec soli utique huic mundo, sed & Angelis, & hominibus spectaculum facti sumus. *Me*, inquit, *exspectant justi, donec retribuas mihi*. Et Martyres, cum judicii diem postularent, non tamquam vindictæ cupidi, sed perfectionem desiderantes beatitudinis, quam tunc habituri sunt, acceperunt divinum responsum: *Sustinete modicum tempus, donec impleatur numerus fratrum vestrorum.* Acceperunt quidem jam singulas stolas: sed non vestientur duplicibus, donec vestiamur & nos. Vadia tenemus & obsides ipsa eorum corpora, sine quibus consummari non possunt, nec ea recipient sine nobis. Unde de Patriarchis, & Prophetis ait Apostolus: *Deo melius aliquid providente pro nobis, ut non sine nobis consummarentur.* O si cognosceremus & nos, quomodo exspectant, & quantum desiderant adventum nostrum! quàm sollicite quærunt, quam libenter audiunt bona de nobis!

Rom. 8. 22.
Psal. 141. 8
Apoc. 6. 11. Sancti non consummabuntur sine nobis.
Hebr. 11. 40.

6. Quid tamen de his loquor, qui didicerunt ex his quæ passi sunt, compassionem, quando & ipsi nos Angeli sancti desiderant? Nonne de vermiculis istis, & de pulvere isto restaurandi sunt muri cælestis Jerusalem? Putatis quantum desiderant cives cælestes instaurari civitatis suæ ruinas? Quomodo solliciti sunt ut veniant lapides vivi, qui coædificentur eis? Quomodo discurrunt medii inter nos & Deum, fidelissime portantes ad eum gemitus nostros, & ipsius nobis gratiam devotissime reportantes? Plane non dedignabuntur ut simus eorum socii, quorum facti sunt jam ministri. Nonne enim omnes administratorii sunt spiritus, in ministerium missi propter eos, qui hereditatem capiunt salutis? Festinemus, obsecro, dilectissimi, festinemus: tota nos multitudo cælestis curiæ exspectat. Exsultare Angelos fecimus, quando conversi sumus ad pœnitentiam: proficiamus, & festinemus complere de nobis eorum lætitiam. Væ tibi, quicumque es qui deliberas redire ad lutum, reverti ad vomitum. Putasne placatos habebis in judicio, quos tanto, & tam sperato privare vis gaudio? Exsultaverunt cum nos ad pœnitentiam venimus, tamquam super his, quos ab ipsa inferi porta cernerent revocari. Quid nunc erit, si ab ipsa paradisi janua reverti viderint, & abire retrorsum eos, qui jam pedem alterum in paradiso posuerunt? Nam etsi corpora inferius, sed corda sursum.

Angeli quàm nostræ salutis cupidi & studiosi.
Hebr. 1. 14.

7. Currite, Fratres, currite: non soli Angeli, sed & ipse Angelorum vos Creator exspectat. Nuptiæ paratæ sunt, sed nondum plena domus: adhuc exspectantur, de quibus nuptiæ impleantur. Exspectat vos Pater & desiderat, non solum propter nimiam caritatem suam qua dilexit vos: (unde & Unigenitus, qui in sinu Patris est, ipse & enarravit, Pater, inquiens amat vos) sed propter semetipsum, sicut loquitur per Prophetam: *Propter memet ipsum ego faciam, non propter vos.* Quis enim implendum dubitet quod promisit Filio, dicens: *Postula a me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam?* Et alibi: *Sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.* Non conterentur omnes inimici ejus, dum nos, qui sumus membra ejus, aliquatenus impugnabunt. Non implebitur hæc promissio, donec novissima inimica destruatur mors. Nam de Filio quis nesciat, quantum desideret fructum nativitatis, & totius vitæ quam gessit in carne, denique fructum crucis & mortis suæ, pretium sanguinis pretiosi? Nonne traditurus est regnum Deo & Patri, quod acquisivit? Nonne ei restauraturus est creaturas suas, pro quibus Pater illum misit in terras? Exspectat nos & Spiritus-sanctus. Est enim caritas & benignitas, in qua prædestinati sumus ab æterno: nec dubium quin prædestinationem suam velit impleri.

8. Ergo quia paratæ sunt nuptiæ, & omnis nos curiæ cælestis frequentia desiderat & exspectat; curramus non quasi in incertum; curramus desideriis, & profectu virtutum. Proficere, proficisci est. Dicamus singuli: *Aspice in me, & miserere mei, secundum judicium diligentium nomen tuum.* Non sicut ego merui, sed sicut illi decreverint, miserere. Dicamus item: *Sicut fuerit voluntas in cælo, sic fiat.* Itemque, *Fiat voluntas tua.* Scimus quoniam scriptum est: *Si Deus pro nobis, quis contra nos?* Aut *quis accusabit adversus electos Dei?* *Annon licet*, inquit, *mihi facere quod volo?* Hæc sit interim consolatio nostra, carissimi, donec egrediamur, & Dominus sit nobiscum. Qui magna sua misericordia ad beatam illam egressionem, & ad clarum illud *cras* nos perducat, & in hoc quoque proximo *cras* visitare nos, & nobiscum esse dignetur: ut si quis forte in tentatione qualibet detinetur, ipso miserante qui prædicare venit clausis apertionem, cras egrediatur: ut cum gaudio salutari suscipiamus coronam parvuli Regis nostri, ipso præstante, qui cum Patre & Spiritu sancto vivit & regnat Deus per omnia sæcula sæculorum, amen.

IN VIGILIA NATIVITATIS DOMINI,

SERMO TERTIUS.

In illud, *Hodie scietis quia veniet Dominus, & mane videbitis gloriam ejus.* Exod. 16. 7.

1. QUique terrigenæ, & filii hominum, audite. Vos qui in pulvere estis, expergiscimini & laudate: quia veniet medicus ad ægrotos, redemptor ad venditos, ad errantes via, ad mortuos vita. Venit quippe qui projiciat in profundum maris omnia peccata nostra, qui sanet omnes infirmitates nostras, qui nos propriis humeris ad propriæ dignitatis repor-

rer originem. Magna est ista potentia: sed plus est miranda misericordia, quod sic venire voluit, qui potuit subvenire. *Hodie*, inquit, *scietis quia veniet Dominus*. Verba hæc quidem suo loco & tempore in Scriptura posita sunt: sed non incongrue illa Vigiliæ dominicæ Nativitatis Ecclesia mater aptavit. Ecclesia, inquam, illa quæ secum habet consilium & spiritum Sponsi & Dei sui, cui dilectus inter ubera commoratur, ipsam cordis sui sedem principaliter possidens & conservans. Nimirum ipsa est quæ vulneravit cor ejus, & in ipsum abyssum secretorum Dei oculum contemplationis immersit, ut & illi in suo, & sibi in ejus corde perennem faciat mansionem. Cum ergo ipsa in Scripturis divinis verba vel alterat, vel alternat; fortior est illa compositio, quàm positio prima verborum: & fortassis tanto fortior, quantum distat inter figuram & veritatem, inter lucem & umbram, inter dominam & ancillam.

2. *Hodie scietis, quia veniet Dominus*. Secundum æstimationem meam duo in verbis istis dies nobis expressius commendantur. Primus, qui à primi hominis lapsu labitur usque ad finem mundi; dies, cui Sancti sæpius maledixisse noscuntur. Ab illa enim lucidissima die, in qua conditus fuerat Adam, ejectus est; & in has rerum contrusus angustias, diem tenebrosum incurrit, & pæne a lumine veritatis exstinctus. In hac die nascimur universi, si tamen dies debet, & non potius nox vocari: nisi quod lumen rationis quasi quamdam scintillulam nobis insuperabilis illa misericordia dereliquit. Secunda vero dies erit in splendoribus Sanctorum in perpetuas æternitates, cum inclaruerit illud serenissimum mane, qui est misericordia repromissa, & absorpta erit mors in victoria: cum dimotis umbris & tenebris, splendor veræ lucis sursum & deorsum, intus & exterius cuncta pariter occupabit. *Auditam fac mihi mane misericordiam tuam*, ait Sanctus; &, *Repleti sumus mane misericordia tua*. Sed ad nostrum diem revertamur, qui tamquam custodia in nocte pro sua brevitate dicitur, qui tamquam nihilum & inane ab illo familiari Spiritus-sancti organo nominatur, cum dicit: *Quoniam omnes dies nostri defecerunt*. &, *Defecerunt sicut fumus dies mei*. &, *Dies mei sicut umbra declinaverunt*. *Parvi & pessimi sunt omnes dies vitæ meæ*, ait ille sanctus Patriarcha, qui vidit Dominum facie ad faciem, qui cum eo tam familiariter loquebatur. Et quidem in hac ipsa die homini Deus rationem præstat, tribuit intelligentiam: sed necesse est ut excutiem de hoc mundo illuminet lumine scientiæ suæ, ne si de domo carceris & umbra mortis exstinctus exierit, illuminari non valeat in æternum. Ideo quippe Unigenitus Dei, Sol justitiæ, tamquam immensi & præclari luminis cereus, in hujus mundi carcerem illuminatus est & accensus: ut omnes qui illuminari voluerint, ad illum accedant, illique jungantur, ut nihil medium inter illos sit & ipsum. Peccata enim nostra separant inter nos & Deum. Sed illis sublatis, vero lumini illuminandi, & quasi concorporandi connectimur in idipsum: sicut lumen exstinctum lumini lucenti & ardenti sine aliquo medio conjungitur ut illuminetur, quatenus per exemplum visibilium, effectus rerum invisibilium cognoscamus.

3. Ad hoc igitur tam magnum & præfulgidum sidus juxta Prophetam, illuminemus nobis lumen scientiæ, priusquam de mundi hujus tenebris exeamus, ne de tenebris transeamus ad tenebras, & tenebras sempiternas. Quæ est autem ista scientia? Profecto scire quia veniet Dominus, etsi quando veniet, scire non possumus. Hoc est illud totum quod postulatur à nobis. At, inquis, ista scientia omnium est. Quis enim nescit vel nomine tenus fidelis, quia veniet Dominus; quia venturus est judicare vivos & mortuos, & reddere unicuique juxta opera sua? Non omnium ista est scientia, Fratres mei, sed nec multorum: paucorum est, quia revera pauci sunt qui salvantur. Putasne quia illi qui cum male fecerint, lætantur & exsultant in rebus pessimis, vel sciant, vel recogitent, quia veniet Dominus? Si dixerint ipsi, tu noli credere: quia *qui dicit se nosse Deum, & mandata ejus non custodit, mendax est*. *Confitentur*, ait Apostolus, *se nosse Deum, factis autem negant*. *quia fides sine operibus mortua est*. Non enim si ita omni impuritate polluerent, si Dominum venturum scirent vel formidarent: sed vigilarent utique, & non sinerent tam graviter perfodi conscientias suas.

4. Scientia autem ista in primo gradu operatur pœnitudinem & dolorem, ut risum in luctum, cantum in planctum, gaudium in mærorem convertar, & incipiant tibi displicere, quæ vehementer ante placuerant: & illa specialiter horreas, quæ specialiter appetebas. Sic enim scriptum est: *Quia qui addit scientiam, addit & dolorem*: ut veracis & sanctæ scientiæ sit dolor subsequens argumentum. In secundo vero gradu operatur correctionem, ut jam non exhibeas membra tua arma iniquitatis peccato, sed coërceas gulam, jugules luxuriam, superbiam deprimas, & facias servire corpus sanctitati, quod iniquitati ante serviebat. Pœnitudo enim sine correctione non proderit, sicut Sapiens ait: *Unus ædificans, & unus destruens, quid prodest eis nisi labor? Unus orans, & unus maledicens, cujus vocem exaudiet Deus? Qui enim baptizatur à mortuo, & iterum tangit eum, nihil proficit lavatio ejus*, sed juxta Salvatoris sententiam verendum est, ne ci aliquid deterius contingat. Sed quia hæc diutius haberi non possunt, nisi circa se multa circumspectione mens indefessa vigilet & attendat: in tertio gradu operatur sollicitudinem, ut jam sollicitus incipiat ambulare cum Deo suo, & ex omni parte scrutetur, ne vel in levissima re tremendæ illius majestatis offendat aspectus. In pœnitudine accenditur, in correctione ardet, in sollicitudine lucet, ut interius & exterius renovetur.

5. Hic jam respirare incipit à tribulatione malorum & dolore, & timoris magnitudinem spirituali lætitia temperare, ne suorum enormitate scelerum abundantiori tristitia absorbeatur. Hinc etsi timet à Judice, sperat à Salvatore; cum jam in animo ejus timor & lætitia obequitent & obvient sibi; plerumque timor lætitiam superet, lætitia sæpius timorem excludat, & intra sui gaudii concludat arcanum. Felix conscientia, in qua luctamen hujusmodi indesinenter conficitur, donec quod mortale est absorbeatur à vita, donec evacuetur timor qui ex parte est, & succedat lætitia, quod perfectum est: quia non timor sempiternus, sed lætitia sempiterna erit ei. Jam vero sic ardens & lucens, nondum in domo se esse confidat, ubi sine omni timore ventorum accensum lumen soleat deportari; sed meminerit se esse sub dio, & utraque manu studeat operire quod portat; nec credat aëri, etiamsi videat esse tranquillum. Repente enim, & hora qua non putaverit, mutabitur; & si vel ad modicum manus remiserit, lumen exstinguetur. Quod si etiam ardor portantis manus (ut quandoque fieri solet) adusserit, eligat potius pati, quàm retrahere manus suas: quia in momento, in ictu oculi poterit exsufflari. Si essemus in domo illa non manu-facta, æterna in cælis, ubi nullus inimicus intrat, nullus exit amicus, nihil esset timendum. Nunc vero tribus malignissimis & validissimis ventis expositi sumus, carni, diabolo & mundo, qui conscientiam illuminatam moliuntur exstinguere, insufflantes in cordibus nostris desideria mala, motus illicitos, & ita te repente turbantes, ut vix prænoscere valeas, unde venias, aut quo vadas. Ex quibus etsi duo sæpius intermittunt, à tertio tamen nemo omquam sufflandi inducias extorsit. Ideo utrisque manibus, & cordis, & corporis, anima est tegenda, ne forte quæ jam illuminata fuerat, exstinguatur; nec cedendum vel re-

a Quanti Bernardus faciebat Ecclesiæ universæ decreta, qui tantam ejus auctoritatem etiam in accommodaticio Scripturæ sensu agnoscebat, qualem certe nec ipsa exigit.

Marginalia (right): Tom. III. — Prov. 1. 14. — Paucorum est. — 1. Johan. 2. 4. Tit. 1. 16. Jac. 2. 10 — Scientiæ hujus primus gradus, dolor de peccatis — Eccl. 1. 18. — Correctio — Eccli 34. 28. — Johan. 5. 14. — Sollicitudo. — Conscientia felix quæ. — Securitas hic nulla. — Timendum semper.

Tom. III.

cedendum, etiamsi gravis tentationum fervor utriusque hominis statum vehementer afflixerit; sed dicendum cum Sancto: *Anima mea in manibus meis semper.*

Psal. 118. 109.

ELIGAMUS potius ardere, quàm cedere. Et sicut quod in manibus nostris tenemus, non facile obliviscimur: sic NUNQUAM obliviscamur negotium animarum nostrarum, & illa cura principaliter vigeat in cordibus nostris.

Vigiliæ tres noctis exponuntur.

6. Cum ergo sic lumbi nostri præcincti fuerint, & lucernæ ardentes, custodiendæ sunt vigiliæ noctis supra gregem cogitationum & actionum nostrarum: ut si in prima vigilia, vel secunda, vel tertia Dominus venerit, paratos nos inveniat. Prima vigilia est rectitudo operis, ut ad hanc quam jurasti Regulam, omnem vitam exæquare coneris, nec transgrediaris terminos quos posuerunt patres tui in omnibus viæ & vitæ hujus exercitiis, non declinans ad dexteram, neque ad sinistram. Secunda, puritas intentionis, ut simplex oculus totum corpus lucidum faciat: quatenus quicquid feceris, propter Deum facias, & ad locum unde exeunt gratiæ revertantur, ut iterum fluant. Tertia est custodia unitatis, ut in congregatione positus voluntates aliorum tuis voluntatibus anteponas, ut non solum sine querela, sed & cum gratia inter fratres maneas, portans omnes, orans pro omnibus, ut & de te quoque dicatur: *Hic est fratrum amator, & populi Israel, hic est qui multum orat pro populo & pro sancta civitate Jerusalem.* Ita ergo in hac die adventus Unigeniti nobis veram scientiam accendit, scientiam inquam illam, quæ nos doceat quia veniet Dominus, quæ sit morum nostrorum perpetuum & stabile fundamentum.

1 Rectitudo operis.

2. Puritas intentionis.

3 Custodia unitatis.

2. Machab. 15. 14.

7. *Et mane*, inquit, *videbitis gloriam ejus.* O mane! ô dies, quæ melior es in atriis Domini super millia, quando erit mensis ex mense, & sabbatum ex sabbato, cum splendor lucis & fervor caritatis usque in altissima illa magnalia terrarum incolas illustrabit! Quis de te cogitare, nedum aliquid præsumat recitare? Interim tamen ædificemus, Fratres, fidem nostram, ut si mirabilia illa, quæ nobis reservantur, videre non possumus, saltem mirabilia, quæ propter nos in terris facta sunt, aliquantulum contemplemur. Tria opera, tres mixturas fecit omnipotens illa majestas in assumptione nostræ carnis, ita singulariter mirabilia, & mirabiliter singularia, ut talia nec facta sint, nec facienda sint amplius super terram. Conjuncta quippe sunt ad invicem Deus & homo, mater & virgo, fides & cor humanum. Admirabiles istæ mixturæ, & omni miraculo mirabilius, quomodo tam diversa, tamque divisa ab invicem, invicem potuere conjungi.

Mixturæ tres mirabiles in Incarnatione.

8. Et primo quidem intuere creationem, positionem, & dispositionem rerum: quanta sit videlicet in creatione potentia, quanta in positione sapientia, in compositione quanta benignitas. In creatione vide quàm multa, & quàm magna potenter creata sunt: in positione quàm sapienter cuncta locata sunt: in compositione quàm benigne suprema & infima connexa sunt, tam amabili, quàm admirabili caritate. Huic enim limo terreno vim vitalem miscuit, ut in arboribus, unde surgit venustas in foliis, in floribus pulcritudo, sapor in fructibus & medicina. Nec hoc contentus, adjecit etiam vim sensibilem limo nostro, ut in pecoribus, quæ non solum vitam habeant, sed & sentiant quinquepertita sensificatione vigentes. Addidit adhuc honorare limum nostrum, & ei vim rationalem immisit, ut in hominibus, qui non solum vivunt, sentiunt, sed & discernunt inter commodum & incommodum, inter bonum & malum, inter verum & falsum. Voluit quoque infirmiora nostra abundantiori gloria sublimare, & contraxit se majestas: ut quod melius habebat, videlicet seipsum, limo nostro conjungeret, & in persona una sibi invicem unirentur Deus & limus, majestas & infirmitas, tanta vilitas & sublimitas tanta. Nihil enim Deo sublimius, nil vilius limo: & tamen tanta dignatione Deus descendit in limum, tantaque dignitate limus ascendit in Deum, ut quicquid in eo Deus fecit, limus fecisse credatur; quicquid limus pertulit, Deus in illo pertulisse dicatur, tam ineffabili, quàm incomprehensibili sacramento. Et attende, quia sicut in illa singulari divinitate Trinitas est in personis, unitas in substantia: sic in ista speciali commixtione trinitas est in substantiis, in persona unitas: & sicut ibi personæ non scindunt unitatem, unitas non minuit Trinitatem; ita & hic persona non confundit substantias, nec substantiæ ipsæ personæ dissipant unitatem. Summa illa Trinitas hanc nobis exhibuit trinitatem, opus mirabile, opus singulare inter omnia, & super omnia opera sua. Verbum enim, & anima, & caro in unam convenere personam; & hæc tria unum, & hoc unum tria, non confusione substantiæ, sed unitate personæ. Hæc est prima & superexcellens mixtura; & hæc prima inter tres. Adverte homo quia limus es, & non sis superbus: quia Deo conjunctus es, & non sis ingratus.

Prima, unio Dei & hominis.

9. Secunda mixtura est, Virgo & mater, admirabilis plane & singularis. A sæculo non est auditum, quod virgo esset quæ peperit, quod mater esset quæ virgo permansit. Numquam juxta rerum ordinem virginitas est, ubi fœcunditas prædicatur; nec fœcunditas, ubi virginitas integra conservatur. Sola hæc est, in qua virginitas & fœcunditas obviaverunt sibi. Ibi semel factum est quod factum non fuerat, nec fiet in æternum: quia nec primam similem visa est, nec habere sequentem. Tertia est, fides & cor humanum, & hæc quidem prima & secunda inferior, sed non minus forsitan fortis. Mirum enim est, quomodo cor humanum his duobus fidem accommodavit, quomodo credi potuit quod Deus homo esset: quod virgo manserit quæ peperisset. Sicut ferrum & testa jungi non possunt, sic & hæc duo nequeunt commisceri, si non misceat glutinum Spiritus Dei. Ergone credendum est, quod iste Deus sit, qui ponitur in præsepio, qui vagit in cunis, qui omnium infantilium necessitatum injurias patitur, qui flagellatur, qui conspuitur, qui crucifigitur, qui ponitur in sepulcro, & inter duos lapides concluditur, excelsus & immensus? Illane virgo erit, quæ lactat puerum, cui maritus continuus comes est, in convivio, in thalamo; qui ducit illam in Ægyptum, reducit ab Ægypto, & solus cum sola tam longinquam, tam secretam conficit viam? Quomodo potuit hoc persuaderi generi humano, universo orbi terrarum? Et tamen tam facile, tam potenter persuasum est, ut mihi id credibile faciat credentium multitudo. Juvenes & virgines, senes cum junioribus elegerunt mille mortibus mori, quàm vel ad momentum ab ista fide deficere.

10. Ex hæc quidem mixtura excellens, sed excellentior est secunda, tertia vero excellentissima est. Primam auris audivit, sed oculus non vidit: quia auditum est & creditum usque in fines terræ magnum illud pietatis sacramentum: sed tamen oculus, Deus, non vidit absque te, quomodo te intra virginei ventris angustias humano corpori conjunxisti. Secundam oculus vidit, quia se fœcundam & virginem illa singularis Regina conspexit, quæ conservabat omnia verba hæc, conferens in corde suo: cognovit & Joseph, non minus testis, quàm custos tantæ virginitatis. Tertia in cor hominis ascendit, cùm quod factum est, sicut factum est creditum est: cum magis oraculo quam oculo credimus, cum quæ dicta vel facta sunt, tenemus firmissime, nullatenus dubitantes. In prima vide quid, in secunda per quid, in tertia propter quid Deus dederit tibi. Dedit tibi Christum per Mariam propter sanitatem. In prima remedium est, quia ex Deo & homine cataplasma confectum est, quod sanaret omnes infirmitates tuas. Contritæ sunt autem & commixtæ hæ duæ species in utero Virginis, tamquam in mortariolo; sancto Spiritu, tamquam pistillo, illas suaviter commiscente. Sed quia indignus eras cui donaretur, datum est Mariæ, ut per illam acciperes quicquid haberes: quæ per hoc quod mater est, genuit tibi

Hæc merito nos excitent ad ... cultum Deiparæ.

tibi Deum : per hoc quod virgo est, exaudita est pro reverentia sua in causâ tua & totius generis humani. Si sola mater esset, sufficeret ei ut salvaretur per filiorum generationem : si sola virgo, sufficeret sibi ; nec benedictus fructus ventris ejus, mundi pretium esset. Cum ergo in prima sit remedium, in secunda adjutorium est : quia nihil nos Deus habere voluit, quod per Mariæ manus non transiret. In tertia autem meritum est, quia cum hæc firmiter credimus, jam meritum habemus : & in fide sanitas est, quia *qui crediderit, salvus erit.* (Marc. 16. 16.)

IN VIGILIA NATIVITATIS DOMINI,

Sermo quartus.

De medicina lævæ, & deliciis dexteræ Excelsi.

1. HOdiernum quidem sermonem Ordinis nostri consuetudo non exigit : sed crastina opus erit circa Missarum sollemnia diutius occupari, & hora brevis sermonis longitudinem non admittet. Propterea non ab re puto præparare hodie corda vestra tantæ sollemnitati, præsertim cum sit profundissima sacramenti hujus & incomprehensibilis altitudo, & tamquam fons vitæ quo magis hauriatur, eo magis exuberans numquam valeat exhauriri. Denique scio quemadmodum abundet pro Christo tribulatio vestra : & utinam abundet & consolatio vestra per ipsum. Nam mundialem quidem consolationem vobis offerre nec libet, nec licet. Vilis est, & ad nihilum utilis hujusmodi consolatio : & (quod magis est metuendum) etiam veræ ac salubris consolationis est impedimentum. Propterea qui delectatio est & gloria Angelorum, ipse factus est salus & consolatio miserorum : qui in civitate sua magnus & sublimis valde beatificat cives, ipse in exsilio parvulus & humilis valde lætificat exsules : & qui in altissimis est gloria Patris, factus est in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Parvulus enim datus est parvulis, ut magnus detur magnis : & quos justificat parvulus, magnificet postmodum & glorificet magnus & gloriosus. Hinc sine dubio Vas electionis quod de plenitudine parvuli hujus acceperat, (licet enim parvulus, sed plenus, plenus gratia & veritate, & in quo habitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter ;) hinc utique Paulus eructat verbum illud bonum, quod his diebus frequenter audistis : *Gaudete in Domino semper, iterum dico, gaudete.* (Philip. 4. 4.) Gaudete, inquit, de exhibitione, iterum gaudete de promissione : quoniam & res plena gaudio, & spes plena gaudio est. Gaudete, quia jam percepistis dona sinistræ : gaudete, quia exspectatis præmia dexteræ. *Læva*, inquit, *ejus sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me.* (Cant. 2. 6.) Læva quidem levat, dextera suscipit. Læva medetur & justificat : dextera amplectitur & beatificat. In læva ejus merita, in dextera vero præmia continentur : in dextera, inquam, deliciæ, in sinistra sunt medicinæ.

2. Sed attende pium medicum, attende medicum sapientem. Considera diligentius quàm nova medicamina portet, vide quàm non modo pretiosas, sed & speciosas attulerit medicinas ; non solum perutiles ad sanitatis fructum, sed & delectabiles ad aspectum, & suaves ad gustum. Denique primam ejus medicinam, primum quod in sinistra portat, attende ; & conceptum invenies sine semine. Intuere, obsecro, quale sit istud, quàm novum, quàm admirabile, quam amabile, quàm jucundum. Quid enim pulcrius, quàm generatio casta ? quid gloriosius, quàm sancta & sincera conceptio, in qua nihil pudoris est, nihil sordis, nihil corruptionis ? At quoniam minus fortassis detineret nos, grata licet, admiratio novitatis, nisi fructus quoque salutis & utilitatis consideratio animum delectaret ; conceptus iste, non modo gloriosus in ipsa quasi exteriori specie, sed & pretiosus in interiori virtute : ut secundum quod scriptum est, in sinistra Domini gloria simul & (Prov. 3. 16.) divitiæ inveniantur ; divitiæ, inquam, salutis, cum gloria novitatis. Quis enim potest facere mundum de immundo conceptum semine, nisi qui solus sine omni illicita & immunda conceptus est voluptate ? In ipsa radice & origine mea infectus & inquinatus sum : immunda est conceptio mea, sed est à quo tollatur ista confusio. Ipse eam tollit, in quem solum ipsa non cadit. (Tom. III.)

3. Divitias salutis habeo, quibus redimam propriæ conceptionis impuritatem, Christi purissimam conceptionem. Adde adhuc, Domine Jesu, innova signa, immuta mirabilia : nam priora quidem ipsa consuetudine viluerunt. Plane enim solis ortus & occasus, terræ fœcunditas, temporum vicissitudo, miracula sunt, & magna miracula : sed toties hæc vidimus, ut jam non sit qui attendat. Innova signa, & immuta mirabilia. *Ecce*, ait, *nova facio omnia.* Quis hoc ait ? (Isa. 43. 19.) *Agnus* utique *qui sedebat in throno.* Agnus plane totus (Apoc. 21. 5.) suavis, totus delectabilis, denique totus unctus. Hanc enim interpretationem habet nomen ejus, quod est Christus. Cui poterit asper aut durus videri, qui nec (2. Partus sine dolore.) ipsi Matri in nativitate quidquam asperitatis, quidquam intulit læsionis ? O nova vere miracula ! Conceptus fuit sine pudore, partus sine dolore. Mutata est in Virgine nostra maledictio Evæ. Peperit enim filium sine dolore. Mutata est, inquam, maledictio in benedictionem, & sicut prædictum est per Angelum Gabrielem, *Benedicta tu in mulieribus.* (Luc. 1. 28.) O beata, sola inter mulieres benedicta, & non maledicta ; sola à generali maledicto libera, & à dolore parturientium aliena. Nec mirum, Fratres, si dolorem non intulit Matri, qui dolores totius mundi tulit, secundum quod Isaias ait : quia *vere languores nostros ipse tulit.* (Isa. 53. 4.) Duo sunt quæ timet humana fragilitas, pudor & dolor. Utrumque Christus tollere venit, unde & utrumque suscepit, quando (ut cetera sileam) morte, & morte turpissima condemnatus est ab iniquis. Itaque ut fiduciam nobis daret quod tolleret hæc à nobis, prius Matrem suam immunem ab utroque servavit : ut nec in conceptu quidquam pudoris, nec in partu quidquam doloris exsisteret.

4. Accumulantur adhuc divitiæ, crescit gloria, innovantur signa, & miracula immutantur. Non solum sine pudore conceptus, & sine dolore partus ; (3. Maternitas sine corruptione.) sed & Mater est sine corruptione. O vere novitas inaudita ! Virgo peperit, & post partum inviolata permansit, fœcunditatem prolis cum carnis integritate, & gaudium matris habens cum virginitatis honore. Jam securus exspecto promissam mihi gloriam incorruptionis in carne mea, quandoquidem conservata per eum est incorruptio etiam in Matre sua. Facile erit ei, per quem Mater ipsa incorruptionem non perdidit pariendo, ut & corruptibile hoc incorruptionem induat resurgendo.

5. Habes tamen adhuc majores divitias, habes gloriam ampliorem. Mater est sine corruptione virginitatis, Filius sine omni labe peccati. Non cadit in matrem (4. Proles sine omni labe peccati.) Evæ maledictio, non cadit in prolem generalis illa conditio, de qua dictum est per Prophetam : *Nemo mundus à sorde, nec infans, cujus est unius diei vita super terram.* (Job 14. 4.) Ecce infans sine sorde, solus inter homines verax, immo & veritas ipsa. *Ecce Agnus sine macula, Agnus Dei qui tollit peccata mundi.* (Joan. 1. 29.) Quis enim peccata melius tolleret, quàm is in quem peccatum non cadit ? Iste sine dubio lavare me potest, quem constat inquinatum non esse. Hæc manus opertum luto detergat oculum meum, quæ sola sine pulvere est. Iste meo festucam educat de oculo, qui non habet trabem in suo : immo iste trabem educat de meo, qui nec exiguum pulverem habet in suo.

6. Vidimus certe divitias salutis & vitæ ; vidimus gloriam ejus, gloriam quasi Unigeniti à Patre. Quæris, à quo Patre ? *Et Filius Altissimi vocabitur.* Manifestum est quis Altissimus sit. Sed ne quis remaneat locus dissimulationis, *Quod ex te nascetur Sanctum*, ait (Luc. 1. 35.) Angelus Gabriel ad Mariam, *vocabitur Filius Dei.* O (Psal. 15. 35.)

Tom. III.

A vere sanctum! Non dabis, Domine, Sanctum tuum videre corruptionem, quod nec Matri quidem abstulit incorruptionem. Crescunt miracula, multiplicantur divitiæ, thesaurus aperitur. Quæ generat, & mater & virgo est; qui generatur, & Deus & homo est. Sed numquid dabitur sanctum canibus, aut margaritæ porcis? *[Mira hæc abscondita]* Abscondatur certe thesaurus noster in agro, & pecunia nostra in sacculo reponatur. Operiatur conceptus sine semine Matris desponsatione, partus sine dolore vagitibus parvuli & mœrore. *[Christi humilitas in nativitate.]* Abscondatur & parturientis incorruptio legali purificatione; infantis innocentia solita circumcisione. Absconde, inquam, absconde Maria, novi Solis fulgorem: pone in præsepio, involve pannis infantem. nam & ipsi panni B divitiæ nostræ sunt. Pretiosiores siquidem panni Salvatoris omni purpura, & gloriosius hoc præsepe auratis Regum soliis; ditior denique Christi paupertas cunctis opibus, cunctisque thesauris. Quid enim humilitate ditius, quid pretiosius invenitur, qua nimirum regnum cælorum emitur, & divina gratia acquiritur? sicut scriptum est: *[Matth. 5. 3.]* *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum.* & apud Apostolum: *[Jac. 4. 6.]* *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.* Habes commendatam à Deo humilitatem in Nativitate. In hac enim exinanivit semetipsum, formam servi accipiens, & habitu inventus ut homo.

7. *[Caritas in passione.]* Vis adhuc pretiosiores divitias, & superexcellen- C tem gloriam invenire? Habes caritatem in passione. *[Johan. 15. 13.]* *Majorem hac dilectionem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis.* Hæ divitiæ salutis & gloria, sanguis pretiosus, quo redempti sumus; & crux Dominica, in qua cum Apostolo gloriamur. *[Gal. 6. 14.]* *Mihi autem*, inquit, *absit gloriari, nisi in Cruce Domini nostri Jesu-Christi.* *[1. Cor. 2. 2.]* Et dicebat: *Nihil arbitratus sum me scire inter vos, nisi Christum Jesum. & hunc crucifixum.* Ipsa est læva Christus Jesus, & hic crucifixus. nam dextera quidem Christus Jesus, & hic gloriosus. *Christum*, inquit, *Jesum, & hunc crucifixum.* Fortasse crux ipsa nos sumus, cui Christus memoratur infixus. *[Christi crux homo.]* Homo enim formam crucis habet: quam si manus extenderit, D exprimet manifestius. Loquitur autem Christus in Psalmo: *[Psal. 68. 3.]* *Infixus sum in limo profundi.* Limum quidem nos esse manifestum est, quoniam de limo plasmati sumus. Sed tunc quidem limus paradisi fuimus, nunc vero limus profundi. *Infixus sum*, inquit, non pertransii, non recessi. *[Matt. 28. 20.]* *Vobiscum sum usque ad consummationem sæculi.* Ipse est enim Emmanuel, nobiscum Deus. Nobiscum utique, sed per sinistram. Sic enim olim *[Gen. 38. 27.]* Thamar pariente, Zara prius solam protulit manum, quæ in sacramento Dominicæ passionis coccineo alligata est filo.

8. Itaque jam quidem tenemus sinistram, sed adhuc *[Job 14. 15.]* clamare necesse est: Operi manuum tuarum porrige E dexteram. *[Psal. 15. 11.]* nam delectationes in dextera tua usque in finem. Domine, extende * nobis dexteram, *[* al. ostende]* & sufficit nobis. *[Psal. 111. 3.]* *Gloria*, inquit, *& divitiæ in domo ejus.* utique qui timet Dominum. Sed in domo tua, Domine, quid? *[Majestas Christi in gloria.]* Profecto gratiarum actio, & vox laudis. *[Psal. 83. 5.]* *Beati qui habitant in domo tua, Domine*, &c. *Oculus enim non vidit, auris non audivit, & in cor hominis non ascendit, quæ præparasti Deus diligentibus te.* Lux est enim *[1. Cor. 2. 9.]* inaccessibilis, *pax* est *quæ exsuperat omnem sensum*: fons est qui ascensum nescit, sed descensum. Non vidit oculus lucem inaccessibilem, non audivit auris *[Rom. 10. 15]* pacem incomprehensibilem. Speciosi quidem pedes evangelizantium pacem: sed licet in omnem terram F exierit sonus eorum; pax tamen quæ exsuperat omnem sensum, nec ab ipsis quanta erat potuit capi, nedum aliorum auribus tradi. Ait enim Paulus ipse: *[Philip. 3. 13.]* *Fratres, ego me non arbitror comprehendisse.* *[Rom. 10. 17.]* *Fides quidem ex auditu. auditus autem per verbum Dei:* sed fides, *[Pax plena & perfecta alteri vitæ reservatur.]* non species; & promissio, non exhibitio pacis. Et quidem pax nunc est etiam in terra hominibus bonæ voluntatis: sed quid est pax ista ad illius plenitudinem & supereminentiam pacis? Unde & ipse *[Johan. 14. 27.]* Dominus ait: *Pacem meam do vobis, pacem relinquo*

A *vobis.* Meæ siquidem, quæ exsuperat omnem sensum, & est pax super pacem, necdum capaces estis: propterea do vobis patriam pacis, & relinquo interim viam pacis.

9. Sed quid est quod diximus, *In cor hominis non ascendit?* Utique quia fons est, & ascensum nescit. Scimus enim quia fontium natura est, rivos sectari convallium, montium ardua declinare, sicut scriptum est: *Qui emittis fontes in convallibus, inter medium montium pertransibunt aquæ.* Hoc autem est unde admonere sæpius studeo vestram caritatem, quia *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.* Fons enim ad altiora non ascendit, quàm sit locus ejus unde procedit. B Sed videri potest secundum hanc regulam non impediri à superbia vias gratiæ, præsertim quod ille primus superbus, qui, secundum Scripturam, rex est super omnes filios superbiæ, dixisse non legitur, Altior ero; sed, *Ero*, inquit, *similis Altissimo.* Attamen non mentitur Apostolus, *quoniam ille extollitur supra omne quod creditur, aut quod colitur Deus.* Horret humanus auditus verbum: sed utinam horreat similiter animus cogitatum malignum pariter & affectum. Dico enim vobis, quod non tantum ille, sed & omnis superbus extollitur supra Deum. Vult enim Deus fieri voluntatem suam, & superbus vult fieri suam. Jam videtur æqualitas: sed attende male congruam proportionem. Deus C quidem in his tantum quæ ratio approbat, suam vult fieri voluntatem: superbus vero & cum ratione, & contra rationem. Vides quoniam altitudo est, & non illuc perveniunt fluenta gratiæ. *Nisi conversi fueritis*, inquit, *& efficiamini sicut parvulus iste* (se autem dicit, qui est fons vitæ, in quo habitat & unde manat plenitudo omnium gratiarum) *non intrabitis in regnum cælorum.* Para proinde rivulos, aggeres terrenæ & elatæ cogitationis disperge, conformare Filio hominis, non primo homini: quia fons gratiæ in cor hominis, carnalis scilicet & terreni, non ascendit. Oculum quoque purga, ut videre possis merissimam lucem; & aurem tuam inclina ad obediendum, ut D quandoque pervenias ad quietem perpetuam, & pacem super pacem. Lux enim est propter serenitatem, pax propter tranquillitatem, fons propter affluentiam & æternitatem. Fontem assigna Patri, ex quo nascitur Filius, & procedit Spiritus-sanctus; lucem Filio, qui est utique candor vitæ æternæ, & lux vera illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum; pacem Spiritui-sancto, qui nimirum super humilem & quietum requiescit. Nec hoc dico, tamquam propria ista sint singulorum. nam & Pater lux est, ut sit Filius lumen de lumine: & Filius pax est, pax nostra, qui fecit utraque unum; & Spiritus-sanctus fons est aquæ salientis in vitam æternam.

E 10. Sed quando ad hoc perveniemus? Quando adimplebis me, Domine, lætitia cum vultu tuo? Gaudemus in re, quoniam visitasti nos oriens ex alto; iterum gaudemus, exspectantes beatam spem in adventu secundo. Sed quando veniet plenitudo lætitiæ, non de memoria, sed de præsentia; de exhibitione, non de exspectatione? *Modestia vestra*, ait Apostolus, *nota sit omnibus hominibus, Dominus prope est.* Dignum est enim ut modestia nostra nota sit, sicut Domini Dei nostri modestia cunctis innotuit. Quid enim magis incongruum, quàm ut immoderate agat homo, conscius propriæ infirmitatis, quandoquidem apparuit inter homines modestus Dominus majestatis? *Discite* F inquit, *à me, quia mitis sum, & humilis corde*, ut possit etiam modestia vestra innotescere ceteris. Jam quod sequitur, *Dominus prope est*, de dextera debet intelligi. Nam de sinistra ipse loquitur: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi.* Prope est Dominus, Fratres mei, nihil solliciti sitis: in proximo est, & citius apparebit. Nolite deficere, nolite lassari: quærite eum dum inveniri potest, invocate eum dum prope est. *Prope est Dominus his qui tribulato sunt corde*: prope est exspectantibus eum, exspectantibus eum in veritate. Denique vis nosse quam prope

eſt? Audi ſponſam de ſponſo canentem: Quoniam *ecce ſtat poſt parietem.* Parietem iſtum, corpus tuum intellige, quod obſtaculum impedit, ut eum qui prope eſt, nondum valeas intueri. Propterea Paulus ipſe *diſſolvi cupit, & cum Chriſto eſſe.* & exclamans miſerabilius, *Infelix*, inquit, *ego homo. quis me liberabit de corpore mortis hujus?* Sic & Propheta in Pſalmo: *Educ*, inquit, *de carcere animam meam ad confitendum nomini tuo.*

Cant. 2. 9. Philip. 1. 23. Rom. 7. 24. Pſal. 141. 8.

IN VIGILIA NATIVITATIS DOMINI,

SERMO QUINTUS.

In illud, *Sanctificamini hodie & eſtote parati: die enim craſtina videbitis majeſtatem Dei in vobis.*

1. CElebraturi Dominicæ Nativitatis ineffabile ſacramentum, jure quidem monemur, Fratres, in omni ſanctificatione præparari. Adeſt enim Sanctus ſanctorum, adeſt ipſe qui dixit: *Sancti eſtote, quia & ego ſanctus ſum, Dominus Deus veſter.* Alioquin quomodo dabitur ſanctum canibus, & margarita porcis, niſi prius illi ab iniquitate, iſti ab illicita voluptate purgati, de cetero tota ſollicitudine fugiant, illi quidem vomitum, iſti volutabrum luti? Suſcepturus olim divina mandata carnalis Iſraël, ſanctificabatur in juſtitiis carnis, in baptiſmatibus variis, in muneribus & hoſtiis, quæ non poterant juxta conſcientiam perfectum facere ſervientem. Verum hæc quidem omnia tranſiere, nimirum uſque ad tempus correptionis impoſita, quod utique jam advenit. Opportune igitur ex hoc jam perfecta nobis indicitur ſanctificatio, interna mandatur ablutio, exigitur munditia ſpiritualis, dicente Domino: *Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt.* Ad hoc vivimus, Fratres, ad hoc nati, ad hoc vocati ſumus, ad hoc nobis dies hodiernus illuxit. Erat aliquando nox, quando nemo poterat hæc operari. Erat nox in univerſo orbe ante veri luminis ortum, ante Chriſti nativitatem. Erat nox etiam ſingulis quibuſcumque noſtrum ante ſuam cujuſque converſionem, & internam regenerationem.

Matth. 5. 8.

2. An non profundiſſima nox, & denſiſſimæ tenebræ erant ſuper univerſam faciem terræ, cum olim patres noſtri factitios colerent deos, & inſano penitus ſacrilegio ligna & lapides adorarent? An non etiam cuique noſtrum caliginoſa nox erat, cum tamquam ſine Deo in hoc ſæculo viveremus, cum ambularemus poſt concupiſcentias noſtras, cum ſectaremur carnis illecebras, cum obtemperaremus deſideriis ſæcularibus, cum exhiberemus membra noſtra arma iniquitatis peccato, cum ſerviremus iniquitati ad iniquitatem, in quibus nunc merito erubeſcimus tamquam operibus tenebrarum? *Qui dormiunt, nocte dormiunt*, Apoſtolus ait; *& qui ebrii ſunt, nocte ebrii ſunt.* Et hæc quidem fuiſtis, ſed excitati eſtis, ſed ſanctificati eſtis, ſi tamen filii lucis eſtis & filii diei, non noctis, neque tenebrarum. Siquidem præco diei eſt etiam qui clamat: *Sobrii eſtote, & vigilate.* Et Judæis loquebatur in Pentecoſte de condiſcipulis: *Quomodo hi ebrii ſunt, cum ſit hora diei tertia?* Hoc enim eſt quod ait ejus Coapoſtolus: *Nox præceſſit, dies autem appropinquavit. Abjiciamus ergo opera tenebrarum, & induamur arma lucis, ſicut in die honeſte ambulemus.* Abjiciamus, inquit, opera tenebrarum, ſomnolentiam ſcilicet & ebrietatem, (quoniam, ut ſupra meminimus, qui dormiunt, nocte dormiunt: & qui ebrii ſunt, nocte ebrii ſunt) ut tamquam in die non dormitemus, ſed ambulemus: atque hoc quidem honeſte, non temulente. Vides hominem, cujus ad omne bonum dormitat anima præ tædio? in tenebris eſt uſque adhuc. Vides inebriatum abſinthio, ſapientem pluſquam oportet, non ad ſobrietatem; cujus nec oculus viſu, nec auris impleatur auditu: qui pecuniam aut ſimile aliquid diligens, non ſatietur, longam inſtar hydropici ſitim bibens? filius noctis eſt & tenebrarum. Nec facile ſeparantur hæc duo, dicente Scriptura: *Quoniam in deſideriis eſt omnis otioſus*, hoc eſt, in

A ebrietate omnis ſomnolentus. Sanctificemur ergo hodie, & parati ſimus, parati quidem hodie nocturnum excutiendo ſoporem; porro ſanctificati nihilo minus tamquam in die ab ebrietate nocturna, cupidinis noxiæ frenando furorem. In his enim duobus mandatis tota lex pendet, & Prophetæ, quæ ſunt, declinare à malo, & facere bonum. Tom. III.

3. Verum hoc hodie: nam craſtina nec in ſanctificatione erit, nec in præparatione, ſed in viſione utique majeſtatis. *Craſtina*, inquit, *die videbitis majeſtatem Dei in vobis.* Hoc eſt quod ait patriarcha Jacob: *Cras mihi reſpondebit juſtitia mea.* Hodie enim juſtitia colitur, cras reſpondebit: hodie exercetur, cras fructificabit.

Gen. 30. 33. Via ſanctitatis tendendum ad viſionem majeſtatis.

B Alioquin quod non ſeminaverit homo, nec metet. Nec enim tunc videbit majeſtatem, qui contempſerit interim ſanctitatem: nec orietur ei Sol gloriæ, cui Sol juſtitiæ ortus non fuerit: nec illuceſcet ei dies craſtina, cui non luxerit hodierna. Nimirum idem ipſe, qui hodie quidem nobis factus eſt à Deo Patre juſtitia, apparebit cras vita noſtra, ut & nos cum eo appareamus in gloria. Hodie enim parvulus naſcitur nobis, ut non apponat homo magnificare ſe ipſum, ſed convertamur magis, & efficiamur ſicut parvuli: cras exhibebitur magnus Dominus & laudabilis nimis, ut ipſi quoque magnificemur in laude, cum videlicet erit unicuique laus à Deo. Nimirum quos

C hodie juſtificaverit, cras magnificabit, & conſummationi ſanctitatis ſuccedet viſio majeſtatis. Nec inanis viſio, quæ non niſi in ſimilitudine conſtat: ſimiles enim ei erimus, quoniam videbimus eum ſicuti eſt. Unde & hic quoque non ſimpliciter dicitur, *Videbitis majeſtatem Dei:* ſed additur ſignanter, *in vobis.* Hodie nimirum, tamquam in ſpeculo, nos in eo videmus, dum noſtra ſuſcipit: cras videbimus eum in nobis, quando jam ſua donabit, cum oſtendet nobis ſe ipſum, & aſſumet nos ad ſe ipſum. Hoc eſt quod tranſeuntem ſeſe miniſtraturum fore promiſit, de cujus interim plenitudine accipimus, non ſane gloriam pro gloria, ſed gratiam pro gratia, ſicut ſcriptum eſt:

Hodie vitam præſentem, cras futuram deſignat. Luc. 12. 37.

D *Gratiam & gloriam dabit Dominus.* Ne ergo contemnas priora munera, ſi ſequentia concupiſcis: nec faſtidias prius edulium, ſi vis accipere quæ ſequuntur; vel pro ipſo ferculo in quo apponitur, quod apponitur ſumere non recuſes. Ferculum enim imputribile fecit ſibi Pacificus noſter, corpus incorruptibile aptans ſibi: in quo ſalutis epulas miniſtraret. *Non dabis*, inquit, *ſanctum tuum videre corruptionem.* Illud utique de quo Gabriel ad Mariam: *Quod naſcetur*, ait, *ex te Sanctum, vocabitur Filius Dei*

Pſal. 83. 12. Pſal. 15. 10. Luc. 1. 35.

4. Ab hoc igitur Sancto hodie ſanctificemur, ut majeſtatem ejus, ubi dies illa adſpiraverit, videamus. Siquidem dies ſanctificatus illuxit nobis, dies ſalutis,

E non gloriæ aut felicitatis. Denique donec paſſio Sancti ſanctorum annuntiatur, qui nimirum in paraſceve paſſus eſt, id eſt, in die præparationis, merito omnibus dicitur: *Sanctificamini hodie, & eſtote parati.* Sanctificamini magis ac magis de virtute in virtutem proficiendo: & eſtote parati perſeverando. In quibus tamen ſanctificabimur? Legi de quodam, dicente Scriptura: *Quoniam in fide & lenitate ipſius ſanctum fecit illum.* Neque enim hominibus ſine lenitate, non plus quam Deo ſine fide, placere poſſibile eſt. Merito ſane in his monemur eſſe parati, quibus & Deo conveniamus, cujus majeſtatem viſuri ſumus: & nobis invicem, ut in nobis eam pariter videamus. Propterea

Eccli. 45. 4. Sine fide Deo placere impoſſibile, ſine lenitate hominibus.

F ſiquidem oportet nos providere bona non ſolum coram Deo, ſed etiam coram hominibus, ut non tantum Regi noſtro, ſed & concivibus & commilitonibus noſtris grati eſſe poſſimus.

5. Et quidem ante omnia fides quærenda eſt, de qua legitur: *Fide mundans corda eorum.* Beati enim mundo corde, quoniam ipſi majeſtatem Dei videbunt. Crede ergo te Deo, committe te ei, jacta in eum cogitatum tuum, & ipſe te enutriet; ut fiducialiter dicas: *Dominus ſollicitus eſt mei.* Neque enim hoc ſapiunt homines amantes ſe ipſos, homines ſcioli, ſolliciti pro

Act. 15. 9. Matt. 5. 8. Pſal. 39. 18. Fiducia in Deum.

Tom. III. se ipsis, curam carnis perficientes in desideriis, surdi ad vocem dicentis: *Omnem sollicitudinem vestram projicientes in eum.: ipsi enim cura est de vobis.* Nam sibi quidem ipsi fidere, non fidei, sed perfidiæ est: nec confidentiæ, sed diffidentiæ magis, iu semetipso habere fiduciam. Is vere fidelis est, qui nec sibi credit, nec in se sperat, factus sibi tamquam vas perditum, sed sic perdens animam suam, ut in vitam æternam custodiat eam. Porro id quidem sola facit humilitas cordis, ut non sibi fidelis anima innitatur: sed deserens semetipsam ascendat jam de deserto, innixa super dilectum, atque ideo deliciis affluens.

1. Petr. 5. 7

Fidere in se perfidia est.

Mansuetudo necessaria ad perfectam sanctitatem.

Matth. 11. 29.

6. Sane ut perfecta sit sanctificatio, etiam mansuetudinem & socialis vitæ gratiam à Sancto sanctorum discamus oportet, sicut ipse ait: *Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde.* Quid enim hujusmodi hominem dicere prohibet deliciis affluentem, qui suavis & mitis, & multæ misericordiæ, omnibus omnia factus est, & universos perfundit oleo quodam mansuetudinis & lenitatis, quo sic infusus est, sic perfusus etiam & superfusus, ut stillare videatur undique? Felix qui gemina hac sanctificatione paratus dicere potest: *Paratum cor meum Deus, paratum cor meum.* Habet enim hodie quidem fructum suum in sanctificationem, crastina die finem habiturus vitam æternam. Videbit enim majestatem Dei, quod utique vita æterna est, sicut & Veritas ait: *Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Jesum-Christum.* Reddet ei coronam justitiæ justus Judex in illum diem, cui sane altera non succedet. Tunc videbit & affluet, & mirabitur & dilatabitur cor ipsius. Quousque dilatabitur? Usque ad videndam in se majestatem Dei. Nolite arbitrari, Fratres, quod illam vobis promissionem verbis explicare possimus.

Psal. 56. 8.

Johan. 17. 3.

Futuræ vitæ quanta bona seu præmia.

Luc. 6. 38.

7. Sanctificamini hodie, & estote parati: crastina die videbitis, & gaudebitis, & gaudium vestrum implebitur. Quid enim majestas illa non impleat? Etiam superimplebit & supereffluet, quando *mensuram bonam, & confertam, & coagitatam, & supereffluentem dabunt in sinus vestros.* Usque adeo siquidem supereffluet, ut supra modum in sublimitate excedat non modo merita, sed & vota, sicut vere potens est facere supra quàm nos intelligere aut sperare possimus. Nam desideria quidem nostra in tribus maxime constituta videntur, quod decet, quod expedit, quod delectat. Hæc sunt quæ concupiscimus, omnes quidem omnia, sed alius magis hoc, alius illud. Ille sic deditus est voluptati, ut nec honestatem satis reputet, nec utilitatem: ille quæstui magis incubans, & honestum dissimulat, & jucundum: ille voluptatis pariter & utilitatis negligentior, solum vel maxime honorem sectatur. Nec vero reprehensibile desiderium horum: sed si ibi quærere-mus ea, vere inveniremus. Hæc enim ubi vere sunt, unum sunt: atque ipsum utique summum bonum, summa utilitas, summa gloria, summa voluptas. Atque hæc quidem, quantum interim capere possumus, exspectatio nostra est, & promissa nobis visio majestatis in nobis, ut Deus sit omnia in omnibus, omne jucundum, omne utile, omne honestum.

Desideria humana in tribus.

IN VIGILIA NATIVITATIS DOMINI,

Sermo sextus.

De annuntiatione ipsius.

1. Auditum audivimus plenum gratia, dignum acceptione: *Jesus-Christus, filius Dei, in Bethlehem Juda nascitur.* Anima mea liquefacta est in sermone isto, sed & spiritus meus in præcordiis meis æstuat, jucunditatem hanc & exsultationem solito vobis desiderio eructare festinans. Jesus interpretatur Salvator. Quid tam necessarium perditis, quid tam optabile miseris, quid tam utile desperatis? Alioquin unde salus, unde vel tenuis aliqua spes salutis in lege peccati, in corpore mortis, in malitia hac diei & loco afflictionis, nisi nova nobis & insperata nasceretur? At tu forte salutem optas, sed curationis acerbitatem, infirmitudinis pariter & ægritudinis propriæ conscius, reformidas. Ne timeas: Christus est suavis plane & mitis, & multæ misericordiæ, unctus oleo lætitiæ præ participibus suis, eis nimirum, qui licet non ipsam plenitudinem, de plenitudine tamen hujus accipiunt unctionis. Ne vero suavem audiens, inefficacem fore autumes Salvatorem, additur etiam Filius Dei. Qualis enim Pater, talis Filius, cui subest, cum voluerit, posse. Aut forsitan utilitate salutis & jucunditate unctionis audita, nescio quid submurmuras, puto etiam de honestate sollicitus. Salvatorem tibi gratularis adesse, utpote jacens paralyticus in grabato, aut magis inter Jerusalem & Jericho semivivus in via. Amplius autem lætaris nec durum esse medicum, nec gravibus uti medicinis, ne tibi forsitan intolerabilior videatur brevis ipsa curatio, quàm diuturna ægritudo. Sic nimirum, sic usque hodie multi pereunt medicum fugientes, quod Jesum quidem noverint, sed Christum nesciant, humano sensu de multitudine & malignitate morborum, paratæ sibi medelæ molestiam æstimantes.

Christus qualis Salvator seu medicus.

2. Jam vero si certus es de Salvatore, & nihilo minus Christum esse cognoscis non utentem cauterio, sed unguento; non ustione, sed unctione curantem unum adhuc arbitror ingenuam posse movere creaturam, ne forte (quod absit) Salvatoris hujus non satis condigna videatur esse persona. Puto tamen, non usque adeo ambitiosus es & gloriæ cupidus, aut zelator honoris, ut ab uno quopiam e conservis tuis, si præstare posset, hanc gratiam suscipere detrectares. Nam si Angelus aut Archangelus esset, vel ex superiori quovis ordine Spirituum beatorum, multo minus animositas tua, quod causaretur, haberet. Nunc autem tanto ampliore tibi devotione suscipiendus est iste Salvator, quanto differentius præ ceteris omnibus nomen hereditavit Jesus-Christus Filius Dei. Et vide si non evidentius hæc tria ad pastores loquens Angelus commendavit, gaudium magnum, quod evangelizabat, exponens: *Quia*, inquit, *natus est vobis hodie Salvator, qui est Christus Dominus.* Exsultemus igitur, Fratres, in hac nativitate, & multipliciter gratulemur in ea, quam & salutis utilitas, & unctionis suavitas, & Filii Dei majestas tam eleganter illustrat, ut nihil desit ex omnibus quæ desiderantur, nec commodum, nec jucundum, nec honestum. Exsultemus, inquam, ruminantes intra nosmetipsos & invicem eructantes suave verbum, eloquium dulce: *Jesus-Christus filius Dei, nascitur in Bethlehem Juda.*

3. Nec mihi quis ad ista respondeat indevotus, ingratus, irreligiosus: Non est hoc novum: olim auditum est, olim factum est, olim natus est Christus. Ego enim dico, olim & ante. Nec mirabitur, olim & ante, cui propheticum illud occurrerit, *In æternum & ultra.* Natus est ergo Christus, non modo ante hæc nostra tempora, sed ante tempora universa. Verum illa quidem nativitas posuit tenebras latibulum suum, immo vero lucem magis habitat inaccessibilem: latet in corde Patris, in monte umbroso & condenso. Ut ergo aliquatenus innotesceret, natus est; & in tempore natus ex carne, natus in carne factum est Verbum caro. Quid tamen mirum si usque hodie dicitur in Ecclesia Christus filius Dei nascitur, quando tam longe antea dicebatur, haud dubium quin de ipso, *Puer natus est nobis?* Olim cœpit audiri verbum hoc, & nemo Sanctorum aliquando fastidivit. Siquidem Jesus-Christus Filius Dei, heri, & hodie, & in æternum. Hinc nimirum primus homo, omnium viventium pater, magnum eructans sacramentum, quod in Christo & in Ecclesia Apostolus postmodum evidentius commendavit, *Relinquet*, ait, *homo patrem & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una.*

4. Hinc nihilo minus Abraham, pater omnium credentium, exsultavit ut videret diem hunc, & vidit, & gavisus est. Alioquin quando servum jurantem sibi per Deum cæli, sub femore suo manum ponere præcepis-

Tom III

ſet, niſi ipſum utique Deum cæli ex eodem naſciturum femore prævidiſſet? Hoc quoque conſilium cordis ſui homini ſecundum cor ſuum revelavit Deus, qui juravit veritatem, & non fruſtrabitur eum: *De fructu*, inquiens, *ventris tui ponam ſuper ſedem tuam*. Unde & in Bethlehem Judæ naſcitur, ſicut ait Angelus, civitate David, utique propter veritatem Dei ad confirmandas promiſſiones Patrum. Hoc etiam multifarie multiſque modis, ceteris revelatum eſt Patribus & Prophetis. Abſit autem ut à diligentibus Deum aliquando fuerit negligenter auditum. niſi forte negligere videbatur, qui dicebat: *Obſecro Domine, mitte quem miſſurus es*; aut faſtidire, qui clamabat: *Utinam dirumperes cælos, & deſcenderes*, ceteraque ſimilia. Idipſum deinde Apoſtoli ſancti viderunt, & audierunt, & manus eorum tractaverunt de Verbo vitæ, quibus ſingulariter aiebat: *Beati oculi quæ vident quæ vos videtis*. Poſtremo hoc idem nobis quoque ſervatum eſt fidelibus, utique theſauris fidei commendatum, ipſo æque dicente: *Beati qui non viderunt, & crediderunt*. Pars noſtra hæc in verbo vitæ. Nec ſane contemptibilis, ex qua nimirum vivitur, & qua vincitur mundus: quoniam juſtus ex fide vivit, & hæc eſt victoria quæ vincit mundum, fides noſtra. Hæc eſt quæ velut quoddam æternitatis exemplar, præterita ſimul & præſentia ac futura ſinu quodam vaſtiſſimo comprehendit, ut nihil ei prætereat, nihil pereat, præeat nihil.

5. Merito proinde in teſtimonium fidei veſtræ, ubi facta eſt vox annuntiationis hujus in auribus veſtris, exſultaſtis in gaudio, egiſtis gratias, proſtrati ſolo tenus adoraſtis, concorrentes, velut ſub umbra alarum ejus, & ſub pennis ejus ſperantes. Numquid non ſinguli nativitate Salvatoris audita, clamaſtis in cordibus veſtris, dicentes: *Mihi autem adhærere Deo bonum eſt?* Aut potius illud quod idem Propheta ait: *Deo ſubjecta eſto anima mea?* Infelix nimirum quiſquis ficte proſtratus, corde rigido corpus humiliavit. *Eſt enim qui humiliatur nequiter, interiora autem ejus plena ſunt dolo*. Quiſquis enim neceſſitatem ſuam minus conſiderat, minus ſentit incommoda, minus pericula pavet, minus devote confugit ad remedia ortæ ſalutis, minus affectuoſe ſe ſubjicit Deo, minus fideliter pſallit, *Domine refugium factus es nobis*: hujus adoratio minus accepta, hujus proſtratio minus verax, hujus humiliatio minus habens, hujus etiam victorioſa minus, immo & minus vivida fides. Quid tamen dicit: *Beati qui non viderunt, & crediderunt?* Quaſi non videatur ipſum credere quodammodo jam videre. Sed adverte diligenter, cui & quando dictum ſit: ei utique, qui arguebatur, quod quia vidiſſet, credidiſſet. Neque enim idipſum eſt vidiſſe, & ideo credidiſſe, quod credendo vidiſſe. Alioquin Abraham pater veſter, quonam modo Dominicum hunc vidiſſe diem, niſi credendo, credendus eſt? Sed & illud quomodo accipietur quod hac nocte cantatum eſt nobis: *Sanctificamini hodie, & eſtote parati: craſtina enim die videbitis majeſtatem Dei in vobis*: ſi non mente videre, eſt pia devotione repræſentare & recolere fide non ficta magnum illud magnæ pietatis ſacramentum, quod manifeſtatum eſt in carne, juſtificatum eſt in ſpiritu, apparuit Angelis, prædicatum eſt gentibus, creditum eſt mundo, aſſumptum eſt in gloria?

6. Semper igitur novum, quod ſemper innovat mentes; nec umquam vetus, quod fructificare non ceſſat, quod in perpetuum non marceſcit. Hoc eſt enim Sanctum, quod non datur videre corruptionem. Hic novus homo, qui nullius umquam vetuſtatis capax, etiam eos, quorum inveteraverunt omnia oſſa, in veram vitæ transferat novitatem. Inde eſt, quod etiam in præſenti tam jucundiſſima annuntiatione, ſi advertiſtis, congrue ſatis dicitur non tam natus eſſe quàm naſci: *Jeſus Chriſtus filius Dei, naſcitur in Bethlehem Judæ*. Sicut enim quodam modo immolatur adhuc quotidie, donec mortem ejus annuntiamus: ſic videtur & naſci, dum fideliter repræſentamus ejus nativitatem. Die igitur craſtina videbimus majeſtatem Dei, ſed ſane in nobis, non in ſeipſo: utique majeſtatem in humilitate, virtutem in infirmitate, in homine Deum. Ipſe eſt enim Emmanuel, quod interpretatur, Nobiſcum Deus. Et evidentius audi: *Verbum*, inquit, *caro factum eſt, & habitavit in nobis*. Denique extunc & deinceps vidimus gloriam ejus, ſed gloriam quaſi Unigeniti à Patre, utique plenum gratiæ vidimus & veritatis. Non enim gloriam poteſtatis aut claritatis, ſed gloriam paternæ pietatis, gloriam gratiæ, de qua Apoſtolus: *In laudem*, inquit, *gloriæ gratiæ ſuæ*.

Johan. 1. 14. — Ephes. 1. 6.

7. Sic ergo naſcitur. Sed ubi putas? *In Bethlehem Judæ* neque enim decet nos ita Bethlehem præterire. *Tranſeamus uſque Bethlehem*, dicunt paſtores, non Bethlehem pertranſeamus. Quid enim ſi pauper viculus eſt? Quid ſi videtur minima in Judæa? Ne id quidem incongruum ei, qui cum dives eſſet, propter nos factus eſt pauper: & cum eſſet magnus Dominus & laudabilis nimis, parvulus natus eſt nobis; & dicebat: *Beati pauperes ſpiritu: quoniam ipſorum eſt regnum cælorum*. Itemque: *Niſi converſi fueritis, & efficiamini ſicut puer iſte, non intrabitis in regnum cælorum*. Unde etiam ſtabulum elegit & præſepe, utique domum luteam, & diverſorium jumentorum, ut hunc eſſe ſcias, qui de ſtercore erigit pauperem, & ſalvus facit homines & jumenta.

Luc. 2. 15. Nativitatis locus expenſus. — Matt. 5. 3. — Matt. 18. 3.

8. Utinam autem inveniamur & nos Bethlehem Judæ, ut in nobis quoque dignetur naſci, & audire mereamur: *Quia vobis timentibus Deum orietur Sol juſtitiæ!* Forte enim eſt hoc quod ſupra meminimus, ad videndam in nobis Domini majeſtatem & ſanctificatione opus eſſe, & præparatione. Nam & juxta Prophetam, *facta eſt Judæa ſanctificatio ejus*, quia videlicet omnia in confeſſione lavantur: & domus panis, quod Bethlehem ſonat, ad præparationem fortaſſe videbitur magnopere pertinere. Quomodo enim ille paratus eſt, ut excipere tantum hoſpitem poſſit, qui dicit: *Quia non eſt in domo mea panis?* Denique quia imparatus erat quidam, neceſſe habuit amici oſtium clauſum media nocte pulſare, & dicere: *Quia amicus meus venit ad me de via, & non habeo quod ponam ante illum*. *Paratum cor ejus ſperare in Domino* ait Propheta, haud dubium quin de juſto loquens. *Confirmatum eſt cor ejus, non commovebitur*. Non eſt paratum cor quod non eſt confirmatum. Scimus autem, ipſo eodem teſte Propheta, quod *panis cor hominis confirmet*. Non eſt ergo paratum, ſed aridum & exſangue cor ejus, qui oblitus eſt comedere panem ſuum. Eſt autem paratus & non turbatus, ut cuſtodiat mandata vitæ, qui oblitus ea quæ retro ſunt, in ea quæ ante ſunt, ſe extendit. Vides quàm fugienda quædam, quàm ſit quædam oblivio cupienda. Neque enim totus Manaſſes Jordanem tranſiit, ſed nec totus citra ſibi elegit manſionem. Eſt qui oblitus eſt Domini creatoris ſui, & eſt qui providet eum in conſpectu ſuo ſemper, oblitus populum ſuum, & domum patris ſui. Et ille quidem cæleſtia obliviſcitur, hic vero quæ ſunt ſuper terram: iſte præſentia, ille futura: iſte quæ videntur, ille quæ non videntur: poſtremo iſte quæ ſua ſunt, ille quæ Jeſu-Chriſti. Uterque Manaſſes, uterque obliviolus; ſed alter quidem Jeruſalem, alter Babylonis oblitus: quia alter eorum quæ impediunt, & iſte paratus; alter ſane eorum magis quæ expediunt, & quæ non expedit obliviſci: atque hic penitus imparatus ad videndam in ſe Domini majeſtatem. Neque enim eſt domus panis, in qua Salvator oriatur; non eſt Manaſſes ille cui appareat, qui Iſrael regit, & ſuper Cherubim ſedet. *Appare*, inquit, *coram Ephraim, Benjamin & Manaſſe*. Ego arbitror iſtos tres eſſe qui ſalvantur, quos alius quidam Propheta Noe, Danielem, & Job nominavit: eoſdem quoque & tribus illis paſtoribus deſignari, quibus nato Angelo magni conſilii, gaudium magnum Angelus evangelizavit.

Malach. 4. 2. Bethlehem moraliter expoſitus. — Pſal. 113. 2. — Iſa. 3. 7. — Luc. 11. 6. — Pſal. 111. 8. — Pſal. 103. 15. — Oblivio quædam bona, quædam mala. — Pſal. 79. 2. — Ezech. 14. 14.

9. Vide autem ne forte ipſi ſint & tres Magi, venientes jam non modo ab Oriente, ſed etiam ab Occidente, ut recumbant cum Abraham, Iſaac, & Jacob. Forte enim non incongrue videtur ad Ephraim quidem

TOM. III.

(quod fructificationem sonat) pertinere thuris oblationem: quod offerre incensum dignum in odorem suavitatis proprium sit eorum, quos posuit Dominus, ut eant, & fructum afferant, id est Ecclesiæ Prælatorum. Nam & Benjamin, filius dexteræ, offerat necesse est aurum, id est substantiam hujus mundi, ut videlicet fidelis populus, in parte dextera constitutus, à Judice mereatur audire: Quia *esurivi, & dedistes mihi manducare*, &c. Porro, Manasses (si tamen is esse voluerit cui appareat Deus) myrrham offerat mortificationis, quam quidem à nostra specialiter arbitror professione requiri. Et hæc dicta sunt, ne ad eam partem tribus Manasse, quæ citra Jordanem substitit, pertineamus, sed obliviscamur magis ea quæ retro sunt, extenti & intenti ad anteriora.

Matth. 25. 35.

10. Nunc vero redeamus usque Bethlehem, & videamus hoc verbum quod factum est, quod fecit Dominus, & ostendit nobis. Domus panis est, ut jam diximus: bonum est nos illic esse. Ubi enim fuerit Verbum Domini, non deest utique panis qui confirmet cor, dicente Propheta: *Confirma me in verbis tuis.* Nimirum in verbo quod procedit de ore Dei, vivit homo; vivit in Christo, vivit in eo Christus. Ibi oritur, ibi apparet: nec omnino amat cor titubans aut vacillans, sed stabile & confirmatum. Si quis murmurat, si quis hæsitat, si quis nutat, si quis cogitat revolvi in lutum, redire ad vomitum, deserere votum, mutare propositum suum; non est Bethlehem iste, non est domus panis. Sola enim fames, & fames valida, in Ægyptum eum descendere, porcos pascere, siliquas esurire compellit, utpote procul agentem à domo panis, à domo patris: in qua etiam mercenarii panibus abundare noscuntur. Non ergo in hujusmodi corde nascitur Christus, cui deest fidei fortitudo, utique panis vitæ, Scriptura teste, *Quoniam justus ex fide vivit.* quod videlicet animæ vera vita (quæ ipse est) nonnisi per fidem interim habitet in cordibus nostris. Alioquin quomodo in illo nascitur Jesus, quomodo salus oritur illi, quandoquidem vera omnino certaque sententia est, quod is tantum *qui perseveraverit usque in finem, salvus erit?* Nam quod minime inveniatur in eo Christus, nec de eis sit quibus dicitur, *Quia unctionem habetis à sancto*; ex eo vel maxime constat, quod sine dubio etiam aruit cor illius, ex quo oblitus est comedere panem suum. Multo minus autem ad Filium pertinet Dei, qui hujusmodi est, quod non nisi super quietum, & humilem, ac trementem verba sua requiescat Spiritus ipsius, nec sit ulla societas æternitati, & tantæ mutabilitati; ei qui est, & ei qui numquam in eodem permanet statu. Ceterum quamlibet firmi, quamlibet fortes in fide, quamlibet parati, quàmlibet panibus abundantes, ipso quidem largiente, cui quotidie orantes dicimus, *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie*; necesse habemus addere consequenter, *Dimitte nobis debita nostra.* Alioquin *si dixerimus quoniam peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est.* Nimirum Veritas ipse est, qui non simpliciter in Bethlehem, sed in Bethlehem Judæ nascitur, Jesus-Christus, Filius Dei.

Psal. 118. 28

Christus non amat cor titubans, sed stabile.

Abac. 2. 4.

Matt. 10. 22

1. Johan. 2. 20

Isa. 66. 2

Nemo tam perfectus quin egeat hac remissione.

Matt. 6. 11.

1. Johan. 1. 8.

11. Præoccupemus igitur faciem Domini in confessione, ut sanctificati pariter & parati inveniamur & nos Bethlehem Judæ, atque ita nascentem Dominum videre mereamur in nobis. Ceterum si qua anima eo usque profecerit (quod quidem est multum ad nos) ut sit fœcunda virgo, sit stella maris, sit plena gratia, & supervenientem habens in se Spiritum-sanctum; puto quod non modo in ea, sed ex ea quoque non dedignabitur nasci. Nemo sane id sibi arrogare præsumat, nisi quos ipse speciali designatione tamquam digito monstraverit, dicens: *Ecce mater mea, & fratres mei.* Enimvero audi unum ex istis: *Filioli mei*, ait, *quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis.* Si enim nasci videbatur in eis, cum formabatur Christus in eis; quomodo non etiam ab eo similiter nasci eum dicere quis præsumat, qui in ipsis quodammodo parturiebat? Et tu quidem, impia Synagoga, hunc nobis filium peperisti, officio quidem matris, sed non matris affectu. Excussisti eum de sinu tuo, extra civitatem ejiciens, & elevans super terram, tamquam dicens Ecclesiæ gentium, pariter & Ecclesiæ primitivorum quæ est in cælis: Nec mihi, nec vobis sit, sed dividatur. Dividatur, inquam, non inter utrasque, sed ab utrisque. Expulsum enim, & exaltatum, & elevatum, & quidem modice satis, tamen ut nec in tuis esset mœnibus, nec in terra, ferro undique coarctasti, ne forte vel hac, vel illac excederet: ut videlicet à te separatus, ad neutram perveniret illarum. Sæva nimirum mater ita abortivum facere voluisti, dum non esset qui excipere posset excussum. Age ergo, quid profeceris, immo quàm nihil profeceris intuere. Undique enim egrediuntur filiæ Sion, ut videant regem Salomonem in diademate quo coronasti eum. Relinquens matrem adhæret uxori suæ, ut sint duo in carne una; & civitate pulsus, atque exaltatus * à terra, omnia trahit ad se, quippe qui est super omnia benedictus Deus in sæcula, Amen.

Christus in quibus nascatur.

Matt. 12. 49

Gal. 4. 19.

al.

IN NATIVITATE DOMINI

SERMO PRIMUS,

De fontibus Salvatoris.

1. GRandis quidem est, dilectissimi, hodierna Dominicæ Nativitatis sollemnitas: sed dies brevis cogit breviare sermonem. Nec mirum, si facimus nos breve verbum, quando & Deus Pater Verbum fecit abbreviatum. Vultis nosse quàm longum, quam breve fecit? *Cælum*, inquit hoc Verbum, *& terram ego impleo.* Nunc caro factum, in angusto locatum præsepio est. *A sæculo*, ait Propheta, *& in sæculum tu es Deus*: & ecce factus est infans diei unius. Ad quid hoc, Fratres, aut quæ necessitas fuit, ut sic exinaniret, sic humiliaret, sic abbreviaret se Dominus majestatis, nisi ut vos similiter faciatis? Jam clamat exemplo, quod postmodum prædicaturus est verbo: *Discite a me, quia mitis sum & humilis corde.* ut verax inveniatur qui dicit: *Cœpit Jesus facere, & docere.* Obsecro proinde & plurimum rogo, Fratres, non patiamini sine causa tam pretiosum exemplar vobis exhibitum esse, sed conformamini illi, & renovamini spiritu mentis vestræ. Studete humilitati, quæ fundamentum est custosque virtutum: sectamini illam, quæ sola potest salvare animas vestras. Quid enim magis indignum, quid detestandum amplius, quid gravius puniendum, quam ut videns Deum cæli parvulum factum, ultra apponat homo magnificare se super terram? INTOLERABILIS impudentiæ est, ut ubi sese exinanivit majestas, vermiculus infletur & intumescat.

Jerem. 23.

Psal. 89. 2.

Matt. 11.

Act. 1. 1.

2. Hoc igitur est propter quod exinanivit se formam servi accipiens, qui in forma Dei Patri æqualis erat: sed exinanivit majestate & potentia, non bonitate & misericordia. Quid enim ait Apostolus? *Apparuit*, inquit, *benignitas & humanitas Salvatoris nostri Dei.* Apparuerat ante potentia in rerum creatione, apparebat sapientia in earum gubernatione: sed benignitas misericordiæ nunc maxime apparuit in humanitate. Innotuerat Judæis potestas in signis atque portentis, unde & in ea lege sæpius invenies: *Ego Dominus, Ego Dominus.* Philosophis quoque abundantibus in sensu suo majestas innotuit, quoniam juxta Apostoli verba, *quod notum est Dei, manifestum est in illis.* Verumtamen & Judæi potestate ipsa premebantur, & Philosophi scrutatores majestatis opprimebantur à gloria. Potestas subjectionem, majestas exigit admirationem, neutra imitationem. Appareat, Domine, bonitas, cui possit homo, qui ad imaginem tuam creatus est, conformari. nam majestatem, potestatem, sapientiam nec imitari possumus, nec expedit æmulari. Quousque angusta est misericordia tua in sola Angelorum parte, reliquam occupat judicium cum toto pariter humano genere? *Domine, in cælo misericordia tua, & veritas tua*

Tit. 3. 4.

Rom. 1.

Psal.

usque ad nubes, terram universam condemnans, & aëreas potestates. Dilatet misericordia sinus suos, extendat funes, expandat sinus, attingat à fine usque ad finem fortiter, disponens omnia suaviter. Restrictus est, Domine, judicio sinus tuus; solve cingulum tuum, & veni miserationibus affluens, & supereffluens caritate.

3. Quid tu times, ô homo? quid trepidas à facie Domini, quia venit? Venit non judicare, sed salvare terram. Olim tibi persuasum est ab infideli quodam servo, ut furtim tolleres & imponeres regium diadema capiti tuo. Deprehensus in furto, quidni timeres? quidni fugeres à facie ejus? Forte enim jam gladium vibrabat ignitum. Nunc in exsilio positus, in sudore vultus tui vesceris pane tuo: & ecce vox audita est in terra, quia Dominator advenit. Quo ibis à spiritu ejus, & quo à facie ejus fugies? Noli fugere, noli timere. Non venit cum armis; non puniendum, sed salvandum requirit. Et ne forte dicas etiam nunc, *Vocem tuam audivi, & abscondi me*: ecce infans est, & sine voce. Nam vagientis vox magis miseranda est, quàm tremenda: aut si cui forte terribilis, sed non tibi. Parvulus factus est, tenera membra Virgo Mater pannis alligat: & adhuc timore trepidas? Vel in hoc scies quia non venit perdere te, sed salvare; eripere, & non ligare. Jam adversus hostes tuos dimicat, jam superborum & sublimium colla tamquam Dei virtus & sapientia calcat.

4. Duo sunt tibi hostes, peccatum & mors, id est, mors corporis & animæ. Utrumque debellaturus advenit, & ab utroque salvabit te: noli timere. Et jam quidem peccatum in propria persona vicit, quando humanam naturam sine ulla contagione suscepit. Grandis enim peccato facta est violentia, & revera expugnatum esse cognoscitur, quando natura, quam se totam infecisse & occupasse gloriabatur, ab eo penitus aliena in Christo inventa est. Dehinc persequitur inimicos tuos, & comprehendit eos; nec convertitur donec deficiant. Contra peccatum dimicans in conversatione sua, verbis pariter & exemplis oppugnat; sed in passione sua alligat illud, alligat plane fortem, & diripit vasa ejus. Jam vero eodem ordine mortem quoque superat prius in seipso, cum resurgit primitiæ dormientium, & primogenitus mortuorum: postmodum debellaturus eam pariter in omnibus nobis, quando videlicet suscitabit mortalia corpora nostra, & destruetur novissima inimica mors. Propterea enim resurgens decorem indutus est, non (sicut antea nascens) pannis involutus est. Propterea qui prius sinu misericordiæ affluebat non judicans quemquam, resurgens præcinxit se, & justitiæ cingulo videtur quodammodo effluentem sinum misericordiæ collegisse: quoniam ex tunc præparatur ad judicium, quod in nostra resurrectione futurum est. Nam & propterea parvulus antea venit, ut misericordiam prærogaret; & futurum in fine judicium præcurrens, misericordia temperaret.

5. Licet enim parvulus ad nos venerit, non parum tamen attulit, non parum contulit nobis. Si quæris quid attulit: primo omnium attulit misericordiam, secundum quam, teste Apostolo, *salvos nos fecit*. Neque enim is tantum profuit, quos tunc præsens invenit; sed fons est, qui numquam poterit exhauriri. Fons nobis est Christus Dominus unde lavemur, sicut scriptum est: *Qui dilexit nos, & lavit nos à peccatis nostris*. Verumtamen non iste solus aquarum est usus; nec tantum sordes abluunt, sed & sitim exstinguunt. *Beatus vero*, ait Sapiens, *qui in sapientia morabitur, & qui in justitia meditabitur*. & post pauca: *Aqua*, inquit, *sapientiæ salutaris potabit illum*. Bene *sapientia salutaris*, quoniam sapientia carnis mors est, & sapientia mundi etiam ipsa inimica est Deo. Sola quæ ex Deo est sapientia salutaris est, quæ secundum beati Jacobi definitionem *primum pudica, deinde pacifica est*. Nam sapientia carnis voluptuosa est, non pudica: sapientia mundi tumultuosa est, non pacifica. Sapientia vero quæ ex Deo est, primum pudica est, non quærens quæ sua sunt, sed quæ Jesu-Christi, ut non suam quisque faciat voluntatem, sed consideret quæ sit voluntas Dei: deinde pacifica, non abundans in suo sensu, sed alieno magis acquiescens consilio vel judicio.

6. Tertius aquarum usus est irrigatio, quam profecto maxime necessariam habent novellæ plantationes: alioquin aut minus proficient, aut ex toto peribunt præ siccitate. Quærat ergo devotionis aquas, quisquis seminaverit bonorum operum semina: ut irrigatus fonte gratiæ, bonæ conversationis hortus non arescat, sed in perpetua viriditate proficiat. Orat enim pro hujusmodi Propheta: *Et holocaustum tuum*, inquiens, *pingue fiat*. Sic & in laudibus Aaron legis, quoniam sacrificium ejus quotidianus ignis absumpsit. In quibus omnibus nihil aliud intelligendum videtur, nisi ut bona opera fervore devotionis & dulcedine spiritualis gratiæ condiantur. Putas inveniri poterit quartus fons, ut paradisum recuperemus quatuor fontium irrigatione amœnissimum? Nam si terrenum paradisum denuo nobis reddendum non speramus, quomodo regnum cælorum sperabimus? *Si terrena*, inquit, *dixi vobis & non creditis, quomodo si dixero vobis cælestia, credetis?* Nunc autem ut de exhibitione præsentium firma sit exspectatio futurorum: paradisum habemus multo meliorem, & longe delectabiliorem, quàm primi parentes habuerunt: & paradisus noster Christus Dominus est. In quo tres quidem fontes jam invenimus: quartum quæramus. Habemus de fonte misericordiæ ad diluendas culpas, aquas remissionis: habemus de fonte sapientiæ ad potandam sitim nostram, aquas discretionis: habemus de fonte gratiæ ad irrigandas plantas bonorum operum, aquas devotionis: quæramus ad decoquendos cibos aquas ferventes, aquas æmulationis. Hæ nimirum condiunt, & decoquunt affectiones nostras, & ebulliunt de fonte caritatis. Unde ait Propheta: *Concaluit cor meum intra me; & in meditatione mea exardescet ignis*. Alibi quoque, *Zelus*, inquit, *domus tuæ comedit me*. Siquidem ex dulcedine devotionis diligens justitiam, ex fervore æmulationis odio habet iniquitatem. Et vide ne forte de fontibus istis prædixerit Isaias: *Haurietis aquas in gaudio de fontibus Salvatoris*. Nam ut promissionem hanc vitæ præsentis esse noveris, non futuræ, illud attende quod sequitur. *Dicetis in illa die: Confitemini Domino, & invocate nomen ejus*. Invocatio quippe præsentis temporis est, sicut scriptum est: *Invoca me in die tribulationis*.

7. Porro ex his quatuor[a] fontibus, tres quidem proprie convenire videntur tribus Ecclesiæ ordinibus, singuli singulis. Nam primus quidem communis est omnibus. In multis enim offendimus omnes: & necessarium habemus misericordiæ fontem ad diluendas offensionum sordes. *Omnes*, inquam, *peccavimus, & egemus gloria Dei*. Et Prælati, & continentes, & conjugati, *si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus*. Quia ergo nemo mundus à sorde, necessarius est omnibus fons misericordiæ, & pari voto debent ad hunc fontem Noë, Daniel & Job properare. De cetero quidem Job maxime sapientiæ fontem quærat: quoniam ipse magis inter medios laqueos ambulat, ita ut magnum videatur, si à malo declinat. Danieli vero currendum est ad fontem gratiæ, cui nimirum pœnitentiæ opera & labores abstinentiæ devotionis gratia necesse est impinguare. Oportet enim ut nos maxime in hilaritate omnia faciamus: *quoniam hilarem datorem diligit Deus*. Nam & terra nostra nequaquam fertilis est hujusmodi seminis, bonæ scilicet conversationis: ideoque facile exarescet, nisi crebris irrigationibus adjuvetur. Unde & in oratione Dominica hujusmodi gratiam sub quotidiani panis nomine postulamus. Merito sane, ne forte cadat super nos terribilis illa maledictio propheticæ imprecationis: *Fiant sicut fœnum tectorum, quod priusquam evellatur exaruit*. Fons vero æmulationis Noe convenit

Margin notes: Tom. III. Discrimen ejus à sapientia carnis & mundi. — 3. Fons gratiæ seu devotionis. — Psal. 19. 4. — Johan. 3. 12. — 4. Fons caritatis seu æmulationis. — Psal. 38. 4. — Psal. 68. 10. — Isa. 12. 3. — Isa. 12. 4. — Psal. 49. 15. — Ecclesiæ tribus ordinibus hæc aptantur. — Rom. 3. 23. — 1 Johan. 1. 8. V. Serm. 35. de divers. — 2. Cor. 9. 7. — Psal. 128. 6. — Gen. 3. 10. — Apoc. 1. 5. — Eccli. 14. 22. Fons sapientiæ. — Jac. 3. 17.

a Confer sermonem 96. de diversis, ubi hos fontes aliter explicat.

Tom. III. ſpecialiter, quia maxime Prælatos decet hic zelus.

5 Fons vitæ. 8. Quatuor itaque fontes iſtos adhuc in carne viventibus nobis in ſemetipſo Chriſtus exhibet: quintum, qui eſt fons vitæ, poſt hoc ſæculum repromittens, ad quem ſitiebat Propheta cum diceret: *Sitivit anima mea ad Deum fontem vivum.* (Pſal. 41. 2.) Et fortaſſis etiam propter hos quatuor fontes, quatuor in locis vulneratus eſt Chriſtus adhuc vivens in cruce: propter quintum, cum jam tradidiſſet ſpiritum, transforatus eſt in latere. Vivebat adhuc, quando foderunt ei manus & pedes, ut nobis adhuc viventibus, quatuor fontes ex ſeipſo proferret: quintum pertulit vulnus cum jam exſpiraſſet, ut in ſe nihilo minus quintum nobis fontem poſt obitum aperiret. Sed ecce dum loquimur de myſteriis Nativitatis, ad ſcrutanda repente devenimus ſacramenta Dominicæ Paſſionis. Nec mirum tamen ſi quærimus in Paſſione, quid in Nativitate ſua Chriſtus attulerit. Tunc enim conſciſſo ſacco pecuniam quæ latebat, in pretium noſtræ redemptionis effudit.

IN NATIVITATE DOMINI,

Sermo secundus.

De tribus præcipuis Dei operibus, & triplici commixtione.

Pſal. 110. 2. Opera Domini magna. 1. Magna opera Domini, ait propheta David. Magna quidem omnia opera ejus, Fratres, ſiquidem magnus & ipſe: ſed ad nos maxime ſpectant, quæ in eis maxima eſſe videntur. Hinc eſt quod pſallit idem Propheta, dicens: *Magnificavit Dominus facere nobiſcum.* (Pſal. 125. 3.) Denique quàm magnifice nobiſcum agat, ſpecialiter tria quædam ejus opera clamant; primæ noſtræ Creationis, præſentis Redemptionis, futuræ Glorificationis. (Tria præcipue, Creationis, Redemptionis, & Glorificationis.) Quam magnificata ſunt in ſingulis opera tua Domine! Tuum eſt virtutem operum tuorum annuntiare populo tuo, nos ipſa ſaltem opera non ſilemus. Triplicem, Fratres, commixtionem in his tribus conſiderare eſt cæleſtis plane operis, & divinæ virtutis. Nam in primo opere conditionis noſtræ de limo terræ plaſmavit hominem Deus, & inſpiravit in faciem ejus ſpiritum vitæ. (In primo conjungit corpus animæ.) Qualis artifex, qualis unitor rerum, ad cujus nutum ſic conglutinantur ſibi limus terræ, & ſpiritus vitæ! Limus quidem jam ante creatus erat, quando in principio creavit Deus cælum & terram: at ſpiritus ſane non communem, ſed propriam habet conditionem; nec in maſſa creatur, ſed ſingulari quadam excellentia inſpiratur. Agnoſce, ô homo, dignitatem tuam, agnoſce gloriam conditionis humanæ. Eſt enim tibi cum mundo corpus. ſic enim decet eum qui conſtitutus eſt ſuper univerſam hujus creaturæ corporeæ molem, aliqua ei ſimilari ex parte. Sed eſt tibi etiam ſublimius aliquid, nec omnino comparandus es ceteris creaturis. Compacta & confœderata ſunt in te caro & anima; illa plaſmata, hæc inſpirata.

2. Sed cujus intereſt hæc commixtio? cui hac unione præſtatur? Etenim juxta ſapientiam filiorum hujus ſæculi, ubi ſociantur ſummis inferiora, prævalent qui poteſtatem habent, & humilioribus utuntur pro libito ſuo. Conculcat fortior minus fortem, ridet ſapiens indoctum, ſimpl[icem] fallit aſtutus, potens deſpicit imbecillem. Non ſic in opere tuo Deus, non ſic in tua commixtione; non ad hoc ſociaſti ſpiritum limo, ſublimem humili, dignam & excellentem creaturam abjectæ & inutili maſſæ. Quis non videat, Fratres, quantum corpori præſtet anima? numquid non truncus eſſet inſenſibilis caro inanimata? (Anima quantum præſtet corpori.) Ab anima enim pulcritudo, ab anima incrementum, ab anima claritas viſus & ſonus vocis: denique ſenſus omnis ab anima eſt. Caritatem mihi conjunctio iſta commendat, caritatem in hac ipſa conditionis propriæ pagina lego: caritatem in ipſo ſtatim principio non ſolum prædicat, sed ingerit mihi manus benigniſſima Creatoris.

(Conjunctio hæc fraude diaboli diſſipata eſt.) 3. Et quidem magna hæc conjunctio, dilectiſſimi, ſed ſi ſtabilis permanſiſſet. Nunc autem licet divino fuerit m[unit]a ſigillo, (ad imaginem quippe & ſimilitudinem ſuam creavit Deus hominem) heu! diruptum eſt ſigillum, & unitas diſſipata. Accedens peſſimus ille latro recens adhuc ſigillum fregit: & ſic mutata ſimilitudine divina, comparatus eſt miſer homo jumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis. Rectum quippe fecit Deus hominem: atque hæc ſimilitudo ejus, de quo ſcriptum eſt, *quia rectus Dominus Deus noſter, & non eſt iniquitas in eo.* Veracem quoque & juſtum fecit eum, ſicut & ipſe veritas & juſtitia eſt: nec unitas ipſa poſſet disjungi, dum ſigilli hujus integritas permaneret. Verum ſupervenit falſarius, qui indoctis ſigillum promittens melius, væ, væ! fregit quod erat manu divinitatis impreſſum. *Eritis,* inquit, *ſicut dii, ſcientes bonum & malum.* O malevole! ô maligne! ad quid eis hujus ſimilitudo ſcientiæ? Sint certe ſicut dii, recti, juſti; veraces ſint, ſicut Deus, in quem peccatum non cadit. Hoc quippe ſigillo ſtante, ſtabit unitas illa. Jam experimur miſeri, quid nobis perſuaſerit verſutia diabolicæ fraudis. Fracto namque ſigillo, ſequitur amarum diſcidium, triſte divortium. Ubi eſt quod dixiſti nequam, *Nequaquam moriemini?* Ecce enim morimur omnes, & non eſt homo qui vivat, & non videat mortem.

4. Sed quid erit, Domine Deus? Numquamne reparabitur opus tuum, & qui ceciderit non adjiciet ut reſurgat? Non eſt qui reficiat, niſi qui fecit. Itaque propter miſeriam inopum & gemitum pauperum nunc exſurgam, dicit Dominus: ponam in ſalutari, fiducialiter agam in eo. Nihil ſiquidem proficiet inimicus in eo, & filius iniquitatis non apponet nocere ei. Novam, inquit, ego facio commixturam, ubi & expreſſius, & robuſtius pono ſigillum, eum, qui non ad imaginem meam factus eſt, ſed eſt ipſa imago, ſplendor gloriæ, & figura ſubſtantiæ, non factus, ſed genitus ante ſæcula. Et ne forte timeas eſſe frangendum, audi Prophetam: *Aruit,* inquit, *tamquam teſta virtus mea,* ſed talis teſta, cui nec ipſe malleus univerſæ terræ nocere ullo modo poſſit. Sane cum prima ex duobus facta ſit, ſecunda jam conjunctio fit ex tribus, ut diſcas ex hoc ipſo ad ſacramentum accedere Trinitatis. Verbum, quod erat in principio apud Deum, & Deus erat; anima, quæ de nihilo creata eſt, & ante non erat; caro de maſſa corruptionis ſine corruptione aliqua divino ſegregata artificio, qualis nulla jam caro erat; vinculo indiſſolubili in perſonæ coeunt unitatem. Habes in his triplex genus potentiæ: quod non erat, creatum; quod perierat, reparatum. Quod ſuper omnia erat, paulo minus ab Angelis minoratum. Hæc ſunt evangelica illa ſata farinæ, quæ pariter fermentantur, ut ſit panis Angelorum quem manducet homo, panis cor hominis confirmans. Felix mulier, benedicta in mulieribus, in cujus caſtis viſceribus, superveniente igne ſancti Spiritus, coctus eſt panis iſte*. Felix, inquam, mulier quæ in hæc tria ſata immiſit fidei ſuæ fermentum. Siquidem fide concepit, fide peperit, & ut ait Elizabeth, *Beata quæ credidit, quoniam perficientur ea quæ dicta ſunt ei a Domino.* Nec mireris, quod fide ejus mediante unitum dixerim Verbum carni, quandoquidem & carnem ipſam de ejus carne ſuſcepit. Sane ne hoc quidem præſenti expoſitioni obviare poteſt, quod de cæleſtis regni dicitur ſimilitudine. Neque enim indignum videtur, ſi cælorum regnum fidei Mariæ comparatur, qua & reparatur.

5. Hujus itaque vinculum unionis nulla omnino ſolvere poterit creatura: ſiquidem nec princeps hujus mundi habet in eo quidquam, nec ipſe Johannes ſolvere dignus eſt corrigiam calceamenti. Quid tamen? Solvatur certe aliquatenus neceſſe eſt: alioquin quod diſſolutum eſt, non reſolidatur. Panis integer, theſaurus abſconditus, ſapientia occulta, quæ utilitas in his omnibus? Merito flebat Johannes non inveniri qui aperiret librum, & ſolveret ſignacula ejus: dum enim clauſus ſtaret, nemo ex nobis divinam illam attingere ſapientiam prævaleret. Aperi tu librum, Agne Dei, vera manſuetudo, Fodiendas expone Judæo

manus

manus tuas & pedes, ut qui in eis latet procedat thesaurus salutis, & copiosa redemptio. Frange denique esurientibus panem tuum. Solus enim frangere potes, qui solus, ut confracta solides, stare potes: & in ipsa confractione solus potestatem habes ponendi animam, cum volueris, resumendam. Tua igitur miseratione solvatur aliquatenus hoc templum, sed non penitus dissolvatur. Separetur ab anima caro, sed Verbum sane & carnis servet incorruptionem, & animæ plenam conferat libertatem: ut sola inter mortuos libere agat, educens vinctos de domo carceris, sedentes in tenebris & umbra mortis. Ponat anima sancta carnem immaculatam, sed resumendam tertia die: ut moriens mortem perimat, & vita hominum cum resurgente resurgat. Ita factum est, dilectissimi, & ita factum esse gaudemus. Morte illa mors mortua est, & regenerati sumus in spem vitæ per resurrectionem Jesu-Christi ex mortuis.

Christus vorantis mortem.

6. Jam quid futurum sit in unione tertiâ, quis loquetur? *Nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus diligentibus se.* Consummatio erit illa, cum tradiderit Christus regnum Deo & Patri: & erunt duo non jam in carne una, sed in spiritu uno. Etenim si adhærens carni Verbum, factum est caro: multo magis qui adhæserit Deo, unus spiritus erit cum eo. Et in hac quidem unione, media humilitas exhibetur, & humilitas magna nimis: in ea vero quam exspectamus, ad quam suspiramus, perfecta nobis (si tamen nobis) reposita glorificatio est. Quod si meminimus in prima conjunctione, qua ex anima & carne compactus est homo, caritatem commendari; merito humilitas eminet in secunda, quia SOLA VIRTUS humilitatis est læsæ reparatio caritatis. Porro quod unitur rationalis animæ creatura terreno corpori, omnino non est humilitati adscribere: siquidem non ex deliberatione propria carni miscetur, sed creando immittitur, immittendo creatur. Non sic sane summus ille Spiritus, qui cum esset magis bonus, ipso beneplaciti sui arbitrio accessit ad corpus incoinquinatum. Merito denique caritatem & humilitatem sequitur glorificatio, quia sine caritate nihil prodesse potest; & nemo, nisi qui se humiliat, exaltabitur.

1. Cor. 2. 9. Tertia conjunctio det glorificatione.

Luc. 14. 11.

IN NATIVITATE DOMINI,

SERMO TERTIUS.

De loco, tempore, & aliis circumstantiis Nativitatis.

1. DUo[a] quædam rerum genera, Fratres, in hac Nativitate Domini considero, non solum diversa, sed & dissimilia valde. Siquidem & Puer qui nascitur, Deus est: & Mater de qua nascitur, virgo est: & partus ipse sine dolore est. Fulget in tenebris lux nova de cælo, gaudium magnum Angelus evangelizat: laudat multitudo cælestis militiæ; datur gloria Deo, pax hominibus bonæ voluntatis: currunt pastores, inveniunt quod ad eos dictum est verbum, nuntiant aliis: quicumque audiunt, admirantur. Hæc & his similia, dilectissimi, divinæ virtutis sunt, non fragilitatis humanæ. Vasa sunt aurea & argentea, quibus pro tanta sollemnitate in mensa Domini etiam egenis quibusque hodie ministratur. Non est nobis tollere ista, non nobis datur aureus discus aut scyphus, sed qui in eis est cibus & potus. *Diligenter considera*, ait Sapiens, *quæ tibi apponuntur.* Et ego certe agnosco mea esse Nativitatis hujus tempus & locum, infantilis corporis teneritudinem, parvuli vagitus & lacrymas; sed & ipsorum quibus primo annuntiatur nativitas Salvatoris, paupertatem pastorum atque vigilias. Mea sunt hæc, pro me faciunt, mihi apponuntur, mihi proponuntur imitanda. Hieme natus est, nocte natus est Christus. Numquid credimus casu factum, ut in tanta aëris inclementia, & in tenebris nasceretur, cujus est hiems & æstas, dies & nox? Non eligunt parvuli ceteri quando nascantur: quippe quibus adhuc vix incipientibus vivere, nullus subest rationis usus, nulla eligendi libertas, facultas nulla deliberandi. Christus, Fratres, etsi homo non[b] erat, erat tamen in principio apud Deum, & Deus erat, ejusdem, cujus nunc est, sapientiæ & potestatis, utpote Dei virtus, & Dei sapientia. Nasciturus itaque Dei Filius, cujus in arbitrio erat quodcumque vellet eligere tempus, elegit quod molestius est, præsertim parvulo, & pauperis matris filio, quæ vix pannos haberet ad involvendum, præsepe ad reclinandum. Et certe cum esset tanta necessitas, nullam audio pellium fieri mentionem. Primus Adam pelliceis vestitur tunicis, pannis secundus obvolvitur. Non est tale judicium mundi: aut iste fallitur, aut mundus errat. Sed divinam falli impossibile est sapientiam. Merito proinde & *carnis prudentia* (mors siquidem & ipsa) *inimica est Deo*; & sæculi quoque prudentia stultitia nominatur. Quid enim? Christus utique, qui non fallitur, elegit quod carni molestius est. Id ergo melius, id utilius, id potius eligendum: & quisquis aliud doceat vel suadeat, ab eo tamquam à seductore cavendum.

Eccli. 31. 12. Convivium ad mores.

Christus hieme natus docet eligenda quæ carni molesta sunt.

Pelles improbat.

Rom. 8. 7. 1. Cor. 3. 19.

2. Jam vero etiam nocte voluit nasci. Ubi sunt qui tam impudenter ostentare gestiunt semetipsos? Christus eligit quod salubrius judicat: vos eligitis quod reprobat ille. Quis prudentior è duobus? Cujus judicium justius? Cujus sententia sanior? Denique tacet Christus, non se extollit, non magnificat, non prædicat: & ecce annuntiat eum Angelus, laudat multitudo cælestis exercitus. Et tu ergo qui Christum sequeris, inventum absconde thesaurum. AMA NESCIRI, laudet te os alienum, sileat tuum. Adhuc autem in stabulo nascitur Christus, & in præsepio reclinatur. Et nonne ipse est qui dicit: *Meus est orbis terræ, & plenitudo ejus?* Quid ergo stabulum elegit? Plane ut reprobet gloriam mundi, damnet sæculi vanitatem. Necdum loquitur lingua, & quæcumque de eo sunt, clamant, prædicant, evangelizant: ipsa quoque infantilia membra non silent. In omnibus mundi judicium arguitur, subvertitur, confutatur. Quis enim hominum, si daretur optio, non magis eligeret robustum corpus, & ætatem intelligibilem, quàm infantilem? O Sapientia, quæ de occultis traheris! ô vere incarnata & velata Sapientia! Et tamen, Fratres, ipse est promissus olim per Isaiam parvulus, sciens reprobare malum, & eligere bonum. MALUM ergo voluptas corporis, bonum vero afflictio est: siquidem & hanc eligit, & illam reprobat Puer sapiens, Verbum infans. Verbum enim caro factum est, & caro infirma, caro infantilis, caro tenera, caro impotens, omnis operis, omnis laboris impatiens.

Christus nocte natus: docet ostentationem fugiendam.

Psal. 49. 12. Stabulum damnat mundi vanitatem.

Isa. 7. 5.

3. Et vere, Fratres, Verbum factum est caro, & sic habitavit in nobis. Dum esset in principio apud Deum, lucem habitabat inaccessibilem, & non erat qui caperet illud. Quis enim investigavit sensum Domini, aut quis consiliarius ejus fuit? Carnalis homo non percipit ea quæ sunt spiritus Dei: sed jam capiat & carnalis, quia Verbum factum est caro. Si nihil præter carnem novit audire, ecce Verbum caro factum est: audiat illud vel in carne. O homo, in carne tibi exhibetur Sapientia: illa quondam occulta, ecce jam trahitur de occultis, & ipsis sese ingerit sensibus carnis tuæ. Carnaliter (ut ita dixerim) prædicatur tibi: Fuge voluptatem, quia posita est mors[c] secus introitum delectationis; age pœnitentiam, quia per hanc appropinquat regnum Dei. Hoc tibi prædicat stabulum istud, hoc præsepe clamat, hoc membra illa infantilia manifeste loquuntur, hoc lacrymæ & vagitus evangelizant. Plorat quippe Christus, sed non sicut ceteri, aut certe non quare ceteri solent. In aliis sensus, in Christo prævalebat affectus. Patiuntur illi, non agunt, utpote nec ipsius adhuc usum voluntatis habentes.

1. Tim. 6. 16. Isa. 40. 13. 1. Cor. 2. 14.

Matt. 3. 2.

Christi lacrymæ & vagitus docent fugam voluptatum.

a In mss gallico Fuliensium legitur *tria*, & rectius.

b Alias deest particula *non*, sed retinenda omnino, ut sit sensus Christum non fuisse hominem ante hanc nativitatem, sed tantum Deum.

c Auctor sermonis 292. in Appendice novæ editionis S Augustini num. 3. tamquam ex Scriptura adducit hunc locum, qui in Regula S Benedicti totidem verbis refertur cap. 7. de humilitate gradu 1.

Tom. III

Illi ex passione lugent, Christus ex compassione. Illi jugum grave, quod est super omnes filios Adæ: Christus filiorum Adæ peccata deplorat. Et certe pro quibus nunc lacrymas fundit, postea fundet & sanguinem. O duritia cordis mei! Utinam, Domine, sicut Verbum caro factum est, ita & cor meum carneum fiat. siquidem & hoc pollicitus es per Prophetam: *Auferam*, inquit, *à vobis cor lapideum, & dabo vobis cor carneum.* (Ezech. 11. 19.)

(Pudorem quoque, dolorem, & timorem nobis incutiunt.)

4. Fratres, lacrymæ Christi mihi & pudorem pariunt, & dolorem. Ludebam ego foris in platea, & in secreto regalis cubiculi super me ferebatur judicium mortis. Audivit hoc Unigenitus ejus: exiit posito diademate, B sacco vestitus, adspersus cinere caput, nudus pedes, flens & ejulans, quod morte damnatus esset servulus ejus. Intueor illum subito procedentem stupeo novitatem, causam percontor, & audio. Quid facturus sum? Adhucne ludam, & deludam lacrymas ejus? Plane si insanus sum & mentis inops, non sequar eum, nec simul cum lugente lugebo. Ecce unde pudor. Dolor & timor unde? Utique quia ex consideratione remedii, periculi mei æstimo quantitatem. Nesciebam, sanus mihi videbar: & ecce mittitur Virginis Filius, Filius Dei Altissimi, & jubetur occidi: ut vulneribus meis pretioso sanguinis illius balsamo medeatur. Agnosce, ô homo, quàm gravia sunt vulnera, pro quibus necesse est Dominum Chris- C tum vulnerari. Si non essent hæc ad mortem, & mortem sempiternam, numquam pro eorum remedio Dei Filius moreretur. Pudet itaque, dilectissimi, propriam negligenter dissimulare passionem: cui tantam à majestate tanta exhiberi video compassionem. Compatitur Filius Dei, & plorat: homo patitur, & ridebit? Sic & medicinæ æstimatio, & doloris mihi, & timoris exaggeratio est.

(Sed & consolationem.)

5. Verum si diligenter observem præcepta medici, erit etiam consolationis occasio. Sicut enim gravem agnosco morbum, cui tanta apponitur medicina; sic & ex boc ipso non incurabilem esse conjector. Neque enim pretiosissimas species frustra insumeret medicus D sapiens, immo sapientia ipsa. Porro frustra insumi constat, non solum si absque eis facilis esset curatio, sed multo magis si & cum eis sit impossibilis. Animat itaque ad pœnitentiam, & accendit vehementius desiderium spes concepta. Sane accedit ad consolationem ipsa quoque, quæ pastoribus vigilantibus exhibita est, visitatio & allocutio Angelorum. Væ vobis divites, qui habetis consolationem vestram, ut jam non meremini habere cælestem. Quàm multi enim nobiles secundum carnem, quàm multi potentes, quàm multi sapientes hujus sæculi, hora illa in stratis mollibus quiescebant; & nemo eorum dignus habitus est novam videre lucem, scire magnum illud gaudium, E Angelos audire cantantes: *Gloria in excelsis Deo!* Agnoscant igitur homines, quia qui in labore hominum non sunt; visitari ab Angelis non merentur. Agnoscant quàm placeat supernis civibus labor, cujus spiritualis intentio est: quandoquidem & eos, qui pro victu corporis, corporali urgente necessitate laborant, suo dignantur alloquio, & alloquio tam felici. Nimirum humanum in eis agnoscunt ordinem *, quo constituit Deus, ut in sudore vultus sui vescatur Adam pane suo.

(Pastores electi digni, divites & nobiles neglecti.)

(Gen. 3. 19. * al. ordinationem.)

(Christi pro nobis labores frustrari quàm molestum Deo.)

6. Obsecro vos, dilectissimi, considerate diligentius, quantum fecerit Deus pro vestra exhortatione & salute: ne infructuosus inveniatur in vobis sermo tam vivus & efficax, sermo fidelis, & omni acceptione di- F gnus; sermo non tam oris, quàm operis. Putatis, Fratres, parum mihi molestum esse, si hoc ipsum verbum, quod nunc loquor ad vos, vacuum & sine aliqua utilitate deperire in cordibus vestris nossem? Et quis sum ego, aut quis est hic sermo meus? Si hunc tantillum vocis laborem inutilem esse doleret homo pusillus, immo & nihili: quàm justius indignabitur Dominus majestatis, si tantam ejus operam nostra aut duritia, aut negligentia contingat evacuari? Avertat hoc à servulis suis, qui pro eorum salute induere dignatus A est formam servi, Unigenitus Dei Patris, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula, amen.

IN NATIVITATE DOMINI,

Sermo Quartus.

De eo quod pastores invenerunt Mariam, & Joseph, & Infantem positum in præsepio.

1. Agnoscite, Fratres dilectissimi, quanta sit hodierna sollemnitas, cui & dies brevis, & terræ angusta est latitudo. Loco pariter & tempore dilatatur. Noctem præoccupat, cælum replet antequam terram. B Nox enim ut dies illuminata est, cum intempestæ noctis hora pastores circumfulsit lux nova de cælo. Et ut noveritis quo in loco sollemnitatis hujus cœperint gaudia celebrari; quod jam Angelis erat, futurum omni populo gaudium evangelizatur: sed & confestim adest divinis personans laudibus cælestis exercitus multitudo. Hinc est quod sollemnis ducitur nox ista præ ceteris, in psalmis, hymnis & canticis spiritualibus: & his potissimum in vigiliis sine ulla hæsitatione credendum est, cælestes illos principes prævenire conjunctos psallentibus, in medio juvencularum tympanistriarum. Sed quàm multa hodie gemmis & auro fulgent altaria *! quanti ubique palliis parietes ador- C nantur! Putas ad hæc divertent Angeli, & pannosos homines declinabunt? Si ita est, cur pastoribus ovium magis apparuere, quàm terræ regibus, quàm sacerdotibus templi? Cur & ipse Salvator, cujus est aurum pariter & argentum, sacram in corpore suo dedicat paupertatem? Aut certe, cur paupertas ipsa tam sollicite enarratur ab Angelo? Neque enim sine certi ratione mysterii pannis Salvator obvolvitur, & ponitur in præsepio, quando id manifeste in signum nobis commendatur ab Angelo. *Hoc*, inquit, *vobis signum: invenietis infantem pannis involutum.* In signum positi sunt panni tui, Domine Jesu! sed in signum, cui à multis usque hodie contradicitur. Multi quippe vocati, D sed non multi electi, & ideo nec signati. Agnosco certe, agnosco Jesum magnum sacerdotem sordidis opertum vestibus, dum altercaretur cum diabolo. Scientibus Scripturas loquor, & quibus non ignota est prophetica visio Zachariæ. Ubi vero exaltatum est Caput nostrum super inimicos nostros, ex hoc plane mutavit vestem, decorem induit, amictus lumine sicut vestimento: exemplum dedit nobis, ut & nos eadem faciamus. Utilior siquidem in conflictu lorica ferrea, quàm stola linea: licet oneri sit illa, hæc honori. Erit cum & membra sequentur caput, ut corpus jam universum uno psallat spiritu, & dicat: *Conscidisti saccum meum, & circumdedisti me lætitia.*

E 2. *Invenietis*, inquit, *infantem pannis involutum, & positum in præsepio.* Et post pauca: *Venerunt*, ait Evangelista, *festinantes, & invenerunt Mariam, & Joseph, & Infantem positum in præsepio.* Quid est quod sola ab Angelo commendari videtur humilitas, nec tamen sola à pastoribus inveniri? Forte specialius commendat Angelus humilitatem: quia ruentibus ceteris per superbiam, ipse in humilitate stetisset. Aut propterea certe cælitus annuntiatur humilitas, quod hæc quasi propria virtus divinæ exhibenda sit majestati. Sola tamen non potuit inveniri, quia semper gratia datur humilibus. Invenerunt ergo Mariam, & Joseph, & Infantem positum in præsepio. Sicut enim Salvatoris infan- F tia manifestam prætendit humilitatem: sic per Virginem continentia, justitia per Joseph virum justum, cujus laus est in Evangelio, non incongrue designatur. Sane continentiam deberi carni quis nesciat? Justitia vero virtus est, quod suum est cuique tribuens: & hæc erga proximos est necessaria. Porro humilitas Deo nos reconciliat, Deo facit esse subjectos, Deo placet in nobis; sicut ait Virgo beata: *Respexit Deus humilitatem ancillæ suæ.* Itaque qui fornicatur, peccat in corpus suum: qui injoriosus est, in proximum: qui extollitur & inflatur, in Deum. Fornicator

semetipsum dehonestat, injuriosus molestat proximum; elatus, quod in se est, Deum inhonorat. *Gloriam meam*, Dominus ait, *alteri non dabo*. Et superbus: Ego, inquit, mihi eam, licet non dederis, usurpabo. Nec enim placet ei angelica distributio, dans *gloriam Deo, pacem hominibus*. Non ergo colit Deum, sed adversus eum extollitur, impius plane & infidelis. Quæ est enim pietas, nisi cultus Dei? Quis vero Deum colit, nisi qui voluntarie ei subjectus est, & sicut oculi servorum in manibus dominorum suorum, sic oculi cordis ejus ad Dominum Deum suum?

Isa. 42. 8.

3. Ut ergo inveniatur in nobis semper Maria, & Joseph, & Infans positus in præsepio; sobrie, & juste, & pie vivamus in hoc sæculo. Propter hoc enim apparuit gratia Dei erudiens nos, & per hoc quoque illius gloria apparebit. sic enim habes: *Apparuit gratia Dei omnibus hominibus, erudiens nos, ut abnegantes impietatem & sæcularia desideria, sobrie, & juste, & pie vivamus in hoc sæculo, exspectantes beatam spem, & adventum gloriæ magni Dei*. Apparuit in parvulo gratia ad eruditionem: sed *hic erit magnus*, sicut de eo Gabriel locutus est: & quos parvulus erudierit ad humilitatem cordis & mansuetudinem, magnificabit postmodum & glorificabit magnus & gloriosus adveniens Jesus-Christus Dominus noster, qui est benedictus in sæcula sæculorum. Amen.

Ad Tit. 2. 11. 12. 13.

Luc. 1. 32.

IN NATIVITATE DOMINI,

Sermo quintus.

De verbis Apostoli, *Benedictus Deus & Pater Domini nostri Jesu-Christi, Pater misericordiarum, & Deus totius consolationis, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra.*

1. BEnedictus, qui propter nimiam caritatem suam, qua dilexit nos, misit nobis Filium suum dilectum, in quo ei bene complacuit, per quem reconciliati pacem habeamus ad eum, & idem sit in nobis reconciliationis hujus & mediator, & obses. Non est quod vereamur, Fratres mei, sub tam pio mediatore, non est quod de tam fido obside dubitemus. Sed qualis mediator est, inquies, qui in stabulo nascitur, in præsepio ponitur; pannis involvitur sicut ceteri, plorat ut ceteri; denique infans jacet, ut ceteri consueverunt? Magnus plane mediator est etiam in his omnibus, quæ ad pacem sunt, non perfunctorie, sed efficaciter quærens. Infans quidem est, sed Verbum infans, cujus ne ipsa quidem infantia tacet. *Consolamini, consolamini, dicit Dominus Deus vester*. Dicit hoc Emmanuel, nobiscum Deus. Clamat hoc stabulum, clamat præsepe, clamant lacrymæ, clamant panni. Clamat stabulum, curando sese homini, qui in latrones inciderat, præparari; clamat præsepe, eidem homini, qui jumentis comparatus fuerat, pabulum ministrari; clamant lacrymæ, clamant panni ejusdem ipsius cruenta jam vulnera ablui & detergi. siquidem nullo horum Christus eguit; nihil horum illi propter se, magis autem omnia propter electos. *Verebuntur filium meum*, ait Pater misericordiarum. Verum id quidem, Domine, reverentur eum. sed qui? non plane Judæi, ad quos missus; sed electi, propter quos missus.

[Chri]stum [ta]se media[to]rem testan[tu]r omnia.

Isa. 40. 1.

Luc. 10. 30.

Psal. 48. 13.

Luc. 20. 13. Matt. 21. 37.

2. Reveremur enim eum nos in præsepio, reveremur in patibulo, reveremur in sepulcro. Devote suscipimus tenerum propter nos, cruentum propter nos, pallidum propter nos, sepultum propter nos reveremur. Devote adoramus cum Magis, devote amplectimur cum Simeone sancto infantiam Salvatoris, suscipientes misericordiam tuam in medio templi tui. siquidem ipse est, de quo legimus: *Misericordia Domini ab æterno*. Alioquin quid coæternum Patri, nisi Filius & Spiritus-sanctus? Et uterque quidem non tam misericors, quàm ipsa vere misericordia. Nihilo minus etiam Pater misericordia est: atque hi tres nonnisi una misericordia, sicut una essentia, una sapientia, una divinitas, una majestas. In eo tamen quod *Pater miseri-cordiarum* dicitur Deus, quis non videat velut proprio nomine Filium designari? Et bene dicitur Pater misericordiarum, cui proprium est misereri semper & parcere.

[C]hristus Sal[va]tor à fidelibus under[e]n[ter] c[olendus].

Psal. 102. 17.

Deus ut Pater misericordiarum dicatur.

3. Sed forte quis dicat: Quomodo illi proprium est misereri, cujus judicia abyssus multa? neque enim dicitur: *Omnes viæ ejus* sola misericordia, sed, *misericordia & veritas*. Non minus justus quàm misericors est, cui misericordia & judicium decantatur. Verum id quidem: cui vult miseretur, & quem vult indurat; sed quod miseretur, proprium illi est. Ex se enim sumit materiam, & velut quoddam seminarium miserendi. Nam quod judicat & condemnat, nos eum quodammodo cogimus, ut longe aliter de corde ipsius miseratio, quàm animadversio procedere videatur. Ipsum audi dicentem: *Numquid voluntatis meæ est mors impii, dicit Dominus, & non magis ut convertatur & vivat?* Recte igitur non Pater judiciorum, vel ultionum dicitur, sed Pater misericordiarum, non modo quod pater videatur misereri potius quàm indignari, & quemadmodum pater filiorum misereatur timentium se: sed eo magis quod miserendi causam & originem sumat ex proprio, judicandi vel ulciscendi magis ex nostro.

Psal. 35. 6.

Psal. 24. 10.

Psal. 100. 1. Rom. 9. 18.

Miserendi materiam sumit ex se ipso, puniendi ex nobis.

Ezech. 18. 23.

4. Sed si propter hoc Pater misericordiæ, quare Pater misericordiarum? *Semel locutus est Deus*, ait Propheta, *duo hæc audivi: quia potestas Dei est, & tibi, Domine, misericordia*. Ceterum Apostolus nobis in uno Verbo, in Filio uno ipsam quoque misericordiam duplicem commendat, Patrem dicens non unius tantum misericordiæ, sed misericordiarum; & Deum non unius, sed totius consolationis, qui consolatur nos non modo in hac vel illa, sed in omni tribulatione nostra. Misericordiæ Domini multæ, ait quidam, videlicet quia multæ tribulationes justorum, & de omnibus his liberabit eos Dominus. Unus est Dei Filius, unum Verbum: sed miseria nostra multiplex, non modo magnam misericordiam, sed & multitudinem quærit miserationum. Forte tamen propter substantiam duplicem, qua subsistit humana conditio, cum sit utraque tam misera, non incongrue duplex hominum dicatur esse miseria, licet sit multiplex in utraque. Siquidem & corporis, & cordis nostri tribulationes multiplicatæ sunt: sed ab utrisque necessitatibus eruit, qui totum hominem salvum fecit. Cum ergo unus ille & unicus Dei Filius, & jam nunc venerit propter animas, tollere scilicet peccata mundi, & secundo propter corpora sit venturus, ut ea resuscitet, & configuret corpori claritatis suæ: non incongruum fortasse videbitur, ut in eo quod Patrem misericordiarum benedicimus, duplicem hanc misericordiam confiteamur. Suscipiens enim humanæ naturæ corpus simul & animam, non modo semel *Consolamini*, sed (ut supra quoque meminimus) *consolamini, consolamini, dicit Dominus Deus vester*: ut videlicet certi simus, quod utrumque sit salvaturus, qui neutrum suscipere est dedignatus.

Psal. 61. 12. 13.

Misericordiæ ejus multæ. 2. Cor. 1. 4.

Thren. 3. 22.

Miseria hominis duplex.

Dei misericordia item duplex.

Isai. 40. 1.

5. Sed in quibus putas? Plane in populo suo. *Ipse enim* & nunc *salvum faciet*, non quoscumque, sed *populum suum a peccatis eorum*: & postmodum non omne corpus, sed corpus humilitatis configurabit corpori claritatis suæ. Denique populum suum consolatur, utique populum humilem, quem salvum faciet. nam oculos superborum humiliabit. Vis nosse populum ejus? *Tibi derelictus est pauper*, ait homo secundum cor Dei. Sed & ipse in Evangelio: *Væ vobis*, inquit, *divites, qui habetis consolationem vestram*. Utinam nos, dilectissimi, in eo populo inveniri semper optemus, non cui dicit Væ, sed quem consolatur Dominus Deus suus. Quid enim consoletur eos qui suam habent consolationem? Non consolatur Christi infantia garrulos, non consolantur Christi lacrymæ cachinnantes, non consolantur panni ejus ambulantes in stolis, non consolantur præsepe & stabulum amantes primas cathedras in synagogis: sed æquanimiter forte universam hanc consolationem exspectantibus in silentio Domi-

Psal. 9. 14. Luc. 6. 24.

Populus Jesu quis sit.

Consolationes Christi ad quos pertineant.

Tom. III.

num, lugentibus, pannosis pauperibus cedere videbuntur. Ceterum audiant, quod & ipsi quoque Angeli non alios consolantur. Vigilantibus enim pastoribus & custodientibus vigilias noctis evangelizatur gaudium novæ lucis, & eis natus dicitur esse Salvator. Pauperibus atque laborantibus, non vobis divitibus, qui vestram babetis consolationem, & Væ divinum, inter ipsas vigilias noctis dies sanctificatus illuxit; & nox sicut dies illuminata, immo in diem mutata est, dicente Angelo: *Quia natus est vobis Salvator*, *hodie* utique, non hac nocte. Siquidem nox præcessit, dies autem appropinquavit, verus utique dies ex die, salutare Dei, Jesus-Christus Dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula, amen.

Luc. 2. 11.

IN NATIVITATE SS. INNOCENTIUM

Sermo unicus.

De quatuor continuis sollemnitatibus, scilicet Nativitatis Domini, ac SS. Stephani, Johannis, & Innocentium.

Psal. 117. 26. 27. Christus omnis sanctitatis fons

1. BEnedictus qui venit in nomine Domini, Deus Dominus, & illuxit nobis. Benedictum nomen gloriæ ejus quod est sanctum. Neque enim otiose venit quod ex Maria natum est Sanctum: sed copiose diffundit & nomen, & gratiam sanctitatis. Nimirum inde Stephanus sanctus, inde Johannes sanctus, inde sancti etiam Innocentes. Utili proinde dispositione [a] triplex ista sollemnitas Natale Domini comitatur: ut non modo inter continuas sollemnitates devotio continua perseveret, sed & fructus Dominicæ Nativitatis exinde nobis velut ex quadam prosecutione evidentius innotescat. Siquidem advertere est in his tribus sollemnitatibus triplicem quamdam speciem sanctitatis; nec facile præter hæc tria Sanctorum genera, quartum aliud posse arbitror in hominibus reperiri. Habemus in beato Stephano martyrii simul & opus, & voluntatem: habemus solam voluntatem in beato Johanne; solum in beatis Innocentibus opus. Biberunt omnes hi calicem salutaris, aut corpore simul & spiritu, aut solo spiritu, aut corpore solo. *Calicem quidem meum bibetis*, ait Dominus Jacobo & Johanni: nec dubium quin de passionis calice loqueretur. Demum cum Petro diceret, *Sequere me*, evidenter eum ad imitationem suæ provocans passionis; *conversus ille vidit discipulum, quem diligebat Jesus, sequentem*, non tam gressu corporis, quàm promptæ devotionis affectu. Et bibit ergo Johannes calicem salutaris, & secutus est Dominum sicut Petrus, etsi non omnimodo sicut Petrus. Quod enim sic mansit, ut non etiam passione corporea Dominum sequeretur, divini fuit consilii, sicut ipse ait: *Sic eum volo manere donec veniam.* Ac si dicat: Vult quidem & ipse sequi, sed ego sic eum volo manere.

a al. dispensatione. Christi natale triplex sollemnitas sequitur, & cur.

Triplex genus sanctitatis & martyrii.

Matt. 20. 23.

Johan. 21. 20.

Ibidem 22.

Innocentes veros Christi martyres esse.

2. An vero de Innocentium coronis quis dubitet? Ille pro Christo trucidatos infantes dubitet inter martyres coronari, qui regeneratos in Christo non credit inter adoptionis filios numerari. Alioquin quando coævos sibi pueros puer ille, qui natus est nobis, non contra nos, propter se pateretur occidi, quod utique solo nutu poterat prohibere, nisi melius aliquid eis provideret? ut quemadmodum ceteris infantibus tunc quidem circumcisio, nunc vero baptismus sine ullo propriæ voluntatis usu sufficit ad salutem, sic nihilo minus pro eo susceptum martyrium illis sufficeret ad sanctitatem. Si quæris eorum apud Deum merita, ut coronarentur: quære & apud Herodem crimina, ut trucidarentur. An forte minor Christi pietas, quàm Herodis impietas, ut ille quidem potuerit innoxios neci dare, Christus non potuerit propter se occisos coronare? Sit ergo Stephanus martyr apud homines, cujus voluntaria passio evidenter apparuit in eo vel maxime, quod in ipso mortis articulo tam pro persequentibus, quàm pro se ipso sollicitudinem gereret ampliorem. vinceretque in eo sensum corporeæ passionis internæ compassionis affectus; ut illorum magis scelera, quàm sua vulnera plangeret. Sit Johannes apud Angelos martyr, quibus tamquam spiritualibus creaturis spiritualia devotionis ejus signa certius innotuerunt. Ceterum hi sunt plane martyres tui, Deus: ut in quibus nec homo, nec Angelus meritum invenit, singularis tuæ prærogativa gratiæ evidentius commendetur. Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem. *Gloria in excelsis Deo*, Angeli dicunt, *& in terra pax hominibus bonæ voluntatis.* Magna quidem, sed, audeo dicere, necdum perfecta laus, donec veniat qui dicat: *Sinite parvulos ad me venire, quia talium est regnum cælorum*; & pax hominibus, etiam sine voluntatis usu in sacramento pietatis.

Stephanus martyr apud homines.

Johannes apud Angelos.

Innocentes apud Deum. Psal. 8. 3. Luc. 2. 14.

Matt. 19. 14.

3. Considerent hæc, qui de opere & voluntate contentiosis solent disputationibus contuari: considerent & advertant neutrum negligi oportere, ubi non videtur deesse facultas, præsertim cum utrumque sine altero (ubi tamen facultas deest) non modo salutem conferre possit, sed etiam sanctitatem. Sed & hoc quoque firmiter teneant, prodesse quidem opus sine voluntate, non autem [b] contra voluntatem: ut unde salvantur infantes, inde magis damnentur ficte accedentes. Nihilo minus sane in quibusdam voluntas sine opere sufficiens est, non autem contra opus. Verbi causa, rapitur quis in bona quidem voluntate, sed necdum perfecta, necdum idonea martyrium sustinere: quis illi audeat pro hac imperfectione negare salutem? Forte enim propterea non finitur in illam gravem tentationem venire, ne deficiat, & damnetur. Nimirum si in hac tam infirma voluntate induceretur in eam, quæ supra ipsum est, tentationem, nec voluntas roboraretur: quis illum dubitet defecturum, negaturum, &, si in eo mori contigerit, etiam periturum? *Qui enim erubuerit me coram hominibus, erubescam & ego eum*, sit Dominus, *coram Angelis Dei.* In ea igitur imperfecta voluntate, in qua salvatur quis, ubi deest facultas operis; jam non salvari posset propter defectum operis, vel opus defectionis. Idem vero & in ignorantia posset accidere. Æmulemur proinde caritatem, & sectemur bona opera, Fratres mei, nec infirmitatis, nec ignorantiæ peccata ullo modo parvi pendentes. Magis autem solliciti & timorati, agamus gratias benignissimo & largissimo Salvatori, qui humanæ salutis occasiones tam copiosa caritate perquirit, ut in his voluntatem & opus, in his sine opere voluntatem, in his etiam sine voluntate opus salutis invenire lætetur, qui vult omnes homines salvos fieri, & ad agnitionem sui venire. Hæc est enim vita æterna, ut cognoscamus Patrem verum Deum, & quem misit Jesum-Christum, qui unus cum eo verus est Deus super omnia benedictus in sæcula, amen.

Opus & voluntas quando necessaria.

b al. contra.

Luc. 9. 26.

Largissimi benignitas erga hominum salutem.

Johan. 17.

IN CIRCUMCISIONE DOMINI

Sermo primus.

De lectione evangelica, *Postquam consummati sunt dies octo, ut circumcideretur Puer, vocatum est nomen ejus Jesus.* Luc. 2. 21.

1. AUdivimus paucis expressum magnum pietatis sacramentum: audivimus congruam lectionem Verbo abbreviato, quod fecit Dominus super terram. Abbreviatum enim in carne, amplius abbreviatur suscepta etiam carnis circumcisione. Minoratus paulo minus ab Angelis Dei Filius, humanam naturam induit: sed jam nec ipsum respuens remedium humanæ corruptionis, plane multo minoratus ab eis. Habes igitur hic magnum fidei documentum habes & manifestum humilitatis exemplum. Ad quid enim tibi circumcisio necessaria, qui peccatum non commisisti, nec contraxisti? Quod ipse non feceris, ætas manifestat: quod non contraxeris, multo certius probat Patris divinitas, integritas Matris. Summus Sacerdos es, quem nec super patre, nec super matre contaminandum, prophetatum est in lege potius quàm mandatum. Est enim tibi Pater ab æterno, sed Deus est,

Levit. 21. 11.

Christi circumcisio cur necessaria.

in quem peccatum non cadit. Est & Mater ex tempore, sed virgo; nec parere potuit incorruptio corruptelam. Super hæc omnia circumciditur Puer, Agnus sine macula: etsi non eguit, tamen voluit circumcidi. Nec vestigium quidem ullum vulneris habens, alligaturam non refugit vulneris. Non sic impii, non sic; non sic agit perversitas elationis humanæ. Erubescimus vulnerum ligaturam, qui de vulneribus interdum etiam gloriamur. Quem nemo potest arguere de peccato, ipse peccati remedium, & verecundum pariter & austerum, sine nlla necessitate suscepit; nec repulit cultrum lapideum, in quo solo vetus illa quæ eraderetur rubigo non fuit. Nos e contra inverecundi ad obscœnitatem culpæ, erubescimus agere pœnitentiam, quod extremæ dementiæ est; male proni in vulnera, pejus in remedia verecundi. Qui peccatum non fecit, non dedignatus est se peccatorem reputari: nos & esse volumus, & nolumus æstimari. Itane sano opus est medicina, & non male habentibus? Immo vero itane eget medicamine non æger, sed medicus? Quis hominum tantæ sibi non dicam gloriæ, sed vel innocentiæ conscius, æquanimiter circumcidentis manum admitteret? Christus vero patienter quæ non rapuit exsolvit *, qui venerat purgationem facere, non suscipere, delictorum. Sed dicas: Quidni susciperet parvulus? Immo vero, quidni susciperet humilis & mansuetus? Quidni obmutesceret coram circumcidente, qui coram tondente obmutuit, coram crucifigente siluit? Alioquin non erat illi difficile carnem suam integram conservare ne scinderetur, qui fecerat ne virginalis uteri porta in exitu suo aperiretur. Non erat difficile parvulo prohibere ne caro illa circumcideretur, quando nec mortuo fuit difficile custodire ne corrumperetur.

2. *Postquam* ergo *consummati sunt dies octo ut circumcideretur puer, vocatum est nomen ejus Jesus.* Magnum & mirabile sacramentum! Circumciditur puer, & vocatur Jesus. Quid sibi vult ista connexio? Circumcisio nempe salvandi potius, quàm Salvatoris esse videtur; & Salvatorem circumcidere decet, quàm circumcidi. Sed agnosce mediatorem Dei & hominum, qui ab ipso nativitatis suæ exordio divinis humana sociat, ima summis. Nascitur ex muliere, sed cui fœcunditatis fructus sic accedat, ut non decidat flos virginitatis: pannis involvitur, sed panni ipsi angelicis laudibus honorantur: absconditur in præsepio, sed proditur radiante stella de cælo. Sic & circumcisio veritatem susceptæ probat humanitatis; & nomen, quod est super omne nomen, gloriam indicat majestatis. Circumciditur tamquam verus Abrahæ filius; Jesus vocatur tamquam verus filius Dei. Neque enim ad instar priorum meus iste Jesus, nomen vacuum aut inane portat. Non est in eo magni nominis umbra, sed veritas. Cælitus siquidem inditum nomen Evangelista testatur, *quod vocatum est ab Angelo, priusquam in utero conciperetur.* Et attende verbi profunditatem. Postquam natus est Jesus, Jesus vocatur ab hominibus, quo nomine * vocatus est ab Angelo, priusquam in utero conciperetur. Idem quippe & Angeli Salvator, & hominis: sed hominis ab incarnatione, Angeli ab initio creaturæ.

3. *Vocatum est*, ait, *nomen ejus Jesus, quod vocatum est ab Angelo.* In ore ergo duorum vel trium testium stat omne verbum: & ipsum quod in Propheta abbreviatum, manifestius in Evangelio legitur caro factum. Nos, Fratres mei, nos respicit hæc parabola. Christus enim nec angelico eguit testimonio, nec humano: sed, ut scriptum est, *omnia propter electos.* Triplex proinde quærendum nobis salutis propriæ testimonium, ne forte videamur assumpsisse nomen Dei nostri in vanum. Et nos enim, Fratres, circumcidi necesse est, & sic nomen salutis accipere: circumcidi sane non littera, sed spiritu & veritate: circumcidi non uno membro, sed toto corpore simul. Licet enim magis in ea parte, in qua mandata est Judæis circumcisio, regnet additamentum Leviathan, quod à malo est, & amputari

Tim. : 10.

debet; universam tamen occupat carnem. A planta pedis usque ad verticem non est in nobis sanitas; nec est aliqua pars, quæ non tabida sit hoc veneno. Propterea sicut parvulus adhuc in fide & dilectione populus congruum sibi mandatum exiguæ circumcisionis accepit: sic ubi crevit in virum perfectiorem, toto jubetur corpore baptizari, quæ totius est hominis integra circumcisio. Hinc est quod Salvator noster & circumcidi octavo die, & post annum tricesimum dignatus est crucifigi, ubi in pœnam corpus omne distensum est: cujus similitudini mortis complantamur & nos, ut scribit Apostolus, nimirum quod novissime traditum est observantes.

Rom. 6. 5.

4. Quæ est ergo moralis circumcisio nostra, nisi quam commendat idem Apostolus? *Victum*, inquiens, *& vestitum habentes, his contenti simus.* Optime prorsus circumcidit nos, & superflua resecat universa, voluntaria hæc paupertas, pœnitentiæ labor, regularis observatio disciplinæ. Ceterum in hac circumcisione triplex nobis quærendum est salutis nostræ testimonium, ab Angelo, & Maria, & Joseph. Oportet, inquam, ut ante omnia nobis magni consilii Angelus salutis nomen imponat. Dehinc & ipsius quoque congregationis necessaria est attestatio, quæ tamquam mater est singulorum; mater, inquam, virgo, tamquam ea quam despondit Apostolus, *uni viro virginem castam exhibere Christo.* Sed nec ipsius ministri contemnendum est testimonium ei, qui imitari quærit Salvatoris exemplum. Hic est Joseph, locum quidem obtinens sponsi, re autem vera servus & dispensator, qui sane pater vocatur, magis autem nutricius est.

1. Tim. 6. 8.

Triplex nostræ salutis testimonium, à conscientia, ab Ecclesia, à Prælato.

2. Cor. 11. 2.

5. Sed dico eadem manifestius. Et ab his qui foris sunt, Fratres mei, & ab eo qui intus est, habere oportet testimonium bonum. Cujus enim omnibus grata, nemini onerosa est conversatio, huic sine dubio propria de salute universa fratrum congregatio attestatur. Frustra plane super his dumtaxat quæ sunt in manifesto, nequissimus ille fratrum accusator trahat * in causam, quem excusat universitas fratrum. Habet & à prælatis testimonium, quisquis & peccata sæcularis vitæ, & hujus quoque temporis negligentias (*quoniam in multis offendimus omnes*, nisi forte sanctiores nos arbitramur Discipulo, quem dilexit Jesus) humili eis & pura confessione judicanda semper exponit, & eorum satisfacere studet arbitrio. Jam ne in his quidem pessimi illius timenda est accusatio, quoniam non judicabit Dominus bis in idipsum. At forte criminari volet intentionem, & in ea parte calumniam struere machinabitur, in qua nec fratrum, nec ipsius patris testimonium satis efficax videatur. Necesse est ergo ut in hac parte opituletur nobis testis internus, qui magis cor quàm faciem intuetur: à quo sane & incipiendum est, ut non prius quidquam concipiatur in animo, quàm ab eo salutis nomen acceperit. Ubi vero in opus processerit manifestum, expedit jam exteriora quoque sibi testimonia conciliare, sicut ait Apostolus: *Providentes bona non tantum coram Deo, sed etiam coram hominibus.*

* al. trahit.

Jacob 3. 2. 1. Johan. 1. 9.

2. Cor. 8. 21.

IN CIRCUMCISIONE DOMINI,

Ssrmo sscundus.

De variis ejus nominibus.

1. *Postquam consummati sunt dies octo ut circumcideretur Puer, vocatum est nomen ejus Jesus.* Ab inirio Deus modum acceptat, & nihil umquam immoderatum illi placuit æquitati. Hinc fuit, quod non modo in pondere, & mensura, & numero condidit universa; sed & protinus ipsi homini modum præscripsit, mandatum contulit dicens: *Ex omni ligno paradisi comedes, de ligno autem scientiæ boni & mali ne comedas.* Levissimum plane mandatum, & larga omnino mensura! Sed transgressus est homo præscriptum sibi modum, & constitutum sibi terminum prætergressus. Unde & avertens ab eo faciem suam Deus, vix tandem in diebus

Luc. 2. 21.

Gen. 2. 16. 17.

Circumcisionis antiquum præceptum.

Tom. III. Abrahæ amici sui placabilis fieri incipiens, rursus modum instituit, promulgavit legem, sed non priori similem usquequaque. Ea siquidem ad cautelam fuerat, hæc ad medelam: ibi prohibitio facta, ne superfluitas subintraret: hic jam indicta abscissio est, ut sacramenti remedio, quæ subintraverat, tolleretur. Postremo illa quidem in arbore data est lex, ne fructu ejus vesceretur: hæc in proprio corpore, ut caro præputii scinderetur. Nec dubium sane quin cetera quoque humani corporis membra additamentum illud Leviathan occuparet, venenum scilicet concupiscentiæ, & immoderatæ atque inordinatæ illecebra voluptatis, ut generalis quædam abscissio omnibus necessaria videretur.

2. Ceterum, quia singulorum membrorum abscissionem humanæ carnis fragilitas, & infantilis ætatis infirmitas nullatenus sustineret; pio moderamine dis-
In ea parte fit, ubi rebellio & concupiscentia potissimum dominatur. positio superna providit, ut in ea potissimum parte concupiscentia castigaretur, in qua vehementius eam sævire constabat, & violentius malignari. In omni siquidem contradicentium spiritui rebellione membrorum, solum illud usque adeo contumax invenitur, ut contra omnem voluntatis deliberationem ad inhonestos & illicitos motus assurgat. Nam quod hæc circumcisio octava die fiebat, spem commendabat regni cælestis, quod videlicet ad primum reflexus dierum circulus præferre quamdam coronæ speciem videretur. Hinc est quod octava potissimum dies post sollem-
Matt. 5. nitates præcipuas celebratur; & in sermone Domini, primæ beatitudini copulatur octava, ut cælestis regni demum iterata promissio, evidenter nobis coronam
* al. fabricet. fabricaret *.

Christus circumcisus cur vocatur Salvator. 3. Merito sane dum circumciditur Puer qui natus est nobis, Salvator vocatur; quod videlicet ex hoc jam cœperit operari salutem nostram, immaculatum illum pro nobis sanguinem fundens. Neque enim jam quærere est Christianis, cur voluerit Dominus Christus circumcidi. Propter hoc siquidem circumcisus est, propter quod natus, propter quod passus. Nihil horum propter se, sed omnia propter electos. Nec in peccato genitus, nec à peccato circumcisus, nec mortuus est pro peccato suo, magis autem propter delicta nostra. *Quod vocatum est*, inquit, *ab Angelo, priusquam in utero conciperetur*. Vocatum est plane, non impositum. nempe hoc ei nomen est ab æterno. A natura propria habet, ut sit Salvator: innatum est ei nomen hoc, non inditum ab humana vel angelica creatura.

Cur Isaias non meminit nominis Jesu. 4. Sed quid dicimus, quod egregius ille Propheta hunc ipsum puerum multis nominibus appellandum fore prædicens, hoc unum tacuisse videtur, quod solum (ut præmonuit Angelus, & testatur Evange-
Luc. 2. 21. lista) *vocatum est nomen ejus?* Exsultavit Isaias, ut videret diem hunc: & vidit, & gavisus est. Denique & lo-
Isa. 9. 6. quebatur gratulabundus & laudans Deum: *Puer natus est nobis, filius datus est nobis, & factus est principatus super humerum ejus; & vocabitur nomen ejus Admirabilis. Consiliarius. Deus. Fortis, Pater futuri sæculi, Princeps pacis.* Magna quidem nomina: sed ubi est nomen, quod est super omne nomen, nomen Jesu, in quo omne genu flectatur? Forte in his omnibus unum illud invenies, sed expressum quodammodo & effusum. Nempe ip-
Cant. 1. 2. sum est, de quo sponsa in Cantico amoris: *Oleum*, inquit, *effusum nomen tuum*.

Christi nominum expositio. 5. Habes ergo unum in his omnibus appellationibus Jesum: nec omnino aut vocari posset, aut esse Salvator, si forte quippiam horum defuisset. Numquid non vere admirabilem eum singuli sumus experti, in mutatione utique voluntatum nostrarum? Hoc nempe est salvationis nostræ principium, cum incipimus respuere quod diligebamus, dolere unde lætabamur, amplecti quod timebamus, sequi quod fugiebamus, optare quod contemnebamus. Admirabilis plane, qui hæc operatur mirabilia. Sed nihilo minus & consiliarium sese exhibeat necesse est in electione pœnitentiæ & vitæ ordinatione: ne forte sit nobis

A absque scientia zelus, & voluntati bonæ prudentia desit. Sane opus est ut Deum quoque probemus in remissione videlicet priorum delictorum: quia nec sine hac salus nobis constare potest, & nemo potest dimittere peccata, nisi solus Deus. Verum ne id quidem sufficit ad salutem, nisi fortem quoque experiamur in expugnando impugnantes nos, ne ab eisdem rursum concupiscentiis superemur, & fiant novissima nostra pejora prioribus. Videturne jam aliquid deesse Salvatori? Plane deesset quod maximum est, nisi & pater esset futuri sæculi: ut per eum scilicet in immortalitatem resurgeremus, qui per præsentis sæculi patrem generamur ad mortem. Neque hoc satis, si non etiam
B princeps pacis Patri nos reconciliaret, cui traditurus est regnum: ne forte sicut filii perditionis utique, non salutis, resurrecturi videremur ad pœnam. Multiplicabitur sane ejus imperium, ut merito Salvator dicatur etiam pro multitudine salvandorum: & pacis non erit finis, ut veram noveris esse salutem, quæ non possit timere defectum.

IN CIRCUMCISIONE DOMINI,

SERMO TERTIUS.

De die octavo *.

C 1. IN Circumcisione Domini, Fratres, habemus quod amemus; & admiremur, habemus etiam quod imitemur. Patet in ea magnum dignationis beneficium, unde gratias agamus: latet aliquid clausum, quod in nobis implere debeamus. Venit namque Dominus propter nos, non solum redimendos sanguinis effusione, sed & docendos verbis, & exemplis nihilo minus instruendos. Sicut enim penitus erat inutile viam scire, si detineremur in carcere: ita redimi non prodesset, si viæ ignaros qui primus inveniret, primus reduceret in carcerem retrudendos. Itaque in majore quidem ætate, patientiæ & humilitatis, & super omnia caritatis, ceterarumque virtutum manifesta
D dedit Salvator exempla; in infantia vero figuris velata.

2. Sed antequam ad hæc discutienda veniamus, delectat aliquid prius de tanta & tam manifesta dignatione loqui. Habent Angeli gloriam puram & perfectam: sed nec nos erimus sine gloria. Videmus gloriam ejus, gloriam quasi Unigeniti à Patre, gloriam misericordiæ & affectus vere paterni, gloriam procedentis ex corde Patris, & paterna plane viscera exhibentis. *Omnes enim peccaverunt*, ait Apostolus, *& egent gloria Dei*. Et alio loco: *Mihi*, inquit, *absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi*. Quid enim nobis gloriosius, quàm quod tanti æstimavit nos Deus? Quæve major illi glo-
E ria, quam tanta dignatio & tanta benignitas, eo utique dulcissima, quod tam gratuita? nam pro impiis mortuus est. Videtis quantum fecit, & pro qualibus: pro qualibus, ut non superbiamus; quantum, ne desperemus. Propterea ut inveniamini non spiritum habere hujus mundi, sed spiritum qui ex Deo est, & sciatis quæ à Deo data sunt vobis; nolite obsecro fieri sicut equus & mulus, sed sicut pium jumentum, quod ait: *Ut jumentum factus sum apud te, & ego semper tecum.* Talia enim jumenta cognoscunt possessorem suum, & præsepe Domini sui: in quo positum est eis pussimum fœnum, ipse qui panis est Angelorum. Ipse enim est panis vivus, de quo vivere debuit homo: sed quia homo
F jumentum factus est, & panis factus est fœnum, ut vel sic vivat de eo.

3. Et hujus quidem mutationis sacramentum die Nativitatis celebratum est, quando Verbum caro factum est, cum sit omnis caro fœnum. Ipse ergo die minoratus est paulo minus ab Angelis, & habitu inventus ut homo: hodie vero mirabilius aliquid audio. Jam minoratus est multo minus Angelis, qui non solum formam hominis, sed formam habet peccatoris, & insignitur velut quodam cauterio latronis. Quid est enim circumcisio, nisi superfluitatis & peccati indicium? In te,

Domine Jesu, quid est superfluum quod circumcidatur? Nonne tu verus Deus es de Deo Patre, homo verus sine omni peccato de Virgine matre? Quid facitis circumcidentes eum? Putatis quia super eum possit cadere illa sententia: *Masculus cujus præputii caro circumcisa non fuerit, peribit anima ipsius de populo suo?* Potest oblivisci Pater filii uteri sui? aut non cognosceret eum, nisi signum circumcisionis haberet? Immo vero si quo modo posset non agnoscere filium, in quo ei bene complacuit, ex hoc maxime signo poterat ignorare eum, inventa in eo circumcisione, quam peccatoribus ipse providerat, ob purgationem utique delictorum. Sed quid mirum si caput pro membris accepit curationem, quam tamen in seipso non habuit necessariam? Nonne & in membris nostris sæpe pro unius infirmitate alteri adhibetur curatio? Dolet caput, & in brachio fit coctura; dolent renes, & fit in tibia: ita hodie pro totius corporis putredine cauterium quoddam infixum est in Capite.

4. Denique quid mirum, si pro nobis dignatus est circumcidi, pro quibus dignatus est mori? Totus siquidem mihi datus, & totus in meos usus expensus est. Ego enim audiens, quia transit ante carcerem filius magni Regis, cœpi altius gemere, & miserabilius exclamare dicens: Fili Dei, miserere mei. At ille sicut benignissimus; Quisnam est, inquit, iste fletus & ululatus quem audio? Et dicunt ei: Ipse est Adam proditor ille, quem Pater vester trudi fecit in carcerem, donec cogitet quibus illum suppliciis faciat interire. Quid ageret, cujus natura bonitas, cui proprium est misereri semper & parcere? Descendit in carcerem, venit ut educat vinctum de domo carceris. Judæi vero non immemores odii quo oderant Patrem, exercent illud in Filium. unde & ipse ait: *Quia oderunt me, & Patrem meum.* Quid ergo fecerunt impii, quibus gravis erat etiam ad videndum? *Hic est*, inquiunt, *heres, venite, occidamus eum.* Sic ergo occiderunt Agnum Dei: in suam quidem perniciem, sed in salutem nostram. Illi enim sanguinem Agni fuderunt; nos accessimus, & bibimus illum. Accepimus calicem salutaris: & calix * inebrians quàm præclarus est! Ecce unde gratias agamus. Nam ante paucos dies celebravimus adventum ejus in carcerem hujus mundi, id est diem Natalis: hodie vero celebramus quod catenas & vincula nostra suscepit. Hodie enim qui peccatum non fecit, ut reos absolveret, innoxias manus eorum catenis inseruit: hodie sub lege factus est, qui legem dedit.

5. Sed dicendum est jam, quid in hac circumcisione nobis spiritualiter indicetur agendum. Neque enim sine causa in lege præceptum, nec sine causa completum est in Domino, ut octava die fieret circumcisio. Sed quis cognovit sensum Domini, aut quis consiliarius ejus fuit? Adsit nunc vestris desideriis advocatus Spiritus, qui scrutatur alta Dei, & edisserat nobis * sacramentum istud octavæ diei. Non ignoramus jam oportere hominem nasci denuo: nam propter hoc secundo natus est Dei Filius. In peccatis siquidem nascimur omnes, & necesse habemus renasci in gratia, quam in baptismate quidem percepimus, sed heu! totum periit in sæculari vita. Nunc primum, miserante Deo, virtus gratiæ in nobis operatur, ut in novitate vitæ ambulemus. Ergo tunc nascitur homo, quando Sol justitiæ ortus in animo, peccatorum illuminat tenebras, horrendumque Dei judicium internis obtutibus offert, addens ad terroris vinculum brevem dierum numerum, & finem incertum. Hæc plane vespera est, ad quam demorabitur fletus: & necesse est addi matutini lætitiam, ut auditam faciat nobis misericordiam suam. Sic enim fit vespere & mane dies unus. Est autem dies ista justitiæ, reddens unicuique quod suum est, nobis miseriam, misericordiam Deo. In hac die Puer nascitur, quando ex his quæ diximus, ad amorem pœnitentiæ, & odium peccati animus excitatur.

6. Sed periculosum est, si forte velit inter sæculi turbas agere pœnitentiam: ubi nimirum alii venenatis persuasionibus, alii undique exemplis pejoribus ad peccatum alliciant: alii adulationibus in vanam gloriam, alii detractionibus in impatientiam animum ejus dejiciant. Procedat jam necesse est prudentiæ radius. Ostendat quantas & quàm importunas, præsertim in hac generatione nequam, opportunitates & occasiones peccati offerat mundus & ingerat: quàm debilis sit ad illas humanus animus, maxime qui in peccati consuetudine sit nutritus. In hac ergo die prudentiæ eligat de præsenti sæculo nequam fugere, dicens cum Propheta: *Odivi ecclesiam malignantium, & cum impiis non sedebo.* Sed nondum sufficit hoc. Forte enim vult eligere solitudinem, non satis attendens propriam infirmitatem, & periculosam diaboli luctam. Quid enim periculosius, quàm solum luctari contra antiqui hostis versutias, à quo videatur, & quem videre non possit? Itaque jam habet necessariam fortitudinis diem, ut noverit custodiendam ad Dominum fortitudinem suam, & in acie multorum pariter pugnantium esse quærendam, ubi tot sunt auxiliarii, quot socii; & tales qui dicere possint cum Apostolo: *Quia non ignoramus astutias inimici.* Congregatio enim pro fortitudine sua *terribilis* est, *ut castrorum acies ordinata. Væ autem soli, quia si ceciderit, non habet sublevantem.* Quod si cuiquam ex antiquis Patribus gratiam hanc concessam audivimus; non expedit temere se committere huic periculo, nec oportet tentare Deum, sicut & Magister noster * de anachoretis loquens: Qui non, inquit, conversionis fervore novitio, &c. Itaque in hac fortitudinis die ad id quod jam cœperat, id est, *Odivi Ecclesiam malignantium*, etiam addit quod sequitur: *Lavabo inter innocentes manus meas.*

(Margin: 1. Prudentia. — Psal. 25. 5. — 3. Fortitudinis. — 2. Cor. 2. 11. — Eremitica vita periculosior cœnobitica. — Eccl. 4. 8. — * Reg. S. Ben. cap. 1.)

7. Verum cum eligit esse in congregatione multorum, numquid eliget esse magister qui nondum discipulus fuit, & docere quod didicit numquam? Et quomodo aut in se, aut in aliis motus irrationabiles poterit temperare? *Nemo unquam carnem suam odio habuit.* Quomodo ergo putatis, si jam magister suus fuerit iste, quin facile sibi aliquando eo amplius, quo familiarius condescendat? Illucescat igitur dies temperantiæ, ut quærat quomodo temperari & refrenari possint incontinentes motus voluptatis, bestiales motus curiositatis, cervicosi motus elationis suæ. Eligat abjectus esse in domo Dei sui, & subjectus esse magistro, sub quo frangatur ejus voluntas, & obedientiæ freno concupiscentia reprimatur, sitque quod ait Propheta: *Imposuisti homines super capita nostra.* Nec dedignandum servo, quod præcessit in Domino: siquidem *non est servus major domino suo.* Ille enim cum jam crevisset ætate, sapientia, & gratia apud Deum & homines; cum jam duodecim annorum esset, & remansisset in Jerusalem, inventus à beata Virgine & Joseph, cujus filius putabatur, in medio doctorum, audiens illos & interrogans: tamen descendit cum illis, *& erat subditus illis.* Et tu ergo subditus esto propter illum.

(Margin: Ephes. 5. 29. — 4. Temperantiæ. — Psal. 65. 12. — Joan. 13. 16. — Christus Parentibus subditus. — Luc. 2. 51.)

8. Sed jam tibi in ipsa obedientiæ via aliqua fortassis dura & aspera occurrere possunt, ut accipias interdum præcepta nonnulla, quæ licet salubria sint, minus tamen suavia videantur. Hæc si moleste cœperis sustinere, si dijudicare prælatum, si murmurare in corde: etiamsi exterius impleas quod jubetur, non est hæc virtus patientiæ *, sed velamentum malitiæ. Necesse est ergo ut illucescat dies patientiæ, per quam omnia dura & aspera tacita amplectaris conscientia, te magis dijudicans, & durius arguens, cui nimirum displicent quæ ad salutem sunt; & in cogitatione tua semper partem magistri, quoad potes, adversus temetipsum juvans; te quidem in omnibus accusare, ipsum vero magis excusare laborans.

(Margin: Inobedientiæ indicium. — * lege obedientiæ — 5. Patientiæ.)

9. Porro in hoc loco jam cavendum tibi arbitror à superbia. Magnum est enim omnino sic vincere semetipsum. *Melior est*, ait Salomon, *patiens viro forti; & qui dominatur animo suo, expugnatore urbium.* Consi-

(Margin: Prov. 16. 32. — 6. Humilitatis.)

Tom III.

dera denique quàm manifeste Propheta doceat necessariam esse humilitatem post patientiam, dicens: (*Psal. 61. 6.*) *Verumtamen Deo subjecta esto anima mea, quoniam ab ipso patientia mea.* Nonne videtur hic occasione patientiæ tentationem sensisse superbiæ? Necesse est ergo ut illuminet cor tuum radius humilitatis, & declaret quid à te fit, quid à Deo, ut non altum sapias: quoniam (*Jac. 4. 6.*) *Deus superbis resistit, humilibus dat gratiam.*

7. Devotionis.

10. Jam vero cum in his diutius fueris exercitatus, roga dari tibi devotionis lumen, diem serenissimam, & sabbatum mentis, in quo tamquam emeritus miles, in laboribus universis vivas absque labore, dilatato nimirum corde currens viam mandatorum Dei: ut quod prius cum amaritudine & coactione tui spiritus faciebas; de cetero jam cum summa dulcedine peragas & delectatione. Hanc (ni fallor) gratiam petebat, qui ait: (*Psal. 38. 14.*) *Remitte mihi ut refrigerer.* Ac si dicat: Quousque in sudore & dolore isto crucior, & morte afficior tota die? *Remitte mihi ut refrigerer.* Verum, & ad hanc quidem perfectionem pauci (ni fallor) perveniunt in hac vita. (Devotio paucorum est.) Neque enim si quis aliquando videtur hanc habere, continuo credat sibi necesse est, maxime si novitius est, nec * per præfatos ascenderit gradus. (* *al.* sed ascendum.) Pius enim Dominus noster Jesus-Christus pusillos corde blanditiis talibus solet allicere. Sed noverint qui hujusmodi sunt, gratiam hanc præstitam sibi esse, non datam: ut in die bonorum memores sint malorum, & in die malorum non immemores sint bonorum. Longe aliter qui exercitatos habent sensus, devotionis hujus felici fruuntur jucunditate. Sed multi tota vita sua ad hoc tendunt, & numquam pertendunt: quibus tamen, si pie & perseveranter conati sunt, statim ut de corpore exeunt, redditur quod in hac vita dispensatorie est negatum, illuc perducente eos sola gratia, quo prius tendebant ipsi cum gratia: ut consummati in brevi, expleant tempora multa.

11. Illis vero qui ad hanc devotionis gratiam perveniunt, unum videtur restare periculum, & omnino timendum eis à dæmonio meridiano: (*2. Cor. 11. 14.*) *Ipse enim satanas transfigurat se in Angelum lucis.* Hoc ergo timendum ei, qui tanta delectatione omnia facit; ne, dum sequitur affectionem, corpus destruat per immoderatam exercitationem; ac deinde necesse habeat, non sine magno spiritualis exercitii detrimento, circa debilitati curam corporis occupari. (8. Discretionis.) Ergo ne incurrat qui currit, illuminari necesse est lumine discretionis, quæ mater virtutum est, & consummatio perfectionis. Hæc nimirum docet, ne quid nimis; atque hæc est octava dies, in qua circumciditur puer: quia discretio vere circumcidit, ut non plus, nec minus fiat. Nam & qui nimius est, fructum boni operis abscindit, non circumcidit: sicut qui tepidus est, si minus facit. In hac ergo die nomen imponitur, & nomen salutis: nec de eo qui sic conversatur dubitem dicere, quod suam ipsius salutem operetur. Usque ad hunc enim diem dicere possunt Angeli, qui norunt secreta cælestia: sed ego nunc primum ei fiducialiter nomen salutis impono. At vero quia omnino rara ista avis est in terris, hujus discretionis locum in vobis, Fratres, suppleat virtus obedientiæ, ut nihil plus, nihil minus, nihil aliter quàm imperatum sit, faciatis.

IN EPIPHANIA DOMINI,

SERMO PRIMUS.

De verbis Apostoli, *Apparuit benignitas & humanitas Salvatoris nostri Dei*; & de tribus Christi Apparitionibus.

(*Tit. 3. 4.*) 1. A*pparuit benignitas & humanitas Salvatoris nostri Dei.* Gratias Deo, per quem sic abundat consolatio nostra in hac peregrinatione, in hoc exsilio, in hac miseria. Super his namque sæpius vos admonere curamus, ut numquam mente excidat, peregrinos nos esse, longe factos à patria, pulsos hereditate. Quisquis enim desolationem non novit, nec consolationem agnoscere potest. Quisquis consolationem ignorat esse necessariam, superest ut non habeat Dei [a] gratiam. (Consolatio hic omnibus necessaria.) Inde est quod homines seculi, negotiis & flagitiis implicati, dum miseriam non sentiunt, non attendunt misericordiam. Vos quibus non frustra dictum est, (*Psal. 45. 11.*) *Vacate & videte, quoniam suavis est Dominus*; & de quibus idem Propheta, *Virtutem*, inquit, (*Psal. 110. 6.*) *operum suorum annuntiabit populo suo*: vos, inquam, quos non detinet occupatio secularis, attendite quænam sit consolatio spiritualis. Vos qui non ignoratis exsilium, audite quia de cælo venit auxilium. *Apparuit* enim *benignitas & humanitas Salvatoris nostri Dei.* Priusquam appareret humanitas, latebat benignitas; siquidem & prius erat. nam & misericordia Domini ab æterno est. Sed unde tanta agnosci poterat? Promittebatur, sed non sentiebatur: unde & à multis non credebatur. Multifarie quippe multisque modis loquebatur Dominus in Prophetis; (*Hebr. 1. 1. Jerem. 29. 11.*) *Ego*, inquiens, *cogito cogitationes pacis, & non afflictionis.* Sed quid respondebat homo afflictionem sentiens, pacem nesciens? (*Jerem. 6. 14.*) Quousque dicitis, *Pax, pax, & non est pax?* Propter hoc Angeli pacis amare flebant, dicentes: (*Isa. 33. 7. 53. 1.*) *Domine, quis credidit auditui nostro?* Sed nunc credant homines vel visui suo: quia (*Psal. 92. 5.*) *testimonia Dei credibilia facta sunt nimis.* Ut enim nec turbatum quidem oculum lateat, (*Psal. 18. 6.*) *in sole posuit tabernaculum suum.*

2. Ecce pax non promissa, sed missa; non dilata, sed data; non prophetata, sed præsentata. Ecce quasi saccum plenum misericordia sua Deus Pater misit in terram; saccum, inquam, in passione concidendum, ut effundatur quod in eo latet pretium nostrum; saccum utique, etsi parvum, sed plenum. Parvulus siquidem datus est nobis, sed in quo habitat omnis plenitudo divinitatis. Postquam enim venit plenitudo temporis, venit & plenitudo divinitatis. Venit in carne, ut vel sic carnalibus exhiberetur, & apparente humanitate benignitas agnosceretur. Ubi enim Dei innotescit humanitas, jam benignitas latere non potest. In quo enim magis commendare poterat benignitatem suam, quàm suscipiendo carnem meam? Meam, inquam, non carnem Adam, id est non qualem ille habuit ante culpam. Quid tantopere declaret ejus misericordiam, quàm quod ipsam suscepit miseriam? Quid ita pietate plenum, quàm quod Dei Verbum propter nos factum est fœnum? (*Job 7. 17.*) *Domine, quid est homo quia reputas eum, aut quid apponis erga eum cor tuum?* Hinc attendat homo, quanta sit cura ejus Deo: hinc sciat quid de eo cogitet, aut quid sentiat. (Homo à Deo habitus.) Non interroges, ô homo, ea quæ pateris, sed quæ passus est ille. Quanti te fecit, ex his quæ pro te factus est, agnosce, ut appareat tibi benignitas ejus ex humanitate. Quanto enim minorem se fecit in humanitate, tanto majorem exhibuit in bonitate; & quanto pro me vilior, tanto mihi carior est. *Apparuit*, inquit Apostolus, *benignitas & humanitas Salvatoris nostri Dei.* Magna plane & manifesta benignitas Dei & humanitas! & magnum benignitatis indicium declaravit, qui humanitati addere nomen Dei curavit.

3. Et quidem ad Mariam missus Gabriel Angelus Filium Dei loquitur, sed non nominat Deum. Benedictus Deus, qui talem nobis de nobis ipsis Angelum dedit, ut noster ipse suppleret quod ille non dixit. Nam & ipse spiritum Dei habuit, & ejus spiritu locutus est, quod nobis valde necessarium fuit. Quid enim sic instruit fidem, spem roborat, caritatem accendit, quomodo humanitas Dei? Sed Angelo nostro id reservatum est quod alii tacuerunt. Neque enim omnes

a Id est, consequens est ut non habeat Dei gratiam, quæ nonnisi petentibus, & miseriam suam agnoscentibus datur: nec servatur nisi iis, qui timent ne eam amittant, infra Sermone 1. post Octavam Epiphaniæ num. 5. & sermone 2. num. 8. Quibus adde sermonem 1. in psalmum 90. num. 1. Unde sermone 5 in dedicatione ecclesiæ num. 8. *Excludit miseria dissimulatio miserationem, nec dignatio locum habet, ubi fuerit præsumptio dignitatis.* Confer librum 1. de vita Bernardi num. 36. & 37.

omnis

omnia dicere congruum erat, ut à diversis diversa colligere gratulemur, & debitas singulis gratias referamus. Attamen unum est in quo conveniunt Apostolus & Angeli, qui de Christi nativitate loquuntur, id est in nomine Salvatoris. Ad Mariam quidem tamquam plenius edoctam per Spiritum, Gabriel loquens indicat nomen filium: *Et vocabis*, inquit, *nomen ejus Jesum*. Ad Joseph veniens Angelus non solum nomen protulit, sed & causam ejus interpretatus edocuit, dicens: *Et vocabis nomen ejus Jesum; ipse enim salvum faciet populum suum à peccatis eorum*. Sed & pastoribus quoque annuntiatur gaudium magnum, natum illis Salvatorem Christum Dominum. Simile aliquid Paulus loquitur: *Apparuit benignitas & humanitas Salvatoris B nostri Dei*. Bene dulce nomen nullus ex ipsis tacuit, qui hoc mihi maxime necessarium fuit. Alioquin quid agerem audiens Dominum venientem? Numquid non fugerem, sicut Adam qui à facie ejus fugit, sed non effugit? Nonne desperarem, audiens quia venit ille, cujus legem sic prævaricatus sum, cujus patientia sic abusus sum, cujus beneficio tam ingratus inventus sum? Quæ vero major consolatio poterat esse, quàm in dulci vocabulo, in nomine consolatorio? Propterea & ipse dicit, quia *non venit Filius ut judicet mundum, sed ut salvetur mundus per ipsum*. Jam confidenter accedo, jam supplico fiducialiter. Quid enim timeam, quando Salvator venit in domum meam? Ei soli C peccavi: donatum erit quidquid indulserit ille: utique enim licet ei quod vult facere. Deus est qui justificat, quis est qui condemnet? Aut quis accusabit adversus electos Dei? Propterea gaudere nos oportet, quod in nostra venerit; nunc enim facilis ad indulgentiam erit.

4. Denique parvulus est: leviter placari potest. Quis enim nesciat, quia puer facile donat? Ecce si non fuerit nobis pro minimo, possumus reconciliari pro minimo. Pro minimo, inquam, non tamen sine pœnitentia: sed quia minimum quiddam fit nostra ipsa pœnitentia. Pauperes sumus, parum dare possumus: attamen reconciliari possumus pro parvo illo, si volumus. D Totum quod dare possum, miserum corpus istud est: illud si dedero, satis est. Si quo minus, addo & corpus ipsius, nam illud de meo est, & meum est. *Parvulus enim natus est nobis, & filius datus est nobis*. De te, Domine, suppleo, quod minus habeo in me. O dulcissima reconciliatio! ô satisfactio suavissima! ô vere reconciliatio facilis, sed perutilis! satisfactio parva, sed non parvipendenda! Etenim quàm facilis modo, tam difficilis erit postea: & sicut modo nemo est, qui reconciliari non possit, ita post paululum nemo qui possit: quoniam sicut benignitas apparuit ultra omnem spem, ultra omnem humanam æstimationem: similem exspectare possumus judicii districtionem. Noli E ergo contemnere Dei misericordiam, si non sentire vis justitiam, sed iram, sed indignationem, sed æmulationem, sed furorem. Domine, ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me. Ut enim scires quanta districtio succedit, tanta illam mansuetudo prævenit. Ex magnitudine indulgentiæ, magnitudinem ultionis attende. Immensus est enim Deus & infinitus in justitia, sicut & in misericordia: multus ad ignoscendum, multus ad ulciscendum Sed misericordia quidem priora sibi vindicat: ut si voluerimus, districtio invenire non possit in quem sæviat. Propter hoc enim benignitatem prærogavit, ut per eam reconciliati severitatem videamus securi. Propterea voluit non so- F lum ad terras descendere, sed etiam innotescere; non solum nasci, sed & agnosci.

5. Denique propter hanc agnitionem dies ista celebris habetur, & insignis dies Apparitionis. Hodie enim Magi ab Oriente venerunt, ortum Solem justitiæ requirentes, eum de quo legitur: *Ecce vir, Oriens nomen ejus*. Hodie adoraverunt novum Virginis partum, sequentes novi sideris ductum. Nonne & hic nobis est magna consolatio, sicut in illo, de quo locuti sumus, Apostoli verbo? Ille dixit Deum: isti non vo- A ce, sed opere dicunt. Quid facitis, ô Magi, quid facitis? Lactentem puerum adoratis, in tugurio vili, in vilibus pannis? Ergone Deus est iste? Deus certe in templo sancto suo, Dominus in cælo sedes ejus: & vos eum quæritis in vili stabulo, in matris gremio? Quid facitis, quod & aurum offertis? Ergo Rex est ipse? Et ubi aula regia, ubi thronus, ubi curiæ regalis frequentia? Numquid aula est stabulum, thronus præsepium, curiæ frequentia Joseph & Maria? Quomodo ita insipientes facti sunt viri sapientes, ut adorent parvulum despicabilem tam sua ætate, quàm paupertate suorum? Insipientes facti sunt, ut fierent sapientes, & prædocuit eos Spiritus quod postea prædicavit Apostolus: *Qui vult sapiens esse, stultus fiat, ut sit sapiens. Quia enim per sapientiam mundus in sapientia sua Deum cognoscere non poterat, placuit Deo per stultitiam prædicationis salvos facere credentes*. Nonne timendum erat, Fratres, ne scandalizarentur viri isti, & illusos se crederent, cum tanta indigna viderent? A regia civitate, ubi Regem quærendum conjectabant, ad Bethlehem villam parvulam diriguntur: ingrediuntur stabulum, inveniunt involutum pannis Infantulum. Non illis sordet stabulum, non pannis offenduntur, non scandalizantur lactentis infantia: procidunt, venerantur ut Regem, adorant ut Deum. Sed profecto qui illos adduxit, ipse & instruxit: & qui per stellam foris admonuit, ipse in occulto cordis edocuit. Hæc igitur Domini declaratio clarificavit hanc diem, & Magorum devota veneratio devotam fecit & venerabilem.

6. Nec sola hæc apparitio, sed altera quædam, sicut à Patribus nostris accepimus, hodie celebratur: quæ, etsi longo post tempore, facta creditur hoc ipso die. Cum enim jam Christus triginta annorum tempus exegisset in carne, qui secundum divinitatem idem ipse est, & anni ejus non deficiunt, inter populares turbas ad baptismum Johannis advenit: venit tamquam unus è populo, qui solus erat sine peccato. Quis eum tunc crederet Filium Dei? quis putaret Dominum majestatis? Valde quidem humiliaris, Domine; in imis absconderis, sed Johannem latere non poteris. Nonne ipse est, qui per maternum uterum, te nondum natum nondum natus agnovit? Nonne ipse est qui per utriusque materni uteri parietes te agnovit; & quia turbis clamare non potuit, saltem matrem suam motu exsultationis edocuit? Nunc autem quid? *Vidit eum Johannes*, ait Evangelista, *venientem ad se, & ait: Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi*. Vere Agnus, vere humilis, vere mansuetus. *Ecce*, inquit, *Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi*. En ipse qui purgationem faciat delictorum, ecce sentinam nostram purgaturus advenit: & tamen post hoc testimonium baptizari vult à Johanne. Tremit ille. Quid mirum? Quid, inquam, mirum, si tremit homo, nec audet attingere sanctum Dei verticem, caput adorandum Angelis, reverendum Potestatibus, tremendum Principatibus? Baptizari vis Domine, Jesu? Ut quid enim, aut quid tibi opus fuit baptismate? Numquid sano opus est medicina, aut mundatione mundo? Unde tibi peccatum, ut baptisma sit necessarium? Numquid à Patre? At Patrem quidem habes, sed Deum; & æqualis es illi, Deus de Deo, lumen de lumine. Nam in Deum peccatum cadere non posse quis nesciat? An vero de Matre? Nam & Matrem habes, sed virgo est. Quod ergo peccatum ex ea trahere potuisti, quæ te sine iniquitate concepit, & salva integritate peperit? Quam maculam habere potest Agnus sine macula? *Ego*, inquit Johannes, *à te debeo baptizari, & tu venis ad me?* Magna utrimque humilitas, sed nulla comparatio. Quomodo enim non humiliaretur homo coram humili Deo? *Sine modò*, inquit Dominus: *decet enim sic nos implere omnem justitiam*. Acquievit Johannes, & obedivit; baptizavit Agnum Dei, & aquas lavit. Nos abluti sumus, non ille: quia nobis lavandis aquæ cognoscuntur ablutæ.

7. Sed fortassis minus credis Johannis testimonio,

Margin notes: Salvatoris nomen amabile. — Luc. 1. 31. — Matt. 1. 21. — Luc. 2. 6. — Tit. 3. 6. — Joan. 3. 17. — Rom. 8. 33. — Pœnitentia ... — Isai. 9. 6. — Reconciliatio cum Deo nunc facilis, postea difficilis. — Districtio justitiæ ... — Primum Apparitionis ... — Zach. 6. 12. — Magorum simplicitas & pietas. — 1. Cor. 3. 18. 1. Cor. 1. 21. — Secunda Apparitio in Baptismo. — Joan. 1. 29. — Christi baptizari volentis humilitas. — Matt. 3. 14. — Ibidem 15.

Tom. III.

Columbæ testimonium de Christo.

quia & ipse homo est, & potes habere suspectum; A cognatus ejus est cui testimonium perhibet. Ecce testimonium majus Johanne testimonium advenientis columbæ. Nec incongrue ad indicandum Agnum Dei venit columba: quia nihil melius agno convenit quàm columba. Quod agnus in animalibus, hoc columba in avibus est. Summa utriusque innocentia, summa mansuetudo, summa simplicitas. Quid enim sic alienum ab omni malitia, sicut agnus & columba? Nocere cuiquam nesciunt, lædere non noverunt. Sed ne fortuito casu id evenisse causeris, ecce testimonium Dei Patris. Ecce Deus majestatis intonuit, Dominus super aquas multas, & *Vox Patris audita est: Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui.* Vere enim hic B est, in quo non est quod Patri displiceat, quod oculos majestatis offendat. Unde & ipse ait: *Quia quæ placita sunt ei, facio semper. Ipsum*, inquit, *audite.* Ecce, Domine Jesu, vel jam nunc loquere. Quousque siles? quousque dissimulas? Diu tacuisti, & valde diu: sed jam nunc loquendi licentiam habes à Patre. Quamdiu Dei virtus & Dei sapientia, quasi infirmus aliquis & insipiens lates in populo? Quamdiu, nobilis Rex, & Rex cæli, fabri filium te pateris appellari pariter & putari? Etenim Lucas Evangelista testatur, *quoniam adhuc filius Joseph putabatur.* O humilitas, virtus Christi! ô humilitatis sublimitas! quantum confundis superbiam nostræ vanitatis? Parum aliquid scio, C vel magis scire mihi videor, & jam silere non possum, impudenter me & imprudenter ingerens & ostentans, promptus ad loquendum, velox ad docendum, tardus ad audiendum. Et Christus cum tanto tempore silebat, cum seipsum abscondebat, numquid inanem gloriam metuebat? Quid timeret ab inani gloria, qui est vera gloria Patris? Utique timebat, sed non sibi. Nobis timebat ab illa, quibus noverat esse timendum: nobis cavebat, nos instruebat. Tacebat ore, sed instruebat opere: & quod postea docuit verbo, jam clamabat exemplo: *Discite a me, quia mitis sum, & humilis corde.* Nam de infantia Domini parum aliquid audio: extunc jam usque ad hunc tricesimum annum D nihil invenio. Nunc vero jam latere non potest, qui tam manifeste demonstratur à Patre. Nam in prima quoque apparitione cum Matre virgine voluit apparere, quod verecundia quædam in virginitate signaretur.

Psal. 28. 3. Matt. 3. 17. Johan. 8. 29. Luc. 3. 23. Christi humilitas latere & silere volentis ad annum 30. Matt. 11. 29.

Tertia Apparitio in nuptiis.

8. Tertia quoque apparitio ejus in Evangelio invenitur: & hæc nihilo minus hodie celebratur. Invitatus enim ad nuptias Dominus, vino deficiente, compassus eorum verecundiæ, aquam mutavit in vinum. *Hoc initium*, sicut ait Evangelista, *signorum ejus fuit initium.* Itaque in prima apparitione homo verus innotuit, ubi inter ubera matris infans apparuit: in secunda vero, verum esse Dei Filium Patris indicat testimonium: in E tertia vero, verus esse Deus demonstratur, ad cujus imperium natura mutatur. Tot testimoniis hodie confirmatur fides nostra, tot indiciis roboratur spes nostra, tot incentivis inflammatur caritas nostra.

Johan. 2. 11.

IN EPIPHANIA DOMINI,

SERMO SECUNDUS.

De Magis, ubi exponitur illud de Canticis, *Egredimini filiæ Sion, & videte regem Salomonem.*

Tres apparitiones Domini.

1. TRes apparitiones Domini legimus, una quidem die, sed non uno tempore factas. Et quidem F mirabilis secunda, mirabilis tertia; sed prima apparitio mirabilius admiranda. Mirabilis aquarum mutatio, mirabilis Johannis & columbæ pariter & paternæ vocis attestatio; sed illud mirabile magis, quod agnitus est à Magis. Nam quod Deum agnoscant, indicat adoratio, indicat thuris oblatio. Nec solum Deum, sed & Regem agnoscunt, quod designatur in auro. Et in his non latet eos magnum pietatis sacramentum: unde & in myrrha indicant moriturum. Adorant Magi, & offerunt munera adhuc sugenti matris ubera. Sed ubi est, ô Magi, ubi est purpura Regis hujus? Numquid viles panni isti, quibus est involutus? Si Rex est, diadema ejus ubi est? Sed vos eum vere videtis in diademate, quo coronavit eum mater sua, in sacco mortalitatis, de quo resurgens ait: quia *conscidisti saccum meum, & circumdedisti me lætitia. Egredimini filiæ Sion, & videte regem Salomonem in diademate, quo coronavit eum mater sua, &c.* Egredimini virtutes angelicæ, incolæ civitatis supernæ. Ecce Rex vester, sed in corona nostra, in diademate, quo coronavit eum mater sua. Sed his deliciis usque modo caruistis, hanc hactenus dulcedinem non gustastis. Habetis sublimitatem ejus, sed humilitatem ejus non vidistis. Egredimini igitur, & videte regem Salomonem in diademate, quo coronavit eum mater sua.

Psal. ... Cant. ... Angelica ... Cantica.

2. Verumtamen non est opus illis nostra exhortatione, quoniam ipsi sunt, qui desiderant in illum prospicere. Illis enim quanto sublimitas notior, tanto humilitas pretiosior & amabilior est. Unde licet nobis major sit causa lætitiæ (nobis enim natus est, & nobis datus:) tamen ipsi nos præveniunt, ipsi nos exhortantur. Probat hoc Angelus, qui gaudium magnum evangelizat pastoribus, & quæ cum eo facta est multitudo cælestis exercitus. Vobis ergo dicimus, filiæ Sion, animæ sæculares, debiles, delicatæ filiæ, & non filii, in quibus nihil est fortitudinis, nihil est virilis animi: *Egredimini, filiæ Sion.* Egredimini de sensu carnis ad intellectum mentis, de servitute carnalis concupiscentiæ ad libertatem spiritualis intelligentiæ. Egredimini de terra vestra, & de cognatione vestra, & de domo patris vestri, *& videte regem Salomonem.* alioquin non erit tutum vobis videre eum Ecclesiasten. Idem enim qui Salomon, id est pacificus, in exsilio [a] est, Ecclesiastes, id est concionator, erit in judicio: Idida, id est dilectus Domini, in regno. In exsilio mansuetus & amabilis, in judicio justus & terribilis, in regno gloriosus & admirabilis. Egredimini igitur, & videte regem Salomonem: nam ubique Rex est. Licet enim regnum ejus non sit de hoc mundo, tamen Rex est etiam in hoc mundo. Interrogatus siquidem, *Ergo Rex es tu? Ego*, inquit, *in hoc natus sum, & in hoc veni in mundum.* Hic ergo rector est morum, in judicio discretor meritorum, in regno distributor præmiorum.

Luc. 2. Johan. 18.

3. Egredimini proinde, filiæ Sion, & videte Regem Salomonem in diademate, quo coronavit eum mater sua, in corona paupertatis, in corona miseriæ. Siquidem coronatus est & à noverca sua corona spinea, corona miseriæ: coronandus à familia sua corona justitiæ, quando exibunt Angeli, & tollent de regno ejus omnia scandala, quando veniet ad judicium cum senioribus populi sui; cum pugnabit pro eo orbis terræ adversus insensatos. Coronat eum & Pater corona gloriæ, sicut ait Psalmista: *Gloria & honore coronasti eum, Domine.* Videte eum, filiæ Sion, in diademate, quo coronavit eum mater sua. Suscipite coronam parvuli propter vos Regis vestri, & una cum Magis humilitatem ejus adorate, quorum fidei devotio vobis hodie proponitur in exemplum. Cui enim comparabimus, & cui similes æstimabimus viros istos? Si Latronis fidem, si Centurionis confessionem considero in eo superexcellere videntur isti, quod jam tunc miracula multa fecerat, jam tunc à multis prædicatus fuerat, à multis adoratus. Attamen consideremus quid & illi dixerint. Clamabat Latro de cruce: *Domine, memento mei dum veneris in regnum tuum.* Ergone per supplicium ille vadit in regnum? Quis indicavit tibi quoniam oportebat pati Christum, & sic intrare in gloriam suam? Tu quoque, Centurio, eum unde nosti? *Videns quod sic clamans exspirasset, Vere*, inquit, *hic homo filius Dei erat.* Mira res, & omni admiratione digna!

Psal. 8. Luc. 23. Matt. ...

[a] Quæ abhinc sequuntur ad finem sectionis, totidem verbis leguntur in Sermone 50. de diversis.

Fidei oculi lyncei.

4. Propterea rogo vos, intuemini & videte quàm oculata sit fides; quàm lynceos oculos habeat, diligentius considerate. Cognoscit Dei Filium lactentem, cognoscit in ligno pendentem, cognoscit morientem. siquidem Latro in patibulo, Magi in stabulo cognoscunt: ille clavis infixum, isti pannis involutum: Centurio vero vitam agnovit in morte. Isti Dei virtutem in teneri corporis infirmitate, ille summum Spiritum in exspiratione. Isti Dei Verbum in infantia cognovere: siquidem quidquid illi sermonibus, isti muneribus confitentur. Latro Regem, Centurio Dei Filium simul & hominem pronuntiat. Et quid hæc tria ipsa Magorum munera indicant, nisi quod in thure non tam Dei Filium monstravere, quàm Deum? Obsecramus ergo, carissimi, prosit vobis tanta caritas, quam nobis Deus majestatis exhibuit; tanta humilitas, quam suscepit; tanta benignitas, quæ nobis per Christi humilitatem apparuit. Agamus gratias Redemptori & Mediatori nostro, per quem nobis innotuit tam bona erga nos voluntas Dei Patris. siquidem talem jam novimus ejus animum, ut non immerito dicamus: *Sic currimus, non quasi in incertum.* Profecto enim tale est erga nos cor Dei Patris, quale nobis expressit qui de ejus corde processit.

1. Cor. 9. 26.

IN EPIPHANIA DOMINI,

SERMO TERTIUS.

De lectione evangelica, *Ubi est, qui natus est Rex Judæorum?*

[...]ebus sollemnibus [...]ales sermones con[...]niam.

1. NEcessarium nobis videtur, Fratres, juxta ceterarum sollemnitatum consuetudinem, etiam sollemnitatis hodiernæ vobis exponere rationem. Interdum enim contra vitia loquimur, & genus illud sermonis perutile: sed diebus ceteris videtur opportunius convenire. Festivis autem, & maxime in præcipuis sollemnitatibus, magis circa ea quæ sollemnitatis sunt, immorandum videtur: ut pariter & erudiatur animus, & excitetur affectus. Quomodo enim celebrabitis quod nescitis; aut quomodo scietis, nisi annuntietur vobis? Propterea non sit molestum his qui sunt in lege periti, si parum doctis morem gerimus, ut exigit ratio caritatis. Credo enim ne ipsos quidem suis epulis esse fraudandos, si minus eruditis, tamquam popularibus turbis, grossiores prius apposuerint cibos. Ita vero apponent, si fraternæ caritatis intuitu placuerint eis quæ necessaria sunt non satis intelligentibus, etsi fortasse minus necessaria videantur. Sic autem fragmenta postmodum recolligent sibi ipsis, si diligentius recogitantes subtiliora quæque, tamquam munda animalia ruminaverint, quæ parum intelligibiles animos præ subtilitate effugerint.

2. Sollemnitas igitur hodiernæ diei ab apparitione nomen accepit. Epiphania quippe apparitio est. Hodie ergo Apparitio Domini celebratur, non tantum una, sed trina, sicut à Patribus nostris accepimus. Hodie enim parvulus Rex noster, paucis à nativitate diebus transactis, stella declarante primitiis Gentium apparuit. Hodie quoque, cum jam triginta ferme in dispensatione carnis egisset annos (qui secundum divinitatem idem ipse est, & anni ejus non deficiunt) inter populares turbas absconditus, ad Jordanem baptizandus advenit; sed testimonio Dei Patris innotuit. Hodie nihilo minus cum Discipulis suis vocatus ad nuptias, deficiente vino, signo admirabili suæ potentiæ aquas in vinum mutavit. Sed delectat eam, quæ in infantia Salvatoris facta est, apparitionem diligentius intueri, quoniam & dulcissima est, & specialius hodie noscitur celebrari.

[...]ina Domi[...] [...] cele[...]atur.

3. Hodie ergo, sicut audivimus in evangelica lectione, Magi Jerosolymam venerunt ab Oriente. Merito sane ab Oriente veniunt, qui Solis justitiæ novum nobis ortum annuntiant, qui lætis rumoribus totum mundum illuminant: nisi quod infelix Judæa, A quia lucem oderat, ad fulgorem novæ claritatis obtenebratur, & caligantes oculi ejus coruscante radio Solis æterni multo magis excæcantur. Venientes ergo ab Oriente Magi, quid dixerint audiamus. *Ubi est, qui natus est Rex Judæorum?* Quàm certa fides, & nihil penitus hæsitans! Non quærunt utrum natus sit: sed fiducialiter loquuntur, & interrogant sine dubitatione, ubi sit qui natus est Rex Judæorum. Porro audito nomine Regis, rex Herodes successorem suspicatus expavit. Nec mirum, si turbatur Herodes: sed quod Jerusalem civitas Dei, quæ visio pacis est, cum Herode turbatur, quis non miretur? Videte, Fratres, quantum noceat iniqua potestas: quomodo caput impium subjectos quoque suæ conformat impietati. B Misera plane civitas, in qua regnat Herodes: quoniam Herodianæ sine dubio particeps erit malitiæ, & ad novæ salutis ortum Herodiana movebitur turbatione. Confido ego in Domino, quoniam inter nos minime regnabit, etiamsi adesse contingat. quod & ipsum Deus avertat. Nam Herodiana malitia & Babylonica crudelitas est, nascentem velle exstinguere religionem, & allidere parvulos Israëlis. Si quid enim ad salutem pertinens, si quid religionis oritur; quicumque resistit, quicumque repugnat, plane cum Ægyptiis parvulos Israëlitici germinis necare conatur; immo cum Herode nascentem persequitur Salvatorem. C Sed jam inchoatam prosequamur historiam. Credo si quis conscius est hujus rei, studiosius sibi cavebit de cetero; & Herodianum exsecrabitur animum, ne similem exitum sortiatur.

Herodis & Jerusalem turbatio.

Tom. III.

Matth. 2. 2.

Regis exemplum in subditos redundat.

Religionem nascentem persequi Herodianum est.

4. Ergo quærentibus Magis Regem Judæorum, & sciscitante à Scribis Herode Dominicæ nativitatis locum, illi juxta Prophetam nomen civitatis edicunt. Cumque recessissent Magi, & reliquissent Judæos, *Ecce stella quam viderant in Oriente, antecedebat eos.* Hinc manifeste datur intelligi, quoniam humanum flagitantes consilium, divinum amisere ducatum; & conversos ad terrenum documentum, signum cæleste deseruit. Unde & relicto Herode, continuo gavisi sunt gau- D dio magno valde. Stella enim antecedebat eos, usque dum veniens staret supra ubi puer erat. *Et intrantes domum invenerunt puerum cum Maria matre ejus, & procidentes adoraverunt eum.* Unde vobis hoc, ô alienigenæ? Neque enim tantam invenimus fidem in Israël. Sic vos non offendit vilis habitatio stabuli, non pauperes cunæ præsepii? Non vos pauperis matris præsentia, non lactentis infantia scandalizat?

Consilium humanum sequentes, amittunt divinum.

5. Denique *apertis thesauris suis*, ait Evangelista, *obtulerunt ei munera, aurum, thus, & myrrham.* Si solum obtulissent aurum, videri fortasse poterant paupertati matris voluisse consulere, ut haberet nimirum unde parvulum posset filium educare. Nunc autem of- E ferentes pariter aurum, thus, & myrrham; sine dubio spiritualis oblationis genus insinuant. Aurum enim inter divitias sæculi videtur excellere: quod per ejus gratiam omnes nos devote obtulimus Salvatori, cum pro ejus nomine ex integro dereliquimus substantiam hujus mundi. Jam vero necesse est, ut qui perfecte terrena contempsimus, flagranti desiderio cælestia requiramus. Sic enim offerimus & thuris odoramentum; quo nimirum, ut in Apocalypsi beati Johannis legis, significantur orationes sanctorum. Unde & Propheta in psalmo: *Dirigatur*, inquit, *oratio mea sicut incensum in conspectu tuo.* Sic & in alio loco legis, quia *oratio justi cælos penetrat. Oratio*, inquam, non cujuslibet, F sed *justi. Nam qui avertit aurem suam ne audiat legem, oratio ejus erit exsecrabilis.*

Magorum dona mortaliter explicata.

Apoc. 5. 8.

Psal. 140. 2.

Eccles. 35. 21.

6. Porro si justus esse volueris, & non avertere aurem tuam à mandatis Domini, ne avertat & ipse suam à precibus tuis: necesse est ut non solum præsens sæculum contemnas, sed & ipsam carnem castiges, & subjicias servituti. Nam qui dixit, *Nisi quis abrenuntiaverit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus;* & alibi, *Si vis esse perfectus, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni, sequere me;* idem ipse in alio loco ait: *Qui vult venire post me,*

Luc. 14. 33.

Matt. 19. 21.

Luc. 9. 23.

Tom. III. Gal. 5. 24. *abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me.* Quod exponens Apostolus, *Quicumque*, inquit, *sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitiis & concupiscentiis.* Duas igitur alas habeat oratio nostra, contemptum mundi, & afflictionem carnis: nec dubium quin cælos penetret, & dirigatur sicut incensum in conspectu Dei. Erit enim gratum sacrificium, & acceptabilis oblatio nostra, in qua cum auro & thure fuerit etiam & myrrha: quæ licet amara sit, tamen perutilis est, & conservat corpus, quod mortuum est propter peccatum, ne defluens in vitium putrefiat. Hæc breviter pro imitanda Magorum oblatione sint dicta.

Orationis alæ, mundi contemptus, & afflictio carnis.

7. Ceterum quoniam Apparitionem hanc esse diximus, quid in ea appareat, dignum est ut quæramus. Utique secundum verba Apostoli, *Apparuit benignitas & humanitas Salvatoris nostri Dei.* Ecce enim in Evangelica lectione audivimus, quoniam *intrantes domum Magi invenerunt puerum cum Maria matre ejus.* In infantili corpore, quod virgineo mater fovebat in gremio, quid nisi veritas susceptæ carnis apparuit? Quid in eo quod cum matre parvulus invenitur, nisi verus homo & verus hominis filius declaratur? Jam vero & in secunda apparitione vide si non manifeste vocis paternæ testimonio Dei Filius approbatur. Cæli namque aperti sunt super eum, & descendit Spiritus-sanctus corporali specie sicut columba in illum, & vox Patris audita est: *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui.* Satis equidem manifestum est ex hoc ipso, satis evidens & indubitabile, quoniam Dei filium necesse est Deum esse. Nam & filios hominum homines, & ipsorum quoque animalium fœtus ex eodem cum eis genere esse nemo est qui dubitet. Verumtamen ut nullus sacrilego errori remaneat locus; qui in prima apparitione verus homo & filius hominis est declaratus, & in secunda verus nihilo minus Dei filius; in tertia jam verus Deus & auctor naturæ probatur, ad cujus nutum natura mutatur. Nos ergo, dilectissimi, Christum Jesum diligamus ut verum hominem & fratrem nostrum, honoremus ut Dei Filium, adoremus ut Deum. Secure credamus in eum, secure credamus ei nos ipsos, Fratres mei, cui nec potestas deest salvandi nos, cum sit verus Deus, & Dei filius: nec bona voluntas, cum sit tamquam unus ex nobis verus homo, & hominis filius. Quomodo namque nobis erit inexorabilis, propter quos factus est similis nobis passibilis?

Tit. 3. 4. Matt. 2. 11. Apparitionis triplicis ratio. Matth. 3. 17. Fiducia in Christo motivum.

8. Jam si desideratis super his apparitionibus aliquid ad ædificationem morum audire, illud attendite, quod primo omnium Christus appareat puer cum Virgine matre, ut simplicitatem & verecundiam ante omnia quærendam nobis doceat esse. Nam & pueris simplicitas naturalis, & cognata virginibus verecundia est. OMNIBUS ergo nobis in conversionis nostræ initio nulla magis virtus necessaria est, quàm simplicitas humilis, & gravitas verecunda. In secunda vero apparitione venit Salvator ad aquas baptismi, non quidem lavandus, sed magis à Patre testimonium accepturus. Hæ sunt lacrymæ devotionis, in quibus non indulgentia peccatorum, sed beneplacitum quæritur Dei Patris: cum descendit in nos spiritus adoptionis filiorum, testimonium perhibens spiritui nostro, quod sumus filii Dei, ut mellifluam nobis vocem de cælo videamur audire, quia vere Deus Pater in nobis complaceat sibi. Nec parum distat inter has lacrymas devotionis, & ætatis utique jam virilis; atque eas, quas primæva ætas inter infantiæ vagitus emisit, lacrymas utique pœnitentiæ & confessionis. Verumtamen longe amplius utrisque præcellunt aliæ quædam lacrymæ, quibus & infunditur sapor vini. Illas enim lacrymas vere in vinum mutari dixerim, quæ fraternæ compassionis affectu in fervore prodeunt caritatis: pro quæ etiam ad horam tui ipsius immemor esse sobria quadam ebrietate videris.

Apparitiones quid ad mores.

SERMO
IN OCTAVA EPIPHANIÆ,

De circumcisione, baptismo, & verbo Domini ad Johannem, *Sic decet nos implere omnem justitiam.*

1. POpulo duræ cervicis cultellus erat necessarius, & lapideis cordibus merito cultri lapidei debebantur, qualibus à Jesu Nave facta circumcisio memoratur. Noster autem Jesus, tamquam agnus mansuetus, omnem austeritatem abstulit. Domine, agnus es cum lana & lacte veniens: aufer à me, obsecro, cultellum istum. Durum enim videtur & crudele, parvulo recens nato cultrum lapideum adhibere. Sic agit misericors. Duritiam duris bene congruam servis, filiis commutavit in mansuetudinem: ut rubiginem originalis peccati, quam vix cultellus eradere poterat, ex hoc jam cum unctione gratiæ facile lavet aqua. Nihil ergo mirum, si pro diversitate temporum mutata sint Sacramenta, ut daretur utrisque quod congruum erat eis. Ipse vero Christus utrumque suscepit: ut tamquam lapis angularis utrique parieti cohæreret, ac si duarum capita corrigiarum consuendo connecteret: sicut & Pascha figuratum ipse complevit, & verum protinus inchoavit.

2. Sed & propterea voluit circumcidi, ut ostenderet auctorem se esse veteris Legis, sicut & Evangelii: quoniam qui per seipsum ait, *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu-sancto, non intrabit in regnum cælorum;* ipse idem per servum suum prius dixerat, *Omnis anima, cujus præputii caro circumcisa non fuerit, peribit de populo suo.* Quod si solum baptisma suscepisset, videri poterat refugisse circumcisionem, tamquam nihil ad se pertinentem. Si vero circumcideretur & non baptizaretur, quando mihi persuaderi posset baptizari, circumcisione relicta? Nunc itaque post circumcisionem baptisma suscipiens, illud mihi tenendum tradidit, quod ultimo suscepit.

3. Denique communitatis amator & commendator, qui habitare facit unius moris in domo, quomodo communitatem desereret, & alios scandalizaret? Sic enim scandalizarentur videntes eum non circumcidi, sicut hodie scandalizaretur Ecclesia, si infantem videret non baptizari. Nec solum communitatis & unitatis bonum commendare, sed humilitatem voluit exhibere: ut ligaturam vulneratorum susciperet, qui solus erat absque vulnere. Hinc enim Apostolus dicit: *Misit Deus Filium suum in mundum, natum ex muliere, factum sub lege.*

4. Verum ne quis forte diceret, quod circumcisus est, parentes fecerunt, parvulus enim erat: jam triginta annorum ad baptismum ipse perrexit. Inclinatur sub Baptistæ manibus caput tremendum potestatibus, & principatibus adorandum. Quid mirum si Baptista contremuit? Quis vel ipsa cogitatione non contremiscat? O quàm altum erit in judicio caput, quod modo sic inclinatur! & vertex qui modo tam humilis videtur, quàm sublimis & excelsus tunc apparebit! *Sine*, inquit, *modo: sic enim decet nos implere omnem justitiam.* Siquidem qui in plenitudine temporis venit, & in quo habitat plenitudo divinitatis, nihil novit nisi plenum. Nam & legem non venit solvere, sed implere. Est autem justitia quædam stricta & angusta valde, ita ut quam cito pedem verteris, in peccati foveam cadas: nec præponere se æquali, nec æquare præposito. Hujus definitio est, reddere unicuique quod suum est. Altera latior & amplior justitia, nec æquare se pari, nec inferiori præponere. Sicut enim grandis & gravis est superbia, præferre se æquali, aut æquare prælato: ita magnæ humilitatis est, inferiorem se exhibere æquali, aut æqualem inferiori. Maxima & plena justitia est, se inferiorem exhibere etiàm ipsi inferiori. Sicut enim summa & intolerabilis superbia est, superiori se præponere: ita inferiori se supponere *, summa & plena justitia est. Quod

Marginal notes: Josue 5. Originale peccatum ... facile. Christus ... voluit. 1. Petr. 2. Luc. 2. Joan. 3. 5. Gen. 17. 14. Psal. 67. 7. Gal. 4. 4. Christus ... baptismo. Matth. 3. 15. Matth. 5. 17. ... * al. subjicere.

Johannes ait, *Ego à te debeo baptizari*. de prima fuit, quia superiori se subdidit: quod autem Christus fecit, de plena justitia fecit, siquidem ille servuli sui manibus se inclinavit.

5. Videat nunc quisque quem imitetur, hunc, an eum qui extollitur super omne quod creditur Deus, aut quod colitur. Studeamus & nos, obsecro, Fratres, adimplere omnem justitiam. Ipsa enim est via per quam ad lætitiam venitur. Nam lætitia præmium est, justitia vero meritum & materia. Nam de ipsa justitia erit lætitia nostra, quando Christus apparebit vita nostra, & nos apparebimus cum ipso in gloria: quoniam ipse est qui factus est nobis à Deo Patre justitia. Beati vero, qui etiam nunc de justitia lætantur, & exhilarantur in conscientiis suis, sugentes mel de petra, oleumque de saxo durissimo. Nunc enim * videtur laboriosa justitia: sed veniet quando in suavitate & jucunditate sine omni labore desideretur & habeatur, ametur & percipiatur, quando fruemur ipsa justitia. Væ autem his qui prætergrediuntur viam, qui relicta justitia, vanam & transitoriam lætitiam quærunt. Cum enim de transitoriis quærunt lætitiam, non poterit non transire, transeuntibus his de quibus erat. Sicut enim lignis deficientibus deficit ignis: sic mundus transit, & concupiscentia ejus, haud dubium quin & lætitia quoque.

DOMINICA PRIMA POST OCTAVAM EPIPHANIÆ,

SERMO PRIMUS.

De miraculo facto in nuptiis; & de eo quod Dominus ait, *Et vos similes hominibus exspectantibus dominum suum, quando revertatur à nuptiis.*

1. IN lectione sancti Evangelii, Fratres, hodie audivimus, quia Dominus noster ivit ad nuptias. Faciamus ergo quod alibi monet, & studeamus similes fieri *hominibus exspectantibus dominum suum, quando revertatur à nuptiis*. Nam tenenti carrucam in agro, & vendenti aliquid, vel ementi in foro, non dicimus: Quid exspectas? neque enim similes sunt exspectantibus. Ei vero quem videmus stare ante januam, pulsare crebrius, sæpius suspicere ad fenestras; nihil mirum si dicitur: Quid exspectas? Illi ergo sunt similes exspectantibus, qui non surda aure audierunt: *Vacate, & videte, quoniam ego sum Deus*. Veniet Dominus exspectantibus eum in veritate, qualis erat qui dicit: *Exspectans exspectavi Dominum*. Veniet tamquam revertens à nuptiis, inebriatus vino caritatis, & immemor iniquitatum nostrarum. Veniet non exspectantibus, tamquam revertens à nuptiis, tamquam potens crapulatus à vino. Vere * ebrius, & immemor miserationum suarum. Tunc enim, quantum ad illos, obliviscetur misereri Deus. Veniet in ira & indignatione, tamquam furibundus: sed, ô Domine, ne in furore tuo arguas me. Hæc modo non tam de præsentibus nuptiis, quàm pro earum occasione sunt dicta.

2. Jam vero sequamur una cum Discipulis ad nuptias euntem Dominum, ut videntes quod facturus est, pariter credamus cum illis. *Deficiente vino dixit Mater Jesu ad eum: Vinum non habent.* Compassa est enim eorum verecundiæ, sicut misericors, sicut benignissima. Quid de fonte pietatis procederet, nisi pietas? Quid, inquam, mirum, si pietatem exhibent viscera pietatis? Nonne qui pomum in manu sua tenuerit dimidia die, reliqua diei parte pomi servabit odorem? Quantum igitur viscera illa virtus pietatis affecit, in quibus novem mensibus requievit? Nam & ante mentem replevit, quàm ventrem: & cum processit ex utero, ab animo non recessit. Durior fortasse & austerior videri posset responsio Domini: sed noverat ille cui loqueretur; & quis loqueretur, illa non ignorabat. Denique ut scias quomodo responsum ipsum acceperit, aut quantum de Filii benignitate præsumpserit, ait ministris: *Quæcumque præceperit vobis, servate, & facite.*

3. *Erant autem ibi lapideæ hydriæ sex positæ.* Has nunc hydrias purificandis veris Judæis non littera, sed spiritu, necesse habemus apponere, vel magis appositas demonstrare. Quia enim nondum pervenit Ecclesia ad perfectam purificationem, quando eam sibi Christus exhibebit gloriosam, non habentem maculam, neque rugam, aut aliquid hujusmodi; multis interim purificationibus opus habet, quatenus sicut abundant peccata, abundet & indulgentia; sicut multiplicatur miseria, sic & misericordia: nisi quod non sicut delictum, ita & donum. Gratia enim non solum peccata lavat, sed & merita donat. Sex igitur hydriæ sunt positæ his, qui post baptismum in peccata labuntur: de his enim loquimur, quia de his sumus. Exuimus tunicam veterem: sed, heu! pejus reinduimus eam. Lavimus pedes nostros: sed pejus inquinavimus eos. Sicut ergo quod alius inquinaverat, lavit alius: sic inquinatos à nobis lavari opus est à nobis. Aliena lavit aqua, quos culpa inquinaverat aliena. Nec tamen sic alienam dixerim, ut negem nostram: alioquin nec inquinaret. Sed aliena est, quia in Adam omnes nescientes peccavimus: nostra, quia etsi in alio, nos tamen peccavimus, & nobis justo Dei judicio imputabatur, licet occulto. Verumtamen, ut jam non sit quod causeris, ô homo; contra inobedientiam Adæ datur tibi obedientia Christi, ut si gratis venumdatus es, gratis etiam redimaris; si nesciens in Adam periisti, nesciens vivificeris in Christo. Nescisti quando ad lignum vetitum vetus Adam tetendit manus noxias: nescisti nihilo minus quando in ligno salutifero innoxias manus Christus extendit. A primo homine in te manavit macula, qua inquinatus es: à Christi latere aqua, qua mundatus es. Nunc jam inquinatus propria culpa, propria nihilo minus aqua mundaberis, ab illo tamen & per illum, qui solus est purgationem faciens peccatorum.

4. Prima ergo hydria & prima purgatio in compunctione est, de qua legimus, quoniam *in quacumque hora ingemuerit peccator, omnium iniquitatum ejus non recordabor*. Secunda vero confessio est. Omnia siquidem in confessione lavantur. Tertia, eleemosynarum largitio. Hinc enim habes in Evangelio: *Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis*. Quarta, remissio injuriarum, secundum quod orantes dicimus: *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris*. Quinta est afflictio corporis: unde & oramus *, ut mundi per abstinentiam, Deo canamus gloriam. Sexta est obedientia præceptorum, sicut audierunt Discipuli, quod utinam audire mereamur & nos: *Vos mundi estis propter sermonem, quem locutus sum vobis*. Nimirum quia non erant sicut hi quibus dicitur: *Sermo meus non capit in vobis*: sed in auditu verbi obaudierant ei. Hæ sunt sex hydriæ positæ in purificationem nostram, quæ vacuæ sunt & plenæ vento, si pro inani gloria observantur. Aqua replentur, si timore Dei custodiantur: quoniam timor Domini fons vitæ. Aqua, inquam, timor Domini est, etsi minus sapida, sed optime refrigerans animam noxiis desideriis æstuantem. Aqua est, quæ jacula inimici ignita possit exstinguere. Nam nec illud dissonat, quod aqua semper ima petit, & timor ad ima cogitationem deducit, & in inferioribus immoratur, atque loca horrenda pavida mente collustrat, juxta illud: *Vadam ad portas inferi*. Sed divina virtute aqua mutatur in vinum, quando perfecta caritas foras mittit timorem.

5. Dicuntur autem lapideæ hydriæ, non tam propter duritiam, quàm propter stabilitatem. *Capientes singulæ metretas binas vel ternas.* Duæ metretæ, duplex timor: ne forte trudi in gehennam, ne forte ab æterna vita contingat excludi. Sed quia de contingente futuro sunt ista, & blandiri potest sibi anima dicens, Postquam aliquamdiu in voluptatibus tuis vixeris, ages pœnitentiam, nec ista jam cariturus, nec periturus in illa: bonum est adhibere & tertium, qui utique spiritualibus notus est, eo utilior, quo de præsenti

Tom. III. Hydriæ sex Ecclesiæ post baptismum. — Peccatum originale, an alienum. — A Christo expiatum. — Hydriæ sex moraliter pro Christianis. — Ezech. 18. 21. 22. — Luc. 11. 41. — Matt. 6. 12. — * In Hymno Ecclesiæ ad Primam. — Johan. 15. 3. — Johan. 8. 37. — Timoris Dei aqua plenæ. — Isai. 38. 10. Amoris vino implendæ. — Timor duplex.

Tom. III. est. Timent enim qui noverunt spiritualem cibum, ne quando forte fraudentur eo. Cibo siquidem forti egent qui manum miserunt ad fortia. Vivant de paleis Ægypti, qui deserviunt in operibus luti & lateris: nobis fortior cibus est necessarius; quoniam nobis grandis restat via, ut ambulemus in fortitudine cibi illius. Ipse est panis Angelorum, panis vivus, panis quotidianus. Hic est de quo nobis promissum est, quia centuplum accipiemus in hoc sæculo. Sicut [a] enim mercenariis & quotidianus cibus datur in opere, & merces servatur in fine: sic Dominus vitam æternam in fine reddet, & interim centuplum repromittit, & exhibet. Quid ergo mirum, si timet ne perdat hanc gratiam, qui jam consecutus est eam? Hæc est metreta tertia, quam sub disjunctione signanter posuit, eo quod non omnium sit: quia nec omnibus centuplum repromissum, sed solis qui omnia reliquerunt.

Timor certus Religiosorum proprius.

Matt. 19. 29.

Centuplum eorum, quale.

DOMINICA PRIMA POST OCTAVAM EPIPHANIÆ,

SERMO SECUNDUS.

De spiritualibus nuptiis in evangelica historia designatis [*].

** al. de mutatione aquæ in vinum*

1. IN operibus Domini, Fratres, & minus capaces animos exterior consideratio pascit; & qui magis exercitatos habent sensus, solidiorem intus cibum inveniunt, & suaviorem, tamquam adipem medullamque frumenti. Sunt enim & exteriori specie delectabilia, & interiori virtute multo delectabiliora: quemadmodum & ipse exterius quidem speciosus erat forma præ filiis hominum, interius autem tamquam candor lucis æternæ, etiam ipsis supereminens vultibus Angelorum. Apparebat enim foris homo sine culpa, caro sine peccato, agnus sine macula. Quàm speciosi pedes annuntiantis pacem, annuntiantis bona! sed multo speciosius & pretiosius caput ejus: quoniam caput Christi Deus. Delectabilis aspectus hominis, in quem peccatum non cadit, & beati oculi qui viderunt: sed multo magis *beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt*. Denique cum pervenisset ad nucleum, testam jam, licet decoram valde, non reputabat Apostolus dicens: *Etsi cognovimus aliquando Christum secundum carnem, sed nunc jam non novimus.* Nimirum quia Dominus ipse prædixerat: *Caro non prodest quicquam, spiritus est qui vivificat.* Sed hæc est sapientia, quam loquitur Paulus inter perfectos, non inter eos, quibus legimus ab eodem dictum: *Nihil arbitratus sum me scire inter vos, nisi Jesum Christum, & hunc crucifixum.* Totus suavis est, totus salubris est, totus delectabilis, totus denique secundum Sponsæ vocem desiderabilis. Sicut autem in eo ostensum est; sic & in operibus ejus reperies. Nam & superficies ipsa, tamquam à foris considerata, decora est valde: & si quis fregerit nucem, intus, inveniet quod jucundius sit, & multo amplius delectabile. Non sic apud Patres veteris Testamenti reperies. Nam in operibus eorum decora & delectabilis est significatio mystica: ipsa tamen si per se considerentur, invenientur aliquando minus digna, ut sunt facta Jacob, adulterium David, & multa similia. Pretiosa quidem sunt fercula, sed vasa non adeo pretiosa. Et fortasse propterea dictum est, *Tenebrosa aqua in nubibus aëris;* quoniam tenebrosæ nubes illæ fuerunt: & subjunctum est de Domino, *Præ fulgore in conspectu ejus nubes transierunt.*

Christi, ejusque operum duplex pulcritudo.

Isa. 52. 7.

Matt. 5. 8.

2. Cor. 5. 16

Joan. 6. 64.

1. Cor. 2. 2.

Cant. 5. 16.

Patrum veterum facta quædam significatione decora, etsi opere ipso fœda

Psal. 17. 12.

Ibid. 13.

2. Credo jam advertistis ad quid hæc dicere velim. Audistis enim hodie miraculum factum in nuptiis, initium utique signorum Domini: cujus & historia satis est admirabilis, & significatio amplius delectabilis. Magnum enim divinæ majestatis indicium fuit, ad nutum Domini aquam in vinum converti: sed est illa multo melior mutatio dexteræ Excelsi, quam in ista præfiguravit. Omnes enim nos ad spirituales nuptias vocati sumus, in quibus utique sponsus est Christus Dominus. unde canimus in Psalmo: *Et ipse tamquam sponsus procedens de thalamo suo.* Sponsa vero nos ipsi sumus, si non vobis videtur incredibile, & omnes simul una sponsa, & animæ singulorum quasi singulæ sponsæ. Sed quando hoc sentire poterit fragilitas nostra de Deo suo, quod eo affectu se * diligat, quo diligitur sponsa à sponso? Multum enim hæc sponsa sponso suo inferior genere, inferior specie, inferior dignitate. Attamen propter Æthiopissam istam de longinquo Filius æterni Regis advenit, & ut sibi desponsaret illam, etiam mori pro ea non timuit. Moyses quidem Æthiopissam duxit uxorem, sed non potuit Æthiopissæ mutare colorem: Christus vero quam adamavit ignobilem adhuc & fœdam, gloriosam sibi exhibebit Ecclesiam, non habentem maculam, neque rugam. Murmuret Aaron, murmuret & Maria, non nova, sed vetus; non Mater Domini, sed soror Moysi; non nostra, inquam, Maria; illa enim sollicita est, si quid forte deest in nuptiis. Vos autem, ut dignum est, murmurantibus sacerdotibus, murmurante Synagoga, toto affectu in gratiarum actione versamini.

Nuptiarum moralis sensus.

3. Unde enim tibi, ô humana anima, unde tibi hoc? Unde tibi tam inæstimabilis gloria, ut ejus sponsa merearis esse, in quem desiderant Angeli ipsi prospicere? Unde tibi hoc, ut ipse sit sponsus tuus, cujus pulcritudinem sol & luna mirantur, ad cujus nutum universa mutantur? Quid retribues Domino pro omnibus quæ retribuit tibi, ut sis socia mensæ, socia regni, socia denique thalami, ut introducat te Rex in cubiculum suum? Vide jam quid de Deo tuo sentias, vide quantum de eo præsumas, vide quibus brachiis vicariæ caritatis redamandus & amplectendus sit, qui tanti te æstimavit, immo qui tanti te fecit. De latere enim suo te reformavit, quando propter te obdormivit in cruce, & * somnum mortis excepit. Propter te à Deo patre exivit, & matrem synagogam reliquit: ut adhærens ei, unus cum eo spiritus efficiaris. Et tu ergo audi, filia, & vide, & considera quanta sit erga te dignatio Dei tui; & obliviscere populum tuum, & domum patris tui. Desere carnales affectus, sæculares mores dedisce; à prioribus vitiis abstine, consuetudines noxias obliviscere. Quid enim putas? nonne stat Angelus Domini qui secet te mediam, si forte (quod avertat ipse) alterum admiseris amatorem?

4. Jam enim desponsata es illi, jam nuptiarum prandium celebratur. nam cœna quidem in cælo & in aula æterna paratur. Verumtamen numquid ibi vinum deficiet? Absit. Inebriabimur ibi ab ubertate domus Dei, & torrente voluptatis ejus potabimur. Paratum est profecto illis nuptiis flumen vini; vini, inquam quod lætificat cor: siquidem fluminis impetus lætificat civitatem Dei. Nunc autem quoniam grandis nobis restat via, prandium quidem accipimus hic, etsi non in tanta copia, quod plenitudo & satietas cœnæ reservetur æternæ. Hic ergo nonnumquam vinum deficit, gratia scilicet devotionis, & fervor caritatis. Quoties mihi necesse est, Fratres, post lacrymosas querimonias vestras, exorare Matrem misericordiæ, ut suggerat suo benignissimo Filio, quoniam vinum non habeatis? Et ipsa, dico vobis, carissimi, si pie à nobis pulsata fuerit, non deerit necessitati nostræ: quoniam misericors est, & mater misericordiæ. Nam si compassa est verecundiæ illorum, à quibus fuerat invitata: multo magis compatietur nobis, si pie fuerit invocata. Placent enim illi nuptiæ nostræ, & pertinent ad eam multo amplius illis: nimirum de cujus utero, tamquam è thalamo suo, cælestis Sponsus processit.

a Eadem verba in Declamationibus, quæ Bernardo hactenus adscriptæ sunt, refert Gaufridus num. 68 ubi hoc centuplum, quod Bernardus Religiosis proprium asserit, gratiam devotionis, delicias caritatis, gloriam bonæ conscientiæ, & gaudium etiam in tribulatione esse dicit num. 70 Ita fere Bernardus in Sermone 4 in psalmum 90. num. 1. & 2. Confer sequentem sermonem 3. post Octavam Epiphaniæ num. 8.

5. Sed quem non moveat, quod in nuptiis illis respondit Dominus benignissimæ ac sanctissimæ matri suæ dicens: *Quid mihi, & tibi est, mulier?* Quid tibi & illi est, Domine? Nonne quod filio & matri? Quid ad illam pertines * quæris, cum tu sis benedictus fructus ventris ejus immaculati? Nonne ipsa est quæ salvo pudore concepit, & sine corruptione te peperit? Nonne ipsa est, in cujus utero novem mensibus moratus es, cujus virgineis uberibus lactatus es, cum qua jam duodecim annorum factus de Jerusalem descendisti, & eras subditus illi? Nunc ergo, Domine, quid molestus es illi, dicens, *Quid mihi & tibi?* Multum per omnem modum. Sed manifeste jam video, quod non velut indignans, aut confundere volens virginis B Matris teneram verecundiam, dixeris, *Quid mihi, & tibi?* cum venientibus ad te juxta Matris præceptum ministris, nihil cunctatus facias quod illa suggessit. Ut quid ergo, Fratres, ut quid sic respondebat prius? Utique propter nos, ut conversos ad Dominum jam non sollicitet carnalium cura parentum, & necessitudines illæ non impediant exercitium spirituale. Quamdiu enim de mundo sumus, debitores nos constat esse parentibus. At postquam reliquimus nosmetipsos, multo magis ab eorum sollicitudine liberi sumus. Unde & legimus fratrem quemdam * in eremo conversantem, cum ad eum carnalis frater auxilii gratia adventasset, respondisse, ut adiret alterum fratrem eorum, cum ille utique jam obiisset. Cumque admiratus qui venerat responderet, quia ille obiit: eremita se quoque similiter obiisse respondit. Optime ergo nos docuit Dominus, ne solliciti simus super propinquis carnis nostræ plusquam religio postulet, quando ipsi Matri, & tali Matri, respondit: *Quid mihi & tibi est, mulier?* Sic & in alio loco cum suggereret quidam, quoniam foris staret cum fratribus Domini, quærens ei loqui, respondit: *Quæ est mater mea, & qui sunt fratres mei?* Ubi modo sunt qui tam carnaliter & inaniter super carnalibus propinquis suis solent esse solliciti, ac si adhuc viverent & ipsi cum eis?

6. Sed videamus jam quid sequitur. *Erant*, ait Evangelista, *hydriæ sex positæ secundum purificationem Judæorum*. Vel ex hoc potes manifestius advertere non plenitudinem, sed præparationem nuptiarum esse, ubi nimirum adhuc opus est purificatione. Desponsationis ergo nuptiæ istæ sunt, non copulationis. Absit enim ut credamus illis in nuptiis fore vasa purificationis: quando gloriosam sibi Christus Ecclesiam exhibebit, non habentem maculam, neque rugam, aut aliquid hujusmodi. Ubi enim * non erit macula, quæ purificatio erit necessaria? Nunc utique lavandi tempus est, nunc purificationem patet esse necessariam, quando nemo mundus à sorde, nec infans cujus est unius diei vita super terram. Nunc abluitur sponsa, E nunc purificatur, ut in cælestibus illis nuptiis sponso suo sine omni macula præsentetur. Quæramus ergo hydrias sex, in quibus hæc ablutio Judæorum, id est confitentium, purificatio fiat. Nam si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est, quæ sola liberat, sola salvat, sola lavat. Quod si confiteamur peccata nostra, non deerunt veris Judæis purificationis hydriæ: quoniam fidelis est Deus, qui dimittat nobis peccata, & emundet nos ab omni iniquitate.

7. Ego quidem sex hydrias, sex observantias arbitror esse, quas ad purificanda confitentium corda sancti Patres instituere, & omnes illas (ni fallor) hic poterimus invenire. F Prima siquidem hydria, continentia * est castitatis, qua diluitur quidquid ante luxuria inquinavit. Secunda vero jejunium est, ut quod maculaverat crapula, nunc abstinentia mundet. Per segnitiem quoque & otiositatem, quæ inimica est animæ, multas contraximus sordes contra Dei sententiam, in sudore vultus alieni, non nostri, panem vescentes: propter hoc quoque tertia hydria nobis apponitur, ut sordes illæ in labore manuum diluantur. Sic

A & per somnolentiam ceteraque noctium & tenebrarum opera, multa deliquimus: ideo quoque quarta hydria vigiliarum observantia ponitur, ut nocte surgentes ad confitendum Domino, non bonas noctes præteriti temporis redimamus. Jam vero de lingua quis nesciat, quàm multum inquinaverit nos per vaniloquia & mendacia, per detractiones & adulationes, per verba malitiæ & verba jactantiæ? Pro his omnibus necessaria est hydria quinta, silentium scilicet, CUSTOS RELIGIONIS, & in quo est fortitudo nostra. Sexta quoque hydria disciplina est, qua non nostro arbitrio, sed alieno vivimus, ut deleatur quicquid indisciplinate vivendo deliquimus. Lapideæ sunt hæc, duræ sunt: B sed necesse habemus in his lavari, nisi forte volumus * propter fœditates nostras à Domino accipere libellum repudii. Attamen in eo quod dicuntur lapideæ, non solum duritia, sed multo melius soliditas potest intelligi: quoniam non lavant hæ, nisi firma stabilitate permanserint.

Tom. III.
4 Vigiliæ.
5. Silentium.
6 Disciplina.
* al. volueritmus.

8. Ait ergo Dominus ad ministros: *Implete hydrias aqua.* Quid sibi istud vult, Domine? Ministri solliciti sunt de vini penuria, & tu dicis: *Implete hydrias aqua.* Illi de poculis cogitant, & tu præcipis ut vasa purificationis impleant. Sic omnino, sic suspiranti Jacob ad Rachelis amplexus, Lia à patre supponitur. Nobis, Gen. 29. Fratres, qui ministri sumus & servi vestri, per Christum C nobis præcipitur implere hydrias aqua, quoties deest vinum. Ac si dicatur: Illi devotionem desiderant, vinum requirunt, fervorem flagitant: sed nondum venit hora mea: implete hydrias aqua. Quæ est enim aqua sapientiæ salutaris, etsi non adeo suavis, nisi fons vitæ, & initium sapientiæ timor Domini? Dicitur ergo ministris: Incutite metum, & spiritu timoris non tam vasa, quam corda replete; quia ut ad caritatem perveniant, initiandi sunt à timore, ut dicant & ipsi: *A timore tuo concepimus, Domine, & parturivimus spiritum salutis.* Isa. 26. 18. Sed quomodo implebuntur hydriæ? Prædixerat enim Evangelista, *capientes singulæ metretas binas vel ternas.* Quæ sunt duæ metretæ, quæve tertia? D Utique duplex timor communis, & notus omnibus: at tertius quidem minus communis, & minus notus. Primus enim timor est, ne cruciemur in gehenna: secundus, ne exclusi à visione Dei privemur tam inæstimabili gloria: tertius replet animam omni sollicitudine timidam, ne forte deseratur à gratia.

Timor aquæ comparatur devotio vino.
Timor triplex.

9. Et quidem omnis timor Domini, sicut aqua exstinguit ignem, sic exstinguit peccati concupiscentiam: sed is maxime cum ad omnem tentationem statim occurrit, ne forte contingat amittere gratiam, ut sibi derelictus homo labatur quotidie de malo in pejus, de peccato minori in graviorem culpam: quales utique multos videmus cum in sordibus sunt, sordescentes E adhuc. Nam adversus timorem istum non est unde sibi blandiatur anima sive de minori forte quantitate peccati, sive de emendatione futura. Talibus enim blandimentis impediuntur aliquatenus duo prima genera timoris. Præcipit ergo nobis Dominus, ut hac aqua hydrias impleamus. Sunt enim aliquando vacuæ, & plenæ vento: si quis tamen adeo insanus est, ut in eo per vanitatis studium illæ, quas prædiximus, observantiæ mercede perpetua vacuentur, ut sunt fatuæ virgines, in quarum vasis oleum non habetur. Interdum autem (quod pejus est) plenæ quidem sunt, sed plenæ veneno, quod est invidia, murmur, rancor animi, & detractio. Propterea ne forte subintrent ista, F dum vinum deest, jubemur implere hydrias aqua; ut observentur mandata Domini in timore: quæ tunc mutatur in vinum, cum timor expellitur à caritate, & implentur omnia fervore spiritus & jucunda devotione.

Timoris utilitas contra peccati concupiscentiam.

IN SEPTUAGESIMA,

SERMO PRIMUS.

1. MAgna mihi consolatio est, Fratres mei, in verbo illo Domini, *Qui ex Deo est, verba Dei au-* Johan. 8. 47.

a Confer sermonem 55. de diversis, ubi eodem fere modo hydriæ istæ moraliter explicantur, & de mentis sermonem 57.

Tom. III.

dit. Propterea enim vos libenter auditis, quia ex Deo estis. Nec ignoro quod alio in loco dicit Scriptura: *Ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia*. Sed multo aliter sunt ex eo, qui secundum beati Johannis Evangelium, *non ex voluntate carnis nati sunt, sed ex Deo*. Unde & invenies ab eodem Johanne in Epistola sua scriptum: *Omnis qui natus est ex Deo, non peccat, sed generatio cælestis conservat illum*. Non peccat, inquit, id est non permanet in peccato: quia conservat illum, utique ut perire non possit, ea quæ falli non potest generatio cælestis. Sive non peccat, id est, tantumdem est ac si non peccet, pro eo scilicet quod non imputatur ei peccatum ª: generatio enim cælestis etiam in hac parte conservat illum. Sed generationem istam quis enarrabit? Quis potest dicere, Ego de electis sum, ego de prædestinatis ad vitam, ego de numero filiorum? Quis hæc, inquam, dicere potest? reclamante nimirum Scriptura: *Nescit homo si sit dignus amore, an odio*. Certitudinem utique non habemus: sed spei fiducia consolatur nos, ne dubitationis hujus anxietate penitus cruciemur. Propter hoc data sunt signa quædam & indicia manifesta salutis, ut indubitabile sit eum esse de numero electorum, in quo ea signa permanserint. Propter hoc, inquam, quos præscivit Deus, & prædestinavit conformes fieri imaginis Filii sui: ut quibus certitudinem negat causa sollicitudinis, vel fiduciam præstet gratia consolationis. Hoc enim est unde semper solliciti, & in timore & tremore humiliemur necesse est sub potenti manu Dei, quoniam quales sumus, nosse possumus vel ex parte: quales autem futuri simus, id nosse penitus nobis impossibile est. Itaque qui stat, videat ne cadat: & in ea forma, quæ salutis indicium est & argumentum prædestinationis, perseveret atque proficiat.

Rom. 11. 36. — Johan. 1, 13. — Johan. 5. 18. — Natus ex Deo quomodo non peccet. — Eccles. 9. 1. — Certitudinem de salute nostra non habemus, sed fiduciam.

2. Porro inter ea quæ fiduciam præstant & materiam spei, unum illud maximum est, de quo nunc cœpimus loqui: *Qui ex Deo est, verba Dei audit*. Nonnullos enim sic interdum audientes invenies, ac si nihil omnino ad eos pertineant quæ dicuntur: non intrare cor suum, non discutere mores suos, non cogitare, ne forte quod audiunt, dictum sit propter eos. Magis autem si forte sermo Dei vivus & efficax, qui suo, & non ejus qui loquitur, arbitrio fertur quocumque voluerit; si inquam, manifeste adversus vitia illa processerit, quibus sese illi sentiunt obligatos, dissimulant, & avertunt oculos cordis, aut qualibet adinventione palliant vitia*, & seducunt miseri semetipsos. In his ergo salutis signa non video, magis autem vereor, ne forte propterea non audiant verbum Dei, quia non sunt ipsi ex Deo. In vobis, Fratres, (Deo gratias) vere invenio aures audiendi: nimirum cum in emendatione vestra sine mora appareat fructus verbi, sed etiam inter loquendum, fateor, nonnumquam sentire mihi videor fervorem studii vestri. Etenim quanto abundantius sugitis, tanto amplius replet ubera mea dignatio Spiritus-sancti: & tanto copiosius datur quod propinem vobis, quanto citius quod propinatur hauritis *. Propterea sæpius loquor vobis, etiam præter consuetudinem Ordinis nostri. Scio enim quis dixerit: *Si quid supererogaveris, cum rediero, reddam tibi*.

Prædestinationis præcipuum signum debite audire verbum Dei. — * al. audita. — Pro dispositione auditorum afficitur lingua prædicatorum. — * al. haustis. — Luc. 10. 35.

3. Initium Septuagesimæ, Fratres, hodie celebratur, cujus nomen in universa Ecclesia celebre satis habetur. Jam vero dico vobis, carissimi, quia plurimum in hoc nomine compatior mihi ipsi. Commovetur enim intra me spiritus meus, suspirans nimirum ad patriam illam, in qua nec numerus est, nec mensura, nec pondus. Quamdiu enim in pondere, & mensura, & numero universa corporis & animæ bona recipio? Quanti mercenarii in domo Patris mei abundant panibus, ego autem hic fame pereo! Nam de corporali cibo ad Adam dictum est, & pervenit usque ad me: *In sudore vultus tui vesceris pane tuo*. Sed & cum laboravero, panis datur mihi in pondere, potus in mensura, pulmenta in numero. Et de corporali quidem sic. Quid vero de spirituali? Utique antequam comedam, suspiro: atque utinam cum suspiravero & flevero, vel fragmentum exiguum merear de cælesti convivio, & tamquam catellus edam de micis, quæ cadunt de mensa dominorum meorum. O Jerusalem civitas Regis magni, quæ te ex adipe frumenti satiat, & quam fluminis impetus lætificat! in te nec pondus utique, nec mensura, sed sanctitas est & affluentia summa. Sed nec habes numerum, quippe cujus participatio ejus in idipsum. Ego vero qui totus sum in vicissitudine & numero, quando veniam ad unam illam quam requiro? Quando satiabor apparente gloria tua, Domine? Quando inebriabor ab ubertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis me? Nunc enim tam exigua sunt stillicidia stillantia super terram, ut nec glutire quidem possim salivam meam.

Gen. 3. 19.

4. Sic omnino, sic verum est, Fratres, quoniam modo omnia dantur in pondere, & mensura, & numero: sed veniet dies quando omnia sunt cessatura. Nam de numero quidem legimus, quoniam *sapientiæ illius non est numerus*. Et alio in loco apud eumdem Prophetam: *Delectationes in dextera tua usque in finem*. Audi etiam apud Apostolum pondus sine pondere: *Supra modum*, inquit, *in sublimitate æternum pondus gloriæ*. Audi pondus æternum: sed attende quia præmiserit *supra modum*. Sic & Christum audio mensuram sine mensura promittentem: *Mensuram*, inquit, *confertam, & coagitatam, & supereffluentem*. Sed quando venient ista? Profecto in fine præsentis Septuagesimæ, quod est tempus captivitatis nostræ. Sic enim legimus, quod captivati à Babyloniis filii Israël, terminum acceperunt annorum septuaginta: quibus transactis redierunt in sua, cum instauratum est templum, & civitas reædificata. At vero captivitas nostra, Fratres, quando finietur, quæ tot annis, ab initio utique mundi protenditur? Quando liberabimur à servitute ista? Quando restaurabitur Jerusalem civitas sancta? Utique completa hac Septuagesima, quæ ex denario & septenario constat, propter decem mandata quæ accepimus; & septem impedimenta, quibus à mandatorum obedientia retardamur.

5. Primum enim impedimentum nostrum & occupatio gravis, est ipsa necessitas hujus miseri corporis, quod dum modo somnum, modo cibum, modo vestem, ceteraque similia quærit, haud dubium quin frequenter impediat nos ab exercitio spirituali. Secundo loco impediunt nos vitia cordis: ut est levitas, suspicio, impatientiæ aut invidiæ motus, laudis appetitus, & similia, quæ quotidie experimur in nobis. Tertium & quartum impedimentum accipe prosperitatem hujus sæculi & adversitatem. Sicut enim corpus quod corrumpitur, aggravat animam; sic deprimit etiam terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. Utrimque ergo cave à laqueo tentationis, & quære arma justitiæ à dextris & à sinistris. Quintum impedimentum gravissimum & periculosissimum ignorantia nostra est. In multis enim omnino incertum habemus quid agere debeamus: ita ut quid oremus sicut oportet, nesciamus. Sextum impedimentum est adversarius noster, qui tamquam leo rugiens circuit quærens quem devoret. Atque utinam in istis sex tribulationibus liberaremur, ut vel in septima non tangeret nos malum, nec apprehenderet nos periculum in falsis fratribus. Utinam soli impugnarent nos maligni spiritus cum suggestionibus suis, & nihil nocerent homines perniciosis exemplis, persuasionibus importunis, sermonibus adulationis vel detractionis, atque aliis mille modis. Videtis certe quàm necessarium sit, ut adversus hæc septem pericula, quibus impedimur, septiformis Spiritus-sancti auxilio sublevemur. Pro his enim septem, quibus ab observantia Decalogi retardamur, in luctu pœnitentiæ Septuagesima præsens agitur. Unde & reticetur interim

ª Confer sermonem 4. de diversis, & tractatum de gratia & libero arbitrio cap. 9. & fusiores Notas nostras in hunc locum.

Alleluia

Alleluia [a] sollemne, & humanæ transgressionis historia miserabilis ab exordio recensetur.

IN SEPTUAGESIMA,

Sermo secundus.

De eo quod scriptum est, Immisit Dominus soporem in Adam.

Gen. 2. 21. ... Adam & secundi.

1. IMmisit Dominus soporem in Adam. Immisit & in seipsum, factus nimirum secundus Adam: sed est distantia forte non parva. Ille enim soporatus videtur præ excessu contemplationis; Christus miserationis affectu: ut in illum soporem immiserit veritas, in hunc caritas, cum utraque sit Dominus. Ait enim Johannes Evangelista: *Deus caritas est.* & ipse Dominus: *Ego sum via, veritas & vita.* Sane soporem Christi solius caritatis fuisse nemo dubitat, vel nomine tenus Christianus. Siquidem accubuit [b] ut leo, non victus plane, sed victor, potestate propria ponens animam, somnum mortis excipiens propria voluntate. Ceterum qualis & ille sopor dicendus est fuisse vel credendus, quem Dominus immisit in Adam, in quo sine sensu omnino doloris, in mulierem ædificandam costa sublata est de latere dormientis? Mihi quidem nonnisi incommutabilis veritatis intuitu, & abysso divinæ sapientiæ corporeis excedens sensibus obdormisse videtur: quod ex ejus verbis vel maxime conjici potest. Rediens nimirum indicat quo abiisset, dum tamquam ebrius de cella vinaria veniens, & eructans illud magnum sacramentum, quod tanto post in Christo & in Ecclesia Apostolus commendavit, *Hoc nunc*, inquit, *os ex ossibus meis.* Et, *Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una.* An tibi penitus obdormisse videtur, qui in hanc vocem excitatus erupit, & non magis dicere potuisse: *Ego dormio, & cor meum vigilat?*

1 Johan. 4. 16. Joan. 14. 6. Christi sopor ex caritate. Adami sopor ex extasi. Gen. 2. 23. Ephes. 5. 31. Cant. 5. 2.

2. Verum id quidem sine præjudicio dixerim, si cui forte aliter visum fuerit, maxime si quid aliud in Sanctorum paginis invenitur. Neque enim communem arbitror fuisse soporem, aut nostris similem somnis, quoa nec contemplationis excessus, nec miserationis affectus, sed infirmitatis defectus immittit; quos nec veritas, nec caritas, sed necessitas parit. *Grave siquidem jugum super filios Adam*: non autem in principio super Adam, sed nunc jam super filios ejus. Quid non grave miseris, quibus & vivere labor est? quibus & (quod pauci videntur advertere, sentire penitus nemo) ipse quoque sensualitatis usus invenitur oneri, adeo ut nequeat sustineri, nisi alterna requie foveamur? Quid non labor, & dolor, & afflictio spiritus ex omnibus quæ sub sole sunt, quando & illud ei gravissimum est, quo potissimum delectatur, vegetatio scilicet & sensificatio carnis? Nimirum quàm sit ei dulce consortium, triste divortium manifestat, dum vix tandem avelli potest, dum corruptio ipsa corporis penitus intolerabilis est vegetanti. Sane non simpliciter corpus, sed *corpus quod corrumpitur, aggravat animam*: ut immunem ab hoc gravamine primi parentis animam noveris exstitisse, donec adhuc corpus gereret * incorruptum. Nimirum in libertate posuit eum Deus, ut inter summa & infima versans, & in illa excederet sine difficultate, & ad hæc sine illecebra aut necessitate descenderet: illa penetrans naturali vivacitate & puritate mentis, hæc auctoritate dijudicans præsidentis. Denique adducta sunt animalia ad Adam, ut videret quid vocaret ea; non ipse aliqua curiositate ductus est ut videret ea.

*Eccles. 40. 1. Sap. 9. 15. Adamus ante peccatum. * al. degeret.*

3. Non sic in nobis libera ratio, sed undique ei luctandum est. Sic enim & ab infimis visco quodam captiva tenetur, & à summis indigna repellitur: ut nec ab his sine dolore possit avelli, nec ad illa sine magno gemitu vel raro queat admitti. Hinc nempe vim faciunt qui quærunt animam meam, ut clamare necesse sit: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?* Inde priusquam comedam suspiro, quia *regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.* Nihilo minus tamen & illic unitas, & hic tenenda divisio est: sicut & Adam soporatus est in contemplatione, & animalia nominum impositione discrevit. Sic nimirum, sic & Abraham in sacrificio, non quidem volatilia, sed animalia legitur divisisse. Et Martha erga multa turbatur, cum unum sit necessarium. Necessarium plane unum, & maxime necessarium, quoniam hæc pars optima, quæ non auferetur. Cessabit divisio cum venerit plenitudo, & erit totius sanctæ civitatis Jerusalem participatio in idipsum. Interim Spiritus sapientiæ non modo unicus, sed & multiplex est: interiora quidem in unitate solidans, sed sub judicio exteriora distinguens. Utrumque tibi in primitiva Ecclesia commendatur, quando *multitudinis credentium erat cor unum, & anima una*, ne volatilia scinderentur: *dividebatur autem singulis prout cuique opus erat*, ut animalia secarentur. Sit igitur etiam in nobis, carissimi, unitas animorum: UNITA SINT CORDA, diligendo unum, quærendo unum, adhærendo uni, & idipsum invicem sentiendo. Sic nimirum exterior ipsa divisio & evadit periculum, & scandalum non incurrit: dum videlicet etsi propria cuique tolerantia, propria quoque nonnumquam in terrenis agendis sententia, sed & diversa interdum dona gratiarum, nec membra omnia actum eumdem videntur habere: unitas tamen interior & unanimitas ipsam quoque multiplicitatem colligat & constringat caritatis glutino, & vinculo pacis.

Mortalis post peccatum miseria. Tom. III. Rom. 7. 24. Matt. 11. 12. Unitas & divisio qui hic tenenda. Gen. 15. 9. Luc. 10. 41. Elegans tropologia. Act. 4. 32.

IN CAPITE JEJUNII,

Sermo primus.

Quid sit ungere caput, & faciem lavare.

1. HOdie, dilectissimi, sacrum Quadragesimæ tempus ingredimur, tempus militiæ Christianæ. Non nobis singularis est hæc observatio; una omnium est, quicumque in eamdem fidei conveniunt unitatem. Quidni commune sit Christi jejunium omnibus Christianis? quidni Caput suum membra sequantur? Si bona suscepimus ab hoc Capite, mala autem quare non sustineamus? An respuere tristia volumus, & communicare jucundis? Si ita est, indignos nos Capitis hujus participatione probamus. Omne enim quod patitur ille, pro nobis est. Quod si in opere salutis nostræ ei collaborare piget, in quo deinceps coadjutores nos exhibebimus illi? Non est magnum si jejunet cum Christo, qui sessurus est ad mensam Patris cum ipso. Non est magnum, si compatitur membrum capiti, cum quo & glorificandum est. Felix membrum, quod huic adhæserit per omnia capiti, & sequetur illud quocumque ierit. Alioquin si forte abscindi separarique contingat, privetur statim necesse est etiam spiritu vitæ. Quæcumque enim portio capiti non cohæret, unde ei jam sensus aut vita? Nec sane deerit qui expositam occupet, ut ne tunc quidem sit absque capite. Germinabit rursum radix amaritudinis, venenatum caput iterum pullulabit: illud, inquam, caput, quod in eo contriverat ante fortis mulier, mater Ecclesia. Dico autem quando per eam regeneratus est in spem vitæ, quem natura filium iræ mater carnalis ediderat.

Jejunium à Christianis exigitur exemplo Christi. Capiti cohærendum.

2. Videbit ergo jam, si fuerit qui revelatos habeat

a Ita quidem usus Ecclesiæ jam inde ab ævo Gregorii M. ferebat, præterquam apud Cistercienses. Hi nempe *Alleluia* ante Quadragesimam (quod Bernardo Abælardus objicit epistola quinta) non intermittebant ex præscripto Benedictinæ Regulæ cap. 15. Attamen longe ante Bernardum abbates in Synodo Aquisgranensi anni 817. usum Romanum prætulerant cap. 30. Is nondum obtinuerat tempore S. Benedicti, immo nec Septuagesimæ institutio. Veterem usum inculcat Concilium IV. Toletanum anni 633. canone 11.

b Sic legendum, non *accubuit*, ut accubitus referatur ad soporem.

TOM. III. Christianus fit monstrum, si à Christo separetur.

oculos cordis, & spiritualiter intueatur, horrendum omnino monstrum, corpus quidem hominis, caput autem dæmonis habens. Non solum autem, sed etiam erunt sine dubio novissima hominis illius pejora prioribus, cum vipereum illud caput, quod prius fuerat amputatum, non absque septem nequioribus se revertatur. Quis non solo contremiscat auditu? Tollens membrum Christi, faciam membrum dæmoniorum? Abscissus à corpore Christi, satanæ miser incorporabor? Sit procul à nobis semper exsecranda ista commutatio*, Fratres mei. Mihi omnino adhærere tibi bonum est, ô Caput gloriosum & benedictum in sæcula, in quod & Angeli prospicere concupiscunt. Sequar te quocumque ieris: si transieris per ignem, non avellar à te; non timebo mala, quoniam tu mecum es. Tu dolores meos portas, & pro me doles: tu prius transis per angustum passionis foramen, ut latum præbeas sequentibus membris ingressum. *Quis nos separabit à caritate Christi?* Ipsa enim est, per quam omne corpus per nexus & juncturas crescit. Hoc glutinum bonum, cujus meminit Isaias. Hæc, per quam bonum est & jucundum habitare fratres in unum. Hoc unguentum, quod descendit à capite in barbam, à capite descendit & in oram vestimenti, ut ne minima quidem fimbria careat unctione. In capite siquidem plenitudo gratiarum, de qua accipimus omnes; in capite universitas miserationis, in capite inexhaustus fons pietatis divinæ, in capite affluentia tota spiritalis unguenti, sicut scriptum est: *Unxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ præ participibus tuis.* Ipsum tamen, quod tam copiose Pater unxerat caput, Maria quoque ungere non veretur. Calumniantur quidem discipuli: sed respondet Veritas pro ea, quod bonum opus sit operata.

* al. communicatio.

Rom. 8. 35.

Isa. 41. 7.

Psal. 132. 1. Caritas unguentum.

Psal. 44. 8.

Matt. 26.

3. Denique & nobis hodie quid præcipit in Evangelio? *Tu*, inquit, *cum jejunaveris, unge caput tuum.* Mira dignatio! Spiritus Domini super eum, eo quod unxerit eum; & nihilo minus tamen evangelizans pauperibus ait: *Unge caput tuum!* Complacet sibi Pater in Filio, & dum vox sonat in æthere, descendit Spiritus in columba. Putatis, Fratres, quia Christi baptismo chrisma defuerit? Manet Domini Spiritus super ipsum: & unctum ab eo quis dubitet? *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui.* Hæc plane spiritalis unguenti fragrantia est. Unxit Pater Filium præ participibus suis, in quo præ ceteris singulariter complacet sibi. Pater enim diligit Filium, affectu utique divino, & inexperto omni creaturæ. Unxit, inquam, Pater Filium præ participibus suis, accumulans super eum universa charismata benignitatis, mansuetudinis, & suavitatis, abundantius eum replens visceribus misericordiæ & miserationis. Unctum denique misit ad nos, quem nobis exhibuit plenum gratiæ & miserationis*. Sic unctum à Patre est Caput nostrum, & nihilo minus ungi postulat & à nobis. *Cum jejunaveris*, inquit, *unge caput tuum.* Itane aquam petit à rivulo fons indeficiens? Petit sine dubio, aut certe repetit magis. Ad fontem enim unde exeunt, flumina revertuntur, ut iterum fluant.

Matt. 6. 10. Christi unctio.

Matt. 3. 17.

* al. pietatis.

Matt. 8. 17. Eccles. 1. 7. Christus cur petat à nobis.

4. Non vero, ut minus habens, quod dederat Christus repetit: sed ne tibi pereat quicquid ad eum referre volueris. Siquidem etiam fluminis aqua, si stare cœperit, & ipsa putrescet, & inundatione facta superveniens repelletur. SIC PLANE, sic gratiarum cessat decursus, ubi recursus non fuerit: nec modo nihil augetur ingrato, sed & quod acceperat vertitur ei in perniciem. Fidelis autem in modico censetur dignus munere ampliori. Unge igitur caput tuum, refundens in eum qui supra te est, quicquid in te est devotionis, quicquid delectationis, quicquid affectionis. Unge igitur caput tuum, ut si qua in te est gratia, referatur ad ipsum: nec tuam quæras gloriam, sed ipsius. Ungit enim Christum, qui bonus ejus odor est in omni loco. Memento sane adversus hypocritas hunc processisse sermonem. *Nolite*, inquit, *fieri sicut hypocritæ tristes.* Non omnimodam nobis tristitiam interdicit, sed quæ in facie est coram hominibus. Alioquin, *cor*

Gratitudo cumulat beneficia.

Hypocritæ notati.

Matt. 6. 16.

A *sapientis ubi tristitia*: & Paulum quoque discipulos contristasse non piget, pro eo quod contristati sunt ad salutem. Non est talis tristitia hypocritarum: non in corde, sed in facie est. Exterminant enim facies suas.

Eccl. 7. 5. 2. Cor. 7. 8.

5. Nota proinde quod non dixerit, Nolite esse sicut hypocritæ tristes: sed, *nolite fieri*, hoc est fingi. Sic quippe vulgo dicitur: Tristem se facit; aut, magnificat se. &, Qui beatificat te, in errorem te adducit; & similia, quæ simulationis sunt, non veritatis. *Tu autem cum jejunaveris, unge caput tuum. & faciem tuam lava.* Exterminant illi faciem, tu autem lavare juberis. Est autem facies, quæ in facie est conversatio. B Hanc fidelis Christi servus lavat, ne quod offendiculum præbeat intuenti: hypocrita magis exterminat, dum singularia magis & inusitata sectatur. Sed nec caput ungit, cujus affectio elongatur à Christo, & vanis favoribus delectatur. Ungit potius semetipsum, ut propriæ fragrantiam opinionis respergat. Aut certe quia manifestum est non esse caput hypocritæ Christum: nec suum tamen qualecumque caput ungere potest, cujus mens non propriæ testimonio conscientiæ, sed adulationibus demulcetur. *Date nobis*, aiunt fatuæ virgines, *de oleo vestro.* Cur hoc? Quia in vasis suis oleum non habent. Sed non est prudentium hujuscemodi oleum dare. Quod enim sibi fieri nolunt, quando C ipsæ facient aliis? Audi vero Prophetam, cui incerta & occulta sapientiæ suæ revelaverat Deus. *Oleum*, inquit, *peccatoris non impinguet caput meum.* Emunt oleum istud hypocritæ, sicut ait Dominus: *Amen dico vobis, receperunt mercedem suam. Exterminant enim facies suas, ut appareant jejunantes.* Vides quàm brevi sermone hypocritas & singularitatis notat, & arguit vanitatis. Vide etiam quàm paucis & coram Deo suadeat bona, & coram hominibus providere. *Unge caput tuum, & faciem tuam lava*: hoc est, sic te irreprehensibilem foris exhibe, ut divinam tibi conciliare studeas gratiam: & ante oculos humanos non propriam quæras gloriam, sed auctoris.

Isa. 3. 12.

Matt. 25.

Psal. 140.

Matt. 6.

D 6. Potest tamen & alio modo lota facies, conscientia pura; & unctum caput intelligi mens devota. Quod si id probas, adversus duplex vitium, quod maxime solent appetere jejunantes, hæc duo verba ablutionis & unctionis dicta videntur. Alius enim jejunat studio vanitatis, & huic dicitur, *Faciem tuam lava.* Alius jejunat cum impatientia & rancore, & huic opus est ut caput ungat. Est autem caput illud, mens interior, quæ tunc ungitur in jejunio, cum spiritualiter delectatur in eo. An vero tibi novum videtur, ut dicamus caput ungi jejunio? Ego plus dico: etiam impinguatur. Numquamne legisti quod scriptum est, *Ut alat eos in fame?* Est ergo jejunium corporis, capitis unctio; & E carnis inedia, refectio cordis. Quidni dixerim unctionem, quæ & medetur vulneribus, & exasperatas conscientias lenit? Emat igitur hypocrita jejunio suo oleum peccatoris: ego meum interim non vendo jejunium, & ipsum mihi oleum est quo ungat. *Unge*, inquit, *caput tuum*, ne quid forte murmuris aut impatientiæ subeat. Non solum autem, sed & *gloriare in tribulatione*, sicut ait Apostolus. Gloriare, inquam, sed absque omni studio vanitatis, ut sit etiam facies munda ab oleo peccatoris.

Jejunium vitium, ... [illegible] ... jejunantes.

Psal. 32. 19.

Rom. 5.

IN CAPITE JEJUNII,

SERMO SECUNDUS.

F *Quomodo debeamus converti ad Dominum.*

1. *CONvertimini ad me in toto corde vestro, in jejunio, & fletu, & planctu: & scindite corda vestra, & non vestimenta vestra, ait Dominus omnipotens.* Quid sibi vult, dilectissimi, quod præcipit Dominus, ut convertamur ad eum? Ubique enim est, & replet omnia, & nihilo minus complectitur universa. Quo me vertam, ut convertar ad te, Domine Deus meus? Si ascendero in cælum, tu illic es: Psal. 138.

Joel. 2. 12.

si descendero in infernum, ades. Quid jubes? quo convertar ad te? Supra, an infra? ad dexteram, an ad sinistram? Consilium istud est, Fratres mei: secretum est, quod solis credatur amicis. Mysterium regni Dei est: Apostolis revelatur in aure, nam turbis nihil dicitur absque parabola. *Nisi conversi fueritis*, inquit, *& efficiamini sicut parvulus iste, non intrabitis in regnum cælorum.* Agnosco plane quo velit ut convertamur. Ad Parvulum converti necesse est, ut discamus ab eo, quia mitis est & humilis corde: ad hoc siquidem parvulus datus est nobis. Sane idem & magnus est, sed in civitate Domini, cui & dicitur: *Exsulta & lauda habitatio Sion, quia magnus in medio tui sanctus Israel.* Quid tu inflaris, ô homo? Quid extolleris sine causa? quid alta sapis, & oculi tui omne sublime vident, quod tibi non cedet in bonum? Sublimis quidem Dominus, sed non ita proponitur tibi: laudabilis magnitudo illius, non etiam imitabilis. Elevata est magnificentia illius, & non poteris ad eam: nec si te ruperis, apprehendes. *Accedet*, inquit, *homo ad cor altum, & exaltabitur Deus.* Excelsus siquidem Dominus & humilia respicit, & alta à longe cognoscit. Humiliare, & apprehendisti. Hæc plane lex pietatis, & propter hanc legem sustinui te, Domine. Si forte sublimitatis esset via proposita, & illic iter quo ostenderetur salutare Dei, quanta facerent homines ut exaltarentur? Quam crudeliter invicem sternerent, invicem conculcarent! Quam impudenter reperent, manibusque & pedibus conarentur in altum, ut imponerent sese homines super capita aliena! Et certe qui contendit supergredi * proximos, multas inveniet difficultates, multos habebit æmulos, multos patietur contradictores, ascendentes equidem ex adverso: nihil vero facilius est volenti, quàm humiliare semetipsum. Hoc verbum est, dilectissimi, quod omnino nos reddit inexcusabiles, ut ne tenue quidem nobis velamen prætendere liceat.

2. Sed jam ad hunc Parvulum, ad mansuetudinis, & humilitatis Magistrum quonam modo converti necesse sit, videamus. *Convertimini*, inquit, *ad me in toto corde vestro.* Fratres, si dixisset, *Convertimini*, nihil addens; esset nobis forsitan liberum respondere: Factum est, jam aliud propone mandatum. Nunc autem spiritualis (ut audio) conversionis nos admonet, quæ non una die perficitur: utinam vel in omni vita, qua degimus in hoc corpore, valeat consummari. Corporis namque conversio, si sola fuerit, nulla erit. Forma siquidem conversionis est ista, non veritas, vacuam virtute gerens speciem pietatis. Miser homo, qui totus pergens in ea quæ foris sunt, & ignarus interiorum suorum, putans aliquid se esse, cum nihil sit, ipse se seducit! *Sicut aqua effusus sum*, ait Psalmista in persona hominis hujuscemodi, *& dispersa sunt omnia ossa mea.* Et alius quidam Propheta: *Comederunt*, inquit, *alieni robur ejus, & ignoravit.* Exteriorem quippe superficiem intuens, salva sibi omnia suspicatur, non sentiens vermem occultum, qui interiora corrodit. Manet tonsura, vestis necdum mutata est, jejuniorum regula custoditur, statutis psallitur horis; sed cor longe est à me, dicit Dominus.

3. Attende sollerter quid diligas [a], quid metuas; unde gaudeas, aut contristeris: & sub habitu religionis animum sæcularem, sub pannis conversionis invenies cor perversum. Totum enim cor in his quatuor affectionibus est: & de his accipiendum puto quod dicitur, ut in toto corde tuo convertaris ad Dominum. Convertatur proinde amor tuus: ut nihil omnino diligas nisi ipsum, aut certe propter ipsum. Convertatur etiam ad ipsum timor tuus: quia perversus est timor omnis, quo metuis aliquid præter eum, aut non propter eum. Sic & gaudium tuum, & tristitia tua æque convertantur ad ipsum. Hoc autem ita fiet, si nonnisi secundum eum doleas, aut læteris. Quid enim perversum magis, quàm lætari cum male feceris, & in rebus pessimis exultare? Sed & ea quoque quæ secundum carnem est tristitia, mortem operatur. Si pro tuo sive proximi peccato doles, bene facis, & hæc tristitia est ad salutem. Si gaudeas ad munera gratiæ, hoc gaudium sanctum est, & securum gaudium in Spiritu-sancto. Debes & in dilectione Christi fraternis congaudere prosperitatibus, & adversitatibus condolere, sicut scriptum est: *Gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus.* [Rom. 12. 15.]

4. Verum ne ipsa corporalis quidem est parvi pendenda conversio, quia spiritualis hujus adminiculum noscitur esse non parvum. [Conversio corporis quoque non negligenda.] Inde est quod in hoc loco Dominus cum dixisset, *in toto corde*, adjunxit protinus, *in jejunio*: quod utique corporis est. Volo tamen vos admonitos esse Fratres meos, observandum illud non ab escis tantum, sed ab omnibus illecebris carnis, & universa corporis voluptate; immo vero jejunandum est longe amplius à vitiis, quàm à cibis. Sed est panis à quo vos jejunare nolo, ne forte deficiatis in via: & si nescitis, panem dico lacrymarum. Sequitur enim: *in jejunio, & fletu, & planctu.* [Jejunii tempore lacrymis anima reficienda.] Exigit enim planctum à nobis pœnitentia præteritæ conversationis: exigit fletum desiderium futuræ beatitudinis. *Factæ sunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte*, ait Propheta, *cum dicitur mihi quotidie, Ubi est Deus tuus?* [Psal. 41. 4.] Parum ei placet hujus vitæ novitas, qui necdum vetera plangit, necdum plangit admissa peccata, necdum plangit tempus amissum. Si non plangis, plane non sentis animæ vulnera, conscientiæ læsionem. Sed nec futura satis gaudia concupiscis, si non quotidie postulas ea cum lacrymis: minus tibi nota sunt, si non renuit consolari anima tua, donec veniant.

5. Addit deinde Propheta: *Et scindite corda vestra, & non vestimenta vestra.* Quibus verbis manifeste prior ille populus Judæorum & duritiæ cordis, & vanæ superstitionis arguitur. Crebra siquidem apud eos scissio vestium, sed non cordium esse solebat. Quando enim scinderentur corda lapidea, quæ non poterant nec circumcidi? *Scindite*, inquit, *corda vestra, & non vestimenta vestra.* [Cor quomodo scindendum.] Quis in vobis est, cujus voluntas circa unum aliquid solet obstinatior inveniri? Scindat cor suum gladio spiritus, quod est verbum Dei: scindat illud, & in multas minutias festinet dispertiri. Alioquin non est converti ad Dominum in toto corde, nisi scisso corde. Donec enim illam unam accipias in Jerusalem, cujus est participatio in idipsum, multa interim tibi præcipiuntur; & si in uno offenderis, factus es omnium reus. *Spiritus Domini multiplex*, ait Sapiens, [Sap. 7. 22.] nec potes sequi multiplicem sine multiplici scissione. Audi denique hominem, quem secundum cor suum invenerat Deus. *Paratum*, inquit, *cor meum, Deus, paratum cor meum.* [Psal. 56. 8. & 107. 2.] Paratum ad adversa, paratum ad prospera: paratum ad humilia, paratum ad sublimia; paratum ad universa quæcumque præceperis. Vis pastorem ovium facere? Vis constituere regem populorum? Paratum cor meum, Deus, paratum cor meum. Quis ut David fidelis ingrediens, & egrediens, & pergens ad imperium regis? Et dicebat de peccatoribus: *Coagulatum est sicut lac cor eorum, ego vero legem tuam meditatus sum.* [Psal. 118. 70.] Inde enim cordis duritia, inde mentis obstinatio, quia meditatur quis non legem Domini, sed propriam voluntatem.

6. Scindamus itaque corda nostra, dilectissimi, quatenus integra proinde vestimenta servemus. [Animæ vestes, virtutes.] Vestes enim nostræ virtutes sunt. Bona vestis, caritas; bona vestis, obedientia est. Beatus qui custodit vestimenta hæc, ut non ambulet nudus. Denique *beati quorum tecta sunt peccata*: [Psal. 31. 1.] &, *Caritas operit multitudinem peccatorum.* [1. Petr. 4. 8.] Scindamus corda, sicut prædictum est, ut

a Quatuor istas principes passiones, tamquam solas, assignare solent veteres, in his Bernardus, quod ex iis ceteræ pendeant. Confer Sermonem 14. in psalmum 90, num. 9. Sermonem 50. de diversis num. 2 & 3. Sermonem 85. in Cantica num. 5. ac lib. 5. de Consideratione num. 9, necnon tractatum de diligendo Deo num. 23.

Tom. III. hæc vestimenta integra servemus, quemadmodum integra servata est tunica Salvatoris. Nec modo integram servat vestem scissio cordis, sed & talarem eam facit & polymitam, qualem à sancto Patriarcha Jacob accepit filius, qui præ ceteris amabatur. Hinc nempe virtutum perseverantia, hinc conversationis pulcræ discolor unitas. Hinc illa est gloria Regis filiæ in fimbriis aureis, circumamicta varietatibus. Potest tamen & aliter hæc scissio cordis intelligi, ut si quidem pravum fuerit, scindatur ad compunctionem *: si durum, ad compassionem. Quidni scindatur ulcus, ut sanies effluat? Quidni scindatur cor, ut visceribus effluat pietatis? Utilis prorsus utraque scissio, ut nec clausum lateat peccati virus in corde, nec indigenti proximo claudamus viscera misericordiæ: ut & ipsi consequamur misericordiam à Domino nostro Jesu Christo, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula, amen.

Gen. 37. 3.
Psal. 44. 15.
* al. confessionem.

IN QUADRAGESIMA,

Sermo tertius.

De Jejunio Quadragesimæ.

1. ROgo vos, dilectissimi, tota devotione suscipite Quadragesimale Jejunium, quod non sola abstinentia commendat, sed multo magis sacramentum. Nam si devote usque modo jejunavimus, utique sancto hoc tempore jejunandum nobis est multo devotius. Si quid enim additur ad solitum abstinentiæ modum, numquid non valde indignum est, ut nobis onerosum sit quod Ecclesia portat universa nobiscum? Hactenus usque ad nonam jejunavimus soli: nunc usque ad vesperam jejunabunt nobiscum pariter universi, reges & principes, clerus & populus, nobiles & ignobiles, simul in unum dives & pauper. Hæc idcirco dixerim, Fratres, ne quis forte turbetur à pusillanimitate spiritus, & jejunium præsens minori devotione suscipiat, dum se fortassis meminerit prioris quoque jejunii pondus satis difficile tolerasse. Hoc enim quantum potest laborat adversarius noster, ut holocaustum nostrum devotionis pinguedine vacuetur, ut & minus acceptum sit Deo, & conscientia nostra in spirituali gaudio minus exhilaretur: sicque de pusillanimitate tolerantiæ, etiam conscientiæ pusillanimitas generetur. Cujus astutias non ignorantes, tota, obsecro, adversus eum sollicitudine vigilemus: & quia hilarem datorem diligit Deus, & ipsa quoque conscientia nostra ampliori exinde fiducia sublevatur; ut devotiora sint nostra jejunia, sollicite nobis totius Ecclesiæ proponamus exempla.

Quadragesimæ jejunium ad vesperam.
Jejunio dæmon insidiatur.

2. Sed quid de his loquor, quos habemus in hac jejunii observatione consortes? quasi non multo excellentiores habeamus in ea duces, immo & consecratores. Quanta devotione suscipiendum est nobis, quod à sancto Moyse tamquam hereditario jure traditur, cui speciali præ ceteris Prophetis prærogativa, facie ad faciem Dominus loquebatur? Quanto fervore amplectendum est, quod Elias ille commendat, igneo curru raptus in cælum? Ecce enim quàm multa millia à diebus illis generalis conditio mortis invasit: Elias tamen usque adhuc conservante Domino manus ejus evasit. Jam vero si commendant jejunium præsens Moyses & Elias, quamvis magni, tamen conservi nostri; quantum commendat illud Jesus Dominus noster, qui & ipse diebus totidem jejunavit? Qualis ille est, non dicam monachus, sed Christianus, qui minus devote jejunium suscipit, quod ei tradidit ipse Christus? Denique tanto devotius imitandum nobis est, dilectissimi, Christi jejunantis exemplum, quanto certius est propter nos eum jejunasse, non propter seipsum.

Jejunii quos ducem habemus.
Christus jejunavit.

3. Jejunemus ergo, carissimi, & devote jejunemus sancto hoc Quadragesimæ tempore: ita sane ut noverimus quadragesimam nostram non solos quadraginta dies habere. Continuanda enim nobis est quadragesima cunctis diebus miseræ hujus vitæ, dum per auxilium gratiæ (quæ in quatuor Evangeliis commendatur) necesse est nos decalogum legis impl[ere]. Errant plane qui paucissimos dies istos ad pœnitentiam sufficere credunt, cum certum sit totum vitæ hujus tempus non nisi ad pœnitentiam institutum. *Quærite Dominum*, ait Propheta, non solum quadraginta diebus, sed *dum inveniri potest; invocate eum, dum prope est*. Neque enim tunc erit invocandi tempus, quando nemini proximus erit Deus; sed aliis quidem præsens, aliis vero nimis valde remotus. Interim sane ex eo quod proximus dicitur, manifestum est quod nondum habetur: sed tamen haberi, & inveniri facile potest. Quis tibi videtur proximus fuisse illi, qui incidit in latrones? Utique qui fecit cum eo misericordiam. Ergo quia toto hoc tempore misericordiæ proximus est, quærite Dominum, carissimi, dum inveniri potest, invocate eum dum prope est.

Isa. 55.
Luc. 10.

4. Verumtamen præsenti Quadragesima majore nobis est fervore quærendus, quæ non solum pars, sed & sacramentum est totius temporis hujus. Propterea si forte diebus ceteris studia nostra aliquatenus intepuerant, dignum est ut nunc in fervore spiritus recalescant. Quod si gula sola peccavit, sola quoque jejunet, & sufficit. Si vero peccaverunt & membra cetera, cur non jejunent & ipsa? Jejunet ergo oculus, qui deprædatus est animam: jejunet auris, jejunet lingua, jejunet manus, jejunet etiam anima ipsa. Jejunet oculus à curiosis aspectibus & omni petulantia, ut bene humiliatus coërceatur in pœnitentia, qui male liber vagabatur in culpa. Jejunet auris nequiter pruriens à fabulis & rumoribus, & quæcumque otiosa sunt, & ad salutem minime pertinentia. Jejunet lingua à detractione & murmuratione, ab inutilibus, vanis atque scurrilibus verbis: interdum quoque, ob gravitatem silentii, & ab ipsis quæ videri poterant necessaria. Jejunet manus ab otiosis signis, & ab operibus omnibus, quæcumque non sunt imperata: sed & multo magis anima ipsa jejunet à vitiis, & propria voluntate sua. Etenim sine jejunio hæc cetera à Domino reprobantur, sicut scriptum est, quia *in diebus jejuniorum vestrorum voluntates vestræ inveniuntur*.

IN QUADRAGESIMA,

Sermo quartus.

De Oratione & Jejunio.

1. QUia jejunii Quadragesimalis tempus advenit, quod tota devotione suscipere moneo caritatem vestram: dignum reor aliquatenus exponere, quo fructu, & quemadmodum oporteat jejunare. Primum quidem, Fratres, pro eo quod ab ipsis quoque licitis abstinemus, ea nobis, quæ prius commisimus, illicita condonantur. Quid vero est condonari commissa, nisi jejunio brevi jejunia redimi sempiterna? Gehennam enim meruimus, ubi nullus umquam cibus est, consolatio nulla, terminus nullus: ubi guttam aquæ dives postulat, & accipere non meretur. BONUM ergo & salutare jejunium, quo redimuntur jejunia sempiterna & supplicia, dum redimuntur * hoc modo peccata. Non solum autem abolitio est peccatorum, sed exstirpatio vitiorum: non solum obtinet veniam, sed & promeretur gratiam: non solum delet peccata præterita quæ commisimus, sed & repellit futura quæ committere poteramus.

Luc. 16.

2. Dicam & unum adhuc quod facile capiatis, sæpius, ni fallor, experti. Jejunium orationi devotionem & fiduciam donat. Et vide quemadmodum sibi invicem jejunium & oratio socientur, sicut scriptum est: *Frater adjuvans fratrem, ambo consolabuntur.* Oratio virtutem impetrat jejunandi, & jejunium gratiam promeretur orandi. Jejunium orationem roborat, oratio sanctificat jejunium, & Domino repræsentat. Quid enim jejunium nobis proderit, si relinquatur in terra? quod absit. Sublevetur ergo jejunium penna qua-

dam orationis. Verum huic, ne forte minus sufficiat, alteram quoque necesse est sociari. *Oratio justi*, ait Scriptura, *penetrat calos*. Sint ergo jejunio nostro, ut facile cælos penetret, alæ duæ, orationis scilicet, atque justitiæ. Justitia vero quæ est, nisi quæ cuique reddit quod suum est? Noli ergo quasi solum attendere Deum. Debitor enim es etiam prælatis, etiam fratribus tuis: nec vult Deus ut parvi pendas, quos ipse minime parvi pendit. Neque enim sine causa ait
Rom. 12. 17. Apostolus: *Providentes bona non tantum coram Deo; sed etiam coram hominibus*. Dicebas fortasse: Sufficit mihi si tantum Deus approbat quod ago; quæ mihi de humano cura judicio? Sed certus sis, quod ei minime placeat, quicquid cum scandalo filiorum ejus, & contra ipsius feceris voluntatem, cui obedire tamquam
Joel. 2. 15. ejus vicario oportebat. *Sanctificate*, inquit, *jejunium, vocate cœtum*. Quid est enim cœtum vocare? Unitatem servare, diligere pacem, fraternitatem amare. Superbus ille Pharisæus jejunium habuit, jejunium sanctificavit, qui nimirum jejunavit bis in Sabbato, & gratias egit Deo: sed non vocavit cœtum, dicens,
Luc. 18. 11. *Non sum sicut ceteri hominum*; ideoque ala una nitens jejunium ejus non pervenit in cælum. Vos ergo, carissimi, lavate manus vestras in sanguine peccatoris, & omnino solliciti estote, ut alas duas habeat jejunium vestrum, sanctimoniam scilicet & pacem, sine qua nemo videbit Deum. *Sanctificate jejunium*, ut pura intentio & devota oratio divinæ illud offerat majesta-
Psal. 150. 4. ti: *Vocate cœtum*, ut congruat unitati: *Laudate Dominum in tympano & choro*, ut concors sit mortificatio carnis.

3. Porro quia & de jejunio, & de justitia aliqua diximus, dignum est ut de Oratione quoque pauca loquamur. Hæc enim quanto efficacior est, si fiat ut debet; tanto callidius impediri ab adversario solet. Interdum enim graviter impeditur oratio à pusillanimitate spiritus & timore immoderato. Hoc autem tunc solet fieri, cum sic cogitat homo propriam indignitatem, ut non convertat oculos ad divinam benignitatem. *Abys-*
Psal. 41. 8. *sus enim abyssum invocat*: abyssus luminosa, abyssum tenebrosam; abyssus misericordiæ, abyssum miseriæ. Profundum namque est cor hominis, & imperscrutabile. Sed si magna est iniquitas mea, multo major est, Domine, pietas tua. Ideoque cum ad me ipsum turbata fuerit anima mea, memor sum multitudinis misericordiæ tuæ, & respiro in ea: & cum introiero in impotentias [a] meas, nolo memorari justitiæ tuæ solius.

4. Verumtamen sicut periculum est, si fuerit oratio nimis timida: sic in contraria parte non minus, immo & majus periculum est, si forte fuerit temeraria. De his qui sic orant, audi quid loquatur ad Pro-
Isai. 58. 1. phetam Dominus: *Clama*, inquit, *ne cesses: quasi tuba exalta vocem tuam*, &c. *Quasi tuba*, inquit: quia in spiritu vehementi increpandi sunt temerarii. Me etenim quærunt, qui semetipsos nondum invenerunt. Nec hoc dico, ut peccatoribus auferam orandi fiduciam: sed volo eos orare, tamquam gentem quæ peccatum fecerit, non justitiam. Orent pro indulgentia peccatorum suorum in animo contrito & spiritu hu-
Luc. 18. 13. militatis, quemadmodum Publicanus ille: *Deus*, inquit, *propitius esto mihi peccatori*. Temeritatem enim dico; quando is in cujus conscientia peccatum adhuc, aut vitium aliquod regnat, ambulat in magnis & in mirabilibus super se, minus sollicitus pro periculo animæ suæ. Tertium periculum est, si sit oratio te-
Tepiditas. pida, & non ex viva affectione procedens. Timida quidem oratio cælum non penetrat, quia restringit animum timor immoderatus, ut oratio, non dicam non ascendere, sed nec procedere queat. Tepida vero in ascensu languescit & deficit, eo quod non habeat vigorem. Nam temeraria ascendit, sed resilit; resistitur enim ei: nec tantum non obtinet gratiam, sed & meretur offensam. Quæ vero fidelis, & humilis, & fervens oratio fuerit, cælum sine dubio penetrabit; unde certum est quod vacua redire non poterit.

Tom. III.

IN QUADRAGESIMA,

Sermo quintus.

De triplici modo orationis.

1. CAritas, qua pro vobis sollicitus sum, Fratres mei, cogit ut loquar vobis: & urgente ea multo sæpius loquerer, nisi tam multis occupationibus impedirer. Nec mirum si sollicitus sum pro vobis, cum inveniam in me ipso materiam multam & occasionem sollicitudinis. Quoties enim propriam miseriam & multimoda pericula cogito, haud dubium quin ad me ipsum conturbetur anima mea. Nec minor mihi sollicitudo est pro singulis quibusque vestrum, si tamen diligo vos tamquam me ipsum. Novit ipse qui scrutatur corda, quoties in corde meo propriæ sollicitudini præponderat sollicitudo vestra. Nec mirum si multa mihi sollicitudo est, & timor magnus conturbat me super omnibus vobis, quos video in tanta miseria & in tantis constitutos esse periculis. Ipsi enim (ut manifestum est) gestamus laqueum nostrum, ubique proprium circumferimus inimicum: carnem hanc loquor de peccato natam, in peccato nutritam; corruptam nimis ipsa origine, sed multo amplius prava consuetudine vitiatam. Hinc est quod tam acriter caro adversus spiritum concupiscit, quod assidue murmurat, & impatiens est disciplinæ, quod illicita suggerit, quod nec rationi obtemperat, nec inhibetur ullo timore.

Bernardi sollicitudo pro suis.

Caro nostra, laqueus & inimicus.

2. Huic accedit, hanc adjuvat, hac utitur ad impugnandos nos callidissimus serpens, cui nullum aliud desiderium est, nullum studium, nullum negotium, nisi effundere sanguinem animarum. Hic est qui jugiter machinatur malum, qui desideria carnis instigat, qui concupiscentiæ ignem naturalem quodammodo venenatis suggestionibus sufflat, illicitos motus inflammat; peccati occasiones parat, & mille nocendi artibus corda hominum tentare non cessat. Hic est qui manus nostras proprio cingulo alligat, & (ut dicitur) baculo nostro nos cædit, ut caro quæ data est in adjutorium, in ruinam nobis & in laqueum fiat.

Diabolus alter hostis.

3. Sed quid prodest indicasse pericula, si nulla consolatio, nulla adhibeantur remedia? Grande quidem periculum est, & gravis lucta adversus domesticum hostem: maxime cum nos advenæ simus, & ille civis: ille suam inhabitet regionem, nos exsules simus, & peregrini. Magnum quoque discrimen, adversus diabolicæ fraudis astutias tam crebros, immo continuos habere conflictus; quem nec videre quidem possumus, & quem nimis astutum fecerit tam natura subtilis, quàm longa exercitatio malitiæ ejus. Verumtamen in nobis est, si vinci nolumus: & nemo nostrum in hoc certamine dejicitur invitus. *Sub te est*, Gen. 4. 7.
ô homo, *appetitus tuus, & tu dominaberis illi*. Potest inimicus excitare tentationis motum: sed in te est, si volueris, dare seu negare consensum. In tua facultate est, si volueris, inimicum tuum facere servum tuum, ut omnia tibi cooperentur in bonum. Ecce enim inflammat inimicus desiderium cibi, vanitatis aut impatientiæ cogitationes ingerit, aut excitat libidinis motum: tu solummodo ne consenseris; & quoties restiteris, toties coronaberis.

Hostis uterque inefficax absque consensu nostro.

4. Verumtamen negare non possumus, Fratres, molesta sunt hæc, & periculosa: sed, & in ipso certamine, si viriliter resistimus, quædam pia tranquillitas de conscientia bona nascitur. Credo etiam, si cogitationes istas quàm cito in nobis advertimus, non patimur remorari, sed in spiritu vehementi animus adversus illas excitatur, quoniam inimicus confusus abscedet à nobis, nec tam libenter ilico revertetur. Sed qui sumus nos, aut quæ fortitudo nostra, ut tam mul-

Tentationes nos monent recurrere ad orationem.

a Hic variant scripti & editi. Quidam habent, *in potentias meas, nolo &c*. Horstius habet *tuas*. Sed nostra lectio melior, ut impotentias referatur ad pusillanimitatem.

Tom. III.

tis tentationibus resistere valeamus? Hoc erat certe A quod quærebat Deus, hoc erat ad quod nos perducere satagebat: ut videntes defectum nostrum, & quod non est nobis auxilium aliud, ad ejus misericordiam tota humilitate curramus. Propterea rogo vos, Fratres, ut semper ad manum habeatis tutissimum orationis refugium, de qua etiam memini me paulo ante in fine sermonis esse locutum.

Oratio nostra nulla infructuosa.

5. Verumtamen quoties de oratione loquor, verba quædam humanæ cogitationis audire mihi videor in corde vestro, quæ & ab aliis frequenter audivi, & nonnumquam expertus sum in corde meo. Quid enim est, quod licet numquam ab oratione cessemus, vix umquam experiri videatur aliquis nostrum, quis sit B orationis suæ fructus? Sicut ad orationem accedimus, sic & redire videmur: nemo nobis respondet verbum, nemo quicquam donat, sed laborasse videmur incassum. Sed quid in Evangelio dicit Dominus? *Nolite*, ait, *judicare secundum faciem, sed justum judicium judicate*. Quod est autem justum judicium, nisi judicium fidei? Quoniam justus ex fide vivit. Ergo judicium fidei sequere, & non experimentum tuum: quoniam fides quidem verax, sed experimentum fallax. Quæ est ergo veritas fidei, nisi quod promittit ipse Filius Dei: *Quidquid orantes petitis, credite quia accipietis, & fiet vobis?* Nemo vestrum, Fratres, parvi pendat orationem suam. Dico enim vobis, quia ipse ad quem C oramus, non parvi pendit eam. Priusquam egressa sit ab ore nostro, ipse scribi jubet eam in libro suo. Et unum indubitanter è duobus sperare possumus, quoniam aut dabit quod petimus, aut quod nobis noverit esse utilius. Nos enim quid oremus sicut oportet, nescimus: sed miseretur ille super ignorantia nostra; & orationem benigne suscipiens, quod nobis aut omnino non est utile, aut non tam cito dari necesse est, minime tribuit: oratio tamen infructuosa non erit.

Johan. 7. 24.
Abac. 2. 4.
Matt. 21. 22.

Si delectatio nostra sit in Deo.
Psal. 36. 4.

6. Ita sane, si fecerimus quod monemur in psalmo, id est si delectemur in Domino. Ait enim sanctus David: *Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui*. Sed quid est, ô Propheta, quod tam abso- D lute mones delectari in Domino, ac si ad manum nobis sit hujusmodi delectatio? Delectationem cibi, somni, quietis, & ceterorum, quæ in terra sunt, novimus: Deus autem quam delectationem habet, ut in eo delectemur? Fratres mei, sæculares hoc dicere possunt, vos non potestis. Quis enim vestrum est, qui non sæpe expertus sit conscientiæ bonæ delectationem? qui non gustaverit saporem castitatis, humilitatis, caritatis? Non est hæc delectatio potus, neque cibi, aut similis cujuslibet rei: delectatio tamen est, & major omnibus illis. Divina enim est, & non carnalis delectatio: & cum in his delectamur, plane delectamur in Domino.

Delectatio in Deo quæ.

Virtutes pro se, si sectandæ.

7. Sed causantur multi fortasse, quod affectum hunc delectabilem & dulciorem super mel & favum rarius experiantur, nimirum quia tentationibus interim exercentur: multoque virilius agunt, si virtutes ipsas non pro delectatione, quam experiantur, sed pro virtutibus ipsis & pro solo beneplacito Dei tota intentione, etsi non tota affectione sectantur. Nec dubium quin optime compleat qui hujusmodi est, Prophetæ admonitionem, qua dicit, *Delectare in Domino*: quoniam non de affectu loquitur, sed de exercitio. Affectus enim ille beatitudinis est, exercitium vero virtutis. *Delectare*, inquit, *in Domino*: ad hoc tende, ad hoc conare, ut in Domino delecteris, *& dabit tibi* F *petitiones cordis tui*. Sed considera quod petitiones cordis dixerit, quas approbat judicium rationis. Nec habes unde causeris, sed unde magis toto affectu in gratiarum actione verseris: quando quidem tanta super te cura est Deo tuo, ut quoties ignorans quæris quod tibi inutile est, non te audiat super hoc, sed mutet illud utiliori dono. Sic & pater carnalis parvulo quærenti panem libenter porrigit: quærenti cultellum, quem non necessarium putat, non consentit, sed magis panem ei quem dederat frangit, vel per aliquem

Orationes nostras cur Deus sæpe non exaudit ad votum.

ministrorum frangi præcipit, ut nihil ille habeat periculi, nihil laboris.

8. Porro petitiones cordis in tribus credo constare, nec video quid præter illa electus quisque sibi debeat postulare. Duo quidem hujus temporis sunt, id est bona corporis & animæ, tertium vero beatitudo æternæ vitæ. Nec mireris quod bona corporis a Deo dixerim esse quærenda: quoniam ejus sunt corporalia omnia, sicut & spiritualia omnia bona. Ab eo ergo petendum & sperandum nobis est, unde possimus in ejus servitio sustentari. Verumtamen pro necessitatibus animæ orandum nobis est & frequentius, & ferventius, id est pro obtinenda gratia Dei, animæque virtutibus. Sic & pro vita æterna tota pietate & toto nobis orandum est desiderio, ubi nimirum corporis & animæ plena & perfecta sit beatitudo.

9. In his ergo tribus, ut cordis petitiones sint, tria nobis sunt observanda. Nam & in prima quidem superfluitas, & in secunda impuritas, & elatio interdum surrepere solet in tertia. Nonnumquam enim temporalia quæri solent ad voluptatem, virtutes ad ostentationem: sed & vitam æternam fortassis aliqui non in humilitate quærunt, sed tamquam in fiducia suorum meritorum. Nec hoc dico, quin accepta gratia fiduciam donet orandi: sed non oportet ut in ea constituat quisquam fiduciam impetrandi. Hoc solum conferunt hæc prima * dona, ut ab ea misericordia quæ tribuit hæc, sperentur etiam ampliora. Sit ergo oratio quæ pro temporalibus est, circa solas necessitates restricta: sit oratio quæ pro virtutibus est animæ, etiam ab omni impuritate libera, & circa solum beneplacitum Dei intenta: sit ea quæ fit pro æterna vita, in omni humilitate, præsumens de sola (ut dignum est) miseratione divina.

IN QUADRAGESIMA,

SERMO SEXTUS.

De Oratione Dominica.

1. VOluntas Domini, Fratres, quæ prius Angelos creavit faciens eosdem, postmodum in eis facta beavit. Sicut enim Verbum quod erat in principio, carnem suscipiens dicitur, & vere dicitur, factum caro: sic voluntas illa æterna in Angelo facta est, cum angelicam omnino in se absorbuit voluntatem. Quidni dicatur facta in Angelo, cum angelica facta est? Hæc enim summa illius felicitatis est, hic voluptatis cælestis torrens, quod divina voluntas ipsa facta est etiam Angelorum: ut quemadmodum placet Deo universitas administrationis hujus, sic & ipsi in cunctis gaudeant, in omnibus delectentur. Hoc igi- E tur oramus, ut hæc voluntas, sicut in cælestibus facta est creaturis, fiat etiam in terrenis: ut sicut Angelus, sic & homo adhærens Deo, unus cum eo spiritus sit. Sed heu me! quot obstacula separant, quot prohibent impedimenta! Objicit sese malitia mediam, objicit infirmitas, objicit concupiscentia & ignorantia nostra. Inest enim nobis quasi à natura, magis autem ab exterminio naturæ, affectio quædam pessima & libido nocendi, ut inexstinguibilis inveniatur in miseris animabus nostris malitiæ delectatio. Quid vero longius à voluntate divina? Plane chaos magnum inter nos & illam firmatum est in hac parte: cum semper eum delectet præstare beneficia, & ingratis nobis F è contra suggerat affectio crudelissima & innoxiis velle nocere. Hinc omnis radix amaritudinis germinat, hinc invidiæ, hinc detractiones, hinc dissensiones pullulant, hinc silvescunt inimicitiæ. At hæc quidem germina virulenta præcidi semper necesse est falce justitiæ, qua videlicet extorquemus à nobis, ne cui faciamus quod nolumus nobis fieri: sed quæ volumus ut faciant nobis homines, & nos eis eadem faciamus. Eradicari tamen aut exstirpari à cordibus nostris omnino non poterit malitia, donec in mundo fuerimus, qui totus positus est in maligno. Conteritur quidem

serpentis caput, sed frequenter experiri est calcaneo A insidiantem.

2. Secundo loco ipsa quoque corruptibilis hujus infirmitate corporis præpedimur, ne voluntas nostra divinæ valeat cohærere. Nobis siquidem quod molestum sentimus, non potest non displicere; & frequenter in his voluntas nostra à divina dissidet voluntate; cui ne penitus adversetur, fortitudo est nobis necessaria, quæ secunda species est virtutis.

3. Nec sola impedit afflictio corporis: impedit & concupiscentia, qua multiplicibus & inexplebilibus distrahimur desideriis. Quando autem poterit anfractuosa & angulis plena voluntas ei uniri, quæ rectissima est, & omnimodis indistorta? Heu me! Domine B Deus, quia undique mihi bella, undique tela volant, undique pericula, undique impedimenta! Quocumque me vertam, nulla usquam securitas est. Et quæ mulcent, & quæ molestant, timeo: & esuries & refectio, & somnus & vigiliæ, & labor & requies militant contra me. *Divitias & paupertatem ne dederis mihi*, orat Sapiens: nimirum quia utrobique laqueus, utrobique periculum. Quod si reprimit temperantia concupiscentiam, (hoc quippe unicum in hujusmodi remedium est) erit quidem unio jam nonnulla, sed plena non erit. Hinc & Apostolus de se fatetur: *Ego ipse, ait, mente consentio legi Dei, carne autem legi peccati, quæ est in membris meis.* Ex parte ergo cohæret, C & ex parte dissidet, donec veniat quod perfectum est, & quod ex parte est evacuetur.

4. Quarta est ignorantia, quam & ipsam nobis plurimum obesse non ignoratis. Quo enim pacto voluntatem Dei præviam sequar, ubi ignoro eam? Cognosco autem tantum ex parte, & necdum sicut cognitus sum. Propterea inquirenda sunt nobis cum omni desiderio incrementa prudentiæ, ut magis ac magis notam faciat nobis Deus voluntatem suam, ut sciamus quid acceptum sit ei omni tempore. Sic virtutum consummatio, justitiæ, fortitudinis, temperantiæ & prudentiæ, unionem illam tam felicem, quàm desiderabilem consummabit, ut sit nobis cum Deo D una voluntas, & quæcumque ei placent, placeant simul & nobis: atque hæc nobis erit (ut de Angelis supra dictum est) omnino perfecta jucunditas.

5. Oramus autem ut adveniat regnum Domini, quo videlicet nobis plena sit de regni potestate securitas. Quod autem petimus ut sanctificetur nomen ejus, omnino jam supra nos in ejus notitiam pergere concupiscimus. Ubi nimirum nobis in nobis & felix securitas, & secura felicitas fuerit, in eum qui supra nos est, tota jam spiritus vehementia rapiemur. *Sanctificetur nomen tuum.* Nomen ejus, gloria ejus. Et illa quando non sancta? Fieri tamen dicitur sancta gloria ejus, cum in sanctitate glorificatur à nobis: sicut E & voluntatem ejus, quæ æterna est, in nobis, ut nostra fiat, fieri postulamus. Hoc ergo primum fieri petimus quod maximum est, ut nobis gloriæ illius innotescat sanctitas illibata. Exinde quod ad nos spectat optamus, & regni potestatem propter securitatem, & voluntatis ejus in nobis perfectionem propter jucunditatem. Sed quia necdum illa perfectione gaudentes, non sine magno labore divinæ possumus obtemperare voluntati; opus est cibo ne deficiamus, opus est, inquam, pane quotidiano. Sæpius quoque aberrantes ab ea, & delinquentes, hoc est derelinquentes eam, necessario pro indulgentia supplicamus, F dicentes: *Dimitte nobis debita nostra, &c.* At ne forte in eadem recidamus post acceptam veniam peccatorum, orandus à nobis idem ipse est, ne nos inducat in tentationem: sed magis educat nos, & liberet à malo, amen.

IN QUADRAGESIMA, SERMO VII.

Tom. III.

De Peregrino, Mortuo, & Crucifixo.

1. Felices, qui se præsenti sæculo nequam advenas & peregrinos exhibent, immaculatos se custodientes ab eo! *Neque enim habemus hic manentem civitatem, sed futuram inquirimus.* Abstineamus ergo à carnalibus desideriis, quæ militant adversus animam, tamquam advenæ & peregrini. Peregrinus siquidem via regia incedit: non declinat ad dexteram, neque ad sinistram. Si forte jurgantes viderit, non attendit: si nubentes, aut choros ducentes, aut aliud quodlibet facientes; nihilo minus transit, quia peregrinus est, & non pertinet ad eum de talibus. Ad patriam suspirat, ad patriam tendit: vestitum & victum habens non vult aliis onerari. Beatus plane, qui suum sic agnoscit, sic deplorat incolatum, dicens Domino: *Quoniam advena ego sum apud te & peregrinus, sicut omnes patres mei.* Magnum hoc quidem, sed forte gradus aliquis altior est. Nam peregrinus, etsi non admisceatur civibus, aliquando tamen delectatur videre quæ fiunt, aut audire ab aliis, aut ipse narrare quæ viderit: & his & hujusmodi, etsi penitus non retinetur, detinetur tamen & retardatur, dum minus memor patriæ, minori accelerat desiderio. Nam & tantopere * potest in his delectari, ut jam non solum remoretur, & minus cito veniat: sed & remanens ex toto, ne tarde quidem perveniat.

2. Quis igitur est magis alienus ab actibus sæculi, quàm peregrinus? Profecto quibus dicit Apostolus: *Mortui enim estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo.* Peregrinus nimirum potest facile occasione viatici plusquam oporteat, & detineri quærendo, & prægravari portando: mortuus, si desit etiam ipsa sepultura, non sentit. Sic vituperantes ut laudantes, sic adulantes audit ut detrahentes, immo vero nec audit, quia mortuus est. Omnino felix mors, quæ sic immaculatum servat: immo penitus alienum facit ab hoc sæculo. Sed necesse est ut qui non vivit in se, vivat Christus in illo. Hoc est enim quod ait Apostolus: *Vivo autem, jam non ego; vivit vero in me Christus.* Ac si diceret: Ad alia quidem omnia mortuus sum, non sentio, non attendo, non curo: si qua vero sunt Christi, hæc me vivum inveniunt & paratum. Nam si non aliud possum, saltem sentio: placet quod ad ejus honorem fieri video, displicent quæ aliter fiunt. Magnus omnino gradus est iste.

3. At fortasse poterit aliquid adhuc superius inveniri. In quo ergo quæremus? In quo putas, nisi in eo de quo nunc loquebamur, qui raptus est usque ad tertium cælum? Quis enim prohibet tertium cælum dicere, si quem gradum supra istos poteris invenire? Audi igitur ipsum de hac tanta altitudine non in se gloriantem, sed dicentem: *Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu-Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo.* Non solom inquit, mortuus mundo, sed & crucifixus: quod est ignominiosum genus mortis. Ego illi, pariter & ipse mihi. Omnia quæ mundus amat, crux mihi sunt: delectatio carnis, honores, divitiæ, vanæ hominum laudes. Quæ vero mundus reputat crucem, illis affixus sum, illis adhæreo, illa toto amplector affectu. Annon major iste est secondo & primo gradu? Peregrinus, si prudens est, & non obliviscitur suæ peregrinationis, licet cum labore, transit, & non magnopete sæcularibus implicatur. Mortuus æque blanda hujus sæculi, sicut aspera spernit. Qui vero raptus est usque ad tertium cælum, crux illi est omne cui mundus inhæret: & his adhæret quæ mundo crux esse videntur. Quamvis in his verbis Apostoli illud quoque non incongrue possit intelligi, crucifixum et mundum reputatione, ipsum vero mundo crucifixum compassione. Crucifixum enim mundum videbat obligationibus vitiorum, &

Tom. III. ipse crucifigebatur ei per compassionis affectum.

Psal. 83. 8. 4. Pensemus nunc singuli in quo gradu quisque sit positus, & studeamus proficere de die in diem, quoniam de virtute in virtutem videbitur Deus deorum in Sion. Maxime vero hoc sancto tempore in omni obsecro puritate conversari studeamus, ubi & certus, & brevis dierum numerus positus est, ne desperet humana fragilitas. Nam si dicitur nobis, Omni tempore solliciti estote omnino ad custodiendam puritatem vestræ conversationis; quis non desperet? Nunc autem monemur, brevi dierum numero omnes aliorum temporum negligentias emendare: ut vel sic gustemus dulcedinem perfectæ puritatis, & omni deinceps tempore in conversatione nostra sanctæ hujus Quadragesimæ vestigia clara resplendeant. Conemur ergo, Fratres, sanctum hoc tempus tota devotione suscipere, & nunc magis arma spiritualia reparare. Nunc enim generali quodam totius orbis exercitu contra diabolum Salvator congreditur: beati qui sub tali duce strenue militaverint. Toto siquidem anno domestica Regis familia militat, & assidua est in bellorum procinctu*: semel autem & certo tempore universum imperium generali congregatur exercitu. Felices vos, qui domestici meruistis esse, quibus dicit Apostolus: *Jam non estis hospites & advenæ, sed estis cives sanctorum & domestici Dei.* Quid igitur facturi sunt qui toto anno pugnare suscaperunt, quando & ipsi rudes, & vacantes prius spiritualia arma arripiunt? Utique solito amplius solitæ opus est insistere pugnæ, ut magna quædam victuria Regi nostro ad gloriam, nobis proveniat ad salutem.

Quadragesimæ breves dies serio transigendi

Quadragesima tota Ecclesia pugnat in diabolum

* al. add. lucta.

Ephes. 2. 19.

Circ. Anno MCXL.

IN PSALMUM *Qui habitat* SERMONES XVII.[a] IN QUADRAGESIMA HABITI.

PRÆFATIO.

Laboris detractio pia miseratio crudelis.

1. Considero labores vestros, Fratres, non sine magno miserationis affectu. Quæro consolationem quam exhibere possim, & corporalis occurrit: sed ea non prodest quicquam, & magis & obesse plurimum potest. Siquidem modica sementis detractio, non modicum messis est detrimentum: & si pœnitentia vestra minuatur miseratione crudeli, paulatim gemmis corona vestra privatur. Quid tamen agimus? ubi Prophetæ farinula? Siquidem mors in olla est; & mortificamini tota die in jejuniis multis, in laboribus frequenter, in vigiliis supra modum, præter ea quæ intrinsecus sunt contritio cordium, & E multitudo tentationum. Mortificamini, sed propter eum qui mortuus est pro vobis. Quod si abundat tribulatio vestra pro eo, abundabit consolatio vestra per eum, ut in eo delectetur anima, quæ in aliis renuit consolari. Apud ipsum namque ipsa quoque tribulatio magna quædam consolatio poterit inveniri. Nonne enim certum est supra vires humanas, ultra naturam, contra consuetudinem esse quæ sustinetis? Alius igitur portat ista, ille sine dubio, qui secundum Apostolum portat omnia verbo virtutis suæ. Nonne ex hoc jam suo ipsius gladio inimicus perimitur, & magnitudo tribulationis, de qua tentare solebat, ipsa magis tentationes exsuperat, tamquam certissimum divinæ præsentiæ argumentum? Quid enim timendum nobis, si adest qui portat omnia? Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo? Nam si ambulavero in medio umbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es. Quid est quod totam molem terræ sustinet? Et universus orbis cui innititur? Nam si est F

4. Reg. 4. 41.

Tribulatio pia consolatio.

Tribulatos Deus portat.

Hebr. 1. 3.

Psal. 22. 4.

A aliquid quod sustineat cetera, ipsum à quo sustinetur? Non invenitur nisi virtutis verbum omnia portans. Verbo enim Domini cæli firmati sunt, & spiritu oris ejus omnis virtus eorum.

2. Propterea, ut sit vobis in verbo Domini consolatio, maxime his diebus, quibus (sicut omnino dignum est) aliquatenus major est labor vester; in confido, non erit inutile tractare vobiscum aliquid de Scripturis sanctis, quod etiam aliqui vestrum rogaverunt. Unde nobis eligendus est Psalmus ipse, de quo tentationis occasionem inimicus assumpsit[b], ut inde confringantur arma maligni, unde sibi usurpare præsumpsit. Propterea nolo vos ignorare, Fratres, B quoniam manifeste imitatores sunt inimici, quicumque de Scripturis sanctis aliquid non sancte usurpant, & detinent veritatem Dei in mendacio, sicut solent quandoque nonnulli. Cavete hoc, dilectissimi, quia prorsus diabolicum est, & de parte ejus se esse probant qui id faciunt, in suam ipsorum perniciem salutaria scripta pervertere molientes. Sed non modo plus immoror: sufficit, credo, breviter tetigisse. Jam de ipso, quem elegimus, Psalmo aliqua præstante Domino disserere & explanare tentemus.

SERMO PRIMUS.

De versu primo, *Qui habitat in adjutorio Altissimi, in protectione Dei cæli commorabitur.* C

1. Quis sit divini inhabitator adjutorii, per non inhabitantes illud melius potest agnosci. Tria siquidem eorum reperies genera: unum non sperantium, aliud desperantium, tertium frustra sperantium. Neque enim habitat in adjutorio Dei, qui non posuit Deum adjutorem suum, sed confidit in virtute sua, & in multitudine divitiarum suarum. Surdus namque est ad Prophetæ vocem dicentis: *Quærite Dominum dum inveniri potest, invocate eum dum prope est*; & sola temporalia quærens, æmulatur in malignantibus, pacem peccatorum videns; & elongatur ab adjutorio Altis- D simi, quod sibi ad hæc necessarium esse non reputat. Sed quid nobis de his quæ foris sunt judicare? Timeo, Fratres, ne forte etiam sit in nobis, qui non habitet in adjutorio Altissimi, sed confidat in virtute sua, & in multitudine divitiarum suarum. Forte enim fervorem habet aliquis, potens in vigiliis, in jejuniis, in labore, & ceteris hujusmodi, aut etiam multorum (ut sibi videtur) divitias meritorum longo rempore acquisivit; & in his confidens, remissior est in timore Dei, facile jam ad otiositates & curiositates perniciosa quadam securitate declinat, murmurat, detrahit, dijudicatque. Qui profecto, si habitaret in adjutorio Dei, attenderet utique sibi, & timeret offendere, E quem sibi cognosceret adhuc tam necessarium esse. Tanto siquidem amplius timere Deum, & magis sollicitus esse deberat, quanto majora ejus munera jam percepit. Neque enim quæ habemus ab eo, servare aut tenere possumus sine eo. Nunc vero (quod non sine dolore loquimur aut videmus) sunt aliqui qui in conversionis initio satis timorati & solliciti sunt, donec initium aliquod conversationis * acceperint; & cum multo magis desiderare deberent, juxta illud, *Qui edunt me, adhuc esurient*; incipiunt sic agere ac si dicant: Ut quid ei serviamus ultra, quando jam habemus quod daturus est? O si scires, quam parum est quod habes, & hoc ipsum quam cito perdes, si non F servaveris ille qui dedit! Hæc enim duo sunt quæ valde sollicitos & subjectos Deo nos reddere possunt, ut non simus de his qui propterea non habitant in adjutorio Altissimi, quia non reputant illud sibi necessarium esse: & hi sunt qui non sperant in Domino.

2. Sunt autem & alii qui & desperant, hi scilicet qui considerantes imbecillitatem propriam, deficiunt

Psal. 32. 6.

a In codice Vaticano num. 663. appellatur Liber in Psalmum *Qui habitat*, constatque non sermonibus, sed capitibus 18. In quibusdam mss numerantur sermones dumtaxat quindecim, tribus primis in unum conjectis. Habiti sunt post annum 1135. infra ex Sermone 6

b Quippe verbis psalmi 90. abusus est diabolus tentans Christum, scilicet versu 11.

& obruuntur

& obruuntur à pusillanimitate spiritus, habitantes in carne sua, & circa infirmitatem propriam semper intenti, ut omnia quæ patiuntur, cursim enumerare parati sint. Ubi enim intenderis, ingenium valet. In adjutorio autem Dei non habitant, neque noverunt illud, quod nec assurgere valeant, ut aliquando cogitent illud. Sunt autem alii, qui sperant quidem in Domino, sed frustra: quia sic de misericordia ejus sibi ipsis blandiuntur, ut à peccatis suis non emendentur. Vana est omnino spes ista, & hæc confundit, eo quod caritas desit. Contra hos Propheta [a]: *Maledictus*, inquit, *qui peccat in spe*. & alius: *Beneplacitum est Domino super timentes eum, & in eis qui sperant super misericordia ejus*. Dicturus, *qui sperant*, signanter præmisit, *super timentes eum*. Frustra siquidem sperat, qui contemptu suo gratiam à se repellit, & spem suam prorsus evacuat.

3. Nullus ergo horum trium habitat in adjutorio Altissimi. Primus enim habitat in meritis suis, secundus in pœnis, tertius in vitiis. Immunda habitatio tertii, anxia secundi, stulta & periculosa primi. Quid enim stultius, quàm habitare in domo vix adhuc inchoata? Consummasse te putas? At cum consummaverit homo, tunc incipit. Denique ruinosa est omnino hæc habitatio, & quæ sustentari magis opus habeat, & fulciri, quàm inhabitari. Nonne vita præsens fragilis est & incerta? Simile ergo esse necesse est quidquid fundatur in ipsa. Quis enim super fragile fundamentum, stabile credat ædificium? Periculosa habitatio eorum, qui in meritis suis sperant; periculosa, quia ruinosa. Eorum vero, qui consideratione propriæ infirmitatis desperatione dejiciuntur, habitatio est anxia, & eos in tormentis diximus habitare. Quamdiu enim & pœnas sustinent, in quibus nocte & die conteruntur; & eis quoque quas nondum sentiunt, amplius cruciantur, ut non sufficiat diei malitia sua, sed opprimuntur his quoque quæ fortasse numquam experientur: quæ tormenta, quis infernus intolerabilior potest excogitari? præsertim quia & tanto labore premuntur, & cælestis panis non sustentantur edulio. Hi sunt qui in adjutorio Altissimi non habitant, quia desperant. Priores autem idcirco non quærunt, quia nequaquam sibi illud necessarium sentiunt. Extremi vero propterea longe sunt, quia eo modo quærunt auxilium Dei, quo obtinere non possunt. Soli enim in adjutorio Altissimi habitant, qui id solum obtinere desiderant, id solum amittere trepidant; sedula circa illud & sollicita cogitatione versantes, quæ est utique pietas cultus Dei. Beatus plane qui sic habitat in adjutorio Altissimi: quia in protectione Dei cæli commorabitur. Quid ei nocere poterit eorum quæ sub cælo sunt, quem Deus cæli protegere & conservare voluerit? Porro sub cælo sunt quæcumque nocere possunt. Sub cælo sunt aëreæ potestates, sub cælo præsens sæculum nequam, & caro adversus spiritum concupiscens.

4. Optime igitur dictum est, *In protectione Dei cæli commorabitur*; ut nihil eorum quæ sub cælo sunt timere possit, quisquis protectionem ejus habere meruerit: sive ita dictum sit, ut ad versum sequentem oratio dependeat, *Qui habitat in adjutorio Altissimi, in protectione Dei cæli commorabitur, dicet Domino, Susceptor meus es tu*: & sit quod dicitur, *in protectione Dei cæli commorabitur*, expositio præcedentis partis, *Qui habitat in adjutorio Altissimi*: aut magis addere videatur, ut non solum adjutorium ad operandum bonum, sed protectionem quoque ad liberandum à malo doceat esse quærendam. At vero diligenter attende, quod *in protectione* dicit, non in præsentia. Angelus in præsentia ejus exsultat: ego utinam possim in ejus protectione morari. Ille beatus in præsentia; ego utinam in protectione sim securus. *Dei cæli*; inquit. Licet enim ubique esse non dubitetur, sic tamen in cælo est, ut ad ejus comparationem nec esse videatur in terris. Propter quod & orantes dicimus: *Pater noster qui es in cælis*. (Tom. III.) Sicut enim anima, cum in toto quoque sit corpore, excellentius tamen & singularius est in capite, in quo sunt omnes sensus (nam in ceteris omnibus membris vix unum exercet solum, scilicet tactum, unde quantum ad eum modum quo in capite est, cetera membra videtur quodammodo non tam inhabitare quàm regere:) ita si præsentiam illam * cogitemus, qua beati Angeli perfruuntur, videri possumus vix aliquam Dei protectionem & nomen habere. Felix tamen anima, quæ vel hanc protectionem meretur. *Dicet enim Domino, Susceptor meus es tu*. Verum id quidem sermoni alteri reservemus.

* al. illius.

SERMO SECUNDUS.

De versu secundo, *Dicet Domino, Susceptor meus es tu, &c.*

1. *Qui habitat in adjutorio Altissimi*, ait Propheta, *dicet Domino, Susceptor meus es tu, & refugium meum. Deus meus, sperabo in eum*. Dicet in gratiarum actione, confitens Domino & misericordiæ ejus super duplici adjutorio ejus. Omnis enim qui adhuc in adjutorio habitat, non in regno, & frequenter opus habet fugere, & interdum cadit. Fugere, inquam, dum in hoc corpore sumus, à facie tentationis persequentis oportet. Quod si minus celeriter fugimus, aliquando (ut assolet) impellimur & evertimur, sed Dominus suscipit nos. Ipse itaque refugium est, ut venientem cum stercoribus boum pigrorum lapidatorem impigri fugiamus, & evadere possimus fœdam nimis lapidationem. (Tentationum fugiendarum.) Ipse quoque susceptor est, ut etiam cum ceciderimus, non collidamur, quoniam supponit manum suam. Cum ergo tentationis impetum sentimus in cogitatione, statim fugiamus ad ipsum, & humiliter postulemus auxilium. Quod si forte præoccupaverit nos, ut fit aliquando, cum tardius, quàm oporteat, ad eum confugimus; solliciti simus ut suscipiat nos manus Domini. Homines enim aliquando cadere necesse est, dum in hoc sæculo detinentur: sed alii colliduntur, alii non, quia Deus supponit manum suam. Sed quomodo eos discernere poterimus, ut segregemus juxta Domini exemplum agnos ab hœdis, justos ab injustis? (Matth. 25. 32.) Nam & *Justus septies in die cadit*. (Prov. 24. 16.)

2. Verum hoc interest inter eorum casus, quod justus suscipitur à Domino, ideoque resurgit fortior: injustus autem cum ceciderit, non adjiciet ultra ut resurgat; immo vero aut in pudorem noxium, aut in impudentiam cadit. (Casus piorum quid differat à casu impiorum.) Aut enim excusat quod fecit, & hic est pudor adducens peccatum; aut fit ei frons meretricis, & jam nec Deum timet, nec hominem reveretur, sed prædicat peccatum suum sicut Sodoma. Justus vero super manum Domini cadit, & miro quodam modo etiam ipsum ei peccatum in justitiam cooperatur. *Scimus enim, quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum*. (Rom. 8. 28.) Nonne cooperatur nobis ille casus in bonum, unde & humiliores efficimur, & cautiores? Nonne Dominus cadentem illum suscipit, qui ab humilitate suscipitur? *Impulsus eversus sum ut caderem*, ait Propheta: (Psal. 117. 13.) sed nihil proficit qui impulit me, quoniam *Dominus suscepit me*. Sic ergo dicet fidelis anima Domino: *Susceptor meus es tu*. (Deus est susceptor piorum.) Possunt omnia dicere, Creator meus es tu: possunt & animalia dicere, Pastor meus es tu: possunt omnes homines dicere, Redemptor meus es tu. At vero Susceptor meus es tu, is tantum dicere potest, qui habitat in adjutorio Altissimi. Unde & addidit: *Et Deus meus*. Cur non Deus noster? Quia in creatione, in redemptione, ceterisque communibus beneficiis est Deus omnium: sed in tentationibus suis tamquam proprium eum habent singuli electorum. Sic enim paratus est suscipere cadentem, & eripere fugientem,

a Incertum quis iste Propheta, nisi si is sit Jeremias, qui simile habet in cap. 17. vers. 5.

Tom. III. ut videri possit relictis omnibus aliis ei soli operam dare.

Deus ut inspector noster semper cogitandus. al. quomodo.

3. Propterea expedit omni animæ Deum semper attendere tamquam proprium, non modo adjutorem, sed etiam inspectorem. Quando * enim negligens poterit fieri, qui intuentem se Deum numquam desinit intueri? Aut quomodo non quasi proprium illum habere videtur, qui sic eum super se videt intentum, ut omnia interiora ejus & exteriora omni hora considerare non cesset; omnesque non solum actus, sed etiam ipsos subtilissimos animæ motus perscrutetur atque dijudicet? Hic igitur non immerito dicere potest: *Deus meus, sperabo in eum.* Et attende quod non dixerit, Speravi, aut spero, sed, *sperabo*. Hoc, inquit, est votum meum, hoc propositum meum, hæc intentio cordis mei. Reposita est hæc spes mea in sinu meo, & in hac perseverabo. *Sperabo in eum.* Non desperabo, nec frustra sperabo, quia maledictus qui peccat in spe, & nihilo minus qui peccat in desperatione: sed nec esse volo de his qui non sperant in Domino. *Sperabo*, inquit, *in eum.* Sed jam dic nobis quo fructu, qua mercede, quo lucro? *Quoniam ipse liberabit me de laqueo venantium, & à verbo aspero.* Sane laqueum hunc & hoc verbum in diem alterum, & sermonem, si placet, alterum differamus.

SERMO TERTIUS,

De versu tertio, *Deus meus sperabo in eum. Quoniam ipse liberavit me de laqueo venantium, & à verbo aspero.*

1. EGo utique, Fratres, in hoc verbo magna mei ipsius pietate compungor, & valde misereor animæ meæ. *Ipse liberavit me de laqueo venantium.* Ergone bestiæ sumus nos? Bestiæ prorsus. *Homo enim cum in honore esset, non intellexit: comparatus est jumentis insipientibus, & similis factus est illis.* Bestiæ profecto sunt homines, oves errantes non habentes pastorem. Quid superbis, ô homo? quid te sciolum jactas? Vide quia bestia factus es, cui venandæ laquei præparantur. Sed qui sunt venatores isti? Venatores utique pessimi & nequissimi, callidissimi & crudelissimi. Venatores, qui cornu non sonant, ut non audiantur, sed sagittant in occultis immaculatum. Ipsi rectores sunt tenebrarum harum, astutissimi nequitia & versutia diabolicæ fraudis: ita ut sicut est ante venatorem bestia, sic ad eorum comparationem sit quilibet astutissimus hominum, præter eos dumtaxat, qui cum Apostolo non ignorant cogitationes eorum, quibus in Dei sapientia datum est fraudes deprehendere malignorum. Obsecro vos, novellæ plantationes Dei, vos qui nondum exercitatos habetis sensus ad discretionem boni & mali, nolite sequi cordis vestri judicium, nolite abundare in sensu vestro; ne vos, tamquam rudes adhuc, versutus ille venator decipiat. Nam silvestribus illis & omnino bestialibus bestiis (sæculares homines loquor) apertos satis expandit laqueos, utpote quos facile capiendos esse non dubitat. Vobis autem, qui tamquam prudentiores cervi serpentes necatis *, & desideratis ad fontem vivum, subtiliores occultat laqueos, & callidiora fraudis suæ argumenta conquirit. Unde obsecro vos, humiliamini sub potenti manu Dei pastoris vestri, & acquiescite eorum consiliis, qui melius norunt venatoris illius versutias, edocti diuturno longi temporis exercitio, & crebris experimentis, tam in se, quàm in multis.

Psal. 48. 13. Homo bestiis venationi obnoxius.

2. Cor. 2. 11.

Novitiorum cautela in tentationibus.

** Vide S. August. in Ps. 41 Quemadmod. desid. cervus.*

2. Sed ecce quia jam venatores & bestias novimus; quisnam sit laqueus iste quærendum est. Nolo ego adinvenire ex me, nec dubium aliquid tradere vobis. Ostendat nobis Apostolus laqueum istum: ipse enim venatorum illorum non ignorat cogitationes. Dic nobis, inquam, beate Paule, quis sit laqueus iste diaboli, à quo se liberatam fidelis anima congratulatur. *Qui volunt*, inquit, *divites fieri in hoc sæculo, incidunt in tentationes, & in laqueum diaboli.* Ergone laqueus diaboli, divitiæ sunt hujus sæculi? Heu quàm paucos invenimus, qui ab hoc laqueo liberari exsultent! quàm multos, qui dolent quod parum sibi videntur irretiti; & adhuc quantum possunt, ipsi se involvere & intricare laborant! Vos qui reliquistis omnia, & secuti estis non habentem ubi caput suum reclinaret, Filium hominis, exsultate, & dicite: *Quoniam ipse liberavit me de laqueo venantium.* Confitemini illi toto corde, tota anima, tota virtute, & ex ipsis medullis cordis gratias ei agite, dicentes: *Quoniam ipse liberavit me de laqueo venantium.* Et ut noveritis quam magnum sit beneficium hoc, & sciatis quæ à Deo donata sunt vobis, audite quod sequitur: *Et à verbo aspero.* O homo, vel magis bestia, laqueum non timebas? Time vel malleum. *A verbo*, inquit, *aspero.* Quod est hoc verbum, nisi illud insatiabilis gehennæ: Affer, affer, percute, dilacera, cito interfice, velociter spolia detrahe? Quod est verbum asperum, nisi, *Tollatur impius ne videat gloriam Dei?* Quomodo exsultant venatores capta bestia, & clamant: Tolle, tolle, infige verubus, infer prunis, & male bullientibus impone lebetibus? Verbum asperum fuit, quod protulit domus exasperans, populus Judæorum: *Tolle, tolle, crucifige eum.* Quam horribile verbum, quàm asperum, quam crudele! Vere dentes eorum arma & sagittæ, & lingua eorum gladius acutus. Hoc verbum asperum tu sustinuisti, Domine. Cur, nisi ut nos liberares à verbo aspero? Sit jam pietatis tuæ, ut non sustineamus nos, quod tu dignatus es sustinere pro nobis.

1 Tim. 6. 9.

3. Respondent homines sæculares, cùm eis suademus agere pœnitentiam, & dicunt: Durus est hic sermo. Nempe hoc est quod in Evangelio legimus. Loquebatur de pœnitentia ipsa Dominus, sed in figura, tamquam his quibus non erat datum nosse mysterium regni Dei. Cumque audirent dicentem, *Nisi manducaveritis carnem filii hominis, & biberitis ejus sanguinem*, dixerunt: *Durus est hic sermo, & abierunt retrorsum.* Quid autem est manducare ejus carnem, & bibere sanguinem, nisi communicare passionibus ejus, & eam conversationem imitari, quam gessit in carne? Unde & hoc designat illibatum illud Altaris sacramentum, ubi Dominicum corpus accipimus: ut sicut videtur illa panis forma in nos intrare; sic noverimus per eam quam in terris habuit conversationem, ipsum intrare in nos, ad habitandum per fidem in cordibus nostris. Cum enim justitia ingreditur, ille ingreditur qui factus est nobis à Deo Patre justitia. Sed & qui manet in caritate, in Deo manet, & Deus in eo. Sed tamen adhuc multi nobis dicunt: Durus est hic sermo. Ergone durum est momentaneum hoc & leve tribulationis, quod supra modum in sublimitate æternum pondus gloriæ operatur in nobis? Durum est brevissimo & levissimo labore cruciatus illos & tormenta redimere, quæ nullus terminus finiat, nullus animus sufficiat cogitare? Durum vobis videtur cum dicitur, *Agite pœnitentiam?* Erratis; sed audituri estis aliquando verbum asperum, sermonem durum, auditionem malam: *Ite maledicti in ignem æternum.* Ita, dico vobis, hoc timete, hoc durum reputate: & invenietis, quia jugum Domini suave est, & onus ejus leve. Si in seipso suave illud credere necdum potestis, vel hoc non ignoratis, quoniam hujus comparatione suavissimum est.

4. Vos autem, Fratres mei, vos pennati, ante quorum oculos frustra jacitur rete; vos qui divitias hujus sæculi penitus reliquistis, quid timeatis à verbo aspero, quando jam liberati estis à laqueo? Felix tu Idithum, pro quo psalmi quidam inscripti sunt, qui transilisti laqueum, ut omnino longe fieres à verbo aspero. Quibus enim dicetur, *Ite maledicti in ignem æternum; Esurivi enim, & non dedistis mihi manducare*; quibus, inquam, dicetur, nisi his qui substantiam hujus mundi habuere? Numquid non valde exhilarantur ad verbum hoc corda vestra, & spirituali jucunditate replentur? Numquid non pretiosiorem ducitis paupertatem vestram thesauris sæculi? siquidem ipsa est quæ liberat vos à verbo aspero. Quomodo namque à nobis

exigat Deus; quod pro ipsius amore relictum est? Et tamen etiam hoc facitis, & de labore manuum vestrarum Christus alitur & vestitur, ut nihil desit. Agite ergo gratias, exsultate & dicite: *Quoniam ipse liberavit me de laqueo venantium, & a verbo aspero.* Exsultate, inquam; sed adhuc interim cum tremore. Lætos vos esse volo, sed nondum securos; gaudentes in Spiritu-sancto, sed tamen paventes adhuc, & caventes à recidivo.

5. Quid enim vobis ultra pavendum est? Unum utique, idque gravissimum, peccatum Judæ, peccatum apostasiæ. Bene enim factum est, ut pennas acciperetis sicut columbæ, & volaretis ad requiescendum. Nam in terra non erat requies, sed labor, & dolor, & afflictio spiritus. Quid ergo timendum est sic volanti, nisi ne forte cadaver vel simile aliquid in terra videat, cujus desiderio tractus videatur à venatoribus illis pessimis, & præparatis laqueis capiatur, & fiant novissima hominis illius pejora prioribus? Hoc, inquam, omnino timendum est, ne quis aut corde solo, aut etiam corpore ad vomitum revertatur. Legimus enim de filiis Israel, quia corde redierunt in Ægyptum. Nam corpore reverti, clausum post eorum talos Rubrum mare prohibebat. Hoc est quod vehementer singulis quibusque timendum est, ne quando forte eatenus Deum offendant, ut manifeste abjiciantur & evomantur ab eo; aut si pudor neget apostasiam corporis, tepor ipse paulatim ingerat apostasiam cordis: ut videlicet sub habitu religionis cor sæculare gerant, & quidquid sæcularis consolationis invenire potuerint, amplectantur. Neque enim sumus nos Apostolo sanctiores, qui tamen verebatur, ne forte cum aliis prædicasset, ipse reprobus efficeretur. Sed id tamdiu timendum est, donec laqueus contritus sit, donec corpus istud anima deposuerit. Nam & ipsum corpus laqueus quidam est: unde & oculus legitur animam deprædari. Minime ergo decet esse securum hominem, qui secum portat laqueum suum: immo vero bonum est magis habitare in adjutorio Altissimi, ut per eum possit laqueus evitari.

SERMO QUARTUS.

De versu quarto, *Scapulis suis obumbrabit tibi*, &c.

1. Confitenti humiliter, & devote gratias referenti, non immerito ampliora beneficia promittuntur. Nam qui fidelis invenitur in modico, jure constituetur super multa: sicut e contrario accipiendis indignus est, qui fuerit de acceptis ingratus. Itaque devotæ illi gratiarum actioni respondet spiritus: Non id solum, inquiens, faciet, sed & *scapulis suis obumbrabit tibi.* Credo in his scapulis geminam Dei promissionem intelligendam, vitæ scilicet ejus quæ nunc est, pariter & futuræ. Si enim solum promitteret regnum, & in itinere deesset viaticum, omnino conquererentur homines, & responderent: Magnum quidem est quod promittitur, sed perveniendi illuc nulla facultas datur. Propterea qui post hoc sæculum vitam promisit æternam, ipse dandum etiam in hoc sæculo centuplum providentissima pietate promisit. Quid jam excusationis, habes, ô homo? Profecto obstructum est os loquentium iniqua. Quid plus afferet inimicus ad tentandum, nisi quia longa futura est vita tua? Et si grandis tibi restat via, cur hoc timeas, cui fortis cibus datur, ne deficere possis in via? Eliæ utique cibus allatus est ab Angelo, quo nullus in humana consuetudine vilior invenitur, scilicet panis & aqua: tanta tamen in eo fortitudo collata est, ut quadraginta diebus ambulans non fatigaretur nec esuriret. Vis tibi hunc cibum ab Angelis ministrari? Mirum valde, si non vis.

2. Quod si cibum hunc desideras, & angelica ministeria non superba, sed humili magis ambitione requiris; audi quomodo scriptum sit de Domino, quia tentante diabolo, & suadente, ut de lapidibus faceret panem, restitit, & dixit: *Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei.* Deinde tentationibus superatis, & tentatore fugato, accesserunt Angeli, & ministrabant ei. Et tu ergo, si vis habere ministerium Angelorum, fuge consolationes sæculi, & tentationibus resiste diaboli. Renuat consolari anima tua in aliis, si vis in Dei memoria delectari. Cum esuris, currere suadet ad panem: at tu potius audi dicentem, *Non in solo pane vivit homo.* Cur enim tanta varietate distraheris, ut modo cibum, modo potum, modo vestem aut lectum, nisi pro sola corporis necessaria sustentatione requiras, qui in uno, id est in verbo Dei potes hæc omnia invenire? Manna enim est, omnem saporem habens, & odoris delectationem; requies est vera & sincera, suavis & salubris, jucunda & sancta.

Tom. III.
Deut 8 3

Consolationes divinæ & angelicæ quibus dentur

3. Hæc est promissio vitæ præsentis. Nam promissionem futuræ quis explicet? Si exspectatio justorum lætitia, & tanta lætitia, ut omne quod desideratur in sæculo, non valeat ei comparari: ipsum quod exspectatur, quid erit? Oculus non vidit, Deus, absque te, quæ præparasti diligentibus te. Sub his itaque scapulis quatuor nobis beneficia conferuntur. Sub his enim abscondimur: sub his ab incursu * accipitrum & milvorum protegimur, quæ sunt aëreæ potestates: sub his umbraculum salubre refrigerat nos, & repellit nimium solis fervorem: sub his quoque alimur & fovemur. Ait enim Propheta in alio psalmo: *Quoniam abscondit me in tabernaculo suo in die malorum*, id est, dum adhuc dies mali sunt, & in terra aliena sumus, quæ data est in manus impii, in qua non est regnum pacis, nec Deus pacis regnat in ea. Nam si regnat, quid est quod orantes dicimus: *Adveniat regnum tuum?* Necesse igitur est abscondere interim, si quid habemus boni: quoniam thesaurum regni cælorum, qui invenit homo, abscondit. Propter quod etiam corporaliter in claustris & in silvis abscondimur. Et si scire vultis quantum in hac absconsione lucramur, credo nullum hic esse, qui si quartam partem eorum quæ facit, in sæculo actitaret, non adoraretur ut sanctus, reputaretur ut angelus: nunc autem quotidie tamquam negligens arguitur & increpatur. Parumne hoc lucrum ducitis, quod non reputamini sancti antequam sitis? Annon timetis ne forte vili mercede hic recepta, in futuro mercedem non habeatis? Necessaria est ergo hæc absconsio non solum ante oculos aliorum, sed etiam multo magis ante teipsum. Hoc enim habet Dominica illa sententia: *Cum feceritis omnia quæ præcipiuntur vobis, dicite: Servi inutiles sumus; quod debuimus facere fecimus.* Væ enim nobis si non fecissemus. Et hæc est utique MAGNA VIRTUS & summa securitas, quando & pie VIVIS; & tamen plus attendis quæ desunt tibi, quàm quæ obtinuisse videris, oblitus quæ retrò sunt, & extendens te in anteriora. Hæc igitur est absconsio, quam sub scapulis Domini præstari dixeramus; qualis forsitan absconsio fuit vel obumbratio, quæ Mariæ facta est à Spiritu-sancto, ad celandum videlicet tam incomprehensibile sacramentum.

Promissio vitæ futuræ.
Prov 10 28.

Isai 64. 4.
Beneficia Dei quatuor.

* al. occursu

Psal 26 5.
1. Absconsio.

Matt. 6 10.

Matt. 13, 44.

Monachorum felices latebræ.

Luc 17. 10

4. De protectione quoque idem iste Propheta ait: *Obumbrasti super caput meum in die belli.* Sicut enim videns venientem accipitrem mater expandit alas suas, ut pulli subeant, & habeant tutum refugium: sic nobis parata, & quodammodo dilatato sinu extensa est summa illa & ineffabilis pietas Domini nostri. Unde & supra dixit: *Quoniam refugium meum es tu.* Jam vero sub ipsis quoque scapulis & umbraculum salubre, & protectionem habemus. Sicut enim iste corporeus sol, licet bonus sit & valde necessarius, tamen & fervor ejus, si temperatus non fuerit, infirmo capiti, & splendor infirmis oculis nocet, nec est solis culpa, sed infirmitatis: sic etiam Sol justitiæ est. Unde & dicitur: *Noli nimium justus esse.* Non quod justitia bona non sit; sed quia dum adhuc infirmi sumus, oportet ipsa bona gratia temperari, ne forte elationis aut indiscretionis vitium incurramus. Quid enim est quod incessanter orantes & supplicantes non possu-

2. Protectio.
Psal. 139 8.

3 Obumbratio.

Eccl. 7 17

Tom. III. Deus cur paucius subinde det quod homo desiderat.

mus ad eam, quam desideramus, gratiæ abundantiam pervenire? Putatis quia avarus aut inops factus est Deus, impotens aut inexorabilis? Absit hoc, prorsus absit: sed ipse cognovit figmentum nostrum, & scapulis suis obumbrat nobis. Non tamen à petitione propterea cessandum est: quia etsi non dat ad satietatem, dat tamen ad sustentationem: etsi cavet nobis à fervore nimio; tamen fovet nos tamquam mater calore suo. Hoc est enim quartum quod diximus sub scapulis ejus nobis præstari, ut tamquam pulli calore materni corporis foveamur, ne foris vagantes moriamur, refrigescente nimirum caritate; quæ non diffunditur in nobis nisi per Spiritum qui datur nobis. Sub his igitur pennis ejus securus sperabis, ut videlicet de exhibitione præsentium munerum firma sit exspectatio futurorum.

4. Fomentatio caloris.

SERMO QUINTUS.

De versu quinto, *Scuto circumdabit te veritas ejus.*

Matt. 24. 38.

1. *Vigilate & orate, ut non intretis in tentationem.* Et quis hoc dixerit, scitis, & tempus scitis: Domini enim est verbum istud instante jam passione sua. Et attendite quoniam ipse quidem erat passurus, & non Discipuli: nec tamen pro se dicebat orandum, sed pro illis. Unde ad Petrum ait: *Ecce satanas expetivit vos ut cribraret sicut triticum: ego autem rogavi pro te, ut non deficiat fides tua, & tu aliquando conversus confirma fratres tuos.* SI TANTUM illos oportebat timere in passione Domini, quantum nobis timendum est, Fratres, in passione nostra? Vigilate proinde & orate, ut non intretis in tentationem, quoniam undique circumdati estis tentationibus. Unde & legistis, quia *tentatio est vita hominis super terram.* Itaque si tot tentationibus plena est vita nostra, ut non immerito tota ipsa tentatio debeat appellari: pervigili circumspectione opus est & oratione, ne inducamur in eam, unde est & illud in oratione Dominica: *Et ne nos inducas in tentationem.* Quia ergo undique sic circumdatus es tentationibus, scuto circumdabit te veritas ejus; ut quemadmodum undique bella, ita undique sint & præsidia. In quo & omnino illud manifestum est, spirituale scutum esse oportere quod circumdare potest. Veritas autem circumdat, quia verax qui promittit, & sic exhibet ut promittit. *Fidelis Deus*, ait Apostolus, *qui non patietur vos tentari supra id quod potestis.*

Luc. 22. 31.

Job 7. 1. Tentatio est vita hominis: scutum veritas & oratio.

1. Cor. 10. 13.

Divinæ protectio.

2. Non incongrue sane scuto comparatur gratia divinæ protectionis, quod in superiori parte amplum & latum est, ut caput humerosque custodiat; in inferiori vero strictius, ut minus oneret, maxime quod graciliores sint tibiæ, nec tam facile vulnerentur, sed nec adeo periculosum sit illis in partibus vulnerari. Sic omnino, sic militibus suis Christus ad inferiora tuenda, id est carnem, magnam (ut ita dixerim) strictitatem atque penuriam rerum temporalium donat; nec vult eos illarum multitudine prægravari, sed ut victum & vestitum habentes, quemadmodum ait Apostolus, his contenti simus: in superioribus vero ampliorem latitudinem, & abundantiam gratiæ spiritualis. Sic enim habes: *Primum quærite regnum Dei & justitiam ejus, & omnia adjicientur vobis.* De victu utique dixit & vestitu, unde dixerat sollicitos esse non debere. Nam & hæc ipsa Pater noster cælestis benignissima pietate ministrat, ob duplicem scilicet causam: ne vel omnino crederemus infensum, si ista negaret, & sic desperaremus; vel illorum nimia sollicitudo, spiritualis exercitii fieret detrimentum. Sine his enim neque vivere, neque Deo servire est. Ceterum quanto strictius, tanto melius.

1. Tim. 6. 8.

Matt. 6. 33. Deus suis temporalium sufficientiam tribuit.

3. Itaque *scuto circumdabit te veritas ejus; non timebis à timore nocturno, à sagitta volante in die, à negotio perambulante in tenebris, ab incursu & dæmonio meridiano.* Hæ sunt quatuor tentationes, quibus undique circumdati, necesse habemus circumdari etiam scuto Domini, ut sit nobis à dextris & à sinistris, ante & retro. Hoc enim præmonitos vos esse volo, neminem super terram absque tentatione victurum, ut cui forte tollitur aliqua, alteram securus exspectet: aut forte non securus, sed pavidus magis: & sic petat ab ea liberari, ut numquam sibi in corpore mortis hujus libertatem perfectam seu requiem audeat polliceri. Qua in re considerandа est nobis tam benigna erga nos divinæ pietatis dispensatio, ut quibusdam nos tentationibus patiatur diutius occupari, ne forte periculosiores occurrant: ab aliquibus vero citius liberet, ut possimus in aliis, quas nobis utiliores fore prævidet, exerceri. Verum considerandum nobis est, sed non modo, quæ sint istæ quatuor quas hic ponit. Credo enim quod & hoc ordine, quo hic numerantur, contra eos qui convertuntur insurgunt, & velut principes sunt omnium tentationum.

Tentationes quatuor.

SERMO SEXTUS.

De altera parte versus quinti, *Non timebis à timore nocturno;* & de versu sexto, *A sagitta volante in die, &c.*

1. Solet in divinis Scripturis adversitas designari per noctem: & scimus quia adversus eos qui convertuntur, primum esse certamen de molestiis corporis consuevit. Caro enim, hactenus indomita, castigari & in servitutem redigi nequaquam æquanimiter patitur: sed adhuc memor recens perditæ libertatis, acrius concupiscit adversus spiritum, maximeque in his pœnis, in quibus estis vos quotidie morientes, immo vero morte affecti tota die, quæ & supra vires sunt, & ultra naturam, & contra consuetudinem vestram. Quid igitur mirum si turbant ista, maxime eos, qui necdum consueverunt, necdum satis in promptu habent recurrere ad orationem, refugere ad meditationes sanctas, ut sic relevetur diei pondus & æstus? Necessarium plane nobis inter ipsa nostræ conversionis initia scutum Domini, ut non timeamus à timore nocturno. Bene autem dicitur non timendum à timore nocturno, & non dicitur à nocte: quia non ipsa afflictio tentatio est, sed magis timor ipsius. Nam & omnes laboramus, cum tamen non omnes inde tentemur: & qui tentantur, multo magis timore futuræ pœnæ, quam præsentis dolore læduntur.

2. Quia ergo timor ipse tentatio est, congrue dictum est ei qui circumdatur scuto Domini, quod à tentatione hac non timebit. Forte impugnabitur, forte tentabitur, forte timebit noctem, sed non ei timor iste nocebit: magis autem si non fuerit dominatus, tunc immaculatus erit, & emundabitur, sicut scriptum est, quia territi purgabuntur. Caminus est timor iste: sed ut examinet, non exurat, veritas facit. Nocturnus plane & tenebrosus timor: sed facile hunc radius veritatis exsuperat. Ingerit enim oculis cordis nunc quidem peccata quæ fecimus; ut quemadmodum de se Propheta ait, etiam nos in flagella parati simus, annuntiantes iniquitatem nostram, & cogitantes pro peccato nostro: nunc vero æterna supplicia quæ meruimus, ut in eorum comparatione quæ evadimus, universa quæ patimur delicias reputemus: nunc quoque cælestia præmia, ad quæ tendimus, crebro videlicet memorantes, quoniam non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis: nunc etiam ea quæ pro nobis pertulit Christus, ut crebro considerantes quanta sustinuit illa majestas pro inutilibus servis, erubescamus non sustinere vel parva pro nobis.

3. Sed fortasse prævaluit veritas, præsertim tam multiplex & usquequaque circumdans, non repellere modo, sed etiam expellere penitus hunc timorem. Nos præcessit: ut filius lucis & diei honeste ambulans, time sagittam. Leviter volat, leviter penetrat: sed dico tibi, non leve infligit vulnus, cito interficit. Nimirum sagitta hæc vana gloria est: non est, unde hæc impugnet pusillanimes & remissos. Qui ferventiores esse videntur, ipsi paveant, ipsi sibi caveant in hac parte: nihilo minus adhuc solliciti non deserere scu-

tum inexpugnabile veritatis. Quid enim aliud tam contrarium vanitati? Nec sane huic opponenda sagittæ secreta illa & quodammodo intima veritatis exigimus: semetipsam noverit anima, de se teneat veritatem. DIFFICILS prorsus (ni fallor) homo verbis laudantium hominem in vita sua abduci poterit altum sapere, si se intus ad lucem veritatis sollicita consideratione discutiat. Nonne enim si propriam cogitat conditionem, dicturus est sibi; *Quid superbis terra & cinis?* Nonne si propriam consideret corruptionem, fateamur necesse est, quoniam non est in eo bonum? Sed & si forte aliquid habere videtur, non inveniet, puto, quid respondeat Apostolo dicenti: *Quid habes quod non accepisti?* Et alibi: *Qui stat, videat ne cadat.* Postremo si fideliter computet, facile illi erit advertere, quod nec cum decem millibus possit occurrere ei, qui cum viginti millibus venit ad se, & omnes justitias suas tamquam pannum menstruatæ reputari.

4. Eadem quoque veritas & eis nihilo minus opponenda est tentationibus quæ sequuntur. Nec enim vel sic desistit hostis antiquus, sed ad callidiora forte convertitur argumenta. Firmam probavit utroque latere turrim: non est quod vel à sinistris pusillanimitate timoris, vel à dextris eam humanis concutere laudibus, in utraque jam molitione frustratus, attentet. Sed si viribus, inquit, dejicere nequeo, forte decipere possum alicujus ingenio proditoris. Quis, putas, erit hic proditor? Plane cupiditas, radix iniquitatis; ambitio, subtile malum, secretum virus, pestis occulta, doli artifex, mater hypocrisis, livoris parens, vitiorum origo, criminum fomes, virtutum ærugo, tinea sanctitatis, excæcatrix cordium, ex remediis morbos creans, generans ex medicina languorem. Contempsit vanam gloriam, ait, quoniam vana est: forte solidius aliquid affectaret, forte honores, forte divitias. Quantos hoc negotium perambulans in tenebris trudi fecit in tenebras exteriores, veste spolians nuptiali, & virtutum exercitia fructu pietatis evacuans? Quantos pestis hæc nequiter supplantatos turpiter quoque dejecit, ut ceteri quique, quos latuit occultus effossor, subitam expavescerent ad ruinam? Quid vero hunc fovet vermem aliud quàm mentis alienatio, & oblivio veritatis? Aut quid nisi veritas hunc prodendum vestigat proditorem, & negotium arguit tenebrarum? Nimirum hæc est quæ dicit: *Quid prodest homini si universum mundum lucretur, se autem perdat, & detrimentum sui faciat?* Et item: *Potentes, ait, potenter tormenta patientur.* Hæc est quæ sedula suggestione reducit in mentem, quàm sit in ambitu frivola consolatio, grave judicium, usus brevis, finis ignotus.

5. Hucusque tentationes Domini: quartam [a] inimicus non præsumpsit afferre. Illa enim de ignorantia est: nec dubitabat sapientissimum, qui sic moderabatur responsiones suas, ut in nullo umquam posset deprehendere quod quærebat. Prima siquidem tentatione esurienti suadebat de lapidibus panem facere: sed ille nec posse, nec non posse respondens, cibum aliom prætendit, dicens: *Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei.* Secunda vero tentatione præcipitium suadebat, promittens quia non læderetur si Filius Dei esset; & sic videns omnis civitas laudaret eum & magnificaret: & nec esse se, nec non esse respondit. Tertia de ambitione fuit, quando omnia regna mundi promisit, si cadens adoraret eum. Videsne quod ambitionis via adoratio diaboli sit, qua videlicet ad honores & gloriam mundi perveniendum suis ille adoratoribus pollicetur? Quarta (ut dixi) tentatione apud eum abstinuit, cujus nimirum tantam esset expertus prudentiam ex responsis.

6. Quid autem adversus alios faciat, quos videt omnimodo diligere justitiam, & odisse iniquitatem? Quid nisi ut iniquitatem palliet virtutis imagine? Quos enim perfectos boni noverit amatores, malum eis sub specie boni non mediocris, sed perfecti persuadere conatur; ut cito consentiat qui magnopere diligit bonum, & facile qui currit, incurrat. Hoc est igitur dæmonium non modo diurnum, sed etiam meridianum. Annon hoc timuit Maria, quando ad novam Angeli salutationem expavit? Annon hoc insinuabat Apostolus, cum diceret: *Non enim ignoramus cogitationes ejus?* Ipse enim angelus satanæ transfigurat se in Angelum lucis. Annon denique hoc ipsum metuebant Discipuli, quando videntes Dominum super mare ambulantem, clamabant putantes phantasma esse? Et vide quàm bene congruit, quod quarta vigilia noctis fuisse dicitur, quando contra tentationem quartam vigilasse Discipuli perhibentur. Nec vero in re manifestissima nostro arbitror opus esse eloquio, quod videlicet sola sit veritas, quæ palliatam detegit falsitatem.

7. Quatuor has tentationes etiam in generali statu Ecclesiæ haud difficile diligens considerator inveniet. Nonne enim timor nocturnus exercebat novellam adhuc Ecclesiæ plantationem, quando omnis qui occideret servos Dei, arbitrabatur obsequium se præstare Deo? Demum persecutione cessante & die reddita, turbavit eam gravius & afflixit sagitta volans, quando exierunt aliqui de Ecclesia inflati spiritu carnis suæ, inanis & volatilis gloriæ cupidi: & volentes sibi facere nomen, linguas suas magnificando, diversa & perversa dogmata fabricaverunt. At nunc quidem pax à paganis, pax ab hæreticis: sed non est pax à falsis filiis. Multiplicasti gentem, Domine Jesu, sed non magnificasti lætitiam: quoniam multi sunt vocati, pauci vero electi. Omnes Christiani, & omnes fere quæ sua sunt quærunt, non quæ Jesu-Christi. Ipsa quoque ecclesiasticæ dignitatis Officia in turpem quæstum & tenebrarum negotium transiere: nec in his salus animarum, sed luxus quæritur divitiarum. Propter hoc tondentur, propter hoc frequentant ecclesias, Missas celebrant, Psalmos decantant. Pro episcopatibus & archidiaconatibus [b] impudenter hodie decertatur, ut ecclesiarum reditus in superfluitatis & vanitatis usus dissipentur. Superest jam ut reveletur homo peccati, filius perditionis, dæmonium non modo diurnum, sed & meridianum; quod non solum transfiguratur in Angelum lucis, sed extollitur supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur. Nimirum insidiatur crudelius calcaneo matris Ecclesiæ, à qua dolet caput suum esse contritum. Hic plane gravissimus erit incursus: sed ab hoc quoque Ecclesiam electorum Veritas liberabit, propter eos brevians dies, & dæmonium meridianum destruens illustratione adventus sui. Et hæc quidem dicta sint de tentationibus istis. nam & in sermone [c] quodam super Cantica canticorum memini me super his tractasse similiter, cum meridiani hujus dæmonii mentio incidisset, ex occasione scilicet meridiani accubitus sponsi, quem sibi sponsa petierat indicari.

Marginal notes: Humilitatis sagittam opponendam. — Eccli. 10. 9. — 1 Cor 4. 7. — 1 Cor. 10. 12. — Tentatio ambitio. — Matt. 16. 26. — Sap. 6. 7. — Matth. 4. 4. — Tom. III. — Luc. 1. 29. — 2. Cor 2. 11. — 2. Cor 11 14. — Matt. 14. 26. — Tentationes 4. Ecclesiæ. Tyrannorum. 2 Hæreticorum. — 3 Malorum Clericorum. — 4. Antichristi. — 2. Thess. 2. 4. — Matt. 24. 22.

SERMO SEPTIMUS.

De versu septimo, *Cadent à latere tuo mille, & decem millia à dextris tuis; ad te autem non appropinquabit.*

1. IN spe vivimus, Fratres, nec deficimus in tribulatione præsenti, quod in exspectatione simus indefectibilium gaudiorum. Neque enim vana nobis hæc exspectatio, aut dubia spes videtur, innixa nimirum æternæ promissionibus veritatis. Deinde etiam ex perceptione præsentium munerum firma est exspectatio futurorum, & præsentis gratiæ virtus nimis credibiliter attestatur felicitatem promissæ gloriæ sine dubio secuturam. Nempe Dominus virtutum ipse est rex gloriæ: & in hymno quoque eumdem votis vocamus * Patrem perennis gloriæ, Patrem potentis gratiæ; cui & in psalmo canimus: *Quia misericordiam &*

Marginal notes: Spes certa Christianorum. — * feria 2. ad Laudes. al. cantamus

a Quartam tamen affert infra sermone 14. num. 4.
b Horstius addit, *Abbatiis, aliisque dignitatibus.* Sed hæc verba desunt in aliis editis & in scriptis.

c Nempe in sermone 33. in Cantica. Unde patet hos Sermones sub annum 1140 fuisse habitos. siquidem Sermo 33. in Cantica post annum 1138. pronunciatus est.

Tom. III. Psal. 83. 12. *veritatem diligit Deus, gratiam & gloriam dabit Dominus.* Viriliter ergo sustineat in hoc sæculo pietas colluctationem, & persecutionem quamlibet æquanimiter patiatur. Quidni toleret omnia, quæ ad omnia valet, promissionem habens ejus vitæ, quæ nunc est, & futuræ? Repugnet fortiter impugnanti: quia & repugnanti propugnator aderit indefessus, & triumphanti non deerit largissimus remunerator. *Scuto*, inquit, *circumdabit te veritas ejus.*

Moribundos terret dæmon.

2. Necessaria plane insuperabilis protectio veritatis non modo interim in carne degenti, sed & postmodum exeunti: & nunc quidem ob periculosos conflictus, tunc vero ob monstruosos occursus spirituum malignorum. Nempe & sanctissimam illam gloriosi Martini animam voluit pars inimica nocere, & cruenta bestia sciens quod modicum jam tempus haberet, tota profecto insania malitiæ infatigabilis non est verita prope assistere ei quoque in quo nihil habebat. Immo vero ad ipsum etiam Regem gloriæ accedere impudentissima temeritas illa præsumpsit, sicut ipse testatur: *Venit enim princeps mundi hujus, & in me non invenit quicquam.* Felix anima, quæ sic interim tentationum jacula scuto veritatis repulerit, ut nil prorsus venenatum in se coalescere passa, omnino non confundatur cum loquetur inimicis suis in porta. Nihil in me, funeste *, reperies. Felix quem sic circumdat clypeus veritatis, ut introitum quoque & exitum ejus custodiat; exitum utique ab hac vita, & introitum in futuram, quo videlicet nec moliatur à tergo, nec à facie mali quippiam inimicus attentet. Siquidem omnino opus erit illic custode, opus erit duce fideli, opus erit consolatore magno propter horribiles illas visiones; non minus quàm hic adjutore & propugnatore contra invisibiles tentatores.

S. Martinum impetit, immo & Christum.

Johan. 14. 30.

* al. funestum.

Angelo his duce opus.

3. Glorificate itaque, dilectissimi, & portate interim Christum in corpore vestro, onus delectabile, suave pondus, sarcinam salutarem: etiamsi premere aliquando forte videtur, etiamsi interdum latera tundit, & flagellat recalcitrantem; etiamsi quandoque in camo & freno maxillas constringit & coërcet; omnino feliciter. Esto ut jumentum, qui Salvatorem portas; sed non penitus ut jumentum. *Homo*, inquit, *cum in honore esset, non intellexit: comparatus est jumentis insipientibus, & similis factus est illis.* Quid enim tantopere vel plangit Propheta, vel arguit in homine similitudinem jumentorum, præsertim qui alio quodam loco de se loqui & dicere Deo non sine quadam congratulatione videtur, *Ut jumentum factus sum apud te, & ego semper tecum?* Puto, immo non puto, sed scio, similitudinem aliquam jumentorum homini commendari; sed plane non eam, quæ in non intelligendo, & insipientiæ, sed patientiæ imitatione consistat. Neque enim succensentis similiter, sed ne plangentis quidem videretur vox, si dixisset: Homo cum sub onere Dei esset, non recalcitravit: ut jumentum factus est apud eum. Quis enim non illi jumento plurimum inviderет, cujus in humili tergo ad commendationem ineffabilis suæ mansuetudinis dignatus est sedere Salvator, si cum illius tam pretiosi oneris gestatione intelligentiam quoque tam singularis habuisset honoris? Ut jumentum igitur esto, minime tamen jumentum: patienter quidem sustinens onus, sed honorem intelligens; sapienter & delectabiliter cogitans tam ipsius oneris qualitatem, quàm propriam utilitatem.

Onus Christi, quamvis premere videatur, portandum.

Psal. 48. 13.

Psal. 72. 23. Jumentorum similitudo in hoc probanda.

4. Magnus ille Ignatius, Discipuli quem diligebat Jesus auditor, Martyr noster, cujus pretiosis reliquiis nostra ditata est paupertas, Mariam quamdam [a] in pluribus quas ad eam scripsit epistolis, Christiferam consalutat. Egregius plane titulus dignitatis, & commendatio honoris immensi. Nempe cui servire, regnare est; gestare hunc, non onerari est, sed honorari *. Ceterum num * ei, de quo nunc loquebamur Salvatoris asello verendum ullatenus videbatur, ne sub illa tali sarcina deficere posset in via? An vero timendus ei aut luporum incursus, aut raptorum occursus; vel præcipitium, seu periculum aliquod sub tanto præside metuendum? Felix qui sic tulerit Christum, ut à Sancto sanctorum in sanctam civitatem mereatur induci. Non est omnino quod timeat, ne vel in via aliquod offendiculum, vel repulsam in janua patiatur. Illi nempe jumento viam parabant fideles populi, huic Angeli sancti: *Quoniam Angelis suis mandavit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum.* Sed non sunt hæc præoccupanda modo: series magis ipsa Scripturæ expositionis ordine sequenda est.

Maria quædam à S. Ignatio dicta Christifera.

5. *Cadent à latere*, inquit, *tuo mille, & decem millia à dextris suis; ad te autem non appropinquabit.* Hic enim versus hodie nobis tractandus est: non ignoratis. In præcedenti sane capitulo quod novissime tractabatur, dictum est, si recolitis, quemadmodum à quatuor quibusdam maximis equidem, gravissimisque tentationibus hujus vitæ, protectio liberet veritatis: videlicet a timore nocturno, à sagitta volante in die, à negotio perambulante in tenebris, ab incursu & dæmonio meridiano. Quod igitur sequitur, *Cadent à latere tuo mille, &c.* futuræ magis vitæ arbitror assignandum. Unde & in principio sermonis hujus meministis adhuc, ni fallor, sententiæ apostolicæ, quæ videlicet valere ad omnia pietatem, vitæ quoque ejus quæ nunc est, & futuræ promissionem habere commendat. Audite ergo, & audite in lætitia cordis vestri, quod ad futuræ vitæ promissionem, vestramque exspectationem pertinere videtur. Ubi est thesaurus vester, ibi & cor vestrum. Et quidem studiose audistis præsentia, non sum immemor: sed studiosius decet futura audire. Nam & pseudopropheta (Balaam dico recolite qui historias nostis) & ipse, inquam, iniquus justorum mortem optabat, & novissima sua horum similia fieri precabatur. TANTUS est pietatis fructus, tanta justitiæ merces, ut ne ab ipsis quidem non desiderari queat impiis & injustis. Minus tamen oblectat canticum Sion salices Babylonis. Suspendenda proinde organa apud eos: lamentandum magis super flumina Babylonis, si forte persuaderi eis possit ut plangant. Hic plane cantandum est, ubi non deerunt qui tota alacritate spiritus saltent ad vocem psalterii, ad canticum Sion; & vehementia quadam sacri desiderii ad eam gestiant prævolare, dicentes: *Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo, & requiescam?* Quid enim aliud exsultare, quam ex seipso saltare est? Minus sapit iis qui medio adhuc periclitantur in mari, jactantur undis, aguntur fluctibus, quamlibet favorabile sit, quod de remoti & prope jam desperati tranquillitate seu amœnitate litoris nuntiatur. Sed nec ad ejusmodi pertinet animam quod hodie nobis propositum est. neque enim talis quæpiam adhuc meretur audire: *Cadent a latere tuo mille, & decem millia a dextris tuis.* Memento cui hæc promissio facta sit, nempe ei qui habitat in adjutorio Altissimi, in protectione Dei cæli commorabitur.

6. Audiat igitur is qui salutis portui cogitatione jam & aviditate appropinquat, qui præjactata velut quadam anchora spei suæ terræ illi desiderabili inconvulsibiliter inhæsisse videtur, cunctis diebus, quibus nunc militat, exspectans donec veniat immutatio sua. Certissima sane & præcipua propinquatio portus hujus, hæc ipsa conversatio, in qua positi estis, exitus præparatio est, vocationis videlicet & justificationis divinæ. In his nempe duobus fidelis quædam constituta est connexio velut cujusdam æternitatis ad æternitatatem, id

a *Mariam* absolute habent editi, etiam antiquiores: *quamdam* addunt scripti, & recte quidem, cum hoc loco non agatur de Maria Deipara sanctissima, sed de alia quadam, nempe Cassabolita seu Castabolite, ad quam duæ exstant epistolæ sancto Ignatio martyri adscriptæ, in quibus *Christifera* salutatur. Quamquam eamdem etiam salutationem præfert alia vulgata ejusdem Ignatii nomine epistola ad Mariam Deiparam. Verum hic sermo est de Maria ..la, ad quam *plures* tunc circumferebantur epistolæ pro Ignatianis habitæ.

est magnificationis ad prædestinationem: quarum A equidem sicut prædestinatio nullo est præcisa principio, sic & magnificatio nihilo minus nullo umquam fine claudenda. Ne vero eam, quam diximus, quasi geminæ hujus æternitatis mediam connexionem esse putes nostræ adinventionis. Apostolum audi, si non eamdem tibi manifestius ipse commendat. *Quos enim præscivit, & prædestinavit conformes fieri imaginis filii sui.* Quomodo putas, aut quo ordine magnificabit? siquidem quæ à Deo sunt, ordinata sunt. Num à prædestinatione ad magnificationem saltu quodam pervenies repentino? Provide tibi medium pontem, aut magis ingredere jam paratum. *Quos prædestinavit*, inquit, *hos & vocavit: quos autem vocavit, hos & justificavit: &* B *quos justificavit, hos & magnificavit.*

7. Hæc via equidem bona videtur nonnullis hominibus: sed & bona est, nihil super ejus fine timendum. Non tibi sint viæ hujus suspecta novissima: perge securus, tanto vividius, quanto certius ea jam propinquare videntur. Nempe tenes media: quomodo non novissima propinquarent? *Agite*, inquit, *pœnitentiam, appropinquavit enim regnum cælorum.* Sed *regnum*, inquies, *cælorum vim patitur, & violenti diripiunt illud.* Nullus mihi ad hoc nisi per medios hostium cuneos patet accessus. In itinere medio sunt gigantes, in aere volitant, obsident transitum, observant transeuntes. Attamen fiducialiter age, ne timeas. Magni sunt, multi C sunt: sed, *cadent à latere tuo mille, & decem millia à dextris tuis.* Cadent undique, numquam tibi deinceps in perpetuum nocituri: parum est; non appropinquaturi. Equidem videbit peccator & irascetur, sed à latere veniet; quod videlicet præveniat te misericordia Dei tui, eadem quoque nihilo minus etiam misericordia subsequatur, & introitum videlicet tuum (ut quidem supra meminimus) & exitum tuum custodiens. Alioquin quid in illo tam terribili spiritualium nequitiarum occursu humani posset consistere sensus, quod non intolerabili concuteretur horrore?

8. Quid putatis, Fratres, si vel uni alicui è tam multis principibus tenebrarum in medium vestri irruere, D & in tota feritate sua ac tenebrosi enormitate corporis apparere liceret; quis illum posset vel corporis sensu sustinere, vel cordis? Denique ante hos paucos dies (ipsi scitia) unum quemdam ex vobis, & prius dormientem, & postea excitatum, tam graviter phantasia nocturna perturbare permissa est, ut vix illa die rationis compos, vix potuerit esse securus. Etiam omnes vos pariter expavistis, cum territus ille terribilem nimis exclamasset in vocem. Erubescendum sane, quod usque adeo fides in vobis, vel dormientibus, visa fuerit obdormisse: sed ad nostram sine dubio factum est admonitionem, ut tota sollicitudine meminerimus adversum quos nobis sit colluctatio, nequando E scilicet aut ignari hostilis invidiæ, aut protectioni divinæ inveniamur ingrati. Ex vehementissimo siquidem proprii cruciatu livoris in tantum prorupit malitia inveterata furorem, his præsertim diebus sanctis, acrius sese indicans vestra devotione torqueri. Eodem sane tabescentis insaniæ zelo, sed licentia ampliori, exeuntibus sanctis adest, non nisi à latere tamen. neque enim vel occurrere jam à facie, quasi ut vim faciat; vel à tergo repere, tamquam ut decipiat, permittetur.

9. Sed nec juxta iter quidem scandalum de cetero ponet tibi: ad te enim non appropinquabit. Non modo non attinget ut feriat, sed nec accedet ut terreat. Puto enim id verebaris, ne te forsitan gravis ad illas F tam monstruosas effigies, & larvalium tantam multitudinem facierum horror invaderet. Sed egregius tibi Paraclitus & efficacissimus aderit consolator, ipse nimirum de quo legisti: *Coram illo procident Æthiopes, & inimici ejus terram lingent.* Plane ad nihilum deducetur in conspectu ejus malignus, sic timentes se glorificabit. Præsente te, Domine Jesu, quantumlibet irruant hostes, immo non irruant, sed ruant; confluant undique, sed ut fluant, & pereant à conspectu Domini, quemadmodum fluit cera à facie ignis. Quid enim metuam deficientes, quid trementes paveam, quid verear cadentes? Etsi ambulavero in medio umbræ mortis, non timebo mala, dummodo tu mecum sis, Domine Deus meus. Siquidem protinus adspirabit dies, & inclinabuntur umbræ, cadent hinc inde principes tenebrarum. Quos enim nunc quoque, dum inter malignas eorum occultasque suggestiones per fidem adhuc, non per speciem ambulamus, fides tamen victoriosa triumphat; quomodo non facilius ipsa jam tunc propalatæ cognitio veritatis evidens cum suis illis tenebrosis, ferrugineisque imaginibus exsufflabit? Nec causeris forte de numero, vel ipsam saltem multitudinem verearis. Memento sane quod ad unum Salva- Matt. 8. 32.
toris imperium ab obsesso jam & diu possesso unius hominis corpore dæmonum legio tota discessit, & ne ipsos quidem ausa est, nisi ab eo jussa, contingere porcos. quanto magis ipso duce, quotquot fuerint, undique cadent cum ingenti admiratione & confusione, dicentes: *Quæ est ista quæ ascendit sicut aurora consur-* Cant. 6. 9.
gens, pulcra ut luna, electa ut sol, terribilis ut castrorum acies ordinata? Intrepidus itaque & omnino impavidus, magis autem gratulabundus & laudans, oculis tuis considerabis: nec sane jam vel impugnationem sustinebis, vel furorem pavebis, sed magis retributionem peccatorum videbis.

10. Et quidem videntur sufficere posse hodie quæ dicta sunt: sed adhuc sane aliquos vestrum nonnulla arbitror exspectatione suspendi. Movet enim studiosiores quosque (ni fallor) quidnam sibi velit, quod à dextris quidem decem millia, à sinistris vero mille perhibet esse casuros. Nam latus sane quod simpliciter dicitur, nonnisi sinistrum hoc loco licere accipi puto, præsertim quod dextrum quidem incontinenti proprio designetur ex nomine. Et quidem non sine certi ratione mysterii à sinistris multos, sed multo plures à dextris casuros esse prædixisse videtur. Nisi forte quis tam hebes fuerit & insulsus, ut in eo quod dicitur, *mille, & decem millia*, certam exprimi putet numeri taxationem, & non magis superabundantem comparationem. Nos enim sic non divinas Scripturas accipimus, sed neque Ecclesia Dei. Cadent ergo à sinistris quidem mille, à dextris autem decem millia: quod videlicet abundantiori malignitate, & velut copiosiore manu dextris insistere partibus, dextrum latus appetere consuevissent. Quod quidem si magnum illud Ecclesiæ corpus considerare libet, facile satis advertimus, longe acrius impugnari spirituales viros ipsius Ecclesiæ, quàm carnales: quæ nimirum duo ejus latera, dextrum sinistrumque puto non inconvenienter accipimus. Agit hoc sane superba semper invidiosa malitia, perfectiores quosque vehementius pulsans, juxta illud: *Esca ejus electa.* & iterum: *Absorbebit fluvium,* Job 40. 8.
& non mirabitur, & habet fiduciam quod influat Jordanis in os ejus. Agit, inquam, etsi non sine certa divini dispensatione consilii, qui quidem nec imperfectiores, supra id quod ferre possunt, tentari permittit, faciens cum tentatione proventum; & perfectioribus non modo gloriosiores, sed & numerosiores parat ex hoste triumphos. Tota ergo pariter electorum Ecclesia coronabitur, quod ex utraque parte sui legitime certaverit, utroque nimirum cornu tam potenter interim ventilans inimicos, ut paulo post manifestius cadere videantur à latere ejus mille, & decem millia à dextris ejus. Sic nimirum olim jam quidem David perfectiore virtute probata, necdum vero propalata in Israël reprobatione Saülis, canebant in choro dicentes: *Percussit Saul mille, & David decem millia.* 1. Reg. 18. 7.

11. Sin autem ad singulos magis placet hoc referri, non vobis deest ne in hac quidem parte spiritualis intelligentiæ via, dummodo propriam super hoc experientiam consulatis. Longe siquidem ampliori sollicitudine, & calliditate multiplici pars adversa vulnerare * in nobis dexteram satagit, quàm sinistram: nec tam corporis profecto, quàm cordis laborat auferre substantiam. Utramque nimirum prosperitatem humano generi invidere noscuntur: utraque * nos feli-

Marginal notes: Rom. 8. 29. — Matt. 3. 2. — Lectio dirobus... — Non cum... terrore. — Psal. 71. 9. — Psal. 32. 4. ... — Dextra & sinistra quid hoc loco. — Spirituales & carnales Ecclesiæ. — Spirituales acrius impugnantur. — Alia expositio. — * al. vulnerari. — * al. nos.

Tom. III. Dextra animæ, sinistra corporis bona.

citate privare contendunt, & cælesti videlicet, & terrena; sed longe amplius rore cæli, quàm pinguedine terræ. An vero incongrue hæc dixerimus duo latera, quibus nimirum duplicem hominis substantiam constat inniti, vos judicate. Nam quod spiritualia quidem bona attribuimus dexteræ, sinistræ vero carnalia, minime prorsus vereor arguendum; præsertim à vobis, quibus semper studii est, nec dexteram aliquando sinistram, nec sinistram dexteram reputare. Nec vero aliter vera quidem Sapientia probat, quàm ut in sinistra divitiæ & gloria, in dextera autem sit longiturnitas vitæ. Nam & hoc sane nullatenus expedit ignorare, quanam vobis vehementius instet pervicax hostium multitudo. Illic nempe studiosius repugnandum, ubi gravior urget necessitas, ubi totum belli imminet pondus, ubi colluctationis ratio universa consistit: unde vobis paratur tota aut victis ignominiosa captivitas, aut vincentibus gloria triumphalis.

Prov. 3. 16.

Hæc pro illis exponenda.

12. Denique propter hoc, non quidem ad insipientiam vobis, tundendum libere adversario videmini latus exposuisse sinistrum, ut dexterum proinde tota sollicitudine conservetis. Hæc nimirum commendata à Christo, & Christianis omnibus imitanda serpentis prudentia est, ut caput solum toto (si necesse fuerit) exposito corpore tueatur. Hæc vera philosophia, hoc consilium Sapientis, ut omni custodia servetur cor, quia ex ipso vita procedit. Hæc denique gratia & misericordia Dei in servos ejus, & respectus in electos illius: ut eorum interim sinistram quidem velut dissimulans, dexteræ semper studiosus protector assistat. Hinc est quod de se ipso Propheta testatur: *Providebam Dominum in conspectu meo semper, quoniam à dextris est mihi ne commovear.* Numquid non & illius manum dexteram, & solam eam putas dexteram tenuisse, cujus totam in facultatem pariter & in carnem licere passus est, quicquid libere visum est inimico? *Verumtamen animam*, inquit, *ejus serva.* UTINAM mihi semper à dextris sis, Jesu bone! utinam semper teneas manum dexteram meam. Scio enim & certus sum, quoniam nulla nocebit adversitas, si nulla dominetur iniquitas. Tondeatur interim & tundatur sinistrum latus; pulsetur injuriis, vellicetur opprobriis: libens illud expono, dum à te custodiar, dummodo sis ipse protectio mea super manum dexteram meam.

Prov. 4. 23.

Psal. 15. 8.

Job 2. 6.

Mali homines, & maligni dæmones diversimode nobis nocent.

13. Forte etiam mille qui à sinistris casuri sunt, homines magis intelligendi sunt, quàm dæmones. Hi nimirum nobis non nisi ob temporalia qualibet adversantur & transitoria bona, quæ quidem aut nos habere invidiosa malignitate suspirent, aut cupiditate injusta sese potius doleant non habere. Forte enim mundi hujus conantur auferre substantiam, forte favorem hominum, forte ipsam corporum vitam. Usque huc sævire humana persecutio potest: animæ vero non habent quid faciant. Nam dæmones quidem superna nobis & æterna potius invidere noscuntur, non tamen ut sibi cedat, quod irreparabiliter amiserunt; sed ne illuc pauper de pulvere suscitatus accedat, unde ipsi in gloria conditi irreparabiliter ceciderunt. Indignatur & livore tabescit obstinata malignitas humanam fragilitatem obtinere, quod retinere ipsa non meruit. Sed & siquando forte cuivis temporalia damna aut inferre conantur, aut gratulantur inferri; hæc eorum tota molitio est, ut jactura exterior vel eidem ipsi, vel alteri occasio sit interna: sicut è regione homines, quoties ea suadere nobis, aut quolibet modo efficere curant, unde dextera nostra lædatur, non hoc quidem principaliter agere, sed temporale aliquod cuivis proventurum, vel sibi scilicet, vel nobis, vel alteri forte cuipiam; aut detrimentum aut emolumentum exinde seu captare, seu propulsare velle videntur. Nisi forte eatenus quis in dæmonem transierit ex homine, ut optare ullo modo possit quemlibet sibi inimicissimum hominem æterna damnatione mulctari.

Dæmon cur tam infensus homini.

Religiosos terrenis & sæcularibus deditos arguit.

14. Quid nos miseri dormitamus à spirituali studio, quos tam multipliciter insectatur nequitia spiritualis? Et pudor est dicere, & silere prohibet vis doloris. Quantos enim invenire est, Fratres, ex his quoque qui in religionis habitu, & proposito degunt perfectionis, quos terribilis illa Prophetæ sententia comprehendisse videtur: *Si oblitus fuero tui Jerusalem, oblivioni detur dextera mea!* Nempe sinistri custodiæ lateris tota sollicitudine incubantes, callent admodum, sed sapientia hujus sæculi, cui abrenuntiasse debuerant: ea quoque nihilo minus quam revelat caro & sanguis, quibus juxta Apostolum noluisse acquiescere videbantur. Denique videas eos tam avide lucra captare præsentia, tam sæculariter transitoriis utilitatibus adgaudere, ad terrenarum damna vel minima facultatum tam pusillanimiter turbari, tam carnaliter super his decertare, discurrere tam impudenter, tam irreligiose sæcularibus sese implicare negotiis, acsi hoc esset tota eorum portio, hæc universa substantia. Attentius sane agricola pauperem excolit fundum: sed cui forte nulla amplior pretiosiorve sit possessio. Buccellam panis in sinu suo mendicus abscondit, quod in saccellis suis solum hoc metalli genus æruginet. Tu quid ita extremæ huic paupertati, & quidem proprii male prodigus laboris, incumbis? Est & alia tibi possessio, etsi forte remota. Erras. Nil tam prope nos, quàm quod intra nos est. At forte non quidem longius positam, sed inutilem esse causaris, ut hic tibi quærendam magis sufficientiam putes. Falleris: ibi magis invenies, immo non invenies nisi ibi. An vero æstimas, quod vel operam tuam non exigat, vel minus respondeat operanti? Aut certe in tuto credis esse locatam, nec ulla deinceps sollicitudine custodis egere? Quodlibet horum sapias, scito quod desipias vehementer. Ibi enim quàm maxime quæ seminaverit homo, hæc & metet. Sed & qui parce seminat, parce & metet: qui vero in benedictionibus seminaverit, de benedictionibus & metet, ut faciat unum tricesimum, unum sexagesimum, unum centesimum. Habes autem thesaurum istum in vasis fictilibus, si tamen adhuc habes. Puto enim jam amisisti, puto jam sublatus est, puto jam comederunt alieni robur tuum, & ignorasti: nec potes thesauro tuo cor apponere, quippe qui thesaurum ipsum non habeas. Alioquin, quæso te, si tam sollicitus es, si nec minima spernis, si tam prudenter servas paleas tuas; etiam horreum tuum servare memento & custodire. Immo vero non exponas thesaurum tuum, qui sic incubas sterquilinio tuo. Forte enim illud tibi invident mille, sed istum obsident decem millia, nec minus superabundantes astutia & crudelitate, quàm numero. *Cadent*, inquit, *à latere tuo mille, & decem millia à dextris tuis.* Verte illuc oculos fidei. Forte enim jam irruperunt aditus, forte jam libere diripiunt omnia, forte jam spolia ipsa distribuunt. Quid sinistro lateri tam male studiosus observator inhæres, nisi quod non in latere jam tibi esse, sed in facie sinistra videntur, quod hæc provideas in conspectu tuo semper; & qui tangit hoc, non latus tetigisse putetur, sed pupillam oculi tui?

15. Ceterum jam nunc tibi provide, quisquis es dextri negligens, sinistri lateris cultor, ne cum hœdis locum accipias in sinistra quam elegisti. Asperum verbum est, Fratres: non immerito expavistis. At cavere non minus necesse est, quàm pavere. Et quidem Dominus meus Jesus post cetera inæstimabilis suæ erga me beneficia pietatis, etiam dextrum sibi propter me passus est latus fodi: quod videlicet nonnisi de dextera mihi propinare vellet, nonnisi in dextera locum parare refugii. Utinam ego talis merear esse columba, quæ in foramine petræ habitet, & in foramine lateris dextri. Considera tamen hoc vulnus eum penitus non sensisse. Neque enim illud excipere voluit, nisi jam soporatus in morte: ut moneret te, quamdiu vivis, in hujus semper lateris vigilare custodia; sed & mortuam censeri eam animam oportere, quæ quidem perniciosa insensibilitate dissimulet in dextera sibi vulnus infligi. Merito quidem in sinistro latere positum esse dicitur cor hominis, quod affectio ejus prona sit semper & proclivis in terram. Nec sane ignorabat hoc miserabiliter ingemiscens;

Ps. 136. 5.

Gal. 1. 16.

Gal. 6.

Psal. 118. 25. ingemiscens : *Adhæsit*, inquit, *pavimento anima mea*, A *vivifica me secundum verbum tuum*. Sed ne his quidem in hoc pondere nos conditionis humanæ & gravedine cordis volebat remanere, qui sic admonens loquebatur : Thren. 3. 41. *Levemus corda nostra cum manibus ad Deum*. Plane id suadebat, ut à sinistro latere erigerentur ad dextrum. Sæcularis militia, Fratres, in sinistro tantum latere clypeum portat : non imitemur, si inter eos nolumus deputari, quos huic sæculo militare constat, non Christo. 2. Tim. 2. 4. *Nemo*, inquit, *militans Deo, implicat se negotiis sæcularibus* : hoc est, scutum applicat non tam dextræ, quàm sinistræ.

16. Attamen, Fratres, utrumque nobis latus tegendum est, si meministis. 2. Cor. 6. 7. *Scuto*, inquit, *circumdabit te* B *veritas ejus*. & Apostolus ipse : *Per arma*, inquit, *justitiæ à dextris, & à sinistris*. Ceterum ipsam audi justitiam. Forte enim non eadem utrique lateri forma præscribitur. Nempe hinc quidem mandatur, Rom. 12. 19. Luc. 21. 19. *Non vos metipsos defendentes, carissimi, sed date locum iræ*. &, *In patientia vestra possidebitis animas vestras*. Inde vero præcipitur : Ephes. 4. 27. Jacob. 4. 7. *Nolite locum dare diabolo*. & item, *Resistite diabolo, & fugiet à vobis*. Audi adhuc quomodo tegas latus utrumque. Rom. 12. 17. *Providentes bona*, ait idem Apostolus, *non tantum coram Deo, sed etiam coram hominibus*. Hæc est enim voluntas Dei, ut benefacientes, non modo tabescere malignorum dæmonum invidiam, verum etiam 1. Pet. 2. 15. *obmutescere faciatis imprudentium* C *hominum ignorantiam*. Numquid tamen in æternum erit nobis hæc protectio necessaria? aut semper * ab utroque latere hostile agmen instabit? Erit quando non modo non instabunt, sed nec stabunt quidem. *Cadent à latere tuo mille, & decem millia à dextris tuis*. Siquidem nec humana malitia jam tunc habebit quid faciat; nec dæmonum millia plus verebimur, quàm totidem vermium agmina, vel muscarum. Haud aliter denique intuebimur eos, quàm filii Israël, transmisso jam mari Rubro, undique sui Ægyptios mortuos, sed & rotas curruum ire in profundum cernebant : ut & nos scilicet, longe tamen securius & delectabilius, cantemus Domino, quod gloriose hono- D rificatus sit, equum & ascensorem ejus dejiciens in abyssum.

* al. omne.

SERMO OCTAVUS,

De versu octavo, *Verumtamen oculis tuis considerabis, & retributionem peccatorum videbis*.

Brevius sermones nostri quandoque fiunt.

1. Brevius quidem vobis aliquando, dilectissimi, loqueremur, si crebrius id liceret : quod & vos credimus nonnumquam advertere potuisse. Ceterum quoties ipsa diei præoccupante malitia, pluribus forte diebus molestissimum sustinuimus à vestra exhortatione & consolatione silentium, neminem vestrum E reor oportere mirari, si tempus ipsum redimere cupientibus nobis, sermo rarior interdum protractior videatur. Hoc sane nobis actum sit brevi prooemio, ut hesterni pariter hodiernique sermonis, illius quidem prolixitas, hujus vero brevitas excusata apud vos habeatur. Vereor siquidem minus gratam forte nonnullis vel fuisse illam, vel istam fore; aut magis utramque quàm alteram. *Scuto*, inquit, *circumdabit te veritas ejus : non timebis à timore nocturno, à sagitta volante in die, à negotio perambulante in tenebris, ab incursu & dæmonio meridiano. Cadent à latere tuo mille, & decem millia à dextris tuis, ad te autem non appropinquabit*. Diximus hinc præcedentibus sermoni- F bus quod dignata est Veritas ipsa largiri, quemadmodum scilicet fidelem animam interim quidem à tentationibus, postmodum vero à difficultatibus tueatur. Quæ tamen utraque brevius quidem in alio psalmo Psal. 17. 30. idem iste Propheta commendans, *In te*, inquit, *eripiar à tentatione, & in Deo meo transgrediar murum* : quod ipso nimirum duce, nec hic gradiens offendiculum, nec egrediens hinc obstaculum pateretur. In altero ergo crebra ereptio, in altero plena jam & secura liberatio designatur. Nam in hoc sane tertio quod

adjungit, *Verumtamen oculis tuis considerabis*, etiam Tom. III. felicitatis non modicæ promissionem arbitror contineri. *Cadent*, inquit, *à latere tuo mille, & decem millia à dextris tuis, ad te autem non appropinquabit. Verumtamen oculis tuis considerabis*. Ita oro, Domine, ita fiat. Cadant illi, & non cadam ego; paveant illi, & non paveam ego; confundantur illi, & non confundar ego.

Animæ immortalitas & fides resurrectionis.

2. Evidentius siquidem paucis hoc loco verbis & animæ mihi immortalitas commendatur, & ipsius quoque fides adstruitur corporeæ resurrectionis. Nempe ruentibus illis futurus sum ipse qui videam, & ne isti quoque, quibus eorum novissimam intuear retributionem, oculi defuturi. Neque enim simpliciter oculis, sed *oculis*, ait, *tuis considerabis* : istis utique qui nunc languent præ inopia, & deficiunt, dum speras in Deum tuum. Et vere, Fratres, deficiunt oculi dum speramus. Rom. 8. 24. *Quod enim videt quis, quid sperat? Spes*, inquit, *quæ videtur, non est spes*. Ipsis ergo jam tunc considerabis oculis, quos modo quidem nec levare audes ad cælum; ipsis plane, qui toties interim fluunt lacrymis, ac crebris compunctionibus atteruntur. Nec enim novos tibi instaurandos putes, sed tuos utique restaurandos. Quid tamen de oculo dixerim, etsi minutissima, eminentissima tamen, excellentissimaque humani corporis portione? Reposita est in sinu nostro beata spes, ex promissione utique Veritatis, nec capillum quidem de capite periturum.

3. Forte tamen idcirco signanter visio promittitur oculorum, quod hoc quidem summum interim animæ desiderium videatur, ut videat bona. *Credo*, inquit, Psal. 26. 13. *videre bona Domini in terra viventium*. Supremas nimirum corporis sui fenestras supernæ aperiri desiderat veritati, per speciem magis ambulare gestiens, quàm per fidem. Sane fides ex auditu, non ex visu. Denique *substantia est sperandarum rerum, argumentum non apparentium*. Heb. 11. 1. Et in fide ergo, sicut & in spe, deficit oculus, auris proficit sola. *Dominus Deus aperuit mihi aurem*, Isa. 50. 5. ait Propheta : sed quandoque etiam oculum revelabit. Erit quando jam non dicetur, *Audi filia & vide, &* Psal. 44. 11. *inclina aurem tuam* : sed leva potius oculos tuos, & contemplare. Quid? plane jucunditatem & exsultationem, quam thesaurizat super te Deus tuus. Quid? plane non ea modo, quæ interim quidem etsi non videre adhuc, & audire tamen, & credere potes : verum etiam quod sicut non vidit oculus; sic nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quod præparavit Deus Isai. 64. 4. & 1. Cor. 2. 9. diligentibus se. Nimirum tanta capiet oculus resurrectionis, quanta nec auditus, nec animus ipse nunc capiat. Ob hanc denique tam vehementem animæ concupiscentiam videndi, scilicet quod audit & credit, alium quoque evidentissimum futuræ præconem re- E surrectionis ipsorum propriam mentionem fecisse arbitror oculorum. *Rursum*, ait, *circumdabor pelle mea*, Job 19. 26. *& in carne mea videbo Deum salvatorem meum : quem visurus sum ego ipse & non alius, & oculi mei conspecturi sunt*. & adjecit : *Reposita est hæc spes mea in sinu meo*.

4. Forte tamen considerandum attentius quod ait, *Oculis mei*, sicut & in psalmo, *Oculis*, inquit, *tuis con-* Psal. 90. 8. *siderabis*. Numquid enim mei esse oculi nunc videntur? Plane non mei. Nonnumquam sane visi sunt fuisse mei, quod ipsi quoque ad eam pertinere noscantur, quam male servaturus accepi, paternæ substantiæ portionem. Nempe velociter profligata est, universam ci- F tius dissipavi. Occupavit membra omnia lex peccati, libere intrabat mors per fenestras meas : cujus nimirum factus eram servus etiam ego ipse. Miser equidem servus, non sane homini serviens, sed immundo pecori & coenoso. Neque enim mercenaria saltem conditione famulabar, sed plane servili. Nisi forte mercedem quis dari putet, cui etiam cibus negatur, & cibus quoque ipsa esurie perniciosior. Cupienti siquidem porcorum siliquas nemo dabat, ut porcis viverem, nec conviverem porcis. Denique * numquid meus tunc oculus erat, quando deprædabatur animam meam? Qua qui-

Oculi erunt nostri post resurrectionem.

* al. deinde;

Tom. III.

dem necessitate demum coactus sum beneficium resignare * in manu dominatoris, ut quod omnino non poteram, ipse sibi illud ab hostili tyrannide vindicaret.

* al. refutarer.

5. Considerare attentius, dilectissimi, & animadvertite, in quanam potestate evaseritis Pharaonis intolerabile jugum, ut jam membra vestra non sint arma iniquitatis peccato, nec regnet ultra in mortalibus corporibus vestris. Non est hoc operis vestri, Fratres: dextera Domini facit virtutem; solus hoc potest ille, qui nihil omnino non potest. Ne dixeritis, *Manus nostra excelsa:* sed tam salobriter, quàm veraciter confitemini, quia Dominus facit hæc omnia. Denique nemo sibi dubitet omnimodis esse cavendum, ne forte donec adhuc dies mali sunt, & nulla usquam securitas homini, hanc suam possessionem de manu tam pii, tamque providi tutoris, in periculosam perniciosamque interim libertatem recipere velle præsumat. Quod enim æmulatur Pater, pro te æmulatur: nec invidentiæ, sed providentiæ est, quod sibi totam jubet manere substantiam, ne pereat tibi. Denique ubi ad magnam illam sanctamque civitatem perveneris, cujus fines posuit pacem, ubi nullus jam hostium timeatur incursus; non modo reddet te tibi, sed dabit insuper & seipsum. Interim sane à voluntatibus tuis avertere, & DEO DICATA MEMBRA nulla tibi temeritate usurpes, sciens quod pietati sanctificata non absque gravi sacrilegio in usus vanitatis, curiositatis, voluptatis, aut ejusmodi secularis operis assumantur. *Nescitis*, ait Apostolus, *quod corpora vestra templum sunt Spiritus-sancti, quem habetis à Deo, & non estis vestri?* & item: *Corpus*, inquit, *non fornicationi*. Sed cui? Numquid tibi? Plane sit tibi liberum, sed si eripere illud, aut ereptum saltem deinceps à fornicationis impetu vindicare propriis viribus potes. Quod si forte non potes, immo quia vere non potes, sit corpus non fornicationi, sed Domino: serviatque interim sanctificationi, ne corruptioni denuo pejus servire contingat. *Humanum dico*, ait Apostolus, *propter infirmitatem carnis vestræ. Sicut exhibuistis membra vestra servire iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete membra vestra servire justitiæ in sanctificationem.* Verum id quidem propter infirmitatem, ut ipse quoque præmisit. Ceterum ubi resurrexerit in virtute quod in infirmitate fuerat seminatum, nulla jam erit necessitas serviendi. Ubi & securitas libera fuerit, & secura libertas, quidni multo magis reddat eum sibi? Quidni potius libertate donet fidelem servum magnus ille Paterfamilias, quando quidem & super omnia bona sua constituet eum?

Membra Deo semel mancipata, cave rursus usurpes.

1. Cor. 6. 19.

Rom. 6. 19.

6. Jam tunc ergo oculis tuis considerabis, si tamen eos fideliter agnoveris interim esse ejus, non tuos. Nam & præter eam quam diximus, voti utique tam necessarii rationem, quo nimirum membra ipsa, quæ tibi à peccati tyrannide vindicare omnino non posses, propriis abrenuntians voluntatibus, divino cultui mancipasti; numquid vel modo tua esse videntur, in quibus adhuc contraria lex, etsi non regnat, habitat tamen: in quibus pœna peccati, secundus equidem hostis tuus; non modo manet, sed & prævalet, & libere dominatur? Tune tuum dixeris corpus, quod mortuum est propter peccatum; aut animæ esse, quod animam aggravare non cessat? Plane si quis suum illud dicere cupit, non aliud convenienter dixisse videbitur, quàm onus suum, quàm carcerem suum. Alioquin quonam modo tuos dixeris oculos, quos sane interim, vis, non vis, toties somnus occupat, fumus turbat, exiguus pulvis sauciat, noxius humor obnubilat, dolor acerbus excruciat, vel ipsa demum novissima mors excæcat? At tunc plane tui erunt, quando omnia ista non erunt: ut vere jam tuis oculis considerare sit, quibus nimirum pro libito deinceps utaris ad omnia tam libere, quàm secure. Neque enim avertendi de cetero erunt oculi, ne videant vanitatem, quod purissimam videant veritatem: multo minus intrabit per fenestras mors, quod ipsa quoque inimica novissima destruatur. An vero times eos è tanta plenitudine luminis, ubi singuli justi tamquam singuli soles fulgeant, aliquando caligaturos fore? Timendum id plane, si non ipsos quoque oculos, sicut cetera humani corporia membra, resurrectio glorificaret.

Membra & corpus non tam nostra quàm Dei, aut peccati.

Nostra futura aliquando.

7. *Et retributionem peccatorum videbis.* Hoc plane eis grave tormentum, & magnus quidam malorum cumulus erit. Forte enim quodcumque solatium videretur, eorum quos jam malitiose impugnaverint, in tormentis suis vel conscientia latere, vel ipsos saltem declinare posse conspectus. Verumtamen etsi illis ex hac nostra consideratione immensum quoddam miseriæ pondus accedat, nobis quæ necessitas erit, quæ utilitas, quæ voluptas? Quid enim modo tam irreligiosum, immo quid tam inhumanum & exsecrabile videretur, quàm cruore quantumlibet inimicorum, quantumlibet iniquorum, pascere velle oculos; & oblectare aspectus suppliciis miserorum? Attamen sicut videbit peccator & irascetur, dentibus suis fremet & tabescet, (prius enim benedicti vocabuntur in regnum, quàm maledicti in caminum dejiciantur ignis æterni, quo videlicet acrius doleant, videntes quid amiserint:) sic justi quoque videbunt, & lætabuntur, considerantes quid evaserint. In illa ergo tanta separatione, quemadmodum hœdis agnorum visio gravissimi livoris occasio fiet: sic electis è regione consideratio reproborum, immensa quædam materia gratiarum actionis & laudis. Unde enim justi tam magnifice gratias agerent, nisi cum illa inexcogitabili felicitate qua perfruuntur, ipsam quoque retributionem cernerent injustorum, à quibus equidem sola misericordia Redemptoris segregatos sese esse fidelissime & devotissime recordantur? Unde vero impii tanto animi furore tabescerent, nisi in regnum summæ beatitudinis coram sese vidissent alios introduci, & tunc demum in illos sese fœtores, in illos horrores, in illos æterni incendii cruciatus, in illas denique immortalis mortis miserias gemerent esse damnatos? *Ibi* enim, inquit, *fletus, & stridor dentium.* Fletus quidem ob ignem qui non exstinguitur; stridor vero ob vermem qui non moritur. Plane fletus ex dolore, stridor dentium ex furore. Fletum nempe tormentorum immanitas, stridorem dentium vehementia ipsa tabescentis invidiæ, & obstinata malignitas extorquebit. Ita ergo retributionem peccatorum videbis: ne videlicet ignarus tanti periculi, ingratus aliquando liberatori posse fieri videaris.

8. Non solum autem, sed & securitas perfecta justorum erit visa retributio peccatorum, quo videlicet nec humanam aliquando, nec diabolicam ultra vereri malitiam possint, qui nimirum cadentibus à latere suo mille, & decem millibus à dextris suis, non modo eos cadere viderint, sed & cadere in gehennam. Putas enim timere adhuc non poterant, & callidiorem cunctis animantibus serpentem habere suspectum, præsertim seductæ quondam in paradiso non immemores mulieris, nisi cum toto jam corpore suo ultricibus traditum flammis, & inter se & eum magnum plane jam chaos firmatum esse conspicerent?

9. Tertium quoque hoc nihilo minus peccatorum tibi consideratio ipsa præstabit, ut ex comparatione deformitatis eorum eminentius gloriosiusque resplendeas. Sic nimirum sibi invicem collata contraria, sua quidem utrumque videtur suscepisse augmentum aliquod qualitatis: ut album nigro si conferas, & hoc candidius, & illud tetrius apparebit. Sed audi certius super hoc testimonium, propheticum sermonem: *Lætabitur*, ait, *justus cum viderit vindictam.* Ut quid ita? *Manus suas lavabit in sanguine peccatoris.* Plane non inquinabit in sanguine, sed lavabit: ut unde ille cruentus magis, inde iste nitidior videatur; unde ille plus sordet, inde iste pulcrius elucescat.

Psal. 57. 11.

10. Nullam forte ex his tribus causis humanus refugere vel modo inveniatur affectus: sed non propter aliquod horum Sapientia in eorum ridebit interitu, quod tamen sine ulla dubitatione factura est. Nempe ipsa prædicit quæ mentiri omnino non potest: *Quæ*

vocavi, & renuistis; extendi manum meam, & non fuit qui aspiceret. Et post pauca: *Ego quoque in interitu vestro ridebo, & subsannabo, cum vobis quod timebatis advenerit, cum irruerit repentina calamitas, & interitus quasi tempestas ingruerit.* Quid ergo in insipientium interitu Sapientiæ credimus placiturum, nisi justissimam suam dispositionem, & irreprehensibilem ordinem rerum? Sane quod Sapientiæ tunc placebit, sapientibus quoque placeat necesse est universis. Non igitur tibi durum videatur fore quod dicitur, *Oculis tuis considerabis*, quando & ridebis in eorum interitu, non quod velut quadam immanitare crudelitas in ipsa tibi ultione complaceat: sed quod modus ipse pulcherrimus divinæ ordinationis ultra quàm credi possit, justitiæ zelatorem & amatorem æquitatis oblectet. Ubi optime omnia constituta, & suum cuique cessisse locum, immo in suum quemque cessisse, plenius & perfectius illustrante veritate cognosces; quomodo non omnia considerare, & in omnibus omnium moderatorem magnificare libebit? Pulcre omnino Petrus apostolus filium perditionis *in locum suum* abiisse testatus est, quod in aëre crepuerit medius, aëriarum collega potestatum: utpote quem veri Dei & veri pariter hominis, qui de cælo venisset operaturus salutem in medio terræ, hujus inquam proditorem, nec cælum reciperet, nec terra sustineret.

Ob ordinem sapientiæ & justitiæ divinæ.

11. Itaque *oculis tuis considerabis, & retributionem peccatorum videbis.* Primo quidem ob tuam evasionem, secundo ob omnimodam securitatem, tertio quoque ob comparationem, quarto ob ipsius justitiæ perfectam æmulationem. Erit enim jam tunc non misericordiæ, sed judicii tempus: nec ulla omnino credenda est erga impios futura illic miseratio, ubi nec ulla speranda est correctio. Procul erit humanæ infirmitatis ista mollities, qua tamen interim pro tempore caritas utitur ad salutem, amplissimo quodam velut * expansæ sagenæ sinu & bonos, & malos colligens pisces, id est affectus jucundos pariter & molestos. Verum hoc quidem in mari. Nam in littore solos eliget bonos, sic videlicet gaudens cum gaudentibus, ut ex hoc jam cum flentibus flere non possit. Alioquin quomodo in nobis judicabitur hic mundus, nisi hujus teneræ affectionis obliti, introductique fuerimus in cellam vinariam, secundum eum qui dixit: *Introibo in potentias Domini: Domine, memorabor justitiæ tuæ solius?* Nec modo quidem considerare permittimur personam pauperis, aut misereri ejus in judicio: sed cum molestia licet, coërcendus ejusmodi pietatis affectus, & æquitatis est dictanda sententia. Quanto magis ubi nulla animi colluctatio, ubi nulla poterit subintrare molestia, oportet impleri quod dictum est: *Absorpti sunt juncti petræ judices eorum?* Absorpti plane in affectum justitiæ, & Petræ soliditatem, cui juncti sunt, imitantes. *Juncti*, inquit, *petræ*, quam profecto solam ut sequerentur, cetera omnia reliquerunt. Nempe hoc est quod interroganti Petro quidnam accepturi essent, Petra ipsa respondit: *Cum sederit Filius hominis in sede majestatis suæ, sedebitis & vos super sedes duodecim, judicantes duodecim tribus Israël.* Hæc quoque Propheta prænuntians ait: *Dominus ad judicium veniet cum senioribus populi sui.* Tunc putes flexibile quippiam inveniendum in judicibus junctis Petræ? *Qui adhæret Deo*, Apostolus ait, *unus spiritus est*: qui & Petræ jungitur, lapis unus. Ad quod sane Propheta non immerito suspirans, *Mihi*, inquit, *adhærere Deo bonum est.* Ita ergo absorpti sunt juncti Petræ judices eorum. O familiaritatis gratiam! ô honoris culmen! ô fiduciæ privilegium! ô prærogativam securitatis perfectæ!

Sic nulla tempore amici omni misericordia.

12. Quid enim tam pavendum, quid tam plenum anxietatis, & vehementissimæ sollicitudinis excogitari potest, quàm judicandum adstare illi tam terrifico tribunali, & incertam adhuc exspectare sub tam districto Judice sententiam? *Horrendum est*, ait Apostolus, *incidere in manus Dei viventis.* Judicemur interim, Fratres, & terribilem illam exspectationem præsenti studeamus declinare judicio. Non judicabit Deus bis in idipsum. Sane ut quorumdam peccata, sic & quorumdam studia bona manifesta sunt, præcedentia ad judicium: ut illi quidem non exspectantes sententiam, proprio statim pondere criminum in tartara dejiciantur: isti vero è regione paratas sibi sedes tota libertate spiritus sine ulla cunctatione conscendant. Felix paupertas voluntarie omnia relinquentium, & sequentium te, Domine Jesu! Felix plane, quæ tam securos, immo tam gloriosos faciat in illo singulari fragore elementorum, & in illo tremendo examine meritorum, in illo tanto discrimine judiciorum! Jam vero audiamus, quid ad tantas promissiones devota & fidelis anima respondeat, ne forte aut diffidere, aut secus quàm oporteat fidere videatur. *Quoniam tu es*, inquit, *Domine spes mea.* Quid tam sobrie, quid tam pie poterat dici? Sed nec aliud huic verbo videtur posse convenientius responderi, quam quod sequitur: *Altissimum posuisti refugium tuum.* Ceterum ignoscite nobis, Fratres: hodie quoque promissæ etiam terminos brevitatis paulo minus excessisse videmur.

Judicio proprio prævenire judicium.

Pauperes tunc securi.

SERMO NONUS,

De versu nono, *Quoniam tu es, Domine, spes mea; altissimum posuisti refugium tuum.*

1. ETiam, Fratres, hodie aliquid audiamus de promissione Patris, de exspectatione filiorum, de fine hujus nostræ peregrinationis, de mercede laboris, de fructu captivitatis. Et quidem dura omnino captivitas, non modo illa communis, quam ex ipsa jam conditione generis toleramus humani, sed hæc quoque qua voluntates mortificare proprias, etiam perdere proprias in hoc mundo animas festinantes, in hos tam rigidæ compedes disciplinæ, in hunc tam gravis pœnitentiæ carcerem dedimus nosmetipsos. Miseranda servitus plane, sed si coacta, sed si non spontanea videretur. Nunc vero cum voluntarie sacrificetis Deo, nec ingeratur ulla nisi per ipsam voluntatem violentia voluntati, profecto aliquid in causa est. Illud puto aliquid, quo majus aliquid esse non potest. An vero plangendum videtur quamlibet magnum, quamlibet laboriosum, quod propter Deum fiat? Etsi magnitudo ipsa laboris interdum forte extorqueat compassionem, sed multo magis causæ consideratio exigit congratulationem. Quid quod bona omnia non modo propter eum constat fieri, sed per eum? Deus enim est, qui operatur in vobis & velle, & perficere pro bona voluntate. Ipse ergo auctor, ipse remunerator operis, ipse remuneratio tota: ut summum illud bonum, cujus nimirum tam perfecta est simplicitas in seipso, duplex quodammodo videatur in nobis causa bonorum, effectiva scilicet, & finalis. Bene ergo, dilectissimi, quod in his omnibus tam multis laboribus vestris non modo subsistitis, sed etiam superatis propter eum qui dilexit vos. An vero non per eum? Et manifeste. *Sicut enim abundant pro Christo tribulationes nostræ*, ait Apostolus, *ita abundant etiam consolationes nostræ per ipsum.*

Servitus Dei voluntaria suavis.

Philip. 2. 13.

Deus bonorum operum causa duplex.

2. Cor. 1. 5.

2. Usitatus sermo, communis sermo, *Propter Deum*: sed plane, ubi non vacue dicitur, profundissimus sermo. Crebro sonat in ore hominum, etiam à quorum corde longe esse probatur. Omnes sibi propter Deum præstari postulant, propter Deum flagitant sibi subveniri. Facile quoque ea ipsa petuntur propter Deum, quæ tamen non sunt secundum Deum: & id ipsi fieri quis obsecrat propter Deum, quod non desiderat propter Deum, magis autem forte contra Deum. Ceterum vivus plane & efficax sermo, ubi non perfunctorie, non usurpatorie, non velut quodam usu loquendi, vel arte persuadendi; sed ex pinguedine, ut dignum est, devotionis, & pura animi intentione procedit. Nempe & mundus transit, & concupiscentia ejus; nec satis utiliter posita, aut stabilita firmiter, vel cadente eo, quæ pro eo facta sunt, videbun-

Propter Deum dicere nil juvat, nisi Deus sit in corde.

 tur. Ubi enim causa ipsa deficiet, quomodo non omnia quoque quæ ei videbantur innixa, pariter evacuabuntur? Propterea quoque * & qui in carne seminant, de carne habent metere corruptionem: quod videlicet omnis caro fœnum, & gloria ejus tamquam flos fœni: & ubi fœnum aruerit, florem quoque nihilo minus cadere sit necesse. Solus qui est, causa est indeficiens: nec flos fœni, sed verbum Domini manet in æternum. Denique *cælum*, inquit, *& terra transibunt, verba autem mea non transibunt.*

* al. denique

Isa. 40. 6.

Matt. 24. 35.

3. Prudenter itaque, dilectissimi, & utiliter elegistis propter verba labiorum ejus custodire vias duras; illic seminantes, ubi ne minima quidem portio vestri seminis valeat deperire. Sane qui parce seminat, non quidem non metet, sed parce metet. Nempe qui metit, mercedem accipit: & scimus quis promisit, ne eum quidem qui pro nomine suo calicem aquæ frigidæ dederit sitienti, mercede propria cariturum. Numquid tamen non in qua mensura mensus fuerit, sibi quoque remetietur: aut in retributione æquabitur ei, qui non aquam porrigens, sed sanguinem fundens, propinatum sibi biberit calicem Salvatoris? Non est hic calix aquæ frigidæ, sed calix inebrians quàm præclarus, calix vini meri, & quidem plenus mixto. Solus enim merum habuit vinum Dominus meus Jesus, qui solus perfecte mundus, & semper etiam potest facere mundum de immundo conceptum semine. Solus plane merum habuit vinum, qui nimirum & secundum divinitatem sapientia est ubique attingens propter munditiam suam, & nihil inquinatum cadit in eum: & secundum humanitatem peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus. Solus non debito conditionis gustavit mortem, sed suæ beneplacito voluntatis, sane non ad propriam utilitatem, bonorum enim nostrorum non eget: sed nec tamquam retribuens nobis gratiam pro gratia, qui non aliter pro amicis mortuus est, nisi pro acquirendis, videlicet ut amicos faceret ex inimicis. Cum enim adhuc inimici essemus, reconciliati sumus Deo per sanguinem Filii sui. Aut potius pro jam amicis, etsi nondum quidem amantibus, sed tamen jam amatis. In hoc est enim gratia, non quasi nos dilexerimus Deum, sed quia prior ipse dilexit nos. Vis nosse quàm longe prior? *Benedictus Deus & Pater Domini nostri Jesu Christi*, ait Apostolus, *qui benedixit nos in omni benedictione spirituali in cælestibus in Christo, sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem.* & post pauca: *Gratificavit*, inquit, *nos in dilecto Filio suo.* Quomodo non dilecti jam tunc in illo, quando electi in illo? Quomodo non ei grati, in quo gratificati sumus? Sic ergo Christus secundum tempus quidem pro impiis mortuus est: secundum prædestinationem autem pro fratribus & amicis.

2. Cor. 9. 6.

Matt. 10. 42.

Christi mors ex mero amore.

Ephes. 1. 3.

4. In his ergo omnibus merum est vinum ipsius equidem & solius, uti ne quispiam ceterorum præsumere audeat non esse quod sibi propheticum illud aptetur: *Vinum tuum mixtum est aqua.* Primum, quod nemo interim mundus à sorde, nemo gloriari possit omnino se castum habere cor. Deinde quod mortis debitum persolvant quandoque necesse est. Tertio, quod ponentes pro Christo animas, hoc sibi compendio vitam mereatur æternam: sed & væ eis, si ipsius erubescerent testimonium. Quarto, quod prærogatæ sibi gratis exhibitæ tantæ dilectioni imparem nimis exiguamque rependant. Attamen nec hoc mixtum, qui sine mixtura est, dedignatur, adeo ut fiducialiter Apostolus dicat, implere se quæ desunt passionum Christi in corpore suo. Sit ergo licet electis pariter omnibus unus idemque denarius vitæ reddendus æternæ; & in ipsa tamen sicut stella à stella differt in claritate, & alia claritas solis, alia claritas lunæ, alia stellarum; sic erit & resurrectio mortuorum: & quamvis domus una, diversæ tamen in ea sunt mansiones: ut videlicet quantum quidem ad æternitatem & sufficientiam; & qui parum, non minoretur; & qui multum, non abundet: quantum vero ad eminentiam & discretionem meritorum, unusquisque accipiat secundum suum laborem, ne quid omnino pereat quod in Christo sit seminatum.

Isai. 1. 22.
Mors nostra non m.

Coloss. 1. 24.

5. Hæc autem dicta sunt, Fratres, ut illius tam spiritualis responsi, quod hodie nobis considerandum est, gratia commendetur: *Quoniam tu es, Domine, spes mea.* Quicquid igitur agendum sit, quidquid declinandum, quidquid tolerandum, quidquid optandum, tu es Domine spes mea. Hæc mihi omnium promissionum causa, hæc tota ratio meæ exspectationis. Prætendat alter meritum, sustinere se jactet pondus diei & æstus, jejunare bis in sabbato dicat, postremo non esse sicut ceteros hominum glorietur: mihi autem adhærere Deo bonum est, ponere in Domino Deo spem meam. Sperent in aliis alii, forte hic in scientia litterarum, hic in astutia sæculi, ille in nobilitate, ille in dignitate, ille in alia qualibet vanitate confidat: propter te omnia detrimentum feci, & ut stercora arbitror, quoniam tu es, Domine, spes mea. Speret qui vult in incerto divitiarum: ego vero ne ipsa quidem nisi abs te victui necessaria spero, nimirum verbo tuo confidens, in quo abjeci omnia: *Quærite primum regnum Dei & justitiam ejus; & omnia adjicientur vobis.* Nempe *tibi derelictus est pauper, orphano tu eris adjutor.* Si mihi præmia promittuntur, per te obtinenda sperabo; si insurgant adversum me prælia, si sæviat mundus, si fremat malignus, si ipsa caro adversum spiritum concupiscat; in te ego sperabo.

Matt. 6. 33.

Psal. 10. 14.

6. Fratres, hoc sapere, ex fide vivere est, nec alius ex sententia dicere potest, *Quoniam tu es, Domine, spes mea*, nisi cui intus sit persuasum à Spiritu, ut (quemadmodum monet Propheta) jactet cogitatum suum in Domino, sciens quod enutriendus sit ab eo, juxta illud quoque Petri apostoli: *Omnem sollicitudinem vestram projicientes in eum; ipsi enim cura est de vobis.* Ut quid enim, si hæc sapimus, ut quid cunctamur abjicere omnino spes miseras, vanas, inutiles, seductorias, & huic uni tam solidæ, tam perfectæ, tam beatæ spei, tota devotione animi, toto fervore spiritus inhærere? Si quid illi impossibile, si quid vel difficile est, quære aliud in quo speres. Sed verbo omnia potest. Quid facilius dictu? Attamen hujusmodi dictum * intelligas volo. Si decreverit salvare nos, continuo liberabimur: si vivificare placuerit, vita in voluntate ejus est: si præmia æterna largiri, licet ei quod vult facere. An vero de facilitate jam non dubitas, sed ipsa tibi est suspecta voluntas? Plane & voluntatis testimonia credibilia facta sunt nimis. *Majorem hac dilectionem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis.* Denique quando in se speranti desit illa majestas, quæ tam studiose monet in se sperari? Plane non derelinquit sperantes in se. *Adjuvabit eos*, ait, *& liberabit eos; & eruet eos à peccatoribus, & salvabit eos.* Quare? quibus meritis? audi quod sequitur: *Quia speraverunt in eo.* Dulcis causa, attamen efficax, attamen irrefragabilis. Nimirum hæc est justitia, sed quæ ex fide est, non ex lege. *De quacumque tribulatione*, inquit, *clamaverint ad me, exaudiam eos.* Ecce numera tribulationes. Secundum multitudinem earum consolationes ejus lætificabunt animam tuam: dummodo ad aliam non convertaris; dummodo clames ad eum; dummodo speres in eum: nec humile aliquid vel terrenum, sed altissimum ponas refugium tuum. Quis speravit in eo, & confusus est? Facilius est cælum & terram transire, quàm verbum ejus evacuari.

Psal. 54. 23.

1. Pet. 5. 7.

Joan. 15. 13.

Psal. 36. 40.

7. *Altissimum*, inquit, *posuisti refugium tuum.* Non accedet illuc tentator, non calumniator ascendet, non pessimus ille fratrum accusator attinget. Nempe ei dicitur hoc (recolite psalmi primordia) ei dicitur, qui in protectione Altissimi commoratur, illuc refugiens à pusillanimitate spiritus & tempestate. Quæ quidem duplex est necessitas fugiendi, quod videlicet & foris pugnæ, & intus timores. Minus enim fugere oporteret, si vel interior magnanimitas exteriores tumultus viriliter sustineret, vel exteriori tranquillitate pusillanimitas propria foveretur. *Altissimum*, ait,

posuisti refugium tuum. Sæpe illuc fugiamus, Fratres: munitus est locus, nullus ibi timetur hostis. Utinam magis semper ibi manere liceret! Sed non est hoc temporis hujus. Quod modo refugium est, quandoque habitaculum erit, & habitaculum sempiternum. Interim sane, etsi persistere non conceditur, frequenter tamen est recurrendum. Nempe AD OMNEM tentationem, ad omnem tribulationem, ad omnem denique cujuscumque modi necessitatem, aperta est nobis urbs confugii; sinus matris expansus est: parata sunt foramina petræ; patent viscera misericordiæ Dei nostri. Hoc refugium qui declinat, nihil mirum si effugere non meretur.

[...m modo Deo spe... sed ...m Deum.]

8. Jam quidem, Fratres, quæ dicta sunt, ad expositionem versus hujus viderentur posse sufficere, si dixisset Propheta, *Quoniam in te speravi;* sicut in aliis psalmis quibusdam invenitur. Ceterum quod dicit, *Tu es, Domine, spes mea:* forte amplius aliquid sonat & sublimius, quod videlicet non modo in eo speret, sed eum. Convenientius siquidem spes nostra dicitur quod speramus, quàm in quo speramus. Sunt autem forte nonnulli, qui à Domino obtinere temporalia seu spiritualia quælibet concupiscunt: sed PERFECTA CARITAS solum sitit quod summum est, tota desiderii vehementia clamans: [...d. 72. 25.] *Quid enim mihi est in cælo, & à te quid volui super terram? Deus cordis mei, & pars mea Deus in æternum.* Pulcre nobis utrumque paucis verbis bodie Jeremiæ Prophetæ lectio commendavit: [...m. 3. 25.] *Bonus es, Domine, sperantibus in te, animæ quærenti te.* Ubi sane & ipsam numeri discretionem prudenter adverte, quod sperantes quidem in eo pluraliter dixerit, quod hoc videatur commune multorum: quærentem vero eum, singulariter, quod singularis sit puritatis, singularis gratiæ, singularis perfectionis, non modo nil sperare nisi ab eo, sed nil quærere nisi eum. Quod si bonus illis, quanto magis isti?

9. Merito proinde quærenti illum animæ respondetur: [...att. 17. 4.] *Altissimum posuisti refugium tuum.* Neque enim sic Deum sitiens anima, aut cum Petro ei in terreno monte facere tabernaculum, aut cum Maria deinceps [...an. 20. 17.] eum tangere vult in terra, sed plane clamat: [...nt. 8. 14.] *Fuge, dilecte mi, assimilare capreæ hinnuloque cervorum super montes Bethel.* [...an. 14. 28.] Audivit enim dicentem: *Si diligeretis me, gauderetis utique, quia vado ad Patrem, quia Pater major me est.* [...an. 20. 17.] Audivit dicentem: *Noli me tangere, nondum enim ascendi ad Patrem.* Et cælestis jam non ignara consilii clamat cum Apostolo: [...Cor 5. 16.] *Etsi cognovimus Christum secundum carnem, sed nunc jam non novimus.* Super montes, inquit, Bethel, supra omnem videlicet Potestatem & Principatum, super Angelos & Archangelos, Cherubim quoque & Seraphim (neque enim alii sunt montes domus Dei, quod sonat Bethel) plane in dextera Patris, ubi jam non sit Pater major eo, in dextera Altissimi coaltissimum apprehendere concupiscens. Hæc enim est vita æterna, Fratres, ut Patrem cognoscamus verum Deum; sed & quem misit Jesum-Christum, verum nibilo minus & unum cum eo Deum, super omnia benedictum in sæcula, amen.

SERMO DECIMUS,

De versu decimo, *Non accedet ad te malum, & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo.*

[...dei dua...]

1. NEc nostra est, nec nova vobis, sed nota omnino sententia, in præcipuis quibusque partibus nostræ fidei, quid non sit, quàm quid sit, & sciri posse facilius; & periculosius ignorari. Idem sane etiam spei non inconvenienter tribui posse videtur. Longe enim facilius mens humana tantorum experta malorum, quibus sit caritura, quàm quibus perfruitura, comprehendit. Nempe germana fidei, speique cognatio est; ut quod illa futurum credit, hæc sibi incipiat sperare futurum. Merito proinde Apostolus [...ebr. 11. 1.] Fidem sperandarum rerum substantiam esse diffinit; quod videlicet non credita nemo sperare, non plus quàm super inane pingere possit. DICIT ergo fides: Tom. III
Parata sunt magna & inexcogitabilia bona à Deo fidelibus suis. Dicit spes: Mihi illa servantur. Nam tertia quidem caritas, Curro mihi, ait, ad illa. Ceterum, ut jam memini, difficile omnino, aut etiam impossibile est illorum qualitatem investigare bonorum, nisi cui forte, juxta illud Apostoli, [1. Cor. 2. 9.] *Quæ oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus diligentibus se*, revelaverit ipse per Spiritum suum. [Spes nostra bona inexcogitabilia.] Sane quantumlibet perfectus in carne adhuc mortali degens, (nisi enim esset hic quædam, ut ita dixerim, imperfecta perfectio, non diceret Apostolus, [Philip. 3. 15.] *Quotquot perfecti sumus, idipsum sentiamus*, idipsum profecto quod præmiserat, *Non quasi jam acceperim, aut jam perfectus sim;*) etiam Paulus ipse necesse est fateatur: [1. Cor. 13. 12.] *Quia nunc cognosco ex parte.* Et item: *Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem.* Quod ergo homini interim noscitur capabilius, pia sane & provida inculcatione amplius commendatur. [Malorum privatio notior.] Proprium enim est afflictorum, ut molestiis eximi, summam reputent felicitatem; & carere miseria, summam beatitudinem arbitrentur. Unde Propheta in Psalmo: [Psal. 114. 7.] *Convertere*, inquit, *anima mea in requiem tuam, quia Dominus benefecit tibi.* nec ulla tamen collatæ munera felicitatis enumerat, sed adjungit: *Quia eripuit animam de morte, oculos meos à lacrymis, pedes meos à lapsu.* In quibus sane verbis patenter indicat, quantam sibi requiem, quantaque Domini beneficia judicet à tribulationibus & periculis liberari.

2. Cui profecto sententiæ illud quoque, quod de psalmo nonagesimo hodie nobis tractandum est, simile invenitur: *Non accedet ad te malum, & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo* Est autem verius ipsius, quantum nos capimus, facilis intelligentia, ad quam forte ex vobis jam aliqui prævolarint. [Caro est tabernaculum.] Neque enim tam rudes estis, aut spiritualis studii tam expertes, ut non facillime inter vos, & tabernacula vestra; & rursum inter id quod malum, & quod flagellum dicitur, discernatis. Nam & Apostolum sane audistis dicentem, cum jam bonum certamen certasset, velocem fore depositionem tabernaculi sui. [2. Tim 4. 6.] Sed quid ego Apostoli verba memoro? Quasi vero ignorare possit miles tabernaculum suum, aut docendus sit exemplo alieno. [Carni deditos & animæ negligentes arguit.] Videmus sane nonnullos tabernacula sua in turpissimæ captivitatis domicilia commutasse, nec militare in his, sed miseram gerere servitutem. Immo vero (quod omnino ridiculum est) sic errant aliqui, & in tantam oblivionem & spiritualem phrenesim devenerunt, ut nihil sese aliud putare, quàm suum hoc exterius tabernaculum videantur. Quid enim aliud quàm non modo Dei, sed & sui ignorantiam habent, qui tamquam mortui à corde, omnem insumunt operam circa carnem, sic intendentes tabernaculo suo, ac si numquam putent esse casurum? Verumtamen cadat necesse est, atque id quidem in brevi. Annon seipsos nescire videntur, qui sic dediti sunt carni & sanguini, ac si omnino nihil aliud quàm carnem solum se esse reputent, sic in vano accipientes animas suas, tamquam prorsus ignorent animas se habere? [Jerem. 15. 19.] *Si separaveris pretiosum à vili*, ait Dominus, *tamquam os meum eris;* hoc est, si sollerter discreveris inter exteriorem interioremque substantiam, ut non plus tabernaculo tuo timeas à flagello, quàm tibi ipsi à malo. Hoc enim malum est, unde dicitur: [Psal. 36. 27.] *Declina à malo, & fac bonum.* Hoc malum, quod sua quidem anima animam privat, quod separat inter te & Deum; ut eo regnante, tamquam corpus sine anima, sic sit anima sine Deo, plane mortua in semetipsa, instar utius eorum, quos tamquam sine Deo in hoc sæculo fuisse Apostolus memorabat.

3. Nec sane dixerim, ut vel ipsam odio habeas carnem tuam. [Caro ut diligenda.] Dilige eam, tamquam tibi datam in adjutorium, & ad æternæ beatitudinis consortium præparatam. Ceterum sic amet anima carnem, ut non ipsa in carnem transisse putetur, dicaturque ei à Domino:

Tom. III.

Gen. 6. 3.

Non permanebit spiritus meus in homine, quia caro est. Diligat anima carnem suam: sed multo magis suam ipsius animam servet. Amet Adam Evam suam: sed non sic amet, ut voci ejus plus obediat quàm divinæ. Denique ne ipsi quidem expedit sic amari, ut videlicet cui interim caves à flagello paternæ correptionis, thesaurizes iram æternæ damnationis. *Genimina viperarum*, ait Johannes, *quis demonstravit vos fugere à ventura ira? Facite dignos fructus pœnitentiæ.* Ac si evidentius loqueretur: Apprehendite disciplinam, nequando irascatur Dominus: sustinete virgam corripientem, ne sentiatis malleum conterentem. Quomodo dicunt nobis carnales homines: Crudelis est vita vestra, non parcitis carni vestræ? Esto, non parcimos semini. In quo ei magis parcere poteramus? An non melius est illi renovari & multiplicari in agro, quàm in horreo putrefieri? Heu! computruerunt jumenta in stercore suo! Sic vos parcitis carni vestræ? Simus nos crudeles interim non parcendo: at vos plane parcendo crudeliores. Siquidem etiam nunc caro nostra requiescit in spe: videritis vos ipsi quid ignominiæ interim vestra sustineat, quid miseriæ eam maneat in futurum. *Non accedet ad te malum, & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo.* Hic duplex est stola, & gemina quædam immortalitas commendatur. Unde enim nisi ex separatione animæ & corporis mors procedit? Inde est quod mortuum corpus, exanime nominatur. Unde autem separatio hæc, nisi ex flagellis præsentibus, ex qualibet doloris vehementia, & ipsius corporis corruptione, ex pœna peccati? Merito timet proinde & odit flagellum caro nostra, quo nimirum ab ipsius animæ tam delectabili honorabilique consortio amarum nimis divortium patiatur. Ceterum interim quidem donec revocetur*, velit, nolit, sustineat illud necesse est. Expedit autem sic tolerare, ut prorsus evadas, & flagellum deinceps non appropinquet tabernaculo tuo.

Math. 3. 7.

Carnem vere amant, qui eam mortificant.

Joel 1. 17.

* al. renovetur.

Animæ vita, Deus; peccatum, mors.

4. Jam vero (ut supra meminimus, & incessanter convenit meminisse) vera animæ vita Deus est: & inter hæc quoque separat malum, sed malum animæ, quod non est aliud quàm peccatum. Eia, Fratres, nugari libeat, otiositatibus indulgere delectet; nimirum gemino hoc serpente vicino, qui duplicem nobis auferant vitam, alter corporis, alter cordis. Quidni secure dormiamus, nisi quod negligentia in graviori periculo, non tam securitatis est, quàm desperationis indicium? Et quidem optandum nobis ab utroque liberari: sed cavendum sane interim peccatum, quàm peccati pœna; & eo studiosius à malo, quàm à flagello declinandum, quo perniciosius & omnino infelicius sit à Deo animam, quàm à corpore separari. Sane ubi prorsus de medio factum fuerit omne peccatum, causa quidem omnino sublata nec ipse quoque deinceps manebit effectus: ut quomodo accedere jam ad te malum omnino non poterit, sic nec flagellum quidem valeat appropinquare tabernaculo tuo, quod videlicet tam longe sit ab exteriori homine quælibet pœna, quàm longe fuerit culpa ab interiori. Neque enim dicit, Non erit in te malum, aut flagellum in tabernaculo tuo; sed, *Non accedet, non appropinquabit.*

Peccatum magis cavendum, quàm peccati supplicium.

Peccatum regnans & manens, quid.

5. Siquidem est considerare homines, in quibus peccatum non modo habitat, sed & regnat: nec jam proximum magis, aut magis intimum posse esse videtur, nisi forte cum sic dominabitur eis, ut nullo modo deinceps valeat non dominari. Est autem & alios invenire, in quibus quidem adhuc manet peccatum, sed jam non dominatur aut prævalet in eis, evulsum quodammodo, necdum tamen expulsum; dejectum, sed non prorsus ejectum. Constat sane ab initio non fuisse sic: sed in parentibus primis ante primam illam mandati prævaricationem non modo non regnasse peccatum, sed nec fuisse quidem. Attamen quodam modo jam tunc prope illos fuisse videtur, quod tam facile persuasum est, quod tam festinanter intravit. Quid vero aliud admonebat, quàm & ipsam quoque peccati pœnam, etsi necdum inesse corporibus, jam tamen velut pro foribus esse, qui dixit: *In quacumque die comederitis de ligno scientiæ boni & mali, morte moriemini?* Felix proinde exspectatio, & beata spes nostra, quorum tam longe gloriosior futura est resurrectio, quàm fuerit prima conditio: ut nec culpa omnino, nec pœna; nec malum scilicet nec flagellum, aut regnet, aut habitet; aut regnare, aut habitare jam possit aliquando in animabus, seu in corporibus nostris. *Non accedet*, inquit, *ad te malum, & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo.* Nempe nil tam remotum, quàm quod adesse ultra non potest.

Gen. 2. 17.

6. Sed quid agimus, Fratres? Vereor deprehendi. Nempe horam hanc magnus ille & communis Abbas noster & vester non vacationi sermonum, sed operi manuum * noscitur assignasse. Puto tamen ignoscet facile, præsertim non immemor religiosæ fraudis illius, qua Romanus olim tribus annis in specu posito pie ministravit. Pie siquidem, ut legimus *, Patris sui oculis furabatur horas, & quem sibi subripere ad manducandum poterat, certis diebus Benedicto panem ferebat. Et ego quidem non dubito, Fratres, pluribus qui inter vos sunt, abundantiorem spiritualium deliciarum suppetere copiam: sed quod vobis communico, non subripio mihi. Quinimmo & securius, & suavius, quicquid illud sit quod Dominus donat, sumo vobiscum: nec enim alimonia hæc distribuendo minuitur, sed potius augetur ministrando. Verumtamen quod aliquoties * vobis loquimur præter consoetudinem Ordinis nostri, non nostra id agimus præsumptione, sed de voluntate Venerabilium Fratrum & Coabbatum nostrorum, qui id nobis etiam injungunt, quod tamen sibi quidem passim nolunt omnino licere. Nempe aliam mihi rationem & singularem necessitatem esse noverunt. Neque enim modo loquerer vobis, si possem laborare vobiscum. Illud forte vobis efficacius verbum foret, sed & conscientiæ meæ magis acceptum. Ceterum quando id mihi peccatis meis exigentibus, & onerosi hujus (ut ipsi scitis) tam multiplici infirmitate corporis, & ipsa quoque temporis necessitate negatur; utinam dicens & non faciens, in regno Dei vel minimus merear inveniri, amen.

SERMO UNDECIMUS.

De versu undecimo, *Quoniam Angelis suis mandavit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis.*

1. Scriptum est, & veraciter scriptum; quia *Misericordia Domini, quod consumpti non sumus, quod non tradidet nos in manus inimicorum nostrorum.* Vigilat super nos indefessus & pervigil ille singularis clementiæ oculus; non dormit, neque dormitat qui custodit Israël. Id quidem necesse est. Non enim dormit, neque dormitat qui impugnat Israël. Et sicut ipse sollicitus est nostri, & ipsi cura est nobis: sic ille sollicitus est ut nos mactet & perdat, & una ei cura, ne forte qui aversus est revertatur. Nos autem aut non attendimus, aut minus attendimus reverentiam præsidentis, protegentis custodiam, beneficia largientis, ingrati gratiæ, immo tam multiplicibus gratiis, quibus prævenit nos, & subvenit nobis. Et nunc quidem per seipsum implet splendoribus animas nostras: nunc per Angelos visitat, nunc per homines instruit, nunc etiam consolatur & erudit per Scripturas. *Quæcumque enim scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt: ut per patientiam & consolationem Scripturarum spem habeamus.* Bene *ad doctrinam*, ut per patientiam speremus. siquidem, ut alibi dictum est, *Doctrina viri per patientiam noscitur.* Sed & patientia probationem operatur, probatio vero spem. Quid nos soli nobis non adsumus, quid soli negligimus nosmetipsos? An ideo dissimulandum nobis, quia undique subvenitur nobis? Immo vero propterea studiosius vigilandum. Neque enim tam magna pro nobis in cælo pariter & in terra sollicitudo gereretur, si non magna nobis incumbere necessitas videretur: non tam multiplex

Rom. 15. 4.

Prov. 19. 11.

Rom. 5. 4.

nobis custodia, nisi ob multiplices insidias, poneretur.

2. Felices proinde fratres nostri, qui jam liberati sunt de laqueo venantium, qui de tabernaculis militantium ad atria quiescentium transierunt, malorum timore sublato, in spe singulariter constituti! Uni istorum, immo universitati dicitur: *Non accedet ad te malum, & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo.* Sane considera, non ad hominem qui secundum carnem vivit, sed ad eum qui in carne degens secundum spiritum ambulat, hanc fieri promissionem. siquidem non est distinguere inter illum, & tabernaculum suum. Confusa in eo sunt omnia, tamquam in filio Babylonis. Denique hujusmodi homo etiam caro est, nec in eo spiritus manet. Ubi autem non fuerit spiritus bonus, quando deerit malum? Porro ubi malum, flagellum quoque appropinquare necesse est. Semper enim malum pœna comitatur. *Non accedet ad te malum, & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo.* Magna promissio: sed unde id sperare licet? Quomodo malum & flagellum evadam, quomodo effugiam, quomodo elongabo, ut non appropinquent mihi? Quo merito, qua sapientia, qua virtute? *Quoniam Angelis suis mandavit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis.* In quibus omnibus viis? Quibus declinas à malo, quibus fugis à ventura ira. Multæ sunt viæ, & genera multa viarum: magnum profecto periculum viatori. Quàm facile in multarum occursu errabit in via sua, qui viarum discretione caruerit! Nam neque Angelis mandavit, ut in omnibus viis custodiant nos, sed in omnibus viis nostris. Sunt autem à quibus, non * in quibus oporteat custodiri.

3. Scrutemur proinde vias nostras, Fratres; etiam vias dæmonum, vias quoque beatorum spirituum, & vias Domini investigemus. Et quidem supra me est quod incipio: sed adjuvabitis orationibus vestris, ut aperiat mihi thesaurum intelligentiæ suæ, & voluntaria oris mei beneplacita faciat sibi Deus. Viæ igitur filiorum Adam in necessitate & cupiditate versantur. Ab utraque siquidem ducimur, & ab utraque trahimur: nisi quod videmur magis urgeri necessitate, trahi cupiditate. Et necessitas quidem specialiter corpori tribuenda videtur. Nec simplex illa est, sed anfractus habens plurimos, plurimaque dispendia. nam compendia pauca admodum, si qua tamen. Quis hominum nesciat, quod necessitas hominum revera quam multiplex sit? Quis sufficiat, quàm sit multiplex, explicare? Ipsa nos erudit experientia, ipsa vexatio dat intellectum. In his quisque docetur, quàm necesse habeat clamare ad Dominum, non De necessitate, sed *De necessitatibus meis erue me.* Nec modo ab hac via necessitatis, sed ab ea quoque, quæ cupiditatis est, optabit educi, quisquis non surda aure monita Sapientis exceperit. Quid enim ille ait? *A voluntatibus tuis avertere.* & item: *Post concupiscentias tuas non eas.* Siquidem è duobus malis longe melius est in necessitate gradi, quàm in cupiditate. Multiplex illa: sed ista amplius per omnem modum, immo ultra omnem modum multiplicior invenitur. Res cordis ista cupiditas: propterea tanto major, quanto anima plus est quàm corpus. Denique hæ sunt viæ quæ videntur hominibus bonæ: sed finem non habent, nisi cum demergunt in profundum inferni. Si invenisti vias hominum, illud quoque considera, ne forte de his dictum sit: *Contritio & infelicitas in viis eorum*; ut sit contritio in necessitate, infelicitas in cupiditate. Quomodo in cupiditate infelicitas, id est non felicitas, ut putatur? Quid enim si cui forte videtur in terrenarum affluentia rerum felicitas arridere concupita? Eo ipso infelicior est, quo vehementius ipsam pro felicitate amplectitur infelicitatem, aut magis immergitur ei, & absorbetur ab ea. Væ filiis hominum ab hac felicitate falsa atque fallaci! Væ qui dicit, Quia dives sum, & nullius egeo; cum sit pauper & nudus, & miser, & miserabilis. Et necessitas quidem ex infirmitate carnis, cupiditas ex cordis inedia & oblivione

A procedit. Idcirco enim alienum mendicat anima, quod oblita sit comedere panem suum: propterea terrenis inhiat, quod minime cælestia meditetur. Tom. III.

4. Videamus & dæmonum vias, videamus & caveamus, videamus & fugiamus eas: siquidem viæ illorum, præsumptio, & obstinatio. Scire vultis unde id sciam? Considerate eorum principem: qualis ille est, tales & domestici ejus. Considerate viarum ipsius principia, si non manifeste in immanissimam statim præsumptionem prosilierit, dicens: *Sedebo in monte testamenti. in lateribus Aquilonis, similis ero Altissimo.* Quàm temeraria, quamque horrenda præsumptio! Numquid non illic ceciderunt omnes qui operantur

2. Viæ dæmonum, præsumptio & obstinatio.

Isa 14. 13.

B iniquitatem, expulsi sunt, nec potuerunt stare? Propter præsumptionem stare non potuerunt: propter obstinationem qui cecidit, non adjiciet ut resurgat. Ex hac nempe * spiritus vadens, ex illa & non rediens est. Et mira quidem præsumptio dæmonum, sed non minus mira obstinatio est, quod superbia eorum semper ascendit: propterea non est illis commutatio. Quia enim converti noluerunt à via præsumptionis, inciderunt in viam obstinationis. Quàm perverso & everso sunt corde filii hominum, quicumque sectantur vestigia dæmonum, ingrediuntur dæmonum vias! Hæc enim tota adversum nos spiritualium colluctatio nequitiarum est, ut nos seducant, ut nos in-

* al. namque.

C ducant in vias suas, ut deducant in eis, perducant ad destinatum finem, qui paratus est eis. Fuge homo præsumptionem, ne gaudeat de te inimicus tuus. Nempe in his maxime vitiis gaudet, in seipso expertus, quàm difficile possis ab hac tanta voragine respirare.

5. Nolo autem ignorare vos, Fratres, quonam modo descendatur, immo cadatur in illas. Primus enim, ut interim occurrit, gradus descensionis hujus, dissimulatio est propriæ infirmitatis, iniquitatis, inutilitatis; dum sibi parcens, sibi blandiens, sibi persuadens homo aliquid se esse, cum nihil sit, jam ipse se seducit. Secundus gradus, ignorantia sui. Ubi

Gradus quadruplex in præsumptionem & perditionem *V. lib. 1. de Consid. n. 2.*

D enim in primo gradu inutilia sibi consuerit perizomata foliorum, quid superest nisi ut vulnera tecta non videat, præsertim cum ad hoc solum texerit ne videret? Ex hoc tandem fit, ut etiam alio revelante, vulnera non esse contendat, conversus in verba malitiæ ad excusandas excusationes in peccatis. Atque is quidem tertius gradus est admodum jam vicinus, immo contiguus præsumptioni. Quid enim mali jam actitare vereatur, qui præsumit & defensare? Ceterum difficile hic hærebit in tenebris & lubrico, præsertim cum non desit etiam angelus Domini malus persequens & impellens. Itaque quartus gradus, vel quartum potius præcipitium, contemptus est; ut,

E quemadmodum Scriptura dicit, *Impius, cum venerit in profundum malorum, contemnat.* Ex hoc & deinceps magis ac magis super eum urget puteus os suum, dum videlicet ejusmodi animam contemptus tradit impœnitentiæ, impœnitentia obstinatione firmatur. Hoc est jam peccatum, quod neque in hoc sæculo, neque in futuro remittitur: quia cor durum & induratum nec timet Deum, nec hominem reveretur. Qui sic in omnibus viis suis adhæret diabolo, manifeste factus est unus spiritus cum eo. Et viæ quidem hominum, quas superius demonstravimus, ipsæ sunt de quibus dicitur: *Tentatio vos non apprehendat nisi*

Prov. 18. 3.

1. Cor 10. 13.

F *humana*: & quia humanum est peccare. Porro vias diabolicas à natura hominis alienas esse quis nesciat? nisi quod in nonnullis ipsa sibi consuetudo induisse naturam videatur. Ceterum etsi quorumdam hominum sit, non humanum tamen, sed diabolicum est in malo perseverare.

6. Quæ vero sunt sanctorum Angelorum viæ? Profecto illæ, quas Unigenitus enarravit, dicens: *Videbitis Angelos ascendentes & descendentes super Filium hominis.* Ascensio igitur & descensio viæ illorum: ascensio propter se; descensio vel potius condescensio propter nos. Sic beati illi spiritus ascendunt per con-

3. Viæ Angelorum, ascensio & descensio *Johan. 1. 51.*

Tom. III.

templationem Dei, descendunt per compassionem tui, A ut custodiant te in omnibus viis tuis. Ascendunt ad vultum ejus, descendunt ad nutum ejus; quoniam Angelis suis mandavit de te. Nec tamen vel descendendo visione gloriæ fraudantur, quia semper vident faciem Patris.

Viæ Domini, misericordia & veritas.
Psal. 24. 9. & Mich. 4. 2.
Psal. 24. 10.

7. Puto & vias Domini vultis audire. Multum præsumere videor, si me illas promisero ostensurum. Legitur autem de ipso: *Quoniam docebit nos vias suas*. Cui enim alteri crederetur? Docuit itaque vias suas, cum aperuit labia Prophetæ, ut diceret: *Universa viæ Domini, misericordia & veritas*. Ita ad singulos, ita ad omnes communiter venit; in misericordia scilicèt & veritate. Ubi enim multa jam fuerit de miseratione B præsumptio, sed oblivio veritatis; non continuo ibi Deus. Sed neque ubi terror multus ex recordatione veritatis, nulla autem de memoria misericordiæ consolatio. Nam neque veritatem tenet, qui misericordiam, ubi vere est, non agnoscit: nec vera esse sine veritate misericordia potest. Itaque ubi misericordia & veritas obviaverunt sibi, sese etiam justitia & pax osculantur; nec is abesse potest, cujus in pace factus est locus. Quanta audivimus & cognovimus (siquidem patres nostri annuntiaverunt nobis) super hac copula tam felici misericordiæ & veritatis! *Misericordia tua & veritas tua susceperunt me*, ait Propheta. & alio loco: *Misericordia*, inquit, *tua ante oculos meos est*, *&* C *complacui in veritate tua*. Sed & Dominus ipse de eo: *Veritas mea & misericordia mea cum ipso*.

Utraque copulanda.
Psal. 39. 12.
Psal. 25. 3.
Psal. 88. 25.

8. Sed considera etiam manifestos adventus Domini, quemadmodum scilicet in eo, qui jam præsumptus est, misericordem teneas Salvatorem; porro in eo qui in fine promissus est, veracem sustineas retributorem. Nam & hinc forte videbitur dictum, *Quia misericordiam & veritatem diligit Deus, gratiam & gloriam dabit Dominus*. Quamvis & in priore quoque adventu recordatus sit misericordiæ suæ, & veritatis suæ domui Israel: & in posteriori, licet judicaturus sit orbem terræ in æquitate, & populos in veritate sua; non tamen futurum judicium fiet sine misericordia, nisi for- D te ei qui non fecerit misericordiam. Hæc sunt etenim æternitatis itinera, de quibus apud Prophetam sic habes: *Incurvati sunt colles mundi ab itineribus æternitatis ejus*. Ad manum est unde id facillime probare possim. siquidem *Misericordia Domini ab æterno, & usque in æternum*. &. *Veritas Domini manet in æternum*. Ab his itineribus incurvati sunt colles mundi, superbi dæmones, principes mundi hujus, tenebrarum harum: qui viam veritatis & misericordiæ nescierunt, neque meminerunt semitarum ejus. Quid illi & veritati, qui mendax est & pater ejus? Denique habes manifeste de eo scriptum: *Quoniam in veritate non stetit*. Quàm vero longe fuerit à misericordia, etiam inflicta nobis E ab illo miseria nostra testatur. Quando ille umquam misericors fuit, qui homicida ab initio erat? Postremo qui sibi nequam, cui bonus? Quàm nequissimus ille sibi, qui numquam super propria iniquitate dolet, numquam super propria damnatione compungitur! Nimirum falsa præsumptio à via veritatis extrusit, crudelis obstinatio viam misericordiæ interclusit. Inde enim nec in se umquam assequi, nec à Domino misericordiam consequi potest. In hunc ergo modum tumidi illi colles incurvati sunt ab itineribus æternitatis, dum à viis Domini (quæ quidem rectæ sunt) per anfractus suos & distorta non tam itinera, quàm præcipitia corruerunt. Quàm vero prudentius atque F utilius alii quidem colles ab his itineribus incurvati & humiliati sunt ad salutem! Non enim incurvati ab his, tamquam ab eorum rectitudine dissidentes: sed quod ipsa eos incurvaverunt itinera æternitatis. Annon incurvatos jam cernere est colles mundi, dum sublimes quique ac potentes devota subjectione inclinantur ad Dominum, & ejus vestigia adorant? Numquid non incurvantur, cum ab ipsa sua perniciosa celsitudine vanitatis & crudelitatis, ad humiles semitas convertuntur misericordiæ & veritatis?

Psal. 83. 12.
Judicium futurum non erit sine misericordia.
Abac. 3. 6.
Psal. 102. 17.
Psal. 116. 2.
Johan. 8. 44.
Ibidem.
Obstinatio diabolo viam misericordiæ interclusit.

9. Ad istas nimirum Domini vias non modo bonorum spirituum, sed etiam electorum viæ hominum diriguntur. Et primus quidem gradus misero homini emergenti de profundo vitiorum, illa est misericordia, qua miseretur filio matris suæ, miseretur animæ suæ, proinde placens Deo. Imitatur enim qui hujusmodi est, magnum illud divinæ miserationis opus; compunctus cum eo, qui prior pro eo punctus est, moriens & ipse quodammodo pro salute sua, nec parcens sibi ipsi. Hæc miseratio prima excipit redeuntem ad cor, & hæc intra ipsa viscerum actitatur arcana. Superest ut via regia progrediatur, & procedat usque ad veritatem: &, quod sæpissime commendamus vobis, cordis contritionem oris confessio comitetur. Corde enim creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Conversus ad cor parvulus fiat in oculis suis necesse est, sicut Veritas ait: *Nisi conversi fueritis, & efficiamini sicut parvuli, non intrabitis in regnum cælorum*. Non ergo velit dissimulare, quod non valet nescire, quàm ad nihilum redactus sit. Non confundatur in lucem prodere veritatis, quod non sine miserationis affectu viderit in occulto. Sic ingreditur homo misericordiæ vias & veritatis, vias utique Domini, vias vitæ; & fructus viarum, salus est viatoris.

10. Vias quoque Angelorum ad easdem nihilo minus tendere manifestum est. Cum enim ascendunt ad contemplationem, inquirunt veritatem, de qua & desiderando satiantur, & satiando desiderant. Cum vero descendunt, faciunt nobiscum misericordiam, ut custodiant nos in omnibus viis nostris. Administratorii enim spiritus sunt, missi in ministerium propter nos. Plane ministri nostri, non domini nostri. Et in hoc Unigeniti formam imitantur, qui non venit ministrari, sed ministrare: qui stetit inter Discipulos tamquam qui ministrat. Fructus angelicarum viarum, quod ad ipsos spectat, sua ipsorum beatitudo, & obedientia est caritatis: quod autem ad nos pertinet, inde quidem obtentus divinæ gratiæ, hinc vero custodia viæ nostræ. siquidem Angelis suis mandavit de te, ut custodiant te in omnibus indigentiis tuis, in omnibus desideriis tuis. Alioquin facile est tibi incurrere vias mortis, ut videlicet aut de necessitate in obstinationem, aut in præsumptionem de cupiditate prorumpas: quæ quidem jam non hominum, sed dæmonum viæ sunt. In quo enim tam facile inveniri solent homines obstinati, quàm in eo, quod ad necessitatem pertinere aut simulant, aut arbitrantur? Quicquid moneas, ait ille *, ego quod possum, possum, & non ultra possum. Tu si hic sis, aliter sentias. Unde vero in præsumptionem, nisi ex quodam impetu vehementioris desiderii prosilimus?

11. Interim ergo mandavit Angelis suis Deus, non quidem ut amoveant te a viis tuis, sed in eis ipsis te custodiant, & quasi per vias suas, vias tuas dirigant in vias ipsius. Quonam modo, inquis? Nempe ut quod Angelus ex sola caritate purius agit, tu propria saltem necessitate compulsus & admonitus, descendas & condescendas, exhibere scilicet proximo misericordiam: & rursum cum eodem Angelo levans desideria tua, tota animi cupiditate ascendere studeas ad summam & perpetuam veritatem. Hinc enim monemur levare corda nostra cum manibus; hinc audimus quotidie, *Sursum corda*. Hinc quoque negligentes arguimur, & dicitur nobis: *Filii hominum usquequo gravi corde? ut quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium?* EXONERATUM enim cor & leve levatur magis, ut quærat & diligat veritatem. Nec mireris quod in vias Domini secum nos admittere, immo & immittere non dedignentur, qui custodire dignantur in nostris. Quàm felicius tamen in eis ipsi ambulant, quamque securius. Ceterum & ipsi quoque, quamquam longe inferius ab eo qui Veritas ipsa, & ipsa Misericordia est, in misericordia & veritate versantur.

12. Quàm vero congrue suis quæque gradibus, sibique competentibus disposuit Deus! Summam rerum

tenet

tenet ipse qui summus est, ipse supra quem nihil est, ultra quem nihil. Porro Angelos suos non in summo quidem posuit, sed in tuto: quippe ei qui in summo stat, vicinius adhærentes, ac proinde confirmatus virtute ex alto. Nam homines quidem nec in summo, nec in tuto sunt, sed in cauto. Denique & in solido sunt, id est in terra, habentes locum imum, sed non infimum, unde & possibile & necesse sit, ut sibi caveant. Dæmones autem in pendulo hujus aëris vagi * ventosique vagantur. Indigni siquidem cælos conscendere, ad terram tamen descendere dedignantur. Et hodie quidem ista sufficiant. Atque utinam ejusdem ipsius munere sufficientes ei gratias referre valeamus, ex quo & sufficientia nostra est. Non enim sufficientes sumus, vel cogitare aliquid à nobis quasi ex nobis, nisi ipse dederit nobis qui dat omnibus affluenter, & est super omnia Deus benedictus in sæcula sæculorum, amen.

al. vani.

2. Cor. 3. 5.

SERMO DUODECIMUS,

De versu undecimo, *Quoniam Angelis suis mandavit de te*, &c. & de versu duodecimo, *In manibus portabunt te*; &c.

1. SI meministis, hesterno sermone vias dæmonum præsumptionem diximus & obstinationem, nec tacuimus quare id diceremus. Possumus tamen, si necessarium judicatis, vias eorum via adhuc alia investigare. Nam etsi omnimodis eas occultare laborent, multipliciter eos prodit Spiritus-sanctus, multipliciter in Scripturis sanctis declarat semitas iniquorum. Legimus siquidem de eis omnibus, quoniam *in circuitu impii ambulant*. Legimus de eorum principe, quoniam *circuit quærens quem devoret*. Quod & ipse fateri cogitur in præsentia majestatis, cum inter filios Dei adstans, & unde veniat requisitus: *Circuivi*, ait, *terram, & perambulavi eam*. Dicamus itaque vias ejus, circuitionem & circumventionem: ista enim ad nos, illa utitur in seipso. Semper ille extollitur, sed dejicitur semper: superbia ejus ascendit semper, semper humiliatur. Numquid non circuitus iste? Qui enim in circuitu ambulat, proficiscitur quidem, sed proficit nihil. Væ homini qui sequitur hunc circuitum, qui numquam à propria voluntate recedit. Si conaris avellere, paululum sequi videbitur, sed in dolo. Circuitus est, aliunde reditum parat, non ab ea penitus abducetur. Satagit undique, undique fugitat, hæret tamen semper propriæ voluntati.

2. Verumtamen si mala est circuitio propria, longe quidem pejor circumventio aliena. Ea siquidem vel maxime diabolum facit. Sed quomodo, Fratres, ut miserum hominem circumveniat, superbissimus ille descendit? Vide circuitum impii etiam in hoc ipso. Oculi ejus omne sublime vident: attamen ima quoque ipsa curiose vestigat, sed ut magis ascendat, ut vehementius intumescat, & dum conculcaverit humilem, sibi videatur esse sublimior, sicut scriptum est: *Dum superbit impius, incenditur pauper*. Quàm perverse ascendentes & descendentes Angelos bonos angelus malus æmulatur! Ascendit studio vanitatis, descendit livore malignitatis. Cujus mendax ascensio, ejus crudelis descensio est: expers ille (ut heri diximus) misericordiæ & veritatis. Ceterum si descendunt maligni ut circumveniant, gratias ei cujus mandato descendunt & benigni Angeli, ut subveniant nobis, ut custodiant nos in omnibus viis nostris. Neque hoc solum, sed, *In manibus*, inquit, *portabunt te, ne umquam offendas ad lapidem pedem tuum*.

3. Quanta nobis, Fratres, in hujus Scripturæ verbis & eruditio, & admonitio, & consolatio exhibetur! Quis in omnibus psalmis tam magnifice pusillanimes consolatur, negligentes admonet, erudit ignorantes? Unde id quoque fidelibus suis providentia voluit divina præstare, ut in ore ipsorum versiculi psalmi hujus hoc maxime quadragesimali tempore versarentur. Nec aliunde quàm ex ipsius usurpatione diaboli

A sumpta videtur occasio, ut in hoc quoque nequissimus ille servus filiis serviat vel invitus. Quid enim tam molestum ei, quid nobis esse poterat tam jucundum, quàm ut etiam malum ejus nobis cooperaretur in bonum? *Angelis suis mandavit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis*. Confiteantur Domino misericordiæ ejus, & mirabilia ejus filiis hominum. Confiteantur & dicant inter gentes, quoniam magnificavit Dominus facere cum eis. Domine, quid est homo quia innotuisti ei, aut quid apponis erga eum cor tuum? Apponis cor erga eum, geris pro eo sollicitudinem, curam illius habens. Denique ei mittis Unigenitum tuum, immittis Spiritum tuum, promittis

Tom III.

Dei bonitas in custodia Angelorum.

B etiam vultum tuum. Et ne quid in cælestibus vacet ab opera sollicitudinis nostræ, beatos illos spiritus propter nos mittis in ministerium, custodiæ nostræ deputas, nostros jubes fieri pædagogos. Parum est enim quod facis Angelos tuos spiritus: facis & Angelos parvulorum. Denique Angeli eorum semper vident faciem Patris. Illos utique spiritus tam felices, & tuos ad nos, & nostros ad te angelos facis. Matt. 18. 10.

4. *Angelis suis mandavit de te*. Mira dignatio, & vere magna dilectio caritatis! Quis enim, quibus, de quo, quid mandavit? Studiose consideremus, Fratres, diligenter commendemus memoriæ hoc tam grande mandatum. Quis enim mandavit? cujus sunt Angeli? cujus

Beneficium hoc pie & eleganter expenditur.

C mandatis obtemperant? cujus obediunt voluntati? Nempe *Angelis suis mandavit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis*: nec cunctantur, quin etiam in manibus tollant te. Summa ergo majestas mandavit Angelis, & Angelis suis mandavit. Illis utique sublimibus, tam beatis, tam proximis, sibi cohærentibus, tam familiariter adhærentibus, & vere domesticis Dei. Mandavit autem de te. Tu quis es? Domine, quid est homo quod memor es ejus, aut filius hominis, quoniam reputas eum? Quasi vero non sit homo putredo, & filius hominis vermis. Sed quid putas mandavit de te? Numquid scripsit contra te amaritudines? Numquid ut contra folium quod vento rapitur, ostendant poten-

D tiam suam, & stipulam siccam persequantur? Numquid ut tollant impium, ne videat gloriam Dei? Mandandum istud est, non mandatum. Non recedas ab adjutorio Altissimi, in protectione Dei cæli commorare, ne de te illud quandoque mandetur. Quem enim protexerit Deus cæli, non de eo illud mandabitur, sed pro eo. Et quod interim non mandatur, pro eo differtur, ut sint omnia propter electos. Denique parantibus ire servis, & continuo superseminata colligere zizania cupientibus, providus Paterfamilias, *Sinite*, inquit, *usque ad messem, ne forte eradicetis simul & triticum*. Quomodo igitur tamdiu conservabitur interea? Hoc plane, hoc opus præsens, hoc mandatum temporis

Angelorum officium erga homines quod.

Matt. 13. 30.

E hujus.

5. Itaque *Angelis suis mandavit de te, ut custodiant te*. O triticum inter zizania! ô granum inter paleas! ô lilium inter spinas! Gratias ei, Fratres, gratias ei & pro nobis pariter & pro vobis. PRETIOSUM depositum nobis commiserat, fructum crucis suæ, pretium sanguinis sui. Non est contentus custodia hac tam parum tuta, tam parum utili, tam fragili, tam insufficienti. Super muros tuos, Jerusalem, constituit custodes. Nempe etiam ipsi qui videntur muri, aut in muro ipso columnæ, his custodibus egent, & maxime.

F 6. *Angelis suis mandavit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis*. Quantam tibi debet hoc verbum inferre reverentiam, afferre devotionem, conferre fiduciam! reverentiam pro præsentia, devotionem pro benevolentia, fiduciam pro custodia. Caute ambula, ut videlicet cui adsunt Angeli, sicut eis mandatum est, in omnibus viis tuis. In quovis diversorio, in quovis angulo, Angelo tuo reverentiam habe. Tune audeas illo præsente, quod vidente me non auderes? An præsentem esse dubitas quem non vides? Quid si audires? quid si tangeres? quid si olfaceres? Vide quia non solo visu rerum præsentia comprobatur. Non omnia

Quid ab hominibus exigat.

Tom. III.

visui subjacent, nec corporalia quidem: quanto magis spiritualia procul sunt ab omni sensu corporeo, & spiritualiter potius vestiganda? Si fidem consulas, ea tibi angelicam probat præsentiam non deesse. Nec dixisse piget, quoniam fides probat; quam nimirum

Hebr. 11. 1.

Apostolus argumentum non apparentium esse diffinit. Adsunt igitur, & adsunt tibi, non modo tecum, sed etiam pro te. Adsunt ut protegant, adsunt ut prosint. Quid retribues Domino pro omnibus quæ retribuit tibi? siquidem soli ei honor & gloria. Quare ei

Jacob. 1. 17.

soli? quia ipse mandavit; & omne datum optimum non nisi ab illo est.

Gratitudo nostra in Angelos.

7. Verumtamen etsi ille mandavit, ipsis quoque, qui & ei ex tanta caritate obediunt, & nobis subveniunt in tanta necessitate, ingratos esse non licet. Simus ergo devoti, simus grati tantis custodibus: redamemus eos, honoremus eos quantum possumus, quantum debemus. TOTUS tamen ei reddatur & amor, & honor noster, à quo tam ipsis quàm nobis est totum, unde honorare possumus vel amare, unde amari hono-

1. Tim. 1. 17.

rarive meremur. Neque enim Apostolus ubi ait, *Soli Deo honor & gloria*, prophetico credendus est obviare

Psal. 138. 17.

sermoni, qui sibi etiam amicos Dei nimis honorificatos esse testatur. Puto autem simile esse illud verbum

Rom. 13. 8.

Apostoli ei quod item ait: *Nemini quicquam debeatis, nisi ut invicem diligatis.* Siquidem hoc non voluit, ut alia quælibet debita negarentur, præsertim cum idem

Ibidem 7. Honor soli Deo debitus non excludit honorem sanctorum

ipse dicat: *Cui honorem, honorem*, & cetera in hunc modum. Ut ergo plenius intelligas, quid in utroque senserit, quidve monuerit; vide quemadmodum inter radios solis minora quælibet luminaria non videntur. Numquid amota modo sidera arbitramur? numquid exstincta? Minime quidem, sed ampliori claritate quodammodo tecta, interim apparere non posse. Sic ergo dilectio alia quævis debita superans, quasi sola regnare debet in nobis: ut quicquid debetur cete-

Idem de amore tenendum.

ris, sibi vindicet, & ex dilectione omnia faciamus. Sic divinus prævalere debet honor, & quodammodo præjudicare universis, ut solus ipse non modo præ omnibus, sed in omnibus honoretur. Idipsum sane putes dictum etiam de amore. Quid enim extra ipsum reliquit ceteris, qui totum cor, totam animam, totam virtutem Domino Deo suo in dilectione donavit? In ipso itaque, Fratres, affectuose diligamus Angelos ejus, tamquam futuros aliquando coheredes nostros, interim vero actores & tutores à Patre positos, & præpositos nobis. Nunc enim filii Dei sumus, etsi nondum appareat quid erimus, eo quod adhuc parvuli sub tutoribus & actoribus simus, tamquam nihil interim differentes à servis.

Fiducia nostra inde quanta.

8. Ceterum etsi tam parvuli sumus, & tam magna nobis, nec modo tam magna, sed & tam periculosa via restat: quid tamen sub tantis custodibus timeamus? Nec superari, nec seduci, minus autem seducere possunt, qui custodiunt nos in omnibus viis nostris. Fideles sunt, prudentes sunt, potentes sunt: quid trepidamus? Tantum sequamur eos, adhæreamus eis, &

Angelorum protectio quam nobis necessaria.

in protectione Dei cæli commoremur. Vide enim quam tibi necessaria sit ista protectio, ista costodia in omnibus viis tuis. *In manibus*, inquit, *portabunt te, ne umquam offendas ad lapidem pedem tuum.* Parum tibi videtur, quod sit lapis offensionis in via? Considera quæ sequuntur: *Super aspidem & basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem.* Quàm necessarius pædagogus, immo etiam bajulus, præsertim parvulo inter hæc gradienti! *In manibus*, inquit, *portabunt te.* In tuis quidem viis custodient te, & deducent parvulum, qua potest parvulus ambulare. Ceterum non te patientur tentari supra quàm sustinere potes, sed in manibus tollent, ut pertranseas offendiculum. Quàm facile transit, qui illis portatur in manibus! quàm suaviter (juxta vulgare proverbium) natat, cujus alter sustinet mentum!

9. Quoties ergo gravissima cernitur urgere tentatio, & tribulatio vehemens imminere, invoca custodem tuum, ductorem tuum, adjutorem tuum in opportunitatibus, in tribulatione. Inclama eum, & dic: Domine, salva nos, perimus. Non dormit, neque dormitat, etsi ad tempus quandoque dissimulet, ne forte periculosius ab illius te manibus ipse præcipites, si te eis ignoraveris sustentatum. Spirituales enim sunt manus istæ, & auxilia utique spiritualia, quæ singulis electorum pro cujusque discriminis modo & objectæ difficultatis, tamquam lapideæ molis quantitate, ab his qui sibi deputati sunt Angelis spiritualiter & multipliciter exhibentur. Dico ego tamen aliqua ex his quæ communia magis arbitror, & paucis qui inter vos sunt inexperta. Turbatur aliquis vehementer, seu corporali quovis incommodo, seu tribulatione aliqua sæculari, seu acedia spiritus & quadam animi defectione languescens? Jam tentari incipit supra quàm valeat sustinere, jam impinget, & offendet in lapidem, si non fuerit qui subveniat. Quis vero est lapis iste? Ego illum intelligo lapidem offensionis, & petram scandali, in quam si offenderit quis, collidetur: super quem vero ceciderit, conteret eum; lapidem utique angularem, electum, pretiosum, qui est Dominus Christus. In hunc lapidem offendere, est murmurare adversus eum, scandalizari à pusillanimitate spiritus & tempestate. Itaque opus illi est angelica ope, angelica consolatione, angelicis manibus, qui jam defecit, jam propemodum offendit in lapidem. Et vere offendit in lapidem qui murmurat & blasphemat, seipsum collidens, non eum in quem furibundus impingit.

10. Arbitror sane velut duabus quibusdam manibus ejusmodi homines interdum ab Angelis supportari, ut quodammodo non sentientes transeant quod tantopere formidabant, nec parum mirentur postmodum jam super posteriori facilitate, quàm super difficultate priori. Vultis scire quas intelligam duas manus? Duplicem utique demonstrationem, dum videlicet hinc quidem tribulationis brevitas, inde æternitas retributionis ostenditur, aut magis pingitur vel imprimitur cordi, ut intimo affectu sentiamus, quoniam momentaneum hoc & leve tribulationis nostræ supra modum in sublimitate æternum pondus gloriæ operatur in nobis. Quis vero istas tam bonas per bonos non credat fieri, cum certum sit, quod è contrario malæ utique fiant immissiones per angelos malos? Habetote familiares Angelos, Fratres mei, frequentate eos sedula cogitatione & devota oratione, qui semper vobis adsunt ad custodiam & consolationem.

SERMO DECIMUS-TERTIUS.

De versu duodecimo, *In manibus portabunt te, &c.*

1. POssumus hunc versum, qui in manibus est, videlicet, *In manibus portabunt te, &c.* non modo de præsenti consolatione dictum accipere, sed etiam de futura. Nempe custodiunt nos in viis nostris Angeli sancti, sed via finita (quod est utique vita finita) in manibus tollunt. Nec enim desunt nobis testes fideles. Proxime lectum est vobis de beatissimo Patre nostro, vere per omnia Benedicto, quod dum intentam oculorum aciem in splendore coruscæ lucis habere videretur, vidit Germani [a] animam Capuani episcopi in sphæra ignea ab Angelis in cælum deferri. Sed quid hujusmodi testimonia requiramus? Ipsa in Evangelio

Luc. 16. 22.

Veritas de mendico & ulceroso ait, quoniam *portatus est ab Angelis in sinum Abrahæ.* Neque enim in illa tam nova nobis, tamque incognita regione ambulare ipsi possemus, præsertim cum tantus sit lapis in via. Qui lapis? Qui in lapidibus olim consueverat adora-

Matth. 4.

ri, qui lapides obtulit Domino, dicens: *Dic ut lapides isti panes fiant.* Porro pes tuus, affectio tua; pes animæ, quam in manibus Angeli portant, ne offendas ad lapidem pedem tuum. Quomodo enim non vehementissime turbaretur anima, si sola hinc egredere-

[a] Hinc patet, sermonem hunc habitum fuisse proxime post festum S. Benedicti, de quo id legitur apud Gregorium M. in lib. 2. Dialogorum cap. 35.

tur, si illas sine consolatione ingrederetur vias, si inter illos lapides suis pedibus graderetur?

2. Enimvero manifestius audi, quàm necesse habeas portari in manibus alienis, nec aliis quam angelicis tamen. *Super aspidem & basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem.* Quid inter hæc faceret pes humanus? Quid humanæ affectionis inter tam horribilia * monstra constaret? Nempe nequitiæ spirituales sunt, & quidem non incongruis appellationibus designatæ. Siquidem & de his dictum, quod nequaquam vobis excidisse reor: *Cadent à latere tuo mille, & decem millia a dextris tuis.* Quis vero scire potest, an divisæ sint inter eos operationes malitiæ, ministeria iniquitatis: ne ex diversis officiis, vel * potius maleficiis, vocabula quoque diversa sortiti, nominentur alius quidem aspis, alius vero basiliscus, alius autem leo, & alius draco, quod videlicet suo quidem invisibili modo varie noceant, quasi alius morsu, alius visu, alius rugitu vel ictu, alius flatu? Legi etiam de quodam genere dæmoniorum, quod non ejiciatur nisi in oratione & jejunio: nihil potuerat namque verbum apostolicæ increpationis ad illud. Quomodo non illud aspis erat: illa utique de psalmo aspis surda, & obturans aures suas, ne vocem audiat incantantis? Vis non terreri à tam terrifico monstro? Vis securus post mortem ambulare super aspidem istam? Cave ne interim post eam ambules, cave ne imiteris, & non erit quod paveas in futuro.

** al. terribilia.*

Dæmonum ... diversa nomina ...

Matth. 17. 20.

Psal. 57. 5.

3. Enimvero vitium est, cui reor ejusmodi spiritum dominari; & si vultis scire, ipsa est circuitio, à qua vobis hesterno sermone monuimus esse cavendum; ipsa obstinatio est, adversus quam pridie loquebamur. Nec enim piget, quoties datur occasio, ab hac tam gravi peste præmunire vos, ut eam omnimodis fugiatis: quod hæc quidem sit SUMMA QUÆDAM RELIGIONIS SUBVERSIO, & vere, juxta testimonium Legislatoris, *venenum aspidum insanabile.* Dicitur aspis hinc alteram aurem, quàm pressius potest, terræ infigere; inde vero alteram caudæ immissione nihilo minus obturare, ne audiat. Quid ad hæc incantantis vox, quid sermo faciat prædicantis? Orabo pro eo, humiliabo in jejunio animam meam, baptizabor pro mortuo ubertimo quodam profluvio lacrymarum, apud quem viderim nihil humanæ incantationis quamlibet sapientiam, nihil quantamcumque admonitionis industriam prævalere. Noverit tamen vir pertinax, non cælo sese, sed solo infigere caput, quod sapientia, quæ desursum est, non modo pudica, sed & pacifica sit: hæc autem magis, ut ita dicam, aspidica, nisi terrena esse non potest. Sed nec adeo obsurdesceret, nisi cauda quoque obturaret auditum. Quæ est hæc cauda? Finis intentionis humanæ. Hæc surditas desperata, dum hinc quidem velut terræ infixus, propriæ quisque inhæret voluntati; inde velut reflectens caudam, finem aliquem meditatur, & infigit animo quod desiderat adipisci. Nolite obsecro, Fratres, nolite obturare aures, nolite aliquando obdurare corda vestra. Inde enim tam mordax & amarus sermo invenitur in ore hominis obstinati, quod nulla ad eum penetrare queat benevolentia monitoris. Inde aspidis virus in linguæ aculeo perseverat, quod adversus linguam incantatoris tanto se studio obturarit.

... dæmonium ... obstinatio ... cavenda.

Deut. 32. 33.

Obstinati & ... aspidi simile.

4. At basiliscus, ut ajunt, venenum in oculo gerit, pessimum animal, & præ omnibus exsecrabile. Nosse cupis oculum venenatum, oculum nequam, oculum fascinantem? Invidiam cogitato. Quid vero invidere, nisi malum videre est? Si non esset ille basiliscus, numquam per ejus invidiam mors intrasset in orbem terrarum. Væ homini misero, quod invidum non prævidit. Superemus & vitium hoc, dum adhuc vivimus, si post mortem volumus ministrum tantæ nequitiæ non timere. Nemo alterius bonum invido aspiciat oculo. Nempe hoc ipsum jam, quod in se est, tabe sua illud inficere, & quodam modo interficere est. Qui hominem odit, homicidam illum Veritas ipsa testatur. Quid & ille qui bonum odit in homine? numquid non homicida poterit appellari? Adhuc vivit homo, & ille jam reus est mortis ejus. Adhuc ardet ignis, quem Dominus Jesus misit in terram: & invidus, tamquam qui spiritum exstinxerit, jam damnatur.

Invidia basilisco similis.

1. Joan. 3. 15.

Tom. III.

5. Væ vobis à dracone. Immanis est bestia, flatu igneo quicquid attigerit, necat; non modo bestias terræ, sed & volucres cæli. Haud alium ego draconem hunc, quàm spiritum iracundiæ reor. Quantos etiam sublimis (ut videbatur) vitæ, flatu hujus draconis misere satis adustos, turpiter in ejus os ingentimus cecidisse? Quàm melius sibi ipsis irasci potuerant ne peccarent? Nimirum affectio naturalis ira hominum est: sed abutentibus bono naturæ gravis perditio est, & miseranda pernicies. Occupemus illam, Fratres, in quibus expedit, ne forte ad inutilia, illicitaque prorumpat. Sic nimirum solet amorem amor expungere, solet timor timore depelli. *Nolite timere eos qui corpus occidunt*, ait Dominus, *anima autem non habent quid faciant.* Et confestim, *Ostendam autem*, ait, *vobis quem timeatis. Timete autem eum qui potestatem habet corpus & animam mittere in gehennam. Ita dico vobis, hunc timete.* Ac si manifestius dicat: Hunc timete, ne illos timeatis. Repleat vos spiritus timoris Domini, & timor alienus locum non habebit in vobis. Et ego vobis dico, non autem ego, sed Veritas; non ego, sed Dominus: NOLITE IRASCI eis qui transitoria vobis auferunt, qui convicia inferunt, qui ingerunt forte supplicia, & præter * hæc faciunt nihil. Ostendam autem vobis cui debeatis irasci. Irascimini ei quæ sola vobis nocere potest; sola facere, ut omnia illa non prosint. Vultis scire quænam illa sit? Iniquitas propria. Ita dico vobis, huic irascimini. Nulla enim nocebit adversitas, si nulla dominetur iniquitas. Qui perfecte huic irascitur, ceteris non movetur, magis & amplectitur ea. *Ego*, inquit, *in flagella paratus sum.* Sit damnum, sit convicium, sit læsio corporalis; paratus sum, & non sum turbatus: quoniam dolor meus in conspectu meo semper. Quidni exteriora omnia parvi pendam in hujus æstimatione doloris? *Filius*, inquit, *uteri mei persequitur me: & conviciantí servulo indignabor?* Cor meum dereliquit me, dereliquit me virtus mea, & lumen oculorum meorum: & damna temporalia plangam, aut incommoda corporalia reputabo?

Iracundia draconi.

Ira est affectio naturalis, sed per abusum perniciosa.

Luc. 12. 4.

Irascendum soli peccato.

** al. post.*

Psal. 37. 18.

2. Reg. 16. 11.

6. Hinc nimirum non modo mansuetudo oritur, cui draconis flatus non noceat; sed etiam magnanimitas, quam rugitus leonis non terreat. *Adversarius vester tamquam leo rugiens*, ait Petrus. Gratias magno illi Leoni de tribu Juda: rugire iste potest, ferire non potest. Rugiat quantum vult: tantum non fugiat ovis Christi. Quanta minitatur, quanta exaggerat, quanta intentat! Non simus bestiæ, ut nos prosternat vacuus ille rugitus. Sic enim perhibent qui talia curiosius vestigaverunt, ad rugitum leonis nullam bestiam stare posse, ne eam quidem quæ adversus ictum ejus tota animositate repugnat: & plerumque superat ferientem, quæ non sustinet rugientem. Vere bestia, vere rationis expers, qui tam pusillanimis est, ut solo timore cedat, qui sola futuri exaggeratione laboris victus, ante conflictum, non telo, sed tuba prosternitur. *Nondum restitistis usque ad sanguinem*, ait strenuus ille dux, qui leonis hujus noverat vanum esse rugitum. Et alius quidam: *Resistite*, inquit, *diabolo*, & *fugiet à vobis.*

1. Petr. 5. 8. Diabolus leo ... non timendus.

Hebr. 12. 4.

Jacob. 4. 7.

SERMO DECIMUS-QUARTUS.

De versu decimo-tertio, *Super aspidem & basiliscum ambulabis, &c.*

1. AGamus, Fratres, gratias factori nostro, benefactori nostro, redemptori nostro, remuneratori nostro, aut potius spei nostræ. Ipse enim retributor, ipse retributio nostra: nec aliud jam quàm ipsum exspectamus ab ipso. Primum quod nobis præstitit, nos ipsi sumus, siquidem ipse fecit nos, & non

Deo quadrifariam debemus gratiarum actionem.

TOM. III. ipsi nos. Parumne tibi videtur istud, quia te fecit? Cogita qualem te fecit: nempe etiam secundum corpus egregiam creaturam, sed secundum animam magis, utpote imagine creatoris insignem, rationis participem, capacem beatitudinis sempiternæ; porro secundum ambo simul præ ceteris creaturis maxime admirandam, cohærentem sibi incomprehensibili artificio, investigabili sapientia conditoris. Itaque tam magnum hoc donum, quàm magna res homo. Sed quam gratuitum putas? Planum est, quia nihil ante promeruit, qui penitus nihil fuit. An postea sperabatur gratiam retributurus auctori? *Dixi Domino: Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges.* Non igitur necessariam retributurus gratiam ei, qui sic per omnia sibi sufficit; sed devotas relaturus gratias ei, qui sic meruit, sperabatur. Quidni gratias agat? Si quis oculorum lumen, si quis usum aurium, si quis narium, si quis manuum, si quis pedum tibi præpeditum aliquando reparasse videretur officium, si quis sopitam quavis occasione excitasse in te rationem: quis non alius tibi vehementissime succenseret, si quando forte beneficii hujus immemorem te, aut benefactori deprehendisset ingratum? Enimvero Dominus Deus tuus, ipsa etiam tibi instrumenta largitus, ex nihilo fecit hæc omnia. Nec modo fecit, sed & compegit etiam, & formavit, ac suo quodque illustravit officio. Quomodo non in his omni jure sibi gratias exigit ampliores?

1. Ob beneficium creationis. — *Psal. 15. 2.*

2. Nam ne hoc quidem, licet maximo, contentus munere, qui dedit ut esses qui ante non fueras, adjecit etiam unde subsisteres qui jam eras. Nec minus liberaliter hoc, quàm illud mirabiliter est operatus. *Faciamus*, inquit, *hominem ad imaginem & similitudinem nostram.* Quid vero postea? *Et præsit piscibus maris, & bestiis terræ, & volatilibus cæli.* Nam & cælestia sese elementa in usus creasse tuos, ante docuerat. Nempe facta memorantur, ut essent *in signa, & tempora, & dies & annos.* Cui putas? Nulli utique nisi tibi. Ceteræ siquidem omnes creaturæ aut in nullo egent his omnibus, aut non intelligunt ea. Quàm copiosus in secundo hoc beneficio, quàm liberalissimus fuit! QUANTA tibi largitus est ad sostentationem, quanta ad eruditionem, quanta ad consolationem, quanta ex hoc jam ad correptionem, quanta etiam ad delectationem! Verum hæc duo gratis, & dupliciter gratis fecit. Quid dico, dupliciter gratis? Sine merito tuo, sine labore suo. Nempe *dixit, & facta sunt.* An idcirco minus devotus, minus obnoxius, minus gratus es, quod hæc quidem sicut pro nihilo, ita de nihilo fecit? PERVERSI cordis est occasiones ingratitudinis vestigare. Nemo id facit, nisi qui etiam gratis est ingratus. Puto enim neutrum tibi propterea minus utile, quod præstanti minime difficile fuit. Alioquin si forte quod ei laboriosum, tibi magis commodum ducis; ex teipso tibi judicium hoc, nec te alibi illud putem quàm apud te didicisse. Sic præstares libentius ipse fratri tuo absque incommodo tuo. Verum etsi gratis præstare velles, nolles tamen, ut hanc tibi ille prætenderet ingratitudinis causam.

2. Ob creationem aliarum rerum propter nos. — *Gen. 1. 26.* — *Psal. 32. 9.*

3. Ceterum ex hoc jam tertium opus tuæ redemptionis attende. Non est velamen excusationis; laboratum prorsus in ea. Gratis hoc quoque præstitum est, sed gratis quod ad te pertinet. Nam quod ad illum, plane non gratis. Salvus factus es pro nihilo, non de nihilo tamen. Quid adhuc dormitat affectio? Immo vero mortua est illa: non dormit quæ huic beneficio non respondet, quæ se totam non effundit in gratiarum actionem, & vocem laudis. Nam & cetera duo evidentissime tertium hoc commendat, ut in eis quoque vera fuisse dilectio comprobetur; non propterea de facili præstans quod nollet aliter, sed quod non aliter oporteret. Itaque fecit te Deus tuus, fecit tam multa propter te, fecit propter te & semetipsum. *Verbum caro factum est, & habitavit in nobis.* Quid adhuc restat? Factus est ipse tecum caro una: te quoque secum faciet spiritum unum. Non recedant hæc quatuor à corde tuo, non ab ore, non à memoria, non ab affectione. Hæc cogita semper, in his jugiter delectare. His velut quibusdam stimulis urgens sollicita animam tuam, his facibus eam inflammare curato ad redamandum eum, qui tam multipliciter suum tibi erga te commendat amorem. Memento sane quod idem ait: *Si diligitis me, mandata mea servate.* Serva igitur mandata Creatoris tui, serva mandata benefactoris tui, redemptoris tui, remuneratoris tui.

3. Ob beneficium redemptionis. — *Johann. 1. 14.* — *4. Ob beneficium remunerationis.*

4. Sed si hæc quatuor, quot sunt mandata? Omnes novimus decem esse. Itaque per quaternarium hunc decalogum legis multiplicans, veram habes quadragesimam, tenes quadragesimam spiritualem. Tantum sta in timore, & præpara animam tuam ad tentationem. Cave serpentis astutiam, observa insidias inimici. Nempe quadruplici tentamento quadrifariam impedire conatur actionem quam exigeris gratiarum. Tentatus est in his omnibus Christus, ut veraciter ab Apostolo scriberetur *: *Tentatus per omnia pro similitudine absque peccato.* Erit forte qui miretur & dicat, quartam sese Domini tentationem non legisse. Verum, ut ergo arbitror, non hoc diceret, si legisse se meminisset, quoniam *tentatio est vita hominis super terram.* Hoc enim qui meminit, non ea tantum triplici tentatione tentatum fuisse Dominum arbitratur, quæ facta est in jejunio deserti, in pinnaculo templi, in vertice montis. Sane in his omnibus erat manifesta tentatio. Verum illa quæ extunc & deinceps usque ad mortem crucis ei non defuit, etsi occultior, vehementior tamen fuit. Nec hoc quoque à proposita similitudine videbitur * abhorrere. Nam & tria illa beneficia, quæ jam transiere, evidentissima & in lucem posita esse noscuntur. Sane quod ad spem vitæ æternæ pertinet, nondum exhibitum, necdum propalatum est nobis. Nihil proinde mirum, si sit minus aperta tentatio, ubi etiam causa tentationis occulta. Ceterum & diuturnior, & validior ipsa est, quod adversus spem nostram quidquid habet malignitatis, exserat inimicus.

5. Itaque primo quidem ut auctori naturæ ingratos faciat, ampliorem ingerit pro natura sollicitudinem, quemadmodum etiam ipsi Christo esurienti ausus est dicere: *Dic ut lapides isti panes fiant.* Quasi vero figmentum nostrum ignoret ipse qui finxit, aut non curet homines qui cæli volucres pascit. Quàm vero ingratus est ei, qui propter hominem universum hunc condidit mundum, quisquis ut substantiam ejus quam concupiscit obtineat, procidens non veretur adorare malignum? *Hæc omnia*, inquit, *tibi dabo, si procidens adoraveris me.* Tune illa fecisti miser? Quomodo dabis quæ ille creavit? Aut quomodo abs te speranda, quomodo tua adoratione petenda, quæ ab illo condita in illius posita sunt ditione? Jam in hoc quod ait, *Mitte te deorsum*, cave tibi, quicumque es qui templi pinnaculum conscendisti; cave tibi speculator domus Domini; cave tibi, qui in Ecclesia Christi locum cerneris tenere sublimem. Quàm ingratus enim, immo quàm injuriosus es illi magno sacramento pietatis, si in illo quæstum æstimes pietatem! Quàm infidelis ei es, qui ministerium hoc sanguine proprio consecravit, si in eo quæras gloriam tuam, quæ nihil est, quæras quæ tua sunt, non quæ Jesu-Christi! Quàm indigne respondes ejus dignationi, qui in dispensatione humilitatis suæ sublimem esse te fecit, cælestia tibi sacramenta commisit, cælestem, forte & ampliorem quàm ipsis spiritibus cælestibus, tradidit potestatem; si deorsum ipse te mittas, sapiens non quæ sursum, sed quæ super terram! Sed & omnis qui de virtutum eminentia ad inanis gloriæ sese demittit & dejicit appetitum, haud dubium quin Domino virtutum, qui tanta inter nos toleravit ut nobis formam hujus imprimeret sanctitatis, pro gratia contumeliam reddat.

6. Consideremus diligentius, Fratres, ne forte prima illa tentatio, quæ corporalis necessitatis occasione animum turbat, aspidi debeat comparari. Hoc enim animal quodammodo violento * morsu nocet, obvi-

rat aurem ne audiat vocem incantantis. Quid vero agere nititur in hac parte tentator, nisi ut adversus consolationem fidei aurem cordis obstruat & obturet? Sed non profecit inimicus in eo, non illius præclusit auditum, qui ait: *Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei.* Nam in eo quod ait, *Hæc omnia tibi dabo, si procidens adoraveris me;* in malum insidiantis suadibilem sibilum animadvertite draconis. Ferunt illum in arena latitantem, etiam aves volantes flatu attrahere venenato. Quàm venenatus hic flatus fuit, *Hæc omnia tibi dabo, si procidens adoraveris me!* Verum non erat ista quælibet avis: nihil potuit draconis flatus ad illam.

Matt. 4. 4.

7. De basilisco quid dicemus? Monstruosius ceteris solo visu hominem inficere, & interficere perhibetur. Ni fallor, vana gloria est. *Videte*, inquit, *ne justitiam vestram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis.* Ac si dicat: Cavete oculos basilisci. Sed cui nocere dicitur basiliscus? Ei qui non viderit basiliscum. Alioquin si prior eum videas, jam non tibi nocet, ut aiunt: magis moritur ipse. Ita est, Fratres. NON VIDENTES NECAT INANIS GLORIA, cæcos & negligentes, qui se ei ostentant, qui se exponunt; & non potius ipsi inspiciunt, non attendunt, non discutiunt illam; non vident denique, quàm sit frivola, quàm sit caduca, quàm vana, quàm inutilis. Si quis enim eum intueatur hoc modo, moritur basiliscus: nec jam occidit eum gloria, sed occiditur magis & occidit ei, quodam modo versa in pulverem, immo redacta in nihilum. Puto autem, non est quærere, quid ad inanem gloriam ea tentatio visa sit pertinere, ubi dictum est: *Si filius Dei es, mitte te deorsum.* Ut quid enim hoc, nisi ut videretur, ut laudaretur à basilisco?

Matt. 6. 1.

8. Et vide quomodo seipsum occultaverit basiliscus, quasi ut non posset ante videri. *Scriptum est*, inquit, *quoniam Angelis suis mandavit de te, & in manibus tollent te.* Quid scriptum est, maligne, quid scriptum est? *Angelis suis mandavit de te.* Quid mandavit? Animadvertite & videte, quoniam subricuit malignus & fraudulentus, quod malignitatis suæ commenta dissolveret. Quid enim mandavit? Nempe quod in psalmo sequitur: *Ut custodiant te in omnibus viis tuis.* Numquid in præcipitiis? Qualis via hæc de pinnaculo templi mittere se deorsum? Non est via hæc, sed ruina; & si via, tua est, non illius. Frustra in tentationem capitis intorsisti, quod scriptum est ad corporis consolationem. Huic enim necesse est custodiri, cui timendum, ne offendat ad lapidem pedem suum. Non est quod custodiatur, cui non est quod timeatur. Quid vero taces & illud quod sequitur: *Super aspidem & basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem?* Te enim hæc parabola tangit. Monstruosa malignitas monstruosis appellationibus conculcanda signatur, nec modo ab ipso capite, sed etiam à corpore universo. Siquidem adversus Dominum post trinam confusionem hanc, non jam serpentina calliditate, sed crudelitate usus est leonina, usque ad contumelias, ad flagella, ad alapas, ad mortem, & mortem crucis. Sed manifeste etiam leonem te conculcavit Leo de tribu Juda. Sic & adversum nos, Fratres, ut in ceteris omnibus viderit sese frustratum, toto jam furore persecutionem suscitat, qualis non fuerit ab initio, ut vehementia tribulationis regnum cæleste sperantibus intercludat. Felix anima, quæ & ipsum leonem potenti virtute conculcans, violenter illud rapere prævalebit!

9. Ex hoc itaque, dilectissimi, tamquam super aspidem & basiliscum cautius & sollicitius ambulemus. Caveamus omnem radicem amaritudinis, ut nemo nostrum mordax inveniatur, nemo audax vel ardens, nemo inexorabilis aut rebellis. Nec vero deorsum mittamus nos, sed transscendamus & transsiliamus * letalem gloriæ temporalis obtutum, ut quomodo scriptum est, *Frustra jacitur rete ante oculos pennatorum;* conculcemus quoque leonem pariter & draconem: ut neque illius rugitus terreat, nec istius flatus inficiat. Videntur hæc quatuor monstra affectionibus æque quatuor, singula singulis incubare. Cui ergo potissimum draco insidiatur? Æstimo quia cupiditati, quod hanc noverit esse radicem malorum omnium, & quæ proxime cor subvertat. Inde enim etiam quasi consulens dixit: *Hæc omnia tibi dabo.* Nam de leone quidem manifestum est, quod non nisi ad januam timoris terrificos det rugitus. Porro tristitiæ fores aspis observat, quod eas maxime morsibus suis pervias arbitretur. Unde & ad Christum Dominum, donec jam esurientem cerneret, non accessit. Econtra sane caveat necesse est lætitia basiliscum, quod eo potissimum aditu venenatos ingerere soleat radios oculorum: nec vana gloria nisi ob lætitiæ noceat vanitatem.

** al. transeamus.* — *Prov. 1. 17.* — *Quatuor monstra 4. affectionibus incubantia.* — *Matth 4. 9.*

10. Illud quoque considera, an forte virtutes quatuor, quatuor his tentationibus opponere valeamus. Leo rugiet, quis non timebit? Si quis ille fuerit, fortis erit. Sed frustrato leone, draco absconditur in arena, ut virulentis flatibus attrahat animam, insufflans ei quodammodo concupiscentiam terrenorum. Quis, putas, illius prætervolabit insidias? Nemo utique nisi prudens. At forte dum ad ista descendere caves, urget quis molestia: & ecce protinus aspis adest, nam opportunum tempus sibi invenisse videtur. Quis non exasperabitur ab aspide ista? Nempe vir temperans & modestus, qui sciat abundare, & penuriam pati. Puto ex hac occasione fascinare te volet male blandiens oculus nequam. Quis avertet faciem suam? Profecto justus, qui non modo non ipse sibi accipere gloriam quæ Dei est, sed ne ab alio quidem recipere velit oblatam, si tamen ille sit justus, qui juste quod justum est exsequatur, qui justitiam suam non faciat coram hominibus, qui denique, etsi justus fuerit, caput non levet. HÆC enim VIRTUS specialiter in humilitate consistit, hæc intentionem purgat, hæc quoque meritum omne eo veracius & efficacius obtinet, quo minus arrogat sibi.

Quatuor virtutes totidem tentationibus opposita. — *Justitia in humilitate.*

SERMO DECIMUS-QUINTUS.

De versu decimo-quarto, *Quoniam in me speravit, liberabo eum; protegam eum, quoniam cognovit nomen meum.*

1. **V**Enite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis; & ego reficiam vos, dicit Dominus. *Tollite jugum meum super vos, & invenietis requiem animabus vestris. Jugum enim meum suave est, & onus meum leve.* Laborantes ad refectionem invitat, ad requiem provocat oneratos. Non tamen interim onus subtrahit, aut laborem; magis autem onere alio, alio labore commutat: sed onere levi, suavi jugo, in quibus requies ac refectio, etsi minus appareat, tamen inveniatur. Grave onus iniquitas, sedens super talentum plumbi. Sub hac gemebat sarcina qui dicebat: *Iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum, & sicut onus grave gravatæ sunt super me.* Quod ergo onus Christi, quod onus leve? Ut quidem ego sentio, ONUS BENEFICIORUM. Dulce onus, sed ei qui sentit, ei qui experitur. Alioquin si non invenias, si non advertas, grave omnino & periculosum. Oneriferum animal homo tempore suæ mortalitatis. Si adhuc portat peccata sua, onus est grave: si jam forte exoneratus est à peccatis, minus quidem grave; sed, si sanum sapiat, non minus grande onus inveniet hanc ipsam, quam diximus, exonerationem. ONERAT NOS cum exonerat Deus: onerat beneficio, cum exonerat à peccato. Vox onerati: *Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi?* Vox onerati: *Exi à me, quia homo peccator sum, Domine.* Vox onerati: *Semper enim quasi tumentes super me fluctus, timui Deum.* Semper, inquit, timui: sicut ante, sic post acceptam indulgentiam peccatorum. BEATUS HOMO qui ita semper est pavidus, nec minori angitur sollicitudine, ne forte obruatur tam beneficiis, quàm peccatis.

Matth 11. 28. — *Oneris & jugi commutatio.* — *Zach 5. 7.* — *Psal. 37 5.* — *Onus Christi, onus beneficiorum.* — *Psal. 115. 12.* — *Luc. 5. 8.* — *Job 31. 23.*

2. Ad hoc siquidem divina nobis tam sedula erga nos, & tam profusa beneficentia commendatur, ut sollicitemur ad gratiam, invitemur ad dilectionem.

Tom. III. *Angelis suis mandavit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis.* Quid ultra potuit tibi facere, & non fecit? Novi quid cogites, ingenua creatura. Habes gratiam Angelis Domini, sed ad ipsum ambis Dominum Angelorum. Oras & optas, ut nuntiis non contentus, ipse quoque qui loquebatur, adsit: nec te quasi per medium, sed sui oris osculo osculetur. Audisti super aspidem & basiliscum, leonem pariter & draconem tibi ambulandum fore, nec super dracone ipso victoriam Michaelis & Angelorum ejus ignoras. Verumtamen non Michaëli, sed Domino clamant desideria tua: *Libera me, & pone me juxta te, & cujusvis manus pugnet contra me.* (Job 17. 3.) Hoc nempe est non modo altis, sed ipsis quoque altioribus altius captare refugium, ut ex sententia profitenti, *quoniam tu es Domine spes mea*, merito respondeatur: *Altissimum posuisti refugium tuum.*

3. Non enim dedignatur esse spes miserorum miserator & misericors Dominus; non seipsum liberatorem simul & protectorem in se sperantibus exhibere recusat. *Quoniam in me speravit*, inquit, *liberabo eum; protegam eum, quoniam cognovit nomen meum.* (Psal. 90. 14. Solus Deus spei nostræ solidum præsidium.) Nempe nisi Dominus custodierit civitatem, frustra vigilat qui custodit eam, sive ille homo, sive etiam Angelus esset. Montes in circuitu Jerusalem: sed parum hoc, immo nihil hoc foret, si non etiam Dominus in circuitu esset populi sui. Merito proinde in Cantico sponsa describitur, (Cant. 3. 3.) inventis licet vigilibus (immo ab eis magis inventa, nec enim eos ipsa quærebat) non substitisse, nec contenta fuisse vigilibus, sed percontata breviter de dilecto, ad ipsum ocius pervolasse. Erat enim cor ejus non in vigilibus, sed in Domino fiduciam habens; & aliter forte suadentibus aiebat: *In Domino confido: quomodo dicitis animæ meæ: Transmigra in montem sicut passer?* (Psal. 10. 2.) Minus vigilanter id observarant Corinthii, cum offensis quasi vigilibus secederent apud eos, & minime pertransirent. *Ego quidem Cephæ, ego autem Pauli*, (1. Cor. 1. 12.) aiunt, *ego vero Apollo.* Sed quid fecerunt vigiles sobrii, vigiles circumspecti? Non enim poterant sibi suscipere sponsam, qui bene eam æmulabantur, qui æmulabantur Dei æmulatione, qui desponderant uni viro virginem castam exhibere Christo. *Percusserunt me & vulneraverunt me*, (Cant. 5. 7.) ait. Ut quid ita? Ni fallor, urgebant ut pertransiret, perinde inventura dilectum. Denique etiam *tulerunt pallium meum*, inquit, haud dubium quin ut curreret expedita. Animadvertere est quàm valide percutiat, quibus sagittis Apostolus vulneret eos, qui divertisse apud vigiles videbantur. *Numquid Paulus pro vobis crucifixus est, aut in nomine Pauli baptizati estis?* (1 Cor. 1. 13.) Et item: *Cum enim dicit quis, Ego sum Pauli; alius autem, Ego sum Apollo: nonne homines estis? Quid ergo est Apollo, quid vero Paulus? Ministri ejus cui credidistis. Quoniam in me speravit, liberabo eum.* Non in vigilibus, non in homine, non in Angelo, sed in me, inquit, speravit: nihil boni nisi ex me, ne per ipsos exspectans. (Jacob. 1. 17.) Omne enim datum optimum, & omne donum perfectum desursum est descendens à Patre luminum. Ex me vigiliæ hominum utiles, circa opera utique manifesta: eis nimirum custodes homines deputavi. Ex me excubiæ Angelorum, observantium secretiores motus, specialiter sollicitantium, propulsantium suggestores iniquos. Ceterum intima sane custodia secretissimæ intentionis, non modo ex me, verum etiam per me fiat necesse est, quod illo quidem humanus nequeat, sed ne angelicus quoque oculus penetrare.

4. Agnoscamus triplicem hanc custodiam, Fratres, & exhibeamus nos eis, quales cuique convenit exhiberi. (Circumspectio triplex nobis necessaria. 1. Erga homines) Provideamus bona coram hominibus, coram Angelis, coram Deo. Contendamus placere omnibus per omnia, sed maxime ei qui maximus est super omnia. In conspectu Angelorum psallamus ei, ut in eis impleatur quod scriptum est: *Qui timent te, videbunt me & lætabuntur: quia in verba tua supersperavi.* (Psal. 118. 74.) Obediamus præpositis nostris, qui pervigilant, tamquam reddituri rationem pro animabus nostris, ut non cum tristitia hoc faciant. (Hebr. 13. 17.) Et quidem (gratias Deo, ex cujus solo munere venit) non est quod multum vos moneam, non est quod multum vobis timeam in hac parte. Quod enim est gaudium meum & gloria mea, nisi prompta obeditio, & irreprehensibilis conversatio vestra? Quid si certo cognoscerem, ne Angelos quidem amplius aliquid in vobis cognoscere quod dedeceat, apud neminem vestrum ex anathemate Jericho quippiam occultari, non murmurare aliquem, non detrahere in occulto, non simulatorie agere vel remisse, non ignominiosas volvere animo cogitationes, quibus solet (heu!) interdum ipsa quoque pars corporis perturbari? Magnum hoc mihi gaudii incrementum, sed nondum utique plenitudo. Non enim tam magni sumus, ut possit nobis adeo esse pro minimo, ab homine judicari non posse, minus autem nihil conscios esse nobis. Ceterum si occultissimum Judicem timent etiam magni: quantum nos ad illius examinis memoriam convenit trepidare? O si mihi contingeret certum esse, nil esse in omnibus nobis illum offendens oculum, qui solus perfecte novit quid sit in homine, videns in eo & quod in se ille non videt! Hoc vel maxime judicium vestigemus, Fratres, & eo amplius frequentemus in timore & tremore ipsius considerationem, quo minus comprehendere possumus investigabilem abyssum judiciorum Dei, & irrefragabilem dispositionem. Cum hoc timore spes habet meritum, cum hoc metu fructuose speratur.

5. Est autem is ipse timor firmissima quædam & efficax materia spei, si quis prudenter advertat. Siquidem maximum quoddam Dei donum timor iste, & ex perceptione præsentium firma est exspectatio futurorum. Postremo beneplacitum est Domino super timentes eum; & utique vita in voluntate ejus, & in beneplacito ejus salus æterna. *Quoniam in me speravit, liberabo eum.* Dulcissima liberalitas, in se sperantibus non deesse. Hoc enim TOTUM HOMINIS MERITUM, si totam spem suam ponat in eo, qui totum hominem salvum facit. *In te speraverunt patres nostri, speraverunt, & liberasti eos; ad te clamaverunt, & salvi facti sunt: in te speraverunt, & non sunt confusi.* Quis enim speravit in eo, & confusus est? Sperate in eo omnis congregatio populi. Quemcumque enim locum calcaverit pes vester, vester erit. Pes vester utique spes vestra est. Quantumcumque illa processerit, obtinebit, si tamen in Deum tota figatur, ut firma sit & non titubet. Quid timeat aspidem aut basiliscum? quid leonis rugitus, aut draconis sibilos expavescat?

6. *Quoniam in me speravit, liberabo eum.* Porro liberatum quidem, ne iterum impugnetur, ne iterum egeat liberari, protegam eum & conservabo: si tamen cognoverit nomen meum, nec sibi tribuat quod liberatus est, sed nomini meo det gloriam. *Protegam eum, quoniam cognovit nomen meum.* In præsentia enim vultus glorificatio, in notitia nominis protectio exhibetur. SPES in nomine, res in facie est. Quod enim videt quis, quis sperat? Fides utique ex auditu; & ea quidem, juxta eumdem Apostolum, est rerum substantia sperandarum. *Protegam eum, quoniam cognovit nomen meum.* NON NOVIT NOMEN EIUS, qui illud assumit in vanum, qui dicit ei, Domine, Domine; & non facit quæ dicit ipse. Non novit nomen ejus, qui eum nec honorat ut Patrem, nec ut Dominum timet. Non novit nomen ejus, qui ad vanitates & insanias falsas convertitur. *Beatus vir, cujus est nomen Domini spes ejus, & non respexit in vanitates & insanias falsas.* Hoc nomen cognoverat qui dicebat: *Non enim est aliud nomen datum hominibus, in quo oporteat salvos fieri.* Nos quoque si novimus nomen sanctum quod invocatum est super nos, desiderandum utique nobis, ut semper sanctificetur in nobis, atque ita orandum juxta doctrinam utique Salvatoris: *Pater noster qui es in cælis sanctificetur nomen tuum.* Denique audi quid sequatur in psalmo: *Clamavit ad me, & ego exaudiam eum.* HIC FRUCTUS notitiæ nominis, clamor orationis: porro fructus clamoris, exauditio Salvatoris. Quomodo

enim aut non invocans exaudiri poterat; aut nomen Domini nesciens, invocare? Gratias ei qui manifestavit hominibus nomen Patris, fructum salutis in ejus invocatione constituens, sicut scriptum est: *Quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit.*

SERMO DECIMUS-SEXTUS.

De versu decimo-sexto, *Clamavit ad me, & ego exaudiam eum, &c.*

1. *Clamavit ad me, & exaudiam eum.* Hoc plane est testamentum pacis, hoc pietatis fœdus, hoc pactum misericordiæ & miserationis. *Speravit*, ait, *in me, liberabo eum.* Nomen meum cognovit, protegam eum; invocavit me, & ego exaudiam eum. Non dicit [a]: Dignus fuit, justus & rectus fuit, innocens manibus & mundo corde: propterea liberabo, protegam, & exaudiam eum. Si enim hæc aut similia diceret, quis non diffideret? Quis gloriabitur castum se habere cor? Nunc autem apud te propitiatio est, & propter hanc legem tuam sustinui te, Domine. DULCIS LEX, quæ meritum exauditionis in clamore constituit postulationis. *Clamavit*, inquit, *ad me, & exaudiam eum.* Merito non exauditur qui clamare dissimulat, aut omnino non postulans, aut tepide postulans & remisse. Siquidem IN DEI AURIBUS desiderium vehemens clamor magnus: è regione autem remissa intentio, vox submissa. Quando illa penetrabit nubes? quando audietur in cælis? Nempe ut clamandum sibi noverit homo, inter primordia suæ orationis ipsum quem oraturus est Patrem in cælis esse protinus admonetur, quod videlicet impetu quodam spiritus illo sibi jaculandam esse meminerit orationem. Spiritus est Deus, & IN SPIRITU [b] CLAMET necesse est, quisquis clamorem suum ad eum desiderat pervenire. Sicut enim in faciem hominis non respicit tamquam homo, sed magis intuetur cor: sic ad cordis potius vocem, quàm corporis, aures ejus; cui merito dicitur: *Deus cordis mei.* Hinc est, quod Moyses foris tacens, intus auditur, dicente Domino: *Quid clamas ad me?*

2. *Clamavit ad me, & exaudiam eum.* Non immerito. Clamorem magnum sane magnitudo necessitatis extorsit. Quid enim clamans petit, nisi consolationem, liberationem, glorificationem? Alioquin quomodo super his exauditur, si pro aliis clamat? *Exaudiam eum*, ait. In quo exaudies, Domine, vel in quibus? *Cum ipso sum in tribulatione, eripiam eum, & glorificabo eum.* Ad magnum illud triduum, quod proxime sumus celebraturi, hunc mihi ternarium arbitror referendum. Siquidem & ipse propter nos tribulationem & dolorem invenit, quando proposito sibi gaudio sustinuit crucem, confusione contempta. Verumtamen quæ de ipso erant, sicut ante mortem prædixerat, finem habuerunt; & sicut in morte dixit, consummata sunt; & extunc sabbatizavit. Nec dilata est gloria resurrectionis: die tertia, summo diluculo Sol justitiæ de tumulo ortus est nobis. Ita ergo fructus pariter tribulationis & veritas ereptionis in manifestatione glorificationis apparuit. Nihilo minus quoque & in nobis simile quoddam triduum posse videbitur assignari. *Cum ipso sum*, ait, *in tribulatione.* Quando hoc, nisi in die tribulationis nostræ, in die crucis nostræ? dum impletur quod ipse ait: *In mundo quidem pressuram habebitis*; & quod Apostolus ejus: *Omnes qui pie volunt vivere in Christo, persecutionem patientur.* Nam liberatio plena atque perfecta ante diem sepulturæ esse non poterit, quod maneat jugum grave super filios Adam à die exitus de ventre matris eorum, usque in diem sepulturæ in matrem omnium. In hac ergo die eripiam eum, inquit, quando nihil jam ultra quod vel corpori, vel animæ faciat, mundus habebit. Sane glorificatio diem ultimum manet, diem resurrectionis, quando surget in gloria, quod in ignominia interim seminatur.

3. Unde scimus quod nobiscum sit in tribulatione? Ex eo utique quod in ipsa tribulatione nos sumus. Quis enim sustineret, quis subsisteret, quis persisteret sine eo? Omne gaudium existimemus, cum in tentationes * varias inciderimus, Fratres mei, non modo quia per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei: sed quoniam juxta est Dominus his qui tribulato sunt corde. *Si ambulavero in medio umbræ mortis*, ait quidam, *non timebo mala, quoniam tu mecum es.* Ita ergo nobiscum est omnibus diebus usque ad consummationem sæculi. Quando autem nos erimus cum ipso? Nimirum quando rapiemur obviam Christo in aera, & sic semper cum Domino erimus. Quando apparebimus cum ipso in gloria? Nempe cum Christus apparuerit vita nostra. Interim sane abscondatur necesse est, ut præcedat tribulatio ereptionem, ereptio glorificationem. Vox liberati: *Convertere anima mea in requiem tuam, quia Dominus benefecit tibi, quia eripuit animam meam de morte, oculos meos à lacrymis, pedes meos à lapsu. Eripiam eum, & glorificabo eum.* FELIX, qui te interim consolatorem & adjutorem habet, adjutor in opportunitatibus, in tribulatione. At quàm felicior, quem jam eripuisti & exemisti tantis malis! quàm felicior, qui jam exemptus de laqueo venantium, qui jam raptus est ne malitia mutet intellectum illius, aut ne fictio decipiat animam ejus! Longe tamen præ his omnibus felicissimus ille erit, quem assumpseris ad te ipsum, quem repleveris in bonis domus tuæ, & claritati tuæ conformaveris eum.

4. Et nunc, filioli, clamemus in cælum: & miserebitur nostri Deus noster. Clamemus in cælum; quia sub cælo omnia labor & dolor, & vanitas, & afflictio spiritus. Denique pravum est cor hominis & imperscrutabile, proni sensus ejus in malum. Non est in me bonum, hoc est in carne mea. Lex peccati in ea habitat, adversus spiritum concupiscit. Postremo & cor meum dereliquit me, & corpus mortuum est propter peccatum. Sufficit autem diei quoque malitia sua; & est mundus ipse positus in maligno. Quàm nequam in omnibus sæculum præsens! quàm nequiter adversus animam sæcularia desideria militare noscuntur! Sunt & principes mundi hujus, tenebrarum harum, spirituales nequitiæ, & aëreæ potestates, & inter eas callidior cunctis animantibus serpens. Hæc ergo sub sole omnia: hæc omnia sub cælo. Ad quod horum omnium confugium facis? In quo horum omnium speras solatii aliquid, aliquid auxilii invenire? SI QUÆRAS INTRA TE, aruit cor tuum, & oblivioni datum te reperies, tamquam mortuum à corde. SI INFRA TE, corpus quod corrumpitur, aggravat animam. SI CIRCA TE, etiam terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem. Quære ergo SUPRA TE, sed cautus esto ventosa agmina transsilire. Quia enim omne datum optimum, & omne donum perfectum nonnisi desursum esse noverunt, medium iter latrunculi obsedere. Transi ergo, transi pervigiles illas nequitias, quæ tam indefesse custodiunt & observant, ne quis in illam possit evadere civitatem. Si te percusserint, si vulneraverint, dimitte eis pallium, quod in Ægypto olim Joseph adulteræ dereliquit: dimitte sindonem, ut cum evangelico illo juvene profugias nudus ab eis. Numquid non solum pallium ejus & sindonem dederat Deus in manus impii? in cujus facultatem & carnem dans potestatem, *Verumtamen animam*, ait, *illius serva.* Ita ergo SURSUM COR, sursum clamor, sursum desideria, sursum conversatio, sursum intentio, & omnis exspectatio tua desursum sit. Clama in cælum ut exaudiaris, & qui in cælis est Pater mittat tibi auxilium de sancto, & de Sion tueatur te. Mittat interim auxilium de tribulatione, eripiat à tribulatione, & glorificet in resurrectione. Magna sunt hæc, sed tu, magne Domine, promisisti. Ex tua promissione speramus, inde audemus dicere: Si corde clamemus pio, certe debes ex promisso, amen.

Tom. III. — Dei præsentia in tribulatione ex patienda. — * al. tribulationes. — Act. 14. 21. — Psal. 33. 19. — Psal. 22. 4. — Psal. 114. 7. — Jerem. 17. 9. — Vitæ præsentis militia & pericula. — Remedium ubi quærendum. — Sap. 9. 15. — Gen. 39. 12. — Marc. 14. 52. — Job 2. 6. — In hymno Quadrag.

a Hic occurrebat insignis hiatus, sensum omnino periment, nam hæc verba, *Non dicit*, &c. usque ad, *Si enim*, &c. aliis editis desunt, quæ restituuntur ex codicibus mss. Cisterciensi & aliis.

b Confer sermonem 9. num. 2. de bona intentione.

Tom. III.

SERMO DECIMUS-SEPTIMUS.

De versu decimo-septimo, *Longitudine dierum replebo eum, &c.*

1. BEne nobiscum agitur, Fratres; satis competit huic tempori versus psalmi. Celebraturis proxime Dominicam Resurrectionem, jam nunc cuique nostrum sua promittitur: ut festivius in capite suo factum recolant membra, quod in seipsis præstolantur aliquando faciendum. Congruus finis psalmi, ubi psallenti finis promittitur tam beatus. Jucunde completur, dum in eo spondetur repletio tam jucunda. *Longitudine*, inquit, *dierum replebo eum, & ostendam illi salutare meum.* Sæpius vos admoneo, Fratres, quod juxta Pauli sententiam, promissionem habeat pietas vitæ ejus quæ nunc est, pariter & futuræ. Unde & idem ait: *Habetis nunc quidem fructum vestrum in sanctificationem, finem vero vitam æternam.* Ipsa est quæ hoc loco promittitur plenitudo, ipsa longitudo dierum. Quid enim tam longum, quàm quod æternum est? Quid tam longum, quàm quod nullo fine præciditur? BONUS FINIS, vita æterna; bonus finis, qui finem non habet. Et sane cujus finis bonus, ipsum quoque bonum est. Amplectamur itaque sanctificationem, quoniam bona est, quoniam finis ejus vita sine fine. Sanctimoniam sectemur & pacem, sine qua nemo videbit Deum. *Longitudine*, inquit, *dierum replebo eum, & ostendam illi salutare meum.* Dextræ Dei est ista promissio; munus est dextræ, quam sibi olim Sanctus porrigi optabat: *Operi*, inquit, *manuum tuarum porriges dexteram.* Delectationes in dextera hac usque in finem. Hanc nimirum & ille sibi porrigi optavit, & obtinuit dexteram, de quo Psalmista ait: *Vitam petiit à te, & tribuisti ei longitudinem dierum in sæculum, & in sæculum sæculi.* Manifestius denique Sapiens dixit: *In sinistra illius divitiæ & gloria, in dextera autem ejus longiturnitas vitæ.* Quis est homo qui vult vitam, diligit dies videre bonos? Hæc enim vita, qua vivimus, magis mors est; nec simpliciter vita, sed vita mortalis. Moritur homo, dicimus, quando morti certissime jam appropinquat. Quid vero agimus ex quo primum incipimus vivere, nisi morti appropinquare, & incipere mori? Sed & dies qualescumque vitæ hujus, pauci & mali sunt, sicut sanctus Patriarcha testatur. Ibi vere vivitur, ubi vivida vita est & vitalis: ibi dies boni, ubi interminabilis longitudo dierum. Gratias ei, qui tam non modo fortiter, sed & suaviter disponit universa. Eorum nempe paucitas dierum finietur brevi, quorum sufficit cuique malitia sua. Ubi autem dierum bonitas, æternitas quoque non deerit.

1. Tim. 4. 8. Rom. 6. 22. Longitudo dierum hic promissa est vita æterna. Hebr. 12. 14. Job. 14. 15. Psal. 20. 5. Prov. 3. 16. Vita præsens potius mors dicenda. Gen. 47. 9.

2. *Longitudine dierum replebo eum.* Quod prius dixerat, *Glorificabo eum*, evidentius hoc versiculo declaravit. Cui tamen non sufficeret ab eo glorificari, cujus perfecta sunt opera? Non enim tanta immensitas, nisi in immensum quempiam glorificare potest. Necesse est magna sit glorificatio, à magnifica gloria quæ descendit. *Voce delapsa à magnifica gloria*, ait Petrus. Bene magnifica gloria, glorificans tam magnifice, in longitudine, in multitudine, in plenitudine claritatis. Fallax gloria, & vana est claritas, dies hominum brevis. Sapiens ejusmodi non optabit; magis loquetur ex corde ei, qui intuetur cor: *Et diem hominis non desideravi, tu scis.* Ego tamen plus aliquid quàm non desiderat desidero, ut ne recipiam quidem. Scio enim cujus vox sit: *Ego claritatem ab homine non accipio.* Quàm vero miseri, qui gloriam quæ ab invicem est quærimus, & nolumus eam quæ à solo est Deo! Sola siquidem ea, quam solam negligimus, longitudinem habet, sola repletionem. Breves dies hominis, & dies ejus tamquam flos agri sic efflorebit. *Exsiccatum est*, inquit, *fœnum, & cecidit flos; verbum autem Domini in æternum manet.* VERUS nimirum DIES, qui non novit occasum, æterna veritas, vera æternitas; ac proinde vera, æternaque satietas. Alioquin quomodo gloria illa replebit, quæ fallax, & vana est? Denique & inanis dicitur, ut noveris te ex ea magis exinaniri posse, non posse repleri. Bonum ergo interim magis abjectio, quàm elatio est: bonum magis necessitas, quàm voluptas: quod, cum utraque res citius transeat, altera pœnam habeat, altera sit paritura coronam.

2. Pet. 1. 17. Gloria futura vere magna, præsens fallax & inanis. Jerem. 17. 16. Joban. 5. 41. Psal. 40. 7.

3. Utilis tribulatio, quæ probationem operatur, ducit ad gloriam. *Cum ipso sum*, inquit, *in tribulatione, eripiam eum, & glorificabo eum.* Agamus gratias Patri misericordiarum, qui nobiscum est in tribulatione, & in omni tribulatione nostra nos consolatur. Res enim, ut dixi, necessaria, tribulatio, quæ in gloriam vertitur; tristitia, quæ mutatur in gaudium, gaudium sane longum, quod nemo tollit à nobis, gaudium multiplex, gaudium plenum. Res necessaria est ista necessitas, quæ coronam parit. Non contemnamus, Fratres: semen modicum est; magnus exinde fructus exsurgit. Forte insipidum, forte acerbum est, forte granum sinapis. Non consideremus quæ videntur, sed quæ non videntur in eo: quæ enim videntur, temporalia sunt; quæ autem non videntur, æterna. Prælibemus primitias gloriæ, gloriemur in spe gloriæ magni Dei. Non solum autem, sed, ut dicam expressius, gloriemur in tribulatione, in ea siquidem spes gloriæ est. Vide si non hoc ipsum docere te voluit Apostolus, cum subjunxit, quoniam *tribulatio patientiam operatur, patientia probationem, probatio vero spem.* Manifeste advertere est in his verbis, cum præmisisset Apostolus gloriari in spe, non aliud aliquid, sed amplius eum addidisse dicendo: *Non solum autem, sed & gloriari in tribulationibus.* Non enim altera gloriatio commendatur, sed additur magis, ubi spes gloriæ, ubi ipsa spei gloriatio requiratur. Siquidem in tribulatione spes gloriæ, immo & ipsa in tribulatione gloria continetur: sicut spes fructus in semine, sicut ipse fructus in semine est. In hunc modum etiam modo regnum Dei intra nos est, thesaurus ingens in fictili vase, in agro vili. Est, inquam, sed absconditum est. Felix, qui ibi invenerit illud. Quis ille? Nempe qui messem magis cogitaverit, quàm sementem. OCULUS FIDEI invenit hunc thesaurum, non secundum faciem judicans; sed videns quæ non apparent, & intuens quæ non videntur. Quàm veraciter hunc thesaurum invenerat, quem volebat inveniri & ab aliis, qui dicebat: *Momentaneum hoc & leve tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum pondus gloriæ operatur in nobis.* Non dixit, remunerabitur, sed, *æternum pondus gloriæ operatur in nobis.* Latet gloria, Fratres mei, abscondita nobis est in tribulatione, in momentaneo hoc latet æternitas, in hoc levi pondus sublime & supra modum. Interim ergo festinemus nobis emere agrum istum, emere thesaurum istum, qui absconditus est in agro. Omne gaudium existimemus, cum in varias inciderimus tribulationes. Dicamus ex animo, dicamus ex sententia: *Bonum magis ire ad domum luctus, quàm ad domum convivii.*

Tribulatio utilis & necessaria. In tribulatione longum. 2. Cor. 4. Rom. 5. In tribulatione spes gloriæ [illegible]. 2. Cor. 4. Eccle. 7.

4. *Cum ipso sum in tribulatione*, ait Deus: & ego aliud interim requiram quàm tribulationem? Mihi adhærere Deo bonum est; non solum autem, sed & ponere in Domino spem meam: quia *eripiam eum*, inquit, *& glorificabo eum. Cum ipso sum in tribulatione. Deliciæ*, inquit, *meæ esse cum filiis hominum.* Emmanuel, nobiscum Deus. *Ave gratia plena*, ait Angelus ad Mariam, *Dominus tecum.* In plenitudine gratiæ nobiscum est, in plenitudine gloriæ erimus nos cum illo. Descendit, ut prope sit his qui tribulato sunt corde, ut nobiscum sit in tribulatione nostra. Erit autem quando rapiemur in nubibus obviam Christo in aëra, & sic semper cum Domino erimus; si tamen curemus interim eum habere nobiscum, ut sit comes viæ, qui patriæ redditor est futurus: immo qui tunc patria, modo sit via. BONUM MIHI, Domine, TRIBULARI, dummodo ipse sis mecum, quàm regnare sine te, epulari sine te, sine te gloriari. Bonum mihi, Domine, in tribulatione magis amplecti te, in camino habere te mecum, quàm esse sine te vel in cælo. Quid enim mihi est in cælo, & à te quid volui super terram? Aurum probat

Psal. 72. Prov. 8. Luc. 1. Tribulatio [illegible] Deo [illegible].

probat fornax, & viros justos tentatio tribulationis. Ibi, ibi cum eis es, Domine; ibi in tuo nomine congregatis medius adstas, sicut olim cum tribus pueris es dignatus etiam ethnico apparere, ut diceret: Quia *species quarti, similis filio Dei*. Quid trepidamus, quid cunctamur, quid refugimus hunc caminum? Sævit ignis, sed Dominus nobiscum est in tribulatione. Si Deus nobiscum, quis contra nos? Nihilo minus quoque si ille eripit, quis est qui rapiat de manu ejus? Quis est qui de manu ejus possit eruere? Postremo si ille glorificat, quisnam alius inglorium faciet? Si ille glorificat, quis humiliabit?

Sal. 17. 6. — *...n. 3. 92.*

5. Audi denique quanam gloria ipse glorificet. *Longitudine*, inquit, *dierum replebo eum*. Et primo quidem in eo quod *dierum* nomen pluraliter posuit, non vicissitudinem aliquam, sed multitudinem voluit commendare. Alioquin si vicissitudinem suspicaris, melior est dies una in atriis Domini super millia. Legimus sanctos atque perfectos viros etiam ab his diebus nostris plenos migrasse dierum: nec sane aliud, quàm virtutum plenos, plenos intelligimus gratiarum. Nimirum in hanc plenitudinem, velut de die in diem, de claritate in claritatem, non quidem à suo, sed à Domini spiritu transformantur. Si ergo dies gratia dicitur, si (ut supra meminimus) & dies hominis, claritas quæ ab homine est; & male nitens gloria, quam ab invicem quærimus: quomodo non magis verus dies, immo & plenus meridies, veræ gloriæ plenitudo? Quod si dies plurimos divisiones dicimus gratiarum; quomodo non in multiplici gloria dierum intelligitur multitudo? Postremo evidentius audi sine ulla vicissitudine dies multos. *Erit lux lunæ sicut lux solis*, ait Propheta, *& lux solis septempliciter sicut lux septem dierum*. Istis (ni fallor) cunctis diebus vitæ suæ psalmos suos cantare in domo Domini Rex fidelis optabat. Erit enim devotos esse Deo ad singula tantæ & tam multiplicis gloriæ munera, & in omnibus semper gratias agere, quasi cunctis diebus psalmos dicere nomini ejus.

...sal. 83. 11. — *...undè hinc ...ignatur plenitudo dierum* — *...a. 30. 26.*

6. *Longitudine dierum replebo eum*. Ac si manifestius dicat: Scio quid desideret, scio quid sitiat, quid sapiat ei. Non ei aurum vel argentum sapit, non voluptas, non curiositas, non dignitas aliqua sæcularis. Omnia detrimentum facit, omnia aspernatur & arbitratur ut stercora. Exinanivit penitus semetipsum, nec se ex his patitur occupari, quibus novit se non posse repleri. Non ignorat ad cujus imaginem conditus sit, cujus magnitudinis capax sit; nec sustinet de modico crescere, ut de maximo minuatur. Itaque *longitudine dierum replebo eum*, quem nisi lux vera reficere, nisi æterna implere non potest: siquidem nec longiturnitas illa terminum, nec claritas illa occasum, nec satietas illa fastidium habet. Erit enim securitas de æternitate, gloriatio de veritate, exsultatio de satietate. *Et ostendam illi salutare meum*. Nimirum extunc videre merebitur quod optavit, cum sibi Rex gloriæ gloriosam exhibebit Ecclesiam, non habentem maculam ob splendorem diei, sed neque rugam ob omnimodam plenitudinem sui. Alioquin ad illius fulgorem luminis, sicut non impurus, sic nec turbatus quidem in aliquo animus vel inquietus assurgit. Inde est quod nunc quoque (ut supra memini) sanctimoniam simul & pacem sectari præcipimur, quod sine his nemo videat Deum. Cum ergo repleverit in bonis desiderium tuum, ut non aliud sit quod requiras, serenato penitus ex ipsa plenitudine animo, videre jam poteris serenitatem illam, illam plenitudinem majestatis, similis Deo factus, quod videas eum sicuti est: aut forte quia plenus omni gloria in semetipso, etiam foris salvationem, quam operatus est Deus, & plenam majestate ejus omnem terram undique circumspiciet deliciosissimi sæculi habitator. Ad hoc quoque referri posse videbitur quod adjecit: *Et ostendam illi salutare meum*.

...rrena sat... ...ens me... ...r æterna — *...itudinis ...s & sa...* — *...br. 12. 14.* — *...Joan.*

7. Alioquin accipiamus, si magis placet, etiam hoc modo, ut ipsos quos promiserat dies in hac ostensione salutaris exponat. *Longitudine*, inquit, *dierum replebo eum*. Et tamquam quæreres, unde erit dies in civitate, de qua legimus, quia non lucebit ibi sol per diem, nox enim non erit in ea: *Ostendam illi*, ait, *salutare meum*: ut (quemadmodum & in illa Scriptura legitur) lucerna ejus sit Agnus. *Ostendam illi salutare meum*. Non jam in fide erudiam, non jam exercebo in spe, sed in specie adimplebo. *Ostendam illi salutare meum*, ostendam illi Jesum meum, ut in æternum jam videat in quem credidit, quem dilexit, quem semper optavit. Ostende nobis, Domine, misericordiam tuam, & salutare tuum da nobis. Ostende nobis, Domine, salutare tuum, & sufficit nobis. Qui enim videt illud, videt & te: quia ipsum in te, & tu in ipso. Hæc est autem vita æterna, ut cognoscamus te verum Deum, & quem misisti Jesum-Christum. Itaque tunc dimittes servum tuum, Domine, secundum verbum tuum in pace, cum viderint oculi mei salutare tuum, Jesum tuum, Dominum nostrum, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula, amen.

Tom. III. — *Apoc. 21. 23.* — *Psal. 84. 8.* — *Johann. 17. 3.*

DOMINICA PALMARUM.

SERMO PRIMUS.

De tribus ordinibus obsequentium Christo.

1. Non sine causa spiritum Sponsi pariter & Dei sui habens Ecclesia, processionem hodie nova quadam & mira conjunctione addidit passioni. Nam processio plausum habet, passio planctum. Quoniam ergo sapientibus & insipientibus debitores sumus, videamus quid utrique conferat hæc conjunctio. Et prius quidem quid sæcularibus indicet: quoniam non prius quod spirituale, sed quod animale. Videat ergo sæcularis anima, videat & intelligat, quoniam extrema gaudii luctus occupat. Propter hoc enim qui cetera quoque cœpit facere & docere, non solum verbis prædicans, sed & exemplis; quod ante prædixerat per Prophetam, *Quoniam omnis caro fœnum, & omnis gloria ejus, tamquam flos fœni*, etiam apparens in carne manifeste studuit probare in seipso. Unde & processionis gloria voluit sublimari, qui paulo post sibi noverat imminere diem ignominiosissimæ passionis. Quis ergo sperare jam debeat in incerto gloriæ temporalis, cum videat in ipso quoque qui peccatum non fecit, creatore temporum & conditore universitatis, post exaltationem tantam, tantam nihilominus humiliationem sequi? In eadem enim civitate, à plebe eadem, & eodem tempore, nunc quidem processionis gloria & divinis est laudibus honoratus; postmodum vero interrogatus contumeliis & tormento, & cum sceleratis deputatus. Hic est transitoriæ finis lætitiæ, hic fructus gloriæ temporalis. Propterea prudenter orat Propheta, ut cantet Domino gloria ejus, & non compungatur, id est processionem habeat, quam passio non sequatur.

Processionis hodiernæ & passionis conjunctio quid sibi velit. — *Isa. 40. 6. Mundi & gloriæ temporalis inconstantia.* — *Psal. 29. 13.*

2. Vobis autem, carissimi, tamquam spiritualibus spiritualia comparantes, in processione quidem cælestis patriæ repræsentamus gloriam, in passione monstramus viam. Nam si in processione quidem venit tibi in mentem futura illa lætitia & exsultatio multa nimis, quando rapiemur in nubibus obviam Christo in aëra; si tota concupiscentia videre desideras diem illam, quando suscipietur in cælesti Jerusalem Christus Dominus, caput cum omnibus membris, portans triumphum victoriæ, applaudentibus jam non popularibus turmis, sed virtutibus angelicis, clamantibus undique populis utriusque testamenti: *Benedictus qui venit in nomine Domini*. si, inquam, considerasti in processione quo properandum sit, disce in passione qua sit eundum. Hæc est enim via vitæ, tribulatio præsens; via gloriæ, via civitatis habitaculi, via regni, secundum quod clamat latro de cruce: *Memento mei, Domine, dum veneris in regnum tuum*. Euntem in regnum vidit, quo cum pervenisset, sui memorem esse rogavit. Pervenit ergo & ipse: sed si vis nosse quam compendiosa via; eadem die meruit cum Do-

Matt. 21. 9. — *Passio & crux seu tribulatio via ad gloriam.* — *Luc. 23. 42.*

mino esse in paradiso. Tolerabilem proinde reddit passionis laborem gloria processionis, quoniam amanti nihil difficile est.

Hodierna processio repræsentat cælestem.

3. Nec mireris quod præsenti processione cælestem dixerim repræsentari, quando unus & idem in utraque suscipitur, etsi longe aliter & ab aliis. In hac enim processione irrationabili jumento Christus insidet: in illa vero jumentum quidem futurum est, sed rationale: quoniam *homines & jumenta salvos facies, Domine*. Cui simile est illud: *Ut jumentum factus sum apud te, & ego semper tecum*. Et vide si non de processione loquitur, cum sequatur: *Tenuisti manum dexteram meam, & in voluntate tua deduxisti me, & cum gloria suscepisti me*. Ibi certe ne ipse quidem pullus deerit: quoniam etsi murmuret hæreticus [a] parvulos non sinens venire, parvulorum baptismo detrahens: qui parvulus natus est, & primam parvulorum elegit aciem, (Innocentes loquor) hodie quoque parvulos à gratia non excludit: quia nec pietati incongruum, nec majestati ejus difficile est, ut suppleat munus gratiæ, quod minus in eis habet natura possibile. Ibi non ramos arborum, non vilia vestimenta popularis turma prosternet: sed demittent pennas suas animalia sancta, deponent coronas suas ante thronum Agni viginti quatuor seniores, & virtutes omnes angelicæ quicquid habent gloriæ vel decoris, totum ei adscribent, totum ei attribuent.

Psal. 35. 7.
Psal. 72. 23.
Baptismus parvulorum.

Triplex obsequium in hodierna processione Christo exhibitum.

4. Jam vero quoniam de jumento & vestibus, & de ramis arborum mentio facta est, considerare diligentius libet triplex obsequium, quod in processione hac exhiberi video Salvatori; primum quidem à jumento, cui insidet: secundum ab eis, qui sua illi vestimenta sternunt: tertium vero ab his, qui de arboribus ramos cædere perhibentur. Nonne tamen omnes reliqui ex eo quod abundat sibi, mittunt, & quasi sine gravamine obsequuntur Domino; solum vero jumentum semetipsum exponit ejus obsequio? Silendum mihi est, ut elationem caveatis; an magis loquar, ut habeatis consolationem? Jumentum certe, cui insidet Christus, nonne vos estis, juxta præceptum Apostoli, glorificantes & portantes Deum in corporibus vestris? Expendunt enim sæculares homines in obsequium Domini, non quidem corpora, sed quæ adjacent, & necessaria sunt corporibus, cum de terrena substantia eleemosynas largiuntur. Prælati quoque ramos cædunt de arboribus, verbi causa, cum de fide & obedientia Abrahæ, de castitate Joseph, de mansuetudine Moysi, ceterorumque sanctorum virtutibus evangelizant. Verumtamen & illi de promptuariis plenis largiuntur; & hi quæ acceperunt gratis, gratis nihilo minus dare jubentur. Omnes tamen, si fideliter suo quisque intentus fuerit ministerio, in processione Salvatoris sunt, & cum eo ingrediuntur in sanctam civitatem: quoniam tres prævidit Propheta salvandos, Noë cædentem ramos in arcæ fabricam; Danielem in vili edulio, & labore abstinentiæ factum tamquam jumentum, Salvatoremque portantem; tertium quoque Job, bene dispensantem substantiam hujus mundi, & de velleribus ovium suarum pauperum latera calefacientem. Cui tamen in processione illa Jesus propinquior, cui de tribus ordinibus salus vicinior, facile, credo, poteritis advertere.

1. Cor. 6. 20.
Ezech. 14. 14.

DOMINICA PALMARUM,

Sermo secundus.

De Passione, & Processione, & quatuor ordinibus Processionis.

Processionis & Passionis conjunctio quid significet.

1. NEcesse est ut loquamur hodie brevius propter angustiam temporis. Multa quidem nobis ministrat processio, quam celebraturi sumus: sed eadem impedit ne dicere plura possimus. Celebraturi sumus hodie processionem, & paulo post audituri Passionem. Quid sibi vult mirabilis ista conjunctio, aut quid cogitaverunt Patres nostri, Passionem addentes processioni? Nam processio quidem merito repræsentatur hodie, quæ facta est hodie: Passio vero cur addita est, quam sexta feria constat esse secutam? Opportune utique processioni Passio conjuncta est, ut discamus in nulla lætitia hujus sæculi habere fiduciam: scientes quoniam extrema gaudii luctus occupat. Propterea non simus stulti, ut occidat nos prosperitas nostra; sed in die bonorum non immemores simus malorum, & è converso. Istis enim mixtum est præsens sæculum, non sæcularibus tantum, sed etiam spiritualibus viris. Nam & sæcularibus viris aliquando quæ placent, quandoque quæ displicent videmus accidere: & ipsis nihilo minus spiritualibus non semper tristia, non semper læta succedunt, sed vespere & mane dies unus. & illud: *Visitas eum diluculo, & subito probas illum*. Verum hoc interim dum præsens sæculum manet, vel magis manat & fluit.

Job 7. 18.

2. Ceterum post hoc sæculum duo futura sunt sæcula valde divisa & diversa: ita ut in altero non sit nisi fletus & stridor dentium; in altero sit sola gratiarum actio, & vox laudis. *Absterget enim Deus omnem lacrymam ab oculis sanctorum: & mors jam non erit amplius, neque luctus, neque clamor, sed nec ullus dolor, quoniam priora transierunt*. Interim sicut amatores mundi multa patiuntur adversa: sic nec ipsis servis Dei omnia in hoc mundo optata succedunt. In die ergo malorum memores sunt bonorum, ne pusillanimes fiant & impatientes, sicut is de quo legimus in Psalmo: *Confitebitur tibi cum benefeceris ei*. In die quoque bonorum non immemores sunt malorum; ne extollantur, & dicant in abundantia sua: Non movebimur in æternum. Sicut enim sæcularium rerum prosperitas occidit stultum sæcularem, sic potest abundantia spiritualis prosperitatis occidere indoctum spiritualem, atque ideo non spiritualem. Spiritualis quippe dijudicat omnia. Unde autem eveniat quod stultum occidit prosperitas, & non sapientem, alibi habemus: *Cor sapientis ubi tristitia, & cor stultorum ubi lætitia*. Merito proinde ait: *Bonum est magis ire ad domum luctus, quam ad domum convivii*. Licet enim multos frangat adversitas, tamen multo plures extollit prosperitas, sicut scriptum est: *Cadent a latere tuo mille*, sinistro scilicet, per quod signatur adversitas; *& decem millia*, id est multo plures, *à dextris tuis*, in quibus prosperitas designatur. Denique quia utrobique periculum est, orat Sapiens & dicit: *Divitias & paupertatem ne dederis mihi*: ne forte aut divitiæ extollerent in superbiam; aut paupertas dejiceret in impatientiam.

Apoc. 21. 4.
Psal. 48. 19.
Eccl. 7. 5.
Ibidem.
Psal. 90. 7.
Prov. 30. 8.

3. Unde & Dominus sicut in passione patientiam, ita in processione humilitatem exhibere curavit. In illa enim tamquam ovis ad occisionem ductus est, & quasi agnus coram tondente obmutuit, & non aperuit os suum: qui cum percuteretur, non comminabatur, sed magis orabat dicens: *Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt*. In processione autem quid? Parabant sese populi, ut exirent obviam ei, nec eum latebat qui noverat quid esset in homine. Propter quod & ipse paratus est, non in curribus & in equis, nec in frenis argenteis, aut sellis auro tectis: sed humilis aselli tergo sedens, suppositis Apostolorum vestibus, quas ego de pretiosioribus regionis fuisse non credo.

Luc. 23. 34.

4. Sed quid fuit quod processionem habere voluit, qui mox futuram noverat passionem? Forte ut amarior esset passio, quam processio præcessisset. Ab eodem enim populo, in eodem loco, & ipso tempore, paucissimis diebus interpositis, primo cum tanto triumpho susceptus, postea crucifixus est. O quàm dissimile est, *Tolle, tolle, crucifige eum*; &, *Benedictus qui venit in nomine Domini; Hosanna in excelsis!* Quàm dissimile, *Rex Israël*; &, *Non habemus regem nisi Cæsarem!* Quàm dissimiles rami virentes & crux, flores & spinæ! Cui

Joan. 19. 15.
Matt. 21. 9.
Joan. 12. 13.
Joan. 19. 15.

a Henricianos intelligit, de quibus in epistola 241. Eos sequebantur Colonienses, quorum dogmata refelluntur sermonibus 65. & 66. in Cantica.

prius sternebantur vestimenta aliena, ecce suis exuitur, & sors mittitur super ea. Væ tibi, amaritudo peccatorum nostrorum, propter quæ solvenda, tanta amaritudo necessaria est.

Quatuor ordines in hac processione.

5. Jam vero ad processionem accedens, tamquam quatuor ordines in ea mihi videor intueri: & fortassis in hac nostra processione hodie omnes poterunt inveniri. *Prælati.* Præibant enim aliqui, & viam parabant. Ipsi sunt qui viam parant Domino ad corda vestra, qui vos regunt, & dirigunt gressus vestros in viam pacis. *Simplices.* Alii sequebantur: & hi sunt qui propriæ inscientiæ conscii, devote sequuntur, & adhærent semper vestigiis præcedentium. *Claustrales.* Erant quoque discipuli, tamquam domestici, lateri ejus adhærentes. Ipsi sunt qui optimam partem elegerunt, qui in claustro soli Deo vivunt, semper Deo adhærentes, & ejus placitum considerantes. *Duri corde.* Ipsum quoque jumentum, cui insidebat, non defuit: quod designat duros corde, & animos quodammodo bestiales. Verum non fuit animalium ibi hujusmodi copiosior multitudo; nec oportuit. Tales enim magis oneri sunt quàm honori, nec propter eos processio valde gloriosior est. Hujusmodi namque cantare non norunt, sed male sonoros dant rugitus. Ipsi sunt qui virga semper & calcaribus egent. Attamen nec ipsos relinquet Dominus, dum disciplinam ferre voluerint. His enim dicitur: *Servite Domino in timore*; &, *Apprehendite disciplinam, ne quando irascatur Dominus, & pereatis de via justa.* (*Psal. 2. 11.*) Postquam enim jumentum hoc disciplinam ferre noluerit, quid restat, nisi ut abjiciat eum Dominus cum indignatione quadam, & protinus exeat à via, currens ad spinas & tribulos, à quibus suffocatur verbum Dei: qui sunt divitiæ hujus mundi, & voluptates carnis?

Religiosi tardi, dum & adversum jumento comparantur.

6. Sed si qui tales sunt hic, quibus gravis sit Ordo, & omnia onerosa; quos pungi frequenter oporteat & urgeri: obsecramus eos, ut studeant de jumentis, si forte queant, in homines commutari, & computari inter aliquos ceterorum, ut aut de præcedentibus, aut de adhærentibus & collateralibus, aut de sequentibus sint. Quod si non faciunt, obsecro, ut vel in eo quod sunt permaneant, & patienter interim ferant quæ salubria sunt, etsi minus suavia, donec complaceat Domino respicere humilitatem eorum, & in melius aliquid eos promovere. Vultis autem ut aliquatenus consolemur jumentum nostrum? Scimus equidem quia cantare non novit. Neque enim de eis est qui dicere possint: *Cantabiles mihi erant justificationes tuæ in loco peregrinationis meæ.* (*Psal. 118. 54.*) Attamen unum est, quod nemini ceterorum tam prope est Dominus. Nam nec ipsi qui hinc inde adhærent, tam prope eum habent, ut jumentum cui insidet. Et audi hoc ipsum à Propheta: *Prope est Dominus his qui tribulato sunt corde.* (*Psal. 33. 19.*) Nam & mater quem ægrotantem novit filium, magis fovet, & sæpius amplectitur eum. Nemo igitur indignetur, nemo contemnat, dum voluerit esse Christi jumentum. Etenim qui scandalizaverit unum de pusillis istis, illum graviter offendit, qui eos tamquam mater gremio suæ fovet misericordiæ, donec roborentur. Unde & morum infirmitates patientissime ferendas beatus Benedictus [a] admonuit.

a S. Bened. Regul. c. 72. Spiritualium ordines 4.

7. Quatuor ergo sunt genera in processione Domini. Boni prudentes, & boni simplices: hi sunt qui præeunt, & qui sequuntur. Bonos autem addidi, quia prudentes non boni, iniqui sunt, juxta illud: *Sapientes sunt ut faciant mala*; (*Jer. 4. 22.*) & simplices non boni, stulti sunt. In processione autem Domini, nec iniquus locum habet, nec stultus. Porro qui adhærent ei, contemplativi sunt. Qui portant eum & onerantur eo, ipsi sunt duri corde, & parum devoti. Sed ecce omnes sunt in processione Domini, & nemo ex ipsis faciem ejus videt. Nam qui præcedunt, occupati sunt in paranda via, solliciti circa peccata & tentationes aliorum. Qui sequuntur, ipsi omnino faciem ejus videre non possunt: sed, sicut Moysi dictum est, posteriora ejus vident. (*Exod. 33. 23.*) Jumentum cui insidet, numquam ad videndum levat oculos, sed pronum est semper in terram. Qui vero adhærent ipsi, aliquando videre possunt, sed raptim & non continue, nec plene dum adhuc sunt in via. (*Tom. III.*) Attamen quantum ad alios, ipsi magis facie ad faciem eum vident, juxta quod item [a] de Moyse scriptum est, quia ceteris quidem Prophetis per visiones & somnia, Moysi vero facie ad faciem loquebatur. Quantum ad plenam sane visionem, nec ipse Moyses, dum viveret in hoc mundo, impetrare potuit faciei ipsius visionem; quia, sicut ipse ait, *Non videbit me homo, & vivet.* (*Exod. 33. 20.*) Non videbor, inquit, in hac vita: non videbit quis faciem meam in hac via, & in processione ista. Ipse itaque magna pietate sua donet nobis sic in ejus processione perseverare dum vivimus, ut in magna illa processione, qua cum suis omnibus à Patre suscipiendus est, & traditurus regnum Deo & Patri, sanctam civitatem ingredi mereamur cum eo, qui vivit & regnat per omnia sæcula sæculorum, amen.

a al. vere. Ibidem. Moyses quomodo Deum viderit.

DOMINICA PALMARUM,

Sermo tertius.

De quinque diebus, Processionis, Refectionis, Passionis, Requietionis, & Resurrectionis.

Sap. 11. 21. Christi facta omnia non sine mysterio.

1. Cum universa fecerit Deus in numero, pondere, & mensura; specialius tamen ea tempora, quibus in terris visus est, & cum hominibus conversatus est, quæcumque in eis operatus, locutus, aut passus est, ita disposuit, ut ne minimum quidem momentum, ne unum iota à sacramento vacaverit, aut præterierit sine mysterio. Evidentius tamen quatuor proximos dies, & ipsum quem hodie colimus, illustravit: diem Processionis, diem Refectionis, Passionis, Requietionis, & Resurrectionis suæ. Notabiles admodum dies, & inter ceteros insignes magis. Prima siquidem die gloriam suscipere dignatus est humanam: & cum ingenti quodam tripudio, & exsultatione universæ terræ, Jerosolymam non propriis (ut hactenus consueverat) pedibus, sed jumento vectus intrare. (*1. Dies Processionis.*) Et hæc quidem præparatio ad passionem fuit, excitata hinc maxime invidia Sacerdotum. Sane venturas aliquando turbas ut raperent, & eum regem facerent, fugiens legitur declinasse. (*Christus cur gloriam mundanam admiserit. Johan. 6. 15.*) Nunc vero etiam non quæsitus affuit, ut tamquam Rex Israel susciperetur, & prædicaretur ab eis: quin etiam in hæc ipsa præconia eorum (quod dubium non est) animos excitavit. Sic nimirum & de passione advertere est. Exiit quandoque, & abscondit se ab eis, scilicet Judæis: nec volebat jam ambulare palam in Judæa, quia quærebant eum interficere. (*Johan. 7. 1.*) Sciens autem quod venerit hora ejus, tamquam potestatem habens, spontaneus ipse se obtulit passioni. Decebat nempe Pontificem nostrum tentari per omnia pro similitudine absque peccato: (*Hebr. 4. 15.*) ut tamquam verus homo & prospera hominum, & adversa opportune vitaret, opportune susciperet, & utrarumque rerum in seipso nobis salutare præberet exemplum. Ut enim temperantiæ est, præconia populi & sæculi hujus prospera declinare: sic interdum justitiæ est, certa quidem dispensatione admittere ea. Persecutio quoque & temporalis omnis adversitas pro loco & tempore prudenter aliquando fugienda erit: cum autem necesse fuerit, viriliter toleranda.

2. Et in his quidem duobus (prosperitatem & adversitatem loquor) humana omnis vita versatur. Nihilo minus autem in illis quatuor notissimis utique speciebus virtus universa consistit. Ita ergo omnem virtutem implere decuit eum, in quo plenius habitabat omnis plenitudo virtutis: ut notum fieret omnibus, quia is sciret maxime abundare, sciret & penuriam pati. Non enim Dei Sapientia de his erat, quos occidere prosperitas sua: non Dei Virtus de his, quos perdere posset aversio. Utrumque enim scriptum est, quod prosperitas, non tamen omnium, sed stultorum, occidat illos: & aversio utique, non quorumlibet, sed parvulorum, perdat illos. (*Prov. 1. 32.*) Quàm modeste tamen hanc ipsam videtur gloriam suscepisse, ad triumphalem

Tom. III. Matt. 21. 3.

occursum in asino veniens, non in curribus aut in equis! Et dicebat: *Si quis vobis aliquid dixerit, dicite: Quia Dominus his opus habet.* Opus magnum, opus salutis. Nempe homines & jumenta salvos facere venerat, multiplicans misericordiam suam Deus. Initia nostræ conversionis fovet ista dignatio, ut primum ex ancilla filium generemus. Solutus est ad mandatum Domini qui antea tenebatur, aut non valens, aut non volens benefacere; aut utroque fortius vinculo alligatus, nec volens scilicet, nec valens. Non novit interim purius in Domino gratulari. Persuasum tenet placere ei quod agit, & consolatur in eo quod sibi eum quodammodo se facere reputet debitorem: sæpius memorans, quia Dominus his opus habet. Nam processu temporis in eo magis afficietur, ut suo sollicitetur debito, & timeat, ne forte tantis beneficiis inveniatur ingratus, dicens, quia servus inutilis sum, & bonorum meorum non eges. At hæc quidem verax affectio & fidelis: hic filius liberæ, cum quo ancillæ filius heres esse non possit. Ita ergo in hac processione.

* al. affectuosius. a Oes Refectionis.

3. Ceterum ante passionem affectuosissimus * Paterfamilias refectionem suis curavit domesticis exhibere: & in hoc quoque apparuit benignitas & humanitas Salvatoris. Cum enim dilexisset suos, in finem dilexit eos, & dicebat: *Desiderio desideravi hoc pascha manducare vobiscum, antequam patiar.* Oportebat enim. Expetierat eos satanas, ut cribraret sicut triticum: opus erat prævenire refectionem. Denique qui refecti paulo minus defecerunt, quid jejuni fecissent? Hinc fuit, quod non modo corpora, sed etiam corda refecit, & ea quàm maxime. Neque enim corporalis passio, sed tentatio spiritualis instabat, quod singulariter ille futurus esset donec transiret. Ea nimirum hostia sicut sola prodesse potuit, sic sola suffecit: nec Christum decuit simul & Petrum, aut Jacobum, vel Johannem pro salute hominum pati. Crucifixi tamen fuere cum eo alii duo, sed duo nequam: de quibus nulla prorsus suspicio posset haberi, tamquam ex eis minus efficax sacrificium suppleretur.

Luc. 22. 15.

Christi solius passio nobis sufficit.

Panibus quinque refecti Apostoli.

4. Quibus ergo panibus in cœna refecit Apostolos? Ut ego arbitror, quinque. *Meus*, inquit, *cibus est, ut faciam voluntatem Patris mei.* Cibus utique, sed cibus cordis. Quid enim æque confirmat & corroborat cor humanum, quid ita in omni necessitate confortat & sustentat, ut divinæ voluntatis exsecutio, velut in quemdam animæ ventrem, conscientiam scilicet ejus, ingesta? Sic & sermonem divinæ exhortationis, & promissionum ejus consolationem, & orantium * lacrymas, panes cordis esse solus ille ignorat, cujus jam aruit cor, pro eo quod suum ipsius panem comedere sit oblitus. Super omnia autem caro Domini vere est cibus, & cibus vitæ, panis de cælo vivus. Nullum ex his in hac tam sollemni Cœna Domini defuisse reperies, si diligenter advertas. Recumbentibus adhuc discipulis surgit à cœna, præcingitur linteo, aquam ponit in pelvim, discipulorum pedes abluit, & extergit. Non est voluntas carnis & sanguinis hæc, sed voluntas Patris, & sanctificatio nostra. Denique, *Si non lavero te*, ait Dominus ad Petrum obnixius repugnantem, *non habebis partem mecum.* Scimus autem quis dixerit: *Eum qui venit ad me, non ejiciam foras: quia descendi de cælo, non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me.* Opportune autem, & utique more suo, post exemplum operis, exhortationem sermonis adjunxit. Inter loquendum quoque (nam copiosissimus exstitit sermo) multis eos promissionibus propter instantem maxime passionem refovere & refocillare curavit, de resurrectione sua, de adventu Paracliti, de eorum confirmatione, & aliquando assumptione ad seipsum. Nec multo post ventum est ad orationem, & usque tertio factus in agonia orabat. Ubi quidem non solis oculis, sed quasi membris omnibus flevisse videtur: ut totum corpus ejus, quod est Ecclesia, totius lacrymis corporis purgaretur. Nam de Sacramento quidem Corporis & Sanguinis sui, nemo est qui nesciat, hanc quoque tantam & tam singularem alimoniam ea primum die exhibitam, ea die commendatam & mandatam deinceps frequentari.

Johan. 4. 34.

* al. orationum.

Johan. 6. 50.

Johan. 13. 8.

Johan. 6. 37.

Christi oratio & sudor in horto.

5. Ex hoc jam dies sequitur Passionis, in qua nimirum sicut totum hominem salvum fecit, sic de toto se fecit hostiam salutarem, corpus exponens tantis suppliciis & injuriis, animum vero geminæ cujusdam humanissimæ compassionis affectui: hinc quidem super mærore inconsolabili sanctarum feminarum, inde super desperatione & dispersione discipulorum. In his quatuor crux Dominica fuit: & hæc omnia propter nos passus est, qui tanta caritate compassus est nobis. Verumtamen quæ de ipso erant, finem habuere, (sicut ipse lamentantibus mulieribus ait) finem utique celerrimum & celeberrimum, primo quidem requiem, deinde resurrectionem. Nos quoque, si festinamus in illam ingredi requiem, per multas tribulationes nobis meminerimus transeundum. Et prius quidem donec sumus in tribulatione, magnum nobis videtur * adspirare ad requiem, tamquam nihil simus amplius desideraturi. Verum non erit nobis requies, ne in requie quidem ipsa, à desiderio gloriæ, a desiderio resurrectionis. *Amodo*, inquit, *jam dicit Spiritus, ut requiescant à laboribus suis.* A labore ergo requiescunt, qui in Domino moriuntur: sed non requiescunt interim à clamore. Denique sub throno Dei clamant animæ occisorum: quia etsi nihil habeant quod molestet; nondum tamen totum habent quod delectet, donec requiem resurrectio, donec sabbatum pascha sequatur, amen.

Apoc. 14. 13.

FERIA IV. HEBDOMADÆ SANCTÆ

SERMO.

De Passione Domini.

1. Vigilate animo, Fratres, ne infructuose vos hujus temporis sacramenta pertranseant. Copiosa est benedictio: date receptacula munda; devotas animas, sensus vigiles, affectus sobrios, puras conscientias exhibete tantis charismatibus gratiarum. Nimirum admonet vos sollicitudinis hujus, non modo specialis ipsa conversatio quam professi estis, sed & generalis Ecclesiæ observatio, cujus filii estis. Universi siquidem Christiani sacra hac septimana, aut præ solito, aut præter solitum, pietatem colunt, modestiam exhibent, humilitatem sectantur, induunt gravitatem, ut Christo patienti quodam modo compati videantur. Quis enim tam irreligiosus, qui non compungatur? quis tam insolens, ut non humilietur? quis tam iracundus, ut non indulgeat? quis tam deliciosus, ut non abstineat? quis tam flagitiosus, ut non contineat? quis tam malitiosus, ut non pœniteat his diebus? Merito quidem. Nempe adest Passio Domini, usque * hodie terram movens, petras scindens, aperiens monumenta. Prope est etiam Resurrectio ejus, in qua sollemnitatem celebrabitis altissimo Domino: utinam usque in altissima quæ fecit magnalia alacritate & aviditate spiritus subeuntes. Nihil in mundo poterat melius fieri, quàm quod factum est à Domino his diebus. Nihil mundo poterat melius vel utilius commendari, quàm ut ritu perpetuo celebret singulis annis memoriale ejus in desiderio animæ, & memoriam abundantiæ suavitatis ejus * eructet. Utrumque autem propter nos, quod in utroque nobis salutis fructus, in utroque vita spiritus nostri. Mirabilis Passio tua, Domine Jesu, quæ passiones omnium nostrum propulsavit, propitiata est omnibus iniquitatibus nostris, & nulli umquam pesti nostræ invenitur inefficax. Quid enim tam ad mortem, quod non tua morte solvatur?

2. In hac igitur Passione, Fratres, tria specialiter convenit intueri, opus, modum, causam. Nam in opere quidem patientia, in modo humilitas, in causa caritas commendatur. Patientia autem singularis, ſi-

quod videlicet cum supra dorsum ejus fabricarent peccatores; cum sic extenderetur in ligno, ut dinumerarentur omnia ossa ejus; cum fortissimum illud propugnaculum, quod custodit Israel, undique forarentur; cum foderentur manus ejus & pedes: sicut agnus ad occisionem ductus sit, & tamquam ovis coram tondente, non aperuerit os suum; non adversus Patrem murmurans, à quo missus fuerat; non adversus humanum genus, prò quo quæ non rapuit exsolvebat; non denique vel contra populum ipsum peculiarem sibi, à quo pro tantis beneficiis tanta mala recipiebat. Plectuntur aliqui pro peccatis suis, & humiliter sustinent: hoc ipsum tamen eis ad patientiam reputatur. Flagellantur alii, non tam purgandi, quàm probandi, coronandique; & major in eis patientia comprobatur, & commendatur. Quomodo non maxima censeatur in Christo, qui in funiculo hereditatis suæ, ab his, quibus specialiter advenerat salvator, crudelissima morte mulctatur sicut fur, nullum omnino peccatum, nec actu proprio, nec contractu, sed nec in quo crescere posset, habens? Nimirum in quo habitat omnis plenitudo divinitatis, non umbratice, sed corporaliter: in quo Deus erat mundum reconcilians sibi, non figurative, sed substantialiter: qui denique plenus est gratiæ & veritatis, non cooperative*, sed personaliter, ut faciat opus suum. *Alienum est opus ejus ab eo*, Isaias loquitur: quia & opus suum fuit, quod dedit ei Pater ut faceret: & alienum ab eo, ut talis talia sustineret. Ita ergo habes in opere patientiam.

a opere patientia.

al. comparative. Isa. 28. 21.

3. Nam modum ipsum si diligenter attendas, non modo mitem, sed & humilem corde cognosces. Nempe in humilitate judicium ejus sublatum est, cum nec ad tantas blasphemias, nec ad falsissima, quæ sibi objiciebantur crimina responderet. *Vidimus*, inquit, *eum, & non erat ei aspectus*, nec speciosum forma præ filiis hominum, sed opprobrium hominum, & tamquam leprosum; novissimum virorum, plane virum dolorum, à Deo percussum & humiliatum: ita ut nulla esset ei species, neque decor. O novissimum, & altissimum! ô humilem, & sublimem! ô opprobrium hominum, & gloriam Angelorum! Nemo illo sublimior, neque humilior. Denique sputis illitus est, opprobriis saturatus est, morte turpissima condemnatus est, cum sceleratis deputatus est. Nihilne merebitur vel ista humilitas, quæ hunc habet modum, immo quæ tam est ultra modum? Sicut est patientia singularis, sic humilitas admirabilis, utraque sine exemplo.

Isa. 53. 2.

4. Utramque tamen magnifice causa ipsa commendat: nimirum caritas est. Propter nimiam enim caritatem suam, qua dilexit nos Deus, ut servum redimeret, nec Pater Filio, nec sibi Filius ipse pepercit. Vere nimiam, quia & hæc mensuram excedit, modum superat, plane supereminens universis. *Majorem*, inquit, *caritatem nemo habet, quàm ut animam suam ponat quis pro amicis suis*. Tu majorem habuisti, Domine, ponens eam etiam pro inimicis. Cum enim adhuc inimici essemus, per mortem tuam & tibi reconciliati sumus, & Patri. Quam ergo alia videbitur esse, vel fuisse, vel fore huic similis caritati? Vix pro justo quis moritur: tu pro injustis passus es, moriens propter delicta nostra, qui venisti justificare gratis peccatores, servos facere fratres, captivos coheredes, exsules reges. Nec sane aliud aliquid patientiam hanc & humilitatem æque illustrat, quàm quod tradidit in mortem animam suam, & peccata multorum tulit, etiam pro transgressoribus rogans, ut non perirent. Fidelis sermo, & omni acceptione dignus! Quia enim voluit, oblatus est. Non modo voluit & oblatus est, sed quia voluit. Solus nimirum potestatem habuit ponendi animam suam: nemo eam abstulit ab eo; obtulit ultro. Cum accepisset acetum, dixit: *Consummatum est*. Nihil restat implendum: jam non est quod exspectem. *Et inclinato capite*, factus obediens usque ad mortem, *tradidit spiritum*. Quis tam facile quando vult dormit? Magna quidem infirmitas mori: sed plane sic mori, virtus immensa. Nempe quod infirmum est Dei, fortius est hominibus. Potest humana vesania sibi ipsi in mortem sceleratas injicere manus: sed hoc non est ponere animam suam; urgere eam magis, & violenter abrumpere, quàm ad nutum ponere est. Tibi, impie Juda, misera plane facultas fuit non ponendi animam, sed pendendi: nec tradente te, sed trahente laqueo nequissimus ille spiritus tuus exivit, non emissus à te, sed amissus. Solus in mortem tradidit animam suam, qui solus virtute propria regressus est ad vitam. Solus potestatem habuit ponendi, qui solus facultatem æque habuit liberam resumendi, imperium habens vitæ & mortis.

Caritas. Joan. 15. 13.

Christi mors animæ... Joan. 19. 30.

Tom. III.

5. Digna ergo caritas tam inæstimabilis, humilitas tam admirabilis, patientia tam insuperabilis. Digna plane tam sancta, tam immaculata hostia, tam acceptabilis. Dignus est Agnus qui occisus est, accipere fortitudinem, facere ad quod venit, tollere peccata mundi. Ego autem dico peccatum triplex, quod invaluit super terram. Putatis quod dicere velim concupiscentiam carnis, & concupiscentiam oculorum, & superbiam vitæ? Funiculus triplex est, qui difficile rumpitur: propterea multi trahunt, immo trahuntur hoc funiculo vanitatis: sed prior ille ternarius non immerito prævalet in electis. Quomodo enim non illius patientiæ recordatio omnem arceat voluptatem? quomodo non illius humilitatis consideratio superbiam vitæ prorsus extundat? nam caritas illa plane digna, cujus meditatio sic mentem occupet, sic totam sibi vindicet animam, ut omnino vitium curiositatis exsufflet. Fortis igitur contra hæc passio Salvatoris.

Christi mors omnia peccata expugnat.

6. Sed aliud ego triplex æque peccatum quemadmodum virtus crucis expungat, dicere cogitavi; & id forte utilius audiatur. Primum quidem originale, secundum personale dixerim, tertium singulare. Et originale quidem maximum illud delictum vocatur, quod à primo Adam contrahimus, in quo peccavimus omnes, pro quo morimur universi. Maximum plane, quod sic totum non modo genus humanum, sed & quemlibet ipsius generis occupat, ut non sit qui evadat, non sit usque ad unum. A primo homine ad novissimum usque protenditur: & in singulis quoque à planta pedis usque ad verticem capitis diffunditur hoc venenum. Sed & aliter nihilo minus in universam dilatatur ætatem, ab ea scilicet die, qua sua quemque concipit, usque ad eam, qua communis eum recipit mater. Alioquin unde grave jugum super omnes & totos filios Adam, idque à die exitus de ventre matris eorum, usque in diem sepulturæ in matrem omnium? In sordibus generamur, in tenebris confovemur, in doloribus parturimur. Ante exitum miseras oneramus matres, in exitu more vipereo laceramus: mirum quod non ipsi pariter laceramur. Primam vocem plorationis edimus, merito quidem, utpote vallem plorationis ingressi, ut nobis illud sancti Job ex omni parte possit aptari: *Homo natus de muliere, brevi vivens tempore, repletur multis miseriis*. Quàm verum* hoc sit, non nos verba docuere, sed verbera. *Homo*, inquit, *natus de muliere*: nihil abjectius. Et ne forte ex ipsa sibi voluptate corporeorum sensuum, quam de sensibilibus hauriat, blandiatur; in ipso statim introitu de exitu quoque terribiliter admonetur, cum dicitur, *brevi vivens tempore*. Ac ne spatiolum illud, quod inter ingressum & egressum relinquitur, sibi liberum putet, *repletur*, ait, *multis miseriis*. Multis & multiplicibus, inquam, miseriis corporis, miseriis cordis; miseriis cum dormit, miseriis dum vigilat, miseriis quaquaversum se vertat. Nimirum ipse quoque natus ex Virgine, immo factus ex muliere, sed benedicta in mulieribus, qui loquitur ad Matrem, *Mulier, ecce filius tuus*: etiam brevi vivens tempore super terram, & nihilo minus multis est repletus miseriis, in illa brevitate appetitus insidiis, interrogatus

Triplex peccati genus cruce & morte Christi expugnatum.

1. Originale.

Job 14. 1. 2.

* al. add. verbum.

Joan. 19. 26.

Tom. III.

contumeliis, pulsatus injuriis, vexatus suppliciis, convicius lacessitus.

7. Tunc hanc sufficere dubites obedientiam, quæ reatum omnem primæ prævaricationis absolvat? immo vero non sicut delictum, ita & donum. Nam peccatum ex uno in condemnationem: gratia autem ex multis delictis in justificationem. Et grave quidem omnino delictum illud originale, quod non solum personam infecit, sed & naturam. Personale tamen cuique gravius est, cum jam laxatis habenis exhibemus undique membra nostra arma iniquitatis peccato, non modo jam alieno *, sed & proprio crimine compediti. Singulare vero est gravissimum, quod commissum est in Dominum majestatis, cum viri impii virum justum injuste occiderunt, & sacrilegas manus in ipsum Dei Filium injecerunt, crudelissimi homicidæ, immo (si fas est dicere) etiam deicidæ. Quid duo præcedentia ad tertium? Ad hoc expalluit & expavit tota machina mundialis, & pæne in antiquum chaos sunt omnia revoluta. Ponamus aliquem de regni principibus terram regiam populasse in vastitate hostili: ponamus alium, qui cum esset de convivio, & consilio regis, unicum ejus filium proditoriis manibus suffocarit. Numquid non primus respectu secundi innocens videbitur & immunis? Sic est omne peccatum quantum ad hoc peccatum: & tamen hoc peccatum in se pertulit, qui se ipsum fecit peccatum, ut de peccato damnaret peccatum. Per hoc enim omne peccatum, tam originale, quam personale, deletum est, & ipsum quoque singulare eliminatum est per seipsum.

Item personale & singulare.

* al. altero.

8. Argumentum mihi à maximo, quod duo minora sunt explosa: & ecce argumentum. Peccatum multorum tulit, & pro transgressoribus rogavit, ut non perirent: *Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt.* Volat irrevocabile verbum tuum, Domine, nec revertetur ad te vacuum, sed faciet ad quod misisti. Vide nunc opera Domini, quæ posuit prodigia super terram. Flagellis cæsus est, spinis coronatus, clavis confossus, affixus patibulo, opprobriis saturatus: omnium tamen dolorum immemor, *Ignosce*, ait, *illis*. Hinc multæ miseriæ corporis, hinc misericordiæ cordis, hinc dolores, hinc miserationes, hinc oleum exsultationis, hinc sanguinis guttæ decurrentis in terram. Misericordiæ Domini multæ, sed & miseriæ Domini multæ. Vincentne miseriæ misericordias, an misericordiæ miserias superabunt? Vincant misericordiæ tuæ antiquæ, Domine, vincat sapientia malitiam. Magna enim illorum iniquitas: sed numquid non major pietas tua, Domine? Multum per omnem modum. *Numquid redditur pro bono malum*, ait, *quia foderunt foveam animæ meæ?* Plane foderunt impatientiæ foveam, occasiones indignationis plurimas, & quàm maximas ministrantes. Sed quid horum fovea ad abyssum mansuetudinis tuæ? Retribuentes mala pro bonis foveam foderunt: sed caritas non irritatur, non præcipitatur, numquam excidit, non in foveam ruit, & pro retributis malis cumulat bona. Absit ut muscæ morituræ exterminent suavitatem unguenti, quod de tuo corpore fluit: quia apud sinum tuum misericordia, & copiosa apud eum redemptio. Muscæ morituræ, miseriæ sunt; muscæ morituræ, blasphemiæ sunt; muscæ morituræ, insultationes sunt, quas tibi reddit generatio prava & exasperans.

Luc. 23. 34.

Christi caritas & misericordia.

Jerem. 18. 20.

Christi patientia & benignitas.

9. Tu autem quid? in ipsa elevatione manuum tuarum, cum jam sacrificium matutinum in holocaustum vespertinum transiret; in ipsa, inquam, virtute incensi, quod cælos ascendebat, terram operiebat, inferos respergebat, exaudiendus pro reverentia tua clamas: *Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt.* O quàm multus es ad ignoscendum! ô quàm magna multitudo dulcedinis tuæ, Domine! ô quàm longe sunt cogitationes tuæ à cogitationibus nostris! ô quàm firmata est etiam super impios misericordia tua! Mira res! Ille clamat, *Ignosce*: Judæi, *Crucifige*. Molliti sunt sermones ejus super oleum, & isti sunt jacula. O caritas patiens, sed & compatiens! *Caritas patiens est*, sufficit, *caritas benigna est*, cumulus est. *Noli vinci à malo*, caritas abundans; *sed vince in bono malum*, superabundans est. Non enim sola patientia, sed & benignitas Dei ad pœnitentiam Judæos adduxit: quia benigna caritas etiam quos tolerat amat, & amat tam ardenter. Patiens caritas dissimulat, exspectat, sustinet delinquentem: sed benigna trahit, adducit, converti facit ab errore viæ suæ, denique cooperit multitudinem peccatorum. O Judæi, lapides estis, sed lapidem percutitis molliorem, de quo resonat tinnitus pietatis, & ebullit oleum caritatis! QUOMODO potabis, Domine, desiderantes te torrente voluptatis tuæ, qui sic perfundis crucifigentes te oleo misericordiæ tuæ?

Luc. 23. 34.

1 Cor. 13. 4.

Rom. 12. 21.

10. Patet igitur, quia hæc passio potentissima est ad exhaurienda omnium genera peccatorum. Sed quis scit si data est mihi? Mihi data est, quia alteri dari non potuit. Numquid Angelo? Sed ille non eguit. Numquid diabolo? Sed ille non resurgit. Denique non in similitudinem Angelorum, absit autem ut in similitudinem dæmonum, sed *in similitudinem hominum factus*, *& habitu inventus ut homo*, exinanivit semetipsum, formam servi accipiens. Filius erat, & factus est tamquam servus. Non solum formam servi accepit, ut subesset; sed etiam mali servi, ut vapularet; & servi peccati, ut pœnam solveret, cum culpam non haberet. *In similitudinem*, inquit, *hominum*, non hominis: quia primus homo nec in carne peccati, nec in similitudine carnis peccati creatus est. Christus enim in universali hominum miseria pressius & profundius se immersit, ne subtilis ille diaboli oculus magnum hoc pietatis deprehenderet sacramentum. Ideo habitu, & omni habitu inventus est ut homo: nec in eo, quantum ad naturæ debitum, signum aliquod singularitatis apparuit. Quia enim ita inventus est, ideo crucifixus. Paucis autem revelavit seipsum, ut essent qui crederent; reliquis autem absconditus est: *Quia si cognovissent, numquam Dominum gloriæ crucifixissent.* Ad hoc etiam illi singulari peccato ignorantiam copulavit, ut sub aliqua justitiæ umbra ignorantibus posset ignosci.

Philip. 2.

1 Cor. 2.

11. Duo autem nobis in hereditatem reliquerat ille vetustus Adam qui fugit à facie Dei, laborem videlicet, & dolorem: laborem in actione, dolorem in passione. Non hoc ipse audierat in paradiso, quem acceperat ut operaretur, & custodiret illum; operaretur delectabiliter, custodiret fideliter, & sibi, & posteris suis. Christus Dominus laborem & dolorem consideravit, ut traderet eos in manus suas; immo se magis in manus eorum, infixus in limo profundi, & intraverunt aquæ istæ usque ad animam ejus. *Vide*, ad Patrem inquit, *humilitatem meam, & laborem meum: quia pauper ego sum, & in laboribus à juventute mea.* Laboravit sustinens, manus ejus in laboribus servierunt. De dolore vide quid dixerit. *O vos omnes qui transitis per viam, attendite & videte, si est dolor sicut dolor meus. Vere languores nostros ipse tulit, & infirmitates & dolores nostros ipse portavit*, vir dolorum, pauper & dolens, tentatus per omnia absque peccato. Et in vita passivam habuit actionem, & in morte passionem activam sostinuit, dum salutem operaretur in medio terræ. Proinde MEMORABO, quamdiu fuero, laborum illorum quos pertulit in prædicando [a], fatigationum in discurrendo, tentationum in jejunando, vigiliarum in orando, lacrymarum in compatiendo. Recordabor etiam dolorum ejus, conviciorum, sputorum, colaphorum, subsannationum, exprobrationum, clavorum, horumque similium, quæ per eum & super eum abundantius transierunt. Facit ergo mihi fortitudo, facit similitudo, sed si accesserit etiam imitatio, ut sequar vestigia ejus. Alioquin etiam ex-

Labor & dolor in nostro genere.

Psal. 68. 3.

Psal. 24. 18.

Thren. 1. 12.

Isai. 53. 4.

A Christo labor.

Bernardi memoria Christi passionum.

a Totidem verba repetit Bernardus sermone 22. de diversis num. 5. sermone 43. in Cantica num. 3. Iisdem pro suis usus est Nicolaus Claræ-vallensis in epistola 6.

quiretur à me sanguis justus, qui effusus est super A terram, nec immunis ero ab illo tam singulari scelere Judæorum: quod videlicet tantæ caritati ingratus fuerim, quod spiritui gratiæ contumeliam fecerim, quod sanguinem testamenti pollutum duxerim, quod conculcaverim Filium Dei.

12. Sunt plerique qui laborem & dolorem patiuntur; sed necessitas in causa est, non voluntas: & hi non sunt conformes imagini Filii Dei. Sunt qui ex voluntate sustinent; sed non est eis sors, neque pars in sermone isto. Vigilat tota nocte luxuriosus, non solum patienter, sed & libenter, ut suam expleat voluptatem: vigilat raptor vestitus ferro, ut diripiat prædam: vigilat fur, ut domum perfodiat alienam. Sed B hi omnes, & horum similes longe sunt à labore & dolore, quem considerat Dominus. Homines autem bonæ voluntatis, qui Christiana voluntate divitias paupertate commutaverunt, vel etiam non habitas tamquam habitas contempserunt, relinquentes omnia propter ipsum, sicut & ipse reliquit omnia propter ipsos, sequuntur eum quocumque ierit. Hujusmodi autem imitatio validissimum argumentum mihi est, quod passio Salvatoris, & similitudo humanitatis in meam transeunt utilitatem. Hic enim sapor, hic fructus est & laboris, & doloris.

13. Vide ergo quàm magnificaverit facere tecum illa majestas. De omnibus quæ in cælo & sub cælo C sunt, dixit, & facta sunt. Et quid facilius dictu? Sed numquid solo verbo factum est, cum te quem fecerat refecit? Triginta & tribus annis super terram visus, & cum hominibus conversatus, etiam habuit in factis calumniatores, in dictis insultatores, non habens ubi caput suum reclinaret. Quare hoc? Quia Verbum à sua subtilitate descenderat, & grossius acceperat indumentum. Nam caro factum fuerat, & ideo grossiori & morosiori opere utebatur. Sicut autem cogitatio vestit sibi vocem corpoream absque sui diminutione vel ante vocem, vel post vocem: sic Filius Dei assumpsit carnem, non commixtionem passus, neque diminutionem, nec ante carnem, nec post D carnem. Apud Patrem invisibilis: sed hic manus nostræ tractaverunt de Verbo vitæ; & quod erat ab initio, vidimus oculis nostris. Hoc autem Verbum quia carnem purissimam & animam sanctissimam unierat sibi, libere moderabatur actiones corporis sui: tum quia sapientia & justitia erat, tum quia nullam habebat prorsus legem in membris suis repugnantem legi mentis suæ. Meum verbum nec sapientia, nec justitia est, sed tamen utriusque capax, & possunt ei hæc abesse & adesse; abesse autem facilius. Familiare enim magis jam nobis est carnis nostræ servire vitiis, quàm actiones & passiones ejus ordinare: pro eo quod omnis ætas ab adolescentia prona est in malum, inter E flagella quoque & gladios, etiam sub discrimine mortis, ad suas ambiens voluptates.

14. Felix, cujus cogitatio (hoc est verbum nostrum) omnes actiones suas ad justitiam dirigit, ut & intentio sana sit, & operatio recta. Felix, qui passiones corporis sui propter justitiam ordinat, ut quicquid patitur, propter Dei Filium patiatur: quatenus & à corde tollatur murmuratio, & in ore versetur gratiarum actio, & vox laudis. Qui sic extulit se, iste tollit grabatum suum, & vadit in domum suam. Grabatum nostrum corpus est, in quo prius languidi jacebamus, fervientes desideriis & concupiscentiis nos- F tris. Nunc vero portamus illud, cum spiritui obedire cogimur: & mortuum nostrum portamus, quia corpus mortuum est propter peccatum. Ambulamus tamen, non currimus: quia *corpus quod corrumpitur, aggravat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem.* Ambulamus etiam in domum nostram. In quam domum? In matrem omnium, quia *sepulcra eorum domus illorum in æternum.* Vel potius in domum nostram, quam habemus ex Deo non manufactam, æternam in cælis. Qui sub hoc onere ambulamus, posito eo, quid putatis quomodo curremus? quomodo volabimus? Plane super pennas ventorum.

Amplexatus est nos Dominus Jesus per laborem & dolorem nostrum: amplectamur eum nos quoque vicariis quibusdam amplexibus propter justitiam & ad justitiam suam; actiones ad justitiam dirigendo, passiones propter justitiam sustinendo. Dicamus quoque cum sponsa: *Teneo eum, nec dimittam.* Dicamus etiam cum Patriarcha: *Non dimittam te, nisi benedixeris mihi.* Quid enim jam superest, nisi benedictio? Quid post amplexum, nisi osculum restat? Si sic adhærerem Deo, quomodo non jam exclamare liberet: *Osculetur me osculo oris sui?* Ciba nos interim, Domine, lacrymarum pane, & potum da nobis in lacrymis in mensura: donec perducas nos ad mensuram bonam, & confertam, & coagitatam, quam dabis in sinus nostros, qui es in sinu Patris super omnia benedictus Deus in sæcula, amen.

(Margin: Brachia quibus Christus nos amplectitur, & quibus eum amplectamur. Cant. 3. 4. Gen. 32. 26. Cant. 1. 1.)

IN COENA DOMINI.

SERMO.

De Baptismo, Sacramento altaris, & Ablutione pedum.

1. Hi sunt dies quos observare debemus, dies pleni pietate & gratia, quibus etiam sceleratorum hominum mentes ad pœnitentiam provocantur. Tanta siquidem est vis sacramentorum eorum, quæ diebus istis recoluntur, ut possint ipsa quoque lapidea scindere corda, & pectus omne, licet ferreum, emollire sufficiant. Denique videmus usque hodie ad passionem Christi non modo cælestia compati, sed terram moveri, & petras scindi, & in confessione peccatorum aperiri monumenta. At vero quoniam sic est in spiritualibus cibis, sicut & in corporalibus, ut in quibusdam statim præsto sit sapor, in aliquibus oporteat laborare: quæ manifesta sunt, nostro non indigent ministerio; quæ vero clausa sunt, diligentem volunt habere considerationem *. Neque enim tradit mater parvulo nucem integram, sed frangit eam, & nucleum porrigit. Sic & ego vobis, Fratres carissimi, si possem, sacramenta quæ clausa sunt, aperire deberem: sed quia minus possum, rogemus ut vobis pariter & mihi mater sapientia frangat nuces istas, nuces inquam, quas protulit sacerdotalis virga, virga virtutis, quam emisit Dominus ex Sion. Multa quidem sunt sacramenta, & scrutandis omnibus hora non sufficit. Fortassis etiam aliqui vestrum imbecilles sunt ad tanta simul capienda. De tribus itaque sacramentis [a], quæ satis congrua sunt huic tempori, dicendum erit quod Dominus ipse donaverit.

(Margin: Sanctitas horum dierum. * al. considerationem.)

2. Sacramentum dicitur sacrum signum, sive sacrum secretum. Multa siquidem fiunt propter se tantum: alia vero propter alia designanda: & ipsa dicuntur signa, & sunt. Ut enim de usualibus sumamus exemplum, datur anulus absolute propter anulum, & nulla est significatio: datur ad investiendum de hereditate aliqua, & signum est, ita ut jam dicere possit qui accipit: Anulus non valet quicquam, sed hereditas est quam quærebam. In hunc itaque modum appropinquans passioni Dominus, de gratia sua investire curavit suos, ut invisibilis gratia signo aliquo visibili præstaretur. Ad hoc instituta sunt omnia sacramenta, ad hoc Eucharistiæ participatio, ad hoc pedum ablutio, ad hoc denique ipse Baptismus, initium sacramentorum omnium, in quo complantamur similitudini mortis ejus: unde & trina mersio tridui, quod nunc celebrandum est, formam gerit. Sicut enim in exterioribus diversa sunt signa, &, ut cœpto immoremur

(Margin: Sacramentum quid. Gratia investitura. Investitura diversa.)

a Sacramenti nomen hic generalius sumitur, prout non tantum vera legis novæ Sacramenta, qualia sunt Baptismus & Sacramentum altaris, sed etiam Sacramentalia comprehendit, qualis est ablutio pedum, quam etiam Ernaldus Bon-vallis abbas in Sermone de ablutione pedum, qui unus est libri de cardinalibus Christi operibus, Sacramentum itidem appellat. Alias sane Hugo à sancto Victore, illius temporis scriptor, sollemnem Sacramentorum numerum habet.

Tom. III.

exemplo, variæ sunt investituræ secundum ea de quibus investimur: verbi gratia, investitur Canonicus per librum, Abbas per baculum, Episcopus per baculum & anulum simul: sicut, inquam, in hujusmodi rebus est, sic & divisiones gratiarum diversis sunt traditæ sacramentis. Quæ est ergo gratia, unde per Baptismum investimur? Utique purgatio delictorum. Quis enim potest facere mundum de immundo conceptum semine, nisi qui solus est mundus, & in quem peccatum non cadit, Deus? Hujus quidem gratiæ sacramentum prius erat Circumcisio, ut originalis rubiginem culpæ, quæ manaverat à parentibus primis, cultellus eraderet: sed veniente Domino, qui agnus est totus suavis & mitis, cujus jugum suave est & onus leve, optime satis mutatum est, ut inveteratam rubiginem cum unctione sancti Spiritus aqua dilueret, & acerbitas illa cessaret.

Baptismi gratia. — *Circumcisio olim vice baptismi.*

3. Sed forte quærat aliquis, & dicat: Si deletum est in baptismo quod contraximus à parentibus, cur adhuc manet cupiditatis fomes, & velut incentivum quoddam peccati? Neque enim dubium, quin à primis parentibus in nos traducta sit lex ista peccati. Omnes siquidem peccatrice voluntate generamur[a], & inde voluntas nostra corrupta est tamquam ulceribus plena: unde licet inviti, pruritus quosdam concupiscentiarum, & tamquam bestiales motus sentimus. Dixi vobis sæpius, nec mente excidere debet, quoniam in casu primi hominis cecidimus omnes. Cecidimus autem super acervum lapidum, & in luto: unde non solum inquinati, sed etiam vulnerati, & graviter quassati sumus. Lavari quidem cito possumus; ad sanandum vero opus est curatione multa. Lavamur igitur in baptismo, quia deletur chirographum damnationis nostræ: & hæc gratia nobis confertur, ut jam nihil nobis concupiscentia noceat, si tamen à consensu abstineamus: atque ita tamquam sanies inveterati ulceris removetur, dum tollitur damnatio, & responsum mortis, quod prius inde manabat. Sed quis poterit tam efferos motus frangere? quis pruritum ulceris hujus ferre queat? Confidite, quia & in hoc gratia subvenit, & ut securi sitis, sacramentum* Dominici Corporis & Sanguinis pretiosi investituram habetis. Duo enim illud sacramentum operatur in nobis: ut videlicet & sensum minuat in minimis, & in gravioribus peccatis tollat omnino consensum. Si quis vestrum non tam sæpe modo, non tam acerbos sentit iracundiæ motus, invidiæ, luxuriæ, aut ceterorum hujusmodi; gratias agat Corpori & Sanguini Domini, quoniam virtus sacramenti operatur in eo; & gaudeat quod pessimum ulcus accedat ad sanitatem.

Peccato originali per baptismum deleto, cur in nobis maneat fomes cupiditatis. — *Eucharistiæ vis ad frangendos concupiscentiæ motus.* — ** al. sacramenti.*

4. Sed tamen quid agimus, quod in hoc corpore peccati, & in hoc tempore malo non possumus esse sine peccato? Numquid desperabimus? Absit. *Si dixerimus*, ait beatus Johannes, *quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est. Si autem confiteamur peccata nostra, fidelis Deus est, qui remittat peccata, & emundet nos ab omni iniquitate.* Nam ut de remissione quotidianorum minime dubitemus, habemus ejus sacramentum, pedum ablutionem. Quæris forte unde sciam, quod sacramentum sit hujus remissionis? maxime cum ipse Dominus promiserit Petro dicens, *Quod ego facio, tu nescis modo, scies autem postea;* nihil autem de sacramento locutus est: sed tantum, *Exemplum*, inquit, *dedi vobis, ut & vos ita faciatis.* Verum multa habebat illis dicere, sed tunc portare non poterant. Ideoque nec ex toto voluit eos anxios & suspectos relinquere, nec dicere quod tunc non caperent. Vis autem nosse, quia pro sacramento illud est, non pro solo exemplo factum? Illud attende quod Petro dictum est: *Si non lavero te, non habebis partem mecum.* Aliquid igitur latet quod necessarium est ad salutem, quando sine eo nec ipse Petrus partem haberet in regno Christi & Dei. Vide enim si non expaverit Petrus ad tantæ comminationis terrificum verbum, si non agnoverit salutare esse mysterium, cum respondit: *Domine, non tantum pedes meos, sed & manus, & caput.* Et unde scimus quia ad diluenda peccata, quæ non sunt ad mortem, & à quibus plane cavere non possumus ante mortem, ablutio ista pertineat? Ex eo plane, quod offerenti manus & caput pariter ad abluendum responsum est: *Qui lotus est, non indiget nisi ut pedes lavet.* Lotus enim est, qui gravia peccata non habet, cujus caput, id est intentio, & manus, id est operatio & conversatio, munda est: sed pedes, qui sunt animæ affectiones, dum in hoc pulvere gradimur, ex toto mundi esse non possunt, quin aliquando vanitati, aliquando voluptati, aut curiositati plus quam oporteret, cedat animus vel ad horam: *In multis enim offendimus omnes.*

1. Johan. 1. 8. — *Lotio pedum peccata venialia delet.* — *Johan. 13. 7.* — *Johan. 13.* — *Jac. 3. 2.*

5. Verumtamen hæc nemo contemnat aut parvi pendat. IMPOSSIBILE est enim cum eis salvari, impossibile est ea dilui, nisi per Christum Jesum, & à Christo. Nemo, inquam, perniciosa securitate dormitet, declinans in verba malitiæ ad excusandas excusationes in peccatis, quoniam (ut audivit Petrus ab ipso) nisi laverit ea Christus, non habebimus partem cum eo. Nec ideo tamen pro eis necesse est nimis esse sollicitos: ignoscet facile, immo & libenter, si modo nos agnoscamus. In hujusmodi namque, quasi inevitabilibus, & negligentia culpabilis est, & timor immoderatus. Hinc est quod in oratione, quam ipse instituit, quotidie pro peccatis illis voluit nos orare. Sicut enim de concupiscentia diximus, quod licet damnationem abstulerit, quia juxta Apostolum, *Nulla damnatio est his, qui sunt in Christo Jesu:* tamen ad humiliandos nos ipsam adhuc patitur vivere in nobis, & graviter affligere nos, ut sentiamus quid nobis gratia præstet, & semper ad illius auxilium recurramus: sic & de minoribus istis peccatis pia dispensatione nobiscum agitur, ut non penitus auferantur; sed in illis nos erudiat Deus, ut cum minima cavere non possumus, certi simus, quod non nostris viribus majora superemus: semperque timorati, & omnino solliciti simus, quomodo ejus gratiam non amittamus, quam nobis tam multipliciter necessariam esse sentimus.

Venialia peccata non parvipendenda. — *Nimia tamen timenda.* — *Luc. 11. 4.* — *Rom. 8. 1.* — *Illa cur nobis non omnino adimantur.*

IN DIE SANCTO PASCHÆ.

SERMO.

De septem signaculis quæ solvit Agnus.

1. VICIT *Leo de tribu Juda.* Vicit plane malitiam sapientia, attingens à fine usque ad finem fortiter, & suaviter universa disponens: sed pro me fortiter, suaviter mihi. Vicit Judæorum blasphemias in patibulo, fortem armatum alligavit in atrio, & de ipso mortis imperio triumphavit. Ubi enim sunt opprobria tua, Judæe? ubi sunt, zabule, vasa captivitatis? ubi est, mors, victoria tua? Confusus est calumniator, raptor spoliatus est. Novum genus potentiæ! hactenus victoriosa mors obstupescit. Quid tu, Judæe, qui pridie ante crucem agitabas caput sacrilegum? quid verum* hominis caput Christum exagitabas opprobriis? *Christus*, inquit, *Rex Israël descendat de cruce.* O venenata lingua, verbum malitiæ, sermo nequam! Non est hoc, Caïpha, quod paulo ante dicebas: *Expedit ut unus moriatur homo pro populo; & non tota gens pereat.* At illud quia mendacium non erat, non loquebaris de proprio, non à temetipso dicebas. *Si rex Israel est, descendat de cruce*, hoc plane tuum est; magis autem ejus qui mendax est ab initio. Quid enim consequentiæ videtur habere, ut descendat, si rex est; & non magis ascendat? Sic non meministi, serpens antique, quàm confusus abscesseris olim, cum dicere præsumpsisses: *Mitte te deorsum*, &, *Hæc omnia tibi dabo, si procidens adoraveris me?* Sic tibi, Judæe, excidit quod audisti, quia *Dominus regnavit à ligno*,

Apoc. 5. 5. — *Insignes Christi victoriæ.* — ** al. sacrum hom.* — *Marc. 15. 32.* — *Johan. 11. 50.* — *Matt. 27. 42.* — *Matt. 4. 9.* — *Psal. 95. 10.*

a In quibusdam scriptis deest hoc membrum, & inde . . . ulceribus plena, quæ tamen verba recte cum sequentibus cohærent, ubi de sanie inveterati ulceris agitur.

[Tom. III.] ut regem abneges, quia manet in ligno? Sed forsitan nec * audisti, quia non Judæis, sed nationibus hæc annuntiatio debebatur. [* l. legisti.] *Dicite*, inquit, *in nationibus, quia Dominus regnavit à ligno* [a].

2. Merito proinde titulum regni Præses gentilis inscripsit ligno, nec potuit Judæus, ut voluit, corrumpere tituli inscriptionem, nedum impedire Dominicam passionem, & nostram redemptionem. *Descendat*, inquiunt, *si rex Israël est*. Immo vero quia rex Israël est, titulum regni non deserat, virgam imperii non deponat, cujus nimirum imperium super humerum ejus, sicut præcinit Isaias. [Isai. 9. 6.] *Noli*, inquiunt Judæi ad Pilatum, *noli scribere, Rex Judæorum; sed quia ipse dixit, Rex sum Judæorum*. [Joan. 19. 22.] & Pilatus: *Quod scripsi, scripsi*. Si Pilatus quod scripsit, scripsit: Christus non perficiet quod incœpit? Ipse enim cœpit, & salvabit nos. Sed dicunt: [Matth. 27. 42.] *Alios salvos fecit, seipsum non potest salvum facere*. Immo vero si descenderit, neminem salvum faciet. Cum enim salvus esse non possit, nisi qui perseveraverit usque in finem, quanto minus poterit esse Salvator? Alios ergo salvos facit *: [* al. fecit.] nam salvatione, cum sit salus, ipse non indiget. Operatur salutem nostram, nec caudam deesse patitur sacrificio vespertino hostiæ salutaris. Novit, inquę, quid cogites. Non dabit tibi occasionem surripiendæ nobis perseverantiæ, quæ sola coronatur. Non faciet obmutescere prædicatorum linguas, consolantium pusillanimes, & dicentium singulis: Tu locum tuum ne deseras. quod sine dubio sequeretur, si respondere possent, quia Christus suum deseruit. Proni enim sunt sensus hominis & cogitationes in malum. Sine causa, maligne, parasti sagittas tuas in pharetra; & discipulorum suspiria cumulas opprobriis Judæorum. Illi quippe desperant, isti improperant: sed Christo neutra tela nocebunt. Aliud tempus elegit confortandis discipulis, & aliud adversariis confutandis.

3. Interim patientiam magis exhibet, humilitatem commendat, obedientiam implet, perficit caritatem. His nempe virtutum gemmis quatuor cornua crucis ornantur: & est supereminentior caritas, à dextris obedientia, patientia à sinistris, radix virtutum humilitas in profundo. His ditavit trophæum crucis consummatio Dominicæ passionis: cum ad Judæorum blasphemias humilis, ad vulnera patiens, intus linguis, clavis exterius pungeretur. Nam & caritas in eo perfecta est, quod pro amicis animam posuit; & obedientia consummata, cum inclinato capite tradidit spiritum, factus obediens usque ad mortem. His spoliare dotibus, hac privare gloria Christi satagebant Ecclesiam, qui dicebant: *Si rex Israël est, descendat de cruce*. Nimirum ut non sit jam obedientiæ forma, non incentivum amoris, non patientiæ vel humilitatis exemplum: sed deleri habeant ex Evangelio verba illa suavissima, & dulciora super mel & favum: [Joan. 15. 13.] *Majorem hac dilectionem nemo habet, quàm ut animam suam ponat quis pro amicis suis*. Et ad Patrem: [Joan. 17. 4.] *Opus consummavi quod dedisti mihi ut faciam*. Itemque ad discipulos: [Matth. 11. 29.] *Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde*. Et, [Joan. 12. 32.] *Ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipsum*. Hoc est enim quod dolet venenati serpentis astutia, exaltatum in deserto serpentem æneum, cujus intuitu sanentur vulnera quæ inflixit. [Num. 21. 8.] Alioquin quonam alio instigante misisse credimus uxorem Pilati ad ipsum, dicentem: [Matth. 27. 19.] *Nihil tibi & justo illi: multa enim passa sum hodie per visum propter eum?* Timebat ergo jam tunc; sed nunc maxime virtute crucis enervari se sentiens inimicus, sera ducitur pœnitentia: & quos instigavit ad crucifigendum, instigat ad suadendum, ut de cruce descendat. [Diabolus Christi passionem ... [illegible]] Denique *si rex Israel est*, inquiunt, *descendat de cruce, & credimus ei*. Hæc plane serpentis astutia, hæc adinventio nequitiæ spiritualis. Audierat impius Salvatoris vocem dicentis, [Matth. 15. 24.] *Non sum missus nisi ad oves, quæ perierunt, domus Israel*: & noverat, quantum pro salute illius populi zelum gerere videretur. Propterea malitiose nimis linguas erudiens blasphemorum, suggerebat ut dicerent: *Descendat, & credimus*. quasi jam nihil posset obstare quin descenderet, qui eorum credulitatem tantopere desideraret.

4. Sed quid machinatur, aut cui parat insidias versipellis? Nempe ei in quo nihil proficiet inimicus, & filius iniquitatis non apponet nocere ei. Non movetur vana pollicitatione, qui novit omnium corda: sicut nec exprobratione blasphema mitissimus omnium movebatur. Eo quippe tendebat malitiosa suasio, non ut ipsi crederent, sed nostra quoque, si qua erat, fides in eum omnimodis deperiret. Legentes enim, [Deut. 32. 4.] *Dei perfecta sunt opera*; quando fateremur Deum, qui salutis opus reliquisset imperfectum? Sed audiamus quid ad hæc Christus respondeat per Prophetam. Quæris signa, Judæe? [Soph. 3. 8.] *Exspecta me in die resurrectionis meæ*. Si vis credere, majora jam tibi opera demonstravi. Multiplicavi signa, sanitates perfeci heri & pridie: hodie magis habeo consummari. An non majus erat, quod vidisti e corporibus obsessis spiritus exire malignos, & de grabatis suis exsilire paralyticos, quàm è manibus meis vel pedibus clavos resilire quos infixisti? Sed patiendi tempus est, non faciendi: & passionis horam sicut prævenire frustra conatus es, sic nec poteris impedire.

5. Sed si adhuc generatio prava & adultera signum quærit, [Matt. 12. 39. Luc. 11. 29.] non ei dabitur nisi signum Jonæ Prophetæ: non signum descensionis, sed resurrectionis. Quod si Judæus non quærit, amplectatur & gaudeat Christianus. Vicit enim Leo de tribu Juda. Suscitatus est paterna voce leonis catulus; clauso prodiit tumulo, qui de patibulo non descendit. An vero id majus sit, inimici nostri sint judices, qui tam curiose munierant monumentum, signantes lapidem cum custodibus. Hunc enim lapidem magnum valde, de quo mulieres illæ devotæ invicem querebantur, facta jam resurrectione Dominica *revolvit Angelus, & resedit*, sicut scriptum est, [Matt. 28. 2. & Marc. 16. 3.] *super eum*. Constat proinde clauso exiisse tumulo redivivum corpus, quod clauso Virginis utero natum processit in vitam, & ad discipulos clausis introivit januis in conclavim. Sed est locus unde clausis noluit procedere januis, carcer utique gehennalis. Confregit siquidem ferreos vectes, repagula universa contrivit: ut libere suos educeret, quos redemerat de manu inimici; & plenis egrederentur portis agmina * dealbatorum, [* al. add. sanctorum.] qui laverant stolas suas, & candidas eas fecerant in sanguine Agni, candidas prorsus in sanguine: quia exivit cum eo & in eo etiam aqua dealbans; & testimonium perhibet ipse qui vidit. Aut certe candidas in sanguine, sed in sanguine Agni novelli lacteo, candido & rubicundo, sicut habes in Cantico canticorum: [Cant. 5. 10.] *Dilectus meus*, ait sponsa, *candidus & rubicundus, electus ex millibus*. Inde est, quod in stola candida & fulgureo vultu testis quoque resurrectionis apparet.

6. Jam si confutandis Judæorum calumniis sufficere videtur hoc ipsum, quod clauso egressus est monumento, cui insultantes dicebant, *Si rex Israel est, descendat de cruce*: (curiosius namque monumentum claudere & signare studuerant, quàm infigere clavos.) si igitur vicit Leo de tribu Juda in hoc ipso processu, & majus demonstravit opus quàm peterent: ipsum jam resurrectionis miraculum cui poterit comparari? Legimus quidem nonnullorum præcessisse resurrectiones, [Mortuorum variæ resurrectiones.] aut magis certe suscitationes, sed istius præambulas, quibus & duplici privilegio noscitur præeminere. Nam ceteri quidem resurrexerant * iterum morituri: [* al. add. mortui] *Christus resurgens ex mortuis jam non moritur; mors illi ultra non dominabitur*. [Rom. 6. 9.] Illi mortui denuo opus habent iterum resuscitari: Christus quod mortuus est peccato, mortuus est semel; quod autem vivit, vivit Deo, vivit in æternitate. [Christi resurrectionis præcellentia.] Merito proinde resurgentium primitiæ Christus: qui ita resur-

a Sic etiam nunc legitur in versione Romana seu Italica psalmi 90. uti & in nostro S. Germani Psalterio. Vide S. Justini Dialogum cum Tryphone.

Tom. III. rexerit, ut cadere non adjiciat, qui solus attigit immortalitatem.

7. Est aliud, in quo resurrectionis hujus innotescat gloria singularis. Quis enim in ceteris omnibus suscitavit aliquando semetipsum? Ineffabile istud est, ut à morte se excitet ipse qui dormit: singulare est, non est qui faciat, non est usque ad unum. Elisæus Propheta mortuum suscitavit, sed alterum, non semetipsum. Ecce enim quot annis jacet in monumento, quod à se non potest, sperans ab alio suscitari; ab eo utique, qui triumphavit mortis imperium in seipso. Inde est quod ceteros quidem dicimus suscitatos, Christum resurrexisse, qui solus virtute propria victor prodiit de sepulcro. Siquidem & in hoc vicit Leo de tribu Juda. Quantum poterit, immo quid non posse videbitur vivens, & dicens Patri, *Resurrexi, & adhuc sum tecum*; qui tam potens exstitit deputatus cum mortuis, sed inter mortuos liber?

4. Reg. 4. 32. — Psal. 138. 18.

8. Nec vero resurrectionem distulit ultra tertiam diem, ut Propheta fidelis inveniatur, qui dixit: *Vivificabit nos post duos dies, in die tertia suscitabit nos.* Decet nimirum, ut quemadmodum caput præcessit, sequantur membra. In patibulo sexta feria redemit hominem, ipsa die qua fecerat hominem in initio: sequenti die sabbatizavit in monumento, consummato opere quod susceperat: tertia vero, quæ prima dierum est, primitiæ dormientium apparuit mortis victor, novus homo. Ita & nos quicumque sequimur caput nostrum, tota die hac qua plasmati & redempti sumus, non cessemus agere pœnitentiam, non cessemus tollere crucem nostram, perseverantes in ea, sicut ipse perseveravit, donec dicat Spiritus, ut requiescamus à laboribus nostris. Neminem audiamus, Fratres, non carnem & sanguinem, non spiritum quemlibet, descensum à cruce suadentem. Persistamus in cruce, moriamur in cruce: deponamur aliorum manibus, non nostra levitate. Caput nostrum deposuere viri justi: nos vero dignatione sua Angeli sancti deponant, ut consummata viriliter die crucis, secunda quæ post mortem est, quiescamus suaviter, dormiamus feliciter in sepulcris, exspectantes beatam spem, & adventum gloriæ magni Dei, qui resuscitabit corpora nostra tertia demum die, configurata corpori claritatis suæ. Fœtent quatriduani, sicut de Lazaro scribitur: *Jam fœtet, Domine, quatriduanus est enim.*

Osee 6. 3. — Christi triduum moraliter. — Perseverantia in cruce seu pœnitentia. — Johan. 11. 39.

9. Adinventio filiorum Adam quartam formavit diem, quam à Domino non accepit. Propterea corrupti sunt, & abominabiles facti sunt tamquam jumenta, quæ in stercore suo putruerunt. Divinæ siquidem ordinationis est triduum quod prædiximus, in labore, in requie, in resurrectione. Non placent hæc filiis hominum, sed suam volunt præferre diem: differentes pœnitentiam, ut indulgeant voluptati. Non est hæc dies quam fecit Dominus: quatriduani facti sunt, & jam fœtent. Non novit hanc, quod de Maria natum est, Sanctum: tertia resurrexit die, ne videret corruptionem. *Vicit* itaque *Leo de tribu Juda*. Occisus est agnus, sed leo vicit. Leo rugiet, quis non timebit? Leo, inquam, fortissimus bestiarum, qui ad nullius pavebit occursum, scilicet Leo de tribu Juda. Paveant qui abnegaverunt, qui dixerunt: *Non habemus regem nisi Cæsarem.* Paveant qui dixerunt: *Nolumus hunc regnare super nos.* Redit siquidem accepto regno, & malos male perdet. Vultis nosse, quia redit accepto regno? *Data est mihi*, inquit, *omnis potestas in cælo & in terra.* Sed & Pater in Psalmo: *Postula à me*, ait, *& dabo tibi gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Reges eos in virga ferrea, & tamquam vas figuli confringes eos.* Fortis siquidem leo est, non crudelis: gravis tamen indignatio ejus; & intolerabilis ira columbæ. Sed pro suis Leo rugiet, non in suos. Paveant alieni: tribus Juda magis exsultet.

Dies quartus filiorum Adæ. — Amos 3. 8. — Johan. 19. 15. — Luc. 19. 14. — Matt. 28. 18. — Psal. 2. 8.

10. Gaudeant qui induti sunt confessione, quorum omnia ossa dicunt: Domine, quis similis tibi? *Leo de tribu Juda, radix David.* Dicitur enim David visu desiderabilis, vel manu fortis, & idem ait: *Ante te omne* A *desiderium meum.* &, *Fortitudinem meam ad te custodiam. Radix*, inquit, *David.* Non David radix ejus, sed ipse radix David: quia portat, & non portatur. Merito, David sancte, filium tuum vocas dominum tuum: quia non tu radicem portas, sed radix te. Radix fortitudinis tuæ & desiderii, radix desiderabilis, radix fortis. *Vicit Leo de tribu Juda, radix David, aperire librum, & solvere septem signacula ejus.* Apocalypsis verba sunt hæc. Discant qui non legerunt, recolant qui noverunt. *Vidi*, inquit Johannes, *in dextera sedentis super thronum, librum signatum sigillis septem, & non erat qui legeret, vel aperiret. Et ego*, ait, *flebam multum, quod nemo aperire librum dignus inveniretur. Et* B *unus de senioribus dixit mihi: Ne fleveris, ecce vicit Leo de tribu Juda, radix David. Et vidi, & ecce in medio throni Agnum stantem, tamquam occisum: & veniens accepit librum de dextera sedentis in throno, & aperuit librum: factaque est lætitia magna, & gratiarum actio.* Leonem Johannes audierat, & agnum vidit. Agnus occisus est, agnus accepit librum, agnus aperuit, & apparuit leo. Denique *dignus est*, aiunt seniores, *Agnus qui occisus est, accipere fortitudinem.* Non mansuetudinem amittere, sed accipere fortitudinem, ut & agnus maneat, & leo sit. Plus dico, ut mihi videtur, idem etiam liber est qui non poterat aperiri. Quis enim dignus inveniretur aperire hunc librum? Indignum C se profitetur & ipse Baptista Johannes, quo inter natos mulierum major nemo surrexit. *Non sum*, inquit, *dignus solvere corrigiam calceamenti ejus.* Venerat enim ad nos calceata majestas, divinitas incarnata: venerat Dei Sapientia, sed in libro clauso utique & signato. Quod ligabat corrigia calceamenti, hoc claudebant signacula libri.

Christus radix David. — Apoc. 5. — Marc. 1. 7.

11. Sed quid dicimus super his septem? An forte triplex animæ virtus, ratio, memoria, & voluntas; & quadrifaria corporis compositio ex elementis videlicet quatuor, in his septem est intelligenda, ut nihil de veritate humanitatis defuisse noverimus Salvatori? An magis humanitas ejus ipse est liber, & quærenda sunt D signacula septem? Septem enim quædam arbitror inveniri, quibus maxime celabatur in carne præsentia majestatis, ut non posset aperiri liber, & sapientia quæ latebat agnosci. Sunt autem quæ occurrunt interim, Matris desponsatio, qua partus virginis, & conceptionis puritas velabatur: ita ut hominis fabri filius, fabricator hominis putaretur. Infirmitas etiam corporis, qua nimirum plorans & vagiens, lactens & dormiens, & ceteris subjacens necessitatibus carnis, latebat inter hæc virtus divinitatis. Sic & circumcisionis signum suscipiens, peccati remedium, ægritudinis medicinam, qui morbum omnem tollere venerat & peccatum: & item in Ægyptum fugiens à facie Herodis reguli, E nec Dei filius agnosci poterat, nec rex cæli. Quid trina illa tentatio inimici in deserto, in pinnaculo, supra montem? *Si filius Dei*, inquit, *es, dic ut lapides isti panes fiant.* & item: *Mitte te deorsum.* Neutrum Christus fecit, ut signaretur liber, ut falleretur astutus. Denique eousque seductus est, ut haberet jam pro constanti hominem esse purum, & in tantam vesaniam superbia cæca prorumperet, ut non diceret ultra, *Si filius Dei es*: sed, *Hæc omnia tibi dabo, si procidens adoraveris me.* Sextum est signaculum crucis, ubi pependit inter latrones, & cum iniquis deputatus est Dominus majestatis. Clausit & sepultura librum hunc: nec ullum signaculum omnino sic adstrinxit, sic occultavit F magnum pietatis sacramentum. Sepulto nimirum Domino, sola restare desperatio videbatur: adeo ut discipuli ipsi dicerent: *Quia nos sperabamus.* Quis non illo fleret in tempore clausum arctius librum, & non esse qui aperiret?

Christi signacula septem. V. Serm. de Angelis. — Matt. 4. 3. — Luc. 24. 21.

12. Sed ne fleveris ultra, Johannes sancte: etiam tu noli flere, Maria. Procul sit luctus, tristitiæ nebula dissipetur. Lætamini in Domino, & exsultate justi, & gloriamini omnes recti corde. Dignus est Agnus qui occisus est, Leo qui resurrexit, postremo liber ipse dignus est aperire seipsum. Resurgens nimirum à

Psal. 31. 11.

mortuis, resurgens autem virtute propria, & post tres dies, sicut ipse prædixerat, testimonium perhibentibus inimicis; & resurgens in tanta majestate & gloria, indicat manifeste quæcumque prædiximus signacula, vel operimenta voluntaria, non necessaria; nec conditionis fuisse, sed dignationis. Quid tu nuper, Judæe, signabas lapidem monumenti? *Quia seductor ille dixerat adhuc vivens: Post tres dies resurgam.* (Matth 27. 63.) Vere seductor, sed pius, non malitiosus. Denique *seduxisti me, Domine, & seductus sum*, ait Propheta vester in persona vestra, *fortior me fuisti, & invaluisti.* (Jer. 20. 7.) Seduxit vos, ô Judæi, in passione. nam in resurrectione invaluit & prævaluit vincens Leo de tribu Juda. *Etenim si cognovissent, numquam Dominum gloriæ crucifixissent.* (1. Cor. 2. 8.) Quid ego facturus es? Et prædixit, & jam revixit. Diligenter explora signaculum sepulturæ: apertum est enim. Datur tibi signum Jonæ Prophetæ, quia & prædixit ipse. (Matt. 12. 39. Luc 11. 29.) Egreditur Jonas de ventre ceti: Christus de corde terræ tertia die procedit. Nisi quod manifeste plus quam Jonas hic, qui semetipsum viriliter & ab ipso utero mortis eduxit. Propterea viri Ninivitæ consurgent contra vos in judicio: propterea ipsi judices vestri erunt, quia Prophetæ obtemperaverunt, vos nec Domino Prophetarum.

13. Ubi est quod dicebatis: *Descendat de cruce, & credimus ei?* (Matt 27. 42.) Crucis signaculum dirumpere voluistis, promittentes ad fidem vos introituros. Ecce apertum, non diruptum est: introite. Alioquin si non creditis resurgenti, utique nec credidissetis descendenti. Si sic vos scandalizabat crux Christi, *Verbum enim crucis Judæis quidem scandalum* est, ait Apostolus; (1. Cor 1. 23.) excitet vos saltem novitas resurrectionis. Invenimus nos in cruce gloriam. Nobis qui salvamur, Dei virtus est, & omnium (ut ostendimus) plenitudo virtutum. Sit vobis pars vel in resurrectione. Sed forte & illa, immo multo magis illa vos scandalizat, & odor vitæ nobis in vitam, vobis est odor mortis in mortem. Quid ergo insistimus? (Luc 15 25.) Non sustinet audire symphoniam & chorum senior frater, occisum nobis saginatum vitulum indignatur. Foris stat, omnino non acquiescit intrare. Ingrediamur nos, Fratres, & epulemur in azymis sinceritatis & veritatis, etenim Pascha nostrum immolatus est Christus. (1. Cor. 5 7.) Amplectamur commendatas nobis in cruce virtutes, humilitatem, patientiam, obedientiam, & caritatem.

14. In hac quoque tam præcipua sollemnitate quid commendetur nobis, sedula cogitatione pensemus. (Christi resurrectio à nobis exigit transitum ad meliorem vitam.) Nempe resurrectio, transitus & transmigratio. Christus enim, Fratres, non recidit hodie, sed resurrexit: non rediit, sed transiit; transmigravit, non remeavit. Denique & ipsum quod celebramus Pascha, transitus, non reditus interpretatur: & Galilæa, ubi videndus nobis promittitur qui resurrexit, non remeationem sonat, sed transmigrationem. Credo jam aliquorum ingenia prævolant, & quorsum hæc velint tendere, suspicantur. Dicimus tamen breviter: præsertim ne devotionem vestram in tanta sollemnitate sermonis videatur prolixitas onerare. Si post consummationem crucis in nostram hanc mortalitatem & vitæ præsentis ærumnas Christus Dominus revixisset; ego eum, Fratres, non transiisse dicerem, sed rediisse; non transmigrasse in sublimius aliquid, sed ad statum remeasse priorem. Nunc autem quia transiit in novitatem vitæ, nos quoque invitat ad transitum, vocat in Galilæam. Propterea siquidem quod mortuus est peccato, mortuus est semel: quia quod jam vivit, vivit, non carni, sed Deo.

15. Quid nos dicimus, qui sacram Domini Resurrectionem Paschæ privamus nomine, ut sit nobis in reditum magis, quàm in transitum? Luximus his diebus, compunctioni & orationi, gravitati & abstinentiæ dediti, ceterorum negligentias temporum sacro hoc quadragenario redimere & diluere cupientes. Communicavimus passionibus Christi, complantati ei denuo sumus per baptismum quemdam lacrymarum, pœnitentiæ, confessionis. Si ergo mortui sumus peccato, quomodo vivemus adhuc in illo? (Tom. III.) Si negligentias planximus, quid causæ est ut recidamus nunc in easdem? Invenicmur nunc iterum curiosi ut ante, verbosi ut ante, pigri & negligentes ut ante, vani, suspiciosi, detractores, iracundi, ceterisque impliciti vitiis, quæ tam anxie deploravimus his diebus. Lavi pedes meos, quomodo iterum inquinabo eos? (Cant 5. 3.) Exui me tunicam meam, quomodo induam eam? Non est transmigratio hæc, Fratres: non sic videbitur Christus, non hoc iter quo ostendat nobis Deus salutare suum. Denique qui retro respicit, indignus est regno Dei. (Luc. 9 62.)

16. Sic amatores seculi, inimici crucis Christi, cujus in vanum accepto nomine dicuntur Christiani, (Christianorum in his festis abusus notatur.) toto hoc tempore quadragesimali ad instantes inhiant dies Resurrectionis, heu! ut liberius indulgeant voluptati. Obnubilat, Fratres, sollemnitatis lætitiam materia tristior: sed ipsius plangimus sollemnitatis injuriam, quam dissimulare non possumus nec in ipsa, immo minus in ipsa. Prôh dolor! peccandi tempus, terminus recidendi facta est Resurrectio Salvatoris! En hoc nempe comessationes & ebrietates redeunt, cubilia & impudicitiæ repetuntur, & laxantur concupiscentiis frena. quasi vero ad hoc surrexerit Christus, & non magis propter justificationem nostram. Sic honoratis, miseri, Christum, quem suscepistis? (Confessio Paschalis.) Venturo parastis hospitium, confitentes peccata cum gemitu, castigantes corpora, eleemosynas impendentes: & ecce susceptum proditis inimicis, immo exire compellitis, priores nequitias admittendo. Neque enim cohabitatio esse potest luci ad tenebras, Christi cum superbia, cum avaritia, cum ambitione, cum fraterno odio, cum luxuria, cum fornicatione. Quid enim minus præsenti debetur, quàm venturo? Quid minus reverentiæ Resurrectionis tempus exigit, quam Passionis? Sed vos (ut manifestum est) neutram honoratis. Nam si compateremini, & conregnaretis: si commoreremini, & conresurgeretis.

17. Nunc autem ex sola consuetudine temporis & simulatione quadam humiliatio illa processit, quam non sequitur exsultatio spiritualis. (Pœnitentia falsa, ejusque pœna.) *Propter hoc*, ut ait Apostolus, *multi infirmi & imbecilles, & dormiunt multi.* (1. Cor 11. 30.) Propter hoc crebra in diversis regionibus hominum mortalitas, specialiter his diebus. Quid enim? Deprehensi estis inter angustias prævaricatores, non qui prævaricati estis, sed qui persistitis in peccato, addentes prævaricationem, aut penitus impœnitentes, aut tepide pœnitentes; nec periculosa * fugientes, vel post miseram experientiam, incentiva peccati. (al. pericula.) Irretivit vos inimicus perplexis (ut ait Scriptura) nervis testiculorum. (Job 40. 12.) Si hac conscientia Christi Sacramenta refugitis, nihil vobis commune cum Christo, non habetis vitam in vobis. Ipsum audite dicentem: *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* (Johan. 6. 54.) Si indigne suscipitis, judicium vobis manducatis, sanctum corpus Domini non dijudicantes. (Communio paschalis.) Redite ergo prævaricatores ad cor, & in toto corde quærite Dominum, & odite malum: pœnitentes non verbo tantum & lingua, sed spiritu & veritate. Quia vero non satis cecidisse piget hominem (ut videtur) qui adhuc manere disponit in lubrico; aut errasse, qui ducem non quærit: sit veræ compunctionis indicium, opportunitatis fuga, subtractio occasionis. (Pœnitentiæ falsæ indicium est non fugere occasiones.) Alioquin timendum valde, ne dies ista (siquidem & ipsa posita est in ruinam & resurrectionem multorum) reprobet vos, vel tamquam manifeste alienos à Christo, Christo non communicantes, vel tamquam socios Judæ, in quem intravit satanas post buccellam.

18. Sed quid ad nos, Fratres, de his qui foris sunt judicare? nisi quod in eodem nos fuisse laqueo plangimus, ab eodem erutos gratulamur, sola misericordia operante, in quo miserabiliter eos detineri fraterna caritate dolemus. Utinam autem vel nos jam sanctificati, & penitus alieni ab hac misera & sacrilega consuetudine inveniamur, nec quicquam in nobis pereat;

Tom. III.

aut minuatur de exercitio spirituali sacræ resurrectionis adventu, sed transire magis & excrescere studeamus. Quicumque enim post lamenta pœnitentiæ non ad carnales redit consolationes, sed in fiduciam divinæ miserationis excedit, ingreditur novam quamdam devotionem, & gaudium in Spiritu-sancto; nec tam compungitur præteritorum recordatione peccatorum, quàm delectatur memoria, & inflammatur æternorum desiderio præmiorum: is plane est qui cum Christo resurgit, qui Pascha celebrat, qui festinat in Galilæam. Vos ergo, carissimi, si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, ubi Christus est in dextera Dei sedens: quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram: ut quemadmodum Christus resurrexit à mortuis per gloriam Patris, ita & vos in novitate vitæ ambuletis: ut à sæculari lætitia & consolatione mundi per compunctionem & tristitiam, quæ secundum Deum est, ad devotionem sanctam, & spiritualem vos transire gaudeatis exsultationem, ipso præstante, qui transivit ex hoc mundo ad Patrem, & nos quoque trahere post se, & in Galilæam vocare dignatur, ut semetipsum nobis ostendat, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula, amen.

Resurrectionis spiritualis notæ. — Coloss. 3. 1.

IN TEMPORE RESURRECTIONIS ad Abbates,

Sermo * secundus.

De lectione evangelica, *Maria Magdalene, Maria Jacobi, & Salome, &c.*

1. Accepimus ab Apostolo, habitare Christum per fidem in cordibus nostris. Unde videtur non incongrue intelligi posse, tamdiu Christum in nobis vivere, quamdiu vivit fides. At postquam fides nostra mortua est, quodam modo Christus mortuus est in nobis. Porro fidei vitam opera attestantur, sicut scriptum est: *Opera quæ dedit mihi Pater, ipsa testimonium perhibent de me.* Nec discrepare videtur ab hac sententia, qui fidem sine operibus mortuam asserit in semetipsa. Sicut enim corporis hujus vitam ex motu suo dignoscimus: ita & fidei vitam ex operibus bonis. Itaque vita quidem corporis est anima, per quam movetur & sentit: vita vero fidei caritas est, quia per illam operatur, sicut in Apostolo legis: *Fides quæ per dilectionem operatur.* Unde & refrigescente caritate fides moritur, sicut corpus anima recedente. Tu ergo si videris hominem in bonis operibus strenuum, & fervore conversationis hilarem: vivere in eo fidem non dubites, indubitata tenens vitæ illius argumenta. Sed sunt nonnulli, qui cum spiritu cœperint, heu! carne postea consummantur. Scimus autem, quia jam tunc non permaneat in eis spiritus vitæ, quia scriptum est: *Non permanebit spiritus meus in homine in æternum, quia caro est.* Quod si non permanet spiritus, haud dubium quin excidat caritas, quæ nimirum diffusa est in cordibus nostris per Spiritum-sanctum qui datus est nobis.

Ephes. 3. 17. Christus in nobis vivit per fidem. — Johan. 5. 36. — Jac. 2. 20. Fides sine operibus & caritate mortua est. — Galat. 5. 6. — Vitæ spiritualis indicia. — Gen. 6. 3. — Rom. 5. 5.

2. Porro fidei vitam (ut jam diximus) in caritate constituit, qui fidem per dilectionem perhibuit operari. Hinc ergo colligitur, recedente spiritu fidem mori: quoniam Spiritus est qui vivificat. Denique si sapere secundum carnem mors est: non dubium, quin illi quos vivere lætabamur, quamdiu facta carnis spiritu mortificabant, secundum carnem viventes plangendi sint tamquam mortui. Unde & in eodem Apostolo legis: *Si, inquit, secundum carnem vixeritis, moriemini: si autem spiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis.* Væ tibi quicumque es canis reversus ad vomitum, & sus lota in volutabro luti. Non ad eos tantum loquor qui corpore, sed etiam eos qui corde redeunt in Ægyptum, sæculi hujus oblectamenta sectantes, ac proinde fidei vitam, quæ est caritas, non habentes. Si quis enim diligit mundum, non est caritas Patris in eo. Quis magis mortuus eo, qui fovet ignem in sinu, peccatum in conscientia; nec sentit, nec expavescit, nec excutit?

Gal. 5. 6. — Johan 6. 64. Rom. 8. 13. Mortui qui secundum carnem vivunt. — Rom. 8. 13. — 1 Johan 2. 15.

3. Ecce igitur Christus in sepulcro, fides mortua est in animo. Quid faciemus ei? Quid fecerunt sanctæ mulieres, quæ solæ ex omnibus suis ampliori tenebantur affectu? *Emerunt aromata, ut venientes ungerent Jesum.* Numquid ut suscitarent? Et nos scimus, Fratres, quia suscitare nostrum non est, sed ungere nobis incumbit. Cur hoc? Nempe ne fœteat qui hujusmodi est, ne sit ceteris odor mortis, ne perefluat, & penitus dissolvatur. Emant proinde aromata sua tres mulieres, mens, lingua, manus. De his enim, ut arbitror, Petrus mandatum accepit tertio pascere gregem Domini. Pasce, inquit, mente, pasce ore, pasce opere: pasce animi oratione, verbi exhortatione, exempli exhibitione.

Christus à sepulcro quomodo ungendus est. — Fideles mulieres ... — Johan 21.

4. Quærat igitur mens aromata sua: ante omnia compassionis affectum, dehinc rectitudinis zelum, & inter hæc discretionis spiritum non omittat. Quoties enim peccantem videris fratrem, continuo procedere debet compassionis affectus, tamquam cognatus humanitati, quippe quem concipis ex teipso. *Vos,* inquit Apostolus, *qui spirituales estis, instruite hujusmodi in spiritu lenitatis, considerans teipsum, ne & tu tenteris.* Et cum exiret Dominus bajulans sibi crucem, & plangerent super eum, nondum quidem omnes tribus terræ, sed mulieres paucæ, conversus ad eas, *Filiæ,* inquit, *Jerusalem, nolite flere super me, sed super vos ipsas flete, & super filios vestros.* Ordinem diligenter attende. *Super vos,* inquit, primo; deinde *super filios vestros.* Temetipsum attende, ut alii noveris compati, ut arguas in spiritu lenitatis. Teipsum considera, ne & tu tenteris. Sed quia exemplum efficacius persuadet & altius imprimit animo, mitto vos ad sanctum illum Senem, qui cum audisset peccasse unum ex fratribus, amarissime flebat, inquiens: Ille hodie, & ego cras *. Qui sic flebat super se, putas quia non compassus sit fratri? Hic itaque compassionis affectus multis quidem prodest, quia animus liberalis contristare, quem pro se viderit anxium, erubescit.

Aromata spiritualia ... — Gal. 6. 1. — Luc. 23. 28. — * In vit. Patrum.

5. Sed quid agimus, quod nonnulli dura cervice & attrita sunt fronte, ut quo magis eis compatimur, tanto magis nostra & compassione, & patientia abutantur? Nonne sicut compatiebamur fratri, ita ipsi justitiæ compatiendum est, quam videmus tam impudenter abjici, tam imprudenter provocari? Scio quia si qua in nobis est caritas, contemptum hunc Dei ferre æquanimiter non possumus. Hic est zelus justitiæ, quo adversus delinquentes accendimur, tamquam pietate ducti erga eam, quam contemni videmus, justitiam Dei. Veruntamen oportet ut priora sibi vindicet compassionis affectus. Alioquin in spiritu vehementi conterimus naves Tharsis, conterimus quassatum calamum, exstinguimus linum fumigans.

6. Sed cum uterque aderit, videlicet & compassionis affectus, & zelus justitiæ, necesse est ut adsit spiritus discretionis, ne forte cum oporteat hunc exhiberi, ille procedat, & indiscretio ipsa confundat universa. Habeat itaque mens nostra tertium, scilicet spiritum discretionis: ut miscens apte temporibus tempora, opportune æmulari, & nihilo minus ignoscere sciat. Samaritanus sit, custodiens & observans, quando oleum misericordiæ, quando vinum fervoris exhibeat. Et ne forte meum putetis inventum, Prophetam audite in psalmo, hæc eadem & eodem ordine postulantem: *Bonitatem, inquit, & disciplinam, & scientiam doce me.*

Psal. 118. 66.

7. Sed unde hæc nobis? Neque enim talia profert virtutum germina terra cordis nostri, sed magis spinas & tribulos germinat nobis. Emere ergo oportet. A quo autem emenda sunt? Ab eo utique qui ait: *Venite, emite absque argento & absque ulla commutatione*

Aromata hæc à quo emenda. — Isai. 55. 1.

* Sic veterem Sermonum paschalium ordinem restituimus ex mss. & primis editis, omisso hic sermone 44. de diversis, qui post sequentem sermonem tertium olim collocari solebat. Confer sermonem 58. de diversis.

vinum & lac. Non ignoratis, quid lactis dulcedo, quid vini designet austeritas. Quid est autem emere sine argento & sine commutatione? Non talis est emptio apud amatores hujus sæculi; sed apud auctorem sæculi alia esse non potest. Propheta enim dixit Domino: *Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges.* Quam igitur commutationem ei dabit homo pro gratia sua, qui nullius eget, & cujus sunt universa? Gratia gratis datur; etiam cum emitur, gratis emitur: quia quod datur pro ea, nobis melius retinetur.

Psal. 15. 2.

8. Tria ergo aromata mentis nummo propriæ voluntatis emenda sunt: quam quidem dimittentes nihil amittimus, etiam & lucramur plurimum, commutantes illam in melius, ut communis fiat quæ propria fuit. Porro COMMUNIS voluntas caritas est. Emimus ergo absque commutatione, recipientes quod non habuimus; & quod habuimus, melius retinentes. Quando vero compatietur fratri, qui in propria voluntate nescit compati nisi sibi? aut quando amans seipsum diliget justitiam, & odio habebit iniquitatem? Simulare quidem potest ante oculos hominum, etiam & semetipsum seducere, ut cum privato amore vel odio ducitur, compassionis affectum, aut zelum putet esse justitiæ. Verum facile est nosse, quàm sint aliena à propria voluntate, quæ propria sunt caritatis, cui illa recta fronte contrariam se constituit. Nam caritas benigna est, caritas super iniquitate non gaudet. Jam de spiritu discretionis scimus, quia nihil sic illum exstinguit, quomodo voluntas propria, subvertens corda hominum, & rationis oculos claudens. Emenda proinde sunt tria mentis aromata, affectus compassionis, rectitudinis zelus, & spiritus discretionis, nummo (ut dictum est) propriæ voluntatis.

1. Cor. 13. 4.

9. Linguæ quoque aromata tria nihilo minus sunt: modestia in increpando, copia in exhortando, efficacia in persuadendo. Vis habere hæc aromata? Eme illa à Domino Deo tuo. Eme, inquam, & sicut priora, sine ulla commutatione: ut aliquid recipias, perdas nihil. Eme à Domino moderatam correptionem, quia omnino magnum quoddam bonum & datum optimum est, & quod habeant pauci. *Linguam enim*, ut ait beatus Jacobus, *nemo domare potest.* Videas multos, sincera licet intentione, & benigno accedant animo, leviter dicere quod graviter audiatur. Volat irrevocabile verbum: & quod sanare debuerat, quia mordacius forte videtur, exasperat & exulcerat magis: quando negligentiæ additur impudentia, etiam & impatientia cumulatur: ut qui in sordibus erat, sordescat adhuc, declinans in verba malitiæ ad excusandas excusationes in peccatis, ac more phrenetici non solum repellens, sed & mordere tentans medici manum. Multis quoque non suppetit verborum copia, sed præ sermonis inopia linguam suam palato adhærescere sentiunt. quod & ipsum interdum solet audientibus obesse non parum. Aliis vero ad manum est abundantia multa sermonis; sed quæ dicunt, minus sapiunt, minus acceptantur: & quis gratiam non habent, minus efficacia sunt quæ loquuntur. Vides ergo quàm necesse sit emere ab eo, à quo omne bonum est, à quo omnis scientia, modestiam in increpando, copiam in exhortando, efficaciam in persuadendo.

Jacob. 3. 8.

10. Proinde eme ista nummo confessionis, ut prius peccata tua confitearis, quàm ad expurganda accedas aliena. Magnum prorsus & mirabile sacramentum animæ suscitatio est: vide ne ad illud immundus accedas. Quod si forte non potes innocens, immo quia non potes; lava inter innocentes manus tuas, antequam circumdes monumentum Domini. Omnia siquidem in confessione lavantur. Et hæc ablutio in quamdam innocentiam tibi deputabitur, ut inter innocentes assistas. Ad altaris officium nemo accedit in veste communi; sed quisquis accessurus est, albis induitur. Et tu ergo cum ad Domini monumentum properas, lavare, dealbare, induere vestimentis gloriæ, ut dicatur tibi: *Confessionem & decorem induisti.* Quia ubi confessio, ibi in conspectu Domini pulcritudo est. Hæc pro eo dicta sunt, ut aromata linguæ, moderata increpatio, copiosa exhortatio, efficax persuasio nummo confessionis emantur.

Psal. 103. 1.

Tom. III.

11. Verumtamen legimus*, & quotidianis etiam experimentis didicimus, cujus vita despicitur, restat ut prædicatio contemnatur. Paret ergo & manus aromata sua, ne subsannet nos Sapiens tamquam pigrum illum, cui labor sit manum ad os porrigere; ne possit dicere is quem arguis: Tu qui alium doces, teipsum non doces. Alligas enim onera gravia & importabilia, & imponis ea in humeros hominum, digito tuo nolens ea movere. Dico vobis: SERMO quidem vivus & efficax exemplum est operis, facile persuadens quod intendimus, dum factibile probat esse quod suademus. Pro hujusmodi habeat necesse est etiam manus aromata sua, continentiam in carne, misericordiam in fratre, patientiam in pietate. Unde Apostolus ait: *Sobrie, & juste, & pie vivamus.* Hæc enim tria sunt conversationi nostræ maxime necessaria: quoniam primum debemus nobis, secundum proximo, tertium Deo. Nam qui fornicatur, in corpus suum peccat, magno illud privans honore, & pavendo addicens pudendoque dedecori, tollens membrum Christi, & faciens membrum meretricis. Ego autem non ab ea tantum, quæ tam abominabilis est, sed ab omni voluptate carnis continendum dico. Ante omnia igitur perfectam hanc continentiam quære, quam debes tibi ipsi. nemo enim tibi propinquior est. Dehinc adde misericordiam, quam debes proximo, quia cum eo salvandus es: deinde etiam patientiam quam debes Deo, quia ab eo salvandus es. *Omnes enim qui pie volunt vivere in Christo, persecutionem patientur.* &, *Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum cælorum.* Vide ergo ne per impatientiam pereas, sed universa pro eo sustine, qui prior majora pro te sustinuit, & apud quem infructuosa patientia non erit, sicut ait Propheta: *Patientia pauperum non peribit in finem.*

* Apud Gregor. M. in Pastorali.
Prov. 19. 24.
Rom. 2. 21.
Exemplum efficacius quàm verbum.
Aromata tertiæ mulieris, id est, Manus.
Tit. 2. 12.
1. Continentia.
2. Misericordia.
3. Patientia. 2. Tim. 3. 12.
Act. 14. 21.
Psal. 9. 19.

12. Porro hæc manus aromata nummo subjectionis emuntur. Hæc est enim quæ dirigit gressus nostros, & sanctæ conversationis gratiam promeretur. Nam si contraria lex inventa est in membris nostris per inobedientiam, quis nesciat per obedientiam continentiam dari? Ipsa quoque est quæ misericordiam ordinare novit, ipsa quæ patientiam & docet, & donat. Cum his igitur aromatibus accede ad eum, in quo fides mortua est. Verum si consideremus, quàm magnum sit ad nos suscitare eum qui hujusmodi est, quàm difficile sit vel accedere ad cor ejus, quod lapidea quædam obstinatio & impudentia clausit, puto quod dicere habeamus & nos: *Quis revolvet nobis lapidem ab ostio monumenti?* Attamen dum sic trepidi veremur accedere, cunctantes ad tam grande miraculum; fit nonnumquam ut solita pietate præparationem cordis nostri audiat auris divina, & ad vocem virtutis ejus resurgat qui erat mortuus. Et ecce Angelus Domini, hilaritas quædam in vultu illius, tamquam in ostio monumenti nobis apparet, & fulgor quidam index resurrectionis, ut aperte videatur facies ejus immutata, accessum præbens nobis ad cor suum, immo & advocans, ipsumque obstinationis suæ revolvens lapidem, & sedens super eum: ita ut suscitata fide ipsa, etiam linteamina, quibus obvoluta fuerat, ipse demonstret. Dumque omnia quæ in corde suo prius actitabantur aperit, & confitetur quomodo seipsum sepelierat intus, ipsam tepiditatem & negligentiam suam prodens: *Venite*, inquit, *& videte locum, ubi positus erat Dominus.*

Subjectionis nummo emenda.
Peccatoris conversio est divinæ virtutis.
Matt. 28. 6.

IN TEMPORE RESURRECTIONIS,

SERMO TERTIUS.

De mersione Naaman septies in Jordane, deque mundatione septemplicis lepræ; & de septem apparitionibus Domini resurgentis, quibus septem dona Spiritus-sancti designantur.

1. Sicut in corporum medicina prius purgationes adhibentur, deinde refectiones, ut scilicet prius

Tom. III.

exinaniatur corpus ab humoribus noxiis, dehinc cibis sanioribus foveatur: sic medicus animarum Dominus Christus, cujus TOTA DISPENSATIO, quam exhibuit in carne, medicina salutis est; ante passionem suam septem dedit purgationes, post resurrectionem suam totidem cibos salubres pariter & suaves. Elisæus noster Naaman leprosum septies in Jordane mergi præcepit, qui interpretatur descensus. In descensu namque Domini nostri Jesu-Christi, id est in humilitate conversationis ejus, quam exhibuit ante passionem, mundamur & purgamur: in resurrectione vero & vita quam ostendit quadraginta diebus, reficimur, & delectabilibus pascimur alimentis. Septempliciter enim occupavit nos lepra superbiæ, in proprietate possessionum, in gloria vestium, in voluptate corporum, in ore quoque dupliciter, similiter & in corde. Prima est lepra domus, qua divites esse volumus in hoc sæculo. Sed ab ista mundamur, si immergimur in Jordane, id est in Christi descensu. Invenimus enim, quoniam ille, cum esset dives, propter nos pauper factus est. Descendit ab inenarrabilibus cæli divitiis, & veniens in mundum, nec istas qualescumque divitias habere voluit, sed in tanta paupertate venit, ut natus continuo poneretur in præsepio, quia ei non erat locus in diversorio. Denique quis nesciat, quoniam Filius hominis non habebat ubi caput suum reclinaret? Qui bene mergitur hic, quando quæret divitias hujus mundi? Et vere magna abusio, & magna nimis, ut dives esse velit vermiculus vilis, propter quem Deus majestatis & Dominus Sabaoth voluit pauper fieri.

Christus septem nobis dedit purgationes. — *4. Reg. 5. 10.* — *Septuplex lepra moraliter expenditur.* — *1 Proprietas possessionum.* — *Christi paupertas.* — *Luc. 2. 7.*

2. Porro in lepra vestis, omnem sæculi hujus pomposam intellige vanitatem. Nam ab illa nihilo minus in Jordanis mersione mundaberis, ubi invenies Christum Domini vilibus pannis involutum, factum opprobrium hominum, & abjectionem plebis. A lepra quoque corporis mundamur in ipso Jordane, si bene cogitantes Dominicam passionem, erubescimus sequi corporis voluptatem. At in ore (ut diximus) duplex est lepra. Cum enim adversi quicquam contigerit, murmuramus, & impatientiæ verbum tamquam lepræ sanies effluit. Sed ab hac mundamur, si illum attendimus, qui tamquam ovis ad occisionem ductus est, & non aperuit os suum: qui cum malediceretur, non maledicebat; cum pateretur, non comminabatur. In prosperis quoque contra eum qui dixit, *Non qui seipsum commendat, ille probatus est*; commendamus nosmet ipsos, non in multa patientia, sed in arrogantia: & inquinat nos altera lepra, verbum jactantiæ. Ut ergo mundemur ab illa, mergamur in Jordane, & imitemur eum, qui non quærebat gloriam suam. Unde & dæmonia quæ clamabant, quia ipse esset Dei filius, præcipiebat obmutescere; & illuminatos cæcos dicere prohibebat.

2. Lepra gloria vestium. — *3. Voluptas corporis.* — *4. Murmuratio.* — *Isai. 53. 7.* — *1 Pet. 2. 23.* — *2 Cor. 10. 17.* — *5. Jactantia.* — *Luc. 4. 34.* — *Matt. 9. 30.*

3. In corde duplex est lepra, propria voluntas, & proprium consilium. Lepra utraque nimis pessima, eoque perniciosior, quo magis interior. Voluntatem dico propriam, quæ non est communis cum Deo & hominibus, sed nostra tantum: quando quod volumus, non ad honorem Dei, non ad utilitatem fratrum, sed propter nosmet ipsos facimus, non intendentes placere Deo & prodesse fratribus, sed satisfacere propriis motibus animorum. Huic contraria est recta fronte caritas, quæ Deus est. Hæc enim adversus Deum inimicitias exercens est, & guerram crudelissimam. Quid enim odit, aut punit Deus præter propriam voluntatem? CESSET voluntas propria, & infernus non erit. In quem enim ignis ille deſæviet, nisi in propriam voluntatem? Etiam nunc, cum frigus aut famem, aut aliquid tale patimur, quid læditur nisi propria voluntas? Quod si voluntarie sustinemus, ipsa jam voluntas communis est: sed infirmitas quædam & velut pruritus voluntatis adhuc de proprio est, & in illo omnes pœnas sustinemus, donec penitus consumatur. Nam voluntas illa proprie dicitur, cui assentimur, & cui se liberum inclinat arbitrium. Hæc autem desideria & concupiscentiæ, quæ invitos tenent, non voluntas, sed corruptio voluntatis est. Porro voluntas propria quo furore Dominum majestatis impugnet, audiant & timeant servi propriæ voluntatis. Primo namque seipsam & subtrahit, & subducit ejus dominatui, cui tamquam auctori servire jure debuerat, dum efficitur sua. Sed numquid contenta erit hac injuria? Nequaquam: addit adhuc & quod in se est, omnia quoque quæ Dei sunt, tollit, & diripit. Quem enim modum sibi ponit humana cupiditas? Nonne qui per usuram acquirit pecuniam modicam, similiter mundum lucrari conaretur universum, si non deesset possibilitas, si suppeteret voluntati facultas? Dico fiducialiter: Nemini qui sit in propria voluntate, posset universus mundus sufficere. Sed utinam vel rebus istis esset contenta, ne in ipsum (horribile dictu!) desæviret auctorem. Nunc autem & ipsum (quantum in ipsa est) Deum perimit voluntas propria. Omnino enim vellet Deum peccata sua aut vindicare non posse, aut nolle, aut ea nescire. Vult ergo eum non esse Deum, quæ, quantum in ipsa est, vult eum aut impotentem, aut injustum esse, aut insipientem. Crudelis plane & omnino exsecranda malitia, quæ Dei potentiam, justitiam, sapientiam perire desiderat. Hæc est crudelis bestia, fera pessima, rapacissima lupa, & leæna sævissima. Hæc est immundissima lepra animi, propter quam in Jordane mergi oporteat, & imitari eum, qui non venit facere voluntatem suam. unde & in passione: *Non mea*, inquit, *voluntas, sed tua fiat*.

6. Voluntas propria. — *Voluntatis propriæ pericula & damna.* — *Voluntas propria in Deum ... & crudelis.* — *Luc. 22. 42.*

4. Lepra vero proprii consilii eo perniciosior est, quo magis occulta: & quanto plus abundat, tanto sibi quisque sanior esse videtur. Hæc illorum est, qui zelum Dei habent, sed non secundum scientiam, sequentes errorem suum, & obstinati in eo, ita ut nullis velint consiliis acquiescere. Hi sunt unitatis divisores, inimici pacis, caritatis expertes, vanitate tumentes, placentes sibi, & magni in oculis suis, ignorantes Dei justitiam, & suam volentes constituere. Et quæ major superbia, quàm ut unus homo toti congregationi judicium suum præferat, tamquam ipse solus habeat spiritum Dei? *Idololatriæ scelus est non acquiescere, & quasi peccatum ariolandi repugnare*. Erant nunc qui se faciunt religiosiores aliis, qui non sunt sicut ceteri hominum. Ecce arioli & idololatræ facti sunt, si tamen vel ei qui dixit hoc, plus quàm sibi judicant esse credendum. Neque huic dissonat Veritatis sermo, quem dixit: *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus*. Sed ubi poterit hæc lepra mundari, nisi in Jordane? Ibi mergere, quicumque hujusmodi es, & attende quid fecerit magni consilii Angelus, quomodo consilium suum postposuerit consilio, vel magis voluntati mulieris unius (beatam Virginem loquor,) & fabri pauperis, ipse est Joseph. Inventus enim in medio doctorum, audiens eos & interrogans, quodammodo increpatus à Matre est: *Fili, quid fecisti nobis sic?* At ille: *Quid erat*, inquit, *quod me quærebatis? Nesciebatis, quia in his, quæ Patris mei sunt, oportet me esse? At illi non intellexerunt verbum*. Et quid fecit Verbum? Non capiebatur in se: descendit, ita ut esset etiam subditus illis. Quis jam non erubescat obstinatus esse in consilio suo, quando suum Sapientia ipsa deseruit? Sic mutavit consilium suum, ut quod jam tunc ceperat, ex tunc usque ad tricesimum ætatis suæ annum prorsus dimiserit. Nihil enim ab hoc duodecimo anno de ejus doctrina vel operibus invenis usque ad annos triginta.

7. Lepra proprii consilii. — *1. Reg. 15. 23.* — *Matt. 18. 17.* — *Luc. 2. 48. Christus suum subdit consilium.*

5. Sed forte quærendum ab ipso est, quomodo voluntatem suam consiliumve reliquerit. O Domine, voluntas, de qua dixisti ut non fieret, si bona non erat, quomodo tua erat? si bona erat, quare derelicta est? Sic & consilium si non bonum, quomodo tuum? si bonum, quomodo relinquendum? Et bona erant, & ejus erant: neque minus tamen relinquenda, ob hoc videlicet ut fierent meliora. Neque enim oportebat

Matt. 26. 39. Luc. 22. 42.

propria præjudicare communibus. Erat ergo voluntas Christi, & bona erat, qua dicebat: *Si fieri potest, transeat à me calix iste.* Sed ea de qua dicebat, *Fiat voluntas tua*, melior erat: quia communis non solum Patris, sed & Christi ipsius; (oblatus est enim, quia ipse voluit) & nostra. Nisi enim granum frumenti cadens in terram mortuum esset, ipsum solum maneret: mortuum vero multum fructum attulit. Atque hæc voluntas Patris erat, ut videlicet haberet quos adoptaret in filios: Christi erat, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus: nostra erat, quia pro nobis faciebat ut redimeremur. De consilio idem dicimus. Christi enim erat, & bonum erat consilium illud quod ait: *Quia in his quæ Patris mei sunt, oportet me esse.* Sed quia illi non intellexerunt, mutavit illud consilium, ut nos mundaret ab ea lepra, quæ proprii consilii est. Exemplum enim dedit nobis, ut & nos ita faciamus. Nam ab initio noverat quid esset facturus: sed voluit formam nobis hujus humilitatis exhibere, & ad lavandam pessimam hanc lepram divinum in se ipso parare Jordanem. Audiant igitur utrique pariter, qui propriæ voluntatis, & qui proprii consilii lepra sordent: audiant quid Spiritus dicat ecclesiis, brevi uno versiculo lepram utramque condemnans. *Sapientia*, ait, *quæ desursum est, primum quidem pudica est*, contra propriæ voluntatis impuritatem: *deinde pacifica*, contra consilii proprii obstinatam rebellionem.

6. Cum ab his septem purgatus fuerit æger, tamquam post septem cellas quærat septem fercula, quæ sunt septem Spiritus-sancti dona. Porro sicut in vita Domini ante passionem septem purgationes invenimus, sic & in apparitionibus septem quæ post resurrectionem factæ leguntur, septem illa dona Spiritus-sancti possumus invenire. In prima spiritum timoris accipe, quando mulieribus sanctis venientibus descendit Angelus de cælo, & terræ motus factus est, ita ut ipsas timore perterritas oportuerit ab Angelo consolari. In spiritu pietatis apparuit Simoni, quia magna omnino, & vere Domino Jesu digna pietatis dignatio, quod ei quasi singulariter & ante ceteros dignatus est apparere, quem præ ceteris de negatione ejus rea conscientia confundebat: ut ubi abundavit delictum, superabundaret & gratia. In spiritu scientiæ duobus pergentibus in Emmaüs Scripturas exposuit, incipiens à Moyse & Prophetis. In spiritu fortitudinis januis clausis intravit, ostendens manus & latus, sicut solent in signum virtutis clypeorum foramina demonstrari. In spiritu consilii frustra in piscatione laborantes mittere in dexteram rete consuluit. In spiritu intellectus aperuit illis sensum, ut intelligerent Scripturas. In spiritu sapientiæ die quadragesima apparuit eis, quando videntibus illis elevatus est, & viderunt Filium hominis ascendentem ubi erat prius. Usque ad illam enim diem quasi per stultitiam prædicationis salvos faciebat credentes: postquam vero coram eis ascendit ad Patrem, jam cœpit sapientia declarari.

IN OCTAVA PASCHÆ,

Sermo primus.

De Fide vincente, & tribus testimoniis in cælo & in terra.

1. *Omne quod natum est ex Deo, vincit mundum.* Postquam Unigenitus Dei non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, hominis quoque dignatus est fieri filius, & habitu inventus ut homo, non immerito jam de cælesti generatione exiguitas humana præsumit. Neque enim dignum est Deo, eorum fieri patrem, quorum se Christus fecerit fratrem. Hinc est quod beatus Johannes (qui sæpius nobis ac studiosius hanc commendat adoptionem filiorum Dei) in ipso quoque Evangelii sui principio, *Quotquot*, inquit, *receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri.* Huic ergo verbo simile est quod audivimus hodie de ejus epistola recitari: *Omne*, inquit, *quod natum est ex Deo, vincit mundum.* Quotquot enim sunt Christi, cum Christo eos mundus odit; sed cum Christo superatur pariter & ab ipsis. *Nolite*, ait, *mirari si odit vos mundus: scitote quia priorem me vobis odio habuit.* Et item: *Confidite*, inquit, *quia ego vici mundum.* Sic nimirum manifesta fit sermonis illius veritas, quem ait Apostolus: *Quos præscivit*, inquit, (haud dubium quin Deus Pater) *& prædestinavit conformes fieri imagini Filii sui.* Vide conformationem. Post ipsum adoptantur, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus: post ipsum odit mundus eos: post ipsum & ab eis vincitur mundus.

Johann 15. 18. Johan. 16. 33. Rom. 8. 29.

2. Bene ergo quod natum est ex Deo, vincit mundum, ut sit testimonium cælestis generationis victoria tentationis: & sicut is qui filius est per naturam, mundum cum suo principe triumphavit, sic & nos victores inveniamur quotquot sumus filii adoptionis. Victores sane, sed in ipso, qui confortat nos, in quo & possumus omnia: quia *hæc est victoria, quæ vincit mundum, fides nostra.* Fide siquidem in Dei filios adoptamur: fidem in nobis mundus in maligno positus odit atque persequitur: fide quoque & vincitur, sicut scriptum est: *Sancti per fidem vicerunt regna.* Quidni attribuatur fidei victoria, cujus est etiam vita? *Justus*, inquit, *ex fide vivit.* Quoties ergo tentationi resistis, quoties vincis malignum, noli propriis tribuere viribus, noli in te, sed magis in Domino gloriari. Quando enim fortis ille armatus tuæ cederet infirmitati? Audi denique quid Dominici constitutus pastor ovilis admoneat. *Adversarius*, inquit, *vester diabolus, tamquam leo rugiens, circuit quærens quem devoret: cui resistite fortes in fide.* Vides quemadmodum sibi veritatis testimonia concinant. Paulus fide regna vicisse sanctos; Petrus principi mundi resistendum in fide; Johannes quoque, *Hæc est*, inquit, *victoria, quæ vincit mundum, fides nostra.*

Tentationis victoria testimonium cælestis generationis. 1. Johan. 5. 4. Fide vincimus hostem. Hebr. 11. 33. Abac. 2. 4. & Rom. 1. 17. 1. Pet. 5. 8. Hebr. 11. 33. 1. Pet. 5. 9.

3. Sequitur: *Quis enim est qui vincit mundum, nisi qui credit quoniam Jesus est filius Dei?* Certum id quidem, Fratres, omnem qui non credit in Filium Dei, ex hoc ipso jam non modo victum esse, sed etiam judicatum. Sine fide enim impossibile est placere Deo. Verumtamen potest forte movere, quod tam multos videmus credentes Jesum Filium Dei esse, adhuc tamen mundi nihilo minus cupiditatibus irretitos. Quid ergo ait, *Quis est qui vincit mundum, nisi qui credit quia Jesus est filius Dei*, cum & ipse jam mundus id credat? Annon ipsi quoque dæmones & credunt, & contremiscunt? Sed dico: Putasne filium Dei reputat Jesum, quisquis ille est homo, qui ipsius nec terretur comminationibus, nec attrahitur promissionibus, nec præceptis obtemperat, nec consiliis acquiescit? Nonne is, etiamsi fateatur se nosse Deum, factis tamen negat? Porro *fides sine operibus mortua est* in semetipsa. Nec sane mirum videri potest si nequaquam vincit, qui nec vivit quidem.

Credentes cur tam pauci victores. Hebr. 11. 6. Jacob. 2. 20.

4. Quæris quænam sit vivida & victoriosa fides? Illa sine dubio, per quam Christus habitat in cordibus nostris. Christus enim & virtus est, & vita nostra. *Cum Christus apparuerit vita vestra*, ait Apostolus, *tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria.* Unde gloria, nisi de victoria? aut quare cum ipso apparebimus, nisi quia in ipso & vincimus? Denique si his tantum data est potestas filios Dei fieri qui suscipiunt Christum, de his quoque solis intelligendum est quod dicitur: *Omnis qui natus est ex Deo, vincit mundum.* Inde est quod hic quoque cum dixisset, *Quis est qui vincit mundum, nisi qui credit quia Jesus est filius Dei?* ut planius faceret eam commendari fidem, per quam (ut dictum est) Christus in cordibus nostris habitat, addidit continuo de ipsius adventu, dicens: *Hic est qui venit per aquam & sanguinem Jesus-Christus.* Adhuc autem supereminentiorem viam ostendens: *Et Spiritus est*, inquit, *qui testificatur, quoniam Jesus est filius Dei.* Sane quod interponit, signanter repetens, *Non in aqua solum, sed in aqua & sanguine*, ad Moysi differentiam

Fides vivida & victoriosa. Coloss. 3. 4.

Tom. III. arbitror accipiendum. Moyses siquidem in aqua venit, à qua & nomen accepit ut Moyses vocaretur.

5. Recolant quibus nota est historia veteris Testamenti, quemadmodum in Ægypto, dum parvuli omnes Israelitici germinis necarentur, expositum in aquis Moysen tulerit filia Pharaonis. Et vide si non manifeste Christi & in hoc ipsu videtur præcessisse figura. Simili nempe cum Pharaone etiam Herodes suspicione laborans, ad eadem conversus est crudelitatis argumenta, sed eodem modo est ipse delusus. Utrobique pro unius suspecta persona trucidatur numerositas puerorum: utrobique qui quærebatur evadit. Et quomodo Moysen filia Pharaonis, ita Christum quoque Ægyptus (quæ non immerito Pharaonis intelligitur filia) suscepit conservandum. Manifeste tamen plusquam Moyses hic, utpote qui venerit non in aqua tantum, sed in aqua & sanguine. *Aqua enim multa, populi multi.* Venit ergo in aqua tantum, qui congregavit quidem populum, sed populum non redemit. Nam & ipsa quoque de servitute Ægyptia liberatio, non Moysi, sed Agni sanguine facta est, liberandos nos præfigurans à vana nostra conversatione hujus sæculi, sanguine Agni immaculati Christi Jesu. Hic est verus Legifer noster, apud quem copiosa est redemptio. Mortuus est enim non tantum pro gente, sed ut filios Dei, qui dispersi erant, congregaret in unum. Memento sane hunc esse Johannem, qui vidit, & testimonium perhibuit, (& scimus quia verum est testimonium ejus,) exiisse de latere Domini dormientis in cruce sanguinem simul & aquam: quo videlicet dormienti novo Adæ nova de latere suo proferretur pariter & redimeretur Ecclesia.

Exod. 2. 3. — *Moyses typus Christi.* — *Pharaonis & Herodis comparatio.* — *Apoc. 17. 15.* — *Testimoniũ aquæ & sanguinis.*

6. Sic ergo hodie quoque ad nos per aquam & sanguinem venit, ut sit aqua & sanguis testimonium adventus ejus, fideique victricis. Non solum autem, sed testimonium est majus his, quod perhibet Spiritus veritatis. Horum trium testimonium verum certumque est, & felix anima quæ meretur illud accipere. *Tres enim sunt qui testimonium dant in terra, Spiritus, aqua, & sanguis.* In aqua quidem baptismum intellige, in sanguine martyrium, in Spiritu caritatem. Spiritus enim est qui vivificat; & fidei vita, dilectio. Denique si quæris quid Spiritui & caritati, respondeat Paulus: *Quia caritas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum-sanctum, qui datus est nobis.* Necessario quoque Spiritus additur aquæ & sanguini, cum, eodem Apostolo teste, sine caritate quicquid habeas, nihil prosit.

Testimonium Spiritus. — *Rom. 5. 5.* — *1. Cor. 13. 3.*

7. Jam vero quia baptismum aqua, martyrium diximus sanguine designari, memento & unicum, & quotidianum esse baptismum, similiter & martyrium. Est enim martyrii genus, & quædam effusio sanguinis in quotidiana corporis afflictione. Est & baptismus aliquis in compunctione cordis & lacrymarum assiduitate. Sic quippe infirmis & pusillis corde necesse est, ut quem semel pro Christo ponere non sufficiunt, saltem mitiori quodam, sed diuturniori martyrio sanguinem fundant. Sic & baptismi sacramentum, quoniam iterari non licet, his qui sæpius in multis offendunt, frequenti oportet ablutione suppleri. Unde & Propheta: *Lavabo*, inquit, *per singulas noctes lectum meum; lacrymis meis stratum meum rigabo.* Vis ergo nosse quis est qui vincit mundum? Quæ in eo vincenda sunt diligentius intuere. Siquidem & hoc ipsum beatus ille Johannes indicat, dicens: *Carissimi, nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt. Omne enim quod in mundo est, concupiscentia carnis est, concupiscentia oculorum, & ambitio sæculi.* Hæ sunt tres turmæ, quas fecerunt Chaldæi. Sed memini quoque sanctum Jacob fecisse tres turmas, cum timeret à facie Esaii, rediens de Mesopotamia. Et vobis ergo adversus triplex genus tentationis triplici opus est munimento: ut carnis quidem concupiscentia ipsius mortificatione vincatur, quam (si meministis) in sanguinis testimonio diximus intelligendam: oculorum vero concupiscentiam superet studium compunctionis, & assiduitas lacrymarum: porro ambitionis vanitatem virtus caritatis excludat, quæ sola castificat animam, sola purgat intentionem. Certum quippe triumphati mundi testimonium est, si corpus castiges, & subjicias servituti, ne perniciosa libertate serviat voluptati: si fletui præbeas oculos magis, quam petulantiæ, vel curiositati: si denique spirituali dilectione flagrans, nulli animum dederis vanitati.

Martyrium spirituale. — *Psal. 6. 7.* — *1. Johan. 2. 15.* — *Gen. 32. 7.* — *Tentatio triplex, earumque remedium.* — *Mundi [illegible]*

8. Merito sane unus est, qui in terra pariter & in cælo testimonium perhibet Spiritus: quia sive corporis afflictio cessabit, sive lacrymarum fons exsiccabitur; sed caritas numquam excidit. Prælibatio quædam est in præsenti, consummatio & plenitudo in futuro manet. Verumtamen licet maneat post aquam & sanguinem Spiritus, (aqua quippe & sanguis regnum Dei non possidebunt) interim tamen aut vix, aut nullo modo invenire est Spiritum sine illis, quoniam *hi tres*, inquit, *unum sunt*: ut quolibet ex his tribus deficiente, adesse cetera non præsumas. Simul vero juncta testimonia ista credibilia facta sunt nimis, nec poterit cui in terris suppetunt hæc, carere testimonio vel in cælis. Confitetur Dei Filium coram hominibus non verbo, neque lingua, sed opere & veritate: & Filius quoque confitebitur eum coram Angelis Dei. An vero ei deesse poterit in testimonio Pater, cui Filium videat attestantem? Sine dubio confitebitur & ipse quod viderit in abscondito. Sed neque Spiritus quidem à Patre Filioque dissentiet, quippe qui Patris Filiique sit Spiritus. Denique quonam modo careat testimonio ejus in cælo, qui habere illud meruit & in terra? *Tres ergo sunt qui testimonium dant in cælo, Pater & Filius, & Spiritus-sanctus.* Et ne quam forte dissonantiam suspiceris, hi tres unum sunt. Magnum profecto habituri sunt testimonium, quos in cælo Pater susceperit tamquam filios & heredes, Filius adsciverit tamquam fratres & coheredes, Spiritus-sanctus adhærentes Deo unum spiritum faciat esse cum eo. Est enim Spiritus ipse indissolubile vinculum Trinitatis, per quem sicut Pater & Filius unum sunt, sic & nos unum simus in ipsis, eo miserante, qui pro discipulis hoc ipsum orare dignatus est, Jesu-Christo Domino nostro.

Trinitatis [illegible] — *1. Joh. 5.*

IN OCTAVA PASCHÆ,

Sermo secundus.

De tribus testimoniis.

1. EX epistola beati Johannis hodie nobis est lectio recitata, in qua discimus testimonium dari triplex in cælo, triplex in terra. Et quidem pro meo sapere, illud stabilitatis, hoc reparationis est signum; illud Angelos, istud homines; illud beatos à miseris, istud justos discernit ab impiis. Angelis siquidem qui in prima illa prævaricatione, superbiente Lucifero, in veritate steterunt, merito testimonium perhibet visio Trinitatis: hominibus, quos divina miseratio salvat, Spiritus, Aqua, & Sanguis. Quidni perhibeat testimonium Pater, à quibus honoratus est ut pater? Tibi vero, maligne, sic loquitur: *Si ergo ego Pater, ubi est honor meus?* Careas omnino necesse est testimonio Patris, cujus tibi gloriam usurpare conaris, non honorare eum cupiens, sed æquare. *Sedebo*, inquit, *in monte testamenti, & similis ero Altissimo.* Itane modo creatus, Patri spirituum consedebis? Et certe necdum tibi dixit: *Sede à dextris meis.* Si nescis, ô impudens, Unigenitus ille est, cui æterna generatione Patris æqualitas collata est & consessus. Tu rapinam cogitans esse æqualis Deo, Filio gloriam invides, gloriam quasi unigeniti à patre, ut ne ab ipso quidem testimonium merearis habere. An vero poterit detestato à Patre & Filio, utriusque Spiritus attestari? Abominatur superbum profecto & inquietum, qui super quietum & humilem requiescit amator pacis; & unitatis consecrator, adversum te pro pace & unitate zelatur.

1. Joh. 5. 7. — *[illegible]* — *Malac. 1. 6.* — *Isai. 14. 13.* — *Psal. 109. 1.* — *Lucifer superbus.*

2. Quid mirum, Fratres, si timemus, ne forte pusillam

sillam hanc vineam Domini depasci singularis ferus incipiat? Quantos enim cælestis vineæ palmites prima illa singularitas conculcavit? Sed forte superbiam quidem in eo facile advertistis, non autem singularitatem. Dico ergo: Ubi stabat universitas Angelorum, numquid caruit singularitatis vitio, qui sedere velle præsumpsit? At forte quæritis, unde mihi nota sit hæc statio Angelorum? Duos teneo idoneos testes, quorum uterque quod vidit, hoc testatur. *Vidi Dominum sedentem*, ait Isaias: *Seraphim autem stabant.* Et Daniel: *Millia*, inquit, *millium ministrabant ei, & decies millies centena millia assistebant ei.* An & tertium desideratis, ut in ore trium testium stet omne verbum? Apostolum profero, qui usque ad tertium raptus est cælum, & rediens loquebatur: *Nonne omnes administratorii sunt spiritus?* Siccine ubi stant omnes, universi ministrant; tu, pacis inimice, sedebis? Plane contristas Spiritum, qui habitare facit unius moris in domo: offendis caritatem, quia scindis unitatem, rumpis vinculum pacis. Merito proinde Angelorum, qui suum nec ordinem, nec domicilium reliquere, caritati, unitati & paci Spiritus attestatur, à quo sane tua & invidia, & singularitas, & inquietudo reprobatur. Et hæc quidem de eo testimonio, quod datur in cælis.

3. Est & aliud quod datur in terra, ad discernendos utique qui in ea sunt exsules ab indigenis, hoc est cæli cives à civibus Babylonis. Quando enim sine testimonio electos suos delerat Deus? Aut certe quænam eis esse poterat consolatio inter spem & metum sullicitudine anxia fluctuantibus, si nullum omnino electionis suæ habere testimonium mererentur? Novit Dominus qui sunt ejus; & solus ipse scit quos elegerit à principio. Quis vero scit hominum, si est dignus amore, an odio? Quod si, ut certum est, certitudo nobis omnino negatur, numquid non tanto delectabiliora erunt, si qua forte electionis hujus signa possimus invenire? Quam enim requiem habere potest spiritus noster, dum prædestinationis suæ nullum adhuc testimonium tenet? Fidelis proinde sermo, & omni acceptione dignus, quo salutis testimonia commendantur. Hoc sane verbo & electis consolatio ministratur, & subtrahitur reprobis excusatio. Cognitis siquidem signis vitæ, quisquis hæc negligit, manifeste convincitur in vano accipere animam suam, & pro nihilo habere terram desiderabilem comprobatur.

4. *Tres sunt*, inquit, *qui testimonium dant in terra, Spiritus, Aqua, & Sanguis.* Scitis, Fratres, quia in primo homine peccavimus omnes, in ipso etiam cecidimus universi. Cecidimus sane in carcerem, luto pariter & lapidibus plenum. Exinde jacebamus captivi, inquinati, conquassati, donec venit desideratus gentium, qui nos redimeret, ablueret, adjuvaret. Hic est enim qui sanguinem proprium dedit in redemptionem, aquam simul produxit de latere suo in ablutionem, emisit deinde de excelso Spiritum suum, qui adjuvaret infirmitatem nostram. Vis ergo nosse an hæc aliquid operentur in te, ne forte reus sis sanguinis Domini, quem evacuas quantum in te est: sed & aqua ipsa quæ debuerat mundare, in sordibus permanenti judicium damnationis accumulet: Spiritus quoque, cui resistis, non liberet maledicum à labiis suis? Cavendum enim est, ne sint tibi hæc infructuosa, quia necessario essent pariter & damnosa.

5. Quis est autem qui testimonium habet effusi non sine causa sanguinis Christi, nisi qui continet à peccatis? Servus enim peccati est, qui peccatum facit: ut si deinceps continere potuerit, & jugum abjicere miseræ servitutis, certissimum sit testimonium redemptionis, quam operatur sine dubio sanguis Christi. Verum non sufficit peccatori continentia, si non etiam adsit pœnitentia. Habet ergo & ab aqua testimonium, qui laborat in gemitu suo lavans per singulas noctes lectum suum. Sicut enim sanguis ille redemit, ut non regnet peccatum in nostro mortali corpore: sic aqua illa abluit ab his peccatis, quæ com-mi-

misimus ante. Sed quid erit, quod longo catenarum usu & carceris habitatione crudeli contracti sumus, atque collisi defecimus in via vitæ? Invocemus Spiritum vivificatorem & adjutorem, confidentes quia dabit Pater qui est in cælis, spiritum bonum petentibus se. Sane novum supervenisse spiritum certissime conversatio nova testatur. Jam ut breviter repetam, à sanguine, & aqua, & spiritu habere est testimonium, si contines à peccatis, si dignos agis pœnitentiæ fructus, si facis opera vitæ.

IN ROGATIONIBUS,

SERMO.

De tribus Panibus.

1. Quis *vestrum habebit amicum, &c.* Quid est quod amicum unum perhibet advenisse, nec tamen contentus est quærere panem unum? Putasne tam voracem æstimabat amicum, ut non posset uni sufficere panis unus? Nam uni quidem tres apponere panes, inconsequens omnino videtur. Puta ergo cum uxore & mancipio hominem advenisse, ut suum cuique panem apponere velit amicus. Ego quidem amicum venientem ad me, non alium intelligo, quàm meipsum. Nemo quippe carior mihi, nemo germanior est. Ad me ergo de via venit amicus, cum transitoria deserens, ad cor redeo, sicut scriptum est: *Redite prævaricatores ad cor.* Deinde tunc vere sibi quisque amicus est, cum de via redit: quoniam qui diligit iniquitatem, odit animam suam. A die itaque conversionis meæ de via ad me venit amicus. Venit de regione longinqua, ubi pascere porcos, & ipsorum siliquas insatiabiliter esurire solebat. Venit fame laborans, confectus inedia, attenuatus jejunio. Venit necesse habens invenire amicum; sed, heu me! pauperem elegit hospitem, & vacuum ingreditur habitaculum. Quid faciam huic amico misero & miserabili? Omnino enim non habeo quod ponam ante illum. Fateor, amicus est, sed ego mendicus. Quid venisti ad me, amice, in necessitate tanta? Ego sum mendicus, & non est in domo mea panis. Festina, inquit, discurre, suscita amicum tuum illum magnum, quo majorem dilectionem nemo habet, sed neque substantiam ampliorem. Quære, pete, pulsa: quia omnis qui quærit invenit, & qui petit accipit, & pulsanti aperietur. Clama, & dic: *Amice, commoda mihi tres panes.*

2. Qui sunt isti panes, Fratres? Utinam mereamur accipere eos. Forte enim & ipsos nemo scit, nisi qui accipit. Credo tamen petendos nobis esse tres panes, veritatis, caritatis, fortitudinis. His tribus egere me fateor, veniente ad me amico de via, veniente autem (ut dixi) cum uxore & mancipio. Deficit quippe ratio mea (ipse est enim vir) præ ignorantia veritatis, languet & voluntas præ inedia affectionis, infirmatur caro præ inopia fortitudinis. Nam & ratio minus intelligit quæ agenda sunt, & voluntas minus diligit intellecta, & ad hæc etiam corpus quod corrumpitur, aggravat animam, ut non quæcumque volumus, illa faciamus. Aruit cor meum, etiam & corpus meum, quia oblitus sum comedere panem meum. Neque enim paterer hunc defectum, si jugiter exercitata esset ratio in inquisitione veritatis, voluntas in desiderio caritatis, caro in operatione virtutis. Commoda ergo mihi, Amice, tres panes, ut intelligam, ut diligam, ut faciam voluntatem tuam. Sic enim vivitur, & in talibus vita spiritus mei, dicente Scriptura: *Quoniam vita in voluntate ejus.*

IN ASCENSIONE DOMINI,

SERMO PRIMUS.

De evangelica lectione.

1. R*ecumbentibus undecim discipulis apparuit illis Jesus.* Apparuit vere benignitas & humanitas Sal-

Tom. III.

vatoris. Multam enim fiduciam præstat, quod libentius adsit orationi incumbentibus, quando nec recumbentibus quidem dedignatur adesse. Apparuit, inquam, benignitas ejus, qui cognovit figmentum nostrum, nec dedignatur necessitates nostras, sed miseratur, si tamen curam carnis non in desiderio facimus, sed in necessitate. Quod considerans idem Apostolus: *Sive manducamus*, inquit, *sive bibimus, sive aliquid aliud facimus, omnia in gloriam Domini faciamus.* Potest tamen quod recumbentibus apparuit, ad id quoque referri, quod alibi calumniantibus Judæis adversus discipulos non jejunantes: *Non possunt*, inquit, *filii sponsi lugere, quamdiu cum eis est sponsus.* Sequitur: *Et exprobravit incredulitatem illorum, & duritiam cordis, quia his qui viderant eum resurrexisse, non crediderunt.* Audis Christum discipulos increpantem, immo (quod durius sonat) etiam exprobrantem, nec quandocumque, sed ea hora[a], qua eis corporalem præsentiam subtracturus, videri poterat magis ab increpatione parcere debuisse. Noli ergo indignari de cetero, si te quoque aliquando Christi vicarius increpaverit. Id enim exhibet, quod ascensurus ab eis in cælum, finis Christus legitur exhibuisse discipulis. Sed quid est, Fratres, quod dicit: *His qui viderant eum resurrexisse, non crediderunt?* Aut qui fuere, quorum beati oculi gloriosum resurrectionis Dominicæ meruerunt videre miraculum? Neque enim resurgentem illum quisquam legitur, aut creditur vidisse mortalium. Restat ergo de Angelis accipiendum, quibus utique resurrectionis testimonium perhibentibus, Apostolorum pusillanimitas hæsitavit.

1. Cor. 10. 31. — *Matt. 9. 15.* — *Increpationes æquo animo ferendæ.*

2. Jam vero ut faciat quod scriptum est, *Bonitatem & disciplinam & scientiam doce me*; visitationis gratiam, exprobrationis censuram, prædicationis quoque doctrina sequatur, & dicat: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit.* Sed quid ad hæc dicemus, Fratres? Magna nimis videtur sæcularibus hominibus in hoc verbo data fiducia, vereorque ne dare eam incipiant in occasionem carnis, blandientes sibi plusquam oporteat sine operibus de baptismo & credulitate. Verumtamen consideremus quod sequitur: *Signa autem eos qui crediderint, hæc sequentur.* Nec minor forsasse videbitur ipsis quoque religiosis ex hoc verbo provenire desperatio, quàm ex verbo priore vanæ spei data sæcularibus occasio videretur. Quis enim ea, quæ in præsenti loco scripta sunt, signa videtur habere credulitatis, sine qua nemo poterit salvari, quoniam *qui non crediderit, condemnabitur*; &, *Sine fide impossibile est placere Deo?* Quis, inquam, dæmonia ejicit, linguis novis loquitur, serpentes tollit? Quid ergo? Si nemo hæc habet, aut perpauci nostris videntur habere temporibus; aut nemo salvabitur, aut hi soli qui his muneribus gloriantur, quæ non tam merita sunt quàm indicia meritorum: adeo ut multi dicentes, *Nonne in nomine tuo dæmonia ejecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus?* audire habeant in judicio: *Nescio vos, discedite a me operarii iniquitatis.* Ubi est, quod ait Apostolus, cum de justo judice loqueretur: *Qui reddet unicuique juxta opera sua*: si (quod absit) quærenda sunt in judicio signa potius, quam merita?

Psal. 118. 66. — *In judicio signa non quærentur, sed merita.* — *Hebr. 11. 6.* — *Matt. 7. 22.* — *Rom. 2. 6.*

3. Sunt tamen & ipsa merita signa quædam, certiora utique & salubriora. Nec difficile arbitror nosse, quemadmodum intelligi signa possint præsentia, ut sint indubitata signa credulitatis, ac per hoc & salutis. Primum enim opus fidei per dilectionem operantis, cordis compunctio est, in qua sine dubio ejiciuntur dæmonia, cum eradicantur è corde peccata. Exinde qui in Christum credunt, linguis loquuntur novis, cum jam recedunt vetera de ore eorum, nec de cetero vetusta protoparentum lingua loquuntur, declinantium in verba malitiæ ad excusandas excusationes in peccatis. Ubi vero compunctione cordis & oris confessione priora sunt deleta peccata, ne recidivam patiantur, & jam fiant posteriora pejora prioribus, serpentes tollant necesse est, id est, ut venenatas suggestiones exstinguant. Quid tamen agendum, si qua forte radix pullulat, quæ tam velociter nequeat exstirpari, sed stimulat animum concupiscentia carnis? Profecto *si mortiferum quid biberint, non eis nocebit*: quoniam juxta Salvatoris exemplum, cum gustaverint, nolent bibere, id est cum senserint, nolent consentire. Sic enim non eis nocebit (quia nulla damnatio est his qui sunt in Christo Jesu) concupiscentiæ sensus absque consensu. Quid tamen? Molesta certe & periculosa est sic corruptæ & infirmæ affectionis lucta: sed *qui crediderint, super ægros manus imponent, & bene habebunt*, id est ægras affectiones bonis operibus operient, & hoc remedio curabuntur.

Signa hæc singulis fidelibus convenire an possint.

IN FESTO ASCENSIONIS,

SERMO SECUNDUS.

Quomodo ascendit super omnes cælos, ut adimpleret omnia.

1. SOllemnitas ista, Fratres carissimi, gloriosa est, & (ut ita dicam) gaudiosa, in qua & singularis Christo gloria, & nobis specialis lætitia exhibetur. Consummatio enim & adimpletio est reliquarum sollemnitatum, & felix clausula totius itinerarii Filii Dei. Qui enim descendit, ipse est & qui ascendit hodierna die super omnes cælos, ut adimpleret omnia. Jam enim cum se dominum universorum, quæ sunt in terra & in mari & in inferno, probasset, non restabat, nisi ut aëris & cælorum se esse dominum argumentis similibus, vel certe potioribus comprobaret. Terra* enim cognovit Dominum, quia ad vocem virtutis ejus, cum clamasset magna voce, *Lazare veni foras*, mortuum reddidit. Cognovit mare, quia solidum se præbuit sub pedibus ejus, ita ut Apostoli eum putarent phantasma esse. Cognovit infernus, cujus ipse portas æreas & vectes ferreos confregit, ubi & ligavit illum insatiabilem homicidam, qui vocatur diabolus & satanas. Profecto qui mortuos suscitavit, leprosos mundavit, cæcos illuminavit, claudos firmavit, & omnes exsufflavit infirmitates, dominus omnium fuit, & eadem manu qua fecerat, quæ defecerant reficiebat. Sic & qui in ore piscis cum ipso pisce staterem invenire prædixit, patet proculdubio, quia maris & omnium, quæ in mari moventur, dominus fuit. Qui vero traduxit aëreas potestates, & affixit eas cruci suæ, claret quia super infernales officinas potestatem accepit. Hic est enim qui pertransiit benefaciendo & sanando omnes oppressos à diabolo, qui stetit in loco campestri ut doceret turbas; ante præsidem, ut alapas sustineret; toto tempore quo in terris visus est, & cum hominibus conversatus, in laboribus multis stans, & operans salutem in medio terræ.

2. Ad claudendam igitur tunicam tuam inconsutilem, Domine Jesu, ad perficiendam fidei nostræ integritatem, restat, ut videntibus Discipulis per medium aeris, sicut aëris dominus ascendas super omnes cælos. Extunc probabitur, quia Dominus universorum tu es, quia omnia in omnibus adimplesti, & jam tibi profecto debebitur, ut in nomine tuo omne genu flectatur, cælestium, terrestrium, & infernorum; & omnis lingua confiteatur, quia tu es in gloria, & in dextera Patris. In hac dextera sunt delectationes usque in finem: & ideo monet Apostolus, ut quæramus quæ sursum sunt, ubi Christus est in dextera Dei sedens: quia illic profecto thesaurus noster est Jesus Christus, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi, in quo habitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter.

3. Quid tamen putatis, Fratres, quantus dolor & timor irruperit apostolica pectora, cum eum viderunt à se tolli, & attolli in aëra, non scalis adjutum, non sublevatum funibus, etsi angelico comitatum obsequio, non tamen fultum auxilio, sed gradientem in

a Idem sentit Gregorius M. homilia 29. in Evangelia: [illegible] increpatio aliquot diebus ascensionem præcessit ex Lucæ cap. 24. Consule interpretes.

moltitudine fortitudinis suæ? Impletum est quod eis dixerat: *Quo ego vado, vos non potestis venire.* [Joan. 7. 34.] Quocumque enim terrarum iisset, eum indivisibiliter sequerentur; mare (sicut Petrus fecit aliquando) [Matt. 14. 29.] cum eo etiam submergendi intrarent: sed hac sequi non poterant, quia *corpus quod corrumpitur, aggravat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem.* [Sap. 9. 15.] Dolor ergo nimius erat, quia videbant illum, propter quem omnia reliquerant, à suis sensibus & aspectibus tolli, ut non possent, ablato à se sponso, filii sponsi non lugere: timor, quia orphani relinquebantur in medio Judæorum, nondum confirmati virtute ex alto. Benedicens ergo eis ferebatur in cælum, forte concussis illius singularis misericordiæ visceribus, cum miseros suos & pauperem suam scholam relinqueret; nisi quod veniebat parare eis locum, & quia expediebat, ut præsentiam eis subtraheret corporalem. Quam felix, quam digna ista processio! ad quam nec ipsi quidem adhuc Apostoli digni fuerunt admitti, cum & animarum sanctarum, & cælestium virtutum triumphali pompa deductus ad Patrem, sedet à dextris Dei. Nunc vere adimplevit omnia, quia natus est inter homines, cum hominibus conversatus est, ab hominibus & pro hominibus passus & mortuus est, resurrexit, ascendit, sedet ad dexteram Dei. Agnosco tunicam desuper contextam per totum, quam superna illa mansio claudit: ubi adimpletus est, & adimplevit omnia Dominus Jesus-Christus.

4. Verumtamen quid mihi & sollemnitatibus istis? Quis me consolabitur, Domine Jesu, quia te non vidi in cruce suspensum, plagis lividum, pallidum morte; quia non sum crucifixo compassus, obsecutus mortuo, ut saltem lacrymis meis loca illa vulnerum delinirem? Quomodo me dereliquisti insalutatum, cum formosus in stola tua Rex gloriæ in alta cælorum te recepisti? Prorsus renuisset consolari anima mea, nisi me Angeli in voce exsultationis prævenissent, qui dixerunt: *Viri Galilæi, quid statis aspicientes in cælum? Hic Jesus qui assumptus est à vobis in cælum, sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in cælum.* [Act. 1. 11.] Sic, inquiunt, veniet. Ergone veniet quærere nos in illa tam singulari, quam universali processione, cum præcedentibus omnibus Angelis, & subsequentibus hominibus universis, descendet judicare vivos & mortuos? Proculdubio veniet: sed quomodo ascendit, non quomodo ante descendit. [Christi adventus primi & secundi discrimen.] Humilis enim prius venit animas salvare: sublimis autem veniet cadaver istud resuscitare, & configurare corpori claritatis suæ, ut infirmiori huic vasculo abundantiorem impendere videatur honorem. Tunc enim videbitur cum potestate magna & majestate, qui prius in infirmitate carnis latuerat. Intuebor & ego eum, sed non modo; videbo eum, sed non prope: ita ut hæc secunda glorificatio priori glorificationi propter excellentem gloriam manifeste præluceat.

5. Interim manipulus primitiarum nostrarum Christus oblatus est, ad dexteram Patris assumptus, & assistit nunc vultui Dei pro nobis. [Christi misericordia & justitia. Psal. 102. 8.] Sedet autem, habens in dextera misericordiam, in sinistra judicium: & misericordiam multam nimis, & judicium multum nimis: in dextera aquam, in sinistra ignem immobiliter tenens. Et quidem corroboravit misericordiam super timentes se secundum altitudinem cæli à terra, ut majores cumulos miserationum Domini sentiant, quàm sit spatii inter cælum & terram. Propositum namque Dei super illos manet immobile: & misericordia hæc * ab æterno & usque in æternum super timentes eum; [* al. Domini.] ab æterno per prædestinationem, in æternum per glorificationem. Similiter & in reprobis terribilis est super filios hominum, & utrimque stat fixa sententia æternitatis, & in his qui salvi fiunt, & in his qui pereunt. Quis scit si omnium vestrum, quos hic video, nomina scripta sunt in cælis, & in libro prædestinationis annotata? [Prædestinatio incerta.] Vocationis enim & justificationis vestræ aliqua signa mihi videor intueri in conversatione hujus * humilitatis. [* al. add. tantæ.] Quanto putas gaudio replerentur omnia ossa mea, si id scire contigeret? Sed nescit homo, utrum sit dignus amore, an odio. [Eccli. 9.]

6. Propterea, dilectissimi, perseverate in disciplina quam suscepistis, ut per humilitatem ad sublimitatem ascendatis: quia hæc est via, & non est alia præter ipsam. [Humilitas est via ad sublimitatem.] Qui aliter vadit, cadit potius, quàm ascendit: quia sola est humilitas quæ exaltat, sola quæ ducit ad vitam. [Exemplo Christi.] Christus enim cum per naturam divinitatis non haberet quo cresceret vel ascenderet, quia ultra Deum nihil est; per descensum quomodo cresceret invenit, veniens incarnari, pati, mori, ne moreremur in æternum: propter quod Deus exaltavit illum, quia resurrexit, ascendit, sedet à dextris Dei. Vade, & tu fac similiter. Neque enim ascendere potes, nisi descenderis: quia ut æterna lege fixum est, *Omnis qui se exaltat, humiliabitur; & qui se humiliat, exaltabitur.* [Luc. 14. 11. & 18. 14.] O perversitas! ô abusio filiorum Adam! [Ambitiosi notantur.] quia cum ascendere difficillimum sit, descendere autem facillimum; ipsi & leviter ascendunt, & difficilius descendunt, parati ad honores & celsitudines graduum ecclesiasticorum, ipsis etiam angelicis humeris formidandos. Ad sequendum autem te, Domine Jesu, vix inveniuntur, qui vel trahi patiantur, qui velint duci per viam mandatorum tuorum. Alii enim trahuntur, qui possunt dicere: *Trahe me post te.* [Cant. 1. 3.] Alii ducuntur, qui dicunt: *Introduxit me Rex in cellaria sua.* [Ad Jesum alii trahuntur, alii ducuntur, alii rapiuntur.] Alii rapiuntur, sicut Apostolus raptus est ad tertium cælum. Et primi quidem felices, qui in patientia sua possident animas suas: secundi feliciores, quia ex voluntate sua confitentur ei: tertii felicissimi, qui in profundissima Dei misericordia, quasi quodammodo sepulta jam arbitrii sui potestate, in divitias gloriæ in spiritu ardoris rapiuntur, nescientes sive in corpore, sive extra corpus: hoc solum scientes, quod rapti sint. Beatus qui ubique te ducem habet, Domine Jesu, non illum refugam spiritum, qui statim ascendere voluit, & tota divinitatis dextera percussus est. Nos autem populus tuus, & oves pascuæ tuæ, sequamur te, per te, ad te: quia tu es via, veritas, & vita; [Joan. 14. 6.] via in exemplo, veritas in promisso, vita in præmio. Verba enim æternæ vitæ habes, & nos cognoscimus & credimus, quia tu es Christus filius Dei vivi, [Joan. 6. 69.] qui es super omnia Deus benedictus in sæcula, amen.

IN ASCENSIONE DOMINI,

SERMO TERTIUS.

De intellectu & affectu.

1. HOdie cælorum Dominus cælorum alta cælesti potentia penetravit, & infirma carnis tamquam nubila quædam excutiens, induit stolam gloriæ. Elevatus est Sol in ortu suo, incaluit & invaluit: dilatavit & multiplicavit radios super terram, nec est qui se abscondat à calore ejus. Rediit ad regionem sapientiæ Sapientia Dei, ubi omnes bonum & intelligunt & requirunt, intellectu perspicacissimi, affectu paratissimi ad audiendam vocem sermonum ejus. Nos autem in regione ista sumus, ubi plurimum est malitiæ, sapientiæ parum: quia *corpus quod corrumpitur, aggravat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem.* [Sap. 9. 15.] Per sensum hic ego arbitror intellectum designari: qui tunc vere deprimitur, cum multa cogitat, cum non colligit se circa illam unam & unicam meditationem, quæ concipitur de civitate illa, cujus participatio ejus in idipsum. Hujusmodi intellectum oportet deprimi, & distrahi per multa, multis & multiplicibus modis. Animam vero hic æstimo dici affectiones, quæ corrupto corpore diversis passionibus afficiuntur, quæ mitigari numquam possunt, ne dicam sanari, donec voluntas unum quærat, & tendat ad unum.

2. Duo ergo sunt quæ in nobis purganda sunt, intellectus & affectus: intellectus, ut noverit; affectus, ut velit. [Purganda in nobis duo, intellectus & affectus.] Felices, & vere felices illi duo viri Elias &

Tom. III.

Enoch, quibus omnes materiæ & occasiones ablatæ sunt, quæ eorum intellectum impediant, vel affectum: quia soli Deo viventes nec noverunt nisi Deum, nec cupiunt nisi Deum. Denique & de Enoch legitur [a], quia *raptus est, ne malitia mutaret intellectum ejus, aut ne fictio deciperet animam illius.* (Sap. 4. 11.) Intellectus noster turbatus erat, ne dicam cæcatus; affectus inquinatus erat, & multum inquinatus: sed Christus intellectum illuminat, Spiritus-sanctus affectum purgat. Venit enim Filius Dei, & tot & tanta mirabilia in mundo operatus est, ut non immerito intellectum nostrum ab omnibus mundanis rebus evocaverit; ut semper cogitemus, & numquam cogitare sufficiamus, quia mirabilia fecit. Vere latissimos nobis ad spatiandum intelligentiæ campos dereliquit; & torrens cogitationum istarum profundissimus est, qui juxta Prophetam non possit transvadari. (Ezech. 47. 5.) Quis enim sufficiat cogitare, qualiter rerum Dominus prævenerit nos, venerit ad nos, subvenerit nobis, & singularis illa majestas voluerit mori ut viveremus, servire ut regnaremus, exsulare ut repatriaremur, & usque ad servilissima opera inclinari, ut constitueret nos super omnia opera sua? (*Christi amor pro nobis.*)

3. Talem se obtulit Apostolis Apostolorum Dominus, ut jam non invisibilia Dei per ea quæ facta sunt intellecta conspicerent, sed ipse facie ad faciem videretur qui omnia fecit. Et quia discipuli carnales erant, & Deus spiritus est, nec bene convenit spiritui & carni; umbra corporis sui temperavit se eis, ut objectu vivificæ carnis viderent Verbum in carne, solem in nube, lumen in testa, cereum in laterna. (*Deus cur in carne se visibilem præbuit.*) Spiritus enim oris nostri Christus Dominus, cui diximus: *In umbra tua vivemus inter gentes.* (Thren. 4. 20.) In umbra, inquit, tua inter gentes, non inter Angelos, ubi purissimum lumen purissimis oculis intuebimur. Unde & virtus Altissimi obumbravit Virgini, ne nimio splendore præstricta, divinitatis fulgur etiam illa singularis aquila tolerare non posset. Ad hoc autem carnem eis proposuit, ut omnem cogitatum eorum ab humanis rebus ad carnem suam (qua & mirabilia dicebat, & mirabilia faciebat) adunaret, & sic de carne transferret ad spiritum: quia spiritus est Deus; & eos qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare. (Johan. 4. 24.) Nonne tibi videtur eis intellectum illuminasse, cum aperuit illis sensum ut intelligerent Scripturas, ostendens quia hæc oportebat Christum pati, & resurgere à mortuis, & ita intrare in gloriam suam? (Luc. 24. 26.)

4. Sed illi sanctissimæ carni ejus assuefacti, verbum de discessu ejus audire non poterant, ut eos relinqueret pro quo omnia reliquissent. (*Apostoli cur Christi discessum ægre tulerint.*) Quare hoc? quia intellectus illuminatus erat, sed nondum purgatus affectus. Unde & benignus Magister blande eos ac dulciter compellabat *, dicens: *Expedit vobis ut ego vadam. Si enim non abiero, Paracletus non veniet ad vos. Sed quia hæc locutus sum vobis, tristitia implevit cor vestrum.* (Johan. 16. 7. * al. consolabatur.) Quid est quod Christo commorante in terris, Spiritus-sanctus ad eos venire non potuit? (*Spiritum-sanctum cur recipere non poterint Christo præsente.*) An carnis illius consortium abhorrebat, quæ de ipso & per ipsum in Virgine & de Virgine matre concepta erat & nata? Absit: sed ut ostenderet nobis per quam ambularemus viam, formam apponeret cui imprimeremur. Et ille quidem illis plorantibus elevatus in cælum, Spiritum-sanctum misit, qui affectum eorum, id est voluntatem, mundavit, immo potius alteravit: ut jam magis Dominum velint ascendisse, qui prius detinuisse voluerant. Impletum est quod eis prædixerat: *Vos autem contristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium.* (Johan. 16. 20.) Sic ergo eorum intelligentia per Christum illuminata est, & voluntas emundata per Spiritum; ut sicut bonum noverint, sic & velint: quod solum perfecta religio, vel religiosa perfectio est.

5. Recordor nunc Elisæi sancti, cui cum Elias dixisset, ut in discessu vel ascensu suo postularet quod vellet, respondit: *Oro ut fiat spiritus tuus duplex in me.* At ille: *Rem difficilem postulasti. Attamen si videris quando tollar à te, erit quod petisti.* (4 Reg. 2. 9.) Nonne tibi videtur Elias ascendentis Domini signare personam; Elisæus vero chorum apostolicum in ascensione Christi anxie suspirantem? (*Elias Christi typus.*) Sicut enim Elisæus ab Elia nullo pacto avelli poterat, sic nec Apostoli à Christi præsentia poterant separari. Vix enim tandem eis persuasit, quia sine fide impossibile esset placere Deo. Quis est ergo spiritus iste duplex qui quæritur, nisi illuminatio intellectus, & affectus purgatio? Res difficilis, quia rarus in terris est qui illum habere mereatur. *Attamen*, inquit, *si videris quando tollar à te, erit quod petisti.* Nihil est quod propter hoc habeant perdere vel debeant alumni tui, Domine Jesu, quia videntibus illis es elevatus in cælum, & desiderantibus oculis te secuti sunt gradientem in multitudine fortitudinis tuæ. Vel certe spiritum duplicem dicere possumus illud, quod Salvator ad Discipulos ait: *Qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipse faciet, & majora horum faciet.* (Johan. 14. 12.) Nonne majora Christo, per Christum tamen, fecit Petrus, de quo legitur: Quia *in plateis ponebantur infirmi in lectulis, ut veniente Petro saltem umbra illius obumbraret quemquam illorum, & liberarentur ab infirmitatibus suis?* (Act. 5. 15.) Nusquam enim Dominus umbra sua invenitur infirmitates sanasse.

6. Non dubito ego intellectum omnium vestrum, qui hic estis, illuminatum esse: sed non affectum æque esse purgatum, manifestis approbabo conjecturis. (*Religiosi tepidi ... purgati ...*) Omnes quod bonum est nostis, & viam per quam incedere, & quomodo in ea incedere debeatis; sed voluntas non una est. Quidam enim ad omnia viæ & vitæ hujus exercitia non solum ambulant, sed & currunt, immo potius volant: ut eis & vigiliæ breves, & cibi dulces, & panni suaves, & labores non solum tolerabiles, sed & appetibiles videantur. Alii autem non sic: sed corde arido & affectione recalcitrante, vix pudore [b] trahuntur ad hæc, vix gehennali timore compelluntur. (*Religiosi tepidi.*) Quosdam nec compellimus quidem, quibus frons mulieris meretricis facta est, & nolunt erubescere. Sunt, inquam, multi inter nos, qui nobiscum de uno pane comedunt, nobiscum dormiunt, nobiscum cantant, nobiscum laborant, miseri & miserabiles, utpote per omnia * participes tribulationis, sed consolationis non ita. (* al. desit per omnia.) Numquid abbreviata est manus Domini, ut omnibus donare non possit, qui aperit manum suam, & implet omne animal benedictione? Quid ergo in causa est? Illud omnino: quia non vident Christum cum tollitur ab eis, id est non cogitant quomodo eos orphanos reliquerit, quod peregrini & advenæ sint super terram, quod tamdiu fæculenti corporis horrido carcere teneantur, & non sint cum Christo. (*Tepiditas unde nata.*) Hujusmodi autem, si diu ita permanserint sub onere, aut opprimuntur & succumbunt, aut quodammodo in inferno sunt, ut numquam ad plenum respirent in lucem miserationum Domini, nec in libertatem spiritus, quæ sola facit jugum suave, & onus leve.

7. Inde autem tam perniciosa tepiditas emanat, quia affectus, id est voluntas eorum nondum purgata est, nec bonum sic volunt sicut noverunt, à propria concupiscentia abstracti graviter & illecti. Amant enim in carne sua terrenas consolatiunculas, sive in verbo, sive in signo, sive in facto, sive in aliquo alio; & si hæc interrumpunt aliquando, non tamen penitus rumpunt. Inde est, quod raro affectiones suas dirigunt in Deum, & eorum compunctio non continua, sed horaria est, & (ut verius dicam) momentanea. IMPLARI autem visitationibus Domini anima non potest, quæ his distractionibus sub-

a Nempe ex appropriatione, nam universim hæc efferuntur Sap. 4. vers. 11. At Enoch signanter legitur Ecclesiastici cap. 44. vers. 16. *Enoch placuit Deo, & translatus est in paradisum.* Idem apud Bernardum infra sermone 5. num. 9.

b In quibusdam deest *vix pudore*, ut in Colbertino 3632. in quo post *compelluntur*, legitur *miseri & miserabiles*, sex versibus omissis. At *pudore* retinendum videtur, ut sermone 5. num. 7. *Quos denique vix gehennæ metus inhibet, vix pudor cohibet.*

jacet: & quanto magis illis evacuabitur, tanto amplius istis implebitur; si multum, multum; si parum, parum. Vel certe si magis probas, numquam istæ illis misceri poterunt in æternum: quia ubi vasa vacua non invenit oleum, stare necesse est: nec mittunt vinum novum nisi in utres novos, ut ambo conserventur. Neque enim spiritus & caro, ignis & tepiditas, in uno domicilio commorantur, præsertim cum tepiditas ipsi Domino soleat vomitum provocare.

8. Si enim Apostoli adhuc carni Dominicæ inhærentes, (quæ sola sancta, quia Sancti sanctorum, erat) Spiritu-sancto repleri nequiverint, donec tolleretur ab eis; tu carni tuæ, quæ sordidissima est, & diversarum spurcitiarum phantasiis repleta, adstrictus & conglutinatus, illum meracissimum Spiritum te posse putas suscipere, nisi carneis istis consolationibus funditus renuntiare tentaveris? Revera cum incœperis, tristitia implebit cor tuum: sed si perseveraveris, tristitia tua convertetur in gaudium. Tunc enim purgabitur affectus, & voluntas renovabitur, vel potius nova creabitur: ut omnia quæ prius difficilia, immo impossibilia videbantur, cum multa percurrantur dulcedine & aviditate. *Emitte*, inquit, *Spiritum tuum, & creabuntur, & renovabis faciem terræ*. Sicut per faciem exterior homo cognoscitur, sic per voluntatem demonstratur interior. Emisso ergo Spiritu creatur & renovatur facies terræ, id est terrena voluntas fit cælestis, parata ad nutum nutu citius obedire. Beati qui tales sunt: quia non solum malum non sentiunt, sed in mira quadam cordis dilatatione commorantur. De illis enim quos supra commemoravimus, terribiliter ait Deus: *Non permanebit Spiritus meus in hominibus istis, quia caro sunt*, id est carnales: & quicquid in eis spiritus fuerat, in carnem evanuit.

9. Quia igitur, carissimi, hodierna dies est, in qua Sponsus aufertur à nobis, & non sine tumultu aliquo animorum nostrorum, ad hoc tamen ut mittat nobis Spiritum veritatis: ploremus & oremus, ut dignos nos inveniat, vel potius efficiat, & repleat domum istam, ubi sumus sedentes, quatenus non vexatio, sed unctio ejus doceat nos de omnibus: sicque & intellectu clarificato, & affectu purificato, veniat ad nos, & apud nos faciat mansionem. Et sicut serpens Moysi devoravit omnes serpentes magorum: sic iste cum venerit, absorbebit omnes carnales affectiones & delectationes nostras, & infundet * consolationes, ita ut de labore requiem, de tribulatione lætitiam, de contumelia gloriam habeamus; sicut illi, quos repleverat, ibant gaudentes à conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati. Spiritus enim Jesu, spiritus bonus, spiritus sanctus, spiritus rectus, spiritus dulcis, spiritus principalis, quicquid in hoc sæculo nequam videtur, difficile & angustum, leve facit & latum: opprobrium gaudium judicat, despectionem exaltationem esse persuadet. Scrutemur ergo, juxta Prophetam, vias nostras, & studia nostra; levemus corda nostra cum manibus, ut in sollemnitate sancti Spiritus gaudeamus, & abundantius gaudeamus, qui nos inducat in omnem, sicut promisit Dei Filius, veritatem.

IN FESTO ASCENSIONIS,

Sermo quartus.

De duabus malis ascensionibus, dæmonis & primi hominis; & sex bonis, Christi & nostris.

1. SI Nativitatis & Resurrectionis Dominicæ digna devotione sollemnia celebramus, hodiernum quoque Ascensionis diem non minus devote convenit celebrari. In nullo siquidem à festivitatibus illis ista degenerat, sed finis earum & adimpletio est. Merito quidem sollemnitatis & lætitiæ dies agitur, quando Sol ille supercælestis, Sol justitiæ, nostris se præsentavit obtutibus, nube carnis & mortalitatis sacco fulgorem suum & lucem temperans inaccessibilem. Magna quoque lætitia & exsultatio multa nimis, quando conscisso sacco, lætitia circumdatus est, factaque de medio sacci ipsius non quidem substantia, sed vetustate, sed corruptione, sed miseria, sed vilitate, nostræ dedicavit primordia resurrectionis. Verumtamen quid mihi & sollemnitatibus istis, si conversatio mea usque adhuc detinetur in terris? Quis vero vel desiderare præsumeret ascensum cæli, nisi quia is qui descenderat, prior ascendit? Dico ergo vobis: Non multo mihi tolerabilior videretur exilii hujus habitatio, quàm gehenna, nisi Dominus Sabaoth reliquisset nobis semen fiduciæ & exspectationis, quando elevatus est in nubibus, & spem fecit credentibus [a]. Denique *nisi ego abiero*, inquit, *Paraclitus non veniet ad vos*. Quis Paraclitus? Utique per quem diffunditur caritas, & jam spes non confundit; ille Paraclitus, per quem in cælis sit conversatio nostra; virtus ex alto, per quam sursum sint corda nostra. *Vado*, inquit, *parare vobis locum: & si abiero, & præparavero vobis locum, iterum veniam, & assumam vos ad meipsum. Ubi enim fuerit corpus, ibi congregabuntur & aquilæ.* Videsne quemadmodum ceterarum sollemnitatum ea, quam hodie celebramus, & consummationem habeat, & fructum declaret, & augeat gratiam?

Spes nostra ex ascensione Christi

Johan. 16. 7.

Johan. 16. 7.

Johan. 14. 2.

2. Sicut enim cetera omnia ejus qui nobis natus est & nobis datus: ita ipsa quoque ipsius ascensio propter nos facta est, & facit pro nobis. In nostra siquidem vita, multa, quantum in nobis est, videmur agere casu, multa necessitate: sed Christus, Dei virtus & Dei sapientia, neutri potuit subjacere. Quæ enim Dei virtutem necessitas cogeret, aut quid ageret Dei sapientia casu? Omnia proinde quæcumque locutus est, quæcumque operatus est, quæcumque passus est, ne dubites fuisse voluntaria, plena sacramentorum, plena salutis. Hæc scientes, si quid aliquando eorum, quæ de Christo sunt, in nostram scientiam venire contingat, non sic audiendum est, tamquam si inventicium quidpiam proferamus: sed tamquam id, quod etiam priusquam causa sciretur, constaret nequaquam sine causa fuisse. Sicut enim qui scribit, certis rationibus collocat universa: ita quæ à Deo sunt, ordinata sunt, maximeque ea, quæ præsens in carne est operata majestas. Sed væ angustiæ cognitionis *! væ paupertati scientiæ nostræ, qui tantum ex parte cognoscimus, & parte modica! Vix scintillulæ quædam nobis elucent de tanta luminis copia, de lucerna posita super candelabrum. Sane quanto minus singuli capimus, tanto fidelius ceteris communicanda sunt quæ singulis revelantur. Et ego, Fratres, quæ mihi ad vestram ædificationem de ascensione, immo de ascensionibus suis donare ipse dignatur, nec volo, nec debeo subtrahere vobis: præsertim quod hæc sit spiritualium prærogativa donorum, ut communicata non minuantur. Aliquibus fortassis hæc nota sunt, quibus similiter hæc revelata sunt: sed propter eos qui forte non adverterunt, sublimioribus intenti, aut aliis occupati; seu etiam propter eos qui minus capacis intelligentiæ sunt, mihi incumbit loqui quæ sentio.

Christi gesta, magno consilio & mysterio constant.

* al. cogitationis.

3. *Christus qui descendit, ipse est & qui ascendit.* Apostoli verba sunt hæc. Ego autem credo eum in hoc ipso quod descenderit, ascendisse. Sic enim oportebat Christum descendere *, ut nos ascendere doceremur. Cupidi quidem sumus ascensionis: exaltationem concupiscimus omnes. Nobiles enim creaturæ sumus, & magni cujusdam animi, ideoque altitudinem naturali appetimus desiderio. Sed væ nobis, si voluerimus eum sequi, qui ait: *Sedebo in monte testamenti, in lateribus Aquilonis.* Heu miser, in lateribus Aquilonis!

Ephes. 4. 10. Christus descendendo nos docet ascendere.

* al. ascendere.

Isa. 14. 13.

[a] Quidam ita habent, *Æstimo autem quod & illi qui ait*: NISI QUIA DOMINUS ADJUVIT ME, PAULO MINUS HABITASSET IN INFERNO ANIMA MEA. *unde & dicebat*: VITA MEA INFERNO APPROPINQUAVIT. *Nunc vero spe salvi facti sumus, in cujus altitudinem Christi nos ascensio sublimavit.* VADO, &c.

Ambitiosi, sectatores satanæ.

Frigidus est mons ille, non te sequimur. Potestatis habes concupiscentiam, altitudinem præsumis potentiæ. Quanti tamen usque hodie fœda sequuntur infeliciaque vestigia! immo vero quàm pauci evadunt, quibus non dominandi libido dominetur! Hinc est, quod benefici vocantur, qui potestatem habent; hinc, quod laudatur peccator in desideriis animæ suæ. Potentibus siquidem omnes adulantur, invident omnes. Quem sequimini, miseri homines, quem sequimini? Annon videtis satanam tamquam fulgur cadentem? Non iste est mons, in quem ascendit Angelus, & diabolus factus est? Vel illud advertite, quod post casum suum invidia cruciante male sollicitus de supplantando homine, illius tamen montis ascensum nullatenus ausus est suadere ei, in quo nimirum pro inani ascensu tam immane præcipitium cognosceretur expertus.

Gen. 3. 5.

Scientia inflans Adamo & posteris ruinæ causa.

4. Sed non defuit versuto hosti quid ageret. Similem ei montem alterum demonstravit. *Eritis*, inquiens, *sicut dii, scientes bonum & malum*. Perniciosa etiam hæc ascensio, immo magis descensio est de Jerusalem in Jericho. Pessimus mons inflans scientia, in quem tamen usque hodie videas tanta concupiscentia plurimos repere filiorum Adam, acsi non noverint, quantum pater eorum in illius montis ascensu descenderit, immo quàm graviter ceciderit, quantum tota dejecta sit & conquassata posteritas. Nondum sanata sunt vulnera, quæ tibi in ascensu montis illius inflicta sunt, licet adhuc in patre lateres: & nunc iterum in propria persona conaris ascendere, ut sit error novissimus pejor priore? Quænam miseris tam dira libido? Filii hominum usquequo gravi corde? ut quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium? An ignoratis, quoniam infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia; & stulta mundi elegit Deus, ut confundat sapientes? Non nos Dei comminantis terror revocat, perdituri sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium reprobaturi; non patris exemplum, non denique sensus ipse noster, & duræ experientia necessitatis, cui sumus addicti per insipientem scientiæ appetitum.

Psal. 4. 3.

1. Cor. 1. 27.

5. Ecce vobis, Fratres, montem demonstravimus alium, non in quem ascendatis, sed quem fugiatis. Ipse est in quem ascendebat qui voluit esse sicut Deus, sciens bonum & malum: ipse quem usque hodie filii ejus accumulant & elevant, nihil invenientes tam vile, unde non velint montem elevare scientiæ. Videas alium litterarum, alium mundialis curæ, istum placitationum displicentium Deo, illum servilis cujuslibet artis tam vehementer affectare scientiam, ut laborem non reputet, tantummodo ut possit aliquibus doctior reputari. Sic ædificant Babel, sic putant ad Dei se perventuros similitudinem; sic concupiscunt quod non expedit, quod expedit omittentes. Quid vobis & montibus istis, in quorum ascensu tanta difficultas est, & tam grande periculum? aut cur enim deseritis montem, cujus & facilis est ascensus, & perutilis? Potestatis ambitio Angelum felicitate privavit angelica: scientiæ appetitus hominem immortalitatis gloria spoliavit. Conetur quis ascendere in montem potestatis: quantos putas contradictores habebit, quantos inveniet repulsores, obstacula quanta, quàm difficilem viam? Quid si tandem eum adipisci contigerit quod optabat? *Potentes*, ait Scriptura, *potenter tormenta patientur*: ut præsentes sollicitudines & anxietates, quas potestas ipsa parit, omittam. Cupidus alter est inflantis scientiæ: quantum laborabit, quantum anxiabitur spiritus ejus? Et tamen audiet: Nec si te ruperis, apprehendes. In amaritudine morabitur oculus ejus, quoties videre contigerit, qui se posteriorem judicet, aut putet ab aliis reputari. Quid cum intumuerit multum? *Perdam*, inquit Dominus, *sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium reprobabo*.

Sap. 6. 7.

Ambitus potestatis & scientiæ quantis malis obnoxia.

1. Cor. 1. 19.

6. Jam ne multis immorer, vidistis (ut arbitror) quàm fugiendus nobis sit mons uterque, si præcipitium Angeli, si casum hominis expavescimus. Montes Gelboë, nec ros, nec pluvia veniant super vos. Quid tamen agimus? Ascendere sic non expedit, & ascendendi tenemur concupiscentia. Quis docebit nos ascensum salubrem? Quis, nisi de quo legimus, quoniam *qui descendit, ipse est & qui ascendit*? Ab ipso demonstranda nobis erat ascensionis via, ne ductoris, immo seductoris iniqui aut vestigium, aut consilium sequeremur. Quia ergo non erat quo ascenderet, descendit Altissimus, & suo nobis descensu suavem ac salobrem dedicavit ascensum. Descendit de monte potentiæ, carnis infirmitate circumdatus: descendit de monte scientiæ, quoniam placuit Deo per stultitiam prædicationis salvos facere credentes. Quid enim tenello corpore & infantilibus membris videtur infirmius? Quid indoctius apparet parvulo, qui sola matris ubera noverit? Quis impotentior eo, cujus omnia membra clavis affixa, cujus omnia dinumerantur ossa? Quis insipientior eo, qui tradebat in mortem animam suam, & quæ non rapuit tunc exsolvebat? Vides quam multum descenderit, quantum à potentia sua, quantum à sapientia sua exinanierit semetipsum. Sed non potuit altius in montem bonitatis ascendere, nec suam commendare expressius caritatem. Nec mirum si descendendo Christus ascendit, quando priorum uterque cecidit ascendendo. Et mihi quidem videtur montis hujus ascensorem quærere qui dicebat: *Quis ascendit in montem Domini, aut quis stabit in loco sancto ejus?* Forte etiam Isaias ascensionis desiderio cadentes intuens homines ad hunc revocabat montem, exclamans: *Venite, ascendamus in montem Domini*. Annon manifeste eos de priorum montium ascensione redarguens, montis hujus prædicat ubertatem, qui ait: *Ut quid suspicamini montes coagulatos? Mons coagulatus, mons pinguis*. Hic est igitur mons domus Domini præparatus in vertice montium, super quos salientem sponsum inspexerat, qui dicebat: *Ecce venit is saliens in montibus*. Docebat enim ignarum viæ, trahebat parvulum, infantulum deducebat: ideoque velut quibusdam passibus ibat, ut de virtute in virtutem videretur Deus deorum in Sion. Justitia enim ejus sicut montes Dei.

7. Sed jam (si placet) saltus etiam ipsos intueamur, quibus exsultavit ut gigas ad currendam viam, & cujus egressio à summo cælo, per gradus quosdam usque ad summum ejus occurrit. Primum ergo constitue montem illum, in quem ascendit cum Petro & Jacobo & Johanne, ubi & transfiguratus est ante eos. Refulsit facies ejus ut sol, & vestimenta ejus facta sunt alba sicut nix. Resurrectionis gloria ista est, quam in monte spei contemplamur. Ut quid enim ascendit ut transfiguraretur, nisi ut doceret nos cogitatione ascendere ad futuram illam gloriam, quæ revelabitur in nobis? Felix, cujus meditatio in conspectu Domini est semper, qui in corde suo delectationes dexteræ Domini usque in finem sedula cogitatione revolvit! Quid enim grave illi poterit videri, qui semper mente tractat, quod non sint condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam? Quid concupiscere poterit in sæculo nequam, cujus oculus semper videt bona Domini in terra viventium, semper videt æterna præmia? *Tibi dixit cor meum* (Propheta loquitur Domino) *tibi dixit cor meum, exquisivit te facies mea: faciem tuam, Domine, requiram*. Quis mihi tribuat, ut omnes surgentes stetis in excelso, & videatis exsultationem, quæ ventura est vobis à Domino?

8. Non sit molestum vobis, obsecro, quod in monte hoc aliquando diutius immoramur: poterimus enim ceteros festinantius pertransire. Verumtamen in isto quem non detineat sententia illa sancti Petri, quam in eo protulit, & de eo: *Domine*, inquiens, *bonum est nos hic esse?* Quid enim tam bonum est, immo quid aliud videtur bonum, quàm in bonis animam demorari, quandoquidem adhuc corpus non potest? Puto quod ejus qui ingrediebatur in locum tabernaculi admirabilis usque ad domum Dei, in voce exsultationis

Tom. III.

…l. 41. 5. & confessionis, sonus epulantis fuerit: *Bonum est nos hic esse.* Quis enim ex vobis secum cogitans futuram illam vitam, sed lætitiam, sed jucunditatem, sed beatitudinem, sed gloriam filiorum Dei: quis inquam, talia tranquilla secum conscientia volvens, non continuo de plenitudine intimæ suavitatis eructat: *Domine, bonum nos est hic esse?* Non sane in hac ærumnosa peregrinatione, ubi corpore detinetur, sed in suavi
…l. 54. 7. ac salubri illa cogitatione, in qua corde versatur. *Quis mihi dabit pennas sicut columbæ, & volabo, & requiescam?* Vos autem filii hominum, filii hominis, qui descendit de Jerusalem in Jericho, filii hominum usquequo gravi corde? Ascendite ad cor altum, & exaltabitur Deus. B Hic est enim mons, in quo transfiguratur Christus. Ascendite, & scietis, quoniam Dominus sanctum suum mirificavit.

9. Obsecro vos, Fratres mei, non graventur corda vestra in curis sæcularibus. nam de crapula & ebrietate (gratias Deo) non magnopere necesse habeo vos admonere. Exonerate, obsecro, corda vestra gravi mole terrenarum cogitationum, ut sciatis mirificatum à Domino sanctum suum. Levate corda vestra cum manibus quibusdam cogitationum, ut transfiguratum Dominum videatis. Formate in cordibus vestris non modo Patriarcharum & Prophetarum tabernacula, sed omnes domus illius cælestis multiplices mansiones secundum eum, qui circuibat immolans in tabernaculo C Domini hostiam vociferationis, cantans, & psalmum
83. 2. illum dicens Domino: *Quàm dilecta tabernacula tua, Domine virtutum! concupiscit, & deficit anima mea in atria Domini.* Circuite & vos, carissimi, cum pietatis & devotionis affectu vel hostia, visitantes animo sedes supernas, & multas, quæ in domo Patris sunt, mansiones, humiliter prosternentes corda vestra ante thronum Dei & Agni; cum reverentia supplicantes singulis ordinibus Angelorum; Patriarcharum numerum, cuneos Prophetarum, & senatum apostolicum salutantes, coronas Martyrum suspicientes purpureis rutilantes floribus, redolentes liliis choros Virginum admirantes, atque ad mellifluum novi cantici sonum, quantum prævalet infirmitas cordis, eri- D
…l. 41. 5. gentes auditum. *Hæc recordatus sum* (Propheta loqui-
…add. Do- tur *) *& effudi in me animam meam.* Quæ? *Quoniam transibo in locum tabernaculi admirabilis usque ad domum Dei.*
…l. 76. 4. Et item: *Memor fui*, inquit, *Dei, & delectatus sum.* Quem viderunt Apostoli, vidit & iste, nec dissimili, ut arbitror, visione: nisi quod spirituale totum habuit hujus visio, corporeum nihil. Omnino non vidit
…l. 52. 2. eum sicut is qui dicebat: *Vidimus eum, & non erat illi species neque decor.* Transfiguratum proculdubio vidit & speciosum forma præ filiis hominum, qui delecta-
…tt. 17. 4 tum se perhibet, sicut & Apostoli, *Bonum est*, inquiunt Domino, *nos hic esse.* Et ut nihil desit propositæ si- E militudini, illi quidem proni cecidisse leguntur, hic vero suum fatetur spiritum defecisse. Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ, Domine, quam abscondisti timentibus te! Ascendentes igitur in hunc montem, & revelata facie gloriam Domini speculantes, haud dubium quin clamare habeatis & vos: Trahe nos post te. Quid enim prodest scire quo sit eundum, siquidem qua debeas ire non noveris?

Ascensio, … angelica.
10. Alterum proinde montem ascendas necesse est, in quo prædicantem audias, scalam erigentem octo distinctam scalaribus, cujus summitas cælos tangit. *Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam, quoniam* F *ipsorum est regnum cælorum.* Jam si primum ascenderis montem jugi meditatione supernæ gloriæ, istum nihilo minus montem ascendere non gravaberis, ut in lege ejus mediteris die ac nocte: sicut idem Propheta non solum meditabatur in præmiis, sed & in manda-
Psal 118. 47. tis Domini quæ dilexit. Sic enim audies & tu: *Et quo*
…n. 14. 4. *eam, scitis*, propter ascensionem primam; *& viam scitis*, propter secundam. Propterea in corde tuo pone viam veritatis inquirere, ne forte sis de eorum numero, qui viam civitatis habitaculi non invenerunt. Magis autem sollicitus esto ascendere non modo cogitatio- A ne cælestis gloriæ, sed & conversatione, quæ cælestem gloriam mereatur.

11. Tertium nihilo minus montem lego, in quem ascendit solus orare. Vides ergo quàm bene sponsa in Canticis: *Ecce*, inquit, *venit iste saliens in montibus.* In primo transfiguratus est, ut scires quo tenderes: in secundo verba vitæ locutus est, ut scires qua pervenires: oravit in tertio, ut eundi & perveniendi bonam obtinere studeas voluntatem. *Scienti* enim *bonum, & non facienti, peccatum est illi.* Propterea sciens quoniam in oratione datur bona voluntas; cum videris quæ agenda sunt, ut convalescas ad agenda quæ videris, ascende tu ad orationem: ora instanter, ora perseveranter, sicut ille pernoctabat in oratione: & dabit Pater bonus spiritum bonum petenti se. Et vide quàm utiliter orationis tempore etiam corporalis loci secretum quærimus, quando hoc ille non solum docuit verbo, *Intra*, inquiens, *in cubiculum tuum, & clauso ostio ora Patrem tuum*: sed & commendavit exemplo, nec domesticorum quemquam admittens, sed solus ascendens ad orationem.

3 Ascensio, Oratio
Matth. 14 23.
Cant. 2. 8
Jac. 4 17.
Oranti secessus necessarius.
Matth. 6 6.

12. Putas poterimus aliquid amplius de ejus ascensionibus invenire? Poterimus utique. Volo enim ut nec jumenti ipsius sis immemor, super quod legitur ascendisse. Volo ut nec ipsam crucis ascensionem omittas. Nam & in illa exaltari oportebat Filium hominis. *Et ego*, inquit, *si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum.* Itaque cum jam & cognitio suppetit, & velle adjacet; quid ages, quod perficere bonum non invenis; sed asinini quidam & bestiales motus legem contrariam habent, & captivare te volunt? Quid, inquam, facies super concupiscentiis irrationabilibus, quæ sunt in membris tuis? Urget te etiam, cum jejunare consentis, gulæ illecebra; cum vigilare proponis, somnolentia premit. Quid faciemus huic asino? Asininum enim istud est, commune cum asinis: quia homo *comparatus est jumentis insipientibus, & similis factus est illis.* Ascende, Domine, super asinum istum, conculca hos bestiales motus: quia domari debent, ne dominari prævaleant. Nisi enim calcari fuerint, conculcabunt nos; nisi premantur, oppriment nos. Propterea sequere anima mea & in hac ascensione Christum Dominum, ut sub te sit appetitus tuus, & tu domineris illius. Nam ut in cælum ascendas, prius necesse est levare te super te, calcando carnalia desideria, quæ in te militant adversum te.

Johan. 12 32.
4 Ascensio, mortificatio.
Psal. 48 13.

13. Sequere etiam ascendentem in crucem, exaltatum à terra: ut non solum super te, sed & super omnem quoque mundum mentis fastigio colloceris, universa quæ in terris sunt deorsum aspiciens & despiciens, sicut scriptum est: *Cernens terram de longe.* Nulla te mundi oblectamenta inclinent, nullæ adversitates dejiciant. Absit tibi gloriari nisi in cruce Domini tui Jesu-Christi, per quem tibi mundus crucifixus est: ut quæ mundus appetit, crucem reputes: & tu crucifixus mundo, illis quæ mundus crucem reputat, toto inhæreas amore.

5. Ascensio; mundi contemptus.
Isai. 33 17.

14. Jam vero quid ex hoc restat, nisi ut ad illum ascendas, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula? Dissolvi jam, & esse cum Christo, multo magis optimum. *Beatus vir cujus est auxilium abs te*, ait Propheta ad Dominum: *ascensiones in corde suo disposuit: ibit de virtute in virtutem usque ad videndum Deum deorum in Sion.* Hæc est ultima ascensio, in qua implentur omnia, sicut ait Apostolus: *Christus qui descendit, ipse est & qui ascendit, ut adimpleret omnia.* Sed de illa ascensione quid dicam? Quo ascendemus, ut ubi Christus est, & nos simus? Quid ibi erit? *Oculus, Deus, non vidit absque te quæ præparasti diligentibus te.* Desideremus hanc, Fratres mei, suspiremus ad eam jugiter: & eo magis affectus vigeat, quo deficit intellectus.

6. Ascensio visio Dei.
Psal. 83. 6.
Ephes. 4. 10.
Isai. 64. 4. & 1. Cor. 2. 9.

Tom. III.

IN ASCENSIONE DOMINI,

SERMO QUINTUS.

De intellectu & affectu.

Isai. 4. 2. — Psal. 109. 1. — Matt. 9. 15. — Matt. 17. 4.

1. HOdie sedenti in throno Antiquo dierum, consessurus pariter oblatus est Filius hominis, & erit deinceps non modo germen Domini in magnificentia & gloria, sed & fructus terræ sublimis. Felix unio, & amplectendum ineffabilibus gaudiis sacramentum! Idem enim & germen Domini, & fructus terræ: idem ipse & Dei filius, & fructus ventris Mariæ est: idem filius David, & Dominus, de quo hodie gaudium ejus impletum est, unde olim præcinens aiebat: *Dixit Dominus Domino meo, Sede a dextris meis.* Quomodo enim non germen Domini Dominus? Idem tamen & filius ejus, utpote fructus terræ sublimis, fructus virgæ, quæ de radice Jesse processit. Hodie igitur suum hunc & hominis Filium apud semetipsum Pater clarificat claritate quam habuit, priusquam mundus fieret, apud ipsum. Hodie Veritatem, quæ de terra orta est, cælum sibi redditam gloriatur. Hodie sponsus aufertur à filiis, & lugendum eis est, sicut ipse prædixit. Non enim poterant filii sponsi lugere, donec sponsus cum eis erat: sed venit dies ut auferatur ab eis, ut de cetero lugeant & jejunent. Ubi illud jam, Petre, quod dixeras: *Domine, bonum est nos hic esse; faciamus hic tria tabernacula?* Ecce enim ingressus est amplius & perfectius taberoaculum, non manu factum, id est non hujus creationis.

Mundi seu vitæ hujus pericula & miseriæ.

2. Quomodo ergo jam bonum est oos hic esse? Immo vero molestum est, grave est, periculosum est. Nimirum ubi malitiæ plurimum, sapientiæ modicum, si tamen vel modicum invenitur: ubi viscosa omnia, omnia lubrica, operta tenebris, obsessa laqueis peccatorum: ubi periclitantur animæ, ubi spiritus affliguntur sub sole, ubi tantum vanitas & afflictio spiritus est. Levemus igitur, Fratres mei, levemus in cælum corda cum manibus, & ascendentem Dominum sequi velut quibusdam passibus devotionis & fidei contendamus. Erit enim cum sine mora, sine difficultate obviam illi in nubibus rapiemur, & id poterunt corpora spiritualia, quod merito interim nequeunt spiritus animales. Nunc enim quantis conatibus corda levare necesse est: quæ quidem (ut miserabiliter satis in libro propriæ experientiæ legimus) & corruptio corporis aggravat, & terrena inhabitatio deprimit?

Corda sursum levanda.

Coloss. 3. 1.

3 At forte tradendum est, quid sit levare cor, aut quemadmodum illud oporteat elevari: sed tradendum sane ab Apostolo potius quàm à nobis. *Si consurrexistis*, inquit, *cum Christo, quæ sursum sunt quærite, ubi Christus est in dextera Dei sedens; quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram.* Ac si manifestius dicat: Si consurrexistis, & coascendite: si convivitis, & conregnate. Sequamur, Fratres, sequamur Agnum quocumque ierit: sequamur patientem, sequamur & resurgentem, sequamur multo libentius ascendentem. Crucifigatur vetus homo noster simul cum illo, ut destruatur corpus peccati: ut ultra non serviamus peccato, mortificatis nimirum membris nostris, quæ sunt super terram. Sed & quomodo ipse resurrexit à mortuis per gloriam Patris, ita & nos in novitate vitæ ambulemus. In hoc enim mortuus est & resurrexit, ut peccatis mortui, justitiæ vivamus.

Gal. 4. 26. — Psal. 147. 12.

4. Ceterum quoniam vitæ novitas locum exigit tutiorem, & resurrectionis dignitas altiorem expetit gradum: sequamur etiam ascendentem, quærere videlicet & sapere quæ sursum sunt ubi ille est, non quæ super terram. Quæris quis ille sit locus? Apostolum audi: *Quæ sursum est*, inquit, *Jerusalem libera est, quæ est mater nostra.* Vis scire quænam ibi sint? Visio pacis est. *Lauda Jerusalem Dominum, lauda Deum tuum Sion, qui posuit fines tuos pacem.* O pax quæ exsuperas omnem sensum! ô pax etiam super pacem! ô mensura super mensuram, conferta, & coagitata, & supereffluens! Compatere igitur Christo, anima Christiana: conresurge, coascende: quod est, *Declina a malo, & fac bonum, inquire pacem, & persequere eam.* Sic nimirum Paulus in Actibus Apostolorum de continentia, & justitia, & spe vitæ æternæ memoratur docuisse discipulos. Sic Veritas ipsa monet in Evangelio præcingere lumbos, lucernas accendere, & deinceps hominibus exspectantibus Dominum suum similes inveniri.

Psal. 33. 15. — Act. 24. 25. — Luc. 12. 35.

Ascensio duplex commendatur ab Apostolo.

5. Ceterum gemina quædam (si bene advertistis) ascensio nobis ab Apostolo commendatur, in eo quod & quærere, & sapere monuit, non infima, sed superna. Quam fortasse distinctionem nec ipse quoque Propheta præterisse omnino videbitur, dicens, *Inquire pacem, & persequere eam:* ut hoc sit pacem sequendam quærere, persequi inquisitam, quod est sapienda quærere, quæsita sapere, quæ sursum sunt, non quæ super terram. Nimirum donec divisa sunt corda nostra, & multos interim sinus inveniuntur habere, nec sibi omnino cohærere videntur; vel particulatim ea & membratim quodam modo levare necesse est, ut in superna illa Jerusalem colligantur, cujus participatio ejus in idipsum: ubi non tantum singuli, sed & omnes pariter incipiant habitare in unum, non modo scilicet non divisi in semetipsis, sed nec inter seipsos. Ecce enim ut tamquam principalia cordis ipsius membra distinguam, est intellectus in nobis, est & affectus; & hi quoque sæpius sibi invicem adversantes, ut alter summa petere, alter appetere infima videatur. Quantus vero is dolor, quàm gravis animæ cruciatus, dum sic distrahitur, sic dilaceratur, sic abrumpitur à seipsa, vel ex ea saltem, quam omnibus experiri in promptu est, corporis scissione conjiciat, si quis in suo spiritu animadvertere perniciosa & periculosa insensibilitate non neglexerit. Distrahuntur hominum crura, & longioris obice ligni removentur ab invicem pedes: & dum adhuc cutis integra manet, quis tamen ille est cruciatus?

Psal. 33. 15.

Cordis ...

6. Sic, sic affligi plangimus miseros, qui corporaliter inter nos conversantes, illuminati forte similiter, sed dissimiliter inveniuntur affecti. Intelligunt pariter bona quæ faciant, sed non pariter diligunt intellecta. Nam de ignorantia, Fratres, quænam excusatio nobis, quibus numquam doctrina cælestis, numquam divina lectio, numquam spiritualis eruditio deest? Quæcumque vera sunt, quæcumque pudica, quæcumque justa, quæcumque amabilia, quæcumque bonæ famæ; si qua virtus, si qua laus disciplinæ, hæc discitis & accipitis, hæc auditis pariter & videtis, in exemplis videlicet & verbis eorum, qui inter vos sunt perfecti, quorum & exhortatio, & conversatio plenius erudit universos. Utinam autem hæc ut intellectum admonent, moveant & affectum! ne sit intus amarissima contradictio, & divisio molestissima, dum hinc quidem sursum trahimur, sed retrahimur inde deorsum.

Religiosi ...

7. Nimirum advertere potes in omnibus fere religiosis congregationibus viros repletos consolatione, superabundantes gaudio, jucundos semper & hilares, ferventes spiritu, die ac nocte meditantes in lege Dei, crebro suspicientes in cælom, & puras manus in oratione levantes, sollicitos observatores conscientiæ, & devotos sectatores bonorum operum: quibus amabilis disciplina, dulce jejunium, vigiliæ breves, labor manuum delectabilis, & universa denique conversationis hujus austeritas refrigerium videatur. Contra sane invenire est homines pusillanimes & remissos, deficientes sub onere, virga & calcaribus indigentes: quorum remissa lætitia, pusillanimis tristitia est: quorum brevis & rara compunctio, animalis cogitatu, tepida conversatio: quorum obedientia sine devotione, sermo sine circumspectione, oratio sine cordis intentione, lectio sine ædificatione: quos denique (ut videmus) vix gehennæ metus inhibet, vix pudor cohibet, vix frenat ratio, vix disciplina coërcet. Nonne tibi horum vita inferno penitus appropinquare videtur, dum intellectu affectui, & affectu intellectui repugnante, necesse habent mittere ma-

gnum

num ad opera fortium, qui cibo fortium minime sustentantur, socii plane tribulationis, sed non consolationis? Easurgamus, obsecro, quicumque hujusmodi sumus, resarciamus animas, spiritum recolligamus, abjicientes perniciosam tepiditatem, etsi non quia periculosa est, & Deo solet (ut interdum miserabiliter plangimus) etiam vomitum provocare; certe quia molestissima, plena miseriæ & doloris, inferno plane proxima, & umbra mortis jure censetur.

8. Si quærimus quæ sursum sunt, etiam sapere & prælibare interim studeamus. Forte enim poterit intellectui & affectui non inconvenienter aptari, quod & quærere quæ sursum sunt, & sapere admonemur: ut in principalibus (quemadmodum supra dictum est) membris suis nostra corda manibus quibusdam pii conatus & exercitii spiritualis levare studeamus ad Deum. OMNES (ni fallor) quæ sursum sunt quærimus intellectu fidei & judicio rationis; sed non æque forsitan sapimus omnes quæ sursum sunt, tamquam inescati his quæ sunt super terram, violento quodam præjudicio affectionis. Unde enim ea, quam paulo ante ostendimus, animorum diversitas, tanta disparilitas studiorum, conversationum tanta dissimilitudo? Unde spiritualis gratiæ inopia tanta quibusdam, cum aliis copia tanta exuberet? Profecto nec avarus, nec inops est gratiæ distributor: sed ubi vacua vasa desunt, stare oleum necesse est. Undique sese ingerit amor mundi: cum consolationibus, immo desolationibus suis observat aditus, per fenestras irruit, mentem occupat, sed non ejus qui dixit: *Renuit consolari anima mea; memor fui Dei, & delectatus sum.* PRÆOCCUPATUM nempe sæcularibus desideriis animum delectatio sancta declinat; nec misceri poterunt vera vanis, æterna caducis, spiritualia corporalibus, summa imis, ut pariter sapias quæ sursum sunt, & quæ super terram.

9. Felices nimirum viri illi, per quos Dominica ascensio legitur præsignata, Enoch raptus, & translatus Elias. Felices plane, qui soli jam Deo vivunt, soli vacant intelligendo, diligendo, fruendo. Neque enim corpora quæ corrumpuntur, illas aggravant animas, aut terrena inhabitatio sensus eorum, tamquam multa cogitantes deprimit, qui cum Deo ambulasse noscuntur. Factum est impedimentum omne de medio, occasio universa sublata, materies nulla relicta est, quæ eorum affectum aggravet, vel deprimat intellectum. Nam & priorem ob hoc raptum Scriptura commemorat[a], ne forte vincat malitia sapientiam, & intellectus ejus vel anima ultra decipi valeat, aut mutari.

10. Nobis autem unde in his tenebris veritas, unde caritas in hoc sæculo nequam, in hoc mundo, qui totus positus est in maligno? Putas erit qui intellectum illuminet, qui inflammet affectum? Erit utique, si convertamur ad Christum, ut velamen de cordibus auferatur. Hic est enim de quo scriptum est: *Habitantibus in regione umbræ mortis, lux orta est eis.* Siquidem prioris ignorantiæ tempora despiciens Deus, annuntiavit hominibus, ut omnes ubique agerent pœnitentiam, secundum quod Paulus Atheniensibus tradit. Memento etenim Dei Verbum & Sapientiam incarnatam: cujus utique opus erat toto illo tempore, quo videri in terris, & inter homines conversari dignata est ineffabilis illa virtus, illa gloria, illa majestas, illuminare oculos cordis, & suadere fidem hominibus prædicatione pariter & ostensione signorum. Denique *Spiritus Domini*, ait, *super me, ad evangelizandum pauperibus misit me.* Et Apostolis loquebatur: *Adhuc modicum lumen in vobis est, ambulate dum lucem habetis, ut non tenebræ vos comprehendant.* Nec modo ante passionem, sed & post resurrectionem in multis argumentis per dies quadraginta apparens eis, & loquens de regno Dei; quando & sensum eis, ut Scripturas intelligerent, legitur aperuisse, intellectum potius informabat, quàm purgabat affectum.

11. Quando enim ad spiritualia affici possent animales? Immo vero ne ipsam quidem meram lucem poterant aliquatenus sustinere, sed exhibere illis oportuit Verbum in carne, solem in nube, lumen in testa, mel in cera, cereum in laterna. Spiritus ante faciem illorum Christus Dominus, sed non utique sine umbra, in qua viverent interim inter gentes. Unde & Virgini legitur obumbrasse, ne vehementiori reverberata splendore, ad candidissimam illam lucem, purissimumque fulgorem divinitatis, etiam illius aquilæ posset acies hebetari. Minime tamen vel nubes ipsa levis esse potuit otiosa, sed ea quoque usus est in salutem; & discipulorum animos, qui nec ad fidei intellectum sine aliqua mutatione affectus poterant promoveri, nec assurgere adhuc ad spiritualia prævalebant, in suæ carnis provocavit affectum: ut amore quodam humano operanti mira, mira loquenti homini adhærerent, amore utique carnali adhuc, sed tam valido, ut ceteris omnibus prævaleret. Nimirum hic erat ille Moysi serpens, qui serpentes magorum Ægypti omnes pariter devoravit. Denique, *Ecce nos*, inquiunt, *reliquimus omnia, & secuti sumus te.* Beati siquidem oculi, qui videbant Dominum majestatis in carne præsentem, auctorem universitatis inter homines conversantem, virtutibus coruscantem, infirmos curantem, maria calcantem, mortuos suscitantem, dæmoniis imperantem, & potestatem similem hominibus conferentem; mitem & humilem corde, benignum, affabilem, misericordiæ visceribus affluentem, Agnum Dei peccatum non habentem, & omnium peccata portantem. Beatæ aures, quæ verba vitæ ab ipsius incarnati Verbi ore percipere merebantur, quibus enarrabat Unigenitus qui est in sinu Patris, & nota faciebat quæcumque audisset à Patre: ut fluenta doctrinæ cælestis ab ipsius Veritatis purissimo fonte haurirent, universis postmodum gentibus propinanda, immo eructanda potarent.

Tom. III. Affectus serviorum sensim à Christo purgatus in Apostolis. Luc. 1. 35. Exod. 7. 12. Matt. 19. 27.

12. Quid mirum, Fratres, si implebat tristitia cor eorum, cum ab eis sese pronuntiaret iturum, & adderet: *Quo ego vado, vos non potestis venire modo?* Quidni concuterentur viscera, turbaretur affectus, hæsitaret animus, hæreret vultus, paveret auditus, nec omnino æquanimiter discessionis ejus sermo posset admitti, ut relinqueret eos, pro quo omnia reliquissent? Ceterum non ut maneret in carne, sed ut transferretur ad spiritum, totus ab eo in illam carnem Discipulorum fuerat collectus affectus, ut dicere esset aliquando: *Etsi cognovimus Christum secundum carnem, sed nunc jam non novimus.* Unde & benignissimus ille Magister blandis eos refovens consolationibus ait: *Rogabo Patrem meum, & alium Paraclitum dabit vobis, Spiritum veritatis, qui vobiscum maneat in æternum.* Et item: *Ego veritatem dico vobis, expedit vobis ut ego vadam. Nisi enim abiero, Paraclitus non veniet ad vos.* Grande mysterium, Fratres mei. Quid enim sibi vult, *Nisi ego abiero, Paraclitus non veniet?* Itane invisa Paraclito præsentia Christi, aut contubernium Dominicæ carnis Spiritus-sanctus horrebat, quæ (sicut Angelo prænuntiante cognovimus) nec concipi quidem, nisi eo superveniente potuerit? Quid est ergo, *Nisi ego abiero, Paraclitus non veniet?* Nisi carnis præsentia vestris subtrahatur aspectibus, spiritualis gratiæ plenitudinem occupata mens non admittit, non recipit animus, non capit affectus.

Joann. 8. 21. 2. Cor. 5. 16. Joann. 14. 16. Joann. 16. 7. Spiritus sanctus cur non venerit Christo præsente. Luc. 1. 35.

13. Quid vobis videtur, Fratres? Si hæc ita sunt, immo quia ita sunt, audeat quis de cetero phantasticis quibusdam illecebris deditus, sectans lenocinia carnis suæ, carnis utique peccatricis, genitæ in peccatis, assuetæ peccatis, in qua denique bonum non est, illum pariter expectare Paraclitum? Audeat, inquam, qui huic sterquilinio semper inhæret, qui carnem fovet, in carne seminat, carnem sapit; illam nihilo minus consolationem supernæ visitationis, torrentem voluptatis illum, illam sperare gratiam Spiritus vehementis, quam (ut Veritas ipsa testatur) nec cum ipsa quidem Verbi carne percipere ullatenus Apostoli potuerunt? Errat omnino, si quis cælestem illam dulcedinem huic cineri, divinum illud balsa-

Consolatio Spiritus frustra speratur inter illecebras carnis.

Tom. III.

Concordia & communis vitæ prærogativa.

mum huic veneno, charismata illa spiritus misceri posse hujusmodi illecebris arbitratur. Falleris, Thoma sancte, falleris, si videre Dominum speras ab Apostolorum collegio separatus. Non amat Veritas angulos, non ei diversoria placent. In medio stat, id est disciplina & vita communi, communibus studiis delectatur. Usquequo, miser, diverticula captas, & consolationes propriæ voluntatis tanto labore quæritas, tanto rubore mendicas? Et quid facio, inquis? Ejice ancillam, & filium ejus: non enim heres erit filius ancillæ cum filio liberæ. Nulla (ut dictum est) conventio veritati & vanitati, luci & tenebris, spiritui & carni, igni & tepiditati.

Gen. 21. 10.

14. Sed dum ille moratur, inquies, sine aliqua consolatione esse non possum. Immo vero si moram fecerit, exspecta eum: quia veniet, & non tardabit. Apostoli decem diea in hac exspectatione sederunt, perseverantes unanimiter in oratione cum mulieribus & Maria matre Jesu. Et tu igitur orare disce, disce quærere, petere, pulsare, donec invenias, donec accipias, donec aperiatur tibi. Novit Dominus figmentum tuum: fidelis est, non te patietur tentari supra quàm possis. Confido in ipso, quod si fideliter exspectaveris, nec diem decimum exspectabit. Præveniet certe in benedictionibus dulcedinis desolatam animam & orantem, ut feliciter & non ad insipientiam tibi consolari renuens, in ipsius memoria delecteris, inebriatus ab ubertate domus Dei, & voluptatis ejus torrente potatus. Sic nimirum & Elisæus quondam orasse legitur, cum dulcissimum illud solatium, Eliæ præsentiam sibi plangeret subtrahendam. Sed considera diligentius quid oraverit, quidve responsum sit postulanti. *Oro*, inquit, *domine, ut fiat spiritus tuus duplex in me.* Nimirum duplicari ei spiritum oportebat, ut magistri abeuntis absentiam gratia duplicata suppleret. Unde & Elias ad eum: *Si videris*, inquit, *quando tollar à te, fiet quod petisti.* Duplicavit enim spiritum visio abeuntis, cum evidenter raptus in cælum, universa pariter ejus desideria secum tulit: ut inciperet ipse quoque jam sapere quæ sursum sunt, non quæ super terram. Duplicavit spiritum visio abeuntis: ut intellectui spiritualis jungeretur affectus, cum ipsa utique, cui potissimum inhærebat, carne raptus in cælum.

Abac. 2. 3.
Act. 1. 14.
Oratio perseverans necessaria ad gratiam Spiritus-sancti.
4. Reg. 2. 9.
Eliæ spiritus duplex

15. Quod evidentius in Apostolis invenitur impletum. Ubi enim videntibus illis suus ille Jesus tam manifeste elevatus est, & ferebatur in cælum, ut nemo eorum opus haberet interrogare, Quo vadis? ipsa jam (ut ita dixerim) oculata fide edocti sunt supplices in cælum levare oculos, puras tendere manus, promissa sibi dona charismatum postulantes: donec fieret repente de cælo sonus advenientis spiritus vehementis, advenientis utique ignis, quem Dominus Jesus mittebat in terram, volens vehementer accendi. Constat siquidem eos & prius Spiritum accepisse, cum videlicet insufflavit eis, & dixit, *Accipite Spiritum-sanctum*: sed spiritum plane fidei & intelligentiæ, non fervoris, quo magis illuminaretur ratio, quam inflammaretur affectio: quod duplicati utique spiritus opus fuit. Quos enim Verbum Patris disciplinam & sapientiam * ante docuerat, & intellectu adimpleverat corda eorum; adveniens utique postmodum ignis divinus, & inveniens jam receptacula munda, infudit uberius dona charismatum, & in spiritalem omnino mutavit amorem, ut accensa in eis caritas fortis ut mors, jam non modo fores, sed ne ipsa quidem ora propter metum Judæorum claudere dignaretur. Cui nos gratiæ pro nostræ exiguitatis modulo præparantes, exinanire per omnia nosmetipsos, & à delectationibus miseris, & caducis consolationibus evacuare studeamus, dilectissimi, corda nostra; maximeque instante nunc die festo, & ferventius, & fiducialius unanimiter perseveremus in oratione, ut sua nos visitatione, sua consolatione & confirmatione dignetur Spiritus ille benignus, spiritus dulcis, spiritus fortis, infirma roborans, aspera planans, corda purificans: qui cum Patre & Filio idipsum, sed non is ipse est;

Apostolorum typus.
Johan. 20. 22. Apostoli diversimode Spiritum-sanctum acceperunt.
* al. scientiam.
Præparatio ad Spiritum-sanctum

A ut tres unum, & unum tres esse verissime prorsus & fidelissime catholica Ecclesia fateatur, à Patre adoptata, à Filio desponsata, à Spiritu-sancto confirmata, quibus ut una substantia, sic & eadem nihilo minus gloria in sæcula sæculorum, amen.

IN FESTO PENTECOSTES,

Sermo primus.

Quomodo Spiritus-sanctus tria operatur in nobis.

Festi dignitas.

1. CElebramus, dilectissimi, hodie Spiritus-sancti sollemnitatem, tota cum jucunditate celebrandam, dignam omni devotione. Dulcissimum enim quiddam in Deo Spiritus-sanctus est, benignitas Dei, & idem ipse Deus. Proinde si celebramus Sanctorum sollemnia, quanto magis ejus, à quo habuerunt ut sancti essent quotquot fuere sancti? Si veneramur sanctificatos, quanto magis ipsum sanctificatorem convenit honorari? Hodie itaque festivitas est Spiritus-sancti, qua visibiliter apparuit invisibilis: sicut & Filius, cum sit nihilo minus invisibilis in seipso, dignatus est exhibere se in carne visibilem. Hodie Spiritus-sanctus revelat nobis aliquid de seipso, sicut ante de Patre & Filio aliquid noveramus. nam perfecta Trinitatis cognitio, vita æterna est. Nunc autem ex parte cognoscimus, reliqua credimus, quæ minime sufficimus comprehendere. Et de Patre quidem novi creationem, clamantibus creaturis: *Ipse fecit nos, & non ipsi nos. Invisibilia enim Dei à creatura mundi per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur.* At vero æternitatem & immutabilitatem ipsius comprehendere multum est à me: lucem habitat inaccessibilem. De Filio autem magnum aliquid novi, ejus gratia, scilicet Incarnationem. Nam generationem ejus quis enarrabit? Quis comprehendat æqualem genitum genitori? Jam & de Spiritu-sancto, si non processionem, quo ex Patre Filioque procedit, (illa enim mirabilis facta est scientia ex me; confortata est, & non potero ad eam:) novi tamen aliquid, videlicet inspirationem. Duo enim sunt, unde procedat, & quo. Processio à Patre & Filio posuit tenebras latibulum suum: sed processio ad homines hodie cœpit innotescere, & est jam fidelibus manifesta.

Psal. Rom.
... duplex.

2. Et prius equidem (quoniam sic oportebat) signis visibilibus invisibilis Spiritus suum declarabat adventum: nunc ejus signa quo spiritualiora sunt, eo magis congrua, eo magis videntur Spiritu-sancto digna. Venit tunc super Discipulos in linguis igneis, ut linguis omnium gentium verba ignea loquerentur, & legem igneam linguæ igneæ prædicarent. Nemo conqueratur, quod minime nobis illa manifestatio Spiritus fiat: *Unicuique enim datur manifestatio Spiritus ad utilitatem.* Denique si dicere opus est, nobis ista manifestatio potius quàm Apostolis facta est. Ad quid enim illis necessariæ linguæ gentium, nisi ad conversionem gentium? Fuit in eis alia quædam manifestatio magis ad eos pertinens: & hæc usque hodie fit in nobis. Manifestum enim fuit inditos esse virtute ex alto, qui de tanta pusillanimitate spiritus ad tantam devenere constantiam. Non est jam fugere, non est abscondi propter metum Judæorum; constantius modo prædicant, quàm delitescerent ante timidius. Denique mutationem illam dexteræ Excelsi manifeste declarat Principis Apostolorum prius quidem inter ancillæ verba formido, postmodum inter principum verbera fortitudo. *Ibant*, ait Scriptura, *gaudentes à conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati*: quem sane prius, cum duceretur ad concilium, solum reliquerant fugientes. Quis dubitet advenisse Spiritum vehementem, qui mentes eorum invisibili illustraret potentia? In hunc modum etiam modo quæ Spiritus operatur in nobis, testimonium perhibent * de eo.

Act. 5. 41.
* al. ...

3. Quia igitur mandatum accepimus, ut declinantes à malo, faciamus quod bonum est; vide quemadmo-

Psal. 33. 15.

dum spiritus in utroque adjuvat infirmitatem nostram. nam divisiones gratiarum sunt, idem autem Spiritus. Propterea ad declinandum à malo tria operatur in nobis, compunctionem, supplicationem, remissionem. Initium enim revertendi ad Deum pœnitentia est, quam sine dubio spiritus operatur, non noster, sed Dei: idque & certa ratio docet, & confirmat auctoritas. Quis enim cum ad ignem venerit algens, & fuerit calefactus, dubitabit ei ab igne venisse calorem, quem habere non poterat sine illo? Sic ergo qui prius iniquitate erat frigidus, si postmodum fervore quodam pœnitentiæ accendatur, alium sibi spiritum, qui suum arguit & dijudicat, non dubitet advenisse. Habes hoc & in Evangelio, ubi cum loqueretur de Spiritu, quem accepturi erant credentes in eum: *Ille*, inquit, *arguet mundum de peccato*.

4. Sed quid prodest pœnitere de culpa, & non supplicare pro venia? Necesse est ut etiam hoc Spiritus operetur, dulcedine quadam spei replens animum, per quam fiducialiter postules nihil hæsitans. Visne ostendam tibi etiam hoc opus esse Spiritus-sancti? Utique dum abest ille, tale aliquid in tuo spiritu non invenies. Denique ipse est in quo clamamus, Abba Pater: ipse qui postulat pro Sanctis gemitibus inenarrabilibus. Et hæc quidem in corde nostro. Quid autem in corde Patris? Sicut in nobis interpellat pro nobis; ita in Patre delicta donat cum ipso Patre, Advocatus noster ad Patrem in cordibus nostris, Dominus noster in corde Patris. Itaque quod postulamus, idem ipse donat, qui donat ut postulemus: & sicut nos erigit pia quadam fiducia, ita Deum inclinat ad nos magis pia misericordia sua. Itaque ut omnino scias quia remissionem peccatorum Spiritus-sanctus operatur, audi quod aliquando audierunt Apostoli: *Accipite Spiritum-sanctum, quorum remiseritis peccata remittuntur eis*. Et de malo quidem declinando sic.

5. Porro ad faciendum bonum quid in nobis Spiritus bonus operatur? Profecto monet, & movet, & docet. Monet memoriam, rationem docet, movet voluntatem. In his enim tribus tota consistit anima nostra. Memoriæ suggerit bona in cogitationibus sanctis, atque ita ignaviam nostram torporemque repellit. Propterea quoties hujusmodi suggestionem boni senseris in corde tuo, da honorem Deo, & age reverentiam Spiritui-sancto, cujus vox sonat in auribus tuis. Ipse namque est qui loquitur justitiam. Et in Evangelio habes, quia ille *suggeret vobis omnia, quæcumque dixero vobis*. Et adverte quid præmiserit: *Ille vos docebit omnia*. Dixeram enim quia docet rationem. Multi siquidem monentur, ut benefaciant: sed minime sciunt quid agendum sit, nisi adsit denuo gratia Spiritus-sancti; & quam inspirat cogitationem, doceat in opus proferre, ne vacua in nobis sit gratia Dei. Sed quid? *Scienti bonum, & non facienti, peccatum est illi* *. Propterea non solum moneri & doceri, verum etiam moveri & affici ad bonum necesse est ab eo utique Spiritu, qui adjuvat infirmitatem nostram, & per quem in cordibus nostris diffunditur caritas, quæ est bona voluntas.

6. Itaque cum sic adveniens Spiritus totam possederit animam, suggerendo, instruendo, afficiendo, loquens semper in cogitationibus nostris, ut audiamus & nos quid loquatur in nobis Dominus Deus, rationem illuminans, voluntatem inflammans: non tibi videtur, quia totam domum impleverint dispertitæ linguæ tamquam ignis? Nam in his tribus superius dictum est animam consistere totam. Sint autem dispertitæ linguæ propter multiplices cogitationes, sed earum multiplicitas & uno lumine veritatis, & uno caritatis fervore sit tamquam ignis. Aut certe domus adimpletio fini potius reservetur, quando mensuram bonam, & confertam, & coagitatam, & supereffluentem dabunt in sinus nostros. Sed quando hæc erunt? Profecto cum completi fuerint dies Pentecostes. Felices vos, qui jam intrastis quinquagesimam requiei, & jubileum annum. Fratres nostros loquor, quibus jam dixit Spiritus, ut requiescant à laboribus suis. Etenim hoc quoque inter ejus opera reperimus. Duo namque tempora celebramus, Fratres, Quadragesimæ unum, alterum Quinquagesimæ: illud ante Passionem, istud post Resurrectionem: illud in compunctione cordis & lamentis pœnitentiæ, istud in devotione spiritus & ALLELUIA sollemni. Prius quidem tempus ipsa est vita præsens: posterius vero quietem Sanctorum significat, quæ est post mortem. Cum autem venerit illius Quinquagesimæ finis, in judicio scilicet & resurrectione, completis diebus Pentecostes, aderit plenitudo Spiritus, & totam replebit domum. Plena siquidem erit omnis terra majestate ejus, quando non solum anima, sed & ipsum corpus spirituale resurget, si tamen, juxta Apostoli monitum, dum adhuc est animale, fuerit seminatum.

IN FESTO PENTECOSTES,

SERMO SECUNDUS,

De operibus Trinitatis super nos, & de triplici gratia Spiritus-sancti.

1. HOdie, dilectissimi, cæli distillaverunt à facie Dei Sinai, à facie Dei Israel, & pluvia voluntaris segregata est hereditati Christi. Spiritus enim sanctus procedens à Patre, largiori munere suæ majestatis in Apostolos supervenit, & tribuit eis charismatum dona. Post magnificentiam enim resurgentis, post gloriam ascendentis, post residentis sublimitatem, non restabat, nisi ut exspectata * justorum lætitia adveniret, & cæli muneribus cælestes homines implerentur. Vide autem si non & sententiarum pondere, & verborum ordine hæc omnia Isaias longe ante prædixit. *Erit*, inquit, *in die illa germen Domini in magnificentia & gloria, & fructus terræ sublimis, & exsultatio his qui salvati fuerint de Israel*. Germen Domini Jesus Christus *, solus de mundissimo conceptus semine: quia etsi in similitudine carnis peccati, non tamen in carne peccati. Et si filius carnis Adæ, non tamen filius prævaricationis Adæ: quia non fuit natura filius iræ, sicut reliqui omnes, qui in iniquitatibus sunt concepti. Istud ergo germen, quod de virga Jesse virore virgineo pullulavit, in magnificentia fuit, cum resurrexisset à mortuis: quia tunc, Domine Deus meus, magnificatus es vehementer, confessionem & decorem induens, amictus lumine sicut vestimento. Quanta autem ascendentis gloria, cum medius Angelorum & animarum sanctarum ad Patrem deduceris, & triumphatrice palma cælis invectus, susceptum hominem in ipsa divinitatis claudis identitate? Quis cogitet, nedum loquatur, quam sic fructus terræ sublimis in consessu ad dexteram Patris, quod utique cælestium oculos reverberat naturarum, quod angelicus intuitus contremit, non attingit? Veniat ergo exsultatio, Domine Jesu, his qui salvati sunt de Israel, Apostolis tuis, quos elegisti ante mundi constitutionem. Veniat Spiritus tuus bonus, qui sordes abluat, & infundat virtutes, in spiritu judicii, & spiritu ardoris *.

2. Eia igitur, Fratres, cogitemus super nos & in nos opera Trinitatis ab initio mundi usque ad finem, & videamus quàm sollicita fuerit illa majestas, cui administratio pariter & gubernatio sæculorum incumbit, ne nos perderet in æternum. Et potenter quidem omnia fecerat, & sapienter omnia gubernabat, & utrarumque rerum, tam potentiæ, quàm sapientiæ, signa manifestissima tenebantur in creatione & conservatione machinæ mundialis. Et bonitas quidem in Deo erat, & bonitas multa nimis: sed latebat in corde Patris, cumulanda quandoque super genus filiorum Adam in tempore opportuno. Dicebat tamen Dominus, *Ego cogito cogitationes pacis*, ut mitteret nobis illum, qui est pax nostra, qui fecit utraque unum: ut jam daret pacem super pacem, pacem his qui longe, & pacem his qui prope. Verbum igitur Dei in sublimi constitutum, ut ad nos descenderet, propria benigni-

Tom. III. — Psal. 67. 10. — * al. exspectationi. — Isai. 4. 2. — * al. non germen Adæ. — Psal. 103. 2. — * al. add. Dei — Dei bonitas eminet in hominis reparatione. — Jerem. 29. 11.

Tom. III. tas invitavit, misericordia traxit, veritas qua se promiserat venturum compulit, puritas uteri Virginalis salva Virginis suscepit integritate, potentia eduxit, obedientia in omnibus deduxit, patientia armavit, caritas verbis & miraculis manifestavit.

3. Prorsus amplissima mihi nunc materia & malorum meorum suppetit, & bonorum Domini mei, ut cum cogitaverim vias meas, convertam pedes meos in testimonia sua. Illa enim bona ineffabilia sunt, quia (ut brevi verbo cuncta concludam) nihil melius invenire potuit, unde nos redimeret Sapientia Dei in omni sapientia sua. Sed & mala circumdederant nos, quorum non erat numerus: quia *peccavi* (justus loquitur) *super numerum arenæ maris*. &, *Propter nomen tuum, Domine, propitiaberis peccato meo, multum est enim.* (Psal. 24. 11.) Missus est coluber tortuosus à diabolo, ut venenum per aures mulieris in ipsius mentem transfunderet, & sic refunderet in totius posteritatis originem: missus est interim Gabriel angelus à Deo, ut Verbum Patris per aurem Virginis in ventrem & mentem ipsius eructaret, ut eadem via intraret antidotum, qua venenum intraverat. Vere vidimus gloriam ejus, gloriam quasi unigeniti à Patre: quia totum paternum est, quod de corde Patris Christus attulit nobis, ut nihil in Filio Dei nisi dulce, nisi paternum, humani generis trepidatio suspicetur. A planta pedis usque ad verticem non erat in nobis sanitas. Erraveramus ab utero, in utero damnati antequam nati, quia de peccato & in peccato concepti.

Christi conceptio nostram reformat.

4. Christus ergo ibi primum medicinam apposuit, ubi primus vulneri patebat locus: & substantialiter utero Virginis illapsus, de Spiritu-sancto conceptus est; ut conceptionem nostram mundaret, quam spiritus malus, si non fecerat, tamen infecerat: ut non esset etiam in utero vita ipsius otiosa, dum novem mensibus purgat vulnus antiquum, scrutans, ut dicitur, usque ad imum putredinem virulentam, ut sanitas sempiterna succederet. Et tunc jam operabatur salutem nostram in medio terræ, in utero videlicet Virginis Mariæ, quæ mirabili proprietate terræ medium appellatur. (*Maria medium terræ.*) Ad illam enim, sicut ad medium, sicut ad arcam Dei, sicut ad rerum causam, sicut ad negotium sæculorum, respiciunt & qui in cælo habitant, & qui in inferno, & qui nos præcesserunt, & nos qui sumus, & qui sequentur, & nati natorum, & qui nascentur ab illis. Illi qui sunt in cælo, ut resarciantur; & qui in inferno, ut eripiantur; qui præcesserunt, ut prophetæ fideles inveniantur; qui sequuntur, ut glorificentur. Eo beatam te dicent omnes generationes, Genitrix Dei, Domina mundi, Regina cæli. (Luc. 1. 48.) Omnes, inquam, generationes. Sunt enim generationes cæli & terræ. *Pater spirituum*, ait Apostolus, *ex quo omnis paternitas in cælo & in terra nominatur*. (Ephes. 3. 15.) Ex hoc ergo beatam te dicent omnes generationes, quæ omnibus generationibus vitam & gloriam genuisti. In te enim Angeli lætitiam, justi gratiam, peccatores veniam inveniunt* in æternum. Merito in te respiciunt oculi totius creaturæ, quia in te, & per te, & de te benigna manus Omnipotentis quicquid creaverat recreavit.

* al. invenerunt.

Christi vita nostram instruit.

5. Placebitne tibi, Domine Jesu, ut dones mihi vitam tuam, sicut dedisti conceptionem? quia non solum conceptio mea immunda, sed mors perversa, vita periculosa, & post mortem restat mors gravior, mors secunda. Non solum, ait, conceptionem meam, sed & vitam meam; & hoc per singulos ætatum gradus, infantiæ, pueritiæ, adolescentiæ, juventutis, tibi donabo, adjiciens mortem, resurrectionem, ascensionem, & missionem Spiritus-sancti. Hoc autem ideo, ut conceptio mea emundet tuam, vita mea instruat tuam, mors mea destruat tuam, resurrectio mea præcedat tuam, ascensio mea præparet tuam, porro Spiritus adjuvet infirmitatem tuam. Sic enim plane videbis & viam per quam ambules; & cautelam qua ambules, & ad quam ambules mansionem. In vita mea cognosces viam tuam, ut sicut ego paupertatis & obedientiæ, humilitatis & patientiæ, caritatis & misericordiæ indeclinabiles semitas tenui; sic & tu eisdem vestigiis incedas, non declinans ad dexteram, neque ad sinistram. In morte autem mea dabo tibi justitiam meam, dirumpens jugum captivitatis tuæ, & expugnans hostes qui sunt in via, vel juxta viam, ut non apponant amplius nocere tibi. His autem completis, revertar in domum meam unde exivi; & ovibus illis, quæ in montibus remanserant, & quas propter te reliqueram, ut te non reducerem, sed reportarem, reddam faciem meam.

6. Et ne de absentia mea vel murmures, vel contristeris, mittam tibi Spiritum Paraclitum, qui tibi donet pignus salutis, robur vitæ, scientiæ lumen. Pignus salutis, ut ipse Spiritus reddat testimonium spiritui tuo, quod filius Dei sis: qui certissima [a] signa prædestinationis tuæ cordi tuo imprimat & ostendat: qui donet lætitiam in corde tuo, & de rore cæli, si non continue, tamen sæpissime mentem tuam impinguet. Robur vitæ, ut quod per naturam tibi est impossibile, per gratiam ejus non solum possibile, sed & facile fiat: ita ut in laboribus, in vigiliis, in fame & siti, & in omnibus observantiis istis (quæ nisi farinula ista dulcorentur, prorsus mors in olla appareat) delectabiliter incedas, sicut in omnibus divitiis. Scientiæ lumen, ut cum omnia bene feceris, te servum inutilem reputes; & quicquid boni in te inveneris, illi tribuas, à quo omne bonum, & sine quo non parum aliquid, sed nihil omnino potes incipere, ne perficere dicam. Sic ergo Spiritus iste in tribus istis te docebit omnia, sed omnia quæ ad tuam pertineant salutem, quia in ipsis est plena & absoluta perfectio.

7. Hoc est quod per Prophetam idem Spiritus dicit: *Seminate vobis ad justitiam*, ubi pignus salutis ostenditur: *metite spem vitæ*, ubi vitale robur accipitur: *illuminate vobis lumen scientiæ*, quod verbis propriis subinfertur. Unde & Spiritus iste super Apostolos in igne apparuit, propter lucem pariter & ardorem. Quos enim repleverit, & spiritu fervere, & in veritate cognoscere facit, quia sola misericordia est quæ eos & prævenit, & perducit. Multum sibi de hac misericordia undique contraxerat* puer Domini, cum diceret: *Misericordia ejus præveniet me*. &, *Misericordia tua ante oculos meos est*. &, *Misericordia tua subsequetur me omnibus diebus vitæ meæ*. &, *Qui me coronat in misericordia & miserationibus*. &, *Deus meus, misericordia mea*. Quàm dulciter, Domine Jesu, cum hominibus conversatus es! quàm abundanter multa, & magna bona hominibus largitus es! quàm fortiter tam indigna, quàm aspera pro hominibus passus es! ita ut liceat sugere mel de petra, oleumque de saxo durissimo: duro ad verba, duriore ad verbera, durissimo ad crucis horrenda: quia in omnibus his sicut agnus coram tondente se obmutuit, & non aperuit os suum. Vides igitur quàm verum dixerit ille qui dixit: *Dominus sollicitus est mei*. Pater ut servum redimat, Filio non parcit: Filius seipsum libentissime tradit: Spiritum-sanctum uterque mittit: & ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus.

8. O duri, & indurati, & obdurati filii Adam, quos non emollit tanta benignitas, tanta flamma, tam ingens ardor amoris, tam vehemens amator, qui pro vilibus sarcinulis tam pretiosas merces expendit! Non enim corruptibilibus auro vel argento redemit nos, sed pretioso sanguine suo, quem effudit abunde: quia largiter undæ sanguinis de corpore Jesu per quinque partes emanaverunt. Quid ultra debuit facere, & non fecit? Illuminavit cæcos, reduxit erroneos, reconciliavit reos, justificavit impios, triginta & tri-

a Certissima vocat signa eo modo, quo Sermone 2. in Octava Paschæ, num. 3. ubi *certitudo nobis omnino negatur*. Confer sermonem 1. in Septuagesima num. 1. *Certitudinem utique non habemus; sed spei fiducia consolatur nos ... Propter hoc data sunt signa quædam & indicia manifesta salutis ... ut quibus certitudinem negat causa sollicitudinis, vel fiduciam præstet gratia consolationis.* Vide si lubet Horstii Notas.

bus annis super terram visus, cum hominibus conversatus, pro hominibus mortuus, qui de Cherubim & Seraphim, & omnibus angelicis Virtutibus dixit, & facta sunt; cui subest, cum voluerit, omnia posse. Quid ergo à te quærit qui tanta sollicitudine te quæsivit, nisi te sollicitum ambulare cum Deo tuo? Hanc sollicitudinem non facit nisi Spiritus-sanctus, qui scrutatur profunda pectorum nostrorum, discretor cogitationum & intentionum cordis, qui nec minimam paleam intra cordis, quod possidet, habitaculum patitur residere, sed statim igne subtilissimæ circumspectionis exurit; Spiritus dulcis & suavis, qui nostram voluntatem flectat, immo erigat, & dirigat magis ad suam; ut eam & veraciter intelligere, & ferventer diligere, & efficaciter implere possimus.

IN FESTO PENTECOSTES,

Sermo tertius.

De multiplici operatione Spiritus-sancti in nobis.

1. Quàm libenter vobis communicem, si quid mihi superna dignatione sensero inspiratum, novit Spiritus ipse, cujus hodie sollemnitatem, & sollemnitatem præcipuam celebramus, utinam devotione præcipua. Ipse est enim, dilectissimi, qui vos sedere facit non solum in civitate, sed & in domo una, ut sedeat super sedentes, & requiescat super humiles & trementes ad sermones suos. Ipse est qui Virgini obumbravit, Apostolos roboravit, ut & virgineo corpori temperaret deitatis accessum, & Apostolos indueret virtute ex alto, ferventissima scilicet caritate. Hanc nimirum apostolicus ille chorus loricam sese induit, sicut gigas ad faciendam vindictam in nationibus, increpationes in populis; ad alligandos reges eorum in compedibus, & nobiles eorum in manicis ferreis. Quia enim in domum fortis ligare eum & vasa ejus diripere mittebantur, opus erat fortitudine ampliori. Alioquin quàm multum erat ad ipsos, ut de morte triumpharent, & ne ipsæ quidem portæ inferi prævalerent adversus eos, si non vigeret in eis, quæ in eis vinceret, dilectio fortis ut mors, dura sicut infernus æmulatio? Hunc sibi zelum imbiberant, cum vino ebrii putarentur. Et vere ebrii vino, sed non eo, quo ab incredulis ebrii credebantur. Plane, inquam, ebrii, sed vino novo, quod veteres quidem utres nec merentur accipere, nec continere valerent. Hoc enim vinum vera illa Vitis fuderat de excelso, vinum lætificans cor, non statum mentis evertens; vinum germinans virgines, non apostatare faciens etiam sapientes, Novum vinum, sed habitantibus super terram. Nam in cælis quidem olim copiosissime redundabat, non in utribus, nec in testeis vasis, sed in cella vinaria, in spiritualibus apothecis. Fluebat per vicos & plateas omnes illius civitatis vinum, in quo lætitia cordis, non carnis luxuria est. nam terrigenæ & filii hominum vinum ejusmodi non habebant.

[margin: ...ritus-... operatio...] [margin: Psal. 149. 7.] [margin: Act. 2. 13. ...]

2. Sic igitur cælum quidem vino proprio fruebatur, quod terra interim nesciebat: sed ne ipsa quidem terra penitus inops, carne Christi gloriabatur, cujus præsentiam nihilo minus cælum sitiebat. Quidni fidelissimum fieret gratissimumque commercium inter cælum & terram, inter Angelos & Apostolos, ut exhiberetur illis caro Christi, istis vinum cæli; essetque in terra Spiritus, caro in cælis, ac deinceps omnia omnibus communia in æternum? *Nisi*, inquit, *ego abiero, Paraclitus non veniet ad vos.* Hoc est dicere: Si non dederitis quod amatis, non habebitis quod desideratis. Expedit ergo vobis ut ego vadam, vos quoque de terra ad cælum, de carne ad spiritum translaturus. Filius enim spiritus, Pater spiritus, Spiritus-sanctus spiritus est. Denique spiritus ante faciem nostram Christus Dominus. Sed & Pater, quia spiritus est, tales quærit adoratores, qui adorent eum in spiritu & veritate. Spiritus tamen sanctus quasi specialiter spiritus dicitur, quod ab utroque procedat, firmissimum & indissolubile vinculum Trinitatis: tamquam proprie sanctus, quod sit donum Patris & Filii, omnem sanctificans creaturam; quamvis Pater quoque & Spiritus, & sanctus: itemque & Filius, & Spiritus & sanctus sit: *Ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia*, ait Apostolus.

[margin: Commercium cæli & terræ in Pentecoste.] [margin: Joan. 16. 7.] [margin: Rom. 11. 36.]

3. Tria in magno hujus mundi opere cogitare debemus, videlicet quid sit, quomodo sit, ad quid constitutus. Et in esse quidem rerum inæstimabilis potentia commendatur, quod tam multa, tam magna, tam multipliciter, tam magnifice sunt creata. Sane in modo ipso sapientia singularis elucet: quod hæc quidem sursum, hæc vero deorsum, hæc in medio ordinatissime sint locata. Si vero ad quid factus sit mediteris, occurrit tam utilis benignitas, tam benigna utilitas, quæ etiam ingratissimos quosque multitudine & magnitudine beneficiorum possit obruere. Potentissime siquidem ex nihilo omnia, sapientissime pulcra, benignissime utilia sunt creata. Verumtamen & fuisse novimus ab initio, & adhuc multos esse videmus in filiis hominum, qui in bonis inferioribus sensibilis mundi hujus tota sensualitate depressi, totos se dederunt his quæ facta sunt, quonam modo, vel ad quid facta sint negligentes. Quid istos, nisi carnales dicamus? Paucissimos esse jam arbitror: legimus tamen nonnullos quandoque fuisse, quibus summum studium fuit atque unica sollicitudo, modum & ordinem investigare factorum, adeo ut plerique non modo utilitatem rerum perquirere dissimulaverint, sed & ipsas magnanimiter spreverint, cibo parvissimo vilissimoque contenti. Ipsi quidem sese philosophos vocant, sed à nobis curiosi & vani rectius appellantur.

[margin: Dei sapientia in creatione.] [margin: Carnales qui.] [margin: Philosophi curiosi & vani.]

4. Utrisque igitur successerunt viri prudentiores utrisque, qui nimirum & quæ facta sunt, & quomodo facta sunt transsilientes, intenderunt aciem mentis, ut ad quid facta sunt viderent. Nec latuit eos, quoniam omnia propter semetipsum fecit Deus, omnia propter suos. Aliter tamen propter se, aliter propter suos. In eo quippe quod dicitur, *Omnia propter se*, præveniens commendatur origo: in eo autem quod dicitur, *Omnia propter suos*, magis exprimitur fructus sequens. Omnia fecit propter semetipsum, gratuita videlicet bonitate: omnia propter electos suos, pro eorum scilicet utilitate: ut illa quidem efficiens causa sit, hæc finis. Hi sunt spirituales viri, sic utentes hoc mundo, tamquam non utentes, sed in simplicitate cordis sui quærentes Deum, ne illud quidem magnopere vestigantes, quonam modo mundialis hæc machina volveretur: primi voluptate, secundi vanitate, tertii veritate impleti.

[margin: Sapientis est in rebus conditis spectare finem.] [margin: Prov. 16. 4.] [margin: Spirituales quinam.]

5. Gaudeo vos esse de hac schola, de schola videlicet Spiritus, ubi bonitatem, & disciplinam, & scientiam discatis, & dicatis cum Sancto: *Super omnes docentes me intellexi.* Quare inquam? Numquid quia purpura & bysso me indui, & quia lautioribus epulis abundavi? Numquid quia Platonis argutias, Aristotelis versutias intellexi, aut ut intelligerem laboravi? Absit inquam: sed *quia testimonia tua exquisivi.* Felix, qui in hoc sancti Spiritus thalamo commoratur, ut possit intelligere triplicem illum spiritum: de quo idem ipse puer Domini super senes intelligens clamabat, & decantabat: *Ne projicias me à facie tua, & spiritum sanctum tuum ne auferas à me. Cor mundum crea in me Deus, & spiritum rectum innova in visceribus meis. Redde mihi lætitiam salutaris tui, & spiritu principali confirma me.* Spiritum sanctum, ipsum intellige proprio nomine designatum. Rogat ergo ne projiciatur à facie ejus tamquam aliquid immundum: quia Spiritus iste odit sordes, nec habitare potest in corpore subdito peccatis. Cui enim proprium est peccata repellere, ipsi & proprium est peccata odisse: nec in uno domicilio pariter morabuntur tanta munditia, & immunditia tanta. Recepto ergo sancto Spiritu per sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum, audet quis ante faciem ejus apparere tamquam lotus & mundus; utpote qui contineat se ab omni malo, &

[margin: Psal. 118. 99.] [margin: Spiritus triplex.] [margin: Psal. 50. 13.] [margin: Spiritus sanctus quis.]

Tom. III.

qui actiones, etsi non cogitationes frenaverit?

Sap. 1. 1.

Spiritus rectus.

6. Sed quia perversæ & immundæ cogitationes separant à Deo, orandum est ut cor mundum creetur in nobis: quod utique fiet, si spiritus rectus fuerit in nostris visceribus innovatus. Spiritum rectum quod ait, Filio potest non inconvenienter aptari; qui nos veterem hominem exuens, novum induit. qui nos renovavit in spiritu mentis nostræ, tamquam in visceribus nostris: ut cogitemus quæ recta sunt, ut ambulemus in novitate spiritus, & non in litteræ vetustate. Formam enim rectitudinis de cælis attulit, reliquit in terris: immiscens sane & immittens dulcedinem rectitudini in omnibus operibus suis, sicut de eo idem ipse

Psal. 24. 8.

prædixerat: *Dulcis & rectus Dominus, propter hoc legem* B *dabit delinquentibus in via.* Castigato ergo corpore per sanctitudinem operum, mundato corde, vel potius innovato per rectitudinem cogitationum, redditur lætitia salutaris, ut jam in lumine vultus Dei ambules, & in nomine ejus exsultes tota die

Spiritus principalis.

Rom. 8. 35.

7. Quid igitur restat, nisi ut spiritu principali confirmeris? Patrem intellige spiritum principalem: non quod major, sed quod solus à nullo, cum ab eo sit Filius, Spiritus-sanctus ab utroque. In quo autem confirmatio hæc, nisi in caritate? aut quod donum aliud tam dignum Patre? quod munus aliud tam paternum? *Quis nos*, ait Apostolus, *separabit à caritate Christi? Tribulatio, an angustia, an fames, an nuditas, an periculum,* C *an persecutio, an gladius?* Certi sitis, quia neque mors, neque vita, neque cetera alia, quæ Apostolus tam multipliciter, quàm audacter enumerat, poterunt nos separare à caritate Dei, quæ est in Christo Jesu. Numquid non hoc confirmationem ab omni hujus sententiæ parte demonstrat? Scis vas tuum possidere in sanctificatione & honore, & non in passione desiderii?

Spiritus-sancti in nobis habitantis indicia.

Spiritum-sanctum accepisti tibi. Vis ut quæcumque tibi vis ab hominibus fieri, tu quoque facias illis, & quod tibi fieri non vis, alii non feceris? Spiritum rectum ad opus proximi suscepisti. Hæc est enim rectitudo, quam Lex utraque commendat, & quæ naturæ indita est, & quæ tradita per Scripturam. Jam si D in utroque bono, & in his quæ ad utrumque pertinent, firmiter perseveras; principalem spiritum, quem solum Deus approbat, recepisti. alioquin quæ modo sunt, modo non sunt, is qui vere est, non acceptat, nec in caducis istis sibi potest æternitas complacere. Itaque si desideras, ut in te Deus eligat partem sibi: esto sollicitus sicut tibi Spiritum-sanctum, sicut proximo spiritum rectum, sic ei quoque, tamquam vero principi, & patri spirituum, spiritum principalem exhibere.

Spiritus-sanctus datur hominibus multipliciter.

8. Vere multiplex Spiritus, qui tam multipliciter filiis hominum inspiratur, ut non sit qui se abscondat à calore ejus. Si quidem conceditur eis ad usum, ad E miraculum, ad salutem, ad auxilium, ad solatium, ad fervorem. Ad usum quidem vitæ, bonis & malis, dignis pariter & indignis communia bona abundantissime tribuens, ita ut videatur hic discretionis limitem non tenere. Ingratus est qui in his quoque beneficium Spiritus non agnoscit. Ad miraculum, in signis & prodigiis, in variis virtutibus, quas per quorumlibet manus operetur. Ipse est antiqua miracula suscitans, ut ex præsentibus fidem adstruat præteritorum. Sed quia nonnullis hanc quoque gratiam sine propria utilitate largitur, tertio infunditur ad salutem, cum in toto corde nostro revertimur ad Dominum Deum nostrum. Porro ad auxilium datur, cum in omni col- F luctatione adjuvat infirmitatem nostram. Nam cum testimonium perhibet spiritui nostro, quod filii Dei sumus, ea inspiratio est ad consolationem. Datur etiam ad fervorem, cum in cordibus perfectorum vehementius spirans, validum ignem caritatis accendit: ut non solum in spe filiorum Dei, sed etiam in tribulationibus glorientur, contumeliam gloriam reputantes, opprobrium gaudium, despectionem exaltationem. Omnibus nobis, ni fallor, datus est Spiritus ad salutem, ad fervorem non ita. Pauci enim sunt qui hoc spiritu repleantur:

Pauci ad fervorem.

A pauci qui studeant æmulari. Contenti sumus angustiis nostris, nec respirare in libertatem illam, non saltem ad eam spirare conamur. Oremus, Fratres, ut compleantur in nobis dies Pentecostes, dies remissionis, dies exsultationis, dies verissimi jubilei: & inveniat nos semper Spiritus-sanctus omnes propter præsentiam corporalem, pariter propter cordium unitatem, in eodem loco per promissam stabilitatem; ad laudem & gloriam sponsi Ecclesiæ Jesu-Christi Domini nostri, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula, amen.

DOMINICA IV. POST PENTECOSTEN,

De David & Golia, & quinque lapidibus,

Sermo.

* *Hic sermo Nicolai Claravallensis Sermonibus novemdecim, Henrico Trecensium Comiti nuncupatis, subjicitur in codicibus nonnullis at nec in paucioribus, nec sequioris nota, Bernardo tribuitur, atque etiam in Floribus VVillelmi monachi Tornacensis ex Bernardo collectis ante annos quadrigentos, ut in hujusce tomi Præfatione diximus.*

1. AUdivimus ex libro Regum, Goliam, virum proceræ staturæ, præsumentem super multa fortitudine & magnitudine corporis sui, vociferantem adversus phalangas Israël, & provocantem eas ad singulare certamen: audivimus etiam à Deo suscitatum spiritum pueri junioris, ut indigne ferret virum spurium & incircumcisum, castris Israël & Dei summi exprobrantem agminibus. Spectavimus procedentem adolescentulum in funda & lapide adversus monstruosæ magnitudinis hominem loricatum, & clypeo protectum ac galea, ceterisque terribilem militaribus armis. Si qua in nobis erant viscera pietatis, non potuimus non timere sic ineunti conflictum, non congaudere vincenti. Laudavimus magnanimitatem parvuli, quod comederet animam ejus zelus domus Dei, & opprobria exprobrantium ei à se non duceret aliena; sed tamquam ad propriam moveretur injuriam, & doleret super contritione Joseph. Mirati sumus tantam in adolescente fiduciam, quanta non inveniretur in universo Israële. Collatam denique cælitus victoriam, & divina manifeste patratam virtute, tam læti suscepimus, quàm solliciti certamen spectavimus armati fide parvuli, & gloriantis propria in virtute gigantis.

2. Jam si spiritualem, secundum Apostoli testimonium, legem esse non ignoramus, & scriptam esse propter nos non solum exterioris superficiei oblectandos aspectu, sed interiorum quoque sensuum gustu, tamquam medulla tritici, satiandos: considerandum nobis est, quisnam videatur iste Golias, qui populo Dei, jam repromissionis terram ingresso, jamque multis ex hostibus triumphanti, solus exprobrare præsumit, elatus & inflatus spiritu carnis suæ. Credo enim non incongrue in superbo homine superbiæ vitium designari. Ipsum namque est peccatum maximum, quod Dei populo magis insultat, & insurgit specialiter adversus eos, qui cetera jam videantur vicisse peccata. Hinc est quod provocat ad singulare certamen, tamquam ceteris jam subactis. Nam & Philistæi illo in tempore timebant omnino adversus Israël inire conflictum, nisi quod de Golia, enormis magnitudinis viro, eorum fiducia tota pendebat. Unde enim ejusmodi animam superbia tentet, quam sibi subjugavit invidia, seu tepiditas ea, quæ solet Deo vomitum provocare; aut pigritia, quæ facit ut boum stercoribus lapidetur? Unde, inquam, ei superbia, unde extollentia oculorum, cui adeo cetera vitia dominantur, ut dijudicari se ab universis tamquam male sibi conscius arbitretur? Quis denique nisi manu fortis, qui cetera jam sibi potenti virtute vitia subjugavit, adversus nequissimum superbiæ vitium dimicaturus accedat? Procedat, inquam, David manu fortis, quoniam non est vincere tantum hostem, nisi in manu forti. Armetur ipse contra Goliam, qui & ursum vicerit, & leonem.

3. Videat sane, utrum Saülis ei arma possint prodesse, utrum sæculari sapientia & philosophicis traditioni-

[2. Cor. 3. 6] bus, ſeu etiam divinarum ſuperficie Scripturarum, quam nimirum occidentem litteram vocat Apoſtolus: videat, inquam, utrum his armis debellare ſuperbiam, utrum hac via humilitatem apprehendere poſſit, ut onerari ſeſe magis quam roborari ſentiens, hujuſmodi arma atque impedimenta projiciat, jactans omnino cogitatum ſuum in Domino; & de propria penitus deſperans induſtria, ſola fide armatus, non reputet Goliæ proceritatem, ne forte magnitudinis ejus mole prematur, ſed potius pſallat ſpiritu, pſallat & mente: [Psal. 26. 1] *Dominus*, inquiens, *defenſor vitæ meæ; à quo trepidabo?* [Matt. 14] Nam & Petrus dum nec ventorum violentiam, nec maris profundum, corporiſque pondus conſideraret, in verbo Domini jactans ſemetipſum, nec perire potuit, nec timere. At ubi vidit ventum validum venientem, timuit, ipſoque timore protinus mergi cœpit. Simile aliquid etiam nunc athletæ noſtro rex Saül [1. Reg. 17. 33.] ſuadere tentat. *Non potes*, inquiens, *reſiſtere Philiſtæo iſti, nec pugnare adverſus eum, quoniam puer es, hic autem vir bellator ab adoleſcentia ſua.* Verumtamen non acquieſcit ille tale aliquid meditari: ſed præſumens de virtute ejus, cujus auxilio priora certamina jam vicisſet, accedit intrepidus. Colligit igitur, abjectis armis Saülis, quinque lapides de torrente, quos nimirum, cum levia quæque tolleret, levigare torrens potuit, ſed non etiam tollere ſecum. Torrens quippe (quem utinam pertranſeat anima noſtra) ſæculum [Eccl. 1. 4.] præſens eſt, Scriptura teſte: quoniam *generatio advenit & generatio præterit*; tamquam tumens unda nodam [Isai. 40. 6.] implens. Quia ergo *omnis caro fœnum, & omnis gloria ejus tamquam flos agri*, hujuſmodi levia facile ſecum trahit torrens inundans: verbum autem Domini, nullis fluctibus cedens, manet in æternum.

4. Arbitror proinde non incongrue quinque lapidibus iſtis, quinque-partitum verbum intelligi, comminationis, promiſſionis, dilectionis, imitationis, & orationis. Horum quinque verborum late patens co- [1. Cor. 14. 19.] pia in divinarum reperitur ſerie Scripturarum. Et forte ipſa ſunt quinque verba, quorum meminit Paulus, malens quinque verba loqui in ſenſu, quàm decem millia in lingua. [1. Cor. 7. 31.] *Præterit enim figura hujus mundi*; & [1. Joan. 2. 17.] juxta aliud teſtimonium, *Et mundus tranſit, & concupiſcentia ejus*. Hæc autem verba tranſeunte mundo non modo manent, verum etiam levigantur magis, dum pertranſeuntibus pluribus multiplex eſt ſcientia. Jam vero collectos iſtos lapides contra ſuperbiæ ſpiritum dimicaturus David in vaſe memoriæ ſuæ reponat, conſiderans quanta nobis comminetur Deus, quanta promittat, quantam nobis exhibeat caritatem, & quàm multa nobis ſanctitatis exempla proponat, quemadmodum denique orationum nobis ubique commendet inſtantiam. Hos, inquam, lapides ſecum tollat, quiſquis ſuperbiæ vitium debellare feſtinat: ut quoties venenatum audet erigere caput, quilibet ex his lapidibus manui cogitationis ejus primus occurrat, percuſſus in fronte Golias dejiciatur, opertus confuſione. In quo ſane conflictu funda quoque neceſſaria eſt, longanimitatis formam habens, quam huic maxime certamini nulla ratione deeſſe neceſſe eſt.

5. Quoties ergo vanitatis cogitatio mentem pulſat, ſi ex intimo cordis affectu divinas expaveſcere cœperis comminationes, ſeu promiſſiones ejus deſiderare, [al. jactum] non ſuſtinet Golias utriuſlibet lapidis ictum *, ſed reprimitur ilico tumor omnis. Quod ſi venerit in mentem dilectio illa tam ineffabilis, quam tibi Deus majeſtatis exhibuit: an non ilico inardeſcens ad caritatem, prorſus abominari incipis & abjicere vanitatem? Sic & exempla Sanctorum ſi diligenti tibi conſideratione proponas, erit ſine dubio ad reprimendam elationem cogitatio iſta perutilis. Jam vero ſi forte inſurgente ſubito elatione, nihil ex his quæ diximus apprehendere quiverit manus tua; toto fervore ad eam convertere, quæ ſola reſtat, orationem: & continuo quem elevatum videras & exaltatum ſicut cedros Libani; ſubverſus impius, jam non erit,

A 6. Sed quæras fortaſſe, quemadmodum ſuo ipſius gladio Goliæ poſſis abſcindere caput: id enim tanto tibi jucundius, quanto moleſtius hoſti. Dico breviter, quoniam expertis loquor, & qui facile capiant & advertant ſine mora, quod in ſemetipſis crebro ſentiunt actitari. [Goliath ſuo ipſius gladio ut perimendus.] Quoties te, provocante vanitate, ad recordationem comminationis divinæ, ſeu promiſſionis, aut ceterorum, quæ ſupra diximus, confundi cœperis & erubeſcere; devictus * eſt quidem Golias, ſed forſitan [* al. dejectus] adhuc vivit. Accede itaque propius, ne forte reſurgat; & ſtans ſuper eum mucrone proprio caput ejus abſcinde, de ea ipſe quæ te appetit vanitate perimens vanitatem. Elata ſiquidem cogitatione pulſatus, ſi ex ea

B ipſa materiam & occaſionem ſumas humilitatis, quo nimirum humilius deinceps & abjectius, tamquam de ſuperbo homine, ſentias de te ipſo; Goliam utique Goliæ gladio peremiſti.

DOMINICA VI. POST PENTECOSTEN,

De evangelica lectione, ubi turba triduo ſuſtinens Dominum ſeptem panibus reficitur.

SERMO PRIMUS.

1. *Miſereor ſuper turbam, quia jam triduo ſuſtinent me, nec habent quod manducent.* Evangelium, Fra- [Marc. 8. 2.] [Evangelium cur legatur.]
C tres, ob hoc ſcriptum eſt, ut legatur, nec ob aliud legitur, quàm ut rationabilem conſolationem vel deſolationem exinde capiamus. Eſt enim ſæcularibus conſolatio vana de terrenarum affluentia rerum, vana nihilo minus de earum penuria deſolatio. At Evangelium, ſpeculum veritatis, nemini blanditur, nullum ſeducit. Talem in eo ſe quiſque reperiet, qualis fuerit: ut nec ibi timore trepidet, ubi non eſt timor; nec lætetur cum male fecerit. Sed quid dicit Scriptura? *Si quis auditor eſt verbi, & non factor, hic comparabitur viro conſideranti vultum nativitatis ſuæ in ſpeculo. Conſideravit enim ſe, & abiit, & ſtatim oblitus eſt qualis fuerit.* [Jacob. 1. 23.] Nos autem, Fratres, non ſic, obſecro, non
D ſic: ſed conſideremus noſmetipſos in ipſa, quam audivimus, ſacri Evangelii lectione, ut proficiamus ex ea, & corrigamus ſecundum eam, ſi qua in nobis deprehendamus corrigenda. Propter hoc enim optat Propheta dirigi vias ſuas, ad cuſtodiendas juſtificationes [Pſal. 118. 6.] Domini: *Tunc*, inquiens, *non confundar, cum perſpexero in omnibus mandatis tuis.* [Ibid.] Et ego quidem non confundor, ſed glorior pro vobis, Fratres mei, quoniam Salvatorem in deſerto ſecuti, ſecuri exiſtis ad eum extra caſtra: ſed vereor ne quis forte in triduana exſpectatione puſillanimis inveniatur, & in Ægyptum ſæculi hujus nequam vel corde, vel etiam & corpore revertatur. Merito proinde clamat divina Scriptura, & di-
E cit: *Exſpecta Dominum, viriliter age, & confortetur cor tuum, & ſuſtine Dominum.* [Pſal. 26. 14.] Sed quamdiu neceſſe eſt ſuſtinere? Prorſus donec miſereatur tui. Quæris quando? *Miſereor*, inquit, *ſuper turbam, quia jam triduo ſuſtinent me.*

2. Viam enim trium dierum eas neceſſe eſt in deſerto, ſi gratum Deo tuo offerre volueris ſacrificium: & triduo ſuſtineas Salvatorem, ſi miraculi panibus deſideras ſatiari. [Triduum myſticum quo ſuſtinendus Salvator.] Prima eſt dies Timoris; dies, inquam, declarans & illuminans tenebras tuas, interiores ſcilicet, & horrendum gehennæ ſupplicium demonſtrans, in quo ſunt tenebræ exteriores. Hujuſcemodi ſiquidem cogitatio, ſicut ipſi noſtis, noſtræ ſo-
F let exercere primordia converſionis. Secunda eſt Pietatis dies, qua reſpiramus in luce miſerationum Dei. Tertia dies eſt Rationis, in qua veritas innoteſcit, ut tamquam ex debito quodam naturæ ſine aliqua contradictione Creatori ſubjecta ſit creatura, ſervus ſerviat Redemptori. Exhinc jubemur jam diſcumbere, ut caritas ordinetur in nobis; exhinc aperit Dominus manum ſuam, & implet omne animal benedictione. Verum quoniam Apoſtolis dicitur, *Facite homines diſcumbere*; quorum nos (licet ad confuſionem noſtram) habetis vicarios qualeſcumque, diſ- [Diſcubitus ſpiritualis.]

Tom. III. cumbere vos admonemus, Fratres carissimi, ut refecti pane benedictionis subsistere possitis in via, ne forte misera necessitate compulsi descendatis & vos in Ægyptum, & incipiant vobis illudere, qui necdum vobiscum in deserto secuti sunt Salvatorem. Miseri sane & ipsi, qui non exiere cum exeuntibus: sed plane miserabiliores omnibus hominibus, qui profecti quidem cum aliis, sed non cum aliis sunt refecti.

3. Porro si fuere qui discumbentibus aliis, post dumeta seu diversoria quævis absconditi latuere, homines ejusmodi jejunos vacuosque remansisse quis nesciat? Sic & eos nihilo minus, qui levitate & curiositate ducti, circumquaque vagantes, minime resederunt; aut si qui resederunt quidem, sed non in ordine, nec in numero ceterorum. Hortamur proinde caritatem vestram, & pastorali sollicitudine admonemus, ne quis ex vobis inveniatur angulos amare, sectari latebras, quærere diverticula: quoniam *qui male agit, odit lucem, & non venit ad lucem, ut non arguantur opera ejus*. Sed nec inveniantur in vobis, qui circumferantur omni vento doctrinæ, instabiles & inquieti, nihil in se soliditatis, nihil gravitatis habentes, tamquam pulvis, quem projicit ventus à facie terræ. Nam de his quid dicam, quorum manus contra omnes, & manus omnium contra ipsos? Hi sunt qui separant semetipsos, animales, spiritum non habentes: quoniam *Nemo in spiritu Dei loquens dicit anathema Jesu*. Nequissima plane & perniciosissima pestis: quoniam universos unius obstinatio turbat, & fit omnibus discordiæ fomes, materia scandalorum. Denique Prophetam audi, qui de vinea Domini loquens, *Singularis*, inquit, *ferus depastus est eam*. Pro hujusmodi rogo & obsecro vos, Fratres mei, fugite simulationem omnem, & angulos propriæ voluntatis: fugite inquietudinem & spiritum levitatis, fugite obstinationem, & nequissimum vitium singularitatis: nisi forte (quod absit) fraudare vultis animas vestras panis edulio benedicti.

Singularitas vitanda.
Johann. 3. 20.
Inconstantia item & obstinatio.
1. Cor. 12. 3.
Psal. 79. 14.

4. Jam vero ne longius protraham vos, septem panes quibus reficiamini, isti sunt. Primus panis, verbum Dei; in quo vita hominis est, sicut & ipse testatur. Secundus panis, obedientia est; quoniam *meus cibus est*, inquit, *ut faciam voluntatem ejus qui misit me*. Tertius panis, meditatio sancta, de qua scriptum est: *Cogitatio sancta conservabit te*; & æque alio in loco nominari videtur panis vitæ & intellectus. Quartus panis, orantium lacrymæ. Quintus vero, pœnitentiæ labor est. Nec miraberis, quod laborem aut lacrymas panem dixerim, nisi forte excidit tibi quod in Propheta legisti: *Cibabis nos pane lacrymarum*. & item in alio Psalmo: *Labores*, inquit, *manuum tuarum quia manducabis, beatus es & bene tibi erit*. Sextus panis est jucunda unanimitas socialis; panis, inquam, ex diversis granis confectus, fermentatusque * gratia Dei. Porro septimus panis est Eucharistia: quoniam *panis*, inquit, *quem ego do, caro mea est pro mundi vita*.

Luc. 4. 4.
Johann. 4. 34.
Panes septem mystici.
Prov. 12.
Eccli. 15. 3.
Psal. 76 6.
Psal. 127. 2.
* al. utique sapientiæ.
Johann. 6. 52.

° Hic in mss. interponuntur Sermo XXXVI. & tres consequentes de diversis, præterquam in codice Cisterciensi, in quo notatur, eos transferendos esse inter diversos. Qui vero hic subsequuntur Sermones duo de septem misericordiis, multum variant in vetustis libris: sed hæc varietas non mutat sensum.

IN EADEM DOMINICA,

De septem misericordiis.

SERMO SECUNDUS.

Psal. 88. 2.

1. *Misericordias Domini in æternum cantabo.* Ut quid enim mihi insipiens nescio quæ cogitatio de pœnitentiæ hujus onere murmurat, ut aggravet illud super cervicem meam? Aliud onus sentio, suavius quidem, sed utique multo majus. Sic enim onerat me miserationibus suis Deus, sic concludit, sic obruit beneficiis suis, ut onus aliud sentire non possim. Quid enim retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Tanta tribuit, & tanta retribuit: & tu mihi de alio onere loqueris? Deficit spiritus meus, prorsus deficit in tanta beneficiorum consideratione. Et licet dignas non sufficiam gratias agere, sed ingratitudinem prorsus odit anima mea. Peremptoria siquidem res est ingratitudo, hostis gratiæ, inimica salutis. Dico ego vobis, carissimi, quoniam pro meo sapere nihil ita displicet Deo, præsertim in filiis gratiæ, in hominibus conversionis, quemadmodum ingratitudo. Vias enim obstruit gratiæ, & ubi fuerit illa, jam gratia accessum non invenit, locum non habet. Hinc mihi, Fratres, tristitia magna, & dolor continuus est cordi meo, quod nonnullos tam pronos ad levitatem, ad risum, ad otiosa, & ad scurrilia verba tam faciles video: ut pertimescam valde, ne forte plusquam expediat, divinæ misericordiæ sint immemores, & ingrati tam multis beneficiis suis, aliquando deserantur à gratia, quam non ut gratiam venerantur *.

Onus Dei beneficiorum.

2. Nam de eo quid dicam, qui in murmure & impatientia obstinato perdurat animo; aut quem pœnitet adhæsisse Deo, & contra morem, & contra rationem, bonum factum pœnitentia comitatur, qui sine dubio miserationibus Dei non modo non habet gratiam, sed & contumeliam reddit? Omnino enim, quantum in se est, inhonorat ᵃ eum à quo vocatus est, quisquis in ejus servitio in tristitia permanet & rancore; eam dico tristitiam, quæ secundum carnem est, & mortem operatur. Putas ergo quia major illi detur gratia; & non magis etiam quod videtur habere, auferatur ab eo? Nonne enim jure perditum reputatur, quod ingrato donatum est? aut dedisse non pœnitet, quod periisse videtur? Oportet proinde gratum esse hominem & devotum, qui percepta gratiæ munera non modo manere sibi desiderat, sed & multiplicari. Nemo sane est qui non facile, si quærit, inveniat, unde plurimum sit obnoxius Deo, quoniam non est qui se abscondat à calore ejus. Sed nos maxime, quos segregavit sibi, & assumpsit ad serviendum sibi soli, si juxta Apostolum non accipimus spiritum hujus mundi, sed spiritum qui ex Deo est, ut sciamus quæ à Deo donata sunt nobis; omnino plurima inveniemus, unde continuas ei gratias agere debeamus. Quis enim in vobis est, qui non confiteri possit, quoniam misericordia tua magna est super me? Itaque de tanta multitudine miserationum Domini vobis breviter aliquas proponere volo, ut qui sapiens est, occasione accepta sapientior fiat.

3. Septem ego in me video misericordias Domini, quas & vos ipsi, credo facile invenietis in vobis. Prima est, quod à multis peccatis adhuc in sæculo positum custodivit me: prima quidem, inquam, non inter omnes quas mihi impendit, sed prima inter has septem. Quis enim non videat, quod sicut in multa cecidi, sic & in alia cecidissem peccata, nisi Omnipotentis pietas me conservasset? Fateor & fatebor, nisi quia Dominus adjuvit me, paulo minus cecidisset in omne peccatum anima mea. Et hæc quanta dignatio pietatis, quod ingratum & parvipendentem sic gratia conservabat, quod in multis contrarium & contemnentem nihilo minus ab aliis benignissime protegebat? At secunda miseratio tua super me, Domine, quonam poterit explicari sermone, quàm benigna, quàm liberalis, quamque gratuita fuerit? Ego peccabam, & tu dissimulabas; non continebam à sceleribus, & tu à verberibus abstinebas. Prolongabam ego multo tempore iniquitatem meam; & tu, Domine, pietatem tuam. Sed quid prodesset exspectatio, nisi sequeretur pœnitudo? Cumulus esset damnationis, dicente Domino: *Hæc fecisti, & tacui.*

4. Tertia proinde miseratio fuit, quod visitavit cor meum & immutavit, ut amara fierent quæ male dulcia prius erant: & qui lætabar cum male facerem, & exsultabam in rebus pessimis, inciperem demum recogitare ei annos meos in amaritudine animæ meæ. Et nunc, Domine, commovisti terram cordis mei, &

ᵃ Aliis, parum honorat, . . . quisquis ei servit in tristitia & rancore: si tamen servire ei quis potest in ea tristitia, quæ secundum carnem est.

conturbasti

conturbasti eam : sana contritiones ejus, quia commota est. Multi enim pœnitentia ducti sunt, sed infructuosa : quoniam ipsa quoque eorum pœnitentia reprobata est, sicut & prior culpa. Itaque & hæc miseratio quarta fuit, quod pœnitentem misericorditer suscepisti, ut in eorum numero invenirer, de quibus Psalmista : *Beati*, inquit, *quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata.*

5. Sequitur misericordia quinta, per quam mihi continendi deinceps, & emendatius vivendi præstitisti virtutem, ne recidivum paterer, & esset novissimus error pejor priore. Omnino enim manifeste tuæ est, Domine Deus, & non humanæ virtutis, susceptum semel peccati jugum à cervicibus suis excutere : quoniam *Omnis qui facit peccatum, servus est peccati* : nec est jam liberari nisi in manu forti. Jam vero postquam in his quinque miserationibus à malo liberaveris, ut fiat quod scriptum est, *Declina à malo, & fac bonum* : in duabus aliis bona largiris. Hæ autem duæ sunt, gratia promerendi, qua videlicet munus bonæ conversationis indulges : & spes obtinendi, qua donas homini indigno & peccatori de tua toties experta bonitate usque ad cælestia speranda præsumere.

IN EADEM DOMINICA,

De fragmentis septem misericordiarum.

SERMO TERTIUS.

1. SCitis quid fecerim, septem vobis hodie misericordias proponendo? Septem utique panes distribui. Nam si factæ sunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte, quanto magis divinæ miserationes? Multo enim dulcius istæ sapiunt, reficiunt multo melius, ampliusque confirmant cor hominis. Verum multa nobis, ni fallor, ex his panibus hodie cecidere fragmenta. Nam & ego ipse sentiebam inter frangendum multas è manibus evadere micas, atque inter digitos properantis elabi : utrum ipsi collegeritis aliqua, vos videritis. Ego (si nondum fastiditis) nostra, quæ mihi collegeram, sine invidia communicabo, ne forte incurram maledictionem abscondentis frumenta in populis. Primus itaque panis, si bene memini, conservatio gratiæ fuit, quæ me, licet indignum, à multis peccatis prorsus adhuc in sæculo positum custodivit. Hujus ergo tria teneo fragmenta, habentia magnum prorsus delectamentum saporis, & alimoniam vitæ. Tribus siquidem modis à peccato memini me conservatum, occasionis subtractione, resistendi data virtute, affectionis sanitate. Multa enim in peccata facile cecidissem, si data esset occasio : sed Dei miseratione non me talis opportunitas apprehendit. In multa quoque paulo minus cecidissem, graviter impulsus violentia tentationis : sed virtutem dedit Dominus rex virtutum, ut sub me esset appetitus meus, & ei quam sentiebam concupiscentiæ minime consentirem. Sed à quibusdam tam longe me fecit miseratio tua, Domine, ut penitus abominarer ea, & ne ulla quidem eorum me tentatio molestaret.

2. Secundus quoque panis fuit exspectatio, qua tardabat ultionem, quia indulgentiam cogitabat. Et hujus ergo panis tria fragmenta accipite, cogitantes longanimitatem quam exhibuit, electionem prædestinationis suæ quam impleri voluit, & caritatem nimiam qua me dilexit. Propter hoc enim exspectans exspectavit me Dominus, & non intendit mihi, sed oculos suos avertit à peccatis meis, quasi nolens advertere quantum delinquerem. Propter hoc, inquam, dissimulabat, ut commendaret patientiam suam, ut impleret electionem suam, ut confirmaret caritatem suam.

3. De tertio quoque pane, ejus scilicet misericordiæ qua convertit nos ad pœnitentiam, tria non tam fragmenta quàm frusta vobis appono. Tunc enim, ut bene memini, concussit cor meum, excitans illud ut adverteret suorum vulnera peccatorum, & vulnerum sentiret dolorem. Etiam & terruit, deducens ad portas inferi, & præparata iniquis supplicia monstrans. Et ut nihil jam noxiæ remaneret delectationis, meliorem mihi consolationem inspirans, spem indulgentiæ dedit. In his ergo tribus conversus sum : credo quod & vos ipsi. Tom. III.

4. Jam vero quarti panis (ipsa est indulgentia) obsecro vos diligenter colligite fragmenta ne pereant. Sunt enim salubria valde, & dulciora super mel & favum. Sic nimirum ex toto indulsit, & tam liberaliter omnem donavit injuriam, ut jam nec damnet ulciscendo, nec confundat improperando, nec minus diligat imputando. Sunt enim aliqui sic donantes injuriam, ut non ulciscantur, sæpius tamen improperent. Sunt & alii, qui licet sileant, manet tamen alta mente reposta, & rancorem tenent in animo : quarum utique neutra plena indulgentia est. Longe ab his omnibus benignissima est divinitatis natura. Liberaliter agit, ignoscit plenarie, ita ut propter fiduciam peccatorum, sed pœnitentium, ubi abundavit delictum, soleat & gratia superabundare. Testis est Paulus gentium Doctor, qui plus omnibus cum divina gratia laboravit. Testis est Matthæus, de telonio electus in Apostolum, cui etiam novi Testamenti primum Scriptorem esse donatum est. Testis & Petrus, cui post trinam negationem, totius Ecclesiæ pastoralis cura commissa est. Testis denique etiam famosissima illa Peccatrix, cui in ipso conversionis initio tanta multitudo dilectionis concessa est, tanta postmodum indulta gratia familiaritatis. Quis accusavit Mariam, & pro se eam oportuit respondere? Si Pharisæus murmurat, si Martha conqueritur, si scandalizantur Apostoli, Maria tacet : Christus excusat eam, etiam & laudat tacentem. Denique illud quantæ prærogativæ, quantæ excellentiæ fuit, quod resurgentem à mortuis prima a videre, prima tangere meruit?

Dei indulgentia erga peccatores in tribus.

5. Sed jam transeamus ad alia. Bonum quidem est nos hic esse, ubi datur fiducia peccatoribus ; sed oportet etiam cetera non tacere. Itaque & in continentia ipsa, quæ est panis quintus, tria nihilo minus invenio, unde merito clamare possim : *Quia fecit mihi magna qui potens est*. Forte parvum aliquid reputatis continentiam vestram : sed ego non ita. Scio enim quos habeat oppugnatores, & quantæ illam necesse sit esse virtutis, ut possit resistere talibus. Primus siquidem continentiæ nostræ hostis caro est, adversus spiritum concupiscens. Quàm domesticus hostis, quàm periculosa lucta, quam intestinum bellum! Hostem hunc crudelissimum nec fugere possumus, ô anima mea, nec fugare : circumferre illum necesse est, quoniam alligatus est nobis. nam (quod periculosius est & miserabilius) hostem nostrum ipsi cogimur sustentare, perimere eum non licet. Vide ergo quàm sollicite te custodire necesse sit ab ea, quæ dormit in sinu tuo. Verumtamen non est hic solus adversarius mihi ; alium adhuc habeo, qui circumcinxit & obsedit me undique : & si ignoratis, hostis ille est præsens sæculum nequam. Conclusit inimicus vias meas, & per quinque portas, quinque videlicet corporis sensus, jaculis suis vulnerat * me, & mors intrat per fenestras meas. Sufficere nimis poterant isti duo : sed, heu me! ecce video ventum validum venientem ab Aquilone, à quo panditur omne malum. Et nunc quid superest aliud? *Domine, salva nos, perimus*. Ecce enim malleus universæ terræ ; ecce serpens callidior cunctis animantibus ; ecce inimicus ille, quem nec videre possum : quanto minus cavere? Neque enim est colluctatio servare volentibus continentiam (continentiam autem dico non à sola luxuria, sed à ceteris quoque, sicut necesse est, vitiis & peccatis) non est illis colluctatio adversus carnem & sanguinem tantum, sed adversus principes & potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiæ in cælestibus. Et quis est qui jacula

Luc. 1. 49.

Continentiæ primus hostis, Caro nostra.

2. Mundus.

* al. appetit.

3. Diabolus.

Ephes. 6. 12.

a Hic Magdalena confunditur cum Maria sorore Lazari, & Peccatrice, ut sermone 2. in Assumtione. Dubius Bernardus sermone 12. in Cantica.

Tom. III.

Sermo secundus [a]

De verbis Isaiæ Prophetæ.

1. PLena erat, ait contemplator noster de eo, quem super solium viderat, *majestate ejus omnis terra.* Adveniat, Domine, regnum tuum, ut majestate tua sicut cælum repletur, repleatur & terra. Ut quid enim princeps hujus mundi tanto ubique furore debacchatur, nisi quia terra data est in manus impii? Sed hæc est hora ejus, & potestas tenebrarum. Erit certe quando qui in cælo locum non habuit, & ab ipsa quoque terræ superficie exturbabitur miser, cavernis utique subterraneis recludendus. Hinc quippe propheta David sanctorum prosperitate præmissa, de maligno & angelis seu membris ejus adjecit, & ait: *Non sic impii non sic, sed tamquam pulvis, quem projicit ventus à facie terræ.* Nulla jam tunc tentandi facultas erit, inquietandi nulla libertas; possibilitas nulla nocendi. Replebitur majestate Domini omnis terra, quando jam voluntatis ejus transgressio nulla erit: magis autem quando creatura ipsa liberabitur à servitute corruptionis hujus, propter quam ingemiscit & parturit usque adhuc. Erit enim cælum novum, & terra nova: ut quaqua verteris oculos, in ipsa tibi rerum facie, divina videatur quodam modo resplendere majestas.

2. Sed & est tibi altera quædam terra propinquior, & super hac amplior, justiorque sollicitudo. *Nemo quippe carnem suam odio habuit.* Consolare ergo eam, ut & ipsa requiescat in spe: audiens nimirum, quia replebitur majestate Domini omnis terra. Quomodo enim nunc carnem nostram, dilectissimi, majestas divina repleat, cum & magnus ille Paulus, primitias tantum spiritus habens, ingemiscat miserabiliter satis, & dicat: *Scio quia non est in me, hoc est in carne mea, bonum?* Et certe jam non dominabatur peccatum in ejus mortali corpore. Nota tamen adhuc, & corpus mortale perhiberi, & peccati quoque solum dominium negari. Erat enim etiam tunc lex peccati in membris ejus, quam quidem majestatis plenitudo cum venerit, prorsus excludet. Non solum autem, sed & novissima inimica destruetur mors. Replebitur ergo majestate Domini terra nostra, quando prorsus de medio fiet & peccati omnis sensus, & debitum mortis. Replebitur, inquam, omnis terra nostra Domini majestate, quando resurrectionis gloria vestietur, induet immortalitatis stolam, configurabitur denique claritati corporis Christi. *Salvatorem siquidem exspectamus, qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ.* Quid adhuc murmuras, caro misera, quid adhuc recalcitras, & adversus spiritum concupiscis? Si te humiliat, si castigat, si redigit in servitutem: id profecto in tuo genere non minus tua interest quàm ipsius. Quid eis invides, qui de operibus vermium, & murium pellibus ingloriam plane gloriam mendicare non erubescunt, cultu indigno viris, interdicto & mulieribus; semetipsos dehonestantes potius quàm ornantes? Reforment ipsi, aut magis certe deforment corpora sua; te, si fueris corpus humilitatis, reformabit idem artifex qui formavit. Illam, si non desipis, præstolabere manum, ut quod fecit, ipsa reficiat.

3. Jam vero quid in ipsa prophetica visione sequatur attende. *Et ea, inquit, quæ sub ipso erant, replebant templum.* Propterea sane dixi: *Humiliare sub potenti manu Dei, ut exaltet te in tempore visitationis.* VIDE ut sub ipso inveniaris, alioquin non poteris esse cum ipso. Quid enim? putas indifferenter admittet homines in illud tantæ beatitudinis templum, qui ne ipsos quidem Angelos indifferenter reliquit in eo? Aut non discernet inter glebas, qui discrevit inter stellas? Examinabit certe argentum, qui ipsum quoque aurum probavit, & reprobavit. Qualem ergo, putas, necesse est hominem inveniri, qui repudiati locum Angeli sortiatur? Plane immunem ab omni iniquitate, sed ab ea maxime, quæ in ipso quoque Angelo, non ad levem offensam, non ad momentaneam iram inventa est, sed ad odium sempiternum. Semel turbavit superbia regnum illud, concussit muros, etiam prostravit ex parte, & parte non modica. Quid ergo? Facilene deinceps admittenda videtur? Numquid non odit civitas illa, & vehementer hujusmodi pestem abominatur? Certi estote, Fratres, eum qui superbis non pepercit Angelis, nec hominibus parciturum. Non est contrarius sibi ipsi, non est personarum acceptor; similia sunt judicia ejus. SOLA ei placet humilitas, sive in Angelo, sive in homine: & qui sedet in throno, solos eligit subditos, è quibus repleat templum. Scriptum quippe est: *Quis sicut Dominus Deus noster, qui in altis habitat, & humilia respicit in cælo, & in terra?* Vide autem ne forte Michaëlis verbum sit, superbo illi dicenti, *Similis ero Altissimo*, in faciem resistentis. Michaël quippe interpretatum dicitur, *Quis ut Deus?*

Superbia quàm aliena & inimica cælo.

Psal. 112. 5.

Isai. 14. 14.

4. Bene ergo Propheta cum dixisset, vidisse se Dominum sedentem super solium excelsum & elevatum; ne forte aut excelsum intelligeres de eo dictum qui ait, *Ascendam super altitudinem nubium*; aut elevatum referres ad eos homines, qui in superbiam eriguntur; addidit: *Et ea quæ sub ipso erant, replebant templum.* ut manifeste intelligas, non eam altitudinem commendari, quæ extollitur adversus eum: sed eos in templo, sive in solio fore, qui sub eo sunt, alios quidem excelsos stabilitate solida, alios ex imo levatos miseratione divina. Ac ne forte objicias, ditioni ejus universa subesse, nec quicquam determinationis habere quod ait, *Quæ sub ipso erant*: ut solam, quæ voluntaria est, & ex fervore caritatis procedit, approbaret & commendaret Dei subjectionem, addidit & de Seraphim, de quibus, & nos loco suo dicemus, quod ab eo fuerit datum.

Ibidem.

5. *Et ea*, inquit, *quæ sub ipso erant, replebant templum.* Ab initio siquidem creaverat Angelos Deus, in quibus beati illius templi plenitudo constaret: sed non in omnibus beneplacitum est ei, quia *& in ipsis* (ut scriptum est) *Angelis suis reperit pravitatem.* Fuit quippe in eis qui diceret: *Ponam sedem meam ad Aquilonem*; & populum qui sibi crederet, habuit. Miser ipse, qui sine Deo esse maluit, quàm sub Deo; miseri & illi, qui videntes furem cucurrerunt cum eo. Exierunt infelices, & vacuus relictus est locus, quem accipiat alter. Nonne Deo subjecta eris anima mea? Alioquin nec tibi locus erit in templo, quia *quæ sub ipso erant, replebant templum.* Frustra pulsabunt fatuæ virgines, in vanum clamabunt, ubi impletæ fuerint nuptiæ discumbentium, & janua clausa erit. Infelix anima, cui à nuptiis illis contigerit excludi! Infelix de quo clamabitur: *Tollatur impius ne videat gloriam Dei.* Ut quid enim lucem hanc temporalem miser ille videt, qui gloriam illam non merebitur intueri? Utinam nihil umquam vidisset oculus meus, si illa (quod avertat Deus) frustrandus est visione. Eant superbi, insolescant magis; extollantur, inflentur, appetant semper in cumulo apparere: ut cum venerit æquitatis linea, à plenitudine ejiciantur. Tu vero non sic, sed Deo subjecta esto, anima mea, subjecta sane ex animo, subjecta cum fervore devotionis: quia *Seraphim stabant super illud.* Cum quibus stemus & nos hodie, Fratres, nec dimoveamur à templo isto, in quo omnes dicunt gloriam, quia gloriam contemplantur Domini nostri Jesu-Christi, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula, amen.

Job 4. 18.

Isai. 14. 13. Angelorum superborum lapsus.

Sermo tertius

De verbis Isaiæ Prophetæ.

1. NOn vobis arbitror excidisse de duobus Seraphim hodie nobis habendum esse sermonem, propter

a In plerisque mss. continua serie Sermones tres sequentes conjunguntur, & fere deest quintus, qui nova commentatio est in verba Isaiæ: sed tamen in Colbertino & Albo-mantellorum codicibus reperitur. Et in libris Florum quinque isti sermones laudantur. Vide lib. 10. cap. 9. & 10. Observa voces *Seraphim & Cherubim* in singulari scribi cum litera *m*, in plurali cum *n* in vetustis libris.

Tom. III. — Isai. 6. 2.

illud Isaiæ, qui postquam Dominum sese vidisse testatus est super solium residentem, addidit, Seraphim stare super illud. Seraphim quidem, dilectissimi, sicut frequenter audistis, nomen est supernorum spirituum, ordinis unius de novem, ipsiusque summi atque supremi. Verum hoc loco, ut arbitror, non in ea ponitur significatione, præsertim cum innumera illa sint agmina, hic vero duo tantum Seraphim describantur. Et ego quidem, Fratres, si licet in hac parte unicuique abundare in suo sensu, in duobus Seraphim duplicem arbitror intelligi creaturam rationabilem, angelicam scilicet & humanam. Nec mireris hominem Seraphim factum: memento quia Creator & Dominus Seraphim factus est homo. Ad contumeliam tuam, ô superbe, qui creatus inter Angelos, inter Angelos stare non meruisti, ecce Rex noster novos in terra angelos fabricaturus advenit. Atque ut tabescas amplius, & livore proprio torquearis; non qualescumque, nec inferioris alicujus ordinis angelos, sed Seraphim. Audi enim quid ipse loquatur. *Ignem*, inquit, *veni mittere in terram: & quid volo, nisi ut accendatur?* Vult ergo Seraphim fabricari, ut ibi stent, unde tu corruisti. *Seraphim*, inquit, *stabant super illud.* Ut quid ergo tu, qui mane oriebaris Lucifer, in veritate non stetisti, nisi quia Seraphim non fuisti? Seraphim quippe ardens vel incendens interpretatur. Tu vero habuisti miseram lucem, sed ardorem non habuisti. Bonum erat tibi, si ignifer magis esses quàm lucifer, nec tam immoderato appetitu lucendi, ut eras frigidus ipse, frigidam quoque eligeres regionem. Dixisti enim: *Ascendam super altitudinem nubium, sedebo in lateribus Aquilonis.* Quid festinas mane oriri, Lucifer? quid gloriaris super sidera, quibus aliquanto clarius rutilare videris? Brevis omnino erit gloriatio tua. Sequitur te Sol justitiæ, quem te esse vana simulatione jactabas, cujus fervore pariter & splendore in nihilum redactus omnino dispareas. Frustra quoque paras venturum in fine sæculorum Dominum, tamquam veri Solis ortum, in damnato illo quem assumpturus es homine prævenire, & extolli super omne quod dicitur, aut colitur Deus: quia & tunc adventus ejus illustratione penitus destruêris.

Seraphim duo significant creaturas angelicam & humanam. — *Angeli sunt homines.* — *Luc. 12. 49.* — *Isai. 14. 14.* — *Lucifer lucem habuit, sed non ardorem.*

2. Quàm melius, & certe non ad insipientiam sibi, Johannes Baptista, siquidem & ipse lucifer fuit, non sua præsumptione, ne & ipse fur esset & latro, sed Dei Patris auctoritate præmissus est ante Dominum! *Ecce*, inquit, *mitto Angelum meum ante faciem tuam*, *&c.* Habes & in psalmo de eodem: *Paravi lucernam Christo meo.* Ille enim erat lucerna ardens & lucens: & voluerunt Judæi ad horam exsultare in lumine ejus, sed non ipse. Unde ergo? Ipsum interroga, ipse de se loquatur. *Amicus*, inquit, *sponsi stat*, *& gaudio gaudet propter vocem sponsi.* Stat ergo Johannes: neque enim arundo est vento agitata. Stat quia amicus est, stat quia ardens est, & Seraphim stare describuntur. Vere amicus sponsi, qui procedentis de thalamo suo non æmulatur gloriam, sed parat viam, sed prædicat gratiam: ut & ipse de plenitudine ejus accipere mereatur. Lucet ergo Johannes, tanto utique clarius, quanto amplius fervet; tanto verius, quanto minus appetit lucere. Fidelis lucifer, qui Solis justitiæ non usurpare venerit, sed prænuntiare splendorem. *Non sum ego*, inquit, *Christus; venit fortior me post me, cujus non sum dignus solvere corrigiam calceamenti.* & illud: *Ego baptizo vos aqua, ille baptizabit vos Spiritu-sancto & igne.* Ac si manifeste lucifer dicere videatur: Quid admiramini intuentes splendorem meum? Non sum ego sol: longe alium videbitis eum, in cujus comparatione tenebræ sum, & non lux. Ego, tamquam sidus antelucanum, matutino vos rore perfundo: ille emittet in fervore radios suos, solvet glacies, paludes siccabit, algentes calefaciet, pauperibus erit pro vestimento. Nec sane dissonat à verbo Judicis vox Præcursoris, sed manifeste ignem à Johanne promissum Christus exhibuit, dicens: *Ignem veni mittere in terram.*

Luc. 7. 27. — *Psal. 131. 17.* — *Johannes Bapt. lucerna lucens, & ardens.* — *V. supra serm. de S. Johanne Bapt.* — *Johan. 3. 29.* — *Johan. 1. 20.* — *Johannes Christi gloriam sibi non usurpat.* — *Luc. 12. 49.*

3. Dicas fortassis, in igne ut fervorem, sic & splendorem esse. Non contendo: licet fervor ei quodam modo substantialior videatur. Ipsum potius audiamus, quid magis in igne commendet. *Ignem*, ait, *veni mittere in terram: & quid volo, nisi ut ardeat?* Cognovisti certe quid velit. Sed ne illud quidem ignoras, quod *vita in voluntate ejus*; & servus sciens, nec faciens Domini voluntatem, plagis plurimis habeat vapulare. Quid lucere festinas? Nondum illud advenit tempus, in quo fulgebunt justi, sicut sol, in regno Patris eorum. Interim perniciosus est iste appetitus lucendi: fervere enim multo melius. Denique si tam vehementer splendorem desideras: quod videri vis, esse curato; & primum quære fervorem, nec dubium quin & splendor adjiciatur tibi. Alioquin incassum laboras: quia vanus splendor absque fervore. Mutuata, aut magis certe simulata lux est, quæ non ab igne procedit. Quod autem alienum est, ad modicum poteris usurpare. Erit major confusio, quod non erat tuum, tuum voluisse videri. Luna (ut aiunt) habet absque fervore splendorem, sed & ipsum mutuatur à sole; ideoque tam frequenter, immo & semper mutatur, nec umquam in eodem statu permanet. Sic profecto *stultus ut luna mutatur, sapiens permanet ut sol.* Ille, inquam, stultus, qui in decore suo perdidit sapientiam, id est qui refriguit in splendore.

4. Cecidit ergo Lucifer ut fulgur de cælo; *Seraphim vero stant super illud.* Stant plane Seraphim: *quia caritas numquam excidit.* Stant attoniti & suspensi in contemplatione sedentis in throno, stant in æterna incommutabilitate, & æternitate incommutabili. Tu sedere tentasti, ô impie, propterea tui moti sunt pedes, & effusi sunt gressus tui. Filius est qui sedet in throno, Dominus Sabaoth, cum tranquillitate judicans omnia. Sola sedet Trinitas, quæ sola habet immortalitatem *, sola est apud quam non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio. Seraphim vero stant immutabiles quidem, sed suo modo, non in ejus comparatione. Stant extendentes se & intendentes in eum, in quem prospicere concupiscunt. Qui sedere præsumpsit, seipso voluit esse contentus, unde solam hodieque malitiam esurit: quia solam habet hanc à semetipso. Cum loquitur mendacium, de proprio loquitur; quia *mendax est*, *& pater ejus.* Quod audis de verbo mendacii, intellige & de opere malitiæ. Et licet male sibi in malo complaceat, sufficere tamen sibi numquam poterit nec in ipso. Sola proinde sedet Trinitas summa, quæ sola habet in se esse: in se est, & ideo sola vere est; sola se fruitur, sola nullius eget, sola sufficit sibi ipsi.

Sermo Quartus

De verbis Isaia Propheta.

1. Cum dixisset Propheta, quia *Seraphim stabant*, adjunxit deinde, & ait: *Sex alæ uni, & sex alæ alteri.* Quid sibi volunt alæ istæ, Fratres? Ergone etiam cum hiems transierit, & sedebit Rex super solium, volandum adhuc erit & ipsis Seraphim, ut possint diversis occurrere necessitatibus diversorum, ab imminentibus liberare periculis, opem ferre laborantibus, in tribulatione positos consolari? Absit ut in illo æternæ beatitudinis regno necessitas, aut periculum, aut labor, aut tribulatio sit, cui oporteat subveniri. At quid ergo tunc alæ? Placet mihi statio illa, omnino sic volo manere, nec aliquid prorsus admitto, quo mihi stabilitas illa depereat. Verumtamen scio, beate Isaia, quod propheta es tu, & spiritum ejus habes, qui abundantia pietatis excedit hominum non modo merita, sed & vota. Salva mihi sit illa tam amata stabilitas: jam si quid alæ istæ ad beatitudinem addiderint, non recuso. Credo autem sicut in statione immutabilitatem, sic & in volatu alacritatem promitti, ne videlicet insensibilis quædam & quasi lapidea stabilitas æstimetur. Sed dicas: Etsi alas habere necesse est, quare tam multas? Quid sibi vult multi-

plicitas ista pennarum? Audi quod sequitur: *Duabus alis velabant caput, duabus pedes, & duabus volabant.* In quibus verbis videre mihi videor, quod de statione dictum est, volatu manifestius explicari. Quo enim Seraphim volant, nisi in eum, cujus ardent amore? Vide flammam quasi volantem, & stantem simul; nec miraberis jam Seraphim stantes volare, stare volantes.

2. Sed quia diximus quo volant; ipsas quoque quibus volant alas exigere religiosa curiositas vestra videtur. Certius posset & credibilius testimonium perhibere, cui datum est & videre. Ego tamen opinor non incongrue pennas istas agnitiooem & devotionem intelligi posse, quibus in eum, qui supra ipsos est, Seraphim rapiuntur. Levat quippe cognitionis ala, sed sola non sufficit. Ruit citius quo una tantum ala volare contendit: & quo magis attollitur, pejus colliditur. Experti sunt hoc philosophi gentium, *qui cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, sed evanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum.* Denique traditi in reprobum sensum, usque in ipsas etiam passiones ignominiæ corruerunt. adeo vera probatur illa sententia: *Scienti bonum, & non facienti, peccatum est illi.* Sic & zelus absque scientia, quo vehementius irruit, eo gravius corruit, impingens nimirum æque resiliens. Ubi vero intelligentiam caritas, agnitionem devotio comitatur; volet secure quisquis ejusmodi est, volet sine fine, quia volat in æternitatem.

3. Jam super ea, quæ præmittitur, capitis & pedum velatione exstat à Patribus probata sententia, Dei caput, pedesque velari, eo quod lateat quid ante mundum fuerit, quidve futurum sit post ejus consummationem. Et hoc quidem pro eo, quod distincte in Latinis codicibus scriptum est, *caput ejus & pedes ejus.* Testatur autem interpres noster * in Hebræo verbum esse commune, quod interpretari possit *ejus*, & *suam*: ut Seraphim juxta Hebræi sermonis ambiguitatem, vel faciem pedesque Dei, vel suam faciem ac pedes operire dicantur. Unde & mirum videri potest, cur e duobus eum magis in interpretatione elegerit sensum, quem visionis ipsius consequentia minus videtur admittere, ut videlicet volarent, & velarent pariter caput pedesque sedentis, nisi quod Origenis expositionem secutus est in hac parte.

4. Quod si de ipsis quoque Seraphim licet accipere, sic pinge ea, ut operto capite & pedibus, solum appareat corpus medium, sed & ipsum quoque non penitus, propter eas nimirum alas, quibus volare perhibentur. Considero siquidem quasi quoddam caput, corpus, & pedes meos in verbis Apostoli, quibus ait: *Quos enim præscivit, & prædestinavit conformes fieri imaginis Filii sui: & quos prædestinavit, hos & vocavit: quos autem vocavit, hos & justificavit: quos autem justificavit, hos & magnificavit.* Itaque initiom meum solius [a] gratiæ est, & non habeo quid mihi in prædestinatione attribuam, sive vocatione. Non sic sane ab opere justificationis alienus sum: operatur & illud gratia, sed plane mecum. Videsne quemadmodum Seraphim in medio appareat aliquatenus? Porro consummatio quidem & ipsa solius gratiæ est: nec est mihi in hac parte, vel cum ea, sive in ea gloriari, quasi coadjutor videar, aut cooperator. Velat itaque Seraphim caput suum duabus pennis, si & veraciter cognoverit, & humiliter fateatur, quia misericordia eum sola prævenerit. Velat & pedes alis æque duabus, si misericordiæ quoque, quæ subsecutura est, nec ignarus exstiterit, nec ingratus. Quam sane capitis & pedum velationem & nunc quoque negligere non oportet, licet tunc maxime perficienda sit, quando Judex sedebit super solium, & adstantes sibi Seraphim & agnitione veritatis subtilius illustrabit, & inflammabit vehementius caritatis ardore. In quorum numero indignos nos servos nominis sui ipsa, de qua locuti sumus, constituere dignetur misericordia, quæ ab æterno est & usque in æteroum super electos, in medio quidem aliquatenus ostendens liberum arbitrium, meriti gratia; principium vero & finem omnino soli vindicans sibi: ut sit nobis Alpha & Omega Dominus Deus noster; & pro utroque jure clamemus: *Non nobis, Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam.* Amen.

Tom. III.

Psal. 113.

SERMO QUINTUS*

De verbis Isaiæ Prophetæ.

* Est nova commentatio.

1. COmmendant [b] nobis sacræ litteræ Christum Dominum & ex Patre, & in Patre, & cum Patre, & à Patre, & pro Patre, etiam & sub Patre. Quod dicitur, ex Patre, ineffabilis est nativitas: quod in Patre, consubstantialis unitas: quod cum Patre, æqualitas majestatis. Sane enim tria hæc ab æterno. Ceterum si ex Patre nascens; quid in Patre, aut cum Patre? Non incongrue forsitan in Patre cubans, cum Patre sedens dicatur. Et audite consessus hujus, & hujus accubitus rationem. Sicut enim sessio majestatem, sic consessio æqualitatem exprimit majestatis, præsertim cum sit ei sedes à dextris Patris, non sane sub pedibus, vel quasi à tergo. Et sedere quidem jam quiescere est, sed jacere magis. Quid autem delectabilius & quodammodo dulcius esse videbitur Filio, quod in Patre est, an quod cum Patre omnibus præest? In quo putas horum summa illa pax Dei, quæ exsuperat omnem sensum, & singularis requies Domini competentius assignetur? Et si digne satis ore id exprimi nequeat, corde tamen forsitan pie concipitur: ut salva quidem in omnibus illius indivisibili simplicitate essentiæ, inter gloriæ æqualitatem, & substantiæ unitatem, velut similis quædam ei, quæ inter consessum & accubitum est, cogitari posse distinctio videatur.

b Christus ex Patre;
In Patre & cum Patre.

2. Denique parum videtur sponsæ videre sedentem: cubantem sibi flagitat iodicari. *Indica mihi*, ait, *quem diligit anima mea, ubi cubes in meridie.* Sed & animæ omni, quæ sanum sapit, dulcius sapit per omnem modum quod Apostolus ait, *Qui adhæret Deo, unus spiritus est*; quàm quod Apostolis dicitur, *Cum sederit Rex in sede majestatis suæ, sedebitis & vos judicantes.* Haud minus utique jucundior sessione cubatio. *Ego in Patre*, ait Filius, *& Pater in me est.* Non potuit expressius substantiæ unitas commendari. Ubi enim uterque in altero, nihil quasi exterius licet, nihil interius cogitari; simplicissimam magis credi oecesse est in ambobus substantiæ unitatem. Verumtamen aliquatenus huic simile est quod dicitur: *Qui manet in caritate, in Deo manet, & Deus in eo.* nisi quod hic quidem spiritualis quædam unio, secundum quod supra memoravimus, *Qui adhæret Deo*: non quidem unum, id est, non una substantia, *sed unus spiritus est*: illic vero naturalis potius & substantialis unitas designatur. Unde & habes in Evangelio: *Ego & Pater unum sumus.* Illud proinde juxta præfatam similitudinem, tamquam cubiculum Unigeniti, & quasi summa quædam requies Domini est. Nos quoque per hanc voluntatum unionem & adhæsionem spiritus, quam nimirum caritas facit, pro nostro quidem modulo, in hoc suum cubiculum & in suam requiem factus etiam primogenitus introducit.

Cant. 1. 6.
1 Cor. 6. 17.
Matt. 19. 28.
1 Johan. 4. 16.
Johan. 10. 30.

3. Jam vero quod dicitur à Patre, ambulantem significat, & ad eum, quem proxime ipso præstante celebraturi sumus, spectat Incarnationis ejus adventum. Hinc nimirum & ipse ait: *Ego enim a Deo processi & veni.* In terris denique visus, & cum hominibus conversatus, medius nostrum, quem nesciebamus, stetit, verus quidem Emmanuel, nobiscum Deus, nobiscum stans, sed pro Patre. Quod enim nobiscum stetit, adjutorium: quod pro Patre stetit, zelum designat. Paternam nempe quærebat in omnibus gloriam, cujus & venerat facere voluntatem. Ceterum si pendentem

Christus à Patre;
Johan. 8. 42.
Ibid. 1. 8.
Pro Patre.

a Hæc ex dictis Bernardi citantur in Florum lib. 5. cap. 20.

b Istud initium refertur in lib. 10. eorumdem Florum cap. 19.

consideres, si Christum, & hunc crucifixum attendas, ibi maxime evidentissimeque eum sub Patre reperies. Hoc enim proprie ac specialiter ad humanæ pertinuit naturæ humilitatem, secundum quam ipse ait: *Pater major me est.* Diceremne audebimus, quod aliquando etiam fuerit sine Patre? Nemo id præsumeret, si non prior ipse dixisset: *Deus meus. Deus meus, ut quid dereliquisti me?* Quasi quædam enim ibi derelictio fuit, ubi nulla fuit in tanta necessitate virtutis exhibitio, nulla ostensio majestatis.

Sub Patre. — Johan. 14. 28. — Sine Patre. — Matt. 27. 46.

4. Habemos itaque Christum ex Patre nascentem, in Patre cubantem, cum Patre sedentem, à Patre ambulantem, pro Patre stantem, sub Patre pendentem, sine Patre quodammodo morientem. Quonam igitur modo ex his vidisse eum credemus Isaiam, cum diceret: *Vidi Dominum sedentem super solium excelsum & elevatum?* Longe enim per omnem modum dissimilis ea visio fuit, de qua alibi idem Propheta: *Vidimus eum*, inquit, *& non erat ei species neque decor: & æstimavimus eum tamquam leprosum, & percussum à Deo, & humiliatum.* Idem utrobique vidit eumdem: sed non vidit eodem modo, ac per hoc quodam modo non eumdem. Ibi enim vidit eum lividum plagis, saturatum opprobriis, afflictum suppliciis, lacessitum injuriis. Vidit denique contemptibilem, vidit pendentem, vidit propter nos morientem, & ait: *Attritus est propter scelera nostra, cujus livore sanati sumus.* Ibi, inquam, novissimus virorum apparuit & despectus: hic autem plena erat omnis terra majestate ipsius. Ibi vir dolorum, & sciens infirmitatem; hic Dominus sedens. Et illa quidem communis visio verbo pluralis numeri designatur: hæc autem tam singularis est, quàm sublimis. Ibi ergo tamquam unus de multitudine, *Vidimus* ait: hic vero tamquam solus & solitarius, levans se supra se, *Vidi*, inquit, *Dominum sedentem, &c.* Sane competenter Dominus dicitur, qui sedere conspicitur. Sedere enim præsidentis est, sedere dominantis est & regnantis. Maxime vero sedere super solium, dominationem notat: nam sedere simpliciter, aliquando & humiliationem. Ceterum, ut prædiximus, qui in Patre cubat delicians, cum Patre imperans sedet; ibi sponsus amabilis, hic dominus admirabilis; denique gloriosus Deus in sanctis suis, mirabilis in majestate sua.

Isa. 6. 1. — Ibid. 53. 2. — Ibidem, 5. — Christi visio apud Isaiam diversa.

5. *Vidi*, inquit, *Dominum sedentem super solium excelsum & elevatum, & plena erat omnis terra majestate ejus: & ea quæ sub ipso erant, replebant templum.* Quæ enim sub ipso erant. Numquid ipsum quod dixerat solium? Quamlibet excelsum & elevatum; sub ipso tamen nihilo minus erat, Si enim ipse super solium sedens, solium plane sub ipso. Et quomodo illud replebat templum? Deinde quando & ipsa jam terra omnis plena est majestate ejus; quomodo templum adhuc vel unde repletur? Enimvero disce ex his quæ audis, solium non machinam imaginari corpoream, sed angelicam intelligere creaturam. Si enim sedes sapientiæ est anima justi, quàm dignior sedes Angeli sancti? Hoc plane solium gloriæ ejus, excelsum per naturam, sed multo magis per gratiam elevatum. Excelsos enim fecit eos natura conditionis, elevatos gratia confirmationis, de qua dicitur: *Verbo Domini cæli firmati sunt.* Ea igitur agmina Angelorum, in quibus sedet Deus, & quæ sub ipso sunt, templum replent, licet jam terra omnis ipsius plena sit majestate. Ubique enim regnat, ubique imperat, ubique majestas ejus, sed gratia forte non ita. Non, inquam, ubique sicut potestas, sic & voluntas ejus bona, & beneplacens & perfecta. Alioquin quid est quod dicimus, *Fiat voluntas tua, sicut in cælo, & in terra?* Fit enim voluntas ejus de omnibus, fit per omnes, non in omnibus tamen. In electis spiritibus fit voluntas Dei, quando eis efficitur cum ipso una voluntas. Hæc sane adhæsio spiritualis unum spiritum faciens, sicut multitudinis quoque credentium cor unum & anima una legitur exstitisse. *Et ea quæ sub ipso erant, replebant templum.* Replebant omni benedictione spirituali, replebant consolatione divina, replebant divisionibus gratiarum, replebant denique fructu sanctificationu: siquidem *domum tuam, Domine, decet sanctitudo.* Replebant diversis charismatum donis, spiritu sapientiæ & intellectus, consilii & fortitudinis, scientiæ & pietatis; & replebant illud spiritu timoris Domini.

Angeli, solium Dei. — Psal. 32. 6. — Matt. 6. 10. — Act. 4. 32.

6. *Seraphim stabant super illud.* Nomen est ordinis Angelorum summi atque supremi, ut merito stare super ceteros describantur: & ipsi tamen quamlibet ceteris præstent, adstant nihilo minus Domino præsidenti, devotum utique ministerium, & plenum reverentiæ obsequium exhibentes. Aliter enim Domini, aliter Angeli, aliter hominis intelligi convenit stationem. Stat Christus pro Patre zelans, Patris gloriam quærens; & tamquam fidelis Unigenitus, immo & primogenitus Patris, zelo Patris adjuvans adoptivos. Sic illum Stephanus stantem vidit, quem habuit adjutorem: sic Propheta in adjutorium eum surgere precabatur: *Exsurge*, inquiens, *Domine, adjuva nos.* Sane angelica statio ministratio est, dicente Propheta: *Millia millium ministrabant ei, & decies centena millia assistebant.* Nam hominis quidem stare, persistere est in vigore animi, & observatione propositi. Sic Moyses stetit in confractione in conspectu Domini, ut averteret iram ejus: sic stetit Phinees, & placavit. *Seraphim stabant super illud.* Quid sibi vult, quod non unum, non plurimos stantes vidisse se perhibet Propheta, sed duos? Duos siquidem ei apparuisse constat ex eo quod secutus adjunxit: *Sex alæ uni, & sex alæ alteri.* Et bene duo stabant: *Væ enim soli, quia si ceciderit, non habet sublevantem.* Væ tibi superbiæ spiritus, solitudinis & solitariæ præsumptionis amator: non stetisti in veritate; expulsus es; pes superbiæ stare non potuit. Solus sedere volens, tamquam fulgur cecidisti de cælo, non habiturus aliquando sublevantem.

7. *Sex alæ uni, & sex alæ alteri.* Ad quid multiplicitas ista pennarum? *Duabus*, inquit, *velabant caput ejus, & duabus pedes; & duabus volabant.* Grande mysterium, & profundum utique sacramentum! Attentas in vobis hæc verba desiderant aures, sed multo magis disertam in nobis linguam exigunt, maximeque animum spiritalem. Dico autem utcumque quod sentio, nec sane affirmans dico, sed conjectans quodammodo & opinans. Quid enim æstimare vetat, dejecto Lucifero, ad pervigiles excubias Seraphim constitutos; sicut ejecto homine, teste Scriptura, Cherubim ad custodiam posuit Deus? Nec incongrue forsitan Cherubim flammeus traditur gladius, ut à ligno vitæ incisio pariter & incensio, quibus nihil carni terribilius, manum prohibeant corporalem. Porro Seraphim tantum alas accipiunt, quarum velamine arceant oculum spiritalem. Denique *duabus*, inquit, *velabant caput ejus, & duabus pedes*: ut nec alta Dei, nec profunda ejus iniquus ille valeat contemplari. Erit cum revelabitur gloria Domini: sed non erit hoc nisi factum fuerit ante quod scriptum est: *Tollatur impius, ne videat gloriam Dei.* Interim sane velatur caput, velantur pedes, ut medium quidem aliquid eidem impio videndum, sed ad invidendum utique relinquatur. Et velantur alis, quæ nimirum sic illum arceant, ut istos sustineant & sustollant.

8. Quærendum tamen prius, quibus alis volare dicantur; quia *duabus*, inquit, *volabant.* Nec incongrue forsitan duas istas naturæ, & gratiæ dicimus: præsertim cum prius quoque in his ipsis etiam solu celsitudo & elevatio à nobis fuerit assignata. Vivaci siquidem per naturam intellectu, & ferventi nihilo minus affectu per gratiam in eum qui supra ipsos est extenti jugiter & intenti, stare quidem (ut diximus) per ministerium, sed & volare per studium perhibentur. Licet enim velent caput Domini, velent etiam pedes; sed sibi ista non velant, magis autem sedule volant & volitant inter ista, & alta potentiæ ejus, & profunda sapientiæ vestigantes. Nec sane scrutatores sunt majestatis, ut proinde opprimantur à gloria: quod non minus diligant, quàm intelligant, utpote quos

ille regit & agit Spiritus, qui ſcrutatur etiam alta Dei. Superbus ille Lucifer, lucem præferens, non ignem habens, alteri tantum innixus alæ, caſum facere potuit, non volatum. Exſultavit enim lucidus eſſe, non fervidus, non incenſus, quod Seraphim ſonat. Non ergo ſtetit, quia contempſit; ſed nec volare potuit, quod præſumpſit. Suſtulit eum naturæ vivacitas, ſed in ſuam plane perniciem, quippe quem defectus gratiæ mox dejecit. Nec diſſimilis ſane illorum caſus, qui cum cognoviſſent Deum, non glorificaverunt, aut gratias egerunt: quo tandem merito traditi ſunt in reprobum ſenſum, & obſcuratum eſt inſipiens cor eorum. Denique & ipſi eorum principi interpoſitum eſt velamen, quod nulla jam naturæ vivacitate pertranſeat, ut ipſius, qui ſuper ſolium ſedet, caput aut pedes valeat intueri. Siquidem Seraphim ſtantes & adſtantes duabus alis caput velant, duabus pedes.

[Margin: ...ucifer una ...ntum ala ...olare ten... ...ns cecidit.]

9. Non eſt corporalis divina ſubſtantia, nec in formam hominum membris diſtincta corporeis. Spiritus eſt Deus: & quæ de eo dicuntur, ſpiritaliter veſtiganda. Alioquin quis nobis revelabit hoc caput, & pedes iſtos, quos geminis alis Seraphim velant, niſi Spiritus ipſe, qui novit omnia quæ in eo ſunt, & ſcrutatur etiam alta Dei? Ego enim opinor ipſa eſſe, quæ in hoc loco capitis nomine deſignantur. Itaque ſecundum hunc ſenſum caput ejus, majeſtas ejus, poteſtas ejus, ſempiterna virtus atque divinitas. Caput ejus, juxta illud propheticum: *Juſtitia tua ſicut montes Dei.* Nempe quod ſequitur, *Judicia tua abyſſus multa*, non incongrue forte videtur pedum poſſe appellatione ſignari. Sunt enim velut quidam pedes ejus, inveſtigabiles viæ ejus, inſcrutabilia judicia ejus, profundum ſapientiæ ejus, & irreprehenſibilis quædam, ſed incomprehenſibilis diſpoſitio ejus. Ad hos pedes ipſum quoque Dominicæ incarnationis myſterium ſpecialiter noſcitur pertinere, & omnis pariter operatio noſtræ ſalutis. Cernere eſt quàm ſit juſtitia illa ſublimis, quam ſicut montes Dei Propheta eſſe miratur. Noſtra enim (ſi qua eſt) humilis eſt juſtitia, recta forſitan, ſed non pura. Niſi forte meliores nos eſſe credimus, quàm patres noſtros, qui non minus veraciter quàm humiliter aiebant: *Omnes juſtitiæ noſtræ, tamquam pannus menſtruatæ mulieris.* Quomodo enim pura juſtitia, ubi adhuc non poteſt culpa deeſſe? Recta proinde interim videri poteſt juſtitia hominum, ſi tamen peccato non conſentiant, ut non regnet in eorum mortali corpore. Nam primi hominis in initio quidem non modo recta, ſed etiam pura fuit, quamdiu ei datum eſt nec ſentire peccatum. Ceterum & hæc ipſa, quoniam firma non fuit, & puritatem facile perdidit, & ne ipſam quoque retinuit rectitudinem ſuam. Sane apud Angelos juſtitia recta, pura, & firma eſt; ſublimis quidem, ſed adhuc longe inferior quàm divina. Non enim innata eſt eis, ſed à Deo collata: ut natura ipſa, quod ex ſe eſt, non modo juſtitiæ, ſed etiam injuſtitiæ capax inveniatur. Numquid non iſta eſt pravitas quædam, quam in Angelis ſuis vera illa Juſtitia legitur inveniſſe? *Non enim juſtificabitur in conſpectu tuo omnis vivens*, ait is qui Dei juſtitiam minime ignorabat. Nec ait, *Omnis homo*, ſed, *omnis vivens*, forte, ut ne ipſos angelicos eum noveris ſpiritus excepiſſe. Vivunt enim & ipſi, tanto verius, quanto propius adſtant ei, apud quem eſt fons vitæ. Nihilo minus etiam juſti ſunt, ſed ex eo, non coram eo; munere ejus, non in ejus comparatione. Ipſe enim ſibi juſtitia eſt, cujus voluntas non tam æqua, quàm ipſa æquitas: & utraque non aliud, quàm ipſa ſubſtantia eſt. Illa ergo juſtitia veriſſime ſicut mons eſt, quæ recta eſt, quæ pura eſt, quæ firma eſt, & (ut ita dixerim) etiam ſubſtantia eſt. Quanta in hoc capite latet altitudo! Quanta gloria eſt, quantaque ſublimitas in hoc umbroſo & condenſo monte repoſita!

10. Quibus tamen putamus alis hoc caput Seraphim velant, ut nulla ſublimitate naturæ, nulla rationis perſpicacitate nequam oculus in illam queat irrumpere veri luminis claritatem? Duabus, ni fallor, alis; ſuæ videlicet ipſorum gloriæ, & felicitatis. Ineffabiliter ſiquidem delectantur in admiratione contemplationis illius; nec minus gloriantur in ipſius veneratione. Iniquus ille admirationem quidem, ſed non venerationem habens, quia ſubdi noluit per venerationem, figi non valuit per admirationem. Denique admirationem ipſam in æmulationem convertit; nec venerari dignatus, ſed conatus eſt imitari. Quàm melius Seraphim ſua ipſa admiratione felices, veneratione etiam venerabiles fiunt, veram in ipſo habentes gloriam, cui ſervire regnare eſt, & apud quem omnis qui ſe humiliat exaltatur? Et nunc audi quemadmodum his duabus alis ipſum, quod diximus, caput Domini, ne iniquus ille inſpiciat, velare Seraphim videantur. Quoties enim ſurſum dirigit aciem, in angelicam ſtatim felicitatem & gloriam malignus offendit; & offundit [a] oculum peſſimus humor, livor proprius, ut penetrare ultra non poſſit. Sic nimirum quaſi gemino quodam velamine, ne ſublimiora proſpiciat, invidus præpeditur; ad illorum, quos ſuperiores habere dolet, modo quidem felicitatem, modo gloriam, modo utramque ſimul, reverberata acie contabeſcens. Quis enim tam gravis pruritus oculi, quàm invidia eſt? Nec vero aliis livor invidus, quàm aliena gloria & felicitate torquetur. Miſeria enim (ut aiunt) invidia caret.

[Margin: Alæ quibus caput Dei velant Seraphim, admiratio & veneratio.]
[Margin: Lucifero una defuit.]
[Margin: Invidi tormentum, gloria aliena.]

11. Sed & pedes Domini, quibus nimirum impenetrabilem judiciorum ejus abyſſum, & diſpoſitionis ejus vias diximus inveſtigabiles deſignari, duabus æque alis velant Seraphim. Ego autem dico, prudentia & fidelitate. Cum enim & fideles pariter miniſtri ſint, & prudentes; ſic divina negotia gerunt, & ſaluti provident electorum, ut malignus ille deprehendere omnino non poſſit. Ex hoc pedum velamento factum reor, ut neſciens Dominum gloriæ fecerit crucifigi: ex hoc quotidie fieri, ut ſalutis noſtræ negotiis ignorans ſerviat & invitus, ſero poſtmodum plangens, quod dum obeſſe voluit, inventus eſt profuiſſe. Sic nimirum per adminiſtratorios ſpiritus illuditur ejus aſtutiæ, quod & fideles ſint qui detegere nolint, & prudentes qui norint tegere divinæ erga nos providentiæ & diſpoſitionis arcana.

[Margin: Alæ quibus pedes velant, prudentia & fidelitas.]
[Margin: Diabolus ſervit electorum ſaluti inſcius & invitus.]

12. Ceterum ſicut è ſupremis duabus alis nequiſſimus ille admirationem habuit, ſed non venerationem, ut diximus: ſic è mediis quoque ſpiritalem ei intellectum natura, ſed non etiam gratia affectum dedit. Sed nihilo minus ex infimis iſtis facile ſatis animadvertere eſt, quàm inventus ſit fidelitatis expers, non autem ſimiliter caruiſſe prudentia. Niſi tu forte alium aliquem putas eſſe, qui dictus eſt *callidior cunctis animantibus* ſerpens. Forte etiam non incongrue dicimus, quoniam eo ipſo tam irrevocabilis caſus ejus, irreparabiliſque colliſio fuerit, quod ex his quas diximus alis, ſicut in parte dextra nulla affuerit, ſic in læva nulla defuerit. Non ita ſane duo illi, quos prophetica nobis viſio commendavit ſtantes, & adſtantes Domino majeſtatis. Cujus etiam duabus (ut dictum eſt) alis caput velant; ipſa equidem ſua admiratione, in qua delectantur feliciter; ac veneratione, in qua ſublimiter gloriantur: duabus etiam pedes, fidelitate videlicet atque prudentia. Porro duabus volant, naturæ (ut diximus) perſpicacia, & efficacia gratiæ. Sane mediam quaſi quamdam longanimitatem nudam viſibilemque relinquunt, longitudinem dico & benignitatem Dei, ad pœnitentiam homines invitantis. Omnibus enim cernere eſt, quemadmodum ſolem ſuum ſuper bonos & malos oriri faciat, & pluat ſuper juſtos pariter & injuſtos. Hac nimirum caritate verus ille Salomon quaſi quædam media ſua conſtravit propter filias Jeruſalem: ut quibus altiora ſe quærere, & profunda veſtigare non licet; in his ſaltem mediis valeant exerceri, & ad ſubtilium, ſublimiumque exinde re-

[Margin: Diabolo quæ alæ competant, quæ manus.]
[Margin: Gen 3. 1.]
[Margin: Dei longanimitas & benignitas in peccatores.]
[Margin: Cant 3. 10.]

[a] Hic locus in Florum lib. 8. cap. 3. adducitur ex ſermone 5. de verbis Iſaiæ. Alia vide lib. 9. cap 29.

Dei, audiat quid ipse loquatur: *Qui non est mecum, contra me est; & qui non colligit mecum, dispergit.*

5. *Saule, Saule, quid me persequeris? Et ille: Quis es, Domine?* Hinc profecto datur intelligi, quia vere circumfusa erat illi claritas, non infusa. Audiebat Paulus vocem Domini, sed faciem Domini non videbat, quoniam erudiebatur ad fidem: & ut ipse postea docuit, *Fides ex auditu.* Quis es, inquit? Ignotum enim persequebatur, & ideo consecutus est misericordiam, quia ignorans in incredulitate hoc fecit. Discite ex hoc, Fratres, justum judicem Deum, non modo quid fiat, sed & quo animo fiat, considerare: & cavete deinceps, ne quis parva reputet, quàmlibet parva scienter delinquere convincatur *. Nemo dicat in corde suo: Levia sunt ista, non curo corrigere; non est magnum si in his maneam venialibus minimisque peccatis. Hæc est enim, dilectissimi, impœnitentia, hæc blasphemia in Spiritum-sanctum, blasphemia irremissibilis. Paulus quidem blasphemus fuit, sed non in Spiritum-sanctum, quia ignorans fecit in incredulitate. Non in Spiritum-sanctum dixit blasphemiam: ideo consecutus est misericordiam.

6. *Quis es, Domine? Et Dominus ad eum: Ego sum Jesus Nazarenus, quem tu persequeris.* Ego sum Salvator, quem tu persequendo peris. Ego sum, de quo tu in lege tua legis prædictum quod nescis impletum: *Quia Nazaræus vocabitur.* Et ille: *Domine, quid me vis facere?* Hæc plane, fratres, perfectæ conversionis est forma. *Paratum*, inquit, *cor meum. Deus, paratum cor meum. Paratus sum, & non sum turbatus, ut custodiam mandata tua. Domine, quid me vis facere?* O verbum breve, sed plenum, sed vivum & efficax, sed dignum omni acceptione! QUAM PAUCI inveniuntur in hac perfectæ obedientiæ forma, qui suam ita abjecerint voluntatem, ut ne ipsum quidem cor proprium habeant, ut non quid ipsi, sed quid Dominus velit, omni hora requirant, dicentes sine intermissione: *Domine, quid me vis facere?* Et illud Samuelis: *Loquere Domine, quia audit servus tuus.* Heu! plures habemus evangelici illius cæci, quàm novi Apostoli imitatores. *Quid vis*, ait Dominus ad cæcum illum, *ut faciam tibi?* Quanta est miseratio tua, Domine, quanta dignatio tua! Siccine Dominus quærit, ut servi faciat voluntatem? Vere cæcus ille, quia non consideravit, non expavit, non exclamavit: Absit hoc, Domine, tu magis dic quid me facere velis. Sic enim decet, sic omnino dignum est, non meam à te, sed à me tuam quæri & fieri voluntatem. Videtis, Fratres, quia vere necessaria erat hoc in loco conversio. Sic profecto, sic multorum usque hodie pusillanimitas & perversitas exigit, ut ab eis quæri oporteat: Quid vis ut faciam tibi? non ipsi quærant: *Domine, quid me vis facere?* Considerare necesse habent ministri & vicarii Christi, quid sibi præcipi velint: non ipsi considerant quæ voluntas sit præceptoris. Non est obedientia eorum plena, non in omnibus parati sunt obsequi, non per omnia sequi proposuerunt eum, qui non suam, sed Patris venit facere voluntatem. Discernunt & dijudicant eligentes in quibus obediant imperanti, immo in quibus præceptorem suum ipsorum obedire necesse sit voluntati. Hujusmodi itaque, etsi tolerari se videant, & condescendi ac morem geri infirmitati suæ, proficiant, obsecro, pudeatque semper parvulos inveniri, ne quando forte audiant: Quid debui vobis facere, & non feci? & abutentibus patientia & benignitate prælati, fiat tandem multitudo exhibitæ miserationis cumulus justæ damnationis.

7. *Domine, quid me vis facere? Et Dominus ad illum: Surge, & ingredere civitatem; ibi dicetur tibi, quid te oporteat facere.* O Sapientia suaviter vere universa disponens! Eum cui tu loqueris, erudiendum de voluntate tua mittis ad hominem, ut socialis vitæ commendetur utilitas; & edoctus per hominem, discat & ipse secundum datam sibi gratiam hominibus subvenire. *Ingredere civitatem.* Videtis, Fratres, non sine divino consilio factum esse, ut hanc civitatem Domini virtutum ingrederemini, divinam discere voluntatem. Plane qui te salubriter terruit, & convertit cor tuum ad desiderandam voluntatem suam, ipse tibi dixit: *Surge, & ingredere civitatem.* Sed audi quàm manifeste in his quæ sequuntur, voluntaria simplicitas & Christiana commendatur mansuetudo. *Apertis oculis nihil videbat: ad manus autem trahebatur ab his qui comitabantur eum.* Felix cæcitas, qua male quondam illuminati in prævaricatione, tandem in conversione oculi salubriter excæcantur. Sane quod triduo Paulus sine cibo manet persistens in oratione, ad eos maxime pertinet, qui noviter sæculo abrenuntiantes, necdum in cælesti consolatione respirant. Sustineant ergo & ipsi Dominum in omni patientia; orent sine intermissione, quærentes, petentes, pulsantes: quia exaudiet eos Pater cælestis in tempore opportuno. Non obliviscetur eórum in finem; veniet, & non tardabit. Si triduo sustinueris eum non habens quod manduces, confide quia miserator & misericors Dominus jejunum te non dimittet.

Conversis recentes & carentibus consolatione cælesti quid faciendum.

8. Exinde jubetur Ananias manus imponere Saulo: sed tamquam bene eruditus, non continuo acquiescit. Vide enim si non etiam Paulus ipse doctrinam hanc deinde tradidit discipulo. *Nemini*, inquiens, *cito manus imponas. Vidit*, ait Dominus [a], *virum imponentem sibi manus, ut visum recipiat.* Fratres, Paulus hoc cum vidisset, non continuo illuminatus est. Numquid non exspectavit Ananiæ manum, quia venturum eum forte in somnis prævidit? Hæc dico vobis, carissimi, quia vereor ne quis forte sit inter vos, qui solo se somnio præsumat illuminatum esse; nec jam æquanimiter patiatur ad manum trahi, sed ductorem sese profiteatur aliorum. Cui enim necdum administrationis cura injuncta est, cui necdum credita dispensatio, cui necdum præceptum ut videat, & provideat his qui apertos oculos habentes nihil vident: quid hoc præsumere tentat, nisi quia meditatur inania, & quasi somnia vana sectatur? Caveamus ab hoc vitio, Fratres: semper, quod in nobis est, abjecti eligamus esse, & ad manus trahi, mansuetudinem & humilitatem discentes à Christo Domino, cui est honor & gloria in sæcula sæculorum, amen.

1 Tim. 5. 22.

Religiosi alium sequantur.

IN CONVERSIONE S. PAULI,

SERMO SECUNDUS.

1. CONVERSUS est hodie Paulus, immo Saulus conversus versus est in Paulum. Siquidem factus est tamquam evangelicus ille parvulus, de quo Dominus ait: *Nisi conversi fueritis, & efficiamini sicut parvulus iste, non intrabitis in regnum cælorum.* Forte enim seipsum dicebat. Nimirum ipse magnus Dominus & laudabilis nimis, ipse parvulus qui datus est nobis; nec tamen magnus interim, sed parvulus exhibetur, ut seipsum faciat gratum & efficax necessariæ parvitatis exemplum. Ad parvulum ergo sit conversio tua, ut discas parvulus esse: tu quoque cum converteris, parvulus fias. Enimvero audi, quàm evidenter ipsum tibi, in quo constituit formam conversionis, parvulum manifestat, signanter ea quæ sunt parvuli, in seipso imitanda proponens. *Discite a me*, inquit, *quia mitis sum, & humilis corde.* Gemina parvitas, humilitas & mansuetudo. Et illa interior, ista exterior parvitas. Utraque tamen non parva virtus est: nempe quam parvulus ille tam magnus unicum magisterium profitetur. Hodie ergo conversus est Paulus, hodie desiit esse Saulus. Hodie factus est humilis, & mitis corde. Probat oris confessio cordis humiliationem, dum clamat: *Domine, quid me vis facere?* Magis autem probat ipsa collatæ gratiæ magnitudo, quæ nimirum tam multa, nisi multum humili, data non fuit.

Matt. 18. 3. *Conversio nostra ad parvuli exemplum.* *Matt. 11. 29.* *Parvitas duplex.* *Act. 9. 6.*

2. Ceterum mansuetudo, quoniam exterior quæ-

* a Hæc verba, parenthesi in actis inclusa, Lucæ narranti tribuenda, non Christo.

Tom. III.

dam (ut diximus) parvitas, & ob hoc manifestior est, tripliciter nobis in conversione hac commendatur. Triplici quidem velut ariete mansuetudo nostra pulsatur, verborum injuriis, damnis rerum, corporis læsione. In his tribus omnis exhibitio patientiæ, omnis exercitatio mansuetudinis. Probata est illa virtus, quam nihil horum videtur concutere potuisse. Considerare libet, quemadmodum Paulus super his omnibus in ipsa statim sua conversione tentatus, vere jam Paulus inventus sit, in hac parte vere jam mitis & patiens. *Saule, Saule, quid me persequeris? Durum est tibi contra stimulum calcitrare.* Durum equidem verbum, verbum increpatorium, plenum comminatione. Sane quod ad corpus pertinuit, concussus est & prostratus in terram. An vero & damno quoque probatus est? Et valde; siquidem ipsum ei lumen ademptum est oculorum, *& apertis*, ut scriptum est, *oculis nihil videbat.* Experta est in his tribus & exercitata patientia Job, quem in hac virtute opinatissimum Deus exemplar dedit. Sed vestræ hoc industriæ relinquimus vestigandum. Sufficit nos monere, formam veræ conversionis magna ex parte in hac mansuetudine constitutam: ut pudeat eos, qui conversi esse debuerant, vel in corporum læsione, vel in damno rerum, vel (quod magis indignum est) in verborum injuriis inveniri perversos penitus & aversos.

Mansuetudo triplici ariete pulsatur.

Paulus illæsus ab utroque.

Ibid. 4.

Ibid. 8.

2. Febr.

IN PURIFICATIONE B. MARIÆ,

Sermo primus.

De triplici misericordia.

Christi processio prima ejusque ratio.

1. Hodie templi Dominum in templum Domini Virgo Mater inducit: Joseph quoque sistit Domino, non suum, sed ejus filium dilectum, in quo ei bene complacuit. Agnoscit Simeon justus quem exspectabat, Anna quoque vidua confitetur. Ab his quatuor primo hodierna processio celebrata est, quæ postmodum exsultatione universæ terræ in omni loco & ab omni gente celebraretur. Nec sane mirum, si tunc parva fuit, quandoquidem parvus erat qui suscipiebatur. Nullum ibi locum peccator habuit: omnes justi, omnes sancti, omnes fuere perfecti. Sed numquid hos tantum salvabis, Domine? Crescat corpus, crescat & miseratio. Homines & jumenta salvabis, Domine, cum multiplicaveris misericordiam tuam, Deus. In secunda jam processione præeunt turbæ, turbæ sequuntur; nec virgo portat, sed asellus. Neminem itaque dedignatur, nec ipsos qui computruerunt tamquam jumenta in stercore suo: non dedignatur, inquam, sed si apostolica vestimenta non desint, si doctrina eorum, si morum justitia, si obedientia, si caritas cooperiat multitudinem peccatorum, ex hoc jam processionis suæ gloria non censebit indignos. Magis vero & ipsam, quæ tam paucis collata videtur, nobis quoque ab ipso invenire est reservatam. Quidni reservaret posteris, quam & prærogavit antiquis?

Christi processio

2. David, rex & propheta, exsultavit ut videret diem istum: vidit, & gavisus est. Alioquin si non viderat, unde psallebat: *Suscepimus*, inquit, *Deus misericordiam tuam in medio templi tui?* Suscepit hanc misericordiam Domini David, suscepit Simeon, suscepimus & nos, & quicumque sunt præordinati ad vitam: siquidem Christus heri, & hodie, & in æternum. In medio enim templi misericordia est, non in angulo aut diversorio, quia non est acceptio personarum apud Deum. In communi posita est, offertur omnibus, & nemo illius expers, nisi qui renuit. Derivantur aquæ tuæ foras, Domine Deus: nihilo minus tamen fons tuus tibi proprius est, & non bibit alienus ex eo. Qui tuus est, non videbit mortem, donec viderit Christum Domini, ut securus dimittatur in pace. Quidni dimittatur in pace, qui Christum Domini habet in pectore? Ipse enim est pax nostra, qui per fidem habitat in cordibus nostris. Tu quomodo hinc exibis, anima misera, quæ ducem itineris Jesum ignoras? Ignorantiam enim Dei quidam habent. Unde hoc? nempe quia Lux venit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras, quàm lucem. *Et Lux*, inquit, *in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt.* Acsi dicat: Et in plateis derivantur aquæ, & alienus non bibit ex eis; & misericordia in medio templi est: nemo * tamen accedit ex his quos manet æterna damnatio. Medius vestrum stat, ô miseri, quem vos nescitis: ut morientes, antequam videritis Christum Domini, non in pace dimittamini: sed potius rapiamini à rugientibus præparatis ad escam.

Psal. 47. 10.

Dei misericordia omnibus oblata.

Joan. 1.

* al. tamen non accedit.

3. *Suscepimus, Deus, misericordiam tuam in medio templi tui.* Longe est hæc gratiarum actio à voce illa gementis: *Domine, in cælo misericordia tua, & veritas tua usque ad nubes.* Quid enim? Videturne tibi in medio fuisse misericordia, cum apud solos cæligenas spiritus haberetur? At ubi sane minoratus est Christus paulo minus ab Angelis, factusque est Dei & hominum mediator, ac velut lapis angularis pacificavit per sanguinem suum quæ in cælis sunt, & quæ super terram; ex hoc plane jam suscepimus, Deus, misericordiam tuam in medio templi tui. Eramus enim & nos natura filii iræ, sed consecuti sumus misericordiam. Cujus iræ filii, & quam misericordiam consecuti? Nempe filii ignorantiæ, ignaviæ, captivitatis: & consecuti sumus sapientiam, virtutem, redemptionem. Ignorantia mulieris seductæ excæcaverat nos: mollities viri abstracti & illecti à propria concupiscentia enervaverat nos: malitia diaboli expositos juste à Deo captivaverat nos. Sic ergo nascimur universi, primum quidem viæ civitatis habitaculi prorsus ignari; deinde imbecilles & ignavi, ut etsi nota nobis esset via vitæ, propria tamen præpediremur & detineremur inertia; postremo captivi sub pessimo crudelissimoque tyranno, ut licet prudentes essemus atque robusti, ipsa tamen miseræ servitutis opprimeremur conditione. Numquid non misericordia & miseratione multa opus habet tanta miseria? Aut certe si jam salvi facti sumus ab hac triplici ira per Christum, qui factus est nobis sapientia à Deo Patre, & justitia & sanctificatio, & redemptio: quanta nobis vigilantia opus est, dilectissimi, ne forte (quod absit) inveniantur nostra novissima pejora prioribus, si denuo contingat iram incidere, utpote qui non natura jam, sed propria voluntate filii iræ sumus?

Psal. 47. 10.

Psal. 35. 6.

Misericordiam contra iram ... consecuti sumus.

4. Amplectamur itaque misericordiam, quam in medio templi suscepimus, & cum beata Anna non dimoveamur à templo. *Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos*, ait Apostolus. Prope est hæc misericordia, prope est verbum in ore vestro, & in corde vestro. Denique in cordibus vestris per fidem habitat Christus. Hoc templum ejus, & hæc sedes ejus: nisi forte excidit vobis, quoniam *anima justi sedes sapientiæ est* a. Quod ergo frequenter, immo & semper admonere cupio fratres meos, obsecro & nunc, ambulemus non secundum carnem in carne, ne displiceamus Deo. Non simus amici hujus sæculi, ne Dei constituamur inimici. Resistamus quoque * diabolo, & fugiet à nobis, ut libere jam ambulemus in spiritu, & in corde sit conversatio nostra. Siquidem corpus quod corrumpitur, aggravat, & enervat, & effeminat animam; & terrena inhabitatio sensum multa cogitantem deprimit, ut ad cælestia non assurgat. Unde & sapientia hujus mundi stultitia est apud Deum; & à maligno qui superatur, ei & servus addicitur. Porro in corde suscipitur misericordia, in corde habitat Christus, in corde loquitur pacem in plebem suam, & super sanctos suos, & in eos qui convertuntur ad cor.

1. Cor. 3.

* al. diabolo.

Sap. 9.

1. Cor. 3.

a Hic locus tamquam ex Scriptura passim laudatur à sanctis Patribus, Gregorio M. aliisque, & à Bernardo, ut Sermone 27. in Cantica, ubi vide Horstii Notas.

IN PURIFICATIONE B. MARIÆ,

SERMO SECUNDUS.

De ordine & modo processionis Christi in templum.

1. GRatias Redemptori nostro, qui tam copiose prævenit nos in benedictionibus dulcedinis, sacramentis infantiæ suæ gaudia nostra multiplicans. Celebratis siquidem paulo ante Nativitate, Circumcisione, & Apparitione ejus, festus hodie nobis Oblationis ipsius dies illuxit. Hodie namque sistitur Creatori terræ fructus sublimis: hodie placabilis & Deo placens hostia virgineis manibus offertur in templo, portatur à parentibus, à senibus exspectatur. Offerunt Joseph & Maria sacrificium laudis, sacrificium matutinum; Simeon & Anna suscipiunt. Ab his quatuor celebrata processio est, quæ per quatuor orbis climata sollemnibus hodie gaudiis ad memoriam revocatur. Quia ergo festivam hodie & nos ipsi, præter ceterarum consuetudinem [a] sollemnitatum, acturi sumus processionem, non inutile arbitror modum ipsius & ordinem diligentius intueri. Processuri sumus bini & bini, candelas habentes in manibus, ipsas quoque succensas, nec quolibet igne, sed qui prius in ecclesia sacerdotali benedictione fuerit consecratus. Ad hæc futuri sunt in processione nostra novissimi primi, & primi novissimi: & cantabimus in viis Domini, quoniam magna est gloria Domini.

2. Merito sane bini & bini procedimus: sic enim ob commendationem fraternæ caritatis & socialis vitæ missos à Salvatore discipulos Evangelia sacra testantur. Turbat processionem, si quis solitarius incedere curat: nec sibi soli nocet, sed etiam ceteris est molestus. Hi sunt qui segregant semetipsos, animales, spiritum non habentes, nec solliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis. Jam vero sicut non est bonum esse hominem solum, sic in conspectu Domini vacuum apparere est prohibitum. Cum enim arguantur otiositatis ipsi quoque quos nemo conduxit: qui jam conducti sunt, si otiosi inventi fuerint, quid merentur? *Fides quippe sine operibus mortua est.* Ipsa denique opera nostra in fervore agenda sunt, & in desiderio cordis: ut sint lucernæ ardentes in manibus nostris. Alioquin timendum est, ne forte tepidos nos evomere incipiat, qui in Evangelio loquitur, dicens: *Ignem veni mittere in terram. & quid volo nisi ut ardeat?* Hic plane sacer & benedictus est ignis, quem Pater sanctificavit & misit in mundum, & cui benedicitur in ecclesiis, sicut scriptum est: *In ecclesiis benedicite Deo Domino.* Habet enim etiam adversarius noster, utpote perversus divinorum operum æmulator; habet, inquam, ignem suum & ipse, ignem concupiscentiæ carnalis; ignem invidiæ & ambitionis, quem Salvator in nobis non accendere, sed exstinguere venit. Denique si quis alienum hunc ignem in divino offerre præsumpserit sacrificio, etiamsi patrem habeat Aaron, morietur in iniquitate sua.

3. Porro super hæc quæ de sociali vita & fraterna dilectione, de bonis operibus, & fervore sancto dicta sunt; humilitatis virtus maxima, maximeque necessaria est, ut honore præveniamus invicem: nec modo priores, sed & ipsos juniores sibi quisque præponat: quæ nimirum humilitatis perfectio est, & justitiæ plenitudo. Et quoniam hilarem datorem diligit Deus, & fructus caritatis est gaudium in Spiritu-sancto; cantemus, ut dictum est, in viis Domini, quoniam magna est gloria Domini: cantemus Domino canticum novum, quia mirabilia fecit. In quibus omnibus si quis forsitan proficere dissimulat, & proficisci de virtute in virtutem; noverit quisquis hujusmodi est, in statione, non in processione se esse, immo vero & in regressione: quoniam in via vitæ non progredi, regredi est, cum nihil adhuc in eodem statu permaneat. Porro PROFECTUS NOSTER in eo consistit, (ut sæpius me dixisse memini) ut numquam arbitremur nos apprehendisse, sed semper extendamur ad anteriora, incessanter conemur in melius, & imperfectum nostrum divinæ misericordiæ obtutibus jugiter exponamus.

Tom. III, Non proficere, est deficere.

IN PURIFICATIONE B. MARIÆ,

SERMO TERTIUS.

De Puero, Maria, & Joseph.

1. PUrificationem beatæ Mariæ virginis hodie celebramus, quæ secundum legem Moysi facta est, transactis à nativitate Domini quadraginta diebus. In Lege enim scriptum erat, ut mulier quæ suscepto semine peperisset filium, immunda esset septem diebus, & octava die circumcideretur puer: dehinc ablutioni & purificationi intenta, abstineret ab ingressu templi triginta tribus diebus: quibus expletis, offerret filium Domino cum muneribus. Sed quis non advertat in ipso sententiæ hujus initio, liberam omnino Matrem Domini ab hoc præcepto? Putas enim quia dicturus Moyses mulierem, quæ peperisset filium, immundam esse, non timuerit super Matre Domini blasphemiæ crimen incurrere, & idcirco præmiserit, *suscepto semine?* Alioquin nisi parituram prævidisset sine semine Virginem, quæ necessitas erat de suscepto semine fieri mentionem? Patet itaque quod lex ista Matrem Domini non includit, quæ non suscepto semine filium peperit, sicut prædictum erat per Jeremiam, quia *novum faceret Dominus super terram.* Quæris quod novum? *Mulier,* inquit, *circumdabit virum.* Non ab altero viro virum suscipiet, non humana lege concipiet hominem: sed intra viscera intacta & integra virum claudet: ita sane ut intrante & exeunte Domino, juxta alium Prophetam, porta orientalis clausa jugiter perseveret.

Levit. 12. 2. Purificationis ratio & institutio.

Matrem Domini non fuisse legi purif. obnoxiam.

Jerem. 31. 22.

Ezech. 44. 2.

2. Putas ergo non poterat moveri animus ejus, & dicere: Quid mihi opus purificatione? Cur abstineam ab ingressu templi, cujus uterus nesciens virum, templum factus est Spiritus-sancti? Cur non ingrediar templum, quæ peperi Dominum templi? Nihil in hoc conceptu, nihil in partu impurum fuit, nihil illicitum, nihil purgandum: nimirum cum proles ista fons puritatis sit, & purgationem venerit facere delictorum. Quid in me legalis purificet observatio, quæ purissima facta sum ipso partu immaculato? Vere, ô beata Virgo, vere non habes causam, nec tibi opus est purificatione. Sed numquid filio tuo opus erat circumcisione? Esto inter mulieres tamquam una earum: nam & filius tuus sic est in numero puerorum. Circumcidi voluit: & non multo magis velit offerri? Offer filium tuum, Virgo sacrata, & benedictum fructum ventris tui Domino repræsenta. Offer ad nostram omnium reconciliationem hostiam sanctam, Deo placentem. Omnino acceptabit Deus Pater oblationem novam, & pretiosissimam hostiam, de qua ipse ait: *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui.* Sed oblatio ista, Fratres, satis delicata videtur, ubi tantum sistitur Domino, redimitur avibus, & ilico reportatur. Veniet, quando non in templo offeretur, nec inter brachia Simeonis, sed extra civitatem inter brachia crucis. Veniet, quando non redimetur alieno, sed alios redimet sanguine proprio, quia redemptionem eum misit Deus Pater populo suo. Illud erit sacrificium vespertinum, istud est matutinum. Istud quidem jucundius, sed illud plenius. Istud enim tempore nativitatis, illud jam in plenitudine ætatis. De utroque tamen potes accipere quod Propheta prædixit: *Oblatus est, quia ipse voluit.* Nam & modo oblatus est, non quia opus habuit, non quia sub Legis edicto fuit, sed quia ipse voluit: & in cruce nihilo minus oblatus est, non quia meruit, non quia Judæus potuit, sed quia ipse voluit. Voluntarie sacrifi-

Matt. 3. 17.

Oblationis hodiernæ & oblationis in cruce collatio.

Isai. 53. 7.

[a] Huc pertinet Abælardi objectio in epistola 5. ad Bernardum: *Processionum fere totam venerationem à vobis exclusistis.*

Tom. III.

cabo tibi, Domine, quia voluntarie oblatus es pro A mea salute, non pro tua necessitate.

Offerre Deo nos ipsos debemus.

3. Sed quid, Fratres, nos offerimus, aut quid retribuimus illi pro omnibus quæ retribuit nobis? Ille pro nobis obtulit hostiam pretiosiorem quam habuit, nimirum qua pretiosior esse non potuit: & nos ergo faciamus quod possumus, optimum quod habemus offerentes illi, quod sumus utique nosmetipsi. Ille seipsum obtulit: tu quis es qui teipsum offerre cuncteris? Quis mihi tribuat, ut oblationem meam dignetur majestas tanta suscipere? Duo minuta habeo, Domine, corpus & animam dico: utinam hæc tibi perfecte possim in sacrificium laudis offerre! Bonum enim mihi, longeque gloriosius atque utilius est, ut tibi B magis offerar, quam ut deserar mihi ipsi. Nam ad me ipsum anima mea conturbatur, in te vero exsultabit spiritus meus, si tibi veraciter offeratur. Fratres, morituro Domino Judæus mortuas hostias offerebat: sed

Ezech. 33.11.

jam nunc, *Vivo ego, dicit Dominus, nolo mortem peccatoris, sed magis ut convertatur & vivat.* Non vult Dominus mortem meam: & non libenter offero illi vitam meam? Hæc est enim hostia placabilis, Deo placens hostia, hostia viva. Sed in oblatione illa Domini tres fuisse leguntur: & in oblatione nostra tria nihilo minus à Domino requiruntur. Fuit in oblatione illa Joseph sponsus Matris Domini, cujus filius putabatur: fuit & ipsa virgo Mater, & puer Jesus C qui offerebatur. Sit ergo & in oblatione nostra constantia virilis, sit continentia carnis, sit conscientia

Oblationis nostræ tres conditiones.

humilis. Sit, inquam, in proposito perseverandi animus virilis, sit in continentia castitas virginalis, sit in conscientia simplicitas & humilitas puerilis, amen.

IN NATALI SANCTI VICTORIS [a] Confessoris,

XXVI. Febr.

SERMO PRIMUS.

* al. virtus.

1. VIctoris vita * & gloria specialis non tam ad gloriam, quàm ad virtutem provocat omnes qui recto sunt corde. Non recti plane, sed perversi est D animi, ante quærere gloriam, quàm exercere virtutem, & velle coronari qui legitime non certaverit.

Psal. 126. 2.

Vanum est vobis, inquit, *ante lucem surgere*. Ita est. FRUSTRA ad celsitudinem nititur gloriæ, qui prius non claruit virtute. Frustra fatuæ virgines sponso obviam surgunt, quarum lampades exstinguuntur: & ideo fatuæ, quia vacuis gloriantur lampadibus, virtutis oleum non habentes. Absit mihi gloriari nisi in gloria illorum, quibus Propheta congratulans ait:

Psal. 88. 16.

Domine, in lumine vultus tui ambulabunt, & in nomine tuo exsultabunt tota die, & in justitia tua exaltabuntur.

Gloria sine virtute inanis.

Et infert: *Quoniam gloria virtutis eorum tu es.* Pulcre non eorum, sed virtutis eorum gloria commendatur. E Quæ enim sine virtute est gloria, profecto indebita venit, præpropere affectatur, periculose captatur. Virtus, gradus ad gloriam: virtus, mater gloriæ est. Fallax gloria & vana est pulcritudo, quam illa non parturivit. Sola est, cui gloria jure debetur, & secure impenditur.

2. Sancto Victori nec virtus, nec gloria deest: sed quemadmodum ambæ res, & quo ordine in homine processerunt, id operæ pretium intueri. Pugnavit fortiter, viriliter superavit: & sic demum gloria & honore coronatur. Quomodo nempe inglorius remansisset bellator fortis, humilis victor? Quamquam nec in die virtutis suæ sine gloria fuit, signis & prodigiis F admirandus. Habemus, dilectissimi, in vita Victoris,

In sanctis quædam miranda, quædam imitanda.

& quod digne miremur, & quod salubriter imitemur. Miror vina dedisse in eremo, non vitem, sed fontem. Miror & stupeo infantem adhuc in utero pavori fuisse pavendis dæmoniis, quippe ab ipsis præcognitum, & jam tunc ex nomine designatum. Nec vacuum nomen, ubi hostium fuga & extorta confessio victoriam concessit infantulo. Quis item non miretur furem à A dæmone deprehensum, & rursum à dæmone mox hominem liberatum? Quis non etiam omni admiratione stupendum ducat, carne circumdatum hominem, cælis patentibus, carnis oculos superno infigere lumini, & videre visiones Dei, angelico insuper mulceri cantico, doceri oraculo? Hæc atque similia in sancto homine veneramur, non æmulamur. Merito quidem, quando & sine salutis periculo possunt non fieri, & sine salutis periculo nequeunt usurpari. Tutius sane æmulanda solidiora, quàm sublimiora; & quæ magis virtutem redoleant, gloriam minus.

3. Studeamus proinde moribus conformari, cui in mirabilibus similari, etsi volumus, non valeamus. B Æmulemur in viro sobrium victum, devotum affectum: æmulemur mansuetudinem spiritus, castimoniam corporis, oris custodiam, animi puritatem: ponere frenum iræ & modum linguæ, dormire parcius, orare frequentius, commonere nosmetipsos psalmis, hymnis & canticis spiritualibus: diebus jungere noctes, & divinis laudibus occupare. Æmulemur charismata meliora. Discamus ab ipso, quod mitis & humilis corde fuit. Æmulemur, inquam, quod exstitit liberalis in pauperes, jucundus ad hospites, patiens ad peccantes, benignus ad omnes. Hoc enim melius. In his forma est cui imprimamur, in miraculis gloria à qua reprimamur. Illa lætificent, ista ædificent; mo-C veant illa, ista promoveant. Epulemur, dilectissimi, ad mensam divitis vocati, mensam abundantem panibus, deliciis cumulatam. Annon dives, qui exemplis nos reficit, protegit meritis, lætificat signis? Dives plane, in cujus hodie convivio sollemni Angeli & homines pariter congregantur: hi ut reficiantur, illi ut delicientur; isti ut proficiant, illi ut gaudeant. Cujus vita repleta bonis, quid nisi mensa referta cibis? Nec tamen omnibus omnia apponuntur, sed ut tollat quisque quod sibi expedire & convenire videbit.

4. Et ego quidem consilio salubriori diligenter considero quæ mihi apponuntur. Cautum est mihi eligere mea, & aliena non tangere. Non extendam manum D ad gloriam miraculorum: ne si attentavero quod desuper non accepi, perdam merito & quod videor accepisse. Non levo cum illo oculos ad rimanda secreta cælestia, ne oppressus à gloria confusus resiliam, sero confugiens ad consilium Sapientis, qui ait: *Altiora te ne quæsieris, & fortiora te ne scrutatus fueris.* (Eccl. 3. 22.) Infertur mensis vinum novum aquarum rubentium: non tango, quia non mihi appositum scio, qui similiter elementa mutare, naturas innovare non valeo. Cerno item in mensa Victoris Angelos illum audisse canentes. Numquid videbo & ego mihi supernos exhiberi cantores: aut certe citharœdos illos de Apocalypsi coram me citharizare in citharis suis? (Apoc. 14.) Imperat E ille dæmonibus adhuc in corpore vivens, vinctum in corpore solvit corpore jam solutus. Cibi sunt, sed non mei, equidem jucundi & sapidi: sed non tangit illos anima mea, quoniam non est inopi mihi, unde sufficiam talia redhibere. At si diligenter considero, ecce præ oculis in mensa Sancti, censura judicii, disciplinæ vigor, sanctitatis speculum, vitæ forma, virtutis insigne. Hæc à me & absque præsumptione sumuntur, & salubriter insumuntur: & si dissimulo, districte reposcuntur.

5. Audi adhuc quænam mihi jure apposita putem. Si panem doloris & vinum compunctionis de divitis mensa obtuleris, tollo securus qui sum pauper & in-F ops. Erunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte, & (Psal. 41. 4.) poculum meum cum fletu miscebo. (Psal. 101. 10.) Pars mea hæc, qui dolenda commisi. Nec me tamen pigebit, ut æstimo, cibi hujus; quoniam qui apposuit scientiam, addidit & dolorem. Sed & si temperantiæ, si justitiæ, si prudentiæ vel fortitudinis exempla appareant, ea incunctanter sumo, sciens quia talia oportet me præparare. Hæc mihi apponi, hæc à me repetitum iri non dubito. Numquid signa & prodigia exigenda à nobis

a Ejus corpus asservatur in monasterio Arremarensi, vulgo *Montier-Ramey*, diœcesis Trecensis: depositio vero celebratur IV. Kal. Martii. Ejusdem officium habes sub finem hujusce tomi. Vide epistolam modo 398.

sunt, ut ea diviti vicissim præparemus? Fratres, vasa sunt in honorem illi qui nos invitavit, non cibi pauperum. Tu ergo qui invitatus es, diligenter considera quid tibi ille, quid sibimet apposuerit. Non enim quicquid in mensa apponitur, tibi apponitur. Quid si in poculo aureo fuerit propinatum? Non poculum tibi, sed potus apponitur: sume potum, & pone aurum. Ergo EXEMPLA bonorum operum & rectitudinem morum Paterfamilias communicat ita domesticis, ut prærogativam sibi retineat in miraculis. In his tamen atque illis ille glorificandus est, cujus est munus sancte vivere, cujus virtus signa facere, qui in Trinitate perfecta vivit & regnat Deus in secula seculorum, amen.

IN NATALI S. VICTORIS CONFESS.

SERMO SECUNDUS.

1. GAudete in Domino, dilectissimi, qui inter continua suæ pietatis beneficia indulsit hominem mundo, cujus multi salvarentur exemplo. Iterum dico, gaudete, quod factus de medio appropiavit Deo, ut multo plures ejus intercessione salventur. Habet ex hominibus, cui hominum peccata donet misericors & miserator Dominus: habet tempus & locum intercedendi pius & misericors advocatus; equidem locum quietum & tempus feriatum. In terris visus est, ut esset exemplo: in cælum levatus est, ut sit patrocinio. Hic informat ad vitam, illic invitat ad gloriam. Factus est mediator ad regnum, qui fuit incitator ad opus. Bonus mediator, qui sibi jam postulans nihil, totum in nos transferre desiderat, & supplicantis affectum, & supplicationis fructum. Quid enim quærat sibi, qui nullius eget? Dominus conservat eum, & vivificat eum, & beatum facit eum in gloria: nihil illi deerit in loco pascuæ collocato. Hæc dies gloriosæ migrationis ejus, dies lætitiæ cordis ejus; exsultemus & lætemur in ea. Introivit in potentias Domini; gaudeamus, quia nunc potentior est ad salvandum.

2. Hodie Victor posito corpore, quo solo præpediri ab introitu gloriæ videbatur, tanto alacrior, quanto expedirior, penetravit in sancta, similis factus in gloria Sanctorum. Hodie de novissimo & humili loco, quem sibi ex consilio Salvatoris elegerat, ipso summo Patrefamilias evocante, verus amicus ascendit superius, & est illi gloria coram simul discumbentibus. Hodie despecto mundo, & mundi principe triumphato, supra mundum vere Victor ascendit, accipiens de manu Domini coronam victoriæ. Ascendit autem cum immensa supellectili meritorum, clarus triumphis, miraculis gloriosus. Pausat miles emeritus, & post labores sudoresque sacræ peractæ militiæ locatur feliciter, coronatur sublimiter. Anima ejus in bonis demorabitur. Quæris ubi? cum Abraham, Isaac, & Jacob in regno cælorum. Ita cum talibus & tali in loco sibi sedet: sedet excelsa & fulgida, sedet lætabunda & laudans: sedet delicata & ornata monilibus suis, stipata malis, fulcita floribus: sedet, inquam, sibi, vacua curis, deliciis affluens, abundans otii & quietis ad vacandum sapientiæ. Quæ sedit & flevit super flumina Babylonis, sedet modo ad fontem vitæ, & conversatio illi secus torrentem voluptatis, cujus impetus lætificat civitatem Dei. Invehit sibi fontem hortorum, puteum aquarum viventium, & cum Samaritana potatur aqua sapientiæ salutaris, ut non sitiat in æternum. Datur illi de fructu manuum suarum, & laudant eam in portis opera ejus, & gloriatur testimonio conscientiæ; conscientiæ dico suæ, non alterius. Sedet media Angelorum, digna plane eorum consortio, quorum desiderio flagrat, puritate nitet, castimonia decoratur. Sedet inter Apostolos vir apostolicæ gratiæ: nec est quod se abscondat à cuneo Prophetarum, qui quem illi prædixerunt, glorificavit, & portavit in corpore suo. Neque se putat à victoriosis Martyrum choris Victor noster arcendum, qui duro & diuturno martyrio viventem sui corporis hostiam immolavit. Tom. III.

3. Sedet veteranus miles, debita jam suavitate & securitate quietus: securus quidem sibi, sed nostri sollicitus. Non enim cum putredine carnis simul se exuit visceribus pietatis: nec sibi sic induit stolam gloriæ, ut nostræ pariter miseriæ, suæque ipsius misericordiæ oblivionem indueret. Non est terra oblivionis, quam anima Victoris inhabitat: non terra laboris, ut occupetur in ea: non denique terra, sed cælum est. Numquid cælestis habitatio animas quas admittit indurat, aut memoria privat, aut spoliat pietate? Fratres, latitudo cæli dilatat corda, non arctat; exhilarat mentes, non alienat; affectiones non contrahit, sed extendit. In lumine Dei serenatur memoria, non obscuratur: in lumine Dei discitur quod nescitur, non quod scitur dediscitur. Superni spiritus illi, qui ab initio cælos inhabitant, numquid quia incolunt cælos, despiciunt terras, & non magis eas visitant & frequentant? Numquid quod semper vident faciem Patris, ministerium evacuat pietatis? Omnes nihilo minus administratorii spiritus sunt, missi in ministerium propter eos, qui hereditatem capiunt salutis. Quid ergo? Discurrunt Angeli, & succurrunt hominibus: & qui ex nobis sunt, nesciunt nos, nec norunt jam compati, in quibus passi sunt & ipsi? Qui dolores nesciunt, sentiunt tamen nostros: & qui venerunt de magna tribulatione, non recognoscunt jam in quo fuerunt? Scio qui dixit: *Me exspectant justi, donec retribuas mihi.* Justus est Victor, etiam exspectans nostram procul dubio retributionem. Non est ille pincerna Pharaonis, qui inventam gratiam retinuit sibi, prophetæ sui pariter & captivi minime recordatus. Minister Christi est, Christum sequitur. Non est ille oblitus suæ promissionis, nec socio passionis regni consortium denegavit. Non est discipulus contra Magistrum; non potest Victor quicquam facere, nisi quod viderit Magistrum facientem. Opera quæ ille fecit, & iste fecit similiter.

Sancti in cælis securi de se, at pro nobis solliciti.

Hebr. 1. 14.

Sancti nobis compatiuntur.

Psal. 141. 8.

Gen. 40. 23.

4. Jam cælos ingressus, quos & ante apertos beatis oculis suspiciebat, vere nunc revelata facie speculatur gloriam Dei, absorptus quidem, sed non oblitus clamorem pauperum. Beata visio, qua in eamdem imaginem transformatur de claritate in claritatem, tamquam à Domini spiritu. Parvulus ad pugnam, magnus ad victoriam, matris viscera necdum exiens, & jam ejiciens dæmonia, cum incremento virtutum ac meritorum Victor vivens inter peccatores translatus est. O virum præcipuæ sanctitatis! qui ante sanctus quàm natus, ante opere quàm nomine Victor. Adhuc utero clausus jam de hoste triumphavit. O venerandam etiam ipsis Angelis sanctitatem! quam pari studio, etsi dispari voluntate, & mali fugitant & frequentant boni. Nec facile dixerim quid virum adstruat sanctiorem, horum favor, aut pavor illorum. Corpore denique terras, mente cælos inhabitans, aliquando familiarius aliquid nuntiantes, aliquando ineffabili cantus suavitate plausibiles supernorum voces spirituum audiebat. Vere anima tua, Victor, una ex gemmis, quæ tibi in cruce apparuerunt. Vere infixa cruci, cum divinæ inserta gloriæ, eamdem sibi claritatis imaginem induit, quam invenit. Vincenti expandit gremium suum, qui pugnanti dederat spiritum suum. O victrix anima, quæ sicut passer transvolans, mundi laqueos evasisti! respice ad incautas animas intricatas illis, periclitantes in illis, ut tuo patrocinio eruamur.

Victor Angelis familiaris, dæmonibus terribilis.

5. O miles emerite, qui christianæ militiæ duris laboribus angelicæ felicitatis requiem commutasti! respice ad imbelles, & imbecilles commilitones tuos, qui inter hostiles gladios & spirituales nequitias tuis laudibus occupamur. O Victor inclyte, qui & de terra, & de cælo gloriosissime triumphasti, illius gloriam nobiliter superbus despiciens, & hujus regna pie violentus diripiens! respice de cælo ad vinctos terræ, ut hæc sit tuorum consummatio triumphorum, si & nobis demum vicisse te sentiamus. Nam si ex re nomen tibi, perfecta veritas nominis ex nostra liberatione censebitur. Et certe deest interpretationi, quamdiu nos, qui tui su-

Oratio ad S. Victorem.

Tom. III. mus, minime liberamur. Quàm pium, quàm dulce, quàm suave, ô Victor, in hoc loco afflictionis & in hoc corpore mortis te canere, te colere, te precari! Nomen tuum & memoriale tuum favus distillans in labiis captivorum; mel & lac sub lingua eorum, qui tui memoria delectantur. Eia ergo fortis athleta, dulcis patrone, advocate fidelis, exsurge in adjutorium nobis, ut & nos de nostra ereptione gaudeamus, & tu de plena victoria glorieris. O omnipotens Pater, peccavimus tibi facti filii alieni: sed appropiavimus in Victore, qui dum vicit cupiditatem tuam, vincat & iram tuam, nos quoque in gratiam potenter restituat. O victor Jesu, te in nostro Victore laudamus, quia te in illo vicisse cognoscimus. Da ei, piissime Jesu, sic de sua in te victoria gloriari, ut non subeat oblivio nostri. Fili Dei, immitte ei nostri semper in conspectu tuo memorem esse, nostram in tuo tremendo judicio suscipere & agere causam, qui cum Patre & Spiritu-sancto vivis & regnas Deus per omnia sæcula sæculorum, amen.

xxi. Martii.

IN NATALI S. BENEDICTI ABBATIS, SERMO.

1. Convenientibus vobis in unum ad audiendum verbum salutis, magnus mihi timor est, Fratres mei, ne quis forte minus digne illud recipiat, & non sicut recipiendum est verbum Dei. Scio enim terram, (Heb. 6. 8.) quæ sæpius supervenientem in se receperit imbrem, si fructum non fecerit, reprobam fore, & proximam maledicto. Et ego utique, si possem, benedictiones vobis dare mallem, & non maledictiones. Immo vero ipsam benedictionem cælestis utique Patris nostri, non meam (quam tamen ipso quidem dignante accipitis per os meum) opto vobis benedictionem manere semper, nec in maledictionem posse mutari.

2. Celebramus hodie magistri nostri gloriosi Benedicti natale: pro eo vobis & de eo sollemnis ex more sermo debetur[a]. Cujus dulcissimum nomen, cum omni vobis jucunditate amplectendum est & honorandum: quoniam ipse dux noster, ipse magister & legifer noster est. Delector quidem & ego in ipsius memoria, licet non meo sine rubore beati hujus Patris nomen audeam memorare. Est enim mihi de ipsius imitatione vobiscum sæculi abrenuntiatio, & monasticæ professio disciplinæ: sed singulariter sine vobis cum eo participo nomen Abbatis. Abbas fuit, & ego. O Abbas, & Abbas! Nomen unum, sed in altero sola (Bernardi modestia.) magni nominis umbra. Ministerium unum, sed heu me! quàm dissimiles ministri, quantum ministratio ipsa dissimilis! Væ mihi, si tam longe à te fuero, ô beate Benedicte, in futuro, quàm à tuæ vestigiis sanctitatis longe esse reperior in præsenti. Sed non mihi hæc apud vos perorare necesse est. Scio quod scientibus me loquar: tantum peto, ut pudorem hunc, & hunc timorem meum fraterna compassione levetis.

3. Quando tamen omnino dispensatio mihi credita est, etsi non habeo apud me quod vobis apponam, quæram à beato Benedicto tres panes, quibus vos pascam. Reficiat vos sanctitas ejus, justitia ejus, pietas ejus. Recolite, dilectissimi, quod non omnes qui in processione Domini fuerunt, sua illi prostraverint vestimenta. In illa, inquam, processione, quam annuente Domino in proximo sumus celebraturi, quando venienti Domino ad passionem, & sedenti super asellum populi occurrerunt, non omnes vestimenta sua prosternebant in via, sed cædebant aliqui ramos de arboribus. Non erat hoc magnum: quod gratis acceperant, gratis dabant. Verumtamen ne ipsi quidem penitus otiosi fuerunt, sed nec à processione leguntur exclusi. Fratres mei, pium Christi jumentum, qui cum Propheta dicere potestis, *Ut jumentum factus sum apud te, & ego semper tecum:* vos quibus insidet Christus, quo- (Psal. 72. 23.) niam *anima justi sedes est sapientiæ*; & Apostolus prædicat *Christum Dei virtutem, & Dei sapientiam*: si non habeo vestes quas pedibus vestris prosternam, tentabo vel ramos cædere de arboribus, ut tantæ processioni vel parum aliquid non desit ministerii mei. (1 Cor. 1. 24.)

4. Arbor fuit beatus Benedictus, grandis atque fructifera, tamquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum. Ubi sunt decursus aquarum? Profecto in vallibus: quia inter medium montium pertransibunt aquæ. Quis enim non videat etiam torrentes montium ardua declinare, & mediam ad humilitatem semper divertere vallis? Sic profecto, sic Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Securus hic fige pedem, quicumque es jumentum Christi; super hunc ramum innitere, semitam vallis incede. Nimirum in monte sibi sedem constituit serpens antiquus, mordens ungulas equi, ut cadat ascensor ejus retro: propterea vallem magis elige ad ambulandum, vallem elige ad plantandum. Neque enim vel in serendis arboribus montana solemus eligere, quod frequenter arida sint & petrosa. In vallibus pinguedo est: ibi proficiunt plantæ, ibi plena spica, ibi centesimus oritur fructus, juxta illud: *Et valles abundabunt frumento.* Audis quia ubique vallis laudatur, ubique humilitas prædicatur. Ibi ergo plantare, ubi decursus aquarum: quia ibi copia gratiæ spiritualis; & aquæ quæ super cælos sunt, laudant nomen Domini, id est, cælestes benedictiones faciunt ut laudetur. Stemus in hac, carissimi, & plantati stemus, ut non arescamus. Non moveamur quocumque flatu, sicut scriptum est: *Si spiritus habentis potestatem super te irruerit, locum tuum ne deseras.* Nulla enim tentatio vobis prævalebit, si non in magnis & in mirabilibus super vos ambuletis, sed permaneatis radicibus firmis in humilitate radicati atque fundati. Sic plantatus secus decursus aquarum sanctus iste Confessor Domini, fructum suum dedit in tempore suo.

5. Sunt enim qui fructum non faciunt: sunt qui faciunt, sed non suum: sunt qui faciunt suum, sed non in tempore suo. Sunt, inquam, arbores infructuosæ, ut quercus & ulmus, & silvestres aliæ arbores: sed hujusmodi nemo plantat in horto suo, quia non faciunt fructum: & si quem faciunt, non humano esui aptus est, sed porcino. Tales sunt filii hujus sæculi, agentes in comessationibus & ebrietatibus, in crapula & voracitate, in cubilibus & impudicitiis. Hæc namque porcorum cibos sunt, quos Judæus verus prohibetur comedere, Christianus scilicet, qui his non debet adhærere. Sicut enim caro porcina cum comeditur, nostræ adhæret carni, ut jam sit una caro: sic transgressor præcepti Dominici spurcos sibi sociat spiritus, & adhærendo eis unus cum eis efficitur dæmon. Nam & idcirco in sacrificiis prohibetur animal illud offerri, quod spurcos spiritus immundosque designet: qui relicta omni munditia, solis sibi in spurcitiis complacentes, vitiorum & criminum semper cœno delectantur involvi. Unde & in Evangelio, legio illa maledicta, dum ejiceretur ab homine, tamquam simile sibi animal porcos postulat, nec negantur. His fructum ferunt arbores infructuosæ, ad quarum radices securis posita jam videtur.

6. Arbores autem quæ fructum faciunt, sed non suum, hypocritæ sunt, cum Simone Cyrenæo crucem portantes non suam: qui religiosa intentione carentes, angariantur; & quæ non amant, amore gloriæ quam desiderant, facere compelluntur. Jam in eo quod dicitur, *in tempore suo*, arguuntur quidam ante tempus fructificare volentes. Nonne enim & arboribus nostris, citius quàm oporteat pullulantibus, timemus omnino floribus intempestivis? Sic sunt aliqui, quorum fructus, quia nimis propere, minus prospere oriuntur. Hi sunt, qui in initio conversionis suæ aliis fructificare continuo velle præsumunt, contra legis decreta arare in primogenito bovis, & ovis primogenita tondere festinantes. Vultis nosse quàm sollicite id vitaverit sanctus iste Magister noster? Et hunc ramum vobis appono: quoniam tribus annis soli Deo notus, ho-

a In codice Majoris-monasterii multa est in consequentibus verborum varietas, sed idem sensus, & trita lectio præferenda.

minibus mansit incognitus. Fructum quidem multum tulit, ipsi cernitis; sed in tempore suo. Neque enim credebat tempus esse fructificandi, quando tanta carnis tentatione gravatus est, ut pæne cederet, pæne discederet. Ego enim nec istum quidem ramum præteribo, quoniam etsi hirsutus quodammodo spinarum aculeis, quibus seipsum Domini Benedictus injecit; tamen utilis est omnino: utilis jumento Domini propter foveas tentationum, ne in eas incidat consentiendo, sed magis resistat, & viriliter agat, sustineatque Dominum ne desperet. Hic ergo fige pedem, Christi jumentum, & disce quantumcumque acerba tentatio sæviat, non cedere, nec credere propterea derelictum te esse à Domino, sed memineris scriptum esse: *Invoca me in die tribulationis, eruam te, & honorificabis me.*

7. Ergo, ut dicere cœperam, non credebat beatus Benedictus tunc esse fructificandi tempus, quando adhuc tantis tentationibus urgebatur: sed venit tempus, & in tempore suo fructum dedit. De fructu ejus sunt illa tria quæ superius tetigi: Sanctitas ejus, Justitia ejus, Pietas ejus. Sanctitatem miracula probant, doctrina pietatem, vita justitiam. Vides, ô jumentum Christi, ramos foliis virentes, vernantes floribus, onustos fructu. Super istos innitere, ut gressus rectos facias pedibus tuis. Sed quomodo tibi appono ejus miracula? numquid ut miracula facere velis? Nequaquam, sed ut miraculis ejus innitaris: videlicet ut confidas & gaudeas, quod sub tali positus es pastore, quod tantum meruisti habere patronum. Omnino enim valde potens est in cælis, qui tam potens exstitit in terris; secundum magnitudinem gratiæ, magnitudine gloriæ exaltatus. Nam & juxta radicum quantitatem rami prodire noscuntur: & quot radicibus arbor innititur, tot ramis, sicut aiunt, decoratur. Sic ergo, licet non habeamus nostra, consolatio magna nobis esse debent patroni nostri miracula. Doctrina vero instruit nos, & dirigit gressus nostros in viam pacis. Porro vitæ justitia omnino roborat & animat nos: ut tanto magis accendamur ad agenda quæ docuit, quanto certi sumus eum non alia docuisse quàm fecerit. SERMO quidem vivus & efficax, exemplum operis est, plurimum faciens suadibile quod dicitur, dum monstrat factibile quod suadetur.

8. In hunc ergo modum Sanctitas confortat, Pietas informat, Justitia confirmat. Quantæ enim pietatis fuit, quod non solum præsentibus profuit, sed etiam pro futuris sollicitus fuit? Non solum his qui tunc erant, fructum tulit hæc arbor, sed usque hodie fructus ejus & manet, & crescit. Dilectus plane Deo & hominibus: cujus non sola præsentia in benedictione fuit, sicut sunt multi dilecti Deo soli, quia soli Deo jam cogniti: sed & memoria ejus etiam nunc in benedictione est. Nam & usque hodie in triplicem amoris Domini confessionem, triplici hoc fructu pascit Domini gregem. Pascit vita, pascit doctrina, pascit & intercessione. Per quam incessanter adjuti, fructificate & vos, carissimi, quoniam in hoc positi estis, ut eatis & fructum afferatis. Unde eatis? Utique à vobisipsis, sicut scriptum est: *A voluntatibus tuis avertere.* Nam & de Domino legimus, quia *exiit seminare semen suum.* Ecce & hic habemus semen suum, sicut & prius fructum suum. Imitemur & hunc, Fratres: quoniam ad hoc venit, ut formam nobis traderet, & viam demonstraret.

9. Fortassis & ipse Dominus arbor est, & debemus ab eo quoque ramos accipere, quos vestris pedibus apponamus: immo non fortasse, sed magis vere arbor est ipse & planta cælestis, sed in terris plantata, sicut scriptum est: *Veritas de terra orta est, & justitia de cælo prospexit.* Ab eo igitur hunc ramum vobis appono, ut sicut se ipsum exinanivit, hoc ipsum sentiatis in vobis, nisi quod non tam ego appono, quàm Apostolus, apud quem legistis: *Hoc sentite in vobis, quod & in Christo Jesu: qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inventus ut homo.* Et vos itaque, Fratres carissimi, exinanite vos, humiliate vos, seminate vos, perdite vos. [Tom. III. Christi humilitas imitanda] Seminate corpus animale, & resurget corpus spirituale. Perdite animas vestras, & in vitam æternam servabitis eas. Vultis nosse quomodo id fecerit Apostolus ipse qui docuit? *Sive*, inquit, *mente excedimus, Deo; sive sobrii sumus, vobis.* [2. Cor. 5. 13.] Quid ergo tibi? *Ego*, inquit, *factus sum tamquam vas perditum.* [Psal. 30. 13.] BENE SEIPSUM PERDIT, qui nihil umquam pro se facit: sed omnis ejus intentio & omne desiderium tendit ad Dei placitum, & utilitatem fratrum suorum. *Infelix enim qui seminat in carne, quia de carne metet corruptionem.* [Gal. 6. 8.] Alibi vero scriptum est: *Beati qui seminant super omnes aquas.* [Isai. 32. 20.] Sed quomodo super omnes aquas? Forte & super aquas, de quibus legitur: *Et aquæ quæ super cælos sunt, laudent nomen Domini:* [Psal. 148. 4.] quæ sunt virtutes angelicæ, & cælestes populi. Ita plane: *Quoniam spectaculum facti sumus mundo, & Angelis, & hominibus.* [1. Cor. 4. 9.]

10. Seminemus igitur hominibus exemplum bonum per aperta opera: [Seminare quid debeamus.] seminemus Angelis gaudium magnum per occulta suspiria, & per cetera hujusmodi, quæ solis eis sunt nota. Gaudium enim est Angelis Dei super uno peccatore pœnitentiam agente. Hinc dicebat Apostolus: *Providentes bona non tantum coram Deo, sed etiam coram hominibus.* [2. Cor. 8. 21.] Nam Deo omnino noti sumus: sed *coram Deo* dixit, id est coram eis, qui vultui ejus semper assistunt. Ipsis enim maxime placet, cum vos vident occulte orantes, aut ruminantes psalmum aliquem, aut tale aliquid facientes. Sic seminate & vos, sic fructificate, carissimi. Seminate & vos, quia tam multi ante vos seminaverunt; fructificate, quia vobis seminaverunt. O genus Adam, quàm multi seminaverunt in te, & quàm pretiosum semen! quàm male peribis, & quàm merito, si perierit in te tantum semen, simul & seminantium labor! Cui perditioni tradêris ab agricola, si in te perierint hæc universa? [Seminatores mystici.] Seminavit in terra nostra tota Trinitas, seminaverunt Angeli pariter & Apostoli, seminaverunt Martyres, & Confessores, & Virgines. Seminavit Deus Pater; [1. Deus.] quoniam eructavit cor ejus Verbum bonum. Dominus enim dedit benignitatem, & terra nostra dedit fructum suum. [Matt 13. 3. & Luc. 8. 5.] Seminavit & Filius, ipse enim est qui exiit seminare semen suum. Pater enim non exiit, sed Filius à Patre processit, & venit in mundum: ut qui prius erat cogitatio pacis in corde Patris, fieret & ipse pax nostra in utero Matris. Seminavit & Spiritus-sanctus, quia & ipse venit, & apparuerunt discipulis dispertitæ linguæ tamquam ignis. Ita tota Trinitas seminavit: Pater scilicet pacem de cælo, Filius veritatem, Spiritus-sanctus caritatem.

11. Angeli quoque seminaverunt, quando cadentibus aliis ipsi steterunt. [2. Angeli.] Dixit enim Lucifer ille, non jam lucifer, sed tenebrifer & vesperus: *Sedebo in monte testamenti, similis ero Altissimo.* [Isai. 14. 13.] O impudens, & imprudens! Millia millium ministrant ei, & decies centena millia assistunt; & tu sedebis? *Cherubim*, ait Propheta, *stabant*, & non sedebant: [Dan. 7. 10.] quid laborasti, ut jam sedeas? Omnes administratorii sunt spiritus, missi in ministerium propter eos, qui hereditatem capiunt salutis; & tu sedebis? quid seminasti, ut jam metas? Non est tuum, non est tuum hoc, sed quibus paratum est à Patre. Quid eis invides? Profecto ipsi sedebunt; ipsi, inquam, vermiculi terræ judicantes sedebunt, & tu non modo non stabis, sed judicandus adstabis. *Nescitis*, ait Apostolus, *quia & Angelos judicabimus?* [1. Cor. 6. 3.] Ipsi utique qui ibant & flebant, mittentes semina sua, venientes autem venient cum exsultatione portantes manipulos suos. [Psal. 125. 6.] Duo manipuli sunt quos quæris, honoris scilicet, & quietis. [Honor & quies quibus reservata in futuro.] Sessionem affectas & altitudinem; sed non sic, impie, non sic: non colliges, quia non seminasti. QUI seminaverunt laborem & vilitatem, metent honorem pariter & quietem. Pro confusione enim sua duplici & rubore*, in terra sua duplicia possidebunt. [* al. labore.] Unde & dicebat quidam: *Vide humilitatem meam, & laborem meum.* [Psal. 24. 18.] Hodie utique audistis in Evangelio promittentem Dominum, & di-

Tom. III. Matt. 19. 28.

centem discipulis: *Sedebitis super sedes, judicantes duodecim tribus Israel.* Ecce quies sessionis, & honor judicii. Nam & ipse Dominus ad hæc noluit pervenire, nisi per humilitatem & laborem. Unde & morte turpissima condemnatus est, interrogatus tormentis, & opprobriis saturatus: utique ut inimicus induatur confusione, ipse pariter & omnes qui imitantur eum, & prætergrediuntur viam. Ipse est, ô inique, ipse est qui sessurus est in sede majestatis suæ similis Altissimo, & coaltissimus ei. Hoc utique cogitaverunt Angeli sancti, qui cadente maligno apostatiæ illius non consenserunt, nobis relinquentes exemplum, ut quemadmodum ipsi elegerunt ministrare, sic & nos faciamus.

Honorum cupidi, & laborum inimici, similes diabolo.

Nam etiam qui laborem fugiunt, & honorem captant, illum se noverint imitari, qui sessionem altitudinemque quæsivit: & si non satis terret eos illius culpa, terreat vel vindicta. Omnia enim in contrarium devenerunt, ut formatus sit ad illudendum ei, & ignis æternus præparatus sit illi. Ad hæc vitanda prudentiam nobis seminaverunt sancti Angeli, qui prius eam aliis cadentibus tenuerunt.

3. Seminatores Apostoli.

12. Sed & Apostoli hanc ipsam seminaverunt nobis, quando recedentibus his, qui sapientiam hujus mundi sequebantur, quæ stultitia est apud Deum; & prudentiam carnis, quæ mortem operatur, & inimica est Deo; ipsi Domino adhæserunt. Scandalizati enim illi audientes de Sacramento carnis & sanguinis, ultra non ibant cum eo. Discipuli vero interrogati, an & ipsi vellent abire, responderunt: *Ad quem ibimus? Verba vitæ æternæ habes.* Necesse habemus, Fratres, hanc prudentiam imitari: quia multi adhuc ambulant cum Jesu, donec veniatur ad edendam ejus carnem, & bibendum sanguinem illius, ad communicandum scilicet passionibus ejus: (hoc enim & verbum illud, & ipsum Sacramentum significat:) extunc autem scandalizantur, & abeunt retro dicentes, quia *durus est hic sermo.* Nos cum Apostolis prudentes simus, & dicamus: *Domine, ad quem ibimus? verba vitæ æternæ habes.* Non discedimus à te, vivificabis nos. Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei. Non solus mundus habet delectationem, sed multo major est in verbis tuis. Unde & Propheta ait: *Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua! super mel ori meo.* Ad quem igitur eamus? Verba vitæ æternæ habes, Domine: & ea sunt super omnia, quæ mundus habere potest. Non solum ipsa vita, sed & promissio vitæ æternæ & exspectatio justorum, lætitia est, & tanta lætitia, ut omne quod concupiscitur, ei non valeat comparari. Hanc igitur prudentiam nobis Apostoli sancti seminaverunt.

Joan. 6. 69. Ibidem. 61. Deut. 8. 3. & Matt. 4. 4. Psal. 118. 103.

4. Martyres, Confessores, & Virgines.

Martyres vero manifestum est fortitudinem seminasse. Porro Confessores seminaverunt justitiam, quam in omni vita sua secuti sunt. Hoc enim interest inter Martyres & Confessores, quod inter Petrum simul omnia relinquentem, & Abraham substantiam mundi in bonos usus expendentem. Sic enim illi consummati in brevi expleverunt tempora multa: isti vero longa & multimoda traxere martyria. Virgines sanctæ planum est quia temperantiam seminarunt, quæ sic libidinem calcaverunt.

XXV. Martii.

IN FESTO ANNUNTIATIONIS

BEATÆ MARIÆ VIRGINIS

SERMO PRIMUS[a],

De verbis Psalmi, *Ut inhabitet gloria in terra nostra.*

Psal. 84. 10. 2. Cor. 1. 12. Luc. 18. 11. Conscientiæ testimonium in tribus.

1. *Ut inhabitet gloria in terra nostra, misericordia & veritas obviaverunt sibi: justitia & pax osculatæ sunt. Gloria nostra hæc est,* ait Apostolus, *testimonium conscientiæ nostræ.* Non quidem tale testimonium, quale ille superbus Pharisæus habebat, seducta & seductrice cogitatione testimonium perhibens de seipso, & testimonium ejus verum non erat: sed cum Spiritus ipse testimonium perhibet spiritui nostro. Porro hoc testimonium in tribus consistere credo. Necesse est enim primo omnium credere, quod remissionem peccatorum habere non possis, nisi per indulgentiam Dei: deinde quod nihil prorsus habere queas operis boni, nisi & hoc dederit ipse: postremo quod æternam vitam nullis potes operibus promereri, nisi gratis tibi detur & illa. Quis enim potest facere mundum de immundo conceptum semine, nisi qui solus est mundus? Utique quod factum est, non potest non fieri: ipso tamen non imputante, erit quasi non fuerit. Quod Propheta quoque considerans ait: *Beatus vir cui non imputavit Dominus peccatum.* De operibus vero bonis certum omnino est, quod nemo hæc habeat à seipso. Nam si stare non potuit humana natura adhuc integra, quanto minus poterit per seipsam resurgere jam corrupta? Certum est ad suam originem universa, quantum in eis est, tendere, & in eam semper esse partem procliviora. Sic & nos, qui de nihilo creati sumus, constat quia si nobis ipsis relinquimur, in peccatum semper, quod nihil est, declinamus.

Job 14. 4. Psal. 31. 2.

2. Jam vero de æterna vita scimus, quia non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam, nec si unus omnes sustineat. Neque enim talia sunt hominum merita, ut propterea vita æterna debeatur ex jure, aut Deus injuriam aliquam faceret, nisi eam donaret. Nam ut taceam quod merita omnia dona Dei sunt, & ita homo magis propter ipsa Deo debitor est, quàm Deus homini: quid sunt merita omnia ad tantam gloriam? Denique quis melior est Propheta, cui Dominus ipse tam insigne testimonium perhibet, dicens: *Virum inveni secundum cor meum?* Verumtamen & ipse necesse habuit dicere Deo: *Non intres in judicium cum servo tuo, Domine.* Nemo itaque se seducat: quia si bene cogitare* voluerit, inveniet proculdubio, quod nec cum decem millibus possit occurrere ei, qui cum viginti millibus venit ad se.

3. Verum hæc, quæ nunc diximus, non omnino sufficiunt, sed magis initium quoddam & velut fundamentum fidei sunt habenda. Ideoque si credis peccata tua non posse deleri nisi ab eo cui soli peccasti, & in quem peccatum non cadit, bene facis: sed adde adhuc ut & hoc credas, quia per ipsum tibi peccata donantur. Hoc est testimonium quod perhibet in corde tuo Spiritus-sanctus, dicens: Dimissa sunt tibi peccata tua. Sic enim arbitratur Apostolus, gratis justificari hominem per fidem. Ita de meritis quoque si credis non posse haberi nisi per ipsum, non sufficit, donec tibi perhibeat testimonium Spiritus veritatis, quia habes ea per illum. Sic & de vita æterna habeas necesse est testimonium Spiritus, quod ad eam divino sis munere perventurus. Ipse enim peccata condonat, ipse donat merita, & præmia nihilo minus ipse redonat.

4. Porro testimonia ista credibilia mihi facta sunt nimis. Nam de remissione quidem peccatorum validissimum teneo argumentum, Dominicam passionem. Vox siquidem sanguinis ejus invaluit multo plus, quàm vox sanguinis Abel, clamans in cordibus electorum, remissionem omnium peccatorum. *Traditus est enim propter peccata nostra:* nec dubium, quin potentior & efficacior sit mors illius in bonum, quam peccata nostra in malum. De bonis autem operibus argumentum nihilo minus efficax mihi est resurrectio ejus, quia *resurrexit propter justificationem nostram.* Porro de spe præmiorum testimonium ejus est ascensio, quia ascendit propter glorificationem nostram. Hæc tria in Psalmis habes, dicente Propheta: *Beatus vir cui non imputavit Dominus peccatum.* Et alibi: *Beatus vir cujus est auxilium abs te.* Item alibi: *Beatus quem elegisti & assumpsisti: habitabit in atriis tuis.* Hæc est gloria vera, gloria inhabitans: quia ab eo est, qui per fidem habitat in cordibus nostris. Filii vero Adam gloriam quæ ab invicem est quærentes, gloriam quæ à solo Deo est non volebant: & sic gloriam extrinsecus fluentem sectantes, habebant gloriam, non in semetipsis, sed magis in aliis.

a In codice Fuliensi tertius, & qui hic tertius est secundus; tertius vero ex nostris ibidem primus.

5. Vis

5. Vis nosse unde sit homini inhabitans gloria? Dico breviter, quoniam ad mystica festinat intentio. Nam & ea sola proposueram in verbis illis propheticis diligentius vestigare, sed reflexit ad moralia occurrens prima fronte apostolicus sermo de interna gloria & testimonio conscientiæ. Sic ergo inhabitat hæc gloria etiam hic in terra nostra, si misericordia & veritas obviaverint sibi, & sese justitia & pax osculentur. Prævenienti siquidem misericordiæ veritas nostræ confessionis * occurrat necesse est, ac de cetero sanctimoniam sectemur & pacem, sine qua nemo videbit Deum. Ubi enim compungitur quis, jam tunc eum misericordia prævenit: sed nequaquam ingredietur, donec ei veritas confessionis occurrat. *Peccavi Domine*, ait ipse David ad Nathan prophetam, cum de adulterio & homicidio argueretur. *Et transtulit Dominus peccatum tuum à te*, ait Propheta. Nimirum misericordia & veritas obviaverunt sibi. Et hoc quidem, ut declines à malo. Jam vero ut facias bonum, in tympano & choro tibi psallendum est, ut ipsa mortificatio carnis tuæ, & pœnitentiæ fructus, ac justitiæ opera in unitate & concordia fiant, (quoniam unitas spiritus, vinculum est perfectionis:) neque ad dexteram, neque ad sinistram declinaveris. Sunt enim quorum dextera est dextera iniquitatis. Pharisæus ille, cujus supra meminimus, non erat sicut ceteri hominum: sed ipse sibi (ut diximus) testimonium perhibuit, sed non verum. Sane quisquis ille est, in quo misericordia & veritas obviaverunt sibi, justitia & pax osculatæ sunt, secure glorietur: sed glorietur in eo qui sibi testimonium perhibet, in spiritu utique veritatis.

6. *Ut inhabitet gloria in terra nostra: misericordia & veritas obviaverunt sibi, justitia & pax osculatæ sunt.* Si gloria patris filius sapiens, cum sit Sapientia ipsa sapientior nemo; liquet profecto gloriam Patris Christum Dei virtutem, & Dei sapientiam esse. Quia ergo multifarie, multisque modis de eo prædictum fuerat in Prophetis, quod in terris videndus esset, & inter homines conversaturus; quonam modo id factum sit, & impletis quæ de eo per os omnium Prophetarum prædicta fuerant, habitaverit gloria in terra nostra, Psalmista indicat his verbis; ac si manifestius dicat: Ut Verbum caro fieret & habitaret in nobis, *misericordia & veritas obviaverunt sibi, justitia & pax osculatæ sunt.* Magnum sacramentum, Fratres, & diligentius perscrutandum, nisi & intellectus mysterio, & ipsi quoque intellectui verba deessent. Dico tamen utcumque modicum id quod sentio, si forte vel occasionem dedisse videar sapienti. Videre mihi videor, dilectissimi, quatuor virtutibus his amictum primum hominem ab ipso suæ creationis exordio, & (ut Propheta meminit) vestimento salutis indutum. Est enim in his quatuor salutis integritas, nec sine his omnibus potest constare salus; præsertim cum nec possint esse virtutes, si ab invicem separentur. Acceperat ergo homo Misericordiam, custodem scilicet atque pedissequam, ut ipsa præveniret, ipsa & sequeretur eum, ipsa quoque protegeret & conservaret ubique. Vides qualem nutritium contulit parvulo suo Deus, qualem dedit pedissequam homini recens orto. Sed erat illi necessarius etiam eruditor, tamquam ingenuæ & rationabili creaturæ, ut non sicut jumentum aliquod custodiretur, sed tamquam parvulus educaretur. Cui sane magisterio nemo poterat aptior inveniri, quàm Veritas ipsa, quæ cum in agnitionem summæ perduceret aliquando Veritatis. Interim vero ne sapiens inveniretur ut malum faceret, essetque peccatum ei tamquam scienti bonum, & minime facienti; Justitiam quoque, qua regeretur, accepit. Adhuc autem & Pacem, qua foveretur & delectaretur, addidit manus benignissima Creatoris: pacem utique duplicem, ut nec intus pugnæ, nec foris timores, id est nec caro concupisceret adversus spiritum, nec esset ei creatura ulla formidini. Nam & bestiis omnibus libere imposuit nomina, & serpens ipse, quod violentia non præsumpsit, fraude magis eum aggressus est. Quid huic deerat, quem misericordia custodiebat, docebat veritas, regebat justitia, pax fovebat?

7. Sed heu! homo iste ad multam perniciem & insipientiam sibi, descendit de Jerusalem in Jericho. siquidem incidit in latrones, à quibus & ante omnia legitur despoliatus. Annon despoliatus, qui Domino veniente nudum se esse conqueritur? Nec vero poterat revestiri, vel ablata sibi recipere vestimenta, nisi Christus amitteret sua. Sicut enim vivificari in anima nisi interveniente corporali morte Christi non potuit, ita nec revestiri sine ejus despoliatione. Et vide, si non propter has quatuor partes vestimenti, quod amiserat primus & vetus homo, in totidem quoque divisa sunt secundi & novi hominis vestimenta. An forte quæris & tunicam inconsutilem, quæ non dividitur, sed sorte provenit? Ego divinam arbitror esse imaginem, quæ nimirum non assuta, sed insita atque ipsi impressa naturæ, dividi scindique non potest. Ad imaginem nempe & similitudinem Dei factus est homo, in imagine arbitrii libertatem, virtutes habens in similitudine. Et similitudo quidem periit, verumtamen in imagine pertransit homo. Imago siquidem in gehenna ipsa uri poterit, non exuri; ardere, sed non deleri. Hæc ergo non scinditur, sed sorte provenit. Et quocumque perveniat anima, simul & ipsa ibi erit. Nam similitudo non sic: sed aut manet in bono, aut, si peccaverit anima, mutatur miserabiliter, jumentis insipientibus similata.

Luc. 10. 30. Homo per peccatum his spoliatus, nudus factus.

Imagine relicta.

8. Sed quia spoliatum virtutibus quatuor hominem diximus, quonam modo singulis sit spoliatus, congruum est ut dicamus. Perdidit homo justitiam, cum Eva serpentis, Adam mulieris voci obedivit potius quàm divinæ. Erat tamen residuum aliquid, quod apprehendere possent, idque Dominus suo illo scrutinio innuebat: sed abjecerunt etiam illud, conversi in verba malitiæ, ad excusandas excusationes in peccatis. Prior enim justitiæ portio non peccare, secunda per pœnitentiam damnare peccatum. Perdidit & misericordiam, cum sic exarsit Eva in concupiscentia sua, ut nec sibi, nec viro, nec filiis parceret nascituris, simul omnes terribili maledicto & necessitati mortis addicens. Adam quoque indignationi divinæ mulierem, pro qua peccaverat, objecit, quasi post tergum ejus volens declinare sagittam. *Vidit enim mulier lignum quod esset pulcrum visu, & ad vescendum suave*, & à serpente audierat tamquam deos se futuros. Funiculus triplex difficile rumpitur, curiositatis, voluptatis, & vanitatis. Hæc sola mundus habet, concupiscentiam carnis, concupiscentiam oculorum, & superbiam vitæ. His abstracta & illecta misericordiam omnem crudelis mater abjecit. Sic & Adam, qui mulieri male misertus est ut cum ea peccaret, bene noluit misereri *, ut pœnam sustineret pro ea. Privata est etiam mulier veritate, primo quidem male detorquens quod audierat, *Morte morieris*; & dicens, *Ne forte moriamur:* demum serpenti credens, penitus abneganti & dicenti, *Nequaquam moriemini.* Privatus est & Adam veritate, ubi eam confiteri erubuit, folia, hoc est excusationum operimenta, prætendens. Siquidem ipsa dicit: *Qui erubuerit me coram hominibus, erubescam & ego eum coram Patre meo.* Pacem quoque protinus amiserunt, quia non est pax impiis, dicit Dominus. Nonne enim contrariam legem invenerant in membris suis, quos de novo pudere cœperat nuditatis? *Timui ego*, inquit, *eo quod nudus essem.* Non sic miser, non sic paulo ante timebas: non quærebas folia, licet corpore nudus, sicut & modo.

Quomodo spoliatus prædictis virtutibus.

Justitiæ duæ partes.

Gen. 3. 6.

Evæ peccatum triplex.

* al. nec pœnam sustinere.

Gen. 3. 4.

Luc. 9. 26.

4. Pace.

Gen. 3. 10.

9. Ex hoc sane (ut Prophetæ ipsius parabolam prosequamur, qui sibi obviasse eas, & reconciliatas in osculo memoravit) gravis quædam inter virtutes videtur orta contentio. Siquidem veritas & justitia miserum affligebant: pax & misericordia zeli hujus expertes judicabant magis esse parcendum. Sunt etenim collactaneæ hæ duæ sibi, quemadmodum & priores. Unde & factum est, ut perseverantibus illis in ultione, & prævaricatorem hinc inde cædentibus, & præsentes

Virtutum contentio post Adæ peccatum coram Deo.

Psal. 84. 11.

Tom. III.

molestias futuri cumulantibus comminatione supplicii, illæ secederent in cor Patris, redeuntes ad Dominum qui illas dedit. Solus siquidem ipse cogitabat cogitationes pacis, cum afflictionis plena omnia viderentur. Siquidem non cessabat pax, non ei misericordia dabat silentium, sed pio quodam susurrio paterna pulsantes viscera loquebantur: *Numquid in æternum projiciet Deus, aut non apponet ut complacitior sit adhuc? Numquid obliviscetur misereri Deus, aut continebit in ira sua misericordias suas?* Et quamvis diu multumque visus sit dissimulare Pater miserationum, ut interim satisfaceret zelo justitiæ & veritatis: non tamen infructuosa fuit supplicantium importunitas, sed exaudita est in tempore opportuno.

Psal. 76. 9.

10. Forte enim interpellantibus tale dicatur dedisse responsum: Usquequo preces vestræ? Debitor sum & sororibus vestris, quas accinctas videtis ad faciendam vindictam in nationibus, justitiæ & veritati. Vocentur, veniant, & super hoc verbo pariter conferamus. Festinant ergo legati cælestes, & ut viderunt miseriam hominum & crudelem plagam, ut Propheta loquitur: *Angeli pacis amare flebant.* Qui enim fidelius quærerent aut rogarent quæ ad pacem sunt, quàm Angeli pacis? Sane ex deliberatione communi ascendit veritas ad constitutam diem, sed ascendit usque ad nubes: necdum plane lucida, sed subobscura & obnubilata adhuc zelo indignationis. Factumque est ut legimus in Propheta: *Domine, in cælo misericordia tua, & veritas tua usque ad nubes.* Medius autem Pater luminum residebat, & utraque pro parte sua utilius quod habebat loquebatur. Quis putas illi colloquio meruit interesse, & indicabit nobis? Quis audivit, & enarrabit? Forte inenarrabilia sunt, & non licet homini loqui. Summa tamen controversiæ totius hæc fuisse videtur. Eget miseratione creatura rationalis, ait Misericordia, quoniam misera facta est, & miserabilis valde. Venit tempus miserendi ejus, quia jam præteriit tempus. Econtra Veritas: Oportet, inquit, impleri sermonem quem locutus es, Domine. Totus moriatur Adam; necesse est cum omnibus qui in eo erant, qua die vetitum pomum in prævaricatione gustavit. Utquid ergo, ait Misericordia, utquid me genuisti pater citius perituram? Scit enim Veritas ipsa, quoniam misericordia tua periit, & nulla est, si non aliquando miserearis. Similiter autem è contrario & illa loquebatur: Quis enim nesciat, quod si prædictam sibi prævaricator sententiam mortis evaserit, periit, nec permanebit jam in æternum veritas tua, Domine?

Isai. 33. 7.

Psal. 35. 6.

11. Ecce vero unus de Cherubin *, ad Regem Salomonem suggerit esse mittendas: quoniam filio, inquit datum est omne judicium. Et in ejus ergo conspectu Misericordia & Veritas obviaverunt sibi, eadem quæ supra meminimus verba querimoniæ repetentes. Fateor, ait Veritas, zelum bonum Misericordia habet, sed utinam secundum scientiam. Nunc autem quid prævaricatori potius, quàm sorori judicat esse parcendum? At tu, inquit Misericordia, neutri parcis, sed tanta indignatione sævis in prævaricatorem, ut involvas pariter & sororem. Quid mali merui? Si quid habes adversum me, dicito mihi: sin autem, quid me persequeris? Grandis controversia, Fratres, & intricata nimium disceptatio. Quis non illic diceret: Bonum nobis erat, si natus non fuisset homo iste? Sic erat, dilectissimi, omnino sic erat: non videbatur quomodo simul possent erga hominem Misericordia & Veritas conservari. Cumque adjiceret Veritas in ipsum quoque Judicem partis suæ injuriam * retorqueri, dicens, cavendum omnino, ne fieret irritum verbum Patris, ne sermo vivus & efficax qualibet occasione evacuaretur: Parcite quæso, ait Pax, parcite verbis hujusmodi. Non nos talis altercatio decet: virtutum est inhonesta contentio.

* add. aliud est magni consilii Angelus. Joan. 5. 22.

* al. merito retorquere.

12. Porro Judex inclinans se, digito scribebat in terra. Erant autem verba scripturæ, quæ Pax ipsa legit in auribus omnium (ea siquidem propius assidebat.) Hæc dicit, Perii, si Adam non moriatur; & hæc dicit, Perii, nisi misericordiam consequatur. Fiat mors bona, & habet utraque quod petit. Obstupuere omnes in verbo sapientiæ & forma compositionis pariter atque judicii. siquidem manifestum fuit nullam eis querimoniæ occasionem relinqui: siquidem fieri posset quod utraque petebat, ut & moreretur, & misericordiam consequeretur. Sed id quomodo fiet, inquiunt? Mors crudelissima, & amarissima est, mors terribilis, & ipso horrenda auditu. Bona fieri quanam ratione poterit? At ille: Mors, inquit, peccatorum pessima, sed pretiosa fieri potest mors sanctorum. An non pretiosa erit, si fuerit janua vitæ, porta gloriæ? Pretiosa, inquiunt. Sed quomodo fiet istud? Fieri, ait, potest, si ex caritate moriatur quis, utique qui nihil debeat morti. Neque enim detinere poterit mors innoxium, sed forabitur (ut scriptum est) maxilla Leviathan, & destruetur paries medius, solveturque chaos magnum, quod inter mortem vitamque firmatum est. Nimirum caritas fortis ut mors, immo & fortior morte, si fortis illius intraverit atrium, alligabit eum, & diripiet utique vasa ejus, sed & ipso transitu suo ponet profundum maris viam, ut transeant liberati.

Judicis sententia.

Job 40. 9.

13. Bonus visus est sermo, utpote fidelis, & omni acceptione dignus. Sed ubi poterit ille innocens inveniri, qui mori velit non ex debito, sed ex voluntate, non ex malo merito, sed ex beneplacito suo? Circuit Veritas orbem terræ; & nemo mundus à sorde, nec infans, cujus est unius diei vita super terram. Sed & Misericordia cælum omne perlustrat, & in Angelis quoque, ne dixerim pravitatem, minorem tamen invenit caritatem. Nimirum hæc victoria alii debebatur, quo majorem caritatem nemo haberet, ut animam suam poneret pro servis inutilibus, & indignis. Nam etsi ipse jam non dicit nos servos, hoc ipsum immensæ dilectionis est, & eximiæ dignationis. Nos autem etsi omnia quæ præcepta sunt nobis faceremus, quid aliud dicere deberemus, nisi quod servi inutiles sumus? Sed quis eum super hoc convenire præsumeret? Redeunt ad constitutam diem Veritas & Misericordia, anxiæ plurimum, non invento quod desiderabant.

Innocens [illegible]

Job 14. 4. [illegible]

Luc. 17. 10.

14. Tunc vero seorsum Pax consolans eas: Vos, inquit, nescitis quicquam, nec cogitatis. Non est qui faciat bonum hoc, non est usque ad unum. Qui consilium dedit, ferat auxilium. Intellexit Rex quid loqueretur, & ait: *Pœnitet me fecisse hominem.* Pœna, inquit, me tenet, mihi incumbit sustinere pœnam, pœnitentiam agere pro homine quem creavi. Tunc ergo dixit: Ecce venio. Non enim potest hic calix transire, nisi bibam illum. Et accersito protinus Gabriele, Vade, inquit, dic filiæ Sion: *Ecce Rex tuus venit.* Festinavit ille, & ait: *Adorna thalamum tuum Sion, & suscipe Regem.* Porro venturum Regem Misericordia & Veritas prævenerunt, sicut scriptum est: *Misericordia & veritas præcedent faciem tuam.* Justitia thronum præparat, secundum illud: *Justitia & judicium præparatio sedis tuæ.* Pax cum Rege venit, ut Propheta fidelis inveniretur qui dixerat: *Pax erit in terra nostra cum venerit.* Inde est quod nato Domino Angelorum chorus canebat: *Pax in terra hominibus bonæ voluntatis.* Sed & tunc Justitia & Pax osculatæ sunt, quæ non modice videbantur hactenus dissidere. Prior enim, si qua erat ex lege justitia, non osculum, sed aculeum magis habebat, urgens magis timore, quàm provocans dilectione. Sed nec habuit illa reconciliationem, sicut habet nunc quæ ex fide noscitur esse justitia. Alioquin quid erat quod nec Abraham, nec Moyses, nec ceteri justi temporis illius, in obitu suo pacem illam beatitudinis æternæ apprehendere, aut regnum pacis poterant introire, nisi quod minime adhuc justitia & pax sese fuerant osculatæ? Ex hoc sane, dilectissimi, ferventiore nobis zelo sectanda justitia est; siquidem justitia & pax osculatæ sunt, & indissolubile amicitiarum iniêre fœdus: ut cuicumque testimonium justitiæ secum tulerit, hilari vultu jam & amplexibus lætis excipiatur à pace, in idipsum jam dormiens & requiescens.

Deus solus ad hoc idoneus.

Gen. 6.

Incarnatio ut præparata.

Zach. 9. 9.

Psal. 88. 15.

Luc. 2. 14.

IN ANNUNTIATIONE B. MARIÆ,

SERMO SECUNDUS.

De septiformi spiritu in Christo.

1. CONsiderare est, Fratres, in sollemnitate hodierna Dominicæ Annuntiationis, velut amœnissimam quamdam planiciem, simplicem nostræ reparationis historiam. Injungitur nova legatio angelo Gabrieli, & novam Virgo professa virtutem, novæ salutationis honoratur obsequio. Antiqua excluditur maledictio mulierum, novam nova mater accipit benedictionem. Impletur per gratiam quæ concupiscentiam nescit, ut spiritu superveniente Altissimi pariat Filium, quæ virum dedignatur admittere. Intrat ad nos eadem porta salutis antidotum, qua venenum serpentis ingrediens, universitatem generis humani occuparat. Innumeros hujuscemodi flores ex his facile est legere pratis: sed intueor mediam metuendæ profunditatis abyssum. Abyssus plane imperscrutabilis, incarnationis dominicæ sacramentum; abyssus impenetrabilis, *Verbum caro factum est, & habitavit in nobis.* Quia enim investiget, quis attingat, quis apprehendat? Puteus altus est, & in quo hauriam non est mihi. Verumtamen solet interdum superposita puteis humectare linteamina vapor exhalans. Propterea sane licet irrumpere verear propriæ conscius infirmitatis, frequenter tamen vellut super os hujus putei expando ad te, Domine manus meas, pro eo quod anima mea sicut terra sine, aqua tibi. Et nunc si quid est quod, ascendente deorsum nebula, tenuis ebiberit cogitatio; vobis, Fratres, modicum illud sine invidia communicare curabo, velut expresso linteamine vel exigua refundens cælestis stillicidia roris.

2. Quæro igitur, qua ratione Filius magis incarnatus sit, quàm Pater, aut Spiritus-sanctus, cum totius Trinitatis non modo æqualis sit gloria, sed una eademque substantia? Sed quis cognovit sensum Domini, aut quis consiliarius ejus fuit? Altissimum est mysterium, nec nos oportet temere super hujuscemodi præcipitare sententiam. Videtur tamen nec Patris, nec Spiritus incarnationem in pluralitate filiorum effugisse confusionem, dum alius Dei, alius filius hominis diceretur. Videtur & illud maxime congruum, ut is specialiter filius fieret, qui filius erat, ne quid esset ambiguitatis in nomine. Denique ipsa est Virginis nostræ gloria singularis & excellens prærogativa Mariæ, quod filium unum eumdemque cum Deo Patre meruit habere communem, quam sane periisse constat, si non filius incarnaretur. Sed nec nobis alia dari posset occasio similis sperandæ salutis & hereditatis. Factus siquidem primogenitus in multis fratribus, qui unigenitus erat, adsciscet eos sine dubio in hereditatem, quos vocarit in adoptionem. Si enim fratres, & coheredes. Hic ergo Christus Jesus, mediator fidelis, sicut in persona una Dei hominisque substantiam copulavit ineffabili sacramento: sic & in ipsa reconciliatione, consilio usus altissimo, mediam non deseruit æquitatem, utrique tribuens quod oportebat, honorem Deo, homini miserationem. Hæc enim optima inter offensum Dominum & reum servum forma compositionis, ut nec honorandi Domini zelo servus opprimatur austeriori sententia: nec rursum, dum huic immoderatius condescenditur, ille debito fraudetur honore.

3. Audi igitur & diligenter observa angelicam in hujus Mediatoris ortu distributionem. *Gloria*, inquiunt, *in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.* Hujus denique gratia observationis fideli reconciliatori Christo nec timoris spiritus defuit, quo Patri semper reverentiam exhiberet, semper ei deferret, semper gloriam ejus quæreret: nec spiritus pietatis, quo misericorditer compateretur hominibus. Unde & necessarium habuit spiritum quoque scientiæ, per quem timoris pariter & pietatis distributio fieret inconfusa. Et nota quod in primo illo parentum nostrorum peccato tres quidem auctores exstiterunt: sed manifeste defuerunt tria tribus. Dico enim Evam, diabolum, & Adam. Non habuit Eva scientiam, quæ, ut ait Apostolus, seducta est in prævaricationem. Verum hæc quidem serpenti non defuit, qui callidior describitur ceteris animantibus: sed pietatem malignus non habuit, qui ab initio factus est homicida. Adam vero pius forte videtur, mulierem non contristando: sed timorem Domini dereliquit, voci illius magis obediens, quàm divinæ. Utinam magis timor Domini prævaluisset in eo! sicut de Christo signanter legitur: Quia replevit eum, non pietatis spiritus, sed timoris. In omnibus enim & per omnia pietati proximorum timor Domini præferendus est, & solus ipse est, qui totum sibi hominem debeat vindicare. In his igitur tribus, timore, pietate & scientia, Mediator noster reconciliavit homines Deo: nam in consilio, & fortitudine de manu adversarii liberavit. Consilio siquidem pristino jure privavit hostem, data potestate, ut manus injiceret innocenti: fortitudine prævaluit, ne violenter posset retinere redemptos, dum victor ab inferis rediit, & vita omnium cum eo surrexit.

Tom. III.

1. Tim. 2. 14.

Isai. 11. 3. *Timor Domini præferendus pietati proximi*

Christus quibus virtutibus nos redemit

4. Exinde cibat nos pane vitæ & intellectus, & potat aqua sapientiæ salutaris. Est enim intellectus rerum spiritualium & invisibilium, verus animæ panis, confirmans cor nostrum, & ad omne opus bonum roborans in omni exercitatione spirituali. Carnalis autem homo, qui non percipit ea quæ sunt spiritus Dei, sed stultitia ei videntur, gemat & lugeat, dicens: *Aruit cor meum, quia oblitus sum comedere panem meum.* Ecce enim mera & perfecta veritas est, non prodesse homini, si universum mundum lucretur, animæ autem suæ detrimentum faciat. Sed quando id capere possit avarus? Sine causa laborat, quisquis ei id persuadere conatur. Ut quid hoc? Nempe quia stultitia illi videtur. Quid verius, quàm jugum Christi esse suave? Appone homini sæculari, & vide si non magis lapidem quàm panem reputabit. Et certe hujusmodi intelligentia veritatis internæ vivit anima, & hic est spiritualis cibus. *Non enim in solo pane vivit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei.* Verumtamen DONEC sapiat tibi veritas, non sine difficultate ad interiora trajicitur. Ubi vero cœperis in ea oblectari, jam non cibus, sed potus est: & sine difficultate intrat in animam, quo videlicet spiritualis cibus intelligentiæ potu sapientiæ digeratur, ne ipsius interioris hominis artubus, id est affectibus, siccitate laborantibus, oneri magis sit quàm utilitati.

Psal. 101. 5.

Deut. 8. 3.

Veritas primo ardua, dein facilis.

5. Ex omnibus ergo quæ salvandis populis fuerant necessaria, nihil penitus defuit Salvatori. Ipse est enim, de quo præcinit Isaias: *Egredietur virga de radice Jesse, & flos de radice ejus ascendet, & requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilii & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Domini.* Illud sane diligenter attende, quod florem hunc de radice, non de virga dixerit ascensurum. Etenim si nova Christi caro in Virgine creata esset ex nihilo, (quod æstimaverunt nonnulli:) non de radice flos, sed forte de virga dici poterat ascendisse. Nunc autem qui prodiit ex radice, sine dubio ab origine communem probatur habuisse materiam. Nam quod super eum Spiritus requievit, nihil in eo contradictionis fuisse declarat. In nobis enim quia non omnino superior est spiritus, non requiescit, carne nimirum adversus spiritum, & spiritu adversus carnem concupiscente: à quo conflictu nos liberet, in quo nihil simile fuit, novus homo & verus homo, qui veram carnis nostræ suscepit originem, sed fermentum vetus concupiscentiæ non suscepit.

Isai. 11. 1.

Tom. III.

IN ANNUNTIATIONE B. MARIÆ

Sermo[a] tertius

De Susanna & B. Maria.

1. QUàm dives es in misericordia, quàm magnificus in justitia, in gratia quàm munificus, Domine Deus noster! Non est qui similis sit tibi, munerator copiosissime, remunerator æquissime, piissime liberator. Gratis respicis humiles, juste judicas innocentes, misericorditer salvas etiam peccatores. Hæc sunt, dilectissimi, quæ nobis in mensa divitis hujus Patrisfamilias sanctarum testimoniis scripturarum, hodie quidem, si diligenter advertimus, solito copiosius apponuntur. Nimirum hanc nobis copiam præstant, quæ pariter convenerunt, sacrum videlicet tempus Quadragesimæ, & sacratissima dies Annuntiationis Dominicæ. Hodie enim in auribus nostris deprehensam in adulterio mulierem indulgentia Redemptoris absolvit, hodie innoxium Susannæ sanguinem liberavit, hodie quoque beatam Virginem singulari munere gratuitæ benedictionis implevit. Magnum convivium, ubi pariter nobis misericordia, justitia, & gratia apponuntur! Numquid non misericordia esca hominum? Salutaris omnino & efficax ad medelam. Numquid non etiam justitia panis cordis? Et quidem optime confirmans illud, utpote cibus solidus ad nutrimentum. Denique beati qui esuriunt illum, quoniam ipsi saturabuntur. Numquid non cibus animæ gratia Dei sui? Dulcissimus sane, & omnem habens in se suavitatem, & delectamentum saporis: immo vero hæc sibi omnia pariter vindicans, non modo delectat, sed & reficit, & medetur.

Animæ cibus misericordia, justitia, & gratia.

Matt. 5. 6

2. Accedamus ad mensam hanc, Fratres mei, & ex singulis dapibus vel modicum aliquid degustemus. *In lege Moyses mandavit hujusmodi lapidare*, aiunt de peccatrice peccatores, de adultera Pharisæi. Sed ad duritiam lapidei cordis vestri ille locutus est. *Jesus autem inclinavit se.* Domine, inclina cælos tuos, & descende. Inclinans se, & ad misericordiam flexus (neque enim Judaici cordis erat) *digito scribebat*, non jam in lapide, sed *in terra*. Neque hoc tantum semel, sed hic quoque duplex scriptura, sicut apud Moysen tabulæ duæ. Et forte veritatem & gratiam scribens, & iterum scribens terræ impressisse videtur, secundum quod Johannes Apostolus ait: *Lex per Moysen data est, gratia & veritas per Jesum Christum facta est.* Considera denique an videri possit de tabula veritatis legisse, unde refelleret Pharisæos: *Qui sine peccato est vestrum, primus in eam lapidem mittat.* Verbum quidem abbreviatum, sed vivum & efficax, & ancipiti gladio penetrabilius. Quàm graviter enim ad verbum hoc saxea corda transfossa, quàm vehementer hoc uno lapillo contritæ sint lapideæ frontes, rubor ipse confusionis & clandestinus probavit abscessus. Meruit quidem adultera lapidari: sed is punire gestiat, qui dignus non est etiam ipse puniri. Is præsumat à peccatrice exigere ultionem, qui eamdem excipere non meretur. Alioquin ipse sibi vicinior, à se incipiat: in se prius sententiam ferat, exerceatque vindictam. Hæc Veritas.

Johan. 8. 5

Psal. 143. 5

Johan. 1. 17.

Correctio facienda per insontem

3. Ceterum adhuc minus est: & si accusatores refellit hæc Veritas, sed ream necdum absolvit. Scribat iterum, scribat gratiam, legat, & audiamus. *Nemo te condemnavit mulier? Nemo, Domine. Nec ego te condemnabo: vade, & amplius noli peccare.* O vox misericordiæ, ô auditus lætitiæ salutaris! Auditam fac mihi mane misericordiam tuam; quia in te speravi, Domine. SOLA nimirum SPES apud te miserationis obtinet locum; nec oleum misericordiæ, nisi in vase fiduciæ ponis. Sed est infidelis fiducia, solius utique maledictionis capax, cum videlicet in spe peccamus. Quamquam nec fiducia illa dicenda sit, sed insensibilitas quædam, & dissimulatio perniciosa. Quæ enim fiducia ei qui periculum non attendit? aut quod ibi timoris remedium, ubi nec timor sentitur, nec materia ipsa timoris? Fiducia solatium est: nec eget ille solatio, qui lætatur cum male fecerit, & in pessimis rebus magis exsultat. Rogemus itaque, Fratres, responderi nobis, quantas habeamus iniquitates & peccata, scelera nostra & delicta nobis desideremus ostendi. Scrutemur vias nostras & studia nostra; periculaque universa vigili intentione pensemus. Dicat quisque in pavore suo: Vadam ad portas inferi; ut jam nonnisi in sola Dei misericordia respiremus. HÆC VERA hominis fiducia, à se deficientis, & innitentis Domino suo. Hæc, inquam, vera fiducia, cui misericordia non denegatur, Propheta attestante: *Quoniam beneplacitum est Domino super timentes eum, & in eis qui sperant super misericordia ejus.* Nec parva utique suppetit nobis: in nobis quidem timoris, in ipso autem causa fiduciæ. Suavis & mitis est, copiosæ misericordiæ; præstabilis super malitia, multus ad ignoscendum. Credamus sane vel inimicis, qui in eo nihil aliud, unde occasionem struendæ calumniæ caperent, invenerunt. Compatitur, aiunt, peccatrici, nec sibi oblatam ullatenus occidi patietur. Tenebitur itaque manifestus adversarius legis, cum absolverit lege damnatam. In vestrum, ô Pharisæi, caput tota vestræ malignitatis adinventio retorquetur. Diffiditis causæ, qui judicium subterfugitis. Nam illa quidem sine injuria legis absolvitur, quæ non accusatori * relinquitur.

Psal. 142. 8. Spes vera capaces nos reddit misericordiæ.

Spes seu fiducia falsa.

4. Sed consideremus, Fratres, quonam hinc abeant Pharisæi. Videtisne duos senes (nam à senioribus exire cœperunt) quomodo in pomerio * Joachim absconduntur? Susannam quærunt uxorem ejus: sequamur eos. nam iniqua cogitatione pleni sunt contra eam. *Consentire nobis*, aiunt senes, aiunt Pharisæi, aiunt lupi, qui ab alterius paulo ante, licet errantis oviculæ, fuerant devoratione frustrati. *Consentire nobis, & commiscere nobiscum.* Inveterati dierum malorum, modo accusabatis adulterium, modo adulterium suadetis. Sed hæc est tota justitia vestra, & quæ palam arguitis, eadem agitis in occulto. Hinc fuit quod exiistis unus post unum, cum ille omnium conscius occultorum vestras tam valide percussisset conscientias, dicens: *Qui sine peccato est vestrum, primus in eam lapidem mittat.* Merito proinde ad Discipulos Veritas ait: *Nisi abundaverit justitia vestra plusquam Scribarum & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum.* Alioquin dicemus, aiunt, contra te testimonium. Semen Chanaan, & non Juda, nec hoc quidem Moyses in Lege mandavit. An qui decrevit adulteram lapidare, mandavit accusare pudicam? An qui jussit adulteram lapidibus opprimi, etiam jussit contra insontem testimonium ferri? Immo vero sicut adulteram, sic etiam falsum testem non impunitum esse præcepit. Sed qui gloriamini in lege, per legis prævaricationem Deum inhonoratis.

5. *Ingemuit Susanna, & ait: Angustiæ mihi sunt undique.* Undique enim mors; hinc quidem corporea, inde spiritualis. *Si hoc*, inquit, *egero, mors mihi est: si autem non egero, non effugiam manus vestras.* Vestras, ô Pharisæi, manus nec adultera effugit, nec pudica: vestras accusationes nec sanctus, nec peccator evadit. Dissimulatis peccata vestra, ubi inveneritis aliena: alioquin si quis forte suum non habet, vestrum ei impingitis crimen. Quid tamen Susanna facit, inter mortem & mortem, animæ scilicet & corporis, undique angustata? *Melius est mihi*, inquit, *absque opere incidere in manus hominum, quàm derelinquere legem Dei mei.* Nimirum sciebat ista, quàm horrendum sit incidere in manus Dei viventis. Nam homines quidem, cum occiderint corpus, animæ non habent ultra quid faciant: ille autem timendus est, qui potestatem habet & corpus, & animam mittere in gehennam. Quid familia Joachim tardat? Irruat per

a Habitus anno 1150. quo Annuntiatio celebrata fuit sabbato post Dominicam tertiam Quadragesimæ: quo die legitur Susannæ historia, & Evangelium de muliere adultera.

posticum, tiam in pomerio clamor auditur; clamor autem luporum gravium, & balantis oviculæ inter eos. Sed non patitur ab eis innoxiam devorari, qui ab ipsis eorum faucibus tam dignanter eripuit etiam eripi non merentem. Merito proinde *cum duceretur ad mortem, erat cor ejus fiduciam habens in Domino*, quem usque adeo timuisset, ut timorem omnem postposuisset humanum, & ipsius legem & simul vitæ præposuisset, & famæ. *Non enim dictus fuerat sermo hujuscemodi aliquando de Susanna. Sed & parentes ejus justi erant, & vir ejus honoratior omnium Judæorum.* Merito igitur à justo Judice justam de injustis obtinuit ultionem, quæ tam vehementer justitiam esurivit, ut propter eam contemneret mortem corporis, opprobrium generis, luctum inconsolabilem amicorum.

6. Et nos, Fratres, si à Christo audivimus, *Nec ego te condemnabo*, si peccare jam nolumus contra ipsum, si in Christo volumus pie vivere; necesse est sustineamus persecutionem, ne malum pro malo, aut maledictum pro maledicto reddamus. Alioquin QUI PATIENTIAM NON SERVAVERIT, perdet justitiam, hoc est, vitam perdet, hoc est, perdet animam suam. *Mihi vindictam, & ego retribuam, dicit Dominus.* Ita prorsus est. Ipse retribuet, sed si ei vindictam serves, si non tollas ab eo judicium, si non reddas retribuentibus tibi mala. Faciet judicium, sed injuriam patienti: in æquitate judicabit, sed pro mansuetis terræ. Jam vobis (ni fallor) molestum est, quod deliciæ tardant. Non miremini: deliciæ sunt. Non onerabunt quàmlibet satiatos, nec à ructantibus quidem poterunt fastidiri.

7. *Missus est Gabriel angelus à Deo in civitatem Galilææ, cui nomen Nazareth.* Miraris quod Nazareth, parva civitas, & tanti Regis nuntio illustretur, & tanto? Sed magnus latet in hac parva civitate thesaurus; latet, inquam, sed homines latet, non Deum. Annon thesaurus Dei Maria? ubicumque illa est, & cor ejus. Oculi ejus super eam, ubique respicit humilitatem ancillæ suæ. Novit cælum Unigenitus Dei Patris? Si novit cælum, novit & Nazareth. Quidni sciat patriam suam? quidni noverit hereditatem suam? Cælum ex Patre, Nazareth ex Matre vindicat sibi, sicut ipse se & Filium David, & Dominum esse testatur. *Cælum cæli Domino, terram autem dedit filiis hominum.* Cedat ergo ei utrumque necesse est in possessionem, quia non modo Dominus, sed & filius hominis est. Audi etiam quomodo terram sibi tamquam filius hominis vindicat, sed & communicat tamquam sponsus. *Flores*, inquit, *apparuerunt in terra nostra.* Neque hinc discrepat, quod Nazareth interpretatur flos. Amat florigeram patriam flos de radice Jesse, & libenter inter lilia pascitur flos campi, & lilium convallium. Commendat enim flores pulcritudo, suaveolentia, & spes fructus; gratia triplex. Teque florem reputat Deus; & bene ei complacet in te, si tibi nec honestæ conversationis decor, nec bonæ opinionis fragrantia, nec intentio desit futuræ retributionis. Fructus enim spiritus est vita æterna.

8. *Ne timeas Maria, invenisti enim gratiam apud Dominum.* Quantam gratiam? Gratiam plenam, gratiam singularem. Singularem, an generalem? Utramque sine dubio, quia plenam, & eo singularem, quo generalem: ipsa enim generalem singulariter accepisti. Eo, inquam, singularem, quo generalem. nam sola præ omnibus gratiam invenisti. Singularem quod sola hanc inveneris plenitudinem; generalem, quod de ipsa plenitudine accipiant universi. *Benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui.* Singulariter quidem fructus ventris tui est: sed ad omnium quidem mentes te mediante pervenit. Sic nimirum, sic olim ros totus in vellere, totus in area: sed in nulla parte areæ totus, sicut in vellere fuit. In te sola Rex ille dives & prædives exinanitus; excelsus, humiliatus; immensus, abbreviatus, & Angelis minoratus est: verus denique Deus & Dei Filius incarnatus. Sed quo fructu? Nempe ut omnes ejus paupertate locupletemur, ejus humilitate sublevemur, ejus minoratione magnificemur, ejus incarnatione adhærentes Deo, incipiamus unus esse spiritus cum eo.

9. Sed quid dicimus, Fratres? cuinam potissimum vasi gratia infunderetur? Si (ut supra meminimus) capax quidem est misericordiæ fiducia, patientia vero justitiæ: quale jam poterimus idoneum gratiæ receptaculum exhibere? Balsamum est purissimum, & solidissimum vas requirit. Et quid tam purum, quidve tam solidum, quàm humilitas cordis? Merito proinde humilibus dat gratiam: merito respexit Deus humilitatem ancillæ suæ. Quonam merito, quæris? Eo utique, quo animum humilem meritum non occuparet humanum, quominus libere influeret divinæ gratiæ plenitudo. Sed ad hanc nobis humilitatem quibusdam erit gradibus ascendendum. Primo enim cor hominis, quem adhuc peccare delectat, nec miseram consuetudinem proposito meliore mutavit, ne sit gratiæ capax, propriis vitiis præpeditur. Secundo quoque, ubi jam corrigere mores, & priores nequitias de cetero non iterare proponit; ipsa tamen peccata præterita, licet jam amputata quodam modo videantur, dum in eo manent, gratiam non admittunt. Manent autem donec confessione laventur, donec succedentibus dignis fructibus pœnitentiæ de medio fiant. Sed væ tibi, si forte vitiis & peccatis perniciosior successerit ingratitudo. Quid enim tam evidenter gratiæ adversatur? Tepescimus processu temporis à fervore conversationis nostræ, paulatim refrigescit caritas, abundat iniquitas, ut consummemur carne, qui spiritu cœperamus. Inde enim est ut minus ea sciamus, quæ à Deo donata sunt nobis, indevoti pariter & ingrati. TIMOREM Domini relinquimus, religiosam omittimus solitudinem, verbosi, curiosi, faceti, etiam detractores & murmuratores, vacantes nugis, fugitantes laboris & disciplinæ, quoties sine nota id licet; quasi vero confestim sit etiam sine noxa. Quid ergo tantis repulsam obstaculis gratiam nobis deesse miramur? Jam vero si quis, juxta Apostolum, ut verbum Christi, verbum gratiæ in eo habitet, gratus est; si quis devotus, si quis sollicitus, si quis spiritu fervens: caveat sibi ne suis fidat meritis, ne suis operibus innitatur. alioquin nec hujuscemodi animum intrat gratia. Nimirum plenus est, nec in eo jam invenit gratia locum sibi.

Gratiæ idoneos nos esse humilitas.

Coloss. 3. 16.

Gratiæ impedimenta quatuor.

10. Consideraftis Pharisæum illum orantem? Non erat raptor, non injustus, non adulter. An sine fructibus pœnitentiæ erat? Jejunabat bis in sabbato, decimas dabat omnium quæ possidebat. Sed ingratum forsitan suspicamini. Audite quid dicat: *Deus gratias ago tibi.* Sed non erat vacuus, non erat exinanitus, non erat humilis, sed elatus. Non enim quid sibi deesset, scire studuit, sed exaggeravit meritum suum: nec erat illa SOLIDA PLENITUDO, sed tumor. Vacuus proinde rediit, qui plenitudinem simulavit. Nam Publicanus ille, qui exinanivit seipsum, quoniam vacuum vas exhibere curavit, gratiam retulit ampliorem. Nos ergo, Fratres, si gratiam cupimus invenire, sic de cetero abstineamus a vitiis, ut de præteritis quoque peccatis digne pœniteamus. Nihilo minus quoque solliciti simus, & devotos nos Deo, & vere humiles exhibere. Hujusmodi nempe animas gratanter respicit pio illo respectu, de quo Sapiens ait: *Quoniam gratia & misericordia Dei est in sanctos ejus, & respectus in electos illius.* Et forte propterea quater revocat animam quam respicit, dicens: *Revertere, revertere, Sunamitis, revertere, revertere, ut intueamur te:* quo videlicet nec in peccandi consuetudine, nec in conscientia peccatorum; sed nec in tepore & torpore ingratitudinis, aut in elationis cæcitate persistat. A quo nos quadripertito periculo revocare & eripere dignetur, qui factus est nobis à Deo Patre sapientia, & justitia, & sanctificatio, & redemptio, Jesus-Christus Dominus noster, qui cum Patre & Spiritu-sancto vivit & regnat Deus per infinita sæcula sæculorum, amen.

Luc. 18. 12.

Pharisæi orantis arrogantia, & elatio vacua.

Sap. 4. 15.

Cant. 6. 12.

Tom. III.

XXIV. Jun.

IN NATIVITATE S. JOHANNIS BAPTISTÆ,

SERMO.

De lucerna ardente tripliciter, & tripliciter lucente.

Isai. 1. 13.

1. SIt procul ab his conventibus, Fratres, increpatio illa Prophetæ, Judaica reprobantis conventicula, & dicentis: *Iniqui sunt cœtus vestri.* Hi nimirum cœtus non iniqui, sed plane sancti, sed religiosi, sed pleni gratia, digni benedictione. Convenitis siquidem ad audiendum Deum: convenitis ad laudandum, ad orandum, ad adorandum eum. Sacer est conventus uterque, placens Deo, Angelis familiaris. State ergo in reverentia, Fratres, state in sollicitudine & devotione mentis: maximeque in loco orationis, & in hac schola Christi, & auditorio spirituali. Nolite considerare, dilectissimi, quæ videntur & temporalia sunt, sed magis quæ non videntur, æterna: secundum fidem, non secundum faciem judicate. Terribiliter siquidem metuendus est locus uterque: nec major adesse credendus est numerus hominom, quàm Angelorum. Patet utrobique sine dubio porta cæli, scala illa erecta est, ascendunt & descendunt Angeli super filium hominis. Gigas nempe est iste filius hominis: cælum ei sedes est, terra scabellum pedum ejus. Elevata est magnificentia ejus super cælos: manet tamen nobiscum usque ad sæculi consummationem. Ascendont & descendunt itaque ad Deum Angeli sancti, quia caput & corpus unus est Christus.

Quanta cum reverentia sacris conventibus interesse oporteat.

Matth. 18. 20.

2. Nec tamen ubi caput, sed ubicumque fuerit corpus, ibi congregabuntur & aqoilæ, licet non possit caput à corpore separari. Denique & ipse ait: *Ubi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, in medio eorum sum.* Sed forte quis dicat: Ubi est modo Christus? Ostende nobis Christum, & sufficit nobis. Quid curiosos circumducitis oculos? Num ad videndum, & non magis ad audiendum convenistis? *Dominus Deus aperuit mihi aurem*, ait Propheta. Aurem meam aperuit, ut audiam quid loquatur: non oculum, ot videam vultum ejus, illuminavit. Aut certe suam mihi aperuit aurem, non faciem revelavit. Post parietem stat, audit, & auditur: sed necdum apparet. Audit orantes, erudit audientes. An experimentum ejus quæritis, qui in me loquitur Christus? Ego, inquit, qui loquor justitiam. Quidni loquatur ore, quod ipse plasmavit? Quidni suo utatur, ut libet, artifex instrumento? Non tantum aures eorum, sed & labia mea aperi, Domine: ego enim labia mea non prohibebo, Domine, tu scisti. Bene enim omnia facis, & surdos facis audire, & mutos loqui.

Isai. 50. 5.

2. Cor. 13. 3.

Johann. 5. 35.

Fervor & splendor perfectum efficiunt.

V. supra serm. 9. de verbis Isaiæ.

Eccli 27. 12.

3. Audite ergo, Fratres, quid de Johanne loquatur, cujus sollemnis hodie Nativitas celebrator. *Ille*, inquit, *erat lucerna ardens, & lucens.* Magnum testimonium, Fratres mei: magnus enim est cui perhibetur, sed major est ipse qui perhibet. *Ille*, inquit, *erat lucerna ardens, & lucens.* Est enim tantum lucere vanum, tantum ardere parum: ardere & lucere perfectum. Audi quid dicat Scriptura: *Sapiens permanet ut sol, stultus autem ut luna mutatur.* Quia enim splendet luna sine fervore; modo plena, modo exigua, modo nolla videtur. Mutuatum siqoidem lumen numquam in eodem permanet statu, sed crescit, deficit, extenuatur, annihilatur, & penitus oon comparet. Sic qui conscientias soas in alienis labiis posuerunt, modo magni, modo parvi sunt, modo oulli, secundum quod adulantium linguis vel vituperare placuerit, vel laudare. At vero solis splendor igneus est, & cum fervet acrius, etiam oculis lucidior exhibetur. Sic sapientis ardor internus foris lucet: & si non ei datur utrumque, curat semper ardere magis, ut Pater suus qui videt in abscondito, reddat ei. Væ nobis, Fratres, si luxerimus tantum. Nam lucemus quidem, & magnificamur ab hominibus: sed mihi pro minimo est, ut ab humano judicer die. Qui enim judicat me, Dominus est, qui fervorem ab omnibus exigit, splendorem vero non ita. *Ignem*, inquit, *veni mittere in terram & quid volo nisi ut accendatur?* Hoc nempe commune mandatum, hoc est quod exigitur ab universis, nec ulla, si deesse contigerit, admittitur excusatio.

Qui ex hominum judiciis pendent, instabiles.

Fervor præferendus splendori.

4. Ceterum singulariter Apostolis & apostolicis viris dicitur: *Luceat lux vestra coram hominibus*, nimirum tamquam accensis, & vehementer accensis, & quibus non timeatur à flato quolibet aut impulsione ventorum. Dictom est & Johanni, sed illi in aure audiont: Johannes in spiritu tamquam Angelus eruditur. Nimirum tanto propinquior Deo, quanto vox Verbo vicina, cui nulla voce alia media quod foris sonet oporteat intimari. Neque enim Johannem prædicatio, sed inspiratio docuit, quem replevit Spiritus in utero matris suæ. VERA ARDANS, & vehementer accensus, quem sic præoccupavit flamma cælestis, ut jam Christi sentiret adventum, qui necdum sentire poterat vel seipsum. Nimirum novus ille ignis, qui recens elapsus è cælo, per os Gabrielis in aurem intraverat Virginis, rursum per os Virginis & matris aurem introivit ad parvulum: ut ab ea hora vas electionis suæ Spiritus-sanctus impleret, & lucernam Christo Domino pararet. Fuit ergo jam tunc ardens lucerna, sed interim adhuc sub modio, donec super candelabrum poneretur, & luceret omnibus qui erant in domo Domini. Illo enim in tempore solum adhuc potuit illuminare modium suum; soli interim lucere matri, magnum ei pietatis sacramentum revelans ipso motu novæ exsultationis. *Unde mihi hoc*, inquit, *ut veniat Mater Domini mei ad me?* Quis enim tibi indicavit matrem Domini, mulier sancta? Unde me nosti? *Ut facta est*, inquit, *vox salutationis tuæ in auribus meis, exsultavit in gaudio infans in utero meo.*

5. Illuminavit ergo jam tunc modium, sub quo latebat: sed quem non latebat ardens lucerna sub modio, totum paulo post mundum novis illustratura fulgoribus. *Ille erat*, inquit, *lucerna ardens, & lucens.* Non ait, lucens, & ardens: quia Johannis ex fervore splendor, non fervor prodiit ex splendore. SUNT enim qui non eo lucent, quia fervent: sed magis fervent ut luceant: at isti plane non fervent caritatis spiritu, sed studio vanitatis. Vultis nosse quemadmodum arsit Johannes, & luxit? Ego utrumque in eo triplicem posse arbitror inveniri, & ardorem scilicet, & splendorem. Ardens enim erat in seipso vehementi austeritate conversationis: erga Christum intimo quodam & pleno fervore devotionis: erga peccantes proximos constantia liberæ increpationis. Luxit nihilo minus (ut paucis dixerim) exemplo, digito, verbo, & seipsum ostendens ad imitationem, & luminare majus quod latebat, ad peccatorum remissionem, & ipsas quoque tenebras nostras illuminans, sicut scriptum est: *Quoniam tu illuminas lucernam meam, Domine; Deus meus illumina tenebras meas*, utique ad correctionem.

6. Considera igitur hominem angelico promissum oraculo, conceptum miraculo, sanctificatum in utero, & novum in novo homine pœnitentiæ mirare fervorem. *Victum & vestitum*, ait Apostolus, *habentes, his contenti simus.* Apostolica perfectio ista est; sed Johannes etiam hæc contempsit. Denique audi Dominum in Evangelio: *Venit*, inquit, *Johannes Baptista non manducans, nec bibens*, plane nec vestiens. Sicut enim non est locusta cibus, nisi aliquorum forte irrationabilium animalium: sic nec pilus cameli humanum est indumentum. Quid tu pilos tuos, camele, deposuisti? Utinam gibbum magis deposuisses. Quid vos irrationabiles feræ & reptilia deserti, cibos exquiritis delicatos? Johannes, sanctus homo, missus à Deo, immo Angelus Dei, sicut ait Pater: *Ecce mitto Angelum meum ante te*; hic ergo Johannes, quo nullus major in natis mulierum, innocentissimum illud corpus sic castigat, sic extenuat, sic affligit: vos indui subtilibus bysso & purpura, & splendide epulari? Heu! hic est præsentis totus honor diei, hæc Baptistæ reverentia tota; hæc nativitatis ejus prophetata quondam læ-

titia est? Cujus enim memoriam agitis, ô nimis delicati cultores? cujus celebratis natalem? Nonne illius qui in eremo fuit hirsutus veste, confectus inedia? Quid existis in desertum videre, filii Babylonis? arundinem vento agitatam? Quid igitur? hominem mollibus vestitum? nutritum mollibus? In his nempe tota versatur hæc vestra celebritas: in popularis favoris aura sectanda, in gloria vestium, & voluptate ciborum. Sed quid hæc ad Johannem? Neque enim Johannes fecit sic, aut talibus umquam potuit delectari.

7. *Multi*, inquit Angelus, *in nativitate ejus gaudebunt*. Verum id quidem; multi in nativitate ejus gaudent: & paganis ipsis (ut audivimus) læta est & sollemnis. Illi celebrant quod ignorant, sed non ita debuerant Christiani. Nunc vero & ipsi in hac beati Johannis Baptistæ Nativitate gaudent; sed utinam de nativitate, non de vanitate. Quid est enim nisi vanitas vanitatum quicquid sub sole est? aut quid amplius habet homo de universo labore suo, quo sub sole laborat? Fratres, sub sole est quidquid oculis cernitur, quicquid huic corporeæ luci subjacere videtur. Quid vero illud, nisi vapor ad modicum parens? Quid illud, nisi fœnum, & flos fœni? *Omnis caro fœnum*, ait Dominus, *& omnis gloria ejus quasi flos fœni. Fœnum aruit, & flos decidit: verbum autem Domini manet in æternum*. In hoc verbo laboremus, Fratres; in quo & vivere, & gaudere possimus in æternum. Operemur non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam. Quis ille? *Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei*. Seminemus in hoc verbo, carissimi, seminemus in spiritu: quoniam qui in carne seminant, solam habent metere corruptionem. Gaudeamus intus, & non sub sole, sed, juxta Apostolum, *tamquam tristes*, propter humilitatem & gravitatem: *semper autem gaudentes*, propter internam consolationem. Gaudeamus, dilectissimi, in Nativitate beati Johannis, & gaudeamus de ipsa nativitate.

8. Copiosa siquidem nobis in ejus recordatione lætitiæ causa, multiplex est materia gaudiorum. Ille erat lucerna ardens & lucens, & Judæi voluerunt exsultare in luce ejus: ipse vero potius gaudebat in fervore devotionis, gaudebat ad vocem sponsi tamquam amicus sponsi. Nobis in utroque gaudendum est: in altero quidem ei, nobis in altero congaudendum. Ardebat enim sibi, nobis autem lucebat. Gaudeamus in fervore ejus ad imitationem: gaudeamus & in lumine, non tamen ibi manentes, sed ut in lumine ejus videamus lumen, lumen utique verum, quod non est ipse, sed cui testimonium perhibet ipse. *Venit Johannes*, ait Dominus, *nec manducans, nec bibens*. Incentivum fervoris id mihi est, & materia humilitatis. Quis enim in nobis est, Fratres, qui Johannis pœnitentiam intuens, suam, non dico magnificare, sed alicujus saltem momenti reputare præsumat? Quis audeat murmurare in laboribus suis, & dicere: Satis est quod patior, nedum nimis? Quæ enim homicidia, quæ sacrilegia, aut quæ flagitia sic puniebat Johannes in seipso? Accendamur ad pœnitentiam, Fratres, interrogemus conscientias nostras, & animemur ad ultionem exigendam de nobis, ut horrendum possimus evadere judicium Dei viventis. Quicquid vero minus est fervoris, humilitas suppleat puræ confessionis. Fidelis enim Deus, & si confiteamur iniquitates nostras, si miserias nostras exponamus, si non excusemus infirmitates nostras; dimittet nobis peccata nostra.

9. Ex hoc sane & erga proximorum delicta fervorem intuere Johannis. Hic nempe dignus est & rationi consentaneus ordo, ut incipiendum tibi memineris à te ipso. *Ab occultis*, inquit, *meis munda me, & ab alienis parce servo tuo. Genimina viperarum*, ait Johannes, *quis ostendit vobis fugere à ventura ira?* De quanto mentis fervore procedere putas scintillas istas, immo carbones desolatorios? Sic neque Pharisæis parcens, *Nolite*, inquit, *dicere quia patrem habemus Abraham: potens est enim Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ*. Sed minus hoc videatur, si vel ipsum veretur potentis vultum, & non tota libertate spiritus arguit peccantem regem, crudelem atque superbum; sacra quadam vehementia ad hoc ipsum prodiens de deserto, si vel blanditiis ejus, vel ipso mortis terrore movetur. *Metuebat*, inquit, *Herodes Johannem, & audito eo multa faciebat, & libenter eum audiebat*. Ac ille nihil ob hoc parcens, *Non licet*, ait, *tibi habere eam*. Ligatus quoque, & in carcerem trusus, nihilo minus fortiter stetit in veritate, & occubuit pro veritate feliciter. Ferveat etiam in nobis zelus iste, carissimi: ferveat amor justitiæ, odium iniquitatis. Nemo, Fratres, vitia palpet, peccata dissimulet nemo. Nemo dicat: Numquid custos fratris mei sum ego? Nemo, quod in se est, æquanimiter ferat, cum viderit Ordinem deperire, minui disciplinam. Est enim consentire, silere, cum arguere possis: & scimus quia similis pœna facientes maneat & consentientes.

Tom. III. Ibidem 8. S Johannis zelus in corripiendis impiis. Marc 6. 20. Religiosis inculcat zelum disciplinæ.

10. Jam vero super humili & omnino ferventissima devotione Johannis erga Dominum quid loquemur? Inde enim exsultavit in utero; inde expavit in Jordane baptizaturus eum; inde non modo Christum, qui putabatur, sed vel ipsam corrigiam calceamenti ejus solvere dignum se esse negabat; inde gaudebat amicus sponsi ad vocem sponsi; inde gratiam se accepisse pro gratia fatebatur: illum autem non ad mensuram habere Spiritum, sed plenitudinem de qua omnes acciperent, clamitabat. *Nonne Deo subjecta erit anima mea?* Alioquin non ero lucerna ardens, nisi toto corde, tota mente, & ex omnibus viribus meis diligam Dominum Deum meum. Sola enim est caritas quæ accendit ad salutem; sola quam infundit & inflammat Spiritus, quem exstinguere prohibemur. Habes quemadmodum Johannes arserit: & in hoc ipso quemadmodum luxerit, indicatum est, si advertisti. Neque enim ardorem ejus nosse poteras, nisi luxisset.

Luc. 1. 44. Matt. 3. 14. Marc. 1. 7. Luc 1 44. Johan. 3. 14. Ibidem. Psal. 61. 1. 1. Thess 5. 19.

11. Luxit ergo, ut supra memini, exemplo, digito, verbo: opere seipsum, Christum indice, nosmetipsos nobis sermone declarans. *Tu puer Propheta Altissimi vocaberis*, ait pater, *præibis enim ante faciem Domini parare vias ejus, ad dandam scientiam salutis plebi ejus. Ad dandam*, inquit, non salutem, (neque enim ille lux,) sed *scientiam salutis*, ut testimonium perhiberet de lumine; *Scientiam*, inquit, *salutis, in remissionem peccatorum*. Num salutis scientiam sapiens parvi pendere potest? Ponamus tamen necdum venisse Johannem, necdum significasse nobis de Christo. Ubi salutem quæremus? Peccavi peccatum grande, quod sanguine vitulorum vel hircorum deleri non potest, quia non holocaustis delectatur Altissimus. Memoria mea infecta est fæce hujus amurcæ: non est novacula quæ membranam hanc radere possit, quia tota totam imbibit fæcem. Si peccati mei oblitus fuero, stultus sum & ingratus: si in memoria mea permanet, arguet me in æternum. Quid igitur faciam? Ibo ad Johannem, & audiam vocem lætitiæ, misericordiæ vocem, sermonem gratiæ, verbum remissionis & pacis. *Ecce*, inquit, *Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi*. Et alibi: *Qui habet sponsam*, inquit, *sponsus est*. Ostendit igitur quia venit Deus, quia Sponsus, quia Agnus. Quia Deus, certum est quod peccata remittere possit: sed utrum velit, adhuc in quæstione est. Vult profecto, quia Sponsus est, quia amabilis est. Et Johannes amicus sponsi est, quia sponsus nisi amicos habere non novit. Et licet velit gloriosam sponsam non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid ejusmodi: non tamen quærit talem, (ubi enim illam inveniret?) sed talem potius ipse facit, talem sibi exhibet ipse. Audi denique quid dicat per Prophetam. *Vulgo dicitur: Numquid mulier, si dormierit cum altero viro, revertetur ad virum suum priorem? Tu autem fornicata es cum amatoribus multis. Revertere tamen*

Luc. 1. 76. Christus salutis nostræ auctor. Johan 1. 29. Johan. 3. 29. Christus venit ut Deus ut sponsus, ut agnus. Jer. 3. 1.

Tom. III. *men ad me, & ego suscipiam te.* Ecce quod possit, ecce quod velit.

12. Sed tu fortassis timeas eam quam facere venit delictorum purgationem, ne ustione & scissione ossa & medullas ossium collidat, ne dolorem inferat morte graviorem. Audi: Agnus est, in mansuetudine venit cum lana & lacte, solo verbo justificans impium. Quid enim est, juxta Comicum*, facilius dictu? Tantum, inquit, dic verbo, & sanabitur puer meus. Ut quid ergo deinceps hæsitemus, Fratres, & non omni fiducia ad thronum gloriæ accedamus*? Agamus Johanni gratias, & eo mediante transeamus ad Christum, quia, ut ait ipse, *Illum oportet crescere, me autem minui.* Quomodo minui? Splendore utique, non fervore. Retraxit radios, collegit se*, ne fieret sicut is qui totum profert spiritum suum. *Illum*, inquit *oportet crescere*, qui exhauriri non potest, de cujus plenitudine omnes accipiunt: me autem minui, cui datus est spiritus ad mensuram, & danda magis opera ut ardere semper valeam, quàm lucere. Præcessi solem, tamquam sidus matutinum: abscondi necesse est, orto jam sole. Non est mihi nisi modicum olei quo ungar: volo illud in vase tutius, quàm in lampade possidere.

* Terent. — Matt 8. 8. — * al. ascendamus. — Johan. 3. 30. — * al. recollegit.

IN VIGILIA SS. PETRI ET PAULI Apostolorum,

XXVIII. Jun.

SERMO.

De triplici auxilio, quod à Sanctis accipimus.

Festorum vigiliæ quomodo celebrandæ.

1. IN Sanctorum Vigiliis necesse est vigilare hominem spiritualem, qui sollemnitates eorum celebrare desiderat in spiritu & veritate. Aliæ enim carnalium, aliæ spiritualium vigiliæ. Illi & nitidiores cultus, & epulas præparant lautiores; & fortassis in ipsis vigiliis operantur opera tenebrarum, lætantur cum male fecerint, & exsultant in rebus pessimis. Vos non ita didicistis Christum, qui Christum secuti estis, qui omnia reliquistis, qui vigilanti oculo vigiliarum nomen debetis attendere. Ad hoc enim vigiliæ proponuntur, ut evigilemus, si in aliquo peccato vel negligentia dormitamus, & præoccupemus faciem Sanctorum in confessione. Non sic filii hujus sæculi, non sic, qui potentes sunt ad bibendum vinum, & viri fortes ad miscendam ebrietatem; qui obdormierunt in flagitiis & facinoribus suis. Illud vos non lateat, quia qui ebrii sunt, nocte ebrii sunt; & qui dormiunt, nocte dormiunt: & frustra sonat eis nomen Vigiliarum sanctarum, cum ipsi magis dormire studeant, quàm vigilare. Vos autem non estis filii noctis, neque tenebrarum, sed lucis & diei, ut non vos præoccupent natalitii Sanctorum dies, & inveniant imparatos.

1. Thess. 5. 7.

Tria in Festivitatibus SS. præcipue consideranda.

2. Tria sunt igitur quæ in festivitatibus Sanctorum vigilanter considerare debemus: auxilium Sancti, exemplum ejus, confusionem nostram. Auxilium ejus, quia qui potens in terra fuit, potentior est in cælis ante faciem Domini Dei sui. Si enim dum hic viveret, misertus est peccatoribus, & oravit pro eis: nunc tanto amplius, quanto verius, agnoscit miserias nostras, orat pro nobis Patrem: quia beata illa patria caritatem ejus non immutavit, sed augmentavit. Neque enim quia impassibilis omnino, ideo & incompassibilis factus est: sed nunc potius induit sibi viscera misericordiæ, cum ante fontem misericordiæ assistit*. Est & alia causa, quæ magis urget Sanctos ut solliciti sint de nobis, quia, juxta vocem Apostoli, Deus providet pro nobis, ne sine nobis consummentur, sicut ait sanctus David: *Me exspectant justi, donec retribuas mihi.* Debemus etiam attendere exemplum ejus, quia quamdiu in terris visus est, & cum hominibus conversatus est, non declinavit ad dexteram, neque ad sinistram: sed viam regiam tenuit, donec veniret ad illum qui dicit: *Ego sum via, veritas & vita.* Intuemini humilitatem operum ejus, auctoritatem verborum ejus, & tunc videbitis, quomodo tam verbo, quàm exemplo luxerit inter homines: qualia nobis vestigia dereliquerit, ut ambulemus per ea, & non erremus in eis. Vere, juxta Prophetam, *Semita justi recta est, rectus callis justi ad ambulandum.*

1. Auxilium & oratio. — * al. existit. — Psal. 141. 8. — 2. Exemplum. — Johan. 14. 6. — Isa. 26. 7.

3. Sed & diligentiori intuitu confusionem nostram inspiciamus: quia homo ille similis nobis fuit passibilis, ex eodem luto formatus ex quo & nos. Quid ergo est, quod non solum difficile, sed & impossibile credimus, ut faciamus opera quæ fecit, ut sequamur vestigia ejus? Confundamur, Fratres, & contremiscamus ad vocem istam, si forte hæc confusio adducat nobis gloriam, si forte generet gratiam nobis timor iste. Homines isti fuerunt qui præcesserunt nos, qui tam mirabiliter processerunt per vias vitæ, ut vix eos homines fuisse credamus. Sic ergo in Sanctorum festivitatibus & gaudere, & confundi debemus: gaudere, quia patronos præmisimus; confundi, quia eos imitari non possumus. Ita semper gaudium nostrum in hac valle lacrymarum, lacrymarum pane condiri debet, ut semper non solum extrema, sed & prima gaudii luctus occupet: quia etsi magna est gaudiorum materia, sed maxima est dolorum. *Memor fui Dei*, clamat justus, *& delectatus sum*: sed & statim subjungit: *Defecit spiritus meus, turbatus sum, & non sum locutus.*

3. Confusio nobis ex collatione com. — Psal. 76. 4.

4. Quod si hæc in Vigiliis uniuscujusque Sancti cogitare debemus, quid faciemus in sollemnitate sanctorum & summorum Apostolorum? Petrum & Paulum loquor. Sufficeret unius festivitas ad infundendam exsultationem universæ terræ: sed amborum juncta est ad cumulum gaudiorum, ut quomodo in vita sua dilexerunt se, ita in morte non sint separati. Quid illis potentius dum fuerunt in terris; quorum alteri traduntur claves regni cælorum, alteri magisterium gentium: alter Ananiam & Sapphiram occidit in verbis oris sui, alter donat quicquid donat in persona Christi: & cum infirmatur, tunc fortior est & potens? Quàm potentiores sunt in cælis, qui tam potentes fuerunt in terris! Et qui nobis reliquerunt majora exempla, quàm illi qui in fame & siti, in frigore & nuditate, & in omnibus illis, quæ Paulus enumerat, jugiter sunt afflicti, & demum felici martyrio regna cælestia conscenderunt? Vere nobis rubor confusionis sunt, quos vix audeamus respicere, ne dicam imitari. Oremus ergo eos, ut ipsi propitium nobis reddant amicum suum, judicem nostrum, qui est Deus benedictus in sæcula, amen.

IN FESTO SS. APOSTOLORUM PETRI & Pauli,

XXIX. Jun.

SERMO PRIMUS.

De triplici custodia, quam Apostoli habent super nos; & de tribus gradibus conversationis nostræ.

1. GLoriosa nobis sollemnitas illuxit, quam præclari Martyres, Martyrum duces, Apostolorum principes morte clarissima consecrarunt. Isti sunt Petrus & Paulus, duo magna luminaria, quos Deus in corpore Ecclesiæ suæ constituit quasi geminum lumen oculorum. Hi mihi traditi sunt in magistros & in mediatores, quibus secure me committere possim: quia & notas mihi fecerunt vias vitæ, & mediantibus illis ad illum Mediatorem ascendere potero, qui venit pacificare per sanguinem suum & quæ in cælis, & quæ in terris sunt. Ille enim in utraque natura purissimus est, qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus. Quomodo ergo ad illum accedere audebo, qui sum supra modum peccans peccator, qui peccavi supra numerum arenæ maris, cum ille purior, ego impurior esse non possim? Verendum ne incidam in manus Dei viventis, si illi appropinquare vel inhærere præsumpsero, quem à me tanta differentia dividit, quantum distat inter bonum, & malum. Propterea dedit mihi Deus homines istos, qui & homines essent, & peccatores, & maximi peccatores, qui in seipsis & de seipsis discerent, qualiter alis

alis misereri deberent. Magnorum enim criminum rei magnis criminibus facile donabunt veniam, & in qua mensura mensum est eis, remetientur nobis. Peccavit peccatum grande Petrus apostolus; & fortassis quo grandius nullum est: & tam velocissime, quàm facillime veniam consecutus est, & sic, ut nihil de singularitate sui primatus amitteret. Sed & Paulus qui in ipsa viscera nascentis Ecclesiæ tam singulariter, quàm incomparabiliter grassatus est, per ipsius Filii Dei vocem ad fidem adducitur, & pro tantis malis, tantis bonis repletus est, ut Vas electionis fieret ad portandum nomen ejus coram gentibus, & regibus, & filiis Israël: vas dignum, & cælestibus ferculis repletum: de quo & sanus escam, & infirmus accipiat medicinam.

2. Tales decebat humano generi pastores & doctores constitui, qui & dulces essent, & potentes, & nihilo minus sapientes. Dulces, ut me blande & misericorditer susciperent; potentes, ut fortiter protegerent; sapientes, ut ad viam, & per viam ducerent quæ ducit ad civitatem. Quid Petro dulcius, qui tam dulciter ad se omnes convocat peccatores, sicut & Actus apostolici, & Epistolarum ejus series attestatur? Quid illo potentius, cui & terra obedivit, cum mortuos reddidit, & mare sub pedibus ejus se calcabile præbuit; qui Simonem Magum spiritu oris sui in aëre attigit, qui claves regni cælorum tam singulariter accepit, ut præcedat sententia Petri sententiam cæli? Denique *quodcumque ligaveris*, inquit, *super terram, erit ligatum & in cælis; & quodcumque solveris super terram, erit solutum & in cælis*. Quid autem illo sapientius, cui non caro & sanguis, sed ᵃ Pater qui in cælis est, sapientiam illam, quæ de cælis est, multa largitate revelavit? Libentissime Paulum sequor, qui præ nimia dulcedine luget eos qui peccaverunt, & non egerunt pœnitentiam: qui fortior est omni principatu & potestate: qui sapientiam & medullam sacrorum sensuum non à primo vel secundo, sed à tertio cælo largiter asportavit.

3. Hi sunt magistri nostri, qui à Magistro omnium vias vitæ plenius didicerunt, & docent nos usque in hodiernum diem. Quid ergo docuerunt vel docent nos Apostoli sancti? Non piscatoriam artem, non scenofactoriam, vel quicquid hujusmodi est: non Platonem legere, non Aristotelis versutias inversare, non semper discere, & numquam ad veritatis scientiam pervenire. DOCUERUNT ME VIVERE. Putas, parva res est scire vivere? Magnum aliquid, immo maximum est. Non vivit qui superbia inflatur, qui luxuria sordidatur, qui ceteris inficitur pestibus: quoniam non est hoc vivere, sed vitam confundere, & appropinquare usque ad portas mortis. BONAM autem VITAM ego puto, & mala pati, & bona facere, & sic perseverare usque ad mortem. Dicitur vulgo, quia qui bene se pascit, bene vivit. Sed mentita est iniquitas sibi: quia non bene vivit, nisi qui bonum facit.

4. Arbitror autem quod tu, qui in congregatione es, bene vivis, si vivis ordinabiliter, sociabiliter, & humiliter: ordinabiliter tibi, sociabiliter proximo, humiliter Deo. Ordinabiliter, ut in omni conversatione tua sollicitus sis observare vias tuas, & in conspectu Domini, & in conspectu proximi: cavens & tibi à peccato, & illi à scandalo. Sociabiliter, ut studeas amari, & amare; blandum te & affabilem exhibere: supportare non solum patienter, sed & libenter infirmitates fratrum tuorum, tam morum, quàm corporum. Humiliter, ut cum hæc omnia feceris, spiritum vanitatis studeas exsufflare, qui ex hujusmodi nasci solet; & quantumcumque illum senseris, negare omnino consensum. Sic & in patiendo malum, quoniam triplex est, triplicem providentiam adhibere te oportet. Est enim quod à te pateris, quod à proximo, quod à Deo. Primum est austeritas pœnitentiæ: secundum vexatio alienæ malitiæ: tertium flagellum correctionis divinæ. In eo quod à te pateris, debes voluntarie sacrificare: quod à proximo, patienter ferre: quod à Deo, sine murmure & cum gratiarum actione sustinere. Non sic multi filiorum Adam, qui erraverunt in solitudine, in inaquoso. Erraverunt plane, & errant à via veritatis, qui in solitudinem superbiæ recedentes, socialem vitam habere non volunt, quorum singularitas associari non potest. Sed & in inaquoso: quia nullo imbre lacrymarum compuncti, in terra sterili & arenti perpetua siccitate morantur. Propterea viam civitatis habitaculi non invenerunt: quia inveterati in terra aliena, coinquinati sunt cum mortuis, deputati cum his qui in inferno sunt.

Tom. III.

Psal. 106. 4.

5. Non erat ita solitarius ille, de quo sanctus Jeremias ait: *Bonum est viro, cum portaverit jugum ab adolescentia sua. Sedebit solitarius, & tacebit, quia levavit se super se.* Illi erraverunt, sed iste sedebit. Semper enim illi errant corde: iste autem non sedet, sed sedebit solitarius, cum habuerit honorem singularitatis, illius videlicet judiciariæ potestatis insigne, quod sancti in terra sua possidebunt, cum lætitia sempiterna erit eis ᵇ. Tacebit etiam, id est cum tranquillitate judicabit, sicut Dominus Sabaoth cum tranquillitate judicat omnia. Quare? *Quia levavit se super se*, id est, cum adolescens esset, & ætatis lubricæ sentiret ardores, senem induit, relinquens quod erat, assumens quod non erat. *Levavit*, inquit, *se super se*: quia non respicit ad se, sed ad illum qui est super se. Sedebit enim, & tacebit etiam modo à strepitu diabolicarum suggestionum, à strepitu carnalium desideriorum, à strepitu mundi. Felix anima, quæ linguas istas non exaudit, audiat licet: illa multum felicior (si tamen aliqua est) cui penitus non loquuntur. Hæc est sapientia, quam Apostolus loquitur inter perfectos, abscondita in mysterio, quam nemo principum sæculi hujus cognovit. Sic me Apostoli & vivere & conscendere * docuerunt. Gratias tibi ago, Domine Jesu, qui abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & revelasti ea parvulis istis qui te secuti sunt, & reliquerunt omnia propter nomen tuum.

Thren. 3. 27.

Boni solitarii conditiones.

1. Cor. 2. 6.

* al. credere.

IN FESTO SS. APOSTOLORUM PETRI & Pauli,

SERMO SECUNDUS.

1. SAncti isti, quorum sollemnis hodie passio celebratur, multam nobis de se loquendi causam, multam quoque materiam præbuere. Verum ego unum timeo, ne toties audita verba salutis vilescere nobis incipiant tamquam verba. Vilis siquidem & volatilis res verbum hominis, nullius molis *, nullius ponderis, nullius pretii, nullius soliditatis. Aërem verberat, unde & verbum dicitur: & sicut folium quod vento rapitur, effluit, & non est qui consideret. Nemo vestrum, Fratres, sic accipiat: immo nemo sic despiciat verbum Dei. Dico enim vobis: Bonum illi fuisset, si non audisset homo ille. FRUCTUS VITÆ sunt verba Dei, non folia; & si folia, sed aurea sunt. Proinde non parvipendantur, non pertranseant, non prætervolent. Ipsa quoque colligite fragmenta ne pereant. Terra enim, quæ sæpius supervenientem susceperit imbrem, & non fecerit fructum, terra reproba est, proxima maledicto. Sic & ea quæ in Evangelio sterilis ficulnea legitur, si postea quam foderit circa eam vineæ cultor, atque miserit stercora, nihilo minus sterilis inventa fuerit: nonne jam securis ad radicem illius arboris est ponenda?

* al. meræ. Verbum Dei quanti faciendum.

Hebr. 6. 8. Luc. 13. 6.

Matt. 21. 19.

2. Et ego dico vobis, si minus boni in sæcularibus invenerit, majorem in eis Dominus habiturus est patientiam, quàm in nobis, quibus cælestium consolationum pluviam voluntariam segregavit: quibus non sarculus disciplinæ, non paupertatis & vilitatis

Religiosos infructuosos Deus gravius fert quàm sæculares.

ᵃ Alii editi sic legunt, *cui non caro & sanguis revelavit*, ceteris omissis.

ᵇ Sequens periodus deest in aliis editis & quibusdam mss.

Tom. III.

stercora defuerunt. An non stercora sunt abominationes Ægyptiorum, quas immolamus Deo nostro? Stercora plane vilia ad aspectum, sed ad fructum utilia. Non refugiat hanc fœditatem, qui fœcunditatem desiderat: siquidem ex deformi stercorum acervo, qui portatur in agrum, formosius surget acervus manipulorum, qui reportabitur ex agro. Propterea non vilescat vobis VILITAS PRETIOSA: sed pretiosius cunctis thesauris Ægypti, Christi improperium æstimate. Verumtamen terrenum habentibus sterquilinium, ipsa quoque cælestis non deest pluvia: quæ est orationum devotio, jucunda ruminatio psalmodiæ, dulcis meditatio, consolatio scripturarum. Denique & hæc ipsa pluvia est, quam accipitis per os meum, si quando de flumine, cujus impetus lætificat Dei civitatem, & torrente voluptatis illius aliqua super vos, dum de eis loquimur, stillicidia stillare contigerit.

Agricultura spiritualis elegans tropologia.

3. Sed necesse habeo interdum circumfodere, quandoquidem posuerunt me custodem & cultorem in vineis. Heu! qui meam non colui, nec custodivi, necesse habeo tamen, dum hunc occupo locum, & circumfodere nonnumquam, & apponere stercora. Molestum id quidem, sed dissimulare non audeo: sciens multo amplius securim nocituram, quàm sarculum; ignem, quàm fimum. Itaque & arguere, & increpare interdum necesse est: nec ignoro fimum esse verbum increpatorium [a], verbum improperii, & quod si non excuset necessitas, ipsum quoque minus deceat proferentem. Sed quid agimus, quod hoc fimo etsi aliquos impinguari, sed alios plane & lapidari, & indurari videmus? Hinc namque scriptum est: *De stercore boum lapidabitur piger.* Annon impinguatur, qui increpatus benigne accipit, mansuete respondet, libenter emendare conatur? Hæc plane salubris & fœcunda impinguatio est, ut corripiat me justus in misericordia, & increpet; oleum autem peccatoris non impinguet caput meum. Ex ea siquidem pinguedine, quam generat oleum peccatoris, abundantius pullulant spinæ & tribuli, & omnis radix amaritudinis germinat copiosius. Itaque qui justorum increpationem misericordiam nominat, satis indicat, quemadmodum suscipienda sit, quàm benigno animo, quàm devota mente: quantaque ei gratia sit habenda. Sic enim accipientibus nobis erit impinguatio salubris, non fertilis vitiorum, quemadmodum oleum peccatoris, sed fructus illius, quem secundum Apostolum habemus in sanctificatione. Quid autem facimus tibi, ô piger, qui ad hanc misericordiam irritaris magis, & exasperaris? Nonne bonum fimum sparsi in agro tuo? Unde ergo lapides habet? Sed tu, inimice homo, (quoniam *qui diligit iniquitatem, odit animam suam*) tu, inquam, inimice homo, hoc fecisti: qui desidiam tuam non excutere, sed excusare pergens, fimum tibi pervertis in lapides, & unde impinguari debueras, lapidaris. Hæc idcirco dicta sunt, Fratres, ut noveritis, quàm benigne audiendum sit, quàm devote suscipiendum, quàm sollicite conservandum quicquid ad animarum salutem pertinet, & non sicut verbum hominum, sed sicut (quod vere est) verbum Dei, sive illud consolatorium, sive commonitorium, sive etiam increpatorium audiatur [b]. Excessi, fateor, ipsius propemodum festivitatis oblitus, sed (ut arbitror) non ad insipientiam vobis, si firmiter inhæserint animo quæ audistis.

Pastores sunt quasi custodes & cultores vineæ.

Eccli. 22. 2.

Increpatio benigne suscipienda.

Rom. 6. 22.

Psal. 10. 6.

b al. videatur.

4. Et nunc jam de sollemnitate ipsa vel breviter aliquid loqui tentemus. Apostolorum Christi festus agitur dies, quibus sane plurimum à nobis honorem deberi scio: sed utrum possit aliquis exhiberi, hæsito satis. *Nimis enim honorati sunt amici tui, Deus, nimis confortatus est principatus eorum.* Quid enim? si in terra adhuc positi omnia poterant, non quidem in se, sed in Christo: quid non poterunt hodie viventes in æterna felicitate cum ipso? Mortales adhuc & morituri imperium vitæ & mortis videbantur habere, solo nimirum verbo mortificantes vivos, & mortuos suscitantes: quanto magis nunc, cum honorati sunt nimis, nimis confortatus est principatus eorum? Sed quid est, Fratres? Cum Apostolorum beata hodie memoria celebretur, numquid nativitatis seu conversionis eorum, aut certe vitæ vel miraculorum sollemnis agitur commemoratio? Non est, Fratres, nativitatis humanæ sollemnitas ista, sicut paulo ante beati Johannis diem natalitium celebrastis. Ille enim nascens honoratur, quia nascitur sanctificatus. Denique in Johanne solo celebrior est passione Nativitas: quia etsi passus pro Christo est, cum pro justitia & veritate occubuit; evidentius tamen natus pro eo est, nimirum homo missus à Deo, qui in hoc natus est, & ad hoc venit in mundum, ut perhiberet testimonium veritati. Sed neque conversionem Apostolorum, aut eorum miracula hodie recensemus, sicut certis diebus aliis, alterius quidem Conversio, alterius de carcere Liberatio facta per Angelum festivis Ecclesiæ gaudiis ad memoriam revocatur. Mortem specialius veneramur, qua nihil inter homines humano judicio plus horretur.

Psal. 138. 17. Apostolorum hodie mors celebratur.

5. Considerate, Fratres, Ecclesiæ sanctæ judicium, secundum fidem, non secundum faciem judicantis. Mortem siquidem Apostolorum in eorum recolit sollemnitate præcipua. Hodie nimirum Petrus crucifixus est, hodie decollatus est Paulus. Hæc hodiernæ causa festivitatis, hæc præsentium materia gaudiorum. In his igitur festum agens diem & lætum, sine dubio spiritum sponsi habet Ecclesia, spiritum Domini: in cujus conspectu (sicut habes in psalmo) *pretiosa est mors sanctorum.* Quantos enim, dum paterentur Apostoli, credimus affuisse, qui nequaquam pretiosis mortibus illorum inviderent? Visi sunt enim oculis insipientium mori, & æstimata est afflictio exitus eorum, & sic quidem visi sunt oculis insipientium mori. *Mihi autem*, ait Propheta, *nimis honorati sunt amici tui Deus, nimis confortatus est principatus eorum.* Fratres, amici Dei mori videntur oculis insipientium; sed in oculis sapientium judicantur potius obdormire. Denique & Lazarus dormiebat, quia amicus erat: &, cum dederit dilectis suis somnum, ecce hereditas Domini.

6. Studeamus, Fratres, vivere vita justorum, sed morte eorum mori multo magis desideremus. Sapientia enim justorum novissima præfert, ibi nos judicans, ubi nos invenerit. Omnino necesse est vitæ præsentis finem futuræ cohærere principio, nec ibi tolerabilis dissimilitudo est. Sicut enim si quis duo sibi (ut ita dixerim) cinctoria consuere, aut colligare voluerit, minus de reliquis partibus curans, ipsa quæ sibi copulanda sunt capita, uniformiter parat, ne dissideant à seipsis: ita dico vobis, quantumlibet exstiterit conversatio spiritualis, si carnalis fuerit consummatio nostra, vitæ illi spirituali penitus non cohæret, nec caro & sanguis regnum Dei poterunt possidere. *Fili*, ait Sapiens, *memorare novissima tua, & non peccabis.* Nimirum quod hæc maxime recordatio faciat timoratum; timor expellat peccatum, negligentiam non admittat.

7. Hinc & Moyses de quibusdam: *Utinam*, ait, *saperent, & intelligerent, ac novissima providerent.* In quibus utique verbis tria quædam nobis video commendari, sapientiam, intelligentiam, providentiam. Arbitror sane tribus eas assignari posse temporibus, ut æternitatis quædam imago reformari videatur in nobis, præsentia moderantibus per sapientiam, præterita per intelligentiam dijudicantibus, novissima providentibus ad cautelam. Hæc nempe spiritualis est exercitii summa, hæc forma studii spiritualis: ut sapienter disponamus præsentia nostra, recogitemus in amaritudine animæ nostræ præterita; futura quoque

a Codices nonnulli addunt, *verbum amarum*, quod in aliis editis & scriptis deest.

sollicite provideamus. *Sobrie, & juste, & pie vivamus in hoc sæculo*, ait Apostolus: ut videlicet in præsenti sobrietas observetur; ut justa satisfactione præterita, quæ nobis sine fructu salutis præteriêre, tempora redimantur; ut pietatis clypeum imminentibus de futuro periculis opponamus. Sola est enim quæ ad omnia valet pietas, cultus scilicet Dei humilis & devotus: nec aliter nobis est providere novissima, nisi ut universa, quæ nobis imminere videntur pericula, sedula nobiscum cogitatione versantes, discamus de nostra omnino industria, magis autem de nostris diffidere meritis, & soli divinæ nos protectioni committere pio quodam mentis affectu, & effectu * piæ intentionis in ipsum, cujus datum optimum, & donum perfectum est, consummatio felix, & mors pretiosa.

8. Habes in Evangelio tria hæc ipsa, tibi sermone Domini commendata: *Beati*, inquit, *pauperes*, *beati mites*, *beati qui lugent*. Beati qui futura sapiunt, præ desiderio cælestium interno quodam sapore mentis præsentia respuentes. Beati qui novissima provident, in mansuetudine suscipientes insitum verbum, quod eorum salvare animas potest, & pietate cordis ad futuram tendunt hereditatem. Beati qui pristinum intelligentes errorem, crebris lavant lacrymis lectum suum. Vides quid optat vir sanctus, quid obtinere cupit eis, pro quibus orat? *Utinam*, inquit, *saperent, & intelligerent, ac novissima providerent!* Ac si manifestius dicat: Utinam esset in eis spiritus sapientiæ, & intelligentiæ, atque consilii! UTINAM hæc in nobis inveniantur, Fratres, ut suaviter omnia nostra per sapientiam disponamus, ut intellectu præterita peccata damnemus, ut provideamus futura consilio! UTINAM sapiamus ad præsentis vitæ moderationem: utinam intelligamus ad præteritæ correctionem: utinam devota in Deum fide provideamus, ut felicem habeamus, ipso miserante, consummationem! HIC ENIM EST FUNICULUS TRIPLEX, quo trahimur ad salutem, ordinata conversatio, rectum judicium, fides devota.

IN FESTO SS. APOST. PETRI ET PAULI

SERMO TERTIUS.

De lectione libri Sapientiæ, *Hi sunt viri misericordiæ*.

1. MErito, Fratres, Apostolis sanctis attribuit mater Ecclesia, quod in Sapientiæ libris legitur: *Hi sunt viri misericordiæ, quorum justitiæ oblivionem non acceperunt: cum semine eorum permanent bona.* Sunt enim hi plane viri misericordiæ, sive quia misericordiam consecuti, sive quia misericordia pleni, seu quia misericorditer à Deo nobis donati sunt. Et vide, quam misericordiam consecuti sunt. Paulum interroga de seipso, vel magis sponte confitentem ausculta. *Qui fui blasphemus, & persecutor, & injurius: sed misericordiam consecutus sum.* Quis enim non audivit, quanta mala fecerit sanctis in Jerusalem? nec solum in Jerusalem, sed & per totam Judæam insaniæ ferebatur habenis, ut Christi membra laniaret in terris. Denique hac furia vectus ibat, sed præventus à gratia est. Ibat spirans minarum & cædis in Discipulos Domini, & discipulus Domini factus est, cui ostenderetur, quanta eum oporteret pro nomine ipsius pati. Ibat dirum toto corpore virus exhalans, & subito in electionis vas mutatus est, ut jam cor illius eructaret verbum bonum, verbum pium, & diceret: *Domine, quid me vis facere?* Hæc utique, hæc mutatio dexteræ Excelsi. Merito proinde loquebatur: *Fidelis sermo & omni acceptione dignus, quoniam Dominus Jesus venit peccatores salvos facere, quorum primus ego sum.* Hoc ergo apud beatum Paulum fiduciæ & consolationis accipite, Fratres, ut ad Dominum jam conversos non nimis cruciet præteritorum conscientia delictorum; sed tantum humiliet vos, sicut & ipsum. *Ego sum*, inquit, *minimus Apostolorum, qui non sum dignus vocari Apostolus, quia persecutus sum Ecclesiam Dei.* Ita & nos humiliemur sub potenti manu Dei, & fiduciam habeamus, quia & nos misericordiam consecuti sumus, abluti sumus, sanctificati sumus. Et hoc quidem omnibus nobis: quoniam omnes peccavimus, & egemus hac gloria Dei.

Ingens Dei in Petrum misericordia.

2. Verum apud beatum Petrum aliud habeo quod apponam, eo carius, quo rarius; & quo singularius, eo sublimius. Nam peccavit Paulus, sed ignorans fecit in incredulitate sua: Petrus cum cecidit, apertos habebat oculos. Porro ubi abundavit delictum, ibi superabundavit & gratia. Eorum siquidem qui peccant antequam Deum noverint, antequam miserationes ejus experti sint, antequam portaverint jugum suave & onus leve, priusquam devotionis gratiam, & consolationes acceperint Spiritus-sancti; eorum, inquam, copiosa redemptio est. Et tales omnes nos fuimus. AT EORUM qui post conversionem suam peccatis & vitiis implicantur, ingrati acceptæ gratiæ, & post missam manum ad aratrum retro respiciunt, tepidi & carnales facti, aut post agnitam viam veritatis retro eunt apostatæ manifesti: eorum utique perpaucos invenias, qui post hæc redeant in gradum pristinum, sed magis in sordibus positi sordescant adhuc. Super quos Propheta deplorat: *Quomodo obscuratum est aurum, mutatus est color optimus?* &c. *Qui nutriebantur in croceis, amplexati sunt stercora.*

Semel conversi, iterumque perversi, raro resipiscunt. *Thren. 4.*

3. Nec tamen si quis hujusmodi est, desperamus de eo, tantum ut resurgere velit cito. QUANTO enim diutius permanebit, tanto evadet difficilius. Beatus vero qui tenebit, & allidet parvulos Babylonis ad petram: etenim si creverint, vix poterunt superari. Filioli, hæc dico ut non peccetis. Sed & si quis peccaverit, Advocatum habemus apud Patrem, qui potest quod nos minime possumus: tantum qui cecidit, non adjiciat in malum ut profundius cadat, sed magis ut resurgat, confidens quod nec ei negabitur venia, si tamen ex corde confiteatur peccata sua. Si enim is, de quo loquimur, Petrus post tam gravem lapsum ad tantam redit eminentiam sanctitatis; quis de cetero desperet, si tantum egredi voluerit à peccatis? Attende quod scriptum est: *Egressus foras, flevit amare.* In egressu confessionem oris, in amaro fletu compunctionem cordis intellige. Et attende, quod tunc primum recordatus est verbi quod dixerat Jesus: tunc primum cordi fuit verbum, quo prædicta fuerat ejus infirmitas, cum evanuit præsumpta temeritas. VÆ TIBI, qui post lapsum fortiorem te nobis exhibes. Ut quid tam rigidus es in tuam ipsius perniciem? Inclinare potius, ut melius erigaris, & ne prohibeas frangi quod distortum est, ut possit melius solidari. Quid indignaris increpanti gallo? tibi potius indignare. *Pluviam voluntariam*, ait Psalmista, *segregabis Deus hereditati tuæ, & infirmata est.* Bona infirmitas, quæ segregatur hereditati, quæ medicum non repellit. Induratos enim, tamquam vas figuli in virga ferrea conteret: *& hereditas infirmata est*, ait, *tu vero perfecisti eam.*

Non tamen de eis desperandum. *Petri pœnitentis exemplum animat peccatores.* *Matt. 26.* *Contumaces obstinati post lapsum abominabiles.* *Psal. 67.*

4. Audistis certe quam misericordiam consecuti sint Apostoli nostri, ut jam nemo ex vobis super peccatis præteritis ultra quàm necesse sit confundatur, in cubili conscientiæ suæ compunctus. Quid enim? Forte peccasti in sæculo. numquid amplius Paulo? Quod si & ipsa in Religione: numquid plus Petro? Attamen illi in toto corde pœnitentiam agentes, non modo salutem, sed & sanctitatem consecuti sunt: etiam & salutis ministerium, & magisterium adepti sunt sanctitatis. Et tu ergo fac similiter, quoniam propter te Scriptura loquitur, viros illos esse misericordiæ: utique propter multam misericordiam, quam consequi meruerunt.

Consolatoria verba ad religiosos.

5. Potes tamen in hoc verbo etiam illud non inconvenienter accipere, viros misericordiæ fuisse Apostolos, id est plenos misericordia, seu viros misericordiæ, id est misericorditer datos Ecclesiæ universæ. Scimus enim quod viri isti nec sibi vixêre, nec sibi mortui sunt, sed ei qui pro ipsis mortuus est; magis autem nobis omnibus propter illum. Quantum enim prodegit nobis eorum justitia, quando ipsa quoque, sicut

Apostoli ergo non misericordiæ viri appellandi.

Tom. III.

ostensum est, tantum profuêre peccata? Pro nobis facit eorum vita, eorum doctrina, etiam & mors ipsa. etenim in conversione continentiam, in prædicatione sapientiam, in passione sua patientiam nobis beati Apostoli contulerunt. Quartum usque hodie conferre non cessant misericordia pleni, quod est sanctarum fructus orationum. Quamvis & in ipsa eorum vita adhuc inveniaa quod annumeres, fiduciam scilicet, quam nobis miraculorum exhibitione præbuerunt. Et quis enumeret, quàm multa nobis per eos beneficia provenerunt? Bene ergo de eis Scriptura loquitur, quoniam *Hi sunt viri misericordiæ.* Et addidit, *quorum justitiæ oblivionem non acceperunt.*

Quatuor nobis præstant.

6. Vis ut nec tua accipiat oblivionem? A triplici cave periculo: & florebit in æternum ante Dominum. Legis enim, *Quia tepidus es, incipiam te evomere ex ore meo.* Legis, *Si averterit se justus à justitia sua.* &c. *omnium justitiarum ejus non recordabor.* Legis quibusdam dicendum in judicio; *Non novi vos*; illis sine dubio, qui receperunt mercedem suam. Ergo OMNIS JUSTITIA tepida, omnis transitoria, omnis vendita, erit in oblivione coram Deo. Sed non ita Apostolorum justitiæ, quod ex eo satis apparet, quod sequitur: *Cum semine eorum permanent bona.* Manent enim usque hodie io nobis Apostolorum vestigia: & eorum religio, quia ex Deo est, non potest dissolvi. Vestes Israelitici populi quadraginta annis in deserto perseveraverunt integræ: multo magis Apostolorum vestes super jumentum Salvatoris impositæ. *Cum semine*, inquit, *eorum.* Quod est semen, quia secutus adjungit, *Hereditas sancta nepotes eorum?* Idem profecto & semen sunt, & nepotes. Meministis credo (scientibus enim legem loquor) meministis, inquam, legalis mandati, ut suscitet frater superstes semen fratri defuncto sine semine. Quis sine semine? *Singulariter*, ait, *sum ego donec transeam.* Ideoque resurgens, *Vade*, inquit, *dic fratribus meis.* Acsi dicat: Fratres sunt, faciant quod fratres. Ergo per Evangelium ipsi nos genuerunt: non tamen sibi, sed Christo, quia per Evangelium Christi. Hinc est quod moleste tulit Paulus quosdam eorum dici, à quibus geniti fuerant per Evangelium, indignans adversus eos qui dicebant: *Ego sum Pauli, ego sum Cephæ, ego Apollo*; Christi magis omnes & fieri volens, & dici. Itaque semen Apostolorum sumus per prædicationem: sed per adoptionem & hereditatem semen Christi, & Apostolorum nepotes.

Justitiæ periculum triplex. Apoc. 3. 16. Ezech 18. 24. Matt. 7. 23. Justitia coram Deo in oblivione quæ. Apostolorum justitia permanens. Deut. 8. 4. Gen. 38. 8. Deut. 25. 5. Psal. 140. 10. Johan 20. 17. Apostolorum semen sumus. 1 Cor. 1. 12. & 3. 4.

xv. Augusti.

IN ASSUMPTIONE B. V. MARIÆ.

SERMO PRIMUS.

De gemina susceptione, Christi scilicet & Mariæ.

1. VIrgo hodie gloriosa cælos ascendens, supernorum gaudia civium copiosis sine dubio cumulavit augmentis. Hæc est enim, cujus salutationis vox & ipsos exsultare facit in gaudio, quos materna adhuc viscera claudunt. Quod si parvuli necdum nati anima liquefacta est ut Maria locuta est: quid putamus quænam illa fuerit cælestium exsultatio, cum & vocem audire, & videre faciem, & beata ejus frui præsentia meruerunt? Nobis vero, carissimi, quæ in ejus Assumptione sollemnitatis occasio, quæ causa lætitiæ, quæ materia gaudiorum? Mariæ præsentia totus illustratur orbis: adeo ut & ipsa jam cælestis patria clarius rutilet virgineæ lampadis irradiata fulgore. Merito proinde resonat in excelsis gratiarum actio & vox laudis; sed plangendum nobis quàm plaudendum magis esse videtur. Quantum enim de ejus præsentia cælum exsultat, numquid non consequens est, ut tantum lugeat hic noster inferior mundus ejus absentiam? Cesset tamen querela nostra, quia nec nobis hic est manens civitas; sed eam inquirimus, ad quam hodie Maria benedicta pervenit. In qua si conscripti cives sumus, dignum profecto est etiam in exsilio, etiam super flumina Babylonis ejus nos recordari, ejus communicare gaudiis, ejus participare lætitiam, maximeque eam, quæ tam copioso impetu lætificat hodie civitatem Dei, ut sentiamus & ipsi stillicidia stillantia super terram. Præcessit nos Regina nostra, præcessit, & tam gloriose suscepta est, ut fiducialiter sequantur Dominam servuli clamantes: Trahe nos post te; in odore unguentorum tuorum curremus. Advocatam præmisit peregrinatio nostra, quæ tamquam Judicis mater, & mater misericordiæ, suppliciter & efficaciter salutis nostræ negotia pertractabit.

Luc. 1. 41. Cælestium gaudia in Assumptione B. Mariæ.

2. Pretiosum hodie munus terra nostra direxit in cælum, ut dando & accipiendo felici amicitiarum fœdere copulentur humana divinis, terrena cælestibus, ima summis. Illo enim ascendit fructus terræ sublimis, unde data optima, & dona perfecta descendunt. Ascendens ergo in altum Virgo beata, dabit ipsa quoque dona hominibus. Quidni daret? Siquidem nec facultas ei deesse poterit, nec voluntas. Regina cælorum est, misericors est; denique Mater est unigeniti Filii Dei. Nihil enim sic potest potestatis ejus seu pietatis magnitudinem commendare, nisi forte aut non creditur Dei Filius honorare Matrem; aut dubitare quis potest omnino in affectum caritatis transiisse Mariæ viscera, in quibus ipsa quæ ex Deo est Caritas novem mensibus corporaliter requievit.

3. Et hæc quidem propter nos dixerim, Fratres, sciens difficile esse, ut in tanta inopia caritas illa perfecta, non quærens quæ sunt, valeat inveniri. Ut tamen interim sileam beneficia, quæ pro illius glorificatione consequimur; si eam diligimus, gaudebimus utique, quia vadit ad Filium. Plane, inquam, congratulabimur ei, nisi forte (quod absit) inventrici gratiæ omnimodis inveniamur ingrati. Quem enim in castellum mundi hujus intrantem prius ipsa susceperat, ab eo suscipitur hodie sanctam ingrediens civitatem. Sed cum quanto putas honore, cum quanta putas exsultatione, cum quanta gloria? NEC IN TERRIS locus dignior uteri virginalis templo, in quo Filium Dei Maria suscepit; nec in cælis regali solio, in quo Mariam hodie Mariæ Filius sublimavit. Felix nimirum utraque susceptio: ineffabilis utraque, quia utraque inexcogitabilis est. Utquid enim ea hodie in ecclesiis Christi evangelica lectio recitatur, in qua mulier benedicta in mulieribus excepisse intelligitur Salvatorem? Credo ut hæc quam celebramus, ex illa susceptione aliquatenus æstimetur, immo ut juxta illius inæstimabilem gloriam inæstimabilis cognoscatur & ista. Quis enim, etiamsi linguis hominum Angelorumque loquatur, explicare queat, quemadmodum superveniente Spiritu, obumbrante virtute Altissimi, caro factum sit Verbum Dei, per quod facta sunt omnia; & Dominus majestatis, quem non capit universitas creaturæ, intra virginea sese clauserit viscera factus homo?

4. Sed & illud quis vel cogitare sufficiat, quàm gloriosa hodie mundi Regina processerit, & quanto devotionis affectu tota in ejus occursum cælestium legionum prodierit multitudo: quibus ad thronum gloriæ canticis sit deducta; quàm placido vultu, quàm serena facie, quàm lætis * amplexibus suscepta à Filio, & super omnem exaltata creaturam, cum eo honore, quo tanta mater digna fuit, cum ea gloria, quæ tantum decuit Filium? Felicia prorsus oscula labiis impressa lactentis, cui virgineo mater applaudebat in gremio. Verum numquid non feliciora censebimus, quæ ab ore sedentis in dextera Patris hodie in beata salutatione suscepit, cum ascenderet ad thronum gloriæ, epithalamium canens, & dicens: *Osculetur me osculo oris sui?* Christi generationem, & Mariæ assumptionem quis enarrabit? QUANTUM enim gratiæ in terris adepta est præ ceteris, tantum & in cælis obtinet gloriæ singularis. Quod si oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus diligentibus se: quod præparavit gignenti se, & (quod omnibus est certum) diligenti præ omnibus, quis loquatur? Felix plane Maria, & multipliciter felix, sive cum excipit Salvatorem, sive cum à Salvatore suscipitur: utrobique miranda dignitas Virginis Matris: utrobi-

que amplectenda dignatio majestatis. *Intravit*, inquit, *Jesus in quoddam castellum, & mulier quædam excepit illum in domum suam.* Sed laudibus magis vacandum est, quod festivis præconiis hæc dies debeatur. Quia vero copiosam nobis materiam lectionis hujus verba ministrant; cras quoque, convenientibus nobis in unum, communicandum erit sine invidia quod fuerit desuper datum, ut in memoria tantæ Virginis non modo affectus devotionis excitetur, sed & mores ædificentur ad profectum conversationis, in laudem & gloriam Filii ejus Domini nostri, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula, amen.

IN ASSUMPTIONE BEATÆ MARIÆ,

SERMO SECUNDUS.

De domo mundanda, ornanda, implenda.

1. *Intravit Jesus in quoddam castellum, & mulier quædam, Martha nomine, excepit illum in domum suam.* Opportune satis hoc mihi loco prophetica exclamatio assumenda videtur: *O Israel, quam magna est domus Domini, & ingens locus possessionis ejus!* An non ingens, cujus comparatione castellum dicitur terræ hujus spatiosissima latitudo? An non ingens patria & regio inæstimabilis, quando ab ea Salvator adveniens, cum ingrederetur orbem terræ, dicitur introire castellum? Nisi forte castellum quis aliud intelligendum putet, quàm atrium fortis armati, principis mundi hujus, cujus vasa diripere fortior supervenit. Festinemus in illam ingredi beatitudinis amplitudinem, Fratres, ubi nemo alium coangustat: ut possimus cum omnibus sanctis comprehendere, quænam sit longitudo & latitudo, sublimitas & profundum. Neque id desperemus, quandoquidem ipse cælestis habitator patriæ, etiam & creator, nostri hujus castelluli angustias non refugit.

2. Sed quid introisse eum dicimus in castellum? Etiam in angustissimum virginalis uteri diversorium introivit. Denique & *mulier quædam excepit illum in domum suam.* Felix mulier, quæ non jam exploratores Jericho, sed ipsum potius fortissimum exspoliatorem stulti illius, qui vere ut luna mutatur; non legatos Jesu filii Nave, sed ipsum magis suscipere meruit verum Jesum Filium Dei. Felix, inquam, mulier, cujus domus Salvatore suscepto inventa est munda quidem, sed plane non vacua. Quis enim vacuam dixerit, quam salutat Angelus gratia plenam? Neque hoc solum: sed adhuc quoque in eam superventurum asserit Spiritum-sanctum. Ad quid putas, nisi ut etiam superimpleat eam? Ad quid, nisi ut adveniente jam Spiritu plena sibi, eodem superveniente nobis quoque superplena & supereffluens fiat? Utinam fluant in nos aromata illa, charismata scilicet gratiarum, ut de plenitudine tanta omnes accipiamus! Ipsa nempe mediatrix nostra, ipsa est per quam suscepimus misericordiam tuam, Deus: ipsa est per quam & nos Dominum Jesum in domos nostras excipimus. Et nobis enim singulis castra sunt singula, & singulæ domus: & Sapientia pulsat ad ostia singulorum. si quis ei aperuerit, introibit, cœnabitque cum eo. Est vulgare proverbium, quod multorum in ore, magis autem in corde versatur: Bonum, inquiunt, servat castellum, qui custodierit corpus suum. Sapiens tamen non sic, sed magis inquit: *Omni custodia serva cor tuum, quia ex ipso vita procedit.*

3. Esto tamen, cedendum sit multitudini: bonum castrum custodiat, qui custodierit corpus suum. Illud sane quærendum, quænam huic sit adhibenda custodia castro. Rectene custodisse tibi videtur anima illa corporis sui castrum, cujus membra, velut conjuratione facta, inimico ejus dominium tradidêre? Sunt enim qui cum morte fœdus inierunt, pactum pepigerunt cum inferno. *Incrassatus est*, inquit, *dilectus, & recalcitravit, incrassatus, impinguatus, dilatatus.* Hæc plane custodia, quæ laudatur à peccatoribus in desideriis carnis suæ. Quid vobis, videtur, Fratres? Num & in hac parte cedendum est multitudini? Absit. Paulum magis interrogemus, utpote ducem strenuum militiæ spiritualis. Dic nobis, Apostole, quæ sit tui custodia castri? *Ego*, ait, *sic curro, non quasi in incertum; sic pugno, non quasi aerem verberans. Castigo enim corpus meum, & in servitutem redigo, ne forte, cum aliis prædicavero, ipse reprobus efficiar.* Et alio in loco: *Non regnet*, inquit, *peccatum in vestro mortali corpore ad obediendum concupiscentiis ejus.* Utilis profecto custodia, & felix anima, quæ sic custodierit corpus suum, ut numquam sibi vindicet illud inimicus. Fuit enim aliquando, cum hoc meum castrum tyrannidi suæ impius ille subjecerat sibi, potestative membris imperans universis. Quantum eo nocuerit tempore, præsens adhuc indicat desolatio & egestas. Heu! nec continentiæ murum in eo, nec patientiæ antemurale reliquit. Exterminavit vineas, messuit segetes, arbores exstirpavit: quippe etiam oculus iste meus deprædabatur animam meam. Denique nisi quia Dominus adjuvit me, paulo minus habitasset in inferno anima mea. Dico autem infernum inferiorem, ubi nulla confessio, unde nemini datur exire.

Tom. III.

1 Cor. 9. 26.

Rom. 6. 12.

Peccati clades in corpore & anima.

4. Ceterum etiam tunc nec carcer illi deerat, nec infernus. Ab ipso nempe conjurationis & proditionis pessimæ deprehensa principio, non alibi quàm in domo propria carcerali est mancipata custodiæ, nec aliis quàm suæ ipsius familiæ data tortoribus. Erat enim illi conscientia carcer, erant tortores ratio & memoria, atque hi quidem crudeles, austeri & immisericordes: sed longe minus à rugientibus illis præparatis ad escam, quibus erat jam jamque tradenda. Sed benedictus Deus, qui non dedit me in captionem dentibus eorum. Benedictus, inquam, Dominus, qui visitavit, & fecit redemptionem. Cum enim inferiori eam carceri tradere malignus * acceleraret, sed & castrum ipsum ignibus cremare perpetuis, ut digna perjuris etiam fieret retributio membris, fortior supervenit. Intravit in castellum Jesus, qui fortem alligans, ejus vasa diripuit: ut quæ prius erant in contumeliam, faceret in honorem. Contrivit portas æreas, & confregit ferreos vectes, vinctum de domo carceris & umbra mortis educens. Porro egressus ejus in confessione. Ipsa est enim scopa, qua mundatus carcer & ornatus, deinceps regularium institutionum juncis quibusdam pulcre virentibus de carcere redit in domum. Habet ergo mulier jam domum suam, habet ubi suscipiat eum, cui super tantis beneficiis exstat obnoxia. Alioquin væ ei, si eum excipere renuit, si non detinet, si non cogit manere secum, quoniam advesperascit. Rediens enim qui prius ejectus est, mundatam quidem & ornatam domum invenit, sed vacantem.

Peccatoris carcerem, tortores & infernum depingit.

* add. al. & tortoribus.

Redemptio per Christum.

5. Relinquitur siquidem mulieri domus sua deserta, quam * Salvatoris hospitio dignam exhibere neglexit. Quomodo, inquis? Poteritne domus mundata confessione priorum delictorum, & observatione regularium institutionum ornata, indigna adhuc judicari habitaculo gratiæ, Salvatoris ingressu? Poterit sine dubio, si superficie tenus emundata, & juncis (ut dictum est) strata virentibus, interius plena sit luto. Quis enim suscipiendum Dominum arbitretur in dealbatis mortuorum sepulcris, quæ videntur à foris speciosa, intrinsecus autem spurcitia & sanies universa replevit? Esto siquidem ut aliquando tamquam ipsa superficie delectatus, incipiat velut primum apponere pedem, ei qui hujusmodi est, primam aliquam visitationis suæ gratiam indulgendo: numquid non resiliet ilico cum indignatione? numquid non aufugiet clamitans, Infixus sum in limo profundi, & non est substantia? Virtutis enim species, & non veritas, quasi qualitas est, non substantia. Neque vero ingressum ejus exterioris potest conversationis tenuis superficies sustinere: quoniam omnia penetrat, & in intimis cordibus ejus habitatio est. Quod si nequaquam spiritus disciplinæ subditum manifeste peccatis corpus inhabitat, fictum utique non modo declinat, sed & effugit, atque elongatur ab eo. An vero aliud est quàm fictio exsecranda, si peccatum superficie tenus radas,

Religiosis non prodest cultus exterior sine interiori.
* al. quia.

Psal. 68. 3.

Sap. 1. 5.
Peccata radicitus evellenda.

Tom. III.

non intrinsecus eradices? certus esto, quoniam pullulabit uberius, & mundatam, sed vacantem domum cum nequioribus septem, qui ejectus fuerat, hospes* malignus intrabit. Reversus enim ad vomitum canis, odibilis erit multo plusquam ante: & fiet filius gehennæ multipliciter, qui post indulgentiam delictorum in easdem denuo sordes inciderit, ut sus lota in volutabro luti.

Fal. hostis.

Exterioris hominis cura sine interiori multum fallit.

6. Vis videre mundatam, ornatam, & vacantem domum? Hominem intuere qui confessus est, & deseruit manifesta peccata præcedentia ad judicium, & nunc solas movet manus ad opera mandatorum, corde penitus arido, ductus consuetudine quadam, plane quasi vitula Ephraim, docta diligere trituram. Exteriorum quæ ad modicum valent, ne unum iota præterit aut apicem unum; sed camelum glutit, dum culicem liquat. In corde enim servus est propriæ voluntatis, cultor avaritiæ, gloriæ cupidus, ambitionis amator, aut hæc omnia, aut singula quæque intus vitia fovens: & mentitur iniquitas sibi, sed Deus non irridetur. Videas enim interdum sic palliatum hominem, ut seducat etiam semetipsum, penitus non attendens vermem, qui interiora depascitur. Manet enim superficies, & salva sibi omnia arbitratur. *Comederunt*, ait Propheta, *alieni robur ejus, & ignoravit*. Dicit, Quia dives sum, & nullius egeo: cum sit pauper, & miser, & miserabilis. Nam & inventa occasione ebullire saniem, quæ latebat in ulcere, & excisam, non exstirpatam arborem in silvam pullulare videas densiorem. Quod periculum si volumus declinare, securim ponamus necesse est ad radices arborum, non ad ramos. Non sola inveniatur in nobis exercitatio corporalis, ad modicum valens: sed inveniatur utilis ad omnia pietas, & exercitium spirituale.

Osee 7. 9.
Apoc. 3. 17.

Mariæ, Marthæ & Lazari officia.

7. *Mulier*, inquit, *Martha nomine, excepit illum in domum suam; & huic erat soror, nomine Maria.* Sorores sunt, & debent esse contubernales. Occupatur hæc circa frequens ministerium, illa dominicis est intenta sermonibus. Ad Martham spectat ornatus, sed impletio ad Mariam. Vacat enim Domino, ut non sit domus vacans. Sed mundationem cui possumus attribuere? Erit enim, si & hoc invenerimus, domus, in qua Salvator suscipitur, & munda, & ornata, & non vacans. Demus eam Lazaro, si & vobis ita videtur. Ei siquidem fraternitatis jure cum sororibus est domus ista communis. Dico autem Lazarum, quem quatriduanum, jam jamque fœtentem à mortuis excitat vox virtutis: ut videatur satis congrue formam gerere pœnitentis. Intret ergo domum Salvator, & frequenter visitet eam, quam pœnitens Lazarus mundat, ornat Martha, & Maria replet internæ dedita contemplationi.

Domus spiritualis præparatio.

B. Mariæ sanctificatio potior aliis.

8. Sed forte curiosius quisquam requirat, cur in præsenti evangelica lectione nulla prorsus Lazari mentio fiat. Arbitror sane ne id quidem à proposita similitudine dissidere. Virginalem etenim domum intelligi volens Spiritus, siluit non incongrue pœnitentiam, quæ malum utique comitatur. Absit enim, ut proprii quidquam inquinamenti domus hæc aliquando habuisse dicatur, ut in ea proinde scopa Lazari quæreretur. Quod si originalem à parentibus maculam traxit; sed minus à Jeremia sanctificatam in utero, aut non magis à Johanne Spiritu-sancto repletam credere prohibet pietas Christiana: nec enim festis laudibus nascens honoraretur [a], si non sancta nasceretur. Postremo cum omnimodis constet, ab originali contagio sola gratia mundatam esse Mariam, quippe cum & nunc in baptismate sola hanc maculam lavet gratia, & sola eam raserit olim petra circumcisionis: si, ut omnino pium est credere, proprium Maria delictum non habuit, nihilo minus ab innocentissimo corde etiam pœnitentia longe fuit. Sit ergo Lazarus apud eos, quorum necesse est ab operibus mortuis conscientias emundari: secedat inter vulneratos dormientes in sepulcris, ut in thalamo virginali inveniantur Martha & Maria tantum. Ipsa est enim quæ Elizabeth gravidæ & grandævæ quasi mensibus tribus humili deservivit officio; ipsa quæ verba, quæ de Filio dicebantur, conservabat conferens in corde suo.

Proprium delictum non habuit.

Luc. 1. 56.

Luc. 2. 19.

In Maria ... Mariæ negotium ...

9. Neminem ergo moveat, quod suscipiens mulier Dominum, non Maria, sed Martha vocatur: quando in hac una & summa Maria & Marthæ negotium, & Mariæ non otiosum otium invenitur. Omnis quidem gloria filiæ regis ab intus: nihilo minus tamen in fimbriis aureis circumamicta est varietate. Non est de numero fatuarum virginum: prudens est virgo; lampadem habet, sed in vase oleum portat. An forte excidit vobis evangelica illa parabola, quæ fatuas virgines prohibitas narrat ab introitu nuptiarum? Erat quidem domus earum munda, virgines enim erant: erat ornata, quia simul omnes, id est fatuæ cum prudentibus, lampades ornaverunt: sed erat vacans, quia in vasis suis oleum non acceperunt. Hinc est, quod nec ab eis suscipi in domos suos, nec admittere eas dignatur sponsus cælestis ad nuptias. Non sic mulier illa fortis, quæ serpentis caput contrivit. Habes enim post multa in laudibus ejus, quia *non exstinguetur in nocte lucerna ejus*. In suggillationem hoc dicitur fatuarum, quæ veniente media nocte sponso, conqueruntur sero, & dicunt: *Quia lampades nostræ exstinguuntur*. Processit igitur gloriosa Virgo, cujus lampas ardentissima ipsis quoque Angelis lucis miraculo fuit, ut dicerent: *Quæ est ista, quæ progreditur sicut aurora consurgens, pulcra ut luna, electa ut sol?* Clarius enim ceteris rutilabat, quam repleverat oleo gratiæ præ participibus suis Christus Jesus, Filius ejus, Dominus noster.

Matt. 25.
Prov.
Matt. 25.
Cant. 6.

IN ASSUMPTIONE B.V. MARIÆ,

Sermo tertius.

De Maria, Martha, & Lazaro.

Luc. 10.

1. *Intravit Jesus in quoddam castellum, & mulier quædam, Martha nomine, excepit illum in domum suam.* Quid est, Fratres, quod è duabus sororibus altera tantum Dominum legitur excepisse, & ea ipsa quæ videtur inferior? Optimam enim partem elegit Maria, teste ipso quem Martha suscepit. Sed prior natu Martha videtur, & salutis initium sibi magis actio, quàm contemplatio noscitur vindicare. Laudat Christus Mariam, sed à Martha suscipitur. Amat Rachelem Jacob, sed Lia supponitur ignoranti. Si de fraude queritur, audiet non esse consuetudinis, ut juniores prius tradantur ad nuptias. Quod si luteam hanc cogites domum, facile erit nosse, quemadmodum in ea Dominum Martha magis excipiat quàm Maria. Quod enim ait Apostolus, *Glorificate & portate Deum in corpore vestro*. Marthæ dicitur, non Mariæ. Hæc nimirum corporis utitur instrumento, cum illi potius sit impedimento. Denique *corpus*, inquit, *quod corrumpitur, aggravat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem*. Numquid & operantem? Martha igitur in domum suam excipit Salvatorem in terris: Maria potius cogitat, quemadmodum suscipiatur ab eo in domo non manu facta, æterna in cælis. Forte tamen & ipsa Dominum suscepisse videtur, sed in spiritu: Dominus enim spiritus est.

Gen. 29.
1. Cor. 6.
Sap. 9.

2. *Huic*, inquit, haud dubium quin Marthæ, *soror erat, nomine Maria: quæ etiam sedens secus pedes Jesu, audiebat verbum illius.* Vides quod utraque suscepit Verbum, hæc in carne, illa in voce. *Martha autem satagebat circa frequens ministerium. Quæ stetit, & ait: Domine, non est tibi curæ, quod soror mea reliquit me solam ministrare?* Putas in domo, in qua Christus suscipitur, vox murmurationis audietur? Felix domus & beata semper congregatio est, ubi de Maria Martha conqueritur. Nam Mariæ Martham æmulari prorsus indignum, prorsus illicitum est. Alioquin ubi legis Mariam causantem, quia soror mea reliquit me solam vacare? Absit, absit, ut qui Deo vacat, ad tumultuo-

a Male apud Horstium, *Hæc enim festis laudibus nascens honoratur. Postremo.*

sam adspiret fratrum officialium vitam. Martha semper insufficiens sibi & minus idonea videatur, aliisque magis in operis quod administrat optet imponi. *Respondit autem ei Jesus: Martha, Martha, sollicita es, & turbaris erga plurima.* Vide prærogativam Mariæ ᵃ, quem in omni causa habeat advocatum. Indignatur siquidem Pharisæus, conqueritur soror, etiam Discipuli murmurant: ubique Maria tacet, & pro ea loquitur Christus. *Optimam*, inquit, *partem elegit sibi Maria, quæ non auferetur ab ea* in æternum. Hoc unum illud quod necessarium est; hæc una, quam Propheta tam sedulo requirebat: *Unam*, inquit, *petii à Domino, hanc requiram.*

3 Quid tamen sibi vult, Fratres, quod optimam partem Maria dicitur elegisse? Ubi jam erit, quod adversus eam proferre solemus, si quando forte administrantis Marthæ turbationem, inæqualitatem dijudicare voluerit: *Melior est iniquitas viri, quàm benefaciens mulier?* Ubi erit & illud: *Si quis mihi ministraverit, honorificabit eum Pater meus?* & illud: *Qui major est vestrum, erit minister vester?* Postremo quæ consolatio est laboranti, quasi in ejus suggillationem, partem sororis attollere? Unum ergo arbitror è duobus, ut aut de electione Maria laudetur, quod pars ipsa, quantum in nobis est, sit omnibus eligenda: aut certe ut neutrum dicatur defuisse, nec in partem quamlibet præcipitasse sententiam, sed ad obedientiam præceptoris in utrumlibet sit parata. Quis enim sicut David fidelis, ingrediens & egrediens, & pergens ad imperium regis? Denique *paratum*, inquit, *cor meum, paratum cor meum*; non semel tantum, sed & secundo, & vacare tibi, & proximis ministrare. Hæc plane pars optima, quæ non auferetur: hæc mens optima, quæ non mutabitur quocumque vocaveris eam. *Bonum*, inquit, *acquirit gradum, qui bene ministraverit.* Forte meliorem qui bene vacaverit Deo; optimum autem qui perfectus est in utroque. Unum adhuc dico, si tamen id de Martha liceat suspicari. Nonne enim quasi otiosam reputasse videtur, quam sibi dari petiit adjutricem? Sed carnalis est, & omnino non percipit quæ sunt spiritus Dei, si quis forte vacantem animam sua de vacatione redarguit. Audiat igitur optimam esse hanc partem, quæ maneat in æternum. Numquid enim non rudis quodammodo videtur anima, quæ divinæ contemplationis penitus expers, illam intraverit regionem, ubi hoc unum omnium opus, unum studium, eadem vita?

4. Sed consideremus, Fratres, quemadmodum in hac domo nostra tria hæc distribuerit ordinatio caritatis, Marthæ administrationem, Mariæ contemplationem, Lazari pœnitentiam. Habet hæc simul quæcumque perfecta est anima: magis tamen videntur ad singulos singula pertinere, ut alii vacent sanctæ contemplationi, alii dediti sint fraternæ administrationi, alii in amaritudine animæ suæ recogitent annos suos, tamquam vulnerati dormientes in sepulcris. Sic plane, sic opus est, ut Maria pie & sublimiter sentiat de Deo suo, Martha benigne & misericorditer de proximo, Lazarus misere & humiliter de seipso. Gradum suum quisque consideret. *Si inventi fuerint in civitate hac Noë, Daniel, Job, ipsi justitia sua liberabuntur, ait Dominus, sed filium aut filiam non liberabunt.* Nemini nos blandimur: utinam nec vestrum quispiam se seducat. Quibus enim nulla credita est dispensatio, administratio nulla commissa, his omnino sedendum erit, aut secus pedes Jesu cum Maria, aut certe cum Lazaro intra septa sepulcri. Quidni erga multa turbetur Martha, quæ sollicita est pro multis? Tibi vero cui necessitas hæc non incumbit, è duobus unum est necessarium: aut non turbari penitus, sed delectari magis in Domino: aut, si id needum potes, turbari non erga plurima, sed (ut de se Propheta loquitur) ad teipsum.

5. Iterum dico, ne quis de ignorantia habeat excusationem: Oportet te, Frater, ad quem de fabricanda seu regenda inter undas diluvii Noë arca nihil spectat, aut virum esse desideriorum, ut Daniel erat; aut cum beato Job virum dolorum, & scientem infirmitatem. Alioquin vereor ne tepidum te & nauseam provocantem evomat ex ore suo, qui te invenire cupit, aut sui consideratione calidum & caritatis igne flagrantem; aut una ipsius cognitione frigidum, & aqua compunctionis ignita diaboli jacula restinguentem. Sed & ipsam quoque Martham admonitam esse necesse est, id maxime quæri inter dispensatores, ut fidelis quis inveniatur. Erit autem fidelis, si neque quæ sua sunt quærat, sed quæ Jesu-Christi, ut sit intentio pura: nec suam faciat, sed Domini voluntatem, ut sit actio ordinata. Sunt enim quorum non simplex est oculus, & recipiunt mercedem suam. Sunt qui feruntur propriis motibus animorum, & contaminata sunt universa quæ offerunt, quippe cum voluntates eorum inveniantur in eis. Veni nunc mecum ad nuptiale carmen, & consideremus quemadmodum sponsus, ubi sponsam vocat, nec ullum omiserit ex his tribus, nec his addiderit quidquam. *Surge*, inquit, *propera amica mea, formosa mea, columba mea, & veni.* An non amica est, quæ dominicis lucris intenta, fideliter ipsam quoque pro eo ponit animam suam? Quoties enim pro uno ex minimis ejus spirituale studium intermittit *, toties pro eo spiritualiter ponit animam suam. An non formosa, quæ revelata facie gloriam Domini speculando, in eamdem imaginem transformatur de claritate in claritatem, tamquam à Domini spiritu? An non columba, quæ plangit & gemit in foraminibus petræ, in cavernis maceriæ, tamquam sepulta sub lapide?

6. *Mulier*, ait, *Martha nomine, excepit eum in domum suam.* Certum est hujus tenere locum fratres officiales, quos fraternæ caritatis intuitus variis administrationibus deputavit. Utinam autem & ego ipse inter dispensatores fidelis merear inveniri. Quibus enim convenientius videtur aptandum quod Dominus ait, *Martha, Martha, sollicita es*, quàm Prælatis, si tamen digna in sollicitudine præsunt? Aut quis turbatur erga plurima, nisi cui & Mariæ vacantis, & Lazari pœnitentis, sed & ipsorum, quibus onera sua partitur, universa incumbit sollicitudo? Vide Martham sollicitam, vide Martham erga plurima turbatam. Apostolum loquor, qui Prælatos sollicitudinis admonens, gerit ipse sollicitudinem omnium ecclesiarum. *Quis infirmatur*, inquit, *& ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non uror?* Suscipiat igitur Martha Dominum in domum suam, cui nimirum credita est dispensatio domus. Mediatrix est, ut sibi pariter & subjectis salutem obtineat, suscipiat gratiam, sicut scriptum est: *Suscipiant montes pacem populo, & colles justitiam.* Suscipiant ceteri coadjutores ejus singuli pro qualitate ministerii sui: excipiant Christum, serviant Christo, ministrent ei in membris suis, ille in infirmis fratribus, ille in pauperibus, ille in hospitibus & peregrinis.

7. Quibus ita sollicitis circa frequens ministerium, videat Maria quemadmodum vacet, & videat quoniam suavis est Dominus. Videat, inquam, quàm devota mente, quàm tranquillo sedeat animo secus pedes Jesu, providens eum semper in conspectu suo, & verba ex ore ejus excipiens, cujus & aspectus delectabilis, & eloquium dulce. Diffusa est enim gratia in labiis ejus, & est speciosus forma præ filiis hominum, immo etiam super omnem gloriam Angelorum. Gaude & gratias age Maria, quæ partem optimam elegisti. Beati enim oculi qui vident quæ tu vides, & aures quæ merentur audire quod audis. Beata plane, quæ venas susurrii divini percipis in silentio, in quo utique bonum est homini Dominum exspectare. Simplex esto, non tantum sine dolo & simulatione, sed & absque multiplicitate occupationum, ut tecum sit sermocinatio ejus, cujus & vox dulcis, & facies decora. Unum cave, ne abundare incipias in sensu tuo, & velis plus

Religiosis ab officiis externis vacantibus quid incumbat.

Activæ vitæ cultoribus utile monitum.

Cant. 2. 10.

* al. interponit.

Pastores Marthæ officio funguntur.

2. Cor. 11. 29.

Psal. 71. 3

Contemplativis utile monitum.

ᵃ Hic unam agnoscit Mariam Bernardus, ut supra sermone 3. in dominica 6. post Pentecosten, & sermone 4. de dedicatione ecclesiæ num. 3. Confer sermonem 12. & 14. in Cantica, ubi hac de re dubius hæret.

Tom. III.

sapere quàm oportet sapere: ne forte dum lucem sectaris, impingas in tenebras, illudente tibi dæmonio meridiano, de quo non est hujus temporis disputare. Nam Lazarus quo devenit? Ubi posuistis eum? Sorores alloquor, quæ sepelierunt fratrem prædicatione & ministerio, exemplo & oratione. Ubi ergo posuistis eum? Absconditus est fossa humo, sub lapide jacet, non facile invenitur. Propterea non erit incongruum quatriduano quartum reservare sermonem, ut juxta Salvatoris exemplum audientes, *Ecce quem amas, infirmatur*, & nos maneamus hic die isto.

Johan. 11. 3.

IN ASSUMPTIONE B. MARIÆ,

SERMO QUARTUS

De quatriduo Lazari, & præconio Virginis.

1. TEmpus loquendi est omni carni, cum assumitur incarnati Verbi Mater in cælum; nec cessare debet à laudibus humana mortalitas, cum hominis sola natura supra immortales spiritus exaltatur in Virgine. Sed de ejus gloria nec silere devotio patitur, nec dignum aliquid sterilis concipere cogitatio, aut inerudita potest locutio parturire. Hinc est quod & ipsi cælestis curiæ principes in consideratione tantæ novitatis clamant non sine admiratione: *Quæ est ista, quæ ascendit de deserto deliciis affluens?* Acsi manifestius dicant: Quanta est hæc, aut unde ei ascendenti utique de deserto affluentia tanta deliciarum? Nec enim pares inveniuntur deliciæ vel in nobis, quos in civitate Domini lætificat fluminis impetus, qui à vultu gloriæ voluptatis torrente * potamur. Quæ est ista, quæ de sub sole, ubi nihil est nisi labor & dolor, & afflictio spiritus, ascendit deliciis spiritualibus affluens? Quidni delicias dixerim, virginitatis decus cum munere fœcunditatis, humilitatis insigne, distillantem caritatis favum, misericordiæ viscera, plenitudinem gratiæ, prærogativam gloriæ singularis? Ascendens igitur de deserto Regina mundi, etiam Angelis sanctis, ut canit Ecclesia, *speciosa facta est & suavis in deliciis suis*. Desinant tamen deserti hujus mirari delicias, quia Dominus dedit benignitatem, & terra nostra dedit fructum suum. Quid mirantur de terra deserta Mariam ascendere deliciis affluentem? Mirentur potius pauperem Christum de cælestis regni plenitudine descendentem. Longe enim ampliori miraculo dignum videtur, Dei Filium paulo minus ab Angelis minorari, quàm Dei Matrem super Angelos exaltari. Illius siquidem exinanitio, facta est repletio nostra: illius miseriæ, mundi deliciæ sunt. Denique cum dives esset, propter nos pauper factus est, ut nos ejus inopia ditaremur. Sed & crucis ignominia, credentium facta est gloria.

Cant. 8. 5. Angeli admirabundi in ascensu Virginis.

* al. gloria.

Psal. 64. 13. Christi de cælo descensus mirabilior.

* 2. Cor. 8. 9.

2. Adhuc autem & ad monumentum properat Vita nostra, ut quatriduanum reducat à monumento: & eum, de quo vobis hodie (si bene meminit caritas vestra) sermo debetur, Lazarum quærit, ut quæratur, & inveniatur à Lazaro. In hoc enim est caritas, non quasi nos dilexerimus Deum, sed quia ipse prior dilexit nos. Age igitur, Domine, quære quem amas, ut & amantem facias, & quærentem. Quære ubi posuerunt eum: jacet enim clausus, ligatus, oneratus. Jacet in ergastulo conscientiæ, tenetur vinculis disciplinæ, & tamquam lapide superposito premitur & opprimitur onere pœnitentiæ, maxime quod desit interim fortis ut mors dilectio, & caritas omnia sustinens; & in his omnibus jam fœtet, Domine: quatriduanus est enim. Credo jam multorum ingenia prævolant, ut intelligant quem velim dicere Lazarum: eum sine dubio, qui nuper peccato mortuus fodit sibi parietem, ut videat abominationes multas, & malas pravi & inscrutabilis cordis sui, & juxta Prophetam alium ingressus est in petram, absconditus fossa humo à facie furoris Domini.

Lazari sepulti consideratio tropologica.

Ezech. 8. 8.

Isaiæ. 2. 10.

3. Sed quid est, *Domine jam fœtet, quatriduanus est enim*? Forte enim fœtorem istum, & quatuor dies istos non continuo quivis intelligat. Ego primam arbitror timoris diem, qua nimirum irradiante cordibus nostris peccato morimur, & quodam modo sepelimur in conscientiis nostris. Secunda (ni fallor) agitur in labore certaminis. Solet nempe inter primordia conversionis acrius insurgere tentatio pravæ consuetudinis, & vix exstingui possunt jacula ignita diaboli. Tertia nihilo minus doloris esse videtur: dum recogitat quis annos suos in amaritudine animæ suæ, & nec tam laborat declinando futura, quàm præterita plangendo deplorat. Miraris quod hos dixerim dies? Sed tales sepulturæ debentur, dies nebulæ & caliginis, dies luctus & amaritudinis. Sequitur dies pudoris, non dissimilis tribus: quando jam horribili confusione operitur anima miseranda, dum nimis considerat quæ & quanta deliquerit, & in oculis cordis tetras versat imagines peccatorum. Animus hujusmodi nihil dissimulat, sed dijudicat, sed aggravat, sed exaggerat universa: non sibi parcit durus judex in semetipsum. Utilis quidem exacerbatio, & digna miseratione crudelitas, facile sibi divinam concilians gratiam, dum pro eo mens æmulatur etiam contra seipsam. Verumtamen Lazare veni foras, ne in tanto fœtore diutius immoreris. Caro putida putredini proxima est: & qui confunditur vehementius & tabescit, prope est ut desperet. Propterea Lazare veni foras. Abyssus abyssum invocat: abyssus luminis & misericordiæ, abyssum miseriæ & tenebrarum. Major illius bonitas quàm iniquitas tua: & ubi peccatum abundat, superabundare gratiam facit. *Lazare*, inquit, *veni foras*. Ac si manifestius dicat: Quousque conscientiæ tuæ caligo te detinet? Quamdiu in cubili tuo gravi corde compungeris? Veni foras, procede, respira in lucem miserationum mearum. Hoc enim est quod in Propheta legisti: *Infrenabo os tuum laude mea, ne pereas*. Evidentius quoque Propheta alius de seipso: *Admerpsum*, inquit, *anima mea turbata est, propterea ero memor tui*.

Lazari, & pœnitentis comparatio.

4. Jam vero quid sibi vult quod ait, *Tollite lapidem*, & post pauca, *solvite eum*? Numquid post visitationem gratiæ consolantis cessabit agere pœnitentiam, quoniam appropinquavit regnum cælorum: aut abjiciet disciplinam, si forte irascatur Dominus, & pereat de via justa? Absit hoc. Tollatur lapis, sed pœnitentia maneat, non jam premens & onerans, sed vividam & robustam mentem roborans magis atque confirmans: nimirum cujus cibus sit, quem antea nesciebat, Domini facere voluntatem. Sic & disciplina non jam constringit liberum, secundum illud, *Justis non est lex posita*: sed voluntarium regit, & dirigit in viam pacis. Super hac Lazari suscitatione manifestius psallit Propheta: *Non derelinques animam meam in inferno*. quia, ut dixisse me memini secundo hujus festivitatis die, infernus quidam & carcer animæ, rea conscientia est. *Nec dabis sanctum tuum* (non suum ipsius, sed tuum utique, quem ipse sanctificas) *videre corruptionem*. Corruptione siquidem proximus erat quatriduanus, qui cœperat jam fœtere. Prope erat ut penitus dissolveretur, & veniens in profundum malorum contemneret impius; sed præventus voce virtutis, & ab ea vivificatus gratias agit dicens: *Notas mihi fecisti vias vitæ, adimplebis me lætitia cum vultu tuo*. Ad ipsius siquidem contemplationem evocasti & eduxisti ab inferno animam meam: dum anxiaretur super me spiritus meus, intuens conscientiæ propriæ faciem nimis abominandam. *Clamavit*, inquit, *voce magna: Lazare veni foras*; magna utique voce, non tam sono clamosa, quàm pietate & virtute magnifica.

5. Sed quo devenimus? Numquid non supra cælos Virginem prosequebamur euntem? Et ecce cum Lazaro descendimus in abyssum. A splendore virtutis ad fœtorem quatriduani proclivis decurrit oratio. Cur hoc, nisi quia pondere proprio ferebamur; & trahebat nos materia, tanto uberior utique, quanto familiarior? Fateor imperitiam meam, pusillanimitatem propriam non abscondo. Non est equidem quod me magis delectet, sed nec quod terreat magis, quàm de gloria Virginis Matris habere sermonem. Ut enim sileam interim ineffabile privilegium meritorum, & prærogativam

gativam penitus singularem, tanto eam devotionis affectu amplectuntur, honorant, suscipiunt (ut dignum est) universi, ut licet de ea loqui gestiant omnes: tamen quicquid dicitur de indicibili, eo ipso quod dici potuerit, minus gratum sit, minus placeat, minus accepteтur. Quidni minus sapiat, quicquid de incomprehensibili gloria comprehendere potuerit mens humana? Ecce enim si in ea laudavero virginitatem, mihi multæ virgines post eam videntur offerri. Si humilitatem prædicavero, invenientur forte vel pauci, qui, docente Filio ejus, mites facti sunt, & humiles corde. Si magnificare voluero misericordiæ ejus multitudinem, sunt aliqui misericordiæ viri, etiam & mulieres. Unum est, in quo nec primam similem visa est, nec habere sequentem, gaudia matris habens cum virginitatis honore. Optimam, inquit, partem elegit sibi Maria. Optimam plane: quia bona fœcunditas conjugalis, melior autem castitas virginalis: prorsus autem optima est fœcunditas virginea, seu fœcunda virginitas. Mariæ privilegium est, non dabitur alteri, quia non auferetur ab ea. Singulare est, sed continuo etiam indicibile invenitur, ut nemo assequi possit, sic nec eloqui quidem. Quid si & illud adjicias, cujus mater? Quæ jam poterit lingua, etiam si angelica sit, dignis extollere laudibus Virginem Matrem; matrem autem non cujuscumque, sed Dei? Duplex novitas, duplex prærogativa: duplex miraculum, sed digne prorsus aptissimeque conveniens. Neque enim filius alius virginem, nec Deum decuit partus alter.

6. Verumtamen non hoc tantum, si diligenter attendas, sed ceteras quoque virtutes singulares prorsus invenies in Maria, quæ videbantur esse communes. Quæ enim vel angelica puritas virginitati illi audeat comparari, quæ digna fuit Spiritus-sancti sacrarium fieri, & habitaculum Filii Dei? Si rerum pretia de raritate pensamus, quæ prima in terris angelicam proposuit ducere vitam, super omnes est. *Quomodo*, inquit, *fiet istud? quoniam virum non cognosco.* Immobile propositum virginitatis, quod nec Angelo filium promittente aliquatenus titubavit. *Quomodo*, inquit, *fiet istud?* Neque enim eo modo, quo fieri solet in ceteris. Virum penitus non cognosco, nec filii desiderio, nec spe prolis.

7. Quanta vero & quàm pretiosa humilitatis virtus cum tanta puritate, cum innocentia tanta, cum conscientia prorsus absque delicto, immo cum tanta gratiæ plenitudine? Unde tibi humilitas, & tanta humilitas, ô beata? Digna plane quam respiceret Dominus, cujus decorem concupisceret Rex, cujus odore suavissimo ab æterno illo paterni sinus attraheretur accubitu. Vide enim quàm manifeste sibi concinant Virginis nostræ canticum, & nuptiale carmen: nimirum cujus uterus, sponsi thalamus fuit. Audi Mariam in Evangelio: *Respexit*, inquit, *humilitatem ancillæ suæ.* Audi eamdem in epithalamio: *Cum esset Rex*, inquit, *in accubitu suo, nardus mea dedit odorem suum.* Nardus quippe herba humilis est, & pectus purgat: ut manifestum sit humilitatem nardi nomine designari, cujus odor & decor invenerit gratiam apud Deum.

8. Sileat misericordiam tuam, Virgo beata, si quis est, qui invocatam te in necessitatibus suis sibi meminerit defuisse. Nos quidem servuli tui ceteris in virtutibus congaudemus tibi, sed in hac potius nobis ipsis. Laudamus virginitatem, humilitatem miramur: sed misericordia miseris sapit dulcius, misericordiam amplectimur carius, recordamur sæpius, crebrius invocamus. Hæc est enim quæ totius mundi reparationem obtinuit, salutem omnium impetravit. Constat enim pro universo genere humano fuisse sollicitam, cui dictum est: *Ne timeas, Maria, invenisti gratiam*, utique quam quærebas. Quis ergo misericordiæ tuæ, ô benedicta, longitudinem & latitudinem, sublimitatem & profundum queat investigare? Nam longitudo ejus usque in diem novissimum invocantibus eam subvenit universis. Latitudo ejus replet orbem terrarum, ut tua quoque misericordia plena sit omnis terra. Sic & sublimitas ejus civitatis supernæ invenit restaurationem, & profundum ejus sedentibus in tenebris & in umbra mortis obtinuit redemptionem. Per te enim cælum repletum, infernus evacuatus est, instauratæ ruinæ cælestis Jerusalem, exspectantibus miseris vita perdita data. Sic potentissima & piissima caritas & affectu compatiendi, & subveniendi abundat effectu, æque locuples in utroque.

9. Ad hunc igitur fontem sitibunda properet anima nostra: ad hunc misericordiæ cumulum tota sollicitudine miseria nostra recurrat. Ecce jam quibus potuimus votis ascendentem te ad Filium deduximus, & prosecuti sumus saltem à longe, Virgo benedicta. Sit deinceps pietatis tuæ ipsam, quam apud Deum gratiam invenisti, notam facere mundo; reis veniam, medelam ægris, pusillis corde robur, afflictis consolationem, periclitantibus adjutorium & liberationem sanctis tuis precibus obtinendo. In hac quoque die sollemnitatis & lætitiæ dulcissimum Mariæ nomen cum laude invocantibus servulis per te, Regina clemens, gratiæ suæ munera largiatur Jesus Christus Filius tuus Dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula, amen.

Invocatio B. Virginis.

DOMINICA INFRA OCTAVAM

ASSUMPTIONIS B. V. MARIÆ,

SERMO.

De duodecim prærogativis B. V. Mariæ, ex verbis Apocalypsis, *Signum magnum apparuit in cælo, Mulier amicta sole, & luna sub pedibus ejus, & in capite ejus corona stellarum duodecim.*

1. VEhementer quidem nobis, dilectissimi, vir unus & mulier una nocuere: sed, gratias Deo, per unum nihilo minus virum, & mulierem unam omnia restaurantur; nec sine magno fœnore gratiarum. Neque enim sicut delictum, ita & donum; sed excedit damni æstimationem beneficii magnitudo. Sic nimirum prudentissimus & clementissimus artifex, quod quassatum fuerat, non confregit, sed utilius omnino refecit, ut videlicet nobis novum formaret Adam ex veteri, & Evam transfunderet in Mariam. Et quidem sufficere poterat Christus; siquidem & nunc omnis sufficientia nostra ex eo est: sed nobis bonum non erat esse hominem solum. Congruum magis, ut adesset nostræ reparationi sexus uterque, quorum corruptioni neuter defuisset. Fidelis plane & præpotens mediator Dei & hominum homo Christus Jesus, sed divinam in eo reverentur homines majestatem. Absorpta videtur in deitatem humanitas, non quod mutata sit substantia, sed affectio deificata. Non sola illi cantatur misericordia, cantatur pariter & judicium: quia etsi didicit ex his quæ passus est compassionem, ut misericors fieret, habet tamen & judiciariam potestatem. Denique Deus noster ignis consumens est. Quidni vereatur peccator accedere, ne, quemadmodum fluit cera à facie ignis, sic pereat ipse à facie Dei?

Reparationi nostræ cooperatur sexus uterque.

Deut. 4. 24. & Hebr. 12. 29.

2. Jam itaque nec ipsa mulier benedicta in mulieribus videbitur otiosa: invenietur equidem locus ejus in hac reconciliatione. Opus est enim mediatore ad Mediatorem istum, nec alter nobis utilior quàm Maria. Crudelis nimium mediatrix Eva, per quam serpens antiquus pestiferum etiam ipsi viro virus infudit: sed fidelis Maria, quæ salutis antidotum & viris, & mulieribus propinavit. Illa enim ministra seductionis, hæc propitiationis: illa suggessit prævaricationem, hæc ingessit redemptionem. Quid ad Mariam accedere trepidet humana fragilitas? Nihil austerum in ea, nihil terribile: tota suavis est, omnibus offerens lac & lanam. Revolve diligentius evangelicæ historiæ seriem universam: & si quid forte increpatorium, si quid durum, si quod denique signum vel tenuis indignationis occurrerit in Maria, de cetero suspectam habeas, & accedere verearis. Quod si (ut vere sunt) plena magis omnia pietatis & gratiæ, plena mansuetudinis & misericordiæ, quæ ad eam pertinent inveneris; age

Maria mediatrix ad Mediatorem.

Eva & Mariæ antithesis.

Maria quàm suavis & benefica omnibus.

Tom III.

gratias ei, qui talem tibi mediatricem benignissima miseratione providit, in qua nihil possit esse suspectum. Denique omnibus omnia facta est, sapientibus & insipientibus copiosissima caritate debitricem se fecit. Omnibus misericordiæ sinum aperit, ut de plenitudine ejus accipiant universi, captivus redemptionem, æger curationem, tristis consolationem, peccator veniam, justus gratiam, Angelus lætitiam; denique tota Trinitas gloriam, Filii persona carnis humanæ substantiam, ut non sit qui se abscondat à calore ejus.

Maria soli comparatur.

3. Putasne ipsa est sole amicta mulier? Esto siquidem, ut de præsenti Ecclesia id intelligendum propheticæ visionis series ipsa demonstret; sed id plane non inconvenienter Mariæ videtur attribuendum. Nimirum ea est, quæ velut alterum solem induit sibi. Quemadmodum enim ille super bonos & malos indifferenter oritur, sic ipsa quoque præterita non discutit merita; sed omnibus sese exorabilem, omnibus clementissimam præbet, omnium denique necessitates amplissimo quodam miseratur affectu. Nam & defectus omnis sub ea: & quicquid fragilitatis seu corruptionis est, excellentissima quadam sublimitate præ ceteris omnibus excedit & supergreditur creaturis, ut merito sub pedibus ejus luna esse dicatur. Alioquin nihil magnum dixisse videbimur, ut sit luna ista sub pedibus ejus, quam super omnes Angelorum choros, super Cherubin quoque & Seraphim exaltatam nefas est dubitare. Solet autem luna non modo defectum corruptionis, sed & stultitiam mentis, nonnumquam vero & Ecclesiam hujus temporis designare; illam quidem propter mutabilitatem, hanc sane propter susceptum aliunde splendorem. Utraque vero (ut ita dixerim) luna sub Mariæ pedibus congrue satis ponitur, alio tamen atque alio modo. siquidem *stultus ut luna mutatur; sapiens autem permanet ut sol*. In sole nimirum & fervor, & splendor stabilis; in luna solus splendor, atque is omnino mutabilis & incertus, qui numquam in eodem statu permanet. Jure ergo Maria sole perhibetur amicta, quæ profundissimam divinæ sapientiæ, ultra quàm credi valeat, penetravit abyssum: ut quantum sine personali unione creaturæ conditio patitur, luci illi inaccessibili videatur immersa. Illo nimirum igne Prophetæ labia purgantur, illo igne Seraphim accenduntur. Longe vero aliter Maria meruit, non velut summatim tangi, sed operiri magis undique, & circumfundi, & tamquam ipso igne concludi. Candidissimus sane, sed & calidissimus hujus mulieris amictus: cujus omnia tam excellenter irradiata noscuntur, ut nihil in ea, non dico tenebrosum, sed ne subobscurum saltem, vel minus lucidum, sed ne tepidum quidem aliquid, aut non ferventissimum, liceat suspicari.

Luna sub pedibus ejus quomodo.

Eccli. 27. 12.

Mariæ fervor & splendor stabilis.

Isai. 6. 6.

4. Insipientia vero omnis longe sub pedibus ejus est, ut penitus absit hæc ab insipientium mulierum numero, & collegio virginum fatuarum. Immo vero & unicus ille stultus, & totius stultitiæ princeps, qui vere mutatus ut luna, sapientiam perdidit in decore suo, sub Mariæ pedibus conculcatus & contritus, miseram patitur servitutem. Nimirum ipsa est quondam à Deo promissa mulier, serpentis antiqui caput virtutis pede contritura: cujus plane calcaneo in multis versutiis insidiatus est, sed sine causa. Sola enim contrivit universam hæreticam pravitatem. Alius non de substantia carnis suæ Christum edidisse dogmatizabat: alius parvulum non peperisse, sed reperisse sibilabat: alius, vel post partum, viro cognitam blasphemabat: alius Dei Matrem audire non sostinens, magnum illud nomen Theotócos impiissime suggillabat. Sed contriti sunt insidiatores, conculcati supplantatores, confutati derogatores, & beatam eam dicunt omnes generationes. Denique & continuo per Herodem draco insidiatus est parienti, ut nascentem excipiens filium devoraret, quod inimicitiæ essent inter semen mulieris & draconis.

Gen. 3. 15.

Hæreses variæ in Mariam.

5. Jam si Ecclesia lunæ magis intelligenda videtur vocabulo, quod videlicet non ex se splendeat, sed ab eo qui dicit, *Sine me nihil potestis facere*: habes mediatricem, quam tibi paulo ante commendavimus, evidenter expressam. *Mulier*, inquit, *amicta sole, & luna sub pedibus ejus*. Amplectamur Mariæ vestigia, fratres mei, & devotissima supplicatione beatis illius pedibus provolvamur. Teneamus eam, nec dimittamus donec benedixerit nobis: potens est enim. Nempe vellus est medium inter rorem & aream, mulier inter solem & lunam, Maria inter Christum & Ecclesiam constituta. Sed forte miraris non tam vellus opertum rore, quàm amictam sole mulierem. Magna siquidem familiaritas, sed mira omnino vicinitas solis & mulieris. Quomodo enim in tam vehementi fervore tam fragilis natura subsistit? Merito quidem admiraris, Moyses sancte, & curiosius desideras intueri. Veruntamen solve calceamenta de pedibus tuis, & involucra pone carnalium cogitationum, si accedere concupiscis. *Vado*, inquit, *& videbo visionem hanc magnam*. Magna plane visio, rubus ardens sine combustione: magnum signum, mulier illæsa manens amicta sole. Non est rubi natura, opertum undique flammis, manere nihilo minus incombustum: non mulieris potentia, ut sustineat solis amictum. Non est virtutis humanæ, sed nec angelicæ quidem: sublimior quædam necessaria est. *Spiritus-sanctus*, inquit, *superveniet in te*. Et tamquam responderet illa, Quoniam spiritus est Deus, & Deus noster ignis consumens est; *Virtus*, ait, non mea, non tua, sed *Altissimi obumbrabit tibi*. Nihil itaque mirum, si sub tali obumbraculo talis etiam à muliere sustineatur amictus.

Joan. 15, 5.

Apoc. 12, 1.

Maria inter Christum & Ecclesiam media constituta.

Exod. 3, 3.

Rubus in combustione typus Mariæ.

Luc. 1, 35.

6. *Mulier*, inquit, *amicta sole*. Plane amicta lumine tamquam vestimento. Non percipit forte carnalis: nimirum spirituale est, stultitia illi videtur. Non sic videbatur Apostolo, qui dicebat: *Induimini Dominum Jesum-Christum*. Quàm familiaris ei facta es Domina! quàm proxima, immo quàm intima fieri meruisti, quantam invenisti gratiam apud eum! In te manet, & tu in eo: & vestis eum, & vestiris ab eo. Vestis eum substantia carnis, & vestit ille te gloria suæ majestatis. Vestis solem nube, & sole ipsa vestiris. Novum enim fecit Dominus super terram, ut mulier circumdaret virum, nec alium quàm Christum, de quo dicitur: *Ecce vir, Oriens nomen ejus*. Novum quoque fecit in cælo, ut mulier sole appareret amicta. Denique & coronavit eum, & vicissim ab eo meruit coronari. Egredimini filiæ Sion, & videte regem Salomonem in diademate, quo coronavit eum mater sua. Verum hoc alias. Interim sane ingredimini magis, & videte Reginam in diademate, quo coronavit eam Filius suus.

Rom. 13, 14.

Jer. 31, 22.

Zach. 6, 12.

Cant. 3, 11.

7. *In capite*, inquit, *ejus corona stellarum duodecim*. Dignum plane stellis coronari caput, quod & ipsis longe clarius micans, ornet eas potius quàm ornetur ab eis. Quidni coronent sidera quam Sol vestit? Sicut dies verni, ait, circumdabant eam flores rosarum, & lilia convallium. Nimirum læva sponsi sub capite ejus, & jam dextera illius amplexatur eam. Quis illas æstimet gemmas? Quis stellas nominet, quibus Mariæ regium diadema compactum est? Supra hominem est coronæ hujus rationem exponere, indicare compositionem. Nos tamen pro modulo nostræ exiguitatis, abstinentes à periculoso scrutinio secretorum, non incongrue forsitan duodecim stellas istas, duodecim prærogativas gratiarum intelligere videamur *, quibus Maria singulariter adornatur. Siquidem invenire est in Maria prærogativas cæli, prærogativas carnis, prærogativas cordis: & si fuerit ternarius iste per quaternarium multiplicatus, habemus forte stellas duodecim, quibus Reginæ nostræ diadema præfulgeat universis. Mihi sane singularis rutilat fulgor, primo quidem in Mariæ generatione, secundo in angelica salutatione, tertio in Spiritus superventione, quarto in Filii Dei inenarrabili conceptione. Sic & in his quoque sidereum plane irradiat decus, quod virginitatis primiceria, quod sine corruptione fœcunda, quod sine gravamine gravida, quod sine

Apoc. 12, 1.

dolore puerperæ. Nihilo minus etiam speciali quodam splendore in Maria coruscant mansuetudo pudoris, devotio humilitatis, magnanimitas credulitatis, martyrium cordis. Vestræ quidem sedulitatis erit singula quæque diligentius intueri. Nos interim satisfecisse videbimur, si breviter ea potuerimus demonstrare.

8. Quid ergo sidereum micat in generatione Mariæ? Plane quod ex regibus orta, quod ex semine Abrahæ, quod generosa ex stirpe David. Si id parum videtur, adde quod generationi illi ob singulare privilegium sanctitatis divinitus noscitur esse concessa; quod longe ante eisdem Patribus cælitus repromissa; quod mysticis præfigurata miraculis; quod oraculis prænuntiata propheticis. Hanc enim sacerdotalis virga, dum sine radice floruit; hanc Gedeonis vellus, dum in medio siccæ areæ maduit; hanc in Ezechielis visione orientalis porta, quæ nulli umquam patuit, præsignabat. Hanc denique præ ceteris Isaias nunc virgam de radice Jesse orituram promittebat; nunc evidentius virginem parituram. Merito signum hoc magnum in cælo apparuisse scribitur, quod tanto ante de cælo noscitur fuisse promissum. Dominus ait: *Ipse dabit vobis signum. Ecce virgo concipiet.* Magnum profecto signum dedit, quia & magnus ipse qui dedit. Hujus ergo prærogativæ fulgor quorum non vehementer reverberat aciem oculorum? Jam in eo quod tam reverenter atque officiosissime ab Archangelo salutata est, ut jam tunc in regali solio supra omnes cælestium ordines legionum exaltatam cernere videretur, & paulo minus adoraturus feminam, qui solebat ab hominibus hactenus æquanimiter adorari; excellentissimum nobis Virginis nostræ meritum, & singularis gratia commendatur.

9. Nihilo minus fulget etiam novus ille conceptionis modus, ut non in iniquitate, quemadmodum ceteræ omnes, sed superveniente Spiritu-sancto, sola, & de sola sanctificatione Maria conciperet. Nam quod verum Deum, & Dei Filium genuit, ut idem ipse Dei atque hominis filius, unus omnino Deus & homo prodiret ex Maria, abyssus est luminis; nec facile dixerim, quod vel angelicus oculus ad hujus fulgoris vehementiam non caliget. De cetero sane & virginitatem carnis & propositum virginitatis, maxime & ipsius quoque propositi novitas evidenter illustrat: quod videlicet in libertate spiritus legis Mosaicæ decreta transscendens, illibatam Deo corporis simul & spiritus sanctimoniam vovit. Probat enim propositi inviolabile fundamentum, quod tam constanter promittenti filium Angelo respondit: *Quomodo fiet istud? quoniam virum non cognosco.* Forte enim propterea primo turbata est in sermone ejus, & cogitabat qualis esset ista salutatio, quod benedictam sese audisset in mulieribus, quæ nimirum benedici in virginibus semper optabat. Et extunc quidem cogitabat qualis esset ista salutatio*, quod jam videretur esse suspecta. Ubi vero in promissione filii manifestum virginitatis periculum videbatur, non potuit ultra dissimulare quin diceret: *Quomodo fiet istud? quoniam virum non cognosco.* Merito proinde & illam meruit benedictionem, & hanc non amisit; ut longe gloriosior fiat & virginitas ex fœcunditate, & ex virginitate fœcunditas, ac mutuis sese radiis illustrare hæc duo sidera videantur. Magnum enim est virginem esse: sed virginem matrem esse, longe amplius per omnem modum. Jure etiam illud molestissimum tædium, quo reliquæ omnes gravidæ mulieres laborare noscuntur, sola non sensit, quæ sola sine libidinosa voluptate concepit. Unde & in ipso sui conceptionis initio, quando potissimum ceteræ mulieres miserabiliter affliguntur, Maria tota alacritate montana conscendit, ut Elizabeth ministraret. Sed & ascendit Bethleem imminente jam partu, portans pretiosissimum illud depositum, portans onus leve, portans à quo portabatur. Sic & in partu quam lucidum est quod nova exsultatione novam edidit prolem, sola inter mulieres à communi maledicto & dolore partu-

rientium aliena. Si rerum pretia de raritate pensamus, nihil his potest rarius inveniri. Siquidem in omnibus istis nec primam similem visa est, nec habere sequentem. E quibus nos, si ea fideliter intuemur, sine dubio admirationem concipimus, sed venerationem, sed devotionem, sed consolationem.

10. Ceterum quæ restant adhuc, & imitationem requirunt. Non est nobis ante ortum tam multifarie multisque modis promitti divinitus, cælitus prænuntiari: sed nec ab archangelo Gabriele tam novæ salutationis obsequiis honorari. Minus autem cetera duo communicat nobis: plane secretum suum sibi. Sola enim est, de qua dicitur: *Quod in ea natum est, de Spiritu-sancto est*; sola cui dicitur: *Quod ex te nascetur Sanctum, vocabitur Filius Dei.* Offerantur regi virgines, sed post eam: nam primatum sola vindicat sibi. Multo magis autem sola sine corruptione concepit, sine gravamine tulit, sine dolore filium parturivit. Itaque nihil horum à nobis exigitur: sed exigitur plane nonnihil. Numquid enim, si defuerit nobis etiam mansuetudo pudoris, si humilitas cordis, si magnanimitas fidei, si compassio mentis, negligentiam nostram munerum singularitas excusabit? Gratissima sane gemma in diademate, micans in capite stella, rubor in facie hominis verecundi. An vero quis putat, quod hac caruerit gratia, quæ gratia plena fuit? Pudibunda fuit Maria: ex Evangelio id probamus. Ubi enim aliquando loquax, ubi præsumptuosa fuisse videtur? Foris stabat quærens loqui Filio, nec materna auctoritate aut sermonem interrupit, aut habitationem irrupit, in qua Filius loquebatur. In omni denique textu quatuor Evangeliorum (si bene meminimus) non nisi quater Maria loquens auditur. Primo quidem ad Angelum, sed cum jam semel atque iterum allocutus eam fuisset; secundo ad Elizabeth, quando vox salutationis ejus Johannem exsultare fecit in utero, & ea magnificante Mariam, ipsa magis Dominum magnificare curavit; tertio ad Filium, cum jam esset annorum duodecim, quod ipsa & pater ejus dolentes quæsissent eum: quarto in nuptiis ad Filium & ministros. Et is quidem sermo certissimus index ingenitæ mansuetudinis, & virginalis verecundiæ fuit. Aliorum quippe verecundiam suam reputans, sustinere non potuit, non potuit vini dissimulare defectum. Ubi sane increpata est à Filio; tamquam mitis & humilis corde, nec illi respondit, nec tamen desperavit, ministros admonens facere quod diceret eis.

11. Numquid non ab initio venisse pastores, & primam omnium Mariam invenisse leguntur? *Invenerunt,* ait Evangelista, *Mariam & Joseph, & infantem positum in præsepio.* Sic & Magi quoque, si recolis, non sine Maria matre ejus puerum invenerunt, & inducens in templum Domini templi Dominum, multa quidem à Simeone audivit tam de eo, quàm de seipsa, ad loquendum tarda, velox ad audiendum. Et quidem *Maria conservabat omnia verba hæc, conferens in corde suo:* sed in his omnibus neque de ipso incarnationis dominicæ sacramento quodcumque verbum fecisse reperies. Væ nobis, qui spiritum habemus in naribus! Væ qui totum proferimus spiritum, qui, juxta illud Comici*, pleni rimarum effluimus undique. Toties denique Maria filium audivit, non modo turbis loquentem in parabolis, sed & Discipulis seorsum regni Dei mysteria revelantem, vidit miracula facientem, vidit deinde in cruce pendentem, vidit exspirantem, vidit resurgentem, vidit & ascendentem: sed in his omnibus quoties verecundissimæ virginis, quoties pudicissimæ turturis vox memoratur audita? Denique legis in Actibus Apostolorum, quod redeuntes à monte Oliveti unanimiter perseverabant in oratione. Qui? Si forte Maria adfuit, nominetur prima, quæ supra omnes est, tam Filii prærogativa, quam suæ privilegio sanctitatis. *Petrus & Andreas,* ait, *Jacobus & Johannes,* & ceteri qui sequuntur. *Hi omnes perseverabant unanimiter cum mulieribus, & Maria matre Jesu.* Itane & mulierum sese ultimam exhibebat, ut novissima om-

Margin notes: Hæc non imitabilia; sed sequentia. — Matt. 1. 20. — Luc. 1. 35. — Mansuetudo pudoris. Matt. 12. 46. — Nonnisi quater Maria locuta legitur. — Luc. 1. 38. — Luc. 1. 46. — Luc. 2. 48. — Johan. 2. 3. — Luc. 2. 16. Maria studiosa taciturnitatis silentii. — Matt. 2. 11. — Luc. 2. 34. — Luc. 2. 19. — * Terent. in Eunucho. — Maria humilitas. — Num. 17. 8. Judic. 6. 37. Ezech. 44. 1. — Isai. 11. — Isai. 7. 14. — Archangeli salutatio. — Luc. 1. 34. — Luc. 1. 29. — Luc. 1. 39.

Tom. III.

nium poneretur? Vere carnales adhuc Discipuli, quibus necdum Spiritus erat datus, quia Jesus necdum fuerat glorificatus, quando facta est inter illos contentio de primatu: cum Maria, quanto major erat, humiliaret se non modo in omnibus, sed & præ omnibus. Merito facta est novissima prima, quæ cum prima esset omnium, sese novissimam faciebat. Merito facta est omnium domina, quæ se omnium exhibebat ancillam. Merito denique super Angelos exaltata est, quæ & infra viduas & pœnitentes, infra eam de qua ejecta fuerant septem dæmonia, ineffabili sese mansuetudine inclinabat. Obsecro vos, filioli, æmulamini hanc virtutem, si Mariam diligitis; si contenditis ei placere, æmulamini modestiam ejus. NIHIL enim tam idoneum homini, nihil tam congruum Christiano, maximeque monachum nihil adeo decet.

Modestia maxime decet monachum.

10 Excellens humilitas.

12. Et quidem manifesta satis in Virgine ex hac ipsa mansuetudine virtus humilitatis elucet. Nimirum collactaneæ sunt humilitas & mansuetudo, in eo confœderatæ germanius, qui dicebat: *Discite à me, quia mitis sum & humilis corde.* Sicut enim mater præsumptionis elatio, sic mansuetudo vera nonnisi ex vera humilitate procedit. Nec in sola tamen Mariæ taciturnitate commendatur humilitas, sed evidentius resonat in sermone. Audierat, *Quod ex te nascetur Sanctum, vocabitur Filius Dei:* & nihil aliud, quàm ancillam ejus se esse respondit. Inde ventum est ad Elizabeth, & continuo Virginis gloria singularis eidem per Spiritum revelatur. Denique & mirabatur personam venientis, dicens: *Unde hoc mihi, ut veniat Mater Domini mei ad me?* Commendabat & vocem salutantis, adjiciens: *Ut facta est vox salutationis tuæ in auribus meis, exsultavit in gaudio infans in utero meo.* & beatificabat fidem credentis: *Beata*, inquiens, *quæ credidisti, quoniam perficientur in te quæ dicta sunt tibi à Domino.* Magna quidem præconia: sed & devota humilitas nihil sibi passa retinere, in eum magis universa refudit, cujus in se beneficia laudabantur. Tu, inquit, magnificas Matrem Domini: sed *magnificat anima mea Dominum.* In voce mea filium perhibes exsultasse in gaudio: sed *exsultavit spiritus meus in Deo salutari meo:* & ipse quoque, tamquam amicus sponsi, gaudio gaudet ad vocem sponsi. Beatam esse dicis quæ credidisset: sed credulitatis & beatitudinis causa respectus est supernæ pietatis, ut ex hoc magis *beatam me dicant omnes generationes*, quia ancillam humilem & exiguam respexit Deus.

Matt. 11. 29. Mansuetudo & humilitas cognatæ virtutes.

Luc. 1. 35.

Ibidem.

Luc. 1. 47. B. Maria laudes à se transfert in Deū.

13. Verumtamen numquid putamus, Fratres, Elizabeth sanctam in eo, quod per Spiritum utique loquebatur, errasse? Absit. Beata plane quam respexit Deus, & beata quæ credidit. Hic enim magnus divinæ respectionis exstitit fructus. Ineffabili siquidem artificio Spiritus supervenientis tantæ humilitati magnanimitas tanta in secretario virginei cordis accessit, ut (quemadmodum de integritate & fœcunditate prædiximus) hæ quoque nihilo minus fiant stellæ ex respectu mutuo clariores, quod videlicet nec humilitas tanta minuit magnanimitatem, nec magnanimitas tanta humilitatem: sed cum in sua æstimatione tam humilis esset, nihilo minus & in promissionis credulitate magnanimis; ut quæ nihil aliud quàm exiguam sese reputabat ancillam, ad incomprehensibile hoc mysterium, ad admirabile commercium, ad inscrutabile sacramentum nullatenus se dubitaret electam, & veram Dei & hominis genitricem crederet mox futuram. AGIT HOC nimirum in cordibus electorum gratiæ prærogativa divinæ, ut eos nec humilitas pusillanimes faciat, nec magnanimitas arrogantes; magis autem cooperentur sibi, ut non solum nulla ex magnanimitate subintret elatio, sed hinc maxime provehatur humilitas: ut inveniantur eo amplius timorati, & largitori munerum non ingrati; ac vicissim ex occasione humilitatis pusillanimitas nulla subrepat: sed quo minus de sua quisque vel in minimis præsumere consuevit, eo amplius etiam in magnis quibusque de divina virtute confidat.

11 Magnanimitas credulitatis.

Humilitas non reddit pusillanimes, nec magnanimitas arrogantes.

14. Martyrium sane Virginis (quam nimirum inter stellas diadematis ejus, si meministis, duodecimam nominavimus) tam in Simeonis prophetia, quàm in ipsa dominicæ passionis historia commendatur. *Positus est hic*, ait sanctus Senex de parvulo Jesu, *in signum cui contradicetur: & tuam ipsius animam* (ad Mariam autem dicebat) *pertransibit gladius.* Vere tuam, ô beata Mater, animam gladius pertransivit. Alioquin non nisi eam pertransiens, carnem Filii tui penetraret. Et quidem posteaquam emisit spiritum tuus ille Jesus, (omnium quidem, sed specialiter tuus:) ipsius plane non attigit animam crudelis lancea, quæ ipsius (nec mortuo parcens, cui nocere non posset) aperuit latus, sed tuam utique animam pertransivit. Ipsius nimirum anima jam ibi non erat: sed tua plane inde nequibat avelli. Tuam ergo pertransivit animam vis doloris, ut plusquam martyrem non immerito prædicemus, in qua nimirum corporeæ sensum passionis excesserit compassionis affectus.

12 Martyrium Virginis.

Luc. 2. 34.

15. An non tibi plusquam gladius fuit sermo ille, revera pertransiens animam, & pertingens usque ad divisionem animæ & spiritus: *Mulier, Ecce filius tuus?* O commutationem! Johannes tibi pro Jesu traditur, servus pro Domino, discipulus pro Magistro; filius Zebedæi pro Filio Dei, homo purus pro Deo vero! Quomodo non tuam affectuosissimam animam pertransiret hæc auditio, quando & nostra, licet saxea, licet ferrea pectora sola recordatio scindit? Non miremini, Fratres, quod Maria martyr in anima fuisse dicatur. Miretur, qui non meminerit se audisse Paulum inter maxima gentium crimina memorantem, quod sine affectione fuissent. Longe id fuit à Mariæ visceribus, longe id sit etiam à servolis ejus. Sed forte quis dicat: Numquid non eum præscierat moriturum? Et indubitanter. Numquid non sperabat continuo resurrecturum? Et fidenter. Super hæc doluit crucifixum? Et vehementer. Alioquin quisnam tu, frater, aut unde tibi hæc sapientia, ut mireris plus Mariam compatientem, quàm Mariæ filium patientem? Ille etiam mori corpore potuit, ista commori corde non potuit? Fecit illud caritas, qua majorem nemo habuit: fecit & hoc caritas, cui post illam similis altera non fuit. Jam te, Mater misericordiæ, per ipsum sincerissimæ tuæ mentis affectum, tuis jacens provoluta pedibus Luna *, mediatricem sibi apud Solem justitiæ constitutam devotis supplicationibus interpellat: ut in lumine tuo videat lumen, & Solis gratiam tuo mereatur obtentu, quam vere amavit præ omnibus, & ornavit, stola gloriæ induens, & coronam pulcritudinis ponens in capite tuo. Plena es gratiarum, plena rore cælesti, innixa super dilectum, deliciis affluens. Ciba hodie pauperes tuos, Domina, ipsi quoque catelli de micis edant, nec puero Abrahæ tantum, sed & camelis potum tribuas de supereffluenti hydria tua: quia tu vere puella es prælecta & præparata Altissimi Filio, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula, amen.

Joan. 19. 26.

Rom. 1.

IN NATIVITATE [a] B. V. MARIÆ,

SERMO.

De Aqua-ductu.

I. FOEcundæ Virginis amplectitur cælum præsentiam, terra memoriam veneratur. Sic nimirum totius boni illic exhibitio, hic recordatio invenitur: ibi satietas, hic tenuis quædam libatio primitiarum: ibi res, & hic nomen. *Domine*, inquit, *nomen tuum in æternum, & memoriale tuum in generatione & generationem.* Generatio & generatio, non Angelorum profecto, sed hominum est. Vis scire quia nomen & memoriale ejus in nobis est, præsentia in excelso? *Sic orabitis*, inquit: *Pater noster qui es in cælis*,

Psal. 101. 13.

Matt. 6. 9.

a De hoc festo vide epistolas 56. 152. 174 & 410. Item de Octavis ejusdem festi lege Anselmum episcopum Cantuariensem lib. 4. epistola 41. ad Ernulfum Priorem Cantuariensem.

sanctificetur nomen tuum. Fidelis oratio, cujus ipsa primordia & divinæ adoptionis, & terrenæ peregrinationis admoneant: ut hoc scientes, quod quamdiu non sumus in cælo, peregrinamur à Domino, gemamus intra nosmetipsos, adoptionem filiorum exspectantes, præsentiam utique Patris. Signanter proinde & de 1.4.20. Christo Propheta loquitur, dicens: *Spiritus ante faciem nostram Christus Dominus; in umbra ejus vivemus inter gentes.* Nam inter cælestes quidem beatitudines non in 109.4. umbra vivitur, sed potius in splendore. *In splendoribus sanctorum*, inquit, *ex utero ante luciferum genui te.* Verum id quidem Pater.

2. At Mater sane eumdem ipsum in splendore non genuit, sed in umbra, nonnisi ea tamen, qua obumbravit Altissimus. Merito proinde canit Ecclesia, non illa quidem Ecclesia Sanctorum, quæ in excelsis & in splendore est, sed quæ interim peregrinatur in terris: 2.3 *Sub umbra ejus quem desideraveram sedi, & fructus ejus dulcis gutturi meo.* Lucem quippe meridianam, ubi pascit sponsus, sibi petierat indicari; sed repressa est, & pro plenitudine luminis umbram, pro satietate interim gustum recepit. Denique non ait, Sub umbra ejus quam desideraveram, sed, *Sub umbra ejus quem desideraveram sedi.* Neque enim ipsius expetierat umbram, sed ipsum profecto meridiem, lumen plenum de lumine pleno. *Et fructus ejus*, ait, *dulcis gutturi meo:* acsi dicat, *gustui meo.* Usquequo non parcis mihi, nec dimittis me, ut glutiam salivam meam? Quousque manet illa sententia, 33.9. *Gustate, & videte quoniam suavis est Dominus?* Et quidem suavis gustui, & dulcis gutturi, ut merito etiam super hoc sponsa proruperit in vocem gratiarum actionis & laudis.

5.1. 3. Sed quando dicetur: *Comedite amici, & bibite, & inebriamini carissimi? Justi epulentur*, ait Propheta, sed 67.4. *in conspectu Dei*, utique non in umbra. Et de seipso: 16.15. *Satiabor*, ait, *cum apparuerit gloria tua.* Sed & Domi- 22.28. nus ad Apostolos ait: *Vos estis qui permansistis mecum in tentationibus meis; & ego dispono vobis, sicut disposuit mihi Pater meus regnum, ut edatis & bibatis super mensam meam.* Sed ubi? *in regno meo*, inquit. Beatus plane qui manducabit panem in regno Dei. Sanctificetur itaque nomen tuum, per quod utcumque interim in nobis es, Domine, per fidem in cordibus habitans, quoniam nomen tuum jam invocatum est super nos. Adveniat regnum tuum. Veniat utique quod perfectum est, & evacuetur quod est ex parte. 6.22. *Habetis*, ait Apostolus, *fructum vestrum in sanctificationem, finem vero vitam æternam.* Vita æterna, fons indeficiens, qui universam irrigat superficiem paradisi. Nec modo irrigat, sed inebriat, fons hortorum, puteus aquarum viventium, quæ fluunt impetu de Libano: & fluminis impetus lætificat civitatem Dei. Quis vero fons vitæ, nisi Christus Domi- 3.4. nus? *Cum Christus*, inquit, *apparuerit vita vestra, tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria.* Sane ipsa sese plenitudo exinanivit, ut fieret nobis justitia, & sanctificatio, & remissio; necdum apparens vita, aut gloria, aut beatitudo. Derivatus est fons usque ad nos, in plateis derivatæ sunt aquæ, licet non bibat alienus ex eis. Descendit per aquæ-ductum vena illa cælestis, non tamen fontis exhibens copiam, sed stillicidia gratiæ arentibus cordibus nostris infundens, aliis quidem plus, aliis minus. Plenus equidem aquæ-ductus, ut accipiant ceteri de plenitudine, sed non plenitudinem ipsam.

4. Advertistis jam, ni fallor, quem velim dicere aquæ-ductum, qui plenitudinem fontis ipsius de corde Patris excipiens, nobis edidit illum, si non prout est, saltem prout capere poteramus. Nostis enim cui dictum sit: *Ave gratia plena.* An vero inveniri potuisse miramur, unde talis ac tantus fieret aquæ-ductus, cujus nimirum summitas, instar profecto scalæ illius quam vidit Patriarcha Jacob, cælos tangeret, immo 28.12. & transcenderet cælos, & vividissimum istum aquarum, quæ super cælos sunt, posset attingere fontem? Mirabatur & Salomon, & velut desperanti similis aiebat: 31.10. *Mulierem fortem quis inveniet?* Nimirum propterea tanto tempore humano generi fluenta gratiæ defuerunt, quod necdum intercederet is, de quo loquimur, tam desiderabilis aquæ-ductus. Nec mirabere diutius exspectatum, si recordaris, quot annis Noë, vir justus, in arcæ fabrica laborarit, in qua paucæ, id est octo animæ, salvæ factæ sunt, idque satis ad modicum tempus.

5. Sed quomodo noster hic aquæ-ductus fontem illum attigit tam sublimem? Quomodo putas, nisi vehementia desiderii, nisi fervore devotionis, nisi puritate orationis? sicut scriptum est: *Oratio justi penetrat cælos.* Et quis justus, si non Maria justa, de qua Sol justitiæ ortus est nobis? Quomodo ergo illa inaccessam attigit majestatem, nisi pulsando, petendo, quærendo? Denique & quod quærebat invenit, cui dictum est: *Invenisti gratiam apud Deum.* Quid? Plena est gratia, & gratiam adhuc invenit? Digna prorsus invenire quod quærit, cui propria non sufficit plenitudo, nec suo potest esse contenta bono: sed, quemadmodum scriptum est, *Qui bibit me, adhuc sitiet;* petit superaffluentiam ad salutem universitatis. *Spiritus-sanctus*, ait, *superveniet in te*, & pretiosum illud balsamum tanta tibi copia, tantaque plenitudine influet, ut copiosissime effluat circumquaque. Ita est: jam sentimus, jam exhilarantur facies nostræ in oleo. Jam clamamus: *Oleum effusum nomen tuum*, & memoriale tuum in generatione & generationem. Verum id quidem non in vanum: & si oleum effunditur, sed non perit. Propterea siquidem & adolescentulæ, parvulæ scilicet animæ, sponsum diligunt, idque non parum; & unguentum descendens de capite, non modo barba, sed & ipsa vestimenti ora suscepit.

6. Intuere, ô homo, consilium Dei, agnosce consilium Sapientiæ, consilium pietatis. Cælesti rore aream rigaturus, totum vellus prius infudit: redempturus humanum genus, pretium universum contulit in Mariam. Ut quid hoc? Forte ut excusaretur Eva per filiam, & querela viri adversus feminam deinceps sopiretur. Ne dixeris ultra, ô Adam, *Mulier quam dedisti mihi, dedit mihi de ligno vetito:* dic potius, Mulier quam dedisti mihi, me cibavit fructu benedicto. Piissimum sane consilium; sed latet forsitan aliud, nec totum hoc est. Verum id quidem, sed parum est (ni fallor) desideriis vestris. Dulcedo lactis est; elicietur forte, si fortius premimus, & pinguedo butyri. Altius ergo intueamini, quanto devotionis affectu à nobis eam voluerit honorari, qui totius boni plenitudinem posuit in Maria: ut proinde si quid spei in nobis est, si quid gratiæ, si quid salutis, ab ea noverimus redundare, quæ ascendit deliciis affluens. Hortus plane deliciarum, quem non modo afflaverit veniens, sed & perflaverit superveniens auster ille divinus, ut undique fluant & effluant aromata ejus, charismata scilicet gratiarum. Tolle corpus hoc solare, quod illuminat mundum: ubi dies? Tolle Mariam, hanc maris stellam, maris utique magni & spatiosi: quid nisi caligo involvens, & umbra mortis, ac densissimæ tenebræ relinquuntur?

7. Totis ergo medullis cordium, totis præcordiorum affectibus, & votis omnibus Mariam hanc veneremur: quia sic est voluntas ejus, qui totum nos habere voluit per Mariam. Hæc, inquam, voluntas ejus est, sed pro nobis. In omnibus siquidem & per omnia providens miseris, trepidationem nostram solatur, fidem excitat, spem roborat, diffidentiam abigit, erigit pusillanimitatem. Ad Patrem verebaris accedere, solo auditu territus, ad folia fugiebas: Jesum tibi dedit mediatorem. Quid non apud talem Patrem Filius talis obtineat? Exaudietur utique pro reverentia sua: Pater enim diligit Filium. An vero trepidas & ad ipsum? Frater tuus est & caro tua, tentatus per omnia absque peccato, ut misericors fieret. Hunc tibi fratrem Maria dedit. Sed forsitan & in ipso majestatem vereare divinam, quod licet factus sit homo, manserit tamen Deus. Advocatum habere vis & ad ipsum? Ad Mariam recurre. Pura siquidem humanitas in Maria, non modo pura ab omni contaminatione, sed & pura singularitate naturæ. Nec dubius dixerim,

Tom. III. — Aquæ ductus hujus ascensus. — Eccli. 35. 21. 1. Per fervorem devotionis. — Eccli. 24. 29. Maria non sibi tantum plena, sed & nobis. — Cant. 1. 2. — Gen. 3. 12. — Maria quanto affectu veneranda & invocanda. — Advocata nostra apud Filium.

Tom. III. exaudietur & ipsa pro reverentia sua. Exaudiet utique Matrem Filius, & exaudiet Filium Pater. Filioli, hæc peccatorum scala, hæc mea maxima fiducia est, hæc tota ratio spei meæ. Quid enim? Potestne Filius aut repellere, aut sustinere repulsam; non audire, aut non audiri Filius potest? Neutrum plane. *Invenisti*, ait Angelus, *gratiam apud Deum*. Feliciter. Semper hæc inveniet gratiam, & sola est gratia qua egemus. Prudens Virgo non sapientiam, sicut Salomon, non divitias, non honores, non potentiam, sed gratiam requirebat. Nimirum sola est gratia, qua salvamur.

Luc. 1. 30.

Gratia apud Deum per Mariam quærenda.

8. Quid nos alia concupiscimus, Fratres? Quæramus gratiam, & per Mariam quæramus: quia quod quærit, invenit, & frustrari non potest. Quæramus gratiam, sed gratiam apud Deum: nam apud homines gratia fallax. Quærant alii meritum, nos invenire gratiam studeamus. Quid enim? Num gratiæ est quod hic sumus? Profecto misericordiæ Domini est, quod non sumus consumpti nos. Qui nos? Nos perjuri, nos adulteri, nos homicidæ, nos raptores, purgamenta utique mundi hujus. Consulite conscientias vestras, Fratres, & videte, quia ubi abundavit delictum, superabundat & gratia. Maria non prætendit meritum, sed gratiam quærit. Denique usque adeo fidit gratiæ, & non altum sapit, ut salutationem angelicam vereatur. *Maria*, inquit, *cogitabat qualis esset ista salutatio*. Nimirum sese salutatione angelica reputabat indignam. Et forsitan talia meditabatur: Unde hoc mihi, ut veniat Angelus Domini mei ad me? Ne timeas Maria, ne mireris Angelum venientem: & major Angelo venit. Ne mireris Angelum Domini: & Dominus Angeli tecum. Postremo quidni videas Angelum, cum jam angelice vivas? Quidni visitet Angelus vitæ sociam? Quidni salutet civem Sanctorum, & domesticam Dei? Angelica plane vita virginitas: & qui non nubent, neque nubentur, erunt sicut Angeli Dei.

Religiosorum qualis sensus esse debeat de sua vocatione.

Virginitas angelica vita.

9. Videsne quod & hoc nihilo minus modo aquæductus noster ascendit ad fontem; nec sola jam oratione cælos penetrat, sed etiam incorruptione, quæ proximum Deo facit, sicut Sapiens ait? Erat enim virgo sancta corpore & spiritu, cui specialiter esset dicere: *Conversatio nostra in cælis est*. Sancta, inquam, corpore & spiritu, ne quid forsitan super hoc dubites aquæductu. Sublimis equidem valde, sed nihilo minus integerrimus manet. Hortus conclusus, fons signatus, templum Domini, sacrarium Spiritus-sancti. Nec enim est fatua virgo, cui non modo oleum est, sed olei plenitudo in vase recondita. Ascensiones in corde suo disposuit, conversatione pariter (sicuti jam diximus) & oratione ascendens. Denique abiit in montana cum festinatione, & salutavit Elisabeth, & in ministerio ejus erat quasi mensibus tribus, ut jam tunc posset dicere matri Mater, quod tanto post filio dixit Filius: *Sine modo, sic enim decet nos implere omnem justitiam*. Plane montana conscendens, cujus justitia sicut montes Dei. Tertius enim hic ascensus Virginis fuit, ut funiculus triplex difficile rumperetur. Fervebat siquidem in quærenda gratia caritas, splendebat in carne virginitas, humilitas in obsequio eminebat. Etenim si omnis qui se humiliat exaltabitur, quid hac humilitate sublimius? Venisse eam mirabatur Elisabeth, & dicebat: *Unde hoc mihi, ut veniat Mater Domini mei ad me?* Sed jam magis miretur, quod instar utique Filii & ipsa non ministrari venerit, sed ministrare. Merito proinde Cantor ille divinus in ipsius admiratione præcinens, aiebat: *Quæ est ista quæ ascendit sicut aurora consurgens, pulcra ut luna, electa ut sol, terribilis ut castrorum acies ordinata?* Ascendit plane supra humanum genus, ascendit usque ad Angelos, sed & ipsos quoque transcendit, & cælestem omnem supergreditur creaturam. Nimirum supra Angelos hauriat necesse est, quam refundat hominibus aquam vivam.

2. Ascensus per incorruptionem.

Sap. 6. 20.

Philip. 3. 20.

Matth. 3. 15.

3. Ascensus per humilitatem.

Luc. 1. 43.

Cant. 6. 9.

10. *Quomodo*, inquit, *fiet istud? quoniam virum non cognosco*. Vere sancta corpore & spiritu, & integritatem carnis habens, & propositum integritatis. Respondens autem Angelus, dixit: *Spiritus-sanctus superveniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi*. Ne me interrogaveris, inquit: supra me est, & non potero ad illud. Spiritus-sanctus, non angelicus, superveniet in te; & virtus Altissimi obumbrabit tibi, non ego. Ne steteris vel intra Angelos Virgo sancta: sublimius aliquid tuo sibi ministerio propinandum terra sitiens præstolatur. Paululum cum pertransieris eos, invenies quem diligit anima tua. Paululum, inquam: non quia non incomparabiliter superemineat, sed quod inter eum & ipsos medium nihil invenias. Transi ergo Virtutes & Dominationes, Cherubin quoque & Seraphin, ut ad eum pervenias, de quo vociferantur ad invicem: *Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus Sabaoth. Quod enim ex te nascetur Sanctum, vocabitur Filius Dei*. Fons sapientiæ, Verbum Patris in excelsis. Hoc Verbum mediante te caro fiet: ut qui dicit, *Ego in Patre, & Pater in me*; dicat nihilominus, *quia ego à Deo processi & veni*. *In principio*, inquit, *erat Verbum*. Jam scatet fons: sed interim tantum in semetipso. Denique & *Verbum erat apud Deum*, lucem profecto habitans inaccessibilem; & dicebat Dominus ab initio: *Ego cogito cogitationes pacis, & non afflictionis*. Sed penes te est cogitatio tua, & quid cogites, nos nescimus. Quis enim cognoverat sensum Domini, aut quis consiliarius ejus erat? Descendit itaque cogitatio pacis in opus pacis: Verbum caro factum est, & habitat jam in nobis. Habitat plane per fidem in cordibus nostris, habitat in memoria nostra, habitat in cogitatione, & usque ad ipsam descendit imaginationem. Quid enim prius cogitaret homo de Deo, nisi forsitan idolum corde fabricaret?

11. Incomprehensibilis erat & inaccessibilis, invisibilis & inexcogitabilis omnino. Nunc vero comprehendi voluit, videri voluit, cogitari voluit. Quonam modo, inquis? Nimirum jacens in præsepio, in virginali gremio cubans, in monte prædicans, in oratione pernoctans, aut in cruce pendens, in morte pallens, liber inter mortuos, & in inferno imperans, seu etiam tertia die resurgens, & Apostolis loca clavorum victoriæ signa demonstrans, novissime coram eis cæli secreta conscendens. Quid horum non vere, non pie, non sancte cogitatur? Quicquid horum cogito, Deum cogito, & per omnia ipse est Deus meus. Hæc ego meditari dixi sapientiam, & prudentiam judicavi eructare memoriam suavitatis, quam in hujuscemodi nucleis virga sacerdotalis copiose produxit; quam in supernis hauriens, uberius nobis Maria refudit. In supernis plane, & ultra Angelos, quæ Verbum ex ipso Patris corde suscepit, ut scriptum est: *Dies diei eructat verbum*. Utique dies Pater: siquidem dies ex die salutare Dei. An non etiam Virgo dies? Et præclara. Rutilans plane dies, quæ procedit sicut aurora consurgens, pulcra ut luna, electa ut sol.

12. Intuere igitur quemadmodum usque ad Angelos plenitudine gratiæ, supra Angelos superveniente Spiritu-sancto pervenit. Est in Angelis caritas, est puritas, est humilitas. Quid horum non enituit in Maria? Sed ostensum est superius, ut quidem à nobis ostendi potuit: supereminentiam prosequamur. Cui enim Angelorum aliquando dictum est, *Spiritus-sanctus superveniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi: ideoque & quod nascetur ex te Sanctum, vocabitur Filius Dei?* Denique Veritas de terra orta est, non de angelica creatura: nec Angelos, sed semen Abrahæ apprehendit. Magnum est Angelo ut minister sit Domini; sed Maria sublimius quiddam meruit, ut sit Mater. Fœcunditas itaque Virginis supereminens gloria est, tantoque excellentior Angelis facta munere singulari, quanto differentius præ ministris nomen Matris accepit. Hanc invenit gratiam plena jam gratia, ut caritate fervida, virginitate integra, humilitate devota, fieret nihilo minus sine viri cognitione gravida, sine muliebri dolore puerpera. Parum est: Quod ex ea natum est, Sanctum vocatur, & est Filius Dei.

13. De reliquo, Fratres, curandum nobis summopere est, ne Verbum, quod de ore Patris ad nos egres-

sum est Virgine mediante, vacuum revertatur: sed per eamdem nihilo minus Virginem gratiam pro gratia referamus. Eructemus memoriam, donec præsentiam suspiramus, & suæ reddantur origini fluenta gratiæ, ut uberius fluant. Alioquin nisi ad fontem redeant, exsiccantur, & infideles in modico, quod maximum est accipere non meremur. Modicum plane memoria ad præsentiam, modicum ad id quod cupimus, magnum ad id quod meremur: longe infra desiderium, sed nihilo minus supra meritum. Sapienter proinde sponsa & pro hoc modico non modice * gratulatur. Cum enim dixisset, *Indica mihi ubi pascas, ubi cubes in meridie:* recipiens exigua pro immensis, & pro pastu meridiano libans sacrificium vespertinum, minime tamen, ut solet fieri, murmurat aut tristatur, sed gratias agit, & in omnibus sese exhibet devotiorem. Novit enim quod si fidelis fuerit in umbra memoriæ, lucem præsentiæ sine dubio obtinebit. Itaque qui reminiscimini Domini ne taceatis, & ne detis silentium. Nimirum qui præsentem habent Dominum, exhortatione non indigent: & quod ait Propheta alius, *Lauda Jerusalem Dominum, lauda Deum tuum Sion;* congratulationis est potius, quàm commonitionis. Qui in fide ambulant, egent admonitione ne taceant, & ne dederint silentium ei. Loquitur enim, & loquitur pacem in plebem suam, & super sanctos suos, & in eos qui convertuntur ad cor. Ceterum *cum sancto sanctus eris, & cum viro innocente innocens eris:* & audientem sese audiet, & loquenti sibi loquetur. Alioquin silentium ei dedisti si taceas. Sed unde si taceas? A laude. *Ne taceatis*, inquit, *& ne detis silentium ei, donec stabiliat, & donec ponat Jerusalem laudem in terra.* Laus Jerusalem, jucunda & decora laudatio. Nisi forte Angelos cives Jerusalem mutuis opinamur laudibus delectari, & decipere de vanitate in idipsum.

14. Fiat voluntas tua, Pater, sicut in cælo & in terra, ut laus Jerusalem stabiliatur in terra. Quid enim modo est? Non quærit Angelus ab Angelo gloriam in Jerusalem, & homo ab homine laudari cupit in terra? Exsecranda perversitas! sed eorum sit, qui ignorantiam Dei habent, qui obliti sunt Domini Dei sui. Vos qui reminiscimini Domini, ne taceatis à laude ejus, donec stabiliatur & perficiatur in terra. Est enim silentium irreprehensibile, immo & laudabile magis. Est & sermo non bonus. Alioquin non diceret Propheta, bonum esse homini præstolari cum silentio salutare Dei. Bonum silentium à jactantia, bonum à blasphemia, bonum à murmure & detractione. Alius enim ob laboris magnitudinem & pondus diei exasperatus, animo murmurat; & dijudicat eos qui pro anima sua pervigilant, tamquam reddituri utique rationem. Clamor est, sed supra omne silentium clamor iste animi obdurati silere facit, quam audiri non patitur, vocem verbi. Alius pusillanimitate spiritus in exspectatione deficit: pessimumque hoc verbum blasphemiæ est, quod nec in hoc seculo remittitur, nec in futuro. Tertius in magnis ambulat, & in mirabilibus super se, dicens, Manus nostra excelsa; putans se aliquid esse, cum nihil sit. Quid loqueretur huic, qui loquitur pacem? Dicit enim, quia dives sum, & nullius egeo. Porro Veritatis sententia est: *Væ vobis divitibus, quia habetis hic consolationem vestram.* Contra vero: *Beati*, inquit, *qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur.* Sileat ergo in nobis lingua maledica, lingua blasphema, lingua magniloqua: quoniam bonum est in hoc triplici silentio salutare Domini præstolari, ut dicas: *Loquere Domine, quia audit servus tuus.* Ejusmodi quippe voces non ad eum sunt, sed adversus eum, sicut Legislator murmurantibus ait: *Non enim contra nos est murmur vestrum, sed contra Dominum.*

15. Ita tamen ab his taceas, ne omnino taceas, ne dederis silentium ei. Loquere illi contra jactantiam in confessione, ut obtineas veniam de præteritis. Loquere in gratiarum actione contra murmurationem, ut ampliorem invenias gratiam in præsenti. Loquere in oratione contra diffidentiam, ut consequaris & gloriam in futuro. Confitere, inquam, præterita, & pro præsentibus gratias age, ac deinceps ora studiosius pro futuris: ut ne ipse quidem sileat à remissione, ab immissione, à promissione. Ne taceas, inquam, & ne dederis silentium ei. Loquere, ut & ipse loquatur, & dicere possit: *Dilectus meus mihi, & ego illi.* Jucunda vox, & eloquium dulce. Nimirum non vox murmuris hæc, sed vox turturis est. Et ne dixeris: *Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena?* Non jam aliena reputabitur, de qua sponsus ait: *Vox turturis audita est in terra nostra.* Audierat enim dicentem: *Capite nobis vulpes parvulas.* & forte ex eo in vocem exsultationis erupit, ut diceret: *Dilectus meus mihi, & ego illi.* Plane vox turturis, quæ tam viventi, quàm mortuo, singulari utique castimonia, suo compari perseverat, ut eam neque mors, neque vita à Christi separet caritate. Intuere etenim, utrumnam aliquid hunc dilectum avertere potuerit à dilecta, quominus ei & peccanti, & aversæ perseveraret. Glomeratæ nubes radios offundere contendebant, ut iniquitates nostræ separarent inter nos & Deum: sed incaluit * Sol, & universa dissolvit. Alioquin quando rediisses ad eum, nisi ille tibi perseverasset, nisi clamasset: *Revertere, revertere Sunamitis, revertere, revertere, ut intueamur te?* Esto ergo illi & tu nihilo minus perseverans, ut nullis ab eo flagellis aut laboribus avertaris.

Tom. III. — Cant. 2. 16. — Psal 136 5. — Cant. 2. 12. — Ibidem 15. — Dei erga hominem constans & fortis amor. — * al. invaluit. — Cant 6 12.

16. Luctare cum Angelo, ne succumbas; quia regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud. An non lucta, *Dilectus meus mihi, & ego illi?* NOTAM fecit dilectionem suam; experiatur & tuam. In multis enim tentat te Dominus Deus tuus. Declinat sæpius, avertit faciem, sed non in ira. PROBATIONIS istud est, non reprobationis. SUSTINUIT te dilectus; sustine tu dilectum, sustine Dominum, viriliter age. NON ILLUM vicere peccata tua; te quoque ipsius flagella non superent, & obtinebis benedictionem. Sed quando? Cum aurora fuerit, cum adspiraverit jam dies, cum stabilierit Jerusalem laudem in terra. *Ecce*, inquit, *vir luctabatur cum Jacob usque mane.* Auditam fac mihi mane misericordiam tuam, quia speravi in te, Domine. Non tacebo, nec dabo tibi silentium usque mane; utinam nec jejunium. Nimirum dignaris & pasci, sed inter lilia. *Dilectus meus mihi, & ego illi, qui pascitur inter lilia.* Nimirum & supra, si meministi, in eodem Cantico evidenter expressum est, quod florum apparitio turturis comitetur auditum. Sed attende, quod locum, non cibum indicare videtur; nec quibus pascitur exprimit, sed inter quæ. Forte enim non cibo, sed consortio pascitur liliorum: nec liliis vescitur, sed versatur. Nimirum odore potius, quàm sapore lilia placent; & visui magis sunt apta, quàm esui.

Matt 11. 12. Tentationibus vel adversis non cedendum. — Gen. 32. 24. — Cant. 2. 16. — Cant. 2. 12.

17. Ita ergo pascitur inter lilia, donec adspiret dies, & venustati florum fructuum succedat ubertas. Interim * quippe florum, non fructuum tempus est, dum in spe magis, quàm in re sumus: & per fidem, non per speciem ambulantes, exspectatione magis quàm experientia gratulamur. Considera denique floris teneritudinem, & memento verbi, quod ait Apostolus, quia *habemus thesaurum istum in vasis fictilibus.* Quanta enim videntur imminere pericula floribus! Quàm facile spinarum aculeis lilium perforatur! Merito proinde canit dilectus: *Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias.* An non erat lilium inter spinas, qui dicebat: *Cum his qui oderunt pacem, eram pacificus?* Ceterum etsi justus germinat sicut lilium, sed non ad lilium sponsus pascitur, nec in singularitate complacet sibi. Audi denique inter lilia commorantem. *Ubi*, inquit, *duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, ibi sum in medio eorum.* Amat semper media Jesus, diverticula semper & reclinatoria reprobat Filius hominis, Dei & hominum mediator. *Dilectus meus mihi, & ego illi, qui pascitur inter lilia.* Curemus habere lilia,

* al. Ita. — 2. Cor. 4. 7. — Cant. 2. 2. — Psal. 119 7. Singularitas exosa Christo. — Matt. 18. 20.

Tom. III. Fratres, exstirpare spinas & tribulos, & inserere lilia festinemus: si quando forte & ad nos pascendus dignetur dilectus descendere.

18. Apud Mariam utique pascebatur, idque copiosius pro multitudine liliorum. Annon lilia virginitatis decus, humilitatis insigne, supereminentia caritatis? Erunt tamen & nobis lilia, quamvis inferiora valde: sed ne inter hæc quidem dedignabitur pasci sponsus; siquidem eas, quas prædiximus, actiones gratiarum devotionis hilaritas illustraverit, orationem intentionis puritas candidaverit, confessionem indulgentia dealbaverit, sicut scriptum est: *Si fuerint peccata vestra ut coccinum, quasi nix dealbabuntur; & si fuerint rubra quasi vermiculus, velut lana alba erunt.* (Isai. 1. 18.) Ceterum quicquid illud est, quod offerre paras, Mariæ commendare memento, ut eodem alveo ad largitorem gratiæ gratia redeat quo influxit. (Mariæ commenda quicquid offers Deo.) Neque enim impotens erat Deus, & sine hoc aquæ-ductu infundere gratiam, prout vellet: sed tibi vehiculum voluit providere. Forte enim manus tuæ, aut sanguine plenæ, aut infectæ muneribus, quod non eas ab omni munere excussisti. Ideoque * modicum istud quod offerre desideras, gratissimis illis & omni acceptione dignissimis Mariæ manibus offerendum tradere cura, si non vis sustinere repulsam. (* al. Itaque.) Nimirum candidissima quædam lilia sunt; nec causabitur ille liliorum amator inter lilia non inventum, quicquid illud sit quod inter Mariæ manus invenerit, amen.

IN FESTO SANCTI MICHAELIS,

xxix Sept.

Sermo primus.

De Angelorum erga nos efficiis, & nostra erga ipsos reverentia.*

(*al. De triplici causa, qua pro nobis solliciti sunt Angeli.)

1. ANgelorum hodie memoria celebratur, & exigitis debitum pro tanta sollemnitate sermonem. Sed quid de angelicis spiritibus viles loquantur vermiculi? Credimus sane, & indubitata fide tenemus, divina eos præsentia & visione beatos sine fine lætari in bonis Domini, quæ oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt. Quid ergo de his homo loquatur hominibus, quæ nec ipse quidem cogitare, nec illi saltem audire sufficiant? Profecto si ex abundantia cordis os loquitur, sileat nihilo minus lingua necesse est ex inopia cogitationis. (Angelorum eminentia, seu dignitas.) Attamen si multum est ad nos loqui de ea claritate & gloria, qua in semetipsis, immo in Deo suo Angeli sancti nostris omnino supereminent cordibus: de ea loqoamur, quam nobis exhibent, gratia & caritate. In supernis enim spiritibus non solum admirabilis dignitas, sed & dignatio amabilis invenitur. (Eorumdem erga nos dignatio & caritas.) Dignum est proinde, Fratres, ut gloriam non capientes, tanto magis amplectamur misericordiam, qua nimirum constat nihilo minus abundare domesticos Dei, cæli cives, principes paradisi. Testatur denique Apostolus ipse, qui raptus usque ad tertiom cælum, beatæ illi curiæ meruit interesse, atque ejus nosse secreta: *Quoniam omnes administratorii sunt spiritus, missi in ministerium propter eos, qui hereditatem capiunt salutis.* (Heb. 1. 14.)

2. Neque id cuiquam incredibile videatur; quandoquidem ipse quoque Creator & Rex Angelorum venit, non ministrari, sed ministrare, & animam suam dare pro multis. (Matt. 20. 28.) Ut quid ergo ministerium illud Angelorum quispiam dedignetur, in quo præcedit eos, cui in excelsis tota cum aviditate & felicitate ministrant? Si & hinc dubitas, utique qui vidit, testimonium perhibuit: *Millia*, inquiens, *millium ministrabant ei, & decies centena millia assistebant ei.* (Dan. 7. 10.) Alius quoque Propheta ad Patrem de Filio loquens, ait: *Minuisti eum paulo minus ab Angelis.* (Psal. 8. 6.) Sic plane, sic decet ut vincat & humilitate, qui sublimitate vincebat; sitque tanto minor Angelis, quanto inferiori sese ministerio mancipavit: qui tanto excellentior est, qoanto differentius præ eis nomen hereditavit. Sed quæras fortasse, in quo minoratus videatur ab Angelis, cum ministrare venit, quandoquidem (ut supra meminimus) in ministerium mittuntur & illi? In eo utique quod non modo ministravit, sed & ministratus est, eratque unus & idem qui ministrabat, & qui ministrabatur. Merito proinde sponsa in Canticis canticorum: *Ecce*, inquit, *venit iste saliens in montibus, transiliens colles.* Ministrans enim saliit inter Angelos: sed & ipsos transiliit ministratus. Ministrant enim Angeli, sed de alieno, offerentes Deo bona opera, non sua, sed nostra, ac nobis ejus gratiam referentes. Unde & Scriptura dicens, *Quoniam ascendit fumus aromatum in conspectu Domini de manu Angeli*; sollicite præmisit, *data ei fuisse incensa multa.* Nostros enim sudores, non suos; nostras, non suas lacrymas offerunt Deo: nobis quoque ejus munera referunt, & non sua.

3. Non sic Minister ille sublimior cunctis, sed & humilior oniversis, qui semetipsum obtulit sacrificium laudis, qui Patri offerens animam suam, nobis ministrat usque hodie carnem suam. Hujus utique tanti Ministri gratia nihil mirum, si dignanter nobis, immo & libenter Angeli sancti ministrent. Ipsi enim amant nos, quia nos Christus amavit. Dicitur certe vulgari quodam proverbio: Qui me amat, amat & canem meum. Nos vero, ô beati Angeli, catelli sumus Domini illius, quem tanto affectu diligitis; catelli, inquam, cupientes saturari de micis, quæ cadunt de mensa dominorum nostrorum, qui estis vos. Et hæc dixerim, Fratres, ut ampliorem de cetero erga beatos Angelos fiduciam habeatis, ac proinde familiarius in omni necessitate vestra eorum invocetis auxilia; sed & dignius in eorum præsentia conversari, & magis ac magis eorum vobis conciliare gratiam, captare benevolentiam, exorare clementiam studeatis. Cujus rei gratia necessarium duco alias quoque caritati vestræ exponere causas, quæ & ipsæ beatos Angelos pro nostra infirmitate reddant sollicitos; absque sua sane anxietate, sed non absque utilitate nostra; nec ad detrimentum felicitatis suæ, sed ad nostræ salutis augmentum.

4. Constat sine dubio, rationis participes & capaces beatitudinis humanas animas angelicæ (si dicere id audeamus) cognatas esse naturæ: nec decet vos, ô beati Spiritus, contra legis præceptum dedignari, quam visitare debetis, speciem vestram, licet in multam (ut ipsi cernitis) dejecta sit vilitatem. Sed neque arbitramur vos, superni cives, civitatis vestræ excidio delectari, & ruina murorum, quos semirutos esse ipsi videtis. Cojus instaurationem si desideratis, (ut dignum est;) frequenter quæso ante thronum gloriæ verbum precis iterate, dicentes: *Benigne fac Domine in bona voluntate tua Sion, ut ædificentur muri Jerusalem.* Si diligitis decorem domus Dei, immo quia vere diligitis; experiantur zelum vestrum vivi & rationales lapides, qui soli in instaurationem ejus vobis possunt coædificari. Hic est, dilectissimi, funiculus triplex, quo de excelso cælorum habitaculo ad consolandos, ad visitandos, ad adjuvandos nos attrahitur supereminens caritas Angelorum, propter Deum, propter nos, propter seipsos. Propter Deum utique, cujus tanta erga nos misericordiæ viscera ipsi quoque (ut dignum est) imitantur. Propter nos, in quibus nimirum propriam similitudinem miserantur. Propter seipsos, quorum ordines instaurandos ex nobis toto desiderio præstolantur. In ore enim parvulorum qui lacte modo vescuntur, & nondum solido cibo, perficienda est laus illa majestatis divinæ, cujus habentes primitias angelici spiritus, beata nimirum delectatione fruuntur: sed tanto avidius nos exspectant, quanto consummationis ejus exspectatione & expetitione sollicitantur.

5. Quæ cum ita sint, pensate, quanta etiam nobis sollicitudine opus est, dilectissimi, ut dignos nos exhibeamus eorum frequentia, & eo modo conversemur in conspectu Angelorum, ne forte sanctos offendamus obtutus. Væ enim nobis, si quando provocati

cati peccatis & negligentiis nostris, indignos nos judicaverint præsentia & visitatione sua, ut jam necesse habeamus & nos plangere, & dicere cum Propheta: *Amici mei & proximi mei adversum me appropinquaverunt, & steterunt: & qui juxta me erant, de longe steterunt, & vim faciebant qui quærebant animam meam;* elongatis nimirum eis, quorum præsentia protegere nos, & propulsare poterat inimicum. Quod si tam necessariam habemus familiaritatem dignationis angelicæ, cavenda nobis eorum offensa, & in his maxime exercendum, quibus eos novimus oblectari. Sunt enim plurima quæ eis placent, & quæ in nobis invenire delectat: ut est sobrietas, castitas, paupertas voluntaria, crebri in cælum gemitus, & orationes cum lacrymis, & cordis intentione. Attamen super omnia hæc unitatem & pacem à nobis exigunt Angeli pacis. Quidni maxime delectentur in his, quæ formam quamdam civitatis suæ repræsentant in nobis, ut mirentur Jerusalem novam in terra? Dico autem, ut quomodo civitatis illius participatio est in idipsum, sic & nos idipsum sentiamus, idipsum dicamus omnes, & non sint in nobis schismata: sed magis omnes simul unum corpus simus in Christo, singuli autem alter alterius membra.

6. Econtra vero nihil æque offendit, & ad indignationem provocat eos, quomodo dissensiones & scandala, si forte inveniantur in nobis. Audiamus siquidem, quid loquatur ad Corinthios Paulus. *Cum enim sit inter vos zelus & contentio, nonne carnales estis, & secundum hominem ambulatis?* In epistola quoque Judæ Apostoli legimus sic: *Hi sunt qui segregant semetipsos, animales, Spiritum non habentes.* Videre est animam hominis quemadmodum universa corporis membra vivificet cohærentia sibi. Separa ergo quodvis à junctura ceterorum, & vide an de cetero illud vivificet. Sic est omnis qui dicit anathema Jesu: quod nemo dicit loquens in Spiritu Dei, quia anathema separatio est. Sic est, inquam, omnis qui ab unitate dividitur, nec dubites quin ab eo recesserit spiritus vitæ. Digne igitur contentiosos, & qui separant semetipsos, Apostoli carnales vocant & animales, Spiritum non habentes. Dicunt ergo sancti illi & beati Spiritus, ubi scandala invenerint & dissensiones: Quid nobis & generationi huic Spiritum non habenti? Nam si adesset Spiritus, per eum utique caritas diffunderetur, & unitas non scinderetur. Et dicunt: Non permanemus cum hominibus istis in æternum, quia caro sunt. Quæ enim conventio luci ad tenebras? Nos de regno unitatis & pacis sumus, & homines istos in eamdem unitatem & pacem sperabamus esse venturos. Nunc autem qua ratione nobis cohæreant, qui dissident à seipsis? Videtis quàm congruat huic sollemnitati evangelica lectio, quæ sic deterret nos à scandalo parvulorum, quandoquidem tam vehementer Angelis displicent scandala. Qui scandalizaverit unum de pusillis istis: durum est quod sequitur. Sed jam præterit hora, ad Missas nobis eundum est. Peto ne sit vobis molesta dilatio, quæ poterit non inutilis fore, si capitulum præsens sermone altero diligentius prosequamur.

IN FESTO SANCTI MICHAELIS,

SERMO SECUNDUS.

In illud, *Qui scandalizaverit unum de pusillis istis, qui in me credunt, &c.*

1. AUdistis, Fratres, evangelicam lectionem adversus eos, qui pusillos scandalizant, satis terribiliter intonantem. Nemini blanditur Veritas, neminem palpat, nullum seducit, aperte denuntians, quoniam *Væ homini illi, per quem scandalum venit. Bonum erat ei, si natus non fuisset homo ille.* Natus sane denuo, natus ad vitam, natus de Spiritu, qui nimirum carne postmodum consummatur. EXPEDIT ei (si quis est) qui scandala suscitat in hac domo, in hac sancta, Deo placita, & Angelis ejus admodum grata ac familiari congregatione, ut suspendatur in collo ejus mola asinaria, & pro suavi jugo & levi onere Salvatoris, gravi mole terrenæ cupiditatis humeris ejus imposita, demergatur in profundum maris hujus magni & spatiosi manibus, quod est sine dubio sæculum nequam. MINUS enim damnabile erat ei in sæculo magis perire, quàm in monasterio. Perire siquidem necesse est hominem, qui caritatem non habet, etiamsi tradiderit corpus suum ita ut ardeat. Et hoc dixerim, Fratres, non quasi minus bene de vobis sentiam, aut regnare videatur in vobis nequissimum istud vitium: sed ut in ea caritate, & unanimitate, & pace in qua statis in Domino, solliciti sitis perseverare, & abundare magis. Quæ est enim spes nostra, & gaudium nostrum, & corona gloriæ? Nonne unitas & unanimitas vestra, in qua gaudeo vos inveniri fraternitatis amatores, & ante omnia mutuam in vobismetipsis caritatem habentes, quod est vinculum perfectionis? Propter quod obsecro vos, sic state in Domino, carissimi. In hoc enim cognoscunt omnes, etiam Angeli sancti, quod Christi estis discipuli, si dilectionem habueritis ad invicem.

Religiosi in monasteriis scandala suscitantes, quàm damnabiles.

Unitas seu unanimitas, gloria Religiosorum.

2. Denique si tenetis memoria, quam vobis præcedenti sermone tradidimus triplicem angelicæ erga nos caritatis & sollicitudinis causam, potest hinc quoque fraternæ dilectionis utilitas magnifice commendari. Facile siquidem considerare est homini, qui non diligit proximum, nullam ex his, quas tunc diximus, suppetere causam. Numquid enim Christi gratia diligemur ab Angelis, si de mutuæ dilectionis inopia cognoverint, nequaquam ejus nos esse discipulos? Numquid diligemur ab eis propter nosipsos, id est spiritualis naturæ similitudinem *, si invenimur non diligere humanæ naturæ nostræ consortes: immo vero si ex eis quæ inter nos sunt contentionibus, carnales nos magis, quàm spirituales esse constiterit? Denique numquid diligent nos propter seipsos, & futuram de nobis civitatis suæ restaurationem, si (quod absit) unum illud, quo solo uniri & coædificari eis possumus, defuerit glutinum caritatis? Quomodo sperabunt reædificandos de nobis perpetuos civitatis illius muros, si cognoverint, si viderint nos, non lapides esse vivos, qui possint invicem cohærere: sed magis pulverem, quem projiciat ventus à facie terræ, quem unius verbi flatus in turbinem excitet, & suspicionis cujuslibet levissima aura dispergat? Et hæc quidem dixisse sufficiat pro eo quod ait Dominus: *Si quis scandalizaverit unum de pusillis istis.* Credo enim quod majori sollicitudine deinceps ab hac tam nequissima peste cavebitis.

Angelicæ erga nos dilectionis & sollicitudinis obstacula.

** al. similitudine.*

Matt 18. 6.

3. Jam vero quem non moveat quod sequitur in Evangelio: *Si oculus tuus scandalizat te, erue eum!* Numquid enim corporalem hunc oculum monemur eruere, aut unam ex manibus istis, similiter & unum abscindere pedem? Absit à nobis hujusmodi carnalis omnino, & nimis ridiculosa cogitatio. Immo vero postquam ab exterioribus scandalis deterruit nos sermo divinus aspere satis, sicut audistis, consilium dat quid de eo nobis agendum sit scandalo, quod interius patimur, contrariam invenientes legem in membris nostris. Ipse enim novit figmentum nostrum, quod ejusmodi scandalum non tam facile à nobis valeat evitari. Porro tripliciter fieri scandalum istud, quotidiano nobis nosse licet experimento. Interdum enim est in nobis spiritualis intentionis oculus simplex, & qui gratiæ magis quàm noster dicendus sit: sed scandalizat nos oculus noster, & qui vere à nobis est, dum voluntas nostra aliam minus castam importune ingerit intentionem. Sed habemus jam super hoc salubre consilium Salvatoris: *Erue eum*, inquit, *& projice abs te.* Hoc autem fiet, si non consentias, si abjicias, si resistas. Simili modo de manu ac pede est intelligendum. Cum enim bonis operibus intentos, ad alia opera trahere voluntas propria conatur, manus nostra est quæ scandalizat nos: sed abscindi debet & projici à nobis, ut non ei consentiamus.

Matt. 18. 9. Scandalum duplex, internum & externum.

Internum triplici modo fieri potest.

Ibidem 9.

Voluntas propria damnosa.

Tom. III.

4. Sic etiam proficere in sancta conversatione, & ascendere per gradus scalæ quæ Jacob apparuit, ac juxta quod ait Psalmista, de virtute in virtutem ire desiderantes, sæpius scandalum patimur à pede quodam pusillanimitatis & negligentiæ nostræ, qui nimirum descendere magis ac remissius ire conatur: sed abscindi eum necesse est, ut pes gratiæ, qui stat in directo, currere possit sine offensione, sine scandalo, sine impedimento. Quod autem dicit, *Bonum nobis esse ad vitam intrare cum uno oculo, aut manu, aut pede, quàm duos habentes ire in gehennam ignis*: eos notat qui voluntatem suam, sive bona, sive mala sit, æque sequuntur, & ingrediuntur duabus viis, nunc bona, nunc mala sectantes, secundum quod variantur desideria sua. B Quibus merito utilius fuerat gratiæ in omnibus inhærere, & ubi obviat propria voluntas, abscindere & à seipsis abjicere eam. Est autem cum multo tempore in abscissione propriæ voluntatis nostræ exercitati aliquatenus eam domamus, ut discat jam non superbire, sed magis sine omni scandalo vel contradictione Deo subjecta sit anima nostra; nec jam abjicere necesse sit oculum nostrum, nempe qui simplici adhærens oculo factus est & ipse simplex, aut certe jam non alter est oculus, sed unus cum eo, Apostolo teste: *Quoniam qui adhæret Domino, unus spiritus est cum eo*. Quod autem de oculo dictum est, de manu quoque & pede eodem modo est intelligendum. C Cujus enim voluntas ex affectione & cum desiderio gratiæ cohæret, ut nec concupiscat mala agere, nec bona minora, nec minus bene, quam gratia suggerit; hic plane perfectus est vir. Sed pax ista potius est felicitatis: abscissio vero scandalorum, & tentationum victoria, fortitudinis: illa, inquam, gloriæ, hæc virtutis.

Psal. 83. 8.
Matt. 18. 9.
1. Cor. 6. 17.
Perfectus quisnam.

IN FESTO OMNIUM SANCTORUM,

1. Novemb.

SERMO PRIMUS.

De lectione Evangelica, *Videns Jesus turbas*, &c.

1. FEstivitatem hodiernam Sanctorum omnium cum omni devotione dignum est celebrari. Nimirum si magna videtur, & est, beati Petri sollemnitas, seu beati Stephani, aut cujuslibet ceterorum: quanta ista est, quæ non unius tantum est, sed universorum? D Verum non ignoratis, Fratres, sæcularibus id moris esse, ut diebus festis festiva sibi convivia parent: & quanto fuerit sollemnitas clarior, tanto splendidius epulentur. Quid ergo? Nonne & his qui convertuntur ad cor, cordis deliciæ sunt quærendæ, & spiritualibus spiritualia comparanda? Propterea jam paratum est convivium nostrum, Fratres, jam cocta sunt omnia, E & epulandi tempus advenit. Dignum est enim, ut prius anima satietur, quod hæc portio sine dubitatione, & sine comparatione sit potior: præsertim cum Sanctorum sollemnitates manifestum sit ad animas magis, quàm ad corpora pertinere: & quæ animarum sunt, animæ plus accepteent, quippe naturali quadam eis cognatione conjunctæ. Quibus propterea quoque Sancti isti compatiuntur amplius, propterea magis desiderant animarum bona, & plus earum refectionibus delectantur, quoniam & ipsi similes nobis fuere passibiles: & ipsi peregrinationis hujus & exsilii miserabilis deploravere molestias; & ipsi grave hujus corporis onus, & tumultus sæculi, & tentationes experti sunt inimici. F Nihil itaque dubium, quin gratior eis sit & multo acceptabilior illa festivitas, qua intenditur epulis animarum, quàm sit ea, quæ celebratur à sæcularibus, curam carnis perficientibus in desideriis voluptatum.

Festivitates piis & religiosis non more sæcularium celebrandæ.

2. Verumtamen unde nobis animarum panis in terra deserta, in loco horroris, & vastæ solitudinis? Unde nobis sub sole spiritualis cibus, ubi nihil est nisi labor & dolor, & afflictio spiritus? Sed scio quis dixerit: *Petite & accipietis*. & illud: *Si vos, cum sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris: quanto magis Pater vester de cælo dabit spiritum bonum petentibus se?* Nec ignoro, quàm obnixe tota hac nocte & die petieritis mendicantes dari vobis panem de cælo vivum, non eum qui corpus roborat, sed qui confirmat cor hominis. Nam convivas quidem non ausim dicere, sed mendici sumus, in præbenda Dei viventes. Mendici, inquam, jacentes ante januam Regis prædivitis, ulceribus pleni, & cupientes saturari, immo & sustentari de micis, quæ cadunt de mensa dominorum nostrorum, quorum celebramus hodie sollemnitatem. Nempe deliciis affluunt, & mensuram accipiunt bonam, & confertam, & superefffluentem. Confidimus autem, quoniam erit qui det nobis: chaos enim magnum & distantia est multa nimis inter liberalitatem & benignitatem Dei, & B avari divitis crudelitatem. Propterea dedit hodie Pater noster panem (Patrem enim misericordiarum, patrem esse necesse est etiam miserorum;) dedit, inquam, nobis panem de cælo, & cibaria in abundantia: quorum utinam ego fidelis coquus, utinam anima mea coquina utilis videatur.

Convivium spirituale ordinat suis Bernardus.
Matt. 7. 7.
Luc. 11. 13.

3. Siquidem ad præparanda fercula vestra, tota hac nocte concaluit cor meum intra me, & in meditatione mea exarsit ignis: ille sine dubio, quem Dominus Jesus misit in terram, & voluit vehementer accendi. Nam spiritualem cibum, & coquinam, & ignem habere necesse est spiritualem. Superest jam ut distribuam quæ paravi: vos autem considerare potius dan- C tem Dominum, quàm ministrum distribuentem. Ego enim, quantum in me est, nihil aliud sum quam conservus vester, qui vobiscum pariter, & mihi, & vobis (sicut ipse Dominus novit) mendico panem de cælo, & alimoniam vitæ. Propterea non ego do vobis, sed Pater vester ipse est, qui dat vobis panem de cælo vivum: ipse vos pascit, & operibus, & sermonibus, etiam & carne Filii sui, quæ est vere cibus. Nam & de operibus lego: *Meus cibus est, ut faciam voluntatem Patris mei*. & de verbis, quoniam *non in solo pane vivit homo. sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei*. Ergo nunc quidem cibari habemus factis ejus & verbis D post hæc etiam illibatum Dominici corporis Sacramentum in altaris mensa sacrosancta, ipso propinio percepturi.

4. Legimus in Evangelio hodie, quoniam *Videns turbas Jesus, ascendit in montem*. Prædicantem enim Dominum de civitatibus & castellis populi sequebantur: quorum salvabat animas, sanabat corpora; & adhærebant ei, affatu pariter & aspectu illius delectati: cujus nimirum vox suavis, & facies ejus decora, sicut scriptum est: *Speciosus forma præ filiis hominum, diffusa est gratia in labiis tuis*. Talis est quem nos sequimur, cui adhæremus; totus desiderabilis, in quem non solum populi, sed & ipsi quoque Angeli sancti deside- E rant prospicere. Quid vobis suavius apponemus? Nimirum hæ sunt deliciæ Angelorum. Gustate proinde, & videte, quoniam suavis est Dominus. Et huic suavitati, huic sapori, huic sapientiæ, quæ vere trahitur de occultis, omne quod desideratur, non valet comparari. Quid enim? Miraris in sole splendorem, in flore pulcritudinem, in pane saporem, in terra fœcunditatem? Sed à Deo hæc universa donata sunt: nec dubium, quin multo amplius reservaverit sibi, quam dederit creaturis.

5. Jam ne hoc quidem otiosum putemus, quod ascendit in montem, nimirum quod tanto ante prædictum est, tamquam à longe clamante Propheta: *Super montem* F *excelsum ascende tu qui evangelizas Sion; exalta in fortitudine vocem tuam qui evangelizas Jerusalem*. In qua ascensione, si vos melius non habetis, ego illud intelligendum puto, quod initio Actuum Apostolorum beatus Lucas meminit, dicens: *Primum quidem sermonem feci de omnibus, ô Theophile, quæ cœpit Jesus facere, & docere*. Utique non juxta Pharisæorum morem, qui alligabant onera gravia & importabilia, & imponebant ea in humeros hominum, digito autem suo nolebant ea movere. An non bonus animæ panis est iste & plurimum confirmans cor hominis? Fiducialiter sequor te, Domine, quocumque ieris, & secure incedo

viam mandatorum tuorum, sciens quod per eam præcesseris ipse. Secure, inquam, viam mandatorum tuorum curro, quandoquidem novi quod à summo cælo egressio tua ad currendum hanc viam, & occursus tuus usque ad summum ejus fuerit per hanc viam. Non possum modo, Fratres, in hunc modum singula masticare: vos estote animalia munda & ruminantia, ut fiat sicut scriptum est: *Thesaurus desiderabilis requiescit in ore sapientis.* Cogit enim succingere forsitan & præscindere verbum tam brevitas horæ, quàm materiæ magnitudo.

6. *Videns turbas Jesus, ascendit in montem.* Videns miserationis intuitu, quoniam erant sicut oves errantes, non habentes pastorem. Qoid est quod priusquam B docere inciperet, ascendit in montem, nisi quod in hoc ipso docuit necesse habere prædicatores verbi Dei desideriis animi & conversatione sancta ad sublimia tendere, & virtutum conscendere montem? *Et cum sedisset, accesserunt ad eum Discipuli ejus. Cum sedisset,* inquit. Alioquin quis ad excelsum illum gigantem posset accedere? Benignissime prorsus inclinavit se, & exinanivit usque ad sessionem, ita ut dicat Patri: *Tu cognovisti sessionem meam, & resurrectionem meam.* Sedit enim, ut ad eum, quem ne ipsi quidem Angeli stantem attingere poterant, etiam publicani & peccatores accedant, accedat Maria Magdalene, accedat & Latro de cruce. C *Et cum sedisset, accesserunt ad eum Discipuli ejus.* Accesserunt non tam incessu pedum, quàm affectu cordis, & imitatione virtutum. Bene autem non turbæ, non quilibet de populo, sed Discipuli accessisse dicuntur: quatenus sicut Testamentum vetus datum legitur in monte Sina, solo Moyse ascendente, & populo exspectante deorsum: sic & modo susciperent montes pacem populo, & colles justitiam; & velut in tenebris quibusdam, & in occulto diceretur Apostolis, quod postea dicerent in lumine; & audirent in aure, quod prædicarent postmodum super tecta. Unde & sequitur:

7. *Et aperiens os suum, docebat eos.* Aperuit nunc os suum, qui Prophetarum prius aperuerat ora. Hinc est D quod legitur in Psalmo, Propheta dicente: *Domine labia mea aperies, & os meum annuntiabit laudem tuam.* Nunc autem qui multifarie, multisque modis olim locutus fuerat in Prophetis, demum suo ipsius ore locutus est, tamquam si diceret: Et qui loquebar, ecce adsum. Beati qui audierunt loquentem in carne Sapientiam: beati qui Verbi Dei verba, quæ ab ipsius ore processerunt, audierunt. Verumtamen quod audierunt illi, adhuc reservatur nobis: quia & nos audire possumus, quamvis non ab ipso. *Aperiens os suum docebat eos, dicens: Beati pauperes spiritu.* Vere apertum est os ejus, in quo omnes thesauri sapientiæ & scientiæ sunt reconditi. Et vere ejus hæc doctrina, qui in Apocalypsi E loquitur, *Ecce nova facio omnia:* qui per Prophetam ante prædixerat, *Aperiam os meum, eructabo abscondita à constitutione mundi.* Quid enim tam absconditum, quàm paupertatem esse beatam? Attamen Veritas loquitur, quæ nec falli, nec fallere potest; & ipsa est quæ dicit, quoniam *beati pauperes spiritu.* Sic vos, insensati filii Adam, divitias quæritis, divitias desideratis usque adhuc: cum jam beatitudo pauperum divinitus commendata, prædicata mundo, credita sit ab hominibus? Quærat eas paganus, qui sine Deo vivit: quærat Judæus, qui terrenas promissiones accepit: sed qua fronte, magis autem qua mente Christianus divitias quærit, postquam Christus beatos esse pauperes prædicavit? F Quousque filii alieni, quousque vanitatem loquetur os vestrum, ut beatum dicatis populum cui hæc sunt, hæc visibilia, hæc præsentia; cum Filius Dei os suum aperiens locutus sit veritatem, beatos esse pauperes, & væ divitibus?

8. Sed diligenter attende, quod non simpliciter pauperes nominat, propter plebeios pauperes necessitate miserabili, non laudabili voluntate. Spero equidem profuturam eis apud divinæ bonitatis misericordiam hanc ipsam afflictionis suæ miseriam: scio tamen Dominum hoc in loco non de hujusmodi fuisse [Tom. III.] locutum, sed de his qui possunt dicere cum Propheta: *Voluntarie sacrificabo tibi.* [Psal. 53. 8.] Attamen nec voluntaria quidem paupertas omnis laudem habet apud Deum. nam & philosophi omnia sua reliquisse leguntur, ut expediti mundialibus curis, studio vanitatis possent vacare liberius, & nolebant censu abundare terreno, ut abundarent magis in sensu suo. Hos discernit quod dictum est, *spiritu*, id est spirituali voluntate. *Beati* ergo *pauperes spiritu*, spirituali scilicet intentione, desiderio spirituali, propter solum beneplacitum Dei, & animarum salutem: *quoniam ipsorum est regnum calorum.* Sed quis est qui sic loquitur, qui sic B beatificat pauperes, & sic ditat? Putas poterit verum esse? Erit sine dubio: siquidem verax & potens est qui promittit. Si murmurat inimicus, respondebitur ei: An non licet mihi facere quod volo? An oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum? Si tu jure humiliatus es pro eo quod adversum me exaltare te voluisti; nonne qui se humiliant propter me, merito sunt exaltandi? Et vere, Fratres, si miserrimus ille è cælo dejectus est, quoniam affectavit celsitudinem, altitudinem concupivit, sublimitatem præsumpsit; nonne consequens est beatos esse, qui sponte in paupertatis humilitatem sese deponunt, & juxta Domini promissionem, *ipsorum est regnum calorum*, quod perdidit C iste? Et attende quàm sapienter ordinaverit Sapientia, contra peccatum primum, remedium primum opponens. Ac si apertius dicat: Vis obtinere cælum quod perdidit superbiens Angelus, qui confisus est in virtute sua, & in multitudine divitiarum suarum? Paupertatis vilitatem amplectere, & tuum erit. Sequitur:

9. *Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram.* Bene, [Beati mites.] optime. Sic enim oportebat, commendata paupertate, etiam mansoetudinem prædicari: quoniam relinquentibus omnia, prima solet esse tentatio de molestiis corporis, & afflictione carnis insolita. Quid vero paupertas proderit, si (quod absit) pauper in murmurationem deveniat, factus exasperans, & impatiens disD ciplinæ? Optime quoque post regni promissionem minus aliud regnum velut in arrham datur, ut secundum Scripturam, *promissionem habeamus vitæ ejus quæ nunc est, pariter & futuræ*; [1. Tim. 4. 8] & de exhibitione præsentium firma sit exspectatio futurorum. *Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram.* Hanc ego terram corpus nostrum intelligo: [Terræ nomine corpus intelligit.] quod si possidere vult anima, si regnare desiderat super membra sua, necesse est ut sit ipsa mitis, & superiori suo subjecta: quoniam TALE inveniet inferius suum, qualem se exhibuerit superiori. Armatur enim creatura ad ulciscendam sui injuriam Creatoris. Et ideo noverit anima, quæ rebellem sibi invenit carnem suam, se quoque minus, quàm E oporteat, superioribus potestatibus esse subjectam. Mansuescat ipsa, & humilietur sub potenti manu Altissimi; & subjecta sit Deo, & his pariter quibus vice ejus habet obedire Prælatis: & continuo corpus suum inveniet obediens & subjectum. Veritas enim est quæ loquitur: *Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram.* Et vide, si non adversus secundi peccati vulnus secunda processerit medicina. Prima siqoidem post angelicæ prævaricationis ruinam Eva peccavit, [Eva præposuere beatitudinem ambiens, amisit.] inquietudine spiritus agitata, & interdicti dominici jugum suave, & leve onus abjiciens: quoniam exspectare noluit, ut de manu Domini, unde jam cetera acceperat, perfectionem quoque beatitudinis mereretur, sed præriF pere illam serpentis consilio attentavit. Propter hoc paradisum perdidit, terram deliciarum: propter hoc in ipso corpore suo contrariam legem invenit. Sed jam fortassis ad hanc Domini vocem desiderio mansuetudinis æstuas, & conquereris super asperitate cordis tui, & belluinis quibusdam motibus, atque indomita feritate. Attende ergo quod sequitur:

10. *Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur.* [Beati qui lugent.] Equum indomitum flagella domant: animam immitem contritio spiritus, & assiduitas lacrymarum. Ergo in omnibus operibus tuis memorare novissima

Tom. III. tua: mortis horrorem, judicii tremendum discrimen, ardentis gehennæ metum ab oculis cordis tui elongari nullatenus patiaris. Cogita peregrinationis tuæ miseriam, recogita annos tuos in amaritudine animæ tuæ; cogita vitæ humanæ pericula, cogita fragilitatem propriam: & in hujusmodi cogitatione si perseveraveris, dico tibi, parum senties quicquid foris videtur esse molestum, dum toto corde circa interiorem molestiam occuparis. Sed nec patietur Dominus sine consolatione te esse, quoniam Pater misericordiarum est, & Deus totius consolationis; & complebitur omnino quod Veritas pollicetur: *Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur.* Concordat autem huic sententiæ etiam illud, quod in Salomone legisti: *Melius est ire ad domum luctus, quàm ad domum convivii.* Propterea beata esses Eva, si post culpam consolationem quæreres lacrymarum, & conversa ad pœnitentiam veniam citius obtineres. Nunc autem miserrimam quæsisti consolationem de simili casu viri tui; & veneno pessimo, nequissimo videlicet vitio, totam infecisti posteritatem tuam: ut usque hodie perditionem alterius, alter suam reputet consolationem. Misera prorsus Evæ consolatio, & eorum qui miseriam hanc imitantur! Sed *beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur.* Verum quid aliud est hæc consolatio, quàm procedens de spe veniæ gratia devotionis, & suavissima delectatio boni, & gustus sapientiæ, licet exiguus, quibus interim benignus Dominus afflictam refrigerat animam? Sed gustus ille nihil aliud est, quàm irritamentum desiderii, & incentivum amoris, sicut scriptum est: *Qui edunt me, adhuc esurient; & qui bibunt me, adhuc sitient.* Propterea ilico subinfertur:

Lugendi copiosa materia.

Eccl. 7. 3.

Evæ post tristem lapsum perversa consolatio.

Eccli. 24. 29.

Matt. 5. 6.

11. *Beati qui esuriunt & sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur.* Qui esurit, esuriat amplius; & qui desiderat, abundantius adhuc desideret: quoniam QUANTUMCUMQUE desiderare potuerit, tantum est accepturus. Immo vero non secundum imperfectionem modumve desiderii, quoniam quidem donec perfecte habeat, perfecte desiderare non potest; sed nec & perfecte habere, donec perfecte desideret: sed mensuram accepturus est bonam, & confertam, & coagitatam, & supereffluentem. *Beati qui esuriunt & sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur.* Infirmiori palato cordis, & animæ languenti adhuc dura & insipida res videtur esse justitia: sed qui gustaverunt, ecce ipsi sciunt, quam beati sunt qui esuriunt illam, *quoniam ipsi saturabuntur.* O vere felix & gloriosa satietas! ô sanctum convivium! ô desiderabiles epulæ! ubi nimirum anxietas nulla, nullum poterit esse fastidium, quoniam satietas summa, & summum inerit desiderium. *Beati qui esuriunt & sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur.* Jam vero hoc verbum adversus Adam procedere credo, qui portionem quidem aliquam videtur tenuisse justitiæ, in eo quod mulieri compassus est: sed si esuriisset justitiam, curasset sine dubio reddere quod debebat, non modo uxori, sed multo magis Creatori. Debebat enim uxori compassionem utique & disciplinam, tamquam inferiori. Caput enim mulieris vir. Debebat autem Deo obedientiam atque subjectionem. Sed quid putamus, Fratres, quàm plurimi usque hodie factum illud graviter dijudicant, & tamen insipienter imitantur? Indignantur adversus Adam, quod obedierit voci uxoris suæ, plusquam Dei; & ipsi quotidie Evam suam, carnem videlicet, audiunt plusquam Deum. Fratres, si modo præsentem videremus Adam in eo articulo positum, ascendentibus cogitationibus in cor ejus, coarctari inter preces uxoris, & præceptum Creatoris; nonne clamaremus adversus illum, dicentes: Cave tibi miser, vide ne feceris; seducta est mulier, non acquiescas ei? Utquid ergo, quoties apprehendit nos tentatio similis, non persuademus similiter nobis ipsis? *Beati* enim *qui esuriunt & sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur.* Sed quid potest esse omnis justitia nostra coram Deo? Nonne juxta Prophetam, *velut pannus menstruatæ* reputabitur: & si districte judicetur, injusta invenietur omnis justitia nostra, & minus habens? Quid ergo de peccatis erit, quando ne ipsa quidem pro se poterit respondere justitia? Propterea obnixe cum Propheta clamantes, *Non intres in judicium cum servo tuo Domine*, tota humilitate ad misericordiam recurramus, quæ sola potest salvare animas nostras, & sollicite pensemus quod sequitur:

Justitiam esurientes accipiunt ultra desiderium.

Adamo defuit vera esuries justitiæ.

Ephes. 5. 23.

Adæ imitatores, quinam.

Isa. 64. 6.

Psal. 142. 2.

12. *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur.* Et attende, quemadmodum Zacchæus breviter uno verbo utrumque complectitur, dicens: *Dimidium bonorum meorum do pauperibus, & si quempiam defraudavi, reddo quadruplum.* Vides quantum esurit iste justitiam, cui non sufficit æqua mensura reddere, nisi reddat quadruplum. Misericordia quoque magna est, quod dimidium bonorum suorum dat pauperibus. Verumtamen non silebo ego quod sentio. Laudem Domini loquetur os meum: Domini plane, non vestram. Neque enim vobis, sed nomini ejus do gloriam. Zacchæus certe, cujus laus est in Evangelio, dimidium bonorum suorum dedit pauperibus: sed ego multos Zacchæos hic video, qui nihil sibi ex omnibus reliquere. Quis mihi scribet hoc Evangelium de Zacchæis istis, immo de Petris istis, qui fiducialiter loquantur Domino: *Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te?* Sed scriptum est jam in Evangelio æterno, in libro vitæ scriptum est & signatum. *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur.* Jam vero, Fratres, Adæ crudelitatem hæc sententia tangit, qui videbatur prius uxoris amore peccasse. Ecce enim scimus, ô Adam, quia os de ossibus tuis, & caro de carne tua est, & ejus amore peccasti. Videamus nunc quantum diligas eam. Venit Dominus igneum tenens gladium in ultionem prævaricationis; oppone te discrimini propter illam, & dic: Domine, mulier infirmior est, mulier seducta est: mea est iniquitas, meum peccatum, in me solum vindicta procedat. Sed non loquitur sic: *Mulier*, inquit, *quam dedisti mihi, dedit mihi de ligno, & comedi.* O perversitas! Pœnam pro ea suscipere refugis, & culpam admittere non recusasti! Quomodo, pro dolor! omnia confudisti, perniciose misericors, ubi severus esse debueras; & perniciosius crudelis, ubi misericordiam impendere oportebat? Nam delinquere propter illam nullo modo, satisfacere vero pro ea libenti animo debuisti. Sic enim oportet fieri, Fratres, ut numquam propter alium homo peccet, quod est justitiæ: & libenter aliena peccata portet, quod est misericordiæ. *Beati qui esuriunt & sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur.* Sequitur:

Luc. 19. 8.

Matt. 19. 27.

Gen. 3. 12.

13. *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.* Beati plane, & omnino beati, qui videbunt in quem desiderant Angeli prospicere, quem videre vita æterna est. Tibi dixit cor meum, exquisivit te facies mea: faciem tuam, Domine, requiram. Quid enim mihi est in cælo, & à te quid volui super terram? Defecit caro mea & cor meum, Deus cordis mei, & pars mea Deus in æternum. Quando adimplebis me lætitia cum vultu tuo? Væ mihi ab immunditia cordis mei! qua impediente, necdum mereor ad beatam illam visionem admitti. Quanta sollicitudine, Fratres, quanto studio danda est opera, ut mundari possit oculus, quo videndus est Deus? Et ego quidem triplici sorde inquinari me sentio, concupiscentia carnis, & concupiscentia gloriæ temporalis, & præteritorum conscientia delictorum. Sunt enim in anima motus quidam utrorumque desideriorum, quos nec ratione, nec viribus exstinguere possum, quamdiu sum in hoc sæculo nequam, & in corpore mortis teneor alligatus. Attamen contra sordes istas orationis oppono remedium; & propterea sicut oculi servorum in manibus dominorum suorum, ita oculi nostri ad Dominum Deum nostrum, donec misereatur nostri, qui solus mundus est, & potest facere mundum de immundo conceptum semine. Sic & contra peccati conscientiam remedium Confessionis est institutum; & omnia in confessione lavantur. Ecce hæc sunt quæ mun-

dant oculum cordis, Oratio & Confeſſio Porro *beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt.* Videbunt quidem in fine facie ad faciem: videbunt etiam nunc, ſed per ſpeculum in ænigmate: & nunc cognoſcunt ex parte, perfecte poſtea cognituri. Omnis enim in cujus conſcientia clauſum adhuc peccatum vivit, aut peccat in ſpe, & ita ſentit de Deo, tamquam ſi minus ei peccata diſpliceant: aut peccat in deſperatione, immiſericordem ſentiens Deum. Quorum utrique merito dicitur, *Exiſtimaſti inique, quod ero tui ſimilis:* quoniam neuter Deum videt, ſed mentitur iniquitas ſibi, formans ſibi idolum pro eo, quod non eſt ipſe. Beati vero mundo corde, quoniam ipſi ſoli Deum vident, ſoli de eo ſentiunt in bonitate: ſicut vere bonus eſt, ita ut nemo bonus ſit niſi ipſe. *Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt.* Miſeri proinde Adam & Eva, qui converſi in verba malitiæ ad excuſandas excuſationes in peccatis, dum confeſſionis mundationem fugiunt, immundo remanent corde, & à facie Domini ejiciuntur. Sequitur:

14. *Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur.* Merito filii nomine vocabuntur, qui filii opus impleverint. Ipſe enim eſt, per quem reconciliati pacem habemus ad Deum: ipſe qui pacificavit in ſanguine ſuo quæ in cælis ſunt, & quæ ſuper terram, mediator Dei & hominum, homo Chriſtus Jeſus. Et attende quemadmodum in tribus quidem prioribus ſibi ipſi reconciliatur anima, in duobus quæ ſequuntur proximo, in ſexto Deo: in ſeptimo etiam alios reconciliat, tamquam receptus in gratiam Domini, & felici familiaritate donatus. Nam paupertate, manſuetudine, fletu renovatur in anima ſimilitudo quædam & imago æternitatis omnia tempora complectentis, dum paupertate futura meretur, manſuetudine ſibi præſentia vindicat, luctu pœnitentiæ præterita quoque recuperat, ſicut ſcriptum eſt: *Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ.* Porro juſtitia & miſericordia perfecte proximo cohæremus, dum quicquid nolumus nobis fieri, aliis non faciamus per juſtitiam: & quæcumque volumus ut faciant nobis homines, & nos faciamus illis per miſericordiam. Jam reconciliati nobis, reconciliati etiam proximo, fiducialiter per munditiam cordis reconciliamur Deo. Beati vero, qui de ſua reconciliatione non ingrati, & pro fratribus ſuis pie ſolliciti, eos quoque, quantum prævalent, & ſibi, & Deo reconciliare laborant. Quibus enim laudibus dignum, quanto amplectendum putas affectu fratrem illum, qui ſine querela converſans inter fratres, tota ſollicitudine cavet, ne quid in eo ſit quod ab aliis portari oporteat; & quicquid in aliis eſt oneroſum, patientiſſime portat? qui ſingulorum ſcandala ſua reputat; qui cum Apoſtolo loquitur, *Quis ſcandalizatur, & ego non uror? quis infirmatur & ego non infirmor? Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur.* Non eſt enim Deus diſſenſionis, ſed pacis: ideoque filios pacis, Dei quoque filios dignum eſt appellari.

15. Jam quæ ſequitur octava Beatitudo, Martyrum eſt prærogativa: cujus nobis tolerantiæ nec tempus videtur eſſe, nec virtus. Honoratur nunc juſtitia magis quantum in facie eſt: aut nulli, aut pauci pro ea ſuſtinent perſecutionem. Felices tamen, ſi qui ſunt, quoniam ipſorum eſt regnum cælorum, ut * eos nemo perſequatur. Quod ſi multiplex fuerit tribulatio, tunc quoque multiplicius exſultandum, non intuentibus quæ videntur incommoda; ſed præmia, quæ non videntur. Quæ enim videntur, temporalia ſunt; quæ autem non videntur, æterna. *Beati*, inquit, *eritis cum vos oderint homines, & cum ſeparaverint vos, & ejecerint, & dixerint omne malum adverſum vos mentientes, propter me. Gaudete in illa die, & exſultate: ecce enim merces veſtra copioſa eſt in cælis,* copioſior longe quàm ſit labor in terris. Verumtamen quid ſibi vult, quod eadem promiſſio facta eſt pauperibus & martyribus, niſi quia vere martyrii genus paupertas voluntaria eſt? *Beatus vir*, ait Propheta, *qui poſt aurum non abiit, nec ſperavit in theſauris pecuniæ. Quis eſt hic, & laudabimus eum? Fecit enim mirabilia in vita ſua.* Quid mirabilius, aut quod martyrium gravius eſt, quàm inter epulas eſurire, inter veſtes multas & pretioſas algere, paupertate premi inter divitias, quas offert mundus, quas oſtentat malignus, quas deſiderat noſter ipſe appetitus? An non merito coronabitur qui ſic certaverit, mundum abjiciens promittentem, irridens inimicum tentantem, & (quod glorioſius eſt) de ſemetipſo triumphans, & crucifigens concupiſcentiam prurientem? Denique propterea pauperibus pariter & martyribus regnum cælorum promittitur, quia paupertate quidem emitur, ſed in paſſione pro Chriſto abſque omni dilatione percipitur. (Paupertas martyrium.)

IN FESTO OMNIUM SANCTORUM

Sermo secundus.

De ſtatu Sanctorum ante reſurrectionem.

1. QUia Sanctorum omnium feſtivam hodie, dilectiſſimi, omnique digniſſimam devotione memoriam celebramus, operæ pretium puto de communi eorum felicitate, in qua beata jam requie perfruuntur, & futura quam præſtolántur conſummatione, adjuvante Spiritu-ſancto ſermonem facere caritati veſtræ, ita ſane, ut non opinionis propriæ conjecturas, ſed divinorum librorum ſequar auctoritatem; ne prophetare videar de corde meo, ſed innitar, quoad potero, teſtimoniis Scripturarum. Erit enim præſtante Domino triplex ſermonis hujus utilitas, quatenus agnita, vel ex parte aliqua, felici retributione Sanctorum, abundantiori deinceps ſollicitudine ipſorum inhærere veſtigiis, ac ferventiori deſiderio ad eorum ſuſpirare conſortia, propenſiori quoque devotione eorumdem nos commendare patrociniis ſtudeamus. Fidelis quippe ſermo, & omni acceptione dignus, ut quos ſollemni veneratione proſequimur, etiam ſimili converſatione ſequamur: quos beatiſſimos prædicamus, ad eorum beatitudinem tota aviditate curramus: quorum delectamur præconiis, ſublevemur eorum patrociniis. Nec ſane parum fructuoſa invenitur memoria feſtiva Sanctorum, languorem, teporem, erroremque depellens: cum eorum interceſſione juvetur infirmitas noſtra, conſideratione beatitudinis excitetur negligentia noſtra; ignorantia quoque noſtra ipſorum erudiatur exemplis. (Feſta Sanctorum quam fructuoſe celebrantur.) Propterea cum perfecte eruditos vos ad imitanda Sanctorum veſtigia, hodierna ſancti Evangelii lectione, & ipſius Domini ſermone non dubitem, erecta nimirum ante oculos veſtros ſcala, per quam univerſus, quem hodie veneramur, Sanctorum chorus aſcendit; nec ignorem implorandis eorum ſuffragiis totum paulo minus noctis & diei hujus religioſa devotione tempus expenſum: jam de eorum felicitate loqui vel exiguum aliquid attentabo, quod donaverit ipſe, qui eos & magnificat jam & glorificat, quos vocavit prius atque juſtificavit.

2. Legimus in Propheta: *Convertere anima mea in requiem tuam, quia Dominus benefecit tibi, quia eripuit animam meam de morte, oculos meos à lacrymis, pedes meos à lapſu.* (Pſal. 114. 7.) & in alio pſalmo: *Anima noſtra ſicut paſſer erepta eſt de laqueo venantium.* (Pſal. 123. 7.) Multa quoque ſimilia in divinarum reperiſſe mihi videor ſerie Scripturarum verba hominum, qui liberatos ſe eſſe non ſine multa admiratione lætantur, verba perfectæ ſecuritatis, & felicitatis immenſæ, vocem gratiarum actionis & lætitiæ, quam pro meo ſapere his qui luteas adhuc domos inhabitant, & in ſudore vultus ſui comedunt panem ſuum, omnino non arbitror convenire. Quis enim eorum gloriabitur caſtum ſe habere cor? Quis audeat gloriari contritum eſſe laqueum, liberatos pedes ſuos à lapſu, reclamante nimirum Apoſtolo, & dicente: *Qui ſtat, videat ne cadat?* (1. Cor. 10. 12.) Unde & de ſemetipſo: *Infelix*, inquit, *ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?* (Rom. 7. 24.) Et alio in loco: *Fratres*, inquit, *ego me non arbitror comprehendiſſe. Unum autem, quæ retro ſunt obliti, & in ea quæ ante me ſunt extentus, ſequor ad palmam,* (Philipp. 3. 13.)

Tom. III. &c. itemque, *Ego*, ait, *ſic curro, non quaſi in incer-* A *tum; ſic pugno, non quaſi aerem verberans: ſed caſtigo corpus* 1. Cor. 9. 26. *meum & ſervituti ſubjicio, ne forte cum aliis prædicave-rim, ipſe reprobus efficiar.* Hæc plane tuba militiæ eſt, hæc verba ducis ſtrenui fortiter dimicantis. Nam ſuperiora quidem videntur potius triumphantis, aut certe necdum quidem triumphantis, ſed cum victoria jam redeuntis de prœlio, & futuram magni triumphi diem læta ac ſecura conſcientia præſtolantis.

3. Quid enim loquitur reverſus de prœlio fortis miles, ſervus fidelis? *Convertere jam*, inquit, *anima mea in requiem tuam.* Pſal. 114. 7. Quies nulla in hac vita. Dum enim in corpore mortis Domino militares, nulla requies erat, tum pro labore certaminis, tum pro periculo exitu; adhuc incerti. Hinc B excitabat tumultus tentationum, inde ſuccumbendi metus gravius ſollicitabat. Habebat tamen, Fratres, etiam tunc gloriam miles Chriſti, licet requiem non haberet. Ait ſiquidem ſtrenuus ille & fortiſſimus miles, cujus & paulo ante fecimus mentionem: *Gloria noſtra hæc eſt, teſtimonium conſcientiæ noſtræ.* 2. Cor. 1. 12. Conſcientiæ teſtimonium quale. Quod conſcientiæ teſtimonium non ſic intelligendum puto, tamquam ipſa ſibi conſcientia atteſtetur. Non enim qui ſeipſum commendat, ille probatus eſt, ſed quem Deus commendat. 2. Cor. 10. 18. Eſt ergo teſtimonium conſcientiæ, in quo gloriatur Apoſtolus, non quod perhibeat conſcientia, ſed quod loquitur Spiritus veritatis in ipſa, teſtimonium perhibens ſpiritui noſtro, quod filii Dei ſumus. Eſt C enim teſtimonium conſcientiæ non perhibentis, ſed percipientis. Cum enim veritas applaudit, cum juſtitia atteſtatur, Dei ſine dubio commendantis vox eſt, & Spiritus-ſancti teſtimonium perhibentis, ac ſi decertanti viriliter militi Rex ſuus, pro cujus amore & honore decertat, prope aſſiſtens lætus applaudat, laudet fortia facta, proximam clamitet eſſe victoriam, parata jam præmia, & coronam polliceatur æternam. In quo teſtimonio gloriatur quidem probatus & ſtrenuus miles; minime tamen quieſcit, ſed tanto acrius viriliuſque decertat. Itaque dum adhuc militant, gaudent utique electi Dei, ſed tantum de primitiis Spiritus, qui & infirmitatem eorum adjuvat virtute ſua, D & puſillanimitatem ſua conſolatur atteſtatione. Unde & is, de quo loquebamur, Apoſtolus: *Non eſt*, inquit, Rom. 14. 17. *regnum Dei eſca & potus, ſed juſtitia, & pax, & gaudium in Spiritu-ſancto.*

4. Jam vero conſummato militiæ tempore gaudium habent Sancti etiam in ſpiritu ſuo, donec adveniat dies illa, qua introire mereantur in gaudium Domini ſui, gaudium habituri & in ipſo corpore ſuo. Sic enim habemus in pſalmo: *Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine, dediſti lætitiam in corde meo.* Pſal. 4. 7. Unde? Plane ex his quæ ſequuntur: *A fructu frumenti, vini & olei ſui.* Audivit enim ejuſmodi anima vocem dicentis: E *Date ei de fructu manuum ſuarum, & laudent eam in portis opera ejus.* Prov. 31. 31. Unde & Johannes ſcribere jubetur in Apocalypſi, quoniam *beati mortui qui in Domino moriuntur.* Apoc. 14. 13. Quare beati? *Amodo enim jam dicit Spiritus, ut requieſcant à laboribus ſuis.* Unde & in ipſo de quo paulo ante loquebamur pſalmo, eis quæ ſupra poſuimus verbis adjunctum eſt: *In pace in idipſum dormiam & requieſcam.* Pſal. 4. 10. Et de operibus habemus in Apocalypſi: *Opera enim illorum ſequuntur illos.* Apoc. 14. 13. Ad quid vero ſequuntur, niſi ut laudent eos in portis? Ad quid ſequuntur, niſi ut multiplicentur à fructu eorum, & accipientes de fructu manuum ſuarum, ſaginentur vituli, quos ex prophetico teſtimonio, cum reædificabuntur muri Jeruſalem, ſuper altare Domini novimus imponendos? Pſal. 50. 20. F Interim quippe ſub altari eos eſſe, & non ſupra, ipſe nos doceat, cujus teſtimonium credibile factum eſt nimis, qui, ut ſcribit in Apocalypſi, ſub altari ipſo eorum etiam voces audivit. Apoc. 6. 9. Sancti ante generalem reſurrect. an plene beati. Adhuc ergo ſignatum [a] eſt ſuper eos lumen vultus Dominici: & licet non plenam, habent tamen lætitiam multam in corde ſuo, donec veniat dies illa, qua implebit eos lætitia cum vultu ſuo. Interim, inquam, convertuntur animæ illæ in requiem ſuam, donec veniat dies, qua introire mereantur in requiem Domini. Adhuc laudant eas in portis opera ſua, donec veniat, cum erit unicuique laus à Deo. Videtis, Fratres, quanta eſt unitas Scripturarum, quàm uno ſenſu & eiſdem pæne verbis de beatitudine loquantur animarum.

5. Jam vero nemo ex vobis parvam aliquam requiem, aut lætitiam ſuſpicetur eorum, qui ab omni penitus moleſtia liberi recogitant annos ſuos in dulcedine animæ ſuæ: lætantur pro diebus quibus humiliati ſunt, annis quibus viderunt mala: cum jucunda admiratione & mira jucunditate conſiderant pericula B quæ evaſerunt, labores quos pertulerunt, certamina quæ vicerunt: & pro his omnibus certa & indubitata fide exſpectant beatam ſpem, & adventum gloriæ magni Dei & Salvatoris ſui, qui reſuſcitabit & reformabit corpora eorum, configurata proprii corporis claritati.

6. Quanta eſt felicitas eorum, quàm immenſa lætitia! qui nimirum triplici gaudio, de recordatione tranſactæ virtutis, de exhibitione præſentis quietis, de certa exſpectatione futuræ conſummationis exſultant. Nam de futura illa conſummatione habemus vocem eorum in fine ejus pſalmi, de quo ſuperius loquebamur. Dicunt enim ſingulæ animæ, quibus jam datum C eſt ad hanc requiem pervenire: *In pace in idipſum dormiam, & requieſcam; quoniam tu, Domine, ſingulariter in ſpe conſtituiſti me.* Singulariter, inquam, in ſpe, non jam inter ſpem & metum, ubi prius non ſine ſollicitudine & anxietate plurima fluctuabam. Sic & de præſenti Sanctorum requie habemus in alio pſalmo ſcriptum: *Convertere anima mea in requiem tuam, quia Dominus benefecit tibi.* Bene, inquam, fecit, quamvis necdum optime. Denique audi quam bene: *Quia eripuit animam meam de morte, oculos meos à lacrymis, pedes meos à lapſu:* id eſt à peccato omni, & à peccati pœna, à timore quoque & à periculo recidendi penitus liberavit. Hoc eſt ſuaviſſimum animæ ſtratum, quod nullis D jam lavet aut riget lacrymis, quando abſterget Deus omnem lacrymam ab oculis ejus. Hoc cubile, in quo jam non compungitur, nec convertitur in ærumna ſua, dum configitur ſpina. Exiit enim de terra illa, quæ ſpinas ei & tribulos germinabat. Hoc plane ſtratum animæ, quod minime jam verſatur in infirmitate ejus: quoniam univerſa quæ infirmitatis erant, pariter tranſierunt. Hæc eſt, inquam, animæ ſuaviſſima & ſaluberrima requies, conſcientia munda, quieta, ſecura. Sit ergo beatæ animæ culcitra conſcientiæ ſuæ puritas, ſit capitale tranquillitas, ſit opertorium ejus ſecuritas: ut in hoc interim ſtrato dormiat delectabiliter, feliciter requieſcat.

E 7. Jam vero de recordatinne tranſactæ virtutis habes in pſalmo centeſimo viceſimo tertio manifeſte verba eorum, quæ ſuperius quoque commemoravi. Conſiderant enim & multa cum admiratione recogitant, à quibus laqueis, quantiſque periculis divino meruerint auxilio liberari, & exſultantes in Domino dicunt: *Niſi quia Dominus erat in nobis, dicat nunc Iſrael, niſi quia Dominus erat in nobis, cum exſurgerent homines in nos, forte vivos deglutiſſent nos. Torrentem pertranſivit anima noſtra, forſitan pertranſiſſet anima noſtra aquam intolerabilem.* Et addunt: *Benedictus Dominus, qui non dedit nos in captionem dentibus eorum.* Sed & verba quæ jam tempore ſuæ reſolutionis inſtante loquebatur A- F poſtolus, de eo in quo nunc feliciter requieſcit ſtatu præſumpta, videntur & nunc ei multo melius convenire. nunc enim jam ſecure loquitur: *Bonum certamen certavi, curſum conſummavi, fidem ſervavi: de reliquo repoſita eſt mihi corona juſtitiæ, quam reddet mihi Dominus in illum diem juſtus judex.* Hæc ſunt, dico vobis, Fratres, hæc modo ſunt univerſa Sanctorum negotia, hic cibus, hic ſomnus eorum: & propterea

[a] Id eſt obſignatum, nondum reſeratum & manifeſtatum, uti apparet tum ex conſequentibus, tum ex ſermone 4. num. 2. ubi ait, animabus beatorum nunc ſolam conſpicuam eſſe Chriſti humanitatem, non ipſam divinitatem. Vide tamen Horſtii Notas in hunc locum.

volust Spiritus-sanctus scribi verba ea quæ protulimus, ceteraque similia, ut ex his aliquatenus innotesceret nobis status eorum.

8. Longe aliter tamen afficiuntur in hujusmodi meditationibus, & multo amplius delectantur, quàm nostra aut cogitatio capere, aut explicare queat oratio. Audi enim quomodo laboret Propheta inculcans, & multiplicans verba, nec tamen sic digne magnificare valens quod intendit. *Quam magna*, inquit, *multitudo dulcedinis tuæ Domine, quam abscondisti timentibus te!* Quid tamen addidit? *Perfecisti*, inquit, *eis qui sperant in te, in conspectu filiorum hominum.* Est ergo multitudo dulcedinis, quæ abscondita est, magna quidem, & magna valde, necdum tamen perfecta: quoniam in manifesto perficietur, non in abscondito, quando non sub altari requiescent Sancti, sed super thronos tamquam judices residebunt. Ad requiem enim exutæ à corporibus animæ sanctæ protinus admittuntur: ad plenam autem gloriam regni non ita. *Me exspectant justi*, ait Propheta, cum adhuc detineretur in custodia corporis hujus, *donec retribuas mihi.* Et vox divina ad animas sanctas corporum suorum resurrectionem flagitantes: *Sustinete modicum tempus, donec impleatur numerus fratrum vestrorum.* Sed jam sermo claudendus est: vocant enim nos Missarum adhuc celebranda sollemnia. Quod ergo restat adhuc de eadem materia, sermoni alteri reservemus.

IN FESTO OMNIUM SANCTORUM

Sermo tertius.

Quomodo animæ sanctæ erunt sine macula & ruga.

1. ADvertistis, nisi fallor, ex his quæ præcedente sermone sunt dicta, tres esse sanctarum status animarum: primum videlicet in corpore corruptibili, secundum sine corpore, tertium in corpore jam glorificato. Primum in militia, secundum in requie, tertium in beatitudine consummata: primum denique in tabernaculis, secundum in atriis, tertium in domo Dei. *Quam dilecta tabernacula tua, Domine virtutum!* multo magis tamen atria concupiscibilia, secundum quod addit: *Concupiscit & deficit anima mea in atria Domini.* Sed quoniam in ipsis quoque atriis nonnullus (ut audis) defectus est, beati omnino qui habitant in domo tua, Domine. Lætatus sum plane in his quæ dicta sunt mihi, Fratres, quoniam in domum Domini ibimus. Quod si quæritis, unde id tam fiducialiter præsumam: inde sine dubio, quod jam multi ex nobis in atriis stent, exspectantes donec recipiant corpora sua, donec impleatur numerus fratrum. In illam enim beatissimam domum nec sine nobis intrabunt, nec sine corporibus suis: id est nec Sancti sine plebe, nec spiritus sine carne. Neque enim præstari decet integram beatitudinem, donec sit homo integer cui detur; nec perfectione donari Ecclesiam imperfectam. Propterea cum resurrectionem expeterent corporum, sicut priore sermone jam diximus, acceperunt divinum responsum, dicens: *Sustinete modicum tempus, donec compleatur numerus fratrum vestrorum.* Acceperunt tamen jam singulas stolas: sed non vestientur duplicibus, donec vestiamur & nos: quomodo de Patriarchis & de Prophetis ait Apostolus: *Deo melius aliquid providente pro nobis, ut non sine nobis consummarentur.* Stola enim prima ipsa est, quam diximus, felicitas & requies animarum: secunda vero immortalitas & gloria corporum. Unde & dicunt: *Vindica, Domine, sanguinem sanctorum tuorum qui effusus est.* non tamquam vindictæ cupidi, nec de propriæ ultionis zelo: sed ex desiderio resurrectionis & glorificationis corporum suorum, quam nimirum usque in diem judicii differendam esse non dubitant.

2. Sed unde hoc tibi, ô misera caro, ô fœda, ô fœtida, unde tibi hoc? Animæ sanctæ, quas propria Deus insignivit imagine, te desiderant; quas redemit proprio sanguine, te exspectant: & ipsarum sine te compleri lætitia, perfici gloria, consummari beatitudo non potest. Adeo siquidem viget in eis desiderium hoc naturale, ut necdum tota earum affectio libere pergat in Deum, sed contrahatur quodam modo, & rugam faciat, dum inclinantur desiderio tui. Unde & beatus Johannes, qui multa nobis de eo statu, in quo feliciter beatæ animæ requiescunt, per Spiritum reseravit; *Sine macula*, inquit, *sunt ante thronum Dei.* Sine macula, inquam, sed necdum sine ruga: donec veniat dies, cum sibi gloriosam Christus exhibebit Ecclesiam, non habentem maculam, neque rugam. In his namque qui adhuc militant, nec sine macula quidem Ecclesia est: quoniam nemo mundus à sorde, nec infans, cujus est unius diei vita super terram: quam utique vitam beatus Job militiam esse testatur. In his vero qui sub altare Domini requiescunt, jam quidem sine macula est Ecclesia, sicut habes in psalmo: *Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requiescet in monte sancto tuo? Qui ingreditur*, inquit, *sine macula.* Hic ergo requiescet in monte Domini, qui ingreditur sine macula: qui vero fuerit sine ruga, exaltabitur supra montem. Sed si vis scire quando erunt sine ruga animæ sanctæ, quando extendentur cæli sicut pellis, quæ dilatatur penitus, ut nec minima quidem ruga inveniatur in ea: tunc sine dubio, quando jam sequentur Agnum quocumque ierit. Vere enim extendi & dilatari necesse est animas, quibus utique sequendus est Agnus. Quo enim vadit? Attingit profecto à fine usque ad finem fortiter, & disponit omnia suaviter.

Apoc. 14. 5. Ecclesia quando sine macula & ruga.

Job 7. 1.

Psal. 14. 1.

3. Vis adhuc nosse quo eat Agnus, & quo necesse habeant beatæ animæ sequi eum? *In omnibus requiem quæsivi.* Hæc est plane requies Domini, non intercisa, non circa aliquid certum restricta: quoniam in omnibus gaudet, in omnibus delectatur, in omnibus requiem quærit, & invenit. Nam & bona ei placent in seipsis, & delectatur nihilo minus bona ordinatione malorum. Diligit misericordiam & judicium: nec modo in bonorum gloria sibi complacet, sed in ipsis quoque, utpote justis, suppliciis impiorum. Quid ergo? Putasne poterit humana anima in hoc gaudium Domini sui, & in hanc ejus requiem intrare, ut & ipsa quoque in omnibus delectetur; nec aliqua jam privata affectione contrahatur in rugam, sed transeat in affectum quemdam generalem atque divinum? Poterit sine dubio, si fidelis inveniatur super pauca, quæ accepit militiæ suæ tempore, id est super artus, super sensus, super appetitus suos, quos suscepit regendos, ut in his probetur, quàm fidelis sit Domino suo. Sciat igitur servus Christi vas suum possidere in sanctificatione, glorificet & portet Deum in corpore suo: nec dubium quin fidelem in modico servum supra multa constituat Dominus liberalis & dives. Supra multa plane, quoniam constituet eum dominum domus suæ, & principem omnis possessionis suæ. Neque id vobis incredibile videatur, Fratres, tamquam à meipso id loquar: quoniam Veritas ipsa manifeste id pollicetur, cujus de promissione omnino dubitare non licet. *Beatus*, ait, *servus ille, quem cum venerit Dominus ejus, invenerit sic facientem. Amen dico vobis, quoniam super omnia bona sua constituet eum.* Tunc enim fidelis servus constituitur super omnia bona Domini sui, cum in gaudium ejus meretur intrare, & cum eo deinceps lætari in universis, in cunctis gaudere, in omnibus delectari. Etenim *qui adhæret Deo*, Apostolo teste, *unus cum eo spiritus efficitur*: & voluntas ejus omnino divinæ adhærens voluntati fit una cum ea, ut nihil jam, quod contra eam sit, inveniatur in omnibus creaturis; sed universa fiant, vel magis maneant pro ejus arbitrio.

Sanctorum perfecta requies, delectatio in omnibus.

Servus fidelis quisnam

Matt. 24. 46.

1. Cor. 6. 17.

4. Hæc est ergo beata spes, quam exspectant animæ sanctæ: & licet in gratiarum actione versentur pro ea felicitate, in qua jam requiescunt, adhuc tamen orant & clamant ad Deum pro ea consummatione, quam præstolantur. Unde quemadmodum sine macula quidem vetustatis, sed non sine ruga contractionis eas diximus esse: sic ad gratiarum actionem jam pervenisse videntur, sed necdum ad vocem laudis: quoniam perfectum

Animæ sanctæ orant pro sui consummatione.

Tom III. Vox laudis nedum eis competit.

perfectos laudare decet, ut laudetur cum hereditate sua, quando jam & ipsi laudabunt eum, & erit unicuique laus à Deo. Unde & Propheta signanter futuri temporis verbo usus videtur: *Beati*, inquiens, *qui habitant in domo tua Domine, in sæcula sæculorum laudabunt te.* Nam & beatus Johannes in Apocalypsi non vocem laudis, sed potius vocem precis audivit. Sic enim habes: *Sub altare Dei audivi voces occisorum* Quas voces? *Vindica Domine sanguinem sanctorum tuorum qui effusus est.* Vox precis, non laudis est ista. Sed quousque à longe circumdamus altare istud, & veremur accedere? Desiderat, nisi fallor, caritas vestra audire sacramentum altaris hujus, & sacrum secretumque nosse mysterium. Sed quis ego sum, qui Sanctorum cubiculum facile audeam temerarius perscrutator irrumpere? Quasi vero non legerim scrutatorem majestatis opprimendum à gloria. Verumtamen pausemus hic, si placet, hodie, si forte pulsantibus nobis aperire dignentur mysterium altaris illius inhabitatrices animæ sanctæ, non nostro merito sane, sed propter eum qui dilexit nos, & lavit nos à peccatis nostris in sanguine suo: agnoscentes & nos inter cives & domesticos Dei, nec tamquam hospites & advenas à secreta illa habitatione censeant propulsandos.

Psal. 83. 5. — Apoc. 6. 10 — Prov. 25. 27.

IN SOLLEMNITATE OMNIUM SANCTORUM,

SERMO QUARTUS.

De sinu Abrahæ, & altari sub quo Sanctorum animas B. Johannes audivit, & septem panibus, ex quibus totidem sporta remansisse leguntur.

Apoc. 6. 9.

1. CUm de Altari illo cælesti, sub quo beatus Johannes Sanctorum voces audivit, sermo incidisset, distulimus (sicut meminisse arbitror caritatem vestram) ut oratione præmissa securior nobis ad tam sacrum, secretumque cubiculum pateret accessus. Tempus est, ut jam dicamus quod de eo nobis sentire datum est, sine præjudicio sane, si cui forte aliter fuerit revelatum. Illud ergo primum movere potest, quid sibi velit, quod beatus Johannes sub altare Dei audisse se perhibet sanctarum voces animarum, cum Salvator in Evangelio de Lazari anima loquens, non sub altare Dei, sed in sinum Abrahæ dicat eam ab Angelis deportatam. Nam & sanctus Job, ut apparet, nequaquam ad altare Dei ausus est adspirare, cum diceret: *Quis mihi hoc tribuat, ut in inferno protegas me, & abscondas me, donec pertranseat furor tuus, & constituas mihi tempus, in quo recorderis mei?* Sed jam venerat tempus, Fratres, illud, quod beatus Job postulabat, jam recordandi tempus, jam venerat tempus miserendi, quando Sanctorum voces sub altare Dei beatus Johannes audivit. Donec enim veniret desideratus ille, qui sanguine suo deleret chirographum damnationis nostræ, & flammeum extinguens gladium, aperiret credentibus regna cælorum; nullus omnino cuiquam Sanctorum ad ea patebat accessus: sed providerat eis Dominus in inferno [a] ipso locum quietis & refrigerii, chaos magnum firmans inter sanctas illas animas, & animas impiorum. Quamvis enim utræque in tenebris essent, non utræque erant in pœnis: sed cruciabantur impii, justi vero consolabantur. Quod autem in tenebris essent, beati Job testimonio didicimus, qui se quoque in locum tenebrosum & opertum mortis caligine perhibebat iturum. Hunc ergo locum, obscurum quidem, sed quietum, sinum Abrahæ Dominus vocat: pro eo, ut arbitror, quod in fide & exspectatione quiesceret Salvatoris. Abrahæ enim fides tam manifeste probata est, & approbata, ut primus ipse futuræ incarnationis Christi meruisset accipere promissionem. In hunc ergo locum Salvator descendens, contrivit portas æreas, & vectes ferreos confregit, eductosque vinctos de domo carceris, sedentes quidem, hoc est quiescentes, sed in tenebris & umbra mortis, jam tunc quidem sub altare Dei collocavit, abscondens eos in tabernaculo suo in die malorum, & protegens eos in abscondito tabernaculi sui, donec veniat tempus, quo procedant completo jam numero fratrum, & percipiant regnum, quod eis paratum est ab origine mundi. Jam vero sicubi forte præsens quoque Sanctorum requies Abrahæ sinus [b] vocatur, certum est de Evangelio hanc inolevisse consuetudinem: licet neminem oporteat dubitare, longe alium hunc sinum esse, quam illum: quippe cum ille in tenebris, hic in luce multa; in inferno ille fuerit, iste in cælo. Non incongrue tamen etiam nunc dictum videtur Patriarcharum filios paternum in sinum recipi, cum ad eorum consortium ab hoc sæculo transire merentur [a].

Quæstio de Altari Apocalypsis. — Luc. 16. 22 — Job 14. 13. — Sinus Abrahæ, seu limbus Patrum, in ipso inferno. — b. serm. 72. in Cant. — Job 10. 21.

2. Porro altare ipsum, de quo nobis habendus est sermo, ego pro meo sapere nihil aliud arbitror [c] esse quàm corpus ipsum Domini Salvatoris. Credo autem quod & ego super hoc sensum ejus habeam, præsertim cum audiam eum in Evangelio promittentem: *Ubicumque fuerit corpus, illuc congregabuntur & aquilæ.* Interim ergo sub Christi humanitate feliciter [a] sancti quiescunt, in quam nimirum desiderant etiam Angeli ipsi prospicere, donec veniat tempus, quando jam non sub altari collocentur, sed exaltentur super altare. Sed quid dixi? Numquid humanitatis Christi gloriam, non dicam hominum, sed vel Angelorum assequi poterit quis, nedum superare? Quonam igitur modo super altare dixerim exaltandos eos, qui nunc sub altare quiescunt? Visione utique & contemplatione, non prælatione. Ostendet enim nobis Filius (ut pollicitus est) semetipsum, non in forma servi, sed in forma Dei. Ostendet etiam nobis Patrem & Spiritum-sanctum, ne qua nimirum visione nihil sufficeret nobis: quoniam hæc est vita æterna, ut cognoscamus Patrem verum Deum, & quem misit Jesum-Christum, & in eis (quod non est dubium) etiam Spiritum utriusque. Transiens quippe ministrabit nobis, novas utique, & usque ad tempus illud nobis penitus inexpertas delicias manifestæ suæ contemplationis. Unde & beatus Johannes in epistola sua: *Nunc*, inquit, *filii Dei sumus sed nondum apparuit quid erimus.* Et addit: *Scimus autem quoniam cum apparuerit, similes ei erimus, quia videbimus eum sicuti est.* Audi denique sponsam in Cantico canticorum fiducialiter loquentem, & spe quidem jam super altare locatam. *Læva ejus*, haud dubium quin sponsi, *sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me.* Transcendit enim beata anima Christi incarnationem & humanitatem, quæ nimirum læva ejus jure vocatur ut divinitatem ejus & majestatem ejus, quam non incongrue dexteram nominat, sublimius contempletur.

3. Tripliciter enim, Fratres, in æterna illa & perfecta beatitudine fruemur Deo, videntes eum in omnibus creaturis, habentes eum in nobis ipsis, & (quod his omnibus ineffabiliter jucundius sit atque beatius) ipsam quoque cognoscentes in semetipsa Trinitatem, & gloriam illam sine ullo ænigmate mundo cordis oculo contemplantes. In hoc enim erit vita æterna & perfecta, ut cognoscamus Patrem, & Filium cum sancto Spiritu, & videamus Deum sicuti est: id est non modo sicut inest nobis videlicet, aut ceteris creaturis, sed sicut est in semetipso. Unde duo illa velut circumjacentia esse videntur quæ prædiximus, & quasi cortex tritici: hæc vero cognitio, summa beatitudinis, tritici medulla, adeps frumenti, quo nimirum civitas sancta Jerusalem satiatur. Verum quàm magna est beatitudo illa, tam abscondita est ab oculis nostris: quoniam nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor

a Huic sententiæ adversatur Augustinus in lib. 12. de Genesi ad litt. cap. 33. num. 63 ubi putat antiquos justos numquam inferis fuisse detentos, & inferorum appellationem in Scripturis non competere nisi locis pœnarum.

b Sic Bernardus ipse vocat in lib. 5. de Consideratione num. 9.

c Hæc Bernardi non absoluta definitio, sed opinio est, ut patet ex num. 1. ubi id dictum vult accipi sine præjudicio sane, si cui forte aliter fuerit revelatum. Lege Præfationem ad hunc tomum, num. xx. & xxi.

hominis

hominis ascendit, quanta claritas, quanta suavitas, quanta jucunditas maneat nos in illa cognitione. Pax Dei est illa, quæ exsuperat omnem intellectum: quanto magis omnem sermonem nostrum? Quod ergo nulli datum est experiri, nullus conetur effari. *Mensuram*, ait Dominus, *plenam, & confertam, & coagitatam, & supereffluentem dabunt in sinus vestros.* Plenam universitate creaturarum, confertam in interiore homine nostro; coagitatam in exteriore, supereffluentem in Deo ipso. Ibi cumulus felicitatis, ibi supereminens gloria, ibi supereffluens beatitudo.

4. Nam quomodo videndus sit in creaturis, quomodo in nobis habendus, possumus vel ex parte conjicere, ex ipsis nimirum, quas accepimus jam, primitiis spiritus. Cognitio autem illa omnino adhuc nobis incognita est: mirabilis facta est; confortata est, ut non possimus ad eam. At vero quemadmodum in creaturis videndus sit, possumus aliquatenus intelligere, nimirum cum & modo videatur in ipsis. unde & Philosophi, Apostolo teste, per ea quæ facta sunt, Dei invisibilia conspexere. Verum quantumcumque proficiat quis intelligendo conspicere, quàm potentissime, quàm prudentissime, quàm benignissime majestas æterna omnia fecerit, cuncta regat, ordinet universa; prorsus modicum ab eo quod est comprehendit. Veniet autem, quando jam (ut in præcedenti sermone diximus) sequemur Agnum quocumque ierit, & in omnibus consequemur creaturis, ut in omnibus gaudeamus, quod est gaudium Domini Dei nostri. Gaudeamus sane in omnibus, sed non aliunde quàm de ipso, sicut & ipse non aliis fruitur, sed semetipso.

5. Jam vero quemadmodum in nobis habendus sit, & hoc vel ex parte possumus cogitare. Constat enim animarum triplicem esse naturam. Unde & Sapientes mundi hujus animam humanam, rationalem, irascibilem, concupiscibilem esse tradiderunt: quam utique triplicem vim animæ ipsa quoque natura & quotidiana experimenta nos docent. Porro quemadmodum circa rationale nostrum, & scientia, & ignorantia constat, tamquam habitus & privatio: sic & circa concupiscibile, desiderium & contemptus: & circa id quod dicitur irascibile, & lætitia pariter, & ira versatur. Implebit ergo Deus rationale nostrum luce sapientiæ, ita ut penitus nobis nihil desit in ulla scientia. Implebit concupiscibile nostrum fonte justitiæ, ut omnino desideremus eam, & ea penitus repleamur, sicut scriptum est: *Beati qui esuriunt & sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur.* Nulla enim alia res implere potest desiderium animæ, nulla alia præter justitiam beatificare animam potest. Cum ergo repleverit Deus concupiscibile nostrum justitia; quicquid respuere debet anima, respuet; quicquid debet concupiscere, concupiscet: & ex omnibus id magis appetet, quod magis fuerit appetendum. Merito denique concupiscibili nostro justitiam attribuimus, ex quo nimirum aut justi, aut injusti reputamur. Jam vero quod dicitur in nobis irascibile, cum repleverit illud Deus, perfecta erit in nobis tranquillitas, & in summam jucunditatem atque lætitiam replebimur pace divina. Et vide si non etiam in his tribus perfecta, quantum sane ad animam spectat, beatitudo consistit: quando scientia jam non inflabit propter justitiam; jam non contristabit propter lætitiam, ut cesset proverbium illud, *Qui apponit scientiam, apponit & dolorem:* quando justitia nec indiscreta erit propter scientiam; nec onerosa propter lætitiam: quando lætitia nec inepta * erit propter scientiam, nec impura propter justitiam.

6. Sed in his omnibus nihil adhuc exterior homo noster accepit. Ipsi ergo, ut inhabitet gloria etiam in terra nostra, & juxta alium Prophetam repleatur majestate Domini omnis terra, quatuor sunt quærenda, quem nimirum constat ex elementis quatuor esse compactum. Nec mireris quod pluribus indigere videtur qui miserior est, cum & in psalmo legeris, dicente Propheta: *Sitivit in te anima mea, quam multipliciter tibi caro mea!* Habeat ergo terra nostra immortalitatem, ne jam timeat denuo se in pulverem redigendam. Resurgens enim corpus nostrum jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur. Sed quid proderit, si forte contingat in æternum vivere in miseriis & ærumnis passibilitatis hujus, qua nimirum incessanter corruptibile hoc corpus affligitur; & si non semel, utique semper moritur? Habeat certe etiam aliquando omnimodam impassibilitatem. Ab humoribus enim inordinaris causas aiunt procedere passionum. Sed jam desiderat corpus nostrum etiam levitatem, secundum eam nimirum quam habet ex aëre portionem, ne vel ipso onere sit molestum. Tanta itaque futura credenda est corporum levitas & agilitas beatorum, ut possint, si velint, absque omni mora seu difficultate ipsam quoque cogitationum nostrarum sequi ad omnia velocitatem. Quid ultra deest ad perfectam corporis beatitudinem? Sola utique pulcritudo. Hanc perfectissimam habituri, non immerito possumus attribuere ei parti, quam habemus ab igne. *Salvatorem enim exspectamus*, ut ait Apostolus, *qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ*, exhibens quod pollicitus est, quoniam *fulgebunt justi sicut sol in regno Patris eorum.* Sic ergo replebit animas nostras Deus, cum perfecta in eis scientia fuerit, perfecta justitia, perfecta lætitia. Sic replebitur majestate ejus omnis terra, cum fuerit corpus incorruptibile, impassibile, agile, configuratum denique corpori claritatis suæ. Et vide ne forte isti sint septem panes, quibus quatuor hominum millia Salvator legitur satiasse, e quibus ejusdem numeri sportas plenas Apostoli reservandas sustulerunt. Nunc enim reficimur panibus istis, cum jucunda meditatione beatam spem ruminamus: donec veniat, cum jam non de spe, sed de re ipsa & exhibitione gaudentes, quasi plenas sportas recipere pro panibus singulis mereamur.

Tom III. Corpora gloriosi quatuor dotes.

Philip. 3 20.

Matth 13.43.

Matt. 15 38.

IN FESTO OMNIUM SANCTORUM,

Sermo Quintus.

1. FEstiva nobis est dies, & inter præcipuas sollemnitates hodierna sollemnitas numeratur. Quid ergo dicimus? cujus Apostoli, cujus Martyris, cujus Sancti? Non unius alicujus singulariter, sed pariter universorum. Omnes siquidem novimus festivitatem Omnium Sanctorum dici, & esse, quam hodie celebramus. Omnium, inquam, sive cælestium, sive terrestrium. Sunt enim Sancti de cælo, & sunt Sancti de terra: itemque eorum qui de terra sunt, quidam adhuc in terra, aliqui jam in cælo. Celebratur ergo festivitas omnium horum communiter, sed forsitan non uniformiter. Neque hoc mirum, cum non sit ne ipsa quidem sanctitas omnium uniformis, sed inter sanctos & sanctos distet, idque non parum. Nec modo dico, quia alius alio sanctior, (hæc enim quantitatis potius, quam qualitatis distantia est:) sed quod non modo magis & minus, verum etiam aliter atque aliter sanctos dici, & vere dici inveniamus. Et forte inter Angelos atque homines assignari possit ista diversitas sanctitatis pariter & celebritatis. Neque enim tamquam triumphantes honorari posse videntur, qui numquam pugnasse noscuntur. Aliter tamen honorandi sunt nimis etiam ipsi, tamquam amici tui, Deus, cujus nimirum voluntati semper adhæserunt, tanta utique felicitate; quanta facilitate. Nisi forte in eo pugnasse creduntur, quod peccantibus aliis viriliter perstiterunt, non abeuntes in concilio impiorum, sed singuli quique dicentes: Mihi autem adhærere Deo bonum est. Celebranda ergo in eis gratia præveniens in benedictione dulcedinis: honoranda benignitas Dei, non ad pœnitentiam adducens, sed abducens ab omnibus, quibus pœnitentia deberetur; non eripiens à tentatione, sed à tentatione conservans.

Sollemnitas hodierna etiam sanctos de terra comprehendit.

Angeli sancti quare honorandi.

2. Aliud sane in his sanctitatis genus, & proprio modo videbitur honorandum, qui venerunt ex magna tribulatione, & dealbaverunt stolas suas in sanguine

Sancti viri triumphantes.

Tom. III

Agni : qui post multos agones jam nunc triumphant in cælis coronati, quoniam legitime certaverunt. Estne adhuc Sanctorum aliquod tertium genus ? Est, sed occultum. Sunt enim sancti qui adhuc militant, adhuc pugnant ; currunt adhuc, necdum comprehenderunt. Temerarie forsitan hujusmodi videar dicere sanctos ; sed tamen novi unum ex his non veritum dicere Deo : *Custodi animam meam, quoniam sanctus sum.* Sic & Apostolus, divinorum conscius secretorum, evidentius ait : *Scimus quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, his qui secundum propositum vocati sunt sancti.* Hæc nimirum diversitas appellationis in nomine sanctitatis, ut alii quidem jam secundum consummationem sancti vocentur, alii juxta solam adhuc prædestinationem. Latet ergo hujusmodi sanctitas penes Deum ; clausa est, & clause quodammodo celebratur. Siquidem *nescit homo, utrum amore, an odio dignus sit, sed in futurum omnia reservantur incerta.* Sit ergo istorum celebritas sanctorum in corde Dei : quoniam novit Dominus qui sunt ejus, & ipse scit quos elegerit à principio. Sit etiam apud administratorios illos Spiritus, qui mittuntur in ministerium propter eos, qui hereditatem capient salutis: nos in vita sua laudare hominem prohibemur. Quomodo namque secura laudatio, ubi nec ipsa vita secura ? *Non coronabitur nisi qui legitime certaverit*, ait tuba illa cælestis. Et legem certaminis ab ore ipsius Legislatoris ausculta : *Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.* Nescis quis sit perseveraturus, nescis quis sit legitime certaturus, nescis quis coronam sit accepturus.

Alii militantes.
Psal. 85. 2.
Rom. 8. 28.
Eccles. 9. 1.
Ante obitum nemo debet dici beatus
2. Tim. 2. 5.
Matth. 10. 22. & 24. 13.

3. Illorum lauda virtutem, quorum jam certa victoria est : illos devotis extolle præconiis, quorum secure potes adgaudere coronis. Cantavimus Sanctis hac nocte, dicentes, *Timete Dominum omnes sancti ejus* : sed non istis. Non, inquam, eos qui perseveraverunt usque in finem, timere hortabamur, quia scriptum est : *Jam non erit timor in finibus nostris.* Illis potius dicebamus sanctis, quibus custodia multiplex necessaria est pro multitudine periculorum. Siquidem non est eis colluctatio adversus carnem & sanguinem tantum, sed adversus principatus quoque & potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiæ in cælestibus. Egent plane custodia, qui tam multipliciter, non modo comminus, sed eminus appetuntur. Et ubi tot pugnæ foris, non debent intus deesse timores, ut merito his dicatur : *Timete Dominum omnes sancti ejus.* TOTA interim BEATITUDO NOSTRA est timere Deum, dicente Scriptura : *Beatus homo qui semper est pavidus.* Et item Psalmista ait : *Beati omnes qui timent Dominum, qui ambulant in viis ejus.* Ceterum longe aliter beati, in quibus jam perfecta caritas foras misit timorem, nec jam timent ambulantes in viis, sed laudant potius habitantes in domo, sicut idem ait : *Beati qui habitant in domo tua, Domine, in sæcula sæculorum laudabunt te.* NOSTRA ergo felicitas, nostra interim festivitas in timore Dei : nam illorum magis in exsultatione & laude versatur.

Psal. 33. 10.
Sanctis in hac vita semper timendum
Ephes. 6. 12.
Beatitudo mortalium in timore Dei.
Psal. 89. 10
Prov. 28. 14.
Psal. 127. 1.
Psal. 83. 5

4. Inde est quod secure laudantur homines, qui non sua jam vivunt vita, sed Dei. nam hominum utique vita tentatio est. Est autem gemina quædam securitas laudis hujus : nisi quod forte videbitur (si diligenter attendimus) intra alteram altera comprehendi. Siquidem non est quod laudare vereamur verissime, certissimeque laudabiles : non est quod glorificare cunctemur sic absorptos in gloria, ut nostra omnino nequeant laudatione moveri. Non enim est quo vanitas intret, ubi veritas jam totum occupavit. Sed quænam, inquies, gloria Sanctis ? Neque enim singuli sese glorificant, quia scriptum est : *Non te laudet os tuum.* Non vicissim alter alterum laudat, quia in laudem Conditoris intenti & extenti, in quo nimirum tota eis reposita est beatitudo, mutuis numquam vacare laudibus possunt, dicente Propheta, sicut supra quoque meminimus : *Beati qui habitant in domo tua, Domine, in sæcula sæculorum laudabunt te.* Verumtamen non acquiesco expertes gloriæ credere Sanctos, maxime propter illud quod Apostolus ait : *Quod in præsenti est momentaneum & leve tribulationis nostræ, supra modum in sublimitatem æternum gloriæ pondus operabitur in nobis.* Et Propheta ; *Visita nos in salutari tuo, ad videndum in bonitate electorum tuorum, ad lætandum in lætitia gentis tuæ, ut lauderis cum hereditate tua.* Non enim ait, ut lauderis ab hereditate tua : sed, *cum hereditate tua*, ut communis intelligatur futura laudatio. Quod si ipsa laudat hereditas Dominum; hereditatem quis laudet, ab Apostolo audiamus. *Tunc*, inquit, *unicuique laus erit.* A quo ? *à Deo.* Magnus laudator, & vehementer ambienda laudatio. FELIX COMMUTATIO laudis, ubi & laudare beatum est, & laudari.

Sancti in cælis secure laudantur.
Prov. 27. 2.
Sanctorum laus & gloria unde

5. Ad quid ergo Sanctis laus nostra, ad quid glorificatio nostra, ad quid nostra hæc ipsa sollemnitas ? Quo eis terrenos honores, quos juxta veracem Filii promissionem honorificat Pater cælestis ? Quo eis præconia nostra ? Pleni sunt. Prorsus ita est, dilectissimi, honorum nostrorum Sancti non egent, nec quicquam eis nostra devotione præstatur. Plane quod eorum memoriam veneramur, nostra interest, non ipsorum. Vultis scire quantum intersit nostra ? Ego in me, fateor, ex hac recordatione sentio desiderium vehemens inflammari, & desiderium triplex. Vulgo dicitur : Quod non videt oculus, cor non dolet. Oculus meus, memoria mea : & cogitare de Sanctis, quodam modo eos videre est. Sic nempe portio nostra in terra viventium, nec modica sane portio : si tamen, ut decet, memoriam affectio comitetur. Sic, inquam, conversatio nostra in cælis est : verumtamen non sic nostra, sicut illorum. Ipsorum enim substantia ibi est, nostra autem desideria ; ipsi per præsentiam, nos per memoriam ibi sumus. Quando & nos addemur ad patres nostros ? quando essentialiter præsentabimur eis ? Hoc enim primum desiderium, quod in nobis Sanctorum memoria vel excitat vel incitat magis, ut eorum tam optabili societate fruamur, & mereamur concives & contubernales esse spirituum beatorum, misceri cœtui Patriarcharum, cuneis Prophetarum, senatui Apostolorum, Martyrum exercitibus numerosis, Confessorum collegiis, Virginum choris ; in omnium denique colligi & collætari communione Sanctorum.

6. Singulorum quippe recordationes, quasi scintillæ singulæ, immo quasi ardentissimæ faces, devotos accendunt animos, ut eorum & conspectum sitiant & complexum : adeo ut plerumque etiam inter eos esse se reputent, modo ad omnes simul, modo ad hos vel ad illos tota aviditate & vehementia corda vibrantes. Alioquin quid istud negligentiæ, quid pigritiæ, immo quid vecordiæ est, ut non crebris suspiriis & ferventissima affectione abrumpere hinc, & in illa tam felicia agmina jaculari animos studeamus ? Væ nobis à duritia cordis nostri ! væ à peccato gentium, quas Apostolus memorat sine affectione fuisse. Præstolatur nos Ecclesia illa primitivorum, & negligimus : desiderant nos sancti, & parvi pendimus : exspectant nos justi, & dissimulamus. Excitemur aliquando, Fratres : resurgamus cum Christo, quæramus quæ sursum sunt, quæ sursum sunt sapiamus. Desideremus desiderantes nos, properemus ad præstolantes nos, exspectantes nos votis præoccupemus animorum. Ecce enim nihil in hac nostra communione securitatis, nihil perfectionis, nihil quietis : & tamen hic quoque quàm bonum & quàm jucundum, habitare fratres in unum ? Quicquid enim, sive interius, sive exterius, molestum occurrit, ipso utique tam germanorum consortio fratrum, cum quibus est nobis cor unum & anima una in Deum, tolerabilius invenitur. Quàm dulcior erit, quàm delectabilior, quàm beatior unio, ubi nulla suspicio esse poterit, nulla dissensionis occasio, ubi omnes perfecta caritas indissolubili fœdere colligabit ? ut sicut Pater &

Filius unum sunt, sic & nos unum sumus in ipsis.

7. Non tantummodo societas, sed etiam felicitas nobis est optanda Sanctorum, ut quorum desideramus præsentiam, gloriam quoque ferventissimis studiis ambiamus. Neque enim perniciosa hæc ambitio, aut illius affectatio gloriæ ullatenus periculosa est. Nam quod dicimus, *Non nobis, Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam*; hujus temporis vox est, quando & ipsi Angeli clamant: *Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Noli me tangere*, ait, *nondum enim ascendi ad Patrem meum.* Verbum Gloriæ est. Nempe filins sapiens gloria pstris. Noli ergo, ait Gloria, noli me tangere. Noli interim quærere gloriam, fuge potius: & vide omnino ne me tetigeris, donec perveniamus ad Patrem, ubi sit gloriatio omnis jam secura. Ibi in Domino laudabitur anima mea, audiant mansueti, & lætentur. Numquid non videtur audisse dicentem, *Noli me tangere, nondum ascendi ad Patrem meum*, quæ in Cantico clamat: *Fuge dilecte mi, fuge?* Hoc est enim quod supra meminimus: *Non nobis, Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam.* Unde & in hymno hodie nos canimus: Des pacem famulis, nos quoque gloriam per cuncta tibi sæcula, juxta angelicam scilicet distributionem.

8. Quia enim tentatio est vita hominis super terram, merito in terra homini, non gloria, sed pax est quærenda: pax cum Deo, pax cum proximo, pax in seipso. *O custos hominum! quare me posuisti contrarium tibi, & factus sum mihimet ipsi gravis?* Vicina nimirum lucta & intestina seditio, bellum non civile, sed domesticum, spiritus adversus carnem, & caro adversus spiritum concupiscens. Unde hoc, nisi quia posuisti me contrarium tibi? Tu enim vera libertas, tu vita, tu gloria, tu sufficientia, tu beatitudo: ego pauper, & miser, & miserabilis, confusus & humiliatus usquequaque, mortuus propter peccatum, venumdatus sub peccato. Denique tu perfecta & sancta voluptas, & requies spirituum beatorum, posuisti me ab initio contra Eden (quod voluptatem sonat) in labore utique & ærumna. Attamen dicis; *Convertimini ad me in toto corde vestro* Liquet quia sumus aversi, quos ut revertamur hortaris: liquet quia contrarii, quos revocas ut convertamur. Sed quomodo? *In jejunio*, inquit, *& fletu, & planctu.* Mira res! Itane in jejunio tu versaris, & in fletu degis, & in planctu habitas? Procul à te omnia ista: procul ipse ab his vehementer. Nimirum regnum tuum in Jerusalem, quam satias adipe frumenti; nec ibi luctus aut clamor, sed nec ullus dolor, magis autem gratiarum actio, & vox laudis. *Justi*, inquit, *epulentur in conspectu Dei, & delectentur in lætitia & exsultatione.* Quomodo ergo in jejunio, & fletu, & planctu convertemur ad ipsum? An vero justus eum in lætitia & exsultatione; qui vero nondum justus est, non nisi in jejunio, & fletu, & planctu reperiet? Ita plane, sed justus, qui jam conspectum meruerit, non qui adhuc vivat ex fide. Nimirum quod ait Domimus, *Cum ipso sum in tribulatione*, ad eum pertinet qui per fidem ambulat; non autem qui ad faciem jam pervenit. Equidem utrisque est caput unum, sed non uno modo membris omnibus exhibetur. Quibusdam enim ostenditur caput hirsutum spinis, inclinatum in cruce, ut humilientur pariter, pariter & compungantur. Quibusdam gloriosum apparet, ut ab ipso glorificentur, ut in ipso glorientur facta ei similia, quem * vident sicuti est.

9. Hoc ergo secundum desiderium, quod ex Sanctorum commemoratione flagrat in nobis, ut sicut illis, sic nobis etiam Christus appareat vits nostra, & nos quoque cum ipso appareamus in gloria. Interim nempe non sicut est, sed sicut pro nobis factum est, caput nostrum nobis repræsentatur, non coronatum gloria, sed peccatorum nostrorum circumdatum spinis, dicente Scriptura: *Egredimini filiæ Sion, & videte regem Salomonem in diademate, quo coronavit eum mater sua.* O Regem! ô diadema! Mater siquidem Synagoga, non matrem sese exhibens, sed novercam, Regem nostrum A corona spinea coronavit. PUDEAT sectari gloriam membra, quibus caput suum tam inglorium exhibetur, non habens speciem aut decorem, vel aliquid ejusmodi. Nimirum Salomon est, quod interpretatum est Pacificus, sane quod in præsenti est; non utique beatificus, aut glorificus: ut in omnibus angelicum illud elogium commendetur, quo *terris pacem, cælis gloriam* tradiderunt. PUDEAT sub spinato capite membrum fieri delicatum, quod omnis ei interim purpura non tam honoris sit, quàm irrisionis. Videre est tamen hodie multis in locis, non sine multa ambitione & comessatione, præsentem diem honorari. Honorari, an dehonestari dicam? Ipsi viderint qui hæc agunt. Ipso- B rum est enim hujusmodi celebritas, non Sanctorum: quod sibi libet faciunt, non quod Sanctis. Erit cum venerit Christus, nec mors ejus ultra annuntiabitur, ut sciamus quoniam ipsi quoque mortui sumus, & cum eo abscondita est vita nostra. Apparebit caput gloriosum, & cum eo membra glorificata fulgebunt, cum videlicet reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum gloriæ capitis, quod est ipse. Hanc ergo gloriam tota & tuta ambitione concupiscamus, ne forte audiamus & nos: Quia gloriam quæ ab invicem est quæritis, & gloriam quæ à solo Deo est non vultis.

[Tom. III.] [Luc. 2. 14.] [Abusus celebrantiũ sollemnia SS.] [Johan. 5. 44.]

C 10. Sane ut eam nobis sperare liceat, & ad tantam beatitudinem adspirare, summopere nobis desideranda sunt suffragia quoque Sanctorum: ut quod possibilitas nostra non obtinet, eorum nobis intercessione donetur. Miseremini mei, miseremini mei, saltem vos amici mei. Nostis ipsi periculum nostrum, nostis figmentum nostrum: nostis ignorantiam nostram, & dolos adversariorum: nostis eorum impetus, & nostram fragilitatem. Vobis enim loquor, qui in eadem tentatione fuistis; qui eosdem superastis conflictus, eosdem laqueos evasistis; qui didicistis ex his, quæ passi estis, compassionem. Confido equidem & de Angelis, quod nec ipsi suam visitare speciem dedignentur, maxime quia scriptum est: *Visitabis speciem tuam, & non peccabis.* D Ceterum etsi de eis mihi arbitror præsumendum ob spiritualis substantiæ & rationalis formæ similitudinem; ampliori tamen fiducia ad eos mihi reor utendum *, quos habere me noverim & in ipsa humanitate consortes, ut oporteat eos familiarius & specialius misereri ossi de ossibus suis, & carni de carne sua.

[3. Suffragia SS desideranda & speranda.] [Job 19. 21.] [Prima ratio nostræ fiduciæ.] [Job 5. 24.] [* al. vertendum.]

11. Denique transeuntes ex hoc mundo ad Patrem, sancta nobis pignora reliquerunt. Apud nos siquidem corpora eorum in pace sepulta sunt, quorum nomina vivent in sæculum, id est quorum numquam gloria sepelitur. Absit, absit à vobis, animæ sanctæ, Ægyptia illa crudelitas pincernæ Pharaonis, qui in gradum pristinum restitutus, statim oblitus est Jo- E seph sancti, qui in carcere tenebatur. Non enim erant unius capitis membra, nec aliqua pars fideli cum infideli, aut ulla societas Israëlitæ ad Ægyptium, non plus quàm luci ad tenebras. Interpretatur enim Ægyptus tenebræ, Israel vero videns Deum: atque ideo ubicumque Israël erat, lux erat. Non sic noster Jesus crucifixi secum Latronis potuit oblivisci: factum est utique quod promissum est: ipsa die qua compassus est, & conregnavit. Nos quoque si non sumus ipsius capitis membra, cujus & Sancti, unde eis tam sollemnibus hodie votis, & tanto gratulamur affectu? F Ceterum qui dixit, *Si glorificatur unum membrum, congaudent omnia membra*: hoc quoque nihilo minus ait, *quod si patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra.* Hæc igitur nostra & eorum cohærentia est, ut nos congratulemur eis, ipsi compatiantur nobis: nos devota meditatione regnemus in eis, ipsi in nobis, & pro nobis militent pia interventione. Nec est quod de eorum pia erga nos sollicitudine dubitemus, quando quidem non consummandi sine nobis, sicut supra meminimus, exspectant nos usque dum retribuatur nobis: ut videlicet in novissimo die magno festivitatis omnia simul in virum perfectum cum suo tam excelso capite membra concurrant, & laudetur

[Secunda.] [Gen. 40. 23.] [Tertia.] [1. Cor. 12. 26.] [Quarta.]

Tom. III. cum hereditate sua Jesus-Christus Dominus noster, qui est super omnia benedictus, & laudabilis, & gloriosus in sæcula, amen.

IN TRANSITU S. MALACHIÆ * EPISCOPI

21 Novemb. * Obiit anno 1148. Vitam ejus habes Tom. 2.

Sermo primus.

1. De cælo vobis hodie, dilectissimi, copiosa quædam est benedictio destinata: & fideliter eam non distribui, vobis quidem damnosum esset; mihi vero periculosum, cui nimirum hæc dispensatio videtur esse commissa. Timeo itaque damnum vestrum, timeo damnationem meam, si forte dicatur: *Parvuli petierunt panem, & non fuit qui porrigeret illis.* (Thren. 4. 4.) Scio enim quàm necessaria vobis sit e cælo veniens consolatio, quos constat illecebris carnalibus & oblectamentis sæcularibus viriliter abrenuntiasse. Nemo sane beneficii esse cælestis, & superno dubitet consilio diffinitum, ut episcopus Malachias hodie inter vos obdormiret, & desideratam inter vos haberet sepulturam. (Malachias Claram vallem venit.) Cum enim nec folium quidem arboris sine divino nutu cadat in terram; quis tam hebes, ut non evidenter in hujus beati viri adventu & transitu magnum prorsus consilium supernæ pietatis advertat? A finibus terræ, terram hic positurus advenit, alia quidem occasione festinans, quamvis ob specialem erga nos caritatem id plurimum desiderasse noscatur. Multa quidem in itinere ipso impedimenta sustinuit, nec transfretare permissus est, donec appropinquaret tempus consummationis ejus, & terminus qui non poterat præteriri. Quem quidem multis ad nos pervenientem laboribus, tamquam Angelum Dei pro reverentia sanctitatis suæ suscepimus: sed & nos ipse pro sua mansuetudine & humilitate altius radicata, longe supra quàm merebamur, devoto suscipiebat affectu. Paucos deinde apud nos dies fecit in incolumitate sua, dum socios præstolaretur, qui dispersi in Anglia fuerant, cum Regis illius vana suspicio Dei hominem impediret. Jamque omnibus ad eum collectis, ad Romanam, pro qua venerat, curiam parabat iter: cum subito infirmitate præventus, sensit protinus ad cæleste magis sese palatium evocari, Deo melius aliquid providente pro nobis, ne à nobis egressus alibi consummaretur.

2. (Mortis suæ præscius.) Nullum quidem in eo, non dico mortis, sed vel gravis ægritudinis signum medicis apparebat: ille tamen exhilaratus spiritu, aiebat omnimodis oportere, ut hoc anno Malachias ab hac vita egrederetur. Laboratum est econtra, & devotis precibus apud Deum, & quibuscumque potuimus modis: sed illius prævaluere merita, ut desiderium cordis ejus tribueretur ei, & non fraudaretur voluntate labiorum suorum. Sic enim pro votis omnia ei concurrêre, ut hunc maxime locum divina sibi inspirante clementia elegisset: & hunc quoque ex longo optaret sepulturæ habere diem, quo Fidelium omnium generalis memoria celebratur. (Sepultus in die Commemorat. Fidelium Animarum.) Sed & illud nostra hæc gaudia merito cumulavit, quod fratrum nostrorum ossibus [a], de priore cœmeterio huc asportandis & recondendis, eadem nobis dies auctore Deo fuisset electa. Quæ nimirum deportantibus nobis, & ex more psallentibus, idem vir sanctus plurimum sese illo cantu delectari dicebat: & non multo post ipse quoque secutus est, somno suavissimo & felicissimo soporatus. Agimus itaque gratias Deo super omnibus dispositionibus suis, quod indignos nos beatæ mortis ejus honorare præsentia, quod pauperes suos pretiosissimo corporis ejus locupletare thesauro, quod infirmos nos tanta Ecclesiæ suæ voluit fulcire columna. Alterum siquidem è duobus signum istud, quod nobis in bonum factum est, persuadet, quod aut placitus Deo sit locus, aut sibi placitum facere velit, ad quem tantæ sanctitatis virum à finibus terræ moriturum, sepeliendumque perduxit.

3. Ceterum populo illi affectuosius condolere, & ejus quæ tam miserabili Ecclesiæ dirum hoc vulnus non pepercit inferre, crudelitatem mortis vehementius abhorrere, beati hujus Patris caritas ipsa compellit. Dira profecto & inexorabilis mors, quæ tantam hominum multitudinem unius percussione mulctavit: cæca & improvida, quæ Malachiæ ligavit linguam, impedivit gressus, dissolvit manus, oculos clausit. Illos, inquam, devotos oculos, qui piissimis fletibus divinam peccatoribus reconciliare gratiam consuevere: illas mundissimas manus, quæ laboriosis & humilibus operibus exerceri semper amaverant, quæ Dominici corporis hostiam salutarem pro peccatoribus toties offerebant; & sine ira & disceptatione in oratione levabantur in cælum; quæ infirmis multa beneficia præstitisse, & signis variis effulsisse noscuntur: illos quoque speciosos gressus evangelizantis pacem, evangelizantis bona; illos pedes, qui toties fatigati sunt studio pietatis; vestigia illa, digna quæ semper devotis osculis premerentur: sancta denique labia illa sacerdotis, quæ custodiebant scientiam; os justi, quod sapientiam meditabatur: & linguam ejus, quæ judicium loquens, immo & misericordiam, tantis mederi solebat vulneribus animarum. Nec mirum, Fratres, iniquam mortem esse, quam generavit iniquitas: inconsideratam, quam noscitur seductio peperisse. Nihil, inquam, mirum, si ferit sine discretione, quæ venit ex prævaricatione: si sit crudelis & ignara, quæ ex antiqui serpentis fallacia, & mulieris insipientia prodiit. Quid tamen causamur, quod Malachiam ausa sit attentare, fidele equidem membrum Christi, quando & ipsum Malachiæ pariter & omnium electorum caput furibunda pervasit? Pervasit utique immunem, sed non immunis evasit. Impegit in vitam mors, & inclusit intra se vita mortem, & absorpta est mors à vita. Hamum sibi devorans, inde teneri cœpit, unde visa est tenuisse.

4. At fortasse quis dicat: Quomodo mors à capite superata videtur, quæ tanta adhuc libertate sævit in membra? Si mors mortua, quomodo Malachiam occidit? Si victa, quomodo adhuc prævalet universis; & non est homo qui vivat, & non videat mortem? Victa plane mors, opus diaboli, & peccati pœna: victum peccatum, causa mortis: victus & malignus ipse, & peccati auctor, & mortis. Nec modo victa sunt hæc, sed & judicata jam & damnata. Diffinita quidem, sed nondum promulgata sententia est. Denique jam diabolo ignis paratus, etsi nondum ille præcipitatus in ignem, modico adhuc tempore sinitur malignari. Tamquam malleus cælestis Opificis factus est, malleus universæ terræ: terit electos ad eorum utilitatem, reprobos conterit in eorum damnationem. Qualis ergo paterfamilias, tales & domestici ejus, peccatum scilicet & mors. Nam & peccatum, licet simul cum Christo cruci ipsius non dubitetur affixum, adhuc tamen interim non regnare quidem, sed habitare etiam in ipso, dum viveret, Apostolo permittebatur. Mentior si non ipse ait: *Jam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum.* Sic & mors ipsa minime quidem adhuc abesse cogitur, sed cogitur non obesse. Erit autem cum dicetur: *Ubi est mors victoria tua?* Et ipsa siquidem inimica novissima destruetur. Nunc vero moderante eo qui imperium habet vitæ & mortis, & mare ipsum certis littorum coercet metis, mors ipsa dilectis Domini somnus refrigerii est, Propheta attestante, qui ait: *Cum dederit dilectis suis somnum, ecce hereditas Domini.* Pessima quidem mors peccatorum, quorum & nativitas mala, & vita pejor: sed *pretiosa est mors sanctorum.* Pretiosa plane, tamquam finis laborum, tamquam victoriæ consummatio, tamquam vitæ janua, & perfectæ securitatis ingressus.

5. Congratulemur itaque, Fratres, congratulemur, ut dignum est, Patri nostro: quia & pium est defunctum plangere Malachiam, & pium magis Malachiæ congaudere viventi. Numquid non vivit? Et beate. Nimirum visus est oculis insipientium mori, ille,

a Visuntur hodie apud Claram-Vallem ossa primorum illorum Sanctorum monachorum in sacello subterraneo, ad pietatem sane tuo composita.

autem est in pace. Denique jam concivis Sanctorum & domesticus Dei, psallit pariter & gratias agit, dicens: *Transivimus per ignem & aquam, & eduxisti nos in refrigerium.* Transivit plane viriliter, & feliciter pertransivit. Verus Hebræus Pascha celebravit in spiritu, & nobis transiens loquebatur: Desiderio desideravi hoc Pascha manducare apud vos. Transivit per ignem & aquam, quem nec tristia frangere, nec detinere mollia potuerunt. Est enim deorsum nos locus, quem sibi totum vindicat ignis, adeo ut ne minimam quidem aquæ guttam de Lazari digito miser ille dives ibi habere potuerit. Est & sursum civitas Dei, quam lætificat fluminis impetus, voluptatis torrens, calix inebrians quampræclarus. In hoc sane medio boni & mali scientia continetur, & voluptatis & tribulationis hic capere est experimentum. Infelix Eva in has vicissitudines nos induxit. Hic plane dies & nox: nam in inferno tantum nox, & in cælo tantum dies. Beata proinde anima, quæ utrumque pertransit, nec voluptati inhærens, nec deficiens in tribulatione.

6. Breviter vobis unum aliquod ex multis hujus viri magnificis actibus arbitror referendum, in quo strenue satis & ignem, & aquam noscitur pertransisse. Magni illius Patricii Hiberniensium Apostoli sedem metropolitanam tyrannica sibi progenies, successionis ordine creans archiepiscopos, vindicabat, hereditate possidens sanctuarium Dei. Rogatus itaque à fidelibus Malachias noster, ut tantis sese malis opponeret; animam suam in manibus suis ponens, accessit intrepidus, suscepit archiepiscopatum, tradens sese discrimini manifesto, ut tanto crimini finem daret. Inter pericula rexit ecclesiam: post pericula sibi continuo successorem alterum canonice ordinavit. Ea siquidem conditione susceperat, ut postquam cessante persecutionis rabie alter secure posset institui, ad sedem propriam remeare permitteretur: ubi sine ecclesiasticis sæcularibusve redditibus in congregationibus religiosis, quas ipse extruxerat, degens inter eos tamquam unus eorum, usque ad hoc tempus vixit absque ulla proprietate. Sic Dei hominem examinavit, non exinanivit tribulationis incendium, (siquidem aurum erat:) sic nec illecebra tenuit aut resolvit: nec curiosus spectator in via substitit, propriæ peregrinationis oblitus.

7. Quis vestrum, Fratres, non vehementer ejus imitari cupiat sanctitatem, si id audeat vel sperare? Credo igitur libentius audituros, si dicere forte poterimus, quid sanctum fecerit Malachiam. Sed ne nostrum forsitan minus acceptabile testimonium videatur, Scripturam audite dicentem: *In fide & lenitate ipsius sanctum fecit illum.* Fide calcabat mundum, Johanne attestante, qui ait: *Hæc est victoria, quæ vincit mundum, fides nostra.* Nam in spiritu lenitatis dura quælibet & adversa æquo animo tolerabat. Hinc quidem post Christum fide calcabat maria, ne caperetur illecebris: inde in patientia sua possidebat animam suam, ne molestiis frangeretur. De his enim duobus habes in psalmo, casuros à latere tuo mille, & decem millia à dextris tuis: quod multo plures prosperitatis fallaciæ, quàm adversitatis flagella dejiciant. Nemo itaque nostrum, carissimi, plana mollioris viæ * superficie delectatus, iter illud marinum * sibi commodius arbitretur. Magnos hic campus montes habet, invisibiles quidem, sed eo ipso periculosiores. Laboriosior forte via videtur inter ardua collium, & aspera rupium: sed expertis longe securior & desiderabilior invenitur. Utrobique tamen laborem, utrobique periculum esse noverat, qui dicebat: *Per arma justitiæ à dextris, & à sinistris:* ut merito congratulemur eis, qui transierunt per ignem & aquam, & in refrigerium sunt educti. Refrigerium vultis audire? Utinam id vobis alius loqueretur! nam ego quod non gustavi, eructare non possum.

8. Videor tamen mihi hodie super hoc refrigerio Malachiam audire dicentem: *Convertere anima mea in requiem tuam, quia Dominus benefecit tibi; quia eripuit animam meam de morte, &c.* In quibus verbis quid intelligam, paucis audite: siquidem inclinata est jam dies, & longius quam speraveram sermo processit, quod invitus avellar à paterni dulcedine nominis, & Malachiam silere lingua formidans, finem facere vereatur. Mors animæ, Fratres mei, peccatum est. nisi forte excidit vobis quod in Propheta legistis: *Anima, quæ peccaverit, ipsa morietur.* Triplex proinde congratulatio est hominis, ab omni peccato, & labore, & periculo liberati. Ex hoc siquidem nec peccatum in eo habitare dicitur, nec pœnitentiæ luctus indicitur, nec ab ullo deinceps lapsu ei prædicitur esse cavendum. Posuit Elias pallium: non est quod timeat, non est quod tangi, nedum teneri ab adultera vereatur. Currum conscendit; non est jam trepidare ne cadat: suaviter scandit; non laborans volatu proprio, sed celeri in vehiculo sedens. Ad hoc nos refrigerium, dilectissimi, tota animi aviditate curramus in odore unguentorum hujus beati Patris nostri, qui nostrum hodie torporem in ferventissimum desiderium visus est excitasse. Curramus, inquam, post eum, crebrius illi clamantes, Trahe nos post te: & affectu cordis, & profectu conversationis devotas omnipotenti misericordiæ gratias referentes, quod indignis servulis suis, quibus propria desunt merita, aliena saltem voluit suffragia non deesse.

Tom. III. Ezech. 18. 4. Sanctorū triplex congratulatio.

DE S. MALACHIA EPISCOPO

Sermo secundus.

1. Liquet, dilectissimi, quod dum corpore retinemur, peregrinamur à Domino: ac per hoc luctum magis, quàm gaudium, miserandum nobis indicit exsilium & conscientia delictorum. Quia tamen apostolico ore gaudere cum gaudentibus admonemur, in omnem nos suscitari lætitiam, tempus & causa requirit. Nam si vere, quod Propheta sensit, exsultent justi in conspectu Dei, exsultat sine dubio Malachias, qui in diebus suis placuit Deo, & inventus est justus. In sanctitate & justitia coram ipso ministravit: placuit ministerium, placuit & minister. Quidni placuerit? Posuit sine sumptu Evangelium, replevit Evangelio patriam, suorum maxime feralem edomuit barbariem Hibernorum: levi jugo Christi in gladio spiritus exteras subdidit nationes, usque ad extrema terræ restituens hereditatem suam illi. O ministerium fructuosum! ô ministrum fidelem! Numquid non per ipsum Filio est paterna adimpleta promissio? Numquid non hunc olim intuebatur Pater, cum ad Filium loqueretur: *Dabo tibi gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ?* Quàm libens Salvator recipiebat quod emerat, & emerat pretio sanguinis sui, ignominia crucis, horrore passionis! Quàm libens de manibus Malachiæ, pro eo quod gratis ministraret! Ergo in ministro quidem gratum erat munus gratuitum, in ministerio autem placita conversio peccatorum. Grata, inquam, & placita in ministro simplicitas oculi, in ministerio autem salus populi.

2 Cor. 5. 6. Rom. 12. 15. Psal. 67. 3. Psal. 2. 8.

2. Quamquam etsi ministerii quidem minor efficientia sequeretur, nihilo minus tamen ad Malachiam & ad opera ejus ille merito respexisset, cui amica puritas, cui familiaris simplicitas: cujus justitiæ est de intentione pensare opus, & de oculi qualitate totius æstimare corporis statum. Nunc vero magna opera Domini, exquisita in omnes voluntates & studia Malachiæ: magna & multa, & bona valde, etsi pro bona castæ intentionis origine meliora. Quod opus pietatis præteriit Malachiam? Pauper sibi, sed dives pauperibus erat. Pater orphanorum, maritus viduarum, patronus exstitit oppressorum. Hilaris dator, petitor rarus, acceptor verecundus. Pacis reformandæ inter discordantes fuit illi cura maxima, & efficacia multa. Quis æque pius ad compatiendum, ad subveniendum promptus, ad corripiendum liber? Nam & zelans erat, nec deerat scientia, zeli ipsius moderatrix. Et quidem infirmus infirmis, sed nihilo minus potentibus potens, superbis resistebat, tyrannos verberabat, regum magister ac

Opera Deus ex intentione judicat. Scientia, zeli moderatrix.

principum. Ipse est, qui Regi orando visum & malignanti tulit, & humiliato restituit. Ipse est, qui pacis quam fecerat violatores, spiritui erroris traditos, frustratus est in malo quod facere cogitabant: ac denuo coëgit ad pacem, confusos quidem & stupefactos in eo quod sibi contigerat. Ipse enim est, cui adversus alios, pacti æque prævaricatores, rivus officiosissime adfuit, miro modo objectu sui evacuans molimina impiorum. Imbres non erant, non illuvies aquarum, non concursus nubium, non liquefactio nivium: cum subito factus est in fluvium magnum, qui rivulus erat: & rivus ibat, & intumescebat inundans, & negans omnino transitum volentibus malignari.

Rivulus excrevit subito in fluvium.

3. Quanta audivimus, & cognovimus ea de zelo viri, & ultione inimicorum, cum tamen esset suavis & mitis, & multæ misericordiæ omnibus necessitatem patientibus? Qui quasi unus omnium parens, vivebat omnibus: quasi gallina pullos suos, sic fovebat omnes, & in velamento alarum suarum protegebat. Non sexus, non ætas, non conditio discernebatur, aut persona: deerat nemini, expanso omnibus gremio pietatis. De quacumque tribulatione clamaretur ad eum, propriam reputabat. nisi quod in sua patiens, in aliena compatiens erat, plerumque & impatiens. Nonnumquam siquidem repletus zelo, pro aliis in alios movebatur, ut eripiens inopes, & reprimens fortes, consuleret proinde omnibus in salutem. Itaque irascebatur, sed ne* non irascendo peccaret, juxta illud de psalmo: *Irascimini, & nolite peccare.* Non ira illi, sed ipse animo dominabatur. Erat suimet potis. Sane victor sui, ira superari non poterat. IRA SIBI in manu ejus. Vocata veniebat, exiens, non erumpens: nutu non impetu ferebatur. NON ORSBATUR illa, sed utebatur. Magna illi tam in hoc, quàm in cunctis utriusque hominis sui motibus regendis, vel cohibendis, censuræ diligentia, & circumspectio multa. Non enim ita omnibus intendebat, ut se solum exponeret, solum curæ exciperet generali. Erat & sui sollicitus. Seipsum custodiebat. Ita denique totus suus, & totus omnium erat, ut nec caritas à custodia sui, nec proprietas ab utilitate communi eum impedire vel retardare in aliquo videretur. Si videres hominem mediis immersum turbis, & implicitum curis, diceres patriæ natum, non sibi. Si videres hominem solum, & secum habitantem, putares soli vivere Deo & sibi.

Gallinæ evangelicæ comparatur Malachias.

** al. ne irasc. Psal. 4. 5. Ira ut usus sit S. Malachias.*

Intentus sibi & aliis quomodo.

4. Sine turbatione versabatur in turbis: sine otio tempus, qood otio dederat, transigebat. Quomodo otiosus, quando exercebatur in justificationibus Domini? Nam etsi habebat tempus liberum à necessitatibus plebium, non tamen à sanctis meditationibus feriatum, non orandi studio, non ipso otio contemplandi. Sermo illi in tempore otii aut serius, aut nullus. Aspectus ejus aut officiosus, aut demissus, & cohibitus intra se. Nempe (quod non mediocri laudi inter sapientes ducitur) oculus ejus in capite ejus, nusquam avolans, nisi cum virtuti paruisset. Risus aut indicans caritatis, aut provocans: rarus tamen & ipse. Equidem interdum eductus, excussus numquam: qui ita nuntiaret cordis lætitiam, ut ori gratiam non minueret, sed augeret. Tam modestus, ut levitatis non posset esse suspectus: tantillus tamen, ut hilarem vultum ab omni tristitiæ nævo vel nubilo vindicare sufficeret. O munus perfectum! ô holocaustum pingue! ô obsequium gratum mente & manu! Quàm bonus odor Deo in orationibus otiosi! quàm bonus hominibus in sudoribus occupati!

In turbis & otio qualis.

Eccl. 2. 14. Risus ejus, qualis.

5. Pro hujusmodi ergo dilectus à Deo & hominibus, non immerito hodie Malachias in consortium Angelorum recipitur, re adeptus, quod nomine dicebatur. Et quidem ante Angelus erat non minus puritate, quàm nomine: sed nunc felicius gloriosi in eo interpretatio nominis adimpletur, quando pari cum Angelis gloria & felicitate lætatur. Congratulemur itaque, Fratres, congratulemur, ut dignum est, Patri nostro: quia & pium est, defunctum plangere Malachiam; & pium magis, Malachiæ congaudere viventi. Numquid non vivit? Et beate. Nimirum visus est oculis insipientium mori: ille autem est in pace. Denique jam concivis Sanctorum & domesticus Dei, psallit pariter, & agit gratias, dicens: *Transivimus per ignem & aquam, & induxisti nos in refrigerium.* Transivit plane viriliter, & feliciter pertransivit. Verus Hebræus pascha celebravit in spiritu, & nobis transiens loquebatur: Desiderio desideravi hoc pascha manducare apud vos. Transivit per ignem & aquam, quem nec tristia frangere, nec detinere mollia potuerunt. Lætemur, quod Angelus noster ascendit ad cives suos, pro filiis captivitatis legatione fungens, corda nobis concilians beatorum, vota illis intimans miserorum. Lætemur, inquam, & exsultemus, quia cælestis illa curia ex nobis habet, cui sit cura nostri, qui suis nos protegat meritis, quos informavit exemplis, miraculis confirmavit.

Sancti statim à morte in consortium Angelorum recipiuntur.

Psal. 65. 12.

6. Sanctus Pontifex, qui in spiritu humilitatis hostias pacificas cælis frequenter invexerat, hodie per semetipsum introivit ad altare Dei, ipse hostia & sacerdos. Migrante sacerdote, sacrificii ritus in melius mutatus est; fons lacrymarum siccatus est, holocaustum omne conditur in lætitia & exsultatione. Benedictus Dominus Deus Malachiæ, qui tanti Pontificis ministerio visitavit plebem suam, & nunc assumpto eo in sanctam civitatem, tantæ recordatione suavitatis nostram non desinit consolari captivitatem. Exsultet in Domino spiritus Malachiæ, quod levatus pondere corporeæ molis, nulla jam feculenta vel terrena materia prægravatur, quominus tota alacritate ac vivacitate corpoream omnem & incorpoream transiens creaturam, pergat totus in Deum, & adhærens illi, unus sit cum eo spiritus in æternum.

7. Domum istam decet sanctitudo, in qua tantæ frequentatur memoria sanctitatis. Sancte Malachia, serva eam in sanctitate & justitia, misertus nostri, qui inter tot & tantas miserias memoriam abundantiæ suavitatis tuæ eructamus. Magna est super te divinæ dispensatio pietatis, qui te parvum fecit in oculis tuis, magnum in suis: qui magna fecit per te, salvans patriam tuam; magna fecit tibi, introducens te in gloriam suam. Festivitas tua, quæ merito tuis virtutibus votiva impenditur, tuis nobis efficiatur meritis & precibus salutaris. Gloria sanctitatis tuæ, quæ à nobis frequentatur, continuatur ab Angelis, sic erit nobis digne jucunda, si fuerit & fructuosa. Liceat nobis aliquas, te migrante, retinere reliquias de fructibus spiritus, quibus onustus ascendis, qui in tuo hodie tam delicioso convivio congregamur.

8. Esto nobis, quæsumus, Malachia sancte, alter Moyses, vel alter Elias, impertiens & tu de spiritu tuo nobis: ipsorum siquidem in spiritu & virtute venisti. Vita tua, lex vitæ & disciplinæ: mors tua, mortis portus, & porta vitæ: memoria tua, dulcedo suavitatis & gratiæ: præsentia tua, corona gloriæ in manu Domini Dei tui. O oliva fructifera in domo Dei! ô oleum lætitiæ ungens & lucens, fovens beneficiis, coruscans miraculis! fac nos ejus, qua frueris, lucis suavitatisque participes. O odoriferum lilium, in æternum ante Dominum germinans, & florens, & spargens ubique vivificum suavitatis odorem: cujus apud nos memoria in benedictione est, apud superos præsentia in honore! da canentibus te tantæ plenitudinis participio non fraudari. O luminare magnum, & lux in tenebris lucens, signorum radiis & meritorum illuminans carcerem, lætificans civitatem! fuga de cordibus nostris, virtutum splendoribus tenebras vitiorum. O stella matutina, eo ceteris clarior, quo diei* vicinior, similior Soli! dignare præire nobis, ut & nos in lumine ambulemus, quasi filii lucis, & non filii tenebrarum. O aurora diescens super terram, sed superiores cæli plagas lux meridiana perlustrans! recipe nos in consortio luminis, quo illuminatus & late foris luces, & intus suaviter ardes, præstante Domino nostro Jesu-Christo, qui cum Pa-

tre & Spiritu-sancto regnat Deus per omnia sæcula sæculorum, amen.

IN FESTO S. MARTINI EPISCOPI,

Sermo.

De exemplis obedientiæ.

1. PUto sermonem à nobis expetit tam vester iste conventus, quàm adventus harum honorabilium personarum, quas de longinquo gratulamur adesse. Sane audirem eos ipse libentius: sed quoniam eligunt, immo & exigunt magis ut loquar, mihi si non licet audire eos, eis necesse est obaudire. Et quidem vivus est nobis sermo tam multa mansuetudo eorum, qua videlicet meritis sanctiores, dignitate superiores, sapientia locupletiores, non modo ad visitandos, sed etiam ad audiendos nos dignati sunt declinare. Efficax eruditio, & omni digna acceptione doctrina. Siquidem non verbo & lingua, sed opere & veritate nos admonent imitatores suos esse, sicut ipsi sunt Christi; & discere quod ab ipso utique didicerunt, mites esse, & humiles corde. Sic Maria Elizabeth petiit, conjugatam virgo, ancillam domina; Præcursoris matrem, Judicis mater; Dei genitrix, servuli genitricem. Sic postmodum Jesus etiam ipse Johannem adiit, & adiit baptizandus, utpote quem decebat implere omnem justitiam. Vos quoque, reverendi Patres, * deteriorem vobis non facitis partem vestram: ad audiendum quippe quàm ad loquendum velociores, etiam inter ipsos, qui vestro magis eguerant documento. Nam nos quidem, quia omnem non possumus implere justitiam, vel nonnullam vobis exhibere curamus, justum esse non ignorantes inferiorem superioribus obedire.

2. Sed unde loquemur? *Qui de terra est, de terra loquitur*, ait vox illa clamantis. De terra ergo loquamur, quia de terra subsistimus, & in terra. Audite quique terrigenæ & filii hominum: vobis dicimus, & de vobis. In terra orimur, in terra moramur, in terra morimur, revertentes in eam unde sumus assumpti. Hic nobis angustus introitus, mora brevis, sola mors certa. Cogitur totus Adam judicium portare quod meruit. Dilatatus est vehementer, multiplicatus est, & replevit terram. Attamen velit, nolit, quantumcumque recalcitret, universus adhuc fert sententiam quam excepit. *Terra*, inquit, *es, & in terram ibis.* Gravis equidem sententia, sed non sine grandis misericordiæ temperamento. Dura admodum, sed si merita penses, indulgentiæ plena. Siquidem non minus juste peccanti diceretur: Terra es, sed ex hoc sub terram ibis. Justus foret etiam tunc justus Dominus, & laudabilis nimis. Dignus plane qui laudaretur, sed non ego idoneus qui laudarem. Alioquin tunc quoque nihilo minus vere dicerem, si tamen dicere possem: *Justus es, Domine, & rectum judicium tuum.* At non infernus confitebitur tibi, neque mors laudabit te: sed nos qui vivimus, benedicimus Domino. Pepercisti ergo creaturæ tuæ, pepercisti gloriæ nominis tui, ut descendentem de Jerusalem, minime tamen usque in Jericho patereris abduci. Semivivus adhuc relictus in via semilaudare possum: ubi totus vixero, ibi totus erumpam in laudem, & dicent omnia ossa mea: Domine, quis similis tibi? Propter hoc nempe cum iratus fuisses, misericordiæ meministi, non damnans hominem in loco perditionis, sed in loco afflictionis humilians. Quid causaris homo? quid sententiam quereris duriorem? Terræ addictus es, factus è terra, ut ipsa tibi sit patria, quæ materia fuit.

3. Sed audire, inquies, velim; quia spiritus es, & ad spiritum ibis. Siquidem etiam spiritus sum, quod ad animam pertinet; nec portionem hanc mei dubitaverim potiorem. Audivi sane ab Apostolo, quia *Dominus spiritus est*, & ab ipso Domino, quia *spiritus est Deus*. Nec modo spiritus, sed & spirituum pater. Utquid ergo tenet me mater carnis, quia caro ex parte; spirituum Pater non recipit, cum ex parte sim spiritus? Scio, scio, agit hoc non tam substantia ipsa, quàm culpa. Sicut enim peccatores spiritus inter cælum & terram ventosum hoc medium tenent, unde & potestates hujus aëris nominantur: sic peccata nostra inter nos & Deum separant, inter creatorem patremque spirituum, & spiritualem utique creaturam. Traxit animam corpus in regionem suam, & ecce prævalens opprimit peregrinam. Factum est nempe talentum plumbi, non aliunde tamen, nisi quia sedet iniquitas super illud. Corpus enim aggravat animam, sed utique quod corrumpitur: corrumpitur autem; immo etiam, Apostolo teste, mortuum est propter peccatum. Itaque licet quodammodo cælum sit homo, cælestibus sine dubio spiritibus similis, substantia simul & forma; substantia quidem quoniam spiritualis, forma vero quia rationalis est: minime tamen jam levare eum duo ista sufficiunt, ut mereatur audire, quia cælum es, & in cælum ibis. Frustra glorietur de libertate arbitrii, quæ in mente est: captivos ducitur in legem peccati, quæ in carne est. Nam etsi forsitan videretur duplex funiculus posse alteri æque duplici prævalere, ut videlicet quem sibi terra gemino quodam jure tamquam patria pariter & materia vindicat, ob geminam nihilo minus, quæ prædicta est, substantiæ scilicet & formæ similitudinem, cælum quoque recipiat ut cælestem: sed jam triplicatus inferior ille & deorsum trahens peccato equidem accedente funiculus, nisi illinc quoque occurrerit gratia, non rumpetur. Sane ubi illa adfuerit, haud dubium quin solvatur facile gravis iste quo trahimur, immo quem trahimus, funiculus iniquitatis. Hæc enim inter nos & Deum non separans intervenit, sed reparans & conjungens.

4. Itaque ibo mihi ad montem gratiæ, & colles miserationum, quarum thesauros omnes repositos audio penes Christum. Ibo ad eum qui est plenus gratiæ & veritatis, si forte accipiam aliquid de plenitudine illa, immo si forte accipiar in plenitudinem illam: ut cum ceteris aliquando membris occurram in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Nemo quippe ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo. Fidelissimus plane & benignissimus Mediator, qui quidem non discrevit, sed fecit utraque unum, medium parietem maceriæ solvens, donans nobis omnia delicta, delens quod adversum nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, & ipsum tulit de medio, affigens illud cruci: exspolians principatus & potestates, traduxit confidenter, palam triumphans illos, pacificansque per sanguinem suum quæ sunt in cælo, & quæ super terram. Propter hanc nempe salutem, quam in medio terræ erat operaturus, non confestim sub terra posuit hominem, sicut peccando meruerat; sed in terra. Siquidem respirandum est nobis, & nullatenus desperandum, donec in terra adhuc interim constituti, & suspicere cælum possumus, & suscipere data optima & dona perfecta desursum à Patre luminum, à patre spirituum, à patre misericordiarum. Nam & propterea rectum fecit hominem, etiam corpore ipso, & os homini sublime dedit, cum prona utique spectent animantia cetera terram: ut attollens ad sidera vultus illo suspiret, ubi tam beatam & perennem conspicit mansionem.

5. Nonne enim pie & fideliter intuentibus nobis vehementissimum quoddam incentivum amoris, & provocatio flagrantissimi desiderii est visio ipsa tam lucidissimæ regionis? Non sunt stellæ cæli similes glebis terræ. Inter splendorem solis, & caliginem soli hujus, non parva distantia est. Forte tamen hic quoque nonnulla, sed in suo genere pulcra videntur: & hæc ipsa undique mixta non pulcris, ut aurum in luto, gemma in sterquilinio, lilium inter spinas. Tota pulcra es, patria mea, & macula non est in te: tota pulcra es, absque eo quod intrinsecus latet. Quid illud? Nempe illi beati angelici spiritus, & animæ ipsæ Sanctorum, quæ jam ingredi meruerunt in locum tabernaculi admirabilis usque ad domum Dei. Sicut enim

Tom. III.

Ephes. 2. 14.

Sap. 9. 15. Rom. 8. 10. In homine cælestis portio cur non prædominetur terrenæ.

Gratia hic quàm necessaria.

Johan. 3. 13.

Coloss. 2. 14.

Deus hominem peccantem cur non illico deleverit.

Homo rectus corpore, cur.

Cæli & terræ discrimen.

Tom. III.

sunt corpora terrestria, sunt & corpora cælestia; longe vero alia est cælestium gloria, quàm terrestrium: sic sunt cælestes spiritus & terrestres, nec minor sane distantia inter eos. Angeli, Archangeli, Virtutes, Principatus, Potestates, Dominationes, Throni, Cherubin atque Seraphin. Bene nomina novi. Forte hoc totum est. Quid enim amplius capiam terrigena de cælestibus, carnalis homo de spiritualibus & divinis? Verumtamen etsi ignoro quid lateat in his tantis appellationibus, illud equidem certissime novi, quod magnum & mirabile aliquid sub hac tanta verborum majestate clausum sit & signatum. Non sine causa cælum hoc dicitur: plane eximium nescio quid celatur in eo. Celatur, inquam, sed tamen non negatur fidei usquequaque. Videre enim nobis datur in terra ipsam exteriorem cæli pulcritudinem, non adire: internam quoque gloriam secretorum ejus, etsi non comprehendere, conceditur vel audire. Videmus patriam, sed à longe salutamus: odoramur illas delicias, non gustamus.

Ordines Angelorum, & eorum nomina mysteriis plena.

6. Enimvero non sine causa Unigenitus, qui est in sinu Patris, ipse nobis in regione hac umbræ mortis, quam inhabitamus, cælestium gloriam spirituum sane per fidem enarrat, corporum vero per speciem manifestat. *Audi*, inquit, *filia*, *& vide*. Et factum est. Quorsum ista? *Inclina*, ait, *aurem tuam*, *& obliviscere populum tuum*, *& domum patris tui*. Vult nos ponere contumaciam, discere obedientiam, apprehendere disciplinam. Vult etiam nos oblivisci posteriora, despicere inferiora, terrenos mores & vitia * genuina deserere, cælestia sapere, superna quærere, anterioribus inhiare. Vult & illum tantum decorem domus suæ ingenuam concupiscere creaturam, quo scilicet in eamdem imaginem transformetur de claritate in claritatem, tamquam à Domini spiritu; ac proinde concupiscat etiam rex decorem illius, utique spiritualem. Sed in quo visus ille, inquies, vel auditus inclinare me aurem, & obaudire monet? Nam quod desiderium pariat, manifestum est.

Psal. 44. 11.

* al. vitiata germina.

7. Sane ergo considera universam hanc cælestium gloriam corporum incessanter legibus obtemperare divinis, nec umquam sibi positas in tam continuis motibus metas excedere temporum, aut locorum terminos transgredi constitutos. Sed & ipsos spiritus tam sublimes audi omnes administratorios esse, & in ministerium mitti dignantissimum, ut ne indignum dicam: minime tamen puto reperies in Scripturis aliquando quemquam illorum vel contradixisse mittenti, vel erga ipsos tam inferiores se, propter quos in ministerium mittebantur, saltem tenuiter fuisse commotum. Exempla sunt obedientiæ, si diligenter attendas, eo sane acceptabiliora, quo in materia digniori. Sed novi quid ad ista submurmuret sensus hominis, & cogitatio prona semper ad malum. Quid tu mihi, inquit, elementorum proponis obedientiam supernorum? Quasi vero aut sensus ullus in eis, aut ulla vigeat deliberatio rationis, & non potius agi ipsa, quam agere videantur. Quid vero vel ipsorum Angelorum obedientiam sic commendas? Sentiunt quidem Angeli, sed delectabilia sola; obedientes equidem Creatori, sed tam felici quàm facili voluntate. Quidni obediant? Semper enim vident faciem Patris, quem videre perfecta beatitudo, æterna gloria, summa voluptas est.

Obedientiam commendat ab exemplis cælorum, Angelorum.

8. Produc nobis, Domine, Patriarchas & Prophetas, viros obedientes præceptis tuis, obedientes ex voluntate, obedientes contra propriam voluntatem. Factum est. Exhibetur nobis (ut ceteros brevitatis causa prætercam) exhibetur, inquam, nobis Abraham ad præceptum Domini exiens de terra sua, ejiciens ancillam & filium ejus, etiam carissimum filium Isaac immolare paratus. Quid hic humana astutia poterit cavillari? Forte respondeat, quoniam multifarie, multisque modis apparens ei Deus, suscipiebatur hospitio, participabat convivio, animabat alloquio, instruebat consilio, donabat filiis, illustrabat victoriis, divitiis cumulabat. Quid dices, cum venerit Christus factus obediens Patri usque ad mortem, mortem autem crucis? Multum, inquit, per omnem modum. Quando enim Unigenitum Dei Patris, Dei virtutem, & Dei sapientiam Christum, quando præsumerem æmulari? Oblatus est quia ipse voluit, quando & quantum voluit passus est, utpote verus quidem homo, sed verus nihilo minus Deus. Immo vero ne ipsam apostolicam obedientiam afferas velim; quos nimirum juxta propheticam promissionem oculis suis vidisse constat Præceptorem suum, & auribus suis vocem audisse monentis. Unde & unus eorum expressius scribens ait: *Quod audivimus, quod vidimus oculis nostris, quod perspeximus, & manus nostræ tractaverunt de Verbo vitæ.* Quidni relinquerent omnia? quidni ad omnia sequerentur tantæ præsentiam majestatis? Quid ego non facerem, si mihi eadem copia præstaretur? Sed non fecit taliter omni nationi, non præeunti utique, non sequenti. Siquidem ut multi reges optaverunt videre, & non viderunt; sic nihilo minus venerunt jam dies, quando desideremus videre diem unum Filii hominis, nec tamen mereamur.

Abrahami.

9. Opportune ergo jam Martinus ad medium veniat, ut de medio fiat occasio peccatorum. Hodie enim ille per omnia similis nobis, plane & sensibilis, & passibilis; sed & longe post illa patriarchalium, & propheticarum tempora visionum, & homo purus, nihil de natura divinitatis habens, credens autem in eum quem non vidit; plenus fructu obedientiæ, & virtutum locuples, solum deseruit, polum subiit, terræ commendans quod habebat è terra; spiritum dirigens ad Patrem spirituum, cui fideliter in adoptionis spiritu deservivit. Non fuit cæleste corpus, sed nec spiritus quidem cælestis: rationale animal, etiam & mortale, terrigena, filius hominis. In terra natus est, in terra educatus, in terra exercitatus & probatus, in terra etiam consummatus. Nec vero Patriarcha erat, aut unus ex Prophetis, de quibus sane in Evangelio Veritas ait: *Quia Lex & Prophetæ usque ad Johannem.* Multo magis non erat ipse Christus, sed erat tamen Christus in ipso, haud aliter utique quàm per fidem.

10. Enimvero juxta hunc modum etiam modo prope est verbum in corde tuo & in ore tuo, tantum si recto quæsieris corde. Nempe Apostolo interpretante verbum fidei istud est, de quo Moyses ait. Unde & alibi idem Apostolus: *Jesus-Christus*, inquit, *heri*, *& hodie*, *& in æternum*. Hesternum quidem ab initio sæculi usque ad ascensionem Dominicam; hodiernum vero diem exinde usque ad sæculi consummationem; porro in æternum intellige post communem omnium resurrectionem. Nulli horum deest Christus, nulli deest Jesus; nulli deest unctio, nulli salus. Patriarchis & Prophetis in visione exhibitus est, Apostolis in humanitate, Martino in fide, Angelis jam in specie. Quam sane speciem & electis omnibus ostensurum sese promisit, non quidem hodie, sed in æternum. Denique jam transierat heri, jam istud nostrum illuxerat hodiernum, cum Apostoli loquerentur: *Etsi cognovimus Christum secundum carnem, sed nunc jam non novimus.* Videtur tamen etiam in hoc mane de carnibus Agni nonnihil esse servatum: sed quod residuum est, utique jam datur igni: quod videlicet usque hodie eadem caro nobis, sed spiritualiter utique, non carnaliter exhibeatur.

11. Neque enim est quod causemur nostro huic negatam tempori, sive eam quæ ad Patres veteris Testamenti facta est, apparitionem; sive eam, quæ Apostolis exhibita est, præsentiam carnis ejus. Siquidem fideliter considerantibus neutram deesse liquebit. Adest enim nobis etiam nunc carnis ipsius VERA SUBSTANTIA, haud dubium sane quin in Sacramento. Adsunt revelationes, sed in spiritu & virtute: ut tempori gratiæ, quod nunc est, nihil in ulla gratia deesse probetur. Denique nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus diligentibus se, nobis tamen revelavit per Spiritum suum.

suum. Nec mireris, quod carnales eis manifestationes exhibuit, qui carnalem ejus præstolabantur adventum. Nobis enim tanto efficacior gratia & revelatio dignior necessaria est, quanto nimirum excellentiora constat esse quæ exspectamus.

12. Itaque (ut supra diximus) Martinus iste Christus non fuit, sed tamen Christum habuit: non quomodo Angeli in præsentia majestatis; non quomodo Apostoli in visione humanitatis; non quomodo olim locutus est in visione sanctis suis: sed quomodo eum etiam nunc habet Ecclesia, in fide & sacramentis. Non erat ille lux, sed lucerna plane ardens & lucens, de Johanne dictum est. Sed si illum protulero, puto diceris: Maximus hominum est, plusquam Propheta est, etiam Angelus est Dei Patris, sicut ipse testatur: *Ecce mitto Angelum meum, &c.* Et Martinus lucerna erat ardens & lucens: eum saltem non pigeat imitari; sed imitari in eo quod est imitabile, non autem quod mirabile exhibetur. Ad mensam divitis sedes hodie: diligenter considera quæ tibi apponuntur. Discerne inter cibos, & vasa ciborum. Illos enim juberis tollere, sed non illa. Dives est iste Martinus, dives in meritis, dives in miraculis, dives in virtutibus, dives in signis. Diligenter ergo considera quæ apponuntur tibi, quænam videlicet ad admirationem, quæ vero ad imitationem. Aut certe quia sequitur in Scriptura illa, *quoniam talia oportet te præparare:* diligenter considera quid apponitur, & in quo. Suscitavit Martinus tres mortuos, quot nimirum Salvatorem legerat suscitasse. Reddidit visum cæcis, surdis auditum, mutis loquelam, claudis gressum, aridis sospitatem. Evasit divina virtute pericula, proprii corporis obice flammas repulit, immanem sacrilegæ machinæ molem columna parili è cælo descendente prostravit, leprosum mundavit osculo, curavit oleo paralyticum, dæmones vicit, Angelos vidit, futura prævidit.

13. Verum hæc quidem, ceteraque ejusmodi altissima quæ fecit magnalia, quidni mirifica quædam vasa dixerim divitis hujus, auro gravia, gemmis micantia, pariterque materia & opere pretiosa? Noli in his saporem quærere, sed mirare splendorem. Luceat in hujusmodi lucerna nostra, ut in lumine ejus videamus lumen, quod quidem purum, prout in se est, necdum prævales intueri. Non enim est iste lux, sed ut testimonium perhibeat de lumine; & appareat tibi interim gloriosus Deus in Sancto suo, dum non potes ad gloriam ejus, sicut est in seipso. Ceterum ne putaveris ornatas quidem Martini lampades, sed vacuas inveniri: non est fatua virgo, habet in vasis oleum. Habet vinum in phialis, habet intra paropsides istas ciborum copiam, delicias unque spirituales: ut non modo videant & mirentur, sed edant pauperes, & saturentur; atque in illis quidem Dominum laudent, porro in his vivant corda eorum. Alioquin quomodo mortui laudabunt te, Domine? Ut ergo sit jucunda decoraque laudatio in admiratione, etiam vivant ex imitatione; & ut avidius sumant delicias, ipsas quoque divitias curiosius contemplentur. Sic nimirum inter splendorem & fervorem lucernæ hujus vicariis quibusdam affectibus discurrendum, ut nobis alter ex altero commendetur, & ex mutua collatione uterque complacitior fiat. Siquidem humilis fuit & spiritu pauper iste Martinus; sicut evidentissime probat effectus ipse divinæ gratiæ, quam profecto tam multam nisi multum humili non dedisset.

14. Ut tamen pauca virtutum ejus indicia promam, pauperem illum spiritu beatus novit Hilarius, cum imponere ei diaconatus officium tentans, nec prævalens, quod indignum sese vociferaretur; exorcistam eum esse præcepit: in quo quidam locus injuriæ videretur, sciens nimirum, quod humiliorem ordinationem minime repudiaret. Pauper fuit, veste sordidus, crine incultus, facie despicabilis: quæ quidem licet in electione ejus à quibusdam malevolis objecta fuissent, in ipso tamen episcopatu, sicut scriptum est*, penitus non mutavit. Denique quia vere pauper fuit spiritu Martinus, pauper & modicus meruit nominari. Audi vero mansuetudinem ejus, suo illo Sulpitio sic scribente. Tantam adversus omnes injurias patientiam assumpserat, ut cum esset summus Sacerdos, impune etiam ab infimis clericis læderetur: nec propter id eos aut loco umquam amoverit, aut à sua, quantum in ipso fuit, caritate repulerit. quod quidem in Briccio manifeste probatum, omnes vos arbitror meminisse. Eum nempe ex omnibus sibi successorem elegit, & de tanta post futura adversitate præmonuit: postremo in fide & lenitate ipsius sanctum fecit illum, ad cujus os aures suæ fuerant, cum responderet homini, qui de eo sciscitabatur: Si illum delirum quæris, prospice eminus; ecce cælum solito sicut amens respicit. Crebro siquidem homo Dei, utpote terram despiciens, cælum suspiciebat. Nempe sciebat ad hoc sese (ut supra meminimus) rectam & in ipso corpore accepisse staturam. Sciebat illic esse thesaurum suum, sciebat illic sedere in Patris dextera Christum suum, sciebat numquam sese, donec illuc perveniret, quod desiderabat, assecuturum. Unde & hoc ipsum, quod delirus vocabatur in terra, merito non attendit, cujus nimirum conversatio esset in cælis, cujus oculi in capite suo. Sane illuc etiam lacrymæ ejus à maxilla ascendere consueverant, quibus sic abundabat, ut soleret pro illorum quoque, qui obtrectatores sui videbantur, flere peccatis.

15. Sane quantum justitiam esurierit, tum in ceteris ejus actibus, tum specialiter in idololatriæ persecutione probatum est, in templorum destructione, in statuarum dejectione, in succisione lucorum. Ubi se quoque aliquando non est veritus dare discrimini, ut occasio tanti criminis de medio tolleretur. Nam misericordem eum in paupere se expertem Salvator ipse apud Angelos gloriabatur, datam sibi medietatem vestis ostentans. Utinam nobis etiam miseris apud summum Judicem, in cujus admirabile tabernaculum introivit, misericordiam illam exhibere dignetur; qui & illos olim morti destinatos, & tormentis variis deputatos eripuit, pro quibus ante terreni judicis januam nocte media scribitur jacuisse. Quomodo enim non audiet eum nunc, qui tunc quoque fecit audiri? Porro munditiam cordis ejus illud vel maxime indicat, quod non est confusus inimico loquens in porta. Nihil in me funeste reperies, Abrahæ me sinus recipiet. Nam in opere pacificorum feliciter pace consummans labores suos, licet dierum suorum finem non ignoraret, clericos tamen adiit dissidentes, inter quos reformata pace, in pace ipse quievit.

16. Ceterum persecutiones, quas sustinuit propter justitiam, longum est numerare, quomodo apud Julianum Augustum in civitate Wangionum* intrepidus, immo & illato terrore constantior, custodiæ mancipatus est, ut inermis postero die barbaris opponeretur: quomodo circa Alpes sub securi, quam in verticem ejus latro vibrabat, securissimus fuit: quomodo illum Mediolani Auxentius Arianus graviter infestatus, multisque appetitum injuriis, tandem de civitate exturbavit: quomodo & alibi prius adversus sacerdotum perfidiam acerrime pugnans, suppliciis fuit affectus, publice virgis cæsus, inde quoque exire compulsus est: quomodo item in cujusdam fani eversione, cum gentilis eum stricto gladio peteret, nudam cervicem præbuit percussuro, donec ille extollens ad ictum dexteram, cecidit resupinus: quomodo alter eum cultro ferire voluit, sed ferrum de manibus ejus elapsum, repente disparuit. Pro quibus omnibus dubium non est multipliciter coronari eum, qui quidem etsi non semel effectu consummatæ passionis, sed toties martyr fuit affectu devotissimæ voluntatis. Comedite jam amici, & bibite, & inebriamini carissimi. Sic enim vivitur, & in talibus vita spiritus vestri. Nisi forte beatos prædicat sermo divinus, qui mor-

Tom III.
* Sulpic. de vita Mart. cap. 7
Mansuetudo ejus
Sulpic. Dial. 3 cap. 20.
Injuriarum oblivio, & benevolentia erga Briccium
Zelus & sitis justitiæ.
Caritas & misericordia erga proximos.
Munditia & studium concordiæ.
Patientia persecutionum.
* Vormat.
Sanctos non faciunt miracula sed virtutes.

 tuos suscitant, cæcos illuminant, morbidos sanant, leprosos mundant, paralyticos curant, dæmonibus imperant, futura prænunitant, miraculis coruscant; & non magis pauperes spiritu, mites, lugentes, esurientes & sitientes justitiam, misericordes, mundicordes, pacificos, persecutionem propter justitiam sustinentes.

S. Martini mira obedientia & resignatio.

17. Ignoscite mihi, Fratres: exemplum obedientiæ paulo minus præterivi, quod quidem vel solum juxta propositum ordinem in Martino quoque nobis convenit exhiberi. Sane moram facimus, sed, ut arbitror, bonum est nos hic esse: tardius enim hodie venimus ad Martinum. Domine, inquit *, si adhuc populo tuo sum necessarius, non recuso laborem, fiat voluntas tua. O vere sanctissimam animam! ô inæstimabilem caritatem! ô obedientiam singularem! Bonum certamen certasti, cursum consummasti, fidem servasti; de reliquo superest tibi corona justitiæ, quam reddet tibi Dominus hodie justus judex; & adhuc dicis: Non recuso laborem, fiat voluntas tua! Obtulisti plane Isaac, unicum illum quem diligis, quod in te est, jugulasti: immolasti singulare gaudium tuum pia devotione, paratus redire iterum in pericula, innovare certamina, denuo subire laborem, sustinere tribulationem, prolongare tentationem, deinde differri adhuc ab illa tanta felicitate, & dio desiderata societate Spirituum beatorum, atque in hujus mortalitatis ærumnas ab ipso introitu gloriæ revocari; postremo (quod maximum est) à Christo tuo peregrinari diutius, si modo ipse voluisset. Nec sane dubium, quin ampliorem gratiam mereatur, qui paratum se exhibeat etiam ante mandatum, quàm qui obedire satagit post mandatum. Magna quidem obedientia vestra, Angeli sancti: sed, quod dicere audeam pace vestra, nescio an inveniatur in vobis quisquam paratus in tale aliquando ministerium mitti, in quo necesse habeat non videre faciem Patris. Magnum est, Petre, quod Dominum secuturus, omnia reliquisti: sed audivi te in monte dicentem, ubi transfiguratus est coram vobis: *Domine, bonum est nos hic esse; faciamus hic tria tabernacula.* Non est hoc, Si adhuc populo tuo sum necessarius, non recuso laborem. Paratum cor tuum Martine, paratum cor tuum, sive manere in corpore, sive dissolvi & esse cum Christo.

** Sulpic. epist. 3. ad Bassul.*

Matth. 17. 4.

18. Et magna quidem in horrenda morte securitas; magna in visione Christi desideranda, & tam ferventer ac singulariter desideranda perfectio reperitur: sed id quidem longe amplius per omnem modum, quod qui mori non metuis, immo qui tanto desiderio præsentiam Domini concupiscis, vivere quoque non renuis, & exspectatione molestissima fatigari. In quo enim alio non obedire potuerat, qui in hoc tanto articulo tam devote clamabat: *Fiat voluntas tua?* Hæc ergo pars nostra sit, Fratres, in convivio hodierno, hanc nobis obedientiam in mensa pauperis, immo jam divitis hujus appositam diligenter consideremus, scientes quoniam ipsa est quæ à nobis exigitur, ipsa quam oportet nos præparare, ut singuli quique dicamus: quia *paratus sum, & non sum turbatus, ut custodiam mandata tua.* Nec modo semel, aut in parte: sed paratum cor meum Deus, paratum cor meum; paratum ad utrumque, & in nullo tuæ præscribens dispositioni. Forte hoc cupio, & specialiter, & vehementer: sed ne quidem illud recuso: sicut fuerit voluntas in cælo, sic fiat. Desidero requiem, sed non recuso laborem, fiat voluntas tua.

Psal. 118. 60

XXIII. Nov.

DE S. CLEMENTE PAPA ET MARTYRE, SERMO.

De tribus aquis.

Psal. 115. 5. 1. PRetiosa in conspectu Domini, mors sanctorum ejus. Audiat peccator, & irascatur; dentibus suis fremat, & tabescat. Deprehensus est in astutia sua, cecidit in foveam quam fecit, in laqueum incidit quem tetendit. Invidia siquidem diaboli mors intravit in orbem terrarum: sed ecce pretiosa facta est mors sanctorum. Audi igitur hostis vitæ, mortis auctor attende. Quid valet jam fraus tua, versutia tua quid nocet? Immo vero, ut plus doleas, etiam omnia cooperantur in bonum his, qui secundum propositum vocati sunt sancti. Neque enim aliter quàm ipsa (quæ tui est operis) de te hodie beatus Martyr, cujus sollemnia celebramus, morte corporis triumphavit. Fecit siquidem de necessitate virtutem, pœnam peccati in meritum gloriæ commutavit: fidelem se probavit in modico, ut dignus inveniretur supra multa constitui. Modicum namque erat, & omnino modicum, quicquid prius acceperat anima illa beata, quantum ad eam gloriam, quam præsenti promeruit passione. Omnis enim delectatio hujus mundi, universa ejus gloria, quicquid denique in eo concupiscitur, prorsus modicum est in illius felicitatis, in illius gloriæ, in illius beatitudinis comparatione: si tamen vel modicum dici debet, & non potius nihilum, vapor ad modicum parens. Acceperat beatus Clemens nobile genus, amplas possessiones, hereditatem multam, scientiam quoque quamplurimam, ita ut optimus quidam illius temporis philosophus haberetur. Acceperat hæc universa à Domino: Dei enim dona sunt etiam hæc. Fidelem ergo se probavit ei qui dederat, cum pro ejus amore universa contempsit, omnia detrimentum faciens, & arbitratus ut stercora, ut lucrifaceret Christum.

2. Sed forte murmurat etiam nunc inimicus: *Pellem, inquiens, pro pelle, & omnia quæ habet homo, dabit pro anima sua.* Quid ergo? Putas quod in ipsa corporis sui vita, quam accepit à Domino, infidelis inveniatur, ut vel ipsam præferat illi? Ecce habes potestatem: irrue in eum per satellites tuos, ut coarctetur è duobus, aut à Domino necesse habens, aut à corpore separari. Varia & immania exquire genera tormentorum: sed noveris te Martyri nostro fabricare coronas. Sicut enim ipsa vitæ hujus ornamenta & adjumenta contempsit, sic contemnit & ipsam. Corpus omne tibi exponit in mortem, & in faciem maledicit tibi, atque idola tua sacro ore blasphemat, Dominum Deum suum etiam inter tormenta tua libere prædicat, ingenue * confitetur. Coronabitur ergo, quia legitime certavit, quia fideliter vicit, quia nec blandimentis vitæ hujus, nec mortis horrore à caritate Christi potuit separari. Dic quæso nobis anima sancta, quæ sic corpus tuum suppliciis exponebas: obsecro, diligebas illud, an non? Utique diligebam, inquit. Nemo enim umquam odio habuit carnem suam. Diligebam ergo eam: sed parum diligebam, tamquam ancillam; & multo magis diligebam Dominum Deum. Utque probatio esset dilectionis, operis exhibitio; libenter ipsam quoque pro ejus gloria mortem corporis amplectebar.

3. Quid nos ad hæc dicimus, Fratres? Congratulamur Martyri, sed jam gloria ejus non sine nostra confusione est. Ecce enim beatus Clemens homo erat similis nobis, passibilis, eadem circumdatus infirmitate, & carni suæ eodem vinculo naturalis affectionis inhærens. Si ergo ille sic glorificavit Christum in corpore suo, & calicem salutaris accepit: quid nos retribuimus Domino pro omnibus, quæ retribuit nobis? Eadem certe nos insignivit imagine, eodem sanguine nos redemit, & vocavit in eamdem hereditatem, incorruptibilem, & incontaminatam, æternam, conservatam in cælis. Ut quid ergo non possumus & nos cum beato Clemente Christi bibere calicem? Sed forte respondent aliqui: Possemus, si opportunitas non deesset: sed persecutionis tempus cessavit. At ego, fateor, non satis crediderim ista dicentibus. Quid enim? QUOTIDIE ceditis punctioni acus unius, & mucroni vos arbitramini posse resistere? In minimis probare conflictibus, quàm

viriliter in majori certamine ſtare poſſitis. Ecce enim vobis non dicitur: Sacrificate idolis, & vivite; aut ſi hoc non vultis, oportet vos diverſis ſuppliciis interire. Novit Dominus figmentum noſtrum, nec dat nobis tam forte certamen. Beato Clementi certamen forte dedit ut vinceret, & diſceret quoniam omnium potentior eſt ſapientia.

4. Veſtrum autem certamen quale eſt, Fratres mei? Quotidie vobis ſuggeritur in cordibus veſtris: Frange Ordinem tuum, murmura, detrahe, age remiſſius, infirmitatem ſimula, reſponde ei qui forte durius tibi locutus eſt, ut ſatisfacias deſiderio tuo; nec dicitur cuiquam: Niſi hæc feceris, morieris: ſed ut multum, cum difficultate & labore reſiſtes animo tuo. Et quis ſuſtineret tanta? Hæc enim intus audire, hæc reſpondere conſuevimus exhortantibus nos, aut foris homini, aut intus Spiritui-ſancto. Si ergo in hujuſmodi certamine periclitamur, ſi vix reſiſtimus, ſi interdum etiam ſuccumbimus, quid in illo tam gravi certamine faceremus? Si juncis fragilibus cedit infirmitas noſtra, quomodo telis reſiſteret? Videtis quomodo ad nihilum redacti ſumus, & ſicut ſolent mulieres aut parvuli, pugnantes laudamus alios, pugnare ipſi non poſſumus. Quid tamen agimus? Omnes certe ad nuptias Agni vocati ſumus, & in conſpectu ejus vacuos apparere non licet. Diligenter ergo conſideremus quæ apponuntur nobis, quoniam talia oportet nos præparare. Conſideravit beatus Clemens vinum ſibi appoſitum eſſe à Domino, & ipſe quoque, quoniam dives fuit, ad nuptias illas vinum nihilo minus proprii ſanguinis effuſione portavit. Sed nos pauperes ſumus, & vinum, Domine, non habemus. At ille, *Implete*, inquit, *hydrias aqua*. Ergone & ipſa ſuſcipietur aqua, ſi attulerimus eam? Utique ſuſcipietur. Nam & ipſam cum vino nobis appoſitam inveniet, qui ſecundum monita Sapientis, diligenter conſideraverit quæ ſibi apponuntur, ab eo nimirum qui venit non in aqua ſolum, ſed in aqua & ſanguine. Teſtimonium enim perhibuit qui vidit, quod aperto latere Domini dormientis in cruce exierit ſanguis & aqua.

5. Et nos ergo, Fratres, ut vel fideles nos probemus Deo noſtro, ſi martyrium ſanguinis non habemus, (martyrium enim teſtimonium eſt,) quæramus vel teſtimonium aquæ, & ne ipſum quidem deſpiciet Deus. Tres ſunt enim qui teſtimonium dant in terra, Spiritus, Aqua, & Sanguis. Beati quibus trinum ſuppetit teſtimonium, quoniam funiculus triplex difficile rumpitur. Nos ſi ſanguinis teſtimonium non habemus, habeamus ſpiritum & aquam: quoniam ſine ſpiritu nec ſanguis, nec aqua ſufficiet. immo vero ſi ſpiritus ipſe ſine aqua aut ſanguine invenitur, ſufficit teſtimonium ejus: quoniam ſpiritus veritatis eſt, nec ſanguis, nec aqua quicquam proderunt à ſeipſis, ſed ſpiritus eſt qui teſtificatur in illis. Sane tamen aut vix, aut numquam ſine aqua aut ſanguine ſpiritum arbitror inveniri. Propterea, cariſſimi, quæramus vel aquam, qui ſanguinem non habemus. Et quoniam hydriarum ſupra fecimus mentionem, quæramus menſuras binas, vel ternas, quas hydriæ capiebant. Nam & Chriſtus triplicem nobis apponit aquam, & perfectus omnis qui fuerit in nobis ſicut ipſe, qui videlicet tres metretas habere potuerit. Propter hoc enim ſub diſtinctione dicitur, binas vel ternas, ut duas ad minus conſtet neceſſarias eſſe; tertiam non ab omnibus exigendam.

6. Accipe igitur triplicem aquam, quam tibi Salvator apponit. Plorat ſuper Lazarum & ſuper civitatem Jeruſalem; & hæc eſt aqua prima. Sudat imminente jam paſſionis hora; & hæc eſt aqua ſecunda, non ab oculis tantum, ſed à toto corpore manans. Hæc autem rubea eſt, ſanguineique coloris, ſicut ſcriptum eſt: *Et factus eſt ſudor ejus, ſicut gutta ſanguinis decurrentis in terram.* Jam vero tertia eſt aqua, quam & prædiximus de latere ejus una cum ſanguine emanaſſe. Et tu ergo primam quidem habes, ſi rigas lacrymis tuis conſcientiæ tuæ ſtratum, & dolore compunctionis præteritorum diluis maculas peccatorum. Secundam aquam habes, ſi in ſudore vultus tui veſceris pane tuo, & labore pœnitentiæ corpus tuum caſtigas, ac reſtringis concupiſcentiæ flammam. Eſt autem ſanguinei coloris, ſive propter laborem, ſeu etiam propter ipſum quem exſtinguit concupiſcentiæ ignem. Jam vero ſi proficere potes uſque ad devotionis gratiam, potaberis aqua ſapientiæ ſalutaris; & ſpiritus Chriſti, qui ſuper mel dulcis eſt, fiet in te fons aquæ ſalientis in vitam æternam. Et memento hanc eſſe aquam, quæ procedit de latere dormientis, & ſine omni moleſtia fluit. Oportet enim jam mortuum eſſe mundo, qui in hac voluerit gratia delectari. Ergo, ut breviter repetam, prima quidem à præteritis delictis abluit conſcientiam: ſecunda ut futura caveas, exſtinguit concupiſcentiam: tertia, ſi ad eam pervenire merueris, potat animam ſitientem.

Margin notes (left column): ...diſpoſo... ...nper... ...dverum ...ar. 4. — ...2. 3. — ...2. 3. 1. — ...19. 35. — ...yrium ...e nobis ...ndum. — ...4. 12. — ...na triplex ...vatoris. — ...c. 22. 44. ...gua homi... ...s ibidem ...iplex.

Margin notes (right column): Tom. III. — Devotionis aqua ſine moleſtia.

IN VIGILIA S. ANDREÆ APOSTOLI, SERMO.

xxix. Nov.

Quomodo jejuniis prævenire debeamus ſollemnitates Sanctorum.

1. SAnctorum feſta præcipua Patrum ſanxit auctoritas votivis prævenienda jejuniis: utiliter plane, & non ad inſipientiam nobis, ſi adfuerit qui advertat. Multa ſiquidem quotidie peccata contrahimus, & in multis offendimus omnes: nec tutum omnino eſt celebrandas ſuſcipere feſtivitates ſacras, maximeque eas quæ maximæ ſunt, niſi prius abſtinentiæ purificatione præmiſſa, quo & digniores, & capaciores inveniamur ſpiritualium gaudiorum. Sic enim juſtus in principio ſermonis accuſator eſt ſui, nec niſi à propria reprehenſione laudes incipit alienas. Quod ſi etiam juſtus trepidat ſollicitus prævenire eum, qui ipſas quoque paratus eſt juſtitias judicare: quid agimus nos, quorum interim judicata non fuerint & tecta peccata? Timendum valde eſt, ne forte manifeſta inveniantur præcedentia ad judicium. Si nec juſtus ſine modeſtia & verecundia quadam ad Sanctorum præſumit accedere laudes: quanto magis peccator, in cujus ore non eſt laus ſpecioſa, timeat ſemper neceſſe eſt vocem illam: *Quare tu enarras juſtitias meas?* ſive illam: *Amice, quomodo huc intraſti, non habens veſtem nuptialem?* Beati proinde, qui ſtolam ſuam, dico autem gloriam conſcientiæ ſuæ, ſolliciti ſunt omni tempore conſervare immaculatam, ſemper ſplendidam exhibere. Sed quia pauci ſunt, qui ſic omni cuſtodia ſervent cor ſuum; pauciores autem (ſi tamen vel pauciores) qui in omni ſanctimonia conſervent illud: neceſſe eſt frequenti abſtinentia maculas diluere ſubintrantes, præcipue cum præcipua quælibet ſollemnitas advenerit celebranda.

2. Nec modo tamen præparatio eſt ad proximam celebritatem obſervatio præmiſſa jejunii; eſt & admonitio quædam, eruditioque non parva. Diſcimus ex hoc ipſo, quænam vera ſit via feſtivitatis æternæ. Quid eſt enim quod jejuniis ſollemnia prævenimus, niſi quod per multas tribulationes oportet nos introire in regnum Dei? Indignus quippe ſollemni lætitia eſt, qui ſtatutam vigiliæ abſtinentiam non obſervat. Plane, inquam, ſi renuis affligere animam tuam in vigilia, indignus jure cenſeris requie & exſultatione feſtiva. Eſt autem univerſum præſentis pœnitentiæ tempus, vigilia quædam ſollemnitatis magnæ, & æterni ſabbatiſmi quem præſtolamur. Nec cauſaberis vigiliam longiorem, ſi æternitatem feſtivitatis attendas. Licet enim habere præparationem ſoleant ſollemnia diurna diurnam: illa cum æterna ſit, non exigit tamen æternam. Sed quo nos rapit jucundior illius memoria felicitatis? Hoc enim nomine & ſæpius, & forte dignius nominatur illa feſtivitas. Redeundum nobis eſt ad id quod præ manibus eſt.

Margin notes: Jejunia cur majoribus feſtis præmiſſa. — Cauſa 1. — Pſal. 49. 16. Matt. 22. 12. — Cauſa 2.

Tom. III.

Jejunium in vigiliis S. Andreæ.

3. Hodierni itaque jejunii, & ejus quam præstolamur sollemnitatis & lætitiæ, causa est beata passio Andreæ apostoli. Dignum est enim, ut si cum eo pendere non possumus, cum eo vel jejunemus. Nam & ipsum cum biduo penderet in cruce, etiam jejunasse quis dubitet? Inveniamur ergo vel in exiguo communicantes passioni ejus, & si non simul affixi patibulo, simul afflicti jejunio: ut miserante Deo etiam coronæ participes simus; & in præsenti quoque spiritualium socii gaudiorum. Quomodo enim non exsultemus in memoria triumphi ejus, quem in ipsa sui præsentia supplicii tam vehementer novimus exsultasse? An non erit læta festivitas, ubi & crux ipsa plena est gaudio? Siquidem & festivum solemus nominare quod lætum est; & crux à cruciatu utique dicitur, aut certe cruciatus à cruce. Quanta proinde exsultatione universæ terræ celebrandum tantæ novitatis miraculum, tam magnificum opus divinæ virtutis? Andreas homo erat similis nobis, passibilis, & tam vehementi ardore spiritus crucem sitiebat, tam inaudito à sæculis gaudio tripudiabat, cum paratum sibi eminus patibulum conspexisset. O crux, inquit [a], diu desiderata, & jam concupiscenti animo præparata! securus & gaudens venio ad te, ita ut & tu exsultans suscipias me. Videtis quia non se capit præ magnitudine gaudii. Ita, inquit, ut & tu exsultans. Ergone tanta est exsultatio, ut exsultet & ipsa crux, nec læti quicquam habeat, sed totum lætitiæ sit? Aut quis dicat minus contra consuetudinem, supra rationem, ultra naturam, crucem exsultare, quàm crucifixum *? Illi sensum lætitiæ natura negavit: huic si quid prævalet, gaudium omne exterminat, ingeritque dolorem. Amator, ait, tuus semper fui, & desideravi amplecti te. Fratres, ignis vibrans est, non lingua loquens: & si lingua, certe ignea est. Carbones sunt ignis illius, quem de excelso Christus miserat in ossibus ejus. Atque utinam desolatorii nobis sint, consumentes & exurentes quicquid in nobis est carnalis affectionis. Qualea enim scintillæ sunt istæ, aut à quanto interiori incendio micant?

Andreæ ad crucem anhelitus.

* al. crucifixum exsultare quam crucem.

4. Plane, beate Andrea, granum sinapis est fides tua, quæ tam insperatum, ubi teri cœpit, cœpit ex se proferre fervorem. Quid si paulo amplius tereretur? Quis fervorem illum animus, quis verba illa sustinere posset auditus? Dum enim minus minaretur Ægeas, adhuc granum sinapis despicabile videbatur. Integrum erat, nesciebamus quid intus lateret. Dominus, inquit, me misit ad istam provinciam, in qua non parvum ei populum acquisivi. Accedat comminationis pistillum: longe jam acrius sapiet, constantiusque loquetur. Terrendum eum putat Ægeas, crucis supplicium minitans: sed non est ita. Accenditur magis in verbo hoc, & libere clamat: Ego si patibulum crucis expavescerem, crucis gloriam non prædicarem. At ubi paratum sibi lignum intuitus est, ex hoc jam plane totus ignescens applaudebat, & blandiebatur illi amatæ suæ: officiosissime salutabat, devotissime suscipiebat *; magnifice attollebat eam, & in ipsius præconio gloriabatur, clamans magis affectione quàm voce: Salve crux pretiosa, quæ decorem & pulcritudinem de membris dominicis accepisti! Salve crux quæ in corpore Christi dedicata es, & ex membris ejus tamquam margaritis ornata! Merito proinde crucis amatorem veocerantur quicumque sunt servi crucis: sed ab his ampliorem jure devotionem exigit, qui specialius proposuerunt tollere crucem suam. Vobis hoc & de vobis dico, Fratres mei, qui non surda aure audistis illam evangelicam tubam: *Qui non bajulat crucem suam, & sequitur me, non potest meus esse discipulus.* Parati estote totam animi diligentiam huic adhibere sollemnitati, & corde magno celebrare eam: quia magnus omnino consolationis pariter & exhortationis thesaurus vobis repositus est in ea, si fuerit qui fodiat & scrutetur.

S. Andreæ fides instar grani sinapis.

Non terretur minis aut suppliciis.

* al. suspiciebat.

Crucem cupidissime salutat.

Luc. 14. 27.

IN FESTO S. ANDREÆ APOSTOLI,

SERMO PRIMUS.

De tribus generibus piscium, qui sunt in mari, in flumine, & stagno *.

* al. Sermo primus.

1. CElebrantes hodie gloriosum beati Andreæ triumphum, in verbis gratiæ, quæ procedebant de ore ejus, exsultavimus & delectati sumus. Neque enim locus poterat esse tristitiæ, ubi tam vehementer lætabatur & ipse. Nemo ex nobis compassus est sic patienti: nemo ausus est plangere exsultantem. Alioquin & nobis ipse non incongrue dicere poterat, quod Salvator crucem bajulans sequentibus se & lugentibus ait: *Filiæ Jerusalem, nolite flere super me, sed super vos ipsas flete.* Denique cum duceretur ipse beatus Andreas ad crucem, populus qui sanctum & justum dolebat injuste damnari, prohibere voluit ne puniretur: sed magis ipse instantissima prece prohibuit eos, ne non coronaretur, immo ne non pateretur. Desiderabat siquidem dissolvi, & cum Christo esse, sed in cruce, quam semper amaverat: desiderabat regnum intrare, sed per patibulum. Quid enim dicit illi amatæ suæ? Per te, inquit, me recipiat, qui per te me redemit. Ergo si diligimus eum, congaudemus ei, non solum quia coronatus, sed & quia crucifixus: quia desiderium animæ ejus tribuit ei Dominus, & posuit in capite ejus coronam de lapide pretioso. Veruntamen dum congratulamur ei, quod diu desideratæ crucis frui mereatur amplexu; mirum valde est, si non ipsum ejus miramur gaudium, cui congratulamur.

Luc. 23.

2. Dum enim noctis hujus vigilias celebrantes, in verbis tantæ exsultationis cantando delectaremur, putas non fuit in nobis, qui secum cogitaret & diceret: Quid sibi vult hoc, aut unde tam nova lætitia? Certe & crux pretiosa est, & crux amari potest, & crux habet exsultationem? Ita est, Fratres mei. Si fuerit qui colligat, semper lignum crucis vitam germinat, fructificat jucunditatem, oleum lætitiæ stillat, balsamum sudat spiritualium charismatum. Non est silvestris arbor: lignum vitæ est apprehendentibus eam. Arbor fructifera, arbor salutifera est. alioquin quomodo dominicam occuparet terram? Illam dico pretiosissimam glebam, cui clavorum est infixa radicibus. Si non esset hæc pretiosior cunctis, fructuosior universis; numquam illo plantaretur in horto, nec illam permitteretur vineam occupare. Denique quid mirum si cruci suavitatem dedit, qui dedit & igni? aut quomodo crux judicatur insipida, ubi dulce sapit & flamma? Quid enim sapiebat Laurentio ignis ille, cum rideret carnifices, judicem subsannaret? Quid nos ad ista dicemus, Fratres? Cur non sapit etiam nobis, quæ pro Christo est tribulatio, nec gustamus & nos manna istud absconditum? Sic enim victus esset omnino diabolus, nec haberet penitus quod * afferret. Sufficeret nobis hoc unum adversus duplicem malitiam inimici.

* al. inferret.

3. Habet quippe nequissimus ille laqueos, habet & jacula, utpote callidissimus venator hominum solum sitiens sanguinem animarum. Alios telis appetit malitiosæ cujuslibet suggestionis: & in eis vulnerat multos, quorum tenuis est patientia. Alios voluptatibus irretire laborat: & in his certe includit multitudinem copiosam eorum, qui in terra repunt, aut volitant juxta eam. SIT ergo GAUDIUM in tribulatione; & jam non habet malignus unde illiciat, non habet unde dejiciat: liberati sumus à laqueo venantium, pariter & à verbo aspero. NIHIL enim proficiet inimicus in eo, quem crux Christi delectat, si carnalem suggesserit delectationem: & filius iniquitatis non apponet nocere ei, si ad exasperandum animum ejus quamlibet immittere tentaverit

a Hæc relata ex sancti Andreæ actis, quæ presbyteris Achaïæ tribuuntur, quorum meminit ante annos nongentos Beatus abbas Hispanus sub finem libri 1. contra Elipandum, haud scio an alius ante eum.

amaritudinem. Non curat delicias, qui jejunio pascitur: multo minus murmurare pro eo potest, in quo etiam delectatur. Plane altissimum posuit refugium suum, ubi nec muscipula inimici timenda sit, nec sagitta: immo vero mundus piscis est, squamas pariter & pinnulas habens. Porro sicut frustra jacitur rete ante oculos pennatorum, sic frustra jacitur telum in squamas loricatorum. Hujusmodi siquidem pisces mundos esse legalis sanctio judicabat, qui & pinnis levantur, & proteguntur squamis: sive illi in mari sint, sive in flumine, sive in stagno. Habet enim etiam mare hoc magnum & spatiosum pisces mundos, & dominica dignos mensa: quia ex his qui in sæculi latitudine habitu, actuque versantur, reliquit sibi multa millia, quos apostolica sagena trahit, ut cum educta fuerit, segregentur à malis. Ubi sane sedebit & hic noster piscator hominum, qui totam nunc post se Achaiam trahit. Habet & flumen pisces mundos, quicumque inter dispensatores fideles invenimur. Fluvius quippe est prædicatorum ordo, non in eodem permanens loco, sed extendens se & currens, ut diversas irriget terras. Sunt & in stagnis mundi pisces, qui in claustris Deo serviunt in spiritu & veritate. Merito siquidem stagnis monasteria comparantur, ubi quodam modo incarcerati pisces evagandi non habeant libertatem, quo videlicet parati sint semper ad epulas spirituales, dicentes singuli intra se: Quando veniet qui me deferat? Cunctis diebus, quibus nunc militio, exspecto donec veniat immutatio mea.

4. Porro, ut de Lege supra meminimus, sive in mari, sive in flumine, sive in stagno, illi mundi sunt pisces, qui squamas & pinnulas habent. Sunt autem squamæ multæ, sed una ex eis quodammodo lorica contexitur: quia una est patientiæ virtus, licet singulis tribulationibus exhibere singulas videamur. Jam vero sicut squamas ad patientiam, sic pinnulas quoque ad hilaritatem arbitror non incongrue posse referri. Hilaritas quippe levat & sublevat, ut saltus quosdam in altum dare videatur, quisquis exhilaratur. Sane ut duas habeamus pinnulas, duplex nobis hilaritas quærenda est. Et forte propterea docet Apostolus (ille enim vere pennas habebat, quibus & in tertium usque cælum raptus est, & volavit etiam in paradisum) non solum *Gloriari in spe*, sed etiam *gloriari in tribulationibus*. Prorsus sublime volat quisquis ille est, quem non modo futurorum exspectatio bonorum, sed præsentium quoque malorum exhibitio ipsa delectat, ita ut in ea etiam glorietur. Talem invenimus hunc beatum Apostolum, talem miramur, talem merito prædicamus.

5. Unde & triplicem hic licet considerare gradum, incipientium, proficientium, perfectorum. Initium enim sapientiæ, timor Domini; medium, spes; caritas, plenitudo. Denique Apostolum audi, quia *plenitudo legis est caritas*. Qui initiatur à timore, crucem Christi sustinet patienter: qui proficit in spe, portat libenter: qui vero consummatur in caritate, amplectitur jam ardenter. Solus etenim iste est qui dicere possit, quia amator tuus semper fui, & desideravi amplecti te. Longe est vox ista ab eo qui sustinet quidem, sed optaret omnino, si posset, non venisse in hanc horam. Denique (si non videor temerarius) longe est ab ea voce: *Pater, si fieri potest, transeat à me calix iste*. Quid enim? Certe super asellum ascenderat, ut ne hic quidem hostibus relinqueretur. Agnosco plane in duce belli pusillanimorum trepidationem, agnosco ægroti vocem in medico, agnosco infirmantem gallinam cum pullis: considero caritatem, stupeo miserationem, expavesco dignationem. Misericors Dominus non beati Andreæ robustum sibi suscepit affectum: quia non est sanis opus medicus, sed male habentibus. Si quem forte dignatio scandalizat, plane meretur audire: *Nonne oculus tuus nequam est, quia ego bonus?* Huic enim odor vitæ in mortem est.

6. Quid magnum fuerat, Domine Jesu, si accedente hora, propter quam veneras, intrepidus stares, tamquam qui potestatem habebas ponendi animam tuam, & nemo eam tollebat à te? Aut non longe gloriosius fuit, quando quidem totum propter nos agebatur, ut non modo passio corporis, sed etiam cordis affectio pro nobis faceret: & quos vivificabat mors tua, tua nihilo minus & trepidatio robustos, & mæstitia lætos, & tædium alacres, & turbatio quietos faceret, desolatio consolatos? Lego quidem in Lazari resurrectione, quia *infremuit spiritu, & turbavit seipsum*. (Johan. 11. 38.) Sed esto interim, quia se ipse turbavit: non conditionis necessitate, sed suæ beneplacito voluntatis. Nunc autem aliquid jam amplius audio. Usque adeo siquidem prævaluit ea quæ fortis est ut mors dilectio, ut Christum Angelus Dei confortaverit. Quis, quem? Evangelistam audi: *Apparuit*, inquit, *Angelus confortans eum*. (Luc. 22. 43. Christus ab Angelo confortari voluit, cur.) Quem eum? Plane eum, cui nascituro clausus paruit Virginis uterus; cujus nutu in vinum aqua mutata est; cujus tactu lepra fugata; sub cujus plantis solidum mare stetit; ad cujus vocem mortui surrexerunt: denique eum, qui portat omnia verbo virtutis suæ; per quem facta sunt omnia; per quem universa subsistunt, etiam & Angelus ipse. Et quid dicam? Quem eum? Minus enim mirarer, si non penitus esset indicibilis. Confortans ergo eum, cujus ne ipse quidem confortator suus capere poterat majestatem.

7. Rogo te, Angele, quem consolaris? An ignorabas quis esset, ad quem consulandum veniebas? Certe consolator est, certe paraclitus est. alioquin non diceret, (Johan 14. 16.) alium Paraclitum à Patre mittendum Apostolis, si non esset & ipse paraclitus. Denique agnosco & in hoc ipso paraclitum maximum, agnosco paraclitum benignissimum, qui prope sit his qui tribulato sunt corde. Non despero jam, Domine, etiamsi molesta mihi videatur tribulatio quam patior, etiamsi pusillanimis sum, etiamsi desidero ut transferatur calix à me. Non despero, inquam, dummodo addam & ipse: *Verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu*. Didici etiam ex hoc ipso, non ad carnalem sive caducam recurrere consolationem, sed ad angelicam, sed ad spiritualem, sed ad cælestem. Ita plane, dummodo non murmurem: (id enim penitus separaret à te, si non citius resipiscerem:) non renuo, etiamsi opus habeo consolari. Quid enim? Agnosco vocem meam in Salvatore, & de salute desperem? Plane in patientia mea possidebo animam meam.

8. Verumtamen proficere volo, si possum, nec statim adepta salute esse contentus. (a Gradus ferentium crucem libenter.) *Qui timet Deum*, ait Sapiens, *faciet bona*. (Eccli. 15. 1) Sed parum est: scriptum est enim, *Declina à malo, & fac bonum: inquire pacem & persequere eam*. (Psal. 36. 27.) Noli esse salute contentus: quære pacem, ne tibi sit in periculo etiam salus ipsa. Audi ergo Angelum nato eo, qui factus est pax nostra, exsultantem atque canentem: *Pax in terra hominibus bonæ voluntatis*. (Luc. 2. 14. Voluntas bona, quæ.) Quæ autem bona, nisi ordinata voluntas? Quænam est illa, inquis? Profecto quæ rationi consentanea est, dicenti, *quia non sunt condigna passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis*. (Rom. 8. 18.) Hoc si jam sentire cœpisti, haud dubium quin libenter feras crucem Domini, & dicas: *Paratus sum, & non sum turbatus, ut custodiam mandata tua*. (Psal. 118 60.)

9. Attamen si vis perfectus esse, unum adhuc tibi est necessarium. (3. Gradus ferentium crucem gaudenter.) Quid illud, inquis? profecto gaudium in Spiritu-sancto. Siquidem & is quis timore coërcetur, & patiens est; & qui ratione spei ducitur, & benevolus est; nisi etiam fuerit fervens spiritu, facile labi potest. Porro quæ per Spiritum diffunditur caritas, & patiens, & benigna est; & (quod est amplius) numquam excidit. In primo denique mandato quod parentibus nostris datum est, si diligenter consideres, & Eva patiens, & Adam benevolus fuisse videntur. Quia tamen uterque cecidit, liquet quod stabili non erat ille vel illa gradu. *Vidit mulier lignum*, ait Scriptura, *quod esset pulcrum visu, & ad vescendum suave*. (Gen. 3. 6.) Non tibi videtur vix continere manum? Sic & ubi à serpente interrogata est, vide si non manifeste sonant verba ejus molestum ei fuisse mandatum. *Ex omni*, inquit, *ligno*

Tom. III. Gen. 3. 6. Primorum parentum lapsus ex instabilitate, & defectu caritatis. 1. Tim. 2. 14

paradisi comedimus: de ligno autem scientiæ boni & mali dixit nobis, ne comedamus. Non dicit, Sic est voluntas Creatoris: quare sic, ipse novit: nobis sufficit obedire, quia vita nostra in voluntate ejus. Itaque facile seducta est mulier & promissioni credere, & acquiescere persuasioni. Vir autem non seductus est, sed subversus mulieris amore. Optaret enim semper servare mandatum, quod sibi utile noverat, si non mulier ei aliud suaderet. Nec aliquam in servando mandato visus est pati difficultatem: sed quæ bona voluntas erat, non habuit fortitudinem, quia non habuit fervorem.

Cant. 8. 6. Trium graduum discrimen.

10. Fortis quippe est ut mors, non patientia aut spes, sed dilectio: non timor aut ratio, sed spiritus fortitudinis est. DICIT PATIENTIA, Sic oportet fieri: quia timore urgetur. Dicit voluntas bona, Sic expedit, & sic agendum est: quia spei attrahitur ratione. Caritas vero quæ inflammatur à spiritu, Neque, Sic oportet, dicit, neque, Sic expedit; sed, Sic volo, inquit, sic cupio, sic desidero vehementer. Videtis quanta sublimitas, videtis quanta securitas, quantaque suavitas caritatis. Felix anima, quæ ad hunc caritatis pervenerit statum! Nec sane desperandum nobis, quandoquidem ejus, qui ad hunc pervenit gradum, ob hoc maxime memoria celebratur: ut ipsius & invocemus auxilium, & provocemur exemplo. Plus dico: & ex nobis nonnullos videre mihi videor in hoc gradu. Si dicis beatum Andream apostolum esse, nec posse te, qui pusillus es, ejus sequi vestigia: pudeat certe vel eos qui tecum sunt, non imitari. NEMO repente fit summus: ascendendo, non volando apprehenditur summitas scalæ. Ascendamus igitur, velut duobus quibusdam pedibus, meditatione & oratione. Meditatio siquidem docet quid desit; oratio ne desit obtinet. Illa viam ostendit, ista deducit. Meditatione denique agnoscimus imminentia nobis pericula; oratione evadimus, præstante Domino nostro Jesu-Christo, qui cum Patre & Spiritu-sancto vivit & regnat in sæcula sæculorum, amen.

Caritatis vis & efficacia. — Ascendimus meditatione & oratione.

DE SANCTO ANDREA APOSTOLO,

SERMO SECUNDUS.

De quatuor cornibus Crucis.

Obedientiæ nummus.

1. BEati Andreæ apostoli sollemnitas hodie celebratur: quam si pia sollicitudine perscrutemur, multa invenimus in ea quæ ædificent animas nostras. In ipso siquidem conversionis suæ initio magnum nobis perfectæ obedientiæ præstat exemplum. Quod quidem Christianis omnibus necessarium, nobis tamen est carius amplectendum, qui nimirum specialiter ex ipsa professione nostra tenemur obedientiæ debitores. Sapiens nummularius * est, immo ipsa Sapientia, cui necesse habemus reddere hunc obedientiæ nummum: nec suscipiet eum, nisi & integer inveniatur, & sine aliqua falsitate. Nam si discutimus, si dijudicamus, & in hoc quidem præcepto obedimus, sed non in illo; fractus est nummus: non suscipiet eum Christus, à quo nimirum tenemur nummi, non fracti, sed integri debitores. Omnes enim obedientiam simpliciter, & sine ulla exceptione promisimus. Quod si quis obediat quidem, sed simulatorie & ad oculum, murmuret autem in abscondito; falsus est nummus ejus: plumbum habet non argentum, & iniquitas sedet super talentum plumbi. Dolose agit, sed in conspectu Dei, quoniam Deus non irridetur.

* al. mercator. — Obedientia vitiosa.

Matt. 4. 18. Obedientiæ perfectæ exemplum in Petro & Andrea.

2. Vis audire perfectæ obedientiæ formam? *Vidit Dominus*, ait Evangelista, *Petrum & Andream mittentes rete in mare; & ait illis: Venite post me, faciam vos fieri piscatores hominum.* Faciam, inquit, de piscatoribus piscatores, immo prædicatores. At illi continuo, nihil dijudicantes aut hæsitantes, non solliciti unde viverent, non considerantes quonam modo rudes homines & sine litteris prædicatores fieri possent; nihil denique interrogantes, sine omni mora *relictis retibus & navi secuti sunt eum.* Agnoscite, Fratres, quoniam propter vos scripta sunt hæc, propter vos singulis annis in Ecclesia recitantur: ut discentes veræ obedientiæ formam, castigetis corda vestra in obedientia caritatis. Hæc nimirum est quæ sola commendat obedientiæ nummum, hoc illius argentum est probatum atque purgatum. Sola enim est caritas, quæ obedientiam gratam facit & acceptabilem Deo. *Hilarem* quippe *datorem diligit Deus.* Et item: *Si tradidero*, inquit, *corpus meum ita ut ardeam, caritatem autem non habuero, nihil mihi prodest.*

2. Cor. — 1. Cor.

3. Vultis ut de ipsa quoque beati hujus Apostoli passione, quam nimirum hodie celebramus, loquamur aliquid ad laudem Christi, & ad ædificationem vestram? Audistis certe, cum pervenisset beatus Andreas ad locum ubi crux parata erat, quomodo confortatus sit in Domino; & per Spiritum, quem una cum ceteris Apostolis in igneis linguis acceperat, verba v[...] ignea loqueretur. Videns enim paratam eminus crucem, nequaquam (ut exigere videtur mortalis infirmitas) facies ejus expalluit, nequaquam sanguis ejus gelatus est: non stetere comæ, aut vox faucibus hæsit: non contremuit corpus, non mens ejus turbata est, non recessit, ut assolet, intellectus. Ex abundantia cordis os locutum est, & caritas quæ fervebat in corde, quasi scintillas quasdam ardentissimas emittebat in voce. Quid enim beatus Andreas, cum sibi paratam, ut dixi crucem eminus cerneret, loquebatur? O crux, inquit diu desiderata, & jam concupiscenti animo præparata securus & gaudens venio ad te; ita ut & tu exsultans suscipias me, discipulum ejus, qui pependit in te: quia amator tuus semper fui, & desideravi amplecti te. Obsecro, Fratres, homo est qui loquitur hæc? an non est homo, sed Angelus, aut nova aliqua creatura? Homo plane similis nobis, passibilis. Nam passibilem eum passio ipsa testatur, qua appropinquante tam lætabundus exsultat. Unde ergo in homine nova hæc exsultatio, & lætitia hactenus inaudita? Unde in tanta fragilitate tanta constantia? Unde in homine tam spiritualis mens, tam fervens caritas, animus tam robustus? Absit ut à seipso tantam ei credamus inesse virtutem. Donum perfectum est, descendens à Patre luminum, ab eo utique qui facit mirabilia magna solus.

4. Plane spiritus erat, dilectissimi, qui adjuvabat infirmitatem ejus, per quem diffundebatur in corde ipsius caritas fortis ut mors, immo & fortior morte. Cujus ô si & nos participes inveniamur! Ecce enim molestus est nobis pœnitentiæ labor, corporis afflictio gravis, abstinentia onerosa. In vigiliis dormitat anima nostra præ tædio, non ob aliud sane, quam propter inopiam spiritus. Ipse enim si adesset, adjuvaret sine dubio infirmitatem nostram: & sicut beato Andreæ [...] & mortem ipsam, sic nobis quoque laborem, & pœnitentiam nostram faceret, non solum non molestam, sed etiam desiderabilem, atque omnino delectabilem esse. *Spiritus enim meus*, ait Dominus, *super mel dulcis*, ita ut ne ipsa quidem dulcedini ejus prævalere queat, amarissima licet, mortis amaritudo. Quid non temperabit illa dulcedo, quæ mortem quoque facit esse dulcissimam? Quæ resistere possit asperitas unctioni illi, quæ mortem quoque facit suavissimam? *Cum dederit* ait, *dilectis suis somnum, ecce hereditas Domini.* Quam molestiam non expellet gaudium illud, quod mortem quoque ipsam facit esse lætissimam? Quæramus hunc spiritum, Fratres: tota sollicitudine operam demus, ut mereamur habere hunc spiritum, immo ut quem jam habemus, abundantius adhuc habeamus. Quicumque enim spiritum Christi non habet, hic non est ejus. Nos autem non accepimus spiritum hujus mundi, sed spiritum qui ex Deo est, ut sciamus quæ a Deo donata sunt nobis. Testimonium præsentiæ ejus præbent opera ipsa salutis & vitæ, quæ nullatenus agere possemus, nisi spiritus Salvatoris adesset qui vivificat animas nostras. Quæramus igitur ut dona sua multiplicet Deus in nobis, & spiritum suum augeat, qui jam primitias dedit. NULLUM enim omnino præsentiæ ejus certius testimonium est, quàm desiderium gratiæ amplioris; quoniam ipse dicit: *Qui edunt*

me, adhuc esurient; & qui bibunt me, adhuc sitient.

5. Sed fortasse multorum nobis conscientiæ jam respondent: Desideramus quidem hunc Spiritum, qui sic adjuvet infirmitatem nostram: sed invenire non possumus. Et ego dico: Propterea non invenitis, quia non quæritis: propterea non accipitis, quia non petitis. Petitis, & non accipitis, eo quod negligenter a petatis. Nihil enim aliud exspectat, nihil aliud quærit Deus, nisi ut sedule & cum desiderio requiratur. Denique quando negabit petentibus, qui etiam non petentes provocat, & hortatur ut petant? *Si vos*, inquit, *cum sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris: quanto magis Pater vester de cælo dabit Spiritum bonum petentibus se?* Petite ergo, carissimi, petite sine intermissione, petite sine hæsitatione: & in omnibus operibus vestris dulcissimi semper hujus ac suavissimi Spiritus præsentiam & auxilium invocate. Et nos enim, Fratres, cum beato Andrea necesse habemus tollere crucem nostram, immo cum eo, quem & ipse secutus est, Domino Salvatore. Inde enim sic lætabatur, inde sic exsultabat, quod non solum pro eo, sed etiam cum eo mori videretur, & complantari similitudini mortis ejus, ut compatiens etiam conregnaret. Cum quo ut simul crucifigamur & nos, attentis auribus cordis audiamus vocem dicentis: *Qui vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me.* Ac si dicat: Qui me desiderat, se despiciat: qui vult facere voluntatem meam, discat frangere suam.

6. Sed continuo bella insurgunt, armantur protinus adversum nos inimici. Et nos armemur contra: imitemur arma Regis nostri, ut tollamus & nos crucem nostram, in qua de inimicis omnibus triumphemus. Audi enim quid Psalmista promiserit, immo Spiritussanctus per os ejus. *Scuto*, inquit, *circumdabit te veritas ejus*, haud dubium quin Altissimi; de eo siquidem loquebatur, sicut manifeste indicant ipsius psalmi præcedentia verba. Ad quid, Fratres, scuto circumdamur, nisi quia nos undique bella circumdant? Denique quid causæ sit ut te scuto circumdet, attende. *Scuto*, inquit, *circumdabit te veritas ejus.* Ad quid enim? *Non timebis*, inquit, *à timore nocturno; à sagitta volante in die, à negotio perambulante in tenebris, ab incursu & dæmonio meridiano.* Videsne quam necesse sit, ut scuto circumdet te veritas, quem sic hostium tela circumdant? Ab inferiori enim parte timor nocturnus insurgit, à sinistris sagitta volat in die, à dextris perambulat negotium tenebrosum: & ut nihil sit vacuum, à superiori parte dæmonium meridianum * insurgit. Nos autem miseri & miserabiles, vicinis tot serpentibus, & igneis telis undique volantibus, undique insurgentibus inimicis, nihilo minus perniciosa securitate & negligentia dormitamus, torpemus otio, vanitatibus & scurrilitatibus indulgemus, tam pigri ad spiritualia exercitia, acsi jam pax sit & securitas, & non sit militia vita hominis super terram. HOC EST, dico vobis carissimi, quod me vehementius terret, quod omnino timoris acerbissimi gladio transverberat animam meam: quod inter tanta pericula minus timorati, minus * exercitati, minus quàm necesse sit solliciti videamur. Siquidem UNUM E DUOBUS hæc ipsa negligentia nostra probat, aut omnino traditos nos hostibus, & nescire: aut certe, si inter hæc conservamur, ei, qui tuetur nos, ingratos nimium inveniri. Quorum utrumque quid periculi habeat, satis manifestum est. Propterea obsecro vos, dilectissimi, ipsa nos excitet hostium malitia pervigil, & instantia eorum maligna, qua tam seduli, tam solliciti sunt in nostram perditionem *, nos quoque sollicitos faciat & circumspectos, ut in timore & tremore nostram ipsorum salutem operemur.

7. Ecce enim in cruce est salus nostra: tantum ut ei viriliter inhæreamus. *Verbum crucis*, ait Apostolus, *pereuntibus quidem stultitia, his autem qui salvi fiunt, id est nobis, virtus Dei est.* Ipsa est scutum quo circumdamur, ut ejus quatuor cornua quadrifaria hostium tela repellant. Sit ergo inferius cornu contra timorem nocturnum, id est adversus pusillanimitatem, quæ de carnis afflictione procedit, ut id quod sub nobis est, corpus castigare viriliter studeamus, ac subjicere servituti. Si quis vero nobis in faciem maledicit, si quis aperte mala suadere conatur; in die volat sagitta, & à sinistris est, sinistro nihilo minus cornu crucis excipienda. Quod si adulatur, si quasi consulentis animo venenum propinat fraternæ detractionis, & odium seminare conatur, si denique iniquum aliquid tamquam justum persuadere tentat, à dextris est mihi iste: sed Judas est, osculo me prodit, & dextro cornu crucis negotium perambulans in tenebris necesse est propulsari. Sed ecce dæmonium meridianum, superbiæ scilicet spiritus, qui nimirum in splendore majori virtutum acrius insurgere solet. Hæc autem quàm perniciosa sit, sæpius vobis intimare curamus. Initium quippe omnis peccati, & causa totius perditionis, superbia est. Propterea quisquis es qui salutem tuam operari studes, adversus hanc super caput tuum cornu crucis habere memento, ut non eleveris in superbiam, non exaltetur cor tuum, non ambules in magnis, neque in mirabilibus super te: sed tela ea, quæ de sublimi veniunt, supereminens capiti tuo cornu crucis excipiat. Sane hoc solum est, cui salutis pariter & regni titulus inscribitur: quia solos qui se humiliat, salvari & exaltari meretur.

Tom. III. 1. Cor. 1. 18.

Crucis 4. cornua mystice contra 4 tentationes.

Superbia maxime cavenda.

8. Jam ut breviter repetam, quatuor hæc cornua sunt continentia, patientia, prudentia, & humilitas. Felix anima, quæ in hac cruce gloriatur, in hac cruce triumphat! tantum ut perseveret in ea, & nullis valeat tentationibus dejici. Oret igitur quisquis in hac cruce est, oret cum beato Andrea Dominum & Magistrum suum, ne patiatur eum de cruce deponi. Quid enim malignus ille non audeat, quid non præsumat impius attentare? Quod Ægeæ manibus de Discipulo, hoc Judæorum linguis facere cogitaverat & de Magistro. In utroque tamen sera pœnitentia ductus, victus & confusus abscessit. Utinam abeat similiter & à nobis, eo vincente, qui & in se, & in discipulo triumphavit! Faciat ipse, ut mereamur & nos in hac nostra qualicumque cruce pœnitentiæ, quam pro ipsius nomine tulimus, feliciter consummari, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula, amen.

Perseverantiæ dæmon insidiatur.

Moriendum in cruce.

IN OBITU [b] DOMNI HUMBERTI

MONACHI CLARÆ-VALLENSIS

SERMO.

Anno 1148.

1. HUmbertus famulus Domini mortuus est, devotus famulus, servus fidelis. Ipsi vidistis, quomodo nocte præterita inter manus nostras exspiravit, tamquam unus ex vermiculis terræ. Per hoc triduum fatigavit eum mors, & demolita est intra fauces suas, ut satiaretur sanguine quem sitivit. Eia fecit quod potuit: occidit carnem, & ecce recondita est in corde terræ. Separavit à nobis dulcem amicum, prudentem consiliarium, auxiliatorem fortem. Nec mihi, nec vobis pepercit insatiabilis homicida, mihi autem minus. Siccine separas amara mors? O bestia crudelis! ô amaritudo amarissima! ô terror * & horror filiorum Adam! quid fecisti? Occidisti. Sed quid? Carnem utique solam: animæ enim non habes quid facias. Volat ad Creatorem suum, quem tam ardenter concupierat, tam fortiter secuta fuerat omnibus diebus vitæ suæ. Sed

* al. fœtor.

Mortis potestas tantum in corpus, nulla in animam.

a Ingratitudinem in causa esse dicit sermone 27. de diversis.

b In codice regio post sermones de dedicatione habetur hic sermo sub hoc titulo, *In obitu reverendissimi patris Humberti*, scilicet abbatis Igniacensis, ad quem epistola 141. ubi à Bernardo arguitur, quod regimen inconsulto abdicasset. Mirum est, nullam hic de Humberti abbatiali dignitate fieri mentionem. Fuit & alter Humbertus itidem Claræ-vallensis, de quo Nicolaus Bernardi Notarius in epistola 15. *Humbertus ille, qui hominem exuit, non est ille communis Pater, de quo tu dubitas.* Porro similes in obitu suorum funebres orationes habebat vir sanctus, ut de Gerardo fratre Sermonem 26 in Cantica: item de quodam Converso in lib. 7. Vitæ cap. 16. De Humberto abbate vide lib. 1. Vitæ num. 48. & Exordium magnum Cisterciense variis in locis, maxime lib. 3. cap. 4. ubi hujus Sermonis fit mentio.

Tom. III.

& ipsum corpus quod vidêris habere, auferetur à te: cum tu novissima inimica destruêris, & absorbeberis in victoria. Reddes utique, reddes aliquando corpus istud, quod ad signum adventus tui tantis hesterna die sputis & exsecratinnibus, ac multiplici sordium squalore repleveras, lætabunda & laudans, quia & hunc tuis laqueis irretisses. Veniet Unigenitus Patris cum potestate magna & majestate Humbertum quærere, & illud idem cadaverosum corpus configurare corpori claritatis suæ. Tu autem quid? Profecto (quod in Jeremia scriptum est) in novissimo dierum stulta remanebis, & Humberto in æternum vivente, tu in perpetuum morieris. Evomuit Prophetam marina bestia, quem deglutierat: & tu Humbertum reddes, quem videris tuo vastissimo ventre cnnclusisse.

Jer 17. 11. — *Jona 4. 11.*

Vita priori, sermo efficax. — * al. vitæ.

2. De cetero, fratres, factitium [a] vobis sermonem in omni forma sanctitatis iste Dei servus exhibuit, quem & longum fecit, & magnum. Longum, quantum ad longinquitatem * viæ: magnum, quantum ad vitæ sublimitatem. Non oportet me amplius aperire os meum, si bene retinuistis sermonem ejus, si vestris illum cordibus impressistis. Quinquaginta annos, & eo amplius, vixit in servitio illius, cui servire regnare est: quia à puerilibus annis locatus est in sanctuario [b] Dei. Nobiscum triginta [c] annis ab ipso pæne principio monasterii bujus conversatus est, non solum sine querela, sed & cum gratia: cujus ex hoc memoria in benedictione erit nobis, & generationi quæ ventura est. Sicut advena & peregrinus pertransiit viam & vitam istam, quantum minns potuit de mundi rebus accipiens, utpote sciens, quia non erat de hoc mundo. Non habebat hic manentem civitatem, sicut nec patres sui: sed in anteriora extentus, sequebatur ad palmam supernæ vocationis. Nihil habet mundus, quod jure clamet in eo, vel de eo: qnia nec mundus ei placuit, nec ipse mundo. Quantum parcius potuit, de substantia ejus accepit: & minus accepisset, si non obedienria coëgisset. Victum & vestitum habens, his contentus fuit, non ad superfluitatem, sed ad necessitatem: nisi quod ipsam quoque necessitatem, superfluitatem esse sæpius causabatur. Ante hos paucos dies, si bene memini, dum colloquoremur ad invicem, dicebat se munasterii bujus præbendarium [d] esse, & tamqoam nullius utilitatis hominem pasci in domo Dei. Erat enim vere mitis, & humilis corde: & cum ceteris floreret virtutibus, gratiam tamen mansuetudinis specialiter obtinebat. Ideo sese amabilem & affabilem omnibus exhibebat, sicut erat amabilis valde.

Quinquaginta annos egit in Ordine. — *Eminebant in eo amor paupertatis.* — *Mansuetudo & humilitas.*

3. Verumtamen in his omnibus quàm circumcisum fuerit os ejus & lingua, omnes vos plenissime cognovistis, qui tamdiu vidistis ejus conversationem, & sermonem ejns audistis. Quis umquam ex ore ejus sonum detractionis, verbum scurrilitatis, sermonem gloriæ, invidiæ vocem audivit? Quis eum vel alios judicantem, vel judicanti consentientem aliquando deprehendit? Quis eum loquentem inania audire potuit? immo quis non ab eo timuit, si talia forte loqueretur, audiri? Nimirum sollicite custodiebat vias suas, ut non delinqueret in lingua sua: sciens, quia qui in verbo non offendit, hic perfectus est vir. Longe à te, Humberte, væ illud evangelicum: *Væ vobis qui nunc ridetis, quia flebitis.* Numquid aliquis vestrum eum ridentem, etiam inter multos ridentes, invenit? Serenabat quidem vultum suum assidentium gratia, ne fieret onerosus: sed risum integrum, si bene recolitis, non admisit. Porro quanti fervoris in opere Dei diebus & noctibus fuerit, non solum vidistis, sed etiam admirati estis usque ad diem mortis suæ. Cum enim fere jam ad decrepitam pervenisset ætatem, præter incommoda senectutis, etiam tot & tantis infirmitatibus, quas multi vestrum non ignorant, lassatus atque quassatus; erat tamen, ut dicitur, animus victor annorum, & cedere nescius infirmitati. Denique in frigoribus & caloribus per montes & valles ascendens & descendens, juvenum laborem prosequebatur, ita ut admirationi esset omnibus & stupori. Si eum quandoque propter multitudinem negotiorum consilii gratia retinuissem, tristis perseverabat & nubilus, donec vestro consortio redderetur. Rarissime umquam sollemnibus vigiliis, quas tamen non raro anticipabat, rarissime ceteris horis psallentium choro inventus est defuisse: nec nisi ea necessitate, ut ex instanti responsum mortis habens, infirmitas sequeretur.

Taciturnitas. — *Maturitas & risus fuga.* — *Jacob. 3. 2.* — *Luc. 6. 25.* — *Vigilantia & industria.* — *Fervor in infirmitatibus.*

4. Porro in refectorio vix communibus utens cibis, si quid forte aliud [a] apponeretur, aut non accipiebat, aut tam moleste accipiebat, ut super hoc universitatem nostram sæpius molestaret. Decreverat aquam bibere semper, si non totis viribus restitissem. Vinum si quandoque bibere cogeretur, erat vinum colore potius quam sapore, adeo illud aquis nimiis obruebat. Vix umquam obedientia compellente infirmitorium introivit; vix, cum intrasset, teneri potuit. Fateor minus obediens in hac parte, quod auctoritatis suæ mole me premeret. Laudo eum, in hoc non laudo: quia, sicut vos scitis, non parum in hujusmodi perstitit obstinatus. Credo quia si quid triste sensit, propter hoc sensit, quod nobis minus consensit [f] de necessitate corporis sui. Sed qualis erat in consiliis? Purus utique & discretus: quod ego tanto melius novi, quanto sæpius tetigi pectus ejus. Non solus autem novi hoc: novit & universitas vestra. Quis denique multitudine vel magnitudine tentationum percussus, non audivit ab ore ejus & radicem tentationis, & curationis remedium? Ita enim percurrebat omnes angulos conscientiæ infirmantis, ut credere posset qui confitebatur, eum vidisse omnia, omnibus interfuisse.

5. Quantæ autem caritatis erat? Sic se induerat viscera pietatis, ut omnes excusaret, pro omnibus intercederet, nescientibus illis pro quibus loquebatur; non personarum acceptor, sed necessitatum. Erat ergo humilis corde, dulcis sermone, strenuus opere, fervens caritate, in commisso fidelis, in consilio circumspectus & prudens. Compositus erat super omnes homines, quos viderim in diebus istis; unus & idem perseverans omni tempore, & omni hora. Plane in semitis Domini Jesu posuit vestigia, nec retraxit pedem, donec cursum itineris consummaret. Ille fuit pauper, pauper & iste fuit. Vixit ille in laboribus, & hic in laboribus multis. Crucifixus est ille, & iste multis & magnis crucibus affixus, stigmata Domini Jesu tulit in corpore suo, adimplens ea quæ deerant passionum Christi etiam in carne sua. Resurrexit ille, & iste resurget. Ille ascendit in cælum, & iste creditur ascensurus. Ascensurus plane, cum Rex gloriæ propter nos descendet, sicut prius ascenderat, ut notam faciat potentiam suam: cum non minoris excellentiæ sit descendere per aëra, quàm per aërem ascendisse. Sic enim olim Angeli prædixerunt: quia *hic Jesus qui assumptus est à vobis in cælum, sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in cælum.* Ne laudaveris hominem in vita sua, dicit Scriptura, pro eo quod non est secura laudatio nisi post mortem. Hoc & ego in eo studiose servavi, qui dum adviveret, in hujusmodi non aperui os meum; ne forte possemus vel ego adulationis notam, vel ille culpam incurrere vanitatis. Ex hoc sane neutrum jam timetur: nec ego eum video, & ille forsitan me non audit. Sed etsi audiat, non movetur hominum verbis, fortius inhærens atque felicius Verbo Dei. Nihil proficiet inimicus

Act. 1. 11. — *Eccli. 11.*

a Id est factorum seu exemplorum, quæ Humbertus exhibuit.

b Nempe in monasterio Casæ-Dei, ubi viginti à prima ætate annos monachus vixit, antequam ad Claram-vallem se reciperet. quod factum seb annum 1118.

c Totidem annos habet Exordium Magnum Cisterciense lib. 3. cap. 4.

d Præbendarii vocabantur etiam pauperes, qui quotidianum commeatum ab aliis accipiebant. Ita Bernardus sermone 1. in festo omnium Sanctorum num. 2. *Mendici sumus, in præbenda Dei viventes.*

e Ergo infirmis aliud nonnumquam in refectorio Sanctus Pater præberi curabat præter communes cibos, ut in sermone 36. de diversis num. 2. De vini usu vide Notas in epistolam 1.

f Idem legitur de eo in jam laudato Exordio. Conferendus Bernardi Sermo 29. in Cantica num. 7. ubi religiosos in ejusmodi austeritatibus propriæ voluntati nimis quam addictos arguit.

in

in eo, & vanitatis suggestor non apponet nocere ei. A

Bernardi apostrophe ad Humbertum, & lamentatio.

6. Ecce jam coram te est, Pater dulcissime, fons ille puritatis, quem tanto ardore animi sitiebas: ecce immersus es in illam divinæ pietatis abyssum, cujus memoriam abundantiæ suavitatis tam devote eructare solebas. Quis enim tam devotus prædicator pietatis divinæ, quis humanæ puritatis commendator tam studiosus, quis utriusque rei tam affectuosus amator erat? aut cui aliquando quinque verba locutus es, in quibus oon vera puritas resnnaret, in quibus oon sancta Dei pietas audiretur? Noo ergo super te doleo, cui desiderium animæ tuæ tribuit Deus: mihi potius ademptum doleo fidele consilium, auxilium grande, virum unanimem, hominem secundum cor meum. In me hæc B omnia mala reciderunt. In me transierunt iræ tuæ, Domine Jesu, & terrores tui conturbaverunt me. Elongasti à me amicum & proximum, & notos meos à miseria extrahens, me in miseriis reliquisti. Abstulisti mihi germanos carne, germaniores spiritu, & in tuis negotiis, & in sæcularibus secundum te sapientes. Sustulisti bioc alios atque alios, qui onus meum portabant, onus grande, quod mihi imposuisti. Unus mihi & prope solus Humbertus supererat è tantis necessariis meis, eo suavior amicus, quo antiquior: & hunc tulisti, quoniam tuus erat. Ego, ego solus ad verbera relinquor, ego morior in singulis, & omnes fluctus tuos induxisti super me. Utinam quem flagellas, occidas se- C mel, & non miserum homioem tot & tantis mortibus serves. Verumtamen non contradico semionibus sancti; sed qui cœpit, ipse me conterat: & hæc mihi consolatio sit, quod affligens dolore, non parcat. Ego in flagella paratus sum, si forte pius Pater in beneficia flagella commutet. Unde & verba mea non murmure plena sunt, sed dolore. Non ploro Humbertum (neque enim ille plorandus est, qui vocatus est ad mensam divitis) sed super me & super vos ploro, super domum istam, super ceteros fratres nostros, qui omnes ab ejus ore consilium exspectabant. Sic & Salvator crucem suam, tamquam latro suum laqueum, portans, cum mulieres, quæ eum à Galilæa secutæ fuerant, super D se lamentantes respiceret, conversus ad eas dixit: *Filiæ*

23. 28. *Jerusalem, nolite flere super me, sed super vos ipsas flete, &*

31. *super filios vestros. Etenim ea quæ de me sunt, finem habent.* Quæ videtis mihi præparari, temporalia sunt; quæ non videtis, æterna. Si temporalia sunt, transitoria sunt: si transitoria sunt, & mortalia sunt: & transeundi vel moriendi argumentum boc solum est, quia videri possunt. Temporalia fuerunt quæ in Humberti morte conspeximus: sed jam obtinet gaudium & lætitiam in perpetuas æternitates.

7. Non est ergo lugendus nobis, cui nec luctus, nec dolor est. Sed nec pro nobis, quibus ille sublatus est, murmurandum: magis gratias agamus, quod tamdiu E concessus est nobis. Siquidem, ut ego arbitror, decennium [a] jam decursum est, quod non vixit nisi nobis, & pro nobis: atque hic timor meus est, ne ideo translatus sit, quia non eramus jam digni consortio illius. Quia scit tamen si idcirco sublatus fuerit, ut nos suis intercessionibus protegat apud Patrem? Utinam ita sit. Si enim tantæ caritatis erat dum esset nobiscum, ut omnia quæ ad corpoream necessitatem spectant, libentius mihi quàm sibi cederet: quanto magis nunc, cum illi summæ caritati, quæ Deus est, inhæret, majorem habet io me gratiam & caritatem? Sed forsitan nunc de F me & de cooversatione mea plenius novit veritatem: nec compatitur, ut solebat, sed, ut vereor, indignatur. Quod si etiam propter peccata nostra abstulit eum Deus; utinam idem ipse obtineat, ut nobis hoc ipsum misericorditer relaxetur, ne pœnam super pœnam sustineamus.

Intercessio defunctorum.

A 8. De reliquo, fratres, dico vobis, si sequeremini vestigia ejus, oon tam facile in vanis cogitationibus & otiosis sermonibus, io jocis & scurrilitatibus laberemini: quia io his multum perditis & de vita vestra, & de tempore vestro. Volat irrevocabile tempus; & dum creditis vos cavere pœnam istam minimam, incurritis ampliorem. Illud enim scitote, quia post banc vitam io purgabilibus locis centupliciter, quæ fuerint hic neglecta, reddentur usque ad novissimum quadrantem. Scio ego quia durum est bomini dissoluto apprehendere disciplinam, verboso silentium pati, vagari solito stabilem permanere: sed durius, & multo durius erit, futuras illas molestias tolerare. Et bomo B iste qui hic sepultus est, multa in principio (sicut ipse cognovi) super bujusmodi tentamenta sustinuit, sed cum multo luctamine pugnavit & vicit: & sicut tunc ei durum erat pugnam io tentationibus sustinere, sic ei modo durius esset ad illas ineptias revolare, quia bona consoetudo venerat in naturam. Exercete vos in doctrina ista, & attendite formam illam, quam vidistis in eo & audistis: ut ad eum perveniatis, ad quem ipse pervenit, qui est Deus benedictus in sæcula, amen.

Tom. III. Otiolos sermones in suis arguit.

IN DEDICATIONE [b] ECCLESIÆ,

Sermo primus.

De quinque sacramentis Dedicationis.

1. FEstivitas hodierna, Fratres, tanto nobis debet esse devotior, quanto familiarior est. Nam ceteras quidem Sanctorum sollemnitates cum ecclesiis aliis habemus communes: hæc vero sic nobis est propria, ut necesse sit, vel à nobis eam, vel à nemine celebrari. Nostra est, quia de ecclesia nostra: magis autem nostra, quia de nobis ipsis. Miramini forsitan & erubescitis celebrari festa de vobis: sed nolite fieri sicut equus & mulus, quibus nos est intellectus. Quid enim lapides isti potuerunt sanctitatis habere, ut eorum sollem- D nia celebremus? Habent utique sanctitatem, sed propter corpnra vestra. An vero corpora vestra sancta esse quis dubitet, quæ templum sancti Spiritus sunt, ut sciat unusquisque possidere vas suum in sanctificatione? Itaque sanctæ suot animæ propter inhabitantem Spiritum Dei in vobis; sancta sunt corpora propter animas; sancta est etiam propter corpora domus. Adbuc certe corruptibili tenebatur io carne, & in corpore peccati, in quo & grave adulterii crimen admisit illius anima, qui dicebat: *Custodi animam meam, quoniam sanctus sum.* Mirabilis plane Deus in Sanctis suis, non modo in cælestibos, sed etiam in terrenis. Utrobique sanctos habet, & in utrisque mirabilis est, illos qui- E dem beatificans, istos sanctificans.

Dedicationis festivitas non tam templi materialis, quàm nostri spiritualis.

Psal. 85. 2.

2. An experimentum quæritis ejus, de qua loquimur, sanctitatis, & sanctorum vobis istorum miracula desideratis ostendi? Multi certe ex vobis à peccatis & vitiis, io quibus computruerunt tamquam jumenta in stercore suo, exiere viriliter; & quotidie impugnantibus eis potenter resistunt, juxta Apostolum, qui de sanctis loquens utique, *Convaluerunt*, inquit, *de infirmitate, fortes facti sunt in bello.* Quid mirabilius, quando is qui prius vix per biduum poterat à luxuria, crapula, & comessationibus, & ebrietatibus, & cu- F bilibus, & impudicitiis, ceterisque similibus & dissimilibus vitiis continere, nunc ab eis continet multis annis, tota utique vita sua? Quod majus miraculum, quando tot juvenes, tot adolescentes, tot nobiles, universi denique quos hic video, velut in carcere aperto tenentur sine vinculis, solo Dei timore confixi: quod in tanta perseverant afflictione pœnitentiæ, ultra

Hebr. 11. 34.

Miracula piorum in hac vita quotidiana.

a Humbertus abbas anno 1138. se recepit ad Claram-vallem. Si *decennium* ibi supervixit, non anno 1145 ut Mantico placet, sed anno 1148. mors ejus consignanda. Idem Manricus supremum Humberti diem 7. Decembris, Chalemotus 7. Septembris assignat.

b Chalemotus dedicationem basilicæ Claræ-vallensis memorat tertio Idus Octob. sed posteriorem ea, de qua hic Bernardus, nempe novæ basilicæ, quæ, Bernardo è vivis migrante, necdum perfecta erat. Si Sermones de Dedicatione recte in vetustis libris ordinati sunt, veterus basilicæ dedicatio post festum S. Andreæ celebrabatur.

Tom. III. virtutem humanam, supra naturam, contra consuetudinem? Ipsi, credo, videtis quanta jam possemus invenire miracula, si perscrutari singillatim liceret singulorum exitum de Ægypto, & deserti viam, id est abrenuntiationem sæculi, introitum monasterii, in monasterio conversationem. Quid vero sunt hæc, nisi manifesta inhabitantis in vobis Spiritus-sancti argumenta?
Spiritualis unde noscendus.
Nam habitare in corpore animam probant vitales motus corporis: habitare in anima Spiritum probat vita spiritualis. Illud ex visu & auditu dignoscitur: istud ex caritate & humilitate, ceterisque virtutibus.

3. Vestra est igitur, fratres carissimi, vestra est hodierna festivitas. Vos dedicati estis Domino, vos elegit & assumpsit in proprios. *Tibi*, inquit Propheta, *derelictus est pauper, orphano tu eris adjutor.*
Psal. 9. 14. Qui reliquerunt omnia, relicti sunt Deo.
Quam bene commutastis, dilectissimi, quicquid habere potuistis in sæculo, quando nunc relinquendo ea, proprii esse meruistis auctoris sæculi, & eum habere propriam possessionem, qui sine dubio portio & hereditas est suorum.
Psal. 143. 13
Neque enim, sicut dixerunt filii iniquitatis, *Beatus populus cui hæc sunt*, temporalia scilicet quæ præmiserat, *promptuaria eructantia ex hoc in illud, oves fœtosa*, & similia: non, inquam, beatus populus cui hæc sunt: sed *beatus populus cujus Dominus Deus ejus.*
Relicti soli Deo proprii
Videte ergo, si non dignum sit ut festum agamus diem, quo nos assumpsit in proprios, & investivit se per ministeriales & vicarios suos, ut fiat sicut ipse jam olim promiserat: *Ego*, inquiens, *in medio eorum ero eorum Deus*:
Zach. 2. 5.
nos autem populus ejus, & oves pascuæ ejus. Quando enim domus ista per manus Pontificum dedicata est Domino, propter nos sine dubio factum est; non solum qui tunc præsentes fuimus, sed & quicumque usque in finem sæculi Domino sunt in hoc loco militaturi.

4. In nobis proinde spiritualiter impleri necesse est, quæ in parietibus visibiliter præcesserunt. Et si vultis scire, hæc utique sunt: aspersio, inscriptio, inunctio, illuminatio, benedictio.
Dedicationis ritus quinque ad mores.
Hæc quidem in hac visibili domo fecere Pontifices; hæc Christus assistens Pontifex futurorum bonorum invisibiliter quotidie operatur in nobis. Primo siquidem aspergit nos hyssopo, ut mundemur, lavemur, dealbemur, dicaturque de nobis: *Quæ est ista quæ ascendit dealbata?*
Cant. 8. 5.
Lavat, inquam, nos in confessione, lavat nos lacrymarum imbre, lavat sudore pœnitentiæ: magis autem lavat nos aqua illa pretiosissima, quæ de fonte pietatis, id est ab ejus latere, emanavit.
1. Aspersio
Aspergit nos hyssopo; quæ humilis herba est, & pectoris purgativa: aqua sapientiæ salutaris, quæ est timor Domini, initium sapientiæ, & fons vitæ: etiam condimentum salis admiscens, ne sit insipidus timor sine spe, sine devotione.
2. Inscriptio.
Non solum autem, sed inscribit digito Dei, in quo ejiciebat dæmonia, haud dubium quin in Spiritu-sancto. Inscribit, inquam, legem suam, non jam in lapide, sed in tabulis cordis carnalibus, propheticam implens promissionem, qua se pollicitus est ablaturum cor lapideum, & carneum cor esse daturum, id est non durum, non obstinatum, non Judaïcum; sed pium, sed mansuetum, sed tractabile, sed devotum.
Ezech. 11. 19. Psal. 93. 12. Psal. 102. 18.
Beatus quem tu erudieris, Domine, & de lege tua docueris eum. Beati, inquam, qui docti & memores sunt mandatorum ejus, sed ad faciendum ea. Alioquin *scienti bonum & non facienti, peccatum est illi*; & *Servus sciens voluntatem Domini sui, & non faciens, plagis vapulabit multis.*
Jacob. 4. 17. Luc. 12. 47.

5. Unde necesse est ut unctio spiritualis gratiæ adjuvet infirmitatem nostram, observantiarum istarum & multimodæ pœnitentiæ cruces devotionis suæ gratia liniens: quia nec est sine cruce sequi Christum; & sine unctione crucis asperitatem ferre quis posset?
3. Unctio.
Hinc est quod multi abominantur & fugiunt pœnitentiam, crucem quidem videntes, sed non etiam unctionem. Vos qui experti estis, ecce ipsi scitis, quia vere crux nostra inuncta est, & per gratiam Spiritus adjuvantis, suavis & delectabilis est pœnitentia nostra, &, ut ita dicam, amaritudo nostra dulcissima.
4. Illuminatio.
At postquam unctio gratiæ hujus præcesserit, jam lucernam suam Christus non ponit sub modio, sed super candelabrum: quia tempus est ut luceat lux nostra coram hominibus, & videant opera nostra bona, & glorificent Patrem nostrum qui in cælis est.
Matt. 5. 16.

6. Jam vero benedictionem quidem exspectamus in fine, quando aperiet manum suam, & implebit omne animal benedictione.
5. Benedictio.
Nam in quatuor præmissis merita constant, in benedictione sunt præmia. In benedictione tota complebitur gratia sanctificationis, quando jam in domum transibimus non manufactam, æternam in cælis.
Domus Dei ex Angelis
Ipsa est quæ construitur vivis ex lapidibus, Angelis scilicet & hominibus. Simul enim ædificatio, & dedicatio ipsa complebitur. Disjuncta nimirum ligna & lapides, domum non faciunt, nec in eis habitare quis potest; sola vero conjunctio domum facit. Sic cælestium spirituum perfecta unitas, sine ulla sibi divisione connexa, integram & congruam Deo reddit habitationem, quam ineffabiliter beatificat inhabitans gloria majestatis. Quis enim sic sciret universa regum consilia, aut quis eorum omnia dicta vel facta sic nosset, quomodo palatii ligna & lapides, si non deesset illis intelligentiæ sensus? Itaque cælestis illius curiæ lapides vivi ac rationabiles divinis intersunt consiliis, & Trinitatis mysteria norunt, audiuntque verba ineffabilia, quæ non licet homini loqui. *Beati qui habitant in domo tua, Domine! in sæcula sæculorum laudabunt te.*
Psal. 83. 5.
Quanto enim plus vident, plus intelligunt, plus agnoscunt: tanto plus diligunt, tanto magis laudant, tanto amplius admirantur.

7. Verum quia cohærere quidem sibi domum illam & perfecte connexam esse jam diximus: superest ut juncturam & connexionem ipsam aliquatenus exprimamus. Legimus in Isaia: *Glutino bonum est.* Duplici igitur sibi cohærent lapides illi glutino, cognitionis plenæ, & perfectæ dilectionis. Tanto siquidem majori ad se invicem dilectione copulantur, quanto ipsi caritati, quæ Deus est, viciniores assistunt. Sed nec ulla separare eos ab invicem suspicio potest, ubi nihil omnino quod in altero sit, alterum latere patitur penetrans omnia radius veritatis. Quoniam enim *qui adhæret Deo, unus spiritus est cum eo*:
1. Cor. 6. 17.
nihil dubium est, quia perfecte adhærentes ei beati Spiritus cum eo pariter & in eo penetrent universa. Ad hanc domum si pervenire desideras, sic concupiscat & deficiat anima tua in atria Domini, sicut Propheta clamat: *Unam petii à Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ.*
Psal. 26. 4.
Ipsum nihilo minus imitare Prophetam, qui *sicut juravit Domino, votum vovit Deo Jacob, si introiero in tabernaculum domus meæ*, &c.
Psal. 131.
Sed hinc alio sermone nobis tractandum erit, quod Dominus ipse donaverit.

IN DEDICATIONE ECCLESIÆ,

SERMO SECUNDUS.

Quomodo & nobis, & aliis cohærere debeamus.

1. OLim rex gloriosus & propheta Domini, David sanctus, religiosa quadam cœpit cogitatione moveri, indignum judicans, quod nullam adhuc Dominus Sabaoth domum haberet in terris: ipse vero domum inhabitaret regiæ dignitatis.
2. Reg. 7.
Hoc ipsum, Fratres, nos quoque decet cogitare fideliter, & viriliter effectui mancipare. Nam quod, licet Deo placuerit cogitatio illa Prophetæ, opus tamen reservatum est Salomoni: alia ratio est, forte prolixiore indigens disputatione. Jam vero, ô anima, tu quidem sublimi in domo habitas, quæ à Deo tibi fabricata est. Corpus hoc dico: quod sic compegit, quod sic aptavit, quod sic ornavit & ordinavit, ut gloriose in eo & delectabiliter habitares. Sed & ipsi corpori domum fecit excelsam, aptissimam & decoram. Dico autem sensibilem hunc & inhabitabilem mundum. Nonne ergo indignum reputas, ut tibi ipse fecerit domum, tu vero ei templum ædificare dissimules?
Templum Deo ædificandum.
Adhuc domum quidem habes, sed certa esto quoniam in brevi casura est domus tua: & tu nisi prius provideris aliam, eris pluviæ, vento,

& frigori exponenda. Heu! à facie frigoris ejus quis sustinebit? Felix proinde, & multum felix anima, quæ dicere potest: *Scimus quoniam si terrestris domus nostra hujus habitationis dissolvatur, quod ædificationem habemus ex Deo, domum non manu-factam, æternam in cœlis.* Propterea jam ne dederis, ô anima, somnum oculis tuis, & palpebris tuis dormitationem, donec invenias locum Domino, tabernaculum Deo Jacob.

2. Sed quid putamus, Fratres? Ubi invenitur hujus ædificii locus, aut quis poterit esse architectus? Nam visibile istud templum utique propter nos factum est ad nostram habitationem. neque enim Altissimus in manufactis habitat. Quod ergo ædificabimus templum ei qui dicit, & vere dicit: *Cœlum & terram ego impleo?* Tribularer valde, & anxiaretur super me spiritus meus, nisi quod audio eum de quodam dicentem: *Quia ego & Pater ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus.* Itaque jam scio, ubi præparanda sit domus ei, quoniam non capit eum nisi imago sua. Anima capax illius est, quæ nimirum ad ejus imaginem est creata. Propter quod jam festina, adorna thalamum tuum, Sion: quoniam complacuit Domino in te, & terra tua inhabitabitur. Exsulta satis, filia Sion: habitabit in te Deus tuus. Dic cum Maria: *Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum.* Dic juxta beatæ Elizabeth verba: *Et unde hoc mihi, ut veniat* majestas *Domini mei ad me?* Quanta enim Dei benignitas, quanta dignatio, quanta dignitas, quanta gloria animarum, quod Dominus universorum, & qui nullam habet indigentiam, templum sibi fieri jubet in illis?

3. Itaque, Fratres, toto cum desiderio, & digna gratiarum actione studeamus ei templum ædificare in nobis: primo quidem solliciti, ut in singulis, deinde ut in omnibus simul inhabitet: quia nec singulos dedignatur, nec universos. Primo igitur loco studeat unusquisque, ne dissideat ipse à semetipso: quoniam omne regnum in seipsum divisum desolabitur, & domus supra domum cadet: nec intrabit Christus, ubi fuerint parietes declinati, & maceriæ depulsæ. Nonne enim corporis sui domum integram anima vult habere, & exire illam necesse est, si fuerint à se invicem membra dispersa? Videat ergo & ipsa, si desiderat habitare Christum per fidem in corde suo, id est in seipsa: sollicite caveat, ne à se invicem membra ejus dissideant, id est, ratio, voluntas, atque memoria. Sit ergo sine errore ratio, ut bene congruat voluntati: talem enim voluntas amat. Sit & voluntas sine iniquitate, quoniam ratio talem approbat. Alioqui si sese judicat anima propter voluntatis pravitatem in eo quod per rationem probat, bellum intestinum est, & discordia periculosa: quoniam voluntatem hujusmodi ratio semper suggillat, sed accusat, sed dijudicat, sed condemnat. Propter quod ait Dominus in Evangelio: *Esto consentiens adversario tuo, dum es in via cum illo, ne forte adversarius tradat te judici, & judex tradat te tortoribus, & in carcerem mittaris.* Sit etiam memoria sine sorde, ut nullum in ea peccatum maneat, quod non pura confessione & dignis fructibus pœnitentiæ deleatur. Alioquin conscientiam, in qua peccatum latet, & voluntas odit, & ratio exsecratur. Bonum proinde parat habitaculum Deo, cujus nec ratio decepta, nec voluntas perversa, nec memoria fuerit inquinata.

4. Jam vero sic se habentibus singulis, etiam omnes nos connecti & conglutinari necesse est, mutua utique caritate, quæ est vinculum perfectionis. Nam cognitio quidem perfecta in hac vita haberi non potest, forsitan nec oportet. In cælesti siquidem domo cognitio dilectionis est nutrimentum; hic vero esse poterat detrimentum. Quis enim gloriabitur castum se habere cor? Propterea facile erat & confundi cognitum, & cognoscentem offendi. Ibi jucunda erit cognitio, ubi macula jam non erit. Illa ergo domus connexa firmius est, tamquam in æternum mansura: hæc, tamquam tabernaculum bellatorum, minus sibi perfecte cohæret. Illa nimirum domus lætitiæ, ista militiæ est: illa domus laudis, ista orationis. Hæc, inquam, est urbs fortitudinis nostræ, illa est civitas requiei nostræ. Proinde si victoriosi fuerimus hic, illic erimus gloriosi, habentes loco galeæ diadema, sceptrum & palmam pro gladio, pro scuto chlamydem deauratam, pro thorace stolam jucunditatis. Interim sane premi magis, quàm perimi videtur utilius; & sustinere pondus clypei & loricæ, quàm maligni jaculis igneis vulnerari: à quibus nos superna sua protectione custodiat, qui est benedictus in sæcula, amen.

IN DEDICATIONE ECCLESIÆ,

SERMO TERTIUS.

De triplici apparatu, quem habemus ad custodiam Dei.

1. Domus hæc, Fratres, æterni Regis est oppidum, sed obsessum ab inimicis. Quotquot igitur in ipsius arma jurati sumus, & ejus militiæ dedimus nomina, triplici nobis opus esse noverimus apparatu ad custodiam castri hujus: munitione videlicet, & armis, & alimentis. Quæ est ergo munitio? *Urbs fortitudinis nostra Sion*, ait Propheta, *Salvator, ponetur in ea murus & antemurale.* Murus continentia, antemurale patientia est. Bonus continentiæ murus, qui sic undique circumdat & circumcingit: ut nec per oculorum fenestras, nec per ceteros sensus detur ingressus morti. Bonum antemurale patientiæ, quod primos hostium sustinet impetus, ut inter plurima tentamenta stemus viriliter, & perseveremus jugiter inconcussi. Unicum quippe remedium est, dum continentia quatitur & quodam modo nutat, objicere patientiam, & quantumcumque ferveat sensus peccati, negare omni modo consensum. *In patientia vestra*, inquit, *possidebitis animas vestras.* Ponitur ergo in civitate sua Salvator ipse murus & antemurale, factus nobis à Deo Patre justitia, & Prophetæ patientia, sicut idem ait: *Quoniam tu es patientia mea, Domine.* Murus, inquam, ponitur in conversatione, antemurale in passione, ab omnibus carnis & sæculi præsentis illecebris abstinens, & adversa sustinens fortiter universa.

Castrum spirituale.

Isai 26. 1.

Murus, continentia.

Antemurale, patientia.

Luc. 21. 19.

Psal 70. 5.

2. Oportet autem & arma parare, sed arma spiritualia, potentia Deo, non modo ad resistendum, sed ad impugnandum quoque & expugnandum viriliter inimicum. *Induite vos armaturam Dei*, ait Apostolus, &c. Quid enim putamus, Fratres? Gravis equidem nobis est inimici tentatio: sed longe gravior illi oratio nostra. Lædit nos iniquitas ejus atque versutia; sed multo amplius nostra eum simplicitas & misericordia torquet. Humilitatem nostram non sustinet: uritur caritate nostra, mansuetudine & obedientia cruciatur. Jam vero nec fame quidem urgeri possumus, ut hostibus castrum tradere compellamur: quoniam, gratias Deo, non venit super nos terribilis illa comminatio Prophetæ, immo Domini per Prophetam, famis videlicet & sitis; non panis & aquæ, sed * verbi Dei. Sic enim habemus: *Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei.* Itaque non nobis alimenta desunt, qui & sermones frequenter, & frequentius sacras lectiones audimus; & interdum quoque spiritualis devotionis gustamus delicias, tamquam si catuli edant de micis, quæ cadunt de mensa dominorum suorum: cælestes illos convivas dico, qui replentur ab ubertate domus Dei. Habemus etiam panem lacrymarum, qui licet minus suavis, optime tamen confirmat cor hominis. Habemus & obedientiæ panem, de quo loquitur ad Discipulos Dominus: *Meus*, inquiens, *cibus est, ut faciam voluntatem Patris mei.* Habemus super omnia de cælo panem vivum, corpus Domini Salvatoris, in cujus utique fortitudine cibi, omnis adversæ partis dejicitur fortitudo.

Arma spiritualia.

Ephes. 6. 10.

Commeatus sacer, triplex.

Amos 8. 11.

* al. audiendi verbi.

Matth. 4. 4. & Deut. 8. 3.

3. Sic ergo munita est castri Dominici fortitudo, ut nihil jam timere oporteat, si tamen fideliter & viriliter agere voluerimus; ut videlicet nec proditores, nec pavidi, nec desides inveniamur. Nam proditores quidem fiunt, quicumque in hoc Domini castrum inimicos ejus

Proditio castri cavenda.

Tom. III. introducere moliuntur, quales sunt utique detractores, Deo odibiles, qui discordias seminant, & nutriunt scandala inter fratres. Sicut enim in pace factus est locus Domini; sic in discordia locum diabolo fieri manifestum est. Non miremini, Fratres, si durius loqui videor: quia veritas neminem palpat. Omnino proditorem sese noverit, si quis forte (quod absit) vitia quælibet in hanc domum conatur inducere, & templum Dei speluncam facere dæmoniorum. Gratias Deo, non multos hic invenimus hujusmodi. Sed tamen deprehendimus interdum forte nonnullos, qui colloquantur hostibus, & paciscantur fœdus cum morte, hoc est moliantur (quod in eis est) imminuere Ordinis disciplinam, intepescere fervorem, turbare pacem, lædere caritatem. Verum nos quidem caveamus ab eis, quantum possumus; sicut scriptum est de quibusdam: *Jesus autem non credebat se eis.* Dico autem vobis, quia licet portentur modo, sed portabunt cito grave judicium, nisi se citius emendaverint, sicut grave damnum moliuntur inferre. Quid enim, frater? Vanitati, aut tepiditati, seu cuilibet alteri vitio fidem servas operibus, & Deo per tonsuram mentiris? Optimum certe castrum tulisti Christo, si inimicis ejus tradideris Claram-vallem. Optimos inde singulis annis, & pretiosos in oculis suis redditus accipit: & prædam multam, quam hostibus eripit, in hunc munitionis suæ locum solet inducere, & habet fiduciam multam in fortitudine ejus. Ecce enim quos redemit de manu inimici, & de regionibus congregavit eos, à solis ortu & occasu, ab aquilone & mari. Quibus ergo proditorem castri hujus, postquam deprehensus & comprehensus fuerit; (neque enim latere aut fugere potest:) quibus, inquam, putas exponendum esse suppliciis? Non utique communi ceterorum morte damnabitur, sed exquisitis illum necesse est interire tormentis. Sed non modo plus immoror circa ista: credo melius deinceps ab hac tam exsecrabili proditione cavebimus, studentes de cetero majori sollicitudine non attrahere, sed repellere vitia, quæcumque illa sint, seu carnalia, seu etiam sæcularia, ne proditorum notam vel pœnam incurrere mereamur.

Proditores quinam. — Religionis proditores increpat. — Joann. 2. 24. — Clara-vallis castrum Christi.

4. Secundo loco etiam illud cavendum, ne quis forte pusillanimitate dejectus, fugiat à munitione, ibi trepidans timore ubi non est timor; ubi vero summum periculum est, insana temeritate securus. Hostilibus enim manibus, hostilibus gladiis se exponit, quicumque est ille qui fugit, acsi ignoret, quoniam hostes illi omnino carent misericordia, crudeles quidem in alienos, sed multo crudeliores in suos, quippe crudelissimi in seipsos.

Proditio ut cavenda.

5. Jam vero tertium quoque periculum breviter dico, quia jam hora præteriit, dum vestræ (ut dignum est) salutis plurimum cupidus, diversis morum infirmitatibus remedia diversa conquiro. QUID PRODEST, si nec prodere castrum, nec relinquere velis, sed segnis & desidiosus in eo permaneas? Toto proinde animo, tota virtute, dilectissimi, commissum nobis castrum Domini & Regis nostri manu-tenere laboremus, solliciti contra omnes inimici versutias, & adversus omnia ejus machinamenta parati, sicut scriptum est: *Resistite diabolo, & fugiet à vobis.* At quoniam scimus à quo dictum sit, *Nisi Dominus custodierit civitatem, frustra vigilat qui custodit eam*: humiliemur sub potenti manu Altissimi, & nos, & domum istam tota devotione ejus misericordiæ committentes, ut ipse nos custodiat ab omnibus insidiis inimicorum omnium, ad laudem & gloriam nominis sui, quod est benedictum in sæcula, amen.

Languidi & segnes notantur. — Jacob. 4. 7. — Psal. 126. 1.

IN DEDICATIONE ECCLESIÆ,

SERMO QUARTUS.

De triplici mansione.

1. VOtivis laudibus celebramus hanc diem, & festivis eam gaudiis honoramus. Quod si nec religiosis competit, nec sapientes decet ignorare quid venerentur, aut celebrare quod nesciant; quærendum nobis est, in cujus id agitur, vel in quorum commemoratione Sanctorum. Nec vero id mihi ex me arbitror præsumendum: prior loquatur alter, cujus testimonium majus sit, & credibilius videatur. Miramini forte cur ista præloquimur, cum vestris sese obtutibus ecclesia præsens manifestius ingerat, cujus anniversaria Dedicatio celebratur. Quid enim parietes ejus sanctos dicere vereamur, quos manus sacratæ Pontificum tantis sanctificavere mysteriis? Extunc quoque & deinceps sanctarum inibi lectionum resultare frequentia, sanctarum orationum devota murmurare susurria, sanctarum reliquiarum honorari beata præsentia, sanctorum spirituum indefessa noscitur custodia vigilare. Dicas forsitan, cetera quidem evidentia sunt: sed quis angelicas sese vidisse excubias gloriatur? Etsi tu forte non vides, est tamen qui videt, ipse qui mittit. Quis ille? Nimirum qui loquitur per Prophetam: *Super muros tuos, Jerusalem, constitui custodes.* Est quidem sursum Jerusalem, quæ est libera, mater nostra: sed minime crediderim super muros ejus constitutos esse custodes, in cujus laudibus Propheta decantat: *Qui posuit fines tuos pacem.* Tu vero si id parum judicas, perge audire quod sequitur in testimonio præcedenti: *Tota die,* inquit, *& tota nocte in perpetuum non tacebunt.* Siquidem advertere est vel ex hoc, non hanc esse Jerusalem de qua legisti: *Portæ ejus non claudentur per diem; nox enim non erit in ea.* Illa ergo Jerusalem nec vicissitudines patitur, nec custodibus eget: nostris potius custodes necesse est, & diebus, & noctibus deputari. *Super muros tuos, Jerusalem, constitui custodes.*

2. Benignus es, Domine, nec nostrorum hac fragili protectione murorum potes esse contentus, sed ipsis hominum prælatis hominibus angelicam quoque custodiam superponis, ut & muros defendant, & eos qui murorum ambitu continentur. Ita, Pater, quoniam sic est placitum ante te, sic necessarium nobis. Insufficiens enim est administratio nostra, nisi & nobiscum, & pro nobis administratorios illos spiritus in ministerium mittas, ut hereditatem capiamus salutis. Quid enim si non videmus obsequium, cum experiamur auxilium? Quid si non meremur aspectum, cum sentiamus effectum? Discimus certe vel ex hoc ipso invisibilia visibilibus præferenda. Quæ enim videntur, temporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna. Denique in invisibilibus visibilium causa consistit, ut secundum Apostolum, *Invisibilia Dei per ea quæ facta sunt, à creatura visibili intellecta conspiciuntur.* Sic nimirum Judæos olim, de invisibili peccatorum indulgentia sanctum Dei blasphemantes, sanitatis corporeæ signo visibili confutavit: *Ut sciatis quia Filius hominis potestatem habet in terra dimittendi peccata, tunc ait paralytico: Surge, tolle grabatum tuum, & vade in domum tuam.*

3. Sic & Pharisæum illum murmurantem adversus medicum qui salutem operabatur, & succensentem languidæ quæ salvabatur, manifestis revicit indiciis, obsequia mulieris enumerans. Errabat siquidem qui tamquam adhuc peccatricem horrebat, quæ divinis inhærens vestigiis, rigabat fletibus, tergebat crinibus, osculo premebat, ungebat unguento. Quis enim crimina jam deleta recenseat, quis tangenti succenseat, quis eam peccatricem censeat, quæ dum commissa deplorat, odit iniquitatem; dum osculatur pedes Domini, diligit justitiam; & rursum dum tergit crinibus, exhibet humilitatem; dum ungit unguento, mansuetudinem præfert? Numquid possibile est regnare peccatum in animo contrito & spiritu ingemiscenti, aut non multa caritas operit multitudinem peccatorum? *Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* Merito proinde jam non peccatrix juxta tuam, Pharisæe, sententiam, sed sancta discipula Christi vocabitur, à quo etiam didicit in tam brevi esse mitis & humilis corde. Nimirum hoc est quod in Propheta legisti, sed forsitan neglexisti: *Verte impios, & non erunt.* Sic carissimi, sic & antiquus ille accusator fratrum, si in quibus & vos erubescitis, præterita peccata vestra

vobis improperet. Apostolum audite magnifice consolantem vos, & dicentem: *Hæc quidem fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis*. & illud: *Habetis nunc quidem fructum vestrum in sanctificationem, finem vero vitam æternam*. Et manifestius exprimens: *Templum Dei*, ait, *sanctum est, quod estis vos*.

Cor. 6. 11.
Rom. 6. 22.
Cor. 3. 17.

4. Nimirum ipse est, cujus reverentiæ primam in hujus sermonis principio reservavimus vocem, dum quæreremus sanctos, quorum sanctimoniæ congratulamur devotione sollemni. Licet enim parietes hos & dici sanctos, & esse faciat consecratio Episcoporum, frequentatio Scripturarum, instantia orationum, reliquiæ Sanctorum, visitatio Angelorum: minime tamen eorum sanctitas propter se credenda est honorari, quos B nec propter se certum est sanctificari. Quinimmo sancta est propter corpora domus, corpora propter animas, animæ propter Spiritum inhabitantem. Neque hinc dubitet quis, cum invisibilis ejus gratiæ visibile nobis signum fiat in bonum. Dico autem in eo quod & ipsi instar illius evangelici paralytici surgitis; quod corporeum hoc grabatum, in quo jacebatis languidi, tam facile tollitis; quod denique ambulatis in domum vestram; illam sane domum, de qua lætamini, dicentes cum Propheta: *In domum Domini ibimus*. O admirabilis domus, & dilectis tabernaculis, & atriis concupiscibilibus præferenda! *Quàm dilecta tabernacula tua, Domine virtutum! concupiscit & deficit anima mea in atria Domini*. Verum multo magis *Beati qui habitant in domo tua, Domine! in sæcula sæculorum laudabunt te*. Siquidem gloriosa dicta sunt de te, civitas Dei. In tabernaculis enim gemitus est pœnitentiæ, in atriis gustus lætitiæ, in te satietas gloriæ. Hæc quidem est infima domos orationis, media exspectationis, tu gratiarum actionis & laudis. Felix proinde qui hic declinaverit à malo, quod est culpa, & fecerit bonum: ut illic à malo, quod est pœna, liberetur, & in te recipiat bonum. Hic nimirum primitiæ spiritus, illic divitiæ, in te plenitudo: ubi bona illa mensura, conferta, & coagitata, & supereffluens detur in sinus nostros. Hic denique fiunt sancti, illic securi, in te beati. Hæ siqoidem primitiæ spiritus, quæ militantibus interim prærogantur; sanctitas in conversatiooe, pietas in intentione, virtus in colluctatione. In sanctitate conversationis, pœnitentiæ fructus intellige, & corporalia quæque divinorum exercitia mandatorum. Et quoniam hæc, nisi simplex fuerit oculus, simplicia esse non possunt; necessario pietas intentionis & puritas cordis exigitur, ne vel honoris ambitus, vel laudis surrepat appetitus: sed solus ille desideretur, qui solus desiderium replet, & ad proprii fontis originem omnis, quam accepimus, gratia revertatur. Memento tamen solam ex omnibus perseverantiam coronari, nec eam facile posse inter tot discrimina vindicari, nisi multiplicem obtineas in tam multiplici colluctatione virtutem. Hæc in tabernaculis.

Psal. 121. 1.
Psal. 83. 2.

5. Porro in atriis, quæ post molestos conflictus amœna jucunditate fovendos excipiunt exeuntes, jam divitiæ spiritus erogantur, requies à laboribus, securitas à sollicitudinibus, pax ab hostibus. Ipse enim amodo jam dicit Spiritus, ut requiescant à laboribus sois, qui tanto fervore otium hactenus interdicere, labores indicere consuevit. Ipse seorsum à curis faciet, & ab omni sollicitudine sequestrabit, qui modo consilia ponit in anima sua, & sollicitam facit erga multa turbari. Ipse jam parta victoria in pace in idipsum suaviter dormire præstabit, qui dum adhuc leo rugiens fremit, & ad vigilias excitat, & accingit ad pugnam. Verum in bis, ut supra tetigimus, liberatio magis à malo, quàm boni muneratio est. nisi quod dura nos nostræ necessitatis experientia cogit, absentiam mali, boni cumulos æstimare: quemadmodum conscientia graviorum immunitatem criminum, plenitudinem reputat sanctitatis. Hinc advertere est, quàm longe agimus à summo bono, qui carere culpa, justitiam; carere miseria, beatitudinem judicamus.

6. Absit autem, ut talem quis putet ubertatem domus illios, & torrentem voluptatis, & si qua sunt alia, quæ nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus diligentibus se. Ne ergo audire velis, ô homo, quod auris hominis non audivit; oec ab homine quæras, quod humanus nec oculus videt, nec animus capit. Ne tamen hinc penitus taceamus, nostram hanc patriam à longe salotantes; triplicem quamdam odorari videmur, potentiæ scilicet, & magnificentiæ, & gloriæ repromissionem. Siquidem homo erat, & filius captivitatis hujus, qui dicebat: *Introibo in potentias Domini*. Ceterum nos scire possumus, quid sit infirmitate carere, tamquam infirmitate circumdati: quid vero sit virtute indui, & potentiam introire, nec modo potentiam, sed & multam potentiam, forte & omnipotentiam, interim scire non possumus. Clamat etiam testis fidelis: *Quia quos justificavit, illos & magnificavit*. At magnificentiam, eam præsertim quam procedere deceat à magnitudine, cujus nec finis, nec numerus est, utinam nostræ ioterim exiguitati liceat exspectare; nam æstimare non licet. Jam vero ne ipsius quidem vereri necesse est, aut habere suspectam gloriæ promissionem: feliciter tunc & fiducialiter hauries gloriam, à cujus interim appetitu tantis comminationibus deterreris. Erit enim tunc unicuique laus à Deo, secura certe & sempiterna, finis C pariter & discriminis expers; &, ut scriptum est, *Jucunda, decoraque laudatio*. Eia ergo, Fratres, viriliter interim in tabernaculis militemus, ut suaviter deinde in atriis requiescamus, ut novissime in domo sublimiter gloriemur, cum momentaneum hoc & leve tribulationis nostræ supra modum in sublime, æternum pondus gloriæ operabitur in nobis, cum in Domino laudabimur tota die, in veritate otique, non in vanitate.

Tom III. Beatitudinis futuræ tria bona.
Psal. 70. 16.
Rom. 8. 30.
Gloria sola secura, quæ in cælis exspectatur.
Psal. 146. 1.

IN DEDICATIONE ECCLESIÆ,

SERMO QUINTUS.

De gemina consideratione sui.

1. Etiam hodie, Fratres, sollemnitatem agimus, & præclaram. Atque idquidem facile dixerim: sed si pergitis quærere cujus Sancti, illud forte jam non ita. Quoties enim Apostoli, seu Martyris, vel Confessoris alicujus memoria celebratur, haud difficile est dicere cujus; utputa sancti Petri, & Stephani gloriosi, aut sancti Patris nostri Benedicti, vel alicujus ceterorum magnorum principum magnæ curiæ cæli. Nunc vero nullius eorum sollemnitas agitur: agitur tamen nonnulla sollemnitas. Nec modo nonnulla, sed non parva. Et si jam vultis audire, festivitas est domus Domini, templi Dei, civitatis Regis æterni, sponsæ Christi. Nemo sane ambigit sanctam esse sponsam Sancti sanctorum, & omni celebritatis honore dignissimam. An vero domum Dei sanctam esse quis dubitet, de qua legitur, *Domum tuam decet sanctitudo*? Sic & *sanctum est templum ejus, mirabile in æquitate*. sed & civitatem sanctam Johannes sese vidisse testatur: *Vidi*, inquit, *sanctam civitatem Jerusalem novam descendentem de cælo a Deo, paratam tamquam sponsam, ornatam viro suo*. In quibus sane verbis aperire jam cœpi, quod adhuc, fateor, dissimulare volebam. Dico autem quod eadem sponsa, quæ civitas est, sed & templum quoque, & domus nihilo minus sit. Neque id mirum, præsertim cum similiter unus sit, qui se ei & Sponsum dignatur, & Regem, & Deum, & Patremfamilias exhibere.

Dedicationis festum quale.
Psal. 92. 5.
Psal. 64. 6.
Apoc. 21. 2.

2. Necdum tamen vobis arbitror satisfactum, donec evidentius quæ domus hujus Patrisfamilias, quod hoc templum Dei, quæ civitas Regis istius, quænam denique hujus tam gloriosi Sponsi sponsa dici, & esse meruerit, addiscatis*. At ego super hoc quidem non parum vereor loqui quid sentiam, ne quem vestrum (quod absit) aut minus fideliter, aut minus humiliter audire contingat: ne quis forsitan ab hoc auditorio aut elatus præ magnitudine gloriæ, aut incredulus exeat præ pusillanimitate spiritus sui. Opto enim semper vos & fideles, & humiles inveniri, quod utrumque

* al. audiatis.
Consideratio nostri duplex. Humiliationis & exaltationis.

Tom. III. summopere sit necessarium ad salutem. Solis namque humilibus ipse dat gratiam, cui etiam sine fide placere impossibile est. Opto igitur & omnibus modis cupio, ut & parvulos & magnos, immo (ut plus miremini) & nihil & aliquid, etiam grande aliquid ei vos exhibere curetis. Neque enim sine magno animo bona illa tam magna capere, aut vim facere poteritis regno cælorum: non plus quàm idem cælorum regnum intrare, nisi conversi fueritis & efficiamini sicut parvuli. Non sum homo profundi sensus, nec possum vobis quod non gustaverim eructare. Dicam tamen quid interdum in me sentiam actitari, ut si quis forte sibi utile judicaverit, imitetur. Quia enim olim persuasum est mihi, ut miserear animæ meæ, placiturus exinde Deo meo, frequenter de ea recogito: utinam autem * semel, semperque liceret. Erat quando id actitari minime libebat, nempe quod minus (si tamen minus, & non magis minime) diligerem eam. Quomodo enim amat quis, cujus mortem amat? Quod si, ut verum est & indubitabile, mors animæ iniquitas est, absolutam proinde liquet esse sententiam, quod *iniquitatem qui diligit, odit animam suam.* Oderam ergo eam, & odissem adhuc, nisi hoc mihi quodcumque amoris ejus initium is, qui prior eam dilexerat, contulisset.

* al. nihil aliud quàm grande

Matt. 18. 3.

Eccli. 30. 24.

* al. magis semper.

Psal. 10. 6.

Humiliationis consideratio animæ miseriæ.

3. Ipsius proinde beneficio nonnumquam de ea cogitans, videor mihi in ea, fateor, velut duo quædam contraria invenire. Si ipsam, prout in se est & ex se, juxta rei veritatem intueor, nihil de ea verius sentire possum, quàm ad nihilum esse redactam. Quid modo necesse est singulas ejus miserias numerare, quàm sit onerata peccatis, offusa tenebris, irretita illecebris, pruriens concupiscentiis, obnoxia passionibus, impleta illusionibus, prona semper ad malum, in vitium omne proclivis, postremo totius confusionis, & ignominiæ plena? Nimirum si ipsæ quoque justitiæ nostræ omnes, ad lumen veritatis inspectæ, velut pannus menstruatæ inveniuntur: injustitiæ deinceps quales reputabuntur? Si lumen, quod in nobis est, tenebræ sunt; ipsæ tenebræ quantæ erunt? Facile est cuique nostrum, si sua plenius * universa & sine dissimulatione vestiget, & judicet sine acceptione personæ, attestari per omnia apostolicæ veritati, & libere proclamare: *Qui se putat aliquid esse, cum nihil sit, ipse se seducit. Quid est homo quia magnificas eum*, ait fidelis & devota confessio, *aut quid apponis erga eum cor tuum?* Quid? Sine dubio vanitati similis factus est homo, ad nihilum redactus est homo, nihil est homo. Quomodo tamen penitus nihil est, quem magnificat Deus? Quomodo nihil est, erga quem appositum est cor divinum?

Isai. 64. 6. Homo totus nulles & nihil

* al. melius.

Gal. 6. 3.

Job 7. 17.

4. Respiremus, Fratres, & si nihil sumus in cordibus nostris, forte in corde Dei potest aliud latere de nobis. O Pater misericordiarum! ô Pater miserorum! quid apponis erga eos cor tuum? Scio, scio: ubi est thesaurus tuus, ibi est cor tuum. Quomodo ergo nihil sumus, si thesaurus tuus sumus? Omnes gentes, quasi non sint, sic sunt ante te, & tamquam nihilum & inane reputabuntur. Siquidem ante te, sed non sic intra te. Sic in judicio veritatis tuæ, sed non sic in affectu pietatis tuæ. Nimirum vocas ea quæ non sunt, tamquam ea quæ sunt. Et non sunt ergo, quia quæ non sunt vocas: & sunt, quia vocas. Licet enim non sint quantum ad se, apud te tamen sunt, utique, juxta Apostolum, *non ex operibus justitiæ, sed ex vocante.* Sic nimirum, sic consolaris in tua pietate, quem in veritate tua humiliasti: ut magnifice dilatetur in tuis, qui merito angustiatur in visceribus suis. Siquidem universæ viæ tuæ misericordia & veritas, requirentibus testamentum tuum & testimonia tua; testamentum utique pietatis, & testimonia veritatis.

Rom. 9. 10.

Psal. 24. 10.

Exaltationis consideratio.

5. Lege, homo, in corde tuo, lege intra teipsum de teipso testimonia veritatis: etiam hac communi luce judicabis te indignum. Lege in corde Dei testamentum, quod firmatum est in sanguine Mediatoris: & invenies, quàm longe aliud spe possidere, quàm re tenere videris. *Quid est*, inquit, *homo quia magnificas eum?* Magnus utique, sed in illo: siquidem magnificatus est

Job 7. 17.

A ab illo. Aut quomodo non magnus apud illum, cui tam magna cura est de eo? *Ipsi enim cura est de nobis*, ait Apostolus Petrus. Et Propheta: *Ego autem mendicus sum & pauper, Dominus sollicitus est mei.* Plane artificiosa connexio utriusque considerationis, qua velut uno momento descendens pariter & ascendens, & se pauperem & mendicum, & Deum pro se sollicitum vidit. Angelicum est istud, ascendere & descendere simul. *Videbitis*, ait, *Angelos ascendentes & descendentes super Filium hominis.* Neque enim talis aliqua vicissitudo in eorum ascensionibus & descensionibus est. Simul & mittuntur in ministerium propter eos qui hereditatem capiunt salutis, & assistunt vultui majestatis: Deo miseB ricorditer providente, ut & nobis sit consolatio, & eis tribulatio nulla. Alioquin quando æquanimiter paterentur ab illo vultu gloriæ, in quem semper prospicere desiderant, propter nos vel ad modicum separari? Denique ipsam audi in Evangelio Veritatem. *Angeli* eorum, ait, haud dubium quin parvulorum, *in cælis semper vident faciem Patris*; sic videlicet parvulorum custodiæ deputati, ut non privati ullo modo beatitudine sua. Hinc est quod Johannes sanctus civitatem Jerusalem descendentem vidit, stantem non potuit inveniri. Et adverte quod descendentem dixerit, non cadentem. Cecidit enim quondam non minima pars civitatis illius, sed ea quidem minime sancta, quippe cui graC vissimus casus fuit, quod totius inimica facta est sanctitatis.

1. Petr. 5.

Psal. 39.

Johan. 1.

Angeli eorum

6. Verum hanc equidem ruinam & terribilem casum Johannes videre non potuit, quia necdum erat. sed vidit Verbum quod in principio erat, vidit Principium quod Apostolis loquebatur: *Videbam satanam tamquam fulgur cadentem de cælo.* Itaque pars illa quæ cecidit à Deo reparanda est, cum implebit ruinas, & reædificabit muros Jerusalem, non tamen ex his qui ceciderunt. Hæc autem quæ descendens apparuit, jam parata erat, sicut secutus adjunxit: *A Deo paratam.* Siquidem quod descendunt, non cadunt Angeli sancti, divina præparatio facit: à quo nimirum hæc ipsa eis & voD luntas præparata est, & facultas. Unde non solum administratorios, sed & missos in ministerium Apostolus quoque testatur. Quidni mittat Angelos, pro quibus & ipse à Patre voluit mitti? Quidni pro eis inclinet cælos, pro quibus ipse quoque cælorum Rex inclinavit se, ita ut digito in terram scriberet? Domine, inclina cælos tuos, (parum est:) & descende. Quid ultra? Ut quibus condescendit, faciat etiam coascendere sibi. Ceterum, ut jam diximus, angelicus ascensus & descensus caret vicissitudine: nos autem modo hac, modo illac versari necesse est: quod nec supra diutius stare liceat, nec expediat infra longius demorari. *Ascendunt*, ait, *usque ad cælos, & descendunt usque ad abyssos:* E *anima eorum in malis tabescebat.* Ut quid hoc? Propterea sane anima eorum in malis interim plus tabescit, quam delectetur in bonis, quod hæc in re, illa vero tantum in spe videantur haberi. *Quis poterit salvus esse?* dicunt Discipuli Salvatori. Et ille: *Apud homines hoc impossibile est, sed non apud Deum.* Hæc tota fiducia nostra, hæc unica consolatio nostra, hæc tota ratio spei nostræ.

7. Sed de possibilitate jam certi, de voluntate quid agimus? Quis scit si est dignus amore an odio? Quis novit sensum Domini, aut quis consiliarius ejus fuit? Hic jam plane fidem nobis subvenire necesse est, hic oportet succurrere * veritatem: ut quod de nobis laF tet in corde Patris, nobis per ipsius Spiritum reveletur, & Spiritus ejus testificans persuadeat spiritui nostro, quod filii Dei sumus. Persuadeat autem vocando & justificando gratis per fidem, in quibus nimirum velut medius quidam transitus est ab æterna prædestinatione ad futuram magnificationem. Propterea sane geminam illam considerationem, alteram quidem judicii & veritatis, alteram vero non incongrue vocari credimus fidei & pietatis. Nec mirabere in humanis qualitatibus tam dissimilia reperiri, si sollerter advertas quanta & in ipsa ejus substantia convenisse videtur diversitas

naturarum. Quid enim spiritu vitæ sublimius? Qoid A
vero humilius limo terræ? Quam profecto tam dis-
cohærentium in homine cohærentiam rerum ipsos
quoque sapientes sæculi hujus arbitror non latuisse,
cum hominem diffinirent, animal rationale mortale.
Mirabilis siquidem copula rationis & mortis, mira so-
cietas discretionis & corruptionis. Sic nimirum, sic
in moribus, sic in affectibus, sic in studiis hominum
non minor, forte & amplior contrarietas invenitur:
ut si totam, sicut est, pravitatem seorsum intuearis,
ac rursum qoidquid boni videtur inesse consideres sin-
gillatim, plenum censeas esse miraculo, quod tam ad-
versa convenerint. Inde homo nunc quidem *Bar-Jona*,
nunc vero *satana* meretur audire. Nolite mirari hoc. B
Recolite ex Evangelio, cui dictum sit (& otrumque
in veritate, nam utrumque ab ipsa Veritate dictum)
16 17. prius quidem, *Beatus es Simon Bar-Jona*; nec multo
23. post, *Vade retro satana.* Uous ergo utrumque, etsi non
utrumque ex uno. Illud enim ex Patre, istud ex ho-
mine, ipse tamen utrumque erat. Unde Bar-Jona?
Quia non caro nec sanguis, sed Pater ei quod locutus
est revelavit. Unde satanas? Quia sapuit quæ erant
homioum, non quæ Dei. Jam ii in utraque conside-
ratione diligeoter inspexerimus nos quid sumus, im-
mo in una, quàm nihil, in altera quàm magoificati:
quippe pro quibus etiam sollicitudinem gerat tanta
majestas, & cor suum apposuerit erga uos; puto tempe- C
rata videtur gloriatio nostra, sed forsitan magis aucta
est, solidata tamen, ut noo in oobis, sed io Domino
gloriemur, quibus nimirum in hoc solo respirare est,
ut dicamus: Si decreverit salvare nos, continuo li-
berabimur.

8. Ex hoc jam in illa soperiori specula vel paulu-
lum immorantes, quæramus domum a Dei, quæramus
templum, quæramus civitatem, quæramus & spon-
sam. Neque enim oblitus sum, sed cum metu & re-
verentia dico: Nos sumus. Nos, inquam, sumus,
sed in corde Dei: nos sumus, sed ipsius dignatione,
non dignitate nostra. Non usurpet quod Dei est, ut
non apponat homo magnificare seipsum. alioquin D
quod illius erat faciens Deus, exaltantem se humilia-
bit. Qood etsi nos puerili animositate gratis salvari
volumus, merito non salvamur. Excludit miseriæ dis-
simulatio miserationem, nec dignatio locum habet,
ubi fuerit præsumptio dignitatis: provocat vero com-
passionem humilis confessio passionis. Sane hæc sola
facit, ut nos ipse tamquam dives paterfamilias alat in
fame; & sub eo panibus abundantes inveniamur. Pro-
inde domus ejus, cui numquam deest alimonia vitæ.
21. 13. Et memento quod domum suam domum orationis es-
se diffiniat: quia & hoc prophetico satis videtur testi-
monio convenire, qui ab ipso nos, in orationibus uti-
79. 6. que, cibandos pane lacrymarum, & in lacrymis po- E
tum asserit accepturos. Ceterum juxta cumdem Pro-
phetam, sicut supra quoque meminimus, domum
92. 5. istam decet sanctitudo: ut videlicet pœnitentiæ lacry-
mas puritas continentiæ comitetur, & quæ jam do-
mus est, fiat subinde etiam templum Dei. *Sancti esto-*
19: 44. *te*, inquit, *quia ego sanctus sum Dominus Deus vester.* Et
6 9. Apostolus: *Nescitis quia corpora vestra templum sunt Spi-*
ritus-sancti, & Spiritus-sanctus habitat in vobis? Si quis
templum Dei violaverit, disperdet eum Deus.

9. Numquid tamen vel ipsa jam sanctimonia suffi-
cit? Pax quoque necessaria est, Apostolo teste, qoi
12. 14. ait: *Pacem sectamini cum omnibus, & sanctimoniam, sine*
qua nemo videbit Deum. Hæc est quæ facit unius moris F
habitare fratres in unum, novam utique Regi nostro,
vero pacifico, ædificans civitatem, quæ & ipsa Jerusa-
lem nominetur, quod est visio pacis. Ubi enim sine
fœdere pacis, sine observantia legis, sine disciplina &
regimine acephala multitudo congregata fuerit; non
populus, sed turba vocatur: non est civitas, sed con-
fusio: Babylonem exhibet, de Jerusalem habet nihil.
Sed quemadmodum fieri posse videbitur, ut Rex can-
A tus in sponsum transeat, civitas promoveatur in spon- Tom. III.
sam? Sola hoc potest, quæ nihil non potest, caritas
fortis ut mors. Quomodo non facile istam levet, quæ Denique sponsa cælestis sponsi.
illum jam inclinavit? Verum hinc tibi nullatenus
consulenda prior illa, quam diximus, consideratio
tui: hic quam potissimum fidei magnanimitas exer-
cetur. Denique & ipse ait: *Desponsavi te mihi in fide,* Osee 2. 19.
desponsavi te in judicio & justitia: (ejus, non tuam in-
tellige,) *desponsavi te in misericordia & miserationibus.* Si
non fecit ille quod sponsus, si non tamquam sponsus
amavit, si non zelatus est tamquam sponsus, noli ac-
quiescere sponsam te arbitrari.

10. Itaque, Fratres mei, si per abundantem refectionem
B magni Patrisfamilias domus esse probamur, si tem-
plum Dei per sanctificationem, si civitas summi Regis
per socialis vitæ communionem, si sponsa immortalis
Sponsi per dilectionem; puto jam non est quod dicere
verear nostram esse sollemnitatem. Nec miremini quod
in terris agitur hæc celebritas, siquidem agitur & in
cælis. Nempe si (ut Veritas ait, & non potest non Luc. 15. 10.
esse verum) super uno peccatore pœnitentiam agente
gaudium est in cælis, etiam Angelis Dei: non est du-
bium, quin sit eis hodie gaudium multiplex super tam
multo peccatore pœnitentiam agente. Adhuc amplius
vultis audire? Etiam *gaudium Domini, fortitudo nostra.* 2. Esdr. 8. 10.
Collætemur ergo Angelis Dei, congaudeamus Deo,
C & in gratiarum actione præsens sollemnitas agatur:
quia quanto nobis domestica, tanto amplius debet esse
devota.

IN DEDICATIONE ECCLESIÆ,

Sermo sextus.

De reverentia sacris locis debita.

1. DOmestica nobis celebritas dedicatio domus no- Dedicatio propter quid ...
stræ; magis autem domestica nostra ipsorum
dedicatio est. Nostra siquidem illa aspersio, nostra il-
la benedictio, nostra consecratio fuit, quæ per manus
D sanctorum celebrata Pontificum, etiam hodie anni-
versario reditu votivis laudibus ad memoriam revo-
catur. Numquid de lapidibus cura est Deo? Non pa-
rietes dicunt, sed homines: *Ipsi enim cura est de nobis.* 1. Pet. 5. 7.
Unus homo erat Jacob, & dormiens vidit descendentes
Angelos & ascendentes. Parum est hoc; etiam Domi-
num Angelorum adesse testatus est, dicens; *Vere Do-* Gen. 28 16.
minus est in loco isto, & ego nesciebam. Miratur enim Ecclesiarum
gratiam, & dignationis magnitudinem expavescit. dignitas unde colligenda.
Quàm terribilior est iste locus, quàm evidentius cer-
tiusque Dominus est in loco isto! ubi nimirum non
modo duo aut tres, sed tam multi in ipsius congre-
gati nomine perseverant. Nemo jam nesciat, nemo
E vestrum ignoret. Siquidem non accepimus spiritum 1. Cor. 2. 12.
mundi hujus, sed spiritum qui ex Deo est, ut sciamus
quæ à Deo data sunt nobis. Terribilis plane locus, &
dignus omni reverentia, quem fideles viri inhabitant;
quem Angeli sancti a frequentant; quem sua quoque
præsentia Dominus ipse dignatur.

2. Qoomodo enim tantus Patriarcha nescire potue- Deus quomodo alicubi dicatur esse peculiariter.
rat, quod non esset locus, ubi non esset Deus? Sed for-
te aliud esse miratus est, ubi ait: *Vere Dominus est in*
loco isto. Ibi vere est, & vere Dominus est, ubi in ejus
nomine Angeli simul & homines congregantur. Li-
cet eoim in omni loco sit, qui nullo clauditur loco;
signanter tamen dicimus, *Pater noster, qui es in cælis;*
F quod aliter illic & proprio quodam modo præsentem
se exhibeat, oon quidem ipse diversos, sed diversa dis-
tinguens. Est ergo in omni loco, omnia universaliter
continens, omniaque disponens: sed longe tamen ali-
ter atque aliter. Apud homines malos est præstans
atque dissimulans: apud electos homines operans &
servans: apud superos pascens & cubans: apud infe-
ros arguens & damnans. Facit solem suum oriri etiam
super malos: sed ubi malorum interim dissimulatio

a Huc spectare videtur Johannes Eremita in lib. 2. de vita S. Bernardi num. 7. ubi ejus verba refert ex sermone in dedicatione ecclesiæ habito: *Nunc sancti Angeli sollemnitationi vestro interfuerunt, &c.* tomo 6. col. 1287.

Tom. III. est, quodam modo veritas non est. Itaque, si dicere licet, apud impios est in dissimulatione; apud justos in veritate; apud Angelos in felicitate; apud inferos in feritate sua. Durum vobis sonat quod de feritate dixi? ego vero & iram vereor, & furorem. *Domine ne in furore tuo arguas me, &c. Vere*, inquit, *Dominus est in loco isto.* Ubi enim pluit super justos & injustos, pater est, & pater misericordiarum, exspectans homines ad pœnitentiam. Ubi damnat obstinatos, judex est, & horrendum est incidere in manus Dei viventis. Ubi cubat, sponsus est: & beata anima, quam introduxerit in cubiculum suum.

Psal. 6. 2.
Hebr. 10. 31.

3. Ceterum in loco isto vere Dominus est, si tamen serviamus ei in spiritu & veritate. Non enim vere Dominus erat apud eos, quibus dicebat: *Quid vocatis me, Domine, Domine; & non facitis quæ dico?* Testantur sacræ litteræ in paradiso olim positum primum Adam, ut operaretur, & custodiret illum. Sic secundus Adam in ecclesia Sanctorum, in congregatione suorum, in horto deliciarum (siquidem deliciæ suæ esse cum filiis hominum) ita, inquam, & ipse Dominus est in loco isto, ut operetur atque custodiat. Alioquin sicut *Nisi Dominus ædificaverit domum, in vanum laboraverunt qui ædificant eam*: sic nihilo minus, nisi ipse custodierit civitatem, frustra vigilat qui custodit eam. Porro Angelos ascendentes & descendentes esse in loco isto, patriarchalis ipsa visio manifestat; ascendentes, ut videant faciem Patris; descendentes, ut provideant nobis. Quid ergo? Nos quomodo hic esse debemus, in quanta reverentia stare in loco isto, ubi Deus est operans, & servans; Angeli ascendentes & descendentes? Nimirum pœnitentes & exspectantes esse nos convenit. Hoc est enim oblivisci quæ retro sunt, ignorare, reprobare, recogitare annos illos in amaritudine animæ nostræ, ac deinceps cogitatione simul & aviditate extendere nos in anteriora. Ad hoc venimus; in hoc positi sumus. HÆC SUNT QUÆ EXIGUNTUR A NOBIS, præteritorum pœnitudo peccatorum, & futurorum exspectatio præmiorum.

Luc. 6. 46.
Gen. 2, 15.
Psal. 126. 1.
Gen. 28.

FINIS SERMONUM DE TEMPORE, ET DE SANCTIS.

S. BERNARDI ABBATIS SERMONES DE DIVERSIS.

SERMO I.

De fallacia & brevitate vitæ præsentis.

VERA omnino sententia, Fratres, quoniam *tentatio est vita hominis super terram.* siquidem fallax est, nec simpliciter fallere consuevit. Ut enim multipliciter illudat [a] hominibus, mutat faciem, mutat vocem: modo ait, modo negat, nec erubescit: de ipsa quantitate sua diversis diversa loquitur, immo & eidem diverso tempore contraria quoque suggerit & adversa. Modo enim se brevem esse causatur, modo simulat longiorem. Cum peccare delectat adhuc, gemit altius pro brevitate sua. Nec brevitas falsa, sed gemitus fallax, quod id memoret cum mærore, unde magis oportuerat gratulari. Siquidem bonum est ei, si sic agere perseverat, ut flagitiis ejus, quibus voluntas modum non ponit, vel necessitas finem ponat. Expedit ei qui semper anima moritur, ut corpore citius moriatur: magis autem ei bonum erat, si natus non fuisset homo ille. Et ipsa denique vitæ memoria brevioris remedium magis, quàm incentivum debuerat esse peccati, sicut scriptum est: *Memorare novissima tua, & in æternum non peccabis.* Quod si usque adeo regnat in te peccatum, immo usque adeo delectat te servire peccato, ut doleas tibi modicum tempus esse quo servias ei, sed eousque latam diligis viam, ut omnimodis optes, si posses, eam etiam facere longam; velis, nolis, non longe est finis ejus, sed tu, fateor, longe es à regno Dei, & firmissimum pepigisse videris cum morte fœdus, pactum cum inferno.

Job 7. 1. Vita hominum quam fallax.
Vita longa malis non expedit.
Eccli 7. 40.

2. *Erraverunt*, ait Propheta, *in solitudine, in inaquoso: viam civitatis habitaculi non invenerunt.* Solitudo hæc superborum est, quia solos sese reputant, solos appetunt reputari. Litteratus est: odit socium. Astutus in negotiis sæcularibus neminem vellet sibi similem inveniri. Pecuniosus est: si ditescere viderit alterum, cruciatur. Fortis est aut formosus: da ei parem, & contabescit. Solitarius est, sed erroneus. Errat in solitudine sua: non enim solus habitare poterit super terram. Nec mirum quod solitudini huic *inaquosum* additur: ut dicatur, *in solitudine, in inaquoso.* Sicut enim in solitudinibus aquæ deesse solent, & loca deserta sterilia quoque & arida esse consueverunt: sic superbiam impœnitentia comitatur. ELATUM enim cor, durum & expers est pietatis, ignarum compunctionis, siccum ab omni rore gratiæ spiritualis: quia *superbis Deus resistit, humilibus vero dat gratiam.* *Qui emittit fontes in convallibus: inter medium montium*, ait Propheta, *pertransibunt aquæ.* Hinc est quod de seipso miserabiliter conquerens ait: *Anima mea sicut terra sine aqua tibi.* Siquidem aquæ inopia non modo aridum, sed & sordidum facit, dum non est quo laveris: & humanum cor lacrymas nesciens, non modo durum, sed & impurum esse necesse est. *Lavabo*, ait, *per singulas noctes lectum meum*, ut conscientiæ maculas diluam. *Lacrymis meis stratum meum rigabo*, ne in me quoque fiat quod scriptum est de semine quod cecidit supra petram, & natum aruit, quia non habebat humorem.

Psal. 106. 4.
Superbia impœnitentia comitatur.
Psal. 103. 10.
Psal. 142. 6.
Psal. 6. 7.
Luc. 8. 6.

3. *Erraverunt in solitudine, in inaquoso: viam civitatis habitaculi non invenerunt.* Erraverunt plane in invio, &, non in via. Neque enim via est lata via. Rectitudo quippe ad viam, latitudo ad planitiem magis quàm ad viam pertinet. Solitudo in via lata est via: & ubi nulla est via, totum est via. Sic est vita exposita vitiis, latissimos habens hinc inde terminos, quia nullos terminos habens. Nec vita sane dicenda est, qua nimirum soli vivitur morti, Apostolo teste, qui ait: *Quia si secundum carnem vixeritis, moriemini.* Sic nec circuitus via, & tamen impiorum est via, sicut scriptum est: *In circuitu impii ambulant.* Ipsa est spatiosa via, cujus latitudinis spatium nullis clauditur metis, ubi nec lex est, nec prævaricatio. Hujusmodi ergo filiis diffidentiæ, qui totos sese corporeis voluptatibus & propriis voluntatibus tradiderunt, fiducialiter fallax vita brevem sese esse fatetur, ut carnaliter doleant, quod instar principis sui [b] modicum tempus se habere cognoscant, atque eo vehementius ad omne flagitium inardescant, sicut quidam dicere referuntur: *Non nos prætereat flos temporis, coronemus nos rosis antequam marcescant. Nullum pratum sit quod non pertranseat luxuria nostra, nullum sit expers luxuriæ nostræ,*

Rom. 8. 13.
Psal. 11. 9.
Sap. 2. 8.

a Hic locus & sequentia citantur in Florum lib. 6. cap. 30. & infra, *litteratus odit socium, &c.* in eodem lib. cap. 1.

b Nempe diaboli, de quo Apocal. 12. *Descendit ad vos diabolus habens iram magnam, sciens quod modicum tempus habet.*

nostra,

nostra. ubique relinquamus signa lætitiæ, quoniam hæc est pars, & hæc est sors nostra. Et manifestius: *Manducemus, & bibamus; cras enim moriemur.* Verum id quidem, respondebit eis cras injustitia sua: nec manentem hic civitatem habent vel ipsi, qui viam civitatis habitaculi non invenerunt. Sed quod eo magis peccare festinant, prorsus insaniunt. Sane eisdem ipsis, si quando forte imminentis sibi mortis cœperint horrere memoriam, & terribilem exspectationem judicii contremiscere, continuo vitæ hujus fallacia longam se esse mentitur: ut quam paulo ante brevem esse dolebant peccato vitam, nunc eamdem repente inveniant usque adeo prolongatam, ut secure se posse putent non modicam adhuc partem consumere in peccatis, quod reliqua longa sit, & sufficiat ad agendam pœnitentiam pro peccatis. Ceterum sicut prioribus, nisi resipuerint, timor quem timent eveniet, immo gravius quàm quod verentur accidet eis, ut non modo flagitiorum tempus velociter transeat, sed & succedat tempus, aut magis æternitas suppliciorum: ita & his cum dixerint, Pax & securitas; repentinus superveniet interitus, ut non possint nec dimidiare dies, quibus sese somniant adhuc esse victuros; non illam, quam sibi interim pollicentur, dimidiationem explere dierum.

4. Vobis, Fratres, nec ab inani tristitia veræ brevitatis, nec à fallaci consolatione simulatæ longitudinis timeo, quod certissime jam cœperitis ire in civitatem habitationis, nec ambuletis in invio, sed in via. Vereor autem ne vobis quoque, sed aliter, vita ipsa simulatione longitudinis illudere velit, non consolationem hinc afferens, sed magis inferens desolationem. Vereor, inquam, ne longiorem sibi vitam superesse quis reputans, & grandem sibi restare autumans viam, obruatur à pusillanimitate spiritus, & labores tantos, & tam diuturnos sustinere posse desperet. Quasi vero non secundum multitudinem dolorum suorum in corde suo, consolationes divinæ lætificent animas electorum. Et nunc quidem secundum multitudinem dolorum, dum adhuc quasi ad mensuram dantur. Ceterum post hæc delectationes, non jam consolationes in dextera ejus usque in finem. Concupiscamus illam dexteram, Fratres, quæ totos amplexabitur nos: suspiremus ad delectationes illas: ut sicut breve est omnino tempus, etiam pauci videantur nobis dies præ amoris magnitudine. *Non sunt condigna passiones hujus temporis ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis.* Jucunda promissio, & votis omnibus amplectenda. Non enim adstabimus quasi inanes & vacui spectatores, nec gloria illa quasi extrinsecus revelabitur nobis, sed in nobis. Videbimus enim Deum facie ad faciem, sed non extra nos: quia in nobis erit, utique omnia in omnibus. Nimirum plena erit gloria illa etiam omnis terra: quanto magis anima ipsa replebitur? *Replebimur*, inquit, *in bonis domus tuæ.* Et quid dico, quod non aderit nobis gloria, sed inerit? Nunc quoque in nobis est, sed tunc revelabitur. Nunc enim filii Dei sumus, sed nondum apparuit quid erimus.

5. Fratres mei, si non accepimus spiritum hujus mundi, sed spiritum qui ex Deo est, sciamus quæ à Deo donata sunt nobis. Ego enim dico, quoniam omnia. Et si mihi non creditis, Apostolo credite. *Qui proprio*, ait, *Filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum: quomodo non omnia etiam cum illo nobis donavit?* Hæc nempe potestas filiorum Dei, quam dedit his qui receperunt eum. Hæc gloria cujusque fidelis, gloria quasi adoptati à Patre, per eum utique cujus gloriam vidimus, gloriam quasi Unigeniti à Patre. Audi denique potestatem. *Omnia*, inquit, *possibilia sunt credenti.*

6. Sed adhuc multa, inquies, graviter inquietant, multa evidentius adversantur. Et miror quomodo omnia data memores, quibus fere nulla famulantur ad votum. Servire nobis videntur aliqua, sed cum labore nostro: nec nisi prius servierimus eis. Jumenta ipsa, nisi fuerint à nobis nutrita, nisi domita, nisi fuerint pabulo sustentata, non adjuvant. Terra ipsa, quæ debuerat nobis esse germanior, non sine sudore vultus nostri panem nobis ministrat: immo & cum coluerimus eam, spinas & tribulos germinat nobis. Et cetera omnia denique, si diligenter consideremus, servitium à nobis magis exigunt, quàm exhibent nobis: ut ea interim sileam quæ sunt parata nocere, ut est ignis ad exurendum, aqua ad submergendum, feræ ad lacerandum. Et hæc quidem ita se habent: sed tamen non mentitur Apostolus etiam alio loco manifestius asseverans scire se, *Quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum his, qui secundum propositum vocati sunt sancti.* Verumtamen sollerter attende, quod non ad libitum famulari, sed cooperari dicit ad bonum. Neque enim ad voluntatem serviunt, sed ad utilitatem: non ad voluptatem, sed ad salutem; non ad votum, sed ad commodum nostrum. Usque adeo siquidem in hunc modum omnia nobis cooperantur in bonum, ut inter hæc omnia etiam ea quæ nihil sunt numerentur, molestia, morbus, & ipsa mors, etiam & peccatum; quæ quidem constat naturas non esse, sed naturæ corruptiones. An vero ei peccata ipsa non cooperantur in bonum, qui ex eis humilior, ferventior, sollicitior, timoratior & cautior invenitur?

Tom III.
Rom. 8. 28.
Piis omnium cooperantur in bonum.
Etiam peccata.

7. Hæ sunt ergo primitiæ spiritus, hæ primitiæ regni, hæc gloriæ prælibatio, hoc potestatis initium, & arrha quædam paternæ hereditatis. Ceterum cum venerit quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est, ut ad votum deinceps omnia disponantur, quod indissolubili vinculo copulata sibi utile & jucundum, separari ultra non possint. Hoc nempe erit illud æternum gloriæ pondus, de quo identidem ait Apostolus: *Momentaneum*, inquit, *hoc & leve tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis.* I, perge ergo murmurare, & dicere: Longum est, grave est, non possum tam immania & tam diuturna portare. Apostolus momentaneum & leve perhibet esse quod tolerat. Et certe necdum à Judæis quinquies quadragenas una minus accepisti; necdum nocte ac die in profundo maris fuisti, necdum plus omnibus laborasti, postremo necdum usque ad sanguinem restitisti. Vide ergo quàm non sunt condignæ ad gloriam passiones. Quod tribulationis est, momentaneum est & leve: quod gloriæ, æternum est, & pondus etiam supra modum in sublimitate. QUID IN INCERTUM tibi dies & annos numeras? TRANSIT HORA, transit & pœna; nec accedunt sibi, sed cedunt potius & succedunt. Non sic gloria, non sic remuneratio, non sic merces ipsa laboris. Nescit vicissitudinem, nescit finem, manet tota simul, & manet in æternum. *Cum dederit*, inquit, *dilectis suis somnum, ecce hereditas Domini.* Sufficit enim nunc cuique diei malitia sua, nec laborem suum potest reservare sequenti; sed omnium merces laborum in una illa die reddetur, cui altera non succedit. *Reposita est mihi corona justitiæ*, ait Apostolus, *quam reddet mihi*, non in illis, sed *in illum diem justus Judex.* Melior est enim dies una in atriis illis super millia. GUTTATIM pœna bibitur, liquando sumitur, per minutias transit: nam in remuneratione torrens est voluptatis, & fluminis impetus, torrens inundans lætitiæ, flumen gloriæ *, & flumen pacis. Flumen plane est, sed quod affluat, non quod fluat vel effluat. Flumen vocatur, non quod transeat vel pertranseat, sed quod abundet.

Primitiæ spiritus.
2. Cor 4. 17.
Labores nostri collati cum præmio.
Psal. 126. 2.
2. Tim. 4. 8.
Psal. 83. 11.
* al. gratiæ.

8. *Æternum*, inquit, *gloriæ pondus.* Non enim nobis gloriosa vestis, non gloriosa domus, sed ipsa gloria promittitur. Si quid vero illorum aut similium aliquando dicitur, figura est. Nam in veritate justorum exspectatio, non aliquid lætum, sed ipsa lætitia est. Gaudent in cibis, gaudent in pompis, gaudent in divitiis, gaudent & in vitiis homines; sed luctus extrema occupat ejusmodi gaudiorum, quod GAUDIUM in materia convertibili mutari necesse sit re mutata. Accenditur cereus: non purum lumen est, sed lucerna: siquidem ignis ipse propria fomenta consumit,

Gloria & lætitia ipsa nobis promissa.
Prov. 10. 28.
Gaudium mundanorum luctus.

nec nisi ipsa consumptione fovetur. Porrn deficiente materia etiam ipse deficiet, & ubi illam videris prorsus exustam, hunc quoque nihilo minus exstinctum esse reperies. Sicut ergo flammæ illius novissima fumus occupat & caligo, sic lætitia lætæ rei in tristitiam commutatur. [Gaudium pinum stabile & perpetuum.] Nobis autem non favum mellis, sed potissimum & liquidissimum mel reposuit Deus, ipsam plane lætitiam, vitam, gloriam, pacem, voluptatem, amœnitatem, felicitatem, jucunditatem & exsultationem thesaurizavit nobis Dominus Deus noster: & hæc omnia unum, ut sit participatio Jerusalem in idipsum. Et hoc unum & idipsum non nisi ipse, [1. Cor. 15. 28.] sicut supra meminimus, dicente Apostolo: *Quoniam erit Deus omnia in omnibus*. Hæc merces nostra, hæc corona nostra, hoc bravium nostrum: ad quod utinam sic curramus, ut comprehendamus. Fratres, numquam prudens agricola seminandi opportunitatem reputat longiorem, qui futuræ messis desiderat ubertatem. Vestri autem dies, non minus utique quàm capilli, omnes numerati sunt: & sicut pilus de corpore, sic & momentum de tempore non peribit. Habentes ergo talem promissionem, carissimi, non deficiamus aut fatigemur aliquando: nec grave causemur onus Christi, quod teste ipso leve est; vel jugum, quod revera suave est: sed ad omne quod videmur portare pondus diei, æternum gloriæ pondus cogitemus. Ad quam nos sua miseratione perducat virtutum Dominus & Rex gloriæ; cui interim devota humilitate clamemus: [Psal. 113. 9.] *Non nobis, Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam*.

SERMO II.

De Obedientia, Patientia, & Sapientia; seu, *de noscendo seipsum, quod homines sumus.*

[Religiosorum vocatio & vacatio.] 1. OBsecro vos, Fratres, per communem salutem, studiose suscipite datam vobis opportunitatem operandæ salutis. Obsecro per misericordiam, pro qua tam miserabiles vos facere studuistis, facite ad quod venistis, ad qood ascendistis de fluminibus Babylonis. [Psal. 136. 1.] *Super flumina Babylonis*, ait Propheta, *illic sedimus & flevimus, dum recordaremur tui Sion*. Nulla vobis hic nutriendorum liberorum cura, nulla sollicitudo quomodo placeatis uxoribus: non de nundinis, non de negotiis sæcularibus, non de ipso victu & vestitu necesse est cogitare. Procul à vobis, magna quidem ex parte, dici malitia & sollicitudo vitæ. Sic abscondit vos Deus in abscondito tabernaculi sui. [Psal. 45. 11.] *Vacate*, itaque, dilectissimi, *& videte, quoniam ipse est Deus*. [Cognitio Dei & sui necessaria.] Verum ut hoc quandoque possitis, curandum est vobis prius, ut videatis quid estis vos, & juxta ejosdem [Psal. 9. 21.] Prophetæ vocem, *Sciant gentes quoniam homines sunt*. Huic duplici considerationi tota hæc vestra vocatio tribuatur, sicut Sanctus orabat *: [* S. Augustin.] Deus noverim me, noverim te. Quomodo enim notus sibi videtur homo, laboris fugitans & doloris? Aut quomodo scit se esse hominem, qui ad id paratus non est ad quod [Job 5. 7.] natus? *Homo*, inquit, *nascitur ad laborem*. [Homo natus ad laborem & dolorem.] Nam ad dolorem natum se dubitet, qui non natus est in dolore. Sed dolorem parturientis clamor, laborem, [Psal. 9. 14.] prolis fletus indicat & vagitus. *Quoniam tu laborem & dolorem consideras*, ait Propheta. Labor in actionibus, dolor in passionibus est. Proinde qui se noverat hominem, ad utrumque paratus supplici confessione di[Psal. 56. 8.]cebat: *Paratum cor meum Deus, paratum cor meum*. Et geminam hanc præparationem evidentius exprimens, [Psal. 118. 60.] de actione quidem, *Paratus sum*, ait, *& non sum tur*[Psal. 37. 18.]*batus, ut custodiam mandata tua*. De passione vero, *Ego*, inquit, *in flagella paratus sum, & dolor meus in conspectu meo semper*.

[Nemo hic sine labore & dolore.] 2. Nemo sane in hac misera vita geminam hanc vexationem se evadere glorietur. Nemo quippe ex omnibus filiis Adæ sine labore hic vivit, nemo sine dolore. Est qui declinat aliquos, sed incidit proculdubio [Psal. 72. 5.] in graviores. *In labore*, inquit, *hominum non sunt, & cum hominibus non flagellabuntur*. Non tamen contino sine labore sunt, aut minime flagellantur. Denique *propterea*, inquit, *tenuit eos superbia*. Gravis equidem labor. *Operti sunt iniquitate & impietate sua*. Gravibus plane flagellis; siquidem non est gaudere impiis, dicit Dominus. Quod enim nec laboris anxietatem, nec flagelli sentiunt læsionem, ipsa jam insensibilitas vehementiam indicat passionis. Sudat pauper in opere foris: sed numquid minus anxie dives intus in ipsa sua cogitatione laborat? Aperit ille os suum in oscitatione, aperit ille in eructatione; & interdum ille gravius fastidio, quàm iste inedia cruciatur. Postremo velint, nolint, non modo homines, sed etiam dæmones & faciunt, & patiuntur quod providentia summa disposuit.

3. Ceterum nec leprosa obedientia, nec canina patientia commendatur. Inde est quod non simpliciter petimus ut fiat voluntas Domini, quam in omnibus & per omnia fieri certissime constat, (voluntati enim ejus quis resistit?) sed ut fiat *sicut in cælo, & in terra*. Quam nimirum adjectionem duabus quoque præcedentibus petitionibus nihilo minus reor aptandam, ut Patrem nostrum qui in cælis est exoremus, quatenus & nomen ejus sanctificetur, & regnum ejus adveniat, & voluntas fiat. Hæc omnia *sicut in cælo, sic & in terra*. Alioquin ubi non sanctificatur nomen ejus! Ubi jam regnum ejus non venit, quando in nomine Jesu omne genu flectitur, cælestium, terrestrium & infernorum? *Scio te quia es Sanctus Dei*, ait etiam ipse malignus. At longe aliter & dissimili prorius affectione nomen istud sanctificatur in cælis, ubi tam inenarrabili jucunditate clamatur: *Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus sabaoth*. Sic & regnat non in terra solum, verum etiam in gehenna, imperium habens vitæ & mortis. Sed omnino dissimiliter regnat in his qui inviti serviunt, & qui voluntarie famulantur.

4. Bonus cibus obedientia, de qua nimirum & ipse Dominus ait: *Meus cibus est, ut faciam voluntatem Patris mei*. Et Propheta: *Labores*, ait, *manuum tuarum quia manducabis; beatus es, & bene tibi erit*. Bonus cibus patientia pauperum, quæ non peribit in finem, panis lacrymarum, panis doloris. Verumtamen utrique necessarium est condimentum, sine quo uterque insipidus non modo non reficiat, sed gustatus afferat mortem. Durissimus equidem cibus uterque, Fratres, & nisi aliquod tertium saporabile apponatur, utique mors in olla. Quid vero tam saporabile quàm sapientia? Nempe lignum vitæ est, quod & ipsas aquas Marath per Moysen dulcoravit. Farinula est, quæ pulmentum prophetarum per Elisæum saporavit. Ignis est, qui semper ardere præcipitur in altari. Oleum est, ob cujus inopiam virginibus fatuis ostium clauditur nuptiarum. Sal est, quod nulli sacrificio deesse jubetur. Inde est quod insulsos homines dicimus, quos intelligi volumus minime sapientes. Et Dominus sal in nobis habere præcipit. Apostolus quoque omnem nostrum sermonem sale monet esse conditum.

5. Puto tamen hanc ipsam, quam obedientiæ & patientiæ tertiam addi volumus, sapientiam nihilo minus triplicem inveniri, ut nostrum hoc condimentum velut tribus quibusdam herbis conficiatur. Opus est enim ut justitia sit in intentione, hilaritas in operatione, humilitas in reputatione. Insipida namque Deo & insulsa quodam modo nostra obedientia, seu etiam patientia est, nisi omnium quæ vel agimus, vel patimur, ipse sit causa: quia & quicquid facimus, jubemur facere in gloriam Dei; & non si quid patimur, sed si quid propter justitiam patimur, beati. Oportet autem pusillanimitatem quoque & tristitiam in omnibus, quæ agenda sunt vel toleranda, caveri quia *hilarem datorem diligit Deus*. Denique hilaritas ipsa & devota voluntas ad eam, quam supra diximus, præparationem specialiter noscitur pertinere. Porro elationem super omnia fugere necesse est. Quisquis enim altum sapit, & opus ejus, & patientia vanum

sapit; nec gravior ullus sapor, aut magis contrarius est A
veritati. Videsne quàm sit utile homini scire se homi-
nem, ut proinde sit paratus ad mandatorum obedien-
tiam, & tolerantiam flagellorum: ac deinceps studeat,
ut qui nec laborem interim potest effugere, nec dolo-
rem; sic saltem laboret & doleat, ut hæc sibi in ci-
g. 15. 22. bos transeant salutares? Siquidem *melior est obedientia*
. 16. 32. *quàm victima*, &, *Melior est patiens viro forti*. Inobedien-
tia est causa mortis: omnes experimur, omnes mori-
mur propter eam. Impatientia, animæ perditio est,
. 21. 19. dicente Domino: *In patientia vestra possidebitis animas*
vestras. Nihilo minus autem sapientia quoque, quam di-
ximus, necessaria est ad salutem. Siquidem non so-
lum propter inobedientiam quibus obedientia defuit, B
aut propter impatientiam qui patientia caruerunt; sed
& qui non habuerunt sapientiam, propter suam insi-
pientiam perierunt.

6. Et hæc quidem ut sciant homines quoniam homi-
nes sunt, actionibus jam & passionibus deputari; erat
quando in actione & meditatione positus erat homo,
sine passione habens actionem, habens etiam sine la-
bore meditationem. Dico autem quando positus est
in paradisum, ut operaretur & custodiret. Verum hinc
quoque si non caderet, erat aliquando promovendus,
ut sola jam frueretur contemplatione: sicut & ex hoc
inferiori gradu, quem modo tenet, nisi resurgere sa-
tagat, in infimum est quandoque casurus: videlicet C
ut in sola jam passione versetur, quod nec opus, nec
ratio, sed tantum passio apud inferos sit. Felix qui-
dem cujus animam corpus non aggravabat, quia nec
corrumpebatur. Sed longe felicior, si ad hoc perve-
nisset, ut minoratus actu, plenius perfectiusque per-
ciperet sapientiam, gratis diligens corpus, tamquam in
nullo indigens corpore. Esset enim hic pulcherrimus
ordo, & erit adhuc quando erit. Neque enim aliqua-
tenus desperandum, ut videlicet sicut anima Deo, sic
15. 2. animæ caro dicere videretur: *Quoniam bonorum meorum*
non eges; *Adimplebis me lætitia*, ait, *cum vultu tuo*. Inde
plenitudo, inde satietas, cum apparuerit gloria tua.
Nam quod de corporum reformatione, & conforma- D
tione claritati corporis ejus exspectamus, ex abundan-
ti quodam modo & mensuræ supereffluentia erit: ut fe-
liciter quidem in ipsius glorificatione, sed non princi-
27. 3. paliter gaudeamus. *Uxor*, inquit, *tua, sicut vitis abun-*
dans, in lateribus domus tuæ. Honorabitur caro, sed jux-
ta mensuram suam, non in medio domus habitans,
sed seorsum; nec in facie nobis, sed in latere consti-
tuta. *Filii tui, sicut novellæ olivarum, in circuitu mensæ tuæ*.
Nimirum opera etiam ipsa non deerunt, sed quæ nunc
14. 13. fiunt, non quæ fient tunc; sicut scriptum est: *Opera*
enim illorum sequuntur illos. Verum etsi gratulemur &
agamus gratias Deo super his quæ ipsius adjutorio ges-
simus, non primum tamen eis locum dabimus, sed in E
circuitu locabuntur.

7. Nunc vero in regione corporum habitantes, cor-
poribus sumus obnoxii: & ex quo dissipaverunt legem
Domini parentes nostri, non modo faciendi tempus
est, sed etiam patiendi, & omnium nostrum amplius
labor & dolor. Durus equidem cibus est hordeaceus
panis: sed offenso rege, pulsus palatio miles quamli-
bet delicatus, ad unum forte quem solum habet ser-
vulum divertere opus habebit: ibi fovere latebras, &
insolita capere prandia apud eum: regales delicias pul-
tibus rusticanis, ac nobiles stratus sterquilinio mutare
4. 5. servuli, juxta illud propheticæ lamentationis: *Qui*
nutriebantur in croceis, amplexati sunt stercora. Ibique F
hoc maxime Propheta deplorat, oblitas propriæ con-
ditionis ingenuas creaturas tantam dissimulare mise-
riam: nec modo non reputare quod tolerant, sed
tamquam bona magna complecti, quæ paulo minus
extrema sunt mala. Propterea siquidem & de seipso
3. 1. ait: *Ego vir videns paupertatem meam in virga indigna-*
tionis ejus.

8. Gemamus nos sub hoc onere, Fratres, & præ- Tom. III.
sentes deploremus ærumnas. Frequenter quisque nos- Miseriæ nos-
trum in vocem piæ querimoniæ erumpat, & clamet: træ remedia.
Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hu- Rom. 7. 24.
jus? Studeamus etiam furari aliquando nosmetipsos,
& à pessimis occupationibus istis surripere vel ad ho-
ram: jaculari animos, vibrare corda in id quod suum
est, & quod quanto naturalius, tanto suavius est. Hoc
enim est quod dicitur: *Vacate & videte, quoniam ego* Psal. 45. 11.
sum Deus. Neque enim est oculorum visio ista, sed
cordium, cum Dominus dicat: *Beati mundo corde,* Matth. 5. 8.
quoniam ipsi Deum videbunt. Proprium hoc cordis bo-
num; nec servili ad hoc indiget instrumento. Pro-
prius enim animæ cibus est, de quo Propheta: *Aruit,* Psal. 101. 5.
inquit, *cor meum, quia oblitus sum comedere panem*
meum. Sane quod dicimus, Dictu facilius nihil est; in
comparatione dicimus operum: quod longe sit volu-
bilior lingua, quàm dextera; & levius hæc ad verbum,
quàm ad actum illa moveatur. Alioquin & dictu, &
actu cogitatus facilior est, quod in eo quidem suo ip-
sius ore loquatur anima, suis videat oculis, suis ma-
nibus operetur. Quamvis & hic interdum laborare eam
necesse est etiam in gemitu suo, & intra proprium
quoque cubile compungi. Siquidem usque adeo vita
nostra inferno appropinquavit, qui solius utique pas-
sionis est locus, ut & actionem passio, immo & ipsam
quoque cogitationem actio & passio pariter occupa-
rint. Nonne enim nobis quodam modo passivæ [a] sunt a
actiones, & in cogitationibus etiam dolor & labor?
Heu vitula Ephraim docta diligere trituram, assueta
jugo, ignara quietis! quando veniam & apparebo ante Osee 10. 11.
faciem Dei? Quando cessabunt hæc omnia, & jam
non erit amplius neque luctus, neque clamor, sed nec
ullus dolor, neque labor ullus? Quando inebriabit Suspirium
animam ubertas domus Dei, & torrens ille indeficiens ad patriam.
voluptatis divinæ? Quando totam sibi eam serenissi-
mi contemplatio luminis vindicabit? Filioli, concu-
piscamus in atria Domini: crebro suspiremus illuc.
Patria nostra ipsa est, odoremus * saltem, & à longe * al. adoremus.
salutemus eam, amen.

SERMO III.

De Cantico Ezechiæ regis, *Ego dixi in dimidio dierum meorum, &c.*

1. Viri sanguinum [b] & dolosi non dimidiabunt dies b
suos, perseverantes in sua vetustate usque ad Psal. 54. 24.
mortem; & hoc quia non timent Dominum. Verum
qui timore Dei initiatur ad sapientiam, is continuo
dimidiat dies suos, exclamans præ timore: *Vadam ad*
portas inferi. Cujus utique inferi metu cum cœperit
quiescere à malis, incipit de bonis quærere consola-
tionem, quia necesse est in alterutro consolari. Est
autem bona consolatio de spe salutis æternæ, in quam,
sublatis peccatis quæ separabant inter ipsum & Deum,
per Dei gratiam reviviscit, & hilarescit. In quo cum
cœperit proficere, quia hoc est pie vivere in Christo,
necesse est, teste Scriptura, persecutionem patiatur: 2. Tim. 3. 12.
ut recens gaudium vertatur in mærorem, & dulcedo
boni vix summis (ut ita dicam) labiis attacta, in ama-
ritudinem commutetur, ita ut libeat dicere: *Versa* Job 30. 31.
est cithara mea in luctum, & cantatio mea in plora- Vicissitudo
tionem. Plorat ergo amarius amissam dulcedinem, tentationis
quàm prius fleverat admissam peccatorum amaritu- & desolationis
dinem: & hoc tamdiu facit, donec Deo miserante con- in piis utilis.
solatio redit. Qua denuo redeunte, cognoscit eam
quam passus est tentationem, probationem fuisse,
non desolationem: porro probationem fuisse ad eru-
ditionem, non ad destructionem, sicut scriptum est:
Visitas eum diluculo, & subito probas illum. Unde & co- Ibid. 7. 18.
gnito suo de tentatione profectu, non tantum non re-
fugit, sed etiam tentari appetit: *Proba me*, inquiens, Psal. 25. 2.

a Sic alibi Bernardus ait, Christum in vita passivam habuisse actionem, in morte activam passionem sustinuisse, sermone in feria 4. majori num. 11.

b Hujus sermonis fragmentum refert Florum Collector in lib. 8. cap. 33.

Tom. III. *& tenta me.* Crebris itaque hujuſcemodi viciſſitudinibus inter gratiæ viſitationem & tentationis probationem in ſchola virtutum proficiens, faciente utique viſitatione ne deficiat, tentatione ne ſuperbiat: tali tandem exercitio mundato oculo interiori, ſtatim adeſt lux, cui fideliter inhærere cupiens, ſed corpore preſſus non prævalens, ad ſeipſum nolens dolenſque reſilit. Guſtato tamen aliquatenus quàm dulcis eſt Dominus, ejus etiam, cum ad ſua redierit, in cordis palato ſaporem retinet: quo fit, ut jam ipſum, non ipſius quæcumque bona deſideret. Et hæc eſt caritas non quærens quæ ſua ſunt: hæc facit filium non quærentem ſua, ſed Patrem diligentem. Timor quippe faceret ſervum in ſua commoda declinantem, ſpes mercenarium ſua lucra ſectantem.

2. Per hos proculdubio gradus Ezechias tranſiit, & innotuit tranſituris: *Ego dixi in dimidio dierum meorum, Vadam ad portas inferi.* Ac ſi diceret: Cum depoſita imagine terreſtris hominis, imaginem cæleſtis velle portare cœpi; à timore, ut ſcriptum eſt, concipiens exclamavi: *Vadam ad portas inferi.* Quo tamen timore nequaquam deſperans, *quæſivi reſiduum annorum meorum*, ut jam mihi vivere inciperem, qui contra me vixeram uſque adhuc. Quæſivi autem ab illo qui dixit: *Sine me nihil poteſtis facere.* Neque enim ad ipſum ſine ipſo, non dicam reverti, ſed nec converti quidem poteram: utpote ſpiritus vadens, & non rediens. *Quæſivi*, ergo, *reſiduum annorum meorum.* Quo accepto (non enim negat qui incitat ad quærendum) ſtatim veram experior ſententiam Sapientis, qui ait: *Fili, accedens ad ſervitutem Dei, ſta in timore, & præpara animam tuam ad tentationem.* Tentationibus itaque cum urgerer, & ſpes recens quam conceperam ſalutis, mihi jamjamque intercludi videretur, *Dixi, Non videbo Dominum Deum in terra viventium:* quod utique in abundantia præſumpſeram. *Dixi* enim *in abundantia mea, Non movebor in æternum*; non attendens, quod in voluntate tua, non in poteſtate mea præſtitiſti decori meo virtutem. Quamobrem *avertiſti faciem tuam à me, & factus ſum conturbatus*, nequaquam jam viſurus Dominum Deum, id eſt Patrem, in terra viventium. *Non aſpiciam hominem ultra*, videlicet Filium, de quo dictum eſt: *Et homo eſt, & quis cognovit eum?* Sed nec *habitatorem quietis*, id eſt Spiritum-ſanctum, de quo ſcriptum eſt: *Super quem requieſcet Spiritus meus, niſi ſuper humilem & quietum?*

Iſai. 38. 10. *Iſai. 26. 18.* *Joan. 15. 5.* *Eccli. 2. 1.* *Pſal. 29. 7.* *Jer. 17.* *Iſa. 66. 2.*

3. Addit quoque, *Generatio mea ablata eſt & convoluta eſt a me*, hoc eſt bonorum operum proles, quam ex timore cœperam parturire, ut de anima noſtra poſſit dici: *Et quæ multos habebat filios, infirmata eſt.* *Ablata eſt* autem pia hæc ſoboles, *& convoluta eſt à me quaſi tabernaculum paſtorum:* ad tempus utique credita, non tradita in æternum. Item adjecit, *Præciſa eſt velut à texente vita mea:* ut diſcerem profectus vitæ meæ non in mea, ſed in manu Omnipotentis, ſicut tela in manu texentis: quandoquidem *dum adhuc ordirer*, hoc eſt ſtatim in initio, *ſuccidit me*, quatenus eodem pæne tempore & dederit, & tulerit quod donarat. Sed ſi defecit virtus mea, non tamen dereliquit me; ne qui cœperat, non poſſe perficere videretur. Quid multa? In veritate mox comperi, quia *virtus in infirmitate perficitur*: & aio: *Bonum mihi quia humiliaſti me.* Cognovi enim, quia *de mane uſque ad veſperam finies me*, id eſt conſummabis me. Non in ſolo mane viſitationis, aut tantum in veſpera tentationis, ſed in utroque ſimul erit perfectio mea. Stultus ego, qui tantum *ſperabam uſque ad mane*, cum David dicat: *A cuſtodia matutina uſque ad noctem ſperet Iſrael in Domino.* Et quoniam puſillus in ſpe, *quaſi leo ſic contrivit omnia oſſa mea*: robur omne videlicet, de quo adhuc ſub tutela gratiæ futurorum improvidus confidebam. Contrivit autem quis, niſi adverſarius noſter diabolus, qui tamquam leo rugiens circuit, quærens quem devoret? Tu ergo, Domine, ex hac contritione humiliatum & probatum, *de mane uſque ad veſperam finies me*, quoniam & factum eſt mane & veſpere dies unus.

2. Cor. 12. 9. *Pſal. 118. 71.* *Perfectio hominis in quo.* *Pſal. 129. 6.* *1. Pet. 5. 8.*

4. Quamobrem ego, ut didici, benedicam Dominum in omni tempore, hoc eſt mane & veſpere; non ſicut ille qui confitebitur tibi cum benefeceris ei: non ſicut illi, qui ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt: ſed dicam cum ſanctis, *Si bona ſuſcepimus de manu Domini, mala autem quare non ſuſtineamus?* Et in mane quidem *ſicut pullus hirundinis ſic clamabo*, in veſpere autem *meditabor ut columba:* quatenus & cum gratiæ matutinum arriſerit, in modum hirundinis exſultans & clamitans gratias agam pro viſitatione: & cum veſpera ingruerit, non deerit ſacrificium veſpertinum, cum inſtar columbæ gemens, lacrymas fundam in tribulatione. Sic enim deſerviet tempus utrumque Deo, cum & ad veſperam demorabitur fletus, & ad matutinum lætitia. Mærens mærebo in veſpera, quo lætus fruar matutino. Placet uterque Deo, & peccator compunctus, & juſtus devotus: cui è regione diſplicet tam ingratus juſtus, quàm peccator ſecurus. Aut certe *ſicut pullus hirundinis* hac illacque diſcurrens, Marthæ me officiis mancipabo, hilarem datorem me exhibens omni neceſſitatem patienti: *& meditabor ut columba*; gemendo utique quod obſtat, dum quod reſtat intueor. Hoc autem faciam mane & veſpere, hoc eſt prius & poſterius, juxta quod in typum utriuſque vitæ dictum eſt à Laban: *Non eſt conſuetudinis, ut minores ante tradamus ad nuptias*, quamquam indifferenter de altera ad alteram tranſeatur. Quod ſignificare Job puto, ubi ait: *Si dormiero, dico: Quando ſurgam? & iterum rurſum exſpectabo veſperam.* Quieſcens quippe in veſpera contemplationis, mane deſiderabat, quo ſurgeret ad actionem: rurſumque negotiis fatigatus exſpectabat veſperam, libenter repetens otia contemplationis.

5. Poteſt & per garrulam aviculam cantus ſimul pſallentium in Eccleſia; & per gementem columbam privata orationum ſuſpiria deſignari. Sed mediam ſententiam magis velle videtur ſequens verſiculus: *Attenuati ſunt oculi mei, ſuſpicientes in excelſo.* Sive enim dicatur, *attenuati*, hoc eſt ſubtiles facti, pro aſſiduitate ſuſpiciendi in excelſo, videlicet ſublimia atque excelſa contemplandi; ſive intelligatur, *attenuati*, id eſt reverberati, & à ſuo quodam modo acumine imminuti, juxta illud: *Defecerunt oculi mei in eloquium tuum.* & rurſum: *Memor fui Dei, & delectatus ſum, & exercitatus ſum, & defecit ſpiritus meus.* Sive ergo illo, ſive hoc modo accipiatur, non aliud quàm contemplatio deſignatur. Ceterum poſterior expoſitio ſequentibus magis convenire videtur. Ait enim: *Domine, vim patior.* Quaſi dicat: Domine, non ſponte, ſed invitus retrahor & arceor à tui contemplatione: quia *corpus quod corrumpitur, aggravat animam, & deprimit terrena inhabitatio ſenſum multa cogitantem. Reſponde* ergo tu, ô Conditor, *pro me*, qui noſti naturæ conditionem. Aut ſi peccata mea hoc faciunt, nec eſt culpa naturæ, ſed meæ peſſimæ conſuetudinis: etiam ſic nihilo minus reſponde pro me, affigens peccata cruci, & ſanguine tuo delens, ut non ſit quod me impediat contemplantem. *Nam quid dicam, aut quid reſpondebit mihi, cum ipſe fecerit?* Ad quem me videlicet alium vertam, aut quis alius reſpondebit pro me? cum ipſe, non alius, hanc mihi difficultatem, immo impoſſibilitatem impoſuerit, dando ſuper me illam ſententiam: *In ſudore vultus tui comedes panem tuum.*

6. Quod ſi non, *fecerit*, legitur, ſed, *fecerim*; arguit ſe, quod quaſi culpam in auctorem retorſerit, cum de natura cauſatus eſt; & totum ſibi imputat & ſuis peccatis, dicens: *Quid dicam, aut quid reſpondebit mihi, cum ipſe fecerim?* hoc eſt, id quod patior, peccando meruerim. Quamobrem unum eſt quod facere poſſum; *Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ.* Nempe non ſum dignus ut valeam te recogitare cum dulcedine: faciam quod

possum: cogitabo meipsum in amaritudine animæ meæ. Lucem habitas inaccessibilem, nec queo diu infirmam mentis aciem radio tui fulgoris infigere, & ob hoc confusius redeo ad consuetas & familiares mihi tenebras vitæ meæ pristinæ: non quidem in eis iterum jacendo cum mortifera delectatione, sed puniendo eas, & recogitando in amaritudine animæ meæ. Oportebat quidem, si fieri posset, revivere me (ut ita loquar) denuo, quod male vixi: sed quia hoc non possum, saltem recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ: faciam recogitando, quod reoperando non possum. Recogitabo autem tibi, quia tibi soli peccavi: ut in quo ego me condemno, tu justificeris, & vincas misericordia, cum de me judicabis. Jam quidem & ante cogitaveram ea: sed quia non satis punita sunt, quæ me adhuc impedire possunt; rursum redeo ad ea recogitanda in amaritudine animæ meæ, quousque ita penitus exstirpata sint, ut jam impedire non possint.

7. Nec infructuosum (ut arbitror) erit hoc studium. Nempe *si sic vivitur*, immo quia sic vivitur, non quidem carne, sed spiritu, *& in talibus vita spiritus mei*, hoc est tam in mei consideratione, quàm in tui contemplatione; magis ac magis *corripies me, & vivificabis me*. Siquidem corripior, cum me cogitando compungor: revivisco, cum te sublevatus utcumque intueor. Itaque ostendendo me mihi, corripies; ostendendo te, vivificabis. Porro vivifices necesse est: quia *ecce in pace amaritudo mea amarissima*. Amaram passus sum amaritudinem pro peccatis in principio conversionis, unde exclamavi, *Vadam ad portas inferi*: amariorem pro terroribus in profectu conversationis, quando dixi: *Non videbo Dominum Deum in terra viventium*. Sed ecce jam peccatis pœnitentia punitis, & sopitis terroribus, quæ impugnare solebant; in hac tamen pace amarissimam sustineo amaritudinem pro defectu contemplationis. Verum qui & mihi peccata miserando donasti, & tentationes juvando superasti, etiam nunc, ô Domine, reddes mihi lætitiam salutaris tui. Hoc quippe est quod ait: *Tu autem eruisti animam meam ut non periret*, in conflictu videlicet vitiorum, sive in impetu tentationum: *projecisti post tergum tuum omnia peccata mea*, secundum multitudinem miserationum tuarum.

8. Nec immerito; neque enim *infernus confitebitur tibi*. quo utique ego pæne descenderam, cum irruentibus pulsarer tentationibus: quippe quia *nisi Deus adjuvit me, paulo minus habitasset in inferno anima mea*. Sed *neque mors laudabit te*, qua nimirum aliquando detinebar, dum adhuc jacerem mortuus in peccatis. *Nec exspectabunt qui descendunt in lacum veritatem tuam*: qui scilicet post gustatam dulcedinem contemplationis in lacum descendunt desperationis. Mors siquidem est jacenti in peccatis ante conversionem: infernus succumbenti tentationibus post acceptam remissionem; lacus vero desperanti post expertam contemplationem. Nam QUANTO quis ad altiora profecerit, tanto gravius, si corruerit, colliditur, quando ruit. *Non itaque infernus confitebitur tibi*. hoc est qui jam quidem sunt conversi, sed tentationibus superantur: *neque mors laudabit te*, hi utique qui necdum conversi aut confessi, lætantur potius cum malefecerint, & exsultant in rebus pessimis. A mortuo quippe, quasi qui non sit, perit confessio. *Nec exspectabunt qui descendunt in lacum veritatem tuam*: quos de fastigio divinæ contemplationis in lacum propriæ diffidentiæ forte devolvi contigerit. Quod proculdubio fit, cum nimia quis tristitia post acceptam tantam lætitiam absorbetur. At vero *vivens, vivens ipse confitebitur tibi*. Est qui vivens carne, mortuus est spiritu: & est qui mortuus carne, nihilo minus mortuus est spiritu: sed horum neuter laudabit te, aut confitebitur tibi. Ceterum *vivens, vivens ipse confitebitur tibi*: qui videlicet non tantum carne, sed & spiritu vivit, ipse confitebitur tibi, *sicut & ego hodie*. Hac me duplici vita tuo munere vivere confido. Sequitur:

9. *Pater filiis notam faciet veritatem tuam*. Non revelatur servo veritas, quia servus nescit quid faciat dominus ejus. Sed nec mercenarius rapitur ad contemplandam veritatem, qui propriam quærit utilitatem. Filio autem pater notam faciet veritatem suam, quem audis dicentem: *Verumtamen non quod ego volo, sed quod tu, Pater*. Revelatur itaque servo Dei potestas; mercenario felicitas, filio veritas. Non quod in Deo ista discreta sint, cui idem posse, quod felicem & veracem esse: sed quod à creatura Creator pro diversis ejusdem creaturæ affectibus, diversis sentiatur respectibus. Cum sancto enim sanctus, & cum perverso erit perversus. Audi denique vocem filii. *Domine, salvum me fac*. Quare? forte ne ardeat in inferno, forte ne fraudetur præmio? Non, inquit: *sed psalmos nostros cantabimus cunctis diebus vitæ nostræ in domo Domini*. Non, inquit, quæro salutem, ut pœnas vitem, aut in cælo regnem: sed ut te in æternum cum illis laudem, de quibus scriptum est: *Beati qui habitant in domo tua Domine! in sæcula sæculorum laudabunt te*. Servus dicit, *Vadam ad portas inferi*. Mercenarius, *Non videbo Dominum Deum in terra viventium*. Filius, *Psalmos nostros cantabimus cunctis diebus vitæ nostræ in domo Domini*. Cui simile est illud: *Aperite mihi portas justitiæ; ingressus in eas confitebor Domino*. Et qui timet ire ad portas inferi, & qui Deum cupit videre propter quietem sui, uterque profecto quærit quæ sua sunt. Porro qui psalmos cantare desiderat in domo Domini, non sua vel pericula fugit, vel lucra appetit: sed illum proculdubio diligit, quem laudare gestit cunctis diebus vitæ suæ. Laudatur non immerito in æternum, qui vivit & regnat per omnia sæcula sæculorum, amen.

Joan. 15. 15. — *Matt. 26. 39.* — Differentia servi, mercenarii, & filii. — *Psal. 17. 26.* — *Psal. 83. 5.* — *Psal. 117. 19.*

SERMO IV.

De [b] quærendo Deo, & triplici vinculo, quo cohæremus Deo.

[b] al. De triplici cohærentia vinculorum, &c.

1. NOn hic stamus tota die otiosi. Scimus enim & quid quærimus, & quis est qui nos conduxit. Deum quærimus, Deum exspectamus. Non est parva res, nec parvi animi, cum illa, quæ singulari pietatis nomine gloriatur, sæpius sese queratur esse frustratam, dicens: *Quæsivi illum, & non inveni*. Est enim sicut amabilis, ita etiam admirabilis: quia cum non quæritur invenitur, & non invenitur cum quæritur. SI NATI ESSEMUS ex quo factus est homo super terram, & usque ad centum millia annorum vita nostra extenderetur; non esset tamen condigna quæsitio hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis. Ecce nunc tempus quærendi, ecce nunc dies inveniendi præ manibus sunt. *Quærite*, inquit, *Dominum dum inveniri potest; invocate eum dum prope est*. Erit tempus, quando non erit locus, cum ille fons miserationis interminabili siccabitur siccitate. *Quæretis me*, inquit, *& non invenietis*. Bonus es, Domine, animæ quærenti te. Si quærenti, quanto magis invenienti? Si tam dulcis est memoria, qualis erit præsentia? Si mel & lac dulce est sub lingua, quid erit super linguam?

2. Hinc probate vos, Fratres, si in via estis, si non exorbitatis. *Lætetur*, inquit, *cor quærentium Dominum*. Si gauderis ad labores, si inoffenso, si indefesso pede curritis viam mandatorum Dei, si quotidie utriusque hominis status recentior est ad proficiendum, quàm ad incipiendum; profecto quæritis faciem ejus semper. Quo ergo abiit dilectus ex dilecto, & quæremus eum? Ubi est [a]? Quid dixi miser? Sed ubi non est? Altior est cælo, inferno profundior, latior terra, mari diffusior. Nusquam est, & ubique est: quia nec abest ulli, nec ullo capitur loco. Ipse hic est, sed ego hic non sum. Quàm veri similius videretur, ut tu hic non esses, & ego hic essem, Domine! Sed ego nec hic, nec alibi sum: quia *ad nihilum redactus sum, & nescivi*. Vere ad nihi-

Cant. 3. 1. — Quærere Deum, quando. — *Isa. 55. 6.* — *Joan. 7. 34.* — *Psal. 104. 3.* — Quærere Deum, quibus modis. — Deus ubique, homo nullibi. — *Psal. 72. 22.*

a Hæc in lib. 1. Florum cap. 3. quasi ex Sententiis.

Tom. III.

lum, id est ad peccatum, & nescivi: qoia non fui ibi, cum primus parens meus devoravit me morsu amarissimo. Hinc est, quod corde confractus & corpore, diffluo in voluptates, in amaritudines, habens innatam culpam, pœnam cognatam, totus fluidus & enervis. Ille autem qui idem ipse est, qui dixit, *Ego sum qui sum*: veraciter est, cui est esse quod est.

Exod. 3. 4.

3. Quæ ergo participatio, quæ conventio illius qui non est, ad illum qui est? Quomodo possunt tam diversa conjungi? *Mihi*, ait Sanctus, *adhærere Deo bonum est*. Immediate ei conjungi non possumus: sed per medium aliquod poterit fieri fortassis ista conjunctio. Et ne diutius vos protraham, tria sunt vincula quibus ei adstringimur: & sic tria, ut sola: cum solis istis, vel istorum similibus, omne quod ligatur, ligetur. Et primum accipite funes; secundum clavos ligneos vel ferreos; tertium gluteo. Primum adstringit fortiter & dure: secundum fortius & durius: tertium suaviter & secure. Fune quodam modo alligatus est Redemptori, si quis forte, dum vehementiori tentatione turbatur, proponit sibi honestatis intuitum, memoriam promissionis; & hoc interim se fune retinet, ne propositum penitus abrumpatur. Durum profecto vinculom & molestum, sed & periculosum nimis, & quod diu tenere non possit. siquidem putrescunt fuoes, & pudoris vinculum aut obliviscimur, aut abrumpimus cito. Est autem qui clavis configitur Domino majestatis, quem timor Dei ligat, qui non expavescit ad vultus hominum, sed ad memoriam gehennalium tormentorum; & hic quidem peccare non metuit, sed ardere. Durius tamen & fortius primo imprimitur: quia cum ille vacillet in proposito, iste propositum non amittit. Tertius vero glutine ei conglutinatur, id est caritate, qui tam suaviter, quàm secure ligatus adhærens Deo, unus spiritus est cum eo. Iste est, qui quæcumque, ondecumque, sive quæ facit, sive quæ ei fiunt, ad suum commodum revocat, & retorquet. Beatus hujusmodi homo, & abundantis spiritus influens majestate, qui suavis & unctus portat omnes, & neminem onerat ipse: qoi terribilius & horribilius ipsa gehenna judicat in re vel levissima vultum Omnipotentis scienter offendere. *Hic est fratrum amator & populi Israël. Hic est qui multum orat pro populo, & pro civitate sancta Jerusalem. Glutino bonum est*, ait Isaias. Bonum est revera & jucundum, quia alia duo, ne mala dixerim, comparatione istius gravia & importabilia sunt.

Psal. 72. 28. Tria vincula quibus adstringimur Deo.

1. Funibus, id est pudore.

2. Clavis, id est timore.

3. Glutine, id est amore.

2. Mac. 15 14

Isai 41. 7.

4. Sed ille misericors oculus, qoi novit figmentum nostrum, neminem salvandorum dimittit in primo, sed provehit ad secundum; & ne ibi quidem deserens, de secundo perducit ad tertium. Primo siquidem quia pudet deserere, æstuantes vix sustinemus ad horam: secundo jam timentes & sperantes proficimos: tertio perficimur amantes. Sic igitur duobus præcedentibus timore pariter & pudore exclusis, in solius amoris reclinatorio commoramor. Ita & Christus prius quidem ligatur, secundo crucifigitur, tertio glutinosa aromatum inonctione linitur. non quod opus haberet corpus illud hujusmodi aromatibus solidari, quod dissolvi omnino oon poterat, aut videre corruptionem: sed qui propter nos Judæorum sputa sustinuit, propter nos quoque fidelium non est dedignatus unguenta. Et attende, quod vix unius diei spatio in funibus & clavis moratus, cum unctione victor, & victurus perenniter resurrexit. Sic & electos in duobus prædictis non diutius patitur immorari, sed ungit eos unctione misericordiæ suæ, ut crucifixi mondo, & mundus illis, jam resurgant in novitate spiritus, & dicant: *Quis nos separabit a caritate Dei?*

Isque perfectissimus modus, quo alligamur Deo.

Triplex ille ligandi modus in Christo adumbratus.

Rom. 8. 35.

5. Hoc glutino agglutinavit nos sibi ille divinos intuitus à constitutione oundi, ut essemus sancti & immaculati in conspectu ejus in caritate. Scimus enim quia qui *natus est ex Deo, non peccat, quia generatio cælestis servat eum*. Generatio cælestis est æterna prædestinatio, qua Deus prævidit oos conformes fieri imagini Filii sui. Ex his nullus peccat [a], id est in peccato perseverat: quia novit Dominus qui sunt ejus, & propositum Dei manet immobile. Etsi horrendorum criminum nota David inuritur, etsi Maria Magdalene septem dæmoniis cumulatur, etsi princeps Apostolorum in profundum negationis submergitur: non est tamen qui de manu Dei possit eruere. *Quos enim prædestinavit, hos & vocavit: & quos vocavit, hos & justificavit.* Nonne huic adhærere Deo bonum est? Quærite, Fratres, *Quærite Dominum, & confirmamini, quærite faciem ejus semper. Quærite Dominum, & vivet anima vestra. Et anima mea*, inquit, *illi vivet*, quæ mundo mortua est. Quæ enim mundo vivit, oon illi vivit. Sic ergo quæramus eum, ut & semper quæramus, & cum venerit quærere nos, dicat de nobis: *Hæc est generatio quærentium eum, quærentium faciem Dei Jacob.* Sicque aperiantur portæ æternales, & introeat Rex gloriæ, & nos cum illo, qui est Deus benedictus in sæcula, amen

1 Johan. 3. 9. Natus ex Deo quomodo non peccet.

SERMO V.

De verbis Abacuc, *Super custodiam meam stabo.*

1. LEgimus in Evangelio, quod prædicante aliquando Salvatore, & sub mysterio edendi corporis sui discipulos ad communicandum passionibus suis admonente, dixerint quidam, *Durus est hic sermo*; & ex hoc jam non fuerint cum eo. Interrogati vero discipuli an & ipsi vellent abire: *Domine*, inquiunt, *ad quem ibimus? Verba vitæ æternæ habes*. Ita dico vobis, Fratres, usque hodie quibusdam manifestum est, quoniam verba quæ loquitur Jesus, spiritus & vita sunt; & propterea sequuntur illum: aliis dura videntur, & miseram alibi quærunt consolationem. Sapientia siquidem in plateis clamitat, in lata videlicet & spatiosa via quæ ducit ad mortem, ot revocet ambulantes per eam. Denique *quadraginta annis*, inquit, *proximus fui generationi huic, & dixi, Semper hi errant corde*. Habes & in alio psalmo: *Semel locutus est Deus*. Semel utique, quia semper. Una enim, & non interpolata, sed continua & perpetua locutio est.

2. Revocat autem peccatores ad cor, de cordis errore redarguit, pro eo quod ibi habitet ipse, ibique loquatur, faciens nimirum quod docuit per Prophetam dicentem: *Loquamini ad cor Jerusalem*. Nam Babylon, quoniam terra est, nec potest sustinere universos sermones ejus; elongatur à corde, & in carne magis ambulat, tamquam mortua à corde, immo tamquam columba seducta non habens cor. Vult enim lætari cum malefecerit, & exsultare in rebus pessimis: audiensque vocem Domini hujusmodi gaudia nullatenus approbantem, sed detestantem, sed arguentem, sed coodemnantem, fugit, & abscondit se in similitudine prævaricatoris Adæ. Sed heu me! quàm vile operimentum quæris misera anima! quàm inutile quæris operimentum! Folia enim sunt quæ intexis; folia inquam, quæ nil tibi caloris præbeant, nil habeant soliditatis. Orto denique sole arescent, & ventus urens disperget illa: tu vero noda & misera remanebis. Tunc ergo nihil opertum quod non reveletur, quoniam veniet Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium. Non erit jam quo lateas, misera Frustra dices montibus, Cadite super nos: & collibus, Operite nos: quoniam oudam & apertam oportebit te stare ante tribunal Christi, ut audias vocem judicii, quæ vocem consilii contempsisti. Ecce enim quid loquitur Deus: *Agite*, inquit, *pœnitentiam*. & dissimulant multi, & continent aures suas, & dicunt: Durus est hic sermo. Non sic impii, non sic dissimulare poteritis, cum sonabit asperum illud verbum, & auditio mala: *Ite maledicti in ignem æternum*.

3. Videtis, Fratres, quàm salubriter admoneat nos Propheta, ut si vocem ejus audierimus hodie, non obduremus corda nostra. Eadem enim pæne verba & in

a Confer sermonem 23. in Cantica num. 15. & lib. de Gratia & libero arbitrio num. 29. cum sermone 1. de Septuagesima.

Evangelio legitis, & in Propheta. Ait enim Dominus in Evangelio: *Oves meæ vocem meam audiunt*. Et sanctus David in psalmo: *Populus*, inquit, *ejus* (haud dubium quin Domini) *& oves pascuæ ejus, hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra*. Utilius namque & multo salubrius est hodie audire eum consulentem, consolantem, admonentem, docentem; &, ut multum, arguentem, increpantem, corripientem: quàm in die illa tam amara, tam lugubri, tam tenebrosa audire illum judicantem, indignantem, ulciscentem, sævientem, condemnantem. Bonum, inquam, mihi, ut humilier, ut corripiat me justus in misericordia, & increpet me, quàm ut oleum peccatoris impinguet caput meum, ne forte terra inveniar, quam percutiat virga oris sui, quando vasa figuli virga ferrea conterentur. Bonum mihi propter verba labiorum ejus cum Propheta custodire vias duras, quàm pariter cum impio interfici spiritu labiorum ejus.

4. Nunc autem si quid amaritudinis sentio in voce ejus, non sine dulcedine est: quoniam cum iratus fuerit, misericordiæ recordabitur: immo vero & ipsa indignatio non aliunde, quàm de misericordia est. Quos enim amat, arguit & castigat, & flagellat omnem filium quem recipit: visitans in virga iniquitates ejus, & in verberibus peccata ipsius: misericordiam autem suam non dispergit ab eo. Propterea qui prudentes sunt, non operiunt vulnera sua, sed detegunt; & confitentur Domino quoniam bonus, quoniam in sæculum misericordia ejus; & sic vinum reprehensionis infundit, ut non desit oleum consolationis. Propterea, inquam, sapiens apprehendit disciplinam, nequando irascatur Dominus, & jam secundum multitudinem iræ suæ non quærat, sed recedat zelus ejus ab ipso. Inde est enim quod sapientis cor, ubi tristitia: cor vero stultorum, ubi lætitia: sed tristitia illius convertetur in gaudium, & extrema gaudii illorum luctus occupabit. Audi denique Abacuc prophetam, quomodo dominicam non dissimulet increpationem; sed sedula ac sollicita circa eam cogitatione versatur. Ait enim: *Super custodiam meam stabo, & figam gradum in munitionem: ut videam quid dicat mihi, & quid respondeam ad arguentem me*. Et nos ergo, Fratres, obsecro, super custodiam nostram stemus, quoniam tempus militiæ est. Nec in sterquilinio hujus miseri corporis, sed in corde, ubi Christus habitat, in judicio & consilio rationis sit conversatio nostra: ita sane ut non in ipsa habeamus fiduciam, nec fragili innitamur custodiæ, sed figamus gradum in munitionem, firmissimæ petræ Christo totis viribus innitentes, sicut scriptum est: *Qui statuit supra petram pedes meos, & direxit gressus meos*. Sic ergo constituti & stabiliti, jam contemplemur, ut videamus quid dicat nobis, & quid respondeamus ad arguentem nos.

5. Primus enim contemplationis gradus iste est, dilectissimi, ut incessanter consideremus quid velit Dominus, quid placeat ei, quid acceptum sit coram ipso. Et quoniam in multis offendimus omnes, & fortitudo nostra in illius rectitudinem voluntatis offendit, nec conjungi ei aut coaptari potest: humiliemur sub potenti manu Dei altissimi, & omnino solliciti simus miserabiles nos exhibere in oculis misericordiæ ejus, dicentes: *Sana me Domine, & sanabor; salvum me fac, & salvus ero*. Et illud: *Domine miserere mei, sana animam meam quia peccavi tibi*. Postquam enim in hujusmodi cogitationibus mundatus est oculus cordis, jam non in spiritu nostro cum amaritudine, sed in divino magis spiritu cum multa delectatione versamur: nec jam consideramus quæ sit voluntas Dei in nobis, sed quæ sit in seipsa. Vita enim in voluntate ejus, ut hoc nobis in omnibus utilius atque omnino commodius esse non dubitemus, quod ejus congruit voluntati. Et propterea quàm sollicite conservare volumus vitam animæ nostræ, tam solliciti simus, quoad possumus, ab ea non deviare. Deinde cum jam in spirituali exercitio aliquatenus profecerimus, ducem sequentes Spiritum, qui scrutatur etiam alta Dei; cogitemus quàm suavis sit Dominus, quàm bonus in semetipso, orantes cum Propheta, ut videamus voluntatem Domini, & visitemus jam non cor nostrum, sed templum ejus; & cum eodem Propheta nihilo minus dicentes: *Ad meipsum anima mea conturbata est, propterea memor ero tui*. In his enim duobus tota spiritualis conversationis summa versatur, ut in nostra consideratione turbemur & contristemur ad salutem, in divina respiremus; ut de gaudio Spiritus-sancti habeamus consolationem; & hinc timorem & humilitatem, inde vero spem concipiamus & caritatem.

Psal. 26. 4.
Psal. 41. 7.
Spiritualis conversatio consistit in duobus.

SERMO VI.

De cute, carne, & ossibus animæ.

Subjicitur sermonibus Nicolai Clara-vallensis, sed non est Bernardo indignus, tametsi quædam accedunt ad ea quæ leguntur in sermone XXXII de diversis num 3. Citatur in lib 8. Florum cap. 68. Editus primum Rotomagi absque anni designatione sub nomine Bernardi.

1. BEatus David in Psalmo de justis loquitur, dicens: *Multæ tribulationes justorum, sed de omnibus his liberabit eos Dominus. Custodit Dominus omnia ossa eorum, unum ex his non conteretur*. Quod nemo dictum esse de corporeis ossibus arbitretur: præsertim cum tot beatorum Martyrum ossa confracta sint manibus hominum impiorum, & contrita dentibus bestiarum. Sed miranda prorsus & miseranda humanarum conditio animarum, quæ licet tam multa foris ingenii vivacitate percipiant, nulla tamen perspicacitate semetipsas, sicut sunt, nosse aut cogitare sufficiant; sed egeant omnino figuris & ænigmatibus quibusdam corporearum similitudinum, ut ex visibilibus & exterioribus possint vel aliquatenus invisibilia atque interna conjicere. Ponamus itaque velut quamdam animæ cutem cogitationem, carnem affectionem, ut consequenter os ejus intentionem possimus accipere. Sic enim erit in ossis integritate animæ vita, in carnis incorruptione sanitas, in cutis specie pulcritudo. Quæ sunt ergo tribulationes justorum, nisi quod interdum decoloratur cutis, cum videlicet inutilis cogitatio in corde versatur? Nonnumquam vero etiam caro vulneratur, quando scilicet ad hoc usque cogitatio perniciosa procedit, ut delectatione corrumpatur affectio. Nam ossa quidem justorum omnino integra atque illæsa custodiuntur à Domino, ut numquam frangatur propositum cordis eorum, numquam salutis * intentio conteratur: ut videlicet concupiscentiæ titillanti etiam detur assensus. Sicut enim peccati cogitatio decolorat, affectio vulnerat; sic consensus omnino animam necat.

Psal. 33. 20.
Anima quomodo cognoscat seipsam.
Animæ cutis, caro, & ossa.
* al. salubris.

2. Caveamus ergo, dilectissimi, cogitationes inutiles, ut animarum nostrarum facies decora permaneat: ut obliti quæ retro sunt, id est populum nostrum & domum patris nostri, concupiscat Rex speciem nostram. Exeamus de terra nostra, ut non comprehendat nos cogitatio spectans ad voluptatem carnis. Exeamus & de cognatione nostra, id est à cogitationibus curiositatis, quæ nimirum cum in sensibus corporeis habitet, carnali utique cognata est voluptati. Exeamus etiam de domo patris nostri, ut fugiamus cogitationes superbiæ & vanitatis. Eramus nos aliquando, sicut & ceteri, filii iræ: eramus & nos ex patre diabolo, qui nimirum rex est super omnes filios superbiæ, & in montibus elationis sedem sibi atque habitaculum infelicissimum præparavit. Quod si forte aliquando talis aliqua cogitatio mentem subierit, tota sollicitudine laboremus citius abluere & eradere sordem, qua nos maculari conspicimus, clamantes cum Propheta, ac dicentes: *Asperges me Domine hyssopo, & mundabor; lavabis me, & super nivem dealbabor*. Jam vero si quando forte per incuriam & negligentiam nostram transierit cogitatio inutilis etiam in affectum cordis, scientes quoniam non macula est jam, sed plaga; tota festinatione ad auxilium Spiritus, qui adjuvat infirmitatem nostram, recurramus, clamantes illud de psalmo, & dicentes: *Domine miserere mei, sana animam meam quia peccavi tibi*.

Cogitationibus noxiis sedulo resistendum.
Psal. 50. 9.
Psal. 40. 5.

Tom. III. Humanæ enim sunt tentationes istæ, nec ex toto caveri possunt, quamdiu in hoc corpore mortis peregrinamur à Domino. Nemo tamen parvi pendat aut dissimulet ista: quoniam etsi non mortifera sunt, certe periculosa.

Peccatum ex deliberatione vitam perdit.

3. Intentionem vero & propositum mentis ea sollicitudine custodiamus, Fratres, qua vitam animarum nostrarum volumus custodire: quoniam istud omnino est peccatum ad mortem, cum ex consensu & deliberatione delinquimus, proprio judicio condemnati. Nec ideo sane id dixerim, ut desperet, si quis forte delicti hujus sibi conscius est: sed ut expavescat præcipitium, & qui cecidit, adjiciat citius ut resurgat. Noverit enim excidisse se à justitia, quicumque hujusmodi B est. Cujus os confractum est & comminutum, noverit præcisum se à corpore Christi, de quo nimirum

Exod. 12. 46. legitur: *Os non comminuetis ex eo.* Unde & in passione sua, licet plagis virgarum in livorem decolorata sit cutis, ut livore ejus nos sanaremur; licet clavis vulnerata sit caro, & lancea latus ejus apertum, ut sanguine ejus redimeremur: os tamen non est comminutum

Psal. 138. 15. ex eo. Propterea & sanctus David: *Non est*, inquit, *occultatum os meum à te, quod fecisti in occulto.* Et in alio

Psal. 101. 4. psalmo: *Ossa*, inquit, *mea ut cremium aruerunt.* Quod tunc fit, cum omnem delectationem boni prorsus amisisse videtur anima, solamque sibi aridæ intentionis fortitudinem reservasse. Et vide ne forte tale aliquid C

Job 19. 20. etiam beatus Job pateretur cum diceret: *Pelli meæ consumptis carnibus adhæsit os meum:* ut videlicet corrupta affectione vix solam sibi intentionem spiritualis cogitatio vindicaret.

SERMO VII.

De triplici gloria, in illud Apostoli, *Qui gloriatur, in Domino glorietur.*

Et hic sermo Nicolai sermonibus subjectus est: sed Bernardi genium omnino sapit, exstatque inter hosce Bernardi sermones in omnibus editis & mss. uti & superior.

1. Cor. 1. 31. 1. QUi gloriatur, in Domino glorietur. Noverat Apostolus gloriam propriam esse Creatoris, non D

Isai. 42. 8. creaturæ, secundum illud: *Gloriam meam alteri non dabo.* &, *Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus*

Luc. 2. 14.

Psal. 113. 9. *bonæ voluntatis.* itemque, *Non nobis Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam.* Sed consideravit rationalem

Gloriæ laudum homini desiderium

creaturam adeo affectare gloriam, ut aut vix, aut numquam ab hoc compesci desiderio possit: quippe quæ ad imaginem facta est Creatoris. Propterea secundum datam sibi à Deo sapientiam, saluberrimum adinvenit consilium, dicens: Quandoquidem persuaderi nobis non potest non gloriari; saltem qui gloriatur, in Domino glorietur. Et considera, quantum superexcedat Pauli philosophia philosophiam sapientium mundi E

1. Cor. 3. 19. Philosophi gloriæ laudisque avidi, sed differentur.

hujus, quæ nimirum stultitia est apud Deum. Cum enim nonnullos viderint philosophi alienis delectari laudibus, & gloriam ab invicem quærere: qui inter eos fuere præcipui, prudenter adverterunt vanam esse hujuscemodi gloriam, & penitus contemnendam. Sed considerantes deinde, ac studiosius inquirentes, quænam appetenda esset gloria sapienti; hic jam plane evanuerunt in cogitationibus suis, propriam cuique sufficere gloriam arbitrantes. quasi vero anima, quæ à semetipsa esse non potest, à se possit esse beata. Sicut ergo cupidi laudis alienæ tota sollicitudine operam dabant ea operari quæ mirarentur homines, & laudarent: sic isti sola ea judicabant sectanda esse, quæ interior arbiter animus approbaret. F

2. Et hæc quidem summa philosophia sapientium hujus mundi est, ipsa quoque minus habens, licet propinquior veritati. Unde & utramque gloriam sublimi veritatis contemplatione transscendens Apostolus: *Qui gloriatur*, inquit, non in altero, non in se, sed *in Domino glorietur.* Et eam, quæ veritati videbatur esse vicinior, majori proinde redarguens sollicitudine, & condemnans certo judicio veritatis: *Non enim* inquit, *qui seipsum commendat, ille probatus est, sed quem Deus*

A *commendat.* Ut quid enim aut de alterius hominis, de meo ipsius judicio sollicitus sum, cujus nec vituperio reprobus, nec laude probatus inveniar? Fratres, si me ante vestrum oporteret tribunal adstare, merito super vestris laudibus gloriarer. Quod si vel meo ipsius essem judicandus examine, jure meo ipsius testimonio contentus, propriis laudibus delectarer. Nunc autem cum nec vestro, nec meo, sed Dei sim judicio præsentandus; quantæ insipientiæ, immo & insaniæ est, aut in vestro me, aut in meo ipsius testimonio gloriari? præsertim cum ipse sit, cujus oculis omnia nuda sunt & aperta, & cui nequaquam opus sit, ut quis ei testimonium perhibeat de homine. Merito proinde A- B postolus ipse vanæ & fallacis gloriæ reprobator: *Mihi*, inquit, *pro minimo est ut à vobis judicer, aut ab humano die: sed neque meipsum judico. Nihil enim mihi conscius sum. sed non in hoc justificatus sum: qui autem judicat me, Dominus est.* In quibus verbis illud quoque diligenter considerandum est, quod alienum quidem judicium pro minimo habens, suum quoque nequaquam sequeretur, quamvis non illud adeo pro minimo judicaret habendum. Nemo enim scit hominum quæ sunt in homine, nisi spiritus hominis qui in ipso est: ut comparatione interioris testimonii, exterius omnino pro nihilo sit habendum. Quid enim mihi cum eorum laudibus, quibus ignotus sum? Quod si vel ipse qui C in homine est spiritus omnia quæ hominis sunt nosse posset, profecto sufficeret testimonium ejus. Nunc autem pravum est cor hominis, & imperscrutabile etiam sibi ipsi, adeo ut præsentia quoque magna ex parte ignoret, futura vero sua omnino nosse non possit. Quia tamen aliquatenus novit præsentia, si non reprehendat nos conscientia nostra, non quidem gloriam, sed *fiduciam habemus ad eum*, sicut beatus Johannes ait. Cum autem veritatis ipsius, quam nihil latet, sententiam de nobis tenere meruerimus, in ea plane securius poterimus gloriari.

3. Interim vero *nolite ante tempus judicare*, ait Apostolus, *donec veniat Dominus, qui & illuminabit abscondi-* D *ta tenebrarum.* Illa enim perfecta omnino erit & secura gloriatio, cum erit unicuique laus à Deo. Nunc quoque licet non plenarie, licet non sine timore & sollicitudine multa, aliquatenus tamen in Domino gloriamur, testimonium perhibente Spiritu-sancto spiritui nostro, quod filii Dei sumus. Hinc enim vere possumus gloriari, quod tantum habemus Patrem, quod majestati ineffabili cura est de nobis. Unde & Propheta: *Domine*, inquit, *quid est homo quia magnificas eum, aut quid apponis erga eum cor tuum?* Itaque qui gloriatur jam non in meritis suis glorietur. Quid enim habet quod non acceperit? Si autem accepit, quid gloriatur quasi non acceperit? In eo ergo à quo accepit, glo- E rietur, non quasi ipse magnus sit, sed quia magnificet eum Deus: hoc est, ut in illis quæ acceperit, non quasi ea non acceperit, sed quasi qui ea acceperit, glorietur. Neque enim ait Apostolus, Si autem accepisti quid gloriaris? sed, *Quid gloriaris*, inquit, *quasi non acceperis?* ut non prohibeat, sed doceat gloriari.

4. Sed quid sibi vult quod ait, *Non enim qui seipsum commendat, ille probatus est, sed quem Deus commendat.* Quis est enim quem in hoc sæculo commendat Deus? Quomodo commendabit Veritas eum, qui adhuc reprehensibilis invenitur? Denique *ego*, inquit, *quos amo arguo, & castigo.* Hæccine commendatio est tota? Prorsus, quantum mihi videtur, ipsa est. Quæ est enim melior & efficacior commendatio, quàm divinæ a F nos attestatio caritatis? Testimonium vero amoris ejus nullum credibilius, nullum certius in hac vita quam quod desiderat Propheta, ubi ait: *Corripiet me justus in misericordia, & increpabit me.* Hæc namque increpatio, qua jugiter nobis suggerit in occulto Spiritus veritatis quid desit nobis, superbiam, negligentiam, ingratitudinemque repellit. Quo triplici vitio omne paulo minus religiosorum hominum genus periculose laborat, pro eo quod minus attenta cordis aure percipiant, quid intus loquatur is, qui neminem palpat,

Spiritus

Spiritus veritatis. Quod nonnullis exinde provenit, (nisi fallor) quod propriæ gloriæ cupidi, nulla ratione quiescere possunt, cum in seipsis penitus nihil inveniunt, unde possint aliquatenus gloriari. Perfecta autem & secura gloriatio est, cum veremur omnia opera nostra, sicut testatur beatus Job de seipso: & cum Isaia Propheta, omnes justitias nostras non aliud quàm pannum menstruatæ reputandas esse cognoscimus. Nihilo minus tamen confidimus etiam & gloriamur in Domino, cujus misericordia tanta est super nos, ut à gravioribus quidem, & quæ ad mortem peccata sunt, custodiat nos, & tam benigne ipsa imperfectionis nostræ delicta, & conversationis impuritatem nobis manifestare, & agnitam condonare dignetur, quatenus in humilitate & sollicitudine & gratiarum actione firmiter radicati, jam non in nobis, sed in Domino gloriemur.

SERMO VIII.

De diversis affectionibus, vel statibus, quibus anima est sub Deo.

Guerrico abbati Igniacensi tribuitur in Bibliotheca Patrum: sed non reperitur inter Guerrici Sermones in codice Colomensi, immo inter Bernardi sermones de diversis in editis & mss. omnibus occurrit, & in Floribus citatur.

1. Quod diversis nominibus Deum, nunc quidem Patrem, nunc Magistrum vocamus, aut Dominum, non illius simplicissimæ & omnino invariabilis naturæ diversitas ulla in causa est; sed affectionum nostrarum multiplex variatio secundum diversos profectus animæ vel defectus. Videntur enim quædam animæ sub Patrefamilias agere, quædam sub Domino, quædam sub Magistro, quædam quoque sub Patre, & nonnullæ cum Sponso: ut cum proficientibus proficere, cum immutatis mutari videatur & ipse, qui juxta Prophetam mutat quidem creaturas, & mutabuntur, licet idem ipse sit, & anni ejus non deficiant. Denique quid in alio psalmo idem Propheta ad ipsum loquatur attende. *Cum sancto*, inquit, *sanctus eris, & cum viro innocente innocens eris, & cum electo electus eris:* atque ut magis miremur, *& cum perverso*, inquit, *perverteris*. Et quemadmodum sic mutetur, immo sic mutet immutabilis ipse, secutus adjungit: *Quoniam tu populum humilem salvum facies, & oculos superborum humiliabis.*

2. At vero quoniam non prius quod spirituale, sed prius quod animale, deinde quod spirituale: videntur[a] mihi quatuor interdum conversionem nostram præcedere status; unus sub nobis ipsis, tres sub principe mundi hujus. Est enim anima sub seipsa, cum propriam sequitur voluntatem, libertate perniciosa gaudens. Hic est filius ille prodigus, qui portionem paternæ substantiæ, quæ se contingebat, accepit: ingenium scilicet, memoriam, vires corporis, ceteraque similia bona naturæ: quibus non ad divinam, sed ad suam uteretur voluntatem, essetque tamquam sine Deo in hoc sæculo. Est autem interim homo sub se, cum propriæ satisfaciens voluntati, necdum tamen possidetur à vitiis & peccatis: quoniam qui facit peccatum, jam non sui ipsius servus est, sed peccati. Jam hinc vero proficiscitur in regionem longinquam, qui prius quidem separatus erat, sed necdum elongatus à patre. Accepta siquidem portione substantiæ, factus est sui juris: & quamvis recesserit ab auctore, proximus tamen fuit, quamdiu ab opere non recessit. Hoc autem tamdiu fit, dum licita quidem, sed non expedientia pro sua sequitur voluntate. At postquam recesserit & à seipso, declinans scilicet in peccatum, tunc jam in longinquam vere proficiscitur regionem: quoniam ab eo qui summe & singulariter est, nihil longius eo quod nullo modo est: nihilque remotum magis ab eo, à quo, & per quem, & in quo sunt omnia, quàm peccatum, quod nihil est inter omnia.

3. Porro justum divinæ ultionis judicium est, ut fugitivum patris filium alter sibi usurpet in servum. Unde & profectus in regionem longinquam, uni civium legitur adhæsisse: quem ego non alium, quàm unum ex malignis spiritibus intelligendum puto, qui pro eo quod obstinatione irreparabili peccant, & transierunt in affectum malitiæ & nequitiæ, jam non sunt hospites & advenæ, sed quasi cives & inhabitatores peccati. Quid est autem, quod civi dicitur adhæsisse pauper adolescens & peregrinus, nisi quod factus est subditus illi? Denique quomodo adhæserit, sequentia manifestant. Sic enim habes: *Adhæsit uni civium regionis illius, & misit eum in villam suam pascere porcos.* (Luc. 15. 15.) Et nota, quod famis necessitate civi maligno dicitur adhæsisse, sicut Israël tempore famis descendisse legitur in Ægyptum. (Gen. 46. 6.) Periculosa plane & perniciosa esuries, quæ liberos addicat miseræ servituti, subjiciat operibus luti & lateris, porcis associet, immo & servos faciat esse porcorum. Unde autem egestas tanta ei qui dives advenerat, collectis nimirum omnibus, quæ de paterna substantia in suam acceperat portionem? Ex eo sine dubio quod præmissum est, dissipasse eum bona sua, vivendo luxuriose cum meretricibus: *Propterea*, inquit, *cœpit egere*.

4. Porro meretrices istas concupiscentias carnis intellige, cum quibus luxuriose vivendo dissipat bona naturæ, dum eis abutitur ad voluptatem. Hinc, ut jam diximus, egestas succedit perniciosa, teste Scriptura, quod non satietur oculus visu, nec auris impleatur auditu. (Eccl. 1. 8.) Mittitur ergo pascere porcos, corporeos scilicet sensus, qui volutabro luti & spurcitiis oblectantur. Et vide ne forte hi sint porci, quos ejecti ab homine maligni spiritus intrant. Ejectum enim à rationali nostro, id est à mente, peccatum sensibus corporis hæret, Apostolo teste, quod mente consentiat legi Dei, carne vero legi peccati, quæ est in membris nostris. (Rom. 7. 25.) Unde & in alio loco: *Scio*, inquit, *quod non est in me bonum, hoc est in carne mea.* (Ibid. 18.) Quid tamen agendum est, cum sic ejecti ab homine, porcos inhabitant spurci spiritus, nisi quærenda remedia lacrymarum, & currendum ad aquas, quarum abundantia male vivida radix peccati suffocetur in eis? Quamvis hæc omnimoda peccati exstinctio fini potius reservata videtur.

5. Hæc in excursu quodam sunt dicta, ut proinde manifestius assignarem, quonam modo eum, quem sub semetipso reperit, sibi malignus subjiciat, tamquam fortis armatus intrans & possidens atrium, in quo pauper & debilis inventus est habitator. (Status hominis sub diabolo, isque triplex.) Verumtamen tripliciter mihi videntur homines esse sub principe tenebrarum. Primum quidem nec volentes, nec nolentes, quod convenit his qui necdum habent voluntatis usum; sunt tamen vasa iræ propter originale peccatum, donec alligato forti vasa ejus diripiat fortior per Sacramentum adveniens, verus utique Moyses, qui in aqua venit, nec in aqua solum, sed in aqua & sanguine. Secundo modo volentes, cum jam voluntarie peccant. Tertio quoque modo nolentes, cum jam quidem resipiscere vellent, nisi quod peccati consuetudine miserabiliter obligati, justo Dei judicio qui in sordibus sunt, sordescant adhuc. In quo tertio statu laborasse videtur prodigus ille filius, & vere prodigus nimis, qui non modo dissiparat sua, sed & semetipsum subjecerat miseræ servituti, infelix, venumdatus sub peccato, cum ad se reversus ait: *Quanti mercenarii in domo patris mei abundant panibus! ego autem hic fame pereo.* (Luc. 15. 17.) (Consuetudo peccati quàm gravis.) Si quis expertus est in semetipso, facile, credo, in his verbis animum miserabilem recognoscet. Quis enim peccati consuetudine obligatus, non se felicem reputaret, si datum esset ei esse tamquam unum ex his, quos in sæculo tepidos videt, viventes sine crimine, minime tamen quærentes quæ sursum sunt, sed quæ super terram? *Quanti*, inquit,

a Florilegus hæc verba refert ex dictis Bernardi in lib. 9. cap. 2. Adde lib. 10. cap. 17.

Tom. III. *mercenarii in domo patris mei abundant panibus*! id est A consolantur in innocentia sua, & fruuntur propriæ conscientiæ bono; *ego autem hic fame pereo*, id est insatiabilibus crucior peccatorum desideriis, & affectibus vitiorum. Potest tamen intelligi, quod non fame panis, nec siti aquæ; sed fame & siti divini verbi, quam & Judææ Propheta minatur, sese perhibeat laborare. (Amos 8. 11.) Et hæc dixerim non quod ita sit, sed quod ita sentiat miser humiliatus sub peccato. Neque enim gloriantur conscientiæ testimonio, quorum sæcularis & mercenaria intentio est: sed peccator compunctus reputat sanctissimum, quacumque ex causa alterum videat innocentem. *Fac me*, inquit, *sicut unum ex mercenariis tuis*. B

Quinque status hominis sub Deo.

6. Ecce hic jam primus est status, quo sub Deo esse incipiunt, qui tamquam mercenarii sub Patrefamilias vivunt. Hi sunt quos in sæculo videmus aut nullo, aut exiguo desiderio æternorum, velut sub mercede servire Deo, & ab eo terrena petere quæ & desiderant. Jam vero secundo statu incipit esse sub Domino, qui tamquam servus carcerem timet, & metuit ne subigatur pœnis. In quo sane statu conversio est, exitusque à sæculo, & introitus vitæ. unde & legis: (Eccli. 1. 16.) *Principium sapientiæ timor Domini*. Et alius quidam Propheta: (Isai. 26. 18) *A timore*, inquit, *tuo concepimus, & parturivimus spiritum salutis*. Huic gradui tertius admodum proximus & quasi permixtus est, eorum scilicet, qui par- C vuli adhuc in Christo lac concupiscunt, tamquam sub Magistro & pædagogo viventes.

Novitiorum indoles.

Id namque convenit maxime novitiis, qui nimirum si forte in consolationibus meditationis sanctæ, lacrymarum, psalmodiæ & ceterorum hujusmodi cœperint delectari, quasi pueriliter timent ne magistrum offendant, ne vapulent, defraudentur munusculis, quibus solet eos eruditor ille benignissimus allicere. Hi sunt, qui provident Dominum in conspectu suo semper; & commoventur si vel ad horam abesse contigerit: nec jam serviliter timent supplicia, sed tamquam parvuli metuunt plagas virgarum, apprehendentes disciplinam magistri, nequando irascatur, & pereant de via justa: ne devo- D tionis gratia subtrahatur, & molesta eis omnia fiant, & laborent tædio quodam, & quasi vapulent intus in anima, amaritudine scilicet cogitationum. Hæc sunt enim verbera, quibus castigat suos parvulos Deus, quæ melius experimento dignoscimus, quàm sermone. Unde & ipse Dominus loquitur per Prophetam: (Psal. 88 31) *Si dereliquerint filii ejus legem meam, &c. visitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum*.

7. In his itaque primordiis, & quasi infantili ætate, sic vicissim sibi succedunt timor Domini, & disciplina magistri, ut nunc in isto, nunc in statu illo sese inveniat, quisquis sollicitus fuerit diligenter hoc obser- E vare. Inde est, quod novellæ adhuc Ecclesiæ loquens, simul utriusque nominis meminit, dicens: (Johan. 13. 13.) *Vos vocatis me Magister, & Domine: & bene dicitis: sum etenim*. Agnoscant hic locum suum novitii nostri, ut solliciti sint de cetero sedule magis circa ista versari. Ante omnia siquidem timor eis necessarius est, quo nimirum peccata possint præterita delere, cavere futura. (Eccli. 1. 27.) *Timor* enim *Domini*, ut ait Scriptura, *expellit peccatum*, sive quod jam admissum est, sive quod tentat intrare. Expellit sane, illud quidem, pœnitendo; hoc, resistendo.

Pædagogus parvulis seu novitiis necessarius.

Sed quoniam arcta & ardua est via quæ ducit ad vitam: tamquam parvulis in Christo pædagogus vobis, ô filioli, ac nutritius necessarius est, qui doceat, deducat, foveat F vos, & tamquam alludat parvulis, ac blanditiis quibusdam consoletur, ne pereat ætas infirma. Propterea non ego, sed magis Ecclesiæ Princeps, & Pastor vos admonet: (1. Petr. 2. 2.) *Quasi modo geniti infantes, rationabiles sine dolo lac concupiscite*, ita sane ut in eo nequaquam permaneatis, sed in eo crescatis in salutem. Quod alia quædam scriptura manifestius exprimens loquitur sic: (Isai. 66. 10.) *Gaudete gaudio omnes qui lugebatis super eam* (haud du- A bium quin super Jerusalem, de ea siquidem loquebatur) *ut potemini*, ait, *a lacte, & satiemini ab uberibus consolationis ejus; & cum avulsi fueritis à lacte, epulemini ab introitu gloriæ ejus*.

8. Ipse est enim status filii jam robustæ ætatis, qui sub Patre vivit, nec lacte jam potatur, sed vescitur solido cibo, oblitus sane quæ retro sunt, in quibus servilis oculus in amaritudine morabatur: sed ne ipsa quidem præsentia considerans, nec parvas parvulorum consolationes captans, magis autem extendens se in anteriora, ad palmam supernæ vocationis, & introitum futuræ beatitudinis, exspectans beatam spem & adventum gloriæ magni Dei. Evacuavit enim quæ erant par- B vuli, nec circa hujusmodi suaves quidem, sed non perennes consolationes hactenus occupatur. Sed quia jam profecit in virum perfectum, in his quæ patris sunt, oportet eum esse, suspirare ad hereditatem, sedulaque circa eam meditatione versari. Numquid enim mercenarium eum quis æstimet, qui paternæ inhiat hereditati, eamque toto affectu expetit & exspectat, quam nimirum filii mercedem esse, non mercenarii Propheta testatur? *Cum dederit*, inquit, *dilectis suis somnum. ecce hereditas Domini, filii; merces, fructus ventris*. (Psal. 126.)

9. Invenitur tamen alter gradus sublimior, & affectus dignior isto, cum penitus castificato corde nihil aliud desiderat anima, nihil aliud à Deo quærit, quam C ipsum Deum. Crebro siquidem didicit experimento, quoniam bonus Dominus sperantibus in se, animæ quærenti ipsum, ita ut jam ex affectu cordis atque ex sententia clamet illud de psalmo: (Ps. 72.) *Quid enim mihi est in cælo, & à te quid volui super terram? Defecit caro mea & cor meum, Deus cordis mei, & pars mea Deus in æternum*. Neque enim suum aliquid, non felicitatem, non gloriam, non aliud quicquam, tamquam privato sui ipsius amore desiderat anima quæ ejusmodi est: sed tota pergit in Deum, unicumque ei ac perfectum desiderium est, ut introducat eam Rex in cubiculum suum, ut ipsi adhæreat, ipso fruatur. Unde & jugiter revelata facie, quoad potest, cælestis Sponsi gloriam specu- D lando, in eamdem imaginem transformatur de claritate in claritatem, tamquam à Domini spiritu. Ex hoc plane audire meretur: *Tota pulcra es amica mea*. (Cant. 4.) Audet & ipsa loqui: *Dilectus meus mihi, & ego illi*. (Cant. 2.) Atque hujusmodi felicissima & jucundissima confabulatione delectatur gloriosa cum sponso.

SERMO IX.

De verbis Apostoli, *Invisibilia Dei à creatura mundi, &c.* & de verbis Psalmi. *Audiam quid loquatur in me Dominus Deus, &c.*

E 1. *Invisibilia Dei*, Apostolo teste, *à creatura mundi per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur*. (Rom. 1. 20.) Et est velut communis quidam liber, & catena alligatus (ut assolet) sensibilis mundus iste, ut in eo sapientiam Dei legat quicumque voluerit. Erit tamen cum cælum plicabitur sicut liber, in quo utique nemo deinceps legere habeat necesse, quoniam *erunt omnes docibiles Dei*: (Johan. 6.) & quemadmodum creatura cæli, sic & creatura mundi, jam non per speculum & in ænigmate, sed facie ad faciem Deum videbit, & sapientiam ejus ad liquidum contemplabitur in seipsa. Interim vero opus habet humana anima velut quodam vehiculo creaturæ, ut ad cognitionem Creatoris assurgat: cum econtra longe F beatius perfectiusque angelica natura in Creatore notitiam habeat creaturæ. Ad quam nimirum excellentiam, licet ad modicum, rapta fuisse videtur anima illa beata [a], quæ collectum sub uno solis radio mundum universum conspexit: de quo miraculo beatus Papa Gregorius in libro Dialogorum scribens: Videnti, inquit, Creatorem angusta est omnis creatura. Felices proinde qui satiantur ex adipe frumenti, nec opus habent sugere mel de petrâ, oleumque de saxo durissimo;

a Nimirum S. Benedictus, quem Bernardus censet vidisse Deum, licet raptim, absque *vehiculo creaturæ*, ac proinde in seipso, & quidem *in Dei lumine*, ut loquitur Gregorius, tametsi Bernardus in Sermone 31. in Cantica num. 2. ait, quod *nec Sapiens, nec Sanctus nec Propheta, videre illum, sicuti est, potest, aut potuit in corpore hoc mortali*.

qui videlicet invisibilia Dei non visibilibus rimando perquirunt, sed in ipsis ad liquidum intellecta conspiciunt. Verum, ut jam diximus, angelicæ felicitatis illud est, non fragilitatis humanæ.

2. Quæramus igitur per ea saltem quæ facta sunt, intellectum invisibilium Dei: quæ si in ceteris creaturis intellecta conspicit anima, necesse est ut longe amplius conspiciat, & intelligat multo subtilius in creatura, quæ facta est ad imaginem Creatoris, hoc est in seipsa. Nullus enim Deo vicinior gradus inter omnes quæ sub sole habitant creaturas, quàm anima humana, ut merito Propheta dicat ad ipsum: *Beatus vir cujus est auxilium abs te! ascensiones in corde suo disposuit.* Et post pauca: *Ibunt*, inquit, *de virtute in virtutem: videbitur Deus deorum in Sion.* Propterea incessanter hortamur vos, Fratres, ut ambuletis vias cordis, & sit anima vestra in manibus vestris semper, ut audiatis quid loquatur in vobis Dominus Deus, *quoniam loquetur pacem.* Quibus loquetur pacem? Utique *in plebem suam, & in sanctos suos.* Quæ est plebs, aut qui sunt sancti? Ipsi nimirum qui convertuntur ad cor. Unde & sequitur: *& in eos qui convertuntur ad cor.*

Psal. 83. 6

Psal. 84. 9.

3. Nos tamen in his verbis tria solemus intelligere hominum genera, quibus solis Deus loquitur pacem, sicut & Propheta alius tres tantum prævidit salvandos, Noë, Danielem, & Job: contrario quidem ordine, sed eosdem ordines exprimens, continentium scilicet, prælatorum, & conjugatorum: si tamen continentes à carnalibus illecebris ad ea quæ cordis sunt, id est, ad spiritualia desideria, convertantur; unde & Daniel *vir desideriorum* ab Angelo nominatur: & Prælati prodesse magis studeant, quàm præesse, quoniam ipsos maxime decet sanctitudo, unde & in psalmo *sancti* specialiter appellantur: & conjugati mandata non transgrediantur, ut merito plebs Domini, & oves pascuæ ejus debeant nominari.

4. Immo vero & in nobis ipsis (quoniam inde est nobis amplior sollicitudo) tres istos ordines assignare solemus; plebem quidem intelligentes officiales fratres, qui exterioribus & quasi popularibus negotiis occupantur. At vero qui convertuntur ad cor, ipsi sunt claustrales, quos nulla impedit occupatio, sed libere vacant, ut videant quoniam suavis est Dominus. Super utrumque parietem Deus loquitur pacem, quoniam ad idem tendunt, licet non eadem via. Est psalterium jucundum cum cithara, nec minus jucundus est sonus citharæ, quàm psalterii, licet hæc ab inferioribus reddat sonum, illud à superioribus. Verumtamen optimam partem elegit Maria, licet non minoris fortasse meriti sit apud Deum humilis conversatio Marthæ: sed de electione Maria laudatur, quoniam illa quidem omnino (quod ad nos spectat) eligenda: hæc vero, si injungitur, patienter est toleranda.

5. Jam quod interponitur, *super sanctos suos*, ad Prælatos pertinet, quibus nimirum utraque vita necessaria est. Et ipsorum est utrisque providere, & copulare sibi parietes è diverso venientes: quoniam angularis lapidis, qui est Christus Jesus, vicarii constituti sunt. Nec dubium quin longe periculosior ceteris eorum sit administratio. Tamen si bene ministraverint, gradum bonum sibi acquirent, & majorem abundantiam & supereffluentem mensuram accipient pacis, ut de eis merito dicatur: *Quoniam super sanctos pacem loquitur Deus.* An vero dubitet quis quos dixerit sanctos? Audiat Isaiam. *Vos*, inquit, *sancti Domini vocabimini, ministri Dei nostri.* Proposueram exemplum aliquod dare, quemadmodum ex sua ipsius consideratione ad spiritualem intelligentiam assurgere humanus debeat animus: sed necesse est in diem alterum, & sermonem alterum differre.

Isai. 61. 6

SERMO X.

De vita & quinque sensibus animæ.

1. MAgna est [a], dico vobis, carissimi, & nimium inexcusabilis negligentia nostra, qui cogitationibus otiosis vacantes, tempus amittimus, quibus nimirum nec penetrandæ nubes, nec maria transfretanda, ut salubres inveniamus cogitationes, sed prope est (ut ait Moyses) verbum in ore nostro & in corde nostro: & infinitas in nobismetipsis utilium cogitationum occasiones & seminaria possumus invenire. Denique si tam inerudita & negligens fuerit anima, ut nec interiora sua sufficiat perscrutari, attendat vel ea quæ foris agit palam & manifeste: & in ipsis quoque, si diligenter quæsierit, inveniet sapientiam. Ecce enim (quoniam scriptum est, *Da occasionem sapienti, & sapientior erit*) considera, ô anima, quid impendas corpori tuo, & invenies sine dubio, quod vitam ei sensumque ministras: & vitam quidem in toto corpore invenies uniformem, (neque enim, verbi gratia, aliter vivit oculus quàm articulus) sensum vero non ita. Quære ergo, ut tibi quoque anima tua (quæ est sine dubio Deus tuus) similia largiatur. NEQUE enim vivere dicenda est anima, quæ veritatis non habet cognitionem, sed adhuc mortua est in semetipsa; quemadmodum & ea sine sensu, quæ necdum habet dilectionem. EST ergo ANIMÆ VITA, VERITAS; SENSUS, CARITAS. Nec mireris quod interdum animæ impiorum notitiam habent veritatis, quæ tamen expertes sunt caritatis: quando & in corporibus nonnullis vitam reperis sine sensu, ut sunt arbores ceteraque similia, animata quidem, sed animatione, & non anima. Quemadmodum & animæ iniquorum veritatis habent notitiam naturali ratione, quæ tamen interdum adjuvantur à gratia, cum nullatenus sane animentur ab ea. In his autem quibus & cognitionem veritatis, & dilectionem anima spiritualis infundit, non exteriori quolibet modo, sed tamquam anima ipsorum, cui adhærentes unus spiritus fiunt cum ea; in his, inquam, indivisa est cognitio veritatis, secundum quod dictum est de vita corporis. Eadem enim cognitione & minima, & maxima comprehendis.

Deut. 30. 14.

Sanctas cogitationes non procul petere necesse est.

Prov. 9. 9.

Animæ vita veritas, sensus caritas. V. serm. 116. infra.

2. Porro dilectionem quidem, si diligenter advertas, variam, & fortassis secundum quinque sensus corporis quinquepertitam poteris invenire. Est enim amor pius, quo parentes diligimus: est amor jucundus, quo socios diligimus: est & erga omnes homines amor justus; erga inimicos amor violentus; erga Deum sanctus sive devotus. In his omnibus, si diligenter attendis, proprium erga singulos, & omnino diversum ab aliis modum invenies. Denique si curiosius considerare delectat, non immerito fortasse videbitur primus, id est parentum amor, tactui convenire, quod hic sensus sola proxima & corpori juncta percipiat: quemadmodum amor ille nullis exhibetur nisi proximis carnis nostræ. Sed nec illud quidem discrepat à ratione similitudinis, quod hic solus è sensibus per corpus diffunditur universum: quoniam & amor ille naturalis est omni carni, adeo ut ipsa quoque animalia bruta & diligant fœtus suos, & diligantur ab eis. Amor quoque socialis videre licet quàm proprie dicatur gustui convenire, ob majorem profecto dulcedinem, & quoniam hic sensus solus est, quo magis eget humana vita. Nec video qua ratione vivere dicendus est, saltem hac communi vita, qui non eos diligit, inter quos vivit. Amor autem generalis, quo videlicet omnes homines diliguntur, odoratus habet similitudinem, in eo utique quod hic sensus jam remotiora percipiat, & quod non ex toto carnalis delectationis expers, eo tamen tenuiorem eam habeat, quo diffusiorem. Auditus autem multo magis remotiora capit, nec inter homines ab amante quisquam remotior est, quàm non amans. Denique cum in ceteris sensibus nonnulla

Amor secundum 5. sensus corporis quintuplex.

Amor in parentes comparatur Tactui.

2 Amor in socios Gustui.

3 Amor in omnes Odoratui.

4 Amor in inimicos Auditui.

a Hic locus ex *quibusdam Sententiis* refertur in lib. 7. Florum cap. 10.

Tom. III. carnis ipsius oblectatio sit, & magis ad carnem pertinere videantur, auditus pæne totus exit à carne, & ei dilectioni non immerito convenire videtur, cujus tota causa obedientia est: quam pertinere ad auditum satis evidens est, cum ceterarum, ut diximus, dilectionum nonnulla à carne sumatur occasio.

5. Amor in Deum Visus. 3. Porro visus quidem in eo sibi vindicat amoris divini similitudinem, quod ceteris omnibus excellentior & singularis cujusdam naturæ, perspicacior quoque ceteris invenitur, & discernit multo remotiora. Denique odoratus quidem & auditus videntur utique remota sentire: sed ad se magis quem sentiant aërem creduntur attrahere. Visus autem non ita, sed magis ipse exire videtur, & ad remota procedere. Sic & in dilectionibus est. Quodam modo enim attrahimus proximos, quos tamquam nosipsos diligimus: attrahimus & inimicos, quos ad hoc diligimus, ut sint & ipsi sicut nos, id est ut sint amici. Deum vero si, ut dignum est, tota virtute, tota anima, toto corde diligimus, ipsi magis in eum pergimus, & tota festinatione in eum, qui ineffabiliter supra nos est, properamus.

Ordo dignitatis & utilitatis in sensibus corporis & animæ. 4. Jam vero & id manifestum est, quoniam in corporis sensibus visus quidem ceteris omnibus, auditus vero reliquis tribus dignior est; odoratus quoque & gustum, & tactum, etsi non utilitate, dignitate tamen superare videtur; & gustus tactui superexcellere: quod manifectat etiam dispositio ipsa membrorum. Oculis siquidem in summitate locatis, aures inferiores esse quis nesciat? Sic & auribus nares, & fauces naribus, ipsis quoque faucibus manus pariter. & reliquas corporis partes, ad quas pertinet tactus, subesse manifestum est. Secundum ergo hunc modum, & in sensibus animæ considerare licet alterum altero digniorem: quod quia facile jam potestis advertere, brevitatis causa prætereo. Illud quoque vestræ nihilo minus diligentiæ considerandum relinquo, quod quemadmodum artus corporis cadere necesse est, quàm cito desierit eos anima vegetare: sic & eas, quas diximus, affectiones, *Sine amore Dei ceteri amores caduci* quæ sunt velut quædam animæ membra, sine anima ipsius animæ (quæ Deus est) cadere omnino necesse est: quatenus videlicet aut ex toto non diligatur quod diligendum est; aut non diligatur ad quod debet, aut quomodo debet. Sunt enim qui parentes carnaliter tantum diligunt: & ipsi quoque confitentur Domino, cum benefecerit eis. Sed hujusmodi dilectio aut omnino vocanda dilectio non est, aut caduca est, & decidens in terram.

SERMO XI.

De duplici Baptismo, & de relinquenda propria voluntate.

Abrenuntiatio in Baptismo. 1. Scitis, Fratres (firmissime enim teneris catholicam veritatem) quod in Baptismate abrenuntiantes diabolo Pater cælestis adoptet, & in regnum Filii claritatis suæ de potestate transferat tenebrarum. Nimirum ipsa est stola prima, quam vere cito proferre ministros paternus jubet affectus, non oris petitionem, non desiderium cordis exspectans, sed & ipsum intellectum præveniens in benedictionibus dulcedinis. *Gal. 3. 27.* Quotquot enim baptizati sumus in Christo Jesu, Christum induimus. De quo & alius clamat testis & ipse fi- *Johann. 1. 12.* delis, quia *quotquot receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri.* Nec vero inanis est, aut infirma potestas: quia nimirum certi sumus continuo & nos, quoniam neque mors, neque vita, neque Virtutes, neque Angeli, neque altitudo, neque profundum poterit nos separare à caritate Dei, quæ est in Christo Jesu. Sed *Rom. 8. 38.* attende quanta enumeravit Apostolus (ejus enim verba sunt) minime tamen adjiciens, *nec nos ipsi.* Nimirum hæc est libertas, qua Christus nos liberavit, ut *Sola propria voluntas à Deo nos avellere potest.* nulla penitus creatura avellere nos, aut vim facere possit. Soli id deserere possumus, propria voluntate abstracti, & illecti à propria concupiscentia. Præter hanc enim nihil est quod timeamus. Denique donec voluntatis usum & facultatem deliberandi renatus quisque recipiat, à caritate Dei separari omnino non potest. Securus interim degit sub protectione & advocatione Domini Dei sui: non est quod vereatur ex omnibus. At ubi sane discretionis annos ingrediens redditur sibi, ceterorum utique violentiam nec hunc quidem formidare necesse est: sed ab ea quæ dormit in sinu suo caveat, propria scilicet voluntate. Erit forte peccatum in foribus, sed appetitus ejus sub eo est: tantum ipse aperire renuat, consentire recuset.

2. Denique primos parentes non ursus, aut leo, sed potius serpens, callidior utique, non fortior ceteris animantibus, supplantavit; nec mulierem vir, sed mulier virum. Serpens, ô Eva, decepit te: decepit profecto, non impulit, aut coegit. Mulier tibi, ô Adam, de ligno dedit: sed offerendo utique, non violentiam inferendo. Neque enim potestate illius, sed tua factum est voluntate, ut ejus voci plus obedieris, quam divinæ. Ceterum si ille sibi non præcavit ignarus, nos saltem nobis tot exemplis præmoniti caveamus. Immo vero quoniam periclitati sumus & nos miserabiliter in hac parte, de cetero jam remedium aliquod tantis providere malis sollicite studeamus. Quando enim fortis ille armatus, quem fortior superveniens alligavit, atrium illud olim suum valuit violentia aliqua obtinere? Sed vacuum, sibique insipienter expositum domicilium reperit, & cum aliis septem nequioribus, non fortioribus, ingrediens, non irruens, libere habitavit. Quis vero illum admisit, nisi propria voluntas? Ipsa est quæ in potestatem tenebrarum denuo reddiit, quæ nos iterum subdidit mortis imperio.

3. Veni Domine Jesu, veni etiam nunc Jesu bone, ejice iterum fortiter, quem nos insipienter admisimus. Tunc enim vere liberi erimus etiam nunc, si nos liberaveris. Irritum fecimus fœdus primum: tibi peccavimus Domine, satanæ & operibus ejus obligantes denuo nosmetipsos, jugo iniquitatis colla ultronea submittentes, & subjicientes nos miseræ servituti. Itaque, Fratres mei, rebaptizari nos convenit; secundum fœdus inire necesse est: opus est professione secunda; nec jam sufficit abrenuntiare diabolo & operibus ejus: mundo pariter abrenuntiandum est, & propriæ voluntati. Ille enim seduxit, illa [a] traduxit nos. In priori nimirum baptismate, quando nihil nobis adhuc voluntas nostra nocuerat, satis fuit abrenuntiare diabolo, cujus profecto invidia peccatum pariter & mors per unum ingrediens, in omnes homines pertransivit. Ceterum postquam mundi fallentis illecebras, & infidelitatem propriæ voluntatis manifeste sumus experti; de cetero jam in secundo (ut ita dixerim) conversionis nostræ baptismate [b] merito prorsus, & non ad insipientiam nobis, non resarcire tantummodo fœdus primum, sed etiam roborare solliciti, ipsis quoque affectibus pariter abrenuntiamus. Studeamus proinde, dilectissimi, immaculatos nos ab hoc sæculo custodire, scientes, quoniam religio munda & immaculata coram Deo hæc est. Caveamus autem à propria voluntate, tamquam à vipera pessima & nequissima, & quæ sola deinceps damnare possit animas nostras.

SERMO XII.

De primordiis, mediis, & novissimis, in illud Ecclesiastici, *Memorare novissima tua*, &c.

1. *Fili, memorare novissima tua, & in æternum non peccabis.* Recole primordia, attende media, memorare novissima tua. Hæc pudorem adducunt, ista dolorem ingerunt, illa metum incutiunt. Cogita unde veneris, & erubesce; ubi sis, & ingemisce; quo vadas, & contremisce. Vide ne adjicias adhuc ignorare, ne

a Sic ex codice Cælestinorum Parisiensium emendata lectio vulgata, *ill. t adidit nos.*

b Professionem religiosam veteres non pauci alterum Baptisma nuncuparunt, ut Bernardus ipse in sermone 37. de diversis num. 3. & lib. de Præcepto & dispensatione. Vide Hieronymum in epistola ad Paulam de obitu Blesillæ ubi ait, eam *secundo quodam modo propositi* (sic monasticam professionem vocat) *se baptismo lavisse.*

forte super te veniat terribilis illa comminatio, qua Sponsus intonat, dicens: *Si ignoras te, ô pulcra inter mulieres, egredere, & abi post greges sodalium tuorum.* Primo siquidem cum in honore esses, ô homo, non intellexisti: unde & comparatus es jumentis insipientibus, & similis factus es illis. Jam si nec vexatio intellectum dederit auditui, etiam post greges abibis, illis nihil mali sentientibus, malis expositus universis. Agnosce ergo primordia tua, & erubesce comparatum te esse jumentis: memorare novissima tua, & time ne abeas etiam post jumenta. Erubesce, inquam, quod pro consortio Angelorum, consortium sortitus es pecorum, non modo in necessitatibus corporis, sed etiam in affectibus cordis. Cum jumentis partiris cibum terræ, quia panem angelicum, panem fastidisti cælestem. Non solum autem, sed etiam, quod pejus est, in recto corpore curva est anima: & in corpore manet humanæ animæ similitudo; in anima vero, bestiali similitudine mutata est similitudo Dei.

2. An non confunderis sursum caput habere, qui sursum cor non habes? corpore rectus stare, qui corde repis in terra? An non repere est in terra, carnem sapere, carnalia desiderare, carnalia quærere? Verumtamen quia ad imaginem & similitudinem Dei creatus es, si perdidisti similitudinem, similis factus jumentis: sed in imagine pertransisti. Ergo si in sublimi positus non intellexisti quoniam limus esses; noli infixus in limo profundi ignorare quia imago Dei es, & erubesce quod peregrinam ei superduxeris similitudinem. Memor esto nobilitatis tuæ, & pudeat te tantæ dejectionis. Ne ignores pulcritudinem tuam, ut de fœditate amplius confundaris. Hæc est, juxta Salomonem, *confusio adducens gloriam*, quando à tanta gloria cecidisse confunderis. Eras enim aliquando gloria & honore coronatus, constitutus super opera manuum Domini, incola paradisi, Angelorum concivis, & domesticus Domini sabaoth. Hinc dejecisti teipsum in has interiores tenebras, unde ad exteriores quoque & palpabiles tenebras ejiciendus eris aliquando, si non caves. Ab ista, inquam, gloria filiorum Dei deposuisti temetipsum; à felici illa & dulcissima patria, ab horto voluptatis exsulem te fecisti.

3. Ecce unde venisti: vis nosse quo devenisti? In locum utique afflictionis: siquidem vita tua inferno appropinquavit. Quid enim hic, nisi labor & dolor, & afflictio spiritus? Sed nunc ita contigit tibi, ac si puer in carcere natus sit, & in carcere sit nutritus; & quia numquam viderit lucem, miretur super tristitia & anxietate matris suæ. Illa enim scit unde doleat; & quia novit bona, graviora sunt ei mala, & recordatione pacis amaritudo ejus amarissima est. Tibi magna bona videntur minora mala; & præ majoribus compedibus, quibus assuetus es, minores anulos requiem putas. Comedere appetis, quia fames te cruciat. Utrumque labor est; sed quia fames gravior magis, comedere nescis esse laborem. Denique postquam fames depulsa fuerit, vide si non gravius ducis comedere, quàm esurire. Sic se habent universa sub sole: ut nihil sit in eis vere jucundum, sed ab uno semper transire velit homo ad aliud, solaque vicissitudine relevetur utcumque, acsi prosiliat ab aqua in ignem, & inde rursus in aquam resiliat, utpote qui neutrum ferre possit. Omne siquidem laboris remedium, alterius laboris initium est. Nemo in hoc sæculo nequam quod vult habere potest: quando quidem nec justus justitia satiatur, nec voluptuosus voluptate, nec curiositate curiosus, nec ambitiosus inani gloria. Ecce unde doleas, si nondum insensibilis factus es; ecce unde doleas, quod in exsilio positus es, in deserto moraris, & in tenebris ambulas & in lubrico, & in sudore vultus tui vesceris pane tuo. An non in amaritudine moratur oculus tuus, quoties ista considerat, & deplorat pariter cum Propheta: *Heu mihi! quia incolatus meus prolongatus est?*

4. Habes jam primordia, habes etiam media: sed novissima quæ sunt? Nam de eis dicitur, quod eorum memor non peccabis. Ipsa sunt mors, judicium, gehenna. Quid horribilius morte? quid judicio terribilius? nam gehenna nihil potest intolerabilius cogitari. Quid metuet, si quis ad ista non trepidat, non expavescit, non timore concutitur? O homo, si pudorem perdideras ad nobilem creaturam pertinentem; si dolorem non sentiebas afflictionis, quod est etiam carnalium: vel timorem non omittas, quoniam ille est etiam jumentorum. Oneramus asinum, & fatigamus in laboribus plurimis; & non curat, quia asinus est. At si in ignem impellere, si in foveam præcipitare velis; cavet quantum potest, quia vitam diligit, & mortem timet. An non tibi ergo justum videtur, ut qui modo jumentis insensibilior fuerit, post jumenta quoque ipsa compellatur abire, & in tormentis positus locum teneat posteriorem? Time ergo, ô homo, quod in morte separandus es à bonis omnibus hujus corporis, & tam dulce carnis & animæ vinculum amarissimo secandum est divortio. Time, quod in terribili judicio ei præsentandus es, in cujus manus horrendum est incidere: & eo examinante quem nihil latet, siquidem inventa fuerit in te iniquitas, alienandus ab universitate quietis & gloriæ, & segregandus à numero beatorum. Time, quod in gehenna cruciatibus æternis & immensis exponendus es, in sorte diaboli & angelorum ejus, in igne æterno, qui paratus est eis. Hic ergo timor initium sapientiæ dicitur, non pudor, non dolor: quia neuter eorum sic initiat ad sapientiam, neuter tantam habet efficaciam. Unde est quod non dicitur, *Memorare* primordia, aut media, sed *novissima; & non peccabis.* Validior enim est & vehementior spiritus timoris ad resistendum peccato, quam pudor aut dolor: quia pudor de multitudine, & dolor de qualicumque hujus mundi consolatione capit solatium: timor vero non invenit unde consoletur. Nam in morte non magnum, non parvum aliquid de bonis hujus mundi tecum delaturus es: in judicio nec fallere, nec resistere possibile erit: in gehenna nulla penitus consolatio; sed perpetuum væ, ululatus, & fletus, & stridor dentium.

Heb. 10. 31. Mors, judicium, & gehenna timenda.

Psal. 110. 10.

Timor efficacius peccato resistit, quam pudor aut dolor.

SERMO XIII.

De triplici misericordia, & quatuor miserationibus.

1. Sicut sunt peccata minima, sunt mediocria, sunt & magna: sic est misericordia parva, mediocris, & magna. Magnus ergo peccator magna misericordia opus habet; ut ubi abundavit delictum, superabundet & gratia. Parvam misericordiam dico exspectationem, qua non statim punit peccantem, sed exspectat ad pœnitentiam. Parvam autem non in se, sed ad comparationem aliarum. Alioquin magna plane, magna omnino misericordia, exspectatio Domini. Nam peccantem angelum omnino non exspectavit, sed præcipitavit de cælo: hominem quoque peccantem non distulit, sed protinus expulit de paradiso. Nunc jam exspectat, dissimulat, sustinet decem annis, viginti, usque ad senectam & senium. Et si consideremus quanta, & quàm plurima peccata quotidie fiunt; nonne levia reputabimus illa, quæ tamen continuo damnationis excepêre sententiam? Nihil proinde mirum, si ipsius quoque Prophetæ pæne moti sunt pedes, pæne gressus effusi, quoniam zelabat super iniquos pacem peccatorum videns; si peccatores ipsi dicunt, *Quomodo scit Deus, & si est scientia in excelso?* Sed hæc est gratia crucis Christi, & virtus. *Vivo ego, dicit Dominus, nolo mortem peccatoris, sed ut magis convertatur, & vivat.* Quantum vero mihi videtur, vox Christi resurgentis est ista. ac si dicat: Velit, nolit Judæus, vivo ego; nolo mortem peccatoris, qui mori volui pro peccatoribus: volo ut fructuosa sit mors mea, & copiosa per eam redemptio.

Misericordia Dei parva, mediocris, & magna.

Parva, quæ.

Psal. 72. 2.

Psal. 72. 11.

Ezech. 33. 11.

2. Hanc ergo misericordiam Domini, qua tardat ferire, paratus ignoscere; parvam, non quidem in seipsa, sed aliarum comparatione nominavi: quod hæc, siquidem sola fuerit, nullatenus sufficit ad salutem, immo vero judicium damnationis accumulat, ut dicatur:

Longanimitas Dei culpam obstinati cumulat.

Tom. III *Hæc fecisti, & tacui.* Apostolum proinde audiamus, more suo terribiliter intonantem: *An divitias bonitatis ejus*, inquit, (haud dubium quin Dei) *& longanimitatis contemnis? Ignoras quoniam patientia Dei ad pœnitentiam te adducit? Tu autem, secundum duritiam tuam & cor impœnitens, thesaurizas tibi iram in die iræ.* Thesaurizas, inquit, tibi thesauros iræ pro prærogatis thesauris misericordiæ quos contemnis, & evacuas in te misericordiam Dei. Sed secundum quid? *Secundum duritiam tuam*, ait, *& cor impœnitens.* Quis autem scindet duritiam istam, nisi qui passione sua petras scidit? Quis dabit cor pœnitens, nisi à quo est omne datum optimum?

Psal. 49. 21. *Rom. 2. 4. 5.*

Misericordia mediocris. *Venialium remissioni quid necessarium, quid mortalium.*

3. Hæc est secunda misericordia, omnino major priore, quæ facit ne prima sit infructuosa, & convertatur in damnationem mortis; dando scilicet pœnitentiam, sine qua exspectatio non modo non prodest, sed obest plurimum. Et hæc quidem in levibus peccatis potest sufficere: quoniam in his à quibus abstinere omnino non possumus dum gestamus corpus peccati, ad salutem sufficere potest pœnitentia quotidiana. At in gravioribus quidem, & quæ peccata ad mortem sunt, opus est non modo pœnitentia, verum etiam continentia. Difficilis prorsus res, & soli divinæ virtuti possibilis, susceptum semel peccati jugum à cervicibus suis excutere: quoniam qui facit peccatum, servus est peccati, nec est jam liberari nisi in manu forti.

Misericordia magna. Psal. 50. 1. ** Vide ser. 3 in Dominica 6. post Pent.* *4. Effectus ejus seu filiæ.*

4. Hæc est magna misericordia, magnis necessaria peccatoribus, de qua dicitur: *Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam, & secundum multitudinem miserationum tuarum, &c.* De quatuor filiabus magnæ misericordiæ dictum est *, quæ sunt immissio amaritudinis, subtractio opportunitatis, virtus resistendi, & sanitas affectionis. Quandoque enim ei, qui peccato quovis obligatus tenetur, pie immittit Dominus amaritudines quasdam, quæ mentem occupant hominis, & expellunt perniciosam delectationem peccati. Quandoque subtrahit opportunitatem, nec tentari patitur infirmitatem. Quandoque virtutem donat resistendi, quod majus est: ut scilicet tentationem sentiens viriliter agat, & non consentiat. Quandoque affectionem sanat, quod perfectissimum est, & in quo prorsus eradicatur * tentatio: ut non solum non consentiatur ei, sed nec sentiatur quidem.

** al. tollitur.*

SERMO XIV. [a]

De septem donis Spiritus-sancti contra septem vitia.

Sap. 7. 30.

1. SApientia vincit malitiam, dum satanam conterit Dei virtus, & Dei sapientia Christus. *Attingit ergo a fine usque ad finem fortiter*, in cælo quidem dejiciendo superbum, in mundo superando malignum, in inferno spoliando avarum. *Et disponit omnia suaviter*, in cælo stantes Angelos confirmando, in mundo venumdatos redimendo, in inferno captivos liberando. Aut, si melius placet, accipiamus hoc modo. Ordinata procedit acie adversus septem peccati gradus Spiritus septiformis. Et primus contra negligentiam Timor exsurgit. Nimirum ipse est, quo concutitur anima, discutitur conscientia, excutitur sopor letalis, incutitur sollicitudo. Denique *qui timet Deum, nihil negligit*, sed veretur omnia opera sua.

Septiformis Spiritus adversus septem peccati gradus. *1 Timor contra negligentiam.* *Eccli. 7. 19*

Negligentiæ damna. *Prov. 27. 15.*

2. Ceterum ut gravior sit conflictus, squama squamæ jungitur, & comitantia sunt in humano corde negligentia sui, & curiositas ceterorum. Triplex enim (ut ait Sapiens) incommodum ejicit de domo inhabitantem, fumus, stillicidium, mala uxor. Quando vero hæc deerunt negligenti? Propria quippe qui negligit, fumum non abigit, uxorem non corrigit, tectum non reficit. Fumant peccata, nullo misericordiæ studio, nullis lacrymarum undis exstincta; & fumus ille teterrimus & intolerabilis. Malignatur voluntas, ipsa neglectu quotidie deterior semetipsa. Stillat superni Judicis indignatio ex defectu utique caritatis, quæ sola operit multitudinem peccatorum. Egrediatur itaque foras necesse est, & curiosius exteriora consideret, qui sic interna despicit, præterita non respicit, præsentia non inspicit, futura non prospicit. Evidenter proinde curiositati Pietas adversatur, & quem illa à corde evocat, ista revocat. Nimirum pietas illa est cultus Dei; & in corde colitur, qui in corde cognoscitur habitare. Parit autem curiositas experientiam mali, ut facile qui per multa vagatur, offendat, facile cadat in laqueum, facile inveniat quod perniciose delectet. Confligit sane adversus hanc Scientiæ spiritus, docens eligere bonum, reprobare malum; docens quid periculosum sit, quidve expediat experiri.

3. Verumtamen in multis jam in concupiscentiam experientia transire videtur. Habes hos gradus in Dina filia Jacob, quam nimirum, ad videndum alienigenas mulieres egressam, Emor filius Sichem rapuisse, corrupisse, ac deinde tristem blanditiis delinisse legitur, ita ut illius animæ anima ejus adhæserit. Dico autem in concupiscentiam, &, ut Propheta meminit, in affectum cordis transisse hominem qui legem sprevit, honestatem abjecit, valefecit pudori, timorem autem Domini penitus transsiliit; soloque vehitur appetitu, sequitur concupiscentiam solam, sola trahitur voluptate, & est apud eum pro ratione voluntas. Contra hanc igitur concupiscentiam mali dimicat Fortitudo: neque enim ulla jam, nisi in manu forti, liberatio est. Indicat sibi homo jejunia, corpus castiget & subjiciat servituti, ne forte jam de radice colubri egrediatur regulus, de concupiscentia consuetudo. Quemadmodum enim misera nimium & miserabilis humana fragilitas sine pruritu concupiscentiæ, aut impetu desiderii, sola consuetudine ipsa ad illicita trahatur, utinam omnibus liceat ignorare. Nimirum peccatum faciens, servus est peccati, servus plane diaboli, ad prava quæque prout trahitur sequens, à quo nimirum captivus tenetur, ad ipsius voluntatem.

4. Est autem consuetudo hæc gravis quædam & perniciosa catena, solvenda utique facilius, quàm rumpenda: ut hic maxime vulgare illud proverbium videatur usurpari, Industriam violentia potiorem: ut quemadmodum vis vi repellitur, & fervore spiritus fervor exstinguitur desideriorum; sic maligni artem arte deludas, & consuetudini Consilium opponas. Alioquin si forte violentiam quæras, & castigationem corporis speres consuetudini prævalere, timendum omnino est ne sit perniciosus labor, & prius ipsa substantia deficiat, quàm inolita concupiscentia, præsertim quod altera quædam natura sit ipsa consuetudo. Necessarium itaque est consilium, vel ab ipso magni consilii Angelo ministratum, vel ab homine aliquo spirituali, qui cogitationes satanæ, spiritualiaque remedia non ignoret. Subtrahenda nobis occasio est, & opportunitas fugienda peccati. Legimus, Fratres, in eremo fornicationis spiritu graviter quempiam impugnatum, laudabili prorsus industria à Patre curatum. Advocans enim senior fratrem alterum secreto, jussit ut eumdem lacesseret injuriis; & prior ipse, quasi accepta ab eo injuria, quereretur. Anxiabatur ille, & confusus vehementer, sic in brevi oblitus est pristinæ tentationis, ut querenti de ea non sine admiratione plurima responderet: Papæ! vivere non licet, & fornicari liberet?

5. Sed forte necdum venit cui victoria reposita est, quem triumphus manet, cui corona debetur, & contemptus ex consuetudine prodit: ut tanto liberius, quanto desperatius peccans, totas jam concupiscentiæ laxet habenas, toto impetu feratur in præceps, sicut scriptum est: *Peccator, cum venerit in profundum malorum, contemnit.* Hunc ergo contemptum necesse est ut spiritus Intellectus impugnet, illuminans tenebras cordis, & lucem divinæ misericordiæ & copiosæ miserationis infundens. Intelligentia nempe divinis & altissimis rebus attribuenda est, quas quidem ratio hu-

[a] Multa est varietas hujus sermonis in codice Cisterciensi: sed hæc parum ad sensum refert, ut in aliis. Citatur in Floribus lib. 7. cap. 46.

mana nullatenus, difficile autem vel fides ipsa comprehendere possit, ut est illud: *Ubi abundavit delictum, superabundavit & gratia.*

6. Jam si contemptus perstiterit, accedere necesse est & malitiam, ut quam potest consolationem desperatus miser admittat; & cui non est pars in bonis, lætetur vel in malis, lætetur cum male fecerit, & exsultet in rebus pessimis. Ex his ergo solum hoc remedium est, ut ipsa adversus malitiam Sapientia congrediatur, propterque dextera prœlietur, quæ succumbere omnino non novit. Quando enim liberetur qui in Babylonem a descendit, nisi præveniatur in benedictionibus supernæ dulcedinis, ut clavum clavus expellat; & pestiferam dulcedinem vitiorum jucunditas B spiritualis unctionis excludat?

7. Attingit ergo à fine usque ad finem fortiter sapientia victrix, eradicando singula vitia, singulasque inserendo virtutes. Excutitur siquidem negligentia, ut timoris spiritus repleat mentem; abjicitur curiositas, ut succedat pietas; experientia mali fugatur, apponiturque scientia. Sic & concupiscentiæ prævalet fortitudo, & consilium consuetudinem amputat, & intellectus vigens contemptum amovet, & disparente omnino malitia, sapientia regnat. Qua quidem triumphante, de cetero miseram illam animam, quam perniciose negligentia sopoverat, pejus excitaverat curiositas, attraxerat experientia, tenuerat concupis- C centia, ligaverat consuetudo, contemptus in carcerem truserat, malitia jugulaverat; timor suscitat, pietas blande demulcet, scientia quid actum sit indicans dolorem apponit; quod suum est fortitudo erigit, consilium solvit, intellectus educit de carcere, sapientia mensam ponit, refocillat esurientem, & salutaribus reparat alimentis.

SERMO XV.

De quærenda Sapientia.

1. QUid in hoc mundo agimus, Fratres, aut quid facimus de hoc mundo? Si salvari contendi- D mus a præsenti sæculo nequam, quid adhuc de hoc mundo decernimus? Si exire volumus, quid compedes nostros nobiscum trahere laboramus? Ponamus aureos esse: sed multo melius est sine his liberari, quàm eorum occasione teneri. Non æstimemus pretium, sed impedimentum consideremus: ne præter ipsam, quæ dura satis reputanda est, conditionis necessitatem, etiam cupiditatis visco inhærere his incipiamus, & inanis sollicitudinis nexibus irretiri. Quid enim in compedibus faciat quis, percunctari forte minus congruum judicetur, quod videlicet ad patiendum magis, quàm ad aliquid faciendum soleant homines compediri: & actionis impedimenta compe- E des sunt, adminicula passionis. Agendum tamen nobis aliquid in hoc mundo; agenda utique pœnitentia: sed ad passionem hæc potius, quàm ad actionem videbitur pertinere. Nihilo minus tamen agendum hic nobis aliquid: non quidem de hoc mundo, sed in hoc mundo. Cum enim legatur Adam in loco voluptatis ab initio positus, ut operaretur: quis sanum sapiens, filios ejus in loco afflictionis ad feriandum positos arbitretur? Operemur ergo, sed cibum qui non perit; operemur opus salutis nostræ. Operemur in vinea Domini: ut denarium diurnum accipere mereamur. Operemur in Sapientia, quæ dicit, *Qui operantur in me, non pec- F cabunt.* Ager est mundus, ait Veritas. Fodiamus, in eo: thesaurus absconditus latet; effodiamus eum. Ipsa est enim sapientia, quæ trahitur de occultis. Omnes eam quærimus, omnes concupiscimus eam.

2. Sed frustra quærit, qui in lectulo suo quærit: neque enim in terra suaviter viventium invenitur. Lectulus est, & ibi gigantem quæris? Tuus est; & ibi speras invenire eum, qui diversoria semper ignorat? *Si quæritis*, inquit, *quærite: convertimini, & venite.* Quæris unde? A lectulo tuo. Quæris unde convertaris? A *vo-*

a Hunc locum habes in lib. 8. Florum cap. 30.

A *luntatibus*, inquit, *tuis avertere.* Et si in voluntatibus meis non invenio, ubi, inquis, invenio sapientiam? Vehementer enim eam desiderat anima mea: nec invenisse sufficiet, si contigerit invenire, nisi mensuram bonam, & confertam, & coagitatam, & supereffluentem ponam in sinum meum. Merito quidem. *Beatus enim homo qui invenit sapientiam, & qui affluit prudentia.* Quære ergo dum inveniri potest: & dum prope est, invoca illam. Vis audire, quàm prope sit? *Prope est verbum in corde tuo, & in ore tuo:* tantum illud recto si quæsieris corde. Erige cor, surge de lectulo tuo, ut non frustra audias admonentem sursum habere cor. Sic enim invenies corde sapientiam, ore affluês prudentia; sed affluere, non effluere vel evomere cura. Tom. III. Rom. 10. 8.

3. Nimirum mel invenisti, si invenisti sapientiam; tantum ne multum comedas, ne satiatus evomas illud. Sic comede ut semper esurias. Nam ipsa dicit: *Qui edunt me, adhuc esurient.* Noli multum reputare quod habes; noli satiari ne evomas, & hoc ipsum quod videris habere, auferatur à te, quippe qui ante tempus quærere destitisti. Neque enim dum potest inveniri, dum prope est, ab inquisitione vel invocatione cessandum est. Aliter quoque *sicut qui mel comedit multum* (ut ait idem Salomon) *non est ei bonum: sic qui scrutator est majestatis, opprimetur à gloria.* Quid tu, Pilate, seorsum interrogas Dominum, ut tibi susurret in aurem, quid sit veritas? Multum est ad te: non datur sanctum cani, nec margarita porco. Quære potius fidei gustum; satietatem intelligentiæ interim ne requiras. Merito, Fratres, reverberata acie protinus resilivit: & responsum non sustinens, egressus est ad Judæos, qui ambulare cœperat in magnis & mirabilibus super se, quid esset veritas percontatus. Eccli 24. 29. Satietas mellis, id est sapientiæ, cavenda. Prov. 25. 27. Joan. 18. 38.

4. Quocirca QUÆRAMUS sapientiam in corde, & sapientiam quæ est ex fide, quemadmodum Apostolus ait: *Non plus sapere, quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem.* SOBRIA siquidem sapientia a est in pœnitudine peccatorum præteritorum, in contemptu præsentium commodorum, in desiderio futurorum præmiorum. Invenisti plane sapientiam, si prioris vitæ peccata defleas, si hujus sæculi desiderabilia parvi pendas, si æternam beatitudinem toto desiderio concupiscas. Invenisti sapientiam, si tibi horum singula sapiunt prout sunt, ut hæc quidem amara & omnino fugienda, ista quoque velut caduca & transitoria contemnenda; illa vero ut perfecta bona totis appetenda desideriis, intimo quodam animi sapore dijudices & discernas. Atque hæc quidem sobria est sapientia, & vomitum nescit, ubi & timoris frigus ex recordatione peccatorum, & caritatis fervor ex appetitu divinarum promissionum, tepiditatem amovet earum, quæ nunc fiunt, pessimarum occupationum: ut nec evomas sapientiam, nec evomaris ab ea. Sicut enim beatus homo qui invenit sapientiam; sic etiam beatus vir, vel beatior etiam qui morabitur in sapientia: forte enim hoc ad affluentiam spectat. Rom. 12. 3. a Sapientia sobria consistit in tribus. Eccli. 14. 22.

5. Sane in his tribus ore affluis sapientia vel prudentia, si sit in ore confessio propriæ iniquitatis, si gratiarum actio & vox laudis, si etiam sermo ædificationis. Nimirum *corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem.* Atque in principio quidem sermonis justus accusator est sui: nam in medio magnificare Dominum; in tertio quoque (si catenus affluit sapientia) ædificare proximum debet. An vero & in opere affluendum est sapientia? Er maxime. Quæramus ergo & in opere triplicem affluentiam: nam & olim dictum est à Sapiente quodam, quod sapientia tripliciter describeretur. Itaque, si vos melius non habetis, puto ego, quod ad opus pertinet, copiose satis affluere sapientia, quicumque inter vos continenter, patienter, & obedienter conversatur: tantum ut fidelis obedientia propriam mortificet voluntatem; humilis continentia carnalem pariter & sæcularem amputet voluptatem; hilaris patientia utramque simul, & corporalem scilicet, & mundialem, viriliter sustineat adversitatem. Sapientia in ore & in corde. Rom. 10. 10. Prov. 18. 17. In opere. Prov. 18. 10. Sapientia quis affluat.

Tom. III.

SERMO XVI.

De triplici genere bonorum, & vigilantia super cogitationibus.

a Religiosos à malis cogitationibus quàm alienos esse oportaet.

1. ET [a] propensius studium, & cura vigilantior nostris esset cogitationibus adhibenda, Fratres mei: nostris, inquam, quibus tam sanctarum meditationum assidue materia ministratur. Nocte enim & die nobis propheticæ & evangelicæ, sed & apostolicæ voces canuntur & leguntur, quæ & pœnam minantur inferni, & gloriam regni pollicentur. Unde ergo nobis tam vanæ, tam noxiæ, tam obscœnæ cogitationes, quæ nunc immunditia & elevatione, nunc superbia & am- B bitione, ceterisque passionibus contorquent nos, ut vix aliquando in serenitatem sanctarum cogitationum respiremus? Væ nobis à torpore & tepore cordis nostri! qui permittimus nos his vanitatibus occupari, & non magis ex instanti transsilimus in bona Domini, sive in naturalia, sive in spiritualia, seu etiam in æterna. Et quidem naturalia bona [b] magna, spiritualia majora, sed maxima sunt æterna. In primis reparamur, in secundis exercitamur, extendimur & beatificamur in tertiis. Si non potes oculum meditationis in illam sublimitatem æternalium bonorum infigere, quia distantia sunt, & omnem sensum exsuperant: in bonis gratiæ, quæ sunt in exercitio virtutum, visum reflecte, C ut videas quàm puræ conscientiæ, quàm liberæ frontis sit versari & conversari in castitate & caritate, in patientia & humilitate, ceterisque virtutibus, quæ amabilem Deo, placabilem & imitabilem hominibus reddunt. Quod si & hæc nimis sublimia sunt, & transgredientia infirmitatem tuam; demitte oculos tuos in bona naturæ, quæ tibi tam familiaria esse debent, quantum tu familiaris es tibi. Nec sic dicimus bona naturæ, quasi gratiæ non sint: sed ideo quod ipsi naturæ quodam modo ingenita & complantata fuerint, antequam fieret peccatum illud, quod non solum personam infecit, sed etiam naturam. Extunc non ita nobis ad manum pervenisse monstrantur propter vulnus D inflictum, cum tamen nos illa in nobis & circa nos esse tam rationibus, quàm affectionibus plerumque sentiamus. Et quia nos ex anima & corpore constitimus; juxta vocem Apostoli, ab animali parte, id est à bonis corporis, incipiamus, ut non sit prius quod spirituale est, sed quod animale.

b Triplicia bona, naturalia, spiritualia, æterna.

1. Cor. 15. 46

1 Bona corporis. Debemus corpori sanitatem non voluptatem.

2. Sunt autem omnia bona corporis, & quæ ei solummodo debeamus, sanitas. Nihil autem ei ultra dandum est vel quærendum, sed hoc termino ligandum, & frenandum est, cum fructus ejus nullus sit, & mors sit finis illius. Sed hic fovea est, quæ nolo vos lateat. Insidiatur enim voluptas sanitati, & tam subtili malignitate prosequitur, ut vix eam quis vel possit cavere, E vel noverit. Quod si voluptati servitur, non sanitati; hoc jam de natura non est, sed sub natura, quæ morti manus dat, cum magistram constituit voluptatem. Inde etiam est quod multi ad tam bestiales & rebelles impetus descenderunt, vel (ut dicam verius) ceciderunt, ut voluptatem præferant sanitati, illis ipsis sæpissime volutentur, quæ sciunt difficiles & acutissimas subsequi passiones. Sicut autem corporis natura est sanitas, ita cordis natura est puritas: quia turbato oculo non videbitur Deus; & cor humanum ad hoc factum est, ut suum videat Creatorem. Si vero sanitati corporis sollicita est providenda custodia, puritati cordis tanto sollicitior est impendenda, quanto pars ista F dignior illa esse convincitur. Hic tamen simpliciter accipimus puritatem, ut videlicet omnia quæ agimus, pure & humiliter confiteamur Domino in oratione, homini in confessione, & dicamus: *Dixi, Confitebor adversum me injustitiam meam Domino, & tu remisisti impietatem peccati mei.*

Lege S. Augustin. l. 10 Conf. cap. 15.

2. Cordi puritatem.

Psal. 31 5.

3. Et quia sociale animal sumus, ex his quæ in no- A bis sunt, ad ea quæ circa nos sunt transeamus: ut, si fieri potest, quod ex nobis est, pacem habeamus cum omnibus hominibus. Hæc enim est lex naturalis societatis, ut omnia quæcumque nobis fieri nolumus, aliis non faciamus: & quæ nobis fieri volumus, aliis impendere studeamus. Sicut ergo debemus sanitatem corpori, puritatem cordi: sic & fratri pacem. Jam hinc transeundum est ad sanctorum animas, quæ de hujus mortalitatis carcere ad cælorum gaudia volaverunt. His profecto debemus imitationem: quia similes fuere nobis passibiles, & notas nobis fecerunt vias vitæ, quas tam infatigabiliter, quàm interminabiliter tenuerunt. Sed & illis qui non B in tanta sanctitate seu peracta pœnitentia exierunt, compassionem debemus & orationem, propter similis naturæ consortium: ut pius Pater auferat scoriam eorum, & in beneficia flagella commutet, & sic tandem reconsignet ad beatæ gaudia civitatis. Si enim tauri, cum taurum mortuum invenerint, plorant, mugiunt, & quasi quibusdam debitis humanitatis obsequiis fraterna funera prosequuntur: quid debet homo homini, quem & ratio docet, & trahit affectio. Sicut ergo sanctis animabus imitationem, sic minus sanctis compassionem debemus, illinc exemplum hinc gemitum haurientes.

4. A sanctis vero Angelis auxilium quærendum est, & C occultis suspiriis, & frequentia lacrymarum: ut illi supereminenti majestati preces nostras offerant, referant gratiam, qui administratorii spiritus sunt, missi propter nos, ut hereditatem capiamus salutis. Ab illo autem rerum omnium Domino pietas quærenda est, ut ille cujus natura bonitas, cui proprium est misereri semper & parcere, non respiciat multitudinem iniquitatum nostrarum; sed secundum multitudinem miserationum suarum misereatur nostri. Ipsi enim nos & amorem debemus, & subjectionem cum omni reverentia & humilitate. Amorem, quia fecit nos, & benefecit nobis: subjectionem, quia super nos est, & hoc præcipit * nobis, terribilis in consiliis super filios ho- D minum. Ita ergo & sanitatem corpori, puritatem cordi, pacem fratri, imitationem sanctis, compassionem mortuis debemus: auxilium ab Angelo, pietatem à Deo [c] ex arca naturalium bonorum habere debemus & quærere: ut sciamus, quia cum hæc quæ mandata sunt & data naturæ fecerimus, servi inutiles sumus: quæ debuimus facere, fecimus. Aut vix enim, aut numquam invenitur aliquod præceptum datum hominibus, quod transeat terminos possibilitatemque naturæ. In his autem bonis, sicut prædiximus, reparamur, & quasi quodam modo restituimor in antiquum, dum ad ingenitam naturæ suavitatem revertimur, dum etiam nobis, & his qui circa nos sunt, & eis qui supra nos E sunt, debitum rerum ordinem exhibemus. Et hæc quidem pro bonis naturalibus.

5. Spiritualia autem bona, in qoibus exercemur, ut ad æterna tendamus, ipsa eadem sunt: sed alia, quia alio intuitu considerata, cum plurimis tamen aliis, quæ longum est enumerare. Illa enim juxta naturam; hæc supra naturam esse noscuntur. Nam & in spirituali exercitio non sanitatem debemus corpori, sed servitutem, sed afflictionem, sed laborem, juxta vocem illius spiritualis & summe spiritualis hominis, qui dicebat: *Castigo corpus meum, & in servitutem redigo.* Nec istam tantum cordi puritatem debemos, ut pure & humiliter confiteamur peccata nostra; sed ut F in intentione, cogitatione, & opere hanc circumspectionem exhibeamus, ut & vita nostra sit fructuosa, & fama gloriosa: non quæ fructificet sibi, sed Deo; non quæ glorificet se, sed Patrem suum qui in cælis est. Pacem quoque non solum fratribus exhibendam dicimus in via ista; sed cum his qui oderunt pacem, esse pacificum, portare omnes, & à nemine velle portari. Confitemur etiam non modo compas-

a Simili modo Nicolaus Claræ-vallensis, *Et quietum studium, & attentum silentium, &c.* orsus est sermonem in festo sancti Andreæ; in quo idem hic sermo habitus est infra, num. 6.

b Hic locus citatur in lib. 5. Florum S. Bernardi cap. 4. & 5. alter ex num. 7. in eodem lib. cap. 90.

c Alias, à *Deo postulemus. Ex arca, &c.*

sionem

sionem mortuis & orationem, sed in spe etiam congratulationem adhibendam: quia etsi contristandum est, quod in locis purgatoriis patiuntur; multo amplius collætandum, quod prope est, ut abstergat Deus omnem lacrymam ab oculis eorum, & jam non sit neque luctus, neque clamor, sed nec ullus dolor, quia prima abierunt. Sanctis vero animabus non jam imitationem, nec à sanctis Angelis tantummodo quærere debemus auxilium; sed ardenter desiderare conspectum eorum, & esse cum illis, & videre quæ sint illæ columnæ cæli, quæ sustinent orbem terrarum, in quibus rutilat & relucet tantum, & tam excellens divinitatis insigne. A Domino autem non solum pietas quærenda est, sed & in eum tota affectio dirigenda, ut diligamus nos propter ipsum, & suspiciamus quæ sit illa majestas quæ cuncta faciat, cuncta contineat, & in quam desiderant rationabiles creaturæ prospicere.

6. Hæ sunt semitæ spiritualis exercitii, in quibus religiosa mens & dilatatur, & delectatur, unde eorum quæ sunt retro oblita, & ad anteriora, id est, æterna bona, se extendens, sequitur ad palmam supernæ vocationis. Numquid non supra naturam beatus iste Andreas apostolus, cujus sollemnitas præ manibus est, transilierat, qui dicebat: O bona crux, diu desiderata, & jam concupiscenti animo præparata! securus & gaudens venio ad te. Alterius hominis est ista vox, & qui de bonis naturæ ad gratiæ bona surrexerat: ut non solum gloriaretur in spe, sed & in tribulationibus, & gaudens iret à conspectu concilii, quod dignus esset pro nomine Jesu contumeliam pati. Non modo enim patienter, sed & libenter, verum & ardenter ad tormenta sicut ad ornamenta, ad pœnas sicut ad delicias properabat.

7. Porro æterna illa bona, bona sunt, quæ nec oculus vidit, nec auris audivit, & quæ numquam exeunt ab illa patria, quæ nescit nisi gaudium & jubilationem. Ibi nihil deest; ecce abundantia, qua impleatur humana cupiditas. Quæ est ista copia, ubi nihil quod
7. nolis sit, totum sit quod velis? *Fiat pax*, ait Propheta ad Jerusalem, *in virtute tua, & abundantia in turribus tuis*. In illis, inquam, turribus, quæ juxta Pro-
19. phetam alium gemmis ædificabuntur, ubi adipe frumenti, non cortice sacramenti satiabit nos Deus. Quod si nihil deerit nobis, aliquid autem nobis latuerit, numquid erit gloria consummata? Ideo nihil latebit nos; & ecce sapientia, qua curiositas hominis satietur. O sapientia, qua tunc omnia quæ in cælo, & quæ in terra sunt, perfectissime cognoscemus, in ipso fonte sapientiæ rerum omnium cognitionem bibentes! Non metuam suspiciones, non timebo consilia: quia civi-
19. tas illa, juxta Johannem, purissimo vitro similis erit, ut sicut per vitrum lucidissime cernimus, sic aliorum conscientias clarissime videamus. Quid si & nihil defuerit, & nihil latuerit; maneat autem timor & anxietas amittendi? Ideo nihil terret; & ecce potentia,
5. qua humana infirmitas roboretur. *Qui posuit*, inquit, *fines tuos pacem, & confortavit seras portarum tuarum*: ita ut nullus inimicus intret, nullus exire possit amicus. Ubi ergo summa abundantia, summa sapientia, summa potentia est; puto quod nihil desit plenitudini beatitudinis, quantum spectat ad summam felicitatis humanæ. Hæc sunt bona naturæ, gratiæ, gloriæ; bona humanitatis, bona virtutis, bona æternitatis. Hæc cogitemus, hæc ruminemus, Fratres, & juxta præceptum Legis revocemus ruminationem, quia sic vivitur, & in talibus vita spiritus nostri. Sic enim cogitatio sancta servabit nos, ut dicamus cum Sancto:
15. *Meditatio cordis mei in conspectu tuo semper, Domine adjutor meus, & redemptor meus.*

SERMO XVII.

De triplici custodia, manus, linguæ, & cordis.

1. OMnes nobis causamur deesse gratiam: sed justius forsitan ipsa sibi queritur gratia deesse nonnullos. Nempe res cordis est gratia devotionis ista, quam quærimus; & hoc munere ipse se fraudat, qui internum ei dissimulat receptaculum exhibere. Ceterum unde illi cura cordis, cui ne ipsa quidem adhuc oris circumspectio, seu manus custodia subest? Non sibi deesse miretur consummationem, qui nec initium apprehendit: sed ne is quoque qui initium jam tenere videtur, si ad medium non pervenit. Magnum est homini sæculari mundas habere manus: monacho non est magnum, sed plane magnum ei malum esse probatur, ne ipsarum quidem contagia declinare. Immo vero & in ipsis quoque manibus longe amplior munditia, & justitia abundantior à nobis exigitur, quàm ab illis. Nimirum illis dicitur, *Fugite fornicationem*; & *Qui furabatur, jam non furetur*, ceteraque similia: quæ qui fecerint, regnum Dei non consequentur. Numquid & nobis ab hujusmodi contagiis operum, & tam gravi manuum contaminatione timendum est? Sed quo nitidiores manus, eo gravius quoque minor in eis nævus offendit: & sicut pretiosam vestem exigua quævis macula turpius decolorat; nobis ad immunditiam minima quælibet inobedientia sufficit; nec jam nævus est, sed gravis macula, si in actionibus nostris vel minorum residet negligentia mandatorum. Hæc igitur operum diligentia servandorum initia nostræ conversationis exercet, dum adhuc quidem modicum, sed tamen jam lumen in nobis est. nisi forte magnum se putant habere lumen, quibus Veritas ait: *Cum feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite, Quia servi inutiles sumus, quæ debuimus facere fecimus*. Sed hoc, inquies, propter humilitatem monuit esse dicendum. Plane propter humilitatem: sed numquid contra veritatem? Ceterum si circa factorum quoque custodiam invenimur adhuc negligentiores, nemo sapiens eum liquare culicem moneat, qui utinam non glutiat vel camelum.

2. At si jam manus mundatæ fuerint, nec sic quidem continuo ad cor transitur: labiis sane mundandis secundum studium & media sollicitudo debetur. Quod si dixeris, Rarus est qui sermones suos in judicio disponere videatur; vel ex hoc disces, quàm sit rara perfectio, cum nec profectum inveneris omnibus esse communem. Quis sane numeret, quantas modicum linguæ membrum contrahat sordes; quàm multiplex in labiis incircumcisis immunditia coaguletur; quanta sit pernicies oris incircumspecti? Est enim lingua dissoluta in sermonibus otiosis; est lingua impudica, est & magniloqua: quarum prima lasciviæ, sequens arrogantiæ famulatur. Est etiam lingua dolosa, & item lingua maledica: quarum altera in falsiloquam & adulatoriam subdividitur: altera vero nunc in facie contumelias irrogat, nunc detrahit in occulto. Quod si de omni vel otioso verbo, quodcumque locuti fuerint homines, Deo sunt reddituri rationem in die judicii: quanto districtius de verbo mendaci, mordaci & injurioso, de elato vel lascivo, de adulatorio aut detractorio judicabuntur?

3. Quàm vera sententia, Fratres, *In multiloquio non effugies peccatum*. Ut enim prætream cetera, si propterea otiosum est verbum, quod nullam rationabilem causam habeat: quam rationem de eo reddere poterimus, quod est præter rationem? Nemo vestrum, Fratres, parvi æstimet tempus, quod in verbis consumitur otiosis: siquidem tempus, acceptabile est, & dies salutis. Volat verbum irrevocabile, volat tempus irremeabile, nec advertit insipiens quid amittat. Libet confabulari, aiunt, donec hora [a] prætereat. O donec

Tom. III.

Gratia non tam nobis deest quàm nos gratiæ.

Prima cura sit manuum, id est operum, majos in Religiosis.

1. Cor. 6. 18. Ephes. 4. 28.

In Religiosis minimus etiam nævus graviter offendit.

Luc. 17. 10.

Secunda cura linguæ seu verborum.

Lingua multiplex peccatum.

Matt. 12, 36.

Prov. 10. 19. Verbum otiosum quodnam sit.

Temporis jactura in verbis otiosis.

[a] Hinc colligunt nonnulli, Cisterciensibus horam aliquando ad confabulandum concessam fuisse, ut infra num. 5. *post longas confabulationes*. Unde vir sanctus supra in sermone de Humberto num. 8 otiosos suorum sermones, jocos, scurrilitates, alibi etiam detractiones arguit. Alias sane magna erat apud eos silentii religio ex sermone 3. de Adventu num. 5. & ex aliis locis.

Tom. III.

præterat hora! ô donec pertraoseat tempus! donec hora prætereat, quam tibi ad agendam pœnitentiam, ad obtinendam veniam, ad acquirendam gratiam, ad gloriam promerendam miseratio Conditoris indulget! donec transeat tempus, quo divinam tibi repropitiare debueras pietatem; properare ad angelicam societatem, suspirare ad amissam hereditatem, adspirare ad promissam felicitatem; excitare remissam voluntatem, flere commissam iniquitatem! Sic nimirum, sic agricolæ, cum diu desiderata affuerit opportunitas seminandi; sic vinitores, cum exspectatum tempus putationis advenerit; invenisse occupationes, & quasi irreprehensibiliter sine opere diem transegisse lætantur? Sic instantibus nundinis institores nectere moras, occasiones quærere solent, ne quem forte sibi ex eis quæstum provenire contingat? Sic denique pauperes mendicantes, cum multis clamoribus evocatus tandem affuerit eleemosynarum distributor, diverticula captant, & concurrentibus sociis vacuos ambiunt occupare recessus, & fovere latebras in angulis platearum?

Detractio tres perimit.

4. Utinam tamen vel solum tempus vitæ amitteretur in verbis! sed multi in his etiam vitam amittere comprobantur: nec modo ipsi amittere, sed adimere quoque; & hoc fratribus suis. An non amittunt vitam detractores, Deo odibiles, odibiles vitæ? Fugit Vita quos odit: & quos Vita fugit, mori necesse est. An non & ipse moritur, qui venenum bibit, quod ei malesuada detractoris lingua propinat? siquidem furtim ei dilectionis vita subtrahitur: & dum nescit, paulatim in eo fraterna caritas refrigescit. Auditurus est forsitan ipse quoque cui detrahitur. Undique enim verba volant, & multorum prius ora sermo pertransiens, difficile fieri potest quin singulorum creverit linguis, & quasi jam provectus referatur ad eum, ad cujus spectat offensam. Itaque scandalizabitur audiens, & tabescet; eoque facilius exstinguetur in eo caritas, quo amplius ante vivere videbatur. *Si inimicus*, ait, *meus maledixisset mihi, sustinuissem utique.* Et quidem cavet sibi prudens auditor; cavet & ipse, si non desipit, qui sibi noverit esse detractum: ille, ne veneno inficiatur; iste, ne scandalo perturbetur. Sed, quod in se est, tamen lingua maledica, & illius percutiens conscientiam, & istius vulnerans caritatem, secum pariter utrumque peremit. Numquid non vipera est lingua ista? Ferocissima plane: nimirum quæ tam letaliter tres inficiat flatu uno. Numquid non lancea est ista lingua? Profecto & acutissima, quæ tres penetrat ictu uno. *Lingua*, inquit, *eorum gladius acutus.* Gladius equidem anceps, immo triceps est lingua detractoris.

Psal. 54. 13.

Detractoris lingua lancea, spinis & clavis Christi crudelior.

5. Nec vero ejusmodi linguam ipso etiam mucrone, quo Dominicum latus confossum est, crudeliorem dicere verearis. Fodit enim hæc quoque Christi corpus, & membrum de membro; nec jam exanime fodit, sed facit exanime fodiendo. Ipsis quoque nocentior est spinis, quas illi tam sublimi capiti furor militaris imposuit; seu etiam clavis ferreis, quos sanctissimis manibus illis & pedibus consummata Judaicæ gentis iniquitas infixit. Nisi enim hujus, quod nunc pungitur & transfoditur, corporis vitam sui vitæ corporis prætulisset; numquam illud pro isto mortis injuriæ, crucis ignominiæ tradidisset. Et dicimus: Levis res est sermo; tenera, mollis, & exigua caro lingua hominis: quis sapiens magni pendat? LEVIS quidem res sermo, quia leviter volat, sed graviter vulnerat. Leviter transit, sed graviter urit: leviter penetrat animum, sed non leviter exit: profertur leviter, sed non leviter revocatur: facile volat, atque ideo facile violat caritatem. Vilis res est musca moriens, sed exterminat oleum suavitatis. Tenerum membrum lingua, attamen vix teneri potest: substantia quidem infirmum atque exiguum, sed usu magnum & validum invenitur. Modicum membrum est; sed, nisi caveas, magnum malum. Tenuis est & lata, aptissimum vacuandis cordibus instrumentum,

Eccl. 10. 1. Linguæ quanta mala.

A sicut multorum mihi inter vos conscientias arbitror attestari. nisi forte omnes tam perfecti sumus, ut numquam nobis post longas confabulationes inventa sit mens quodam modo vacua, meditatio minus devota, sicca magis affectio, & holocaustum orationis non adeo pingue propter verba, sive quæ diximus, sive etiam quæ audivimus; verba tamen.

6. Facile enim lingua labitur, nec minus facile illabitur cordi: ita ut multis inter loquendum minus profuerit quod propriam cohibuerint, dum non caverint alienam. Utilis est frater qui tibi loquitur, sapiens est, religiosus ac timens Deum; plus dico, angelus est, & angelus lucis: etiam sic cave tibi, ne audias unde lædaris. Nec personam tibi velim suspectam esse, sed B linguam, præsertim in sermocinatione communi. Bona quidem columbæ simplicitas; sed in hac parte serpentis quoque astutiam non omittas. Maria ne angelicum quidem verbum sine discussione præteriens, *cogitabat qualis esset ista salutatio.* Tu quoque, qui crebris saltem experimentis sollerter advertisti, quantum noceant verba; non desipies, si sollicitus fueris (quandoquidem interesse necesse est collocutioni) non modo ori circumspectionem, sed & auri nihilo minus adhibere cautelam. Non miremini quod huic gradui proficientium diutius immoremur: plures siquidem inter nos proficientes esse credimus, quàm perfectos.

7. Forte tamen nimii videamur in suggillatione verC borum. Sed mementote quoniam lingua est, quæ contra vitia linguæ loquitur, ut in eo vel maxime haberi debeat excusata, quod nec sibi parcat, & adversus propria quoque sui ipsius pericula muniat audientes. Ventus est sermo, sed non semper est ventus urens. *Surge*, inquit, *Aquilo, & veni Auster, perfla hortum meum, & fluant aromata illius.* Est quoque magna nihilo minus sermonis utilitas, & frequenter in lingua fructus pretiosissimus reperitur. Nempe justi vita ex fide est, & fides ex auditu, auditus autem per verbum Dei. Quomodo enim vivet quis, nisi crediderit? Quomodo credet, nisi audierit? Quomodo audiet, nisi annuntietur ei? Sane propterea majorem ei diligentiam, & diligentiorem custodiam convenit exhiberi, quod sit, D juxta Scripturam, *mors & vita in manibus linguæ.* Alioquin si sola inesset vita, nec circumcisio quidem ei; si sola mors, etiam abscissio deberetur. Nunc vero ponenda * ori nostro custodia, & ostium circumstantiæ labiis, ut nec vitalem ædificationem clausura damnet æterna, nec letalis pernicies liberum sortiatur egressum. Vigilemus [a] itaque super opera nostra, Fratres, ne vel omittamus quod præceptum est, vel quod prohibitum est committamus. Hortatur nos ad bipertitam hanc custodiam Propheta, cum dicit: *Declina à malo, & fac bonum.* Vigilemus etiam nihilo minus super verba nostra, ne in eis vel offendere Deum, vel proximum nocere contingat. FELIX siquidem, quem in omE ni confabulatione duplex timor ille sollicitat, & duorum consideratio stimulat auditorum: primum quidem divinæ majestatis, in cujus manus incidere prorsus horrendum: dehinc fraternæ infirmitatis, cui nihilo minus perfacile est offendiculum dare.

8. Puto tamen ne eum quidem, qui in verbo cavet offensionem, perfectum adhuc dici oportere, nisi forsitan comparatione prioris, qui tantum super opera vigilabat. Nam & Veritas in Evangelio de vigilantibus servis, & adventum Domini præstolantibus loquens: *Si*, inquit, *in tertia vigilia venerit, & ita invenerit, beati sunt servi illi.* Quod nequaquam de prima, sed nec de secunda quidem dictum esse reperies. Est autem viF gilia hæc super cor, cui sane omnem jam custodiam adhibendam Sapiens monet: nimirum *quia ex ipso vita procedit.* Ego tamen etiam hanc constare arbitror specialiter in duobus: ut videlicet super affectionum pariter & cogitationum suarum greges mens sollicita vigilanter intendat. Et bene huic datur omnis custodia, à quo ceteras quoque duas procedere constat: nisi

a Citatur hic locus in lib. 8. Florum Bernardi cap. 54.

forte (quod absit) simulationis gerantur studio, & pietatis habeant speciem, non virtutem. Sicut enim fontis vena scaturiens, nisi fossas ante repleverit adjacentes, nec refluere, nec sedari, neç in altum sese tollere prævalebit, quod videlicet alias occupetur: sic humanus animus, donec eas, quas prædiximus, manus & linguæ custodias sollerter impleat; nec ad perfectam hanc sui ipsius poterit reflecti curam, nec jucunda devotionis tranquillitate frui, nec in sublimem divinæ contemplationis proficere gradum. Eia, fratres, si supernæ visitationis gratiam quærimus, sic quæramus: si spiritales consolationes desideramus percipere, sic petamus: si cælum nobis aperiri cupimus, sic pulsemus. Hoc denique triplici modo vigilemus, si ad nuptias volumus intrare cum sponso Jesu Christo Domino nostro, qui est benedictus [a] in sæcula, amen.

SERMO XVIII.

De gaudio spirituali, seu de verbis Apostoli, *Non est regnum Dei esca & potus, &c.*

1. QUid prætergredimur viam, qui ad gaudium properamus? Est quidem gaudium in * regno Dei, sed non primum * est. Est gaudium de regno Dei, sed non gaudium carnale, non gaudium sæculare, non gaudium cujus extrema luctus occupat, sed in quod magis tristitia vertitur: non denique gaudium eorum qui lætantur cum male fecerint, nec exsultatio quæ in rebus pessimis est, sed gaudium in Spiritu-sancto. Unde autem hoc gaudium interim, nisi de justitia & pace procedit? Ipsa ergo procedant tamquam cellulæ mellis, ut facile adhuc labilem liquorem suavitatis solidior possit materia continere. Erit quando jam ipso simplici melle fruemur, & gaudium nostrum plenum & purum erit, ut non modo in Spiritu, sed de ipso quoque Spiritu gaudeamus. Erit quando omnimodis erit gaudium spirituale, ut nullis jam corporeis occasionibus excitetur, non operibus misericordiæ, non lacrymis pœnitentiæ, non exercitatione justitiæ, non probatione patientiæ, sed ipsa magis præsentia Spiritus, in quem desiderant ipsi etiam Angeli prospicere. Interim sane velut salis loco sapientia mihi cetera condit, tamquam non sit & ipsa cibus. Interim priusquam comedam, suspiro; & nec tunc quidem permittor, ut glutiam salivam meam. Est enim sapiens, cui quæque res sapiunt prout sunt. Cui vero ipsa jam in se, prout est, sapientia sapit, is non modo sapiens, sed etiam beatus est. Nempe hoc est videre Deum sicuti est; atque hic quidem fluminis impetus lætificans civitatem Dei; hic torrens voluptatis; hæc denique ubertas inebrians est.

2. Nunc vero, Domine, vinum non habent: deficit enim in his interim nuptiis vinum, vinum utique carnalis illecebræ, & concupiscentiæ sæcularis. *Fel draconum*, inquit, *vinum eorum, & venenum aspidum insanabile.* Semper nobis hoc vinum deficiat, Fratres mei, quia non est hoc vinum bonum. Bonum vinum, non ex vinea impuritatis, sed ex hydria purificationis hauritur. Bonum vinum, non ex uva Gomorrhæ conficitur, sed ex aqua Judææ. *Servasti*, inquit, *bonum vinum usque adhuc.* Nam optimum quidem vinum servatur etiam usque adhuc, quod videlicet non ex aqua conficiendum, sed exprimendum magis ex botro illo magno terræ promissionis, qui interim in vecte portatur, dum secundum carnem novimus Christum, & hunc crucifixum. Numquid non illi vinum defecerat, qui dicebat: *Renuit consolari anima mea?* Sed & vinum aquam factum gustasse visus est, cum subjunxit: *Memor fui Dei, & delectatus sum.* Quid enim faciet in præsentia, qui in sola memoria delectatur? Sic & Apostoli plane vinum aquam factum gustaverunt, quando *ibant gaudentes à conspectu concilii: quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati.* Quomodo non vinum ex aqua, gaudium de contumelia? Nimirum implebatur jam promissio Veritatis, quæ ad eos facta erat hoc modo: *Tristitia vestra convertetur in gaudium*: hoc est, aqua vestra vertetur in vinum. Miraris quod in vinum aqua mutatur? etiam transit in panem. nisi forte oblitus es comedere panem tuum, eum de quo legisti: *Cibabis nos pane lacrymarum, & potum dabis nobis in lacrymis in mensura.* Denique audi mensuram. *Erant*, ait, *lapideæ hydriæ sex positæ, secundum purificationem Judæorum.* Si verus Judæus es, non carne, sed spiritu; sex annis servies, in septimo liber egredieris: in sex hydriis purificaberis, sex diebus operaberis, in sex tribulationibus liberaberis; & in septima non tanget te malum. Non solum autem liberaberis in eis, sed & vinum bibes ex eis, ubi cœperis juxta Apostolum gloriari non solum in spe, sed etiam in tribulationibus.

Tom. III. — Johan. 16. 20. — Psal. 79. 6. — Johan. 2. 6. — Vide serm. 18. de divers. — Rom. 5. 3.

3. Hoc enim est duplex interim gaudium, quod habes in Spiritu-sancto, de memoria futurorum bonorum, & malorum præsentium tolerantia. Nil quippe in his carnale sapit, nil sæculare, nil vanum: sed Spiritus veritatis & cælestis sapientia est, cujus in utraque suavitas prælibatur. *Gaudete in Domino semper*, ait Apostolus, *iterum dico, gaudete.* Et duplicis hujus gaudii materiam secutus adjunxit: *Modestia vestra nota sit omnibus hominibus; Dominus prope est.* Quid modestia nostra, nisi mansuetudo & patientia est? Gaudeamus ergo de his quæ exspectamus, quoniam Dominus prope est. Iterum gaudeamus de his quæ sustinemus, ut modestia nostra omnibus nota sit. Nimirum *tribulatio patientiam operatur, patientia probationem, probatio vero spem, spes autem non confundit.*

Gaudium duplex in hac vita. — Philip. 4. 4. — Modestia quid. — Rom. 5. 4.

4. Sane ut idoneus fiat animus geminæ huic spirituali lætitiæ capessendæ, duo æque ad justitiam exercendam, duo nihilo minus ad conservandam pacem necesse est præmittantur, quæ quidem utraque copiosius nobis Scriptura sacra commendat. Siquidem justitiæ exercitatio in his duobus mandatis tota pendere videtur, ut quod sibi quis fieri non vult, alii non faciat, sicut ad Gentes missa epistola Apostolorum continet; & quemadmodum ad eusdem Apostolos Dominus dicit, *Quæcumque vultis ut vobis faciant homines, ita & vos facite illis.* Ceterum quoniam in multis offendimus omnes, impossibile est in hoc loco & tempore scandalorum, (neque enim adhuc venerunt Angeli, qui de regno Dei tollant omnia scandala, sed nec sumus in illa beata civitate, cujus fines pacem posuit Deus:) propterea impossibile est hic & modo pacem inter nos conservari omnino, nisi & is qui in aliquo forte offendit proximum, animosam elationem; & is qui offensus est, nihilo minus caveat inexorabilem obstinationem.

Justitiæ duo necessaria. — Act. 15. 29. — Matt. 7. 12. Luc. 6. 31. — Paci iisdem.

5. Studeamus itaque, Fratres mei, & humiles ad satisfaciendum his, qui aliquid habent adversum nos; & ad remittendum his, qui offenderunt nos, faciles inveniri: quia non solum mutuæ inter nos pacis conservatio constat in his duobus, sed nec ipsa quoque divina sine his propitiatio poterit obtineri, quod nec munus ab eo recipiat, qui non prius ierit ut fratri reconcilietur; & dimissum etiam debitum ab eo districtius exigat, qui conservo suo debitum non remittit. Jam si manent in nobis justitia, pax, & gaudium in Spiritu-sancto, tria hæc; non quasi securi simus pro eo quod regnum Dei intra nos est, sed eo magis in timore & tremore nostram ipsorum salutem operemur, scientes nimirum, quod hunc tantum thesaurum adhuc in vasis fictilibus habeamus.

Matt. 5. 24.

SERMO XIX.

De eisdem verbis Apostoli, *Non est regnum Dei esca & potus.*

1. SOlet [b] Apostolus Paulus in verbis esse brevis, in sententiis copiosus. Non ignoravit hoc ille * tam eloquentiæ, quam sapientiæ dotibus approbatus,

* S. Hieronymus.

a Hæc clausula Bernardo familiaris est cum in aliis, tum maxime in Sermonibus super Cantica.

b Hunc sermonem memorat Nicolaus Claræ-vallensis in epistola 24. ad Abbatem Cellensem; ut in Præfatione hujus tomi dictum est.

Tom. III. qui singula Pauli verba tonitrua judicabat. Tam significanter enim universa depromit, & sic intonat spiritu & virtute; ut in serie ordinem, in sensu plenitudinem, in utroque connexionem mirabiliter ostendat. *Non est*, Rom. 14. 17. inquit, *regnum Dei esca & potus; sed justitia, & pax, & gaudium in Spiritu-sancto*. Quid ad hæc dicitis vos, gulosi & luxuriosi, quorum Deus venter est, quorum omnis usus aut in ventre, aut sub ventre est, qui (ut Jacob. 5. 5. ait Jacobus apostolus) *in luxuriis enutristis corda & 1. Cor. 6. 13. corpora vestra?* Audite, audite, *Quia esca ventri, & venter escis; Deus autem hunc & has destruet*. Væ vobis Amos 6. qui dormitis in lectis eburneis, & lascivitis in stratis Luxum & delicias hominum arguit. vestris: qui comeditis vitulum de armento, & bibitis vinum defæcatum, & primis ungimini unguentis. *Filii hominum, usquequo gravi corde*, quia corpore pingui? *ut quid diligitis vanitatem*, & veritatem negligitis? Pinguedo carnis, deliciæ corporis, saturitas ventris, aut ante mortem vos deserent, aut vos in morte illas re-Psal. 48. 18. linquetis: *Quoniam*, inquit Sanctus, *cum interierit, non Ibidem 15. sumet omnia, neque descendet cum eo gloria ejus. Sicut oves in inferno positi sunt: mors depascet eos*. Quàm bene, *sicut oves*: quia detracto vellere mundialium divitiarum dure pressique detonsi, sempiternis nudi deputabuntur incendiis. *Mors depascet eos*: quia semper morientur ad vitam, & semper vivent ad mortem. Ergo hic caro vermibus, illic anima ignibus deputatur: donec rursus infelici collegio colligati, tormentis pœnalibus sociëntur, qui socii fuerunt in vitiis.

2. O delicate, qui deliciis & divitiis circumfusus atque confusus, confusionem exspectas & mortem; *Non est regnum Dei esca & potus*, non purpura & byssus: quia dives ille utroque circumfluus, in puncto ad in-Luc. 16. 19. ferna descendit. Quid ergo? *sed justitia, & pax, & gau-*Caracteres ordine præposterò gaudium quærunt. *dium in Spiritu sancto*. Attendis & intendis quia gaudium in fine est? Sic fatui filii Adam, & præcipiti saltu justitiam transilientes & pacem, rem finalem in principium convertere & pervertere vultis? Nemo enim est qui gaudere non velit. Non stabit & non erit Isa. 48. 22. istud: quia sicut *non est pax impiis*, sic nec gaudere impiis, dicit Dominus. Non sic impii, non sic. Prius est justitiam facere, inquirere pacem, & persequi eam; & sic demum apprehendere gaudium, immo à gaudio comprehendi. Sic angelicus ille conventus prius justitiam fecit, cum stetit in veritate, & veritatis deseruit desertorem. Post hæc, illa pace firmati sunt quæ exsuperat omnem sensum: quia cum diversis honorum primatibus ambiantur, nullus qui murmuret, qui invideat nullus.

3. Lauda tu Jerusalem Dominum, lauda Deum tuum Pax & gaudium in cælo. Sion, quoniam confortavit seras portarum tuarum, be-Psal. 147. nedixit filiis tuis in te, qui posuit fines tuos pacem. Lauda, & laudes replica, quia munitissimis vectibus & inconvulsibilibus seris clausæ sunt portæ tuæ; nullus inimicus intrat, nullus exit amicus. Benedicti filii tui in te, omni benedictione spirituali in cælestibus cum Christo. Jam non est timor in finibus tuis, quia posuit fines tuos pacem. Nullæ tibi tentationes, nulla sese cogitationum turma confundit: quia versipellis ille tortor longe est à muris tuis & à filiis tuis; & ille qui idem est, omnia identitate consolidat atque con-Psal. 121. 3. jungit, *Cujus participatio*, inquit, *in idipsum*. Hoc jam tertio hauriunt aquas in gaudio de fontibus Salvatoris, & nudis (ut ita dicam) oculis divinitatis intuentur essentiam, nulla corporeorum phantasmatum imaginatione decepti. Ecce gaudium in fine, sed fine fine.

4. Miseri nos, qui ab illa felici reginne repulsi, in hanc descendimus, immo cecidimus vanitatem. *Filii Sion*, Thren. 4. 2. ait Propheta, *incliti, & amicti auro primo, quomodo reputati sunt in vasa testea?* Filii Sion, illius videlicet speculativæ civitatis, quam ædificavit Dominus, ut videatur in gloria sua: filii supernæ Jerusalem, quæ libera est, quæ est mater nostra; incliti per dignitatem conditionis, amicti auro primo per divinitatis imaginem. Quomodo ergo ex his nos quidem reputati sumus in vasa testea, in hæc lutea & fragilia corpora degeneravimus? Exhibent enim Angeli, Fratres carissimi, justitiam Deo, pacem inter se, gaudium sibi. Sic & tu, homo, noli prius rapere quod tuum est; & justitiam quam Deo, & pacem quam proximo debes, contemnere. Justitia virtus est, qua redditur unicuique quod suum est. Tu non solum justitiam, sed multas & multiplices justitias debes Creatori. *Justus enim Dominus, & justi-*Psal. 10. *tias dilexit. Justitia tua sicut montes Dei*. Bene, *sicut mon-*Psal. 35. *tes*, quia plures cumulos miserationum suarum ingessit tibi.

5. Et prius quidem te cum ceteris, & inter cetera creavit, non sine magnæ prærogativa dignitatis. Dixit enim de omnibus; & facta sunt. Post hæc vehementissimo tui amore inflammata majestas illa redemit te. Numquid verbi facilitate? Non: sed triginta & tribus annis operatus est salutem tuam in medio terræ, affixus cruci, addictus morti, ludibriis deputatus. Deus tuus factus est frater tuus, non Angelorum frater: quia nusquam Angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit. Commune quidem habes quod factus es; quod frater es, speciale. Adjecit adhuc erga nos specialius quiddam, quod de lata nos & spatiosa via, quæ ducit ad mortem, digito suo traxit, & posuit in concilio justorum & congregatione. Quid ultra debuit facere, & non fecit? Cujus vel saxeum pectus tanta & talis, à tanto & tali collata beneficiorum multitudo non emolliat? Quicquid igitur es, quicquid potes, debes creanti, redimenti, vocanti.

6. Sed cum justitiam feceris, fac & pacem. Quamdiu enim sumus in hoc vase testeo & fragilitate complexionis humanæ, non possumus inveniri scandalorum prorsus immunes. Si igitur recordatus fueris, quod frater tuus habet aliquid adversum te, sis humilis ad veniam petendam: si tu habes adversus illum, sis facilis ad dandam; & omnia membra erunt in pace. Sic enim ad duo ista, caritatem & humilitatem, parati simus, non poterimus dissensionem sentire. *Discite*, inquit, Matth. 11. *a me, quia mitis sum & humilis corde: mites*, quod pertinet ad caritatem, quia caritas patiens est, benigna est: *humiles*, quod ad ipsam verbi spectat proprietatem. Sic procedentibus erit gaudium in Spiritu-sancto. Loquar quod expertus novit, inexpertus ignorat; *Animalis enim homo non percipit ea quæ sunt Spiritus Dei*. Numquid non plerumque orantibus nobis omnia viscerum succutiuntur occulta ad memoriam gaudii illius, quod est in Jerusalem quæ sursum est, quæ est mater nostra; & lacrymarum unda vultus meditantium superfundit? O si duraret! *Si oblitus fuero tui*, Psal. 136. *Jerusalem, oblivioni detur dextera mea; adhæreat lingua mea faucibus meis, si non meminero tui, si non proposuero Jerusalem in principio lætitiæ meæ*. Vere in principio lætitiæ, quia finis illic repositus est.

7. Quando conscindes saccum meum, Domine Jesu, & circumdabis me lætitia, ut cantet tibi gloria mea, & non compungar? Principium gaudii illius, quod hic quandoque sentimus, stilla est, guttula est de flumine illo descendens, cujus impetus lætificat civitatem Dei. Quando veniet tempus, ut perennibus gaudiis in ipso divinitatis fonte profundius immergamur, ubi unda undam sine intercapedine & interpolatione continuet? Quando veniam & apparebo ante faciem Domini? Quando transibo in locum tabernaculi admirabilis usque ad domum Dei? Quando, sicut audivimus, sic videbimus in civitate Domini virtutum? Eia igitur, Fratres, huic felici ternario fideliter insistamus, & semper simus memores verbi illius: *Amice, ad quid venisti?* Quia non ad hoc venimus, ut simulatoria specie Regem interficiamus: sed ut ei serviamus, qui est benedictus in sæcula, amen.

SERMO XX.

De verbis Domini, *Omnis qui se exaltat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur*.

1. Si consideremus diligenter, Fratres, gradus hominum quatuor inveniemus: dico autem sum-

Tom. III.

mam felicitatem in cælo, ad quam suspiramus; mediam felicitatem in paradiso, unde cecidimus; itemque mediam infelicitatem in hoc mundo, pro qua gemimus; & in inferno extremam infelicitatem, quam merito formidamus. Brevius tamen dicere possum, vitam, & umbram vitæ; umbram mortis, & mortem. Itaque nec in summo, nec in imo positi, timemus descendere, ascendere cupimus, eo magis anxii, quo videmur viciniores infimis, quàm supremis; & ecce dicitur nobis: *Omnis qui se exaltat, humiliabitur; & qui se humiliat, exaltabitur.* Quidnam sibi vult cancellata hæc connexio exaltationis & humiliationis? Itane parum est, Domine, quod in veritate tua humiliasti nos, qui adhuc exigis ut apponat homo humiliare seipsum? Et quidem restat adhuc quo possimus humiliari: sed qui illo ceciderit, jam non adjiciet, ut resurgat; & qui humiliatus fuerit usque illuc, frustra speret exaltationem: siquidem humiliasti nos in loco afflictionis, & cooperuit nos umbra mortis. Usque adeo vita nostra inferno appropinquavit: quo nos humiliabimus ultra? Quæ utilitas in sanguine nostro, si descenderimus in corruptionem? Sane nihil aliud infra nos est, quàm irreparabilis illa corruptio. Post umbram mortis non restat nisi mors; post locum afflictionis, solus superest locus mortis.

2. *Qui se*, inquit, *humiliat, exaltabitur.* Si dixisset, Qui humiliatus fuerit, exaltabitur; exsultassem utique, tamquam certissime humiliatus, & vehementer. Nunc vero cum dicat, *Qui se humiliat, exaltabitur*, angustiæ mihi sunt undique; nec ignoro quid eligam, sed quid agam. Exaltari cupio, quia summopere id necessarium: siquidem neque hic manentem habeo civitatem; nec bonum esset hic manere, etiamsi liceret. Porro inferius adhuc ire, perire est. Jam enim locum teneo inferiorem, & qui solum habeat infra se infimum, hoc est infernum. Si me illuc humiliavero, non est spes exaltationis; si me non humiliavero, identidem desperatio est exaltationis: quia *qui se humiliaverit, exaltabitur*, & is tantum. Si hoc egero, mors mihi est: si autem non egero; ab exaltatione repulsus, nec sic effugiam manus mortis. Sed si hoc difficile paret, saltem quod præmissum est consideremus.

3. *Omnis qui se exaltat*, ait, *humiliabitur*. Quem enim Veritas humiliat, ipse quomodo se exaltat? Neque hic dicimus quo, sed quomodo: quia non locus videtur deesse, sed virtus. Non, inquam, deest homini quo exaltare se possit, sed deest omnino qui possit. Est quidem voluntas multa, sed nulla facultas. Nempe, velint, nolint homines, communis totius Adæ, totius humani generis vox est: *In veritate tua humiliasti me.* Quisquis autem in veritate humiliatur, veraciter humiliatur, nec nisi fallaciter exaltatur. Quid est autem fallaciter exaltari, nisi vere non exaltari? Gratias ei, quia non dixit: Omnis qui se exaltaverit, exaltabitur. Quomodo enim conaremur in vanum exaltari, si id arbitraremur; quando ne ipsa quidem nunc desperatio proficiendi, appetitum cohibet exaltandi? Et forte hoc est, quod ait, *Qui se exaltat, humiliabitur*: nec pertinet ad effectum, qui nullus est; sed ad affectum, qui stultus est.

4. Quantos enim videmus humiliatos, sed non humiles; percussos, sed non dolentes: curatos quidem à Domino, sed nec ipsa curatione sanatos? Hi sunt qui sub sentibus [a] esse delicias computant, dissimulantes peccata quæ actitant, lubricum in quo titubant, tenebras quibus caligant, laqueos inter quos ambulant, locum afflictionis quem inhabitant, corpus mortis quod gestant, jugum grave quod tolerant, graviorem conscientiam quam occultant, gravissimam sententiam quam exspectant. Talis ille erat, cui Johannes in Apocalypsi scribere jubebatur: *Dicis, Quia dives sum, & nullius egeo; & nescis quia tu es pauper, & miser, & miserabilis, & cæcus, & nudus.* Nec mirum si sit vana & mendax exaltatio filiorum hominum, siquidem vani sunt & mendaces. Humiliat eos veritas, exaltat vanitas: & dilexerunt magis tenebras quàm lucem, amplectentes exaltantem se vanitatem, & quærentes mendacium: porro contra veritatem quæ se humiliat, votis & studiis quibus possunt, dissimulationibus & conatibus frivolis recalcitrantes.

5. Fecimusne aliquid? Puto quia invenimus etiam quomodo humiliet homo seipsum. Dico autem ut ADHÆREAT * HUMILIANTI SE VERITATI, nec dissimulet, sed cooperetur ei devoto pietatis affectu. Proinde cavebo deinceps, quàm sollicite potero, duritiam cordis: sentiam & plangam dolorem meum, ne, si forte insensibile fuerit, sit etiam insanabile vulnus meum. Ero igitur vir videns paupertatem meam in virga indignationis ejus, ne veniat anima mea in consortio eorum, de quibus Veritas ait: *Percussi eos, & non doluerunt.* & iterum: *Curavimus Babylonem, & non est sanata.* Gravis curatio humiliatio hæc, sed gravior morbus superbia est: quæ utinam sic curetur, ut sanetur hac cura. Consentiam itaque adversario meo, acquiescam judici meo, cedam denique urgenti aculeo, ne bis pungar. Tale enim reor esse quod Dominus ait: *Omnis qui se exaltat, humiliabitur; & qui se humiliat, exaltabitur.* Ac si dicat: Quisquis contra stimulum recalcitraverit, duplo pungetur: parcetur autem ei qui consenserit, & dederit locum iræ.

Quomodo homo humiliet seipsum. * al. adhibeat voluntatem.

Jer. 5. 3. Jer. 51. 9.

SERMO. XXI.

De verbis Sapientiæ, *Justum deduxit Dominus per vias rectas, &c.*

Tribuitur alicubi Nicolao Claræ-vallensi in Octava sancti Andreæ. At cum non sit unus ex illis novemdecim, quos Nicolaus Henrico Trecensium Comiti nuncupavit, Bernardo hunc tribuere malim.

1. EST justus, qui in principio sermonis accusator est sui; & est justus, qui ex fide vivit; & est justus, qui absque terrore est. Et primus quidem bonus, quia accedit ad viam: secundus melior, quia currit per viam: tertius optimus, quia jam appropinquat ad finem viæ. Hic tamen accipiamus primum, quem velocius invenimus. Hunc deduxit Dominus, & non alius: quia ipsius est de via iniquitatis ad viam veritatis reducere, & deducere, & ducere per eam. *Per vias*, inquit, *rectas*. Viæ Domini viæ rectæ, viæ pulcræ; viæ plenæ, viæ planæ. Rectæ sine errore, quia ducunt ad vitam: pulcræ sine sorde, quia docent munditiam: plenæ multitudine, quia totus jam mundus est intra Christi sagenam: planæ sine difficultate, quia donant suavitatem. Jugum enim ejus suave est, & onus ejus leve. *Et ostendit illi regnum Dei.* Regnum Dei conceditur, promittitur, ostenditur, percipitur. Conceditur in prædestinatione, promittitur in vocatione, ostenditur in justificatione, in glorificatione percipitur. Unde est illud: *Venite benedicti Patris mei, percipite regnum Dei.* Sic enim ait Apostolus: *Quos prædestinavit, hos & vocavit: & quos vocavit, illos & justificavit: quos autem justificavit, illos & magnificavit.* In prædestinatione est gratia, in vocatione potentia, in justificatione lætitia, in magnificatione est gloria.

Justorum tres gradus. Prov. 18. 17. Rom. 1. 17. Prov. 28. 1.

Sap. 10. 10. Viæ Domini, quæ & quales.

Matt. 11. 30.

Matt. 25. 34.

Rom. 8. 30.

2. *Et dedit illi scientiam sanctorum.* Scientia sanctorum est, hic temporaliter cruciari, & delectari in æternum. Et in contrarium scientia malorum relabitur. Alia est scientia mundi, quæ docet vanitatem; & alia scientia carnis, quæ docet voluptatem. Illa tamquam pater, ista tamquam mater nobis est. Sicut enim mater filio suo semper optat quietem, & omnem prorsus laborem claudit à filio suo: sic caro incrassata, impinguata, dilatata, recalcitrat, nec minimis saltem digitis patitur se contingi. Et sicut pater vult filium suum huc illucque discurrere, ut addiscat unde aliquando magnificetur: sic & mundus vult hominem multis laboribus intricari, ut habeat unde superbiat, unde infletur, & desipiat de vanitate in idipsum. Sanguisugæ duæ sunt filiæ: id est propriæ voluntatis, quæ quasi radix est, duæ filiæ sunt, va-

Scientia sanctorum, mundi, & carnis, quæ.

Voluntatis propriæ duæ filiæ insatiabiles.

a Hæc loquendi formula occurrit in lib. 3. de Imitatione Christi cap. 20. in fine. Eadem rursus infra in sermone 28.

Tom. III. nitas & voluptas, clamantes: Affer, affer. Hæ numquam satiantur, numquam dicunt, Sufficit. Si quis has plenius in se contriverit, non immerito sibi illam vocem poterit coaptare: *Quoniam*, inquit, *pater meus & mater mea dereliquerunt me, Dominus autem assumpsit me.* (Psal. 26. 16.)

3. *Honestavit illum in laboribus.* Nonne nos & in ipsis laboribus nostris honestamur, cum omnia quæ facimus, ad unitatis vinculum adunamus, ut non in nobis sit pondus & pondus, mensura & mensura, quia utrumque abominabile est apud Deum? Nonne & hæc vilitas, hæc deformitas, hæc semicinctia [a] honorantur & adorantur à principibus terræ? Væ nobis, si exsultaverimus nisi in Christo, & pro Christo! væ nobis, si vendibilem obtulerimus paupertatem! *Et complevit labores illius*, vel hic in perseverantia, ut usque in finem justitiam non derelinquat: vel illic in gloria, ut gaudeat in æternum. Felix utraque completio, cum & hic moritur justus plenus dierum, & illic oritur in plenitudine * dierum: utrobique plenus, & hic gratia, & illic gloria, quia gratiam & gloriam dabit Dominus, amen.

(* al. longitudinem. Psal. 83. 12.)

SERMO XXII.

De quadruplici debito.

(Religiosis facilior ascensus ad cælũ.)

1. IN via estis, Fratres, quæ ducit ad vitam, in via recta & impolluta, quæ ducit ad civitatem sanctam Jerusalem illam, quæ libera est, quæ sursum est, quæ est mater nostra. Arduus quidem ascensus ejus, utpote per ipsam montis summitatem incisus: sed via compendiosior laboris magnitudinem vel temperat, vel excludit. Vos autem tam felici facilitate, quam facili felicitate viam istam non solum itis, sed curritis: quia exonerati estis & accincti, nihil ponderis super dorsa portantes. Non sic aliqui, non sic, qui quadrigas & quadrigalia onera pertrahentes, montis circuitum ambire decernunt, & plerumque per devexa montis præcipitantur, ut vix finem inveniant vitæ suæ. Felices igitur vos, qui vos & vestra sine omni exceptiuncula reliquistis, per ipsum montis verticem iter facitis ei, qui ascendit super occasum: Dominus nomen illi. Illi vero qui quamvis Ægyptum fugerint, tamen ad quæque Ægyptia tenerrime resuspirant, viam civitatis habitaculi non invenerunt: sed voluntatum suarum gravissimis sarcinis prægravati, vel sub onere, vel cum onere cadunt, ut vix ad cursum perveniant destinatum.

(Religiosi vitæ apostolicæ sectatores.)

2. Quid enim est (gratias illi, cujus gratia hoc totum factum est) quod vita vestra vitam apostolicam [b] repræsentet? Illi reliquerunt omnia, & in schola Salvatoris sub ejus præsentia congregati, hauserunt aquas in gaudio de fonte Salvatoris, ipsum vitæ fontem in ipso fonte bibentes. Beati oculi qui viderunt. Numquid non & vos, non in præsentia, sed in absentia ipsius; non ad verba oris ejus, sed ad vocem nuntiorum ejus, simile aliquid fecistis? Defendite vobis hanc prærogativam, quod illi ad visum & ad verbum, vos ad auditum & nuntium credidistis. Sic state in Domino, carissimi, ut quemadmodum illi in fame & siti, in frigore & nuditate, in laboribus & jejuniis, & vigiliis, & ceteris observantiis justitiæ viam regiam tenuerunt: sic & vos, etsi non eorum meritis, tamen exercitiis aliquatenus coæquati, dicatis Domino Deo vestro, cum veneritis ante thronum gloriæ ipsius: *Lætati sumus pro diebus quibus nos humiliasti, annis quibus vidimus mala.* (Psal. 89. 17.) In veritate dico vobis, quia in veritate estis, in via recta, in via sancta, quæ perducat ad Sanctum sanctorum. Mentior (quod ad consolationem vestram dico) si non ex manibus hujus peccatoris, monachorum, novitiorum, & conversorum animæ ad cælestia gaudia volaverunt, tam liberæ, quàm liberatæ de carcere nostræ mortalitatis. Si quæritis unde id sciam, scitote quia certissima mihi signa inde facta sunt & ostensa.

(Claræ-vallensium animas in cælum evolasse novit Bernardus.)

3. Non est igitur quod vobis vel pro vobis timeam à viribus satanæ & ministrorum ejus, cum noverim illius fortitudinem per Redemptoris vulnera traductam & deductam ad nihilum. In spiritu enim fortitudinis fortem fortior ille contrivit, portas æreas & vectes ferreos confringens. A versutiis & astutiis illius formido mihi est pro vobis, in quibus partim subtilitate naturæ, partim experientia temporum sub tot annorum millibus eruditus, fragilitatem humanæ naturæ, quaquaversum se verterit, non ignorat. Sic ille insatiabilis homicida primis parentibus nostris non ursos, non leones, non fortia terræ animalia delegavit: sed tortuosum & callidum serpentem, qui per sinuosa volumina nunc caput cauda, nunc caudam capite tegere consuevit. Denique & serpens non fortior erat, sed *callidior cunctis animantibus terræ*, ait Scriptura. Unde & ab interrogatione incœpit, mentem mulieris explorans, sciens, ingenio, non viribus laborandum. *Cur præcepit vobis Dominus Deus*, inquiens, *ne comederetis de ligno scientiæ boni & mali? Quæ respondit: Ne forte moriamur.* Quod Deus pro certo posuerat, dicens, *Quacumque die comederitis, morte moriemini*; ista sub dubio supponit, *ne forte*, inquiens, *si comederimus, moriamur.* Et audi ingenium malitiamque serpentis. *Nequaquam*, inquit, *moriemini.* Deus affirmat, mulier dubitat, satan negat. Sic & ego timeo, ne sicut serpens Evam seduxit astutia sua, sic & sensus vestri corrumpantur à castitate, quæ est in Christo Jesu.

4. Putasne aliquis in vobis est, cui dicat in cogitationibus suis: Cur præcepit vobis Deus, ut istam Regulam teneretis? Secundum enim impetum spirituum vestrorum huic tepido remissionem, illi ferventi vitam arctiorem proponit, hoc solum expetens & exspectans, ut quoquo modo tollat eum à concilio justorum & congregatione. Profecto spiritus ille, qui tibi hoc suggerit, spiritus mendax est, spiritus potestatem habens, qui tibi invidet locum tuum. Unde & Sapiens hujus rei non ignarus: *Si spiritus potestatem habentis super te ascenderit*, ait, *locum tuum ne dimiseris.* Absit enim ut Spiritus veritatis, qui te huc adduxit, te reducere velit: quia non est in ore ejus, Est & Non: sed est in illo, Est, sicut irrefragabilis auctoritas testatur. *Nemo*, ait Apostolus, *loquens in Spiritu Dei, dicit anathema Jesu.* Jesus salvator sive salus; anathema, separatio interpretatur. Qui vero tibi separationem à salute submurmurat, nec Dei Spiritus est, nec à Deo: quia Spiritus-sanctus non dispergere, sed colligere venit, qui semper revocat dispersos Israël in terram suam.

5. Quid? vitam fortiorem aliquis quærat? Dico vobis, quia ista fortissima est, & quæ ex omni parte, si dissimulare nolueris, primæ illi scholæ Salvatoris pro sua possibilitate respondeat. An audes ad molliorem vel cogitando descendere? O si cognovisses & tu, quàm multa & quàm multis debeas! videres quàm nihil sit quod facis, quàm nec inter minima numerandum ad comparationem debitorum tuorum. Vis scire [c] quæ & quibus debeas? Primo Christo Jesu debes omnem vitam tuam, quia ipse vitam suam posuit pro vita tua; & cruciatus amaros sustinuit, ne tu perpetuos sustineres. Quid tibi dirum vel durum esse poterit, cum recordatus fueris, quia ille in forma Dei, in die æternitatis suæ, in splendoribus sanctorum ante luciferum genitus, splendor & figura substantiæ Dei, venit ad carcerem tuum, ad limum tuum, infixus (ut dicitur) usque ad cubitos in limo profundi? Quid non suave tibi, cum tibi collegeris omnes amaritudines Domini tui, & rememoraberis, primum quidem illarum infantilium necessitatum [d]; deinde laborum quos pertulit in prædicando, fatigationum in discurrendo, tentationum in jejunando, vigiliarum in orando, lacrymarum in compatiendo, insidiarum in colloquendo; postremo

a His verbis designatur Cisterciensium vilis habitus, regibus nihilo minus venerabilis. Vide Præfationem ad hunc tomum num. 45.

b Id explicat Bernardus infra sermone 27. de diversis num. 3. & sermone 57. num. 7.

c Locus iste refertur in lib. 9. Florum cap. 38.

d Iisdem verbis usus est Bernardus in sermone feriæ 4 majoris hebdomadæ num. 13. & sermone 43 in Cantica num. 3. Sic se ipse quandoque exscribit, ut supra in sermonibus de S. Malachia num. 5.

periculorum in falsis fratribus, conviciorum, sputorum, colaphorum, flagellorum, irrisionum, subsannationum, exprobrationum, clavorum, horumque similium, quæ in salutem nostri generis triginta & tribus annis operatus & passus est in medio terræ? O quàm indebita miseratio, quàm gratuita & sic probata dilectio, quàm inopinata dignatio, quàm stupenda dulcedo, quam invicta mansuetudo! Regem gloriæ pro despicatissimo vernaculo, immo vermiculo crucifigi! Quis audivit umquam tale, aut quis vidit huic simile? Vix enim pro justo quis moritur: ipse pro injustis & inimicis mortuus est, eligens exsulare à cælis, ut nos reportaret ad cælos, amicus dulcis, consiliarius prudens, adjutor fortis.

6. Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Nonne si conferrentur in me omnes vitæ filiorum Adam, & omnes dies sæculi, & labores omnium hominum, qui fuerunt, qui sunt, & qui erunt; nihil esset ad comparationem corporis illius, quod spectabile & stupendum est Virtutibus etiam supernis, in conceptu de Spiritu-sancto, in ortu de Virgine, in vitæ innocentia, in doctrinæ affluentia*, in coruscationibus miraculorum, in revelationibus sacramentorum? Vides igitur, quia sicut exaltantur cæli à terra, sic exaltata est vita illa à vita nostra: quæ tamen posita est pro vita nostra. Sicut nihil ad aliquid nullam habet comparationem; ita & vita nostra nullam habet ad vitam illius proportionem; cum illa dignior, ista miserior esse non possit. Nec me putes rem exaggerare sermonibus: quia hic deficit omnis lingua, nec sufficit oculus* vel ad intuendum tantæ dignationis arcanum. Cum ergo ei donavero quicquid sum, quicquid possum; nonne illud sic est, sicut stella ad solem, gutta ad fluvium, lapis ad turrim, pulvis ad montem, granum ad acervum? Non habeo nisi minuta duo, immo minutissima, corpus & animam; vel potius unum minutum, voluntatem meam; & non dabo illam ad voluntatem illius, qui tantus tantillum tantis beneficiis prævenit, qui toto se totum me comparavit? Alioquin si illam retinuero, qua fronte, quibus oculis, qua mente, qua conscientia vado ad viscera misericordiæ Dei nostri; & audeo perfodere illud fortissimum propugnaculum, quod custodit Israël; & illius sanguinis, non guttas, sed undas à quinque partibus corporis in meum pretium detorquere? O generatio perversa, & infideles filii! quid facietis in die calamitatis de longe venientis? ad cujus fugietis auxilium?

7. Sed numquid huic soli debitor sum, cui vix parum aliquid retribuere possum? Exigunt à me præterita peccata mea futuram vitam meam, ut faciam fructus dignos pœnitentiæ, & recogitem omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. Et ad hæc quis idoneus? Peccavi super numerum arenæ maris, & multiplicata sunt peccata mea, & non sum dignus videre altitudinem cæli præ multitudine iniquitatis meæ: quoniam irritavi iram tuam, & malum coram te feci. *Circumdederunt me mala, quorum non est numerus; comprehenderunt me iniquitates meæ, & non potui ut viderem.* Quod ergo sine numero est, quomodo numerabo? Quomodo satisfaciam, cum cogar reddere debitum usque ad novissimum quadrantem? Sed & delicta quis intelligit? Ait illa cælestis fistula [a] Ambrosius: Facilius inveni eos, qui innocentiam servaverunt, quàm qui congruam egerunt pœnitentiam. Sed & quantumlibet pœniteat, quantumlibet se affligat & maceret; *Propter nomen tuum*, non propter meum* meritum, *propitiaberis peccato meo Domine*, ait justus, *multum est enim.* Cum ergo quicquid vivis, quicquid sapis, quicquid habes, quicquid potes, huic uni rei dedicaveris; numquid est, vel inter aliqua computandum? Paulo ante vitam tuam pro vita sua Christo reddideras: & nunc iterum eam totam præcedentium exigit recordatio peccatorum. Numquid (ut vulgo dicitur) de una filia duos generos statuisti facere?

a Sic Norberti os cælestem fistulam appellat epistola 56.

8. Quid si tertium tibi debitorem ostendam, qui non minus acriter, quàm veraciter vindicat eam sibi? Puto quod & tu possidere desideras civitatem, de qua dicitur, *Gloriosa dicta sunt de te, civitas Dei*; gloriam illam, quam nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, regnum omnium sæculorum, vivere in æternum, in perpetuas æternitates. Credo quod velis esse æqualis Angelis Dei in cælo, esse etiam heres Dei, coheres Christi, & in plateis supernæ Sion melos angelicum auscultare, & videre quicquid illud sit, cum Christus tradiderit regnum Deo Patri, & erit Deus omnia in omnibus; postremo esse similis Deo, & videre eum sicuti est. Nec dubito quin & concupiscas suspicere & umbras declinantes, & diem adspirantem, cum illuxerit illa sollemnis dies, & nubila rerum excusserit; quando jam non inclinabitur dies, sed erit æterna meridies; quando erit plenitudo fervoris & lucis, solis statio, tenebrarum exterminatio, desiccatio paludum, fœtorum depulsio. Nonne ad hoc emendum totum te, quæcumque, & undecumque contrahere poteris, dare oportebit? Et cum universa compleveris, non tamen putes esse condignas passiones hujus temporis vel corporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis. An sic impudens es, vel imprudens, ut minutum tuum, quod sibi tam Christi vita, quàm peccati pœnitentia certatim rapiunt, etiam ad hoc conquirendum vel audeas numerare?

TOM. III. 3 Gloria cælesti, comparando. — Psal. 86. 3. — [b] serm. 33. in Cant. num. 6.

9. Quid dices, si & quartum debitorem in medium adduxero, qui sibi etiam jure primatus sui superiores tres cedere velit? Ecce in januis est qui fecit cælum & terram: & Creator tuus est, tu creatura: tu servus, ille Dominus: ille figulus, tu figmentum. Totum ergo quod es, illi debes, à quo totum habes; illi præcipue Domino, qui & te fecit, & benefecit tibi, qui tibi ministrat siderum cursus, aëris temperiem, fœcunditatem terræ, fructuum ubertatem. Huic revera totis medullis, totis viribus serviendum: ne forte indignationis oculo te respiciat, & despiciat, & conterat in æternum & in sæculum sæculi. Non arbitror autem quod te tanta raptet insania, ut & hic minutum tuum nominare, nedum numerare præsumas. Expone ergo mihi, cui horum quatuor proponas reddere quod debes: cum unusquisque tantus [b] exactor sit, ut te possit singulariter suffocare. Eia Domine, vim patior, responde pro me. In manus tuas Domine commendo minutum meum: tu persolve omnibus, tu ab omnibus libera, quia tu es Deus, & non homo; & quod hominibus impossibile est, possibile est tibi. Quod habui, & feci: Domine, habe me excusatum, quia imperfectum meum viderunt oculi tui. Quis ergo amplius grunniet, dicens: Nimium laboramus, nimium jejunamus, nimium vigilamus: cum nec millesimæ, immo nec minimæ parti debitorum suorum valeat respondere? Hæc est fortasse, Fratres, illa vera vestra Quadragesima, non exterior, sed interior, quæ non corticem sacramenti, sed adipem frumenti contineat. Si enim unicuique istorum quatuor & pro se, & per se omnem decalogi perfectionem debetis: profecto decem quater ducta quadragesimam vestram faciunt, quam custodire vos oporteat omnibus diebus vitæ vestræ. Et ipse qui vos congregavit in loco isto, vitam vestram conservet in opere sancto: ut cum ipse apparuerit vita vestra, & vos appareatis cum ipso in gloria.

4. Deo ut auctori se totum debet. — Religiosi immerito queruntur de vitæ præsentis laboribus.

SERMO XXIII.

*De discretione spirituum**.

* al. de septem Spiritibus.

1. MAgister gentium Paulus ex occasione ipsius spiritualis naturæ, qua vivimus, ad spiritualem conversationem excitans discipulos, ait: *Si spiritu vivimus, spiritu & ambulemus.* Ac si dicat: Si caro non prodest quicquam, sed spiritus est qui vivificat ipsam; separare oportet pretiosum à vili, & digniorem præponere partem, ut secundum spiritum ambulemus,

Gal. 5. 25.

b In vulgatis, *unusquisque tam internus, quàm externus exactor sit*,

Tom. III. — Caro servire debet spiritui, non contra.

non secundum carnem. Ad spiritum enim debet fieri conversio carnis, ut serviat ipsa, & non serviatur ei, ut dicat spiritus servo suo, Veni; & veniat: Fac hoc; & faciat illud. Sic enim erit uxor nostra sicut vitis abundans, & salvabitur per generationem filiorum, qui sunt opera bona, si fuerit ipsa quidem in lateribus domus nostræ, id est in abscondito & humili loco: anima vero resideat in medio tamquam domina, tamquam paterfamilias, tamquam judex: ut fiat quod scriptum est: *Anima mea in manibus meis semper*. (Psal. 118. 109) Maledictus enim spiritus ille, qui partem suam deteriorem facit. Maledictus homo, qui pascit sterilem, & viduæ non benefacit. Denique, ut testatur idem Apostolus, (Rom. 8. 13.) si secundum carnem vixerimus, moriemur: quoniam qui in carne ambulant, Deo placere non possunt: & qui seminant in carne, (Ibidem) de carne metent corruptionem. Si autem spiritu facta carnis mortificaverimus, vivemus: quoniam qui spiritu Dei aguntur, hi filii Dei sunt, & qui seminant in spiritu, de spiritu metent vitam æternam

Spirituum diversa genera.

2. Prudenter proinde, Fratres, & non ad insipientiam nobis, spiritualem elegimus vitam, castigare scilicet corpus, & servituti subjicere; & Deum, qui Spiritus est, adorare in spiritu & veritate. Sed quia [a] spirituum diversa sunt genera, necessaria est nobis eorum discretio, præsertim cum ab Apostolo didicerimus, (1. Johan. 4. 1.) non omni spiritui esse credendum. Videri enim potest minus eruditis, & qui parum exercitatos habent sensus, omnem cogitationem non alterius, quàm ipsius humani spiritus esse sermonem; quod non ita esse & certa fidei veritas probat, & divinarum testimonia Scripturarum. (Psal. 84. 5) *Audiam*, inquit Propheta, non quid ego loquar, sed *quod loquatur in me Dominus Deus*. Et alius Propheta: (Zacha. 1. 9) *Angelus*, inquit, *qui loquebatur in me*, &c. & in Psalmo (Psal. 77. 49) didicimus fieri immissiones etiam per Angelos malos. Unde & timet Apostolus, (2. Cor. 11. 3.) ne, sicut serpens decepit Evam astutia sua, sic & discipulorum quibus loquitur corda decipiantur, ab eo utique, cujus ipse Paulus astutias non ignorat. unde & dicit: (Ephes. 6. 12.) *Non est nobis colluctatio adversus carnem & sanguinem, sed adversus principes & potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum*. Esse autem spiritum carnis non bonum, manifeste idem Apostolus indicat, ubi inflatos spiritu carnis suæ quosdam esse testatur. Et esse etiam spiritum hujus mundi declarat, ubi gloriatur in Domino pro se pariter & pro discipulis suis, non quod eum acceperint, sed spiritum qui à Deo est, (1. Cor. 2. 12.) *ut sciamus*, inquit, *quæ à Deo donata sunt nobis*.

3. Sunt ergo hi duo satellites maligni illius principis tenebrarum; ut dominetur spiritus nequitiæ spiritui carnis, & spiritui hujus mundi. Quisquis ergo ex his tribus spiritibus spiritui nostro loquatur, ne credamus ei: quoniam sanguinem sitiunt, non quidem corporum, sed (quod gravius est) animarum. (Spiritus unde discernendi.) Sed quoniam spiritualis omnium natura est, à sermonibus eorum cognoscemus eos: & quis spiritus sit qui loquatur, ipsa suggestio declarabit. Semper enim spiritus carnis mollia, spiritus mundi vana, spiritus malitiæ semper amara loquitur. (Spiritus carnis quibus indiciis se prodat.) Quoties ergo importune (ut assolet) carnalis cogitatio mentem pulsat: verbi gratia, cum de cibo, de potu, de somno, ceterisque similibus ad carnis curam pertinentibus cogitantes, humano quodam modo inardescimus desiderio; certum sit nobis spiritum carnis esse qui loquitur, & tamquam adversarium repellamus eum, dicentes: (Marc. 8. 33) *Vade retro satana, quoniam non sapis ea quæ Dei sunt*: sed magis sapientia tua inimica est Deo. Cum autem non de illecebris carnis, sed de ambitione sæculi, de jactantia & arrogantia, ceterisque similibus cogitatio vana versatur in cordibus nostris; (Item spiritus mundi.) spiritus mundi est qui loquitur, longe perniciosior hostis, & majori sollicitudine repellendus. Interdum vero satellitibus istis terga vertentibus, princeps (& ipse spiritus malignus.) ipse habens iram magnam, tamquam leo rugiens, insurgit adversus nos; cum videlicet non ad voluptatem carnis, aut sæculi vanitatem, sed ad iram, ad impatientiam, ad invidiam, ad amaritudinem animi provocamur: importune ingerendo, si quid minus amicabiliter, minusve discrete factum videtur aut dictum: si qua denique aut in signo, aut in opere quolibet data videtur indignationis occasio, materia suspicionis. Huic ergo cogitationi non aliter, quàm ipsi diabolo resistendum est: nec aliter ab ea, quàm ab ipsa perditione cavendum. Scriptum est enim: *In patientia vestra possidebitis animas vestras*. (Luc. 21. 19)

4. Fit tamen aliquando, ut spiritus noster à quolibet horum trium crebro superatus, & servus illi addictus, in suam ipsius perniciem (heu!) vices illius agat, ut jam sine omni alterius spiritus suggestione ipsa ex se anima aut voluptuosas, aut vanas, aut amaras pariat cogitationes. Jam vero non facile arbitror posse discerni, quando noster ipse loquatur spiritus, quandove loquentem alterum audiat quemlibet è tribus illis. Sed quid refert quicumque loquatur, dum unum & idem sit quod loquuntur? Quid refert loquentis nosse personam, dum constat perniciosum esse quod loquitur? Si inimicus est, resiste viriliter inimico: si tuus ipse spiritus est, argue eum, & miserabiliter plange, quod in tantam miseriam & tam miserabilem devenerit servitutem.

5. Quoties vero super castigando corpore, humiliando corde, servanda [*] unitate, & caritate fratribus exhibenda, seu ceteris virtutibus acquirendis, conservandis, amplificandis, salubris cogitatio in mente versatur; divinus sine dubio Spiritus est qui loquitur, aut per seipsum sane, aut per Angelum suum. Et quemadmodum de humano atque maligno spiritu dictum est, sic de angelico, & de divino: nec facile est quis loquatur discernere, nec ignorare periculosum: præsertim cum certum sit, Angelum bonum numquam loqui ex semetipso, sed Deum esse qui loquitur in ipso.

6. Studiosius igitur deinceps consideremus, quonam modo malignorum illorum spirituum suggestiones audire, immo quanta indignatione abjicere debeamus, avertentes aures nostras ne audiamus sanguinem, & sapientiam quam revelat caro & sanguis: parvulos quoque Babylonis, cogitatus scilicet mundanos [*], ab ipso initio tenentes, & allidentes ad petram: ipsum etiam malignum cum tentationibus suis à conspectu cordis nostri abjicientes, & deducentes ad nihilum. Eas vero cogitationes, quæ justitiæ & veritatis nos admonent, tota devotione suscipientes, divinæ dignationi gratiam habeamus: nec aliquando tantæ benignitati inveniamur ingrati, scientes quoniam ipse est qui loquitur justitiam; ipse cujus sermo veritas est. Quantæ enim [*] temeritatis, immo quantæ insaniæ est, si forte, dum alloquitur nos Dominus majestatis, nos insensati avertamus aurem, & ad nescio quas animum ineptias convertamus? Quanta est hæc injuria, & quàm graviter vindicanda, cum vilissimus vermis clamantem ad se audire dedignatur Creatorem universitatis? Quanta vero & quàm ineffabilis divinæ dignatio bonitatis, quæ quotidie concipit nos infelices avertentes aures, obdurantes corda; & nihilo minus clamat ad nos, & jugiter clamitat in plateis? Vere in plateis, quia in latitudine caritatis. Ecce enim bonorum meorum non eges, Domine: & tamen dicis, *Convertimini ad me filii hominum*; & iterum clamitas, *Revertere, revertere, Sunamitis; revertere, revertere, ut intueamur te*. (Cant.)

7 Propterea obsecro vos, dilectissimi, qui reminiscimini Domini, ne taceatis, & ne detis silentium ei: audientes jugiter quid loquatur in vobis Dominus Deus, quoniam loquetur pacem. Felix proinde & beata anima, quæ venas susurrii divini percipit in silentio, frequenter iterans illud Samuëlis: *Loquere Domine, quia audit servus tuus*. (1. Reg. 3) Hic ergo hodiernus sermo finem accipiat, ut etiam tacentibus nobis Deum intus audiamus loquentem & suadentem de regno suo, tanto utilius, quanto subtilius, per internam scilicet inspirationem. Si qua tamen adhuc de audienda hac Domini voce ipse suggesserit, alio sermone tractabimus, ne

[a] Hæc verba exhibet Collector Florum lib. 10. cap. 25. ubi hic sermo *de septem spiritibus* inscribitur.

præsertim

præsertim in tam utili ac spirituali materia, mentes vestras longitudine sermonis onereimus.

SERMO. XXIV.

De multiplici utilitate verbi Dei.

1. Tenetis, credo, quemadmodum hesterno sermone de ea, quæ nobis admodum necessaria est, discretione spirituum admonuerimus sollicitudinem vestram: ut contra venenatos serpentis antiqui sibilos, contra mortiferos sirenæ cantus, aures cordis jugiter obturare studeatis; ut nec spiritum carnis loquentem mollia, nec spiritum mundi vana suggerentem, nec spiritum nequitiæ audiatis immittentem amaritudines, & scandala seminantem. Sed hujus specialiter astutias nosse necesse est, hujus cogitationes non expedit ignorare. 11. 14. Interdum enim transfigurat se malignus ille & nequam spiritus in angelum lucis, ut virtutis simulatione plus noceat. Sed & tunc quoque, si diligenter advertimus, nunquam nisi amaritudinis & discordiæ seminaria spargit. Suadet enim nonnullis singularia jejunia quædam, unde ceteri scandalizentur; non quia jejunium diligat, sed quia scandalo delectetur. Multa quoque in hunc modum solet afferre, quæ tamen à divina sapientia facile discernantur, si apostolicam illam beati Jacobi diffinitionem præ oculis habeamus, 3. 17. qui divinam describens sapientiam, ait: *Sapientia quæ à Deo est, primum quidem pudica est, deinde pacifica.* Omnem ergo cogitationem, in qua hæc duo non concurrunt, à Dei sapientia alienam esse non dubites. Eam vero quæ pudica videtur, nec ad virtia trahit aperte, sed virtutis prætendit imaginem; tunc demum à Deo noveris esse, si pacifica sit, si Prælati tui atque spiritualium fratrum approbatur judicio: quoniam non faciet Dominus Deus verbum, quod non revelaverit servis suis.

2. Quanta vero devotione, quanta humilitate, quanta sollicitudine cogitatio salubris non aliter quam divinæ dignationis sermo suscipi debeat, & hesterno sermone partim jam diximus, & hodierno nihilo minus aliquanto latius persuadere conabimur. *Beati enim qui audiunt verbum Dei, & custodiunt illud.* Vultis nosse quam beati? Primum quidem sonans in auribus animæ vox divina, conturbat, terret, dijudicatque: sed continuo, si non avertis aurem, vivificat, liquefacit, calefacit, illuminat, mundat. Denique & cibus noster est, & gladius, & medicina, & confirmatio, & requies, resurrectio quoque & consummatio nostra. Nec mireris quod verbum Dei jam nunc inveniatur omnia in omnibus esse, quantum spectat ad justificationem: siquidem & futurum est omnia in omnibus ad glorificationem. Audiat illud peccator, & conturbabitur venter ejus; à voce illa carnalis anima contremiscet. Omnia namque cordis secreta rimatur atque dijudicat sermo vivus & efficax, cordium atque cogitationum perscrutator. Unde & licet mortuus in peccato, si audieris vocem Filii Dei, vives. Sermo enim quem loquitur, spiritus & vita est. Si cor tuum induratum est, memento Scripturæ dicentis: 147. 18. *Emittet verbum suum, & liquefaciet ea.* Et item: *Anima mea liquefacta est, ut dilectus locutus est.* 5. 6. Si tepidus es, & evomi jam formidas, non discedas ab eloquio Domini, & inflammabit te: quia eloquium ejus ignitum est valde. Quod si tenebras ignorantiæ plangis, diligenter audi quid loquatur in te Dominus Deus: & erit lucerna pedibus tuis verbum Domini, & lumen semitis tuis.

3. At fortassis tanto amplius doles, quanto clarius peccata etiam minima illuminatus agnoscis: sed sanctificabit te Pater in veritate, quæ est utique sermo 15. 3. ejus, ut inter Apostolos audire merearis: *Jam vos mundi estis propter sermonem, quem locutus sum vobis.* Jam vero cum laveris inter innocentes manus tuas, ecce paravit in conspectu tuo mensam, ut non de solo pane vivas, sed ex omni verbo, quod procedit de ore Dei, & in fortitudine cibi illius curras viam mandatorum ejus. Ubi si consistant adversum te castra, & prælium tentationis insurgit: arripe gladium spiritus, quod est verbum Dei, & in eo facile triumphabis. Quod si forte (ut est certaminis consuetudo) contigerit aliquando vulnerari, mittet verbum suum, & sanabit te, & eripiet te de interitionibus tuis: ut in te quoque impleatur quod ait Centurio, cujus fides tam magnifice commendatur: *Domine*, inquit, *dic tantum verbo, & sanabitur puer meus.* Mat. 8. 8. Sed & si titubas adhuc, confitere & clama: *Mei autem pæne moti sunt pedes, pæne effusi sunt gressus mei:* Psal. 72. 2. & in verbis suis confirmabit te: ut experimento discas, quoniam verbo Domini cæli firmati sunt, & spiritu oris ejus omnis virtus eorum.

4. In his atque hujusmodi persevera, in talibus jugiter exercere, donec jam dicat Spiritus, ut requiescas à laboribus tuis. In hoc verbo quiesces dulciter, ac suaviter soporaberis, donec veniet hora, cum omnes qui in monumentis sunt, audient vocem ejus, & procedent. Sed quo? Alii quidem in judicium, alii vero in vitam æternam. Et quis scit si est dignus amore vel odio? Tunc maxime memor esto verbi tui servo tuo, Domine, in quo mihi spem dedisti, ut ab auditione mala non timeam: sed beata magis auditio perducat ad visionem, cum dices, *Venite benedicti Patris mei*, &c. Matt. 25. 34. *Quicumque enim confitebitur me coram hominibus*, ait ipse, *hunc & ego confitebor in conspectu Patris mei* Luc. 12. 8. & Angelorum sanctorum: quod nobis conferre dignetur ipse, qui constitutus est judex vivorum & mortuorum, amen.

In Ms. S. Ebrulfi sic finitur hic sermo, incipiendo à n. 4.

In his atque hujusmodi interim exercere; donec ipsa, quæ certantem adjuvat, vox Domini ad requiem evocet triumphantem, sitque in magnificentia quæ nunc est in virtute, amodo jam dicente Spiritu, ut requiescas à laboribus tuis. Erit sane quando & ipsum corpus de pulvere vox eadem suscitabit, quando omnes, *qui in monumentis sunt, audient vocem Filii Dei, & procedent.* Apoc. 14. 13. Joan. 5. 28. Opus est etiam ut tunc quoque memor sit verbi sui servo suo, in quo sibi spem dedit, ut non timeas ab auditione mala, sed verbum bonum. *Venite*, inquit, *benedicti Patris mei.* Matt. 25. 34.

Hæc est vox quæ perducit ad vultum, ut jam dicere mereatis & tu. Quia *auditu auris audivi te, & nunc oculus meus videt te.* Job 42. 6. Non facile ego crediderim quia pigeat tunc audisse comminationes, correptiones sustinuisse, tolerasse increpationes, in quibus iter erat quo ostenderet sibi salutare suum. Jam vero cum hæc omnia ita se habeant, & alias quoque innumeras audiendæ divinæ vocis utilitates perhibeant non tam scripturarum testimonia, quam animarum experimenta: quid nos miseri tanta varietate distrahimur, caducam mendicantes utique consolationem? Quasi vero non sit nobis ad manum absque omni difficultate in verbo, quod prope est utique in ore & corde nostro, quicquid salutis, quicquid jucunditatis, quicquid delectationis est invenire. Rom. 10. 8. Nonne proinde beati qui verbum hoc vitæ *audiunt & custodiunt illud.* Luc. 11. 28. Custodiunt sane discrete, non aliter quàm depositum pretiosissimum, ut ibi cor habeant, ubi est thesaurus eorum.

Dico autem breviter quæ occurrunt interim ex his quæ hîc videntur custodiæ necessaria. Primum quidem ut pones cor tuum audire diligenter quid loquatur, propter illud quod scriptum est: *Quia ignorans ignorabitur.* 1. Cor. 14. 38. Dehinc ut opere impleas quod audisti, quia *Scienti bonum & non facienti, peccatum est illi.* Jacob. 4. 17. Postremo ut quæcumque occurrerint adversa, sustineas patienter: quia verbum hoc non solum quid agere debeas docet, sed & ostendit tibi quanta te oporteat pati. Hæc plane latria est, cultus debitus soli Deo, ut Dei cicus sit voluntatem ejus prudenter intelligere; & ubi necesse est, aut potenter implere, aut sustinere patienter.

SERMO XXV.

De verbis Apostoli. *Volo primum fieri obsecrationes, orationes, &c.*

1. Quatuor [a] mihi videntur orandi modos exprimere Apostoli verba, dicentis: *Volo primum fieri obsecrationes* [b], *deinde orationes, postulationes, gratiarum actiones.* 1. Tim. 2. 1. Sunt enim quos adhuc peccati conscientia terret & cruciat, nondum accepta resistendi virtute, tunc scilicet cum primum ipsos in peccatorum cœno jacentes Spiritus veritatis irradiat, & excitans erubescere facit, & timere Deum [*], dum vident immanitatem criminum, meritorum exiguitatem; & velut ardentem coram se gehennam expavescentes, quoniam in seipsis boni nil inveniunt, aliunde apprehendunt unde tegantur. Sciunt enim quod non sit tutum in conspectu Domini Dei sui vacuos apparere contra Legis præceptum, Exod. 23. 15. & multo minus id præsumere plenis stercore manibus audent. Quia ergo timent, & merito timent per seipsos accedere, student quasi per alios supplicare. Tale est illud orationis genus, quo solemus uti

[b] Obsecrationem ubi incipientium confessionis.

[*] Ms. eos.

Suffragiorum intercessio.

a Hæc verba referuntur à Florilego in lib. 9. cap. 10.

Tom. III.

dicente; : *Sancte Petre, ora pro nobis*, & similia. Maxime vero illud obsecratio est manifesta: *Per crucem & passionem tuam, libera nos Domine*; & cetera in hunc modum. Tale enim videtur, ac si latro deprehensus, & jam vicinus suspendio, quando penitus desperat, nec invenit in se unde veniam * deprecetur, extendens brachia dicat: quia sic passus est Christus; ut eorum à quibus tenetur, animos moveat ad pietatem.

* al. misericordiam.

Matt. 11. 12. Luc. 16. 16.

2. Credo ego de talibus dici posse, quia *regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.* Vim faciebat regno cælorum Publicanus ille, qui dum non auderet oculos ad cælum levare, ipsum cælum ad se potuit inclinare. Simile aliquid mulier illa egisse videtur, quæ profluvium sanguinis habens, dum timeret ad Christum accedere, fecit ab eo virtutem exire. Furtim enim tetigit fimbriam, & curata est ab infirmitate. unde & dedignantis quodam modo verbum videtur, quod de ea Dominus ait: *Quis me tetigit?* Et addidit: *Sensi à me exisse virtutem.* Non credo qood sit inter nos quispiam: sed forte nonnulli in habitu vel sæculari conversatione potuerunt aliquando experiri quod loquor, ut inviti fluxum sanguinis paterentur, ejus, inquam, sanguinis qui regnum Dei non possidebit. Etenim *qui facit peccatum, servus est peccati*: nec sua se poterit continere virtute, etiam cum volet. Huic ergo minime expedit per seipsum ad Christum accedere, sed tangere, si quam invenerit, ejus fimbriam, hoc est eum considerare hominem, quem humiliorem * viderit, & extremum in Ecclesia, quæ est vestis Christi. Eum, inquam, qui elegit abjectus esse in domo Dei, oportet considerare: quoniam is vere est fimbria posita in ora vestimenti, ad quam otique spiritualis unguenti descendens à capite copia tota decurrit. Hunc si beneficiis aliquibus, seu prece humili, aut confessione pura tetigerit, ut affectum ejus erga se moveat ad compatiendum sibi; habeat fidem, & sine dubitatione sanabitur. Illud tamen noverit fimbria, non à se, sed à Christo exiisse virtutem, qui & tangi se protestatur in fimbria. Expressi nunc vobis, quantum potui, quale sit, & cui animæ necessarium genus obsecrationis.

Luc. 8. 43.

Allegoriæ morrh o.ssa.

Ibid. 46.

2 Cor. 15. 50. Johan. 8. 34.

* al. meliorem

2. Orationem attribuit pœnitentibus

Luc. 7. 38.

3. At vero jam continendi virtute accepta, securus accedit, qui sibi conscius fuerit, pro delictis præteritis veniam quærens; & oratione utitur, quæ nimirum oris est ratio, quando jam ore suo loquitur cum Deo suo. Hinc illud est quod Maria Magdalene, quamquam non minus humilis hæmorrhoissa illa, non sic tamen veretur accedere, sed rigat lacrymis pedes, capillis tergit, ungit unguento, osculatur ore devoto. Unde satis liquet, quod omnino jam proposuerat in corde suo à peccato deinceps abstinere: & quasi profluvium stabat. Quod si jam consecutus es & tu, primum est ut ipsi Domino in oratione loquens, recogites annos tuos in amaritudine animæ tuæ.

3. Postulationem assignat jam receptis in gratiam.

4. Dehinc postquam in lamentis pœnitentiæ aliquamdiu perseverans, hilaritatem quamdam & fiduciam conceperis indulgentiæ, accede jam ad postulationes; ut secure, tamquam receptus in gratiam Domini, tibi & conservis tuis audeas petere quod oportet. At fortassis requiras, unde aut quomodo nosse poteris, utrum * hanc consecutus sis indulgentiam. Sic nimirum conservandæ humilitatis gratia, divina solet pietas ordinare; ut quanto quisque plus proficit, eo minus se reputet profecisse. Nam & usque ad supremum exercitii spiritualis gradum, si quis eousque * pervenerit, aliquid ei de primi gradus imperfectione relinquitur, ut vix sibi primum videatur adeptus. Attamen scio quid hodie [a] lectum sit in Evangelio. Dixerat Jesus paralytico: *Confide fili, remittuntur tibi peccata tua*: & reputatum est ei ad blasphemiam. At ille, cui nimirum cogitatio hominis confitetur: *Quid*, inquit, *cogitatis mala in cordibus vestris?* Blasphemare me blasphematis, & quasi ad excusandum visibilis curationis virtutem, me invisibilem [b] dicitis usurpare. Sed ego vos potius blasphemos esse convinco, signo probans visibili invisibilem potestatem. *Ut sciatis*, inquit, *quia potestatem habet Filius hominis in terra dimittendi peccata, tunc ait paralytico: Surge, tolle grabatum tuum, & ambula.* Et tu ergo si jam surgis desiderio supernorum, si grabatum tuum tollis, corpus scilicet à terrenis elevans voluptatibus, ut jam non feratur anima concupiscentiis ejus, sed magis ipsa, ut dignum est, regat illud, & ferat quo non vult: si demum ambulas, quæ retro sunt obliviscens, & ad ea quæ ante sunt, te extendens desiderio & proposito proficiendi, curatum te esse non dubites. Neque enim surgere poteras, si non aliquatenus onus esset alleviatum; nec grabatum tollere, nisi exoneratus magis: quia nec ambulare in fervore conversationis cum peccatorum gravi mole possibile est.

* al. jam

Humilitas proficientium alitur sensu & experientia imperfectionum

* al. profecerit.

a

Matt. 9. 2.

5. Propter quod fiducialiter jam postulare potest qui ejusmodi est: tantum caveat, ne forte aut postulet non postulanda; aut nimis postulet quæ à Deo sunt postulanda: aut ea tepide quærat, quæ toto affectu, & omni tempore sunt quærenda. *Petitis, & non accipitis*, ait Jacobus, *eo quod male petatis, ut in concupiscentiis vestris insumatis.* Sic agit omnis qui terrena quærit ultra necessitatem, qui mundialem gloriam sectatur, aut voluptatem. Tale est etiam quod solent sæculares homines mortem inimicorum in orationibus postulare, ceteraque similia quæ non oportet. At vero temporalia, si defuerint, petenda quidem sunt, quantum necessitas humana requirit: sed juxta beati Gregorii sententiam, non sunt hæc nimie requirenda. In quo genere etiam illa spiritualia sunt, sine quibus nihilo minus salus constare potest, ut sermo scientiæ, gratia curationum, omniaque, de quibus certum non habemus quod expediant nobis: utpote si te fatiget tentatio, supplicandum quidem pro ea ut auferatur à te, sed non nimis obnixe, quoniam in talibus meminisse semper oportet apostolicæ illius sententiæ: *Nos enim quid oremus, sicut oportet, nescimus*; & Deo magis committere, quàm temere aliquid apud nos definire. Hæc autem sunt toto affectu, & omni tempore postulanda: hæc sunt, pro quibus incessanter & quàm obnixe poterunt, ad Deum clament desideria tua: ut habeas gratiam ejus bonam, & placere possis in oculis pietatis ipsius, & in eo vivas, & moriaris in ipso, ut gloriam ejus videre, & ipso frui in perpetuum merearis. De his enim dictum est: *Sine intermissione orate.* Unde & Propheta: *Exquisivit*, inquit, *te facies mea; faciem tuam, Domine requiram.* Et alibi *Unam*, ait, *petii à Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ.*

6. Porro ad quartum genus orationis, quod est gratiarum actio, perpaucos [c] attingere credo; & quo rarius, eo pretiosius est. Multam enim prorsus gratiam inveniet apud Deum, quem juxta promissionem suam exaudit antequam invocetur: & testimonium reddet spiritui ejus Spiritus quem habet ex Deo, quoniam exauditum est desiderium ejus, ita ut certus jam non orare, sed gratias agere possit. Sic enim habes in Lazari resuscitatione, ubi Dominus, licet prius nihil orasset: *Pater*, inquit, *gratias ago tibi, quia audisti me.* Prima igitur, id est *obsecratio*, verecundo fiat affectu. Secunda, quàm proprie diximus *orationem*, affectu puro: ut videlicet non dissimulemus peccata, non nos palpemus: scientes quod sic quisque misericordiam invenit apud Deum, si inventus fuerit durus judex in semetipsum. Tertia, id est *postulatio*, amplum quærit affectum, & fiduciæ latitudinem, sicut scriptum est. *Postulet autem in fide nihil hæsitans.* Credo enim propterea dictum: *Quemcumque locum calcaverit pes vester, vester erit*; quod tantum impetrabimus, quantum porrexerimus pedem fidei. Quarta, quæ est *gratiarum*

a Hinc patet, hunc Sermonem habitum fuisse Dominica 18. post Pentecosten

b Ita in mss. Colbertino & Majoris-monasterii 3 in editis, *ad excusandum vim visibilis curationis, virtutem mihi invisibilem usurpare* Idem sensus.

c Id explicatur infra sermone 87. de diversis num. 5. & 6.

rum aliis, ipsa debet esse devotione plenissima, & deliciis affluens.

7. Jam vero de reverentia Orationis, in eo quod lectum est in Capitulo, ipsius Regulæ * vos modo sollicitavit auctoritas, ex cujus occasione aliqua de oratione dicenda putavi. Illud tamen breviter dico, nonnullos (ut arbitror) experiri interdum in oratione ariditatem, & hebetudinem quamdam mentis: ut solis orantes labiis, non satis attendant neque quid dicant, neque cui loquantur, pro eo quod velut ex consuetudine quadam, cum minus digna reverentia & sollicitudine accesserunt. Quid enim aliud cogitare debet frater intrans ad orationem, quàm propheticum illud: *Ingrediar in locum tabernaculi admirabilis, usque ad domum Dei?* Omnino siquidem oportet nos orationis tempore curiam intrare cælestem, illam utique curiam, in qua Rex regum stellato sedet solio, circumdante innumerabili & ineffabili beatorum spirituum exercitu. Unde & ipse qui viderat, quia majorem numerum non invenit: *Millia*, ait, *millium ministrabant ei, & decies centena millia assistebant ei.* Quanta ergo cum reverentia, quanto timore, quanta illuc humilitate accedere debet à palode sua procedens & repens ranuncula vilis? Quam tremebundus, quàm supplex, quam humilis, quàm denique sollicitus, & toto intentus animo majestati gloriæ, in præsentia Angelorum, in concilio justorum & congregatione sanctorum assistere poterit miser homuncio?

8. In cunctis igitur actionibus nostris multa opus est animi vigilantia, sed præcipue in oratione. Etenim, sicut in Regula * nostra legimus, licet hora omni & omni loco oculi Domini nos * speculentur, maxime tamen in oratione. Licet enim semper videamur, sed tunc etiam præsentamus & ostendimus nos, quasi facie ad faciem cum Deo loquentes. Porro quamvis ubique sit Deus, in cælo tamen orandus est, ibique orationis tempore cogitandus: ut mens nostra non Oratorii recto, non aëris spatio, non ipsa retardetur nubium densitate, juxta eam formam, quæ nobisà Christo tradita est, ubi ait: *Sic orabitis, Pater noster qui es in cælis.* Cælum enim quadam prærogativa etiam sedes sive thronus Dei vocatur: quia ad eam comparationem, qua Deum in cælis Angeli sancti & Electorum animæ vident, nos miseri & peregrini super terram vix solum nomen habere videmur. Sic igitur oret qui orat, quasi assumptus & præsentatus ei, qui sedet super excelsum thronum in Angelis, qui minime ceciderunt; & elevatum in hominibus, quos suscitavit de pulvere inopes, & erexit de stercore pauperes. sic, inquam, semetipsum consideret & sic attendat, tamquam præsentatum Domino majestatis, ut dicat cum Abraham: *Loquar ad Dominum meum, cum sim pulvis & cinis.* Et quia tuo præcepto commonitus, tua institutione formatus, id præsumo, Domine fons pietatis.

SERMO XXVI.

De voluntate nostra divinæ voluntati subjicienda.

1. Audistis nunc ex Regula * nostra, Fratres, de humilitate sententiam Christi: cui ego, quoties legitur, toto animo intentos vos esse volo. INSIPIENS est enim & insanus, quicumque in aliis vitæ meritis, quicumque in alia religione seu sapientia, nisi in sola humilitate confidit. Apud Dominum, Fratres, jus habere non possumus, quoniam in multis offendimus omnes. sed nec fallere eum; ipse enim novit abscondita cordis: quanto magis opera manifesta? utique nec resistere viribus, quoniam omnipotens est. Quid ergo restat, nisi ad humilitatis remedia tota mente confugere, & quicquid in aliis minus habemus, de ea supplere? Sed, ô mira vanitas! ô mira fatuitas cordis nostri! cujus * elationem perfecte reprimere, cujus cervicosos motus omnino domare, humilitatis materia tanta non sufficit, quin * superbiat adhuc terra & cinis.

2. Porro totius humilitatis summa in eo videtur A consistere, si voluntas nostra divinæ (ut dignum est) subjecta sit voluntati, sicut ait Propheta: *Nonne Deo subjecta erit anima mea?* Scio [a] quidem creaturam omnem, velit, nolit, subjectam esse Creatori: sed à creatura rationali voluntaria subjectio quæritur, ut voluntarie sacrificet Domino, & confiteatur nomini ejus: non quia terribile & sanctum, non quia omnipotens, sed quia bonum est. At vero subjectionem istam triplicem esse necesse est: ut quod certum est Deum velle, id nos velimus omnino: & quod certum est eum nolle, similiter exsecremur & nos: quod autem incertum est utrum velit an nolit, neque velimus ex toto, neque penitus non velimus. Hic certe, Fratres, in hoc medio B totum periculum est Religiosorum, dum infeliciter blandimur nobis, & palpantes seducimus nosmetipsos. Hinc accidit, ut dissimulemus Domini quærere voluntatem, dum & nostram facere, & aliquam de ignorantia habere volumus excusationem. Quis enim est ille tam infelix monachus, qui id nolle audeat, quod certus est Deum velle; aut quod certus est eum nolle, id velle præsumat? Sed in medio periculum est his, qui jam egressi de sæculo, in loco conversionis habitant, tamquam in paradiso voluptatis: sicut in medio paradisi lignum transgressionis positum erat, in quo prævaricati sunt parentes primi; lignum scientiæ boni & mali; non tantum boni, vel mali solius, sed C boni & mali.

3. Propterea rogo vos, Fratres, diligenter attendite, quia nihil mihi occurrit quod utilius possitis audire. Ubi certa est Dei voluntas, omnino nostra sequatur, in his videlicet, de quibus certum aliquid in Scripturis invenimus, aut ipse Spiritus manifeste clamat in cordibus nostris quid sentiendum sit, ut est caritas, humilitas, castitas, obedientia, ceteræque virtutes; hæc approbemus indubitanter & appetamus, quæ placere Deo scimus indubitanter. Sic & ea omnimodis odisse debemus, de quibus certum est quod oderit ea Deus, ut est apostasia, fornicatio, iniquitas, impatientia. In his vero rebus, de quibus nihil certi possumus D invenire, nihil certum voluntas nostra definiat: sed magis pendeat inter utrumque, aut saltem neutri parti nimis adhæreat, cogitans semper, ne forte altera pars Deo magis placeat; & parati simus voluntatem ejus sequi, in quamcumque partem eam cognoverimus inclinari. Nemo super his quæ certa sunt hæsitet: nemo dubia pro certis admittat: nemo sibi in dubiis judicium vindicet, præcipitetve sententiam; & experiemur qood scriptum est: *Pax multa diligentibus legem tuam, Domine, & non est illis scandalum.* Unde enim sunt scandala, unde * turbatio, nisi quod propriam sequimur voluntatem, & temere quod volumus in corde nostro definientes, si quo modo id prohiberi contingat aut im- E pediri, continuo etiam in impatientiam, in murmurationem & in scandalum proni sumus, non attendentes, quoniam omnia cooperantur in bonum his, qui secundum propositum vocati sunt sancti: & ipse, qui nobis casus videtur, sermo quidam Dei est, suam nobis indicans voluntatem? At quicumque nihil certum de hujusmodi in corde suo posuerit; in quamcumque partem postea convertatur, scandalizari non poterit. Aut si quid facere cogitat, unde mandatum certum non habet, si voluntatem suam suspensam tenuerit, donec Prælatum suum interroget, & ab eo quærat Domini voluntatem, cui vice ipsius obedit; non conturbabitur quicquid ei præcipiatur: quoniam vere pax F multa diligentibus legem Domini, & non est illis scandalum.

4. Porro quod dixi, voluntatem suspensam teneat, aut voluntatem suam divinæ subjiciat voluntati; non de concupiscentiis desideriorum, non de affectionibus dico. Illud enim impossibile est, dum adhuc in hoc peccati corpore, in hoc corpore mortis anima detinetur. Quid enim esset aliud quàm vita æterna, tota affectione divinam in omnibus sequi voluntatem? Sed consensum nostrum necesse est divinæ subjicere vo-

[a] Hæc in lib 8. Florum cap 38.

Marginal notes, left column: Regul. 5. | al. c. 19. | Psal. 41. 5. | Dan. 7. 10. | al. 19. cap. | Gen. 18. 27. | S. Bened. c. 7. | al. corona | al. &c.

Marginal notes, right column: Tom III. | Psal. 61. 1. | Humilitatis summa in subjectione voluntatis nostræ. | Subjectio illa triplex. | Religiosis periculum in medio. | Voluntas Dei ubi incerta est quid agendum. | Psal. 118. 165. | * al. tribulatio | Voluntatis propriæ damna. | Voluntatis plena subjectio impossibilis in hoc mortali corpore.

Tom. III. Joan. 14. 27. Psal. 88. 17.

luntati, si pacem æternam, si pacem desideramus habere præsentem, sicut scriptum est: *Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis. Domine*, ait Propheta, *in lumine vultus tui ambulabunt, & in nomine tuo exsultabunt tota die.* Alius enim ambulat in lumine vultus sui, sollicitus facere suam voluntatem, & beneplacitum cordis sui considerans. Alius ambulat in lumine vultus humani, in eo semper intentus quid hominibus placeat, quid mundus judicet. de quo die Propheta loquitur: *Diem hominis non concupivi, Domine, tu scis.* Contritio & infelicitas in viis eorum, & viam pacis non cognoverunt, non est timor Dei ante oculos eorum. Nam qui timorem Dei semper habet præ oculis; viæ ejus, viæ pulcræ, & omnes semitæ ejus pacificæ. *Venite ad me*, inquit, *omnes qui laboratis, & onerati estis*, quos vestræ, seu alienæ voluntatis dura premit servitus; *& invenietis requiem animabus vestris. Jugum enim meum suave est, & onus meum leve.* Quanto enim benignior & dulcior * est divina clementia quolibet homine, tanto suavius esse manifestum est jugum ejus ceteris oneribus. Propterea homines sibi ipsis aut aliis hominibus placere studentes, confusi sunt: sed qui in lumine vultus tui ambulant, Domine, id solum cogitantes, quomodo tuam faciant voluntatem, & toto corde contendentes placere tibi; nunc quidem in nomine tuo exsultabunt tota die, & non erit illis scandalum, sed demum in justitia tua exaltabuntur, quando exuentes infirmitates suas, & intrantes in potentias tuas, memorabuntur justitiæ tuæ solius, ut eam tunc teneant sine labore, quam modo sequi laborant.

Jer. 17. 16. Psal. 13. 7. Prov. 3. 17. Matt. 11. 30. Servitus Dei suavior omni servitute. * al. suavior.

SERMO XXVII.

Contra pessimum vitium Ingratitudinis.

Religiosa vocatio quanti facienda.

1. MAgna est super nos, dilectissimi, magna valde misericordia Dei nostri, quos tam ineffabili Spiritus sui virtute, tam inæstimabili dono gratiæ suæ eripuit de vana nostra conversatione hujus sæculi, in quo eramus aliquando tamquam sine Deo, aut certe (quod exsecrabilius est) etiam contra Deum, non ignorantiam ejus habentes, sed contemptum. Cujus vitæ, aut potius mortis (*Anima enim quæ peccaverit, ipsa morietur*) utinam frequenter in oculis cordis nostri tetra versetur imago, quanta videlicet cæcitas, quanta perversitas illa fuerit: ut sedula meditatione pensantes miseriæ pondus, etsi non tam perfecte sicut est, aliquatenus tamen æstimare possimus liberatricis misericordiæ quantitatem. Jam vero si quis ex nobis diligenter considerare non negligat, non modo unde erutus, sed & ubi sit constitutus; non solum quid evaserit, sed & quid acceperit; non tantum unde revocatus sit, sed etiam quo vocatus: inveniet sine dubio cumulum hujus misericordiæ omnino mensuræ prioris excedere quantitatem. Neque enim fecit taliter omni nationi, ut non solum judicia, sed & consilia sua manifestaret eis: sed omnino magnificavit facere nobiscum, non solum in servos assumens, sed & eligens in amicos. Neque enim nos elegimus eum, sed ipse elegit nos, & posuit nos ut eamus, & fructum afferamus: fructum, inquam, non solum non peremptorium, quod ad judicium pertinens, notum sit etiam servis; sed nec periturum quidem, quod de consilio est, & revelatur amicis.

Ezech. 18. 4. & 20.

2. In hoc siquidem positi sumus, ut nec peccato serviamus, (ipse enim est peremptorius labor:) nec sæculo quoque, quemadmodum hi quos videmus subditos curis terrenis, etsi non culpis; corporalibus officiis, etsi non flagitiis implicatos, & in ea quæ præterit hujus mundi figura pro suas suorumque præsenti sustentatione laborantes: quorum utique labor etsi non ad damnationem, minime tamen pertinet ad salutem; ita ut, etsi conservaverint fundamentum, detrimentum tamen patiantur, pereuntibus quæ superædificaverant; ipsi vero salvi sint, sic tamen quasi per ignem. Nobis autem quid dicitur? Quod consilium datur amicis? *Operamini non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam.* Nec cessamus ab operando hoc cibo, etiam cum terrenis forte occupamur operibus, aut obedientia dictante, aut fraternæ caritatis intuitu: quoniam dissimilis nobis intentio est ab his, quorum laborem periturum esse prædiximus. Dissimili proinde radici inhærens labor similis, non similiter habet perire: quoniam radicatus est in ea, quæ numquam * perit, æternitate.

Religiosorum labores quantum præcellant laboribus sæcularium. Joan. 6. 27. * al. cessat.

3. Denique si forte non quidem illicita, nec tamen expedientia sectantes, priori forsitan fornicatione relicta, stetissemus in conjugii castitate, non capientes quod de cælibe vita datum novimus esse consilium; sed à rapinis & fraudibus abstinentes, licite propriis rebus uteremur, necdum tamen ad perfectionem evangelicam attingentes, sicut scriptum est, *Si vis esse perfectus, vade, & vende omnia quæ habes, & veni, sequere me*: hoc ipsum quantæ pietatis esset, si à tantis criminibus, in quibus multi ex vobis involuti, solum in se responsum mortis & judicium certæ damnationis haberent, datum esset vel in inferiori aliquo respirare gradu? Prodigus certe filius ad filiorum numerum adspirare timebat, beatum se reputans, si forte vel in mercenariorum numero recipi mereretur: minime tamen sufficere potuit paternæ pietati, nisi tam copiosam ei misericordiam exhiberet, cui posset & ipse, qui numquam à patre recesserat, senior filius invidere. Sic & nos, dilectissimi, abundanter effusa super nos misericordia Dei nostri, de filiis iræ & diffidentiæ non solum in electorum recepit numerum, sed vocavit ad collegium perfectorum. Nam etsi forte aliquorum negligentia ad perfectionem non assurgit, ipsi viderint quid excusationis possint afferre: quoniam apostolicam omnes nos vitam professi sumus, apostolicæ perfectioni * nomina dedimus universi. Quod sane non de ea gloria sanctitatis dixerim, quam non sibi tantum, sed universo orbi suscipere meruerunt, sicut scriptum est, *Suscipiant montes pacem populo, & colles justitiam*: sed de eorum potius professione, quam pro omnibus Petrus loquitur, dicens: *Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te.*

Matt. 19. Matt. 19. 21. Luc. 15. * al. publicam. Psal. 71. Matt. 19.

4. Sed jam omnino me movet, fratres mei, quid sibi velit, quod minus erga nos liberalis nunc divina clementia videatur, ut quibus tanta contulit non rogantibus, non desiderantibus, immo & fortasse recusantibus: nunc orantibus, obsecrantibus, postulantibus sæpissime, immo continue, videatur multo minora negare. Quid enim putamus, carissimi? Abbreviata est manus Domini, an forte thesauri gratiæ defecerunt? Quid, inquam, putamus, utrum voluntas mutata sit, an imminuta * facultas? Neutrum sane de eo æstimare licet, neutrum fas est credere de omnipotenti & immutabili majestate. Quid sibi vult ergo, quod incessanter orantes, obsecrantes, postulantes, non exaudimur, quibus tantam & tam gratuitam misericordiam prærogavit? Nam si respondeat quis quod Apostolo Paulo responsum est, sufficere nobis gratiam Dei: plane omnino fallitur, cum pro ea quam maxime universæ orationes, obsecrationes, & postulationes nostræ fiant, ne ambulemus in magnis, aut in mirabilibus super nos, orantes nobis dari humilitatem, quanta decet non dico sanctos, sed monachos peccatores: obsecrantes patientiam nobis tribui, quanta non dico in Martyribus inventa, sed professioni nostræ necessaria est; postulantes caritatem, quantam non dico Angelis, sed Patribus nostris, qui fuere homines similes nobis passibiles, etiam & peccatores, divino munere collatam agnovimus ex testimonio Scripturarum.

* al. immutata. 2. Cor. 12.

5. Væ generationi huic miseræ ab imperfectione sua, cui sufficere videtur insufficientia, immo inopia tanta! Quis enim ad perfectionem illam, quam Scripturæ tradunt, vel adspirare videtur? Non sine causa sane, cum sint nobis eadem cum Patribus conversionis initia, dispar valde conversationis profectus invenitur: adeo ut cum ipsos profecisse de die in diem, & cursum

consummasse legamus; apud nos magnus [a] æstimaretur, si quis vel ipsa conversionis suæ primordia conservaret, ut non minus humilis aut timoratus, non minus sollicitus & circumspectus, non minus fervens spiritu, non minus patiens ac mansuetus in medio, quam in initio videretur. Quantos enim videmus quasi oblitos sui & peccatorum suorum, Dei quoque & beneficiorum ejus immemores, sic non redimere, sed amittere tempus, ut de moribus & affectionibus suis vix ultima apud ipsos mentio fiat? Quid istos aliud agere dixerim, qui scurrilitates & detractiones, jactantiæ & impatientiæ verba non reputant; facile contristant proximos, immo Spiritum Dei qui in eis est; pusillorum scandala parvi pendunt, ad increpationem B aliorum aut negligentia quadam dormitare videntur, aut iracundiæ facibus inflammantur; & cum his quasi gens quæ fecerit justitiam, accedunt libere ad ecclesiam; psallunt cum aliis, sed non spiritu neque mente; orationis tempore nescio quas ineptias meditantur; & ne ipsi quidem tremendo Angelis participare verentur Dominici corporis sacramento? Quid, inquam, istos aliud agere dixerim, quam securos jam de gratia Domini sui, fiducialiter de ea, quam longo tempore promeruerunt, familiaritate præsumere? Hoc nempe est quod vulgari proverbio dicitur: Familiaris dominus fatuum nutrit servum. Sed ubi est, dilectis- C simi, quod toties canitis: *Quoniam advena ego sum apud te & peregrinus, sicut omnes patres mei?* (Psal. 38. 13.) Heu, heu! non invenitur qui redeat, & agat gratias Deo, nisi hic alienigena. *Nonne decem mundati sunt? & novem ubi sunt?* (Luc. 17. 17.) Meministis, credo, verba Salvatoris hæc esse, novem illorum ingratitudinem arguentis. Bene siquidem orasse, obsecrasse, postulasse leguntur, qui levaverunt vocem, dicentes: *Jesu fili David, miserere nobis.* Sed defuit eis quarta, quam adjecit Apostolus, gratiarum actio, quoniam non redierunt, nec egerunt gratias Deo.

6. Multos quoque videmus usque hodie satis importune petentes quod sibi deesse cognoverint: sed paucos admodum novimus, qui dignas super acceptis D beneficiis gratias agere videantur. Nec reprehensibile est quod instanter petimus: sed plane petitioni negat effectum, quod invenimur [b] ingrati. Et forte hoc etiam clementiæ esse videtur, ingratis negare quod postulant: ne contingat nobis, ut tanto gravius de ingratitudine judicemur, quanto magis accumulatis beneficiis ingrati probabimur exstitisse. Ergo MISERICORDIA res est in hac parte subtrahere misericordiam, quemadmodum iræ & indignationis, misericordiam exhibere, eam sane, de qua per Prophetam ipse Pater misericordiarum loquitur, dicens: *Misereamur impio, & non discet facere justitiam.* (Isa. 26. 10.) Quàm multos enim E videmus & plangimus Fratres, qui, dummodo maneat habitus & tonsura, salva sibi omnia arbitrantur? non considerantes miseri, quemadmodum ingratitudinis vermis [c] interiora corrodens, ob hoc tantum corticem, quem vident, transforare dissimulet, ne forte recogitent & erubescant, ipsaque verecundia emendentur. Qui sic interdum in nonnullis consumpta esse interiora universa præsumit, ut non vereatur ad ea quoque, quæ foris apparent, venenatum producere caput: nisi forte quos videmus manifeste apostatare à Deo, repente fieri pessimos arbitramur; & non magis paulatim defecisse, cum comederint alieni robur F eorum, & nescierunt.

7. Vides ergo non omnibus prodesse, quod à lepra sæcularis conversationis, cujus peccata manifesta sunt, emundantur: sed nonnullis pejus in occulto ingratitudinis ulcus oriri, quod tanto periculosius fit, quanto interius. Et bene Salvator hinc in Evangelio novem illos ubi sunt quærit, (Luc. 17. 17.) quoniam longe à pecca- A toribus salus. Sic enim & primum hominem post peccatum ubi sit interrogat; (Gen. 3. 9.) & in judicio nescire sese profitebitur operarios iniquitatis, (Luc. 13. 27.) cum legamus in psalmo: *Quoniam novit Dominus viam justorum, & iter impiorum peribit.* (Psal. 1. 6.) Nec sine causa in novenario inventi sunt, qui non redeunt ad Salvatorem: in quo nimirum numero quaternario quinarius jungitur; & est non bona commixtio corporeæ sensualitatis, & evangelicæ traditionis. Quod tunc fieri solet, cum sic volumus quatuor Evangeliis obedire, ut quinque corporis sensus pariter oblectare velimus.

8. Felix autem Samaritanus ille, qui cognovit se nihil habere quod non accepisset: (Luc. 17. 15.) & idcirco servavit B depositum, & cum gratiarum actione ad Dominum est reversus. Felix, qui ad singula dona gratiæ redit ad eum, in quo est plenitudo omnium gratiarum: cui dum nos pro acceptis * non ingratos exhibemus, locum in nobis facimus gratiæ, ut majora adhuc accipere mereamur. OMNINO enim SOLA nos à profectu conversationis impedit ingratitudo nostra, dum quodam modo amissum reputans dator quod ingratus accepit, cavet sibi de cetero, ne tanto plura amitteret, quanto plura conferret ingrato. Felix proinde, qui se alienigenam reputans, etiam pro minimis quibusque beneficiis non minimas refert grates, gratuitum esse C non dubitans neque dissimulans, quod alieno impenditur & ignoto. Nos autem miseri & miserabiles, cum in initio, dum adhuc alienos nos æstimamus, timorati satis, satis devoti & humiles inveniamur; tam facile postmodum obliviscimur, quàm gratuitum sit quicquid accepimus, & præsumentes non bene quasi de familiaritate Dei, nequaquam advertimus quod mereamur audire, quoniam *inimici Domini, domestici ejus.* (Psal. 54. 13.) Facilius [d] enim tunc offendimus eum: quasi non gravius tunc quæ à nobis committuntur, judicanda noverimus esse, cum in psalmo legamus: *Quoniam si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem utique.* Obsecro itaque, Fratres mei, humiliemur magis ac magis sub potenti manu Dei, & ab hoc tam maximo, tam D nequissimo vitio ingratitudinis longe fieri studeamus: ut tota devotione in gratiarum actione versantes, conciliemus nobis gratiam Dei nostri, quæ sola potest salvare animas nostras. Nec verbo tantum vel lingua, sed opere & veritate exhibeamus nos gratos: quia gratiarum actionem magis quàm dictionem à nobis exigit dator gratiarum Dominus Deus noster, qui est benedictus in sæcula, amen.

(Marginalia: Religiosis tam tepidis non nocet in initio. — Gratitudo nova beneficia meretur. — * al. post acceptum beneficium. — Ingratitudo claudit manum benefactoris. — Religiosis quam nocet ingratitudo.)

SERMO XXVIII.

De eo quod legitur in Job, *In sex tribulationibus liberabit te, & in septima non tanget te malum.*

E *Exstat inter sermones Guerrici abbatis in Bibliotheca Patrum: deest in Coloniensi codice Guerrici sermones continente, teste Horstio: nec Bernardo abjudicandus, cum in libro 6. Florum citetur, & clausulam habeat Bernardinam.*

1. DIgnum valde est, & omnino exigit ratio æquitatis, ut quibus à constitutione mundi regnum paratur, ipsi etiam sese regno parare non negligant; ne parato regno inveniantur forsitan, qui regnaturi fuerant, imparati. Sic enim legimus de cœna quadam, dicente Domino, quoniam *cœna quidem parata est, sed qui vocati erant, non fuerunt digni.* (Matt. 22. 8.) Quærimus ergo, quemadmodum regno parato parari debeant reges fu- F turi. Et si pie quærimus cum Propheta Domini, audiemus utique à Domino cum Propheta: *Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requiescet in monte sancto tuo? Qui ingreditur*, inquit, *sine macula.* (Psal. 14. 1.) Sed hæc, inquies, præparatio soli Christo convenire videtur. Nemo enim ceterorum omnium mundus à sorde, nec infans, cujus est vita unius diei super terram. (Job 14. 4.) Itaque solus intrabit, qui solus agnus est sine macula, solus

(Marginalia: Cælum solis patet immaculatis, quomodo.)

a Ex hoc loco accepta videntur quæ leguntur in lib. 1. de Imitatione Christi cap. 11. *Nunc pro magno videtur, si quis primi fervoris partem possit retinere.*

b Aliam causam indicat supra sermone 5. in festo sancti Andreæ num 5. His locus tamquam ex Sententiis citatur in Floribus lib. 5. cap. 18.

c Eadem fere verba sermone 2. in capite Jejunii num. 2.

d Sic tres mss. at in editis, *Tanto enim facilius nunc offendimus eum, quanto ea graviora, quæ à nobis committuntur, &c.*

Tom. III.

argui non potuit de peccato, quod non ab eo factum est, nec in eo inventum. Solus plane summus Pontifex meus nec in patre, nec in matre contaminatus est, ut Lex dicit: patrem quippe, sed Deum; matrem quoque, sed virginem babens. Unde & solus ingreditur sancta sanctorum, & *nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo Filius hominis qui est in cælo.* (Johan 3. 13.)

2. Quid ergo nos? Itane continuo desperabimus? Immo vero sperabimus, & hinc maxime. Licet enim solus, sed profecto totus intrabit, & os non comminuetur ex eo. Non sine membris caput invenietur in regno, si tamen membra fuerint conformia & cohærentia, scilicet capiti suo; conformia sane moribus, cohærentia fide. Habet enim conformationem quam potest, habet & cohærentiam ipsa etiam minor ætas, dum & similitudini mortis ejus mersione illa triplici complantatur, & fidem in involucro [a] quodam recipit, quod necdum capax sit evolutæ. Benignus nimirum est Spiritus sapientiæ: & quem traducta culpa ligaverat, indulta justitia solvit. Sed non ita deinceps liberabit maledictum à labiis suis. *Voluntarie enim peccanti post agnitam gratiam non relinquitur hostia pro peccato.* Sed neque sic liberabit à suis, quomodo ab alienis labiis maledictum. Maledictio, Fratres, gravis est macula, & scimus quoniam non quod intrat in os, coinquinat hominem, sed quod de ore egreditur. Inde ergo macula, inde maledictio à labiis suis, sed non semper à propriis. Neque enim de corpore vel corde proprio originalis in parvulum culpa procedit, cui non modo coosensus, sed ne ullus quidem interim potest sensus esse peccati. Quomodo tamen maledictum à labiis suis non liberat Spiritus, aut voluntarie peccantibus non reliquitur hostia; nisi quia non illi denuo crucifigitur Christus, nec complantatur iterum similitudini mortis ejus per baptismum? Propria jam ab eo lacrymarum unda exigitur, propriam bajulare crucem, propria mortificare membra, & propriam immolare hostiam necesse est. Sine causa aliter diceret, Credo. Propriis labiis expietur oportet propriorum maledictio labiorum. Per multas enim tribulationes in regnum Dei intrare necesse est; & nemo nisi per tribulationes ingreditur, aut proprias, aut alienas.

Infantes quomodo cohæreant Christo per fidem

Hebr 10. 26.

Matt. 15 11.

Adulti non nisi propria pœnitentia expiantur.

Act. 14. 21.

3. Sola nimirum secundi Adæ tribulatio purgat, quos contaminavit offensio sola prioris. Non quod propria cuiquam sufficere possit satisfactio. Quid enim est universa pœnitentia nostra, nisi quod si non compatimur, omnino non possumus conregnare? Quod enim in nobis minus est, ipse supplet. Modicum tamen illud, quodcumque nostrum est, non patitur reservari. Quod si fidei cohærentia sine morum conformitate nequaquam salvat adultos, longe minus salvare poteruot opera sine fide. Facilius enim membrum inhærens capiti, si deforme est, reformatur, quàm divulsum, quàmlibet simile, copulatur. Et ipsum tamen quod deforme est, aut conforme fieri imagini Filii sui & capitis sui, aut certe tandem avelli ab eo necesse est, & anathema esse à Christn; ne in illa plenitudine corporis ejus inveniatur quippiam indecorum.

Fides sine operibus non salvat adultos

4. Ubi ergo macula propria, propria quoque purgatio jure requiritur: & si contaminatio multiplex, opus est etiam tribulatione multiplici. Unde enim tribulatio; nisi dum resistitur contaminationi, concupiscentiæ repugnatur? Quid vero in homine purum ab hac macula, immune ab hoc contagio poterit inveniri? Ab iotus manat, de corde exit pestiferum virus, ac deinceps corpus occupat universum: mentem desideriis [b] afficit, membra illecebris inficit. Inde pruritus aurium, oculorum petulantia; inde olfaciendi voluptas, inde in faucibus tam inordinata delectatio, inde in universo corpore mollitiei sensus, & libido perniciosa tangendi; inde intus in anima ebrietas illa desideriorum, & fornax quædam, ambitionis, avaritiæ, invidiæ, contumaciæ, nequitiæ, & omnium denique vitiorum affectibus vehementer accensa. Quot enim corpus illecebras, quot oblectamenta mundus habere videtur; tot patitur tribulationes, tot sustinet tentationes vir justus. Et quemadmodum ambulans quis in carne, sensuum voluptate delectatur, & delicias [c] computat esse sub sentibus: sic & omnis qui in spiritu seminare desiderat, spinas & tribulos, quos propria terra ex maledicto utique germinat, potius eradicare, quàm propagare contendit: quippe qui convertitur in ærumna sua, quoties configitur spina.

Concupiscentia, omnium vitiorum & malorum scaturigo.

5. Huic ergo tam multitariæ pesti per singula quæque resistere, quàm multiplex tribulatio? A planta pedis usque ad verticem non est in me sanitas. Totum infecit concupiscentia, lex peccati in membris omnibus invenitur. Undique per fenestras mors intrare contendit, & intus fomes totius nequitiæ periculosius sævit, crudelius malignatur. Minime tamen in hac tam multiplici lucta deficiendum, aut desperatione cedendum est. Licet enim abundent tribulationes pro Christo, sed abundant & consolationes per ipsum. Denique audi consolationem. Peccatum in foribus est: nisi ipse aperias, non intrabit. Appetitus in corde prurit, sed sub te est: nisi sponte cesseris, nil nocebit. Audi consolationem. Consensum cohibe, ne prævaleant hæc: & immaculatus eris, ut sine macula ingrediaris & ipse ad habitandum in tabernaculo, & requiescendum in monte sancto Domini Dei tui. Si enim tui non fuerint dominati, tunc immaculatus eris, & emundaberis à delicto maximo. Maximum plane delictum, quod interiorem & exteriorem hominem occupat universum. Audi adhuc consolationem. *In sex*, inquit, *tribulationibus liberaberis, & in septima non tanget te malum.* Si puer Hebræus es, sex annis servies, liber egredieris in septimo. Sex tibi tribulationes sunt contra desideria cordis, & quinquepertitam sensualitatis corporeæ voluptatem: sed in his sex liberaberis à septima, non quidem ne veniat, sed ne lædat, ne noceat, ne tangat te malum. Veniet quidem mors, (ipsa enim est septima tribulatio:) sed somnus erit dilectis Domini, & ecce bereditas ejus. Erit janua vitæ, erit initium refrigerii, erit sancti illius montis scala, & ingressus in locum tabernaculi admirabilis, quod fixit Deus, & non homo. In septima itaque non tanget te malum. Malum utique triplex, quod eos manet in septima, qui in sex tribulationibus dissimulant perfecte interim liberari, nec in sex hydriis purificantur ad liquidum, ut exhibeantur in nuptiis sponsi non habentes maculam neque rugam. MANET enim eos horror in exitu, dolor in transitu, pudor in conspectu gloriæ magni Dei.

Gen. 4.

6. Unde nobis ista dissimulatio est, Fratres mei? Unde hæc tam perniciosa tepiditas, unde hæc securitas maledicta? Quid seducimus miseri nosmetipsos? Forsitan jam divites facti sumus, forsitan jam regnamus. Nonne ostium domus nostræ horribiles illi spiritus obsident? Nonne exitum nostrum larvales illæ facies præstolantur? Quis ille pavor erit, ó anima mea, cum dimissis omnibus, quorum tibi est tam jucunda præsentia, tam gratus aspectus, cohabitatio ipsa tam familiaris; sola ingrediens incognitam penitus regionem, occursantia tibi catervatim ruere teterrima illa monstra videbis? Quis tibi in die tantæ necessitatis occurret? Quis tuebitur à rugientibus præparatis ad escam? quis consolabitur? quis deducet? Filioli mei, memoremur hæc novissima nostra, ne peccemus. Nam & per ignem nobis transeundum est & uniuscujusque opus quale sit, ignis probabit. Ibi aurum nostrum vertetur in scoriam, ibi revelabitur universa impuritas, ibi Veritas ipsa accepto tempore, quod nobis interim datum contemnimus, justitias judicabit. Quid vero illic omnes justitiæ nostræ, nisi pannus menstruatæ reputabuntur? Quicquid nunc parvi pendendo transimus, palpando tegimus, dissimulando negligimus, quanto illic cruciatu vindex flamma consumet? Utinam magis nunc daret quis capiti meo

a Eadem fere Bernardi verba in sermone 66 super Cantica num. 9.

b Hic locus refertur ex Sententiis in lib 6 Florum cap 5

c Eadem verba supra in sermone 20, num. 4.

aquas, & oculis meis fontem lacrymarum: forte enim non reperiret ignis exurens, quod interim fluens lacryma diluisset.

7. Jam vero post ignem illum, putas residuum aliquid invenietur in nobis? aut tantum erit, ut audeamus illud vultui majestatis offerre; aut ejus sic adstare conspectui? Quis ille pudor erit, quæve confusio, post tanta beneficia tam tepidos, tam imperfectos, tam vacuos apparere ante faciem Domini Dei nostri? Fugiebat Adam ut absconderetur ab eo, post unius utique pomi vetiti gustum: quid nos post tanta flagitia, post tanta facinora præsumemus? Quando ab hac confusione purgabitur oculus cordis, cui nunc operam dare negligimus, ut irreverberata acie veri illius Solis radios valeat intueri? Sicut fluit cera à facie ignis, sic peribunt peccatores à facie Dei. Ingrediatur itaque putredo in ossibus meis, & subter me scateat, ut requiescam in die tribulationis hujus septimæ, & in ea non tangat me malum. Malum hoc triplex, horroris, doloris, & pudoris. Felix siquidem anima, quæ fiducialiter inimicis suis loquetur in porta. Quid hic adstas, cruenta bestia? Nihil in me funeste * reperies. Felicior, cujus opus non arserit, quem superædificasse aurum, argentum, lapides pretiosos, examen illud inveniet. Felicissimus, qui sine ulla nube confusionis, revelata penitus facie gloriam Domini speculando, in eamdem imaginem transformabitur, & similis erit illi, videns eum sicuti est, utique super omnia Deus benedictus, & laudabilis, & gloriosus in sæcula sæculorum, amen.

SERMO XXIX.

De triplici Dilectione Dei *.

1. *Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt. Omnia enim quæ in mundo sunt, concupiscentia carnis, & concupiscentia oculorum, & ambitio sæculi, quæ non sunt ex Patre.* Quid ergo? Sunt aliqua ex Patre, quibus nobis ista recompensentur? Sunt utique, omnino dulciora his & amabiliora: sed hæc non creduntur servis, multo minus inimicis. Quisquis vero amicus voluerit esse hujus mundi, inimicus Dei constituitur. Amicis creditur consilium, quibus dicitur: *Quia omnia quæcumque audivi à Patre meo, nota feci vobis.* Exponit beatus Gregorius, quia amor ipse, notitia est. Est ergo triplex amor, qui tria illa excludat quæ non sunt ex Patre. Et propterea, credo, ter interrogatur Petrus: *Amas me, amas me, amas me?* Sed & forte hæc sunt, de quibus in lege præcipitur: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota virtute tua*: id est, diliges dulciter sive affectuose, diliges prudenter, diliges fortiter. Siquidem amor cordis simile quiddam habet carnali amori, nam affectiones propriæ cordis esse dicuntur. Anima vero aliquanto jam superius sonat, unde & dicitur sedes sapientiæ, ut merito videatur illi attribuendum prudenter diligere Deum.

2. Sane ad affectuosum illum, quem diximus, cordis amorem plurimum valet Incarnationis Christi cogitatio, sed & totius dispensationis quam gessit in carne, & maxime Passionis. Videns enim Deus homines omnino carnales effectos, tantam eis dulcedinem exhibuit in carne, ut durissimi cordis sit quisquis eum toto affectu non diligat. Volens siquidem nobilem creaturam hominem recuperare: Si inquit, invitum coegero, asinum habebo, non hominem: quandoquidem non libens veniet, nec spontaneus, ut possit dicere: *Voluntarie sacrificabo tibi.* Numquid asinis dabo regnum meum? Aut numquid de bobus cura est Deo? Ut ergo habeam voluntarium, terrebo eum, si forte convertatur, & vivat. Et comminatus est acerbiora quæ excogitari possunt, tenebras æternas, vermes immortales, ignem inextinguibilem. Cum autem nec sic homo revocaretur, ait: Non solum timidus, sed etiam cupidus est: promittam ei quod potissimum desiderabile videatur. Desiderant homines aurum, & argentum, & similia; sed super hæc omnia vitam desiderant. Manifestum est hoc, & valde manifestum. Si, inquit, tantopere desiderant miseram hanc & laboriosam vitam & momentaneam, quantum diligent vitam quietam, æternam, beatam? Promisit itaque vitam æternam; promisit quod nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit.

3. Videns autem quod nihil proficeret: Unum, inquit, restat adhuc. Inest homini non solum timor & cupiditas, sed & amor, nec quicquam in eo vehementius ad trahendum. Venit igitur in carne, & tam amabilem se exhibuit, ut illam nobis impenderet caritatem, qua majorem nemo habet, ut animam suam daret pro nobis. Quisquis sane nec ob hoc quidem converti voluerit, nonne merito audiet: *Quid debui facere tibi, & non feci?* Et vere in nullo sic commendat Deus caritatem suam, quomodo in mysterio Incarnationis ejus & Passionis; in nullo sic revelatur ejus pietas, in nullo sic apparet ejus benignitas, quomodo in humanitate, Apostolo teste, qui ait: *Apparuit benignitas & humanitas Salvatoris nostri Dei.* Nam potentia quidem occultata est, quoniam in infirmitate venit. Unde Abacuc, *Ibi*, inquit, *abscondita est fortitudo ejus*, haud dubium quin in cruce, cujus *cornua in manibus ejus*. Sapientia quoque abscondita est & incarnata: placuit enim ei per stultitiam verbi, salvos facere credentes. Nonne quodam modo stultum se fecerat, qui tradidit in mortem animam suam, & tulit peccata multorum, & quæ non rapuit, tunc exsolvebat? Nonne ebrius erat vino caritatis, & immemor sui, contra Petri consilium, dicentis: *Propitius esto tibi?* Itaque abscondita est fortitudo, maximeque velata & incarnata sapientia: sed benignitas non potuit amplius * declarari, non abundantius exprimi, non evidentius commendari.

Isa. 5. 4.
ad Tit 3. 4.
Abac 3 4.
Marc 8 32.
* al. apertius.

4. Porro id quidem ad affectuosum cordis amorem diximus pertinere. Nam & videre est homines sic affectos erga hujusmodi, ut vix sine lacrymis vel audiant, vel recordentur. Hic ergo amor contra concupiscentiam carnis est. Quid enim dulce sit ei in carne, cui tanta dulcedo est in Christi passione? Verum hæc dulcedo falli potest, si desit prudentia; & jam difficile caveri poterit in melle venenum. Necesse est igitur adesse prudentiam, qua diligenter interiora mysteria * investigare possimus, ut parati simus omni poscenti reddere rationem. Hic amor prudens excludit curiositatem. Siquidem animus his intentus, temporalium non poterit esse curiosus, dicens cum Propheta: *Quomodo dilexi legem tuam, Domine! tota die meditatio mea est.*

Amor dulcis seu affectuosus excludit concupiscentiam carnis.
Amor prudens curiositatem.
* al. Sacramentorum possimus investigari.
Psal. 118 97.

5. Tertium est, ut fortiter quisque diligat, quatenus sicut falli non potest, ita nec cogi possit, paratus omnia pati propter justitiam. Quis autem nesciat eum, qui rex cæli sit, terrena regna & honores non ambire, sed magis abjicere? Porro *beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam, quoniam ipsorum est regnum cælorum.* Itaque de his tribus nunc Petrus interrogatur, quia prius inventus fuerat minus habens. Audiens enim primo de passione Domini, ferre non potuit, tamquam dulciter diligens; sed, *Absit*, inquit, *à te*, utpote insipienter amans. Unde & audire meruit: *Vade retro satana, quoniam non sapis ea quæ Dei sunt.* Simile aliquid in Apostolis erat, quibus dicebatur: *Si diligeretis me, gauderetis utique, quia vado ad Patrem.* immo vero quia diligunt, dolent. Et diligunt, & non diligunt: diligunt dulciter, sed non diligunt sapienter. Nocte vero ipsa qua tradendus erat Dominus, & dulciter, & prudenter diligebat Petrus, cum diceret: *Tecum paratus sum & in carcerem, & in mortem ire.* sed non diligebat fortiter: quoniam,

Qui * cecidit, stabili non erat ille gradu.

Nondum venerat virtus ex alto, qua accepta, non ne-

Amor fortis ambitionem.
Matt. 5. 10.
Marc. 8 33.
Johan. 14. 28
Luc 22 33.
* Tobi de remed. Vid. lib 6 metro 8.

* Hunc versum iisdem refert supra in sermone 84. de S. Andrea num. 9.

[TOM. III.] gavit, sed libera voce usus: *Vos*, inquit, *judicate, utrum* [*Act. 5. 29.*] *Deo magis obedire oporteat, an hominibus.* Annon congrue de dilectione requiritur, qui pascendo præponitur [Pastor amore sit praeditus.] gregi? Ille enim præesse debet aliis, qui vino caritatis debriatus æstuat, immemor sui; ut non quærat quæ [*Johan. 21. 15.*] sua sunt, sed magis quæ Jesu-Christi. Et nota, quia requisitus Petrus, an diligat plus his; tantum respondit se diligere, non audens affirmare quod prius se dixisse temere confundebatur: & fortasse propterea contristatus est *. Dixerat enim prius: *Etsi omnes scandalizati fuerint in te, sed non ego.* [* *Cet. desunt in cod. Cisterc. Matt. 26. 33.*]

SERMO XXX.

De ligno, fœno, & stipula.

[Nusquam securitas] 1. NUsquam est securitas, Fratres, neque in cælo, neque in paradiso; multo minus in mundo. In cælo enim cecidit Angelus sub præsentia divinitatis; Adam in paradiso de loco voluptatis; Judas in mundo de schola Salvatoris. Hæc idcirco dixerim, ne quis sibi de loco isto blandiatur, quia dicitur: Locus iste sanctus est. quia non locus homines, sed homines locum sanctificant. Sunt enim etiam inter nos tria genera hominum, ipsaque satis incongrua & Ordini, & homini, [Religiosi triplicis generis, fragiles, molles, leves] qui hanc viam ingressus est. Sunt enim qui bene incœperunt, sed statim defecerunt. Et sunt qui numquam incœperunt, sed in sua mollitie permanserunt, & per- C manent. Et sunt qui raptantur spiritu levitatis, tardi ad audiendum, veloces ad loquendum, paratissimi cursim enumerare quod faciunt, si quid faciunt tamen. [* *al. abjiciet.*] Numquid vel istos repellet * Deus? Non, si in fundamento permanserint: sed salvi erunt, sic tamen quasi [*1. Cor 3. 11.*] per ignem. Per quem ignem? Dicit Apostolus: *Fundamentum aliud nemo potest ponere præter id quod positum est, quod est Christus Jesus. Si quis ædificaverit super fundamentum hoc lignum, fœnum, stipulam; detrimentum patietur: ipse autem salvus erit; sic tamen quasi per ignem.* [Comparantur ligno, fœno, stipulæ.] Fundamentum Christus est; lignum fragile est, fœnum molle, stipula levis. Lignum sunt qui fortiter incœperunt, sed fracti non renodantur. Fœnum sunt, D qui fugienda mollitie tepefacti, nec summitate digiti (ut dicitur) labores arduos attingere volunt. Stipula sunt, qui levitatis motibus exsufflati, numquam in eodem statu permanent.

[Ad salutem quid illis necessarium.] 2. Et timendum quidem est de istis, sed non desperandum: quia si in fundamento Christum habuerint, hoc est in hac via vitam finierint, salvi erunt, sic tamen quasi per ignem. Ignis tria habet, fumum, lucem, ardorem. Fumus excitat lacrymas, lux vicina illuminat, ardor adurit. Ita & qui ejusmodi est, fumum, hoc est amaritudinem, in mente habere debet, quia tepidus est, quia remissus est, quia levis; quia Ordinem, quantum in se est, subruit & perturbat. Sed & lucem in ore, E ut qualis est in mente, talem se in confessione & dicat, & plangat, ut & linguam acuat conscientia, & conscientiam arguat lingua. Necesse est quoque ut ardorem sentiat in corpore, id est, pœnitentiæ tribulationem, etsi non multimodam, aliquam tamen. Putas quia sic compunctos corde, ore confessos, corpore fatigatos abjiciet, qui omnes homines vult salvos fieri, & neminem vult perire? Sunt & alii qui ædificant super fundamentum hoc, aurum, argentum, & lapides pretiosos; qui vehementer incipiunt, vehementius proficiunt, vehementissime perficiunt, non attendentes quid caro possit, sed quid spiritus velit.

F

SERMO XXXI.

De sollicita cura cogitationum.

[* *Reg. cap. 7.*] 1. ADmonet nos beatus Benedictus *, Fratres, sollicitos esse circa cogitationes nostras, Sapientis utique consilium sequens, qui omni custodia cor cus- [*Prov. 4. 23.*] todire suadet, *quoniam ex ipso vita procedit.* Tria igitur [Cogitationum tria genera cavenda.] occurrunt mihi genera cogitationum, à quibus multa sollicitudine cavere necesse sit eos qui convertuntur ad cor, & dignum Deo in semetipsis templum exhibere A festinant. Sunt enim nonnullæ interdum cogitationes penitus otiosæ, & ad rem non pertinentes: quas tam facile abjicere, quàm recipere facile possit anima, dummodo sit secum habitans in corde suo, & assistens dominatori universæ terræ.

2. Sunt & aliæ cogitationes violentæ magis & fortius adhærentes, quæ videlicet ad necessitates naturæ pertinent, & quasi ex eodem assumptæ limo, de quo & nos facti sumus; si paululum insederint, avelli nequeunt sine læsione & difficultate. Sæpe enim sic afficit nos cogitatio carnalis de cibo, de potu, sive vestimento, ut vix eradicari queat de cordibus nostris: quod non aliunde est, nisi quod & ipsa limosa & vis- B cosa quodam modo, limosam nihilo minus & glutinosam invenerit terram. Non sine causa enim dictum est, hominem plasmatum non de terra qualibet, sed de limo. Vide enim quàm limosum sit corpus, quod ipsi quoque spiritui tam fortiter & pæne indissolubiliter inhæret, ut vix cum multa afflictione possit aliquando separari. Quid ergo agendum, cum limosa illa cogitatio mentem subierit? Plane exclamandum nobis est cum sancto Jacob, atque dicendum: *Ruben, primogenitus meus, non crescas: ascendisti enim cubile patris tui.* Rubea enim & carnalis atque sanguinea hujusmodi concupiscentia est: quæ tunc cubile nostrum ascendit, cum non solum memoriam tangit cogitatione, C sed & ipsum voluntatis stratum ingreditur, & polluit prava delectatione. Bene autem primogenitus noster dicitur appetitus ille carnalis, qui ab ipso nimirum initio vitæ nostræ in nobis pullulat, cum cetera vitia processu temporis ex malitia mundi hujus, variisque occasionibus contrahantur. Oportet ergo reprimere, quem exstinguere non possumus appetitum: ut quàm cito cubile nostrum ingreditur, crescere eum nullatenus patiamur, sed sub nobis sit, quemadmodum dicit Scriptura: *Subter te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius.*

3. Jam vero tertium cogitationum genus immundum nimis ac fœtidum est, quod nec admittere qui- D dem ulla ratione debemus, sed à longe præsentire fœtorem, & tota virtute repellere, toto animo propulsare, & conversi statim ad gemitus, lacrymis atque suspiriis invocantes Spiritum, qui adjuvet infirmitatem nostram. Sic nimirum confusus abscedens, non tam facile deinceps simile aliquid viriliter resistentibus nobis malignus hostis offerre, vel afferre præsumet. Dico autem cogitationes illas immundas penitus ac fœtidas, quæ ad luxuriam, ad invidiam & vanam gloriam pertinent, ceteraque vitia detestanda. Oportet enim, si mundas conservare volumus animas nostras, adhuc longe agentibus cogitationibus hujuscemodi multa cum indignatione occurrere, & exsuf- E flare à nobis, ut nullus eis detur accessus. Et primum quidem genus cogitationum, otiosarum scilicet & ad rem non pertinentium, lutum est, sed lutum simplex, id est, non inhærens nec fœtens, nisi forte diutius immoretur in nobis, & per incuriam ac negligentiam nostram in alterum genus cogitationum vertatur quod quotidie experimur. Dum enim otiosa tamquam minima spernimus, ad turpia atque inhonesta dilabimur. Secundum vero cogitationum genus, non lutum simplex, sed, ut jam diximus, viscosum ac limosum est. Nam tertium quidem sic cavendum est, non tamquam lutum aut limus, sed tamquam immundissimum ac fœtidissimum cœnum.

F

SERMO XXXII.

De triplici judicio, proprio, humano, & divino.

1. *SIc nos existimet homo ut ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei.* Minister Christi sic debet conversari, ut ex moribus exterioris hominis qui videtur, existimetur compositio interioris animi qui non videtur, ne vel ab alio, vel à seipso possit judicari, sed dicat cum eodem Apostolo: *Mihi pro minimo est ut a vobis judicer, aut ab humano die: sed neque me ipsum*

ipsum judico; qui autem judicat me, Dominus est. In quibus verbis notanda sunt tria judicia, humanum, suum cujusque proprium, & divinum. Et humanum quidem potest judicare de rebus exterioribus, quæ sensibus corporis percipiuntur; de interioribus vero non potest. Hinc enim scriptum est: *Quis enim scit hominum quæ sunt hominis, nisi spiritus qui est in eo?* Quapropter de his quæ sunt in homine, potest judicare spiritus hominis qui in ipso est: longe vero præstantius de his ipsis judicat Deus, cujus necdum se fatetur Apostolus evasisse judicium, qui tamen jam humanum transcendisset, & proprium. Porro humanum contemnebat qui dicebat: *Mihi autem pro minimo est ut a vobis judicer, aut ab humano die.* Sed neque proprium timebat qui dicebat: *Sed neque meipsum judico. Nihil enim mihi conscius sum.* Solum ergo restabat divinum, de quo ait: *Qui autem judicat me, Dominus est.*

2. Debet tamen [a] quisque, quantum potest, se irreprehensibilem exhibere, primum quidem coram Deo, & deinde etiam coram hominibus. Hoc nempe est quod alibi loquitur idem Apostolus, dicens: *Providentes bona non tantum coram Deo, sed etiam coram hominibus.* Tribus siquidem modis providemus bona coram hominibus, id est, habito, actione, sermone; habitu, ne sit notabilis; actione, ne sit reprehensibilis; sermone, ne sit contemptibilis. Tribus etiam modis coram Deo, cogitatione, affectione, & intentione. Nam & cogitatio debet esse sancta, unde scriptum est, *Cogitatio sancta servabit te*; & affectio pura; & intentio recta. Sunt autem tria ista, id est cogitatio, affectio, & intentio, in anima. Sed in ea quoque propriis singula locis distincta videntur. Nam cogitatio in memoria est, affectio in voluntate, intentio in ratione consistit.

3. Atque ut eorum usum ac differentiam clarius videamus, sumamus nobis exemplum de rebus exterioribus. In corporibus si quilibet deformis color cutem tantum inficiat, corpus quidem turpius redditur, sed nil ei de sua sanitate ex hoc adimitur. Si vero carni putredo aliqua, vel lividus tumor insederit, jam non solum decus corporis, sed & salus quoque perturbatur. Quod si languor forsitan invalescens, cum ipsa carne ossa quoque medullitus occupavit, tunc demum de vita non immerito potest desperari. Eodem modo in anima, si peccatum suggeritur memoriæ per cogitationem, nullum tamen præbuerit aut voluntas affectum, aut deliberatio ipsa consensum: fateor quidem deformitas est, nec audire interim anima illa meretur, *Tota pulcra es, amica mea.* Ceterum etsi nævus est, sed non morbus. Quod si voluntas quoque præoccupata sensu delectationis afficitur, resistit tamen adhuc deliberatio rationis; infirmatur quidem, sed necdum moritur anima: clamet tamen necesse est, *Sana me Domine, & sanabor.* Tunc vero mori dicitur, quando & ipsa ratio ad peccatum per intentionem curvatur. Tunc enim consentit; & de tali dicitur: *Anima quæ peccaverit, ipsa morietur.* Hunc triplicem gradum deploravit David ex persona peccatoris *, dicens Domino expellenti de paradiso in latam hujus sæculi evagationem: *Confirmasti super me manum tuam.* Et quoniam carnalia desideria sunt pœna peccati, *Non est sanitas in carne mea à facie iræ tuæ.* Jam vero nec robur est rationis: *Non est pax ossibus meis à facie peccatorum meorum.* Qui rursus eosdem gradus ex persona justi decantat, dicens: *Memor fui Dei, & delectatus sum, & exercitatus sum.* Delectatus enim per voluntatem, exercitatus per rationem.

4. Ne ergo à memoria expellat Deum irruens turba plurimarum cogitationum, quæ solent effluere tamquam vilis plebs in atrium, ponatur ad ejus portam janitor, cujus nomen est recordatio propriæ professionis: ut cum turpibus sese cogitationibus senserit animus prægravari, increpet se, & dicat sibi: Tune hæc debes cogitare, qui sacerdos es, qui clericus es, qui monachus es? Cultor justitiæ debet in se quicquam iniquum admittere? Decet servum Christi, amatorem Dei, tale aliquid vel ad modicum meditari? Hæc dicendo, excludet fluxum illicitæ cogitationis per recordationem propriæ professionis. Similiter ad portam voluntatis, in qua solent manere carnalia desideria, tamquam in domo domestica familia, statuatur ostiarius, qui vocatur recordatio cælestis patriæ. Hic enim potest pravum desiderium, quasi cuneus cuneum, expellere; & ipsum qui ait, *Ecce sto ad ostium & pulso*, sine cunctatione recipere. Jam vero ad thalamum rationis talis & tam ferox adhibendus est custos, qui nemini parcat: sed quicumque hostis, sive clam, sive palàm ingredi præsumpserit, procul eum arceat; & hic sit recordatio gehennæ. In ceteris siquidem, id est memoria & voluntate, non ita est intolerabile, si vel memoria recipiat quandoque vagam cogitationem, vel voluntas impuram affectionem: hoc vero gravissimum & omnino damnosum, si umquam ratio perdiderit rectitudinem intentionis.

SERMO XXXIII.

De verbis Psalmi, *Quis ascendet in montem Domini?*

1. Verbum exhortationis est, Fratres mei, ut quandoquidem omnes ascendere nitimur, omnes tendimus in sublime, sursum adspiramus omnes, omnes conamur in altum: illuc studeamus ascendere, ubi bonum sit nos esse, ubi securum sit nos esse, unde cadere non oporteat, ubi stare possimus. Nec modo ut desiderium provocet, ascensorem montis hujus Propheta requirit: verum etiam ut ascendere cupientem modum doceat ascendendi. Felix, qui hujus montis ascensiones in corde suo disposuit, concupiscens & deficiens in atria Domini. Siquidem mons iste mons uber, bonorum omnium cumulus, manns voluptatis æternæ, domus Dei est. Et *beati qui habitant in domo tua Domine! in sæcula sæculorum laudabunt te.* Audi testem fidelem, quia mons est domus ista. *O Israël, quàm magna domus Domini, & ingens locus possessionis ejus! magnus, & non habens consummationem, excelsus & immensus.* Immo vero non solum mons est, sed & mons montium, multæ in eo mansiones, multi montes. Denique etiam fundamenta ejus in montibus sanctis.

2. Et ne hoc quidem sanctus tacuit Isaias: *Erit*, inquit, *mons domus Domini præparatus in vertice montium, & elevabitur super colles.* Quidni montium mons, fundatus exsultatione universæ terræ, ubi tam multiplex omnium delectabilium copia, ubi una copiarum omnium plenitudo? Erit enim mons pacis, mons gaudii, mons vitæ, mons gloriæ: & hi omnes montes unus mons consummatæ felicitatis. Annon mons pacis, pax super pacem, pax quæ exsuperat omnem sensum? Plane mons magnus pax in corde, pax in carne, pax ab iniquis hominibus, pax cum omnibus proximis, pax ab ipsis dæmonibus, pax cum Deo; & pacis non erit finis. Erit gaudium, sed quale Dominus ait, *gaudium plenum*, securum gaudium, quod nemo tollet à nobis. Sed & vitam habituri sumus, & abundantius habituri, quod non possit inefficax esse tanti Pastoris adventus, qui ad hoc ipsum venit ad oves, sicut ipse testatur, *ut vitam habeant, & abundantius habeant.* Numquid non etiam mons tibi videtur æternum gloriæ pondus supra modum in sublimitate? Porro ex his omnibus, & si qua possunt similiter desiderabilia cogitari, una est beatitudinis mensura bona, conferta, coagitata, supereffluens. ac si plurimos montes, alium quidem aureum, alium argenteum, alium ex hyacinthis & smaragdis, atque omnium gemmarum gloria; alium quoque ex vermiculo, purpura & bysso, ceterisque ejusmodi opibus pariter coacervans, in unum redigas montem. Omnia enim nobis multiplicata reddentur. Et qui aurum & argentum, lapides pretiosos superædifi-

a Totum hunc locum exhibet liber 7. Florum cap 43.

Tom. III

caverit fundamento, ædificium humile in immensos A montes excrevisse mirabitur; & ex modico semine magnos metet, non tam manipulos, quàm acervos manipulorum.

Cœli ascensu quis dignus.

3. *Quis ergo ascendet in montem Domini, aut quis stabit in loco sancto ejus? Innocens manibus, & mundo corde.* Beatus ille, si quis tamen ille est. Sed quis gloriabitur innocentes manus, aut castum se habere cor? *Nemo mundus à sorde, nec infans, cujus est unius diei vita super terram.* Unus tantum est inter noxios innocens, mundus inter impuros, inter mortuos liber unus est, & non æstimabitur alius absque eo. Ipse est de quo legisti: *Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo, Filius hominis, qui est in cælo.* Erat enim inno- B cens manibus, qui peccatum non fecit, sed multa bona operatus, Judæis libere aiebat: *Quis ex vobis arguet me de peccato?* An vero mundissimum cor fuisse quis dubitat, unitum personaliter Sapientiæ, in quam nihil inquinatum incurrit; attingit autem ubique propter suam munditiam? Sed non in vano accepit animam suam, qui solus potestatem habuit ponendi animam suam, & iterum resumendi. Non in vano accepit nascens, non in vano posuit moriens, non in vano accepit resurgens.

Job 15. 14. — Solus Christus innocens. — Johan. 3. 13. — Johan 8. 46. — Johan. 10. 18.

Nobis etiam meruit ascensum. — Luc. 24. 26.

4. At quomodo non in dolo juravit proximo suo, quomodo non in vano accepit animam suam, quomodo non in vano omnia illa perfecit, si hic solus ac- C cipiat benedictionem? Itane oportebat Christum pati, resurgere, & sic introire in gloriam suam? Sua erat. Quæ utilitas in sanguine ejus, dum omnes descendimus in corruptionem? Quæ veritas in promissione, si (ut supra meminimus) *nemo ascendit in cælum, nisi qui de cælo descendit?* Esto, hic accipiat benedictionem: misericordiam quare? At non solus hic accipiet, aut certe magis non soli sibi accipiet, si advertas. Perge enim per sacra verba prophetica, & vide quonam modo, velut occulte, multitudinem subinducit. Loquebatur de uno & dicebat, *Hic accipiet:* sed continuo transfudit in hanc generationem, & ait, *Hæc est generatio quærentium:* ut in uno non personæ D singularitatem intelligas, sed spiritus unitatem. Nimirum hic sponsus, & hæc sponsa est; & scimus quis dixerit: *Jam non sunt duo, sed una caro.* Ita ergo hic ascendet, hic accipiet benedictionem: sed ascendent etiam cum eo, vel magis in eo, quia ab eo accipient benedictionem. Audi hoc à Propheta: *Etenim benedictionem dabit legislator, ibunt de virtute in virtutem.* Atque hoc est propter quod oportebat Christum pati, & resurgere à mortuis; ut prædicetur in nomine ejus pœnitentia, & remissio peccatorum: & pœnitentia ad innocentiam, remissio ad munditiam deputetur. *Beatus* enim, non in quo non invenerit, sed *cui non imputabit Dominus peccatum. Inveni*, ait, *hominem secundum cor meum.* E Numquid ut gloriari possit castum se habere cor? Non: quia *stellæ non sunt mundæ in conspectu ejus:* sed cor contritum & humiliatum Deus non despiciet. COR CONTRITUM proximum cordi mundo; & hoc est esse juxta cor Dei: siquidem prope est his qui tribulato sunt corde. Samaritanus est, proximus ei qui incidit in latrones. Non jurabit in dolo huic proximo suo, sed faciet quod promisit: *Amen dico vobis, sedebitis vos judicantes.*

Johan 3. 13. — Ephes. 5. 31. — Psal. 83. 8. — Luc 24. 46. — Pœnitentia pro innocentia reputatur. — Psal. 31. 2. — Act. 13. 22. — Job 25. 5. — Psal. 50. 19. — Psal. 23. 4. — Matt. 19. 28.

Innocentia manuum & cordis munditia sectanda.

5. Simus ergo & nos, dilectissimi, pro nostro quidem modulo, & manuum innocentiæ, & cordis munditiæ sectatores. Ante omnia quidem solliciti, etsi penitus cavere pro humana fragilitate non prævalemus, F quantum tamen declinare à malo possumus, non modo actionis, sed & cogitationis. De cetero quoque ne in vano acceperimus animas nostras rationales, exerceamus nos in operibus bonis, & consilio rationis utamur. Quomodo enim non frustra humanam accipit homo animam, qui, tamquam unum ex irrationabilibus animantibus, incubans corporeis voluptatibus, solum sequitur carnis appetitum? Addidit quoque Propheta: *Nec juravit in dolo proximo suo.* Sicut enim munditiam intra nos, erga proximum innocentiam convenit observari: sic & in nobis, & erga proximum exercenda virtutis opera, opera pietatis. Non ergo simus nobis inutiles, ne in vano receperimus animas nostras: non simus inutiles proximo nostro, ne in vano ei jurasse probemur. Novit figmentum nostrum Spiritus qui loquebatur per Prophetam, nec de utilitate proximi simpliciter voluit commonere. De juramento nos convenit, ut agnoscamus debitum, ut promissam fidem irritam facere vereamur. Omnes enim proximis jurati sumus, cum quibus in Ecclesiæ venimus unitatem. Et hæc professio fidei Christianæ, ut qui vivit, jam non sibi vivat, sed ei qui pro omnibus mortuus est.

B 6. Nec mihi dicat quis: Ei vivam, sed tibi non, quandoquidem ille non solum pro omnibus vixit, sed & pro omnibus mortuus est. Quomodo enim ei vivit, qui negligit sic ab eo dilectos? Quomodo ei vivit, qui legem ejus non implet, qui mandatum ejus non servat? Quæris legem? quæris mandatum? *Hoc est*, inquit, *mandatum meum, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos.* & Apostolus: *Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi.* Noli ergo putare gratuitum bonum quod exhibes proximo, ut liceat etiam dissimulare si velis. Debitor es sacramenti cautione, & propria professione teneris. *Hic ergo accipiet benedictionem à Domino, & misericordiam à Deo salutari* C *suo.* Hic, quia unus accipit bravium. Sed ne unum hominem putes, *hæc est generatio quærentium Dominum.* Hic accipiet benedictionem: quia caput & corpus unus est Christus. Sed hæc est generatio: quia in mensura ætatis plenitudinis Christi omnes pariter occurremus.

7. Et forte idem ipse Dominus mons Domini est de quo dicitur: *Quis ascendet in montem Domini aut quis stabit in loco sancto ejus?* Nimirum ipse est abscissus sine manibus lapis, qui in montem crevit immensum: ipse qui exaltatus à terra omnia trahit ad se, *mons coagulatus, mons pinguis.* Ut quid vos Judæi, ut quid suspicamini montem coagulatum, montem in quo beneplacitum est Deo habitare in eo? *In Beelzebub,* D inquiunt, *principe dæmoniorum ejicit dæmonia.* Exsecranda suspicio, & blasphemia reprehensibilis! Princeps est Christus, & magnus princeps, cujus ne ipsi quidem dæmones possunt effugere principatum. At illorum regnum in se ipsis divisum desolabitur: hujus regnum integrum atque perfectum, & regni ejus non erit finis. Distat ergo inter Principem & principes nec ulla comparatio inter montem coagulatum & pinguem, & montes tantum coagulatos. Vester iste Beelzebub mons coagulatus, sed non pinguis, magis autem sterilitate perpetua maledictus. Mons, quia elatus est: coagulatus, quia squama squamæ conjungitur, & coagulatum est sicut lac cor eorum.

E 8. Christus Dominus mons est, mons coagulatus, & mons pinguis. Mons est sublimitate, coagulatus multorum congerie, pinguis caritate. Et nunc vide quomodo trahat ad se omnia, quomodo ei omnia uniantur unitate substantiali, personali, spirituali, sacramentali. Habet in se Patrem, cum quo est una substantia; habet assumptum hominem, cum quo est una persona; habet adhærentem sibi fidelem animam, cum qua est spiritus unus; habet sponsam Ecclesiam unam omnium electorum, cum qua est caro una. Et forte carnalis hæc unio dicenda fuisse videbitur: sed sacramentalem dicere malui, dignius hoc vocabulum arbitratus, præsertim occasionem dante Apostolo, ubi F ait: *Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo, & in Ecclesia.* Pinguissimus plane & uberrimus mons, in quo beneplacitum est Deo habitare in eo: siquidem propterea unxit eum oleo lætitiæ præ participibus suis. Mons cælestium aromatum, mons charismatum spiritualium, non ad mensuram accipiens spiritum, sed omnimodam obtinens plenitudinem gratiarum. Magnus mons, in quo omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi sunt, in quo tota humanitatis veritas, tota divinitatis inhabitat plenitudo: excelsus & immensus: in quo omnia instaurantur quæ in

cælis, & quæ super terram, ut sit Deus omnia in omnibus.

9. Venite, ascendamus in hunc montem, fratres: & si via nobis videtur ardua, exoneremus nos: si arcta, etiam exinanire nos non parcamus; si longa, tanto magis festinemus; si laboriosa, clamemus ei: *Trahe nos post te, in odore unguentorum tuorum curremus.* Felix qui sic cucurrerit, ut comprehendat, immo ut ipse comprehendatur, & in illam amplitudinem montis & plenitudinem corporis Christi mereatur admitti. Felix qui in illum beatificum montem tam desideranter & perseveranter ascenderit, ut in loco sancto locum accipiens stationis, Deo Patri in sancto ejus appareat, simul & videat virtutem ejus & gloriam, haud aliam sane quàm eumdem ipsum montem montium, montem coagulatum & pinguem, Jesum Christum Dominum nostrum. In quo nimirum per prædestinationem ab æterno apparuimus ei qui dilexit nos, & gratificavit in dilecto Filio suo, in quo elegit nos ante mundi constitutionem. Sed jam tunc cognoscemus, sicut & cogniti sumus, cum plenius & perfectius exaltatus altissimus & ubertimus ille mons omnia trahet ad se, qui est super omnia benedictus in sæcula, amen.

SERMO XXXIV.

De verbis Origenis.

1. NOcere possunt, ut vereor, forte nonnullis verba quæ heri lecta sunt vobis, ex homilia scilicet Origenis super capitulum illud Legis, ubi Aaron & filii ejus vinum bibere prohibentur, cum accessuri sunt ad altare: si recipiant ea simpliciter, sicut sonare videntur. Salvator meus, inquit, luget etiam nunc peccata mea, & tamdiu est in mærore, quamdiu nos persistimus in errore. Plurima quoque alia in hunc modum abundantius forsitan, quàm circumspectius dicta, nec tam sobrie quàm diserte. Quidnam sibi vult insolitus iste grunnitus, aut quis inter vos nescio quid submurmurat? Scio quidem doctos in lege divina hujusmodi verba ridere: sed nihilo minus etiam minus sapientibus me confiteor debitorem. Nec modo de intellectu Origenis quæstio est. Potuerit forsitan hyperbolice loqui: ipse viderit, nihil interest nostra. Quamvis ne hoc quidem silendum arbitror, quod evidentissime illum contra fidem nonnulla scripsisse sanctorum Patrum tradat auctoritas, atque ideo non sine circumspectione monet esse legendum. Verum nos in præsenti non quid ipse senserit quærimus, sed id agere cupimus, ut vos omnes quod ad sanam doctrinam pertinet sentientes, nihil moveamini verbis illis.

2. Absit enim ut in cælo credatur locus esse tristitiæ, sicut nec culpæ. Nemo ibi delinquere, nemo lugere potest: sicut nec in terra quidem pœna ulla fuisset, nisi iniquitas præcessisset. In cælo utique sola justitia, sola nihilo minus lætitia est: in inferno solum peccatum, & pœna peccati: porro in medio utraque inveniuntur, atque ideo neutra consummata. In multis offendimur, quia *in multis offendimus omnes.* Quoniam enim nullus in cælo passionis locus esse poterat vel doloris, propterea sane Unigenitus Dei Patris, passione sua hominem redempturus, sicut carnem in qua pateretur (qui pati non poterat in divinitate) suscepit, sic etiam *in terris visus est, & cum hominibus conversatus est*, ut humiliaret etiam semetipsum in loco afflictionis. Hic ergo turbare se, pavere quoque dignatus est & tædere, tentatus per omnia pro similitudine absque peccato. In terra, inquam, vere lacrymatus est Jesus, vere contristatus, vere passus, vere mortuus, vere sepultus: sed ubi surrexit, vetera transierunt. Noli ultra dilectum tuum in tuo quærere lectulo: surrexit, non est hic. Vox sponsæ est: *In lectulo meo quæsivi quem diligit anima mea; quæsivi, & non inveni.* Maria fuit quæ Dominum quæsivit in lectulo, quæsivit in tumulo, nec invenit. Magis autem invenerunt eam vigiles, & dixerunt: *Quid quæris viventem cum mortuis?* Fuit quidem cum mortuis, sed jam non est: fuit inter mortuos, sed & tunc liber fuit. Siquidem ipse sese turbavit, ipse animam suam posuit; *quia ipse voluit oblatus est.* Omnis enim ei infirmitas de voluntate fuit, non de necessitate. Unde & quod infirmum erat Dei, fortius erat hominibus: quod esset tunc quoque etiam inter parvulos magnus, inter infirmos validus, inter mortuos liber.

3. Videtur quidem & in nostris aliquando tribulationibus esse nonnulla libertas, cum videlicet pro peccatis proximorum libera & liberali caritate laborem pœnitentiæ sustinemus, lugentes pro eis, jejunantes pro eis, vapulantes pro eis, & quæ non rapuimus exsolventes. Unde & Paulus: *Cum liber essem*, inquit, *ex omnibus, omnium me servum feci.* Ceterum nihil hoc ad libertatem illius, qui nihil proprii delicti habuit, qui nihil morti debuit, nihil meruit tribulationis. Nam à nobis quidem etiam voluntarias illas tribulationes etsi proximus exigere forsitan ex jure non potest, exigit tamen Deus: & si proximo forte videtur quis reddere plusquam debeat, Deo tamen nemo umquam totum reddidit quod debebat. *Mihi autem*, inquit Apostolus, *pro minimo est, ut à vobis judicer, aut ab humano die; sed neque meipsum judico.* Nota sane quod alibi ait: *Si nosmetipsos judicaremus, non utique judicaremur.* & item: *Spiritualis homo omnia dijudicat.* Non enim judicare hic posuit, sed *dijudicare:* quod utique discernere & probare est: sicut item ait: *Beatus qui se non judicat in eo quod probat.* Itaque pro minimo illi erat ut ab eis judicaretur, quibus nihil sese debiti officii subtraxisse sciebat, nihil peccasse in aliquem, sed magis omnibus præstitisse, adeo ut secura conscientia ingenue loqueretur: *Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non uror?* Nam & Judæis Judæus factus est, ut Judæos lucrifaceret, & his qui sine lege erant, tamquam sine lege: postremo omnibus omnia factus est, ut omnes salvos faceret. Merito proinde pro minimo illi erat ut ab eis judicaretur, quibus usque adeo sese sine offensione præbuerat, inter quos sic honorificaverat ministerium suum. Sed neque ipse se dijudicabat in eo quod probabat, perfecte etiam sibi quod debebat impendens, corporis castigationem, animæ miserationem, atque omnem custodiæ sollicitudinem cordi suo, ut nec in se quoque peccati conscius haberetur. *Sed non in hoc*, inquit, *justificatus sum: qui autem judicat me, Dominus est.* Illius enim prorsus nequeo declinare judicium: & si justus fuero, non levabo caput, quoniam omnes justitiæ meæ tamquam pannus menstruatæ coram illo: Non est qui in conspectu ejus justificetur, non est usque ad unum.

4. Ceterorum siquidem nemo est quem non oporteat dicere Deo, *Tibi peccavi:* sed magnus qui in veritate potest dicere, *Tibi soli.* Solus ille etiam inter mortuos penitus liber fuit, qui peccatum non fecit, cujus justitia sicut montes Dei. Ceterum jam nec inter mortuos est, sed assumptus ab eis, mutatus corpore, mutatus & corde, ingressus in potentias Domini, & omni infirmitate privatus, exutus nimirum sordidas illas vestes, quibus sane apud Zachariam Prophetam primo vestitus apparuit, & indutus splendidis, sicut loquitur in Psalmo: *Conscidisti saccum meum, & circumdedisti me lætitia.* Quia enim veram humanæ carnis & animæ substantiam suscepit, veram utriusque naturam; nec corporis illi defuerunt, nec animæ passiones: sed ex hoc jam glorificatus est in utroque. Puto autem quod utriusque glorificationem brevi uno versiculo Propheta comprehendit, dicens: *Dominus regnavit, decorem induit, induit Dominus fortitudinem.* Decorem sane in corpore claritatis, fortitudinem vero in * imperturbabili statu mentis. Denique *tristis est*, inquit, *anima mea usque ad mortem.* Unde & inclinans caput dixit, *Consummatum est:* ne quid deinceps infirmitatis in eo liceat suspicari.

5. Sed ait iste: Si Apostolus ipsius luget quosdam qui ante peccaverunt, nec pœnitentiam egerunt in his

Tom III. Origenis alia dicta minus congrua. Luc. 19. 42.

» quæ gesserunt : quid dicam de ipso, qui Filius dici- » tur caritatis ? Et deinde : Cum ergo quæ nostra sunt » quæsierit, nunc jam nos non quærit, nec quæ nostra » sunt cogitat, nec de erroribus nostris mæret, nec » perditiones nostras deflet & contritiones, qui flevit » super Jerusalem ? Item : Nunc, inquit, quia miseri- » cors & miserator est Dominus, majori affectu, quàm » Apostolus suus, flet cum flentibus, & luget eos qui » ante peccaverunt. Nec enim putandum est quod Pau- » lus lugeat pro peccatoribus & fleat, Dominus autem » meus abstineat à fletu. Hæc quidem sic accipere, quidni adhuc dilectum in lectulo quærere dicam ? Nescit mortuus extra tumulum, nescit infirmus extra lectum, nescit parvulus extra lectulum quærere quem diligit anima sua. Verum ille (ut supra meminimus) non minus corde, quàm corpore glorificatus (immo tanto amplius, quanto amplior anima, & gloriæ capacior est quam caro) sicut non potest negligere suos, sic nec lugere pro eis. Sed quando humana fragilitas hujusmodi capere possit affectum, qui sine miseria misereatur, & sic diligat, & vehementer diligat eum qui dolet, aut qui periclitatur, ut tamen ipse omnino nec doleat, nec turbetur ? Verumtamen etsi id longe supra nostram experientiam est, Deo tamen nihil impossibile est. Potest igitur non modo sibi, sed & suis omnibus, quos infirmitate carnis exutos virtute induit, & in potentias introduxit, eam conferre dilectionem, quæ gaudeat cum gaudentibus, non autem fleat cum flentibus ; & sic eos quos amat, efficacissime & affectuosissime uniat, ut ipsa tamen imperturbabilis perseveret. Nec dubium sane quin longe præstantior sit ea dilectio, quemadmodum medicina (si quæ tamen ejusmodi est) pretiosior utique judicatur, quæ sic curat vulnera, ut inter curandum nec virtus ejus in aliquo, nec substantia minuatur ; quàm ea quæ sic curat, ut curando deficiat, aut corrumpatur. Licet ergo fleverit Dominus super Jerusalem, ex hoc jam omnino non flebit : sicut mortuus est, sed resurgens ex mortuis jam non moritur : sicut fuit in lectulo, sed exsurgens jam in lectulo non invenitur.

Christus & beati non amplius passionibus obnoxii.

Luc. 19. 41. Rom. 6. 9.

Misericordiæ tamen non expertes.

6. Habet tamen etiam nunc ineffabiliter ampliorem affectum & efficaciorem, quàm habeant qui lugent pro delinquentibus, aut pro fratribus ponunt animas : quamvis ipse quidem, consummato nimirum opere suo, neutrum deinceps sit facturus. Nostræ infirmitatis istud est, quorum adhuc in mari sagena trahitur, & ex omni genere piscium congregat, nihil omnino discernens. Ille enim, nec modo ille, sed & Apostoli, & ceteri qui cum eo sunt sancti, ad littus utique pervenerunt, nec mixtos pisces in vasis posuere, sed electos, & bonos tantum : nam malos utique foras miserunt. Quantos ego interim cogor trahere malos pisces, quantos anxios & molestos intra sagenam meam congregavi, quando vobis adhæsit anima mea ! Congratulor proficientibus : jucunda affectio, bonus est piscis. Condoleo deficientibus, fleo cum flentibus, angor pro periclitantibus, infirmor cum infirmantibus, uror cum scandalizatis. Gravia sunt hæc & acerba, utique mali pisces. Malos autem dixerim, non propter culpam, sed propter pœnam. Faciat Deus, ne à multitudine malorum piscium obruamur pusillanimitate spiritus & tempestate, donec perveniamus ad optati littoris stationem, ubi malos separemus & secludamus à bonis, ut videlicet de cetero nec luctus, nec clamor, sed nec ullus dolor, aut etiam timor sit in finibus nostris, sed gratiarum actio, & vox exsultationis.

Matt. 13. 48

SERMO XXXV.

De tribus Ordinibus Ecclesiæ, ad Patres in Capitulo habitus.

1. HOc mare magnum [a] & spatiosum (in quo utique certum est nihil aliud quàm præsens sæculum amarum fluctuans designari) tribus hominum generibus suo cuique modo pervium est, ut transeant liberati. Tres enim sunt Noë, Daniel, & Job [a] : quorum primus navi, secundus ponte, tertius vado transit. Porro tres homines, tres ordines Ecclesiæ signant. Noë quidem arcam rexit ne periret in diluvio, ubi protinus rectorum Ecclesiæ formam agnosco : Daniel vir desideriorum abstinentiæ & castimoniæ deditus, ipse est soli Deo vacans pœnitentium & continentium ordo : Job quoque substantiam hujus mundi bene dispensans in conjugio, fidelem designat populum terrena licite possidentem. De primo igitur & secundo nobis habendus est sermo ; quoniam adsunt venerabiles Fratres & coabbates nostri de numero Prælatorum ; adsunt & monachi de pœnitentium ordine : à quo tamen nec nos Abbates alienos reputare debemus, nisi forte (quod absit) officii nostri gratia, nostræ fuerimus professionis immemores. Tertium igitur, conjugatorum videlicet ordinem, magis succincte transcurro, tamquam minus ad nos pertinentem. Ipse est qui maxime mare magnum vado pertransit, laboriosum prorsus & periculosum, etiam & longum habens iter, quippe qui nulla viæ compendia captet. Nam quod periculosum sit iter, in eo patet, quod tam multos in eo perire dolemus, tam paucos videmus, sicut necesse est, pertransire. Valde enim difficile est, præsertim diebus istis, quibus malitia nimis invaluit, inter undas hujus sæculi [*], voraginem vitiorum, & criminalium peccatorum foveas declinare.

a Ezech. 14. 14. Tres ordines seu [...] Ecclesiæ : Prælat[...] C[...] rum, [...] gat[...] Nanam, a [...]

Conjugatorum [...]

* al. mundi.

2. At continentium quidem ordo & ponte pertransit ; quod iter brevius & facilius, etiam & securius esse nemo est qui nesciat. Sed omitto laudes, pericula magis ostendo : hoc enim multo melius atque utilius est. Recta quidem semita vestra, carissimi, & securior conjugatorum via, non tamen omnino secura. Timendum enim periculum triplex, id est, ne forte aut æquare se alteri, aut respicere retro, aut certe in medio ponte stare seu residere quis velit. Neque enim ullum ex his tribus pontis patitur angustia, & arcta via quæ ducit ad vitam. Contra primum ergo periculum oremus singuli cum Propheta : *Ne veniat nobis pes superbia, quoniam ibi ceciderunt qui operantur iniquitatem.* Nam de eo qui mittens manum suam ad aratrum, postea retro convertitur, certum est quoniam labitur statim, & pelagus operit caput ejus. Sed & qui stare voluerit, non quidem relinquens Ordinem, sed proficere in eo dissimulans, cadat necesse est, ab his qui sequuntur, impulsus & eversus. Arcta enim est via ; & impedimento est proficere & proficisci volentibus. Hinc est quod jugiter arguunt & reprehendunt, quod ferre nequeunt tepiditatis ejus segnitiem, quod velut quibusdam stimulis urgent & impingunt manibus : ut unum necesse sit è duobus, aut proficere scilicet, aut prorsus deficere. Minime igitur oportet sistere gressum : respicere quoque retro, aut æquare nos aliis, multo minus expedit : sed tota humilitate currendum nobis & properandum, ne quando forte is qui egressus est ut gigas ad currendam viam, longe à nobis fiat quem, si bene sapimus, providentes in conspectu nostro semper, & in ejus odore tracti, facilius citiusque curremus.

Psal. 35. 12. Triplex periculum.

Proficiendum [...]

3. Nec vero angusta nimis invenietur pontis semita currere in ea volentibus. Tribus enim compactus est lignis : ut qui perfecte eis inniti voluerint, non labatur in itinere pes eorum. Hæc autem sunt, pœna corporis, paupertas substantiæ mundialis, & humilitas obedientiæ. Nam & *per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum cælorum* : & *qui volunt divites fieri in hoc sæculo, incidunt in tentationem & laqueum diaboli* : & quem à Deo suo exturbavit inobedientia, sine dubio per obedientiam recto tramite ad eum redit. Hæc itaque sibi invicem compacta esse necesse est. Nam & pœna corporis nec inter divitias stabilis, nec sine obedientia facile potest esse discreta ; & paupertas in voluptate &

Act. 14. 21. 1 Tim. 6. 9.

a Hic sermo in codice Colbertino optimæ notæ locatur ante sermonem de Nativitate B. Mariæ, in regio post, cum hoc titulo, *Sermo ad Abbates venientes ad Capitulum Cisterc.* In Fuliensi gallico, inter sermones de Quadragesima. Olim Capitulum Cisterciense Idibus Septembris celebrari mos erat. In libro Florum citatur hic sermo in lib. 5. cap. 18. & lib. 3. cap. 36. 37. &c.

voluntate propria nullius meriti, nullius apud Deum potest esse momenti: & obedientia in divitiis & voluptate nec stabilis est, nec gloriosa.

4. At vero his rite compositis, vide si non perfecte tria maris hujus pericula evasisti, concupiscentiam carnis, concupiscentiam oculorum, & superbiam vitæ. Rite, inquam, compositis, ut in pœna quidem nodum impatientiæ, in paupertate vero cupiditatis scrupulum, in obedientia nævum caveas propriæ voluntatis. Nam & qui murmuraverunt, à serpentibus perierunt: *& qui volunt divites fieri* (non ait qui sunt, sed qui *volunt fieri*) *incidunt in tentationes & in laqueum diaboli*. Sed & illud quid refert, si forte (quod absit) non quidem divitias, sed ea ipsa quæ paupertatis sunt, tanto affectu desideres, aut etiam ardentius, quàm divitias cupiant homines sæculares? Quid distat quæcumque substantia desideretur, dum æqualiter sit corruptus affectus? nisi quod tolerabilius illud videri potest, quæ utcumque pluris esse videntur, plurimum desiderare. Porro quisquis vel aperte vel occulte satagit, ut quod habet in voluntate, hoc ei spiritualis Pater injungat; ipse se seducit, si forte sibi quasi de obedientia blandiatur. Neque enim in ea re ipse Prælato, sed magis ei Prælatus obedit.

5. Verumtamen quia juxta sententiam Salvatoris, in qua mensura mensi fuerimus, remetietur nobis: bonum est homini hoc ad cumulum dare, ut de eorum sit numero, quibus mensuram bonam, & confertam, & coagitatam, & supereffluentem dabunt in sinus suos. Sufficit enim ad salutem corporis molestias patienter ferre: sed cumulus est, etiam libenter in fervore spiritus eas amplecti. Sufficere potest superflua non requirere, sed nec propter ipsa, si forte desint, necessaria murmurare: sed cumulus est etiam exsultare & libenter quærere, quomodo alius magis habeat necessaria, & ipse penuriam patiatur. Sufficit quoque ad salutem, si nec impatientia, nec simulatione aliqua ad id quod desideras, invitum velis Prælati animum inclinare: sed cumulus est etiam fugere ea, quibus voluntatem propriam senseris oblectari, quantum sane bona cum conscientia potest.

6. Porro Prælati quidem ipsi sunt qui descendunt mare in navibus, facientes operationem in aquis multis. Neque enim certa pontis aliqua seu vadi semita coarctantur, ut libere possint usquequaque discurrere, & occurrere singulis ut oportet, ac dirigere pontis semitam seu vadi *, ordinare gradientes, pericula investigare ac declinare, excitare tepidos, pusillanimes sustentare. Denique ascendunt usque ad cælos, & descendunt usque ad inferos, nunc quidem spiritualia tractantes atque sublimia, nunc infernalia & horribilia facta dijudicantes. Sed quæ poterit navis inveniri, quæ tam immanes sustineat fluctus, & in tanto secura possit esse discrimine? Utique *fortis ut mors dilectio, dura sicut infernus æmulatio*: quia, juxta quod alibi habes, *Aquæ multæ non poterunt exstinguere caritatem*. Necessaria est, & omnino necessaria navis ista Prælatis, tribus compacta lateribus, quæ est utique forma navium, ut sit nimirum juxta Pauli doctrinam, *caritas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta*. Puritatem quidem cordis in eo Prælatus habeat, ut prodesse desideret, non præesse: ut scilicet proprium commodum, vel honorem sæculi, seu aliud quippiam suum in prælatione non quærat, præter solum beneplacitum Dei, & animarum salutem. Sed cum intentione pura, irreprehensibilis quoque necessaria est conversatio, ut forma factus gregis incipiat facere & docere: & secundum Magistri nostri Regulam *, quæcumque docuerit discipulis esse contraria, hæc in suis actibus indicet non agenda: ne forte submurmurare possit frater quem arguit, & dicere: *Medice, cura te ipsum*. Talis enim occasio, plurima damnatio Prælati, plurima subditorum perditio est. Non quod ego bene id caveam, idcirco sic loquor: sed & mihi, & omnibus pariter Veritas clamat: Quoniam oportet irreprehensibilem esse eum qui præest, ita ut secura conscientia cum Domino respondeat exprobrantibus sibi verbum: *Quis ex vobis arguet me de peccato?* Non quod sine peccato penitus esse possit in hac misera vita: sed quod ea quæ arguit in discipulis, oporteat summopere vitare magistrum. — Tom. III. 1. Tim. 3. 2. — Joan. 8. 46.

7. Ob hoc, qualis est in conversatione, talis sit necesse est etiam in occulta cogitatione: ne videlicet foris humilis, intus elatus sit in corde suo, præsumens de sapientia, seu virtute aut sanctitate sua: quæ est sine dubio fides ficta, quando non, sicut ostendit humilitas conversationis, in sola Domini pietate confidit. Et vide quam proprie his tribus, cordis scilicet puritati, conscientiæ bonæ, & fidei non fictæ, convenire videantur alia quoque ipsius Apostoli verba dicentis: *Mihi autem pro minimo est ut à vobis judicer, aut ab humano die, &c. Nec me judico*, inquit, *quia nihil mihi conscius sum*, quod meum aliquid quæram, sed quæ Jesu-Christi. Sed & pro minimo mihi est ut à vobis judicer, propter conscientiam bonam, & irreprehensibilem conversationem *. *Qui autem judicat me*, inquit, *Dominus est*, ut etiam in eo solo spem suam positam esse doceret, humiliatus sub potenti manu Dei. Sed & illud tu judica, utrum possit his convenienter aptari trina Petri interrogatio, ut hoc sit dicere: Amas me, amas me, amas me? Habes caritatem de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. Merito siquidem de navi interrogatur, an caritatem habeat, piscator hominum constituendus. — 1. Cor. 4. 3. — * al. vitam. — Joan. 21. 15.

SERMO [a] XXXVI.

De altitudine & bassitudine cordis.

1. DE eo quod nuperrime dictum est *, sursum alios, alios deorsum aspicere, habeo adhuc aliquid quod vestræ non sileam caritati. Nam earum quidem cogitationum, quas expressimus tunc, si bene meministis, licet una sit perfectior altera, utraque tamen utilis est. Sunt autem qui alio modo aut sursum cor habeant, sicut fecit Deus hominem rectum, & secure respondeant ad exhortantis vocem Presbyteri: *Habemus ad Deum*. Sunt & alii, qui similes brutis animalibus inclinari deorsum, derisui sese faciant esse immundis spiritibus, qui profecto clamitant illudentes: *Incurvare ut transeamus*. Scitis enim quod in congregatione plurimorum impossibile est unius omnes fortitudinis esse, seu corporum, seu morum. nam utramque infirmitatem patienter ferre Regulæ * nostræ monet auctoritas, & utrique aliquatenus condescendere jubet caritas. Videt hoc alter quispiam, & fortassis incipit invidere cui condolere debuerat. Hinc accidit, ut sæpe beatificet eum in corde suo ea de re, unde miserum se ille reputat, moleste ferens necessitatem suam. Omnino igitur incurvatum se esse, & basso corde carnem sapere probat, apud quem ne ipsa quidem miseria caret invidia. Sed eis quas certa caritatis consideratione alienæ necessitati dispensationes Prælatus impendit, talibus apponit cor suum; similia quærit, murmurat adversus eum qui denegat irrationabiliter postulanti. Hinc suspiciones, detractiones, & scandala suscitantur. — * Serm. 12. de divers. num. 2. — Isa. 51. 23. Alii sursum, alii deorsum cor habent. — * Reg. c. 72. Compatiendum aliorum infirmitati.

2. Non idcirco id loquor, carissimi, quasi magnopere de vobis habeam conqueri super hac re: sed præmonere vos & præmunire necessarium duxi propter multos, qui inter vos sunt teneri & delicati, quibus aut ætas, aut infirmitas rigorem communia [b] regulæ exigit aliquatenus temperari. Gratias ei de cujus munere venit: quia multos hic video, quorum mens intenta Deo, tam longe facta est ab illo infimo cogitatu, ut juxta se positos debiliores prorsus ignorent, se minus omnibus facere conquerantur. Nimirum quia superiores semper attendunt, cum Apostolo obliti quæ — Philipp. 3. 13.

a Hic sermo, sicut & tres sequentes, collocatur in omnibus mss. inter sermones de tempore, post sermones in dominica VI. post Pentecosten; ut in Cisterciensi codice notatur, eos transferendos esse post sermonem 30. de diversis, tametsi in editis omnibus post sermonem 35 collocantur.

b Confer sermonem de Humberto monacho supra, num. 4.

Tom. III. Claravallensium elogium.

retro sunt, & extenti in anteriora. Quantum, putas, A illos ego admiror, quantum veneror in corde meo, quantum amplector caritatis affectu, qui velut nescientes eos quos secum quotidie vident; unum forte aut duos, seu etiam plures, quos in majore fervore spiritus viderint, sibi ex omnibus eligunt: & cum ipsi forte meliores sint, semper tamen illorum sibi præponunt & proponunt sancta in Domino studia & exercitia corporalia, seu etiam spiritualia.

V. Vitam S. Bern. lib. 7. cap. 23. *al. frater.*

3. Memini me altera quoque jam vice dixisse, sed iterum repetere non gravabor, quàm sublimi aliquando meditationi monachus * quidam laicus toto intendit spatio vigiliarum. Etenim summo mane apprehensum „ me in auditorium trahit, & prostratus pedibus; Væ mi„ hi, inquit, quia monachum in vigiliis unum conside- B „ ravi, in quo triginta virtutes numeravi; quarum ne „ unam quidem in me invenio. Et fortasse nullam ille tantam habebat, quanta hæc ipsa erat religiosæ æmulationis humilitas. Hic itaque fructus sit nostri hujus sermonis, ut aliorum altiora semper attendas, quia in eo plenitudo constat humilitatis. Nam si forte in re aliqua major tibi fratre aliquo gratia collata videtur: sed in multis (si bonus æmulator fueris) judicare te poteris inferiorem. Quid enim si forte laborare aut jejunare plus illo potes, & ille te patientia superat, præcedit humilitate, supereminet caritate? Quid enim tota die circa id quod videris habere, insipienti cogitatione versaris? Esto magis sollicitus, ut C scias quid desit tibi. Hoc enim melius. Utinam, Fratres, sic nos essemus cupidi gratiæ spiritualis, quemadmodum sæculares homines pecuniæ temporalis. Debuimus certe, & multum debuimus vincere in bono malum, & tanto amplius desiderare, quanto pretiosius est quod desideramus: sed utinam vel æquales esse possimus. Magna enim confusio, magna valde, quod ardentius illi perniciosa desiderant, quàm nos utilia: citius illi ad mortem properant, quàm nos ad vitam. Quanto enim desiderio pecuniæ crucietur avarus, quanto gloriæ appetitu ambitiosus exæstuet, quàm violenter denique sua trahat quemque voluptas, quis explicet? Videas certe eos quicquid adepti sunt parvi D pendere, non attendere quanto labore & desiderio ea vix tandem consequi potuere: quoniam vilescunt eis omnia præ desiderio minoris forte rei, quam alteri cœperint invidere.

Humilitatis plenitudo. *Humilitas ex aliorum consideratione nutrienda.* *Religiosis pudori esse debent studia sæcularium.*

4. Et tu ergo non magnopere cogites quæ tibi videris habere, nisi forte interdum, ut gratias agere possis, & te noveris debitorem ei qui dedit: seu gratia consolationis, cum id necesse fuerit, ne qualibet ex causa tristior fias. De cetero ea semper magis attende quæ alius habet, tu non habes: quod hæc cogitatio in humilitate te custodiat, & à descensu tepiditatis elonget, magis autem & accendat desiderio proficiendi. Vide autem quanta è regione mala cogitatio illa parturiat, qua sedule versas in animo quod tibi habere vi- E deris, & alterum quempiam æstimas non habere. Hinc enim elevaris in superbiam, dum te præponis alteri: hinc proficere negligis, dum te magnum quempiam arbitraris; hinc demum incipis & deficere, dum tibi alterius comparatione etiam nimis egisse videris: sicque in tepiditatem incidis, & incipis remissius agere. Scimus autem quia *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam*; & quia *maledictus, qui opus Dei negligenter fecerit.* Beati vero qui esuriunt & sitiunt justitiam: quia si spiritu facta carnis mortificaverimus, vivemus: si vero secundum carnem vixerimus, moriemur. F

Humilibus quid in se considerandum, quid in aliis. *Jacob. 4. 6.* *Jer. 48. 10.*

SERMO XXXVII.

I. In labore [a] messis, de verbis psalmi, *Hæc est generatio quærentium Dominum, quærentium faciem Dei Jacob.*

1. E Diversis & diversa quærentibus hominum turbis animo fatigatus, quàm desideranter ad hunc cuneum hodie spirituum refocillaturus accessi! Gratias Deo, non sum fraudatus à desiderio meo, non frustratus à spe mea. Concupivi [b] videre: vidi, & liquefacta est anima mea. Repletus sum consolatione, superabundo gaudio, omnia interiora mea nomini Domini benedicunt, & omnia ossa mea dicunt: *Domine, quis similis tibi?* Nempe prospiciens eminus cum accederem, fateor videre mihi corporaliter visus sum, quos in spiritu quondam Propheta prævidit: & continuo subiit animum, quod ore ille deprompserat, ut cum eo psallerem, dicens: *Hæc est generatio quærentium Dominum.*

2. Multæ sunt generationes hominum, & (ni fallor) tertia ista est generatio, quæ nunc viget & apparet in vobis. Prima siquidem generatio nec quærens adhuc Dominum, nec quæsita fuit à Domino: cum in oblivione mentis & reatu iniquitatis unumquemque genuit mater sua. Secunda proinde statim (sicut necesse erat) ex aqua & spiritu remedium nobis exhibuit festinatum: & fuit illa generatio nondum quidem generatio quærentium, sed tamen jam quæsitorum; quod nec scientes adhuc quærere Dominum, nec valentes ipse quæsierit. Quæsivit igitur nos, & acquisivit in generatione secunda, ut essemus jam populus acquisitionis. Si adhuc forte senior frater murmurat, & invidia contabescit, dicitur ei: *Quoniam epulari & gaudere oportebat, quia hic frater tuus perierat, & inventus est.*

3. Ceterum ad hoc statim quæsivit nos Dominus, ut quæreretur tempore oportuno, cum jam posset quæri, posset & inveniri. Væ nobis, quoniam tamdiu dissimulavimus & neglesimus quærere vitam, quærere eum qui solus bonus est quærentibus se, animæ speranti in se! Væ tibi generatio prava & exasperans, mala & adultera generatio, mendacium usque hodie quæritans, D & diligens vanitatem, nec servans fidem! cui desponsata fueras veritati. Numquid non opus habet ejusmodi generatio nasci denuo, iterum generari? Et maxime. Nempe genimina viperarum facti, tanto magis nunc necesse habent in ventrem matris gratiæ iterato introire & renasci, quanto facta noscuntur posteriora eorum deteriora prioribus. Gratias ipsi gratiæ, & (si dici potest) plusquam gratuitæ miserationi, quæ beneficiis obruit non modo immeritos, sed nimium male meritos & ingratos. Gratias ei, qui regeneravit vos etiam hac vice in spem vitæ, ut adoptionem filiorum reciperetis. Voluntarie enim nunc proprie genuit vos, verbo utique veritatis. Nam quod prius vos genuit E sacramento equidem pietatis, etsi voluntarium generanti, genitis tamen voluntarium esse non potuit, in quibus adhuc nullus voluntatis usus, nullum rationis exercitium fuit; ac proinde nulla generationis ipsius agnitio, nulla tanti notitia genitoris. Nunc demum voluntaria generatio voluntarium exhibet sacrificium, juxta illud: *Voluntarie sacrificabo tibi, & confitebor nomini tuo, Domine, quoniam bonum est.*

4. *Hæc est generatio quærentium Dominum.* Quærentium, an habentium dicam? Habentium utique & quærentium: alioquin non possent quærere non habentes. Sed quid habentes, aut quid quærentes? Vel potius quomodo habentes, quomodo requirentes? Verbo geniti F Verbum habent. Numquid non Verbum Dominus? Johannem audi: *Et Deus erat Verbum.* Quid ergo jam amplius quærit generatio quærentium * Dominum? Considera quid sequatur in psalmo: *Hæc est*, inquit, *generatio quærentium Dominum, quærentium faciem Dei Jacob.* Eumdem proinde habent pariter & requirunt,

a Confer lib. 2. de vita Bernardi num. 24. & Guerrici abbatis sermonem 3. in Assumptione B. Mariæ num. 2. ubi de labore messis.

b Habitus proinde hic sermo in reditu ex longo quodam itinere, forte Romano.

quia unus idemque & Verbum Patris, & splendor paternæ gloriæ est. Et is quidem non quæsitus haberi forsitan potest; non habitus autem quæri omnino non potest. Denique ipsa est quæ de se loquitur Sapientia: *Qui edit me, adhuc esuriet.* Potens ipse est præstare se etiam non quærenti, qui (ut supra ostendimus) de cumulo gratiæ & benedictione dulcedinis quærit, & prævenit adhuc quærere non valentes. Nemo autem ante idoneus quærere, quàm habere: quia *nemo*, inquit, *venit ad me, nisi Pater meus traxerit eum.* Adest ergo qui trahit, & quodam modo necdum adest, qui non aliò trahit quam ad seipsum. Numquam enim, nec usquam sine Filio Pater adest per fidem, ut ad speciem trahat. Quomodo ergo nunc non exsultet spiritus meus? quomodo non sine modo jucundetur in generatione ista quærentium Dominum? Nempe testimonium credibile nimis gustatæ sapientiæ est esuries ipsa tam vehemens. CERTISSIMA mihi probatio & indubitabile argumentum, quia habetis quem sic quæritis, & in vobis habitat, qui tam valide trahit vos ad seipsum. Non enim humanæ possibilitatis est cursus iste: ejus dextera facit virtutem, cui semper necesse est ut clametis: *Trahe nos post te, in odore unguentorum tuorum curremus.* Non, inquam, ab homine forma ista conversationis: nec aliud experimentum quærimus ejus qui in vobis habitat Christus, quàm quod ita quæritis Christum.

5. Videtis enim, Fratres, qualem spiritum accepistis, spiritum qui ex Deo est, ut sciatis quæ à Deo donata sunt vobis. Audivimus apostolicum, audivimus & propheticum, etiam & angelicum gradum, quibus nihil à nobis arbitror posse sublimius affectari. Sane è singulis mihi videor in vobis aliquid, & magnum aliquid invenire. Quis enim cælibem vitam, vitam cælestem & angelicam dicere vereatur? Aut quod in resurrectione futuri sunt omnes electi, quomodo non jam nunc estis, sicut Angeli Dei in cælo, à nuptiis penitus abstinentes? Amplectimini, fratres, pretiosissimam margaritam, amplectimini sanctimoniam vitæ, quæ vos efficit sanctorum similes, & domesticos Dei, dicente Scriptura: *Incorruptio facit proximum Deo.* Ita ergo non vestro quidem merito, sed gratia Dei estis quod estis: quod ad castitatem & sanctimoniam spectat, angeli quidam terreni, aut potius cæli cives; sed interim in terra peregrini. Quamdiu enim sumus in hoc corpore, peregrinamur à Domino.

6. De prophetia quid dicemus? *Lex & propheta usque ad Johannem*, Veritas ait. Veruntamen non erat ille adversarius, sed discipulus utique Veritatis, qui dicebat etiam post Johannem: *Ex parte enim cognoscimus, & ex parte prophetamus.* Cessavit ergo prophetia, quia jam cognoscimus: necdum tamen tota cessavit, quia adhuc ex parte. *Cum venerit*, inquit, *quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est.* Siquidem ante Johannem qui fuerunt Prophetæ, utrumque adventum Domini prophetabant: & quasi neutra adhuc pars salutis in notitia, sed utraque in prophetia erat. Magnum sane prophetandi genus, cui vos deditos esse conspicio; magnum prophetiæ studium, cui vos video mancipatos. Quid illud? Nempe juxta Apostolum non considerare quæ videntur, sed quæ non videntur, sine dubio prophetare est. AMBULARE IN SPIRITU, ex fide vivere, quæ sursum sunt quærere, non quæ super terram; oblivisci quæ retro sunt, & extendi in anteriora, ex magna parte prophetare est. Alioquin quonam modo, nisi per spiritum prophetiæ, conversatio nostra in cælis est? Sic nimirum Prophetæ olim quasi non inter homines erant sui temporis, sed virtute & impetu quodam spiritus dies illos transsilientes, exsultabant ut viderent diem Domini; & videbant, & lætabantur in ea.

7. Sed & professionem apostolicam audiamus. *Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te.* Si gloriari licet, habemus gloriam: sed si sapimus, habere curabimus apud Deum. Hæc enim vera est gloriatio, ut qui glo- A riatur, in Domino glorietur. Nam neque manus nostra excelsa, sed Dominus fecit hæc omnia. Fecit nobis magna qui potens est, ut merito magnificet anima nostra Dominum. Ipsius enim magno munere factum est, ut magnum illud propositum, unde magni gloriabantur Apostoli, magnifice sequeremur. Forte etiam si in hoc quoque gloriari voluero, non ero insipiens; veritatem enim dicam; esse hic aliquos, qui plus quàm navem [a] & retia reliquere. Quid vero illud? quod ipsi quidem Apostoli reliquerunt omnia, sed ut præsentem in carne Dominum sequerentur. Non est nostrum dicere: securius ipsum Dominum audiamus. *Quia vidisti me*, inquit, *Thoma, credidisti: beati qui non viderunt, & crediderunt.* Joan. 20. 29. B Forte etiam prophetandi genus excellentius esse videbitur, non intendens quibuscumque temporalibus rebus & transituris aliquando, sed spiritualibus & æternis; & nihilo minus in vase fictili thesaurus castitatis illustrior; & in carne fragili ex aliqua parte probabilior virtus.

8. Ubi ergo angelica in hoc corpore conversatio, in corde prophetica exspectatio, in utroque apostolica perfectio invenitur, quantus est iste cumulus gratiarum? Quid retribuetis Domino pro omnibus quæ retribuit vobis? Sublimis gradus: sed eo amplius periculosa ruina. Numquid non tres cæli sunt, quos ascendimus? Itaque qui stat, videat ne cadat. *Videbam*, inquit, *satanam tamquam fulgur de cælo cadentem.* Luc. 10. 18. Religiosorum status sublimis, sed periculosa ruina. C Ex alto corruit: confractus & comminutus est, desperata est plaga ejus; factus est spiritus vadens, & non rediens. Numquid & vos vultis abire? Satanas ruit: numquid ruitis & vos secum? Quàm salubrius vobis stare in viis Domini, stare in gratia in qua statis. Non enim beatus vir qui * abiit in via peccatorum: beatus magis, cujus est auxilium abs re, Domine. * al. add. non Ibunt enim hujusmodi de virtute in virtutem, ad videndum Deum deorum in Sion, ad videndum in bonitate electorum tuorum, ut lauderis cum hereditate tua. Ipsi nempe hereditas; ipsi sunt dii, & filii Excelsi omnes.

9. Itaque, Fratres mei, quandoquidem verissime D certissimeque hæc est generatio quærentium Dominum, quærentium faciem Dei Jacob, quid vobis dixerim aliud, quàm quod idem Propheta ait: *Lætetur cor quærentium Dominum, quærite Dominum & confirmamini; quærite faciem ejus semper?* Psal. 104. 3. & quod alius quidam dicit: *Si quæritis, quærite.* Quid est, *si quæritis, quærite?* Isa. 21. 12. *In simplicitate cordis quærite illum.* Sap. 1. 1. Non aliud tamquam illum, non aliud præter illum, non aliud post illum. Deus quomodo quærendus. *In simplicitate cordis quærite illum.* Simplex natura simplicitatem cordis exquirit. Denique & cum simplicibus sermocinatio ejus. *Vir duplex animo inconstans est in omnibus viis suis.* Jacob. 1. 8. Non potest quem quæritis inveniri ab his qui ad tempus credunt, & in tempore tenta- E tionis recedunt. Æternitas est: quæ nisi perseveranter quæsita, minime invenitur. *Væ* etiam *peccatori terram ingredienti duabus viis.* Eccli. 2. 14. *Nemo* enim *duobus dominis servire potest.* Luc. 16. 13. Ne hanc quidem duplicitatem amat integritas illa, perfectio illa, illa plenitudo. Indignum enim est ei, ut inveniendam se præbeat, nisi perfecto eam quæsieris corde. Ceterum si odibilis est *canis reversus ad suum vomitum, & sus lota in volutabro luti;* 2. Pet. 2. 22. sed & ipsum quoque quem invenerit tepidum, ex ore suo evomere incipit Deus: Apoc. 3. 16. simulator & proditor ubi parebunt? Si maledictus qui facit opus Dei negligenter: qui fraudulenter fecerit, quid meretur? Fugiamus hanc duplicitatem, Carissimi, & à fermento Pharisæorum om- F nimodis caveamus. Veritas est Deus, & tales quæsitores requirit, qui quærant eum in spiritu & veritate. Si nolumus frustra quærere Dominum, quæramus veraciter, quæramus frequenter, quæramus perseveranter: ut nec pro illo quæramus aliud, nec cum illo aliud, sed nec ab illo ad aliud convertamur. Facilius est enim cælum & terram transire, quàm ut sic quærens non inveniat, sic petens non accipiat, sic pulsanti non aperiatur.

a Certe primorum ordinum homines per id tempus in Ordinem Cisterciensem, maxime in Claram-vallem, confluebant, quod Bernardus ipse agnoscit in sermone 2. de Dedicatione ecclesiæ num. 2. Lege Ernaldi prologum ad lib. 2. de vita S. Bernardi, & epistolam Petri de Roya num. 9. supra col. 596.

Tom. III.

SERMO XXXVIII.

II. In labore messis [a], in illud Apostoli, *Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum.*

*al. sumus, sciamus tamen quæ à Deo, &c. *al. gratia. Johan. 1. 12.

1. PAuperes quidem videmur, & sumus * : sed si spiritum qui ex Deo est accepimus, ut sciamus quæ à Deo donata sunt nobis; magna ab eo gloria *, magna nobis est collata potestas. *Quotquot*, inquit, *receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri.* An non potestas filiorum Dei est ista, quando etiam nobis serviunt universa? Sciebat enim Apostolus ipse, quoniam

Rom. 8. 28.

Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. Sed forte dicat aliquis vestrum: Quid hoc ad me? & in pusillanimitate cordis sui talia meditetur: Glorientur certe de potestate filiorum Dei, in quibus filialis erga eum fervet amor, viget affectus; & præsumant omnia sibi cooperari in bonum, qui Deum diligunt in veritate: ego vero mendicus sum & pauper, carens affectu filiali, expers dignæ devotionis. Sed attende quod sequitur. Nullum enim desperationi locum reliquit in Scriptura sua,

Rom. 15. 4.

qui alio loco sic loquitur: *Ut per patientiam & consolationem Scripturarum spem habeamus.* Affectus enim ille quem quæris, pax est, non patientia; in patria est, non in via: nec eos qui ejusmodi sunt, à Scriptura opus est consolari.

2. Ergo per patientiam & consolationem Scripturarum spem habeamus, etiamsi nondum possumus apprehendere pacem. Propterea cum dixisset diligentibus

Rom. 8. 28. Sanctus quis hic dici mereatur.

Deum omnia cooperari in bonum, sollerter addidit, *his qui secundum propositum vocati sunt sancti.* In quo verbo non te terreat sanctitatis nomen, quando non secundum meritum, sed secundum propositum; non secundum affectionem, sed secundum intentionem sanctos

Psal. 85. 2.

vocat, juxta illud Prophetæ: *Custodi animam meam, quoniam sanctus sum.* Illam enim quam putas sanctitatem nec ipse quidem Paulus, corruptibili adhuc gravatus

Philip. 3. 13.

corpore, arbitrabatur se comprehendisse. *Unum autem*, inquit, *quæ retro sunt oblitus, & in ea quæ ante sunt me extendens, sequor ad palmam supernæ vocationis.* Vides, quia licet nondum apprehendisset bravium, habebat tamen jam sanctitatem propositi, & propositum sanctitatis. Et tu ergo si proposueris in corde tuo declinare à malo, & facere bonum; tenere quod cœpisti, & proficere semper in melius; sed & si quid aliquando minus recte egeris (ut est humana fragilitas) non in eo persistere, sed pœnitere, & corrigere quantum prævales: eris sine dubio sanctus & tu, sed cui interim adhuc clamare necesse sit, *Custodi animam meam, quoniam sanctus sum.*

3. Vis ergo nosse quemadmodum hujusmodi sanctis omnia cooperantur in bonum? Non modo curro per singula, quia in longum protrahi sermonem hora non patitur. Eundum nobis est: jam enim campanam audivimus, jam vespertinæ tempus orationis advenit. Audite ergo verbum abbreviatum, quemadmodum nobis universa serviant, omnia cooperentur in bonum. Inimici nostri sint judices. Etenim siquidem illi pro nobis, quis contra nos? Si pro nobis faciunt hostes nostri, quomodo non omnia simul cum illis?

Hostium duo genera nobis adversa.

4. Porro duo nobis (ut manifestum est) adversantur hostium genera, malum videlicet duplex, quod facimus, & quod patimur. Hæc autem, ut apertius dixerim, sunt culpa & pœna. Itaque cum sit nobis utraque contraria, erit, si voluerimus, utraque pro nobis: ut hæc quidem ab illa liberet, & item adversus istam

Peccatum & pœna quomodo nobis cooperentur in bonum.

juvet illa, nec parum. Ecce enim compungimur in cordibus nostris & in cubili conscientiæ super delictis præteritis: sed delinit conscientiam, & corrodentium peccatorum dentes conterens, reducit ad spem veniæ pœnitentia ista, & voluntaria pœna quam patimur. Non solum autem præterita, sed & futura repellit. nam & tentantia propulsat vitia, & nonnulla sic perimit, ut raro, aut numquam erigere caput audeant venenatum. Sic pœna facit pro nobis adversus culpam, ut vel omnino non sit, vel sit minor. Culpa vero nihilo minus agit, ut aut non sit, aut minor sit pœna. Non quidem ut omnino non sit, sive à quantitate sua minoretur, quod nullatenus expediret; sed ut non sit pœna, aut minor sit pœna, videlicet ut aut non sit aut minus sit onerosa. Quisquis enim perfecte senserit onus peccati, & animæ læsionem; exteriorem utique aut parum sentiet, aut ex toto non sentiet corporis pœnam; nec reputabit laborem, quo peccata noverit deleri præterita, futura caveri. Sic enim sanctus David conviciantis servi non reputavit injurias, memor filii persequentis.

SERMO XXXIX.

III. In labore messis, *de duabus mensis*, seu *de superiori & inferiori triclinio.*

1. LAbor iste, Fratres, exsilii & paupertatis nostræ nos admonet, profecto & iniquitatis. Ut quid enim morte afficimur tota die, in jejuniis multis, in vigiliis abundantius, in laboribus & ærumnis? Numquid ad hoc creati sumus? Absit. Nam licet homo natus sit ad laborem, sed minime ad laborem creatus est. Nativitas est in culpa, ideo & in pœna. Omnes enim oportet nos gemere cum Propheta, dicentes: *In iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea.* Aliena ab utrisque prima creatio: quia sicut nec culpam, ita nec pœnam Deus fecit. Quod de ea quæ major est omnium, morte videlicet, aperte Scriptura testatur: *Invidia diaboli mors introivit in orbem terrarum.* & in alio loco: *Deus mortem non fecit.* Itaque sicut laborantibus manibus nec oculus propterea clauditur, nec auris abstinet ab auditu: sic, immo & multo melius, laborante corpore mens quoque ipsa suo intenta sit operi, & non vacet. Causam laboris cogitet in labore, ut ipsa ei pœna quam patitur, culpam pro qua patitur repræsentet: & dum videt vulnerum ligaturam, ipsa sub pannis vulnera meditetur. Hujusmodi siquidem cogitatione humiliamur sub potenti manu Dei, & dulci quadam pietate mens plena, miserabilem se exhibet in oculis ejus. Hinc quippe Scriptura nos admonet: *Miserere*, inquiens, *animæ tuæ placens Deo.* Nec dubium quin ea quæ Deo placet miseria facile possit ejus misericordiam obtinere. Et ne dixerimus, unde miserendum sit animabus nostris. Nisi enim insipienter dissimulaverimus, multa in eis miseratione digna poterunt inveniri.

2. Unum tamen dico, ut occasionem vobis dedisse videar, & cetera quoque similiter advertatis. Nonne velut inter duas mensas positi, epulantes hinc inde spectamus jejuni? Sic sumus omnino, sic sumus. Unde ergo sic positis risus, unde jocus, unde levitas, unde superbia, unde extollentia oculorum? An forte non agnoscimus mensas, non consideramus epulas, delicias non videmus? Hinc mihi sunt, quos video deliciose viventes in omnibus bonis sensibilis hujus mundi: inde contemplor alios, quibus disposuit Christus regnum, ut edant & bibant super mensam ejus in regno Patris sui. Utrobique video similes mei homines, fratres meos; &, heu me! ad neutram licet extendere manum. Ab utraque mensa prohibeor: ab hac quidem professionis, ab illa corporis vinculo: ut nec ad inferiorem audeam, nec ad superiorem accedere possim. Quid inter hæc restat, nisi comedere panem doloris, ut sint mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte, si quis forte cælestium convivarum misericordia motus, in os latrantis sub mensa catelli vel exigua aliqua deliciarum illarum fragmenta demittat? Nam inferior quidem consideratio, qua nobis ipsis compatimur, eorum respectu, quos novimus deliciose viventes in hoc sæculo, infirmæ adhuc animæ est, nec omnino talis mihi placet affectio in anima spirituali. Longius enim positus est à judicio veritatis, qui beatificat quos velut miser-

[a] In Florum lib 7. cap. 41. vocatur primus Sermonum, qui inscribuntur, *Consolatorii ad Fratres*: sequens vero secundus.

rimos

rimos lugere debuerat, qui peccant & non agunt pœnitentiam: & se miserum reputat non sane consensu judicii, sed affectionis sensu, quod non sit sicut illi, qui id magis optare debuerant, ut omnes essent sicut ipse.

3. Hoc tamen solum tali in cogitatione laudabile est, si miseriam ipsam quam reputat, pro amore sive timore Dei patienter ferre deliberat, & cum pietate quadam dicit Deo: *Propter verba labiorum tuorum ego custodivi vias duras.* Et hæc quidem cogitatio inchoantium est, tamquam lac parvulorum. At vero cum jam proficere cœperit anima, & affectione sequi judicium rationis; omnia proculdubio detrimentum faciet, & quasi stercora arbitratus lugebit cum Propheta super eos, qui amplexati sunt stercora. Ipse vero sancta quadam humilique superbia hæc universa despiciet, & magna in altitudine animi collocatus, non beatum dicet populum cui hæc sunt, sed miserum plane; beatum vero, cujus Dominus Deus ejus. Verum dum hic ita sui comparatione miseretur illis, inveniet utique quorum comparatione, sui quoque misereatur, si suspexerit ad cælestes divitias, & delectationes in dextera Domini usque in finem. Unde fit, ut qui prius de inferiori irriguo lacrymas fundens plangebat dicens, *Quoniam propter te mortificamur tota die*; jam de superiori abundantiores emittat fletus dicens: *Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est!*

SERMO XL.

De septem gradibus Confessionis.

Sequentes duo sermones in editione Lugdunensi anni 1514. in qua primum prodiere, extra classem genuinorum Bernardi sermonum locati sunt; nec stilum ejus plene assequi videntur. Sed tamen eos hoc loco movere tuti non duximus: tum quia in codice Vaticano num. 663. Bernardi sermonibus de diversis accensentur; tum quia ambo familiari Bernardi clausula praditi sunt: tum denique quia eamdem, quam sanctus Doctor, sententiam de sanctis animabus corpore solutis tradit posterior num. 12. Idem censendum de tertio sequente, qui Bernardo itidem tribuitur in eodem codice Vaticano.

1. *Notas mihi fecisti vias vitæ, adimplebis me lætitia cum vultu tuo, delectationes in dextera tua usque in finem.* Ad te quidem libenter accedimus, Domine Jesu, discipuli ad magistrum, infirmi ad medicum, servi ad Dominum. Tu es enim magister & dominus, cujus schola est in terris, cathedra in cælis. Tu es ille eximius medicus, qui solo verbo restauras universa. Vias tuas, Domine, demonstra nobis, & semitas tuas edoce nos: *Via enim tua via pulcra, & omnes semitæ tuæ pacificæ.* Beati qui ambulant in via tua, Domine virtutum: beatiores qui currunt viam mandatorum tuorum; qui currunt in odore unguentorum tuorum. Exsultas enim ut gigas ad currendam viam: & non solum currens, sed & saliens in montibus, & transiliens colles. Exsultaverunt gigantes Philosophi non ad currendam viam tuam, sed ad quærendam vanam gloriam, evanescentes in cogitationibus suis, non in humilitate aut in virtutibus tuis, sed suis. Viam enim sapientiæ nescierunt, neque meminerunt semitarum ejus. Non est audita in Chanaam, neque visa est in Theman. Maledicti qui dixerunt Domino Jesu: Recede à nobis; scientiam viarum tuarum nolumus. Nos quærimus te de die in diem, & scire vias tuas volumus.

2. Principales viæ tuæ, duæ sunt: Confessio, & Obedientia. In confessione omnia lavantur; in obedientia virtutes solidantur. Bonum animæ ornamentum confessio, quæ & peccatorem purgat, & justum reddit purgatiorem. Si peccata sunt, in confessione lavantur: si bona, confessione commendantur. Cum mala tua confiteris, sacrificium Deo spiritus contribulatus: cum Dei beneficia, immolas Deo sacrificium laudis. Absque confessione justus judicatur ingratus, & peccator mortuus reputatur. Confessio igitur est peccatoris vita, justi gloria. Video David dicentem, *Peccavi*, & audientem: *Transtulit Dominus peccatum tuum à te, & non morieris.* Considero Mariam, si non verbis, tamen operibus publice sua crimina confitentem, & Dominum pro ea respondentem: *Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* Respicio Principem Apostolorum negantem timide, amarissimo flentem, Christum illum respicientem. Felicem illum Latronem intueor se accusantem, excusantem Christum, & Dominum promittentem: *Hodie mecum eris in paradiso.* O quàm sublimis ista confessio, per quam de patibulo ad regnum, de terra ad cælum, de cruce Latro damnatus ac crucifixus ad paradisum ascendit! Gloriosa confessio, quæ Petrum apostolum trinæ negationis crimine liberavit, & ab apostolatus culmine cadere non permisit! Fidelis institutio, quæ Mariæ multum diligenti multum dimisit, & amoris multi titulo insignitam discipulorum corpori sociavit! Præclara miseratio, quæ Regem & Prophetam multiplici criminum inundatione mundavit, & in antiquæ gloriam dignitatis perducendo reduxit! Hæc est via, quæ viatorem suum numquam fefellit, quæ numquam deseruit nisi deserentem se.

3. Hujus multæ viæ, multiplicesque sunt semitæ ad inveniendum, difficiles ad tenendum, ad enumerandum inexplicabiles. Prima semita, & primus gradus in via ista est Cognitio sui. De cælo cecidit ista sententia: Nosce teipsum, homo. Vide si non & Sponsus in amoris Cantico sponsæ idem loquatur. *Si ignoras te*, inquit, *ô pulcra inter mulieres, egredere, & abi, &c.* Cognitio sui stat in tribus, ut cognoscat homo quid fecit, quid meruit, quid amisit. Quid vilius, ô nobilis creatura, imago Dei, creatoris similitudo, quàm carnem tuam illecebris carnalibus deturpare, & pro brevi voluptate torrentem perdere voluptatis? Quid furiosius, quàm rapi mentem ira, superbia extolli, vexari invidia, & anxietate torqueri? Quæ in croceis es nutrita, quare stercora amplexaris? Recordare etiam quid merueris. Subeat memoriam tuam gehennalis olla, fornax ferrea magnæ Babylonis; domus mortis, anxietatis domicilium, flammarum globus, acerbitas frigoris, tenebræ sempiternæ. Considera ordinem tormentorum, tortorum facies, mutationem pœnarum, miseriarum infinitatem; & intellectualibus oculis ista discurre, & poteris dicere: Melius erat mihi, si natus non fuissem. Reflecte oculos, & quid amiseris animadverte. Reminiscere qualis sit civitas gloriosa, cælestis habitatio, locus vitæ, suavitatis palatium, splendor gloriæ, gratiæ magnitudo, claritas infinita. Attende ordinem gaudiorum, gaudentium vultus, præmiorum vicissitudinem, multitudinem deliciarum, & potes exclamare: Qui te perdidit, totum perdidit, Domine Deus. Si hoc triplici funiculo ligaveris animam tuam, intelliges & animadvertes, quia initium salutis notitia peccati est *.

4. Secundus gradus est Pœnitentia. Hæc duo ita sibi invicem conjuncta sunt, ut cognoscere se non possit, nisi pœniteat: pœnitere non possit, nisi se cognoscat. Pœniteat igitur anima, compunctionis jaculo vulnerata, pœnitentia triplici: quia innocentiam amisit, amissam non requisivit, & neglexit patientiam Dei. Scio, Domine Jesu, quia primam stolam innocentiæ nobis in baptismate reddidisti: & amictu niveo candidati, in justitiæ solio relocati, cito recessimus à via quam ostendisti nobis, & portionem substantiæ, quæ nobis contingebat, cum prodigo filio in dissimilitudinis regione expendimus. Venerunt ad nos vilissimi spiritus, & æternorum ignium reges; ad mundatos immundi, ad salvandos damnati, curvi ad rectos, & dixerunt animæ nostræ: *Incurvare ut transeamus.* Audivimus illos, & incurvati sumus: transierunt per nos, & innocentiam amisimus. Si culpa est perdidisse, quid putas erit non requisisse perditam? Perdit aliquis aliquid in hac mortalitate: quærit judices, amicos convocat, trahit in causam, nihil intentatum relinquit, donec vel amissa inveniat, vel ablata restituantur, & custodiat restituta: nos hereditatem nostram incorruptibilem, immarcessibilem, incontaminatam in cælis, versutiis illius insatiabilis homicidæ perdidimus, & non requirimus? & incurvavit nos, & nos

Tom. III. — Luc. 7. 47. — Luc. 22. 62. — Luc. 23. 43. Confessionis vis & efficacia. — Confessionis gradus, Cognitio sui: quæ in tribus consistit. — Cant. 1. 7. — * Seneca epist. 28 — 2. Pœnitentia, eaque triplex. — 1. Ob amissam innocentiam. — Isa. 51. 23. — 2. Ob non requisitam perditam.

[Tom. III.] non resurgimus? Surgamus & eamus ad Patrem nostrum, dicentes ei: *Pater, peccavimus in cælum & coram te.* [Luc. 15. 21.] Et omnem evangelicæ lectionis textum percurrentes, offeramus Patri pœnitentiam mentis, cordis contritionem, si forte, cum adhuc longe sumus, videat nos Pater, & misericordia moveatur, & accurrens cadat super collum nostrum, & osculetur nos osculo oris sui. Forsitan jubebit proferri stolam primam innocentiæ, & indui nos vestimentis virtutum, & dari anulum secretorum in manu nostra, & calceari pedes nostros in præparationem evangelii pacis. Præcipiet fortassis adduci vitulum saginatum, & occidi in satisfactionem revertentium, epulari & exsultare, & in symphonia & choro reduci ad supernæ gaudia civitatis, ubi gaudium est Angelis Dei super uno peccatore pœnitentiam agente. [Ibid. 10.] Scimus, Domine Jesu, quia non privabis bonis eos qui ambulant in innocentia, [Psal. 83. 13.] sed nec illos qui ambulant in pœnitentia. Quia enim peccatum non fecit nisi unus; beatus vir tamen, cui non imputavit Dominus peccatum. [Psal. 31. 2.] Omne quod ipse mihi non imputare decreverit, sic est quasi non fuerit. [a Ob abusum patientiæ Dei.] Cogita etiam quanta superbia patientia Dei usus, imo abusus sis. Videbat te peccantem, & dissimulabas, quasi non videns: vocabat, & non audiebas: minabatur, & non timebas: promittebat, & contemnebas, nec promissis illectus, nec terrore percussus. Ignoras quia patientia Dei ad pœnitentiam te adduxit? [Rom. 2. 4.] Time timore magno, ne thesaurizaveris tibi iram in die iræ & revelationis justi judicii Dei, & memento, quia horrendum est incidere in manus Dei viventis. [Hebr. 10. 31.] Liga igitur hoc triplici cataplasmate pœnitentiæ vulnus animæ tuæ, & dic: *Miserere mei, Domine, quoniam infirmus sum, sana me, &c.* [Psal. 6. 3.]

5. Tertius gradus est Dolor; sed & ipse trina ligatione connexus. [4 Dolor de peccatis, & is triplex.] Vere post cognitionem & pœnitentiam dolor meus renovatus est, & in meditatione mea ignis incanduit, quia creatorem offendi, Dominum non timui, sprevi benefactorem. *Numquid non sicut lutum in manu figuli, etiam vos in manu mea, dicit Dominus?* [Jer. 18. 6.] Si ipse fecit te vas in honorem, cur te in contumeliam facere præsumpsisti? *Numquid dicit figmentum figulo: Cur me fecisti sic?* [Rom. 9. 20.] Creatura Creatorem, figmentum factorem, opus opificem ausus es provocare? [1. Quia Creatorem offendit.] Memento, vilissima testa, quis si cecideris super lapidem istum, confringeris: si vero ipse super te ceciderit, conteret te contritione timenda, ita ut ne vestigium minimum pareat. Tu autem sanguinem sanguini miscuisti, & Creatorem offendens, & Dominum non timens. [2 Quia Deu non timuit.] Servus eras illius Domini, cujus iræ resistere nemo potest; & in præceptis ejus acceperas voluntatem. Noluisti intelligere ut bene ageres, sed recalcitrans Dominantis imperio, propria lege intra suam rempublicam vivere decrevisti. Num audisti quam sententiam excipiat servus nequam, qui sciens voluntatem Domini, & non faciens, multitudini verberum reservatur? [Luc. 12. 47.] Assistunt Angeli ad audiendam vocem sermonum ejus; [Psal. 102. 19] stellæ vocantur, & dicunt, Adsumus. [Baruch. 3. 35.] Venti & mare obediunt ei, [Matt. 8. 27.] & omnia legem præfixam inconcussa retinent firmitate: tu solus peregrinus es, & imperatoriæ decreta majestatis non curas? Audi quia potest te mittere in tenebras exteriores, ubi fletus & stridor dentium perpetua infelicitate crebrescunt. Quod si te non movet Creatoris offensio, reverentia potestatis; moveat saltem ingratitudo, [3 Quia sprevit benefactorem.] quod tantum benefactorem in tantis beneficiis contempsisti. Ubinam similem benefactorem invenies, qui tibi ministrat siderum cursus, temperiem aëris, fœcunditatem terræ, fructuum ubertatem! Ad extremum, ut omnium tibi vitæ beneficiorum cumulum aggregaret, *proprio Filio suo non pepercit, sed pro nobis tradidit illum*: [Rom. 8. 32.] tradens Unigenitum pro adoptivis, Dominum pro servis, Justum pro impiis. Quid tibi ultra debuit facere, & non fecit? Si ergo isto dolore dolueris, poteris dicere cum Propheta: *Ventrem meum doleo, ventrem meum doleo, sensus cordis mei turbati sunt.* [Jerem. 4. 19.]

6. Quartus gradus est Confessio oris. [4 Confessio oris, ... triplex.] Post cognitionem sui, post pœnitentiam mentis, post dolorem cordis, sequitur confessio oris. In his omnibus *corde creditur ad justitiam, ore autem fit confessio ad salutem.* [Rom. 10.] Sed & ipsa triplex est, si virtutem salutis assequitur. Debet enim esse vera, nuda & propria. Veritatem quærit Altissimus: & ubi vult falli, qui fallere non intendit? Novimus plerosque & experti sumus, qui ad confessionis gratiam venientes, magis onerati, quàm liberati à peccatis, ad suam conscientiam redierunt. [1 Vera.] Dicunt enim, si clerici, ea quæ litterario; si milites, ea quæ gladiatorio gessere conflictu: ut sub humilitatis pallio superbiam inducant, in tanto se signaculo condemnantes, sub quo totius humanæ salutis summa consistit. Sunt & alii, quos timor impellit ad confessionem: alii, quos simulatio ducit. Ad hoc enim confitentur, ut saltem specie videantur confessi. An tu veram illam putas esse confessionem, quam aut timor extorsit, aut simulatio fecit; cum Spiritus-sanctus disciplinæ effugiat fictum, [Sap. 1.] & gratuitam satisfactionem Omnipotens quærat? Illa vera confessio est, quæ de mentis contritione descendens, nec timore cogitur, nec fictione palliatur; sed in spiritu contribulato profert ea quæ sentit. Nudam autem eam esse oportet, & totius absconsionis exutam velamine. [2 Nuda.] Quid enim prodest partem peccatorum dicere, & partem celare; ex parte mundari, & ex parte immunditiæ deservire? Numquid de uno eodemque vase dulce & amarum, sapidum & insipidum stillare potest? Omnia nuda & aperta sunt oculis Dei: [Heb. 4.] & tu illi aliquid abscondis, qui Dei locum in tanto obtinet sacramento? Ostende & denuda quæcumque cor tuum dilacerant: detege vulnus, ut sentias operam medicantis. In simplicitate cordis oportet te quærere Dominum, non in duplicitate; [Sap.] quia væ illis qui loquuntur in corde & corde, & terram duabus viis ingrediuntur. [Eccli.] Debet autem esse & propria. [3 Propria.] Sunt enim plerique qui aliorum peccata cum magna gravitate numerant, & sociorum excessus multiformi declamatione loquuntur: nesciunt sua, aliena vero perpetuæ memoriæ commendaverunt. Infelices & miseri, quibus datum est aliena plangere, relinquere sua! An non legisti, quia *justus in principio sermonis accusator est sui? Sui*, dicit scriptura, non alterius. [Prov. 18.] Numquid oblitus es apostolum Jacobum dicentem: *Confitemini alterutrum peccata vestra? Vestra* dixit, non aliena. [Jacob.] *Iniquitatem meam ego cognosco, & peccatum meum contra me est semper.* [Psal.] *Meam* dixit Propheta, non tuam.

7. Quintus gradus est Maceratio carnis; sed & ipsa ternario numero consecrata. [Maceratio ... debet.] Convenit enim ut fiat occulte, licentiose, discrete. Teneros artus tuos, & exquisitis educatos deliciis, diuturno confringe martyrio, [Matt. 6.] ut tanto te noveris à licitis abstinere, quanto memineris illicita perpetrasse. Hoc autem occulte faciendum est, ut nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua. [1 Occulte.] Non enim est in ore hominum tanti boni reponenda custodia, sed in abscondito cordis tui, ut sit gloria tua testimonium conscientiæ tuæ. [2. Cor.] Nec hoc dicimus, ut non luceat lux tua coram hominibus, ut glorificent Patrem tuum qui in cælis est: [Matt.] sed ne intentionem tuam in vilis gloriæ brevitate recondas. Nihil enim infelicius est, quàm hic carnem macerare jejuniis, vigiliis affligere: & hic accipere gloriam, illic gehennam. [2 Licentiose.] Licentiose vero facienda est: quia quicquid fit Pastoris * licentia, gratiosius est in conspectu Dei: [* Superioris.] & illam hostiam singulariter accipit Altissimus, quæ non est de propriæ sententia voluntatis, sed de præcipientis offertur imperio. Multum enim valet ad refellendam superbiam, propriæ voluntatis exclusio: quam exstirpare non potest qui mundi hujus diligit vanitatem. Discretio autem in hac districtione tenenda est, [3. Discrete.] ne dum nimis flagellare cupimus, salutem perdamus; & dum hostem subigere quærimus, civem occidamus. Considera corpus tuum & corporis tui possibilitatem, intuere carnis complexionem, impone modum tuæ districtioni.

Custodi corpus tuum incolume ad obsequium Creato- A ris. Multos vidimus ita in principiis carnem suam verberasse, & discretionis infregisse repagula, ut inhabiles laudum sollemniis redderentur, & apparatu lautiori diuturnis foverentur temporibus.

8. Sextus gradus est correctio operis; sed & ipse numero trinitatis consecratus, videlicet ut tibi malum non facias, alteri non noceas, nec consentias nocenti. Expertus es quàm fragilis sit voluptatum immersio, & tu iterum vadis illuc? Animadvertisti quia transiit voluptas, & peccatum remansit. Reprime pedem ab infandis itineribus immundissimæ libidinis. Colla substerne mandatis Altissimi, ne sit iniquitas in manibus tuis. Desævienti gulæ sollemnes epulas, & vana B rescinde colloquia. *Averte oculos tuos ne videant vanitatem. obtura aures tuas ne audiant sanguinem*; & tunc dicere poteris: *Castigans castigavit me Dominus*. Quid autem prodest intra rectitudinis lineam tui cursus opera cohibere, si aliis nocere desideras? Qui non fecit proximo suo malum, & opprobrium non accepit adversus proximos suos, requiescet in monte sancto Dei, accipiens benedictionem à Domino, & misericordiam à Deo salutari suo. Non autem te innocentem præsumas, nisi impios & contra virtutem gradientes quanta poteris auctoritate redarguas, & opponas te murum pro domo Israel, castigans te, non nocens alteri, nec nocenti consentiens. Vera est enim illa sententia: Qui C cum emendare possit, negligit, participem se proculdubio delicti constituit. Cum enim causa Dei ventilatur in medium, & falsitas præponitur veritati; qui pro persona quam gerit non resistit, de suo damnabitur silentio.

9. Septimus gradus est perseverantia; sed & ipsa ternarii numeri sanctificatione dicata. Perseverantiam namque faciunt imitatio Sanctorum, brevitas temporum, fragilitas corporum. Quid namque pati non possis, cum videas juvenes, pueros, virgines, anus, senes, decrepitos, diversa pro Christo, non solum excepisse, sed & exquisisse tormenta? Considera puerorum ætatem, juvenum ignem, virginum teneritudinem, anuum D fragilitatem, senum infirmitatem, impossibilitatem decrepitorum; & ubicumque reflexeris oculos, invenies in his ætatibus multitudinem exemplorum ad palmam martyrii viriliter cucurrisse. Numquid de eodem luto formatus es & tu, & eodem spiritu inspiratus? Et forsitan non ingruit persecutio, ut martyrium patiaris; nec damnaris, si Christo servis: immo laudaris, & ab omnibus prædicaris. Quod si & persecutio imminet, contemnenda est propter brevitatem. Bene enim natura nobis providit, quæ nullum dolorem vel longum, vel magnum esse demonstrat. Si enim magnus est, longus esse non potest. Conjunctio enim corporis & animæ exquisita diu tormenta non sustinet, sed stuporis E magnitudine tremefacta, summa velocitate dissolvitur. Magni ergo animi est magna tormenta contemnere, quæ in brevi tantam pariunt mutationem, ut de labore ad requiem, de miseria ad gloriam, patientem faciant evolare. Consideranda est etiam fragilitas corporis, quàm sæpe aut aliquis levissimus casus, aut incandentis febriculæ cumulata congeries, brevi possunt suffocare momento. Tribue ergo virtuti, si necessitas fuerit, quod quandoque debes necessitati, pro brevi periculo sempiternum præmium adepturus.

10. Vides ergo quàm difficilis sit via confessionis ad currendum, quàm multiplices semitæ ad tenendum. Verum est quod ille tantus Ecclesiæ Magister ait *: F „Facilius inveni eos qui innocentiam servaverunt, quàm „qui congruam egerunt pœnitentiam. Hæc de via confessionis pro modulo nostro locuti sumus, sublimioribus sublimioris sententiæ pondera reservantes. Ceterum obedientiæ viam sub alio sermonis principio aperire tentabimus, ne umquam in fastidium veniant verba Domini Salvatoris, qui est benedictus in sæcula.

SERMO XLI.

De virtute Obedientiæ, & septem ejus gradibus.

1. *Non possumus nos cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est.* (2 Cor. 3. 5.) Quid enim in hoc vase testeo & fragilitate complexionis humanæ, cogitare sufficiat spiritus carcere inclusus, peccato corruptus, depressus terrenis? *Corpus* enim *quod corrumpitur, aggravat animam; & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem.* (Sap. 9. 15.) (Sap. 1. 4.) Benignus tamen est Spiritus sapientiæ, qui & spiritum inclusum illuminat, & corruptum sanat. & allevat depressum. Est enim Spiritus B pietatis, compeditos solvens, cæcos illuminans, & erigens elisos. Est etiam Spiritus veritatis, qui docet nos omnem veritatem (Johan. 14. 26.): non solum autem docet, sed etiam suggerit. Suggerit videlicet ut quæramus, docet ut intelligamus. Ipse est, quem Dominus Jesus post Patris obedientiam usque ad mortem crucis, misit Apostolis suis, obedientibus suis. An non tibi videntur singularis obedientiæ conscendisse fastigium, qui accepta licentia sedendi in civitate, intra unius domunculæ septa conclusi, *unanimiter in oratione perseverabant?* (Act. 1. 14.) Intellexisti quia *ibant Apostoli gaudentes a conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati?* (Actor. 5. 41.) O quantis obedientiæ viribus innituntur, (Obedientia commendatur in Apostolis.) C qui gaudent pro Christo ad concilium trahi, dignitatem ducunt pro eo cædi, gloriam quærunt pro eo mori! Beatæ animæ, & abundanti majestate Spiritus influentes: quibus vilitas, sublimitas; contumelia, gloria; patientia, victoria, mirabili mutabilitate videntur. Multum repleta est anima eorum, opprobrium abundantibus, & despectio superbis. (Psal. 122. 4.) Cernis quàm libera fronte Pontificum faciem, Pharisæorum supercilium, tumultum plebis irrumpant dicentes: *Magis oportet Deo obedire quam hominibus.* (Actor. 5. 29.) Intuere illa duo magna luminaria Petrum & Paulum, & universum ordinem apostolici senatus obambula; & ibi videbis obedientiæ firmitatem inter tormentorum multitudinem viri- (In Christo Domino) D liter perstitisse. Nonne ipse Filius Regis, Rex regionis illius, quæ continuis gaudiis inclarescit, *factus est Pater obediens usque ad mortem, mortem autem crucis*, (Philip. 2. 8.) & didicit obedientiam ex his quæ passus est? Audisti miseriam, audi & coronam: vidisti periculum, vide præmium: attendisti infirmitatem, attende potestatem. *Propter quod*, inquit, *& Deus exaltavit illum, & dedit ei nomen, quod est super omne nomen.* (Ibidem 9.)

2. Sed taceamus interim de illius obedientia, quæ singulari prærogativa clauditur & signatur. Procedat in medium magnus ille Patriarcha, fidei lumen, (In Abraham Patriarcha.) obedientiæ forma, justitiæ principatus. Audit ab Omnipotente: *Egredere de terra tua, & de cognatione tua,* (Gen 12. 1.) E *& de domo patris tui; & veni in terram, quam monstravero tibi*: & ad unius jussionis vocem, patriam fugit, relinquit parentes, deserit hereditatem, & aliorum fines hospes ingreditur novus. Magna res, & primitivæ dignitatis privilegio in patre multarum gentium consecrata! Primus primum suis facultatibus renuntiat, & obedientiæ viam indefessa velocitate percurrit. Denique cum accepisset filium in senectute sua, in quo totius mundi benedictio fuerat cumulanda, dicit ei Deus: *Tolle filium tuum unigenitum, quem diligis Isaac, & offer illum mihi in holocaustum.* (Gen 22. 2.) O quanta in verbis istis amaritudo, quanta à corde patris separatio pietatis! Jubetur namque filium occidere, os F ex ossibus suis, & carnem de carne sua: filium magnæ promissionis, extremæ senectutis, propriæ mulieris: filium mirabiliter promissum, feliciter natum, educatum innocenter. Et ne quid deesset, ut tenerrimum intra paterna viscera doloris incendium exundaret, additur, *unigenitum*. Sunt namque multi filii, sed non unigeniti. Iste sic est filius, ut & unigenitus. Iste unicus patri, unigenitus matri, hereditati reservatus. Ne respicias ad Ismael, quia qui in servitute & ex ancilla genitus fuerat, ad libertatem & hereditatem minime pertinebat. Quia vero multi sunt filii & uni-

[Tom. III.] geniti, sed non dilecti; ad exaggerandam in eurde patris tribulationem, & comprobandam in mente justi obedientiam, Dominus subjungit, *quem diligit*. Ut vero teneritudo patris ex memoria dilecti nominis recrudesceret, & interior pietas ad dilectæ vocis sonum tota ferveret, *puer* nominatur ex nomine, quod vocatum erat à Domino, priusquam in utero conciperetur. Vides quantis tribulationum malleis Abrahæ pietas feriatur, cui præcipitur ut filium tollat, occidat unigenitum, quem diligit immolet, Isaac percutiat? Multum tentatus, multum probatus, adustus est multum: dulcis relatio filii ad patrem, patris ad filium. Hanc dulcedinem & omnium affectus necessitudinum obliviscitur Abraham; sternit asinum suum, ligna componit, ignem accendit, eximit gladium. Non à Domino quærit, quare; non murmurat, non conqueritur, non saltem vultum dolentis ostendit: sed omnium quæ præcipiuntur ignarus*, in mortem filii [* al. gnarus.] pia crudelitate festinat. Ideo summæ & admirabilis obedientiæ virtus in Abraham, & singularis excellentiæ laudibus prædicanda.

[Obedientia triplex.] 3. Fortissima res est obedientia vera, & quæ in animum descendere non potest, nisi à mundi hujus aspergine pure presseque detersum. Ut autem via ejus evidentius elucescat, ostendamus quantum possumus, quæ sit obedientia specialis ad Deum, propria ad hominem, communis inter Deum & hominem. Sunt quædam summa mala, quædam summa bona. Summa bona sunt, diligere Deum, amare proximum, veritatem loqui, non furtum facere, non falsum testimonium dicere, non adulterare, & alia multa, quæ sermonis brevitas numerare prohibet. Summa mala sunt eorum contraria, & similia illis. Bona præcipit Deus ut faciamus; à malis jubet ut abstineamus. Præcepti hujus sancta & incommutabilis auctoritas non valet quoquo modo refelli: quia illius est charactere consignata, qui dicit: *Ego Dominus, & non mutor*. Si [Mal. 3. 6. Prælatis quousque obediendum.] ergo homo ille, quem imposuit Deus super capita nostra, aliter sentire voluerit, ponens tenebras lucem, & lucem tenebras, ut præcipiat prædicta bona relinquere, vel malis præfatis adhærere; audacter refutandum est præcipientis imperium, & libera voce dicendum: *Obedire oportet magis Deo quam hominibus*. [Act. 5. 29.] Hæc est specialis obedientia ad Deum, quæ nequaquam est hominis arbitrio temperanda, sed immutabili conservanda proposito. Certam igitur regulam tene, ut nec imperio Prælatorum prædicta bona relinquas, vel facias mala. Inter summa vero mala & summa bona, quædam media sunt, quæ ad alterutrum se habentia, boni malique nomen assumunt. Media sunt [Propria ad Prælatum.] ambulare, sedere, loqui, tacere, comedere, jejunare, vigilare, dormire, & si qua sunt similia: quæ si pastoris licentia fiant, summam exspectant retributionem. In his igitur mediis subditi esse & obedientes debemus ad nutum præpositorum, nihil interrogantes, propter conscientiam: quia in his nullum præfixit opus Deus, sed prælatorum a dereliquit imperio dis- [1. Cor. 10. 25.] ponenda. Non autem te moveat magister imperitus, indiscreta potestas: sed memento quia non est potestas nisi à Deo; & qui resistit potestati, resistit Dei or- [Rom. 13. 2.] dinationi. Hæc est propria hominis obedientia, quam homini debemus, qui homini subditi sumus. Communis est etiam ista inter Deum & hominem: quia quicquid obedientiæ Prælatis exhibetur, ei exhibetur qui dicit: *Qui vos audit, me audit*. Cum ma- [Luc 10, 16] gna igitur cautela hoc tramite diximus incedendum: quia & multi gradus ibidem delitescunt, quorum qui unum reliquerit, ceteros sine retributione tenebit.

[Gen. 8. 21. 1 Obedientiæ gradus, Obedire libenter.] 4 Primus autem gradus est obedire libenter. Omnis ætas ab adolescentia sua prona est in malum, & unusquisque voluntatem pravi cordis sui sectatur. Ab illa enim primæ prævaricationis angustia innatus est homini amor propriæ voluntatis, quæ voluntatem sui Creatoris relinquens, ibi subdita est servituti, ubi voluit dominari. Difficile est ergo suam relinquere voluntatem, & alterius voluntati deservire. Quamlibet autem grave sit, non potest tamen primum obedientiæ ascendere gradum, qui voluntatem præcipientis suam non fecerit. In voluntate sua justus gloriatur sese Domino confiteri. Unde *Voluntarie*, inquit, *sacrificabo tibi*. Sola ergo voluntas est, quæ totius operis ornat effectum, [Psal. 53. 8.] sine qua nec bene aliquid agitur, etiam si bonum esse videatur*. Ex voluntate igitur suscipienda sunt imperia Prælatorum, & ipsum cor à suis voluntariis reflexionibus abducendum, donec propria voluntas macerata mandatum diligat imperantis. Hoc est ergo libenter obedire, Prælatorum voluntatem voluntarie adimplere.

5. Secundus gradus est obtemperare simpliciter. *Qui ambulat simpliciter, ambulat confidenter*. In simplicitate [Prov. 10. 9. 2. Obedire simpliciter.] cordis sui lætus obtulit Salomon universa; & in simplicitate cordis quærere Dominum Scriptura præmonstrat. Multos videmus post præcipientis imperium multas facere quæstiones; cur, quare, quamobrem, sæpius interrogare, crebras ingeminare querelas; quærere, Quare hoc præcipit, unde hoc venit, quis hoc adinvenit consilium? Inde murmuratio, inde verba murmurationem & indignationem sonantia, & redolentis amaritudinem. Inde frequens excusatio, simulatio impossibilitatis, advocatio amicorum. Non sic Abraham. Audi quid Dominus de simplici populo protestetur. *In auditu*, inquit, *auris obedivit mihi*: ut vi- [Psal. 17. 45.] delicet ostenderet, uno eodemque momento processisse & imperantis imperium, & obsequium obsequentis. *Nolite errare, Deus non irridetur*. Murmuras contra Præ- [Gal. 6.] latum in tabernaculo corporis tui? elevat manum suam ad prosternendum te dextera Dei. Incede igitur simpliciter in mandatis obedientiæ, addens voluntati simplicitatem, intentioni illuminationem. Fortitudo enim simplicis vis Domini, quæ obedientia est. Fortitudi- [Prov. 10. 29.] nem igitur induunt qui obedientes sunt, & simpliciter incedunt.

6. Tertius gradus est hilariter obedire. *Hilarem enim* [3. Obedire hilariter. 2. Cor. 9. 7.] *datorem diligit Deus. Non ex tristitia*, inquit Apostolus, *aut ex necessitate*. Serenitas in vultu, dulcedo in sermonibus, multum colorant obedientiam obsequentis. Unde & gentilis ille poeta sic ait: Super omnia vultus accessere boni. Quis enim locus obedientiæ, ubi tristitiæ [Ovid. Metam.] cernitur ægritudo? Ostendunt plerumque voluntatem animi signa exteriora, & difficile est ut vultum non mutent, qui mutant voluntatem. Nubilosa corporis compositio, & facies tenebris tristitiæ obfuscata, devotionem ab animo recessisse signant. Respice David ante arcam Domini hilariter saltantem, & quàm sapienter superbientis feminæ reprimat indignationem. *Ludam*, inquit, *& vilior ero in conspectu Domini*. Cer- [2. Reg. 6.] nis igitur quàm necessaria & conveniens sit hilaritas in obedientiæ exsecutione. Quis enim imperat homini libenter, tristitiam efflanti? Si vis ergo perfectus esse, hilariter & cum magna vultus alacritate suscipe jubentis imperium, ut voluntati cordis, simplicitati operis, vultus hilaritatem adjungas.

7. Quartus gradus est obsecundare velociter. Velociter currit sermo Dei, & velocem habere desiderat sequentem. Vides cum quanta velocitate currat ille, qui dicit: *Viam mandatorum tuorum cucurri*. Fidelis obe- [Psal.] diens nescit moras, fugit crastinum, ignorat tarditatem, præripit præcipientem, parat oculos visui, aures auditui, linguam voci, manus operi, itineri pedes; totum se colligit, ut imperantis colligat voluntatem. Vide Dominum festinanter præcipientem, & hominem festinanter obedientem. *Zacchæe*, inquit, *festinans* [Luc 19.] *descende: quia hodie in domo tua oportet me manere. Et festinans descendit, & excepit illum gaudens*. Animadvertisti quia & festinanter descenderit, & gaudenter

a Prælatorum scilicet eorum auctoritati, qui Regulas monasticas condiderunt, immo etiam Prælatorum dispensationi, ubi causa & necessitas postulare videtur. Alias *absque necessitate remissio voti*, id est Regulæ promissæ, *non dispensatio, sed prævaricatio est*, inquit Bernardus de præcepto & dispensatione cap. 5.

exceperit. Audisti obedientiam, audi & obedientiæ remunerationem. *Quia hodie salus huic domui facta est.* Intuere etiam ex occasione hujus obedientiæ conclusionis grande mysterium, & obsignatam signaculo misericordiæ sententiam: *Venit enim*, inquit, *Filius hominis quærere, & salvum facere quod perierat.* [Luc. 19. 10.] Nonne legisti quod filiis Israel præcipitur, ut agnum comedant festinanter? [Exod. 12. 11.] Festinanter quippe veri Agni comestio signatur implenda: quia verba illa, quæ per legem dedit, quæ per semetipsum præsens exhibuit, quæ per Ecclesiæ præpositos tradenda reliquit, veloci sunt obedientia consummanda. Et tu ergo cum voluntatem cordi, simplicitatem operi, hilaritatem vultui conjunxeris, adde & velocitatem; ut sis juxta Apostolum Jacobum, *velox ad audiendum*, & ad implendum velocior. [Jac. 1. 19.]

8. Quintus gradus est adimplere viriliter. [Psal. 30. 25.] [Adimplere viriliter.] *Viriliter agite, & confortetur cor vestrum, omnes qui speratis in Domino.* Non est fortitudinis ire ad inobedientiam, sed ab obedientia non abduci. Si tribulatio intonat, si persecutio resultat, si peccatores tibi laqueum ponunt, si maligni tuum iter impediunt: tu obedientiæ viam non deseras, sed dic: *Paratus sum, & non sum turbatus, ut custodiam mandata tua.* [Psal. 118. 60.] Quid enim superius enumerata pariunt utilitatis, si fortitudo desit, quæ in arce constantiæ virtutes collocat, & eo vallo munit, quo furentium impetus adspirare non possit? Manum tuam misisti ad fortia? agendum est instanter, & constanter obediendum: nec inter verborum seu verberum asperitatem tam regalis est semita relinquenda, sed tenaciori est retinenda fervore. Et ut breviter dotes fortitudinis concludamus, virtus est virtutes servans ac muniens. Junge igitur velocitati fortitudinem, constantiam instantiæ, & tunc decantabis securus: *Manus peccatoris non movebit me.* [Psal. 35. 12.]

9. Sextus gradus est humiliter obedire. [Psal. 135. 23.] [Humiliter obedire.] In humilitate nostra memor fuit nostri qui fecit nos. Magna virtus humilitas, sine cujus obtentu virtus fortitudinis, non solum virtus non sit, sed etiam in superbiæ vitium erumpat. Quàm fortiter currebat Saul, cum esset parvulus in oculis suis! quanta Philistæorum agmina prosternebat! quantis viribus exercebat gladium! Postquam autem tenuit eum superbia, & transivit in affectum cordis, debilis & impotens factus, incircumcisorum armis facile prostratus occubuit. Aspice regem, in quo humilitas sublimis, & humilis sublimitas felici compositione nitescunt. *Domine*, inquit, *non est exaltatum cor meum, neque elati sunt oculi mei:* [Psal. 130. 1.] & totum itinerarium ejus sedula intentione recurre; & quaquaversum oculos reflexeris, invenies humilitatis floribus esse respersum. Audi namque alibi quid dicat: *Fortitudinem meam ad te custodiam.* [Psal. 58. 10.] Quam vere loquitur justus justitiæ executor! Sunt namque plurimi, qui fortitudinem suam non ad Deum, sed ad inanem gloriam custodiunt; qui confidunt in virtute sua; qui de acceptis virtutibus, quasi non acceperint, gloriantur; Conditori facientes injuriam, à quo est omne datum optimum, & omne donum perfectum. [Jac. 1. 17.] Ne ergo fortitudo in superbiam transeat, condienda est sale humilitatis, quia nihil proderit fortiter obedire, si contigerit infeliciter superbire. Illi ergo fortitudinem suam ad Deum custodiunt, qui cum fecerint quod facere debent, dicere possunt: *Servi inutiles sumus, quod debuimus facere fecimus.* [Luc. 17. 10.]

10. Septimus gradus est, indesinenter obtemperare. [Perseveranter obtemperare.] Non qui inceperit, sed qui perseveraverit, hic salvus erit. [Matth. 10. 22.] Incipere multorum est; perseverare paucorum. Perseverantia singularis est filia summi Regis, virtutum fructus, earumque consummatio, totius boni repositorium; virtus sine qua nemo videbit Deum, nec à Deo videbitur: finis est ad justitiam omni credenti, in qua virtutum conventus reverendum sibi thalamum consecravit. Quid enim currere prodest, & ante metam cursus deficere? *Sic currite ut comprehendatis*, dicit Apostolus. [1. Cor. 9. 24.] O quàm perseveranti pede cursum suum perfecerat qui dicebat: *Cursum consummavi.* [2. Tim. 4. 7.] O quàm longum cursum felix ille Latro complevit[a]! qui consummatus in brevi explevit tempora multa. [Sap. 4. 13.] Denique & Dominus Prophetarum per Prophetam loquitur: *Si conversus fuerit justus a justitia sua, & fecerit iniquitatem; omnium justitiarum ejus non recordabor.* [Ezech. 18. 24.] Vides ergo quàm profunda oblivione virtutes illæ sepeliantur, quas perseverantia non insignierit. Sola est, quæ amatorem obedientiæ ad Regis cubiculum introducit, ut eum videat in decore suo, in quem desiderant Angeli prospicere. [1. Pet. 1. 12.] In via igitur ista, in qua ambulamus, absconderunt superbi laqueum mihi. [Psal. 139. 6.] Difficilis est via ista, & gravis spinosis anfractibus, multiplicium vinculorum nexibus innodata. An tu ibi putas [Obedientia læta.] obedientiæ fructum, cum subditus audit obedientiam, quam multis expetierat votis, cum ei præcipitur quod redoleat dignitatem, gaudio & lætitia fluitet, potentiæ fulciatur imagine? E contrario autem an tu illi obedientiæ meritum assignas, quæ cum adversitate procedens, animum terret audientis, gravis ad audiendum, gravior ad implendum, ad tenendum gravissima? Non est ita. Faciendum est ut à prosperitate animo separemur, & adversitatem animo complectamur; si volumus illum sequi, qui regnum fugit, & ad passionem voluntarius venit. [Johan. 6. 15.] [Isa. 53. 7.]

11. Animadvertis igitur, quia viæ istæ, viæ vitæ sunt, ducentes ad vitam. [Matt. 5. 4.] *Beati mites*, quoniam mites docebit Dominus vias suas: [Psal. 24. 9.] contingет enim eis quod sequitur: *Adimplebis me lætitia cum vultu tuo.* [Psal. 15. 11.] Quia quamdiu sumus in corpore, peregrinamur à Domino, [2. Cor. 5. 6.] longe sumus à facie Dei, à vultu gloriæ, à contemplatione majestatis, nisi quia plerumque misericors & miserator Dominus illuminat vultum suum super nos. Hoc autem fit, cum remota nube illa, quæ opposita erat ne transiret oratio, accedimus ad illum, & illuminamur, revelata facie gloriam Domini speculantes. Non autem ita proprie revelata facie accipiamus, cum videamus adhuc per speculum & in ænigmate, & carcerali corpore teneamur: *Revelata* vero dicit, quantum ad caliginem corporum. [2. Cor. 3. 18.] Unde spiritus iste creatus aliquando ad Creatorem spirituum emergit, & adhærens ei unus cum eo spiritus efficitur. Nullius autem momenti est ista contemplatio: quia spiritus claustris corporeis circumdatus, frequenti carnis contagione eliditur, & supra creaturam constitutus, infra quæque vilissima protinus reperitur. Sed & creator Spiritus, cujus magna sunt opera, exquisita in omnes voluntates ejus, [Psal. 110. 2.] [Spiritus divini occulti accessus & recessus.] modo accedit nescientibus nobis, modo ignorantibus nobis recedit; quia nescimus unde veniat, aut quo vadat. [Johan. 3. 8.] Et plerumque quanto frequentius quæritur, tanto velocius elongatur, juxta quod & ipse loquitur sponsæ: [Cant. 3. 1.] *Averte oculos tuos a me, quia ipsi me avolare fecerunt.* [Cant. 6. 4.] Contingit etiam ut cum non quæritur, veniat; cum quæritur, fugiat, sicut sponsa se in Canticis multipliciter ostendit quæsisse, & non invenisse. Non est autem vultus iste, vultum gloriæ Domini invenisse, qui est super Cherubim: [Deus in hac vita sicuti est videri non potest.] quia universitati Angelorum purissimus & clarissimus exhibetur; nobis vero speculatoriis & umbratilibus adumbratur imaginibus.

12. Quia igitur hic vultum Dei, sicuti est, videre non possumus; adimpletionem lætitiæ non habemus, donec trahat nos ad seipsum, & accedat caput corpori, & sit Deus omnia in omnibus. [Animæ sanctæ corporibus exutæ non plene beatæ, nisi post resurrectionem corporum.] Illic erit adimpletio, hic est gustus. Gustamus enim hic & videmus quoniam suavis est Dominus: sed gustus iste non transit in potum, quia licet videamus, non tamen penetramus. In gustu est suavis, in adimpletione mirabilis. Sanctorum autem animæ terrenis exutæ corporibus, quæ jam ad sedes æthereas evolaverunt, licet bibant, non tamen adimplentur, non tamen inebriantur[b]. [b V. Tom. 1. Tract. de dilig. Deo c. 11.] Quamvis enim multa beatitudine perfruantur; exspectant tamen resurrectionem mortuorum corporum, ut cum

a Quidam addunt, quam perseverantia patientem invenit, consummatus, &c.

Tom. III. in terra sua duplicia possederint, sempiterna perfundantur lætitia. Modo enim illis singulis singulæ stolæ albæ datæ sunt; & injunctum, ut sustineant tempus adhuc modicum, donec impii conterantur duplici contritione, & ipsi gemina beatitudine coronentur. Cum ergo nondum habeant quod habere desiderant; inebriari non possunt, sed est eis illa visio potus: ut sicut absque labore bibitur, ita sine labore quiescant, donec satientur cum apparuerit gloria ejus. Cum autem resurgemus in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi, & gloriosa illa civitas margaritis ornabitur, & sicut lætantium omnium habitatio erit in ea: tunc adimplebit nos lætitia cum vultu suo, quia videbimus eum sicuti est. Tunc inebriabimur ab ubertate domus suæ, & torrente voluptatis suæ potabit nos, dicetque nobis: *Bibite, & inebriamini carissimi*: quia & anima illuminationem, & corpus glorificationem jure perpetuo possidebunt.

(Isa. 61. 8. Apoc. 6. 11. Eph. 4. 13. Psal. 15. 10. 1. Joan. 3. 4. Psal. 35. 9. Cant. 5. 1.)

13. Sequitur: *Delectationes in dextera tua usque in finem*. Sinistra Dei, vita præsens est. Et quia pro sinistro ducimus, quicquid non multum curamus; per sinistram præsens vita accipitur, in qua Dominus electos suos sic ab impiis permittit flagellari, ut etiam patiatur occidi. Annon tibi videntur oblivioni dati qui dicunt: *Propter te mortificamur tota die; æstimati sumus sicut oves occisionis? quare faciem tuam avertis, oblivisceris inopiæ nostræ?* Per dexteram vero illa beata vita signatur, quæ nescit nisi gaudia, de qua nihil aliud dicere possumus, nisi quia *gloriosa dicta sunt de te, civitas Dei*. Ibi sunt delectationes illæ, quas oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ præparavit Deus diligentibus se. In sinistra tribulationes, in dextera delectationes. Usquequo autem? *Usque in finem*. Quis est iste finis? Finis ad justitiam, Christus omni credenti. Finis ille, de quo Sapientia dicit: *Attingit à fine usque ad finem fortiter, & disponit omnia suaviter*. Deum enim cernere, finis est consommatus. Ipse est finis, ad quem cum venerimus, nihil amplius sitiemus, Jesus-Christus sponsus Ecclesiæ, qui est benedictus in sæcula, amen.

(Psal. 15. 10. Psal. 43. 22. Psal. 86 3. 1. Cor. 2. 9. Rom. 10. 4. Sap. 8. 1.)

SERMO XLII.

*De quinque negotiationibus, & quinque regionibus**.

(* Confer cum sermone de S. Nicolao, Tom. 5.)

(Dignatio Christi in reparatione hominum.)

1. VErbum Patris, Unigenitus Dei, Sol justitiæ, summus ille negotiator, de ultimis cælorum finibus nostræ redemptionis pretium apportavit. Fidelis ista negotiatio & omni acceptione dignissima, in qua Rex filius Regis efficitur negotiatio, aurum pro plumbo tribuitur, pro peccatore donatus est justus. O quàm indebita miseratio, quàm gratuita & sic probata dilectio, quàm inopinata dignatio, quàm stupenda dulcedo, quàm invicta mansuetudo, quàm vilis negotiatio, ubi Filius Dei pro servo traditur, pro creatura Creator occiditur, pro mancipio Dominus condemnatur! Tua sunt hæc, Christe, opera, qui de lumine cæli ad tenebras inferni, à dextera majestatis ad miseriam humanitatis, à gloria Patris ad mortem crucis descendisti, infernum illustrando, hominem redimendo, superando mortem, & mortis auctorem. Unus es, & secundum non habes: quem ad nos redimendum propria benignitas invitavit, misericordia traxit; veritas qua te venturum promiseras, compulit, puritas uteri virginalis suscepit, salva virginitatis integritate potentia eduxit, obedientia in omnibus deduxit, patientia armavit, caritas verbis & miraculis manifestavit. Absint procul negotiatores terræ Theman, recedant filii Agar, qui exquisierunt prudentiam; elongentur à me gigantes à sæculo nominati, qui ab initio fuerunt statura magna, scientes bellum. Non hos elegit Dominus, neque viam disciplinæ meruerunt, propterea perierunt: sed dedit eam Jacob puero suo, & Israël dilecto suo. Abscondisti enim hæc, Domine, à sapientibus & prudentibus, gigantibus & nominatis, qui magni facti sunt videlicet in oculis suis, & revelasti ea parvulis & humilibus tuis. Libenter amplector negotiationem tuam, quia negotium meum est. Hæc mercimonia cum summa suavitate ruminat anima mea. Non solum autem ruminat, sed & revocat ruminationem tuam: quia & intelligit quæ diligit, & commendat memoriæ quæ elegit. In his negotiationibus præcipis esse animam meam, ut fiat navis institoris de longe portans panem suum. Negotiabor donec venias, venienti lætus occurram, & utinam audiam: *Euge serve bone*. Tui sunt cæli, & tua est terra: in regionibus tuis negotiabor securus, te solum habens in itinere ducem, in periculis protectorem, consortem in tribulatione.

(Matt. 11. 25. Matt. 25. 21.)

2. Regiones tuæ quinque sunt, quas perambulant ad negotiandum institores tui, ubi te quærunt dilecti tui, & inveniunt electi tui. Prima regio est regio dissimilitudinis. Nobilis illa creatura in regione similitudinis fabricata, quia ad imaginem Dei facta, cum in honore esset, non intellexit, & de similitudine ad dissimilitudinem descendit. Magna prorsus dissimilitudo, de paradiso ad infernum; de angelo ad jumentum, de Deo ad diabolum! Exsecranda conversio, gloriam in miseriam, vitam in mortem, pacem in pugnam perpetua captivitate convertere! Maledicta descensio, de divitiis ad paupertatem, de libertate ad servitutem, & de requie ad laborem descendere! Miseri nos, & miserabiliter nati: quibus datum est nasci in mærore, vivere in labore, in dolore mori. De peccatore peccatores, de debitore debitores, de corrupto corrupti, de subacto subacti, geniti & generantes sumus. Gens peccatrix, populus gravis iniquitate, semen pessimum, filii scelerati, addentes prævaricationem. Ecce quasi non simus, sic sumus coram eo, quasi nihilum & inane reputati, putantes nos aliquid esse, cum nihil simus. Vulnerati sumus ingredientes mundum, conversando in mundo, exeundo de mundo: à planta pedis usque ad verticem non est sanitas in nobis. Noverat hæc ille sublimis Propheta, qui statum humanæ miseriæ deplorans, in hæc verba prorupit: *Grave jugum est super filios Adam, à die exitus de ventre matris eorum usque in diem sepulturæ in matrem omnium*.

3. In hac dissimilitudinis regione quid negotiamur Domine Deus? Aspicio genus humanum ab ortu solis usque ad occasum hujus mundi nundinas perambulare; alios divitias quærere, alios honoribus inhiare, alios favoralis auræ suavitate raptari. Sed quid de divitiis? Nonne cum labore acquiruntur, cum timore possidentur, cum dolore amittuntur? Thesaurizas & ignoras cui congregabis ea. Vide quantum laborem pro perituris divitiis assumpsisti. Transis maria, & alium tibi orbem aperis navigando, secundum Sapientem tribus digitis distans à morte; patriam fugis, relinquis parentes, divelleris ab uxore, filios nescis, & omnium necessitudinum oblitus, quæris ut acquiras, acquiris ut perdas, perdis ut doleas. *Filii hominum, usquequo graves corde? ut quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium?* Quæ est ista dementia, filii Adam, circuire maria, perambulare terras, rapi extra mundum, in laboribus plurimis, in vigiliis multis, in jejuniis crebris, in mortibus frequenter? Ecce quales divitiæ. Sed quid de honoribus? In sublimi loco positus es, ducem te constituerunt. Vide si non judicandus es ab omnibus, ab omnibus spectandus, ab omnibus lacerandus. Si miles es, excubas ante limina principis, ut principatum acquiras, & ferrato vestitus amictu, propior es vulneri quàm honori, morti quàm vitæ, periculo quam præmio. Si de sorte Domini es, nonne Episcopus Romanum Pontificem, archidiaconus vel diaconus Episcopum pertimescit? Vide etiam utrum excusseris manus tuas ab omni munere, ne cum Simone audias: *Non est tibi pars neque sors in sermone isto: quia voluisti donum Spiritus-sancti cum pecunia possidere*. Nihil ad nos de rectoribus Ecclesiæ judicare: videant ipsi amici Sponsi, cum de sponsa cœperit exigere rationem, qui judicat orbem terræ in æquitate. Numquid in honore

(Psal. 4. 3. Act. 8. 21.)

Vana gloria

sine dolore, io prælatione sine tribulatione, io sublimitate sine vanitate esse quis potest? Ecce quales honores. Quid autem de gloria? Gloria tibi unde, fœtide pulvis, limus terræ, vas in contumeliam? Non nibi, non tibi, sed nomini Domini gloriam cede. Illi permitte gloriam suam, qui gloriosus est in sanctis suis. Illum lauda, quem laudant Angeli in excelsis. Numquid & ipsa inanis gloria, quæ nihil aliud est quàm aurium inflatio vana, quæ haberi vix potest sine invidia? Respice quos antecedis, & cogita, quia omnibus invidiæ semina præbuisti. Omnes ergo adversum te torvis luminibus inflammantur, tua felicitate torquentur, tua uruntur gloria. Ecce unde gloriosus, inde odiosus; unde sublimis, inde humilis: inde sollicitus, unde securus. Animadverte quia si per gloriam curris, incurris iovidiam; si felicitatem sequeris, corrumperis infelicitate. Vides ergo quia vane conturbatur omnis homo. Hæc sunt mercimonia, quæ inveniuntur in regione dissimilitudinis. Prudens ergo negotiator, qui videt in divitiis laborem, in honoribus pœnam, invidiam in gloria, facit sarcinam suam, mundi contemptum: & fugit.

Psal. 38. 12. ... contemptum mundi, hinc nundinare.

Regio est ... claustralis. Psal. 132. 1.

4. Secunda regio est paradisus claustralis. Vere claustrum est paradisus, regio vallo disciplinæ munita, in qua pretiosarum est mercium fœcunda fertilitas. Gloriosa res, homines unius moris habitare in domo; bonum & jucundum habitare fratres in unum. Videas illum peccata sua deflentem, alium in Dei laudibus exsultantem, hunc omnibus ministrantem, illum alios erudientem, hunc orantem, illum legentem; hunc miserentem, illum peccata punientem; hunc caritate flagrantem, illum humilitate pollentem; hunc in prosperis humilem, illum in adversitate sublimem; hunc in activa laborantem, illum in contemplativa quiescentem; & poteris dicere: *Castra Dei sunt hæc. Quam terribilis est locus iste! non est hic aliud nisi domus Dei, & porta cæli.* Quid tibi ergo, fidelis anima, in his oundinis est considerandum? Perambula virtutes cohabitantium in domo Domini virtutum, & fac inde sarcinam tuam, formam vivendi. Quæ prius habitabas in regione umbræ mortis, transi ad regionem vitæ & veritatis.

Gen. 28. 17. ... vivendi hic comparanda.

Regio est ... expiationis seu purgatorium.

5. Tertia regio est regio expiationis. Tria sunt loca, quæ mortuorum animæ pro diversis meritis sortiuntur, infernus, purgatorium, cælum. In inferno impii, in purgatorio purgandi, in cælo perfecti. Qui in inferno sunt, redimi non possunt: quia in inferno nulla est redemptio. Qui in purgatorio sunt, exspectant redemptionem, prius cruciandi, aut calore ignis, aut rigore frigoris, aut alicujus gravitate doloris. Qui in cælo sunt, gaudio gaudent ad visionem Dei, Christi fratres in natura, coheredes in gloria, similes in æternitate jucunda. Quia igitur primi redimi noo merentur, tertii redemptione non indigent; restat ut ad medios transeamus per compassionem, quibus juncti fuimus per humanitatem. Vadam in istam regionem, & videbo visionem hanc grandem, quomodo pius Pater glorificandos filios in manu tentatoris relinquat, non ad occisionem, sed ad purgationem; noo ad iram, sed ad misericordiam; non ad destructionem, sed ad instructionem: ut jam non sint vasa iræ apta in interitum, sed vasa misericordiæ præparata ad regnum. Surgam ergo in adjutorium illis: interpellabo gemitibus, implorabo suspiriis, orationibus intercedam, satisfaciam sacrificio singulari: ut si forte videat Dominus, & judicet, laborem coovertat in requiem, miseriam in gloriam, verbera in coronam. His enim & hujusmodi officiis potest eorum pœnitentia resecari, finiri labor, destrui pœna. Percurre ergo, quæcumque es fidelis anima, regionem expiationis, & vide quid in ea fiat; & in oundinis istis fac sarcinam tuam, affectum compatiendi.

Affectus compassionis hinc sumendus.

Regio est infernalis.

6. Quarta regio est regio gehennalis. O regio dura & gravis, regio extimescenda, regio fugienda! terra oblivionis, terra afflictionis, terra miseriarum, in qua nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat! Locus letifer, in quo ignis ardens, ubi frigus rigens, vermis immortalis, fœtor intolerabilis, mallei percutientes, tenebræ palpabiles, confusio peccatorum, innodatio vinculorum, horribiles dæmonum facies! Totus tremo atque horreo ad memoriam istius regionis, & concussa sunt omnia ossa mea. Quomodo cecidisti Lucifer, qui mane oriebaris? Omnis lapis pretiosus operimentum tuum: modo subter te sternitur tinea, & operimentum tuum vermis. O Deus quanta distantia ioter operimentum pretiosi lapidis, & operimentum vermis; inter delicias paradisi, & tineam corrodentem inferni! Scio quia paratus est ille ignis diabolo, & angelis ejus, & hominibus similibus ejus: ubi sine fine finientur, sine morte morientur, torquebuntur sine cessatione. Vivens igitur io infernum descende; percurre mentalibus oculis tormentorum officinas, fuge scelera & vitia, pro quibus scelerati homines & vitiosi perierunt. Habe odio iniquitatem, & dilige legem Domini, & in tam formidolosis nundinis fac sarcinam tuam, odium peccati.

Isa. 14. 12. Ezech. 28. 13. Isa. 14. 11. Matth. 25. 41.

Odium peccati inde comparandum.

5 Regio paradisus cælestis.

7. Quinta regio est paradisus supercælestis. O beata regio supernarum virtutum, ubi beata Trinitas à Beatis facie ad faciem videtur, ubi illa sublimia agmina sublimi pennarum applausu, *Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth*, clamare non cessant! Locus est voluptatis, ubi torrente voluptatis potantur justi: locus splendoris, ubi justi fulgent sicut splendor firmamenti: locus lætitiæ, ubi lætitia sempiterna super capita eorum: locus abundantiæ, ubi nihil deest videntibus eum: locus suavitatis, ubi apparet Dominus suavis universis: locus pacis, ubi in pace factus est locus ejus: locus admiratioois, ubi sunt mirabilia opera ejus: locus satietatis, ubi satiabimur cum apparuerit gloria ejus: locus visionis, ubi videbitur magna visio. O regio sublimis, plena divitiarum! de valle lacrymarum suspiramus ad te, ubi sapientia sine ignorantia, memoria sine oblivione, intellectus sine errore, ratio sine obscuritate splendebit. Regio in qua Dominus transiens ministrabit electis suis, id est talem se qualis est ostendet. Illic erit Deus omnia in omoibus, ubi rerum universitas mirabiliter ordinata dabit Creatori gloriam, lætitiam creaturæ. Curre igitur spiritualis anima oculis desideriorum per regionem istam, & vide Regem gloriæ in decore suo gloriosum, stipatum legionibus Aogelorum, Sanctorum ornatum agminibus, deponentem superbos, humiles exaltantem, damnantem dæmones, homines redimentem, & dic: *Beati qui habitant in domo tua, Domine! in sæcula sæculorum laudabunt te.* Cum ergo mente perceperis tam pretiosas nundinas, mercimonia tam præclara: construe sarcinam tuam, amorem Dei. Vidisti regiones, animadvertisti nundinas, sarcinam construxisti, & beatus es. Negotiare ergo dum veniat Dominus Deus tuus, ut ei dicere possis: *Domine quinque talenta tradidisti mihi, ecce alia quinque superlucratus sum*; & audire merearis: *Intra in gaudium Domini tui*, sponsi Ecclesiæ, qui est benedictus in sæcula, amen.

Isa. 6. 3. Ejus felicitas & amœnitas. Psal. 83. 5. Amor Dei hinc comparandus. Matt. 25. 20.

SERMO XLIII.*

De magnanimitate, longanimitate, unanimitate.

* Hic sermo ... in festo Ascensionis.

1. TRiplicem nobis in Ecclesia primitiva virtutem sanctus Lucas brevi sermone commendat, ubi post dominicam ascensionem unanimiter eos in oratione perseverasse describit, exspectantes cælestem consolationem, cujus acceperant repromissionem. Laudabili siquidem magnaoimitate pusillus grex, Pastoris solatio destitutus, minime tamen dubitans quoniam illi cura esset de eis, sed paternam pro eis gereret sollicitudinem; devotis pulsabat supplicationibus cælum, certus quod penetrarent illud justorum orationes, nec pauperum preces spernerentur à Domino, aut sine copiosa benedictione redirent. Sed nec sine longanimitate persistebant indeficientes, juxta illud propheticum: *Si moram fecerit, exspecta eum, quia veniens veniet, & non tardabit.* Porro unanimitas quidem legitur evidenter expressa, quod hæc sola divini spiritus charismata mereatur. Neque enim est Deus dis-

Act. 1. 14. Abac. 2. 3. 1 Cor. 14. 33.

Tom. III. Epist. 7. sensionis, sed pacis; neque habitare facit nisi unius moris in domo.

2. Jure igitur præparationem cordis eorum audivit auris divina; nec ab exspectatione sua confudit eos, qui & magnanimes, & longanimes, & unanimes essent. Certissima namque hæc testimonia sunt fidei, spei, caritatis. Et quidem evidenter spes longanimitatem, unanimitatem caritas operatur. Numquid fides quoque magnanimum facit? Et sola. Quicquid enim sine fide præsumitur, non est illa animi solida magnitudo, sed ventosa quædam inflatio, & tumor inanis. Vis audire magnanimum virum? *Omnia*, inquit, *possum in eo qui me confortat*. Imitemur triplicem hanc præparationem, Fratres, si desideramus supereffluentem mensuram Spiritus obtinere. Omnibus enim præter Christum ad mensuram datur Spiritus; sed mensuræ cumulus supereffluentis videtur quodam modo excessisse mensuram. Evidens fuit magnanimitas in conversione nostra: sit etiam in consummatione longanimitas, sit unanimitas in conversatione. Hujusmodi siquidem animabus cælestis illa Jerusalem desiderat instaurari, quibus nec fidei magnitudo desit in suscipiendo onere Christi, nec longitudo spei in persistendo; nec caritatis junctura, quod est vinculum perfectionis.

Philip. 4. 13.

SERMO XLIV.*

* Hic sermo in mss. est sermo in Resurrectione.

De his in quibus mysteria Christi necdum videntur impleta.

1. OMnia quæ de Salvatore legimus, medicamina sunt animarum nostrarum. Videamus ergo ne quando forte dicatur de nobis: *Curavimus Babylonem & non est sanata*. Cogitet unusquisque, quantum operentur in eo tam salutaria medicamenta. Sunt enim quibus nondum natus est Christus, sunt quibus nondum est passus, sunt quibus non resurrexit usque adhuc. Aliis quoque nondum ascendit; aliis nondum misit Spiritum-sanctum. Quomodo enim operatur ejus humilitas, *qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens*? quomodo, inquam, Dei humilitas in superbo homine operatur? Quæ illius humilitatis vestigia in his, qui adhuc toto desiderio terrenis divitiis & honoribus inhiant? An non modo exhilaratur conscientia vestra, Fratres mei, quod dicere potestis, *Parvulus natus est nobis*? Sunt quibus nondum est passus Christus: qui labores fugiunt, & mortem metuunt usque adhuc, quasi vero ille & labores sustinendo, & mortem moriendo non vicerit.

Jer. 51. 9.
Philipp. 2. 6. Christus quibus nondum natus.
Isa. 9. 6. Quibus nondum passus.

4. Sunt quibus nondum surrexit, qui in laborum anxietate & afflictione pœnitentiæ morte afficiuntur tota die, nondum spirituali consolatione recepta. Sed nisi breviati fuissent dies illi, quis posset sustinere? Aliis surrexit Christus, sed nondum ascendit: immo cum eis adhuc pia dulcedine commoratur in terris, his scilicet qui in devotione sunt tota die, flent in orationibus, suspirant in meditationibus suis, & omnia festiva & jucunda sunt eis, & per omnes dies illos continuum Alleluia cantatur. Sed oportet lac eis subtrahi, ut discant vesci solido cibo; & expedit eis, ut Christus vadat, & hæc temporalis devotio subtrahatur. Sed quando hoc capere poterunt? Desertos sese à Domino, privatos gratia conqueruntur. Sed exspectent paululum, sedeant in civitate, donec induantur solidiori quadam virtute ex alto, & majora percipiant charismata Spiritus-sancti; sicut Apostoli promoti sunt in gradum altiorem, & supereminentiorem viam caritatis ingressi, non jam solliciti quomodo flerent paululum, sed quomodo magna quadam victoria de communi adversario triumpharent, & conculcarent satanam sub pedibus suis.

Quibus nondum surrexit, quibus nondum ascendit.
Quibus nondum Spiritus sanctus missus.

Sequuntur Sermones, vulgo PARVI *nuncupati, quos Horstius Sermonibus de* Diversis *accensuit, nonnullis inter Sententias rejectis. Hos fortasse Bernardi* Flores verborum *à Petro-Cellensi petebat Johannes Saresberiensis epistolis* XCVI. *&* XCVII.

SERMO XLV.*

* al. 11. Parv.

De varia Trinitate, Dei scilicet & Hominis.

1. BEata illa & sempiterna * Trinitas, Pater & Filius & Spiritus-sanctus, unus Deus scilicet, summa potentia, summa sapientia, summa benignitas, creavit quamdam trinitatem ad imaginem & similitudinem suam, animam videlicet rationalem: quæ in eo præfert vestigium quoddam illius summæ Trinitatis, quod ex memoria, ratione, & voluntate consistat. Creavit autem eam hoc modo, ut manens in illo, participatione ejus esset beata: aversa ab illo, quocumque se conferret, remaneret misera. Sed hæc trinitas creata elegit potius per motum propriæ voluntatis cadere, quam ex gratia * conditoris per liberum arbitrium stare. Cecidit ergo per suggestionem, delectationem, consensum, ab illa summa & pulcra trinitate, scilicet potentia, sapientia, puritate, in quamdam contrariam & fœdam trinitatem, scilicet infirmitatem, cæcitatem, immunditiam. Memoria enim facta est impotens & infirma, ratio imprudens & tenebrosa, voluntas impura. Porro memoria, quæ simplicis divinitatis potentiam stans cogitabat, ab illa cadens & velut supra saxa corruens, in tres partes confracta dissiliit, scilicet in cogitationes affectuosas, onerosas, otiosas. Affectuosas voco illas, in quibus ipsa afficitur, ut in curis rerum necessariarum, edendi, bibendi, ceterarumque * similium: onerosas, ut in exterioribus administrationibus & occupationibus duris: otiosas, quibus nec afficitur nec oneratur, & tamen ab æternorum contemplatione per illa distenditur: ut si cogitet, verbi gratia, equum currentem, aut avem volantem.

2. Rationis quoque triplex casus est. Siquidem ejus erat discernere inter bonum & malum, verum & falsum, commodum & incommodum; in quibus discernendis tanta modo caligine cæcatur, ut sæpe in contrarium ducat judicium, recipiens malum pro bono, falsum pro vero, noxium pro commodo, & è converso. Numquam vero in his falleretur, si numquam lumine, à quo creata est, privaretur. Sed quia & ipsa inde cecidit, proculdubio nihil aliud quàm tenebras suæ cæcitatis invenit. Unde factum est, ut & instrumentum perderet, quo illa administraret, scilicet illud trivium Sapientiæ, Ethicam, Logicam, Physicam: quas nos possumus aliis vocare nominibus, Moralem, Inspectivam, & Naturalem scientiam. Siquidem per Ethicam eligitur bonum, reprobatur malum: per Logicam cognoscitur verum & falsum: per Physicam commodum & incommodum, id est, quid in usum assumendum sit, quid respuendum.

3. Sequitur voluntas, cujus ruina similiter tripertita est. Quæ enim summæ benignitati & puritati inhærere, & eam solam diligere debuit; per propriam iniquitatem à supernis in hæc infima lapsa, per concupiscentiam carnis, concupiscentiam oculorum, & ambitionem sæculi terrena dilexit. Quid hoc infelicius eam potest æstimari, ubi pereunte memoria, ratione, voluntate, tota animæ substantia perimitur?

4. Verumtamen hunc tam gravem, tam tenebrosum, tam sordidum lapsum nostræ naturæ reparavit illa beata Trinitas, memor misericordiæ suæ, immemor culpæ nostræ. Venit ergo à Patre missus Dei Filius, & dedit fidem: post Filium missus est Spiritus-sanctus, & dedit docuitque caritatem. Itaque per hæc duo, id est fidem & caritatem, facta est spes redeundi ad

a Hic sermo magna ex parte refertur in lib. 8. Florum cap. 1. & cap. 26. ubi de caritate, quæ infra num. 5.

Patrem.

Patrem. Et hæc est trinitas, scilicet Fides, Spes, Caritas; per quam velut per tridentem reduxit de limo profundi ad amissam beatitudinem illa incommutabilis & beata Trinitas mutabilem, lapsam, & miseram trinitatem. Et Fides quidem illuminavit rationem; Spes erexit memoriam; Caritas vero purgavit voluntatem. Cum ergo venit (ut dictum est) Deus Filius & factus est homo, qui erat Deus; tamquam medicus bonus dedit præcepta, quibus observatis reformaretur salus amissa. Ut vero præceptis faceret fidem, exhibuit signa: ut eorumdem præceptorum persuaderet utilitatem, promisit beatitudinem.

5. Est igitur Fides alia præceptorum, alia signorum, B alia promissorum: id est qua credimus in Deum, qua credimus Deum, qua credimus Deo. Per fidem præceptorum credimus in Deum. Credere autem in Deum est in eum sperare & eum diligere. Per fidem signorum credimus Deum, qui talia potest, & omnia potest. Per fidem promissorum credimus Deo, qui quicquid promittit, veraciter complet. Similiter quoque Spes triplex est, & procedit de prædicta triplici fide. Nam de fide præceptorum oritur spes veniæ: de fide signorum, spes gratiæ: de fide promissorum, spes gloriæ. Caritas itidem ternario numero colligitur, *de corde puro, & de conscientia bona, & fide non ficta.* Puritatem debemus proximo, conscientiam nobis, fidem Deo. Puritas autem est, ut quicquid agitur, C aut ad utilitatem proximi, aut ad honorem fiat Dei. Maxime autem exhibenda est proximo, quia Deo manifesti sumus: proximo autem non possumus, nisi in quantum illi cor nostrum aperimus. Conscientiam bonam faciunt in nobis duo, pœnitentia & continentia: quando scilicet per pœnitentiam peccata commissa punimus, & per continentiam deinceps punienda non committimus: & hanc debemus nobis. Post hæc superest fides non ficta, quæ Deo vigilanter exhibenda est, ut nec propter proximum, cui nos impendimus caritatem, offendamus Deum; nec propter conscientiam, quam per pœnitentiam & continentiam in humilitate custodire volumus, minus exsequamur D mandatorum Dei obedientiam: & hæc est fides non ficta. Non ficta autem ponitur ad differentiam mortuæ fidei, & fictæ. Mortua fides est, quæ sine operibus est: Fides ficta, quæ ad tempus credit, & in tempore tentationis recedit; unde etiam ficta, id est fragilis, dicitur.

6. Hæc omnia brevius possumus colligere, ut facilius commendentur memoriæ. Dicamus ergo: Est Trinitas creatrix, Pater & Filius & Spiritus-sanctus, ex qua cecidit creata trinitas, Memoria, Ratio, & Voluntas. Est est trinitas per quam cecidit, videlicet per suggestionem, delectationem, consensum. Et est trinitas in quam cecidit, videlicet impotentia, cæcitas, immunditia. Rursus trinitas quæ cecidit, id est Memoria, E Ratio, Voluntas. Singulæ cujusque tripertitus exstitit casus. Memoria cecidit in tres species cogitationum; affectuosas, onerosas, otiosas. Ratio in triplicem ignorantiam; boni & mali, veri & falsi, commodi & incommodi. Voluntas in concupiscentiam carnis, concupiscentiam oculorum, & ambitionem sæculi. Est trinitas per quam resurgit, scilicet Fides, Spes, Caritas. Quæ trimembres habent subdivisiones. Est enim Fides præceptorum, signorum, promissorum: est & Spes veniæ, gratiæ, gloriæ: est & Caritas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta.

SERMO XLVI[a].

De Virginitatis & Humilitatis connexione.

F AVe Maria gratia plena. Non in sola virginitate constare poterat gratiæ plenitudo: neque enim omnibus est de ea accipere. Felices qui non inquinaverunt vestimenta sua, & cum Regina nostra (Tom. III.) A virginitatis privilegio gloriantur. Sed num unam tantum benedictionem habes, ô Domina? Et mihi obsecro ut benedicas. Periit virtus illa à me[a], non est jam vel adspirare ad illam. Computrui in stercore meo, & ut jumentum factus sum: sed numquid non erit mihi etiam aliquid apud te? non erit ubi possim esse recum, quia jam sequi non valeo quocumque ieris? Quærit Angelus puellam, quam præparavit Dominus filio domini sui. Bibit ipse de hydria tua, cognata sibi virtute delectatos: sed numquid non & jumentis potum tribues? Bibit Angelus, quod virum non cognoscis: bibant & jumenta, quod de humilitate singulariter gloriaris. *Respexit*, inquit, *Dominus humilitatem ancillæ suæ.* (Luc. 1. 48.) Nam virginitas sine humilitate habet fortasse gloriam, sed non apud Deum. Humilia semper Excelsus respicit, & alta à longe cognoscit. (Psal. 137. 5.) Humilibus dat gratiam, superbis resistit. (Jacob. 4. 6.) Sed forte ne in his quidem duabus metretis plena est hydria tua: capax est etiam tertiæ, ut non modo Angelus & jumenta, sed ipse jam bibat architriclinus. Hoc enim vinum bonum, quod servavimus usque adhuc, minister Angelos haurit, sed ut ferat architriclino. Patrem loquor, qui principium Trinitatis, architriclinus jure vocatur. Ait sane Angelus, fœcunditatem Mariæ commendans, quæ tertia est metreta: *Quod ex te nascetur Sanctum, vocabitur Filius Dei*; (Luc. 1. 35.) ac si dicat: Cum eo solo tibi est generatio ista communis.

SERMO XLVII[a].

De quadruplici superbia.

AVe Maria gratia plena. Bene plena; quia Deo, & Angelis, & hominibus grata. Hominibus per fœcunditatem, Angelis per virginitatem, Deo per humilitatem. In hoc tertio à Domino se respectam testatur, qui humilia respicit, & alta à longe cognoscit. Sicut enim oculi satanæ omne sublime vident, ita oculi Domini omnem humilem intuentur. (Psal. 137. 6.) Unde ait in Cantico canticorum: *Revertere, revertere Sunamitis; revertere, revertere, ut intueamur te.* (Cant. 6. 12.) Quater dicit, *revertere*, propter quadruplicem superbiam, per quam aversa à Domino non videbatur. Est enim superbia[b] cordis, superbia oris, superbia operis, superbia habitus. Superbia cordis est, quando homo in oculis suis magnus est. Contra quam Sapiens orat, dicens: *Extollentiam oculorum meorum ne dederis mihi.* (Eccli. 23. 5.) Et alibi: *Væ qui sapientes estis in oculis vestris.* (Isa. 5. 21.) Superbia oris vel linguæ, quæ & jactantia dicitur, est quando homo non solum magna de se sentit, sed etiam loquitur. Unde Psalmista: *Disperdat Dominus universa labia dolosa, & linguam magniloquam.* (Psal. 11. 3.) Superbia operis est, quando homo exteriori quadam superbia, ut magnus E appareat, agit. De qua idem Psalmista ait: *Non habitabit in medio domus meæ qui facit superbiam.* (Psal. 100. 7.) Superbia habitus est, quando homo, ut gloriosus videatur, pretiosis se ornat vestibus. Unde Paulus: *Non in veste pretiosa.* (1. Tim. 2. 9.) Et Dominus: *Qui mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt*, (Matt. 11. 8.) ubi superbia abundat. Sunt autem quinque, quæ ad remedium tam mortiferæ pestis à Domino rationali animæ sunt posita, locus, corpus, tentatio diaboli, prædicatio Christi, & ejus conversatio Locus, quia exsilium: corpus, quia onerosum: tentatio, quia inquietat: Christi prædicatio, quia ædificat: & ejus conversatio, quia informat. His quasi quinque sensibus Deus humilitatem operatur in anima. Sicut enim F anima vita est corporis, ita Deus vita est animæ: & sicut corpus mortuum est, quod per quinque sensus ab anima non vegetatur: ita anima mortua est, quæ per hæc à Domino non humiliatur.

a Bellarminus ex his verbis dubitat, an iste sermo auctorem habeat Bernardum, in quo semper illibata viguit carnis integritas. Sed quid vetat id dictum modestiæ causa, habito respectu ad humanos lapsus; aut etiam in persona auditorum? ut Horstius in suis Notis. Certe hic sermo habetur in editis antiquis.

b Hoc fragmentum refert Florilegus lib 9. cap. 19.

Tom. III.

SERMO XLVIII*.

* al. 4. ex Parvis.

De paupertate voluntaria.

Luc. 10. 38.

INtravit Jesus in quoddam castellum, & mulier quædam, Martha nomine, excepit illum in domum suam. Castellum ubi Christus intravit, voluntaria est paupertas, quæ habitatores suos à gemina impugnatione, qua hujus mundi amatores expugnantur, reddit securos, scilicet propria invidia, & aliena. PAUPERTAS enim, dum putatur misera, aliena caret invidia: & quia est voluntaria, nemini quicquam invidet. Duæ istæ sorores duas vitas amatorum paupertatis significant. Quidam cum Martha solliciti Domino Jesu duo pulmentaria præparant, scilicet correctionem operis cum salsamento contritionis, & opus pietatis cum condimento devotionis. Hi vero qui cum Maria soli Deo vacant, considerantes quid sit Deus in mundo, quid in hominibus, quid in Angelis, quid in seipso, quid in reprobis; contemplantur quia Deus est mundi rector & gubernator, hominum liberator & adjutor, Angelorum sapor & decor, in seipso principium & finis, reproborum terror & horror. In creaturis mirabilis, in hominibus amabilis, in Angelis desiderabilis, in seipso incomprehensibilis, in reprobis intolerabilis.

Paupertas vacat invidia, propria, & aliena.

Contemplationis objectum.

SERMO XLIX*.

* al. 5. ex Parvis.

De triplici Verbo.

Psal. 17. 2.

DIes diei eructat verbum. Dies diei, Angelus Virgini. Dies Angelus propter beatitudinem; Virgo dies propter integritatis virtutem. *Et nox nocti indicat scientiam.* Serpens nox propter malitiam: mulier nox propter ignorantiam. *Dies diei eructat verbum.* Deitas virginitati, de utero paternæ majestatis, in utero maternæ integritatis. Aliter: *Dies diei eructat verbum*; Deus Pater animæ rationali per fidem illuminatæ. *Et nox nocti indicat scientiam*; creatura rationalis animæ rationali nondum per fidem illuminatæ. Unde Apostolus: *Invisibilia Dei per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur à creatura mundi.* Unde nos dicimus verbum indicatum, verbum inspiratum [a], verbum eructatum. Primum fecit cognitionem, secundum conversionem, tertium vivificationem. Primum obfuit, secundum non profuit, tertium vivificavit. Primum obfuit: *quia cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt, sed evanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum.* Secundum non profuit: quia non data est lex, quæ posset vivificare. Tertium vivificavit: quia per crucem redemit. Primum totum deforis, secundum foris & intus, tertium totum intus. Et nota, quia quod eructatur, de plenitudine eructantis cum quodam ipsius substantiæ sapore profertur. Et idcirco Sapientia incarnata dicitur habens in se omnem plenitudinem, in miraculis cognitionem, in doctrina conversionem, in passione vivificationem. Unde ait Propheta: *Venite & revertamur ad Dominum: quia ipse cepit, & sanabit nos; percutiet, & curabit nos. Vivificabit nos post duos dies*, scilicet cognitionis & conversionis: *in die tertia suscitabit nos*, voce Verbi incarnati per primam suam resurrectionem: *& vivemus in conspectu ejus*, vivificati per passionem, serenius illuminati per miraculorum cognitionem: *sequemurque ut cognoscamus Dominum*, instructi per doctrinæ conversionem.

Rom. 1. 20.

a

Verbum triplex.

Ibidem. 21.

Johan. 1. 16.

Osee 6. 1.

SERMO L*.

* al. 6. ex Parvis.

De affectionibus recte ordinandis.

Cant. 3. 11.

* Idida vocatus Salomon Hebr. Ieddeiah 2. Reg. 12. 25.

1. EGredimini filiæ Sion, & videte regem Salomonem. Non dicit Ecclesiasten, aut Ididam *. Nam & his nominibus appellatus est rex ille: & significat Jesum-Christum nostrum verum Salomonem, qui est Salomon, id est pacificus, in exsilio: Ecclesiastes, id est concionator, in judicio: Idida, id est, dilectus Domini, in regno; ubique Rex. In exsilio rector morum, in judicio discretor meritorum, in regno distributor præmiorum [b]. In exsilio mansuetus, in judicio justus, in regno gloriosus. In exsilio amabilis, in judicio terribilis, in regno admirabilis. *In diademate quo coronavit eum mater sua.* Est autem hæc corona misericordiæ, & in hac imitabilis. Coronavit eum & noverca sua corona miseriæ, & in hac contemptibilis. Synagogam loquor, quæ se ei non matrem exhibuit, sed novercam. Coronabit eum familia sua corona justitiæ, & in hac terribilis: coronat eum Pater suus corona gloriæ, & in hac desiderabilis. Videant ergo eum peccatores in corona miseriæ, id est spinea, & compungantur: videant eum filiæ Sion, animæ affectuosæ, in corona misericordiæ, & imitentur: videbunt eum impii in corona justitiæ, & peribunt: videbunt eum sancti in corona gloriæ, & perpetualiter gaudebunt.

2. *Egredimini filiæ Sion*, animæ delicatæ, de sensu carnis ad intellectum mentis; de servitute carnalis concupiscentiæ ad libertatem spiritualis intelligentiæ; *& videte regem Salomonem in diademate, quo coronavit eum mater sua.* Coronantur quidem & alii imitatores ipsius, sed hoc ex industria adjuti per gratiam. Solus iste à matre coronatus est, quia solus cum ordinatis affectionibus tamquam sponsus è thalamo processit ex utero matris. Sunt autem affectiones istæ quatuor [c] notissimæ, amor & lætitia, timor & tristitia. Absque his non subsistit humana anima: sed quibusdam sunt in coronam, quibusdam in confusionem. Purgatæ enim & ordinatæ gloriosam in virtutum corona reddunt animam: inordinatæ per confusionem dejectam & ignominiosam. Purgantur autem sic. Si amantur quæ amanda sunt, si magis amantur quæ magis amanda sunt, si non amantur quæ amanda non sunt, amor purgatus erit. Sic & de ceteris. Ordinantur autem sic. In initio timor, deinde lætitia, post tristitia, in consummatione amor. Compositio quarum talis est. De timore & lætitia nascitur prudentia, & est timor causa prudentiæ, lætitia fructus. De lætitia & tristitia nascitur temperantia, cujus est tristitia causa, lætitia fructus. De tristitia & amore nascitur fortitudo, & est tristitia causa fortitudinis, amor fructus. Clauditur circulus coronæ. De amore & timore nascitur justitia, & est timor causa justitiæ, amor fructus.

3. Considera ergo quomodo istæ affectiones ordinatæ virtutes sunt; inordinatæ, perturbationes. Si timorem sequatur tristitia, desperationem generat: si amorem lætitia, dissolutionem. Sequatur ergo timorem lætitia, quia timor futura cavet, lætitia de præsenti gaudet, prudentis cautelæ finem lætitia possidet. Probet ergo lætitia timorem. Probatus timor nihil aliud quam prudentia est. Comitetur lætitiam tristitia, quia moderate læta amplectitur, qui tristia reminiscitur. Temperet ergo lætitiam tristitia. Temperata lætitia nihil aliud quàm temperantia est. Jungatur amor tristitiæ, quia fortiter sustinet tristitia, qui per amorem quæ sunt amanda desiderat. Confortet ergo amor tristitiam. Confortata vero tristitia nihil aliud quam fortitudo est. Jungatur amor timori: quia ordinate amandis inhæret, qui timenda non negligit. Ordinet ergo amor timorem. Ordinatus timor nihil aliud quàm justitia est. Duæ affectiones, lætitia & tristitia, non se extendunt ad alia: in nobis enim lætamur, & in nobis tristamur. Amor & timor ad alia se extendunt. Timor enim affectio est naturalis, quæ nos conjungit superiori per inferiorem partem; & habet se ad solum Deum. Amor affectio est, quæ nos conjungit superiori, & inferiori, & æquali; & habet se ad Deum & proximum. In his autem duobus perfecta consistit justitia, ut timeamus Deum propter potentiam, ame-

a Florum collector hunc locum exhibet lib. 8. cap. 2.
b Hactenus fere ex sermone 2. in Epiphania num. 2.

c De his affectionibus confer notata ad sermonem 2. in capite jejunii num. 3. Citatur locus iste in Florum lib. 9. cap 8.

mus propter bonitatem, & proximum propter naturæ societatem.

SERMO LI*.

*al. 7. & 8. in Parvis.

De Maria Purificatione, & Christi Circumcisione.

Christi circumcisio & Mariæ purificatio quid nos doceant.

QUid est quod dicimus beatam Mariam purificari? Quid vero quod ipsum Jesum dicimus circumcidi? Enimvero tam non indiguit illa purificatione, quàm nec ille circumcisione. Nobis ergo & hic circumciditur, & illa purificatur, præbentes exemplum pœnitentibus, ut à vitiis continentes, primum per ipsam continentiam circumcidamur, deinde à commissis per pœnitentiam purificemur. Quid est autem quod Maria portat Jesum in utero, Joseph in humero, in Ægyptum scilicet iens & inde rediens; Simeon portat in brachiis? Significant isti tres electorum ordines; Maria prædicatores, Joseph pœnitentes, Simeon bonos operatores. Qui enim aliis evangelizat, quasi Jesum in utero portat, ut eum aliis, vel potius alios ei pariat. De talibus erat beatus Paulus, qui dicebat: *Filioli mei, quos iterum parturio, donec Christus formetur in vobis.* (Gal. 4. 19.) Qui vero pro Christo laboribus fatigantur, qui persecutiones patiuntur, qui nulli mala inferunt, sed ab aliis illata patienter ferunt, merito isti portare eum in humeris dicuntur: quibus & ab ipsa Veritate dicitur: *Qui vult venire post me, abneget semetipsum, &c.* (Luc. 9. 23.) Si quis autem est qui porrigat panem esurienti, potum sitienti, ceteraque misericordiæ opera sollicite impendat egenti, nonne iste recte videtur eum portare in brachiis? Hujusmodi enim dicturus est in judicio Dominus: *Quamdiu fecistis uni ex minimis meis, mihi fecistis.* (Matt. 25. 40.)

SERMO LII*.

*al. 9. in Parvis.

De domo divina Sapientia, id est Virgine Maria.

1. S*Apientia ædificavit sibi domum, &c.* (Prov. 9. 1.) Cum multis modis sapientia intelligatur, quærendum est quæ sapientia ædificavit sibi domum. Dicitur enim sapientia carnis, quæ inimica est Deo (Rom. 8. 7.); & sapientia hujus mundi, quæ stultitia est apud Deum (1 Cor. 3. 19.). Utraque ista secundum Jacobum apostolum terrena *est, animalis, diabolica* (Jacob. 3. 15.). Secundum hanc sapientiam dicuntur sapientes, ut faciant mala, bene autem facere nesciunt: & in ipsa sua sapientia arguuntur & perduntur, sicut scriptum est: *Comprehendam sapientes in astutia eorum, & perdam sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium reprobabo.* (1 Cor. 1. 19.) Et utique talibus sapientibus videtur mihi digne & competenter dictum Salomonis aptari, quo ait: *Est malitia quam vidi sub sole, virum qui videtur apud se sapiens esse.* Nulla talis sapientia, sive carnis, sive mundi, ædificat, immo destruit quamcumque domum inhabitat. Est ergo alia sapientia quæ desursum est; primum quidem pudica, deinde pacifica. Hic est Christus Dei virtus, & Dei sapientia, de quo Apostolus: *Qui factus est*, inquit, *nobis sapientia à Deo, & justitia, & sanctificatio, & redemptio.* (1 Cor. 1. 30.)

2. Hæc itaque Sapientia quæ Dei erat, & Deus erat, de sinu Patris ad nos veniens, ædificavit sibi domum, ipsam scilicet matrem suam virginem Mariam: in qua septem columnas excidit. (Virgo domus divinæ Sapientiæ.) Quid est in ea septem columnas excidere, nisi ipsam dignum sibi habitaculum fide & operibus præparare? Nimirum ternarius numerus ad fidem propter sanctam Trinitatem; quaternarius pertinet ad mores propter quatuor principales virtutes. (In ternario numero fides Trinit.) Quod autem in beata Maria sancta Trinitas fuerit (fuerit dico per præsentiam majestatis) ubi solus Filius erat per susceptionem humanitatis: testatur Nuntius cælestis, qui ei arcana mysteria reserans, ait: *Ave gratia plena, Dominus tecum.* & post pauca: *Spiritus-sanctus superveniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi.* (Luc. 1. 28.) Ecce habes Dominum, habes virtutem Altissimi, habes Spiritum-sanctum: habes Patrem & Filium & Spiritum-sanctum. Neque enim potest esse, aut Pater sine Filio, aut sine Patre Filius, aut sine utroque procedens ab utroque Spiritus-sanctus, ipso Filio dicente: *Ego in Patre, & Pater in me est.* & iterum: *Pater autem in me manens, ipse facit opera.* (Joan. 14. 10.) Manifestum est fuisse in corde Virginis fidem sanctæ Trinitatis.

3. Utrum autem & quatuor principales virtutes tamquam quatuor columnas possederit, inquisitione dignum videtur. (Aliæ columnæ hujus domus: quatuor virtutes cardinales.) Primum ergo videamus an fortitudinem habuerit. Quæ nimirum virtus quomodo illi abesse potuit, quæ abjectis secularibus pompis, spretisque voluptatibus carnis, soli Deo in virginitate vivere proposuit? Nisi fallor, hæc Virgo est quæ apud Salomonem legitur: *Mulierem fortem quis inveniet? Procul & de ultimis finibus pretium ejus.* (Prov. 31. 10.) Quæ adeo fortis fuit, ut illius serpentis caput contereret, cui à Domino dictum est: *Inimicitias ponam inter te & mulierem, & inter semen tuum & semen illius: ipsa conteret caput tuum.* (Gen. 3. 15.) Porro quod temperans, prudens & justa fuerit, ex Angeli collocutione, & sua ipsius responsione luce clarius comprobamus. Salutata quippe tam venerabiliter ab Angelo, *Ave gratia plena, Dominus tecum:* non se extulit, quasi quæ ex singulari gratiæ privilegio benediceretur, sed siluit: & qualis esset insolita hæc salutatio, secum cogitavit. Qua in re quid nisi temperans fuit? At vero cum de cælestibus mysteriis ab eodem Angelo doceretur, diligenter quæsivit quomodo conciperet ac pareret, quæ virum utique non cognosceret: & in hoc sine dubio prudens exstitit. Justitiæ autem præfert insigne, ubi se ancillam Domini confitetur. Nam quod justorum sit confessio, testatur qui ait: *Verumtamen justi confitebuntur nomini tuo, & habitabunt recti cum vultu tuo.* (Psal. 139. 14.) Et alibi justis dicitur: *Et dicetis in confessione, opera Domini universa bona valde.* (Eccli. 39. 21.)

4. Fuit igitur beata Virgo Maria fortis in proposito, temperans in silentio, prudens in interrogatione, justa in confessione. His itaque quatuor morum columnis, & tribus fidei prædictis exstruxit in ea sibi domum Sapientia cælestis; quæ adeo mentem ejus replevit, ut de plenitudine mentis fœcundaretur & caro, ac virgo singulari gratia eamdem ipsam Sapientiam carne tectam pareret, quam prius mente pura conceperat. Nos quoque si ejusdem Sapientiæ fieri domus volumus, necesse est ut eisdem septem columnis exstruamur, id est ut fide & moribus ei præparemur. Et in moribus quidem solam puto sufficere justitiam, ceteris tamen virtutibus circumfultam. Itaque ne errore fallatur ignorantiæ, sit ei prævia prudentia: sint hinc inde temperantia atque fortitudo, ne forte labatur, vel in dexteram, vel in sinistram partem declinando.

SERMO LIII*.

*al. 10. in Parvis.

De nominibus Salvatoris.

1. E*T vocabitur nomen ejus Admirabilis, Consiliarius, Deus, Fortis, Pater futuri seculi, Princeps pacis.* (Isa. 9. 6.) *Admirabilis* est in nativitate; *Consiliarius* in prædicatione; *Deus* in operatione; *Fortis* in passione; *Pater futuri seculi* in resurrectione, *Princeps pacis* in perpetua beatitudine. Hæc etiam nomina possunt ei congrue assignari in opere nostræ salutis. Nam primo dicitur *Admirabilis* in conversione nostræ voluntatis, quæ mutatio est solius dexteræ Excelsi. Postmodum dicitur *Consiliarius* in revelatione suæ voluntatis, quando revelat quid sequendum sit jam conversis. Unde Paulus conversus dicebat: *Domine quid me vis facere?* (Act. 9. 6.) Conversi autem necesse est compungantur pro præteritis delictis, in quorum remissione dicitur *Deus*, cujus tantum est, peccata remittere. Hinc est quod Salvatore nostro in terra remittente peccata, Judæi dicunt eum blasphemare, quasi qui assumeret sibi quod erat solius Dei. (Matt. 9. 3.) Quarto dicitur *Fortis*: juxta sententiam enim Apostoli necesse est, ut *omnes qui pie volunt vivere in Christo Jesu, persecutionem patiantur.* (2. Tim. 3. 12.)

Tom. III.

2. Sed quis sustineret, nisi ille juvaret? Unde David: *Nisi quia Dominus adjuvit me, paulo minus habitasset in inferno anima mea.* (Psal. 93. 17.) Cum ergo nos in tribulatione protegit, cum ipsas aërias potestates arcet à nobis ac repellit, quid aliud in hoc opere dici potest, nisi fortis? Unde dictum est: *Dominus fortis & potens, Dominus potens in prælio.* (Psal. 23. 8.) Et quoniam ipsa conversio, & vita nostra in Christo agenda est, non intuitu temporalium rerum, sed spe futurorum bonorum: ideo quinto loco ponitur, *Pater futuri sæculi.* Pater scilicet in regeneratione corporum nostrorum. Quia vero *omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur* (1. Cor. 15. 51.): ut discernat immutationem justorum ab iniquorum resurrectione, ponitur sexto loco *Princeps pacis.* Qua obtenta, tota perfectio impletur, nec jam ultra aliud quicquam appetendum relinquitur. Ipsa est enim, in cujus exsultatione concinit Psalmista, dicens: *Lauda Jerusalem Dominum, lauda Deum tuum Sion: quoniam confortavit seras portarum tuarum, benedixit filiis tuis in te, qui posuit fines tuos pacem.* (Psal. 147. 1.) Horum sex nominum consequentiam & virtutem breviter atque eleganter comprehendit uno nomine Angelus loquens ad Joseph: *Et vocabis,* inquit, *nomen ejus Jesum.* (Matth. 1. 21.) Cujus videlicet nominis exponens rationem: *Ipse enim,* ait, *salvum faciet populum suum à peccatis eorum.* (Ibidem)

SERMO LIV[*].

De Apparitione Christi.

[*] al. 51. ex Parvis

(Christus venit ut adjuvaret nos & erudiret.) Filius Dei apparuit, ut nos adjuvaret & erudiret: quod potest, quia est Virtus Patris, & Sapientia. Virtus adjuvat, Sapientia erudit & informat. Infirmitati auxilium est necessarium: cæcitas eruditione indiget & doctrina. Erudivit sane, faciens abnegare impietatem & sæcularia desideria, ut sobrie, & juste, & pie vivamus. (Tit. 2. 12.) Impietas erat incredulitas, quia Deum nec credebamus, nec colebamus. (Impietas quid.) Deum enim sicut pium est colere, sic impium est abnegare. (Sæcularia desideria.) Sæcularia desideria sunt concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum, superbia vitæ: quæ trahunt & inclinant ad amorem sæculi. Istis abnegatis vivit homo sobrie, refrenans concupiscentiam carnis, concupiscentiam oculorum, superbiam vitæ. (Sobrietas duplex.) Postquam vero incipit esse sobrius, contra duplicem ebrietatem duplicem ponit sobrietatem. (Plin. lib. 2. cap. 12.) Ebrietas exterior voluptatum effusio, interior curiositatum occupatio. E contra sobrietas exterior voluptatum refrenatio, interior curiositatum exclusio. Ita vivit homo sobrie quantum ad seipsum, juste quantum ad proximum, cui exhibet quod justum est. (Justitia in duobus; Pietas itidem.) Justitia est in duobus, in innocentia & in beneficentia. Innocentia justitiam inchoat, beneficentia consummat. Pie quantum ad Deum. Pietas est in duobus, ut de nobis non præsumamus, sed in Deo perfecte confidamus: ut per eum omnia mundi impedimenta vincamus. In Deo non est diffidendum, sed secure & fiducialiter est agendum. Ipse, tamquam pius & laudabilis medicus, prius bibit potionem quam parabat suis, id est passionem & mortem sustinuit: & sic sanitatem immortalitatis accepit, & impassibilitatis, docens suos ut confidenter biberent potionem, quæ generat sanitatem & vitam: & qui post passionem vita æterna vivit, spem dat nobis ut idem speremus ab eo securi.

SERMO LV[a].

De sex hydriis spiritualibus.

[a] al. 52. ex Parvis.

1. *ERant ibi positæ lapideæ sex hydriæ secundum purificationem Judæorum.* (Johan. 2. 6.) (Sex hydriæ tropologice.) Intelligamus has sex hydrias ibi positas, esse sex observantias servis Dei propositas, in quibus tamquam Judæi purificari debeant. Sunt autem istæ, Silentium[a], Psalmodia, Vigiliæ, Jejunium, Opus manuum, Carnis munditia. (1. Silentium. a) In hydria Silentii purificamur à peccatis, quæ verbositate contrahimus. (Loquacitatis octo species.) Cujus vitii sunt octo species. Est enim verbum stultum, vanum, mendax, otiosum, dolosum, maledicum, impudicum, excusatorium. Quæ nimirum pestis de loquacitate nascitur, & per silentii censuram aut evertitur funditus, aut certe ne multum noceat, reprimitur. (Psalmodia.) In psalmodia fit duplex confessio, ubi & peccator de culpis compungitur, & Deo laudes super judicia justitiæ suæ dicuntur. In hac ergo hydria Judæus quisque, qui scilicet recte confitetur[*], purificatur ab immundo spiritu blasphemiæ, cui ante conversionem subjacebat. (* Juda hic confessio.) Dum enim seipsum laudaret, ac Deum accusaret, quid aliud quàm blasphemus erat? An non sunt blasphemi, qui dicunt: *Non est æqua via Domini!* (Ezech. 18. 25.) An non insipiens ille blasphemus, qui dicit in corde suo, *Non est Deus!* (Psal. 13. 1.) Jam vero conversus & confessus, canticisque divinis instructus, correcta vita corrigit & verba; seque ipsum accusans, mala sibi computat: Deum autem laudans, bonum quod in se videt, non sibi, sed illi applicat: & hoc totum agitur in psalmodia. Per psalmodiam accipe quicquid Deo agitur cum mentis melodia, sive sint psalmi, sive hymni, sive etiam quæcumque cantica.

2. Tertiam hydriam posui superius Vigilias. Has semper debet comitari orationum instantia. Unde & Dominus in Evangelio legitur in oratione pernoctasse: & discipulos suos exhortans, utrumque simul conjunxit, dicens: *Vigilate & orate, ut non intretis in tentationem.* (Luc. 22. 46.) Tales vigiliæ abluunt nos à sordibus, quas contraximus per somnolentiam resoluti, dum oblivione quadam à via salutis intepuimus ac torpuimus. (4 Jejunium.) Quarta hydria est Jejunium, de quo quis dubitet an & ipsum purificet? Vera est illa sententia: Contrariis curantur contraria. Si ergo per gulam peccavimus & ingluviem, quid restat nisi ut per abstinentiam reparemur? Nec solum hujus vitii fit per jejunium purificatio; insuper & virtus ad expellendos dæmones comparatur, dicente Domino: *Hoc genus in nullo potest exire, nisi in oratione & jejunio.* (Marc. 9. 28.)

3. (5 Opus manuum.) Sequitur quinta hydria, quæ dicitur Opus manuum: in quo si quæratur an sit aliqua purificatio, facile potest inveniri per multa. Nam ut plurima prætercam, hoc solum quanti sit præconii, quantæ gratiæ, quis digne æstimet, suo se quemque labore transigere, ac nullius aliquid desiderare? (Commendatio operis manuum.) Ac ne me quisquam putet hæc magis declamatorie, quàm ex veritate proferre; audiat ipsum doctorem nostrum in fide & veritate apostolum Paulum scribentem ad Thessalonicenses, hæc ipsa docentem & præcipientem. *Rogamus vos,* inquit, *fratres, ut abundetis magis & operam detis ut quieti sitis, & ut vestrum negotium agatis, & operemini manibus vestris, sicut præcepimus vobis; & ut honeste ambuletis ad eos qui foris sunt, & nullius aliquid desideretis.* (1. Thess. 4.) Audiat eumdem ipsum facientem quæ docebat. *Ipsi enim scitis,* inquit, *quemadmodum oporteat vos imitari nos; quoniam non inquieti fuimus inter vos, neque panem gratis manducavimus ab aliquo, sed in labore & fatigatione, nocte & die operantes, ne quem vestrum gravaremus.* (2. Thess. 3. 7.) Item audiat docentem quæ faciebat: *Cum essemus apud vos, hoc denuntiabamus vobis, quoniam si quis non vult operari, nec manducet.* (Ibidem 10.) Vides quàm sollicite observandum præcepit Doctor gentium opus manuum? Cur hoc tantopere curavit, nisi quia, sicut bonus & diligens pastor, hoc ovium saluti plurimum expedire providit?

4. (6 Munditia carnis.) Restat ultima, Carnis munditia. In hac fit purificatio ab illa quinquepertita corporis illecebra, visus, auditus, gustus, odoratus, tactus. Et cetera quidem prædicta, id est silentium, psalmodia, vigiliæ, jejunium, opus manuum, exerceri sine ista possunt: sed si lumbi præcincti non sint, id est si desit carnis munditia, lucernæ ardentes quid proderunt? (Ejus necessitas.) Hinc ergo colligendum est, quod sit necessaria hujus hydriæ purificatio, quæ sola omnibus supradictis æquipollentem obtinet vim salutis. Et notandum quod in his omnibus observantiis quatuor primas debemus nobis,

a Eædem assignantur sermone 2. post octavam Epiphaniæ à num. 7. sed ordine paululum immutato.

qointam proximo, sextam Deo. Nam silentium, psalmodiam, vigilias, jejunium debet quisque exercere propter seipsum, hoc est propter suam disciplinam: opus manuum propter proximum, ne quem gravet, sed magis habeat unde tribuat necessitatem patienti: carnis munditiam propter Deum, ut illi placeat, & ejus voluntatem faciat. Unde scriptum est: *Hæc est enim voluntas Dei sanctificatio vestra, ut abstineatis vos à fornicatione, ut sciat unusquisque vestrum suum vas possidere in sanctificatione & honore.* Quod autem illæ hydriæ lapideæ dicuntur, significat quod sine aliqua difficultate observari non possunt, & quod dura & aspera est via quæ ducit ad vitam. Vel certe lapideæ dicuntur propter fortitudinem, ne facile frangantur aut dissolvantur, & effundatur liquor gratiæ qui in eis continetur. quod utique cito contingere posset, si vel fictiles essent, vel ligneæ, seu cujuslibet alterius fragilis materiæ. Vel etiam lapideæ, id est Christianæ, à lapide Christo, ut scilicet in fide Christi fiant.

SERMO LVI*.

De hydriis mysticis implendis triplici timore.

1. C*Apientes singula metretas binas vel ternas.* Hic primum sciendum est, quod hujusmodi hydriæ aliquando sunt vacuæ, aliquando sunt plenæ. Plenæ autem aliquando veneno, aliquando aqua, interdum etiam vino. Vacuæ quippe & inanes sunt, cum pro inani gloria, vel aliquo temporali emolumento fiunt. Plenæ veneno sunt, si cum murmure & animi rancore gerantur. Aqua plenæ dicuntur, cum ex timore Dei observantur: siquidem per aquam timor intelligitur. Unde & apud Salomonem legitur: *Timor Domini fons vitæ.* Vino autem plenæ sunt, cum timor vertitur in amorem; cum caritas excludit timorem; cum ea quæ prius observabantur timore pœnæ, jam exercentur delectatione & amore justitiæ. Ut vacuæ vel veneno infectæ sint non vult Dominus; ut impleantur aqua jubet Dominus: ut autem aqua in vinum vertatur, hoc facit Dominus. Sed quibus implere hydrias aqua imperat Dominus? Ministris utique, quos & constituit super familiam suam, ut dent illi in tempore tritici mensuram. quibus tamen Maria primum suggesserit, dicens: *Quodcumque dixerit vobis, facite.* Quo exemplo innuitur, quod officium prædicationis non debent usurpare sibi, nisi quos Maria, id est mater gratia, prius instruxerit. Alioqoin dicetur eis: *Regnaverunt, & non ex me; principes exstiterunt, & ego ignoravi.* Implent ergo ministri hydrias aqua: prædicant mira de dulcedine regni, intentant horrenda de terrore supplicii: fit summus auditoribus de utroque timor, ne vel illo fraudentur, vel isto plectantur; & ita capiunt hydriæ metretas binas. Quid est autem vel ternas? Addatur illis duobus tertius timor, & capiunt hydriæ metretas ternas. Et illi quidem duo prædicti timores de futuro, sunt valde utiles: sed est alius timor de præsenti multo probabilior, quo timet homo, & semper est pavidus, ne interna gratia deseratur. Quisquis igitur hoc timore repletus fuerit, profecto binis metretas ternas addidit.

2. Notandum autem, quod cum hydriæ plenæ factæ sunt usque ad summum, tunc aqua versa est in vinum bonum: quia nimirum ordo rationis est, ut si timor est initium caritatis, perfectum sequatur etiam plenitudo dilectionis. Unde etiam architriclinus dicit ad sponsum: *Omnis homo primum vinum bonum ponit: & cum inebriati fuerint, tunc id quod deterius est. Tu autem servasti vinum bonum usque adhuc.* Consuetudinis est sæcularium hominum, ut cum aliquem honorem adipisci desiderant, ceteros sibi prius per amorem acquirant. Cum vero adepti fuerint, elati potestate, eos ipsos per timorem sibi postmodum subjiciunt, quibus prius privati non terrorem, sed amorem exhibuerant. Isti ponunt primum bonum vinum, id est amorem; & cum inebriati fuerint, tunc id quod deterius est, id est, timorem. E contrario facit Sponsus noster. Semper enim servat ad ultimum bonum vinum: quod vero in ejus comparatione deterius est, ante propinat, dicens: *Fili, accedens ad servitutem Dei sta in timore.* Si ex timore te feceris ipsius servum, faciet te ex caritate amicum suum. Et sic aqua timoris commutabitur in vinum dilectionis. Ad hoc enim purificaris in illis sex hydriis aquis timoris, ad hoc in timore accedis ad ipsum, tamquam servus ad dominum, ut de servo proveharis in filium.

SERMO LVII*.

De septem signaculis per Christum solutis.

1. E*Cce vicit Leo de tribu Juda, radix David, aperire librum, & solvere septem signacula ejus.* Septem signacula sunt, temporalis nativitas, legalis circumcisio, Matris purgatio, fuga in Ægyptum, carnis necessitudo, baptismus, passio. Hæc siquidem sunt veræ quædam humanitatis insignia, quibus se teneri ac ligari voluit incarnata Dei Sapientia. Ipsa quippe est secunda in Trinitate persona: & licet eamdem incarnationem simul fecerint Pater & Filius & Spiritus-sanctus; non tamen Pater aut Spiritus-sanctus est incarnatus, sed solus Filius. Implevit quidem & Pater & Spiritus-sanctus carnem Filii, à quo neuter eorum poterat separari; sed implevit majestate, non susceptione. Ideoque Filius ostendit in carne potentiam Patris per opera, exhibuit bonitatem Spiritus-sancti remittendo peccata; & quod suum erat, immo quod ipse erat, id est Sapientia, se occultavit per illa prædicta signacula. Facta est igitur res mira & obstupenda. Infirmata est virtus summa, & (ut ita dicam, si dici liceat, quod tamen reverenter dico) quasi infatuata est sapientia. Nec erubesco dicere, quod non erubuit Doctor Gentium docere. Sic nempe credidit, sic docuit, sic scriptum reliquit. *Nos*, inquit, *prædicamus Christum crucifixum, Judæis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam: ipsis autem vocatis Judæis atque Græcis, Christum Dei virtutem, & Dei sapientiam: quia quod stultum est Dei, sapientius est hominibus; & quod infirmum est Dei, fortius est hominibus.*

2. Verumtamen hæc virtus abscondenda erat, & in humilitate perficienda: ut omnium implerentur oracula Prophetarum. Passus est ergo in cruce impassibilis Deus, & in carne nostra mortali mortuus ac sepultus immortalis Dei Filius. Sed ecce tertia die resurrexit à mortuis: & qui Agnus exstiterat in passione, Leo factus est in resurrectione. *Surrexit & vicit Leo de tribu Juda:* quia mortem, quam ex infirmitate nostra pertulit, ex virtute sua resurgendo calcavit. *Resurgens enim à mortuis, jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur.* Resurgendo autem & in cælum ascendendo, librum aperuit, quia nimirum ex auctoritate sacræ Scripturæ, quod Deus esset, innotuit manifeste. Unde scriptum est: *Exaltare super cælos Deus, & super omnem terram gloria tua.* Septem quoque ejusdem libri signacula solvit, quando intellectum eloquii sacri fidelium mentibus reseravit: & quicquid de mysteriis suis, Lex & Prophetæ sub allegoriis prædixerant, de his scilicet, quæ per hominem temporaliter gessit; hæc de se prædicta, & in se ac per se completa, luce clarius indicavit.

SERMO LVIII*.

De tribus mulieribus mortuum ungentibus, id est, mente, manu, lingua, salutem proximi curantibus.

1. Q*Uid est quod post mortem ejus tres illæ sanctæ mulieres emerunt aromata, ut in monumento positum ungerent eum? Quid in sua actione nobis reliquerunt imitandum? Res enim gesta, ut ait beatus Gregorius*, aliquid in sancta Ecclesia signat gerendum. Et nos ergo si Christum mortuum, id est fidem Christi mortuam in corde cujuspiam fratris senserimus, danda nobis opera est, ut ad ungendum corpus

Margin notes: Ordinatio illarum hydriarum. — 1. Thess. 4. 3. — Tob. III. — Eccl. 2. 1. — * al. 29. Parvis. — Apoc. 5. 5. — SS. Trinitatis operatio circa incarnationem Christi. — 1. Cor. 1. 23. — Christi virtus & sapientia in opere redemptionis abscondita. — Rom. 6. 9. — Psal. 107. 6. — * al. 15. ex Parvis. — Marc 16. 1. — * S. Greg. in Homil. Pasch.

Tom. III.

mortuum emptis aromatibus accedamus. Significant autem tres illæ mulieres tres in nobis efficientias, quæ sibi congrua comparant aromata. Quæ sunt illæ? Mens, manus, lingua. Omnis enim qui emit, dat & accipit aliquid: & quod dat, perdit, ut possideat quod accipit. Dat igitur mens nummum propriæ voluntatis, & comparat affectum compassionis, zelum justitiæ, discretionem consilii. Dat manus obedientiam, & emit in tribulatione patientiam, in opere perseverantiam, in carne continentiam. Dat lingua nummum confessionis, & accipit modum in correctione, copiam in exhortatione, efficaciam in persuasione.

Tres mulieres tropolog.

2. Talibus unguentis compositis, dum ad monumentum simul venerint, colloquuntur invicem, & dicunt: *Quis revolvet nobis lapidem ab ostio monumenti?* Lapis iste est, vel nimia tristitia, vel pigritia, vel duritia: quæ dum cordis aditum obstruit, frustra ad ungendum mortuum mens, vel manus, vel lingua cum quibuslibet aromatibus venit. Sed quoniam scriptum est, *Præparationem cordis ejus audivit auris tua*: vident lapidem revolutum, introeunt in monumentum: & quem ungere volebant mortuum, audiunt suscitatum. Quis hoc indicat? Quis hoc prædicat? Angelus utique testis resurrectionis. Videtur scilicet hujus in quo Christus resurrexit, vultus lætior, aspectus venustior, sermo purior, incessus modestior, & ad omne opus bonum spiritus promptior. Quæ omnia quid sunt aliud, quàm quædam internæ resurrectionis hilaris nuntius? Cetera quoque, quæ in Christi resurrectione gesta vel dicta sunt, utpote de invento sudario, ac de ipso Domino in Galilæa videndo, & aliis quæ evangelica continet historia, possunt nimirum juxta cœptam tropologiam interpretari: ut quod historice præcessit in capite, consequenter etiam credatur fieri moraliter in ejus corpore.

Ibidem.

Psal. 9. 17.

SERMO LIX*.

** al. 57. ex Parvis. Rejectus est 26. inter Sententias.*

De tribus panibus hominis spiritualis.

Luc. 11. 5. V. serm. in Rogationibus.

AMice, commoda mihi tres panes. Veniens ad nos de via noster amicus, id est quilibet conversus proximus, tribus panibus reficiendus est. Primus panis est continentia, qua restringitur corpus, ne deinceps per mortiferas voluptates defluat. Secundus est humilitas, qua instruitur anima, ne de ipsa sua continentia superbiat. Tertius est fervor caritatis, quo accenditur spiritus, ut utrumque, id est corpus & animam, in castitate & humilitate perseverantet custodiat. His tribus virtutibus, id est, castitatis, humilitatis, caritatis, tamquam tribus panibus reficitur homo Dei & roboratur; ut secundum Apostolum in die adventus Domini fit integer spiritus, anima, & corpus. Spiritum autem voco gratiam, quæ juxta Apostolum eumdem adjuvat infirmitatem nostram ne deficiamus, donec suo tempore metamus bonum quod seminavimus. Vocatur primus panis carnalis vel corporalis, secundus rationalis, tertius spiritualis. Hi panes quoties desunt, à Deo requirendi sunt. Merito autem tres quæruntur, quia tres reficiendi veniunt: Anima quasi vir, Caro quasi conjunx, Spiritus velut utriusque vernaculus. Et notandum quod non ait, da, sed *commoda mihi tres panes*, quasi redditurus: quia sacerdos peccatori convertenti debet quidem gratiam divinitus impetrare, fructum vero ejusdem gratiæ non sibi debet, sed Deo referre.

1. Cor. 5. 7.

Rom. 8, 26.

SERMO LX*.

** al. 11. ex Parvis.*

De Christi itemque nostro descensu, & ascensu.

Joan. 3. 13.

1. NEmo ascendit in cælum, nisi qui de cælo descendit, Filius hominis qui est in cælo. Dominus ª & Salvator noster Jesus-Christus volens nos docere quomodo in cælum ascenderemus, ipse fecit quod docuit, ascendit in cælum. Et quoniam ascendere non poterat, nisi prius descenderet; descendere autem vel ascendere non patiebatur divinitatis suæ simplicitas, quippe quæ nec minui potest, nec augeri, aut aliquo modo variari: assumpsit in unitatem suæ personæ naturam nostram, id est humanam, in qua descenderet & ascenderet; viamque nobis, qua & nos ascenderemus, ostenderet. Quod totum indicant sancti Evangelii verba proposita. In eo enim quod dictum est, *Nemo ascendit in cælum nisi qui descendit*, assumptio humanæ naturæ exprimitur: in eo autem quod infertur, *qui est in cælo*, divinitatis suæ incommutabilitas ostenditur. In quibus verbis illud etiam innuitur, quod ipse sit via per quam ascendamus; ipse patria ubi maneamus: via scilicet transeuntibus, patria pervenientibus. Manens itaque quod erat in natura sua, descendit & ascendit propter nos in nostra: attingens nimirum à fine usque ad finem fortiter, & disponens omnia suaviter. Descendit siquidem quo inferius non decuit; ascendit quo celsius non potuit: ipsumque descensum egit fortiter, quia virtus erat; ascensum disposuit suaviter, quia sapientia erat. *Descendit* autem dictum est, non, cecidit: quia qui cadit, sine gradu ruit: qui autem descendit, gradatim pedem ponit.

Sap. 8. 1.

2. Sunt ergo gradus in descendendo, sunt in ascendendo. In descendendo primus quidem gradus est à summo cælo usque ad carnem; secundus usque ad crucem; tertius usque ad mortem. Ecce quousque descendit. Numquid amplius potuit? Poterat jam certe Rex noster dicere, & quasi quodam operis affectu clamare: *Quid ultra debui facere, & non feci? Majorem hac dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis.* Vidimus descensum, videamus & ascensum. Sed & ille quoque triplex est, & ejus primus gradus gloria resurrectionis; secundus potestas judicii; tertius consessus ad dexteram Patris. Et de morte quidem meruit resurrectionem; de cruce judicii potestatem: ut quoniam in illa injuste judicatus est, de illa justam obtineret judicis censuram, ipso post resurrectionem dicente: *Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra.* Ipsam vero servi formam, id est carnem, in qua passus & mortuus est, resuscitatam evexit super omnes cælos, & super omnes Angelorum choros, usque ad dexteram Patris. Quid hac dispositione suavius, ubi mors absorbetur in victoria, ubi ignominia crucis vertitur in gloriam? ut de illa dicant sancti: *Absit mihi gloriari nisi in cruce Domini nostri Jesu-Christi*: nbi & ipsa carnis humilitas ex hoc mundo transit ad Patrem. Hac ascensione nihil sublimius, hoc honore nihil gloriosius dici potest aut cogitari. Sic per incarnationis suæ mysterium descendit & ascendit Dominus, relinquens nobis exemplum ut sequamur vestigia ejus.

Isa. 5. 4.

Joan. 15. 13.

Matth. 28. 18.

Gal. 6. 14.

3. Sumamus & nos de mysterio ejus moribus nostris exemplum. *Qui enim dicit se in Christo manere, debet sicut ipse ambulavit & ipse ambulare.* Descendamus per viam humilitatis, ponaturque nobis primus ejus gradus, id est primus profectus, nolle dominari; secundus velle subjici; tertius in ipsa subjectione quaslibet contumelias, & injurias illatas æquanimiter pati. Primo gradu caruit in cælo Lucifer ille, qui dixit in corde suo: *In cælum ascendam, super astra Dei exaltabo solium meum: sedebo in monte testamenti, in lateribus Aquilonis: ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo.* Hæc dicens irreparabiliter cecidit de cælo: & hoc ideo forte, quia omnino intolerabilis superbia est, velle dominari. Secundo gradu caruerunt primi homines in paradiso, qui licet sua maluerint voluntate abuti, quàm Creatori subjici: non tamen præsumpserunt ceteris suæ fortis dominari. Ideoque culpa eorum & pœna longe exstitit dissimilis superbiæ atque ruinæ diaboli: unde & divina clementia quandoque meruerunt reparari. Tertium gradum non habent qui ad tempus credunt, sed in tempore tentationis recedunt.

1. Joan. 2. 6.

Isa. 14. 13.

4. Hæc dicimus, ut sciamus à quorum imitatione declinare debeamus. Nam & diabolus, & homo uterque ascendere præpostere voluit: hic ad scientiam, ille

ª Hæc in lib. 7. Florum cap. 1. sequentia item cap. 2. relata.

ad potentiam, ambo ad superbiam. Non sic ascendere A velimus, quin potius audiamus Prophetam quærentem quomodo ascendendum sit. *Quis*, inquit, *ascendet in montem Domini, aut quis stabit in loco sancto ejus? Innocens manibus & mundo corde, qui non accepit in vano animam suam, nec juravit in dolo proximo suo.* Ubi notandum, quod triplicem gradum ascendendi constituit. Primus gradus est innocentia operis; secundus, munditia cordis; tertius, fructus ædificationis. Quos gradus miro modo invenimus in superioribus gradibus ascensionis. Ibi quippe fuerat tertius gradus, tolerantia injuriarum. Ipsa est enim quæ probat hujus ascensionis primum gradum, id est innocentiam operis. Ibi secundus fuerat patientia subjectionis: & ipsam B operatur munditia cordis, quæ est secundus ascensionis gradus. Ad hoc enim doctores prælatos habemus, ut cor mundemus, dicente Domino: *Jam vos mundi estis propter sermonem, quem locutus sum vobis.* Ibi etiam primus gradus fuerat contemptus dominationis: hic tertius est fructus ædificationis. Quisquis autem dominari non appetit, is profecto fructuose præest ceteris instituendis.

Psal. 23. 3.

Ascensus notandus.

SERMO. LXI[a].

De quatuor montibus ascendendis.

1. QUis ascendet in montem Domini? Ascendit qui- C dem semel Christus corporaliter super altitudinem cælorum; sed & nunc ascendit quotidie spiritualiter in cordibus electorum. Si ergo volumus & nos cum eo ascendere, ascendendum nobis est in montes virtutum de vallibus vitiorum. Est autem gemina species ipsorum * vitiorum. Alia enim sunt quæ nocent nobis, alia quæ proximis; illa flagitia, ista vocantur facinora: & hæc omnia dicuntur vallis lacrymarum, quia omni fletus fluvio plangenda est vita peccatorum. De valle flagitiorum ascenditur ad montem castitatis triplici continentia, membrorum, sensuum, cogitationum. In prima continentia cohibetur actus, in D secunda vitatur aspectus, in tertia resecatur affectus. Item de valle facinorum ascenditur in montem innocentiæ. Hic erigitur scala, *Quod tibi non vis fieri, alii ne facias:* & ponitur in ea triplex gradus timoris; vel ejus scilicet qui patitur, ne reddat talionem; vel superioris potestatis, ne inferat ultionem; vel interni Judicis, qui reddit unicuique secundum opera sua. Cum autem ad hunc montem ascenderint, jam justi sunt, & ex fide vivunt, sed necesse est eos secundum Apostolum persecutionem pati.

Psal. 23. 3.

a patientia.

2. Itaque confugiendum est de monte innocentiæ ad montem patientiæ: & hic quoque erigitur scala triplicis gradus. Primus est Domini passio; secundus E Martyrum fortitudo; tertius præmii magnitudo. Possunt sane gradus isti dici gradus pudoris; sicut in innocentia fuerunt gradus timoris. Et nota, quod mons iste patientiæ secundum hos gradus est arduus, spinosus, aridus. Arduus, propter difficultatem imitandi passionem Domini; spinosus, propter aculeos tentationum quæ multiplices sunt, damna scilicet rerum, contumeliæ verborum, cruciatus corporum, in quibus sancti Martyres examinantur; aridus, propter retributionem præmiorum, quæ non in hoc sæculo speratur, sed in futuro. Post hunc montem restat ei alius mons ascendendus, mons scilicet montium; ad quem cum pervenerit, jam in eo Deus requiescit. Unde scriptum F est: *Factus est in pace locus ejus.* Sed & in hoc monte pacis erigitur scala caritatis. Unde Dominus dicit: *Quæcumque vultis ut faciant vobis homines, & vos facite illis.* Volumus siquidem retribui nobis, volumus ignosci, volumus gratis dari.

a pacis.

Tob. 4. 16.

a Hunc contextum refert liber 7. Florum cap. 32.
b Hæc apud Florilegum in lib. 8. cap. 32.

SERMO LXII[a].

De varia & vera sequela Christi.

QUi mihi ministrat, me sequatur. Quidam sunt qui non sequuntur Christum, sed fugiunt: alii non sequuntur, sed præeunt: nonnulli sequuntur, sed non assequuntur: alii vero sequuntur, & consequuntur. Non sequuntur, sed fugiunt, qui necdum peccare desistunt, de quibus scriptum est: *Omnis qui male agit, odit lucem.* & Propheta: *Ecce isti qui elongant se à te, peribunt.* Non sequuntur, sed præeunt, qui magistrorum sententiis suas præferunt. Quorum imaginem tenebat Petrus, cum pro salute nostra volentem pati Dominum increparet, dicens: *Absit à te Domine, non erit tibi hoc.* Sequuntur, sed non assequuntur, qui segniter ac remisse agunt, vel usque ad finem non perseverantes de medio itinere revertuntur. Talibus dicit Apostolus: *Remissas manus, & dissoluta genua erigite, & gressus rectos facite pedibus vestris, ut non claudicans quis erret, magis autem sanetur.* Sequuntur & consequuntur, qui viam humilitatis ejus devoto mentis affectu perseveranter imitantur. Hujusmodi vere sequuntur Dominum. *Qui mihi ministrat, me sequatur*, id est, me imitetur. Quo fructu? *Ut ubi sum ego*, inquit, *ibi sit & minister meus.* Fructus itaque hujus imitationis mansio est æternæ beatitudinis.

* al. 22 ex Parvis.

Sermones 62. & 73 extant inter Sententias

Joan. 12. 26.

Joan. 3. 20.

Psal. 72. 27.

Matt. 16. 23.

Hebr. 12. 12.

Joan. 12. 26.

SERMO LXIII[a].

De tribus mediis recuperandæ beatitudinis à Christo præscriptis, in illud, *Qui vult venire post me, &c.*

QUi vult [b], veniat post me, per me, ad me. Post me, quia veritas sum: per me, quia via sum: ad me, quia vita sum. *Qui vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me.* Tria proposuit Christus, Dei virtus & Dei sapientia, Angelus magni consilii, animæ rationali ad imaginem Trinitatis factæ, scilicet servitutem, vilitatem, asperitatem. In abnegatione sui servitus; in toleratione crucis vilitas; in imitatione Christi designatur asperitas: ut quæ per inobedientiam de statu trinæ felicitatis ceciderat, humiliata afflictione trinæ miseriæ per obedientiam resurgat. Ceciderat enim à seipsa, a societate Angelorum, à visione Dei, id est à libertate, à dignitate, à beatitudine. Audiat ergo consilium, ut abnegando semetipsam, id est propriam voluntatem, sui libertatem recuperet: tollendo crucem suam, id est carnem suam cum vitiis & concupiscentiis crucifigendo, per continentiæ bonum recuperet societatem Angelorum: sequendo Christum, id est ejus passionem imitando, recuperet claritatis ejus visionem: quia si compatimur ei, & conregnabimus.

* al 23 ex Parvis.

b

Luc. 9. 23.

Rom. 8. 17.

SERMO LXIV[a].

De pretiosa vita & morte sanctorum.

1. PRetiosa in conspectu Domini mors sanctorum ejus. Pretiosam in conspectu Domini mortem sanctorum ejus facit aliquando vita, aliquando causa, aliquando vita simul cum causa. In Confessoribus [c], qui in Domino moriuntur, facit pretiosam vita. In Martyribus, qui pro Domino moriuntur, facit eam pretiosam aliquando sola causa, aliquando causa pariter & vita. Et illa quidem mors pretiosa est, quam commendat vita: pretiosior, quam facit causa: pretiosissima vero, quam prævenit vita simul cum causa.

* al 14 & 19 ex Parvis.

Psal. 115. 5. Mors sanctorum tripliciter pretiosa

c

Tria faciunt hominem sanctum.

2. Porro tria sunt quæ sanctam faciunt hominis vitam; victus sobrius, actus justus, sensus pius. Victus sobrius erit, si continenter, si socialiter, si obedienter, id est caste, caritative, humiliter, vixerimus. Per continentiam enim castitas, per socialitatem caritas, per obedientiam humilitas acquiritur. Et hæc est virtus, quæ animam perfecte Deo subditam, sub umbra alarum

c Item hæc in lib. 8. cap. 84. ubi & alia ex initio num. 2. in lib. 8. cap. 77.

Tom. III. ipsius secure facit vivere. Actus justus erit, si fuerit rectus, discretus, fructuosus. Rectus per bonam intentionem, discretus per mensuram possibilitatis, fructuosus per utilitatem proximorum. Sensus pius erit, si fides nostra Deum sentit summe potentem, summe sapientem, summe bonum: ut per ejus potentiam, nostram credamus adjuvari infirmitatem; per ejus sapientiam, nostram credamus corrigi ignorantiam; per ejus bonitatem, nostram credamus dilui iniquitatem.

Tria faciunt mortem pretiosam. Tria sunt quæ mortem sanctorum faciunt pretiosam, quies à labore, gaudium de novitate, securitas de æternitate.

SERMO LXV*.

*al. 16. ex Parvis.

Matt. 13. 44.

De connexione triplicis Parabolæ apud Matth. *Simile est regnum cælorum thesauro abscondito in agro, &c.*

1. Parabola Thesauri in agro.

1. TRiplicem nobis commendat gradum parabola triplex lectionis unius. Ager est corpus. Huic dum adhuc dominantur passiones desideriorum, jacet incultus, & obnoxius maledicto, spinas & tribulos germinat; quid intus lateat ignoratur. Quis enim eo tempore idoneum reputet ferre dignos pœnitentiæ fructus? Quid tam insipienter exponis anima corpus tuum? Nescis quid absconditum sit in eo? Quid, nisi regnum cælorum? Invenire est in eo salutis opera, quibus regnum cælorum poteris adipisci. Eme ergo agrum, & à concupiscentiis tuis tibi vindica corpus tuum, dato nimirum pretio fomentis & occasionibus ipsarum concupiscentiarum.

2. Negotiatoris ementis margaritas.

2. Ubi vero thesaurum effoderis, esto jam negotiator, & pretiosas margaritas quære. Si pretiosissimam unam inveneris, etiam tunc vende quicquid habes, & eme eam. Quæ est tamen una tam pretiosa? Neque enim mirum si pro thesauro vendidit quæcumque habebat, id est pro divitiis salutis & peccata, & peccati fomenta deseruit. Hæc quippe sola prius habebat. Nunc autem, ubi thesaurum hunc reperit, quomodo quærit bonas margaritas, & pro una omnia vendidit? Ego unam hanc nihil aliud quàm unitatem arbitror esse. Quærit autem bonas margaritas, qui in opere salutis suæ non est contentus inferioribus bonis, sed summa quæque & excellentiora perquirit. Nihil ergo pretiosius inveniens unitate, non parcat omnibus ceteris propter eam: jejuniis, vigiliis, orationibus audacter præferat unitatem.

3. Sagenæ missæ in mare.

3. Volo autem, ut in ea quoque sic maneat, non quasi unus ex omnibus, sed quasi cum omnibus unus. Latum expandat sinum, ex omni genere affectionum claudat intra viscera sua, omnibus omnia fiat, & congaudere paratus, & compati: gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus. Erit enim cum ad littus veniens, malos pisces à sagena caritatis excludet, & quicquid molestum est, foras mittetur.

SERMO LXVI*.

*al. 17. ex Parvis.

De octo beatitudinibus oppositis totidem peccatis.

1. Peccatum superbiæ: huic opponitur 1. beatitudo.

Isa. 14. 13.

1. EOdem ordine quo præcessit culpa, subsecuta est etiam culpæ medicina. Primum peccatum[a] est factum in cælo per superbiam prævaricatoris angeli, qui dixit in corde suo: *In cælum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum: sedebo in monte testamenti, in lateribus Aquilonis: ascendam super altitudinem nubium, ero similis Altissimo.* In seipso tumuit, & de sorte beatorum spirituum ejectus, cælorum regnum amisit. Contra hoc peccatum dictum est: *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum.* Secundum peccatum commissum est per inobedientiam mulieris in paradiso. Ex hoc peccato facta est caro rebellis spiritui, ut quoniam spiritus ejus non fuit subjectus Creatori, nec caro sit subjecta spiritui. Contra hoc est dictum: *Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram.* Horum duorum peccatorum comprehendit Dominus medicinam, dicens: *Discite à me quia mitis sum, & humilis corde.* Tertium peccatum fuit, quod ipsa mulier virum quoque secum traxit in culpam. Debuit quidem illa peccatum suum deflere, nec adddere peccatum peccato: sed in hoc se putavit habere consolationem, si virum faceret peccati sui participem. Quodammodo enim naturale est unumquemque velle, sive in vitiis, sive in virtutibus, associare sibi consortem. Contra hoc peccatum est istud remedium: *Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur.*

Matt. 5. 3.

2. Peccat. in obedientia, huic oppon. 2. Beatitudo.

Ibid.

Matt. 11. 29.

[a] Hæc carptim relata in lib. 10. Florum cap. 1.

2. Quartum peccatum commisit Adam, qui consensit. *Adam enim*, sicut ait Apostulus, *non est seductus, mulier autem seducta in prævaricatione fuit.* Illa per ignorantiam, iste peccavit per infirmitatem. Peccavit autem nimis diligendo uxorem, non quia ejus voluntatem fecit, sed quia eam voluntati prætulit divinæ. Unde & à Domino ei dictum est: *Pro eo quod obedisti voci uxoris tuæ plusquam meæ, maledicta terra in opere tuo.* Justum quippe erat, ut illius magis voluntatem faceret, cui plus debebat. Quis vero ambigat plus eum debere conditori, quàm uxori? Siquidem uxori erat adstrictus tantum per amorem, Deo autem per timorem simul & amorem. Plus ergo debuerunt valere duo vincula ad tenendum eum erga Dei præceptum, quàm unum tantum erga conjugis affectum. Contra hoc quartum peccatum adhibitum est remedium: *Beati qui esuriunt & sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur.* Habuit quidem Adam justitiam, à justo Deo creatus justus: sed quia non eam ex libero arbitrio direxit, facile ab ea per idem liberum arbitrium defluxit. Quo contra dicitur per Psalmistam de Christo: *Dilexisti justitiam, & odisti iniquitatem.* Quintum æque peccatum commisit, qui propriam culpam retorsit in uxorem, cum ait: *Mulier quam dedisti mihi sociam, dedit mihi de ligno, & comedi.* Primo quidem crudelis in se, qui peccatum suum excusavit: secundo in uxorem, quam accusavit. Et utrique satis sumpta est digna de peccato vindicta, quando eam accusavit, cujus amore peccavit. Contra hoc peccatum dictum est: *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur.*

3. Sextum peccatum fecit Eva, quæ cum increparetur à Domino cur hoc fecisset, respondit ei: *Serpens decepit me, & comedi.* Sic declinavit & ipsa in verba malitiæ, ad excusandas excusationes in peccatis, refundens culpam in serpentem, quasi immunis à crimine, cum nil obfuisset suggestio serpentis, si illa negasset assensum propriæ voluntatis: & forte præcessit in ea aliquis motus superbiæ, unde seduci meruit à serpente. Contra quod dictum est: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.* Septimum peccatum factum est extra paradisum, quando Caïn consurrexit adversus Abel fratrem suum, & interfecit eum. Ex eo jam tempore inveteratum est, ut mali insurgant in bonos, & opprimant eos. Hujus peccati remedium est illud: *Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur.* Quod si ab infestatione cessare noluerint iniqui, patienter tolerent eos justi, audientes consolationem quæ sequitur, & dicit: *Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam: quoniam ipsorum est regnum cælorum.* Ecce quàm necessarius fuit adventus Christi, qui carnem subjiceret spiritui, hominem pacificaret sibi, Deum reconciliaret homini.

SERMO LXVII*.

*al. 18. ex Parvis.

De duplicibus Legis præceptis, moralibus, & figuralibus.

1. LEx per Moysen data est, gratia & veritas per Jesum Christum facta est. Duplex in lege veteri præceptorum genus invenio. Sunt enim moralia quædam, ut est, *Non concupisces; Non adulterabis; Honora patrem tuum*, & his similia. Sunt etiam figurativa & umbratilia quædam, ut est taurorum immolatio, & sanguis hircorum. Verumtamen carnalis ille populus nec illa implere poterat, nec in his obtinere salutem. Unde & Salvator in Evangelio legis præcepta improperat Pharisæis, quod propter traditiones suas irrita facerent Dei mandata, ipsa sine dubio, in quibus esset ædificatio

morum

morum. Nam de ceteris ipſe loquitur per Prophetam: *Dedi eis præcepta non bona*: ipſa plane, in quibus eſſet umbra futurorum. Quæ enim conſequentia rationis, ut homine peccante aries mulctaretur, & diceret cum Propheta: *Quæ non rapui, tunc exſolvebam?* Merito ſane non bona præcepta populus non bonus accepit, dicente Propheta: *Cum ſancto ſanctus eris, & cum perverſo perverteris.* Noverat enim Judæorum corda carnalia: unde & carnalia eis tradidit ſacramenta, quæ non poſſent juxta conſcientiam perfectum facere ſervientem in juſtitiis carnis. Venit proinde plenus gratia & veritate Chriſtus Dominus noſter, ut ex hoc jam moralia quidem impleantur per gratiam: quæ vero umbratilia & myſtica fuerant, revelata veritate deinceps non ad litteram obſerventur, ſed ſecundum ſpiritum ſpiritualiter intelligantur. Propterea jam non aries vel taurus homine peccante mactatur, ſed viva corporis hoſtia, rationale & acceptabile ſacrificium, in jejuniis & laboribus veniam meretur pariter & gratiam.

* SERMO LXVIII. *ſeu* 29. *ex* PARVIS *cum in nullo differat à Sermone* 32. de diverſis, *hic conſulto omiſſus eſt.*

SERMO LXIX*.

De triplici renovatione triplicis vetuſtatis.

1. *Sicut portavimus imaginem terreni hominis, portemus & imaginem cæleſtis.* Duo [a] homines ſunt, vetus & novus: Adam vetus, Chriſtus novus. Ille terrenus, iſte cæleſtis: illius imago vetuſtas, iſtius imago novitas. Eſt autem triplex vetuſtas, & è contrario triplex novitas. Eſt enim vetuſtas in corde, in ore, in corpore: in quibus tribus modis peccavimus, cogitatione, locutione, & opere. In corde ſunt deſideria carnalia & ſæcularia, id eſt amor carnis, & amor ſæculi. Similiter in ore eſt gemina vetuſtas, arrogantia & derogatio. Item gemina in corpore, flagitia & facinora. Hæc omnia ſunt imago veteris hominis, & hæc omnia renovanda ſunt in nobis. Si non eſſet vetuſtas in corde, non diceret Apoſtolus: *Renovamini ſpiritu mentis veſtræ, & induite novum hominem, qui ſecundum Deum creatus eſt in juſtitia & ſanctitate veritatis.* Item ſi non eſſet vetuſtas in ore, non diceret Scriptura: *Recedant vetera de ore veſtro.* Et Apoſtolus dicit: *Omnis ſermo malus non procedat de ore veſtro, ſed qui bonus eſt, ad ædificationem fidei, ut det gratiam audientibus.* Sed & de vetuſtate corporis mentionem facit, cum dicit: *Sicut exhibuiſtis membra veſtra ſervire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem.* De cujus renovatione etiam ſubjungit: *Ita nunc exhibete membra veſtra ſervire juſtitiæ in ſanctificationem.*

2. Renovetur ergo cor noſtrum à carnalibus & ſæcularibus deſideriis: ut excluſis illis introducatur amor Dei, & amor patriæ cæleſtis. Recedant ab ore noſtro arrogantia & derogatio: & ſuccedant pro his vera peccatorum noſtrorum confeſſio, & bona de proximis æſtimatio. Pro flagitiis & facinoribus, quæ vetuſtas eſt corporis, aſſumatur continentia & innocentia, ut ſcilicet contrariis virtutibus contraria vitia depellantur. Hanc ſupradictam renovationem facit Chriſtus habitans in nobis per fidem, ſicut ipſe ait: *Ecce nova facio omnia.* Unde & ad ſponſam loquitur in Canticis: *Pone me ut ſignaculum ſuper cor tuum, ut ſignaculum ſuper brachium tuum.* Habitans igitur in corde eſt ſapientia, habitans in ore veritas, habitans in corpore juſtitia.

SERMO LXX*.

De vigilantia & ſollicitudine curanda ſalutis.

Spectaculum facti ſumus mundo, & Angelis, & hominibus. Ita plane, & malis, & bonis pariter. Illos enim ſollicitat invidiæ paſſio, iſtos compaſſio miſericordiæ, ut in nos inceſſanter intendant: illi quidem defectum A noſtrum, iſti profectum deſiderantes. Nimirum in probatione ſumus, inter paradiſum & infernum interim medii, velut inter clauſtrum & ſæculum conſtituti. Diligenter conſideratur utrimque quid agimus, utrimque dicitur: O ſi ad nos tranſeat! intentione quidem diſſimili, ſed non diſpari forſitan voluntate. Quod ſi ita omnium oculi in nos: noſtri quo abierunt, aut quare ſoli ipſi receſſerunt à nobis? A dextris ſiquidem & à ſiniſtris tanto ſtudio circumſpecti, ſoli diſſimulamus inſpicere vitam noſtram, ſoli noſmet ipſos negligimus intueri: nec verentes deceptorios, nec adminiſtratorios ſaltem ſpiritus reverentes. *Me exſpectant juſti, donec retribuas mihi.* Et item: *Me exſpectaverunt peccatores ut perderent me.* Hinc mihi gehenna, inde corona paratur: & inter hanc atque illam medium nugari libet, oſcitare delectat? uſque adeo nec trahor deſiderio, nec periculo terreor, nec cupidus plane, nec pavidus, in quibus magis fuerat neceſſarium: pernicioſiſſime inſenſibilis ad utrumque. Exſurgamus aliquando, Fratres, nec in vano accipiamus animas noſtras, pro quibus alii tanto zelo, vel in bonum vigilant, vel in malum. Non eſt res parva, quam ſic inſectantur hoſtes, cives ſic præſtolantur.

Tom. III.

Pſal. 141. 8. Pſal. 118. 95. Deſidia noſtra in negotio ſalutis proſtringitur.

SERMO LXXI*.

* al. 34 ex Parvis. Sermonibus 12. & 13 in Sententi. numerum redactis.

1. Integra & perfecta moralitas in duobus præcipue conſiſtit, in evitandis vitiis, & appetendis virtutibus: quoniam non ſufficit à malo abſtinere, ſi non & bonum faciamus. Inde Pſalmiſta: *Declina à malo, & fac bonum.* Fugiamus ergo vitia, amplectamur virtutes. Hiſtorias igitur ſummatim delibantes, moralitatis fructus decerpamus. Fames coëgit Iſraël intrare in Ægyptum: ſtatim reperit ibi novum dominum, & de libero ſervus efficitur. Ex illius regionis inhabitatione redigitur ſub poteſtate Pharaonis: qui maſculos præcepit interfici, feminas reſervari. Iſraël operibus luti & lateris duriter affligitur, Pharao paleas miniſtrat laborantibus: fames coëgit.

Pſal. 36. 27. Gen. 42. 2. & 43. 2. Exod. 1. 14.

2. Non fames panis, neque ſitis aquæ; ſed audiendi verbum Dei, compellit multos intrare Ægyptum. Hoc verbum Dei eſt lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Unde Pſalmiſta: *Præceptum Domini lucidum, illuminans oculos.* Qui hanc lucem ſequitur, non ambulat in tenebris, ſed habet lumen vitæ. De luce præceptorum tranſitur ad lumen præmiorum. Qui hujus divini verbi patitur egeſtatem, cogitur intrare Ægyptum, id eſt tenebras. Involvitur enim tenebris ignorantiæ, & ſubjacet dominio Pharaonis, id eſt diaboli, qui princeps eſt Ægypti, hoc eſt tenebrarum, juxta illud Apoſtoli: *Non eſt nobis colluctatio adverſus carnem & ſanguinem, ſed adverſus principes & poteſtates, adverſus mundi rectores tenebrarum harum, contra ſpiritualia nequitiæ in cæleſtibus.* Sub jugo Pharaonis fiunt lutea opera, id eſt diſſoluta & ſordida. Ab ipſo dantur paleæ, id eſt leves cogitationes. Palearum eſt leviter accendi, & in momento conſumi. Sic & malæ cogitationes à diabolo immiſſæ cito in mentibus noſtris accenduntur, carnis mollitie conſentiente. Sed ſi viriliter ſtudeamus reſiſtere, Deo juvante protinus exſtinguuntur. Paleis accenſis coquebatur lutum, & ſolidabatur in lateres: & pravæ cogitationes, quæ ſunt lutum, paleis delectationis accenduntur. Quæ cum tranſeunt in actum, tunc decoquuntur: cum vero ducuntur in conſuetudinem, tunc ſolidantur.

Iſraelitæ cauſa famis in Ægyptum profecti quid tropologice. Joan. 1. 9. Pſal. 18. 9. Epheſ. 6. 12.

SERMO LXXII*.

* al. 35. ex Parvis. Pſal. 1. 1.

1. *Beatus vir, qui non abiit in conſilio impiorum.* Pii ſunt qui in Deum credunt, & ipſum colunt. Eſt enim pietas cultus Dei *. Hic autem cultus in tribus conſiſtit, fide, ſpe, & caritate, quæ ſunt inviſibilia. His tribus carent impii, qui Deum non colunt; & quorum conſilium eſt viſibilia inviſibilibus, terrena cæleſtibus præponere. Horum caput & princeps eſt diabolus, qui primus à pietate receſſit, & impius factus, etiam homines in paradiſo poſitos, ab eadem pietate fraude ſua de-

* Job 28. juxta LXX.

[a] In lib. 7. Florum cap. 56. hic ſermo partim refertur, uti & ſequens in eodem lib. cap. 57.

Tom. III.

jecit, volens eos habere socios sui erroris, & participes iniquitatis. Ille enim Evam seduxit, & illa virum sibi subdidit. Similiter adhuc dæmon suggerit carni, caro spiritui, & fit impiorum consilium. Dicunt enim sibi invicem: *Omnium nostrum sit unum marsupium.* Ponunt ergo in memoria, quasi in marsupio, quisque obolum suum: dæmon scilicet suggestionem, caro delectationem, spiritus consensum. Inde, tamquam de symbolo, comparant sibi victum competentem: caro quidem combustionem, ignem scilicet qui non exstinguitur: spiritus malam conscientiam, id est vermem qui non moritur: dæmon autem emit utriusque sanguinem.

Prov. 1. 14 Consilium impiorum cujus auctor & suggestor dæmon.

2. Ad hoc consilium [a] impiorum itur quatuor modis. Quidam enim trahuntur inviti, alii attrahuntur illecti, alii seducuntur ignari, alii sequuntur spontanei. Istis necessariæ sunt quatuor virtutes, per quas armati resistant, ne in consilio eant. Invitis necessaria est fortitudo, qua resistant usque ad mortem minis, cruciatibus, & damnis. Illi qui attrahuntur illecti, indigent temperantia, quæ reprimit illicita desideria, nec cedit promissionibus, nec emollitur blanditiis. Illis qui seducuntur ignari, est opus prudentia, quæ ab utilibus inutilia discernit, & docet quid tenendum, quidve rejiciendum sit. Justitia indigent illi qui sequuntur spontanei. Justitia est rectitudo voluntatis, quæ nec amat peccare, nec peccato consentire. Justitia & fortitudo sedem habent voluntatem: quia voluntas justa debet esse, & fortis. Est autem justitia ordinata hoc modo, scilicet mala respuens, bonis meliora præponens. Hanc non videtur habuisse Adam, qui malo consentiens, qood utile erat deseruit. Prudentia & temperantia sedem habent in ratione: quia ratio prudens debet esse, & temperata. Est quippe prudentia, ratio docta, scilicet à gratia, vitare contagia injustitiæ propter justitiam. Vitat quidem non solum injustitiam apertam, sed etiam illa quæ sunt aliquo modo contra justitiam, attendens non quod licet, sed magis quod expedit: vitans divitias & quædam alia, non quia illicita, sed quia justitiæ solent esse impedimenta. Sed propter quosdam qui ex hypocrisi hoc faciunt, additur, *propter justitiam*. Justitia est perfectio animæ rationalis. Aliæ virtutes sunt ad ejus acquisitionem vel conservationem, fortitudo, temperantia, prudentia, quæ justitiam conservant ne amittatur, aut minuatur. Postquam vero perfecta est justitia, & transit in affectum cordis, idem est quod illa tria: quia fortis est, prudens, temperata.

Quatuor ad hoc consilium viæ. Totidem virtutes in opposita.

Justitia ordinata quæ. Justitia virtus generalis, cui ceteræ subserviunt

3. *Qui non abiit.* Abire pertinet ad illos qui sunt inconstantes, & leviter possunt impelli. Quod quidam volentes evitare, fiunt evidenter obstinati, nullius consilio acquiescentes, propositum suum immobiliter tenentes. & ideo adjunctum est, *& non stetit*, scilicet, ut nec levis sit, nec obstinatus. Via peccatorum est mundus, vel propria voluntas, quæ est superbia, ex qua omnia mala: sicut ex communi fiunt bona. *Et in cathedra pestilentiæ non sedit.* Sedet, qui docet exemplo suo faciens peccare alios. Cathedra est hæc, & quatuor pedibus subsistit. Primus pes est malitia; secundus contemptus Dei; tertius irreverentia; quartus astutia. Malitia est amare malum, & saporem mali habere; & malum, quia malom est diligere, sicut facit diabolus, & nonnulli iniqui. Sed quia fit aliquando, ut tales timeant Deum non timore bono, sed ne incurrant vel damnum rerum, vel corporis cruciatum: ut amplios fiant mali, contemnunt & ipsum Deum; & fit secundus pes contemptus Dei. Item posset fieri ut malum amarent, Deum contemnerent, sed inhiberet eos pudor hominom, cum quibus habitant: ideo ad augmentum mali sequitur tertius pes irreverentia, ut nec Deum timeant, nec homines revereantur. Ad consummationem vero malitiæ adest quartus pes astutia, ut sciant uti tribus prædictis, miscentes oleo venenum, & melli acetum. Eminens pars cathedræ, cui sedens inhæret, est potentia. Si enim potens est qui prædicta habet, tunc plurimum nocet: vel si potentem sibi allicere potest, quem consilio suo seducat, & ad malum impellat. Deinde apponitur pulvinar, ut suaviter sedeat. Pulvinar fit de levibus pennis avium, significans vanam gloriam, & favorem popularem, quibus homines delectati extolluntur. Scabellum pedibus supponitur, ne terram tangant. Tales enim nonnulli terrenas actiones non faciunt, sed spirituales simulant, ut magis decipiant. Horum doctrina est quasi pestilentia, molta loca occupans & vastans.

Cathedra pestilentiæ: malum exemplum, subsistit 4. pedibus.

Eminens ejus pars potentia.

4. *Sed in lege Domini voluntas ejus.* Superiori versu dictum est quid sit respuendum: in hoc autem dicitur quid sit appetendum. In illo dictum est tamquam *declina à malo*: hoc autem, *& fac bonum*: quod utique est ambulare in lege. Sed quoniam hæc via agitur non gressu corporis, sed affectu mentis: ideo dictum est, *In lege Domini voluntas ejus.* Velle enim, teste beato Gregorio, mente ire est. Per hanc viam incedunt, & quasi quemdam cursum ducunt tria genera hominum, servus, mercenarius, filius. Trahunt autem eumdem currum jumenta, quorum nomina sunt, comminatio & promissio. Super comminationem servus sedet, super promissionem mercenarius. Horum uterque trahit currum, alter timore, alter cupiditate; & uterque propriis stimolis impellitur. Solus filius, qui nec timore quatitur, nec illicitur cupiditate, sed spiritu dilectionis agitur, sine labore aut læsione vehitur in curru: *Quicumque enim spiritu Dei aguntur, hi filii sunt Dei.* Habet etiam currus ille quatuor rotas, illas scilicet quatuor animi affectiones notissimas, amorem & lætitiam, timorem & tristitiam. Amant enim reprobi temporalia, & lætantur cum male fecerint: sed hunc amorem & hanc lætitiam sequitur timor & tristitia sempiterna. Electi vero, quibus dicitur, *Mundus gaudebit, vos autem contristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium*; ponunt primas rotas timorem & tristitiam, posteriores amorem & lætitiam. Ipsis enim commutatur timor in caritatem, tristitia in lætitiam sempiternam.

Joan. 16.

5. Notandum autem, quod hæc via legis Domini consummatur sex diebus. Et prima quidem dicta est gemitus cordis, secunda confessio oris, tertia largitio propriæ possessionis, quarta labor corporis, quinta abnegatio propriæ voluntatis, sexta contemptus mortis. In septima fit quies ab omnibus prædictis, sperans octavam resurrectionis. *Et in lege ejus meditabitur die ac nocte.* In quocumque statu sit homo positus, numquam recedendum est illi à lege Domini, sed semper in die bonorum non immemor sit malorum, & in die malorum memor sit semper bonorum. Potest etiam per diem & noctem contemplativa & activa vita intelligi, quæ ambæ continentur in lege Domini.

SERMO LXXIII*.

D*Ixit insipiens in corde suo, Non est Deus.* Deus, licet unus sit & unum sit, tamen non sui varietate, sed animi nostri mutatione, gustantibus nobis diversos videtur habere sapores. Sapit enim timenti, justitiam & potentiam; sapit amanti, bonitatem & misericordiam. Unde & alibi ait idem iste Propheta: *Semel locutus est Deus, duo hæc audivi: quia potestas Dei est, & tibi Domine misericordia.* Idem quippe est audire hoc, quod gustare: quia utrumque fit una & simplicissima mente. Itaque semel locutus est Deus: quia unum genuit Verbum. Ceterum nos per onom Verbum duo hæc audimus sive sapimus, *quia potestas Dei est. & tibi Domine misericordia.* At is quidem penitus insipiens est, cui nec timorem Deus sapit, nec amorem. Discat quantum vult; ego sapientem non dixerim, dum nec timebit, nec diliget Deum. Quomodo enim dixerimus in sapientia consummatum, quem video nec initiatum? Nam, *Initium sapientiæ timor Domini*: consummatio amor; media sibi vindicat spes. Coi ergo nec justitiam sapit Deus per timorem, nec misericordiam per amorem: is plane dicit in corde suo, Non est Deus. Deum enim non putat, quem nec justum, nec pium reputat.

Psal. 5.

Psal. Eccli.

[a] VVillelmus Florilegus refert hæc verba lib. 9. cap. 10, Idem cap. 11. refert alia ex num. 3.

SERMO LXXIV[a].

Corrupti sunt, & abominabiles facti sunt in studiis suis; non est qui faciat bonum, non est usque ad unum. Habet anima corruptionem suam[a], habet & corpus suam. Corruptio animæ tripertita est; quadripertita est corporis. Corpus siquidem constat ex quatuor elementis: anima vero in triplici vi subsistit. Est enim rationalis, concupiscibilis, irascibilis. Rationalis, cujus sanitas est cognitio veritatis, corrumpitur superbia. Corrupta autem fallitur duobus modis: in cognitione sui, & cognitione Dei. Concupiscentiam corrumpit vana gloria, iram invidia. Corruptio corporis dicitur abominatio; & fit quatuor modis, secundum quatuor elementa ex quibus constat. Quatuor enim sunt quæ corpus corrumpunt, curiositas, loquacitas, crudelitas, voluptas. Sunt autem quatuor partes corporis, in quibus singulis maxime vigent singula elementa. Nam in oculis est ignis: in lingua, quæ vocem format, aer: in manibus, quarum proprie tactus est, terra: in membris genitalibus, aqua. Has quatuor partes corrumpit illa quadripertita pestis: oculos scilicet curiositas, linguam loquacitas, manus crudelitas, genitalia voluptas. Sic sunt homines *corrupti & abominabiles*, corrupti in anima, abominabiles in corpore; corrupti coram Deo, abominabiles coram hominibus. *Non est qui faciat bonum, non est usque ad unum.* Quatuor genera sunt hominum, quorum omnium nullum est quod faciat bonum, nisi unum. Quidam enim sunt, qui Deum nec intelligunt, nec requirunt; & hi mortui sunt. Alii intelligunt quidem, sed non requirunt; & hi impii sunt. Alii requirunt, non autem intelligunt; & hi fatui sunt. Alii vero & intelligunt, & requirunt; & hi sancti sunt: de quibus solis dici potest, quia ipsi sunt qui faciunt bonum.

SERMO LXXV[*].

Multiplicatæ sunt infirmitates eorum, postea acceleraverunt. Quid dissimulant homines in vita sua agere pœnitentiam, & extrema de confessione præsumunt? Quomodo sub unius horæ articulo revocari posse æstimant omnia animæ membra, cujus concupiscentiæ & desideria per totum mundum sparsa sunt, & ubique terrarum velut quodam visco tenentur? Non dico, ait Dominus, quin & talium salvem aliquos: potens sum enim in momento omnia revocare: sed *non congregabo conventicula eorum de sanguinibus*, id est, qui in sanguine perseverant, donec multiplicatis infirmitatibus deserantur à peccatis, antequam deserant ea. Non magna talium conventicula congregabo. Si bene memini, in toto canone Scripturarum unum Latronem invenies sic salvatum. Noli ergo huic tam periculosæ exspectationi credere temetipsum. Et quidem spiritus non modo ubi vult, sed quando vult, spirat; nec ei difficile est de subito perfectam dare contritionem cordis, quam vix multo tempore alii consequuntur: sed unde scis, quod tunc tibi ita subvenire velit, quem tu interim sic repellis? Benignus quidem est spiritus sapientiæ: sed non liberabit maledictum à labiis suis. Audi quis ille sit: *Maledictus qui peccat in spe.*

SERMO LXXVI[*].

Prævenisti eum in benedictionibus dulcedinis. Triplex nobis necessaria[b] est benedictio, præveniens, adjuvans, & consummans. Prima misericordiæ, secunda gratiæ, tertia gloriæ. Prævenit misericordia conversionem, adjuvat gratia conversationem, perficit gloria consummationem. Nisi trinam hanc benedictionem dederit Deus, non poterit dare terra nostra fructum salutis. Neque enim aut inchoare bonum, donec à misericordia præveniamur; aut agere bonum, donec adjuvemur à gratia; aut consummari in bono possumus, donec gloria repleamur. Verum in his tribus non immerito dulcius sapit ea, quæ non modo immeritos, A sed & male meritos prævenit: ut dum adhuc filii sumus iræ, & operamur opera mortis, ipse cogitet super nos cogitationes pacis, & ne petentibus[*] quidem, immo & impetentibus[*]; non invocantibus, sed provocantibus; non interpellantibus, sed etiam repellentibus, spiritum bonum, spiritum vitæ, adoptionis spiritum largiatur. Quid illi animæ dulce sapiat, cui misericordia tanta non sapit? Merito proinde benedictio dulcedinis nominatur ea quæ prævenit; quia quæ adjuvat, fortitudinis; quæ consummat, plenitudinis est.

Tom. III.

* al. pœnitentibus

* al. impœnitentibus

SERMO LXXVII[*].

* al. 40 ex Parvis.

Psal. 17. 45.

Populus quem non cognovi, servivit mihi. Non esset B magnæ admirationis, si populus à Deo cognitus serviret illi. Cum vero incognitus illi serviat, & in auditu auris obediat, magnæ laudi adscribendum est. Ex hoc genere cognitorum & non cognitorum, & cognoscentium & non cognoscentium, sunt quatuor differentiæ. Quidam enim sunt qoi à Deo cognoscuntur, & Deum cognoscunt: alii non cognoscuntur, nec cognoscunt: alii cognoscuntur quidem, sed ipsi non cognoscunt: alii non cognoscuntur, & tamen cognoscunt. Cognoscere Dei, est felicem facere: cognoscere hominis, est gratias agere. Qui ergo cognoscuntur à Deo, & Deum cognoscunt, sancti Angeli sunt: qui ab eo felices facti, ejus laudibus semper vacant, & ob- C sequiis deserviunt. Qui nec cognoscuntur, nec cognoscunt, pauperes sunt necessarii: quos nec rerum temporalium copia ditat, nec beatificat servitus divina. Qui autem cognoscuntur, sed non cognoscunt, divites sunt hujus sæculi: qui acceptis quidem opibus affluunt, sed carnalibus desiderus hujus sæculi pressi, numquam ad cælestia cor suspendunt. Qui vero non cognoscuntur & cognoscunt, pauperes sunt voluntarii: quos nec tribulatio, nec angustia, nec alia quæcumque pericula possunt separare à caritate Dei. Et hi nimirum multis modis probantur adversis, durisque fatigantur tribulationibus, sicut scriptum est: *Vasa figuli probat fornax, & homines justos tentatio tribulationis.* D Ex quorum item persona loquitur Psalmus: *Deus Deus meus respice in me, quare me dereliquisti?* Numquid non incogniti videntur, qui orant ut respiciantur? Verumtamen licet derelicti videantur, ipsi tamen Deum cognoscunt; & ex persona cognoscentium statim in eodem psalmo subinfertur: *Deus meus clamabo per diem, & non exaudies; & nocte, & non ad insipientiam mihi.* De his ergo vox divina dicit: *Populus quem non cognovi, servivit mihi.* Acsi aperte diceret Angelis suis: Quid, si vos mihi servitis, quos felices facio, quandoquidem illi mihi serviunt, quos in sua paupertate derelinquo? Et quid, si vos mihi obeditis qui faciem meam videtis, cum & illi obediant, qui me tantum audiunt, & non vident? E Vident quippe Angeli, audiunt homines. Audiunt scilicet & obediunt, ut quandoque similes Angelis facti, mereantur ipsi quoque videre. Itaque auditus est meritum videndi, visio præmium audiendi. Et prius est audire, videre posterius, sicut scriptum est: *Audi filia, & vide.* Quisquis ergo in futuro Deum videre desiderat, profecto necesse est ut in præsenti prius Deum audiat, & in auditu auris obediat.

Hominum quatuor differentiæ, cognitorum & non cognitorum à Deo.

Eccli. 27. 6.

Psal. 21. 2.

Pauperes voluntarii quasi incogniti & derelicti à Deo.

Psal 44. 11.

SERMO LXXVIII[*].

* al. 41 ex Parvis. Exstat 41 inter Sententias.

Quid Tabernacula, Atria, & Domus, & cui competant.

Tria sunt; Tabernacula, Atria, Domus. In tabernaculis sunt omnes justi in carne viventes & laborantes: quia tabernacula laborantium sunt & mili- F tantium. Tabernaculum vero habet tectum, sed fundamento caret, & portabile est: quia justi in præsentibus non sunt fundati, sed inquirunt civitatem, desursum fundamenta habentem. Fides etiam eorum, quæ est fundamentum, non est in terrenis, sed in Domino. Tectum habent, id est, mnnimentum gratiæ & protectionem. Atria sunt domui vicina, amplitudinem habentia. In illis sunt animæ sanctæ corporibus exutæ, quæ in latitudine sunt, deposita carnis angustia. Atria habent fundamentum, sed non tectum: quia animæ

a Hic locus exstat in Florum lib. 7. cap. 37.

b Et hunc sermonem laudat Florilegus lib 8. cap. 8.

Tom III. Psal. 121. 2.

quæ in amore Dei sunt, non ruunt, unde *stantes erant pedes nostri*: sed non habent tectum adhuc exspectantes augmentum, quod non erit nisi in resurrectione corporum suorum. Post ipsam sane resurrectionem cum Angelis erunt in domo, quæ habet fundamentum & tectum. Fundamentum est stabilitas æternæ beatitudinis, tectum consummatio & perfectio ipsius.

SERMO LXXIX*.

* al. 43. ex Parvis. Psal. 56. 8.

PAratum cor meum Deus, paratum cor meum. Via regia, Fratres, nec ad dexteram declinat, nec ad sinistram. Porro invenire est hominem semel quidem paratum, non quidem secundo. Si dixerit ei Deus, *Ejice ancillam & filium ejus*, dico autem opera carnis: non cunctatur. Si dixerit, *Immola mihi filium tuum quem diligis Isaac*: hoc plane jam patienter audire non potest, ut fraternæ utilitatis aut unitatis gratia, spiritualis sustinere videatur studii detrimenta. Quidni abjiciat facile servus Christi quicquid ad corpoream pertineat voluptatem? At vero spirituali jucunditate æquanimiter fraudari, quando aut obedientia cogit, aut fraternæ caritatis ratio postulat; hoc plane magnum, & Deo gratum offerre est holocaustum. Memento tamen, non Isaac in hoc sacrificio, sed arietem contumaciæ jugulari.

Gen. 21. 10. Gen. 22. 2. Quàm difficile propriam relinquere voluntatem.

SEMO LXXX*.

* al. 44. ex Parvis. Psal. 132. 1. Unitas multiplex.

1. ECce quàm bonum & quàm jucundum habitare fratres in unum. Est unitas naturalis, unitas carnalis, unitas virtualis, unitas moralis, unitas spiritualis, unitas socialis, unitas personalis, unitas principalis. Unitas naturalis est inter corpus & animam. Unitas carnalis inter virum & mulierem, de qua dictum est: *Erunt duo in carne una*. Unitas virtualis est, quæ hominem sibi ipsi conjungit, ut non per diversa effluat, sed cum Propheta, unam petat à Domino. Unitas moralis est quæ nos conjungit proximo. Unde Psalmista: *Qui habitare facit unius moris in domo*. Unitas spiritualis est, quæ nos conjungit Deo. Unde Apostolus: *Qui adhæret Deo, unus spiritus est*. Unitas socialis inter Angelos, quibus omnimodis idem velle est, idem nolle. Unitas personalis in Christo. Unitas principalis, quæ & substantialis, est in Trinitate.

Gen. 2. 24. Psal. 26. 4. Psal. 67. 6. 1. Cor. 6. 17.

2. *Ecce quàm bonum & quàm jucundum*. Sunt quædam bona, & jucunda; sunt quædam nec bona, nec jucunda: sunt quædam bona, & non jucunda; sunt quædam jucunda, & non bona. De bonis & non jucundis pervenitur ad bona & jucunda. De jucundis & non bonis pervenitur ad non bona & non jucunda. Bona & non jucunda sunt continentia, patientia, disciplina. Jucunda & non bona, voluptas, curiositas, & vanitas. Nec bona nec jucunda, invidia, tristitia, acedia. Bona & jucunda, honestas, caritas & puritas. Ad hoc bonum & jucundum obtinendum necessaria est unitas virtualis, & unitas moralis. Primam disturbant pusillanimitas & levitas. Pusillanimitas facit propositum relinquere, levitas mutare. Alteram obstinatio, suspicio & simulatio disturbant. Obstinatio non recipit proximum, suspicio non credit proximo, simulatio non se jungit proximo. Spes æternorum expellit pusillanimitatem, humilis obedientia levitatem. Obstinatio humilitate, suspicio & simulatio caritate pelluntur.

Quid & quotuplex bonum jucundum, & contra. Unitas duplex. Duo opposita.

SERMO LXXXI*.

* al. 45. ex Parvis. Eccl. 15. 9.

NOn est speciosa laus in ore peccatoris. Etiam quæ est in ore peccatoris pœnitentis, non videtur speciosa: quia adhuc de peccati recordatione & memoria confusionem patitur, & frequenter inde compungitur. Sed tamen in eo est utilis & fructuosa confessio, etsi non speciosa decoraque laudatio. Postquam vero de beneficiis Dei proficiens adhæret divinæ laudi, & in ea assidue delectatur & proficit, ita ut nihil aliud placeat ei: tunc in ore ejus est speciosa laus Dei, ad similitudinem agricolæ, qui dum stercorat agrum suum, totus in luto est & stercoribus, & non est pulcher labor ejus, etsi sit fructuosus: quando colligit manipulos segetis, tunc labor est speciosus & dulcis.

Simile.

a Florum collector hunc locum habet lib. 7. cap. 45.

SERMO LXXXII*.

De diligenti custodia cordis.

* al. 46. ex Parvis.

1. OMni custodia serva cor tuum, quia ex ipso vita procedit. Duobus autem a modis vita à corde procedit: aut quia corde creditur ad justitiam; & justus ex fide vivit; & fide mundatur cor; & mundo corde Deus videtur, id est agnoscitur; & hæc est vita æterna, ut cognoscant te unum Deum, & quem misisti Jesum-Christum: aut quia Christus vita nostra, qui nunc per fidem habitat in cordibus nostris, erit cum apparebit, & nos cum ipso apparebimus in gloria: & qui nunc latet in corde, tunc quasi de corde ad corpus procedet, quando reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ. Unde & alius Apostolus ait: *Nunc filii Dei sumus, & nondum apparuit quid erimus*.

2. Sed considerandum est quomodo dicat: *Omni custodia serva cor tuum*. Solent dicere homines hujus sæculi: Bonum castellum custodit, qui corpus suum custodit. Nos autem non sic: sed sterquilinium vile custodit, qui custodit corpus suum, Apostolo teste: *Quoniam qui seminat in carne, de carne metet corruptionem: qui vero*, inquit, *in spiritu, de spiritu metet vitam æternam*. Ac si dicat, colendum, custodiendum magis animæ castrum, quoniam æterna ex ipso vita procedit. Sed castrum istud in terra inimicorum situm undique impugnatur: & idcirco omni custodia, id est ex omni parte, vigilanti sollicitudine est muniendum, inferius, superius, ante & retro; à dextris & sinistris. Inferius impugnat concupiscentia carnis, quæ militat adversus animam; quia caro concupiscit adversus spiritum. Superius imminet judicium Dei: Horrendum est enim incidere in manus Dei viventis. Sollicite satis hac parte cor suum custodierat, qui dicebat: *Semper enim quasi tumentes super me fluctus timui Deum*. Retro mortifera delectatio est, quæ oritur ex recordatione præteritorum peccatorum: ante, instantia tentationum: à sinistris vero arrogantium fratrum & murmurantium inquietudo: à dextris obedientium fratrum devotio. Possunt enim hi quoque (nisi caveatur) duobus nocere modis: aut bonis eorum actibus invidendo; aut singularem gratiam æmulando.

3. Vigilet ergo adversus carnem rigor disciplinæ: contra judicium Dei, judicium propriæ confessionis; & hoc fit duplex, manifestum de manifestis, occultum de occultis. Unde ait Apostolus: *Si nosmet ipsos dijudicaremus, non utique judicaremur*. Contra delectationem, quæ procedit de recordatione præteritorum peccatorum, frequentia lectionis: contra instantiam tentationis, instantia supplicis orationis: contra fratrum inquietudinem, patientia & compassio: adversus obedientium fratrum fervorem, congratulatio & discretio. Congratulatio enim expellit invidiam, discretio nimiam æmulationem.

SERMO LXXXIII*.

MEl invenisti? noli multum comedere, ne forte satiatus evomas illud. Potest non incongrue hoc loco mellis nomine favor humanæ laudis intelligi: meritoque non ab omni, sed immoderato mellis hujus edulio prohibemur. Est enim cum utiliter humanas laudes recipimus, fraternæ duntaxat intuitu caritatis, & ad salutem eorum, qui nobis propterea facilius acquiescunt. Hac ergo parcitate servata, mellis hujus moderata comestio non nocebit. Si quid vero amplius est, à malo est, & in perniciem convertetur. Invento enim melle immoderatius vescitur, quisquis apponens omnino cor suum, favore humanæ laudis inflatur, incrassatur, impinguatur: à quo se Propheta sanctus custodiri deprecatur à Domino, non quidem mellis, sed olei satis

vicina appellatione ipsum quem prædiximus favorem exprimens, ubi ait: *Oleum autem peccatoris non impinguet caput meum.* Vis nosse quando evomat immoderatus epulator mellis edulium, quod usque ad satietatem sumens, modum parcitatis excessit? Tunc sine dubio laudes, quibus satiabatur, non alium fructum quærens, sed favore ipso contentus humano; tunc, inquam, multa cum anxietate evomit, quod cum perniciosa delectatione comedit, cum alium quemlibet laudari audiens invidia contabescit. Mens enim dedita vanitati, & arrogantia tumens, laudem alterius, suam reputat vituperationem.

SERMO LXXXIV*.

1. Duo loca sunt animæ rationalis: inferior, quem regit; & superior in quo requiescit. Inferior quem regit, corpus; superior, in quo quiescit, Deus. De utroque potest recte intelligi quod scriptum est: *Si ascenderit super te spiritus potestatem habentis, locum tuum ne dimiseris*: vel inferiorem scilicet, regendo; vel superiorem, quiescendo. Sed hoc quod prius dixi, convenit rudibus adhuc & imperfectis, quibus loquitur Apostolos: *Humanum dico propter infirmitatem carnis vestræ. Sicut enim exhibuistis membra vestra servire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete membra vestra servire justitiæ in sanctificationem.* Habet quippe anima tria facere in corpore, vivificare, sensificare, regere. Sed sive auferatur vita, sive sensus perturbetur, de neutro condemnatur. Sin vero tentatori victa succumbit, hoc illi ad peccatum reputatur. Dicitur ei ergo ne ascendente super eam spiritu, locum suum deserat, hoc est ne ingruente tentatione membra sua arma iniquitatis peccato exhibeat.

2. Notandum autem quod dicitur: *Si ascenderit super te spiritus potestatem habentis.* Nihil quippe adversus nos malignus spiritus potest, nisi missus aut permissus. Unde cum ejus sit voluntas semper mala: numquam potestas est nisi justa. Nam voluntas quidem mala ex seipso sibi inest, potestatem vero non aliunde quàm à Deo habet. Quam tamen potestatem semper moderatur Dominus, ne scilicet ex nequitia voluntatis plus puniat, quàm eorum exigunt merita qui puniuntur. Et hæc de inferiori loco dicta sint. Ceterum de superiori hoc intelligitur, ne quietem mentis, quam in Deo habet, tentante diabolo deserat, sed undecumque ille tentaverit, ipsa in Deo fixa constanter in tranquillitate permaneat. Hæc posterior sententia convenit perfectis, qui cum Elia dicere possunt: *Vivit Dominus Deus Israël, in cujus conspectu sto.* Et illud de Johanne Apostolo, *quia sicut ille est, & nos sumus in hoc mundo.* Hæc, inquam, sententia convenit perfectis, qui jam in sua conversatione quodam modo imitantur statum æternitatis.

SERMO LXXXV*.

Sive ad austrum, sive ad aquilonem arbor ceciderit, ibi erit. Austri calor & lenitas in sacra Scriptura bonam solet habere significationem: ab aquilone vero panditur omne malum. Porro homines sicut arbores vidit aliquis. Exciditur autem arbor in morte: & quocumque ceciderit, ibi erit: quia ibi te judicabit Deus obi invenerit. Ibi, inquam, erit immutabiliter & irretractabiliter. Videat quo casura sit antequam cadat: quia postquàm ceciderit, non adjiciet ut resurgat, sed nec ut se vertat. Quo vero casura sit arbor, si scire volueris, ramos ejus attende. Unde major est copia ramorum & ponderosior, inde casuram ne dubites, si tamen fuerit tunc excisa. Rami nostri, desideria nostra sunt: quibus ad Austrum extendimur, si spiritualia fuerint: si carnalia, ad Aquilonem. Quo vero præponderent, medium corpus indicat. Ea namque præponderant, quæ secum traxerint corpus. Sic enim est corpus nostrum inter spiritum cui servire debet, & carnalia desideria quæ militant adversus animam, sive potestates tenebrarum, ac si vacca sit inter raptorem & rusticum constituta. Quicquid ille minetur, quicquid intendat, si vaccam non duxerit, rusticus vicit. Sic quantumcumque sæviat malignus, quantumcumque prava desideria crucient; si vas suum sibi vindicat anima, vicisse credenda est, ut, quemadmodum ait Apostolus, *Non regnet peccatum in nostro mortali corpore*: sed sicut exhibuimus membra nostra servire iniquitati ad iniquitatem, sic exhibeamus servire justitiæ in sanctificationem*.

SERMO LXXXVI*.

1. *Omnia fecisti in pondere, & mensura, & numero.* Ad differentiam ipsius divinæ essentiæ dictum est. Creaturæ enim in pondere, & mensura, & numero factæ sunt: solus Creator his omnibus caret. Pondus in dignitate rei consideratur. In pondere igitur facta est, quæ rei sui generis est comparanda, aut secundum majus, aut secundum minus, aut secundum æquale. Pondus habet, quæ quanti valeat æstimari potest. Mensura vero in loco & tempore consideratur. Quod si locum solum accipimus corporalem, incorporeorum mensura in tempore erit, & non in loco. Neque enim anima in loco potest esse corporeo; nec corpus, de quo magis videtur, locus animæ est. Quomodo enim corpore clauditur, quæ sic vegetat exteriora, sicut interiora. Sic est in superficie cutis, sicut in visceribus intimis.

2. Sed ex affectione carnali & consuetudine corporum sic errat anima, ut seipsam nesciat nisi corpoream cogitare. Ubi est enim thesaurus ejus, ibi est & cor. Hoc sapit quod diligit. Affectionibus siquidem obligata & illita terrenis, suam ipsius faciem considerare non potest. Infixa est in limo profundi, & seipsam non videt, sed putat formam suam esse luteam illam quam portat imaginem. Sed omnino aliter est: & aliter consideratur mensura animæ secundum locum. Locus siquidem unicuique rei, finis est suæ substantiæ. Substantia vero animæ in ratione, in memoria, in consilio, in judicio, ceterisque similibus est: quæ omnia suo quoque fine clauduntur. In mensura est ergo factus omnis spiritus, præter divinum: quia & ratio ejus, & memoria, & cetera omnia suam habent mensuram. In numero facta sunt omnia, vel secundum partium compositionem, ut sunt corpora: vel secundum varietatem & mutabilitatem, ut sunt etiam incorporea. Solus Deus est, in quem nec pondus, nec mensura cadit omnino, nec numerus. Unus Deus est, non habet sui generis cui valeat comparari. Unus est & solus ipse penitus inæstimabilis: æternus quoque & immensus, indivisus & omnino invariabilis.

SERMO LXXXVII*.

De osculo Sponsi, seu gratia contemplationis.

1. *Osculetur me osculo oris sui.* Tria sunt oscula: primum, pedum: secundum, manuum: tertium, oris. Cum primo convertimur, pedes Domini osculamur. Duo autem sunt pedes Domini, misericordia & veritas. Hunc utrumque pedem Deus convertentium cordibus imprimit, & utrumque pedem peccator quisque, si vere convertitur, amplectitur. Si enim solam misericordiam sine veritate reciperet, per præsumptionem caderet. Rursus si veritatem sine misericordia reciperet, nihilo minus per desperationem periret. Sed ut fiat salvus, ad utrumque pedem humiliter provolvitur: ut per veritatem peccata damnet, & per misericordiam veniam speret: & hoc primum osculum. Secundum osculum fit, cum primum ad bona opera consurgimus. Tunc manus Domini osculamur, cum ei nostra bona opera offerimus; vel cum ab eo virtutum dona recipimus. At vero tertium osculum tunc fit, cum jam consumpto luctu pœnitentiæ, jam acceptis virtutum donis, mens cælesti desiderio inspirata, ad secreta interioris cubiculi gaudia impatiens amoris introduci desiderat: cum dulcibus suspiriis, vocem animi interrumpentibus, pio cordis affectu decantat: *Vultum tuum Domine requiram.* Et ita ex vehementi desiderio fit ei præsens sponsus: quem sic amat,

Tom. III.

quem sic affectat, cui sic suspirat. Primum itaque osculum fit in remissione peccatorum, & dicitur propitiatorium. Secundum fit in donis virtutum, & vocatur muneratorium. Tertium fit in contemplatione cælestium, & vocatur contemplatorium.

Contemplationis duo genera.

2. Sciendum est autem esse duo genera contemplationis. Quidam enim sunt qui ascendunt, & cadunt: alii vero qui rapiuntur, & descendunt. Ascendunt sicut illi, de quibus scriptum est: *Cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt.* (Rom. 1. 21.) Gratias non egerunt: quia viribus suis & ingenio tribuerunt quod Deus revelavit illis. Ideo sequitur casus eorum: *& evanuerunt in cogitationibus suis. Dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt.* (Ibidem.) Electi vero rapiuntur, sicut Paulus & sui similes. Sed & descendunt, ut ea quæ per excessum mentis viderint, loquantur parvulis: eo sane modo quo capiantur ab ipsis. Rapitur Paulus cum dicit: *Sive mente excedimus, Deo.* (2. Cor. 5. 13.) Descendit cum dicit: *sive sobrii sumus, vobis.* (Ibid.) Hoc posteriori genere contemplationis rapi desiderat anima perfecta in castissimos amplexus sponsi sui, dicens: *Osculetur me osculo oris sui.* (Cant. 1. 1.) Ac si diceret: Ego non viribus meis, non industria, non meritis ad contemplanda gaudia Domini mei assurgere valeo: sed ipse *osculetur me osculo oris sui*, id est ejus gratia fiat; non per doctrinam, non per naturam, sed per gratiam suam *osculetur me osculo oris sui.* Miro autem modo gratiam operantis, & opus, & modum operis eleganter expressit. Cum enim dicit, *osculetur*, operantis gratia monstratur: cum autem supponit, *osculo*; ipsum opus, id est contemplatio, designatur: cum vero adjungit, *oris sui*; modum operis, scilicet quo fiat contemplatio, evidenter expressit. Per os quippe verbum intelligitur.

Contemplatio fit ex condescensione Verbi Dei ad humanam naturam.

3. Fit autem contemplatio ex condescensione Verbi Dei ad humanam naturam per gratiam, & exaltationem humanæ naturæ ad ipsum Verbum per divinum amorem. Nec absurdum cuiquam videri debet, si in contemplatione Verbi Dei hæc ita distinguamus: cum ejusdem quoque Verbi Dei incarnationem eodem ordine factam Evangelium testetur. Ibi etenim gratia præmittitur, cum ab Angelo Virgo salutatur: *Ave*, inquit, *gratia plena.* (Luc. 1. 28.) Etenim cujus sit, & quanta sit ipsa gratia, subjungit, dicens: *Dominus tecum.* Opus etiam ejusdem gratiæ subinfertur, cum dicitur: *Benedictus fructus ventris tui.* Fructus namque ventris tui, incarnatio est Verbi. Modus vero tanti operis edocetur, ubi dicitur: *Spiritus-sanctus superveniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi.* (Ibidem. 35) In quibus operibus Verbi, sive his quæ de Evangelio protulimus, sive his quæ de Canticis canticorum exposuimus; manifeste stat, & istam scilicet incarnationem ex sola ubertate divinæ gratiæ esse factam: nec illam, id est contemplationem, quandoque humana voluntate, sed divino tantum munere provenire posse.

Contemplatio tribus modis distinguitur.

4. Et notandum, quod hæc ipsa contemplatio tribus modis pro diverso statu temporum distinguitur. Et primo quidem vocatur cibus, secundo potus, tertio ebrietas. Unde & in consequentibus electi quoque voce sponsi invitantur, dicentis: *Comedite amici, & bibite, & inebriamini carissimi.* (Cant. 5. 1.) Prius comedunt, dum in carne adhuc corruptibili degunt. Postmodum vero corpore exuti, & in cælum translati, jam bibere dicuntur eadem quæ prius comederant: quia jam per speciem contemplantur sine labore, quæ prius per fidem crediderant, dum in corpore positi peregrinarentur à Domino, & in sudore vultus sui vescerentur pane suo; sicut & nos facilius sumimus ea quæ bibimus, quàm illa quæ mandimus: quia in illis nonnullus labor, in his levis est transitus. In hoc ergo statu positi sancti bibere quidem possunt, sed inebriari non possunt: quoniam à perfectissima contemplatione divinitatis quodam modo retardantur, dum adhuc resurrectionem sui corporis in fine sæculi præstolantur. Qua facta ita corpus menti, & Deo mens inhærebit, ut jam deinceps nihil sit, quo ab interna ebrietate contemplationis revocari possit. Prima itaque invitatione qui comedunt, vocantur amici, id est cari: in secunda quia bibunt, cariores: in tertia quia inebriantur, carissimi.

Beati contemplationis perfectione ante resurrectionem corporum non potiuntur.

** V. supra Serm. 41. num. 12.*

5. *Quia meliora sunt ubera tua vino.* Duo sunt ubera sponsæ, unum congratulationis, alterum compassionis. Unde Apostolus his duobus parvulos fovens, *gaudere*, ait, *cum gaudentibus, flere cum flentibus.* Vinum accipitur desiderium sæculare, de quo scriptum est: *Fel draconum vinum eorum, & venenum aspidum insanabile.*

6. *Fragrantia unguentis optimis*, innuit quod aliqua sunt unguenta bona, aliqua meliora, quibus omnibus superferantur hæc optima. Dicamus ergo tria genera esse unguentorum. Primum fit de recordatione peccatorum, cum pro ipsis compungimur, & veniam petimus. Et hoc unguentum bonum est: quia cor contritum & humiliatum Deus non spernit. Effunditur autem ad pedes Domini, ibique remunerationem accipit, scilicet remissionem peccatorum, cum Dominus dicit: *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* Secundum unguentum fit de recordatione beneficiorum Dei. Et hoc recte ad caput effunditur: quia virtutes non nisi ad Deum, à quo sunt, referuntur. Hoc autem unguentum jam carius est: quia de hoc scriptum est: *Ut quid perditio ista unguenti facta est? Poterat enim venundari plusquam trecentis denariis, & dari pauperibus.* Sed hanc perditionem approbat Dominus, cum dicit: *Sinite eam. Quid illi molesti estis? Pauperes enim semper habetis vobiscum, me autem non semper habebitis.* Non solum approbat, sed etiam remunerat, cum dicit: *Amen dico vobis, ubicumque prædicatum fuerit hoc Evangelium in toto mundo, dicetur & quod hæc fecit in memoriam ejus.* Tertium ergo unguentum componitur de pretiosis aromatibus, sicut de quibusdam sanctis mulieribus scriptum est, quod *emerunt aromata, ut venientes ungerent Jesum.* Sed hujus tertii unguenti non fit aliqua effusio vel perditio: quia noluit Dominus illud super corpus suum mortuum effundi, sed servari vivo corpori suo, id est Ecclesiæ sanctæ, cui nimirum mulieres, quæ cum unguentis venerant, mittuntur resurrectionem evangelizare. Primum itaque unguentum vocatur unguentum compunctionis, & absumitur igne contritionis: secundum devotionis, & absumitur igne caritatis: tertium vocatur unguentum pietatis, quod non absumitur, sed integrum conservatur.

SERMO LXXXVIII[a].

De recto usu donorum Dei.

1. SIcut de Christo duo sunt, unum nobis incognitum, scilicet generatio divina, de qua scriptum est, *Generationem ejus quis enarrabit?* alterum cognitum, ut generatio vel opera humana: ita etiam de Spiritu-sancto aliud ejus nostris est mentibus occultum, scilicet, quomodo procedat à Patre & Filio, cum sit æqualis & coæternus eidem Patri & Filio: aliud vero ipso docente manifestum, videlicet quibus modis operetur gratiam suam in nobis. Duplex quippe est operatio sancti Spiritus. Operatur enim in nobis aliud propter nos; aliud propter proximos. Propter nos, id est propter utilitatem nostram, operatur in nobis primo compunctionem, consumendo peccata: secundo devotionem, ungendo & sanando vulnera: tertio creando intellectum, tamquam pane confirmat nos & roborat: quarto hæc ipsa multiplicius augendo, & amorem infundendo, quasi vino inebriat. Cetera charismata, id est sapientiæ consilia, & hujusmodi, dantur nobis ad utilitatem aliorum. Unde Apostolus cum de distributione donorum loqueretur, non ait simpliciter, *Alii datur* sapientia, alii scientia, sed addidit dicens *sermo scientiæ, sermo sapientiæ*: ut ostenderet quod hujusmodi dona propter alios dantur, scilicet ut alii ædificentur.

2. In quibus operibus cavendum est duplex periculum: ne vel illa quæ dantur propter nos, dividamus proximis: vel illa quæ propter proximos, reservemus

nobis. Si enim quæ pro utilitate aliorum accepimus, retinemus tantum nobis, caritatem non habemus, & dicitur nobis: *Sapientia abscondita, & thesaurus invisus, quæ utilitas in utrisque?* Rursus si de donis Dei velimus innotescere hominibus, non Deo in occultis cordis placere; humilitatem perdimus, & merito illa voce increpamur: *Quid habes quod non accepisti?* Sic utroque modo periclitamur, hinc humilitatem, illinc amittendo caritatem. Et quis sine humilitate & caritate potest salvus fieri? Rectus ergo profectus nostri ordo est, ut illis donis, scilicet compunctione & ceteris, studeamus impleri primum: deinde si per gratiam Spiritus-sancti cetera supercreverint, id est sapientia & scientia, curemus illa proximis partiri. Ita sane obtinebimus illud Spiritus-sancti donum, quod vocatur discretio spirituum, si & ea quæ nobis tantum congruunt, nobis reservemus; & ea quæ ad aliorum utilitatem conferuntur, nobis largiamur & proximis.

SERMO LXXXIX*.

De osculo à sponsa desiderato, id est Spiritu-sancto.

1. OSculetur me osculo oris sui. Os Patris intelligitur Filius. *Nemo autem novit Filium nisi Pater, & nemo novit Patrem nisi Filius, & cui voluerit Filius revelare.* At vero cuicumque fit ista revelatio, sive Patris, sive Filii, non fit nisi per Spiritum-sanctum. Hinc est quod cum Petrus dixisset Domino, *Tu es Christus Filius Dei vivi:* ille respondit, *Beatus es Simon Barjona*, quod interpretatur, filius columbæ: *quia caro & sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus qui est in cælis.* Et Apostolus cum præmisisset, quod *oculus non vidit, & auris non audivit*, & cetera; statim subjunxit, *nobis autem revelavit Deus per Spiritum suum.* Videtur ergo sponsa gratiam habere Spiritus-sancti, per quam cognoscat Filium æqualem Patri. Nec dicit, *Osculetur me* ore suo, quod solius Filii est dicere, non cujusquam creaturæ, quæ nullo modo potest esse æqualis Patri: sed *osculo oris sui.* Porro osculum commune est osculantis & osculati. Si igitur se invicem osculantur Pater & Filius, quid est eorum osculum nisi Spiritus-sanctus?

2. Hoc itaque flagrat sponsa osculari: *Osculetur me*, inquiens, *osculo oris sui.* Hoc osculum testatur etiam Paulus eam accepisse, cum dicit: *Quoniam estis filii, misit Deus Spiritum Filii sui in corda nostra, clamantem, Abba, Pater.* Hoc osculum pollicebatur & ipse Salvator, cum ad instantiam orationis exhortaretur discipulos: *Si vos*, inquit, *cum sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris, quanto magis Pater vester qui in cælis est, dabit bona*, id est *Spiritum bonum, petentibus se?* Ex hujus osculi impressione suscipit anima rationalis ab ipso sponso suo Verbo Dei cognitionem, & amorem veritatis, quæ duo quasi labia imprimi ei ipsa Dei virtus & Dei sapientia. Siquidem sapientia cognitionem, virtus confert amorem. Habet & ipsa anima similiter duo labia, quibus osculatur sponsum suum, id est rationem & voluntatem. Rationis est percipere sapientiam, voluntatis virtutem. Si sola ratio percipiat sapientiæ cognitionem, & voluntas non habet virtutis amorem, non est plenum osculum: aut si sola voluntas obtineat amorem, & ratio minime percipiat cognitionem, nihilo minus est semiplenum. Tunc vero plenum & perfectum est, quando & sapientia illustrat rationem, & virtus afficit voluntatem.

SERMO XC*.

De triplici unguento, Compunctionis, Devotionis, Pietatis.

1. DUo sunt pedes Dei, misericordia & judicium. His circuit & perambulat jugiter spirituales mentes, exsultans ut gigas ad currendam viam: si tamen tales sunt, de quibus merito dicat: *Habitabo in illis, & deambulabo in eis.* Hos ergo pedes primo ungit anima peccatrix illo primo unguento, quod dicitur compunctionis. Denique Maria, quæ peccatrix erat, unxit pedes Jesu. Nec mediocre sane unguentum hoc videatur, de quo scriptum est: *Et domus impleta est ex odore unguenti.* Nec mirum, cum etiam in cælestibus sentiatur hujusmodi unguenti fragrantia, Veritate attestante quæ ait: *Gaudium est Angelis Dei super uno peccatore pœnitentiam agente.* Verum quantumlibet unguentum hoc pretiosum videatur, tamen comparatum alteri, quod appellatur devotionis, & conficitur ex memoria beneficiorum divinorum, quo & ungitur caput Domini, vile & nullius pretii intelligitur. Denique de illo dicitur: *Cor contritum & humiliatum Deus non despicies.* De isto vero: *Sacrificium laudis honorificabit me.* Caput ex eo ungis, cum de suis donis Deo gratias agis: siquidem caput Christi, Deus. Deitas ergo in Christo tangitur, quoties ad laudem ipsius ejus beneficia memoramus: sicut non tam deitas quàm humanitas necesse est ut cogitetur, cum non ejus dona, sed nostra peccata recordamur.

Tom. III.
Duo pedes Dei, misericordia & judicium
Psal. 18. 6.
Unguentum compunctionis
Johan. 12. 3.
Luc 15. 10.
Unguentum devotionis
Psal. 50. 19
Psal 49. 23.
1. Cor. 11. 3.
Illud pedibus, hoc capiti convenit.

2. Nam in carnis assumptione duos illos pedes ad hoc accepisse cognoscitur, id est misericordiam & judicium, ut peccator, qui ad caput, id est ad deitatem, accessum non habebat, ad pedes, id est ad humanitatem, accederet. Nisi enim pes ille, quem diximus misericordiam, ad hominem assumptum pertineret, Paulus de illo non diceret: *Tentatum autem per omnia pro similitudine absque peccato, ut misericors fieret.* Et nisi judicium æque ad hominem pertineret, ipse homo Deus de seipso non dixisset: *Et potestatem dedit ei judicium facere, quia filius hominis est.* Itaque ad hos pedes viri doloris, & scientis infirmitatem, peccator accedere non dubitans, fidenter loquitur: *Nunc autem cum fiducia accedimus ad thronum gratiæ. Non enim habemus Pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris.* Peccatrix ergo ad pedes, justa ad ungendum caput accedit. Tanto autem unguentum capitis illo alio, quod pedibus apponitur, pretiosius est æstimandum, quanto species quibus conficitur, illis constat esse pretiosiores. Has quippe facile & absque labore in nostra regione reperimus. Peccatores siquidem omnes sumus. Porro illas difficile ac de longinquo valde, utpote de paradiso Dei, asportatas suscipimus. *Omne enim datum optimum, & omne donum perfectum desursum est, descendens à Patre luminum.* Quid denique hujuscemodi unguento excellentius, de cujus effusione etiam Apostoli murmurasse dicuntur, dicentes: *Ut quid perditio hæc? potuit enim venumdari, & dari pauperibus.*

Christi caput Deitas, pedes humanitas.
Heb. 4. 15
Johan. 5. 27.
Hebr. 4. 16.
Unguentum capitis quanto pretiosius altero pedum.
V. Serm 12. de Cant. n. 10.
Jac. 1. 17.
Matt 26. 8

3. Sed & nunc quoque cum forte videtur quispiam vacare Deo, tantæque devotionis & gratiæ, ut merito credatur ungere caput Christi, persistens jugiter in sancta quiete, & gratiarum actione, & divinæ delectatione devotionis; non desunt qui hoc perditionem dicant, & justo, ut sibi videtur, murmure conqueruntur, quod is qui pluribus prodesse poterat, quiescat sibi: non quod sanctitati invideant, sed quod providerant caritati. Ceterum ipsa caritas Deus hujuscemodi animæ plerumque parcit, quam videt spiritualibus studiis delectari, maximeque si talem eam noverit, quæ adhuc pusillanimitate & imbecillitate ut mulier sit, & necdum in virum perfectum profecerit. quod utique melius ipse discernit qui intuetur cor, quàm homines qui in facie tantum vident, & secundum faciem judicant, cum videlicet minime attendunt, non esse ejusdem facilitatis devote quiescere, & fructuose occupari: humiliter subesse, & utiliter præesse: regi sine querela, & regere sine culpa: obedire sponte, & imperare discrete: bonum denique esse inter bonos, & bonum inter malos: immo etiam esse pacatum inter filios pacis, & his qui oderunt pacem, exhiberi pacificum. Sciens ergo Jesus qui sint, quive non sint idonei implicari curis; pro tali delicata anima, quam pro sui adhoc teneritudine tractandis negotiis minus sufficere sentit, adversus aliud sentientes, & ob hoc ejus quietem, tamquam infructuosam, bono quidem zelo, sed non secundum scientiam insimulantes, ipso respondet effectu: *Quid molesti estis*

Contemplativa aliis, aliis activa vita magis idonea.
Deus solus uniuscujusque capacitatem novit.

Tom. III. *huic mulieri?* Nam etsi (quod fatendum est) melius A est ad quod illam trahere tentatis, bonum tamen opus est quod operata est in me. Sinite eam interim operari bonum quod potest. Novi enim ego quod adhuc mulier sit. Cum autem mutatione dexteræ Excelsi de muliere factus fuerit vir, (quod & me, quando tamen erit, latere non poterit, quia me provocante promovebitur, me quoque servante tenebitur:) tunc

Eccli. 42. 14. melior erit iniquitas viri, quàm nunc benefaciens mulier. Unde & illud melius spero. Nec reputo perditionem unguenti hujus effusionem, in quo & mulieris devotio designatur, & mea præfiguratur sepultura. Huc accedit, quod tam late suam fragrantiam circumquaque diffundit: quare ubicumque prædicatum fuerit B

Matt. 26. 13. hoc Evangelium, dici etiam habeat, quod & hæc fecit in ejus commemorationem.

Unguentum tertium pietatis.

4. Jam ad tertium unguentum accedamus. Sane in duorum præmissorum alterutra collatione, priore sequens absque omni ambiguitate cognoscitur esse melius, longeque excellentius. Illud autem mirum videtur, si tertium aliquod inveniri queat, quod ambobus jure debeat anteponi, juxta quod optimum unguentum sponsa sua redolere ubera glorietur. Alioquin optima non sunt, si non vincunt & meliora: sicut & meliora veraciter non dicuntur, nisi quæ superant bona. Porro tantæ excellentiæ unguentum illud secundum, quo caput ungitur, inventum est, ut vix quælibet C ei divitiæ, non dico præferri, sed nec saltem conferri posse videantur. Ego tamen non crediderim sponsam esse mentitam; quippe quæ habeat sponsum ipsam Veritatem, cujus & hic verba loquitur, qui utique sicut fallere non vult, ita nec falli potest. Alioquin frustra desiderat & suspirat veritatis amplexibus jungi, mentiens veritati. Quæ enim mendacio socie-

Psal. 5. 7. tas cum veritate? Quin potius veritas perdit omnes qui loquuntur mendacium.

5. Fortassis in Evangelio si quærimus, inveniemus

Mar. 16. 1. præcessisse & hujus figuram. *Maria*, inquit, *Magdalene, & Maria Jacobi, & Salome emerunt aromata, ut venientes ungerent Jesum.* Videsne in prima fronte propo- D siti capituli, quanti æstimandum sit etiam hoc materiale unguentum, cujus aromatibus comparandis non una vel duæ sufficere potuerunt? Una primum, una & secundum attulit unguentum. Ad hoc autem comparandum & præparandum tres pariter convenerunt, ut simul videlicet emerent quod per se singulæ non

Cur Christus noluerit suũ corpus mortuum ungi per mulieres.

poterant, & sic venientes ungerent Jesum. Non solum pedes, aut solum caput, sed, *ut venientes*, inquit, *ungerent Jesum*, id est totum corpus. Sed attende, quod tam pretiosi hujus unguenti Christus pati noluerit perditionem fieri: & ideo non invento corpore reportarunt illud, & jussæ sunt exhibere vivo, quod præparaverant mortuo. Quod & fecerunt, cum protinus E nuntiato gaudio resurrectionis, Discipulorum, qui proculdubio membra Christi, & membra viva erant,

Christus mysticum suum corpus plusquam verum dilexit.

tristia corda delinire curarunt. Quæ utique membra nisi plus illo crucifixo corpore Christus diligeret, pro his illud crucifigendum non tradidisset. Liquet itaque, quod duo illa tanto hoc ultimum præcellit unguenta, quanto Christus hoc suum corpus, id est Ecclesiam, cui exhibetur, illo quod ex eo ungi voluit, quod & propter hujus redemptionem tradi voluit, constat esse amabilius.

* Constat ex Parvis Serm. 60. & 61.

SERMO XCI*.

De tribus emissionibus.

F

Cant. 4. 13. Emissiones tres. Prima est Pœnitentia sæcularium.

1. *EMissiones tuæ paradisus.* Vox illius cælestis Jerusalem, congaudentis huic quæ peregrinatur in terris. Sunt autem tres emissiones. Prima conjugatorum pœnitentium in mundo: secunda conversorum continentium in claustro: tertia Prælatorum prædicantium, & orantium pro Dei populo. De prima emissione, id est pœnitentia, dicunt Angeli, quibus gau-

Luc. 15. 10. Cant. 3. 6. dium est super uno peccatore pœnitentiam agente: *Quæ est ista quæ ascendit per desertum sicut virgula fumi, &c.* Ascendere autem dicitur hæc anima pœnitens *per desertum*, terram scilicet inviam & inaquosam, peccatorum suorum recordando. Ascendit *sicut virgula*, eadem peccata humiliter confitendo. Quæ confessio recte fieri *sicut virgula fumi* dicitur, quia per plures peccatorum species, tamquam fumus de thuribulo per plura foramina derivatur. Et notandum quod cum fumus numquam habeat splendorem, nonnumquam tamen habere possit odorem. Quod hic fumus confessionis odorem quemdam pietatis habeat, innuitur ex his quæ subjunguntur: *Ex aromatibus myrrha & thuris, & universi pulveris pigmentarii.* Confessionem debet semper comitari myrrha & thus, id est mortificatio carnis, & oratio cordis. Alterum enim sine altero, aut parum, aut nihil prodest. Nam si quis carnem mortificet, & orare dissimulet, superbus est, & dicitur ei: *Numquid manducabo carnes taurorum, aut sanguinem hircorum potabo?* Item si oraverit, & carnem suam mortificare neglexerit, audiet: *Quid vocatis me, Domine, Domine, & non facitis quæ dico?* Et illud: *Qui avertit aurem suam ne audiat legem, oratio ejus erit exsecrabilis.* Utrumque ergo alteri suffragatur, dum constat quod alterum sine altero reprobatur.

2. Sequitur: *Et universi pulveris pigmentarii.* Post recordationem & confessionem peccatorum, post mortificationem & orationem exhibendus est fructus eleemosynarum. Quæ bene *pulvis* dicuntur, quia de terrena substantia fiunt: *pigmentarii* vero, quia suavissimum odorem emittunt. Hinc est quod Cornelio bene agenti dictum est: *Orationes tuæ, & eleemosynæ tuæ ascenderunt.* Vel *universi pulveris pigmentarii* ideo dicitur, quia non solum magna, sed etiam minima quæque peccata conterenda sunt per confessionem, & diluenda per compunctionem. Hæc de prima emissione dicta sufficiant.

3. Secunda est vita continentium in claustro vel eremo. In hac emissione nulla fit deserti mentio, aut fumi seu pœnitentiæ; sed lucis, splendoris, atque virtutis. Denique in hujus laude angelica voce cantatur: *Quæ est ista quæ ascendit sicut aurora consurgens, pulcra ut luna, electa ut sol, terribilis ut castrorum acies ordinata?* In quibus verbis triplex virtus ejus ostenditur, humilitas, castitas, caritas. Aurora quippe finis est noctis, & initium lucis. Nox autem vitam peccatoris, lux significat vitam justi. Aurora ergo quæ fugat tenebras, lucem nuntiat, merito humilitatem designat: quia sicut illa diem & noctem, ita ista dividit justum & peccatorem. Nam hinc, id est ab humilitate, justus quisque incipit, & inde proficit. Unde etiam ipsa *aurora consurgens* dicitur, ut videlicet virtutum structura surgens ab humilitate, tamquam proprio fundamento erigatur. Igitur ad ostendendam ejus humilitatem dictum est: *Sicut aurora consurgens.* Illud vero quod sequitur, *Pulcra ut luna*, castitatem demonstrat. Porro luna dicitur splendorem suum non à se habere, sed à sole trahere: quantoque magis solis conspectui cernenda opponitur, tanto majore sui parte ab ejusdem solis lumine illustratur. Similiter congregatio, seu quæque fidelis anima, si veri Solis obtutibus offeratur intuenda, sine dubio ex visione illius admittit protinus in se decus quoddam pulcritudinis, & venustatem castitatis. Unde fit, ut ex ejus lumine crescens & proficiens, etiam ad perfectionem provehatur, ut recte dicatur de illa quod sequitur:

4. *Electa ut sol.* Quare ut sol? An ideo quia fulgebunt justi sicut sol in regno Patris eorum? Sed ibi unde sicut sol fulgebunt, nisi de splendore vestis nuptialis? Ipsa est enim, qua utique in terris positi vestiendi erant illi, quibus dictum est: *Vos autem sedete in civitate, donec induamini virtute ex alto.* Hac virtute caritatis, quam vestis illa nuptialis significat, quisquis indutus fuerit, eamque in se recte ordinaverit, erit proculdubio terribilis hostibus suis ut castrorum acies ordinata. Nam de ceteris quidem virtutibus quantascumque sine caritate habuerit, non curant dæmones. Cum vero caritatem & ipsam ordinatam in acie viderint,

viderint, ilico præcipites aguntur in fugam. Potest in eo quod dicitur *electa ut sol*, perseverantia intelligi, quæ tantum electorum est. In eo autem quod sequitur, *terribilis ut castrorum acies ordinata*, discretio mater virtutum, per quam terrentur & fugantur dæmones, acquiruntur & conservantur virtutes. Possunt & alia multa in hac secunda emissione congrue & intelligi & dici: sed hæc pauca de multis dixisse sufficiat.

5. Tertia emissio convenit sanctis prædicatoribus, de quorum vita & doctrina etiam vox illa sub admiratione profertur: *Quæ est ista quæ ascendit de deserto deliciis affluens, innixa super dilectum suum?* In prima emissione dictum fuerat, *Quæ est ista quæ ascendit per desertum*, in hac autem, *Quæ ascendit de deserto*: quia nimirum ibi pœnitentes compungunt spinæ, per quas incedunt; hic vero doctores quicquid de sæculo subripere potuerunt, sublimi mente calcaverunt. Ideo dictum est, *de deserto deliciis affluens*. Sed quærendum est, quæ sint illæ deliciæ, quibus affluere dicuntur; & quis ille dilectus, aot cur super eum inniti dicantur. Neque enim parvæ æstimandæ sunt, quæ à supernis civibus deliciæ nominantur. Siquidem hujuscemodi deliciæ mentis sunt, non ventris; animi, non corporis; spiritus, noo carnis; rationis, non sensualitatis; interiotis, non exterioris hominis. Quas ut breviter aliquo modo describam, ipsæ sunt abundans infusio gratiæ spiritualis. Beata illa anima, cui talis gratia infunditur, quæ in benedictionibus supernæ dulcedinis prævenitur, ut templum Dei & oraculum Spiritus-sancti efficiatur. Tali quippe animæ deesse non possunt divitiæ salutis sapientia & scientia, & ejusdem salutis optimus thesaurus timor Domini. Qoibus deliciis cum abundaverit & repleta fuerit, exaltet jam in ecclesiis Dominum, & in cathedra seniorum laudet eum. Quod in aure audivit in cubiculis, prædicet jam super tecta, & sic affluet deliciis. Affluere enim dictum est, verbo doctrinæ insistere, exemplo vitæ lucere, opus spirituale instanter exercere.

6. Sed necesse est ut in his omnibus non suam, sed auctoris sui quærat gloriam. Ipse est enim dilectus ejus, de quo scriptum est: *Ego dilecto meo, & dilectus meus mihi*. Et de quo Pater: *Hic est filius meus dilectus: ipsum audite*. Super quem innitendum est, ut videlicet illius gratiæ auxilio adscribatur opus ejus, à quo omnia, per quem omnia, & ad quem omnia referuntur. Cur autem super eum inniti debeat, ipse dilectus qui docet hominem scientiam, plenius nos doceat. Ait ille discipulis, quos hujusmodi deliciis implebat: *Ego sum vitis, vos palmites. Sicut palmes non potest facere fructum, nisi manserit in vite; sic & vos nisi in me manseritis*. Et iterum: *Sine me*, inquit, *nihil potestis facere*. Ac si aperte diceret: Si deliciis vultis affluere, innitimini super me. Sed jam videamus, quomodo illi affluant & innitantur. Veniat in medium unus pro omnibus ille Prædicator egregius. Eia, beatissime Paule, afflue deliciis tuis. Certe cum Evangelium ab Jerusalem per circuitum ad Illyricum prædicasses; cum sine sumptu ipsum Evangelium posuisses; cum cælestes thesauros fideique sacramentum Græcis ac Barbaris, sapientibus & insipientibus, ut prudens ac fidelis dispensator, erogasses; cum mortificationem Jesu in tuo mortali corpore circumtulisses; & inter multas admirandas virtutes tuas, quas tu potuisti facere, nos vix possumus enarrare, etiam illud cum omni auctoritate, sine omni arrogantia, cum esses Apostolorum tuo judicio minimus, tamen ausus es dicere: *Gratia Dei in me vacua non fuit, sed abundantius omnibus illis laboravi*. Magnæ, &, ut ita dicam, deliciosæ deliciæ! Sed ne illas amittas, innitere super dilectum tuum. *Non autem ego*, inquit, *sed gratia Dei mecum*. Rursum afflue: quoniam, ut verum fatear, delectant valde tales deliciæ. *Omnia possum ait*. Iterum innitere. *In eo*, inquit, *qui me confortat*. Item dicit Apostolus: *Qui gloriatur, in Domino glorietur*: hoc est, qui deliciis affluit, super dilectum suum innitatur.

7. Hæc de tribus emissionibus in significatione trium generum hominum, quos in hac vita continet sancta Ecclesia, quos etiam apud Ezechielem designant Noë, Daniel, & Job, adjuvante Domino diximus: quamvis in singulis quibusque perfectis possint non inconvenienter assignari. Et in his quoque prima emissio est pœnitentia, secunda justitia, tertia doctrina. Primo enim pœnitendo convertuntur, secundo bene vivendo justitiam exercent, tertio, si bene profecerint, ipsam justitiam, quam vita tenent, verbo docent. Sed quoniam virtutibus insidiantur vitia, & ita juxta sunt posita, ut qui ab illis deviaverit, istorum laqueos incurrat: oportet ut sit pœnitentia sine pudore, ne scilicet erubescat confiteri commissa peccata; caveat justitia simulationem, eliminet prælatio elationem. Ubi enim magnitudo gratiarum est, ibi etiam magnitudo discriminis est.

Tom. III. Ezech. 14. 14.

SERMO XCII*.

De triplici introductione, in hortum, in cellarium, & in cubiculum.

* Constat ex Serm. 62. & 63 ex parvis. Confer Serm. 23. in Cant.

1. V*Eni in hortum meum, soror mea sponsa*. Alibi dicitur, *Introduxit me rex in cellarium suum*: alibi dicitur, *in cubiculum suum*. Hæc triplex introductio fit animæ rationali à sponso suo, Verbo scilicet Dei, secundum triplicem sensum Scripturarum, historicum, moralem, mysticum. In horto est historicus, in cellario moralis, in cubiculo mysticus. In horto, id est in historia, continetur triplex Trinitatis operatio: creatio cæli & terræ, renovatio cæli & terræ, confirmatio cæli & terræ. Pater creavit, Filius reconciliavit, Spiritus-sanctus confirmavit. Et aliud tempus est creationis, aliud reconciliationis, aliud confirmationis: sicut & in horto aliud est tempus plantationis, aliud fructus colligendi, aliud vescendi. Creatio & reconciliatio sunt præsentis, confirmatio futuri sæculi. In principio temporis creavit Pater, in plenitudine temporis reconciliavit Filius, post omne præsens tempus confirmabit Spiritus-sanctus. De Patre dixit Filius: *Pater meus usque modo operatur*. & de se subjunxit; *Et ego operor*. Similiter & Spiritus-sanctus in consommatione sæculi vere poterit dicere: Pater & Filius usque modo operantur; & ex hoc jam operor ego: cum scilicet jam fecerit corpora nostra spiritualia, corpusque adhæserit spiritui, & spiritus Deo, hoc ipsum corpus eodem Spiritu-sancto sic confirmante, ut jam deinceps absque ullo temporis intervenientis momento fiat quod scriptum est: *Qui adhæret Deo, unus spiritus est*. De creatione instruit nos vetus Testamentum, & promittit reconciliationem. Reconciliationem exhibet novum Testamentum, & spondet confirmationem.

Cant. 5. 1. Cant. 1. 3. Cant. 3. 4. Introductio triplex. 1 In hortum ubi triplex sensus Scripturæ. Johan 5. 17. Ibidem. 1. Cor 6. 17.

2. Secunda introductio est in cellariom. Hoc cellarium continet moralem scientiam, & habet tres distinctas mansiones. Prima dicitur aromatica: secunda fructuaria: tertia cella vinaria. In prima sunt qui bene se habent cum Prælatis; in secunda, qui cum æqualibus; in tertia, qui cum subditis. Est ergo prima cella disciplinæ, secunda naturæ, tertia gratiæ. Qui enim perfectæ conversationis nititur cumulum attingere, fit primum discipulus, & ingreditur cellam disciplinæ, in qua mores ejus à magistro variis virtutibus, velut à pigmentariis aromata diversis speciebus componuntur. Unde & ista cella dicitur aromatica, quia tales quique dum ultro amplectuntur disciplinæ laborem, optimum aliis exemplo suo effundunt imitationis odorem. Inde consequenter ingrediuntur in secundam cellam naturæ: quoniam illi quidem ceteris condiscipulis concordare facile possunt, qui sub magistro propriam voluntatem frangere didicerunt. Et hæc cella, ubi cum ceteris communiter vivitur, congrue cella naturæ dicitur: quia omnes homines æquales quidem natura genuit, sed alios aliis meritorum causa vel præposuit, vel supposuit. Dicitur etiam fructuaria: quia magnæ utilitatis est, si quisque gratiam quam accepit, in alterutrum administrat. unde scriptum est: *Frater fratrem adjuvans, exaltabitur sicut civitas munita*. Et item dicit Propheta:

2 Introductio in cellarium. In aliis Edit. male hic incipitur novus sermo. Triplex cella. Disciplinæ. Naturæ. Prov. 18. 19.

TOM. III. *Ecce quàm bonum & quàm jucundum, habitare fratres in unum.* At vero cum consummati plene fuerint in hac secunda cella naturæ, tunc tandem ingredi possunt tertiam, quæ est gratiæ: ut etiam ceteris instituendis præsint, qui cum ceteris juste & sine querela vixerint. Et hæc quoque cella dicitur vinaria: ut scilicet ferveant caritate, qui ceteris præsunt in regimine. Dicitur etiam cella gratiæ, quod nomen scilicet aliis quoque duabus possit esse commune. Nam & disciplina, & socialis vita donum gratiæ est. Ista tamen sibi illud vindicat specialiter: quoniam quidem multum facile est subjici vel sociari: rarum vero & difficile ad aliorum regimen utiliter quemvis posse transferri.

Gentia. V. serm. 49. in Cant. num. 6. & 7.

3. His tribus cellis continentur & formantur omnium hominum mores. Omnes enim homines vel sunt Prælati, vel æquales, vel subditi. Quemadmodum autem eliguntur de hortis quæque potiora, & in cellariis reponuntur, ubi etiam distincta habent loca, in quibus serventur: ita de historia sumitur, & quasi reconditur in cellario moralis sensus, unde omnis humana vita instruatur. Legunt etenim ibi Prælati, quales se exhibere subditis debeant, cum eis dicitur: *Non dominantes in clero, sed forma facti gregis.* & illud: *Non quia dominamur fidei vestræ, sed adjutores sumus gaudii vestri.* & Dominus in Evangelio: *Bonus pastor animam suam dat pro ovibus suis.* Inveniunt etiam in eadem Scriptura æquales, qualiter se habere debeant invicem, cum legunt: *Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi.* & illud: *Honore invicem prævenientes*; & multa in hunc modum. Habent ibi & subditi quod eorum mores componat, quomodo scilicet subdi eos majoribus oporteat, quibus dicitur: *Obedite præpositis vestris, & subjacete eis. Ipsi enim pervigilant, quasi rationem reddituri pro animabus vestris* *.

1. Pet. 5. 3. 2. Cor. 1. 23. Johan. 10. 11. Gal. 6. 2. Rom. 12. 10. Hebr. 13. 17.

* De introductione in cubiculum vide Serm. 23 in Cant. num. 11. * al. 64. ex Parvis Cant. 4. 2.

SERMO XCIII*.

Dentes tui sicut grex tonsarum, quæ ascenderunt de lavacro, omnes gemellis fœtibus, & sterilis non est in eis.

1. Spiritus-sanctus, de cujus secretiori fonte Canticorum flumen emanat, in his (ut sentio) dentibus mysteria nobis non parva commendat. Non sunt hi dentes de quibus dicitur, *Deus conteret dentes eorum in ore ipsorum*; vel de quibus ad virum sanctum vox divina proclamat, *Per gyrum dentium ejus formido*: sed dentes isti lacte candidiores; quippe sponsæ suot, cujus speciem concupivit Altissimus, quæ non habet maculam neque rugam. Cum enim tota candida sit: candidior probatur in dentibus. Nova tamen & inaudita comparatione in illius laudes perorat, dicens: *Dentes tui sicut grex tonsarum.* Quid in hac, rogo, similitudine dignum est, ut eam de cælestibus arcanis descendisse credamus? Magnum prorsus, & magno animo magnifice sentiendum. Spiritus enim est qui loquitur: qui cum loquitur, nec unum potest iota vacuum præterire. Aliquid profecto est in his dentibus involutum, quod evolutum sacratioris intelligentiæ præsignet arcanum.

Psal. 57. 7. Job 41. 5.

Dentium proprietates, attributæ pulcre tropologiæ vitæ religiosæ.

2. Dentes enim candidi sunt & fortes: carnem non habent: carent corio: nihil intra se pati possunt: non est dolor sicut dolor eorum: clausi sunt labiis ne videantur: indecens est cum videntur nisi ridendo: toti corpori masticant cibum: nullum inde saporem habent: non facile consumuntur: per ordinem positi sunt, superiores alii, & alii inferiores: & cum inferiores moveantur, superiores numquam. Hujusmodi dentes ergo arbitror homines monasticæ professionis, qui viam compendiosiorem *, & securiorem vitam eligentes, de toto Ecclesiæ corpore quod candidum est, candidiores esse videntur. Quid enim illis candidius, qui totius immunditiæ spurcitias evitantes, cogitationum, sicut actionum, peccata deplorant? Quid fortius illis, quibus tribulatio pro solatio, contumelia pro gloria, inopia pro abundantia ducitur? Isti carnem non habent, quia in carne carnem obliti audiunt ab Apostolo: *Vos autem in carne non estis, sed in spiritu.*

* al. rectiorem
1.
2.
3.
Rom. 8. 9.

A Corio carent: quia nitorem & distensionem mundanarum sollicitudinum non habentes, in pace in idipsum dormiunt & requiescunt. Nihil morari intra se patiuntur: quia nec modicum quidem offendiculum tolerabile reputant aut intra se, aut in conscientiis singulorum. Hinc est illa vestra opportuna importunitas, qua tam sæpe fatigatis nos, ut multoties, etiam cum necesse non sit, multum in his diei expendatis. Non est dolor sicut dolor eorum: quia nihil tam horrendum & horribile est sicut murmur & dissensio in congregatione. Clausi sunt labiis, ne videantur: sic & nos materialibus vallis circumcingimur, ne sæcularium oculis & accessui pateamus. Indecens est si appareant,

B nisi interdum forte ad risum: quia nihil turpius quàm monachus per urbes & castella discurrens, nisi cum illa cogit quæ operit multitudinem peccatorum caritas. Caritas enim risus est, quia hilaris est. Læta quidem, non tamen dissoluta. Toti corpori masticant cibum dentes: quia ipsi pro toto Ecclesiæ corpore, videlicet tam vivis quam mortuis, orare sunt constituti. Nullum inde saporem habere debent: quia nullam sibi gloriam debent assignare, sed dicere cum Propheta: *Non nobis, Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam.* Non facile consumuntur: quia quanto annosiores, tanto ferventiores; & eo rapidius currunt, quo viciniùs appropinquant ad palmam. Per ordinem positi sunt. Ubi

C enim aliquid ordinatum est, si hic non est, ubi cibus & potus, vigilare & dormire, laborare & quiescere, ambulare & sedere, & cetera omnia, in numero & mensura & pondere constituuntur? Superiores & inferiores sunt: quia inter nos Prælati & subditi sunt, & sic superiores inferioribus junguntur, ut inferiores à superioribus non discordent. Cum autem inferiores moveantur, superiores numquam moveri debent: quia etsi subditi quandoque turbentur, Prælatorum est in mente composita perdurare. *Sicut grex tonsarum*, inquit. Quam bene monachi tonsis ovibus comparantur: quia revera tonsi sunt, quibus nec corda, nec corpora, nec aliquid mundanum in proprietate relictum

D est. *Quæ ascenderunt de lavacro.* Lavacrum baptismus est, de quo ascendit qui ad celsitudinem vitæ perfectioris intendit: descendit autem qui se vitæ mancipat inhonestæ. *Omnes gemellis fœtibus*: quia & verbo pariunt, & exemplo. *Et sterilis non est in eis*, quia nullus est infœcundus.

Nota. Qua religiosi formam dentium exprimunt. Bernardo. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. Cant. 4. 2. Ibidem. Ibid.

SERMO XCIV*.

* al. 65. ex Parvis.

De processu vitæ Christianæ seu spiritualis, juxta tropologiam Eliæ, Jezabel fugientis.

1. Timuit Elias Jezabel, & surgens abiit quocumque tulit eum voluntas; venitque in Bersabee Juda, & dimisit ibi puerum suum, & perrexit in desertum. Cumque venisset subter umbram juniperi, & sederet, projecit se, &

E dormivit. Et Angelus Domini tetigit eum, & dixit illi: Surge, & comede. Et respexit, & ecce ad caput suum subcinericius panis, & vas aquæ. Comedit ergo, & bibit, & ambulavit in fortitudine cibi illius quadraginta diebus & quadraginta noctibus usque ad montem Dei Oreb. Per Eliam quippe, qui interpretatur Dominus, vel Dominus fortis, intelligitur quilibet justus, qui persecutionem patitur propter justitiam. Unde illud: *Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam.* Qui metuens Jezabel, id est malitiam sæculi, vel tyrannidem diaboli, surgit de tentatione peccaminum, & abit quocumque cum

F tulerit voluntas à Domino sibi collata. Venitque in Bersabee Juda, in sanctam Ecclesiam, quæ dicitur Bersabee, id est puteus septimus, propter abundantem septiformis Spiritus gratiam, quæ inibi fidelibus dividitur: vel puteus satietatis, propter mysteriorum Dei profunditatem, & sanctarum Scripturarum refectionem. De hac profunditate habemus in psalmo: *Tenebrosa aqua in nubibus aeris.* & rursus: *Judicia tua abyssus multa.* Ad ejusdem considerationem Apostolus expavescens, & pavescendo deficiens, clamare compellitur: *O altitudo divitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, &c.*

3. Reg. 19. Matth. 5. Psal. 17. Ibid. 35. Rom. 11.

2. De hac satietate legis in psalmo: *Super aquam refectionis educavit me.* & item: *Inebriabantur ab ubertate domus tuæ.* Hujusmodi ebrietas non inducit fastidium, sed indeficientem quibusdam desideriis provocat appetitum. In hoc sacræ lectionis pelago agnus ambulat, & elephas natat. In catholicæ doctrinæ mensa juxta modulum intelligentiæ sufficientes singulis epulæ apponuntur. Hæc est paradisus deliciarum, hic est hortus omnium pomorum. Veniens itaque in Bersabee, in sanctam Ecclesiam, ut dictum est, currit ad confessionem, quæ per Judam notatur: & dimittit ibi puerum suum, id est puerilem sensum, vel pristinorum actuum debilitatem, & pergit in desertum, id est istius mondi contemptum. Quo postquam venit, sedet, id est à sæculari tumultu quiescit, cantans cum Propheta: *Hæc requies mea in sæculum sæculi.* Projicit se, id est vilem se reputat, suis abrenuntians desideriis, juxta illud evangelicum: *Qui vult venire ad me, abneget semetipsum.* Obdormivit in umbra juniperi, quia in atriis domus Dei secundum sensus corporis vacat omnino ab omnibus pravitatibus, dicens cum Psalmista: *In pace in idipsum dormiam & requiescam.* Tunc angelica visio tangit eum, excitans ad bonum operandum, & ad altiora consurgendum. Respicit ad caput suum, id est ad Christum, qui caput est Ecclesiæ: & ecce subcinericius panis, id est pastus divini dogmatis, forinsecus quidem rudis, sed medullitus ineffabiliter confortativus & dulcis: & vas aquæ, hoc est, fons lacrymarum cum cordis compunctione. Comedit & bibit, id est adimplet quæ audit: & pergit in fortitudine ad montem Dei, ad celsitudinem videlicet beatitudinis.

Psal. 22. 2. / Psal. 35. 9. / Psal. 131. 14. / Matth. 16. 24. / Psal. 4. 9.

SERMO XCV*.

De doctrina amaritudine per prædicatores temperanda.

4. Reg. 4. 40.

1. ERat fames in terra, & filii prophetarum habitabant coram Elisæo: quibus fecit apponi pulmentum. Cumque gustassent de coctione, exclamaverunt: Mors in olla, vir Dei. Et non potuerunt comedere. At ille: Afferte, inquit, farinam. Et misit in ollam, & ait: Infunde turbæ. Et comedit: & non fuit quicquam amplius amaritudinis in olla.* Fames in terra, penuria verbi Dei in mente humana: filii prophetarum, filii prædicatorum. Propheta interpretatur Videns. Et sancti prædicatores non ab re prophetæ appellantur: qui & arcana mysteriorum Dei contemplantur, & prout vident mores hominum, adhibent modos curationum. Elisæus salus Domini interpretatur: quo nomine quivis Prælatus & doctor Ecclesiæ decenter censetur; cujus salubri persuasione Domini salus populis annuntiatur, & annuntiando impertitur. Hic talis ex debito sui officii apponit subjectis ollam grandem, herbas agrestes continentem; id est, admonitionem de gravibus disserentem, acerbitate refertam, sed tamen igne sancti Spiritus succensam. Subditi ergo perhorrescentes sermonum austeritatem, clamant, *Mors in olla;* & non possunt gustare.

2. Sapiens igitur dispensator non affert, immo afferri jubet farinam: quoniam non præbet, sed hortatur habere caritatem, cujus condimento redduntur dulcia quæ prius videbantur amara. Potest namque prædicator monita salutis auribus circumstantium insonare; sed nemo, nisi solus Deus, valet saporem caritatis palato cordis infundere. Unde Gregorius: " Nisi sit intus " Spiritus qui doceat, doctoris lingua exterius in vacuum " laborat. Alius est sapor cæli, alius est sapor terræ. Haudquaquam nobis placere potest sapor cæli, dum saporem quærimus cuci nostri. In deserto dantur coturnices & manna, id est in loco disciplinæ majora & minora mandata. *Cum vidissent filii Israël manna, dixerunt ad invicem, Manhu? quid est hoc? Ignorabant enim quid esset. Quibus ait Moyses: Iste est panis quem dedit Dominus vobis ad vescendum.* Hujus facti mysterium in Evangelio Johannis convenienter aperitur, ubi Dominus ait: *Amen, amen dico vobis, nisi manducaveritis carnem filii hominis, &c. Multi ergo ex discipulis audientes dixerunt: Durus est hic sermo: quis potest eum audire? Ex hoc multi abierunt retro.* Ad hunc itaque modum, cum aliqui simplices ad conversionem veniunt, severitatem Regulæ expavescunt. Si fiat eis sermo de mundi contemptu, de virtutum vitiorumque conflictu; si anxietas vigilandi, assiduitas orandi, parsimonia jejunandi ab ipsis requiritur, dicunt conquerendo inter se: Quid est hoc? quis tot & tanta implere sufficiat? NESCIUNT enim quanta sit virtus assumpti Ordinis. Sed pastor eis consolatorie habet respondere, & de afferenda eos sollicitare farina.

Exod. 16. 15. / Joan. 6. 54.

Tom. III. Novitiorum tentatio

SERMO XCVI*.

* al. 67 ex Parvis. Confer serm. 1. de Nativitate Domini, & ser. 117 infra.

De quatuor fontibus Salvatoris, & aquis inde hauriendis.

Isa. 12. 3.

1. HAurietis aquas in gaudio de fontibus Salvatoris. Pro paradiso quem perdidimus, restitutus est nobis Christus Salvator. Sicut ergo de uno fonte paradisi derivantur quatuor flumina ad irrigandum paradisum: ita de pectoris ejus arcano procedunt quatuor fontes, ex quibus hauriuntur quatuor aquarum genera, unde tota per universum mundum rigatur Ecclesia. Sunt autem quatuor fontes, veritas, sapientia, virtus, & caritas. Ex his ergo fontibus hauriuntur aquæ, ex singulis scilicet singulæ. Nam de fonte veritatis, sumuntur aquæ judiciorum: de fonte sapientiæ, aquæ consiliorum: de fonte virtutis, aquæ præsidiorum: de fonte caritatis, aquæ desideriorum. In aquis judiciorum cognoscimus quid liceat, vel quid non liceat. In aquis consiliorum discernimus quid expediat, vel quid non expediat. Sed quia electis viris recte per hæc gradientibus non desunt tentationes; tentantur autem de duobus, aut terroribus, ut concutiantur; aut blandimentis, ut seducantur: idcirco armandi sunt contra terrores præsidiis divinæ virtutis; contra blandimenta desideriis supernæ caritatis. Desideriis enim meliorum superantur (ut ait quidam Sanctus) desideria deteriorum. Vel sic possumus procedere. Quid prodest nosse quid liceat & expediat, (quod utique docent judicia atque consilia) si posse perfici minime contingat? Ideo post aquas judiciorum & consiliorum, quærendæ sunt aquæ præsidiorum. Rursum & posse quid valeat, si horum omnium non sit finis caritas? Recte itaque post judicia, post consilia, post præsidia, hauriuntur de fonte caritatis desideria, ut videlicet quicquid sapimus aut loquimur, quicquid operamur aut patimur, æternæ vitæ finis concludat.

2. Sed ut hæc quæ dicta sunt de fontibus & aquis clarius eluceant, Scripturarum testimoniis reor esse comprobanda, aurique similitudines, quas protulimus, vermiculandas argento. Ac primum quod dictum est, quatuor illos fontes de pectore Jesu manare, nullum arbitror ambigere. Quomodo autem ex eisdem fontibus hauriantur prædictæ aquæ, id elaborandum est. Veniat ergo David, & dicat quod ex fonte veritatis procedant judicia. Hoc certe videtur sensisse cum diceret: *De vultu tuo judicium meum prodeat.* Neque enim vir sanctus judicium suum diceret, quod de vultu Dei, id est de veritate, non prodiret. Noverat enim electos Dei veritatis judiciis, tamquam virga ferrea regi, & quia sub eorum regimine se esse sentiebat, exsultans psallebat: *Judicia Dei vera, justificata in semetipsa: desiderabilia super aurum & lapidem pretiosum multum, & dulciora super mel & favum.* A quibus ne forte per incuriam devient, audiant vocem Patris per eumdem Prophetam comminantis: *Si in judiciis, inquit, meis non ambulaverint, & mandata mea non custodierint, visitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum.* Hæc mysteria divini judicii reserabat cælestis regni clavicularius, cum diceret: *Tempus est ut incipiat judicium de domo Dei. Si autem primum à nobis, quis finis eorum qui non crediderunt Dei Evangelio?* Et hoc de electis dictum est. Ceterum est aliud de reprobis judicium, quod nihilo minus ab ipsa Veritate procedit. Unde & per Paulum dicitur: *Scimus enim quoniam judicium est secundum veritatem in*

Ex fonte Veritatis hauriuntur judicia.

Psal. 16. 2. / Psal. 18. 10. / Psal. 88. 32. / 1. Pet. 4. 17 / Rom. 2. 2.

Tom. III. *eos qui talia agunt.* Et utrumque quidem judicium complectitur ipsa Veritas, dicens: *In judicium ego veni in hunc mundum, ut qui non vident videant, & qui vident caci fiant.* Utrumque autem discernit, cum item dicit: *Et ibunt hi in supplicium æternum, justi autem in vitam æternam.*

Johan. 9. 39. Matth. 25. e.

3. Si vidimus quomodo de fonte veritatis hauriuntur judicia, videamus quomodo de fonte sapientiæ propinentur consilia. Quis dubitet apostolum Paulum esse sapientem, cum & Petrus ejus coapostolus sapientiam ei datam esse adstruat, & ejusdem Apostoli tota verborum series nil aliud quàm sapientiam redoleat? Proferat igitur consilia, & per ipsa nos doceat, quid peregrinantibus & ad cælestem patriam festinantibus expediat. *De virginibus*, inquit, *præceptum Domini non habeo, consilium autem do, tamquam misericordiam consecutus à Domino, ut sim fidelis. Existimo ergo hoc bonum esse propter instantem necessitatem, quoniam bonum est homini sic esse*, hoc est in virginitate manere. Si de virginibus præceptum haberet, nil aliud, quàm quod præciperetur, liceret. Nunc vero cum utrumque liceat, vel nubere, vel non nubere: quid compendiosius dici potuit, quàm *bonum est homini sic esse?* præsertim cum & necessitatis instantia frequenter obrepere soleat, & cito mori ipsa temporis brevitas urgeat, totiusque mundi figura prætereat. Item cum de vidua loqueretur: *Beatior*, inquit, *erit si sic*, id est innupta, *permanserit secundum consilium meum.* Ac ne de proprio corde, & non potius de fonte sapientiæ videretur hoc ipsum consilium deprompsisse, subjecit dicens: *Puto quod & ego spiritum Dei habeam.* Sed cur ego paucis immoror exemplis, cum in ejus verbis omnis sexus, omnis conditio consilium inveniat, si diligenter quærat, salutis? Quod si quis curiosius velit perspicere, utrum verum sit quod dictum est, de sapientia consilia manare, legat libros qui inscribuntur *SAPIENTIÆ, ubi totus orationis contextus consilia parare videtur. Si vero consultius & utilius studet vitam inde eligere, audiet ipsam salubriter invitantem Sapientiam: *Si vis*, inquit, *ad vitam venire, serva mandata.* Quæris cujus? *Deum*, inquit, *time, & mandata ejus observa.* Audiat eam ipsam materno affectu inclamantem: *Da mihi cor tuum.* O quantum vellem, & ego cor meum in ejus verbum suspendere, de cujus ore mirifico tam dulcia vitæ consilia audio personare! Utinam autem & linguæ meæ calamum in ejus fonte possem intingere, quo idoneus essem ea quoque quæ restant de duobus fontibus, id est virtutis & caritatis, utiliter exarare!

2. Tit. 3. 15. 1. Cor. 7. 25. Ibidem 40. *Nempe Proverbia, Ecclesiastes, Cant. cantic. Ecclesiasticus, & Sapientia. Matt. 19. 17. Eccl. 12. 13. Prov. 23. 26.

De fonte virtutis, aquæ præsidiorum.

4. Et quoniam quatuor isti fontes ita sibi invicem saporem transfundunt, ut qui de uno biberit, quadam ineffabili dilectionis dulcedine invitetur ad alium: libet jam de sapientia ad virtutem transire, & qualiter illinc hauriantur aquæ præsidiorum, quantum ab ipsa virtute adjuvor, ostendere. Sicut autem superius dixi gemina esse veritatis judicia, quia scilicet determinant quid liceat, vel quid non liceat: itidem sapientiæ duo, hoc est quid expediat, vel quid non expediat: ita & hic agnoscamus de fonte virtutis hauriendas duplices præsidiorum aquas, quæ vel abluant electos à culpis, vel refrigerent in tormentis. De utrisque sumamus exemplum. Refert Lucas evangelista, quod quædam mulier, quæ fluxum sanguinis patiebatur, erogata in medicos tota substantia cum minime curari potuisset, accesserit retro, & tetigerit fimbriam vestimenti Domini, & confestim steterit fluxus sanguinis: Jesum vero dixisse, *Quis me tetigit?* Cumque discipuli responderent, *Turba te comprimunt & affligunt, & dicis, Quis me tetigit?* rursum repetisse, *Tetigit me aliquis: nam & ego novi virtutem de me exisse.* Ecce quas aquas præsidii hauserit mulier de fonte virtutis, quibus abluta est à profluvio sanguinis, quæ nulla medicorum arte poterat sanari. Quod si quis objiciat, prolatum testimonium nihil ad rem præsentis operis pertinere, eo quod illa mulier nequaquam abluta esse videatur à culpis, sed tantum ab ægritudine carnis: noverit moris esse divinæ virtutis prius cordi mederi, quàm corpori. Unde & alibi, cum quidam ei paralyticus offerretur curandus; tamquam bonus & pius medicus, volens sanare prius quod erat potius, id est mentem, quàm carnem, ait eidem paralytico: *Confide fili, remittuntur tibi peccata tua.* Itaque sanata conscientia, consequenter sanatur corpus, cum dicitur: *Surge, tolle lectum tuum, & vade in domum tuam.* Sic ergo & hujus cor mulieris prius abluit intus per donum fidei, sicut scriptum est: *Fide mundans corda illorum*, per quam meruit exterius impetrare salutem corporis. Hoc enim innuit ipse Dominus, cum dicit: *Filia, fides tua te salvam fecit, vade in pace.* Quod autem de hoc ipso fonte virtutis hauriantur aquæ præsidii in tormentis, ostendunt & illi tres pueri in fornacis incendio æstuantis positi, quibus ipsa flamma refriguit: & præcipue inclytus ille martyr Vincentius, qui cum graviter torqueretur, non solum tolerasse, sed etiam tortorem suum constanter provocasse fertur his verbis: Insurge, inquit, & toto malignitatis spiritu debacchare: videbis me Dei virtute plus posse dum torqueor, quàm possis ipse qui torques. Possent plura de hoc fonte virtutis copiosius dici, sed eum succincte prætereo: quia de fonte virtutis *bibere potius, quàm scribere desidero.

Luc. 8, 43. Moris est divinæ virtutis prius mederi cordi, quàm corpori. Matth. 9. 2. Ibidem. Act. 15. Luc. 8. Vincentius martyr tortorem provocat. *al. haurire.

5. Ad hunc fontem invitamur Redemptoris nostri voce dicentis: *Si quis sitit, veniat, & bibat, & de ventre ejus fluent aquæ vivæ.* Et secutus Evangelista exposuit ad quem fontem nos invitaret, dicens: *Hoc autem dixit de Spiritu, quem accepturi erant credentes in eum.* Quem, nisi Spiritum caritatis, quem mundus non potest accipere, sed soli accipiunt qui vere credunt in eum? Ex hoc ergo fonte hauriamus nobis aquas desideriorum, ipsasque partiamur in geminos rivulos, ut sicut ejusdem caritatis duo sunt præcepta, ita sint & desideria gemina, quibus impleantur ipsa præcepta. Aliud est enim desiderium quo Deus propter seipsum, aliud quo proximus diligitur in Deo, vel propter Deum. In illo nullus modus, sed ex toto corde, tota anima, tota virtute diligitur Deus: in hoc autem præscribitur quidam modus, cum dicitur: *Diliges proximum tuum sicut teipsum.* Illo flagrabat Propheta, cum diceret: *Sicut cervus desiderat ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus.* & item: *Concupiscit & deficit anima mea in atria Domini.* Hoc exhibebat Apostolus Romanis, quibus scribebat: *Desidero enim videre vos, ut aliquid gratiæ spiritualis impertiar vobis.* & Dominus in Evangelio discipulis suis: *Desiderio desideravi hoc pascha manducare vobiscum, antequam patiar.*

Joan. 7. Ibidem 39. De fonte caritatis haurienda aquæ desideriorum. Matt. 22. Psal. 41. 2. Psal. 83. Rom. 1. Luc. 22.

6. Et notandum, quod ad illud excitatur mens humana specialiter tribus affectionibus, ac provehitur: unde & Deum diligere toto corde, tota anima, tota virtute jubetur. Prima quidem dulcis, secunda prudens, tertia fortis est. Primam habuit Petrus, cum Domino mori dissuaderet: ex corde enim dulciter diligebat, cujus passionem expavescebat. Sed cum audiret, *Vade retro, satana, non sapis quæ Dei sunt, sed quæ hominis:* his verbis eruditus, & intelligens quid boni haberet mors Christi, cœpit tota anima prudenter diligere, quem prius tantum diligebat dulciter toto corde, necdum vero diligebat tota virtute. Quod si faceret, nec propter mortis discrimen eum negaret. At vero post resurrectionem & ascensionem, dato desuper Spiritu, tunc demum tota virtute dilexit, pro quo etiam horrendum crucis supplicium postmodum subire non expavit. Erga caritatem quoque proximi exercemur tripliciter, vel ut ædificetur ipsa caritas ubi non est, vel certe ne pereat, vel minuatur ubi est. Quisquis autem hunc puro affectu erga proximum operatur, illam procuidubio, quæ Deus est, ulterius promeretur.

Matt. 16.

SERMO XCVII.

De suavitate verbi ac jugi Christi, foris quidem duri, sed intus dulcissimi.

1. MEl *& lac sub lingua ejus.* Id quidem necesse. Nam quod in lingua est, durum sonat. *Verba sapientis quasi stimuli, & sicut clavi in altum defixi.* Alius est

Cant. 4. 11. Eccl. 12. 11.

cujus molliti sunt sermones super oleum; sed oleum peccatoris non impinguet caput meum. Corripiat me magis justus & increpet, nam hoc in misericordia est: quàm illud oleum impinguet caput meum, in quo est dolus. Pulcre enim non molles, sed *molliti* dicuntur sermones vel suasoris adulatoris, vel suasoris iniqui, quod sit in eis non tam vera & solida, quàm superducta & simulata suavitas: siquidem ipsi sunt jacula. Denique sub lingua ejus quid? Audi Prophetam: *Labor & dolor.* Porro sub lingua ejus mel & lac, qui juxta eumdem Prophetam laborem fingit in præcepto. Miraris fingere Veritatem. nam mirari licet, dubitare non licet. Si & alterum testem quæris, lege in Evangelio, quia *finxit se longius ire.* Quidni figmentum figmento exhibeat? Siquidem ipse novit figmentum nostrum, utique laboris impatiens, dilationem non sustinens, fragile ad utrumque. Pie ergo providit, ut haberet pietas promissionem vitæ ejus quæ nunc est, & futuræ; nec laborem verum imponeret, sed magis fingeret in præcepto. Audi quomodo laborem fingere ipse se prodat. *Tollite jugum meum super vos, & invenietis requiem animabus vestris. Jugum enim meum suave est, & onus meum leve.* Quomodo non fictus * labor, ubi non labor, sed requies invenitur?

2. Ita ergo labor in lingua, mel sub lingua. Quid supra linguam? Ineffabilia, quæ non licet homini loqui. Miseri! qui solum quod in lingua sonuit attendentes, nec quod sub lingua reconditum, nec quod supra repositum fuit, capere potuerunt. *Durus est hic sermo,* inquiunt. Durus equidem, sed tamen idem est verbum vitæ. *Qui non bajulat crucem suam, & sequitur me, non est me dignus. Si quis venit ad me, & non odit patrem & matrem, adhuc autem & animam suam, non est me dignus.* Quid durius poterat dici? Noli errare. Lapis videtur: panis est. Durus in cortice, sed suavissimus in medulla. Tentat te Dominus Deus tuus. Fidei exercitatio, & probatio dilectionis est fictio ista laboris. Esto tamen lapis sit. Num tu credis quod & dæmones credunt? *Si filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant.* Omnes novimus quis hoc dixit. Non dubitat ille posse solo dictu (quo quidem facilius nihil est) ex lapide panem facere, quem filium Dei esse credit. Fas est & ab hoste doceri. Dicamus & nos Filio Dei: Dic ut lapides isti panes fiant. Nam & ille qui hominum utique, non dæmonum venerat in salutem, sic confutavit adversarios, ut parvulos erudiret. Non enim dicens quod ille voluit, sed quod oportuit nos audire, ut videlicet noster hic lapis panis fieret, non illius. *Non,* inquit, *in solo pane vivit homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei.*

3. Quid tu ad hæc, veritatis inimice, submurmuras? Quod quidem ipse fateris, & negare omnino non potes, potens est Filius Dei dicere, ut lapides panes fiant. Ubi ergo de verbis Dei ait, & generaliter ait, quia sic vivitur, & in talibus vita spiritus mei; quid tu mihi subsibilas ad quodvis eorum, dicens: *Durus est hic sermo?* Quæ Dei Filius dixit, & facta sunt alimenta vitæ; tunc saxa dixeris, qui filius Dei non es? Non sum ego qui te arbitrer (quod temeraria prorsus rapina arbitratus es ipse) esse te æqualem Deo, ut dicente te panis in lapidem revertatur. Qui filius Dei non es, sine causa dicas, ut lapides isti panes fiant. Nec minus frustra tuum nobis apponas pro pane lapidem, scorpionem pro ovo, pro pisce serpentem. Væ enim his qui panem lapidem, lapidem panem dicunt, ponentes lucem tenebras, & tenebras lucem: jugum Christi asperum, & esse sub sentibus delicias reputantes. Has delicias nolim. Opto magis gustare & videre, quoniam suavis est Dominus. Hoc enim non frustra is ipse, qui monet, studuerat experiri. Denique ait: *Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua!* Et rursum: *Quam magna,* inquit, *multitudo dulcedinis tuæ Domine, quam abscondisti timentibus te!* Ubi putas absconditur? Nempe sub lingua sua, sub capite ejus, quæ dicit: *Læva ejus sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me.* Licet enim in promissione vitæ ejus quæ nunc est, dulcedo & multitudo dulcedinis, & magna quoque, & perquàm magna sit multitudo; perfectio tamen nonnisi in promissione futuræ. *Perfecisti,* inquit, *his qui sperant in te, in conspectu filiorum hominum.* Quid perfecit? Non est hic sermo in lingua, sed supra linguam. Ideo enim auris non audit, quia nec lingua protulit quod præparavit Deus his qui diligunt eum. Nec sane in abscondito consummatio illa, sed in conspectu filiorum hominum erit. Congrue vero non adhuc perfectum, sed jam perfecisse cum sperantibus ait: *Spe enim salvi facti sumus.*

SERMO XCVIII.

De filiis pacis, in quibus habitat Deus.

Pax ficta, inordinata, & Christiana.

Factus est in pace locus ejus. Est pax ficta, ut in Juda: est inordinata, ut in Adam & Eva. Harum neutra est locus Dei. Sola pax Christiana, quam Dominus reliquit & dat discipulis suis, ipsa est in qua Dominus requiescit. Hæc offertur per sanctos prædicatores universo generi humano: sed eam quidam repellunt, alii recipiunt. Nos vero excutientes pulverem pedum nostrorum super odientes pacem, ad dilectorem ejusdem pacis nos conferamus. Eorum alii dicuntur recipientes pacem, alii retinentes pacem, alii facientes. Possunt & aliis nominibus vocari, scilicet pacati, patientes, pacifici. Et hæc nomina sortiuntur secundum diversos status pacis, in quibus proficiunt. Nam pacati per hanc pacem possident terram corporis sui, quia mites sunt. Patientes possident animam suam, quibus dicitur: *In patientia vestra possidebitis animas vestras.* Pacifici possident non solum suam, sed etiam aliorum, in quibus faciunt pacem. Unde merito filii Dei vocantur. Pacati ergo dicuntur, qui pacem recipiunt, de quibus scriptum est: *Si ibi fuerit filius pacis, requiescet super illum pax vestra.* Sed quia pusilli sunt, scandalis exagitati, cito pacem quam receperant perdunt. Patientes autem sunt qui receptam retinent, nec quavis injuria exasperati eam amittunt. Istis tamquam robustioribus præcipitur: *Pacem diligite & sanctimoniam, sine qua nemo videt Deum.* Pacifici vero qui non solum in se & in aliis eam faciunt, sed etiam volentes auferre diligunt, sicut scriptum est: *Cum his qui oderunt pacem, eram pacificus.* Ecce isti sunt, quos sicut filios Deus diligit, & de quibus tamquam vivis lapidibus templum sibi Sapientia construit. De quo ædificio, ne ullo impulsu possint labefactari, ipso Deo inhabitante pariter & operante, ad similitudinem lapidis quadrantur quatuor modis, superius, inferius, à dextris, & à sinistris. Superius, cum divinæ voluntati suam humiliter & prudenter subjiciunt: inferius, cum carnem subjectam temperanter regunt: à dextris, juste bonos amplectendo; à sinistris, malos fortiter tolerando.

SERMO XCIX.

De quatuor generibus hominum cælum obtinentium.

Quatuor sunt genera hominum regnum cælorum possidentium. Alii violenter rapiunt, alii mercantur, alii furantur, alii ad illud compelluntur. Rapiunt qui dereliquerunt omnia, & sequuntur Christum, de quibus dicitur: *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum.* Sunt alii inferioris gradus, à quibus metuntur carnalia, dum eis spiritualia seminantur: & his loquitur in Evangelio Dominus: *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.* Tales dicuntur mercatores, quia dant in præsenti pauperibus temporalia quæ possident, ut in futuro recipiant ab eis æterna, quæ non nisi per eos habere merentur. Necesse est enim omnes qui in futuro judicio examinandi sunt, vel esse Judicis amicos, vel apud Judicem intercessores habere amicos. Habent ergo primum beatitudinis locum qui intercedunt: habent hi pro quibus intercedunt secundum. Sunt alii qui nonnulla bona occulte faciunt, pro quibus merentur regnum cælorum: sed tamen furari illud

Divites mercantur cælum à pauperibus.

Tom. III. dicuntur, quia laudem humanam vitantes, solo divino A testimonio contenti sunt. Horum figuram tenuit mulier in Evangelio, quæ fluxum sanguinis patiens cogitavit intra se, dicens: *Si tetigero fimbriam vestimenti ejus, salva ero.* Quo dicto, accessit occulte, & tetigit, & salva facta est. Alii sunt qui compelluntur: verbi gratia ut pauperes necessarii, quos scilicet hic ignis paupertatis Deo dispensante purgat, ne in futuro ignis judicii puniat. De quibus scriptum est: *Compelle intrare, ut impleatur domus mea.* Compelluntur multi variis necessitatibus & oppressionibus afflicti: qui mira Dei providentia, dum temporalem pœnam, si non libenter, tamen patienter sustinent, vitam consequuntur æternam.

(Luc. 8. 43. Matt. 9. 21. Luc. 14. 23.)

SERMO C.

De discrimine inter plebem & Præsulem.

QUantum distat inter Pastorem & gregem, tantum debet distare inter Episcopum & plebem. Stat ille sublimis & rectus, curvat iste caput solo depressus. Unde Poëta:

(Ovidius Metamorph. 1.)

Pronaque cum spectent animalia cetera terram,
Os homini sublime dedit.

Ille regit, iste regitur: ille pascit, iste pascitur: ut ex ipsa forma & habitu uterque discernatur. Habet ille in manu virgam qua feriat, vel potius ducat & reducat ovem. Quid est autem habere in manu virgam, nisi in opere disciplinam, ut subjectos suos exemplo magis instruat, quàm verbo? Erubescunt enim superbi esse discipuli, si eos in humilitate præcesserint magistri. Unde de Domino scriptum est: *Quæ cœpit Jesus facere, & docere.* Habet etiam baculum, quo feriat lupum, virga ovem, baculo lupum. Hoc est mites & obedientes debet lenius corripere, duros vero corde & improbos acrius arguere; cumque necesse fuerit, etiam anathematis sententia ferire. Tenet canem in fune, zelum scilicet in discretione, ne sit de illis de quibus scriptum est: *Habent zelum* * *Dei, sed non secundum scientiam.* Habet etiam pastor bonus panem in pera, hoc est verbum Dei in memoria.

(Pastoribus exemplo potius quàm verbo docendum. Act. 1. 1. Rom. 10. 2. * al. æmulationem.)

SERMO CI.

De quatuor modis diligendi.

(Amores duo, carnalis & spiritualis.)

DUo sunt amores, carnalis & spiritualis: ex quibus colliguntur quatuor modi diligendi, scilicet diligere carnem carnaliter, spiritum carnaliter; carnem spiritualiter, spiritum spiritualiter. In his fit quidam profectus & ascensus ab inferioribus ad superiora. Nam ut homines, qui tantum noverant diligere carnem carnaliter, ad hoc proficerent, ut Deum quoque diligerent spiritualiter; Deus caro factus est, & loquendo, & conversando cum hominibus, primum ab eis carnaliter dilectus est. Cum autem pro amicis suis animam ponere vellet, jam spiritum diligebant, sed adhuc carnaliter. Unde & Petrus loquenti de passione sua respondit: *Absit à te Domine, non erit tibi hoc.* Sed cum per eamdem passionem fieri mysterium redemptionis agnoscerent, in ipsa passione jam carnem spiritualiter diligebant. Resurgente autem eo & ascendente, spiritum spiritualiter amant, lætique decantant: *Et si cognovimus secundum carnem Christum, sed nunc jam non novimus.* Nos quoque carnem nostram carnaliter diligimus, cum ejus desideria diligimus & perficimus. Spiritum carnaliter, quando eum flendo, suspirando, gemendo in oratione conterimus. Carnem spiritualiter, cum eam spiritui subjectam in bonis spiritualiter exercentes, cum discretione servamus. Spiritum spiritualiter, cum etiam ipsa spiritualia studia nostra fraternæ utilitati ex caritate postponimus.

(Matt. 16. 22. 2. Cor. 5. 16.)

SERMO CII.

De modo redeundi ad Deum.

1. EST ad Deum quidam redeundi modus, primi hominis casui oppositus. Adam quippe in paradiso positus, primo perdidit circumspectionem Dei. Testatur enim beatus Augustinus, quod nequaquam tentator hominem de paradiso ejecisset, nisi aliqua elatio in anima hominis præcessisset, cum verissime scriptum sit: *Ante ruinam exaltatur cor.* Secundo perdidit justitiam, quando uxoris voci plusquam divinæ obedivit. Justitia enim est virtus, quæ suum cuique reddit. Tertio amisit judicium, cum post peccatum correctus, oblique per mulierem retorsit propriam culpam in auctorem, dicens: *Mulier quam dedisti mihi sociam, dedit mihi de ligno, & comedi.* Eisdem ergo virtutum gradibus redeundum est homini in exsilio posito, quibus primus expelli meruit de paradiso. Primum itaque faciendum est judicium, deinde exercenda justitia, tandem circumspectio adhibenda. Et judicium quidem nobis, ut nos ipsos judicemus & accusemus; justitiam proximo, circumspectionem debemus Deo.

2. Hanc redeundi viam ostendit nobis Micheas Propheta, dicens: *Indicabo tibi, ô homo, quid sit bonum, & quid Deus requirat a te: utique facere judicium, & diligere misericordiam, & ambulare sollicite cum Deo tuo.* Hanc salutis viam testatur Apostolus Christum docuisse, dicens: *Apparuit gratia Dei salvatoris nostri omnibus hominibus, erudiens nos, ut abnegantes impietatem & sæcularia desideria, sobrie, & juste, & pie vivamus in hoc sæculo.* &c. *Sobrie* scilicet quantum ad nos, *juste* ad proximum, *pie* ad Deum. Qui etiam manifestius intulit circumspectionem Dei, dicens: *Exspectantes beatam spem, & adventum gloriæ magni Dei, & Salvatoris nostri Jesu-Christi.* Et in multis aliis Scripturæ sacræ locis, si hic ordo viæ & institutio vitæ quæratur, potest inveniri, ut illud: *Beatus vir qui in sapientia morabitur, & qui in justitia meditabitur, & in sensu cogitabit circumspectionem Dei.* Moratur siquidem in sapientia, & sapiens est qui semetipsum hic dijudicat, ut æternum Dei judicium evadat. *Si enim*, ait Apostolus, *nosmet ipsos dijudicaremus, non utique judicaremur.* Sapiens est, non secundum sapientiam hujus sæculi, sed secundum illam quæ trahitur de occultis, per quam utique miro Dei opere agitur, ut electi quique tunsionibus & pressuris hic attriti, in ædificio veri Salomonis sine sonitu mallei postmodum collocentur.

SERMO CIII.

De quatuor gradibus, quibus electorum profectus distinguitur.

1. QUatuor gradibus distinguitur omnium electorum profectus. Primo enim fit quisque amicus suæ animæ; secundo fit amicus justitiæ; tertio sapientiæ; quarto fit sapiens. In primo profectu vitat omnia quæ animam possunt offendere, & diligit ea quæ eam possunt mulcere. Horret ergo infernum, & cælum concupiscit. Ita potest implere illud divinum præceptum, quod in prima conversione sua accepit: *Diliges proximum tuum sicut teipsum.* Nam dum secundum carnem ambulat, nullo modo potest: cum autem spiritu Dei agitur, facile potest. Quid enim habeat emolumenti homo, si proximus ejus ardeat in inferno? aut quid perdiderit, si secum fuerit in paradiso? Neque enim talis est illa paradisi hereditas, ut possidentium numero minuatur. Diligit ergo proximum, quem non vult malum pati, sicut nec seipsum, & quem sicut seipsum vult possidere cælum. Hoc autem suo, id est hominis spiritu, quando posset, ut scilicet expavesceret gehennam, ac cælestia desideraret? Sed potest hoc illius spiritu, cui dictum est: *Si ascendero in cælum tu illic es, &c.* Spiritus quippe sapientiæ ubique præsens, novit quid in cælo, & quid agatur in inferno. Cumque mentem humanam replevit, & de pœnis inferni incutit timorem, & cælestium amorem infundit:

sicque facit hominem amare seipsum, & dicit ei: *Miserere animæ tuæ, placens Deo.* Primum igitur est diligere se, deinde proximum. Non enim dictum est, diliges te sicut proximum, sed *diliges proximum sicut te.* Hoc modo fit amator animæ suæ per Spiritum-sanctum, quem ex fide accepit.

2. Accepto autem hoc dono, non debet eo solo contentus esse, sed ad majora provehi, & in melius proficere. Vivit autem jam per Spiritum. Sed si per Spiritum vivimus, ait Apostolus, *spiritu & ambulemus.* Et alibi dicit: *Nos vero omnes revelata facie gloriam Dei speculantes, in eamdem imaginem transformamur à claritate in claritatem, tamquam a Domini Spiritu.* Hoc ipsum & Psalmista de sanctis videtur sensisse. *Benedictionem,* B inquit, *dabit legislator; ibunt de virtute in virtutem, videbitur Deus deorum in Sion.* Ambulet & iste, quem in manibus habemus: eat & proficiat, donec ad quartum gradum perveniat. Ibi sine dubio factus sapiens, videbit Deum deorum in Sion. Porro eo ipso quod dixi, qui bene diligit animam suam, debet etiam diligere justitiam. Alioquin si diligit iniquitatem, odit plane, non diligit, animam suam.

3. Diligendo autem justitiam transit ad secundum gradum, & audit illud Sapientiæ præceptum: *Diligite justitiam qui judicatis terram.* Quam si perfecte dilexerit, debet pro ea ferre patienter omnem pœnam & quamcumque illatam contumeliam. Duo quippe præs- C tabit ei justitia; unum, ut faciat quod debet: alterum, ut patiatur quod debet: scilicet, ut si bonum non fecerit quod debuit, malum quod meruit patiatur. Sic miro modo ne deserendo quidem justitiam ab ipsa deserimur, dum per ipsam quilibet prævaricationis reatus punitur. Neque enim est qui se abscondat à calore ejus. Hanc autem pœnam non solum vir justus non horret, verum etiam libenter excipit, dum per eam præteritæ vitæ peccata purgari fideliter credit. Hinc enim scriptum est: *Non contristabit justum quicquid ei acciderit.* Opponit igitur variis voluptatibus quibus corruit, contraria medicamenta per quæ resurgat. Verbi gratia, cecidit per inobedientiam; per obedientiæ D laborem redit ad vitam: lubricus exstitit ac dissolutus; per continentiæ studium rigoremque disciplinæ reparatur. Patitor ab ipsis elementis mundi pœnam, quorum usu dudum defluxerat ad voluptatem. Quibus cruciatibus cum diu; tamquam aurum in fornace probatus fuerit, quantum scilicet dignum judicabit is qui in pane lacrymarum nos cibat, & potum dat nobis in lacrymis in mensura; incipit jam consolari, & audit illam Isaiæ vocem dicentis: *Consolamini, consolamini popule meus, dicit Deus vester. Loquimini ad cor Jerusalem, & advocate eam, quoniam completa est malitia ejus,* id est, afflictio; *dimissa est iniquitas illius. Suscepit de manu Domini duplicia pro omnibus peccatis suis.* Postquam E vero consolationem receperit, sollicitus est & quærit quomodo placeat ei cui se probavit. Facit quicquid boni facit, ut soli placeat suo conditori.

4. Transit ad tertium gradum sui profectus: ut sit scilicet amicus sapientiæ, quæ materno affectu loquitur sibi, cum dicit: *Præbe fili cor tuum mihi.* Cum ergo ad hunc gradum pervenerit, nihil aliud ei restat, nisi ut ad quartum ascendat, ubi dicitur esse sapiens. Hoc autem fit, quando jam operatur, non ut ipse Deo placeat, quod utique in tertio gradu fecerat; sed quia placet ei Deus, vel quia placeat Deo quod operatur. Quisquis talis est, potest cum tota fiducia ac securitate conscientiæ illud Sapientis canticum decantare: *In* F *omnibus requiem quæsivi, &c.* Hic enim requiescit in omnibus, cum per omnia ei placeat Deus, qui non Dei voluntatem ad suam curvare, sed suam didicit ad Dei voluntatem erigere. *Morabitur in hereditate Domini,* sicut ei ejusdem Domini voce promittitur, cum dicitur: *Terram in qua dormis tibi dabo:* hoc est, quietem istam, ad quam pervenisti labore tuo & munere meo, stabilem tibi faciam atque perpetuam. Quod autem subjungit, *& semini tuo,* sic possumus intelligere, ut non solum spiritui detur tranquillitas ista, & hic, & in futuro; A sed etiam semini tuo, id est, operibus tuis dabitur corporis tui glorificatio.

SERMO CIV.

De quatuor impedimentis Confessionis.

1. QUatuor sunt quæ impediunt confessionem, pudor, timor, spes, desperatio. Quosdam enim impedit pudor, qui scilicet pro sola confusione dicere erubescunt peccata quæ commiserunt. De quo per Salomonem dicitur: *Est confusio adducens peccatum.* Quo contra de his qui confitentur, iterum dicitur: *Est confusio adducens gloriam.* Quos etiam commendat Pro- B pheta, dicens: *Confessionem & decorem induisti.* Et alibi: *Confessio & magnificentia opus ejus.* Alios impedit timor. Timent enim si confiteantur, ne gravis eis pœnitentia injungatur. & hos arguit Job, dicens: *Qui timent pruinam, irruet super eum nix.* Sunt autem nonnulli, qui in hoc mundo adhuc aliquid concupiscunt, nec putant se adepturos quod desiderant, si hominibus quales sint innotescant. Horum confessionem impedit spes, id est cupiditas potiendi desiderii. Talibus comminatur Dominus in Evangelio: *Væ prægnantibus & nutrientibus.* Sunt item alii qui nil horum verentur, sed solum hoc timent, quia post peccatorum confessionem ab ipsis abstinere minime possent. Et his obest despe- C ratio. Quibus non incongrue illud potest aptari: *Peccator cum venerit in profundum malorum, contemnit.* Fit vero nonnumquam, ut hæc omnia simul confessionem impediant. Sed qui quatuor his malis premitur, recte jam in monumento jacet, & velut ille evangelicus quatriduanus fœtet. Scriptum est enim: *A mortuo velut qui non sit, perit confessio.* Quod si is mortuus est qui non confitetur, utique reviviscet qui confitebitur. Veniat ergo Jesus, & dicat, *Veni foras:* & ad vocem ejus ilico suscitabitur mortuus. Excipiat hic noster mortuus exhortationem, & non differat confessionem.

Confessionis 4. impedimenta. 1 Pudor. — Eccl. 4. 25. — Ibidem. — Psal. 103. 2. — Psal. 110. 3. — 2 Timor. — Job 6. 16. — 3. Spes. — Matt. 24. 19. — 4. Desperatio — Prov. 18. 3. — Johan. 11. 39. — Eccli. 17. 26. — Johan. 11. 44.

2. Dicatur ergo illi quem pudor afficit: Cur te pu- D det peccatum tuum dicere, quem non puduit facere? Aut cur erubescis Deo confiteri, cujus oculis non potes abscondi? Quod si forte pudor est tibi uni homini & peccatori peccatum tuum exponere, quid facturus es in die judicii, ubi omnibus exposita tua conscientia parebit? Hæc itaque tria proponenda sunt contra pudorem; scilicet consideratio rationis, reverentia intuentis Dei, comparatio majoris confusionis. Similiter contra timorem opponenda sunt tria. Considerandum enim est, quàm sit longa pœna inferni, quàm gravis, quàm infructuosa. E contrario vero præsentis temporis pœnitentia brevis est, & levis, & fructuosa. Contra spem quoque itidem tria opponuntur, bona scilicet E futuri sæculi, præsentis vitæ bonis majora, certiora, durabiliora: ad quorum comparationem, quicquid in hoc mundo desiderari potest, modicum est & incertum: &, ut ita dicam, momentaneum. Ita contra desperationem vincendi peccatum, tria sunt remedia. Primum est vigor ipse propositi boni, quem assumit ex confessione. Secundum est gratia Dei, quam meretur ex humilitate. Tertium est auxilium, quod ex ejus habet cui confitetur compassione.

Antidotum pudoris. — Timoris. — Spei. — Desperationis.

SERMO CV.

De requisitis ad justificationem & salutem.

1. DUo sunt in quibus consistit nostra salus, justi- F ficatio, & glorificatio. Altera initium, altera perfectio est. In illa labor, in hac autem fructus laboris est. Et nunc quidem justificatio fit per fidem: nam glorificatio erit per speciem. Quanta autem sit in futura vita glorificatio sanctorum, humanus interim non potest attingere intellectus. De illa enim scriptum est, quod *oculus non vidit, nec auris audivit, &c.* Hac ergo interim omissa, quoniam vires nostras excedit, de justificatione quæ nunc agitur, aliquid ad ædificationem Fratrum nostrorum, quod necessarium visum est, lo-

V. supra serm. 4. de verbis Isaiæ num. 4. — Isa. 64. 4.

Tom. III Rom. 8. 30. quamur. Ipsa est enim via, per quam fit transitus ad glo- A rificationem, dicente Apostolo: *Quos prædestinavit, hos & vocavit; & quos vocavit, hos & justificavit; quos autem justificavit, hos & magnificavit.* Neque enim poterit obtineri magnificatio, nisi justificatio præcesserit: cum ista meritum, illa præmium sit. Hoc in Evangelio docuit Dominus, qui cum Discipulis evangelizaret regnum Dei, primum eis proposuit justitiam, di- Matt. 5. 20. cens: *Nam nisi abundaverit justitia vestra plus quam Scribarum & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum.*

2. Notandum autem, quod sicut in illo beatitudinis regno præsentem se electis suis exhibebit Dominus ad glorificationem, ita etiam se eisdem ipsis exhibet in via B peregrinationis ad justificationem; ut à quo scilicet glorificandi sunt per speciem, ab ipso prius justificentur per fidem. Et quidem tria sunt, à quibus abstinere debent quicumque justificari desiderant. Primo utique ab operibus pravis, secundo à carnalibus desideriis, tertio à curis sæculi. Item tria sunt, quibus debent insis- Matt. 5. 1. tere, quæ etiam continet sermo Domini in monte, eleemosyna, jejunium, oratio. Sic enim adimpletur justificatio; dum ab interdictis vitiis abstinent, & bona quæ præcepta sunt fideliter exercent. Opponantur ergo pravis operibus opera misericordiæ, contra carnalia desideria adhibeantur jejunia, & pro curis sæculi succedat amor Dei, & frequentia orationis. C

SERMO CVI.

De tribus ad agendam pœnitentiam necessariis.

Pœnitentiæ tria necessaria. 1. TRes sunt status animæ: in corpore, posito corpore, recepto corpore. Primus datus est ei ad agendam pœnitentiam, reliqui duo ad habendam requiem vel pœnam, scilicet prout gessit in corpore, sive bonum, sive malum. Ad agendam vero pœnitentiam tria sunt necessaria, tempus, corpus, & locus. 2. Cor. 6. 2. 1. Tempus. Quod tempus sit necessarium, dicit Apostolus: *Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis.* Simili- D 2. Cor. 5. 10. ter & de corpore idem scribit: *Omnes nos oportet manifestari ante tribunal Christi, ut referat quisque propria corporis prout gessit.* Sed & de hoc loco loquitur Scriptura, Eccl. 10. 4. dicens: *Si ascenderit super te spiritus potestatem habentis, locum tuum ne deseras.* Porro tempus in tria dividitur, in præteritum, in præsens, in futurum. Horum nullum perdit, quisquis recte pœnitentiam agit. Nam præteritum quidem quod perdiderat restaurat, dum in amaritudine animæ suæ omnes annos suos recogitat: præsens autem tenet jam per exercitium operis: futurum vero per constantiam boni propositi. De præterito Ephes. 5. 16. loquitur Apostolus, cum dicit: *Redimentes tempus, quoniam dies mali sunt.* Ad præsentis vero operationem E Galat. 6. 10. hortatur nos, cum dicit: *Dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei.* Futuri Matt. 10. 22. nos admonet Dominus, cum ait: *Qui perseveraverit usque in finem, salvus erit.*

2. Corpus. 2. Corpus quoque necessarium est ad agendam pœnitentiam. In corpore quippe possumus mala pati, & bona operari. Pati scilicet pro commissis delictis, operari pro adipiscendis æternis præmiis. Qui ergo corpore caret, dignos pœnitentiæ fructus facere quomodo valet? Et notandum, quod pœnitentia quæ per corpus geritur, brevis est & levis. Brevis, quia corporis morte terminatur: levis, quia per societatem corporis fertur facilius. Gravis siquidem esset, si eam solus ani- F mus portaret. Cum vero & ipsi corpori ejus partitur pondus, quanto magis inde corpus oneratur, tanto 3. Locus. amplius animus exoneratur. Locus etiam videtur necessarius esse & utilis, Ecclesia scilicet vitæ præsentis: in qua quisquis dum in corpore vivit, pœnitentiam recte agere negligit, nullum in futuro salutis remedium obtinere poterit.

SERMO CVII.

De affectionibus orantium.

1. SIcut æger ad medicum, sic esse debet peccator ad Creatorem suum. Qui ergo peccator est, debet orare Deum, sicut æger medicum. Duobus autem modis impeditur oratio peccatoris: vel nulla, vel nimia luce. Nulla luce illustratur, qui peccata sua nec videt, nec confitetur. E contrario nimia luce obruitur, qui ea tanta videt, ut de indulgentia desperet. Horum neuter orat. Quid ergo? Temperanda est lux, ut peccata sua videat peccator, & confiteatur; ac pro ipsis oret, ut remittantur. Primo ergo ejus oratio debet fieri verecundo affectu. Hoc autem fit, cum necdum peccator audet per seipsum accedere ad Deum, sed quærit aliquem sanctum virum; aliquem sanctum pauperem spiritu, qui sit in ora vestimenti Domini tamquam fimbria, per quem habeat accessum. Hujus orationis tenuit typum illa evangelica mulier, quæ fluxum sanguinis patiebatur; cupiensque sanari accessit, & intra se cogitavit dicens: *Si tetigero fimbriam vestimenti ejus, salva ero.* Secunda oratio fit puro affectu: & hoc fit quando scilicet peccator jam per seipsum accedit, & ore proprio confitetur. Talis orationis reliquit nobis exemplum illa Peccatrix, quæ lacrymis rigavit pedes Domini, & capillis capitis sui tersit, de qua dictum est à Domino: *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* Tertia oratio effunditur amplo affectu: & hoc fit, quando is qui pro se oraverat, orat jam pro aliis. Sic oraverunt Apostoli pro muliere Chananæa pro filia sua rogante: *Dimitte*, inquiunt, *illam, quia clamat post nos.* Quarta oratio emittitur devoto affectu, quæ de cordis puritate sine ulla hæsitatione cum gratiarum actione depromitur. Talem orationem fecit ipse Dominus, quando quatriduanum de monumento Lazarum resuscitavit, & ait: *Pater, gratias ago tibi, quia audisti me.* Tales orationes docuit nos Apostolus facere frequentes, dicens: *Sine intermissione orate. in omnibus gratias agite.* Has quæ dictæ sunt quatuor orationum species, id est, verecundam, puram, amplam, devotam, nuncupat Apostolus aliis nominibus, & ad eas nos hortatur dicens: *Obsecro primo omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones.* Nam obsecrationes verecundo, orationes puro, postulationes amplo, gratiarum actiones fiunt affectu devoto.

2. Diximus de generibus affectionum & orationum: dicamus etiam qua puritate sit orandum. Et quidem tria videntur mihi hic esse necessaria, quibus orationis intentio firmiter est adstringenda. Considerare namque debet is qui orat, & quid petit, & ipsum quem petit, & seipsum qui petit. In eo autem quod petit, duo debet attendere, ut secundum Deum sit quod postulat, & ut hoc ipsum in summo affectus desiderio habeat. Verbi gratia, si mortem inimici, si læsionem seu dejectionem proximi orando petierit, non est secundum Deum talis oratio, cum ipse præcipiat, & dicat: *Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos; & orate pro persequentibus & calumniantibus vos.* Si vero peccatorum remissionem, si Spiritus-sancti gratiam, si virtutem atque sapientiam, si fidem, veritatem, justitiam, humilitatem, patientiam, mansuetudinem, & cetera spiritualia charismata quæsierit, & ea cogitando vehementer affectaverit; hæc secundum Deum est oratio, & hæc vere meretur audiri. De hujusmodi enim orationibus loquitur per Isaiam Deus: *Antequam clament, ego exaudiam; adhuc illis loquentibus ego audiam.* Sunt & alia, quæ cum desunt, à Deo dantur, & possunt esse vel non esse secundum Deum, quantum duntaxat interest finis ad quem referuntur: ut est corporis sanitas, pecunia, ceterarumque rerum affluentia: quæ etsi à Deo sint, non tamen sunt magni pendenda, nec ex desiderio possidenda. Similiter & in ipso quem petit, debet duo considerare, bonitatem, & majestatem. Bonitatem, qua gratis velit; & majestatem, qua plane

possit

possit dare quicquid petitur. Sed & in seipso qui petit, debet nihilo minus duo attendere, id est, ut pro suis meritis nihil accepturum putet, sed de Dei misericordia tantum quicquid rogaverit, impetraturum speret. Tunc ergo dicitur cor purum, quando tria hæc quæ dicta sunt, & eo modo quo dicta sunt, cogitat. Et quisquis hac puritate & intentione cordis oraverit, exaudiri se sciat: quia, sicut testatur Petrus apostolus, *Non est personarum acceptor Deus, sed in omni gente qui timet Deum & operatur justitiam, acceptus est illi.*

SERMO CVIII.

De spirituali minutione sanguinis.

MInuendi sanguinis duplex est causa. Interdum qualitas, interdum quantitas obest: nec minus perniciosa immoderata abundantia, quàm corruptio. Sanguis animæ meæ, voluntas mea. Naturæ siquidem cognatus præ ceteris humoribus sanguis dicitur, & animæ vita in voluntate est. Minuatur ergo prava voluntas, quæ morbi causa est spiritualis. Minuatur, inquam, dum penitus exhauriri exsiccarique non potest. Scindatur & aperiatur vena ferro compunctionis, ut peccati, etsi non omnis sensus, certe consensus effluat & abjiciatur. An dubitas inveniri & in anima sanguinis non inutilis inutilem abundantiam? audi sapientem medicum, qui & ipsum docet justitiæ sanguinem minuendum. *Noli*, inquit, *nimium esse justus.* Simile est & istud Apostoli: *Non plus sapere, quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem.* Cui putas venæ parcendum est, si & justitia, & sapientia egent minutione? Quis enim sanguis utilior? Illud tamen memento, nec nimis justum, justum: nec ebriam (ut ita loquar) sapientiam oportet sapientiam nominari. Sic nimirum & in sanguine corporis invenire est, ubi excreverit nimis, non jam nutrimentum afferre corpori, sed detrimentum. Quamobrem si peccare delectat adhuc, sanguis vitiosus est, & minuere festinato. Si vis agere pœnitentiam, castigare * oportet membra, corpus affligere, judicare temetipsum, ut non incidas in manus Dei viventis. Justum id quidem, sed ne quid nimis. Alioquin reprimendus est fervor immoderatus, ne noceat unitati, serviat indiscretioni.

SERMO CIX.

De inani splendore virtutum cavendo.

CAveamus, Fratres, ne vasorum interim vacuo splendore decepti, sero conqueri habeamus quod lampades nostræ extinguuntur. Ego enim reor minime fuisse accensas, quæ tunc videntur exstingui. Sic nempe habes: *Simile est regnum cælorum decem virginibus, quæ accipientes lampades suas.* Accipientes dixit, non accendentes. Quomodo enim accenderunt, quæ non sumpserunt oleum secum? Aut ubi ignis materia defuit, quomodo ignis fuit? At lucet castitas etiam ex seipsa. Sed quanto lucidior lampas ardens, quàm sine igne, tanto pulcrior casta generatio cum caritate. Sic & à ceteris voluptatibus temperantia, & patientia in adversitatibus, honestas in conversatione, & circumspectio in sermone, eleemosyna quoque & ejusmodi opera pietatis, naturali quadam placere gratia, & velut ingenito decore etiam apud fatuas virgines renitere videntur. At quoniam vitrea magis quàm ignea claritate fulgebant, eo ipso lampades suas arbitrabantur exstingui, quo nimirum inanem hunc splendorem ab æterna conspexerint luce reprobari.

SERMO CX.

De allocutione hominis ad seipsum, vel animam suam.

QUanta est miseria nostra, & indigentia nostra quàm multiplex! Etiam verbis opus habemus. Et cum utrumque sit miserum, non jam mirum quod inter nos: mirum magis, quod etiam ad nos ipsos. *Nemo scit quæ sunt in homine, nisi spiritus hominis qui est in ipso.* Chaos magnum inter nos firmatum est, nisi interveniente quasi instrumento verborum fiat ad invicem transitus quidam cordium in communicatione cogitationum. Hac necessitate inventa sunt verba: quis nesciat? Verumtamen & nos ipsos verbis jam alloqui necesse est, *Nonne Deo subjecta eris anima mea?* Propheta ait: *Ab ipso enim salutare meum.* Et cui non frequenter necesse est animam revocare suam, advocare rationem suam, suos convocare affectus? Cui non opus est crebro seipsum convenire verbis, increpare minis, sollicitare monitis, urgere accusationibus? Quin etiam ratiociniis suadere expedit: quale est, *Ab ipso enim salutare meum:* & consolari aliquando, juxta illud, *Quare tristis es anima mea, & quare conturbas me?* & interdum velut excitare, & dicere, *Lauda anima mea Dominum:* & nonnumquam diligentius commonere de quibus oportet, ut est, *Benedic anima mea Domino, & noli oblivisci omnes retributiones ejus.* Nempe cor meum dereliquit me, & necesse habeo ad meipsum, immo ad me alterum loqui. Atque id interim tanto amplius, quanto minus sum adhuc reversus ad cor, reversus in me, unitus denique mihi ipsi. Nam ne invicem quidem erit jam verbis uti, ubi in unum utique virum perfectum occurremus omnes. Opportune igitur linguæ cessabunt; nec medius requiretur interpres, ubi usque adeo medium omne caritate constraverit ille unicus Mediator, ut & nos in unum facti simus in ipsis, qui vere sempiterneque unum sunt, Deo Patre, & ipso Domino Jesu-Christo.

Tom. III. 1. Cor. 2. 11. Psal. 61. 2. Psal. 41. 6. Psal. 145. 1. Psal. 102. 2.

SERMO CXI.

De Fide vita & moribus contestanda; seu de sex testimoniis Deo perhibendis.

1. ÆTernam cælestis patriæ, ad quam nostra peregrinatio suspirat, felicitatem, & è contra gehennæ paratos impiis cruciatus, omnem excedere humani non modo corporis sensum, sed etiam intellectum cordis, nemo dubitat, qui vel nomine tenus sit fidelis. Atque utinam viveret in omnibus fides ista, & credulitatem, ut dignum erat, sequeretur; hinc quidem desiderium, inde timor! Quid est enim, quod non optamus etiam per medios enses, aut, si oporteat, semiusti declinare miseriam tantam, & ad tantam accelerare gloriam, nisi quod insensibilis est, & mortua fides nostra? Accedit sane ad cumulum infelicitatis, salutis impedimentum, occasionem perditionis nostræ, quod in æstimatione quidem finis utriusque affectio nostra judicio non consentit; sed in consideratione viarum ne ipsum quidem satis tenemus judicium veritatis. Nec mirum si nulla virtutum delectatione movetur desiderium, quod etiam circa illam æternam beatitudinem torpet: aut si præsentem non metuit amaritudinem peccatorum, qui ne ipsa quidem parata diabolo & angelis ejus æterna supplicia pertimescit. nisi quod in ceteris utique consuevimus ipsa, quorum vicinior nobis experientia est, etsi longe minora sunt, vehementius & jucunda appetere, & formidare molesta.

Fidei languor & torpor causa nostræ in curanda salute tepiditatis.

2. Illud satis mirari nequeo, cur fides nostra in præsentibus titubat, quæ de futuris tam certa videtur. Sic fatui filii Adam non judicantes, neque quod verum est discernentes, cum promissiones habeatis vitæ ejus quæ nunc est, pariter & futuræ, in ea quam protinus est experiri, omnino incredulos vos exhibetis & infideles; ut palam fieri videatur, nonnisi ad cumulum damnationis relictam vobis fidem futuræ promissionis? Idipsum sane considerare est & de comminatione. Nonne enim idem ipse, qui paratum asserit electis regnum, reprobis ignem, eodem ore & eadem veritate testatur, laborare & oneratos esse, quicumque ad ipsum non accedunt: accedentes autem non defecturos, ut est trepidatio pusillanimitatis humanæ, sed reficiendos ab ipso? Qui regnum

1. Tim. 4. 8. Promissiones, & comminationes divinæ cur tam parum nos moveant. Matt. 25. 34. Matt. 11. 28. Ibid.

Tom. III ineffabiliter delectabile pollicetur, ipse jugum suum A suave & onus leve esse testatur. Qui æternam beatitudinem promittit in patria, præsentem quoque requiem & refectionem repromittit in via. Denique Propheta loquitur, dicens: *Nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus diligentibus se*; & facile credimus universi. Loquitur ipse Dominus Prophetarum: *Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos: tollite jugum meum super vos, & invenietis requiem animabus vestris: jugum enim meum suave est, & onus meum leve*; & quàm multi avertunt cordis aurem? nam corporis jam forte non audent. Quid incredulitatis istud est? immo quid insaniæ? Quasi vero aut falli Sapientia, aut fallere Veritas possit? Quasi aut Caritas quod offert, dare nolit: aut Omnipotentia non valeat reddere quod pro- B mittit.

3. Quis enim hominum adeo voluptati & luxuriæ deditus est, qui non sobrietatem & castitatem magis eligeret, si certus esset, eas sibi delectabiliores fore? Quis tam ambitiosus, qui non inciperet vilitate omni & extremitate esse contentus; si, ut vere est, caritatem quæ non quærit quæ sua sunt, dignitatibus universis sciret amabiliorem? Quis tam avarus, qui non omnino divitias sperneret, si jucundiorem crederet paupertatem? Nunc autem Christus frustra clamat de levitate oneris sui: sine causa jugum suum suave prædicat: quandoquidem & ab ipsis qui Christiano consentur nomine, onus diaboli, & jugum carnis atque sæculi hujus delectabilius reputatur. Sed unde tibi vel incon- C sideratio tanta, quanta ab ipsis imponitur, Domine Deus meus? Cur tam publice polliceris, quod tam facile deprehenderis non implere? Dulciorem super mel & favum spiritum tuum asseris: & ecce isti dulciorem invenerunt carnem venationis; carnem, prô pudor! meretricis; sæculi vanitatem. Væ miseris! departe judicant, & tamquam amarum fastidiunt manna tuum absconditum, quod non gustaverunt! Sane qui probaverunt utraque, ecce hi sciunt, quia Deus verax, omnis autem homo mendax. Ipsorum proinde testimonia esse debuerant credibilia nimis: sed cum promissionibus tuis, tuorum quoque experientia contemnitur & ridetur. Carnalis siquidem homo non percipit D quæ sunt spiritus Dei, sed stultitia illi videntur. Nec mirum, si experto non credit homini, qui Deo non credit promittenti. Ergo insani reputamur, qui crucem Domini prædicamus esse suavem; qui delectationem paupertatis magnificamus, extollimus humilitatis gloriam, eructamus delicias castitatis. Insanus nobiscum æstimetur & Propheta, qui dicit delectatum se esse in testimoniis Domini, sicut in omnibus divitiis.

4. Vos qui sapientes estis in oculis vestris, non omnes, sed paucas, quas utcumque mendicare potestis, divitias, divinis præferte testimoniis, ut nullum umquam habeat testimonium fides vestra. Penes vos fit in occulto, in abscondito, ubi ne ipse quidem videat Pa- E ter qui est in cælis; sed dicere possit, quia *nescio vos*. Firmiter creditis Deum justum, veracem, remuneratorem, omnipotentem, summe bonum, æternum. Exhibete vos aspides surdas, & obturantes aures, nequando audiatis vocem improperantis, & dicentis: *Ostende mihi fidem tuam sine operibus*. Credere quanti vobis constat? Viam autem testimoniorum nolite ingredi, quoniam ardua est, aspera, & inambulabilis. Miseri & infelices! qui viam civitatis habitaculi non invenistis; & ideo erratis in invio, & non in via! Finis nempe viarum, quæ videntur vobis bonæ, quas delectabiles vos esse judicatis, (neque enim veræ quicquam delectationis habent) demergitur in profundum inferni: ibi erit fletus & stridor dentium. Expergiscimini ebrii & flete, ne fletus ille perpetuus apprehendat F incautos. Cum enim dixeritis, Pax & securitas; tunc subitaneus vobis superveniet interitus, tamquam in utero habenti, & non effugietis. Merito plane, qui nunc fugiendi tempus scienter amittitis, & refugitis effugiendi viam.

Ibid. 28.

Isa. 4. 64.

Matt. 11. 28.

Peccata ex fidei defectu.

Fideles male viventes Christum ut mendacem & fallacem faciunt.

Rom 3. 4

1. Cor. 2. 14

Carnales rident spem futurorum.

Psal. 118. 14

Matt. 6. 4.

Matt. 25. 12.

Jacob. 2. 18.

1. Thess. 5. 3.

5. *Orate*, inquit Dominus, *ut non fiat fuga vestra hieme, vel sabbato*. Fugite, dum tempus est acceptabile, & via delectabilis exhibetur. Fugite sex diebus, quibus operari licet. Fugite in testimoniis sex illorum quæ supra tetigimus, justitiæ, veritatis, remunerationis, omnipotentiæ, summæ bonitatis, æternitatis: ne forte septimum, divini scilicet zeli testimonium, non tam detis, quàm sustineatis inviti. Genimina viperarum, quia vos docuit fugere a ventura ira? Via mortis est, in qua curritis; via perditionis, via cujus finis demergit in profundum inferni. Adhuc tamen spes est, quia necdum viæ, id est vitæ, finis advenit. Festinate prævenire finem: ne subito præoccupati, quocumque cecideritis, ibi sitis. Venite filii, audite me: viam salutis docebo vos, viam testimoniorum Dei, in qua delectemini & vos sicut in omnibus divitiis.

6. Sit prima dieta usque ad cor. Illuc nempe prævaricatores vocat vox divina; ubi testimonium justitiæ ejus compunctionem generet & timorem. Hinc sane procedatur ad confessionem oris, ut non cunctemur etiam contra nosmet ipsos perhibere testimonium veritati. Quisquis enim coram hominibus erubuerit illam; hunc & illa erubescet coram Patre suo. Sequatur deinde possessionum distractio, distributio facultatum, sicut scriptum est: *Dispersit, dedit pauperibus: justitia ejus manet in sæculum sæculi*. Et item: *Si vis esse perfectus, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus: & habebis thesaurum in cælo*. Est enim in hac liberali propensione testimonium largitatis divinæ & copiosæ retributionis, ut qui sponte distribuit sua, indubitanter sperare videatur de manu Domini ampliora. Adhuc autem & quartum quoque præbeas necesse est testimonium omnipotentiæ: dico autem in corporis afflictione. Seminandum quippe est animale corpus, sed ut spirituale resurgat. Non tibi ergo qui parcit corpori, de resurrectione & immutatione hæsitare videtur? Sic & qui non compungitur animo, de justitia; & qui non confitetur, de veritate; & qui avarus est, de retributione futura. Eodem quoque modo considerare est & cetera quæ sequuntur. Etenim si eousque proficias, ut propriæ abrenunties voluntati, certissimum istud est divinæ testimonium bonitatis. Veniens nimirum non tuam, sed ipsius facere voluntatem, commendas magnifice, quam sic præfers; clamans non verbo, neque lingua, sed opere & veritate: quia nemo bonus, nisi solus Deus.

7. Superest ut perseverantiæ studeas. Hæc enim viæ consummatio est, & testimonium habet æternitatis. Imago siquidem æternitatis divinæ, perseverantia est conversationis nostræ; ut quomodo ipse est, ita & nos simus in hoc sæculo, incommutabilitatem illam pro modulo possibilitatis nostræ imitantes. Hinc quippe Sapiens ait: *Stultus ut luna mutatur, sapiens permanet ut sol*. Hæc est ergo via, dilectissimi, ambulate in ea: quoniam ascendendo de virtute in virtutem videbitur Deus deorum in Sion. Ad cujus gloriam visionis ipse nos perducat Dominus virtutum & Rex gloriæ, qui est via, veritas, & vita, Jesus-Christus Dominus noster.

Matt. 24. 20.

Sex testimonia Dei.

Luc. 3. 7

Ps. 33.

Testimonium justitiæ.

Veritatis.

Psal. 111.

Matt. 19.

Liberalitatis.

Omnipotentiæ.

Bonitatis.

Luc. 18.

Æternitatis.

Eccli. 27.

Psal. 83.

SERMO CXII*.

1. *Convertere anima mea in requiem tuam*. Laborat & requiescit anima in conscientia, quia conscientia alia bona, & non tranquilla: alia tranquilla, & non bona: alia nec tranquilla, nec bona: alia bona, & tranquilla. Tranquilla, & non bona eorum est, qui in spe peccant, & dicunt in corde suo, quod Deus non requiret: & ista maxime adolescentium. Bona, & non tranquilla, eorum est, qui jam conversi ad Dominum, recogitant annos suos in amaritudine. Nec bona, nec tranquilla, eorum, qui præ multitudine peccatorum desperant. Bona, & tranquilla eorum, qui carnem spiritui subdiderunt; qui cum his qui oderunt pacem, sunt pacifici. Hic est lectus animæ: in hoc requiem capit anima, sed non perfectam. Oportet autem ut perfectam

possit præstare requiem, non solum bona & tranquilla sit conscientia, sed etiam secura. unde subjungit: *Quia eripuit animam meam de morte, oculos meos a lacrymis, pedes meos à lapsu.* De morte, dando bonam conscientiam: à lacrymis, dando tranquillam & bonam: à lapsu, dando securam.

Psal. 114. 8.

SERMO CXIII.

Psal. 18. 13. Tria occulta.

AB *occultis meis munda me Domine, & ab alienis parce servo tuo.* Tria sunt occulta: illicita actio, dolosa intentio, impudica affectio. Prava operatio inquinat memoriam, dolosa intentio rationem vel mentem, impudica affectio voluntatem. Mundatur memoria per confessionem, mens per lectionem, affectio vel voluntas per orationem. Ab alienis mundus eris, si non insultes, si non discedas, si non consentias, si non dissimules. Justitiæ est non consentire, sed cum rigore resistere: fortitudinis, non discedere, sed mala proximi patienter tolerare: temperantiæ, non insultare, sed cum moderamine compati: prudentiæ, non dissimulare, sed sollicite ut mala desinant providere.

SERMO CXIV.

PAx corporis est ordinata temperantia partium. Pax animæ irrationalis, ordinata requies appetitionum. Pax animæ rationalis, cogitationis actionisque consensio. Pax corporis & animæ, ordinata vita & salus animantis. Pax hominis ac Dei, ordinata in fide sub æterna lege obedientia. Pax hominum, ordinata concordia. Pax domus, ordinata imperandi atque obediendi concordia cohabitantium. Pax civitatis similis est. Pax cælestis civitatis, ordinatissima & concordissima societas fruendi Deo, & vivendi in eo. Pax omnium rerum, tranquillitas ordinis. Ordo est parium disparimque rerum sua cuique loca tribuens dispositio.

SERMO CXV.

ACcedat homo ad cor altum, & exaltabitur Deus. Est cor altum, cor humile, cor mediocre. Dicit Propheta: *Redite prævaricatores ad cor.* Prima accessio prævaricatoris servi ad cor humile: ad quod trahitur per judicium. Secunda accessio mercenarii ad cor mediocre: ad quod vocatur per consilium. Tertia filii ad cor altum: ad quod levatur per desiderium. Et tunc exaltatur Deus, id est supra cor elevatur: ut dum non potest comprehendi per rationem, desideretur per affectionem & amorem. Et nota, quod accessiones istæ sive ascensiones in corde aguntur. Unde dicit Propheta: *Ascensiones in corde suo disposuit in valle lacrymarum.* Sed aliquando homo interior rationem excedit, & supra se rapitur; & dicitur excessus mentis. Unde & quatuor gradus ascensionis esse dicimus. Primus ad cor, secundus in corde, tertius de corde, quartus supra cor. In primo timetur Dominus, in secundo auditur consiliarius, in tertio desideratur sponsus, in quarto videtur Deus.

SERMO CXVI.

SI consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite. Duæ sunt mortes, & totidem resurrectiones. Prima mors animæ, secunda corporis. Mors animæ, separatio à Deo: mors corporis, separatio animæ à corpore. Hanc operatur peccatum, illam pœna peccati. Item, prima resurrectio animæ operatus est humilis & occultus Christi adventus: resurrectionem corporis, gloriosus & manifestus Christi perficiet adventus. Sed anima invisibilis est ad imaginem Dei creata. unde dicit Scriptura: *Fecit Deus hominem ad imaginem & similitudinem suam.* Rectum quidem. Unde & exterior homo, id est corpus, in forma sua rectus apparet, habens vitam & sensum: ut per hunc exteriorem & visibilem, illum interiorem & invisibilem intelligeremus: qui rectus factus est in voluntate, vivus in cognitione, sensibilis in amore. Et sicut corpus, id est exterior homo, in resurrectione sua vitam & sensum recipiet: ita & in resurrectione sua vitam & sensum anima, id est interior homo, recipit, id est cognitionem & amorem. Quod autem cognitio vita sit, Veritas attestatur, dicens: *Hæc est vita æterna, ut cognoscant te Deum verum, & quem misisti Jesum-Christum.* Et quod amor sit sensus, hinc accipe. Sicut homo interior in vita non discernitur, quia in toto suo æqualiter vivit; in sensu autem discernitur in quinque partes notissimas, scilicet visum, gustum, auditum, odoratum, & tactum: quia aliter sentit in oculo, aliter in ore, & sic in ceteris: ita interior homo in cognitione quidem non discernitur, sed in amore. Et sicut ille in quinquepertitos sensus dividitur: ita iste circa quinque invisibilia Dei afficitur, quæ sunt veritas, justitia, sapientia, caritas, æternitas. Aliter enim afficitur circa veritatem, quam diligit propter libertatem: aliter circa justitiam, quam diligit propter suavitatem: aliter circa caritatem, quam diligit propter virtutem: aliter circa æternitatem, quam diligit propter securitatem.

Cognitio, vita. Johan. 17. 3. Caritas sensus. V. serm. 16.

SERMO CXVII.

Paradisi spirituales fontes quatuor. Flor. lib. 9. cap. 6.

HAbet fidelis anima paradisum suum, spiritalem quidem, non terrenum: & idcirco priori illo delectabiliorem & secretiorem. In hoc delectatur anima, sicut in omnibus divitiis. De hoc paradiso prodeunt fontes quatuor, id est, veritas, caritas, virtus, sapientia. De his fontibus laboranti animæ salubres aquæ hauriuntur. Laborat enim anima humana quadruplici morbo vitiorum, scilicet timoris, concupiscentiæ, propriæ iniquitatis, ignorantiæ. Timore enim victa in vitium cogitur, concupiscentia illecta in vitium trahitur, propria iniquitate voluntarie vitium sequitur, ignorantia seducta in vitium labitur. His malis laborantes & gementes animas consolatur Propheta, dicens: *Haurietis aquas in gaudio de fontibus Salvatoris.* Contra pusillanimitatem *, quæ provenit de vitio timoris, aqua præsidiorum de fonte virtutis; contra concupiscentiam temporalis voluptatis, aqua desideriorum de fonte caritatis; contra malitiam voluntariæ iniquitatis, aqua judiciorum de fonte veritatis: contra fallaciam ignorantiæ, aqua consiliorum de fonte sapientiæ. Et hoc in gaudio; ut quæ prius gemebat sub pondere vitiorum, modo gaudeat in adeptione virtutum, comparando sibi de aquis consiliorum prudentiam, de aqua præsidiorum fortitudinem, de aqua desideriorum temperantiam, de aqua judiciorum justitiam: ut in adversis fortitudo expellat pusillanimitatem; in prosperis temperantia refrenet lasciviam: in agendis justitia excludat iniquitatem: in dubiis prudentia instruat ignorantiam. Talibus anima refocillata aquis, & ornata virtutibus, extendat se & comprehendat cum omnibus Sanctis, quæ sit latitudo & longitudo, sublimitas & profundum. Hæc quatuor Dei duobus brachiis comprehendi possunt, vero scilicet amore, & vero timore. Timore sublimitatem & profundum, id est, potentiam & sapientiam: amore latitudinem & longitudinem, id est, caritatem & veritatem. Timetur enim Deus, quia omnia per potentiam potest: & veraciter timetur, quia nihil eum per sapientiam latet. Amatur Deus, quia caritas est: & veraciter amatur, quia veritas, id est æternitas est.

*Anima quadruplici vitiorum morbo laborat. Isa. 12. 3. * V. ser. 96. de diversis. Ephes. 3. 18.*

SERMO CXVIII.

Jerem. 6. 16.

STate in viis Domini, & interrogate semitas ejus. In via Domini stat, qui corporales observantias boni propositi servat. Sed quia corporale exercitium ad modicum valet, ut Paulus dicit, idcirco subjungit: *Et interrogate semitas æternas ejus*, id est, desiderate sanctorum Patrum vitas, & invenietis viam; ambulate in ea. Viam invenit, qui ad cor revertitur: ambulat in ea, qui ascensiones in corde suo disposuit. Prima ascensio hujus viæ est contritio, secunda confessio, tertia affectio, quarta proprietatis abjectio, quinta abnegatio propriæ voluntatis, sexta humiliatio voluntariæ subjectionis, septima perseverantia.

Psal. 83. 6. Ascensionis 7. gradus.

SERMO CXIX.

Incarnatio 3. continet consideranda. Flor. lib. 2. cap. 3.

MYsterium incarnatinnis tria in se consideranda continet: scilicet formam humilitatis, probamentum dilectionis, sacramentum redemptionis. Formam humilitatis demonstrat vagitus parvuli, locus diversorii, reclinatio in præsepio, pannorum involutio. Probamentum dilectionis, pia mors: quia *majorem caritatem nemo habet, quàm ut animam suam ponat quis pro amicis suis.* Sacramentum redemptionis triplicem ostendit potentiam Deitatis: scilicet de nihilo aliquid fecit, inveteratum innovavit, temporale perpetuavit.

Joan. 15. 13.

SERMO CXX.

Ministerium triplex. Flor. lib. 2. cap. 21.

MInisterium ministrorum Christi triplex est: servitutis, caritatis, dignitatis. Ministerium servitutis, corporis castigatio: caritatis, mentis devotio; dignitatis, corporis Christi consecratin. Primum fit in afflictione, secundum in hilaritate, tertium in hnmilitate. Primnm est sacrificium timoris, secundum amoris, tertium laudis.

SERMO CXXI.

IN schola Christi sumus, in qua duplici doctrina erudimur: quia aliud per seipsum ille unus & verus Magister docet, aliud per ministros. Per ministros timorem; per seipsum dilectionem. Unde deficiente vino præcipit ministros implere hydrias aqua: & adhuc quotidie refrigescente caritate, ministri Christi implent hydrias aqua, id est, mentes hominum timore. Et bene per aquam timor intelligitur: quia sicut aqua ignem, ita timor exstinguit libidinem: & sicut aqua sordes corporum, ita timor sordes purgat animorum. Impleamus ergo aqua ista hydrias, id est mentes nnstras: quia qui rimet, nihil negligit: & bene plenus est, ubi negligentia cadere non potest. Sed quia aqua gravat, id est, timor pœnam habet; accedendum est ad eum qui de aqua vinum facit, id est, timorem pœnalem in amorem convertit: ut audire possimus quod ipse de dilectinne docet. Dicit enim: *Hoc est præceptum meum, ut diligatis invicem.* quasi diceret: Multa per ministros præcipin, sed hoc specialiter per meipsum commendo. Et alibi: *In hoc cognoscent omnes, quia mei estis discipuli, si dilectionem habueritis ad invicem.* Ut ergo veritatis nos discipulos esse probemus, diligamus invicem. Et in hac dilectione triplici sollicitudine vigilemus: quia *Deus caritas est.* Et omnem sollicitudinem nostram illi debemus: id est, ut nascatur, ut crescat, ut servetur. Nascitur si cibaveris inimicum, si potum dederis ei: quia hoc faciens *carbones ignis congeres super caput ejus.* Carbones ignis, opera sunt caritatis: quæ congeruntur super diabolum, qui est caput omnium iniquorum: ut ablato eo nascatur eis caput Deus, qui caritas est. Crescit, si necessitatem patienti subveneris, si volenti mutuare præstiteris, si amico animum tuum aperueris. Servatur, si loquendo vel exhibendo etiam quæ non videntur necessaria, amicorum voluntati satisfeceris. Servatur etiam & augetur bono vultu, dulci sermone, hilari operatione: ut caritatem, quam vultus & sermo indicant, pia & hilaris operatio confirmet: quia exhibitio operis probatin est dilectionis*.

Joan. 2. 7. Timor comparatus aquæ. — *Caritas vino.* — *Joan. 15. 12.* — *Joan. 13. 34.* — *1. Joan. 4. 8.* — *Rom. 12. 20. Quomodo Deus nascatur, crescat, & servetur in nobis.* — ** S. Greg. in Homil. Paschæ.*

SERMO CXXII.

Matt. 6. 17. Jejunantes duplici vitio tentantur.

TU *autem cum jejunaveris, unge caput tuum, & faciem tuam lava.* Hoc autem dixit Dominus propter duplex vitium, vanæ gloriæ scilicet, & impatientiæ, quod solet jejunantes subvertere. Per hoc quod jubet faciem lavare, præcipit nobis intentionem puram servare: quia sicut decor corporis in facie, ita decor totius operationis animæ consistit in intentione. Per unctionem capitis, qua quod asperum erat lenitur, præcipit nobis lenitatem mentis in jejunio tenere. Pura erit intentio, si in omni actione nostra aut honorem Dei, aut utilitatem proximi, aut bonam conscientiam nostram quæramus.

SERMO CXXIII.

Galat. 5. 16.

SPiritu *ambulate, & desideria carnis non perficietis.* Sunt qui carne ambulant, qui omnem sollicitudinem in hoc ponunt, quomodo molestias carnis evitent. Hi sunt, qui licet virtutes probent, tamen dum molestias carnis omnino evitare volunt, concupiscentiis ejus pravis nequeunt resistere. Talibus dicit Apostolus: *Spiritu ambulate*, id est, sollicitudinem vestram, quomodo molestias carnis evitetis, deponite. In hac vita spiritus duo gradus sunt, superior, & inferior. In inferiori gradu homo in suo spiritu ambulat; in superiori gradu in spiritu Dei. In inferiori gradu ambulat homo, quando reversus ad cor, circa affectiones suas sollicitus, in se reprehendit quod virtuti contrarium esse cognoscit. In hoc gradu sacrificium Deo contribulati spiritus & cordis humiliati per compunctionem offert. De hoc gradu ad superiorem ascendens, incipit cogitare beneficia Dei: & conversus ad gratiarum actiones, offert Deo per devotionem sacrificium laudis. In utroque gradu videt Christum: in primo crucifixum, in secundo gloria & honore coronatum. In primn erat Isaias, quando dixit: *Et vidimus eum, & non erat ei species neque decor.* In secundo erat, quando dixit: *Vidi Dominum sedentem super solium excelsum.* Et nota quod in primo dixit, *Vidimus:* in secundo, *Vidi:* quia illud multorum est, & peccatorum: istud paucorum, & solius Prophetæ. Unde Apostolus: *Ex parte cognoscimus Christum, & hunc crucifixum: ex parte prophetamus; quia nondum videmus sicuti est. Scimus enim quoniam cum apparuerit, similes ei erimus: quia videbimus eum sicuti est.* Vidit Propheta, sed oculo prophetico, Dominum sedentem super solium excelsum, id est, super angelicam creaturam: & elevatum, id est, supra humanam: quia ipse suscitabit de pulvere egenum, & de stercore eriget pauperem, ut sedeat cum principibus, & solium gloriæ teneat. *Et plena erat omnis terra majestate ejus.* Omnis terra, hoc est, omnia electorum corpora, plena erunt majestate ejus, quando reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ. *Et ea quæ sub ipso erant, replebant templum.* Projectis hypocritis, & his qui invitati venire excusant, in tenebras exteriores; humiles & Deo subditi replebunt templum: quoniam ipse populum humilem salvum faciet, & oculos superborum humiliabit.

Isa. 53. 2. — *Isa. 6. 1.* — *1. Cor. 13. 9.* — *1. Joan. 3. 2.* — *Isa. 6. 3. Philipp. 3. 21.* — *Isa. 6. 1.* — *Psal. 17.*

2. *Seraphin stabant super illud: sex alæ uni, & sex alæ alteri.* Seraphin, id est ardentes, significant eos qui in fervore Deo serviunt: quos Dominus vigilantes invenit, & super omnia bona sua constituet eos. *Sex alæ uni, & sex alæ alteri:* quia non solum prælati, sed etiam subjecti alas habent, & Seraphin sunt, si ferventes fuerint. *Duabus tegebant caput, & duabus pedes, & duabus volabant.* Habent ferventes animæ alas quibus volant, spem & timorem: quia volantis est aliquando alta petere, aliquando ima. Per spem enim alta petunt, quia in cælestibus habitant. Unde quidam ex eis dicunt: *Nostra conversatio in cælis est.* Per timorem ima. Condescendendo enim infirmis, instruunt eos, considerantes seipsos, ne & ipsi tententur. *Duabus tegebant pedes.* Pedes eorum affectiones sunt, quibus proximis junguntur. Sed quia his duobus modis offenditur, scilicet nimio rigore infirmos dejiciendo, ac nimia lenitate eorum vitiis consentiendn, velabant illos Seraphin duabus alis: contra nimium rigorem, consideratione propriæ fragilitatis: contra nimiam lenitatem, zelo rectitudinis. *Duabus velabant caput.* Caput, intentio contemplationis est, sive intellectus spiritualis. Et hoc velant Seraphin, propter inimicos, propter vanam gloriam, & occultam superbiam, duabus alis: contra vanam gloriam una ala, scilicet amore veritatis: contra superbiam, studio humilitatis.

Isa. 6. 2. — *Ibid. Alæ animæ.* — *Philipp. 3. 20.*

SERMO CXXIV.

[a Sermo Dei duo operari debet]

1. SErmo Dei duo [a] operari debet, & animas vitiosas sanare, & bonas admonere. Vitiosas dico, non omnes quibus inest vitium, sed quæ vitio ex voluntate consentiunt, nec resistunt quantum possunt. Tali animæ loquitur Veritas in Evangelio, dicens: *Esto consentiens adversario tuo, quamdiu cum illo es in via, &c.* Non dixit, vitio; sed, adversario. Adversarius iste, sermo Dei est, qui semper vitiis adversatur. Huic consentit, qui cum Propheta dicere possit: *Et peccatum meum contra me est semper.* Bonas dico animas, non solum perfectas, sed incipientes; quæ licet vitium habeant, non tamen consentiunt, sed repugnant. Tales animæ, licet ex infirmitate vel ignorantia sæpe cadant, sicut scriptum est, *Septies in die cadit justus;* tamen per voluntatem, quam habent bonam, resurgunt. Hæc est enim quæ bonam facit animam: quia cum multa sint animæ bona naturaliter insita, sicut ingenium bonum, memoria capax, vigil ratio, & cetera animæ bona; sola tamen voluntas, si fuerit bona, bonam facit animam: si fuerit vitiosa, vitiosam. Sed quia *homo* (sicut Job ait) *nunquam in eodem statu permanet:* aut enim deficit aut proficit: proficiendum est in hac voluntate, quia ipsa est via, de qua ait Propheta: *Hæc est via, ambulate in ea.* & Psalmus: *Beatus vir cujus est auxilium abs te! ascensiones in corde suo disposuit in valle lacrymarum.* In corde, id est voluntate.

2. Primus hujus viæ gradus est recta voluntas, secundus valida, tertius devota, quartus plena voluntas. In primo gradu anima mente legi Dei consentit: sed carne repugnante, bonum quod diligit, perficere non invenit; sed sæpe malum quod odit, per infirmitatem facit. In hoc tamen recta est ejus voluntas, quod adversario suo consentiens, in se odit quod ille reprehendit. In secundo gradu anima non solum malum quod odit non agit, sed etiam bonum quod diligit, licet cum gravedine, fortiter tamen perficit, dicens cum Propheta: *Propter verba labiorum tuorum ego custodivi vias duras.* In tertio gradu jam dilatato corde currit viam mandatorum Dei, & delectatur in eis, sicut in omnibus divitiis: quia inuncta pellis oleo spiritualis gratiæ, & sciens quod *hilarem datorem diligat Deus*, cum hilaritate ad quodlibet bonum se extendens, clamat cum Propheta David: *Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum.* In quarto gradu sunt Angeli: qui ea facilitate, qua semper volunt, bonum plenarie perficiunt. Hunc gradum desiderare quidem potest anima, ascendere non potest in corpore, ob hoc quod corpore aggravatur. Qui nondum rectam habet voluntatem, sciat quia impedit eum carnalis intentio. Qui habet rectam, & non validam; sciat quia impedit eum prava consuetudo. Qui habet devotam, & nondum plenam; sciat quia impedit eum terrena inhabitatio. Cujus adhuc vitiosa voluntas est, oret & dicat, *Fiat voluntas tua sicut in cælo & in terra:* se intelligens terram; illum autem qui rectam habet voluntatem, cælum: quia quantum cælum distat à terra, tantum distat recta voluntas à vitiosa. Ita oret qui rectam habet voluntatem, sed non validam, se intelligens terram; illum autem, cui jam valida est, cælum. Et ita de ceteris, ut semper attendat anima proficere: quia sicut condemnatus est, qui in vitiosa permanet voluntate, ita reprehensibilis est, qui in aliis non studet proficere.

SERMO CXXV.

1. GLorificate & portate Deum in corpore vestro. Alibi dicit Scriptura: *Justificata est sapientia à filiis suis.* Et in oratione dicimus: *Sanctificetur nomen tuum.* Christus, Dei virtus [b] & Dei sapientia, justificatur, sanctificatur, glorificatur à filiis suis. Dicamus ergo primum, quomodo sapientia justificatur à filiis suis. *Flagellat Deus omnem filium quem diligit.* Sed in initio flagelli, dum adhuc sub lege servus Dei est, & nescit quomodo filius Dei erit, murmurat; se autem innocentem, Deum vero crudelem pronuntiat. Huic autem Christus Dei virtus apparet, sed nondum sapientia: quia per flagellum potentiam virtutis sentit, sed nondum sapientiæ suavitatem per intellectum capit. Hunc talem *sapientia attingit fortiter* per flagellum, & *disponit suaviter* [Sap. 8. 1.] per intellectum, dum illud Apostoli ei inspirat, scilicet *gaudere in tribulationibus;* scire quoniam *tribulatio patientiam operatur, patientia probationem, probatio vero spem; spes autem non confundit.* [Rom. 5. 3.] Et jam se non quasi servum puniri, sed quasi filium per flagellum erudiri cognoscit, ut hereditatem capiat: se peccatorem, Deum vero justum pronuntians, justificat in se matrem sapientiam.

2. Sed quid prodest peccata inter flagella confiteri, si non ab eisdem per continentiæ sanctitatem abstineas? sicut scriptum est, *Sancti estote, sicut & ego sanctus sum:* [Lev. 19. 2.] ut qualis pater, talis sit filius: & in sanctimonia filiorum nomen Patris sanctificetur. Quod & quotidie in oratione petimus, ut sicut de quibusdam pravis & incontinentibus Pater conqueritur dicens, *Quotidie nomen meum blasphematur per vos inter gentes:* [Isa. 52. 5. & Rom. 2. 24.] ita & per sanctos sanctificetur. Sed ne meum putes inventum, quod sanctitas continentia sit, audi Apostolum dicentem ad Thessalonicenses: *Hæc est enim voluntas Dei, sanctificatio vestra.* [1. Thess. 4. 3.] Et ne aliud putes sanctificationem, quàm continentiam, audi quod sequitur: *Ut abstineatis à fornicatione, ut sciat unusquisque vestrum, suum vas possidere in sanctificatione.* Unde & sanctos eos dicimus, quos firmos in proposito continentiæ, ab hujus sæculi non solum illicitis actionibus, sed etiam impudicis locutionibus abstinere videmus. Unde scriptum est, *Sapiens ut sol permanet: stultus ut luna mutatur.* [Eccli. 27. 12.]

3. Sed quia sapiens filius gloria est patris, necesse est ut non solum sanctificetur ab eo mater sapientia per continentiæ stabilitatem, sed etiam glorificetur per boni operis fructificationem, sicut in Evangelio Veritas dicit: *Luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum qui in cælis est.* [Matth. 5. 16.] Unde Psalmista Sapientiæ filium describens ait: *Jucundus homo, qui miseretur & commodat.* [Psal. 111. 5.] Et vere brevis & perfecta definitio sapientis. Jucundus enim inter flagella confitendo delictum, gaudet illud per præsentem tribulationem deleri. Miseretur animæ suæ placens Deo per continentiæ decorem: commodat proximo fructum bonæ operationis. Et hic est justus, reddens cuique quod suum est, Deo confessionem, sibi misericordiam, proximo caritatem. [Justus quis.] Sic autem justificatur sapientia à filiis suis per confessionem peccatorum: sanctificatur per continentiæ bonum: glorificatur per boni operis fructificationem. Primus conflictus timoris Dei est contra negligentiam. [Pugna spiritualis.] Timor cum ad custodiam sui excitat. Quod si prævaluerit negligentia, generat curiositatem. Dum enim per negligentiam terra cordis inculta, spinas & tribulos germinat; quæ in seipsa non invenit requiem, foras cogitur evagari. Sic curiositas à corde exit, contra quam dimicat pietas. Pietas enim Dei cultus est, & in corde colitur, qui in corde cognoscitur habitare. Curiositas si non vincitur, generat experientiam mali: quia dum animus evagatur per multa, facile invenit ubi noxiam experiatur delectationem. Hanc impugnat scientia, docens quid tutum sit experiri, quid non. Si vero prævaluerit experientia, generat concupiscentiam, ut transeat in affectum cordis.

S. BERNARDI SENTENTIÆ.

1. TRes sunt qui testimonium dant in cælo, Pater & Filius & Spiritus-sanctus. [1. Johan. 5. 7.] Tres in terra; spiritus, aqua, & sanguis. Similiter in inferno, ut in Isaia legimus: [Isa. 66. 24.] *Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non exstinguetur.*

a Verba ista referuntur in lib. 7. Florum cap. 13. Alia etiam in cap. 12.

b Hæc in lib. 5. Florum cap. 10. Alia item habes ex hoc sermone lib. 6. cap. 17.

Tom. III. Duo mala sunt vermis & ignis: altero roditur conscientia, altero concremantur corpora. Tertium additur desperatio, quæ in eo utique intelligitur quod dicitur, *non morietur*, & *non exstinguetur*. His qui in cælo sunt, datur testimonium beatitodinis: his qui in terra, justificationis: his qui in inferno sunt, damnationis. Primum testimonium est gloriæ, secundum gratiæ, tertium iræ.

2. De Spiritu-sancto testatur Scriptura, quia procedit, spirat, inhabitat, replet, glorificat. Procedere dicitur duobus modis: unde, & quo. Unde? à Patre & Filio. Quo? Ad creaturam. Procedendo prædestinat: spirando vocat quos prædestinavit: inhabitando justificat quos vocavit: replendo accumulat meritis, quos justificavit: glorificando ditat præmiis, quos accumulavit meritis.

3. Spiritus-sanctus arguit mundum de peccato quod dissimulat: de justitia quam non ordinat, dum sibi non Deo eam dat: de judicio quod usurpat, dum tam de se, quàm de aliis temere judicat.

4. Usque hodie in civibus Babylonis aquarum effusio, id est confusio cogitationum, terram facit inanem & vacuam. Dum enim fluctuat circa carnem cogitatio universa, nullum ex ea sperare est fructum salutis. Gen. 1. 8. Dividantur ergo aquæ ab aquis, quatenus anima quoque (ut dignum est) partem sibi vindicet sollicitudinis & meditationis. Sane inferiores certis limitibus coërceantur, certis contineantur alveis, necessitatis terminos non excedant; proinde superiores copiosius Psal. 84. 13. dilatentur. Ex hoc sane dat Dominus benedictionem, & terra nostra dabit fructum suum

5. Cum in populo Dei carnales alii sint, & alii spirituales: nec illi tamen æternorum, nec isti carent omni modo temporalium desiderio. In eo sane distant, quod plus alia appetunt alii, & secundum ea quæ præferunt, aut spirituales, aut carnales judicantur. Hinc est quod in benedictionibus Jacob & Esau, & ros cæli, & terræ pinguedo nominatur, sed non eodem ordine in utroque. *Det tibi Deus de rore cæli & de pinguedine terræ abundantiam*, ait Isaac ad Jacob. Ad Esau vero: *In pinguedine terræ*, inquit, *& in rore cæli desuper erit benedictio tua* Quid autem singuli præferant, à studiis eorum, & sollicitudinibus innotescit.

6. *Mors peccatorum pessima.* Mala in amissione mundi, quia non possunt sine dolore separari ab eo quem diligunt. Pejor in dissolutione carnis, à qua evelluntur eorum animæ à spiritibus malignis. Pessima in tormentis inferni, quando corpus & anima perpetuis simul addicuntur ignibus. E contrario bonorum mors optima, quoniam quidem fit ibi quies à labore, fit jucunditas de novitate, fit securitas de æternitate.

Eccli. 22. 2. 7. *De stercore boum lapidatus est piger.* Boves sunt qui in opere Dei strenue exercentur: qui seminant in lacrymis, sed in gaudio metent. Isti sane quæcumque sunt mundi hujus, arbitrantur ut stercora. Piger vero, cujus sabbata videntes hostes derident, dehonestatur ab hostibus in otio suo, sicut boves strenui in laboribus suis honestantur à Deo. Quem enim maligni spiritus pigrum vident ad spiritualia exercitia, in cogitationibus ejus ingerunt importune terrena: velut de stercoribus boum massas coagulantes, & pigrum, sicut dignus est, lapidantes.

Cant. 1. 1. 8. *Osculetur me osculo oris sui.* Tria sunt oscula, reconciliatorium, muneratorium, contemplatorium. Primum ad pedes, secundum ad manum, tertium ad os sumitur. In primo accipitur remissio peccatorum, in secundo munus virtutum, in tertio cognitio secretorum. Vel ita, osculum doctrinæ, naturæ, gratiæ.

9. Duo sunt ubera sponsæ: congratulatio & compassio. Gemina lactis species, exhortatio & consolatio. Tria unguenta: compunctio, devotio, pietas. Compunctio de recordatione peccatorum, devotio de recordatione beneficiorum, pietas ex consideratione miserorum.

Cant. 6. 12. 10. *Revertere, revertere Sunamitis, revertere, revertere ut intueamur te.* Revertere primo ab inepta lætitia, revertere secundo ab inutili tristitia, revertere tertio ab inani gloria, quarto revertere à latenti superbia. Inanis gloria est, quæ ab ore hominum venit extrinsecus. Superbia latens oritur intrinsecus. Cum hæc omnia vitia reliquerit anima, intuebitur eam sponsus ejus. Ob hoc autem debet ab aliis abstinere, ut digna fiat ejus complexibus. Unde & ad eam dicitur: *Revertere, revertere, ut intueamur te.*

11. Pastorum est vigilare super gregem propter tria necessaria, videlicet ad disciplinam, ad custodiam, ad preces. Ad disciplinam, propter morum correctionem, ne grex commissus propria molestia deficiat. Ad custodiam, propter diabolicam suggestionem, ne hostili seducatur calliditate. Ad preces, propter tentationum instantiam, ne vincatur à pusillanimitate. In disciplina rigor justitiæ, in custodia spiritus consilii, in prece affectus compassionis.

12. Duas ad intelligendum se condidit universitatis Auctor creaturas, Hominem & Angelum. Hominem justificant fides & memoria: Angelum beatificant intellectus & præsentia. Et quia homines quandoque perducendi sunt ad æqualitatem Angelorum, necesse est ut interim justificentur per fidem, & proficiant ad intellectum. Scriptum est enim: *Nisi credideritis, non intelligetis.* Itaque fides, via est ad intelligendum: nam mundatur cor fide, ut intellectus videat Deum. Similiter & memoria Dei, via est ad præsentiam Dei. Qui enim hic habet mandatorum ejus, ut ea faciat, memoriam; merebitur quandoque, ut ejus quoque videat præsentiam. Habeant igitur intellectum & præsentiam Angeli Dei in cælo: habeamus & nos ejus fidem & memoriam in mundo.

13. Pars tua sumus Domine, quam tulisti de manu Amorrhæi in gladio & arcu tuo. Gladius tuus sermo vivus & efficax: arcus tuus incarnatio tua. Ibi enim velut curvato sapientiæ ligno, & pio quodam modo flexa divinitate, nervus carnis vehementer extensus, & humanitas ineffabiliter aucta cognoscitur. Pars ergo tua sumus & populus acquisitionis tuæ, quem acquisisti verbo prædicationis, & mysterio incarnationis.

14. In circumcisione Domini nec nervus rumpitur, nec os comminuitur, ut robustiora quæque & firmiora serventur illæsa. Aperitur autem cutis, amputatur caro, sanguis effunditur, ut illecebrosa mollities castigetur. In carne quidem peccatum, quod in ea manet, intellige: porro in cute operimentum ejus, in sanguine vero incentivum. Hæc igitur vera circumcisio spiritu, non littera, si velamen excusationis & dissimulationis per compunctionem cordis, & confessionem oris amoveas: si peccati consuetudinem correctione conversionis abscindas: si denique, ut necessarium est, occasiones quoque peccati & fomitem fugias concupiscentiarum.

15. *Obtulerunt Magi Domino aurum, thus, & myrrham.* Hæc fortassis pro loco & tempore necessaria videbantur. Auri pretium ob paupertatem: myrrhæ unguentum ob infantilis (ut assolet) corporis teneritudinem: thuris odoramentum ob sordidam stabuli mansionem. Nos vero quoniam illa jam omnia transierunt, offeramus ei acceptabiliora munera; myrrhæ unctionem in communionem socialis vitæ, thuris speciem in suaveolentiam bonæ famæ, auri splendorem in conscientiæ puritatem: quo videlicet nec de officiosa conversatione familiarem gratiam, nec de laudabili opinione inanem gloriam, sed honorem Dei, & fratrum utilitatem quærere studeamus.

16. Ante omnia sine murmuratione sint fratres. Forte aliqui leve peccatum æstimant murmurare. sed non hic*, qui ante omnia monet esse cavendum. Puto autem ne illum quidem leve reputasse, qui murmurantibus aiebat: *Non contra nos est murmur vestrum, sed contra Dominum. Nos enim quid sumus?* Sed ne illum quoque qui dixit: *Non murmuraveritis, sicut quidam murmuraverunt, & perierunt ab exterminatore.* Illo nimirum exterminatore, qui positus est in hoc ipsum, ut à terminis beatæ illius civitatis arceat murmurantes, & longe faciat à finibus ejus, cui dicitur: *Lauda*

Jerusalem Dominum, lauda Deum tuum Sion, qui posuit fines tuos pacem. Nihil enim commune habent murmur & pax, gratiarum actio & detractio, zelos amaritudinis & vox laudis. Itaque in ore trium & talium testium stet hoc verbum, ut pestem istam murmurationis summopere nobis noverimus esse cavendam.

17. Tres sunt [a] quibus reconciliari debemus, hominibus, Angelis, Deo. Hominibus per aperta opera, Angelis per occulta signa, Deo per puritatem cordis. Nam de operibus quæ coram hominibus facienda sunt, scriptum est; *Luceat lux vestra coram hominibus, ut videant vestra opera bona, & glorificent Patrem vestrum qui in cælis est.* De Angelis dicit David: *In conspectu Angelorum psallam tibi.* Occulta autem signa sunt gemitus, suspiria, usus cilicii, & cetera pœnitentiæ insignia, quæ Angelis placent. Unde est illud: *Gaudium est Angelis Dei super uno peccatore pœnitentiam agente.* Ut autem Deo reconciliemur, nec operibus, nec signis, sed puritate & simplicitate cordis indigemus. Scriptum est enim: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.* Et illud: *Si oculus tuus fuerit simplex, &c.*

ALIÆ S. BERNARDI SENTENTIÆ.

18. *Templum Dei sanctum est, quod estis vos.* Templum Dei est claustrum Religiosorum. Duo parietes claustri sunt, activi & contemplativi, Maria & Martha, interior & exterior. Interiori necessarii sunt duo ordines lapidum, cavere scilicet vitium voluptatis, & curiositatis. Exteriori similiter duo, ne sint fraudulenti, & turbulenti. Unde Dominus; *Fidelis servus & prudens.* Fidelis, ne sit fraudulentus; prudens, ne sit turbulentus. Paries ex adverso qui hunc utrumque conjungit, sunt Prælati, & hi qui fideliter ingrediuntur & egrediuntur, sicut de Domino dictum est: *A summo cælo egressio ejus. & occursus ejus usque ad summum ejus, nec est qui se abscondat a calore ejus.*

19. Quinque de causis addiscit homo, ut sciat, ut sciatur scire, ut vendat, ut ædificet, ut ædificetur. Ut sciat, curiositas est; ut sciatur scire, vanitas; ut vendat, simonia; ut ædificet, caritas; ut ædificetur, humilitas. Qui nutriti erant in croceis, amplexati sunt stercora, id est curam ventris.

20. Initium sapientiæ timor Domini. Timor primus revocat euntes ad mortem, cui succedit tristitia sæcularis: hanc excludit spes æternitatis.

21. Dubitari solet, utrum dilectio Dei præcedat tempore dilectionem proximi. Quod per hoc videtur, quod proximum propter Deum diligere non possumus, nisi prius diligamus Deum: & contra dilectio proximi videtur præcedere dilectionem Dei, quia scriptum est: *Qui non diligit fratrem suum quem videt, Deum quem non videt, quomodo potest diligere?* Sed sciendum est, quod dilectio Dei duobus modis consideratur, incipiens & nutrita. Incipit enim homo diligere Deum, antequam proximum: sed quia illa dilectio non potest perfici, nisi nutriatur, & crescat per dilectionem proximi, oportet ut proximus diligatur. Sic ergo dilectio Dei præcedit ut incipiens, & præceditur à dilectione proximi, ut illâ nutrienda. Si qui forte pertinent ad gubernationem tuam, vindica, coërce cum dilectione, cum caritate, attendens salutem æternam; ne cum parcis carni, anima pereat. Fac hæc, & multos passurus es, in quos non poteris exercere disciplinam. Fer minas, securus esto: faciet enim Dominus misericordiam & judicium omnibus injuriam accipientibus.

22. *Diliges proximum tuum sicut teipsum.* Debet unusquisque proximum suum diligere tamquam seipsum, ut quem poterit hominem vel beneficentiæ consolatione, vel informatione doctrinæ, vel coërcitione disciplinæ, adducat ad Deum colendum. Hæc qui sola discretione eligit, prudens est: qui nulla hinc afflictione avertitur, fortis est: qui nulla alia delectatione, temperans est; qui nulla elatione, justus est.

Tom. III. Eccli. 15. 9.

23. *Non est speciosa laus in ore peccatoris*, in pœnitente peccatore fructuosa, in justificato est speciosa. Sicut cum stercorantur agri, non est speciosum, sed fructuosum; postea vero in frugum collectione fit speciosum.

Confessionis 4. impedimenta.

24. Quatuor sunt quæ impediunt confessionem; timor ne perdat, pudor ne vilescat, spes honoris vel alicujus terreni commodi, si innocens putetur; desperatio earumdem rerum, si innocens non putetur.

25. Octo sunt Trinitates, quarum prima est illa summa & individua Trinitas, Pater, & Filius, & Spiritus-sanctus. Secunda est quæ cecidit. Tertia per quam cecidit. Quarta in quam cecidit. Quinta per quam resurgit, quæ in tres dividitur trinitates. Trinitas quæ cecidit, est memoria, ratio, & voluntas. Memoria infirmata est tribus modis, videlicet per cogitationes affectuosas, onerosas, & otiosas. Ratio tribus modis excæcata est, quia sæpe recipit vera pro falsis, & è converso; licita pro illicitis, & è converso*. Voluntas tripliciter fœdata est, per concupiscentiam carnis, per desiderium oculorum, & ambitionem sæculi. Trinitas per quam cecidit, suggestio, delectatio, consensus. Trinitas in quam cecidit, infirmitas, fœditas, cæcitas. Trinitas per quam resurgit, fides, spes, caritas. Fides est trina, præceptorum, signorum, promissionum. Spes quoque trina est, spes veniæ, spes gratiæ, & spes gloriæ. Caritas etiam trina est, ex toto corde, ex tota anima, ex tota virtute.

Octo Trinitates. Eadem habet sermo 45 de divers.

* adde commoda pro incommodis & è converso.

26. Duo parietes debent esse in congregatione, unus interior, alter exterior. Interior claustrales, exterior obedientiarii. Illi non debent esse curiosi, nec voluptuosi: isti vero nec turbulenti, nec fraudulenti. Et quia raro pax inter istos est, ideo tertius paries est, ex adverso veniens, qui conjungat divisos parietes; Abbas videlicet & Prior, & alii fratres spirituales: fundamentum est sanctum propositum.

Congregationis tres parietes.

27. Adaptatio septem donorum Spiritus-sancti ad apparitiones Domini resurgentis. Primo apparuit mulieribus, quibus dictum est ab Angelo, *Nolite timere*: ecce spiritus timoris. Apparuit Petro, qui negaverat: ecce spiritus pietatis. Apparuit mulieri, cui dictum est, *Noli me tangere, nondum enim ascendi ad Patrem meum*: ecce spiritus scientiæ. Apparuit illis undecim in monte, ubi constituerat, quando dixit, *Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra*: ecce spiritus fortitudinis. Apparuit duobus euntibus in Emmaus, de quibus scriptum est, *Et aperuit illis sensum, ut intelligerent Scripturas*: ecce spiritus intellectus. Ad ultimum apparuit illis recumbentibus, quando ascendit in cælum, quia de eo dictum est, *Ego sapientia in altissimis habito*: ecce spiritus sapientiæ.

Dona 7 Spiritus-sancti septem Christi apparitionibus applicata. Matt. 28. 9. Johan. 20. 17. Matt. 28 18. Luc. 24 45. Eccli. 24 7.

28. Gratia quadripertita est: gratia creans, gratia redimens sive miserans, gratia donans, gratia remunerans. Prima, omnia per ipsum facta sunt. Secunda, Verbum caro factum est. Tertia, plenum gratiæ. Quarta, & veritatis.

Gratia quadruplex.

29. Pax quadripertita est, erga Deum, erga proximum, in carne, in spiritu. Quæ ut firma sit, substernendum est unicuique fundamentum, paci carnis temperantia; paci spiritus fortitudo; paci cum proximo prudentia; paci cum Deo justitia. *Gloria in excelsis*, ecce pax cum Deo: *& in terra hominibus bona voluntatis*, pax cum proximo: *Pax vobis, videte manus & pedes meos*, pax carnis: *Accipite Spiritum-sanctum*, pax spiritus.

Pax quadruplex. Luc. 2. 14. Luc. 24. 39. Johan 20 22.

30. *Muscæ morientes exterminant suavitatem unguenti*, id est Vanitas, Curiositas, & Voluptas: quæ quia in Ægypto & circa sacrificia Ægyptiorum abundant, non possumus in Ægypto sacrificare Domino Deo nostro sacrificium justitiæ & caritatis. Ideo proficiscimur in desertum, id est in solitudinem cordis, *via trium*

Devotionem tria exterminant. Exod. 5. 3.

a Nicolaus Claræ-vallensis in fine epistolæ XXIV. ad Petrum Cellensem: *Libellulum autem qui ita incipit*, TRIA SUNT QUIBUS RECONCILIARI DEBEMUS; *& Horas nostras, quas habetis de Domina nostra, remittite.*

Tom. III.

diornm. De prima die dicit sponsus sponsæ: *Veni in hortum meum, soror mea sponsa*; hoc est in plantaria bonarum virtutum. De secunda gaudet sponsa, & dicit: *Introduxit me Rex in cellam vinariam*; id est, inter delicias scripturarum. Tertia dies est thalamus, plenitudo amoris, in quo se invicem fruuntur sponsus & sponsa. Et nota contra vanitatem, soliditatem virtutum; contra curiositatem, variam delectationem scripturarum; contra voluptatem, summi illius amoris thalamum.

Cant. 1. 3. Tres some dia.

Ubera duo. 31. Duo sunt ubera caritatis, compassio & congratulatio. Ex compassione lac sugitur consolationis: ex congratulatione lac sugitur exhortationis.

Unitatem tria servant. 32. Tria sunt quibus servatur unitas: patientia, humilitas, & caritas. His armari debet miles Christi, patientiam habens quasi scutum, quod ferat & circumferat contra omnia adversa: humilitatem quasi loricam, quæ conservet interiora præcordia: caritatem quasi lanceam, per quam, sicut dicit Apostolus, omnes impetens in provocatione caritatis, & omnibus omnia se faciens belligeratur bellum Domini. Oportet etiam ut habeat galeam salutis, quæ est spes, caput, id est principale mentis, muniens & conservans. Habeat etiam gladium verbi Dei, & equum boni desiderii. Goliad suo gladio occidendus est, vana gloria consideratione ipsius vanæ gloriæ.

Hebr. 10. 24

33. Duo sunt novissima, mors, & vita. Ad hæc volamus duabus alis, timore & spe. Duabus velamus pedes, pœnitentia cordis, & confessione oris, secundum illud: *Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem.* Duabus velamus caput, dilectione Dei & proximi. Unde Apostolus: *Sive mente excedimus, Deo; sive sobrii sumus, vobis.*

Rom. 10. 10. 2. Cor 5 13.

Dona 7. Spiritus-sancti. 34. Nota, quod ex timore compunctio, ex compunctione omnium rerum abrenuntiatio, ex qua vera humilitas, ex qua vera confessio, in qua omnium vitiorum purgatio. Ex confessione virtutum pullulatio: concretæ virtutes faciunt cordis puritatem, in qua vera sapientia & perfecta caritas. Ad hoc sciendum quod spiritus timoris dat timorem, spiritus pietatis compunctionem, spiritus scientiæ præsentium abrenuntiationem, spiritus fortitudinis veram humilitatem. Humilitas enim vincit omnia; spiritus consilii confessionem, spiritus intelligentiæ virtutum acquisitionem, spiritus sapientiæ perfectam cordis puritatem & amorem.

Ordines 4. in domo Dei. 35. Quatuor sunt ordines in domo Domini. Quidam enim procidunt ad pedes Jesu, sicut Æthiopes, sicut Maria pœnitens & confitens: quidam sedent ad pedes ejus, ut eadem Maria audiens verbum ejus: quidam jacent in sinu ejus: quidam sedent ad latus ejus. Duo ordines primi sibi vivunt, tertius sibi & proximo, ut Johannes Evangelista, suscipiens & sugens pacem de sinu Domini, & nuntians eam populo. Quartus proximo, sicut Apostolus, qui ait: *Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi.* Unde securus subjungit: *Reposita est mihi corona justitiæ.* Et ideo *cupio dissolvi & esse cum Christo. Permanere autem in carne, necessarium propter vos.* Isti nec mori timent, nec vivere recusant.

2. Tim 4. 7 Philipp. 1. 23.

Superbia triplex. 36. Superbia alia est cæca, alia vana, alia cæca simul & vana. Cæca, quando homo putat in se esse quod non est. Vana, quando gloriatur in hoc quod homines putant eum esse quod non est. Cæca simul & vana est, quando de bono quod non habet, & gloriatur in semetipso, & aliorum gloriam quærit.

37. Humilitas, alia sufficiens, alia abundans, alia superabundans. Sufficiens, subdi majori, nec præferre se pari. Abundans, subdi pari, nec præferre se minori. Superabundans, subdi minori. Inde Dominus ad Johannem: *Sine modo, sic enim decet nos implere omnem justitiam.*

Math. 3. 15.

Castitas quinquplex. 38. Quicumque volunt perfecte placere Deo, tam castitate, quàm caritate splendere debent. Castitas autem quinquepertita est, videlicet in auribus, in oculis, in odoratu, in gustu, & in tactu. Caritas autem quadrifaria est, quæ, secundum Apostolum, *omnia credit*, id est non est suspiciosa; *omnia sperat*, non est pigra; *omnia sufferre*, non murmurat; *omnia sustinet*, non est impatiens. Ecce novem, quæ qui perfecte habet, perfectus est, & secundum novem ordines Angelorum degit in terra. Unde Apostolus: *Nostra conversatio in cælis est.* Et ut ita dicam, majus meritum habet homo taliter vivens, quàm Angelus. Homini enim est virtutis, Angelo dignitatis.

Caritas quadruplex. 1. Cor. 13. 7.

39. Sancta anima carnem suam à putredine vitiorum mortificat, dum omnes voluptates mundi per continentiam abnegat: & tunc quasi myrrham morituro corpori adhibet, ut post judicium à corruptione æterna maneat sanum. Cum vero ad cælestia majori desiderio se accendit, & à cordis cubiculo omnes superfluas cogitationes ferventer abjicit: quasi thuribulum cor suum coram Deo facit, in quo dum per dilectionem virtutes congregat, quasi carbones in thuribulo coaptat, in quo seipsam mens in conspectu Dei igne caritatis incendat. Dumque ferventes & mundas orationes ad Deum emittit, quasi fumum aromatum ex thuribulo educit, ut coram dilecto suave redoleat, & proximos quosque ad ejus amorem per bona opera concitare non desinat.

40. *Non coques hœdum in lacte matris.* Hœdus, peccator; mater, primi parentes, ex quibus omnes procreati sumus; lac, vitia quæ de originali peccato venerunt. *Non coques hœdum in lacte matris suæ*, id est non sinatur peccator usque ad diem mortis suæ in peccatis permanere, sed ante mortem ad bona opera revocetur, ne pereat.

41. *Tres sunt qui testimonium dant in terra, spiritus, aqua, & sanguis.* Veniens Dominus circumcisionem & alia baptismata fecit cessare: Baptismum vero instituit, in quo tria prædicta, quasi testimonium Christianitatis in terra dantia operari voluit. Audi quomodo sanguis Christi facit, & signum est ut moriamur peccato, secundum Apostolum: *An ignoratis quia quicumque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus?* Aqua, quæ quasi quodam tumulo corpus includit, signum est ut ultra non serviamus peccato: *Consepulti enim sumus cum ipso per baptismum in mortem.* Spiritus vivificat & facit, ut qui in illo aquarum elemento sepelimur, renovati per ipsum Spiritum resurgamus, *ut quomodo surrexit Christus à mortuis per gloriam Patris, ita & nos in novitate vitæ ambulemus.* Et hi tres quia unum operantur, unum sunt, sicut dicit Johannes. Unum in mysterio, non in natura. Sanguis igitur testis mortis, aqua sepulturæ, Spiritus vitæ. Sanguis spectat ad pretium, aqua ad lavacrum, Spiritus mentem renovat. Sanguis Domini nos redemit, sacri fontis unda nos abluit, Spiritus per adoptionem filios Dei nos facit.

42. *Quarta vigilia venit ad eos* (Apostolos) *ambulans super mare.* Prima dormitio est timor nocturnus, scilicet de adversis; subsequens vigilia, per prudentiam. Secunda dormitio, sagitta volans per diem, id est tentatio per prospera; vigilia, per fortitudinem. Tertia dormitio, negotium perambulans in tenebris, scilicet vana gloria; vigilia, justitia. Quarta dormitio, incursus & dæmonium meridianum, id est intemperantia. Tunc venit ad eos Dominus, ambulans supra mare. Dominus supra, sed Petrus mergitur. Primo putatur esse phantasma, sed post agnoscitur. Alii tepidiores, sed tamen fideles, magnificant Dominum in talibus.

43. Septem debent esse in oratione. Oratio enim debet esse fidelis, juxta illud: *Quidquid orantes petitis, credite, quia accipietis, & fiet vobis.* Deinde munda, juxta exemplum Abrahæ, qui aves de sacrificio abigebat. Tertio justa, quarto assidua, quinto humilis, sexto fervens, hæc duo habens in grano sinapis; septimo devota.

Finis Sententiarum.

PARABOLÆ

PARABOLÆ S. BERNARDO vulgo adscriptæ.

PARABOLA I.

De Pugna spirituali *.

1. REx dives & præpotens Deus omnipotens filium sibi fecit hominem, quem creaverat, cui sicut puero delicato pædagogos delegavit Legem, Prophetas, ceterosque tutores & actores usque ad præfinitum tempus ejus consummationis. Instruxit eum & monuit, dominum eum paradisi constituens; omnesque thesauros gloriæ suæ ei ostendens & repromittens, si se non desereret. Et ne quid deesset bonis ejus, etiam liberum arbitrium ei indulsit, ut bonum ejus esset voluntarium, non coactum. Accepta licentia boni & mali, cœpit eum tædere bonorum suorum, à concupiscentia sciendi bonum & malum. Egressus igitur de paradiso bonæ conscientiæ, nova quærens quæ nesciebat, qui nulla adhuc nisi bona noverat; paternis * legibus & pædagogis relictis, manducavit de ligno scientiæ boni & mali contra vetitum Patris: & abscondens se miser, & fugiens à facie Domini, cœpit vagari puer insipiens per montes altitudinis, per valles curiositatis, per campos licentiæ, per nemora luxuriæ, per paludes voluptatum carnalium, per fluctus curarum sæcularium.

2. Videns autem antiquus prædo lascivum puerum sine custode, sine rectore, procul à domo Patris vagantem; accessit, & pomula illa inobedientiæ manu malæ persuasionis ei porrigens, postquam ab eo consensum elicuit, aggressus est miserum, & in terram, id est in terrena eum desideria, præcipitans, pedesque, id est mentis affectiones, ne resurgat, fortissimis ei sæcularis concupiscentiæ vinculis alligans, manusque operationis, & oculos mentis; misit eum in navim malæ securitatis, & flante vehementer vento adulationis, transvexit eum in longinquam regionem dissimilitudinis. Veniens ille in regionem non suam, venalis factus est omnibus, qui prætergrediuntur viam. Discit porcos pascere, siliquas porcorum manducare: dediscit omnia quæ didicerat, & discit quæ nesciebat, servilia scilicet opera. Vinctusque in desperationis carcere, ubi in circuitu impii ambulant, in mola impiæ circuitionis cogitur molere emolumenta malæ conscientiæ. Prô dolor!

3. Et ubi modo est Pater ille potentissimus & dulcissimus atque liberalissimus? Numquid potest oblivisci filium uteri sui? Absit, absit. Non obliviscitur, sed miseretur, condolet & conqueritur de absentia & perditione filii sui. Mandat amicis, sollicitat servos, omnesque suscitat ad requirendum eum. Unus servorum Timor, ad imperium Domini, filii fugitivi vestigia prosequens, in profundo carceris invenit filium Regis, carnalibus peccatorum sordibus obsitum, vinculis & catenis malæ consuetudinis ligatum, miserum & amentem, in miseriis securum & ridentem; quem verbis & verberibus urgens ut exiret & rediret, tanta miserum confusione dejecit, ut sicut morti jam vicinus jaceret, & adhæreret in terra venter ejus. Egressus è vestigio alius, cui nomen Spes, vidensque filium Regis à timore non erutum, sed obrutum; non adjutum, sed dejectum: accessit leniter, & suscitans à terra inopem, & de stercore erigens pauperem, levansque caput ejus, & coacta in unum consolationis veste, oculos ejus detergens & faciem: Heu, inquit, quanti mercenarii in domo Patris tui abundant panibus, tu autem hic fame peris! Surge, obsecro, & vade ad Patrem tuum, & dic ei: Pater, fac me sicut unum ex mercenariis tuis. Tunc ille tandem vix ad se modicum reversus: Tune es, inquit, Spes? Et quomodo Spei introitus potuit patere in tantum & tam horribile profundum desperationis meæ? Ego, ego, inquit, sum Spes, à Patre tibi transmissa, te adjutura, te non desertura, donec te introducam in domum patris tui, & in cubiculum genitricis tuæ. Et, O, inquit ille, dulce levamen laborum, dulcis consolatio miserorum! ô una, & non infima de tribus cubiculi regis assistricibus! vides carceris mei profundum immane; vides vincula, quæ tamen ad ingressum tuum jam maxima ex parte dirupta sunt & dissoluta; vides captivorum * meorum immanem multitudinem, fortitudinem, velocitatem, astutiam: & quis tibi locus hic? At Spes, Ne timeas, inquit, qui nos adjuvat, misericors est: qui pro nobis pugnat, omnipotens est: pluresque sunt nobiscum, quàm cum illis. Super hæc omnia, adduxi tibi à Patre missum equum Desiderii: cui cum insederis, me duce ab his omnibus securus proficisceris. Dixit, & mollibus stramentis piæ Devotionis submissis, & bonorum exemplorum calcaribus additis, equo Desiderii imposuit filium Regis, sed frenum defuit, tanta erat festinatio fugiendi. Ilico equus currit infrenis, trahit Spes ante. Timor autem retro verberibus urget & minis. Tunc videntes hoc conturbati sunt principes Edom, robustos Moab obtinuit tremor, obriguerunt omnes inhabitatores Chanaan. Irruat super eos formido & pavor in magnitudine brachii tui; fiant immobiles quasi lapis, donec pertranseat filius tuus, Domine, filius iste, quem possedisti. Sed cum sic ferantur præcipites, effugiunt quidem, sed non sine periculo: quia sine modo, sine consilio.

4. Propter quod à Patre transmissa accurrit Prudentia, una de summis principibus palatii, in comitatu amicam habens Temperantiam; & tenens currentes: Parcius, inquit, obsecro parcius. dicit enim Salomon noster: *Qui festinus est, pedibus offendit.* Si sic curritis, offenditis: si offenditis, caditis: si caditis, filium Regis, quem suscepistis liberandum, inimicis redditis. Nam si ceciderit, ilico manus eorum erit super eum. Hæc dicens, frenum Discretionis imposuit fervido illi equo Desiderii, ejusque habenas Temperantiæ regendas commisit. Cumque Timor retro de vicinia & virtute inimicorum, & tarditate fugæ causaretur: Vade, inquit Prudentia, retro satana, scandalum es nobis. Fortitudo & laus nostra Dominus, & factus est nobis in salutem. Et ecce Fortitudo, miles Dei egregius, accurrens per campum Fiduciæ, extracto gladio lætitiæ: Nolite, inquit, turbari; plures nobiscum sunt quàm cum illis. Tunc Prudentia curiæ cælestis assueta consiliis: Cavete, inquit, obsecro, *quia hereditas illa, ad quam festinatur in initio*, sicut dicit Salomon noster, *in fine benedictione carebit.* Proficiscimini igitur, non tam festinanter, quàm prudenter. Inimici enim non sunt in itinere, sed juxta iter scandalum ponere solent, in biviis & triviis, & viarum anfractibus. Præcedam itaque; vos autem tenete viam Justitiæ: & velociter introducemus vos in castra Sapientiæ, quæ jam non procul sunt à nobis. Sapientia enim est, de qua dicitur: *Concupiscens sapientiam, disce justitiam.*

5. Sic itaque dum viam carpunt, urget Timor, Spes trahit, munit Fortitudo, Temperantia moderatur, providet & instruit Prudentia, ducit & perducit Justitia. Appropinquat filius Regis castris Sapientiæ: quæ novi hospitis audito adventu, præoccupat eum, qui se concupiscit, occurrit & ostendit se in viis hilariter. Fossa vero profundæ Humilitatis castra cingebat: super quam fortissimus & pulcherrimus murus Obedientiæ ædificatus cælos penetrabat, quem bonorum exemplorum historiæ undique depictæ mirabiliter decorabant. Ædificatus autem erat cum propugnaculis: mille clypei ex eo dependebant, omnis armatura fortium. Porta Professionis omnibus patens: janitor in limine dignos inducens, & indignos abjiciens. Præco super portam clamans: *Si quis diligit sapientiam, ad me declinet, & eam inveniet; & cum eam invenerit, beatus est si tenuerit eam.* Huc filius Regis, occurrentis sibi Sapientiæ ducatu introductus, immo ulnis deportatus, familiæ regiæ vallatus obsequiis, ad mediæ civitatis arcem perducitur, ubi ipsa ædificavit sibi domum, excidit columnas septem, subdidit sibi gentes, superborumque & sublimium colla propria virtute calcavit. Ibi collocatur in lecto Sapientiæ, quem ambiunt sexaginta fortissimi ex fortibus Israël: uniuscujusque ensis super fe-

Marginal notes: al. De fuga & reductione filii prodigi. — al. paternis. — Tom. 1. — * al. captivantium. — Exod. 15. 15. — 3. Per 4. virtutes Cardinales. — Prov. 19. 2. — Prov. 20. 21. — Aliæque virtutes. — Spem.

Tom. III. mur suum. Adest David in tympano & choro, in chordis & organo; ceterique cælestis curiæ paranymphi, gaudentes & exsultantes magis super uno peccatore pœnitentiam agente, quàm super nonaginta novem justis, qui non indigent pœnitentia. A

6. Et ecce veniens ab aquilone ventus turbinis & ignis involvens totam concussit domum, Sapientiæ castra turbavit. Egressus est enim Pharao cum curribus & equitibus, persequens fugientem Israël. Cogitaverunt etiam unanimiter simul adversus eum, testamentum disposuerunt tabernacula Idumæorum & Ismaelitæ, Moab & Agareni, Gebal & Ammon & Amalech, alienigenæ cum habitantibus Tyrum. Etenim Assur, ille magnus exterminator diabolus, venit cum illis. Quid B multa? Obsessa est civitas. Jam surgunt tentationum machinæ: urget undique inimicus ille, in insidiis draco, in aperto leo: cogit socios, ignes injicit, perfodit muros, bella suscitat, insidias submittit, totius urbis minitans excidium. Intus vero timor & angustiæ; & à vehementi & improviso hostium impetu omnes turbati sunt, & moti sunt sicut ebrius, & omnis sapientia eorum devorata est, & clamaverunt ad Dominum cum tribularentur. Curritur ad arcem Sapientiæ: mala nuntiantur; consilium quæritur. Reversa enim ad se Prudentia consulit Sapientiam, quid facto opus sit. Illa accelerandum testatur, & quærendum summi Regis auxilium. Et quis, inquit, ibit nobis? C At Sapientia: Oratio, inquit. Et ne moram faciat in eundo, ascendat super equum Fidei. Quæsita diu Oratio, & in tanto tumultu vix tandem inventa est. Ascendit super equum Fidei, proficiscitur per viam cæli, nec cessat, donec intret portas Domini in confessione, atria ejus in hymnis. Et, sicut familiare mancipium, cum fiducia accedens ad thronum gratiæ ejus, exponit necessitatis suæ negotium. Audito Rex filii periculo, conversus ad consortem regni sui Caritatem: O, inquit, quem mittam, & quis ibit nobis? At illa: Ecce ego, inquit, mitte me. Tunc Rex: Prævalens, inquit, prævalebis, & liberabis eum. Egredere; & fac ita. Ilico egressam à facie Domini reginam cæli, Cari- D tatem, tota comitatur militia cælestis: veniensque & descendens in castra, virtute & lætitia præsentiæ suæ ilico omnia exhilaravit, commota composuit, turbata pacavit. Reddita est miseris lux, timidis fiducia. Redit coram Spes, quæ pæne aufugerat; Fortitudo, quæ pæne corruerat. Resumit constantiam tota Sapientiæ militia. At inimici civitatem obsidentes: Quænam est, inquiunt, exsultatio in castris? Non fuit tanta exsultatio heri & nudiustertius. Væ nobis, venit Deus in castra! væ nobis! Fugiamus Israëlem: Dominus enim pugnat pro eis. Sic fugientibus inimicis, gratiæ Dei impetus lætificat civitatem Dei, sanctificavit tabernaculum suum Altissimus. Deus in mediu ejus, non com- E movebitur, adjuvabit eam Deus mane diluculo. Conturbatæ sunt gentes, & inclinata sunt regna; dedit vocem suam, mota est terra. Dominus virtutum nobiscum: susceptor noster Deus Jacob. Suscipiens ergo puerum Dei, puerum suum regina Caritas evexit ad cælum, Patrique Deo repræsentavit. Cui Pater placidus ac serenus occurrens: *Cito*, inquit, *proferte stolam primam, & induite illum, & date anulum in manu ejus, & calceamenta in pedibus ejus. Et producite vitulum saginatum, & occidite illum. Epulari enim & gaudere oportet, quia iste filius meus mortuus fuerat, & revixit; perierat, & inventus est.*

Psal. 106.

Præcipue Fidem & Caritatem.

Psal. 45. 5.

Luc. 15. 22. Denique filius repræsentatur Patri; & induitur stola gloriæ.

7. Nota hic quatuor in pueri nostri liberatione. F Primo pœnitentiam, sed fatuam: secundo fugam, sed temerariam & irrationabilem: tertio pugnam, sed trepidam & meticulosam: quarto victoriam validam & sapientem. quæ omnia in uno quolibet fugiente de sæculo invenies. Primo enim est egens * & insipiens: postea præceps & temerarius in prosperis: deinde trepidus & pusillanimis in adversis: postremo providus, & eruditus, & perfectus in regno caritatis.

* al. hebes

PARABOLA II.

De Pugna spirituali *.

* al. de Conflictu vitiorum & virtutum.

1. INter Babylonem & Jerusalem nulla pax est, sed guerra continua. Habet unaquæque civitas regem suum. Rex Jerusalem Christus Dominus est, rex Babylonis diabolus. Et cum alterum in justitia, alterum in malitia regnare delectet, rex Babylonis quos potest de civibus Jerusalem per ministros suos, scilicet spiritus immundos, seducere, ut servire eos faciat iniquitati ad iniquitatem, in Babylonem trahit. Unde dum unum de civibus suis constitutus speculator super muros Jerusalem trahi cerneret, nuntiavit Regi captam prædam in Babylonem duci. Rex vero Jerusalem advocans spiritum Timoris, militem in talibus strenuum: Vade, inquit, eripe prædam nostram. Ille ut semper ad omnia imperata paratus, cum velocitate hostes persequitur, & in auribus eorum factus est repente sonus tamquam advenientis spiritus vehementis. Timor enim super eos intonuit, & ad vocem virtutis ejus hostium robur omne contremuit: quos in fugam conversos Timor non longius persecutus est, sed ereptum concivem reducebat ad propria. Verum unus ex adversariis, Tristitiæ spiritus, non erat cum eis, quando Timor advenit. Hic cum cerneret socios subito fugientes, ab insidiis, in quibus latebat, ocius advolavit. A Timore, inquiunt, solo factum est istud, & est opprobrium omnibus nobis. At ille: Ne timeatis à Timore isto. scio enim quid facto opus sit. Ibo & ero spiritus mendax in angulis semitarum, & amicum me simulabo Timoris. Novi enim hominem, nec est agendum cum eo vi, sed fraude. Vos autem exspectate finem. Fecit ut dixerat, & viarum compendia captans, præcessit Timorem. Referensque iter per viam, qua gradiebatur Timor, obvius ei factus est, amica, sed iniqua cum eo colloquia commiscens, ita ut seducere eum cœperit: & Timor nescius bono animo sequebatur. Prope jam erat, ut eum in foveam desperationis impelleret. Sed spectator Regi indicat quid agatur. Rex autem unum de militibus suis, Spem scilicet, præcepit accersiri, quem cum equo Desiderii, & ense Lætitiæ in auxilium jubet accelerare Timoris. Fidelis miles ad imperium egrediens, cum pervenisset ad locum, vibrans ensem lætitiæ, Tristitiam effugavit. Sicque liberatum concivem, & impositum equo Desiderii præcedens, trahebat funiculo promissionum: & Timor sequens urgebat facto flagello de funiculis peccatorum.

Bellum inter Babylonem & Jerusalem.

2. Ibat igitur voluntarius equus, hinc attractus, inde compulsus; sed in tam rapido cursu timendum ei fuerat ab incursu. Unde & collegerunt milites Babylonici consilium, dicentes: Quid facimus, quia sic evadit, quem jam quasi cum securitate possidebamus? Quomodo plausus inferni versus est in planctum, & per solos duos milites gaudium est in cælis super sui liberatione concivis? Quomodo periit versutia diabolicæ fraudis? Unus autem ex eis ceteris nequior, cum sceleris hujus opifex esset, profanum protulit consilium, dicens: Vos nescitis quicquam, nec cogitatis, quia modo ad capiendum facilior sit; & si captus, difficilius eripi possit. Vos igitur à longe prosequimini. ego me in angelum lucis transfiguro, ut ignaros viæ, tamquam advenas & peregrinos, docendi simulatione decipiam. Hunc igitur in modum fraude disposita, Regi nostro speculator annuntiat, venire quidem hominem equo impositum desiderii, sed pluſquàm oporteat properare, eo quod frenum & sella deesset. Hostes, inquit, à longe prosequuntur: alii, tamquam inveterati malorum, viarum compendia captant. Sed & nunc unum video, in quo armorum nostrorum relucet effigies; à nobis tamen ille non exivit. Necesse est eat qui interrogare noverit eum: Noster es, an adversariorum?

3. Porro Rex, cujus animum cura semper sollicitat animarum, duos consiliarios suos emittit, Prudentiam & Temperantiam. Quarum Temperantia quidem

equo frenum Discretinnis imposuit, & Spem moderatius incedere persuasit. Prudentia vero Timorem increpans & arguens improbitatis, de futuro commonoit: & equo sellam circumspectionis apposuit, ut non caderet ascensor ejus retro: sed retro præteriti confessioni peccati, ante meditationi judicii, à sinistris patientiæ inniteretur, à dextris humilitati. Porro Spes & Timor dedere calcaria, Spes in dextro pede exspectationem præmii, Timor in sinistro supplicii metum.

4. Et facta mora cum advesperasceret, & inclinata esset jam dies; rursus congregati sunt hostes in multitudine, ut dimicent contra eos. Pavet Timor, Spes accelerat: sed vix taodem ad consilium eos Prudentia, Temperantiaque revocavit. Et illa: Videtis, inquit, quia dies præcessit, & nox appropinquavit: & qui ambulat in tenebris, nescit quo vadat? Porro vobis grandis restat via, nec parva est hostium multitudo. Est autem miles quidam Regi nostro fidelissimus, quem ego novi, castrum habens prope nos positum, & firmissimum est habitaculum: quia in petra posuit nidum suum. Divertamus ad illum, si placet, quia bonum est illic esse. Quod cum placuisset omnibus, & ducem itineris quæsissent, ait Prudentia: Armiger meus Ratio præcedet nos. Est enim gnarus viarum, & notos Justitiæ, utpote consanguineus ejus. Præcedente itaque Ratione, ceteris subsequentibus, antevenit Ratio: & salutata Justitia, nuntiavit hospites adventare. Quærit illa qui sint: onde, ad quid veniant, sciscitatur. Et cum Regem cognovisset, hilari vultu surgens fugientibus occurrit cum panibus, & obviavit illis quasi mater honorificata, susceptamque Animam ab equo deposuit, & in penetralibus domus avida collocavit.

5. Insequitur hostilis exercitus, & castrum obsidens, undique inquirit, si quis forte pateret ingressus, ac tamquam leo circuit quærens quem devoret. Sed cum undique illud munitum inveniunt, tentoria figunt, & excubias ordinant: ne quis ingredi, aut egredi valeat, ut mane facto instructis machinis diruant, & irruant super eos. Interim pavor paviditate & sollicitudine non piger, nec umquam securus, commilitones excitat, Justitiam convenit, de munitione loci, de præparatione armorum quærit, adjiciens & illud, ne forte sustentationi deficiant alimenta. Ad hæc Justitia respondit: Situs loci, ut animadvertere potestis, saxosus & inaccessibilis est, nec in armis, nec in machinis inimicorum timet insultum. Sed quia aridus est, paucos habet indigenas, quos arido hordeacei panis cibo otcumque sustentat. Et nunc supersunt nobis quinque panes hordeacei, & duo pisces. Et Timor: Quid hæc, inquit, sunt inter tantos? Cœpit igitur magis pavere & tædere: & arguens Animam, quod ab equo desiderii descendisset, illud sæpius memorabat, esse novissima hominis illius pejora prioribus. Equus enim ille præpeti cursu festinus advolabat ad urbem, nunc solius rationis commissus ducatui. Ipse, inquit, videris, si non melius erat tibi tunc magis, quàm nunc.

6. Prope jam erat ut adversus Spem contraria sentientem Timor insurgeret; sed Temperantia Prudentiam advocavit. Accersita Prudentia improbitatem Timoris objurgans; In adversarios, inquit, tuus, ô Timor, mucro desæviat. Nescis quia Rex noster, rex virtutum est, Dominus fortis & potens, Dominus potens in prœlio? Eat igitur nuntius, qui suorum necessitates exponat, adjutorium flagitet, auxiliatorem adducat. Et quis ire poterit? ait Timor. Tenebræ operiunt terram, & muros obsidet hostium pervigil multitudo; & ignari viæ, tamquam in regione longinqua. Advocaverunt igitur hospitem suum Justitiam. Si quid, inquiunt, potes, adjuva nos. Quibus illa: Bono animo estote. Est enim mihi nuntius fidelissimus Regi, bene notus curiæ, Oratio scilicet, qui in secreto noctis silentio per ignotas semitas arcana cœli penetrare, & cubiculum Regis adire, & opportuna importunitate pium Regis animum flectere non indoctus, supplicatione miserabili laborantibus auxilium solitus impetrare. Eat ille si placet: ecce enim præsto est. Cumque respondissent omnes, Placet: Prudentia quid Regi insinuet, dictante Justitia ut fideliter agat, & ne vacuus revertatur præcipiente, ceteris, & maxime Timore, ut iter accelerarct deprecantibus, per occultos quosdam muri exitus dimissus est. At ille hostium cuneos penetrans securus, omni ave velocior, in momento, in ictu oculi usque ad portas novæ Jerusalem pervenit. Quas cum clausas reperisset & pulsasset, janitoribus ægre ferentibus, quod intempestæ noctis silentio civitatem impleret clamoribus, & Regi ipsi importunos esse non vereretur; ille perseverabat pulsans, & amplius loquebatur: Aperite mihi, inquit, portas justitiæ, & ingressus in eas confitebor Domino Regi nostro in ore meo secundum multitudinem dolorum meorum, qui sunt in corde meo. Hæc, inquit, porta Domini mei. Justitia me misit ad vos, ut introducar ad Regem, quia ad ipsum habeo secreta quæ perferam. Vox turbinis audita est in terra nostra.

Per Orationem.

7. Rex cum cognovisset nuntium esse Justitiæ, introduci eum præcepit. Ingressa Oratio ad Regem, adoravit, & ait: Rex, in æternum vive. Et ille: Rectene sunt omnia circa dominum tuum, & quæ illius sunt? Et Oratio: Recte, Domine, vestri gratia. Porro unum est necessarium. Servus ille vester a cornibus unicornium ad imperium Regis ereptus, divertit ad militem vestrum dominum meum: &, Domine mi, terra illa aostralis & arens est, & cibum non habet. Det Dominus benedictionem, & terra nostra det fructum suum. En congregati hostes in multitudine, ut dimicent contra nos. da nobis, Domine, auxilium de tribulatione: quia non est alios qui pugnet pro nobis, nisi tu Deus noster. Porro Rex noster, cujus natura bonitas, motus his lacrymis ait: Quem mittemus? Ad quem Caritas: Ecce ego, Domine, mitte me. Rex autem quærebat de sociis: sed Caritas domesticam sibi familiam respondit sufficere. Exit ergo una cum nobili illo comitatu suo, gaudio, pace, patientia, longanimitate, benignitate, bonitate, mansuetudine. His stipatus dux insignis progreditur, certusque de victoria, erecto signo triumphali primam pertransit inimicorum, secundamque custodiam. Cumque venisset ad portam, ultro aperta est ei. Ad cujos ingressum facta est lætitia magna in oppido. Cumque suadente gaudio vociferarentur omnes & acclamarent, exortus clamor exterorum castra perterruit. Et illi: Quæ est ista, inquiunt, vox exsultationis in auribus nostris de castris Israël? Non ita heri & nudiustertius. Forte venit eis auxilium, & impetum facient in nos. Fugiamus ergo Israelem; Dominus enim pugnat pro eis contra nos. Interim Caritas moræ impatiens, ordinari exercitum, aperiri portas, & persequi præcipit inimicos, aperte denuntians: Vadam ad portas inferi. Sicque uno impetu oniversus Caritatis exercitus procedit, quos Babylonii non ferentes fugiunt, sed non effugiunt. Cadunt à latere Timoris mille, & à dextris Caritatis decem millia.

5. Per Caritatem.

PARABOLA III.

De pugna spirituali.

Belli inter David & Nabuchodonosor allegorica expositio.

1. INter Jerusalem & Babylonem ordinatæ sunt acies ad bellum. Hinc David manu fortis aciem producit virtutum terribilem & ordinatam: inde Nabuchodonosor Babylonis spiritualia nequitiæ, suumque vitiorum tumultuosum exercitum dirigit ex adverso. Procedit de castris David tirunculus novitius, nuper in militiam regis juratus, & per manus ipsius æterni David verbi Dei gladio accinctus, & spiritualibus armis insignitus, ingentes gerens animus, & contra regis edictum, ad faciendum sibi nomen plusquam ad hostem vincendum impatientissimus. Equus erat ei fervidus, proprium corpus: de succo adhuc sæculi fortis, viridis, lascivus, animusque ejus conveniens, cui insidens ferebatur insignis; castrorumque suorum dedignans disciplinam, contemptis sociis, stolida quadam præsumptione longe præ ceteris progrediebatur, æstuans &

Tom. III.

Vitia capitalia Davidi adversantur.

anhelans ad faciendum sibi nomen. Videns David impetuosam ejus præsumptionem, per filium suum Salomonem sub interminatione ei mandavit: *Væ soli, quia si ceciderit, non habebit sublevantem.* Cujus ille monita parvi pendens, cum sibi vel aliis ostendere magnæ virtutis suæ quæreret occasiones, & præclarum aliquod facinus moliretur; conspicatur eminus in parte hostili unum de inimicis fortis malitiæ, astutæ nequitiæ, arma habentem ignea, manusque plenas jaculis igneis, multos vulnerantem, vulneratos occidentem, occisos conculcantem, facile capientem, difficile relaxantem; spiritum Fornicationis.

2. Hic se ostensurum præsumens præclaram virtutem suam, impetum in eum dirigit, & promptum illum equum suum jejuniorum verberibus, & vigiliarum calcaribus perurgens, totus fertur in illum. Clamat à tergo Prudentia: Parce, parce. Clamat Discretio: Sustine, sustine. totusque eum concrepat Davidicus exercitus. quos ille omnes surda aure præteriens, fertur miser totus in malum suum, & nescit. Videns Nabuchodonosor infremit, & malum ei parans dolos præmittit. Occurrunt enim illi à latere in præceps ruenti sorores duæ, Superbia & Vana gloria, acclamantes ei in dolo: Euge, euge. Quibus ille miser nimis credulus, totus fertur in præceps, & nescit quæ jam undique eum circumvallent insidiæ. Spiritus quidem Fornicationis, jam crebro tales & talium impetus expertus, fugam simulat, & delusum miserum sequi provocat, donec per patentem portam in medio Babylonis introductum suis illum sociis tradidit illudendum. Gastrimargia & Fornicatio equum sibi vindicant, nec dominum suum jus in eo habere ultra permittunt. Jam quippe deficiebat, jam fatigatus divertere quærebat. In medio quippe pugnæ sub pugnante ceciderat, & casu suo vehementer attriverat sessorem suum. quem illi cibis Babylonis refectum, reimpinguatum suis subdidere servitiis. In miserum vero ira, invidia, ceteraque vitiorum turba consurgit, & fiducialiter supra dorsum ejus fabricant peccatores. Sed & Fornicatio, cujus nisi terga fugientis nil adhuc ille viderat, aperta jam facie & impudenti fronte in eum consurgit, & spicula ignea in cor ejus torquet, gladiumque in cervicem ejus exserit, projectumque in terram conculcat; & coquo regis Babyloniorum Nabuzardam eum tradens, ejus immundis gurgitationibus subdidit illudendum. Nec jam patitur, ut honesta in eum vitia manum mittant: sed immundis scurris de coquina regis, id est fœdis & horrendis vitiis, exhibet irridendum. Sic igitur captus ab inimicis, ligatur funibus malæ consuetudinis, & præcipitatur in carcerem desperationis.

3. Rex autem David cooperto capite lugebat, dicens: Absalon fili mi, fili mi Absalon. Vocansque unum regiæ clientelæ ac sedis in hujusmodi utilem & probatum, Timorem scilicet, ad requirendum eum dirigit, & Obedientiam secum mandavit, ut ereptum de carcere tutelæ committeret Obedientiæ. Missus Timor venit, & suscitat miserum, ereptumque de carceralibus claustris & vinculis, sicut sibi jussum fuerat, Obedientiæ tradidit: equum suum ei restituit, sed ferocem & rebellem, & qui vix ultra dominum dignaretur agnoscere. Quem Obedientia apprehendens, & freno ferreo cohibens, licet renitentem plurimum & recalcitrantem, antiquo domino subdidit, docuitque eum mutare fortitudinem.

Sed prævalent 7. dona Spiritus-sancti.

4. Susceptum itaque à timore obedientia deducens militem Christi, per aliam viam reduxit in regionem suam, primamque ei mansionem apud Pietatem constituit: ut scilicet animos ejus, quos Timor exacerbaverat, Pietas patris revocantis refocillaret. Secundam apud Scientiam, ut sciret unde & quo sibi esset redeundum: sciretque uti & pietate, & timore, ne Pietas extolleret, Timor frangeret. Tertiam apud Fortitudinem, quæ eum ad peragendum reditus sui iter confortaret. Quartam apud Consilium, ut alterius cum consilio omnia faceret, nec à ducatu obedientiæ in aliquo declinaret. Quintam apud Intellectum, ut non jam consilio tantum hominum, sed ipse jam intelligere inciperet, quæ sit voluntas Domini bona, beneplacens & perfecta. Ad sextam mansionem pervenit miles Christi Sapientiæ, hospitibus suis eum prosequentibus, nec iter ejus deserentibus, ut jam ei sapiant bona Domini, & exinde cum Moyse, velut de monte Abarim, repromissiones Dei incipiat contemplari. Et hinc jam pervenitur in Jerusalem, in regnum & civitatem David, in visionem pacis: ubi beati pacifici filii Dei interius & exterius omnibus pacificatis ingressi, gaudium Domini sui celebrant, sabbatum sabbatorum, amen.

PARABOLA IV.

De Christo & Ecclesia.

Inter spuria locum habet in antiquis editionibus, uti & sequens.

1. *Similis est regnum cælorum homini regi, qui fecit nuptias filio suo.* Cumque dies instaret nuptiarum, consuluit Pater Filium, quam vellet ducere. Ille se elegisse & prælegisse Ecclesiam respondit à sæculo. At pater: Sed captiva, inquit, tenetur in Ægypto: ibique servit in luto & latere, venumdata sub peccato. Induratum est cor Pharaonis super eam, & aggravata manus: nec dimittet eam nisi in manu forti. Et ego, inquit Filius, manus tua & brachium fortitudinis tuæ, intrabo Ægyptum in manu forti & brachio extento, & liberabo eam. Et ut obstruam os loquentium iniqua, & redimam eam à calumniis hominum. Appendam in statera juxta pretium quo venumdata est sub peccato, voluntatem scilicet peccati; & è contra pretium sanguinis mei: & invenietur illa minus habens, & perveniet ad victoriam judicium meum. At Pater: Plane, inquit, perveniet: sed lex est conjugii, sponsæ requirere assensum. Requiretur, inquit. Inveni David servum meum, virum secundum cor meum. Mittam eum cum cithara, ut loquatur ad cor ejus, & advocet eam, & demulceat animos ejus, in luto Ægypti assuetos & putrefactos. Missus David Ægyptum ingreditur; & præparatum habens dulcissimum epithalamii canticum, eructavit de corde suo hoc verbum bonum: *Audi filia, & vide, & inclina aurem tuam, & obliviscere populum tuum, & domum patris tui; & concupiscet rex decorem tuum, quoniam ipse est Dominus Deus tuus.* Jussus etiam Isaias è vestigio subsequitur, vidensque illam in vinculis captivitatis, *Consurge*, inquit, *consurge, induere fortitudinem brachii Domini. Elevare, elevare, consurge Jerusalem, solve vincula colli tui, captiva filia Sion.*

2. Cumque etiam alii multi intrassent Patriarchæ & Prophetæ, omnes eadem nuntiantes, tandem aliquando intelligens illa gratiam Dei, surgensque de pulvere, dixit: *Recordatus es mei, Domine Deus meus. Misereris, cujus misereris; & misericordiam præstas, cujus misertus eris.* Et subsequens quod sapiens illa Abigail: *Quis*, inquit, *me det in ancillam servorum Domini mei, ut lavem pedes servorum domini mei?* Moxque exsurgens, sicut ipsa Abigail, ascendit super asinam, id est, subdidit sibi carnem suam, & secuta est servos Regis. Occurrit sponsus festivus & hilaris: tenensque manum dexteram ejus, & in voluntate sua deducens eam, & cum gloria suscipiens eam, introduxit in civitatem regni sui, & in cubiculum genitricis suæ. Et in lectulo caritatis suæ eam collocans, & gratiæ suæ ornamentis eam condecorans, lævamque suam sub capite ejus ponens, & dextera sua eam amplexans: *Adjuro vos*, inquit, *filiæ Jerusalem, ut non suscitetis, neque evigilare faciatis dilectam, donec ipsa velit.* Posuitque sexaginta ex fortissimis Israël, qui ambirent lectum, ad bella doctissimos: & uniuscujusque ensis super femur suum, propter timores nocturnos. Osculansque eam osculo oris sui, & valedicens ei abiit in regionem longinquam accipere sibi regnum, & reverti. Mandavitque ei per Osee prophetam: *Multo tempore me exspectabis, & non erit tibi sacerdos, nec sacrificium.*

3. Cujus Pharao ille Ægyptius captans absentiam, convocato exercitu: Veni, inquit, persequar & comprehendam, dividam spolia, implebitur anima mea:

Matth. 22. 2.

Exod. 1. 14.

Exod. 3.

Psal. 44.

Isa. 52.

Cant. 2.

Cant. 3.

evaginabo gladium meum, interficiet eos manus mea. Surgensque eum omni malitiæ suæ nequitia, Ecclesiæ persecutionem indixit. Moxque ejus castra aggrediens, comprehensum Petrum, fratremque ejus Andream crucifixit, Paulum decollavit, Johannem exsiliavit, Bartholomæum decoriavit, Stephanum lapidavit, Laorentium & Vincentiom ustulavit, & sanctorum mortibus, mortiumque & tormentorum generibus omnia complevit. *Posuerunt morticina servorum Dei escas volatilibus cœli, carnes sanctorum bestiis terræ. Effuderunt sanguinem innocentem tamquam aquam in circuitu Jerusalem; & non erat qui sepeliret.* Videns Ecclesia defensores suos positos ut oves escarum, ingemuit, & facta est amaritudo ejus amara. Sed terra Ecclesiæ sanguine Martyrum impinguata, fidelium segetes multiplici quodam germine refundebat: & in præcisione unius centum vel mille reddens, unde vinci sperabatur, vincebat.

4. Quod barbara illa inimici nequitia deprehendens infremuit, & ad nota calliditatis suæ arma refugiens, à persecutione interim conquievit, viresque contraxit, gladium revocavit, consilium mutavit. Nullus pejor, inquit, quàm domesticus inimicus. Effundam igitur contentionem super principes eorum, & errare eos faciam in invio, & non in via. Et cum dicent, Pax, pax; non erit pax. Sed suscitabo inter eos hæreses & schismata, & civili & intestino quodam bello omnia turbabo: & facilius suo eos gladio faciam interire, quàm meo. Dixit, & mox terribilis illa hactenus Ecclesiæ acies ordinata, facta est non terribilis: quia deordinata. Mutuis quippe se vulneribus impetentes, seque invicem hostiliter concidentes, hostibus à longe stantibus & ridentibus, risum & insultationem, Ecclesiæ vero luctum & intolerabilem incussere dolorem. Amaritudo enim ejus prius amara, nunc facta est amarior, cum vipereo quodam malo à filiis suis deflebat discerpi viscera sua. Sed continuo egregii curiæ Christianæ milites prævalere videntes astutam inimici malitiam, spiritum resumpserunt, arma fidei corripuerunt: & malum ex semet ipsis viriliter auferentes, Alexander * cum multis Arium; Augustinus Manichæum, multosque alios, Hieronymus Epicuræum Jovinianum, ceterique ceteras hæresum & schismatum pestes pervadentes, vel fortiter trucidaverunt, vel prudenter à castris propulerunt, pacemque Ecclesiæ & gaudium restituerunt.

5. Sed heu, heu! nec mare fluctibus, nec ista vita carere potest tentationibus; nec potest esse pax firma & solida, nisi in regione sua. Videns enim peccator, & invide irascitur, dentibus fremit & tabescit, & nova parans bella ad spiritualia malitiæ arma se convertit. Convocansque sui exercitus egregios illos duces, spiritum scilicet fornicationis, spiritum gulæ, spiritum avaritiæ: Videtis, inquit, quia nihil proficimus, & jam totus mundus post ipsos abiit. Sed adhuc experiri habent vires nostras, qui gloriantur se jam effugisse vel elusisse artes meas. Dixit, & castris eos Ecclesiæ immittens, & dormientes omnes & ebrios nocte inveniens (qui enim dormiunt, & qui ebrii sunt, nocte dormiunt, & nocte ebrii sunt) continue omnia turbavit. Mox enim omnes seipsos amantes, quæ sua sunt quærentes, non quæ Jesu-Christi; hereditate sibi vindicaverunt sanctuarium Dei, & polluerunt tabernaculum nominis ejus: non Deo in eo, sed voluntatibus & voluptatibus suis servientes, quæque Deo oblata vel sacrata, in suos usus vertentes. Facientes enim sibi de nominibus & officiis religionis nomina & auctoritates avaritiæ, elationis & vanitatis, tunicam illam caritatis inconsutilem desuper textam per totum, purpureumque illud fidei pallium pretioso sanguine tinctum, quibus nuditatem sponsæ Sponsus operuerat, ceteraque religionis ornamenta, reluctanti & reclamanti Ecclesiæ detraxerunt: eamque denudantes, nec se vestientes, quam custodire debuerant, nudam reliquerunt, & de statu quietis eam exturbantes, quantum in ipsis est, de mundo fugere compulerunt.

6. Sed illa clamans, plorans, & nudata turpitudine, & discoopertis natibus, omnia occulta & pudenda sua risui omnium deflens exposita, orat filios uteri sui, nec miserentur: obsecrat, & irridetur. Et utraque manu totis viribus panniculos quosdam canonicæ vel monasticæ religionis, qui vix manus diripientium effugerant, circa cor & vitales illas partes adstringens, hos saltem dimitti sibi precatur, nec auditur. Et ipsos enim sui illi, non custodes, sed latrones, diripere conantur: ut vel nuditatem suam non ferens, de hoc mundo fugiat, vel inter eos in frigore malitiæ eorum moriatur. Fingentes tamen nonnumquam se misereri, vestem de simulatione virtutum & dissimulatione vitiorum, manu hypocrisis utrimque contextam vendere illi conantur. Quam illa detestans & abominans, non suscipit, non recognoscit. Novit illam sapientiæ manibus contextam, tinctam & sacratam Agni sanguine, à sponso sibi derelictam, à filiis sublatam. Aliam nescit, sed abjicit & respuit. Ideo abjicitur, respuitur, conspuitur, & omnibus opprobrio habetur. Tom. III.

7. Hæc sunt nostra, hæc sunt Ecclesiæ periculosa tempora: in quibus in pace facta est amaritudo ejus amarissima. Sed tria væ abierunt: adhuc restat unum væ, scilicet angelus satanæ, in angelum lucis se transfiguraturus, sessurus in templo Dei, & ostensurus se tamquam sit Deus. Qui jam mysteria iniquitatis operatur, prænuntiis ejus jam undique Ecclesiæ suggillantibus: *Ecce hic, & ecce illic.* Sed, ô sponsa Christi, noli credere, noli exire: sed sustine sponsum tuum, qui te non despicit, nec obliviscitur in tribulatione: sed quarta vigilia veniet ad te ambulans super mare. Et veni Domine, veni ad liberandum eam Domine Deus virtutum, qui vivis & regnas per omnia secula seculorum, amen. *Isa. 38. 17.* Ultima persecutio Ecclesiæ ab Antichristo *2. Thess. 2. 7. Matt. 24. 25.*

PARABOLA V.

De Fide, Spe, & Caritate.

1. REx nobilis & potens tres habuit filias, Fidem, Spem, & Caritatem. His delegavit civitatem eximiam, humanam Animam. In qua cum tres sint arces, Rationabilitas, Concupiscibilitas, Irascibilitas; unicuique suam contradidit: Fidei primam, Spei secundam, Caritati tertiam. Rationabilitati præficitur Fides, quia fides non habet meritum, cui humana ratio præbet experimentum *. Concupiscibilitati Spes, quia concupiscere nos non licet quæ videmus, sed quæ speramus: & spes quæ videtur, non est spes. Irascibilitati Caritas, fervor scilicet fervori: ut fervor virtutis fervori naturæ dominetur, immo fervor naturalis attollat se in fervorem virtutis. Ingressæ illæ, unaquæque pro posse suo domum suam ordinat & procurat. Custodem ergo domos suæ in Rationabilitate Fides posuit Prudentiam, ut suum jus in ea sibi conservet, & rationem sub legibus fidei & intra terminos à fide positos cohibeat. Ut autem fiducialiter in domo ageret, addidit & Obedientiam. Ut obedientia processum operis, & tolerantiam haberet laboris, subdidit & Patientiam. Ut autem etiam inferiorem actuum vel sensuum familiam regere bene posset & dispensare, ipsam ei Dispensationem suffecit. Ut secundum Apostolum honeste & secundum ordinem omnia fierent, addidit etiam & Ordinem. Ne maledictio intraret domum (Maledicta omnis domus indisciplinata) custodem in porta posuit Disciplinam. Tres filiæ Regis; Fides, Spes, Caritas. * S. Greg. M. Homil. 26. in Evang. His commissa una civitas, Anima hum. in qua tres arces. Singulis singulæ ad custodiam traditæ. Fides quos custodes adhibeat. *1. Cor. 14. 40.*

2. Spes autem in Concupiscibilitate domui suæ Sobrietatem præfecit, ut jus suum in ea sibi conservaret, & principales ejus sibi semper servire compelleret. Ut autem inferiorem voluntatum & voluptatum familiam discrete regere sufficeret, ipsa ei subdidit Discretionem. Cui etiam contra concupiscentiam carnis addidit Continentiam; contra concupiscentiam oculorum Constantiam; contra ambitionem seculi Humilitatem. Et ne egestas intraret domum (*ubi enim multa verba sunt*, sicut dicit Salomon, *ibi multa egestas*) Silentium custodem posuit in limine. Item Spes. *Prov. 14. 23.*

3. At Caritas suam domum ad austrum & meridiem Item Caritas.

Tom. III.

positam, amicæ sibi Pietati commisit; jusque suum omne ei tradidit, subdens ei ad obsequium primum Munditiam corporis, deinde congruas exercitationes, videlicet lectiones, meditationes, orationes, & spirituales affectiones. Et ne ingressa domum miseria conturbaret, Beatitudinem filiorum Dei, qui in septimo gradu *, id est in perfectione beatitudinis positi, in domo caritatis ludunt & jucundantur: ipsam Pacem custodem in porta constituit. Sic ordinatis domibus suis, totius civitatis quasi præpositum quemdam & œconomum posuerunt Liberum arbitrium.

* *idest Pacifici.*

Inimicus homo civitatem invadit, occupans primo domum Fidei.

4 Quo peracto, redeunt in domum patris puellæ regiæ Inimicus homo superveniens, ordinem & gloriam civitatis videns, & invidens, machinatur insidias: & ingredi cupiens, corruptis duobus de præcipuis civibus, Discretione & Dispensatione, universæ malitiæ suæ exercitum introduxit per portas Rationabilitatis & Concupiscibilitatis. Præpositus civitatis Liberum arbitrium, qui totius civitatis dimissus erat custos & arbiter (paterfamilias quippe peregre proficiscens dedit servis suis potestatem cujusque operis) ligatur vinculis ferreis, & in carcerem mittitur. Præcipitatis de arce rationabilitatis custodibus suis, mox contra Fidem Blasphemia inducitur. Cum qua irruentes contradictiones, commotiones & confusiones, ceteraque hujusmodi turba, cunctaque * sibi diripientes, sibique quicquid libebat vindicantes, in rationabilitate nihil rationis reliquerunt; & janitore perempto, scilicet Disciplina, omnibus intrandi & exeundi copiam præbueruot.

* *forte, sibi.*

Deinde Spei.

5. Porro in domum Spei, concupiscibilitatem scilicet, ingressa, & omnia sibi vindicans domina Luxuria, totam eam de superioribus dejectam ad ima devolvit, & concupiscentiæ carnis Continentiam, concupiscentiæ oculorum Constantiam, ambitioni sæculi Humilitatem conculcandam tradidit & illudendam. Et perempto Silentio janitore, omnibus & intrantibus & exeuntibus fecit portam patere. Sobrietatem vero & socias sobrietatis virtutes aut occidit, aut incarceravit, aut in exsilium destinavit. Exinde ad superiorem civitatis arcem conscenditur, & Pace janitore & custode summæ beatitudinis perempto, Miseria ingreditur. Mox enim domina Superbia ascendens in arcem (*superbia enim eorum qui te oderunt, ascendit semper*,) Pietatem de ea impie deturbavit, totamque illam Pietatis & Pacis familiam morte vel exsilio damnavit. Jam quicumque vult, sanctoarium Dei ingreditur: quæcumque sancta in eo, quæcumque hactenus filiis Levi tantum accessibilia erant & visibilia, jam profanata, jam direpta ab inimicis, in Babylonem transferuntur; & de vasis Templi concubinis regis Babylonii propinatur. Sic capta est & confusa tota civitas: secundum gloriam ejus facta est ignominia ejus.

Demum caritatis.
Psal. 73. 23.

Filiæ à patre poscunt auxilium

6. Confusis omnibus, ad dnminas tristis nuntius venit perditæ civitatis. Conturbatæ illæ pedibus Patris provolvuntur, auxilium deprecantes. Causante illo, & custodis Liberi arbitrii arguente negligentiam: Quid, inquiunt, ô Pater, Liberum arbitrium potest sine adjutrice gratia? Et ego, inquit, dabo gratiam: sed præmittendus est Timor. Ipse enim præibit ante illam parare vias ejns. Egressus Timor à facie Domini, venit ad civitatem, baculum habens disciplinæ in manu ejus: invenitque portam difficultatis obseratam, & obfirmatam vectibus malæ consuetudinis. Janitor procax & improbus Carnis lascivia in portis aderat, qui timori satis infestus, opprobriis & conviciis eum fatigabat. At ille facto impetu fiduciæ, frangens vectes malæ consuetudinis, portas diruens difficultatis, miserum illum corripit, & baculo eum disciplinæ quem tenebat, usque ad mortem perurget: statimque signum advenientis gratiæ super portas elevans, totam civitatem vertit in timorem. Post quem Gratia ingreditur civitatem, secum totum illum Virtutum cælestium exercitum adducens. Mox pars inimica disparuit, virtutes vero ad nota præsidia recurrunt. Procedentes ilico & se ipsas deceptas fuisse accusantes Discretio & Dispensatio, veniam precantur: prodit de vinculis & ad occursum dominæ Gratiæ festinat Arbitrium, sub regno gratiæ nunc tandem se sperans fore liberum. Fercula præparantur filiabus Regis domus suæ, & mensæ ponuntur congruæ. In mensa quippe fidei panis ponitur doloris, & aqua angustiæ, & cetera pœnitentiæ fercula. In mensa Spei panis confortans, & oleum exhilarans faciem, & cetera consolationis fercula. In mensa Caritatis panis vitæ, vinumque lætificans; & omnes deliciæ paradisi. Jam ingrediuntur & epulantur, & custodiunt civitatem. Sed *nisi Dominus custodierit civitatem, frustra vigilat qui custodit eam.*

Ille gratiam promittit, sed præmisso timore.

Sic fugantur hostes.

Et civitas recuperatur.

Psal. 126. 1.

CONFESSIONIS PRIVATÆ FORMULA,
seu, Oratio Pœnitentis ad Christum devotissima, quæ B. Bernardo non male adscribitur.

1. IN unione acerbissimi doloris tui, qui causam doloris mei assumpsisti, & emendationem pro peccatis meis suscepisti, Domine Jesu-Christe, cum universitate dolentium, vere pœnitentium, & te in veritate quærentium, confiteor tibi omnia peccata mea, mala commissa, & bona omissa, vel non pure aut negligenter facta, sicut tu ea melius nosti in numero, pondere & mensura: & dies perditos vitæ meæ, in quibus te offendi, & laudem tuam minui, & à te summo bono cecidi, & proximum in casum traxi. Suscipe ergo, Domine, de mea misera vita residuum annorum meorum: pro his vero quos male vivendo perdidi, quibus perdite vixi, cor contritum & humiliatum, Deus, ne despicias. Dies mei declinaverunt, & perierunt sine fructu. Impossibile est ut eos revocem: sed placeat tibi, ut recogitem illos in amaritudine animæ meæ. Domine, abyssus profundissima miseriæ meæ abyssum invocat altissimæ misericordiæ tuæ. Ne contineas in ira miserationes tuas, & fontem inexhaustum misericordiæ tuæ circa me exsiccari ne permittas propter peccata mea, qui misereris omnium, & nihil odisti eorum quæ fecisti, dissimulans peccata hominum propter pœnitentiam. Tuum est, Domine, remittere peccata: miserere mei, dum tempus est gratiæ & miserationis: & dum tempus est emendationis, da mereri gloriam benedictionis, ne in die consummationis me feriat verbum maledictionis.

2. Fac me, quæso, Domine, assueta mala relinquere, & quæ tibi placent peragere; & studium, quod huc usque in peccatis exercui, te adjuvante, deinceps in tua voluntate da ut exerceam; ut ubi abundavit delictum, tua gratia reabundet. Rogo te propter temet ipsum, & per amorem piissimæ Matris tuæ gloriosæ virginis Mariæ, & per intercessionem omnium sanctorum tuorum, atque electarum tuarum, ignosce omnibus peccatis, negligentiis & ignorantiis meis, & ne perdas me cum omnibus iniquitatibus meis, neque in finem iratus reserves mala mea. Recordare, Domine Jesu, quia tuum non est perdere quicquam eorum quæ Pater tuus dedit tibi; quin tibi proprium est misereri semper & parcere, neminem perdere, sed salvare. Nam Pater tuus misit te in mundum, non ut judices mundum, sed ut vitam habeamus per te; ut sis propitiatio nostra, & advocatus noster, non contra nos. Quod enim nos debuimus, tu solvisti; quod nos peccavimus, tu luisti; quod nos neglexímus, tu supplesti.

3. Proficiat ergo nunc, Domine, & in extremis meis, plenaria, immo superflua satisfactio, amarissima mors tua, & pretium inestimabile fusi sanguinis tui, commemoratio satisfactionis tuæ, venerabile mysterium Corporis & Sanguinis tui, quod tibi quotidie offertur in Ecclesia pro salute fidelium servorum tuorum: in quo es tu ipse sacerdos & sacrificium; ille qui offert pariter & cui offertur, & hoc ipsum quod offertur; ad promerendam in præsenti gratiam, quam non mereor; ab obtinendam in futurum requiem & gloriam, quam tua amarissima mors impetravit. Imperfectum meum, Domine Jesu, oculi tui viderunt: sed tu pie, misericors & præstabilis super malitia, ne quæso imputes mihi ad æternum supplicium, qui omnia ad summum &

perfectum bonum optime, & perfectissime, & sapientissime præordinasti; & ne permittas me deleri de libro vitæ; sed offer mihi portionem, quæ me contingit, in subsidium tuæ videlicet pretiosæ passionis, pro qua voluisti hominem habere tibi coheredem in terra viventium.

4. Te igitur, Domine, moveat & inclinet ad misericordiam humanæ fragilitatis consideratio, qui nosti quæ sit hominis substantia, & quod non vane constitueris hominem super terram: & conserva me opus tuæ pietatis, ne incassum circa ipsum laboraveris, neve infructuosa sit in me immaculati cruoris tui effusio. Tu qui es purificationem faciens peccatorum, præsta, ut emundatis per te peccatorum sordibus, illustrataque mentis facie cognoscam te, teque agnoscens in directione jugiter ad te tendam, ut felici tandem exitu ad te merear pervenire, Jesu-Christe Deus meus & Dominus meus, qui cum Patre & Spiritu-sancto vivis, &c.

OFFICIUM DE S. VICTORE CONFESSORE, à sancto BERNARDO, rogatu Guidonis abbatis Arremarensis, compositum [a].

AD I. VESPERAS,

Antiphona super Psalmos.

VIctrix anima, quæ sicut passer transvolans, laqueos venantium evasisti; da ut tuo ab his patrocinio eruamur.

O miles emerite, qui debitam post certamen requiem accepisti, respice in nos, qui & inter hostiles gladios tuis laudibus occupamur.

O Victor Jesu, quem in nostro Victore vicisse cognoscimus, da ei sic sibi in te gloriari, ut non subeat oblivio nostri.

Capitulum.

DIlectus à Deo & hominibus sanctus Victor, cujus memoria in benedictione est, similem illum fecit in gloria sanctorum.

℟. *prolixum.* O vere Victor, qui ex quo vixisti, vicisti ab utero usque ad tumulum, continuos promerendo triumphos: * Da nobis ut sicut tuis animamur victoriis, muniamur & armis.

℣. Ut possimus resistere in die malo & in omnibus perfecti stare. Da nobis.

Hymnus.

VIta Victoris [a] meritis præclara, Hominem terris, qui non sit de terra, Velut è cælo datum repræsentat Ad imitandum.

Christus in illo vixit, & non ipse, Speculum vitæ mortuis de mundo, Homo cælestis præbuit seipsum, Similes quærens.

Aliquid quoque sanctius professus, Exstitit Victor forma sanctitatis, Integrum servans atque incorruptum Decus honesti.

Unde & vidit visiones Dei, Vidit & cælos aperiri sibi. Nempe pudicos visio cælestis Quærit aspectus.

Gloria summæ Trinitati Deo, Gloria trina una personarum, Tota cujusque non divisa trium, Tres enim unum.

Ad Magnif. Antiphona. Magna est virtus Domini tui Victor, nec minor pietas: & utinam per te nobis tam sit propitius ad salutem, quàm tibi magnificus exstitit ad virtutem! Magnifica Victor Dominum, qui magna fecit tibi, magnum te faciens, ut faceres mirabilia, in quibus mirabilis fieres: dedit certare, ut vincere daret, & Victorem coronaret.

Collecta. Exaudi Domine quæsumus tibi supplicantium preces; ut quos corporali beati confessoris tui Victoris fecisti præsentia gloriari, concedas ejus benigna intercessione undique præmuniri. Per Dominum Jesum, &c.

A *Ad Matutinum.*

Invitat. Confidite, Victor vicit mundum: * Gaudeamus in ejus victoria, ut vincamus.

Hymnus.

MErito dulces angelorum voces Corpore gravi audiebat homo, Carneos luxus perimens, in carne Angelum vivens.

Sic oportebat ut jam designatum Vas in honorem sanctius maneret, Sanctitas cujus dedicata fuit Matris in alvo.

Denique carne gravidam cernentes Matrem non ferunt, fugitant paventes, Indicant nomen, confitentur sanctum Utero clausum.

B Neque tenello huic tam mature Vita secura, gloriæ invidit, Et quidem magis cumulavit eam Fœnore multo.

Gloria summæ Trinitati.

In primo Nocturno antiphona.

Beatus vir, qui legem dilexit, & cathedram non affectavit.

Servivit Domino in timore, & jam sine tremore exsultat ei.

Domine in lumine vultus tui ambulavit, & nunc signatum est super eum.

Verba tua, Domine, Victor auribus & corde percepit, ac per ea vicit.

C In ore Victoris perfecta laus, quia in corde ejus perpetua pax.

Confidenti in Domino frustra insidiati sunt, qui sagittant in obscuro rectos corde.

Lectio I.

VIctoris vita & gloria, &c. *Vide supra inter Serm. de SS. ad diem 26. Febr.*

℟. O virum præcipuæ sanctitatis, qui ante sanctus quam natus, ante Victor opere, quam nomine fuit, ita ut clausus in utero, jam de hoste triumpharet.

℣. Domine prævenisti eum in benedictionibus dulcedinis. Ita ut, &c.

Lectio II.

D HAbeamus dilectissimi in vita Victoris, &c. *Vide supra loco cit.*

℟. O jucundum & inusitatum miraculum! Leo rugiens fugit à facie parvuli, necdum vagientis.

℣. Sicut fluit cera à facie ignis; sic pereant peccatores. A facie, &c.

Lectio III.

EPulemur dilectissimi, vocati ad mensam divitis, &c. *Vide supra loco cit.*

℟. O felix mater, cujus uterus sensit novitatem, nulli matrum compertam à diebus Johannis Baptistæ.

℣. Nun est inventus similis illi. A diebus, &c.

Lectio IV.

E SI diligenter itaque, fratres reverendissimi, considero, &c. *Vide supra loco cit.*

℟. O Jesu bone, tua est virtus tua victoria, quod agniculus unus luporum multitudinem exturbavit.

℣. Antequam sciret puer vocare patrem aut matrem. Luporum, &c.

In secundo Nocturno antiphona.

Ad nihilum deductus est in conspectu ejus malignus, ut sui nominis servaret veritatem.

Domine in virtute tua lætabitur Victor, sciens non in sua virtute fecisse victoriam.

Non accepit in vano animam suam, qui de ratione rexit vitam suam, & ideo ascendit in montem Do- F mini.

A timore inimici eripuisti Domine animam sancti, cui peracta victoria non restat pugna.

Te decet hymnus, te decet laus, cujus opus fuit, ut carne solutus Victor noster hominem solveret catenatum.

Bonum est confiteri Domino, cujus munera sanctorum merita, cui sanctus Victor, & quod sanctus est, & quod victor est, debere se confitetur.

a Hic in mentem revocanda Bernardi verba ex epistola 398 num. 3. ubi ait se his in hymnis metrum neglexisse, ne sensui deesset.

Tom. III. *Lectio V.*

GAudete in Domino dilectissimi, qui, &c. *Vide supra loco cit.*

℟. Dum transiret Rex Francorum, & veniret secus ubi habitabat eremita, admiratus est super his quæ dicebantur de viro hoc.

℣. Quanta audivimus & cognovimus ea, & patres nostri narraverunt nobis. Super his, &c.

Lectio VI.

PAusat miles emeritus, & post labores, &c. *Vide supra loco cit.*

℟. Jam thesaurum absconditum fama delatrix prodiderat, & non potuit præterire regem prætereuntem, sed divertit ad tugurium pauperis, excitus fama sanctitatis.

℣. Ut videret opera Domini & mirabilia ejus in deserto. Excitus, &c.

Lectio VII.

FRatres, latitudo cæli dilatat corda, non arctat, &c. *Vide supra loco cit.*

℟. Ingresso rege pauperis cellam, sollicitus hospes quod vinum non haberet, haustam de proximo fonte aquam benedicens convertit in vinum, & bibit rex, & qui cum eo erant.

℣. Repleti sunt omnes stupore & ecstasi in eo quod contigerat illis. Et bibit, &c.

Lectio VIII.

PArvus ad pugnam, magnus ad victoriam, &c. *Vide supra loco cit.*

℟. Novum genus potentiæ! aquæ rubescunt hydriæ, vinum jussa fundere mutavit unda originem.

℣. Dextera Domini fecit virtutem. Vinum, &c.

In tertio Nocturno antiphona.

Quàm pium, quàm dulce, quàm suave, ô Victor, in hoc loco afflictionis, & in hoc corpore mortis te canere, te colere, te precari.

℟. Homo quidam non veritus malignari in sanctum, furatus est triticum ejus, & abscondit in terram, & ecce miser traditur maligno spiritui.

℣. Maledictus homo qui abscondit frumenta in populis. Traditur.

℟. Triste miraculum, sed justitiæ plenum. Ut quem suggestorem, ipsum & ultorem sceleris homo dæmonem pateretur.

℣. Justus es Domine, & rectum judicium tuum. Ut quem, &c.

℟. Revelantur iniquitatis mysteria: dæmon hominem cogit, homo dæmonem prodit. Victor medius dijudicat inter illos: dum dæmonem fugat, & hominem sanat, frumentum prodente ipsa malignitate recuperat.

℣. In fraude circumvenientium affuit illi, & honestum fecit illum. Dum dæmonem, &c.

℟. Suspiciens Victor, vidit cælos apertos, & crucem auream gemmis ornatam, & vox ad eum: Gemmæ sunt animæ, crucis gloriam assecutæ, * Cujus ignominiam portaverunt. ℣. Lætetur Israël in eo qui fecit eum, & filiæ Sion exsultent in rege suo: Cujus.

Ad Laudes, Antiph.

COrpore terras, mente cælos Victor inhabitans, aliquando aliquid nuntiantes, aliquando ineffabili cantus suavitate plausibiles voces angelicas audiebat.

Jam cælos ingressus, quos & ante oculis apertis suspiciebat, vere nunc revelata facie speculatur gloriam Dei.

Beata visio! qua in eamdem imaginem Victor transformaris de claritate in claritatem, tamquam à Domini spiritu.

Vere anima tua, Victor, una ex gemmis quæ tibi in

A cruce apparuerunt, vere infixa cruci, cum divinæ inserta gloriæ, eamdem sibi induit claritatis imaginem, quam invenit.

Omnipotens Pater, peccavimus tibi, facti filii alieni: sed appropiavimus in Victore nostro, qui cum vicerit cupiditatem suam, vincat & iram tuam, nos quoque in gratia potenter restituat.

℟. Filiæ Jerusalem, sancta anima migrat: * Exite obviam ei.

℣. Veniens venit cum exsultatione. Exite, &c.

Hymnus.

VIna de fonte non de vite manant, Musta pro Rivis colorata fluunt, Benedicentis manu bene usa Pro torculari.

B Subito sapor subiens novellus, In novos usus latices coegit, Rege mirante, ubi non putabat Regium potum.

Dæmone tortus publicat & homo, Furta fatetur miser vel invitus. Pellitur tortor fure deprehenso, Tortus & ipse.

Hæc satis probant aliaque multa Prærogativam gloriæ Victoris; Nec minoratam, quo præventus fuit Spiritu bono,

Gloria summæ Trinitati Deo, &c.

Ad Bened. Antiph. Felix generatio, cui exortum est lumen in tenebris. Victor, illuminare his qui in tenebris, & in umbra mortis sedebant.

Alia. Benedictus Dominus Deus Victoris, qui ipsum C in medio statuens, cornu salutis erexit nobis, & rursum de medio tollens cum principibus collocavit, ut habeat ex hominibus, cui hominum peccata donet.

℣. Hæc dies tantæ sollemnitatis ejus, hæc dies lætitiæ gentis ejus. ℟. Exsultemus & lætemur in ea.

Ad Primam, Antiph.

Hodie posito corpore Victor, quo solo præpediri ab introitu gloriæ videbatur, dives meritis, signis clarus, expeditus penetravit in sancta, similis factus in gloria sanctorum.

Ad Tertiam.

Nomen tuum & memoriale tuum, Victor, favus distillans in labiis captivorum. Eia ergo, fortis athleta, dulcis patrone, advocate fidelis, exsurge in adjutorium nobis, ut de plena victoria glorieris.

Ad Sextam.

Vincenti expandit gremium suum, qui pugnanti dederat spiritum suum. Ibi, ibi, tu qui ubique es, cogitare de miseris inspira ei Deus, supplicantem pro miseris suscipe eum Deus, exorantem pro miseris exaudi eum Deus.

Ad Nonam.

Absorptus est Victor in gloria Filii Dei: immitte el nostri semper memorem fieri; nostram in tuo tremendo judicio suscipere & agere causam.

Ad II. Vesperas.

Sancte Victor, quis digne explicet laudes tuas, castimoniæ decus, animi virtutem, conscientiæ puritatem?

Sancte Victor, quis det nobis, ut cum memoria abundantiæ suavitatis tuæ insideat nobis forma rectitudinis vitæ tuæ?

Sancte Victor, mitte nobis auxilium de sancto, & de Sion tuere nos, qui de terra te laudamus.

Sancte Victor sanctitas tua, victoria tua, quo nobis salubrior, eo tibi gloriosior invenitur.

F ℣. Ecce appropinquat Victor gloriosus, cito proferte coronam.

℟. Jam intrat in gaudium Domini sui.

Ad Magnif. Antiph. O magnifice Victor, etsi elevata est magnificentia tua super cælos, sed non terræ inopes tua jugis munificentia derelinquat.

FINIS TOMI TERTII.

SANCTI

SANCTI
BERNARDI
CLARÆ-VALLENSIS
ABBATIS
OPERUM
TOMUS QUARTUS.

Sermones ejus in Cantica, numero LXXXVI. complectens.

PRÆFATIO

IN SANCTI BERNARDI TOMUM IV.

I. CUm omnia sancti BERNARDI Opera solidæ pietatis ac doctrinæ succo referta sunt, tum duo præcipue apud omnes in pretio esse debent, nimirum libri de Consideratione, & Sermones in Cantica canticorum. In illis siquidem libris, quidquid sanctius in sacris litteris & in conciliis, quidquid salubrius in scriptis veterum Patrum & in decretis Pontificum ad regimen Ecclesiæ præscribitur; id omne sub eleganti compendio comprehensum habetur. In his vero Sermonibus, quæcumque per alia sancti Doctoris opera ad mores informandos & ad pietatem accendendam, quæcumque de vitiis & virtutibus, atque de tota vita spirituali respersa sunt; in his, inquam, Sermonibus hæc omnia solidius ac sublimius pertractantur, & ex mysticarum allegoriarum involucris ac figuris, totius perfectionis eruuntur arcana, non minus jucundo atque utili, quam sublimi modo: ita ut hi Sermones quasi castæ quædam piorum hominum deliciæ censendæ sint. Jucundum atque utilem hunc scribendi modum appellamus. Hæc enim est, teste ipso Bernardo, *miranda prorsus & miseranda humanarum conditio animarum, ut licet tam multa foris ingenii vivacitate percipiant, egeant omnino figuris & ænigmatibus quibusdam corporearum similitudinum, ut ex visibilibus & exterioribus possint vel aliquatenus invisibilia atque interna conjicere.* Quod quidem his in Sermonibus præclare omnino præstatur. Horum Sermonum dignitas. Bern. Serm. 6 de divers. num. 1.

II. Hoc insigne opus Bernardus aggressus est anno MCXXXV. post suum ex Aquitania reditum, ut pater ex libro secundo de ipsius vita capite VI. *Nactus verò vir Dei aliquod quietis tempus, aliis se negotiis occupavit, & secedens in casulam, pisatiis torquibus circumtextam, solus meditationibus divinis vacare disponit. Et repente occurrunt ei in diversorio humili, quasi ad præsepe Domini consistenti, amatoria Cantica, & spiritualium fercula nuptiarum. Multo tempore in harum meditatione verum animam suam effudit, & multipliciter hæc exponens, quantum in se profecerit, qui in illis quotidie epulabatur deliciis; quantum nobis profuerit, quibus ejusdem benedictionis reliquias in Scriptura servavit, manifestum est legentibus eam.* Ita Gaufridus: qui rursus in libri tertii capite VIII. *In Sermonibus super Cantica*, inquit, *& investigator mysteriorum, & morum ædificator magnificus innotescit.* Id autem Operis tempore Adventûs prædicti anni MCXXXV. inchoatum fuisse intelligimus ex Sermonis secundi exordio. *Ecce enim quàm multi in hac ejus, quæ proximè celebranda est, Nativitate gaudebunt*, &c. Tempus & occasio.

III. Bernardum de Portis Cartusianum istius suscepti, si non auctorem, saltem incentorem fuisse constat ex Bernardi ad ipsum epistola CLIII. in qua vir sanctus expositionem in Cantica, seu aliquid spirituale obnixè flagitanti suam tenuitatem prætendit: sed tandem instanti obsequitur; sive id de susceptione, sive de publicatione & missione operis jam inchoati interpretandum sit. Placet secunda interpretatio, præsertim quod Gaufridus in locis modò adductis Bernardi de Portis ad istud aggrediendum auctoritatem intervenisse non dicit, immo virum sanctum sponte sua huic meditationi applicuisse animum satis innuit. Favent huic sententiæ verba epistolæ CLIII. *Cedo importunitati tuæ, ut vel* EXHIBITIO *tollat suspicionem. Res est cum amico. Non parco jam verecundiæ. Prorsus, dum fiat quod tu vis, insipientiæ mea non memorabor. Sermones paucos in principio Canticorum Salomonis, recens dictatos, en facio transscribi, & tibi, cùm necdum ediderim, quàm citius mitto. In quo opere, cùm accepero tempus, Christo imperante curis, tentabo procedere.* Ex quibus verbis id tantùm eruitur, Bernardum Portensem aliquid spiritualis operis à Bernardo nostro postulasse, eique missos fuisse Sermones primos in Cantica. Nescio an de hoc Bernardo explicandus sit locus in Sermone I. num. 2. *Puto autem quod jam non habebit unde adversum nos murmuret is, qui nobis de via venit amicus, cùm & tertium istum insumpserit panem.* quod aliis æstimandum permitto. Denique ad ipsum Bernardum Portensem priores Sermones directi sunt cum epistola CLIV. in qua hæc legimus. *Sermones super principia Canticorum, quos tu petiisti, & ego promiseram, transmitto tibi: quibus lectis peto, ut quàm citiùs opportunè poteris, tuo rescripto moneamur vel ad procedendum, vel ad supersedendum.* quod de ipsa descriptione & missione operis itidem interpretari licet. Incentor.

IV. Etsi verò Bernardus continuis fere diebus hos Sermones habebat ad suos Claravallenses; non potuit tamen intra annos octodecim, quibus supervixit, incoeptum opus perficere, variis subinde Ecclesiæ ac regni negotiis interpellatus, quin etiam adventantium importunâ frequentiâ, de qua non semel conqueritur, ut in fine Sermonis tertii. *Sed ecce avocat nos diei malitia. Hi siquidem qui modò supervenisse nuntiantur, gratum cogunt rumpere magis, quàm finire Sermonem. Ego exibo ad hospites, ne quid desit officiis ejus, de qua loquimur, caritatis.* Et in Sermone LII. num. 7. *Rara satis mihi ad ferlandum à supervenientibus conceditur hora.* Mirum verò est, sanctum Patrem, magnæ familiæ & irruentium negotiorum curis distractum, parem fuisse meditandis tam altæ sapientiæ Sermonibus, usque in dies recitandis. Quod etiam ipse contestatur Sermone XXII. num. 2. *Nonnullius profectò fatigationis est atque laboris, quotidie scilicet exire, & haurire etiam de manifestis rivulis Scripturarum*, &c. Nam hos Sermones feriatis diebus habebat, & quidem pæne continuis, ut paret ex Sermone LXXXIII. ubi triduum jam consequenter ad explicandum unum locum se insumsisse dicit. Hos porro Sermones viva voce proferebat. Unde in fine Ser- Sermones isti cur imperfecti. Feriatis etiam diebus habiti.

monis XLII. hæc loquitur. *Infirmitas mea, quam nostis, non finit ulterius progredi.* Et in fine Sermonis XLIV. *Et de hoc satis. Nam & infirmitas mea pausandum indicit, sicut & sæpe facit.*

Ex tempore aliquando prolati.

V. Meditationem quidem vir sanctus disponendæ Sermonum materiæ cum oratione adhibebat: sed eos ex animi copia & plenitudine nondum scriptos nonnumquam depromebat, ut varia loca probant. Nam & multa in istis Sermonibus ex tempore dicuntur, quale est illud, cùm in Sermone XXXVI. somnolentos increpat, aitque. *Putabam me uno Sermone implere quod promisi de duplici ignorantia; & fecissem, nisi fastidiosis longior videretur. Quosdam siquidem oscitantes, quosdam & dormientes intueor. Nec mirum: præcedentis noctis vigilia (longissima quippe fuerunt) excusant eos.* At extemporanea illa dicta nihil æque probat, quàm locus ex Sermone IX. num. 6. *Occurrit & alius sensus, quem quidem non proposueram: sed minimè præteribo.* Accedit quod recitatos Sermones postea à discipulis fuisse descriptos innuit vir sanctus his verbis. *Scripta sunt ut dicta sunt*, ait Sermone LIV. num. 1. *& excepta stilo, sicut & Sermones ceteri, ut facilè recuperetur quod fortè exciderit.* Huc spectat quod legitur in Sermone LXXVII. num. 2. *Sed etsi litteris forsitan mandentur ista quæ dicimus, dedignabuntur legere.*

Quo in loco, & quibus horis.

VI. Hos porro Sermones passim declamabat Bernardus *in auditorio* Fratrum, & quidem Novitiis præsentibus, ex Sermone LXIII. num. 6. non verò Conversis, qui ejusmodi conventibus non intererant. Unde sæpe innuit auditores suos fuisse in Scripturis sacris peritos, quos *ingenio* dicendis *prævolare* testatur in Sermonibus XV. num. 2. XVI. num. 1. & XXXIX. num. 2. Ceterum hora, quâ Sermones isti habebantur, aliquando matutina, ante Missam, (ut de aliis Sermonibus in superioris tomi Præfatione dictum est) aliquando vespertina erat. De matutino tempore interpretare duo loca, in quibus concionem dimittit propter laborem manualem & officium divinum. Sic in fine Sermonis I. *Sed præterit hora*, inquit, *quâ nos exire urget ad opera manuum & paupertas, & institutio regularis.* At expressior est hanc in rem locus in Sermone XLVII. quem interrupit ob instantem horam officii divini. De vespertino tempore perspicuum est testimonium in Sermone LXXI. num. 13. *Jam enim disputante me longiùs, inclinata est dies.* At satis minutiarum, quæ tamen huic loco non male conveniunt.

Anno 1137. interrupti.

VII. Sermones omnino quatuor & viginti absolverat Bernardus anno MCXXXVII. quo anno in Italiam ad componendum schisma profectus est. Inde reversus anno sequenti, ad opus intermissum denuo se recepit, Sermone XXIV. repetito cum alio exordio & alia clausula: ex quibus nata est illa, de qua suo loco agemus, lectionis diversitas. Sermones autem sexagesimum quintum & sequentem, qui ab expositione istius versus, *Capite nobis vulpes parvulas*, incipiunt, composuit vir sanctus adversus Colonienses hæreticos, occasione epistolæ ad se scriptæ per Evervinum Præpositum Steinteldensem: quam epistolam idcirco duobus illis Sermonibus præfigere visum est. Denique Sermo octogesimus habitus est post Concilium Remense, anno MCXLVIII. præsente Eugenio celebratum, in quo damnatus est error Gilberti Porretani episcopi Pictavensis, prout Bernardus ipse in eo Sermone commemorat.

Num. 86.

VIII. In plerisque mss. habentur Sermones numero LXXXVI. in paucis LXXXVII. sed vel ob repetitionem Sermonis vigesimi quarti, ut in codice Colbertino, vel ob divisionem alterius Sermonis, ut in nostro Germanensi. Ex quinque Vaticanis, quos rogatu meo consuluit noster Johannes Durandus, unus habet Sermones omnino LXXXVI. sed in alio, qui signatus est num. 665. habetur Præfatio, quæ nec in editis, nec in scriptis ullis legitur. Ejus exordium sic habet. *Incipit Præfatio beati Bernardi Claravallis abbatis super Cantica canticorum. Summum incentivum virtuti proposuit Deus, futuræ beatitudinis delectationem: vehemens quoque calcar erroris delectationem esse diabolus excogitavit. Utriusque enim sententia præstat indicium princeps humani generis Adam, à Domino Deo in paradiso positus voluptatis, ut æterna felicitate frueretur ad virtutem futuris sæculis provocandam.* Tum subditur, amissâ per peccatum innocentiâ, amissam utique delectationem, sed reparari per Psalmorum & Canticorum dulcedinem & concentum. Nihil in ea Præfatione ad Bernardi stilum aut genium accedit. Præfationi subjiciuntur Sermones tantùm LXXXIII. sub hoc titulo: *Incipit expositio beati Bernardi Claravallensis abbatis in Canticis canticorum.* Alius codex: *Incipit Bernardus super Cantica cant.* Alii: *Incipit Tractatus beati Bernardi abbatis de Clara-valle super Cantica cant.* In uno Colbertino dicuntur *Tractatus*, non *Sermones*, pro veteri more. Sed hæc leviuscula sunt. Expositio ista desinit in caput tertium Cantici, ad hunc versum: *In lectulo meo quæsivi per noctes*, à quo Gillebertus de Hoylandia, & ipse Cisterciensis Hibernus, eam continuavit usque ad quinti capitis hunc versum: *Dilectus meus candidus & rubicundus*, editis Sermonibus octo & quadraginta, vir sanè Bernardo dicendi gravitate & pietate non multum inferior. Conantem verò ulterius explanando progredi mors ex humanis abstulit, veluti huic indignata, si Sixto Senensi credimus, quod interruptum à se Bernardi laborem iterum continuare, & ad finem deducere velle auderet. Fallitur Sixtus, qui Bernardi opus *ultimo vitæ suæ anno* inceptum dicit. Gilleberti Sermones in tomo sequenti adducemus.

IX. Præter hanc expositionem Bernardus aliam breviorem dictavit Guillelmo S. Theoderici abbati, uti Guillelmus ipse testatur in libro I. de ejus vita capite XII. sed commodior erit de hac dicendi locus in tomo quinto, ubi compendiosam in duo priora Cantici capita ex Bernardo commentationem referemus.

X. In primo Sermone fusioris expositionis Bernardus innuere videtur, se commentarios edidisse in Parabolas Salomonis, & in Ecclesiasten. Sic enim ait num. 2. *Nam de verbis Ecclesiastes satis (ni fallor) per Dei gratiam instructi estis mundi hujus cognoscere & contemnere vanitatem. Quid & Para-*

bolas? An non vita & mores vestri juxta eam, quæ in ipsis invenitur, doctrinam sufficienter emendati & informati sunt? Proinde illis ambobus prælibatis, quos nihilominus de amici arca præstitos accepistis; accedite & ad tertium hunc panem, ut probetis forsitan potiora. Verùm hæc verba id unum significare videntur, Claræ-vallenses dedisse operam legendis Parabolis & Ecclesiastæ, & ad eorum regulas mores suos composuisse. Sanè Gaufridus, qui satis accuratum Bernardi operum indicem texuit, nec ullus (quem sciam) veterum ejus generis commentationes Bernardo tribuit. An fortasse *amici* nomine aliquem alium illius temporis auctorem intelligit? qualis fuit Hugo Victorinus, qui homilias XIX. in Ecclesiasten composuit.

XI. Redeo ad Sermones in Cantica, de quibus quid sentiret Guerricus abbas Igniacensis, & ipse sancti Doctoris discipulus piissimus, aperit in Sermone III. de sanctis Petro & Paulo, qui cum aliis habetur in tomo VI. *Magister noster, ille interpres Spiritus-sancti, de toto illo carmine nuptiali loqui instituit, spemque nobis dedit ex iis quæ jam edidit, quia si perveneris ad locum de quo quæritis,* DONEC ADSPIRET DIES, ET INCLINENTUR UMBRÆ, *umbras ipsas ponet in lucem intelligentiæ; quod dictum est, vel erit in tenebris, nobis dicet in lumine.* Hæc Guerricus.

INDEX

SANCTI BERNARDI SERMONUM IN CANTICA qui in Tomo IV. continentur.

SERMO I. *In Cantica canticorum proœmialis.*

II. *De incarnatione Christi per Patriarcha & Prophetas prænuntiata, & ardentissime ab eis exspectata.*

III. *De osculo pedis, manus, & oris Domini, &c.*

IV. *De triplici profectu animæ, qui fit per osculum pedis, manus, & oris Domini.*

V. *De quatuor generibus spirituum: videlicet Dei, Angeli, Hominis, & Pecoris.*

VI. *De summo & incircumscripto Spiritu, qui est Deus: & quomodo Misericordia & Judicium dicantur pedes Domini.*

VII. *De amore ardenti quo anima diligit Deum: Item de attentione tempore Orationis vel Psalmodiæ procuranda.*

VIII. *Quomodo per osculum oris Dei significatur Spiritus-sanctus, quem Ecclesia sibi petit dari ad notitiam sanctæ Trinitatis.*

IX. *De uberibus sponsi, id est Christi: quorum unum est longanimitas exspectandi peccatores: alterum benignitas seu facilitas eos recipiendi.*

X. *De tribus unguentis spiritualibus, scilicet Contritionis, Devotionis, & Pietatis.*

XI. *De duobus, hoc est fructu & modo, pertinentibus ad opus humanæ redemptionis.*

XII. *De pretioso unguento pietatis, deque veneratione à subditis erga Prælatos suos exhibenda.*

XIII. *De gloria & laude Deo semper attribuenda pro omnibus bonis ejus nobis impensis.*

XIV. *De Ecclesia fidelium Christianorum, & de Synagoga Judæorum perfidorum.*

XV. *Qualiter nomen Jesus est medicina salubris fidelibus Christianis in omnibus adversis.*

XVI. *De cordis contritione, & de tribus speciebus veræ confessionis.*

XVII. *De accessu & recessu Spiritus-sancti observando, deque invidia diaboli erga genus humanum.*

XVIII. *De duabus operationibus Spiritus-sancti, quarum una vocatur Effusio, & alia Infusio.*

XIX. *De natura, modo, ac proprietatibus amoris angelici erga Deum juxta singulos Angelorum ordines differente.*

XX. *De triplici modo dilectionis, qua Deum diligimus,*

XXI. *Qualiter Sponsa, id est Ecclesia, trahi se optat post Sponsum, id est Christum*

XXII. *De quatuor unguentis Sponsi, & totidem virtutibus cardinalibus.*

XXIII. *De tribus modis contemplationis circa Deum sub figura trium cellarum.*

XXIV. *Agit præcipue contra detestabile vitium detractionis, & quam in re rectitudo hominis potissimum consistat.*

XXV. *De nigredine & formositate Sponsæ, id est Ecclesiæ.*

XXVI. *In quo B. Bern. obitum fratris sui Gerardi in Clara-valle monachi pathetice deplorat; & vim sui erga ipsum amoris graphice depingit.*

XXVII. *De ornatu Sponsæ, & qualiter anima sancta cælum dicatur.*

XXVIII. *De nigredine & formositate Sponsi, & quomodo auditus potius quam visus valeat in rebus fidei, & ad notitiam veritatis.*

XXIX. *De querimonia Ecclesiæ contra suos impugnatores, vel contra illos qui impugnant unitatem fraternam.*

XXX. *Qualiter populus fidelium seu animæ Electorum per vineas significantur, quarum Ecclesia custos dicitur: & de prudentia carnis, quæ est mors.*

XXXI. *De excellentia divinæ visionis, & quomodo in præsenti sanctis viris gustus divinæ præsentiæ variatur pro variis animæ desideriis.*

XXXII. *Qualiter Christus suscipitur ab anima sancta tamquam sponsus, & ab anima infirma tamquam medicus. Item de differentia cogitationum, unde oriantur.*

XXXIII. *De his quæ semper sectanda sunt à mente devota; quid sit meridies, & de quatuor generibus tentationum semper evitandis.*

XXXIV. *In quo tractatur de Humilitate & Patientia.*

XXXV. *De increpatione dura, quam fecit sponsus ad sponsam, & duplici ignorantia nimium pavenda & fugienda.*

XXXVI. *Quod scientia litterarum sit bona ad instructionem, sed scientia propriæ infirmitatis sit utilior ad salutem.*

XXXVII. *De duplici notitia & duplici ignorantia; deque malis seu damnis quæ pariunt.*

XXXVIII. *Qualiter ex ignorantia Dei nascitur desperatio, & qualiter sponsa dicatur pulcra inter mulieres.*

XXXIX. *De curribus Pharaonis, id est diaboli, & de principibus exercitus, qui sunt malitia, luxuria, & avaritia.*

XL. *Quod intentio sit facies animæ: quæ sit ejus pulcritudo aut deformitas; quæ ejusdem solitudo & pudicitia.*

XLI. *Qualiter sponsa recipit interim magnam consolationem de contemplatione divinæ caritatis, antequam perveniat ad claram ejus visionem.*

XLII. *De duplici humilitate, una videlicet quam parit veritas, & altera quam inflammat caritas.*

XLIII. *Qualiter consideratio passionis & laborum Christi facit sponsam, id est animam, pergere illæsam inter prospera & adversa hujus mundi.*

XLIV. *De correptione pro ingenio peccantium moderanda, ut nempe humiles & morigeri leniter, duri & obstinati austeri corrigantur.*

XLV. *De duplici pulcritudine animæ, & qualiter anima loquitur ad Dei Verbum, & Verbum ad animam; & quæ sint eorum lingua.*

XLVI. *De statu & compositione totius Ecclesiæ. Item, quomodo per activam vitam, quæ sub obedientia agitur, per-*

veniatur ad contemplativam.

XLVII. *De triplici flore, scilicet virginitatis, martyrii, & bonæ operationis, & de devotione habenda circa divinum officium.*

XLVIII. *De laude reciproca, quæ fit inter sponsum & sponsam: & qualiter per umbram Christi intelligatur corpus & fides ejus.*

XLIX. *Qualiter per discretionem ordinatur caritas, ut omnia membra Ecclesiæ, id est electi, invicem colligantur.*

L. *De duplici caritate, scilicet actuali & affectuali: & ejus ordinatione.*

LI. *Qualiter sponsa petit sibi accumulari fructus bonorum operum cum floribus & odoramentis fidei. Item de spe & timore.*

LII. *De excessu qui contemplatio dicitur, in qua sponsus facit quiescere animam sanctam pro ejus quiete zelans.*

LIII. *Per montes & colles significari cælestes spiritus, quos transsilit sponsus per suum in terras adventum, sea per mysterium incarnationis suæ.*

LIV. *Qualiter tantum per montes significentur Angeli & homines, & per colles dæmones. Item de triplici timore quo quisque timere debet, ne gratiam bene operandi a Deo acceptam perdat.*

LV. *Qualiter homo per veram pœnitentiam possit evadere judicium Dei.*

LVI. *Quod peccata & vitia sunt tanquam parietes medii inter Deum & peccatorem.*

LVII. *De visitationibus Domini observandis, quibus indiciis vel signis ea deprehendi possint.*

LVIII. *Quomodo sponsus hortatur sponsam, id est viros perfectos, ad regimen imperfectorum. Item de putatione vitiorum in eis facienda, ut virtutes succrescant.*

LIX. *De gemitibus animæ suspirantis ad cælestem patriam, & de commendatione castitatis & viduitatis.*

LX. *De incredulitate Judæorum, qua compleverunt mensuram patrum suorum occidendo Christum.*

LXI. *Quomodo Ecclesia reperit divitias divinæ misericordiæ in foraminibus vulnerum Christi: & de fortitudine Martyrum, quam in Christo receperunt.*

LXII. *Quid sit animam fidelem commorari in foraminibus petræ; & quid in cavernis maceriæ. De Dei voluntate potius quam majestate scrutanda. Denique de puritate mentis necessaria ad prædicationem veritatis.*

LXIII. *De vinea viro pio & sapienti, id est sua cuique vita, seu mente & conscientia, serio colenda. & de duobus vulpium generibus; scilicet adulatoribus & detractoribus, & de tentationibus monachorum novitiorum.*

LXIV. *De tentationibus monachorum provectiorum, quas patiuntur vulpes, seu tentationes magis sibi infestas. Item de hæreticis, vulpibus Ecclesiæ, capiendis.*

* *Duobus sequentibus Sermonibus præmittitur Epistola* EVERVINI. *præpositi Steinfeldensis*

LXV. *De clandestinis hæreticis; quorum præposteram religionem, & studium occultandi mysteria sua, necnon scandalosum feminarum contubernium perstringit.*

LXVI. *De erroribus hæreticorum circa nuptias, baptismum parvulorum, purgatorium, orationes pro defunctis, & invocationem Sanctorum.*

LXVII. *De mirabili affectu dilectionis sponsæ, quem eructat propter amorem Christi sponsi.*

LXVIII. *Quomodo sponsus Christus intendit sponsæ Ecclesiæ, & hæc illi. Et de cura quam habet Deus de electis. Item de merito & fiducia Ecclesiæ.*

LXIX. *Qualiter omnis altitudo se extollens adversus scientiam Dei destruitur. De adventu & mansione Patris & Verbi apud animam diligentem; & familiaritate, quæ inde inter Deum & animam contrahitur.*

LXX. *Unde sponsus dilectus vocatur: & de veritate, mansuetudine, & justitia, cæterisque virtutibus, quæ sunt lilia inter quæ pascitur.*

LXXI. *De liliis spiritualibus, id est operibus bonis, quorum odor recta conscientia, color fama: & quomodo sponsus & pascit nos, & pascitur a nobis. Item de unitate Dei Patris cum Filio, & animæ sanctæ cum Deo.*

LXXII. *Dies adspirans, & umbra inclinata quæ sint. Deinde variis hominum dies exponuntur. Et quod justis, utpote in luce viventes, maneat clarior dies; impiis vero in operibus tenebrarum versantes æterna nox.*

LXXIII. *Qualiter Christus ad judicandum veniet in forma humana, ut suavis appareat electis: & quomodo minor Angelis, iisdemque sublimior.*

LXXIV. *De visitationibus Verbi sponsi, quam occulte fiant ad animam sanctam, idque Bern. sui ipsius exemplo ad ædificationem suorum demisse ac verecunde declarat.*

LXXV. *Deus quærendus est debito tempore, modo & loco: & quod nunc sit acceptabile tempus, in quo quisque per bona opera potest sibi invenire Deum, ac suam operari salutem.*

LXXVI. *De claritate Sponsi, in qua coæqualis Patri sedet a dextris gloriæ ejus: & qualiter boni pastores debent esse solliciti, vigiles & discreti circa pascendas animas sibi commissas.*

LXXVII. *De malis pastoribus Ecclesiæ. Item quomodo Beati in cælo simul cum Angelis adjutorio sunt electis adhuc peregrinantibus.*

LXXVIII. *Quod sponsa, id est Ecclesia electorum, prædestinata est a Deo ante sæcula, & præventa ab eo ut quæreret eum, & converteretur.*

LXXIX. *De amore tenaci & indissolubili, quo anima tenet sponsum. Item de reditu sponsi in fine sæculi ad Synagogam Judæorum salvandam.*

LXXX. *De Imagine sive Verbo Dei, & anima quæ ad imaginem est, subtilis disputatio: & de errore Gilleberti Pictaviensis episcopi, quem Eugenius Papa damnavit in Concilio Remensi.*

LXXXI. *De convenientia & similitudine animæ cum Verbo secundum identitatem essentiæ, & vitæ immortalitatem, & arbitrii libertatem.*

LXXXII. *Qualiter anima similis Deo manens, per peccatum tamen dissimilis facta est in simplicitate, immortalitate & libertate.*

LXXXIII. *Qualiter anima, quantumcunque vitiis corrupta, adhuc per amorem castum & sanctum potest redire ad similitudinem sponsi, id est Christi.*

LXXXIV. *Quod anima quærens Deum, præventa est ab eo; & quid sit illa quæsitio, in qua jam ab eo præventa est.*

LXXXV. *De septem necessitatibus, propter quas anima quærit Verbum: qua tandem reformata accedit ad ejus dulcedinem contemplandam atque perfruendam.*

LXXXVI. *De cautela & verecundia sponsæ quærentis Verbum; & de commendatione verecundiæ.*

SANCTI BERNARDI ABBATIS CLARÆ-VALLENSIS

SERMONES * IN CANTICA CANTICORUM.

SERMO PRIMUS.

1. VOBIS, Fratres, alia quàm aliis de sæculo, aut certe aliter dicenda sunt. Illis siquidem lac potum dat, & non escam, qui Apostoli formam tenet in docendo. Nam spiritualibus solidiora apponenda esse, itidem ipse suo docet exemplo: *Loquimur*, inquiens, *non in doctis humanæ sapientiæ verbis, sed in doctrina Spiritus, spiritualibus spiritualia comparantes.* item, *Sapientiam loquimur inter perfectos*, quales vos nimirum esse confido: nisi frustra forte jam ex longo studiis estis cælestibus occupati, exercitati sensibus, & in lege Dei meditati die ac nocte. Itaque parate fauces, non lacti, sed pani. Est panis apud Salomonem, isque admodum splendidus sapidusque; librum dico, qui CANTICA CANTICORUM inscribitur: proferatur, si placet, & frangatur.

2. Nam de verbis Ecclesiastes satis (ni fallor) per Dei gratiam instructi estis mundi hujus cognoscere & contemnere vanitatem. Quid & Parabolas? An non vita & mores vestri juxta eam, quæ in ipsis invenitur, doctrinam sufficienter emendati sunt & informati? Proinde illis ambobus prælibatis, quos nihilo minus de amici arca [a] præstitos accepistis; accedite & ad tertium hunc panem, ut probetis forsitan potiora. Cum enim duo sint mala, quæ vel sola, vel maxime militant adversus animam, vanus scilicet amor mundi, & superfluus sui: pesti utrique duo illi libri obviare noscuntur; alter sarculo disciplinæ prava quæque in moribus, & carnis superflua resecans: alter luce rationis in omni gloria mundi fucum vanitatis sagaciter deprehendens, veraciterque distinguens à solido veritatis. Denique universis humanis studiis, ac mundanis desideriis prætulit Deum timere, ejusque observare mandata. Merito quidem. Veræ etenim sapientiæ primum illud, initium; secundum, consummatio est: si tamen constat vobis non aliud veram & consummatam esse sapientiam, quàm declinare à malo, & facere bonum; itemque recedere à malo neminem posse perfecte absque timore Dei, nec bonum opus omnino esse præter observantiam mandatorum.

3. Depulsis ergo duobus malis duorum lectione librorum, competenter jam acceditur ad hunc sacrum theoricumque sermonem: qui cum sit amborum fructus, non nisi sobriis mentibus & auribus omnino credendus est. Alioquin ante carnem disciplinæ studiis edomitam & mancipatam spiritui, ante spretam & abjectam sæculi pompam & sarcinam, indigne ab impuris lectio sancta præsumitur. Quomodo nempe lux incassum circumfundit oculos cæcos vel clausos, ita *animalis homo non percipit ea quæ sunt Spiritus Dei.* Quippe *Spiritus-sanctus disciplinæ effugiet fictum*, quod est vita incontinens: sed nec erit ei umquam pars cum mundi vanitate, cum veritatis sit Spiritus. Quæ enim societas ei quæ desursum est sapientiæ, & sapientiæ mundi, quæ stultitia est apud Deum; aut sapientiæ carnis, quæ & ipsa inimica est Deo? Puto autem quod jam non habebit unde adversum nos murmuret is, qui nobis de via venit amicus, cum & tertium istum insumpserit panem.

Tom. IV. Rom. 8. 7.

4. Sed quis franget? Adest Paterfamilias: cognoscite Dominum in fractione panis. Quis enim alter idoneus? Non equidem ego mihi istud temere arrogaverim. Sic spectetis ad me, ut ex me non exspectetis. Nam & ego unus sum de exspectantibus, mendicans & ipse vobiscum cibum animæ meæ, alimoniam spiritus. Revera pauper & inops pulso ad eum, qui aperit & nemo claudit, super sermonis hujus profundissimo sacramento. Oculi omnium in te sperant, Domine. Parvuli petierunt panem: non est qui frangat eis; speratur id à benignitate tua. O piissime, frange esurientibus panem tuum, meis quidem (si dignaris) manibus, sed tuis viribus.

Ex explicare solius Dei est.

5. Dic quæso nobis, à quo, de quo, ad quemve dicitur: *Osculetur me osculo oris sui?* aut quale est istud ita subitaneum, & factum repente de medio sermonis exordium? Sic quippe in verba prorumpit, quasi quempiam loquentem præmiserit, cui consequenter respondentem & hanc introducat personam, quæcumque est ipsa quæ osculum flagitat. Deinde si se osculari a nescio quo vel petit, vel præcipit; cur signanter & nominatim ore, & ore suo; quasi aliud quàm os, aut alienum, & non potius suum, exhibere sibi soleant osculantes? Quamquam ne hoc quidem dicit, *Osculetur me* ore suo: sed aliud * profecto inusitatius, *Osculo*, inquit, *oris sui*. Et quidem jucundum eloquium, quod ab osculo principium sumit, & blanda ipsa quædam Scripturæ facies facile afficit & allicit ad legendum, ita ut quod in ea latet, delectet etiam cum labore investigare, nec fatiget inquirendi forte difficultas, ubi eloquii suavitas mulcet. Verum quem non valde attentum faciat istiusmodi principium sine principio, & novitas locutionis in veteri libro? Unde constat hoc opus non humano ingenio, sed Spiritus arte ita compositum, ut quamvis difficile intellectu, sit tamen inquisitu delectabile.

Abruptum hujus libri exordium quid sibi velit. * aliquid.

6. Sed quid? titulum præterimus? Non oportet ne unum quidem iota: quando & minutias jubemur colligere fragmentorum, ne pereant. Titulus talis est: INCIPIUNT CANTICA CANTICORUM SALOMONIS. Observa in primis Pacifici nomen, quod est Salomon, convenire principio libri, qui incipit à signo pacis, id est ab osculo; simulque adverte hujuscemodi principiis solas ad hanc intelligendam scripturam mentes invitari pacificas, quæ sese jam à vitiorum vindicare perturbationibus & curarum tumultibus prævalent.

Tituli expositio. Matt. 5. 18. Joh. 6. 12.

7. Dehinc ne hoc quoque otiosum putes, quod non simpliciter Cantica, sed Cantica canticorum habet inscriptio. Multa quippe legi cantica in Scripturis, & nullum illorum memini taliter appellari. Cecinit Israël carmen Domino, quod gladium pariter & jugum

Cantica Scripturæ varia.

a Alludit ad illud Luc. 11. 5. *Amice, commoda mihi tres panes.* An vero his verbis aliqua in duos hosce libros commentatio designetur, in Præfatione hujus Tomi expendimus.

b

Tom. IV.

evaserit Pharaonis, gemino maris mirabiliter liberatus simul & vindicatus obsequio. Non tamen quod cecinit, dictum est Canticum canticorum, sed, si bene recolo, *cecinit*, ait Scriptura, *Israel carmen hoc Domino*. Cecinit etiam Debbora, cecinit & Judith, cecinit & mater Samuelis, Prophetæ quoque aliqui cecinerunt; & nemo eorum legitur appellasse canticum suum Cantica canticorum. Sane omnes (ni fallor) cecinisse reperies pro quocumque suo, suorumve percepto commodo: verbi gratia pro obtentu victoriæ, pro evasione periculi, aut pro concupitæ rei qualiscumque adepto beneficio. Ita ergo plerique cecinerunt, singuli pro singulis causis, ne ingrati divinis beneficiis invenirentur, juxta illud: *Confitebitur tibi, cum benefeceris ei.* At vero rex iste Salomon, sapientia singularis, sublimis gloria, rebus affluens, pace securus, nullius talium eguisse cognoscitur, pro quo accepto ista decantare libuerit. Sed nec Scriptura ipsa sui uspiam tale aliquid significare videtur.

Exod. 15. 1. Judic. 5. 1. Judith 16. 1. 1. Reg. 2. 1. Psal. 48. 19.

Argumentũ hujus libri.

8. Itaque divinitus inspiratus, Christi & Ecclesiæ laudes, & sacri amoris gratiam, & æterni connubii cecinit sacramenta; simulque expressit sanctæ desiderium animæ; & epithalamii carmen, exsultans in spiritu, jucundo composuit eulogio, figurato tamen. Nimirum velabat & ipse instar Moysi faciem suam, non minus forsitan in hac parte fulgentem, eo quod illo adhuc in tempore nemo, aut rarus erat, qui revelata facie gloriam istam speculari sufficeret. Igitur pro sui excellentia reor nuptiale hoc carmen hujusmodi titulo præsignitum *, ut merito *Cantica canticorum* singulariter appelletur, sicut is quoque cui canitur, singulariter est dictus *Rex regum, & Dominus dominantium*.

Exod. 34. 6. * al. præsignatum. 1. Tim. 6. 15.

Religiosis sua quoque cantica conveniunt.

9. Ceterum vos, si vestram experientiam advertatis [a], nonne in victoria, qua vicit mundum fides vestra, & in exitu vestro de lacu miseriæ & de luto fæcis, cantastis & ipsi Domino canticum novum, quia mirabilia fecit? Rursus cum adjecit primum supra petram statuere pedes vestros, & dirigere gressus vestros; puto quod & tunc nihilo minus pro indulta novitate vitæ immissum sit in os vestrum canticum novum, carmen Deo nostro. Quid cum pœnitentibus vobis non solum peccata dimisit, sed insuper promisit & præmia; non multo magis spe gaudentes futurorum bonorum, cantastis in viis Domini, quoniam magna est gloria Domini? At si cui forte vestrum clausum vel obscurum aliquid de Scripturis interdum eluxerit; tunc prorsus necesse est pro percepta cælestis panis alimonia divinas mulceat aures in voce exsultationis & confessionis sonus epulantis. Sed & in quotidianis exercitiis & bellis, quæ nulla hora pie in Christo viventibus desunt à carne, à mundo, à diabolo, sicut militiam esse vitam hominis super terram incessanter experimini in vobismet ipsis; quotidiana necesse est cantica pro assecutis victoriis innovari. Quoties tentatio superatur, aut vitium subjugatur, aut imminens periculum declinatur, aut laqueus insidiantis deprehenditur, aut annosa & inveterata quæcumque animæ passio semel perfecteque sanatur, aut multum diuque cupita & sæpius petita virtus tandem aliquando Dei munere obtinetur: quid nisi toties, juxta Prophetam, personat gratiarum actio & vox laudis, & ad singula quæque beneficia benedicitur Deus in donis suis? Alioquin ingratus reputabitur, cum discussio venerit, qui non poterit dicere Deo: *Cantabiles mihi erant justificationes tuæ in loco peregrinationis meæ*.

Job. 7. 1. Isai. 51. 3. Psal. 118. 54.

Cantica Graduum unde vocantur.

10. Arbitror vos in vobis ipsis illa jam recognoscere, quæ in psalterio, non Cantica canticorum, sed *Cantica Graduum* appellantur, eo quod ad singulos profectus vestros, juxta ascensiones quas quisque in corde suo disposuit, singula sint cantica depromenda ad laudem & gloriam promoventis. Quonam modo impleatur aliter ille versiculus non video: *Vox exsultationis & salutis in tabernaculis justorum*, aut certe Apostoli illa pulcherrima saluberrimaque exhortatio: *In psalmis, hymnis, & canticis spiritualibus cantantes, & psallentes in cordibus vestris Domino.*

Psal. 117. 15. Ephes. 5. 19.

11. Sed est canticum, quod sui singulari dignitate & suavitate cunctis merito quæ memoravimus, & si qua sunt alia, antecellit; & jure hoc appellaverim *Canticum canticorum*, quia ceterorum omnium ipsum est fructus. Istiusmodi canticum sola unctio docet, sola addiscit experientia. Experti recognoscant, inexperti inardescant desiderio, non tam cognoscendi, quàm experiendi. Non est enim strepitus oris, sed jubilus cordis; non sonus labiorum, sed motus gaudiorum; voluntatum, non vocum consonantia. Non auditur foris, nec enim in publico personat: sola quæ cantat audit, & cui cantatur, id est sponsa & sponsus. Est quippe nuptiale carmen, exprimens castos jucundosque complexus animorum, morum concordiam, affectuumque consentaneam ad alterutrum caritatem.

12. Ceterum non est illud cantare seu audire animæ puerilis & neophytæ adhuc, & recens conversæ de sæculo, sed provectæ jam & eruditæ mentis; quæ suis nimirum profectibus, Deo promovente, in tantum jam creverit, quatenus ad perfectam ætatem, & ad nubiles quodam modo pervenerit annos, annos dico meritorum, non temporum; facta nuptiis cælestis sponsi idonea, qualis denique suo loco plenius describetur. Sed præterit hora, qua nos exire urget ad opera manuum & paupertas, & institutio regularis. Cras in nomine Domini quod cœperamus prosequemur de osculo, quia de titulo hodiernus sermo nos expedivit.

SERMO II.

De Incarnatione Christi per Patriarchas & Prophetas muttata, & ardentissime ab eis exspectata.

1. Ardorem desiderii Patrum suspirantium Christi in carne præsentiam frequentissime cogitans, compungor & confundor in memetipso; & nunc vix contineo lacrymas, ita pudet teporis torporisque miserabilium temporum horum. Cui namque nostrum tantum ingerat gaudium gratiæ hujus exhibitio, quantum Sanctis veteribus accenderat desiderium promissio? Ecce enim quàm multi in hac ejus, quæ proxime celebranda est, Nativitate gaudebunt! sed utinam de nativitate, non de vanitate! Illorum ergo desiderium flagrans & piæ exspectationis affectum spirat mihi vox ista: *Osculetur me osculo oris sui.* Senserat nimirum in spiritu, quisquis tunc spiritualis esse poterat, quanta foret gratia diffusa in labiis illis. Propterea loquens in desiderio animæ aiebat, *Osculetur me osculo oris sui*; nimirum omnimodis cupiens tantæ suavitatis participio non fraudari.

2. Dicebat enim perfectus quisque: Quo mihi ora hæc seminiverbia Prophetarum? Ipse potius speciosus forma præ filiis hominum, ipse me osculetur osculo oris sui. Non audio jam Moysen: impeditioris siquidem linguæ factus est mihi. Isaiæ labia immunda sunt. Jeremias nescit loqui, quia puer est: & Prophetæ omnes elingues sunt. Ipse, ipse quem loquuntur, ipse loquatur: ipse me osculetur osculo oris sui. Non in eis jam, aut per eos loquatur mihi, quoniam tenebrosa aqua in nubibus aëris: sed ipse me osculetur osculo oris sui, cujus gratiosa præsentia, & admirandæ fluenta doctrinæ fiant in me fons aquæ salientis in vitam æternam. Quem unxit Pater oleo lætitiæ præ consortibus suis, numquid non ex ipso mihi uberior infunditur gratia? si tamen dignetur me osculari osculo oris sui. Cujus utique sermo vivus & efficax osculum mihi est, non quidem conjunctio labiorum, quæ interdum pacem mentitur animorum; sed plane infusio gaudiorum revelatio secretorum, mira quædam & quodam modo indiscreta commixtio superni luminis & illuminatæ mentis. Adhærens quippe Deo, unus spiritus est. Merito proinde visiones & somnia non recipio, figuras & ænigmata nolo; ipsas quoque angelicas fastidio species.

[a] Addit codex Cist. relensis, *qua cantica per singulos profectus cantare debeamus*. quod lemma esse videtur.

Quippe

[* ipsos] Quippe & ipsos * longe superat Jesus meus specie sua A & pulcritudine sua. Non ergo alium sive angelum, sive hominem, sed ipsum peto osculari me osculo oris sui. Nec sane præsumo me osculatum iri ab ore ipsius, (est enim hoc assumpti hominis unicæ felicitatis & prærogativæ singularis:) sed humilius ab osculo oris sui peto me osculari. quod commune utique est multorum, qui dicere possunt: [Joan. 1. 16.] *Et nos omnes de plenitudine ejus accepimus.*

3. Intendite. Sit os osculans, Verbum assumens; osculatum, caro quæ assumitur: osculum vero, quod pariter ab osculante & osculato conficitur, Persona ipsa scilicet ex utroque compacta, mediator Dei & hominum homo Christus Jesus. Hac ergo ratione B Sanctorum nemo dicere præsumebat, Osculetur me ore suo; sed tantum osculo oris sui: ipsi sane servantes prærogativam istam, cui singulariter semelque os Verbi impressum tunc est, cum ei se corporaliter plenitudo omnis divinitatis indulsit. Felix osculum, ac stupenda dignatione mirabile, in quo non os ori imprimitur, sed Deus homini unitur. Et ibi quidem contactus labiorum complexum significat animorum: hic autem confœderatio naturarum divinis humana componit, quæ in terra sunt, & quæ in cælis pacificans. [Ephes. 2. 14.] *Ipse est enim pax nostra, qui fecit utraque unum.* Ad hoc igitur osculum sanctus quisque antiqui temporis suspirabat; eo quod jucunditatem & exsultatio- C nem thesaurizari super eum, & thesauros omnes sapientiæ & scientiæ in ipso absconditos præsentirent, [Col. 2. 3.] cuperentque & ipsi de plenitudine ejus accipere.

4. Sentio, placet vobis quod dicitur: sed accipite & alium sensum. Non latuit Sanctos & ante adventum Salvatoris, Deum super mortalium genus cogitare cogitationes pacis. Nec enim faceret verbum super terram, quod non revelaret servis suis Prophetis. Erat tamen verbum hoc absconditum à multis. Fuit namque in tempore illo rara fides in terris, & tenuis admodum spes in pluribus quoque illorum, qui exspectabant redemptionem Israël. Qui vero præsciebant, ipsi & prædicebant Christum in carne venturum, & D cum ipso pacem. Unde quidam eorum: *Et pax erit*, inquit, *in terra nostra, cum venerit.* Immo per ipsum Dei gratiam homines recuperaturos cum omni fiducia, sicut divinitus acceperant, prædicabant. Quod & præcursor Domini Johannes suo tempore impletum agnovit, & perhibuit: [Joan. 1. 17.] *Gratia*, inquiens, *& veritas per Jesum-Christum facta est:* & ita verum esse omnis nunc Christianus populus experitur.

5. Ceterum illis prænuntiantibus pacem, moram autem faciente auctore pacis, nutabat populi fides, dum non erat qui redimeret, neque qui salvum faceret. Itaque causabantur homines moras, quod ille toties nuntiatus necdum veniret Princeps pacis, sicut E locutus fuerat per os sanctorum, qui à sæculo sunt, Prophetarum ejus: & suspectas habentes promissiones, signum promissæ reconciliationis (quod est osculum) flagitabant; acsi nuntiis pacis unus quilibet de populo responderet: Quousque tollitis animas nostras? Jam olim prædicitis pacem, & non venit: promittitis bona, & adhuc turbatio. Ecce hoc ipsum multifarie, multisque modis & Angeli patribus, & patres nostri annuntiarunt nobis, dicentes, [Jer. 6. 14.] *Pax, pax; & non est pax.* Si mihi vult esse persuasum Deus, quod de suæ beneplacito voluntatis tam crebra jam legatione respondet, nec exhibet; osculetur me osculo oris sui, sicque in signo pacis faciat de pace securum. Nam F verbis jam quomodo credam? Opus magis est opere verba firmari. Probet veridicos nuntios suos Deus (si tamen nuntii ejus sunt) & sequatur eos ipse, ut sæpius promiserunt, quia sine ipso possunt facere nihil. [4. Reg. 4. 29.] Misit puerum, tulit baculum, & necdum est vox neque vita. Non surgo, non suscitor, non excutior de pulvere, non respiro in spem, si non Propheta ipse descendat, & osculetur me osculo oris sui.

6. Huc accedit, quod is qui nostrum profitetur se [1. Tim. 2. 5.] mediatorem ad Deum, Dei Filius est, & Deus est. [Tom. IV.] Et quid est homo ut innotescat ei, aut filius hominis, ut reputet eum? Quæ mihi fiducia, ut tantæ me audeam credere majestati? Unde, inquam, terra & cinis præsumo Deum curam habere mei? Ad hæc diligit Patrem suum, me vero opus non habet, bonorum meorum non eget. Unde ergo constabit mihi, quod mediator meus in parte nequaquam sit? Tamen si vere, ut dicitis, decrevit misereri Deus, cogitatque ut complacitior sit adhuc; statuat testamentum pacis, & fœdus perpetuum feriat mihi in osculo oris sui. Ut quæ procedunt de labiis suis, non faciat irrita; exinaniat se, humiliet se, inclinet se, & osculetur me osculo oris sui. Ut ex æquo partibus congruens mediator neutri suspectus sit, Deus Filius Dei fiat homo, fiat filius hominis, & certum me reddat in hoc osculo oris sui. Securus suscipio mediatorem Dei Filium, quem agnosco & meum. Minime plane jam mihi suspectus erit: frater enim & caro mea est. Puto enim spernere me jam non poterit, os de ossibus meis, & caro de carne mea.

Mediatorem esse Deum & hominem oportebat.

7. Ita ergo vetus querela sacrosanctum osculum, id est incarnandi Verbi mysterium, exigebat, dum longa & molesta exspectatione fatigata fides deficeret, & infidelis populus adversus promissa Dei victus tædio murmuraret. Adinventio mea est, si non hoc idem & vos recognoscitis de Scripturis. Inde profecto erant querulæ illæ & plenæ murmure voces: [Isa. 28. 10.] *Manda, remanda: Exspecta, reexspecta: Modicum ibi, modicum ibi.* Inde anxiæ illæ & plenæ pietate preces: [Eccli. 36. 18.] *Da mercedem, Domine, sustinentibus te, ut prophetæ tui fideles inveniantur.* Item, [Ibidem 17.] *Suscita, Domine, precationes* a*, quas locuti sunt in nomine tuo prophetæ priores.* Inde blandæ illæ & plenæ consolatione promissiones: [Abac. 2. 3.] *Ecce apparebit Dominus, & non mentietur: si moram fecerit, exspecta eum; quia veniens veniet, & non tardabit.* Item, [Isa. 14. 1.] *Prope est ut veniat tempus ejus, & dies ejus non elongabuntur.* Et ex persona promissi: [Isa. 66. 12.] *Ecce ego, inquit, declino in vos ut flumen pacis, & ut torrens inundans gloria gentium.* In quibus verbis satis apparet & prædicatorum instantia, & diffidentia populorum. Sic itaque & plebs murmurabat, & fides nutabat: &, juxta Isaiæ vaticinium, [Isa. 33. 7.] *Angeli pacis amare flebant.* Ne ergo universum genus humanum, moram faciente Christo, desperatione periret, dum se contemni suspicaretur infirma mortalitas, suæque reconciliationis cum Deo de gratia toties repromissa diffideret: Sancti qui de spiritu certi erant, certitudinem de carnis præsentia exoptabant, ac signum reformandæ pacis propter pusillanimes & incredulos omni instantia requirebant.

8. O radix Jesse, qui stas in signum populorum! [Isa. 11. 10.] quam multi reges & prophetæ voluerunt te videre, & non viderunt! Felix tamen ex omnibus Simeon, [Luc. 2. 25.] cujus senectus in misericordia uberi! Is nempe exsultavit ut videret desiderii signum: & vidit, & gavisus est; acceptoque osculo pacis in pace dimittitur, ante tamen aperte pronuntians, Jesum esse natum in signum, cui contradicendum erat. Omnino ita fuit. Contradictum est exorto signo pacis, sed ab his qui oderunt pacem. nam pax hominibus bonæ voluntatis, male- [Luc. 2. 14.] volis autem petra scandali, & lapis offensionis. He- [Matth. 2. 3.] rodes denique turbatus est, & omnis Jerosolyma cum illo: siquidem in propria venit, & sui eum non rece- [Johan. 1. 11.] perunt. Felices illi in sua pernoctatione pastores, qui signi hujus visione digni habiti sunt. Jam tunc se abscondebat à sapientibus & prudentibus, & revelabat parvulis. Et Herodes videre voluit: sed quia non bona voluntate, non meruit. Pacis siquidem signum erat, datum tantum hominibus bonæ voluntatis: Herodi vero & similibus ejus non dabitur nisi signum Jonæ Prophetæ. Porro ad pastores, *Et hoc*, ait Ange- [Luc. 2. 12.] lus, *vobis signum*, vobis humilibus, vobis obedientibus, vobis non alta sapientibus, vobis vigilantibus, & in lege Dei meditantibus die ac nocte; *Hoc*, inquit, *vobis signum.* Quod? quod Angeli promittebant, quod

a Sic legebatur olim in Bibliis ante Romanam Sixti correctionem, Septuaginta habent τὰς προφητείας.

Tom. IV.

populi requirebant, quod Prophetæ prædixerant, hoc fecit Dominus nunc, & ostendit vobis: in quo recipiant increduli fidem, pusillanimes spem, perfecti securitatem. Hoc ergo vobis signum. Cujus rei signum? Indulgentiæ, gratiæ, pacis, & pacis, cujus non erit finis. Hoc est ergo signum: *Invenietis infantem pannis* quidem *involutum, & positum in præsepio.* (Luc. 2. 12.) Deus est tamen in ipso *mundum reconcilians sibi.* (2. Cor. 5. 19.) Morietur propter peccata vestra, & resurget propter justificationem vestram, ut justificati per fidem, pacem habeatis ad Deum. (Rom. 5. 1.) Hoc signum pacis Propheta quondam regi Achaz proponebat petendum à Domino Deo suo, sive in excelso suprà, sive in inferno deorsum. (Isa. 7. 11.) Sed impius rex recusavit, non credens miser, quod in signo hoc ima summis in pace socianda essent: quatenus & inferi Domino descendente salutati, in osculo sancto signum pacis & ipsi recipiant; & superni spiritus idipsum nihilo minus, cum ad cælos redierit, æterna suavitate participent. (Signum divinæ clementiæ.)

9. Sermo finiendus est: sed ut quod in eo disputatum est, brevi recolligam summa, patet hoc sanctum osculum duabus ex causis necessariè indultum mundo: ut & infirmis faceret fidem, & desiderio satisfaceret perfectorum: porro ipsum osculum esse non aliud quàm mediatorem Dei & hominum, hominem Jesum-Christum, qui cum Patre & Spiritu-sancto vivit & regnat Deus per omnia sæcula sæculorum, amen. (Summa prædictorum.)

SERMO III.

De osculo pedis, manus, & oris Domini, &c.

1. Hodie legimus in libro experientiæ. Convertimini ad vos ipsos, & attendat unusquisque conscientiam suam super his quæ dicenda sunt. Explorare velim, si cui umquam vestrum ex sententia dicere datum sit, *Osculetur me osculo oris sui.* Non est enim cujusvis hominum ex affectu hoc dicere: sed si quis ex ore Christi spirituale osculum vel semel accepit, hunc proprium experimentum profectò sollicitat, & repetit libens. Ego arbitror neminem vel scire posse quid sit, nisi qui accipit: est quippe manna absconditum; & solus qui edit, adhuc esuriet. Est fons signatus, cui non communicat alienus; sed solus qui bibit, adhuc sitiet. Audi expertum, quomodo requirit. *Redde mihi*, inquit, *lætitiam salutaris tui.* (Psal. 50. 14.) Minime ergo id sibi arroget mei similis anima, onerata peccatis, suæque adhuc carnis obnoxia passionibus, quæ suavitatem spiritus necdum senserit, internorum ignara atque inexperta penitus gaudiorum. (Osculum oris norunt soli experti.)

2. Ostendo tamen ei quæ hujusmodi est, locum in salutari sibi congruentem. Non temere assurgat ad os serenissimi Sponsi, sed ad pedes severissimi Domini mecum pavida jaceat, & cum Publicano terram tremens non cælum aspiciat: (Luc. 18. 13.) ne confusa in luminaribus cæli facies assueta tenebris, opprimatur à gloria; atque insolitis reverberata splendoribus majestatis, densioris rursum cæcitate caliginis obvolvatur. Non tibi, ô quæcumque es talis anima, non tibi ille locus vilis aut despicabilis videatur, ubi sancta Peccatrix peccata deposuit, induit sanctitatem. Ibi Æthiopissa * mutavit pellem, & in novum restituta candorem, jam tunc fiducialiter veraciterque respondebat exprobrantibus sibi verbum: *Nigra sum, sed formosa, filiæ Jerusalem.* (Cant. 1. 4.) Miraris quanam id arte potuerit, vel quibus obtinuerit meritis? Paucis accipe. Flevit amare, & de intimis visceribus longa suspiria trahens, salutaribus intra se succussa singultibus, felleos humores evomuit. Cælestis medicus celerrime subvenit: quia velociter currit sermo ejus. (Psal. 147. 15.) Numquid non potio est sermo Dei? Est utique, & fortis & vehemens, & scrutans corda & renes. (Psal. 7. 10.) Denique *sermo Dei vivus & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, pertingens usque ad divisionem animæ ac spiritus, compagum quoque ac medullarum, & discretor cogitationum.* (Heb. 4. 12.) Hujus ergo beatæ Pœnitentis exemplo prosternere & tu, ô misera, ut desinas esse misera: prosternere & tu in terram; amplectere pedes, placa osculis, riga lacrymis, quibus tamen non illum laves, sed te, & fias una de grege tonsarum, quæ ascendunt de lavacro: ita sane ut suffusum pudore ac mærore vultum non ante sustollere audeas, quàm audias, & ipsa, *Dimittuntur tibi peccata tua*, (Luc. 7. 48.) quam audias, *Consurge, consurge captiva filia Sion, consurge, excutere de pulvere.* (Isa. 52.)

(Pœnitentibus congruit osculum pedum.)

(* Mulier peccatrix.)

3. Sumpto itaque ad pedes primo osculo, nec sic quidem præsumes statim ad osculum oris assurgere, sed erit tibi gradus ad ipsum medium quoddam aliud osculum, quod secundo loco ad manum accipies, de quo & talem accipe rationem. Si dixerit mihi Jesus, *Dimittuntur tibi peccata tua*; nisi ego peccare desiero, quid proderit? Exui tunicam meam: si reinduero eam, quantum profeci? Si rursus pedes meos quos laveram, inquinavero; numquid aliquid lavisse valebit? Sordens omni genere vitiorum jacui diu in luto fæcis: sed erit sine dubio recidenti, quàm jacenti deterius. Denique qui me sanum fecit, ipsum mihi dixisse recordor: *Ecce sanus factus es, vade, jam amplius noli peccare, ne deterius aliquid tibi contingat.* Qui autem dedit voluntatem pœnitendi, opus est ut addat & continendi virtutem: ne iterem pœnitenda faciamque novissima mea pejora prioribus. Væ enim mihi etiam pœnitenti, si statim subtraxerit manum, sine quo nihil possum facere. Nihil inquam: quia nec pœnitere, nec continere. Audio proinde, quod consulit Sapiens: *Verbum*, inquit, *in oratione ne iteres.* (Eccl.) Paveo & quod Judex intentat arbori non facienti fructum bonum. (Matth.) Fateor pro hujusmodi non sum omnino contentus priori gratia, qua jam malorum sum pœnitens, nisi & secundam accepero, ut videlicet dignos faciam pœnitentiæ fructus; & deinceps non revertar ad vomitum.

4. Hoc ergo restat mihi prius petendum & accipiendum, quàm præsumam altiora & sacratiora contingere. Nolo repente fieri summus: paulatim proficere volo. Quantum displicet Deo impudentia peccatoris, tantum pœnitentis verecundia placet. Citius placas eum, si mensuram tuam servaveris, & altiora te non quæsieris. Longus saltus & arduus est de pede ad os, sed nec accessus conveniens. Quid enim? Recenti adhuc respersus pulvere, ora sacra continges? Heri de luto tractus, hodie vultui gloriæ præsentaris? Per manum tibi transitus sit. Illa prius te tergat, illa te erigat. Quomodo erigat? Dando unde præsumas. Quid illud? Decor continentiæ, & digni pœnitentiæ fructus, quæ sunt opera pietatis. Hæc te de stercore erigent in spem audendi potiora. Sane accipiendo donum, osculare manum: hoc est, non tibi, sed nomini ejus da gloriam. Da semel, & da iterum, tum pro donatis criminibus, tum pro collatis virtutibus. Aut certe videto unde munias frontem contra ictus istos: *Quid habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis?* (1. Cor. 4.)

5. Jam tandem in osculis duobus geminum habens divinæ dignationis experimentum, forsan non confunderis præsumere sanctiora. Quantum quippe crescis in gratiam, tantum & in fiduciam dilataris. Inde fit, ut & ames ardentius, & pulses fidentius pro eo quod tibi deesse sentis. Porro pulsanti aperietur. Jam summum illud, quodcumque est summæ dignationis & miræ suavitatis osculum, credo non negabitur sic affecto. Hæc via, hic ordo. Primo ad pedes procidimus, & ploramus coram Domino qui fecit nos, ea quæ fecimus nos. Secundo manum quærimus sublevantis, & roborantis genua dissoluta. Postremo cum ista multis precibus & lacrymis obtinemus, tum demum audemus forsitan ad ipsum os gloriæ caput attollere, pavens & tremens dico, non solum speculandum, sed etiam osculandum: quia spiritus ante faciem nostram Christus Dominus, cui adhærentes in osculo sancto, unus spiritus ipsius dignatione efficimur.

Aspectio ad Jesum.

6. Tibi, Domine Jesu, tibi merito dixit cor meum, exquisivit te facies mea, faciem tuam, Domine, requiram. Nempe auditam fecisti mihi mane misericordiam tuam, cum jacenti primum in pulvere, tuaque deosculanti reverenda vestigia, quod male vixeram remisisti. Porro in progressu diei lætificasti animam servi tui, cum deinde in osculo manus etiam bene vivendi gratiam indulsisti. Et nunc quid restat, ô bone Domine, nisi ut jam in plenitudine lucis, in fervore spiritus ad oris quoque osculum dignanter admittens, adimpleas me lætitia cum vultu tuo? Indica mihi, ô suavissime, ô serenissime, indica mihi ubi pascis, ubi cubas in meridie. Fratres, bonum est nos hic esse; sed ecce avocat nos diei malitia. Hi B siquidem, qui modo supervenisse nuntiantur, gratum cogunt rumpere magis quàm finire sermonem. Ego exibo ad hospites, ne quid desit officiis ejus, de qua loquimur, caritatis, ne forte & de nobis audire contingat: *Dicunt enim, & non faciunt.* Vos orate interim, ut voluntaria oris mei beneplacita faciat Deus ad vestram ipsorum ædificationem, & laudem & gloriam nominis sui.

Matt. 23. 3.

SERMO IV.

De triplici profectu animæ, qui fit per osculum pedis, manus, & oris Domini.

1. TRiplicem quemdam animæ profectum sub nomine trium osculorum sermo hesternus complexus est. Numquid excidit vobis? Is mihi hodierna disputatione prosequendus erit, prout parare dignabitur in dulcedine sua pauperi Deus. Diximus, si recolitis, illa oscula sumi ad pedes, ad manum, ad os, singula singulis referentes. In primo sane primordia dedicantur nostræ conversionis: secundum autem proficientibus indulgetur: porro tertium sola experitur, & rara perfectio. Ab hoc solo, quod ultimum positum est, sumpsit exordium Scriptura ista quam tractare suscepimus, & ipsius causa reliqua duo à nobis adjuncta sunt. An vero necessarie, vos judicabitis. Puto enim facies ipsa eloquii facile admonet & ista requirere. Mirum vero si non & vos advertitis, oportere revera esse aliud, sive alia oscula, à quibus illud oris distinguere voluit qui dixit: *Osculetur me osculo oris sui.* Cur enim, cum sufficere poterat dixisse simpliciter, *osculetur me*, præter morem tamen usumque loquendi, distincte & signanter adjecit, *osculo oris sui*, nisi ut ostenderet ipsum, quod petebat osculum, summum esse, non solum? Nonne denique ita invicem loquimur, Osculare me, vel, Da mihi osculum: & nemo sequitur ut dicat, ore tuo, sive, osculo oris tui? Quid? alterutrum osculari parantes, num versus invicem ora tendimus, quæ tamen ab invicem non requirimus nominatim? Denique qui narrat, verbi gratia, à Domino susceptum in osculo proditorem, *Et osculatus est*, ait, *eum*; nec addidit, ore suo, vel, osculo oris sui. Sic nimirum omnis & qui scribit, & qui loquitur, consuevit. Sunt ergo hi tres animarum affectus sive profectus, expertis dumtaxat satis noti & manifesti, cum aut de actis malis indulgentiam, aut de bonis agendis gratiam, aut ipsius etiam indultoris & benefactoris sui præsentiam, eo quidem modo quo in corpore fragili possibile est, obtinent intueri.

[Margin: ... oscula ... deno... animæ ...lius.]
[Margin: Cant. 1. 1.]
[Margin: Matt. 26. 49.]

2. Ceterum primum & secundum qua ratione oscula nominaverim, manifestius accipite. Osculum, pacis indicium esse omnes novimus. Porro autem si, ut Scriptura loquitur, *peccata nostra separant inter nos & Deum*: tollatur de medio quod interest, & pax est. Cum ergo satisfacimus, ut ablato quod separat peccato reconciliemur; indulgentiam quam recipimus, quid nisi quoddam osculum dixerim pacis? Idque interim non alibi, quàm ad pedes sumendum. Humilis quippe & verecunda debet esse satisfactio, qua emendatur superba transgressio.

[Margin: Osculum pe... pacis ...cium]
[Margin: ... 59. 2.]

3. At cum etiam ad vivendum emendatius, Deo-

A que dignius conversandum, placita quadam amplioris gratiæ familiaritate donamur; ampliori fiducia caput jam levamus de pulvere, largitoris, ut assolet, manum osculaturi; si tamen de accepto munere non nostram, sed auctoris gloriam quærimus, eique sua dona, & non nobis adscribimus. Alioquin si in te, & non magis in Domino gloriaris, propriam profecto, & non Domini manum osculari convinceris: quod juxta beati Job sententiam, est iniquitas maxima, & negatio in Deum. Si ergo, ad Scripturæ testimonium, propriam gloriam quærere, propriam est osculari manum: profecto qui dat gloriam Deo, Dei dicitur non incongrue manum osculari. Et in homi- B nibus quidem ita esse videmus, servos videlicet offensorum dominorum osculari solere pedes, cum ab ipsis veniam petunt; & pauperes divitum manus, cum ab eis munus accipiunt.

[Margin: Tom. IV. Osculum manuum, gloriam Deo dare.]
[Margin: Job 31. 28.]

4. Verum quia spiritus est Deus, & nullis simplex illa substantia membris distincta corporeis: erit forsan qui nullatenus de illo recipiat tale aliquid, sed à me sibi Dei manus vel pedes flagitet demonstrari, sicque probari quod de osculo pedum manusve diffinio. Sed quid si & ego vicissim ab ipso meo sciscitatore de ore quoque Dei requisiero, quatenus quod de oris osculo Scriptura loquitur, ad Deum pertinere demonstret? Nempe aut cum isto simul & illa habet, aut cum il- C lis pariter & isto caret. Sed enim & os habet Deus, quo docet hominem scientiam; & manum habet, qua dat escam omni carni; & pedes habet, quorum terra scabellum est, ad quos nimirum peccatores terræ conversi atque humiliati satisfaciunt. Hæc, inquam, habet Deus omnia per effectum, non per naturam. Invenit profecto apud Deum & verecunda confessio, quo se humiliando dejiciat; & prompta devotio, ubi se innovando reficiat; & jucunda contemplatio, ubi excedendo quiescat. Omnia omnibus est qui omnia administrat, nec quicquam est omnium proprie. Nam, quod in se est, *lucem habitat inaccessibilem*, & *Pax ejus exsuperat omnem sensum*; & *Sapientiæ ejus non* D *est numerus*, & *magnitudinis ejus non est finis*; nec potest eum videre homo ut vivat. Non quod longe ab unoquoque sit qui esse omnium est, sine quo omnia nihil: sed (ut tu plus mireris) & nil eo præsentius, & nil incomprehensibilius. Quid nempe cuique rei præsentius, quàm esse suum? Quid cuique tamen incomprehensibilius, quàm esse omnium? Sane esse omnium dixerim Deum, non quia illa sunt quod est ille; sed quia *ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia.* Esse est ergo omnium quæ facta sunt ipse factor eorum, sed causale, non materiale. Tali proinde modo dignatur illa majestas suis esse creaturis, omnibus quidem quod sunt; animantibus autem E quod & vivunt; porro ratione utentibus lux, recte vero utentibus virtus, vincentibus gloria.

[Margin: Joan. 4. 24. Deo quomodo tribuantur membra corporea.]
[Margin: 1. Tim. 6. 16. Philip. 4. 7. Exod. 33. 20.]
[Margin: Rom. 11. 36. Quomodo Deus sit esse omnium rerum.]

5. Et in his omnibus creandis, gubernandis, administrandis, movendis, promovendis, innovandis, firmandis, nullis corporeis indiget instrumentis, qui omnia solo verbo & corpora creavit, & spiritus. Animæ corporibus & corporeis egent sensibus, quibus sibi invicem innotescant, & valeant. At non ita omnipotens Deus, cui de sola voluntate celeris suppetit efficientia tam creandis rebus, quàm ordinandis prout voluerit. Valet cui vult, quantum vult, & absque corporalium officio, obsequiove membrorum. Quid? ad intuenda quæ condidit ipse, putas sibi re- F quirat corporei sensus adjutorium? Nihil omnium omnino latet, aut effugit lucem ubique præsentem: nec tamen ut agnoscat aliquid, necessarium habet renuntiantis sensus ministerium. Nec solum universa noscit sine corpore, sed & innotescit mundis corde sine corpore. Dico autem idem latius, ut planius fiat. Sed forte quia finiendi jam sermonis angustia non admittit, consilii magis est ut in crastinum differamus.

[Margin: Deus non eget corpore ad suas operationes.]

SERMO V.

De quatuor generibus spirituum, videlicet Dei, Angeli, hominis, & pecoris.

Spirituum 4. genera.

1. QUatuor spirituum genera nota sunt vobis, pecoris, noster, angelicus, & qui condidit istos. Non est ex omnibus, cui sive propter se, sive propter alium, sive propter utrumque, necessarium corpus non sit, corporisve similitudo, excepto dumtaxat illo, cui omnis tam corporalis, quàm spiritualis creatura merito confitetur, & dicit, *Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges.* (Psal. 15. 2.) Et primum quidem ita corpore egere constat, ut nec subsistere absque illo utcumque possit. (Pecus qui egeat corpore.) Simul quippe & vivificare desinit, & vivere ille spiritus, quando moritur pecus. (Item anima.) Verum nos vivimus quidem post corpus: sed ad ea quibus beate vivitur, nullus nobis accessus patet, nisi per corpus. Senserat hoc qui dicebat: *Invisibilia Dei per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur.* (Rom. 1, 20.) Ipsa siquidem quæ facta sunt, id est corporalia & visibilia ista, nonnisi per corporis instrumentum sensa, in nostram notitiam veniunt. Habet ergo necessarium corpus spiritualis creatura quæ nos sumus, sine quo nimirum nequaquam illam scientiam assequitur, quam solam accepit gradum ad ea, de quorum fit cognitione beata. Hic si mihi objicitur de parvulis regeneratis, quod absque scientia rerum corporalium exeuntes de corpore, ad beatam vitam nihilo minus transire credantur; breviter respondeo hoc illis conferre gratiam, non naturam. Et quid ad me de miraculo Dei, qui de naturalibus dissero?

(Item angeli.)

2. Jam quod & supercælestes spiritus opus corporibus habeant, illa maxime certos nos faciat vera, & vere divina sententia: *Nonne omnes*, ait, *administratorii spiritus sunt, missi in ministerium propter eos, qui hereditatem capiunt salutis?* (Heb. 1. 14.) Quonam ergo modo implent ministerium suum absque corpore, præsertim apud viventes in corpore? Denique non est discurrere, nec de loco ad locum transire, nisi corporum: quod frequenter Angelos facere tam indubitata, quàm nota probat auctoritas. Hinc est quod & visi sunt Patribus, & ad eos intraverunt, & manducaverunt, & pedes laverunt. Ita inferior superiorque spiritus propriis corporibus egent, sed tantum * quibus juvent, non etiam juventur. (* al. tamen.)

3. At pecus quidem ex debito servitutis, & ad usus tantum temporalium corporaliumque necessitatum juvando servit: ideoque ille spiritus & cum tempore transit, & cum corpore deficit. Servus quippe non manet in domo in æternum; licet qui bene eo utuntur, omnem usum hujus temporalis servitutis ad quæstum referant æternorum. Angelus vero curat satagitque in libertate spiritus administrare officium pietatis, futurorum bonorum promptum mortalibus alacremque ministrum sese exhibens, utpote suis in æternum futuris civibus*, & coheredibus supernæ jucunditatis. (* concivibus.) Ille ergo ut jure serviat, iste ut pie subveniat, ambo proculdubio suis corporibus egent ut juvent. Nam in quo ipsi eis juventur, non video, ad profectum dumtaxat æternitatis. Irrationalis nempe spiritus, etsi corporalia per corpus & ipse hauriat; numquid tamen eousque juvatur corpore suo, ut per corporalia & sensibilia quæ per illud sentit, etiam ad spiritualia & intelligibilia proficiendo pertingat? (Pecora etsi serviunt homini ad profectum æternitatis.) Ad quæ tamen capessenda pro suo corporali temporalique obsequio noscitur juvare illos, qui omnem usum rerum temporalium ad fructum transferunt æternarum, utentes hoc mundo, tamquam non utentes.

4. Porro autem supercælestis spiritus absque adjutorio corporis, & absque intuitu horum quæ per corpus sentiuntur, sola profecto suæ vicinitate ac vivacitate naturæ sufficit apprehendere summa, & intima penetrare. An non hoc Apostolus intellexit, qui cum diceret, *Invisibilia Dei per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur*; (Rom. 1. 20.) adjecit proinde, *à creatura mundi?* Nimirum quoniam à creatura cæli non ita. (Perfectio intellectus angelici pr[æ] humano.) Quo enim is involutus carne & terræ incola spiritus, ex consideratione sensibilium proficiens, gradatim quodam modo paulatimque nititur pervenire: eo ille cælestium habitator ingenita subtilitate ac sublimitate sua, in omni velocitate facilitateque pertingit, nullo utique sensus corporei adminiculo fultus, nullo corporei membri adjutus officio, nullo corporeæ cujuscumque rei informatus intuitu. Cur enim inter corpora spirituales scrutetur sensus, quos in libro vitæ & absque contradictione legit, & absque difficultate intelligit? Cur in sudore vultus sui laboret excutere grana de paleis, de uvis vina, & de amurca oleum, qui ex omnibus satis abundeque ad manum habet? Quis mendicet victum suum per domos alienas, in sua abundans panibus? Quis puteum fodere curet, & in terræ visceribus venas aquarum cum labore rimari, cui ultro affatim aquas limpidas fons vivus emanat? Nec brutus ergo, nec angelicus spiritus ad ea capessenda, quæ beatam spiritualem faciunt creaturam, suis ullo modo corporibus adjuvantur; ille quidem pro innata stoliditate non capiens, iste vero pro excellentioris gloriæ prærogativa non indigens.

5. Porro hominis spiritum, qui medium quemdam inter supremum & infimum tenet locum, usque adeo ad utrumque necessarium habere corpus manifestum est, ut absque eo nec ipse proficere, nec alteri prodesse possit. (Spiritus humanus [illegible] corpore.) Nam, ut taceam membra cetera corporis, officiave membrorum; quonam modo, quæso, aut sine lingua instruis audientem, aut sine auribus percipis instruentem?

6. Itaque cum absque corporis adminiculo nec bestialis spiritus servilis conditionis solvere debitum, nec spiritualis cælestisque creatura implere ministerium pietatis, nec rationalis anima tam proximo, quàm etiam sibi sufficiat consulere ad salutem; liquet omnem creatum spiritum, sive ut juvet, sive ut juvetur simul & juvet, corporeo prorsus indigere solatio. Quid enim si qua animantia, quantum ad usum sui, reperiantur incommoda, nullisque apta usibus humanarum necessitatum? (Animantia omnia, quæ non videntur [illegible] esse utilia.) Prosunt profecto visu, etsi non usu; utiliora cordibus intuentium, quàm utentium esse corporibus possent. Etsi nociva, etsi etiam perniciosa temporali hominum constet esse saluti; non tamen deest eorum corporibus unde cooperentur in bonum his, qui secundum propositum vocati sunt sancti; & si non cedendo in cibum, aut exhibendo ministerium, certe ingenium exercendo, juxta eum, qui utique omni utenti ratione præsto est, communis disciplinæ profectum, quo *invisibilia Dei per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur.* Nam & diabolus ejusque satellites, cum sit semper eorum maligna intentio, nocere quidem semper cupiunt, sed bonis æmulatoribus, quibus dicitur, *Quis vobis nocere poterit, si boni æmulatores fueritis?* (1. Pet. 3. 13.) absit ut possint; magis autem prosunt & * nolentes, cooperanturque in bonum bonis. (Diabolus ipse [illegible] ... volens ... prodest. * etiam.)

7. Ceterum angelica corpora, utrumnam ipsis spiritibus naturalia sint, sicut hominibus sua; & sint animalia sicut homines, immortalia tamen, quod nondum sunt homines: porro ipsa corpora mutent & versent in forma & specie qua volunt quando apparere volunt, densantes & solidantes ea quantum volunt, cum tamen in sui veritate præ subtilitate naturæ atque substantiæ suæ impalpabilia sint, & nostris omnino inattingibilia visibus: an vero simplici spirituali [a] substantia subsistentes, corpora cum opus est sumant, rursumque expleto opere ponant in eamdem, de qua sumpta sunt, materiam dissolvenda; nolo ut à me requiratis. (Dubia circa Angelorum corpora.) Videntur Patres de hujusmodi diversa sensisse; nec mihi perspicuum est, unde alterutrum doceam; & nescire me fateor. Sed & vestris profectibus non multum conferre arbitror harum rerum notitiam.

8. Illud autem scitote, nullum creatorum spiri-

[a] Idem dubium proponit Bernardus in lib. 5. de Consideratione cap. 4. Vide hic Horstii Notas.

Tom IV.

suum per se nostris mentibus applicari, ut videlicet, nullo mediante nostri suive corporis instrumento, ita nobis immisceatur vel infundatur, quo ejus participatione docti sive doctiores, vel boni sive meliores efficiamur. Nullus [a] Angelorum, nulla animarum hoc modo mihi capabilis est, nullius ego capax. Nec ipsi Angeli ita se alterutrum capiunt. Sequestretur proinde prærogativa hæc summo ac incircumscripto Spiritui, qui solus, cum docet Angelum sive hominem scientiam, instrumentum non quærit nostræ corporeæ auris, sicut nec sibi oris. Per se infunditur, per se innotescit, purus capitur à puris. Solus nullius indiget; solus & sibi, & omnibus de sola omnipotenti voluntate sufficiens.

9. Operatur tamen immensa & innumera per subjectam creaturam corporalem, sive spiritualem: sed quasi imperans, non quasi mendicans. En, verbi gratia, quod linguam meam corporalem assumpsit nunc in opus suum, docere videlicet vos, cum per se absque dubio facilius suaviusque id posset; profecto indulgentia est, non indigentia. In profectu siquidem vestro meritum quærit mihi, non sibi solatium. Idipsum sapere opus est omni homini operanti bonum, ne forte in se de bonis Domini, & non in Domino glorietur. Est tamen qui bonum operatur non volens, sive homo malus, sive angelus malus: & constat non fieri propter eum, quod fit per eum, cum prodesse nullum bonum possit invito. Igitur ei quidem dispensatio tantum credita est: sed nescio quomodo gratius jucundiusque sentimus bonum, quod per malum dispensatorem ministratur. Ipsa est ergo causa, cur & per malos Deus faciat bona bonis; non autem, quod opera eorum indigeat in benefaciendo.

10. Porro his quæ ratione vel sensu carentia sunt, multo minus Deum egere quis dubitet? Sed quando in opus bonum & ipsa concurrunt, apparet quoniam omnia serviunt ei, cui merito est dicere: *Meus est orbis terræ.* (Psal. 49. 12.) Aut certe quia novit quæ per quæ convenientius fiant; de servitute corporeæ creaturæ non efficaciam quærit, sed congruentiam. Esto deinde quod corporum ministeria opportune plerumque divinis operibus applicentur, ut verbi gratia, pluviæ vivificandis seminibus, vel multiplicandis segetibus, vel fructibus maturandis; quid proprio, quæso, de corpore facere habet, cui ad nutum indifferenter universa corpora cælestia atque terrestria obsequi constat? Plane superfluo haberet suum, qui nullum sibi reperit alienum. Verum si cuncta, quæ hoc loco dicenda [b] occurrunt, præsenti volumus sermone concludere, sermo modum excedet, & vires forsitan aliquorum: propterea quæ restant, sub alio servemus absolvenda principio.

SERMO VI.

De summo & incircumscripto Spiritu, qui est Deus: & quo modo Misericordia & Judicium dicantur, pedes Domini.

1. UT præcedenti sequens sermo cohæreat, tenetisne datum superius, solum summum & incircumscriptum Spiritum ad omne quod facere vel fieri vult, corporis instrumento sive obsequio non egere? Demus ergo securi veram soli Deo, sicut immortalitatem, ita & incorporeitatem: quod solus spirituum universam corpoream naturam eo usque transscendat, ut quocumque corpore in quocumque opere non indigeat, solo spirituali nutu, cum vult, ad quæcumque vult agenda contentus. Sola igitur est quæ nec propter se, nec propter alium, solatio corporei instrumenti opus habet illa majestas, cujus omnipotenti arbitrio incunctanter præsto est omne opus, omne altum inclinat, omne adversum cedit, omne creatum favet, etiam nullo interveniente vel subveniente solatio corporali, sive spirituali. Docet vel monet sine lingua; præbet vel tenet sine manibus; sine pedibus currit & succurrit pereuntibus.

2. Actitabat ista & cum patribus prioribus sæculis: experiebantur homines sedula beneficia, sed latebat eos beneficus. Ille quidem attingebat à fine usque ad finem fortiter: sed disponens omnia suaviter, non sentiebatur ab hominibus. Et gaudebant de bonis Domini; & Dominum sabaoth, eo quod cum tranquillitate judicaret omnia, omnino nesciebant. Ab ipso erant, sed non cum ipso: per ipsum vivebant, sed non ipsi: ex ipso sapiebant, sed non ipsum, alienati, ingrati, insensati. Hinc demum factum est, ut quod erant, quod vivebant, quod sapiebant, non auctori tribuerent, sed naturæ adscriberent, aut certe (quod insipientius erat) fortunæ: propriæ quoque industriæ atque virtuti multi multa arrogabant *. Quanta sibi usurparunt seductorii spiritus, quanta soli & lunæ data sunt; quanta terris & aquis attributa, quanta etiam manufactis fabrilibusque mortalium deputata operibus! Herbis, arbustis, minutissimis vilissimisque seminibus pro numinibus deferebatur.

(Unde gentiles cum non sentiebant.) (* arrogarunt.)

3. Heu! sic homines perdiderunt & commutaverunt gloriam suam in similitudinem vituli comedentis fœnum! (Psal. 105. 20.) Quorum Deus miseratus errores, de monte umbroso & condenso dignanter egrediens, in sole posuit tabernaculum suum. (Psal. 18. 6.) Obtulit carnem sapientibus carnem, per quam discerent sapere & spiritum. Nam dum in carne & per carnem facit opera, non carnis, sed Dei, naturæ utique imperans, superansque fortunam, stultam faciens sapientiam hominum, dæmonumque debellans tyrannidem; manifeste ipsum se indicat esse, per quem eadem & ante fiebant quando fiebant. In carne, inquam, & per carnem potenter ac patenter operatus mira, locutus salubria, passus indigna, evidenter ostendit, quia ipse sit qui potenter, sed invisibiliter sæcula condidisset, sapienter regeret, benigne protegeret. Denique dum evangelizat ingratis, signa præbet infidelibus, pro suis crucifixoribus orat; nonne liquido ipsum se esse declarat, qui cum Patre suo quotidie oriri facit solem suum super bonos & malos, pluit super justos & injustos? (Matth. 5. 45.) Hoc enim est quod ipse aiebat: *Si non facio opera Patris mei, nolite credere.* (Johan. 10. 37.)

(Deus ideo in carne visibilis apparere voluit.)

4. En aperit os carnis suæ docens in monte discipulos, qui in silentio Angelos in cælestibus docet. En ad tactum corporeæ manus curatur lepra, fugatur cæcitas, auditus reparatur, lingua muta resolvitur, discipulus prope mersus erigitur; & is indubitanter agnoscitur, cui dixerat longe ante David: *Aperis tu manum tuam, & imples omne animal benedictione:* (Psal. 144. 16.) & item, *Aperiente te manum tuam, omnia implebuntur bonitate.* (Psal. 103. 28.) En secus corporales pedes jacens ac pœnitens audit Peccatrix, *Remittuntur tibi peccata tua:* (Matt 9. 2.) & recognoscit eum, de quo ex multis retro temporibus scriptum legerat: *Egredietur diabolus ante pedes ejus.* (Abac. 3. 5.) Ubi nempe peccatum remittitur, ibi procul dubio diabolus de corde peccatoris expellitur. Hinc universaliter de cunctis pœnitentibus dicit: *Nunc judicium est mundi, nunc princeps hujus mundi ejicietur foras:* (Johan. 12. 31.) quod scilicet humiliter confitenti remittat Deus peccatum; & diabolus eum, quem in hominis corde invaserat, amittat principatum.

5. Denique ambulat super undas carnalibus pedibus, cui necdum carne vestito jam Psalmista præcinuerat: *In mari viæ tuæ, & semitæ tuæ in aquis multis.* (Psal. 76. 20.) quod est, conculcas corda tumentia superborum, & fluxa desideria carnalium comprimis; justificans im-

a Recte hoc argumentum tractat Bernardus in lib. 5 de Consideratione num. 13. *Inest Angelus suggerens bona, non ingerens: inest hortans ad bonum, non bonum creans. Deus sic inest, ut afficiat, ut infundat, vel potius ut infundatur & participetur, ita ut nemo proinde cum nostro spiritu eum esse dicere quis non timuerit. Angelus ergo cum anima, Deus in anima.* Adi Horstii Notas ad hunc sermonem, & sermonem 31. num. 6.

b Confer ea quæ de hoc argumento dicuntur in Opusculo 9. de Gratia & libero arbitrio, cap. 13. num. 44. & 45 in Tomo 2.

mihi est in cælo, & à te quid volui super terram? Amat profecto caste, quæ ipsum quem amat, quærit; non aliud quicquam ipsius. Amat sanctè, quia non in concupiscentia carnis, sed in puritate spiritus. Amat ardenter, quæ ita proprio debriatur amore, ut majestatem non cogitet. Quid enim? Respicit terram, & facit eam tremere: & ista se ab eo postulat osculari. Ebriane est? Ebria prorsus. Et forte tunc, cum ad ista prorupit, exierat de cella vinaria, quo se nimirum introductam postmodum gloriatur. Nam & David de quibusdam dicebat Deo: Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos. O quanta amoris vis! quanta in spiritu libertatis fiducia! Quid manifestius, quam quod perfecta caritas foras mittit timorem?

4. Verecunde tamen non ad ipsum sponsum sermonem dirigit, sed ad alios, tamquam de absente: Osculetur me, inquiens, osculo oris sui. Grandis quippe res petitur, & opus est verecundia comitari precem, commendari petentem. Itaque per domesticos & intimos, accessus ad intima quæritur, ambitur ad desideratum. Quinam illi? Credimus Angelos sanctos adstare orantibus, offerre Deo preces & vota hominum: ubi tamen sine ira & disceptatione levari puras manus perspexerint. Probat hoc Angelus ita loquens ad Tobiam: Quando orabas cum lacrymis, & sepeliebas mortuos, & derelinquebas prandium, & mortuos abscondebas per diem in domo tua, & nocte sepeliebas; ego obtuli orationem tuam Domino. Puto id vobis satis & ex aliis Scripturæ testimoniis persuasum. Nam quod psallentibus quoque dignanter admisceri sancti Angeli soleant, quid eo manifestius quod Psalmista ait: Prævenerunt principes conjuncti psallentibus in medio juvencularum tympanistriarum? Unde & dicebat: In conspectu Angelorum psallam tibi. Doleo proinde aliquos vestrum gravi in sacris vigiliis deprimi somno, nec cæli cives revereri, sed in præsentia principum tamquam mortuos apparere, cum vestra ipsi alacritate permoti, vestris interesse sollemniis delectentur. Vereor, ne vestram desidiam quandoque abominantes, cum indignatione recedant*, & incipiat unusquisque vestrum sero cum gemitu dicere Deo: Longe fecisti notos meos à me, posuerunt me abominationem sibi. & illud: Elongasti à me amicum & proximum, & notos meos à miseria. Item, Qui juxta me erant, de longe steterunt, & vim faciebant qui quærebant animam meam. Pro certo enim si se à nobis boni spiritus elongaverint, impetus malignorum quis sustinebit? Dico ergo his qui ejusmodi sunt: Maledictus qui opus Dei facit negligenter. Dicit quoque, non ego, sed Dominus: Utinam te calidum aut frigidum invenissem! sed quia te tepidum inveni, incipiam te evomere ex ore meo. Ea propter attendite principes vestros, cum statis ad orandum vel psallendum, & state cum reverentia & disciplina; & gloriamini, quia Angeli vestri quotidie vident faciem Patris. Nimirum missi in ministerium propter nos, qui hereditatem capimus salutis, devotionem nostram in superna ferunt, referunt gratiam. Usurpemus officium quorum sortimur consortium, ut in ore infantium & lactentium perficiatur laus. Dicamus eis, Psallite Deo nostro, psallite; atque audiamus eos vicissim respondentes: Psallite Regi nostro, psallite.

5. Laudem ergo cum cæli cantoribus in commune ducentes, utpote cives sanctorum & domestici Dei, psallite sapienter. Cibus in ore, psalmus in corde sapit. Tantum illum terere non negligat fidelis & prudens anima quibusdam dentibus intelligentiæ suæ, ne si forte integrum gluciat & non mansum, frustretur palatum sapore desiderabili, & dulciori super mel & favum. Offeramus cum Apostolis in cælesti convivio & in dominica mensa favum mellis. Mel in cera, devotio in littera est. Alioquin littera occidit, si absque spiritus condimento glutieris. Si autem cum Apostolo psallas spiritu, psallas & mente; cognosces & tu de illius veritate sermonis, quem dixit Jesus: Verba, quæ locutus sum vobis, spiritus & vita sunt. & item quem legimus dicente Sapientia: Spiritus meus super mel dulcis.

6. Sic delectabitur in crassitudine anima tua, sic holocaustum tuum pingue fiet. Sic placabis Regem, sic placebis principibus, sic denique totam tibi curiam benevolam reddes; & odorati odorem suavitatis in cælestibus, de te quoque dicent: Quæ est ista quæ ascendit per desertum, sicut virgula fumi, ex aromatibus myrrhæ & thuris, & universi pulveris pigmentarii? Principes, inquit, Juda, duces eorum, principes Zabulon, principes Neptalim, hoc est confitentium, continentium, contemplantium. Norunt siquidem principes nostri Regi suo acceptam esse psallentium confessionem, continentium fortitudinem, contemplantium puritatem: & solliciti sunt exigere à nobis istiusmodi primitias spiritus, quæ profecto non aliud sunt, quam primi & purissimi fructus sapientiæ. Quod enim non ignoratis, Judas laudans vel confitens, & Zabulon habitaculum fortitudinis, Neptalim cervus emissus interpretatur: qui nimirum agilitatis suæ saltibus exprimit speculantis excessus, sed & opaca penetrare nemorum, ut ille sensuum, consuevit. Scimus autem qui dixerit: Sacrificium laudis honorificabit me.

7. Verum si non est speciosa laus in ore peccatoris; nonne pernecessariam habetis continentiæ virtutem, per quam fiat, ut non regnet peccatum in vestro mortali corpore? Porro continentia non habet meritum apud Deum, quæ gloriam requirit humanam. Ideoque maxime opus est etiam puritate intentionis, qua soli mens vestra Deo & placere appetat, & valeat inhærere. Neque enim aliud est inhærere Deo, quàm videre Deum; quod solis mundicordibus singulari felicitate donatur. Cor mundum babebat David, qui dicebat Deo: Adhæsit anima mea post te. Item, Mihi autem adhærere Deo bonum est. Videndo adhærebat, & adhærendo videbat. Animæ ergo in his exercitatæ cælestes sese nuntii familiares exhibent & frequentes, præsertim si frequenter orantem persenserint*. Quis dabit mihi per vos, ô benigni Principes, petitiones meas innotescere apud Deum? Non enim Deo, cui etiam cogitatio hominis confitetur, sed apud Deum, hoc est ipsis qui cum Deo sunt, tam beatis Virtutibus, quam carne solutis Spiritibus. Quis suscitabit me de terra inopem, & de stercore eriget pauperem, ut sedeam cum principibus, & solium gloriæ teneam? Non ambigo quin gratanter in palatio colligant, quem dignanter in sterquilinio visitant. Denique lætati sunt de conversione; & in assumptione non agnoscent?

8. Hos itaque puto inter orandum alloqui sponsam, & ipsis, tamquam sponsi domesticis ac sodalibus, desiderium cordis sui aperire, cum ait: Osculetur me osculo oris sui. Et vide familiare amicumque colloquium animæ in carne suspirantis cum cælestibus potestatibus. Gestit in oscula, petit quod cupit; non tamen nominat quem amat: quia illos nosse non dubitat, utpote de quo sibi frequens cum illis soleat esse confabulatio. Propterea non dicit, Osculetur me ille vel ille; sed Osculetur me tantum: sicut & Maria Magdalena non exprimebat ex nomine quem quæreret, sed tantum aiebat ei quem putabat hortulanum: Domine, si tu sustulisti eum. Quem eum? Non aperit; quia palam omnibus esse credit, quod à suo corde nec ad momentum recedere potest. Ita ergo & ista loquens sodalibus sponsi sui, tamquam consciis & quibus se noverat manifestam, tacito nomine repente in hæc de dilecto verba prorumpit: Osculetur me osculo oris sui. De quo jam osculo nolo vos diutius protrahere, sed sermone crastino audietis quidquid orantibus vobis suggerere mihi inde dignabitur unctio docens de omnibus. Neque enim hoc secretum revelat caro & sanguis: sed is qui scrutatur profunda Dei Spiritus.

* Non secundum locum localemve cultudum, sed secundum opem & efficaciam, uti interpretatur Sixtus Senensis in suis Notis.

Tom. IV. sanctus, qui à Patre Filioque procedens, cum ipsis pariter vivit & regnat in sæcula sæculorum, amen.

SERMO VIII.

Quomodo per osculum oris Dei significatur Spiritus-sanctus, quem Ecclesia sibi petit dari ad notitiam sanctæ Trinitatis.

1. HOdie vobis, sicut hesterna promissione tenetis, de summo, id est de oris osculo, disputare propositum est. Audite attentius quod sapit suavius, & gustatur rarius, & intelligitur difficilius. Mihi videtur (ut paulo altius inchoem) ineffabile B quoddam atque inexpertum omni creaturæ osculum designasse, qui ait: *Nemo novit Filium nisi Pater; & nemo novit Patrem nisi Filius, aut cui voluerit Filius revelare.* Pater enim diligit Filium, & singulari dilectione amplectitur, summus æqualem, æternus coæternum, unus unicum. Sed enim non minori ipse à Filio affectione adstringitur: quippe pro cujus amore & moritur, ipso attestante cum ait: *Ut sciant omnes quia diligo Patrem, surgite, eamus*; haud dubium quin ad passionem. Illa itaque mutua gignentis genitique cognitio pariter & dilectio, quid nisi osculum est suavissimum, sed secretissimum?

Matt. 11. 17. — *Osculum in divinis quid sit.* — *Matt. 26. 2.*

2. Ego pro certo ad tantum & tam sanctum divini C amoris arcanum ne ipsam quidem angelicam admitti arbitror creaturam. Etenim, Paulo hoc ipsum sapiente, pax illa exsuperat omnem, etiam angelicum, sensum. Unde nec ista (quamquam multum præsumens) audet tamen dicere, Osculetur me ore suo; soli illud scilicet reservans Patri: sed aliquid minus postulans, *Osculetur me*, inquit, *osculo oris sui*. Videte novam sponsam novum osculum accipientem, non tamen ab ore, sed ab osculo oris. *Insufflavit*, inquit, *eis*, haud dubium quin Jesus Apostolis, id est primitivæ Ecclesiæ; *& dixit, Accipite Spiritum-sanctum.* Osculum profecto fuit. Quid? corporeus ille flatus? Non, sed invisibilis Spiritus: qui propterea in illo do- D minico flatu datus est, ut per hoc intelligeretur & ab ipso pariter tamquam à Patre procedere, tamquam vere osculum, quod osculanti osculatoque commune est. Itaque sufficit sponsæ, si osculetur ab osculo sponsi, etiamsi non osculetur ab ore. Nec enim exiguum quid aut vile putat osculari ab osculo: quod non est aliud nisi infundi Spiritu-sancto. Nempe si recte Pater osculans, Filius osculatus accipitur: non erit ab re osculum Spiritum-sanctum intelligi, utpote qui Patris Filiique imperturbabilis pax sit, gluten firmum, individuus amor, indivisibilis unitas.

Angelis non concessum. — *Philip. 4. 7.* — *Spiritus-sancti donum, osculum Ecclesiæ.* — *Johan. 20. 22.*

3. De ipso igitur audet sponsa, ipsumque infundi sibi fidenter sub osculi nomine petit. Tenet quippe ali- E quid, unde non desit occasio præsumendi. Dicens enim Filius, *Nemo novit Filium nisi Pater, & nemo novit Patrem nisi Filius*; adjecit, *aut cui voluerit Filius revelare*. Non autem diffidit sponsa quin sibi velit, si cui voluerit. Petit ergo audenter dari sibi osculum, hoc est Spiritum illum, in quo sibi & Filius reveletur & Pater. Alter enim sine altero nequaquam innotescit. Unde est illud: *Qui videt me, videt & Patrem meum.* & illud Johannis: *Omnis qui negat Filium, nec Patrem habet. Qui autem confitetur Filium, & Patrem habet.* Ex quibus liquido constat, quia nec Pater sine Filio, nec Filius sine Patre agnoscitur. Merito proinde non in alterius tantum, sed in utriusque cognitio- F ne constituit summam beatitudinem qui dicit: *Hæc est vita æterna, ut cognoscant te verum Deum, & quem misisti Jesum-Christum.* Denique & qui sequuntur Agnum, referuntur habere nomen ejus, & nomen Patris ejus scriptum in frontibus suis: quod est de utriusque notitia gloriari.

Matt. 11. 27. — *Johan. 14. 9.* — *1. Joan. 2. 23.* — *Johan. 17. 3.* — *Apoc. 14. 1.*

4. Sed dicit aliquis: Ergo & Spiritus-sancti agnitio non est necessaria, ut cum dixerit esse vitam æternam nosse & Patrem & Filium, de Spiritu-sancto tacuerit? Est utique: sed ubi Pater & Filius perfecte agnoscitur, utriusque bonitas, quæ Spiritus sanctus A est, quomodo ignoratur? Neque enim integre homo homini innotescit, quamdiu latet, utrumnam bonæ, an malæ sit voluntatis. Quamquam & cum dictum est, *Hæc est vita æterna, ut cognoscant te verum Deum, & quem misisti Jesum-Christum*: profecto si missio illa beneplacitum tam Patris benigne mittentis, quam Filii voluntarie obedientis demonstrat, non omnino tacitum est de Spiritu-sancto, ubi tantæ utriusque gratiæ mentio facta est. Utriusque siquidem amor & benignitas Spiritus-sanctus est.

Johan. 17. 3.

5. Trinæ ergo hujus agnitionis infundi sibi gratiam, quantum quidem capi in carne mortali potest, spon- B sa petit, cum osculum petit. Petit autem à Filio: quia Filii est cui voluerit revelare. Revelat ergo Filius seipsum cui vult, revelat & Patrem. Revelat autem sine dubio per osculum, hoc est per Spiritum-sanctum, Apostolo teste qui ait: *Nobis autem revelavit Deus per Spiritum suum.* At vero dando Spiritum per quem revelat, etiam ipsum revelat: dando revelat, & revelando dat. Porro revelatio, quæ per Spiritum-sanctum fit, non solum illustrat ad agnitionem, sed etiam accendit ad amorem, dicente Paulo: *Caritas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum-sanctum, qui datus est nobis.* Et ideo forsan de his, qui cognoscentes Deum, non tamquam Deum glorificaverunt, non le- C gitur quod Spiritu-sancto revelante cognoscerent: quia cum cognoscerent, non amaverunt. Sic quippe habes: *Deus enim illis revelavit.* Nec adjunctum est, per Spiritum suum: ne sibi sponsæ osculum mentes impiæ usurparent, quæ contentæ ea quæ inflat, eam quæ ædificat nescierunt. Denique ipse Apostolus dicat per quid cognoverunt. *Per ea*, inquit, *quæ facta sunt, intellecta conspexerunt.* Unde & constat, quia nec perfecte cognoverunt, quem minime dilexerunt. Si enim integre cognovissent, bonitatem qua pro eorum redemptione in carne nasci & mori voluit, non ignorassent. Audi denique quid eis de Deo revelatum fuerit: *Sempiterna*, ait, *virtus ejus & divinitas.* Vides D quia quod sublimitatis, quod majestatis est, in præsumptione spiritus, non Dei, sed sui rimari sint: quod autem mitis sit & humilis corde, non intellexerint. Nec mirum, quia & caput eorum Behemoth nihil humile, sed (sicut de eo legitur) *omne sublime videt.* Quo contra David non ambulabat in magnis, neque in mirabilibus super se, ne scrutator majestatis opprimeretur à gloria.

1. Cor. 2. 10. — *Rom. 5. 5.* — *Rom. 1. 21.* — *Rom. 1. 20.* — *Job 41.* — *Psal.* — *Prov.*

6. Vos quoque, ut caute in arcanis sensibus pedem figatis, mementote semper, quod Sapiens admonet: *Altiora*, inquit, *te ne quæsieris, & fortiora te ne scrutatus fueris.* In spiritu ambulate in illis, & non in sensu proprio. DOCTRINA Spiritus non curiositatem acuit, E sed caritatem accendit. Merito proinde sponsa, quem diligit anima sua inquirens, non se suæ carnis sensibus credit, non curiositatis humanæ inanibus ratiociniis acquiescit: sed petit osculum, id est Spiritum-sanctum invocat, per quem accipiat simul & scientiæ gustum, & gratiæ condimentum. Et bene scientia, quæ in osculo datur, cum amore recipitur: quia amoris indicium osculum est. SCIENTIA ergo quæ inflat, cum sine caritate sit, non procedit ex osculo. Sed nec qui zelum Dei habent, & non secundum scientiam, sibi ullatenus arrogent illud. Utrumque enim munus simul fert osculi gratia, & agnitionis lucem, & devotionis pinguedinem. Est quippe Spiritus sa- F pientiæ & intellectus, qui instar apis ceram portantis & mel, habet omnino & unde accendat lumen scientiæ, & unde infundat saporem gratiæ. Neuter ergo se osculum percepisse putet, sive qui veritatem intelligit, nec diligit; sive qui diligit, nec intelligit. Sane in osculo isto nec error locum habet, nec tepor. Quamobrem geminæ gratiæ sacrosancti osculi suscipiendæ paret è regione duo labia sua quæ sponsa est, intelligentiæ rationem, sapientiæ voluntatem, ut de pleno osculo glorians mereatur audire: *Diffusa est gratia in labiis tuis, propterea benedixit te Deus in æternum.* Itaque Pater Filium osculans, plenissime illi arcana suæ divinitatis

Eccli. 3. — *Psal. 44.*

vinitatis eructat, & spirat suavitatem amoris, Scriptura hoc significante, cum ait: *Dies diei eructat verbum.* Cui sane sempiterno singulariterque beato complexui, nulli omnino, ut jam dictum est, creaturæ interesse donatur, solo utriusque Spiritu teste ac conscio mutuæ agnitionis & dilectionis. *Quis enim cognovit sensum Domini, aut quis consiliarius ejus fuit?*

7. Sed dicat mihi fortasse aliquis: Tibi ergo unde innotuit, quod nulli fateris creditum creaturæ? Profecto Unigenitus qui est in sinu Patris, ipse enarravit, dixerim, non mihi misero & indigno, sed plane Johanni * amico sponsi, cujus hæc verba sunt; non solum autem, sed & Johanni Evangelistæ, utique discipulo quem diligebat Jesus. Placita enim fuit Deo & anima illius, digna prorsus nomine & dote sponsæ, digna sponsi amplexibus, digna denique quæ recumberet super pectus Domini. Hausit Johannes de sinu Unigeniti, quod de paterno hauserat ille. Nec solus ipse tamen, sed & omnes, quibus idem aiebat magni consilii Angelus: *Vos dixi amicos, quia omnia quæcumque audivi a Patre meo, nota feci vobis.* Hausit & Paulus, cujus evangelium non est ab homine, neque per hominem illud accepit, sed per revelationem Jesu-Christi. Profecto hi omnes tam feliciter, quam veraciter dicere possunt: *Unigenitus qui est in sinu Patris, ipse enarravit nobis.* Et illa enarratio quid eis nisi osculum fuit? Sed osculum de osculo, & non de ore. Audi siquidem osculum de ore. *Ego & Pater unum sumus.* item, *Ego in Patre, & Pater in me est.* Osculum est ore ad os sumptum: sed nemo appropiat. Osculum plane dilectionis & pacis: sed dilectio illa supereminet omni scientiæ; & pax illa omnem sensum exsuperat. Verumtamen quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, Paulo revelavit Deus per Spiritum suum, hoc est per osculum oris sui. Igitur Filium in Patre, & Patrem esse in Filio, osculum de ore est. Quod autem legitur, *Non enim accepimus spiritum hujus mundi, sed spiritum qui ex Deo est, ut sciamus quæ à Deo donata sunt nobis;* osculum sane de osculo est.

8. Et ut apertius alterutrum distinguamus; qui plenitudinem capit, osculum de ore sumit: qui vero de plenitudine, osculum de osculo recipit. Magnus quidem Paulus: sed quantumlibet sursum porrigat os, etiamsi se usque ad tertium cælum extendat, citra os Altissimi tamen necesse est ut remaneat, & modo suo contentus in se subsistat: & cum pertingere ad vultum gloriæ non valebit, condescendi sibi, & ex alto transmitti osculum humiliter petat. Qui vero non rapinam arbitratur esse se æqualem Deo, ita ut audeat dicere, *Ego & Pater unum sumus:* quia ex æquo conjungitur, ex æquo complectitur, non osculum de loco inferiori mendicat, sed pari celsitudine os * ori conjungit, & singulari prærogativa osculum de ore sumit. Christo igitur osculum est plenitudo, Paulo participatio: ut cum ille de ore, iste tantum de osculo osculatum se glorietur.

9. Felix tamen osculum, per quod non solum agnoscitur Deus, sed & diligitur Pater: qui nequaquam plene cognoscitur, nisi cum perfecte diligitur. Quæ in vobis anima sensit aliquando in secreto conscientiæ suæ Spiritum Filii clamantem, *Abba, pater?* Ipsa, ipsa, paterno se diligi præsumat affectu, quæ eodem se spiritu, quo & Filius, affectam sentit. Confide, quæcumque es illa, confide nihil hæsitans. In spiritu Filii filiam cognosce te Patris, sponsam Filii vel sororem. Utroque vocabulo eam, quæ hujusmodi est, invenies appellari. Ad manum est unde id probem; non multum laborabo. Vox sponsi est ad ipsam: *Veni in hortum meum, soror mea sponsa.* Soror siquidem est, quia ex uno Patre: sponsa, quia in uno Spiritu. Nam si carnale matrimonium constituit duos in carne una, cur non magis spiritualis copula duos conjunget in uno spiritu? Denique qui adhæret Domino, unus spiritus est. Sed audi etiam de Patre, quam amanter quamque dignanter & filiam eam nominat, & nihilo minus tamquam nurum propriam ad Filii blandos invitat amplexus. *Audi,* inquit, *filia, & vide, & inclina aurem tuam; & obliviscere populum tuum & domum patris tui, & concupiscet Rex decorem tuum.* Ecce à quo ista flagitat osculum. O sancta anima, reverentiam habe, quoniam ipse est Dominus Deus tuus, & fortasse non osculandus, sed adorandus cum Patre & Spiritu-sancto in sæcula sæculorum, amen. [Tom. I V. — Psal. 44. 11.]

SERMO IX.

De uberibus sponsi, id est Christi, quorum unum est Longanimitas exspectandi peccatores: alterum Benignitas seu facilitas eos recipiendi.

1. ACcedamus jam ad librum, verbisque sponsæ rationem demus & consequentiam. Pendent enim, & prærupta nutant absque principio. Ideoque præmittendum cui competenter cohæreant. Ponamus proinde istos, quos sponsi sodales diximus, visitandi salutandique gratia, sicut heri & nudiustertius, accessisse nunc quoque ad sponsam; ipsamque submurmurantem & tædentem reperisse, mirari causam, & quasi alloqui in hunc modum. Quid novi accidit? quid te cernimus solito tristiorem? quæ inopinati murmuris causa? Certe cum aversa & alienata ires post amatores tuos, cum quibus male erat tibi, compulsa tandem reverti ad virum tuum priorem, nonne ut saltem mereceris tangere pedes, multis precibus & fletibus institisti? Recolo, inquit. Quid? Obtento eo, simulque accepta in osculo pedum indulgentia de offensis, numquid non rursus facta impatiens, & tanta nequaquam dignatione contenta, sed majoris familiaritatis cupida, secundam quoque gratiam eadem qua prius instantia postulasti, & impetrasti, ita ut in osculo manus adepta sis virtutes non paucas, & non parvas? Non diffiteor, ait. Et illi: Enimvero num tu es quæ jurare & obtestari solebas, si umquam ad osculum manus pervenire daretur, sufficere jam tibi; nil te de cetero petituram? Ego. Quid igitur? Forte horum quæ acceperas quippiam ablatum causaberis? Nihil. An vero times repetitum iri, quod tibi de mala tua pristina conversatione indultum præsumpseras? Non. [Textus consequentia.]

2. Age tamen, dic unde queamus satisfacere tibi. Non quiesco, ait, nisi osculetur me osculo oris sui. Gratias de osculo pedum, gratias & de manus: sed si cura est illi ulla de me, *Osculetur me osculo oris sui.* Non sum ingrata, sed amo. Accepi, fateor, meritis potiora, sed prorsus inferiora votis. Desiderio feror, non ratione. Ne quæso causemini præsumptionem, ubi affectio urget. Pudor sane reclamat: sed superat amor. Nec ignoro, quod honor regis judicium diligit: sed præceps amor nec judicium præstolatur, nec consilio temperatur, nec pudore frenatur, nec rationi subjicitur. Rogo, supplico, flagito, *Osculetur me osculo oris sui.* En gratia ipsius multis jam annis caste sobrieque vivere curo, lectioni insisto, resisto vitiis, orationi incumbo frequenter; vigilo contra tentationes, recogito annos meos in amaritudine animæ meæ. Sine querela me arbitror, quantum in me est, conversari inter fratres; superioribus potestatibus subdita sum, egrediens & regrediens ad imperium senioris. Aliena non cupio; mea potius & me pariter dedi. In sudore vultus mei comedo panem meum; ceterum quod in his omnibus est, totum constat de consuetudine, de dulcedine nihil. Quid nisi, juxta Prophetam, *vitula Ephraim* sum, *docta diligere triturami?* Denique in Evangelio qui hoc solum quod facere debet, facit, servus inutilis reputatur. Mandata forsan utcumque adimpleo: sed anima mea sicut terra sine aqua in illis. Ut igitur holocaustum meum pingue fiat, *Osculetur me,* quæso, *osculo oris sui.* [Amoris ardor impatiens. — Psal. 98. 4. — Animæ religiosæ exercitia. — Aridæ pia querimonia. — Osee 10. 11. — Luc. 17. 10. — Bernardi discipuli idipsum conquerebantur.]

3. Plerique vestrum mihi quoque (ut memini) in privatis a confessionibus suis conqueri solent super hu-

a Sic in ejusmodi privatis confessionibus revelabant ipsis etiam negligentias, quales vocat Bernardus in sermone 1. de Circumcisione num. 5. Guigo, Cartusiæ Prior V. privatas appellat confessiones, quæ fiebant in cellis privatis: communes, quæ ab omnibus fiebant singulis sabbatis, tametsi privatim. Confer lib. 1. de vita S. Bernardi num. 28.

Tom. I V. hujuscemodi animi arentis languore atque hebetudine stolidæ mentis, quod Dei scilicet alta atque subtilia penetrare nequeant, quod de suavitate spiritus aut nil, aut parum sentiant. Quid isti, nisi ad osculum suspirant? Suspirant plane, & inhiant spiritui sapientiæ & intellectus: intellectus utique quo pertingant; sapientiæ, quâ gustent quod intellectu apprehenderint. Ego in hoc ipso affectu sanctum puto orasse Prophetam, cum diceret: *Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea, & labiis exsultationis laudabit os meum.* (Psal. 62. 6.) Osculum omnino petebat, & illud osculum, in cujus tactu perfusis labiis pinguedine gratiæ specialis *, sequeretur quod alibi idem ipse precatur: *Repleatur os meum laude, ut cantem gloriam tuam, tota die magnitudinem tuam.* (* al. spiritalis. Psal. 70. 8.) Denique & eructavit ubi gustavit: *Quam magna multitudo dulcedinis tuæ, Domine, quam abscondisti timentibus te!* (Psal. 30. 20.) Satis hoc osculum detinuit nos, & necdum me illud (ut verum fatear) digne satis expressisse confido. Sed transeamus ad reliqua: quia id melius impressum, quam expressum innotescit.

(Cant. 1. 1.) 4. Sequitur: *Quia meliora sunt ubera tua vino, fragrantia unguentis optimis.* Et hæc verba cujus sint, auctor non loquitur, relinquens nobis libere commentari, cui potissimum personæ conveniant. Mihi vero non deest, unde illa congruenter assignem sive sponsæ, sive sponso, sive etiam sponsi sodalibus. Et primum sponsæ qualiter congruant, indicabo. Interim confabulantibus illa pariter atque illis, accessit ipse, de quo sermo erat. Utique libens appropiat de se loquentibus. Sic solet. (Luc. 24. 15.) Sic euntibus in Emmaüs, & conferentibus inter se, jucundum se facundumque exhibuit comitem. Nempe hoc est quod in Evangelio pollicetur: *Ubi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, ego sum in medio eorum.* (Matth. 18. 20.) & per Prophetam: *Antequam*, ait, *clament, ego exaudiam; & adhuc loquentibus illis dicam, Ecce adsum.* (Isa. 65. 24.) (Piorum preces Deus prævenit.) Ita ergo nunc non vocatus affuit, & delectatus verbis prævenit preces. Arbitror quod interdum nec verba exspectat, sed solis cogitationibus advocetur. Denique ait homo qui inventus est secundum cor Dei: *Desiderium pauperum exaudivit Dominus, præparationem cordis eorum audivit auris tua.* (Psal. 9. 17.) Attendite & vos vobis in omni loco, scientes quoniam omnia vestra norit, scrutans corda & renes Deus, qui finxit singillatim corda vestra, & intelligit omnia opera vestra. Sponsa ergo sponsum adesse persentiens, substitit. (Pudet enim præsumptionis in qua se deprehensam intelligit. nam verecundius id moliri per internuntios existimarat) moxque conversa ad ipsum, temeritatem, prout valet, excusare conatur: *Quia meliora sunt*, inquiens, *ubera tua vino, fragrantia unguentis optimis.* Acsi dicat: Si altum sapere videor, tu fecisti, ô sponse, qui in dulcedine uberum tuorum tanta me dignatione lactasti, quatenus omni metu, tui caritate, non mea temeritate depulso, audeam plus forte quam expediat. Audeo sane pietatis memor, immemor majestatis. Hæc pro verborum consequentia dicta sint.

(Ubera Sponsi, Longanimitas & Benignitas.) 5. Nunc qualis sit ista uberum sponsi commendatio, videamus. Duo sponsi ubera, duo in ipso sunt ingenitæ mansuetudinis argumenta, quod & patienter exspectat delinquentem, & clementer recipit pœnitentem. Gemina, inquam, dulcedo suavitatis exuberat in pectore Domini Jesu, longanimitas videlicet in exspectando, & in donando facilitas. Et audi quia non sit hoc inventum meum. Legis profecto de longanimitate: *An divitias bonitatis ejus, & patientiæ, & longanimitatis contemnis?* (Rom. 2. 4.) item, *An ignoras quia benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit?* (Ibidem.) Ad hoc siquidem diu suspendit sententiam ultionis à contemnente, ut quandoque exhibeat gratiam remissionis in pœnitente. *Non enim vult mortem peccatoris, sed ut convertatur, & vivat.* (Ezech. 33. 11.) Ponamus exempla & de altero ubere, quod dictum est remittendi facilitas. Legis & de ipsa: *Quacumque hora ingemuerit peccator, peccatum suum remittetur ei.* (Ibidem. 12.) Legis, *Derelinquat impius viam suam, & vir iniquus cogitationes suas, & revertatur ad Dominum, & miserebitur ejus; & ad Deum nostrum, quoniam multus est ad ignoscendum.* (Isa. 55. 7.) Pulcre David paucis comprehendit utrumque, dicens: *Longanimis, &* (Psal. 102. 8.) *multum misericors.* Hujus ergo geminæ bonitatis experimento in eam se fiduciam excrevisse fatetur sponsa, ut auderet petere osculum. Quid mirum, dicens, si sic præsumo de te, ô sponse, quæ de tuis uberibus tantam sum experta abundantiam suavitatis? Ergo ad audendum me provocat dulcedo uberum tuorum, non meorum confidentia meritorum.

6. Quod autem dicit, *Meliora sunt ubera tua vino*, hoc est: Pinguedo gratiæ, quæ de tuis uberibus fluit, efficacior mihi est ad spiritualem profectum, quam mordax increpatio prælatorum. Nec solum meliora vino, sed & *fragrantia unguentis optimis*: quia non modo internæ dulcedinis lacte præsentes alis, sed bonæ quoque opinionis grato odore respergis absentes, bonum habens testimonium & ab his qui intus, & ab his qui foris sunt. Habes, inquam, lac intus, & foris unguenta: quoniam quidem non essent quos lacte reficeres, si non prius odore attraheres. Sane de his unguentis, si quid dignum consideratione contineant, videbitur post hæc, cum eo ventum fuerit, ubi dicit in consequentibus: *In odore unguentorum tuorum curremus.* (Cant. 1. 3.) Nunc juxta promissum nostrum hæc ipsa verba, quæ Sponsæ data sunt, an & Sponso congruant videamus.

7. Sponsa loquente de Sponso, repente (ut dixeram) adest ille, annuit voto, dat osculum, impletque in ea sermonem qui scriptus est: *Desiderium cordis ejus tribuisti ei, & voluntate labiorum ejus non fraudasti eum.* Quod & probat ex ejus uberum repletione. Tantæ nempe efficaciæ osculum sanctum est, ut ex ipso mox, cum acceperit illud, sponsa concipiat, tumescentibus nimirum uberibus, & lacte quasi pinguescentibus in testimonium. Quibus studium est orare frequenter, experti sunt quod dico. Sæpe corde tepido & arido accedimus ad altare, orationi incumbimus. Persistentibus autem repente infunditur gratia, pinguescit pectus, replet viscera inundatio pietatis: & si sit qui premat, lac conceptæ dulcedinis ubertim fundere non tardabunt. Dicat ergo: Habes sponsa quod petiisti, & hoc tibi signum, quia meliora facta sunt ubera tua vino. Hinc te scilicet noveris osculum accepisse, quod te concepisse sentis. Unde & ubera tibi intumuerunt, facta in ubertate lactis meliora vino scientiæ sæcularis, quæ * quidem inebriat, sed curiositate, non caritate; implens, non nutriens; inflans, non ædificans; ingurgitans, non confortans.

8. Sed demus & sodalibus ista depromere. Injuste, inquiunt, murmuras adversus sponsum: quia id plus valet quod ille jam dedit, quam quod tu petis. Quod enim postulas, te quidem delectat: sed ubera, quibus parvulos alis, quos & paris, meliora, hoc est necessariora, sunt vino contemplationis. Aliud siquidem est quod unius lætificat cor hominis, & aliud quod ædificat multos. Nam etsi Rachel formosior, sed Lia fœcundior est. Noli ergo nimis insistere osculis contemplationis: quia meliora sunt ubera prædicationis.

9. Occurrit & alius sensus, quem quidem non proposueram, sed minime præteribo. Utquid enim verba hæc non magis convenire dicamus eis ipsis, quibus præest in sollicitudine, tamquam parvulis mater aut nutrix? Nec enim æquanimiter ferunt juvenculæ & teneræ adhuc animæ, illam vacare quieti, cujus plenius erudiri doctrina, & exemplis informari desiderant. An non denique talium in subsequenti compescitur inquietudo, ubi sub gravi contestatione prohibentur suscitare dilectam, quousque ipsa velit? Hæ itaque sentientes osculis inhiare sponsam, secretum quærere sibi, fugitare publicum, declinare turbas, & curæ ipsarum propriam præferre quietem: Noli inquiunt, noli; quia major in uberibus, quam in amplexibus fructus exsistit. Per ea siquidem nos vindicas à carnalibus desideriis, quæ militant adversus animam; eripis mundo, & acquiris Deo. Hoc ergo est quod aiunt: *Quia meliora sunt ubera tua vino.* Carnis, inquiunt, voluptatem, qua paulo ante, tamquam vino, ebriæ tenebamur, vincunt hæ, quas tua nobis ubera stillant, deliciæ spirituales.

Carnalis affectus vino similis.

10. Et pulcre vino comparant carnalem affectum. Ut enim uva semel expressa non habet jam quod denuo fundat, sed perpetua ariditate damnatur: sic caro in pressura mortis ab omni prorsus sua delectatione siccatur, nec ultra reviresçit ad libidines. Unde Propheta: *Omnis caro fœnum, & omnis gloria ejus tamquam flos fœni. Exsiccatum est fœnum, & cecidit flos.* (Is. 40. 6.) & Apostolus: *Qui seminat in carne, de carne & metet corruptionem.* (Gal. 6. 8.) & rursum: *Esca ventri, & venter escis; Deus autem & hunc, & has destruet.* (1. Cor. 6. 13.) Vide autem ne non carni tantum, sed & mundo forte competat ista proportio. Siquidem & ipse transit, & concupiscentia ejus: & cum omnia quæ in mundo sunt, finem habeant, finis eorum non erit finis. Verum ubera non sic. (Ubera sponsæ meliora.) Hæc enim cum exhausta fuerint, rursum de fonte materni pectoris sumunt quod propinent sugentibus. Merito proinde meliora carnis, sæculive amore asseruntur ubera sponsæ, quæ nullo unquam lactentium numero aresiunt, sed semper abundant de visceribus caritatis, ut iterum fluant. Flumina siquidem fluunt de ventre ejus, fitque in ea fons aquæ vivæ salientis in vitam æternam. (Joan. 7. 38.) Cumulatur deinde laus uberum fragrantia unguentorum, quod non solum verborum sapore pascant, sed & factorum opinione redoleant. Jam quæ sint ubera, quo tumida lacte, qualibus delibuta unguentis, sub alio sermonis principio Christo adjuvante monstrabimus: qui cum Patre & Spiritu-sancto vivit & regnat Deus per omnia sæcula sæculorum, amen.

SERMO X.

De tribus unguentis spiritualibus, scilicet Contritionis, Devotionis, & Pietatis.

1. NOn sum ego profundi sensus, neque adeo perspicacis ingenii, ut novi quippiam ex me adinvenire possim: sed est fons magnus & indeficiens os Pauli, quod patet ad nos. De ipso haurio mihi etiam nunc in ostensione uberum sponsæ, sicut & frequenter soleo. *Gaudere*, inquit, *cum gaudentibus, flere cum flentibus.* (Rom. 12. 15.) Materni breviter exprimuntur affectus, quia nec dolere parvuli, nec valere queunt absque illa quæ genuit: utrobique necesse est suis eam conformari visceribus. (Ubera sponsæ duo, compassio & congratulatio.) Igitur juxta Pauli sententiam *, duas illas affectiones duobus sponsæ uberibus assignabo, Compassionem uni, & Congratulationem alteri. Alioquin parvula est, & nondum nubilis, si nondum ubera misit, si se videlicet neque ad congaudendum sentiat promptam, neque pronam ad condolendum. (Prædicatori ... officia.) Talis si forte ad regimen animarum, seu ad officium prædicationis assumitur, aliis quidem non prodest, sibi vero obest plurimum. Porro sese ingerere, quantæ impudentiæ est?

2. Sed redeamus ad ubera sponsæ, ac pro diversitate uberum, diversas & lactis species proponamus. Nam Congratulatio quidem exhortationis, Compassio vero consolationis lac fundit. Porro utramque speciem ubertim cælitus irrorari pio pectori suo spiritualis mater toties sentit, quoties osculum sumit. Videas eam mox plenis uberibus parvulis incubare lactandis; & ex uno quidem consolatoria, ex altero vero exhortatoria uberius ministrare, prout singulis convenire videbit. Verbi causâ, si quem forte ex his quos genuit in Evangelio, deprehenderit forti aliquâ tentatione concussum, & inde turbatum ac tristem, pusillanimemque factum, non posse jam ferre vim tentationis; (Prælati filios ...) quomodo condolet, quomodo mulcet? quomodo plangit, quomodo consolatur? quot argumenta pietatis mox reperit, quibus erigat desolatum? E contra si promptum, si alacrem, si bene proficientem cognoverit; exsultat, aggreditur salutaribus monitis, accendit amplius, instruit de quibus potest ut perseveret, utque in melius semper proficiat exhortatur. Omnibus se conformat, omnium in se transfert affectus, matrem se denique probat non minus deficientium, quam proficientium.

3. Quanti hodie secus affectos se ostendunt? de his dico, qui animas regere susceperunt. (Prælatorum avaritia acriter perstringitur.) Quod enim sine miserabili gemitu dicendum non est, Christi opprobria, sputa, flagella, clavos, lanceam, crucem, & mortem, hæc omnia in fornace avaritiæ conflant, & profligant in acquisitionem turpis quæstus, & pretium universitatis suis marsupiis includere festinant; hoc solo sane à Juda Iscariotis differentes, quod ille horum omne emolumentum paucorum denariorum numero compensavit; isti voraciori ingluvie lucrorum infinitas exigunt pecunias. His insatiabili desiderio inhiant, pro his ne amittant, timent; & cum amittunt, dolent: harum in amore quiescunt, quantum dumtaxat liberum eis est à servandi, vel augmentandi cura. Animarum nec casus reputatur, nec salus. Non sunt profecto matres, qui cum sint de Crucifixi patrimonio nimium incrassati, impinguati, dilatati, non compatiuntur super contritione Joseph. Quæ mater est, non dissimulat: habet ubera, & non vacua. Gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus novit, nec cessat exprimere de ubere quidem congratulationis lac exhortationis; de ubere vero compassionis lac consolationis. Et de sponsæ uberibus vel uberum lacte ista sufficiant.

4. Jam qualibus etiam unguentis eadem ubera redoleant, indicabo, si tamen vestris orationibus juver, ut quod inde mihi sentire datum est, detur & eloqui digne ad audientium utilitatem. Alia sponsi, atque alia sponsæ unguenta sunt, quemadmodum & sua cuique ubera. Sed de sponsi quo in loco tractandum sit, superius præfixum est: nunc sponsæ unguentis intendamus, idque attentius, tamquam his quæ Scriptura non mediocriter commendavit, ita ut ea pronuntiaverit non simpliciter bona, sed *optima*. Et pono diversas species unguentorum, quo ex pluribus ea, quæ potissimum sponsæ uberibus congruant, eligamus. (Unguentum triplex: contritionis, devotionis, & pietatis.) Est unguentum Contritionis, & est unguentum Devotionis, est & Pietatis. Primum pungitivum, dolorem faciens; secundum temperativum, dolorem leniens; tertium sanativum, etiam morbum expellens. Nunc de singulis latius disseramus.

5. Est ergo unguentum, quod sibi conficit anima multis irretita criminibus, si, cum incipit cogitare vias suas, colligat, congerat, conteratque in mortariolo conscientiæ multas ac varias species peccatorum suorum, & intra æstuantis pectoris ollam simul omnia coquat igne quodam pœnitentiæ & doloris, (Unguentum contritionis unde conficiatur.) ut possit dicere cum Propheta: *Concaluit cor meum intra me, & in meditatione mea exardescet ignis.* (Psal. 38. 4.) Ecce hoc est unum unguentum, quo anima peccatrix suæ conversionis primordia condire debet, plagisque suis recentibus adhibere. Primum namque sacrificium Deo, spiritus contribulatus. (Psal. 50. 19.) Quamdiu ergo non habet, tamquam pauper & inops, unde sibi melius ac pretiosius componat unguentum; non negligat parare interim istud, licet de vilibus speciebus: quia cor contritum & humiliatum Deus non despiciet. (Ibidem.) Tanto autem minus vile divinis apparebit conspectibus, quanto plus sibi illa viluerit in recordatione peccatorum suorum.

6. Tamen si illo visibili, quo visibiliter uncti à Peccatrice corporei pedes Dei referuntur in Evangelio, (Vis ejus & fragrantia.) invisibile hoc & spirituale fuisse dicimus figuratum, non omnino vile reputare poterimus. Quid enim de illo legitur? *Et domus*, inquit, *impleta est ex odore unguenti.* (Joan. 12. 3.) Peccatricis [a] manibus distillabatur, & extremis membris corporis, id est pedibus, fundeba-

a Hoc in loco (uti & alibi non semel, sermone 3. de Assumptione, &c.) confunditur Peccatrix illa mulier, de qua apud Lucam cap. 7. cum Maria, Lazari & Marthæ sorore, quæ Christi Domini pedes in castello Bethaniæ unguento perfudit apud Joannem cap. 12. ubi *domus ex odore unguenti repleta* dicitur. Verum plerique veterum ante Gregorium M. immo recentiores non pauci, gravibus sane argumentis, alteram ab altera distinguunt, atque etiam à Maria Magdalena, de qua Christus ejecerat septem dæmonia Marci XVI. quæ Lucæ cap. 8. secuta est Christum cum aliis, & quidem ante conversionem (ut eis videtur) Peccatricis. Confer sermonem 12. infra, num. 6.

Tom. IV.

tur: & tamen non usque adeo contemptibile aut vile fuit, quin totam domum vis aromatum & suavitas repleret odoris. Quod si attendamus, quanta in unius peccatoris conversione fragrantia respergatur Ecclesia, & quantis fiat odor vitæ ad vitam quivis pœnitens, si publice perfecteque pœniteat; profecto & de hoc æque indubitanter pronuntiabimus, quia *domus impleta est ex odore unguenti*. Denique & supernas beatorum mansiones attingit pœnitentiæ odor, ita ut, teste ipsa Veritate, magnum gaudium sit inter Angelos Dei super uno peccatore pœnitentiam agente. Gaudete pœnitentes, pusillanimes confortamini. Vobis dico, quos nuper conversos de seculo, & à viis vestris pravis recedentes, excepit mox amaritudo & confusio animi pœnitentis, ac velut recentium adhuc vulnerum dolor nimius excruciat & perturbat. Securæ manus vestræ distillent myrrhæ amaritudinem in salubrem hanc unctionem: quia cor contritum & humiliatum Deus non despiciet. Non est omnino spernenda, nec vilis æstimanda hujuscemodi unctio, cujus odor non solum homines provocat ad correctionem, sed & Angelos ad exsultationem invitat.

Luc. 15. 10. — Psal. 50. 19.

Devotionis unguentum unde conficiendum.

7. Sed est unguentum tanto isto profecto pretiosius, quanto de melioribus compositum speciebus. Hujus siquidem species ne longe quærantur, penes nos & absque difficultate reperimus, ac de nostris hortulis talium perfacile copiam tollimus, quotiescumque necessitas poscit. Quis enim non satis de proprio, cum vult, ad manum habet iniquitates & peccata, si non dissimulat? Hæ autem sunt (sicut recognoscitis) species unguenti primi, quod jam descripsimus. At vero secundi hujus aromata terra nostra nequaquam profert, sed procul & de ultimis finibus ea nobis conquirimus. Nempe omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est, descendens à Patre luminum. Fit enim unguentum istud de divinis collatis humano generi beneficiis. Felix, qui ipsa sibi studiose colligere, & ante mentis suæ oculos digna cum gratiarum actione reducere curat. Profecto cum fuerint in vasculo pectoris pistillo crebræ meditationis contusa atque contrita, deinde igne sancti desiderii simul decocta omnia, & demum impinguata oleo lætitiæ; erit unctio longe pretiosior, excellentiorque priore. Sufficit ad probandum ejus testimonium qui ait: *Sacrificium laudis honorificabit me*. Nec dubium quin excitet ad laudandum beneficiorum recordatio.

Jac. 1. 17. — Psal. 49. 23

Psal. 50. 19. Præstantius est priori.

8. Porro cum Scriptura hoc solum testetur de illo alio, quia nequaquam despicitur; liquet amplius esse commendatum, quod & honorificat. Denique illud pedibus apponitur, hoc capiti. Si enim in Christo caput ad divinitatem referendum est, dicente Paulo, *Caput Christi Deus*: proculdubio caput ungit, qui gratias agit, quoniam Deum tangit, non hominem. Non quia non sit homo qui Deus est, siquidem Deus & homo unus est Christus: sed quia omne bonum à Deo, non ab homine est, etiam ipsum quod per hominem ministratur. Profecto enim spiritus est qui vivificat, caro non prodest quicquam. Propterea & maledictus qui spem suam ponit in homine: quoniam etsi spes nostra tota merito pendet ex homine Deo; non tamen quia homo, sed quia Deus est. Itaque illud pedibus, hoc capiti exhibetur: quoniam & humiliatio contriti cordis humilitati congruit carnis, & majestatem decet glorificatio. En quale unguentum proposui vobis, quo se nimirum tangi caput illud tremendum principatibus non ducit indignum, immo & honoris insigne judicat, dicens: *Sacrificium laudis honorificabit me*.

1. Cor. 11. 3. — Johan. 6. 64 — Jer. 17. 5. — Psal. 49. 23

Pusillanimis non compe[tit].

9. Quamobrem non est pauperis & inopis, seu pusilli cordis animæ, conficere istiusmodi unctionem, nempe cujus aromata & species sola confidentia possidet, quæ tamen de libertate spiritus & cordis puritate descendat. Quæ enim pusillanimis est & modicæ fidei mens, rei suæ familiaris tenuitate constringitur, nec valet præ inopia otiari ad vacandum divinis laudibus, seu his, quæ laudes pariunt, intuendis beneficiis. Et si quando certe conatur assurgere, confestim domesticarum necessitatum curis urgentibus revocatur ad sua, & in se comprimi propria egestate compellitur. Quod si hujus miseriæ quæritur à me causa, dicam quod ipsi in vobis (nisi fallor) aut esse, aut fuisse recognoscetis. Duabus de causis videtur mihi hujuscemodi animi ægritudo & diffidentia solere contingere, aut de novitate videlicet conversionis, aut certe de conversationis tepore, etiamsi in conversione longum tempus habuerit. Utrumque profecto humiliat & dejicit conscientiam, & inquietam facit, dum sive pro tempore, sive pro tepore antiquas animi passiones necdum in se emortuas sentit: & necesse proinde habens resecandis intendere de cordis hortulo spinis iniquitatum & urticis cupiditatum, longius a semetipsa evagari non sinitur. Quid enim? qui laborat in gemitu suo, poteritne simul & in Dei laudibus exsultare? Quonam modo in ore gementis & plangentis sonabit pariter illud Isaiæ, *gratiarum* scilicet *actio, & vox laudis*? Nam sicut à Sapiente accipimus, *Musica in luctu, importuna narratio est*. Denique gratiarum actio beneficium sequitur, non præcedit. Quæ autem adhuc in tristitia est anima, beneficio non gaudet, sed indiget. Habet ergo unde preces offerat; non autem unde referat grates. Quomodo enim recolet beneficium, quod non accepit? Merito proinde dixi, non esse animæ pauperis conficere hoc unguentum, quod de recolendis divinis beneficiis componi debet: quoniam non potest videre lucem, donec tenebras intuetur. Nempe in amaritudine est, occupatque memoriam tristis recordatio peccatorum, nec libet lætum quippiam simul admittere. Idcirco talibus denuntiat spiritus propheticus, dicens: *Vanum est vobis ante lucem surgere*. Quod est, Frustra surgitis ad intuenda beneficia quæ delectant, nisi prius recepto lumine consolationis de reatibus qui conturbant. Non est ergo pauperum hoc unguentum.

Pusillanimitatis dua causæ. — Isa. 51. 3. — Eccli. 22. 6. — Psal. 126. 2.

10. Sed videre quinam de ejus copia non immerito glorientur. *Ibant gaudentes* Apostoli *a conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati*. Multum sibi profecto instillaverant de pinguedine spiritus, quorum lenitas non dico verbis, sed nec verberibus cessit. Erant enim divites in caritate, quæ nullis exhauritur expensis, & de ipsa facile holocausta medullata offerre sufficiebant. Fundebant passim sudantia pectora liquorem sanctum, quo imbuta plenius erant, quando loquebantur variis linguis magnalia Dei, prout Spiritus-sanctus dabat eloqui illis. Nec dubium quin & illi abundarent iisdem unguentis, quibus Apostolus testimonium perhibebat, dicens: *Gratias ago Deo meo semper pro vobis in gratia Dei, quæ data est vobis in Christo Jesu: quia in omnibus divites facti estis in illo, in omni verbo & in omni scientia, sicut testimonium Christi confirmatum est in vobis, ita ut nihil vobis desit in ulla gratia*. Utinam & pro vobis ego has ipsas gratias referre possim, ut videam vos divites in virtutibus, alacres in laudibus Dei, spirituali hac pinguedine abundantius redundantes in Christo Jesu Domino nostro.

Act. 5. 41. Quinam hoc unguento gaudeant. — Act. 2. 4. — 1. Cor. 1. 4.

SERMO XI.

De duobus, hoc est fructu & modo, pertinentibus ad opus humanæ redemptionis.

1. Dixi in fine sermonis, nec me iterare piget, quod cupiam vos omnes fieri sacræ unctionis participes, illius videlicet, in qua Dei beneficia cum lætitia & gratiarum actione recolit sancta devotio. Hoc enim bonum est, tum propter relevandos vitæ præsentis labores, qui utique tolerabiliores nobis fiunt exsultantibus in laude Dei: tum quia nihil ita proprie quemdam terris repræsentat cælestis habitationis statum, sicut alacritas laudantium Deum, Scriptura dicente: *Beati qui habitant in domo tua Domine! in sæcula sæculorum laudabunt te*. De hoc præcipue unguento

Psal. 83. 5.

Psal. 132. 1. puto dixisse Prophetam: *Ecce quàm bonum & quàm jucundum habitare fratres in unum: sicut unguentum in capite.* A Neque enim priori videtur posse congruere. Illud enim etsi bonum sit, non est tamen jucundum: quia recordatio peccatorum amaritudinem facit, non jucunditatem. Sed nec qui illud faciunt, in unum habitant, cùm quisque peccata propria lugeat atque deploret. Qui vero in gratiarum actione versantur, Deum solum intuentur & cogitant; ac per hoc ipsi vere habitant in unum. Bonum est autem quod faciunt, quia servant ei justissime gloriam cujus est: & nihilo minus jucundum, quia delectat.

2. Quamobrem suadeo vobis amicis meis reflectere interdum pedem à molesta & anxia recordatione viarum vestrarum, B & evadere in itinera planiora serenioris memoriæ beneficiorum Dei; ut qui in vobis confundimini, ipsius intuitu respiretis. Volo vos experiri illud quod sanctus Propheta consulit, dicens:
Psal. 36. 4. *Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui.*
[margin: ... memoriæ divinæ beneficiorum ... indicanda.] Et quidem necessarius dolor pro peccatis, sed si non sit continuus. Sane interpoletur lætiori recordatione divinæ benignitatis, ne forte præ tristitia induretur cor, & desperatione plus pereat.. Misceamus absinthio mel, ut salubris amaritudo salutem dare tunc possit, cum immixto temperata dulcore bibi poterit. Audi denique Deum, quomodo ipse contriti cordis temperat amaritudinem, quomodo pusillanimem à C desperationis barathro revocat, quomodo blandæ & fidelis promissionis melle mærentem consolatur, erigit diffidentem. Ait per Prophetam:
Isa. 48. 9. *Ego refrenabo os tuum laude mea, ne intereas.* Hoc est, Ne intuitu facinorum tuorum nimiam incurras tristitiam, atque instar effrenis equi desperatus in præceps ruas, & pereas; freno te, inquit, inhibebo indulgentiæ meæ, & meis laudibus erigam, respirabisque in bonis meis, qui de tuis confunderis malis, dum me sane benigniorem, quàm te culpabiliorem invenies. Hoc freno si infrenatus fuisset Caïn, nequaquam desperando dixisset:
Gen. 4. 13. *Major est iniquitas mea, quàm ut veniam merear.* Absit, absit. Major enim est ejus pietas, quàm quævis iniqui- D
Prov. 18. 17. tas. Ideo justus non continue, sed tantum in principio sermonis accusator est sui: porro autem in Dei laudes extrema sermonis claudere consuevit. Videte denique justum hoc ordine procedentem. *Cogitavi*,
Psal. 118. 59. ait, *vias meas, & converti pedes meos in testimonia tua.* ut qui videlicet contritionem & infelicitatem in viis propriis perpessus fuerat, in via testimoniorum Dei delectaretur, sicut in omnibus divitiis. Et vos igitur exemplo justi, si de vobis in humilitate sentitis, sentite & de Domino in bonitate. Sic enim legitis apud Sa-
Sap. 1. 1. pientem: *Sentite de Domino in bonitate, & in simplicitate cordis quærite illum.* Hoc autem facile menti persuadet
[* al. magnificentiæ.] divinæ munificentiæ * frequens, immo continua re- E cordatio. Alioquin quomodo implebitur apostolicum
1. Thess. 5. illud, *In omnibus gratias agentes*, si ea pro quibus gratiæ debentur, à corde recesserint? Nolo vos Judaico notari opprobrio, de quibus Scriptura testatur, quòd
Psal. 77. 11. non fuerint memores benefactorum ejus, & mirabilium ejus quæ ostendit eis.

[margin: Redemptio ... opus ... recolenda.] 3. Verum quoniam bona, quæ largiri mortalibus non cessat misericors & miserator Dominus, recolere & recolligere omnia, omni homini impossibile est;
Psal. 105. 2. (Quis enim loquetur potentias Domini, auditas faciet omnes laudes ejus?) id saltem, quod præcipuum est & maximum, opus videlicet nostræ redemptionis, à memoria redemptorum aliquatenus non recedat. In F quo opere duo potissimum, quæ nunc occurrunt, vestris studiis intimare curabo. Et hoc quàm paucis ad
[margin: ... præcipue in ea consideranda: modus & fructus.] Prov. 9. 9. compendium potero, memor illius sententiæ: *Da occasionem sapienti, & sapientior erit.* Duo ergo illa sunt, Modus & Fructus. Et modus quidem Dei exinanitio est; fructus vero nostri de illo repletio. Hoc meditari, sanctæ spei seminarium est; illud summi amoris incentivum. Utrumque profectibus nostris necessarium, ne aut spes mercenaria sit, si amore non comitetur; aut amor tepescat, si infructuosus putetur.

4. Porro fructum talem exspectamus nostri amoris, Tom. IV.
qualem ipse quem amamus, promisit: *Mensuram*, inquiens, *plenam, & confertam, & coagitatam, & supereffluentem dabunt in sinum vestrum.* Luc. 6. 38. [margin: Fructus plenitudo de Deo.] Mensura ista, ut audio, erit sine mensura. Sed velim scire, cujus rei futura sit illa mensura, vel potius illa immensitas quæ repromittitur. *Oculus non vidit, Deus, absque te, quæ præparasti diligentibus te.* Isa. 64. 4. Dic nobis tu qui præparas, quid præparas? Credimus, confidimus, revera sicut promittis: *Replebimur in bonis domus tuæ.* Psal. 64. 5. Sed quibus, quæso, bonis, vel qualibus? Forte frumento, vino, & oleo, auro, atque argento, lapidibusve pretiosis? Sed hæc novimus & vidimus; & videmus, & fastidi- B mus. Id quærimus, quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit. Hoc placet, hoc sapit, hoc delectat inquirere, quodcumque est illud. *Erunt*, inquit, *omnes docibiles Dei, & ipse erit omnia in omnibus.* Johan. 6. 45. Ut audio, plenitudo quam exspectamus à Deo, non erit nisi de Deo.

5. Quis vero comprehendat, quàm magna multitudo dulcedinis in brevi isto sermone sit comprehensa, [margin: Bona futuræ vitæ quoad animam.] *Erit Deus omnia in omnibus?* Ut de corpore taceam, in anima tria intueor: Rationem, Voluntatem, Memoriam: & hæc tria ipsam animam esse. Quantum cuique horum in præsenti sæculo desit de integritate sua & perfectione, sentit * omnis qui ambulat in spiritu. * al. novit.
C Quare hoc, nisi quia Deus nondum est omnia in omnibus? Hinc est quod & ratio sæpissime in judiciis fallitur, & voluntas quadruplici perturbatione jactatur, & memoria multiplici oblivione confunditur. Triplici huic vanitati nobilis creatura subjecta est non volens, in spe tamen. Nam qui replet in bonis desiderium animæ, ipse rationi futurus est plenitudo lucis, ipse voluntati multitudo pacis, ipse memoriæ continuatio æternitatis. O veritas, caritas, æternitas! O beata & beatificans Trinitas! ad te mea misera trinitas miserabiliter suspirat, quoniam à te infeliciter exsulat. Discedens à te quantis se intricavit erroribus, doloribus, timoribus! Heu me! qualem
D pro te commutavimus trinitatem! *Cor meum conturbatum est*, & inde dolor: *dereliquit me virtus mea*, & inde pavor; *& lumen oculorum meorum non est mecum*, & inde error. Psal. 37. 11. En quàm dissimilem trinitatem, ô animæ meæ trinitas, exsulans ostendisti.

6. Verumtamen quare tristis es anima mea, & quare conturbas me? Psal. 42. 5. Spera in Deo quoniam adhuc confitebor illi; cum error videlicet à ratione, à voluntate dolor, atque à memoria timor omnis recesserit; & successerit illa quam speramus mira serenitas, plena suavitas, æterna securitas. Primum illud faciet veritas Deus, secundum caritas Deus, tertium summa potestas Deus: ut sit Deus omnia in omnibus, ratio-
E ne recipiente lucem inexstinguibilem, voluntate pacem imperturbabilem consequente, memoria fonti indeficienti æternaliter inhærente. Videritis vos, recte ne primum illud Filio, Spiritui-sancto sequens, Patri ultimum assignetis; sic tamen ut nihil horum vel Patri, vel Filio, vel Spiritui-sancto subtrahatis; ne cui forte personarum aut plenitudinem minuat distinctio, aut proprietatem tollat perfectio. Simul & hoc advertite, quid simile filii hujus sæculi experiantur de carnis illecebris, de mundi spectaculis, & de pompis satanæ: cum tamen hoc totum sit, unde vita præsens eludit miseros amatores suos, dicente Johanne: *Quicquid in mundo est, concupiscentia carnis est, &* 1. Johan. 2. 16.
F *concupiscentia oculorum, & ambitio sæculi.* Hæc de redemptionis fructu.

7. In modo quoque, quem, si recolitis, Dei esse exinanitionem diffinivimus, tria item præcipue vobis intuenda commendo *. [margin: In modo redemptionis tria consideranda.] * al. committo. Non enim simplex aut modica illa exinanitio fuit: sed semetipsum exinanivit usque ad carnem, ad mortem, ad crucem. Philip. 2. 7. Quis digne pensset, quantæ fuerit humilitatis, mansuetudinis, dignationis, Dominum majestatis carne indui, mulctari morte, turpari cruce? [margin: Cur tam laboriose nos redemit Deus] Sed dicit aliquis: Non valuit opus suum reparare Creator absque ista difficultate?

Tom. IV.

Valuit, sed maluit cum injuria sui, ne pessimum atque odiosissimum vitium ingratitudinis occasionem ultra reperiret in homine. Sane multum fatigationis assumsit, quo multæ dilectionis hominem debitorem teneret; commoneretque gratiarum actionis difficultas redemptionis, quem minus esse devotum fecerat conditionis facilitas. Quid enim dicebat homo creatus & ingratus? Gratis quidem conditus sum, sed nullo auctoris gravamine vel labore: siquidem dixit, & factus sum, quemadmodum & universa. Quid magnum est, quamlibet magna in verbi facilitate donavetis? Sic beneficium creationis attenuans humana impietas, ingratitudinis materiam inde sumebat, unde amoris causam habere debuerat *, idque ad excusandas excusationes in peccatis. Sed obstructum est os loquentium iniqua. Luce clarius patet, quantum modo pro te, ô homo, dispendium fecit: de Domino servus, de divite pauper, caro de Verbo, & de Dei Filio hominis filius fieri non despexit. Memento jam te, etsi de nihilo factum, non tamen de nihilo redemptum. Sex diebus condidit omnia, & te inter omnia. At vero per totos triginta annos operatus est salutem tuam in medio terræ. O quantum laboravit sustinens! Carnis necessitates, hostis tentationes, nonne sibi crucis aggravavit ignominia, mortis cumulavit horrore? Necessarie quidem. Sic, sic homines & jumenta salvasti, Domine, quemadmodum multiplicasti misericordiam tuam Deus.

* al. debebat.

Quanta Christus propter hominem passus.

Psal. 35. 8.

8. Hæc meditamini, in his versamini. Talibus odoramentis refovete viscera vestra, quæ diu torsit odor molestior peccatorum, ut abundetis & his unguentis, non minus suavibus, quàm salutaribus. Nec tamen adhuc vos putetis habere illa optima, quæ in sponsæ uberibus commendantur. De quibus incipere modo, finiendi jam sermonis angustia prohibet. Quæ dicta sunt de aliis, tenete memoria, probate vita; & de his juvate me precibus vestris, ut digne loqui possim quod & dignum sit tantis sponsæ deliciis; & vestras animas ad amorem ædificet sponsi Domini nostri Jesu Christi, amen.

SERMO XII.

De pretioso unguento pietatis; & de veneratione à subditis erga Prælatos suos exhibenda.

1. DUo me unguenta vobis tradidisse recordor: unum Contritionis, delicta multa complectens: alterum Devotionis, multa continens beneficia; ambo salubria, sed non ambo suavia. Primum siquidem pungitivum sentitur, quia movet ad compunctionem amara recordatio peccatorum, & dolorem facit: cum sequens mitigatorium sit, divinæ bonitatis intuitu consolationem dante, & sedante dolorem. Sed est unguentum, quod ambobus longe antecellit: & hoc appellaverim Pietatis, eo quod fiat de necessitatibus pauperum, de anxietatibus oppressorum, de perturbationibus tristium, de culpis delinquentium, & postremo de omnibus quorumlibet miserorum ærumnis, etiamsi fuerint inimici. Despicabiles videntur species istæ: sed est super omnia aromata unguentum, quod ex eis conficitur. Sanativum est; *Beati enim misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur.* Igitur multæ miseriæ collectæ, atque oculo pietatis inspectæ, ipsæ sunt species, ex quibus unguenta optima componuntur, sponsæ digna uberibus, sponsi sensibus grata. Felix mens, quæ talium collectione aromatum sese ditare & impinguare curavit, infundens ea oleo misericordiæ, & ardore decoquens caritatis. Quis, putas, est jucundus homo qui miseretur & commodat, pronus compati, subvenire promptus, dare quàm accipere beatius judicans; ignoscere facilis, irasci difficilis, ulcisci penitus non acquiescens, & per omnia proximorum æque ut proprias respiciens necessitates? O quæcumque es anima sic affecta, sic imbuta rore misericordiæ, sic affluens pietatis visceribus, sic te omnibus omnia faciens, sic facta ipsa tibi tamquam vas perditum, ut ceteris præsto ubique semper occurras atque succurras; sic denique mortua tibi, ut vivas omnibus: tu plane tertium optimumque unguentum felix possides, & manus tuæ distillaverunt totius suavitatis liquorem. Non exsiccabitur in tempore malo, nec fervor persecutionis ebibet illum: sed semper Deus memor erit omnis sacrificii tui, & holocaustum tuum pingue fiet.

Pietatis unguentum prioribus præstantius.

Matt. 5. 7.

Ex alienis miseriis confectum.

Psal. 111. 5.

2. Sunt viri divitiarum in civitate Domini virtutum: quæro an apud aliquos hæc unguenta inveniantur. Et primus occurrit, sicut ubique solet, mihi Paulus vas electionis, revera vas aromaticum, vas odoriferum, & refertum omni pulvere pigmentario. Christi enim erat bonus odor Deo in omni loco. Multæ profecto suavitatis fragrantiam longe lateque spargebat pectus illud, quod sic affecerat sollicitudo omnium ecclesiarum. Vide enim quales species & qualia aromata coacervaverat sibi. *Quotidie*, inquit, *morior per vestram gloriam.* Et rursum: *Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non uror?* Et multis talibus, quæ vobis bene nota sunt, abundabat dives iste in componendis unguentis optimis. Decebat namque primis & purissimis aromatibus redolere ubera, quæ Christi membra lactarent, quorum Paulus mater erat pro certo, parturiens semel & iterum, donec Christus formaretur in eis, ac membra capiti suo reformarentur.

Gal. 4. 19.

3. Audi & de alio divite, quomodo ad manum habebat electas species, de quibus optima unguenta conficeret: *Foris*, inquit, *non mansit peregrinus. Ostium meum viatori patuit.* Item, *Oculus fui cæco, & pes claudo. Pater eram pauperum, conterebam molas iniqui, & de dentibus illius auferebam prædam. Si negabam quod volebant pauperibus, & oculos viduæ exspectare feci. Si comedi buccellam meam solus, & non comedit pupillus ex ea. Si despexi prætereuntem*[a]*, eo quod non haberet indumentum, & absque operimento pauperem. Si non benedixerunt mihi latera ejus, & de velleribus ovium mearum calefactus est.* Quanto putamus vir iste odore terram resperserat in his operibus? Singula opera singula erant aromata. His propriam repleverat conscientiam, ut fœtorem putridæ carnis internæ suavitatis exhalatione sibi temperaret.

4. Joseph postquam universam Ægyptum post se fecit currere in odore unguentorum suorum, etiam suis venditoribus eamdem demum fragrantiam propinavit. Et quidem increpatoria verba vultu proferebat irato; sed erumpebant lacrymæ de pinguedine cordis, non iræ indices, sed gratiæ proditrices. Samuël lugebat Saül, qui se quærebat occidere, & ad ignem caritatis incalescente pectore liquefactus intus, pietatis adeps foras emanabat per oculos. Ob bonum denique quem circumquaque diffuderat suæ opinionis odorem, refert de eo Scriptura: *Quia cognoverunt omnes à Dan usque Bersabee, quod fidelis Samuël propheta esset Domini.* Quid de Moyse dicam? quanto adipe & pinguedine & ipse repleverat viscera sua? Nec domus illa exasperans, in qua pro tempore versabatur, potuit umquam in omni murmure & furore suo unctionem spiritus, qua semel imbutus fuerat, exterminare, quominus inter assiduas lites & quotidiana jurgia ipse in sua mansuetudine perduraret. Merito testatus est Spiritus-sanctus de eo, quod esset *mitissimus omnium hominum, qui morabantur super terram.* Siquidem cum his qui oderant pacem, erat pacificus, in tantum ut populo ingrato & rebelli non modo non irasceretur, sed & irascentem Deum suo interventu leniret, sicut scriptum est: *Dixit ut disperderet eos, si non Moyses electus ejus stetisset in confractione in conspectu ejus, ut averteret iram ejus ne disperderet eos.* Denique, *Si dimittas*, ait, *dimitte: sin autem, dele me de libro tuo quem scripsisti.* O vere hominem unctum unctione misericordiæ! Loquitur plane parentis affectu, quam nulla possit delectare felicitas,

a Hæc vetus lectio: nunc Vulgata habet, *pereuntem*, secundum textum hebraicum & græcum LXX. Interpretum.

Tom. IV.

exfortibus quos parturivit. Verbi gratia, si dives quispiam mulieri paupercula dicat: Ingredere tu ad prandium meum, sed quem gestas infantulum relinque foris, quoniam plorat, & molestus est nobis: numquid faciet? Nonne magis eliget jejunare, quàm exposito pignore caro, sola prandere cum divite? Ita nec Moysi sedet solum se introduci in gaudium Domini sui, foris scilicet remanente populo; cui, licet inquieto & ingrato, vice pariter & affectione matris inhæret. Dolent viscera, sed tolerabiliorem sibi judicat tortionem, quàm evulsionem.

5. Quid David mansuetius, qui illius mortem lugebat, qui suam semper sitierat? Quid benignius, ut ejus moleste ferret decessum, cui succedebat in regnum? Sed & de morte parricidæ filii, quàm difficile consolationem admisit? Magnam profecto optimæ unctionis copiam præferebat talis affectio. ideo & securus orabat, dicens: *Memento, Domine, David, & omnis mansuetudinis ejus.* Ergo hi omnes habuerunt unguenta optima, quibus hodieque per universas ecclesias suavissime redolent. Nec solum ipsi, sed & quicumque se in hac vita ita benevolos & beneficos præbuerunt, ita inter homines humane vivere studuerunt, quatenus omnem, quam visi sunt habuisse gratiam, non sibi tenerent, sed in commune deducerent, æstimantes se amicis pariter & inimicis, sapientibus & insipientibus debitores. Cumque fuissent utiles omnibus, humiles in omnibus, & præ omnibus exstiterunt dilecti Deo & hominibus: quorum fragrantia in benedictione est. Quotquot, inquam, tales præcesserunt, fragrârunt suis temporibus, fragrant & hodie unguentis optimis. Tu quoque si donum quod desuper accepisti, nobis contubernalibus tuis libenter impertiaris, si te exhibeas ubique inter nos officiosum, si affectuosum, si gratum, si tractabilem, si humilem: testimonium habebis ab omnibus, quòd fragres & ipse unguentis optimis. Omnis in vobis, qui fraternas infirmitates, tam corporum, quàm animorum, non solum patienter supportat, sed insuper, si licet, & si valet, juvat obsequiis, confortat alloquiis, consiliis informat*: si hoc non potest propter disciplinam*, sollicitis saltem orationibus solatiari non cessat infirmo: omnis, inquam, qui talia operatur in vobis, bonum omnino spargit odorem inter fratres, & odorem de unguentis optimis. Balsamum in ore, hujuscemodi frater in congregatione: monstratur digito, & dicunt de eo omnes: *Hic est fratrum amator & populi Israël; hic est qui multum orat pro populo, & universa sancta civitate.*

6. Sed recurramus ad Evangelium, atque aliquid, quod forte spectet & ad hæc unguenta, requiramus. *Maria Magdalene, & Maria Jacobi & Salome, emerunt aromata, ut venientes ungerent Jesum.* Quænam ista unguenta, tam pretiosa ut Christi corpori parentur & comparentur, tam copiosa ut toti sufficiant? Neutrum quippe duorum præcedentium aut emptum*, aut factum specialiter ad opus Domini, aut toto in corpore legitur fuisse diffusum. Sed desubito introducitur mulier, uno quidem in loco osculans pedes, & unguento ungens: in altero vero vel ipsa, vel altera, habens alabastrum unguenti, & illud mittens in caput. Ceterum nunc, *emerunt*, ait, *aromata ut venientes ungerent Jesum* Emunt non unguenta, sed aromata: & unctio in obsequium Domini non facta assumitur, sed nova conficitur: nec ad ungendam tantum aliquam corporis partem, verbi gratia pedes aut caput; sed sicut scriptum est, *Ut venientes ungerent Jesum.* quod est totius complexio, non partis distinctio.

7. Tu quoque si te induas viscera misericordiæ, liberalem benignumque exhibeas, non tantum parentibus sive cognatis tuis, aut quos tibi vel benefactores tenes, vel benefacturos speras, nam & ethnici hoc faciunt; sed, juxta Pauli consilium, studeas operari bonum ad omnes, ita ut propter Deum nec inimico officium humanitatis corporale seu spirituale negandum, subtrahendumve existimes: constat te quoque abundare unguentis optimis, nec caput aut pedes Domini tantum, sed passim, quantum in te est, ungere suscepisse totum corpus, quod est Ecclesia. Et forte proinde ob hoc Dominus Jesus paratam sibi confectionem expendi noluit in suo corpore mortuo, ut servaret vivo. Vivit enim Ecclesia, quæ manducat panem vivum, qui de cælo descendit. Ipsa est carius corpus Christi, quod ne mortem gustaret, morti illud alterum traditum fuisse nullus Christianus ignorat. Ipsam ungi, ipsam foveri desiderat, ipsius infirma membra cupit fomentis accuratioribus relevari. Ipsi ergo pretiosa unguenta retinuit, cum anticipans horam, & accelerans gloriam, mulierum devotionem non elusit, sed instruxit. Renuit ungi, sed parcens, non spernens; non recusans obsequium, sed reservans proficuum. Proficuum dico, non hujus materialis atque corporalis unguenti, sed plane spiritualis, quod in isto designatum est. In isto ergo pepercit Magister pietatis unguentis optimis pietatis, quæ membris suis indigentibus tam corporaliter, quam spiritualiter omnino cuperet exhiberi. Denique paulo ante, cum in caput ejus, aut etiam in pedes funderetur unguentum, ipsumque satis pretiosum, numquid prohibuit? Immo & obstitit prohibentibus. Nam & Simoni indignanti, quod se tangi à peccatrice permitteret, longam texuit reprehensionis parabolam; & aliis perditionem unguenti causantibus respondit, dicens: *Quid molesti estis huic mulieri?*

Christus cur noluerit ungi in sepulcro

Matt. 28. 10.

8. Nonnumquam ego, ut modicum faciam excessum, cum sederem mihi ad pedes Jesu mærens, & offerens sacrificium spiritus contribulati in recordatione peccatorum meorum; aut certe ad caput, siquando vel raro starem, & exsultarem in recordatione beneficiorum ejus, audivi dicentes: *Ut quid perditio hæc?* Causantes videlicet quod soli viverem mihi, qui, ut putabant, multis prodesse possem. Et dicebant: *Potuit enim venundari multo, & dari pauperibus.* Sed non bonum mercatum mihi est, etiamsi universum mundum lucrer, meipsum perdere, & detrimentum mei facere. Unde intelligens verba hæc illas esse, quas Scriptura loquitur, muscas morituras, quæ perdunt suavitatem unguenti; recordatus sum divinæ illius sententiæ: *Popule meus, qui te beatificant, in errorem inducunt.* Verum audiant excusantem Dominum, & respondentem pro me, qui me quasi de otio incusant: *Quid*, inquit, *molesti estis huic mulieri?* quod est, Vos videtis in facie, & ideo secundum faciem judicatis. Non est vir, ut putatis, qui possit mittere manum ad fortia, sed mulier. Quid tentatis ei imponere jugum, ad quod ego eum minus sufficientem intueor? Bonum opus operatur in me. Stet in bono, quamdiu non convalescit ad melius. Si quando de muliere in virum, & virum perfectum profecerit, poterit & in opus perfectionis assumi.

Bernardi devotio.

Ibidem. 8.

Eccl. 10. 1.

Isa. 3. 12.

Matt. 26. 10.

9. Fratres, revereamur episcopos, sed vereamur labores eorum. Si labores pensamus, non affectamus honores. Agnoscamus impares vires nostras, nec delectet molles & femineos humeros virorum supponere sarcinis; nec observemus eos, sed honoremus. Inhumane nempe eorum redarguis opera, quorum onera refugis. Temerarie objurgat virum de prœlio revertentem mulier nens in domo. Dico enim, si is qui de claustro est, eum qui versatur in populo, interdum minus districte minusve circumspecte sese agere deprehenderit, verbi gratia in verbo, in cibo, in somno, in risu, in ira, in judicio; non ad judicandum confestim prosiliat, sed meminerit scriptum: *Melior est iniquitas viri, quàm benefaciens mulier.* Nam tu quidem in tui custodia vigilans bene facis: sed qui juvat multos, & melius facit, & virilius. Quod si implere non sufficit absque aliqua iniquitate, id est absque quadam inæqualitate vitæ & conversationis suæ, memento quia *caritas operit multitudinem peccatorum.* Hæc dicta sint con-

Episcopis non obloquendum

Monachos maxime id decetet.

Eccli. 42. 14.

1. Pet 4. 8.

Tom. IV.

tra geminam tentationem, quâ sæpe viri teligiosi A episcoporum vel ambire gloriam, vel excessus temere judicare diabolicis instigarionibus incitantur.

10. Sed redeamus ad unguenta sponsæ. Videsne quàm sit præferendum ceteris istud pietatis unguentum, de qun solo permissum non est perditionem fieri? In tantum perditio de ipso non fit, ut nec

Matt. 10. 42.

aquæ frigidæ munus irremuneratum sinatur. Bonum tamen Contritionis unguentum, quod de recordatione peccatorum conficitur, mittiturque in pedes

Unguenta Contritionis, Psal. 50. 19.

Domini: quia *cor contritum & humiliatum Deus non despicit.* Ceterum longe melius esse arbitror id quod

Devotionis.

dicitur Devotionis, factum de recordatione benefi- B ciorum Dei, quippe quod & capiti idoneum teputatur, ita ut perhibeat de ipso Deus:

Psal. 49. 23. Et Pietatis.

Sacrificium laudis honorificabit me. Porro utrumque vincit unctio Pietatis, quæ de respectu miserorum fit, & per universum Christi corpus diffunditur. Corpus dico, non illud crucifixum, sed quod illius acquisitum est passione. Optimum revera unguentum, in cujus com-

Matth. 9. 13.

paratione cetera nec respicere se ostendit, qui ait: *Misericordiam volo, & non sacrificium.* Hanc ergo potissimum inter ceteras virtutes redolere putn ubera sponsæ, quæ sponsi per omnia gestit congruere voluntati. Annon odore misericordiæ Thabita etiam in

Act. 9. 39.

morte fragrabat? Et ideo cito de morte convaluit, C quia prævaluit odor vitæ.

11. Sed audite verbum abbreviatum super præsenti capitulo. Quisquis & inebriat verbis, & fragrat

Cant. 1. 1. Ecclesiæ hæc verba optime congruere.

beneficiis, sibi dictum putet, *Quia meliora sunt ubera tua vino. fragrantia unguentis optimis.* Et ad hæc quis idoneus? Quis nostrum unum saltem horum integre perfecteque possideat, ut non videlicet interdum & in dicendo sterilior, & in operando tepidior sit? Sed est quæ merito & non dubie hoc præconio glorietur, Ecclesia utique, cui numquam de universitate sua deest & unde inebriet, & unde fragret. Quod enim sibi deest in uno, habet in altero, se-

Eph. 4. 7.

cundum mensuram donatinnis Christi, ac modera- D tionem Spiritus, dividentis singulis prout vult. Fragrat Ecclesia in his, qui sibi faciunt amicos de mammona iniquitatis; inebriat in ministris verbi, qui vino lætitiæ spiritualis infundunt terram, & inebriant eam, & fructum referunt in patientia. Ipsa audacter secureque sese nominat sponsam, tamquam quæ vere habet ubera meliora vino, & fragrantia unguentis optimis. Quod etsi nemo nostrum sibi arrogate præsumat, ut animam suam quis audeat sponsam Domini appellare: quoniam tamen de Ecclesia sumus, quæ meritn hoc nomine, & re nominis gloriatur; non immerito gloriæ hujus participium usurpamus. Quod enim simul omnes plene integreque possidemus, hoc singuli sine contradictione participamus. Gratias tibi, Domine Jesu, qui nos carissimæ Ecclesiæ tuæ aggregare dignatus es, non solum ut fideles essemus, sed ut etiam tibi vice sponsæ in amplexus jucundos, castos, æternosque copularemur, revelata & ipsi facie speculantes gloriam tuam, quæ tibi communis pariter est cum Patre & Spiritu-sancto in sæcula sæculorum, amen.

SERMO XIII.

De gloria & laude Deo semper attribuenda pro omnibus bonis ejus nobis impensis.

Omnis boni auctor Deus.

1. ORigo fontium & fluminum omnium mare est: virtutum & scientiarum Dominus Jesus-Christus. Quis enim Dominus virtutum, nisi ipse est Rex gloriæ? Sed & juxta Annæ canticum, idem ip-

1. Reg. 2. 3.

se *Deus scientiarum Dominus est.* Continentia carnis, cordis industria, voluntatis rectitudo, ex illo fonte manant. Non solum autem, sed & si quis callet ingenio, si quis nitet eloquio, si quis moribus placet, in-

Col. 2. 3.

de est. Inde scientiæ, inde sapientiæ sermo. Thesauri siquidem sapientiæ & scientiæ ibi omnes absconditi sunt. Quid? Casta consilia, justa judicia, sancta de- A sideria, nonne rivuli fontis illius sunt? Quod si copiæ aquarum secretis, subterraneisque recursibus incessanter æquora repetunt, ut inde rursus ad visus ususque nostros jugi & infatigabili erumpant obsequio; cur non etiam spirituales rivi, ut arva mentium rigare non desinant, proprio fonti sine fraude & sine intermissione reddantur? Ad locum unde exeunt, revertantur flumina gratiarum, ut iterum fluant. Remittatur ad suum principium cæleste profluvium, quò uberius terris refundatur. Qualiter, inquis? Qualiter dicit

Gratiæ inde semper agendæ Deo.

Apostolus: *In omnibus gratias agentes.* Quicquid sapientiæ, quicquid te virtutis habere confidis, Dei vir- B tuti, & Dei sapientiæ deputa Christo.

1. Thess. 5. 18.

2. Et quis tam insanus, ais, ut aliunde præsumat? Nemo plane, adeo ut & Pharisæus gratias agat, cujus tamen justitiæ non est laus à Deo. Nec enim illa gratiarum actio (si bene recolis Evangelium) gratiorem eum facit. Quare? Quia quicquid in ore devotum sonuerit, cordis non sufficit excusare tumorem apud eum, qui alta a longe cognoscit. Deus, ô Pharisæe, non irridetur. Putas, tu habes aliquid quod non accepisti? Nil, inquis; & ideo gratias refero largitori. Si omnino nihil; ergo nec meritum præcessit in te ullum, ut illa, de quibus gloriaris, acciperes. Quod si & fatearis, primo quidem frustra inflaris adversus Publicanum, qui C ideo non habet quod tu, quia non accepit ut tu. Deinde vide etiam ne non integre sua dona resignes Deo, & tibi inflectens aliquid de gloria & honore ipsius, fraudis merito arguaris, & fraudis in Deum. Si enim de his quæ jactas, ex te tibi quippiam forte arrogares, falli te magis quàm velle fraudare crederem, & errorem corrigerem. Nunc vero quia gratias agendn, probas te tibi nihil tribuere, sed Dei esse dona tua merita, prudenter agnoscere; certe ceteros aspernando prodis te, quod in corde, & corde locutus sis, altero commodans linguam mendacio, altero veritatis usurpans gloriam. Non enim judicares Publicanum contemnendum præ te, si non præ illo te honorandum D censeres. Sed quid respondes Apostnlo, præscribenti & dicenti, *Soli Deo honor & gloria?* Quid Angelo distinguenti & docenti, quid sibi retinere placeat Deo, & quid partiri dignetur hominibus? Nam, *Gloria,* inquit, *in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.* Cernitisne Pharisæum agentem gratias, labiis quidem honorare Deum, cordis autem sententia se? Sic usn quodam magis, quàm sensu vel affectu perfinnate in ore multorum gratiarum actionem advertere est, in tantum ut homines quoque sceleratissimi ad quæque flagitia & facinora sua soleant gratias Deo agere, quod bene prospereque, ut quidem ipsi sapiunt, cesserit sibi in adimpletione perversarum voluntatum E suarum. Audias, verbi gratia, furem, cum impiæ machinationis male cupitum manipulum reportarit, exsultantem clam, & dicentem: Deo gratias, non inanes vigilias feci, nocturnum laborem meum non perdidi. Similiter qui hominem interfecit, nonne gloriatur, & refert gratias, quod prævaluit adversus æmulum, aut de hoste se vindicavit? Et nihilo minus adulter tripudians gestit in Dei laudes, quod diu optatn concubitu tandem potitus sit.

Luc. 18. 11. Gratiarum actio non omnis grata Deo.

Psal. 137. 6.

Ut Pharisæus.

1. Tim. 1. 17.

Luc. 2. 14.

Perversa gratiarum actio usitata.

3. Non ergo omnis gratiarum actio accepta est Deo, nisi quæ de cordis pudica, & mera simplicitate procedit. Pudica sane dixerim, propter eos qui & de malis actibus suis gloriantes, Deo gratias agere so- F lent: quasi Deus more ipsorum lætetur cum male fecerint, & exsultet in rebus pessimis. Audiet qui hujusmodi est: *Existimasti inique quod ero tui similis; arguam te, & statuam contra faciem tuam.* Mera vero adjunxi propter hypocritas, qui Deum quidem de bonis suis, sed verbo tenus glorificantes, corde retinent quod ore præbuerant: & quoniam dolose agunt in conspectu ejus, invenitur iniquitas eorum ad odium. Illi impie mala sua Deo, isti Dei bona fraudulenter intorquent sibi. Et quidem primum illud tam stultum, tamque sæculare, ac quodam modo etiam bestiale est, ut necesse non habeam de ipso monere vos: ceterum

Qualis gratiarum actio grata Deo.

Psal. 49. 21.

sequens

sequens Religiosis maximè & spiritualibus viris insidiari solet. Magna & rara virtus profectò est, ut magna licet operantem, magnum te nescias, & manifestam omnibus, tuam te solum latere sanctitatem. Mirabilem te apparere, & contemptibilem reputare; hoc ego ipsis virtutibus mirabilius judico. Fidelis revera famulus es, si de multa gloria Domini tui, etsi non exeunte ex te, tamen transeunte per te, nil tuis manibus adhærere contingat. Tunc juxta Prophetam projicis avaritiam ex calumnia, & excutis manus tuas ab omni munere. Tunc juxta mandatum Domini, lux tua lucet coram hominibus, ad glorificandum non te, sed Patrem qui in cælis est. Sed & imitator Pauli fideliumque prædicatorum, non prædicantium semetipsos, æque nec tu quæ tua sunt quæris, sed quæ Jesu-Christi. Quamobrem audies & tu: *Euge serve bone & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam.*

4. Joseph cum domum & omnia bona Ægyptii domini sui sibi credita sciret, dominam non ignoravit exceptam; & ob hoc non acquievit contingere. *Non est*, inquit, *ex omnibus bonis domini mei, quod non in mea potestate sit, vel non tradiderit mihi, præter te, quæ uxor ejus es.* Mulierem noverat gloriam esse viri, & iniquum sibi judicavit vice contraria inglorium facere eum, qui se fecerat gloriosum. Advertit homo Dei sapientia prudens, virum uxorem fortiter, tamquam propriam zelare gloriam, sibique ipsi retinuisse servandam, non alii credidisse; & manum ad non concessum extendere non præsumpsit. Quid ergo? Homo zelat gloriam suam, & Deum audet velle fraudare de sua quasi non zelantem? Sed audi quid dicat: *Gloriam*, inquit, *meam alteri non dabo.* Quid ergo dabis Domine, quid dabis nobis? *Pacem*, inquit, *do vobis, pacem relinquo vobis.* Sufficit mihi: gratanter suscipio quod relinquis, & relinquo quod retines. Sic placet, sic mea interesse non dubito. Abjuro gloriam prorsus, ne forte si usurpavero non concessum, perdam merito & oblatum. Pacem volo, pacem desidero, & nihil amplius. Cui non sufficit pax, non sufficis tu. Tu es enim pax nostra, qui fecisti utraque unum. Hoc mihi necessarium, hoc satis est, reconciliari tibi, reconciliari mihi. Nam ex quo posuisti me contrarium tibi, factus sum etiam mihimet ipsi gravis. Cautus sum, nec ingratus fore beneficio datæ pacis, nec sacrilegus invasor gloriæ tuæ. Tibi Domine, tibi gloria tua maneat illibata: mecum bene agitur, si pacem habuero.

5. Golia prostrato lætatus est populus pace recepta, sed David singulariter exstitit gloriosus. Josue, Jephte, Gedeon, Samson, Judith quoque, quamquam femina, gloriose in diebus suis triumpharunt de hostibus; sed pace cum gaudio fruentibus ceteris, nemo eis communicavit in gloria. Judas Macchabæus, multis & ipse inclytus victoriis, cum frequenter exsultanti populo pacem fortiter pugnando tribuisset, numquid gloriam quandoque est partitus alicui? *Denique & facta est*, inquit, non gloria, *sed lætitia magna in populo.* Quid minus ab his omnibus Conditor omnium fecit, quominus & ipse debeat gloriari singulariter? Solus cuncta creavit, solus de hoste triumphavit, solus captivos liberavit: & socium habebit in gloria? *Et brachium*, inquit, *meum auxiliatum est mihi.* item, *Torcular calcavi solus, & de gentibus non est vir mecum.* Quid mihi ergo cum victoria, si nec in prœlio fui? Impudentissime mihi arrogo vel gloriam absque victoria, vel victoriam sine pugna. Sed suscipite montes pacem populo, pacem suscipite vobis, non gloriam, ipsi soli eam servantes, qui solus & pugnavit, & vicit. Ita quæso, ita fit: *Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.* At verò non bonæ, sed plane iniquæ voluntatis est, qui nequaquam pace contentus, superbo oculo & insatiabili corde inquietus anhelat & ad gloriam Dei, nec pacem proinde retinens, nec gloriam apprehendens. Quis credat parieti, si se dicat parturire radium, quem suscipit per fenestram? aut si glorientur nubes quod imbres genuerint, quis non irrideat? Mihi liquido constat, nec de canalibus oriri rivos aquarum, nec de labiis vel dentibus verba prudentiæ, etsi sensus ultra corporeus non * attingat.

* al. desit non

6. Si qua sane in sanctis digna laude vel admiratione intueor, clara luce veritatis discutiens, profecto reperio laudabilem sive mirabilem alium apparere, atque alium esse: & laudo Deum in sanctis suis, sive sit Elisæus, sive ille magnus Elias, mortuorum utique suscitatores. Ipsi quidem suo non imperio, sed ministerio foris exhibent nobis nova & insueta: Deus vero in ipsis manens ipse facit opera: Invisibilis & inaccessibilis in se, in suis spectabilis atque mirabilis est, & solus mirabilis, qui facit mirabilia solus. Nec laus calami, laudabilis est pictura sive scriptura; nec gloria linguæ aut labiorum, sermo bonus. Tempus est ut & Propheta loquatur. *Numquid gloriabitur*, inquit, *securis contra eum qui secat in ea, aut exaltabitur serra contra eum à quo trahitur? Quomodo si elevetur virga contra elevantem se, & exaltetur baculus qui utique lignum est: sic contra Dominum omnis qui gloriatur, si non in Domino glorietur.* Si gloriandum est, Paulus me docuit unde, & in quo. *Gloria*, inquit, *nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ.* Securus glorior, si teste conscientia de gloria Conditoris nihil mihi usurpo; securus plane, quia jam non contra Dominum, sed in Domino. Hæc nobis gloriatio non solum non prohibetur, sed & suadetur, cum dicitur: *Gloriam ab invicem quæritis, & gloriam quæ à solo Deo est non vultis.* Revera gloriari in solo Deo, non nisi à solo Deo est. Nec mediocris ista gloria, quippe tam vera, quàm de veritate, & in veritate tam rara, ut vix vel paucitas perfectorum perfecte glorietur in ea. Eant ergo vani filii hominum, mendaces filii hominum; eant, & decipiant ipsi de vanitate in idipsum. Nam sapiens gloriator probabit opus suum, atque ad lumen veritatis diligenter examinabit: & sic habebit in semetipso gloriam, & non in ore alterius. Stultus sum, si cistellæ labiorum tuorum gloriam meam credidero, & cœpero mendicare eam abs te cum habere voluero. Nonne nempe in tuo arbitrio est probare me, vel improbare, prout volueris? Sed retineo penes me, ipse fidelius servo mihi. Immo nec mihi eam credo: ipsi potius repono servandam, qui potens est depositum meum servare in illum diem, cautus in custodiendo, fidelis in restituendo. Secura tunc erit unicuique laus à Deo, his dumtaxat qui humanas laudes contempserint. Nam gloria in confusione eorum qui terrena sapiunt, dicente etiam David: *Qui hominibus placent, confusi sunt, quoniam Deus sprevit eos.*

Laus & gloria Sanctorum debetur Deo.
Psal. 71. 18.
Isa. 10. 15.
2. Cor. 1. 12.
Gloriandum in Deo
Johan. 5. 44.
Psal. 61. 10.
Non in ore hominum.
2. Tim. 1. 12.
Psal. 52. 6.

7. Fratres, si hæc scitis, nemo vestrum velit laudari in vita ista: quia quicquid hic favoris captas quod ad Deum non retuleris, ipsi furaris. Tibi enim unde gloria, putide pulvis, tibi unde? De vitæ sanctitate? Sed Spiritus est qui sanctificat, spiritus dico, non tuus, sed Dei. Etsi prodigiis ac signis effulgeas, in manu tua fiunt, sed virtute Dei. An blanditur popularis favor, quod verbum bonum, & forte bene deprompseris? Sed Christus donavit os & sapientiam. Nam lingua tua quid, nisi calamus scribæ? Et hoc ipsum mutuò accepisti. Talentum creditum est, repetendum cum usura. Si inventus fueris ad opus impiger, ad fructum referendum fidelis, pro labore tuo mercedem accipies. Si quo minus, tolletur à te talentum, & nihilo minus exigetur lucrum, & vocaberis servus nequam & piger. Omnis igitur de bonis multiformis gratiæ apparentis in vobis referatur ad ipsum laus, laudabilium siquidem universorum auctorem & largitorem; idque non ficte, quemadmodum ab hypocritis; nec sola consuetudine, sicut à sæcularibus; sed nec necessitate quidem, ut jumenta ferendis oneribus applicantur: sed sicut decet sanctos, sinceritate fida,

Laus in hac vita non ambienda.
Laus omnis recte factorum in Deum referenda.

Tom. IV. devotione sollicita, hilaritate grata, sed non dissoluta. Immolantes itaque hostiam laudis, & reddentes vota nostra de die in diem, curemus omni vigilantia jungere sensum usui, affectum sensui, exsultationem affectui, gravitatem exsultationi, humilitatem gravitati, libertatem humilitati: quo interdum liberis purgatæ mentis passibus procedamus, & excedamus per inusitatas quasdam affectiones spiritales lætitias in jubileis amœnitatibus, in lumine Dei, in suavitate, in Spiritu sancto; probantes nos comprehensos in his, quos Propheta intuebatur, cum Psal. 88. 16. diceret: *Domine, in lumine vultus tui ambulabunt, & in nomine tuo exsultabunt tota die, & in justitia tua exaltabuntur.*

8. At fortasse aliquis mihi dicat: Bene admones, sed si ea diceres quæ tuo proposito convenirent. Exspectate paulisper; non sum immemor. Nonne in Cant. 1. 2. manibus est id tractare quod dicitur, *Oleum effusum nomen tuum?* Hoc opus, hic labor est. Et quæ præmisimus, an fuerint necessaria, vos videritis. Nunc quod ad me attinet, quia hinc aliena non sint, paucis advertite. Non recordamini in sponsæ uberibus extremam commendatam esse suaveolentiam unguentorum? Quid ergo consequentius, quàm ut eamdem fragrantiam sponsa, ne sibi arrogare putetur, de sponsi beneficio recognoscat? Cui plane sensui illa omnia, quæ prætaxavimus, subservire cognoscitis. Quod ubera, inquit, mea sic redolent, & sic placent; nec studiis, nec meritis adscribo meis, sed tuæ, ô sponse, tribuo largitati; de oleo utique effuso, nomine tuo. Hoc pro litteræ consequentia.

9. Ceterum explanatio ipsius capituli, cujus occasione super nequissimo vitio ingratitudinis præsentem sermonem tam in longum protraximus, tempus aliud, & aliud exordium sermonis desiderat. Nunc hoc solum admonitos vos esse sufficiat, si sponsa utique de omni virtute sua vel gratia minime audet sibi quippiam arrogare, quanto minus adolescentulæ, forte quæ nos sumus? Dicamus proinde & Psal. 113. 1. nos sponsæ vestigia insectantes, dicamus: *Non nobis Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam.* Dicamus non verbo & lingua tantum, sed opere & veritate, ne forte (quod nimis vereor) dicatur & de Psal. 77. 36. nobis: *Quoniam dilexerunt eum in ore suo, & lingua sua mentiti sunt ei; cor autem eorum non erat rectum cum eo, nec fideles habiti sunt in testamento ejus.* Dicamus ergo, dicamus, clamantes plus medullis cordis, quàm Psal. 105. 47. labiis oris: *Salvos fac nos Domine Deus noster, & congrega nos de nationibus, ut confiteamur nomini sancto tuo*, non nostro; *& gloriemur in laude*, non nostra, sed *tua*, in sæcula sæculorum, amen.

SERMO. XIV.

De Ecclesia fidelium Christianorum; & de Synagoga Judæorum perfidorum.

Psal. 75. 2. Isa. 9. 2. 1. *Notus in Judæa Deus, in Israel magnum nomen ejus. Populus* gentium *qui ambulabat in tenebris vidit lucem magnam*, quæ erat in Judæa, & in Israël, 1. Pet. 2. 10. voluitque accedere & illuminari, ut qui aliquando non populus, nunc populus esset; lapisque unus angularis ambos in se parietes venientes è diverso reciperet, & esset de cetero in pace locus ejus. Porro fiduciam dabat invitantis vox quæ jam sonuerat: *Lætamini gentes cum plebe ejus.* Rom. 15. 10. ex Deut. 32. secundum LXX. Ergo accedere voluit; sed vetuit Synagoga, immundam asserens Ecclesiam de gentibus & indignam, idololatriæ fæcem & ignorantiæ cæcitatem improperans, & dicebat: Tu enim quo me-Rom. 3. 29. rito? Noli me tangere. Cur inquit? *An Judæorum Deus tantum? nonne & Gentium?* Et si mihi certe meritum deest, sed non illi miseratio. Numquid solummodo Psal. 118. 77. Ibid. 156. justus est? Est & misericors. Domine, *Veniant mihi miserationes tuæ & vivam.* & rursum: *Misericordiæ tuæ multæ Domine, secundum judicium tuum vivifica me:* quod nimirum temperatum, misericordia est. Quid faciet justus & misericors Dominus, altera gloriante in lege, A & applaudente justitiam sibi, nec indigente misericordia, sed despiciente ipsam quæ indiget; altera è regione propria cognoscente delicta, confitente indignitatem, renuente judicium, flagitante misericordiam? quid, inquam, faciet Judex, & ille Judex, cui & judicare, & misereri sic utrumque familiare est, ut neutrum altero familiarius? Quid sane possit convenientius, quàm ut pro suo quæque accipiat voto, judicium illa, ista misericordiam? Judæis judicium, Gentibus misericordia obtigit. Judæus judicium quærit, & habeat: Gentes autem super misericordia honorent Deum. Et est judicium, ut qui contemnunt Dei misericordem justitiam, & suam volunt constituere, (quæ profecto non justificat, sed accusat) eidem suæ B justitiæ relinquantur, opprimendi magis, quàm justificandi.

2. Est quippe ex lege, quæ neminem umquam duxit ad perfectum: est jugum, quod neque ipsi, neque patres eorum umquam portare potuerunt. Sed synagoga fortis est, non curat onus leve nec jugum suave. Sana est, non est ei opus medicus, nec unctio Spiritus. Confidit in lege, liberet eam si potest. Non autem data est lex quæ possit vivificare, insuper & occidit: *Littera* enim *occidit. Propterea*, inquit, *dico vobis: Moriemini in peccatis vestris.* 2. Cor. 3. 6. Joan. 8. 24. Hoc ergo judicium, ô Synagoga, quod flagitas errori tuo. Cæca & contentiosa desereris, donec plenitudo Gentium (quas su-C perba spernis, & invida repellis) introeat, & agnoscat etiam ipsa ipsum qui notus est in Judæa Deus, quodque est in Israël magnum nomen ejus. Hoc quippe in judicium venit Jesus in hunc mundum; *ut qui non vident, videant; & qui vident, cæci fiant.* Joan. 9. 39. Ex parte tamen: *quia non repellet Dominus plebem suam* ex toto, Psal. 93. 14. servans sibi ad semen Apostolos & multitudinem credentium, quorum erat cor unum, & anima una. Sed nec repellet in finem, reliquias salvaturus. Iterum enim suscipiet Israel puerum suum; & recordabitur Luc. 1. 54. misericordiæ suæ, ut ne ibi quidem judicium deserat comes misericordia, ubi nullum ipsa reperit locum. Alioquin si pro meritis recepisset; judicium profecto Jacob. 2. 13. D sine misericordia ei qui non facit misericordiam. Habet quippe Judæa oleum multum divinæ notitiæ, idque in se tamquam in vase clausum avara retinet. Peto, & non miseretur, nec commodat. Sola Dei cultum, sola notitiam, sola vult possidere magnum nomen ejus: nec zelat sibi, sed invidet mihi.

3. Ergo tu, Domine, judica judicium meum, & nomen tuum magnum magnificetur adhoc, & oleum quod multum est, multiplicetur magis. Ecclesiæ votum, ut gratia largius effluat. Crescat, ebulliat, effundatur, derivetur & in Gentes, & sentiat omnis caro salutare Dei. Quo pacto, ut vult Judæus ingratus, tota in barba Aaron remaneat unctio salutaris? Non barbæ, sed capitis est. Caput autem non E barbæ solius, sed & totius est corporis. Capiat sane prima, non sola. Refundat & inferioribus membris quod accepit ipsa desuper. Descendat, descendat & in ubera Ecclesiæ supernus liquor, (avida quippe nimis hunc sibi exprimere de barba non despicit:) perfusaque rore gratiæ, ut se non ingratam probet, dicat: *Oleum effusum nomen tuum.* Cant. 1. Sed exuberet quæso adhuc & perveniat usque in oram vestimenti, in me utique omnium novissimo atque indignissimo, de vestimento tamen. Nam & ego illud mihi de maternis uberibus, tamquam parvulus in Christo, jure profecto pietatis efflagito. Quod si murmuret ho-F mo, cui de bonitate oculus nequam est; Domine responde pro me, de vultu tuo judicium meum prodeat, & non de supercilio Israel. Immo responde pro te, & dic calumniatori (tibi quippe calumniatur, quod tribuas gratis.) dic proinde illi: *Volo & huic novissimo dare sicut et tibi.* Matt. 20. Displicet Pharisæo. Quid mussitas? Jus meum, voluntas est Judicis. Quid justius ad meritum, quid ad præmium ditius? An non licet ei quod vult facere? Mihi quidem misericordia, sed tibi minime injuria fit. Tolle quod tuum est, & vade. Si decreverit salvare & me, quid tu perdis?

4. Exaggera quantumvis merita, & extolle sudores: melior est misericordia Domini super vitas. (Psal. 62. 4.) Fateor, non sustinui pondus diei & æstus: sed jugum suave & onus leve pro beneplacito Patrisfamilias porto. Opus meum vix unius est horæ: & si plus *, (al. plusis.) præ amore non sentio. Judæus proprias exercitet vires: mihi probare libet, quæ sit voluntas Domini bona, & beneplacens, & perfecta. Ex ea sane operis ac temporis damna mihi resarcio. Ille pacto conventionis, ego placito voluntatis innitor; credo, & non ad insipientiam mihi. nam vita in voluntate ejus. Illa mihi reconciliat Patrem, illa hereditatem restituit, etiam cumulatiori gratia: symphoniæ, & cantus, & epularum, ac totius exsultantis familiæ celeberrima gaudia suscitat mihi. Si indignatur frater meus senior ille, qui hœdum comedere mavult cum amicis suis foris, quam mecum in paterna domo vitulum saginatum, respondebitur illi: (Luc. 15. 32.) *Epulari & gaudere oportet, quia hic filius meus mortuus fuerat, & revixit; perierat & inventus est.* Adhuc synagoga foris epulatur cum amicis suis dæmonibus, quibus satis placet, quod hœdum peccati insipiens devorat transglutiens, atque quodam modo occultans, & reponens sibi illud in ventre socordiæ & insipientiæ suæ, dum contemnens Dei justitiam, & suam volens constituere, dicit se non habere peccatum, nec morte egere vituli saginati, mundam siquidem justamque ex legis operibus se reputans. At vero Ecclesia, scisso velo occidentis litteræ in morte Verbi crucifixi, audacter ad ejus penetralia præeunte spiritu libertatis irrumpit, agnoscitur, placet, sortitur æmulæ locum, fit sponsa, fruitur præreptis amplexibus; & in calore spiritus Christo Domino, cui confricatur, inhærens, stillante ac fundente undique suæ oleum exsultationis, hoc illa præ participibus suis excipiens, ait: *Oleum effusum nomen tuum.* Quid mirum si ungitur, quæ unctum amplectitur?

5. Ecclesia ergo recumbit intus, sed Ecclesia interim perfectorum. Spes tamen est & nobis. Excubemus pro foribus qui minus perfecti sumus, spe gaudentes. Sponsus & sponsa soli interim intus sint, mutuis secretisque fruantur amplexibus, nullo strepitu carnalium desideriorum, nullo corporeorum phantasmatum perturbante tumultu. Turba vero adolescentularum, quæ absque hujusmodi inquietudinibus nondum esse possunt, foris exspectent; exspectentque secure, scientes ad se illud spectare quod legunt: (Psal. 44. 15.) *Adducentur regi virgines post eam, proximæ ejus afferentur tibi.* Et ut quæque sciat cujus spiritus sit, virgines dico illas, quæ ante Christo fœderatæ, quam fœdatæ mundi complexibus, ipsi firmiter perseverant, cui se tanto felicius, quanto maturius devoverunt: proximas vero, quæ pristinam suam deformitatem, in qua mundo huic quandoque conformes, mundi principibus, id est spiritibus spurcis, in omni carnali concupiscentia sese turpiter prostituerant, tandem aliquando erubescentes & exeuntes, in novi hominis formam, quanto serius, tanto sincerius reformare festinant. Et hæ & illæ sane proficiant, non deficiant neque fatigentur: etsi necdum plene in se sentiunt, unde dicant & ipsæ: *Oleum effusum nomen tuum.* Nec enim audent adolescentulæ per se facere verba sponso. Tamen si magistræ vestigiis pressius inhærere student, effusi olei saltem odore delectabuntur, & incitabuntur etiam de odoris perceptione cupere & quærere potiora.

6. Frequenter ego ipse (quod fateri non verecundor) maximeque in initio conversionis meæ, corde durus & frigidus, & quærens quem vellet diligere anima mea; (nec enim adhuc diligere poterat quem nondum invenerat, aut certe minus quam vellet diligebat, & ob hoc quærebat ut magis diligeret; quem nequaquam quæreret, nisi jam aliquatenus dilexisset.) Cum ergo eum quærerem, in quo recalesceret atque requiesceret spiritus meus, utique torpens & languens; nec ulla de parte occurreret qui succurreret, per quem videlicet bruma * (al. pruina.) rigens, quæ sensus stringebat internos, dissolveretur, & vernalis illa suavitas ac spiritualis amœnitas reverteretur: tunc magis ac magis languebat, & tædebat, & dormitabat anima mea; præ tædio, tristis & pæne desperans, & mussitans secum illud: (Psal. 147. 17.) *A facie frigoris hujus quis sustinebit?* cum subito forte ad affatum, vel etiam aspectum cujuspiam spiritualis perfectique viri, interdum & ad solam defuncti seu absentis memoriam, flabat spiritus, & fluebant aquæ; & erant mihi lacrymæ illæ panes die ac nocte. Quidnam istud, nisi odor exhalantis unctionis, qua erat ille perfusus? Non enim unctio, quæ ad me nimirum nisi homine mediante non pertingebat. Ea propter etsi gaudebam de munere, confundebar tamen & humiliabar, quod sola ad me tenuis exhalatio, & non pinguis aspersio pervenisset. Odoratu quippe delectatus, non tactu, indignum me proinde cognoscebam, cui per se ipsum dulcesceret Deus. Et nunc idipsum si accidat, avidus quidem suscipio munus indultum, gratumque habeo: sed dolens doleo per me ipsum non meruisse, atque (ut dicitur) de manu in manum minime accepisse, cum obnixe id peterem. Pudet nimirum magis ad hominis, quàm ad Dei moveri memoriam. Et tunc cum gemitu clamo: (Psal. 41. 3.) *Quando veniam, & apparebo ante faciem Dei?* Existimo & aliquos vestrum idem esse expertos, & experiri interdum adhuc. Qua in re quid sentiendum, (Causa hujus rei.) nisi quod nostra aut superbia convincitur, aut humilitas custoditur, aut fraterna caritas nutritur, aut desiderium excitatur? Unus idemque cibus & ægrotis est medicina, & ægrotativis dieta: porro & debiles confortat, & delectat valentes. Unus idemque cibus & languorem sanat, & servat sanitatem: & corpus nutrit, & palato sapit.

7. Sed redeamus ad verba sponsæ, & sic curemus audire quæ ait, ut studeamus & sapere quod sapit. Sponsa (ut dixi) Ecclesia est. Ipsa est cui plus dimissum est, & quæ plus diligit. Quod æmula improperat ei ad convicium, hoc sibi ipsa inflectit ad commodum. Inde mansuetior ad correptionem, inde patientior ad laborem; inde ardentior ad amorem, inde sagacior ad cautelam; inde humilior pro conscientia, inde acceptior pro verecundia; inde ad obediendum paratior, inde ad gratiarum actionem devotior ac sollicitior. Denique illa (ut dictum est) murmurante & memorante merita sua, & labores, & pondus diei & æstus, Ecclesia beneficium recolit dicens: *Oleum effusum nomen tuum.*

8. Hoc plane testimonium Israël ad confitendum nomini Domini: non tamen Israel secundum carnem, sed ejus qui secundum spiritum est. Nam hoc ille quo pacto dicat? Non quod non habeat oleum, sed non habet effusum. Habet, sed reconditum; habet in codicibus, sed non in cordibus. Foris hæret in littera: contrectat manibus vas plenum, sed & clausum, nec aperit ut ungatur. Intus, intus est unctio spiritus: aperi & ungere, & jam non eris domus exasperans. Quid facit oleum in vasis, si non sentias & in membris? (Pietas non in libris sed in moribus habenda.) Quis tibi prodest pium Salvatoris nomen lectitare in libris, nec habere pietatem in moribus? Oleum est: effunde, & senties virtutem ejus, quæ triplex est. Sed Judæus ista fastidit, vos audite. Volo dicere cur nomen sponsi oleo comparetur, quod nondum dixeram. Et tres hujus rei occurrunt causæ. Ac quoniam pluribus vocabulis appellatur, eo quod nullum quo proprie dicatur invenitur, (ineffabilis quippe est:) prius nobis invocandus est Spiritussanctus, ut de multis unum, quod vult hoc loco intelligi, (quoniam scripto designare non placuit) per se nobis aperire dignetur. Sed hoc quoque alias. Nam etsi in promptu nunc essent omnia, & neque vos onerati, nec ego fatigatus essem, hora tamen finem indicit. Tenete in quo attentos vos reddidi, ut non sit cras necesse repetere. Hoc incumbit, hoc in manibus est, docere scilicet, cur nomen sponsi oleo comparetur: & quod de nominibus. Et quoniam non possum

(Tom. IV.) ego à me dicere quicquam, indicta oratio est, ut nobis sponsus ipse revelet per Spiritum suum Jesus-Christus Dominus noster, cui est honor & gloria in sæcula sæculorum, amen.

SERMO XV.

Qualiter nomen Jesus *est medicina salubris fidelibus Christianis in omnibus adversis.*

(*Sap. 1. 6.*) 1. BEnignus est Spiritus sapientiæ, & non consuevit esse difficilis se invocantibus, qui sæpe & antequam invocetur, dicit, *Ecce adsum.* (*Isa. 65. 24.*) Audite jam quod orantibus vobis per me indicare dignatur de eo, quod heri ad hoc ipsum distulimus, & orationum vestrarum fructum tempestivum percipite. En ostendo nomen, quod oleo merito comparatur; & quo merito, dicam. (Sponsi nomina, alia majestatis, alia pietatis.) Multa quidem Sponsi vocabula sparsa per omnem divinam paginam legitis, sed io duo ea vobis universa complectar. Nullum, ut arbitror, reperietis, quod non aut pietatis gratiam, aut potentiam majestatis sonet. Spiritus ita dicit etiam per sibi familiarius organum: *Duo hæc audivi, Quia potestas Dei est, & tibi Domine misericordia.* (*Psal. 61. 12.*) Ergo secundum majestatem *sanctum & terribile nomen ejus*; (*Psal. 110. 9.*) secundum pietatem, *Non est nomen aliud sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri.* (*Act. 4. 12.*) Sed exemplis magis perspicuum fiet. *Hoc est*, inquit, *nomen quod vocabunt eum, Dominus, justus noster.* (*Jer. 23. 6.*) Nomen potentiæ est. Item, *Et vocabitur nomen ejus Emmanuel*; (*Isa. 7. 14.*) pietatem insinuat. Item ipse de se: *Vos vocatis me*, ait, *Magister. & Domine.* (*Joan. 13. 13.*) Primum gratiæ est, secundum majestatis. Non enim minus pium est docere animum scientiam, quàm præbere escam corpori. Rursum Propheta: *Vocabitur*, inquit, *nomen ejus Admirabilis, Consiliarius, Deus, Fortis, Pater futuri sæculi, Princeps pacis.* (*Isa. 9. 6.*) Primum, tertium, quartum, majestatem sonant; reliqua pietatem. (Effusio nominum Dei in invicem.) Quod horum ergo effunditur? Profectò majestatis ac potentiæ nomen, in id quod est pietatis & gratiæ, quodam modo transfunditur, ipsumque effunditur abunde per Jesum-Christum Salvatorem nostrum. Nomen (verbi causa) quod *Deus* est, nonne in id quod est *Nobiscum Deus*. hoc est in *Emmanuel*, liquescit & deficit? Sic *Admirabilis* in id quod est *Consiliarius*; sic *Deus* & *Fortis* in ea quæ sunt *Pater futuri sæculi* & *Princeps pacis*; *& Dominus justus noster* in *Misericors* & *miserator Dominus.* Non dico novum quid: quondam quoque nihilo minus Abram in Abraham, & Sarai in Saram effusa sunt; & jam tunc salutiferæ effusionis celebratum præfiguratumque mysterium recordamur.

(*Exod. 20. 2.*) (Nomina Dei olim terribilia, nunc delectabilia.) 2. Ubi jam illud, quod apud antiquos tam terribiliter, quàm frequenter intonare solebat: *Ego Dominus, ego Dominus?* Mihi dictatur oratio cujus principium, nomine dulce paterno, sequentium obtinendarum petitionum præbet fiduciam. Servi nominantur amici, & resurrectio non saltem * Discipulis, sed fratribus nuntiatur. (* Sic MSS. al. tantùm.) (*Joan. 15. 14.*) (*Matt. 28. 10.*) (*Joel 2. 28.*) Nec miror, si cùm venit plenitudo temporis, facta est effusio nominis, Deo quippe quod per Joelem promiserat adimplente, & effundente de Spiritu suo super omnem carnem, cum tale aliquid & apud Hebræos olim contigisse legam. Credo vos prævolare, & scire jam quid dicere velim. Quale erat, inquam, quod sciscitanti Moysi primo responsum est: *Ego sum qui sum?* & , *Qui est, misit me ad vos?* (*Exod. 3. 14.*) Nescio an vel ipse Moyses caperet sic, si non videlicet effunderetur. Sed fusum est, & captum est; nec modò fusum, sed & effusum: nam infusum jam erat. Jam cæli habebant illud, jam Angelis innotuerat. Est autem foris missum; & quod Angelis ita erat infusum ut esset & privatum, effusum & in homines est, ita ut jam tunc meritò clamaretur de terra, *Oleum effusum nomen tuum:* (*Cant. 1. 2.*) si non ingratæ plebis exosa pervicacia obstitisset. Ait enim: *Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Jacob.* (*Exod. 3. 6.*)

3. Currite gentes: ad manum est salus, effusum est nomen, quod quicumque invocaverit, salvus erit. Angelorum Deus, etiam hominum Deum se nominat. Oleum misit in Jacob, & cecidit in Israël. Dicite fratribus vestris: *Date nobis de oleo vestro.* (Verum Cantic.) Si noluerint, rogate Dominum olei, ut mittat & vobis. Dicite, *Aufer opprobrium nostrum.* Ne quæso insultet malevolus dilectæ tuæ, quam à finibus terræ evocare placuit tibi, tanto utique dignantiùs, quanto minùs dignam. Decetne obsecro, ut benigni patrisfamilias invitatos servus nequam excludat? *Ego sum*, ais, *Deus Abraham. & Deus Isaac, & Deus Jacob.* Et non amplius? Effunde, effunde; aperi manum tuam adhuc, & imple omne animal benedictione. Veniant ab Oriente & Occidente, & recumbant cum Abraham, Isaac, & Jacob in regno cælorum. (*Mat. 8. 11.*) Veniant, veniant tribus, tribus Domini; testimonium Israël ad confitendum nomini Domini. (*Psal. 121.*) Veniant & recumbant, epulentur & delectentur in lætitia, & ontis obique resonet in voce exsultationis & confessionis sonus epulantis. (*Psal. 41.*) *Oleum effusum nomen tuum.* Unum scio, si Philippum & Andream habuerimus ostiarios, repulsam omnino non patimur quicumque oleum petimus, quicumque volumus Jesum videre. Incunctanter Philippus dicet Andreæ: Andreas antem & Philippus dicent Jesu. Jesus antem quid? Profectò quod Jesos. *Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet: si autem mortuum fuerit, multum fructum affert.* (*Joan. 12. 24.*) Moriatur igitur granum, & surgat gentium seges. Oportet pati Christum, & resurgere à mortuis, & prædicari in nomine ejus pœnitentiam & remissionem peccatorum, non solùm in Judæam, sed etiam io omnes gentes: quatenus ab uno nomine, quod est Christus, millia millium credeotium Christiani dicantur, & dicant: *Oleum effusum nomen tuum.*

4. Agnosco enim nomen, quod in Isaia legi: *Servos suos*, inquit, *vocabit nomine alio, in quo qui benedictus est super terram, benedicetur in Domino. amen.* O nomen benedictum! O oleum usquequaque effusum! Qoousque? De cælo in Judæam, & inde in omnem terram excurrit; & de toto orbe clamat Ecclesia: *Oleum effusum nomen tuum.* Effusum plane, quod non solum cælos terrasque perfudit, sed aspersit & inferos, adeò ut in nomine Jesu omne genu flectatur, cælestium, terrestriom & infernorum, & omnis lingua confiteatur, & dicat: (*Philip. 2. 10.*) *Oleum effusum nomen tuum.* Ecce Christus, ecce Jesus, utrumque infusum Angelis, utrumque effusum in homines, & illos homines, qui computruerant tamquam jumenta io stercore suo, homines & jumenta salvans, quemadmodum moltiplicavit misericordiam suam Deus. Quàm carum, quam vile! vile, sed salubre. Si vile non esset, non mihi effunderetur: si salubre non esset, non me lucraretur. Particeps nominis sum, sum & hereditatis. Christianus sum; frater Christi sum. Si sum qood dicor, heres sum Dei, coheres autem Christi. (*Rom. 8. 17.*) Et quid mirum, si Sponsi effusum est nomen, cum ipse quoque effusus sit? Nam *semetipsum exinanivit formam servi accipiens.* (*Philip. 2.*) Denique ait: *Sicut aqua effusus sum.* (*Psal. 21.*) Effusa est plenitudo divinitatis, habitans super terram corporaliter ut de illa plenitudine omnes, qui corpus mortis gestamus, caperemus, ac vitali odore repleti diceremus: *Oleum effusum nomen tuum.* En quod nomen effusum, & qualiter, & quatenus.

5. Cur verò oleum? nam hoc nondum dixi. In sermone superiore dicere cœperam: sed intervenit subitò aliud quod prædicendum videbatur. Quamquam intermiserim ultra quam eredidi: quod non aliud esse reor, nisi quod fortis mulier Sapientia misit manum ad colum, & digiti ejus apprehenderunt fusum. Novit enim modicam lanam vel linum in longum producere filum, atque in telæ extendere latitudinem, & sic omnes domesticos suos vestire duplicibus. Est proculdubio inter *Oleum* & *Nomen* Sponsi similitudo: nec otiose Spiritus-sanctus alterutrum comparavit. Ego autem dico in triplici quadam qualitate olei, quod lucet, pascit, & ungit: si vos melios non habetis. Fovet ignem, nutrit carnem, lenit dolorem; lux, cibus,

[A] [Tom. IV.] [Luca.] medicina. Vide idem nunc & de Sponsi nomine. Lucet prædicatum, pascit recogitatum, invocatum lenit & ungit. Et percurramus singula.

6. Unde putas in toto orbe tanta, & tam subita fidei lux, nisi de prædicato Jesu? Nonne in hujus nominis luce Deus nos vocavit in admirabile lumen suum, quibus illuminatis, & in lumine isto videntibus lumen, dicat merito Paulus [Eph. 5. 8.]: *Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino?* Hoc denique nomen coram regibus, & gentibus, & filiis Israël portare jussus est idem Apostolus [Act. 9. 15.]; & portabat nomen tamquam lumen, & illuminabat patriam, & clamabat ubique [Rom. 13. 12.]: *Nox præcessit, dies autem appropinquavit. Abjiciamus ergo opera tenebrarum, & induamur arma lucis: sicut in die honeste ambulemus.* [B] Et monstrabat omnibus lucernam super candelabrum, annuntians in omni loco Jesum, & hunc crucifixum. Quomodo lux ista insplenduit ac perstrinxit cunctorum intuentium oculos, quando de ore Petri, tamquam fulgur, egrediens, claudi unius corporales plantas solidavit & bases, multosque spiritualiter cæcos illuminavit? Numquid non ignem sparsit, cum ait [Act. 3. 6], *In nomine Jesu-Christi Nazareni surge & ambula?* Nec tantum lux est nomen Jesu, sed est & cibus [Pascit.]. An non toties confortaris, quoties recordaris? Quid æque mentem cogitantis impinguat? quid ita exercitatos reparat sensus, virtutes roborat, vegetat mores bonos atque honestos, castas fovet affectiones? [C] Aridus est omnis animæ cibus, si non oleo isto infunditur: insipidus est, si non hoc sale conditur. Si scribas, non sapit mihi nisi legero [a] ibi Jesum. Si disputes aut conferas, non sapit mihi, nisi sonuerit ibi Jesus. Jasus mel in ore, in aure melos, in corde jubilus. Sed est & medicina [Ungit & demulcet animæ morbos.]. Tristatur aliquis vestrum? Veniat in cor Jesus, & inde saliat in os; & ecce ad exortum nominis lumen, nubilum omne diffugit, redit serenum. Labitur quis in crimen, currit insuper ad laqueum mortis desperando? Nonne si invocet nomen vitæ, confestim respirabit ad vitam? Cui aliquando stetit ante faciem salutaris nominis duritia (ut assolet) cordis, ignaviæ torpor, rancor animi, languor acediæ? [D] cui fons forte siccatus lacrymarum, invocato Jesu, non continuo erupit uberior; fluxit suavior? Cui, in periculis palpitanti & trepidanti, invocatum virtutis nomen non statim fiduciam præstitit, depulit metum? Cui, quæso, in dubiis æstuanti & fluctuanti, non subito ad invocationem clari nominis emicuit certitudo? Cui in adversis diffidenti, jam jamque deficienti, si nomen adjutorii sonuit, defuit fortitudo? Nimirum morbi & languores animæ isti sunt, illud medicina. Denique & probare licet [Psal. 49. 15.]: *Invoca me*, inquit, *in die tribulationis: eruam te, & honorificabis me.* Nihil ita iræ impetum cohibet, superbiæ tumorem sedat, sanat livoris vulnus, restringit luxuriæ fluxum, [E] exstinguit libidinis flammam, sitim temperat avaritiæ, ac totius indecoris fugat pruriginem. Siquidem cum nomino Jesum hominem, mihi propono mitem & humilem corde, benignum, sobrium, castum, misericordem, & omni denique honestate ac sanctitate conspicuum, eumdemque ipsum Deum omnipotentem, qui suo me & exemplo sanet, & roboret adjutorio. Hæc omnia simul mihi sonant, cum insonuerit Jesus. Sumo itaque mihi exempla de homine, & auxilium à potente; illa tamquam pigmentarias species, hoc tamquam unde acuam eas: & facio confectionem, cui similem medicorum nemo facere possit.

7. [F] Hoc tibi electuarium habes, ô anima mea, reconditum in vasculo vocabuli hujus, quod est Jesus, salutiferum certe, quodque nulli umquam pesti tuæ inveniatur inefficax. Semper tibi in sinu sit, semper in manu, quo tui omnes in Jesum & sensus dirigantur, & actus. Denique & invitaris [Cant. 8. 6.]: *Pone me*, inquit, *signaculum in corde tuo, signaculum in brachio tuo.* Sed hoc alias. Nunc vero habes unde & brachio medearis, & cordi. Habes, inquam, in nomine Jesu, unde actus tuos vel pravos corrigas, vel minus perfectos adimpleas; itemque unde tuos sensus aut serves, ne corrumpantur; aut, si corrumpantur, sanes.

8. Habuit & Judæa quosdam Jesus, quorum vacuis gloriatur vocabulis [Jesus super omnes ejusdem nominis.]. Illa enim nec lucent, nec pascunt, nec medentur. Idcirco synagoga in tenebris est usque adhuc, fame & infirmitate laborans; & non sanabitur nec satiabitur, quousque sciat meum Jesum dominari Jacob & finium terræ, & convertatur ad vesperam, & famem patiatur ut canes, & circumeat civitatem. Et illi quidem præmissi sunt, [B] tamquam baculus ad mortuum Prophetam præveniens, & sua interpretari nomina nequiverunt; vacua quippe erant. Superpositus mortuo baculus est [4 Reg. 4. 29.], & non erat vox neque sensus, quoniam baculus erat. Descendit qui baculum misit: & mox salvum fecit populum suum à peccatis eorum, probans se esse quod dicebatur [Luc. 7. 49.]: *Quis est hic qui etiam peccata dimittit?* Nimirum qui dicit, *Salus populi ego sum.* Jam vox, jam sensus est; & patet eum non inane portare nomen instar priorum. Sentitur infusa salus, & beneficium non tacetur. Intus sensus, foris vox. Compungor, & confiteor, & confessio vitam indicat [Eccli. 17. 28.]: *A mortuo enim, tamquam qui non est, perit confessio.* Ecce vita, [C] ecce sensus. Suscitatus perfecte sum, integra est resurrectio. An aliud mors corporis est, nisi cum sensu privatur & vita? Peccatum, quod mors animæ est, nec compunctionis mihi sensum, nec confessionis reliquerat vocem, & eram mortuus. Venit is qui peccata dimittit, & utrumque restituit, & dicit animæ meæ: *Salus tua ego sum* [Psal. 34. 3.]. Quid mirum si cedit mors, ubi Vita descendit? Jam corde creditur ad justitiam, & ore confessio fit ad salutem [Rom. 10. 10.]. Jam oscitat puer, & oscitat septies [4 Reg. 4. 35.], & dicit: *Septies in die laudem dixi tibi* [Psal. 118. 164.] Domine. Videte hunc septenarium. Sacer numerus est: non vacat. Sed melius hoc alii servamus sermoni, quo famelici & non fastidiosi ad tam bonas epulas accedamus, [D] invitante nos Sponso Ecclesiæ Domino nostro Jesu-Christo, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula, amen.

SERMO XVI.

De cordis contritione; & de tribus speciebus veræ confessionis.

1. Quid sibi ergo vult septenarius iste [Septenarius numerus expenditur.]? Nescio enim an ita simplex quispiam in nobis sit, qui otiosas esse has vices, & numerum hunc putet fortuitum. Ego nec illud vacare reor, quod Propheta incumbens super mortuum [4 Reg. 4. 34.], ad mensuram puerilis corporis sese contraxit, os suum ori illius conjunxit, oculisque oculos, & manibus manus. Spiritus-sanctus [E] sic omnia fieri, & sic scribi fecit, ad eruditionem proculdubio illorum spirituum, quos corrupti corporis circumvenit infida societas, ac stulta mundi sapientia desipere docuit. *Corpus* quippe *quod corrumpitur, aggravat animam; & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem* [Sap. 9.]. Propterea nemo miretur aut moleste accipiat, si in his scrutandis, tamquam quibusdam Spiritus-sancti apothecis, curiosus exsisto, cum sciam quia sic vivitur, & in talibus vita spiritus mei. Dico tamen his qui prævolantes ingenio, in omni sermone ante pæne flagitant finem, quam principium teneant, debitorem me etiam tardioribus esse, & maxime; sed nec studium tam esse mihi ut exponam verba, quam ut imbuam corda [Bernardi studium, non tam ut exponat verba, quam imbuat corda.]. [F] Et haurire, & propinare me oportet: quod non fit celeriter percurrendo, sed tractando diligenter, & exhortando frequenter. Quamquam & præter spem quoque meam diu nos discussio detinuit sacramentorum. Putavi, fateor, unum ad hoc sermonem sufficere, silvamque istam umbrosam, latebrosamque allegoriarum pertran-

a Augustinus in lib 3. Confess. cap. 4. idem sibi accidisse ait in legendo Hortensii libro. *Hoc solum me*, inquit, *in tanta flagrantia refrangebat, quod nomen Christi non erat ibi* . . . . *& quidquid sine hoc nomine fuisset, quamvis litteratum & expolitum & veridicum, non me totum rapiebat.*

Tom. IV. Prolixitatem excusat.

sire nos cito, & ad planitiem moralium sensuum itinere diei quasi unius pervenire: sed secus contigit. Biduum quippe jam in eo expendimus, & adhuc restat via. Ictus oculi eminus summitates ramorum & montium cacumina pervolabat: sed vallium subterjacens vastitas, & densitas dumetorum frustrabatur obtutus. Numquid, verbi gratia, Elisæi miraculum prævidero valebam, quia nobis videlicet de Gentium vocatione & repulsione Judæorum disserentibus, ita de subito in medium prosiliret? Et nunc, quandoquidem incidimus, non pigeat nos paululum immorari, consequenter ad id quod intermittimus postea reversuros. siquidem animarum cibus nihilo minus est iste. Canibus quoque ac venatoribus plerumque contingit à bestia, quam aggressi erant, desistere; & sequi aliam, quæ inopinantibus forte occurrerit.

Elisæus puerum mortuum resuscitans, figura Christi.

2. Non parvum fiduciæ robur præstat mihi, quod magnus ille vir Propheta, potens in opere & sermone, de excelso monte cælorum descendens, visitare dignatus est me, cum sim cinis & pulvis; misereri mortuo, inclinare se jacenti, contrahi & coæquari parvo, cæco partiri lumen oculorum suorum, & os mutum oris proprii osculo solvere, debilesque manus suarum roborare contactu. Suaviter rumino ista; & replentur viscera mea, & interiora mea saginantur, & omnia ossa mea germinant laudem. Hoc semel contulit universitati: hoc quotidie singuli in nobis actitari sentimus, & cordi scilicet tribui intelligentiæ lumen, & ori ædificationis verbum, & manibus opus justitiæ. Dat sentire fideliter, dat proferre utiliter, dat efficaciter adimplere. Et est funiculus triplex, qui difficile rumpitur, ad extrahendas animas de carcere diaboli, & trahendas post se ad regna cælestia, si recte sentias, si digne proloquaris, si vivendo confirmes. Oculis suis tetigit meos, interioris hominis frontem *claris luminaribus ornans, fide & intellectu. Ori meo junxit suum, & mortuo signum pacis impressit: quoniam cum adhuc peccatores essemus, reconciliavit nos Deo, justitiæ mortuos. Os ori applicuit, iterato inspirans in faciem meam spiraculum vitæ, sed sanctioris quam primo. Nam primo quidem in animam viventem creavit me: secundo in spiritum vivificantem reformavit me. Manus suas meis superposuit, exemplum præbens bonorum operum, formam obedientiæ. Aut certe manus suas misit ad fortia, ut doceret manus meas ad prœlium, & digitos meos ad bellum.

In corde, ore, & manibus quid operatur.

Prædicantium funiculus triplex.

* al. utrumque.

Septem oscitationis mysteria.

3 Reg. 4. 35.

3. Et *oscitavit*, inquit, *puer septies*. Sufficiebat ad gloriam manifestandi miraculi oscitasse semel: sed multiplicitas & insignis numerus mysterii admonent. Si illud ingens universi humani generis primum quidem exanime corpus attendas, vides ubique Ecclesiam, ex quo vitam Propheta incumbente recepit, quasi septies oscitare: quia septies in die laudem dicere consuevit. Si teipsum advertas, in hoc te noveris vita vivere spirituali, ac mysticum hunc implere numerum, si sensualitatis tuæ quinarium caritatis binario subjicis, exhibesque juxta Apostolum membra tua servire justitiæ in sanctificationem, quæ prius exhibuisti servire iniquitati ad iniquitatem: aut certe si eumdem quinarium proximorum saluti impertiens, ad perficiendum septenarium duo hæc adjicias, misericordiam scilicet & judicium cantare Deo.

Rom. 6. 19.

Septem indicia veræ resuscitationis.

4. Habeo & alias septem oscitationes, septem videlicet experimenta, sine quibus vera & certa salus redivivi spiritus minime constat: quatuor ad sensum compunctionis, tria ad confessionis sonum pertinentia. Si vivis, si vox, si sensus est, tu quoque eadem in te recognoscis. Porro sensum ex integro recuperasse te scias, si tuam conscientiam quadruplici sentis compunctione morderi, pudore gemino, & gemino metu. nam vitam ad perficiendum septenarium triplex confessionis species attestatur, de quibus postea videbitur. Nonne & sanctus Jeremias in suo planctu observat hunc numerum? Et tu igitur in tua pro te lamentatione formam habens propheticam, Deum cogita Factorem tuum, cogita & Benefactorem, cogita Patrem, cogita Dominum. Ad omnia reus es: plange per singula. Ad primum & ultimum respondeat timor tuus: ad duo media pudor. Pater sane non metuitur, cum pater sit. Patris enim est misereri semper & parcere. Et si percutit, virga non baculo percutit; & cum percusserit, sanat. Paterna vox est: *Percutiam, & ego sanabo*. Non est proinde quod à Patre formides, qui etsi quandoque feriat ut emendet, numquam tamen ut vindicet. At vero cogitantem quod Patrem offenderim, est certe quod pudeat, etsi non quod terreat. Voluntarie genuit me verbo veritatis, non stimulo carnalis cupiditatis excussit, quemadmodum genitor carnis meæ. Deinde etiam non pepercit Unigenito pro sic genito. Ita ipse quidem Patrem se exhibuit mihi, sed non ego me illi vicissim filium. Quanam fronte attollo jam oculos ad vultum Patris tam boni, tam malus filius? Pudet indigna gessisse genere meo, pudet tanto Patre vixisse degenerem. Exitus aquarum deducite oculi mei: operiat confusio faciem meam, vultum meum pudor suffundat, occupetque caligo. Deficiat in dolore vita mea, & anni mei in gemitibus. Prô pudor! quem fructum habui in quibus nunc erubesco? Si in carne seminavi, de carne non metam nisi corruptionem; si in mundo, & ipse transit, & concupiscentia ejus. Quid? Caduca, vana, & prope nulla, & quorum finis mors est, infelix & insanus præferre non erubui æterni Patris amori & honori. Confundor, confundor audire: *Si ego pater, ubi est honor meus?*

Contristans & nova quatuor.

1 Offendes Patri

Deut. 32. 39.

& inde pudor.

Gal. 6. 8.

1 Joan. 2. 17.

Malac. 1. 6.

2 Beneficium.

5. Sed & si Pater non esset, obrueret me beneficiis. Instaurat adversum me testes (ut alia innumera taceam) hujus corporis victum, & usum temporis hujus, & super omnia sanguinem dilecti Filii clamantem de terra. Pudet ingratitudinis, quamquam ad confusionis cumulum, arguar etiam reddidisse mala pro bonis, & odium pro dilectione. Minime quidem mihi à Benefactore, sicut nec à Patre timendum. Verus quippe beneficus est, dans affluenter, & non improperans. Non improperat dona, quia dona sunt: & beneficia sua mihi dedit, non vendidit. Denique sine pœnitentia sunt dona ejus. At quanto de illo benignius, tanto de me indignius sentire cogor. Erubesce, & dole nihilo minus anima mea: quoniam etsi illum non repetere & non improperare decet, nos tamen omnino dedecet ingratos immemoresque exstitisse. Heu! quid vel nunc tandem retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi?

& hinc item pudor.

Jac. 1. 5.

3. Dominus.

6. Quod si segnior forte suas partes minus exsequitur pudor, timor sane excitetur in adjutorium. Excitetur, ut excitet. Sepone parum pia vocabula Benefactoris & Patris, atque ad austeriora convertere. Nempe qui legitur *Pater misericordiarum, & Deus totius consolationis*; legitur nihilo minus *Deus ultionum Dominus*; legitur *Deus judex justus & fortis*; legitur *terribilis in consiliis super filios hominum*; legitur *Deus zelans*. Quod pater est, quod beneficus est, tibi est: quod Dominus ac creator, sibi; etenim *propter semetipsum fecit omnia*, Scriptura teste. Qui ergo quod tuum est tibi defendit ac servat; putas, & pro se aliquando non zelabit? putas sui non requiret principatus honorem? Propter hoc *irritavit impius Deum*, quia *dixit in corde suo, Non requiret*. Et quid est in corde suo dicere, *Non requiret*, nisi non metuere quod requirat? Sed requiret usque ad novissimum quadrantem: requiret & *retribuet abundanter facientibus superbiam*. Requiret à redempto servitium, honorem & gloriam ab eo quem plasmavit.

2 Cor. 1. 3.

Psal. 93. 1.

Psal. 7. 12.

Psal. 65. 5.

Prov. 16. 4.

Psal. 9. 13.

Psal. 30. 24.

4. Creator.

7. Esto quod dissimulet Pater, ignoscat Beneficus: sed non Dominus & Creator; & qui parcit filio, non parcet figmento, non parcet servo nequam. Pensa cujus sit formidinis & horroris, tuum atque omnium contempsisse Factorem, offendisse Dominum majestatis. Majestatis est timeri, Domini est timeri, & maxime hujus Majestatis, hujusque Domini. Nam si reum regiæ majestatis, quamvis humanæ, humanis legibus plecti

capite sancitum sit: quis finis contemnentium divinam omnipotentiam erit? Tangit montes, & fumigant: & tam tremendam majestatem audet irritare vilis pulvisculus, uno levi flatu mox dispergendus, & minime recolligendus? Ille, ille timendus est, *qui postquam occiderit corpus, potestatem habet mittere & in gehennam.* Paveo gehennam, paveo Judicis vultum, ipsis quoque tremendum angelicis potestatibus. Contremisco ab ira potentis, a facie furoris ejus, à fragore ruentis mundi, à conflagratione elementorum, a tempestate valida, à voce Archangeli, & à verbo aspero. Contremisco à dentibus bestiæ infernalis, à ventre inferi, à rugientibus præparatis ad escam. Horreo vermem rodentem, & ignem torrentem, fumum, & vaporem, & sulphur, & spiritum procellarum: horreo tenebras exteriores. Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lacrymarum, ut præveniam fletibus fletum, & stridorem dentium, & manuum pedumque dura vincula, & pondus catenarum prementium, stringentium, urentium, nec consumentium? Heu me, mater mea! ut quid me genuisti filium doloris, filium amaritudinis, indignationis & plorationis æternæ? Cur exceptus genibus, cur lactatus uberibus, natus in combustionem, & cibus ignis?

8. Qui sic afficitur, sensum proculdubio recuperavit, & in duplici metu isto, itemque pudore illo æque duplici habet oscitationes quatuor. Tres quæ restant ex voce confessionis adjiciet, & nequaquam dicetur jam de eo, quod non sit vox neque sensus: si tamen de corde humili, simplici, fidelique processerit illa confessio. Omne ergo quod remordet conscientiam, confitere humiliter, pure, fideliter; & has vices implesti. Sunt qui gloriantur *cum male fecerint, & exsultant in rebus pessimis.* quos notans Propheta, *Peccata sua*, inquit, *prædicaverunt sicut Sodoma.* Verum hos ab hac disputatione, tamquam sæculares amoveo. nam quid ad nos de his qui foris sunt?

9. Quamquam & de his, qui religiose vestiti, & religionem professi sunt, nonnumquam audivimus aliquos reminisci & jactitare impudentissime mala sua præterita, quæ (verbi gratia) aliquando vel fortiter gladiatorio, vel argute litteratorio gessere conflictu, seu aliud quid secundum mundi quidem vanitatem favorabile, secundum animæ vero salutem nocivum, perniciosum, damnosum. Sæcularis adhuc animi indicium est hoc: & humilis habitus qui gestatur à talibus, non sanctæ novitatis est meritum, sed priscæ vetustatis operculum. Nonnulli talia, quasi dolendo & pœnitendo rememorant; sed gloriam intentione captantes, commissa sua non diluunt, sed seipsos illudunt. nam *Deus non irridetur.* Veterem hominem non exuerunt, sed novo palliant. Non proditur aut projicitur vetus fermentum illa confessione; sed statuitur, secundum illud: *Inveteraverunt ossa mea, dum clamarem tota die.* Pudet reminisci quorumdam tantam proterviam, ut non pudeat eos cum exsultatione lugenda jactitare, quod & post susceptum sanctum habitum callide quempiam supplantaverint, & circumvenerint in negotio fratrem *: aut quod talionem pro convicio vel maledicto, id est malum pro malo; aut maledictum pro maledicto audacter reddiderint.

10. Sed est confessio eo periculosius noxia, quo subtilius vana, cum ipsa etiam inhonesta & turpia de nobis detegere non veremur, non quia humiles sumus, sed ut esse putemur. APPETERE autem de humilitate laudem, humilitatis est, non virtus, sed subversio. VERUS HUMILIS vilis vult reputari, non humilis prædicari. Gaudet contemptu sui, hoc solo sane superbus, quod laudes contemnit. Quid perversius, quidve indignius, quam ut humilitatis custos confessio superbiæ militet, & inde velis videri melior, unde videris deterior? Mirabile jactantiæ genus, ut non possis putari sanctus, si non appareas sceleratus. At talis confessio speciem habens humilitatis, non virtutem, non solum veniam non meretur, sed & provocat iram. Numquid profuit Saül, quod se ad increpationem Samuëlis peccasse confessus est? Culpabilis proculdubio fuit illa confessio, quæ culpam non diluit. Quando enim humilem contemneret confessionem humilitatis Magister, & cui humilibus dare gratiam certe ingenitum est? Omnino non poterat non placari, si quæ in ore sonuit, in corde radiasset humilitas. Ecce cur humilem esse debere confessionem dixi.

11. Oportet autem esse & simplicem. Non intentionem (forte quia latet homines) excusare delectet, si sit rea; nec levigare culpam, quæ gravis est; nec alieno adumbrare suasu, cum invitum nemo coëgerit. Primum illud non confessio est, sed defensio; nec placat, sed provocat. Sequens monstrat ingratitudinem; & quo minor reputatur culpa, eo minuitur & gloria indultoris. Sed enim minus libenter beneficium datur, quod minus grate minusve necessarie provenire sentitur. Veniam proinde sibi abjudicat, qui munus largitoris attenuat. quod quidem omnis qui reatum suum verbis alleviare conatur, facit. Jam a postremo primi hominis dehortetur exemplum, nec culpam siquidem diffitentis, nec tamen consequentis veniam, non dubium quin ob reatus mulieris admixtionem. Genus excusationis est, cum argueris tu, alium incusare. Porro excusare te velle quando corriperis, quam sit non modo minime fructuosum, sed & perniciosum, sanctum David interroga. *Verba* nempe *malitiæ, excusationes in peccatis* appellat, ne in ea declinet cor suum rogans & supplicans. Merito quidem. In animam etenim suam peccat qui se excusat, repellens proinde à se indulgentiæ medicinam, & sic vitam sibi proprio ore intercludens. Et quænam major malitia, quam propriam armari in salutem, & linguæ tuæ temetipsum mucrone confodere? Denique *qui sibi nequam, cui est bonus?*

12. Sit autem & fidelis confessio, ut confitearis in spe, de indulgentia penitus non diffidens, ne tuo te ore non tam justifices, quam condemnes. Judas certe proditor Domini, & Caïn fratricida confessi sunt, & diffisi sunt: alter, *Peccavi*, inquit, *tradens sanguinem justum*: alter, *Major est iniquitas mea, quam ut veniam merear*: & verax licet, nil eis profuit infidelis confessio. Hæ itaque tres confessionis observantiæ, junctæ quatuor superioribus compunctionis, septenarium implent.

13. Jam vero sic compunctus, & sic confessus, ac propria proinde certus de vita, certus quoque nihilo minus es (ut arbitror) vacuo nequaquam nomine appellari Jesum, eum, qui in te talia valuit & voluit operari, nec vacue subsecutum fuisse baculum quem præmiserat. Non venit vacue, quia non venit vacuus. Nam quomodo vacuus, in quo habitavit plenitudo? Neque enim ei datus est ad mensuram spiritus. Denique & venit *in plenitudine temporis*, plenum proinde venire se indicans. Bene plenum, quem *unxit* Pater *oleo lætitiæ præ consortibus suis*; unxit & misit *plenum gratiæ & veritatis*. Unxit ut ungeret. Omnes ab eo uncti sunt, qui de plenitudine ejus meruerunt accipere. Ideo ait: *Spiritus Domini super me, eo quod unxerit me. ad annuntiandum mansuetis misit me: ut mederer contritis corde, ut prædicarem captivis indulgentiam, & clausis apertionem, ut prædicarem annum placabilem Domino.* Veniebat (ut audis) ungere contritiones nostras, ac lenire dolores: ideoque venit unctus, venit mansuetus & mitis, & multæ misericordiæ omnibus invocantibus se. Sciebat se ad infirmos descendere, exhibuitque qualem oportuit. Et quoniam multæ erant infirmitates, multa quoque providus medicus medicamina curavit afferre. Attulit spiritum sapientiæ & intellectus, spiritum consilii & fortitudinis, spiritum scientiæ & pietatis, & spiritum timoris Domini.

14. Vides quot phialas plenas odoramentis cælestis Medicus præparavit ad sananda vulnera illius miseri, qui incidit in latrones? Septem sunt numero, septem

Marginal notes: 43. 5. — 11. 5. — Tom I V. — 1. Reg. 15. — 2. Debet esse simplex. — Gen. 3. — Excusatione remota. — Psal. 140. 4. — Eccli. 14. 5. — 3. Debet esse fidelis. — Matth. 27. 4. — Gen. 4. 13. — Gal. 4. 4. — Psal. 44. 8. — Isa. 61. 1. — Christus vino & oleo usus in eo.

Tom. IV. fortaſſe præfatis oſcitationibus excitandis accommodatæ. Spiritus enim vitæ erat in phialis. Ex his profecto infudit oleum meis vulneribus; infudit & vinum, ſed minus quam olei. Sic nempe congruebat infirmitatibus meis, ut miſericordiam ſuperexaltaret judicio, quemadmodum vino oleum ſuperfertur infuſum. Attulit proinde quinque cados olei, vini nonniſi duos. Vinum ſiquidem timor tantum & fortitudo fuere: reliqua quinque oleum propria ſuavitate deſi-gnant. (Pſal. 77. 65.) In ſpiritu denique fortitudinis, tamquam potens crapulatus à vino, deſcendit ad inferos, contrivit portas æreas, & vectes ferreos confregit; alligavit fortem, & vaſa captivitatis eripuit. Deſcendit nihilo minus in ſpiritu timoris, ſed timendus, non timidus.

15. O Sapientia! quanta arte medendi in vino & oleo animæ meæ ſanitatem reſtauras, fortiter ſuavis, & ſuaviter fortis! fortis pro me, & ſuavis mihi. Denique attingis à fine uſque ad finem fortiter, & diſponis omnia ſuaviter, propellens inimicum, & infirmum fovens. Sana me Domine, & ſanabor; pſal-lam & confitebor nomini tuo, & dicam: (Cant. 1. 2.) *Oleum effuſum nomen tuum*. Non vinum effuſum (nolo enim ut intres in judicium cum ſervo tuo,) ſed oleum, quia coronas me in miſericordia & miſerationibus. (Pſal. 102. 4.) Oleum plane, quod dum ſupernatat cunctis quibus immiſcetur liquoribus, liquido illud deſignat nomen, quod eſt ſuper omne nomen. O nomen præſuave & prædulce! ô nomen præclarum, prælectum & præexcelſum, & ſuperexaltatum in ſæcula! Hoc vere oleum quod exhilarat faciem hominis, quod caput jejunantis impinguat, ut oleum peccatoris non ſentiat. Hoc (Iſa. 62. 2.) *nomen novum, quod os Domini nominavit*; (Luc. 2. 21.) *Quod & vocatum eſt ab Angelo priuſquam in utero conciperetur*. Hoc non ſolum Judæus, ſed (Joel. 2. 32.) *quicumque invocaverit ſalvus erit*, in tantum uſquequaque effuſum eſt. Hoc Pater donavit Filio, ſponſo Eccleſiæ Domino noſtro Jeſu-Chriſto, qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſæcula, amen.

SERMO XVII.

De acceſſu & receſſu Spiritus-ſancti obſervando, deque invidia diaboli erga genus humanum.

1. Putamuſne ſatis proceſſum eſt in ſanctuario Dei, dum ſcrutamur mirabile ſacramentum; an ad perſcrutandum adhuc, ſi quid reſtat, audemus ſpiritum ad interiora ſequi? Spiritus nempe iſte ſcrutatur non ſolum hominum corda & renes, ſed etiam profunda Dei: & ſive ad noſtra, ſive ad alta *, ſecurus ſequor eum quocumque ierit. Tantum ut cuſtodiat corda noſtra & intelligentias noſtras, ne forte cum non aderit, adeſſe putemus, noſtrumque pro ipſo ſequamur ſenſum deviantes. (Johan. 3. 8.) Venit namque, & vadit prout vult; & nemo facile ſcit, unde veniat, aut quo vadat. At iſtud ſine damno fortaſſe ſalutis neſcire licet: ceterum quando veniat, vel quando vadat, id plane periculoſiſſime ignoratur. (Spiritus-ſancti acceſſus & receſſus diligenter obſervandus.) Cum enim hæ Spiritus-ſancti circa nos diſpenſatoriæ quidem viciſſitudines vigilantiſſime non obſervantur, fit ut nec abſentem deſideres, nec præſentem glorifices. Nempe qui idcirco recedit ut avidius requiratur; quonam modo, ſi abeſſe neſcitur, requiritur? Et rurſum qui dignanter ad hoc redit ut conſoletur; qualiter digne pro ſua majeſtate ſuſcipitur, ſi nec adeſſe ſentitur? Mens ergo quæ ignorat abſceſſum, patet ſeductioni: & quæ reditum non obſervat, erit ingrata viſitationi.

2. (4. Reg. 2. 9.) Petiit quondam aliquid Eliſæus à magiſtro, cum diſceſſum ejus imminere perſenſit; nec obtinuit, ſicut ſcitis, niſi ea quidem conditione, ſi videret quando tolleretur à ſe. In figura contigit hoc illis, ſcriptum eſt autem propter nos. Vigiles eſſe & ſolliciti circa opus noſtræ ſalutis (quod mira ſubtilitate ac ſuavitate divinæ ſuæ artis inceſſanter actitat Spiritus in intimo noſtri) prophetico docemur & monemur exemplo. Numquam ſanè ſine noſtra conſcientia magiſtra unctio, quæ docet de omnibus, tollatur à nobis, ſi duplicato volumus munere non fraudari. Numquam, cum venerit, inveniat imparatos, ſed ſemper vultus ſuſpenſos, expanſoſque habentes ſinus ad largam Domini benedictionem. Quales denique quærit? (Luc. 12.) *Similes hominibus exſpectantibus dominum ſuum, quando revertatur à nuptiis*: qui utique ab illis ſupernæ menſæ copioſis deliciis vacua numquam revertitur manu. Vigilandum proinde, & vigilandum omni hora, quia neſcimus qua hora Spiritus venturus ſit, ſeu iterum abiturus. It & redit Spiritus; & qui ſtat eo tenente, deſerente cadat neceſſe eſt: ſed non colliditur, quia Dominus rurſum ſupponit manum ſuam. Et has alternare vices non ceſſat in his qui ſpirituales ſunt, vel quos potius ſpirituales proinde ipſe creare intendit, viſitans diluculo, & ſubito probans. Denique (Prov. 24.) *ſepties cadit juſtus, & ſepties reſurgit*: ſi tamen cadit in die, ut ſe cadere videat, & cecidiſſe ſciat, & reſurgere cupiat, & requirat manum adjuvantis, & dicat: (Pſal. 29.) *Domine, in voluntate tua præſtitiſti decori meo virtutem; avertiſti faciem tuam a me, & factus ſum conturbatus.*

3. Aliud eſt dubitare de veritate, quod patiaris neceſſe eſt, cum Spiritus minime ſpirat: & aliud ſapere falſitatem, quod facile caves, ſi eamdem tuam ignorantiam non ignoras, quatenus dicas & tu: (Job 19.) *Et ſiquid ignoravi, ignorantia mea mecum eſt*. Sancti Job ſententia eſt; agnoſcite. (Ignorantiæ duæ filiæ, falſitas & dubietas.) Peſſimæ matris ignorantiæ, peſſimæ itidem filiæ duæ ſunt, falſitas & dubietas: illa miſerior, iſta miſerabilior; pernicioſior illa, iſta moleſtior. Cum loquitur Spiritus, cedit utraque: & eſt non ſolum veritas, ſed & certa veritas. Eſt quippe veritatis ille Spiritus, cui contraria falſitas eſt: eſt & ſapientiæ, quæ cum ſit candor vitæ æternæ, & ubique attingat propter munditiam ſuam, obſcurum ambigui non admittit. Cavenda ſane, cum Spiritus iſte non loquitur, etſi non moleſta dubietas, certe falſitas exſecranda. Aliud eſt enim ſub incerto, hoc vel illud opinando ſentire, aliud temere affirmare quod neſcias. Aut ergo loquatur ſemper ſpiritus, quod noſtri quidem minime arbitrii eſt: aut quando ſilere placet, hoc ipſum indicet, & loquatur ſaltem ſuum ſilentium, ne ipſum nobis falſo præire putantes, noſtrum pro ipſo male ſecuri ſequamur errorem: & ſi ſuſpenderit ambiguo, non relinquat mendacio. Eſt qui dubie profert mendacium, nec mentitur: & eſt qui veritatem quam neſcit affirmat, & mentitur. Nam & ille, non quidem quod non eſt, eſſe; ſed ſe quod credit, credere dicit, & verum dicit, etiamſi hoc verum non ſit quod credit: & is, cum ſe certum unde non eſt certus, dicit; verum non dicit, etiamſi verum ſit de quo aſſerit.

4. His præmiſſis ad cautelam talia inexpertorum, ſequar jam Spiritum, ſicut confido, præeuntem, eadem tamen cautela, ſi potero, quam præmiſi; & tentabo facere ipſe quod doceo, ne dicatur & mihi: (Rom. 2. 21.) *Tu qui alios doces, teipſum non doces*. (De dubiis non temere pronuntiandum.) Diſtinguendum ſane inter manifeſta & dubia, nec illa ſcilicet adduci in dubium, nec iſta temere affirmari. Quod quidem ipſum de magiſterio ſperandum eſt Spiritus: nec enim noſtra ad illud omnino induſtria ſufficit. Quis novit hominum, an id quod inter homines judicatum à Deo * ſermo ſuperior (à quo videlicet, ſi bene memini, quartus eſt iſte) patefecit, in ſupernis quoque judicium jam factum præceſſerit. a

5. (De peccato & caſu Luciferi.) Quod dico, tale eſt. Putaſne Lucifer ille, qui mane oriebatur, ſed præpropere elevabatur, antequam verteretur in tenebras, generi humano inviderit & ipſe olei infuſionem *, ut per ſe ipſum jam tunc indignabundus muſſitaret, dicens intra ſe quodammodo: Ut quid perditio hæc? Hoc ego non aſſero dicere Spiritum, ſed nec contradicere dico; neſcio enim. Potuit autem contingere, (ſi tamen incredibile non putetur) plenum ſapientia & perfectum decore, homines præſcire potuiſſe futuros, etiam & profecturos in

a In pluriſque ſcriptis reſecta parentheſi legitur, *præceſſerit, utrumnam videlicet Lucifer*, qui &c. ut in num. ſeq. & ſic habet prima editio.

pari gloria. Sed si præscivit, in Dei Verbo absque dubio vidit, & in livore suo invidit, & molitus est habere subjectos, socios dedignatus. Infirmiores sunt, inquit, inferioresque natura: non decet esse concives, nec æquales in gloria. An forte prodit impiam hanc ejus machinationem illa præsumpta ascensio, sessioque significans magisterium, *Ascendam*, inquit, *super montem excelsum, & sedebo in lateribus Aquilonis*, quo Altissimi quondam proinde similitudinem obtineret, si, quemadmodum ille super Cherubin sedens, gubernat omnem angelicam creaturam; ita & ipse altus sederet, regeretque genus humanum? Absit. Iniquitatem meditatus est in cubili suo, mentiatur iniquitas sibi. Nos alium non agnoscimus judicem, quam auctorem. Non diabolus, sed Dominus judicabit orbem terræ; & ipse Deus noster in sæculum sæculi; ipse reget nos in sæcula.

6. Ergo in cælo concepit dolorem, & in paradiso peperit iniquitatem, prolem malitiæ, matrem mortis & ærumnarum; omniumque prima parens superbia. Nam etsi *invidia diaboli mors intravit in orbem terrarum*, *initium* tamen *omnis peccati superbia*. Verum quid illi profuit? Nihilo minus tu in nobis es Domine, & nomen tuum invocatum est super nos; & dicit populus acquisitionis, dicit Ecclesia redemptorum: *Oleum effusum nomen tuum*. Cum ejicior ego, tu illud effundis post me, & in me: quoniam cum iratus fueris, misericordiæ recordaberis. Accepit tamen satan regnum super omnes filios superbiæ, factus princeps tenebrarum harum, ut regno humilitatis etiam superbia militet, dum in uno suo principatu temporali, & tali, multos humiles excelsos æternosque reges constituit. Jucundum judicium, ut superbus ille humilium malleator, eisdem ipsis nesciens fabricet coronas perpetuas, impugnando omnes, & omnibus succumbendo. Siquidem ubique & semper judicabit Dominus populos, & salvos faciet filios pauperum, & humiliabit calumniatorem. Ubique, & semper defensabit suos, propulsabit nocentes, & tollet virgam peccatorum desuper sortem justorum, ut non extendant justi ad iniquitatem manus suas; eritque tandem cum ex toto arcum conteret, & confringet arma, & scuta comburet igni. Tu tibi, miser, sedem collocas in Aquilone, plaga nebulosa & frigida; & ecce suscitantur de pulvere inopes, & de stercore pauperes, ut sedeant cum principibus, & solium gloriæ teneant, doleasque impleri illud: *Pauper & inops laudabunt nomen tuum*.

7. Gratias tibi, Pater orphanorum & judex pupillorum, incaluit super nos mons coagulatus, mons pinguis; cæli distillaverunt à facie Dei Sinaï, effusum est oleum, dilatatum est nomen, quod nobis & cui nos invidebat iniquus; dilatatum, inquam, usque ad corda & ora parvulorum, & in ore infantium & lactentium perficitur laus. Porro peccator videbit & irascetur; & erit sicut ira implacabilis, sic flamma inexstinguibilis, quæ jam parata est ei & angelis ejus. Zelus Domini exercituum faciet hoc. Quomodo me amas, Deus meus, amor meus? quomodo me amas, ubique recordatus mei, ubique zelans salutem egeni & pauperis, non solum adversum homines superbos, sed etiam adversus sublimes angelos? In cælo & in terra judicas, Domine, nocentes me, expugnas impugnantes me: ubique subvenis, ubique assistis, ubique à dextris es mihi, Domine, ne commovear. Hæc cantabo Domino in vita mea, psallam Deo meo quamdiu sum. Hæ virtutes ejus, hæc mirabilia ejus quæ fecit. Hoc primum & maximum judicium, quod mihi illa conscia secretorum aperuit virgo Maria: *Deposuit*, inquiens, *potentes de sede, & exaltavit humiles. Esurientes implevit bonis, & divites dimisit inanes*. Secundum autem simile est huic, quod jam audistis, *ut qui non vident videant; & qui vident, cæci fiant*. In his duobus judiciis consoletur sic pauper, & dicat: *Memor fui judiciorum tuorum a sæculo, Domine, & consolatus sum*. (Johan. 9. 39. Psal. 118. 52.)

8. Sed revertamur ad nos ipsos, scrutemurque vias nostras: & ut in veritate id possimus, invocemus Spiritum veritatis, & revocemus ab alto quo nos eduxerat, quatenus antecedat nos etiam ad nos, quoniam sine ipso possumus nihil. Nec verendum quod dedignetur condescendere nobis, qui potius, si vel exiguum quid absque ipso conamur, indignatur. Non est enim ille vadens & non rediens, sed ducit nos & reducit de claritate in claritatem, tamquam Domini Spiritus, quandoque rapiens ad se in lumine suo, quandoque * contemperans, & illuminans tenebras nostras: ut sive supra nos *, sive apud nos, semper in luce, semper ut filii lucis ambulemus. Transivimus allegoriarum umbras: ventum est ad indaganda moralia. Ædificata est fides, instruatur vita: exercitatus est intellectus, dictetur * actus. Siquidem intellectus bonus omnibus facientibus eum, si tamen & actus, & intelligentia dirigantur in laudem & gloriam Domini nostri Jesu-Christi, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula, amen.

(Spiritus duæ necessarius. — * al. add. nobis. — * apud ipsum. — Psal. 110. 10. — * al. dictetur.)

SERMO XVIII.

De duabus operationibus Spiritus-sancti, quarum una vocatur Effusio, & alia Infusio.

1. O*Leum effusum nomen tuum*. Quid certum demonstrat Spiritus-sanctus nobis in nobis occasione hujus capituli? Profecto (quod interim occurrit) geminæ cujusdam suæ operationis experimentum: unius quidem, qua nos primo intus virtutibus solidat ad salutem: alterius vero, qua foris quoque muneribus ornat ad lucrum. Illas nobis, hæc nostris accipimus. Verbi gratia, fides, spes, caritas nobis propter nos dantur: absque his quippe salvi esse non possumus. Porro scientiæ seu sapientiæ sermo, gratia curationis, prophetia, similiaque, quibus carere cum integritate etiam salutis propriæ possumus, proximorum procul dubio in salutem expendenda donantur. Et has Spiritus-sancti operationes, quas vel in nobis, vel in aliis experimur, ut ex re nomina accipiant, Infusionem, si placet, atque Effusionem nominemus. Cuinam ergo harum convenit *Oleum effusum nomen tuum*? Nonne effusioni? Nam de infusione infusum potius, quam effusum dixisset. [a] Denique ob bonum odorem uberum extrinsecus perfusorum, ait sponsa, *Oleum effusum nomen tuum*: adscribens ipsum odorem nomini sponsi, tamquam oleo effuso super ubera. Et quicumque munere gratiæ exterioris perfusum * se sentit, quo & ipse aliis refundere possit, etiam huic dicere est: *Oleum effusum nomen tuum*.

(Cant. 1. 2. — Duplex gratia Spiritus-sancti. — * al. perfundi.)

2. Sed sane cavendum in his, aut dare quod nobis accepimus; aut quod erogandum accepimus, retinere. Rem profecto proximi retines tibi, si (verbi causa) plenus virtutibus cum sis, forisque nihilo minus donis scientiæ & eloquentiæ adornatus, metu forte aut segnitie, aut minus discreta humilitate, verbum bonum, quod posset prodesse multis, inutili, immo & damnabili ligas silentio; certe maledictus, quod frumenta abscondis in populis. Rursum quod tuum est spargis & perdis, si priusquam infundaris tu totus, semiplenus festines effundere, contra legem arans in primogenito bovis, & ovis primoge-

(Quid in his donis cavendum. — V. serm. 81, num. 1. — Deut. 15. 19.)

a Apud Horstium & alios, hic inseritur periodus sequens. *Denique de uberum foris spirante fragrantia, & non de internis Sponsæ virtutibus prolatum est*, OLEUM EFFUSUM NOMEN TUUM. *Denique ob bonum odorem*, &c. sed eam omittunt pleríque mss. & prima editio. Habet quidem codex Uticensis, sed omissa sequente periodo, *Denique ob bonum* &c. Et verò superflua est alterutra.

Tom. IV. nitum tondens. Nimirum vita atque salute, quam alteri das, te fraudas, dum sana vacuus intentione, gloriæ inanis vento inflaris, aut terrenæ cupiditatis veneno inficeris, & letali apostemate turgens interis.

Prædicator concha sit non canalis.

3. Quamobrem, si sapis, CONCHAM te exhibebis, & non canalem. Hic siquidem pæne simul & recipit, & refundit: illa vero donec impleatur, exspectat; & sic quod superabundat, sine suo damno communicat, sciens maledictum qui partem suam facit deteriorem. Et ne meum consilium contemptibile ducas, audi sapientiorem me: *Stultus*, ait Salomon, *profert totum spiritum suum simul, sapiens reservat in posterum.* (Prov. 29. 11) Verum canales hodie in Ecclesia multos habemus, conchas vero perpaucas. Tantæ caritatis sunt per quos nobis fluenta cælestia manant, ut ante effundere quam infundi velint, loqui quam audire paratiores, & prompti docere quod non didicerunt, & aliis præesse gestientes, qui seipsos regere nesciunt. Ego nullum ad salutem pietatis gradum illi gradui anteponendum existimo, quem Sapiens posuit, dicens: *Miserere animæ tuæ placens Deo.* (Eccli. 30. 24) Quod si non habeo nisi parumper olei quo ungar, putas tibi debeo dare, & remanere inanis? Servo illud mihi, & omnino nisi ad Prophetæ jussionem non profero. Si institerint rogitantes aliqui ex his, qui forte existimant de me supra id quod vident in me, aut audiunt aliquid ex me, respondebitur eis: *Ne forte non sufficiat nobis & vobis. ite potius ad vendentes, & emite vobis.* (Matt. 25. 9) Sed *caritas*, inquis, *non quærit quæ sua sunt.* (1. Cor. 13. 5) Et tu scis quam ob rem? Non quærit quæ sunt sua, profecto quia non desunt. Quisnam quærat quod habet? Caritas quæ sua sunt, id est, propriæ saluti necessaria, numquam non habet; nec modo habet, sed etiam abundat. Vult abundare sibi, ut possit & omnibus; servat sibi quantum sufficiat, ut nulli deficiat. Alioquin si plena non est, perfecta non est.

Imperfectorum præpostera in alios caritas. — *Animæ propriæ cura alienæ præferenda.*

Prædicatorum imperfectorum indicia.

4. Ceterum tu, frater, cui firma satis propria salus nondum est, cui caritas adhuc aut nulla est, aut adeo tenera atque arundinea, quatenus omni flatui cedat, omni credat spiritui, omni circumferatur vento doctrinæ; immo cui caritas tanta est, ut ultra mandatum quidem diligas proximum tuum plusquam teipsum: & rursum tantilla, ut contra mandatum favore liquescat, pavore deficiat, perturbetur tristitia, avaritia contrahatur, protrahatur ambitione, suspicionibus inquietetur, conviciis exagitetur, curis evisceretur, honoribus tumeat, livore tabescat: tu, inquam; ita in propriis teipsum sentiens, quanam dementia, quæso, aliena curare aut ambis, aut acquiescis? Sed enim audi quid consulat cauta vigilque caritas. *Non quod aliis*, inquit, *sit remissio, vobis autem tribulatio, sed ex æqualitate.* (2. Cor. 8. 13) *Noli nimium esse justus.* (Eccl. 7. 17) Sufficit ut diligas proximum tuum tamquam teipsum, hoc quippe est ex æqualitate. Dicit David: *Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea, & labiis exsultationis laudabit os meum:* (Psal. 62. 6) infundi nimirum prius volens & sic effundere; nec solum infundi prius, sed & impleri, quatenus de plenitudine eructaret, non oscitaret de inanitate. Caute quidem: ne quod aliis remissio, sibi tribulatio esset; & nihilo minus caste, imitans illum, de cujus plenitudine omnes accepimus. Disce & tu nonnisi de pleno effundere, nec Deo largior esse velis. Concha imitetur fontem. Non manat ille in rivum, nec in lacum extenditur, donec suis satietur aquis. NON PUDEAT concham non esse suo fonte profusiorem. Denique ipse Fons vitæ plenus in seipso, & plenus seipso, nonne primum quidem ebulliens & saliens in proxima secreta cælorum, omnia implevit bonitate; & tunc demum impletis superioribus secretioribusque partibus erupit ad terras, ac de superfluo homines & jumenta salvavit, quemadmodum multiplicavit misericordiam suam? Prius interna replevit: & sic exundans in multis miserationibus suis visitavit terram, & inebriavit eam, multiplicavit locupletare eam. Ergo & tu fac similiter. Implere prius, & sic curato effundere. Benigna prudensque caritas affluere consuevit, non effluere. *Fili mi, ne pereffluas*, ait Salomon. & Apostolus: *Propterea*, inquit, *debemus intendere his quæ dicuntur, ne forte pereffluamus.* (Heb. 2. 1) Quid enim? Tune Paulo sanctior, sapientior Salomone? Alioquin nec mihi sedet ditari ex te exinanito. Si enim tu tibi nequam, cui bonus eris? De cumulo, si vales, adjuva me: sin autem, parcito tibi.

Passiones et actiones.

5. Sed jam audite, quæ & quanta saluti propriæ necessaria sint, quæ & quanta infundi oporteat, prius quam effundere præsumamus, quæ tamen in præsentiarum breviter colligere potero. Hora siquidem jam multum ascendit, & sermonis urget ad finem. Accedit medicus ad vulneratum, spiritus ad animam. Quam enim non reperiat gladio diaboli vulneratam, etiam post sanatum vulnus antiqui delicti medicamento baptismatis? Ergo ad illam animam, quæ dicit, *Putruerunt & corrupta sunt cicatrices meæ à facie insipientiæ meæ;* (Psal. 37. 6) cum accedit spiritus, quid primo opus est? Ut tumor vel ulcus, quod forte supercrevit in vulnere, & potest impedire sanitatem, ante omnia amputetur. Abscindatur itaque ferro acutæ compunctionis ulcus inveteratæ consuetudinis. Sed est acerbus dolor: leniatur proinde unguento devotionis, quod non est aliud, nisi concepta de spe indulgentiæ exsultatio. Hanc continendi parit facultas, & victoria de peccato. Jam gratias agit, & dicit: *Dirupisti vincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis.* (Psal. 115) Deinde apponitur medicamentum pœnitentiæ, malagma jejuniorum, vigiliarum, orationum, & si qua sunt alia pœnitentium exercitia. In labore cibandus est cibo boni operis, ne deficiat. Quod opus sit cibus, inde doceris: *Meus cibus est*, inquit, *ut faciam voluntatem Patris mei.* (Joan. 4.) Itaque comitentur pœnitentiæ labores pietatis opera quæ conforient. *Magnam*, ait, *fiduciam præstat apud Altissimum eleemosyna.* (Tob. 4.) Cibus sitim excitat: potandus est. Accedat cibo boni operis orationis potus, componens in stomacho conscientiæ quod bene gestum est, & commendans Deo. Orando bibitur vinum lætificans cor hominis, vinum spiritus, quod inebriat, & carnalium voluptatum infundit oblivionem. Humectat interiora arentis conscientiæ, escas bonorum actuum digerit, & deducit per quædam animæ membra, fidem roborans, spem confortans, vegetans ordinansque caritatem, & impinguans mores.

1. Compunctio. 2. Devotio. 3. Pœnitentia. 4. Oratio.

5. Contemplatio.

6. Sumpto cibo potuque, quid jam restat, nisi ut pauset ægrotus, & quieti contemplationis post sudores actionis incumbat? Dormiens in contemplatione Deum somniat; per speculum siquidem & in ænigmate, non autem facie ad faciem interim intuetur. Tamen sic non tam spectati, quam conjectati, idque raptim, & quasi sub quodam coruscamine scintillulæ transeuntis, tenuiter vix attacti inardescit amore, & ait: *Anima mea desideravit te in nocte, sed & spiritus meus in præcordiis meis.* (Isa. 26. 9) Talis amor zelat; hic decet amicum sponsi, hoc necesse est ardeat fidelis servus & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam. Hic replet, hic fervet, hic ebullit, hic jam securus effundit, exundans & erumpens, ac dicens: *Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis scandalizatur, & ego non uror?* (2. Cor. 11) Prædicet, fructificet, innovet signa, & immutet mirabilia: non est quo se immisceat vanitas, ubi totum occupat caritas. Siquidem plenitudo legis & cordis est caritas, si tamen plena. (Rom. 13) *Deus* denique *caritas est*, & NIHIL EST in rebus quod possit replere creaturam factam ad imaginem Dei, nisi caritas Deus, qui solus major est illa. (1. Joan. 4.) Eam nondum adeptus periculosissime promovetur, quantislibet aliis videatur pollere virtutibus. Si habuerit omnem scientiam, si dederit omnem substantiam suam pauperibus, si tradiderit corpus suum ita ut ardeat: absque caritate vacuus est. En quanta prius

6. Caritas principatum. — *Sola caritas implet...*

infundenda sunt, ut effundere audeamus, de plenitudine, non de penuria largientes; primo quidem compunctio, deinde devotio, tertio pœnitentiæ labor, quarto pietatis opus, quinto orationis studium, sexto contemplationis otium, septimo plenitudo dilectionis. Hæc omnia operatur unus atque idem Spiritus secundum operationem, quæ Infusio appellatur: quatenus illa quæ effusio dicta est, pure, & ob hoc tute jam administretur ad laudem & gloriam Domini nostri Jesu-Christi, qui cum Patre & Spiritu-sancto vivit & regnat Deus in sæcula sæculorum, amen.

SERMO XIX.

De natura, modo, ac proprietatibus amoris angelici erga DEUM, *juxta singulos Angelorum ordines differit.*

1. Adhuc sponsa amatoria loquitur, adhuc pergit amplius prosequi laudes sponsi: & gratiam provocat, dum monstrat eam, quam jam acceperat, in se vacuam non fuisse. Audi etenim quid secuta adjungit: *Propterea*, inquit, *adolescentulæ dilexerunt te nimis.* [Cant. 1. 2.] Quasi dicat: Non frustra nec inaniter nomen tuum exinanitum est, ô sponse, atque effusum in ubera mea: propterea enim adolescentulæ dilexerunt te nimis. Propter quid? Propter nomen effusum, & propter ubera ex eo perfusa. Inde quippe excitatæ sunt in amorem sponsi, inde sumpserunt ut diligant. Sponsa infusum munus excipiente, illæ mox sensêre fragrantiam, quæ longe à matre minime esse poterant; atque illa suavitate repletæ dicunt: *Caritas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum-sanctum qui datus est nobis.* [Rom. 5. 5.] Ergo ipsarum devotionem sponsa commendans, Hic, inquit, fructus, ô sponse, effusi nominis tui, quod propterea adolescentulæ dilexerunt te. Effusum siquidem sentiunt, quod integrum capere non valebant: propterea dilexerunt te. Effusio quippe nomen facit capabile, captus * amabile, sed adolescentulis duntaxat. [* al. capaxum] Qui capaciores sunt, integro gaudent, effuso non indigent.

2. [Angeli quanto amore in Christum ferantur.] Angelica creatura irrepercussa mentis acie intuetur divinorum judiciorum abyssum multam, quorum summæ æquitatis ineffabili delectatione beata, gloriatur insuper effectui ea mancipari per suum ministerium, ac palam fieri: & propterea diligit merito Dominum Christum. *Nonne omnes*, ait, *administratorii spiritus sunt, missi in ministerium propter eos, qui hereditatem capiunt salutis?* [Heb. 1. 14.] Porro Archangelos [Archangeli.] (ut eis aliquid differentius ab his, qui simpliciter Angeli sunt, tribuamus) mirabiliter, credo, delectat, quod ipsis quoque æternæ Sapientiæ consiliis familiarius admittuntur, eademque per ipsos locis quæque suis atque temporibus summo moderamine dispensantur. Et hæc causa quod diligunt Dominum Christum & ipsi. Illæ quoque beatitudines, quæ Virtutes [Virtutes.] ex eo forsitan appellatæ sunt, quod virtutum ac prodigiorum occultas perpetuasque causas felici curiositate rimari ac mirari divinitus ordinatæ, signa, quæ & quando volunt, ex omnibus elementis terris potenter exhibeant: & ipsæ ergo exinde non immerito inardescunt diligere Dominum virtutum, & Dei virtutem Christum. Plenum quippe est suavitatis & gratiæ, incerta & occulta sapientiæ in ipsa sapientia intueri: plenum nihilo minus honoris & gloriæ, causarum in Dei Verbo absconditarum mundo spectandas mirandasque in manu ipsorum dirigi efficientias.

3. Sed & illi spiritus, qui Potestates nominantur, [Potestates.] dum Crucifixi nostri divinam omnipotentiam ubique fortiter attingentem intueri ac magnificare delectantur, exturbare & debellare dæmonum hominumque contrarias potestates pro his, qui hereditatem capiunt salutis, accipiunt potestatem. Et hi nonne justissimam habent causam, ut diligant Dominum Jesum? Sunt & super istos Principatus, [Principatus.] qui ipsum altius speculantes, & liquido pervidentes universitatis esse principium, & primogenitum omnis creaturæ, tanta proinde principatus dignitate donantur, ut ubique terrarum habeant potestatem, quasi de summo quodam rerum cardine, regna, & principatus, & quaslibet pro arbitrio mutare & ordinare dignitates; pro quorumque meritis facere primos novissimos, & novissimos primos; deponere potentes de sede, & exaltare humiles. Et hæc istis quoque ratio diligendi. Sed diligunt & Dominationes. [Dominationes.] Cur? Nescio quid subtilius sublimiusque indagare de Christi interminabili atque irrefragabili dominatu, laudabili quadam præsumptione feruntur: quod scilicet ubique universitatis non solum potens, sed & præsens, supra infraque obsequi rectissimæ voluntati suæ cursus temporum, motus corporum, nutus mentium, ordine utique pulcherrimo cogat; idque cura tam vigili, ut ne puncto quidem aut iota, uni (ut dicitur) horum omnium debitum subtrahere famulatum ullatenus liceat: opera tamen tam facili, ut turbationem seu anxietatem ullam omnino gubernator non sentiat. Intuentes ergo Dominum sabaoth tanta cum tranquillitate omnia judicantem, intentissimæ suavissimæque contemplationis stupore nimio, sed sensato rapti in illud divinæ claritatis tam ingens pelagus, recipiunt sese in secretiori quodam miræ tranquillitatis recessu, ubi tanta pace ac securitate fruuntur, ut quiescentibus ipsis, pro reverentia prærogativæ, tamquam vere dominationibus ministrare & militare videatur cetera multitudo.

4. In Thronis sedet Deus. [Throni.] Et puto quod his spiritibus supra omnes qui memorati sunt, & justior causa, & copiosior sit materia diligendi. Etenim si intres hominis regis cujuscumque palatium, nonne cum plenum sic sellis, scamnis, cathedrisque, regia sedes in eminenti posita cernitur? Et non est necesse quærere ubi rex sedere solitus sit: nimirum mox occurrit manifesta sedes ejus, ceteris altior ornatiorque sedilibus. Sic quoque omni decoris ornatu cunctis aliis præeminere spiritibus istos intellige, in quibus speciali quodam stupendæ dignationis munere divina elegit residere majestas. Quod si sessio significat magisterium; puto illum, qui unus est nobis magister in cælo & in terra, Dei sapientiam Christum, cum alias quidem ubique attingat propter munditiam suam, specialius tamen istos, atque principalius tamquam propriam sedem sua illustrare præsentia, & inde tamquam de sollemni auditorio docere Angelum, docere hominem scientiam. Inde Angelis divinorum notitia judiciorum, inde consiliorum Archangelis: ibi Virtutes audiunt, quando, & ubi, & qualia proferant signa. Ibi denique universi, sive sint Potestates, sive Principatus, sive Dominationes, discunt profecto quid ex officio debeant, quid pro dignitate præsumant, & (quod præcipue cautum est omnibus) accepta potestate ad propriam voluntatem seu gloriam non abuti.

5. Illa tamen cæli agmina, quæ Cherubin nuncupantur, [Cherubin.] si eis sui vocabuli servetur interpretatio, arbitror nil habere quod ab ipsis, aut per ipsos accipiant: cum de ipso fonte ad plenum haurire liceat, ipso ea per se Domino Jesu dignanter introducente in omnem plenitudinem veritatis, thesauros sapientiæ scientiæque, qui in eo omnes absconditi sunt, largissime revelante. Sed nec ea quæ appellata sunt Seraphin, [Seraphin.] quippe quæ ipsa caritas Deus in se adeo traxit & absorbuit, atque in eumdem rapuit sanctæ affectionis ardorem, ut unus cum Deo esse spiritus videantur: instar profecto ignis, qui aerem, quem inflammat, dum suum ei totum calorem imprimit, induitque colorem, non ignitum, sed ignem fecisse cernitur. Amant itaque præcipue contemplari in Deo illi quidem spiritus scientiam cujus non est numerus; hi vero caritatem, quæ nequaquam excidit. Unde & nomina ista sortiri sunt ex eo quique, in quo præeminere videntur. nam Cherubin quidem plenitudo scientiæ; Seraphin vero incendentia vel incensa dicuntur.

TOM. IV. Anacephalæosis prædictorum.

6. Diligitur ergo ab Angelis Deus ob judiciorum A suorum summam æquitatem; ab Archangelis ob consiliorum summam moderationem; porro à Virtutibus ob benignissimam exhibitionem miraculorum, per quæ incredulos dignantissime trahit ad fidem; à Potestatibus vero ob illam justissimæ potentiæ vim, qua solet à piis malignantium propulsare & arcere crudelitatem; verum à Principatibus ob æternam & originalem illam virtutem, qua dat esse & essendi principium omni creaturæ superiori & inferiori, spirituali & corporali, attingens à fine usque ad finem fortiter: à Dominationibus quoque ob placidissimam voluntatem, qua licet ubique dominetur in fortitudine brachii sui, virtute tamen potentiori pro sua ingenita lenitate & imperturbabili tranquillitate disponit omnia suaviter. Diligitur & à Thronis ob benevolentiam magistræ sapientiæ sine invidia sese communicantis, & unctionem, quæ gratis docet de omnibus. Ceterum à Cherubin propterea diligitur, quia Deus scientiarum dominus est; & sciens quid cuique opus sit ad salutem, discrete provideque dona sua digne poscentibus, prout novit expedire, distribuit: à Seraphin quoque, quia caritas est, & nihil odit eorum quæ fecit, & vult omnes homines salvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire.

7. Hi ergo omnes, prout capiunt, diligunt. Sed C enim adolescentulæ, quoniam minus sapiunt, minus & capiunt, nec omnino sufficiunt ad tam sublimia: parvulæ quippe in Christo sunt, lacte & oleo nutriendæ. Ergo ex uberibus sponsæ opus sumere habent unde diligant. Habet oleum effusum sponsa, ad cujus illæ excitantur odorem, gustare & sentire quam suavis est Dominus. Cumque amore flagrantes persenserit, convertens se ad sponsum: *Oleum*, ait, *effusum nomen tuum, propterea adolescentulæ dilexerunt te nimis*. Quid est *nimis*? Valde, vehementer, ardenter. Vel certe magis ex obliquo vos, qui nuper venistis, tangit spiritualis sermo: vestram illam (quam & nos frequenter reprimere conati sumus) D minus discretam vehementiam, immo intemperantiam prorsus nimium obstinatam redarguens. Non vultis esse communi contenti vita. Non sufficit vobis regulare jejunium, non sollemnes vigiliæ, non imposita disciplina, non mensura, quam vobis partimur in vestimentis & alimentis: privata præfertis communibus. Qui vestri curam semel nobis credidistis, quid rursum de vobis vos intromittitis? Nam illam, qua toties Deum, conscientiis vestris testibus, offendistis, propriam scilicet voluntatem vestram, ecce nunc iterum magistram habetis, non me. Illa vos naturæ docet non parcere, rationi non acquiescere, non obtemperare seniorum consilio vel exemplo, non obedire nobis. An ignoratis quia *melior est obedientia, quam victima?* Non legistis in Regula vestra, quod quicquid sine voluntate vel consensu Patris spiritualis fit, vanæ gloriæ deputabitur, non mercedi? Non legistis in Evangelio, quam formam obediendi puer Jesus pueris sanctis tradiderit? Nam cum remansisset in Jerusalem, & dixisset in his quæ Patris sui erant oportere se esse; non acquiescentibus parentibus ejus, sequi illos in Nazareth non despexit, Magister discipulos, Deus homines, Verbum & Sapientia fabrum & feminam. Quid? Etiam addit sacra historia: *Et erat*, inquit, *subditus illis*. Quousque vos sapientes estis in oculis vestris? Deus se mortalibus credit & subdit; & vos in viis vestris adhuc ambulatis? Bonum receperatis spiritum: sed non bene utimini eo. Vereor ne alium pro isto recipiatis, qui sub specie boni supplantet vos: & qui spiritu cœpistis, carne consummemini. An nescitis, quia angelus satanæ multoties transfigurat se in Angelum lucis? Sapientia est Deus, & vult se amari non solum dulciter, sed & sapienter. Unde Apostolus: *Rationabile*, inquit, *obsequium vestrum*. Alioquin FACILLIME zelo tuo spiritus illudet erroris, si scientiam negligas: nec habet callidus hostis machinamentum

Cant. 1. 2. — Nimis quid. — Religiosos singularium studiosos arguit. — V. Serm. 33. num. 1. V. Tom. 3 ser. in obitu Humberti, num. 1. — Voluntatis propriæ amatores notat. — 1. Reg. 15. 22. — Reg. S. Ben. cap. 49. — Christi mirandа obedientia. — Luc. 2. 51. — 2. Cor. 11. 14. — Rom. 12. 1. — Deus sapienter amandus.

efficacius ad tollendam de corde dilectionem, quam si efficere possit, ut in ea incaute, & non cum ratione ambuletur. Quamobrem ego cogito modos quosdam tradere vobis, quos operæ pretium est Deum diligentibus observare. Sed quia hic sermo finem desiderat, cras eos, si Deus vitam mihi & otium, quod nunc habemus ad disserendum, servaverit, explicare conabor. Tunc enim recreatis nocturna quiete sensibus, & (quod est præcipuum) oratione præmissa alacriores, ut justum est, ad sermonem de dilectione conveniemus, præstante Domino nostro Jesu-Christo, cui honor & gloria in sæcula sæculorum, amen.

B

SERMO XX.

De triplici modo dilectionis, quâ Deum diligimus.

1. UT à Magistri verbis sermo exordium sumat: *Qui non amat Dominum Jesum, anathema sit*. Valde omnino mihi amandus est, per quem sum, vivo, & sapio. Si ingratus sum; & indignus. DIGNUS plane est morte, qui tibi, Domine Jesu, recusat vivere, & mortuus est: & qui tibi non sapit, desipit; & qui curat esse nisi propter te, pro nihilo est, & nihil est. Denique quid est homo, nisi quia tu innotuisti ei? Propter temetipsum Deus fecisti omnia; C & qui esse vult sibi & non tibi, nihil esse incipit inter omnia. *Deum time, & mandata ejus observa: hoc est*, inquit, *omnis homo*. Ergo si hoc est omnis homo, absque hoc nihil omnis homo. Inclina tibi, Deus, modicum id quod me dignatus es esse; atque de mea misera vita suscipe, obsecro, residuum annorum meorum: pro his vero, quos vivendo perdidi, quia perdite vixi, cor contritum & humiliatum Deus non despicias. Dies mei sicut umbra declinaverunt, & præterierunt sine fructu. Impossibile est ut revocem; placeat ut recogitem tibi eos in amaritudine animæ meæ. Jam de sapientia, ante te est omne desiderium meum, & propositum cordis mei: si qua esset in me, D servarem ad te. Sed, Deus, tu scis insipientiam meam; nisi quod hoc ipsum fortasse sapere est, quod & ego agnosco eam, & quidem ex munere tuo. Auge illud mihi, minime quidem ingrato pro munusculo; sed sollicito pro eo quod deest. Pro his ergo ita sum amans te, quantum possum.

2. Sed est quod me plus movet, plus urget, plus accendit. Super omnia, inquam, reddit amabilem te mihi, Jesu bone, calix quem bibisti, opus nostræ redemptionis. Hoc omnino amorem nostrum facile vindicat totum sibi. Hoc, inquam, est quod nostram devotionem & blandius allicit, & justius exigit, & arctius stringit, & afficit vehementius. Mul- E tum quippe laboravit in eo Salvator, nec in omni mundi fabrica tantum fatigationis auctor assumpsit. Illa denique dixit, & facta sunt; mandavit, & creata sunt. At vero hic & in dictis suis sustinuit contradictores, & in factis observatores, & in tormentis illusores, & in morte exprobratores. Ecce quomodo dilexit. Adde quod hanc ipsam dilectionem non reddidit, sed addidit. Nam *quis prior dedit ei, & retribuetur ei?* Sed ut sanctus Johannes evangelista ait: *Non quasi nos dilexerimus Deum, sed quia ipse prior dilexit nos*. Denique dilexit etiam non existentes; sed adjecit & resistentes diligere, juxta Pauli testimonium dicentis: *Quoniam cum adhuc inimici essemus, reconciliati sumus Deo per* F *sanguinem Filii ejus*. Alioquin si non dilexisset inimicos, nondum possedisset amicos: sicut necdum quos sic diligeret essent, si non dilexisset qui nondum essent.

3. Dilexit autem dulciter, sapienter, fortiter. Dulce nempe dixerim, quod carnem induit; cautum, quod culpam cavit; forte, quod mortem sustinuit. Nam quos sane in carne visitavit, carnaliter tamen nequaquam amavit, sed in prudentia spiritus. *Spiritus* quippe ante faciem nostram *Christus Dominus*, æmulans nos Dei æmulatione, non hominis, & certe saniori, quàm primus Adam Evam suam. Itaque quos in carne quæsivit, dilexit in spiritu, redemit in

1. Cor. 16. 22. — Dignus morte qui non vivit Christo. — Psal. 103. 24. — Eccl. 12. 13. — Pœnitentis animæ ad Deum aspiratio. — Christus plus amandus ob opus redemptionis, quam creationis. — Psal. 32. 9. — Rom. 11. 35. — 1 Johan. 4. 10. — Rom. 5. 10. — Christus dilexit nos dulciter, sapienter, fortiter. — Thren. 4. 20.

virtute. Plenum prorſus omni ſuavitatis dulcedine, videre hominem hominis Conditorem. At dum naturam prudenter ſelegit à culpa, etiam potenter mortem propulit à natura. In carnis aſſumptione condeſcendit mihi, in culpæ vitatione conſuluit ſibi, in mortis ſuſceptione ſatisfecit Patri; amicus dulcis, conſiliarius prudens, adjutor fortis. Huie ſecurus me credo, qui ſalvare me velit, noverit, poſſit. Quem quæſivit, hunc & vocavit per gratiam ſuam: numquid venientem ejiciet foras? Sed nec vim, nec fraudem metuo profectò ullam, quod me videlicet de manu ejus poſſit eruere; qui & vincentem omnia vicit mortem, & ſeductorem univerſitatis ſerpentem, arte utique ſanctiore deluſit; iſto prudentior, illa potentior. Carnis quidem aſſumit veritatem, ſed peccati ſimilitudinem: dulcem prorſus in illa exhibens conſolationem infirmo, & in hac prudenter abſcondens laqueum deceptionis diabolo. Porro ut Patri nos reconciliet, mortem fortiter ſubit & ſubigit, fundens pretium noſtræ redemptionis ſanguinem ſuum. Ergo niſi amaſſet dulciter, non me in carcere requiſiſſet illa majeſtas: ſed junxit affectioni ſapientiam, qua tyrannum deciperet; junxit & patientiam, qua placaret offenſum Deum Patrem. Hi ſunt modi, quos vobis promiſeram: ſed præmiſi eos in Chriſto, ut commendabiliores haberetis.

4. Diſce, ô Chriſtiane, à Chriſto, quemadmodum diligas Chriſtum. Diſce amare dulciter, amare prudenter, amare fortiter. Dulciter, ne illecti; prudenter, ne decepti; fortiter, ne oppreſſi ab amore Domini avertamur. Ne mundi gloria ſeu carnis voluptatibus abducaris, dulceſcat tibi præ his ſapientia Chriſtus: ne ſeducaris ſpiritu mendacii & erroris, luceſcat tibi veritas Chriſtus: ne adverſitatibus fatigeris, conſortet te virtus Dei Chriſtus. ZELUM tuum inflammet caritas, informet ſcientia, firmet conſtantia. Sit fervidus, ſit circumſpectus, ſit invictus. Nec teporem habeat, nec careat diſcretione, nec timidus ſit. Et vide ne fortè tria iſta tibi & in lege tradita fuerint, dicente Deo: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota virtute tua.* Mihi videtur (ſi alius competentior ſenſus in hac trina diſtinctione non occurrit) amor quidem cordis ad zelum quemdam pertinere affectionis; animæ vero amor ad induſtriam ſeu judicium rationis; virtutis autem dilectio ad animi poſſe referri conſtantiam vel vigorem. Dilige ergo Dominum Deum tuum toto & pleno cordis affectu: dilige tota rationis vigilantia & circumſpectione: dilige & tota virtute, ut nec mori pro ejus amore pertimeſcas, ſicut ſcriptum eſt in conſequentibus: *Quoniam fortis eſt ut mors dilectio, dura ſicut infernus æmulatio.* Sit ſuavis & dulcis affectui tuo Dominus Jeſus, contra male utique dulces vitæ carnalis illecebras; & vincat dulcedo dulcedinem, quemadmodum clavum clavus expellit. Sed ſit nihilo minus intellectui prævis lux & dux rationi, non ſolum ob cavendas hæreticæ fraudis decipulas, & fidei puritatem ab eorum verſutiis cuſtodiendam, verùm ut cautus quoque ſis nimiam & indiſcretam vehementiam in tua converſatione * vitare. Sit etiam fortis, & conſtans amor tuus, nec cedens terroribus, nec ſuccumbens laboribus. Ergo amemus affectuoſe, circumſpecte, & valide: ſcientes amorem cordis, quem affectuoſum dicimus, abſque eo qui dicitur animæ, dulcem quidem, ſed ſeducibilem: iſtum vero abſque illo qui virtutis eſt, rationabilem eſſe, ſed fragilem.

5. Et vide in manifeſtis exemplis hoc ita eſſe ut dicimus. Cum ægre ferrent Diſcipuli quod de aſcenſuri Magiſtri diſceſſu ab eodem ipſo audierant, audierunt: *Si diligeretis me, gauderetis utique quia vado ad Patrem.* Quid ergo? non diligebant de cujus diſceſſione dolebant? Sed diligebant quodam modo, & non diligebant. Diligebant dulciter, ſed minus prudenter; diligebant carnaliter, ſed non rationabiliter; denique diligebant toto corde, non autem tota animâ. Dilectio eorum contra ſalutem eorum; unde & aiebat: *Expedit vobis ut ego vadam*, culpans conſilium, non affectum. Loquenti item de morte ſua futura, obviare ſibi conantem Petrum, qui eum tenere diligebat; cum ita, ut meminiſtis, increpando repreſſit, quid in eo aliud quàm imprudentiam reprehendit? Poſtremo quid eſt, *Non ſapis quæ Dei ſunt*, niſi non ſapienter diligis, humanum ſequens affectum, contra divinum conſilium? Et vocavit *Satanam*, eo quod ſaluti, etſi neſciens, adverſaretur, qui Salvatorem mori prohiberet. Unde & correctus, repetentem poſtmodum triſte verbum minime jam mori vetuit, ſed ſe commoriturum eſſe promiſit. Non autem implevit, quia necdum ad tertium pervenerat gradum, in quo virtute tota diligitur. Erat tota anima doctus diligere, ſed adhuc infirmus; bene inſtructus, ſed parum adjutus; non ignarus myſterii, ſed martyrii pavidus. Non plane illa fortis ut mors dilectio tunc fuit, quæ morti ſuccubuit: fuit autem poſtea, cum ex promiſſione Jeſu-Chriſti indutus virtute ex alto, tanta tandem cœpit virtute diligere, ut in concilio prohibitus prædicare nomen ſanctum, conſtanter prohibentibus reſponderet: *Obedire oportet Deo magis quàm hominibus.* Tunc demum tota virtute dilexit, cum nec vitæ ſuæ pepercit pro dilectione. *Majorem* ſiquidem *caritatem nemo habet, quam ſi animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis.* quam etſi minime tunc poſuit, jam tàmen expoſuit. Ergo NON ABDUCI blanditiis, nec ſeduci fallaciis, nec injuriis frangi, toto corde, tota anima, tota virtute diligere eſt.

Tom. IV. — Joban. 16. 7. — Petri amor. — Marc. 8. 33. — Act. 5. 29. — Joban. 15. 13. — Amor Dei verus.

6. Et nota amorem cordis quodam modo eſſe carnalem, quod magis erga carnem Chriſti, & quæ in carne Chriſtus geſſit vel juſſit, cor humanum afficiat. Hoc repletus amore, facile ad omnem de hujuſmodi ſermone compungitur. Nihil audit libentius, nihil legit ſtudioſius, nihil frequentius recolit, nihil ſuavius meditatur. Inde holocauſta orationum, tamquam ex adipe vituli ſaginati impinguat. Adſtat oranti Hominis-Dei ſacra imago, aut naſcentis, aut lactentis, aut docentis, aut morientis, aut reſurgentis, aut aſcendentis; & quicquid tale occurrerit, vel ſtringat neceſſe eſt animum in amorem virtutum, vel carnis exturbet vitia, fuget illecebras, deſideria ſedet. Ego hanc arbitror præcipuam inviſibili Deo fuiſſe cauſam, quod voluit in carne videri, & cum hominibus homo converſari, ut carnalium videlicet, qui niſi carnaliter amare non poterant, cunctas primo ad ſuæ carnis ſalutarem amorem affectiones retraheret, atque ita gradatim ad amorem perduceret ſpiritualem. Nonne denique in hoc gradu adhuc ſtabant qui aiebant: *Ecce nos reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te?* Solo profecto corporalis præſentiæ amore reliquerant omnia, adeo ut ſalutaris futuræ paſſionis & mortis ne audire quidem verbum æquanimiter ſuſtinerent, ſed nec gloriam aſcendentis poſtmodum niſi cum gravi mærore ſuſpicere *. Hoc enim eſt quod eis dicebat: *Quia hæc locutus ſum vobis, triſtitia implevit cor veſtrum.* Itaque in ſola interim gratia præſentis ſuæ carnis eos ab amore omnis carnis ſuſpenderat.

Carnalis erga Chriſtum amor. — Incarnationis finis præcipuus. — Matt. 19. 27. — * al. ſuſcipere. — Joban. 16. 6.

7. Monſtrabat autem poſtea eis altiorem amoris gradum, cum diceret: *Spiritus eſt qui vivificat, caro non prodeſt quicquam.* Puto hunc aſcenderat jam qui dicebat: *Etſi cognovimus Chriſtum ſecundum carnem, ſed nunc jam non novimus.* Fortaſſis & nihilo minus Propheta in hoc ipſo ſtabat, cum diceret: *Spiritus ante faciem noſtram Chriſtus Dominus.* Nam quod ſubjungit, *Sub umbra ejus vivemus inter gentes*; mihi videtur ex perſona incipientium addidiſſe, ut quieſcant ſaltem in umbra, qui ſolis ferre ardorem minus validos ſe ſentiunt; & carnis dulcedine nutriantur, dum necdum valent ea percipere quæ ſunt Spiritus Dei. Umbram ſiquidem Chriſti, carnem reor eſſe ipſius, de qua obumbratum eſt & Mariæ, ut ejus objectu fervor ſplendorque Spiritus illi temperaretur. In carnis

Joban. 6. 64. — 2. Cor. 5. 16. — Thren. 4. 20. — Ibidem. — Luc. 1. 35. Mariæ obumbratio. v. Serm. 31. n. 9.

[Tom. IV.] ergo devotione interim consoletur, qui vivificantem [A] Spiritum necdum habet, eo dumtaxat modo, quo habent illi qui aiunt: [2. Cor. 5. 16.] *Spiritus ante faciem nostram Christus Dominus.* & item: *Etsi cognovimus Christum secundum carnem, sed nunc jam non novimus.* Nam alias quidem nequaquam sine Spiritu-sancto vel in carne diligitur Christus, etsi non in illa plenitudine. [Toto corde diligere quid sit.] Cujus tamen mensura devotionis hæc est, ut totum cor illa suavitas occupet, totum sibi ab amore universæ carnis ac carnalis illecebræ vindicet. Hoc quippe toto corde diligere est. Alioquin si carnis meæ quamlibet consanguinitatem vel voluptatem forte præfero carni Domini mei, per quod me videlicet minus ea implere contingat, quæ in carne manens verbo & [B] exemplo me docuit: nonne liquido constat, quod toto nequaquam diligo corde, cum id divisum habens, partem impendere videar carni ejus, partem intorquere ad propriam? Denique ait: [Matt. 10. 37.] *Qui amat patrem aut matrem plusquam me, non est me dignus; & qui amat filium aut filiam plusquam me, non est me dignus.* Ergo, ut breviter dicam, toto corde diligere, est omne quod blanditur de carne propria vel aliena, sacrosanctæ carnis ejus amori postponere. In quo & mundi æque gloriam comprehendo, quia gloria mundi gloria est carnis; & qui ea delectantur, carnales esse non dubium est.

8. Licet vero donum, & magnum donum Spiritus [C] sit istiusmodi erga carnem Christi devotio: carnalem tamen dixerim hunc amorem, illius utique amoris respectu, quo non tam Verbum caro jam sapit, quàm Verbum sapientia, Verbum justitia, Verbum veritas, Verbum sanctitas, pietas, virtus; & si quid aliud quod sit, hujusmodi dici potest. Et hæc nempe omnia Christus, [1. Cor. 1. 30.] *qui factus est nobis sapientia à Deo, & justitia, & sanctificatio, & redemptio.* [Amatorum Christi disparitas.] An tibi æque & uno modo affecti videntur, is quidem qui Christo passo pie compatitur, compungitur, & movetur facile ad memoriam horum quæ pertulit, atque istius devotionis suavitate pascitur, & confortatur ad quæque salubria, honesta, pia; itemque ille, qui justitiæ [D] zelo semper est accensus, qui veritatem ubique zelat, qui sapientiæ fervet studiis; cui amica sanctitas vitæ, & morum disciplina; cujus mores erubescunt jactantiam, abhorrent detractionem, invidiam nesciunt, superbiam detestantur, omnem humanam gloriam non solum fugiunt, sed & fastidiunt & contemnunt; omnem in se carnis & cordis impuritatem vehementissime abominantur & persequuntur; omne denique tamquam naturaliter & malum respuunt, & quod bonum est amplectuntur? Nonne si compares utriusque affectiones, constat quodam modo illum superiorem, respectu quidem hujus, amare quasi carnaliter? [E]

[Amor triplex.] 9. Bonus tamen amor iste carnalis, per quem vita carnalis excluditur, contemnitur & vincitur mundus. Proficitur autem in eo, cum fit & rationalis; perficitur, cum efficitur etiam spiritualis. Porro rationalis tunc est, cum in omnibus quæ oportet de Christo sentiri, fidei ratio ita firma tenetur, ut ab ecclesiastici sensus puritate nulla veri similitudine, nulla hæretica seu diabolica circumventione aliquatenus devietur. [Ex tota anima diligere, quid.] Itemque cum in propria conversatione illa cautela servatur, ut discretionis meta nulla superstitione vel levitate, vel spiritus quasi ferventioris vehementia excedatur. Et hoc esse tota anima Deum diligere, jam supra diximus. [Ex tota virtute.] Quod si etiam [F] adjuvantis Spiritus vigor tantus accedat, ut nulla vi laborum vel tormentorum, sed nec mortis metu justitia umquam deseratur; in hoc etiam tota virtute diligitur, & est amor spiritualis. Quod nimirum nomen huic specialiter amori congruere puto, ob prærogativam utique plenitudinis spiritus, qua præcellit. Et hæc sufficiant pro eo quod sponsa dicit: [Cant. 1, 2.] *Propterea adolescentulæ dilexerunt te nimis.* In his quæ sequuntur, dignetur nobis aperire thesauros misericordiæ suæ ipse custos eorum Jesus-Christus Dominus noster, qui vivit & regnat cum Patre in unitate Spiritus-sancti Deus, per omnia sæcula sæculorum, amen.

SERMO XXI.

Qualiter sponsa, id est Ecclesia, trahi se optat post sponsum, id est Christum.

1. Trahe me post te: in odore a unguentorum tuorum curremus. [Cant. 1. 3.] Quid? Sponsane ergo necesse habet trahi, & hoc post sponsum? Quasi vero invita eum, & non libens sequatur. Sed non omnis qui trahitur, invitus trahitur. [Trahi aut & quo compati.] Nec enim infirmum aut debilem, eum videlicet qui per se ire non valet, trahi ad balneum, seu ad prandium piget, etsi reum pigeat trahi ad judicium, vel ad pœnam. Denique trahi vult quæ & hoc rogat: non autem rogaret, si sequi per seipsam dilectum, prout vellet, valeret. Ut quid vero non valet? an infirmam fateamur & sponsam? Si una quævis ex adolescentulis infirmam se diceret, & peteret trahi, nequaquam miraremur. At vero de sponsa, quæ trahere & alios, utpote fortis & perfecta, posse sufficere videbatur: cui non durum sonet, quod & ipsa trahi, tamquam infirma vel debilis, necesse habeat? De quanam anima jam confidimus, quod valida sit & sana, si illam infirmam dici consenserimus, quæ pro sui singulari perfectione & excellentiori virtute sponsa Domini nominatur? An Ecclesia forte id dixerit, cum intueretur dilectum ascendentem, gestiens eum sequi, atque assumi cum ipso in gloria? Quamquam & quantævis perfectionis anima, quamdiu quidem gemit sub corpore mortis hujus, & hujus sæculi nequam retinetur inclusa carcere, vincta necessitatibus, torta sceleribus, lentius segniusque assurgat necesse est ad contemplanda sublimia, nec omnino liberum habet sequi sponsum quocumque ierit. Hinc lacrymosa vox illa gementis: [Rom. 7. 24.] *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?* Hinc supplex illa precatio: [Psal. 141. 8.] *Educ de carcere animam meam.* Dicat proinde, dicat cum gemitu etiam sponsa: *Trahe me post te;* quia [Sap. 9. 15.] *corpus quod corrumpitur, aggravat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem.* [Philip. 1.] An hoc dicat cupiens dissolvi & esse cum Christo, præsertim dum videat eas, propter quas manere ipsam in carne necessarium videbatur, bene proficientes amare jam sponsum, & stare in tuto caritatis? Siquidem hoc præmiserat: *Propterea,* inquiens, *adolescentulæ dilexerunt te.* Nunc ergo quasi dicat, Ecce adolescentulæ amant te, & amando firmiter inhærent tibi, meque minime jam opus habent, nulla mihi causa in hac vita ulterius commorandi; idcirco ait, *Trahe me post te.*

2. Hoc sentirem, si dixisset, Trahe me ad te. Nunc vero quia dicit *post te*, magis illud mihi postulare videtur, ut conversationis ejus valeat vestigia sequi, ut possit æmulari virtutem, & normam tenere vitæ, & morum queat apprehendere disciplinam. In his quippe maxime opus est adjutorio, quo valeat abnegare semetipsam, & tollere crucem suam, & sic sequi Christum. Hic prorsus trahi necesse habet sponsa, nec sane trahi ab alio, quàm ab eo ipso qui ait: [Idem 15.] *Sine me nihil potestis facere.* Scio, inquit, me nequaquam posse pervenire ad te, nisi gradiendo post te; sed neque hoc quidem, nisi adjutam abs te: ideoque precor ut trahas me post te. [Psal. 83.] *Beatus siquidem cujus est auxilium abs te! ascensiones in corde suo disposuit in valle lacrymarum*, perventurus quandoque ad te in montibus gaudiorum. Quàm pauci post te, ô Domine Jesu, ire volunt! cùm tamen ad te pervenire nemo sit qui nolit, hoc scientibus cunctis, quia de-

a Sic veteres libri, sic primi editi, non *in odorem*, ut in aliis vulgatis, quod jam notatum. Nempe currimus non in odorem, sed *spirantibus unguentis currimus*, num. 4. *odore excitati*, num. 9. & num. 11. *curremus in odore unguentorum tuorum*, non *nostrorum fiducia meritorum*; ad hæc, *tu curris in ipsa unctione, nos in illius odore curremus; tu in plenitudine, nos in odore.*

lectationes in dexteris tua usque in finem Et propterea volunt omnes te frui, at non ita & imitari; conregnare cupiunt, sed non compati. Ex his erat ille, qui dicebat: *Moriatur anima mea morte justorum, & fiant novissima mea horum similia.* Optabat sibi extrema justorum, sed non ita & principia. Mortem spiritualium optant sibi etiam carnales, quorum tamen vitam abhorrent, scientes pretiosam mortem esse sanctorum: quoniam *cum dederit dilectis suis somnum, ecce hereditas Domini;* & quia *beati mortui qui in Domino moriuntur:* cum è contrario juxta Prophetæ sententiam, *Mors peccatorum pessima* sit. Non curant quærere, quem tamen desiderant invenire; cupientes consequi, sed non & sequi. Non sic Illi, quibus aiebat: *Vos estis qui permansistis mecum in tentationibus meis.* Beati qui digni habiti sunt testimonio tuo, benigne Jesu! Ipsi revera ibant post te, & pedibus, & affectibus. Notas eis fecisti vias vitæ, vocans eos post te, qui via & vita es, & dicis: *Venite post me, faciam vos fieri piscatores hominum.* item, *Qui mihi ministrat, me sequatur; & ubi sum ego, illic & minister meus erit.* Dicebant ergo gloriantes: *Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te.*

3. Sic itaque & dilecta tua, relictis omnibus propter te, concupiscit semper ire post te, semper tuis inhærere vestigiis, ac sequi te quocumque ieris: sciens quoniam viæ tuæ viæ pulcræ, & omnes semitæ tuæ pacificæ; & quia qui sequitur te, non ambulat in tenebris. Precatur autem se trahi, quoniam justitia tua sicut montes Dei, nec sufficit ad illam suis viribus. Precatur se trahi, ut assolet: quia nemo venit ad te, nisi Pater tuus traxerit eum. Porro quos Pater trahit, trahis & tu. Opera quippe quæ Pater facit, hæc & Filius similiter facit. Sed familiarius à Filio postulat trahi, tamquam à sponso proprio, [a] quem Pater misit obviam ei ducem ac præceptorem, qui sibi præiret in via morum, & præpararet iter virtutum, & erudiret eam sicut semetipsum, & viam prudentiæ doceret, & traderet ei legem vitæ & disciplinæ; & sic merito ipse concupisceret decorem ejus.

4. *Trahe me post te; in odore unguentorum tuorum curremus.* Propterea opus habeo trahi, quoniam refriguit paulisper in nobis ignis amoris tui; nec valemus à facie frigoris hujus currere modo, sicut heri & nudiustertius. Curremus autem postea, cum reddideris lætitiam salutaris tui, cum redierit melior temperies gratiæ, cum Sol justitiæ iterum incaluerit, & pertransierit tentationis nubes, quæ hunc operire ad horam cernitur, atque ad lenem flatum auræ blandioris solito cœperint unguenta liquescere, & aromata fluere, & dare odorem suum. Tunc curremus, in odore illo curremus. Spirantibus, inquam, unguentis curremus, quoniam abscedet torpor qui nunc est, & revertetur devotio, & jam non erit opus nobis ut trahamur, quippe odore excitatis, ut sponte curramus. Nunc vero interim *trahe me post te.* Videsne illum qui in spiritu ambulat, nequaquam permanere in uno statu, nec eadem semper facilitate proficere, & quod non sit in homine via ejus; sed quemadmodum ei spiritus moderator, prout vult, dispensat, nunc segnius, nunc alacrius quæ retro sunt oblivisci, & ad anteriora sese extendere? Puto quod hoc ipsum, si attenditis, vestra vobis experientia intus respondet quod ego foris loquor.

5. Ergo cum te torpore, acedia, vel tædio affici senseris, noli propterea diffidere aut desistere à studio spirituali: sed juvantis require manum, trahi te obsecrans sponsæ exemplo, donec denuo suscitante gratia factus promptior alacriorque, curras, & dicas: *Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum.* Sic autem, quamdiu adest gratia, delectare in ea, ut non te existimes donum Dei jure hereditario possidere, ita videlicet securus de eo, quasi numquam perdere possis: ne subito, cum forte retraxerit manum, & subtraxerit donum, tu animo concidas, & tristior quàm oportet fias. Denique ne dixeris in abundantia tua, *Non movebor in æternum;* ne etiam illud quod sequitur, dicere cum gemitu quidem cogaris: *Avertisti faciem tuam à me, & factus sum conturbatus.* Curabis potius, si sapis, pro consilio Sapientis, in die malorum non immemor esse bonorum, atque in die bonorum non immemor esse malorum.

Tom. IV.
Psal. 29. 7.
Ibidem.
Eccli. 11. 27.

6. Ergo in die virtutis tuæ noli esse securus, sed clama ad Deum cum Propheta, & dic: *Cum defecerit virtus mea, ne derelinquas me.* Porro in tempore tentationis consolare, & dic cum sponsa: *Trahe me post te, in odore unguentorum tuorum curremus.* Sic te non deseret spes in tempore malo, nec in bono providentia deerit, erisque inter adversa & prospera mutabilium temporum tenens quamdam æternitatis imaginem; utique hanc inviolabilem & inconcussam constantis animi æqualitatem, benedicens Dominum in omni tempore, proindeque vindicans tibi etiam in hujus nutabundi sæculi dubiis eventibus, certisque defectibus, perennis quodammodo incommutabilitatis statum, dum te cœperis renovare & reformare in insigne illud antiquum similitudinis æterni Dei, *apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio.* Quippe sicut ipse est, ita & tu eris in hoc mundo, nec in adversis timidus, nec in prosperis dissolutus. In hoc, inquam, nobilis creatura facta ad imaginem & similitudinem ejus qui se fecit, antiqui honoris dignitatem receptare, jam jamque & recuperare se indicat, cum sibi indignum ducit huic labenti sæculo conformari, reformari magis satagens, juxta Pauli doctrinam, in novitate sui sensus, in eam similitudinem in qua se conditam novit; ac per hoc etiam cogens, ut dignum est, sæculum istud, quod propter se factum fuit, versa vice mirum in modum conformari sibi, dum omnia ei cooperari in bonum incipiunt, tamquam in propria & naturali forma, abjecta degeneri specie recognoscentia Dominum suum, cui ad serviendum creata fuere.

Psal. 70. 9.
Quomodo se gerendum in consolatione & tentatione.
Æqualitas animi ut servanda.
Jac. 1. 17.
Rom. 12. 2.
Hominem huic sæculo conformari indignum.

7. Unde arbitror illum sermonem, quem dixit de se Unigenitus, videlicet si exaltaretur à terra, omnia traheret ad seipsum: cunctis quoque ejus fratribus posse esse communem, his utique quos Pater præscivit & prædestinavit conformes fieri imaginis Filii sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus. Et ego igitur si exaltatus fuero à terra, audacter dico, omnia traham ad meipsum. Nec enim temerarie usurpo mihi, fratres mei, vocem, cujus me induo similitudinem. Quod si ita est, non putent divites hujus sæculi, fratres Christi sola possidere cælestia, quia audiunt, dicentem: *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum.* Non eos, inquam, æstiment sola cælestia possidere, qui ea sola audiunt in promissione. Possident & terrena, & quidem tamquam nihil habentes, sed omnia possidentes: non mendicantes, ut miseri, sed ut domini possidentes, eo pro certo magis domini, quo minus cupidi. Denique fideli homini totus mundus divitiarum est. Totus plane: quia tam adversa, quàm prospera ipsius, æque omnia serviunt ei, & cooperantur in bonum.

Johan. 12. 32.
Homo qui omnia trahat ad seipsum.
Matt. 5. 3.
Paupertas Evangelica etiam terrena possidet.

8. Ergo avarus terrena esurit ut mendicus, fidelis contemnit ut dominus. Ille possidendo mendicat; iste contemnendo servat. Quære à quovis eorum qui insatiabili corde lucris temporalibus inhiant, quidnam de his sentiat, qui sua vendentes & dantes pauperibus, regna cælorum pro terrena mercantur substantia, sapienter agant necne? Proculdubio respondebit; Sapienter. Quære item cur quod approbat, ipse non facit? Non possum, inquiet. Quare? Profecto quia domina avaritia non permittit; quia liber non est; quia non sunt sua quæ possidere videtur; sed nec ipse sui juris. Si vere tua sunt, expende ad lucra, & pro terrenis cælestia commutato. Si non vales, fatere te pecuniæ tuæ, non dominum esse sed servum; custodem, non possessorem. Denique & conformaris crumenæ tuæ, tamquam servus dominæ suæ, dum quo-

Avarus non dominus, sed servus.

[a] Addunt scripti quidam, *qui concupivit decorem ejus.*

Tom. IV. modo ille illi necessario & congaudet gaudenti, & dolenti condolet: tu quoque cum crescente tuo marsupio crescis pariter animo, & cum decrescente decrescis. Nam & contraheris tristitia, cum illud exinanitur: & lætitia solveris, aut certe inflaris superbia, cum impletur. Hoc ille. Nos vero sponsæ curemus æmulari libertatem atque constantiam, quæ sicut bene instructa in omnibus, & erudita corde in sapientia, scit abundare, scit & penuriam pati. Cum se rogat trahi, ostendit quid desit sibi, non pecuniæ, sed virtutis. Rursum cum se nihilo minus de spe rediture gratiæ consolatur; etsi deficere, non tamen diffidere se probat.

9. Dicit ergo: *Trahe me post te, in odore unguentorum tuorum curremus.* Et quid mirum si indiget trahi, quæ post gigantem currit, quæ comprehendere nititur eum qui salit in montibus, transsilit colles? *Velociter*, ait, *currit sermo ejus.* Non valet ex æquo currere, non potest pari cum illo celeritate contendere, qui *exsultat ut gigas ad currendam viam*; non potest suis viribus, & propterea rogat se trahi. Fessa sum, inquit, deficio, noli me deserere, sed *trahe me post te*, ne incipiam vagari post amatores alios, nec curram quasi in incertum. *Trahe me post te:* quia satius mihi est ut me trahas, ut scilicet vim qualemcumque mihi, aut terrendo minis, aut exercendo flagellis inferas, quàm parcens in meo me torpore male securam derelinquas. Trahe quodam modo invitam, ut facias voluntariam: trahe torpentem, ut reddas currentem. Erit quando non indigebo tractore, quoniam voluntarie & cum omni alacritate curremus. Non curram ego sola, etsi solam me trahi petierim: current & adolescentulæ mecum. Curremus pariter, curremus simul, ego odore unguentorum tuorum, illæ meo excitatæ exemplo atque hortatu, ac per hoc omnes in odore unguentorum tuorum curremus. Habet sponsa imitatores sui, sicut & ipsa est Christi. & ideo non ait singulariter: *Curram*, sed *curremus*.

Psal. 147. 15. — Psal. 18. 6. — Tractio varie exponitur.

10. Sed oritur quæstio, cur similiter, cum se petiit trahi, etiam adolescentulas non adjunxit, ut non *Trahe me*, sed Trahe nos diceret. Quid enim? Fortene sponsa indiget trahi, & adolescentulæ non indigent? O pulcra, ó felix, ô beata, edissere nobis hujus distinctionis rationem. *Trahe me*, ais. Quare *me*, & non *nos*? An hoc bonum invides nobis? Absit. Neque enim protinus dixisses adolescentulas tecum esse cursuras, si sola post sponsum ire voluisses. Cur ergo pluraliter mox subjunctura *curremus*, trahi te singulariter postulasti? Caritas, inquit, ita postulabat. Disce per hoc verbum à me in spirituali exercitio duplex auxilium desuper sperare, correptionem, & consolationem. Altera foris exercet, altera visitat intus. Illa reprimit insolentiam, ista in fiduciam erigit: illa operatur humilitatem, ista pusillanimitatem consolatur: illa cautos, ista devotos facit. Timorem Domini docet illa, ista ipsum timorem infuso temperat gaudio salutari, sicut scriptum est: *Lætetur cor meum ut timeat nomen tuum.* item. *Servite Domino in timore, & exsultate ei cum tremore.*

Adolescentulas cur trahi non petat. — Auxilium Dei duplex, correptio & consolatio. — Psal. 85. 11. — Psal. 2. 11.

11. Trahimur, cum tentationibus & tribulationibus exercemur; currimus, cum internis consolationibus & inspirationibus visitati, tamquam in suaveolentibus unguentis respiramus. Ergo quod austerum & durum videtur, retineo mihi, tamquam forti, tamquam sanæ, tamquam perfectæ, & dico singulariter, *Trahe me.* Quod suave & dulce, tibi tamquam infirmo communico, & dico, *Curremus.* Novi ego adolescentulas delicatas & teneras esse, & minus idoneas sufferre tentationes: & propterea mecum volo ut currant, sed non ut mecum trahantur; volo habere socias consolationis, non autem & laboris. Quare? Quoniam infirmæ sunt, & vereor ne deficiant, ne succumbant. Me, inquit, ô sponse, corripe, me exerce, me tenta, me trahe post te: quoniam ego in flagella parata sum, & potens ad sustinendum. Ceterum simul curremus: sola trahar, sed simul curremus, Curremus, curremus, sed in odore unguentorum tuorum, non nostrorum fiducia meritorum: nec in magnitudine virium nostrarum currere nos confidimus, sed in multitudine miserationum tuarum. Nam & si quando cucurrimus ac voluntarie fuimus, non fuit volentis, neque currentis, sed miserentis Dei. Revertatur miseratio, & curremus. Tu quidem in virtute tua, tamquam gigas & potens, curris: nos, nisi unguenta tua spiraverint, non curremus. Tu, quem Pater unxit oleo lætitiæ præ consortibus tuis, curris in ipsa unctione; nos in illius odore curremus: tu in plenitudine, nos in odore. Tempus esset ut persolverem quod de unguentis sponsi longe supra promisisse me memini, si non hujus sermonis longitudo vetaret. Differo ergo: nam & materiæ dignitas arctari molesta brevitate non patitur. Rogate Dominum unctionis, ut voluntaria oris mei beneplacita facere dignetur ad insinuandam vestris desideriis memoriam abundantiæ suavitatis suæ, quæ est in sponso Ecclesiæ Jesu-Christo Domino nostro, amen.

Hinc tractio & cursus. — Cursus ... ter ... pendet. — Rom. 9. 16. — Psal. 44. 8.

SERMO. XXII.

De quatuor unguentis Sponsi; & totidem virtutibus cardinalibus.

1. SI ita pretiosa, ita magnifica sponsæ unguenta inventa sunt, quemadmodum cum tractarentur audistis: sponsi qualia sunt? Et si digne ea nos, prout sunt, non sufficimus explicare; haud dubium tamen quin excellentior horum virtus, & gratia efficacior sit, quorum solus non solum adolescentulas, sed ipsam quoque sponsam odor excitat ad currendum. Si enim advertis, nil tale de propriis unguentis ausa est polliceri. Et quidem illa optima esse gloriatur: sed non dicit tamen, quia in eis cucurrisset, aut curreret; quod in istorum solo odore promittit. Quid si ipsam unctionem in se effusam sentiret, cujus ita tenui exhilarata fragrantia permovetur ut currat? Mirum si non & volaret. Sed dicit aliquis: Desine jam commendare: satis, cum ea cœperis assignare, apparebit quid sint. Non. Minime ego istud polliceor. Sane an vel ipsa sint quæ animo suggeruntur dicenda, crede mihi, adhuc nescire me fateor, Existimo enim sponsum varias aromatum atque unguentorum habere species, & non paucas: & alias quidem esse in quibus singulariter oblectatur sponsa, tamquam propinquior ac familiarior; alias vero quæ usque ad adolescentulas perveniunt; alias quæ pertingunt etiam ad longe positos & extraneos, ut non sit qui se abscondat à calore ejus. Sed licet suavis Dominus universis, maxime tamen domesticis; & quanto quis ei familiarius pro vitæ meritis ac mentis puritate appropiat, tanto eum arbitror recentiorum aromatum & unctionis suavioris sentire fragrantiam

2. Porro in hujusmodi non capit intelligentia, nisi quantum experientia attingit. Ego vero haud temere mihi arrogarim sponsæ prærogativam. Novit sponsus quibus deliciis spiritus foveat dilectam, quibus singulariter refocillet sensus ejus inspirationibus, & mulceat odoramentis. Sit tibi fons proprius, in quo ei non communicet alienus, nec indignus bibat ex eo; est quippe *hortus conclusus, fons signatus.* Ceterum derivantur aquæ inde in plateas. Eas me habere ad manum fateor, dum tamen nemo mihi molestus sit aut ingratus, si de publico haurio & propino. Nam ut paulisper ministerium meum in hac parte commendem; nonnullius profecto fatigationis est atque laboris, quotidie scilicet exire, & haurire etiam de manifestis rivulis Scripturarum, & ex eis singulorum necessitatibus inservire, ut absque suo labore quisque vestrum præsto habeat aquas spirituales ad omne opus, verbi gratia ad lavandum, ad potandum, ad cibos coquendos. Est nimirum aqua sapientiæ salutaris sermo divinus, non modo potans, sed & lavans, dicente Domino: *Et vos mundi estis propter sermonem quem locutus sum vobis.* Sed & crudos carnis cogitatus igne

Spiritus-

Spiritus-ſancti accendente coquit divinum eloquium, ac vertit in ſenſus-ſpirituales & cibos mentis, ita ut dicas : *Concaluit cor meum intra me, & in meditatione mea exardeſcet ignis.*

3. Qui mente ſane puriori per ſeipſos apprehendere ſublimiora ſufficiunt, quàm per nos proferantur; non ſolum non prohibeo, ſed & multum congratulor, dum & ipſi nos patiantur ſimpliciora ſimplicioribus miniſtrare. Quis dabit mihi ut omnes prophetent? Utinam mihi neceſſe non eſſet in his occupari! Utinam aut alteri cura incumberet iſta, aut certe, quod mallem, nemo in vobis eſſet qui ea indigeret, eſſentque omnes docibiles Dei, & ego poſſem vacare & videre quoniam ſponſus eſt Deus! Nunc vero quem minime interim, non dico intueri, ſed ne inquirere quidem licet, quod ſine lacrymis non loquor, Regem in decore ſuo ſedentem ſuper Cherubin, ſedentem ſuper ſolium excelſum & elevatum, in ea forma, qua æqualis Patri in ſplendoribus ſanctorum ante luciferum genitus eſt, in qua & ſemper deſiderant Angeli eum proſpicere, Deum apud Deum: ipſum ſaltem hominem homo hominibus loquor ſecundum eam formam, in qua, ut ſe manifeſtum nimis ſua dignatione & dilectione præberet, minoratus ab Angelis, in ſole poſuit tabernaculum ſuum, & ipſe tamquam ſponſus procedens de thalamo ſuo. Suavem magis quàm ſublimem, & unctum, non altum loquor, qualem denique Spiritus Domini unxit, & miſit evangelizare pauperibus : mederi contritis corde, prædicare captivis indulgentiam, & clauſis apertionem, prædicare annum placabilem Domino.

4. Salvo igitur cuique, quod forte ſublimius ſubtiliuſque de Sponſi unguentis ſpeciali munere ſentire ſibi & experiri donatum eſt, ego quod de communi accepi, profero in commune. Ipſe ſiquidem fons vitæ, ipſe fons ſignatus, de intra hortum concluſum erumpens, per os Pauli fiſtulam ſuam, tamquam vere illa ſapientia, quæ juxta beati Job ſententiam *trahitur de occultis*, in quatuor ſeſe rivos diffudit, & derivavit in plateas, ubi videlicet & aſſignat nobis eum factum à Deo ſapientiam, & juſtitiam, & ſanctificationem, & redemptionem. Ex his utique quatuor rivis, tamquam pretioſiſſimis unguentis, (nil enim obſtat utrumque intelligi, & aquam, & unctionem; aquam, quia mundant; unctionem, quia fragrant:) ex his, inquam, quatuor præmiſſis, tamquam unguentis pretioſiſſimis, ſuper montes aromatum de cæleſtibus ſpeciebus confectis, tanta Eccleſiæ nares odoris ſuavitas replevit, ut mox à quatuor mundi partibus excitata illa dulcedine, ſupernum properaret ad ſponſum, tamquam vere illa regina Auſtri feſtinans à finibus terræ audire ſapientiam Salomonis, opinionis ſiquidem odore provocata.

5. Sane & Eccleſia non ante currere valuit in odore ſui Salomonis, quouſque is qui ab æterno ex Patre ſapientia erat, factus eſt ei in tempore à Patre ſapientia, quo ipſius odorem percipere poſſet. Sic juſtitia, ſic ſanctificatio, ſic & redemptio nihilo minus ei factus eſt, ut horum quoque in odore currere poſſet, cum hæc æque omnia in ſe ante omnia eſſet. Nam & in principio quidem erat Verbum : ſed tunc demum ad videndum ipſum paſtores venerunt feſtinantes, cum nuntiatum eſt factum. Denique & loquuntur ad invicem : *Tranſeamus uſque Bethleem, & videamus hoc verbum quod factum eſt, quod fecit Dominus, & oſtendit nobis.* Et ſequitur, quia *venerunt feſtinantes.* Prius non ſe movebant, dum Verbum erat tantum apud Deum. At ubi Verbum, quod erat, factum eſt, ubi hoc Dominus fecit & oſtendit; tunc venerunt feſtinantes, tunc cucurrerunt. Quomodo ergo in principio erat Verbum, ſed Verbum erat apud Deum, factum eſt autem quatenus eſſe inciperet & apud homines: ſic nihilo minus in principio ſapientia erat, erat juſtitia, erat ſanctificatio & redemptio, ſed Angelis; ut eſſet & hominibus, fecit eum hæc omnia Pater, & fecit quod Pater. Denique *qui factus eſt*, inquit, *nobis ſapientia à Deo.* Non ait ſimpliciter, qui factus eſt ſapientia, ſed qui factus eſt nobis ſapientia: quoniam quod erat Angelis, factus eſt & nobis.

6. At Angelis, inquis, quomodo redemptio fuerit, non video. Nec enim auctoritas Scripturarum uſpiam aſſentire videtur, eos aliquando aut peccato extitiſſe captivos, aut morti obnoxios, ut neceſſariam haberent redemptionem, exceptis dumtaxat illis, qui ſuperbiæ lapſu irremediabili corruentes, redimi deinceps non merentur. Si itaque Angeli numquam redempti ſunt, alii utique non egentes, alii non promerentes; alii quidem quia nec lapſi ſunt, hi autem quia irrevocabiles ſunt: quo pacto tu dicis Dominum Jeſum-Chriſtum eis fuiſſe redemptionem? Audi breviter. Qui erexit hominem lapſum, dedit ſtanti * Angelo ne laberetur, ſic illum de captivitate eruens, ſicut hunc à captivitate defendens. Et hac ratione fuit æque utrique redemptio, ſolvens illum, & ſervans iſtum. Liquet ergo ſanctis Angelis Dominum Chriſtum fuiſſe redemptionem, ſicut juſtitiam, ſicut ſapientiam, ſicut ſanctificationem: & nihilo minus tamen hæc ipſa quatuor eſſe factum propter homines, qui inviſibilia Dei nonniſi per ea quæ facta ſunt, intellecta conſpicere poſſunt. Sic ergo omne quod erat Angelis, factus eſt nobis. Quid? Sapientia, juſtitia, ſanctificatio, redemptio. Sapientia in prædicatione, juſtitia in abſolutione peccatorum, ſanctificatio in converſatione, quam habuit cum peccatoribus; redemptio in paſſione, quam ſuſtinuit pro peccatoribus. Ubi ergo hæc à Deo factus eſt; tunc Eccleſia odorem ſenſit, tunc cucurrit.

7. Vide jam quadrifariam unctionem, vide affluentiſſimam atque inæſtimabilem ſuavitatem ejus, quem unxit Pater oleo lætitiæ præ conſortibus ſuis. Sedebas, ô homo, in tenebroſis * & umbra mortis per ignorantiam veritatis; ſedebas vinctus catenis delictorum. Deſcendit ad te in carcerem, non ut torqueret, ſed ut erueret de poteſtate tenebrarum. Et primo quidem veritatis doctor depulit umbram ignorantiæ tuæ luce ſapientiæ ſuæ. Per Juſtitiam deinde, quæ ex fide eſt, ſolvit funes peccatorum, gratis juſtificans peccatorem. Quo gemino beneficio implevit ſermonem illum ſancti David : *Dominus ſolvit compeditos, Dominus illuminat cæcos.* Addidit quoque ſancte inter peccatores vivere, & ſic tradere formam vitæ, tamquam viæ, qua redires ad patriam. Ad cumulum poſtremo pietatis tradidit in mortem animam ſuam, & de proprio latere protulit pretium ſatisfactionis, quo placaret Patrem; per quod illum plane ad ſe verſiculum traxit : *Apud Dominum miſericordia, & copioſa apud eum redemptio.* Prorſus copioſa: quia non gutta, ſed unda ſanguinis largiter per quinque partes corporis emanavit.

8. Quid tibi debuit facere, & non fecit? Illuminavit cæcum, ſolvit vinctum, reduxit erroneum, reconciliavit reum. Quis non poſt illum libenter atque alacriter currat, qui & ab errore liberat, & erraṫa diſſimulat; qui deinde merita vivendo tradit, præmia moriendo conquirit? Quam excuſationem habet qui in odore horum unguentorum non currit, niſi ad quem forte odor minime pervenit? Sed enim in omnem terram exivit odor vitæ; quoniam miſericordia Domini plena eſt terra, & miſerationes ejus ſuper omnia opera ejus. Ergo qui vitalem hanc ſparſam ubique fragrantiam non ſentit, & ob hoc non currit; aut mortuus eſt, aut putidus *. Fragrantia fama eſt. Pervenit * opinionis odor, excitat ad currendum, perducit ad unctionis experimentum, ad bravium viſionis. Vox una lætantium, omnium pervenientium : *Sicut audivimus, ſic vidimus in civitate Domini virtutum.* Omnino propter manſuetudinem, quæ in te prædicatur, currimus poſt te, Domine Jeſu, audientes quod non ſpernas pauperem, peccatorem non horreas. Non horruiſti confitentem latronem, non lacrymantem peccatricem, non Cananæam ſupplicantem, non deprehenſam in adulterio, non ſeden-

Tom. IV.

Chriſtus etiam Angelis factus redemptio, & quomodo. V. Serm. 2. de Circumc. num. 2.

* al. ſtatum.

Rom. 1. 20. Chriſtus quod nobis factus.

* al. tenebris.

Pſal. 145. 7.

Pſal. 129. 7.

Quam indignum non currere poſt Chriſtum.

Excitare nos ad hoc debet.

* al. putridus.

* al. perveniat.

Pſal. 47. 9.

Chriſti manſuetudo.

TOM. IV.

tem in telonio, non supplicantem Publicanum, non A negantem Discipulum, non persecutorem discipulorum, non ipsos crucifixores tuos. In odore horum currimus. Porro sapientiæ tuæ odorem ex eo percipimus quod audivimus, quia si quis indiget sapientia, postulet eam à te, & dabis ei. Aiunt siquidem quod des omnibus affluenter, & non improperes. At vero justitiæ tuæ tanta ubique fragrantia spargitur, ut non solum justus, sed etiam ipsa dicaris justitia, & justitia justificans. Tam validus denique es ad justificandum, quàm multus ad ignoscendum. Quamobrem quisquis pro peccatis compunctus esurit & sitit justitiam, credat in te qui justificas impium, & solam justificatus per fidem, pacem habebit ad Deum. Sanctitatem quoque suavissime & copiosissime tua redolet non solum conversatio, sed & conceptio. Peccatum siquidem non commisisti, nec contraxisti. Qui ergo justificati à peccatis sectari desiderant deliberantque sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum; audiant te clamantem: *Sancti estote, quoniam ego sanctus sum.* Considerent vias tuas, & discant à te, quia *Justus sis in omnibus viis tuis, & sanctus in omnibus operibus tuis.* Jam redemptionis odor quantos currere facit? Cùm exaltaris à terra, tunc prorsus omnia trahis ad teipsum. Passio tua ultimum refugium, singulare remedium. Deficiente sapientia, justitia non sufficiente, sanctitatis succumbentibus C meritis, illa succurrit. Quis enim de sua vel sapientia, vel justitia, vel sanctitate præsumat sufficientiam sibi ad salutem? *Non quod sufficientes*, inquit, *simus cogitare aliquid à nobis tamquam ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est.* Itaque cum defecerit virtus mea, non conturbor, non diffido. Scio quid faciam: *Calicem salutaris accipiam, & nomen Domini invocabo.* Illumina oculos meos, Domine, ut *sciam quid acceptum sit coram te omni tempore*, & sapiens sum. *Delicta juventutis meæ, & ignorantias meas ne memineris*, & justus sum. *Deduc me Domine in via tua*, & sanctus sum. Verumtamen nisi interpellet sanguis tuus pro me, salvus non sum. Pro his omnibus currimus post te: di- D mitte nos, quia clamamus post te.

1. Sapientia. — Jac. 1. 5. — 2. Justitia. — 3. Sanctimonia. — Levit. 19. 2. — Psal. 144. 17. — 4. Redemptionis beneficium. — 2. Cor. 3. 5. — Psal. 115. 13. — Sap. 9. 10. — Psal. 24. 7. — Psal. 118. 35.

9. Nec currimus æqualiter omnes in odore omnium unguentorum: sed videas alios vehementius studiis flagrare sapientiæ, alios magis ad pœnitentiam spe indulgentiæ animari, alios amplius ad virtutum exercitium vitæ & conversationis ejus provocari exemplo, alios ad pietatem passionis memoria plus accendi. Putamus nos de singulis posse reperire exempla? Currebant in odore sapientiæ, qui missi fuerant à Pharisæis, cum reversi dicerent: *Numquam homo sic locutus est*; utique admirantes doctrinam, & confitentes sapientiam. Currebat in hoc ipso odore sanctus Nicodemus, qui *venit ad Jesum nocte*, in splendore mul- E to sapientiæ: de multis quippe instructus edoctusque recessit. Verum in odore justitiæ cucurrit Maria Magdalena, cui *dimissa sunt peccata multa, quoniam dilexit multum.* Justa profecto & sancta, & non jam peccatrix, quemadmodum Pharisæus exprobrabat, nesciens justitiam seu sanctitatem Dei esse munus, non opus hominis; & quia non modo justus, sed & beatus, cui non imputabit Dominus peccatum. An oblitus erat, quomodo vel suam ipsius, vel alterius corporalem tangendo lepram fugarat, non contraxerat? Sic tactus à peccatrice justus justitiam impertit, non perdit; nec sorde peccati, qua illam mundat, se inquinat. Cucurrit & Publicanus, F qui cum propitiationem peccatis suis humiliter imploraret, *descendit justificatus*, teste ipsa Justitia. Cucurrit Petrus, qui lapsus *flevit amare*, quatenus culpam dilueret, recuperaret justitiam. Cucurrit David, qui reatum agnoscens & confitens, audire meruit: *Et Dominus transtulit à te peccatum tuum.* Porro in sanctificationis odore Paulus currere se testatur, cum Christi se imitatorem esse gloriatur, dicens ad discipulos: *Estote imitatores mei, sicut & ego Christi.* Cucurrerunt & omnes qui aiebant: *Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te.* Desiderio quippe sequendi Christum reliquerant omnia. Hortatur generaliter universos ad eumdem odorem ista sententia: *Qui se dicit in Christo manere, debet sicut ille ambulavit, & ipse ambulare.* Jam qui in odore cucurrerint passionis, si audire vis, universos Martyres accipe. En quatuor unguenta assignata habetis, primum Sapientiæ, secundum Justitiæ, tertium Sanctificationis, quartum Redemptionis. Tenete nomina, percipite fructum: & compositionis modum, vel numerum specierum, quibus confecta sunt, nolite requirere. Non enim facile in sponsi unguentis hæc præsto esse possunt nobis, quemadmodum in superioribus B illis sponsæ fuerunt. In Christo nempe rerum plenitudo est sine numero, & sine modo. Nam & *sapientiæ ejus non est numerus*; & *justitia* ipsius *sicut montes Dei*, sicut montes æterni; & sanctitas singularis, & redemptio inexplicabilis.

Discrimen currentium post Christum. — Alii currunt in odore sapientiæ. — Johan. 7. 46. — Johan. 3. 2. — Luc. 7. 47. — Alii in odore justitiæ. — Luc. 18. 14. — Luc. 22. 62. — 2. Reg. 12. 13. — Alii in odore sanctificationis. — 1. Cor. 11. 1. — Matt. 19. 27. — 1. Johan. 2. 6. — Alii in odore passionis seu redemptionis. — Hæc sponsi unguenta. — Psal. 146. 5. — Psal. 35.

10. Dicendum & hoc: quia frustra hujus sæculi sapientes de quatuor virtutibus tam multa disputaverunt, quas tamen apprehendere omnino nequiverunt, cum illum nescierint, qui factus est nobis à Deo sapientia docens prudentiam, & justitia delicta donans; & sanctificatio, in exemplum temperantiæ continenter vivens; & redemptio in exemplum patientiæ fortiter moriens. Forsitan dicit aliquis: C Cetera bene conveniunt, sed sanctificatio ad temperantiam minus proprie referri videtur. Ad quod respondetur primum, id esse continentiam, quod temperantiam. Deinde usitatum in Scripturis, sanctificationem pro continentia seu munditia poni. Denique quid illæ apud Moysen tam crebræ sanctificationes aliud erant, quàm quædam purificationes hominum temperantium se à cibo, à potu, concubitu, hisque similibus? Sed audi ipsum præcipue Apostolum, quàm familiare habeat vel uti, vel usurpare sanctificationem in hoc sensu. *Hæc est*, inquit, *voluntas Dei, sanctificatio vestra, ut sciat unusquisque vestrum suum vas possidere in sanctificatione, & non in passione desiderii.* item, D *Non enim vocavit nos Deus in immunditiam, sed in sanctificationem.* Liquet quod sanctificationem pro temperantia posuit.

Virtutes mille à Christo. — 1. Thess. 4. 3. — Ibid. 7.

11. Educto itaque in lucem quod subobscurum videbatur, redeo ad id unde digressus eram. Quid vobis cum virtutibus, qui Dei virtutem Christum ignoratis? Ubinam, quæso, vera prudentia, nisi in Christi doctrina? Unde vera justitia, nisi de Christi misericordia? Ubi vera temperantia, nisi in Christi vita? Ubi vera fortitudo, nisi in Christi passione? Soli ergo qui ejus doctrina imbuti sunt, prudentes dicendi sunt; soli justi, qui de ejus misericordia veniam peccatorum consecuti sunt; soli temperantes, qui ejus E vitam imitari student; soli fortes, qui ejus patientiæ documenta fortiter in adversis tenent. Incassum proinde quis laborat in acquisitione virtutum, si aliunde eas sperandas putat, quàm à Domino virtutum: cujus doctrina, seminarium prudentiæ; cujus misericordia, opus justitiæ; cujus vita, speculum temperantiæ; cujus mors, insigne est fortitudinis. Ipsi honor & gloria in sæcula sæculorum. amen.

Sine Christo nulla virtus.

SERMO XXIII.

De tribus modis contemplationis circa Deum, sub figura trium cellarum.

1. INtroduxit me Rex in cellaria sua. Ecce unde odor, ecce quo curritur. Dixerat quia currendum, & in quo currendum: sed quo currendum esset, non dixerat. Ergo ad cellaria curritur, & curritur in odore qui ex ipsis procedit, sponsa illum solita sua sagacitate præsentiente, & cupiente in ipsius plenitudinem introduci. Verum de cellariis his quid sentiendum putamus? Cogitemus ea interim loca quædam redolentia penes sponsum, plena odoramentis, referta deliciis. In istiusmodi nempe offici-

Cant. 1. 3.

na potiora quæque ex horto ; sive ex agro servanda reponuntur. Illuc ergo pariter currunt. Qui ? Spiritu ferventes animæ. Currit sponsa, curruut adolescentulæ : sed qoæ amat ardentius ; currit velocius, & citius pervenit. Perveniens, non dico repulsionem, sed nec cunctationem patitur. Sine mora aperitur ei, tamquam domesticæ, tamquam carissimæ, tamquam specialiter dilectæ, & singulariter gratæ. Adolescentulæ autem quid ? Sequuntur à longe. neque enim, cum adhuc infirmæ sint, pari possunt devotione cum sponsa currere, nec ipsius omnino imitari desiderium & fervorem. ideoque tardius pervenientes, foris remanent. At caritas sponsæ non quiescit, neque insolescit, ut assolet, successibus suis, ut eas obliviscatur, consolans magis & hortans ad patientiam, quatenus æquanimiter & sui ferant repulsam, & illius absentiam. Denique & nuntiat eis gaudium quod percepit, non ob aliud sane, nisi ut sibi congaudeant, dum confidant minime alienum fore à se, quicquid gratiæ matri accesserit. Nam nec illa ita proficere curat, quò ipsarum negligat curam ; nec juvandos suos profectus putat illarum damno. Quocumque proinde meritorum prærogativa tollatur ab illis, caritate absque dubio & pia sollicitudine necesse est eam semper esse cum illis. Oportet denique eam sponsum suum imitari, & petentem nimirum cælos, & nihilo minus in terris cum suis se fore usque ad consummationem sæculi pollicentem. Sic & ista, quantumvis proficiat, quantumlibet promoveatur ; cura, providentia atque affectu ab his,* quas in Evangelio genuit, numquam amovetur, numquam sua viscera obliviscitur.

Fervētes animæ currunt ... alus.

...fectus per...fectorum ... imperfec...

2. Dicat itaque eis : Gaudete, confidite. *Introduxit me rex in cellaria sua* * : putate & vos pariter introductas. Sola introducta videor : sed soli non proderit. Vestrum omnium est meus omnis prnfectus ; vobis proficio, vobiscum partibor quicquid plus forte vobis meruero. Vis indubitanter scire, quia in hoc sensu & affectu locuta sit ? Audi quid illæ respondeant. *Exsultabimus & lætabimur in te. In te*, inquiunt, *exsultabimus & lætabimur:* nam in nobis necdum meremur. Et addunt: *Memores uberum tuorum.* hoc est, æquanimiter sustinemus dum venias, scientes te plenis ad nos reversuram uberibus. Tunc nos confidimus exsultare & lætari, memores interim uberum tuorum. Quod adjungunt, *super vinum*, significant se adhuc quidem pro sui imperfectione carnalium desideriorum, quæ vino designantur, recordatione pulsari, vinci tamen eadem desideria memoria abundantiæ suavitatis, quam jam ex uberibus fluentem expertæ sunt. Dicerem de uberibus, si non me satis dixisse superius * meminissem. Nunc vero vides quomodo de matre præsumunt, quomodo ejus lucra & gaudia sua reputant, propriæ repulsæ injuriam illius introductione consolantes. Minime ita confiderent, nisi matrem agnoscerent. Audiant hoc Prælati, qui sibi commissis semper volunt esse formidini, utilitati raro. Erudimini qui judicatis terram. Discite subditorum matres vos esse debere, non dominos ; studete magis amari, quàm metui : & si interdum severitate opus est, paterna sit non tyrannica. Matres fovendo, patres vos corripiendo exhibeatis. Mansuescite, ponite feritatem ; suspendite verbera, producite ubera ; pectora lacte pinguescant, non typho turgeant. Quid jugum vestrum super eos aggravatis, quorum potius onera portare debetis ? Cur morsus à serpente parvulus fugit conscientiam sacerdotis, ad quem eum magis oportuerat tamquam ad sinum recurrere matris ? Si spirituales estis, instruite hujusmodi in spiritu lenitatis; considerans unusquisque seipsum, ne & ipse tentetur. Alioquin ille *in peccato suo morietur : sanguinem autem ejus*, ait, *de manu tua requiram.* Sed hæc alias.

...cubiculum.

Serm. 9.

...subditorum ma...es, non do...os se ...cent.

...l. 6. 1.

...ech. 3. 20.

3. Nunc quoniam litteræ consequentia ex his quæ prætaxavimus manifesta est, videamus jam de cellariis quid spiritualiter sentire debeamus. In consequentibus mentio fit etiam de horto & de cubiculo, quæ ambo nunc adjungo istis cellariis ; & in præsentem disputationem assumo. nam simul tractata melius ex invicem innotescent. Et quæramus, si placet, tria ista in Scripturis sanctis, hortum, cellarium, cubiculum. In ipsis nempe libenter Deum sitiens anima versatur & moratur, sciens se ibi absque dubio inventuram quem sitit. Sit itaque *Hortus* simplex ac plana historia ; sit *Cellarium* moralis sensus ; sit *Cubiculum* arcanum theoricæ contemplationis.

Hortus, cellarium, cubiculum quid ...opologice

4. Et primum quidem historiam ad hortum puto non immerito deputari, quod in ea inveniantur viri virtutum, tamquam ligna fructifera in horto sponsi & in paradiso Dei, de quorum bonis actibus ac moribus quot sumis exempla, tot carpis poma. An forte quis ambigat Dei esse plantationem bonum hominem ? Audi sanctum David de viro bono quid canat. *Erit*, ait, *tamquam lignum, quod plantatum est secus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo, & folium ejus non defluet.* Audi Jeremiam eodem spiritu concinentem, & eisdem pæne verbis. *Erit tamquam lignum*, inquit, *quod plantatum est secus decursus aquarum, quod ad humorem mittit radices suas, & non timebit cum venerit æstus.* Item Propheta : *Justus ut palma florebit, sicut cedrus Libani multiplicabitur.* Et de seipso : *Ego autem sicut oliva fructifera in domo Dei.* Est ergo Historia hortus, & ipsa tripertita. Continetur namque in ea cæli & terræ Creatio, Reconciliatio, & Reparatio. Creatio quidem, tamquam horti satio sive plantatio. Reconciliatio autem, quasi germinatio satorum vel plantatorum. Tempore nempe suo rorantibus cælis desuper, & nubibus pluentibus justum, aperta est terra & germinavit Salvatorem, per quem facta est cæli, terræque reconciliatio. *Ipse est enim pax nostra, qui fecit utraque unum*, pacificans in sanguine suo quæ in terris sunt, & quæ in cælis. Porro reparatio futura est in fine sæculi. Erit enim cælum novum, & terra nova : & colligentur boni de medio malorum, tamquam fructus de horto, in Dei promptuaria reponendi. *In die illa*, ut scriptum est, *erit germen Domini in magnificentia & gloria, & fructus terræ sublimis.* Habes igitur tria tempora in horto historici sensus.

Hortus est sensus historicus.

Psal. 1. 3.

Jer. 17. 8.

Psal. 91. 13.

Psal. 51. 10.

Tria in historia, Creatio, Reconciliatio, Reparatio.

Isa. 45. 8.

Eph. 2. 14.

Isa. 4. 2.

5. In Morali quoque disciplina tria æque advertere est, cellas quasi tres in cellario uno. Et idcirco forsitan pluraliter *cellaria* dixit, & non cellarium, cellarum videlicet hunc numerum cogitans. Infra denique introductam se gloriatur *in cellam vinariam.* Nos ergo, quia legimus. *Da occasionem sapienti, & sapientior erit :* habentes occasionem ex vocabulo quod Spiritus-sanctus cellæ huic censuit imponendum, reliquis quoque duabus nomina imponamus, Aromaticam uni, & Unguentariam alteri. Causas horum vocabulorum videbimus postea. Nunc autem adverte cuncta apud sponsum salubria, cuncta suavia reperiri, vinum, unguenta, aromata. *Vinum*, Scriptura teste, *lætificat cor hominis.* Exhilarari nihilo minus faciem in oleo legis, quo utique pulvis pigmentorum infunditur, ut unguenta fiant. Aromata non modo grata suavitate odoris, sed vi quoque medendi utilia sunt. Merito se introductam illuc exsultat sponsa, ubi tanta redundat ubertas gratiæ.

Tria quoque in morali disciplina scilicet tres cellæ.

Cant. 2. 4.

Prov. 9. 9.

Cellarum nomina duo.

Psal. 103. 15.

Ibidem.

6. Sed habeo & alia nomina ; puto & evidentiorem sui gerentia rationem. Et ut suo ordine nominentur, primam nuncupaverim Disciplinæ, secundam Naturæ, postremam Gratiæ. In priori discis juxta ethicæ partis rationem inferior esse, in sequenti par, in posteriore superior ; hoc est sub alio, cum alio, super alium ; vel sic, subesse, coësse, præesse. Primo ergo discis esse discipulus, secundo socius, tertio & magister. Et quidem omnes homines natura æquales genuit. At quoniam bono naturæ in moribus superbia depravato, facti sunt homines æqualitatis impatientes, contendentes invicem su-

Alia earumdem nomina tria.

Disciplina seu obedientia necessaria.

Tom. IV.

periores constitui, atque alterutrum supergredi cupientes, & inanis gloriæ cupidi, invicem invidentes, invicem provocantes: primo omnium in cella priori, jugo disciplinæ insolentia morum domanda est, quousque duris ac diutinis seniorum attrita legibus humilietur & sanetur cervicosa voluntas, bonumque in se naturæ, quod superbiendo amiserat, obediendo recipiat: dum solo jam naturali affectu, non metu disciplinæ, cum universis naturæ suæ sociis, id est cum omnibus hominibus socialiter, quantum in se est, quieteque sese habere didicerit, in cellam tandem naturæ transiens, experiensque quod scriptum est: *Ecce quam bonum & quam jucundum, habitare fratres in unum! sicut unguentum in capite.* Accedit nimirum disciplinatis moribus, tamquam tritis speciebus, oleum lætitiæ, bonum naturæ; & fit unguentum bonum atque jucundum. Quo quasi unctus redditur homo suavis & mitis, homo sine querela, neminem circumveniens, neminem concutiens, neminem lædens, nemini se superextollens aut præferens, insuper & libenter communicans in ratione dati & accepti.

Psal. 132. 1.

7. Puto, si bene intellexisti utriusque cellæ proprietates, non incongrue me hanc Unguentariam, illam Aromaticam appellasse * testaberis. In illa denique, sicut pigmentorum vires atque fragrantiam pistilli extorquet & exigit violenta contusio, sic rectorum morum elicit quodammodo & exprimit naturalem vim vis magisterii, & districtio disciplinæ. In hac autem voluntariæ & tamquam innatæ affectionis grata mansuetudo sponte officiosa currit, instar plane unguenti quod est in capite, ad levem caloris tactum descendentis ac diffluentis per totum. Itaque in cella Disciplinæ, tamquam siccæ ac simplices aromatum species continentur, & inde Aromaticam eam denominandam putavi. In ea vero quæ Naturæ dicta est, quoniam jam quasi confecta reponuntur & servantur unguenta, nihilo minus ex re nomen & ipsa accepit, ut Unguentaria nuncupetur. Nam Vinariam quoque cellam, non aliam sane sui nominis arbitror ferre rationem, nisi quod in ea vinum zeli in caritate ferventis reconditur. Nec debet omnino præesse aliis, qui in eam necdum meruit introduci. Oportet prorsus hoc vino æstuet, qui aliis præsidet, quemadmodum Doctor Gentium æstuabat, quando dicebat: *Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non uror?* Alioquin improbe satis præesse affectas, quibus prodesse non curas: & quorum non zelas salutem, subjectionem nimis ambitiose vindicas tibi. Hanc ego cellam quoque Gratiæ nominavi: non quod absque gratia vel reliquas duas obtinere omnino quis possit, sed ob plenitudinem quæ singulariter in ista percipitur. Denique *plenitudo legis est caritas*; &, *qui diligit fratrem, legem implevit.*

Vel quoque. — Cella disciplinæ. — Naturæ. — Zelus Prælatis necessarius. — 2. Cor. 11. 29. — Rom. 13. 10.

8. Vidisti rationem vocabulorum: vide & differentiam cellarum. Nec enim paris facilitatis seu facultatis ejusdem est, petulantes vagosque sensus atque intemperantem carnis appetitum magistri comprimere metu, ac rigida disciplinæ cohibere censura; & spontaneo affectu bene cum sociis convenire; castigatis sub ferula vivere moribus, & sola magistra voluntate gratum paribus gerere morem. Nam neque unius rursum quis dicat esse meriti, uniusve virtutis, socialiter vivere, & utiliter præesse. Quàm multi denique sub præceptore quieti vivunt, quos si jugo absolvas, videas non posse quiescere, nec se ullo modo æqualibus servare innoxios? Itemque innumeros cernes simpliciter ac sine querela inter fratres conversari, super fratres non solum inutiliter, sed & insipienter, & nequiter. Quadam siquidem bona mediocritate contenti sunt qui hujusmodi sunt, sicut eis mensuram gratiæ partitus est Deus; minime quidem egentes magistro, nec tamen idonei magisterio. Prioribus ergo sequentes quidem in moribus antecellunt: sed utrisque superiores exsistunt, qui superiores esse sciunt. Denique & accipiunt in promissione qui bene præsunt, constitui super omnia bona Domini sui. At pauci profecto qui utiliter; pauciores, qui & humiliter præsint. Facile tamen utrumque adimplet, qui matrem virtutum discretionem perfecte adeptus, vino nihilo minus caritatis usque ad contemptum propriæ gloriæ, usque ad sui ipsius oblivionem, & non ad quærenda quæ sua sunt debriatur; quod solo ac miro Spiritussancti magisterio intra cellam vinariam obtinetur. Virtus siquidem discretionis absque caritatis fervore jacet, & fervor vehemens absque discretionis temperamento præcipitat. Ideoque laudabilis, cui neutrum deest: quatenus & fervor discretionem erigat, & discretio fervorem regat. Ergo taliter oportet esse moratum eum qui præest. Optimum autem in moribus dixerim, & summam disciplinæ hujus perfecte apprehendisse, cui totas has cellas absque offendiculo percurrere & circuire donatum est: qui in nullo prorsus aut resistat prioribus, aut invideat paribus, aut subjectis vel desit in cura, vel in superbia præsit; prælatis obediens, sociis congruens, subditis utiliter condescendens. quod quidem perfectionis insigne haud dubius sponsæ annuerim. Innuit hoc etiam sermo quem dixit, quia *Introduxit me rex in cellaria sua*: dum non in unam aliquam cellam, sed *in cellaria* pluraliter se introductam ostendit.

Differentia cellarum. — Multi boni privati, qui prælati mali. — Matth. 24. — Pauci humiles. — Discretionis & fervoris necessitas in Prælato. — Boni subditi conditiones. — Cant. 1. 3.

9. Jam ad cubiculum veniamus. Quid & istud? Et id me præsumo scire quid sit? Minime mihi tantæ rei arrogo experientiam, nec glorior in prærogativa, quæ soli servatur beatæ sponsæ, cautus juxta illud Græcorum, scire meipsum; ut sciam etiam cum Propheta, *quid desit mihi.* Tamen si nihil omnino scirem, nihil dicerem. Quod scio, non invideo vobis, nec subtraho: quod nescio, doceat vos *qui docet hominem scientiam.* Dixi, & meministis, in theoricæ contemplationis arcano Regis esse quærendum cubiculum. Sed quomodo de unguentis dixisse me scio, multa videlicet & diversa penes sponsum ea esse, nec omnia præsto omnibus, sed sua quibusque pro diversitate indulta meritorum: sic quoque non unum puto cubiculum Regi esse, sed plura. Nam nec una est regina profecto, sed plures: & concubinæ multæ sunt, & adolescentularum non est numerus. Et unaquæque invenit secretum sibi cum sponso, & dicit: *Secretum meum mihi, secretum meum mihi.* Non omnibus uno in loco frui datur grata & secreta sponsi præsentia, sed ut cuique paratum est à Patre ipsius. Non enim nos eum elegimus, sed ipse elegit nos, & posuit nos; & ubi ab eo quisque positus est, ibi est. Denique mulier una compuncta secus pedes Domini Jesu sortita est locum, cum altera suæ devotionis fructum ad caput invenerit, si tamen altera[a]. Porro Thomas in latere, Johannes in pectore, Petrus in sinu Patris, Paulus in tertio cælo, secreti hujus gratiam sunt assecuti.

Cubiculum quid sit. — Psal. — Psal. 93. 10. — Cubicula Sponsi varia. — Isa. 24. 16. — Luc. 7. 38. Marc. 14.

10. Quis nostrum digne distinguere sufficiat has varietates meritorum, vel potius præmiorum? Ne omnino tamen præteriisse quod ipsi novimus * videamur; prior mulier stravit sibi in tuto humilitatis, posterior in solio spei, Thomas in solido fidei, Johannes in lato caritatis, Paulus in intimo sapientiæ, Petrus in luce veritatis. Sic ergo apud sponsum mansiones multæ sunt, & sive regina, sive concubina, sive etiam de numero sit adolescentularum, congruum quæque pro meritis accipit ibi locum terminumque, quousque liceat sibi contemplando procedere, & introire in gaudium Domini sui, & rimari dulcia secreta sponsi. Quod suo loco distinctius, quantum dignabitur ipse suggerere, demonstrare conabor. Nunc vero id nosse sufficiat, nulli adolescentularum, nulli concubinarum, nulli

a Eadem verba sunt Augustini in Johannem tractatu 9. num. 3. Idem dubium Bernardus movit supra in Sermone 12. num. 6 Vide Notas fusiores.

vel reginarum patere omnino accessum ad secretum illud cubiculi, quod suæ illi columbæ formosæ, perfectæ uni, unicum sponsus servat. Unde nec ego sane indignor, si non ad illud admittor, præsertim cum constet mihi ne ipsam quidem sponsam interim adhuc ad omne quod vult pervenire secretum. Denique & flagitat indicari sibi, ubi pascat, ubi cubet in meridie.

Cant. 1. 6.

In primo, providentia consideratur.

11. Sed audite quousque pervenerim, aut me pervenisse putaverim. Nec enim jactantiæ deputandum est, quod in vestros pando profectus. Est locus apud sponsum, de quo sua jura decernit, & disponit consilia ipse universitatis gubernator, leges constituens omni creaturæ, pondus, & mensuram, & numerum. Et locus iste altus & secretus, sed minime quietus. Nam etsi ipse (quantum in se est) disponit omnia suaviter, disponit tamen; & contemplantem, qui forte eo loci pervenerit, quiescere non permittit; sed mirabiliter, quamvis delectabiliter, rimantem & admirantem fatigat, redditque inquietum. Pulcre utrumque in consequentibus sponsa exprimit, & delectationem videlicet istiusmodi contemplationis, & inquietudinem, ubi & se dormire, & cor suum vigilare fatetur. Nam in somno quidem suavissimi stuporis, placidæque admirationis sentire quietem; in vigiliis vero inquietæ nihilo minus curiositatis ac laboriosæ exercitationis pati se fatigationem significat. Hinc beatus Job: *Si dormiero*, ait, *dico: Quando consurgam? & rursus exspectabo vesperam.* Sentisne in his verbis sanctam animam velle interdum molestam quodam modo declinare suavitatem, eamdemque rursum suavem molestiam affectare? Non enim dixisset, *Quando consurgam*, si ex toto ei quies illa suæ contemplationis placuisset: sed & si ex toto displicuisset, non denuo exspectasset horam quietis, id est *vesperam.* Non igitur locus est iste cubiculi, ubi nequaquam per omnem modum quiescitur.

... 5. 2. ... hi delectatio & inquietudo.

... probatio secundo.

12. Est item locus, de quo super rationalem reprobam quidem creaturam immobilis vigilat secretissima & severissima animadversio justi judicis Dei, terribilis in consiliis super filios hominum. Cernitur, inquam, à timorato contemplatore hoc loco Deus, justo, sed occulto judicio suo, reproborum nec diluens mala, nec acceptans bona; insuper & corda indurans, ne forte doleant, & resipiscant, & convertantur, & sanet eos. Et hoc non absque certa & æterna ratione, quod tanto formidolosius constat esse, quanto immobilius fixum exstat in æternitate. Pavendum valde quod in Propheta de hujusmodi legimus, ubi loquens ad Angelos suos Deus sic ait: *Misereamur impio.* Quibus paventibus atque quærentibus: *Non* ergo *discet facere justitiam?* Non, inquit. subdensque causam, *In terra*, ait, *sanctorum iniqua gessit; & non videbit gloriam Domini.* Timeant clerici, timeant ministri Ecclesiæ, qui in terris sanctorum quas possident, tam iniqua gerunt, ut stipendiis, quæ sufficere debeant, minime contenti, superflua quibus egeni sustentandi forent, impie sacrilegeque sibi retiocant; & in usus suæ superbiæ atque luxuriæ victum pauperum consumere non vereantur, duplici profecto iniquitate peccantes, quod & aliena diripiunt, & sacris in suis vanitatibus & turpitudinibus abutuntur.

... 26. 10.

Idem. ... clericorum perversitas ... tatur.

13. Talibus ergo cum in præsentiarum parcere ac misereri, ne in æternum parcat, cujus judicia abyssus multa, advertitur: quis hoc loco requiem quærat? Habet hæc visio tremorem * judicii, non securitatem cubiculi. Terribilis est locus iste, & totius expers quietis. Totus inhorrui, si quando in eum raptus sum, illam apud me replicans cum tremore sententiam: *Quis scit, si est dignus amore, an odio?* Nec mirum si titubo ego ibi, (folium utique quod à vento rapitur, & stipula sicca) ubi & maximus ille contemplator suos quoque fatetur pæne motos fuisse pedes, pæne effusos gressus; & dicebat: *Zelavi super iniquos, pacem peccatorum videns.* Quare? *In labore*, inquit, *hominum non sunt, & cum hominibus non flagellabuntur, ideoque tenuit eos superbia*, ne humilientur ad pœnitentiam, sed damnentur propter superbiam cum superbo diabolo & angelis ejus. Nam qui in labore hominum non sunt, in labore dæmonum profecto erunt, dicente Judice: *Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis ejus.* Est tamen Dei locus & iste, plane non aliud quam domus Dei, & porta cæli. Hic nempe timeri dicitur Deus; hic sanctum & terribile nomen ejus, & tamquam ingressus gloriæ: *Initium* plane *sapientiæ timor Domini.*

* terro... ...

... 9. 1.

... 23. 25.

... 72. 3.

... 5.

Tom. I V...

Matth. 25. 41.

Psal. 110. 9. Ibidem 10.

Timor Dei quomodo initium sapientiæ.

14. Nec te moveat, quod initium sapientiæ huic demum loco dederim, & non priori. Ibi quippe in quodam quasi auditorio suo docentem de omnibus magistram audimus Sapientiam, hic & suscipimus; ibi instruimur quidem, sed hic afficimur. Instructio doctos reddit, affectio sapientes. Sol non omnes, quibus lucet, etiam calefacit: sic Sapientia multos, quos docet quid sit faciendum, non continuo etiam accendit ad faciendum. Aliud est multas divitias scire, aliud & possidere: nec notitia divitem facit, sed possessio. Sic prorsus, sic aliud est nosse Deum, & aliud timere: nec cognitio sapientem, sed timor facit, qui & afficit. Tune sapientem dixeris, quem sua scientia inflat? Quis illos sapientes nisi insipientissimus dicat, qui cum cognovissent Deum, non tamquam Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt? Ego magis cum Apostolo sentio, qui *insipiens cor eorum* manifeste pronuntiat. Et bene *initium sapientiæ timor Domini*: quia tunc primum Deus animæ sapit, cum eam afficit ad timendum, non cum instruit ad sciendum. Times Dei justitiam, times potentiam: & sapit tibi justus & potens Deus, quia timor sapor est. Porro sapor sapientem facit, sicut scientia scientem, sicut divitiæ divitem. Quid ergo prior locus? Tantum præparat ad sapientiam. Illic præpararis, ut hic initieris. Præparatio, rerum cognitio est. Verum hanc facillime sequitur elationis tumor, si non reprimat timor, ut merito dicatur *Initium sapientiæ timor Domini*, qui se pesti insipientiæ primus opponit. Ibi itaque quidam accessus est ad sapientiam, hic & ingressus. Porro nec hic, nec ibi speculanti perfecta est quies: quia illic Deus apparet tamquam sollicitus, hic tamquam turbatus. Non ergo cubiculum quæsieris in his locis, quorum alter auditorium quasi docentis, alter prætorium judicis magis apparet.

Rom. 1. 21.

Scientiam sequitur tumor, si non reprimat timor.

15. Sed est locus, ubi vere quiescens & quietus cernitur Deus; locus omnino, non judicis, non magistri, sed sponsi: & qui mihi quidem (nam de aliis nescio) plane cubiculum sit, si quando in illum contigerit introduci. Sed, heu! rara hora, & parva mora! Clare ibi agnoscitur misericordia Domini ab æterno, & usque in æternum super timentes eum. Et felix qui dicere potest: *Particeps ego sum omnium timentium te, & custodientium mandata tua.* Stat propositum Dei, stat sententia pacis super timentes eum, ipsorum & dissimulans mala, & remunerans bona: ut miro modo eis non modo bona, sed & mala cooperentur in bonum. O solus vere *beatus*, *cui non imputabit Dominus peccatum!* Nam qui non habuerit peccatum, nemo. *Omnes* enim *peccaverunt, & omnes egent gloria Dei. Quis accusabit* tamen *adversus electos Dei?* Sufficit mihi ad omnem justitiam solum habere propitium, cui soli peccavi. Omne quod mihi ipse non imputare decreverit, sic est quasi non fuerit. NON PECCARE, Dei justitia est: hominis justitia, indulgentia Dei. Vidi hæc, & intellexi illius sententiæ veritatem: *Omnis qui natus est ex Deo, non peccat: quia generatio cælestis servat eum.* Generatio cælestis, æterna prædestinatio est, qua electos suos Deus dilexit & gratificavit in dilecto Filio suo ante mundi constitutionem, sic in sancto apparentes sibi, ut viderent virtutem suam, & gloriam suam, quo ejus forent consortes hereditatis, cujus & apparerent conformes imaginis. Hos ergo adverti quasi

Misericordia in tertio statu consideratur.

Psal. 118. 63.

Prædestinatorum felix status.

Psal. 31. 2.

Rom. 3. 23.

Rom. 8. 33.

1. Johan. 5. 18.

Quomodo non peccent.

Tom. IV. numquam peccasse: quoniam etsi qua deliquisse videntur in tempore, non apparent in æternitate: quia caritas [a] Patris ipsorum cooperit multitudinem peccatorum. Et dixit beatos, *quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata*: (Psal. 31. 1.) cum subito tanta mihi quoque de me suborta fiducia & infusa lætitia est, quantus certe in loco horroris, id est in loco secundæ visionis, non præcesserat timor, ita ut mihi visus sim tamquam unus ex illis beatis esse. O si durasset! Iterum, iterumque visita me Domine in salutari tuo, ad videndum in bonitate electorum tuorum, ad lætandum in lætitia gentis tuæ. (Psal. 105. 4.)

16. O veræ quietis locus, & quem non immerito cubiculi appellatione censuerim! in quo Deus, non quasi turbatus ira, nec velut distentus cura prospicitur; sed probatur voluntas ejus in eo bona, & beneplacens, & perfecta. (*Contemplationis hujus quies.*) Visio ista non terret, sed mulcet; inquietam curiositatem non excitat, sed sedat; nec fatigat sensus, sed tranquillat. Hic vere quiescitur. TRANQUILLUS Deus tranquillat omnia; & quietum aspicere, quiescere est. Cernere est Regem post diurnas forensium quasi lites causarum, dimissis à se turbis, curarum molestias declinantem, petentem de nocte diversorium, cubiculum introeuntem cum paucis, quos hoc secreto & hac familiaritate dignatur, eo certe securius, quo secretius quiescentem; eo serenius se habentem, quo placidius solos intuentem quos diligit. In hoc arcanum & in hoc sanctuarium Dei si quem forte vestrum aliqua hora sic rapi & sic abscondi contigerit, ut minime avocet aut perturbet vel sensus egens, vel cura pungens, vel culpa mordens, vel ea certe, quæ difficilius amoventur, irruentia imaginum corporearum phantasmata; (*Quibus competat.*) poterit quidem hic, cum ad nos redierit, gloriari & dicere: *Introduxit me Rex in cubiculum suum.* (Cant. 1. 3.) Quod tamen an ipsum sit de quo exsultat sponsa, non temere affirmaverim. Est tamen cubiculum, & cubiculum Regis: quia nimirum de tribus, quos triplici assignavimus visioni, solus factus est in pace locus iste. (*In duobus prioribus locis non quies, sed in tertio.*) Ut enim aperte monstratum est, & in priori exigua, & in secundo nulla percipitur quies: cum & illic apparens admirabilis, ad indagandi studium exerceat curiositatem; & hic innotescens terribilis, infirmitatem concutiat. At vero tertio isto in loco, non plane terribilis, nec tam admirabilis quam amabilis apparere dignatur, serenus & placidus, suavis & mitis, & multæ misericordiæ omnibus intuentibus * se. (* *al. invocantibus.*)

17. Jam ut horum quæ de cellario, horto, cubiculo, longiori sunt disputata sermone, memoria vestra compendium teneat; (*Summa superiorum.*) mementote trium temporum, trium meritorum, trium quasi præmiorum. In horto advertite tempora, merita in cellario, præmia in triplici illa contemplatione cubiculum inquirentis. Et de cellario quidem ista sufficiant. Porro de horto vel cubiculo si qua addenda, aut alia forte quam dicta sunt, modo advertenda occurrerint, loco suo non prætereamus. Sin autem, sufficiant quæ dicta sunt, & minime iterentur, ne umquam in fastidium (quod absit) veniant ea, quæ proferuntur ad laudem & gloriam sponsi Ecclesiæ Domini nostri Jesu-Christi, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula, amen.

SERMO XXIV.*

(* *Habitus anno 1138. post finem Schismatis...*)

Agit præcipue contra detestabile vitium detractionis; & qua in re rectitudo hominis potissimum consistat.

1. HOc demum tertio, Fratres, reditum ab Urbe nostrum clementior oculus è cælo respexit, & vultus tandem serenior desuper arrisit nobis. Quievit Leonina rabies, finem accepit malitia, Ecclesia pacem recepit. Ad nihilum deductus est in conspectu ejus malignus, qui eam per hoc ferme octennium duro schismate conturbarat. Num vero ego gratis de tantis periculis ero redditus vobis? Vestris desideriis donatus sum, vestris me profectibus paro: quorum vivo meritis, volo vivere studiis & saluti. Quodque dudum cœpta in Canticis me exsequi vultis, libenter quidem accipio, & dignum arbitror interruptum potius resarcire sermonem, quam novi ordiri quippiam. Vereor autem ne dissuetum per id temporis animum & distentum diu habitum, non solum ad tam diversa, sed etiam ad tam indigna, dignitas materiæ, prout oportet, non admittat. Sed si quod habeo, hoc vobis do: poterit & fideli obsequio meo Deus, etiam quod non habeo, dare ut dem. Si non; culpetur sane ingenium, non voluntas.

2. Locus autem unde incipere debemus (ni fallor) iste est: *Recti diligunt te.* (Cant. 1. 3.) Quod antequam explanare incipiamus, quid sit videamus, cujus sit, quisnam hoc videlicet dicat. A nobis namque exigitur quod auctor non loquitur. Et fortasse melius adolescentulis id damus, ut suis verbis & hoc addant. [b] Siquidem cum dixissent, *Exsultabimus & lætabimur in te, memores uberum tuorum super vinum*, (Ibidem.) (nec dubium quin matri loquerentur) continuato sermone hoc quoque inferunt: *Recti diligunt te.* Puto propter aliquas de numero ipsarum, quæ non idem saperent, licet pariter currere viderentur; quæ sua sunt quærentes, & non ambulantes simpliciter neque sincere, sed speciali gloriæ matris invidentes, & captantes occasionem murmurandi adversus eam, ex eo nimirum quod sola in cellaria introisset. Quod non est aliud nisi quod Apostolus ait, *Periculum in falsis fratribus*. (2. Cor. 11. 26.) Ipsæ sunt, denique quibus exprobrantibus subinde pro se satisfacere cogitur, ubi eis ita respondet: *Nigra sum, sed formosa, filiæ Jerusalem.* (Cant. 1. 4.) Itaque propter murmurantes & blasphemantes dicitur ab his quæ bonæ, quæ simplices, quæ humiles & mansuetæ sunt; ab his, inquam, dicitur sponsæ consolandi gratia: *Recti diligunt te.* Non sit tibi, inquiunt, cura de iniqua reprehensione blasphemarum harum, cum constet, quia *Recti diligunt te.* Bona profecto consolatio, cum blasphemamur à malis bene facientes, si recti diligant nos. Omnino sufficit adversus os loquentium iniqua, opinio bonorum cum testimonio conscientiæ. *In Domino laudabitur anima mea: audiant mansueti, & lætentur.* (Psal. 33. 3.) *Mansueti*, inquit, *lætentur.* Mansuetis placeam, & æquanimiter audio quidquid in me jactare voluerit livor perditarum.

3. Ergo in hoc sensu puto appositum, *Recti diligunt te.* Nec absurde, ut æstimo: cum ubique pæne in choro adolescentularum tales inveniantur, quæ acta sponsæ curiose observent, derogandi, non imitandi causa. Torquentur in bonis seniorum suorum, malis pascuntur. Videas ambulare seorsum, convenire sibi & sedere pariter, moxque laxare procaces linguas in detestandum susurrium. Una uni conjungitur, nec

a Eodem sensu in lib. de Gratia & libero arbitrio, num. 29. peccata prædestinatorum dicuntur *abscondi in caritate*, nempe Dei. Confer sermonem 4. de diversis num. 5. & Sermonem 1. de Septuagesima cum Notis.

b Ab initio Sermonis ad hunc locum insignis est in scriptis diversitas. In quibusdam, omisso hoc exordio, Sermo ita incipit. RECTI DILIGUNT TE. *Et hoc cui potissimum personæ congruere judicamus? Si adolescentulis, matri sine dubio id loquuntur, siquidem cum dixissent ei*, EXSULTABIMUS ET LÆTABIMUR IN TE, MEMORES UBERUM TUORUM SUPER VINUM, *continuato sermone hoc quoque inferunt*, RECTI &c. Alii scripti nostram lectionem habent. Ex hac varietate nata est magna confusio in plerisque editis, in quibus refertur utrumque exordium, sed perperam. Hæc enim varietas inde orta est, quod Bernardus bis hunc eumdem Sermonem pronuntiavit, primo quidem cum exordio breviori anno 1137. antequam Romam tertio proficisceretur: secundo vero, cum inde rediit anno 1138. eumdem repetiit cum altero exordio, ut interruptum opus ab ultimo hoc sermone resumeret. Codex unus Regius num. 4518. consequenter eumdem sermonem sub duplici exordio repetit: unus item Thuano-Colbertinus semel hoc loco cum uno exordio, & iterum post sermonem 60. cum altero.

ſpiraculum ineedir in eis ; tanta eſt libido detrahendi, audiendive detrahentem. Ineunt familiaritatem ad maledicendum, concordes ad diſcordiam. Conciliant inter ſe inimiciſſimas amicitias, & pari conſentaneæ malignitatis affectu celebratur odioſa collatio. Haud ſecus egere quondam Herodes & Pilatus, de quibus narrat Evangelium, quia *facti ſunt amici in illa die*, hoc eſt in die dominicæ paſſionis. Convenientibus ſic in unum, non eſt dominicam cœnam manducare, ſed magis propinare & bibere calicem dæmoniorum; dum importantibus linguis aliorum perditionis virus, aliorum aures intrantem mortem libenter excipiunt. Sic quippe juxta Prophetam *intrat mors per feneſtras noſtras*, cum prurientes auribus & oribus, letale poculum detractionis invicem nobis miniſtrare contendimus. Non veniat anima mea in concilio detrahentium, quoniam Deus odit eos, dicente Apoſtolo : *Detractores Deo odibiles*. Quam ſententiam Deus ipſe loquens in pſalmo, audi quomodo confirmat : *Detrahentem*, inquit, *proximo ſuo, hunc perſequebar*.

4. Nec mirum, cum id præcipue vitium caritatem, quæ Deus eſt, & quidem ceteris acrius, impugnare & perſequi cognoſcatur, quemadmodum vos quoque poteſtis advertere. Omnis qui detrahit, primum quidem ſeipſum prodit vacuum caritate. Deinde quid aliud detrahendo intendit, niſi ut is, cui detrahit, veniat in odium vel contemptum ipſis, apud quos detrahit ? Ferit ergo caritatem in omnibus qui ſe audiunt lingua maledica, & quantum in ſe eſt, necat funditus & exſtinguit : non ſolum autem, ſed & in abſentibus univerſis, ad quos volans verbum forte per eos, qui præſentes ſunt, pervenire contigerit. Vides quam facile & in brevi ingentem multitudinem animarum velociter currens ſermo tabe malitiæ hujus inficere poſſit. Propterea dicit de talibus propheticus ſpiritus : *Quorum os maledictione & amaritudine plenum eſt, veloces pedes eorum ad effundendum ſanguinem*. Utique tam veloces, quam velociter currit ſermo. Unus eſt qui loquitur, & unum tantum verbum profert : & tamen illud unum verbum, uno in momento, multitudinis audientium, dum aures inficit, animas interficit. Cor ſiquidem felle livoris amarum per linguæ inſtrumentum ſpargere niſi amara non poteſt, dicente Domino : *Ex abundantia cordis os loquitur*. Et ſunt ſpecies peſtis hujus, dum alii quidem nude atque irreverenter, uti in buccam venerit, virus evomant detractionis : alii autem quodam ſimulatæ verecundiæ fuco conceptam malitiam, quam retinere non poſſunt, adumbrare conentur. Videas alta præmitti ſuſpiria, ſicque quadam cum gravitate & tarditate, vultu mæſto, dimiſſis ſuperciliis, & voce plangenti egredi maledictionem, & quidem tanto perſuaſibiliorem, quanto creditur ab his qui audiunt, corde invito, & magis condolentis affectu, quam malitioſe proferri. Doleo, inquit, vehementer, pro eo quod diligo eum ſatis, & numquam potui de hac re corrigere eum. Et alius : Mihi quidem, ait, bene compertum fuerat de illo iſtud : ſed per me numquam innotuiſſet. At quoniam per alterum patefacta eſt res, veritatem negare non poſſum : dolens dico, revera ita eſt. Et addit : Grande damnum. nam alias quidem in pluribus valet, ceterum in hac parte (ut verum fateamur) excuſari minime poteſt.

5. His paucis adverſus maligniſſimum vitium commemoratis, revertamur ad explanandi ordinem, & demonſtremus, qui ſint hoc loco intelligendi *Recti*. Non enim arbitror ſentire quempiam rectæ intelligentiæ, ſecundum corpus rectos dici eos, qui ſponſam diligunt. Propterea demonſtranda nobis eſt ſpiritualis, id eſt animi cordiſve, rectitudo. Spiritus eſt qui loquitur, ſpiritualibus ſpiritualia comparans. Ergo ſecundum animum, non ſecundum terrenam & fæculentam materiam, Deus hominem rectum fecit. *Ad imaginem quippe & ſimilitudinem ſuam creavit illum*. Gen. 1. 27. Ipſe vero, quemadmodum pſallis, *Rectus Dominus Deus noſter, & non eſt iniquitas in eo*. Pſal. 91. 16. Rectus itaque Deus rectum fecit hominem ſimilem ſibi ; id eſt ſine iniquitate, ſicut non eſt iniquitas in eo. Porro iniquitas, cordis eſt, non carnis vitium : ut per hoc noveris in ſpirituali portione tui, & non in craſſa luteaque ſubſtantia Dei ſimilitudinem conſervandam fore, ſive reparandam. Spiritus enim eſt Deus, & eos qui volunt ſimiles ei vel perſeverare, vel fieri, oportet intrare ad cor, atque in ſpiritu id negotii actitare : ubi revelata facie ſpeculantes gloriam Dei, in eamdem imaginem transformentur de claritate in claritatem, tamquam à Domini ſpiritu.

6. Quamquam & corporis ſtaturam dedit homini Deus rectam : forſitan ut iſta corporea exterioris viliorisque rectitudo figmenti hominem interiorem illum, qui ad imaginem Dei factus eſt, ſpiritualis ſuæ ſervandæ rectitudinis admoneret, & decor limi deformitatem argueret animi. Quid enim indecentius, quam curvum recto corpore gerere animum ? Perverſa res eſt & fœda, luteum vas, quod eſt corpus de terra, oculos habere ſurſum, cælos libere ſuſpicere, cælorumque luminaribus oblectare aſpectus : ſpiritualem vero cæleſtemque creaturam ſuos è contrario oculos, id eſt internos ſenſus atque affectus, trahere in terram deorſum ; & quæ debuit nutriri in croceis, hærere luto, tamquam unam de ſuibus, amplexarique ſtercora. Erubeſce, anima mea, divinam pecorina commutaſſe ſimilitudinem : erubeſce volutari in cœno, quæ de cælo es. Erubeſce anima, ait corpus, in mei conſideratione. Creata creanti ſimilis recta, me quoque accepiſti adjutorium ſimile tibi, utique ſecundum lineamenta corporeæ rectitudinis. Quocumque te vertas, ſive ad Deum ſurſum, ſive ad me deorſum, (nemo ſiquidem carnem ſuam umquam odio habuit) ubique occurrit tibi ſpecies decoris tui, ubique pro ſtatu tuæ dignitatis habes de magiſterio ſapientiæ familiarem admonitionem. Me ergo meam, quam tui gratia accepi, retinente & ſervante prærogativam ; tu quomodo non confunderis amiſiſſe tuam ? Cur ſuam in te Conditor intuetur abolitam ſimilitudinem, cum tuam in me tibi conſervet, aſſidueque repræſentet ? Jam omne adjutorium, quod tibi ex me debebatur, vertiſti tibi in confuſionem : abuteris obſequio meo, indigne humanum corpus inhabitas, brutus & beſtialis ſpiritus.

(Hominem ſtatura rectum cur Deus condidit.)

7. Iſtiuſmodi ergo curvæ animæ non poſſunt diligere ſponſam, quoniam non ſunt amicæ ſponſi, cum ſint mundi. *Qui vult*, inquit, *amicus eſſe hujus mundi, inimicus Dei conſtituitur*. Jacob. 4. 4. Ergo quærere & ſapere quæ ſunt ſuper terram, curvitas animæ eſt : & è regione meditari ac deſiderare quæ ſurſum ſunt, rectitudo. (Rectitudo animi eſt quærere cæleſtia.) [a] Et ipſa ut perfecta ſit, in ſenſu diffiniatur & conſenſu. RECTUM revera te dixerim, ſi recte in omnibus ſentias, & factis non diſſentias. (Rectus quis dicendus.) Inviſibilis animi ſtatum nuntiet fides, & actio. Rectum judica, ſi fide catholicum, & juſtum opere probaveris. Si quo minus, curvum cenſere non dubites. Sic nempe habes : *Si recte offers, & recte non dividis, peccaſti*. Recte quidem quodcumque horum offers, recte autem ab alterutro ea non dividis. Noli eſſe rectus oblator, & pravus diviſor. Quid dividis actum à fide ? Inique dividis, fidem perimens tuam. nam *fides ſine*

[a] Hunc etiam locum, ob præmiſſam rationem, in editis turbavit diſcrepantia veterum codicum. Quibus enim prolixius deeſt procemium hujus ſermonis, in his ita effertur hicce textus. *Rectitudo. Et hanc rectitudinem, ut ſit perfecta in omnibus, inveniri neceſſe eſt ſenſu atque conſenſu. Illum vero rectum corde dixerim, qui & recte in omnibus ſentiat, & à recto quod ſenſerit, in nullo diſſentiat. Ecce de quibus dicitur ad ſponſam :* RECTI DILIGUNT TE, *qui videlicet in omnibus & recte, & rectis acquieſcunt.* Tum concluditur ſermo his verbis. *Utinam & nos de illis ſimus, annumerati dilectoribus ſponſi, præſtante eodem Domino noſtro Jeſu-Chriſto, qui cum Patre & Spiritu-ſancto vivit & regnat Deus per omnia ſæc. amen.* Noſtram vero lectionem alii codices præferunt.

Tom. IV.

Fidei anima, devotio & actio. — *Jacob. 2. 20.*

operibus mortua est. Mortuum mortuum offers Deo? Si enim quædam anima fidei ipsa devotio est, quid fides quæ non operatur ex dilectione, nisi cadaver exanime? Bene honoras Deum munere fœtido: bene placas tuæ fidei interfector? Quomodo hostia pacifica, ubi tam læva discordia est? Non mirum si Caïn insurrexit in fratrem, qui suam prius occiderat fidem. Quid miraris, ô Cain, si ad tua non respicit munera qui te despicit? Nec hoc mirum si non respicit ad te, qui ita divisus es in te. Si manum devotioni, quid animum das livori? NON CONCILIAS Deum tibi, discors tecum; non placas, sed peccas: & nondum quidem impie feriendo, sed tamen dividendo non recte. Etsi necdum fratricida, jam tamen fideicida teneris. Numquid rectus, vel quando manum porrigis Deo, cujus cor in terram trahit livor & fraternum odium? Quomodo rectus, cujus fides mortua, cujus opus mors, cujus nulla devotio, amaritudo multa? Erat quidem in offerente fides, sed non in fide dilectio: recta oblatio, sed crudelis divisio.

Gen. 4. 5. — *Caïn oblatio cur repudiata.*

8. MORS FIDEI est separatio caritatis. Credis in Christum? fac Christi opera, ut vivat fides tua. Fidem tuam dilectio animet, probet actio. Non incurvet terrenum opus, quem fides cælestium erigit. Qui te dicis in Christo manere, debes sicut ipse ambulavit, & tu ambulare. Quod si propriam gloriam quæris, florenti invides, absenti detrahis, reponis lædenti te: hoc Christus non fecit. Confiteris te nosse Deum, factis autem negas. Non recte plane, sed imple linguam Christo, animam dedisti diabolo. Audi ergo quid dicat: *Homo iste labiis me honorat, cor autem ejus longe est à me.* Non es profecto rectus, qui tam non recte dividis. Non potes attollere caput pressum diaboli jugo. Non te sorrigere prævales, cui dominatur iniquitas. Iniquitates tuæ supergressæ sunt caput tuum, & sicut onus grave gravatæ sunt super te. Iniquitas denique sedet *super talentum plumbi.* Vides quod non faciat hominem rectum fides etiam recta, quæ non operatur ex dilectione. At qui sine dilectione est, non habet unde diligat sponsam. Sed nec opera, quamvis recta, rectum cor efficere sufficiunt sine fide. Quis enim rectum dicat hominem non placentem Deo? *Sine fide* autem *impossibile est placere Deo.* QUI NON PLACET DEO, non potest illi placere Deus. Nam cui placet Deus, Deo displicere non potest. Porro cui non placet Deus, nec sponsa ejus. Quomodo ergo rectus, qui nec Deum diligit, nec Ecclesiam Dei, cui dicitur: *Recti diligunt te?* Si ergo nec fides sine operibus, nec opera sine fide sufficiunt ad animi rectitudinem: nos qui in Christum credimus, fratres, rectas studeamus facere vias nostras & studia nostra. Levemus corda nostra cum manibus ad Deum, ut toti recti inveniamur, fidei nostræ rectitudinem rectis actibus comprobantes, dilectores sponsæ, dilecti à sponso Jesu-Christo Domino nostro, qui est Deus benedictus in sæcula. amen.

Fides operibus comprobanda. — *Isa. 29. 13.* — *Psal. 37. 5.* — *Zach. 5. 7.* — *Opera sine fide non faciunt hominem rectum.* — *Heb. 11. 6.* — *Nec sine amore Dei & Ecclesiæ.*

SERMO XXV.

De nigredine & formositate sponsæ, id est Ecclesiæ.

1. ECce quod dixeram in sermone, quia æmulis lacessentibus sponsa respondere cogatur, quæ corpore quidem de numero adolescentularum esse videntur, animo autem longe sunt. Ait nempe; *Nigra sum, sed formosa, filiæ Jerusalem.* Patet quod detraherent ei, nigredinem improperantes. Sed adverte sponsæ patientiam ac benignitatem. Non modo enim non reddidit maledictum pro maledicto, sed insuper benedixit, *filias Jerusalem* vocans, quæ magis pro sua nequitia filiæ Babylonis, vel filiæ Baal, aut si quod aliud nomen improperii occurrisset, appellari meruerant. Sane didicerat à Propheta, immo ab ipsa unctione quæ docet suavitatem, calamum quassatum non conterendum, & linum fumigans non extinguendum. Propterea non putavit amplius irritandas satis commotas per se, nec quicquam addendum stimulis invidiæ, qua torquebantur. Magis autem cum his qui oderunt pacem, studuit esse pacifica, sciens se etiam insipientibus debitricem. Maluit ergo ipsas favorabili demulcere vocabulo; quia curæ fuit ei infirmarum potius operam dare saluti, quam propriæ ultioni.

Cant. 1. 4. — *Maledictis non referendam vicem.* — *Isa. 42. 3.*

2. Omnibus quidem optanda est ista perfectio: proprie autem optimorum forma est Prælatorum. Sciunt quippe boni fidelesque Præpositi, languentium sibi creditam animarum curam, non pompam. Cumque internum murmur cujuspiam illarum querulæ vocis indicio deprehendunt, etsi in ipsos usque ad convicia & contumelias prorumpentis; medicos se, & non dominos agnoscentes, parant confestim adversus phrenesim animæ, non vindictam, sed medicinam. Hæc igitur ratio, cur sponsa *filias Jerusalem* dicat eas ipsas, quas malevolas sustinet atque maledicas: videlicet ut in blando sermone deliniat murmurantes, commotionem sedet, sanet livorem. Scriptum est enim: *Lingua pacifica compescit lites.* Alias vero filiæ revera Jerusalem quodam modo sunt quæ hujusmodi sunt, nec falso ita eas nominat sponsa. Sive enim propter Sacramenta Ecclesiæ, quæ indifferenter quidem cum bonis suscipiunt; sive propter fidei æque communem confessionem; sive ob fidelium corporalem saltem societatem, seu etiam propter spem futuræ salutis, à qua omnino non sunt, quamdiu hic vivunt, vel tales desperandæ, quantumlibet vivant desperate; non incongrue filiæ Jerusalem nominantur.

3. Videamus jam quid illud fuerit dicere: *Nigra sum, sed formosa.* Nullane in his verbis repugnantia est? Absit. Propter simplices dico, qui inter colorem & formam discernere non noverunt, cum forma ad compositionem pertineat, nigredo color sit. Non omne denique quod nigrum est, continuo deforme est. Nigredo (verbi causa) in pupilla non dedecet; & nigri quidam lapilli in ornamentis placent; & nigri capilli candidis vultibus etiam decorem augent & gratiam. Sic tibi quoque facile advertere est in rebus innumeris. Quamquam sine numero sunt, quæ in superficie quidem reperies decoloria, in compositione vero decora. Tali fortassis modo potest sponsa, cum pulcritudine utique compositionis, nævo non carere nigredinis; sed sane in loco peregrinationis suæ. Alioquin erit cum eam sibi in patria exhibebit Sponsus gloriæ gloriosam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid hujusmodi. At vero nunc si diceret, quia nigredinem non haberet, seipsam seduceret, & veritas in ea non esset. Quamobrem ne mireris quia dixit, *Nigra sum*, & rursum nihilo minus, quia *formosa* sit, gloriatur. Quomodo enim non formosa, cui dicitur, *Veni formosa mea?* Cui autem dicitur, *Veni*, nondum pervenerat. ne forte quis putet hoc dictum, non quidem huic nigræ, quæ adhuc laborat veniendo in via; sed beatæ illi, quæ jam prorsus absque nigredine regnat in patria.

4. Sed audi unde nigram, & unde formosam se dixerit. An nigram quidem ob terram conversationem, quam prius habuit sub principe hujus mundi, imaginem terrestris hominis adhuc portans: formosam vero de cælesti similitudine, quam postea commutavit, ambulans jam in novitate vitæ? Sed si hoc est, cur non magis de præterito, Nigra fui, & non *Nigra sum*, dicit? Si cui tamen placet hic sensus, id quod sequitur, *sicut tabernacula Cedar, sicut pelles Salomonis*, sic oportet intelligi, ut de veteri quidem conversatione Cedar, de nova vero Salomonis se dixerit tabernaculum. Hoc enim esse pelles, quod tabernaculum, Propheta ostendit dicens: *Repente vastata sunt tabernacula mea, subito pelles meæ.* Prius igitur nigra,

nigra, sicut vilissima tabernacula Cedar : posteà *formosa*, sicut pelles gloriosi Regis.

[Nigredo in sanctis etiam honorem habet.] 5. Sed videamus quomodo ad statum potius vitæ potioris utrumque respiciat. Si consideremus habitum exteriorem sanctorum, cum qui in facie est, quam sit humilis utique & abjectus, & quadam neglectus incuria ; cum tamen identidem intus revelata facie gloriam Dei speculantes, in eamdem imaginem transformentur de claritate in claritatem, tamquam à Domini spiritu : nonne una quælibet talis anima merito nobis videbitur posse respondere exprobrantibus sibi nigredinem : *Nigra sum, sed formosa?* Vis tibi denique demonstrem animam & nigram pariter, & formosam? *Epistolæ*, inquiunt, *graves sunt : sed præsentia corporis infirma, & sermo contemptibilis*. Paulus hic erat. Itane Paulum, ô filiæ Jerusalem, de præsentia corporis æstimatis, & tamquam decolorem deformemque contemnitis, quia cernitis homunculum afflictari *in fame & siti, in frigore & nuditate, in laboribus plurimis, in plagis supra modum, in mortibus frequenter?* Hæc sunt quæ denigrant Paulum. Pro hujusmodi Doctor gentium reputatur inglorius, ignobilis, niger, obscurus ; tamquam denique peripsema hujus mundi. Enimvero nonne ipse est qui rapitur in paradisum, qui unum alterumque perambulans, usque ad tertium sui puritate penetrat cælum? O vere pulcherrima anima! quam, etsi infirmum inhabitantem corpusculum, pulcritudo cælestis admittere non despexit, angelica sublimitas non rejecit, claritas divina non repulit. Hanc vos dicitis nigram? Nigra est, sed formosa, filiæ Jerusalem. Nigra vestro, formosa divino angelicoque judicio. Etsi nigra est, forinsecus est. Sibi autem pro minimo est, ut a vobis judicetur, aut ab his qui secundum faciem judicant. *Homo siquidem videt in facie, Deus autem intuetur cor.* Propterea etsi nigra foris, sed intus formosa, ut ei placeat cui se probavit. Non enim vobis : quibus si adhuc placeret, Christi servus non esset. FELIX nigredo, quæ mentis candorem parit, lumen scientiæ, conscientiæ puritatem.

6. Audi denique quid per Prophetam Deus promittat istiusmodi nigris, quos aut humilitas pœnitentiæ, aut caritatis zelus, tamquam solis æstus, decolorasse videtur. *Si fuerint*, ait, *peccata vestra ut coccinum, quasi nix dealbabuntur ; & si fuerint rubra quasi vermiculus, velut lana alba erunt.* Non plane contemnenda in sanctis ista nigredo extera, quæ candorem operatur internum, & sedem proinde præparat sapientiæ. *Candor est* enim *vitæ æternæ* sapientia, ut Sapiens diffinit : & candidam oportet esse animam, in qua ipsa sedem elegerit. Quod si *anima justi sedes est sapientiæ*, haud dubie dixerim animam justi esse candidam. Et fortassis justitia ipsa candor est. Justus autem erat Paulus, cui *reposita* fuerat *corona justitiæ*. Candida proinde Pauli anima erat, & sapientia sedebat in ea, ita ut sapientiam loqueretur inter perfectos, sapientiam in mysterio absconditam, quam nemo principum mundi hujus agnovit. Porro hunc in eo sapientiæ, justitiæque candorem nigredo illa exterior de præsentia corporis infirma, de laboribus plurimis, de jejuniis ac vigiliis multis, aut operabatur, aut promerebatur. Ideoque & quod nigrum est Pauli, speciosius est omni ornatu extrinseco, omni etiam regio cultu. Non comparabitur ei quantalibet pulcritudo carnis, non cutis utique nitida & arsura, non facies colorata vicina putredini, non vestis pretiosa obnoxia vetustati, non auri species, splendorve gemmarum, seu quæque talia, quæ omnia sunt ad corruptionem.

7. Merito proinde omnis cura sanctorum, spreto ornatu cultuque superfluo exterioris sui hominis, qui certe corrumpitur, omni se diligentia præbet & occupat excolendo ac decorando interiori illi, qui ad imaginem Dei est, & renovatur de die in diem. Certi sunt enim Deo non posse esse quicquam acceptius imagine sua, si proprio fuerit restituta decori.

A Propterea & omnis gloria eorum intus, non foris est, [Tom. IV.] hoc est non in flore fœni, aut in ore vulgi, sed in Domino. Unde & dicunt, *Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ* : quod conscientiæ solus sit arbiter Deus, cui soli placere desiderant ; & cui placere, [2. Cor. 1. 12.] sola vera & summa gloria est. Non mediocris plane gloria illa quæ intus est, in qua gloriari dignatur & [Sanctorum gloria interior, & exterior] Dominus gloriæ, dicente David : *Omnis gloria ejus filiæ regis ab intus*. [Psal. 44. 14.] Et tutior sua cuique gloria, dum habet eam in semetipso, & non in altero. At non in solo fortassis candore interno, sed in exteriori quoque nigredine & exteriore gloriandum, ne quid omnino sanctis depereat, sed omnia cooperentur in bonum. B Non solum igitur in spe, sed & gloriari in tribulationibus. *Libenter*, ait, *gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me virtus Christi*. [2. Cor 12. 9.] Optanda infirmitas, quæ Christi virtute compensatur. Quis dabit mihi non solum infirmari, sed & destitui ac deficere penitus à memetipso, ut Domini virtutum virtute stabiliar? *Nam virtus in infirmitate perficitur*. Denique [Ibidem.] ait : *Quando infirmor, tunc fortis sum & potens*.

8. Quod cum ita sit, pulcre sponsa convertit sibi ad gloriam, quod ei pro opprobrio ab æmulis intorquetur ; non modo *formosam*, sed & *nigram* esse se glorians. [Crucifixo conformari gloria Christiani.] Non enim erubescit nigredinem, quam novit præcessisse & in sponso : cui similari quantæ etiam C gloriæ est? Nil sibi gloriosius proinde putat, quam Christi portare opprobrium. Unde vox illa prorsus exsultationis & salutis : *Absit mihi gloriari, nisi in cruce Domini mei Jesu-Christi*. [Gal 6. 14.] GRATA ignominia crucis ei, qui Crucifixo ingratus non est. Nigredo est, sed forma & similitudo Domini. Vade ad sanctum Isaiam, & describet tibi, qualem in spiritu illum viderit. Quem namque alium dicit *virum doloris, & scientem infirmitatem* ; [Isa 53. 3.] & quia *non erat ei species neque decor*? Et addidit : *Nos putavimus eum tamquam leprosum, & percussum à Deo, & humiliatum. Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra ; & livore ejus sanati sumus*. [Ibidem. 4.] Ecce unde niger. Junge & illud D sancti David, *Speciosus forma præ filiis hominum* ; [Psal. 44. 3.] & habes totum in sponso, quod sponsa de se hoc in loco testata est.

9. Num tibi recte & ipse videtur secundum ea quæ dicta sunt, æmulis posse respondere Judæis : Niger sum, sed formosus, filii Jerusalem? Niger plane, cui *non erat species, neque decor* ; niger, quia *vermis & non homo, opprobrium hominum, & abjectio plebis*. [Psal 21. 7.] [Christus quomodo niger & formosus.] Denique seipsum *fecit peccatum* : [2. Cor 5. 21.] & nigrum dicere verear? Intuere sane pannis sordidum, plagis lividum, illitum sputis, pallidum morte ; & nigrum vel tunc profecto fatebere. Percunctare etiam Apostolos, eumdem ipsum qualem in monte perspexerint ; aut certe E Angelos, in qualem prospicere concupiscant ; & nihilo minus formosum mirabere. Ergo formosus in se, niger propter te. Quam formosum & in mea forma te agnosco, Domine Jesu! non ob divina tantum quibus effulges miracula, sed & propter veritatem, & mansuetudinem, & justitiam. Beatus qui te in his hominem inter homines conversantem diligenter observans, seipsum præbet pro viribus imitatorem tui. Hoc jam beatitudinis munus formosa tua primitias suæ dotis accepit ; nec quod formosum est tui, imitari pigra ; nec quod nigrum sustinere confusa. Unde & dicebat : *Nigra sum, sed formosa filiæ Jerusalem*. Et addidit similitudinem, *sicut tabernacula Cedar, sicut pelles Salomonis*. F At istud obscurum est, nec attingendum omnino fatigatis. Habetis tempus ad pulsandum. Si non dissimulatis, aderit qui revelat mysteria : nec cunctabitur aperire, qui & ad pulsandum invitat. Ipse est enim qui aperit, & nemo claudit, [Apoc. 3. 7.] sponsus Ecclesiæ Jesus-Christus Dominus noster, qui est benedictus in sæcula sæculorum, amen.

Tom. IV.

* Habitus anno 1138.

SERMO XXVI.*

In quo beatus Bernardus obitum fratris sui Gerardi [a] *luget.*

Cant. 1. 4.

1. *Sicut tabernacula Cedar, sicut pelles Salomonis.* Hinc incipiendum, quia hic desiit sermo superior. Hoc exspectatis audire quid sit, & qualiter ei quod proximo tractatum est capitulo coaptetur, quia similitudo est. Potest enim hoc ita subjunctum fuisse, ut utraque pars similitudinis ad id solum respondeat, quod ibi præcesserat, *Nigra sum.* Potest & ita, ut duobus illis duo ista, id est singula singulis referantur. Ille sensus simplicior, iste obscurior est. Sed tentemus utrumque: & prius quidem hunc, qui difficilior apparet. Non autem in duobus primis, sed in duobus dumtaxat extremis difficultas est. Nam *Cedar* quidem (quod interpretatur tenebræ) apertè satis cum nigredine convenire videtur: sed *pelles Salomonis* cum formositate non ita. Porro tabernacula in eamdem nihilo minus concurrere convenientiam quis non videat? Quid enim tabernacula, nisi nostra sunt corpora, in quibus peregrinamur? Nec enim habemus hic manentem civitatem, sed futuram inquirimus. Sed & militamus in eis, tamquam in tabernaculis; prorsus violenti ad regnum. Denique militia est vita hominis super terram: & quamdiu militamus in hoc corpore, peregrinamur à Domino, id est à luce. Nam Dominus lux est: & in quantum quisque cum eo non est, in tantum in tenebris est, hoc est in Cedar. Flebilem proinde vocem illam agnoscat suam: *Heu mihi quia incolatus meus prolongatus est! habitavi cum habitantibus Cedar, multum incola fuit anima mea.* Est ergo hoc habitaculum nostri corporis, non civis mansio, aut domus indigenæ; sed aut tabernaculum militantis, aut stabulum viatoris. Est, inquam, hoc corpus tabernaculum, & tabernaculum Cedar, quod nimirum animam, quasi objectu sui, incircumscripti luminis interim nunc fraudat aspectu; nec sinit omnino videre illud, nisi per *speculum* quidem & *in ænigmate*, non autem *facie ad faciem.*

Heb. 13. 14. — Job 7. 1. — Corpus nostrum tabernaculum tenebrosum. — Psal. 119. 5. — 1. Cor. 13. 12.

2. Videsne unde Ecclesiæ nigredo, unde pulcherrimis quoque animabus nonnulla rubigo inhæserit? De tabernaculo profecto Cedar, de exercitio laboriosæ militiæ, de diuturnitate miseri incolatus, de angustiis ærumnosi exsilii, de corpore denique fragili & gravi: quia *Corpus quod corrumpitur, aggravat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem.* Propterea & cupiunt dissolvi: ut corpore levatæ, Christi avolent in amplexus. Unde & gemens una de miseris aiebat: *Infelix ego homo! quis me liberabit de corpore mortis hujus?* Scit nimirum quæ hujusmodi est, quod non possit in tabernaculo Cedar carere ad purum macula aut ruga, non quantulacumque nigredine: & cupit exire, ut se possit exuere. Et hæc ratio, cur sponsa nigram se dixerit *sicut tabernacula Cedar.* Sed enim quomodo formosa, *sicut pelles Salomonis?* At nescio quid sublime ac sacrum sentio in his pellibus involutum, quod minime ausim omnino contingere, nisi ad nutum sane ipsius, qui reposuit & signavit. Legi nimirum: *Qui scrutator est majestatis, opprimetur à gloria.* Supersedeo igitur & differo. Vobis interim curæ erit solito impetrare favorem vestris precibus: ut eo alacriores, quo fidentiores redeamus ad id, quod attentioribus eget animis. Et fortassis inveniet pius pulsator, quod temerarius scrutator non posset. Quamquam & mæror finem imperat, & calamitas quam patior.

Nigredo Ecclesiæ unde. — Sap. 9. 15. — Rom. 7. 24. — Mortem cur pii optent. — Prov. 25. 27.

3. Quousque enim dissimulo [b], & ignis quem intra meipsum abscondo, triste pectus adurit, interiora depascitur? Clausus latius serpit, sævit acrius. Quid mihi & cantico huic, qui in amaritudine sum? Vis doloris abducit intentionem, & indignatio Domini ebibit spiritum meum. Subtracto siquidem illo, per quem mea in Domino studia utcumque libera esse solebant; simul & cor meum dereliquit me. Sed feci vim animo, ac dissimulavi usque huc; ne affectus fidem vincere videretur. Denique plorantibus aliis, ego (ut advertere potuistis) siccis oculis [c] secutus sum invisum funus, siccis oculis steti ad tumulum, quousque cuncta peracta sunt exsequiarum sollemnia. Indutus sacerdotalibus, solitas in eum orationes proprio ore complevi, terram meis manibus ex more jeci super dilecti corpus, terram mox futurum. Qui me intuebantur flebant, & mirabantur, quod non flerem ipse: cum non illum quidem, sed me potius, qui illum amisissem, omnes miserarentur. Cujus enim vel ferreum pectus super me ibi non moveretur, quem videret Girardo superstitem? Commune damnum: sed præ meo non reputabatur infortunio. At ego quibus poteram viribus fidei, reluctabar affectui, nitens vel invitus non moveri frustra addictione naturæ, universitatis debito, conditionis usu, potentis jussu, judicio justi, flagello terribilis, Domini voluntate. Pro hujusmodi semper extunc & deinceps exegi à memetipso non indulgere multo fletui, multum tamen turbatus & mæstus. Nec potui imperare tristitiæ, qui potui lacrymæ; sed, ut scriptum est, *Turbatus sum, & non sum locutus.* At suppressus dolor altius introrsum radicavit, eo (ut sentio) acerbior factus, quo non est exire permissus. Fateor, victus sum. Exeat necesse est foras quod intus patior. Exeat sane ad oculos filiorum, qui scientes incommodum, planctum humanius æstiment, dulcius consolentur.

Bernardus funus [illegible] siccis oculis prosequitur. — Continet lacrymas. — Psal. 76. 5.

4. Scitis, ô filii, quam justus sit dolor meus, quam dolenda plaga mea. Cernitis nempe, quam fidus comes deseruit me in via hac quam ambulabam, quam vigil ad curam, quam non segnis ad opus, quam suavis ad mores. Quis ita mihi pernecessarius? cui æque dilectus ego? Frater erat genere, sed religione germanior. Dolete, quæso, vicem meam vos, quibus hæc nota sunt. Infirmus corpore eram, & ille portabat me; pusillus corde eram, & confortabat me; piger & negligens, & excitabat me; improvidus & obliviosus, & commonebat me. Quo mihi avulsus es? quo mihi raptus è manibus, homo unanimis, homo secundum cor meum? Amavimus nos in vita: quomodo in morte sumus separati? Amarissima separatio! & quam non posset omnino efficere nisi mors. Quando enim me vivus vivum desereres? Omnino opus mortis, horrendum divortium. Quis enim tam suavi vinculo mutui nostri non pepercisset amoris, nisi totius suavitatis inimica mors? Bene mors, quæ unum rapiendo, duos furiosa peremit.

Quam [illegible] dolor [illegible] — Mutuus amor, [illegible]

a De ejus conversione lege Guillelmum in lib. 1. de vita Bernardi num. 11. & 12. Cellerarius erat apud Claram-vallem ibid. num. 27. Ejus mors incidit in annum. 1138. post suum ex Italia cum Bernardo reditum, hic num. 14. Similem orationem funebrem de Humberto habes in tomo. 3.

b Hic incipit Bernardi de Girardo fratre oratio funebris, quam Berengarius, ille Abaelardi impudens discipulus, immerito suggillat, in primis quod *tristia latius confuderit:* deinde quod quibusdam Ambrosii verbis utatur, ex ejus oratione funebri de morte Satyri fratris *syllabatim* depromtis. At ista nec in hoc Sermone leguntur: nec, si legerentur, Bernardo facerent injuriam. Loca duo huc referre juvat. En primum: *Decessit frater à vita, immo, ut verius fatear, mortem reliquit pro vita. Frater, inquam, decessit, tenor conscientiæ, morum speculum, vinculum religionis. Quis alacrius vegetabit ad laborem? quis amplius leniet mærentem?* Alterum hoc est: *Bos bovem requirit, & se quòd solum putat, frequenti mugitu pium testatur affectum. Bos, inquam, bovem requirit, cum quo ducere collo aratrum consuevit.* Posterior quidem locus exstat post initium apud Ambrosium; neuter apud Bernardum. Caute præmisit Berengarius, *ni fallor*, ne mendacii atque imposturæ argueretur.

c Idipsum testatur Gaufridus in lib. 3. de vita Bernardi cap. 21. *Nam externorum quoslibet*, inquit Gaufridus, *vix aut numquam sine lacrymis sepelivit.*

Annon mors etiam mihi? Immo plus mihi, cui utique omni morte infelicior vita servata est. Vivo ut vivens moriar: & hoc dixerim vitam? Quam mitius me privares, ô austera mors, vitæ usu, quam fructu! nam vita sine fructu gravior mors. Denique duplex malum ligno paratur infructuoso, securis & ignis. Ergo meis laboribus invidens, elongasti à me amicum & proximum, per cujus maxime studium erant (si quando erant) fructuosi. Satius proinde mihi fuisset periclitari vita, quam tua, ô Girarde, præsentia, qui meorum in Domino studiorum eras sollicitus incitator, fidelis * adjutor, cautus examinator. Cur, quæso, aut amavimus, aut amisimus nos? Dura conditio, sed mea miseranda fortuna, & non illius! Nam tu, care frater, si caros amisisti, cariores utique recepisti. Me vero quænam jam miserum consolatio manet post te unicum solatium meum? Placita fuit pariter utrique societas corporum pro morum concordia: sed solum me divisio vulneravit. Commune quod libuit; quod triste & lugubre, meum: in me transierunt iræ, in me confirmatus est furor. Erat ambobus alterutrum grata præsentia, dulce consortium, suave colloquium: sed tantas utriusque delicias ego perdidi, tu mutasti. Et quidem immutatis illis retributio multa.

Separatio durior morte.

Matt. 3. 10.

* al. Fortis.

5. Quanto fœnore [a] gaudiorum ac benedictionum cumulo cares hodie nobis, frater carissime! Habes certe pro me tantillo repositam tibi Christi præsentiam: nec dispendium sentis absentiæ à nobis tuæ, Angelorum admixtus choris. Non est igitur quod causeris tu de nostra quasi subtracta tibi præsentia, cui affatim sui, suorumque copiam Dominus majestatis indulsit. At ego pro te quid? Quam vellem scire quidnam sentias nunc de me illo unico tuo, mediis nutante curis & pœnis, destituto te baculo imbecillitatis meæ! si tamen licet adhuc cogitare de miseris, ingresso abyssum luminis, atque illo pelago æternæ felicitatis absorpto. Forte enim, etsi nosti nos secundum carnem, sed nunc jam non nosti: & quoniam introisti in potentias Domini, memoraberis justitiæ ejus solius, immemor nostri. Ceterum *qui adhæret Deo, unus spiritus est*, & in divinum quemdam totus immutatur affectum: nec potest jam sentire aut sapere nisi Deum, & quod sentit & sapit Deus, plenus Deo. Deus autem caritas est, & quanto quis conjunctior Deo, tanto plenior caritate. Porro impassibilis est Deus, sed non incompassibilis, cui proprium est misereri semper & parcere. Ergo & te necesse est misericordem esse, qui inhæres misericordi, quamvis jam minime miser sis: & qui non pateris, compateris tamen. Affectus proinde tuus non est imminutus, sed immutatus; nec quoniam Deum induisti, nostri [b] cura te exuisti: & ipsi enim cura est de nobis. Quod infirmum est abjecisti, sed non quod pium. Caritas denique numquam excidit: non oblivisceris me in finem.

a Loco bonis jactura ad lucrum.

1. Cor. 6. 17.

... in cælo ... nobis ...

b

1. Pet. 5. 7.
1. Cor. 13. 8

6. Videor mihi quasi audire fratrem meum dicentem: *Numquid mater oblivisci poterit filii uteri sui?* Etsi illa oblita fuerit, ego tamen non obliviscar tui. Non expedit prorsus. Scis ubi verser, ubi jaceam, ubi reliqueris me; non est qui porrigat manum. Ad omne quod emerserit, respicio ad Girardum ut consueveram, & non est. Heu! tunc ingemisco miser, sicut homo sine adjutorio. Quem consulam in ambiguis? cui in adversis fidam? quis portabit onera? quis pericula propulsabit? Nonne ubique gressus meos Girardi oculi anteibant * ? Nonne tuum, Girarde, pectus curæ [c] meæ notius, quam meum ipsius habebant, familiarius incursabant, acrius urgebant? Nonne in lingua tua illa placabili & potenti, meam à sermonibus sæculi frequentissime vindicabas, & amico reddebas silentio? Dominus dederat illi linguam eruditam, ut sciret quando deberet proferre sermonem. Ita denique in prudentia responsorum suorum, & in gratia data sibi desuper, & domesticis satisfaciebat & exteris, ut pæne me nemo requireret, cui prior forte Girardus occurrisset. Occurrebat autem adventantibus, opponens se, ne subito meum otium incursarent. Si quibus sane per se satisfacere non quibat, hos perducebat ad me, ceteros emittebat. O virum industrium! ô amicum fidelem! & amico gerebat morem, & officiis caritatis non deerat. Quis vacua ab eo recessit manu? Si dives, consilium; si pauper, subsidium reportabat. Nec quærebat quæ sua sunt, qui se mediis ingerebat curis, ut ego vacarem. Sperabat enim, sicut erat humillimus, majorem de nostra quiete fructum, quam si vacaret ipse. Interdum tamen postulabat absolvi, & alteri cedere, quasi qui melius provideret. Sed ubi ille inveniretur? Nec petulanti aliquo (ut assolet) in eo officii detinebatur affectu, sed solo intuitu caritatis. Siquidem plus omnibus laborabat, & minus omnibus accipiebat, ita ut sæpe, cum aliis necessaria ministraret, egeret ipse in pluribus, verbi causa, cibo aut veste. Denique cum se sentiret decessui propinquare: Deus, inquit, tu scis quod quantum in me fuit, semper optavi quietem; mihi intendere, tibi vacare. Sed implicitum tenuit timor tuus, voluntas fratrum, & studium obediendi, super omnia Abbatis pariter & fratris germana dilectio. Ita est. Gratias tibi, Frater, de omni fructu meorum, si quis est, in Domino studiorum. Tibi debeo si profeci, si profui. Tu intricabaris, & ego tuo beneficio feriatus sedebam mihi, aut certe divinis obsequiis sanctius occupabar, aut doctrinæ filiorum utilius intendebam. Cur enim securus intus non essem, cum te scirem agentem foris manum dexteram meam, lumen oculorum meorum, pectus meum, & linguam meam? Et quidem indefessa manus, oculus simplex, pectus consilii, lingua loquens judicium, sicut scriptum est: *Os justi meditabitur sapientiam, & lingua ejus loquetur judicium.*

Isa. 49. 15.

animæ.

c

Tom. I Vitæ

Girardi prudentia & industria in negotiis.

Bernardus fratri suo profectus suos adscribit.

Psal. 36. 30

7. Sed quid dixi foris agentem illum? quasi interna Girardus nesciret, ac spiritualium expers esset donorum. Norunt qui illum norunt spirituales, quam verba ejus spiritum redolerent. Norunt contubernales, quam mores ejus & studia non carnem saperent, sed ferverent spiritu. Quis illo rigidior in custodia disciplinæ? quis in castigando corpus suum districtior, suspensior vel sublimior in contemplando, subtilior in disserendo? Quoties cum eo disserens ea didici quæ nesciebam; & qui docturus veneram, doctus magis abscessi? Nec mirum de me, cum magni ac sapientes viri idipsum nihilo minus ex illo sibi accidisse testentur. Non cognovit litteraturam: sed habuit litterarum inventorem sensum, habuit & illuminantem Spiritum. Nec in maximis tantum, sed in minimis maximus erat. Quid (verbi causa) in ædificiis, in agris, hortis, aquis, cunctis denique artibus seu operibus rusticorum? quid, inquam, vel in hoc rerum genere Girardi subterfugit peritiam? Cæmentariis, fabris, agricolis, hortulanis, sutoribus, atque textoribus facile magister erat. Cumque omnium judicio omnibus esset sapientior, solis in suis oculis non erat sapiens. Utinam multos, etsi minus sapientes, non plus tangeret illa maledictio: *Væ qui sapientes estis in oculis vestris!* Scientibus ista loquor, & adhuc plura his de illo, & majora compertis. Parco tamen, quia caro mea, & frater est. Hoc tamen securus addo, mihi utilis in omnibus, & præ omnibus: fuit utilis in parvis & magnis, in privatis & publicis, foris & intus. Merito ex eo pendebam totus, qui mihi totum erat

Girardus etiā internorum ac spiritualium peritus.

Etsi absque litteris.

Rerum œconomicarum peritus.

Isa. 5. 21.

a Id est, *cum quanto fœnore*. Quidam codices scripti & editi post *frater carissime*, addunt, *tanto*, ut respondeat *quanto*, sed perperam.

b Hanc curam colligere licet ex duabus Gerardi apparitionibus, in lib. 4. de vita Bernardi num. 10. & lib. 5. num. 8.

c Id testatur Bernardi per Gerardum increpatio de mutacalis, ne is inde insolesceret, in lib. 1. Vitæ num. 43.

[Tom. IV. Fratris vices agens.] Solum pæne reliquerat mihi provisoris honorem & nomen; nam opus ipse faciebat. Ego vocitabar Abbas, sed ille præerat in sollicitudine. Merito requievit in illo spiritus meus, per quem licebat delectari in Domino, prædicare liberius, orare securius. Per te, inquam, mihi, frater mi, mens sobria, & grata quies, sermo efficacior, pinguior oratio, frequentior lectio, & ferventior affectus.

[Bernardus jacturam suam deflet.] 8. Heu! sublatus es, & hæc omnia simul. Tecum omnes pariter abiere deliciæ, & lætitiæ meæ. Jam curæ irruunt, jam molestiæ hinc inde pulsant, & angustiæ undique solum me repererunt, solæ mihi te abeunte remanserunt, solus sub sarcina gemo. Aut ponere, aut opprimi necesse est, quia tu tuos humeros subduxisti. Quis mihi tribuat cito mori post te? Nam pro te nolim, nec te tua fraudare gloria. Porro supervivere tibi, labor, & dolor. Vivam, quoad vivam, in amaritudine, vivam in mærore: & hæc sit mihi consolatio, ut mærendo affligar. Non parcam, & juvabo manum Domini: etenim manus Domini tetigit me. Me, inquam, tetigit & percussit, non illum, quem vocavit ad requiem: me occidit, cum succidit illum. Numquid enim occisum quis dixerit, quem plantavit in vita? At quod illi vitæ janua fuit, mihi planè est mors: meque illa morte mortuum dixerim, non hunc qui obdormivit in Domino. Exite, exite lacrymæ jampridem cupientes: exite, quia is qui vobis meatum obstruxerat, commeavit. Aperiantur cataractæ miseri capitis, & erumpant fontes aquarum, si forte sufficiant sordes diluere culparum, quibus iram merui. Cum consolatus fuerit super me Dominus, tunc fortassis & ego merear consolari, si [Matt. 5. 5.] tamen non pepercero à mærore: nam qui lugent, ipsi consolabuntur. Propterea condescendat mihi omnis sanctus, & in spiritu lenitatis qui spiritualis est, sustineat lamentantem. Luctus meus humano, quæso, pensetur affectu, non usu. Videmus nempe mortuos quotidie plangere mortuos suos: fletum multum, & fructum nullum. Non culpamus affectum, nisi cum excedit modum; sed causam. Ille nimirum naturæ est, & ejus turbatio pœna peccati: hæc vanitas & peccatum. Etenim ibi sola (nisi fallor) plorantur damna gloriæ carnis, vitæ præsentis incommoda. Et plo- [Plorandi qui temere mortuos plorant.] randi qui ita plorant. Numquid ego sic? Similis mihi affectus, sed altera causa, dissimilisque intentio. Nulla mihi sane querela de omnibus quæ sunt mundi. In his profecto quæ sunt Dei, ademptum doleo fidele auxilium, salutare consilium. Girardum lugeo: Girardus est in causa, frater carne, sed proximus spiritu, socius proposito.

[Vis mutui amoris inter Bernardum & Girardum.] 9. Adhæsit anima mea animæ illius; & unam fecit de duabus, non consanguinitas, sed unanimitas. Carnis quidem necessitudo non defuit: sed plus junxit societas spiritus, consensus animorum, morum conformitas. Cum ergo essemus cor unum & anima una, hanc meam pariter atque ipsius animam pertransivit gladius, & scindens, mediam partem locavit in cælo, partem in cœno deseruit. Ego, ego illa portio misera in luto jacens, truncata parte sui, & parte potiori; & dicitur mihi, Ne fleveris? Avulsa sunt viscera mea à me; & dicitur mihi, Ne senseris? Sentio, sentio vel invitus, quia nec fortitudo lapidum fortitudo mea, nec caro mea ænea est: sentio prorsus & doleo, & dolor meus in conspectu meo semper. Non sane nos poterit duritiæ & insensibilitatis arguere ille qui verberat, quomodo illos, de [Jer. 5. 3. Bernardus stoicam spathiam experi.] quibus ait: *Percussi eos, & non doluerunt.* Affectum meum confessus sum, & non negavi. Carnalem quis dixerit: ego humanum non nego, sicut nec me hominem. Si nec hoc sufficit, nec carnalem negaverim. Nam & ego carnalis sum, venumdatus sub peccato, addictus morti, pœnis & ærumnis obnoxius. Non sum, fateor, insensibilis ad pœnas, mortem horreo meam & meorum. Meus Girardus erat, meus plane. An non meus, qui frater sanguine fuit, professione filius, sollicitudine pater, consors * spiritu, intimus affectu? Is recessit à me: sentio, læsus sum, & graviter. [* al. consors.]

10. Ignoscite, filii: immo si filii, vicem dolete paternam. Miseremini mei, miseremini mei, saltem vos amici mei, qui certe consideratis, quam gravia pro peccatis recepi de manu Domini. In virga indignationis suæ percussit me, digne pro meritis, dure pro viribus. An leve quis dixerit vivere me absque Girardo, nisi qui ignorat quid mihi cum Girardo? Nec tamen contradico sermonibus Sancti: nec reprehendo judicium, quo recepit quisque quo dignus est, ille coronam quam meruit, ego quam debui pœnam. Numquid quia sentio pœnam, reprehendo sententiam? Humanum est illud, hoc impium. [Fratris mortem suam reputat pœnam, sed justam.] Humanum, inquam, & necesse affici erga caros, sive delectabiliter cum præsto sunt, sive cum absunt, moleste. Non erit otiosa socialis conversatio, præsertim inter amicos: & quid effecerit mutuus amor in sibi præsentibus, horror indicat separationis; & dolor de invicem separatis. Doleo super te, Girarde carissime, non quia dolendus, sed quia ablatus. Et ideo fortassis dolendum mihi potius super me, qui bibo calicem amaritudinis. Et solus dolendus, quia solus bibo: non enim & tu. Solus ego patior quod solent pariter pati qui se diligunt, cum se amittunt.

11. Utinam non te amiserim, sed præmiserim! utinam vel tarde aliquando sequar te quocumque ieris! Non enim dubium, quin ad illos ieris, quos circa medium extremæ noctis tuæ invitabas ad laudem, cum in vultu & voce exsultationis subito erupisti in illud Davidicum, stupentibus qui assistebant: *Laudate Dominum de cælis, laudate eum in excelsis.* [Psal. [illegible]] Jam tibi, frater mi, nocte adhuc media diescebat, & nox sicut dies illuminabatur. Prorsus illa nox illuminatio tua in deliciis tuis. Accitus sum ego ad id miraculi, videre exsultantem in morte hominem, & insultantem morti. Ubi est mors victoria tua? Ubi est mors stimulus tuus? Jam non stimulus, sed jubilus. Jam cantando moritur homo, & moriendo cantat. Usurparis ad lætitiam mater mæroris, usurparis ad gloriam gloriæ inimica, usurparis ad introitum regni porta inferi, & fovea perditionis ad inventionem salutis: idque ab homine peccatore. Juste nimirum, quia tu inique in hominem innocentem & justum potestatem temeraria usurpasti. Mortua es, ô mors, & perforata hamo quem incauta glutiisti, cujus illa vox est in Propheta: *O mors, ero mors tua, morsus tuus ero, inferne.* [Os. [illegible]] Illo, inquam, hamo perforata, transeuntibus per medium tui fidelibus latum lætumque exitum pandis ad vitam. Girardus te non formidat, larvalis effigies. Girardus per medias fauces tuas transit ad patriam, non modo securus, sed & lætabundus & laudans. Cum ergo supervenissem, & extrema jam psalmi me audiente clara voce complesset, suspiciens in cælum, ait: *Pater, in manus tuas commendo spiritum meum.* [Luc. 23. [illegible]] Et repetens eumdem sermonem, ac frequenter ingeminans *Pater, Pater*, conversus ad me, exhilarata quidem facie, Quanta, inquit, dignatio Dei, patrem hominum esse! quanta hominum gloria, Dei filios Dei esse & heredes! Nam si filii, & heredes. Sic cantabat quem nos lugemus: in quo & meum, fateor, luctum pæne in cantum convertit, dum intentus gloriæ ejus, propriæ fere miseriæ obliviscor.

[Plandus causa [illegible] Bernardo.] 12. Sed revocat me ad me pungens dolor, facileque à sereno illo intuitu, tamquam a levi excitat somno perstringens anxietas. Plangam igitur, sed super me, quia super illum jam vetat ratio. Puto enim si opportunitas daretur, modo diceret nobis: Nolite flere super me, sed super vos ipsos flete. Planxit merito David super parricida filio, cui perpetuo sciret [2. Reg. [illegible]] obstructum exitum de ventre mortis mole criminis. Merito super Saül & super Jonatham; quibus æque [2. Reg. [illegible]]

absorptis semel, emersio jam non speratur [a]. Et quidem resurgent, sed non ad vitam: immo ad vitam, ut vivi in morte infelicius moriantur. Quamquam de Jonatha possit non immerito hærere sententia. At mihi etsi non ista suppetit plangendi ratio, non tamen nulla. Plango primum super mea ipsius plaga, atque hujus jactura domus: plango deinde super pauperum necessitatibus, quorum Girardus pater erat; plango certe & super universo statu nostri Ordinis nostræque professionis, qui de tuo, Girarde, zelo, consilio & exemplo robur non mediocre capiebat: plango postremo, etsi non super te, propter te tamen. Hinc prorsus, hinc afficior graviter, quia vehementer amo. Et nemo mihi molestus sit, dicens non debere sic affici; cum benignus Samuël super reprobo rege, & pius David super parricida filio satisfecerint affectioni, & non ad injuriam fidei, non in superni suggillationem judicii. *Absalon fili mi*, ait sanctus David, *fili mi Absalon*: & ecce plus quam Absalon hic. Salvator quoque videns civitatem Jerusalem, & prævidens ruituram, *flevit super eam*. Et ego propriam, & quæ in præsenti est desolationem non sentiam? Plagam meam recentem, & gravem non doleam? Ille flevit compatiendo, & ego patiendo non audeam? Et certe ad tumulum Lazari nec flentes arguit, nec à fletu prohibuit, insuper & flevit cum flentibus: *Et lacrymatus est*, inquit, *Jesus*. Fuerunt lacrymæ illæ testes profecto naturæ, non indices diffidentiæ. Denique & prodiit mox ad vocem ejus qui erat mortuus, ne continuo putes fidei præjudicium dolentis affectum.

13. Sic nec fletus utique noster infidelitatis est signum, sed conditionis indicium: nec quia percussus ploro, arguo ferientem, sed provoco pietatem, severitatem flectere satago. Unde & verba mea dolore sunt plena, non tamen & murmure. Numquid non plenum justitiæ protuli, quod unius sententiæ complemento & punitus est qui debuit, & coronatus qui meruit? Et adhuc dico: Bene utrumque fecit dulcis & rectus Dominus. Misericordiam & judicium cantabo tibi, Domine. Cantet tibi misericordia, quam fecisti cum servo tuo Girardo: cantet & judicium, quod nos portamus. In altero bonus, in altero justus laudaberis. An solius laus bonitatis? Est & justitiæ. *Justus es, Domine, & rectum judicium tuum.* Girardum tu dedisti, Girardum tu abstulisti: & si dolemus ablatum, non tamen obliviscimur quod datus fuit, & gratias agimus quod habere illum meruimus, quo carere in tantum non volumus, in quantum non expedit.

14. Recordor, Domine, pacti mei & miserationis tuæ, ut magis justificeris in sermonibus tuis, & vincas cum judicaris. Cùm pro causa Ecclesiæ anno præterito Viterbii [b] essemus, ægrotavit ille, & invalescente languore, cum jam proxima videretur vocatio, ego ægerrime ferens comitem peregrinationis, & illum comitem in terra relinquere aliena, nec resignare his qui mihi eum commiserant, quoniam amabatur ab omnibus, sicut erat amabilis valde; conversus ad orationem cum fletu & gemitu: Exspecta, inquam, Domine usque ad reditum. Restitutum amicis tolle jam eum, si vis, & non causabor. Exaudisti me, Deus: convaluit, opus perfecimus quod injunxeras, redivimus cum exsultatione reportantes manipulos pacis. Porro ego oblitus pæne sum meæ conventionis, sed non tu. Pudet singultuum horum, qui prævaricationis me arguunt. Quid plura? Repetiisti commendatum, recepisti tuum. Finem verborum indicunt lacrymæ; tu illis, Domine, finem modumque indixeris.

SERMO XXVII.

De ornatu sponsæ, & qualiter anima sancta Cælum dicatur.

1. Quia debitis humanitatis officiis amicum revertentem in patriam prosecuti sumus, redeo, Fratres, ad propositum ædificandi quod intermiseram. Incongruum namque est diu flere lætantem; & sedenti ad epulas lacrymas multas ingerere, importunum. Sed & si nostras defleamus ærumnas, ne id quidem oportet nimis, ne non tam amasse illum, quàm nostra quæsisse de illo commoda videamur. Temperet sane dilecti gaudium mæstitiam desolatorum; & tolerabilius fiat nobis quod nobiscum non est, quia cum Deo est. Fretus ergo orationibus vestris, volo in lucem, si possum, prodere quicquid illud est, quod opertum illis pellibus sentio, quæ in exemplum decoris sponsæ productæ sunt. Hoc (si [*] recolitis) tactum fuit, sed indiscussum remansit: porro discussum & declaratum, quomodo *nigra sit sicut tabernacula Cedar*. Quomodo ergo *sicut pelles Salomonis formosa*? quasi vero Salomon in omni gloria sua quicquam habuerit condignum decore sponsæ, & gloria ornatus ejus. Et quidem si non ad decorem sponsæ, sed ad nigredinem potius nescio quas *pelles* istas, sicut & *tabernacula Cedar* respicere diceremus, fortassis competeret, nec deesset unde id congruere monstraremus, sicut & monstrabimus. At vero si sponsæ claritati quarumcumque decorem pellium comparandum putamus, hic prorsus opus nobis est ejus ad quem pulsastis auxilio, quatenus mysterium hoc digne aperire possimus. Quid namque eorum quæ in facie lucent, si internæ cujuspiam sanctæ animæ pulcritudini comparetur, non vile ac foedum recto appareat æstimatori? Quid, inquam, tale in se ostendit ea quæ præterit figura hujus mundi, quod æquare speciem animæ possit illius, quæ exuta terreni hominis vetustatem, ejus qui de cælo est, decorem induit, ornata optimis moribus pro monilibus, ipso purior sicut & excelsior æthere, sole splendidior? Noli ergo respicere ad istum Salomonem, cum indagare cupis, cujusmodi se pellibus similem in decore sponsa glorietur.

Luctus moderandus.

* al. sicut.

Internæ pulcritudini nulla exterior comparabilis.

2. Quid est ergo quod dicit: *Formosa sum sicut pelles Salomonis?* Magnum & mirabile quiddam, ut ego æstimo: si tamen non hunc, sed illum hic attendamus, de quo dicitur: *Ecce plusquam Salomon hic.* Nam usque adeo is meus Salomon Salomon est, ut non modo Pacificus (quod quidem Salomon interpretatur) sed & Pax ipsa vocetur, Paulo perhibente, quia *ipse est pax nostra.* Apud istum Salomonem non dubito posse inveniri quod decori sponsæ omnino comparare non dubitem. Et præsertim de pellibus ejus adverte in psalmo: *Extendens*, ait, *cælum sicut pellem.* Non ille profecto Salomon (etsi multum sapiens, multumque potens) extendit cælum sicut pellem: sed is potius, qui non tam sapiens, quàm ipsa Sapientia est, ipse prorsus extendit & condidit. Istius siquidem, & non illius illa vox est: *Quando præparabat cælos*, haud dubium quin Deus Pater, *ego aderam.* Aderat sine dubio præparanti cælos sua virtus, suaque sapientia. Nec putes adstitisse otiosam, & quasi ad spectandum solummodo, quia dixit, *aderam*, non etiam, præparabam. Respice paulisper inferius, & invenies aperte subjungentem, quia *eram cum eo componens omnia.* Denique ait: *Quæcumque enim Pater facit, hæc & Filius similiter facit.* Et ipse itaque extendit cælum sicut pellem. Pulcherrima pellis, quæ in modum magni cujusdam tentorii universam operiens faciem terræ, solis, lunæ, atque stellarum varietate tam spectabili humanos oblectat aspectus. Quid hac pelle formosius? quid

Cant. 1. 4.
Matt. 12. 42.
Quis ille Salomon.
Eph. 2. 14.
Psal. 103. 2.
Quæ pelles.
Prov. 8. 27.
Ibidem. 30.
Johan. 5. 19.
Cælorum ornatus & decor.

a Ita omnes scripti cum primis editis: recentiores *sperabatur*. De Jonathæ salute non omnino dubitat Bernardus, ut de Saulis. Vide Horstii Notas.

b Viterbii in Italia Bernardus duplicem moram fecit, primam anno 1133. teste epistola 151. alteram anno 1137. cujus hic mentio.

ornatius cælo? Minime tamen vel ipsum ullatenus A conferendum gloriæ & decori sponsæ, eo ipso succumbens, quod præterit & hæc figura ipsius, utpote corporea, & corporeis subjacens sensibus. [2. Cor. 4. 18.] *Quæ enim videntur, temporalia sunt; quæ autem non videntur, æterna.*

Spiritualis sponsæ decor in ornatu virtutum.

3. Sed est rationalis quædam sponsæ species, & spiritualis effigies; ipsaque æterna, quia imago æternitatis. Decor ejus, verbi gratia, caritas est, *& caritas*, sicut legitis, *nunquam excidet.* [1. Cor. 13. 8.] Est certe & justitia; *& justitia ejus*, inquit, *manet in sæculum sæculi.* [Psal. 111. 3.] Est etiam patientia; & legitis nihilo minus, quia *patientia pauperum non peribit in finem.* [Psal. 9. 19.] Quid voluntaria paupertas? quid humilitas? Nonne altera regnum æternum, altera æque exaltationem promeretur æternam? [Matt. 5. 3. Luc. 14. 11.] Eo quoque spectat, & *timor Domini sanctus permanens in sæculum sæculi.* [Psal. 18. 10.] Sic prudentia, sic temperantia, sic fortitudo, & si quæ sunt virtutes aliæ, quid nisi margaritæ sunt quædam in sponsæ ornatu, splendore perpetuo coruscantes? Perpetuo, inquam, quia sedes & fundamentum perpetuitatis. Nec enim perpetuæ beatæque vitæ omnino locus in anima est, nisi mediis quidem interjectisque virtutibus. Unde Propheta Deo, qui utique vita beata est, *Justitia*, inquit, *& judicium præparatio sedis tuæ.* [Psal. 88. 15.] Et Apostolus dicit *Christum habitare*, non omni modo quidem, sed signanter *per fidem in cordibus nostris.* [Ephes. 3. 17.] Domino quo- C que sessuro super asellum, vestes suas discipuli substraverunt: [Matt. 21. 7.] significantes Salvatorem seu salutem nequaquam insidere nudæ animæ, quam non videlicet vestitam invenerit doctrina & moribus Apostolorum. Et ideo Ecclesia promissionem habens futuræ felicitatis, curat interim præparare & præornare se in vestitu deaurato, circumdata varietate gratiarum atque virtutum [a], quo digna & capax plenitudinis gratiæ inveniatur. [Psal. 44. 10.]

4. Ceterum spirituali huic tam pulcræ varietati, quam de prima interim stola in quadam veste suæ sanctificationis accepit, nullo pacto ego comparaverim in decore cælum hoc visibile atque corporeum, D quamvis in suo genere quidem siderea varietate pulcherrimum. Sed est cælum cæli, de quo Propheta: *Psallite*, inquit, *Domino, qui ascendit super cælum cæli ad Orientem.* [Psal. 67. 33.] Et hoc cælum intellectuale ac spirituale: & qui fecit cælos in intellectu, creavit illud & statuit in sempiternum, ipsumque inhabitat. [Psal. 135. 5.] Ne vero putes sponsæ devotionem citra illud remanere cælum, in quo scit habitare dilectum: ubi enim thesaurus ejus, ibi & cor ejus. [Matt. 6. 21.] Æmulatur sane assistentes vultui ad quem suspirat: & quibus se interim non valet videndo associare, studet conformare vivendo, moribus magis, quam vocibus clamans: *Domine, dilexi decorem domus tuæ, & locum habitationis* E *gloriæ tuæ.* [Psal. 25. 8.]

Diversi Angelorum ordines.

5. Prorsus de hoc cælo minime sibi indignum ducit ducere similitudinem. Hoc extentum sicut pellis, non spatiis tamen locorum, sed affectibus animorum; hoc miris variisque artificis distinctum operibus. Divisiones autem sunt, non colorum [b], sed beatitudinum. Nam alios quidem posuit Angelos, alios autem Archangelos, alios vero Virtutes, alios Dominationes, alios Principatus, alios Potestates, alios Thronos, alios Cherubin, atque alios Seraphin. Sic stellatum cælum hoc; sic depicta hæc pellis. Hæc una de pellibus mei Salomonis, & hæc præcipua in omni ornatu multiformis gloriæ ejus. Ha- F bet autem grandis ista pellis quàm plurimas in se æque Salomonis pelles, quoniam unusquisque beatus & sanctus, qui ibi est, pellis est utique Salomonis. Benigni siquidem sunt atque extenti in caritate, pertingentes usque ad nos, quibus gloriam, quam habent,

Beatorum spirituum caritas erga nos. [c]

A non invident, sed optant, ità ut ex ipsis hujus rei gratia demorari apud nos non graventur, seduli circa nos, & curam gerentes nostri, *omnes administratorii spiritus, missi in ministerium propter eos qui hereditatem capiunt salutis.* [Hebr. 1. 14.] Quamobrem sicut *cælum cæli* singulariter dicitur universa illa multitudo collecta beatorum; sic & *cæli cælorum* propter singulos, qui utique cæli sunt, nominantur; & ad singulos spectat quod dicitur: *Extendens cælum sicut pellem.* [Psal. 103. 2.] Videtis, credo, quænam illæ pelles, & cujus sint Salomonis, de quarum sponsa similitudine gloriatur.

Anima è cælo ducit originem.

6. Nunc jam intueamini ejus gloriam, quæ & cælo se comparat, & illi cælo, quod tanto est gloriosius, B quanto divinius. Nec immerito usurpat inde similitudinem, unde originem ducit. Nam si propter corpus, quod de terra habet, tabernaculis Cedar se assimilat; cur non & propter animam, quæ de cælo est, cælo æque similem se esse glorietur, præsertim cum vita testetur originem, testetur naturæ dignitatem & patriæ? Unum Deum adorat & colit, quomodo Angeli; Christum super omnia amat, quomodo Angeli; casta est, quomodo Angeli; idque in carne peccati & fragili corpore, quod non Angeli; quærit postremo, & sapit quæ apud illos sunt, non quæ super terram. Quod evidentius cælestis insigne originis, quàm ingenitam, & in regione dissimilitudi- C nis, retinere similitudinem; gloriam vitæ cælibis in terra, & ab exsule, usurpari; in corpore denique pene bestiali vivere angelum? Cælestis sunt ista potentiæ, non terrenæ; & quod vere de cælo sit anima quæ hæc potest, aperte indicant. Audi tamen apertius. *Vidi*, inquit, *civitatem sanctam Jerusalem novam, descendentem de cælo, à Deo paratam, tamquam sponsam ornatam viro suo.* [Apoc. 21. 2.] & addidit: *Et audivi vocem magnam de throno dicentem: Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum eis.* [Ibidem.] Ad quid? Credo ut sibi acquirat sponsam de hominibus. Mira res! Ad sponsam veniebat, & absque sponsa non veniebat. Quærebat sponsam, & sponsa cum ipso erat. An duæ D erant? Absit. *Una est enim*, ait, *columba mea.* [Cant. 6. 8.] Sed sicut de diversis ovium gregibus unum facere voluit, ut sit *unum ovile, & unus pastor*: [Joan. 10.] ita cum haberet sponsam inhærentem sibi à principio multitudinem Angelorum, placuit ei & de hominibus convocare Ecclesiam, atque unire illi quæ de cælo est, ut sit una sponsa, & sponsus unus. *Sponsa ex A… et hominibus.* Ergo ex adjecta ista, perfecta est illa, non duplicata; & agnoscit de se dictum: *Una est perfecta mea.* [Ibid.] Porro unam conformitas facit, nunc quidem in simili devotione, postea vero & in pari gloria.

7. Habes itaque utrumque de cælo, & sponsum scilicet Jesum, & sponsam Jerusalem. Et ille qui- E dem ut videretur, *semetipsum exinanivit formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inventus ut homo.* [Philipp. 2. 7.] At illam in quanam putamus forma seu specie, aut in quo habitu videlicet descendentem vidit ille qui vidit? An forte in frequentia Angelorum, quos vidit *descendentes & ascendentes super Filium hominis?* [Joan.] Sed melius dicimus, quod sponsam tunc viderit, cum Verbum in carne vidit, agnoscens duos in carne una. Dum enim sanctus ille Emmanuel terris intulit magisterium disciplinæ cælestis, dum supernæ illius Jerusalem, quæ est mater nostra, visibilis quædam imago & species decoris ejus per ipsum nobis & in ipso expressa innotuit; quid F nisi in sponso sponsam perspeximus, unum eumdemque Dominum gloriæ admirantes, & sponsum decoratum corona, & sponsam ornatam monilibus suis? Ipse igitur qui descendit, ipse est & qui ascendit: ut nemo ascendat in cælum, nisi qui de cælo descendit, unus idemque Dominus, & sponsus in ca-

---

a Addit Horstius, *qualem quidem ex parte descripsimus* quæ desiderantur in primis editis & omnibus nostris mss.

b Omnes scripti nostri habent *colorum*, præter unum Gemeticensem, qui *locorum*; editi *colorum*.

c Hic iterum occurrit petulantissimus ille Berengarius, Bernardum insimulans, quod animarum è cælo originem asserat, nimirum, quod à Deo creatæ & infusæ in corpora non ex terrena materia eductæ. Sed hæc commodius in aliis Notis aptsius.

pite, & sponsa in corpore. Nec frustra in terris visus est homo cælestis, cum de terrenis cælestes quàm plurimos fecerit sibi similes, ut sit quod legitur: *Qualis cælestis, tales & cælestes.* Extunc igitur in terra vivitur more cælestium, dum instar supernæ illius beatæque creaturæ, hæc quoque, quæ à finibus terræ venit audire sapientiam Salomonis, cælesti viro nihilo minus casto inhæret amore, etsi necdum quomodo illa juncta per speciem, tamen sponsata per fidem, juxta promissum Dei dicentis per Prophetam: *Sponsabo te mihi in misericordia & miserationibus, & sponsabo te mihi in fide.* Unde magis magisque conformari satagit formæ, quæ de cælo venit, discens ab ea verecunda esse & sobria, discens pudica & sancta, discens patiens atque compatiens, postremo discens mitis & humilis corde. Et ideo moribus hujuscemodi contendit & absens placere ei, in quem Angeli prospicere concupiscunt: ut dum desiderio fervet angelico, probet se proinde civem sanctorum, & domesticam Dei; probet dilectam, probet sponsam.

8. Ego puto omnem animam talem non modo cælestem esse propter originem, sed & cælum ipsum posse non immerito appellari propter imitationem. Et tunc liquido ostendit, quia vere origo ipsius de cælis est, cum conversatio ejus in cælis est. Est ergo cælum sancta aliqua anima, habens solem intellectum, lunam fidem, astra virtutes. Vel certe sol, justitiæ zelus aut fervens caritas; & luna continentia. Quomodo enim claritas, ut aiunt, lunæ non nisi à sole est: sic absque caritate seu justitia continentiæ meritum nullum est. Hinc denique Sapiens: *O quam pulcra es*, inquit, *casta generatio cum caritate.* Porro stellas dixisse virtutes non me pœnitet, considerantem congruentiam similitudinis. Quomodo nempe stellæ in nocte lucent, in die latent: sic vera virtus, quæ sæpe in prosperis non apparet, eminet in adversis. Illud sane cautelæ est, hoc necessitatis. Ergo virtus est sidus, & homo virtutum, cælum. Nisi quis forte cùm Deum per Prophetam dixisse legit, *Cælum mihi sedes est*: cælum hoc volubile visibileque intelligendum existimet, & non potius illud, de quo alibi apertius Scriptura commemorat: *Anima*, inquiens, *justi sedes est sapientiæ.* [a] Qui autem ex doctrina Salvatoris sapit spiritum esse Deum, atque in spiritu adorandum: etiam sedem ei non ambigit assignare spiritualem. Ego vero fidenter id fecerim, non minus in hominis justi, quàm in angelico spiritu. Confirmat me in hoc sensu maxime illa fidelis promissio: *Ego & Pater*, ait Filius, *ad eum*, id est ad sanctum hominem, *veniemus, & mansionem apud eum faciemus.* Prophetam quoque non de alio dixisse cælo arbitror: *Tu autem in sancto habitas, laus Israël.* Manifeste autem Apostolus dicit, *habitare Christum per fidem in cordibus nostris.*

9. Nec mirum si libenter inhabitat cælum hoc Dominus Jesus, quod utique, non quomodo ceteros, dixit tantum ut fieret, sed pugnavit ut acquireret, occubuit ut redimeret. Ideo & post laborem voto potitus, ait: *Hæc requies mea in sæculum sæculi, hic habitabo, quoniam elegi eam.* Et beata cui dicitur: *Veni electa mea, & ponam in te thronum meum.* Quid tu tristis es nunc, ô anima mea, & quare conturbas me? Putasne & tu penes te invenias locum Domino? Et quis nobis locus in nobis huic idoneus gloriæ, sufficiens majestati? Utinam vel merear adorare in loco, ubi steterunt pedes ejus. Quis dabit mihi saltem vestigiis adhærere sanctæ cujuspiam animæ, quam elegit in habitationem sibi? Tamen si dignetur infundere & meam animam unctione misericordiæ suæ, atque ita extendere sicut pellem, quæ utique cum ungitur, dilatatur, quatenus & ego dicere valeam, *Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum*; potero etiam ipse fortassis ostendere in meipso, etsi non cœnaculum grande stratum, ubi possit recumbere cum Discipulis suis; attamen ubi saltem reclinet caput. A longe suspicio illos certe beatos, de quibus dicitur: *Et inhabitabo in eis, & deambulabo in illis.*

Tom. IV. Psal. 118. 32. 2. Cor. 6. 16.

10. O quanta illi animæ latitudo, quanta & meritorum prærogativa, quæ divinam in se præsentiam, & digna invenitur suscipere, & sufficiens capere! Quid illa, cui & spatiosa * suppetunt deambulatoria, ad opus quidem majestatis? Non est profecto intricata forensibus causis curisve sæcularibus, nec certe ventri & luxuriæ dedita; sed nec curiosa spectandi, seu cupida omnino dominandi, vel etiam tumida dominatu. Oportet namque primo quidem his omnibus vacuam esse animam, ut cælum fiat, atque habitatio Dei. Alioquin quomodo poterit vacare & videre, quoniam ipse est Deus? Sed & odio sive invidiæ aut rancori minime prorsus indulgendum, quoniam *in malevolam animam non introibit sapientia.* Deinde necesse est eam crescere ac dilatari, ut sit capax Dei. Porro latitudo ejus, dilectio ejus, sicut dicit Apostolus: *Dilatamini in caritate.* Nam etsi anima minime, cum sit spiritus, quantitatem corpoream recipit: tamen confert illi gratia, quod negatum est à natura. Crescit quidem & extenditur, sed spiritualiter; crescit non in substantia, sed in virtute; crescit & in gloria; crescit etiam in templum sanctum in Domino; crescit denique & proficit in virum perfectum, *in mensuram ætatis plenitudinis Christi.* Ergo quantitas cujusque animæ æstimetur de mensura caritatis quam habet, ut verbi gratia, quæ multum habet caritatis, magna sit; quæ parum, parva; quæ vero nihil, nihil, dicente Paulo: *Si caritatem non habuero, nihil sum.* Quod si quantulamcumque habere cœperit, ut saltem diligentes se diligere curet, ac salutare vel fratres suos, & eos qui se salutant: jam nonnihil quidem illam animam dixerim, quæ in ratione dati & accepti socialem saltem retinet caritatem. Verumtamen juxta sermonem Domini, *quid amplius facit?* Nec amplam proinde, nec magnam, sed plane angustam modicamque censuerim animam, quam adeo modicæ caritatis esse cognoverim.

Quomodo in hunc statum evadat. * al. spatiosa. Sap. 1. 4. 2. Cor. 6. 13. Anima quomodo crescat, & dilatetur. Eph. 4. 13. Pro mensura caritatis. 1. Cor. 13. 2. Matt. 5. 47. Anima angusta.

11. At si grandescat & proficiat, ita ut transiens limitem angusti obnoxiique amoris hujus, latos fines bonitatis gratuitæ tota libertate spiritus apprehendat, quatenus largo quodam gremio bonæ voluntatis ad omnem seipsam curet extendere proximum, diligendo unumquemque tamquam seipsam: numquid jam illi recte dicetur, Quid amplius facis? quippe quæ seipsam tam amplam facit. Amplum, inquam, gerit caritatis sinum, quæ complectitur universos, etiam quibus nulla se novit carnis necessitudine junctam, nulla spe percipiendi commodi cujusquam illectam, nulla percepti redhibitione obnoxiam, nullo denique omnino adstrictam debito, nisi illo sane, de quo dicitur: *Nemini quicquam debeatis, nisi ut invicem diligatis.* Verum si adjicias etiam usquequaque vim facere regno caritatis, ut usque ad ultimos ejus terminos occupare illud pius invasor prævaleas, dum ne inimicis quidem claudenda viscera pietatis existimes; benefacias his quoque qui te oderunt, ores & pro persequentibus ac calumniantibus te, necnon & cum his qui oderunt pacem, esse pacificus studeas: tunc prorsus latitudo cæli, latitudo tuæ animæ; & altitudo non dispar, sed nec dissimilis pulcritudo; impleturque tunc demum in ea quod dicitur: *Extendens cælum sicut pellem*; in quo jam miræ latitudinis, altitudinis, ac pulcritudinis cælo summus & immensus atque gloriosus, non modo dignanter habitat, sed & spatiose deambulat.

Anima ampla seu lata. Caritas ampla. Rom. 13. 8. Anima latissima, cujus latitudo similis cælo. Psal. 103. 2.

[a] Idem locus laudatur in Sermone 1. de Purificatione num. 4. & Sermone 5. de verbis Isaiæ num. 5. item supra Sermone 25. num. 6. Hunc ex Scriptura passim adducunt, præter Bernardum, Augustinus & Gregorius M. Quidam huc accersunt Proverbiorum XII. 28. *In semita justitiæ, vita.* Alii ex Sapientiæ VII. 7. *Invocavi, & venit in me spiritus sapientiæ*, ut Horstius in aliis Notis. Gregorius M. in homilia 38. in Evangelia locum hunc Salomoni tribuit.

Tom. IV.

12. Videſne quales in ſe habeat Eccleſia cælos, cum ſit nihilo minus ipſa, in ſua quidem univerſitate, ingens quoddam cælum, extentum à mari uſque ad mare, & à flumine uſque ad terminos orbis terrarum? Vide etiam conſequenter, cui & in hoc ipſo aſſimiles eam, ſi tamen non tibi excidit illud, quod paulo ante memoratum eſt * hujus rei exemplar, de *cælo* videlicet *cæli*, & *cælos cælorum*. Ergo exemplo illius quæ furſum eſt mater noſtra, hæc quoque quæ adhuc peregrinatur, habet cælos ſuos, homines ſpirituales, vita & opinione conſpicuos, fide puros, ſpe firmos, latos caritate, contemplatione ſuſpenſos. Et hi pluentes pluviam verbi ſalutarem, tonant increpationibus, coruſcant miraculis. Hi enarrant gloriam Dei, hi extenti, ſicut pelles, ſuper omnem terram, legem vitæ & diſciplinæ digito quidem Dei ſcriptam in ſemetipſis oſtendunt, ad dandam ſcientiam ſalutis plebi ejus: oſtendunt & Evangelium pacis, quoniam Salomonis ſunt pelles.

** ſup. num. 9.* — Cœli in Eccleſia quinam.

13. Agnoſce jam in his pellibus ſupernarum illarum imaginem, quæ in ſponſi ornatu non longe ſuperius deſcribebantur *. Agnoſce ſimiliter & reginam adſtantem à dextris ejus, circumamictam ſimilibus ornamentis, non tamen paribus. Nam etſi huic etiam in loco peregrinationis ſuæ, & in die virtutis ſuæ, in ſplendoribus ſanctorum, non minima claritatis atque decoris eſt portio: differenter tamen illum * coronat integritas & conſummatio gloriæ beatorum. Quamquam & ſponſam dixerim perfectam atque beatam, ſed ex parte. Nam ex parte tabernaculum Cedar: formoſa tamen, ſive in illa portione ſui, quæ jam beata regnat; ſive etiam in illuſtribus viris, quorum, etiam in hac nocte, ſua ſapientia atque virtutibus, tamquam cælum ſuis ſideribus, adornatur. Unde Propheta: *Qui docti*, inquit, *fuerint, fulgebunt quaſi ſplendor firmamenti; & qui ad juſtitiam erudiunt multos, quaſi ſtellæ in perpetuas æternitates.*

** ſup. num. 9.* — *Pſal. 44. 10.* — ** i. ſponſum* — *Dan. 12. 3.*

14. O humilitas! ô ſublimitas! Et tabernaculum Cedar, & ſanctuarium Dei; & terrenum habitaculum, & cæleſte palatium; & domus lutea, & aula regia; & corpus mortis, & templum lucis; & deſpectio denique ſuperbis, & ſponſa Chriſti. *Nigra eſt*, ſed *formoſa*, filiæ Jeruſalem: quam etſi labor & dolor longi exſilii decolorat, ſpecies tamen cæleſtis exornat, exornant pelles Salomonis. Si horretis nigram, miremini & formoſam; ſi deſpicitis humilem, ſublimem ſuſpicite. Hoc ipſum quàm cautum, quàm plenum conſilii, plenum diſcretionis & congruentiæ eſt, quod in ſponſa dejectio iſta, & iſta celſitudo, ſecundum tempus quidem, eo moderamine ſibi pariter contemperantur, ut inter mundi hujus varietates & ſublimitas erigat humilem, ne deficiat in adverſis; & ſublimem humilitas reprimat, ne evaneſcat in proſperis? Pulcre omnino ambæ res, cum ad invicem contrariæ ſint, ſponſæ tamen pariter cooperantur in bonum, ſubſerviunt in ſalutem.

Sponſa partim nigra & formoſa, humilis & ſublimis. — Contemperatio apta.

15. Et hæc pro eo quod ſponſa videtur de pellibus Salomonis inducere ſimilitudinem. Reſtat tamen aperiendus ille ſuper eodem capitulo ſenſus, quem in principio commemoravi & promiſi, qualiter videlicet tota ad ſolam nigredinem ſimilitudo referatur: qua quidem non eſtis promiſſione fraudandi. Ceterum id differendum in aliud ſermonis principium: tum quia hoc jam hujus flagitat longitudo; tum etiam ut præveniat ex more oratio ea, quæ in laudem & gloriam ſunt referenda ſponſi Eccleſiæ Jeſu-Chriſti Domini noſtri, qui eſt Deus benedictus in ſæcula ſæculorum, amen.

SERMO XXVIII.

De nigredine & formoſitate Sponſi, & quomodo Auditus potius quàm Viſus valeat in rebus fidei, & ad notitiam veritatis.

1. TEnetis credo, cujus & quibus Salomonis pellibus decorem ſponſæ ſentiam comparatum, ſi tamen ad oſtenſionem commendationemque referatur decoris data ex his ſimilitudo. At ſi ad nigredinem magis referenda putetur, [a] ſicut & illa de tabernaculis Cedar: non equidem aliunde occurrit mihi quicquam de hujuſmodi pellibus Salomonis, niſi quas forte rex in uſum tabernaculi ſoleret aſſumere, ſi quando in tentoriis habitare liberet; quas utique (ſi quæ tamen fuerunt) obſcuras ſine dubio & tetras eſſe neceſſe fuit, tamquam quæ quotidiano forent expoſitæ ſoli, & frequentium injuriis pluviarum. Neque id fruſtra, ſed ut is qui intus repoſitus erat ornatus, nitidior ſervaretur. Hoc exemplo ſponſa non negat nigredinem, ſed excuſat; nec probro ducit qualemcumque habitum, quem caritas formet, judicium veritatis non improbet. Denique quis infirmatur, cum quo non infirmetur? quis ſcandalizatur, & non uritur? Induit ſe compaſſionis nævum, ut morbum in altero paſſionis levet, vel ſanet: nigreſcit candoris zelo, lucro pulcritudinis.

a — *2. Cor. 11. 29.* — Candor ... in ... effectu.

2. Multos candidos facit unius denigratio, non cum tingitur culpa, ſed cum cura afficitur. *Expedit*, inquit, *ut unus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat:* expedit ut unus pro omnibus denigretur ſimilitudine carnis peccati, & non tota gens nigredine condemnetur peccati. Splendor & figura ſubſtantiæ Dei obnubiletur in forma ſervi pro vita ſervi. Candor vitæ æternæ nigreſcat in carne, pro carne purganda. Speciosus forma præ filiis hominum, pro filiis hominum illuminandis obſcuretur in paſſione, turpetur in cruce, palleat in morte: ex toto non ſit ei ſpecies neque decor, ut ſibi ſpecioſam atque decoram acquirat ſponſam Eccleſiam ſine macula & ſine ruga. Agnoſco pellem Salomonis, immo ipſum in pelle nigra Salomonem amplector. Habet & Salomon nigredinem, ſed in pelle: foris niger, in cute niger, non intus; alioquin *omnis gloria ejus filiæ regis ab intus*. Intus divinitatis candor, decor virtutum, ſplendor gloriæ *, innocentiæ puritas: ſed tegit hæc deſpicabilior infirmitatis color; & quaſi abſconditus vultus ejus & deſpectus, dum tentatur per omnia pro ſimilitudine abſque peccato. Agnoſco denigratæ formam naturæ; agnoſco tunicas illas pelliceas, Protoplaſtorum peccantium habitum. Denique ſemetipſum denigravit *formam ſervi accipiens, in ſimilitudinem hominum factus, & habitu inventus ut homo*. Agnoſco ſub pelle hœdi, qui peccatum ſignificat, & manum quæ peccatum non fecit, & collum per quod mali cogitatio non tranſivit; ideoque non eſt inventus dolus in ore ejus. Novi quod ſis lenis natura, mitis & humilis corde, blandus aſpectu, ſuavis ſpiritu: & quidem unctus oleo lætitiæ præ conſortibus tuis. Unde ergo nunc ad inſtar Eſaii piloſus & hiſpidus? Cujuſnam rugoſa & tetra imago hæc, & unde hi pili? Mei ſunt. nam piloſæ manus ſimilitudinem exprimunt peccatoris. Meos agnoſco hos pilos: & in pelle mea video Deum Salvatorem meum.

Chriſtus ... nigredine ... candidos ... *Joann. 11.* — *Pſal. 44. 3.* — *Ibidem.* — ** ad ... gloriæ* — *Gen. 3.* — *Philipp. 2. 7.* — *Iſa. 53. 9.* — *Pſal.*

3. Non tamen Rebecca ſic illum induit, ſed Maria, tanto digniorem qui benedictionem acciperet, quanto ſanctior quæ peperit. Et bene in meo habitu: quia mihi benedictio vindicatur, mihi poſtulatur hereditas. Siquidem audierat: *Poſtula à me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ.* Tuam, inquit, *hereditatem*, tuamque *poſſeſſionem* dabo tibi. Quomodo dabis ei, ſi ſua eſt? Et quomodo ſuam mones ut poſtulet? aut quomodo ſua, ſi neceſſe habet ut poſtulet? Mihi proinde poſtulat, qui

Pſal. 2. 8.

a Aliter habent tres ſcripti poſt *putetur*; *redeunda ad memoriam illa, quibus olim Salomon tabernaculum operuit. Erant procul dubio nigra, quotidiano expoſita ſoli, quotidianarum injuriis pluviarum. Neque id fruſtra, &c.*

etiam

meam ad hoc induit formam, ut suscipiat causam. Quippe *disciplina pacis nostræ super eum*, dicente Propheta: *& Dominus in eo posuit iniquitatem omnium nostrum.* unde *debuit fratribus per omnia similari*, sicut ait Apostolus, *ut misericors fieret.* Propterea *vox quidem, vox Jacob est; manus autem, manus sunt Esaü.* Suum est quod auditur ex eo: quod in eo videtur, nostrum. Quod loquitur, spiritus & vita est: quod apparet, mortale & mors. Aliud cernitur, & aliud creditur. Nigrum sensus renuntiat, fides candidum & formosum probat. Niger est, sed oculis insipientium, nam fidelium mentibus formosus valde; niger est, sed formosus; niger reputatione Herodis, formosus confessione latronis, Centurionis fide.

4. Quàm formosum adverterat qui exclamavit: *Vere homo hic Filius Dei erat.* Sed in quo advertit, advertendum. Si enim attenderet quod apparebat, quomodo formosus, quomodo Filius Dei? Quid nisi deforme & nigrum oculis spectantium occurrebat, cùm expansis in cruce manibus, medius duorum nequam, risum malignantibus daret, fletum fidelibus? Et solus erat risui, qui solus poterat esse terrori, solus honori debuerat. Unde igitur advertit pulcritudinem Crucifixi, & quod is sit Filius Dei, qui *cum iniquis reputatus est?* Respondere aliquid ad id nostrum nec fas, nec opus est: nec enim Evangelistæ hoc diligentia præteriit. Sic enim habes: *Videns autem Centurio qui ex adverso stabat, quia sic clamans exspirasset, ait: Vere hic homo Filius Dei erat.* Ergo ad vocem credidit, ex voce agnovit Filium Dei, & non ex facie. Erat enim fortasse ex ovibus ejus, de quibus ait: *Oves meæ vocem meam audiunt.*[a]

5. Auditus invenit quod non visus: oculum species fefellit, auri veritas se infudit. Oculus pronuntiabat infirmum, oculus fœdum, oculus miserum, oculus morte turpissima condemnatum: auri Dei Filius, auri formosus innotuit; sed non Judæorum, quia erant incircumcisi auribus. Merito Petrus abscidit auriculam servi, ut viam faceret veritati, & veritas liberaret eum, id est liberum faceret. Erat ille Centurio incircumcisus, sed non aure, qui ad unam exspirantis vocem sub tot infirmitatis indiciis Dominum majestatis agnovit. Ideoque non despexit quod vidit, quia credidit quod non vidit. Non autem credidit ex eo quod vidit: sed ex eo proculdubio quod audivit, quia *fides ex auditu.* Dignum quidem fuerat per superiores oculorum fenestras veritatem intrare ad animam: sed hoc nobis, ô anima, servatur in posterum, cum videbimus facie ad faciem. Nunc autem unde irrepsit morbus, inde remedium intret, & per eadem sequatur vestigia vita mortem, tenebras lux, venenum serpentis antidotum veritatis: & sanet oculum qui turbatus est, ut serenus videat quem turbatus non potest. Auris prima mortis janua, prima aperiatur & vitæ; auditus, qui tulit, reparet visum: quoniam nisi crediderimus, non intelligemus. Ergo AUDITUS ad meritum, visus ad præmium. Unde Propheta: *Auditui meo*, inquit, *dabis gaudium & lætitiam:* quod fidelis retributio auditionis beata visio sit, & beatæ meritum visionis fidelis auditio. *Beati autem mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.* Porro fide oportet mundari oculum qui videat Deum, quemadmodum habes: *Fide mundans corda eorum.*

6. Interim ergo dum necdum paratus est visus, auditus excitetur, auditus exercitetur[b], auditus excipiat veritatem. Felix, cui Veritas attestatur, dicens: *In auditu auris obedivit mihi.* Dignus qui videam, si priusquam videam, obedisse inveniar: securus videbo, ad quem meæ obedientiæ munus præcesserit. Quàm beatus qui ait: *Dominus Deus aperuit mihi aurem, & ego non contradico, retrorsum non abii.* Ubi & voluntariæ habes obedientiæ formam, & longanimitatis exemplum. Qui enim non contradicit, spontaneus est: & qui retro non abiit, perseverat. Utrumque necessarium, quoniam hilarem datorem diligit Deus: & *qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.* Utinam & mihi aperiat aurem Dominus, intret ad cor meum sermo veritatis, mundet oculum, & lætæ præparet visioni, ut dicam Deo etiam ipse: *Præparationem cordis mei audivit auris tua.* ut audiam à Deo, etiam ipse cum ceteris obedientibus: *Et vos mundi estis propter sermonem, quem locutus sum vobis.* Nec omnes mundantur qui audiunt, sed qui obediunt. *Beati qui audiunt, & custodiunt illud.* Talem requirit auditum qui mandat dicens: *Audi Israël.* talem offert qui ait: *Loquere, Domine, quia audit servus tuus.* talem spondet qui dicit: *Audiam quid loquatur in me Dominus Deus.*

7. Et ut scias etiam Spiritum-sanctum hunc in animæ spirituali profectu ordinem observare, ut videlicet prius formet auditum, quam lætificet visum: *Audi*, inquit, *filia, & vide.* Quid intendis oculum? Aurem para. Videre desideras Christum? Oportet te prius audire eum, audire de eo, ut dicas cum videris: *Sicut audivimus, sic vidimus.* Immensa claritas, visus angustus, & non potes ad eam. Potes auditu, sed non aspectu. Clamantem denique Deum, *Adam ubi es?* non videbam jam peccator, audiebam tamen. Sed auditus aspectum restituet, si pius, si vigil, si fidelis præcesserit. Fides purgabit, quem turbavit impietas: & quem inobedientia clausit, aperiet obedientia. Denique *à mandatis tuis*, inquit, *intellexi:* quod intellectum reddat observatio mandatorum, quem tulit transgressio. Adverte adhuc in sancto Isaac, quomodo præ ceteris sensibus auditus in jam sene viguerit. Caligant oculi Patriarchæ, palatum seducitur, fallitur manus, non fallitur auris. Quid mirum si auris percipit veritatem, cum *fides ex auditu, auditus per verbum Dei*, verbum Dei veritas sit? *Vox*, inquit, *vox Jacob est.* Nihil verius. *Manus autem manus sunt Esau.* Nihil falsius. Falleris: manus similitudo decepit te. Nec in gustu veritas, etsi suavitas est. Nam quomodo habet veritatem, qui se putat edere venationem, cum domesticis vescatur hœdorum carnibus? Multo minus oculus qui nihil videt. Non est veritas in oculo, non sapientia. *Væ qui sapientes estis*, ait, *in oculis vestris.* Non bona sapientia, cui maledicitur. Mundi est, ac per hoc *stultitia apud Deum.*

8. Bona & vera *sapientia trahitur de occultis*, ut sapit beatus Job. Quid foris eam quæris in corporis sensu? Sapor in palato, in corde sapientia est. Non quæras sapientiam in oculo carnis, quia caro & sanguis non revelat eam, sed spiritus. Non in gustu oris: nec enim *invenitur in terra suaviter viventium.* Non in tactu manus, cum sanctus dicat: *Si osculatus sum manum meam ore meo, quod est iniquitas maxima, & negatio in Deum.* Quod tunc fieri arbitror, cum donum Dei, quod est sapientia, non Deo, sed meritis adscribitur actionum. Sapiens fuit Isaac, sed tamen erravit in sensibus. Solus habet auditus verum, qui percipit verbum. Merito carnem redivivam Verbi tangere prohibetur mulier carnaliter sapiens, plus quippe tribuens oculo, quàm oraculo, id est carnis sensui, quàm verbo Dei. Quem enim mortuum vidit, resuscitatum * non credidit, cum tamen hoc promiserit ipse. Denique non quievit oculus, usque dum satiatus est visus: quoniam non erat consolatio fidei, nec Dei rata promissio. Nonne cælum & terra, & quicquid omnino carnis oculus attingere potest, ante habent transire & perire, quàm iota unum aut unus apex ex omnibus quæ locutus est Deus? Et tamen cessavit à fletu in visu oculi, quæ noluit consolari in verbo Domini; pluris habens experimentum, quàm fidem. At experimentum fallax.

9. Mittitur ergo ad certiorem fidei cognitionem; quæ utique apprehendit quod sensus nescit, experimentum non invenit. *Noli me tangere*, inquit. hoc est, Dissuesce huic seducibili sensui: innitere verbo, fidei assuesce. Fides nescia falli, fides invisibilia compre-

Sapientia in corde.

Maria Magdalena prohibetur Christum tangere.

* al. resurrecturum.

Fallax sensus, non fides.

a Sic codices duo: alius cum editis addit, *& cognosco meas, & cognoscunt me meæ:* Colbertinus tantum, *& cognoscunt me meæ.*

b Quibusdam deest, *auditus exercitetur.* Forsan id adscribendum scribæ, qui utrum legendum esset dubitans, utrumque posuit.

Tom. IV.

hendens, sensus penuriam non sentit: denique transgreditur fines etiam rationis humanæ, naturæ usum, experientiæ terminos. Quid interrogas oculum ad quod non sufficit? Et manus quid explorare conatur quod supra ipsam est? Minus est quicquid ille, vel illa renuntiet. Sane fides pronuntiet de me, quæ majestati nihil minuat. Disce id habere certius, id tutius sequi, quod illa suaserit. *Noli me tangere, nondum enim ascendi ad Patrem meum.* Quasi vero cum jam ascenderit, tunc tangi ab ea velit, aut possit. Et utique poterit, sed affectu, non manu; voto, non oculo; fide, non sensibus. Quid tu me, ait, modo tangere quæris, quæ sensu corporis gloriam æstimas resurrectionis? Nescis quod tempore adhuc meæ mortalitatis transfigurati ad horam morituri corporis gloriam oculi Discipulorum sustinere nequiverint? Adhuc quidem tuis sensibus gero morem, formam ingerendo servilem, quam de consuetudine recognoscas. Ceterum mirabilis facta est gloria mea ex te, confortata est, & non poteris ad eam. Differ ergo judicium, suspende sententiam, & tantæ rei diffinitionem ne credas sensui, fidei reservato. Illa dignius, illa diffiniet certius, quæ plenius comprehendet. Denique comprehendit suo illo mystico ac profundo sinu, quæ sit longitudo, latitudo, sublimitas, & profundum. Quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit; illa in se quasi quodam involucro clausum portat, servatque signatum.

Matth. 17. 7.

Fides digne tangit Christum jam glorificatum.

10. Illa igitur digne me tanget, quæ Patri consedentem suscipiet, non jam in humili habitu, sed in cælesti; carne ipsa, sed altera specie. Quid deformem vis tangere? Exspecta ut formosum tangas. Nam qui deformis modo, tunc formosus; deformis tactui, deformis aspectui; deformis denique deformi tibi, quæ sensibus plus inhæres, fidei minus. Esto formosa, & tange me: esto fidelis, & formosa es. Formosa formosum & dignius tanges, & felicius. Tanges manu fidei, desiderii digito, devotionis amplexu; tanges oculo mentis. At numquid adhuc nigrum? Absit. Dilectus tuus *candidus & rubicundus*. Formosus plane, quem circumdant flores rosarum, & lilia convallium, hoc est Martyrum, Virginumque chori: & qui medius resideo, utrique non dissideo choro, virgo & martyr. Quomodo denique candidis non congruo Virginum choris, virgo, Virginis filius, virginisque sponsus? Quomodo non roseis Martyrum, causa, virtus, fructus & forma martyrii? Talem talis taliterque tange, & dic: *Dilectus meus candidus & rubicundus, electus ex millibus.* Millia millium cum dilecto, & decies centena millia circa dilectum, & nemo ad dilectum. Num tibi verendum erit, ne forte in quempiam de multitudine errore incidas, quærendo quem diligis? Non prorsus ambiges quemnam eligas. Facile occurret electus è millibus, cunctis insignior, & dices: *Iste formosus in stola sua, gradiens in multitudine fortitudinis suæ.* Non ergo in pelle nigra, quæ hactenus sane ingerenda fuit oculis persequentium, ut contemnerent occidendum; aut etiam amicorum, & recognoscerent redivivum. Non, inquam, jam in pelle occurret nigra, sed in veste alba, speciosus forma, non modo præ filiis hominum, sed etiam præ vultibus Angelorum. Quid me vis tangere in humili habitu, servili forma, specie contemptibili? Tange cælesti decorum specie, gloria & honore coronatum; divina quidem majestate tremendum, sed ingenita serenitate gratum ac placidum.

Cant. 5. 10.

Isa. 63. 1.

Sponsa sponsum sub infirmitate carnis agnoscit.

11. Inter hæc advertenda prudentia sponsæ, & profunditas sermonum ejus, quæ sub figura pellium Salomonis, scilicet in carne, rimata est Deum, in morte Vitam; summam gloriæ & honoris inter opprobria, & sub nigro denique habitu crucifixi candorem innocentiæ, splendoremque virtutum: sicut illæ utique pelles, cum essent nigræ atque despectæ, pretiosa & præcandida prædivitis regis in se ornamenta servabant. Merito nigredinem non contemnit in pellibus, decorem qui sub pellibus est advertens. Et ideo quidam illam contempserunt, quia hunc minime cognoverunt. *Si enim cognovissent, numquam Dominum gloriæ crucifixissent.* Non cognovit Herodes, & idcirco despexit; non cognovit synagoga, quæ nigredinem illi passionis & infirmitatis improperans, *Alios*, ait, *salvos fecit, seipsum non potest salvum facere. Christus rex Israel descendat nunc de cruce, & credimus ei.* Sed cognovit Latro de cruce, licet in cruce, qui & innocentiæ puritatem confessus est. *Hic autem*, inquiens, *quid mali fecit?* Et gloriam regiæ majestatis simul est protestatus: *Memento mei*, dicens, *dum veneris in regnum tuum.* Cognovit Centurio, qui filium Dei clamat; cognoscit Ecclesia, quæ & æmulatur nigredinem, ut decorem participet. Non confunditur nigra videri, nigra dici, ut dilecto dicat: *Opprobria exprobrantium tibi ceciderunt super me.* At sane nigra instar pellium Salomonis, foris scilicet, & non intus: neque enim intus nigredinem meus Salomon habet. Denique non ait, *Nigra sum* sicut Salomon, sed *sicut pelles Salomonis*: quod in superficie tantum sit veri nigredo Pacifici. Peccati nigredo intus est: & prius interiora culpa commaculat, quàm ad oculos prodeat. Denique *de corde exeunt cogitationes malæ, furta, homicidia, adulteria, blasphemiæ; & hæc sunt quæ coinquinant hominem*: sed absit ut Salomonem. Minime prorsus apud verum Pacificum istiusmodi inquinamenta reperies. Oportet namque esse sine peccato eum qui tollit peccata mundi, quò ad reconciliandos peccatores inventus idoneus, jure sibi nomen vindicet Salomonis.

12. Sed est nigredo affligentis Pœnitentiæ, cum assumitur lamentatio pro delictis. Hanc fortassis non abhorreat in me Salomon, si sponte tamen induam mihi pro peccatis meis: quia cor contritum & humiliatum Deus non despiciet. Est & afficientis Compassionis, si afflicto condoleas; & fraternum te decoloret incommodum. Nec hanc profecto rejiciendam putat noster Pacificus, quippe quam & sibi ipse pro nobis dignanter induit, *qui peccata nostra tulit in corpore suo super lignum.* Est & Persecutionis: quæ etiam pro summo ornamento habetur, siquidem suscipitur pro justitia & veritate. Unde est illud: *Ibant gaudentes discipuli à conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati.* Denique *beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam.* Hac potissimum gloriari Ecclesiam arbitror, hanc libentius imitari de pellibus sponsi. Denique & habet in promissione: *Si me persecuti sunt, & vos persequentur.*

13. Unde & addit sponsa: *Nolite me considerare quod fusca sim, quia decoloravit me sol*, hoc est, Nolite me notare quasi deformem, quia cernitis pro ingruente persecutione minus florentem, minus secundum gloriam sæculi coloratam. Quid exprobratis nigredinem, quam fervor persecutionis, non conversationis pudor invexit? Vel solem dicit zelum justitiæ, quo accenditur & accingitur adversus malignantes, dicens Deo: *Zelus domus tuæ comedit me.* & illud: *Tabescere me fecit zelus meus, quia obliti sunt verba tua inimici mei.* illud quoque, *Defectio tenuit me pro peccatoribus derelinquentibus legem tuam.* item, *Nonne qui oderunt te, Domine, oderam, & super inimicos tuos tabescebam?* Etiam illud Sapientis caute observat: *Filiæ*, ait, *tibi sunt? noli ostendere latum vultum ad ipsas*: ut scilicet remissis & mollibus & fugitantibus disciplinam, non candorem serenitatis, sed obscurum severitatis exhibeat. Vel decolorari à sole, est ignescere caritate fraterna, flere cum flentibus, cum infirmantibus infirmari, uri ad scandala singulorum. Vel sic: Sol justitiæ decoloravit me Christus, cujus amore langueo. Languor iste, coloris quædam exterminatio est, & defectus in desiderio animæ. unde & dicit: *Memor fui Dei, & delectatus sum, & exercitatus sum, & defecit spiritus meus.* Ergo, instar urentis solis, desiderii ardor peregrinantem in corpore decolorat, dum vultui gloriæ inhiantem, impatientem facit

repulsa, & excruciat amantem dilatio. Quis nostrum A ita sancto amore ardet, ut desiderio videndi Christum, omnem colorem præsentis gloriæ, lætitiæque fastidiat & deponat, illa ei prophetica voce contestans: *Et diem hominis non desideravi, tu scis?* Item cum sancto David: *Renuit consolari anima mea.* id est præsentium bonorum inani lætitia despicit colorari. Vel certe *Decoloravit me sol*, sui nimirum comparatione splendoria, dum appropians illi, ex eo me obscuram deprehendo, nigram invenio, fœdam despicio. Ceterum alias quidem formosa sum. quid fuscam dicitis, solius Solis pulcritudini succumbentem? At sensui priori videntur magis assentire ea quæ sequuntur. Adjiciens siquidem, *Filii matris meæ pugnaverunt contra me*; persecutionem passam se esse B aperte significat. Sed hinc aliud sermonis principium ordiemur, quoniam sufficere hac vice possunt, quæ accepimus de gloria sponsi Ecclesiæ Domini nostri Jesu-Christi, dono ipsius, qui est Deus benedictus in sæcula, amen.

SERMO XXIX.

De querimonia Ecclesiæ contra suos impugnatores, vel contra illos, qui impugnant unitatem fraternam.

1. FIlii matris meæ pugnaverunt contra me. Annas & C Caïphas, & Judas Iscarioth, filii synagogæ fuerunt: & hi contra Ecclesiam, æque synagogæ filiam, in ipso exortu ipsius acerbissime pugnaverunt, suspendentes in ligno collectorem ipsius Jesum. Jam tunc siquidem Deus implevit per eos, quod olim præsignaverat per Prophetam, dicens: *Percutiam pastorem, & dispergentur oves.* Et fortassis illius vox illa est in cantico Ezechiæ: *Præcisa est velut à texente vita mea; dum adhuc ordirer, succidit me.* De his ergo atque aliis, qui de illa gente Christiano nomini contradixisse sciuntur, puta dictum à sponsa: *Filii matris meæ pugnaverunt contra me.* Et pulere filios matris D suæ, non autem & patris sui illos vocat, qui non habebant patrem Deum, sed ex patre diabolo erant; homicidæ utique, sicut & ille homicida erat ab initio. Propterea non dicit, *Fratres mei*, aut *filii patris mei*, sed, *Filii*, inquit, *matris meæ pugnaverunt contra me.* Alioquin si non ita distingueret, videretur etiam apostolus Paulus comprehensus in his, de quibus conqueritur, quod & ipse aliquando persecutus sit Ecclesiam Dei: sed misericordiam consecutus est, quia ignorans hoc fecit manens in incredulitate; & probavit Deum se habere patrem, fratrem Ecclesiæ tam ex patre, quam ex matre esse.

2. Sed attende quomodo nominatim filios matris E suæ, & solos incusat, quasi soli in culpa sint. Quanta & ab exteris passa est? juxta illud apud Prophetam: *Sæpe expugnaverunt me à juventute mea.* &, *Supra dorsum meum fabricaverunt peccatores.* Quid ergo singulariter filios matris tuæ causaris, quæ te minime ignoras & ex aliis atque aliis nationibus sæpissime impugnatam? *Ad mensam divitis vocatus, diligenter*, inquit, *considera quæ tibi apponuntur.* Fratres, ad mensam Salomonis sedemus. Quis ditior Salomone? Non de terrenis dico divitiis, quamquam & ipsis Salomon abundaret: sed intuemini præsentem mensam, quomodo supernis est referta deliciis. Spiritualia sunt & divina, quæ nobis in ea apponuntur. *Diligenter ergo*, inquit, *considera quæ tibi apponuntur*, F *sciens quia talia te oportet præparare.* Ego utique, quod in me est, diligenter attendo id mihi apponi in his verbis sponsæ, & ad meam prorsus doctrinam cautelamque respicere, quod ita ex nomine ac sola exprimitur persecutio à domesticis; & tacentur tot & tam gravia quæ ubique terrarum nihilo minus ex omni natione quæ sub cælo est, ab infidelibus, ab hæreticis & schismaticis pertulisse cognoscitur. Novi sponsæ prudentiam; nec putaverim casu hæc illam, aut quasi immemorem præteriisse. Sed profecto id ex- A pressius plangit, quod & sentit differentius, quodque vigilantius nobis cavendum existimat. Quidnam hoc? Malum utique intestinum atque domesticum. Hoc tibi manifeste in Evangelio ore ipsius Salvatoris exprimitur, cum dicit: *Et inimici hominis domestici ejus.* Hoc & in Propheta: *Homo*, inquit, *pacis meæ, qui edebat panes meos, magnificavit super me supplantationem.* Item, *Quoniam si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem utique; & si is qui oderat me, super me magna locutus fuisset, abscondissem me forsitan ab eo. Tu vero homo unanimis, dux meus, & notus meus, qui simul mecum dulces capiebas cibos.* hoc est, quod à te patior conviva & contubernali meo, id molestius sentio, fero ægrius. B Scitis hæc querimonia cujus, & de quo sit.

3. Agnoscite ergo & sponsam eodem de filiis matris suæ conquerentem affectu, quoniam in eodem spiritu, cum ait: *Filii matris meæ pugnaverunt contra me.* Unde & alibi loquitur: *Amici mei & proximi mei adversum me appropinquaverunt, & steterunt.* Longe, quæso, à vobis facite semper hoc tam abominabile & detestabile malum, vos qui experti estis, & quotidie experimini, quàm bonum sit, & quàm jucundum habitare fratres in unum, si tamen in unum, & non in scandalum. Alioquin nec jucundum plane, nec bonum, sed pessimum ac molestissimum. Væ autem homini illi, per quem unitatis vinculum jucun- C dum turbatur! Judicium profecto portabit quicumque est ille. Ante mihi contingat mori, quàm audire in vobis quempiam juste clamitantem: *Filii matris meæ pugnaverunt contra me.* Nonne præsentis congregationis tamquam unius matris filii omnes vos estis, singuli alterutrum fratres? Quid ergo à foris vos conturbare, aut contristare possit, si intus bene estis, & fraterna pace gaudetis? Denique *quis vobis nocere poterit*, inquit, *si boni æmulatores fueritis?* Quamobrem *æmulamini charismata meliora*, ut bonos vos probetis æmulatores. Charisma peroptimum caritas est; plane incomparabile, quod novæ sponsæ cælestis sponsus toties inculcare curabat, nunc qui- D dem dicens, *In hoc cognoscent omnes, quia mei estis discipuli, si dilectionem habueritis ad invicem:* nunc vero, *Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem*; &, *Hoc est præceptum meum ut diligatis invicem*; itemque orans unum eos fore, *sicut ipse & Pater unum sunt.* Et vide si non ipse Paulus, qui te ad charismata meliora invitat, inter cetera caritatem in summo ponit, sive cum fide & spe dicit eam esse majorem, & supereminentem scientiæ; sive cum enumeratis pluribus ac mirabilibus supernæ gratiæ donis, tandem ad superexcellentiorem viam nos mittit; haud aliam profecto illam, quàm caritatem diffiniens. Denique quidnam huic comparandum putemus, quæ E ipsi præfertur martyrio ac fidei transferenti montes? Hoc igitur est quod dico: Pax vobis à vobis sit; & omne quod extrinsecus minari videtur, non terret, quia non nocet. Nam è contrario quicquid foris blandiri appareat, nulla est profecto consolatio, si intus (quod absit) seminarium discordiæ germinaverit.

4. Proinde, dilectissimi, pacem habete ad vos, & nolite lædere invicem, non facto, non verbo, non signo qualicumque: & ne quis forte exacerbatus & præoccupatus à pusillanimitate spiritus & tempestate, Deum interpellare cogatur adversus eos, qui se læserint aut contristaverint, & prorumpere in ver- F bum grave contingat: *Filii matris meæ pugnaverunt contra me.* Sic enim peccantes in fratrem, in Christum peccatis, qui ait: *Quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis.* Nec cavendum à gravioribus tantum offensis, verbi gratia, ab aperto convicio seu maledicto, sed à clandestino quoque & venenato susurrio. Non, inquam, sufficit os custodire ab his & his similibus: cavenda sunt & levia. si tamen leve debeat dici, quodcumque in fratrem præsumpseris voluntate lædendi; cum hoc solo, si irasceris illi, divini reus judicii tenearis. Merito quidem. nam quod

Marginalia: Tom. IV. — Matth. 10. 36. — Psal. 40. 10. — Psal. 54. 13. — Schismata & discidia quantum malum. — Psal. 37. 12. — Psal. 132. 1. — 1. Pet. 3. 13. — 1. Cor. 12. 31. — Caritas charisma optimum. — Johan. 13. 35. — Johan. 13. 34. — Johan. 15. 12. — Johan. 17. 21. — 1. Cor. 13. 13. — Ibidem. — 1. Cor. 13. 2. — Pax & caritas commendantur. — Matth. 25. 40. — Susurria quantopere cavenda. — Matth. 5. 22.

tu leve putas, & ob hoc levius præcipitas, plerumque alius aliter accipit, tamquam homo videns in facie, & secundum faciem judicans, paratus festucam trabem suspicari, & scintillam putare fornacem. Non enim est omnium caritas illa, quæ omnia credit. Proni sunt autem sensus hominis & cogitationes ad malum potius suspicandum, quàm ad bonum credendum: præsertim ubi disciplina silentii nec te, qui in causa es, excusare permittit; nec illum vulnus suspicionis aperire quod patitur, ut curetur. Ita uritur ille, & moritur clauso & letali vulnere, intra semetipsum gemens, dum totus in ira & disceptatione positus, nil aliud silens versare in mente possit, nisi injuriam quam accepit. Non potest orare, non potest legere, non sanctum aut spirituale aliquid meditari: & ita intercepto vitali spiritu, dum suis destituta alimentis vadit ad mortem anima pro qua Christus mortuus est, quid tu interim quæso animi habes? Quid oratio tua, aut opus, quodcumque interim feceris, sapit tibi, contra quem nimirum Christus anxie clamat de pectore fratris tui quem contristasti; Filius, inquiens, matris meæ pugnat contra me; & qui simul mecum dulces capiebat cibos, replevit me amaritudine?

(Non leve, quo læditur proximus. — 1. Cor. 13. 7. — Rancoris damna.)

5. Quod si dixeris illum non tam graviter pro tam levi causa debuisse turbari; respondeo: quanto levior est, tanto à te levius potuit non committi. Quamquam nescio quomodo leve dicas (ut jam dixi) quicquid amplius est quàm irasci, cum vel hoc ipsum obnoxium esse judicio ex ore ipsius acceperis Judicis. Quid enim? Tune leve dixeris, in quo offenditur Christus, unde ad Dei judicium pertrahi habes, cum horrendum sit incidere in manus Dei viventis? Tu ergo accepta forte injuria (quod quidem interdum non accidere in his conventibus difficile est) non continuo more sæcularis, obliqua referire fratrem responsione festines: sed neque, sub specie quasi corripiendi, verbo acuto & urenti transfigere audeas ullatenus animam, pro qua Christus affigi cruci dignatus est; non grunnire quasi increpando, non labiis mussitare quasi murmurando, non narem contrahere, aut cachinnare quasi subsannando, non frontem rugare, quasi invehendo aut comminando. Sane commotio tua ibi moriatur ubi oritur, nec permittatur exire quæ mortem portat, ne perimat, ut dicere possis & tu cum Propheta: *Turbatus sum, & non sum locutus.*

(Matth. 5. 22. — Heb. 10. 31. — Injuria accepta ut se gerendum. — Psal. 76. 4.)

6. Quosdam altius intellexi sentire istud, quasi de diabolo & angelis ejus dictum, qui cum fuerint & ipsi filii Jerusalem illius, quæ sursum est mater nostra, ex quo lapsi sunt, non cessant sororem suam Ecclesiam impugnare. Sed neque contendo, si quis usurpet hoc etiam in bonam significationem, secundum quod spirituales, qui sunt in Ecclesia, adversus carnales fratres suos dimicant in gladio spiritus, quod est verbum Dei, vulnerantes eos ad salutem, atque ad spiritualia istiusmodi impugnationibus provehentes. Utinam corripiat me justus in misericordia, & increpet me, percutiens & sanans, occidens & vivificans, quo audeam & ego dicere: *Vivo autem jam non ego, vivit vero in me Christus.* *Esto*, inquit, *consentiens adversario tuo, dum es cum eo in via, ne tradat te judici, & judex tortori.* Bonus adversarius, cui si consentiens ero, non erit unde aut judex me calumnietur, aut tortor. Ego profecto si quos vestrum aliquando pro hujusmodi contristavi, non me pœnitet; contristati enim sunt ad salutem. Et quidem nescio id me fecisse umquam absque mea quoque magna tristitia, secundum illud: *Mulier cum parit, tristitiam habet.* Sed absit ut jam meminerim pressuræ, tenens fructum doloris mei, dum perinde videam Christum formatum in sobole. Nescio autem quomodo etiam tenerius mihi adstricti sunt, qui post increpatoria, & per increpatoria tandem convaluerunt de infirmitate, quàm qui fortes ab initio permanserunt, non indigentes istiusmodi medicamento.

(Alii per filios matris intelligunt dæmones; alii spirituales. — Eph. 6. 17. — Adversarius bonus, correptor. — Gal. 2. 20. — Matth. 5. 25. — Bernardi lenitas in corripiendo. — Johan. 16. 21.)

7. Ergo in hunc sensum poterit Ecclesia, seu anima diligens Deum dicere, quod decoloravit eam sol, mittendo scilicet & armando de filiis matris ejus qui eam salubriter expugnarent, & captivam ducerent ad fidem amoremque ipsius, multis utique confixam sagittis illis, de quibus scriptum est: *Sagitta potentis acuta.* & item, *Sagitta tua infixa sunt mihi.* Ideoque sequitur & ait, *quoniam non est sanitas in carne mea*; ut secundum animam sanior proinde fortiorque factus dicat: *Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma.* & cum Apostolo: *Quando enim infirmor, tunc potens sum & fortis.* Vides quia carnis infirmitas robur spiritui augeat, & subministret vires? Ita è contrario noveris carnis fortitudinem debilitatem spiritus operari. Et quid mirum, si hoste debilitato, tu fortior efficeris? Nisi forte illam tibi insanissime ducas amicam, quæ non cessat concupiscere adversus spiritum. Vide ergo si non prudenter sagittari & impugnari salubriter postulat Sanctus, cum dicit in oratione: *Confige timore tuo carnes meas.* Optima timor iste sagitta, qui configit & interficit carnis desideria, ut spiritus salvus sit. Sed & qui castigat corpus suum, & in servitutem redigit, nonne is tibi videtur etiam manum contra se pugnantis ipse juvare?

8. Est & sagitta sermo Dei vivus & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, de quo Salvator: *Non veni*, inquit, *pacem mittere, sed gladium.* Est etiam sagitta electa amor Christi, quæ Mariæ animam non modo confixit, sed etiam pertransivit, ut nullam in pectore virginali particulam vacuam amore relinqueret, sed toto corde, tota anima, tota virtute diligeret, & esset gratia plena. Aut certe pertransivit eam, ut veniret usque ad nos, & de plenitudine illa omnes acciperemus, & fieret mater caritatis, cujus pater est caritas Deus, parturiens & in sole ponens tabernaculum ejus, ut scriptura impleretur, quæ dicit: *Dedi te in lucem gentium, ut sis salus mea usque ad extremum terræ.* Hoc enim impletum est per Mariam, quæ in carne visibilem edidit, quem invisibilem nec de carne, nec cum carne suscepit. Et illa quidem in tota se grande & suave amoris vulnus accepit: ego vero me felicem putaverim, si summa saltem quasi cuspide hujus gladii pungi interdum me sensero, ut vel modico accepto amoris vulnere, dicat etiam anima mea: *Vulnerata caritate ego sum.* Quis mihi tribuat in hunc modum non modo vulnerari, sed & expugnari omnino usque ad exterminationem coloris & caloris illius, qui militat adversus animam?

9. Si exprobraverint filiæ hujus sæculi illi animæ quæ hujusmodi est, dicentes pallidam & sine colore esse; nonne tibi congrue posse respondere videbitur: *Nolite me considerare quod fusca sim, quia decoloravit me sol*: Et si se ad hoc meminerit pervenisse adhortationibus seu increpationibus aliquorum servorum Dei, æmulantium eam Dei æmulatione; nonne consequenter veraciterque inferre poterit, quia *filii matris meæ pugnaverunt contra me?* Erit ergo sensus, juxta quod dictum est, ut Ecclesia seu studiosa quævis anima id loquatur, non quasi gemens aut conquerens, sed quasi gaudens & gratias agens, insuper & glorians, quod pro nomine & amore Christi digna sit fusca seu decolor esse & dici: atque hoc ipsum adscribat non suæ industriæ, sed gratiæ & misericordiæ prævenientis se, & mittentis ad se. Nam quomodo crederet sine prædicante? Quomodo autem prædicarent nisi mitterentur? Filios matris suæ contra se pugnasse memorat, non ut irata, sed ut non ingrata. Unde & sequitur: *Posuerunt me custodem in vineis.* Quod verbum utique si spiritualiter examinetur, puto nil in se querimoniæ aut rancoris habere videbitur, sed magis favorabile aliquid redolere. Verum ad id contingendum prius sane quàm manum apponere audeamus (locus enim sanctus est) conciliandus est nobis solitis precibus, & sic consultandus ille Spiritus, qui scrutatur alta Dei; aut certe Unigenitus qui est in sinu Patris, sponsus

Ecclesiæ Jesus-Christus Dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula, amen.

SERMO XXX.

Qualiter populus fidelium seu anima electorum per Vineas significantur, quarum Ecclesia custos dicitur: & de prudentia carnis, quæ est mors.

1. *POsuerant me custodem in vineis.* Qui? Tuine illi oppugnatores, quos proxime memorasti? Audite & intelligite, si non se ab illis ipsis fatetur ista promotam, a quibus & passam. Nec mirum tamen, siquidem fuerit causa pugnandi intentio corrigendi. B Nam quis nesciat multos amicabiliter utiliterque multoties oppugnatos? Quam multos quotidie experimur piis impugnationibus Prælatorum ad meliora proficere, provehi ad altiora? Ergo illud potius demonstremus, si possumus, quemadmodum adversus Ecclesiam pugnatum sit à filiis matris suæ, & hostili animo, & damno utili. Id enim jucundius, cum qui nocere intendunt, prosunt & nolentes. Utrumque vero sensum tenet superior interpretatio: quoniam quidem non defuerunt, & qui bene, & qui male æmularentur eam, diversa intentione pugnantes; sed utrique profuerunt. In tantum denique se profecisse ex iis, quæ ab æmulis passa est, gloriatur, ut pro C una vinea, quam sibi abstulisse visi sunt, super multas se gaudeat constitutam. Hoc mihi, inquit, profitere pugnando contra me & contra vineam meam, qui dicunt, *Exinanite, exinanite usque ad fundamentum in ea*, ut unam pluribus commutarim. Hoc quippe est quod infert, *Vineam meam non custodivi*: tamquam causam subjungens unde hoc illi contigerit, ut non in una jam, sed in pluribus custos posita sit. Et littera quidem sic est.

2. Sed si eam simpliciter sequimur, contenti eo solo quod sonare in superficie illa videtur, putabimus nos legere in Scriptura sancta de his vineis corporeis & terrenis, quas quotidie cernimus de rore cæli & D de pinguedine terræ accipere, unde fundunt vinum, in quo est luxuria: & sic nihil, non dico Domini sponsæ dignum, sed nec cuivis ceterarum congruum quid de tam sancta & divina Scriptura attulisse videbimur. Quæ enim convenientia sponsis & custodiæ vinearum? Sed & si convenire putetur, unde docebimus, fuisse aliquando Ecclesiam istiusmodi deputatam officio? Numquid de vineis cura est Deo? Si autem spirituali sensu vineas ecclesias, id est fideles interpretamur populos, juxta Prophetæ sensum dicentis, *Vinea Domini sabaoth domus Israel est*: incipiet fortassis elucere nobis, quomodo sponsæ minime indignum sit fieri custodem in vineis. E

3. Puto quod & non parva insuper & in hoc ipso apparebit prærogativa, si quis diligentius curet advertere, quantum ubique per orbem in hujusmodi vineas dilataverit terminos suos à die illa, qua Jerosolymis à filiis matris suæ expugnata est & exturbata, una cum prima illa sua novella plantatione; multitudinem dico credentium, quorum legitur fuisse *cor unum & anima una*. Et ipsa est, quam modo fatetur se minime custodisse, sed non ad insipientiam sibi. Nec enim ita inde evulsa in persecutione fuit, ut non alibi plantaretur, atque aliis locaretur agricolis, qui reddant fructus ejus temporibus suis. Non prorsus, non periit, sed migravit; etiam crevit & dilatata est, tamquam cui benedixit Dominus. Denique leva oculos tuos, & vide si non *operuit montes umbra ejus, & arbusta ejus cedros Dei*: si non *extendit palmites suos usque ad mare, & usque ad flumen propagines ejus*. Nec mirum, *Dei enim ædificatio est, Dei agricultura est*. Ipse fœcundat, ipse propagat, ipse putat & purgat eam, *ut fructum plus afferat*. Quando nempe sua destitueret cura vel opera, quam plantavit dextera ejus? Non plane habenda neglectui, in qua Apostoli palmites, Dominus vitis, & Pater ejus A agricola est. In fide plantata, in caritate mittit radices, defossa sarculo disciplinæ, stercorata pœnitentium lacrymis, rigata prædicantium verbis: & sic sane exuberans vino, in quo est lætitia, sed non luxuria; vino totius suavitatis, nullius libidinis. Hoc certe vinum lætificat cor hominis; hoc constat & Angelos bibere cum lætitia. Denique gaudent in conversione & pœnitentia peccatorum, salutem hominum sitientes. Lacrymæ pœnitentium vinum eorum, quòd in illis vitæ odor, sapor gratiæ sit, indulgentiæ gustus, reconciliationis jucunditas, sanitas redeuntis innocentiæ, serenatæ suavitas conscientiæ.

4. Ergo ex illa una vinea, quam sævæ persecutionis visa est delevisse tempestas, quantæ in universa terra propagatæ refloruerunt? Et in his omnibus custos posita sponsa est, ut non contristetur, quod primam vineam non custodivit. Consolare, filia Sion: si cæcitas ex parte contigit in Israël, quid tu perdis? Mirare mysterium, & noli plangere detrimentum; dilata sinum, & collige plenitudinem gentium. Dic civitatibus Judæ, *Vobis oportebat primum loqui verbum Dei: sed quoniam repulistis illud, & indignos vos judicastis æterna vita, ecce convertimur ad gentes.* Moysi sane oblatum est à Deo, si prævaricatorem populum vellet dimittere, & divinæ exponere ul- C tioni, ipsum quidem fieri posse in gentem magnam: sed ille renuit. Quare? Ob nimiam profecto dilectionem, qua illi fortiter devinctus populo tenebatur; & quoniam non requirebat quæ sua sunt, sed Dei honorem; & non quod sibi utile foret, sed quod multis. Et ille quidem sic.

5. Ego autem consilio secretiori puto hoc munus divinitus pro sui magnitudine servatum sponsæ, ut ipsa potius, & non Moyses, mitteretur in gentem magnam. Non enim oportebat amicum sponsi præripere sponsæ benedictionem; & propterea non quidem Moyses, sed nova sponsa, cui dicitur, *Ite in mundum universum, prædicate Evangelium omni creaturæ*; ipsa, D inquam, prorsus missa est in gentem magnam. Num in majorem potuit, quam in universitatem? Et facile universitas cessit portanti pacem, gratiam offerenti. Sed non sicut gratia, ita & lex. Quam dissimili vultu ad omnem conscientiam se offerunt suavitas hujus, & illius austeritas? Quis sane ex æquo respiciat condemnantem & consolantem, reposcentem & ignoscentem, plectentem & amplectentem? Non pari profecto acceptabitur voto umbra & lux, ira & pax, judicium & misericordia, figura & veritas, virga & hereditas, frenum & osculum. Graves denique Moysi manus, testibus Aaron & Hur; grave Legis jugum, testibus ipsis Apostolis, qui hoc & sibi, & pa- E tribus importabile clamitant; grave jugum, & vile præmium: nam terra est in promissione. Pro hujusmodi non est Moyses missus in gentem magnam. Verum tu, mater Ecclesia, promissionem habens vitæ quæ nunc est & futuræ, facile in duplici gratia obtines ab universis te recipi, & propter jugum suave, & propter regnum sublime. Pulsa de civitate, ab universitate exciperis, dum sic provocat quod promittis, ut quod imponis non terreat. Quid adhuc unius vineæ plangis damnum, quod tanto tibi fœnore compensatum est? Pro eo quod fuisti derelicta, & odio habita, & non fuit qui per te transiret: *Po-* F *nam te*, inquit, *in superbiam sæculorum, gaudium in generatione & generationem; & suges lac gentium, & mamilla regum lactaberis; & scies quia ego Dominus salvans te, & redemptor tuus fortis Jacob.* Tali itaque modo dicit se sponsa positam custodem in vineis, & quia vineam suam non custodivit.

6. Ego loci hujus occasione meipsum reprehendere soleo, quod animarum susceperim curam, qui meam non sufficerem custodire, vineas animas interpretans. Quod si probas & tu hanc nostram interpretationem, vide etiam consequenter, an recte quoque dicamus fidem, vitem; virtutes, palmites;

Tom. IV.

Lacrymæ pœnitentium, vinum Angelorum.

Act. 13. 46.

Exod. 32. 9.

Ecclesiæ prærogativa, dilatatio in mundum universum.

Marc. 16. 15.

Synagogæ & Ecclesiæ discrimen.

Exod. 17. 12.
Act. 15. 10.

Isa. 60.

Queritur de imposita sibi prælatura.

Tom. IV. A botrum, opus; devotionem, vinum. Siquidem nec palmes absque vite, nec virtus sine fide aliquid est: *Sine fide* enim *impossibile est placere Deo*, fortasse & displicere necesse erit. Denique *omne quod non est ex fide, peccatum est* Hoc ergo considerare oportuit illos qui me posuerunt custodem in vineis, si videlicet propriam custodissem. At quanto tempore inculta jacuit & deserta, redacta in solitudinem! Prorsus defecerat vinum ex ea, arefactis, præ sterilitate fidei, virtutum palmitibus. Erat fides, sed mortua. Quomodo enim non mortua sine operibus? Et id quidem in sæculari vita. Ceterum conversus ad Dominum, melius cule cœpi, fateor, custodire: non tamen prout oportuit. Et quis nempe ad hoc idoneus?

Heb. 11. 6.
Rom. 14. 23.
Bernardi sententia de seipso.

B Nec sanctus Propheta, qui ait: *Nisi dominus custodierit civitatem, frustra vigilat qui custodit eam.* Quantis etiam tunc memini me patere insidiis illius, qui sagittat in occultis immaculatum? Quantum nobis, ô vinea mea, furtivis subreptum est machinamentis eo ipso tempore, quo vigilantius intendere cœpimus curæ & custodiæ nostri? Quot & quales piorum botros operum aut præfocavit ira, aut tulit jactantia, aut fœdavit inanis gloria? Quanta ab illecebra gulæ, quanta ab acediæ spiritu, quanta à pusillanimitate spiritus & tempestate sustinuimus? Sic eram: & nihilo minus tamen posuerunt me custodem in vineis, C non considerantes quid de mea ego facerem vel fecissem, nec audientes arguentem magistrum ac dicentem: *Si quis domui suæ præesse nescit, quomodo Ecclesiæ Dei diligentiam habebit?*

Psal. 126. 1.
1. Tim. 3. 5.

7. Miror audaciam plurimorum, quos videmus de suis vineis non colligere, nisi spinas & tribulos; vineis tamen dominicis etiam se ingerere non vereri. Fures sunt & latrones, non custodes, neque cultores. Hoc illis. Væ autem mihi etiam nunc à periculo vineæ meæ! immo magis nunc, quando pluribus intentus, minus circa unam diligens, minusque sollicitus fieri cogor. Nec sæpem circumdare, nec torcular fodere in ea licet. Heu! destructa est maceria ejus, & vindemiant eam omnes qui prætergrediuntur viam! D Patet exposita tristitiæ, iracundiæ atque impatientiæ pervia. Demoliuntur eam sedulæ quædam vulpeculæ instantium necessitatum; irrumpunt undique anxietates, suspiciones, sollicitudines; turbæ discordantium, causarum molestiæ rara hora desunt. Non est prohibendi facultas, non copia declinandi, sed nec orandi spatium. Quo imbre lacrymarum perfundere sufficiam sterilitatem animæ meæ? Vineæ meæ volui dicere, sed de psalmo sic incidit propter usum, & sensus idem est; nec piget erroris qui admonet similitudinis, quia non de vinea sermo est, sed de anima. Ergo anima cogitetur, cum vinea legitur: siquidem sub hujus specie & nomine illius E sterilitas deploratur. Quibus ergo lacrymis rigabo sterilitatem vineæ meæ? Omnes palmites ejus aruerunt præ inopia; jacent sine fructu, eo quod non habeant humorem. Jesu bone! quos fasciculos sarmentorum ex eis in tuo quotidie sacrificio ustio contriti cordis mei te teste absumit? Sit, obsecro, sacrificium tibi spiritus contribulatus: cor contritum & humiliatum Deus ne despicias.

Psal. 79. 13.
Animæ sterilitatem describit & deplorat in se ipso.
Psal. 34. 12.
Psal. 50. 19.

8. Et ego quidem sic pro imperfecto meo traho ad me capitulum præsens. Perfectus autem omnis erit qui alias dicere poterit: *Vineam meam non custodivi*, illo videlicet sensu, quo Salvator loquitur in Evangelio: *Qui perdiderit animam suam propter me, inveniet* F *eam.* Idoneus plane & dignus qui ponatur custos in vineis, quem propriæ cura vineæ à commissarum diligentia & sollicitudine non impedit aut retardat, dum non quærit quæ sua sunt, neque quod sibi utile est, sed quod multis. Propterea sane Petro cura ista credita est in tam multis vineis, quæ erant de circumcisione, quia homo paratus erat *& in carcerem, & in mortem ire*: usque adeo suæ vineæ, id est suæ animæ, non detinebatur amore, quominus curæ intenderet creditarum. Merito & Paulo inter gentes tam in- A gens silva credita est vinearum, quòd & ipse in suæ custodia vineæ minime curiosus inventus sit, ita ut non solum alligari, sed & mori in Jerusalem paratus fuerit propter nomen Domini Jesu-Christi. Denique, *Nihil horum vereor*, inquit, *nec facio animam meam pretiosiorem quam me.* Optimus æstimator rerum, qui nihil suorum sibi præferendum existimet.

Matt. 10. 39.
Ad custodiam vineæ Dominicæ quis dignus.
Luc. 22. 33.
Act. 21.
Act. 20. 24.

9. Quam multi saluti propriæ modicam vilissimamque pecuniam prætulerunt! Paulus nec animam. *Non*, inquit, *facio eam pretiosiorem quam me.* Ergo differentiam facis inter te, & animam tuam? Prudenter quidem tu tibi pluris es, quam quidvis tuum. B Sed quomodo non tua anima tu? Arbitror quod quia Paulus jam tunc in spiritu ambularet, & mente consentiret legi Dei quoniam bona est; idcirco hanc ipsam mentem suam, tamquam principale ac supremum quiddam sui, dignum duxerit suimet potius, quam suæ cujuspiam rei nomine designare: reliquum vero, quod constat naturæ esse inferioris, & inferiori proinde vilorique essentiæ (quod est corpus) inhærere, non modo officio vivificandi ac sensificandi, sed & fovendi nutriendique desiderio: hoc, inquam, sensuale atque carnale appellatione sui homo spiritualis indignum judicans, inter sua magis censuit deputandum, quam se personaliter exprimendum per C illud. Cum me dico, inquit, excellentius quod in me est, in quo & sto per gratiam Dei, id est mentem rationemque, intellige. Cum loquor animam meam, hoc inferius accipe, quod carni animandæ vides accommodatum, etiam & junctum in concupiscentia. Id me fuisse quidem, sed jam non esse agnosco: quia *non secundum carnem* adhuc ambulo, *sed secundum spiritum. Vivo ego jam non ego, vivit vero in me Christus.* Secundum mentem ego, secundùm carnem non ego. Quid enim si carnaliter etiam nunc anima concupiscit? *Jam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum.* Et ideo non me quidem, sed tamen meum dixerim quod in me carnaliter sapit, idque non aliud D quam ipsam animam. Revera enim animæ portio est carnalis affectio ejus, & vita, quam administrat corpori. Hanc ergo animam suam Paulus spernebat præ se, paratus pro Domino non solum alligari, sed & mori in Jerusalem, & sic perdere animam suam juxta consilium Domini.

10. Tu quoque si propriam deseras voluntatem, si corporis voluptatibus perfecte renunties, si carnem tuam crucifigas cum vitiis & concupiscentiis, sed & mortifices membra tua, quæ sunt super terram: probabis te Pauli imitatorem, qui non facias animam tuam pretiosiorem teipso; probabis & Christi discipulum, etiam illam perdendo salubriter. Et quidem prudentius eam perdis ut custodias, quam custodis ut perdas. E Nam *qui voluerit animam suam salvam facere, perdet eam* Quid hic vos dicitis observatores ciborum, morum neglectores? Hippocrates & sequaces ejus docent animas salvas facere in hoc mundo: Christus & ejus Discipuli perdere. Quemnam vos è duobus sequi magistrum eligitis? At manifectum se facit qui sic disputat: Hoc oculis, hoc capiti, & illud pectori vel stomacho nocet. Profecto unusquisque quod à suo magistro didicit, hoc in medium profert. Num in Evangelio legisti has differentias, aut in Prophetis, aut in litteris Apostolorum? Caro & sanguis pro certo revelavit tibi hanc sapientiam, non spiritus Patris; est enim carnis hæc sapientia. Sed audi quid de ipsa F nostri medici sentiant. *Sapientia*, inquiunt, *carnis mors est.* Item, *Sapientia carnis inimica est Deo* Num Hippocratis seu Galeni sententiam, aut certe de schola Epicuri debui proponere vobis? Christi sum discipulus; Christi discipulis loquor: ego si peregrinum dogma induxero, ipse peccavi. Epicurus atque Hippocrates corporis alter voluptatem, alter bonam habitudinem præfert: meus Magister utriusque rei contemptum prædicat. Animæ in corpore vitam, quam summo studio iste unde sustentet, ille

unde & delectet, inquirit atque inquirere docet, Salvator monet & perdere.

11. Quid enim tibi aliud de Christi auditorio sonuit, cum paulo ante clamatum est: *Qui amat animam suam, perdet eam?* Perdet eam dixit, sive ponendo ut martyr, sive affligendo ut pœnitens. Quamquam genus martyrii est, spiritu facta carnis mortificare; illo nimirum, quo membra cæduntur ferro, horrore quidem mitius, sed diuturnitate molestius. Videsne hac sententia Magistri mei carnis sapientiam condemnari, per quam utique aut in luxum voluptatis diffluitur, aut ipsa quoque bona valetudo corporis ultra quam oporteat appetitur? Denique quod vera sapientia in voluptates non effluat, audisti profecto à Sapiente, ne inveniri quidem hanc *in terra suaviter viventium*. Qui autem invenit, dicit: *Super salutem & omnem pulcritudinem dilexi sapientiam*. Si super salutem & pulcritudinem, quanto magis super voluptatem & turpitudinem? Quid vero prodest temperare à voluptatibus; & investigandis diversitatibus complexionum, ciborumque varietatibus inquirendis, quotidianam expendere curam? Legumina, inquit, ventosa sunt, caseus stomachum gravat, lac capiti nocet, potum aquæ non sustinet pectus, caules nutriunt melancholiam, choleram porri accendunt, pisces de stagno, aut de lutosa aqua, meæ penitus complexioni non congruunt. Quale est hoc, ut in totis fluviis, agris, hortis, cellariisve reperiri vix possit quod comedas?

12. Puta te, quæso, monachum esse, non medicum; nec de complexione judicandum, sed de professione. Parce, obsecro, primum quidem quieti tuæ, parce deinde labori ministrantium, parce gravamini domus, parce conscientiæ. Conscientiæ dico, non tuæ, sed alterius; illius videlicet, qui prope sedens, & edens quod sibi apponitur, de tuo singulari jejunio murmurat. Scandalo quippe est ei aut tua odiosa superstitio, aut duritia, quam forte putat illius, qui tibi habet providere. Scandalizatur, inquam, in tua singularitate frater judicans te superstitiosum, tamquam superflua quæritantem; aut certe me dorum causans, qui non perquiram victui tuo necessaria. Frustra sibi quidam blandiuntur de exemplo Pauli, hortantis discipulum non bibere aquam, sed *modico* uti *vino propter stomachum & frequentes suas infirmitates*. Qui attendere debent primum quidem Apostolum minime sibi ipsi rem hujusmodi suadere, sed nec discipulum æque exposcere sibi. Deinde non monacho hoc intimari, sed episcopo, cujus vita teneræ adhuc & nascenti Ecclesiæ pernecessaria esset. Timotheus hic erat. Da mihi alterum Timotheum; & ego cibo eum, si vis, etiam auro, & poto balsamo. Ceterum tu tibimetipsi dispensas, misertus tui. Suspecta est mihi, fateor, tua ipsius in te dispensatio; & vereor tibi illudi sub tegmine & nomine discretionis à carnis prudentia. Id te saltem volo admonitum esse, ut si tibi ita auctoritas Apostoli placet de bibendo vino, *modico* (quod ille adjunxit) non prætermittas. Et de hoc satis. Sed revertamur ad sponsam, & discamus ab ea vineas proprias se utiliter [a] non custodire, præsertim nos qui videmur deputati custodes in vineis sponsi Ecclesiæ Jesu-Christi Domini nostri, qui est super omnia Deus benedictus in secula, amen.

SERMO XXXI.

De excellentia divinæ visionis; & quomodo in præsenti sanctis viris gustus divinæ præsentiæ varietur, pro variis animæ desideriis.

1. INdica mihi quem diligit anima mea, ubi pascas, ubi cubes in meridie. Studiosis mentibus Verbum sponsus frequenter apparet, & non sub una specie. Qoid ita? Profecto quoniam nondum videtur *sicuti est*. Nempe illa visio stat, quia forma stat quæ tunc videtur; est enim: nec ullam capit ex eo quod est, fuit, vel erit, mutationem. Tolle nempe *fuit* & *erit*, unde jam transmutatio aut vicissitudinis obumbratio? At quicquid veniens ex eo quod *fuit* non cessat tendere in id quod *erit*, transitum sane habet per *est*, sed omnino non est. Nam quomodo est, quod numquam in eodem statu permanet? Solum proinde vere est, quod nec à *fuit* præciditur, nec ab *erit* expungitur: sed solum atque inexpugnabile remanet ei *est*, & manet quod est. Nec *fuit* sane tollit illi esse ab æterno; nec *erit* esse in æternum: ac per hoc sibi vindicat verum esse, id est increabile, interminabile, invariabile. Cum igitur ipse qui sic est, immo qui non sic aut sic est, videtur sicuti est; stat, ut dixi, illa visio, quia nulla eam interpolat vicissitudo. Et tunc ille de Evangelio unus omnibus, qui sic vident, denarius redditur in una specie quæ offertur. Nam & quod apparet, ut invariabile in se est, ita invariabiliter intuentibus præstò est: & quibus apparet, nil videre desiderabilius volunt, nil possunt delectabilius. Quando ergo illa vel fastidiet aviditas, vel se subtrahet suavitas, vel fraudabit veritas, vel deficiet æternitas? Quod si in æternum extenditur videndi copia pariter & voluntas; quomodo non plena felicitas? Nil quippe aut deest jam semper videntibus, aut superest semper volentibus.

2. At talis visio non est vitæ præsentis, sed in novissimis reservatur, his dumtaxat qui dicere possunt: *Scimus quia cum apparuerit, similes ei erimus, quia videbimus eum sicuti est*. Et nunc quidem apparet quibus vult: sed sicuti vult, non sicuti est. Non Sapiens, non Sanctus, non Propheta videre illum, sicuti est, potest, aut potuit [b] in corpore hoc mortali; poterit autem in immortali, qui dignus habebitur. Itaque videtur & hic, sed sicut videtur ipsi, & non sicuti est. Nam neque hoc luminare magnum (solem loquor illum, quem quotidie vides) vidisti tamen aliquando sicuti est, sed tantum sicut illuminat, verbi causa aerem, montem, parietem. Quod nec ipsum quidem aliquatenus posses, si non aliqua ex parte ipsum lumen corporis tui, pro sui ingenita serenitate & perspicuitate, cælesti lumini simile esset. Non denique alterum membrum corporis capax est luminis, ob multam utique dissimilitudinem. Sed nec ipse oculus, cum turbatus fuerit, lumini propinquabit, nimirum ob amissam similitudinem. Qui ergo turbatus, nullatenus serenum solem videt propter dissimilitudinem: serenus aliquatenus videt propter nonnullam similitudinem. Profecto si pari prorsus puritate vigeret, videret omnino inoffensa acie eum, sicuti est, propter omnimodam similitudinem. Ita & Solem justitiæ illum, qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, videre in hoc mundo, sicut illuminat, illuminatus potest, tamquam jam in aliquo similis: sicuti est, omnino non potest, tamquam nondum perfecte similis. Propterea dicit: *Accedite ad eum & illuminamini, & facies vestra non confundentur*. Ita sane, sed si quantum satis est illuminamur, ut revelata facie speculantes gloriam Dei, in eamdem imaginem transformemur *de claritate in claritatem, tamquam à Domini Spiritu*.

3. Ergo accedendum ad eum, non irruendum, ne irreverens scrutator majestatis opprimatur à gloria. Nec locis sane accedendum, sed claritatibus; ipsisque non corporeis, sed spiritualibus, tamquam à Domini Spiritu. A Domini plane, & non à nostro, quamvis in nostro. Qui itaque clarior, ille propinquior: esse autem clarissimum, pervenisse est. Porro jam præsentibus non aliud est videre sicuti est, quam esse sicuti est, & aliqua dissimilitudine non confundi. Sed

Tom. IV. — 1. Johan. 3. 2. — Est notat immutabilitatem. — Matt. 20. 9. — Ac proinde beatitudinem. — 1. Johan. 3. 2. — Dei visio impossibilis in hac vita. — b — Puritas ad videndum Deum necessaria. — Psal. 33. 6. — 2. Cor. 3. 18. — Prov. 25. 27. — Deo propinquior, qui clarior. — Primus modus videndi Deum competens beatis.

a Id est ad propriam ejus utilitatem. sic veteres scripti & editi primi: Hostius & alii, *proprias utiliter non custodire*.
b Confer quæ Bernardus de S. Benedicto habet in Sermone 9. de diversis; & infra de Moyse, Sermone 33. in Cantica num. 6. & Sermonem 34. num. 2.

Tom. I V.

id tunc, ut dixi. Interim vero tanta hæc formarum varietas, atque numerositas specierum in rebus conditis, quid nisi quidam sunt radii Deitatis, monstrantes quidem quia vere sit à quo sunt, non tamen quid sit prorsus diffinientes? Itaque de ipso vides, sed non ipsum. Cum autem de eo, quem non vides, cetera vides, scis indubitanter existere quem oportet inquirere, ut inquirentem non fraudet gratia, negligentem ignorantia non excuset. Verum hoc genus videndi commune. In promptu enim est, juxta Apostolum, omni utenti ratione, invisibilia Dei per ea quæ facta sunt, intellecta conspicere.

2. Viatoribus, isque communis. — *Rom. 1. 20.*

4. Alius proculdubio ille modus, quo quondam Patribus crebra illa atque ambitiosa divinæ præsentiæ familiaritas dignanter indulta est, quamquam nec ipsis sicuti est, sed sicut dignata est. Nec uno omnibus modo, sed, ut ait Apostolus, *multifarie multisque modis*. cum ipse in se sit unus, dicente ipso ad Israel: *Dominus Deus tuus, Deus unus est*. Et hæc demonstratio, non quidem communis; sed tamen foris facta est, nimirum exhibita per imagines extrinsecus apparentes, seu voces sonantes. Sed est divina inspectio, eo differentior ab his, quo interior, cum per seipsum dignatur invisere Deus animam quærentem se, quæ tamen ad quærendum toto se desiderio & amore devovit. Et hoc signum istiusmodi adventus ejus, sicut ab eo qui expertus est edocemur: *Ignis ante ipsum præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos ejus*. Oportet namque ut sancti desiderii ardor præveniat faciem ejus ad omnem animam, ad quam est ipse venturus, qui omnem consumat rubiginem vitiorum, & sic præparet locum Domino. Et tunc scit anima quoniam juxta est Dominus, cum se senserit illo igne succensam, & dixerit cum Propheta: *De excelso misit ignem in ossibus meis, & erudivit me*. & illud: *Concaluit cor meum intra me, & in meditatione mea exardescit ignis*.

3 Patribus antiquis. — *Heb. 1. 1* — *Deut. 6. 4.* — *4. Piis & justis.* — *Psal. 96. 3. Visio Dei requirit ardens desiderium.* — *Thren. 1. 13.* — *Psal. 38. 4.*

5. Tali animæ suspiranti frequenter, immo sine intermissione oranti, & afflictanti se præ desiderio, cum interdum desideratus ille, qui ita quæritur, miseratus occurrit; puto illi de propria experientia convenire, ut dicat cum sancto Jeremia: *Bonus es Domine sperantibus in te, animæ quærenti te*. Sed & Angelus ejus, qui unus est de sodalibus sponsi, in hoc ipsum deputatus, minister profecto & arbiter secretæ mutuæque salutationis; is, inquam, Angelus quomodo tripudiat, quomodo collætatur & condelectatur, & conversus ad Dominum dicit: Gratias ago tibi, Domine majestatis, quia desiderium cordis ejus tribuisti ei, & voluntate labiorum ejus non fraudasti eam. Ipse est qui in omni loco sedulus quidam pedissequus animæ non cessat sollicitare eam, & assiduis suggestionibus monere, dicens: *Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui*. & rursum: *Exspecta Dominum, & custodi viam ejus*. Item, *Si moram fecerit, exspecta eum, quia veniens veniet, & non tardabit*. Ad Dominum autem: *Sicut cervus*, inquit, *desiderat ad fontes aquarum, ita desiderat anima* ista *ad te Deus*. Desideravit te in nocte, sed & spiritus tuus in præcordiis ejus de mane vigilavit ad te. Et iterum: Tota die expandit ad te manus suas, dimitte illam quia clamat post te: convertere aliquantulum, & deprecabilis esto super eam. Respice de cælo, & vide, & visita desolatam. Fidelis paranymphus, qui mutui amoris conscius, sed non invidus, non suam quærit, sed Domini gratiam: discurrit medius inter dilectum & dilectam, vota offerens, referens dona. Excitat istam, placat illum. Interdum quoque, licet raro, repræsentat eos pariter sibi, sive hanc rapiens, sive illum adducens. siquidem domesticus est & notus in palatio, nec veretur repulsam, & quotidie videt faciem Patris.

Thren. 3. 25. Angelorum erga pias animas officium. — *Psal. 36. 4. Ibidem.* — *Abac. 2. 3* — *Psal. 41. 2. Isa. 26. 9. Psal. 87. 10.* — *Matt. 15. 23* — *Psal. 89. 13.*

6. Vide autem tu ne quid nos in hac verbi animæque commixtione corporeum seu imaginatorium sentire existimes. Id loquimur quod Apostolus dicit: quoniam qui adhæret Deo, unus spiritus est. Excessum puræ mentis in Deum, sive Dei pium descensum in animam, nostris quibus possumus exprimimus verbis, spiritualibus spiritualia comparantes. Itaque in spiritu fit ista conjunctio, quia spiritus est Deus, & concupiscit decorem animæ illius, quam forte adverterit in spiritu ambulantem, & curam carnis non perficientem in desiderio, præsertim si sui amore flagrantem conspexerit. Non ergo sic affecta & sic dilecta, contenta erit omnino vel illâ, quæ multis per ea quæ facta sunt; vel, illa quæ paucis per visa & somnia facta est manifestatio sponsi, nisi & speciali prærogativa intimis illum affectibus atque ipsis medullis cordis cælitus illapsum suscipiat, habeatque præsto quem desiderat non figuratum, sed infusum: non apparentem sed afficientem: nec dubium quin eo jucundiorem, quo intus, non foris. Verbum nempe est, non sonans, sed penetrans; non loquax, sed efficax; non obstrepens auribus, sed affectibus blandiens. Facies est non formata, sed formans, non perstringens oculos corporis, sed faciem cordis lætificans: grata quippe amoris munere, non colore.

Verbi animæque commixtio nihil corporeum sonat. — *1. Cor. 6. 17.*

7. Non tamen adhuc illum dixerim apparere sicuti est, quamvis non omnino aliud hoc modo exhibeat, quam quod est. Neque enim vel sic continue præsto erit, quamvis devotissimis mentibus, sed nec uniformiter omnibus. Oportet namque pro variis animæ desideriis divinæ gustum præsentiæ variari, & infusum saporem supernæ dulcedinis diversa appetentis animi aliter atque aliter oblectare palatum. Denique advertisti in hoc amatorio carmine, quoties mutaverit vultum, & in quanta multitudine dulcedinis suæ coram dilecta dignatus sit transformari; & quomodo nunc quidem instar verecundi sponsi sanctæ animæ secretos petat amplexus, & osculis delectetur; nunc vero in oleo & unguentis medicum exhibere appareat, nimirum propter teneras & infirmas animas istiusmodi adhuc indigentes fomentis & medicamentis: unde & delicato adolescentularum nomine designantur. Si mussitet quis, audiet, quia *non est opus sanis medicus, sed male habentibus*. Nunc rursum quasi viator quispiam itinerantibus sponsæ simul atque adolescentulis sese associans, jucundissimis confabulationibus suis à labore viæ omnem relevat comitatum, ita ut eo discedente loquantur: *Nonne cor nostrum ardens erat in nobis de Jesu, dum loqueretur nobis in via?* Facundus comes, qui in sermonum & morum suavitate suorum, tamquam in quadam suaveolentia spirantium unguentorum, post se currere faciat universos; unde & dicunt: *In odore unguentorum tuorum curremus*. Item aliquando occurrens, quasi prædives aliquis paterfamilias, qui in domo sua abundet panibus; immo tamquam rex magnificus & potens, qui sponsæ pauperis videatur pusillanimitatem erigere, provocare cupiditatem, demonstrans illi omnia desiderabilia gloriæ suæ, divitias torcularium ac promptuariorum, hortorum & agrorum copias, demum etiam introducens eam in ipsa secreta cubiculi. Nimirum confidit in ea cor viri sui, & non est ex omnibus quod ab illa existimet abscondendum, quam redemit inopem, probavit fidelem, amplexatur amabilem. Atque ita non cessat, sive hoc, sive illo modo interno, jugiter apparere conspectui quærentium se, ut sermo impleatur, quem dixit: *Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem sæculi*.

8. Et in his omnibus suavis & mitis, & multæ misericordiæ. Nam in osculis quidem affectuosum & blandum, in oleo autem & in pigmentis atque unguentis clementem & affluentem visceribus pietatis & compassionis. Porro in via hilarem, affabilem, plenum gratiæ & solatii; in ostensione vero divitiarum ac possessionum munificum se, ac largum pro regia liberalitate remuneratorem demonstrat. Ita per omnem hujus carminis textum reperies Verbum istiusmodi similitudinibus adumbrari. Unde ego puto id significatum apud Prophetam, ubi ait: *Spiritus ante faciem nostram Christus Dominus; in umbra ejus*

vivemus

vivemus inter gentes : quod scilicet videamus nunc per speculum & in ænigmate, & necdum facie ad faciem. At istud sane donec vivimus inter gentes. nam inter Angelos aliter : quando jam indifferenti omnino felicitate cum ipsis videbimus eum & nos, sicuti est, hoc est in forma Dei, & non in umbra. Quomodo namque apud veteres quidem umbram figuramque dicimus exstitisse, nobis autem per gratiam Christi in carne præsentis ipsam per se illucescere veritatem : ita nos quoque respectu futuri sæculi in quadam interim veritatis umbra vivere non negabit, nisi qui non acquiescit Apostolo dicenti : *Ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus.* & illud : *Non arbitror me comprehendisse.* Quomodo enim non est distinctio ejus, qui per fidem ambulat, & illius qui per speciem ? Ergo justus ex fide vivit, beatus exsultat in specie : & ideo sanctus homo vivit interim in umbra Christi, sanctus Angelus in splendore vultus gloriæ gloriatur.

9. Et bona fidei umbra, quæ lucem temperat oculo caliganti, & oculum præparat luci. scriptum est enim : *Fide mundans corda eorum.* FIDES itaque lucem non exstinguit, sed custodit. QUICQUID sane est illud quod videt Angelus, hoc mihi umbra fidei servat, fideli sinu repositum, in tempore revelandum. An non expedit tenere vel involutum, quod nudum non capis ? Denique & Mater Domini vivebat in umbra fidei, cui dictum est : *Et beata quæ credidisti.* Habuit & de Christi corpore umbram, quæ audivit : *Et virtus Altissimi obumbrabit tibi.* Nec enim vilis umbra, quæ de virtute Altissimi formatur. Et vere virtus in carne Christi, quæ virgini obumbravit, ut quod impossibile erat mortali feminæ, objectu tamen involucri vivifici corporis ferret præsentiam majestatis, & lucem sustineret inaccessibilem. Virtus plane, in qua omnis contraria fortitudo debellata est; & virtus & umbra fugans dæmones, tutans homines; aut certe virtus vegetans, umbra refrigerans.

10. Vivimus proinde in umbra Christi, qui per fidem ambulamus, & carne ipsius pascimur ut vivamus. Caro enim Christi vere est cibus. Et vide ne propterea etiam nunc describatur hoc loco apparens, tamquam in schemate pastorali, ubi illum sponsa, quasi unum quempiam de pastoribus videtur alloqui, dicens : *Indica mihi ubi pascas, ubi cubes in meridie.* Bonus Pastor, *qui animam suam dat pro ovibus suis :* animam pro illis, carnem illis; illam in pretium, istam in cibum. Res mira ! ipse pastor, ipse pascua est, ipse redemptio. Verum sermo in longum pergit, quoniam locus amplus est, & grandia continens, & non explicabitur paucis : atque hac necessitate videtur mihi jam rumpendus potius, quàm finiendus. Oportet autem, ut, quoniam materia pendet, memoria vigilet : quatenus ubi pausatum erit, inde mox resumatur & pertractetur, prout Dominus dabit, Jesus-Christus sponsus Ecclesiæ, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula, amen.

SERMO XXXII.

Qualiter Christus suscipitur ab anima sancta tamquam sponsus, & ab anima infirma tamquam medicus. *Item de differentia cogitationum, unde oriantur.*

1. I*Ndica mihi ubi pascas, ubi cubes in meridie:* Hic sumus, hinc progredimur. Sed antequam tractari incipiat visio ista & allocutio, recapitulandum breviter arbitror de aliis visionibus quæ præcesserunt, quomodo nobis aptari spiritualiter possint pro votis & meritis singulorum, ut apprehensis illis (si tamen hoc datum fuerit) facilior & in hujus discussione eluceat intellectus. Verum id difficillimum. Nam etsi illa verba, quibus ipsæ visiones seu similitudines describuntur, sonare corpora atque corporea videantur; spiritualia tamen sunt quæ nobis ministrantur in his, ac per hoc in spiritu quoque causas & rationes earum oportet inquiri Et quis idoneus investigare & comprehendere tam multos animæ affectus profectusque, quibus hæc de præsentia sponsi tam multiformis gratia dispensatur ? Tamen si intremus ad nos, & Spiritus-sanctus in lumine suo dignetur ostendere nobis, quod opere suo non dedignatur assidue actitare in nobis, puto non omnino nos in his sine intellectu remansuros. Confido enim non accepisse nos spiritum hujus mundi, sed Spiritum qui ex Deo est, ut sciamus quæ à Deo donata sunt nobis.

2. Ergo si cui nostrum cum sancto Propheta adhærere Deo bonum est, & (ut loquar manifestius) si quis in nobis est ita desiderii vir, ut cupiat dissolvi & cum Christo esse, cupiat autem vehementer, ardenter sitiat, assidue meditetur; is profecto non secus quàm in forma sponsi suscipiet verbum in tempore visitationis, hora videlicet qua se adstringi intus quibusdam brachiis sapientiæ, atque inde sibi infundi senserit sancti suavitatem amoris. Siquidem desiderium cordis ejus tribuetur ei, etsi adhuc peregrinanti in corpore, ex parte tamen, idque ad tempus, & tempus modicum. Nam cum vigiliis, & obsecrationibus, & multo labore * & imbre lacrymarum quæsitus affuerit, subito dum teneri putatur elabitur : & rursum lacrymanti & insectanti occurrens, comprehendi patitur, sed minime retineri, dum subito iterum quasi è manibus evolat. Etsi institerit precibus & fletibus devota anima, denuo revertetur, & voluntate labiorum ejus non fraudabit eam : sed rursum mox disparebit, & non videbitur, nisi iterum toto desiderio requiratur. Ita ergo & in hoc corpore potest esse de præsentia sponsi frequens lætitia, sed non copia : quia etsi visitatio lætificat, sed molestat vicissitudo. Et hoc tamdiu necesse est pati dilectam, donec semel posita corporeæ sarcina molis, avolet & ipsa levata pennis desideriorum suorum, libere iter carpens per campos contemplationis, & mente sequens expedita dilectum quocumque ierit.

3. Nec tamen vel in transitu præsto erit sic omni animæ, nisi illi dumtaxat, quam ingens devotio, & desiderium vehemens, & prædulcis affectus sponsam probat, & dignam, ad quam gratia visitandi accessurum Verbum decorem induat, formam sponsi accipiens. Qui enim nondum invenitur ita affectus, sed compunctus magis actuum recordatione suorum, loquens in amaritudine animæ suæ dicit Deo, *Noli me condemnare;* aut forte etiam adhuc periculose tentatur à propria concupiscentia abstractus & illectus : hic talis non sponsum requirit, sed medicum ; ac per hoc non oscula quidem vel amplexus, sed tantum remedia vulneribus accipiet suis, in oleo utique & unguentis. An non sæpenumero sic sentimus, & sic experimur orantes, nos, qui nostris quotidie adhuc excessibus tentamur præsentibus, mordemur præteritis ? A quanta me amaritudine frequenter liberasti adveniens, Jesu bone ? Quoties post anxios fletus, post inenarrabiles gemitus & singultus, sauciam conscientiam meam unxisti unctione misericordiæ tuæ, & oleo lætitiæ perfudisti ? Quoties me oratio, quem pæne desperantem suscepit, reddidit exsultantem, & præsumentem de venia ? Qui similiter afficiuntur, ecce hi sciunt, quod vere medicus sit Dominus Jesus, *qui sanat contritos corde, & alligat contritiones eorum.* Qui experti non sunt, credant inde eidem ipsi dicenti : *Spiritus Domini unxit me, ad evangelizandum mansuetis misit me, ut mederer contritis corde.* Si adhuc dubitant, accedant certe & probent, & sic in semetipsis discant quid sit, *Misericordiam volo, & non sacrificium.* Sed videamus & reliqua.

4. Sunt qui in studiis spiritualibus fatigati, & versi in teporem, atque in defectu quodam spiritus positi, ambulant tristes vias Domini, corde arente & tædente accedunt ad quæque injuncta, frequenter murmurant; longos dies, longas conqueruntur & noctes, loquentes cum sancto Job : *Si dormiero, dicam, Quando consurgam ? & rursum exspectabo vesperam.* Ergo ubi contingit tale aliquid pati, si misertus Dominus appropiet nobis in via qua ambulamus, & incipiat loqui de cælo qui de cælo est, necnon favorabile quippiam cantare nobis

Margin notes: Tom. IV. — 1. Cor. 2. 12. — Sponsi præsentia quibus concessa. — Psal. 72. 28. — Vicissitudo præsentiæ ejus & absentiæ. — * labore deest quibusdam mss. — Sponsi consolatio hæc quibus competat. — Job 10. 2. — Qui ad sponsi amplexus inhabiles, eum ut medicum requirant. — Psal. 146. 3. — Isa. 61. 1. — Matt. 9. 13. — Languidis & tepidis quomodo subinde succurrat Dominus. — Job 7. 4. — 1. Cor. 13. 9. — Philipp. 3. 13. — Act. 15. 9. — Luc. 1. 45. — Luc. 1. 35. — Joan. 6. 56. — Joan. 10. 11.

Tom. IV. de canticis Sion, narrare etiam de civitate Dei, de pace civitatis, de æternitate pacis, de statu æternitatis: dico vobis, erit pro vehiculo animæ dormitanti & pigritanti læta narratio, ita ut pellat omne fastidium ab animo audientis, & à corpore fatigationem. An tibi aliud vel pati, vel petere ille videtur, qui ait: *Dormitavit anima mea præ tædio, confirma me in verbis tuis!* (*Psal. 118. 28.*) Et nonne cum obtinuerit, clamabit: *Quomodo dilexi legem tuam, Domine! tota die meditatio mea est?* (*Ibidem 97.*) Sunt enim quædam verba Verbi sponsi ad nos, nostræ meditationes de ipso & ejus gloria, elegantia, potentia, majestate. Non solum autem, sed & cum avida mente versamus testimonia ejus & judicia oris ejus, & in lege ejus meditamur die ac nocte; sciamus pro certo adesse sponsum, atque alloqui nos, ut non fatigemur laboribus, sermonibus delectati.

De discernendis cogitationibus utilis doctrina.

5. Tu ergo cum tibi aliqua talia volvi animo sentis, non tuam putes cogitationem, sed illum agnosce loquentem, qui apud Prophetam dicit: *Ego qui loquor justitiam.* (*Isa. 63. 1.*) Simillima enim sunt nostræ cogitata mentis sermonibus Veritatis in nobis loquentis: nec facile quis discernit, quid intus pariat cor suum, quidve audiat, nisi qui prudenter advertit Dominum in Evangelio loquentem, *quia de corde exeunt cogitationes malæ*, (*Matt. 15. 19.*) & illud: *Quid cogitatis mala in cordibus vestris?* (*Ibidem.*) &, *Qui loquitur mendacium, de suo loquitur.* (*Joan. 8. 44.*) Apostolus autem, *Non quod sufficientes*, inquit, *simus cogitare aliquid à nobis tamquam ex nobis*, subaudis bonum; *sed sufficientia nostra ex Deo est.* (*2. Cor. 3. 5.*) Cum ergo mala in corde versamus, nostra cogitatio est: si bona, Dei sermo est. (*Cogitationes bonæ à Deo, malæ à nobis vel à diabolo.*) Illa cor nostrum dicit, hæc audit. *Audiam*, ait, *quid loquatur in me Dominus Deus, quoniam loquetur pacem in plebem suam.* (*Psal. 84. 9.*) Itaque pacem, pietatem, justitiam Deus in nobis loquitur: nec talia nos cogitamus ex nobis, sed in nobis audimus. Ceterum homicidia, adulteria, furta, blasphemiæ, & his similia, de corde exeunt, (*Matt. 15. 19.*) nec audimus ea, sed dicimus. Denique *dixit insipiens in corde suo, Non est Deus.* (*Psal. 13. 1.*) Et propter hoc irritavit impius Deum, quia dixit in corde suo, non requiret. (*Psal. 9. 13.*) Sed est præterea quod corde quidem sentitur, non tamen cordis est verbum. Nec enim de corde exit, sicut nostra cogitatio; sed neque illud est quod ad cor fieri diximus, verbum videlicet Verbi, cum sit malum. Immittitur autem à contrariis potestatibus, sicut fiunt immissiones per angelos malos, quale (verbi causa) fuit quod legitur misisse in cor diabolus, ut traderet Dominum Judas Simonis Iscariotis.

Cogitationum malarum originem discernere difficile. (*V. serm. 23. de divers. n. 4. & Meditat. tom. 5. n. 34.*)

6. Verum quis ita vigil & diligens observator motionum internarum suarum, sive in se, sive & ex se factarum, ut liquido ad quæque illicita sensa cordis sui discernat inter morbum mentis, & morsum serpentis? Ego nulli hoc mortalium possibile puto, nisi qui illuminatus à Spiritu-sancto speciale accepit donum illud, quod Apostolus inter cetera charismata quæ enumerat, nominat Discretionem spirituum. (*1. Cor. 12. 10.*) Quantumlibet enim quis, secundum Salomonem, omni custodia servet cor suum, (*Prov. 4. 23.*) & omnia quæ intra se moventur, vigilantissima intentione observet; etiamsi diuturnum forte in his habuerit exercitium, & frequens experimentum; non poterit tamen ad purum in se dignoscere discernereve ab invicem malum innatum, & malum seminatum. Nam delicta quis intelligit? (*Psal. 18. 13.*) Nec multum refert nostra scire, unde inest nobis malum, dummodo inesse sciamus: vigilandum potius & orandum undecumque sit, ne consentiamus. Denique orat Propheta contra utrumque malum, dicens: *Ab occultis meis munda me, Domine, & ab alienis parce servo tuo.* (*Ibidem 13.*) Et ego, non possum tradere vobis quod non accepi. Non autem accepi, fateor, unde assignem certam notionem inter partum cordis, & seminarium hostis. Quippe utrumque malum, utrumque à malo; utrumque in corde, sed non utrumque de corde. Hoc totum certum mihi in me, etsi incertum quid cordi, quid hosti tribuam. Et id quidem (ut dixi) absque periculo.

7. Sed sane est ubi periculose, immo damnabiliter erratur, atque ibi merito nobis certa præfigitur regula, ne quod Dei est in nobis, demus nobis, putantes Verbi visitationem nostram esse cogitationem. Ergo quantum distat bonum à malo, tantum ista duo à se: quoniam nec de Verbo malum, nec de corde exiet bonum, nisi quod prius forte de Verbo conceperit: quia non potest bona arbor malos fructus facere, nec arbor mala fructus bonos. At satis dictum esse credo, quid Dei, quid nostrum in nostro sit corde; nec superflue, ut arbitror: sed ut sciant inimici [a] gratiæ, absque gratia nec ad cogitandum bonum sufficere cor humanum, sed sufficientiam ipsius ex Deo esse; Dei vocem, bonum quod cogitatur, non cordis prolem exsistere. Tu ergo si vocem ejus audis, non jam nescias unde veniat, aut quo vadat; sciens quia à Deo exit, & ad cor vadit. Vide autem quomodo verbum, quod egreditur de ore Dei, non revertatur ad eum vacuum, sed prosperetur & faciat omnia ad quæ misit illud, ut dicere possis & tu, quia *gratia Dei in me vacua non fuit.* Felix mens, cui Verbum individuus comes, ubique se affabile præbet, cujus indesinenter oblectata suavitate facundiæ, à carnis molestiis & vitiis sese vindicet omni hora, redimendo tempus à diebus malis. Non lassabitur, non molestabitur, quoniam, sicut dicit Scriptura, *Non contristabit justum, quicquid ei acciderit.*

8. Jam vero magni Patrisfamilias seu regiæ majestatis schema apparere existimo his, qui accedentes [b] ad cor altum, de majori spiritus libertate & puritate conscientiæ magnanimiores facti, consueverunt audere majora, inquieti prorsus & curiosi secretiora penetrare, & apprehendere sublimiora, & tentare perfectiora, non modo sensuum, sed & virtutum. Hi enim pro fidei magnitudine digni inveniuntur qui inducantur in omnem plenitudinem; nec est omnino in omnibus apothecis sapientiæ, à quo Deus scientiarum Dominus arcendos censeat cupidos veritatis, vanitatis non conscios. Talis erat Moyses, qui audebat dicere Deo: *Si inveni gratiam in oculis tuis, ostende mihi teipsum.* Talis Philippus, qui sibi & suis condiscipulis Patrem flagitabat ostendi: talis & Thomas, qui nisi sua manu tangeret vulnus & fossum latus, credere recusabat. Pusilla fides, sed de magnitudine animi [b] miro modo descendens. Talis quoque David, qui & ipse dicebat Deo: *Tibi dixit cor meum, exquisivit te facies mea; faciem tuam Domine requiram.* Tales itaque magna audent, quoniam magni sunt: & quæ audent, obtinent juxta verbum promissionis ad ipsos, quod est istiusmodi: *Quemcumque locum calcaverit pes vester, vester erit.* Magna siquidem fides magna meretur: & quatenus in bonis Domini fiduciæ pedem porrexeris, eatenus possidebis.

9. Denique Moysi ore ad os loquitur Deus; & palam, non per ænigmata & figuras Dominum videre meretur, cum Prophetis aliis tantum in visione apparere se dicat, & per somnium loqui. Philippo quoque secundum petitionem cordis sui ostensus est Pater in Filio, in eo proculdubio quod incontinenti audivit: *Philippe, qui videt me, videt & Patrem.* &, *Quia ego in Patre, & Pater in me est.* Sed & Thomæ juxta desiderium cordis ejus palpandum se præbuit, & voluntate labiorum ejus non fraudavit eum. Quid David? Nonne & ipse voto se non omnino fraudari significat, ubi ait non daturum se somnum oculis suis, nec palpebris suis dormitationem, donec inveniret locum Domino? Igitur istiusmodi magnis spiritibus magnus occurret sponsus, & magnificabit facere cum eis, emittens lucem suam, & veritatem suam, eosque deducens & adducens in montem sanctum suum, & in tabernacula sua, ita ut dicat qui ejusmodi est: *Quia fecit mihi magna qui potens est.* Regem in decore suo videbunt oculi ejus, præeuntem se ad speciosa deserti, ad flores rosarum, & lilia convallium, ad amœna hortorum, irrigua fontium,

a Abælardum, ut puto, intelligit, qui gratiam Christi pæne ad rationem & exemplum redigebat, ut dictum est tomo 3. in Opusculo XI.

b Pusillitas fidei in eo quod non valet credere absque conditione: magnitudo animi, quod talem conditionem interponere ausus est præ fiducia in Deum, ex aliis Notis.

ad delicias cellariorum, & odoramenta aromatum, postremo ad ipsa secreta cubiculi.

10. Isti sunt thesauri sapientiæ & scientiæ penes sponsum absconditi, hæc vitæ pascua præparata in refectionem animarum sanctarum. Beatus vir qui implevit desiderium suum ex ipsis. Hoc solum admonitus sit, ne solus habere velit quæ possunt sufficere pluribus. Propterea enim fortassis post ista omnia sponsus, tamquam pastor apparere describitur: ut proinde admoneatur assecutor tantorum munerum pascendi gregis simpliciorum, qui scilicet tam non valent per semetipsos apprehendere ista, quàm non audent sine pastore oves exire in pascua. Denique hoc ipsum sponsa prudenter advertens postulat sibi indicari, ubi ipse pascat & cubet sub meridiano fervore, parata (ut quidem ex hoc intelligi datur) pasci & pascere cum illo, & sub illo. Nec enim tutum arbitratur longe agere gregem à summo Pastore, nimirum ob incursiones luporum, eorum maxime qui veniunt ad nos in vestimentis oviom: & propterea satagit in eisdem cum ipso pariter pascere pascuis, & cubare umbris. Et causam ponit: *Ne incipiam*, inquiens, *vagari post greges sodalium suorum*. Ipsi sunt qui se volunt videri amicos sponsi, & non sunt: & cum suos, non illius greges pascere cura sit eis; hinc inde tamen insidiantes dicunt: *Ecce hic est Christus, ecce illic est*, videlicet ut multos seducant, & abducant à Christi gregibus, & socient suis. Hoc pro litteræ textu. Jam vero spiritualem sensum qui in ea latet, sub alio sermonis principio exspectate, quicquid illud erit, quod mihi inde vobis orantibus sua misericordia partiri dignabitur sponsus Ecclesiæ Jesus-Christus Dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula, amen.

SERMO XXXIII.

De his quæ semper sectanda sunt à mente devota. Quid sit meridies, & de quatuor generibus tentationum semper evitandis.

1. INdica mihi quem diligit anima mea, ubi pascas, ubi cubes in meridie. Et alius quidam: *Indica*, inquit, *mihi cur me ita judices*. Ubi non sane sententiam causatur, sed scrutatur causam, erudiri flagellis petens, non erui. Item alius precatur, dicens: *Vias tuas Domine demonstra mihi, & semitas tuas edoce me*. Quas dixerit vias vel semitas, manifestat alibi: *Deduxit me*, inquit, *super semitas justitiæ*. Ergo tria ista anima curiosa Dei non cessat inquirere, justitiam, & judicium, & locum habitationis gloriæ sponsi: tamquam viam in qua ambulet, cautelam qua ambulet, & ad quam ambulet mansionem. De qua mansione sic habes in Propheta: *Unam petii*, inquit, *à Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ*. & iterum: *Domine dilexi decorem domus tuæ, & locum habitationis gloriæ tuæ*. Porro de reliquis duobus: *Justitia & judicium*, ait, *præparatio sedis tuæ*. Merito tria ista mens devota requirit, utpote sedem Dei, & sedis præparationem. Et pulcre in sponsæ prærogativam concurrunt pariter omnia ad consummationem virtutum, ut de forma justitiæ sit formosa, de judiciorum notitia cauta, de desiderio præsentiæ seu gloriæ sponsi casta. Talem prorsus decet esse sponsam Domini, pulcram, eruditam, & castam. Ergo petitio, quam ultimam posui, istius est loci. Petit siquidem ab eo quem diligit anima sua, indicari sibi, ubi pascat, & ubi cubet in meridie.

2. Et primo adverte, quàm eleganter amorem spiritus à carnis discernat affectu, dum dilectum exprimere magis ipsa affectione, quàm nomine volens, non simpliciter quem diligo, sed, O, inquit, quem diligit anima mea, spiritalem designans dilectionem. Deinde quidnam eam in loco pascuæ adeo delectet, diligenter attende. Sed nec illud prætereat te de hora meridiana, & quod is potissimum exploratur locus, in quo qui pascit, cubat simul: quod est magnæ securitatis indicium. Arbitror enim ob hoc additum, cubat, quod eo loci minime necesse sit stare, & vigilare super custodiam gregis, quando grex, etiam cubante pastore & pausante sub umbris, libere nihilo minus discurrat in pascuis. Felix regio, in qua pro libitu oves ingrediuntur & egrediuntur, & non est qui exterreat. Quis mihi tribuat videre vos, meque pariter in montibus pasci una cum illis nonaginta novem quæ illic relictæ leguntur, cum Pastor earum dignanter ad unam descendit quæ erraverat? Secure procul dubio cubat prope, qui & longe recedere minime dubitavit, sciens quia in tuto eas relinqueret. Merito sponsa illò suspirat, merito inhiat loco pascuæ simul & pacis, sed quietis, sed securitatis, sed exsultationis, sed admirationis, sed stuporis. Nam & me miserum, heu! longe agentem & de longe salutantem, en ipsa ejus recordatio ad lacrymas provocat, plane juxta affectionem & vocem dicentium: *Super flumina Babylonis illic sedimus & flevimus, dum recordaremur tui Sion*. Libet exclamare & me cum sponsa pariter & cum Propheta: *Lauda Deum tuum Sion, quoniam confortavit seras portarum tuarum, benedixit filiis tuis in te. Qui posuit fines tuos pacem, & adipe frumenti satiat te*. Quis non illic vehementer cupiat pasci & propter pacem, & propter adipem, & propter satietatem? Nihil ibi formidatur, nihil fastiditur, nihil deficit. Tuta habitatio Paradisus, dulce pabulum Verbum, opulentia multa nimis Æternitas.

3. Habeo & ego Verbum, sed in carne; & mihi apponitur veritas, sed in Sacramento. Angelus ex adipe frumenti saginatur, & nudo saturatur grano; me oportet interim quodam sacramenti cortice esse contentum, carnis furfure, litteræ palea, velamine fidei. Et hæc talia sunt quæ gustata afferunt mortem, si non de primitiis spiritus quantulumcumque accipiant condimentum. Prorsus mors mihi in olla, nisi ex Prophetæ farina dulcoretur. Denique absque spiritu & Sacramentum ad judicium sumitur, & caro non prodest quicquam, & littera occidit, & fides mortua est. Sed spiritus est qui vivificat, ut vivam in eis. At quantalibet sane abundantia spiritus pinguescant ista, non pari omnino jucunditate sumitur cortex sacramenti, & adeps frumenti, fides & species *, memoria & præsentia, æternitas & tempus, vultus & speculum, imago Dei & forma servi. Nempe in omnibus his fides locuples mihi, intellectus pauper. Numquid vero par sapor intellectui fideique, cum sit in meritum ista, ille in præmium? Vides ergo tantum distare inter pabula, quantum & inter loca: & sicut exaltantur cæli à terra, ita habitantes in eis, bonis potioribus abundare?

4. Festinemus proinde, Filii, festinemus ad locum tutiorem, ad pastum suaviorem, ad uberiorem & fertiliorem agrum. Festinemus ut habitemus sine metu, abundemus sine defectu, epulemur sine fastidio. Tu enim Domine sabaoth, qui cum tranquillitate judicas omnia, etiam cum securitate æque omnia ibi pascis. Idem ipse & Dominus exercituum, & pastor ovium. Ergo & pascis, & cubas pariter, sed non hic. Denique stabas cum è cælo prospiceres unam ex tuis oviculis (Stephanum loquor) à lupis circumdari super terram. Et propterea quæso *indica mihi ubi pascas, ubi cubes in meridie*, hoc est tota die: etenim illa meridies tota est dies, & ipsa nesciens vesperam. Et ideo melior dies illa in atriis tuis super millia, quia nescit occasum. At matutinum forsitan habuit, cum primum videlicet dies sanctificatus illuxit nobis, per viscera utique misericordiæ Dei nostri, in quibus visitavit nos Oriens ex alto. Vere tunc suscepimus Deus misericordiam tuam in medio templi tui, cum in medio umbræ mortis exortus matutini lux orta est nobis, & mane vidimus gloriam Domini. Quanti reges & prophetæ voluerunt videre, & non viderunt? Quare? nisi quia nox erat, & necdum venerat illud exspectatum mane, cui fuerat repromissa misericordia? Unde & orabat quis dicens: *Auditam fac mihi mane misericordiam tuam, quia in te speravi*.

5. Fuit namque quædam hujus aurora diei, ex quo Sol justitiæ per archangelum Gabrielem nuntiatus est terris, & Virgo Deum in utero de Spiritu-sancto con-

Tom. IV. — Matt. 18. 12. — Pasci à sponso quàm dulce. — Psal. 136. 1. — Psal. 147. 1. — Ibi pax, adeps, & satietas. — Angeli beati & hominis viatoris dispar conditio. — Veritas in Eucharistia. — 4. Reg. 4. 40. — * alt. modo, spes. — Beatorum felicitas. — Act. 7. 55. — Beata æternitas est meridies nesciens vesperam. — Psal. 83. 11. — Luc. 1. 78. — Psal. 47. 10. — Psal. 142. 8. — Aurora hujus diei quæ

Tom. IV.

A cepit & peperit Virgo, ac deinceps, quoad in terris visus est, & cum hominibus conversatus est. Nam usque adeo per totum id temporis lux pusilla, & tamquam lux revera auroræ apparuit, ut diem esse interim apud homines pæne universitas ignoraret. Denique *si cognovissent, numquam Dominum gloriæ crucifixissent.* Et utique ipsis paucis Discipulis dicebatur: *Adhuc modicum lumen in vobis est:* eo quod aurora esset & initium, vel potius indicium diei, dum Sol adhuc absconderet radios suos, & minime eos spargeret super terram. Paulus quoque dicebat, quoniam *nox præcessit, dies autem appropinquavit:* significans esse tunc adhuc adeo modicum lumen, ut propinquasse, quàm venisse diem dicere maluerit. Quando autem hoc dicebat? Profec-

1. Cor. 2. 8.
Johan. 12. 35.
Rom. 13. 12.

B to quando Sol reversus ab inferis, jam se ad alta cæli sustulerat. Quanto magis cum adhuc similitudo carnis peccati instar densæ nubis operiret auroram, juxta omnes nimirum nostri corporis passiones, ita ut neque amara mors, nec crux probrosa defuerit? quanto magis, inquam, tunc exigua tenuisque admodum lux fuit, & quæ de auroræ magis, quàm de Solis prodire præsentia videretur?

Christi conversatio super terram, quasi aurora.

6. Erat ergo aurora, & ipsa subobscura satis, tota illa Christi videlicet conversatio super terram, usque dum occumbens & rursum exoriens, solaris suæ præsentiæ lumine clariori fugavit auroram, & mane facto absorpta est nox in victoria. Denique habes: *Et valde*

C *mane una sabbatorum veniunt ad monumentum, orto jam sole.* An non mane fuit, quando ortus est Sol? Attulit autem novum de resurrectione decorem, & sereniorem solito lucem, quoniam *etsi noveramus eum secundum carnem, sed nunc jam non novimus.* Est scriptum in Propheta: *Decorem induit, induit fortitudinem, & præcinxit se,* quod carnis infirma, tamquam nubila quædam excusserit, stolam gloriæ induens. Sane extunc elevatus est Sol, & sensim demum diffundens suos radios super terram, cœpit paulatim ubique clarior apparere, fervidiorque sentiri. Verum quantumlibet incalescat & invalescat, moltiplicet & dilatet radios suos per

Marc. 16. 2.
Mane, resurrectio.
2. Cor. 5. 16.
Psal. 92. 1.

D omne hujus nostræ mortalitatis curriculum, (erit enim nobiscum usque ad consummationem sæculi:) non tamen ad meridianum perveniet lumen, nec in illa sui plenitudine videbitur modo, in qua videndus est postea, ab his dumtaxat, quos hac visione ipse dignabitur. O vere meridies, plenitudo fervoris [a] & lucis, solis statio, umbrarum exterminatio, desiccatio paludum, fœtorum depulsio! O perenne solstitium, quando jam non inclinabitur dies! ô lumen meridianum, ô vernalis temperies, ô æstiva venustas, ô autumnalis ubertas, & (ne quid videar præterisse) ô quies & feriatio hiemalis! Aut certe, si hoc magis probas, sola tunc

Matt. 28. 20.
Meridies, visio beata.
a
Desiderium animæ devotæ ad meridiem lucis æternæ.

E hiems abiit & recessit. Hunc locum, inquit, tantæ claritatis & pacis & plenitudinis indica mihi, ut quemadmodum Jacob adhoc in corpore manens vidit Dominum facie ad faciem, & salva facta est anima ejus; vel certe sicut Moyses vidit eum, non per figuras & ænigmata, seu per somnia, uti Prophetæ alii, sed modo plane præcellenti atque inexperto ceteris, sibi noto & Deo; vel sicut Isaias revelatis oculis cordis vidit eum super solium excelsum & elevatum; vel etiam quomodo Paulus raptus in paradisum audivit verba ineffabilia, & Dominum suum Jesum-Christum vidit oculis suis: ita ego quoque te in lumine tuo & in decore tuo per mentis excessum merear contemplari pascentem

Gen. 32. 30.
Num. 12. 8.
Isa. 6. 1.
2. Cor. 12. 4.

F uberius, quiescentem securius.

7. Nam & hic pascis, sed non in saturitate: nec cubare licet, sed stare & vigilare oportet propter timores nocturnos. Heu! nec clara lux, nec plena refectio, nec mansio tuta: & ideo *indica mihi ubi pascas, ubi cubes in meridie.* Beatam me dicis cum esurio, & sitio justitiam. Quid hoc ad illorum felicitatem, qui repleti sunt in bonis domus tuæ, qui epulantur & exsultant in conspectu Dei, & delectantur in lætitia? Sed & si quid patior propter justitiam, nihilo minus

Hujus statûs ab illo discrimen.
Matth. 5. 6.
Psal. 64. 6.
Psal. 67. 4.
Matt. 5. 9.

A beatam pronuntias. Et certe pasci ubi timeas pati, jucunditatem habet, sed non securitatem. Porro autem pasci & pati simul, nonne molesta jucunditas est? Omnia mihi hic cedunt citra perfectum, plura præter votum, & tutum nihil. Quando adimplebis me lætitia cum vultu tuo? Vultum tuum, Domine, requiram. Vultus tuus meridies est. *Indica mihi ubi pascas, ubi cubes in meridie.* Scio satis ubi pascas non cubans: indica mihi ubi pascas & cubes. Non ignoro ubi aliis temporibus pascere soleas: sed scire velim ubi in meridie pascas. Nam in tempore quidem mortalitatis meæ, & in loco peregrinationis meæ consuevi sane sub tua custodia pasci, & pascere in Lege, & Prophetis, & Psalmis de

Tutum hic nihil.
Psal. 15. 11.
Psal. 26. 8.
Sponsa sub Berna dispascua.

B te: necnon in evangelicis pascuis, & apud Apostolos similiter requievi: frequenter etiam de gestis Sanctorum, & verbis, & scriptis eorum, victum mihi atque attinentibus mihi mendicavi ut potui: frequentius autem (quoniam is magis ad manum fuit) manducavi panem doloris, & vinum compunctionis bibi; & *facta sunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie, Ubi est Deus tuus?* Nisi quod de mensa tua (siquidem *parasti in conspectu meo mensam adversus eos qui tribulant me*) de ipsa, inquam, tuæ quidem beneficio miserationis, accipio, in quo utcumque respiro, quoties tristis est anima mea, & quoties conturbat me. Hæc pascua novi & frequentavi te secuta pastorem:

Psal. 41. 4.
Psal. 22. 5.
Eucharistia ejus solatium.

C sed indica, quæso, etiam quæ non novi.

8. Sunt quidem & alii pastores, qui dicunt se esse sodales tuos, & non sunt, habentes greges suos, & fines suos pabulo mortis refertos, in quibus pascunt nec tecum, nec per te, quorum utique terminos non intravi, nec appropiavi eis. Ipsi sunt qui dicunt, *Ecce hic est Christus, ecce illic est:* promittentes sapientiæ & scientiæ pascua uberiora, & creditur eis, & confluunt ad eos multi, & faciunt eos filios gehennæ duplo quàm se. Cur hoc? nisi quia non est ibi meridies & perspicua lux, ut liquido veritas cognoscatur, facileque pro ea recipitur falsitas propter veri similitudinem, quæ non facile in obscuro à vero discernitur, præsertim quia

P. donum q. omnium malæ pascua.
Matt. 24. 23.

D *aquæ furtivæ dulciores sunt, & panis absconditus suavior?* Et propterea quæso, ut indices mihi, *ubi pascas, ubi cubes in meridie,* id est in manifesto: ne seducta incipiam vagari post greges sodalium tuorum, quemadmodum & ipsi vagi sunt, nulla stabiles certitudine veritatis, *semper discentes, & numquam ad scientiam veritatis pervenientes.* Hæc sponsa propter philosophorum & hæreticorum varia & vana dogmata.

Prov. 9. 17.
Hi Philosophi ... hæretici.

9. Mihi vero videtur non solum propter ea, sed & propter dolos invisibilium potestatum, sicut sunt seductorum spiritus, sedentes in insidiis, & parantes sagittas suas in pharetra, ut sagittent in obscuro rectos corde:

Meridies ... desideranda ...

E propter hos, inquam, & maxime, videtur mihi illa meridies optanda etiam nobis, ut clara luce deprehendamus astutias diaboli, atque angelum satanæ illum, qui se transfigurat in Angelum lucis, ab Angelo nostro facillime discernamus. Non enim aliter nos custodire sufficimus ab incursu & dæmonio meridiano, nisi in meridiano æque lumine. Quod quidem dæmonium idcirco meridianum [b] dictum existimo, quia sunt aliqui de numero malignorum, qui cum merito tenebrosæ obstinatæque voluntatis suæ nox & nox perpetua sint, diem tamen se ad fallendum simulare noverunt, nec modo diem, sed & meridiem: sicut eorum princeps

2. Cor. 11. 14.
Psal. 90. 6.
Dæmonium meridianum.
b

F non contentus esse æqualis Deo, etiam *adversatur, & extollitur supra id quod dicitur, aut quod colitur Deus.* Itaque nisi cordi illius, quem forte aliquod istiusmodi dæmonium meridianum tentandum acceperit, oriens ex alto illuxerit verus meridies, qui falsum convincat & prodat; non poterit omnino caveri, sed tentabit & supplantabit sine dubio sub specie boni, pro bono scilicet malum incauto & improvido persuadens. Et tunc meridies, id est major claritas, apparet, tentans, cum quasi boni majoris imaginem præfert.

2. Thess. 2. 4.
Tentatio sub specie boni.

a Eadem verba in Sermone 33. de diversis num. 8.

b Hunc locum Bernardus ipse laudat in fine serm. 6. in psal. 90.

10. Quoties, verbi causa, suggessit, anticipare vigilias, quò ad sollemnia fratrum illuderet dormitanti? Quoties produci jejunia, ut divinis obsequiis eo inutilem redderet, quo imbecillem? Quoties bene proficientibus in cœnobiis invidens, obtentu quasi majoris puritatis eremum petere persuasit, & cognoverunt miseri tandem, quàm verus sit sermo quem frustra legerant: *Væ soli, quoniam si ceciderit, non habet sublevantem?* Quoties ad opus manuum plus, quàm opus fuerat, incitavit; & fractum viribus, ceteris regularibus exercitiis invalidum reddidit? Quàm multis exercitationem corporis (quæ juxta Apostolum ad modicum valet) non modicam persuasit, & pietate fraudavit? Denique ipsi experti estis, quomodo quidam (ad verecundiam illorum dico) qui ante inhiberi non poterant, (ita in spiritu vehementi ad omnia ferebantur) post ad tantam ignaviam devenerunt, ut secundum illud Apostoli, cum spiritu cœperint, nunc carne consummentur: quàm turpe inière fœdus cum suis corporibus, quibus crudele ante indixerant bellum. Videas, prô pudor, importune superflua quæritare, qui prius necessaria obstinatissime recusabant. Quamquam si qui in sua forte invicti obstinatione perdurant, indiscretius abstinentes, & singularitate notabili conturbantes eos, cum quibus habitare debent unius moris in domo: haud scio sane an se existiment pietatem retinere, cum hujusmodi mihi videantur & longius abjecisse. Nam qui sapientes in oculis suis decreverunt apud se nec consilio acquiescere, nec præcepto; videant quid respondeant, non mihi, sed dicenti: *Quoniam quasi peccatum ariolandi est repugnare, & quasi scelus idololatriæ nolle acquiescere.* Præmiserat autem, quia *melior est obedientia quam victima, & auscultare magis quàm offerre adipem arietum*, id est abstinentiam contumacium. Unde Dominus per Prophetam: *Numquid manducabo*, ait, *carnes taurorum, aut sanguinem hircorum potabo?* significans minime sibi accepta fore jejunia superborum vel immundorum.

11. Sed sane vereor, ne damnantes superstitiosos, videamur frena laxare gulosis; & audiant illi ad periculum sui, quod ad remedium his dicitur. Quamobrem audite utraque pars, quatuor esse tentationum genera, & ipsa nobis ita prophetico sermone describi. *Scuto*, inquit, *circumdabit te veritas ejus: non timebis à timore nocturno, à sagitta volante in die, à negotio perambulante in tenebris, ab incursu & dæmonio meridiano.* Attendite nihilo minus & vos alii, quod omnibus spero profuturum. Illud omnes in nobis sentimus & sensimus qui conversi sumus ad Dominum, quod sancta Scriptura dicit: *Fili, accedens ad servitutem Dei, sta in timore, & præpara animam tuam ad tentationem.* Itaque primordia nostræ conversionis, juxta communis quidem experientiæ rationem, primus exagitat timor, quem intrantibus statim horror vitæ ingerit arctioris, & insuetæ austeritas disciplinæ. Atque is timor nocturnus dicitur, vel quia nox in Scripturis designare solet adversa, vel quoniam propter quod adversa pati aggredimur, id nondum revelatum est. Si enim dies ille luceret, in cujus lumine pariter & labores & præmia videremus; timor omnino quorumvis laborum nullus esset præ desiderio præmiorum, dum clara luce appareret, quoniam *non sunt condigna passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis.* Nunc vero quoniam abscondita sunt ab oculis nostris, & nox est interim in hac parte; tentamur nimirum à timore nocturno, & pro bonis quæ non videmus, formidamus quæ in præsentiarum sunt adversa tolerare. Vigilandum proinde & orandum primo intrantibus contra hanc primam tentationem, ne subito præoccupati à pusillanimitate spiritus & tempestate, à bono cœpto (quod absit) resiliant.

12. Superata autem hac tentatione, armemus nos nihilo minus & adversus hominum laudes, quæ de laudabili potissimum vita sumunt materiam. Alioquin patebimus vulneri à *sagitta volante in die*, quæ est inanis gloria. Fama siquidem volat: & ideo in die, quia ex operibus lucis. Si hæc exsufflatur tamquam inanis aura, restat ut solidius aliquid afferatur de divitiis & honoribus sæculi, si forte qui non curat laudes, appetat dignitates. Et vide, si non hic ordo tentandi servatus est in Domino nostro, cui post suggestum ad solam vanitatem præcipitium, ostensa sunt omnia regna mundi atque oblata. Tu ergo exemplo Domini & ista renue. Aliter necesse est circumveniri te *à negotio perambulante in tenebris*, quod est hypocrisis. Etenim ista de ambitione descendit, & in tenebris habitatio ejus. quippe abscondit quod est, & quod non est mentitur. Negotiatur autem omni tempore, formam retinens pietatis ad sese occultandum, virtutem autem ejus vindicans, & emens honores.

Tom. IV. 3 Ambitio
Matt. 4. 8.
Psal. 90. 6. Seu hypocrisis.

13. Postrema tentatio est dæmonium meridianum, quod soleat maxime insidiari perfectis, qui videlicet, tamquam viri virtutum, omnia superaverint, voluptates, favores, honores. Quid enim jam superest ei qui tentat, in quo possit pugnare palam adversus hujusmodi? Venit proinde occultus, qui manifestus non audet: & quem satis expertus est apertum omne horrere malum, falso bono supplantare molitur. Qui autem dicere possunt cum Apostolo, *Non enim ignoramus astutias ejus*; quo plus proficiunt, eo magis solliciti sunt cavere à laqueo isto. Hinc est quod Maria angelica salutatione turbatur, dolum (nisi fallor) suspicans; & Josue non prius amicum Angelum suscipit, quàm esse amicum noverit. Denique sciscitatur, suusne sit, an adversariorum, tamquam qui expertus sit dæmonii meridiani versutias. Apostoli quoque aliquando cum laborarent in remigando, vento adversante & jactante naviculam, videntes Dominum ambulantem super mare, & putantes esse phantasma, ita ut clamarent præ timore: nonne apertam meridiani suspicionem dæmonii prætenderunt? Et recordamini Scripturæ dicentis, quia *quarta vigilia noctis venit ad eos ambulans supra mare.* Quarto igitur, id est supremo demum loco, hæc tentatio formidetur, & quo se in summo stare quis viderit, eo sibi vigilantius ab incursu & dæmonio meridiano cavendum intelligat. Porro Discipulis verus se manifestavit Meridies in eo quod audierunt: *Ego sum, nolite timere*; & falsi suspicio ab eis depulsa est. Utinam & nobis, quoties palliata falsitas molitur irrepere, emittat lucem suam & veritatem suam ad prodendam illam oriens ex alto verus Meridies, & dividat lucem à tenebris, ut non notemur à Propheta tamquam *ponentes lucem tenebras, & tenebras lucem.*

4 Palliata iniquitas, quæ est tentatio perfectorum.
2. Cor. 2. 11.
Luc. 1. 29.
Jos. 5. 13.
Marc. 6. 49.
Ibid. 48.
Ibid. 50.
Isa. 5. 20.

14. Adhuc, nisi tædio fuerit longitudo sermonis, has quatuor tentationes tentabo suo ordine assignare ipsi corpori Christi, quod est Ecclesia. Et ecce quàm brevius possum percurro. Videte primitivam Ecclesiam, si non primo pervasa est acriter nimis à *timore nocturno*. Erat enim nox, quando omnis qui interficeret sanctos, arbitrabatur obsequium se præstare Deo. Hac autem tentatione devicta & sedata tempestate, inclyta facta est, & juxta promissionem ad se factam, in brevi posita in superbiam sæculorum. Et dolens inimicus quod frustratus esset, à timore nocturno convertit se callide ad sagittam volantem in die, & vulneravit in ea quosdam de Ecclesia. Et surrexerunt homines vani, cupidi gloriæ, & voluerunt sibi facere nomen: & exeuntes de Ecclesia, diu eamdem matrem suam afflixerunt in diversis & perversis dogmatibus. Sed hæc quoque pestis depulsa est in sapientia Sanctorum, sicut & prima in patientia Martyrum.

Ecclesiæ iidem 4. tentationes
1. Tyrannorum.
2. Hæreticorum.

15. En tempora ista libera quidem Deo miserante ab utraque illa malitia: sed plane fœda *à negotio perambulante in tenebris*. Væ generationi huic à fermento Pharisæorum, quod est hypocrisis! si tamen hypocrisis dici debet, quæ jam latere præ abundantia non valet, & præ impudentia non quærit. Serpit hodie putida tabes per omne corpus Ecclesiæ, & quo latius, eo desperatius; eoque periculosius, quo interius. Nam si insurgeret apertus inimicus hæreticus, mitteretur foras & aresceret: si violentus inimicus, absconderet se forsitan

3. Falsorum filiorum, seu malorum Clericorum, & Prælatorum.

Tom. IV. ab eo. Nunc vero quem ejiciet, aut à quo abscondet se? Omnes amici, & omnes inimici: omnes necessarii, & omnes adversarii: omnes domestici, & nulli pacifici: omnes proximi, & omnes quæ sua sunt quærunt. Ministri Christi sunt, & serviunt Antichristo. Honorati incedunt de bonis Domini, qui Domino honorem non deferunt. Inde is quem quotidie vides meretricius nitor, histrionicus habitus, regius apparatus. Inde aurum in frenis, in sellis & calcaribus: & plus calcaria, quàm altaria fulgent. Inde splendidæ mensæ & cibis, & scyphis; inde commessationes & ebrietates; inde cithara, & lyra, & tibia; inde redundantia torcularia, & promptuaria plena, eructantia ex hoc in illud. Inde dolia pigmentaria, inde referta marsupia. Pro hujusmodi volunt esse & sunt ecclesiarum Præpositi, Decani, Archidiaconi, Episcopi, Archiepiscopi. Nec enim hæc merito cedunt, sed negotio illi, quod perambulat in tenebris.

Similia vide inf. serm. 77. & serm. 6. in Psal. Qui habitat. & Opusc. n. tomo 1.

16. Olim prædictum est, & nunc tempus impletionis advenit: *Ecce in pace amaritudo mea amarissima.* Amara prius in nece Martyrum, amarior post in conflictu hæreticorum, amarissima nunc in moribus domesticorum. Non fugare, non fugere eos potest: ita invaluerunt, & multiplicati sunt super numerum. Intestina & insanabilis est plaga Ecclesiæ: & ideo in pace amaritudo ejus amarissima. Sed in qua pace? Et pax est, & non est pax. Pax à paganis, & pax ab hæreticis; sed non profecto à filiis. Vox plangentis in tempore isto: *Filios enutrivi & exaltavi, ipsi autem spreverunt me.* Spreverunt & maculaverunt me à turpi vita, à turpi quæstu, à turpi commercio, à negotio denique perambulante in tenebris. Superest ut jam de medio fiat dæmonium meridianum ad seducendos si qui in Christo residui sunt, adhuc permanentes in simplicitate sua. Siquidem absorbuit fluvios sapientium, & torrentes potentium, & *habet fiduciam ut Jordanis influat in os ejus*, id est simplices & humiles qui sunt in Ecclesia. Ipse enim est Antichristus, qui se non solum diem, sed & meridiem mentietur, *& extolletur supra id quod dicitur, aut quod colitur Deus*: quem Dominus Jesus interficiet spiritu oris sui, & destruet illustratione adventus sui, utpote verus & æternus Meridies, sponsus & advocatus Ecclesiæ, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula, amen.

Isai. 38. 7. Persecutio gravissima Ecclesiæ à domesticis. — Isa. 1. 2. — 4. Antichristi. — Job 40. 18. — 2. Thess. 2. 4.

SERMO XXXIV.

In quo tractatur de Humilitate & Patientia.

Cant. 1. 7. 1. *SI ignoras te, ô pulcra inter mulieres, egredere, & abi post greges sodalium tuorum, & pasce hædos tuos juxta tabernacula pastorum.* Olim sanctus Moyses, quoniam multum præsumebat de gratia & familiaritate, quam invenerat apud Deum, adspirabat ad quamdam visionem magnam, ita ut diceret Deo: *Si inveni gratiam in oculis tuis, ostende mihi teipsum.* Accepit autem pro ea visionem longe inferiorem, ex qua tamen ad ipsam quam volebat, posset aliquando pervenire. Filii quoque Zebedæi in simplicitate cordis sui ambulantes, magnum aliquid & ipsi ausi sunt, sed ad gradum nihilo minus sunt reducti, per quem fuerat ascendendum. Ita & modo sponsa, quoniam rem grandem postulare videtur, reprimitur sane austeriori responsione, sed plane utili & fideli. Oportet namque humiliter sentire de se nitentem ad altiora: ne dum supra se attollitur, cadat à se, nisi in se firmiter per veram humilitatem fuerit solidatus. Et quia nisi humilitatis merito maxima minime obtinentur, propterea qui provehendus est, correptione humiliatur, humilitate meretur. Tu ergo cum te humiliari videris, habeto id signum in bonum omnino argumentum gratiæ propinquantis. Nam sicut ante ruinam exaltatur cor, ita ante exaltationem humiliatur. Sane utrumque legis, Deum scilicet & superbis resistere, & humilibus dare gratiam. Nonne denique servum suum Job, cum post insignem triumphum, tantam & tam probatam ipsius patientiam larga remunerandam benedictione censeret, prius in multis & districtis percunctationibus humiliare curavit, & sic parare viam benedictioni?

Exod. 33. 13. — Matt. 20. 21. — Humiliter de se sentiat, qui ad altiora nititur. — Humiliatio à Deo, signũ gratiæ propinquantis. — Prov. 16. 18. — Jac. 4. 6. — Job 38 & seq.

2. At parum est cum per seipsum humiliat nos Deus, si tunc libenter accipimus, nisi quando & per alium hoc facit, sapiamus similiter. Quamobrem accipite hujus rei mirabile documentum de sancto David. Aliquando maledictum est illi & à servo: at ille nec cumulatam injuriam sensit, quia præsensit gratiam. *Quid mihi, ait, & vobis, filii Sarviæ?* O vere hominem secundum cor Dei, qui se ULCISCENTI, potius, quàm EXPROBRANTI succensendum putavit. Unde & secura conscientia loquebatur: *Si reddidi retribuentibus mihi mala, decidam merito ab inimicis meis inanis.* Vetuit ergo prohiberi maledicum conviciantem, QUÆSTUM æstimans maledicta. Et addit: *Dominus misit illum ad maledicendum David.* Prorsus secundum cor Dei, qui de corde Dei ferebat sententiam. SÆVIEBAT lingua maledica, & ille intendebat quid in occulto ageret Deus. Vox maledicentis in auribus, & animus inclinabat se ad benedictionem. Numquid in ore blasphemi Deus? Absit. Sed eo usus est ad humiliandum David. Nec latuit Prophetam, quippe cui incerta & occulta sapientiæ suæ manifestaverat Deus, & ideo dicit: *Bonum mihi quod humiliasti me, ut discam justificationes tuas.*

3. Vides quia humilitas justificat nos? Humilitas dixi, & non humiliatio. Quanti humiliantur, qui humiles non sunt? Alii cum rancore humiliantur, alii patienter, alii & libenter. Primi rei sunt, sequentes innoxii, ultimi justi. Quamquam & innocentia portio justitiæ est, sed consummatio ejus apud humilem. Qui autem dicere potest, *Bonum mihi quia humiliasti me*, is vere humilis est. Non potest hoc dicere qui invitus tolerat; minus, qui murmurat. Neutri horum promittimus gratiam, quod humiliatur: etsi sane longe hi duo à se differant, & alter quidem in patientia sua possideat animam suam, alter in suo murmure pereat. Sed enim etsi unus iram, neuter tamen gratiam promeretur; quoniam NON HUMILIATIS, sed humilibus Deus dat gratiam. Est autem HUMILIS, qui humiliationem convertit in humilitatem, & ipse est qui dicit Deo: *Bonum mihi quod humiliasti me.* Nemini prorsus, quod patienter fert, bonum est, sed plane molestum. Scimus autem, quod hilarem datorem diligit Deus. Unde & cum jejunamus, jubemur caput nostrum ungere oleo, & faciem lavare, ut nostrum scilicet opus bonum spirituali quodam gaudio condiatur, & holocaustum nostrum pingue fiat. Etenim sola gratiam, quam præfert, meretur læta & absoluta humilitas. Quæ enim coacta fuerit vel extorta, qualis utique est in viro patiente illo qui possidet animam suam; hæc, inquam, humilitas, etsi vitam obtinet propter patientiam, propter tristitiam tamen gratiam [a] non habebit. Non enim congruit ei, qui ejusmodi est, illud Scripturæ, *Glorietur humilis in exaltatione sua*: quoniam non sponte humiliatur, neque libenter.

4. Vis autem videre humilem recte gloriantem, & vere dignum gloria? *Libenter*, inquit, *gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me virtus Christi.* Non dicit patienter se ferre infirmitates suas; sed & gloriari, & libenter gloriari in illis, probans etiam sibi bonum esse, quod humiliatur: nec sufficere omnino, ut possideat animam suam tamquam patienter humiliatus, nisi & gratiam accipiat tamquam sponte humiliatus. Generalem vero hanc audi regulam: *Omnis qui se humiliat*, ait, *exaltabitur.* Significat profecto, non omnem exaltandam esse humilitatem, sed eam tantum, quæ de voluntate venit, non ex tristitia, nec ex necessitate. Nec enim per contrarium omnis qui exaltatur, humiliandus erit: sed tantum qui se exaltat, humiliabitur, nimirum ob voluntariam vanitatem. Ita ergo non qui humiliatur, sed qui sponte se humiliat, exaltabitur,

a Nimirum peculiarem gratiam veris humilibus repromissam, his verbis, *Deus humilibus dat gratiam*, peculiarem inquam gratiam, non modo internam, sed etiam externam, nempe exaltationem etiam in hac vita.

utique ob meritum voluntatis. Esto enim quod humilitatis materia per alium ministratur, verbi gratia, probra, damna, supplicia: non tamen idcirco recte ab alio, quàm à semetipso humiliatus ille dicetur, qui illa omnia tacita & læta conscientia, causa Dei subeunda decreverit.

vide. 5. Sed quò progredimur? Patienter, ut sentio*, sustinetis excessum in verbo de Humilitate & Patientia: sed revertamur ad locum, de quo digressi sumus. Id namque incidit nobis ex occasione responsi, quo grandia præsumentem sponsam reprimendam censuit sponsus, & non ad insipientiam illi: sed ut sane ex eo probabilioris & majoris humilitatis daretur occasio, per quam dignior potiorum, atque eorum ipsorum quæ petebat, capacior efficeretur. Verumtamen quia B adhuc in janua sumus præsentis capituli, discussionis ejus initium principio, si placet, sermonis alterius ordiamur, præsertim ne verba sponsi vel recenseantur cum tædio, vel audiantur. Quod ipse avertat à servis suis Jesus-Christus Dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula, amen.

SERMO XXXV.

De increpatione dura, quam facit sponsus ad sponsam; & duplici ignorantia nimium pavenda & fugienda.

Cant. 1. 7. 1. Si te, inquit, *ignoras, egredere*. Dura & aspera increpatio, quod dicit, *egredere*. Hoc quippe verbum servi audire solent à valde irascentibus & indignantibus dominis, vel ancillæ à dominabus suis, cum graviter illas offenderint: Exi hinc, exi à me, egredere à conspectu meo & à domo ista. Hoc ergo verbo aspero & amaro satis, nimiumque increpatorio utitur modo sponsus contra dilectam, sub conditione tamen, si seipsam ignoraverit. Nil quippe validius efficaciusve ad terrendum potuit in eam intendere, quàm ut egredi minaretur. Quod & tu advertere potes, si bene attendas, unde, quo egredi jubeatur. Unde enim, quo putas, nisi de spiritu ad carnem, de bonis animi ad sæcularia desideria, de interna requie mentis ad mundi strepitum, & inquietudinem curarum exteriorum? In quibus omnibus non est nisi labor & dolor, atque afflictio spiritus. Quæ enim anima semel à Domino didicit & accepit intrare ad seipsam, & in intimis suis Dei præsentiam suspirare, & quærere faciem ejus semper (spiritus est enim Deus; & qui quærunt eum, oportet eos in spiritu ambulare, & non in carne, ut secundum carnem vivant.) talis, inquam, anima nescio an vel ipsam gehennam ad tempus experiri horribilius pœnaliusve ducat, quàm post spiritualis studii hujus gustatam semel suavitatem exire denuo ad illecebras, vel potius ad molestias carnis, sensuumque inexplebilem repetere curiositatem, dicente Ecclesiaste: *Oculus non impletur visu, nec auris auditu*. Audi enim hominem expertum quæ loquimur. *Bonus es*, inquit, *Domine, sperantibus in te, animæ quærenti te*. Ab hoc bono si quis avertere sanctam illam animam conaretur, puto haud secus accepisset, quàm si se de paradiso, & ab ipso introitu gloriæ conspiceret deturbari. Audi adhuc & alium similem huic. *Tibi dixit cor meum*, ait, *exquisivit te facies mea, faciem tuam Domine requiram*. Unde & dicebat: *Mihi autem adhærere Deo bonum est*. & item loquens ad animam suam dicit: *Convertere anima mea in requiem tuam, quia Dominus benefecit tibi*. Dico ergo vobis: NIHIL EST quod in tantum formidet, quisquis hoc beneficium semel accepit, quàm ne gratia derelictus, necesse habeat denuo egredi ad carnis consolationes, immo desolationes; rursumque carnalium sensuum sustinere tumultus.

2. Terribilis proinde & nimis formidolosa comminatio: *Egredere, & pasce hædos tuos*. Quod est, Indignam te noveris illa tua familiari & suavi rerum contemplatione cælestium, intelligibilium, divinarum. Quamobrem egredere de sanctuario meo, corde tuo, ubi secretos sacrosque veritatis ac sapientiæ sensus

A dulciter haurire solebas; & magis tamquam una de sæcularibus, pascendis & oblectandis tuæ carnis sensibus intricare. Hœdos quippe (qui peccatum significant, & in judicio collocandi sunt à sinistris) dicit vagos & petulantes corporis sensus, per quos peccatum, tamquam mors per fenestras, intravit ad animam. Cui & bene congruit quod sequitur in Scriptura, *juxta tabernacula pastorum*. Non enim supra, sicut agni, sed juxta tabernacula pastorum hœdi pascuntur. Pastores siquidem, qui veri pastores sunt, licet tabernacula habeant de terra & in terra, corpora videlicet sua, in diebus quibus nunc militant; non tamen de terra, sed de cælestibus pascuis greges dominicos pascere consueverunt: neque enim suam eis, sed Domini prædicant voluntatem. At hœdi (qui sunt corporis sensus) cælestia non requirunt; sed juxta tabernacula pastorum, in omnibus videlicet bonis sensibilibus hujus mundi (quæ est regio corporum) sumunt, unde sua desideria non tam satient, quàm irritent.

Cant. 1. 8. Pastores veri quibus pascuis soleant animas pascere.

3. Turpis mutatio studiorum! ut cui ante studii fuerat, peregrinantem & exsulem animam suam sacris meditationibus, tamquam cælestibus pascere bonis, Dei beneplacitum & mysteria voluntatis ejus inquirere, penetrare devotione cælos, & mente supernas circuire mansiones, salutare Patres atque Apostolos & choros Prophetarum, Martyrumque admirari triumphos, ac stupere pulcherrimos ordines Angelorum: C nunc omnibus his omissis, turpi se mancipet corporis servituti ad obediendum carni, & satisfaciendum ventri & gulæ, ad mendicandum in universa terra, unde ex ea quæ præterit mundi hujus figura, suam semper famelicam curiositatem aliquatenus consoletur. Exitus aquarum deducant oculi mei super hujusmodi animam, quæ cum nutriretur in croceis, demum amplexatur stercora. Pavit enim, juxta beati viri sententiam, sterilem quæ non habebat filios, & viduæ non benefecit. Et vide, quia non simpliciter, *egredere*; sed, *egredere*. inquit, *& abi post greges sodalium tuorum, & pasce hædos tuos*. In quo (ut mihi videtur) magnæ cujusdam rei nos admonet. Quid istud? Heu! quod egregia creatura, jam olim facta de D grege, & nunc in pejus miserabiliter proruens, non saltem inter greges remanere permittitur, sed post abire jubetur. Quomodo, inquis? Quomodo legis: *Homo cum in honore esset, non intellexit; comparatus est jumentis insipientibus, & similis factus est illis*. Ecce quomodo de grege facta est egregia creatura. Puto, dicerent jumenta, si loqui fas esset: *Ecce Adam factus est quasi unus ex nobis*. *Cum in honore esset*, inquit. In quo honore, quæris? Habitabat in paradiso, & in loco voluptatis conversatio ejus. Nihil molestiæ, nihil indigentiæ sentiebat, odoriferis stipatus malis, fulcitus floribus, gloria & honore coronatus, & constitutus E super opera manuum Plasmatoris: magis autem ob insigne divinæ similitudinis præcellebat; & erat illi sors & societas cum plebe Angelorum, & cum omni militia cælestis exercitus.

Studiis spiritualibus relictis ad carnalia converti indignum.

Job 24. 21.

Cant. 1. 7.

Psal. 48. 13.

Gen. 3. 22. Degeneratio hominis à nobilitate sua in vilitatem jumentorum.

4. Sed mutavit istam gloriam Dei in similitudinem vituli comedentis fœnum. Inde est quod panis Angelorum factus est fœnum positum in præsepio, appositum nobis tamquam jumentis. *Verbum* quippe *caro factum est*. & juxta Prophetam, *Omnis caro fœnum*. At fœnum istud minime deficcatum est, nec ex eo cecidit flos, quia requievit super ipsum Spiritus Domini. Propter hoc namque aliquando finis venit universæ carnis, quia spiritus recesserat vitæ. Denique ait: *Non* F *permanebit spiritus meus in homine in æternum, quia caro est*. Carnis nomine hoc loco vitium designari intellige, non naturam: nec enim spiritum natura expungit, sed vitium. Propter vitium ergo *omnis caro fœnum, & omnis gloria ejus tamquam flos fœni. Exsiccatum est*, inquit, *fœnum, & cecidit flos*: sed non ille flos, qui de virga & radice Jesse ascendit, eo quod requievit super eum Spiritus Domini: nec illud fœnum, quod *Verbum factum est*, pro eo quod sequitur in Propheta: *Verbum autem Domini manet in æternum*. Si enim fœnum Verbum, &

Johan. 1. 14.

Isa. 40. 6.

Gen. 6. 3.

Isa. 40. 6. Omnis caro fœnum, sed non caro Verbi.

Ibid. 7.

Johan. 6. 52.

Tom IV.

Verbum in æternum manet, fœnum quoque necesse est maneat in æternum. Alioquin quomodo vitam præbet æternam, si ipsum minime manet in æternum? Ait enim: *Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum.* Et quem panem dicat, aperit cum subjungit: *Et panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita.* Quomodo ergo æternum non est, quo æternaliter vivitur?

Psal. 15. 10.

5. Sed recole nunc mecum vocem Filii ad Patrem loquentis in Psalmo: *Non dabis*, inquit, *Sanctum tuum videre corruptionem.* Haud dubium quin de corpore dicat, quod in sepulcro jacebat exanime. Hoc enim sanctum & Angelus qui nuntiavit Virgini, locutus est dicens:

Luc. 1. 35

Et quod nascetur ex te Sanctum, vocabitur filius Dei. Quo ergo pacto sanctum fœnum poterat videre corruptionem, quod de incorrupti uteri perpetuo virore vernantibus pascuis ortum, etiam avidos Angelorum in se figere possit obtutus, insatiabiliter oblectandos? Perdat sane fœnum viriditatem, si Maria virginitatem

Tristis & luctuosa mutatio hominis.

amiserit. Ergo cibus hominis mutavit se in pabulum pecoris, homine mutato in pecus. Heu tristis & lacrymosa mutatio! ut homo paradisi accola, terræ dominus, cæli civis, domesticus Domini sabaoth, frater beatorum spirituum, & cælestium coheres virtutum; repentina se conversione invenerit & propter infirmitatem jacentem in stabulo, & propter similitudinem pecorinam indigentem fœno, & propter indomitam feritatem alligatum præsepio, sicut scriptum est:

Psal. 31. 9.

In camo & freno maxillas eorum constringe, qui non approximant ad te. Agnosce tamen, ô bos, possessorem tuum, & tu asine, præsepe Domini tui, ut Prophetæ Dei fideles inveniantur, qui ista sunt Dei mirabilia prælocuti. Cognosce, pecus, quem non cognovisti homo; adora in stabulo quem fugiebas in paradiso; honora præsepium cujus contempsisti imperium; comede fœnum, quem panem, & panem angelicum fastidisti.

Mutationis hujus causa, ignorantia.

6. Sed quænam causa, inquis, tantæ dejectionis? Profecto quod homo cum in honore esset, non intellexit. Quid non intellexit? Non dicit: nos dicamus. Positus in honore non intellexit, quod limus esset, honoris fastigio delectatus: & continuo in se expertus est, quod tanto post tempore homo de filiis captivitatis & prudenter advertit, & veraciter protulit, dicens:

Galat. 6. 3.

Qui se putat aliquid esse cum nihil sit, ipse se seducit. Væ misero, quod non fuit qui jam tunc diceret ei: *Quid superbis terra & cinis?* Hinc egregia creatura gregi admixta est, hinc bestiali similitudine Dei similitudo mutata est, hinc societas cum jumentis pro consortio

Ignorantia quàm damnosa.

Angelorum inita est. Vides quàm sit fugienda nobis hæc ignorantia, de qua tot millia malorum universo nostro generi provenerunt? Ait enim propterea hominem jumentis insipientibus comparatum, quia non

Psal. 48. 13.

intellexit. Cavenda proinde omnimodis ignorantia, ne forte, si adhuc sine intellectu, & post vexationem, inventi fuerimus, multo plura & graviora prioribus mala inveniant nos, dicaturque de nobis:

Jer. 51. 9.

Curavimus Babylonem, & non est sanata. Merito quidem, quod nec vexatio dederit intellectum auditui.

Ignorantia secunda reddit hominem bestiis inferiorem & infeliciorem.

7. Et vide ne forte etiam hinc sponsus, cum dilectam ab ignorantia tanto increpationis tonitruo deterreret, propterea minime dixerit, Egredere cum gregibus, aut egredere ad greges; sed, *egredere*, ait, *post greges sodalium tuorum.* Ut quid hoc? sane ut secundam proinde ignorantiam priore magis pavendam pudendamque ostenderet, quod illa hominem bestiis parem fecisset, ista & posteriorem. Nam homines quidem merito ignorantiæ ignorati, id est reprobati, & ad tremendum illud judicium stare, & igni perpetuo tradi habent, non autem & pecudes. Nec dubium fore deterius his

In inferno
Marc. 14. 21.

qui sic erunt, quàm his qui omnino non erunt. *Melius ei fuerat*, inquit, *si natus non fuisset homo ille.* Non utique si natus non fuisset omnino, sed si natus non fuisset homo, sed verbi gratia, aut pecus, aut alia quæpiam creatura: quæ quoniam judicium non haberet, ad judicium non veniret, ac per hoc nec ad supplicium. Sciat ergo anima rationalis, quæ se ob priorem ignorantiam erubescit, pecudes habere sodales in perfruendis utique bonis terræ; non etiam similiter socias habituram in perferendis tormentis gehennæ; & tum demum etiam ab ipsis gregibus suorum sodalium jumentorum cum dedecore exturbandam; nec jam vel cum ipsis ituram, sed plane post, quando illis nihil mali sentientibus, ipsa malis omnibus exponetur: à quibus non liberabitur in æternum, siquidem secundo ignorare adjecerit. Egreditur itaque homo, & solitarius abit post greges sodalium suorum, cum solus in inferno inferiori retruditur. An non tibi posteriorem videtur tenere locum, qui ligatis manibus & pedibus projicitur in tenebras exteriores? Et erunt profecto novissima hominis illius pejora prioribus, quando qui prius bestiis æquabatur, nunc & postponitur.

8. Puto quod & in præsenti vita, si bene advertas, posteriorem ire pecoribus hominem judicabis. An non siquidem tibi videtur ipsis bestiis quodam modo bestialior esse homo ratione vigens, & ratione non vivens? Nam pecus quidem si se ratione non regat, excusationem habet à natura, à qua hoc ei penitus munus negatum est: non habet homo, cui ab ipsa speciali prærogativa donatum est. Merito proinde eo ipso censetur homo egredi, & post ire gregalibus animantibus, quod solum hoc animal conversatione degeneri jura naturæ transgrediens, rationis compos rationis expertia moribus & affectibus imitatur. Convincitur ergo ire post greges homo, & nunc quidem depravatione naturæ, postmodum autem & extremitate pœnæ.

9. Ecce sic maledicetur homo qui ignorantiam Dei habere inventus fuerit. Dei dicam, an sui? Utrumque sine dubio: utraque ignorantia damnabilis est, utralibet sufficit ad perditionem. Vis scire quia ita est? Sed de Dei minime dubitas, si tamen constat tibi non aliam vitam esse æternam, quàm ut Patrem cognoscas Deum verum, & quem misit Jesum-Christum. Audi ergo sponsum liquido & aperte in anima etiam animæ ignorantiam condemnantem. Quid enim dicit? Non utique si Deum, sed, *Si ignoras te*, inquit, &c. Patet ergo quia *ignorans ignorabitur*, sive se, sive Deum ignorare contingat. De qua utraque ignorantia erit nobis (si tamen Deus manum apponit) utilis admodum disputatio. Non modo tamen: ne fatigati, & non præmissa ex more oratione, aut ego minus diligenter rem necessariam prosequar, aut vos minus attente, quæ non nisi magno suscipienda sunt desiderio, audiatis. Etenim si corporis cibus, cum absque appetitu & satiatus illum sumis, non modo non prodest, sed & nocet plurimum: multo magis panis animæ cum fastidio sumptus, non scientiæ nutrimentum, sed magis tormentum conscientiæ importabit. Quod à nobis avertat sponsus Ecclesiæ Jesus-Christus Dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in secula, amen.

SERMO XXXVI.

Quod scientia litterarum sit bona ad instructionem, sed scientia propria infirmitatis sit utilior ad salutem.

1. EN ego meæ promissioni; en ego desideriis vestris; en ego etiam Deo pro debito famulatu. Triplici, ut videtis, ratione urgeor ad loquendum, pacti veritate, caritate fraterna, timore Domini. Si tacuero, os meum condemnabit me. Quid si loquar? Profecto vereor idem judicium, ne loquentem videlicet, & non facientem, identidem os meum condemnet me. Juvate me orationibus vestris, ut semper possim & loqui quæ oportet, & opere implere quæ loquor. Non ignoratis hodiernum nobis propositum esse sermonem de ignorantia, vel potius de ignorantiis: quoniam duæ, si meministis, propositæ sunt, nostri una, & altera Dei, quas & monuimus ambas esse cavendas, quod ambæ damnabiles sint. Superest ut clarius hoc ipsum faciam, edisseram plenius. Sed prius quærendum existimo, sitne ignorantia omnis damnabilis.

Ee

Et mihi quidem videtur, non esse, (neque enim omnis ignorantia damnat) sed multa & innumera esse, quæ nescire liceat absque diminutione salutis. Verbi grana, si ignoras fabrilem artem, seu carpentariam, aut cæmentariam, & quæcumque istiusmodi sunt artes, quæ ad usus vitæ hujus præsentis ab hominibus exercentur, nomquid impedit ad salutem? Etiam absque omnibus illis artibus, quæ liberales dicuntur, (quamvis honestioribus utilioribusque studiis & discantur, & exerceantur,) quàm plurimi hominum salvi facti sunt, placentes moribus atque operibus: quantos enumerat Apostolus in epistola ad Hebræos, factos dilectos, non in scientia litterarum, sed in conscientia pura, & fide non ficta. Omnes placuerunt Deo in vita sua, vitæ meritis, non scientiæ. Petrus, & Andreas, & filii Zebedæi, ceterique condiscipuli omnes, non de schola rhetorum aut philosophorum assumpti sunt; & nihilo minus tamen Salvator per ipsos operatus est salutem in medio terræ. Non in sapientia, quæ in ipsis esset plus quàm in cunctis viventibus, (quemadmodum Sanctus aliquis de semetipso confessus est) sed in fide & lenitate ipsorum salvos fecit illos, etiam & sanctos, etiam & magistros. Denique notas mundo fecerunt vias vitæ, & non in sublimitate sermonis, aut in doctis humanæ sapientiæ verbis, sed sicut placuit Deo per stultitiam prædicationis eorum salvos facere credentes, quia mundus eum in sua sapientia non cognovit.

2. Videar forsitan nimius in suggillatione scientiæ, & quasi reprehendere doctos, ac prohibere studia litterarum. Absit. Non ignoro quantum Ecclesiæ profuerint & prosint litterati sui, sive ad refellendos eos qui ex adverso sunt, sive ad simplices instruendos. Denique legi, *Quia tu repulisti scientiam, repellam & ego te, ne fungaris mihi sacerdotio.* Legi, *Qui docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti; & qui ad justitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates.* Sed & scio ubi legerim: *Scientia inflat.* & rursum, *Qui apponit scientiam, apponit & dolorem.* Vides quia differentia est scientiarum, quando alia inflans, alia contristans est. Tibi vero, velim scire, quænam harum videatur utilior seu magis necessaria ad salutem, illane quæ tumet, an quæ dolet? Sed non dubito quin dolentem tumenti præferas: quia sanitatem, quam tumor simulat, dolor postulat. Qui autem postulat, propinquat saluti: quoniam qui petit accipit. Denique qui sanat contritos corde, exsecratur inflatos, dicente Sapientia: quia *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.* Et Apostolus aiebat: *Dico autem per gratiam, quæ data est mihi, omnibus qui sunt inter vos, non plus sapere quàm oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem.* Non prohibet sapere, sed plus sapere quàm oportet. Quid est autem, *sapere ad sobrietatem?* Vigilantissime observare, quid scire magis, priusve oporteat. Tempus enim breve est. Est autem, quod in se est, omnis scientia bona, quæ tamen veritate subnixa sit: sed tu qui cum timore & tremore tuam ipsius operari salutem pro temporis brevitate festinas, ea scire prius, ampliusque curato, quæ senseris viciniora saluti. Nonne medici corporum medicinæ portionem diffiniunt eligere in sumendis cibis, quid prius, quid posterius, & ad quem modum quidque sumi oporteat? Nam etsi bonos constat esse cibos, quos Deus creavit; tu tamen ipsos tibi, si in sumendo modum & ordinem non observes, reddis plane non bonos. Ergo quod dico de cibis, hoc sentite & de scientiis.

3. Sed melius mitto vos ad Magistrum. Non est enim nostra ista sententia, sed illius; immo & nostra, quoniam Veritatis. *Qui se*, inquit, *putat aliquid scire, nondum scit quomodo oporteat eum scire.* Vides quoniam non probat multa scientem, si sciendi modum nescierit. Vides, inquam, quomodo fructum & utilitatem scientiæ in modo sciendi constituit? Quid ergo dicit modum sciendi? quid? nisi ut scias, quo ordine, quo studio, quo fine quæque nosse oporteat? Quo ordine; ut id prius, quod maturius ad salutem: quo studio; ut id ardentius, quod vehementius ad amorem: quo fine; ut non ad inanem gloriam, aut curiositatem, aut aliquid simile, sed tantum ad ædificationem tuam vel proximi. Sunt namque qui scire volunt eo fine [a] tantum, ut sciant: & turpis curiositas est. Et sunt qui scire volunt, ut sciantur ipsi: & turpis vanitas est. Qui profecto non evadent subsannantem Satyricum, & ei qui ejusmodi est decantantem:

Studentium seu discentium fines varii.

Scire tuum nihil est, nisi te scire hoc sciat alter.

Persius satyr. 1.

Et sunt item qui scire volunt, ut scientiam suam vendant, verbi causa pro pecunia, pro honoribus: & turpis quæstus est. Sed sunt quoque qui scire volunt, ut ædificent: & caritas est. Et item qui scire volunt, ut ædificentur: & prudentia est.

4. Horum omnium soli ultimi duo non inveniuntur in abusione scientiæ, quippe qui ad hoc volunt intelligere ut bene faciant. Denique *Intellectus bonus omnibus facientibus eum.* Reliqui omnes audiant: *Scienti bonum & non facienti, peccatum est ei.* ac si per similitudinem dicat: Sumenti cibum, & non digerenti, perniciosum est ei. Cibus siquidem indigestus, & qui bonam non habet decoctionem, malos generat humores, & corrumpit corpus, & non nutrit. Ita & multa scientia ingesta stomacho animæ, quæ est memoria, si decocta igne caritatis non fuerit, & sic per quosdam artus animæ, mores scilicet atque actus, transfusa atque digesta, quatenus ipsa de bonis quæ noverit, vita attestante & moribus bona efficiatur: nonne illa scientia reputabitur in peccatum, tamquam cibus conversus in pravos noxiosque humores? An non malus humor peccatum? an non mali humores pravi mores? An non inflationes & tortiones in conscientia sustinebit qui hujusmodi est, sciens videlicet bonum, & non faciens? An non responsum mortis & damnationis toties in semetipso habebit, quoties in mentem venerit sermo, quem dixit Deus, quia *servus sciens voluntatem Domini sui, & non faciens digna, plagis vapulabit multis?* Et vide ne forte in persona talis animæ Propheta plangeret, dicens: *Ventrem meum doleo, ventrem meum doleo.* Nisi quod ipsa ingeminatio geminum videtur innuere sensum, ut præter hunc quem diximus, etiam alium requiramus. Puto enim quod in sua persona potuit hoc dixisse Propheta, quod videlicet scientia plenus, & æstuans caritate, & omnino effundere cupiens, non inveniret qui curaret audire: & sic quasi oneri sua sibi scientia erat, quam communicare non poterat. Plangit itaque pius Ecclesiæ doctor, tam illos qui scire contemnunt quomodo sit vivendum, quàm illos qui scientes, male nihilo minus vivunt. Et hoc pro eo quod eumdem sermonem Propheta repetit.

Boni & laudabiles duo. Psal. 110. 10. Jacob. 4. 17. Similitudo aptissima. Scientia otiosa vel infructuosa est velusi cibus crudus & indigestus. V. Gilberti serm. 39. in Cant. num. 6. Luc. 12. 47. Jer. 4. 19.

5. Advertisne jam quàm verum sensit Apostolus, quia *scientia inflat?* Volo proinde animam primo omnium scire seipsam, quod id postulet ratio & utilitatis, & ordinis. Et ordinis quidem, quoniam quod nos sumus primum est nobis: utilitatis vero, quia talis scientia non inflat, sed humiliat, & est quædam præparatio ad ædificandum. Nisi enim super humilitatis stabile fundamentum, spirituale ædificium stare minime potest. Porro ad se humiliandum nihil anima invenire vivacius seu accommodatius potest, quàm si se in veritate invenerit: tantum non dissimulet, non sit in spiritu ejus dolus, statuat se ante faciem suam, nec se à se avertere abducatur. Nonne se ita intuens clara luce veritatis, inveniet se in regione dissimilitudinis: & suspirans misera, quam jam latere non poterit quod vere misera sit, nonne cum Propheta clamabit ad Dominum: *In veritate tua humiliasti me?* Nam quomodo non vere humiliabitur in hac vera cognitione sui, cum se perceperit oneratam peccatis, mole hujus mortalis corporis aggravatam, terrenis intricatam curis, carnalium desideriorum fæce infectam, cæcam, curvam, infirmam, implicitam multis erroribus, expositam mille periculis, mille timoribus trepidam, mille

1. Cor. 8. 1. Cognitio sui ipsius ante omnia necessaria. Humilitatis est causa. Psal. 118. 75. Humilitatis motiva.

a Eædem sententiæ, & verba fere eadem sunt Johannis Saresberiensis in Polycratico lib. 7. cap. 15. *Alios ut sciant, curiositas excitat: alios ut scire videantur, elationis stimulo vanitas urget: alios ad quæstum cupiditas inflammat. Rarus est qui caritatis, aut humilitatis pede sapientiæ vias scrutetur, ut doceatur, aut doceat.* Confer Bernardi sententias tomo 3. col. 1241.

Tom. IV.

difficultatibus anxiam, mille suspicionibus obnoxiam, mille necessitatibus ærumnosam, proclivem ad vitia, invalidam ad virtutes? Unde huic jam extollentia oculorum, unde levare caput? Nonne magis convertetur in ærumna sua, dum configitur spina? Convertetur, inquam, ad lacrymas, convertetur ad planctus & gemitus, convertetur ad Dominum, & in humilitate clamabit: *Sana animam meam, quia peccavi tibi.* Porro conversa ad Dominum recipiet consolationem, quia Pater est misericordiarum, & Deus totius consolationis.

Psal. 31. 4. — Hinc conversio ad Deum. — *Psal. 40. 4.*

6. Ego quamdiu in me respicio, in amaritudine moratur oculus meus. Si autem suspexero & levavero oculos ad divinæ miserationis auxilium; temperabit mox amaram visionem mei visio læta Dei, cui & dicos *Ad meipsum anima mea conturbata est, propterea memor ero tui.* Nec mediocris Dei visio, pium & deprecabilem experiri, sicut revera benignus & misericors est, & præstabilis super malitia: quippe cujus natura bonitas, & cui proprium est misereri semper & parcere. Tali itaque experimento & tali ordine salubriter innotescit Deus, cum prius se homo noverit in necessitate positum, & clamabit ad Dominum, & exaudiet eum, & dicet: *Eruam te, & honorificabis me.* Atque hoc modo erit gradus ad notitiam Dei cognitio tui: & ex imagine sua, quæ in te renovatur, ipse videbitur, dum tu quidem revelata facie gloriam Domini cum fiducia speculando, in eamdem imaginem transformaris de claritate in claritatem, tamquam à Domini Spiritu.

Psal. 41. 7. — Cognitio Dei sequitur cognitionem sui. — *Joel 2. 13.* — *Psal. 49. 15.*

7. Sed jam demum adverte, quomodo utraque cognitio sit tibi necessaria ad salutem, ita ut neutra carere valeas cum salute. Nam si ignoras te, non habebis timorem Dei in te, non humilitatem. An vero sine timore Dei & sine humilitate de salute præsumas, tu videris. Bene fecistis grunniendo significare, quod minime ita sapiatis, immo quod non ita desipiatis, ne in eo quod planum est immoremur. Sed attendite cetera. An potius pausandum est nobis propter somnolentos? Putabam me uno sermone implere quod promisi de duplici ignorantia: & fecissem, nisi fastidiosis longior videretur. Quosdam siquidem oscitantes, quosdam & dormitantes intueor. Nec mirum: præcedentis noctis vigiliæ [a](longissimæ quippe fuerunt) excusant eos. Verum illis quid dicam, qui & tunc dormierunt, & modo nihilo minus dormiunt? Sed non pergo nunc ulterius exagitare verecundiam eorum: sufficit tetigisse. Puto quod melius deinceps vigilabunt, nostræ observationis cauterium verituri. In hac spe gerimus eis hac vice morem; & quod continuandum ratio exigebat, eorum caritate, pendente licet disputatione, partimur, facientes finem, ubi non erat finis. Ipsi vero super sibi facta indulgentia nobiscum glorificent sponsum Ecclesiæ, Jesum-Christum Dominum nostrum, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula, amen.

Cognitio utraque necessaria. — Somnolentos perstringit.

SERMO XXXVII.

De duplici notitia, & duplici ignorantia; deque malis seu damnis quæ pariunt.

1. PUto non habemus nunc opus hortari ad vigilandum, cum absque dubio sermo ille suggillatorius vigilet, utpote adhuc recens, qui heri à nobis caritative prolatus, bene aliquos expergefecit. Ergo tenetis memoria quod teneam assensum vestrum, neminem absque sui cognitione salvari: de qua nimirum mater salutis humilitas oritur, & timor Domini, qui & ipse sicut initium sapientiæ, ita est & salutis. Nemo dico absque illa cognitione salvatur, qui tamen ætatem habeat ac facultatem cognoscendi. Quod propter parvulos loquor, & propter fatuos, quorum alia ratio est. Quid si ignoras Deum? Poteritne spes esse salutis cum Dei ignorantia? Ne hoc quidem. Nec enim potes aut amare quem nescias, aut habere quem non amaveris. Noveris proinde te, ut Deum timeas: noveris ipsum, ut æque ipsum diligas. In altero initiaris ad sapientiam, in altero & consummaris: quia initium sapientiæ timor Domini est, & plenitudo legis est caritas. Tam ergo utraque ignorantia cavenda est tibi, quàm sine timore & amore Dei salus esse non potest. Cetera indifferentia sunt, nec salutem, si sciantur, nec damnationem, si nesciantur, habentia.

Ex cognitione sui timor Dei & humilitas. — Cognitio Dei quàm necessaria.

2. Non tamen dico contemnendam aut negligendam scientiam litterarum, quæ ornat animam, & erudit eam, & facit ut possit etiam alios erudire. Sed duo illa, oportet & expedit ut præcedant, in quibus summam salutis constitui superior ratio declaravit. Et vide si non intuebatur, & si non docebat hunc ordinem qui dicebat: *Seminate vobis ad justitiam, metite spem vitæ;* & tunc demum *illuminate vobis*, ait, *lumen scientiæ.* Ultimam posuit scientiam, tamquam picturam quæ statum habere nequeat super inane: & ideo illa duo præmisit & subjecit illi, tamquam si solidum aliquid picturæ substerneret. Securus jam intendam scientiæ, si vitæ prius per beneficium spei securitatem accepero. Tu ergo seminasti tibi ad justitiam, si ex vera notitia tui evigilasti timere Deum, temetipsum humiliasti, fudisti lacrymas, eleemosynas profudisti, ceterisque te pietatis actionibus mancipasti, si jejuniis & vigiliis afflixisti corpus, si pectus tunsionibus, cælos clamoribus fatigasti. Hoc siquidem seminare est ad justitiam. Semina sunt bona opera, bona studia; semina lacrymæ sunt. *Ibant*, inquit, *& flebant mittentes semina sua.* Sed quid semper flebunt? Absit. Sed *venient cum exsultatione portantes manipulos suos.* Merito *cum exsultatione*, cum reportant manipulos gloriæ. At istud, inquis, in resurrectione in novissimo die, & est nimis longa exspectatio. Noli animo frangi, noli deficere à pusillanimitate spiritus; habes interim de primitiis spiritus, quod ad præsens in exsultatione metas. *Seminate*, ait, *vobis ad justitiam, metite spem vitæ.* Non te modo mittit ad diem novissimum, quando res jam erit in re, & non in spe; sed de præsenti loquitur. Prorsus magna lætitia & exsultatio multa nimis, cum vita venerit.

Osee [illegible]

3. Sed numquid tantæ lætitiæ spes erit sine lætitia? *Spe gaudentes*, ait Apostolus. Et David non lætaturum, sed *lætatum* se dixit, quod in domum Domini se speraret iturum. Nondum vitam tenebat, sed spem profecto vitæ messuerat; atque in semetipso experiebatur veritatem scripturæ perhibentis, quia non modo remuneratio, sed ipsa quoque *exspectatio justorum lætitia.* Hanc parit in animo illius, qui sibi ad justitiam seminavit, præsumpta indulgentia delictorum: si tamen ipsam indulgentiam efficacia attestatur acceptæ gratiæ ad vivendum sanctius deinceps. Omnis in vobis qui hæc s[illegible] intra se actitari, scit quid loquitur Spiritus, cujus v[illegible] atque operatio minime inter se umquam dissentiunt. Propterea ergo intelligit quæ dicuntur, quoniam quæ foris audit, intus sentit. Nam qui in nobis loquitur operatur in vobis *unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult:* aliis quidem loqui, aliis autem operari quod bonum est.

4. Quisquis itaque vestrum post illa amara & lacrymosa conversionis suæ primordia respirasse in spem, atque in quoddam serenum supernæ consolationis pennis gratiæ sublevatum se evolasse lætatur; is profecto jam metit, suarum recipiens fructum temporaneum lacrymarum; & ipse vidit Deum, & audivit vocem dicentis: *Date ei de fructibus manuum suarum.* Nam quomodo non vidit Deum, qui gustavit & vidit, quoniam suavis est Dominus? Quàm dulcem & suavem te sensit, Domine Jesu, cui à te non modo peccata donata sunt, sed & munus sanctitatis indultum est, neque id solum, sed & addita insuper ad cumulum bonorum vitæ æternæ promissio! Felix qui tantum jam messuit, habens interim quidem fructum suum in sanctificationem, finem vero vitam æternam! Merito qui sic invento flevit, gavisus est viso Domino: ad cujus utique miserationis intuitum tantos jam levavit manipulos, remissionem, sanctificationem, spem vitæ. O quam verus est sermo qui in Propheta legitur: *Qui seminant*

a Sic Matutinorum quod vocamus officium appellat ex mente S. Benedicti.

in lacrymis, in exsultatione metent. Ubi breviter comprehensa utraque cognitio est: & nostri quidem in lacrymis ferens: quæ autem Dei, metens in gaudio.

5. Hac ergo in nobis gemina præeunte notitia, jam ea quæ forte supercreverit scientia minime inflat, utpote quæ nihil afferre valeat terreni commodi vel honoris, quod non sit sane inferius spe concepta, lætitiaque spei jam altius radicata in animo. *Spes autem non confundit, quia caritas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum-sanctum, qui datus est nobis.* Ideo illa non confundit, quia ista infundit certitudinem. Per hanc enim ipse Spiritus testimonium perhibet spiritui nostro, quod filii Dei sumus. Quidnam igitur nobis de nostra quantacumque scientia provenire possit, quod non sit minus hac gloria, qua inter Dei filios numeramur? Parum dixi: nec respici in ejus comparatione potest orbis ipse & plenitudo ejus, etiamsi totus cedat unicuivis nostrum in possessionem. Ceterum si nos ignorantia Dei tenet, quomodo speramus in eum quem ignoramus? si nostri, quomodo humiles erimus, putantes nos aliquid esse, cum nihil simus? Scimus autem nec superbis, nec desperatis partem esse vel societatem in sorte sanctorum.

6. Intuere ergo nunc mecum, quanta cura & sollicitudine ambas istas repellere à nobis ignorantias debeamus, quarum omnis peccati altera initium parit, altera consummationem: sicut duarum è regione notitiarum initium sapientiæ una, perfectionem altera gignit: illa timorem Domini, ista caritatem. At istud de notitiis supra ostensum est. Nunc de ignorantiis vide. Etenim sicut initium sapientiæ timor Domini, sic initium omnis peccati superbia: & quomodo perfectionem sibi sapientiæ vindicat amor Dei, ita desperatio sibi omnem malitiæ consummationem. Et quemadmodum ex notitia tui venit in te timor Dei, atque ex Dei notitia itidem amor: sic è contrario de ignorantia tui superbia, ac de Dei ignorantia venit desperatio. Sic autem superbiam parit tibi ignorantia tui, cum meliorem quàm sis, decepta & deceptrix tua cogitatio te esse mentitur. Hoc quippe est superbia, hoc initium omnis peccati, cum major es in tuis oculis quàm apud Deum, quàm in veritate. Et ideo qui primus peccavit hoc grande peccatum, (diabolum loquor) de ipso dictum est, quia *in veritate non stetit, sed mendax est ab initio*: quoniam quod in sua fuit cogitatione, non fuit in veritate. Quid si in eo discordaret à veritate, ut minorem se inferioremque putaret, quàm veritas haberet? Excusaret eum sua proculdubio ignorantia, & minime reputaretur superbus, nec tam inveniretur iniquitas ejus ad odium, quàm humilitas fortassis ad granam. Si enim IN QUONAM STATU unumquemque nostrum habeat Deus, liquido cognoscere mus; nec supra sane, nec infra secedere deberemus, veritati[a] in omnibus acquiescentes. Nunc autem quia consilium hoc posuit tenebras latibulum suum, & sermo absconditus est à nobis, ita ut nemo sciat si dignus sit amore, vel odio: justius tutiusque profecto, juxta ipsius Veritatis consilium, novissimum nobis locum eligimus, de quo postmodum cum honore superius educamur, quàm præsumimus altiorem, unde cedere mox oporteat cum rubore.

7. Non est ergo periculum, quantumcumque te humilies, quantumcumque reputes minorem quàm sis, hoc est, quàm te veritas habeat. Est autem grande malum, horrendumque periculum, si vel modice plus vero te extollas, si vel uni videlicet in tua cogitatione te præferas, quem forte parem tibi Veritas judicat, aut etiam superiorem. Quemadmodum enim si per ostium transeas, cujus superliminare (ut ad intelligentiam loquar) nimium bassum sit, non nocet, quantumcumque te inclinaveris; nocet autem, si vel transversi digiti spatio plus quàm ostii patitur mensura, erexeris, ita ut impingas, & capite quassato collidaris: sic in anima non est plane timenda quantalibet humiliatio, horrenda autem nimiumque pavenda vel minima temere præsumpta erectio. Quamobrem noli te, homo, comparare majoribus, noli minoribus, noli aliquibus, noli uni. Quid scis enim, ô homo, si unus ille, quem forte omnium vilissimum atque miserrimum reputas, cujus vitam sceleratissimam ac singulariter fœdissimam horres; & propterea illum putas spernendum non modo præ te, qui forte jam sobrie, & juste, & pie vivere te confidis, sed etiam præ ceteris omnibus sceleratis tamquam omnium sceleratissimum: quid scis, inquam, si melior & te, & illis mutatione dexteræ Excelsi in se quidem futurus sit, in Deo vero jam sit? Et propterea non mediocrem, non vel pænultimum, non ipsum saltem inter novissimos eligere locum nos voluit: sed *recumbe*, inquit, *in novissimo loco*: ut solus videlicet omnium novissimus sedeas, teque nemini, non dico præponas, sed nec comparare præsumas. En quantum malum venit de ignorantia nostri, utique peccatum diaboli, & initium omnis peccati, superbia. Quid etiam Dei parturiat ignorantia, alias videbimus. Nam nunc horæ brevitas non permittit, quoniam hodie tarde convenimus. Itaque sufficiat unumquemque modo, ne seipsum ignoret, admonitum esse, non solum sermone nostro, sed ipsius quoque dignatione sponsi Ecclesiæ Jesu-Christi Domini nostri, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula, amen.

Tom. IV. Nullus alteri debet se comparare, vel præferre. Luc. 14. 10. Eccli. 10. 15.

SERMO XXXVIII.

Qualiter ex ignorantia Dei nascatur desperatio, & qualiter sponsa dicatur pulcra inter mulieres.

1. QUid igitur Dei ignorantia parturit? Nam hinc incipiendum est, sicut recordamini hic heri fuisse terminatum. Quid itaque parturit? Diximus desperationem: sed quonam modo, dicamus. Forte aliquis reversus in se, & displicens sibi in omnibus malis quæ fecit, cogitansque resipiscere, & redire ab omni via mala & carnali conversatione sua; si ignorat, quàm sit bonus Deus, quàm suavis & mitis, & quàm multus ad ignoscendum: nonne sua carnalis cogitatio arguet eum, & dicet: Quid facis? Et vitam istam vis perdere, & futuram? Peccata tua maxima sunt, & nimium multa: nequaquam pro tot & tantis, nec si te excories, sufficies satisfacere. Complexio tenera est, vita exstitit delicata, consuetudinem difficile vinces. Pro his & similibus desperatus resilit miser, ignorans quàm facile omnipotens Bonitas*, quæ neminem vult perire, cuncta ista dissolveret: sequiturque impœnitentia, quæ est delictum maximum, & blasphemia irremissibilis. Ipse vero aut conturbatus nimia tristitia absorbetur, & fertur in profundum, minime jam ut consolationem recipiat, emersurus, sicut scriptum est, *Impius cum venerit in profundum malorum, contemnit*: aut certe dissimulans, & sibi qualicumque veri simili blandiens ratione, revocat se irrevocabiliter in sæculum, ad perfruendum & deliciandum in omnibus bonis ejus, quoad licuerit. Cum autem dixerit, Pax & securitas, tunc repentinus ei superveniet interitus, sicut dolor in utero habentis, & non effugiet. Ita ergo & de ignorantia Dei universæ malitiæ consummatio venit, quæ est desperatio.

Ignorantia Dei parit desperationem. Desperationis causa & effectus. * al. Omnipotens qui. Prov. 18. 3. 1. Thess. 5. 3.

2. Apostolus dicit, quod ignorantiam Dei quidam habent. Ego autem dico omnes ignorare Deum, qui nolunt converti ad Deum. Neque enim ob aliud proculdubio renuunt, nisi quia gravem & severum imaginantur, qui pius est; durum & implacabilem, qui misericors est; ferum & terribilem, qui amabilis est: & mentitur iniquitas sibi, formans sibi idolum pro eo quod non est ipse. Quid timetis modicæ fidei? ut peccata nolit remittere? Sed affixit ea cruci cum suis manibus. Quod teneri & delicati estis? Sed ipse novit figmentum nostrum. Quod male assueti, & ligati peccandi consuetudine? Sed *Dominus solvit compeditos*. Forte ne irritatus immanitate & multitudine criminum, cunctetur porrigere manum adjutorii? Sed ubi abundavit delictum, superabundare & gratia consuevit.

1. Cor. 15. 34. Converti nolle, est Deum ignorare. Converti nolentium variæ rationes. Psal. 145. 8. Rom. 5. 20.

a Insignis hæc notio humilitatis, cujus ratio in ipsa veritate consistit. Confer sermonem 40. de diversis.

Tom. IV.

An de vestimento solliciti estis, vel cibo, ceterisque corpori vestro necessariis; & propterea cunctamini relinquere vestra? Sed scit quia his omnibus indigetis. Quid vultis amplius? quid jam impedit à salute? Sed hoc est quod dico: Deum ignoratis, sed nec creditis auditui nostro. Vellem vos vel expertis credere, quia nisi credideritis, non intelligetis. Sed non est omnium fides.

Matt. 6. 32.

3. Absit autem ut de tali, hoc est de Dei ignorantia, sponsam commonitam sentiamus, quæ tanta sponsi pariter & Dei sui, non dico agnitione, sed amicitia & familiaritate donata est, ut ejus crebra colloquia & oscula mereretur, & nunc familiari ausu loquitur: *Indica mihi ubi pascas, ubi cubes in meridie.* Ubi sane non ipsum, sed locum habitationis gloriæ ejus sibi indicari requirit: quamquam non aliud ipse, & aliud locus ejus vel gloria. Sed reprimenda censetur propter præsumptionem, & de sua ipsius commonenda cognitione, in qua nimirum visa est aliquatenus caligare, quæ tantæ se æstimarit idoneam visioni: sive minus attendens præ excessu suo, quod esset in corpore: sive frustra sperans, etiam manentem in corpore ad illam se posse inaccessibilem accedere claritatem. Ergo ad seipsam protinus revocatur, & ignorantia convincitur, & insolentia castigatur. *Si ignoras te*, inquit, *egredere*. Terribiliter sponsus intonat in dilectam, non tamquam sponsus, sed tamquam magister; & non quasi iratus, sed ut territa purgaretur, purgata idonea redderetur huic ipsi, cui inhiat, visioni. Mundicordibus nempe illa visio sequestratur.

Sponsæ cur correptio.

Cant. 1. 6.

4. Pulcre autem pulcram, non omnimode quidem, sed pulcram inter mulieres eam dicit, videlicet cum distinctione: quatenus & ex hoc amplius reprimatur, & sciat quid desit sibi. Ego enim puto mulierum nomine hoc loco appellatas animas carnales ac sæculares, nihil in se virile habentes, nihil forte aut constans in suis actibus demonstrantes, sed totum remissum, totum femineum & molle quod vivunt, & quod agunt. Spiritualis autem anima, etsi inde jam pulcra quod non secundum carnem ambulat, sed secundum spiritum; ex eo tamen quod adhuc in corpore vivit, citra perfectum adhuc pulcritudinis proficit: ac proinde non pulcra omni modo, sed pulcra inter mulieres, id est inter animas terrenas, & quæ non sunt, sicut ipsa, spirituales, non autem inter angelicas beatitudines, non inter Virtutes, Potestates, Dominationes. Sicut Patrum aliquis olim inventus & dictus est *justus in generatione sua*, id est præ omnibus sui temporis suæque generationis; & Thamar justificata perhibetur ex Juda, hoc est præ Juda: & in Evangelio Publicanus descendisse refertur de templo justificatus, sed justificatus à Pharisæo: & quomodo magnus ille Johannes magnifice quondam commendatus est, quod videlicet superiorem non haberet, sed hoc inter natos mulierum, non autem inter choros beatorum cælestiumque spirituum: ita & sponsa modo dicitur pulcra, sed interim adhuc inter mulieres, & non inter cælestes beatitudines.

Animæ carnales mulierum nomine significantur.

Anima spiritualis, quatenus pulcra.

Gen. 6. 9.

Gen. 38. 6.

Luc. 18. 14.

Luc. 7. 28

5. Desinat proinde, quamdiu in terris est, quæ in cælis sunt curiosius investigare, ne forte scrutatrix majestatis opprimatur à gloria. Desinat, inquam, donec inter mulieres versatur, inquirere quæ apud sublimes illas sunt potestates, solis ipsis perspicua, solis licita, tamquam cælestibus cælestia ad videndum. Mirabilis facta est, inquit, visio ista ex te, ô sponsa, quam tibi postulas demonstrari: nec modo prævales intueri meridianam & miram, quam inhabito, claritatem. Dixisti enim: *Indica mihi ubi pascas, ubi cubes in meridie.* Sed enim induci in nubes, penetrare in plenitudinem luminis, irrumpere claritatis abyssos, & lucem habitare inaccessibilem, nec temporis est hujus, nec corporis. Id tibi in novissimis reservatur, cum te mihi exhibuero gloriosam, non habentem maculam aut rugam, aut aliquid hujusmodi. An nescis quia quamdiu vivis in hoc corpore, peregrinaris à lumine? Quomodo quæ necdum tota pulcra es, idoneam te existimas universitatem pulcritudinis intueri? Quomodo denique quæris me in mea claritate videre, quæ adhuc ignoras te? Nam si te plenius nosses, scires utique, corpore quod corrumpitur aggravatam nullatenus posse attollere oculos, & figere in illum fulgorem, in quem prospicere Angeli concupiscunt. Erit, cum apparuero, quod tota pulcra eris, sicut ego pulcher sum totus: & simillima mihi, videbis me sicuti sum. Tunc audies, *Tota pulcra es amica mea, & macula non est in te.* Nunc vero, etsi ex parte jam similis, ex parte tamen dissimilis, contenta esto ex parte cognoscere. Teipsam attende, & altiora te ne quæsieris, & fortiora te ne scrutata fueris. Alioquin si ignoras te, ô pulcra inter mulieres, (nam & ego te dico pulcram, sed inter mulieres, hoc est ex parte: *cum autem venerit quod perfectum est, tunc evacuabitur quod ex parte est.*) *Si* ergo *ignoras te*. sed quæ sequuntur, dicta sunt, & non oportet iterum dici. Promiseram me de duplici ignorantia utiliter disputaturum: si quo minus implesse videor, date veniam volenti. Nam velle adjacet mihi, perficere autem non invenio, nisi quantum sua benignitate ad vestram ædificationem largiri dignabitur sponsus Ecclesiæ Jesus-Christus Dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula, amen.

Cant. 1. 6.

Anima in mortali corpore degens inhabilis ad intuitum divinitatis.

Cant. 4. 7.

Eccl. 3. 22.

1 Cor. 13. 10.

SERMO XXXIX.

De curribus Pharaonis, id est diaboli, & de principibus exercitus, qui sunt malitia, luxuria, & avaritia.

1. *Equitatui meo in curribus Pharaonis assimilavi te, amica mea.* Ante omnia in his verbis libenter accipimus Ecclesiæ typum in Patribus præcessisse, & nostræ sacramenta salutis præostensa esse. In exitu Israel de Ægypto, geminoque illo admirabili maris obsequio, & transitum scilicet populo dantis, & ultionem de hostibus, Baptismi gratia evidenter exprimitur, salvantis homines, & crimina submergentis. *Omnes*, inquit, *sub nube fuerunt, & omnes in Moyse baptizati sunt in nube & in mari.* Sed oportet consequentiam, sicut solemus, signare verborum, & sequentia prioribus copulare; & ita demum elicere suave quippiam, si possumus, quod prosit moribus instruendis. Ubi itaque sponsæ præsumptio dura & austera increpatione repressa est; ne tristior remaneret, bona illi aliqua, quæ jam acceperat, ad memoriam reducuntur, & aliqua, quæ nondum acceperat, promittuntur: sed & pulcra denuo perhibetur, & appellatur amica. Quod tibi, inquit, dure locutus sum, amica mea, nulla in me tibi suspicio sit odii vel rancoris. Nam signa amoris mei in te evidentia sunt ipsa mea munera, quibus te honoravi & ornavi. Nec mihi animi est illa retrahere, sed magis addere ampliora. Vel sic: Non ægre feras, amica mea, minime te accipere modo quod postulas, quæ tanta à me jam accepisti: & majora horum accipies, si in præceptis meis ambulaveris, & in amore meo perseveraveris. Hæc pro literæ consequentia.

Cant. 1. 8.

1 Cor. 10. 2.

2. Nunc jam videamus, qualia sint quæ se donasse commemorat. Et primum quidem est, quod eam assimilavit equitatui suo in curribus Pharaonis, liberando utique à jugo peccati, mortificatis universis operibus carnis, quemadmodum ille populus liberatus est à servitute Ægypti, subversis & submersis cunctis curribus Pharaonis. Id quidem miseratio maxima, in qua ego quoque si gloriari voluero, non ero insipiens: veritatem enim dicam. Fateor & fatebor: *Nisi quia Dominus adjuvit me, paulo minus habitasset in inferno anima mea.* Non sum ingratus, non sum oblitus: misericordias Domini in æternum cantabo. Verum hactenus mihi cum sponsa. De reliquo, illa singulari dignatione, postquam liberata est, adsciscitur in amicam, decorem induitur tamquam Domini sponsa, interim tamen in genis dumtaxat & in collo. Ad hæc illi promittuntur murenulæ pro ornatu, ipsæque aureæ pro pretio, sed & distinctæ argento pro decore. Cui non admodum placeat ordo ipse donationum? Primum misericorditer liberatur, secundo dignanter adamatur, tertio benigne

abluitur & purgatur, postremo optimi ornamenti accipit promissionem.

3. Non ambigo quosdam jam vestrum in semetipsis recognoscere quæ dicuntur, proprioque experimento commonitos ad intelligentiam prævolare. Sed sane memor versiculi illius, *Declaratio sermonum tuorum illuminat, & intellectum dat parvulis*; pro hujusmodi dignum duco eadem modice latius explananda. Benignus est enim Spiritus sapientiæ, & placet illi doctor benignus & diligens, qui ita cupiat satisfacere studiosis, ut morem gerere tardioribus non recuset. Denique *qui elucidant me, vitam æternam habebunt*, ait ipsa Sapientia: quo quidem præmio ego fraudari noluerim. Quamquam in his etiam quæ plana videntur, quandoque talia latent, quæ ipsis quoque, qui capaciores videntur & prævolantes ingenio, non erit inutile si diligentius declarentur.

4. Sed vide jam similitudinem de Pharaone & exercitu ejus, & Domini equitatu. Non inter ipsos exercitus similitudo data est, sed de ipsis. Quæ enim societas luci ad tenebras, aut quæ pars fideli cum infideli? Sed inter sanctam spiritalemque animam, & equitatum Domini plane comparatio est, & inter Pharaonem & diabolum, amborumque exercitus. Nec miraberis unam animam equitatus multitudini similatam, si advertas quantæ in ipsa una, quæ tamen sancta anima sit, virtutum acies habeantur: quanta in affectionibus ordinatio, quanta in moribus disciplina, quanta in orationibus armatura, quantum in actionibus robur, quantus in zelo terror, quanta denique ipsi cum hoste conflictuum assiduitas, numerositas triumphorum. Denique in consequentibus legitur: *Terribilis ut castrorum acies ordinata.* & item, *Quid videbis*, inquit, *in Sunamite, nisi choros castrorum*? Aut si id tibi non placet, noveris hujusmodi animam numquam esse sine Angelorum custodia, qui eam æmulantur Dei æmulatione, solliciti suo viro servare, & virginem castam exhibere Christo. Et ne dixeris in corde tuo: Ubi sunt? Quis eos vidit? Vidit eos Propheta Elisæus, insuper & fecit orando, ut videret etiam Giezi. Tu non vides, quia non es Propheta, nec puer Prophetæ. Vidit Patriarcha Jacob, & ait: *Castra Dei sunt hæc.* Vidit & Doctor gentium, qui dicebat: *Nonne omnes administratorii spiritus sunt, missi in ministerium propter eos, qui hereditatem capiunt salutis?*

5. Ergo angelicis fulta ministeriis, & superno stipata agmine sponsa incedens, similis est equitatui Domini, illi utique, qui quondam in curribus Pharaonis tam stupendo divini adjutorii miraculo triumphavit. Si enim diligenter advertas, cuncta, quæ ibi miraris magnifice perpetrata, invenies hic nihilo minus admiranda. Nisi quod in eo nunc magnificentius triumphatur, quod quæ illic corporaliter præcesserunt, hic spiritualiter adimplentur. An non tibi nempe multo fortius longeque gloriosius esse videtur, diabolum prosternere, quàm Pharaonem; atque aërias debellare potestates, quàm currus Pharaonis subvertere? Ibi denique pugnatum est adversus carnem & sanguinem; hic adversus principes & potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiæ in cælestibus. Et prosequere modo mecum singula proportionis membra. Ibi populus eductus de Ægypto, hic homo de sæculo: ibi prosternitur Pharao, hic diabolus: ibi subvertuntur currus Pharaonis, hic carnalia & sæcularia desideria, quæ militant adversus animam subruuntur; illi in fluctibus, isti in fletibus: marini illi, amari isti. Puto & nunc clamitare dæmonia, si forte contingat incidere in talem animam: *Fugiamus Israëlem, quia Dominus pugnat pro eo.* Visne etiam aliquos de principibus Pharaonis propriis tibi designem nominibus, & de curribus describam, ad instar quorum tu quoque alios, si qui sunt, per te ipsum valeas invenire? Magnus quidam princeps spiritualis atque invisibilis regis Ægypti profecto Malitia est, magnus Luxuria, magnus Avaritia. Et hi quidem possident terminos suos sub rege suo, sicut sui cuique assignati sunt. Nam Malitia in omni regione maleficiorum atque facinorum dominatur: Luxuria omni immunditiæ & turpitudini carnis præest: Avaritia in partes rapinæ & fraudis sortita est principatum.

6. Accipe nunc quoque quales his suis principibus Pharao præparaverit currus ad persequendum populum Dei. Habet namque Malitia currum suum rotis quatuor consistentem: Sævitia, Impatientia, Audacia, Impudentia. Valde etenim velox est currus iste ad effundendum sanguinem, qui nec innocentia sistitur, nec patientia retardatur, nec timore frenatur, nec inhibetur pudore. Trahitur autem duobus admodum pernicibus equis, & ad omnem perniciem paratissimis, terrena Potentia, & sæculari Pompa. Tunc namque quadriga ista malitiæ currit valde velociter, cum hinc quidem potentiæ effectus subest ejus adimplendis malitiosis conatibus; inde plausus pompæ arridet perpetratis sceleribus, ut sermo impleatur qui scriptus est: *Quoniam laudatur peccator in desideriis animæ suæ, & iniquus benedicitur.* & iterum alia scriptura: *Hæc est*, inquit, *hora vestra, & potestas tenebrarum.* Porro præsident duobus his equis aurigæ duo, Tumor & Livor: & tumor quidem pompam, livor vero potentiam agit. Is enim rapido fertur diabolicarum amore pomparum, cujus apud se cor prius intumuit. Nam quod in se firmiter stat timore compressum, gravitate modestum, humilitate solidum, puritate sanum; aura hujus vanitatis nequaquam leviter rapietur. Item terrenæ jumentum potentiæ nonne invidia agitur, & quasi quibusdam livoris urgetur hinc inde calcaribus, suspicione utique decedendi, & metu succumbendi? Aliud est enim quod suspectus est successor, & aliud quod timetur invasor. His itaque stimulis terrena potentia continue agitatur. Et currus quidem malitiæ sic se habet.

7. Luxuriæ vero currus quadriga nihilo minus volvitur vitiorum, Ingluvie videlicet ventris, Libidine coïtus, Mollitie vestium, otii soporisque Resolutione. Trahitur equis æque duobus, Prosperitate vitæ, & rerum Abundantia; & qui his præsident duo, ignaviæ Torpor, & infida Securitas: quia & copia ignaviam solvit, &, secundum scripturam, *Prosperitas stultorum perdet illos*: non sane ob aliud, nisi quoniam male securos reddat. *Cum autem dixerint, Pax & securitas; tunc subitaneus superveniet eis interitus.* Hi calcaria minime habent, neque flagella, vel aliquid hujusmodi: sed pro his utuntur conopeo [a] ad faciendam umbram, & flabello ad citandum ventum. Porro conopeum Dissimulatio est, umbram faciens, & protegens ab æstu curarum. Proprium namque est mollis & delicatæ animæ etiam necessarias dissimulare curas, & ne æstuantes sollicitudines sentiat, sub latibulo dissimulationis abscondi. Flabellum vero Effusio est, ventum adulationis apportans. Largi sunt enim luxuriosi, ementes auro ventum de ore adulatorum. Et de hoc satis.

8. Jam vero Avaritia rotis & ipsa vehitur quatuor vitiorum, quæ sunt Pusillanimitas, Inhumanitas, Contemptus Dei, mortis Oblivio. Porro jumenta trahentia, Tenacitas, & Rapacitas: & his unus auriga ambobus præsidet, habendi Ardor. Sola siquidem Avaritia, quoniam conducere plures non patitur, uno contenta est servitore. Ipse vero injuncti operis promptus admodum atque infatigabilis exsecutor, urgendis sane jumentis trahentibus, flagris utitur acerrimis, Libidine acquirendi, & Metu amittendi.

9. Sunt & alii principes regis Ægypti, habentes & ipsi currus suos in expeditione Domini sui: sicut Superbia, quæ unus est de majoribus principibus: sicut inimica fidei Impietas, magnum & ipsa tenens locum in domo & regno Pharaonis: & multi adhuc sunt alii inferioris ordinis satrapæ & equites, quorum non est numerus in Pharaonis exercitu; quorum & nomina, &

Tom. IV. Malitia, Luxuria & Avaritia.
Currus malitiæ
Equi duo, eum trahentes.
Psal. 9. 3.
Luc. 22. 53.
Aurigæ totidem
Calcaria
Currus seu quadriga Luxuriæ
Equi duo, & Aurigæ.
Prov. 1. 32.
1 Thess. 5. 3.
Dissimulatio delicatorum.
Prodigalitas luxuriosorum.
Currus Avaritiæ.
Equi, Auriga.
Scuticæ
Alii principes Pharaonis.

a In editis plerisque additur, *parvulo papilione*, quod glossema est marginale in scriptis.

Tom. IV. officia; necnon & arma, & apparatus eorum vestris A studiis (ut in his exerceamini) inquirenda relinquo. In istorum itaque principum fortitudine, curruumque suorum, invisibilis Pharao ubique discurrens, in omnem familiam Domini, quibus potest viribus, more tyrannico debacchatur, in his etiam his diebus exeuntem Israël de Ægypto insequitur. At ille nec subvectus curribus, nec protectus armis; nihilo minus tamen sola Domini manu confortatus, secure decantat: *Cantemus Domino, gloriose enim honorificatus est, equum & ascensorem projecit in mare.* Item, *Hi in curribus & hi in equis; nos autem in nomine Domini Dei nostri invocabimus.* Et hæc dicta sint pro adducta similitudine de equitatu Domini, & curribus Pharaonis.

Exod. 15. 1.
Psal. 19. 8.

Anima pia vocatur amica.

10. Post hæc *amica* appellatur. Nam ipse quidem & ante liberationem amicus erat, alioquio non liberasset quam non amasset: sed illa beneficio liberationis adducta est ut esset amica. Audi denique confitentem. *Non quia dilexerimus eum nos*, inquit, *sed ipse prior dilexit nos.* Recordare nunc mihi Moysi & Æthiopissæ, & agnosce jam tunc præfiguratum conjugium Verbi & animæ peccatricis; & discerne, si potes, quid tibi dulcius sapiat in consideratione suavissimi sacramenti, Verbine nimium benigna dignatio, an animæ inæstimabilis gloria, an inopinata fiducia peccatoris. Sed non potuit Moyses Æthiopissæ mutare pellem, potuit Christus. Sequitur enim: *Pulcra sunt genæ tuæ, sicut turturis.* Sed hoc sermoni alteri reservetur; ut semper quæ in mensa sponsi nobis apponuntur, cum aviditate sumentes, eructemus in ipsius laudem & gloriam, Jesu-Christi Domini nostri, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula, amen.

Johan. 4. 10.

SERMO XL.

Quod intentio sit facies animæ; quæ sit ejus pulcritudo aut deformitas; quæ ejusdem solitudo & pudicitia.

Cant. 1. 9.

1. PUlcra *sunt genæ tuæ, sicut turturis.* Tenera est sponsæ verecundia; & ad increpationem sponsi, puto, facies ejus rubore suffusa est, pulcriorque ex eo apparens, ilico audit: *Pulcra sunt genæ tuæ, sicut turturis.* Vide autem ne carnaliter cogites coloratam carnis putredinem, & purulentiam flavi sanguineive humoris, vitreæ cutis superficiem summatim atque æqualiter suffundentem: è quibus sibi invicem moderate permixtis, ad venustandam genarum effigiem rubor subpallidus in efficientiam corporeæ pulcritudinis temperatur. Alioquin incorporea illa animæ invisibilisque substantia, nec corporeis distincta membris, nec visibilibus exstat fucata coloribus. Tu vero spiritalem essentiam spiritali, si potes, attinge intuitu, & ad coaptandum propositæ similitudinis schema cogita animæ faciem, mentis Intentionem; ex qua nimirum rectitudo operis, sicut ex facie pulcritudo corporis, æstimatur. Porro verecundiam intellige, tamquam colorem in facie, quod hæc potissimum virtus & venustatem ingerat, & augeat gratiam. *Pulcra* ergo *sunt genæ tuæ, sicut turturis.* Poterat usitatius faciem ponere & describere pulcram, sicut solet, cujus pulcritudo laudatur, pulcra facie seu decora facie dici: sed nescio quid sibi voluerit, ut magis genas pluraliter dicendum putaverit, nisi quod minime id crediderim otiosum. Spiritus namque sapientiæ loquitur, cui non est fas vel modicum quid omnino adscribere otiosum, aut secus dictum quàm oportuerit. Est itaque sine dubio causa, quæcumque illa sit, cur pluraliter genas maluerit, quàm singulariter faciem dicere. Et si tu melius non habes, ego quod mihi videtur aperio.

Intentio mentis est facies animæ.

Duo ad rectam intentionem requisita.

2. Duo quædam in Intentione, quam faciem animæ esse diximus, necessario requiruntur, Res & Causa, id est quid intendas, & propter quid. Et ex his sane duobus animæ vel decor, vel deformitas judicatur, ut (verbi causa) anima, quæ ambo ista recta atque pudica habuerit, illi merito veraciterque dicatur: *Pulcra sunt genæ tuæ, sicut turturis.* Quæ vero altero horum caruerit, non poterit dici de ea, quod pulcræ sint genæ ejus sicut turturis, propter eam, quæ adhuc ex parte erit, deformitatem. Multo autem minus illi hoc poterit convenire, quæ neutrum horum habere laudabile invenitur. At id totum fiet planius in exemplis. Si (verbi causa) intendat quis animum inquirendæ veritati, atque id solo veritatis amore; nonne is tibi videtur & rem, & causam habere honestam, meritoque sibi vindicare quod dicitur: *Pulcra sunt genæ tuæ, sicut turturis?* quippe cui in neutra genarum nævus reprehensionis appareat. Quod si minime quidem veritatis desiderio, sed aut inanis gloriæ, aut alterius qualiscumque commodi temporalis obtentu in B veritatem intenderit: jam etsi unam genarum videatur habere formosam; non tamen, ut arbitror, dubitabis judicare vel ex parte deformem, cujus alteram faciem causæ turpitudo fœdaverit. Si autem videris hominem nullis honestis studiis intendentem, sed carnis illecebris irretitum, ventri & luxuriæ deditum quales sunt illi, *quorum Deus venter est, & gloria in confusione eorum, qui terrena sapiunt:* quid istum? nonne ex utraque parte fœdissimum judicabis, in cujus utique intentione & res, & causa reproba invenitur?

Philipp. 3. 19.

Hypocrisis est intendere in Deum non propter Deum.

3. Ergo intendere non in Deum, sed in sæculum, sæcularis animæ est, nec ullam prorsus genarum spe- C ciosam habentis. Intendere autem quasi in Deum, sed non propter Deum, hypocritæ plane animæ est: cujus etsi una facies decora videtur, quod ad Deum qualicumque intentione respiciat; ipsa tamen simulatio omne in ea decorum exterminat, & magis per totum ingerit fœditatem. Si autem vel solum, vel maxime, ob vitæ præsentis necessaria ad Deum converterit intentionem; non quidem fæce hypocrisis putidam, pusillanimitatis tamen vitio dicimus subobscuram, & minus acceptam. Porro è contrario intendere in aliud quàm in Deum, tamen propter Deum; non otium Mariæ, sed Marthæ negotium est. Absit autem ut quæ hujusmodi est, quicquam illam dixerim habere defor- D me. Nec tamen ad perfectum affirmaverim pervenisse decoris: quippe quæ adhuc sollicita est & turbatur erga plurima, & non potest terrenorum actuum vel tenui pulvere non respergi. Quem tamen cito facileque deterget vel in hora sanctæ dormitionis casta intentio, & bonæ conscientiæ interrogatio in Deum. Ergo solum inquirere Deum propter ipsum solum, hoc plane est utramque bipertitæ Intentionis faciem habere pulcherrimam: atque id proprium ac speciale sponsæ, cui merito singulari prærogativa audire conveniat: *Pulcra sunt genæ tuæ, sicut turturis.*

Marthæ occupatio via sine pulcram.

Cur pulcritudo sponsæ comparetur turturi.

4. Cur vero *sicut turturis?* Pudica avicula est, & conversatio ejus non cum multis, sed solo degere fertur contenta compare: ita ut si illum amiserit, alte- E rum non requirat, sed sola deinceps conversetur. Tu ergo qui hæc audis, ut sane non otiose audias ea quæ scripta sunt propter te, & nunc propter te versantur & disputantur: tu, inquam, si ad istiusmodi Spiritus-sancti incitamenta moveris, & inardescis dare operam, quomodo animam tuam facias sponsam Dei; stude ambas speciosas habere has genas tuæ Intentionis, ut imitator castissimæ volucris, sedeas secundum Prophetam *solitarius*, quoniam levasti te supra te. Omnino supra te est, Angelorum Domino desponsari. An non supra te, adhærere Deo atque unum spiritum esse cum eo? Sede itaque solitarius, sicut turtur. Nihil F tibi & turbis, nihil cum multitudine ceterorum: etiamque ipsum obliviscere populum tuum, & domum patris tui; & concupiscet Rex decorem tuum. O sancta anima, sola esto, ut soli omnium serves teipsam, quem ex omnibus tibi elegisti. Fuge publicum, fuge & ipsos domesticos: secede ab amicis & intimis, etiam & ab illo qui tibi ministrat. An nescis te verecundum habere sponsum, & qui nequaquam suam velit tibi indulgere præsentiam præsentibus ceteris? Secede ergo, sed mente, non corpore; sed intentione, sed devotione, sed spiritu. Spiritus enim ante faciem

Thren. 3. 28.

Psal. 44. Solitudo ... commendatur.

Mentis secessus.

tuam Christus Dominus, spiritusque requirit, non corporis solitudinem, quamquam & corpore interdum non otiose te separas, cum opportune potes, præsertim in tempore orationis. Tenes etiam in hoc & mandatum Sponsi, & formam: *Tu*, inquit, *cum oraveris, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio ora.* Et quod dixit, fecit. Solus in oratione pernoctabat, non modo se abscondens à turbis, sed nec ullum quidem discipulorum, nec ullum domesticorum admittens. Denique tres secum intimos sibi adduxerat, cum ultro properaret ad mortem; avulsus est & ab ipsis orare volens. Ergo & tu fac similiter, quando orare volueris.

5. De cetero sola indicitur tibi mentis & spiritus solitudo. Solus es, si non communia cogites, si non affectes præsentia, si despicias quod multi suspiciunt, si fastidias quod omnes desiderant, si jurgia devites, si damna non sentias, si non recorderis injuriarum. Alioquin nec si solus corpore es, solus [a] es. Videsne posse esse te & solum, cum inter multos; & inter multos, cum solus es? Solus es in quantacumque hominum versaris frequentia: tantum cave alienæ conversationis esse aut curiosus explorator, aut temerarius judex. Etiamsi perperam actum quid deprehendas, nec sic judices proximum, magis autem excusa. Excusa intentionem, si opus non potes: puta ignorantiam, puta subreptionem, puta casum. Quod si omnem omnino dissimulationem rei certitudo recusat, suade nihilo minus ipse tibi, & dicito apud temetipsum: Vehemens fuit nimis tentatio. Quid de me illa fecisset, si accepisset in me similiter potestatem? Et memento, me modo alloqui sponsam, & non amicum sponsi instruere, cui alia ratio est diligentius observandi ne quis peccet, & explorandi an peccet, & emendandi si peccatum fuerit. A qua sane necessitate sponsa libera est, soli vivens sibi, & ipsi quem diligit Sponso pariter & Domino suo, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula, amen.

Matt. 6. 6.

Matt. 26. 37.

SERMO XLI.

Qualiter sponsa recipit interim magnam consolationem de contemplatione divinæ claritatis, antequam perveniat ad claram ejus visionem.

Cant. 1. 9.

1. *Collum tuum sicut monilia.* Solet ornari collum monilibus, non ipsis comparari. Sed hoc illæ faciant, quibus quia de proprio non inest decor, aliunde necesse est ut mendicent, unde se speciosas mentiantur. Nam sponsæ collum ita in seipso formosum, & tam decenter quasi natura formatum est, ut extrinsecus non requirat ornatum. Quid enim opus est peregrinorum fucos adhibere colorum, cui propria, & tamquam innata sufficit pulcritudo, in tantum ut ipsorum quoque, quæ ad ornandum quæruntur monilium possit adæquare nitorem? Hoc nempe intelligi voluit, qui minime quidem à collo (ut assolet) pendere monilia, sed ipsum potius esse *sicut monilia* dixit. Nunc jam invocandus est nobis Spiritus-sanctus, ut sicut spirituales sponsæ genas sua dignatione tribuit invenire, ita etiam ipsius spirituale collum demonstrare dignetur. Et meo quidem intellectui (quia mihi incumbit loqui quæ sentio) nihil interim veri similius probabiliusve elucet, quàm ipsum animæ intellectum colli nomine designari. Tu quoque idem (ut arbitror) approbabis, si advertas similitudinis rationem. An non siquidem tibi videtur colli quodam modo vice fungi intellectus, per quem tua anima trajicit in se spiritus vitalia alimenta, atque in quædam transfundit viscera morum, affectuumque suorum? Hoc ergo sponsæ collum, id est purus & simplex intellectus, cum nuda & aperta veritate satis per seipsum teniteat, non indiget ornamento; sed ipsum magis, tamquam pretiosum monile, animam decenter exornat, ac proinde simile monilibus ipsis describitur. Bonum monile veritas, bonum puritas sive simplicitas, bonum plane monile sapere ad sobrietatem. Philosophorum vel hæreticorum intellectus non habet hunc in se puritatis, veritatisque nitorem: & ideo multam curam gerunt ipsum colorare & fucare phaleris verborum, & versutiis syllogismorum, ne, si nudus appareat, falsi etiam appareat turpitudo.

Tom. IV.

Monilia veritas &c.

Hæreticorum versutia, in colorandis suis erroribus.

2. Sequitur, *Murenulas aureas faciemus tibi, vermiculatas argento.* Si, faciam, singulariter, & non pluraliter, *faciemus*, dixisset, absolute & indubitanter hoc etiam loqui sponsum pronuntiassem. Nunc autem vide ne forte magis sodalibus ejus congruentiusque assignemus, sponsam quasi consolantibus tali promissione, quod donec perveniat ad visionem ejus, cujus sic flagrat desiderio, facturi sint illi murænulas pulcras & pretiosas, quæ sunt aurium ornamenta. Atque hoc propterea, ut opinor, quia fides ex auditu: & quamdiu per fidem ambulatur & non per speciem, danda opera potius instruendo auditui, quàm visui exercendo[*]. Frustra namque intenditur oculus, qui non sit fide mundatus: cum solis, qui mundo corde sint, videndi copia promittatur. Scriptum vero est: *Fide mundans corda eorum.* Quia ergo fides ex auditu, & ex illa visus purgatio est; merito illi ornandis auribus intendebant, dum auditus, sicut ratio docuit, visus sit præparatio. Tu, inquiunt, ô sponsa, intuendæ dilecti inhias claritati: sed hoc alterius temporis est. Damus autem in præsentiarum ornamenta auribus tuis, quod erit tibi interim consolatio, erit & præparatio ad hoc ipsum quod postulas. Acsi illud Prophetæ ei dicant: *Audi filia, & vide.* Videre desideras, sed audi prius. Gradus est auditus ad visum. Proinde audi, & inclina aurem tuam ornamentis quæ tibi facimus, ut per auditus obedientiam ad gloriam pervenias visionis. Nos auditui tuo damus gaudium & lætitiam. Nam visui non est nostrum dare, (in quo gaudii plenitudo, & tui desiderii adimpletio est:) sed illius quem diligit anima tua. Ipse ut gaudium tuum plenum sit, ostendet seipsum tibi; ipse adimplebit te lætitia cum vultu suo. Tu interim accipe ad consolationem murænulas has de manu nostra: ceterum delectationes in dextera ejus usque in finem.

Murænulæ quid.

* al. exercendo.

Matt. 5. 8.

Act. 15. 9.

Fides mundat & præparat oculum mentis ad visionem Dei.

Psal. 44. 11.

3. Advertendum cujusmodi ei murænulas offerunt: *Aureas*, inquit, *& vermiculatas argento.* Aurum divinitatis est fulgor, aurum sapientia quæ desursum est. Hoc auro fulgentia quædam quasi veritatis signacula spondent se figuraturos hi, quibus id ministerii est, superni aurifices, atque internis animæ auribus inserturos. Quod ego non puto esse aliud, quam texere spirituales quasdam similitudines, & in ipsis purissima divinæ sapientiæ sensa animæ contemplantis conspectibus importare, ut videat, saltem per speculum & in ænigmate, quod nondum facie ad faciem valet ullatenus intueri. Divina sunt, & nisi expertis prorsus incognita quæ effamur, quomodo videlicet in hoc mortali corpore, fide adhuc habente statum, & necdum propalata perspicui substantia luminis, jam tamen * puræ interdum contemplatio veritatis partes suas agere intra nos vel ex parte præsumit, ita ut liceat usurpare etiam alicui nostrum, cui hoc datum desuper fuerit, illud Apostoli: *Nunc cognosco ex parte.* item, *Ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus.* Cum autem divinius aliquid raptim & veluti in velocitate corusci luminis interluxerit menti spiritu excedenti, sive ad temperamentum nimii splendoris, sive ad doctrinæ usum: continuo (nescio unde) adsunt imaginatoriæ quædam rerum inferiorum similitudines, infusis divinitus sensis convenienter accommodatæ, quibus quodam modo adumbratus purissimus ille ac splendidissimus veritatis radius, & ipsi animæ tolerabilior fiat, & quibus communicare illum voluerit, capabilior. Existimo tamen ipsas formari in nobis sanctorum suggestionibus Angelorum, sicut è contrario con-

Cant. 1. 10.

Quid murænulæ aureæ, vermiculatæ argento.

Spirituales in anima contemplantis similitudines.

* al. interim.

1. Cor. 13. 12.

Et ex his formæ imaginatoriæ species.

Angelorum opera.

a Confer epistolam ad Fratres de Monte-Dei num. 9. quæ est in tomo 5 col. 204.

Tom. IV. trarias & malas ingeri immissiones per angelos malos non dubium est.

4. Et fortassis hinc illud est speculum atque ænigma, ut dixi, per quod videbat Apostolus ex istiusmodi puris pulcrisque imaginationibus Angelorum quasi manibus fabricatum: quatenus & Dei esse, quod purum & absque omni phantasia corporearum imaginum cernitur, sentiamus; & elegantem quamlibet similitudinem, qua id digne vestitum apparuerit, ministerio deputemus angelico. Quod signasse expressius videtur alia interpretatio, dicens: *Similitudines auri fabri faciemus tibi, cum distinctionibus argenti.* Unum est, *cum distinctionibus argenti*, & *vermiculatas argento*. In quo mihi significare videtur non modo similitudines intus per Angelos suggeri, sed nitorem quoque eloquii per ipsos extrinsecus ministrari, quo congrue atque decenter ornatæ, & facilius ab auditoribus capiantur, & delectabilius. Quod si dixeris: Quid eloquio & argento? dicit ubi Propheta: *Eloquia Domini, eloquia casta, argentum igne examinatum.* Ita ergo illi cælestes administratorii spiritus peregrinanti in terris sponsæ faciunt murænulas aureas, vermiculatas argento.

1. Cor. 13. 12.

Sec. legem. LXX.

Psal. 11. 7.

Contemplationis avidis labor prædicationis imponitur.

5. Vide autem quomodo illa aliud cupit, & aliud accipit; & nitenti ad contemplationis quietem labor prædicationis imponitur; & sitienti sponsi præsentiam, filiorum sponsi pariendorum, alendorumque sollicitudo injungitur. Neque nunc tantum accidit illi hoc; sed & alia vice, ut memini, cum sponsi amplexus & oscula suspiraret, responsum est ei: *Quia meliora sunt ubera tua vino.* ut ex hoc se intelligeret matrem, atque ad dandum lac parvulis, nutriendumque filios revocari. Fortassis & in aliis cantici hujus locis hoc ipsum tu quoque (nisi piger sis ad inquirendum) per te ipsum advertere poteris. An non res ista quondam in sancto patriarcha Jacob præfigurabatur, cum frustratus optatis diuque exspectatis Rachelis amplexibus, pro sterili & decora fœcundam & lippam invitus atque ignarus accepit? Ita ergo nunc sponsa scire cupiens & inquirens, ubi in meridianis horis dilectus pascat & cubet, murænulas pro eo reportat aureas, vermiculatas argento, id est sapientiam cum eloquentia; haud dubium quin ad prædicationis opus.

Cant. 1. 1.

Gen. 29. 25.

Murænulæ aureæ quid.

Concionatori fugienda vanitas & quæstus.

6. Docemur ex hoc sane, intermittenda plerumque dulcia oscula propter lactantia ubera; nec cuiquam sibi, sed [a] omnibus esse vivendum. Væ qui bene de Deo & sentire, & eloqui acceperunt, si quæstum æstiment pietatem; si convertant ad inanem gloriam, quod ad lucra Dei acceperant erogandum; si alta sapientes, humilibus non consentiant. Paveant quod in Propheta legitur, dicente Domino: *Dedi eis aurum meum & argentum meum; ipsi autem de argento & auro meo operati sunt Baal.* Tu ergo audi quid sponsa, accepta hinc quidem increpatione, inde vero promissione, responderit. Neque enim vel de promissis extollitur, vel pro repulsa irascitur; sed, sicut scriptum est, *Corripe sapientem, & amabit te*; & item quod ad donationes & promissiones spectat, *Quanto major es, humilia te in omnibus.* quod ex ejus responsione melius utrumque patebit. Sed ipsa, si placet, discussio in aliud sermonis principium differatur: & de iis quæ dicta sunt, glorificemus sponsum Ecclesiæ Dominum nostrum Jesum-Christum, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula, amen.

Osee 2. 8.

Cautio pro concionatoribus.

Prov. 9. 8.

Eccl. 3. 20.

SERMO XLII.

De duplici humilitate, una videlicet, quam parit veritas; & altera, quam inflammat caritas.

Cant. 1. 11.

1. *Cum esset rex in accubitu suo, nardus mea dedit odorem suum.* Hæc sunt verba sponsæ, quæ in hodiernum diem distulimus; hoc responsum, quod dedit ubi increpata est a sponso, non [illegible] sed ejus sodalibus. quod facile est ad[illegible] ipsis. Cum enim non dicit, quasi ad [illegible] personam, cum esses rex in accubitu tuo, sed, *Cum esset in accubitu suo*; patet quod non ad ipsum loquitur, sed de ipso. Puta proinde sponsum, ubi eam (quatenus visum fuit) aut corripuit, aut repressit; comperta ex suffusione genarum verecundia, cessisse loco, ut illa se absente loqueretur liberius quæ sentiret. sed & si pavidior (ut assolet) quàm oportuerit, & dejectior animo facta esset, sodalium eam consolationes erigerent. Quod tamen & per seipsum facere non neglexit, quantum judicavit pro tempore oportere. Nam ut clarum relinqueret quantum sibi in illa correptione complacuit, quippe quam sensit digne, & prout oportuit acceptari; non sane ante se absentavit, quam ex abundantia (quod non est dubium) cordis prorumperet in laudes ejus, & genarum collique ipsius pulcritudinem commendaret. Propterea & qui cum ipsa remanent, blande loquuntur illi, & munera offerunt, scientes Domini voluntatem. Ad ipsos ergo responsio ejus. Et litteralis quidem contextio schematis ita se habet.

Textus [illegible]

2. Sed priusquam ex hac testa nucleum spiritus elicere inchoemus, dico unum breviter. Felix, cui sua objurgatio sic respondet, quemadmodum habemus formam præsentis loci. Utinam magis neminem objurgare necesse sit! hoc enim melius. Sed quoniam in multis offendimus omnes; mihi tacere non licet, cui ex officio incumbit peccantes arguere, magis autem urget caritas. Quod si arguero & fecero quod meum est, illa autem increpatio procedens minime quod suum est faciat, neque id ad quod misi illam, sed revertatur ad me vacua, tamquam jaculum feriens & resiliens: quid me animi tunc habere putatis, fratres? Nonne angor [b], nonne torqueor? Et ut mihi usurpem aliquid ex verbis Magistri *, quia de sapientia * non possum; prorsus coarctor è duobus, & quid eligam nescio: placerene mihi in eo quod locutus sum, quoniam quod debui feci, an pœnitentiam agere super verbo meo, quia quod volui, non recepi. Volui nimirum perimere hostem, & eripere fratrem; & non feci sic, magis autem contrarium accidit. nam læsi animam, & culpam auxi, siquidem accessit & contemptus. *Nolunt audire te*, inquit, *quia nolunt audire me.* Vides quæ majestas contemnitur. Non te putes me solum sprevisse. Dominus locutus est; & quod dixit Prophetæ, dixit & Apostolis: *Qui vos spernit*, ait, *me spernit.* Non sum Propheta, non sum Apostolus; & Prophetæ tamen & Apostoli (audeo dicere) vice fungor: & quibus non æquor meritis, eorum implicor curis; etsi ad meam multam confusionem, etsi ad grande periculum mihi, super cathedram Moysi sedeo, cujus tamen non vindico mihi vitam, nec experior gratiam. Quid tamen? num ideo cathedræ non deferetur, quoniam occupata est ab indigno? Etiamsi Scribæ & Pharisæi in ea sedeant, inquit: *Quæ dicunt facite.*

3. Plerumque etiam impatientia contemptui jungitur, ita ut aliquis non solum non curet corrigi objurgatus, sed insuper objurganti indignetur, more phrenetici manum medici repellentis. Mira perversitas! Medicanti irascitur, qui non irascitur sagittanti! Est enim qui sagittat in obscuro rectos corde, qui & teipsum nunc sagittavit ad mortem: & in illum non commoveris? Mihi indignaris, qui sanum te fieri cupio? *Irascimini*, inquit, *& nolite peccare.* Si peccato irasceris, non solum minime peccas, sed & quod peccaras, exterminas. Nunc vero & peccatum retines medicamentum respuendo, & peccare apponis irrationabiliter irascendo; & est supra modum peccans peccatum.

4. Aliquoties additur & impudentia, ut non modo

a Editi primi habent, *sed omnes illi qui mortuus est pro omnibus, esse vivendum.*

b *Nam etsi dicimus quod dicendum est*, ait in eadem causa Augustinus sermone 269 num 9. *tamen nolumus mercedem nostram sponsam esse vobis perditis, sed vobis inventis*

impatientes

impatienter ferat quod corripitur, sed etiam id unde reprehenditur, impudenter defendat. Hoc plane desperatio. *Frons*, inquit, *mulieris meretricis facta est tibi; noluisti erubescere.* & ait: *Recessit zelus meus à te, ultra non irascar tibi.* Solo auditu contremisco. Sentisne quanti periculi, quantique horroris & tremoris res sit peccati defensio? Dicit iterum: *Ego quos amo, arguo & castigo.* SI ERGO TE ZELUS DESERUIT; & amor: nec eris amore dignus, qui indignos castigatione censeris. Vides quia tunc magis irascitur Deus, dum non irascitur. *Misereamur impio*, inquit, *& non discet facere justitiam.* Misericordiam hanc ego nolo. Super omnem iram miseratio ista, sæpiens mihi vias justitiæ. Satius profecto mihi, juxta Prophetæ consilium, apprehendere disciplinam, nequando irascatur Dominus, & peream de via justa. VOLO IRASCARIS MIHI, Pater misericordiarum: sed illa ira, qua corrigis devium, non qua extrudis de via. Illud tua nobis benigna animadversio parit, hoc formidolosa nutrit dissimulatio. Non enim cum nescio, sed cum sentio te iratum, tunc maxime confido propitium: etenim cum iratus fueris, misericordiæ recordaberis. *Deus*, inquit, *tu propitius fuisti eis, & ulciscens in omnes adinventiones eorum.* Moysen loquitur & Aaron, atque Samoëlem, quos modo præmiserat; & hoc vocat propitiationem, quod eorum Deus non pepercit excessibus. I nunc tu ergo, atque hanc tibi excludito in æternum, defendendo errorem, & accusando correptionem. An non istud est malum dicere bonum, & bonum malum? An non ex hac odiosa impudentia pullulabit mox impœnitentia, mater desperationis? Quem enim pœniteat super bono quod putat? *Væ illis*, inquit. *Væ* istud æternum est. Aliud est quemque tentari à propria concupiscentia abstractum & illectum; & aliud sponte appetere malum tamquam bonum, ad mortem quasi ad vitam male securum properare. Pro hujusmodi, dico, mallem aliquando tacuisse & dissimulasse quod agi perperam deprehendi, quàm ad tantam reprehendisse perniciem.

5. Dicas forsan mihi, quod bonum meum ad me revertatur, & quia liberavi animam meam, & mundus sum à sanguine hominis, cui annuntiavi & locutus sum, ut averteretur à via sua mala, & viveret. Sed etsi innumera talia addas, me tamen minime ista consolabuntur, mortem filii intuentem. Quasi vero meam illa reprehensione liberationem quæsierim, & non magis illius! Quæ enim mater, etiamsi omnem quam potuit curam & diligentiam ægrotanti filio adhibuisse se sciat, si demum frustratam se viderit, & omnes labores suos esse penitus inefficaces, illo nihilo minus moriente, propterea umquam à fletibus temperavit? Et illa quidem hoc pro morte temporali: quanto magis me pro morte æterna mei filii manet utique ploratus & ululatus multus, etiamsi nihil mihi conscius sum, quominus annuntiaverim illi? Vides etiam à quantis è regione malis & se, & nos liberat, qui correptus mansuete respondet, verecunde acquiescit, modeste obtemperat, humiliter confitetur. Huic ego animæ in omnibus me profitear debitorem, huic me ministrum & servum, tamquam dignissimæ Domini mei sponsæ, & quæ revera dicere possit: *Cum esset rex in accubitu suo, nardus mea dedit odorem suum.*

6. Bonus humilitatis odor, qui de hac valle plorationis ascendens, perfusis circumquaque vicinis regionibus, ipsum quoque regium accubitum grata suavitate respergat. Est nardus humilis herba, quam & calidæ ferunt esse naturæ hi, qui herbarum vires curiosius explorarunt. Et ideo per hanc videor mihi non inconvenienter hoc loco virtutem humilitatis accipere, sed quæ sancti amoris vaporibus flagret. Quod propterea sane dico, quoniam est humilitas, quam nobis veritas parit, & non habet calorem: & est humilitas, quam caritas format & inflammat. Atque hæc quidem in affectu, illa in cognitione consistit. Etenim tu si temetipsum intus ad lumen veritatis & sine dissimulatione inspicias, & sine palpatione dijudices; non dubito quin humilieris & tu in oculis tuis, factus vilior tibi ex hac vera cognitione tui, quamvis necdum fortasse id esse patiaris in oculis aliorum. Eris igitur humilis, sed de opere interim veritatis, & minime adhuc de amoris infusione. Nam si veritatis ipsius, quæ te tibi veraciter atque salubriter demonstravit, sicut splendore illuminatus, ita affectus amore fuisses; voluisses proculdubio, quod in re est, eamdem de te omnes tenere sententiam, quam ipsam apud te Veritatem habere cognoscis. Sane quod in te est dixerim: quoniam plerumque non expedit innotescere omnibus omnia quæ nos scimus de nobis, atque ipsa veritatis caritate, & caritatis veritate vetamur palam fieri velle, quod noceat agnoscenti. Alioquin si privato amore tui tentus detines pariter intra te judicium veritatis inclusum; cui dubium est minus te veritatem diligere, cui proprium præfers vel commodum, vel honorem?

7. Vides igitur non esse idipsum, hominem de seipso non altum jam sapere, veritate luminis redargutum; & humilibus sponte consentire, munere caritatis adjutum. Illud enim necessitatis est, hoc voluntatis. *Semetipsum exinanivit*, inquit, *formam servi accipiens*, & formam humilitatis tradens. Ipse se exinanivit, ipse se humiliavit, non necessitate judicii, sed nostri caritate. Poterat nimirum vilem se & contemptibilem demonstrare, sed plane non reputare, quoniam sciebat seipsum. Voluntate proinde humilis fuit, & non judicio, qui talem se obtulit, qualem se esse nescivit[a]: magis autem placuit minimum reputari, qui se summum non ignorabat. Denique ait: *Discite à me quia mitis sum, & humilis corde.* Corde dixit, cordis affectu, id est voluntate. Itaque necessitatem exclusit, qui voluntatem confessus est. Non enim quomodo ego vel tu invenimus nos in veritate dignos dedecore & contemptu, dignos omni extremitate & inferioritate, dignos etiam suppliciis, dignos plagis: non, inquam, ita & ille. quæ tamen omnia expertus est, quia voluit, tamquam humilis corde; humilis videlicet illa humilitate, quam cordis suasit affectio, non quam extorsit discussio veritatis.

[Illa necessitatis, hæc voluntatis est. — Philipp. 2. 7.]

[Christus perfecte humilis.]

8. Propterea dixi, hanc voluntariæ humilitatis speciem, non redargutione veritatis, sed caritatis intra nos infusione creari, quia cordis est, quia affectionis, quia voluntatis: an vero recte, tu judica. Itemque etiam hoc tuo æque examinetur judicio, dignene eamdem Domino assignarim, quem caritate constat exinanitum, caritate minoratum ab Angelis, caritate parentibus subditum, caritate Baptistæ manibus inclinatum, caritate carnis infirma passum, caritate postremo morti obnoxium, cruce inglorium exstitisse. Sed & hoc unum adhuc tui sit considerare arbitrii, rectene etiam hanc ipsam humilitatem ita caritate calentem, herba humili & calida, id est nardo, putaverim designatam. Et si ita cuncta probaveris, (probabis enim rationi manifestissimæ acquiescens) tunc si jam apud te ipsum humiliatus es necessaria illa humilitate, quam scrutans corda & renes Veritas sensibus ingerit animæ vigilantis; adhibe voluntatem, & fac de necessitate virtutem, quoniam nulla est virtus sine convenientia* voluntatis. Sic autem fiet istud, si nolis alter apparere foris, quàm te invenis intus. Alioquin time, ne de te ipso legas: *Quoniam dolose egit in conspectu ejus, ut inveniatur iniquitas ejus ad odium. Pondus*, inquit, *& pondus abominatio est apud Deum.* Quid enim? Tu te depretiaris in secreto apud teipsum, veritatis trutina ponderatus; & foris alterius pretii mentiens, majori te pondere vendis nobis, quàm ab ipsa accepisti? Time Deum, & noli hanc rem pessimam facere, ut quem humiliat veritas, extollat voluntas: hoc enim resistere est veritati, hoc pugnare contra Deum. Ma-

[Vera humilitas non tam à veritate, quam à caritate nascitur.]

[* al. consuetudin. Cave aliter foris velle videri quam sis. — Psal. 35. 3. Prov. 20. 10.]

a Aliis, *qualem esse nescivit*, subaudiendo *se* ex proximo membro, id est qualem se non esse intellexit, nempe vilem & contemptibilem.

Tom. IV. gis autem acquiesce Deo, & sit voluntas subdita A
Psal. 61. 2. veritati: nec tantum subdita, sed & devota. *Nonne Deo*, inquit, *subjecta erit anima mea?*

Humilitas etiam in pares & inferiores exercenda. 9. At parum est esse subjectum Deo, nisi sis & omni humanæ creaturæ propter Deum: sive Abbati, tamquam præcellenti; sive Prioribus, tamquam ab eo constitutis. Ego plus dico, subdere paribus, subdere
Matt. 3. 15. & minoribus. *Sic enim decet nos*, inquit, *omnem implere justitiam.* Vade & tu ad minorem, si vis in justitia esse perfectus; defer inferiori, juniori te inclinato. Hoc enim faciens, trahes & ipse ad te sponsæ sermonem quem dixit: *Quia nardus mea dedit odorem suum.* Odor devotio est, odor bona opinio, quæ ad omnes pervenit, ut Christi sis bonus odor in omni loco, specta- B
Humilitas cognitionis sola imperfecta. bilis omnibus, amabilis omnibus. Non potest hoc ille humilis, quem veritas ad humilitatem cogit: quoniam sibi habet illam, & exire non patitur, ut sparsa foris redoleat. Magis autem non habet odorem, quia non habet devotionem, utpote qui non sponte, neque libenter se humiliat. Sponsæ vero humilitas, tamquam nardus, spargit odorem suum, amore calens, devotione vigens, opinione redolens. Sponsæ humilitas voluntaria est, perpetua est, fructifera est. Odor ejus nec reprehensione exterminatur, nec laude. Audie-
Cant. 1. 9. rat: *Pulcra sunt genæ tuæ sicut turturis, & collum tuum sicut monilia.* Acceperat & repromissionem ornatus aurei, & nihilo minus tamen cum humilitate respondet: C & quanto majorem se audit, tanto humiliat se in omnibus. Non gloriatur in meritis, nec inter laudes suas humilitatis obliviscitur, quam & humiliter confitetur
Luc. 1. 48. sub nardi nomine, ac si voce virginis Mariæ dicat: Nullius mihi meriti conscia sum ad tantam dignatio-
Cant. 1. 11. nem, nisi quod *respexit Deus humilitatem ancillæ suæ.* Nam quid est aliud, *nardus mea dedit odorem suum*, quàm placuit mea humilitas? Non mea, inquit, sapientia, non mea nobilitas, non mea pulcritudo, quæ nulla erant mihi, sed quæ sola inerat humilitas dedit odorem suum, id est solitum. Solito placet Deo hu-
Humilitas quàm grata Deo. militas; solito plane atque ex consueto excelsus Dominus humilia respicit. & ideo cum esset Rex in ac- D cubitu, id est in excelso habitaculo suo, illuc quoque
Psal. 112. 5. humilitatis odor ascendit. *In altis habitat*, inquit, *& humilia respicit in cælo & in terra.*

Cant. 1. 11. 10. Ergo cum esset Rex in accubitu suo, nardus sponsæ dedit odorem suum. Accubitus Regis, sinus est Patris: quia semper in Patre Filius. Nec dubites Regem hunc esse clementem, cui perennis accubitus est paternæ benignitatis diversorium. Merito clamor humilium ascendit ad eum, cui fons pietatis est mansio, cui familiaris suavitas, cui substantialis, vel potius consubstantialis bonitas est: cui ideo totum quod est, de Patre est, ut nil prorsus in regia majestate, nisi paternum, humilium trepidatio suspicetur. De- E
Psal. 11. 6. nique *propter miseriam inopum & gemitum pauperum nunc exsurgam, dicit Dominus.* Horum igitur conscia sponsa (utpote domestica atque carissima) non se putat ar-
* al. arctandam. cendam * sponsi gratia penuria meritorum, sola de humilitate præsumens. Regem denique nominat, nam sponsum interim territa increpatione non audet; & in alto habitare fatetur, nec sic tamen diffidit humilitas.

Ecclesiæ primitivæ quomodo ille conveniant. 11. Primitivæ Ecclesiæ potes hunc congruentissime aptare sermonem, si recordaris dies illos, quibus, assumpto Domino ubi erat prius, & sedente in dextera Patris, illo suo antiquo nobili atque glorioso accubitu, Discipuli erant congregati in loco uno, perseverantes unanimiter in oratione cum mulieribus & Maria matre Jesu, & fratribus ejus. Nonne tibi videtur revera tunc temporis nardum parvulæ & trepidantis sponsæ
Act. 2. 2. dare odorem suum? Denique cum *factus est repente de cælo sonus, tamquam advenientis spiritus vehementis, & replevit totam domum ubi erant sedentes*, an non merito pau-
Cant. 1. 11. percula tunc dicere potuit: *Cum esset rex in accubitu suo, nardus mea dedit odorem suum?* Patuit pro certo omnibus in loco manentibus, quàm gratus humilitatis, & quàm beneplacitus odor ascenderat, cui mox tam

copiosa & gloriosa remuneratione responsum est. Ceterum illa non ingrata beneficii fuit. Audi enim quomodo mox repleta devotione parat se ad omnia mala perferenda pro nomine ejus. nam sequitur: *Fascicu-* Ibid. 12.
lus myrrhæ dilectus meus mihi, inter ubera mea commorabitur. Infirmitas mea, quam nostis, non sinit ulterius progredi. Hoc solum dico: quia tribulationum amaritudines sub myrrhæ nomine dicit se subire paratam amore dilecti. Reliquum capituli alias prosequemur, si tamen exoratus a vobis Spiritus-sanctus adfuerit, qui nos intelligere faciat verba sponsæ, quæ ipse inspirando formavit, sicut novit illius, cujus ipse Spiritus est, laudibus convenire, sponsi Ecclesiæ Jesu-Christi Domini nostri, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula, amen.

SERMO XLIII.

Qualiter consideratio passionis & laborum Christi faciat sponsam, id est animam, pergere illæsam inter prospera & adversa hujus mundi.

1. *Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi, inter ubera mea commorabitur.* Ante rex, modo dilectus: ante in accubitu regio, modo inter sponsæ ubera. MAGNA humilitatis virtus, cui etiam deitatis majestas tam facile se inclinat. Cito reverentiæ nomen in vocabulum amicitiæ mutatum est: & qui longe erat, in brevi factus est prope. *Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi.* Myrrha, amara res, dura & aspera tribulationum significat. Ea sibi dilecti causa imminere prospiciens, gratulabunda id loquitur, confidens se omnia viriliter subituram. *Ibant*, inquit, *gaudentes Discipuli à conspectu* Act. 5. 41.
concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati. Propterea denique non fascem, sed fasciculum dilectum dicit, quod leve præ amore ipsius ducat, quicquid laboris immineat & doloris. Bene fasciculus, quia parvulus natus est nobis. Bene fasciculus, Isa. 9. 6.
quia non sunt condigna passiones hujus temporis ad futuram Rom. 8. 18.
gloriam quæ revelabitur in nobis. Id enim, inquit, *quod in præsenti est momentaneum & leve tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum pondus gloriæ operatur in nobis.* Erit ergo quandoque nobis ingens cumulus gloriæ, qui modo est fasciculus myrrhæ. An non fasciculus, cujus *jugum suave est, & onus leve?* Non quia levis in se (nec enim levis passionis asperitas, mortis amaritudo:) sed levis tamen amanti. Et ideo non ait tantum, *Fasciculus myrrhæ dilectus meus:* sed *mihi*, inquit, quæ diligo, fasciculus est. Unde & Cant. 6.
dilectum nominat, monstrans dilectionis vim omnium amaritudinum superare molestiam, & quia fortis est ut mors dilectio. Et ut scias non in se illam, sed in Domino gloriari, neque de propria virtute, sed de Domini adjutorio præsumere fortitudinem; dicit illum inter ubera sua commoraturum, cui secura decantet: *Etiamsi ambulavero in medio umbræ mortis, non* Psal. 22. 4.
timebo mala, quoniam tu mecum es.

2. Memini me in uno superiorum sermonum * duo sponsæ ubera Congratulationem diffinisse atque Compassionem, juxta Pauli doctrinam, dicentis: *Gaudere* Rom. 12.
cum gaudentibus, flere cum flentibus. Quia vero inter adversa & prospera versans, novit utrobique pericula non deesse; medium hujuscemodi uberum suorum vult habere dilectum, cujus adversus utraque continua protectione munitam nec læta extollant, nec tristia dejiciant. Tu quoque, si sapis, imitaberis sponsæ prudentiam, atque hunc myrrhæ tam carum fasciculum de principali tui pectoris, nec ad horam patiaris avelli, amara illa omnia quæ pro te pertulit, semper in memoria retinens, & assidua meditatione revolvens, quo possis dicere & tu: *Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi, inter ubera mea commorabitur.*

3. Et ego, Fratres, ab ineunte mea conversione, pro acervo meritorum, quæ mihi deesse sciebam, hunc mihi fasciculum colligare, & inter ubera mea collocare curavi, collectum ex omnibus anxietatibus & amaritudinibus Domini mei, primum videlicet in-

fantilium illarum necessitatum; deinde laborum [a] quos pertulit in prædicando, fatigationum in discurrendo, vigiliarum in orando, tentationum in jejunando, lacrymarum in compatiendo, insidiarum in colloquendo, postremo periculorum in falsis fratribus, conviciorum, sputorum, colaphorum, subsannationum, exprobrationum, clavorum, horumque similium, quæ in salutem nostri generis silva evangelica copiosissime noscitur protulisse. Ubi sane inter tot odoriferæ myrrhæ hujus ramusculos minime prætermittendam putavi etiam illam myrrham, qua in cruce potatus est; sed neque illam, qua unctus est in sepultura. Quarum in prima applicuit sibi meorum amaritudinem peccatorum: in secunda futuram incorruptionem mei corporis dedicavit. Memoriam abundantiæ suavitatis horum eructabo, quoad vixero: in æternum non obliviscar miserationes istas, quia in ipsis vivificatus sum.

Psal. 118. 77. 4. Has olim sanctus David cum lacrymis requirebat: *Veniant mihi*, inquiens, *miserationes tuæ, & vivam.* Has & alius quidam Sanctorum cum gemitu memorabat, dicens: Misericordiæ Domini multæ. Quàm multi reges & prophetæ voluerunt videre, & non viderunt! Ipsi laboraverunt, & ego in labores eorum introivi: ego messui myrrham, quam illi plantaverunt; mihi hic salutaris fasciculus servatus est: nemo tollet eum à me, inter ubera mea commorabitur. Hæc meditari dixi sapientiam, in his justitiæ mihi perfectionem constitui, in his plenitudinem scientiæ, in his divitias salutis, in his copias meritorum. Ex his mihi interdum potus salutaris amaritudinis, ex his rursum suavis unctio consolationis. Hæc me erigunt in adversis, in prosperis reprimunt, & inter læta, tristiaque vitæ præsentis via regia incedenti tutum præbent utrobique ducatum, hinc inde mala imminentia propulsando. Hæc mihi conciliant mundi Judicem, dum tremendum potestatibus mitem humilemque figurant, dum non solum placabilem, sed & imitabilem repræsentant eum, qui inaccessibilis est principatibus, terribilis apud reges terræ. Propterea HÆC MIHI IN ORE frequenter, sicut vos scitis: hæc in corde semper, sicut Deus scit: hæc stilo meo admodum familiaria, sicut apparet: hæc mea sublimior interim philosophia, scire Jesum, & hunc crucifixum. Non requiro, sicut sponsa, ubi cubet in meridie, quem lætus amplector mea inter ubera commorantem. Non requiro ubi pascat in meridie, quem intueor Salvatorem in cruce. Illud sublimius, istud suavius; panis illud, hoc lac; hoc viscera reficit parvulorum, hoc replet ubera matrum: & ideo inter ubera mea commorabitur.

5. Hunc & vos, dilectissimi, tam dilectum fasciculum colligite vobis, hunc medullis inserite cordis, hoc munite aditum pectoris, ut & vobis inter ubera commoretur. Habete illum semper non retro in humeris, sed ante præ oculis: ne portantes & non odorantes, & onus premat, & odor non erigat. Mementote, quia *accepit eum Simeon in ulnas suas*; Maria gestavit in utero, fovit in gremio, sponsa sibi inter ubera collocavit. Et, ne quid prætermittam, factum est verbum in manu Zachariæ prophetæ, necnon & quorumdam aliorum. Arbitror & Joseph virum Mariæ super genua frequenter illi arrisisse. Hi omnes ante se eum habuerunt, & nullus retro. Exemplo ergo sint vobis, ut & vos similiter faciatis. Si enim ante oculos habueritis quem portatis, pro certo videntes angustias Domini, levius vestras portabitis, ipso auxiliante Ecclesiæ sponso, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula, amen.

SERMO XLIV.

De correptione pro ingenio peccantium moderanda, ut nempe humiles & morigeri leniter, duri & obstinati austere corrigantur.

1. *BOtrus Cypri dilectus meus mihi in vineis Engaddi.* Si dilectus in myrrha, multo magis in botri suavitate. (Cant. 1. 13.) Ergo Dominus meus Jesus myrrha mihi in morte, botrus in resurrectione, seipsum mihi saluberrimum temperavit in potum, in lacrymis in mensura. Mortuus est propter peccata nostra, & resurrexit propter justificationem nostram, ut peccatis mortui justitiæ vivamus. (Rom. 4. 25.) Itaque tu si peccata luxisti, bibisti amaritudinem: si autem jam respirasti in spem vitæ vita sanctiori, mutata est tibi myrrhæ amaritudo in vinum, quod lætificat cor hominis. Et fortassis hoc illud significaverit, quod Salvatori oblatum est in cruce * myrrhatum; & ideo noluit bibere, quoniam istud sitiebat. (* al. add. vinum.) Tu ergo post myrrhæ (ut dixi) amaritudines, vinum jucunditatis experiens, haud temere & ipse dicere poteris: *Botrus Cypri dilectus meus mihi in vineis Engaddi.* Engaddi duplicem habet interpretationem, & uni ambæ intellectui serviunt. (Engaddi interpretatio.) Dicitur namque fons hœdi, & baptisma gentium; lacrymasque peccantium aperte designat. Dicitur & oculus tentationis, qui & lacrymas æque fundat; & tentationes, quæ minime umquam desunt vitæ hominis super terram, prospiciat. Sed & populus gentium, qui ambulabat in tenebris, numquam per se laqueos tentationum agnoscere, ac per hoc nec evadere potuit, donec per gratiam illius qui illuminat cæcos, recepit oculos fidei; donec venit ad Ecclesiam, quæ habet oculum tentationis; donec se tradidit viris spiritualibus instruendum, qui illuminati spiritu sapientiæ, suo & experimento docti, possint veraciter dicere, quia non ignoramus astutias diaboli, & cogitationes ejus. (2. Cor. 2. 11.)

2. Ferunt in Engaddi arbusculas balsami crescere, quæ in modum vinearum ab indigenis excoluntur: & inde forsitan *vineas* appellavit. Alioquin quid faceret botrus Cypri in vineis Engaddi? Quis umquam botros de vineis in vineas transportavit? Solet siquidem vinum, ubi deest, aliunde evehi, non ubi adest. Ergo vineas Engaddi dicit plebes Ecclesiæ, quæ habet balsami liquorem, spiritum mansuetudinis, in quo parvulorum adhuc in Christo teneritudinem blande fovet, & dolores pœnitentium consolatur. (Vinea Engaddi allegorice.) Sed & si quis frater in aliquo delicto præoccupatus fuerit, vir ecclesiasticus, qui hunc spiritum jam accepit, curabit hujusmodi mox instruere in eodem spiritu lenitatis, considerans seipsum, ne & ipse tentetur. (Gal. 6. 1.) In hoc typo quotquot baptizandi sunt, etiam corporaliter Ecclesia oleo materiali ungere consuevit.

3. Quia vero vulnera illius qui incidit in latrones, & jumento corporis pii Samaritani, Ecclesiæ est deportatus in stabulum, non in solo oleo, sed in vino simul & oleo sanitatem recipiunt: necessarium habet spiritualis medicus etiam vinum fervidi zeli cum oleo mansuetudinis, cui sane convenit non modo consolari pusillanimes, sed & corripere inquietos. (Luc. 10. 30.) (Correptionis asperitas mansuetudine lenienda.) Si enim viderit illum qui vulneratus est, id est qui peccavit, blandis ac lenibus hortamentis, quæ in eum prærogata sunt, minime emendatum, magis autem forte etiam abutentem sua mansuetudine, & patientia negligentiorem fieri, & in peccato suo etiam securius obdormire: frustrato tam suavium oleo monitorum, oportebit sane mordacioribus uti medicamentis, & vinum compunctionis infundere, duris videlicet cum eo increpationibus atque invectionibus agere, &, si causa requirit, & duritia tanta est, etiam censuræ ecclesiasticæ baculo percellere contemptorem. (Duri & contumaces durius corripiendi.) (Censura ecclesiastica.) Sed unde illi hoc vinum? Nec enim in vineis Engaddi vinum invenitur, sed oleum. Quærat ergo in Cypro; (nam illa insula ferax est vini, & vini optimi;) tollens-

a Eadem verba leguntur in sermone feriæ 4. majoris hebdomadæ num 11. & sermone 22. de diversis num. 5.

Tom. IV.

que inde sibi ingentem botrum, quem olim exploratores de Israel in vecte ferebant, chorum propheticum præcedentem, & subsequentem apostolicum, medium autem Jesum pulcro schemate figurantes; hunc ergo botrum accipiens sibi, dicat: *Botrus Cypri dilectus meus mihi.* (Num. 13. 24. — Cant. 1. 13.)

4. Vidimus botrum: videamus qualiter zeli vinum exprimatur ex eo. Etenim si peccanti homini homo peccator minime indignatur, sed magis quasi quemdam ei suavissimi balsami rorem sudans pium exhibet compassionis affectum; hoc scimus unde venit, & jam audistis, sed non advertistis forsitan. Dictum namque est, quod ex consideratione sui ipsius cuique veniat mansuetum esse ad omnes, dum homo consilio sapientissimi Pauli, ut pie condescendere sciat præoccupatis in peccato, considerat seipsum, ne & ipse tentetur. An non hinc denique amor proximi radicem trahit, de quo in lege mandatur: *Diliges proximum tuum sicut teipsum?* Ex intima sane humanis affectibus primordia ducit sui ortus fraterna dilectio, & de insita homini ad seipsum naturali quadam dulcedine, tamquam de humore terreno, sumit proculdubio vegetationem & vim, per quam, spirante quidem gratia desuper, fructus parturit pietatis: ut quod sibi anima naturaliter appetit, naturæ consorti, id est alteri homini, jure quodam humanitatis, ubi poterit & oportuerit, non existimet denegandum, sed sponte ac libens impertiat. Inest ergo naturæ, si peccato non obsolescat, istiusmodi gratæ & egregiæ quasi suavitatis liquor, ut molliorem magis ad compatiendum peccantibus, quàm ad indignandum asperiorem sese sentiat & exhibeat.

(Unde mansuetudo & fraterna dilectio oriantur. — Galat. 6. 1. — Luc. 10. 27.)

5. Verum quia juxta Sapientis sententiam, muscæ morituræ exterminant hoc suavitatis unguentum, & minime habet in se natura, unde id reparet sibi semel amissum; sentit se dolenda mutatione corruere in illud, quod veraciter ait Scriptura: *Proni sunt sensus hominis & cogitationes in malum ab adolescentia.* Non bona adolescentia, in qua filius junior portionem sibi paternæ substantiæ postulat sequestrari, & bonum incipit velle dividere, quod in commune dulcius possidetur; & habere solus, quod participatione non minuitur, partitione amittitur. Denique *omnia*, inquit, *bona sua dissipavit, vivendo luxuriose cum meretricibus.* Quænam hæ meretrices? Vide ne ipsæ sint, quæ exterminant suavitatis unguentum, carnales videlicet concupiscentiæ, de quibus saloberrime Scriptura te admonens, *Post concupiscentias*, inquit, *tuas non eas.* Et merito morituras describit Sapiens: quoniam *& mundus transit, & concupiscentia ejus.* His ergo dum satisfacere singulariter volumus, boni nos socialis atque communis singulari suavitate privamus. Hæ prorsus muscæ sordidæ & pungentes, quæ in nobis decorem naturæ fœdant, mentem curis & sollicitudinibus lacerant, socialis gratiæ suavitatem exterminant. Hinc homo junior filius appellatur, quod natura quodam insensatæ lubrico adolescentiæ depravata, omnem virilis maturitatis ac sapientiæ succum amiserit; & versos in asperum, arente animo præter se universos despiciat, factus sine affectione.

(Eccl. 10. 1. — Gen. 8. 21. — Luc. 15. 13. — Eccl. 18. 30. — 1. Johan. 2. 17. — Concupiscentiæ carnales tollunt compassionis affectum.)

6. Igitur ab ineunte adolescentia ista pessima atque miserrima proni sunt sensus hominis & cogitationes in malum, & natura ad indignandum, quàm ad compatiendum paratior. Inde homo tamquam omnino exutus hominem, in quo vult sibi, cum opus habet, ab hominibus subveniri, non vult ipse hominibus opus habentibus subvenire. Magis autem judicat, spernit, irridet homo homines, delinquentes peccator, non considerans seipsum, ne & ipse tentetur. A quo malo minime per se (ut dixi) natura resurget, neque recuperabit oleum ingenitæ mansuetudinis, quod semel est exterminatum in ea. Verumtamen quod non potest natura, potest gratia. Quem ergo hominum unctio spiritus miserata, perfundere denuo sua benignitate dignabitur, is continuo revertetur in hominem, insuper & aliquid melius à gratia, quàm à naturs recipiet. In fide & lenitate sanctum faciet illum, & dabit illi, non oleum, sed balsamum in vineis Engaddi.

(Homo ad indignationem quam ad compassionem pronior. — Gratia id reformat.)

7. Nec enim dubium ex fonte hœdi profluere charismata meliora, cujus utique unctio hœdos vertit in agnos, & de sinistra transfert in dexteram peccatores, abundantius quidem ante perfusos unctione misericordiæ, ut ubi abundaverunt delicta, superabundet & gratia. An non vere videtur tibi rediisse quodammodo is homo in hominem, qui animi sæcularis feritate deposita, & recuperata, etiam cum fœnore gratiæ, humanæ unctione mansuetudinis, quam in ipso muscæ carnalium cupiditatum penitus exterminarant; de suo quem gestat homine, immo qui ipse est, & materiam sumit, & formam miserendi hominibus aliis, ita ut tamquam feralem quemdam rictum * exhorreat, non solum cuiquam facere hominum quod pati ipse nolit, sed etiam non facere omnia omnibus quæcumque sibi fieri velit?

(Rom. 5. 20. — * al. ritum.)

8. En unde oleum. Vinum unde? Profecto ex botro Cypri. Etenim si amas Dominum Jesum toto corde, tota anima, tota virtute tua; numquid si videris ejus injurias, contemptumque, ferre ullatenus æquo animo poteris? Minime: sed mox arreptus spiritu judicii & spiritu ardoris, & tamquam potens crapulatus à vino, repletus zelo Phinees, dices cum David: *Tabescere me fecit zelus meus, quia obliti sunt verba tua inimici mei.* & cum Domino: *Zelus domus tuæ comedit me.* Vinum est ergo fervidissimus zelus iste, expressum de botro Cypri, & calix inebrians Christi amor. Denique *Deus noster ignis consumens est*, & Propheta ignem dicebat de excelso missum in ossibus suis, eo quod divino amore flagraret. Habens itaque ex fraterno oleum mansuetudinis, & ex divino amore vinum æmulationis, securus accede ad sananda vulnera illius qui incidit in latrones, piissimi Samaritani optimus imitator. Secure quoque dicito & tu cum sponsa, *Botrus Cypri dilectus meus mihi in vineis Engaddi:* hoc est, Zelus justitiæ, amor dilecti mei mihi in affectibus pietatis. Et de hoc satis. Nam & infirmitas mea pausandum indicit, sicut & sæpe facit, ita ut plerumque cogar imperfectas (ut ipsi scitis) relinquere disputationes, residuaque capitulorum in diem alterum reservare. Sed quid? Ego in flagella paratus sum, sciens me adhuc recipere longe imparia meritis. Vapulem sane, vapulem ut male operans, si forte verbera in merita reputentur: fortassis miserebitur flagellato, qui bonum in me non invenit quod remuneret, sponsus Ecclesiæ Jesus-Christus Dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula, amen.

(Amans Jesum, non potest ferre ejus injurias. — Psal. 68. 10. — Psal. 118. 139. — Psal. 68. 10. — Deut. 4. 24. — Thren. 1. 13. Quis idoneus ad correctionem peccatorum. — Psal. 37. 18. Qualis Bernardus in infirmitate.)

SERMO XLV.

De duplici pulcritudine animæ; & qualiter anima loquitur ad Dei Verbum, & Verbum ad animam: & quæ sint eorum linguæ.

1. *ECce tu pulcra es amica mea, ecce tu pulcra; oculi tui columbarum.* Pulcre, optime: ex amore, sponsæ præsumptio; ex amore indignatio sponsi. Hoc rei exitus probat. Etenim præsumptionem correptio, correptionem emendatio, emendationem remuneratio secuta est. Adest dilectus, amovetur magister, rex disparet, dignitas exuitur, reverentia ponitur. Cedit quippe fastus, ubi invalescit affectus. Et sicut quondam quasi amicus ad amicum Moyses loquebatur, & Dominus respondebat: ita & nunc inter Verbum & animam, ac si inter duos vicinos, familiaris admodum celebratur confabulatio. Nec mirum. Ex uno amoris fonte utrique influit diligere invicem, confoveri pariter. Ergo dulciora melle volant hinc inde verba, mutui in se totius suavitatis feruntur aspectus, sancti indices amoris. Denique is illam amicam nuncupat, pulcram pronuntiat, pulcram iterat, eadem ab illa vicissim recipiens. Nec otiosa iteratio, quæ amoris confirmatio est, & fortassis aliquid innuit requirendum.

(Cant. 1. 14. — Familiaritas inter Verbum & animam.)

2. Quæramus geminam animæ pulcritudinem: hoc enim mihi videtur innuere. Decor animæ humilitas est. Non à meipso hoc dico, cum Propheta prior dixerit: *Asperges me hyssopo, & mundabor*; humili herba & pectoris purgativa humilitatem significans. Hac se post gravem lapsum Rex & Propheta lavari confidit, & sic niveum quemdam innocentiæ recuperare candorem. Verum in eo qui graviter peccavit, etsi amanda, non tamen admiranda humilitas. At si quis innocentiam retinet, & nihilo minus humilitatem jungit, nonne is tibi videtur geminum animæ possidere decorem? Sancta Maria sanctimoniam non amisit, & humilitate non caruit: & ideo concupivit Rex decorem ejus, quia humilitatem innocentiæ sociavit. denique *respexit*, inquit, *humilitatem ancillæ suæ*. Ergo beati qui custodiunt vestimenta sua munda, videlicet simplicitatis & innocentiæ, si tamen & decorem induere humilitatis adjiciant. Profecto audiet quæ hujusmodi invenitur: *Ecce tu pulcra es amica mea, ecce tu pulcra*. Utinam vel semel dicas animæ meæ, Domine Jesu: *Ecce tu pulcra es*. Utinam mihi humilitatem custodias! nam primam vestem ego male servavi. Servus tuus sum ego. Nec enim audeo profiteri amicum, qui testimonium decoris mei cum repetitione non audio. Sufficit mihi si semel audiam. Sed quid si & hoc in quæstione sit? Scio quid faciam: venerabor amicam servus, cumulatum in ea decorem deformis homunculus admirabor: gaudebo ad vocem sponsi, tantam nihilo minus pulcritudinem admirantis. Quis scit, si saltem ex hoc inventurus sim gratiam in oculis amicæ, ut gratia ipsius & ipse inveniar inter amicos? Denique amicus sponsi stat, & gaudio gaudet propter vocem sponsi. En vox ejus in auribus dilectæ: audiamus & gaudeamus. Adsunt sibi, loquuntur pariter; stemus simul: nulla nos huic subducat colloquio sæculi cura, nulla illecebra corporis.

Psal. 50. 9. — Animæ decor duplex, humilitas scilicet & innocentia. — *Luc. 1. 48.*

3. *Ecce*, inquit, *tu pulcra es amica mea: ecce tu pulcra*. *Ecce* admirationis vox est, reliquum laudis. Merito admiranda, cui sanctitas amissa humilitatem non attulit, sed servata admisit. Merito pulcra repetitur, cui neutra defuit pulcritudo. RARA AVIS IN TERRIS, aut sanctitatem non perdere, aut humilitatem sanctimonia non excludi: & ideo beata quæ utramque retinuit. Denique probatum est: nihil sibi conscia est, & correptionem non abnuit. Nos & cum magna delinquimus, vix ferimus reprehendi: hæc autem æquo animo audit contra se amaritudines nihil peccans. Nam si desiderat videre claritatem sponsi, quid mali est? magis & laudis est. Et tamen increpata pœnitentiam agit, & dicit: *Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi, inter ubera mea commorabitur*. Hoc est, Sufficit mihi, nolo jam scire nisi Jesum, & hunc crucifixum. Magna humilitas! Actu innocens suscipit pœnitentis affectum; & quæ non habet unde pœniteat, habet tamen ut pœniteat. Cur ergo, inquis, increpata est, si nihil mali fecit? Sed enim audi nunc dispensationem & prudentiam sponsi. Sicut Abrahæ olim obedientia sane tentata est, ita & nunc humilitas sponsæ. Et quomodo ille impleta obedientia tunc audivit, *Nunc cognovi quod timeas Deum*: sic & huic modo quasi sub aliis verbis dicitur, Nunc cognovi quod humilis sis. hoc enim est quod ait: *Ecce tu pulcra es*. Et ideo præconium iterat, ut gloriæ sanctitatis additum signet humilitatis decorem. *Ecce tu pulcra es, amica mea, ecce tu pulcra*. Nunc cognovi quod pulcra sis, non solum ex meo amore, sed etiam ex tua humilitate. Non dico nunc pulcram inter mulieres, nec pulcram in genis, nec in collo, sicut ante dicebam: sed pulcram simpliciter fateor, non utique pulcram ex comparatione, non cum distinctione, non ex parte.

4. Et addit: *Oculi tui columbarum*. Aperte adhuc commendatur humilitas. Ad hoc siquidem respicit, quod illa reprehensa de alta inquisitione sua, continuo non cunctata est ad simpliciora descendere, ita ut diceret: *Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi*. Multum profecto distat inter vultum gloriæ, & fasciculum myrrhæ: & ideo magnum humilitatis insigne, inde huc acquiescere revocari. Ergo *oculi tui columbarum*. Jam, inquit, non ambulas in magnis, neque in mirabilibus super te: sed instar simplicissimæ volucris contenta es simplicioribus, nidificans in foraminibus petræ, meis vulneribus immorans, & libenter ea, quæ sunt de me dumtaxat incarnato & passo, oculo intuens columbino.

Columba symbolum humilitatis.

5. Aut certe quia in specie avis hujus Spiritus-sanctus apparuit, spiritualis magis quàm simplex in ea intuitus columbæ nomine commendatur. Et si hoc placeat, oportet referas capitulum præsens ad id, quod paulo ante sodales murænulas ei facere aureas promiserunt, non intendentes (ut tunc docui) ornare aures corporis, sed informare auditum cordis. Potuit itaque fieri, ut fide, quæ est ex auditu, corde amplius mundato, ad videndum quod ante non poterat, instructior redderetur. Et quoniam de acceptis murænulis in visu acutiori ad intelligentiam spiritualem visa est profecisse; placuit sponso, cui semper (quod in se est) placet magis videri in spiritu; & annumerans id quoque ejus laudibus, ait: *Oculi tui columbarum*. Jam me, inquit, intuere in spiritu, quia spiritus ante faciem tuam Christus Dominus. Et habes unde id possis, quia *oculi tui columbarum*. Ante non habebas, & ideo reprimenda fuisti: sed nunc copiam habeto videndi, quia oculi tui columbarum, id est spirituales. Non sane copiam quam petebas: nec enim vel modo adhuc ad illam potes, sed quæ tamen interim sufficere possit. Sane ducenda es de claritate in claritatem: & propterea vide, ut potes, modo; & cum plus poteris, plus videbis.

Et Spiritus-sancti. — *Thren. 4. 20.*

6. Non puto, fratres, non puto mediocrem hanc, neque communem esse omnibus visionem, etsi sit inferior illa, qua videndus est in futuro. Denique ex his quæ sequuntur advertite. Sequitur enim: *Ecce tu pulcher es dilecte mi, ecce tu pulcher*. Vides quàm in excelso stat, & in sublime mentis verticem extulit, quæ universitatis Dominum quadam sibi proprietate vindicet in dilectum. Attende enim quomodo non simpliciter dilecte, sed, *dilecte mi*, inquit, ut proprium designaret. Magna visio prorsus, de qua ista in id fiduciæ & auctoritatis exerevit, ut omnium Dominum, dominum nesciat, sed dilectum. Existimo enim nequaquam hac vice ejus sensibus importatas imagines carnis, aut crucis, aut alias quascumque corporearum similitudines infirmitatum. In his namque, juxta Prophetam, *non erat ei species neque decor*. Hæc autem eum intuita, nunc pulcrum decorumque pronuntiat, in visione meliori illum sibi apparuisse significans. Ore enim ad os (sicut quondam cum sancto Moyse) loquitur cum sponsa; & palam, non per ænigmata & figuras, Deum videt. Talem denique ore pronuntiat, qualem & mente conspicatur, visione plane sublimi & suavi. Regem in decore suo viderunt oculi ejus, non tamen ut regem, sed ut dilectum. Viderit sane eum quis super solium excelsum & elevatum; & alius quoque facie ad faciem sibi apparuisse testatus sit: mihi tamen videtur eminentia in hac parte esse apud sponsam, quod ibi visus legitur Dominus, hic dilectus. Sic enim habes: *Vidi Dominum sedentem super solium excelsum, & elevatum*. & item: *Vidi Dominum facie ad faciem, & salva facta est anima mea*. Sed *si ego Dominus*, inquit, *ubi est timor meus?* Quod si illis facta est revelatio cum timore; quia ubi Dominus, ibi timor: ego profecto, si optio daretur, tanto libentius, tantoque carius sponsæ amplecterer visionem, quanto in meliori affectione, quæ est amor, factam adverto. Nam *timor pœnam habet, perfecta autem caritas foras mittit timorem*. Multum sane interest apparere terribilem in consiliis super filios hominum, & apparere speciosum forma præ filiis hominum. *Ecce tu pulcher es, dilecte mi, & decorus*. Verba ista plane amorem resonant, non timorem.

Cant. 1. 15. — Familiaritas sponsæ cum sponso. — *Isa. 53. 2.* — *Exod. 33. 11.* — *Gen. 32. 30.* — *Isa. 6. 1.* — *Gen. 32. 30.* — *Malac. 1. 6.* — *1. Johan. 4. 18.* — *Psal. 65. 5.* — *Psal. 44. 3.*

7. Sed forte ascendunt cogitationes in corde tuo, & quæris dubius apud te, dicens: Qua ratione verba Verbi facta ad animam referuntur, & rursum animæ ad

Verbum, ut illa audierit vocem loquentis sibi, & perhibentis quod pulcra sit, vicissimque idem præconium suo mox reddiderit laudatori? Quomodo possunt hæc fieri? Nam verbo loquimur, non verbum loquitur. Itemque anima non habet unde loquatur, nisi os corporis sibi verba formaverit ad loquendum. Bene quæris: sed attende spiritum loqui, & spiritualiter oportere intelligi quæ dicuntur. Quoties proinde audis vel legis, Verbum atque animam pariter colloqui, & se invicem intueri; noli tibi imaginari quasi corporeas intercurrere voces, sicut nec corporeas colloquentium apparere imagines. Audi potius quid tibi sit in hujusmodi cogitandum. Spiritus est Verbum, spiritusque anima, & habent linguas suas, quibus se alterutrum alloquantur, præsentesque indicent. Et Verbi quidem lingua Favor dignationis ejus: animæ vero Devotionis fervor. Elinguis est anima atque infans quæ hanc non habet, & non potest ipsi ullatenus sermocinatio esse cum Verbo. Ergo hujuscemodi linguam suam cum Verbum movet, volens ad animam loqui, non potest anima non sentire. *Vivus est enim sermo Dei & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, pertingens usque ad divisionem animæ & spiritus.* Et rursum cum suam anima * movet, Verbum latere multo minus poterit, non solum quia ubique est præsens, sed propter hoc magis, quod nisi ipso stimulante, devotionis lingua minime ad loquendum movetur.

Verbi & animæ colloquium spirituale.

Verbi quæ lingua, quæ animæ.

Hebr. 4. 12.

* al. male animam

8. Verbo igitur dicere animæ, *pulcra es*, & appellare *amicam*; infundere est unde & amet, & se præsumat amari. Ipsi vero Verbum vicissim nominare *dilectum*, & fateri *pulcrum*; quod amat & quod amatur, sine fictione & fraude adscribere illi, & mirari dignationem, & stupere ad gratiam. Siquidem pulcritudo illius dilectio ejus: & ideo major, quia præveniens. Medullis proinde cordis & intimarum vocibus affectionum tanto amplius atque ardentius clamitat sibi diligendum, quanto id prius sensit diligens quàm dilectum. Itaque locutio Verbi infusio doni, responsio animæ cum gratiarum actione admiratio. Et idcirco plus diligit, quod se sentit in diligendo victam: & ideo plus miratur, quod præventam agnoscit. Unde non contenta est semel dicere *pulcrum*, nisi repetat & *decorum*, eminentiam decoris illa repetitione designans.

9. Aut certe in utraque Christi substantia dignum expressit omni admiratione decorem, in altera naturæ, in altera gratiæ. Quàm pulcher es Angelis tuis, Domine Jesu, in forma Dei, in die æternitatis tuæ, in splendoribus sanctorum ante luciferum genitus, splendor & figura substantiæ Patris, & quidem perpetuus minimeque fucatus candor vitæ æternæ! Quàm mihi decorus es, Domine mi, in ipsa tui hujus positione decoris! Etenim ubi te exinanivisti, ubi naturalibus radiis lumen indeficiens exuisti; ibi pietas magis emicuit, ibi caritas plus effulsit, ibi amplius gratia radiavit. Quàm clara mihi oriris *Stella ex Jacob*, quàm lucidus *Flos de radice Jesse* egrederis, quàm jucundum lumen in tenebris visitasti me, Oriens ex alto! Quàm spectabilis & stupendus etiam Virtutibus supernis in conceptu de Spiritu, in ortu de Virgine, in vitæ innocentia, in doctrinæ fluentis, in coruscationibus miraculorum, in revelationibus sacramentorum! Quàm denique rutilans post occasum, Sol justitiæ, de corde terræ resurgis! quàm formosus in stola tua demum, Rex gloriæ, in alta cælorum te recipis! Quomodo non pro his omnibus omnia ossa mea dicent: *Domine quis similis tui?*

Jesus quam pulcher Angelis in divinitate, nobis in humanitate.

Num. 24. 17. Isa. 11. 1.

Eadem serm. 12. de diversis, num. 6.

10. Hæc ergo similiaque puta in dilecto intuentem sponsam advertisse, cum diceret: *Ecce tu pulcher es, dilecte mi, & decorus.* Neque hæc sola, sed insuper aliquid proculdubio de naturæ decore superioris, quod nostrum omnino prætervolat intuitum, & effugit experimentum. Ergo iteratio utriusque decorem substantiæ designavit. Audi deinde quomodo tripudiat ad aspectum affatumque dilecti, & coram ipso nuptiali carmine quæ amoris sunt gratulabunda decantat. Sequitur enim: *Lectulus noster floridus, tigna domorum nostrarum cedrina, laquearia nostra cypressina.* Sed servemus recentiori principio sponsæ cantilenam, ut & nos de quiete facti alacriores, liberius exsultemus & lætemur in ea ad laudem & gloriam sponsi ipsius Jesu-Christi Domini nostri, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula, amen.

Cant. 1. 16.

SERMO XLVI.

De statu & compositione totius Ecclesiæ. Item, quomodo per activam vitam, quæ sub obedientia agitur, pervenitur ad contemplativam.

1. LEctulus noster floridus, tigna domorum nostrarum cedrina, laquearia nostra cypressina. Epithalamium canit, cubile & thalamos pulcro sermone describens. Sponsum invitat ad requiem. Hoc enim melius, quiescere & cum Christo esse. Necessarium autem exire ad lucra propter salvandos. Verum nunc oportunitate (ut putat) inventa, ornatum nuntiat thalamum, lectulumque velut digito monstrans, dilectum (ut dixi) invitat ad requiem, & cum euntibus in Emmaüs cordis ardorem non sustinens, ad mentis pertrahit hospitium, secum pernoctare compellit, & cum Petro loquitur: *Domine, bonum est nos hic esse.*

Cant. 1. 16.

Matt. 17. 4.

2. Jam quid spiritualiter ista contineant, requiramus. Et in Ecclesia quidem *lectum* in quo quiescitur, claustra existimo esse & monasteria, in quibus quiete a curis vivitur sæculi, & sollicitudinibus vitæ. Atque is lectus floridus demonstratur, cum exemplis & institutis Patrum, tamquam quibusdam bene olentibus respersa floribus, fratrum conversatio & vita refulget. Porro *domos* populares conventus intellige Christianorum: quos hi qui in sublimitate positi sunt, Christiani utique utriusque ordinis principes, quasi *tigna* parietes, justis impositis legibus fortiter stringunt, ne sua quique lege vel voluntate viventes, tamquam parietes inclinati & maceriæ depulsæ dissideant à semetipsis, & sic omnis structura ædificii corruens dissipetur. *Laquearia* vero quæ à tignis firmiter pendent, & domos insigniter ornant, puto bene instituti Cleri mansuetos & disciplinatos mores, riteque administrata officia designare. Quomodo namque stabunt Ordines clericorum, & administrationes eorum, si non principum, tamquam tignorum beneficio & munificentia sustententur, & protegantur potentia?

Lectus quid... & monasteria.

Domus, conventus populi.

Tigna, Rectores & Episcopi.

Laquearia, Clerici...

3. Quod autem *tigna cedrina*, & *cypressina laquearia* describuntur, natura absque dubio habet in his speciebus lignorum, quod congruat præfatis ordinibus. Et cedrus quidem quoniam imputribile est, necnon & odoriferum, altæque proceritatis lignum, satis indicat, quales oporteat assumi viros in vices tignorum. Ergo validos & constantes necesse est esse eos, qui super alios ordinantur, necnon & longanimes in spe, atque ad superna mentis verticem attollentes, qui etiam bonum fidei suæ & conversationis ubique odorem spargentes, dicere cum Apostolo possint: *Christi enim bonus odor sumus Deo in omni loco.* Cypressus item, boni æque odoris & imputribile similiter lignum, incorruptæ vitæ & fidei etiam quemvis de Clero debere esse demonstrat, ut merito decori domus ac laquearium ornatui deputetur. Scriptum est enim: *Domum tuam decet sanctitudo, Domine, in longitudinem dierum.* Ubi sane & sanctimoniæ decus, & indeficientis gratiæ expressa perseverantia est. Oportet ergo virum, qui ad ornamentum & decorem assumitur domus, bonis ornatum moribus esse; & quamvis semper ipse sit intus, bonum tamen testimonium habere & ab his qui foris sunt. Sunt & alia in natura lignorum horum competentia his, quæ spiritualiter disseruntur: sed brevitatis causa prætereo.

Tigna cedrina, ... Pastores constantes.

Quomodo ...

2. Cor. 2. 15. Cypressina ...

Psal. 92. 5.

4. Notandum vero pulcre omnem Ecclesiæ statum brevi uno versiculo comprehensum, auctoritatem scilicet Prælatorum, Cleri decus, populi disciplinam, monachorum quietem. In horum prorsus, cum recte sunt omnia, sancta mater Ecclesia consideratione lætatur, & hæc ea quoque offert intuenda dilecto, cum ad ejus, tamquam omnium auctoris, refert omnia

bonitatem, nihil sibi ex omnibus tribuens. Nam quod ait, *noster* & *nostrarum*, non usurpationis est signum, sed dilectionis: quod nimiæ videlicet fiducia caritatis, nihil ejus, quem valde diligit, à se æstimet alienum. Nec enim se sponsi contubernio, aut quietis ejus putat arcendam consortio, quæ semper non quæ sua, sed quæ illius sunt, quærere consuevit: & hæc causa, cur sibi & sponso simul, sive lectulum, sive domos ausa sit pronuntiare communes. Dixit enim *lectulus noster*, & *tigna domorum nostrarum*, & *laquearia nostra*: audacter se in possessione associans, cui junctam non dubitat in amore. Non ita illa, quæ propriæ voluntati nondum abrenuntiavit, sed per se jacet, per se habitat: magis autem noo per se, sed cum meretricibus luxuriose vivendo conversatur, concupiscentias loquor carnis, cum quibus dissipat bona sua, & portionem substantiæ, quam sibi dividi postulavit.

5. Ceterum tu qui has Spiritus-sancti voces audis vel legis, putasne aliqua horum quæ dicuntur, valeas applicare tibi, ac de felicitate sponsæ, quæ hoc amoris carmine ab ipso Spiritu canitur, aliquid recognoscere in temetipso, ne dicatur & tibi, quia vocem ejus audis, & non scis unde veniat, aut quo vadat? En forte appetis & ipse contemplationis quietem, & bene facis: tantum ne obliviscaris flores, quibus lectulum sponsæ legis adspersum. Ergo cura & tu tuum similiter circumdare bonorum floribus operum, virtutum exercitio, tamquam flore, fructum sanctum otium prævenire. Alioquin delicato satis otio dormitare voles, si non exercitatus quiescere appetas, & Liæ fœcunditate neglecta, solis cupias Rachelis amplexibus oblectari. Sed & præposterus ordo est, ante meritum exigere præmium, & ante laborem sumere cibum, cum dicat Apostolus: *Qui non laborat non manducet.* *A mandatis tuis intellexi*, inquit: ut scias, nisi obedientiæ mandatorum contemplationis gustum penitus non deberi. Non igitur putes de propriæ amore quietis, sanctæ obedientiæ actibus, seniorumve traditionibus præjudicium ullatenus faciendum. Alioquin non dormiet tecum sponsus in * lecto uno, illo præsertim, quem tibi pro obedientiæ floribus, cicutis atque urticis inobedientiæ adspersisti. Propter quod non exaudiet orationes tuas, vocatusque non veniet. nec enim dabit inobedienti copiam sui tantus obedientiæ amator, ut * mori quàm non obedire maluerit. Sed neque approbat tuæ contemplationis inane otium, qui dicit
6. 11. per Prophetam, *Laboravi sustinens*: significans tempus, quo exsul cælo & patria summæ quietis, operatus est salutem in medio terræ. Magis autem vereor, ne te quoque involvat formidolosa illa sententia, ita intonans in perfidiam Judæorum: *Neomenias vestras, & sabbata, & festivitates alias non feram.* item, *Kalendas vestras & sollemnitates vestras odit anima mea; facta sunt mihi molesta.* Et lugebit super te Propheta, & dicet: *Viderunt eam hostes, & deriserunt sabbata ejus* Cur enim quod dilectus repudiat, non irrideat inimicus?

6. Miror valde impudentiam aliquorum qui inter nos sunt, qui cum omnes nos sua singularitate turbaverint, sua impatientia irritaverint, sua contumacia & rebellione contempserint [a], audent oihilo mioos ad tam fœdum conscientiæ suæ lectulum omni orationum instantia totius puritatis Dominum invitare. At
1. 15. *cum extenderitis*, ait, *manus vestras, avertam oculos meos, & cum multiplicaveritis orationem, non exaudiam.* Quid enim? Lectulus non est floridus, magis aotem & putidus est; & tu illuc Regem gloriæ trahis? Ad pausandum hoc facis, an ad causandum? Centurio vetat illum intrare sub tectum suum propter suam indignitatem, cujus tamen fides in universo redolet Israël: & tu ad te compellis intrare, tantorum sordens spurcitia vitiorum? Clamat Apostolorum Princeps, *Exi à me Domine, quia homo peccator sum:* & tu dicis, Intra ad me Domine, quoniam sanctus sum? *Omnes*, inquit, *unanimes in oratione estote, fraternitatem diligite.*
1. Pet. 3. 17.
Et Vas electionis: *Levantes puras manus*, ait, *sine ira & disceptatione.* Videsne quomodo concordent sibi, & eodem spiritu de pace & tranquillitate animi (quam habere debet ille qui orat) loquantur Princeps Apostolorum, & Doctor gentium? Perge ergo tu tota die expandere ad Deum manus tuas, qui fratres tota die molestas, unanimitatem impugnas, ab unitate te separas.
1. Tim. 2. 8.

7. Et quid me vis facere, inquis? Profecto ut primo quidem emundes conscientiam ab omni inquinamento iræ & disceptationis, & murmuris, & livoris; & quicquid omnino adversari cognoscitur aut paci fratrum, aut obedientiæ seniorum, de cordis habitaculo eliminare festines. Deinde etiam circumdare tibi flores bonorum quorumcumque actuum & laudabilium studiorum, atque odoramenta virtutum, id est quæcumque sunt vera, quæcumque pudica, quæcumque justa, quæcumque sancta, quæcumque amabilia, quæcumque bonæ famæ, si qua virtus, si qua laus disciplinæ; hæc cogitare, in his exerceri curato. Ad istiusmodi secure vocabis sponsum: quoniam cum introduxeris eum, veraciter dicere poteris & tu, quia *lectulus noster floridus*, redolente nimirum conscientia pietatem, sed pacem, sed mansuetudinem, sed justitiam, sed obedientiam, sed hilaritatem, sed humilitatem. Et de lectulo quidem sic.
Præparatio ad contemplationem quæ his necessaria.

8. Domum vero Dei spiritualem seipsum quisque agnoscat, qui tamen jam non in carne ambulet, sed in spiritu. *Templum enim Dei*, ait, *sanctum est, quod estis vos.* Curate ergo, Fratres, spirituali huic ædificio, quod vos estis, ne forte cum in superiora proficere cœperit, vacillet & corruat, si lignis fortibus non fuerit subnixum & colligatum: curate, inquam, illi tigna dare imputribilia & immobilia, Timorem videlicet Domini castum, illum, qui permanet in sæculum sæculi: Patientiam, de qua scriptum est, quia *patientia pauperum non peribit in finem:* Longanimitatem quoque, quæ sub quovis structuræ pondere inflexibilis perseverans, in infinita sæcula vitæ beatæ protenditur, Salvatore loquente in Evangelio: *Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.* Magis aotem super omnia Caritatem, quæ numquam excidit, quia *fortis est*, inquit, *ut mors dilectio, dura sicut infernus æmulatio.* Studete deinde his tignis substernere & alligare ligna alia æque pretiosa & pulcra, cui tamen illa ad manum fuerint in opus laquearium ad decorem domus, sermonem scilicet sapientiæ sive scientiæ, prophetiam, gratiam curationum, interpretationem sermonum, & cetera talia, quæ magis noscuntur sane apta ornatui, quàm necessaria fore saluti. De his præceptum non habeo, consilium autem do: quoniam quidem istiusmodi ligna constat & laboriose quæri, & difficile inveniri, & periculose elaborari, (nam & rara ea, præsertim his temporibus, terra nostra producere reperitur) consulo sane & moneo non multopere ista requiri: magis autem ex lignis aliis laquearia præparari, quæ etsi minus appareant splendida, non minus tamen valida esse probantur, insuper & facilius possidentur, & tutius.
Domus Dei spiritualis homo. 1. Cor. 3. 17.
Tigna hujus domus timor Domini & patientia, &c. Psal. 9. 19.
Matt. 10. 22.
Cant. 8. 6. Laquearia gratiæ gratis datæ.
Rara hæc dona.

9. Utinam & mihi illorum suppetat copia lignorum, quibus hortus Sponsi Ecclesia copiose densatur, pax, bonitas, benignitas, gaudium in Spiritu-sancto, misereri in hilaritate, tribuere in simplicitate, gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus. An non tu illam domum (quod ad laquearia spectat) satis abundeque ornatam censeas, quam talibus lignis inspexeris sufficienter compositeque tabulatam? Domine, dilexi decórem domus tuæ. Semper da mihi ligna hæc, quæso,
Item fructus Spiritus-sancti.
Rom. 12. 15.
Psal. 25. 8.

a In editis passim hic additur, *sua inobedientia coinquinaverint*. at hoc comma deest in plerisque mss. & vero in idem recidit cum superiori. In primis quidem editis legitur, sed omisso præcedenti, *sua contumacia & rebellione contempserint*. Hic vero obstupescere licet, in tam sancto monachorum cœtu tam indisciplinatos, paucos quidem, sed tamen aliquos exstitisse. quod amplius patet tum ex sermone 54. num. 4. tum ex lib. 7. de S. Bernardi vita (confer sermonem 3. in Dedicatione, num. 3. & sermonem 34. de diversis num. 6. Nimirum hic mali ubique bonis permisti.

Tom. IV. Quæ dona præferenda.

quibus tibi semper ornatum exhibeam thalamum conscientiæ: conscientiæ dico & meæ, & alterius. His contentus ero, Erunt & qui meo in hac re consilio acquiescere volent, quia & te puto fore contentum: cetera sanctis Apostolis, & viris apostolicis derelinquo. Sed & vos dilectissimi, tametsi illa ligna non habeatis; nihilo minus tamen, si hæc habetis, confidite; nihilo minus cum omni fiducia accedite ad lapidem summum, angularem, electum, pretiosum; nihilo minus super fundamentum Apostolorum & Prophetarum & ipsi tamquam lapides vivi superædificamini, domos spirituales, sacerdotium sanctum, offerre spirituales hostias, acceptabiles Deo, per Jesum-Christum, Sponsum Ecclesiæ, Dominum nostrum, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula, amen.

SERMO XLVII.

De triplici flore, scilicet Virginitatis, Martyrii, & bonæ Operationis; & de devotione habenda circa divinum officium.

Cant. 2. 1.

1. EGo flos campi, & lilium convallium. *Ad hoc respicere puto, quod sponsa de respersis lectulum floribus commendarat. Ne enim sibi flores adscriberet illos, quibus lectulus decoratus, & venustatus thalamus videbatur, infert Sponsus se esse florem campi; nec de thalamo sane prodire flores, sed de campo; & suo munere & sui participatione fieri quod renitet, & quod redolet. Ne quis ergo exprobrare illi posset, &

1. Cor. 4. 7

dicere, *Quid habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis?* ipse dilectæ suæ, sicut ambitiosus amator, ita informator benignus, pie illi dignanterque demonstrat, cui nitorem, de quo gloriabatur, ac suaveolentiam lectuli debeat deputare. *Ego flos campi*, inquit: de me est quod gloriaris. Saluberrime admonemur & ex hoc loco, quia nequaquam gloriari oportet: & *si quis gloriatur, in Domino glorietur.* Et secundum litteram istud: nunc jam scrutemur, ipso de quo loquitur adjuvante, spiritualem qui in ea tegitur intellectum.

Textus tegor.

Florum ordo triplex.

2. Et primo adverte nunc mihi trifarium quemdam floris statum, in *campo*, in *horto*, in *thalamo*: ut post hoc etiam illud facilius compertum fiat, cur se potissimum *campi florem* elegerit appellare. Et in campo quidem atque in horto oritur flos, in thalamo autem minime. Redolet & lucet in eo, non tamen erectus & stans, ut in horto vel campo; sed plane jacens, tamquam qui illatus sit, non innatus. Propterea & necesse est sane reparare frequenter, & semper recentiores apponere flores, quod diu odorem suum minime retineant, nec decorem. Quod si (ut in alio sermone præfatus sum *) lectulus respersus floribus conscientia est bonis referta operibus; vides certe, ut similitudo servetur, nequaquam sufficere semel vel secundo operari quod bonum est, nisi incessanter addas nova prioribus, quatenus seminans in benedictionibus, de benedictionibus & metas. Alioquin jacet & marcet flos boni operis, atque in brevi omnis ex eo & nitor exterminatur, & vigor, si non aliis atque aliis superjectis pietatis actibus continue reparetur. Hoc in thalamo.

* Serm. præced. num. 7. Perseverantia in bonis operibus necessaria.

Flos in horto & campo quo discrimine.

3. In horto autem non ita: sed neque in campo similiter. Ex se enim semel productis floribus assidue subministrant, unde diu in ipsis decus ingenitum perseveret. Differunt tamen & ipsi inter se, quod hortus quidem ut floreat, hominum manu & arte excolitur: campus vero ex semetipso naturaliter producit flores, & absque omni humanæ diligentiæ adjutorio. Putasne jam tibi videris advertere quisnam ille sit campus, nec sulcatus vomere, nec defossus sarculo, nec fimo impinguatus, nec manu hominis seminatus; honestatus * tamen nihilo minus nobili illo flore, super quem constat requievisse Spiritum Domini? *Ecce*, inquit, *odor filii mei, sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus.* Necdum speciem suam ille flos agri induerat, & jam dabat odorem suum, quando eum, ut hoc præ gaudio exclamaret, præsensit spiritu, corpore marcens sanctus & senex Patriarcha, caligans visu, sed odoratu sagax. Non se proinde debuit florem thalami protestari, qui flos est perpetuo vigens: sed neque item horti, ne humano videretur opere generatus. Pulcre autem & convenientissime *flos campi sum*, ait, qui & absque humana industria prodiit, & semel prodeunti nulla est deinceps dominata corruptio, ut sermo impleatur quem dixit; *Non dabis sanctum tuum videre corruptionem.*

* al. venustatus.

Gen. 27. 27.

Christus flos campi.

Psal. 15. 10.

Alia allegoria loci præsentis.

4. Sed, si placet, accipe & aliam hujus rei rationem (ut arbitror) non spernendam. Non enim sine causa sane multiplex spiritus à Sapiente describitur, nisi quod sub uno litteræ cortice diversos plerumque sapientiæ intellectus tegere consuevit. Itaque juxta præfatam de floris statu partitionem, flos est Virginitas, flos Martyrium, flos Actio bona. In horto virginitas, in campo martyrium, bonum opus in thalamo. Et bene in horto Virginitas, cui familiaris verecundia est, fugitans publici, latibulis gaudens, patiens disciplinæ. Denique in horto flos clauditur, qui in campo exponitur, spargiturque in thalamo. Et habes: *Hortus conclusus, fons signatus.* Quod utique claustrum pudoris signat in virgine, & inviolatæ custodiam sanctitatis: si tamen talis fuerit, quæ sit sancta corpore & spiritu. Bene item in campo Martyrium, dum Martyres ludibrio omnium exponantur, spectaculum facti & Angelis, & hominibus. Nonne illorum miseranda vox est in psalmo: *Facti sumus opprobrium vicinis nostris, subsannatio & illusio his, qui in circuitu nostro sunt?* Bene quoque in thalamo Actio bona, quæ conscientiam & quietam facit, & tutam. Post bonum denique opus securius in contemplatione dormitur, & tanto quis fiducialius sublimia intueri & investigare aggreditur, quanto sibi conscius est minime se propriæ amore quietis caritatis operibus defuisse.

Virginitas attribuunt horto.

Cant. 4. 12.

Martyrium campo.

Psal. 78. 4. Actio bona thalamo.

Christus hæc omnia continens.

5. Et hæc omnia secundum aliquid Dominus Jesus. Ipse flos horti, virgo Virga virgine generatus. Idem flos campi, martyr, martyrum corona, martyrii forma. Denique foras civitatem eductus est, extra castra passus est, in ligno elevatus est, spectandus hominibus, subsannandus ab omnibus. Ipse item thalami flos, speculum, & exemplum totius beneficentiæ, quemadmodum ipse Judæis protestatus est, dicens: *Multa bona opera ostendi vobis ex Patre meo.* & item scriptura de eo: *Qui pertransiit*, ait, *benefaciendo & sanando omnes.* Si igitur hæc tria Dominus, quæ fuit causa, ut e tribus se *campi florem* maluerit appellare? Profecto ut eam ad tolerantiam animaret, cui noverat imminere (si quidem vellet pie vivere in Christo) persecutionem pati. Id se ergo libentius profitetur, ad quod potissimum vult habere sequacem; atque hoc est, quod alias dixi, quoniam semper & illa appetit quietem, & ille incitat ad laborem, denuntians ei, quod *per multas tribulationes oportet intrare in regnum cælorum.* Unde cum nova in terris Ecclesia noviter desponsata sibi redire ad Patrem disponeret, dicebat ei: *Venit hora, ut omnis qui interficit vos arbitretur obsequium se præstare Deo.* item, *Si me*, ait, *persecuti sunt, & vos persequentur.* Potes & tu in Evangelio multa colligere huic denuntiationi malorum perferendorum similia.

Johan. 10. 32.

Act. 10. 38.

Animam appetere quietem, sed illum incitare ad laborem.

Act. 14. 21.

Johan. 16. 2.

Johan. 15. 20.

Cant. 2. Christus se nobis certantibus & exemplum proponit & præmium.

6. *Ego flos campi, & lilium convallium.* Illa ergo monstrante lectulum, ille vocat ad campum, ad exercitium provocat. Nec putat quicquam persuasibilius fore illi ad ineundum certamen, quàm si seipsum certantis aut exemplum proponat, aut præmium. *Ego flos campi.* Sane utrumvis in hoc sermone intelligi datur, vel quod sit videlicet pugnantis forma, vel quod gloria triumphantis. UTRUMQUE ES MIHI, Domine Jesu, & SPECULUM PATIENDI, & PRÆMIUM PATIENTIS Utrumque fortiter provocat, ac vehementer accendit. Tu doces manus meas ad prœlium exemplo virtutis tuæ, tu caput meum post victoriam tuæ coronas præsentiâ majestatis, sive quia pugnantem te specto, sive quia

quia te exspecto non solum coronantem, sed & coronam: in utroque mirabiliter tibi me allicis; uterque funis violentissimus ad trahendum. Trahe me post te: libenter te sequor, libentius fruor. Si sic bonus es, Domine, sequentibus te, qualis futurus es consequentibus: *Ego flos campi.* Qui diligit me, veniat in campum, non refugiat mecum, & pro me inire certamen, ut possit dicere: *Bonum certamen certavi.*

2. Tim. 4. 7. Humiles tantum martyrio idonei.

7. Et quoniam non superbi vel arrogantes, sed humiles potius, qui de se præsumere nesciunt, martyrio idonei sunt; addit se etiam *lilium* esse *convallium*, id est humilium coronam, specialem gloriam futuræ exaltationis ipsorum hujus eminentia floris designans. Erit namque cum *omnis vallis implebitur, & omnis mons & collis humiliabitur:* & tunc candor ille vitæ æternæ, lilium plane, non collium, sed convallium, apparebit. *Justus germinabit sicut lilium*, inquit. Quis justus, nisi humilis? Denique cum se manibus Baptistæ servi Dominus inclinaret, & ille expavesceret majestatem: *Sine*, inquit, *sic enim decet nos implere omnem justitiam*; consummationem profecto justitiæ in humilitatis perfectione constituens. Justus ergo humilis, justus *convallis* est. Et si humiles inventi fuerimus, germinabimus & nos sicut lilium, & florebimus in æternum ante Dominum. An non vere vel tunc maxime se lilium convallium comprobabit, cum *reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ?* Non ait corpus nostrum, sed *corpus humilitatis nostræ:* ut hujus lilii miro & sempiterno candore solos significet humiles illustrandos. Et hæc dicta sint pro eo quod sponsus se *florem campi*, & *lilium* esse *convallium* protestatus est.

Isa. 40. 4. Osee 14. 6. Matt. 3. 15. Justitiæ perfectio in humilitate. Philipp. 3. 21.

8. Jam etiam quid de sua consequenter carissima protestetur, bonum esset audire: sed hora non patitur. Ex Regula namque nostra* nihil operi Dei præponere licet. Quo quidem nomine laudum sollemnia, quæ Deo in Oratorio quotidie persolvuntur, pater Benedictus ideo voluit appellari, ut ex hoc clarius aperiret, quàm nos operi illi vellet esse intentos. Unde vos moneo, dilectissimi, pure semper ac strenue divinis interesse laudibus. Strenue quidem, ut sicut reverenter, ita & alacriter Domino assistatis, non pigri, non somnolenti, non oscitantes, non parcentes vocibus, non præcidentes verba dimidia, non integra transilientes, non fractis & remissis vocibus muliebre quiddam balba de nare sonantes; sed virili (ut dignum est) & sonitu, & affectu voces sancti Spiritus depromentes. Pure vero, ut nil aliud dum psallitis, quàm quod psallitis cogitetis. Nec solas dico vitandas cogitationes vanas & otiosas: vitandæ sunt & illæ, illa dumtaxat hora, & illo loco, quas Officiales a fratres pro communi necessitate, quasi necessario, frequenter admittere compelluntur. Sed ne illa quidem profecto recipere tunc consuluerim, quæ forte paulo ante, in claustro sedentes, in codicibus legeratis, qualia & nunc me viva voce differente ex hoc auditorio Spiritus-sancti recentia reportatis. Salubria sunt, sed minime illa salubriter inter psallendum revolvitis. Spiritus enim sanctus illa hora gratum non recipit, quicquid aliud quàm debes, neglecto eo quod debes, obtuleris. Cujus semper facere voluntatem ad ejus voluntatem ipso inspirante possimus, gratia & misericordia sponsi Ecclesiæ Jesu Christi Domini nostri, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula, amen.

* Reg. S. Bened. cap. 43. Officio divino ut assistendum. Cogitationes quales ejiciendæ.

SERMO XLVIII.

De laude reciproca, quæ fit inter sponsum & sponsam: & qualiter per umbram Christi intelligatur corpus & fides ejus.

Cant. 2. 2. Gen. 3. 10.

1. *SIcut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias.* Non bonæ filiæ quæ pungunt. Attende pessimum germen ejus, cui maledictum est, terræ nostræ. *Cum, inquit, colueris eam, spinas & tribulos germinabit tibi.* Donec ergo in carne est anima, inter spinas profecto versatur; & necesse est ut patiatur inquietudines tentationum, tribulationumque aculeos. Quod si lilium est ipsa juxta sponsi verbum, videat quam vigilem sollicitamque esse oporteat super custodia sui, septa undique spinis, hinc inde aculeos intendentibus. Nec enim vel levissimam spinæ sustinet ullatenus punctionem floris teneritudo, sed mox ut modice premitur, perforatur. Sentis quàm merito necessarieque hortetur nos Propheta servire Domino in timore, & item Apostolus, cum timore nihilo minus & tremore nostram ipsorum operari salutem? Tenebant nimirum proprio experimento hujus sententiæ veritatem, utpote amici sponsi, qui minime prorsus ambigerent, & ad suas animas pertinere quod dicitur: *Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias.* Denique unus eorum, *Conversus sum*, ait, *in ærumna mea, dum configitur spina.* Bene confixus, qui conversus exinde est. Bene pungeris, si compungeris. Multi cum sentiunt pœnam, corrigunt culpam; & talis dicere potest: *Conversus sum in ærumna mea, dum configitur spina.* Spina culpa est, spina pœna est, spina falsus frater, spina vicinus est malus.

Tom. IV. Vita præsens agitur inter spinas & aculeos. Psal. 2. 11. Philip. 2. 12. Psal. 31. 4. Spina quæ.

2. *Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias.* O candens lilium! ô tener & delicate flos! increduli & subversores sunt tecum: vide quomodo caute ambules inter spinas. Plenus est mundus spinis: in terra sunt, in aere sunt, in carne tua sunt. Versari in his, & minime lædi, divinæ potentiæ est, non virtutis tuæ. Sed *confidite*, inquit, *quia ego vici mundum.* Etsi igitur undique tibi intendi prospicias tribulationum, tamquam tribulorum, aculeos; non turbetur cor tuum neque formidet, sciens *quia tribulatio operatur patientiam, patientia probationem, probatio spem, spes autem non confundit.* Considera lilia agri, quomodo inter spinas vigent & nitent. Si fœnum quod hodie est & cras in clibanum mittitur, Deus sic custodit, quanto magis amicam & sponsam suam carissimam? Denique *custodit Dominus omnes diligentes se. Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias.* Non mediocris titulus profecto virtutis, inter pravos vivere bonum, & inter malignantes innocentiæ retinere candorem, & morum lenitatem: magis autem si his qui oderunt pacem, pacificum, & amicum ipsis te exhibeas inimicis. Id plane tibi similitudinem datam de lilio jure quodam proprietatis specialiter vindicabit, quod ipsas utique pungentes se spinas candore proprio illustrare & venustare non cessat. An non proinde lilium tibi videtur, implere quodam modo Evangelii perfectionem, qua orare jubemur pro calumniantibus & persequentibus nos, benefacere his qui oderunt nos? Ergo & tu fac similiter, & erit anima tua amica Domini, & laudabit te de te, dicens: quia *sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias.*

Versari inter spinas, & non lædi, difficile. Johan. 16. 33. Rom. 5. 3. Facile tamen, protegente Deo. Psal. 144. 20. Inter malos bonum esse eximia virtus. Luc. 6. 28.

3. Sequitur: *Sicut malus inter ligna silvarum, sic dilectus meus inter filios.* Reddit sponsa præconii vicem commendanti se sponso, à quo laudari est laudabilem fieri; & quem laudare, intelligere & admirari laudabilem. Et sicut ex eminenti flore figurata à sponso laus ejus est, ita è regione & ex excellenti ligno ipsa illius singularem gloriam eminentiamque demonstrat. Movet tamen me de ligno hoc, quod non tantæ esse excellentiæ videatur, quantæ aliqua ceterorum; & ideo minus digne assumi in opus similitudinis: utpote quod non sufficiat laudis vicem implere. *Sicut malus inter ligna silvarum, sic dilectus meus inter filios.* Denique nec sponsa magni æstimasse videtur, quæ hoc in lignis silvarum tantum efferre curavit, nimirum sterilibus, nec fructus humano victui aptos ferentibus. Cur ergo omissis melioribus & nobilioribus lignis, hujus mediocritas arboris adducta in medium est ad formandum sponsi præconium? Itane ad men-

Cant. 2. 3. Sponsus cur malo comparetur.

a Officiales, qui exterioribus officiis deputati sunt, distinguit à Claustralibus in sermone 9. de diversis num. 4. & infra Sermone 57. num. 12.

Tom IV. furam laudem recipere debuit, qui ad mensuram Spiritum non accepit? Hoc nempe data de illa arbore similitudo facit, ut videatur habere superiorem, qui parem non habet. Quid dicemus ad hæc? Fateor, parva laus, quoniam parvi laus. Non enim hoc loco prædicatur magnus Dominus & laudabilis nimis, sed parvus Dominus & amabilis nimis, parvulus utique, qui natus est nobis. Isa. 9. 6.

4. Ergo non majestas attollitur hic, sed commendatur humilitas; digneque ac rationabiliter quod infirmum & stultum est Dei, hominum fortitudini & sapientiæ antefertur. Ipsi sunt namque ligna silvestria & infructuosa: quoniam, secundum Prophetam, *omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt; non est qui faciat bonum, non est usque ad unum.* Psal. 13. 3. B *Sicut malus inter ligna silvarum, sic dilectus meus inter filios.* Cant. 2. 3. Una inter ligna silvarum Dominus Jesus arbor faciens fructum, secundum hominem sane, etsi prælatus hominibus, sed ab Angelis minoratus. Miro etenim modo & Angelis sese factus caro subjecit, & Angelos sibi manens Deus subjectos retinuit. Psal. 8. 6. Denique *videbitis*, inquit, *Angelos ascendentes & descendentes super Filium hominis.* Joan. 1. 51. quod in uno eodemque homine Christo Jesu & infirmitatem foveant, & stupeant majestatem. Quia ergo sponsæ id dulcius, quod se imminuit, sapit; libentius attollit gratiam, præfert misericordiam, stupet dignationem. Libuit proinde hominem inter homines admirari, non C inter Angelos Deum: tamquam malus inter ligna excellit silvarum, & non plane inter hortorum plantaria. Nec putat minui laudes, ubi de consideratione infirmitatis, pietatis bonitas exaltatur. Quo enim juxta aliquid à laudibus temperat, eo item juxta aliquid magis laudat, minus prosequens gloriam dignitatis, ut gratia dignationis emineat. Sicut ergo Apostolus quod stultum & infirmum est Dei, sapientius fortiusque dicit esse hominibus, sed non Angelis; 1. Cor. 1. 25. & sicut Propheta speciosum prædicat forma præ filiis hominum, & non præ Angelis: Psal. 44. 3. sic ista certe in eodem spiritu loquens, sub typo fructiferæ arboris silvestriumque lignorum hoc loco efferre voluit Hominem-Deum super omnem gra- D tiam hominum, non autem super excellentiam Angelorum.

5. *Sicut malus inter ligna silvarum, sic dilectus meus inter filios.* Christus excellentior filiis per gratiam. Et bene *inter filios*: quia cum esset unicus Patris sui, multos illi & absque invidia filios acquirere studuit, quos non confunditur vocare fratres, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus. Jure autem præponitur universis adoptatis per gratiam is, qui per naturam filius est. *Sicut malus inter ligna silvarum, sic dilectus meus inter filios.* Merito *sicut malus*, qui instar fructiferæ arboris & umbram refrigerii habet, & fert fructum optimum. An non vere fructiferum lignum, cujus *flores fructus honoris & honestatis?* Eccli. 24. 23. E Denique lignum vitæ est apprehendentibus eum. Prov. 3. 18. Non comparabuntur huic omnia ligna silvarum: quia etsi sint arbores pulcræ & magnæ, quæ opem ferre videantur orando, ministrando, docendo, exemplis juvando; solus tamen Dei Sapientia Christus lignum est vitæ, solus panis vivus qui de cælo descendit, & dat vitam mundo. Joan. 6. 41.

6. Ideo ait: *Sub umbra ejus quem desideraveram sedi, & fructus ejus dulcis gutturi meo.* Cant. 2. 3. Christi umbra desiderabilis. Merito ejus desideraverat umbram, de quo & refrigerium esset, & refectionem pariter acceptura. Nam cetera quidem silvarum ligna, etsi umbram solatii habent, sed non vitæ refectionem, non fructus perpetuos salutis. 1. Tim. 2. 5. F Unus est enim vitæ auctor, unus mediator Dei & hominum homo Christus Jesus, qui dicit sponsæ suæ: *Salus tua ego sum. Non Moyses*, inquit, *dedit vobis panem hunc de cælo, sed Pater meus dat vobis panem de cælo verum.* Joan. 6. 32. Propterea ergo Christi potissimum desideraverat umbram, quod solus sit, qui non solum ab æstu refrigerat vitiorum, sed & replet delectatione virtutum. *Sub umbra ejus quem desideraveram sedi.* Umbra Christi, caro ejus, & fides. Umbra ejus, caro ejus: umbra ejus, fides. Mariæ obumbravit proprii Filii caro, mihi Domini fides. Quamquam & mihi quoque quomodo non obumbrat caro, qui in mysterio A manduco eam? Et sancta nihilo minus Virgo fidei & ipsa experta est umbram, cui dictum est: *Et beata quæ credidisti.* Luc. 1. 45. *Sub umbra ejus quem desideraveram sedi.* Et Propheta: *Spiritus*, inquit, *ante faciem nostram Christus Dominus; in umbra ejus vivemus inter gentes.* Thren. 4. 20. In umbra in gentibus, in luce cum Angelis. In umbra sumus, quamdiu per fidem ambulamus, & non per speciem: & ideo justus in umbra, qui ex fide vivit. At qui vivit ex intellectu, beatus est: quia non in umbra jam, sed in lumine. Justus erat David, & ex fide vivebat, cum dicebat Deo: *Da mihi intellectum, ut discam mandata tua, & vivam*: Psal. 118. 73. sciens successurum fidei intellectum, intellectui revelandum lumen vitæ, & luminis vitam. B Prius est venire ad umbram, & ita ad id, cujus umbra est, pertransire: quoniam *nisi credideritis*, ait, *non intelligetis.* Isa. 7. 9.

7. Vides fidem & vitam esse, & vitæ umbram. Nam è regione vita in deliciis agens, quoniam non est ex fide, & mors est, & umbra mortis. Vita in deliciis & mors est, & umbra mortis. *Quæ enim*, inquit, *vidua in deliciis est, vivens mortua est.* 1. Tim. 5. 6. Denique *sapientia carnis mors est.* Rom. 8. 6. Sed & mortis est umbra, illius scilicet quæ cruciat in æternum. Sedimus & nos aliquando in tenebrosis & umbra mortis, carnaliter conversantes, & non ex fide viventes, mortui jam quidem justitiæ, à morte vero secunda paulo minus absorbendi. Quantum etenim umbra prope est corpori cujus est C umbra, tantum pro certo vita illa nostra inferno appropinquavit. Denique *nisi quia Dominus adjuvit me*, inquit, *paulo minus habitasset in inferno anima mea.* Psal. 93. 17. Nunc autem de umbra mortis ad vitæ transivimus umbram, magis autem translati sumus de morte ad vitam, in Christi umbra viventes, si tamen viventes, & non mortui. 1. Joan. 3. 14. Fides sine operibus mortua. Nec enim, reor, continuo, ut quis in umbra ejus fuerit, quod vivat in ea: quia non plane omnis qui fidem habet, ex fide vivit. Nam fides sine operibus mortua est; nec potest dare vitam, quam minime ipsa habuerit. Ideo Propheta cum dixisset, *Spiritus ante faciem nostram Christus Dominus*, Thren. 4. 20. non contentus fuit sequi & dicere: In umbra ejus sumus, sed *in umbra*, inquit, D *ejus vivemus inter gentes.* Et tu ergo vide ut vivas exemplo Prophetæ in umbra ejus, ut quandoque & regnes in lumine ejus. Nec enim tantum umbram habet, habet & lucem. Ipse per carnem umbra est fidei, ipse intelligentiæ lumen per spiritum. Et caro est enim, & spiritus. Caro in carne manentibus, spiritus ante faciem nostram, id est in futuro: si tamen quæ retro sunt obliviscentes, ad ea quæ ante sunt nosmetipsos extendimus, quo pervenientes experiamur de verbo quod dixit: *Caro non prodest quicquam, spiritus est qui vivificat.* Joan. 6. 64. Nec ignoro, quod in carne adhuc manens quis dixerit: *Etsi cognovimus Christum secundum carnem, sed nunc jam non novimus.* 2. Cor. 5. 16. At hoc ille: nos vero qui non- E dum in paradisum, nondum ad tertium cælum rapi meruimus, Christi interim carne pascamur, mysteria veneremur, exempla sectemur, fidem servemus; & vivimus, profecto in umbra.

8. *In umbra ejus quem desideraveram sedi.* Vivere in umbra & sedere quid differant. Fortassis felicius aliquid ista expertam se gloriatur in eo, quod se in umbra dicit, non, ut Propheta, vivere, sed sedisse. Sedere enim quiescere est. Plus est autem quiescere in umbra, quàm vivere: sicut vivere plus est, quàm tantummodo esse in ea. Igitur quod est commune multorum Propheta assumens sibi, *In umbra ejus vivemus*, Thren. 4. 20. inquit: sponsa vero habens prærogativam, F etiam quod sub ea singulariter sederit, gloriatur. Non enim ut ille pluraliter, *Vivimus*, ita & hæc, *Sedimus* dixit; sed singulariter, *sedi*, ut agnoscas prærogativam. Ubi itaque nos cum labore vivimus, qui conscii peccatorum sub timore servimus, ibi hæc devota & amans suaviter requiescit. Denique timor pœnam habet, amor suavitatem. Unde ait: *& fructus ejus dulcis gutturi meo*, gustum contemplationis significans, quem obtinuerat per amorem suaviter sublevata. At istud in umbra, quia per speculum & in ænigmate. Erit cum declinaverint umbræ crescente lumine, immo penitus disparuerint, & subintrabit sicut perspicua, ita &

Cant. 2. 3.

perpetua visio; eritque non modo suavitas gutturi, sed & satietas ventri; sine fastidio tamen. *Sub umbra ejus quem desideraveram sedi, & fructus ejus dulcis gutturi meo.* Nos quoque ubi sponsa pausat, pausemus pariter, de sumpto gustu Patremfamilias glorificantes, qui nos ad tales epulas invitavit, sponsum Ecclesiæ Jesum-Christum Dominum nostrum, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula, amen.

SERMO XLIX.

Qualiter per discretionem ordinatur Caritas, ut omnia membra Ecclesiæ, id est electi, invicem colligentur.

Cant. 2. 4.

1. INtroduxit me rex in cellam vinariam, ordinavit in me caritatem. Ut quidem propositi capituli videtur sonare littera, habita pro votis dulci admodum familiarique colloquio cum dilecto, illo abeunte sponsa regreditur ad adolescentulas, aspectu ita ipsius affatuque refecta atque accensa, quatenus ebriæ similis appareret. Et quasi illis stupentibus novitatem, & quærentibus causam, respondit mirum minime esse, si vino æstuaret, quæ in cellam vinariam introisset. Et secundum litteram ita. Secundum spiritum quoque non negat ebriam, sed amore, non vino, nisi quod amor vinum est. *Introduxit me rex in cellam vinariam.* Quando præsens est sponsus, & sponsa ad ipsum sermonem dirigit; tunc *sponsus* dicitur aut *dilectus*, aut *quem diligit anima mea*: inquit: loquens vero de ipso adolescentulis, *regem* nominat. Ut quid hoc? Propterea credo, quia & sponsæ amanti atque dilectæ conveniat uti familiarius (quod ad se est) amoris nominibus: & adolescentulis, tamquam disciplina indigentibus, opus sit reverendo premi vocabulo majestatis.

Modus loquendi sponsæ de sponso varius.

2. *Introduxit me rex in cellam vinariam.* Quænam ista sit cella vinaria, prætereo dicere, quia dixisse me recolo. Tamen si ad Ecclesiam referatur sermo, cum repleti Spiritu-sancto Discipuli musto ebrii à populo putarentur; tunc tamquam amicus sponsi pro sponsa stans Petrus in medio eorum: *Non*, inquit, *sicut vos æstimatis, hi ebrii sunt.* Attende interim, quod non omnino ebrios, sed ebrios, sicut ab illis æstimati sunt, denegavit. Erant enim ebrii, sed Spiritu-sancto, non musto. Et quasi testificarentur ad plebem, revera se in cellam fuisse vinariam introductos, rursum Petrus pro omnibus: *Sed hoc est*, ait, *quod dictum est per Prophetam Joël: Et erit in novissimis diebus, dicit Dominus, effundam de Spiritu meo super omnem carnem, & prophetabunt filii vestri & filiæ. Juvenes vestri visiones videbunt, & senes vestri somnia somniabunt.* An non tibi cella videtur fuisse vinaria illa domus, in qua erant Discipuli pariter congregati, *cum factus est repente de cælo sonus, tamquam advenientis spiritus vehementis, & replevit totam domum, ubi erant sedentes*, adimplevitque prophetiam Joël? Et nonne unusquisque illorum exiens inebriatus ab ubertate domus illius, & torrente voluptatis tantæ potatus, dicere merito quibat: *Quoniam introduxit me rex in cellam vinariam?*

Act. 2. 15. Apostolorum ebrietas post acceptum Spiritum-sanctum qualis.

Joel 2. 28.

Act. 2. 2.

3. Sed & tu quoque, si collecto tuo spiritu, mente sobria & vacua curis, orationis domum solus introeas, & stans coram Deo ad unum aliquod de altaribus, cæli januam tangas sancti desiderii manu, & præsentatus choris Sanctorum, tua penetrante devotione (siquidem oratio justi penetrat cælos) in ipsorum præsentia miserandus deplores miserias & calamitates quas pateris; crebris suspiriis & gemitibus inenarrabilibus prodas necessitatem, flagites pietatem: si, inquam, hoc egeris, confido in eo qui dixit, *Petite, & accipietis*, quia si perseveraveris pulsans, non exibis vacuus. Verum cum te nobis reddideris plenum gratia & caritate, nec poteris spiritu fervens dissimulare munus acceptum, quod sine invidia communicabis; erisque omnibus in gratia, quæ data est tibi, non modo gratus, sed fortassis etiam admirandus: poteris & ipse veraciter protestari, quia *introduxit me rex in cellam vinariam*: tantum cautus esto, non in te, sed in Domino gloriari. Nec omne donum, quamvis spirituale, prodire

Alia introductio in cellam vinariam.

Matt. 7. 7.

dixerim de cella vinaria, cum sint & aliæ penes sponsum cellæ vel apothecæ, diversa in se recondita habentes dona atque charismata, secundum divitias gloriæ ejus: de quibus cellis memini me alibi * latius disputasse. *Nonne hæc condita sunt*, inquit, *apud me, & signata in thesauris meis?* Ergo pro diversitate cellarum, divisiones gratiarum sunt, & unicuique manifestatur Spiritus ad utilitatem. Et quamquam alii quidem detur sermo sapientiæ, alii autem sermo scientiæ, alii vero prophetia, alii gratia curationum, alii genera linguarum, alii interpretatio sermonum, aliaque aliis his similia: non tamen quis horum pro hujusmodi dicere poterit, quod introductus fuerit in cellam vinariam. Ex aliis quippe cellis sive thesauris ista sumuntur.

Tom. I V. Omne donū de cella vinaria non depromitur

** Sup. ser. 23. Deut. 32. 34.*

1. Cor. 12. 8.

4. Sed si quis orando obtineat mente excedere in id divini arcani, unde mox redeat divino amore vehementissime flagrans, & æstuans justitiæ zelo, necnon & in cunctis spiritualibus studiis atque officiis pernimium fervens, ita ut possit dicere, *Concaluit cor meum intra me, & in meditatione mea exardescit ignis*: is plane, cum ex caritatis abundantia bonam & salutarem vini lætitiæ ructare crapulam cœperit, in cellam non immerito perhibebitur vinariam introisse. Cum enim duo sint beatæ contemplationis excessus, in intellectu unus, & alter in affectu; unus in lumine, alter in fervore; unus in agnitione, alter in devotione: pius sane affectus, & pectus amore calens, & sanctæ devotionis infusio, etiam & vehemens spiritus repletus zelo, non plane aliunde, quàm è cella vinaria reportantur: & cuicumque cum horum copia surgere ab oratione donatur, potest in veritate loqui: quia *introduxit me rex in cellam vinariam.*

Item alia introductio in cellam vinariam.

Psal. 38. 4.

Contemplationis duplex excessus.

5. Sequitur: *Ordinavit in me caritatem.* Omnino necessarie. Importabilis siquidem absque scientia est zelus. Ubi ergo vehemens æmulatio, ibi maxime discretio est necessaria, quæ est ordinatio caritatis. SEMPER quidem zelus absque scientia minus efficax, minusque utilis invenitur; plerumque autem & perniciosus valde sentitur. Quo igitur zelus fervidior, ac vehementior spiritus, profusiorque caritas; eo vigilantiori opus scientia est, quæ zelum supprimat, spiritum temperet, ordinet caritatem. Proinde sane ne tamquam nimia & importabilis pro impetu spiritus, quem e cella videtur vinaria reportasse, præsertim ab adolescentulis sponsa timeatur; jungit quod discretionis est etiam se pariter accepisse, id est ordinem caritatis. DISCRETIO quippe omni virtuti ordinem ponit, ordo modum tribuit & decorem, etiam & perpetuitatem. Denique ait: *Ordinatione tua perseverat dies*, diem virtutem appellans. Est ergo discretio non tam virtus, quàm quædam moderatrix & auriga virtutum, ordinatrixque affectuum, & morum doctrix. Tolle hanc, & virtus vitium erit, ipsaque affectio naturalis in perturbationem magis convertetur, exterminiumque naturæ. *Ordinavit in me caritatem.* Factum est autem hoc, cum in Ecclesia quosdam quidem dedit Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios vero Evangelistas, alios Pastores & Doctores ad consummationem sanctorum. Oportet autem ut hos una omnes caritas liget, & contemperet in unitatem corporis Christi: quod minime omnino facere poterit, si ipsa non fuerit ordinata. Nam si suo quisque feratur impetu secundum spiritum quem accepit, & ad quæque volet indifferenter, prout afficitur, & non rationis judicio convolarit; dum sibi assignato officio nemo contentus erit, sed omnes omnia indiscreta administratione pariter attentabunt, non plane unitas erit, sed magis confusio.

Zelus absque scientia ac discretione non raro noxius.

Discretio ordo & auriga virtutum.

Psal. 118. 91.

Ephes. 4. 11. Discretionis regula quàm necessaria

6. *Ordinavit in me caritatem.* Utinam & in me Dominus Jesus tantillum ordinet caritatis quod dedit, ut sic mihi curæ sint universa quæ sunt ipsius, ut tamen quod mei potissimum propositi seu officii esse constiterit, ante omnia curem: sed sane ita id prius, ut tamen ad multa, quæ mihi specialiter non attinent, afficiar amplius. Non enim semper quod prius curandum, id etiam diligendum amplius erit: cum sæpe quod prius

Caritas in Praxim quomodo recte ordinanda.

Tom. IV.

est ad sollicitudinem, minus sit ad utilitatem, ac per hoc minus esse oporteat & in affectu. Frequenter proinde quod pro injuncto[a] præponitur, de judicio posthabetur: & quod veritas judicat præponendum, id carius amplectendum ordo postulat caritatis. Nonne, verbi gratia, ex injuncto incumbit mihi cura omnium vestrum? Jam quicquid huic forte prætulero operi, quo minus ipsi invigilem digne & utiliter pro viribus exsequendo, etsi ex caritate fortassis id facere videar, ordinis tamen ratio non consentit. Quod si ante omnia quidem (ut debeo) huic intendo curæ, non autem magis ad majora gaudeo Dei lucra, quæ per alterum fieri forte comperero; patet me ordinem caritatis ex parte tenere, ex parte nequaquam. Si vero me & ad id amplius, quod specialius incumbit, sollicitum, & nihilo minus ad illud, quod majus est, magis affectum exhibeam; utrobique profecto inventor caritatis ordinem assecutus, & non est cur dicere non possim etiam ipse, quia *ordinavit in me caritatem.*

Alieno bono plus aliquando gaudendum quàm suo. Confer serm. seq. num. 5. & 8.

7. Si autem dicas difficile quemquam plus alieno gaudere magno bono, quàm proprio parvo: advertes certe vel ex hoc excellentiam gratiæ apud sponsam, & quoniam *non cuilibet animæ dicere sit, quia *ordinavit in me caritatem.* Quare facies deciderunt quorumdam vestrûm modo ad hunc sermonem? Nam alta suspiria testantur tristitiam animorum, conscientiarumque dejectionem. Nimirum metientes nosmetipsos nobis, sentimus aliqui nostrum pro nostræ imperfectionis experientia, quàm rara virtus sit alienæ non invidere virtuti, nedum gaudere ad illam, nedum etiam tanto plus quàm ad propriam quemque gratulari, quanto se perpenderit in virtute superatum. Adhuc modicum lumen in nobis est, Fratres, quotquot de nobis ita sentimus. *Ambulemus dum lucem habemus, ne tenebræ nos comprehendant.* Ambulare, proficere est. Ambulabat Apostolus, qui dicebat: *Non arbitror me comprehendisse.* & addit: *Unum autem, quæ retro sunt obliviscens, ad ea quæ ante sunt, me extendo.* Quid est, *unum autem?* Unum autem, inquit, quasi remansit mihi ad remedium, ad spem, ad consolationem. Quid illud? *Quæ retro sunt* videlicet *obliviscens, ad ea quæ ante sunt me extendo.* Magna fiducia! quod magnum electionis Vas perfectum abnuens, profectum fatetur. Ergo non ambulantem, sed sedentem à mortis tenebris comprehendi periculum est. Et quis sedens, nisi qui non curat proficere? Id caveto: & si morte præoccupatus fueris, in refrigerio eris. Dices Deo: *Imperfectum meum viderunt oculi tui, & in libro tuo* nihilo minus, inquit, *omnes scribentur.* Qui omnes? Profecto qui in desiderio proficiendi inveniuntur. Sequitur enim: *Dies formabuntur, & nemo in eis*, subaudis peribit. Dies proficientes intellige, qui si morte præoccupati fuerint, in eo quod eis deest perficiendi sunt. Formabuntur, & nemo in eis informis relinquetur.

a al. quàm

Rara virtus de aliena gaudere virtute, non invidere.

Johan. 12. 35.

Philipp. 3. 13.

Salvabuntur qui sunt in desiderio proficiendi. V. epist. 254. num. 2.

Psal. 138. 16.

8 Et quomodo, ais; ego proficere possum, qui fratri proficienti invideo? Si doles quod invides, sentis, sed non consentis. Passio est, quandoque sananda, non actio condemnanda. Tantum non illic resideas, iniquitatem meditans in cubili tuo, qualiter videlicet foveas morbum, satisfacias pesti, persequaris insontem, bene ab illo gesta calumniando, deprimendo, pervertendo, atque impediendo gerenda. Alioquin non nocet ambulanti & extendenti se ad meliora, quod jam non ipse operatur, sed quod habitat in eo peccatum. Non est ergo damnatio illi, qui non dat membra sua arma iniquitati, non linguam ad detrahendum, non quicquam reliqui corporis ad lædendum nocendumve aliquo modo: magis autem confunditur sic se esse male affectum: & inolitum ex longo vitium confitendo, flendo, orando conatur expellere; & cum non prævalet, mitior inde ad omnes, atque apud se humilior invenitur. Quis sanum sapiens hominem damnet, qui à Domino didicit mitis esse, & humilis corde? Absit ut inveniatur expers salutis imitator Salvatoris, sponsi Ecclesiæ Domini nostri Jesu-Christi, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula, amen.

Non sensus, sed consensus peccatum facit.

Rom. 7. 20.

Mat. 11. 29.

SERMO L.

De duplici Caritate, scilicet actuali & affectuali; & ejus ordinatione.

1. Vos forsitan exspectatis tractari sequentia, explicitum putantes versiculum, qui novissime tractabatur. Verum ego aliud molior: habeo enim quod adhuc vobis apponam de fragmentis hesterni convivii, quæ mihi collegeram ne perirent. Peribunt autem, si nulli apposuero: nam si voluero ea habere solus, ipse peribo. Nolo proinde vestram illis, quam bene novi, fraudare ingluviem: præsertim cum sint de ferculo caritatis, eo dulcia, quo subtilia: eo sapida, quo minuta. Alioquin contra caritatem est valde nimis de ipsa caritate fraudare. Itaque hic sum: *Ordinavit in me caritatem.*

Caritatis contrarium est subtrahere aliis cibum.

Cant. 2. 4.

2. Est caritas in actu, est & in affectu. Et de illa quidem quæ operis est, puto datam esse legem hominibus, mandatumque formatum. nam in affectu quis ita habeat, ut mandatur? Ergo illa mandatur ad meritum, ista in præmium datur. Cujus initium quidem, profectumque vitam quoque præsentem experiri divina posse gratia non negamus: sed plane consummationem defendimus futuræ felicitati. Quomodo ergo jubenda fuit, quæ implenda nullo modo erat? Aut si placet tibi magis de affectuali datum fuisse mandatum, non inde contendo, dummodo acquiescas & tu mihi, quod minime in vita ista ab aliquo hominum possit, vel potuerit adimpleri. Quis enim sibi arrogare id audeat, quod se Paulus ipse fatetur non comprehendisse? Nec latuit Præceptorem, præcepti pondus hominum excedere vires: sed judicavit utile ex hoc ipso suæ illos insufficientiæ admoneri, & ut scirent sane, ad quem justitiæ finem niti pro viribus oporteret. Ergo mandando impossibilia, non prævaricatores homines fecit, sed humiles, ut omne os obstruatur, & subditus fiat omnis mundus Deo: *quia ex operibus legis non justificabitur omnis caro coram illo.* Accipientes quippe mandatum, & sentientes defectum, clamabimus in cælum, & miserebitur nostri Deus: & sciemus in illa die, quia *non ex operibus justitiæ quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam salvos nos fecit.*

Caritas duplex, in actu & in affectu.

Affectualis caritatis præceptum in hac vita impleri nequit. V. Tract. de dilig. Deo, 10. num. 28. Philipp. 3. 13.

Rom. 3. 20.

Tit. 3. 5.

3. Atque hoc dixerim, siquidem consenserimus affectualem legem fuisse mandatam. Sed actuali[b] id potius convenire inde vel maxime apparere videtur, quod cum dixisset Dominus, *Diligite inimicos vestros*, mox de operibus infert: *Benefacite his qui oderunt vos.* Item Scriptura: *Si esurierit inimicus tuus, ciba illum; si sitit, potum da illi.* Et hic de actu habes, non de affectu. Sed audi item Dominum etiam de sui dilectione mandantem: *Si diligitis me*, inquit, *sermones meos*[c] *servate.* Atque hic quoque ad opera mittimur per injunctam observantiam mandatorum. Supervacue autem

De actuali potius lege præceptum intelligi.

Luc. 6. 27.

Rom. 12. 20.

b V. Notas.

Johan. 14. 23.

a Ita scripti nostri omnes, atque editi primi. Subsequentes, *De judicio*, &c. Horstius, *proinde quod veritas judicat, præponitur de judicio*, &c.

b Bernardi sententia est, præceptum de diligendo convenire potius caritati actuali, quam affectuosæ. Sed affectuosæ nomine intelligit amorem illum perfectissimum, qui solis beatis, aut certe perfectis competit: actualem vero, qui non sistit in simplici affectu, sed in effectum prorumpit, ita ut internum dilectionis actum nequaquam excludat. *Neque hoc dico*, inquit num. 4. *ut sim affectione sicuti*, imo potius includat dilectionem internam, *quo etsi nondum dulci illo amore fruentur refectus, amore tamen amoris ipsius vehementer accenditur.* Et hic est amor internus, *quo contenta est caritas actualis*, num 6. Vide Admonitionem ad librum de diligendo Deo, supra col. 581.

c *Ubi autem servandi sunt? Haud dubium quin in corde*, ait Bernardus in sermone 5. de Adventu num. 2 immo & ex corde, sicut ibidem explicat, ita ut sint instar cibi, qui *trajectus in affectionem, & in mores.*

de opere monuisset, si in affectione jam fuisset dilectio. Sic te ergo necesse est & illud accipere, quod jubetis diligere proximum tuum sicut teipsum, etsi non ita aperte expressum sit. An non denique satis tibi esse judices ad implendum istud de proximi dilectione mandatum, si id perfecte observes, in quo omni homini recte de lege naturæ præscribitur: *Quod tibi non vis fieri, alii ne feceris?* & item illud: *Quacumque vultis ut faciant vobis homines, & vos facite illis.*

Matt. 22. 39
Matt. 7. 12

4. Neque hoc dico, ut sine affectione simus, & corde arido solas moveamus manus ad opera. Legi inter alia, quæ scribit Apostolus magna & gravia hominum mala, hoc quoque adnumeratum, *sine affectione* scilicet esse. Sed est affectio quam caro gignit; & est quam ratio regit, & est quam condit sapientia. Prima est, quam Apostolus legi Dei dicit non esse subjectam, nec esse posse: secunda, quam perhibet è regione consentientem legi Dei, quoniam bona est: nec dubium distare inter se contentiosam, & consentaneam. Longe vero tertia ab utraque distat, quæ & gustat, & sapit quoniam suavis est Dominus, primam eliminans, secundam remunerans. Nam prima quidem dulcis, sed turpis: secunda sicca, sed fortis: ultima pinguis, & suavia est. Igitur per secundam opera fiunt, & in ipsa caritas sedet, non illa affectualis, quæ sale sapientiæ condita pinguescens magnam menti importat multitudinem dulcedinis Domini: sed quædam potius actualis, quæ etsi nondum dulci illo amore suaviter reficit, amore tamen amoris ipsius vehementer accendit. *Non diligamus*, ait, *verbo, neque lingua, sed opere & veritate.*

Rom. 1. 31.
Affectio triplex; carnis, rationis, & sapientiæ.
Rom. 8. 7.
Rom. 7. 16.
Psal. 33. 9.
1. Joan. 3. 18.

5. Vides quomodo caute medius incedit inter vitiosum atque affectuosum amorem, ab utroque pariter hanc distinguens actualem & salutiferam caritatem? Nec linguæ mentientis in hac dilectione recipit fictum, nec rursum afficientis exigit sapientiæ gustum. *Opere*, inquit, *diligamus & veritate*: quod videlicet moveamur ad bene operandum magis quodam vividæ veritatis impulsu, quàm sapidæ illius caritatis affectu. *Ordinavit in me caritatem.* Quam putas harum? Utramque, sed ordine opposito. Nam actualis inferiora præfert, affectualis superiora. Etenim in bene affecta mente non dubium (verbi causa) quin dilectioni hominis Dei dilectio præponatur, & in hominibus ipsis perfectiores infirmioribus, cælum terræ, æternitas tempori, anima carni. Attamen in bene ordinata actione sæpe, aut etiam semper, ordo oppositus invenitur. Nam & circa proximi curam & plus urgemur, & pluries occupamur; & infirmioribus fratribus diligentiori sedulitate assistimus; & paci terræ magis, quàm cæli gloriæ jure humanitatis & ipsa necessitate intendimus; & temporalium inquietudine curarum vix aliquid sentire de æternis permittimur; & languoribus nostri corporis, postposita animæ cura, pæne continue inservimus; & ipsis denique infirmioribus membris nostris abundantiorem honorem, juxta sententiam Apostoli, circumdamus: per hoc quodam modo facientes verbum Domini, de quo habes: *Erunt novissimi primi, & primi novissimi.* Orantem denique hominem cum Deo loqui quis dubitet? Quoties tamen inde caritate jubente abducimur & avellimur propter eos, qui nostra indigent opera vel loquela? Quoties pie cedit negotiorum tumultibus pia quies? Quoties bona conscientia ponitur codex, ot operi manuum insudetur? Quoties pro administrandis terrenis, justissime ipsis supersedemus celebrandis [a] Missarum sollemniis? Ordo præposterus: sed necessitas non habet legem. Agit ergo suum actualis caritas ordinem juxta Patris-familias jussionem, incipiens à novissimis. Pia certe & justa, quæ non sit acceptrix personarum; nec pretia consideret rerum, sed hominum necessitates.

Cant. 2. 4.
In res proximi & temporalia Dei minus propensi possint.
1. Cor. 12. 23.
Matt. 20. 16.
Tom. IV.
Ibidem 8.

6. At non ita affectualis: nam à primis ipsa ducit ordinem. Est enim sapientia, per quam utique quæque res sapiunt prout sunt: ut (verbi gratia) quæ pluris natura habet, pluris quoque ipsa affectio sentiat, minora minus, minima minime. Et illum quidem ordinem caritatis veritas facit, hunc autem veritatis caritas vindicat sibi. Nam & vera in hoc est caritas, ut qui indigent amplius, accipiant prius: & rursus in eo cara apparet veritas, si ordinem tenemus affectu, quem illa ratione. Tu ergo si diligas Dominum Deum tuum toto corde, tota anima, tota virtute tua; & amorem amoris [b] illum, quo contenta est caritas actualis, affectu ferventiori transsiliens, ipso comminus divino amore (ad quem is est gradus) accepto in plenitudine spiritu, totus ignescas: sapit tibi profecto Deus, etsi non digne omnino prout est, (quod utique impossibile est omni creaturæ) certe prout tuum sapere est. Deinde sapies etiam ipse tu tibi prout es, cum te senseris nil habere prorsus, unde te ames, nisi in quantum Dei es: quippe qui totum unde amas, in illum effuderis. Sapies, inquam, tibi prout es, cum ipso experimento amoris tui, & affectionis quam ad teipsum habebis, nihil dignum te esse invenies, quod vel à teipso ametur, nisi propter ipsum, sine quo ipse es nihil.

Sapientia, ordo affectionum.
Matt. 22. 37.
Hac Deus homini sapit prout est.
b
Homo sibi ipsi.

7. Jam vero proximus, quem vere te oportet diligere tamquam teipsum, ut tibi & ipse sapiat prout est, haud aliud profecto sapiet tibi, quàm tu tibi, qui hoc est quod tu: est enim homo. Qui itaque te non diligis, nisi quia diligis Deum; consequenter omnes qui similiter diligunt eum, diligis tamquam teipsum. Porro inimicum hominem, quoniam nihil est, pro eo quod non diligit Deum; non potes quidem diligere tamquam teipsum, qui Deum diligis: diliges tamen ut diligat. Non est autem idipsum, diligere ut diligat, & diligere quia diligit. Proinde ut tibi & ipse sapiat prout est, sapiet tibi, non quidem quod est, qui utique nihil est; sed quod futurus forsitan est, quod est prope nihili, quippe quod adhuc pendet sub dubio. Etenim de quo constat quod ad amorem Dei non sit deinceps rediturus, sapiat tibi necesse est, non prope jam nihil, sed nihil ex toto, utpote quod in æternum nihil est. Illo igitur excepto, qui non modo jam non diligendus, insuper & odio habendus est, secundum illud, *Nonne qui oderunt te Domine oderam, & super inimicos tuos tabescebam?* de cetero nulli vel inimicissimo homini negari quantulumcumque affectum caritas sane in hac parte ambitiosa permittit. Quis sapiens, & intelliget hæc?

2 proximus.
Inimicus quomodo aut quare diligendus.
Psal. 138. 21.

8. Da mihi hominem, qui ante omnia quidem ex toto se diligat Deum; se vero & proximum, in quantum diligunt ipsum; inimicum autem, tamquam aliquando forsitan dilecturum; porro parentes carnis suæ germanius propter naturam, spirituales vero eruditores suos profusius propter gratiam; atque in hunc modum ad cetera quæque Dei ordinato intendat amore, despiciens terram, suspiciens cælum, utens hoc mundo tamquam non utens, & inter utenda & fruenda intimo quodam mentis sapore discernens, ut transitoria transitorie, & ad id dumtaxat quod opus, & prout opus est curet, æterna desiderio amplectatur æterno: talem, inquam, da mihi hominem, & ego audacter illum sapientem pronuntio, cui nimirum quæque res revera sapiunt prout sunt, & cui in veritate atque securitate competit gloriari, & dicere, quia *ordinavit in me caritatem.* Sed

Sapiens quis vere dicendus.
Cant. 2. 4.

a Apud Cistercienses olim intermittebantur Sacra tempore messis. Unde Philippus Augustus audito, apud Barbellenses monachos *tempore messionum, monachis ad granchias commeantibus, temporalium occasione à Missarum sollemnitate* cessari, singulis diebus mane Missarum sollemnia pro anima patris sui ibidem sepulti celebrari præcepit. Litteræ hac de re exstant in lib. 6. de re diplomatica pag. 603. Alias Bernardus oblationem hostiæ salutaris *usque ad defectum ultimum* vix aliquando intermisit, teste Gaufrido in lib. 5. de ejus vita cap. 1.

b In quibusdam codicibus deest *amoris* hoc loco. Sed non est contra mentem Bernardi, qui de caritate actuali superius agens, *amore tamen amoris ipsius*, inquit, *vehementer accendit*.

Tom. IV.

ubi ille, aut quando ista? Quod flens dico, quousque odoramus, & non gustamus, prospicientes patriam, & non apprehendentes, suspirantes, & de longe salutantes? O veritas exsulum patria, exsilii finis! video te, sed intrare non sinor carne retentus, sed nec dignus admitti, peccatis sordens. O Sapientia, quæ attingis à fine usque ad finem fortiter in instituendis & continendis rebus; & disponis omnia suaviter in beandis & ordinandis affectibus! dirige actus nostros, prout nostra temporalis necessitas poscit; & dispone affectus nostros, prout tua veritas æterna requirit, ut possit unusquisque nostrum secure in te gloriari & dicere, quia *ordinavit in me caritatem.* Tu es enim Dei virtus & Dei sapientia, Christus sponsus Ecclesiæ, Dominus noster, super omnia Deus benedictus in sæcula, amen.

SERMO LI.

Qualiter sponsa petit sibi accumulari fructus bonorum Operum cum floribus, & odoramentis Fidei; item de Spe, & Timore.

Cant. 2. 5. — Connexio & sensus litteræ.

1. F*Ulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo.* Crevit amor, quia incentiva amoris plura solito processerunt. Vides siquidem, quanta hac vice non videndi tantum, sed & colloquendi copia fuit. Ipsa quoque visio apparet vultu indulta sereniori, & sermo jucundior, & sermocinatio longior atque protractior. Nec solum oblectata colloquio, sed & gloriata præconio est. Ad hæc, ejus quem desideraverat refrigerata est umbra, cibata fructu, potata calice. Nec enim sitibunda putanda est exisse de cella vinaria, in quam se introductam modo novissime gloriatur. immo vero sitibunda, quoniam *qui bibit me*, inquit, *adhuc sitiet.* Post ista omnia, sponso more suo secedente, illa languere amore se perhibet, id est præ amore. Quo enim gratiorem fuerat experta præsentiam, eo postmodum absentiam molestiorem sensit. SUBTRACTIO nempe rei quam amas, augmentatio desiderii est; & quod ardentius desideras, cares ægrius. Rogat proinde ista interim odoramentis florum ac fructuum consoveri, quousque denuo revertatur, quem molestissime sustinet demorantem. Atque is ordo sermonum.

Eccli. 24. 29.

Sensus mysticus.

2. Nunc jam spiritualem fructum, qui in ipsis est, spiritu duce veritatis tentemus eruere. Et si communis Ecclesia sanctorum hic recipitur loquens, nos in floribus fructibusque designati sumus; sed & quique conversi de sæculo in toto sæculo. In *floribus* quidem novella & tenera adhuc incipientium conversatio demonstratur, in *fructibus* vero proficientium fortitudo & maturitas perfectorum. His stipata mater peregrinans & fructificans, cui vivere Christus est, & mori lucrum; profecto æquanimius fert molestiam suæ dilationis, quoniam, juxta scripturam, datur *ei de fructu manuum suarum*, tamquam ex primitiis spiritus, & laudant eam in portis opera ejus. Si autem secundum moralem sensum in una anima vis tibi utraque hæc assignari, & *flores* videlicet, & *fructus*; fidem florem, fructum actum intellige. Nec incongrue (ut opinor) id tibi videbitur, si advertas, quomodo instar floris necessario præcedentis fructum, bonum quoque opus fide oporteat præveniri. Alioquin *sine fide impossibile est placere Deo*, Paulo attestante, magis autem æque ipso docente, *Omne quod non est ex fide, etiam peccatum est.* Itaque nec sine flore fructus, nec sine fide opus bonum. Sed & fides sine operibus mortua est, sicut inutiliter quoque flos apparet, ubi non sequitur fructus. *Fulcite me floribus, stipate me malis: quia amore langueo.* Ergo ex bonis operibus in fide non ficta radicatis recipit consolationem mens assueta quieti, quoties sibi (ut assolet) lux contemplationis subtrahitur. Quis enim, non dico continue, sed vel aliquamdiu, dum in hoc corpore manet, lumine contemplationis fruatur? At quoties (ut dixi) corruit à contemplativa, toties in activam se recipit, inde nimirum tamquam è vicino familiarius rediturа in idipsum: quoniam sunt invicem contubernales hæ duæ, & cohabitant pariter; est quippe soror Mariæ Martha. Neque enim, etsi a contemplationis lumine cadit, patitur tamen ullatenus se incidere in tenebras peccati, seu ignaviam otii, sane in luce bonæ operationis se retinens. Et ut scias etiam opera lucem esse: *Luceat lux vestra*, inquit, *coram hominibus.* quod non est dubium de operibus fuisse dictum, quæ homines poterant intueri.

Prov. 31. 31.

Fides flos, fructus opera.

Hebr. 11. 6.

Rom. 14. 23.

Jac. 2. 20.

Cant. 2. 5.

Actionis & contemplationis vicissitudo.

Matt. 5. 16.

3. *Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo.* CUM PRÆSTO EST quod amatur, viget amor; languet cum abest. Quod non est aliud, quam tædium quoddam impatientis desiderii, quo necesse est affici mentem vehementer amantis absente quem amat, dum totus in exspectatione, quantamlibet festinationem reputat tarditatem. Et ideo ista postulat sibi accumulari bonorum operum fructus cum fidei odoramentis, in quibus moram faciente sponso interim requiescat. Loquor vobis experimentum meum quod expertus sum. Si quando sane comperi profecisse aliquos vestrum ex meis monitis, tunc non me piguit, fateor, curam prætulisse sermonis proprio otio & quieti. Cum enim (verbi gratia) post sermonem iracundus quispiam reperitur mutatus in mitem, superbus in humilem, pusillanimis in fortem: porro mitis, humilis, fortis, in sua quisque gratia excrevisse, & seipso melior factus esse agnoscitur; sed & qui forte tepuerant & languebant circa spirituale studium torpentes & dormitantes, ad ignitum eloquium Domini referbuisse & evigilasse videntur; & qui deserto fonte sapientiæ, foderant sibi propriæ voluntatis cisternas non valentes aquas continere, proptereaque ad omne injunctum gravati corde arido murmurabant, nullum in se habentes devotionis humorem: hi, inquam cum de rore verbi, & pluvia voluntaria, quam segregavit Deus hereditati suæ, refloruisse probantur in opera obedientiæ, facti in omnibus voluntarii & devoti, non est (dico vobis) unde subeat mentem, quasi pro intermisso studio jucundæ contemplationis, tristitia, cum talibus fuero circumdatus floribus atque fructibus pietatis. Patienter avellor ab infœcundæ Rachelis amplexibus, ut de Lia mihi exuberent fructus profectuum vestrorum. Minime prorsus pigebit me intermissæ * quietis pro cura sermonis, cum videro in vobis germinare semen meum, atque ex eo augeri incrementa frugum justitiæ vestræ. Caritas enim quæ non quærit quæ sua sunt, id mihi jamdudum facile persuasit, nil scilicet desiderabilium meorum vestris præferre utilitatibus. Orare, legere, scribere, meditari, & si qua sunt alia spiritualis studii lucra, hæc arbitratus sum propter vos detrimenta.

Ob... & desiderium de re amata.

Bernardi amor [illegible] profectus fratrum [illegible]

Contemplationis & quietis ad tempus...

* al. intermissionis

1. Cor. 13. 5.

4. *Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo.* Hoc itaque locuta est sponsa adolescentulis in sponsi absentia, monens eas in fide proficere & operibus bonis donec veniat, sentiens in eo fore & beneplacitum sponsi, & filiarum salutem, & suam ipsius consolationem. Scio me hunc locum in libro de Dilectione Dei plenius explicuisse, & sub alio intellectu: potiorine an deteriori, Lector judicet, si cui utrumque videre placuerit. Non sane à prudente de diversitate sensuum judicabor, dummodo veritas utrobique nobis patrocinetur; & caritas, cui Scripturas servire oportet, eo ædificet plures, quo plures ex eis in opus suum veros eruerit intellectus. Cur enim hoc displiceat in sensibus scripturarum, quod in usibus rerum assidue experimur? In quantos (verbi causa) sola aqua nostrorum assumitur corporum usus? Ita unus quilibet divinus sermo non erit ab re, si diversos pariat intellectus, diversis animarum necessitatibus & usibus accommodandos.

Cant. 2. 5.

Plures ejusdem [illegible] sensus ... & quando admittendi.

5. Sequitur: *Læva ejus sub capite meo, & dextera ejus amplexabitur me.* Et insuper hoc quoque in præfato opusculo memini uberius disputatum: sed signemus sermonis ordinem. Liquet denuo adesse sponsum,

Cant. 2. 6.

credo, ut sua præsentia languentem erigat. Quomodo enim non in præsentia ejus convalesceret, quam absentia consternarat? Ergo non sustinet dilectæ molestiam: adest, neque enim moram facere potest tantis desideriis evocatus. Et quia illam compererat, donec absens fuit, fidelem ad opera, & sollicitam ad lucra, in eo nimirum, quod flores sibi & fructus præceperat adunari; etiam cum propensiori hac vice remuneratione gratiæ est reversus. Denique uno brachiorum suorum sustentat caput jacentis, alterum ad amplexandum parans, ut sinu foveat. Felix anima quæ in Christi recumbit pectore, & inter Verbi brachia requiescit. *Læva ejus sub capite meo, & dextera ejus amplexabitur me.* Non ait, amplexatur, sed, *amplexabitur me*: ut noveris priori gratiæ adeo non ingratam, ut secundam gratiarum actione prævenerit.

Prov. 13. 2.
Gratiæ Deo agendæ de omnibus donis.

6. Disce in referendo gratiam non esse tardus aut segnis, disce ad singula dona gratias agere. *Diligenter*, inquit, *considera quæ tibi apponuntur*: ut nulla videlicet Dei dona debita gratiarum actione frustrentur, non grandia, non mediocria, non pusilla. Denique jubemur colligere fragmenta ne pereant, id est nec minima beneficia oblivisci. Numquid non perit quod donatur ingrato. INGRATITUDO inimica est animæ, exinanitio meritorum, virtutum dispersio, beneficiorum perditio. Ingratitudo ventus urens, siccans sibi fontem pietatis, rorem misericordiæ, fluenta gratiæ. Propter hoc denique sponsa mox ut gratiam de læva sensit, gratias egit, non exspectans plenitudinem quæ in dextera est. Neque enim ubi memorata est lævam jam esse sub capite suo, etiam secuta est à dextera se similiter amplexatam, sed *amplexabitur me*, inquit.

Johan. 6. 12.
Ingratitudinis vitium detestabile.

7. Ceterum quid putamus Verbo sponso *lævam* esse, sive *dexteram*? Num id quod dicitur hominis verbum istiusmodi corporeas partes habet in se divisas, & lineamenta distincta, ac distinguentia inter sinistram & dexteram? Quanto magis is, qui Dei & Deus est, Sermo varietatem prorsus aliquam non admittit, sed *est qui est*, in sua nimirum natura tam simplex ut non habeat partes, tam unus ut non habeat numeros. Est enim Dei Sapientia, de qua scriptum est: *Et sapientiæ ejus non est numerus.* At si quod invariabile est, id incomprehensibile, ac per hoc etiam ineffabile esse necesse est: ubi quæso invenias verba, quibus illam majestatem vel digne assignes, vel proprie proloquaris, vel competenter diffinias? Tamen utcumque loquamur, quod utcumque de ea Spiritu-sancto revelante sentimus. DOCEMUR auctoritate Patrum, & consuetudine Scripturarum congruentes de rebus notis licere similitudines usurpare; sed & verba non nova invenire, sed nota mutuari *, quibus digne & competenter eædem similitudines vestiantur. Alioquin ridicule ignota per ignota docere conaberis.

…rbum, ser…o simplex …numo.
…l. 146. 5.
… divinis …omodo …quendum.
…l. trans…ta.

8. Ergo quia per dextrum & sinistrum adversa solent atque prospera designari: videtur mihi hoc loco intelligi posse *lævam* quidem Verbi, comminationem supplicii; *dextram* vero regni promissionem. Est autem cum mens nostra formidine pœnæ serviliter premitur: & tunc nequaquam *sub capite*, sed super caput læva esse dicenda est: nec potest sic affecta anima omnino dicere, quia *læva ejus sub capite meo.* At vero si proficiens ex hoc spiritu servitutis transierit in quemdam spontanei obsequii digniorem affectum, quatenus videlicet præmiis potius provocetur quàm arctetur suppliciis, magis autem si amore boni ipsius agatur: tunc indubitanter dicere poterit, quia *læva ejus sub capite meo*: quippe qui illum servilem metum, qui in sinistra est, meliori atque excellentiori habitudine animi superarit, & dignis desideriis etiam ipsi appropiaverit dexteræ, in qua sunt omnes promissiones, dicente Propheta ad Dominum: *Delectationes in dextera tua usque in finem.* Unde & certa spe concepta cum fiducia loquitur: *Et dextera ejus amplexabitur me.*

…xtrum & …strum in …o, quid.
…or servi…
…or boni …ior.
…l. 15. 10.
…r. 2. 6.

Tom. IV.
Psal. 4. 9.

9. Tu jam mecum videris, an ita affectæ & assecutæ hunc tantæ suavitatis locum, illud quoque conveniat de Psalmo usurpare, ut dicat etiam ipsa: *In pace in idipsum dormiam, & requiescam*: præsertim cum suppetat causa quæ sequitur, *Quoniam tu Domine singulariter in spe constituisti me.* Quod equidem tale est. Donec quis premitur à spiritu servitutis, parumque habet de spe, de timore plurimum; non est ei pax neque requies, fluctuante nimirum conscientia inter spem & timorem, maximeque quod à superexcellente timore abundantius crucietur. nam timor pœnam habet. Et ideo non est illi dicere, *In pace in idipsum dormiam & requiescam*, quando necdum se singulariter in spe constitutum dicere potest. Ceterum si paulatim per incrementum gratiæ cœperit deficere timor, & proficere spes; cum demum ad hoc ventum fuerit ut totis viribus exsurgens caritas in adjutorium spei foras mittat timorem: nonne ejusmodi anima singulariter in spe constituta videbitur, ac proinde etiam in pace in idipsum dormire jam & requiescere?

Timore prævalente pax nulla.
Spes proficit eo minuto.

Psal. 67. 14.
In spe anima requiescit.

10. *Si dormiatis*, inquit, *inter medios cleros, pennæ columbæ deargentatæ.* Quod propterea dictum puto, quoniam est locus inter timorem & securitatem, tamquam inter lævam & dexteram, media videlicet spes, in qua mens & conscientia, molli nimirum supposito caritatis stratu, suavissime requiescit. Et forte in consequentibus hujus ipsius cantici hic locus fuerit designatus, ubi in descriptione ferculi Salomonis inter cetera habes: *Media caritate constravit propter filias Jerusalem.* Nam qui se singulariter in spe constitutum sentit, non jam in timore servit, sed requiescit in caritate. Denique requiescit & dormit sponsa, pro qua dicitur: *Adjuro vos, filiæ Jerusalem, per capreas cervosque camporum, ne suscitetis neque evigilare faciatis dilectam, quoadusque ipsa velit.* Magna & stupenda dignatio, quod quiescere facit animam contemplantem in sinu suo, insuper & custodit ab infestantibus curis, protegitque ab inquietudinibus actionum, & molestiis negotiorum; nec patitur omnino suscitari, nisi ad ipsius utique voluntatem. At istud non in angustiis finiendi jam sermonis adoriendum est, magis autem hinc alius inchoetur, quatenus locus delectabilis debita in tractando diligentia non fraudetur. Non quod vel tunc sufficientes simus cogitare aliquid à nobis quasi ex nobis, præsertim in tam digna, tamque excellente & omnino supereminente materia, sed sufficientia nostra ex Deo est, sponso Ecclesiæ Jesu-Christo Domino nostro, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula, amen.

Cant. 3. 10.
Cant. 2. 7.

SERMO LII.

De excessu, qui contemplatio dicitur, in qua sponsus facit quiescere animam sanctam, pro ejus quiete zelans.

Cant. 2. 7.

1. ADjuro vos, filiæ Jerusalem, per capreas cervosque camporum, ne excitetis neque evigilare faciatis dilectam, quoadusque ipsa velit. Prohibentur adolescentulæ: (has enim *filias Jerusalem* dicit, quia etsi delicatæ & molles, & quasi femineis adhuc affectibus & actibus infirmæ, sponsæ tamen inhærent spe proficiendi, & proficiscendi Jerusalem.) Prohibentur ergo ab infestatione sponsæ dormientis, ne scilicet præter voluntatem ipsius ullatenus eam excitare præsumant. Propterea enim dulcissimus sponsus lævam suam capiti ejus supposuit, secundum ea quæ præmissa sunt, quatenus in sinu suo eam quiescere faceret & dormire. Et nunc sicut subinde Scriptura prosequitur, ipse custos illius dignantissime & benevolentissime vigilat super eam, ne adolescentularum crebris minutisque necessitatibus inquietata evigilare cogatur. Ista est litteralis cohærentia textus. Sed enim contestatio illa facta per *capreas cervosque camporum*, nihil omnino secundum litteram consequentiæ rationabilis habere videtur, adeo totam sibi eam

Tom. IV.

vindicat intelligentia spiritualis. At quoquo modo illa se habeat, interim bonum est nos hic esse, & intueri paulisper naturæ divinæ bonitatem, suavitatem, dignationem. Quid namque tu, homo, in humanis umquam affectibus expertus es dulcius, quàm modo tibi exprimitur de corde Altissimi? Et exprimitur ab illo qui scrutatur alta Dei, & non potest nescire quæ in eo sunt, quia Spiritus ipsius est: nec aliud plane loqui, quàm quod apud ipsum vidit, quoniam veritatis Spiritus est.

Dei dignatio in animam.

2. Denique nec deest in nostro genere, qui hoc munere felix lætificari meruerit, & sic in semetipso suavissimi arcani hujus habuerit experimentum: nisi tamen Scripturæ loco, qui præ manibus est, omnino decredimus, ubi manifeste inducitur cælestis Sponsus vehementissime zelans pro quiete cujusdam dilectæ suæ, sollicitus servare inter brachia propria dormientem, ne qua forte molestia vel inquietudine à somno suavissimo deturbetur. Non me capio præ lætitia, quod illa majestas tam familiari dulcique consortio nostræ se inclinare infirmitati minime dedignatur, & superna deitas animæ exsulantis inire connubia, eique sponsi ardentissimo amore capti exhibere affectum non despicit. Sic, sic in cælo esse non ambigo, ut lego in terra, sentietque pro certo anima quod continet pagina: nisi quod non sufficit ista omnino exprimere, quantum capere illa tunc poterit, sed nec quantum jam potest. Quid putas illic accipiet, quæ hic tanta familiaritate donatur, ut Dei brachiis amplecti se sentiat, Dei sinu foveri, Dei cura & studio custodiri, ne dormiens forte à quopiam, donec ultro evigilet, excitetur?

Somnus dilectæ qualis.

3. Age jam itaque, dicamus si possumus, quisnam ille sit somnus, quo dilectam suam sponsus obdormire velit, nec patiatur omnino, nisi ad ipsius arbitrium, excitari: ne forte cum legerit quis apud Apostolum, *Hora est jam nos de somno surgere*, sive apud Prophetam exorari ab ipso Deum, illuminari oculos suos ne umquam obdormiat in morte, nominum æquivocatione turbetur, nec inveniat omnino, quid digne de dormitione sponsæ quæ hoc loco memoratur, sentire possit. Nam ne illud quidem simile est huic, quod de Lazaro ait in Evangelio Dominus: *Lazarus amicus noster dormit, eamus & à somno excitemus eum.* Hoc enim dicebat de morte corporis ejus, cum Discipuli de dormitione somni dictum putarent. Non autem is sponsæ somnus dormitio corporis, vel placida, quæ sensus carnis suaviter sopit ad tempus, vel horrida, quæ funditus vitam tollere consuevit. Multo magis vero & ab illa alienus exsistit qua obdormitur morte, cum videlicet in peccatum quod est ad mortem, irrevocabiliter perseveratur. Magis autem istiusmodi vitalis vigilque sopor sensum interiorem illuminat, & morte propulsata vitam tribuit sempiternam. Revera enim dormitio est, quæ tamen sensum non sopiat, sed abducat. Est & mors, (quod non dubius dixerim) quoniam Apostolus quosdam in carne adhuc viventes commendando sic loquitur: *Mortui estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo.*

Rom. 13. 11. *Psal. 12. 4.* *Johan. 11. 11.*

Non mors corporis aut animæ.

Coloss. 3. 3.

4. Proinde & ego non absurde sponsæ ecstasim vocaverim mortem, quæ tamen non vita, sed vitæ eripiat laqueis, ut possit dicere: *Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium.* Inter medios namque laqueos in hac vita inceditur, qui utique toties non timentur, quoties sancta aliqua & vehementi cogitatione anima à semetipsa abripitur; si tamen eousque mente secedat & avolet, ut & hunc communem transscendat usum & consuetudinem cogitandi. etenim *frustra jacitur rete ante oculos pennatorum.* Quid enim formidetur luxuria, ubi nec vita sentitur? Excedente quippe anima, etsi non vita, certe vitæ sensu, necesse est etiam ut nec vitæ tentatio sentiatur. Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo, & requiescam? Utinam hac morte ego frequenter cadam, ut evadam laqueos mortis, ut non sentiam vitæ luxuriantis mortifera blandimenta, ut obstupescam ad sensum libidinis, ad æstum avaritiæ, ad iracundiæ & impatientiæ stimulos, ad angores sollicitudinum, & molestias curarum! Moriatur anima mea morte justorum, ut nulla illam illaqueet fraus, nulla oblectet iniquitas. Bona mors, quæ vitam non aufert, sed transfert in melius; bona, qua non corpus cadit, sed anima sublevatur.

Psal. 123. 7. *Somnus dilectæ mors quædam seu ecstasis.* *Prov. 1. 17.* *Psal. 54. 7.* *Mors hujusmodi optanda.*

Mors Angelorum, contemplatio.

5. Verum hæc hominum est. Sed moriatur anima mea morte etiam (si dici potest) Angelorum, ut præsentium memoria excedens, rerum se inferiorum corporearumque non modo cupiditatibus, sed & similitudinibus exuat, sitque ei pura cum illis conversatio, cum quibus est puritatis similitudo. Talis (ut opinor) excessus aut tantum, aut maxime contemplatio dicitur. Rerum etenim cupiditatibus vivendo non teneri, humanæ virtutis est; corporum vero similitudinibus speculando non involvi, angelicæ puritatis est. Utrumque tamen divini muneris est, utrumque excedere, utrumque * teipsum transscendere est, sed longe unum, alterum non longe. Beatus qui dicere potest: *Ecce elongavi fugiens, & mansi in solitudine.* Non fuit contentus exire, nisi & longe se faceret, ut posset quiescere. Transsilisti carnis oblectamenta, ut minime jam obedias concupiscentiis ejus, nec tenearis illecebris: profecisti, separasti te, sed nondum elongasti, nisi & irruentia undique phantasmata corporearum similitudinum transvolare mentis puritate prævaleas. Hucusque noli tibi promittere requiem. Erras, si citra invenire te existimas locum quietis, secretum solitudinis, luminis serenum, habitaculum pacis. Sed da mihi qui illuc pervenerit, & incunctanter fateor quiescentem, qui merito dicat: *Convertere anima mea in requiem tuam; quia Dominus benefecit tibi.* Atque hic vere in solitudine locus & in lumine habitatio, prorsus juxta Prophetam, tabernaculum in umbraculum diei ab æstu, in securitatem & absconsionem à turbine & à pluvia; de quo & sanctus David: *Abscondit me, inquit, in tabernaculo suo in die malorum, protexit me in abscondito tabernaculi sui.*

** al.* *Psal. 54. 8.* *Psal. 114. 7.* *Isa. 4. 6.* *Psal. 26. 5.*

Quid adjuratio per capreas cervosque camporum.

6. Puta ergo in solitudinem hanc secessisse sponsam, ibique præ amœnitate loci inter amplexus sponsi suaviter obdormisse, id est in spiritu excessisse, quando prohibitæ sunt adolescentulæ expergefacere illam, quoad usque ipsa voluerit. At istud qualiter? Non enim simpliciter, neque levi (ut assolet) commonitione prohibitæ sunt: sed omnino nova & insueta contestatione, *per capreas* scilicet *cervosque camporum.* Quo quidem genere ferarum videntur mihi satis congruenter expressæ sanctæ animæ exutæ corporibus, simul & qui cum Deo sunt Angeli, nimirum propter acumen visus, & saltus celeritatem. Utrumque hoc siquidem utrisque spiritibus convenire cognoscimus. nam facile & petunt summa, & intima penetrant. Quorum quoque in campis designata conversatio evidenter liberos atque expeditos signat in contemplatione discursus. Quid sibi vult ergo adjuratio facta per istos? Profecto ne inquietæ adolescentulæ audeant levi ex causa evocare dilectam à tam reverendo collegio, cui absque dubio toties admiscetur, quoties contemplando excedit. Pulcre itaque horum auctoritate terrentur, à quorum societate constat avelli illam ipsarum importunitate. Attendant adolescentulæ quos offendant, pariter cum matrem inquietant; & minime ita materna de caritate confidant, ut non in illum cælestem conventum sine magna necessitate irruere vereantur. Id quippe se agere cogitent, quoties in contemplatione quiescenti plus justo molestæ sunt. Ponitur sane in voluntate ipsius, & vacare sibi, & curæ illarum intendere prout oportere judicaverit, cum vetatur excitari ab illis, quousque ipsa velit. Novit sponsus, quanta flagret dilectione etiam erga proximos sponsa, & satis propria caritate sollicitari matrem de profectibus filiarum, nec se ullo pacto illis subtracturam seu denegaturam quantum & quoties opus fuerit: propterea que secure discretioni

tioni ejus credendam censuit hanc dispensationem. Non enim est talis, quales multos videmus prophetica inustione notatos, qui quod crassum est & forte assumentes, quod debile est projiciunt. Numquid medicus valentes requirit, & non potius ægrotantes? Si contingat, facit forsitan ut amicus, sed non ut medicus. Quos docebis, magister bone, si omnes indoctos repuleris? Quibus, quæso, adhibebis diligentiam disciplinæ, si indisciplinatos vel effugaveris omnes, vel fugeris? In quibus obsecro tuam probabis patientiam, si solos admiseris mansuetos, inquietos excluseris?

Pastores ob impatientes. *Ezech. 34. 3.*

7. Sunt tamen de hic sedentibus, qui utinam præsens capitulum attentius observarent. Cogitarent certe, quanta præpositis reverentia debeatur, quos temere inquietando, cæli quoque civibus se reddunt infestos: & nobis forte plusculum solito parcere demum inciperent, nec tam irreverenter leviterque se jam ingererent cum vacamus. Rara satis mihi ad feriandum à supervenientibus (ut bene norunt) conceditur hora, etiam cum ipsi me in omni patientia sustinebunt. Verum ego scrupulosius moveo istiusmodi querelam, ne quis forte pusillanimis supra vires propriæ patientiæ dissimulet à necessitatibus suis, dum me inquietare veretur. Supersedeo igitur, & ne magis impatientiæ exemplum videar dare infirmis. Pusilli Domini sunt credentes in eum: non patior ut ex me scandalum patiantur. Non utor hac potestate: magis autem ipsi me utantur ut libet: tantum ut salvi fiant. Parcent mihi si non pepercerint, & in eo potius requiescam, si non me inquietare timuerint pro necessitatibus suis. Geram eis morem quoad potuero, & in ipsis serviam Deo meo, quamdiu fuero, in caritate non ficta. Non quæram quæ mea sunt, nec quod mihi est utile, sed quod multis, id mihi utile judicabo*. Hoc solum deprecor, ut fiat acceptum eis fructuosumque ministerium meum, si forte vel ex hoc inveniam in die mala misericordiam in oculis Patris eorum simul & sponsi Ecclesiæ Jesu-Christi Domini nostri, qui cum eo est super omnia Deus benedictus in sæcula, amen.

Bernardus à suis inexpellatus. *Matt. 18. 6.*

SERMO LIII.

Per montes & colles significari cælestes spiritus, quos transsilit Sponsus per suum in terras adventum, seu per mysterium Incarnationis suæ.

1. VOx dilecti mei. Videns sponsa novam adolescentularum verecundiam, & verecundum timorem, quod scilicet de novo cœpissent non audere se ingerere sancto otio ipsius, nec sicut heri & nudiustertius molestæ fieri quiescenti in contemplatione præsumerent: agnoscit hoc sibi provenisse cura & opera Sponsi; & exsultans in spiritu, sive pro illarum profectu, quæ à nimia & superflua inquietudine compescuntur; sive pro sua deinceps futura liberiori quiete, sive etiam pro dignatione & favore Sponsi, adeo pro hac ipsa ejus quiete zelantis, & tanto studio defensantis suavissima otia sua, immo studia ferventissima; ait hoc facere vocem dilecti sui, hujus rei gratia factam ad illas. Etenim is qui aliis præest in sollicitudine, vix umquam, vel raro secure vacat sibi, dum semper timet sui penuriam facere subditis, & non placere Deo, quod communi utilitati propriam præfert quietem, & contemplationis dulcedinem. Non autem parum gaudii & securitatis accedit interdum suaviter ferianti, cum ex metu quodam & reverentia erga se immissa divinitus cordibus subditorum, intelligit suam Deo placere quietem, qui facit ut illi æquo magis animo suas necessitates sustineant, quàm patris spiritualis grata audeant otia temere perturbare. Nam justa trepidatio parvulorum manifeste signat, audisse eos intus quasi minacem atque increpatoriam illius proculdubio vocem, qui in Propheta loquitur: *Ego qui loquor justitiam.* VOX EJUS, inspiratio ejus est, ac justi timoris incussio.

2. Comperta ergo hac voce, sponsa gaudens & exsultans: *Vox*, inquit, *dilecti mei*. Amica est, & gaudio gaudet propter vocem sponsi. Et addit: *Ecce iste venit saliens in montibus, transiliens colles.* Comperta ex auditu vocis dilecti præsentia, incunctanter intendit bene curiosos oculos ad videndum quem audierat. Auditus ducit ad visum, quia fides ex auditu, qua corda mundantur, ut possit videri Deus. sic enim habes: *Fide mundans corda.* Videt itaque venientem, quem loquentem audierat, observante etiam hic ordinem illum Spiritu-sancto, qui apud Prophetam descriptus est ita: *Audi filia, & vide.* Et ut certius advertas, non casu, neque fortuito, sed de studio magis & industria, ob illam scilicet rationem quam præmisimus, auditum hoc loco præmissum visui; vide si non hic ordo verborum à sancto quoque Job observatus invenitur, ubi sic loquitur Deo: *Auditu auris audivi te, & nunc oculus meus videt te.* Sed & ubi Spiritus-sanctus super Apostolos in die Pentecostes descendisse memoratur, nonne auditus visum prævenisse describitur? Ait enim; *Factus est repente de cælo sonus tamquam advenientis spiritus vehementis.* & infra: *Et apparuerunt illis dispertitæ linguæ tamquam ignis.* Et hic ergo Spiritus-sancti adventum primo auditus, dehine visus percepisse refertur. Sed de hoc satis: quoniam tu quoque, si curas operam dare hujuscemodi inquisitioni, poteris & ipse fortassis in aliis scripturæ locis nonnulla similia reperire.

Tom. IV. *Cant. 2. 8.* *Rom. 10. 17.* *Act. 15. 9.* *Psal. 44. 11.* *Fides præparat animam ad Dei visionem.* *Job 42. 5.* *Act. 2. 2.*

3. Nunc jam illud consideremus, quod diligentioris eget inquisitionis, & difficiliores habet accessus: ad quod nimirum omnino me egere fateor adjutorio Spiritus-sancti, ut ponere in lucem possim, qui sint illi *montes* seu *colles*, super quos salientem, & transsilientem eos, Ecclesia sponsum lætis spectavit obtutibus, credo cum properaret ad ipsius redemptionem, cujus concupierat decorem. Nam id quidem propterea ita & non dubie senserim, quoniam simile quid de Propheta occurrit mihi, evidenter in spiritu prævidente & exprimente Salvatoris adventum: *In sole posuit tabernaculum suum, & ipse tamquam sponsus procedens de thalamo suo. Exsultavit ut gigas ad currendam viam: à summo cælo egressio ejus, & occursus ejus usque ad summum ejus.* Cursus & recursus is notissimus est; à quo, & ad quid initus consummatusque, notissimum. Quid igitur? Pingemus nobis, sive in psalmis ista legentes, sive in præsenti cantico, virum gigantem proceræ staturæ, absentis cujuspiam muliercuiæ amore captum, &, dum properat ad cupitos amplexus, transsilientem montes collesque hos, quos videmus mole corporea super plana terræ tanta altitudine eminentes, ut & supra nubes aliqui illorum verticem extulisse cernantur? Verum non decet istiusmodi corporeas phantasias imaginari, præsertim tractantes hoc canticum spirituale: sed nec licet omnino nobis, qui meminimus legisse in Evangelio, quia *spiritus est Deus, & eos qui adorant eum, in spiritu oportet adorare.*

Quinam isti montes seu colles *Psal. 18. 6.* *Pro intellectu hujus cantici deponenda phantasmata.* *Johan. 4. 23.*

4. Qui sunt ergo hi spirituales *montes* & *colles*, ut postmodum consequenter agnoscamus, sponsus (qui Deus, ac per hoc & spiritus est) quales & cujusmodi dabat saltus in illis, vel super illos? Si illos putamus, in quibus Evangelium refert olim fuisse relictas nonaginta novem oves, cum pius Pastor earum venit unam in terris quærere quæ perierat; nihilo minus adhuc in obscuro res est, & intellectus hæret: dum difficile sit invenire spirituales illas & supercælestes beatitudines (nam ipsæ sunt sine dubio, quæ ibi memoratæ sunt oves) quos vel quales alios habeant spirituales similiter montes vel colles ad habitandum, pascendumve in illis. Verumtamen si non in veritate aliqui essent, Veritas hoc non dixisset. Sed neque Propheta longe ante de civitate superna Jerusalem protulisset, quia fundamenta ejus sunt in montibus sanctis, si non vere inibi essent montes sancti. Denique quod cælestis habitatio illa vere habeat, non modo spirituales, sed & vivos ac rationales montes collesque, audi Isaiam: *Montes & colles cantabunt coram Deo laudes.*

Montes & colles quid. *Matt. 18. 12.* *Psal. 86. 1.* *Isa. 55. 12.*

5. Quinam igitur isti, nisi iidem ipsi cæli inhabitato-

[Tom. IV.] res spiritus, quos dominica voce oves diximus appellatos, ut ipsi sint montes qui oves? Nisi forte absurdum tibi videatur, aut in montibus montes, aut in ovibus oves pasci. [Angeli quomodo oves & montes.] Et juxta litteram quidem durum sonat; secundum spiritualem autem intelligentiam dulce sapit, si subtiliter advertamus, quomodo utrarumque ovium pastor, Dei scilicet sapientia Christus, unum idemque pabulum veritatis aliter in terris, aliter in cælestibus gregibus suis administret. [Cibi Hominum & Angelorum discrimen.] Nam nos quidem mortales homines interim in loco peregrinationis nostræ, in sudore vultus nostri comedere panem nostrum necesse habemus, foris illum in labore & ærumna mendicantes, id est vel à doctis viris, vel à sacris libris, vel certe per ea quæ facta sunt, invisibilia Dei intellecta conspicientes. Angeli autem in omni plenitudine, etsi non à semetipsis, tamen in semetipsis, tanta facilitate, quanta & felicitate accipiunt, unde & beate vivunt. Sunt enim omnes docibiles Dei: quod sane electos hominum quandoque assecuturos certa veritate promittitur, & nondum experiri tribuitur felicitate secura.

6. Pascuntur proinde in montibus montes, vel oves in ovibus, cum sane supernæ illæ substantiæ spirituales intra semetipsas de Verbo vitæ, unde suam beatam perpetuent vitam, affluenter inveniunt, iidem ipsi & montes, & oves: montes, propter plenitudinem vel celsitudinem: oves, propter mansuetudinem. Pleni quippe Deo, celsi meritis, cumulati virtutibus, nihilo minus tamen erectos vertices tota & humili obedientia submittunt & inclinant illius longe supereminentis imperio majestatis, tamquam oves mansuetissimæ ad nutum sui pastoris per omnia ambulantes, & sequentes eum quocumque ierit. [Psal. 86. 1.] Et in his, secundum prophetam David, vere montibus sanctis, tamquam prima omnium creata sapientia, fundamenta civitatis Domini ab initio firmiter stabilita consistunt; [Ecclesia una, etsi alia peregrinans, alia regnans] quæ utique una est in cælo & in terra, licet ex parte peregrinans, & ex parte regnans. Et ex his nihilo minus, juxta Isaiam, [Isa. 51. 3.] tamquam quibusdam vitalibus cymbalis bene sonantibus, jugis resonat gratiarum actio, & vox laudis, suavi & incessabili voce implentibus, quod ex eodem Propheta paulo ante memoravimus, [Isa. 55. 12.] quia *montes & colles cantabunt coram* Deo *laudes*; & item quod ille alius loquens ad Dominum Deum: [Psal. 83. 5.] *Beati*, ait, *qui habitant in domo tua, Domine! in sæcula sæculorum laudabunt te.*

7. Hi ergo (ut ad id recurramus, unde aliquantulum, sed, ut putn, necessarie digressum est) illi sunt *montes* atque *colles*, in quibus Ecclesia vidit cælestem Sponsum mira alacritate salientem, cum ad suos properaret amplexus; nec modo salientem, sed & transsilientem eos. [Saltus Sponsi quinam.] Vis tibi hos saltus ex litteris Prophetarum, Apostolorumque demonstrem? Non quod nunc omnia, quæ de hac re apud illos ab otinsis inveniri queunt, testimonia replicare incipiam, (hoc enim longum est, & opus non est:) sed ea tantum modo pono, quæ breviter & aperte adstruere videantur id quod dicitur de Sponsi saltibus. [Psal. 18. 6.] Dicit de illo David, quia *posuit in sole tabernaculum suum, & ipse tamquam sponsus procedens de thalamo suo: exsultavit ut gigas ad currendam viam, à summo cælo egressio ejus.* En quantum saltum dedit, à summo cælo ad terras. Sane enim non invenio alibi, ubi in sole posuerit tabernaculum suum, id est in luce & in manifesto suam dignatus sit exhibere præsentiam ipse lucis inaccessibilis habitator, nisi utique in terris. [Baruc. 3. 38.] Denique *in terris visus est, & cum hominibus conversatus est.* In terris, inquam, palam, quod est in sole, posuit tabernaculum suum, corpus videlicet, quod de Virginis corpore ad hoc sibi aptare dignatus est, ut in eo in se invisibilis videretur; & sic videret omnis caro salutare Dei, cum in carne venisset.

8. [Christus sponsus quomodo transiliens montes & colles] Saliit ergo in montibus, id est in illis supremis spiritibus, cum ad eos usque descendit, sacramentum à sæculis absconditum, & magnum pietatis mysterium eis dignanter aperiens. Sed transsiliens hos superiores atque eminentiores montes, Cherubin scilicet atque Seraphin, necnon Dominationes, Principatus & Potestates, Virtutesque, etiam ad inferiorem usque Angelorum ordinem descendere, tamquam ad colles dignatus est. Sed numquid vel in illis remansit? Transsiliit & colles. *Non enim*, inquit, *Angelos, sed semen Abrahæ apprehendit*, [Heb. 2. 16.] quod utique Angelis inferius est. ut sermo impleretur, quem dixit memoratus Propheta, loquens ita ad Patrem de Filio: *Minuisti eum paulo minus ab Angelis.* [Psal. 8. 6.] Quamquam hoc sane ad commendationem naturæ humanæ dictum possit intelligi, quod homo ad imaginem & similitudinem Dei conditus, ac præditus ratione ad instar utique Angeli, modicum tamen distet ab Angelo propter corpus de terra. Sed audi apostolum Paulum aperte pronuntiantem de eo: *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitrabatur esse se æqualem Deo: quia semetipsum exinanivit, formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inventus ut homo.* [Philipp. 2.] & rursum: *Ubi venit*, inquit, *plenitudo temporis, misit Deus Filium suum, factum ex muliere, factum sub lege, ut eos qui sub lege erant redimeret.* [Gal. 4. 4.] Qui ergo factus ex muliere, factus & sub lege est, proculdubio non solum montes, id est majores superioresque beatitudines, sed etiam minores Angelos descendendo transsiliit, qui quidem in enmparatione superiorum, merito collium nomine designantur. Ceterum qui minor est in regno cælorum, major est quovis carnem portante super terram, etiamsi sit ille magnus Johannes Baptista. [Luc. 7. 28.] Nam etsi sane Deum hominem fateamur, etiam in homine super omnem Principatum & Potestatem longe incompatabiliter præeminere; certum tamen, quia etsi præit majestate, sed infirmitate succubuit. Ita ergo saliit in montibus, & transsiliit colles, cum non solum superioribus, sed & inferioribus spiritibus dignantissime se inferiorem exhibuit. Nec modo illis supernis spiritibus, sed & ipsis, qui domos luteas inhabitant, subjectum se exhibuit, transsiliens & vincens humilitate etiam hominum humilitatem. Erat denique subditus Mariæ & Joseph, cum esset duodennis in Nazareth: [Luc. 2. 51. Matt. 3. 13.] & apud Jordanem Johannis se manibus jam juvenis inclinavit. Sed & inclinata est dies, nec adhuc omninn de his montibus descendere libet.

9. Ceterum si hac vice voluerimus cuncta horum, prout delectat, explorare amœna, abdita perscrutari; verendum ne aut sermo grata brevitate careat, aut larga excellensque materies debita diligentia festinatione fraudetur. Pausemus proinde hodie jam, si placet, in montibus istis: quoniam bonum est nos hic esse, ubi à pastore Christo una cum sanctis Angelis in loco pascuæ collocati, & jucundius pascimur, & uberius. Et nos siquidem oves pascuæ ejus. Ruminemus ergo, tamquam munda animalia boni Pastoris, quæ de hodierno sermnne tota aviditate glutivimus, sermone altero residua capituli ejusdem attentius percepturi, largiente sponso Ecclesiæ Jesu-Christo Domino nostro, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula, amen.

SERMO LIV.

Qualiter iterum per montes *significantur Angeli & homines, & per* colles *dæmones. Item de triplici Timore, quo quisque timere debet, ne gratiam bene operandi a Deo acceptam perdat.*

1. Super eodem capitulo, quod hesterno * sermone versatum est, dicturus sum & alium intellectum, quem hodierno servavi: vos probate, & eligite potiora. [* al. fin.] Non est opus superiora repetere, quæ excidisse non arbitror in tam brevi. Si quo minus tamen, scripta sunt ut dicta sunt, & excepta stilo, sicut & sermones ceteri, ut facile recuperetur quod forte exciderit. Quapropter accipite alia. *Ecce venit iste*, inquit, *saliens in montibus, transsiliens colles.* Sponsum loquitur qui profecto tunc in montibus saliit, cum missus à Patre ad evangelizandum pauperibus, Angelorum fungi non est dedignatus officio, factus magni consilii angelus, qui Dominus erat. Per se descendit ad terras, qui

alios delegare solebat: per se notum fecit Dominus salutare suum, [Psal. 97. 2.] per se in conspectu gentium revelavit justitiam suam. [Hebr. 1. 14.] Cum itaque omnes, juxta Pauli sententiam, administratorii spiritus sint, missi in ministerium propter eos qui hereditatem capiunt salutis: qui erat super illos, factus est inter illos tamquam unus ex illis, dissimulans injuriam, accumulans gratiam. Sed audi ipsum. [Matt. 20. 28.] *Non veni*, inquit, *ministrari, sed ministrare, & animam meam dare pro multis.* Quod quidem ceterorum nemo fecisse inventus est, ut omnes quotquot ministrasse visi sunt, ipse devotis transierit fidelibusque obsequiis. [Transsilit colles, alacritate ministrandi eos vincens.] Bonus minister, qui carnem suam in cibum, sanguinem in potum, animam ministravit in pretium. Bonus plane, qui spiritu alacer, caritate fervens, pietate devotus, non solum salit in montibus, sed & transsilit colles, id est superat & vincit alacritate ministrandi, utpote quem unxit Deus Deus suus oleo lætitiæ præ consortibus suis: [Psal. 44. 8.] in quo utique singulariter exsultavit ut gigas ad currendam viam. Denique transsilit Gabrielem, & prævenit [a] ad Virginem, eodem Archangelo attestante, cum ait: [Luc. 1. 28.] *Ave gratia plena, Dominus tecum.* Quid? Quem modo reliquisti in cælo, nunc * in utero reperis. [* al. hunc] Quonam modo? Volavit & prævolavit super pennas ventorum. Victus es, ô Archangele: transsilivit te qui præmisit te.

[Alia interpretatio.] 2. Aut certe saliebat in montibus, cum in Angelis olim Patribus apparebat: quod utique proprietati litteræ magis convenire videtur. Non enim ait, *saliens* in montes, sed *in montibus*, ut ipse in eis videatur salire, qui facit & dat ut saliant, quemadmodum loquitur in Prophetis; operatur in justis, cum illis verba, & istis opera tribuit. Adde quod aliqui eorum personam ejus gerebant, ita ut loqueretur quisque illorum, non tamquam Angelus, sed tamquam Dominus. Verbi gratia, ille Angelus qui cum Moyse loquebatur, dicebat, non, Ego Domini, sed, *Ego Dominus*; atque id frequentius iterabat. Saliebat ergo *in montibus*, id est in Angelis, in quibus & loquebatur, & suam hominibus exhibebat præsentiam. Ad homines enim saliebat, sed in Angelis, non in se: non in sua natura, sed in subjecta creatura. Qui enim salit, de loco ad locum vadit: quod non cadit in Deum. Ergo in montibus, id est in Angelis, saliebat, qui in se non poterat: & saliebat usque ad colles, id est Patriarchas & Prophetas, ceterosque spirituales viros de terra. Sed transsiliebat & colles, cum non solum magnis & spiritualibus viris, sed & aliquibus de populo, etiam & nonnullis mulieribus æque in Angelis loqui & apparere dignatus est. [Dæmones colles ob superbiam sterili.] Vel *colles* dicit aërias potestates, quæ inter montes quidem minime jam numerantur, pro eo quod à virtutum celsitudine defluxerunt per superbiam; nec tamen usque ad humilia vallium, sive ad valles humilium per pœnitentiam detumescunt. De his arbitror illud dictum in psalmis: [Psal. 96. 5.] *Montes, sicut cera, fluxerunt à facie Domini*, Hos itaque tumentes ac steriles colles, tamquam medios positos inter montes perfectorum & valles pœnitentium, proculdubio transsiliit, qui in montibus salit; hisque præteritis & despectis descendit ad valles, ut valles abundent frumento. Porro illi è regione æterna ariditate ac sterilitate damnantur, sicut habes Prophetæ super illos imprecationem: [2 Reg. 1. 21.] *Nec ros*, inquit, *nec pluvia descendant super vos.* Atque ut noveris quod ad Angelos qui prævaricati sunt, sub figura montium Gelboë ista loquatur, *ubi*, inquit, *ceciderunt vulnerati multi.* Quàm multi in his maledictis montibus de exercitu Israël ceciderunt à principio, & quotidie cadunt! De quibus & habes in eodem Propheta, cum dicit Domino: [Psal. 87. 6.] *Sicut vulnerati dormientes in sepulcris, quorum non es memor amplius, & ipsi de manu tua repulsi sunt.*

3. Non est ergo mirum, si steriles & infructuosi permanent isti, non montes cælici, sed aërii colles, super quos nec ros, nec pluvia descendit, quippe auctore gratiæ & benedictionum largitore transsiliente eos, & descendente ad valles, ut cælesti imbre perfundat humiles qui sunt super terram, & fructum afferant in patientia: fructum tricesimum, sexagesimum, & centesimum. Denique visitavit terram, & inebriavit eam: [Psal. 64. 10.] multiplicavit locupletare eam. Terram visitavit, non aerem: quia *misericordia Domini plena est terra.* [Psal. 32. 5.] Denique *operatus est salutem in medio terræ*, [Psal. 73. 12.] numquid & in medio aëris? Hoc adversum Origenem, qui in aëre [Origenis error.] Dominum gloriæ denuo pro dæmonibus impudenti crucifigit mendacio: cum hujus conscius mysterii Paulus affirmet, quod resurgens ex mortuis jam non moritur, [Rom. 6. 9.] mors illi ultra non dominabitur.

4. Verum non solum visitavit terram, qui aërem transsilivit, sed etiam cælum, dicente Scriptura: [Psal. 35. 6.] *Domine, in cælo misericordia tua, & veritas tua usque ad nubes.* [Sponsus salit in Angelis bonis, non in malis.] Usque ad nubes enim cælum est quod inhabitant sancti Angeli, quos non transsiliit Sponsus, sed salit in eis, ita ut imprimat ipsis duo quædam vestigia pedum suorum, misericordiam & veritatem: de quibus Domini vestigiis memini me in superioribus sermonibus plenius disputasse *. [* Sermone 6. in Cant.] A nubibus vero & infra dæmonum habitatio est in aëre isto infimo & caliginoso; [Dæmonum habitatio in aëre, cur.] in quibus non salit sponsus, sed transsilit illos & præterit, nec ullum in se retinent Dei transeuntis vestigium. Nam quomodo in diabolo veritas est, de quo in Evangeliis Veritatis sententia exstat, quod in veritate non stetit, sed mendax exstitit ab initio? [Johan. 8. 44.] Sed nec misericordem quis dixerit eum, qui nihilo minus ab initio homicida fuisse eadem ipsa Evangelii veritate convincitur. [Ibidem.] Porro autem qualis paterfamilias, tales & domestici ejus. Pulcre proinde de sponso Ecclesia psallens, quod in altis habitet, & humilia respiciat in cælo & in terra; [Psal. 112. 5.] nullam omnino mentionem facit de his qui in aëre versantur spiritibus superbis: quoniam *Deus superbis resistit, & humilibus dat gratiam.* [Jacob. 4. 6.]

5. Videt ergo illum salientem in montibus & transsilientem colles, juxta imprecationem David dicentis: *Omnes montes qui in circuitu ejus sunt*, id est in circuitu Gelboë, [2. Reg. 1. 21.] *visitet Dominus; à Gelboë autem transeat.* Diabolo nempe, qui per Gelboë designatur, hinc inde sunt montes quos visitat Dominus, supra Angeli, infra homines. In pœnam siquidem suam locum in aëre isto, medium inter cælum & terram, de cælo cadens sortitus est, ut videat & invideat, ipsaque invidia torqueatur, Scriptura dicente: *Peccator videbit & irascetur, dentibus suis fremet, & tabescet.* [Psal. 111. 10.] Quàm miser, cum suspicit cælos, in quibus innumeros montes intuetur divina claritate fulgentes, divinis laudibus resultantes, sublimes in gloria, abundantes in gratia! Quàm miserior, [Quàm pœnalis iste locus dæmonibus.] cum respicit terram, montes nihilo minus quàm plurimos de populo acquisitionis habentem, fide solidos, spe excelsos, caritate spatiosos, cultos virtutibus, bonorum operum fructibus refertos, de rore cæli tamquam de saltu sponsi quotidianam capientes benedictionem! Cum quanto putamus dolore & rancore aspiciat ille cupidissimus gloriæ istos in circuitu suo tam gloriosos montes, cum se & suos è regione incultos, tenebrosos, bonis omnibus infœcundos despiciat, ita ut se sentiat esse opprobrium hominum & Angelorum, qui omnibus exprobrabat, secundum illud in psalmis: [Psal. 103. 26.] *Draco iste quem formasti ad illudendum ei.*

6. Atque hoc, quia ob ipsorum superbiam transsilit eos sponsus, [Dæmones ob superbiam divinæ gratiæ incapaces.] saliens in montes qui in circuitu ejus sunt, tamquam fons ascendens de medio paradisi, irrigans universa, & implens omne animal benedictione. Beati qui torrente voluptatis hujus potari interdum vel raro promerentur, in quibus etsi non continue fluit, saltem per horas salit aqua sapientiæ & fons vitæ, ut fiat in ipsis quoque fons aquæ salientis in vitam æternam. Et quidem hujus fluminis impetus lætificat civitatem Dei, sane perenniter & affluenter. In nostros autem montes qui in terra sunt, utinam interdum facta quasi inundatione saltus dare aliquos non despiciat, quibus

a Sic legendum cum mss. non pervenit, ut in editis.

Tom. IV.

sofficienter irrigati, nobis quoque, qui valles sumus, stillare vel raras guttulas possint, ne omnino aridi & steriles remaneamus. Miseria, & egestas, & omnino fames valida io regione illa, quæ nullis umquam istiusmodi vel saltibus, vel instillatiotibus humectatur, præterfluente & transsiliente illam fonte sapientiæ: *Et quia non habuerunt*, inquit, *sapientiam, perierunt propter suam insipientiam.*

Baruch 3. 28.

Cant. 2. 8.

7. *Ecce venit is saliens in montibus, transsiliens colles.* Ad hoc salit ut transsiliat, qui non vult ad omnes pertingere: neque enim in omnibus beneplacitum est Deo. Fratres, si juxta sapientiam Pauli scripta sunt ista ad correptionem nostram, observemus Sponsi diseretos & circumspectos saltus, quemadmodum videlicet tam apud Angelos, quàm apud nos, & in humiles saliat, & superbos transsiliat. siquidem excelsus Dominus & humilia respicit, & alta à longe cognoscit. Hæc, inquam, attendamus, quo cauti simus Sponsi nos salotiferis saltibus præparare, ne veluti à montibus Gelboë forte transeat & à nobis, si indignos nos sua visitatione conspexerit. Quid superbis, terra & cinis? Et de Angelis transsilit Dominus, exsecrans eorum superbiam. Ergo repudiatio Angelorum fiat emendatio hominum: scripta est enim ad ipsorum correptionem. Cooperetur mihi in bonum etiam diaboli malum, & lavem manus meas in sanguine peccatoris. Qualiter, inquis? Audi. Superbo certe diabolo horrenda & formidolosa maledictio intorquetur, propheta David in spiritu dicente de illo sub typo Gelboe, ut supra memoratum est *: *Montes*, inquit, *qui in circuitu ejus sunt, visitet Dominus, à Gelboë autem transeat.*

1. Cor. 10. 11. Deus super bos præterit, humiles visitat

Psal. 137. 6.

Dæmonum ruina, hominum sit cautela.

* Verba è quodam Resp. ecclesiastico alias unde 2. Reg. 1. 21.

Bernardi humilis confessio.

8. Sane ego hoc legens, referensque oculos in me, & intuens diligenter, invenio me peste ipsa infectum, quam in Angelo Dominus in tantum exhorruit, quatenus propterea declinaret ab eo, cum omnes in circuitu ejus montes, sive de Angelis, sive de hominibus, visitationis suæ gratia dignaretur: & pavens tremensque aio ad memetipsum: Si sic actum est cum Angelo, quid de me fiet terra & cinere? Ille in cælo intumuit, ego in sterquilinio. Quis oon tolerabiliorem in divite superbiam, quàm in paupere ducat? Væ mihi! si tam dure in potente illo animadversum est pro eo quod elevatum est cor illius, nec ei profuit quod cognata potentibus superbia esse cognoscitur: quid de me exigendom & misero, & superbo? Denique jam luo pœnas, jam acerbissime vapulo. Non sine causa sane ab heri & nudiustertius invasit me languor iste animi, & mentis hebetudo, insolita quædam inertia spiritus. Currebam bene: sed ecce lapis offensionis in via; impegi, & corrui. Superbia inveota est in me, & Dominus declinavit in ira à servo suo. Hinc ista sterilitas animæ meæ, & devotioois inopia quam patior. Quomodo ita exaruit enr meum, eoagulatum est sicut lac, factum est sicut terra sine aqua? Nec compungi ad lacrymas queo; tanta est duritia cordis. Non sapit psalmus, non legere libet, non orare delectat, meditationes solitas non invenio. Ubi illa inebriatio spiritus? ubi mentis serenitas, & pax, & gaudium in Spiritusancto? Ideo ad opus manuum piger, ad vigilias somnolentus, ad iram præceps, ad odium pertinax, linguæ & gulæ indulgentior, segnior obtusiorque ad prædicationem. Heu! omnes montes in circuitu meo visitat Dominus, ad me autem non appropinquat. Num collis non sum ex his quos transsilit sponsus? Nam alium quidem intueor singularis abstinentiæ, alium vero patientiæ admirandæ, alium autem summæ humilitatis & mansuetudinis, alium multæ misericordiæ & pietatis; illum in contemplatione frequenter excedere, hunc pulsare & penetrare cælos orationum instantia, aliosque in aliis præeminere virtutibus. Hos, inquam, considero omnes ferventes, omnes devotos, omnes in Christo unanimes, omnes donis cælestibus & gratia affluentes, tamquam spirituales revera montes qui à Domino visitantur, & sponsum in se salientem frequenter recipiont. Ego autem, qui horum in me iovenio nihil, quid me aliud putem, quàm unum de montibus Gelboë, quem præterit in ira & indignatione sua ille ceterorum omnium benignissimus visitator?

Superbia damna in sespso repræsentat

Ariditas & languor ex superbia.

Pia æmulatio consideratione aliena virtutis excitatur

9. Filioli, hæc eogitatio tollit extollentiam oculorum, conciliat gratiam, sponsi saltibus præparat. Hæc ego in me transfiguravi propter vos, ut & vos ita faciatis. Imitatores mei estote. Quod non de exercitio dico modo virtutum, aut morum disciplina, aut gloria sanctitatis (nec enim de hujusmodi quicquam mihi temere arrogaverim imitatione dignum:) sed volo vos non parcere vobis, sed accusare vosmetipsos, quoties forte in vobis, vel ad modicum tepere gratiam, virtutem languescere deprehenditis, sicut & ego pro hujusmodi memetipsum accuso. Hoc facere hominis est, qui curiosus circumspector est sui, & scrutator viarum suarum ac studiorum, atque in omnibus semper suspectum habet arrogantiæ vitium ne subrepat. In varitate dioici, nil æque efficax esse ad gratiam promerendam, retinendam, recuperandam, quam si omni tempore eoram Deo ioveniaris non altum sapere, sed timere. *Beatus homo qui semper est pavidus.* Time ergo cum arriserit gratia, time cum abierit, time cum denuo revertetur; & hoc est semper pavidum esse. Succedant vicissim sibi in animo tres isti timores, secundum quod gratia vel adesse dignatur, vel offensa recedere, seu iterum redire placata sentietur. Cum adest, time ne non digne opereris ex ea. nam hoc monet Apostolus: *Videte*, inquiens, *ne in vacuum gratiam Dei recipiatis.* & ad discipulum: *Noli*, inquit, *negligere gratiam quæ in te est.* & de semetipso dicebat: *Quia gratia Dei in me vacua non fuit.* Sciebat homo, consilium Dei habens, redundare in eontemptum donantis, donum negligere, nec expendere ad quod donatum est; idque intolerabilem esse superbiam judicabat: & propterea studiosissime hoc malum & ipse cavebat, docebatque cavendum. Sed rursum latet fovea hic, quæ nolo vos lateat, de qua is ipse superbiæ spiritus tanto periculosius, quanto occultius, sicut habetis in psalmo, *insidiatur quasi leo in spelunca sua.* Nam si impedire non prævalet actionem, tentat intentionem, suggerens & suadens, quateous effectum gratiæ arroges tibi. Quod quidem superbiæ genus longe illo priore intolerabilius esse non ambigas. Quid enim odiosius illa voce, qua quidam dixerunt: *Manus nostra excelsa, & non Dominus, fecit hæc omnia?*

Scrutator [illegible] [illegible] viam.

Prov. 28. 14.

Timoris [illegible] à [illegible]

1. Timendi [illegible] gratia.

2. Cor. 6. 1.

1. Tim. 4. 14.

1. Cor. 15. 10.

Ne gratiam negligamus.

Ne gloriam [illegible]

Deut. 32. 27.

10. Si ergo timendum manente gratia; quid si recesserit? num multo magis tunc timendum? Plane multo magis: quia ubi deficit tibi gratia, deficis tu. Audi etenim quid dator gratiæ dicat. *Sine me*, ait, *nihil potestis facere.* Time ergo subtracta gratia, tamquam mox casurus; time & contremisce, Deo tibi, ut sentis, irato; time, quia reliquit te custodia tua. Nec dubites in causa esse superbiam, etiamsi non appareat, etiamsi nihil tibi conscius sis. Quod enim tu nescis, scit Deus; & qui te judicat, ipse est. Sed nec qui seipsum commendat, ille probatus est, sed quem Deus commendat. Numquid commendat te Deus, cum gratia privat? Aut numquid qui humilibus dat gratiam, humili auferet datam? Ergo argumantum superbiæ, privatio est gratiæ. Quamquam tamen interdum subtrahitur gratia, sive retrahitur, non pro superbia quæ jam est, sed quæ futura est, nisi subtrahatur. Habes hujus rei evidens documentum de Apostolo, qui stimulos carnis suæ sustinebat invitus, non quia extolleretur, sed ne extolleretur. Sed sive jam existens, sive nondum; superbia tamen semper causa erit subtractæ gratiæ.

2. Timendi recedente gratia.

Joan. 15. 5.

Superbia est causa subtractionis gratiæ.

2. Cor. 10. 18.

Jacob. 4. 6.

2. Cor. 12. 7.

11. Jam si gratia repropitiata redierit, multo amplius tunc timendum, ne forte contingat recidivum pati, juxta illud de Evangelio: *Ecce sanus factus es, vade & amplius jam noli peccare, ne aliquid deterius tibi contingat.* Audis recidere, quàm incidere esse deterius. Proinde invalescente periculo, invalescat & metus. Beatus es, si cor tuum triplici isto timore repleveris, ut timeas quidem pro accepta gratia, amplius pro amissa, longe plus pro recuperata. Hoc fac, & eris hydria in

3. Timendi quoque [illegible]

Joan. 5. 14.

Beatus qui [illegible]

Christi convivio, impleta usque ad summum, continens nimirum metretas, non binas tantum, sed & ternas, ut Christi merearis benedictionem, quæ aquas tuas convertat in vinum lætitiæ, & perfecta caritas foras mittat timorem.

12. Quod dico, tale est. Aqua timor est, quoniam ab æstu refrigerat desideriorum carnalium: *Initium*, inquit, *sapientiæ timor Domini*. & habes: *Aqua sapientiæ salutaris potavit illum*. Si timor sapientia, & sapientia aqua; timor aqua est. denique *timor Domini*, inquit, *fons vitæ*. Porro hydria mens tua. *Capientes*, inquit, *singulæ metretas binas vel ternas*. Tres metretæ, timores tres. *Et impleverunt eas*, inquit, *usque ad summum*. Non unus timor, non duo quoque, sed toti tres simul replent usque ad summum. Omni tempore time Deum, & ex omni corde tuo, & implesti hydriam tuam usque ad summum. Amat Deus integrum munus, affectum plenum, perfectum sacrificium. Cura proinde nuptiis cælestibus plenam inferre hydriam, ut de te quoque dicatur: *Quia replevit eum spiritus timoris Domini*. Qui sic timet, nihil negligit. Unde namque negligentia intret in plenitudinem? Alioquin quod capere adhuc aliquid potest, plenum non est. Eadem sane ratione non potest simul & sic timere, & altum sapere. Non est enim quo admittas superbiam, repletus timore Domini. Et sic de ceteris vitiis sentiendum, quia necesse est omnia plenitudine timoris excludi. Tunc demum si plene, si perfecte timueris, dabit caritas saporem aquis tuis ad Domini benedictionem. Sine caritate enim timor pœnam habet. Et quidem caritas vinum, quod lætificat cor hominis. Perfecta autem *caritas foras mittit timorem*, ut ubi aqua fuerat, vinum esse incipiat ad laudem & gloriam Sponsi Ecclesiæ Jesu-Christi Domini nostri, qui est super omnia Deus benedictus in secula, amen.

SERMO LV.

Qualiter homo per veram pœnitentiam potest evadere judicium Dei.

1. *Similis est dilectus meus capreæ hinnuloque cervorum.* Ex præcedenti versiculo pendet. Quem enim salientem & properantem modo descripserat, consequenter comparat capreæ hinnuloque cervorum. Apte quidem, quod hoc genus animantium cursu velox, & saltu agile sit. Porro sermo de sponso est, & sermo sponsus est. Et Propheta dicit de Deo, quia *velociter currit sermo ejus*; sane congruens huic loco, ubi sponsus, qui Sermo Dei est, saliens transiliensque describitur, similis proinde factus capreæ hinnuloque cervorum. Et hæc ratio similitudinis. Adde tamen, ne nulla similitudinis ipsius vel minima proportiuncula vacet, quia caprea quidem non modo cursus pernicitate, sed & acumine visus eminet. Quod utique proprie illam respicit narrationis partem, qua Sponsus, non solum *saliens*, sed & *transiliens* apparere refertur: quia nisi acuto & perspicaci intuitu non posset omnino, præsertim inter currendum, discernere in quos salire, & quos transilire deberet. Alioquin poterat sufficere, ad designandam festinantis velocitatem, de solo hinnulo comparatio; is quippe rapidiori se ferre noscitur cursu. Nunc vero quoniam sponsus iste, etsi ardenter amans, cursim ruere in dilectæ videatur amplexus; nihilominus tamen gressus, vel potius saltus suos prudenti consideratione dirigere novit, cautus ubi oporteat figere pedem: oportuit profecto cum hinnulo etiam de caprea similitudinem dari, quatenus & per illum desiderium salvantis, & per hanc eligentis exprimeretur judicium. Christus nempe justus & misericors, salvator & judex: & quia amat, vult omnes homines salvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire: & quia judicat, novit qui sunt ejus, & ipse scit quos elegit à principio.

2. Igitur duo hæc bona Sponsi, misericordiam scilicet & judicium, in his duobus animantibus commendata à Spiritu-sancto nobis interim sentiamus, ut in testimonium integritatis & perfectionis fidei nostræ, nos quoque Prophetam imitantes, misericordiam & judicium cantemus Domino. Ego autem non dubito, & alia de horum natura ab his quidem, qui talium curiosi & gnari sunt, posse monstrari, quæ Sponso aptari utiliter & congruenter queant: sed hæc, ut arbitror, sufficere possunt ad dandam rationem adductæ similitudinis. Pulcre tamen Spiritus-sanctus non de cervo, sed de hinnulo cervorum similitudinem dedit, in quo & Patrum fecit mentionem, è quibus Christus secundum carnem, & infantiæ meminit Salvatoris. Ut hinnulus quippe apparuit parvulus qui natus est nobis. Verum tu qui adventum desideras Salvatoris, time scrutinium Judicis, time oculos capreæ, time illum qui per Prophetam dicit: *Et erit in die illa, & ego scrutabor Jerusalem in lucernis*. Acuto visu est: nihil inscrutatum relinquet oculus ejus. Scrutabitur renes & corda, ipsaque cogitatio hominis confitebitur illi. Quid tutum in Babylone, si Jerusalem manet scrutinium? Puto enim hoc loco Prophetam Jerusalem nomine designasse illos, qui in hoc sæculo vitam ducunt religiosam, mores supernæ illius Jerusalem conversatione honesta & ordinata pro viribus imitantes; & non veluti hi, qui de Babylone sunt, vitam in perturbatione vitiorum, scelerumque confusione vastantes. Denique illorum peccata manifesta sunt, præcedentia ad judicium, & non egent scrutinio, sed supplicio. Mea autem, qui videor monachus & Jerosolymita, peccata certe occulta sunt, nomine & habitu monachi adumbrata: & idcirco necesse erit subtili ea investigari discussione, & quasi admotis lucernis de tenebris in lucem prodi.

3. Possumus afferre aliquid & de psalmo ad confirmandum id quod dicitur de scrutanda Jerusalem. Ait namque sub persona Domini: *Cum accepero tempus, ego justitias judicabo*. Vias justorum, ni fallor, & actus eorum discussurum se & examinaturum dicit. Verendum valde cum ad hoc ventum fuerit, ne sub tam subtili examine multæ nostræ justitiæ (ut putantur) peccata appareant. Unum est tamen, si nosmetipsos dijudicaverimus, non utique judicabimur. Bonum judicium, quod me illi districto divinoque judicio subducit & abscondit. Prorsus horreo incidere in manus Dei viventis: volo vultui iræ judicatus præsentari, non judicandus. *Spiritualis homo omnia dijudicat. & ipse à nemine judicatur.* Judicabo proinde mala mea, judicabo & bona. Mala melioribus curabo corrigere actibus, diluere lacrymis, punire jejuniis, ceterisque sanctæ laboribus disciplinæ. In bonis de me humiliter sentiam, &, juxta præceptum Domini, servum me inutilem reputabo, qui quod facere debui, tantum feci. Dabo operam nec lolia pro granis, nec paleas cum granis offerre. Scrutabor ego vias meas & studia mea, quo is qui scrutaturus est Jerusalem in lucernis, nihil inscrutatum in me sive indiscussum inveniat. Neque enim judicaturus est bis in idipsum.

4. Quis mihi det ita ad liquidum prosequi & persequi universa delicta mea, ut in nullo oporteat vereri oculos capreæ, in nullo ad lumen contingat erubescere lucernarum? Et nunc videor, sed non video: præsto est oculus cui omnia patent, etsi non patet ipse. Erit quando cognoscam, sicut & cognitus sum: at nunc quidem cognosco ex parte; non tamen ex parte cognitus, sed ex toto. Vereor aspectum exploratoris illius, qui post parietem stat. Hoc enim scriptura addit de illo, quem pro acumine visus capreæ assimilavit: *En ipse stat*, inquit, *post parietem, respiciens per fenestras, prospiciens per cancellos*. De quo suo loco videbimus. Hunc ergo vereor occultum occultorum exploratorem. Sponsa nihil veretur, quia nihil sibi conscia est. Quid denique vereatur, amica, columba, formosa? Nempe subinde habes: *En dilectus meus*, inquit, *loquitur mihi*. Nihil non loquitur; & ideo formido aspectum, quoniam non habeo testimonium. Tu quid audis de te, ô Sponsa? Quid tibi loquitur dilectus tuus? *Surge*,

Tom. IV. — Psal. 100. 1. — Isa. 9. 6. — Soph. 1. 12. — Psal. 7. 10. — Christi judicium quàm timendum. — Bernardi humilitas. — Psal. 74. 3. Ipsæ justitiæ nostræ judicandæ. — 1. Cor. 11. 31. — 1. Cor. 2. 15. Judicare nos quomodo debemus. — Luc. 17. 10. — Soph. 1. 12. — Oculi Judicis omnia videntis timendi. — Cant. 2. 9. — Ibidem 10.

Tom. IV. inquit, *propera amica mea, columba mea, formosa mea.* Verum hoc quoque alteri servabo principio, nec brevitate arctabo ea quæ diligentiam desiderantia sunt; ne forte & de hoc reus inveniar, si quo minus vos inveniamini in hac parte ædificati ad intelligentiam & amorem Sponsi Ecclesiæ Jesu-Christi Domini nostri, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula, amen.

SERMO LVI.

Quod peccata & vitia sunt tamquam parietes, mediantes inter Deum & peccatorem.

Cant. 2. 9.

1. *EN ipse stat post parietem, respiciens per fenestras, prospiciens per cancellos.* Secundum litteram quidem videtur dicere, quia is qui cum saltibus adventare prospiciebatur, appropiasset usque ad contubernium sponsæ, & stans post parietem curiosius introspiceret per fenestras & rimas, & verecunde non præsumeret sese ingerere. Secundum spiritum autem appropiasse quidem nihilo minus intelligitur, sed aliter, ita sane quemadmodum & à cælesti sponso agi oportuit, & à Spiritu-sancto dici. Nil quippe quod vel auctorem dedeceat, vel narratorem, verus & spiritualis intellectus admittet. Ergo appropiavit parieti, cum adhæsit carni. Caro paries est: & appropiatio Sponsi, Verbi incarnatio. Porro cancellos & fenestras per quas respicere perhibetur, sensus (ut opinor) carnis, & humanos dicit affectus, per quos experimentum cepit omnium humanarum necessitatum. Denique languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portavit. Humanis ergo affectionibus sensibusque corporeis pro foraminibus usus est & fenestris, ut miserias hominum homo factus experimento sciret, & misericors fieret. Sciebat & ante, sed aliter. Sciebat denique virtutem obediendi ipse Dominus virtutum, & tamen, teste Apostolo, didicit ex his quæ passus est, obedientiam. In hunc modum & misericordiam didicit, etsi misericordia Domini ab æterno. Docet hoc quoque idem gentium Doctor, ubi eum asserit tentatum per omnia pro similitudine absque peccato, ut misericors fieret. Videsne factum esse quod erat, & quod noverat didicisse, & sibi apud nos quæsisse rimas & fenestras, per quas calamitates nostras diligentius exploraret? Tot autem in nostro ruinoso & pleno rimarum pariete invenit foramina, quot nostræ infirmitatis & corruptionis in suo corpore sensit experimenta.

Incarnatio Christi hic significata.
Isa. 53. 4.
Humanæ affectiones & sensus corporei quatenus in Christo.
Hebr. 5. 8.
Scientia Christi experimentalis.
V. tract. de gradibus Humilitatis.
Heb. 4. 15.

2. Sic itaque sponsus post parietem stans, & per fenestras & cancellos respiciens erat. Et bene *stans*, quia solus revera in carne stetit, qui carnis peccatum non sensit. Possumus & hoc fideliter sapere, quia stetit per divinitatis potentiam, qui per carnis infirmitatem occubuit, dicente ipso: *Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma.* Ego autem puto etiam illud huic sententiæ suffragari, quod sanctus David in hoc mysterio, utpote Propheta Domini & prophetans, de Domino loquebatur; & quidem Moysen loquens, sed Dominum intuens. Ipse enim verus est Moyses, qui vere per aquam venit, & non in aqua tantum, sed in aqua & sanguine. Ait itaque memoratus Propheta: *Dixit ut disperderet eos,* (Patrem siquidem loquebatur) *si non Moyses electus ejus stetisset in confractione in conspectu ejus, ut averteret iram ejus, ne disperderet eos.* Quonam modo, quæso, Moyses stetit in confractione? Quemadmodum, inquam, aut stetit, si confractus est; aut si stetit, quomodo confractus est? At ego tibi ostendo, si vis, qui vere stetit in confractione. Ego alium novi neminem qui hoc potuerit, nisi Dominum meum Jesum, qui certe in morte vivebat, qui corpore fractus in cruce, divinitate stabat cum Patre; in uno nobiscum supplicans, in altero cum Patre propitians. Et stabat post parietem, dum, quod jacebat in illo, manifestum erat in carne; & quod stabat in ipso, quasi post carnem latebat; sane unus idemque homo manifestus, & Deus absconditus.

Christus stans post parietem quomodo.
Matt. 26. 41.
Psal. 105. 23.

3. Sed & unicuique nostrum, qui desideramus adventum ipsius, puto illum nihilo minus post parietem stare, dum corpus hoc nostrum, quod certe peccati est, abscondat interim nobis faciem ejus, & præsentiam intercludat. Denique *quamdiu sumus in hoc corpore,* inquit, *peregrinamur à Domino.* Non quia in corpore, sed quia in corpore hoc, quod utique de peccato est, & sine peccato non est. Et ut scias quoniam obstant non corpora, sed peccata, audi Scripturam: *Peccata nostra,* inquit, *separant inter nos & Deum.* Et utinam unus mihi tantum obstet paries corporis, solumque obicem patiar id quod est in carne peccatum, & non multæ intersint maceriæ vitiorum. Vereor enim ne etiam præter illud quod in natura est, quàm plurima de propria iniquitate adjecerim, quorum à me interjectu nimium elongaverim sponsum, ita ut, si verum dicere velim, post parietes magis mihi illum stare fatear, non post parietem.

4. Sed dico hoc planius. Sponsus quidem æqualiter atque indifferenter præsto ubique est, divinæ utique præsentia majestatis, & magnitudine virtutis suæ. Gratiæ tamen exhibitione seu inhibitione quibusdam longe, quibusdam prope esse dicitur, Angelorum dumtaxat & hominum, id est rationalium creaturarum. Denique longe a peccatoribus salus. Et sanctus David nihilo minus dicit: *Ut quid Domine recessisti longe?* Ceterum à sanctis pia dispensatione ad tempus, & non ex toto, sed juxta aliquid aliquando longe se facit. Peccatoribus autem de quibus dicitur, *Superbia eorum qui te oderunt, ascendit semper:* & item, *Inquinatæ sunt viæ illorum in omni tempore:* semper, valdeque longe est, atque in ira hoc, & non in misericordia. Quamobrem orat ad Deum sanctus, & ait, *Ne declines in ira à servo tuo:* sciens quia & in misericordia potuerit declinare. Prope est ergo Dominus sanctis & electis suis, etiam cum longe esse videtur, & non æqualiter omnibus, sed aliis plus, aliis minus, pro meritorum diversitate. Nam etsi prope est Dominus omnibus invocantibus eum in veritate, & juxta est his qui tribulato sunt corde; non tamen omnibus forsitan, ita ut dicere possint, quia *ipse stat post parietem.* Sponsæ vero quàm prope est, qui uno tantum pariete dividitur. Propterea cupit dissolvi, & rupto medio pariete cum illo esse, quem post parietem esse confidit.

5. Ego autem, quoniam peccator sum, dissolvi non cupio, sed formido, sciens quia *mors peccatorum pessima.* Quomodo non pessima mors, ubi non subvenit Vita? Formido exire, & in ipso contremisco portus ingressu, dum non confido prope assistere qui excipiat exeuntem. Quid enim? Securene exeo, si non Dominus custodiat exitum meum? Heu! ero ludibrio dæmonum intercipientium me: non assistente qui redimat, neque qui salvum faciat. Nil tale verendum erat animæ Pauli, cui ab aspectu & amplexu dilecti unus tantummodo paries obsistebat, videlicet lex peccati, quam inveniebat in membris suis. Ipsa est carnis concupiscentia, qua carere omnino non potuit, donec in carne fuit. Hoc sane uno interjecto pariete non longe peregrinabatur à Domino. unde & optabat clamans: *Quis me liberabit de corpore mortis hujus?* sciens se mortis compendio continuo ad vitam perventurum. Hac ergo Paulus se fatebatur una lege teneri, scilicet concupiscentia, quam carni suæ immobiliter insitam tolerabat invitus; de cetero *nihil,* inquit, *mihi conscius sum.*

6. Verum quis similis Paulo, qui non videlicet huic interdum consentiat concupiscentiæ ad obediendum peccato? Noverit proinde is qui peccato consenserit, & alterum sibi se opposuisse parietem, ipsum utique pravum illicitumque consensum: nec potest gloriari qui hujusmodi est, quia stet sibi post parietem sponsus, quando jam parietes intersint, non paries. Multo minus si consensus pervenerit ad effectum, cum tertius quoque jam paries sponsi arceat impediatque accessum, actus videlicet ipse peccati. Quid si & consuetudo forte peccatum in usum, aut usus etiam in contemptum perduxerit? sicut scriptum est: *Impius cum*

venerit in profundum malorum, contemnit. Nonne si ita A exieris, millies ante à rugientibus præparatis ad escam poteris devorari, quàm pervenire ad sponsum, non uno siquidem jam, sed tanta à te parietum numerositate interclusum? Primus, concupiscentia; secundus, consensus; tertius, actus; quartus, consuetudo; quintus, contemptus. Cura ergo concupiscentiæ priori totis resistere viribus, ut non pertrahat in consensum; & omnis deinceps malignitatis fabrica evanescit: nec est omnino quod sponsum prohibeat appropinquare tibi, præter solum parietem corporis, quatenus gloriari possis & tu dicens de illo: quia *en* B *ipse stat post parietem.*

7. Sed & hoc tibi tota vigilantia providendum, ut apertas semper inveniat fenestras & cancellos quosdam confessionum tuarum, per quos te intus benigne respiciat: quoniam RESPECTUS EJUS, PROFECTUS TUUS. Aiunt cancellos angustiores esse fenestras, quales utique hi qui libros describunt, aptare sibi solent ad recipiendum lumen paginis. Unde & puto Cancellarios eos appellari, qui chartis conscribendis ex officio deputantur. Cum ergo sint duo genera compunctionis, unum in mærore pro nostris excessibus, alterum in exsultatione pro divinis muneribus: quoties sane eam, quæ sine angustia cordis minime fit, peccatorum C scilicet meorum facio confessionem; videor mihi cancellum, id est, angustiorem aperire fenestram. Nec dubium quin libenter per istam respiciat is, qui stat post parietem pius explorator: quia cor contritum & humiliatum Deus non despiciet. Denique & hortatur ad hoc ipsum: *Dic tu,* inquiens, *iniquitates tuas prior, ut justificeris.* Quod si interdum corde dilatato in caritate, pro consideratione divinæ dignationis ac miserationis, libet animum laxare in vocem laudis, & gratiarum actionem: puto me non jam angustam, sed amplissimam stanti post parietem sponso aperire fenestram, per quam (ni fallor) tanto libentius respicit, quanto amplius sacrificium laudis honorificat D eum. Ad manum est de scripturis utramque hanc approbare confessionem: sed scientibus ista loquor, & non estis superfluis onerandi, qui vix necessariis indagandis sufficitis. Tanta quippe sunt sacramenta epithalamii hujus, & laudum præconia, quæ in eo decantantur Ecclesiæ & Sponso ejus Jesu-Christo Domino nostro, qui est super omnia Deus benedictus in secula, amen.

SERMO LVII.

De visitationibus Domini observandis; quibus indiciis vel signis ea deprehendi possint.

1. EN *dilectus meus loquitur mihi.* Videte processus gratiæ, & dignationis divinæ advertite gradus. Attendite sponsæ devotionem atque sollertiam, quàm vigili utique oculo Sponsi observat adventum, & deinceps ipsius omnia diligentius intuetur. Venit ille, accelerat, appropiat, adest, respicit, alloquitur; & nihil horum momentorum sponsæ industriam effugit, anticipatve notitiam. Venit in Angelis, accelerat in Patriarchis, appropiat in Prophetis, adest in carne, respicit in miraculis, alloquitur in Apostolis. Vel sic. Venit affectu & studio miserendi, accelerat subveniendi zelo, appropiat humiliando semetipsum, adest præ- F sentibus, prospicit in futuros, loquitur docens & suadens de regno Dei. Sic ergo est adventus Sponsi. Benedictiones & divitiæ salutis cum eo, & universa quæ de ipso sunt, affluunt deliciis, redundantia certe jucundis ac salutaribus sacramentis. Porro quæ amat, vigilat & observat. Et beata, quam Dominus invenerit vigilantem. Non transibit illam, nec præteribit ab ea, sed stabit & loquetur ei, loqueturque amatoria: loquetur siquidem ut dilectus. Sic quippe habes: *En dilectus meus loquitur mihi.* Bene dilectus, qui venit amatoria locuturus, non autem increpatoria.

2. Neque enim de illis est, qui a Domino merito arguuntur, quod faciem cæli dijudicare nossent, tempus vero adventus ejus minime cognovissent. Hæc namque tam sollers, & prudens, ac bene vigilans, & venientem à longe prospexit, & salientem pro festinatione advertit, & transsilientem superbos, ut humili sibi per humilitatem propinquaret, vigilantissime observavit; & demum cum jam staret, & occultaret se post parietem, nihilo minus præsentem agnovit, sed & respicientem per fenestras cancellosque persensit; & nunc pro remuneratione tantæ devotionis & religiosæ sollicitudinis loquentem audit. Sane enim si respexisset, & minime locutus fuisset, suspectus poterat esse ille respectus, ne forte magis indignationis foret, quàm dilectionis. Denique respexit Petrum; & non fecit ei verbum: & ideo fortassis flevit ille, quod respiciens se, tacuerit. Hæc autem, quoniam post aspectum meruit & affatum, non modo non flet, sed & gloriatur præ lætitia clamans: *En dilectus meus loquitur mihi.* Vides intuitum Domini, cum in se semper maneat idem, non tamen ejusdem semper efficaciæ esse; sed conformari meritis singulorum quos respicit, & aliis quidem incutere metum, aliis vero magis consolationem & securitatem afferre. Denique respicit terram, & facit eam tremere: cum è regione respexerit Mariam, & infuderit gratiam. *Respexit,* ait, *humilitatem ancillæ suæ, ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.* Non sunt hæc verba plorantis aut trepidantis, sed gaudentis. Respexit similiter hoc loco sponsam, & nec tremuit illa, nec flevit ad instar Petri, quia non sapiebat terram, sicut ille: dedit vero lætitiam in corde ejus, affatu testificans, quo eam respexerit affectu.

Tom. I V.

Luc. 22. 61.

Dei respectus varius, aliis metum, aliis consolationem affert.

Luc. 1. 48.

3. Denique verba quæ loquitur, audi quàm non indignantis sint, sed amantis. Sequitur: *Surge, propera amica mea, columba mea, formosa mea.* Felix conscientia, quæ de se ista meretur audire! Quis putas in nobis est adeo vigilans & observans tempus visitationis suæ, sponsumque adventantem ita per singula ejus momenta diligenter explorans, ut cum venerit & pulsaverit, confestim aperiat ei? Non enim sic ista de Ecclesia referuntur, ut non singuli nos, qui simul Ecclesia sumus, participare his ejus benedictionibus debeamus. Etenim in hoc generaliter omnes atque indifferenter vocati sumus, ut benedictiones hereditate possideamus. Unde & audebat dicere ad Dominum quidam: *Hereditate acquisivi testimonia tua in æternum, quia exsultatio cordis mei sunt;* illa puto hereditate, qua se esse præsumebat filium Patris sui, qui est in cælis. Porro si filium, & heredem; heredem Dei, coheredem autem Christi. Magnam vero rem gloriatur se acquisivisse hereditate ista, testimonia Domini. Utinam E ego de me vel unum meruerim tenere testimonium Domini! quia is non in uno, sed in multis exsultat testimoniis. Denique ait iterum: *In via testimoniorum tuorum delectatus sum, sicut in omnibus divitiis.* Et revera quid divitiæ salutis, quid deliciæ cordis, quid animæ vera & cauta securitas, nisi Domini attestationes? *Non enim,* inquit, *qui seipsum commendat, ille probatus est, sed quem Deus commendat.*

Cant. 2. 10.

Tempus visitationis divinæ diligenter observandum.

Luc. 12. 36.

Psal. 118. 111.

Psal. 118. 14.

Testimonia divinæ visitationis quænam

2. Cor. 10. 18.

4. Utquid nos hactenus adhuc fraudamur commendationibus seu attestationibus his divinis, & paterna hereditate privamur? Quasi minime & nos voluntarie genuerit verbo veritatis, sic in nullo nos meminimus ab illo taliter commendatos, nec ulla de nobis assecutos testimonia ejus. Ubi est quod Apostolus dicit, quia *ipse Spiritus Dei testimonium perhibet spiritui nostro, quod filii Dei sumus?* Quomodo filii, si expertes hereditatis? Arguit nos pro certo negligentiæ & incuriæ ipsa inopia nostra. Nam si quis nostrum integre & perfecte, juxta verbum Sapientis, cor suum tradat ad vigilandum diluculo ad Dominum qui fecit illum, & in conspectu Altissimi deprecetur, simulque votis, omnibus studeat secundum Isaïam Prophetam parare vias Domini, rectas facere semitas Dei sui, cui eum Propheta sit dicere, *Oculi mei semper ad Dominum;* & quia *providebam Dominum in conspectu meo semper:* nonne *hic accipiet benedictionem à Domino, & misericordiam a Deo*

Rom. 8. 16.

Quid facto opus, ut visitemur à Deo.

Eccli. 39. 6.

Isa. 40. 3.

Psal. 24. 15.

Psal. 15. 8.

Psal. 23. 5.

Tom. I V. *salutari suo?* Visitabitur profecto frequenter, nec umquam ignorabit tempus visitationis suæ, quantumlibet is qui in spiritu visitat, clandestinus veniat & furtivus, utpote verecundus amator. Adhuc ergo longe agentem bene vigilans anima sobria mente prospiciet, & deinceps universa comperiet, quæ in dilecti adventu sponsam tam sollerter, quàm signanter advertisse monstravimus, quia ipse ait: *Qui mane vigilaverint ad me, invenient me.* (Prov. 8. 17.) Nam & desiderium festinantis agnoscet: & quando prope, & quando præsto jam erit, continuo sentiet; sed & respicientis se oculum, quasi solis radium per fenestras & rimas parietis subeuntem, beato oculo cernet; & demum audiet voces exsultationis & amoris, appellata amica, columba, formosa.

5. Quis sapiens & intelliget hæc, ita ut ea etiam digne ab invicem distinguere, & designare singula queat, ac diffinire ad intelligentiam aliorum? Si à me illud speratur, ego ea mallem ab experto audire, & qui assuetus sit & exercitatus in talibus. At quoniam quisque qui hujusmodi est, verecunde magis silentio abscondere eligit quod silentio percipit, & servare secretum suum sibi, id sibi tutius arbitratur: dico ego, cui ex officio loqui est, nec tacere licet, quicquid illud est quod de hujusmodi vel proprio, vel alieno teneo experimento, & quod facile experiri plures queunt, sane altiora relinquens apprehendere illa valentibus. Si igitur admonitus fuero, vel foris ab homine, vel intus à Spiritu, de tuenda justitia & servanda æquitate; istiusmodi salutaris suasio erit mihi profecto prænuntia imminentis adventus Sponsi, & præparatio quædam ad digne suscipiendum supernum visitatorem, Propheta id mihi indicante, dicendo, quia *justitia ante eum ambulabit.* (Psal. 84. 14.) & item loquitur Deo sic: *Justitia & judicium,* inquit, *præparatio sedis tuæ.* (Psal. 88. 15.) Nihilo minus vero spes eadem arridebit, si sermo insonuerit de humilitate vel patientia, seu etiam de fraterna caritate & obedientia deferenda Prælatis: maxime autem de sectanda sanctimonia & pace, & cordis puritate quærenda, quoniam quidem Scriptura ait: *Domum Domini decet sanctitudo;* (Psal. 92. 5.) &, *Factus est in pace locus ejus;* (Psal. 75. 3) &, *Mundi corde Deum videbunt.* (Matt. 5. 8.) Quicquid itaque sive de his, sive de aliis quibuslibet virtutibus suggestum animo fuerit; significatio, ut dixi, erit mihi, visitationem Domini virtutum imminere animæ meæ.

Viri pii singularia Dei beneficia celare student

Indicia divinæ visitationum. 1. Suggestio bona.

6. Sed & si corripuerit me justus in misericordia, & increpaverit me, idipsum sentiam, sciens quia æmulatio justi & benevolentia iter faciunt ei qui ascendit super occasum. Bonus occasus, cum ad correptionem justi stat homo, & corruit vitium, & Dominus ascendit super illud, conculcans hoc pedibus, & conterens ne resurgat. Non ergo contemnenda increpatio justi, quæ ruina peccati, cordis sanitas est, necnon & Dei via ad animam. Sed nec ullus omnino sermo, qui ædificet ad pietatem, ad virtutes, ad mores optimos, negligenter est audiendus; quoniam & illic iter quo ostenditur salutare Dei. Quod si sermo gratus venit & placitus *, quatenus pulso fastidio cum desiderio audiatur: jam non modo venire sponsus, sed & accelerare, id est cum desiderio venire, credendus est. Illius namque desiderium, tuum creat; & quod tu ejus properas sermonem admittere, inde est quod ipse festinat intrare. non enim nos eum, sed *ipse*, inquit, *prior dilexit nos.* (1. Johan. 4. 10.) Jam si etiam ignitum eloquium sentis, atque ex eo conscientiam uri in recordatione peccati; recordare tunc de quo Scriptura dicit, quia *ignis ante ipsum præcedet;* (Psal. 96. 3.) & ipsum prope esse non dubites. Denique *juxta est Dominus his qui tribulato sunt corde.* (Psal. 33. 19.)

2. Correptio. 3. Exhortatio grata. * al. placidus. 4. Compunctio.

7. Si vero non solum compungeris in sermone illo, sed & converteris totus ad Dominum, jurans & statuens custodire judicia justitiæ ejus: etiam adesse ipsum jam noveris, præsertim si te inardescere sentias amore ejus. Etenim utrumque de illo legis, & ignem videlicet ante ipsum præcedere, & ipsum nihilo minus ignem esse Moyses siquidem de illo dicit, quia *ignis consumens est.* (Deut. 4. 24.) Differunt autem, quod is qui præmittitur ignis ardorem habet, sed non amorem: coquens, sed non excoquens; movens, nec promovens. Tantum ad excitandum præmittitur & præparandum, simulque ad commonendum, quid ex te sis, quo dulcius sapiat postmodum quod ex Deo mox eris. At vero ignis qui Deus est, consumit quidem, sed non affligit: ardet suaviter, desolatur feliciter. Est enim vere carbo desolatorius: sed qui sic in vitia exerceat vim ignis, ut in anima vicem exhibeat unctionis. Ergo in virtute qua immutaris, & in amore quo inflammaris, Dominum præsentem intellige. Nam dextera Domini facit virtutem. (Psal. 117. 16.) Non autem fit hæc mutatio dexteræ Excelsi, nisi in fervore spiritus, & in caritate non ficta, ita ut dicat qui hujusmodi est: *Concaluit cor meum intra me, & in meditatione mea exardescit ignis.* (Psal. 38. 4.)

5 Conversio. Dei ignis duplex. Utriusque differentia.

8. Porro hoc igne consumpta omni labe peccati, & rubigine vitiorum, si, jam emundata ac serenata conscientia sequatur subita quædam atque insolita latitudo mentis, & infusio luminis illuminantis intellectum vel ad scientiam scripturarum, vel ad mysteriorum notitiam, quorum alterum propter nos oblectandos, alterum propter ædificandos proximos reor dari: oculus respicientis proculdubio est iste, educens quasi lumen justitiam tuam, & judicium tuum tamquam meridiem, juxta illud Prophetæ Isaiæ: *Orietur,* inquit, *tamquam sol lux tua,* &c. (Isa. 58. 10.) Sed sane non per ostia aperta, sed per angusta foramina is tantæ claritatis radius se infundet, stante adhuc dumtaxat hoc ruinoso pariete corporis. Erras si aliter speras, ad quantamcumque cordis proficias puritatem, cum ille præcipuus contemplator dicat: *Videmus nunc per speculum & in ænigmate, tunc autem facie ad faciem.* (1. Cor. 13. 12.)

6. Dilatatio & illuminatio mentis.

9. Post hunc tantæ dignationis ac miserationis respectum, sequitur vox blande & leniter divinam insinuans voluntatem, quæ non est aliud quàm ipse amor, qui otiosus esse non potest, de his quæ Dei sunt sollicitans & suadens. Denique audit sponsa, ut surgat & properet, haud dubium quin ad animarum lucra. Hoc siquidem vera & casta contemplatio habet, ut mentem, quam divino igne vehementer succenderit, tanto interdum repleat zelo & desiderio acquirendi Deo qui eum similiter diligant, ut otium contemplationis pro studio prædicationis libentissime intermittat: & rursum potita votis, aliquatenus in hac parte tanto ardentius redeat in idipsum, quanto se fructuosius intermisisse meminerit; & item sumpto contemplationis gustu, valentius ad conquirenda lucra solita alacritate recurrat. Ceterum inter has vicissitudines plerumque mens fluctuat, metuens, & vehementer exæstuans, ne forte alteri horum, dum suis affectionibus hinc inde distrahitur, plus justo inhæreat; & sic in utrolibet vel ad modicum à divina deviet voluntate. Et fortasse tale aliquid sanctus Job patiebatur, cum diceret: *Si dormiero, dico, quando consurgam? & rursum exspectabo vesperam.* (Job 7. 4.) hoc est, Et quietus, neglecti operis; & occupatus, perturbatæ nihilo minus quietis me arguo. Vides virum sanctum inter fructum operis, & somnum contemplationis graviter æstuare: & in bonis licet semper versantem, semper tamen quasi de malis pœnitentiam agere, & Dei cum gemitu momentis singulis inquirere voluntatem. Unicum quippe in hujusmodi remedium seu refugium oratio est, & frequens gemitus ad Deum: ut quid, quando, & quatenus nos facere velit, assidue nobis demonstrare dignetur. Habes, ut ego opinor, tria hæc, id est prædicationem, orationem, contemplationem, in tribus commendata & designata vocabulis. Etenim merito *amica* dicitur, quæ sponsi lucra studiose ac fideliter prædicando, consulendo, ministrando conquirit. Merito *columba*, quæ nihilo minus pro suis delictis in oratione gemens & supplicans, divinam sibi non cessat conciliare misericordiam. Merito quoque *formosa*, quæ cælesti desiderio fulgens, supernæ contemplationis decorem se induit, horis dumtaxat, quibus commode & opportune id potest.

7. Infusio divinæ voluntatis. Contemplationis fructus. 8. Oratio.

10. Sed & illud vide, si valeat coaptari huic triplici unius

unius animæ bono, de tribus videlicet personis illis in domo una commanentibus, amicis utique Salvatoris, & admodum familiaribus ei. (Luc. 10. 39.) Martham loquor ministrantem, & Mariam vacantem, & Lazarum quasi gementem sub lapide, & resurrectionis gratiam flagitantem. Hæc dicta sunt pro eo quod sponsa describitur adeo sollers & pervigil in observando semitas Sponsi, ut minime eam latere possit, quando, & in quanta festinatione ad se veniat; sed & quando longe, & quando prope, & quando præsens sit, nulla subitatione præoccupari valeat ut ignoret: & quia proinde meruerit, non solum respici misericordirer, sed & dignanter lætificari amoris vocibus, & gaudere gaudio propter vocem sponsi.

11. Nos quoque ad hæc, quamvis audacter, adjecimus, quod quævis etiam de nobis anima, si similiter vigilet, similiter & salutabitur ut amica, consolabitur ut columba, amplexabitur ut formosa. (Perfectus qui.) PERFECTUS omnis reputabitur, in cujus anima tria hæc congruenter atque opportune concurrere videbuntur, ut & gemere pro se, & exsultare in Deo noverit, simul & proximorum utilitatibus potens sit subvenire; placens Deo, cautus sibi, utilis suis. Sed ad hæc quis idoneus? Utinam ipsa in universis nobis, etsi non tota in singulis, saltem singula in diversis, sicut hodie haberi videntur, longis reserventur temporibus! (Mariam & Martham, quinam repræsentent; & Lazarum.) Habemus siquidem Martham, tamquam Salvatoris amicam, in his qui exteriora fideliter administrant. Habemus & Lazarum, tamquam columbam gementem, Novitios utique, qui nuper peccatis mortui, pro recentibus adhuc plagis laborant in gemitu suo sub timore judicii; & sicut vulnerati dormientes in sepulcris, quorum nemo est memor amplius, sic se non putant reputari, donec ad Christi jussionem sublato pondere timoris, tamquam prementis lapidis mole, respirare in spem veniæ possint. Habemus quoque Mariam contemplantem in illis, qui processu longioris temporis, cooperante gratia Dei, in aliquid melius & lætius proficere potuerunt; quando jam de indulgentia præsumentes, non tam versare intra se solliciti sunt tristem imaginem peccatorum, quam certe in lege Dei meditari die ac nocte insatiabiliter delectantur; interdum etiam revelata facie gloriam Sponsi cum ineffabili gaudio speculantes, in eamdem imaginem transformantur de claritate in claritatem, tamquam à Domini Spiritu. Jam ad quid sponsam surgere & properare hortetur is, qui paulo ante defensare visus est eam, ne dormiens suscitaretur, alio sermone videbimus. Adsit ipse, ut & hujus nobis sacramenti rationem aperire dignetur, Sponsus Ecclesiæ Jesus-Christus Dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula, amen.

SERMO LVIII.

Quomodo sponsus hortatur sponsam, id est viros perfectos, ad regimen imperfectorum. Item de putatione vitiorum in eis facienda, ut virtutes succrescant.

1. (Cant. 2. 10.) *Surge, propera amica mea, columba mea, formosa mea, & veni.* Quis hoc dicit? Absque dubio Sponsus. Et nonne ipse est, qui paulo ante suscitari dilectam tantopere prohibebat? Quo pacto ergo nunc non solum ut surgat, sed ut & acceleret jubet? Venit in mentem simile quid ex Evangelio. Ea quippe (Matth. 26. 45.) nocte qua Dominus tradebatur, cum fatigatos productioribus vigiliis Discipulos qui secum erant, dormire demum ac requiescere præcepisset, in ipsa hora [a], *Surgite, eamus*, inquit, *ecce appropinquavit qui me tradet.* Nunc quoque similiter uno pæne momento & prohibet suscitari sponsam, & suscitat: *Surge*, inquiens, *& veni.* Quid sibi itaque vult tam subita hæc mutatio voluntatis sive consilii? Putamusne levitate usum sponsum, & aliquid voluisse prius, quod mox noluerit? Minime. (Tom. IV.) Sed agnoscite eas quas vobis supra, si meministis, commendavi, & non semel, vicissitudines utique sanctæ quietis, ac necessariæ actionis; & quia non sit in hac vita copia contemplandi, nec diuturnitas otii, ubi officii & operis cogentior urget instantiorque utilitas. More igitur suo Sponsus, ubi dilectam paululum in sinu proprio quievisse persentit, ad ea denuo quæ utiliora visa sunt, trahere non cunctatur. Non tamen quasi invitam; (nec enim quod fieri vetuit, faceret ullatenus ipse:) sed trahi sane à sponso sponsæ, est ab ipso accipere desiderium quo trahatur, desiderium bonorum operum, desiderium fructificandi sponso; quippe cui vivere sponsus est, & mori lucrum. (Tractio desiderium.)

2. Et est desiderium vehemens, quod eam non tantum surgere, sed & surgere festinanter sollicitat. Sic quippe habes: *Surge, propera, & veni.* Nec parum confortat quod audit, *veni*, & non, vade: per hoc se intelligens non tam mitti, quam duci, & secum pariter sponsum esse venturum. Quid enim difficile sibi illo comite reputet? *Pone me*, inquit, *juxta te, & cujusvis manus pugnet contra me.* (Job 17. 3.) Item, *Si ambulavero in medio umbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es.* (Psal. 22. 4.) Non itaque suscitatur præterquam velit, quando fit prius ut velit: quod non est aliud, nisi sancti quæstus immissa aviditas. Animatur etiam ad opus injunctum, & de temporis opportunitate redditur alacrior. Tempus faciendi, inquit, ô Sponsa, quia *hiems transiit*, quando operari nemo poterat. (Cant 2. 11.) *Imber* quoque, qui inundatione facta operiebat terram, culturas impediebat, & vel sata necabat, vel seri vetabat; is, inquam, imber excurrit, *abiit & recessit; flores apparuerunt in terra nostra*, (Ibid. 12.) vernalem profecto temperiem adesse signantes, operandi commoditatem, frugum vicinitatem ac fructuum. Deinde subdit, ubi & quid primum operari oporteat: *Tempus*, inquiens, *putationis advenit.* (Ibidem.) Ad vineas ergo excolendas ducitur: quæ ut possint uberioribus fructibus respondere colonis, ante omnia necesse est sarmenta sterilia projici, succidi noxia, putari superflua. Hæc juxta litteram.

3. (Animæ vel ecclesiæ significatæ per vineas.) Nunc jam videamus, quid istiusmodi quasi historico schemate spiritualiter nobis innuatur intelligendum. Et vineas quidem animas esse vel ecclesias, simulque hujus rei rationem quænam sit, dixi vobis jam, & audistis, nec opus habetis iterato audire. Ad has itaque revisendas, corrigendas, instruendas, salvandas, anima perfectior invitatur, quæ tamen id ministerii sortita sit, non sua ambitione, sed vocata à Deo tamquam Aaron. (Vocatio ad curam animarum quibus indiciis agnoscatur.) Porro invitatio ipsa quid est, nisi intima quædam stimulatio caritatis piè nos sollicitantis æmulari fraternam salutem, æmulari decorem domus Domini, incrementa lucrorum ejus, incrementa frugum justitiæ ejus, laudem & gloriam nominis ejus? Istiusmodi itaque circa Deum religiosis affectibus quoties is qui animas regere, aut studio prædicationis ex officio intendere habet, hominem suum interiorem senserit permoveri; toties pro certo Sponsum adesse intelligat, toties se ab illo ad vineas invitari. Ad quid, nisi ut evellat & destruat, & ædificet & plantet?

4. (Tempus putationi idoneum observandum.) Verum quoniam operi huic, sicut & omni rei sub cælo, non omne tempus suppetit & aptum est, addit is qui invitat, tempus putationis advenisse. Adesse hoc noverat qui dicebat: *Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis; nemini dantes ullam offensionem, ut non vituperetur ministerium nostrum.* (2. Cor. 6. 2.) Vitiosa sine dubio atque superflua, & omne denique quod offendiculum dare, & impedire fructum salutis possit, putare jam & resecare monebat, sciens quia tempus putationis advenerit. Ideo & aiebat fideli cuidam cultori vinearum; *Argue, increpa, obsecra*: (2. Tim. 4. 2.) in primo & secundo horum putationem vel exstirpationem, in ultimo plantationem indicens. Et hæc quidem

a Addunt editi recentiores, *surgere cogit*: quæ verba desunt plerisque mss & primis editis. Et quidem sine ipsis lectio gratior & expeditior.

Tom. IV. sponsus per os Pauli de tempore operandi. Sed audi A quid per proprium os de temporum consideratione, sub alio quidem rerum schemate & nomine, cum nova sponsa sit locutus. [Johan. 4. 35.] *Nonne vos dicitis*, inquit, *quia quatuor menses sunt, & messis venit? Ecce dico vobis: Levate oculos vestros & videte regiones, quia albæ sunt jam ad messem.* item, [Matt. 9. 37.] *Messis quidem multa, operarii pauci: rogate Dominum messis, ut mittat operarios in messem suam.* Sicut igitur ibi metendi animarum segetes tempus adesse monstrabat, ita & hic vineas æque intelligibiles, id est animas vel ecclesias, tempus putandi advenisse denuntiat; id forsitan inter utrasque res volens vocabulorum diversitate distingui, ut messes plebes, vineas congregationes sanctorum cohabitan- B tium intelligamus.

[Tempus hiemale mysticè.] 5. Porro hiemale tempus, quod præteriisse significat, illud mihi designare videtur, cum Dominus Jesus jam non palam ambularet apud Judæos, eo quod conspirassent adversus eum, volentes eum interficere. [Johan. 7. 6.] Unde & dicebat ad quosdam: *Tempus meum nondum advenit, tempus autem vestrum semper est paratum.* & rursum: [Ibidem. 8] *Ascendite vos ad diem festum hunc, ego non ascendam.* Ascendit tamen postea & ipse, non palam, sed quasi in occulto. Extunc ergo & deinceps usque ad adventum Spiritus-sancti, quo recaluerunt torpentia fidelium corda, tamquam igne, quem Dominus ad hoc ipsum misit in terram, hiems C [Luc. 12. 49.] fuit. Tune negaveris hiemem tunc fuisse, cum Petrus sederet ad prunas, non minus gelido corde, quam corpore? [Johan 18. 18.] Denique *erat frigus*, inquit. [Petri frigus.] Magnum revera frigus cor negantis constrinxerat. Nec mirum tamen, cum ignis ab eo ablatus esset. Nam paulo ante non parvo fervebat zelo, quippe adhuc igni proximus, qui evaginato gladio, ne ignem perderet, servi auriculam amputavit. Sed non erat tempus putationis: & ideo audit, [Luc 22 50. Matt 26 52.] *Converte gladium tuum in locum suum.* [Intempestivus ejus zelus.] Erat enim hora & potestas tenebrarum: & quisquis tunc Discipulorum levaret gladium vel ferri, vel verbi; aut ferro truncandus erat, & neminem lucraretur, nec quippiam fructus afferret; aut D certe timoris gladio ad negandum cogendus; [Gladius timoris.] & sic magis ipse periret, juxta verbum Domini quod subjunxit mox, ita dicens: [Ibidem.] *Omnis qui acceperit gladium, gladio peribit.* Quis nempe ceterorum ante pavendam mortis imaginem impavidus staret trepidante & cedente principe ipso, & qui voce confortatoria sui Imperatoris fuerat præmunitus, & præmonitus alios confortare? [Luc. 22. 32.]

6. Ceterum nec is, nec illi sibi adhuc induerant virtutem ex alto; & ob hoc tutum non erat eis exire in vineas, exserere linguæ sarculum, & gladio Spiritus putare vites, purgare palmites, ut fructum plus afferrent. Denique ipse Dominus tacebat in passione, [Matt. 27. 12.] & in multis interrogatus non respondebat, E [Psal. 37. 15.] factus, juxta Prophetam, *sicut homo non audiens, & non habens in ore suo redargutiones.* [Luc. 22. 68.] Dicebat autem: *Si vobis dixero, non credetis mihi: si autem & interrogavero, non respondebitis mihi*; sciens tempus putationis nondum advenisse, nec responsuram prorsus vineam suam impensis laboribus, id est nec fidei, nec boni operis fructum aliquem relaturam. Quare? Quia hiems erat in cordibus perfidorum, & hiemales quidam malitiæ imbres occupaverant terram, jacta semina verbi suffocare, quam fovere paratiores; sed & cultui vinearum omnem nihilo minus impendendam operam frustraturi.

7. Quos vos me nunc putatis dicere imbres? Istosne, quos videmus currentes per aëra nubes turbulento spiritu spargere super terram? non est ita. [Imbres noxii plantis spiritualibus.] Sed quos de terra in aërem sursum ferunt homines turbulenti spiritus, ponentes in cælum os suum, & lingua eorum transiens in terram, tamquam pluvia amarissima, terram ipsam palustrem ac sterilem facit, & tam plantis quam satis inutilem, non quidem his visibilibus atque corporeis ad nostros utique corporeos usus datis, de quibus nulla plane, sicut nec de bobus cura est Deo. Sed quibus? Profecto quæ A sevit & plantavit Dei manus, & non hominis; quæ & vel germinare, vel radicari in fide & caritate poterant, & fructus parturire salutis, si bonis & temporaneis imbribus rigarentur. [Imbres boni & temporanei ubique utiles.] Animæ denique sunt, pro quibus Christus mortuus est. Væ nubibus pluentibus istiusmodi imbres super eas, quæ lutum faciant, fructum non afferant! Nam sicut sunt & bonæ, & malæ arbores, ferentes quæque fructus pro sui dissimilitudine differentes, bonæ videlicet bonos, & malæ malos: ita & arbitror nubes & bonas, quæ bonos; & malas esse, quæ malos pluant imbres. Et vide ne forte innuerit nobis hanc nubium, imbriumque differentiam, qui dicebat: [Isa. 5. 6.] *Mandabo nubibus meis, ne pluant su-* B *per eam* (haud dubium quin super vineam) *imbrem.* Cur putas adjunxisse signanter, *meis*, nisi quia sunt & malæ nubes, quæ non sunt ejus? [Johan. 19. 15.] *Tolle, tolle*, inquiunt, *crucifige eum.* O nubes violentas & turbidas! O imbrem procellosum! ô torrentem iniquitatis, evertere magis, quam fecundare idoneum! Nec minus malus minuive amarus, minori licet impetu proruens, imber ille qui subsecutus est: [Matth. 27. 42.] *Alios salvos fecit, seipsum non potest salvum facere. Christus rex Israël descendat nunc de cruce, & credimus ei.* Philosophorum ventosa loquacitas non bonus imber est, qui sterilitatem magis intulit terris, quam fertilitatem. Multo magis prava dogmata hæreticorum mali imbres C sunt, quæ pro fructibus spinas producunt & tribulos. Mali imbres etiam traditiones Pharisæorum, quas Salvator redarguit, & ipsi nubes malæ. Et nisi existimes me injuriam facere Moysi, (nam bona nubes est illa,) non omne quod pluit vel ipsa, bonum tamen dicam, ne illi contradicam, qui ait: [Ezech. 20. 25.] *Dedi illis* id est Judæis, *præcepta non bona* (haud dubium quin per Moysen) *& justificationes, in quibus non vivent in eis.* Litteralis illa, verbi causa, observatio sabbati, sonantis requiem, non donantis; indictus sacrificiorum ritus, interdictus porcinæ carnis esus, nonnullorumque similium, quæ immunda à Moyse censentur, pluvia est hoc totum ex illa nube descendens: D sed nolo in agrum vel hortum meum quandoque descendat. Fuerit sane bona suo tempore: post tempus si venerit, non bonam jam censeo. Omnis etiam lenis & leniter descendens pluvia, si sit intempestiva, molesta est.

8. Donec ergo istiusmodi aquæ pestilentes occupaverunt terram, & invaluerunt super eam; tempus suum vineæ non habuerunt, nec fuit quod sponsa invitaretur ad putandas vineas. Ceterum illis decurrentibus terra apparuit arida, & flores apparuerunt in ea, significantes tempus putationis adesse. [Tempus putationis …] Quæris quando hoc fuit? Quando putas, nisi cum refloruit caro Christi in resurrectione? Et hic pri- E mus & maximus flos, qui apparuit in terra nostra. nam *primitiæ dormientium* Christus. Ipse, inquam, flos campi, [Cant.] *& lilium convallium* Jesus, *ut putabatur filius Joseph à Nazareth*, quod interpretatur flos. Is ergo flos apparuit primus, non solus. Nam & *multa corpora sanctorum, qui dormierant, pariter surrexerunt*, [Matt 27] qui veluti quidam lucidissimi flores simul apparuerunt in terra nostra. Denique [Ibidem.] *venerunt in sanctam civitatem, & apparuerunt multis.* Flores etiam fuerunt qui primi crediderunt de populo, primitiæ sanctorum. Flores eorum miracula, instar florum producentia fructum fidei. Nam postquam ille infidelitatis imber aliquantulum, vel ex parte, abiit & recessit, F secuta mox est pluvia voluntaria, quam segregavit Deus hereditati suæ, & flores apparere cœperunt. Dominus dedit benignitatem, & terra nostra dedit flores suos, ita ut una die tria millia, in alia quinque millia de populo crederent: [Act. …] adeo in brevi crevit florum numerus, id est credentium multitudo. Et non potuit gelu malitiæ prævalere adversus flores qui apparebant, nec præripere (ut assolet) fructum vitæ, quem promittebant.

9. Nam cum omnes qui crediderant, induerentur virtute ex alto; surrexerunt ex eis homines, qui manu,

hominum contempserunt, fortes in fide. Passi sunt quidem quam plurimos contradictores: sed non cesserunt, neque subterfugerunt, quo minus & facerent, & annuntiarent opera Dei. Nam juxta illud in psalmo spiritualiter quidem, *Et seminaverunt agros, & plantaverunt vineas, & fecerunt fructum nativitatis.* Processu temporis tempestas sedata est, & pace reddita terris, creverunt vineæ, & propagatæ, & dilatatæ sunt, & multiplicatæ super numerum. Et tunc demum sponsa ad vineas invitatur, non quidem ad plantandum, sed ad putandum quod plantatum jam erat. Opportune quidem: nam id opus pacis tempus requirebat. Quando etenim persecutionis tempore id liceret? Alioquin sumere in manus gladios ancipites, facere vindictam in nationibus, increpationes in populis; alligare reges eorum in compedibus, & nobiles eorum in manicis ferreis; & facere in eis judicium conscriptum, (hoc quippe putare vineas est:) hæc, inquam, omnia vix vel pacis tempore actitantur in pace. Et de his satis.

Psal. 106. 37. — Psal. 149. 7.

10. Poterat etiam finiri sermo, si prius quemque vestrum juxta morem meum de sua vinea monuissem. Quis enim ita ad unguem omnia à se superflua resecavit, ut nil se habere putet putatione dignum? CREDITE MIHI, & putata repullulant, & effugata redeunt, & reaccenduntur exstincta, & sopita denuo excitantur. Parum est ergo semel putasse; sæpe putandum est, immo (si fieri possit) semper: quia semper quod putari oporteat (si non dissimulas) invenis. QUANTUMLIBET in hoc corpore manens profeceris, erras si vitia putas emortua, & non magis suppressa. Velis, nolis, intra fines tuos habitat Jebusæus: subjugari potest, sed non exterminari. *Scio*, inquit, *quia non habitat in me bonum.* Parum est nisi & malum inesse fateatur. Ait namque: *Non quod volo* [a], *hoc ago; sed quod odi, illud facio. Si autem quod odi illud facio; jam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum.* Aut te ergo, si audes, præfer Apostolo, (nempe ipsius ista vox est:) aut fatere cum illo te quoque vitiis non carere. Medium denique * vitiorum virtus tenet; ac proinde sedula eges non solum putatione, sed & circumcisione. Alioquin verendum, ne circumquaque à lambentibus, vel potius à rodentibus vitiis illa, dum nescis, paulatim elangueat; aut, si supercreverint, suffocetur. Unum in tanto discrimine consilium est, observare diligenter, & mox ut renascentium capita apparebunt, prompta severitate succidere. NON POTEST VIRTUS cum vitiis pariter crescere. Ergo ut illa vigeat, ista crescere non sinantur. Tolle superflua, & salubria surgunt. Utilitati accedit, quicquid cupiditati demis. Demus operam putationi. Putetur cupiditas, ut virtus roboretur.

Putationi vineæ spiritualis semper incumbendum. — Judic. 1. 21. — Rom. 7. 18. Ibid. 19. 20. — * al. namque.

11. Nobis, fratres putationis semper est tempus, sicut semper est opus. Confido enim, quia nobis hiems jam transiit. Scitis quam hiemem dicam? Timorem illum, qui non est in caritate, qui cum omnes initiet ad sapientiam, neminem consummat: quoniam superveniens caritas extrundit illum, tamquam hiemem æstas. Æstas enim caritas est: quæ si jam venit, immo quia venit, (sicut justum est mihi sentire de vobis) siccaverit necesse est omnem hiemalem imbrem, omnem videlicet anxietatis lacrymam, quam amara recordatio peccati, & timor ante extorquebat judicii. Itaque (quod non dubius dico, etsi non de omnibus vobis, profecto de pluribus) hic jam imber abiit & recessit. nam & flores apparent, indices pluviæ suavioris. Habet & æstas pluvias suas suaves & uberes. Quid dulcius lacrymis caritatis? Flet quippe caritas, sed ex amore, non ex mærore; flet ex desiderio, flet cum flentibus. Tali imbre non ambigo rigatos uberius actus obedientiæ vestræ, quos lætus intueor, non murmure tetros, non tristitia subobscuros, sed quodam spirituali gaudio jucundos & floridos. Sic sunt, ac si semper flores gesteritis in manibus.

Religiosis quomodo non sit hiems, sed æstas. — Timor servilis instar hiemis, caritas æstatis. — Lacrymæ caritatis.

12. Ergo si hiems transiit, imber abiit & recessit; si demum flores apparuerunt in terra nostra, & subinde quædam spiritualis gratiæ vernalis temperies tempus putationis indicit: quid restat, nisi ut de cetero toti incumbamus huic operi tam sancto, tam necessario? Scrutemur, juxta Prophetam, vias nostras & studia nostra, & in eo se quisque judicet profecisse, non cum non invenerit quod reprehendat, sed cum quod invenerit, reprehendet. Tunc te non frustra scrutatus es, si rursum opus esse scrutinio advertisti: & toties non te fefellit inquisitio tua, quoties iterandam putaveris. Si autem semper hoc, cum opus est, facis, semper facis. Semper ergo opus esse tibi memineris superni auxilii, & misericordiæ Sponsi Ecclesiæ Jesu Christi Domini nostri, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula, amen.

Tom. I V. — Thren. 3. 40. Examen sui ipsius commendat.

SERMO LIX.

De gemitibus animæ suspirantis ad cælestem patriam, & de commendatione castitatis & viduitatis.

1. VOx turturis audita est in terra nostra. Minime jam dissimulare queo, quod ecce secundo is, qui de cælo est, de terra loquitur: utique tam dignanter, tam socialiter, quasi unus è terra. Sponsus est iste: qui cum præmitteret flores apparuisse in terra, adjunxit, *nostra*: & nunc nihilo minus, *Vox*, inquit, *turturis audita est in terra nostra.* Ergone ratione carebit Deo quidem tam insueta, ne dicam indigna, locutio? Nusquam (ut opinor) de cælo sic locutum reperies, nusquam alibi de terra. Adverte igitur, quantæ suavitatis sit Deum cæli dicere, *in terra nostra.* Quique terrigenæ & filii hominum, audite: magnificavit Dominus facere nobiscum. Multum illi cum terra, multum cum sponsa, quam de terris sibi adsciscere placuit. *In terra*, inquit, *nostra.* Non plane principatum sonat vox ista, sed consortium, sed familiaritatem. Tamquam Sponsus hoc dicit, non tamquam Dominus. Quid? Conditor est, & consortem se reputat! Amor loquitur, qui dominum nescit. Carmen nimirum amoris est, nec aliis hoc quàm amatoriis fulciri oportuit. Amat & Deus, nec aliunde hoc habet, sed ipse est unde amat. Et ideo vehementius, quia non amorem tam habet, quam hoc est ipse. Verum quos amat, amicos habet, non servos. Denique amicus fit de magistro: nec enim amicos discipulos diceret, si non essent.

Cant. 2. 12. — Psal. 125. 3. — Deus amat, & est amor ipse.

2. Vides amori cedere etiam majestatem? Ita est, fratres, neminem suspicit amor, sed ne despicit quidem. Omnes ex æquo intuetur, qui perfecte se amant, & in seipso celsos humilesque contemperat: nec modo pares, sed unum eos facit. Tu Deum forsitan adhuc ab hac amoris regula excipi putas: sed *qui adhæret Deo, unus spiritus est.* Quid miraris hoc? Ipse factus est tamquam unus ex nobis. Minus dixi: non tamquam unus, sed unus. Parum est parem esse hominibus: homo est. Inde terram nostram vindicat sibi, sed quasi patriam, non quasi possessionem. Quidni vindicet? Inde illi sponsa, inde substantia corporis: inde sponsus ipse, inde duo in carne una. Si caro una, cur non & patria una? *Cælum cæli Domino*, inquit, *terram autem dedit filiis hominum.* Ergo ut filius hominis hereditat terram, ut dominus subjicit, ut conditor administrat; ut sponsus communicat. Dicendo nempe, *in terra nostra*, proprietatem profecto abnuit, societatem non respuit. Et hæc pro eo, quod Sponsus tam benigno usus est verbo, ut dignatus sit dicere, *in terra nostra.* Nunc cetera videamus.

Majestas cedit amori. — 1. Cor. 6. 17. — Psal. 113. 16.

3. *Vox turturis audita est in terra nostra.* Et hoc indicium est transactæ hiemis, tempus nihilo minus putationis adesse denuntians. Id juxta litteram. Alias turturis vox non dulce admodum sonat, sed signat dulcia. Ipsa avicula, si emis, non magni; si discutis, non parvi pretii est. Et vox quidem gementi, quam

Cant. 2. 12. — Turturis consideratio mystica.

[a] Sic primi editi & potiores mss. quinque: alii addunt *bonum*, ut in Vulgata.

Tom. IV.

Utile monitum prædicatoribus.

Exemplo potius docendum quam verbo.

canenti similior, peregrinationis nostræ nos admonet. ILLIUS DOCTORIS libenter audio vocem, qui non sibi plausum, sed mihi planctum moveat. Vere turturem exhibes, si gemere doceas: & si persuadere vis, gemendo id magis, quam declamando studeas oportebit. Exemplum sane tum in aliis multis, tum vel maxime hoc in negotio, verbo efficacius est. Dabis voci tuæ vocem virtutis, si quod suades, prius tibi illud cognosceris persuasisse. VALIDIOR operis, quam oris vox. Fac ut loqueris, & non solum me facilius emendas, sed te quoque non levi liberas probro. Non jam pertinebit ad te, si quis dicat: *Alligant onera gravia & importabilia, & imponunt ea in humeros hominum, digito autem suo nolunt ea movere.* Sed neque illud verearis oportet: *Tu qui alios doces, teipsum non doces?*

Matth. 23. 4.
Rom. 2. 21.

Desiderium cælestis patriæ novæ legi potissimum convenit.

4. *Vox turturis audita est in terra nostra.* Donec homines pro Dei cultu mercedem tantum in terra, & tantum terram acceperunt, illam utique lacte & melle manantem, minime se cognoverunt peregrinos super terram, nec more turturis ingemuerunt veluti patriæ reminiscentes: magis autem pro patria exsilio abutentes, dederunt se comedere pinguia, & bibere mulsum. Ita tamdiu non est vox turturis audita in terra nostra. Ubi ergo regni cælorum promissio facta est, tunc intellexerunt homines se non habere hic civitatem manentem, sed futuram inquirere tota aviditate cœperunt; & tunc primum manifeste sonuit in terra vox turturis. Nam dum sancta quæque jam anima Christi præsentiam suspiraret, regni dilationem moleste ferret, desideratam patriam gemitibus & suspiriis à longe salutaret: nonne tibi videtur vice fungi gemebundæ ac castissimæ turturis, quæcumque anima in terris ita fecisset? Extunc ergo & deinceps vox turturis audita est in terra nostra. Quidni moveat mihi crebras lacrymas & gemitus quotidianos Christi absentia? Domine, ante te omne desiderium meum, & gemitus meus à te non est absconditus. Laboravi in gemitu meo, tu scis; sed beatus, qui dicere potuit, *Lavabo per singulas noctes lectum meum, lacrymis meis stratum meum rigabo.* Non solum autem mihi, sed & omnibus qui diligunt adventum ejus, gemitus isti comperti sunt. Hoc quippe est quod ipse aiebat: *Numquid possunt*, inquit, *filii sponsi lugere, quamdiu cum illis est sponsus? Venient autem dies, cum auferetur ab eis sponsus, & tunc lugebunt.* acsi diceret: Et tunc vox turturis audietur.

Psal. 37. 10.
Psal. 6. 7.
Ibidem.
Matt. 9. 15.

5. Ita est, Jesu bone, venerunt dies illi. Nam ipsa creatura ingemiscit & parturit usque adhuc, revelationem filiorum Dei exspectans. Non solum autem illa, sed & nos ipsi intra nos gemimus, adoptionem filiorum Dei exspectantes, redemptionem corporis nostri: hoc scientes, quia quamdiu sumus in corpore hoc, peregrinamur à Domino. Nec vacui gemitus, quibus è cælo tam misericorditer respondetur: *Propter miseriam inopum & gemitum pauperum nunc exsurgam, dicit Dominus.* Fuit & in tempore Patrum vox ista gementium: sed rara, & penes quemque suus gemitus. Unde & dicebat quis: *Secretum meum mihi, secretum meum mihi.* Sed & qui aiebat, *Gemitus meus à te non est absconditus*, profecto monstrabat absconditum esse, qui soli Deo non esset absconditus. Et ideo tunc dici non potuit, *Vox turturis audita est in terra nostra*: quoniam secretum adhuc paucorum jam tunc in multitudinem non exivit. At ubi palam clamatum est, *Quæ sursum sunt quærite, ubi Christus est in dextera Dei sedens*; ad omnes jam cœpit pertinere gemitus iste turtureus, & una omnibus esse gemendi ratio, quia omnes sciebant Dominum, secundum quod in Jeremia legitur: *Et cognoscent me omnes a minimo usque ad maximum, dicit Dominus.*

Isa. 24. 16
Psal. 37. 10.
Col. 3. 1.
Jer. 31. 34.

Cur unius turturis fiat mentio.

6. Ceterum si multi gementes, quid sibi vult unius expressio? *Vox turturis*, inquit. Quare non turturum? Forte Apostolus id solvit, ubi ait, quia ipse Spiritus postulat pro sanctis gemitibus inenarrabilibus. Ita est. Ipse inducitur gemens, qui gementes facit. Et quamlibet multi sint, quos ita gemere audias, unius per omnium labia vox sonat. Quidni illius, qui ipsam in ore singulorum pro quorumque necessitatibus format? Denique *unicuique datur manifestatio Spiritus ad utilitatem.* Sua vox quemque manifestum facit, & præsentem indicat. Et audi ex Evangelio, quod vocem habeat Spiritus-sanctus. *Spiritus*, inquit, *ubi vult spirat, & vocem ejus audis: & nescis unde veniat, aut quo vadat.* Etsi ille nesciebat, qui litteram occidentem docebat mortuos magister mortuus *; nos sciamus, qui translati de morte ad vitam per vivificantem Spiritum, certo & quotidiano experimento, ipso nos illuminante, probamus voces & gemitus nostros ab ipso venire, & ad eum ire, illicque invenire misericordiam in oculis Dei. Quando enim sui Spiritus vocem irritam faceret Deus? At ipse scit quid desideret Spiritus, quia secundum Deum postulat pro Sanctis.

Rom. 8. 26.
1. Cor. 12.
Johan. 3. 8.
* Nicodemum

Turtur obl... purificationis.

7. Nec soli commendant turturem gemitus: commendat & castitas. Hujus denique merito digna fuit dari hostia pro virgineo partu. Sic quippe habes: *Par turturum, aut duos pullos columbarum.* Et licet alias quidem per columbam Spiritus-sanctus soleat designari; quia tamen libidinosa avis est, non docuit offerri eam in sacrificium Domini, nisi ea sane ætate, qua nesciret libidinem. At turturis non designatur ætas, quoniam agnoscitur castitas in quacumque ætate. Denique compare uno contenta est, quo amisso alterum jam non admittit, numerositatem in hominibus nuptiarum redarguens. Nam etsi forsitan culpa propter incontinentiam venialis est; ipsa tamen tanta incontinentia turpis est. Pudet ad negotium honestatis rationem non posse in homine, quod natura possit in volucre. Cernere enim est turturem tempore suæ viduitatis, sanctæ viduitatis opus strenue atque infatigabiliter exsequentem. Videas ubique singularem, ubique gementem audias; nec umquam in viridi ramo residentem prospicies: ut tu ab eo discas voluptatum virentia virulenta vitare. Adde quod in jugis montium & in summitatibus arborum frequentior illi conversatio est: ut, quod vel maxime propositum pudicitiæ decet, doceat nos terrena despicere, & amare cælestia.

Luc. 2. 24.

Turtur ... ly ... castigati.

8. Ex quibus colligitur, quod vox sit turturis etiam prædicatio castitatis. Neque enim à principio vox ista in terris audita fuit, sed magis illa: *Crescite, & multiplicamini, & replete terram.* Incassum profecto vox illa pudicitiæ sonuisset, necdum propalata resurgentium patria: in qua longe felicius homines neque nubent, neque nubentur, sed sunt sicut Angeli Dei in cælis. Tunc voci illi tempus fuisse tunc dicas cùm maledicto omnis subjacebat sterilis in Israël, cum patriarchæ ipsi plures simul habebant uxores cùm frater fratris absque liberis defuncti semen suscitare ex lege compellebatur? At ubi insonuit ex ore cælestis turturis commendatio illa spadonum, qui se castraverunt propter regnum Dei; & item alterius cujusdam castissimæ turturis * consilium de virginibus ubique invaluit; tunc primum dici veraciter potuit, quia *vox turturis audita est in terra nostra.*

Gen. 1. 28.
Lu...
Matt. ...
* Pa...
Cor. ...

9. Ergo si in terra nostra & flores apparuerunt & vox turturis audita est; profectò & visu veritas comperta est, & auditu. Vox quippe auditur, flos cernitur. Flos miraculum est, ut nostra superior interpretatio habet, quod voci accedens fructum parturit fidei. Etsi fides ex auditu, sed ex visu confirmatio est. Sonuit vox, splenduit flos, & veritas de terra orta est per fidelium confessionem, verbo signoque pariter concurrentibus in testimonium fidei. Testimonia ista credibilia facta sunt nimis, dum flos voci auri oculus attestatur. Audita visa confirmant, ut duorum testimonium (auris loquor & oculi) ratum sit. Propterea Dominus aiebat: *Ite, renuntiate Johanni*

Lu...

(ejus nempe discipulis loquebatur) *quæ audistis & vidistis.* Nec brevius illis, nec planius intimari fidei valuit certitudo. Eadem sane in brevi etiam universæ terræ persuasio facta est, & eodem argumenti compendio. *Quæ audistis*, inquit, *& vidistis.* O verbum abbreviatum, attamen vivum & efficax! Haud dubius profecto assero, quod auribus oculisque percepi. Intonat tuba salutaris, coruscant miracula, & mundus credit. Cito persuadetur quod dicitur, dum quod stupetur, ostenditur. Habes autem, quia *profecti Apostoli prædicaverunt ubique, Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis.* Habes in monte stupenda claritate transfiguratum, & nihilo minus superna testificatum voce. Habes in Jordane similiter & columbam designantem, & vocem testificantem. Ita hæc duo ubique pariter, vox & signum, ad introducendam fidem ex divina largitate concurrunt: ut latus ad animam per utrasque fenestras ingressus pateat veritati.

[Marc. 16. 20. — Matth. 17. 5 — Luc. 3. 22 ... (margin partly cut off)]

10. Sequitur: *Ficus protulit grossos suos.* Non comedamus ex eis: nec enim esui habiles sunt ob immaturitatem sui. Bonarum ficuum habent speciem, sed similitudinem, non saporem, forte hypocritas designantes. Non abjiciamus tamen, alias forsitan his opus habebimus. Alioquin satis per seipsos leviter, & ante tempus cadent, sicut fœnum tectorum, quod priusquam evellatur exaruit. quod ego de hypocritis dictum reor. Non sine causa tamen in carmine nuptiali eorum mentio facta est. Erunt sine dubio, etsi non esui, usui qualicumque. Multa in nuptiis præter dapes necessarie procurantur. Ego vero istud adeo minime prætereundum existimo, ut quicquid illud est, inter angustias extremitatum sermonis hujus discutere nolim: sed differo in diem alterum, & horam liberiorem. An vero necessarie, vobis tunc experiri licebit: tantum mihi opportunitatem facultatemque obtineant vota vestra ad proferendum quod sentio, in vestram ipsorum ædificationem, in laudem & gloriam Sponsi Ecclesiæ Jesu-Christi Domini, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula, amen.

[... 2. 13. — Psal. 128. 6.]

SERMO LX.

De incredulitate Judæorum, qua compleverunt mensuram patrum suorum, occidendo Christum.

1. FIcus protulit grossos suos. Ex superioribus pendet præsens locus. Dixerat enim tempus putationis venisse, tam ex floribus qui jam apparebant, quam ex audita turturis voce hoc asserens. Idipsum adhuc ex grossorum productione affirmat: quia non solum ex floribus & voce turturis experimentum capitur temporis: capitur & ex ficu. Non enim non est aër indulgentior tunc, cum ficus grossos suos protulerit. Ficus flores non habet, sed pro floribus grossos mittit tempore quo ceteræ arbores florent. Et quomodo flores apparent & transeunt, ad nihil utiles, nisi quod secuturi fructus quidam prænuntii sunt: Ita & grossi. Oriuntur, sed immature cadunt, & dant locum maturandis, ipsi minime habiles ad vescendum. Et hinc ergo, ut dixi, sumit sponsus experimentum temporis, & argumentum suasionis, ut non pigritetur pergere sponsa ad vineas, quia non perit opera, quæ tempestiva venit. Et littera quidem sic.

2. Quid vero spiritus? ut plane hoc loco non ficum intueamur, sed populum. nempe de hominibus cura est Deo, non de arboribus. Vere ficus est populus, fragilis carne, parvulus sensu, animo humilis, cujus primi fructus (ut interim nomini alludamus) grossi utique & terreni. Nec enim popularis est studii primum quærere regnum Dei & justitiam ejus, sed, ut ait Apostolus, cogitare quæ mundi sunt, quomodo placeant uxoribus, vel illæ viris. Tribulationem carnis habebunt hujusmodi: sed in novissimis non negamus eos fructus fidei assecuturos, si bonam habuerint novissimam confessionem, maximeque si carnis opera eleemosynis redemerint. Ergo primi plebium fructus nec fructus sunt, non magis quàm ficuum grossi. Denique si dignos postmodum fructus pœnitentiæ fecerint, (non enim prius quod spirituale est, sed quod animale) dicetur illis: *Quem fructum habuistis tunc in quibus nunc erubescitis?* Tom. IV. — 1. Cor. 15. 46. — Rom. 6. 21.

[... 2. 13. — ... litera. — ... desi- ... popu- — ... 6. 33. — ... 7. 33.]

3. Ego tamen hoc loco non quemvis populum interpretari liberum puto: unus signanter exprimitur. Neque enim, protulerunt, dixit, quasi de pluribus, sed quasi de una, *protulit*, inquit, *ficus grossos suos.* &, ut sentio ego, quæ est plebs Judæorum. Quanta in hanc Salvator parabolice in Evangelio loqui videtur? ut est illud, *Arborem fici habebat quidam plantatam in vinea sua*, &c. item, *Videte ficulneam & omnes arbores.* & Nathanaëli dictum est, *Cum esses sub ficu, vidi te.* Et rursum maledicit ficulneæ, pro eo quod non invenit in ea fructum. Bene ficus, quæ bona licet Patriarcharum radice prodierit, numquam tamen in altum proficere, numquam se humo attollere voluit, numquam respondere radici proceritate ramorum, generositate florum, fœcunditate fructuum. Male prorsus tibi cum tua radice convenit, arbor pusilla, tortuosa, nodosa. Radix enim sancta. Quid ea dignum tuis apparet in ramis? *Ficus*, inquit, *protulit grossos suos.* Non hos nobili à radice traxisti, semen nequam. Quod in ea est, de Spiritu-sancto est; ac per hoc subtile totum ac suave. Tibi unde hi grossi? Et vere quid non grossum in gente illa? Nec actus profecto, nec affectus, nec intellectus, sed nec ritus, quem in colendo Deum habuit. Nam actus in bellis, affectus in lucris totus erat, intellectus in crassitudine litteræ, cultus in sanguine pecudum & armentorum.

[Præsertim Judaicum. — Luc. 13. 6. — Luc 21. 29. — Johan. 1. 48. — Marc. 11. 13. — Populi Judaici ruditas.]

4. At dicit aliquis: Cum istiusmodi grossos non aliquando proferre gens illa cessaverit, ergo non aliquando tempus putationis non exstitit, quia unum utrique rei tempus exsistere perhibetur. Non ita est. Dicimus mulieres filios procreasse, non cum parturiunt, sed cum jam pepererunt. Dicimus & arbores edidisse flores suos, non cum cœperint florere, sed potius cum desierint. Ita hic quoque dictum est, quia *ficus protulit grossos suos*, non cum aliquos edidit, sed cum totos, id est, cum ad finem pervenit editio. Quæris quo tempore istiusmodi complementum illi populo accidit? Cum Christum occidit, tunc completa est malitia ejus, juxta quod ipse eis prædixerat: *Implete mensuram patrum vestrorum.* Unde in patibulo traditurus jam spiritum, *Consummatum est*, inquit. O qualem consummationem dedit grossis suis ficus hæc maledicta, & subinde æterna ariditate damnata! O quàm sunt novissimi pejores prioribus! Incipiens ab inutilibus, ad perniciosos pervenit & venenatos. O grossum vipereumque affectum, odire hominem, qui hominum & corpora sanat, & animas salvat! O nihilo minus intellectum grossum & certe bovinum, qui Deum non intellexerunt nec in operibus Dei!

[Matth. 23. 32. — Johan. 19. 30.]

5. Nimium me fortasse queratur in sui suggillatione Judæus, qui intellectum illius dico bovinum. Sed legat in Isaia, & plus quam bovinum audiet. *Cognovit*, inquit, *bos possessorem suum, & asinus præsepe domini sui: Israel non cognovit me, populus meus non intellexit.* Vides me, Judæe, mitiorem tibi Propheta tuo. Ego te comparavi jumentis, ille subjicit. Quamquam in sua persona Propheta non dixit hoc, sed in Dei, qui Deum se & ipsis operibus clamat: *Etsi mihi*, inquit, *non creditis, operibus credite: & si non facio opera Patris mei, nolite credere*; nec sic tamen evigilant ad intelligendum. Non fuga dæmonum, non obedientia elementorum, non vita mortuorum, bestialem hanc, & plus quàm bestialem hebetudinem ab eis depellere quivit: de qua non minus mirabili, quàm miserabili cæcitate factum est, ut in illud tam horrendum, tamque enormiter grossum facinus proruerint, Domino majestatis injicientes manus sacrilegas. Extunc itaque dici potuit, quia *ficus protulit grossos suos*, cum jam videlicet legitima illius populi esse cœperunt quasi in exitu super summum: ut novis, juxta veterem prophetiam, supervenientibus vetera

[Judæorum stupiditas. — Isa. 1. 3. — Johan. 10. 38. — Judæi unde in tantum scelus lapsi. — Levit. 26. 10.]

Tom. IV.

projicerentur. Non aliter ſane, quàm quomodo groſſi A cadunt, & cedunt ſuborientibus ficubus bonis. Quamdiu, inquit, non ceſſavit ficus producere groſſos ſuos, non te vocavi, ô ſponſa, ſciens non poſſe una prodire optimas ficus. Nunc autem productis qui prius producendi erant, non jam intempeſtive te invito, cum boni ac ſalutares fructus in proximo eſſe noſcantur, inutiles expuncturi.

Cant. 2. 13.

6. Nam *vineæ*, inquit, *florentes odorem dederunt*, quod nihilo minus appropinquantis fructus indicium eſt.

Serpentes non ferunt floreſcentes vineas.

Hic odor ſerpentes fugat. Aiunt floreſcentibus vineis omne reptile venenatum cedere loco, nec ullatenus novorum ferre odorem florum.

Novitiis id applicat.

Quod volo attendant Novitii noſtri, & fiducialiter agant, co- B gitantes qualem ſpiritum acceperunt, cujus primitias dæmones non ſuſtinent. Si ſic novitius fervor, quid erit abſoluta perfectio? Perpendatur ex flore fructus, & ſaporis virtus ex vi æſtimetur odoris. *Vineæ florentes odorem dederunt.* Et in principio quidem ſic fuit. Ad prædicationem novæ gratiæ ſecuta eſt novitas vitæ in his qui crediderant, qui converſationem ſuam

2. Cor. 2. 15. Primi fideles comparantur vineis florentibus.

inter gentes habentes bonam, Chriſti erant bonus odor in omni loco. Odor bonus, teſtimonium bonum. Hoc de bono opere, tamquam de flore odor procedit. Et quoniam tali flore & tali odore inter primordia naſcentis Fidei fideles animæ, veluti quædam ſpirituales vineæ, refertæ apparuerunt, haben- C tes teſtimonium bonum & ab his qui foris erant; non incongrue, ut opinor, de ipſis dictum ſentimus, quia *vineæ florentes odorem dederunt.* Ad quid? ut eo ſane provocati etiam qui necdum crediderant, ex bonis operibus illos conſiderantes, glorificarent & ipſi Deum, atque ita eis odor vitæ ad vitam eſſe inciperet. Idcirco ergo dediſſe odorem non immerito referuntur, qui non ſuam gloriam, ſed aliorum de ſua bona opinione quæſiere ſalutem. Alioquin poterant more quorumdam quæſtum æſtimare pietatem, verbi gratia, oſtentationis, mercedis. At iſtud eſſet non dare odorem, ſed vendere. Nunc vero quia omnia ſua in caritate faciebant, non plane vendiderunt odo- D rem, ſed dederunt.

Fructus vitis, Martyrium. Pſal. 126. 4.

7. Ceterum ſi vineæ animæ, flos opus, odor opinio eſt: fructus quid? Martyrium. Et vere fructus vitis, ſanguis eſt Martyris. *Cum dederit*, inquit, *dilectis ſuis ſomnum, ecce hereditas Domini filii, merces fructus ventris.* Propemodum dixiſſem, fructus vitis. Quidni ſanguinem uvæ dixerim meraciſſimum, ſanguinem innocentis, ſanguinem Juſti? Quidni muſtum rubens,

al. Soreth. Pſal. 115. 6.

probatum, pretioſum, plane de vinea Sorech *, torculari paſſionis expreſſum? Denique *pretioſa in conſpectu Domini mors ſanctorum ejus.* Hæc pro eo quod dictum eſt, vineas florentes odorem dediſſe.

8. Ita ſi ad tempora gratiæ hunc locum reſpicere E malimus, aut ſi placet magis referri ad Patres, (nam

Iſa. 5. 7. Senſus allegoricus de Chriſto.

vinea Domini ſabaoth domus Iſrael eſt) erit ſenſus: Chriſtum in carne naſciturum & moriturum odoraverunt Prophetæ & Patriarchæ, ſed non dederunt tunc eumdem odorem ſuum, quia non exhibuerunt in carne, quem in ſpiritu præſenſerunt. Non dederunt odorem ſuum, nec ſecretum ſuum publicaverunt, exſpectantes ut revelaretur in ſuo tempore. Quis ſane tunc caperet ſapientiam in myſterio abſconditam, in corpore non exhibitam? Ita vineæ tunc quidem non dederunt odorem ſuum. Dederunt autem poſtea, cum per ſucceſſiones generationum naſcentem ex ſe Chriſtum ſecundum carnem partu virgineo ſæculis edide- F runt. Tunc plane, inquam, ſpirituales illæ vineæ de-

Tit. 3. 4.

derunt odorem ſuum, cum *apparuit benignitas & humanitas Salvatoris noſtri Dei*; & cœpit præſentem habere mundus, quem pauci adhuc abſentem præſenſerant. Vir ille, verbi cauſa, qui Jacob tangens, &

Gen. 27. 27.

Chriſtum ſentiens, *Ecce*, inquit, *odor filii mei ſicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus*: cum hoc dicebat, habebat delicias ſuas ſibi, nec cuiquam illas communicabat. At ubi venit plenitudo temporis, in quo

Gal. 4. 4.

A miſit Deus Filium ſuum factum ex muliere, factum ſub lege, ut eos qui ſub lege erant redimeret: tunc prorſus odor, qui in illo erat, ſeſe ubique ſparſit, adeo ut à finibus terræ ipſum ſentiens clamaret Eccleſia, *Oleum effuſum nomen tuum*; currerentque adoleſcentulæ in odore olei hujus. Ita iſta vinea dedit odorem ſuum, & eo temporis dederunt & ceteræ, in quibus hic ipſe odor vitæ extiterat. Quidni dederunt, è quibus Chriſtus ſecundum carnem? Dictum eſt itaque vineas dediſſe odorem, ſive quia fideles animæ bonam de ſe ubique opinionem ſpargunt, ſive quod palam facta ſunt mundo oracula & revelationes Patrum, & in omnem terram exivit odoratus eorum, di- B cente Apoſtolo: *Manifeſte magnum eſt pietatis ſacramentum, quod manifeſtatum eſt in carne, juſtificatum eſt in ſpiritu, apparuit angelis, prædicatum eſt gentibus, creditum eſt mundo, aſſumptum eſt in gloria.*

Cant. 1. 2.

1. Tim. 3.

Senſus moralis.

9. Mirum vero, ſi nec ficus, nec vineæ iſtæ aliquid habent quod mores ædificet. Ego hunc locum arbitror eſſe & moralem. Dico autem per gratiam Dei quæ in nobis eſt, & ficus nos habere, & vineas. Ficus quidem, qui ſuaviores in moribus ſunt; vineas vero, qui ſpiritu ferventiores. Omnis qui ſe inter nos communiter ſocialiterque agit, & non ſolum ſine querela converſatur inter fratres, ſed & multa cum ſuavitate fruendum ſe omnibus præbet in omni officio C caritatis, quidni illum vicem agere ficus convenientiſſime dicam? Qui tamen groſſos ſuos prius protulerit, projeceritque oportet, timorem utique judicii, quem perfecta caritas foras mittit: & amaritudinem peccatorum, quæ veræ confeſſioni & infuſioni gratiæ, crebrarumque profuſioni lacrymarum cedat neceſſe eſt, ceteraque talia, inſtar groſſorum præeuntia fructuum ſuavitatem: quæ vos quoque per voſmetipſos cogitare poteſtis.

Diligibiles ſuaves in [illegible] comparantur ficubus.

[illegible]

10. Ut tamen adhuc ego aliquid adjiciam de ejuſmodi quod occurrit, videre ne forte etiam hæc inter groſſos deputari poſſint, ſcientia, prophetia, linguæ, ſimiliaque. Etenim iſta more groſſorum deficere ha- D bent, & cedere melioribus, dicente Apoſtolo, quia & ſcientia deſtruetur, & prophetiæ evacuabuntur, & linguæ ceſſabunt. Fidem quoque ipſam intellectus excludet, ſpeique ſuccedat viſio neceſſe eſt. Quod enim videt quis, quid ſperat? Sola non excidit caritas, ſed illa, qua Deus toto corde, tota anima, tota virtute diligitur. Ideo hanc minime groſſis annumeraverim, ne ad ficum quidem dixerim pertinere, ſed ad vineas. Jam qui vineæ ſunt, ſeveriores nobis quàm ſuaviores ſe exhibent, in ſpiritu vehementi agentes, zelantes pro diſciplina, vitia acerrime corripientes, aptantes ſibi congruentiſſime vocem illam: *Nonne qui oderunt te, Domine, oderam, & ſuper inimi-* E *cos tuos tabeſcebam?* item, *Zelus domus tuæ comedit me.* Et mihi quidem illi in dilectione proximi, iſti in dilectione Dei eminere videntur. Sed libet pauſare ſub hac vite & ſub hac ficu, ubi Dei proximique obumbrat dilectio. Utramque teneo cum te amo, Domine Jeſu-Chriſte, qui meus proximus es, quoniam homo es, & feciſti mecum miſericordiam; & nihilo minus es ſuper omnia Deus benedictus in ſæcula, amen.

Groſſi ſcientia, &c.

1. Cor. 13. 8.

Fructus Caritas.

Lex in [illegible]

Vineæ [illegible]

Pſal. 138.

Pſal. 68. 10.

SERMO LXI.

Quomodo Eccleſia reperit divitias divinæ miſericordiæ in foraminibus vulnerum Chriſti: & de fortitudine Martyrum, quam à Chriſto receperunt.

1. SUrge, * *amica mea, ſponſa mea, & veni.* Commendat Sponſus multam dilectionem ſuam iterando amoris voces. Nam iteratio affectionis expreſſio eſt: & quod rurſum ad laborem vinearum ſollicitat dilectam, oſtendit quàm ſit de animarum ſalute ſollicitus. Nam vineas animas eſſe jam audiſtis. Non immoremur ſupervacue in his quæ dicta ſunt. Videte ſequentia. Sponſam tamen nuſquam, ut memi-

Cant. 2.

Sponſa [illegible]

* In vulgatis additur *propera*, quod verbum deeſt mſſ. & primis editis.

ni, in toto hoc opere aperte adhuc nominaræ, nisi modo cum ad vineas itur, cum vino caritatis appropinquatur. Quæ cum venerit & perfecta fuerit, faciet spirituale conjugium; & erunt duo, non in carne una, sed in uno spiritu, dicente Apostolo: *Qui adhæret Deo, unus spiritus est.*

2. Sequitur: *Columba mea in foraminibus petræ, in cavernis maceriæ, ostende mihi faciem tuam, sonet vox tua in auribus meis.* Amat & pergit amatoria loqui. Columbam denuo blandiendo vocat; suam dicit, & sibi asserit propriam: quodque ipse rogari obnixius ab illa solebat, ipsius nunc versa vice & conspectum postulat, & colloquium. Agit ut Sponsus: sed ut verecundus, publicum erubescit, decernitque frui deliciis suis in loco sequestri, utique in foraminibus petræ, & in cavernis maceriæ. Puta ergo sic dicere sponsum: Ne timeas amica, quasi hæc, ad quam te hortamur, opera vinearum negotium amoris impedire seu interrumpere habeat. Erit certe & aliquis usus in ea ad id quod pariter optamus. Vineæ sane macerias habent, & hæ diversoria grata verecundis. Hic litteralis lusus. Quidni dixerim lusum? Quid enim serium habet hæc litteræ series? Ne auditu quidem dignum quod foris sonat, si non intus adjuvet Spiritus infirmitatem intelligentiæ nostræ. Ne ergo remaneamus foris, ne & turpium, quod absit, amorum videamur lenocinia recensere, afferte pudicas aures ad sermonem qui in manibus est de amore: & cum ipsos cogitatis amantes, non virum & feminam, sed Verbum & animam sentiatis oportet. Et si Christum & Ecclesiam dixero, idem est, nisi quod Ecclesiæ nomine non una anima, sed multarum unitas, vel potius unanimitas designatur. Nec sane foramina petræ, aut cavernas maceriæ, latebras putetis operantium iniquitatem: ne qua prorsus suspicio subeat de operibus tenebrarum.

3. Alius hunc locum ita exposuit, foramina petræ vulnera Christi interpretans. Recte omnino; nam petra Christus. Bona foramina, quæ fidem adstruunt resurrectionis, & Christi divinitatem. *Dominus meus,* inquit, *& Deus meus.* Unde hoc reportatum oraculum, nisi ex foraminibus petræ? In his passer invenit sibi domum, & turtur nidum, ubi reponat pullos suos: in his se columba tutatur, & circumvolitantem intrepida intuetur accipitrem. Et ideo ait: *Columba mea in foraminibus petræ.* Vox columbæ: *In petra exaltavis me.* & item, *Statuit*, inquit, *supra petram pedes meos.* Vir sapiens ædificat domum suam supra petram, quod ibi nec ventorum formidet injurias, nec inundationum. Quid non boni in petra? In petra exaltatus, in petra securus, in petra firmiter sto. Securus ab hoste, fortis à casu; & hoc quoniam exaltatus à terra. Anceps est enim & caducum, terrenum omne. Conversatio nostra in cælis sit, & nec cadere, nec dejici formidamus. In cælis petra, in illa firmitas atque securitas est. *Petra refugium herinaciis.* Et revera ubi tuta firmaque infirmis securitas & requies, nisi in vulneribus Salvatoris? Tanto illic securior habito, quanto ille potentior est ad salvandum. Premit mundus, premit corpus, diabolus insidiatur: non cado; fundatus enim sum supra firmam petram. Peccavi peccatum grande: turbabitur conscientia, sed non perturbabitur, quoniam vulnerum Domini recordabor. Nempe *vulneratus est propter iniquitates nostras.* Quid tam ad mortem, quod non Christi morte solvatur? Si ergo in mentem venerit tam potens tamque efficax medicamentum, nulla jam possum morbi malignitate terreri.

4. Et ideo liquet errasse illum qui ait: *Major est iniquitas mea, quam ut veniam merear.* Nisi quod non erat de membris Christi, nec pertinebat ad eum de Christi merito, ut suum præsumeret, suum diceret quod illius esset; tamquam rem [a] capitis membrum. Ego vero fidenter quod ex me mihi deest, usurpo mihi ex visceribus Domini, quoniam misericordia affluunt: nec desunt foramina, per quæ effluant. Foderunt manus ejus & pedes, latusque lancea foraverunt: & per has rimas licet mihi sugere mel de petra, oleumque de saxo durissimo, id est gustare & videre, quoniam suavis est Dominus. Cogitabat cogitationes pacis, & ego nesciebam. Quis enim cognovit sensum Domini, aut quis consiliarius ejus fuit? At clavis reserans, clavus penetrans factus est mihi, ut videam voluntatem Domini. Quidni videam per foramen? Clamat clavus, clamat vulnus, quod vere Deus sit in Christo mundum reconcilians sibi. Ferrum pertransiit animam ejus, & appropinquavit cor illius, ut non jam non sciat compati infirmitatibus meis. Patet arcanum cordis per foramina corporis; patet magnum illud pietatis sacramentum, patent viscera misericordiæ Dei nostri, in quibus visitavit nos oriens ex alto. Quidni viscera per vulnera pateant? In quo enim clarius, quàm in vulneribus tuis eluxisset, quod tu, Domine, suavis & mitis, & multæ misericordiæ? Majorem enim miserationem nemo habet, quàm ut animam suam ponat quis pro addictis morti & damnatis.

Ingens homini solatium ex misericordia Domini.

5. Meum proinde meritum, miseratio Domini. Non plane sum meriti inops, quamdiu ille miserationum non fuerit. Quod si misericordiæ Domini multæ, multus nihilo minus ego in meritis sum. Quid enim si multorum sim mihi conscius delictorum? Nempe *ubi abundavit delictum, superabundavit & gratia.* Et si *misericordia Domini ab æterno & usque in æternum*, ego quoque *misericordias Domini in æternum cantabo.* Numquid justitias meas? *Domine, memorabor justitiæ tuæ solius.* Ipsa est enim & mea; nempe factus es mihi tu justitia à Deo. Numquid mihi verendum, ne non una ambobus sufficiat? Non est pallium breve, quod, secundum Prophetam, non possit operire duos. *Justitia tua, justitia in æternum.* Quid longius æternitate? Et te pariter & me operiet largiter larga & æterna justitia. Et in me quidem operit multitudinem peccatorum; in te autem, Domine, quid nisi pietatis thesauros, divitias bonitatis? Hæ in foraminibus petræ repositæ mihi. Quam magna multitudo dulcedinis tuæ in illis, opertæ quidem, sed in his qui pereunt! Ut quid enim sanctum detur canibus, vel margaritæ porcis? Nobis autem revelavit Deus per Spiritum suum, etiam & apertis foraminibus introduxit in sancta. Quanta in his multitudo dulcedinis, plenitudo gratiæ, perfectioque virtutum!

Meritum hominis, miseratio Domini. Rom. 5. 20. Psal. 102. 17. Psal. 88. 1. Psal. 70. 16. Isa. 28. 20. Psal. 118. 142.

6. Ibo mihi ad illa sic referta cellaria, atque ad admonitionem Prophetæ relinquam civitates, & habitabo in petra. Ero quasi columba nidificans in summo ore foraminis, ut cum Moyse positus in foramine petræ, transeunte Domino merear saltem posteriora ejus prospicere. Nam faciem stantis, id est incommutabilis claritatem, quis videat, nisi qui introduci jam meruit, non in sancta, sed in sancta sanctorum? Nec vilis tamen aut contemnenda posteriorum contemplatio. Contemnat Herodes: ego tanto magis non contemno, quanto magis contemptibilem se ostendit Herodi. Habent etiam aliquid & posteriora Domini quod videre delectet. Quis scit si convertatur & ignoscat Deus, & relinquat post se benedictionem? Erit cum ostendet faciem suam, & salvi erimus. Sed interim præveniat nos in benedictionibus dulcedinis, illis utique, quas post se relinquere consuevit. Nunc dignationis suæ posteriora demonstret, alias in gloria dignitatis faciem suam demonstraturus. Sublimis in regno, sed suavis in cruce. In hac me visione præveniat, in illa adimpleat. *Adimplebis me*, ait, *lætitia cum vultu tuo.* Utraque visio salutaris, utraque suavis: sed illa in sublimitate, ista in humilitate: illa in splendore, hæc in pallore est.

Jer. 48. 28. Exod. 33. 23. Non faciem, sed posteriora Domini videre quid. Psal. 15. 10.

a Ita constanter libri veteres cum antiquioribus editis. Horstio male, *reum capitis membrum*; Picardo, *veri capitis membrum*. Lectio nostra genuina & facilis, si *membrum* in recto intelligas, supplendo *suam dicit* ex superiori commate: ut sic sensus, *Sicut membrum rem capitis suam dicit.*

Tom. IV.
Isai. 67. 14.

7. Denique inquit, *Et posteriora dorsi ejus in pallore auri.* Quomodo non in morte pallescat? Sed melius pallens aurum, quàm fulgens aurichalcum; & quod stultum est Dei, sapientius est hominibus. Aurum Verbum, aurum Sapientia est. Hoc aurum semetipsum decoloravit, abscondens formam Dei, & formam servi prætendens. Decoloravit & Ecclesiam, quæ ait: *Nolite me considerare quod fusca sim, quia decoloravit me sol.* Ergo & posteriora ipsius in pallore auri, quæ fuscum non erubuit crucis, ustionem passionis non horruit, livorem vulnerum non refugit. Etiam complacet sibi in illis, & optat novissima sua fore horum similia. Idcirco denique audit: *Columba mea in foraminibus petræ.* quod in Christi vulneribus tota devotione versetur, & jugi meditatione demoretur in illis. Inde martyrii tolerantia, inde illi magna fiducia apud Deum Altissimum. Non est quod vereatur Martyr exsanguem lividamque levare ad eum faciem, cujus livore sanatus est, gloriosam repræsentare similitudinem mortis ejus, utique in pallore auri. Quid vereatur cui etiam à Domino dicitur, *Ostende mihi faciem tuam?* Ad quid? Ut mihi videtur, se magis ostendere vult. Ita est: videri vult, non videre. Quid enim ille non videt? Non est ei opus ut quis se ostendat, à quo nil non videtur, nec si se abscondat. Vult ergo videri, vult benignus dux devoti militis vultum & oculos in sua sustolli vulnera, ut illius ex hoc animum erigat, & exemplo sui reddat ad tolerandum fortiorem.

Cant. 1. 5.
Passio & vulnera Christi, martyrum confortatio.
Cant. 2. 14.

Martyribus tanta in suppliciis constantia, unde.

8. Enimvero non sentiet sua, dum illius vulnera intuebitur. Stat Martyr tripudians & triumphans, toto licet lacero corpore; & rimante latera ferro, non modo fortiter, sed & alacriter sacrum è carne sua circumspicit ebullire cruorem. Ubi ergo tunc anima Martyris? Nempe in tuto, nempe in petra, nempe in visceribus Jesu, vulneribus nimirum patentibus ad introeundum. Si in suis esset visceribus, scrutans ea ferrum profecto sentiret; dolorem non ferret, succumberet, & negaret. Nunc autem in petra habitans, quid mirum si in modum petræ duruerit? Sed neque hoc mirum, si exsul à corpore, dolores non sentiat corporis. Neque hoc facit stupor, sed amor. Submittitur enim sensus, non amittitur. Nec deest dolor, sed superatur, sed contemnitur. Ergo ex petra Martyris fortitudo, inde plane potens ad bibendum calicem Domini. Et calix hic inebrians quàm præclarus est! Præclarus, inquam, atque jucundus non minus Imperatori spectanti, quàm militi triumphanti. Gaudium etenim Domini, fortitudo nostra. Quidni gaudeat ad vocem fortissimæ confessionis? Denique & requirit eam cum desiderio. *Sonet*, inquiens, *vox tua in auribus meis.* Nec cunctabitur rependere vicem secundum suam promissionem: continuo ut se confessus fuerit coram hominibus, confitebitur & ipse eum coram Patre suo. Rumpamus sermonem, nec enim potest finiri modo: ne sit sine modo, si cuncta quæ adhuc ex proposito capitulo restant, uno isto velimus sermone complecti. Ergo quod superest servemus principio alteri, ut de nostro sane & verbo, & modo gaudeat Sponsus Ecclesiæ Jesus-Christus Dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula, amen.

Psal. 22. 5.
Cant. 2. 14.
Matt. 10. 32.

SERMO LXII.

Quid sit animam fidelem commorari in foraminibus petræ; *& quid* in cavernis maceriæ. *De Dei voluntate potius, quàm majestate scrutanda. Denique de puritate mentis necessaria ad prædicationem veritatis.*

Cant. 2. 13.

1. COlumba *mea in foraminibus petræ, in cavernis maceriæ.* Non tantum in foraminibus petræ tutum reperit columba refugium: reperit & in cavernis maceriæ. Quod si *maceriam* non congeriem lapidum, sed sanctorum communionem accipimus, videamus ne forte cavernas maceriæ dixerit Angelorum, qui ob superbiam lapsi sunt, loca quasi vacua derelicta: quippe quæ repleri ex hominibus habent, tamquam ruinæ de lapidibus vivis reficiendæ. Unde Apostolus Petrus: *Accedentes*, inquit, *ad lapidem vivum, & ipsi tamquam lapides vivi superædificamini, domos spirituales.* Nec puto ab re esse, si intelligimus Angelorum custodiam vicem exhibere maceriæ in vinea Domini, quæ est Ecclesia prædestinatorum, cum Paulus dicat: *Nonne omnes administratorii spiritus sunt, missi in ministerium propter eos, qui hereditatem capiunt salutis?* Et Propheta: *Immittet Angelus Domini in circuitu timentium eum.* Et si ita sedet, erit sensus, quia Ecclesiam tempore & loco peregrinationis suæ duæ res consolentur: de præterito quidem memoria Passionis Christi: de futuro autem, quod se in sortem Sanctorum cogitat & confidit recipiendam. Ambo hæc, veluti ante & retro oculata, insatiabili desiderio contuetur: & uterque illi intuitus admodum gratus, uterque est illi refugium à tribulatione malorum & dolore. Integra consolatio, cum non solum quid sibi exspectandum, sed & unde id sit præsumendum noverit. Exspectatio læta nec dubia, quæ Christi morte firmata est. Cur paveat ad præmii magnitudinem, quæ pretii dignitatem considerat? Quàm libens mente invisit foramina, per quæ sibi sacrosancti sanguinis pretium fluxit! Quàm libens cavernas perambulat, & diversoria, & mansiones, quæ sunt in domo Patris multæ atque diversæ, in quibus habet collocare filios suos pro quorumque diversitate meritorum! Et nunc quidem (quod solum interim potest) sola in his memoria requiescit, cæleste habitaculum, quod desursum est, jam animo induens. Erit autem cum implebit ruinas, cum cavernas & corpore inhabitabit, & mente; cùm vacua domicilia, quæ antiqui reliquerunt habitatores, ipsa suæ universitatis illustrabit præsentia, nec ulla ultra apparebit caverna penitus in cælesti maceria, felici de cetero perfectione sui atque integritate gaudente.

1. Pet. 2. 5.
Angelorum custodia Ecclesiæ maceria.
Hebr. 1. 14.
Psal. 33. 8.
Ecclesiam duæ res consolantur.

2. Aut si id magis probas, dicemus has cavernas à studiosis & piis mentibus non inveniri, sed fieri. Quonam modo, inquis? Cogitatione & aviditate. Cedit nempe in modum maceriæ mollioris pia maceries desiderio animæ, cedit puræ contemplationi, cedit crebræ orationi. Denique oratio justi penetrat cælos. Non utique aëris hujus corporei spatiosas altitudines, veluti quodam remigio alarum suarum instar volucris volantis scindet, aut quasi gladius acutus ipsius firmamenti solidum celsumque verticem perforabit: sed sunt cæli sancti, vivi, rationales, qui enarrant gloriam Dei, qui favorabili quadam pietate nostris se votis libenter inclinant, & sinuatis ad tactum nostræ devotionis affectibus in sua nos recipiunt viscera, quoties digna ad eos intentione pulsamus. Pulsanti enim aperietur. Licebit itaque unicuique nostrum, etiam hoc tempore nostræ mortalitatis, cavare sibi, quacumque parte volet, cavernas supernæ maceriæ: nunc quidem Patriarchas revisere, nunc vero salutare Prophetas, nunc senatui immisceri Apostolorum, nunc Martyrum inseri choris: sed & beatarum Virtutum status & mansiones à minimo Angelo usque ad Cherubin & Seraphin, tota mentis alacritate percurrendo lustrare, prout quemque sua devotio feret. Apud quos magis afficietur, immittente sibi Spiritu prout vult; si steterit & pulsaverit, confestim aperietur ei, & facta quasi caverna in montibus, vel potius mentibus sanctis, dum se ultro inflectunt ad pietatem, requiescet vel paululum apud illos. Omnis animæ sic facientis & facies, & vox Deo grata exsistit: facies propter puritatem, vox propter confessionem. Etenim *confessio & pulcritudo in conspectu ejus.* Unde & dicitur illi qui ejusmodi est: *Ostende mihi faciem tuam. sonet vox tua in auribus meis.* Vox admiratio in animo contemplantis, vox gratiarum actio est. Delectatur admodum istiusmodi cavernis Deus, è quibus sibi vox resonat gratiarum actionis, vox admirationis & laudis.

Psal. 95. 6.
Cant. 2. 14.

3. Felix mens, quæ sibi in hac maceria frequenter cavare

Item in arcanis divinitatis.

cavare studuerit : sed quæ in petra, felicior. Licet quidem cavare & in petra : sed ad hoc puriore mentis acie opus est, & vehementiori omnino intentione, etiam & meritis potioribus sanctitatis [a]. Et ad hæc quis idoneus? Nempe ille qui dixit : *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum : hoc erat in principio apud Deum.* Nonne tibi videtur ipsis se Verbi penetralibus immersisse, & de abditis pectoris ejus quamdam intimæ sapientiæ sacrosanctam eruisse medullam? Quid ille qui *sapientiam loquebatur inter perfectos, sapientiam in mysterio absconditam, quam nemo principum mundi hujus cognovit?* Nonne uno & altero cælo acuta, sed pia curiositate terebratis, è tertio tandem hanc pius scrutator evexit? At ipsam non siluit nobis, verbis quibus potuit fidelibus fideliter intimans. Audivit autem verba ineffabilia, quæ non licuit illi loqui. Non utique homini, nam sibi illa loquebatur & Deo. Puta ergo Deum quasi sollicitam Pauli caritatem hoc modo consolari, & dicere : Quid anxiaris quod conceptum tuum auditus non capit humanus? *Sonet vox tua in auribus meis.* hoc est, Si quod sentis, non licet revelare mortalibus, consolare tamen, quod vox tua divinas queat mulcere aures. Vides sanctam animam, nunc quidem caritate sobriam nobis, nunc vero puritate excedentem Deo? Vide etiam de sancto David, ne forte ille sit ipse homo, de quo cum Deo, quasi de alio loquitur : *Quoniam cogitatio hominis confitebitur tibi, & reliquiæ cogitationis diem festum agent tibi.* Ergo quod de cogitatione prophetica verbo & exemplo Prophetæ venire ad medium poterat, id Propheta in publicam mox laxabat confessionem, & ex eo confitebatur in populis Domino, reliquum sibi & Deo servans, unaque festivum ducens in lætitia & exsultatione. Hoc ergo est quod nobis intimare memorato versiculo voluit. Quicquid videlicet sua illa scrutabunda & avida cogitatione ex arcano sapientiæ eruere prævalebat, partem quam poterat in salutem populorum sollicita prædicatione impertiebatur : reliquum quod capere plebes non poterant, festiva jubilatione in Dei laudibus expendebat. Vides sanctæ contemplationi deperire nihil, dum quod expendi in plebium ædificationem non potest, id vel maxime Deo sit jucunda decoraque laudatio.

Joan. 1. 1. — 1. Cor. 2. 6 — 2. Cor. 12. 4 — Quid inde pro se & pro aliis referant. — Psal. 75. 11.

Contemplationis duo genera.

4. Quæ cum ita sint, duo liquet contemplationis genera esse : unum de statu & felicitate & gloria civitatis supernæ, quo vel actu, vel otio ingens illa cælestium civium occupata sit multitudo : alterum de Regis ipsius majestate, æternitate, divinitate. Illa in maceria, ista in petra. Sed hæc quanto difficilius cavatur, tanto suavius quod inde eruis sapit. Nec verearis illud quod Scriptura minatur scrutatoribus majestatis. TANTUM affer purum & simplicem oculum : non opprimêris à gloria, sed admittêris, nisi non Dei, sed tuam quæsieris gloriam. Alioquin sua quisque opprimitur, non Dei gloria, dum proclivis in istam, ad illam levare cervicem non sinitur, nimirum gravem cupiditate. Hac excussa, secure scrutemur * in Petra, in qua thesauri absconditi sapientiæ & scientiæ sunt. Si adhuc dubitas, audi ipsam Petram. *Qui operantur*, inquit, *in me, non peccabunt. Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo, & requiescam?* Ibi requiem invenit mansuetus & simplex, ubi dolosus opprimitur, vel elatus, & cupidus inanis gloriæ. Ecclesia columba est, & ideo requiescit. Columba, quia innocens, quia gemens. Columba, inquam, quia in mansuetudine suscipit insitum verbum. Et requiescit in Verbo, hoc est in petra. nam petra est Verbum. Ecclesia ergo in foraminibus petræ, per quam introspicit, & videt gloriam Sponsi sui; nec opprimitur tamen à gloria, quoniam non sibi usurpat eam. Non opprimitur, quia non scrutatrix majestatis est, sed voluntatis. Nam quod majestati attinet, interdum quidem & in ipsam intendere audet, sed quasi admirans, non quasi scrutans. Sed & si quando per excessum rapi in illam contingat, digitus Dei est iste, dignanter levans hominem, non hominis temeritas insolenter Dei alta pervadens. Cum enim Apostolus raptum se memoret *, ut ausum excuset : quisnam alter præsumat mortalium huic se divinæ majestatis horrendo scrutinio propriis intricare conatibus, & importunus contemplator pavenda irrumpere in arcana? SCRUTATORES proinde majestatis, tamquam irruptores dici reor, non qui scilicet rapiuntur in eam, sed qui irruunt. Ipsi itaque opprimuntur à gloria.

Prov. 25. 27. Majestatem Dei quomodo scrutari liceat. — * al. fodiamus. — Eccli. 24. 30. — Psal. 54. 7 — Ecclesia Dei potius voluntatem quàm majestatem scrutatur. — Tom. IV. — 2. Cor. 12. 3. — * al. commemoret.

Voluntatis scrutatio tutior, quam majestatis.

5. Ergo FORMIDOLOSA scrutatio majestatis : at voluntatis, tam tuta, quàm pia. Quidni tota diligentia scrutando instem sacramento gloriæ voluntatis, cui mihi parendum per omnia scio? Suavis gloria, quæ non aliunde, quàm de ipsius suavitatis contemplatione procedit, quàm de divitiarum bonitatis ac multæ miserationis intuitu. Denique vidimus gloriam hanc, gloriam quasi Unigeniti a Patre. Totum nempe benignum & vere paternum, quod apparuit gloriæ in hac parte. Non me opprimet gloria ista, totis licet viribus intendentem in se : ego potius imprimar illi. Etenim revelata facie speculantes, in eamdem imaginem transformamur de claritate in claritatem, tamquam à Domini spiritu. TRANSFORMAMUR CUM CONFORMAMUR. Absit autem ut in majestatis gloria, & non magis in voluntatis modestia, Dei ab homine conformitas præsumatur. Gloria mea hæc est, si umquam de me audiero : Inveni hominem secundum cor meum. Cor Sponsi, cor Patris sui. Ipsum quale? *Estote*, ait, *misericordes, sicut & Pater vester misericors est.* Hæc forma quam videre desiderat, cum Ecclesiæ dicit, *Ostende mihi faciem tuam :* forma pietatis & mansuetudinis. Hanc cum omni fiducia levat ad Petram, cui similis est. *Accedite*, inquit, *ad eum, & illuminamini, & facies vestra non confundentur.* Quo pacto humilis ab humili confundetur, à pio sancta, & à mansueto modesta? Non plane abhorrebit à puritate Petræ pura facies sponsæ, non magis quam à virtute virtus, à lumine lumen.

Joan. 1. 14. — 2. Cor. 3. 18. — Luc. 6. 36. — Cant. 2. 14. — Psal. 33. 6.

Perfectioribus tamen id competit.

6. Sed quia non ex omni interim parte adhuc ad petram forandam Ecclesia accedere potest, (neque enim omnium est, qui in Ecclesia sunt, sacramenta divinæ voluntatis inspicere, aut apprehendere per semetipsos profunda Dei :) ideo non solum *in foraminibus petræ*, sed & *in cavernis maceriæ* habitare ostenditur. Ergo in perfectis quidem, qui rimari ac penetrare arcana sapientiæ & puritate conscientiæ audent, & intelligentiæ acumine possunt, habitat * in foraminibus petræ. De reliquo in cavernis maceriæ : ut qui in petra per semetipsos fodere aut non sufficiunt, aut non præsumunt; in maceria fodiant, contenti vel gloriam Sanctorum mente intueri. Si cui ne hoc quidem possibile sit, huic sane proponet Jesum, & hunc crucifixum : ut & ipse absque suo labore habitet in foraminibus petræ, in quibus non laboravit. Judæi in his laboraverunt, & ipse in labores infidelium introibit, ut sit fidelis. Nec verendum quod patiatur repulsam, qui & vocatur ut intret. *Ingredere*, inquit, *in petram. abscondere in fossa humo à facie timoris Domini, & à gloria majestatis ejus.* Infirmæ adhuc & inerti animæ (quæ juxta quod in Evangelio quidam de semetipso confitetur, fodere non valet, & mendicare erubescit) fossa ostenditur humus ubi lateat, donec convalescat & proficiat, ut possit & ipsa per se cavare sibi foramina in petra, per quæ intret ad interiora Verbi, animi utique vigore & puritate.

* sul. Ecclesia. — Aliis gloriæ Sanctorum consideratio, vel Passionis. — Isa. 2. 10. — Luc. 16. 3.

Vulnerum Christi vis ad curanda animæ vulnera.

7. Et si intelleximus fossam humum, illam quæ ait, *Foderunt manus meas, & pedes meos :* non erit ambigendum de sanitate in ea citius adipiscenda animæ vulneratæ, quæ in ea demorabitur. Quin enim TAM EFFICAX ad curanda conscientiæ vulnera, necnon ad purgandam mentis aciem, quàm Christi vulnerum sedula meditatio? Verum donec purgata & sanata perfecte fuerit, non video qualiter illi aptari

Psal. 21. 18.

a Plerique codices omittunt *Sanctitatis*, quam tamen vocem habent omnes, etiam primæ editiones.

Tom. IV. Cant. 2. 14. possit quod dicitur: *Ostende mihi faciem tuam, sonet vox tua in auribus meis.* Quomodo denique faciem suam ostendere audeat, vel levare vocem suam, cui & latere indicitur? *Abscondere*, inquit, *in fossa humo.* (Isa. 2. 10.) Quare? Quia non est pulcra facie, nec digna quæ videatur. Non erit digna videri, quamdiu non erit videre idonea. Cum autem per inhabitationem fossæ humi in sanando oculo interiori tantum profecerit, ut revelata facie speculari gloriam Dei & ipsa possit: tunc demum quæ videbit, fiducialiter jam loquetur, voce & facie placens. (Videre gloriam Dei & videri, est perfectorum.) PLACEAT necesse est facies, quæ in Dei claritatem intendere potest. Neque enim id posset, nisi clara ipsa quoque esset & pura, utique transformata in eamdem quam conspicit claritatis imaginem. Alioquin ipsa dissimilitudine resiliret, insolito reverberata fulgore. Ergo cum pura puram intueri potuerit veritatem, tunc faciem ipsius Sponsus videre cupiet, consequenter & vocem ejus audire.

8. Nam quantum illi placeat cum puritate quidem mentis prædicatio veritatis, ostendit cum subinde infert: *Vox enim tua dulcis.* (Cant. 2. 14.) Quia enim non placeat vox si displiceat facies, demonstrat cum ilico subdit: *Et facies tua decora.* (Puritatem mentis requirit prædicatio.) Quid internæ decor faciei, nisi puritas? In pluribus hæc absque prædicationis voce complacuit, illa absque ista in nemine. Impuris non se ostendit Veritas, non se credit Sapientia. Quid ergo loquuntur quam non viderunt? *Quod scimus*, inquit, *loquimur, & quæ vidimus testamur.* I ergo tu, & aude testari quod non vidisti, & loqui quod ignoras. (Prædicatores impuri, quinam.) Quæris quem dicam impurum? QUI LAUDES requirit humanas, qui non ponit sine sumptu Evangelium, qui evangelizat ut manducet, qui quæstum æstimat pietatem, qui non requirit fructum, sed datum. Impuri sunt tales; & cum non habeant unde videant veritatem propter impuritatem, habent tamen unde illam loquantur. Quid præpropere agitis? Cur lucem non exspectatis? Cur opus lucis ante lucem præsumitis? Vanum est vobis ante lucem surgere. (1. Cor. 13. 5.) Lux est puritas, lux caritas, quæ non quærit quæ sua sunt. Hæc præcedat, & pes linguæ in incerto non ponitur. Superbo oculo veritas non videtur, sincero patet. Non est quod se veritas deneget intuendam puro cordi, ac per hoc nec eloquendam. (Psal. 49. 16.) *Peccatori autem dixit Deus: Quare tu enarras justitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum?* Multi puritate neglecta, ante loqui, quam videre conati sunt, & aut graviter erraverunt nescientes de quibus loquerentur, neque de quibus affirmarent: aut turpiter vilnerunt, dum qui alios docerent, seipsos non docuissent. A quo nos gemino malo semper custodiat exoratus à vobis Sponsus Ecclesiæ Jesus-Christus Dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in secula, amen.

SERMO LXIII.

De vinea viro pio & sapienti, id est sua cuique vita, seu mente & conscientia, serio colenda; & de duobus vulpium generibus, scilicet adulatoribus & detractoribus; & de tentationibus monachorum novitiorum.

(Cant. 2. 15.) 1. *CApite nobis vulpes parvulas, quæ demoliuntur vineas: nam vinea nostra floruit.* Liquet quod non otiose ad vineas itum sit, quando ibi inventæ sunt vulpes demolientes eas. Littera quidem istud. Spiritus autem quid? Ante omnia sane, ut communem & usitatum litteræ sensum ab hac explanatione penitus respuamus, utpote ineptum & insulsum, indignumque plane, qui recipiatur in scriptura tam sancta, tam authentica. Nisi quis forte ita vecors & animo stolidus sit, ut pro magno habeat didicisse ex ea, instar filiorum hujus sæculi, curam gerere terrenarum possessionum, custodire & defensare vineas ab incursantibus bestiis, ne forte contingat amittere fructum vini, in quo est luxuria; simulque pereat opera & impensa. Grande scilicet damnum, ut propterea librum sanctum tanto studio & tanta cum veneratione legamus, quod docemur in eo à vulpibus vineas custodire, ne in excolendis illis frustra marsupia vacuentur, si in custodiendis pigri fuerimus. Non estis tam rudes, neque adeo spiritualis gratiæ expertes, ut ita carnaliter sapiatis. Ego in spiritu ista quæramus. Ibi sane invenimus, sano quidem intellectu, sensuque nihilo minus digno, & vineas florentes, & vulpes demolientes, in quibus capiendis vel amovendis & honestius laboratur, & fructuosius. An vos dubitatis longe vigilantius insistendum mentibus servandis, quam frugibus; longe curiosius invigilandum cavendis propter illas spiritualibus nequitias, quàm capiendis propter istas fraudulentis vulpeculis?

2. Sed jam à me demonstrandæ sunt spirituales istæ tam vites, quàm vulpes. Vestra intererit, filii, suæ quemque vineæ providere, cum me disputante adverterit, in quibus sibi, & à quibus maxime sit cavendum. VIRO SAPIENTI sua vita vinea est, sua mens, sua conscientia. Nil quippe incultum desertumve in se sapiens derelinquet. Stultus non ita. Cuncta apud eum neglecta invenies, cuncta jacentia, cuncta inculta & sordida. Non est vinea stulto. Quomodo vinea, ubi nil plantatum, nil elaboratum uspiam paret? Tota spinis silvescit & tribulis stulti vita: & vinea est? Etsi fuit, jam non est, redacta nimirum in solitudinem. Ubi vitis virtutis? ubi botrus boni operis? ubi vinum lætitiæ spiritualis? *Per agrum hominis pigri transivi*, inquit, *& per vineam viri stulti: & ecce totum repleverant urticæ, & operuerant superficiem ejus spinæ, & maceria lapidum destructa erat.* Audis Sapientem irridentem stultum, quod bona naturæ & dona gratiæ, quæ forte per lavacrum regenerationis acceperat, tamquam illam, quam plantavit Deus & non homo, primam suam vineam, in non vineam negligendo redegit. Denique non potest vinea esse, ubi vita non est. Nam stultus quod vivit, mortem potius, quàm vitam esse censuerim. Quomodo vita cum sterilitate? Arbor arida & in sterilitatem versa, nonne mortua judicatur? Et sarmenta mortua sunt. *Et occidit*, inquit, *in grandine vineas eorum*; monstrans vita privatas, quæ sterilitate damnatæ sunt. Sic stultus eo ipso quod inutiliter vivit, vivens mortuus est.

3. Soli itaque convenit sapienti habere, vel potius esse vineam, qui vitam habet. Est lignum fructiferum in domo Dei, ac per hoc lignum vivens. Siquidem & ipsa sapientia, qua sapiens dicitur & est, lignum vitæ est apprehendentibus eam. Quidni vivat apprehensor ejus? Vivit, sed ex fide. Justus nempe est sapiens, & *Justus ex fide vivit.* Et si anima justi sedes est sapientiæ, sicut est; profecto is sapiens, qui justus. Is ergo sive justum nomines, sive sapientem, numquam absque vinea vivet, quia numquam non vivet. Hoc quippe est illi vinea quod vita. Et bona vinea justi, immo bona vinea justus, cui virtus vitis, cui actio palmes, cui vinum testimonium conscientiæ, cui lingua torcular expressionis. Denique *gloria nostra hæc est*, inquit, *testimonium conscientiæ nostræ.* Vides apud sapientem vacare nihil? Sermo, cogitatio, conversatio, & si quid aliud est ex eo, quidni totum Dei agricultura, Dei ædificatio est, & vinea Domini sabaoth? Quid denique illi de se perire possit, quando & folium ejus non defluet?

4. Ceterum tali vineæ numquam infestationes, numquam insidiæ deerunt. Nempe *ubi multæ opes, multi sunt & qui comedunt eas.* Sapiens erit sollicitus servare vineam suam non minus quàm excolere, nec sinet eam vorari à vulpibus. Pessima vulpes occultus detractor, sed non minus nequam adulator blandus. Cavebit sapiens ab his. Dabit operam, sane quod in ipso est, capere illos qui talia agunt; sed capere beneficiis atque obsequiis, monitisque salutaribus, & orationibus pro eis ad Deum. Non cessabit istiusmodi carbones ignis congerere super caput maledici, & item super adulatoris, quousque (si fieri potest) & illi invidiam, & isti simulationem de corde tollat, faciens

mandatum sponsi, dicentis: *Capite nobis vulpes parvulas, quæ demoliuntur vineas.* An non tibi captus ille videtur, qui suffusus ora rubore, quippe proprium erubescens judicium, ipse suæ confusionis & pœnitudinis testis est: sive quod oderit hominem amore dignissimum, sive quod dilexerit tantum verbo & lingua eum, à quo se diligi opere & veritate vel sero expertus est? Captus plane, & captus Domino, secundum quod nominatim ipse expressit: *Capite*, inquiens, *nobis.* Utinam ego omnes adversantes mihi sine causa ita capere possim, ut Christo eos vel restituam, vel acquiram! Sic, sic confundantur & revereantur qui quærunt animam meam, avertantur retrorsum & erubescant, qui volunt mihi mala: quatenus inveniar & ipse obediens sponso, ut capiam [a] & ipse vulpes, non mihi, sed ipsi. Sed reflectatur sermo ad sui principium, ut suo ordine series explanationis procedat.

(Cant. 2. 15.) 5. *Capite nobis vulpes parvulas, quæ demoliuntur vineas.* Locus moralis est; & juxta morum disciplinam nos jam ostendimus, spirituales has vineas non nisi spirituales viros esse: quorum cum omnia interiora culta sint, omniaque germinantia, omnia fructificantia & parturientia spiritum salutis, quomodo de regno Dei dictum est (Luc. 17. 21.): ita de his vineis Domini sabaoth æque dicere possumus, quoniam intra nos sunt. Denique in Evangelio legitur, datum iri gentibus regnum Dei facientibus fructus ejus (Matt. 21. 43.). Hi sunt quos Paulus enumerat, dicens: *Fructus autem Spiritus est caritas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, benignitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas* (Gal. 5. 22. Fructus spiritus.). FRUCTUS ISTI, PROFECTUS NOSTRI. Hi accepti sponso, quia ipsi cura est de nobis. Num de virgultis cura est Deo? Homines, non arbores amat Homo-Deus, & nostros profectus suos fructus reputat. (Christus nostros profectus amat ut suos.) Tempus horum diligenter observat, arridet apparentibus, & sollicitus satagit ne pereant nobis, cum apparuerint; immo vero ne pereant sibi: se enim reputat tamquam nos. Ideoque providens capi sibi jubet insidiantes vulpeculas, ne novellos fructus ipsæ præripiant. *Capite*, inquit, *nobis vulpes parvulas, quæ demoliuntur vineas.* Et quasi quis dicat, Præpropere times, nondum venit fructuum tempus. Non est ita, inquit: *nam vinea nostra floruit.* Post flores non est fructuum mora: adhuc illis cadentibus isti erumpunt ilico, ilico incipiunt apparere.

(Novitii in religione, vineæ florentes.) 6. Parabola ista instantis est temporis. Videtis istos Novitios? Nuper venerunt, nuper conversi sunt. Non possumus de ipsis dicere, quia vinea nostra floruit: floret enim. Interim quod in eis apparere videtis, flos est: fructuum tempus nondum advenit. Flos novella conversatio est, flos formula recens vitæ emendatioris est. Induerunt sibi faciem disciplinatam, & bonam totius corporis compositionem. (Novitiorum virtutes.) Placent, fateor, quæ in facie sunt: negligentior utique is qui foris apparet corporum cultus & vestium, sermo rarior, vultus hilarior, aspectus verecundior, incessus maturior. Verum quia hæc noviter cœpere, ipsa sui novitate flores censenda sunt, & spes fructuum magis, quàm fructus. Vobis, filioli, non timemus à fraude vulpium, quæ fructibus magis, quàm floribus invidere noscuntur. Vestrum aliunde periculum est. Ustionem certe metuo floribus; non subreptionem, sed ustionem à frigore. Aquilo mihi suspectus est, & frigora matutina, quæ intempestivos flores solent perdere, fructus præripere. Itaque ab Aquilone panditur vestrum malum (Psal. 147. 17.). *A facie frigoris ejus quis sustinebit?* Hoc frigus si semel animam (animæ quidem, ut assolet, incuria spiritu dormitante) pervaserit, ac nemine deinde, quod absit, inhibente ad interiora ejus pervenerit, descenderit in viscera cordis & sinum mentis, concusserit affectiones, occupaverit consilii semitas, perturbaverit judicii lumen, libertatem addixerit spiritus: mox (ut in corpore solet evenire febricitantibus) subit quidam animi rigor, & vigor lentescit, languor fingitur virium, horror austeritatis intenditur, timor sollicitat paupertatis, contrahitur animus, subtrahitur gratia, protrahitur longitudo vitæ, sopitur ratio, spiritus extinguitur, defervescit novitius fervor, ingravescit tepor fastidiosus, refrigescit fraterna caritas, blanditur voluptas, fallit securitas, revocat consuetudo. Quid plura? Dissimulatur lex, abdicatur * jus, fas proscribitur, derelinquitur timor Domini. Dantur postremo impudentiæ manus: præsumitur ille temerarius, ille pudendus, ille turpissimus, plenus ille ignominia & confusione saltus de excelso in abyssum, de pavimento in sterquilinium, de solio in cloacam, de cælo in cœnum, de claustro in sæculum, de paradiso [b] in infernum. Principium & originem hujus pestis, & vel qua arte vitetur, vel qua superetur virtute, non est hujus temporis demonstrare: alias erit hoc; nunc cœpta prosequamur.

(Visitorum defectionem ruinam & defectio.)

(* al. abjudicatur.)

(Provecti, vinea quæ floruit.) 7. Ad provectiores & firmiores sermo est retorquendus, ad vineam quæ jam floruit, cui quidem etsi non est quod floribus formidet à frigore, sed non fructus securi sunt à vulpibus. Dicendum apertius quid sint spiritualiter hæ vulpes, cur pusillæ dicantur, cur jubeantur potissimum capi, & non abigi, vel occidi: etiam introducenda diversa genera harum bestiarum ad majorem audientium notitiam & cautelam; non sane sermone isto, ut fastidio consulamus, & nostræ devotionis alacritas perpetuetur in gratia & confessione gloriæ magni Ecclesiæ Sponsi Domini nostri Jesu-Christi, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula, amen.

SERMO LXIV.

De tentationibus monachorum provectorum: quas patiantur vulpes, seu tentationes magis sibi infestas. Item de hæreticis, vulpibus Ecclesiæ, capiendis.

(Cant. 2. 15.) 1. ADsum promissioni meæ. *Capite nobis vulpes parvulas, quæ demoliuntur vineas: nam vinea nostra floruit.* Vulpes, tentationes sunt. (Tentationes, vulpes.) Necesse est ut veniant tentationes. Quis enim coronabitur, nisi qui legitime certaverit (2. Tim. 2. 5.)? aut quomodo certabunt, si desit qui impugnet? Tu ergo accedens ad servitutem Dei, sta in timore, & præpara animam tuam ad tentationem (Eccli. 2. 1.), certus omnes qui pie volunt vivere in Christo, persecutionem passuros (2. Tim. 3. 12.). Porro tentationes diversæ sunt, pro temporum diversitate. (Tentationes incipientium apertæ, proficientium occultæ.) Et initiis quidem nostris, tamquam novellarum teneris floribus plantationum, in evidenti vis algoris incumbit, cujus meminimus in sermone altero, & incipientes ab hac peste cautos reddidimus. Jam vero proficientium sanctioribus studiis minime quidem sese opponere contrariæ virtutes aperte audent, sed solent in occulto insidiari, quasi quædam fraudulentæ vulpeculæ; specie quidem virtutes, re autem vitia. Quantos, verbi gratia, ingressos vias vitæ, progressos ad meliora, super semitas justitiæ bene secureque proficiscentes & proficientes, fraude, prô pudor! vulpium harum turpiter supplantatos expertus sum, & sero in se virtutum suffocatos plangere fructus!

(Proficientium.) 2. Vidi ego hominem currentem bene; & ecce cogitatio. quidni vulpecula fuit? Quantis, inquit, bonum, quo solus fruor, si essem in patria, possem utique impertiri fratribus & cognatis, notis & amicis? (n. Spes insalutis alienæ salutis procurandæ.) Amant me, & facile acquiescerent suadenti. Ut quid perditio hæc? Vado illuc, & salvo multos ex illis, & me pariter. Nec verendum in loci mutatione. Etenim dum benefaciam, quid interest ubi? nisi quòd illic proculdubio satius, ubi fructuosius degam. Quid plura? It, & perit miser, non tam exsul ad patriam, quàm canis reversus ad vomitum. Et se perdidit in-

a Sic tres mss. at duo alii cum editis, *non modo in capiendo vulpes, sed & in capiendo ipsi.*

b Stupendum est, & nostris temporibus nescio an ferendum, quod de novitiorum lapsu scribit hoc loco Bernardus, iidemque in epistolis 107. & 108. atque 395. sed id ex aliis etiam Patribus facile esset demonstrare, si nunc liceret ac juvaret.

Tom. IV. felix, & suorum acquisivit neminem. En una vulpecula, ista videlicet frustratoria spes, quam habuit in acquisitione suorum. Potes tu quoque per teipsum in teipso alias atque alias similes huic invenire seu advertere, si non negligas.

2. Desiderium prædicandi.

3. Vis tamen ut unam adhuc ego ostendam tibi? Facio etiam & tertiam, & quartam quoque demonstrabo, si te ad capiendas eas, quas forte ex his in tua adverteris vinea, invenero vigilantem. Interdum bene proficientis cujuspiam, cum sibi profusius aliquid supernæ gratiæ senserit irrorari, subit animum desiderium prædicandi, non quidem ad parentes & propinquos, juxta illud, *Continuo non acquievi carni & sanguini* (Gal. 1. 16.): sed quasi purius, fructuosius, fortiusque, passim ad extraneos & ad omnes. Caute omnino. Sane timet propheticum incurrere maledictum (Prov. 11. 26.), si quæ in abscondito accepit frumenta, abscondat in populis: & contra Evangelium facere (Matt. 10. 27.), nisi quæ in aure audivit, prædicaverit super tecta. Vulpes est, atque illa priore eo nocivior, quo occultior veniens. Sed capio tibi eam. Primus Moyses dicit: *Non arabis in primogenito bovis* (Deut. 15. 20). Hoc Paulus interpretans, *Non neophytum*, inquit, *ne in superbiam elatus, incidat in judicium diaboli* (1. Tim 3. 6.). & rursum: *Nec quisquam*, inquit, *sumit sibi honorem, sed qui vocatur à Deo tamquam Aaron* (Heb. 5. 4.). Item ipse: *Quomodo prædicabunt*, ait, *nisi mittantur?* (Rom. 10. 15.) Et scimus monachi officium esse non docere, sed lugere (S. Hieron. cont. Vigil.). Ex his similibusque collectis mihi texo rete, & capio vulpem, ne demoliatur vineam. Ex his nempe claret & certum est, quod publice prædicare nec monacho convenit, nec novitio expedit, nec non misso licet. Porro contra hæc tria venire, quanta conscientiæ demolitio est? Ergo quicquid tale animo suggeratur, sive sit illud tua cogitatio, sive immissio per angelum malum, dolosam agnosce vulpeculam, id est malum sub specie boni.

3. Præposterus amor vitæ eremiticæ.

4. Sed aspice aliam. Quantos ex monasteriis spiritu ferventes eremi solitudo suscepit, & aut tepefactos evomuit, aut tenuit contra eremi legem, non modo remissos, sed etiam dissolutos? sicque apparuit vulpeculam affuisse, ubi tanta facta est vastatio vineæ, id est vitæ & conscientiæ hominis detrimentum. Cogitabat, si solus degeret, multo se copiosiores fructus spiritus percepturum, quippe qui in communi vita tantum spiritualis gratiæ fuisset expertus. Et bona visa est sua cogitatio sibi: sed rei exitus indicavit, magis eamdem illi cogitationem vulpem demolientem fuisse.

4. Superstitiosa & indiscreta abstinentia.

5. Quid illud quod nos quoque toties in domo ista, & tam graviter inquietat, notabilem loquor quorumdam, qui inter nos sunt, superstitiosamque abstinentiam (V. supra col. 3063. n. 4.), ex qua se omnibus, sibique omnes molestos reddunt? Quomodo non hæc ipsa discordia tam generalis, & suæ ipsius conscientiæ dissipatio est, &, quod in ipso est, grandis vineæ hujus, quam plantavit dextera Domini, vestræ scilicet omnium unanimitatis, demolitio? Væ homini, per quem scandalum venit! (Matt. 18. 7.) *Qui scandalizaverit*, inquit, *unum de his pusillis* (Marc. 9. 42.), durum est quod sequitur. Quanto duriora meretur, qui tantam, & tam sanctam multitudinem scandalizat? Judicium prorsus durissimum portabit quicumque est ille. Sed hæc alias.

Vitia quæ nos fallunt specie virtutum, sunt vulpes.

6. Nunc vero intendamus his, quæ à Sponso dicuntur super pusillis & astutis his animalibus demolientibus vineas. Pusillis dixerim, non malitia, sed subtilitate. Astutum siquidem natura hoc genus est animantis, promptumque admodum ad nocendum in occulto: & videtur mihi congruentissime designare subtilissima quædam vitia specie palliata virtutum, qualium utique formam præmissis ad notitiam exemplis, paucis licet, jam aliquantisper expressi. Nec enim aliter nocere queunt, nisi quod se virtutes virtutum quadam similitudine mentiuntur. Sunt autem aut cogitationes hominum vanæ, aut factæ immissiones per angelos malos, angelos satanæ, qui se transfigurant in Angelos lucis (2. Cor. 11. 14.), parantes *sagittas suas in pharetra*, hoc est in occulto, *ut sagittent in obscuro rectos corde* (Psal. 10. 3.). Unde & pusillas eas propter hoc reor dici, quod cum cetera vitia quadam quasi corpulentia sui manifesta se præbeant, hoc genus pro sui subtilitate haud facile agnosci, & ideo nec caveri possit, nisi dumtaxat à perfectis & exercitatis, & qui habeant illuminatos oculos cordis ad discretionem boni & mali, maximeque ad discretionem spirituum, qui cum Apostolo possint dicere, quia *non ignoramus astutias satanæ, neque cogitationes ejus* (2. Cor. 2. 11.). Et vide ne forte ob hoc à sponso jubeantur, non quidem exterminari, vel abigi vel occidi, sed capi: quod videlicet hujusmodi spirituales, dolosasque bestiolas omni vigilantia & cautela observari oporteat & examinari, & sic capi, id est comprehendi, in astutia sua. (Quomodo capiantur.) Ergo cum proditur dolus, cùm fraus aperitur, cum convincitur falsitas; rectissime tunc dicitur capta vulpes pusilla, quæ demoliebatur vineam. Denique dicimus hominem in sermone capi, sicut habes in Evangelio, quia *convenerunt Pharisæi in unum, ut caperent Jesum in sermone* (Matt. 22. 15.).

6. Ita ergo Sponsus capi jubet vulpes pusillas, quæ demoliuntur vineas, id est deprehendi, convinci, prodi. Solum hoc malignitatis genus id proprium habet, ut agnitum jam minime noceat, ita ut agnosci sit illi expugnari. Quis enim, nisi demens, comperta decipula sciens & prudens pedem mittit in illam? Sufficit proinde si capiantur quæ ejusmodi sunt, hoc est si prodas & deducas ad medium, quippe quibus apparere, perire est. Non sic cetera vitia. Nempe manifeste veniunt, manifeste nocent; scientes captivant, superant reluctantes, utpote vi, non dolo agentia. Ergo contra hujusmodi aperte sævientes bestias non investigatione opus est, sed refrenatione. Solas has vulpes parvulas, dissimulatrices maximas, (quia proditæ jam non nocent) sufficit educi in lucem, & capi in calliditate sua. nam foveas habent. Tali itaque ex causa vulpes istæ & capi jubentur, & parvulæ describuntur. Vel ideo parvulæ, ut nascentia vitia in ipso ortu, donec utique parvula sunt, vigilanter observans ilico comprehendas, ne crescentia plus noceant, & difficilius capiantur.

8. Et si juxta allegoriam ecclesias vineas, vulpes hæreses, vel potius hæreticos ipsos intelligamus: simplex est sensus, ut hæretici capiantur potius, quàm effugentur. Capiantur, dico, non armis[a], sed argumentis, quibus refellantur errores eorum: ipsi vero, si fieri potest, reconcilientur Catholicæ, revocentur ad veram fidem. Hæc est enim voluntas ejus, *qui vult omnes homines salvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire* (1. Tim. 2. 4.). Hoc denique velle se perhibet, qui non simpliciter *capite vulpes*: sed, *capite*, inquit, *nobis vulpes*. Sibi ergo & sponsæ suæ, id est Catholicæ, jubet acquiri has vulpes, cum ait: *Capite eas nobis*. Itaque homo de Ecclesia exercitatus & doctus, si cum hæretico homine disputare aggreditur, illo intentionem suam dirigere debet, quatenus ita errantem convincat, ut & convertat, cogitans illud apostoli Jacobi: quia *qui converti fecerit peccatorem ab errore viæ suæ, salvabit animam ejus à morte, & operit multitudinem peccatorum* (Jac. 5. 20.). Quod si reverti noluerit, nec convictus post primam jam & secundam admonitionem, utpote qui omnino subversus est; erit secundum Apostolum devitandus (Tit. 3. 10.). Ex hoc jam melius (ut quidem ego arbitror) effugatur, aut etiam religatur[b], quàm sinitur vineas demoliri.

9. Nec propterea sane nihil se egisse putet qui hæreticum vicit & convicit, hæreses confutavit, veri

a Et tamen idem Bernardus infra in Sermone 66. num. 12. dicit hæreticos aliquando *melius gladio coerceri* à Principe, quàm in suum *errorem multos trajicere permittantur*. Confer epistolam 365. & vide hîc Notas Horstii.

b Quid sit hæreticum religari apud Bernardum, intelligitur ex sequentis Sermonis num. 1 ubi hæreticus dicitur *foras religatus, condemnata impietate, & impio foras misso*.

Labor in confutandis hæreticis non frustraneus, etsi inefficax.

similia à vero clare aperteque distinxit; prava dogmata, plana & irrefragabili ratione prava esse monstravit; pravum denique intellectum, extollentem se adversus scientiam Dei, in captivitatem redegit. Nempe cepit nihilo minus, qui talia operatus est, vulpem, etsi non ad salutem illi; & cepit eam sponso & sponsæ, quamvis aliter. Nam etsi hæreticus non surrexit de fæce, Ecclesia tamen confirmatur in fide: & quidem de profectibus sponsæ sponsus sine dubio gratulatur. *Gaudium etenim Domini est fortitudo nostra.* Denique non putat à se aliena lucra nostra, qui se nobis tam dignanter associat, dum jubet capi vulpes, non sibi, sed nobis secum. *Capite*, inquiens, *nobis*. Advertere est enim quod ait, *nobis*. Quid hac voce socialius? An non tibi videtur hoc dicere, quasi quidam paterfamilias, qui per se nihil habeat, sed omnia communia cum uxore & filiis atqoe domesticis? Et qui loquitur Deus est: minime tamen ut Deus id loquitur, sed ut Sponsus.

2. Esd. 8. 10. Deus Ecclesiæ profectus, suos reputat.

Vis amoris in Deo.

10. *Capite nobis vulpes.* Vides quam socialiter loquitur, qui socium non habet? Poterat dicere, *mihi*. sed maluit, *nobis*, consortio delectatus. O suavitatem! ô gratiam! ô amoris vim! Itane summus omnium unus factus est omnium? Quis hoc fecit? Amor, dignitatis nescius, dignatione dives, affectu potens, suasu efficax. Quid violentius? Triumphat de Deo amor. Quid tamen tam non violentum? Amor est. Quæ est ista vis, quæso, tam violenta ad victoriam, tam victa ad violentiam? Deniqoe *semetipsum exinanivit*: ut scias amoris fuisse, quod plenitudo effusa est, quod altitudo adæquata est, quod singularitas associata est. Cum quonam tibi, ô admirande Sponse, tam familiare consortium? *Nobis*, inquis, *capite*. Cui tecum? an Ecclesiæ de gentibus? De mortalibus & peccatoribus collecta est. Illam scimus quæ sit. Sed tu quis es, Æthiopissæ hujus tam devotus, tam ambitiosus amator? Sane non alter Moyses, sed plusquam Moyses. Num tu ille es *Speciosus forma præ filiis hominum*? Parum dixi: Candor es vitæ æternæ, splendor, & figura substantiæ Dei; postremo super omnia Deus benedictus in sæcula, amen.

Philip. 2. 7.

Num. 12. 2. Psal. 44. 3. Heb. 1. 3. Rom. 9. 5.

ADMONITIO.

Opportunè admodum hoc loco succurrit epistola Evervini Præpositi Steinfeldensis prope Coloniam, ad Bernardum de istius temporis hæreticis scripta, quæ duobus sequentibus sermonibus occasionem dedit. Existimaverant eam Horstio & aliis, in his agi de Henricianis, contra quos Bernardus edidit epistolam CC XL. At ex subjecta Evervini epistola intelligimus, istos, quorum in duobus sequentibus sermonibus dogmata refelluntur, alios ab Henricianis fuisse hæreticos. cùm hi Coloniensem & circumpositos pagos, illi maxime Aquitaniam infestarent. Quamquam utrosque in eosdem errores convenisse, & fortasse ex eodem capite exortos fuisse fatendum est. Plura de his in Præfatione generali, articulo VI. Evervinum porro eum esse non dubitem, qui Eberwinus seu Hervinus abbas Steinveldensis laudatur in lib. VI. de miraculis S. Bernardi num. 22. & 26. haud dubie Ordinis Præmonstratensis, cujus Ordinis abbatia ibidem hodie quoque superstat.

EVERVINI Steinfeldensis Præpositi epistola ad S. Bernardum abbatem,

De hæreticis sui temporis.

1. REverendo domino suo & patri BERNARDO, Claræ-vallensium abbati, EVARVINUS Steinfeldensis minister humilis, in Domino confortari, & confortare Ecclesiam Christi. Lætabor ego super eloquia tua, sicut qui invenit spolia multa, qui nobis memoriam abundantis suavitatis Dei eructare in omnibus dictis & scriptis vestris soletis, maxime in Cantico amoris sponsi & sponsæ, hoc est Christi & Ecclesiæ, ita ut eidem sponso dicere veraciter possimus: *Servasti bonum vinum usque adhuc.* Hujus vini tam pretiosi pincernam te nobis ipse constituit: non cesses propinare: non hæsites, hydrias non poteris evacuare. Nec te excuset, Pater sancte, debilitas tua: cum plus operetur pietas in officio, quam corporalis ædificationis exercitatio. Nec dicas te occupatum: nescimus aliquid huic tam necessario operi communi præponendum. De hydria quantum, sanctissime Pater, habes nobis modo propinare! De prima propinatum est satis, & reddidit eos sapientes & fortes contra doctrinam & impetum Scribarum & Pharisæorum: secunda contra argumenta & tormenta Gentilium: tertia contra subtiles deceptiones hæreticorum: quarta contra falsos Christianos: quinta contra hæreticos circa finem sæculi venturos, de quibus per Apostolum manifestè Spiritus dicit: *In novissimis temporibus discedent quidam à fide, intendentes spiritibus erroris & doctrinis dæmoniorum, in hypocrisi loquentium mendacium, prohibentium nubere, abstinere à cibis, quos Deus creavit ad percipiendum cum gratiarum actione.* De sexta inebriabuntur, fideles confortando contra illum, qui in hac nimirum discessione à fide revelabitur, scilicet ille peccati filius, homo perditionis, qui adversatur & extollitur super omne quod dicitur aut quod colitur Deus; cujus est adventus secundum operationem satanæ in omni virtute, & signis, & prodigiis mendacibus, & in omni seductione iniquitatis. Post hanc septima non erit necessaria, quando filii hominum inebriabuntur ab ubertate domus Dei & torrente voluptatis ejus. O bone Pater, satis interim propinasti de quarta hydria omnibus nobis ad correctionem, ad ædificationem, ad consummationem, incipientibus, proficientibus atque perfectis; usque in finem sæculi profuturus contra teporem ac pravitatem, quæ est in falsis fratribus. Jam tempus est ut de quinta haurias, & in medium proferas contra novos hæreticos, qui circumquaque jam ferè per omnes ecclesias ebulliunt de puteo abyssi, quasi jam princeps illorum incipiat dissolvi, & instet dies Domini. Et in epithalamio amoris Christi & Ecclesiæ locus, qui à te, Pater, sicut tu ipse mihi retulisti, jam est tractandus, videlicet, *Capite nobis vulpes parvulas, quæ demoliuntur vineas*, huic mysterio congruit, & te ad quintam hydriam perduxit. Rogamus igitur, Pater, ut omnes partes hæresis illorum, quæ ad tuam notitiam pervenerunt, distinguas, & contra positis rationibus & auctoritatibus nostræ Fidei, illas destruas.

Tom. IV.

2. Nuper apud nos juxta Coloniam quidam hæretici detecti sunt, quorum quidam cum satisfactione ad Ecclesiam redierunt. Duo ex eis, scilicet qui dicebatur Episcopus eorum cum socio suo, nobis restiterunt in conventu clericorum & laicorum, præsente ipso domino Archiepiscopo cum magnis viris nobilibus, hæresim suam defendentes ex verbis Christi & Apostoli. Sed cum vidissent se non posse procedere, petierunt ut eis statueretur dies, in quo adducerent de suis viros Fidei suæ peritos: promittentes se velle Ecclesiæ sociari, si magistros suos viderent in responsione deficere. alioquin se velle potius mori, quam ab hac sententia deflecti. Quo audito, cùm per triduum essent admoniti, & resipiscere noluissent; rapti sunt à populis nimio zelo permotis, nobis tamen invitis: & in ignem positi, atque cremati; & (quod magis mirabile est) ipsi tormentum ignis non solum cum patientia, sed & cum lætitia introierunt & sustinuerunt. Hic, sancte Pater, vellem, si præsens essem, habere responsionem tuam, unde istis diaboli membris tanta fortitudo in sua hæresi, quanta vix etiam invenitur in valde religiosis in Fide Christi.

3. Hæc est hæresis illorum. Dicunt apud se tantum Ecclesiam esse, eo quod ipsi soli vestigiis Christi inhæreant; & apostolicæ vitæ veri sectatores permaneant, ea quæ mundi sunt non quærentes, non domum, nec agros, nec aliquid peculium possidentes: sicut Christus non possedit, nec discipulis suis possidenda concessit. Vos autem (dicunt nobis) domum domui, & agrum agro copulatis, & quæ mundi sunt hujus quæritis: ita etiam ut qui in vobis perfectissimi habentur, sicut Monachi vel regulares Canonici, quamvis hæc non ut propria, sed possident ut communia; possident tamen hæc omnia. De se dicunt:

Tom. IV. Nos pauperes Christi, instabiles, de civitate in civitatem fugientes, sicut oves in medio luporum, cum Apostolis & Martyribus persecutionem patimur: cùm tamen sanctam & artissimam vitam ducamus in jejunio & abstinentiis, in orationibus & laboribus die ac nocte persistentes, & tantum necessaria ex eis vitæ quærentes. Nos hoc sustinemus, quia de mundo non sumus: vos autem mundi amatores, cum mundo pacem habetis, quia de mundo estis. Pseudoapostoli adulterantes verbum Christi, quæ sua sunt quæsiverunt, vos & patres vestros exorbitare fecerunt: nos & patres nostri generati apostoli, in gratia Christi permansimus, & in finem sæculi permanebimus. Ad distinguendos nos & vos, Christus dixit: *A fructibus eorum cognoscetis eos.* Fructus nostri sunt vestigia Christi. In cibis suis vetant omne genus lactis, & quod inde conficitur, & quicquid ex coïtu procreatur. Hoc de conversatione sua nobis opponunt. In Sacramentis suis velo se tegunt: tamen nobis aperte confessi sunt, quod in mensa sua quotidie cùm manducant, ad formam Christi & Apostolorum, cibum suum & potum in corpus Christi & sanguinem per dominicam orationem consecrant, ut inde se membra & corpus Christi nutriant. Nos vero dicunt in Sacramentis non tenere veritatem, sed quamdam umbram & hominum traditionem. Confessi sunt etiam manifeste se præter aquam, in ignem & Spiritum baptizare, & baptizatos esse: adducentes illud testimonium Johannis Baptistæ baptizantis in aqua, & dicentis de Christo: *Ille vos baptizabit in Spiritu-sancto & igne.* Et in alio loco: *Ego baptizo in aqua, major autem vestrum stetit, quem vos nescitis,* quasi alio baptismo præter aquam vos baptizaturus. Et talem baptismum per impositionem manuum debere fieri conati sunt ostendere testimonio Lucæ, qui in actibus Apostolorum describens baptismum Pauli, quem ab Anania suscepit ad præceptum Christi nullam mentionem fecit de aqua, sed tantum de manus impositione: & quicquid invenitur, tam in actibus Apostolorum, quàm in epistolis Pauli de manus impositione, ad hunc baptismum volunt pertinere. Et quemlibet sic inter eos baptizatum dicunt Electum, & habere potestatem alios qui digni fuerint baptizandi, & in mensa sua corpus Christi & sanguinem consecrandi. Prius enim per manus impositionem de numero eorum, quos Auditores vocant, recipiunt eum inter Credentes: & sic licebit eum interesse orationibus eorum, usquedum satis probatum eum faciant electum. De Baptismo nostro non curant. Nuptias damnant, sed causam ab eis investigare non potui; vel quia eam fateri non audebant, vel potius quia eam ignorabant.

4. Sunt item alii hæretici quidam in terra nostra, omnino ab istis discordantes, per quorum mutuam discordiam & contentionem utrique nobis sunt detecti. Isti negant in altari fieri corpus Christi, eo quod omnes sacerdotes ecclesiæ non sunt consecrati. Apostolica enim dignitas (dicunt) corrupta est, implicans se negotiis sæcularibus; & in cathedra Petri non militans Deo, sicut Petrus, potestate consecrandi, quæ data fuit Petro, se privavit: & quod ipsa non habet, Archiepiscopi & Episcopi, qui in Ecclesia sæculariter vivunt, ab ea non accipiunt ut aliquos consecrare possint, advertentes illud de verbis Christi: *Super cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisæi; quæ vobis dicunt facite.* quasi istis talibus concessa sit potestas tantum dicendi & præcipiendi, & nihil amplius. Et ita evacuant sacerdotium Ecclesiæ, & damnant sacramenta, præter Baptismum solum, & hunc in adultis, quos dicunt baptizari per Christum, quicumque sit minister sacramentorum. De Baptismo parvulorum fidem non habent, præter illud de Evangelio: *Qui crediderit & baptizatus fuerit, salvus erit.* Omne conjugium vocant fornicationem, præter quod contrahitur inter utrosque virgines, masculum & feminam, adstruentes hæc de verbis Domini, A quibus respondit Pharisæis: *Quod Deus conjunxit, homo non separet.* quasi Deus tales conjungat, tamquam ad similitudinem primorum hominum. & quod eisdem ei opponentibus de libello respondit repudii, *Ab initio non fuit sic.* & item quod ibidem sequitur: *Qui dimissam duxerit, mœchatur.* & illud de Apostolo: *Honorabile connubium sit omnibus, & thorus immaculatus.*

5. In suffragiis sanctorum non confidunt; jejunia ceteraque afflictiones, quæ fiunt pro peccatis, adstruunt justis non esse necessaria, nec etiam peccatoribus: quia *in quacumque die ingemuerit peccator, omnia peccata remittuntur ei:* ceterasque observantias in Ecclesia, quas Christus & Apostoli ab ipso discedentes B non condiderunt, vocant superstitiones. Purgatorium ignem post mortem non concedunt: sed animas statim, quando egrediuntur, de corpore in æternam vel requiem, vel pœnam transire, propter illud Salomonis: *Lignum in quamcumque partem ceciderit, sive ad Austrum, sive ad Aquilonem, ibi manebit.* Et sic Fidelium orationes vel oblationes pro defunctis adnihilant.

6. Contra hæc tam multiformia mala rogamus, sancte Pater, ut evigilet sollicitudo vestra, & contra feras arundinis stilum dirigatis. Nec nobis respondeatis, quod turris illa David, ad quam confugimus, satis sit ædificata cum propugnaculis, quod mille clypei pendent ex illa, omnis armatura fortium. Sed C volumus, Pater, ut hæc armatura propter nos simpliciores & tardiores, vestro studio in unum collecta, contra hæc tot monstra ad inveniendum fiat paratior, & in resistendo efficacior. Noveritis etiam, domine, quod redeuntes ad ecclesiam nobis dixerunt, illos habere maximam multitudinem fere ubique terrarum sparsam, & habere eos plures ex nostris clericis & monachis. Illi vero qui combusti sunt, dixerunt nobis in defensione sua, hanc hæresim usque ad hæc tempora occultatam fuisse à temporibus Martyrum, & permansisse in Græcia, & quibusdam aliis terris. Et hi sunt illi hæretici, qui se dicunt Apostolos, & suum Papam habent. Alii Papam nostrum adnihilant, nec tamen alium præter eum D habere fatentur. Isti Apostolici satanæ habent inter se feminas (ut dicunt) continentes, viduas, virgines, uxores suas, quasdam inter electas, quasdam inter credentes; quasi ad formam Apostolorum, quibus concessa fuit potestas circumducendi mulieres. Vale in Domino.

SERMO LXV.

De clandestinis hæreticis, quorum præposteram religionem & studium occultandi mysteria sua, necnon scandalosum feminarum contubernium perstringit.

E 1. DUos vobis super uno capitulo disputavi sermones: tertium * paro, si audire non tædeat. Et necessarium reor. Nam quod ad nostram quidem spectat domesticam vineam, quæ vos estis, satis me arbitror in duobus fecisse sermonibus pro munimento illi adversus insidias tripertiti generis vulpium, qui sunt adulatores, detractores, ac seductoru quidam spiritus, gnari & assueti mala sub specie boni inducere. Verum dominicæ vineæ non ita. Illam loquor, quæ implevit terram, cujus & nos portio sumus: vineam grandem nimis, Domini plantatam manu, redemptam sanguine, rigatam verbo, propagatam gratia, fœcundatam spiritu. Ergo plus proF prio curam gerens, in commune minus profui. Movet me autem pro ipsa multitudo demolientium eam, defensantium paucitas, difficultas defensionis. Difficultatem occultatio facit. Nam cum Ecclesia semper ab initio sui vulpes habuerit, cito omnes compertæ & captæ sunt. Confligebat hæreticus palam, (nam inde hæreticus maxime, quod palam vincere cupiebat) & succumbebat. Ita ergo facile illæ capiebantur vulpes. Quid enim si posita in lucem veritate hæreticus in suæ pertinaciæ tenebris remanens, solus foris religatus arescere?

Triplices vulpes. * al. adore paro.

Ecclesia est vinea Domini.

Hæretici vulpes.

Nihilo minus capta reputabatur vulpes, condemnata impietate, & impio foras misso, ostentui utique jam victuro, non fructui. Ex hoc, juxta Prophetam, erant illi ubera arentia, & venter sterilis: quia non repullulat error publice confutatus, & falsitas aperta non germinat.

2. Quid faciemus his malignissimis vulpibus, ut capi queant, quæ nocere quam vincere malunt, & ne apparere quidem volunt, sed serpere? Omnibus una intentio hæreticis semper fuit captare gloriam de singularitate scientiæ. Sola ista malignior ceteris versutiorque hæresibus, damnis pascitur alienis, propriæ gloriæ negligens. Docta, credo, exemplis veterum, quæ proditæ evadere non valebant, sed confestim capiebantur, cauta est novo maleficii genere operari mysterium iniquitatis, eo licentius, quo latentius. Denique indixere (ut dicitur) latebras sibi, firmaverunt sibi sermonem nequam. Jura, perjura: secretum prodere noli. Enimvero aliàs ne tenuiter quidem jurare ullatenus acquiescunt, propter illud de Evangelio: *Non jurare, neque per cælum, neque per terram, &c.* O stulti & tardi corde, repleti plane pharisaïco spiritu, liquantes culicem, & camelum glutientes. Jurare non licet, & pejerare licet? An in hoc solo utrumque licet? De quonam mihi Evangeliorum loco producitis istam exceptionem, qui ne iota quidem (ut falso gloriamini) præteritis? Patet vos & superstitiose observare de juramento, & flagitiose præsumere de perjurio. O perversitatem! Quod ad cautelam consultum est, videlicet, *non jurare*; hoc isti mandati vice tam contentiose observant: & quod immobili jure sancitum est, non pejerandum scilicet, hoc tamquam indifferens pro sua voluntate dispensant. Non, inquiunt, sed ne mysterium publicemus. Quasi gloria Dei non sit revelare sermonem. An Dei invident gloriæ? Sed magis credo quod pandere erubescant, scientes inglorium. Nam nefanda & obscœna dicuntur agere in secreto, siquidem & vulpium posteriora fœtent.

3. Sed taceo quæ negarent: ad manifesta respondeant. An juxta Evangelium cavent sanctum dare canibus, & margaritas porcis? At istud aperte fateri est, se non esse de Ecclesia, qui omnes qui de Ecclesia sunt, canes censent & porcos. Sine exceptione enim omnibus qui de sua secta non sunt; suum illud, quicquid est, subtrahendum existimant. Ceterum hoc etsi sentiant, non respondebunt, ne manifesti fiant, nempe quod omni modo fugiunt, sed non effugient. Responde mihi, ô homo, qui plus quam oportet sapis, & plus quam dici potest desipis. Dei est, an non, mysterium quod occultas? Si est, cur non ad ejus gloriam pandis? Nam gloria Dei, revelare sermonem. Si non, cur fidem habes in eo quod non est Dei, nisi quia hæreticus es? Aut igitur Dei secretum ad Dei gloriam prodant; aut Dei negent mysterium, & minime se hæreticos negent: aut certe nihilo minus manifestos se fateantur inimicos gloriæ Dei; qui nolunt manifestum fieri, quod ei norunt fore ad gloriam. Stat nempe Scripturæ veritas: *Gloria regum celare* [a] *verbum, gloria Dei revelare sermonem.* [a] Non vis tu revelare? Non ergo vis Deum glorificare. Sed forte non recipis scripturam hanc. Ita est: solius Evangelii se profitentur æmulatores, & solos. Respondeant proinde Evangelio. *Quod dico*, ait, *in tenebris, dicite in lumine; & quod in aure auditis, prædicate super tecta.* Jam non licet silere. Usquequo occultum tenetur, quod palam Deus fieri jubet? Usquequo opertum est Evangelium vestrum? Suspicor: vestrum non est Pauli. nam ille suum fatetur opertum non esse. *Etsi*, inquit, *opertum est Evangelium meum, in his opertum est qui pereunt.* Videte ne vos diceret, apud quos Evangelium invenitur opertum. Quid apertius quod pereatis? An forte nec Paulum recipitis? De quibusdam ita audivi. Non enim inter vos omnes per omnia concordatis, etsi à nobis omnes dissentiatis.

4. At vero eorum verba, & scripta, & traditiones, qui corporaliter cum Salvatore fuerunt, pari auctoritate Evangelii cuncti (ni fallor) indifferenter recipitis. Numquid illi opertum tenuere Evangelium suum? Numquid in Deo carnis infirma, mortis horrida, crucis ignominiam tacuere? Et quidem in omnem terram exivit sonus eorum. (*Psal. 18. 4.*) Ubi apostolica forma & vita, quam jactatis? Illi clamant, vos susurratis: illi in publico, vos in angulo: illi *ut nubes volant*, (*Isa. 60. 8.*) vos in tenebris ac subterraneis domibus delitescitis. Quid simile illis in vobis ostenditis? An quod vobiscum mulierculas non utique circumducitis, sed includitis? Non æque comitatio, ut cohabitatio, suspicioni patet. Verum quisnam de illis sinistrum quippiam suspicaretur, qui mortuos suscitabant? Fac tu similiter, & una recubantem putabo feminam virum. Alioquin temere tibi usurpas illorum dispensationem, quorum sanctitatem non habes. Cum femina semper esse, & non cognoscere feminam, nonne plus est quam mortuum suscitare? Quod minus est non potes; & quod majus est vis credam tibi? Quotidie latus tuum ad latus juvenculæ est in mensa; lectus tuus ad lectum ejus in camera, oculi tui ad illius oculos in colloquio, manus tuæ ad manus ipsius in opere: & continens vis putari? Esto ut sis: sed ego suspicione non careo. Scandalo mihi es: tolle scandali causam, quo te probes verum (ut jactitas) Evangelii æmulatorem. Qui scandalizaverit unum de Ecclesia, nonne Evangelium condemnat illum? Tu Ecclesiam scandalizas. Vulpes es demoliens vineam. Juvate me, socii, ut capiatur: vel potius capite vos nobis eam, ô Angeli sancti. Versuta est valde, operta est iniquitate & impietate sua. Plane tam pusilla atque subtilis, ut facile quidem humanos frustretur obtutus. Numquid & vestros? Propterea vox illa ad vos, utpote sodales sponsi: *Capite nobis vulpes parvulas.* (*Cant. 2. 15.*) Ergo facite quod jubemini: capite nobis hanc tam versipellem vulpeculam, quam ecce jamdiu frustra insequimur. Docete & suggerite, qualiter fraus deprehendatur. Hoc enim est cepisse vulpem: quia longe plus nocet falsus Catholicus, quam si verus appareret hæreticus [b]. Non est autem hominis scire quid sit in homine, nisi quis forte adhoc ipsum fuerit vel illuminatus Spiritu Dei, vel angelica informatus industria. Quod signum dabitis, ut palam fiat pessima hæresis hæc, docta mentiri non lingua tantum, sed vita?

5. Et quidem recens vastatio vineæ vulpem indicat affuisse: sed nescio qua arte fingendi ita sua confundit vestigia callidissimum animal, ut qua vel intret, vel exeat, haud facile queat ab homine deprehendi. Cumque pateat opus, non apparet auctor: ita per ea quæ in facie sunt, cuncta dissimulat. Denique si fidem interroges, nihil christianius: si conversationem, nihil irreprehensibilius: & quæ loquitur, factis probat. Videas hominem in testimonium suæ fidei frequentare ecclesiam, honorare presbyteros, offerre munus suum, confessionem facere, sacramentis communicare. Quid fidelius? Jam quod ad vitam moresque spectat, neminem circumvenit, neminem supergreditur, neminem concutit. Pallent insuper ora jejuniis, panem non comedit otiosus, operatur manibus unde vitam sustentat. Ubi jam vulpes? Tenebamus eam: quomodo elapsa est è manibus? Quomodo tam repente disparuit? Instemus, investigemus: à fructibus ejus cognoscemus eam. Et certe vinearum demolitio testatur vulpem. Mulieres relictis viris, & item viri dimissis uxoribus, ad istos se conferunt. Clerici & sacerdotes, populis ecclesiisque relictis, intonsi & barbati apud eos inter textores & textri-

Hæretici quam alieni à moribus Apostolorum.

Familiaritas cum feminis periculo & scandalo patet.

Plus nocet falsus catholicus, quam verus hæreticus.

Hæretici versipelles & hypocritæ.

Ex fructibus cognoscendi.

a Hic locus in Vulgata nunc contrario sensu effertur Proverbiorum 25. v. 2. *Gloria Dei est celare verbum: & gloria regum investigare sermonem.* Vulgatæ favet græcum LXX. Interpretum. Vide Horstii Notas.

b Quidam codices simpliciorem lectionem habent, *quam verus hæreticus.* Editi primi nostram præferunt cum aliis scriptis.

Tom. IV ces plerumque inventi sunt. Annon gravis demolitio ista? annon opera vulpium hæc?

6. Verum non apud omnes forte ista tam manifesta deprehenduntur: & si sint, non est unde probentur. Quonam modo capimus illos? Revertamur ad consortium & contubernium feminarum: hoc enim inter eos nemo qui careat. Interrogo unum quempiam horum. Heus tu bone vir! quænam hæc mulier, & unde hæc tibi? Uxorne tua? Non, inquit, nam voto meo istud non convenit. Filia ergo? Non. Quid igitur? Non soror, non neptis, non aliquo saltem propinquitatis vel affinitatis gradu attinens tibi? Nullo prorsus. Et quomodo tuta tibi cum ista continentia tua? Sane nec licet tibi istud. Cohabitationem (si nescis) virorum & feminarum in iis, qui vovere continentiam, Ecclesia * vetat. Si non vis scandalizare Ecclesiam, ejice feminam. Alioquin ex hoc uno cetera, quæ non adeo manifesta sunt, proculdubio credibilia fiunt.

Feminarum contubernium continentiam professis vetitum.

** c. à Nobis de cohabit. cler. Synod. Nicæn. can. 3. refe Inter dixit, dist. 47. &c.*

7. Sed quo mihi, inquit, Evangelii loco monstras prohibitum istud? Evangelium appellasti? ad Evangelium ibis. Si obedias Evangelio, non facies scandalum: prohibet enim plane Evangelium scandalum fieri. Facis autem tu, istam non amovendo juxta constitutum Ecclesiæ. Suspectus eras, at nunc manifeste censebere & contemptor Evangelii, & Ecclesiæ adversator. Quid judicatis, fratres? Si pertinax fuerit ut nec obediat Evangelio, nec Ecclesiæ acquiescat, quid jam tergiversari potest? Nonne aperte vobis videtur deprehensa fraus, & comprehensa vulpes? Si non amovet feminam, non amovet scandalum: si non amovet scandalum cum amovere possit, transgressor tenetur Evangelii. Quid factura Ecclesia est, nisi ut amoveat illum qui non vult amovere scandalum, ne sit similis illi inobediens? Nam mandatum habet ex hoc in Evangelio, non parcere proprio oculo scandalizanti se, non manui, non pedi: sed eruere illum, abscindere ista, & projicere à se. *Si*, inquit, *Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus.*

Matt. 18. 6. Ex Evangelio convincuntur hæretici. *Matth. 5. 29.* *Matt. 18. 17.*

8. Fecimusne aliquid? Puto quia fecimus. Cepimus vulpem, quia fraudem percepimus. Manifesti sunt qui latebant falsi Catholici, veri deprædatores Catholicæ. Etenim dum mecum dulces capiebas cibos, (corpus dico & sanguinem Christi) dum in domo Dei ambulavimus cum consensu, fuit suadendi locus, immo opportunitas seducendi, juxta illud Sapientiæ: *Simulator ore decipit amicum suum.* Nunc autem facile, secundum sapientiam Pauli, post unam * & secundam admonitionem hæreticum hominem devitabo, sciens quia subversus est qui ejusmodi est; ac proinde cautus providere, ne jam sit & subversor. Itaque nonnihil est, juxta verbum Sapientis, in insidiis suis captos esse iniquos, illos præsertim iniquos, qui insidiis pro armis uti cauti sunt. Nam conflictus omnino ab his & defensio periit. Vile nempe hoc genus est & rusticanum, ac sine litteris, & prorsus imbelle. Denique vulpes sunt, & pusillæ: sed neque illa, in quibus male sentire dicuntur, defensibilia sunt; nec tam subtilia, quam suasibilia, idque dumtaxat mulierculis rusticis & idiotis, & quales utique omnes sunt, quotquot adhuc de secta hac esse expertus sum. Nec enim in cunctis assertionibus eorum (nam multæ sunt) novum quid aut inauditum audisse me recolo, sed quod tritum est, & diu ventilatum inter antiquos hæreticos, à nostris autem contritum & eventilatum. Dicendum tamen, & dicam, quænam illæ ineptiæ [a] sint, partim quas sciscitantibus se Catholicis minus caute respondentes ipsi confessi sunt, partim quas divisi ab invicem litigantes de invicem prodiderunt, partim quoque quas nonnulli eorum redeuntes ad Ecclesiam detexerunt: non quod ad omnes respondeam (nec enim necesse est,) sed tantum ut innotescant. At istud alterius erit opus sermonis, ad laudem & gloriam nominis Sponsi Ecclesiæ Jesu-Christi Domini nostri, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula, amen.

Prov. 11. 9. *Tit. 3. 10.* ** al. primam.* *Prov. 11. 6.* *Novorum hæreticorum genius & dogmata.*

SERMO LXVI.

De erroribus hæreticorum circa nuptias, Baptismum parvulorum, Purgatorium, orationes pro defunctis, & invocationem sanctorum.

1. *Capite nobis vulpes parvulas, quæ demoliuntur vineas.* Ecce ego ad vulpes istas. Ipsæ sunt quæ prætergrediuntur viam, & vindemiant vineam. Non sunt contentæ deserere viam, nisi & desertare vineam possint, addentes prævaricationem. Non sufficit hæreticos esse, nisi & hypocritæ sint, ut sit supra modum peccans peccatum. Hi sunt qui veniunt in vestimentis ovium ad nudandas oves, & spoliandos arietes. An non tibi utraque res impleta videtur, ubi & fide plebes, & plebibus sacerdotes deprædati inveniuntur? Quinam isti prædones? Hi oves sunt habitu, astu vulpes, actu & crudelitate lupi. Hi sunt qui boni videri, non esse; mali non videri, sed esse volunt. Mali sunt, & boni videri volunt, ne soli sint mali: mali videri timent, ne parum sint mali. Etenim MINUS semper malitia palam nocuit, nec umquam bonus, nisi boni simulatione deceptus est. Ita ergo in malum bonorum boni apparere student, mali nolunt, ut plus liceat malignari. Neque enim est apud eos virtutes colere, sed vitia colorare quodam quasi virtutum minio. Denique superstitionis impietatem nomine religionis intitulant. Innocentiam diffiniunt, tantum in aperto non lædere, innocentiæ proinde solum sibi vindicantes colorem. In operimentum turpitudinis, continentiæ se insigniere voto. Porro turpitudinem in solis existimant reputandam uxoribus: cum vel sola sit ea, quæ cum uxore est, causa, quæ turpitudinem excusat in coitu. Rusticani homines sunt & idiotæ, & prorsus contemptibiles: sed non est (dico vobis) cum eis negligenter agendum. Multum enim proficiunt ad impietatem, & sermo eorum ut cancer serpit.

2. Denique non neglexit Spiritus-sanctus, qui de his quondam tam manifeste vaticinatus est, dicente Apostolo: *Spiritus autem manifeste dicit, quia in novissimis temporibus discedent quidam à fide, attendentes spiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum, in hypocrisi loquentium mendacium, & cauteriatam habentium suam conscientiam, prohibentium nubere, abstinere à cibis, quos Deus creavit ad percipiendum cum gratiarum actione.* Istos prorsus, istos dicebat. Hi nubere prohibent, hi à cibis abstinent quos Deus creavit, de quibus postea videbimus. Nunc autem videre, si non proprie dæmonum, & non hominum ludificatio hæc, secundum quod prædixerat Spiritus. Quære ab illis suæ sectæ auctorem; neminem dabunt. Quæ hæresis non ex hominibus habuit proprium hæresiarcham? Manichæi Manem habuere principem & præceptorem, Sabelliani Sabellium, Ariani Arium, Eunominiani Eunomium, Nestoriani Nestorium. Ita omnes ceteræ hujusmodi pestes, singulæ singulos magistros, homines habuisse noscuntur, à quibus originem simul duxere & nomen. Quo nomine istos titulove censebis? Nullo: [b] quoniam non est ab homine illorum hæresis, neque per hominem illam acceperunt. Absit tamen ut per revelationem Jesu-Christi, sed magis & absque dubio (uti Spiritus-Sanctus prædixit) per immissionem

Cant. 2. 15. *1. Tim. 4.*

a Eodem modo Bernardus Abælardi errores vocat *ineptias* in epistola 190. num. 1. & *ineptiis* in simili causa utitur in sermone sequenti num. 4. Eadem voce usa est ecclesia Lugdunensis, præter alios, in libro edito *adversus ineptias & errores Johannis Scoti.*

b Nescio an id dicturus fuisset Bernardus, si Colonienses isti Henricum, à quo Henriciani hæretici, auctorem habuissent. Quamquam similia utrorumque dogmata erant, ut patet conferenti epistolam 240. Coloniensium duas classes notat Evervinus, quas Bernardus non nisi obscure distinguit in fine Sermonis 65.

&

& fraudem dæmoniorum, in hypocrisi loquentium mendacium, prohibentium nubere.

Nuptias damnant hæretici.

3. In hypocrisi plane hoc & vulpina dolositate loquuntur, fingentes se amore id dicere castitatis, quod magis causa turpitudinis fovendæ & multiplicandæ adinvenerunt. Res tamen tam in aperto est, ut mirer quomodo umquam homini Christiano persuaderi potuerit: nisi quod hi adeo aut bestiales sunt, ut non advertant, qualiter omni immunditiæ laxat habenas, qui nuptias damnat: aut certe ita pleni nequitia, & diabolica malignitate absorpti, ut advertentes dissimulent, & lætentur in perditione hominum. Tolle de Ecclesia honorabile connubium & thorum immaculatum; nonne reples eam concubinariis, incestuosis, seminifluis, mollibus, masculorum concubitoribus, & omni denique genere immundorum? Elige ergo utrumlibet, aut salvari universa monstra hæc hominum, aut numerum salvandorum ad continentium redigi paucitatem. Quàm parcus in uno, quàm largus in altero! Neutrum horum competit Salvatori. Quid? Coronabitur turpitudo? Nihil minus decet honestatis auctorem. Damnabitur universitas præter pauculos continentes? Non est hoc esse Salvatorem. RARA in terris continentia, neque pro tantillo quæstu ad terras plenitudo illa semetipsam exinanivit. Et quomodo de illa omnes accepimus, si solis indulsit continentibus participium sui? Non est quod ad hoc respondeant. Sed neque ad illud, credo. Si honestati in cælis est locus, non sit autem honesto & turpi consortium, sicut non est societas luci ad tenebras: profecto neminem immundorum locus in loco salutis manet. Si quis aliter sapit, arguet illum apostolica vox, absque omni ambiguo asserens: *Quoniam qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt.* Qua jam exiet de caverna hæc insidiosa vulpecula? Puto in fovea deprehensam, in qua sibi duo quasi foramina fecerat, unum quo intret, alterum quo exeat. Nam consuevit ita. Vide ergo quomodo utrobique illi interclusus sit exitus. Si solos in cælestibus collocat continentes, perit ex maxima parte salus: si omnem spurcitiam pariter cum continentibus collocat, perit honestum. Sed justius perit ipsa, neque hac exitura, neque illac, reclusa perpetuo, & capta in fovea quam fecit.

Conjugium tollere, est omnem spurcitiam inducere.

Non solos continentes salvandos.

Gal. 5. 21.

Illius error de matrimonio inter virgines tantum contrahendo.

4 Quidam tamen dissentientes ab aliis, inter solos virgines matrimonium contrahi posse fatentur. Verum quid in hac distinctione rationis afferre possint, non video: nisi quod pro libitu quisque suo sacramenta Ecclesiæ, tamquam matris viscera, dente vipereo certatim inter se dilacerare contendunt. Nam quod dicuntur prætendere de primis conjugibus, quia virgines erant: quid istud quæso matrimonii præjudicat libertati, quo minus & inter non virgines contrahi liceat? Sed nescio quid se in Evangelio invenisse susurrant, quod suæ ineptiæ frustra existimant suffragari. Illud credo, quod Dominus cum præmisisset testimonium de Genesi, *Et creavit hominem Deus ad imaginem, & similitudinem suam, masculum & feminam creavit illos*; postea intulit: *Ergo quod Deus conjunxit, homo non separet.* Hos, inquiunt, conjunxit Deus, quia virgines ambo erant, & jam non licuit separari: non erit autem ex Deo copulatio secus præsumpta. Quis tibi dixit propterea à Deo conjunctos, quia virgines erant? Nam Scriptura hoc non loquitur. An non virgines erant, inquit? Erant; sed non est idipsum, copulatos virgines, & copulatos quia virgines. Quamquam ne hoc quidem nominatim dictum reperies, quod virgines essent, quamvis essent. Sexuum sane expressa diversitas est, non virginitas, cum dictum est: *Masculum & feminam creavit illos.* Merito quidem. Non enim maritalis copula corporum requirit integritatem, sed sexuum aptitudinem. Bene proinde ipsam instituens Spiritus-sanctus, sexum expressit, & virginitatem tacuit, nec dedit occasionem venandi verbum insidiosis vulpeculis. Quod utique libenter fecissent; quamvis id quoque frustra. Quid enim si dixisset, Virgines creavit illos? Num propterea continuo obtinuisses, solos virgines licere conjungi? Et tamen quomodo exsultasses ex sola verbi occasione? quomodo exsufflasses secundas & tertias nuptias? quomodo insultasses Catholicæ, scorta lenonesque ad invicem tanto libentius conjungenti, quanto proinde eos de turpi ad honestum transire non dubitat? Fortassis & reprehenderes Deum Prophetæ præcipientem fornicariam ducere: nunc autem & occasio deest, & libet gratis hæreticum esse. Nam testimonium quod usurpasti ad adstruendum errorem tuum, plus ad destruendum valere inventum est, pro te facere nihil, contra te plurimum.

Gen. 1. 27.

Marc. 10. 10.

Gen. 1. 27.

Tom. IV.

Osee 1. 2.

5. Nunc autem audi, quod te ex toto aut confundit, aut corrigit, & hæresim tuam prorsus conterit & comminuit. *Mulier quanto tempore vir ejus vivit, alligata est viro: si autem dormierit vir ejus, soluta est à lege viri, cui vult nubat, tantum in Domino.* Paulus est qui concedit viduæ, ut cui vult nubat: & tu e contra præcipis, Nulla præter virginem nubat, & hoc non nisi virgini: ut non cui vult, nubat vel ipsa. Quid manum Dei abbrevias? Quid largam benedictionem nuptiarum restringis? Quid proprium vindicas virgini, quod indultum est sexui? Non concederet hoc Paulus, nisi liceret. At parum dico, concedit: vult quoque. *Volo*, inquit, *adolescentiores nubere*: nec dubium quin viduas dicat. Quid manifestius? Ergo quod concedit, quia licet; etiam vult, quia expedit. Quod licet & expedit, hæreticus prohibet? Nihil ex hac prohibitione persuadebit, nisi quod hæreticus est.

1. Cor. 7. 39.

Viduis nuptias repetere licitum.

1. Tim. 5. 14.

6. Superest ut & de residuo apostolicæ prophetiæ istos aliquantulum exagitemus. Abstinent namque hi (ut prædixit ille *) à cibis, quos creavit Deus ad percipiendum cum gratiarum actione: hinc quoque hæreticos se probantes, non sane quia abstinent, sed quia hæretice abstinent. Nam & ego interdum abstineo: sed abstinentia mea satisfactio est pro peccatis, non superstitio pro impietate. Num redarguimus Paulum, quod castigat corpus suum, & in servitutem redigit? Abstinebo à vino, quia in vino luxuria est: aut si infirmus sum, modico utar, juxta consilium Pauli. Abstinebo à carnibus, ne dum nimis nutriunt carnem, simul & carnis nutriant vitia. Panem ipsum cum mensura studebo sumere, ne onerato ventre stare ad orandum tædeat, & ne improperet etiam mihi Propheta, quia panem meum comederim in saturitate. Sed ne simplici quidem aqua ingurgitare me assuescam, ne distensio sane ventris usque ad titillationem pertingat libidinis. Hæreticus aliter. Nempe horret lac, & quicquid ex eo conficitur: postremo omne quod ex coitu procreatur. Recte & christiane; si non idcirco quia ex coitu, sed ne ad coitum provocent.

* id est Apostolus. 1. Tim. 4. 3.

Discrimen abstinentiæ Catholicorum & hæreticorum.

1. Cor. 9. 27.

Eph. 5. 18.

1. Tim. 5. 23.

Ezech. 16. 49.

7. Ceterum quid sibi vult, quod ita generaliter omne quod ex coitu generatur, vitatur? Suspicionem generat mihi observatio ista ciborum tam signanter expressa. Verumtamen si de regula medicorum hoc profers nobis; non reprehendimus curam carnis, quam nemo umqnam odio habuit, si tamen non nimia fuerit. Si de disciplina abstinentium, id est spiritualium medicorum schola; etiam virtutem approbamus, qua carnem domas, frenas libidinem. At si de insania Manichæi a præscribis beneficentiæ Dei, ut quod ille creavit & donavit ad percipiendum cum gratiarum actione, tu non modo ingratus; sed & censor temerarius immundum decernas, & tamquam à malo abstineas; non plane abstinentiam collaudabo, sed exsecrabor blasphemiam: te magis immundum dixerim, qui immundum quid putas. *Omnia munda mundis*, ait ille rerum optimus æstimator; & nihil

Animalia nata ex coitu, an vitanda.

Manichæorum insania ... abstinentis ...

Tit. 1. 15.

a Omnes, aut fere omnes illorum temporum hæretici Manichæorum deliriis dementati erant, ut in Præfatione generali dictum est. Nec mirum proinde, si tantopere veritatem corporis Christi in Eucharistia aversabantur; qui verum in Christo corpus fuisse negabant.

Tom. IV. immundum, nisi ei qui immundum quid putat. *Immundis autem, & infidelibus nihil est mundum, sed polluta est eorum mens & conscientia.* Væ qui respuitis cibos, quos Deus creavit, judicantes immundos & indignos, quos trajiciatis in corpora vestra: cum propterea vos corpus Christi, quod est Ecclesia, tamquam pollutos & immundos exspuerit.

Hæretici fratres jactant se esse Apostolicos.

8. Non ignoro, quod se & solos corpus Christi esse glorientur. sed sibi hoc persuadeant qui illud quoque persuasum habent, potestatem se habere quotidie in mensa sua corpus Christi & sanguinem [a] consecrandi ad nutriendum se in corpus Christi & membra. Nempe jactant se esse successores Apostolorum, & apostolicos nominant, nullum tamen apostolatus sui signum valentes ostendere. Quousque lucerna sub modio? *Vos estis lux mundi*, dictum est Apostolis: & ideo Apostoli super candelabrum, ut toto luceant mundo. Pudeat successores Apostolorum lucem non esse mundi, sed modii, mundi autem tenebras. Dicamus eis, Vos estis tenebræ mundi: & transeamus ad alia. Se dicunt Ecclesiam. Sed contradicunt ei qui dicit: *Non potest civitas abscondi supra montem composita.* Itane lapidem de monte abscissum sine manibus, montem factum, & implentem mundum, vestris creditis inclusum antris? Et ne hic quidem immorandum. Ipsa opinio refugit publicari suo contenta susurrio. Habet, & semper habebit integram Christus hereditatem suam, & possessionem suam terminos terræ. Se potius subtrahunt huic magnæ hereditati, qui Christo illam conantur detrahere.

Matt. 5. 14.

& Ecclesiam. Ibidem.

Alii errores de Baptismo parvulorum, Oratione pro defunctis, suffragiis SS.

9. Videte detractores, videte canes. Irrident nos, quod baptizamus infantes; quod oramus pro mortuis; quod sanctorum suffragia postulamus. In omni genere hominum atque in utroque sexu festinant proscribere Christum, in adultis & parvulis, in vivis & mortuis; hinc quidem infantibus ex impossibilitate naturæ, inde vero adultis ex difficultate continentiæ præscribentes. Porro mortuos viventium fraudantes auxiliis, viventes nihilo minus Sanctorum, qui decesserunt, suffragiis spoliantes. Absit. Non relinquet Dominus plebem suam, quæ est sicut arena maris, nec contentus erit paucitate hæreticorum, qui omnes redemit. Neque enim parva, sed plane copiosa apud eum redemptio. Quantus vero numerus istorum ad magnitudinem pretii? Se magis pretio fraudant, qui ipsum evacuare conantur. Quid enim si infans pro se loqui non potest, pro quo vox sanguinis fratris sui, & talis fratris, clamat ad Deum de terra? Adstat, & clamat nihilo minus mater Ecclesia. Quid tamen infans? Nonne & ipse videtur tibi inhiare quodam modo [b] fontibus Salvatoris, vociferari ad Deum, suisque vagitibus clamitare: Domine, vim patior, responde pro me? Flagitat auxilium gratiæ, quia vim patitur à natura *. Clamat innocentia miseri, clamat ignorantia parvuli, clamat addicti infirmitas. Ita ergo clamant hæc omnia, sanguis fratris, fides matris, destitutio miseri, & miseria destituti: & clamatur ad Patrem. Porro Pater seipsum negare non potest, pater enim est.

Baptismus Parvulorum defenditur.

* al. ab origine. al. à peccato.

Baptizantur in fide matris Ecclesiæ

10. Nemo mihi dicat, quia non habet fidem, cui mater impertit suam, involvens illi in sacramento, quousque idoneus fiat proprio, non tantum sensu, sed & assensu, evolutam puramque percipere. Numquid breve pallium est, ut non possit ambos cooperire? Magna est Ecclesiæ fides. Numquid minor fide Chananææ mulieris, quam constat & filiæ sufficere potuisse, & sibi? Ideo audivit: *O mulier, magna est fides tua! fiat tibi sicut petisti.* Numquid minor fide illorum, qui paralyticum per tegulas demittentes, animæ illi simul & corporis obtinuere salutem? Denique habes, *Quorum fidem ut vidit, ait paralytico: Confide fili, remittuntur tibi peccata.* Et paulo post: *Tolle grabatum tuum, & ambula.* Qui hæc credit, facile huic persuadebitur merito Ecclesiam præsumere, non solum parvulis baptizatis in sua fide salutem, sed etiam interfectis pro Christo infantibus coronam martyrii. Quæ cum ita sint, nullum præjudicium sustinebunt regenerati de eo quod dictum est, *Sine fide impossibile est placere Deo:* cum sine fide non sint, qui in testimonium fidei baptismi gratiam perceperunt. Sed neque de eo quod item dictum est: *Qui vero non crediderit, condemnabitur.* Quid enim credere est, nisi fidem habere? Itaque & mulier salvabitur per generationem filiorum, si permanserit in fide [c] cum lenitate; & infantibus per lavacri regenerationem succurretur; & adulti qui continere non poterunt, conjugii tricesimo fructu se rediment; viventium quoque preces & hostias mortui, qui opus habebunt, & digni erunt, mediantibus percipient Angelis; & eorum qui jam pervenerunt, viventibus adhuc nequaquam solatia deerunt per Deum qui ubique est, & in Deo nusquam affectu caritatis absentium. Nam & Christus propter hoc mortuus est & resurrexit, ut vivorum dominaretur & mortuorum. Propter hoc quoque & infans natus est, & per singulos ætatum gradus profecit in virum, ut nulli deesset ætati.

Matt. 15. 28.

Matt. 9. 2.

Fides aliena pluribus profuit.

Heb. 11. 6.

Marc. 16. 16.

1. Tim. 2. 15.

Rom. 14. 9.

Purgatorium male negant Hæretici.

Matt. 12. 32.

11. Non credunt ignem purgatorium restare post mortem; sed statim animam solutam à corpore, vel ad requiem transire, vel ad damnationem. Quærant ergo ab eo, qui dixit quoddam peccatum esse, quod neque in hoc sæculo, neque in futuro remitteretur, cur hoc dixerit, si nulla manet in futuro remissio purgatiove peccati. Jam vero qui Ecclesiam non agnoscunt, non est mirum si Ordinibus Ecclesiæ detrahunt, si Instituta non recipiunt, si Sacramenta contemnunt, si mandatis non obediunt. Peccatores, inquiunt, sunt Apostolici, Archiepiscopi, Episcopi, Presbyteri: ac per hoc nec dandis, nec accipiendis idonei Sacramentis. Numquam duo ista convenient, episcopum esse & peccatorem? Falsum est. Episcopus erat Caiphas: & tamen quantus peccator, qui in Dominum mortis dictabat sententiam? Si negas episcopum, arguet te testimonium Johannis, qui eum in testimonium sui pontificatus etiam prophetasse refert. Apostolus erat Judas: & licet avarus & sceleratus, electus tamen à Domino. An tu de illius apostolatu dubitas, quem Dominus elegit? *Nonne ego*, inquit, *vos duodecim elegi, & unus ex vobis diabolus est?* Audis eumdem electum Apostolum, & exstitisse diabolum; & negas posse esse episcopum, qui peccator est? Super cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisæi, & qui non obedierunt eis tamquam episcopis, inobedientiæ rei fuerunt, etiam in ipsum Dominum præcipientem, & dicentem: *Quæ dicunt facite.* Patet ergo, quamvis Scribæ, quamvis Pharisæi, quamvis videlicet maximi peccatores; propter cathedram tamen Moysi, ad eos quoque nihilo minus pertinere quod item dixit: *Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit.*

Alii errores contra Ecclesiam.

Johan. 11. 51.

Johan. 6. 71.

Matt. 23. 3.

Luc. 10. 16.

12. Multa quidem & alia huic populo stulto & insipienti à spiritibus erroris, in hypocrisi loquentibus mendacium, mala persuasa sunt: sed non est respondere ad omnia. Quis enim omnia novit? Deinde labor infinitus esset, & minime necessarius. Nam quantum ad istos, nec rationibus convincuntur, quia non intelligunt; nec auctoritatibus corriguntur, quia non recipiunt; nec flectuntur suasionibus, quia subversi sunt. Probatum est: mori magis eligunt, quàm converti. Horum finis interitus, horum novissima incendium manet. Horum siquidem in facto Samson ex succensis vulpium caudis figura præcessit.

Hæretici pertinaces.

Judic. 15. 4.

a Nulla modo hoc in loco difficultas restat, collata superiori epistola Evervini, qui ait, hos hæreticos in eo fuisse errore, quemlibet (*sicut inter eos baptizatum dicunt*) *electum habere potestatem corpus Christi & sanguinem consecrandi.* quod non immerito rejicit Bernardus. Vide sis tamen priores Notas nostras in hunc locum.

b Quidam codices cum primis editis, omisso *inhiare*, legunt, *tibi quodam modo de fontibus Salvatoribus vociferari, &c.*

c Varia lectio hujus loci. Gemeticensis codex habet cum Vulgata, *in fide & dilectione cum sanctificatione & sobrietate.* Colbertinus, *in fide cum sobrietate*; S. Germani nostram præfert cum primis editis.

Plerumque fideles injectis manibus aliquos ex eis ad medium traxerunt. Quæsiti fidem, cum de quibus suspecti videbantur, omnia prorsus suo more negarent: examinati judicio [a] aquæ, mendaces inventi sunt. Cumque jam negare non possent, quippe deprehensi, aqua eos non recipiente; arrepto, ut dicitur, freno dentibus, tam misere, quàm libere impietatem non confessi, sed professi sunt, palam pietatem adstruentes, & pro ea mortem subire parati. Nec minus parati inferre qui aditabant. Itaque irruens in eos populus, novos hæreticis suæ ipsorum perfidiæ martyres dedit. Approbamus zelum, sed factum non suademus: quia FIDES suadenda est, non imponenda. Quamquam melius proculdubio gladio [b] coercentur, illius videlicet qui non sine causa gladium portat, quàm in suum errorem multos trajicere permittantur. *Dei enim minister ille est, vindex in iram ei qui male agit.*

Hæretici martyres.

Fides suadenda non imponenda.

Quid sentiendum de martyrio hæreticorum.

13. Mirantur aliqui, quod non modo patienter, sed & læti, ut videbatur, ducerentur ad mortem: sed qui minus advertunt, quanta sit potestas diaboli, non modo in corpora hominum, sed etiam in corda, quæ semel permissus possederit. Nonne plus est sibimet hominem injicere manus, quàm id libenter ab alio sustinere? Hoc autem in multis potuisse diabolum frequenter experti sumus, qui seipsos aut submerserunt, aut suspenderunt. Denique Judas suspendit seipsum, diabolo sine dubio immittente. Ego tamen majus existimo, magisque admiror, quod potuit immisisse in cor ejus ut traderet Dominum, quàm ut semetipsum suspenderet. Nihil ergo simile habent constantia Martyrum, & pertinacia horum: quia mortis contemptum in illis [c] pietas, in istis cordis duritia operatur. Et ideo Propheta Martyris forsitan voce dicebat: *Coagulatum est sicut lac cor eorum, ego vero legem tuam meditatus sum:* pro eo videlicet quod etsi pœna eadem videretur, longe diversa esset intentio, illo utique durante cor contra Dominum, isto in lege Domini meditante.

Matt. 27. 5

Discrimen constantiæ in veris & falsis martyribus.

Psal. 118. 70.

14. Quæ cum ita sint, non est opus, ut dixi, frustra multa adversus homines stultissimos atque obstinatissimos dicere: sufficit innotuisse illos ut vitentur. Quamobrem ut deprehendantur, cogendi sunt vel abjicere feminas, vel exire de Ecclesia, utpote scandalizantes Ecclesiam in convictu & contubernio feminarum. Dolendum valde, quod non solum laici principes, sed & quidam (ut dicitur) de Clero, necnon de ordine Episcoporum [d], qui magis eos persequi debuerant, propter quæstum sustineant, accipientes ab eis munera. Et quomodo, inquiunt, damnabimus nec convictos, nec confessos? Frivola satis, non ratio, sed occasio. Hoc solo, etiamsi aliud non esset, facile deprehendis, si (ut dixi) viros & feminas, qui se continentes dicunt, ab invicem separes: & feminas quidem cum aliis sui & sexus, & voti degere cogas; viros æque cum ejusdem propositi viris. Per hoc enim consultum erit utrorumque voto simul & famæ, cum continentiæ suæ & testes habuerint, & custodes. Quod si non sustinent, justissime eliminabuntur de Ecclesia, quam scandalizant, non solum notabili, sed etiam illicita cohabitatione. Ergo ista sufficiant pro deprehendendis harum vulpium dolis, ad dandam scientiam & cautelam dilectæ & gloriosæ sponsæ Domini nostri Jesu-Christi, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula, amen.

Hæreticos in Clero & ordine Episcoporum invenire fautores nimis indignum.

Bernardi consilium.

SERMO LXVII.

De mirabili affectu dilectionis sponsæ, quem eructat propter amorem Christi sponsi.

1. *Dilectus meus mihi, & ego illi.* Hactenus verba Sponsi. Adsit ipse, ut digne ad gloriam ipsius & nostram ipsorum salutem, sponsæ ejus possimus investigare sermones. Neque enim tales sunt, qui à nobis considerari & discuti, prout dignum fuerit, valeant, nisi ipse fuerit dux verbi. Sunt enim quàm suaves ad gratiam, tam fœcundi ad sensus, tam etiam profundi ad mysteria. Cui similabo eos? Uni interim alicui epularum, quæ triplici quadam emineat gratia, deliciosa ad saporem, solida ad nutrimentum, efficax ad medicinam. Sic, inquam, sic singulus quisque sponsæ sermo, & ex eo quod suaviter sonat, affectum mulcet; & de sensuum ubertate mentem impinguat & nutrit; & de altitudine mysteriorum, dum intellectum quo plus exercet, plus terret, miro modo tumorem sanat inflantis scientiæ. Etenim si unus quispiam ex his forte, qui sibi scioli videntur, curiosius sese dederit scrutinio horum, cum viderit ingenii sui succumbere vires, & redigi in captivitatem omnem intellectum persenserit, nonne humiliatus ad illam vocem compelletur, ut dicat: *Mirabilis facta est scientia tua ex me, confortata est, & non potero ad eam?* Et nunc quidem principium verborum ejus quantæ suavitatis insigne præfert? Nam vide quale principium dederit. *Dilectus*, inquit, *meus mihi, & ego illi.* Simplex vox videtur, quoniam suaviter sonat: sed de hoc videbitur postea.

Cant. 2. 16.

Scripturæ hujus suavitas, & soliditas, & efficacia.

Psal. 138. 6.

2. Nunc vero à dilectione incipit, de dilecto prosequitur, nihil aliud se scire indicans nisi dilectum. Patet de quo sermo: cum quo non ita. Non enim ut cum ipso eodem fuerit sentire permittitur, cum ipse jam non affuerit. Neque id dubium. nempe mox eum revocare videtur, & quasi post tergum clamare: *Revertere*, inquiens, *dilecte mi.* Unde adducimur non aliud sane conjicere, nisi quod finitis verbis suis ille iterum suo more se absentaverit, & illa remanserit nihilo minus de eo loquens, qui numquam absens est sibi. Ita est: in ore retinuit, qui non recedebat à corde, nec quando recedebat. Quod de ore exit, de corde venit, & ex abundantia cordis os loquitur. Ergo loquitur de dilecto, ut vere dilecta & vere diligenda, quoniam diligit multum. Quærimus cum quo? nam de quo, novimus. Et non occurrit, nisi forte cum adolescentulis, quæ à matre abesse non possunt, ubi discesserit sponsus. Sed melius (ut opinor) sentimus secum potius, & non cum altero sic locutam, præsertim quod trunca & minus continens inveniatur ipsa locutio, insufficiens plane ad dandam intelligentiam auditori, ob quam vel maxime invicem loquimur. *Dilectus meus mihi*, inquit, *& ego illi.* Non plus? Pendet oratio; immo non pendet, sed deficit. Suspenditur auditor, nec eruditur, sed erigitur.

Luc. 6. 45.

3. Quid est hoc quod dicit, *ille mihi & ego illi?* Nescimus quid loquitur, quia non sentimus quod sentit. O sancta anima, quid tuus ille tibi, quid tu illi? Quænam, quæso, hæc inter vos tam familiariter favorabiliterque discurrens exhibitio, & redhibitio? Tibi ille, tuque vicissim illi. Sed quid? Idipsum ei tu, quod tibi ille, an aliud? Si nobis, si ad nostram loqueris intelligentiam, evidenter quod sentis edicito. Quousque animas nostras tollis? An secundum Prophetam secretum tuum tibi? Ita est: affectus locutus est, non intellectus, & ideo non ad intellectum. Ad quid ergo? Ad

Isa. 24. 16.

a Judicium aquæ adeo non improbant veteres, ut illud singulari epistola probaverit Hincmarus Remorum antistes ad Hildegarium Meldensem. Probationis hujus formam habes in tomo 1. Analectorum nostrorum, ubi ab Eugenio secundo instituta dicitur. Vide tamen Horstii Notas.

b Nullo modo sibi contrarius est Bernardus in superiori Sermone 64. num 8 ubi ait hæreticos capiendos esse, *non armis, sed argumentis*. id est, si se contineant, nec alios subvertere moliantur. Alias *melius proculdubio gladio coercentur, quàm in suum errorem multos trajicere permittantur*, ut hoc loco.

c Similis est Augustini sententia in lib 1. operis perfecti contra Julianum, & lib de Patientia cap. 17. & ex eo Concilii Arausicani 2. can. 17. *Fortitudinem gentilium mundana cupiditas facit, fortitudinem Christianorum Dei caritas facit.*

d Ex eorum numero nescio an fuerit Henricus Tulli Leucorum episcopus, cui Hugo Metellus epistolam ineditam scribens, ait latere in ejus episcopatu *pestilentes homines, qui conjugium detestantur, baptismum abominantur, sacramenta Ecclesiæ derident.*

Tom. IV. nihil, nisi quod mirabiliter delectata, & affecta vehementer ad desideratos affatus, finem illo faciente nec tacere omnino quivit, nec tamen quod sensit exprimere. Neque enim ut exprimeret sic locuta est, sed ne taceret. Ex abundantia cordis os locutum est, sed non pro abundantia. [Affectus suas habent voces.] Habent suas voces affectus, per quas se, etiam cum nolunt, produnt: timor (verbi causa) meticulosas, dolor gemebundas, amor jucundas. Numquid dolentium planctus, mærentiumve singultus vel gemitus, percussorum, itemque paventium subitas & efferatas clamitationes, seu etiam saturatorum ructus, aut usus creat, aut ratio excitat, aut deliberatio ordinat, aut præmeditatio format? Ejusmodi certum est, [Amoris vox seu locutio qualis.] B non nutu prodire animi, sed erumpere motu. Sic flagrans ac vehemens amor, præsertim divinus, cum se intra se cohibere non valet, non attendit, quo ordine, qua lege, quave serie seu paucitate verborum ebulliat, dummodo ex hoc nullum sui sentiat detrimentum. Interdum nec verba requirit, interdum nec voces omnino ullas, solis ad hoc contentus suspiriia. Inde est, quod sponsa sancto amore flagrans, idque incredibili modo, sane pro captanda quantulacumque evaporatione ardoris quem patitur, non considerat quid, qualiter eloquatur: sed quicquid in buccam venerit, amore urgente non enuntiat, sed eructat. Quidni eructet sic refecta, & sic repleta?

4. Revolve textum epithalamii hujus ab ipso exordio C usque huc, & vide si tanta uspiam illi, quanta hac vice in cunctis visitationibus & allocutionibus Sponsi copia ejus indulta fuerit; & si umquam ex ore ipsius, non modo tam multos, sed & tam jucundos sermones acceperit. Quæ ergo repleverat in bonis desiderium suum, quid mirum si ructum potius, quàm verbum fecit? Et si verbum fecisse tibi videtur, eructatum puta, & non subornatum*, aut præordinatum. [* al. non subordinatum.] Nec enim sponsa rapinam arbitratur sibi aptare Prophetæ dictum, *Eructavit cor meum verbum*. [Psal. 44. 2.] quippe eodem repleta spiritu. *Dilectus meus mihi, & ego illi*. Nihil consequentiæ habet, deest orationi. Quid inde? [Ructus spiritualis.] D Ructus est. Quid tu in ructu quæris orationum juncturas, sollemnia dictionum? Quas tu tuo ructui leges imponis, vel regulas? Non recipit tuam moderationem, non à te compositionem exspectat, non commoditatem, non opportunitatem requirit. Per se ex intimis, non modo cum non vis, sed & cum nescis, erumpit, evulsus potius quàm emissus. Tamen odorem portat ructus, quandoque bonum, quandoque malum, pro vasorum, è quibus ascendit, contrariis qualitatibus. Denique bonus homo de bono thesauro suo profert bonum, & malus malum. [Matt. 12. 35.] Bonum vas sponsa Domini mei, & bonus mihi odor ex illa.

5. Gratias ago tibi, Domine Jesu, qui me dignatus es E admittere saltem ad odorandum. [Matt. 15. 27.] Ita Domine, nam & catelli edunt de micis, quæ cadunt de mensa dominorum suorum. Mihi, fateor, bene redolet ructus dilectæ tuæ, & de plenitudine ejus, quamvis modicum quid, gratanter accipio. Memoriam abundantiæ suavitatis tuæ eructat mihi, & nescio quid ineffabile tuæ dignationis & amoris odoratus sum in voce ista: *Dilectus meus mihi, & ego illi*. Ipsa (ut dignum est) epuletur & exsultet in conspectu tuo, & delectetur in lætitia: verumtamen sic tibi excedat, ut sobria sit nobis. Ipsa ergo repleatur in bonis domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potetur: sed quæso, perveniat ad me pauperem vel tenuis odor eructante illa, cum satiata fuerit. F Bene mihi eructavit Moyses, & bonus odor in ructu ejus, creantis potentiæ: *In principio*, inquit, *creavit Deus cælum & terram*. [Gen. 1. 1.] Bene Isaias: nam suavissimum redimentis misericordiæ odorem dedit, ita eructans: *Tradidit in mortem animam suam, & cum sceleratis reputatus est, & ipse peccata multorum tulit, & pro transgressoribus rogavit*, ut non perirent. [Isa. 53. 12.] Quid æque misericordiam redolet? Bonus quoque ex ore Jeremiæ ructus; bonus ex David, qui ait: *Eructavit cor meum verbum bonum*. [Psal. 44. 2.] Repleti sunt omnes Spiritu-sancto, & eructantes omnia im- A pleverunt bonitate. Ructum Jeremiæ requiritis? Non sum oblitus, jam parabam illum. *Bonum est præstolari cum silentio salutare Domini*. [Thren. 3. 26.] Ejus est, non fallor: admovete naribus: balsamum vincit suavitas remunerantis justitiæ, quam importat. Patientem pro justitia vult me exspectare mercedem in posterum, non recipere in præsenti, quod justitiæ merces, salutare, non sæculi, sed Domini sit. *Si moram fecit*, inquit, *exspecta eum, & ne murmuraveris, quoniam bonum est cum silentio exspectare*. [Abac. 2. 3.] Ergo faciam quod hortatur; exspectabo Dominum salvatorem meum.

6. Sed peccator sum, & adhuc mihi grandis restat via, quia longe à peccatoribus salus. Non murmura- B bo tamen: in odore [a] interim consolabor me. Lætabitur justus in Domino, gustu experiens, quod ego sentio odoratu. [Justorum exspectatio, non peccatorum.] Quem spectat justus, peccator exspectat; & exspectatio odoratio est. *Nam exspectatio*, ait, *creaturæ revelationem filiorum Dei exspectat*. [Rom. 8. 19.] Porro spectare gustare est, & videre quoniam suavis est Dominus. An potius justus qui exspectat; & qui jam tenet, beatus? Denique *exspectatio justorum lætitia*. [Prov. 10. 28.] Nam peccator nihil exspectat. Et inde peccator, quod bonis præsentibus non modo detentus, sed & contentus, nihil in futurum exspectat, surdus ad vocem illam: *Exspecta me, dicit Dominus, in die resurrectionis meæ in futurum*. [Exempla justorum. Soph. 3. 8.] Et ideo justus erat Simeon, quia exspectabat & odo- C rabat jam Christum in spiritu, quem needum in carne adorabat. [Luc. 2. 25.] Et beatus in exspectatione sua, quia per odorem exspectationis pervenit ad gustum contemplationis. Denique ait, *Et viderunt oculi mei salutare tuum*. Justus quoque Abraham, qui & ipse exspectavit ut videret diem Domini, & non est confusus ab exspectatione sua, nam *vidit & gavisus est*. [Johan. 8. 56.] Justi Apostoli cum audiebant: *Et vos similes hominibus exspectantibus dominum suum*. [Luc. 12. 36.]

7. Quidni justus & David, quando aiebat: *Exspectans exspectavi Dominum?* [Psal. 39. 2.] Ipse est quartus de numero prænominatorum ructatorum meorum, quem pæne prætetieram. Non expedit quidem. [Psal. 118. 131.] Iste os suum aperuit, D & attraxit spiritum, & saturatus non modo eructavit, sed & cantavit. Jesu bone! quantam meis naribus & auribus iste infudit suavitatem in ructu & cantu suo de oleo lætitiæ, quo unxit te Deus Deus tuus præ consortibus tuis, ex myrrha, & gutta, & casia à vestimentis tuis, à domibus eburneis, ex quibus delectaverunt te filiæ regum in honore tuo! [Psal. 44. 8.] Utinam me digneris occursu tanti Vatis & amici tui in die sollemnitatis & lætitiæ, quando egredietur de thalamo tuo, epithalamium suum canens in psalterio jucundo cum cithara, affluens deliciis, respersus & respergens universa istiusmodi pulvere pigmentario. In illa die, vel potius in illa hora (nam hora est si quando est, & for- E tassis ne hora quidem, sed horæ dimidium, juxta illud scripturæ, *Factum est silentium in cælo quasi media hora*.) [Apoc. 8. 1.] Ergo in illa hora replebitur gaudio os meum, & lingua mea exsultatione, dum singulos, non dico psalmos, sed versus singulos sentiam ructus, & quidem odoriferos super omnia aromata. Quid Johannis ructu fragrantius, qui Verbi mihi redolet æternitatem, generationem, divinitatem? Quid de Pauli ructibus loquar, quanta orbem suavitate repleverint? Denique Christi bonus odor erat in omni loco. [2. Cor. 2. 15.] Verba certe ineffabilia etsi non profert ut audiam, offert tamen ut cupiam, & libeat odorare quæ audire non licet. [2. Cor. 12. 4. Scriptura obscura plus placent.] Nescio F enim quo pacto quo plus latent, plus placent; & avidius inhiamus negatis. Sed jam adverte apud sponsam similem rem: quomodo instar Pauli, in præsenti capitulo, & secretum non aperit, nec præterit tamen intactum, aliquid quasi olfactui nostro indulgens, quod gustui forte interim non competere judicarit, sive propter indignitatem nostram, sive propter incapacitatem:

8. *Dilectus meus mihi, & ego illi*. Quod non est dubium, duorum quidem hoc loco amor mutuus flagrat: sed in amore summa unius profecto felicitas, alterius

[a] Horstius addit, *vel dolore*, sed deest mss. & primis editis.

mira dignatio. Neque enim inter pares est consensio seu complexio hæc. Ceterum qoid ista ex bac prærogativa amoris glorietur impensum sibi, repensumque vicissim à se, quis se liquido nosse præsumat, nisi qui præcipua puritate mentis, & corporis sanctitate, in semetipso meruerit tale aliquid experiri? Res est in affectibus: nec ratione ad eam pertingitur, sed conformitate. Quàm pauci vero qui dicant: *Nos autem revelata facie speculantes gloriam Domini, in eandem imaginem transformamur de claritate in claritatem, tamquam à Domini spiritu.*

2. Cor. 3. 18.

9. Verum ut sub aliqua qualicumque intelligentiæ forma quod legitur, redigatur: salvo quidem sponsæ suo singulari secreto, ad quod interim non datur accedere, præsertim talibus quales nos sumus; apponendum sane aliquid nobis, eo accommodatius ad communem sensum, quo usitatius, quod & verbis consequentiam, & intellectum det parvulis. Et mihi quidem videtur satis esse ad nostram grossam & quodam modo popularem intelligentiam, si dicendo, *Dilectus meus mihi*, subaudiamus, *intendit*: ut sit sensus, Dilectus meus intendit mihi, & ego illi. Quamquam tamen nec solus ego id senserim, nec primus: cum Propheta ante me dixerit, *Exspectans exspectavi Dominum, & intendit mihi.* Habes aperte intentionem Domini ad Prophetam: habes & Prophetæ ad Dominum in eo quod ait: *Exspectans exspectavi.* Nam qui exspectat, intendit: & exspectare intendere est. Idem omnino sensus, eadem pæne verba apud Prophetam, quæ apud sponsam: sed à Propheta transposita. Prius siquidem is, quod illa posterius posuit, & è converso.

Psal. 39. 2.

10. Ceterum sponsa rectius locuta est, & non prætendens meritum, sed præmittens beneficium, & se præventam dilecti gratia confitens. Recte omnino. Nam quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Denique audi Johannem, quid in epistola sua super hoc senserit. *In hoc est caritas*, inquit, *non quasi nos dilexerimus Deum, sed ipse prior dilexit nos.* Propheta tamen gratiæ præventionem etsi tacuit, non negavit subsecutionem: plane non tacuit. Sed accipe & alio loco certiorem de re ista ipsius confessionem. *Et misericordia tua*, inquit (Domino loquebatur) *subsequetur me omnibus diebus vitæ meæ.* Audi & de præventione idemtidem ipsius non minus certam manifestamve scientiam. *Deus meus*, inquit, *misericordia ejus præveniet me.* item ad Dominum: *Cito*, ait, *anticipent nos misericordiæ tuæ, quia pauperes facti sumus nimis.* Pulcre Sponsa posterius (ni fallor) hæc eadem verba non eodem ordine ponit, sed sequitur & ipsa Prophetæ ordinem, loquens hoc modo: *Ego dilecto meo, & dilectus meus mihi.* Cur ita? Nempe ut tunc magis gratia plenam se probet, cum totum gratiæ dederit, & primas scilicet illi partes adscribens, & ultimas. Alioquin quomodo gratia plena, si quid habuerit, quod non sit ex gratia? Non est quo gratia intret, ubi jam meritum [a] occupavit. Ergo jam PLANA CONFESSIO GRATIÆ, ipsius gratiæ plenitudinem signat in anima confitentis. Nam si quid de proprio inest, in quantum est, gratiam cedere illi necesse est. Deest gratiæ, quicquid meritis deputas. NOLO meritum, quod gratiam excludat. Horreo quicquid de meo est, ut sim meus: nisi quod illud magis forsitan meum est, quod me meum facit. Gratia reddit me mihi justificatum gratis, & sic liberatum à servitute peccati. Denique ubi spiritus, ibi libertas.

Rom. 11. 35. 1. Joan. 4. 10. Psal. 22. 6. Psal. 58. 11. Psal. 78. 8.

11. O fatuam sponsam Synagogam, quæ contemnens Dei justitiam, id est gratiam sponsi sui, & suam volens constituere, justitiæ Dei non est subjecta. Ob hoc misera repudiata est, & jam non est sponsa, sed Ecclesia, cui dicitur: *Desponsavi te mihi in fide; desponsavi te mihi in judicio & justitia; desponsavi te mihi in misericordia & miserationibus.* Nec tu me elegisti, sed ego elegi te: nec ut te eligerem, tua inveni merita, sed præveni. Ita ergo in fide desponsavi te mihi, & A non in operibus legis; desponsavique in justitia, sed justitia quæ est ex fide, non ex lege. Restat ut judices judicium rectum inter me & te, judicium, in quo te desponsavi, ubi constat intervenisse non tuum meritum, sed meum placitum. Hoc est autem judicium, ut tua merita non extollas, non præferas opera legis, non jactes pondus diei & æstus, quæ magis in fide & in justitia quæ est ex fide, necnon in misericordia & miserationibus nosceris desponsata.

Ose. 2. 19.

12. Quæ vere sponsa est, agnoscit ista, & utramque gratiam confitetur: primo quidem eam quæ prima est, qua & præventa est: postea vero & subsequentem. Ait itaque nunc, *Dilectus meus mihi, & ego illi;* B principium dilecto tribuens. In consequentibus, *Ego*, inquit, *dilecto meo, & dilectus meus mihi;* consummationem illi æque concedens. Nunc jam videamus quid dicat, *Dilectus meus mihi.* Si enim hoc recipitur ut subaudiamus, intendit, sicut jam diximus, & sicut Propheta ait, *Exspectans exspectavi Dominum, & intendit mihi:* ego in verbo isto sentio nescio quid non plane exiguum, nec mediocris prærogativæ. Sed non est ingerenda fatigatis auribus & mentibus res omni alacritate digna. Si non gravat, differatur, & non in longum: crastinus inde incipiat sermo. Tantum orate, ut ab irruentibus occupationibus interim custodiat nos gratia & misericordia Sponsi Ecclesiæ Jesu-Christi C Domini nostri, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula, amen.

Tom. IV. — Gratia duplex, præveniens & subsequens. — Cant. 2. 16. — Psal. 39. 2.

SERMO LXVIII.

Quomodo Sponsus Christus intendit sponsæ Ecclesiæ, & hæc illi: & de cura, quam habet Deus de electis. Item de merito & fiducia Ecclesiæ.

1. AUdite jam quod heri distulimus, audite gaudium meum quod sensi. Et vestrum est: audite gaudentes. In uno verbo sponsæ sensi hoc, & quasi odoratus abscondi, eo vobis hodie festivius exhibendum, quo tempestivius. Sponsa locuta est, & dixit D Sponsum intendere sibi. Quæ est Sponsa, & quis est Sponsus? Hic Deus noster est: & illa (si audeo dicere) nos sumus, cum reliqua quidem multitudine captivorum, quos ipse novit. Gaudeamus: gloria nostra hæc est [b]: nos sumus in quos intendit Deus. Quanta tamen disparitas. Quid terrigenæ & filii hominum coram illo? Secundum Prophetam, *sic sunt, quasi non sint, & quasi nihilum & inane reputati sunt ei.* Quid sibi ergo vult ista inter tam dispares comparatio? Aut illa in immensum gloriatur, aut is in immensum amat. Quàm admirabile est, quod illius intentionem ista sibi quasi propriam vindicat, dicens: *Dilectus meus mihi?* Nec eo contenta tamen, pergit E amplius gloriari, respondere se illi quasi ex æquo, morem gerere, rependere vicem. Sequitur enim: *Et ego illi.* Insolens verbum, *& ego illi.* Nec minus insolens, *dilectus meus mihi:* nisi quod utroque insolentius utrumque simul.

Isa. 40. 17. — Cant. 2. 16.

2. O quid audet cor purum, & conscientia bona, & fides non ficta! Mihi, inquit, intendit. Itane huic intenta est illa majestas, cui gubernatio pariter & administratio universitatis incumbit; & cura sæculorum ad sola transfertur negotia, immo otia amoris & desiderii hujus? Ita plane. Ipsa est enim Ecclesia electorum, de quibus Apostolus: *Omnia*, inquit, *propter electos.* Et cui dubium, quod gratia & misericordia F Dei sit in sanctos ejus, & respectus in electos illius? Ergo providentiam ceteris creaturis non negamus: curam sponsa vindicat sibi. Numquid de bobus * cura est Deo? Nec dubium, quin idem possimus dicere de equis, de camelis, de elephantis, & de cunctis bestiis terræ: similiter & de piscibus maris, & volatilibus cæli; postremo de omni re quæ est super terram, solis sane exceptis, quibus dicitur: *Omnem sollicitudinem vestram projicientes in eum, quoniam ipsi cura est de vobis.*

Ausus animam Deum amantis, & Dei dignatio. — 2. Tim. 2. 10. — Sap. 4. 15. — 1. Cor. 9. 9. * mss. boum — 1. Pet. 5. 7.

a Nempe *quod non sit ex gratia*, supra: *quod gratiam excludat*, infra. Confer sermonem sequentem, & Horstii Notas.

b Sic mss. Horstius addit, *testimonium conscientiæ nostræ*, quæ nihil ad hunc locum.

Tom. IV. An non tibi videtur veluti his verbis dictum, Intendite illi, quia ipse intendit vobis? Et observa apostolum Petrum (ejus enim verba sunt) si non & ipse verborum sponsæ observaverit ordinem. Nempe non ait, *Omnem sollicitudinem vestram projicientes in eum*, ut sit ipsi cura de vobis; sed, *quia ipsi cura est de vobis*: aperte proinde monstrans, Ecclesia Sanctorum non modo quàm dilecta, sed & quod prius dilecta fuerit.

3. Constat ad eam non pertinere de verbo, quod *de bobus* dixit Apostolus. (1. Cor. 9. 9.) nam curam illius habet qui dilexit illam, & semetipsum dedit pro illa. Nonne hæc est ovis illa errans, cujus cura etiam supernorum curæ gregum prælata est? (Mat. 18. 12.) Denique illis expositis, Pastor descendit ad istam, quæsivit diligenter, inventam non reduxit, sed revexit: nova cum illa & de illa intulit cælis festa gaudiorum, populis Angelorum invitatis ad sollemnitatem. Quid ergo? Propriis humeris dignatus est eam reportare; & curam illius non habebit? (Psal. 39. 18.) Ideo non confunditur dicere: *Dominus sollicitus est mei*. Nec se existimat errare, cum item dicit: (Psal. 137. 8.) *Dominus retribuet pro me*; & si quid est aliud, quod curam Dei circa ipsam significare videatur. Inde est quod Dominum sabaoth dilectum suum dicit, & eum qui cum tranquillitate judicat omnia, sibi intendere gloriatur. Quidni glorietur? Audivit illum dicentem sibi: (Sap. 12. 18.) *Numquid mater potest oblivisci, ut non misereatur filio uteri sui? Etsi illa oblita fuerit, ego tamen non obliviscar tui.* (Isa. 49. 15.) Denique *oculi Domini super justos*. (Psal. 33. 16.) Et quid sponsa, nisi congregatio justorum? Quid ipsa, nisi generatio quærentium Dominum, quærentium faciem sponsi? Non enim ille intendit huic, & non ista illi. Propterea utrumque ponit, dicens: *Ille mihi, & ego illi. Ille mihi*, quia benignus & misericors est: *ego illi*, quia non sum ingrata. (Intentio mutua sponsi & sponsæ.) Ille mihi gratiam ex gratia, ego illi gratiam pro gratia: ille meæ liberationi, ego illius honori: ille saluti meæ, ego illius voluntati: ille mihi, & non alteri, quoniam una sum columba ejus: ego illi, & non alteri. nec enim audio vocem alienorum; nec enim acquiesco dicentibus mihi: (Mat. 13. 21.) *Ecce hic est Christus*, aut *ecce illic est*. Hæc Ecclesia.

4. Quid singulus quisque nostrum? Putamusne in nobis quempiam esse, cui aptari queat quod dicitur? (Singulis id competit.) Quid dixi, in nobis? Ego autem & de quovis intra Ecclesiam constituto si quis hoc quærat, non omnino reprehendendum censuerim. Nec enim una unius ratio est, atque multorum. Denique non propter animam unam, sed propter multas in unam Ecclesiam colligendas, in unicam adstringendas sponsam, Deus tam multa & fecit & pertulit, cum operatus est salutem in medio terræ. (Sponsæ apud sponsum quanta fiducia.) Carissima illa est una uni, non adhærens alteri sponso, non cedens alteri sponsæ. Quid ista non audeat apud tam ambitiosum amatorem? Quid non ab illo speret, qui se quæsivit è cælo, vocavit à finibus terræ? Nec modo quæsivit, sed acquisivit. Adde & de modo acquisitionis in sanguine acquisitoris. Alias vero (ut assolet) propterea magis præsumit, quoniam prospiciens in futurum non ignorat, quod Dominus se opus habet. (Psal. 105. 5. Deus ad complementum suæ gloriæ nobis quodammodo opus habet.) Quæris ad quid? *Ad videndum in bonitate electorum suorum, ad lætandum in lætitia gentis suæ, ut laudetur cum hereditate sua.* Nec parum hoc opus existimes: nullum, dico tibi, remanebit opus perfectum, si hoc nutarit. Nonne de statu & consummatione Ecclesiæ finis omnium pendet? Tolle hanc, & frustra inferior ista creatura revelationem filiorum Dei exspectat. Tolle hanc, & neque Patriarchæ, neque Prophetæ aliqui consummabuntur, cum Paulus asserat, Deum ita providisse pro nobis, *ne sine nobis consummarentur*. (Hebr. 11. 40.) Tolle hanc, & ipsa Sanctorum Angelorum pro imperfectione sui numeri gloria claudicabit, nec Dei civitas de sui integritate gaudebit.

5. Unde ergo implebitur propositum Dei, & mysterium voluntatis ejus, magnumque illud pietatis sacramentum? Unde postremo dabis mihi infantes & lactentes, quorum ex ore laudem suam perficiat Deus? Cælum non habet infantes, habet Ecclesia, quibus & dicit: *Lac vobis potum dedi, non escam*. Et hi ad laudem quasi complendam à Propheta invitantur, dicente: *Laudate pueri Dominum*. Tu putas Deum nostrum totam habiturum suæ gloriæ laudem, donec veniant qui in conspectu Angelorum psallant sibi: *Lætati sumus pro diebus quibus nos humiliasti, annis quibus vidimus mala?* Hoc genus lætitiæ cæli nescierunt, nisi per Ecclesiæ filios: hoc nemo umquam lætatur, qui numquam non lætatur. Opportune post tristitiam gaudium subit, post laborem quies, post naufragium portus. Placet cunctis securitas, sed ei magis qui timuit. Jucunda omnibus lux, sed evadenti de potestate tenebrarum jucundior. Transisse de morte ad vitam, vitæ gratiam duplicat. Pars mea hæc in cælesti convivio, & seorsum ab ipsis spiritibus beatis. Audeo dicere expertem meæ beatitudinis ipsam beatam vitam, nisi si dignetur fateri, quod per caritatem ea in me fruitur, & per me. Aliquid sane videtur etiam perfectioni illi accessisse ex me, neque hoc parum. Denique gaudent Angeli ad pœnitentiam peccatoris. Quod si deliciæ Angelorum lacrymæ meæ, quid deliciæ? Omne opus ipsorum laudare Deum: sed deest laudi, si desint qui dicant: *Transivimus per ignem & aquam, & eduxisti nos in refrigerium*.

6. Felix proinde in sua universitate Ecclesia, cujus omnis gloriatio impar est causæ, non pro his tantum quæ illi jam facta sunt, sed pro his quoque quæ de illa adhuc oportet fieri. Nam & de meritis quid sollicita sit, cui de proposito Dei firmior suppetit securiorque gloriandi ratio? Non potest seipsum negare Deus, neque non facere quæ jam fecit, ut scriptum est, qui fecit quæ futura sunt. Faciet, faciet, nec deerit suo proposito Deus. Sic non est quod jam quæras, quibus meritis speremus bona, præsertim cum audias apud Prophetam: *Non propter vos, sed propter me ego faciam, dicit Dominus*. SUFFICIT AD MERITUM scire, quod non sufficiant merita. Sed UT AD MERITUM satis est, de meritis non præsumere: sic carere meritis, satis ad judicium est. Porro infantium renatorum neminem carere meritis, sed Christi habere merita. Quibus se tamen indignos reddunt, si sua jungere non nequiverint, sed neglexerint. quod quidem periculum jam adultæ ætatis est. MERITA proinde habere cures; habita, data noveris; fructum speraveris, Dei misericordiam: & omne periculum evasisti paupertatis, ingratitudinis, præsumptionis. Perniciosa paupertas, penuria meritorum: præsumptio autem spiritus, fallaces divitiæ. Et ideo divitias & paupertates ne dederis mihi Domine, ait Sapiens. Felix Ecclesia, cui nec merita sine præsumptione, nec præsumptio absque meritis deest. HABET UNDE PRÆSUMAT, sed non merita: habet merita, sed ad promerendum, non ad præsumendum. Ipsum non præsumere, nonne promereri est? Ergo eo præsumit securius, quo non præsumit: & non est quod confundatur in verbo gloriæ, cui multa materies gloriandi. Misericordiæ Domini multæ, & veritas ejus manens in æternum.

7. Quidni glorietur secura, in cujus testimonium gloriæ, misericordia & veritas obviaverunt sibi? Sive igitur dicat, *Dilectus meus mihi*; sive dicat, *Exspectans exspectavi Dominum, & intendit mihi*; sive etiam, *Dominus sollicitus est mei*; vel si quæ sunt ejusmodi voces aliæ atque aliæ, quæ divinum quemdam affectum ac singularem favorem erga aliquid similiter exprimere videantur: nihil horum à se alienum putabit, cui ratio præsumendi Domini constitutio est; præsertim cum non alteram videat sponsam, alteramve Ecclesiam, cui possint fieri quæ non possunt non fieri. Ergo de Ecclesia patet, quod in nullo illa omnia sibi aptare verebitur. De una anima quæritur etiam, si sit spiritualis & sancta, liceatne illi ullo modo audere in talibus. Neque enim prærogativas omnes unius illius catholicæ multitudinis, ob quam omnia fiunt, una de multitudine arrogabit sibi, quantalibet eminens sanctitate. Et ideo difficilius, ut sentio ego, invenie-

tur (si tamen invenietur) quomodo possit licere. Unde necessarium reor, alio istud sermone tentari, nec modo ingredi vias scrupulosæ disputationis, quarum adhuc exitum ignoramus, nisi prius super verbo abscondito oratum fuerit ad eum, qui aperit, & nemo claudit, Sponsum Ecclesiæ Jesum Christum Dominum nostrum, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula, amen.

SERMO LXIX.

Qualiter omnis altitudo, se extollens adversus scientiam Dei, dejicitur. De adventu & mansione Patris & Verbi apud animam diligentem, & de familiaritate, quæ inde inter Deum & animam contrahitur.

...ur. 2. 16.

1. Dilectus meus mihi, & ego illi. Hanc vocem universali Ecclesiæ sermo superior assignavit, propter factas sibi à Deo promissiones vitæ ejus, quæ nunc est, pariter & futuræ. De anima proposita quæstio est: quia non potest sibi arrogare una, quod universitas audeat, nec aliquo modo ad se trahere illam. Si non licet, referamus proinde oportet ita ad Ecclesiam, ut nullatenus ad personam; nec modo hanc, sed & reliquas voces similes huic, loquentes grandia, verbi gratia: *Exspectans exspectavi Dominum, & intendit mihi*; & si quas alias sermo superior perstrinxit. Quod si quis licere putat, ego non abnuo: sed interest, cui; non enim cuicumque. Prorsus habet Ecclesia Dei spirituales suos, qui non modo fideliter, sed & fiducialiter agant in eo, cum Deo quasi cum amico loquentes, testimonium illis perhibente conscientia gloriæ ejus. Quinam illi sint, id quidem penes Deum: tu vero audi, qualem te esse oporteat, si talis vis esse. Quod tamen dixerim, non quasi expertus, sed quasi experiri cupiens. Da mihi animam nihil amantem præter Deum, & quod propter Deum amandum est; cui vivere Christus non tantum sit, sed & diu jam fuerit; cui studii & otii sit providere Dominum in conspectu suo semper; cui sollicite ambulare cum Domino Deo suo, non dico magna, sed una voluntas sit, & facultas non desit: da, inquam, talem animam, & ego non nego dignam Sponsi cura, majestatis respectu, dominantis favore, sollicitudine gubernantis: & si voluerit gloriari, non erit insipiens: tantum ut qui gloriatur, in Domino glorietur. Ita in quo multi audent, audet & unus, sed alia ratione.

2. Nempe sanctam multitudinem causæ supradictæ fidentem faciunt, sanctam animam duplex quædam ratio. Primo quidem quod habeat in natura simplicissima Sponsi divinitas quasi unum respicere multos, & quasi multos unum. Nec ad multitudinem multus erit, nec ad paucitatem rarus; nec ad diversitatem divisus, nec restrictus ad unum; nec anxius ad curas, nec perturbatus seu turbulentus ad sollicitudines. Sic sane uni intentus, ut non detentus; sic pluribus, ut non distentus. Deinde quod ut probare suavissimum, ita rarissimum * probasse est; tanta est dignatio Verbi, tanta benevolentia Patris Verbi erga bene affectam & bene compositam animam, (quod quidem ipsum Patris munus, & Verbi opus est:) ut quam sua tali benedictione prævenerint & præparaverint sibi, sua quoque dignentur præsentia. & ita ut non modo ad eam veniant, sed etiam mansionem apud eam faciant. Non enim sufficit exhiberi, nisi & copiam sui præbeant. Quid est venire ad animam Verbum? Erudire in sapientia. Quid est Patrem venire? Afficere ad amorem sapientiæ, ut dicere possit, quia amatrix facta sum formæ illius. Patris diligere est: & ideo Patris adventus ex infusa dilectione probatur. Quid faceret eruditio absque dilectione? Inflaret. Quid absque eruditione dilectio? Erraret. Denique errabant, de quibus dicebatur: *Testimonium illis perhibeo, quod zelum Dei habent, sed non secundum scientiam.* Non decet sponsam Verbi esse stultam: porro elatam Pater non sustinet. Pater enim diligit Filium, & omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Verbi, semper in promptu habet dejicere atque destruere, sive immittendo zelum, sive intendendo: quorum alterum misericordiæ, alterum judicii est. Utinam in me omnem extollentiam comprimat, immo dejiciat, & ad nihilum redigat, non accensus furor, sed infusus amor! Utinam discam non superbire, sed unctione potius, quàm ultione magistra! *Domine ne in furore tuo arguas me*, sicut Angelum extollentem se in cælo: *neque in ira tua corripias me*, sicut hominem in paradiso. Ambo iniquitatem meditati sunt, altitudinem affectantes, ille potentiæ, iste scientiæ. Denique credidit insipiens mulier pollicenti, sed seducenti: *Eritis sicut dii, scientes bonum & malum.* Jam sese ante seduxerat, cui persuaserat similem fore Altissimo. Nam qui se putat aliquid esse, cum nihil sit, ipse se seducit.

3. Verum utraque altitudo dejecta est, sed in homine mitius, judicante ita illo, qui omnia facit in pondere & mensura. Nam Angelo in furore punito, immo damnato, homo iram tantum sensit, & non furorem. Nempe cum iratus fuit, misericordiæ recordatus est. Propter hoc semen ejus filii iræ, & non furoris, usque in hodiernum diem. Si non nascerer filius iræ, non opus esset renasci: si furoris filius nascerer; aut non contigisset, aut non profuisset renasci. Vis videre furoris filium? Si vidisti satanam tamquam fulgur cadentem de cælo, quod est in impetu furoris præcipitatum; & cognovisti de furore Dei. Denique non est recordatus misericordiæ suæ: quia cum iratus fuerit, misericordiæ recordabitur, non cum jam usque ad furorem exarserit. Væ filiis diffidentiæ! his quoque qui ex Adam sunt, qui nati iræ filii, ipsi sibi iram in furorem, virgam in baculum, immo in malleum diabolica obstinatione convertunt. Denique *thesaurizant sibi iram in die iræ.* Ira autem accumulata, quid nisi furor? Peccaverunt peccatum diaboli, & diaboli sententia percelluntur. Væ etiam, quamvis mitius, quibusdam filiis iræ, qui nati in ira, non exspectaverunt renasci in gratia. Nempe mortui in quo & nati, iræ filii permanebunt. Iræ dixerim, non furoris: quia ut piissime creditur, & humanissime gemitur, mitissimæ [a] sunt pœnæ totum quo addicti sunt aliunde trahentium.

4. Ergo in furore diabolus judicatus est, quia inventa est iniquitas ejus ad odium: hominis autem ad iram, & ideo in ira corripitur. Ita omnis altitudo contrita est, & quæ inflat, & quæ præcipitat, Patre nimirum zelante pro Filio. Utrobique siquidem injuria Filii est, & de usurpata potentia adversus virtutem Dei, quæ ipse est; & de præsumpta scientia aliunde quam à sapientia Dei, quæ nihilo minus ipse est. Domine quis similis tibi? Quis nisi splendor & figura substantiæ tuæ? Quis nisi imago tua? Solus in forma tua, solus non rapinam arbitratus est esse se æqualem tibi altissimus Altissimi Filius. Quomodo non æqualis? Etiam unum estis ipse & tu. Sedes illi à dexteris tuis, non sub pedibus. Quo pacto audet quis pervadere locum Unigeniti tui? Præcipitetur. Ponit sibi sedem in excelso: subvertatur cathedra pestilentiæ. Item quis docet hominem scientiam? Nonne tu, ô clavis David, aperiens cui vis, & cui vis claudens? Et quomodo sine clave ad thesauros sapientiæ & scientiæ introitus, immo irruptio tentabatur? Qui non intrat per ostium, ille fur est & latro. Petrus ergo intrabit, qui claves accepit. Non tamen solus. nam & me si voluerit introducet, aliumque excludet quem forte voluerit, in scientia & potestate sibi data desuper.

5. Et hæ claves quæ? Potestas aperiendi, & claudendi, atque inter excludendos & admittendos discretio. Et non in serpente thesauri, sed in Christo. Et ideo non potuit dare scientiam serpens, quam non habuit: sed qui habuit, dedit. Nec enim ipse potuit ha-

Tom. IV.

Zelus intentus, & zelus immissus.

Angeli & hominis culpa ex superbia.

Gen. 3. 5.

Isa. 14. 14.

Gal. 6. 3.

Homo mitius Angelo punitus.

Iræ Dei & furoris discrimen.

Rom. 2. 5.

Infantium sine baptismo decedentium pœna qualis.

Peccatum Adæ & dæmonis in Filium.

V. serm. 1. de Adventu.

Philip. 2. 6.

Scientia non quærenda nisi per Verbum.

Claves Christi Petro datæ, quæ.

a Eadem est doctrina Augustini in lib. de peccatorum meritis cap. 16. ubi *parvulos, sine baptismo de corpore exeuntes, in damnatione omnium mitissima futuros* scribit. Idem in lib. 5. contra Julianum cap. 22. Item Fulgentius in lib. 1. de veritate prædestinationis cap. 14. & de Incarnatione cap. 30. His adde Faricii abbatis Habendonensis epistolam, tomo 3. Spicilegii pag. 137.

Tom IV.

bere potestatem, quam non accepit: sed qui accepit, A habuit. Dedit Christus, accepit Petrus, nec inflatus de scientia, nec præcipitandus de potentia. Quare? Quia in neutra extollit se adversus scientiam Dei, qui nihil horum præter Dei scientiam affectavit: sicut ille qui dolose egit in conspectu ejus, ut inveniatur iniquitas ejus ad odium. Quomodo denique præter scientiam Dei, qui se scribit Apostolum Jesu-Christi secundum præscientiam Dei Patris? Et hæc dicta sint pro eo quod incidit de zelo Dei, quem intendit in prævaricantes Angelum hominemque, (nam in ambobus reperit pravitatem:) qualiter videlicet in ira & in furore suo destruxerit omnem altitudinem, extollentem se adversus scientiam Dei.

Matt. 16. 19. — *Psal. 51. 9.* — *1 Pet. 1. 2.* — *Zelus intentus.*

6. Nunc jam recurrendum ad zelum misericordiæ, id est qui non intenditur, sed qui immittitur: quoniam qui intenditur (ut jam diximus) judicii est, & satis nos terruit ex memoratis exemplis tam graviter punitorum. Propterea ibo ego mihi ad locum refugii à facie furoris Domini, ad illum utique pietatis zelum suaviter ardentem, efficaciter expiantem. Numquid non expiat caritas? Et potenter. Legi quod operiat multitudinem peccatorum. Sed dico: numquid non idonea est seu sufficiens ad dejiciendam, humiliandamque omnem extollentiam oculorum & cordis? Et maxime. nam non extollitur, non inflatur. Si ergo Dominus Jesus dignetur venire ad me, vel potius in me, non in zelo furoris, & ne in ira quidem, sed in caritate & spiritu mansuetudinis, æmulans me Dei æmulatione (quid enim ita Dei, ut caritas? nempe & Deus est.) si, inquam, in ista venerit, in hoc cognoscam, quod non sit solus, sed venerit etiam Pater suus cum eo. Nam quid æque paternum? Propter hoc nempe, non Pater Verbi tantum, sed & Pater misericordiarum est appellatus, quod innatum habeat misereri semper & parcere. SI SENSERO aperiri mihi sensum, ut intelligam Scripturas; aut sermonem sapientiæ quasi ebullire ex intimis, aut infuso lumine desuper revelari mysteria, aut certe expandi mihi quasi quoddam largissimum cæli gremium, & uberiores desursum influere animo meditationum imbres; non ambigo sponsum adesse. Verbi siquidem hæ copiæ sunt, & de plenitudine ejus ista accipimus. QUOD SI se pariter infuderit humilis quædam, sed pinguis intimæ adspersionis devotio, ut amor agnitæ veritatis necessarium quoddam odium vanitatis in me generet & contemptum, ne forte aut scientia inflet, aut frequentia visitationum extollat me: tunc prorsus paterne sentio agi mecum, & Patrem adesse non dubito. Si autem perseveravero huic dignationi dignis semper (quod in me est) affectibus & actibus respondere, & gratia Dei apud me vacua non fuerit: etiam mansionem apud me faciet tam Pater enutriens, quàm Verbum erudiens.

Zelus immissus. — *1. Pet. 4. 8.* — *2 Cor. 1. 3.* — *Patris & Verbi præsentia in nobis, unde colligenda.*

7. Quanta putas ex hac mansione inter animam & Verbum familiaritatis gratia oriatur, quanta de familiaritate sequatur fiducia? Non est (ut opinor) quod jam talis anima dicere vereatur, *Dilectus meus mihi*; quæ ex eo quod se diligere, & vehementer diligere sentit, etiam diligi nihilo minus vehementer non ambigit, ac de sua singulari intentione, sollicitudine, cura, opera, diligentia, studioque, quo incessanter & ardenter invigilat, quemadmodum placeat Deo, æque hæc omnia in ipso indubitanter agnoscit, recordans promissionis ejus: *In qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis.* nisi quod redhibitionem gratiæ prudens sponsa ad suam magis cauta est trahere partem, sciens se potius præventam à dilecto. Inde est quod illius operam præfert: *Dilectus*, inquiens, *meus mihi, & ego illi.* Ergo ex propriis quæ sunt penes Deum agnoscit: nec dubitat se amari quæ amat. Ita est. AMOR DEI amorem animæ parit, & illius præcurrens intentio intentam animam facit, sollicitudoque sollicitam. Nescio enim qua vicinitate naturæ, cum semel revelata facie gloriam Dei speculari anima poterit, mox illi se conformari necesse est, atque in eamdem imaginem transformari. Igitur qualem te paraveris Deo, talis oportet appareat tibi Deus. Cum sancto sanctus erit, & cum viro innocente innocens erit. Quidni æque & cum amante amans, & cum vacante vacans, & cum intento intentus, & sollicitus cum sollicito?

Amor Dei amati est indicium Dei amantis. — *Matt. 7. 2.* — *Psal. 17. 26.*

8. Denique ait: *Ego diligentes me diligo, & qui mane vigilaverint ad me, invenient me.* Vides quomodo non solum de amore suo certum te reddat, si quidem tu ames illum: sed etiam de sua sollicitudine, quam pro te gerit, si te senserit sollicitum sui. Vigilas tu? vigilat & ipse. Consurge in nocte in principio vigiliarum tuarum, accelera quantumvis etiam ipsas anticiB pare vigilias: invenies eum, non prævenies. Temere in tali negotio vel prius aliquid tribuis tibi, vel plus: & magis amat, & ante. Si hæc anima scit, immo quia scit; miraris quod illam majestatem, quasi cetera non curantem, soli sibi intendere glorietur, cui soli ipsa, postpositis curis omnibus, tota se devotione custodit? Sermo finem desiderat: sed unum dico spiritualibus qui in vobis sunt, mirum quidem, sed verum: animam Deum videntem haud secus videre, quàm si sola videatur à Deo. Ea ergo fiducia dicit illum intendere sibi, seque illi, nihil præter se & ipsum videns. Bonus es, Domine, animæ quærenti te! occur-C ris, amplecteris, sponsum te exhibes, qui Dominus es, immo qui es super omnia Deus benedictus in sæcula, amen.

Prov. 8. 17. — *Dei amor prævenit & superat nostrum.*

SERMO LXX.

Unde Sponsus dilectus *dicatur; & de veritate, mansuetudine & justitia, ceterisque virtutibus, quæ sunt* lilia, *inter quæ pascitur.*

1. DIlectus meus mihi, & ego illi, qui pascitur inter lilia. Quis huic jam imputet præsumptioni vel insolentiæ, si se dicat iniisse societatem cum illo, qui pascitur inter lilia? Etiamsi inter sidera pasceretur, eo solo quod pasceretur, nescio quid magnum videri posD sit cum ejusmodi amicitias seu familiaritatem habere. Aliquid prorsus ignobile & humile sonat, pasci. Nunc vero cum & pasci inter lilia perhibetur, dejectionis adjectio longius amovet & propulsat temeritatis notam. Quid enim sunt lilia? Juxta verbum Domini, fœnum, quod hodie est, & cras in clibanum mittitur. Quantus est iste qui fœno pascitur, quasi unus agnorum aut vitulorum? Et agnus plane, & vitulus saginatus. Sed tu forte vigilantius advertisti, non pabulum hoc loco designari, sed locum. nec enim dictum est, liliis eum pasci, sed, *inter lilia*. Esto. Non fœnum comedit ut bos: in fœno tamen versari, & super fœnum discumbere instar unius de turba, quid eminentiæ haE bere potest? Quid vero gloriæ huic, habere dilectum illum qui hoc egerit? Et secundum litteram quidem sponsæ verecundia & cautela prudentiæ ejus in loquendo satis apparet, utique disponentis sermones suos in judicio, & rerum gloriam verborum modestia temperantis.

Cant. 2. 16. — *Matt. 6. 30.*

2. Alias autem non ignorat unum esse, & qui pascitur, & qui pascit; inter lilia commorantem, & regnantem super sidera. At libentius humilia dilecti memorat, propter humilitatem quidem, ut dixi: magis autem quod exinde cœpit esse dilectus, ex quo & pasci. Nec modo exinde, sed inde. Nam qui in altissimis est F Dominus, in imis est dilectus; super sidera regnans, & inter lilia amans. Amabat & super sidera, quia nusquam & numquam potuit non amare, quia amor est: sed donec ad lilia descendit, & pasci inter lilia compertus est, nec amatus est, nec factus dilectus. Quid? Non est amatus à Patriarchis & Prophetis? Est: sed non prius quàm visus est & ab ipsis inter lilia pasci. Neque enim non viderunt, quem præviderunt. nisi ita quis absque spiritu sit, ut videntem in spiritu, putet videre nihil. Unde ergo Videntes (nam sic Prophetæ appellati sunt) si nihil viderunt? Inde est, quod voluerunt videre, quem non viderunt. Nec enim

Christus Dominus in altis, dilectus in humilibus. — *1 Reg. 9. 9.*

poterant

poterant velle videre in corpore, quem in spiritu A non vidissent, Sed dico: Numquid omnes Prophetæ? Quasi omnes videre voluerint, aut fuerit omnium fides. Sed enim qui viderunt, aut Prophetæ fuerunt, aut Prophetis acquiescentes. Et credidisse enim, vidisse est. Non modo namque qui per prophetiæ spiritum, sed & qui per fidem videt, si quis ipsum quoque dicat videre in spiritu, mihi non videtur errare.

Videre per fidem.

3. Ita ergo quod ad lilia descendere, & inter lilia pasci dignatus est is qui omnes pascit, dilectum fecit illum, quia non potuit ante diligi, quàm agnosci. Ac per hoc cum de dilecto facta est mentio, pulcre & illud memoratum est, quod dilectionis & agnitionis exstitit causa. Quærenda in spiritu refectio hæc inter li- B lia: nam corpoream cogitare ridiculum est. Quin ipsa lilia spiritualia (si quidem potuerimus) demonstranda à nobis erunt. Puto hoc quoque dicere nos oportebit, unde inter lilia pascatur Dilectus, liliisne ipsis, an aliis inter lilia reconditis herbis vel floribus? Et in his illud mihi difficilius apparet, quod pasci, non pascere perhibetur. Nam quia pascat dubium non est, nec enim indignum ei: at pasci, indigentiam sonat, & ne spiritualiter quidem sine injuria majestatis facile illi posse assignari videtur. Nec ego sane recordor usque modo advertisse me in hoc Cantico pastum uspiam perhiberi, cum pascentem puto recordemini & vos mecum. Denique postulavit sibi aliquando demon- C strari, ubi in meridie pasceret & cubaret. Et nunc quidem (quod needum dixerat) perhibet pasci, sed non similiter postulat locum indicari sibi; sed ipsa indicat, assignans, *inter lilia*. Novit hoc, illud non novit: quia æque præsto esse non potest quod sublime & in sublimi est, & quod humile & super terram. Sublime opus, sublimis & locus: nec accessus ad eum usque adhuc vel ipsi sponsæ.

Refectio inter lilia quid.

Cant. 1. 6.

4. Et ideo semetipsum exinanivit usque ad hoc, ut pasceretur ipse omnium pastor; & inventus est inter lilia, & visus ab Ecclesia, adamatus est ab inope pauper, factus dilectus propter similitudinem. Non solum autem, sed & propter veritatem, & mansuetudinem, & justitiam: quod per eum scilicet promissiones adim- D pletæ sunt, quod iniquitates remissæ sunt, quod superbi dæmones una cum principe suo judicati sunt. Talis ergo apparuit qui merito amaretur, verax pro se, mitis hominibus, justus pro hominibus. O vere amandum & totis medullis cordis amplectendum Sponsum! Quid jam cunctetur Ecclesia totam se tota devotione committere tam fido redditori, tam pio indultori, tam justo propugnatori? Porro præmiserat Propheta, dicens: *Specie tua & pulcritudine tua intende prospere.* Unde species hæc & pulcritudo? Puto ex liliis. Quid lilio speciosius? sic nihil formosius Sponso. Quæ sunt ergo illa lilia, è quibus species decoris ejus? *Procede*, inquit, *& regna propter veritatem, & mansuetudinem, &* E *justitiam*. Lilia sunt, lilia, inquam, orta de terra, nitentia super terram, eminentia in floribus terræ, fragrantia super odorem aromatum. Ergo inter hæc lilia Sponsus, & omnino ex his speciosus & pulcher. Alias enim (quod quidem ad carnis infirma spectat) non erat ei species neque decor.

Psal. 44. 5. Sponsus ... tantum ... conciliaverit amorem.

Ibidem. Lilia sponsi quæ?

Isa. 53. 2.

5. Bonum autem lilium veritas, candore conspicuum, odore præcipuum; denique candor est lucis æternæ, splendor & figura substantiæ Dei. Lilium plane, quod ad novam benedictionem terra nostra produxit, & paravit ante faciem omnium populorum, lumen ad revelationem gentium. Donec sub maledicto fuit terra, spinas & tribulos germinavit. At nunc F Veritas de terra orta est Domino benedicente, speciosus omnino quidam flos campi, & lilium convallium. Agnosce lilium ex candore, qui mox in ipso exortu floris pastoribus de nocte emicuit, dicente Evangelio, quia *Angelus Domini stetit juxta illos, & claritas Dei circumfulsit illos*. Bene Dei, quia non Angeli, sed lilii candor. Ille aderat, sed illud micabat ab usque Bethleem. Agnosce lilium & ex odore, quo & longe positis innotuit Magis. Et quidem stella apparuit: sed

1. Lilium ... veritas. Sap. 7. 26.

Luc. 2. 32.

Psal. 84. 12.

Luc. 2. 9.

eam minime viri graves secuti fuissent, nisi intima quadam suaveolentia orti lilii traherentur. Et vere lilium veritas, cujus odor animat fidem, splendor intellectum illuminat. Leva etiam oculos nunc in ipsam personam Domini, qui in Evangelio loquitur: *Ego sum veritas*. Et vide quàm competenter veritas lilio comparetur. Si non advertisti, adverte de medio floris hujus quasi virgulas aureas prodeuntes, & cinctas candidissimo flore, pulcre ac decenter disposito in coronam: & agnosce auream in Christo divinitatem, humanæ coronatam puritate naturæ, id est Christum in diademate, quo coronavit eum mater sua. Nam in quo coronavit eum Pater suus, lucem habitat inaccessibilem, nec posses in ea illum interim adhuc videre. Sed de hoc alias.

Tom. IV.

Johan. 14. 6.

6. Nunc vero lilium veritas est; est & mansuetudo. Et bene lilium mansuetudo, habens innocentiæ candorem, & odorem spei, *quoniam sunt reliquiæ*, inquit, *homini pacifico*. Bonæ spei vir mansuetus, nec minus etiam in præsenti lucidum quoddam vitæ est socialis exemplar. An non lilium, quæ lucet officio, redolet spe? Adde quod sicut veritas de terra orta est, ita & mansuetudo. Nisi quis dubitet ortum de terra Agnum dominatorem terræ, illum agnum, qui ad occisionem ductus est, & non aperuit os suum. Nec tantum mansuetudo seu veritas de terra orta est, sed & justitia, Propheta dicente: *Rorate cæli desuper, & nubes pluant justum; aperiatur terra, & germinet salvatorem, & justitia oriatur simul*. Quod autem justitia lilium sit, recordamini de Scriptura, quia justus *germinabit sicut lilium, & florebit in æternum ante Dominum*. Nequaquam lilium hoc hodie est, & cras in clibanum mittitur, quia in æternum florebit. Et florebit ante Dominum, cujus in memoria æterna erit justus, & ab auditione mala non timebit, illa scilicet auditione, qua in clibanum ignis peccatores ire jubentur. Porro hujus lilii candor cui non splendet, nisi cui non placet? Denique sol est, sed non ille, qui oritur super bonos & malos. Neque enim qui dicturi sunt, *Sol justitiæ non ortus est nobis*, lucem illius quandoque viderunt. Viderunt autem quotquot audierunt: *Vobis qui timetis Deum, orietur Sol justitiæ*. Ergo candor hujus lilii apud justos; fragrantia etiam usque ad iniquos diffunditur, etsi non in bonum ipsis. Denique audivimus justos dicentes, quia *Christi bonus odor sumus in omni loco: sed aliis quidem odor vitæ in vitam, aliis odor mortis in mortem*. Quis, vel sceleratissimus, justi non probet opinionem, quamvis non amet opus? Et beatus, si se non judicat in eo quod probat. Judicat autem, probans bonum, & non amans: ideoque non beatus plane, sed miser, proprio condemnatus judicio. Quid eo miserius, cui odor vitæ, non vitæ, sed mortis nuntius est? Immo nec nuntius quidem, sed bajulus.

2. Lilium mansuetudo. Psal. 36. 37.

Psal. 84. 12. Isa. 16. 1. Isa. 53. 7.

Isa. 45. 8.

3. Lilium justitia. Osee 14. 6.

Psal. 111. 7.

Sap. 5. 6.

Mala. 4. 2.

2. Cor. 2. 15.

Justorum opinio malis placet, non opus.

7. Sunt multa apud Sponsum & alia lilia præter hæc, quæ ex Propheta inciderunt nobis, veritatem loquor, & mansuetudinem, & justitiam; nec erit difficile jam cuilibet vestrum similia reperire per semetipsum in horto tam deliciosi sponsi. Abundat & superabundat talibus: quis illa enumeret? Nempe quot virtutes, tot lilia. Quis finis virtutum apud Dominum virtutum? Quod si plenitudo virtutum in Christo; & liliorum. Et fortassis propterea ipse se lilium appellavit, quod totus versetur in liliis, & omnia quæ ipsius sunt, lilia sint: conceptio, ortus, conversatio, eloquia, miracula, sacramenta, passio, mors, resurrectio, ascensio. Quid horum non candidum, & non suavissime redolens? Tanta denique in conceptione refulsit superni luminis claritas de supervenientis abundantia Spiritus, ut ne ipsa quidem Virgo sancta sustinuisset, si non sibi obumbratum foret à virtute Altissimi. Porro ortum candidavit incorrupta virginitas Matris, conversationem innocentia vitæ, eloquia veritas, miracula puritas cordis, sacramenta pietatis arcanum, passionem patiendi voluntas, mortem libertas non moriendi, resurrectionem Martyrum fortitudo, ascensionem exhibitio promissionum. Quam bonus fidei odor in his singulis;

Tot lilia sponsi, quot virtutes & lilia.

Tom. IV. nostra quidem, qui candorem non vidimus, tempora & viscera repleuit. Et *beati qui non viderunt, & crediderunt*. Pars mea in his odor vitæ, qui procedit ex ipsis. Is infusus naribus meis apto quodam fidei instrumento; & quidem copiosius pro multitudine liliorum sane & exsilium levat, & patriæ desiderium assidue innovat in visceribus meis.

Johan. 20. 29. Odor fidei quid in nobis operetur.

8. Habent lilia & aliqui sodalium sponsi, sed non copiam. Omnes enim ad mensuram Spiritum acceperunt, ad mensuram virtutes & dona; solus ille non habet modum, qui habet totum. Aliud est lilia habere, aliud nonnisi lilia habere. Quem dabis mihi de filiis captivitatis adeo innocentem & sanctum, qui totam terram suam floribus occupare potuerit, & istiusmodi floribus? Nec infans certe unius diei sine sorde est super terram. Magnus est qui tria vel quatuor lilia ædificare potuerit in terra sua, in tanta densitate spinarum & tribulorum, quæ sunt germina inveterata maledictionis antiquæ. Mecum vero, qui pauper sum, bene agitur, si umquam ab hac pessima segete, iniquitatum videlicet atque vitiorum, tantillum terræ meæ vindicare exstirpando & excolendo sufficiam, unde unum saltem producere lilium possim, si forte & penes me pasci interdum dignetur is, qui pascitur inter lilia.

Johan. 3. 34. Lilia nostra pauca & rara. *Job 15. 14.*

9. At parum dixi, unum: de penuria cordis mei os meum locutum est. Unum prorsus non sufficit; duo ad minus necessaria sunt. Dico autem continentiam, & innocentiam: quarum una sine altera nec salvabit. Frustra denique ad unam quamlibet harum invitabo sponsum, qui non ad lilium, sed *inter lilia* pasci perhibetur. Dabo proinde operam habere lilia, ne de singularitate causetur lilii, qui non vult nisi inter lilia pasci, & sic declinet in ira à servo suo. Pono itaque primam omnium innocentiam: & si huic jungere continentiam quivero, divitem me putabo in possessione liliorum. Rex sum autem, si tertiam his adjungere potero patientiam. Et quidem possunt sufficere illæ: sed quia & deficere in tentationibus possunt, siquidem *tentatio est vita hominis super terram*: opus profecto patientia est, quæ utriusque sit quasi tutrix* quædam & custos. Puto si venerit amator ille liliorum, & ita invenerit, quod non dedignabitur jam pasci apud nos, & apud nos facere pascha: ubi illi & multa suavitas in duabus, & magna erit securitas propter tertiam. Verum quo pacto dicatur pasci qui pascit omnia, postea videbitur. Nunc vero apparet Sponsum non modo apparere inter lilia, sed minime omnino extra lilia posse aliquando inveniri, cum omne quod de eo est, & ipse sit lilium, Sponsus Ecclesiæ Jesus-Christus Dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in secula, amen.

Lilia duo nobis necessaria. Quibus addendum & tertium. *Job 7. 1.* *al. nutrix.

SERMO LXXI.

De liliis spiritualibus, id est Operibus bonis, quorum odor recta conscientia, color fama: & quomodo Sponsus & pascit nos, & pascitur à nobis. Item de unitate Dei Patris cum Filio, & anima sancta cum Deo.

1. FInis præcedentis sermonis, principium hujus. Est ergo lilium Sponsus, sed non lilium inter spinas, quoniam non habet spinas qui peccatum non fecit. Denique sponsam protestatus est *lilium inter spinas*: quoniam si dixerit vel ipsa, quia spinas non habeat, seipsam seducit, & veritas in ea non est. Se vero florem quidem & lilium professus est, non tamen inter spinas. Magis autem, *Ego*, inquit, *flos campi & lilium convallium*. Et non est spinarum mentio, quod solus sit hominum qui opus non habeat dicere: *Conversus sum in ærumna mea, dum configitur spina*. Ergo absque liliis numquam est, qui absque vitiis semper est: quia totus & semper est candidus, speciosus forma præ filiis hominum. Tu ergo qui hæc audis vel legis, cura habere lilia penes te, si vis habere hunc habitatorem liliorum habitantem in te. Opus tuum, studium tuum, desiderium tuum: lilia esse protestetur moralis quidam rerum ipsarum candor, atque odor. Habent & mores colores suos, habent & odores. Neque enim in spiritibus idipsum est color & odor, non magis quàm in corporibus. Ergo de colore conscientia consultetur, de odore fama. *Fœtere fecistis odorem nostrum coram Pharaone & servis ejus*, aiunt illi, dicentes de opinione. Porro colorem operi tuo dat cordis intentio, & judicium conscientiæ. Nigra sunt vitia, virtus candida est. Inter hanc atque illa, conscientia consulta discernit. Stat sententia Domini de oculo nequam & lucido, quia inter candidum & nigrum certos fixit limites, & divisit lucem à tenebris. Quod ergo de corde puro & conscientia bona egreditur candidum est, & est virtus: si autem & bona fama secuta fuerit; & lilium est, quippe cui nec candor lilii desit, nec odor.

Cant. 2. 1. *Psal. 31. 4.* *Psal. 44. 3.* Lilia spiritualia qua & quomodo unicuique curanda. *Exod. 5. 21.*

2. Porro virtus, etsi non propterea major, pulcrior tamen illustriorque efficitur. Quod si in conscientia nævus fuerit, nec quod ex ea prodierit, carebit nævo. Nam si radix in vitio; & ramus. Ac per hoc quicquid illud sit quod radix vitiata non absque traduce vitii ex se producat, verbi gratia, sermo, actio, oratio, etiamsi fama applaudere videatur, non est quod debeat lilium dici: quia etsi odor connivere videtur, sed non color. Quo pacto enim lilium cum impuritatis nævo? Nec sane fama valebit vindicare virtutem, quod esse vitium convicerit conscientia. Erit quidem virtus contenta candore conscientiæ, ubi sequi non poterit odor famæ: ceterum odor famæ nec excusare sufficiet vitium conscientiæ decoloris. Providebit tamen semper (quod in se est) homo virtutis bona, non tantum coram Deo, sed etiam coram hominibus, ut vere sit lilium.

3. Sed est etiam candor animæ indulgentia Dei, ipso dicente per Prophetam: *Si fuerint peccata vestra ut coccinum, quasi nix dealbabuntur; & si fuerint rubra quasi vermiculus, velut lana alba erunt*. Et est candor, quem sibi induit is qui miseretur in hilaritate. Etenim si intuearis illum, quem Propheta depingit jucundum hominem, qui miseretur & commodat: nonne is tibi videbitur de ipsa animi jucunditate induisse candorem quemdam pietatis vultui pariter, & operi suo? Sicut è regione si ex tristitia & velut ex necessitate quis tribuat, non candidum plane, sed tetrum præfert manu & fronte colorem. Et ideo *hilarem datorem diligit Deus*. Numquid & tristem? Profecto qui respexit ad Abel ob alacritatis candorem; avertit faciem à Cain, quia conciderat vultus* ejus, utique à tristitia & livore. Adverte qualis color tristitiæ seu invidiæ sit, qui Dei à se avertit aspectum. Pulcre & eleganter in colorando beneficio candor jucunditatis laudatus est voce illa Poetæ: Super omnia vultus accessere boni*. Nec modo hilaris dator, sed & qui tribuit in simplicitate, diligitur à Deo. Et simplicitas candor est. Probamus à contrario; nam nævus duplicitas. Parum dixi: macula est. Quid duplicitas nisi dolus? Sed enim qui dolose egit in conspectu Dei, inventa est iniquitas ejus ad odium. Et ideo *beatus, cui non imputabit Dominus peccatum, nec est in spiritu ejus dolus*. Pulcre Dominus paucis utramque notavit maculam, dolum, tristitiamque, *Nolite*, inquiens, *fieri, sicut hypocritæ, tristes*. Sponsus itaque & cum sit virtus, in virtutibus complacet sibi; & cum sit lilium, libenter inter lilia commoratur; & cum sit candor, delectatur candidis.

4. Et fortassis hoc est quod dicitur pasci inter lilia, candore & odore virtutum delectari. Et quidem pascebatur olim corporaliter apud Mariam & Martham, recumbens etiam corpore inter lilia (illas loquor, nam lilia erant:) nihilo minus spiritum refocillabat devotione & virtutibus mulierum. Quod si illa hora intrasset propheta, aut angelus, seu alius quivis spiritualis, tantum non ignorans quæ majestas recumberet; nonne stupens dignationem & familiaritatem, quam illi esse conspiceret cum puris animis pudicisque corporibus, tamen terrenis & sexus infirmioris;

merito testaretur, quia vidi illum non modo commorantem, sed & pascentem inter lilia? Ita ergo secundum utrumque, carnem dico & spiritum, pasci ioter lilia Sponsus inventus est. Puto autem quod & ipse vicissim pasceret, sed in spiritu. Hoc ipso quod pascebatur, quomodo pascebat? Quomodo, inquam, confortabat timiditatem feminarum, jucundabat humilitatem, impinguabat devotionem? Sed si vidisti, quod pasci illi sit pascere; vide etiam nunc, ne forte & è converso pascere sit ei pasci. *Domine, qui pascis me à juventute mea*, ait sanctus patriarcha Jacob. Bonus paterfamilias, qui suorum domesticorum curam gerit, maxime in diebus malis, ut alat eos in fame, cibans illos pane vitæ & intellectus, & sic nutriens ad vitam æternam. At pascens, ita puto, nihilo minus pascitur ipse, & quidem escis quibus libenter vescitur, profectibus nostris. Etenim gaudium Domini, fortitudo nostra.

Gen. 48. 15.

Sponsi pastio, profectus nostri

5. Ita ergo & cum pascit pascitur, & cum pascitur pascit, simul nos suo gaudio spirituali reficiens, & de nostro æque spirituali profectu gaudens. Cibus ejus pœnitentia mea, cibus ejus salus mea, cibus ejus ego ipse. An non cinerem tamquam panem manducat? Ego autem quia peccator sum, cinis sum, ut manducer ab eo. MANDOR cum arguor, glutior cum instituor, decoquor cum immutor, digeror cum transformor, unior cum conformor. Nolite mirari hoc: & manducat nos, & manducatur à nobis, quo arctius illi adstringamur. Non sane alias perfecte unimur illi. Nam si manduco & non manducor, videbitur in me esse ille, sed nondum in illo ego. Quod si manducor quidem, nec manduco; me in se habere ille, sed non etiam in me esse videbitur: nec erit perfecta unitio in uno quovis horum. Sed enim manducet me, ut habeat me in se; & à me vicissim manducetur ut sit in me: quatenus [a] integra firmaque sit connexio, cum ego in eo, & nihilo minus in me ipse erit.

Passio nostra, gaudium spirituale

Manducare & manducari necessaria ad unionem

6. Vis tibi per simile ostendam quod dicitur? Attolle oculos nunc in quamdam sublimiorem quidem convenientiam, similem tamen huic. Si ipse Sponsus in Patre ita esset, ut non tamen in ipso Pater; aut ita Pater in ipso esset, ut non esset ipse in Patre: audeo dicere, & ipsorum citra perfectum unitas remaneret, si tamen jam unitas esset. Nunc vero cum & ipse in Patre, & Pater in ipso sit; non est quo claudicet unitas, sed vere perfecteque unum sunt ipse & Pater. Sic igitur anima, cui adhærere Deo bonum est, non ante se existimet ipsi perfecte unitam, nisi cum & illum in se, & se in illo manentem persenserit. Non quia vel tunc unum dicatur cum Deo, sicut unum sunt Pater & Filius: quamvis *qui adhæret Deo, unus spiritus est*. Legi hoc, sed illud non legi. Non dico de me, qui nihil sum, sed plane nemo, nisi demens, sive de terra, sive de cælo usurpabit sibi illam Unigeniti vocem: *Ego & Pater unum sumus*. Et tamen ego, licet pulvis & cinis, fretus quidem Scripturæ auctoritate, minime istud dicere verear, quia unus cum Deo spiritus sum: si umquam tamen certis fuero persuasus experimentis, Deo me adhærere ad instar unius illorum, qui in caritate manent, ac per hoc in Deo manent, & Deus in eis, manducantes [b] Deum, & manducari à Deo. Nam de tali adhæsione puto dictum: *Qui adhæret Deo, unus spiritus est*. Quid ergo? Dicit Filius, *Ego in Patre, & Pater in me est, & unum sumus*: dicit homo, Ego in Deo, & Deus in me est, & unus spiritus sumus.

Simile ex mysterio divinitatis.

Psal. 72. 28.

1. Cor. 6. 17.

Joan. 10. 30.

1. Cor. 6. 17.

Joan. 14. 10.

Joan. 10. 30.

7. Sed numquid Pater & Filius ut sint in invicem, ac proinde unum, invicem se manducant, sicut Deus & homo mutua se quadam in sese manducatione trajiciunt, utique per hoc, etsi non unum, unus certe spiritus exsistentes *? Absit. Nec enim uno modo insunt sibi hi atque illi, sed neque una unitas utrorumque. [[c] Denique innuitur tibi unitatum diversitas per *unus* & *unum*: quoniam nec Patri & Filio unus, nec homini & Deo *unum* poterit convenire. Tu, si sapis, occasione accepta eris sapientior, prudenter advertens, illic quidem per *unum* unitatem substantiæ vel naturæ: hic vero per *unus* æque unitatem, sed ideo longe alteram, quia inter substantias & naturas, homini nempe & Deo, sua cuique & natura, & substantia est, cum Patris Filiique constet penitus esse unam. Vides illam nec unitatem esse, si quidem huic singulari summæque unitati comparetur. Nam quomodo unitas, ubi numerus naturarum, substantiarum diversitas? Et tamen unus spiritus dicitur, & est cum Deo, anima adhærens Deo; nec præjudicat rerum pluralitas unitati huic, quam facit non confusio naturarum, sed voluntatum consensio. Propter hanc quoque multa corda unum, & multæ animæ una dicuntur, sicut scriptum est: *Multitudinis credentium erat cor unum, & anima una*. Et hæc ergo unitas.

Tom IV.

* al. sentes

Differt unitatem hominis cum Deo, & Dei Patris cum Filio, quæ dissentia.

c

Act. 4. 32.

8. Ceterum quid ad illam, quæ non unitione constat, sed exstat æternitate? Non plane illam quædam, instar hujus, mutua manducatio facit, quia nec fit. Est enim. Sed nec conjunctio, vel quasi compositio, vel tale aliquid, quod unius non est. Est autem Patri Filioque natura, essentia, voluntas non modo una, sed unum. Hoc nempe est illis esse, quod naturam esse: hoc velle, quod esse, vel naturam esse. Non est itaque quod unitas, qua unum sunt Pater & Filius, dicatur fieri de naturis vel essentiis, vel voluntatibus, quia non sunt: non est quod dicatur vel fieri, quia est. Nec enim factitia est, sed nativa.] Sunt in sese Pater & Filius, non solum ineffabili, sed etiam incomprehensibili modo sui ipsorum capabiles pariter & capaces: sed sane ita capabiles, ut non partibiles; ita capaces, ut non * participes. Nam ut in hymno Ecclesia canit: In Patre totus Filius, & totus in Verbo Pater. Est Pater in Filio, in quo sibi semper bene complacuit: & est Filius in Patre, à quo ut numquam non natus, ita numquam est separatus. Porro per caritatem homo in Deo, & Deus in homine est, dicente Johanne: quia *qui manet in caritate, in Deo manet, & Deus in eo*. [[d] Consensio quædam hæc, ut sint duo in uno spiritu, immo unus spiritus sint. Videsne diversitatem? Non est idem profecto consubstantiale, & coosentibile. Quamquam, si advertisti, satis tibi per *unus & unum*, ipsarum quoque innuitur differentia unitatum: quoniam quidem nec Patri & Filio *unus*, nec homini & Deo *unum* poterit convenire. Non possunt dici unus Pater & Filius, quia ille Pater, & ille Filius est: unum tamen dicuntur & sunt, quod una omnino illis, & non cuique sua substantia est. Quo contra homo & Deus, quia unius non sunt substantiæ vel naturæ; unum quidem dici non possunt, unus tamen spiritus certa & absoluta veritate dicuntur, si sibi glutino amoris inhæreant. Quam quidem unitatem non tam essentiarum cohærentia facit, quam conniventia voluntatum.

* al. participabiles

Hymn. pro festo S. Trinitatis.

1. Johan 4. 16.

d

Amoris glutino constat unitas inter Deum & hominem.

9. Patet (ni fallor) satis non modo diversitas, sed & disparitas unitatum, una in una, altera in diversis exsistente essentiis. Quid tam distans à se, quàm unitas plorium & unius? Ita inter unitates (ut dixi) disterminant unus & unum, quod per *unum* quidem in Patre & Filio essentiæ unitas, per *unus* vero inter Deum & hominem non hæc, sed consentanea quædam affectionum pietas designatur. Cum adjectione tamen etiam Pater & Filius sanissime dicuntur

Disparitas unitatum amplius declaratur.

a Ita primi editi cum pluribus mss. Quidam habent, *Erit perinde firma connexio & complexio integra.*

b Unus codex addit, *quodam modo*, sed deest aliis, & quidem primis editis.

c Ansulis inclusa desunt in codicibus Cisterciensi, S. Germani, & Gemericensi: sed habentur in aliis, & in primis editis. At secunda parenthesis seu additio prolixior, quæ est à num. 8. ad 11. in illis prioribus codicibus non exstat; sic vero in posterioribus. Et quidem alterutra superflua est. Hæc diversitas ex eo contigit, quod Bernardus hunc locum retractavit, ita ut prima parenthesis prioris editionis, altera posterioris esse videatur. Prior tantum in primis editis reperitur, non posterior. Lectori judicium relinquimus.

d Hæc altera est parenthesis, quam aliis posteriorem, eique præferendam existimare licet.

Tom. IV. unus, verbi causa, unus Deus, unus Dominus, & quicquid aliud est, quod ad se quisque, & non ad alterum * dicitur. Si quidem non est illis diversa divinitas sive majestas, non magis quàm substantia, vel essentia, vel natura. Nempe hæc ipsa omnia, si pie consideres, non diversa seu divisa in illis, sed unum sunt. Minus dixi: unum sunt & cum illis. Quid illa unitas, qua multa corda unum, & multæ animæ una leguntur? Nec censenda (ut reor) nomine unitatis, comparata huic, quæ non multa unit, sed unum singulariter signat. Ergo singularis ac summa illa est unitas, quæ non unitione constat, sed exstat æternitate. Nec sane hanc spiritualis illa præfata manducatio facit, quia nec fit. Est enim. Multo minus eam facere putanda est essentiarum qualiscumque conjunctio, seu consensio voluntatum, quia non sunt. Una enim illis (ut dictum est) & essentia, & voluntas: uni vero non est consensus, non compositio, non copulatio, aut tale aliquid. Duas esse oportet ad minus volontates, ut sit consensus; duas æque essentias, ut sit conjunctio sive unitio per consensum. Horum nihil in Patre & Filio, quippe nec essentias duas, nec duas habentibus voluntates. Una est utraque res illis: vel potius (ut præfatum me memini) unum duo ista in illis, unum & cum illis sunt, ac per hoc ipsi sicut incomprehensibiliter, ita incommutabiliter * invicem in se manentes, vere & singulariter unum sunt. Si quis tamen inter Patrem & Filium dicat esse consensum; non contendo, dummodo non voluntatum unionem, sed unitatem intelligat voluntatis.

* al. alterutrum.
Act. 4. 32.
B
* al. incomparabiliter.
C

10. Atqui Deum & hominem, quia propriis exstant ac distant & voluntatibus & substantiis, longe aliter in se alterutrum manere sentimus, id est non substantiis confusos, sed voluntatibus consentaneos. Et hæc unio ipsis communio voluntatum, & consensus in caritate. Felix unio, si experiaris: nulla, si comparaveris. Vox experti: *Mihi autem adhærere Deo bonum est.* Bonum plane, si omni ex parte adhæseris. Quis est qui perfecte adhæret Deo, nisi qui in Deo manens, tamquam dilectus à Deo, Deum nihilo minus in se traxit vicissim diligendo? Ergo cum undique inhærent sibi homo & Deus, (inhærent autem undique intima mutuaque dilectione inviscerati alterutrum sibi:) per hoc Deum in homine, & hominem in Deo esse haud dubie dixerim.] Sed homo quidem ab æterno in Deo, tamquam ab æterno dilectus, si tamen ex illis sit qui dicunt, *Quoniam dilexit & gratificavit nos in dilecto Filio suo ante mundi constitutionem:* Deus vero in homine, ex quo dilectus ab homine est. Et si ita est, homo quidem in Deo est & quando in homine Deus non est: Deus autem in homine non est qui non sit in Deo. Manere enim in dilectione non potest, etsi forsitan ad tempus diligat non dilectus: potest autem nondum diligere etiam dilectus. Alioquin quomodo stabit, *Quoniam ipse prior dilexit nos?* Porro cum jam etiam diligit qui ante diligebatur; & homo in Deo, & Deus in homine est. Qui autem numquam diligit, constat quod numquam dilectus est: ac per hoc nec ipse in Deo, nec Deus in eo est. Hæc dicta sint ad dandam differentiam inter illam connexionem, qua Pater & Filius unum sunt, & illam qua adhærens Deo anima, unus spiritus est: ne forte quia legitur de homine manente in caritate, quia in Deo manet, & Deus in eo; & item de Filio, quod nihilo minus in Patre sit, & Pater in ipso; par prærogativa adoptati putaretur, & unici.

Unio hominis cum Deo est voluntatum consensio.
Psal. 72. 28.
D
Ephes. 1. 6.
Quomodo homo in Deo & Deus in homine.
E
1. Johan. 4. 10.

11. His ergo absolutis, recurrendum nobis ad illum qui pascitur inter lilia, quia inde excursus hic factus est usque huc: utrumnam non otiose, vos judicabitis. Et jam quidem loci ipsius duos intellectus posueram, sive quod virtutibus pascitur candidatorum, qui virtus & candor est: sive quod peccatores recipit ad pœnitentiam in corpore suo, quod est Ecclesia, pro quibus sibi incorporandis seipsum fecit peccatum, qui peccatum non fecit, ut destrueretur corpus peccati, cui aliquando complantati fuere peccantes, essent-

F

A que justitia in ipso justificati gratis.

12. Tertiam adhuc a ponam sententiam quæ occurrit; & satis fore reor non modo pro loci explanatione, sed & pro fine sermonis. Sermo Dei veritas est, & ipse sponsus. Nostis hoc: audite cetera. Is cum auditur, & minime obeditur illi; vacuus interim & jejunus quodam modo remanet, omnino tristis & querulus, quod prolatus in vacuum sit. Si autem obeditum fuerit, nonne tibi verbum videbitur in quamdam excrevisse corpulentiam, quia verbo opus accessit, utpote refectum quibusdam fructibus obedientiæ, justitiæ frugibus? Inde est quod in Apocalypsi loquitur, *Ecce sto ad ostium, & pulso: si quis audierit vocem meam, & aperuerit mihi januam, introibo ad illum, & cœnabo cum eo, & ipse mecum.* Videtur approbari hic sensus & apud Prophetam sententiâ Domini, ubi dicit, quod verbum suum non revertetur ad se vacuum, sed prosperabitur, & faciet ad quæ misit illud. *Non revertetur*, inquit, *ad me vacuum* vel jejunum, sed quasi prospere in omnibus agens, saturabitur bonis actibus eorum qui in dilectione acquiescent illi. Denique usu loquendi sermo impletus tunc dicitur, cum fuerit mancipatus effectui: quod videlicet tamdiu inanis & macer, ac quodam modo famelicus sit, donec opere compleatur.

a
Tertia expositio, de verbo Dei.
B
Apoc. 3. 20.
Isa. 55. 11.

13. Sed audi ipsum quo se dicat cibo ali. *Meus*, inquit, *cibus est, ut faciam voluntatem Patris mei.* Verbum Verbi est aperte indicantis, esse suum cibum factum, bonum: si tamen invenerit illud inter lilia, hoc est inter virtutes. Alioquin si extra repererit, etsi bonus (quod in se est) videtur cibus, non tanget illum is, qui pascitur inter lilia. Verbi causa, non recipit eleemosynam de manu raptoris seu fœneratoris; sed nec de hypocritæ quidem, qui cum facit eleemosynam, facit tuba canere ante se, ut glorificetur ab hominibus. Sed nec illius orationem aliquo modo exaudiet, qui amat orare in angulis platearum, ut ab hominibus videatur. Nempe oratio peccatoris exsecrabilis erit. Frustra quoque offerat munus suum ad altare, qui conscius est sibi, quod frater suus habet aliquid adversum se. Denique non respexit ad Cain munera, eo quod non recte ambularet cum fratre suo. Teste sancto Propheta, etiam abominabatur sabbata, & neomenias, & sacrificia Judæorum, ita ut manifeste protestaretur odisse ea animam suam, & dicebat: *Cum veneretis ante conspectum meum, quis quæsivit ea de manibus vestris?* Credo non redolebant lilia manus illæ, & propterea respuebat munus ex illis qui pasci inter lilia consuevit, & non inter spinas. Quidni spinosas habebant manus, quibus aiebat: *Manus vestra sanguine plena sunt?* Et manus Esau pilosæ erant, spinosis similes; ideoque non sunt admissæ, ut ministrarent Sancto.

Idem 4. 34.
C
Matt. 6. 2.
D
Matt. 5. 23.
Gen. 4. 5.
Isa. 1. 13.
Ibidem 15.

14. Vereor ne & inter nos aliqui sint, quorum non acceptet munera Sponsus, eo quod non redoleant lilia. Etenim si in die jejunii mei inveniatur voluntas mea, non tale jejunium elegit Sponsus, nec sapit illi jejunium meum, quod non lilium obedientiæ, sed vitium propriæ voluntatis sapit. Ego autem non solum de jejunio, sed de silentio, de vigiliis, de oratione, de lectione, de opere manuum, postremo de omni observantia monachi, ubi invenitur voluntas sua in ea, & non obedientia magistri sui, idipsum sentio. Minime prorsus observantias illas, etsi bonas in se, tamen inter lilia, id est inter virtutes, censuerim deputandas: sed audiet à Propheta qui ejusmodi est, Numquid tale est obsequium quod elegi, dicit Dominus? & addet: In die bonorum tuorum inveniuntur voluntates tuæ. Grande malum propria voluntas, qua fit ut bona tua tibi bona non sint. Oportet proinde lilia fiant quæ hujusmodi sunt, quia nihil omnino, quod propria inquinatum sit voluntate, gustabit is qui pascitur inter lilia. Sapientia est ubique attingens propter munditiam suam, & nil inquinatum in eam incurrit. Ita ergo inter lilia pasci amat sponsus, id est apud munda & nitida corda. Sed quousque? *Donec adspiret dies, & inclinentur umbræ.*

E
F

a In aliis, *Tertium addo quæ occurrit*, sed hæc levia.

Umbrosus locus est hic & condensus: non intremus silvam hanc profundi sacramenti, nisi clara luce diei. Jam enim disputante me longius, inclinata est dies, dum inviti abstrahimur ab his liliis. Nec sum victus * prolixitate, cui fastidium omne detraheret odor florum. Modicum quid restare videtur de præsenti capitulo. At istud modicum reconditum nimis, sicut & cetera universa carminis hujus. Sed qui revelat mysteria aderit, ut confido, cum pulsare cœperimus: & non claudet ora loquentium se, cui familiare magis est reserare clausa, Sponsus Ecclesiæ Jesus-Christus Dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula, amen.

** al. vestrus prolixitatem.*

SERMO LXXII.

Dies adspirans, *& umbra* inclinatæ *quæ sint. Deinde variis bonorum dies exponuntur. Et quod justos, utpote in luce viventes, maneat clarior dies; impios vero in operibus tenebrarum versantes æterna nox.*

Cant. 2. 16

1. *Dilectus meus mihi, & ego illi, qui pascitur inter lilia; donec adspiret* [a] *dies, & inclinentur umbræ.* Novissima tantum capituli hujus tractanda pars est, & dubito in ipso ingressu, cuinam potissimum eam jungam duarum præcedentium. nam possum indifferenter utrique. Sive enim dicas, *Dilectus meus mihi, & ego illi donec adspiret dies, & inclinentur umbræ*, interposito tantum, *qui pascitur inter lilia*; sive pro litteræ serie, *qui pascitur inter lilia, donec adspiret dies, & inclinentur umbræ*: non inconvenienter utrovis assignas. Hoc sane refert, quod *donec* si primo junxeris, inclusivum oportet intelligas: si medio, exclusivum sentias necesse est. Esto nempe quod designat Sponsus pasci jam inter lilia, ubi adspiraverit dies; numquid similiter cessabit etiam sponsæ intendere, aut ipsa illi? Absit. In æternum perseverabunt sibi. nisi quod tunc felicius, cum vehementius; tunc vehementius, cum expeditius. Sit ergo tale hoc *donec*, quale est illud apud Matthæum, ubi narratur non cognovisse Mariam Joseph, *donec peperit Filium suum primogenitum* Non enim post cognovit. Vel certe quale est illud in psalmo: *Oculi nostri ad Dominum Deum nostrum, donec misereatur nostri.* Non enim avertentur, cum cœperit misereri. Vel quale item illud Domini ad Apostolos: *Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem sæculi.* Non enim post non erit cum illis. Verum hoc ita, si *donec* referas ad *Dilectus meus mihi, & ego illi.* Sin autem ad *qui pascitur inter lilia* respicere malis, erit alio sensu accipiendum. Porro operosius ostendetur, quomodo tunc dilectus pasci desinat, cum adspiraverit dies. Etenim si dies resurrectionis is est, quidni multo magis pasci ibi inter lilia juvet, ubi horum major admodum copia erit? Et pro aptanda quidem litteræ consequentia hæc dicta sint.

Littera connexio & sensus. — *Matt. 1. 25.* — *Psal. 122. 2.* — *Matt. 28. 20.*

2. Nunc jam adverte mecum, toto licet liliis fulgentibus regno, sponsoque medio exsistente & deliciante, non tamen esse quod dicatur & pasci, juxta id quidem quod ante consueverat. Ubi namque jam peccatores, quos sibi incorporet Christus, mansos morsosque quasi quibusdam dentibus disciplinæ austerioris, afflictione scilicet carnis, & cordis contritione? Sed neque cibum sibi jam exiget Verbum sponsus ex aliquibus factis seu operibus obedientiæ, ubi OMNE NEGOTIUM OTIUM; soloque in intuitu & affectu res erit. Et quidem cibus ejus, ut faciat voluntatem Patris sui: sed hic, non ibi. Quid enim faciat factam? Et perfectam tunc esse constat. Denique probare jam tunc est omnibus Sanctis, quæ sit voluntas Dei bona, & beneplacens, & perfecta. Et certe post perfectum, faciendum superest nihil. Frui de cetero restat, non fieri; experiri, non operari; ea vivere, non exerceri in ea. Nonne ipsa est, quam instantissima prece docti quidem a Domino, sicut in cælo, ita & in terra perfici postulamus, quo ejus jam delectet fructus, actus non fatiget? Non erit itaque Sponso Verbo operis cibus, quia cesset necesse est omne opus, ubi plenius ab universis percipitur sapientia. Nam *qui minorantur actu, percipiunt eam.*

Christus an in gloria pascatur inter lilia. — *Gloriæ negotium, otium.* — *Matt. 6. 10.* — *Tom. IV.* *Eccli. 38. 25.*

3. Sed videamus nunc, si quod dicimus stare possit, & secundum illam sententiam, qua pasci inter lilia, candidatu virtutum oblectari, quidam interpretantur. nam & nos ipsam inter ceteras non præterivimus. Dicemusne, aut non fore, aut sponso minime sapere tunc virtutes? Et quidem sentire alterutrum, dementiæ est. Sed vide ne forte alias illis delectetur. nam constat delectari, sed forsitan potu magis, quàm pastu. Sane in tempore & corpore isto, nulla nostra virtus ita ad purum defæcata erit, nulla ita suavis & mera, ut sponso habilis sit ad potandum. Sed qui vult omnes homines salvos fieri, dissimulat multa, & quam non potest potandi interim facilitate glutire, curat ex ea vel quippiam elicere sapidum, quasi arte quadam & quodam labore mandendi. Erit cum erit virtus colabilis, nec premetur dente, nec fatigabitur à mandente, vel potius non fatigabit mandentem, quæ bibentem absque opera delectabit, tamquam utique potus, non esca. Denique habes spondentem in Evangelio, quia *non bibam de hoc genimine vitis*, inquit, *donec bibam illud novum vobiscum in regno Patris mei.* Et de cibo nulla mentio est. Sed apud Prophetam quoque legitur, *tamquam potens crapulatus à vino*: de cibo autem nihil ibi penitus invenitur. Sponsa ergo conscia mysterii hujus, cum dilectum pasci inter lilia comperisset ac perhibuisset, constituit terminum quoad id dignaretur, immo constitutum agnovit & perhibuit dicens, *donec adspiret dies, & inclinentur umbræ.* Sciebat enim virtutibus eum postea potandum potius, quàm pascendum. Connivere * videtur & consuetudo, qua post cibum potus sumi de more solet. Ergo qui hic manducat, illic bibet, eo tunc suavius, quo securius; glutiturus & ea ipsa, quæ scrupulosius modo, & quodam modo laboriosius quasi mandendo liquat.

Virtutes nostræ in hac vita non prorsus defæcatæ. — *Matt. 26. 29.* — *Psal. 77. 65.* — *Cant. 2. 17.* — ** al. convenire.*

4. Nunc jam intendamus considerare de die illo & illis umbris, qui ille, quæ istæ: ille qua ratione adspirans, hæ in qua potestate habeant inclinari. Signanter omnino dictum est, *donec adspiret dies*, immo singulariter. Solo quippe hoc loco (nisi fallor) diem adspirantem comperies. Auræ nempe, non tempora spirare dicuntur. Spirat homo, spirant animalia cetera, quibus indesinenter reciprocratus aër vitam continuat. Et quid hoc, nisi ventus? Spirat & Spiritus-sanctus, & inde spiritus. Quo pacto ergo dies spirans, qui nec ventus, nec spiritus, nec animal est? Quamquam nec spirans quidem, sed, quod signantius sonat, *adspirans* dictus sit. Nec minus præter solitum dictum, *& inclinentur umbræ.* Denique ad exortum hujus corporei visibilisque luminis umbræ non inclinantur, sed annullantur. Extra proinde corpora quærendæ hæ res. Et siquidem spirituales invenerimus diem & umbras, tunc forsitan & inclinatio harum, & illius adspiratio facilius elucebit. Qui illum diem, de quo Propheta dicit, *Melior est dies una in atriis tuis super millia*, corporeum opinatur, nescio quid jam non corporeum opinetur. Est & in mala significatione dies, cui maledixere Prophetæ. Absit autem, ut ex visibilibus his, quos fecit Dominus. Itaque spiritualis est.

Quis ille dies adspirans. — *Psal. 83. 11.* — *Job 3. 3.* — *Jer. 20. 14.*

5. Jam umbram quis ambigat spiritualem, qua Mariæ obumbratum est concipienti; & item eam, quæ in Propheta sic memoratur: *Spiritus ante faciem nostram Christus Dominus, sub umbra ejus vivemus inter gentes?* Ego tamen umbrarum nomine hoc loco magis arbitror designatas contrarias potestates, quæ non modo umbræ, vel tenebræ, sed *& principes tenebrarum harum* ab Apostolo perhibentur, simulque inhærentes illis ex genere nostro, filios utique noctis, & non lucis, neque diei. Hæ siquidem umbræ, non plane cum adspiraverit dies, in nihilum revertentur, sicut à facie hujus corporeæ lucis umbras corporeas non disparere tantum, sed & penitus deperire videmus. Itaque erunt minime quidem extremius nihilo, miserius tamen.

Umbrarum inclinatio quid. — *Thren. 4. 20.* — *Eph. 6. 12.*

a Occasione hujus loci Guerricus Bernardum laudat, ut in hujusce Tomi Præfatione observatum est num. 51.

Tom. IV.

Erunt, sed inclinatæ & subditæ. Denique *inclinabit se*, Psal. 9. 10. inquit, *& cadet*, (haud dubium quin princeps umbrarum) *cum dominatus fuerit pauperum*. Ergo non natura delebitur, sed potentia subtrahetur: non peribit substantia, sed transibit hora & potestas tenebrarum Tolluntur, ne videant gloriam Dei: non annullantur, ut semper urantur. Quidni inclinabuntur umbræ, cum deponentur potentes de sede, ponenturque scabellum Rom. 13. 12. pedum? Quod utique oportet fieri cito. Novissima hora est: nox præcessit, dies autem appropinquavit. Adspirabit dies, & exspirabit nox. Nox diabolus est, nox angelus satanæ; etsi se transfiguret in *Angelum lucis*. 2. Thess. 2. 8. Nox etiam Antichristus, *quem Dominus interficiet spiritu oris sui, & destruet illustratione adventus sui*. Numquid non Dominus dies est? Dies plane illustrans & spirans, qui spiritu oris sui fugat umbras, & destruit larvas illustratione adventus sui. Alia expositio. Aut si magis placet verbum *inclinationis* simpliciter accipere, nihilque aliud inclinari, quàm annihilari esse putandum; ne huic quoque desimus sensui, dicimus umbras figuras & ænigmata scripturarum, necnon & sophisticas locutiones, cavillationesque verborum & implicita argumentorum, quæ omnia veritatis interim lumen obumbrant. Ex parte enim cognoscimus, & ex parte 1. Cor. 13. 9. prophetamus. Verum adspirante die, inclinabuntur umbræ: quia occupante omnia luminis plenitudine, Ibidem. 10. nulla pars superesse poterit tenebrarum. Denique *cum venerit quod perfectum est, tunc evacuabitur quod ex parte est*.

6. Hactenus de his sufficere poterat, si spirans dies In Scriptura nihil otiosum. illa, & non *adspirans* dicta fuisset. Nunc vero pro tantillo licet additamento adhuc aliquid addendum existimo, nimirum pro investiganda hujus diversitatis ratione. Ego enim (ut verum fatear) jam olim mihi persuasi, in sacri pretiosique eloquii textu nec modicam vacare particulam. Solemus autem hac voce uti, cum vehementer aliquid desideramus, ut (verbi gratia) cum dicimus, ille ad illum honorem, vel illam dignitatem adspirat. Designatur itaque per hoc verbum mira affutura affluentia, vehementiaque spiritus die illo, cum non solum corda, sed & corpora suo quidem in genere spiritualia erunt; & qui digni invenientur, inebriabuntur ab ubertate domus Domini, & torrente voluptatis illius potabuntur.

7. Vel aliter. Dies spirans. Jam sanctis Angelis dies sanctificatus illuxit, spirans illis jugi impetu perpetis meatus melli-Psal. 45. 5. flua sempiternæ divinitatis arcana. Denique *fluminis impetus lætificat civitatem Dei*; sed civitatem, cui dicitur: Psal. 86. 7. *Sicut lætantium omnium habitatio est in te*. Cum autem & nobis qui terram inhabitamus, spirare adjecerit, Dies adspirans. erit non modo spirans, sed & *adspirans*, quod dilatato sinu admittat & nos. Vel (ut paulo altius repetamus, & differamus latius) plasmato homine de limo Gen. 2. 7. Dies inspirans. terræ, plasmator, sicut verax narrat historia, *inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ*, factus proinde illi dies inspirans: & ecce invida nox callide impegit in diem hanc, luce utique simulata. Nam dum quasi splendidius lumen scientiæ pollicetur, inopinatas novæ luci offudit pravi tenebras consilii, & primordiis originis nostræ tetram damnosæ prævaricationis invexit caliginem. Væ væ, nescierunt, neque intellexerunt, in tenebris ambulant nescientes, ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras. Denique comedit de ligno mulier, quod sibi dederat serpens, vetuerat Deus: deditque viro Gen. 3. 7. Dies conspirans; Dies exspirans. suo, & cœpit illis quasi de novo diescere. Nam ilico aperti sunt oculi amborum, & factus est dies conspirans, inspirantem extundens, & substituens exspirantem. Conspiraverunt siquidem & convenerunt in unum adversus Dominum, & adversus Christum ejus, serpentis astutia, mulieris blanditiæ, viri mollities. Unde & loquebantur mutuo, Dominus scilicet & Christus Gen. 3. 22. ejus: *Ecce Adam factus est quasi unus ex nobis*, quod ad utriusque injuriam lactantibus se peccatoribus acquievisset.

8. In hac die nascimur universi. Portamus denique omnes impressum nobis cauterium conspirationis antiquæ, Eva utique vivente in carne nostra, cujus per hereditariam concupiscentiam serpens nostrum iniquæ factioni sedula satagit sollicitudine vindicare consensum. Dies, quam maledixerunt Sancti, quæ? Job 3. 3. Jer. 20. 14. Propterea (ut dixi) huic diei maledixere Sancti, brevem optantes, & cito verti in tenebras, quod sit contentionis & contradictionis dies, dum non cesset in ea caro concupiscere adversus spiritum, legique mentis membrorum contraria lex rebellione infatigabili assidue contradicat. Itaque dies exspirans factus est. Extunc enim & deinceps, quis est homo Psal. 88. 49. qui vivet, & non videbit mortem? Dicat pro ira quis: ego non minus pro misericordia putem, ne electos scilicet, propter quos omnia fiunt, diu defatiget molesta contradictio, qua captivi ducuntur & ipsi in lege peccati, quæ est in membris ipsorum. Horrent nimirum, ægerrimeque ferunt turpem captivitatem, & tristem contentionem.

9. Festinemus proinde respirare à conspiratione antiqua & iniqua, quoniam breves dies hominis sunt. Job 14. 5. Ante sane excipiat nos dies respirans, quam nox suspirans absorbeat, æternæ caliginis tenebris exterioribus involvendos. Quæris in quo respiratio ista? In eo, si incipiat spiritus vicissim concupiscere adversus carnem. Huic si repugnas, respiras: si spiritu facta carnis mortificas, respirasti: si hanc cum vitiis & concupiscentiis suis crucifigis, respirasti. *Castigo*, inquit, 1. Cor. 9. 27. *corpus meum, & in servitutem redigo, ne forte cum aliis prædicaverim, ipse reprobus efficiar*. Vox est respirantis, immo qui jam respirarat. *Vade, & tu fac similiter*, ut te Luc. 10. 37. respirasse probes, ut diem denuo inspirantem tibi noveris illuxisse. Nec nox mortis prævalebit adversus redivivum hunc diem: magis autem in tenebris lucet, & tenebræ eum non comprehenderunt. In tantum non reor nec vita decedente cedere lumen vitæ, ut nemini congruentius, quàm sic mortuo assignandam censeam vocem illam: *Et nox illuminatio mea in deliciis* Psal. 138. 11. Justis in morte lux oritur. *meis*. Quidni clarius videat, nube, vel potius fæce corporis evolutus? Erit sine dubio vinculis solutus corporeis inter mortuos liber, & inter cæcos videns. Nam quemadmodum olim, omni oculo caligante per universam Ægyptum, solus in mediis tenebris clare videbat populus videns Deum, id est populus Israel, dicente Scriptura, quia *ubicumque Israël erat, lux erat*: Exod. 10. 23. sic inter filios tenebrarum, in tetra mortis caligine fulgebunt justi, & videbunt, eo utique clarius, quo exuti corporum umbris. Nam & hi qui ante non respiraverunt (nec enim quæsierunt inspirantis diei lumen, & Sol justitiæ non ortus est eis:) hi, inquam, ibunt de tenebris in tenebras densiores, ut qui in tenebris sunt, tenebrescant adhuc; & qui vident, videant magis.

10. Ubi non inconvenienter forsitan adducetur etiam sermo Domini, quem dixit, quia *habenti dabitur, &* Luc. 19. 26. *abundabit; ei autem qui non habet, & quod videtur habere, auferetur ab eo*. Ita est: & additur in morte videntibus, & non videntibus demitur. Quo enim hi minus & minus, eo illi magis magisque vident, donec & hos excipiat suspirans nox, & illos adspirans dies, quæ sunt novissima utrorumque, extrema videlicet cæcitas, & suprema claritas. Ex hoc jam non est quod dematur omnino vacuis, non est quod addatur plenis: nisi quod hi nescio quid pleno amplius se accepturos præsumunt secundum promissionem ad se factam. Et promissionis quidem verbum tale est: *Mensuram bonam, &* Luc. 6. 38. *confertam, & coagitatam, & supereffluentem dabunt in sinum vestrum*. An non plus pleno quodam modo tibi esse videtur quod supereffluit? Porro placide audies plenum & plenius, si te legisse memineris, *in æternum & ultra*. Exod. 15. 18. Ergo is cumulus adspirantis erit diei. Ipsa, inquam, adjiciet ad mensuram inspiratæ plenitudinis, ad inspirantis diei copiam, supra modum in sublime pondus gloriæ operans, ita ut redundet in corpora supereffluens clarificationis adjectio. Hac de causa enim non spirans, sed adspirans dicta est, quod addat ad inspirantem, hoc significante Spiritu-sancto per adjectam, *ad*, præpositionem: quia quos illa intus illuminat, hos ista adornat foris, & stola gloriæ induit eos.

II. Atque id satis pro danda ratione vocabuli, quod est *adspirans*. Et si vultis scire, dies *adspirans* ipse est Salvator quem exspectamus, qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ. Nam & inspirans nihilo minus idem ipse est, secundum operationem, qua nos respirare prius facit in lumine quod inspirat, ut simus & nos dies respirans in ipso, secundum quod interior noster homo renovatur de die in diem, & renovatur in spiritu mentis suæ ad imaginem ejus qui se creavit, factus proinde dies ex die, & lumen ex lumine. Cum igitur duo in nobis præcedant dies, unus quidem inspirans pro corporis vita, alter vero respirans in sanctificationis gratia, porro tertius supersit *adspirans* in resurrectionis gloria: claret profecto aliquando adimpletum iri in corpore quod præcessit in capite, magnum utique pietatis sacramentum, & Prophetæ testimonium, qui ait: *Vivificabit nos post duos dies, in die tertia suscitabit nos, & vivemus in conspectu ejus; sciemus, sequemurque, ut cognoscamus Dominum.* Ipse est in quem Angeli prospicere concupiscunt, Sponsus Ecclesiæ Jesus-Christus Dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula, amen.

Philipp. 3. 21.

Dies in spiritu, ... & adspirans quid.

Ose 6. 3.

SERMO LXXIII.

Qualiter Christus ad judicandum veniet in forma humana, ut suavis appareat electis; & quomodo minor Angelis, eisdemque sublimior.

Cant. 2. 17. I. R*Evertere, similis esto, dilecte mi, capreæ hinnuloque cervorum.* Quid? Modo it, modo revocas? Quid subitum in tam brevi emersit? Oblitane aliquid? Etiam oblita totum quod non ille est, se quoque ipsam. Denique cum sit rationis non expers, non tamen modo, ut videtur, rationis est compos. Sed nec in sensu illi ullatenus apparet verecundia esse, quam forte habet in moribus. Amor intemperans facit hoc. Nempe is est qui omnem in se triumphans captivansque pudoris sensum, convenientiæ modum, deliberationis consilium, totios modestiæ, & opportunitatis neglectum quemdam & quamdam incuriam parit. Nam vide nunc quomodo illum, pæne adhuc incipientem ire, jam tamen redire flagitat. Etiam accelerare rogat, & quidem currere instar unius alicujus feræ silvarum velociter currentis, verbi gratia, capreæ, hinnulive cervorum. Hic litteræ tenor, & hæc Judæorum a portio.

2. Ego vero, quemadmodum accepi a Domino, in profundo sacri eloquii gremio spiritum mihi scrutabor & vitam; & pars mea hæc, qui in Christum credo. Quidni eruam dulce ac salutare epulum spiritus de sterili & insipida littera, tamquam granum de palea, de testa nucleum, de osse medullam? Nihil mihi & litteræ huic, quæ gustata carnem sapit, glutita mortem affert: sed enim quod in ea tectum est, de Spiritusancto est. Spiritus autem loquitur mysteria, teste Apostolo: sed Israël pro velato mysterio ipsum mysterii velamen tenet. Quare, nisi quia adhuc velamen est positum super cor ejus? Ita quod sonat littera, illius est; quod signat *, meum est; ac per hoc illi ministratio mortis in littera, mihi vita in spiritu. Nam *spiritus est qui vivificat*: dat quippe intellectum. An non vita intellectus? *Intellectum da mihi, & vivam*, ait Propheta Domino. Intellectus non remanet extra, non hæret in superficie, non instar cæci palpat forinsecus, sed profunda rimatur, pretiosissimas solitus exinde veritatis exuvias tota aviditate diripere ac tollere sibi, & cum Propheta dicere Domino: *Lætabor ego super eloquia tua, sicut qui invenit spolia multa.* Nempe ita regnum veritatis vim patitur, & violenti rapiunt illud. Verum ille senior frater, qui de agro veniens formam tenuit populi veteris & terreni, qui pro terrena hereditate doctus diligere trituram, attrita fronte gemit anxius sub gravi jugo legis, portatque pondus diei & æstus. Is, inquam, quia intellectum non habuit, foris stat

Amor intemperans.

Judæis littera, nobis spiritus.

1 Cor. 14. 2.

2 Cor. 3. 6.

designat.

Joan. 6. 64.

Psal. 118. 144.

Psal. ibid. 162.

Matth. 11. 12.

Luc. 15. 25.

Judæus ut frater senior, ... in figura.

a Qui scilicet nonnisi litteræ corticem, & crassum carnalemque sensum in Scriptura quærunt. Ita *quod sonat littera*, eorum est: *quod signat*, Christianorum, ait Bernardus infra, num. 2.

etiam nunc, & non vult nec invitatus à patre intrare domum convivii, semetipsum fraudans usque adhuc participio symphoniæ, & chori, & vituli saginati. Miser qui renuit experiri, quàm bonum sit & quàm jucundum habitare fratres in unum. Et hæc dicta sint pro distinctione partis Ecclesiæ, partisque Synagogæ, quo & cæcitas hujus ex illius prudentia manifestior fiat, & felicitas illius ex hujus miseranda fatuitate præemineat.

Tom. 1 V.

3. Nunc jam scrutemur verba sponsæ, & sic conemur castos exprimere sancti amoris affectus, ut nil in sacro eloquio ratione carens, nil indecorum importunumve resedisse omnino appareat. Et si in mentem venerit hora illa, cum Dominus Jesus (is enim Sponsus est) transiret ex hoc mundo ad Patrem, simulque quid tunc animi gereret sua illa domestica Ecclesia, nova utique nupta, cum se deseri cerneret quasi viduam desolatam unica spe sua (Apostolos loquor, qui relictis omnibus secuti fuerant eum, atque cum ipso permanserant in tentationibus suis): si hæc, inquam, cogitaverimus, non immerito neque incongrue, puto, videbitur, quantum de abscessu tristis, tantum sollicita extitisse de reditu, præsertim sic affecta, & sic relicta. Itaque diligenti & indigenti hæc ipsa duplex ratio erat commonendi dilectum, ut, quandoquidem persuaderi non poterat quin iret & ascenderet ubi erat prius, saltem promissum denuo maturaret adventum. Quod enim optat & postulat similem fore feris, & ejusmodi feris, quæ cursu agiliores esse videntur; cupientis animi indicium est, cui nihil satis festinatur. Nonne hoc quotidie postulat, cum dicit in oratione, *Adveniat regnum tuum?*

Sensus mysticus.

Joan. 13. 1.

Secundum Christi adventum desiderat Ecclesia.

Matt. 6. 10.

4. Ego tamen præter agilitatem, existimo non minus signanter exprimi etiam infirmitatem, & quidem sexus in caprea, ætatis in hinnulo. Vult itaque eum (ut mihi videtur) etsi cum potestate venire, non tamen in forma Dei in judicio apparere: sed sane in ea, qua non modo natus, sed & parvulus natus est nobis, idque solo de infirmiori femineo sexu. Cur hoc? Nempe ut ex utroque admoneatur infirmo misescere in die iræ, memineritque in judicio misericordiam superexaltare judicio. Etenim si iniquitates observaverit, etiam electorum, quis sustinebit? Astra non sunt munda in conspectu ejus, & in Angelis suis reperit pravitatem. Audi denique Sanctum & electum quid dicat Deo. *Tu*, inquit, *remisisti impietatem peccati mei. Pro hac orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno.* Opus itaque habent & Sancti pro peccatis exorare, ut de misericordia salvi fiant, propriæ justitiæ non fidentes. Omnes enim peccaverunt, & egent omnes misericordia a. Ut ergo cum iratus fuerit, misericordiæ recordetur; rogatur ab ista apparere in misericordiæ habitu, illo, de quo Apostolus: *Et habitu, inquit, inventus ut homo.*

Psal. 129. 3.

Psal. 31. 5.

Sanctis quoque pro peccatis orandū.

a al. add Dei.

Philipp. 2. 7.

5. Necessarie quidem. Si enim cum hoc quoque temperamento tanta erit in judicio æquitas, in Judice feritas, in majestate sublimitas, novitas in facie ipsa rerum, ut secundum Prophetam non possit cogitari dies adventus ejus: quid putas foret, si ignis ille consumens (Deum loquor omnipotentem) in illa suæ divinitatis magnitudine, fortitudine, puritate veoiffet, contra folium quod vento rapitur, ostensurus potentiam suam, & stipulam siccam persecuturus? Et homo est, inquit, & quis videbit eum? *Et quis stabit ad videndum eum?* Quanto magis Deum nobis absque homine exhibentem nemo hominum ferret, utpote claritate inaccessibilem, celsitudine inattingibilem, incomprehensibilem majestate? Nunc vero cum exarserit in brevi ira ejus, quàm grata propter filios gratiæ apparebit blanda quædam visio hominis, sane firmamentum fidei, spei robur, fiduciæ augmentum: quod scilicet gratia & misericordia sit in sanctos ejus, & respectus in electos illius. Denique ipse Pater Deus dedit Filio judicii potestatem, & non quia suus, sed quia Filius hominis est. O vere Patrem misericor-

Malac. 3. 2.

In judicio non exhibebitur divinitas, sed humanitas.

Malac. 3. 2.

Psal. 2. 13.

Sap. 4. 15.

Deus judicii potestatem dedit Filio, ut homini, & quare.

Tom. IV. Joan. 5. 27. diarum! vult per hominem homines judicari, qui in tanta trepidatione & perturbatione malorum, electis fiduciam præstet naturæ similitudo. Prædixerat hoc quondam sanctus David, orans pariter & prophetans: *Psal. 71. 2.* *Deus*, inquiens, *judicium tuum regi da, & justitiam tuam filio regis.* Sed neque huic dissonat promissio facta per Angelos, qui eo assumpto ita ad Apostolos loquebantur: *Act. 1. 11.* *Hic Jesus qui assumptus est a vobis in cælum, sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in cælum*, hoc est in hac ipsa corporis forma atque substantia.

6. Liquet ex his omnibus sponsam in se divinum habere consilium, & mysterium supernæ voluntatis minime ignorare, quæ sub umbra imbellium imbecilliumque animantium naturam infirmiorem, vel potius inferiorem (quia jam infirma non erit) in judicio exhibendam, & orantis affectu, & spiritu prophetantis enuntiat, quatenus qui cælum terramque movebit in virtute sua, accinctus potentia contra insensatos, & suavis nihilo minus & mitis, & quasi omnino inermis appareat propter electos. Ubi hoc quoque addi potest, quia ad discernendum alterutros à se, opus erit quodam modo illi, cum hinnuli quidem saltibus, luminibus capreæ, quatenus videre & discernere in tanta multitudine & in tanta turbatione possit, in quosnam salire, & quos transsilire oporteat, ne forte contingat justum pro impio conculcari, cum in ira populos confringet. Nam quantum ad impios, necesse est ut impleatur prophetia David, immo sermo Domini loquentis per os ejus: *Psal. 17. 43.* quia *comminuam eos ut pulverem ante faciem venti, ut lutum platearum delebo eos.* Et item alius sermo, quem per alium Prophetam prædixerat, impletus nihilo minus tunc cognoscetur, cum ad Angelos rediens dicet: *Isa. 63. 3.* *Calcavi eos in furore meo, & conculcavi eos in ira mea.*

7. Si cui autem magis ita intelligendum videtur, ut malos potius transsilire, atque in bonos salire hinnulus noster debeat, non contendo: tantum cogitet saltus dispositum iri in discriminationem bonorum, malorumque. Nam & à me (si bene memini) ita dictum est in sermone altero *, ubi capitulum idem alibi supra & ab auctore positum, & à me expositum nihilo minus reperitur. Verum ibi secundum dispensationem quidem gratiæ, quæ in præsenti vita aliis datur, aliis non datur, justo quidem Dei judicio, sed occulto, salire, & transsilire is hinnulus dictus est: hic autem secundum ultimam ac variam retributionem meritorum. Et forte sensui huic videatur adstipulari extremum capituli hujus, quod quidem pæne oblitus fueram. Dicens namque, *Cant. 2. 17.* *Similis esto, dilecte mi, capreæ hinnuloque cervorum*, addit, *super montes Bethel.* Nec enim in domo Dei (quod sonat Bethel) mali montes sunt. Quamobrem saliens in eos hinnulus non conculcat, sed lætificeat, ut Scriptura impleatur quæ dicit: *Isa. 55. 12.* *Montes & colles cantabunt coram Deo laudes.* Et quidem sunt montes, *Matt. 17. 19.* quos secundum Evangelium tollit fides comparata sinapi, sed non sunt montes Bethel. Etenim quicumque sunt Bethel, minime eos tollit fides, sed colit.

** serm. 54.*

Gratia aliis datur, aliis non.

8. Quod si Principatus & Potestates, necnon & cetera nihilo minus beatorum Spirituum agmina, cælorumque Virtutes montes sunt Bethel, ut de his intelligamus dictum, *Psal. 86. 1.* *Fundamenta ejus in montibus sanctis*; non sane is hinnulus vilis ac contemnendus, qui supra tam excellentes montes visus est apparere, *Heb. 1. 4.* *tanto Angelis melior effectus, quanto differentius præ illis nomen hereditavit.* Quid enim, si in psalmo legimus minoratum ab Angelis? *Psal. 8. 6.* Neque enim ideo non melior, quia minor; nec contraria sunt locuti Apostolus & Propheta, quippe habentes eumdem Spiritum. Nam si dignationis fuit quod minoratus est, non necessitatis; nihil plane in hoc bonitati præscribitur, sed adscribitur. Denique minoratum Propheta perhibuit, non minorem, attollens gratiam, & propellens injuriam. Nam & minoritatem natura recusat, & minorationem excusat causa. Nempe minoratus est, quia ipse voluit: minoratus est sua voluntate, & nostra necessitate. Sic minorari, misereri fuit. Quænam perditio hæc? Profecto accessit pietati, quicquid majestati visum est deperisse. Quamquam nec Apostolus tacuit hoc magnum magnæ pietatis arcanum, sed ait: *Heb. 2. 9.* *Eum autem qui modico quàm Angeli minoratus est, videmus Jesum, propter passionem mortis gloria & honore coronatum.*

Christus Angelis sublimior factus.

Quomodo minoratus ab Angelis.

Christi minoratio fuit mera miseratio.

9. Et hæc dixerimus pro nomine & similitudine hinnuli, quatenus Sponso eam, juxta sermonem sponsæ, absque majestatis injuria aptaremus. Quid dico absque majestatis injuria, quando nec infirmitas inhonorata remansit? Hinnulus est, parvulus est; capreæ quoque similis perhibetur, tamquam factus ex muliere: attamen *super montes Bethel*, attamen excelsior cælis factus. Non dicit, excelsior cælis ens a vel existens: sed *excelsior cælis factus*, ne quis putet de illa natura dictum, in qua est qui est. Sed & ubi præfertur Angelis, melior nihilo minus perhibetur effectus, & non dicitur manens vel exsistens melior. Ex quibus apparet, quod non modo in eo quod ab æterno est, sed etiam in eo quod in tempore factus est, omnem sibi eminentiam vindicet supra omnem Principatum & Potestatem, supra omnem denique creaturam, utpote primogenitus omnis creaturæ. Itaque *quod stultum est Dei, sapientius est hominibus; & quod infirmum est Dei, fortius est hominibus.* Hoc quidem Apostolus. Mihi autem non videtur errare, si quis etiam sapientiæ & fortitudini Angelorum præferendum dicat identidem stultum infirmumque Dei. Ita ergo præsens locus convenienter aptabitur universali Ecclesiæ.

10. Jam vero quod ad unam singulariter animam spectat (nam & una, si Deum dulciter, sapienter, vehementer amat, sponsa est) quisque spiritualis in semetipso advertere potest, quid sibi inde proprium respondeat experimentum. Ego vero quicquid illud est, quod in me de hujusmodi experiri donatum est, coram eloqui non verebor. Nam etsi vile forsitan cum fuerit auditum, & despicabile videatur; non mea refert: quia qui spiritualis est, non me despiciet; qui minus, non me intelliget. Attamen si in alium istud sermonem servavero, forte non deerunt qui ædificentur in iis, quæ exoratus interim Dominus inspirabit, Sponsus Ecclesiæ Jesus-Christus Dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula, amen.

SERMO LXXIV.

De visitationibus Verbi Sponsi, quàm occulte fiant ad animam sanctam, idque Bernardus proprio exemplo ad ædificationem suorum demisse ac verecunde declarat.

1. REvertere, inquit. Liquet non adesse quem revocat; affuisse tamen, idque non longe ante: quippe qui dum adhuc abiret, revocari videtur. Intempestiva revocatio, magni unius amoris, magnæ alterius amabilitatis indicium est. Qui sunt isti caritatis cultores, amatoriique tam indefessi sectatores negotii, quorum alterum prosequitur, alteram urget tam inquietus amor? Et mihi quidem, ut memini meæ promissionis, incumbit assignare hunc locum Verbo & animæ: sed ad hoc ut digne vel aliquantisper fiat, ipsius adjutorio Verbi egere me fateor. Et certe sermo iste deceurat magis expertum, magisque conscium sancti & arcani amoris: sed non possum officio deesse meo, non vestris omnino votis. Periculum meum video, & non caveo; vos me cogitis. Prorsus cogitis ambulare in magnis & in mirabilibus super me. Heu! quàm vereor ne subinde audiam: Quare tu enarras delicias meas, & assumis sacramentum meum per os tuum? Audite me tamen hominem qui loqui trepidat, & tacere non potest. Excusabit forsitan ausum trepidatio ipsa mea; magis autem vestra, si provenerit, ædificatio. Et forte hæ lacrymæ pariter videbuntur. *Revertere*, ait. Bene. Abibat, revocatur. Quis mihi referet hujus mutabilitatis sacramentum? Quis mihi digne explicet ire, & redire

a In scriptis omnibus & editis primis hic legitur *ens*, apud Horstium & alios, *manens*. Ita *ens* habes sermone 75. num. 12. pro quo editi *sedens*. Hic tamen paullo post etiam in mss. legites, *manens vel exsistens*.

redire Verbi? Numquid levitate utitur Sponsus? Unde, quo venire seu denuo ire queat, qui totum implet? Quem denique motum habere localem possit qui spiritus est? Aut quem postremu vel cujuscumque generis motum das illi qui Deus est? Est quippe omnino incommutabilis.

2. Verum hæc qui potest capere, capiat. Nos autem in expositione sacri mysticique eloquii caute & simpliciter ambulantes, geramus morem Scripturæ, quæ nostris verbis sapientiam in mysterio absconditam loquitur; nostris affectibus Deum, dum figurat, insinuat; notis rerum sensibilium similitudinibus, tamquam quibusdam vilioris materiæ poculis, ea quæ pretiosa sunt, ignota & invisibilia Dei, mentibus propinat humanis Sequamur proinde & nos eloquii casti consoetudinem, dicamusque Verbum Dei Deum sponsum animæ, prout vult & venire ad animam, & iterum dimittere eam: tantum ut sensu animæ, non Verbi motu, ista fieri sentiamus. Verbi causa, cum sentit gratiam, agnoscit præsentiam: cum non, absentiam queritur, & rursum præsentiam quærit, dicens cum Propheta: *Exquisivit te facies mea, faciem tuam, Domine, requiram.* Quidni requirat? Neque enim, subducto sibi tam dulci sponso, interim aliquid aliud non dico desiderare, sed nec cogitare libebit. Restat igitur ut absentem studiose requirat, revocet abeuntem. Ita ergo revocatur Verbum, & revocatur desiderio animæ, sed ejus animæ, cui semel indulserit suavitatem sui. Numquid non desiderium vox? Et valida. Denique *desiderium pauperum*, inquit, *exaudivit Dominus.* Verbo igitur abeunte, una interim & continua animæ vox, continuum desiderium ejus, tamquam unum continuumque *Revertere*, donec veniat.

3. Et nunc DA MIHI ANIMAM, quam frequenter Verbum sponsus invisere soleat, cui familiaritas ausum, cui gustus famem, cui contemptus omnium otium dederit: & ego huic incunctanter assigno vocem pariter & nomen sponsæ; nec ab ea penitus locum, qui in manibus est, censuerim alienum. Talis nempe inducitur hic loquens. Quem enim revocat, ejus absque dubio probat se meruisse præsentiam, etsi non copiam. Alioquin non revocasset illum, sed vocasset. Porro revocationis verbum *revertere* est. Et forte ideo subtraxit se, quo avidius revocaretur, teneretur fortius. Nam & aliquando simulabat se longius ire, non quia hoc volebat, sed volebat audire: *Mane nobiscum, Domine, quoniam advesperascit.* Et rursum alia vice super mare ambulans, cum Apostoli navigarent & laborarent in remigando, quasi volens præterire eos, nec tunc quidem istud volebat, sed magis probare fidem, & elicere precem. Denique, sicut ait Evangelista, *Turbati sunt, & clamaverunt, putantes phantasma esse.* Ergo istiusmodi piam simulationem, immo salutarem dispensationem, quam tunc corporaliter Verbum corpus interdum exhibuit, non cessat identidem Verbum spiritus, modo suo spirituali, cum devota sibi anima sedulo actitare. Præteriens teneri vult, abiens revocari. Neque enim hoc irrevocabile verbum. It, & redit pro beneplacito suo, quasi visitans diluculo, & subito probans. Et ire quidem illi quodam modo dispensatorium; redire vero semper voluntarium est: utrumque autem plenum judicii. At penes ipsum horum ratio.

4. Nunc vero constat in anima fieri hujusmodi vicissitudines euntis & redeuntis Verbi, sicut ait: *Vado, & venio ad vos.* item, *Modicum, & non videbitis me: & iterum modicum, & videbitis me.* O modicum & modicum! ô modicum longum! Pie Domine, modicum dicis, quod non videbimus te? Salvum sit verbum Domini mei: longum est, & multum valde nimis. Verumtamen utrumque verum: & modicum meritis, & longum * votis. Habes utrumque in Propheta: *Si moram fecerit*, inquit, *exspecta eum, quia veniens veniet, & non tardabit.* Quomodo non tardabit, si moram fecerit, nisi quia quod ad meritum satis est, non est satis ad votum? Porro anima amans votis fertur, trahitur desideriis, dissimulat merita, majestati oculus claudit, aperit voluptati, ponens in salutari, & fiducialiter agens in eo. Intrepida denique & inverecunda revocat Verbum, & cum fiducia repetit delicias suas, solita libertate vocans, non Dominum, sed Dilectum. *Revertere, dilecte mi* & addit: *Similis esto capreæ, hinnuloque cervorum super montes Bethel.* At istud postea.

Tom. IV.
Cant. 2. 17.

5. Nunc vero sustinete modicum quid insipientiæ meæ. Volo dicere, nam & hoc pactus sum, quomodo mecum agitur in ejusmodi. Non expedit quidem. Sed prodar sane ut prosim: &, si profeceritis vos, meam insipientiam consolabor; si non, meam insipientiam confitebor. Fateor & mihi adventasse Verbum, in insipientia dico, & pluries. Cumque sæpius intraverit ad me, non sensi aliquoties eum intravit. Adesse sensi, affuisse recordor, interdum & præsentire potui introitum ejus, sentire numquam, sed ne exitum quidem. Nam unde in animam meam venerit, quove abierit denuo eam dimittens; sed & qua vel introierit vel exierit; etiam nunc ignorare me fateor, secundum illud: *Nescis unde veniat, aut quo vadat.* Nec mirum tamen, quia ipse est, cui dictum est: *Et vestigia tua non cognoscentur.* Sane per oculos non intravit, quia non est coloratum: sed neque per aures, quia non sonuit: sed neque per nares, quia non aeri miscetur, sed menti; nec infecit aerem, sed fecit: neque vero per fauces, quia non est mansum vel haustum: nec tactu comperi illud, quia palpabile non est. Qua igitur introivit? An forte nec introivit quidem, quia non deforis venit? Neque enim est unum aliquid ex iis quæ foris sunt. Porro nec deintra me venit quoniam bonum est, & scio quoniam non est in me bonum. Ascendi etiam superius meum: & ecce supra hoc Verbum eminens. Ad inferius quoque meum curiosus explorator descendi: & nihilo minus infra inventum est. Si foras aspexi, extra omne exterius meum comperi illud esse: si vero intus, & ipsum interius erat. Et cognovi verum quidem esse quod legeram: quia *in ipso vivimus, movemur & sumus:* sed ille beatus est, in quo est ipsum, qui illi vivit, qui eo movetur.

Bernardi experimentum de visitatione Sponsi.
Visitationes Sponsi quam occultæ.
Johan. 3. 8.
Psal 76. 20.
Act. 17. 28.

6. Quæris igitur, cum ita sint omnino investigabiles viæ ejus, unde adesse norim? Vivum & efficax est: moxque ut intus venit, expergefecit dormitantem animam meam; movit, & mollivit, & vulneravit cor meum, quoniam durum lapideumque erat, & male sanum. Cœpit quoque evellere & destruere, ædificare & plantare, rigare arida, tenebrosa illuminare, clausa reserare, frigida inflammare, necnon & mittere prava in directa, & aspera in vias planas; ita ut benediceret anima mea Domino, & omnia quæ intra me sunt nomini sancto ejus. Ita igitur intrans ad me aliquoties Verbum sponsus, nullis umquam introitum suum indiciis innotescere fecit, non voce, non specie, non incessu. Nullis denique suis motibus compertum est mihi, nullis meis sensibus illapsum penetralibus meis: tantum ex motu cordis (sicut præfatus sum) intellexi præsentiam ejus, & ex fuga vitiorum, carnaliumque compressione affectuum adverti potentiam virtutis ejus, & ex discussione sive redargutione occultorum meorum admiratus sum profunditatem sapientiæ ejus, & ex quantulacumque emendatione morum meorum expertus sum bonitatem mansuetudinis ejus, & ex renovatione ac reformatione spiritus mentis meæ, id est interioris hominis mei, percepi utcumque speciem decoris ejus, & ex contuitu horum omnium simul expavi multitudinem magnitudinis ejus.

Præsentia Dei in anima signa ex motu cordis.
Operationes ejus.

7. Verum quia hæc omnia, ubi abscesserit Verbum, perinde ac si ollæ bullienti subtraxeris ignem, quodam ilico languore torpentia & frigida jacere incipiunt; atque hoc mihi signum abscessionis ejus. Tristis sit necesse est anima mea, donec iterum revertatur, & solito recalescat cor meum intra me; idque sit reversionis indicium. Tale sane experimentum de Verbo

Abeunte Verbo refrigescunt omnia.

Tom. IV.

Revocandum est ardenter.

habens, quid mirum, si & ego usurpo mihi vocem A sponsæ in revocando illud, cum se absentaverit, qui etsi non pari, simili tamen vel ex parte desiderio feror? Familiare mihi erit, quoad vixero, pro Verbi revocatione revocationis verbum, quod utique *revertere* est. Et quoties elabetur, toties repetetur à me, nec cessabo clamitare quasi post tergum abeuntis ardenti desiderio cordis ut redeat; & reddat mihi lætitiam salutaris sui, reddat mihi seipsum. Fateor * vobis, filii, nil aliud interim libet, dum non præsto est quod solum libet. Et hoc oro, ut non vacuum veniat, sed plenum gratiæ & veritatis: more utique suo, sicut heri & nudius tertius. In quo mihi similitudinem capreæ & hinnuli exhibitum iri posse videtur, cum veritas *capreæ* oculos habeat, gratia *hinnuli* hilaritatem.

* al. dico.

Johan. 1, 14.

Veritas & gratia necessaria ad plenam visitationem Verbi.

8. Utraque res necessaria mihi: & veritas quidem, cui abscondi non possim; gratia autem, cui nolim. Alioquin sine alterutra visitatio plena non erit, cum & illius severitas absque hac onerosa, & hujus hilaritas absque illa dissoluta possit videri. Amara est veritas sine condimento gratiæ; sicut absque veritatis freno levis & nesciens modum, plerumque & insolens ipsa devotio. Quàm multis non profuit gratiam percepisse, pro eo quod temperamentum de veritate pariter non acceperunt? Ex hoc enim plus quàm oportuit complacuere sibi in ea, dum veriti non sunt veritatis obtutus, dum non respexerunt ad capreæ maturitatem, magis autem se totos hinnuli levitati hilaritatique dederunt. Inde factum est, ut in qua privatim exsultare voluerant, gratia privarentur, quibus vel sero dici potuerit: Euntes ergo discite quid sit, *Servite Domino in timore, & exsultate ei cum tremore.* Dixerat denique sancta anima quædam in abundantia sua, *Non movebor in æternum:* cum subito sensit aversam à se faciem Verbi, seque non modo motam, sed etiam conturbatam; & sic in tristitia didicit opus fuisse sibi, cum munere quidem devotionis, etiam pondere veritatis. Ergo non in sola gratia plenitudo gratiæ est, sed ne in sola quidem veritate. Quid prodest scire quid te oporteat facere, si non detur & velle facere? Quid si velis quidem, sed minime possis? Quantos expertus sum agnita veritate tristiores, & ideo magis, quod jam confugere ad ignorantiæ excusationem non liceret, scientes, & non facientes quod Veritas hortaretur?

Psal. 2. 11.

Psal. 29. 7.

9. Quæ cum ita se habeant, neutrum sine altero sufficit. Parum dixi: non expedit quoque. Unde id scimus? *Scienti*, inquit, *bonum, & non facienti, peccatum est illi.* item, *Servus sciens voluntatem domini sui, & non faciens digna, vapulabit multis.* At istud pro parte veritatis. Pro gratiæ quid? Scriptum est, *Et post buccellam introivit in eum satanas.* Judam loquitur, qui accepto munere gratiæ, quia in veritate non ambulabat cum veritatis Magistro, vel potius cum magistra Veritate, locum in se diabolo dedit. Audi adhuc: *Cibavit illos ex adipe frumenti, & de petra melle saturavit eos.* Quos? *Inimici Domini mentiti sunt ei.* Quos melle cibavit & adipe, hi mentiti sunt ei & facti inimici: quia veritatem gratiæ non junxerunt. De quibus alibi habes: *Filii alieni mentiti sunt mihi, filii alieni inveterati sunt, & claudicaverunt à semitis suis.* Quidni claudicarent, uno pede gratiæ contenti, & non apponentes veritatem? Erit igitur tempus eorum in sæcula, sicut & principis ipsorum, qui & ipse in veritate non stetit, sed fuit mendax ab initio, ideoque audivit: *Perdidisti in decore tuo sapientiam.* Nolo decorem, qui mihi sapientiam tollat.

Jacob. 4. 17.
Luc. 12. 47.

Johan. 13. 27.

Gratia sine veritate claudicat.

Psal. 80. 17.

Psal. 80. 16.

Psal. 17. 46.

Johan. 8. 44.
Ezech. 28. 17.

Gratiam perdit, qui sibi attribuit.

10. Quæris quis ille tam noxius, tamque perniciosus decor? Tuus. Adhuc forte sine intellectu es? Planius audi. Privatus, proprius. Non culpamus donum, sed usum. Denique si advertisti, non in decore, sed *in suo decore* dictus est ille perdidisse sapientiam. Et (ni fallor) unus Angeli, animæque decor ipsa est. Quid enim vel hæc vel ille absque sapientia, nisi rudis deformisque materia est? Ea ergo ille non modo formatus, A sed & formosus fuit. Sed perdidit eam, cum fecit suam: ut non sit aliud in decore suo, quàm in sua sapientia perdidisse sapientiam. Proprietas in causa est. Quod sibi sapiens fuit, quod non dedit gloriam Deo, quod non retulit gratiam pro gratia, quod non secundum veritatem ambulavit in ea, sed ad suam eam retorsit voluntatem: illud est cur eam perdidit, immo istud est quod eam perdidit. Etenim sic habere, perdere est. *Et si Abraham*, inquit, *ex operibus justificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum.* Et ego: Non * ego in tuto, inquam. PERDIDI quicquid habeo non apud Deum. Nam quid tam perditum, quam quod extra Deum exsulat? Quid mors, nisi privatio vitæ? B Ita NIHIL PERDITIO, nisi alienatio à Deo est. *Væ qui sapientes estis in oculis vestris, & coram vobismetipsis prudentes!* De vobis dicitur: *Perdam sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium reprobabo.* Perdiderunt sapientiam, quia sua sapientia perdidit eos. Quid non perdiderunt, qui & ipsi perditi sunt? An vero non perditi, quos nescit Deus?

11. Porro autem virgines fatuæ, quas quidem non aliunde fatuas puto, nisi quia dicentes se esse sapientes, stultæ factæ sunt; hæ, inquam, à Deo audire habent: *Nescio vos.* Et item illi, qui gratiam miraculorum ad suam usurpaverunt gloriam, nihilo minus audituri sunt, quia *non novi vos*: ut liquido ex his clarescat, C gratiam non prodesse, ubi veritas non est in intentione; sed obesse magis. Et quidem penes Sponsum utraque res. Denique *gratia & veritas per Jesum-Christum facta est*, ait Johannes Baptista. Si ergo cum una quævis harum sine altera pulsaverit ad ostium meum Dominus Jesus-Christus (ipse est enim Dei Verbum, animæ sponsus:) intrabit sane non tamquam sponsus, sed tamquam judex. Absit, nequaquam fiat hoc. Non intret in judicium cum servo suo. Intret pacificus, intret jucundus & hilaris: maturus tamen & serius intret, qui severiori quodam veritatis vultu in me, dum insolentiam reprimit, purget lætitiam. Intret quasi *hinnulus* saliens, quasi *caprea* circumspectus, qui culpam D dissimulando transsiliat, pœnam miserando respiciat. Intret quasi descendens de montibus Bethel, festivus & splendidus, & quasi procedens à Patre, suavis & mitis, qui non dedignetur dici & fieri sponsus animæ quærentis se, cum sit super omnia Deus benedictus in sæcula, amen.

SERMO LXXV.

Deus quærendus est debito tempore, modo, & loco. Et quod nunc sit acceptabile tempus, in quo quisque per bona opera potest sibi invenire Deum, ac suam operari salutem.

1. IN *lectulo meo quæsivi per noctes quem diligit anima mea.* Non est reversus Sponsus ad vocem & votum E revocantis. Quare? Ut desiderium crescat, ut probetur affectus, ut exerceatur amoris negotium. Sane ergo dissimulatio est, non indignatio. Sed superest ut quæratur, si forte reperiatur quæsitus, qui vocatus non venit, dicente Domino: *Omnis qui quærit, invenit.* Porro verbum revocationis tale est: *Revertere, assimulare, dilecte mi, capreæ hinnuloque cervorum.* Ad quam vocem dum non est reversus, utique ob illas causas quæ dictæ sunt: hinc ista quæ amat facta cupidior, mox sese ad requirendum tota aviditate dedit. Et primo quidem quærit illum *in lectulo*, sed minime invenit. Surgit inde, circuit civitatem, it & redit per F plateas & vicos: & non occurrit, neque apparet. Interrogantur quique forte occurrerint; nihilque certi reportatur. Neque vicis unius, aut unius noctis quæstio hæc, & hæc frustratio, cum dicat ista, quia *quæsivi per noctes.* Quid hoc desiderii est & ardoris, ut surgens de nocte publicum non erubescat, percurrat civitatem, percunctetur palam & passim de dilecto, atque à vestigandis semitis ejus nulla valeat ratione averti, nulla præpediri difficultate, non tempestivæ retineri amore quietis, non sponsæ verecundia, non vel timore nocturno? Et tamen in his omnibus

frustrata est usque adhuc à desiderio suo. Quare? Quid sibi vult pertinax hæc & diuturna fraudatio, tædiorum nutrix, suspicionum fomes, impatientiæ fax, noverca amoris, mater desperationis? Si adhuc dissimulatio est, nimis est molesta.

2. Esto quod pie utiliterque interim fuerit dissimulatum, donec in sola adhuc vocatione seu revocatione res erat. Nunc vero cum requiritur, & ita requiritur, quid jam conferre poterit dissimulatio? Si de carnalibus sponsis & pudendis amoribus quæstio est, sicut litteralis superficies prælusisse videtur; & si inter illos talia contingere queant, mea non interest, ipsi viderint. Quod si animarum quærentium Dominum mentibus & affectibus pro quantulocumque posse meo respondere & satisfacere me oportet, eruendum sane est de Scriptura sancta, in qua se vitam habere confidunt, eo vitale aliquid, quo spirituale; ut edant pauperes & saturentur, & vivant corda eorum. Et quid tam cordium vita, quàm Dominus meus Jesus-Christus, de quo aiebat qui eo vivebat, quia *cum Christus apparuerit vita vestra, tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria?* Ipse ergo ad medium veniat, quo & nobis veraciter dici possit: *Medius autem vestrum stat, quem vos nescitis.* Quamquam nescio quomodo non sciatur à spiritualibus sponsus Spiritus, qui tamen ita in spiritu profecerunt, ut possint dicere cum Propheta: *Spiritus ante faciem nostram Christus Dominus.* & cum Apostolo: *Etsi cognovimus Christum secundum carnem, sed nunc jam non novimus.* Nonne is est, quem sponsa quærebat? Is vere est sponsus, & amans, & amabilis. Is, inquam, vere sponsus: sicut caro ejus vere est cibus, & sanguis ejus vere est potus: & totum quod de ipso est, vere est, quando ipse est non aliud sane, quàm ipsa Veritas.

3. Verum is Sponsus quid est quod non invenitur quæsitus, cum requiratur tam studiose & impigre, nunc quidem in lectulo, nunc vero in civitate, aut etiam in plateis vel vicis, ipse autem dicat: *Quærite, & invenietis; & qui quærit invenit?* Propheta quoque loquatur ad eum, *Bonus es, Domine, animæ quærenti te;* & item sanctus Isaias, *Quærite Dominum, dum inveniri potest?* Quomodo ergo implebuntur Scripturæ? Neque enim quæ hic inducitur quærens, una est ex his, quibus ipse ait: *Quæretis me, & non invenietis.* Sed attendite tres esse causas, quæ interim occurrunt, & quærentes frustrari solent: cum aut videlicet non in tempore quærunt, aut non sicut oportet, aut non ubi oportet. Si enim omne tempus aptum est ad quærendum, cur ergo dicit Propheta (quod jam memoravi,) *Quærite Dominum, dum inveniri potest?* Erit absque dubio cum inveniri non poterit; & ideo addit, ut invocetur dum prope est: quia futurum est jam non prope futurum. A quo enim tunc non requiretur? *Mihi*, inquit, *curvabitur omne genu*, &c. Nec tamen invenietur ab impiis, quos ultores Angeli arcebunt profecto, & tollent ne videant gloriam Dei. Frustra inclamabunt & fatuæ virgines: minime prorsus jam ad eas exit, clausa janua. Sibi proinde dictum putent illæ: *Quæretis me, & non invenietis.*

4. Ceterum nunc tempus acceptabile, nunc dies salutis sunt; tempus plane & quærendi, & invocandi, quando plerumque, & antequam invocetur, adesse sentitur. Audi denique quid polliceatur. *Antequam me invocetis*, inquit, *dicam, Ecce adsum.* Nec latuit benignitas hæc & facilitas temporis quod nunc est, illum qui in psalmo loquitur: *Desiderium pauperum exaudivit Dominus, præparationem cordis eorum audivit auris tua.* Quod si per bona opera quæritur Deus, ergo dum tempus habemus operemur bonum ad omnes: præsertim quia Dominus aperte prænuntiat venire noctem, quando nemo potest operari. Tune aliud ad quærendum Deum, ad operandum quod bonum est, reperturus es tibi tempus in sæculis venturis, præter hoc, quod constituit tibi Deus, in quo recordetur tui? Et ideo *dies salutis*: quia in his ipse *Deus, rex noster ante sæcula, operatus est salutem in medio terræ.*

5. I ergo tu, & in medio gehennæ [a] exspectato salutem, quæ jam facta est in medio terræ. Quam tibi somnias proventuram inter ardores sempiternos facultatem veniam promerendi, cum jam transiit tempus miserendi? Non relinquitur tibi hostia pro peccatis, mortuo in peccatis. Non crucifigitur iterum Filius Dei: mortuus est semel, jam non moritur. Non descendit ad inferos sanguis, qui effusus est super terram. Biberunt omnes peccatores terræ: non est quod sibi ex eo vindicent dæmones ad restinguendos focos suos; sed neque homines socii dæmoniorum. Semel illò descendit, non sanguis, sed anima; & hæc portio eorum qui in carcere erant. Una illa visitatio, quæ tunc facta est per præsentiam animæ, cum corpus penderet exanime super terram. Sanguis aridam rigavit, sanguis infudit terram, & inebriavit eam; sanguis quæ in terra, & quæ in cælis sunt pacificavit, non autem & quæ apud inferos: nisi quod semel illò, ut dixi, anima ejus excurrit, & fecit ex parte redemptionem, ne vel eo momenti vacaret [b] opera caritatis; sed ultra non adjiciet. Ergo nunc tempus acceptabile & aptum ad quærendum, in quo plane qui quærit invenit: si tamen ubi, & uti oportet, quærit. Et hæc una causa, quæ impedire potest, ne inveniatur sponsus à quærentibus se, cum non quærunt in tempore opportuno. At non ea impedit sponsam, nempe invocantem & quærentem in tempore opportuno. Sed ne illa quidem eum tepide aut negligenter seu perfunctorie quærit: nam corde ardenti & omnino infatigabiliter quærit, plane ut decet.

6. Restat ut de tertia videamus, ne videlicet ubi non decet quærat. *In lectulo meo quæsivi quem diligit anima mea.* An forte non in lectulo quærendus erat, sed in lecto: quippe cui orbis angustus est? Sed non horreo lectulum, qui novi parvulum. *Parvulus* denique *nobis natus est.* Exsulta tu & lauda habitatio Sion, quia magnus in medio tui sanctus Israël. At idem Dominus in Sion magnus apud nos parvulus, apud nos infirmus repertus est: ex uno jacere, ex altero & in lectulo jacere habens. An non lectulus tumulus? an non lectulus præsepium? an non lectulus uterus virginis? Neque enim magni Patris uterus lectulus est, sed lectus magnus, de quo ad Filium: *Ex utero*, inquit, *ante luciferum genui te.* Quamquam ne lectus quidem forsitan digne censendus sit uterus ille, qui regentis potius, quàm jacentis est locus. Manens enim in Patre regit cum Patre universa. Denique non jacere, sed sedere ad dexteram Patris Filium fides indubitata habet; & ipse cælum sibi sedem esse, non lectum perhibet: ut scias illum in suis, id est in superis, nequaquam solatia habere infirmitatis, sed potestatis insignia.

7. Merito proinde sponsa ponens lectulum, dicit suum: quia omne quod infirmum est Dei, non de proprio inesse illi manifestum est, sed de nostro. Ex nobis assumsit quæ pro nobis sustinuit, nasci, lactari, mori, sepeliri. Mea est mortalitas nati, mea infirmitas parvuli, mea exspiratio crucifixi, mea sepulti dormitio. Quæ priora transierunt, & ecce nova sunt omnia. *In lectulo*

Error de alia redemptione.

3. Si non ubi decet, quæritant.

Lectulus sponsi quis.

Infirmitates Christi ex nobis.

[a] Origenem hic notare videtur, aut certe errorem ipsi tributum, quemadmodum alios notat in sermone 34. de diversis, & sermone 54 in Cantica num. 3. confer Ambrosium Autpertum libro 10. in Apocalypsin ad hunc versum, *Non intrabit in eam aliquod coinquinatum*, ubi hunc errorem confutat.

[b] Ita scripti & primi editi: nisi quod quidam codices habent *pietatis* pro *caritatis*: Horstius cum aliis, *vacarent opera*. Porro hoc in loco Bernardus non in ea fuit sententia, (quod Horstio visum est in fusioribus Notis) ex damnatis quosdam ab inferis per Christum liberatos fuisse: sed tantum Patres eductos è limbo, quem in *ipso inferno* sanctus Doctor collocat, tum sermone 1. in die Paschæ num. 3. ubi *carcerem gehennalem* vocat: tum maxime sermone 4. in festo omnium Sanctorum num. 1. ubi sinum Abrahæ explicans ait ante Christi adventum nulli omnino *Sanctorum* ad cælum patuisse accessum, sed Deum eis providisse IN INFERNO IPSO *locum quietis & refrigerii*, ita tamen ut magnum chaos esset inter illos & animas impiorum. *Quamvis enim*, inquit, *utraque in tenebris essent, non utraque erant in pœnis... In hunc ergo locum Salvator descendens, contrivit portas æreas, & vectes ferreos confregit, eduxitque vinctos de domo carceris*, &c. quæ mire hunc locum illustrant.

TOM. IV.

meo quæsivi per noctes quem diligit anima mea. Quid? In tuo quærebas, qui se jam in sua receperat? Non videras Filium hominis ascendentem ubi erat prius? Jam cælum tumulo commutavit & stabulo, & tu illum in tuo adhuc lectulo quæris? Surrexit, non est hic. Quid quæris in lectulo fortem, in lectulo magnum, clarificatum in stabulo? Introivit in potentias Domini, decorem induit & fortitudinem: & ecce sedet super Cherubim, qui sub lapide jacuit. Ex hoc jam non jacet, sed sedet: & tu tamquam jacenti subsidia paras? Sive, ut absolutior veritas sit, aut sedet judicans, aut stat adjuvans.

Sponsus frustra quæsitus in lectulo, quid innuat.

8. Sic vos, ô bonæ mulieres, cuinam quæso excubias exhibetis? cui aromata comparatis, paratis unguenta? Si sciretis quantus is sit, quamque sit inter mortuos liber mortuus iste quem ungere pergitis, vos forsitan petissetis ab eo potius ungi. Nonne iste est, quem unxit Deus suus oleo lætitiæ præ consortibus suis? (Psal. 44. 8) Beati eritis vos, si gloriari potueritis revertentes, & dicere, quia *de plenitudine ejus & nos accepimus.* (Johan. 1. 16.) Enimvero factum est ita. Nam revera unctæ remeant, quæ uncturæ venerant. Quidni unctæ tam læto nuntio novæ odoriferæque resurrectionis? *Quam speciosi pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona!* (Rom. 10. 15.) Missæ ab Angelo opus faciunt Evangelistæ: factæque apostolæ Apostolorum, dum festinant ad annuntiandum mane misericordiam Domini, dicunt: In odore unguentorum tuorum currimus. Extunc ergo & deinceps frustra in lectulo quæsitus est sponsus: quia etsi cognoverat eum Ecclesia secundum carnem, id est secundum carnis infirmitatem, sed nunc jam non novit. Denique quæsitus est postmodum à Petro & Johanne identidem in sepulcro, sed minime inventus. Vide tu, utrumne apte & competenter quisque horum tunc dicere quiverit: *In lectulo meo quæsivi quem diligit anima mea; quæsivi, & non inveni.* Nempe itura ad Patrem caro quæ non erat ex Patre, prius per gloriam resurrectionis omne infirmum se exuit, accinxit potentia, induit lumine sicut vestimento: in quali nimirum gloria & ornatu decuit eam paternis aspectibus præsentari.

Apostolæ apostolorum mulieres.

Dilectio sponsæ spiritualis, non carnalis.

9. Pulcre vero sponsa, non quem diligo ego, sed *quem diligit anima mea*, inquit: quod vere & proprie ad solam pertineat animam illa dilectio, qua aliquid spiritualiter diligit, verbi gratia, Deum, Angelum, animam. Sed & diligere justitiam, veritatem, pietatem, sapientiam, virtutesque alias, ejusmodi est. Nam cum secundum carnem quippiam diligit, vel potius appetit anima, verbi gratia cibum, vestimentum, dominium, & quæ istiusmodi sunt corporalia sive terrena, carnis potius, quàm animæ amor dicendus est. Et hoc pro eo quod sponsa minus usitate, sed non minus proprie, animam suam sponsum diligere dicit, monstrans proinde spiritum esse sponsum, & à se non carnali, sed spirituali amore diligi. Et bene *per noctes* se quæsisse eum ait. Nam si juxta Paulum, *qui dormiunt, nocte dormiunt; & qui ebrii sunt, nocte ebrii sunt:* (1. Thess. 5. 7.) ita non absurde (ut opinor) dici potest, quod qui ignorant, nocte ignorant; ac per hoc qui quærunt, nocte quærunt. Quis enim quærat, quod palam habet? Porro dies palam facit, quod nox abscondit, ut reperias in die, quod in nocte quæsieras. Nox est itaque donec quæritur Sponsus: quoniam si dies esset, de medio fieret, & minime quæreretur. Et de hoc satis: nisi forte numerositas hæc noctium aliquid adhuc quærendum signet *, quia non noctem, sed noctes posuit.

* al. insinuet.

Noctes mundi plurimæ.

10. Et mihi videtur, si tu melius non habes, talis posse ratio reddi. Habet mundus iste noctes suas, & non paucas. Quid dico, quia noctes habet mundus, cum pæne totus ipse sit nox, & totus semper versetur in tenebris? Nox est Judaica perfidia, nox ignorantia paganorum, nox hæretica pravitas, nox etiam catholicorum carnalis, animalisve conversatio. An non nox, ubi non percipiuntur ea quæ sunt Spiritus Dei? Sed & apud hæreticos vel schismaticos quot sectæ, tot noctes. Frustra per has noctes justitiæ solem & lumen quæritis veritatis, id est sponsum: quia nulla societas luci ad tenebras. Sed dicit aliquis, quod non sit tam stulta, tamve cæca sponsa, ut quærat lumen in tenebris, quærat dilectum apud ignorantes, & qui non diligunt eum. Quasi vero se per noctes nunc quærere dicat, & non potius quæsisse. Non ait, quæro; sed, *quæsivi per noctes, quem diligit anima mea.* Et est sensus, quia cum esset parvula, sapiebat ut parvula, cogitabat ut parvula, & quærebat veritatem ubi non erat, errans, & non inveniens, juxta illud in psalmo: *Erravi sicut ovis quæ periit.* (Psal. 118. 176.) Denique in lectulo se memorat tunc adhuc esse, tamquam ætate imbecillem ac parvulam sensu.

11. Si tamen ita construas, *In lectulo meo*, subaudis, exsistens vel jacens, *quæsivi quem diligit anima mea*, non quæsivi in lectulo, sed ens * in lectulo quæsivi: hoc est, Cum adhuc infirma & invalida forem, & omnino minus idonea sequi sponsum quocumque iret, sequi ad ardua & excelsa sublimitatis illius; incidi in multos, qui cognoscentes desiderium meum, dicebant mihi: *Ecce hic est Christus, ecce illic est:* & neque hic, neque illic erat. Incidi autem, & non ad insipientiam mihi. Nam quo propius accessi, & exploravi diligentius, eo citius certiusque cognovi, veritatem apud eos minime esse. Quæsivi enim, & non inveni: & deprehendi noctes, qui se dies mentiebantur.

* al. ... [illegible]

12. Et dixi: *Surgam, & circuibo civitatem: per vicos & plateas quæram quem diligit anima mea.* (Cant. 3. 2.) Intuere vel nunc, quia jacet quæ dicit, *Surgam* Pulcre omnino. Quidni surgeret, cognito de resurrectione dilecti? Ceterum, ô beata, si consurrexisti cum Christo, quæ sursum sunt sapias oportet; neque deorsum, sed sursum quæras Christum necesse est, ubi sedet in dextera Patris. Sed *circuibo*, ais, *civitatem.* (Col. 3. 1.) Ad quid? In circuitu impii ambulant. Judæis istud relinquito, quibus proprius eorum Propheta hoc vaticinatus est, quia *famem patientur ut canes, & circuibunt civitatem.* (Psal. 58. 7.) Et si introieris in civitatem, secundum Prophetam alium, *ecce attenuati fame:* (Jer. 14. 18.) quod utique non esset si in ea fuisset panis vitæ. Surrexit de corde terræ, sed super terram non remansit. Ascendit autem ubi erat prius. Nam qui descendit, ipse est & qui ascendit. panis vivus qui de cælo descendit, idem ipse Sponsus Ecclesiæ Jesus-Christus Dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula, amen.

SERMO LXXVI.

De claritate Sponsi, in qua coæqualis Patri sedet à dextris gloriæ ejus: & qualiter boni pastores debent esse solliciti vigiles & discreti circa pascendas animas sibi commissas.

1. PEr vicos & plateas quæram quem diligit anima mea. (Cant. 3. 2.) Adhuc ut parvula sapit. Puto arbitrata est, egressum de tumulo publicum mox petisse, ut solito doceret populos, ac sanaret infirmos, & ut manifestaret gloriam suam in Israël, si forte reciperent resurgentem de morte, qui se recepturos promittebant descendentem de cruce. Verum ille perfecerat opus, quod sibi dederat Pater ut faceret. quod sane ista intellexisse debuerat vel ex voce pendentis, illa scilicet, qua ilico exspiraturus ait: *Consummatum est.* (Johan. 19. 30.) Non erat jam quod se denuo crederet turbis, quæ nec sic forsitan erant in eum crediturae. Et festinabat ad Patrem, qui sibi diceret: *Sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.* (Psal. 109. 1.) Fortius nempe atque divinius, cum exaltatus fuerit à terra, omnia trahet ad seipsum. Hæc autem per vicos & plateas quærendum putavit, fruendi avida, sed ignara mysterii. Iterum ergo frustrata repetit dicens, *Quæsivi illum, & non inveni;* (Cant. 3. 2.) ut sermo impleretur quem dixit: *Quia vado ad Patrem, & jam non videbitis me.* (Johan. 16. 10.)

Cur Christus ... [illegible]

2. Dicat forsitan ista: Quomodo ergo credent in eum, quem non videbunt? Quasi fides ex visu sit, & non potius ex auditu. Quid magni est credere quod videris, & tuis non negare oculis fidem quid laudis meretur? Sed si quod non videmus speramus, per patientiam exspectamus; & patientia meritum est. *Beati, denique qui non viderunt, & crediderunt.* (Johan. 20. 29.) Proinde ut non evacuetur meritum fidei, subducat se visu, dans virtuti locum. Etiam & tempus est, ut jam in suum sese recipiat.

Philipp. 2. 6. Quæris, in quem suum? In dexteram Patris. Neque enim rapinam arbitrabitur esse se æqualem Deo, cum sit in forma Dei. Ergo is sit Unigeniti locus, in quo omnis ejus injuria propulsata videatur. Sedeat sane juxta, non infra, ut omnes honorificent Filium, sicut honorificant Patrem. In hoc apparebit majestatis æqualitas, si nec inferiorem Patre, nec posteriorem suspexeris. At ista interim nihil horum advertit: sed quasi ebria præ amore hac illacque discurrens, quærit oculis, quem jam oculus non contingit, sed fides. Non enim existimat Christum aliter oportere intrare in gloriam suam, nisi prius resurrectionis gloria palam mundo innotescente confutetur impietas, exsultent fideles, glorientur discipuli, populi convertantur, demumque ab universis glorificetur ipse, cum ex præsentia resurgentis cunctis claruerit veritas prædicentis. Falleris, ô sponsa. Oportet quidem hæc fieri, sed in tempore.

Sessio Christi ad dexteram Patris quid.

3. Nunc vero interim vide, ne forte id dignum magis & supernæ consentaneum justitiæ sit, si non detur sanctum canibus, & margaritæ porcis: si potius, secundum Scripturam, tollatur impius, ne videat gloriam Dei; si non fraudetur fides merito, quæ tunc sane probatior esse dignoscitur, cum creditur quod non videtur: si penes ipsam servetur dignis, quod occultatur indignis; ut qui *in sordibus sunt sordescant adhuc, & justi justificentur magis*, si non dormitent præ tædio. Cæli & cæli cælorum tabescant & confundantur ab exspectatione sua, si non ipse Pater omnipotens diutius jam frustretur à desiderio cordis sui: si non demum Unigenitus ultra ab intuitu gloriæ suæ (quod vel solum indignissimum est) aliquatenus retardetur. Quanti putas æstimanda sit gloria quantacumque mortalium, ut ab ea, quæ à Patre suo ab æterno parata est, debeat eum vel ad modicum retinere? Adde quod nulla ratione in longius protrahi decet ipsius Filii petitionem. Quam dicam petitionem quæris? Nempe illam, qua dicit: *Pater, clarifica Filium tuum.* Quod tamen eum petiisse senserim, non ut supplicem, sed ut præscium. Libere petitur, quod in potestate petentis accipere est. Ergo dispensatoria est Filii petitio, non necessaria: quippe donantis cum Patre, quicquid à Patre acceperit.

Isa. 26. 10. Christi Ascensio non differenda.
Apoc. 22. 11.
Joan. 17. 1. Christus rogavit se clarificari à Patre, non ut supplex.

4. Ubi & hoc dicendum, quia non solum Pater clarificat Filium, sed & Filius clarificat Patrem: ne quis dicat Filium minorem Patre, quasi qui à Patre clarificetur, cum & ipse clarificet Patrem, dicente Filio: *Pater, clarifica Filium tuum, ut Filius tuus clarificet te.* Sed forte adhuc summittendum putes Filium, quod quasi inglorius videatur à Patre recipere claritatem, quam demum Patri refundat. Audi quia non est ita. *Clarifica me*, inquit, *Pater, claritate quam habui, priusquam mundus fieret, apud te.* Si ergo claritas Filii posterior non est, utpote quæ ab æterno est: ex æquo se clarificant Pater & Filius. Et si ita est, ubi Patris primatus? Æqualitas profecto est, ubi coæternitas est. Et usque adeo æqualitas, ut una sit claritas amborum, sicut ipsi unum sunt. Unde mihi videtur dicendo rursum, *Pater, clarifica nomen tuum*, non sane aliud petere, quàm se clarificari, in quo, & per quem nomen Patris proculdubio clarificaretur. & responsum accepit à Patre: *Et clarificavi, & iterum clarificabo.* Quæ quidem ipsa Patris responsio non parva Filii glorificatio fuit. Ceterum abundantius ad fluenta Jordanis, augustiusque clarificatus dignoscitur, & Johannis testimonio, & columbæ designatione, & voce Patris dicentis: *Hic est Filius meus dilectus.* Sed & in monte coram tribus Discipulis nihilo minus magnificentissime clarificatus est, tum voce eadem denuo ad se cælitus delapsa, tum mira illa eximiaque transfiguratione corporis sui, tum etiam Prophetarum attestatione duorum, qui ibidem apparuerunt cum eo loquentes.

Ibidem. Clarificatio summa inter Patrem & Filium.
Ibidem 5.
Johan. 12. 28.
Ibidem. Christi glorificatio ad Jordanem.
Matt. 3. 14.
Ibidem 17.
In monte Thabor.

5. Superest ergo ut juxta promissum Patris semel adhoc clarificetur, eaque erit plenitudo gloriæ, cui non queat amplius addi. Sed ubi illa dabitur benedictio? Non enim, ut ista suspicata est, in plateis vel vicis, nisi forte in illis, de quibus dicitur: *Plateæ tuæ, Jerusalem, sternentur auro mundo, & per omnes vicos tuos alleluia cantabitur.* In his revera illam recepit a Patre Filius claritatem, cui non poterit similis inveniri, ne in cælestibus quidem. Cui enim aliquando Angelorum dictum est, *Sede à dextris meis?* Non modo autem de numero Angelorum, sed nec de superioribus quidem reliquis beatorum ordinibus omnino quis repertus idoneus est ad capessendam superexcellentem hanc gloriam. Ad neminem prorsus illorum facta est vox illa gloriæ singularis, nemini vocis in se efficientiam experiri datum. Sive Throni, sive Dominationes, sive Principatus, sive Potestates, profecto desiderant in eum prospicere, non se illi comparare præsumunt. Igitur Domino meo singulariter à Domino & dictum, & datum est, sedere à dextris gloriæ ipsius, utpote in gloria coæquali, in essentia consubstantiali, pro generatione consimili, majestate non dispari, æternitate non posteriori. Ibi, ibi illum qui quæret inveniet, & videbit gloriam ejus: non gloriam quasi unius ceterorum, sed plane *gloriam quasi Unigeniti a Patre.*

Suprema in cælis.
Tom. IV.
Tob. 13. 22.
Heb. 1. 13.
Sessio ad Patris dexteram soli Christo propria.
Johan 1. 14.

6. Quid facies, ô sponsa? Putas potes sequi eum illuc? Aut te ingerere audes vel vales huic tam sancto arcano, tamque arcano sanctuario, ut Filium in Patre, & Patrem intuearis in Filio? Non utique. Ubi est ille, tu non potes venire modo, venies autem postea. Age tamen, sequere, quære; nec te inaccessibilis illa claritas vel sublimitas à quærendo deterreat, ab inveniendo desperare faciat. *Si potes credere, omnia possibilia sunt credenti. Prope est*, inquit, *verbum in ore tuo, & in corde tuo.* Crede, & invenisti. Nam credere invenisse est. Norunt fideles inhabitare Christum per fidem in cordibus suis. Quid propius est? Quære ergo secura, quære devota. Bonus est Dominus animæ quærenti se. Quære votis, sequere actibus, fide inveni. Quid non inveniat Fides? ATTINGIT inaccessa, deprehendit ignota, comprehendit immensa, apprehendit novissima, ipsam denique æternitatem suo illo vastissimo sinu quodam modo circumcludit. Fidenter dixerim, æternam beatamque Trinitatem, quam non intelligo, credo; & fide teneo, quam non capio mente.

Ubi & quomodo quærendus Dilectus.
Marc. 9. 22.
Rom. 10. 8.
Deut. 30. 14.
Thren. 3. 25.
Fidei vis & efficacia.

7. Sed dicit aliquis: Quomodo credet sine prædicante, cum fides ex auditu sit, auditus per verbum prædicationis? Deus hoc providebit. Et ecce jam præsto sunt qui novam sponsam, cælesti nupturam sponso, de quibus oportet, instruant & informent, fidem doceant, formam pietatis ac religionis tradant. Audi namque quid adjiciat. *Invenerunt me vigiles, qui custodiunt civitatem.* Qui enim vigiles hi? Nempe illi, quos Salvator in Evangelio beatos pronuntiat, quos, cum venerit, invenerit vigilantes. Quàm boni vigiles, qui nobis dormientibus ipsi pervigilant, quasi rationem reddituri pro animabus nostris! Quàm boni custodes, qui vigilantes animo, atque in orationibus pernoctantes, hostium insidias sagaciter explorant, anticipant consilia malignantium, deprehendunt laqueos, eludunt tendiculas, retiacula dissipant, machinamenta frustrantur! Hi sunt fratrum amatores & populi Christiani, qui multum orant pro populo & universa sancta civitate. Hi sunt, qui multum solliciti pro sibi commissis dominicis ovibus, cor suum tradunt ad vigilandum diluculo ad Dominum qui fecit illos, & in conspectu Altissimi deprecantur. Et vigilant, & deprecantur, scientes suam insufficientiam in custodienda civitate, & quia nisi Dominus custodierit civitatem, frustra vigilat qui custodit eam.

Rom. 10. 17.
Cant. 3. 3.
Luc. 12. 37.
Vigiles & custodes animarum, Pastores.
Ceteris dormientibus pii agunt excubias.
Psal. 126. 1.

8. Porro cum Dominus ita præcipiat, *Vigilate, & orate, ne intretis in tentationem*; liquet quod absque duplici hoc exercitio fidelium, studioque custodum, non potest esse secura civitas, non sponsa, non oves. Horum differentiam quæris? Unum sunt. Civitas propter collectionem, sponsa propter dilectionem, oves propter mansuetudinem. Vis scire hoc sponsam, quod civitatem esse? *Vidi*, inquit, *civitatem sanctam Jerusalem novam descendentem de cælo à Deo, paratam tamquam sponsam, ornatam viro suo.* Idemtidem tibi hoc & de ovibus liquido apparebit, si recorderis, primus ille custos

Matt. 26. 41.
Fideles civitas, sponsa, & oves.
Apoc. 21. 2.

Tom. I V.

Amor a Pastoribus maxime exigitur.

(Petrum loquor) cum sibi primo oves committerentur, quàm attente simul de amore commonitus sit. Quod utique tanta cura sapiens creditor non fecisset, nisi se sentiret sponsum, id sibi utique ex intimo respondente conscientia. Audite hæc, amici Sponsi, si tamen amici. At parum dixi, amici: amicissimi sint oportet, qui privilegio tantæ familiaritatis donantur. Non otiose toties repetitum est, *Petre amas me*, in commissione ovium. Et ego quidem id significatum perinde puto, ac si illi dixisset Jesus: Nisi testimonium tibi perhibente conscientia quod me ames, & valde perfecteque ames, hoc est plus quàm tua, plus quàm tuos, plus quàm etiam te, ut hujus repetitionis meæ numerus impleatur; nequaquam suscipias curam hanc, nec te intromittas de ovibus meis, pro quibus sanguis utique meus effusus est. Terribilis sermo, & qui possit etiam impavida quorumvis tyrannorum corda concutere.

Joh. 21. 15.

Aurea Parænesis ad Pastores.

9. Propterea attendite vobis, quicumque opus ministerii hujus sortiti estis; attendite, inquam, vobis, & pretioso deposito quod vobis creditum est. Civitas est: vigilate ad custodiam, concordiamque. Sponsa est: studete ornatui. Oves sunt: intendite pastui. Et hæc tria ad illam Domini trinam sciscitationem forte non incongrue pertinere dicentur. Porro custodia civitatis ut sit sufficiens, trifaria erit, à vi tyrannorum, à fraude hæreticorum, à tentationibus dæmonum. Sponsæ vero ornatus in bonis operibus, & moribus, & ordinibus. At pastus ovium communiter quidem in pascuis Scripturarum, tamquam in hereditate Domini: sed est distinctio in illis. Nam sunt mandata, quæ duris atque carnalibus animis imponuntur ex lege vitæ & disciplinæ: & sunt olera dispensationum, quæ infirmis & pusillis corde de respectu misericordiæ apponuntur: & sunt consiliorum solida fortiaque, quæ ex intimis sapientiæ proponuntur sanis, & qui exercitatos habent sensus ad discretionem boni & mali. Parvulis namque, tamquam agniculis, adhortationis lac potus datur, non esca. Ad hæc boni sollicitique pastores impinguare pecus non cessant bonis lætisque exemplis, & suis magis, quàm alienis. Nam si alienis & non suis; ignominia est illis, & pecus ita non proficit. Si enim, verbi causa, ego qui videor inter vos pastoris gerere curam, vobis apposuero Moysi mansuetudinem, patientiam Job, misericordiam Samuelis, David sanctitatem, & si qua sunt ejusmodi exempla bonorum, immitis ipse & impatiens, atque immisericors & minime sanctus: sermo (ut vereor) minus sapide eveniet, & vos minus avide capietis. Verum hoc supernæ pietati relinquo, ut quod minus vobis ex nobis est, ipsa suppleat: & quod perperam, ipsa corrigat. Nunc vero bonus pastor hoc quoque curabit, ut secundum Evangelium inveniatur habere sal in semetipso; sciens, quia sermo sale conditus quantum placuerit ad gratiam, tantum proderit ad salutem. Hæc interim de custodia civitatis, atque ornatu sponsæ, necnon & pastu ovium dicta sint.

Custodiam sius debent.

Ornatum, & pastum.

Pastus triplex.

Boni Pastoris est bonis exemplis docere.

Marc. 9. 49.

Pastorum conditiones.

10. Volo tamen adhuc eadem paulo expressius designare propter eos, qui dum avide nimis honoribus inhiant, minus provide gravibus se supponunt oneribus, exponunt periculis: ut sciant ad quid venerint, sicut scriptum est: *Amice, ad quid venisti?* Ni fallor, ad solam civitatis custodiam, ut quantum satis est procuretur, opus est viro forti, spirituali, fideli. Forti ad propulsandas injurias, spirituali ad deprehendendas insidias, fideli qui non quæ sua sunt quærat. Porro autem ad mores honestandos vel corrigendos (quod utique ad decorem pertinet sponsæ) quis non liquido agnoscat pernecessariam fore cum multa quidem diligentia disciplinæ censuram? Eapropter omnis, cui hoc opus incumbit, oportet ferveat zelo illo, quo accensus præcipuus ille æmulator sponsæ Domini aiebat: *Æmulor vos Dei æmulatione; despondi enim vos uni viro virgi-* A *nem castam exhibere Christo.* Jam quomodo in pascua divinorum educet eloquiorum greges dominicos pastor idiota? Sed & si doctus quidem fuerit, non sit autem bonus; verendum ne non tam nutriat doctrina uberi, quàm sterili vita noceat. Temere itaque & in hac parte hoc onus subitur absque scientia pariter, vitaque laudabili. Sed ecce, quod non laudamus, finis indicitur, ubi non erat finis. Evocamur in materiam [a] alteram, & cui hanc cedere indignum. Angor undique, & quod ægrius feram ignoro, avelli ab ista, an distendi in illa: nisi quod utrolibet simul utrumque molestius. O servitutem! ô necessitatem! non quod volo hoc ago, sed quod odi illud facio. Notate tamen ubi definimus, B ut quàm cito in id redire liberum erit, inde mox ordiamur, in nomine Sponsi Ecclesiæ Jesu-Christi Domini nostri, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula, amen.

Matt. 26. 50. Custodia tria exigit

Ornatus duo.

2. Cor. 11. 2.

Pabulum duo

SERMO LXXVII.

De malis Pastoribus Ecclesiæ; item quomodo Beati in cælo simul cum Angelis adjutorio sunt electis adhuc peregrinantibus.

1. EIa expediti sumus. Diximus hesterno sermone, quales in via hac qua ambulamus, vellemus habere duces, non quales habemus. Longe dissimiles C experimur. Non omnes sunt amici sponsi, quos hodie sponsæ hinc inde assistere cernis, & qui (ut vulgo aiunt) eam quasi addextrare videntur. Pauci admodum sunt, qui non quæ sua sunt quærant, ex omnibus caris ejus. Diligunt munera, nec possunt pariter diligere Christum: quia manus dederunt mammonæ. Intuere quomodo incedunt nitidi & ornati, circumamicti varietatibus, tamquam sponsa procedens de thalamo suo. Nonne si quempiam talium repente eminus procedentem aspexeris, sponsam potius putabis, quam sponsæ custodem? Unde vero hanc illis exuberare existimas rerum affluentiam, vestium splendorem, mensarum luxuriem, congeriem vasorum ar- D genteorum & aureorum, nisi de bonis sponsæ? Inde est, quod illa pauper, & inops, & nuda relinquitur, facie miseranda, inculta, hispida, exsangui. Propter hoc non est hoc tempore ornare sponsam, sed spoliare; non est custodire, sed perdere; non est defendere, sed exponere; non est instituere, sed prostituere; non est pascere gregem, sed mactare & devorare, dicente de illis Domino: *Qui devorant plebem meam, ut cibum panis.* & *Quia comederunt Jacob, & locum ejus desolaverunt.* & in alio Propheta: *Peccata populi mei comedent.* quasi dicat: Peccatorum pretia exigunt, & peccantibus debitam sollicitudinem non impendunt. Quem dabis mihi de numero Præpositorum, E qui non plus invigilet subditorum vacuandis marsupiis, quàm vitiis exstirpandis? Ubi qui orando flectat iram; qui prædicet annum placabilem Domino? Leviora loquimur: graviora gravius manet judicium.

Prælatorum Ecclesiæ ... magn.

Sedula de ...

Psal. 13. 4.

Psal. 78.

Osee 4. 8.

Pastorum avaritia.

2. Sine causa tamen vel his, vel illis immoramur, quia non audiunt nos. Sed & si litteris forsitan mandentur ista quæ dicimus, dedignabuntur legere: aut si forte legerint, mihi indignabuntur, quamvis rectius sibi hoc facerent. Propterea relinquamus istos, non inventores sponsæ, sed venditores; & inquiramus potius illos, à quibus sponsa se inventam loquitur. Et quidem illorum isti sortiti sunt ministerii lo- F cum, sed non zelum. Successores omnes cupiunt esse, imitatores pauci. O utinam tam vigiles reperirentur ad curam, quàm alacres currunt ad cathedram! Vigilarent utique, sollicite servantes ab illis inventam, sibi creditam. Immo vero evigilarent pro semetipsis, nec finerent de se dici: *Amici mei, & proximi mei adversum me appropinquaverunt & steterunt.* Justa omnino querimonia, nec ad ullam justius, quàm ad

Psal. 37.

a His verbis innuit Bernardus sermonem aliqua necessitate fuisse interruptum; ejusque finem aliquo signo indictum: sive id fuerit signum communis mensæ, sive aliud quodvis negotium, cui hanc materiam cedere indignum ducit. Negotium potius indicant sequentis sermonis prima verba.

Pastores negligentes se suosque perdunt.

nostram referenda ætatem. Parum est nostris vigilibus quod non servant nos, nisi & perdant. Alto quippe demersi oblivionis somno, ad nullum dominicæ comminationis tonitruum expergiscuntur, ut vel suum ipsorum periculum expavescant. Inde est, ut non parcant suis, qui non parcunt sibi, perimentes pariter & pereuntes.

Ecclesiæ custodes Apostoli & apostolici viri.

3. Sed enim quinam illi sunt vigiles, à quibus se inventam perhibet sponsa? Nempe Apostoli, atque apostolici viri. Vere hi sunt qui custodiunt civitatem, id est eam ipsam quam invenerunt Ecclesiam, eoque vigilantius, quo nunc temporis gravius periclitantem conspiciunt, à malo utique domestico & intestino, sicut scriptum est: *Et inimici hominis domestici ejus.* (Mich. 7.6.) Neque enim pro qua usque ad sanguinem restiterunt, suo derelinquunt patrocinio destitutam, sed protegunt & custodiunt eam die ac nocte, hoc est in vita & in morte sua. (Psal. 115.15.) Et si *pretiosa est in conspectu Domini mors Sanctorum ejus*, non ambigo ego quin etiam tanto in morte potentius id agant, quanto in ipsa amplius confortatus est principatus eorum. (Psal. 138.17.)

4. Sic ista asseris, ait quis, ac si oculis tuis videris ea: sunt autem ab humanis seclusa conspectibus. Cui ego: Si tu tuorum oculorum testimonium fidele potas, testimonium Dei majus est. Ait vero: *Super muros tuos Jerusalem constitui custodes: tota die & tota nocte, in perpetuum non tacebunt.* (Isa. 62.6.) Sed de Angelis, inquis, id dictum est. Non abnuo: omnes sunt administratorii spiritus. (Hebr. 1.14.) At quis me prohibeat itidem & de istis sentire, qui potentia quidem minime jam ipsis Angelis impares sunt; affectu autem & misericordia eo nobis forsitan germaniores exsistunt, quo natura conjunctiores? Junge & tolerantiam earumdem passionum & miseriarum, in quibus nos pro tempore adhuc versamur. Nihilne amplius miserationis pro nobis vel sollicitudinis operabitur in mentibus sanctis, quod & se transisse per eas proculdubio meminerunt? Nonne illa ipsorum vox est, *Transivimus per ignem & aquam, & eduxisti nos in refrigerium?* (Psal. 65.12.) Quid? Ipsi transierunt, & nos in mediis ignibus vel fluctibus derelinquent, nec saltem manum porrigere dignabuntur periclitantibus filiis? Non est ita. Bene tecum agitur, ô mater Ecclesia, bene tecum agitur in loco peregrinationis tuæ: de cælo & de terra venit auxilium tibi. Qui custodiunt te, non dormitant, neque dormiunt. (Angeli cust.) Custodes tui Angeli sancti, vigiles tui spiritus & animæ Justorum. Non errant qui te ab utrisque inventam spiritibus senserint, ab utrisque pariter custodiri. (Custodiæ ... causa.) Et est hujus sollicitudinis ratio quibusque sua: his quidem, quod sine te non consummentur: illis vero, quod nisi de te ad sui plenitudinem minime restaurentur. Nam quis nesciat, satana cadente de cælo & ejus complicibus, numerum supernæ multitudinis parte non modica imminutum? De te itaque omnes consummationem exspectant, alii numeri, alii desiderii sui. Agnosce proinde vocem in psalmo: *Me exspectant justi, donec retribuas mihi.* (Psal. 141.8.)

5. Et advertendum, quod non ista illos, sed illi istam potius invenisse referuntur, utque ego suspicor ad hoc ipsum studio destinati. Nam quomodo prædicabunt, nisi mittantur? Denique habes loquentem in Evangeliis: *Ite, ecce ego mitto vos.* (Luc. 10.3.) &, *Ite, prædicate Evangelium omni creaturæ.* (Marc. 16.15.) Ita est. Illa quærebat sponsum, & sponsum non latebat. Nempe qui in hoc ipsum excitaverat eam ut se quæreret, & dederat illi cor ad præcepta & legem vitæ & disciplinæ, dummodo esset qui instrueret & doceret viam prudentiæ. (Missio prædicatorum.) Et misit in occursum ejus plantatores & rigatores, qui eam enutrirent, & confirmarent in omni certitudine veritatis, hoc est, indicarent illi certamque redderent de dilecto; quia veritas est quam quærit, & quam vere diligit anima ejus. (Veritatis amor solus fi... & verus) Et revera QUIS FIDUS verusve animæ amor, nisi utique is, quo veritas adamatur? Rationis sum compos, veritatis sum capax: sed utinam non forem, si amor veri defuerit. Horum quippe ramorum is fructus est, & ego radix. NON SUM SECURUS à securi, si absque eo inveniar. In illo nimirum naturæ munere illud divinæ imaginis enitere insigne haud dubium est, ex quo ceteris præstet animantibus. Inde est quod audet anima mea ad dulces castosque assurgere veritatis amplexus, & sic in amore ipsius tota securitate ac suavitate quiescere, si tamen inveniat gratiam in oculis tanti Sponsi, ut dignam reputet, quæ ad hanc pertingat gloriam; immo ipse eam sibi exhibeat non habentem maculam aut rugam, aut aliquid ejusmodi. Quanti putas esse discriminis, quave dignum pœna, tantum Dei donum otiosum tenere? Verum hoc alias.

Errat qui sine duce viam spiritualem aggreditur. V. serm. 33. num. 8.

6. Nunc vero sponsa quem quærebat, minime reperit; & quos non quærebat, reperta est ab ipsis. Audiant hoc, qui sine duce & præceptore vias vitæ ingredi non formidant; ipsi sibi in arte spirituali exsistentes & discipuli pariter & magistri. Non sufficit hoc: etiam coacervant discipulos sibi, cæci duces cæcorum. Quàm multi ex hoc à recto tramite periculosissime aberrasse comperti sunt! Nimirum ignorantes astutias satanæ & cogitationes ipsius, factum est ut qui spiritu cœperant, carne consummarentur, abducti turpiter, lapsi damnabiliter. Videant proinde qui ejusmodi sunt, quomodo caute ambulent, & de sponsa exemplum sumant, quæ non prius ad eum, quem desiderabat, ullo modo valuit pervenire, quàm sibi occurrerent, quorum magisterio uteretur ad cognoscendum de dilecto, certe ad discendum timorem Domini. SEDUCTORI dat manum, qui dare dissimulat præceptori. Et qui dimittit oves in pascua absque custode, pastor est non ovium, sed luporum.

Sponsa quomodo se dicat inventam.

7. Nunc jam videamus de sponsa, quomodo se dicat inventam. Mihi enim insuete satis verbum inventionis posuisse videtur. Nam ita hoc dicit, ac si uno de loco Ecclesia venerit. Venit autem ab Oriente & Occidente juxta verbum Domini, & à cunctis finibus terræ. (Matt. 8.11.) Sed neque aliquando congregata est in unum locum, ubi ab Apostolis seu ab Angelis inveniretur deducenda vel dirigenda ad eum, quem diligit anima sua. Fueritne prius inventa quàm collecta? Non: quia nec erat. Quamobrem si collectam, si congregatam, si certe (quod magis vocabulo Ecclesiæ competit) convocatam à prædicatoribus se dixisset, transissem simpliciter, minime in aliquo cunctabundus. Coadjutores enim Dei sunt, quem & audiere loquentem: *Qui non colligit mecum, dispergit.* (Matt. 12.30.) Sed neque hoc mihi ab re videbitur, si dixerit quis ab eis fundatam sive ædificatam. Siquidem hoc fecerunt una cum illo, qui in Evangeliis loquitur: *Et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.* &, *quia fundata est supra firmam petram.* (Matt. 16.18. Matt. 7.25.) Nunc vero nihil horum loquens, sed præter solitum quidem perhibens se inventam; cunctari aliquantum nos facit, atque in suspicionem adducit latere loco, quod sit diligentius intuendum.

8. Volebam, fateor, præterire, meque subducere huic scrutinio, cui sufficere non sentirem. Ceterum reminiscens in quantis æque dubiis & obscuris, vobis quidem sursum corda levantibus, etiam supra spem meam adjutum me senserim, pudet diffidentiæ: & reprehendens timorem meum, adorior non quidem temere, quod timide refugiebam. Aderit (ut confido) solitum adjutorium: quod si minus, apud benevolos tamen auditores non erit otiosum quod volui. Verum hoc habebit sequens sermo principium, nam præsentem hic claudimus. Ipse autem det vobis ea quæ dicuntur non solum tenere memoriter, sed & ardenter diligere, & efficaciter adimplere, Sponsus Ecclesiæ Jesus-Christus Dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula, amen.

SERMO LXXVIII.

Quod sponsa, id est Ecclesia electorum, prædestinata est à Deo ante sæcula, & præventa ab eo ut quæreret eum, & converteretur.

1. AD verbum inventionis (si bene memini) illic stetimus & hæsimus, scrupulosius videlicet

Tom. IV.

audientes, quod sponsa à prædicatoribus suis se inventam dixerit. Porro causæ nostræ cunctationis & dubitationis à nobis expressæ sunt, & visum est aliquid esse quærendum: sed non in calce sermonis, quo jam arctabamur, quod quæsitum est, potuit explicari. Qoid restat, nisi ut debitum jam solvamus? In explicatione sacramenti magni (illud loquor, quod Doctor gentium interpretatus est, in Christo & in Ecclesia, sanctum castumque connubium; ipsum est opus nostræ salutis:) in eo, inquam, tres sibi invicem cooperantur, Deus, Angelus, Homo. Et Deus quidem quidni operetur, & curam gerat nuptiarum dilecti Filii sui? Ipse vero [a], ac tota voluntate. Et utique per se ipse sufficeret, & absque adminiculo horum: hi autem sine ipso possunt facere nihil. Ergo quod ex illis adscivit in opus ministerii hujus, non sibi solatium, sed profectum quæsivit illis. Nam hominibus quidem merita locavit in opere, secundum illud: *Dignus est operarius mercede sua*. & quia *unusquisque secundum proprium laborem accipiet*. sive qui in fide plantat, sive qui rigat quod plantatum fuerit. Angelorum autem cum ad salutem humani generis ministerio utitur, nonne facit ut ab hominibus Angeli diligantur? Nam quia ab Angelis homines diligantur, inde vel maxime adverti potest, quod antiqua suæ civitatis damna ex hominibus resarcitum iri Angeli non ignorant. Nec aliis profecto legibus regnum caritatis regi decebat, quàm piis ipsorum, qui pariter regnaturi sunt, mutuisque amoribus, & puris affectionibus in invicem, & in Deum.

Eph. 5. 32. — Salutis nostræ tres cooperatores. — Luc 10. 7. — 1. Cor. 3. 8.

Operationes diversæ.

2. Est autem in modo operandi differentia multa, pro cujusque nimirum operarii dignitate. DEUS nempe facit quod vult sola ipsa facilitate volendi, sine æstu, sine motu, sine præjudicio loci vel temporis, vel causæ, vel personæ. Est enim Dominus sabaoth, qui cum tranquillitate judicat omnia. Est & Sapientia disponens omnia suaviter. Porro Angelus non absque motu operatur, tam locali, quàm [b] temporali, sine æstu tamen. Homo autem nec ab æstu animi, nec à motu corporis animique liber est in operando. Denique cum timore & tremore suam ipsius jubetur operari salutem, atque in sudore vultus sui comedere panem suum.

Sap. 12. 18. — Philip. 2. 12. — Gen. 3. 19.

*Tria in opere salutis nostræ Deo propria. — 1. Prædestinatio. — * al. sane.*

3. His ita explicitis, intuere nunc mecum in hoc tam magnifico opere nostræ salutis tria esse quædam, quæ sibi vindicat auctor Deus, prævenitque in illis omnes auxiliatores & cooperatores suos, Prædestinationem, Creationem, Inspirationem. Quarum Prædestinatio, non dico ab exortu Ecclesiæ, sed ne à mundi principio quidem principium habuit, non denique * à tempore illo vel illo: ante tempora est. Porro Creatio cum tempore; Inspiratio jam in tempore fit, ubi & quando vult Deus. Sane secundum prædestinationem numquam Ecclesia Electorum penes Deum non fuit. Si miratur hoc infidelis, audiat quod magis miretur: numquam non grata exstitit, numquam non dilecta. Quidni audacter loquar arcanum, quod mihi de corde Dei promptus ille supernorum delator consiliorum aperuit? Paulum dico, qui ut multa alia, ita hoc quoque de divitiis bonitatis ejus non est veritus divulgare secretum. *Benedixit nos*, inquiens, *in omni benedictione spirituali, in cælestibus in Christo, sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, ut essemus sancti & immaculati in conspectu ejus in caritate*. & addit: *Qui prædestinavit nos in adoptionem filiorum per Jesum-Christum in ipsa, secundum propositum voluntatis suæ, in laudem gloriæ gratiæ suæ, in qua gratificavit nos in dilecto Filio suo*. Nec dubium quin voce omnium electorum ista dicantur: & ipsi Ecclesia sunt. In illo igitur tam profundo æternitatis sinu, antequam in lucem opusque [c] prodiret hujus creationis, quis illam vel beatorum spirituum invenire aliquo modo valuerit, nisi si cui ipsa æternitas Deus voluerit revelare?

Ephes. 1. 3. — Ibid. 5.

4. Sed & cum jam ad nutum creantis visa est emersisse in species formasque has facticias atque visibiles, non continuo tamen inventa est à quoquam hominum vel Angelorum, eo quod non agnosceretur, imagine terrestris hominis adumbrata, & operta mortis caligine. Sine quo profecto generalis velamine confusionis nemo filiorum hominum intravit hanc vitam, uno sane excepto, qui ingreditur sine macula. Emmanuel is est, qui tamen & ipse ex nobis, pro nobis nostri se induit maledicti, nostrique peccati similitudinem, non veritatem. Sic enim habes, quia *apparuit in similitudine carnis peccati, ut de peccato damnaret peccatum in carne*. De cetero unus omnibus per omnia introitus est, electis dico & reprobis. Non enim est distinctio. Omnes peccaverunt, & omnes caputium [d] suæ verecundiæ portant. Propter hoc itaque, etsi in rebus conditis jam creata existens Ecclesia, nec sic tamen à creatura ulla inveniri poterat vel agnosci, miro utroque modo interim latens, & intra gremium beatæ prædestinationis, & intra massam miseræ damnationis.

*Rom. 8. 3. — * al. pinna.*

5. Ceterum quam celaverat ab æterno prædestinans Sapientia, & item [d] creans Potentia minime prodiderat ab initio; visitans profecto gratia suo in tempore revelavit, secundum operationem, quam ideo Inspirationem supra nominavi, quod de Sponsi spiritu bonis infusum spiritibus quippiam fuerit in præparationem Evangelii pacis, id est parare viam Domino, atque Evangelio gloriæ ejus ad corda omnium, quotquot erant prædestinati ad vitam. Frustra vigiles laborassent in prædicando, si non hæc gratia præcessisset. Nunc vero videntes velociter currere verbum, & populos nationum ad Dominum in omni facilitate converti, concurrere in unitatem fidei tribus & linguas, atque in unam colligi matrem catholicam terminis terræ; cognoverunt de divitiis gratiæ, quæ à sæculis absconditæ tenebantur in abdito prædestinationis æternæ, & gavisi sunt eam se invenisse, quam ante sæcula Dominus elegerat in sponsam sibi.

6. Ex quo (ut opinor) clarum fit non otiosum esse, quod se inventam ab his sponsa testata est; sed propterea quod se ab ipsis collectam agnosceret, non electam; compertam, non conversam. Ei nempe adscribenda cujusque conversio est, cui dicere necesse habent universi illud de psalmo: *Converte nos Deus salutaris noster*. Sed non æque illi fortassis inventionis vocem competenter aptarim, sicut conversionis. Immo vero sic est. Non est invenire Domino, sed prævenire, & inventionem præventio excludit. Denique quid inveniat, qui nihil umquam non novit? *Novit Dominus qui sunt ejus*, ait quidam. Ipse vero quid? *Ego scio*, ait, *quos elegerim à principio*. Plane quam ab æterno præscivit, quam elegit, quam dilexit, quam condidit; rationis non erat ab eodem perhiberi inventam. Præparatam tamen ab ipso ut inveniretur, fidenter dixerim. Nam qui vidit, testimonium perhibuit: & scimus quia verum est testimonium ejus. *Vidi*, inquit, *civitatem sanctam Jerusalem novam descendentem de cælo, à Deo paratam tamquam sponsam ornatam viro suo*: isque è vigilibus unus, qui custodiunt civitatem. Sed audi ipsum ejus præparatorem, veluti digito eam demonstrantem vigilibus, sed sub tropo altero. *Levate oculos vestros*, ait, *& videte regiones, quia albæ sunt jam*, id est præparatæ, *ad messem*. Ex hoc Paterfamilias operarios invitat ad opus, quando jam senserit sic omnia præparata, ut absque multo suo ipsorum labore gloriari & dicere queant, quoniam *coadjutores Dei sumus*. Quid enim facturi sunt? Nempe sponsam quæsituri, inventæque indicaturi de dilecto. Non enim suam quærent, sed Sponsi gloriam, quoniam Sponsi amici sunt. Et pro hac non multum apud illam laborabunt: adest, jamque illum tota devotione requirit,

Psal. 84. 5. — 2. Tim. 2. 19. — Joan. 13. 18. — Apoc. 21. 2. — Joan. 4. 35. — 1. Cor. 3. 9.

a Supple ex superiori commate, *curam gerit*.

b In codice S. Germani, *quam corporali*. Sed præfero *temporali*, ut in Cisterciensi, ut respondeat superiori periodo, ubi Deus dicitur agere *sine præjudicio loci vel temporis*.

c In aliis editis *opus prodiret*, in textu. at rectius scripti, *opusque* in quinto casu, ut Ecclesiæ referatur *ad prodiret*.

d In codice Germanensi, *nec creans potentia satis in manifesto eduxerat*. Idem sensus.

in taotum præparata est voluntas ejus à Domino.

* al. add. vigilibus. 7. Denique necdum illis * quicquam loquentibus interrogat de dilecto, & prævenit prædicatores suos præventa ipsa, percunctans & dicens: *Num quem diligit anima mea vidistis?* Bene proinde se inventam perhibuit ab his qui custodiunt civitatem, quæ à Domino civitatis præcognitam jam se noverat & præventam, quatenus illi talem eam invenirent, oon facerent. Sie a Petro Cornelius, & Paulus ab Anania inventi sunt, nam ambo præventi à Domino erant & præparati. Quid Saulo paratius, qui supplici jam & mente & voce clamaverat: *Domine, quid me vis facere?* Nec minus Cornelius, qui eleemosynis & orationibus suis, Domino quidem eas sibi inspirante, promeruit pervenire ad fidem. Invenit quoque Philippus Nathanaëlem: sed prius Dominus illum, eum esset sub ficu, jam viderat, quæ Domini visio, numquid non præparatio fuit? Et Andreas Simonem fratrem suum nihilo minos invenisse refertur, sed prævisum æque à Domino atque præscitum, ut vocaretur Cephas, quasi fortis in fide.

Cant. 3. 3. Deus præparatione adhibet operationem. Act. 9. 6. Act. 10. 4. Johan. 1. 44. Ibidem 41. Ibidem 42.

Matt. 1. 18 8. Legimus de Maria, quod inventa fuerit in utero habens de Spiritu-sancto. Existimo autem simile quid habere in hac parte sponsam Domini Matri ipsius. Nisi enim & ipsa inventa esset habens de Spiritu-sancto, nequaquam ab inventoribus suis tam familiariter re- C quisisset de eo, cujus Spiritus est ille. Non sustinuit ut illi effarentur ad quid venissent: ipsa locuta est, & quidem ex abundantia cordis. *Num quem diligit anima mea vidistis?* Sciebat quia beati oculi qui vidissent; & admirans eos qui viderant, aiebat: Num vos estis, quibus videre donatum est, quem tot reges & prophetæ voluerunt videre, & non viderunt? Num vos estis qui meruistis in carne aspicere Sapientiam, in corpore Veritatem, in homine Deum? Multi dicunt, Ecce hic est, & eece illic: sed ego tutius mihi arbitror fidem accommodare vobis, qui manducastis & bibistis cum eo, postquam resurrexit à mortuis. Et hoc dictum sit de eo, quod sponsa sciscitata est à vigilibus. Si quo D minus, supplebitur sermone alio. Nunc autem ex hoc vel maxime liquet præventam fuisse à Spiritu-sancto: ab his vero qui custodiunt civitatem inventam compertamque, quod vere ipsa sit quam præscivit & prædestinavit ante sæcula Deus, præparavitque dilecto Filio suo delicias sempiternas in sæculis æternis, ut sit sancta & immaculata in conspectu ejus, germinans sicut lilium, & florens in æternum ante Dominum Patrem Domini mei Jesu-Christi, Sponsi Ecclesiæ, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula, amen.

SERMO LXXIX.

De amore tenaci & indissolubili, quo anima tenet sponsum: item de reditu sponsi in fine sæculi ad synagogam Judæorum salvandam.

Cant. 3. 3. Amoris vita est & dux amoris. 1. NUm quem diligit anima mea vidistis? O amor præceps, vehemens, flagrans, impetuose, qui præter te aliud cogitare non finis, fastidis cetera, contemnis omnia præter te, te contentus. Confundis ordines, dissimulas usum, modum ignoras; totum quod opportunitatis, quod rationis, quod pudoris, quod consilii judiciive esse videtur, triumphas in temetipso, & redigis in captivitatem. En omne quod cogitat ista, & quod loquitur, te sonat, te redolet, & F aliud nihil: ita tibi ipsa & cor vindicasti, & linguam. Ait: *Num quem diligit anima mea vidistis?* Quasi vero hi sciant quid cogitet ipsa. Quem diligit anima tua, de ipso sciscitaris? Et non habet nomen? Quenam vero tu, & ille quis? Et hæc ita dixerim propter singularitatem eloquii, & insignem verborum incuriam, qua præsens scriptura ceteris dissimilis satis apparet. Unde in epithalamio hoc non verba pensanda sunt, sed affectus. Cur ita, nisi quod amor sanctus, quem totius hujus voluminis unam constat esse materiam, non verbo sit æstimandus, aut lingua, sed opere & verita-

Amorem sponsæ hoc Canticum.

A te? Amor ubique loquitur: & si quis horum quæ leguntur, cupit adipisci notitiam, amet. Alioquin frustra ad audiendum legendumve amoris carmen, qui non amat, accedit: quoniam omnino non potest capere ignitum eloquium frigidum pectus. Quomodo enim græce loquentem non intelligit qui græcum non novit, nec latine loquentem, qui latinus non est, & ita de ceteris: sic lingua amoris ei qui non amat, barbara erit, eritque sicut æs sonans, aut cymbalum tinniens. Isti vero (vigiles loquor) quoniam de Spiritu & ipsi acceperunt ut ament, sciunt quid loquitur Spiritus, & amoris vocibus optime compertis sibi, in B promptu habent respondere in simili lingua, id est studiis amoris pietatisque officiis.

Tom. IV. 1. Cor. 13. 1.

Cant. 3. 4. 2. Denique ita in brevi edoctam emittunt de eo quod quærit, ut dicat: *Paululum cum pertransissem eos, inveni quem diligit anima mea.* Bene paululum, quia verbum abbreviatum fecerunt ei, Symbolum fidei tradentes. Et quod sequitur, tale est. Oportebat quidem sponsam transire per eos, per quos cognosceret veritatem: sed tamen & pertransire. Nisi enim pertransisset & ipsos, non invenisset quem quærebat. Atque hoc ipsum suasam * ab illis non ambigas. Non enim prædicabant semetipsos, sed Dominum suum Jesum, qui absque dubio & supra ipsos est, & ultra. Unde & ait: *Transite ad me omnes qui concupiscitis me.* Nec sufficiebat transire, sed & pertransire docetur. Siquidem pertransierat is quem vestigabat. Non modo enim de morte ad vitam transierat, sed pertransierat ad gloriam. Quidni etiam hanc oportuit pariter pertransire? Alioquin non poterat apprehendere, quem non per eadem vestigia sequeretur quocumque ierat.

* Ita mss. Eccli. 24. 26.

Fides resurrectionis & ascensionis. 3. Et ut quod dico clarius fiat, si Dominus meus Jesus surrexisset quidem à mortuis, sed ad cælos minime ascendisset, non poterat dici de eo, quod pertransierit, sed tantum transierit: ac per hoc sponsam illum quærentem transire solummodo oporteret, non pertransire. Nunc vero quoniam jam resurgendo transierat, & adjecerat pertransire, utique ascendendo; merito se etiam ista non transisse, sed pertransisse perhibuit, quæ quidem fide & devotione ad cælos usque secuta est. Igitur credere resurrectionem transire est, credere etiam ascensionem pertransire. Et fortasse (quod una dierum dixisse me memini cum tractarem) noverat illam, istam non noverat. Ergo quod sibi deerat instructa ab illis, qua scilicet qui resurrexerat, etiam ascendisset; ascendit & ipsa pariter, hoc est pertransiit, & invenit. Quidni invenerit pertingens mente *, ubi ille corpore est? *Paululum cum pertransissem eos.* Et bene *eos*, nam tam ipsos, quàm cetera membra sua, quæ sunt super terram, caput nostrum punctis præcesE sit duobus, atque transcendit, resurrectione (ut jam diximus) & ascensione. Etenim primitiæ Christus. Quod si ille præcessit; & fides nostra. Ubi enim illa eum non sequeretur? Si ascenderit in cælum, ipsa illic est; si descenderit in infernum, adest: & si sumpserit pennas suas diluculo, & habitaverit in extremis maris; illuc, ait, manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua. Nonne denique secundum hanc omnipotens & summe bonus Pater Sponsi consuscitavit, & consedere nos fecit in dextera sua *? Atque hoc pro eo quod dixit Ecclesia, quia *pertransivi eos*: quoniam & semet pertransiit, fide stans, quo necdum re ipsa pervenit. Arbitror & illud planum, cur se pertransisse potius, quàm transisse dicere maluit. Et nos transeamus ad ea quæ sequuntur.

* al. fide. Fides nostra Christum ubique sequitur. * al. add. in cælestibus.

Cant. 3. 4. Ecclesiæ amor in Christum constans. Matt 7. 25. Rom 8 39. 4. *Teneo eum, nec dimittam, donec introducam illum in domum matris meæ, & in cubiculum genitricis meæ.* Ita est, extunc & deinceps non deficit genus Christianum, nec fides de terra, nec caritas de Ecclesia. Venerunt flumina, flaverunt venti, & impegerunt in eam, & non cecidit, eo quod fundata esset supra petram. Petra autem est Christus. Itaque nec verbositate Philosophorum, nec cavillationibus hæreticorum, nec gladiis persecutorum potuit ista, aut poterit aliquando separari à caritate Dei, quæ est in Christo Jesu: adeo for-

Tom. IV. titer tenet quem diligit anima sua, adeo illi adhærere [A] Deo bonum est. [Isa. 41. 7.] *Glutino bonum est*, ait Isaias. Quid hoc tenacius glutino, quod nec aquis eluitur, nec ventis dissolvitur, nec scinditur gladiis? Denique aquæ mul- [Cant. 8. 7.] tæ non poterunt exstinguere caritatem. *Tenui eum, nec* [Gen. 32. 26.] *dimittam*. Et sanctus Patriarcha: *Non te*, inquit, *dimittam, nisi benedixeris mihi*. Ita ista non vult eum dimittere, & forte magis quàm Patriarcha id non vult, quia nec pro benedictione quidem. siquidem ille benedictione accepta dimisit eum, hæc autem non sic. [Psal. 72. 25.] Nolo, inquit, benedictionem tuam, sed te. *Quid enim mihi est in cælo, & à te quid volui super terram*. Non dimittam te, nec si benedixeris mihi.

5. *Tenui eum, nec dimittam*. Nec minus forsitan ille [B] [Prov. 8. 31.] teneri vult, cum perhibeat dicens: *Deliciæ meæ esse cum* [Matt. 28. 20.] *filiis hominum*. quodque pollicens ait: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi*. Quid hac copula fortius, quæ una duorum tam vehe- [Psal. 72. 24.] menti voluntate firmata est? *Tenui eum*, inquit. Sed nihilo minus ipsa vicissim tenetur ab eo quem tenet, cui alibi dicit: *Tenuisti manum dexteram meam*. Quæ tenetur, & tenet, quomodò jam cadere potest? Tenet fidei firmitate, tenet devotionis affectu. At nequaquam diu teneret, si non teneretur. Tenetur autem potentia & misericordia Domini. *Tenui eum, nec dimittam, donec introducam illum in domum matris meæ, & in cubiculum genitricis meæ*. Magna Ecclesiæ caritas, quæ ne æmu- [C] læ quidem Synagogæ suas delicias invidet. Quid benignius, quàm, ut quem diligit anima sua, ipsum communicare parata sit & inimicæ? Nec mirum tamen, [Johan. 4. 22.] *quia salus ex Judæis est*. Ad locum unde exierat, rever- [Ecclesiæ caritas in Synagogam.] tatur Salvator, ut reliquiæ Israel salvæ fiant. Non rami radici, non matri filii ingrati sint. Non rami radici invideant quod ex ea sumpsere: non filii matri, quod de ejus suxere uberibus. Teneat itaque Ecclesia firmiter salutem, quam Judæa perdidit, ipsa apprehendit, donec plenitudo gentium introeat, & sic omnis Israel salvus fiat. Velit in commune communem venire salutem, quæ sic ab omnibus capitur, ut nil singulis minuatur. Utique hoc facit, & plus. Quid plus? [D] Quod & nomen sponsæ illi optat, & gratiam. Prorsus super salutem hoc.

6. Incredibilis caritas, si non sermo quem locuta est ipsa, fecisset fidem. Dixit enim (si advertistis) velle se introducere quem tenebat, non modo in domum matris, sed & in cubiculum quoque, quod est prærogativæ indicium. Sufficiebat ad salutem, si domum intra- [Luc. 19. 9.] ret: at secrètum cubiculi signat gratiam. *Hodie*, ait, *huic domui salus facta est*. Quidni sit domesticis salus, Salvatore ingresso domum? Sed quæ in cubiculum meretur recipere, seorsum habet secretum suum sibi. Sa- [Cant. 3. 4.] lus domui fit: thalamo deliciæ reconduntur. *In domum matris meæ introducam eum*, inquit. In quam domum, [E] [Luc. 13. 35.] nisi de qua olim prænuntiarat Judæis: *Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta?* Fecit quod dixit, sicut ha- [Jerem. 12. 7.] bes & de hoc testimonium ejus in Propheta: *Reliqui*, ait, *domum meam, dimisi hereditatem meam*; & nunc ista pollicetur reducere illum, & domui matris suæ perdi- [Christus amore sponsæ etiam sibi Synagogam desponsare paratus.] tam salutem restituere. Et si hoc parum videtur, audi quid boni adjiciat: *Et in cubiculum genitricis meæ*. Qui ingreditur thalamum, sponsus est. Magna amoris potentia! Salvator indignabundus exierat de domo & hereditate sua: & nunc ad hujus gratiam mitigatus inflectitur ita, ut redeat non modo Salvator, sed & Sponsus. Benedicta tu à Domino filia, quæ & indignationem compescis, & hereditatem restituis. Benedicta tu [F] matri tuæ, cujus beneficio avertitur ira, revertitur sa- [Psal. 34. 3.] lus, revertitur qui dicat illi: *Salus tua ego sum*. Non [Osee 2, 19.] sufficit hoc: addat & dicat: *Desponsabo te mihi in fide, desponsabo te mihi in judicio & justitia, desponsabo te mihi in misericordia & miserationibus*. Sed memento, quia quæ has conciliat amicitias, sponsa est. Quomodo ergo sponsum, & hunc sponsum alteri cedit, ne dicam cupit? Non est ita. Cupit quidem illum matri filia bona, non tamen ut cedat illi, sed ut communicet. Sufficit unus duabus, nisi quod jam non erunt duæ, sed una [A] in ipso. Ipse est enim pax nostra, qui facit utramque unam, ut sit una sponsa, & sponsus unus Jesus Christus Dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula, amen.

SERMO LXXX.

De imagine sive Verbo Dei, & anima quæ ad imaginem est, subtilis disputatio: & de errore Gilleberti Pictavensis episcopi.

1. QUidam vestrum (ut comperi) minus æquo animo ferunt, quod ecce jam per aliquot dies, dum stupori & admirationi sacramentorum inhærere [B] delectat, sermo quem ministramus, aut nullo fuerit, aut exiguo admodum moralium sale conditus. Id quidem præter solitum. Sed num quæ dicta sunt, revisere licet? Non procedo, nisi prius revolvam omnia. Eia, dicite, si recordamini, à quonam scripturæ loco cœperit defraudatio hæc, ut rursum inde adoriar. Meum est resarcire damna, immo Domini, de quo totum præsumimus. Quo itaque repetendum principio? An inde, *In lectulo meo quæsivi per noctes quem diligit anima mea?* [Cant. 3. 1.] Ni fallor, inde. Abhinc tantum & deinceps cura una fuit mihi, harum allegoriarum densa discussa caligine, ponere in lucem Christi & Ecclesiæ secretas delicias. Igitur redeamus ad indaganda moralia. Nec [C] enim mihi poterit esse pigrum, quod vobis commodum fuerit. Atque hoc ita congrue fiet, si quæ dicta sunt in Christo & in Ecclesia, Verbo animæque eadem nihilo minus assignemus.

2. Sed dicit mihi aliquis: Quid tu duo ista conjungis? Quid enim animæ & Verbo? Multum per omnem modum. Primo quidem quod naturarum tanta cognatio est, ut hoc imago, illa ad imaginem sit. Deinde quod cognationem similitudo testetur. Nempe non ad imaginem tantum, sed ad similitudinem facta est. In quo similis sit quæris? Audi de Imagine prius. Verbum est veritas, est sapientia, est justitia: & hæc imago. Cujus? Justitiæ, sapientiæ, & veri- [D] tatis. Est enim Imago hæc justitia de justitia, sapientia de sapientia, veritas de veritate, quasi de lumine lumen, de Deo Deus. Harum rerum nihil est anima, quoniam non est imago. Est tamen earumdem capax, appetensque: & inde fortassis ad imaginem. Celsa creatura, in capacitate quidem majestatis, in appetentia autem rectitudinis insigne præferens. Legimus quia Deus hominem rectum fecit, quod & magnum capacitas (ut dictum est) probat. Oportet namque id quod ad imaginem est, cum imagine convenire, & non in vacuum participare nomen imaginis, quemadmodum nec imago ipsa solo, vel vacuo nomine vocitatur imago. Habes vero de eo qui imago [E] est, quia *cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo*. [Philip. 2. 6.] Ubi tibi utique ejus & in forma Dei innuitur rectitudo, & in æqualitate majestas: ut dum rectitudini rectitudo, & magnitudo magnitudini comparatur, consonanter sibi altrinsecus respondere appareat quod ad imaginem est, & imaginem: sicut imago quoque nihilo minus in utroque respondet illi cujus imago est. Nempe ipse est, de quo sanctum David audistis in psalmis canentem, nunc quidem, *Magnus Dominus noster, & magna virtus ejus*: nunc vero, *Rectus Dominus Deus noster, & non est iniquitas in eo*. Ab isto recto & magno Deo habet Imago ejus, ut & ipsa recta, & magna sit: habet anima quæ ad ima- [F] ginem est.

3. Sed dico: Nihilne ergo amplius habet Imago ab anima quæ ad imaginem est, quia & huic magnum rectumque assignamus? Et plurimum. Hæc ad mensuram accepit, illa ad æqualitatem. An non plus hoc? Adverte & aliud. Huic utrumque aut creatio, aut dignatio contulit; illi generatio. Atque id magnificentius esse non dubium est. Sed ne hoc quidem eminentius esse quis abnuat, quod cum à Deo huic, illi & de Deo utrumque sit, id est de Dei substantia. Est enim consubstantialis Deo Imago sua, & omne quod eadem

suæ imagini impertiri videtur, ambobus est substantiale, non accidentale. Adhuc unum attende, in qua imago non parum eminet. Magnum & rectum (ista duo natura à sese discrepare quis nesciat?) in imagine unum sunt. Neque hoc solum: unum sunt & cum imagine. Imagini enim non modo id rectum est esse, quod magnum esse, sed etiam id magnum rectumque esse, quod esse. Anima non ita. Et magnitudo ejus, & rectitudo ipsius diversæ ab ea, diversæ ab invicem sunt. Si enim (ut supra docui) AB ANIMA MAGNA est, qua capax æternorum; AB RECTA, quo appetens supernorum: quæ non quærit nec sapit quæ sursum sunt, sed quæ super terram, non plane est recta, sed curva, cum tamen pro hujusmodi magna esse non desinat, manens utique etiam sic æternitatis capax. Neque enim illius aliquando non capax erit, etiamsi numquam capiens fuerit, ut fit quomodo scriptum est, *Verumtamen in imagine pertransit homo*: ex parte tamen, ut eminentia Verbi appareat de ipsa integritate. Quo enim à magno rectove Verbum cadat, quod sic ea utique habet, ut sit quæ habet? Vel ideo ex parte, ne si toto privaretur, non superesset spes salutis. Nam si desinat magna esse; & capax. Quippe de capacitate (ut dixi) æstimatur animæ magnitudo. Quid vero sperare posset, cujus capax non foret?

Animæ magnitudo & rectitudo unde æstimanda.

Psal. 38. 7.

4. Itaque per magnitudinem, quam retentat etiam perdita rectitudine, in imagine pertransit homo, una quasi claudicans pede, & factus filius alienus. De talibus enim reor dictum: *Filii alieni mentiti sunt mihi, filii alieni inveterati sunt, & claudicaverunt à semitis suis.* Pulcre appellati sunt *filii alieni*. nam *filii* propter retentam magnitudinem, *alieni* propter amissam rectitudinem. Nec dixisset, *claudicaverunt*, sed corruerunt, aut quippiam simile, si ex toto homines * imaginem exuissent. Nunc vero secundum magnitudinem quidem in imagine pertransit homo: quantum vero ad rectitudinem, veluti claudicans, conturbatur & deturbatur ab imagine, Scriptura ita dicente: *Verumtamen in imagine pertransit homo; sed & frustra conturbatur.* Frustra omnino. nam sequitur: *Thesaurizat, & ignorat cui congregabit ea.* Cur ignorat, nisi quia inclinans se ad hæc infima & terrena, thesaurizat sibi terram? Prorsus ignorat de his quæ terræ committit, cui congregabit ea, tineæne demolienti, an furi effodienti; hosti diripienti, an igni devoranti. Et inde misero homini incurvanti se, & incubanti his quæ in terra sunt, flebilis vox illa de psalmo: *Miser factus sum, & curvatus sum usque in finem, tota die contristatus ingrediebar.* In semetipso siquidem experitur veritatem illius sententiæ Sapientis: *Deus rectum hominem fecit, ipse autem se implicuit doloribus multis.* Et continuo vox ludibrii ad eum: *Incurvare ut transeamus.*

Animæ rectitudinem amisit retenta magnitudine.

Psal. 17. 46.

... homi...

Psal. 38. 7.

Psal. 37. 7.

Eccl. 7. 30.

Isa. 51. 23.

5. Sed unde venimus huc? Nempe inde, cum docere vellemus, rectum magnumque (quo gemino bono diffinieramus imaginem) nec in anima esse unum, nec cum anima, quemadmodum in Verbo & cum Verbo ea unum esse fideli æque assertione docuimus. Et de rectitudine quidem ex his quæ dicta sunt, liquet quod diversa & ab anima sit, & ab animæ magnitudine: quandoquidem ea etiam non exsistente, & anima manet, & magna. Verum magnitudinis animæque diversitas unde docebitur? Non enim inde potest, unde rectitudinis animæque monstrata est, cum non sicut rectitudine, ita & magnitudine sua privari anima possit. Non est tamen sua magnitudo anima. Nam etsi anima non invenitur absque magnitudine sua, ipsa tamen & extra animam reperitur. Quæris ubi? In Angelis. Inde quippe magni sunt Angeli, unde animæ magnitudo comprobatur, ex captu videlicet æternitatis. Quod si eo constitit animam discrepare à rectitudine sua, quod ea carere possit: quidni æque liqueat esse diversam & à sua magnitudine, quam sibi propriam vindicare non possit? Cum itaque nec illa in omni, nec ista in sola sit anima, patet utramque indifferenter differre ab ea. Item, Nulla forma est id, cujus est forma. Est autem magnitudo forma animæ. Nec enim ideo non forma, quia inseparabilis est illi. Hoc siquidem sunt substantiales differentiæ omnes, hoc non modo proprie propria, sed & propria quædam, hoc etiam aliæ innumerabiles formæ. Non igitur sua magnitudo anima, non magis quam sua nigredo corvus, quàm suus candor nix, quam sua risibilitas seu rationalitas homo: cum tamen nec corvum sine nigredine, nec sine candore nivem, nec hominem, qui non & risibilis sit & rationalis, umquam reperias. Ita & anima, & animæ magnitudo, etsi inseparabiles, diversæ tamen ab invicem sunt. Quomodo non diversæ, cum hæc in subjecto, illa subjectum & substantia sit? Sola summa & increata natura, quæ est Trinitas Deus, hanc sibi vindicat meram singularemque suæ essentiæ simplicitatem, ut non aliud & aliud, non alibi quoque & alibi, sed ne modo quidem, & modo inveniatur in ea. Nempe in semet manens, quod habet est, & quod est, semper & uno modo est. In ea & multa in unum, & diversa in idem rediguntur, ut nec de numerositate rerum sumat pluralitatem, nec alterationem de varietate sentiat. Loca omnia continet, & quæque suis ordinat locis, nusquam contenta locorum. Tempora sub ea transeunt, non ei. Futura non exspectat, præterita non recogitat, præsentia non experitur.

Magnitudinis & animæ diversitas.

Deus summe simplex, unus, & immutabilis.

6. Recedant à nobis, carissimi, recedant novelli, non dialectici, sed hæretici, qui magnitudinem, qua magnus est Deus; & item bonitatem, qua bonus; sed & sapientiam, qua sapiens; & justitiam, qua justus; postremo divinitatem, qua Deus est, Deum non esse impiissime disputant. Divinitate, inquiunt, Deus est, sed divinitas non est Deus. Forsitan non dignatur Deus esse, quæ tanta est ut faciat Deum. Sed si Deus non est, quid est? Aut enim Deus est, aut aliquid quod non est Deus, aut nihil. Equidem non das Deum esse, sed ne nihilum quidem (ut opinor) dabis, quam usque adeo necessariam Deo esse fateris, ut non modo absque ea Deus esse non possit, sed ea sit. Quod si aliquid est, quod non est Deus: aut minor erit Deo, aut major, aut par. At quomodo minor, qua Deus est? Restat ut aut majorem fatearis, aut parem. Sed si major, ipsa est summum bonum, non Deus: si par, duo sunt summa bona, non unum. quod utrumque catholicus refugit sensus. Jam de magnitudine, bonitate, justitia, sapientiaque, idem per omnia, quod de divinitate, sentimus: unum in Deo sunt, & cum Deo. Nec enim aliunde bonus, quàm unde magnus; nec aliunde justus aut sapiens, quàm unde magnus & bonus; nec aliunde denique simul hæc omnia est, quàm unde Deus, & hoc quoque nonnisi se ipso.

Nec Deus à sua essentia, nec attributa ab ipso distinguuntur. v. S. Th. 1. p. q. 3. a. 3 & 4.

7. Sed dicit hæreticus: Quid? Deum divinitate [a] esse negas? Non, sed eamdem divinitatem, qua est, Deum nihilo minus assero, ne Deo excellentius aliquid esse assentiar. Nam & magnitudine dico magnum, sed quæ ipse est, ne majus aliquid Deo ponam: & bonitate fateor bonum, sed non alia, quam ipse est, ne melius ipso aliquid mihi videar invenisse: & de ceteris in hunc modum. Securus & libens pergo inoffenso (ut aiunt) pede in ejus sententiam qui dicebat: Deus nonnisi ea magnitudine magnus est, quæ est quod ipse. Alioqin illa erit major magnitudo, quàm Deus. Augustinus hic est, validissimus malleus hæreticorum. Si quid itaque de Deo proprie dici possit, rectius congruentiusque dicetur, Deus est magnitudo, bonitas, justitia, sapientia, quàm Deus est magnus, bonus, justus aut sapiens.

Augustinus malleus hæreticorum.

a S. Aug. l. 5. de Trin. cap. 10.

8. Unde non immerito nuper in Concilio, quod papa Eugenius Remis celebravit, tam ipsi, quàm ceteris Episcopis perversa visa est & omnino suspecta expositio illa in libro Gilleberti episcopi Pictavensis, quo super verba Boëtii de Trinitate, sanissima quidem atque catholica, commentabatur hoc modo.

a Hic variant scripti codices. Cisterciensis habet, *divinitatem*, Germanensis, *divinitate esse non negas*. At sincera est lectio nostra, cui similis est in lib. 5. de Consideratione num. 15. ubi idem argumentum tractatur.

Tom. IV. Gilberti sententia in Concilio Remensi damnata.

Pater est veritas, id est verus: Filius est veritas, id est verus: Spiritus-sanctus est veritas, id est verus. Et hi tres simul non tres veritates, sed una veritas, id est unus verus. O obscuram perversamque explanationem! Quàm verius saniusque per contrarium ita dixisset: Pater est verus, id est veritas: Filius est verus, id est veritas: Spiritus-sanctus est verus, id est veritas. Et hi tres unus verus, id est una veritas. Quod quidem fecisset, si sanctum dignaretur Fulgentium imitari, qui ait: Una quippe veritas unius Dei, immo una veritas unus Deus non patitur servitium atque culturam creatoris creaturæque conjungi. Bonus corrector, qui veracissime de veritate loqueretur, qui pie catholiceque sentiret de vera & mera divinæ simplicitate substantiæ, in qua nihil esse possit, quod ipsa non sit, & ipsa Deus. Quamquam manifestius in nonnullis locis aliis à rectitudine fidei liber ille præfati Episcopi visus est discrepare, quorum (verbi causa) adhuc unum pono. Nam dicente auctore, Cum dicitur, Deus, Deus, Deus, pertinet ad substantiam: noster commentator intulit, Non quæ est, sed qua est. Quod absit, ut assentiat catholica Ecclesia, esse videlicet substantiam, vel aliquam omnino rem, qus Deus sit, & quæ non sit Deus.

S. Fulg. lib. de fide orth. ad Donat. cap. 3.

Resipuit in eodem Concilio.

9. Sed hæc minime jam contra ipsum loquimur, quippe qui in eodem conventu sententiæ episcoporum humiliter acquiescens, tam hæc, quàm cetera digna reprehensione inventa proprio ore damnavit: sed propter eos, qui adhuc librum illum, contra apostolicum utique promulgatum ibidem interdictum, transscribere & lectitare feruntur, contentiosius persistentes sequi Episcopum, in quo ipse non stetit, & erroris quàm correctionis magistrum habere malentes. Non solum autem, sed & propter vos, occasione accepta de differentia imaginis & animæ, quæ ad imaginem facta est, operæ pretium credidi excursum hunc facere: ut si qui forte ex aquis furtivis, quæ dulciores videntur, aliquando aliquid biberint; sumpto antidoto evomant illud, & purgato mentis stomacho, ad id, quod secundum promissionem nostram dicendum de similitudine superest, accedentes, puriora jam in gaudio non de nostris hauriant, sed de fontibus Salvatoris, sponsi Ecclesiæ Jesu-Christi Domini nostri, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula, amen.

Liber ejus auctoritate Apost. prohibitus.

SERMO LXXXI.

De convenientia & similitudine animæ cum Verbo secundum identitatem essentiæ, & vitæ immortalitatem, & arbitrii libertatem.

1. QUæsitum est ante de affinitate animæ ad Verbum, atque id quidem necessarie. Quæ enim conventio tantæ majestati & tantæ paupertati, ut more & amore sponsorum, veluti ex æquo, sese complecti referantur sublimitas illa, & illa humilitas? Nam si vere id dicimus, valde læta fiducia est: si falso, valde punienda audacia. Propterea ergo de convenientia horum quærendum fuit: quæ quidem jam multa inventa est, sed non omnis. Quis enim vel nimis hebes non videat, quàm se è vicino respiciant imago, & quod ad imaginem est? Quorum utique unum uni, & alterum alteri sermo (si recolitis) assignavit hesternus. Nec de imagine tantum, sed etiam de similitudine demonstrata ibidem propinquitas est: nisi quod ipsa similitudo, in quo vel in quibus potissimum constet, necdum à nobis est declaratum. Age jam intendamus declarationi huic, ut quo anima plenius suam agnoscet originem, eo amplius erubescat vitam habere degenerem: immo vero quod peccato vitiatum deprehenderit in natura, studeat reformare industria: ut digne suo genere, Dei quidem munere, sese regens, ad amplexus Verbi fidenter accedat.

Animæ cum Verbo convenientia.

2. Advertat igitur ex hac divinæ ingenuitate similitudinis inesse sibi illam suæ substantiæ naturalem simplicitatem, quâ hoc est illi esse § quod vivere, etsi non quod bene, quodve beate vivere: ut sit similitudo non æqualitas. Gradus propinquus: gradus tamen. Neque enim onius excellentiæ parisve fastigii sunt, hoc habere esse quod vivere, & item habere hoc esse quod beate vivere. Ergo si Verbi est illud propter sublimitatem, hoc animæ propter similitudinem, salva quidem eminentia Verbi; palam est affinitas naturarum, palam animæ prærogativa. Et ut quod dicitur planius fiat, soli Deo id est esse, quod beatum esse: atque hoc primum & purissimum simplex. Secundum autem simile est huic, id videlicet habere esse quod vivere: atque hoc animæ est. Ex hoc, etsi inferiori gradu, ascendi potest, non modo ad bene, sed etiam ad beate vivendum: non quia vel tunc sit hoc esse, quod beatum esse illi qui eo pervenerit: quatenus ita glorietur pro similitudine, ut tamen pro disparitate habeat semper, unde omnia ossa ejus dicant: Domine, quis similis tibi? Bonus tamen animæ gradus, ex quo, & solo, ad beatam ascenditur vitam.

Primo, quod idem sit illi esse ac vivere, non tamen beate.

3. Sunt namque viventia, & horum genera duo, quæ sentiunt, & quæ non sentiunt. Porro insensibilibus sensibilia præferuntur, atque utrisque vita, qua vivitur & sentitur. Non stabunt pariter in gradu uno vita & vivens: multo minus vita, & quæ sunt sine vita. Vita anima est vivens quidem, sed non aliunde quam seipsa: ac per hoc non tam vivens, quàm vita, ut proprie de ea loquamur. Inde est, quod infusa corpori vivificat illud, ut sit corpus de vitæ præsentia, non vita, sed vivens. Unde liquet, ne vivo quidem corpori id vivere esse, quod esse: cum esse, & minime vivere possit. Multo minus quæ vitæ expertia sunt, ad hunc gradum assurgent. Sed nec omne quod vita dicitur, vel est, continuo valebit pertingere huc. Est pecorum, est & arborum vita, sensu altera vigens, altera carens. At neutri tamen idem esse quod vivere est: cum (ut quidem multorum * opinio est) ante in elementis, quàm vel illa in membris, vel ista in ramis exstiterint. At secundum hoc cum desinunt vivificare, simul vivere cessant, sed non & esse. Solvuntur pariter & dissolvuntur, tamquam non alligatæ tantum, sed & colligatæ. Neque enim unum simplex est quæque harum, sed ex pluribus constans. Et propterea non redigitur in nihilum, sed dissilit in partes, ut & ad suum quodque recurrat principium, verbi causa aër ad aërem, ignis ad ignem, & reliqua in hunc modum. Nequaquam igitur tali vitæ idem esse & vivere est, quæ est & quando non vivit.

Corpori non idem vivere quod esse.

* scil. Empedoclearum.

Plantis item & animalibus.

4. Porro nihil horum, quibus non hoc esse quod vivere sit, ad bene beateque vivendum quandoque proficiet vel emerget: quippe quod neque ad hunc inferiorem gradum potuit pervenire. Sola, quæ in ipso stare cognoscitur anima hominis, in eo dignitatis creata est, vita à vita, simplex à simplici, immortalis ab immortali: ut non sit longe à summo gradu, ubi scilicet id esse quod beate vivere est, in quo solus stat beatus, & solus potens, Rex regum, & Dominus dominantium. Accepit * itaque in sui conditione anima, etsi non esse, posse tamen esse beata; summo proinde gradui, quantum licet, appropians, non pertingens tamen. Neque enim vel ipsi (ut supra diximus) hoc erit aliquando esse quod beatam esse, nec quando beata erit. Fatemur similitudinem, æqualitatem renuimus. Verbi causa, vita Deus, vita & anima est: similis quidem, sed dispar. Porro similis, quod vita, quod seipsa vivens, quod non tantum vivens, sed & vivificans: sicut & ille hæc omnia est. Dispar vero, quantum à creante creata. Dispar, quod, ut nisi creata ab illo non esset, sic nisi ab ipso vivificata non viveret. Non viveret dico, sed spirituali vita, non naturali. Nam naturali quidem, etiam quæ non spiritualiter vivit, immortaliter vivat necesse est. At qualis vita! in qua satius foret non nasci, quam non ab ea mori. Mors potius est: & ideo gravior, quia peccati, non naturæ. Denique *mors peccatorum pessima*. Ita ergo quæ secundum carnem vivit anima,

Quæ hominibus incapaces.

* al. accipit.

Secundo, quod * anima sit immortalis.

Non naturæ spirituali.

Psal. 33. 22.

§ Disparitatem tamen insignem affert num. 4. nempe quod anima creata sit,

vivens mortua est, quippe cui bonum erat omnino non vivere, quàm sic vivere. A qua nimirum vitali quadam morte minime umquam resurget, nisi per verbum vitæ, immo per Verbum vitam, viventem utique & vivificantem.

Sed naturali.

5. Alias autem immortalis est anima, & in hoc nihilo minus Verbo similis quidem, sed non æqualis. Nam in tantum superexcellit immortalitas Deitatis, ut Apostolus dicat de Deo: *qui solus habet immortalitatem.* Quod ego reor pro eo dictum, quod solus sit natura incommutabilis Deus, qui ait: *Ego Dominus, & non mutor.* Vera namque & integra immortalitas tam non recipit mutationem, quàm nec finem, quod omnis mutatio quædam mortis imitatio sit. Omne etenim quod mutatur, dum de uno ad aliud transit esse, quodam modo necesse est moriatur quod est, ut esse incipiat quod non est. Quod si tot mortes quot mutationes, ubi immortalitas? Et huic vanitati subjecta est ipsa creatura non volens, sed propter eum qui subjecit eam in spe. Attamen immortalis anima est: quoniam cum ipsa sibi vita sit; sicut non est quo cadat à se, sic non est quo cadat à vita. Verum cum constet suis affectibus mutari eam; agnoscat ita se Deo in immortalitate similem, ut sciat sibi deesse non modicam immortalitatis partem, soli cedens absolutam perfectamque immortalitatem, apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio. Non mediocris tamen animæ dignitas præsenti disputatione comperta est, quæ gemina quadam vicinitate naturæ Verbo appropiare videtur, simplicitate essentiæ, & perpetuitate vitæ.

1. Tim. 6. 16. — *Mala. 3. 6.* — *Sed mutabilis affectibus.* — *Rom. 8. 20.*

3. Similitudo secundum libertatem arbitrii.

6. Sed enim adhuc unum occurrit, quod minime præteribo: nec enim minus insignem similemve minus Verbo animam facit, & forte etiam plus. Arbitrii libertas hæc est, plane divinum quiddam præfulgens in anima, tamquam gemma in auro. Ex hac nempe inest illi inter bonum quidem & malum, necnon inter vitam & mortem, sed & nihilo minus inter lucem & tenebras, & cognitio judicii, & optio eligendi; & si qua sunt alia, quæ similiter circa animi habitum sese è regione respicere videantur. Nihilo minus inter ipsa censorius quidam arbiter (is animæ oculus) dijudicat & discernit, sicut arbiter in discernendo, ita in eligendo liber. Unde & liberum nominatur arbitrium, quod liceat versari in his pro arbitrio voluntatis. Inde homo ad promerendum potis. Omne etenim quod feceris bonum malumve, quod quidem non facere liberum fuit, merito ad meritum reputatur. Et ut merito laudatur, non is tantum qui potuit facere mala, & non fecit; sed & qui potuit non facere bona, & fecit: ita malo non caret merito tam is qui potuit non facere mala, & fecit; quàm is qui potuit facere bona, & non fecit. Ubi autem non est libertas, nec meritum. Propterea quæ sunt carentia ratione animalia, nihil merentur: quia sicut deliberatione, ita & libertate carent. Sensu aguntur, feruntur impetu, rapiuntur appetitu. Neque enim judicium habent, quo se dijudicent sive regant: sed ne instrumentum quidem judicii, id est rationem. Inde est quod non judicantur, quia non judicant. Quanam quippe ratione ab his exigatur ratio, quam non acceperunt?

Liberum arbitrium unde sic dictum. — *Libertas necessaria ad meritum.* — *Bruta non merentur.*

7. Hanc vim à natura solus homo non patitur, & ideo solus inter animantia liber. Et tamen interveniente peccato patitur quamdam vim & ipse, sed à voluntate, non à natura, ut ne sic quidem ingenita libertate privetur. Quod enim voluntarium, & liberum. Et quidem peccato factum est, ut corpus quod corrumpitur, aggravet animam; sed amore, non mole. Nam quod surgere anima per se jam non potest quæ per se cadere potuit, voluntas in causa est, quæ corrupti corporis vitiato ac vitioso amore languescens & jacens, amorem pariter justitiæ non admittit. Ita nescio quo pravo & miro modo ipsa sibi voluntas, peccato quidem in deterios mutata, necessitatem facit: ut nec necessitas, cum voluntaria sit, excusare valeat voluntatem; nec voluntas cum sit illecta, excludere necessitatem. Est enim necessitas hæc quodammodo voluntaria. Est favorabilis vis quædam, premendo blandiens, & blandiendo premens: unde sese rea voluntas, ubi semel peccato consenserit, nec excutere jam per se, nec excusare tamen ullatenus de ratione queat. Inde querula illa vox veluti gementis sub onere necessitatis hujus: *Domine*, inquit, *vim patior, responde pro me.* Sed rursus sciens, quod non juste causaretur adversus Dominum, cum voluntas sua ipsius potius in causa foret, attende quid secutus intulerit: *Quid dicam, aut quid respondebit mihi, cum ipse fecerim*[a]? Premebatur jugo, non alio tamen, quàm voluntariæ cujusdam servitutis; & erat pro servitute quidem miserabilis, sed pro voluntate inexcusabilis. Voluntas enim est, quæ se, cum esset libera, servam fecit peccati, peccato assentiendo: voluntas nihilo minus est, quæ se sub peccato tenet, voluntarie serviendo.

Concupiscentia vehemens minuit voluntarium. — *Necessitas voluntaria non excusat à peccato.* — *Isa. 38. 14.* — *Ibidem.*

8. Vide quid dicas, ait aliquis mihi. Tune voluntarium dicis, quod jam necessarium constat esse? Verum quidem est, quod voluntas seipsam addixerit: sed non ipsa se retinet; magis retinetur & nolens. Bene hoc saltem das, quia retinetur. Sed vigilanter retine voluntatem esse, quam retineri fateris. Itaque voluntatem nolentem dicis? Non utique voluntas retinetur non volens. Voluntas enim volentis est, non nolentis. Quod si volens retinetur, ipsa se retinet. Quid ergo dicet, aut quid respondebit ei, cum ipsa fecerit? Quid fecit? Servam se fecit. unde dicitur: *Qui facit peccatum, servus est peccati.* Propterea cum peccavit (peccavit autem cum peccato obedire decrevit) servam se fecit. Sed sit libera, si non adhuc facit. Facit autem, in eadem servitute se retinens. Neque enim non volens voluntas tenetur: voluntas enim est. Ergo quia volens, servam seipsam non modo fecit, sed & facit. Merito proinde (quod sæpe memorandum est) quid respondebit illi, cum ipsa fecerit, ipsa & faciat?

Voluntas cogi non potest. — *Iohan. 8. 34.*

9. Sed non me, inquis, decredere facies necessitatem quam patior, quam in me metipso experior, contra quam & assidue luctor. Ubinam quæso hanc necessitatem sentis? Nonne in voluntate? Non ergo parum firmiter vis, quod & necessario vis. Multum vis quod nolle nequeas, nec multum obluctans. Porro ubi voluntas, & libertas. Quod tamen dico de naturali, non de spirituali, qua libertate (ut dicit Apostolus) Christus nos liberavit. Nam de illa idem ipse dicit: *Ubi spiritus Domini, ibi libertas.* Ita anima miro quodam & malo modo sub hac voluntaria quadam ac male libera necessitate, & ancilla tenetur, & libera: ancilla propter necessitatem, libera propter voluntatem: & quod magis mirum, magisque miserum est, eo rea quo libera, eoque ancilla quo rea, ac per hoc eo ancilla quo libera. Miser ego homo, quis me liberabit à calumnia hujus pudendæ servitutis? Miser, sed liber. Liber, quia homo: miser, quia servus. Liber, quia similis Deo: miser, quia contrarius Deo. *O custos hominum, quare posuisti me contrarium tibi?* Posuisti enim, cum non prohibuisti. Alioquin ipse me posui, *& factus sum mihi metipsi gravis.* Justissime quidem, ut hostis tuus, hostis sit & meus; & qui tibi repugnat, repugnet & mihi. Ego vero, qui tibi; ego, qui mihimet contrarius factus sum, atque in membris meis invenio quod contradicat, & menti meæ, & legi tuæ. Quis me liberabit de manibus meis? Non enim quod volo, hoc ago, sed me, non alio prohibente: & quod odi, illud facio, sed me, non alio compellente. Atque utinam prohibitio hæc, & hæc compulsio ita esset violenta, ut non esset voluntaria; forsitan enim sic possem excusari: aut certe ita esset voluntaria, ut non violenta; profecto enim sic possem corrigi. Nunc vero nusquam exitus misero patet, quem & voluntas (ut dixi) inexcusabilem, & incorrigibilem necessitas facit.

Gal. 4. 31. — *2. Cor 3. 17.* — *Anima libera quodam modo simul & ancilla.* — *Iob 7. 20.* — *Rom. 7. 15.* — *Hominis miseria ob luctam carnis & spiritus.*

a In Vulgata, *fecerit.* Utramque lectionem exhibet Bernardus in sermone 3. de diversis num. 6.

Tom. IV. Psal. 70. 4.

Quis me eripiet de manu peccatoris, & de manu contra legem agentis & iniqui?

10. Quærit quis, de quo querar? De me. Ego ille peccator, ille exlex, ille iniquus. Peccator, quia peccavi: exlex, quia voluntate persisto agere contra legem. Nam mea voluntas ipsa est lex in membris meis, legi divinæ recalcitrans. Et quoniam lex Domini lex mentis meæ, sicut, scriptum est, *Lex Dei ejus in corde ipsius*; per hoc & mihiipsi mea ipsius voluntas contraria invenitur, quæ est iniquitas maxima. Cui enim non iniquus, qui mihi sum? *Qui sibi nequam*, ait, *cui bonus?* Fateor non sum bonus, quia non est in me bonum. Consolabor me tamen, quia & Sanctorum vox ista est: *Scio quia non est in me bonum*, inquit. Discernit tamen quod dicit, *in se*, in carne sua interpretans, propter contradictoriam legem, quæ in ea est. Nam habet legem & in mente, eaque melior. An non lex Dei bona? Quod si malus propter legem malam, quomodo non propter bonam bonus? An mala sua est quæ est in carne sua, & ideo de mala malus; & minime bonus de bona? Non est ita. Lex Dei ejus in mente ipsius, atque ita in mente, ut sit & mentis. Testis est ipse qui ait: *Invenio aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ.* Numquid suum quod carnis suæ est, & non suum quod mentis suæ est? Ego dico & plus. Quidni dicam, quod idem ipse magister dicit? Nam *mente quidem serviens legi Dei, carne autem legi peccati*; quid magis suum fateatur evidenter ostendit, cum malum quod in carne est, ita à se alienum censet, ut dicat: *Itaque jam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum.* Et ideo fortassis signanter aliam dixerit legem inventam in membris suis, quod alienam hanc, & quasi adventitiam reputaret. Unde & adhuc ego aliquid audeo amplius, haud temere quidem: Paulum videlicet non jam malum, propter malum quod in carne habet: magis autem bonum, propter bonum quod in mente habet. An non bonus, qui consentit legi Dei, quoniam bona est? Nam etsi se itidem fateatur servire legi peccati, carne hoc facit, non mente. Cum autem mente quidem serviat legi Dei, carne autem legi peccati; quidnam potissimum horum Paulo imputandum putes, tu videris. Nam mihi fateor facile persuasum, quod mentis, quàm quod carnis est, pluris esse, non solum mihi, sed & ipsi Paulo, ut jam dictum est, qui ait: *Si autem quod nolo, illud facio, jam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum.*

Psal. 36. 31. — Eccli. 14. 5. — Rom. 7. 18. — Hanc sancti quoque in se agnoscunt — Rom. 7. 23. — Ibid. 26. — Motus concupiscentiæ indeliberati non sunt peccatum. — Ibid. 20.

11. Sed de libertate ista sufficiant. In libello*, quem de gratia & libero arbitrio scripsi, diversa fortassis de imagine & similitudine disputata leguntur, sed (ut arbitror) non adversa. Legistis illa, ista audistis: quænam magis probetis*, vestro judicio derelinquo; vel si quid melius utrisque sapitis, in hoc gaudeo & gaudebo. At quoquo modo illa se habeant, tria quædam in præsentiarum præcipua commendata tenetis, simplicitatem, immortalitatem, libertatem. Et hoc vobis liquido apparere jam arbitror, animam pro ingenita atque ingenua similitudine, quæ in his tam eximie claret, non parvam cum Verbo habere affinitatem, sponso Ecclesiæ Jesu-Christo Domino nostro, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula, amen.

* Habes hunc tomo 2.

*. al. probanda.

SERMO LXXXII.

Qualiter anima similis Deo manens, per peccatum tamen dissimilis facta est in simplicitate, immortalitate, & libertate.

1. Quid vobis videtur? Possumusne jam regredi ad exponendi ordinem unde digressi sumus: quia patet propinquitas Verbi & animæ, pro qua utique demonstranda digressio ipsa facta est? Possemus (ut mihi videtur) nisi parum quid dubietatis in his, quæ dicta sunt, adhuc residere sentirem. Nil furari volo. Non libenter prætereo quod vobis utile putem. Et quomodo id audeam, de his præsertim quæ vobis accipio? Scio hominem [a] aliquid aliquando inter loquendum ex his quæ suggerebat Spiritus, etsi non infideli, minus tamen fidenti animo retentantem & reservantem sibi, ut haberet quod diceret denuo tractaturus; & ecce vox ad eum, ut quidem ei visum est: Donec istud tenebis, aliud non accipies. Quid si retinuisset, non providendo suæ inopiæ, sed fraternis profectibus invidendo? nonne merito & hoc ipsum, quod videbatur habere, auferretur ab eo? Quod quidem longe à servo vestro semper faciat Deus, sicut & semper fecit. Sic mihi jugiter abundare dignetur fons ille indeficiens sapientiæ salutaris, quomodo sine invidia vobis communicavi, & refudi quicquid mihi infundere hactenus dignatus est ipse. Si ego vos fraudo, à quo jam non verear ipse fraudari? Ne à Deo quidem.

Prædicatoris est liberaliter, quod Deus dederit, in alios effundere.

2. Est itaque in his quæ dicta sunt aliquid, quod (ut vereor ego) offendiculum dare queat, si non complanetur. Et, ni fallor, sunt de hic stantibus, quibus jam scrupulum movit quod dicere volo. Trina illa Verbi similitudo, quam animæ assignavimus, immo qua insignitam advertimus, recolitisne quod etiam inseparabiliter inesse illi visa fuerit nobis? Id quidem videatur aliquibus scripturarum testimoniis obviare, ut verbi gratia, est illud in psalmis: *Homo cum in honore esset, non intellexit; comparatus est jumentis insipientibus, & similis factus est illis*; & item illud: *Mutaverunt gloriam suam in similitudinem vituli comedentis fœnum.* sed & quod aperte dictum est in persona Dei: *Existimasti inique, quod ero tui similis.* & pleraque alia, quæ similitudinem Dei in homine post peccatum deletam concorditer asseverare videntur. Quid ergo dicemus ad hæc? Tria illa in Deo minime esse, & sic alia quærenda, in quibus similitudinem assignemus? aut esse quidem in Deo, sed non in anima, & ne sic quidem in his similitudinem inveniri? aut esse & in anima, sed posse etiam non inesse, ac per hoc non inseparabilia esse? Absit. Et in Deo, & in anima sunt, & semper insunt: nec est quod nos aliquid horum dixisse pœniteat, ita totum subnixum est indubitata & absolutissima veritate. Sed quod Scriptura loquitur de dissimilitudine facta, non quia similitudo ista deleta sit loquitur, sed quia alia superducta. Non plane anima nativam se exuit formam, sed superinduit peregrinam. Illa addita, non ista perdita est: & quæ supervenit, obscurare ingenitam potuit, sed non exterminare. Denique *obscuratum est insipiens cor illorum*, ait Apostolus. & Propheta: *Quomodo obscuratum est aurum, mutatus est color optimus?* Obscuratum aurum plangit, sed aurum tamen; mutatum colorem optimum, sed non fundamentum coloris evulsum. Manet in fundamento prorsus inconcussa simplicitas, sed minime apparet duplicitate operta humanæ dolositatis, simulationis, hypocrisis.

Psal. 48. 13. — Psal. 105. 20. — Psal. 49. 21. — Rom. 1. 21. — Thren. 4. 1.

3. Quàm incongrue simplicitati duplicitas admiscetur, quàm indigne tali fundamento talis structura committitur. Hujusmodi sibi versutiam Serpens induerat, cum se, ut deciperet, consiliarium exhibebat, simulabat amicum. Hujusmodi quoque seducti ab eo paradisi incolæ induerant sibi, cum pudendam jam nuditatem tegere conarentur, & umbra frondosi ligni, & frondium succinctoriis, & verbis excusatoriis. Quàm late extunc & deinceps omnem posteritatem hereditarium hypocrisis virus infecit! Quem dabis de filiis Adam qui quod est, non dico velit, sed vel patiatur videri? Sed perseverat nihilo minus in omni anima cum originali duplicitate generalis simplicitas, ut de collatione confusio augeatur: perseverat æque immortalitas, sed fusca & tetra, irruente tenebrosa corporeæ mortis caligine. Nam etsi non privatur vita, vitæ tamen beneficium suo corpori jam non sufficit vindicare.

Gen. 3. 7.

a Bernardus se ipse intelligit more Pauli Apostoli, idque testatur Cæsarius Heisterbacensis sermone in Octava Nativitatis: *Cum tempore quodam*, inquit, *nescio quid dictaret, & testimonium haberet in promptu, quod præsenti loco congruebat, vellet que reservare in finem, timens ibi defectum, audivit de cælo dicentem vocem: Si istud reservaveris, aliud non dabitur tibi.* Adeo non ipse erat qui loquebatur, ait Manricus, sed Deus in eo.

Ezech. 18. 4.

Quid quod ne suam quidem spiritualem dumtaxat vitam retinet sibi? Anima nempe quæ peccaverit, ipsa morietur. Nonne morte ista dupliçi incursante, illa qualiscumque immortalitas, quam retentat, tenebrosa satis redditur, & misella? Adde quod appetentia terrenorum (quæ quidem omnia ad interitum sunt) densat tenebras, ita ut in anima sic vivente nil à parte aliqua nisi pallida facies & imago quædam mortis apparere cernatur. Cur non enim quæ immortalis est, similia sibi immortalia appetit & æterna, ut quod est appareat, & quod facta est vivat? Ceterum contraria sapit & quærit, & mortalibus sese degeneri conversatione conformans, immortalitatis candorem quodam mortiferæ consuetudinis piceo colore denigrat. Quidni mortalium appetitus immortalem mortali similem, immortali dissimilem faciet? *Qui tangit picem*, ait Sapiens, *inquinabitur ab ea*. Fruendo mortalibus mortalitatem se induit, & vestem immortalitatis incidente mortis similitudine decoloravit, non exuit.

Homo mortalibus inhians, merito mortalis.

Eccli. 13. 1.

Evæ lapsus.

4. Evam attende, quomodo ejus anima immortalis, immortalitatis suæ gloriæ fucum mortalitatis invexit, mortalia utique affectando. Ut quid enim, cum immortalis esset, mortalia non contempsit & transitoria, contenta sibi similibus, immortalibus & æternis? *Vidit*, inquit, *lignum quod esset pulcrum oculis, & aspectu delectabile, ac suave ad vescendum*. Non est tua, ô mulier, ista suavitas, ista delectatio, istaque pulcritudo: & si tua pro parte luti, non tua solius, sed communis cunctis animantibus terræ. Tua, quæ vere tua est, aliunde, & alia est: nam æterna est de æternitate. Quid tu animæ tuæ aliam formam, immo deformitatem imprimis alienam? Enimvero quod delectat habere, id etiam perdere timet: & timor color est. Is libertatem dum tingit, tegit, & eam nihilo minus sibimet reddit dissimilem. Quàm dignius sua origine nihil cuperet, ubi nihil metueret, ac per hoc à servili timore isto ingenitam sibi defenderet libertatem, manentem in vigore & decore suo! Heu non ita est! mutatus est color optimus. Fugitas, & latitas: audis vocem Domini Dei, & abscondis te. Cur hoc, nisi quia quem amabas times, & libertatis speciem forma servilis exclusit?

Gen. 3. 6.

Qualis libertas homini post peccatum.

5. Sed & voluntaria illa necessitas, & contraria lex inflicta membris (de qua proximo sermone disserui) eidem incubat libertati, & liberam natura creaturam per propriam ipsius voluntatem, dum allicit, subjicit servituti, implens faciem ejus ignominia, ita ut vel carne serviat legi peccati, & non volens. Quia ergo naturæ ingenuitatem morum probitate defensare neglexit: justo auctoris judicio factum est, non quidem ut libertate propria nudaretur, sed tamen superindueretur, *sicut diploide, confusione sua*. Et bene sicut diploide, ubi veste veluti duplicata, manente libertate propter voluntatem, servilis nihilo minus conversatio necessitatem probat. Hoc de simplicitate, hoc de immortalitate animæ advertere est: & nil tibi in ea, si bene consideres, apparebit, quod non sit istiusmodi similitudinis pariter & dissimilitudinis diploide adopertum. An non diplois, ubi non innata, sed affixa, & quadam quasi acu peccati assuta est simplicitati fraus, immortalitati mors, necessitas libertati? Neque enim essentiæ simplicitati præscribit duplicitas cordis; non naturæ immortalitati mors, aut voluntaria peccati, aut necessaria corporis; non arbitrii libertati necessitas voluntariæ servitutis. Ita bonis naturæ mala adventitia, dum non succedunt, sed accedunt, turpant utique ea, non exterminant; conturbant non deturbant. Inde anima dissimilis Deo, inde dissimilis est & sibi: inde comparata jumentis insipientibus, & similis facta est illis: inde quod legitur commutasse gloriam suam in similitudinem vituli comedentis fœnum: inde homines, tamquam vulpes, duplicitatis & fraudis foveas habent: & quia pares vulpibus se fecerunt, partes vulpium erunt: inde, juxta Salomonem, *unus exitus hominis & jumenti*. Quidni

Psal. 105. 19.

Pœna ejus peccati.

Psal. 48. 13.

Psal. 105. 20.

Eccle. 3. 19.

similiter exeat, qui similiter vixit? MORTE BESTIALI incubuit terrenis, morte bestiali excedet terris. Audi aliud. Quid mirum si similem sortimur exitum, qui & similem habemus introitum? Unde enim hominibus, nisi de similitudine bestiali, ille tam intemperans ardor in coitu, tam immoderatus dolor in partu? Ita homo in conceptu & ortu, in vita & morte comparatus est jumentis insipientibus, & similis factus est illis.

Tom. IV.

Homo redactus ad similitudinem jumentorum.

6. Quid quod libera creatura sibi subditum appetitum non regit ut domina, sed sequitur & obsequitur ut ancilla? Nonne & in hoc se assimilat & annumerat ceteris animantibus, quæ natura non in libertatem vocavit, sed condidit in servitutem servire suo ventri, appetitui obedire? Nonne tali merito confunditur perhiberi vel existimari similis Deus? Ideoque ait: *Existimasti inique, quod ero tui similis*. & infert: *Arguam te, & statuam contra faciem tuam*. Non est sese videntis animæ, Deum existimare similem sibi, animæ dumtaxat (qualis mea est) peccatricis & iniquæ. Ejusmodi namque arguitur: *Existimasti inique*, ait; & non dicit, existimasti anima, vel existimasti homo, quod ero tui similis. Sed si statuatur iniquus ante faciem suam, & contra vultum quemdam morbidum putidumque interioris hominis sui sistatur, ut dissimulare aut declinare non queat impuritatem conscientiæ suæ, sed videat vel invitus sordes peccatorum suorum, vitiorum inspiciat deformitatem; nequaquam jam poterit existimare Deum sui similem sibi, sed quasi diffidens pro tanta dissimilitudine quam videbit, puto exclamabit, & dicet: *Domine, quis similis tibi?* quod quidem dictum pro voluntaria illa & novitia dissimilitudine. Nam manet prima similitudo: & ideo illa plus displicet, quod ista manet. O quantum bonum ista, quantumque malum illa! Ex mutua tamen collatione utraque res in genere suo plus eminet.

Psal. 49. 21.

Quam dissimilis Deo.

Psal. 34. 10.

7. Cum ergo anima tantam in se una rerum distantiam cernit, quidni clamet, inter spem & desperationem utique posita: Domine, quis similis tui? Trahitur in desperationem pro tanto malo: sed revocatur in spem à tanto bono. Inde est, ut quo sibi plus displicet in malo quod in se videt, eo se ardentius ad bonum, quod æque in se conspicit, trahat, cupiatque fieri ad quod facta est, simplex & recta, & timens Deum, ac recedens à malo. Quidni recedere possit, ad quod accedere potuit? Quidni accedere, à quo recedere potuit? Quod tamen utrumque dixerim de gratia præsumendum, non de natura, sed ne de industria quidem. Nempe *Sapientia vincit malitiam*, non industria, vel natura. Nec deest occasio præsumendi: ad Verbum est conversio ejus. Non est apud Verbum otiosa animæ generosa cognatio, de qua triduo jam tractamus, & cognationis testis similitudo perseverans. Dignanter admittit in societatem Spiritus similem in natura. Et certe de ratione naturæ, similis similem quærit. Vox requirentis: *Revertere Sunamitis, revertere ut intueamur te*. Intuebitur similem, qui dissimilem non videbat: sed & se intuendum præstabit. *Scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est*. Puta ergo de difficultate magis, quàm de impossibilitate venire illam percunctationem: *Domine, quis similis tibi?*

Potest tamen similitudinem reparare cum gratia auxilio.

Sap. 7. 30.

Cant. 6. 12.

1. Johan. 3. 2.

Psal. 34. 10.

8. Aut, si hoc magis probas, vox est admirantis. Admiranda prorsus & stupenda illa similitudo, quam Dei visio comitatur, immo quæ Dei visio est: ego autem dico in caritate. CARITAS illa visio, illa similitudo est. Quis non stupeat caritatem Dei spreti & revocantis? Merito iniquus arguitur ille, qui supra inductus est, Dei similitudinem usurpans sibi, cum diligendo iniquitatem, neque possit se diligere, neque Deum. sic enim habes: *Qui diligit iniquitatem, odit animam suam*. Facta igitur de medio iniquitate, quæ eam quæ ex parte est dissimilitudinem facit, erit unio spiritus, erit mutua visio, mutuaque dilectio. Siquidem veniente quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est; eritque ad alterutrum casta & consummata

Caritas, visio est.

Psal. 10. 6.

Status futuræ gloriæ perfectio.

1. Cor. 13. 10.

TOM. IV.

dilectio, agnitio plena, visio manifesta, conjunctio firma, societas individua, similitudo perfecta. Tunc cognoscet anima, sicut cognita est; tunc amabit, sicut amata est, & gaudebit sponsus super sponsam, cognoscens & cognitus, diligens & dilectus, Jesus-Christus Dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula, amen.

SERMO LXXXIII.

Qualiter anima, quantumcumque vitiis corrupta, adhuc per amorem castum & sanctum potest redire ad similitudinem sponsi, id est Christi.

1. QUantum quidem regularis hora permisit, quam nobis constituimus ad loquendum, triduum * hoc in demonstranda Verbi animæque affinitate expensum est. Quæ utilitas in omni labore isto? Nempe hæc. Docuimus omnem animam, licet oneratam peccatis, vitiis irretitam, captam illecebris, exsilio captivam, corpore carceratam, luto hærentem, infixam limo, affixam membris, confixam curis, distentam negotiis, contractam timoribus, afflictam doloribus, erroribus vagam, sollicitudinibus anxiam, suspicionibus inquietam, & postremo advenam in terra inimicorum, juxta Prophetæ vocem, coinquinatam cum mortuis, deputatam cum his qui in inferno sunt; licet, inquam, sic damnatam, & sic desperatam; docuimus tamen hanc in sese posse advertere, non modo unde respirare in spem veniæ, in spem misericordiæ queat; sed etiam unde audeat adspirare ad nuptias Verbi, cum Deo inire fœdus societatis non trepidet, suave amoris jugum cum Rege ducere Angelorum non vereatur. Quid enim non tute audeat apud eum, cujus se insignem cernit imagine, illustrem similitudine novit? Quid, inquam, vereatur de majestate, cui de origine fiducia datur? Tantum est ut curet naturæ ingenuitatem vitæ honestate servare, immo cæleste decus, quod sibi originaliter inest, dignis quibusdam studeat morum affectuumque venustare & decorare coloribus.

* al. biduum. — Anima quantumvis corrupta. — Baruc. 3. 11. — Magnæ tamen gratiæ & felicitatis capax.

2. Utquid enim dormitet industria? Grande profecto in nobis donum naturæ ipsa est: quæ si minus suas exsequatur partes, nonne quod reliquum habet natura in nobis, totum turbabitur, totum quasi quadam vetustatis operietur rubigine? Id quidem injuria auctori. Et utique ad hoc auctor ipse Deus divinæ insigne generositatis perpetuo voluit in anima conservari, ut semper hæc in sese ex Verbo habeat, quo admoneatur semper, aut stare cum Verbo, aut redire, si mota fuerit. Non mota quasi locis migrans, aut pedibus gradiens, sed mota (sicut substantiæ utique spirituali moveri est) cum suis affectibus, immo defectibus, à se quodam modo in pejus vadit, cum se sibi vitæ & morum pravitate dissimilem facit, reddit degenerem: quæ tamen dissimilitudo non naturæ abolitio, sed vitium est, bonum ipsum naturæ quantum sui comparatione attollens, tantum fœdans conjunctione. Jam vero animæ reditus, conversio ejus ad Verbum, reformandæ per ipsum, conformandæ ipsi. In quo? In caritate. Ait enim: *Estote imitatores Dei, sicut filii carissimi; & ambulate in dilectione, sicut & Christus dilexit vos.*

Insigne divinæ imaginis quorsum in homine. — Eph. 5. 1.

3. TALIS CONFORMITAS maritat animam verbo, cum cui videlicet similis est per naturam, similem nihilo minus ipsi se exhibet per voluntatem, diligens sicut dilecta est. Ergo si perfecte diligit, nupsit. Quid hac conformitate jucundius? quid optabilius caritate, qua fit, ut humano magisterio non contenta, per temet, ô anima, fiducialiter accedas ad Verbum, Verbo constanter inhæreas, Verbum familiariter percuncteris, consultesque de omni re, quantum intellectu capax, tantum audax desiderio? Vere spiritualis, sanctique connubii contractus est iste. Parum dixi, contractus: complexus est. Complexus plane, ubi idem velle, & nolle idem, unum facit spiritum de duobus. Nec verendum ne disparitas personarum claudicare in aliquo faciat convenientiam * voluntatum, quia amor reverentiam nescit. Ab amando quippe amor, non ab honorando denominatur. Honoret sane qui horret, qui stupet, qui metuit, qui miratur: vacant hæc omnia penes amantem. Amor sibi abundat, amor ubi venerit, ceteros in se omnes traducit & captivat affectus. Propterea quæ amat, amat, & aliud novit nihil. Ipse qui honori meritu, merito stupori & miraculo est: amari tamen plus amat. Sponsus, & sponsa sunt. Quam quæris aliam inter sponsos necessitudinem vel connexionem, præter amari, & amare? Hic nexus vincit etiam quod natura arctius vinxit, vinculum parentum ad filios. Denique *propter hoc*, ait, *relinquet homo patrem suum & matrem suam, & adhærebit sponsæ.* Vides iste affectus quàm sit in sponsis, non ceteris tantum affectibus, sed etiam seipso potentior.

Conformitas animam Verbo maritat. — * al. convenientiam. — Amor ceteros omnes affectus absorbet.

4. Adde quod iste sponsus non modo amans, sed amor est. Numquid honor? Contendat quis esse: ego non legi. Legi autem quia *Deus caritas est*; & non quia honor est, vel dignitas legi. Non quia honorem non vult Deus, qui ait: *Si ego pater, ubi est honor meus?* Verum id Pater. Sed si sponsum exhibeat, puto quia mutabit vocem, & dicet: Si ego sponsus, ubi est amor meus? Nam & ante ita locutus est: *Si ego Dominus, ubi est timor meus?* Exigit ergo Deus timeri ut Dominus, honorari ut Pater, & ut Sponsus amari. Quid in his præstat, quid eminet? Nempe amor. Absque hoc & timor pœnam habet, & honor non habet gratiam. Servilis est timor, quamdiu ab amore non manu-mittitur. Et qui de amore non venit honor, non honor, sed adulatio est. Et quidem soli Deo honor & gloria: sed horum neutrum acceptabit Deus, si melle amoris condita non fuerint. Is per se sufficit, is per se placet, & propter se. Ipse meritum, ipse præmium est sibi. AMOR præter se non requirit causam, non fructum. Fructus ejus, usus ejus. Amo, quia amo; amo, ut amem. MAGNA RES AMOR, si tamen ad suum recurrat principium, si suæ origini redditus, si refusus suo fonti semper ex eo sumat, unde jugiter fluat. Solus est amor ex omnibus animæ motibus, sensibus atque affectibus, in quo potest creatura, etsi non ex æquo, respondere auctori, vel de simili mutuam rependere vicem. Verbi gratia, si mihi irascatur Deus, num illi ego similiter redirascar? Non utique, sed pavebo, sed contremiscam, sed veniam deprecabor. Ita si me arguat, non redarguetur à me, sed ex me potius justificabitur. Nec si me judicabit, judicabo ego eum, sed adorabo: & salvans me non quærit à me ipse salvari, nec vicissim eget ab aliquo liberari, qui liberat omnes. Si dominatur, me oportet servire: si imperat, me oportet parere; & non vicissim à Domino vel servitium exigere, vel obsequium. Nunc jam videas de amore quam aliter sit. Nam cum amat Deus, non aliud vult quàm amari: quippe non ad aliud amat nisi ut ametur, sciens ipso amore beatos qui se amaverint.

1 Johan. 4. — Malac. 1. 6. — Ibidem. — Deus mavult amari, quam timeri & honorari. — Amor solus sibi sufficit.

5. Magna res amor; sed sunt in eo gradus. Sponsa in summo stat. Amant enim & filii, sed de hereditate cogitant: quam dum verentur quoquo modo amittere, ipsum à quo exspectatur hereditas, plus reverentur, minus amant. Suspectus est mihi amor, cui aliud quid adipiscendi spes suffragari videtur. Infirmus est, qui forte spe subtracta, aut exstinguitur, aut minuitur. Impurus est, qui & aliud cupit. Purus amor mercenarius non est. Purus amor de spe vires non sumit, nec tamen diffidentiæ damna sentit. Sponsæ hic est, quia hoc sponsa est quæcumque est. Sponsæ res & spes unus est amor. Hoc sponsa abundat, hoc contentus est sponsus. Nec is aliud quærit, nec illa aliud habet. Hinc ille sponsus, & sponsa illa est. Is sponsis proprius est, quem alter nemo attingat, nec filius quidem. Denique ad filios clamat: *Ubi est honor meus?* & non, Ubi est amor meus dicit, servans sponsæ prærogativam. Sed & jubetur homo honorare patrem suum & matrem suam, & de amore tacetur, non quia non amandi sint parentes à filiis,

Purus amor mercenarius non est. — Malac. 1. 6.

filiis, sed quia multi filiorum honorare parentes magis, quàm amare affecti sunt. Esto quod honor regis judicium diligat: sed sponsi amor, immo sponsus Amor solam amoris vicem requirit & fidem. Liceat proinde redamare dilectam. Quidni amet sponsa, & sponsa Amoris? Quidni ametur Amor?

Amor nostes nihil, comparatus divino.

6. Merito cunctis renuntians affectionibus aliis, soli & tota incumbit amori, quæ ipsi respondere amori habet in redhibendo amore. Nam & cum se totam effuderit in amorem, quantum est hoc ad illius fontis perenne profluvium? Non plane pari ubertate fluunt amans & Amor, anima & Verbum, sponsa & Sponsus, Creator & creatura, non magis quam sitiens & fons. Quid ergo? Peribit propter hoc, & ex toto evacuabitur nupturæ votum, desiderium suspirantis, amantis ardor, præsumentis fiducia, quia non valet ex æquo currere cum gigante, dulcedine cum melle contendere, lenitate cum agno, candore cum lilio, claritate cum sole, caritate cum eo qui caritas est? Non. Nam etsi minus diligit creatura, quoniam minor est; tamen si ex tota se diligit, nihil deest ubi totum est. Propterea (ut dixi) sic amare, nupsisse est: quoniam non potest sic diligere, & parum dilecta esse, ut in consensu duorum integrum stet perfectumque connubium. Nisi quis dubitet, animam à Verbo & prius amari, & plus. Prorsus & prævenitur amando, & vincitur. Felix, quæ meruit præveniri in tantæ benedictione dulcedinis! Felix, cui tantæ suavitatis complexum experiri donatum est! Quod non est aliud, quàm amor sanctus & castus, amor suavis & dulcis; amor tantæ serenitatis, quantæ & sinceritatis; amor mutuus, intimus, validusque, qui non in carne una, sed uno plane in spiritu duos jungat, duos faciat jam non duos, sed unum, Paulo ita dicente: *Qui adhæret Deo, unus spiritus est.* Et nunc potius eam super his audiamus, quam facile magistram de omnibus fecit & magistra unctio, & frequens experientia. Nisi forte id melius servamus in aliud sermonis principium, ne rem bonam coarctemus inter angustias hujus jam propemodum finiendi. Et si probatis, facio finem etiam ante finem: ut famelici tempestive conveniamus cras ad delicias sanctæ animæ, quibus beata meretur frui cum Verbo, & de Verbo, sponso utique suo, Jesu Christo Domino nostro, qui est super omnia Deus benedictus in secula, amen.

Non tamen remittendus. — *Amor Dei & animæ qualis.* — *1. Cor. 6. 17.*

SERMO LXXXIV.

Quod anima quærens Deum, præventa est ab eo: & quid sit illa quæsitio, in qua jam ab eo præventa est.

Cant. 3. 1. Quærere Deum magnum bonū.

1. *IN lectulo meo per noctes quæsivi quem diligit anima mea.* MAGNUM BONUM quærere Deum. Ego hoc nulli in bonis animæ secundum existimo. Primum in donis, ultimum in profectibus est. Virtutum nulli accedit, cedit nulli. Cui accedat, quam nulla præcedit? Cui cedat, quæ omnium magis consummatio est? Quæ enim virtus adscribi possit non quærenti Deum, aut quis terminus quærenti * Deum? *Quærite*, inquit, *faciem ejus semper.* Existimo, quia nec cum inventus fuerit, cessabitur à quærendo. NON pedum passibus, sed desideriis quæritur Deus. Et utique non extundit desiderium sanctum felix inventio, sed extendit. Numquid consummatio gaudii, desiderii consumptio est? Oleum magis est illi: nam ipsum flamma. Sic est. Adimplebitur lætitia: sed desiderii non erit finis, ac per hoc nec quærendi. Tu vero cogita, si potes, quæritandi hoc studium sine indigentia, & desiderium sine anxietate. Alterum profecto præsentia, alterum copia excludit.

** al. quærendi.* — *Psal. 104. 4.* — *Deo invento desideria sancta crescunt.*

Quærens Deum in primis caveat esse ingratus.

2. Nunc jam videte cur ista præmiserim. Nimirum, ut omnis inter vos anima quærens Deum, ne magnum bonum in magnum sibi detorqueat malum, noverit se præventam in illo, & ante quæsitam quàm quærentem. Sic enim de magnis bonis mala oriri non minima solent, cum facti eximii de bonis Domini, utimur donis tamquam non datis, non damus gloriam Deo. Ita profecto qui maximi videbantur pro accepta gratia, pro non redhibita minimi reputantur apud Deum. Ego autem parco vobis. Usus sum modestioribus vocibus, maximo, minimoque: sed quod sentio non expressi. Discrimen involvi, ipse nudabo: optimum, pessimumque dixisse debueram. Nam vere & absque dubio, EO QUISQUE PESSIMUS, quo optimus est, si hoc ipsum quo est optimus, adscribat sibi. Nempe pessimum hoc. Quod si dicat quis: Absit, agnosco, gratia Dei sum id quod sum; studeat autem captare gloriolam pro gratia quam accepit; nonne fur est & latro? Audiat qui ejusmodi est: *Ex ore tuo te judico, serve nequam.* Quid nequius servo usurpante sibi gloriam domini sui?

Deo gloriam adscribat. — *Luc. 19. 22.*

3. *In lectulo meo per noctes quæsivi quem diligit anima mea.* Quærit anima Verbum, sed quæ à Verbo prius quæsita sit. Alioquin semel à facie Verbi egressa vel ejecta, non revertetur oculus ejus ut videat bona, si non requiratur à Verbo. Quasi vero aliud anima nostra sit, quam spiritus vadens & non rediens, si sibi fuerit derelicta. Audi profugam & deviam, quid doleat, & quid petat. *Erravi*, ait, *sicut ovis quæ periit: quære servum tuum.* O homo, redire vis? Sed si in voluntate res est, quid opem flagitas? Quid aliunde mendicas, in quo abundas tu tibi? Palam est, quia vult, & non potest: sed spiritus est vadens & non rediens, etsi is sit longius agens, qui nec vult. Quamquam non omnino illam animam expositam dixerim vel relictam, quæ reverti cupit, & requiri petit. Unde enim voluntas hæc illi? Inde (ni fallor) quod à Verbo visitata jam sit & quæsita. Nec otiosa quæsitio, quæ operata est voluntatem, sine qua reditus esse non poterat. Sed non sufficit semel quæri: tantus est animæ languor, tantaque in reditu difficultas. Quid enim si vult? Jacet voluntas, ubi facultas non suppetit. Nam *velle adjacet mihi*, inquit, *perficere autem bonum non invenio.* Quid ergo ille, quem de psalmo induximus, quærit? Non plane aliud, quàm quæri: quod non quæreret, nisi quæsitus fuisset; & rursum non quæreret, si quæsitus satis fuisset. Quod & postulat, *Quære*, inquiens, *servum tuum*, ut qui dedit velle, det & perficere pro bona voluntate.

Oportere prius quæsitus. — *Psal. 118. 176.* — *Voluntas redeundi ad Deum ex gratia.* — *Rom. 7. 18.* — *Psal. 118. 176.*

4. Mihi tamen non videtur istiusmodi animæ posse competere locus præsens, quæ secundam gratiam necdum percepit, volens quidem, sed non valens adire quem diligit anima sua. Nam quomodo potest illi convenire quod ibi sequitur, surgere & circuire civitatem, sed & per vicos & plateas quærere dilectum, quæ eget ipsa quæri? Faciat hoc quæ potest: tantum se meminerit quæsitam prius, sicut & prius dilectam; atque inde esse, & quod quærit, & quod diligit. Oremus & nos, carissimi, ut cito anticipent nos misericordiæ istæ, quia pauperes facti sumus nimis. quod non de omnibus vobis dico. Scio enim quàm plurimos vestrum ambulantes in dilectione, qua Christus dilexit nos, & in simplicitate cordis quærentes illum. Sed sunt aliqui (quod tristis dico) qui nullum nobis adhuc in se dedêre indicium hujus tam salutaris anticipationis, ac per hoc nec suæ salutis: homines seipsos amantes, non Dominum; & quærentes quæ sua sunt, non quæ Domini.

Cant. 3. 2. — *Imperfectos è suis arguit Bernardus.*

5. *Quæsivi*, ait illa, *quem diligit anima mea.* Nempe huc te provocat anticipantis benignitas illius, qui te & prior quæsivit, & prior dilexit. Minime prorsus nisi prius quæsita quæreres, sicut nec diligeres nisi dilecta prius. Non in una tantum benedictione, sed in duabus præventa es, dilectione & quæsitione. DILECTIO causa quæsitionis: quæsitio fructus dilectionis est & certitudo. Dilecta es, ne ad supplicium potius quæsitam suspiceris; quæsita es, ne frustra dilectam conqueraris. Utraque tam amica comperta suavitas & animum dedit, & verecundiam depulit, & reditum persuasit, & movit affectum. Hinc zelus, hinc ardor iste quærendi quem diligit anima tua: quia profecto nec non quæsita quærere poteras, nec non quærere quæsita nunc potes.

Cant. 3. 1. — *Dilectio & quæsitio Dei nostram prævenit.*

Tom. IV.

Dei magna dignatio in suscipiendo peccatore.

6. Sed noli oblivisci unde huc veneris. Et ut in me A potius transfigurem quæ dicuntur (id enim tutius,) tunc es, ô anima mea, quæ relicto viro tuo priore, cum quo tibi bene fuerat, primam fidem irritam fecisti, iens post amatores tuos? Et nunc quoad libuit fornicata cum illis, forte & contempta ab illis, audes impudens & frontosa velle reverti ad illum, quem superba contempsisti? Qnid? Digna latebris quæris lucem, & curris ad sponsum, dignior plagis, quàm osculis? Mirum si non pro sponso judicem offendas. Felix, qui ad hæc animam suam respondentem audierit: Non timeo, quia amo. quod non amata omnino non facerem. Itaque etiam amor. Nihil dilectæ timendum. Paveant quæ non amant. Quidni assidue inimicitias suspicentur? Ego vero amans, amari me dubitare non possum, non plusquam amare. Nec possum vereri vultum, cujus sensi affectum. In quo? In eo quod talem non modo quæsivit, sed & affecit, fecitque certam proinde de quæsitu. Quidni respondeam in quæsitu, cui in affectu respondeo? Numquid irascetur quæsitus, qui etiam contemptus dissimulavit? Quin immo non repellet requirentem, qui & contemnentem requirit. Benignus est spiritus Verbi, & benigna nuntiat mihi, intimans & suadens de Verbi zelo desiderioque, quod utique sibi non potest esse absconditum. Scrutatur alta Dei, conscius earum, quas cogitat cogitationes pacis, & non afflictionis. Quidni animer ad quærendum experta clementiam, & persuasa de pace?

Amantis magna fiducia.

Novitiis & inexpertis quid agendum.

7. Fratres, hoc suaderi, à Verbo quæri est; persuaderi, inveniri est. Sed non omnes capiunt hoc verbum. Quid faciemus parvulis nostris, illos loquor, qui adhuc inter nos incipientes sunt, non tamen insipientes, cum teneant initium sapientiæ, subjecti invicem in timore Christi? Unde illis, inquam, facimus fidem, quod hæc ita se habeant penes sponsam, cum ipsi talia agi secum necdum persenserint? Sed mitto eos ego ad talem, cui decredere non debeant. Legant in libro, quod in corde altero quia non cernunt, non credunt. Est scriptum in Prophetis: *Si dimiserit vir uxorem suam, & illa recedens duxerit virum alium, numquid revertetur ad eam ultra? numquid non polluta & contaminata erit mulier illa? Tu autem fornicata es cum amatoribus multis: & tamen revertere ad me, dicit Dominus, & ego suscipiam te.* Verba Domini sunt: non est fas suspendere fidem. Credant quod non experiuntur, ut fructum quandoque experientiæ fidei merito consequantur. Satis arbitror declaratum, quid sit quæri à Verbo, & quæ hæc sit necessitas non Verbo, sed animæ: nisi quod quæ experta est, & plenius ista novit, & felicius. Restat, ut sequenti tractatu doceamus sitientes animas quærere à quo quæsitæ sunt, vel potius id discamus ab illa, quæ hoc loco inducitur quærens ipsum, quem diligit anima sua, Sponsum animæ Jesum-Christum Dominum nostrum, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula, amen.

Jer. 3. 1.

SERMO LXXXV.

De septem necessitatibus, propter quas anima quærit Verbum: qua tandem reformata accedit ad ejus dulcedinem contemplandam atque perfruendam.

Cant. 3. 1.

1. IN *lectulo meo quæsivi quem diligit anima mea.* Ad quid? Dictum est, & iterare superfluum: propter quosdam tamen, qui non interfuerunt cum tractaretur, dico aliquid breviter, & quod fortasse ne hos quidem qui interfuerunt, audire pigebit. Nec enim totum dici tunc potuit. Quærit anima Verbum, cui consentiat ad correptionem, quo illuminetur ad cognitionem, cui innitatur ad virtutem, quo reformetur ad sapientiam, cui conformetur ad decorem, cui maritetur ad fœcunditatem, quo fruatur ad jucunditatem. Propter has omnes causas quærit anima Verbum. Non ambigo esse quàm plures & alias: sed hæ interim occurrunt. Poterit autem, si cui cordi fuerit, facile alias atque alias advertere in semetipso. Siquidem multæ sunt aversiones nostræ, multæ & infinitæ animæ necessitates, & anxietatum non est numerus. At Verbum ditius pleniusque superabundat in bonis, utpote Sapientia vincens malitiam, vincens in bonis mala. Et nunc harum, quas posui, accipite rationem. Et primo quod primum, est videte quemadmodum consentiat ad correptionem. Legimus Verbum in Evangeliis loquens: *Esto consentiens*, inquit, *adversario tuo, dum es cum illo in via, ne forte tradat te judici, & judex tortori.* Quid consultius? Verbi consilium est (ni fallor) se adversarium protestantis, quod adversetur carnalibus desideriis nostris dum dicit: *Semper hi errant corde.* Tu ergo qui hæc audis, si pavens cœperis velle fugere à ventura ira, credo sollicitus eris, quomodo huic consentias adversario, qui tibi illam tam terribiliter intentare videtur. At istud impossibile, nisi dissentias tecum, nisi tibimet adverseris, nisi gravi & vigili lucta tu ipse contra teipsum infatigabiliter prælieris; postremo nisi valefacias inveteratæ consuetudini, innatæque affectioni. Id quidem durum. Si tuis attentaveris viribus, tale erit, ac si in uno digitorum tuorum torrentis impetum sistere, aut ipsum denuo coneris Jordanem convertere retrorsum. Quid facies? Quære Verbum cui consentias, ipso faciente ut consentias. Fuge ad illum qui adversatur, per quem talis fias cui jam non adversetur, ut blandiatur qui minabatur, & sit ad immutandum efficacior infusa gratia, quàm intensa ira.

Causæ 7. ob quas anima quærit Verbum.

Primo ut corripiatur.

Matt. 5. 25.

Psal. 94. 10.

Secū dissentiat oportet, qui Deo consentire vult.

2. Hæc prima (ut opinor) necessitas, ob quam anima incipit quærere verbum. Sed si ignoras quid ille velit cui jam voluntate consentis, nonne & de te dicetur, quia zelum Dei habes, sed non secundum scientiam? Et ne hoc leve existimes, memineris scriptum, quia *ignorans ignorabitur.* Scire vis quid consulam & in hac necessitate? Quod in prima. Meo consilio nunc quoque ibis ad Verbum, & docebit te vias suas, ne volendo quidem, sed ignorando bonum, dum curris, contingat excurrere, & errare in invio, & non in via. Lux est enim verbum. *Declaratio* denique *sermonum illuminat, & intellectum dat parvulis.* Beatus es, si dicas & tu: *Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis.* Nec parum profecit anima tua, cujus immutata voluntas, cujus illuminata ratio est, ut bonum & velit, & noverit. In altero vitam, in altero visum recepit. Nam & malum volendo mortua erat, & bonum ignorando cæca.

2. Causa ut illuminetur ad cognitionem.

Rom. 10. 2.

1. Cor. 14. 38.

Psal. 118. 130.

Ibidem 105.

3. Jam vivit, jam videt, jam stat in bono, sed ope & opere Verbi. Stat manu Verbi levata veluti super pedes duos, devotionem & agnitionem. Stat, inquam, sed sibi putet dictum: *Qui se existimat stare, videat ne cadat.* Putasne stare per se possit, quæ surgere per se non potuit? Non opinor. Quid enim? *Verbo Domini cæli firmati sunt*, & terra stabit sine Verbo? Cur ergo si stare per se poterat, orabat homo de terra: *Confirma me*, inquiens, *in verbis tuis*? Denique & probarat. Ejus ipsius, illa vox fuit: *Impulsus eversus sum ut caderem, & Dominus suscepit me.* Quæris quis ille impulsor? Non est unus. Impulsor diabolus est, impulsor mundus, impulsor homo. Quis iste homo sit quæris? Quisque sui. Noli mirari. Usque adeo homo impulsor sibi est, & suimet præcipitator, ut non sit quod ab altero impulsore formides, si ipse à te proprias contineas manus. *Quis enim*, inquit, *vobis nocere poterit, si boni æmulatores fueritis?* Manus tua, consensus tuus. Si diabolo suggerente, vel sæculo suadente quod non oportet, assensum tuum tenueris, & non dederis membra tua arma iniquitati, nec permiseris regnare peccatum in tuo mortali corpore: bonum te æmulatorem probasti, cui malitia omnino nil nocuit; vide ne magis profuerit. Scriptum est enim: *Bonum fac, & habebis laudem ex illa.* Confusi sunt qui quærebant animam tuam, tu vero cantabis: *Si mei non fuerint dominati, tunc immaculatus ero.* Boni plane æmulatoris insigne dedisti, si consilio Sapientis misereris animæ tuæ, si omni custodia servas cor tuum, si juxta Apostolum teipsum castum custodis. Alioquin, etsi universum mundum

Verbo ut confortetur.

1. Cor. 10. 12.

Psal. 32. 6.

Psal. 118. 28.

Psal. 117. 13.

Impulsores & aemuli hominis tres.

1. Pet. 3. 13.

Primus & præcipuus, homo sui ipsius.

Rom. 13. 3.

Psal. 18. 14.

Eccli. 30. 24.

Prov. 4. 23.

1. Tim. 5. 22.

Matt. 16. 26. lucreris, animæ autem tuæ detrimentum patiaris, non plane bonum te censemus æmulatorem, quoniam quidem nec Salvator.

4. Cum igitur tres sint stanti imminentes [a]; horum diabolus livore malitiæ, mundus vento vanitatis, homo semetipsum pondere suæ corruptionis impellit. Impellit diabolus, sed non evertit, siquidem tuum auxilium, tuum illi negaveris vel assensum. Denique habes: *Resistite diabolo, & fugiet à vobis.* (*Jacob. 4. 7.* Diabolus & mundus non evertunt hominem nisi consentientem.) Iste est qui stantes in paradiso impulit invidus & evertit, sed consentientes, non resistentes. Iste est qui seipsum de cælo superbus nullo impellente præcipitavit: ut scias multo magis hominem suo ipsius casui imminere, quem propriæ substantiæ pondus gravat. Est & mundus impulsor, quia in maligno positus est. B Impellit omnes, sed solos evertit amicos suos, id est consentaneos sibi. Nolo esse amicus mundi, ne cadam. Nam qui vult esse hujus mundi amicus, inimicus Dei constituitur, (*Jacob. 4. 4.*) quo utique nullus gravior casus. Ex quibus satis claret, quàm sit homo præcipuus impulsor sui, qui suo sine alieno impulsu cadere potest, alieno absque suo cadere non potest. Cuinam horum præcipue resistendum? Nempe huic, qui eo molestior, quo interior, solus dejicere sufficit, cum sine ipso alii possint facere nihil. Non sine causa Sapiens expugnatori prætulit urbium virum, qui animo dominatur. (*Prov. 16. 32.*) Multum hoc ad te: opus virtute habes, & non quacumque, sed qua induaris ex alto. (Gratia & virtute opus ad resistendum.) C Ipsa enim, si perfecta sit, facile facit animum victorem sui, & sic invictum reddit ad omnia. Est quippe vigor animi cedere nescius pro tuenda ratione. (Virtutis definitio.) Aut, si magis probas, Vigor animi immobiliter stantis cum ratione vel pro ratione. Vel sic: Vigor animi, quod in se est, omnia ad rationem cogens vel dirigens.

5. Quis ascendet in montem Domini? Hujus ad verticem montis, id est ad virtutis perfectionem, quisque contendere * adorietur, sciet profecto, quam sit ascensus arduus, & cassus conatus [b] absque Verbi adjutorio. (Conatus ad perfectionem inanes sine Deo. * *al.* conscendere.) Felix anima quæ, Angelis spectantibus præbuit gaudium pariter & miraculum sui, ut audiret de se loquentes: *Quæ est ista, quæ ascendit de deserto, deliciis affluens, innixa super dilectum suum?* (*Cant. 8. 5.*) D Alioquin frustra nititur, si non innititur. Sane etiam contra se innitens invalescet, & facta seipsa validior coget pro ratione universa: iram, metum, cupiditatem, & gaudium, veluti quemdam animi currum, bonus auriga reget; & in captivitatem rediget omnem carnalem affectum, & carnis sensum ad nutum rationis in obsequium virtutis. Quidni omnia possibilia sint innitenti super eum, qui omnia potest? Quantæ fiduciæ vox: *Omnia possum in eo qui me confortat!* (Fiducia in Deum facit hominem quasi omnipotentem. *Philipp. 4. 13.*) NIL OMNIPOTENTIAM Verbi clariorem reddit, quàm quod omnipotentes facit omnes, qui in se sperant. Denique omnia possibilia sunt credenti. (*Marc. 9. 22.*) An non omnipotens, cui omnia possibilia sunt? E Ita animus, si non præsumat de se, sed si confortetur à Verbo, poterit utique dominari sui, ut non dominetur ei omnis injustitia. Ita, inquam, Verbo innixum, & indutum virtute ex alto, nulla vis, nulla fraus, nulla jam illecebra poterit vel stantem dejicere, vel subjicere dominantem.

6. Vis non timere impulsorem? Non veniat tibi pes superbiæ, & manus impellentis non movebit te. (Superbia cavenda ut sis securus à ruina.) *Ibi ceciderunt qui operantur iniquitatem.* (*Psal. 35. 13.*) Ibi diabolus & angeli ejus corruerunt, qui licet non impulsi extrinsecus, expulsi sunt tamen, nec potuerunt stare. (Inde casus diaboli.) Denique in veritate non stetit, qui non innixus est Verbo, qui in sua virtute confisus est. F Et ideo fortassis sedere voluit, quia stare non valuit. Dicebat enim: *Sedebo in monte testamenti.* (*Isa. 14. 13.*) Ceterum Deo aliter judicante, nec stetit, nec sedit, sed cecidit, dicente Domino: *Videbam satanam sicut fulgur de cælo cadentem.* (*Luc. 10. 18.*) Ergo qui stat, si non vult cadere, non fidat sibi, sed nitatur Verbo. Verbum loquitur: *Sine me nihil potestis facere.* (*Johan. 15. 5.*) Ita est: nec surgere ad bonum, nec stare in bono possumus sine A Verbo. Tu ergo qui stas, da gloriam Verbo *, & dic: (TOM. IV. * *al.* Deo.) *Statuit supra petram pedes meos, & direxit gressus meos.* (*Psal. 39. 3.*) Cujus manu erigeris, ipsius necesse est virtute tenearis. Hæc pro eo quod dixi, opus nos habere Verbo, cui innitamur ad virtutem.

7. Nunc jam videndum est de eo quod item memoravi, per Verbum scilicet nihilo minus nos reformari ad sapientiam. (Quarta causa ut ad sapientiam reformemur.) Verbum virtus, Verbum sapientia est. Sumat ergo anima de virtute virtutem, ac de sapientia sapientiam, & uni Verbo munus utrumque adscribat. Alioquin si aliunde aut utramque, aut alterutram arroget sibi; neget etiam simul vel de fonte rivum, vel de vite vinum, vel lumen oriri de lumine. (Sapientia à Deo.) B Fidelis sermo: *Si quis*, inquit, *indiget sapientia, postulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat; & dabitur ei.* (*Jacob. 1. 5.*) Hæc ille. Ego vero haud secus de virtute senserim. Cognata virtus sapientiæ est. Donum Dei virtus est, deputanda in donis * optimis, descendens & ipsa desursum à Patre Verbi. (* *al.* datis.) Et si quis existimet id per omnia eam quod sapientiam esse, non inficior, sed in Verbo, non in anima. Quæ enim in Verbo pro ejus singulari divinæ naturæ simplicitate unum sunt, unum tamen effectum in anima non habent, sed ad illius varias & diversas necessitates, veluti diversa, sese participanda accommodant. (Sapientiæ differentia à virtute.) Juxta quam rationem profecto aliud est animo virtute agi, & aliud sapientia regi: C aliud dominari in virtute, aliud in suavitate deliciari. Licet namque & sapientia potens, & virtus suavis exsistat; ut tamen proprias quibusque reddamus vocabulis significantias, vigor virtutem, sapientiam placiditas animi cum spirituali quadam suavitate demonstrat. Hanc puto ab Apostolo designatam, ubi post multa hortamenta pertinentia ad virtutem, adjecit quod sapientiæ est: *In suavitate, in Spiritu-sancto.* (*2. Cor. 6. 6.*) Igitur stare, resistere, vim vi repellere, quæ utique in partibus virtutis deputantur, honor quidem, sed labor est. Non est enim idipsum honorem tuum laboriose defendere, & quiete possidere. Non est idem virtute agi, & virtute frui. Quicquid virtus elaborat, sapientia fruitur: D & quod sapientia ordinat, deliberat, moderatur; virtus exsequitur.

8. *Sapientiam scribe in otio*, ait Sapiens. (*Eccl. 38. 25.* Sapientia quid.) Ergo sapientiæ otia negotia sunt, & quo otiosior sapientia, eo exercitatior in genere suo. E regione virtus exercitata clarior est, eoque probatior, quo officiosior. Et si quis sapientiam virtutis amorem diffinierit, non mihi à vero deviare videtur. Ubi autem amor est, labor non est, sed sapor. Et forte sapientia à sapore denominatur, quod virtuti accedens, quoddam veluti condimentum, sapidam reddat, quæ per se insulsa quodam modo & aspera sentiebatur. Nec duxerim reprehendendum, si quis sapientiam saporem boni diffiniat. (Sapientiam seu saporem boni homo perdidit per Evam.) E Hunc saporem perdidimus ab ipso pæne exortu generis nostri. Ex quo cordis palatum sensu carnis prævalente infecit virus serpentis antiqui, cœpit animæ non sapere bonum, ac sapor noxius subintrare. Denique *proni sunt sensus hominis, & cogitationes in malum ab adolescentia.* (*Gen. 8. 21.*) hoc est ab insipientia primæ mulieris. Ita insipientia mulieris saporem boni exclusit, quia serpentis malitia mulieris insipientiam circumvenit. Sed unde malitia visa est vicisse ad tempus, inde se victam dolet in æternum. Nam ecce denuo Sapientia mulieris cor & corpus implevit, ut qui per feminam deformati in insipientiam sumus, per feminam reformemur ad sapientiam. (Restituit Sapientia æterna per Mariam.) F Et nunc assidue sapientia vincit malitiam in mentibus ad quas intraverit, saporem mali, quem illa invexit, sapore exterminans meliori. Intrans sapientia, dum sensum carnis infatuat, purificat intellectum, cordis palatum sanat & reparat. (Sapientiæ effectus in anima.) Sano palato sapit jam bonum, sapit ipsa sapientia, qua in bonis nullum melius.

9. Quàm multa fiunt bona, & non sapiunt facientibus! (Reformari ad sapientiam, quid.) siquidem non sapore boni ad illa, sed aut ratione, aut qualicumque occasione, seu necessitate impel-

a Editi recentiores addunt *fratres*, quod deest primis, ac plerisque mss. & quidem haud necessarium videtur.

b In editis, *cassus conatus*; at in scriptis nostris, *cassus conatus*, & rectius ex consequentibus. *Alioquin frustra nititur, si non innititur.*

TOM. IV.

luntur: & è contrario multis, quæ faciunt, non sapiunt mala, sed ad hæc inducuntur, aut metu, aut cupiditate rei cujuspiam potius, quàm sapore mali. Qui autem transierunt in affectum cordis, aut sapientes sunt, & ipso delectantur sapore boni: aut maligni sunt, & in ipsa complacent sibi malitia, etiam nulla spe alterius commodi blandiente. Malitia vero quid, nisi sapor est mali? BEATA MENS, quam sibi totam vindicavit sapor boni, & odium mali. Hoc reformari ad sapientiam est, hoc sapientiæ victoriam feliciter experiri. Nam in quo evidentius sapientia vincere malitiam comprobatur, quàm cum excluso sapore mali, qui non aliud quàm ipsa malitia est, boni quidam intimus sapor mentis intima occupare tota suavitate sentitur? Itaque ad virtutem spectat tribulationes fortiter sustinere: ad sapientiam, gaudere in tribulationibus. Confortare cor tuum, & sustinere Dominum, virtutis est: gustare & videre quoniam suavis est Dominus, sapientiæ est. Et ut magis ex propriæ bono naturæ bonum utrumque clarescat: modestia animi probat sapientem, constantia virum virtutis ostendit. Et bene post virtutem sapientia: quod virtus sit quoddam quasi stabile fundamentum, super quod sapientia ædificet sibi domum. Oportuit autem præcedere notitiam boni: quia non est societas luci sapientiæ, & tenebris ignorantiæ. Oportuit & bonam voluntatem: quia *in malevolam animam non introibit sapientia*.

Malitia sapor mali.

Virtutis & sapientiæ indicia in anima.

Dispositiones ad sapientiam.

Sap. 1. 4.

10. Jam si in voluntatis mutatione reddita innotuit animæ vita, in eruditione sanitas, in virtute stabilitas, in sapientia postremo maturitas: superest ut decorem illi inveniamus, sine quo specioso forma præ filiis hominum placere non potest. Denique audit, quia *concupiscet rex decorem tuum*. Quanta enumeravimus animæ bona, dona Verbi, voluntatem bonam, scientiam, virtutem, sapientiam, & nihil horum Verbum rex concupiscere legitur: sed tantum, *Concupiscet*, inquit, *rex decorem tuum*. Ait Propheta: *Dominus regnavit, decorem induit*. Quidni imagini suæ pariter & sponsæ simile cupiat indumentum? Tanto profecto sibi carior illa, quanto similior erit sibi. In quo ergo animæ decor? An forte in eo quod honestum dicitur? Hoc interim sentiamus, si melius non occurrit. De honesto autem exterior interrogetur conversatio: non quod ex ea honestum prodeat, sed per eam. Nam in conscientia & habitatio ejus, & origo. Siquidem claritas ejus, testimonium conscientiæ. Nihil hac luce clarius, nihil hoc gloriosius testimonio, cum veritas in mente fulget, & mens in veritate se videt. Sed qualem? Pudicam, verecundam, pavidam, circumspectam, nihil penitus admittentem quod evacuet gloriam conscientiæ attestantis: in nullo consciam sibi, quo erubescat præsentiam veritatis, quo cogatur avertere faciem quasi confusam & repercussam à lumine Dei. Hoc plane, hoc illud decorum est, quod super omnia bona animæ divinos oblectat aspectus; & nos nominamus, ac diffinimus honestum.

Quinta causa, ut decor reparetur.

Psal. 44. 12

Psal. 92. 1.

Anima decor consistit in honesto.

Honestum illud quale.

11. Cum autem decoris hujus claritas abundantius intima cordis repleverit, prodeat foras necesse est, tamquam lucerna latens sub modio, immo lux in tenebris lucens, latere nescia. Porro effulgentem, & veluti quibusdam suis radiis erumpentem, mentis simulacrum corpus excipit, & diffundit per membra & sensus, quatenus omnis inde reluceat actio, sermo, aspectus, incessus, risus (si tamen risus) mixtus gravitate, & plenus honesti. Horum & aliorum profecto artuum sensuumque motus, gestus & usus, cum apparuerit serius, purus, modestus, totius expers insolentiæ atque lasciviæ, tum levitatis, tum ignaviæ alienus, æquitati autem accommodus, pietati officiosus; pulcritudo animæ palam erit, si tamen non sit in spiritu ejus dolus. Potest enim fieri ut simulentur omnia hæc, & non ex abundantia cordis taliter moveantur. Et ut magis eluceat is animæ decor, ipsum, si placet, honestum, in quo hunc locandum censuimus, diffiniatur, Mentis ingenuitas, sollicita servare cum conscientia bona famæ integritatem. Vel, juxta Apostolum, Providere bona, non tantum coram Deo, sed etiam coram hominibus. Beata

Honesti effectus externi.

Honesti desiptio.

2. Cor. 8. 21.

A mens, quæ hoc se induit castimoniæ decus, & quemdam veluti cælestis innocentiæ candidatum, per quem sibi vindicet gloriosam conformitatem, non mundi, sed Verbi, de quo legitur, quod sit *candor vitæ æternæ; Splendor & figura substantiæ Dei*.

Sap. 7. 26. Hebr. 1. 3.

12. Ex hoc jam gradu audet quæ hujusmodi est, cogitare de nuptiis. Quidni audeat, eo se nubilem, quo similem cernens? Non terret celsitudo, quam sociat similitudo, amor conciliat, professio maritat. Professionis forma hæc est: *Juravi & statui custodire judicia justitiæ tuæ*. Hanc secuti Apostoli aiebant: *Ecce nos reliquimus omnia & secuti sumus te*. Simile est illud quod in carnali quidem connubio dictum, Christi & B Ecclesiæ connubium spirituale signavit: *Propter hoc relinquet homo patrem suum, & matrem suam, & adhærebit uxori suæ; & erunt duo in carne una*. & apud Prophetam gloriatio maritatæ: *Mihi autem adhærere Deo bonum est, ponere in Domino Deo spem meam*. Ergo quam videris animam relictis omnibus Verbo votis omnibus adhærere, Verbo vivere, Verbo se regere, de Verbo concipere quod pariat Verbo; quæ possit dicere, *Mihi vivere Christus est, & mori lucrum*: puta conjugem, Verboque maritatam. Confidit in ea cor viri sui, sciens fidelem, quæ præ se omnia spreverit, omnia arbitretur ut stercora, ut sibi ipsum lucrifaciat. Talem noverat, de quo dicebat: *Vas electionis est mihi iste*. Prorsus C pia mater & fidelis viro suo anima Pauli, cum diceret: *Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis*.

6. Causa ut fœcundetur.

Psal. 118. 106.

Matt. 19. 27.

Eph. 5. 31.

Psal. 72. 28.

Verbi sponsa qua.

Philipp. 1. 21.

Act. 9. 15.

Gal. 4. 19.

13. Sed attende in spirituali matrimonio duo esse genera pariendi, & ex hoc etiam diversas soboles, sed non adversas: cum sanctæ matres aut prædicando animas, aut meditando intelligentias pariunt spirituales. In hoc ultimo genere interdum exceditur, & seceditur etiam à corporeis sensibus, ut sese non sentiat quæ Verbum sentit. Hoc fit, cum mens ineffabilis Verbi illecta dulcedine, quodam modo se sibi furatur, immo rapitur atque elabitur à seipsa, ut Verbo fruatur. Aliter sane afficitur mens fructificans Verbo, aliter fruens D Verbo. Illic sollicitat necessitas proximi, hic invitat suavitas Verbi. Et quidem læta in prole mater: sed in amplexibus sponsa lætior. Cara pignora filiorum: sed oscula plus delectant. Bonum est salvare multos: excedere autem & cum Verbo esse, multo jucundius. At quando hoc, aut quamdiu hoc? Dulce commercium: sed breve momentum, & experimentum rarum. Hoc est quod supra post alia memini me dixisse, quærere utique animam Verbum, quo fruatur ad jucunditatem.

In matrimonio spirituali duo partus.

Contemplationis raptus.

7. Causa ut fruatur Verbo.

14. Pergat quis forsitan quærere à me etiam, Verbo frui quid sit? Respondeo: Quærat potius expertum à quo id quærat. Aut si & mihi experiri daretur, putas me posse eloqui quod ineffabile est? Audi expertum: E *Sive*, inquit, *mente excedimus, Deo; sive sobrii sumus, vobis*. Hoc est, Aliud mihi cum Deo, solo arbitro Deo: aliud vobiscum mihi. Illud licuit experiri, sed minime loqui: in hoc ita condescendo vobis, ut & ego dicere, & vos capere valeatis. O quisquis curiosus es scire quid sit hoc, Verbo frui; para illi non aurem, sed mentem. Non docet hoc lingua, sed docet gratia. Absconditur à sapientibus & prudentibus, & revelatur parvulis. Magna, fratres, magna & sublimis virtus humilitas, quæ promeretur quod non docetur, F digna adipisci quod non valet addisci, digna à Verbo, & de Verbo concipere, quod suis ipsa verbis explicare non potest. Cur hoc? non quia sic meritum, sed quia sic placitum coram Patre Verbi sponsi animæ, Jesu-Christi Domini nostri, qui est super omnia Deus benedictus in secula, amen.

Verbo frui quid sit.

2. Cor. 5. 13.

Humilitas sola haec capax.

SERMO LXXXVI.

De cautela & verecundia sponsæ quærentis Verbum; & de commendatione verecundiæ.

1. NOn est quod à me jam quæratur, cur quærat anima Verbum: satis superque id intimatum

supra. Age, prosequamur reliqua præsentis capituli, dumtaxat quæ ad mores spectant. Ubi primam nunc adverte sponsæ verecundiam, qua nescio an quicquam gratius adverti in moribus hominum queat. Hanc primo omnium libet quodam modo in manibus sumere, & quasi speciosum quemdam florem decerpere loco, nostrisque apponere adolescentibus. Non quia non sit & in provectiori ætate omni studio retinenda, quæ est certe omnium ornatus ætatum: sed quod teneræ gratia verecundiæ in teneriori ætate amplius, pulcriusque eniteat. Quid amabilius verecundo adolescente? Quàm pulcra hæc, & quàm splendida gemma morum in vita & vultu adolescentis! quàm vera & minime dubia bonæ nuntia spei, bonæ indolis index! Virga disciplinæ est illi, quæ pudendis affectibus imminens, lubricæ ætatis motus, actusque leves coërceat, comprimat insolentes. Quid ita turpiloquii, & omnis deinceps turpitudinis fugitans? Soror continentiæ est. Nullum æque manifestum indicium columbinæ simplicitatis: & ideo etiam testis innocentiæ. Lampas est pudicæ mentis jugiter lucens, ut nil in ea turpe vel indecorum residere attentet, quod non illa ilico prodat. Ita expunctrix malorum, & propugnatrix puritatis innatæ, specialis gloria conscientiæ est, famæ custos, vitæ decus, virtutis sedes, virtutum primitiæ, naturæ laus, & insigne totius honesti. Rubor ipse genarum, quem forte invexerit pudor, quantum gratiæ & decoris suffuso afferre vultui solet?

Verecundia gratissima virtus. — Præsertim in adolescentibus. — Verecundia praeclara encomia.

2. Usque adeo genuinum animi bonum verecundia est, ut & qui male agere non verentur, videri tamen verecundentur, dicente Domino: *Omnis qui male agit, odit lucem.* Sed & *qui dormiunt, nocte dormiunt; & qui ebrii sunt, nocte ebrii sunt:* opera nimirum tenebrarum, & digna latebris, tenebris occultantes. Interest tamen, quod occulta dedecoris, quæ verecundia horum non habere, sed prodere erubescit, sponsæ verecundia omnino non operit, sed exspuit, sed propellit. Idcirco ait Sapiens: *Est pudor adducens peccatum, & est pudor adducens gloriam.* Quærit Sponsa Verbum verecunde quidem, quia in lectulo, quia per noctes: sed hæc verecundia habet gloriam, non peccatum. Quærit hoc ad purificationem conscientiæ, quærit ad testimonium, ut possit dicere: *Gloria mea hæc est, testimonium conscientiæ meæ. In lectulo meo per noctes quæsivi quem diligit anima mea.* Verecundia tibi, si advertis, & loco signatur, & tempore. Quid tam amicum verecundo animo, quàm secretum? Porro secretum & nox, & lectulus habet. Denique orare volentes jubemur intrare cubiculum, utique secreti gratia. Id quidem ad cautelam: ne coram orantibus laus humana orationis furetur fructum, frustretur effectum. Sed doceris nihilo minus verecundiam sententia hac. Quid tam proprium verecundiæ, quàm proprias vitare laudes, vitare jactantiam? Patet quod signanter & ad verecundiam orantibus petere secretum indixerit pudoris filius & magister*. Quid tam indecorum, maxime adolescenti, quàm ostentatio sanctitatis? Cum tamen ab hac potissimum ætate aptum profecto capiatur temporaneumque religionis exordium, Jeremia dicente: *Bonum est homini, si portaverit jugum ab adolescentia sua.* Bona commendatio securæ orationis, si præmittas verecundiam, dicens: *Adolescentulus sum ego & contemptus, justificationes tuas non sum oblitus.*

Verecundiæ species etiam in peccatoribus. — Joan. 3. 20. — 1. Thess. 5. 7. — Eccli. 4. 25. — 2. Cor. 1. 12. — Matth. 6. 6. — Orantibus est secretum commendatum. — * al. minister. — Thren. 3. 27. — Tom. IV. — Psal. 118. 141.

3. Nec modo locum, sed & tempus observare oportet eum, qui sibi orare voluerit. Tempus feriatum commodius aptiusque, maxime autem cum profundum nocturnus sopor indicit silentium, tunc plane liberior exit puriorque oratio. *Consurge in nocte,* inquit, *in principio vigiliarum tuarum, & effunde sicut aquam cor tuum ante conspectum Domini Dei tui.* Quam secura ascendit de nocte oratio, solo arbitro Deo, sanctoque Angelo, qui illam superno altari suscipit præsentandam! Quàm grata & lucida, verecundo colorata rubore! Quàm serena & placida, nullo interturbata clamore vel strepitu! Quàm denique munda atque sincera, nullo respersa pulvere terrenæ sollicitudinis, nulla aspicientis laude seu adulatione tentata! Propter hoc ergo sponsa non minus verecunde, quàm caute, & lectuli secretum petebat & noctis, orare, hoc est Verbum quærere, volens. Unum est enim. Alioquin non recte oras, si orando præter Verbum aliquid quæras, aut quod propter Verbum non quæras, quoniam in ipso sunt omnia. Ibi remedia vulnerum, ibi subsidia necessitatum, ibi resarcitus defectuum, ibi profectuum copiæ, ibi denique quicquid accipere, vel habere hominibus expedit, quicquid decet, quicquid oportet. Sine causa ergo aliud à Verbo petitur, cum ipsum sit omnia. Nam & si ista temporalia, cum necesse est, postulare videmur, si Verbum in causa est, ut quidem dignum est; non utique illa, sed hoc potius quærimus, propter quod alia postulamus. Norunt hoc, qui omnem usum harum rerum ad promerendum Verbum dirigere consueverunt.

Tempus oranti observandum. — Thren. 2. 19. — Orando nil quære nisi Deum. — In Verbo omnia.

4. Non pigeat tamen scrutari adhuc secreta lectuli hujus & temporis, si forte in his aliquid lateat spirituale, quod venire ad medium prosit. Et si placet sentire lectuli quidem nomine humanam figurari infirmitatem, nocturnis autem tenebris ignorantiam æque humanam; consequens est & congruum satis, ut Dei virtus & Dei sapientia Verbum contra utrumque originale malum instantius requiratur. Nempe quid convenientius, quàm ut infirmitati virtus, ignorantiæ sapientia opponatur? Et ne quid simpliciorum cordibus de hac interpretatione resideat dubium, audiant quid super hoc sanctus Propheta dicat. *Dominus opem ferat illi super lectum doloris ejus; universum stratum ejus versasti in infirmitate ejus.* Atque id quidem de lectulo. Jam de ignorantiæ nocte quid manifestius, quàm quod in alio identidem loquitur psalmo: *Nescierunt neque intellexerunt, in tenebris ambulant?* pro certo exprimens ipsam, in qua nati sunt, totius humani generis ignorantiam. Ipsa est (ut opinor) cui se beatus Apostolus & fatetur natum, & gloriatur ereptum, dicens: *Qui eruit nos de potestate tenebrarum.* Unde & dicebat: *Non sumus filii noctis neque tenebrarum.* item ad omnes electos: *Ut filii,* inquit, *lucis ambulate.*

Lectulus humana infirmitas. — Psal. 40. 4. — Nox ignorantia. — Psal. 81. 5. — Coloss. 1. 13. — 1. Thess. 5. 5. — Ephes. 5. 8.

HUCUSQUE SANCTUS BERNARDUS: *cætera morte præventus absolvere non potuit, imo ne ultimum quidem hunccè sermonem, utpote cæteris breviorem, nec usitata clausula circumscriptum. Vide continuationem* GILLEBERTI DE HOYLANDIA *initio Tomi V. sequentis.*

FINIS TOMI QUARTI.

FLORES SEU SENTENTIÆ

Ex S. BERNARDI Operibus depromptæ.

PEriclitatur caſtitas in deliciis, Humilitas in divitiis, Pietas in negotiis, Veritas in multiloquio, Caritas in hoc nequam ſæculo. *De Converſ. ad Cler. num.* 37.

Nihil pretioſius tempore: ſed, heu! nihil hodie vilius æſtimatur. *Tr. de cont. Mun. ad Cler. n.* 55.

Tranſeunt dies ſalutis, & nemo recogitat: nemo ſibi non reditura momenta periſſe cauſatur. *ibid.*

Nil tam durum, quod duriori non cedat. *4. de Conſid. c.* 3. *Hinc Conſuetudo conſuetudine vincitur.*

Tibi imputa, quidquid pateris ab eo, qui ſine te poteſt nihil. *4. de conſ. n.* 9.

Scorpioni non eſt in facie quod formides, ſed pungit à cauda, *ibid.*

Quid juvat ſapientem eſſe, ſi tibi non fueris? *2. de conſid.* 2.

Omnia illi deſunt, qui nihil ſibi deeſſe putat. *lib. 2. de conſid. cap.* 7.

Simia in tecto, rex fatuus in ſolio ſedens, *ibid.*

Tene medium, ſi non vis perdere modum. *2. de conſid. cap.* 10.

Proſperitas hoc eſt incautis, quod ignis ad ceram, ſolis radius ad nivem. *2. de conſid. cap.* 12.

Non magnum eſt eſſe humilem in abjectione: rara virtus, humilitas honorata. *Hom. 4. ſup. Miſſ.*

Nulla verior miſeria, quàm falſa lætitia. *de lib. arb. n.* 14.

Velle plane convincimur, quod non fieret ſi nollemus. *ibid.*

Effuſus animus damna interiora non ſentit. *de conv. ad Cler. cap. 4. n.* 5.

Fugere perſecutionem, non eſt culpa fugientis, ſed perſequentis. *Epiſt.* 1.

Voluntas pro facto habetur, ubi factum excludit neceſſitas. *Tract. ad Hugon. n.* 9.

Nemo magis iram meretur, quàm amicum ſimulans inimicus, *De Conv. n.* 33.

Non eſt cur fures timeant, qui ſibi in cælo theſaurizant. *De conv. ad Cler. n.* 41.

Non placat, qui ipſe non placet. *ibid.* 33.

Inſolentiæ Clericorum mater eſt negligentia Epiſcoporum. *Epiſt.* 152.

Amicis oportet gerere morem, ſed non in ſuam mortem. *Epiſt.* 215.

Fluminis aqua ſi ſtare cœperit, computreſcit. *Serm. 1. de Quadrag.*

Omnia quæ in mundo ſunt, finem habent: finis autem eorum, non erit finis. *Serm. 9. in Cant.*

Dabis voci tuæ vocem virtutis, ſi quod ſuades, prius tibi ipſi perſuaſeris. *Serm. 65. in Cant. n.* 3.

Illius Doctoris libenter audio vocem, qui non ſibi plauſum, ſed mihi planctum moveat. *ibid.*

Turturis vox non dulce ſonat, ſed dulcia ſignat. *nempe Amorem comparit. ibid.*

Velis, nolis, intra fines tuos habitat Jebuſæus: ſubjugari poteſt, ſed non exterminari. *Serm. 57. in Cant. num.* 10.

Parum eſt ſemel putaſſe: ſæpe putandum eſt, immo ſemper. *Ibid. Nam vitia identidem repullulant.*

Non poteſt virtus cum vitiis pariter creſcere: putetur cupiditas, ut virtus roboretur. *ibid.*

Tolle ſuperflua, & ſalubria ſurgunt. Utilitati accedit, quidquid cupiditati demis. *ibid.*

Paſtor doctus, ſed non bonus, non tam uberi doctrina nutrit, quàm ſterili vita nocet. *Serm. 76. in Cant. num.* 10.

Minus *quandoque* nocet potita votis ambitio, quàm fruſtrata. *Epiſt. 126. nam ad violenta media convertitur.*

A Ad audiendum, legendumve amoris carmen fruſtra qui non amat accedit. *Serm. 79. in Cant. n.* 1.

Non poteſt capere ignitum eloquium frigidum pectus. *ibid. Sicut græco loquentem non intelliget qui græcum non novit.*

Fama non valet vindicare virtuti, quod eſſe vitium convincit conſcientia. *Serm. 71. Cant. n.* 2.

Virtus eſt contenta candore conſcientiæ, etſi non ſequatur odor famæ. *ibid.*

Multa quæ reſpuis otioſus, poſt laborem ſumes cum deſiderio. *Epiſt. 1. n. 11. Nam optimum cibi condimentum fames.*

B Hoſtis audacius inſiſtit à tergo, quàm reſiſtat in faciem. *ibid. n.* 12.

Facere malum, quolibet etiam jubente, non obedientia, ſed inobedientia eſt. *Epiſt. 7. n. 3. nempe erga Deum.*

Quod quiſque præ ceteris colit, id ſibi Deum conſtituiſſe probatur. *Tract. de contemtu. mund. ad Cler. cap. 5. num.* 17.

Multi non tanta alacritate currerent ad honores, ſi eſſe ſentirent & onera. *Tract. de off. Epiſc. cap.* 7.

Utinam relinquant nobis moderni Noë, unde à nobis poſſint operiri. *ibid. n. 29. cap. 8. adeo jam palam & ſine pudore peccatur.*

C In alto poſitum, non altum ſapere, difficile. *ibid.*

Si altiorem quàm meliorem eſſe delectet, non præmium, ſed præcipitium exſpecta. *Epiſt. 27. ad Ardut.*

Stultum, ibi theſaurum recondere, unde non valeas reſumere, cum volueris, *Tract. de off. Epiſc. cap.* 5.

Qualis ſit cujuſque fides, tribulatio probat, *ibid c.* 4.

Qui ad ſui menſuram proximum jubetur diligere, prius ſeipſum diligere norit. *ibid. cap. 4. n.* 13.

Bonam reddunt conſcientiam pœnitere de malis, & abſtinere à malis. *ibid. cap.* 4.

Eodem utuntur medici ferro ſecandis regibus, quo & popularibus hominibus. *ibid. cap.* 2.

D Boni Paſtoris eſt, non quærere quæ ſua ſunt, ſed impendere. *4. de conſid. cap.* 2.

Diſpenſatio ſine neceſſitate & utilitate, non fidelis diſpenſatio, ſed crudelis diſſipatio eſt. *3. de conſid. c.* 4.

Cum omnes te habeant, eſto etiam tu unus ex habentibus. *lib. 1. de conſid. cap. 5. n.* 6.

Amans quandoque videtur amens, ſed ei qui non amat. *Præfat. in lib. de conſid.*

Modus diligendi Deum, eſt diligere ſine modo. *Tract. de dilig. Deo. cap. 1. & 6.*

Non probo multa ſcientem, ſi ſciendi modum neſcierit. *Serm. 36. in Cant. n.* 3.

E Sunt qui ſcire volunt tantum ut ſciant; & curioſitas eſt.

Sunt qui ſcire volunt ut ſciantur ipſi; & vanitas eſt.

Sunt qui ſcire volunt, ut ſcientiam vendant; & turpis quæſtus eſt.

Sunt qui ſcire volunt, ut ædificentur; & prudentia eſt. *Serm. 36. in Cant. n.* 3.

Sumenti cibum, & non digerenti, pernicioſum eſt ei. *ibid. n.* 4.

Sine lumine diſcretionis incurrit qui currit, *Serm. in circumciſ.*

Non poteſt non eſſe bonus, qui placet bonis, vel diſ-
F plicet malis. *Epiſt.* 148.

Non eſt tutum vicino ſerpente ſomnum capere. *Ep.* 241.

Habet vera amicitia nonnumquam objurgationem, adulationem numquam *Epiſt.* 242.

Melius eſt, ut pereat unus, quàm unitas. *Epiſt.* 102. *Ejiciendus qui turbat concordiam.*

Sola caussa, qua non liceat obedire parentibus, Deus est. *Epist.* 111.

Gustato spiritu, necesse est desipere carnem. *ibid.*

Non plus satiatur cor hominis auro, quàm corpus aura, *de conv. ad Cler.*

Argumentum superbiæ, privatio est gratiæ. *serm.* 54. *in Cant.*

Præsto est oculus, cui omnia patent, etsi non patet ipse. *serm.* 55 *in Cant.*

Bonus numquam, nisi simulatione boni, deceptus est. *serm.* 66. *in Cant.*

Hæretici capiantur, non armis, sed argumentis. *serm.* 64. *in Cant.* V. NOTAS, *ibid.*

Jucunda homini lux, sed magis emergenti de tenebris. *serm.* 68. *in Cant.*

Eruditio absque dilectione inflat, dilectio absque eruditione errat. *serm.* 69. *in Cant.*

Dies palam facit, quod nox abscondit. *serm.* 75. *in Cant.*

Melius est ut scandalum oriatur, quàm veritas relinquatur. *Epist.* 78.

Qui se sibi magistrum constituit, stulto discipulum subdit. *Epist.* 87.

In similibus factis causa dissimilis simile recusat judicium. *Epist.* 84.

Nil tam inglorium, quàm gloriæ cupidum deprehendi. *Epist.* 106.

Speranti grandia, modica minus grata venire solent. *Epist.* 153.

Currentem non apprehendit, qui & ipse non currit. *Epist.* 254. *n.* 4.

Nolle proficere, est deficere. *ibid.*

Nemo invitus bene facit, etsi bonum est quod facit. *Epist.* 258.

Magnus, qui incidens in adversa, non excidit à sapientia. 2. *de consid. cap.* 12.

Canis fœnum, quod non comedit, defendit. *Epist.* 312. *num.* 1.

Si sapis, concham te exhibebis, non canalem. *ser.* 18. *in Cant. num.* 3. *id est, Non prius effundes, quam ipsemet abundes.*

Pastores à mercenariis persecutio discernit. *De conv. ad Cler. cap.* 22.

Grata ignominia crucis ei, qui Crucifixo ingratus non est. *serm.* 25. *Cant. n.* 8.

Cum femina semper esse, & non peccare cum femina, plus est quam mortuum suscitare. *serm.* 65. *in Cant. n* 4.

Familiaris dominus fatuum nutrit servum. *serm. cont. vit ingrat.*

Divinæ clementiæ est denegare ingratis quæ postulant. *ibid. Nempe ne majoris ingratitudinis rei fiant.*

Suaviter natat, cujus alter sustinet mentum. *serm.* 12. *in Cant. num.* 8.

Onerat nos DEUS, cum exonerat: onerat beneficio, cum exonerat peccato. *serm.* 15. *in Psal. Qui habit. num.* 1.

Contendamus placere omnibus per omnia, sed ei maxime qui est maximus super omnia. *ibid. n.* 4.

Inanis excusatio de humana obedientia, ubi in Deum convincitur facta transgressio. *Epist.* 7. *n.* 8.

Quis credat parieti, si se dicat parturire radium, quem suscepit per fenestram. *serm.* 3. *in Cant. n.* 5.

Non est laus calami laudabilis pictura, sive scriptura. *ibid. n.* 6. *serm.* 18. *de div.*

Sapiens est, cui quæque res sapiunt, prout sunt.

Nullus tam gravis pruritus oculi, quàm invidia est. *serm.* 5. *de verb. Isa. n.* 10.

In terra orimur, in terra morimur, revertentes in eam unde sumus assumpti. *serm. de S. Mart. n.* 1.

Res pauperum non pauperibus dare, par sacrilegio crimen esse dignoscitur. *Tract. de cont. mun. ad Cler. n* 21.

Altiorem sortitus es locum, sed non tutiorem. *Ep.* 237.

Sicut non omne quod libet licet, sic non omne quod licet expedit. *Epist.* 25.

Cujus vita despicitur restat ut & prædicatio contemnatur. *serm.* 1. *Pasch. n.* 10.

A Non satis cecidisse piget hominem, qui adhuc manet in lubrico. *serm.* 1. *in Pasch. n.* 16.

Indicium veræ compunctionis est, subtractio occasionis. *ibid.*

Perniciosa paupertas, penuria meritorum; præsumptio autem, fallaces divitiæ. *serm.* 68. *in Cant. n.* 6.

Ignorantia non potest excusare eum, qui se magistrum infantium profitetur. *Tract. de cont. mun. ad Cler. cap.* 5. *n.* 15.

Indignus lacte & lana convincitur, qui non pascit oves. *ibid.* 20.

Væ tibi, clerice! mors in ollis carnium, mors in deliciis. *ibid. n.* 20. *nam peccata populi comedis.*

B Væ, qui viventes in carne Deo placere non possunt; & placare præsumunt. *De conv. ad Cler.*

Zelus absque scientia dum prodesse festinat, invenitur obesse. *ibid. n.* 38.

Animam Dei capacem, quidquid Deo minus est, non implebit. *de cont. mun. n.* 33.

Saliens antequam videat, casurus antequam debeat. *ibid* 26.

Æger sese non sentiens periculosius laborat, 1. *de cons. c.* 1.

Homo si laborem refugit, non facit ad quod natus est. *de contem ad Cler. n.* 29.

Sapientibus contingit, in rebus dubiis plus alieno se quàm proprio credere judicio. *Epist.* 82. *n.* 1.

C Libenter carebo quantolibet spirituali quæstu, qui non possit acquiri nisi cum scandalo. *Epist.* 82.

Pulcher & salubris ordo, ut onus quod portandum imponis, tu portes prior. *Epist.* 221. *n.* 3.

Vocis virtus est opus, sed & operi, & voci gratiam efficaciamque promeretur oratio. *ibid.*

Plus nocet falsus Catholicus, quàm verus hæreticus. *serm.* 65. *in Cant. n.* 4.

Non inutilis commutatio, pro eo, qui super omnia est, omnia reliquisse. *Tract. de cont. mun ad Cler. c.* 1.

Plus concupiscentia mundi, quam substantia nocet. *ibid.*

Fugiendarum causa divitiarum est, quod aut vix, aut numquam sine amore valeant possideri. *ibid.*

D Facile cor humanum omnibus quæ frequentat adhæret. *ibid.*

Qui relinquere universa disponit, se quoque inter relinquenda numerare meminerit, *ibid. n.* 2.

Verus amor habet præmium, sed id quod amatur. *Tract. de dilig. Deo, n.* 17.

Si quis de populo deviat, solus perit: principis error multos involvit. *Epist.* 117.

Verum gaudium est, quod non de creatura, sed Creatore concipitur. *Epist.* 114.

Vitiosos conscientias vitiosorum non refugit. 1. *de consid. cap.* 10.

Ubi omnes sordent, unius fœtor non sentitur. *ibid.*

E Meditantibus honores blandiuntur, pensantibus onera formidini sunt. *Tract. de off. & mor. Episc. cap.* 7.

Vera caritas vacua mercede non est, nec tamen mercenaria est. *Tract. de dilig. Deo, n.* 17.

Bonum servat castellum, qui custodit corpus suum. *Serm.* 2. *de Assumpt. num.* 2. *Proverb. vulgare.*

Sola miseria caret invidia. *serm.* 5. *de verb. Isa.*

Maledictus qui partem suam facit deteriorem. *lib.* 1. *de consid. cap.* 5. *& serm de* 7. *panib.*

Seductori dat manum, qui dare dissimulat præceptori. *serm* 77. *in Cant.*

Qui absque custode dimittit oves in pascua, pastor est non ovium, sed luporum. *ibid. num* 6.

F Pauperum vita in plateis divitum seminatur. 4. *de cons. cap.* 1.

Ambitio ambientium crux, omnes torquens omnibus placet. 3. *de consid. cap.* 1.

Nugæ in ore sæcularis, nugæ; in ore sacerdotis blasphemiæ. *lib.* 2. *de consid. cap.* 15.

Vanum cor vanitatis notam ingerit corpori. *Apol. ad Guil. cap.* 9.

Mollia indumenta animi mollitiem indicant. *ibid.*

Fulget Ecclesia in parietibus, & in pauperibus alget. *Apol. ad Guil. cap.* 11.

De ſumptibus egenorum ſervitur oculis divitum. *ibid.*

Lopi dentes plus timeo, quam virgam paſtoris. *Tract. de vita & off. Epiſc. n.* 35.

Hippocrates docet animas ſalvas facere in hoc mundo, Chriſtus perdere. *ſerm.* 31. *in Cant.*

Voluptas gutturis, quæ tanti hodie æſtimatur, vix duorum obtinet latitudinem digitorum. *de conv. ad Cler. n* 13.

Divitiarum amor inſatiabilis longe amplius torquet deſiderio, quàm refrigeret uſu. *ibid.* 14.

Divitiarum uſus aliis fere; divitibus ſolum nomen & ſollicitudo cedit. *ibid.*

Dæmon ſoli perſeverantiæ potiſſimum inſidiatur, quam ſolam virtutum novit coronari. *Epiſt.* 24.

Utilis ſemper cuſtodia oris, quæ tamen affabilitatis gratiam non excludat. 4. *de conſid. cap.* 6. *n.* 23.

Ubique frenanda lingua præceps, maxime autem in convivio. *ibid.*

Ille convenientior habitus, ſi actu quidem ſeverus ſis, vultu ſerenus, verbo ſerius. *ibid.*

Nil ſcalis opus tenenti jam ſolium. 5. *de conſid. n* 1.

Detrahere, aut detrahentem audire, quid horum damnabilius ſit, non facile dixerim. 2. *de conſid n.* 22

Deliberans providentia ſuſpendit judicium. *ſerm. de S. Magdal n.* 1. *nunc Tomo V.*

Religioſa triſtitia, aut alienum luget peccatum, aut proprium. *ibid n.* 2.

Quanti te fecit Deus, ex his, quæ pro te factus eſt, agnoſce. *ſerm.* 1. *de Epiph.*

A Extremæ dementiæ eſt, quod ad obſcena inverecundi ſumus, & pœnitentiam erubeſcimus: male proni in vulnera, in remedia verecundi. *ſerm in Circumc.*

Conſervandæ humilitatis gratia, ſic divina ſolet ordinare pietas, ut quo quis plus proficit, eo minus ſe reputet profeciſſe. *ſerm* 15. *de div. n.* 4.

Placet utrumque Deo, & peccator compunctus, & juſtus devotus: diſplicet vero tam ingratus juſtus, quàm peccator ſecurus. *ſerm. de div.* 4.

Neſcit ſanus, quid ſentiat æger; aut plenus, quid patiatur jejunus. *Tract. de Grad. hum. n.* 6.

B Glorioſa res humilitas, qua ipſa quoque ſuperbia palliare ſe appetit, ne vileſcat. *ibid. n* 47.

Infelix victoria, qua ſuperans hominem, ſuccumbis vitio. *Exhor. ad mil. n.* 2.

In circuitu impii ambulant; naturaliter appetentes unde finiant appetitum, & inſipienter reſpuentes, unde appropinquent fini. *de dilig. Deo, n.* 19.

Deum amans anima aliud præter Deum ſui amoris præmium non requirit; aut ſi aliud requirit, illud, non Deum diligit. *ibid. n.* 17.

Naturali deſiderio ſummum quivis appetit bonum. Vis pervenire? incipe tranſilire. *Tract. de conv. mon. ad Cler. n.* 33. *Nam ſi ſimplecteris infimos, non pervenies.*

C Anfractuoſa via eſt, & inambulabilis: facilius pervenies ſpretis omnibus, quam adeptis. *ibid.* 33.

Miſera, & extremæ plena dementiæ commutatio, humanum declinare laborem, & cum diabolo ſtridorem eligere ſempiternum. *ibid.* 27.

FINIS SENTENTIARUM.

NOMENCLATOR
VOCUM EXOTICARUM IN S. BERNARDO.

A ADEXTRARE Serm. 77. in Cant. num. 8. hinc inde aſſiſtere.

ANGARIARE in epiſt. 158. cogere, adigere ad miniſterium.

BARRICANUS in Apologia ad Guillelmum cap. 9. Mattæ genus. Vide ibi Notas.

CANCELLARIUS in epiſt 318. &c. & CAPELLANUS in lib. 4. de Conſid. num. 22. utraque nota & alibi obvia.

CARENUM lib. 2. vitæ S. Bernardi cap. 2. Vini dulcis cocti genus.

CARITATIVUS in ſerm. 57. in Cant.

CASAMENTUM in epiſt 39. prædium beneficiarium.

CASSARE epiſt. 278. irritare & infirmare.

CELARE Serm. 72. in Cant. num 5. & Tract. de diligendo Deo cap. 11. num. 33. Hauriſe & ſorbere aliquid, ut in Evangelio Matth 23. *excolantes culicem.*

COMPLICES Serm 77. in Cant num. 4. conſcii & ſocii ſcelerum.

CUCULLA, in Apolog. cap. 1. veſtis monaſticæ genus.

DEPLANCTUS epiſt. 407. querela multa.

DIFFIDARE, epiſt. 221. bellum alicui indicere, hoſtem renuntiare.

EPILORARE lib. 4. de Conſid. cap. 7.

EPISCRPARE epiſt. 272.

EPISCOPIUM epiſt. 131. Epiſcopatus.

FORISFACERE Tract de erroribus Abaëlardi, crimen committere.

GALABRUNUM in Apolog cap 9. panni genus. Vide ibi Notas.

GARCIONES, ibid. cap. 10. famuli.

GRANGIA epiſt. 251 villa ruſtica prædium.

GRISEA pellicea, epiſt. 2. num. 11. ſubnigra.

GROSSÆ veſtes epiſt. 109. Apolog. cap. 9. *Groſſus intellectus,* Serm. 60. in Cant num. 5.

D GUERRA, epiſt. 200. & alibi.

GYROVAGI epiſt. 58.

HOMAGIUM vel hominium epiſt. 19.

INBANNIRE epiſt. 253. num 9. proſcribi, interdici, excommunicari

INNUCIARE epiſt. 103. motas nectere.

ISEMBRUNUM in Apolog. cap. 9. panni pretioſioris genus. Nota ibi.

LIGIUS epiſt. 317. Domino ſuo adverſus quemlibet adſtrictus.

MANERIES epiſt. 408. modus agendi.

MATTA epiſt. num. 11. Storeæ genus.

MONACHARI epiſt. 162.

OFFICIARE lib. 4. de Conſid. num 23. & in Cant.

PALEFRIDUS epiſt 124. equi genus.

PASSAGIUM epiſt 219. telonii genus à viatoribus exigi ſolitum.

PAUSARE Serm. 18. in Cant.

E REPATRIARE epiſt. 265. lib 5. de Conſid. num. 8. Serm. de Aſcenſ.

SAPA lib. 1. Vitæ S Bernardi, cap. 2. potus genus.

SCACORUM ludus in lib. ad milites Templi, cap 4 num. 7.

SUMMARII, lib. 4 de Conſid. num. 4. equi oneriferi.

TORNAMENTUM in lib. 1. Vitæ cap. 11. ludicræ pugnæ genus.

TRANSALPINARE, epiſt. 245. & ſerm. 1. de Adventu. n. 10.

TYPHUS epiſt 247. ſuperbis.

VADIUM Serm 2. in vig. Nat. Domini, num. 5. pignus.

VANITARE Tract. de moribus Epiſc. cap 8. Unde apud Auguſtin. *Vanitas vanitantium.* Non ergo *Vanitare* hic legendum, ut Juretus putat in Notis ad Ivonis epiſt. 66.

CHRONOLOGIA BERNARDINA.

ANNO Christi MXCI. Urbani Papæ II. 4. Henrici IV. imper. 35. Philippi I. Gall. regis 31. Nams est BERNARDUS in castro Fontanis appellato, prope Divionem io Burgundia, patre Tescelino Soro, domino de Fontanis, matre Aletha Bernardi domini Montisbarrensis filia. Paternæ ojus ædes receos, beneficio Lodovici XIII. Galliarum regis, RR. Patribus Congregationis Fuliensis concessæ, in monasterium conversæ sunt. De genere sancti Bernardi lege Admonitionem præmissam initio Vitæ S. Bernardi, & Johannem Eremitam io Vita quarta, ubi viri sancti genus paternum ex veteri Burgundiæ Ducum familia originem duxisse fertur.

MXCVIII. B. Robertus abbas Molismensis, assumtis secum ex eodem monasterio 21. monachis, in eremum Cistercii secedit, ibique novum monasterium exstruit, in diœcesi scilicet Cabilonensi, qoinque circiter leucis à Divione, opitulantibus simul & probantibus Gualtero Cabilonensi & Hugone Lugdunensi præsulibus; prædia vero largiente Odone Burgundiæ Duce, quo ibi cum sociis strictius ad amussim observaret Regulam S. P. BENEDICTI, cujos die sacro in Dominicam Palmarum boc anno incidente, opus illud tum primum exordium sumsit. Ex primis B. Roberti sociis fuere Albericus, Odo, Johannes, Stephanus, Letaldus, & Petrus.

MXCIX. Henrici IV. Imp. 43. Philippi Gall. regis 39. Urbano II. decimo nono anno pontificatus, 4. calend. Aug. defuncto succedit Paschalis II. ex monacho Cluniacensi.

Beatus Robertus Molismensium interpellationibus in Concilio Romano ac Pontificis jusso Molismum redit, eique Albericus ex Priore substituitur apud Cistercium, ecclesia in honorem beatæ Virginis hoc anno dedicatur.

M C. Hoc anoo Johannes, & Ilbodus monachi Romam mittuntur ab Alberico Cistercii abbate, cum litteris commendatitiis Johannis & Benedicti Cardinalium, Hugonis archiepiscopi Lugdunensis, atque Walteri Præsulis Cabilonensis, quorum precibus Paschalis II. institutum Cisterciense confirmat peculiari privilegio dato Troiæ 14. cal. Maii, Indict. 8. pontificatus anno 2. Exstat apud Baron. & Manriq.

M CI. Albericus abbas arctissimam Regulæ S. BENEDICTI observationem instituit in novo monasterio, abjiciens quicquid Regulæ adversaretur.

Obiit B. Bruno Institutor Ordinis Cartusiensis, (qui anno 1086. exordinm sumpsit) patria Coloniensis, sanctitate ac scientia illustris.

M CII. Odo Burgundiæ Dux, Cistercii fundator, moritur, & sepelitur in ecclesia Cisterciensi; eodemque anno Henricus ejus filius habitum monasticum ibidem induit.

M CIII. Cistercienses nigrum habitum in album commutasse creduntur, & B. Virginis officiom quotidie recitandum sibi proposuisse.

M CV. Obiisse putatur Aletha S. BERNARDI mater, calendis Septembris, ex Necrologio S. Benigni Divionensis, ubi sepulta est: cojus corpus post 145. annos translatum est Claram-vallem. Ejus obitum describit Guillelmus lib. 1. vitæ S. Bernardi cap. 2.

M CVI. Paschalis II. 7. Philippi I. Galliarum regis 46. Henricus IV. infeliciter vitam clausit anno imperii 49. Huic successit Henricus V. hostili in Ecclesiam animo patri non degener filius: qui Romam pergens, Paschali Pontifici manus injecit, ab eoque per vim ecclesiarum Investituras extorsit; sed & coronam imperatoriam anno 1111.

M CVIII. Paschalis II. 9. Henrici V. 2. 3. cal. Aug. Philippus rex Francorum obiit apud Milidunum: cui Ludovicus ejus filius, cognomento Grossus, successit.

M CIX. B. Albericus, secundus Cistercii abbas, obiit 7. cal. Februarii, anno regiminis nono & dimidio: cui substitutus B. Stephanus Hardingus, nobili apud Anglos stemmate oriundus, Prioris antea vice functus, qui & ipse cum aliis, Molismo vitæ arctioris desiderio egressus fuerat.

M CX. Hoc anno ad superos migravit 3. cal. Maii B. Robertus abbas Molismensis, Cistercii primus institutor, non anno 1098. ut vulgo creditur.

M CXIII. Paschalis II. 14. Henrici V. 8. Ludovici VI. 6. B. BERNARDI conversione celeberrimus est. Qui annos natus circiter viginti tres, Cisterciensium familiæ sub Stephano abbate una cum 30. sociis nomen dedit. Ex quo tempore Cisterciensis Ordo mirifice propagari & florere cœpit.

Eodem anno FIRMITAS, *la Ferté*, prima Cistercii filia, fundatur in diœc. Cabilonensi ad Gronam fluvium, *la Grone*, à dominis Vergiacensibus, Savarico & Guillelmo ejus filio, Comitibus Cabilonensibus. Primus abbas Bertrandus.

M CXIV. S. BERNARDUS merendi artem & facultatem, cum per corporis imbecillitatem alias non valeret, divinitus impetravit, Vitæ lib. 1. cap. 4.

Fundatur PONTINIACUM, *Pontigny*, secunda Cistercii filia, quatuor ab Autisiodoro leucis distans, io allodio Heriberti canonici Autisiodorensis, concurrente Herveo Comite Nivernensi, sub Humbaldo episcopo: cujus cœnobii basilica à Theobaldo Campaniæ Comite postmodum ædificata, fundatoris nomen ipsi obtinuit. Primus abbas Hugo Matisconensis, postea episcopus Autisiodorensis, ad quem plures BERNARDI epistolæ.

M CXV. Fundantur hoc anno CLARA-VALLIS & MORIMUNDUS, tertia & quarta Cistercii filiæ. CLARA-VALLIS quidem, *Clairvaux*, ad fluvium Albam in Comitatu Campaniæ & diœc. Lingonensi 7. cal. Julii, non à Theobaldo (ut quidam opinantur, cœnobii Claræ-vallensis translationem, de qua anno 1135. cum fundatione confundentes,) sed ab Hugone Trecensi Comite, ut probabimus in Notis ad epistol. 31. Claræ-vallensi monasterio præficitur BERNARDUS, & à Guillelmo de Campellis Catalaunensi episcopo, absente scilicet Josceranno episcopo Lingonensi, consecratur, quatuor & viginti agens annos, Vitæ lib. 1. cap. 7. MORIMUNDUS vero, *Morimond*, in eadem diœc. ab Odolrico de Agri-monte & Adelina ejus uxore, dominis *de Choiseul*. Primus abbas Arnoldus, ad quem epist. 4. Et hæ sunt quatuor abbatiæ, quasi totidem Cistercii filiæ primigeniæ, ex quibus inde ceteræ omnes sunt exortæ.

Eodem anno obiit Ivo Carnotensis episcopus, vir doctissimus, qui successorem habuit Gaufridum, Legati io Gallia honore perfunctum, S. BERNARDO carissimum, de quo Epist. 15. 47. & 55. & lib. 4. de Consid. cap. 5. tum etiam Vitæ S. Bernardi lib. 2. cap. 1. & 6. & lib. 4. cap. 4.

M CXVI. Primum Cistercii Capitulom generale à B. Stephano convocatum, quotannis in posterum frequentandum idibus Septembris, ut habet Johan. à Vitriaco, Historiæ Occidentalis cap. 14.

M CXVII. B. BERNARDUS gravi infirmitate detentus, medico rusticano curandus committitur, procurante Guillelmo episcopo Catalaunensi, Vitæ lib. 1. cap. 7. Quo quidem anno vel circiter accidisse fertur conversio Tescelini S. BERNARDI parentis, qui non multo post sanctitatis fama celebris decessit undecima die Aprilis, ut habet Necrologium S. Benigni Divionensis.

M CXVIII. Henrici V. 11. Ludovici VI. 10. Paschali II. post annos pontificatus octodecim & menses quinque vita functo, successit Gelasius itidem II. ex monacho itidem Cluniacensi, cui Henricus imperator Mauritium Burdinum, archiepiscopum Bracarensem, Gregorii nomine opposuit.

Hoc item anno cœpit Ordo militum Templi, cujus priori auctores Hugo de Paganis & Gaufredus de S. Aldemaro, ut testis est Tyrius lib. 12. belli sacri: quo etiam auctore idem Ordo confirmatur in Concilio Trecensi, anno 1128. ut diserte habet Michaëlensis scriba Concilii, postea exstinguendus à Clemente V. sub Philippo IV. Galliarum rege anno Christi 1313. in Concilio Viennensi.

Fundatur monasterium TRIUM-FONTIUM, *Trois-fontaines*, prima filia Claræ-vallis, in diœc. Catalaunensi. Primus abbas Rogerius: 2. Guido ad quem epist. 69. & 70. Item FONTANETUM, *Fontenay*, secunda Claræ-vallis filia, in diœc. Æduensi. *Autun*. Primus abbas Godefridus, Bernardi consanguineus, qui fundato loco regulariterque ordinato, refert liber sepulcrorum Claræ-vallis, ad suam Claram-vallem rediit, ubi tertius Prior fuit, demumque episcopus Lingonensis.

M C XIX. Henrici V. 13. Ludovici VI. 11. Gelasio II. Cluniaci è vivis sublato suffectus est Callistus II. Viennensis antea episcopus, Guido appellatus, qui hoc anno Remis Concilium celebravit 12. cal. Novemb. & Burdini schisma feliciter compressit.

Eodem anno conficitur charta Caritatis vulgo appellata, triginta constans articulis seu capitulis, agente B. Stephano abbate Cisterciensi, assentientibusque ceteris coabbatibus, ad providendum paci & tranquillitati Ordinis Cisterciensis, quæ à summo Pontifice Callisto II. approbata est. Exstat apud Manriq.

M C X X. Sanctus Norbertus, quem Bernardus *Spiritus sancti fistulam* vocat epist. 56. Ordinem Præmonstratensem instituit in loco territorii Laudunensis, Præmonstrato vulgo nuncupato. V. Epist. 255. & Notas ad eamdem.

M C XXI. Celebratur Synodus Suessionensis adversus Petrum Abaëlardum, præsidente Conano episcopo Prænestino, apostolicæ Sedis legato, in quo ipse Petrus librum suum de Trinitate flammis tradere compulsus est. Guillelmus Campellensis episcopus Catalaunensis eodem anno ineunte obiit: de quo vide Notas ad epist. 3.

Fundatur FUSNIACUM, *Foigny*, in diœc. Laudunensi, cujus abbati Rainaldo Bernardus scripsit epist. 72. 73. & 74.

M C XXII. Petrus Mauricius, natione Arvernus, dictus Venerabilis, carissimus BERNARDI amicus, fit abbas Cluniacensis in Octavis Assumptionis. Notæ ad epist. 1. S. BERNARDI.

M C XXIII. Hoc circiter anno eligitur episcopus Tarentasiensis, Petrus Firmitatis abbas, primus è familia Cisterciensi episcopus, substituto in ejus locum Bartholomæo Bernardi fratre.

Item Adamo S. Dionysii prope Parisios abbate defuncto, communibus eligentium votis successor renuntiatus est Sugerius. Exstant BERNARDI complures ad eum epistolæ.

M C X X I V. Henrici V. imper. 18. Ludovici VI. Galliarum regis 16. Callistus Papa obiit pontificatus anno 6. Sedemque apostolicam Honorius II. antea dictus Lambertus, episcopus Ostiensis, eodem anno conscendit.

M C XXV. Henricus V. imperator moritur Trajecti ad Rhenum, cum annos 19. imperasset, ac nullis post se liberis relictis, funestum diuturnumque ortum est dissidium, BERNARDI opera aliquando componendum, inter Lotharium Saxonum Ducem & Conradum Henrici decessoris sororium, qui à Friderico fratre & aliis rex proclamatus, conscensis Alpibus, à Mediolanensibus suscipitur, ac ab eorum archiepiscopo Anselmo, inquit Otto Frisingensis, qui ista narrat Chronic. lib. 7. cap. 17. Modoyci, sede Italici regni, in regem ungitur. Pro Mediolanensium reconciliatione cum Innocentio atque Lothario hujus nominis II. (in cujus gratiam electionis jure imperii summa cessit) multum fuit Bernardo insudandum, ut postea dicetur.

Eodem anno gravis fames, in Gallia maxime & Burgundia sæviens, BERNARDI caritatem exercet, lib. 1. Vitæ cap. 10. quo anno ipse etiam gravi morbo conflictatus incidit in vitæ discrimen, ope tandem B. Virginis & SS. Benedicti atque Laurentii sanitati restitutus, ibidem: ac postmodum singularis ejus sanctitatis & doctrinæ cælestis fama per urbem & orbem volavit.

M C X X V I. Otto, postea Frisingensis episcopus, celebris Historiographus, monachum induit in cœnobio Morimundi. Is, ut scribit familiaris ejus Radevicus, imperatorum Henrici IV. nepos, Henrici V. sororius, Conradi frater uterinus & Friderici patruus fuit, ex patre clarissimo & pio Principe Leopoldo Austriæ marchione, & matre Agnete, filia Henrici IV.

M C XXVII. Hoc circiter anno Stephanus, ex Cancellario episcopus Parisiensis, à curiæ frequentia ad meliorem frugem BERNARDI monitis revocatus, graviter à Ludovico rege exagitatur, tandemque post multas infestationes, Cisterciensium, maxime vero BERNARDI opera in gratiam restituitur. Quod etiam Henricus Senonensis archipræsul non multo post eademque de causa expertus, eumdem habuit causæ patronum ac defensorem. Consule epist. 45. & Notas.

Fundantur IGNIACUM, *Igny*, quarta Claræ-vallis filia, diœc. Remensis, à Raynaldo de Pratis Remorum archiep. Primus abbas Humbertus, ex Casæ-Dei monacho Claræ-vallensis factus, qui non multo post amore quietis, dimissa præfectura, Claram-vallem rediit; qua de re à BERNARDO in Italia tunc propter schisma detento acriter correptus epist. 141. nihilo minus hoc in sancto otio perstitit ad diem usque mortis, in quo S. BERNARDUS de eximiis ejus virtutibus sermonem habuit. Abbas secundus Guerricus pietate juxta ac scriptis percelebris, cujus sermones hic in tomo VI.

M C XXVIII. Concilium Trecense celebratur (non vero 1127. teste Michaëlensi scriba Concilii) in sollemnitate S. Hilarii, præsidente Matthæo Albanensi, apostolicæ sedis legato: eique interfuere Stephanus Cisterciensis, BERNARDUS Claræ-vallensis, aliique ejusdem Ordinis Abbates. In ipso Patres Templariis Regulam vestesque candidas (quibus Eugenius III. postea rubeam crucem attexi curavit) præscripsere.

Fundatur REGNIACUM, *Regny*, in diœc. Autissiodorensi.

M C XXIX. Matthæus Albanensis (verba sunt Alberici in Chronico) Legatus ex Ordine Cluniacensi, Concilium tenuit apud Catalaunum in Purificatione beatæ Mariæ Virginis: ubi de consilio S. BERNARDI abbatis, Henricus Virdunensis episcopus episcopatum dimisit, & factus est episcopus per biennium quidam Ursio abbas S. Dionysii Remensis.

Fundatur URSI-CAMPUS, *Ours camps*, in diœc. Noviomensi à Simone episcopo.

M C XXX. Lotharii II. imperator. 5. Ludovici VI. Galliar. regis 22. mortuo Honorio Papa 16. cal. Februarii, pontificatus sui sexto, gravissimum schisma in Ecclesia Dei oritur, Innocentio II. canonice electo 15. calend. Martii, qui Gregorius antea vocabatur; sed Petro Petri Leonis filio, violentia amicorum suorum, qui potentissimi in Urbe erant, favente sibi Rogerio Siculo, intruso. Innocentii causam BERNARDUS per octo annos strenue propugnavit. Vide epist. 124. & seqq. Nam & inter alia hoc ipso anno à Patribus Concilii, Stampis ea de re habiti, arbiter una voce constitutus, Innocentium Anacleto præferendum declaravit, & Henricum Angliæ regem ad eum suscipiendum induxit, Vitæ lib. 2. cap. 1. Vide Præfationem nostram generalem, articulo IV.

Eodem anno ipse BERNARDUS summa animi demissione episcopatum Genuensem, Sigefridi anno superiori ad superos translati morte destitutum, recusavit. Balduinus vero in Concilio apud Clarum-montem in Gallia habito, primus ex Cisterciensibus sacro Cardinalium collegio adscriptus est, cui adjunctus putatur Martinus vir ille integerrimus, cujus meminit Bernardus lib. 4. de Consid. cap. 5. De Balduino in epist. 144. & 244.

M C XXXI. Innocentio Leodii magnifice recepto, cum prius sub finem anni superioris in Galliam se recepisset, BERNARDUS repressit Lotharium imperatorem, episcopales investituras repetentem; eumque summus Pontifex ibidem in Germaniæ regem coronavit, Romæ

post duos annos imperatorio diademate donandum. Peracta vero Leodii Quadragesima præsentis anni, Innocentius in Gallias redux, ad Concilium contra Anacletum mense Octobri Remis Indictum profectus, Ludovicum juniorem in locum Philippi fratris, ex equi lapsu infeliciter necati, regem consecravit. Quo quidem Concilio soluto, inquit Sugerius in vita Ludovici Grossi, dominus Papa Autisiodori delegit demorari, reliquo nempe tempore labentis anni, cum prius Cluniacum, cujus ecclesiam dedicavit, deinde Claram-vallem aliasque ecclesias visitasset, comitante ipsum ubique BERNARDO. Leodii conventum post Concilium Remense narrat Ernaldus in lib. 2. de vita Bernardi cap. 1. contra expressam Sugerii auctoritatem.

Hoc etiam anno BERNARDUS, ut habet magnum Chronicum Belgicum, episcoparum Catalaunensem electus recusavit, & per ipsum Gaufredus abbas sancti Medardi Suession. fit episcopus Catalaunensis. Idem refert Albericus, qui & addit, Innocentium sancti Medardi ecclesiam consecrasse, idibus nimirum Octobris, ante Concilium Remense, ut habet Chronicum ejusdem monasterii.

Hoc itidem anno, Thomas prior S. Victoris Parisiensis, vir integerrimus, pro justitia crudeliter perimitur à nepotibus Theobaldi Neoterii archidiaconi Parisiensis, cui ob exprobratas in ecclesiasticos exactiones invisus erat. Nec multo post Archembaldus subdiaconus Aurelianensis idem mortis genus eademque de causa subiit, Johanne auctore ecclesiæ S. Crucis itidem archidiacono. Pro priore S. Victoris scripsit Bernardus epist. 158. 159. 160. & 162. Et pro subdiacono epist. 61. Suscepta autem est & agitata utriusque causa in Concilio Jotrensi, *Joüarre*, diœcesis Meldensis.

Fundatur MORIROLA, *Moreruela*. in Castella & territorio Zamorensi. Monasterium S. JOHANNIS DE TAROUCA in Lusitania, diœcesis Lamecensis. LONGUS-PONS, *Long pont*. in diœcesi Suessionensi. CARUS-LOCUS, *Cherlieu*, in diœcesi Bisuntinensi. BONUS-MONS, *Bonnemont*, In Sabaudia, diœcesis Gebennensis. RIEVALLIS, *Ridal*. in Anglia, diœcesis Eboracensis.

M C XXXII. Discedentem è Galliis Innocentium BERNARDUS in Italiam prosecutus, Pisanos & Genuenses reconciliavit, oblatumque denuo Genuensem pontificatum, Syro vel deferente, vel in sedem necdum evecto, modeste constanterque rejecit.

Exorta item est Cluniacenses inter & Cistercienses magna controversia, occasione videlicet privilegii, quo istos Innocentius à decimarum solutione exemit. V. epist. 258. & 283.

Fundatur monasterium VALCELLENSE, *Vaucelles*, in diœc. Camerac. V. epist. 186. ac TRIUM-FONTIUM, *Trois-Fonts*, in Anglia, diœces. Eborac. V. epist. 92. 94. & seqq.

M C XXXIII. S. BERNARDUS, in Italiam anno superiori profectus, cum vires Innocentio non sufficerent ad Romam expugnandam (Lothario quippe armatorum duntaxat duo millia ministrante) Henrico majoris Britanniæ regi scripsit epistol. 138. ad ferendum suppetias. Sed tandem Innocentius urbem ingressus, in basilica Lateranensi Lotharium coronavit imperatorem, quo abeunte, Anacleto per urbem grassanti cedere coactus, Pisas se contulit. Unde BERNARDUS mittitur in Germaniam, Conradum cum imperatore Lothario reconciliaturus. Qua occasione captata, Rogerius Siciliæ tyrannus, ab Anacleto regis nomine donatus, Pisanos ab Innocentii obedientia retrahere conatur: quibus in fide constanter persistentibus, S. Abbas congratulatoriam hoc anno dedit epistolam 130. Porro in illo ejus itinere contigit Mascelini conversio, de qua lib. 4. Vitæ, cap. 3. necnon & Ducissæ Lotharingiæ, ibid.

M C XXXIV. Concilium Pisanum celebratur, ad quod cum BERNARDUS Innocentii jussu facta pace cum Lothario & Conrado accedens per Lombardiam iter ageret, Mediolanenses sacrorum communione & metropolitana dignitate privati, quod Anselmum archiepiscopum secuti, Conrado & Anacleto adhæsissent, litteris illum interpellant, de restituenda sibi Pontificis & Imperatoris Lotharii gratia, quibus peracto Concilio ad futurum se promisit, datis epist. 131. & 133. Nec mora, Concilio ejus potissimum prudentia absoluto, cum Matthæo Albanensi & Guidone episcopo Pisano Cardinalibus, necnon & Gaufrido Carnotensi, delegatur ad componendam Mediolanensium pacem: à quibus ingenti plausu & summa veneratione acceptus, archiepiscopalem honorem sibi pertinaciter delatum vix effugere potuit. Multis vero ibidem conversis, de quibus epistola 135. primam eodem loci Ordinis sui coloniam, scilicet Caram-vallem, aliis mendose Claram-vallem, excitavit. Inde jussu Innocentii, ut habet Sigonius de regno Italiæ, lib. 11. ad pacificandas ipsas inter se Lombardiæ civitates profectus, Papiam & Cremonam se contulit. Cum autem apud Cremenses nihil profecisset, eorum Innocentio pertinaciam significavit epist. 318.

Interim post Concilium ad superos migrat Norbertus Ordinis Præmonstratensis fundator. Sed & Stephanus abbas Cisterciensis 5. cal Aprilis: cui post rejectum Widonem, qui Stephano adhuc superstite electus, sex menses pedum gessit pastorale, substitutus est Rainaldus, filius Milonis Comitis Barri super Sequanam, inquit Ordericus lib. 8. monachus Claræ-vallensis. Is præclara instituta 87. capitibus comprehensa in Capitulo generali ordinavit, quæ videre licet in Annal. Manriq.

Fundantur præter CARAM-VALLEM Mediolanensem, HAMMERODIUM, *Hemmerode*, in diœc. Trevirensi. VALLIS-CLARA, *Vau-Clair*, in diœc. Laudunensi. Primus abbas Henricus de Murdach, ad quem epist. 321.

M C XXXV. Bernardo ex Italia reduce per urbem Mediolanensem, lib. 5. Vitæ, cap. 4. transfertur Claravallis in commodiorem locum, lib. 2. Vitæ cap. 5. ubi cum vix tantisper consedisset, jussus est in Aquitaniam se conferre cum Gaufrido Carnotensi, ad revocandum Guillelmum Comitem Pictavensem, aliosque schismaticos à Gerardo Engolismensi episcopo seductos, ibidem cap. 6. Postea aliquamdiu sibi redditus, insignem illam in Cantica explanationem, hortante altero Bernardo Portarum priore Cartusiano aggressus est. V. epist. 153. & 154.

Fundantur BUSAIUM, *Buzay*. in diœc. Namnetensi, ab Ermengarde Britanniæ Comitissa, quam in prædicto itinere à sæculi vanitate revocavit, V. epist. 116. & 117. Primus abbas Johannes, ad quem epist. 232. ALTACUMBA, *Hautecombe*, in diœc. Gebennensi. GRATIA DEI, *la Grace-Dieu*, in Santonensi. EBERBACHUM, *Eberbach*, in Moguntina.

M C XXXVI. Guido, inter BERNARDI fratres natu major, extra Claram-vallem, juxta fratris vaticinium, lib. 2. Vitæ cap. 15. moritur, nimirum Pontiniaci.

Fundantur BALERNA, *Balerne*, in diœc. Bisuntinensi. Primus abbas Burchardus, ad quem epist. 146. DOMUS-DEI, *la Maison-Dieu*, ad Carum fluv. in diœc. Bituricensi, cujus abbas fuit Robertus BERNARDI consanguineus, ad quem epist. 1. ALBA-RIPA, *Auberive*, in diœc. Lingonensi. Denique adoptatur Monasterium ALPENSE, *l'Abbaye des Alpes*, diœc. Gebennensis, tradente Guarino abbate, postea episcopo Sedunensi. V. epist. 253.

M C XXXVII. Innocentii II. 8. Lotharii II. imperat. 12. Ludovicus VI. regni sui anno 19. Parisiis mortuus est cal. Aug. cui successit filius Ludovicus VII. Junior appellatus, quod vivente patre regnare cœpisset.

Hoc ipso anno BERNARDUS ab Innocentio accitus, tertio in Italiam progreditur, sub Anacleto laborantem vexatione Rogerii Siculi, qui à Rainulfo duce BERNARDI precibus superatus, cum armis prævalere non posset, ad verba se convertit, atque Anacleti causam in ore Petri Pisani viri eloquentissimi reponere se simulans, cum ipsum à BERNARDO convictum & reductum vidisset, ne sic quidem ad meliora potuit emolliri.

Fundantur monasterium COLUMBÆ, *di Columba*, in Italia, diœc. Placentinæ; BOCHIA, *Boccon*. in Hungaria, diœc. Vesprimiensis, *Vesprin*, quamvis à nonnullis

ad annum 1153. referatur. Item adoptatur monasterium BELLIFONTIS, nunc VALLIS-PARADISI, *Val-Parayso* syncopatum, in Hispania, diœc. Zamorensi, *Zamora*.

M C XXXVIII. Lotharius II. imperii 13. regnare desiit 3. nonas Decemb. succedente Conrado Franconiæ duce, quondam ejus æmulo. Quo etiam anno misere interiit Anacletus Pseudo-pontifex, cui suffectus ex Rogerii factione Gregorius cardinalis, Victor vocitatus, qui supremæ dignitatis insignia BERNARDO resignans, schismati tandem, post septem annos S. Doctoris studio ac prudentia compresso, finem optatum imposuit, V. epist. 317. Abbas vero sanctus Romanam curiam nulla mora interposita deserens, nihil inde in Gallias referre voluit pro xeniis, prætereadentem S. Cæsarii, aliasque Sanctorum Reliquias, lib. 4. Vitæ cap. 1. Qui de statu electionis Lingonensis à Lugdunensi metropolita contra sponsionem Romæ initam celebratæ certior factus, varias scripsit epistolas 165. & seqq. cui quidem dolori accessit alius longe gravior, nempe de Gerardi fratris obitu, cujus inducias in Italia, ubi comitem eum habuerat in extrema sua peregrinatione, à Deo impetrarat, quem multis lacrymis prosecutus est Sermone 26. in Cantica, à quo resumpsit aureum hoc opus à se interruptum.

Ipso anno Rainaldus Remensis archiepiscopus obiit, ut refert Auctarium Gemblacense: post biennium vero, scilicet anno 1140. Samson Carnotensis ecclesiæ Præpositus Remorum ordinatur archiepiscopus, cum ipse Bernardus hanc dignitatem recusasset.

Fundatur monasterium BENEDICTIONIS-DEI, *Benisson-Dieu*, in diœc. Lugdun. cui præfectus Albericus, ad quem epist. 173. Adoptatur etiam monasterium DUNENSE, *Dunes*, diœc. Brugensis. Primus abbas Robertus, cui scribitur epist 324. BERNARDO apud Claram-vallem aliquando successurus.

M C XXXIX. Convocatum est Romæ Concil. Later. mille circiter episcoporum, in quo iterato damnati Petri Leonis fautores, infirmatæ ab eo factæ ordinationes, torneamenta interdicta, Arnoldus Brixianus, tamquam hæreticus Italia excedere jussus. A qua quidem sententia adversus Anacleti fautores severitate BERNARDUS vindicare laboravit Petrum Pisanum cardinalem, Innocentio prius à se reconciliatum, ut patet ex epist. 213. Nec multo post Innocentius ipse à Rogerio Siciliæ duce dolose captus est, quod pacis diu exoptatæ inter utrumque componendæ fuit occasio.

Hoc item anno Malachias archiepiscopus, Hiberniæ Primas, Romam iter aggressus est, non vero, ut vult Baronius anno 1137. cum constet ex BERNARDO Vitæ S. Malachiæ cap. 10. Malachiam ab hac peregrinatione novem dumtaxat annos supervixisse, itemque ex cap. ult. anno 1148. decessisse. Malachias vero in hoc itinere Claram-vallem adiens, ibi sex socios reliquit, qui Cisterciense institutum edocti, illud postea in Hiberniam transtulerunt.

M C XL. Habetur Concilium Senonense adversus Abaëlardum, qui condemnatis errorum capitulis Sedem Romanam appellavit quidem, sed Petri Venerabilis persuasione cedens appellatione, Cluniaci remansit: ac ejusdem opera Ecclesiæ reconciliatus, cum per biennium ibi laudabiliter vixisset, in monasterio S. Marcelli Cabilonensi, quo morbi curandi causa se contulerat, cessit è vita. Vide epist. 197. & seqq. & ibidem Notas.

Fundantur hoc anno CLARUS-MARISCUS, *Clair-marets*, in diœc. Audomarensi. BLANCHA-LANDA, *Blanckelant* in Wallia Angliæ provincia, diœc. Menevensi; URSARIA, *l'Oursiere*, in regno Callæciæ diœc. Auriensi, *Orense*. ARIPATORIUM, aliis Ripatorium, *Larivoir*, in diœc. Trecensi, cui præfectus Alanus, postea episcopus Autisiodorensis, Vitæ S. Bernardi compilator. Item Innocentius monasterium S. ANASTASII ad Aquas-Salvias reparatum Claræ-vallensibus attribuit, præfecto Bernardo Pisano, S. BERNARDI discipulo, qui subinde Eugenii III. nomine in Sedem Romanam assumptus est. Denique adoptantur monasterium Benchorense, *Benchor*, à Malachia Hiberniæ Primate BERNARDO concessum; necnon & Casæmarium, *Casamario*, in civitate Verulana, *Verulo*, in Italia.

M C XLI. Innocentius Papa, ait Robert. de Monte, interdixit terram Dominicam regis Ludovici, quia nolebat recipere Archiepiscopum Bituricensem, quem tamen postea recepit, & absolvit eum de sacramento quod irrationabiliter fecerat. V. epist. 218. & seqq.

Quo etiam anno idem rex Franc. Ludovicus, ut habet idem Auctor, afflixit Comitem Theobaldum, & vastavit terram ejus, maxime in Campania, ubi combussit castellum Vitreuvium, seu Vitriacum, *Vitry*, ubi multitudo diversi sexus hominum & ætatis, nimirum mille trecentæ animæ, teste Roberto de Monte in Supplem. ad Sigibertum, qui hoc refert ad ann. 1143. cremata est. Consule epist. 217. 219. 222. 223.

Hoc tempore contigit obitus Humbelinæ sororis sancti Bernardi, de qua lib. 1. Vitæ c. 6.

Fundatur cœnobium MELLIFONTIS, *Mellifont*, in Hibernia diœc. Armachanæ, *Armach*, Malachia procurante, adscitis ex Clara-valle Christiano ac sociis, quos prædictus Episcopus instituendos ibi reliquerat. V. epist. 356. & 357.

M C XLII. Ivo presbyter card. ex canonico regulari S. Victoris apud Parisios, mittitur in Gallias ad ferendam sententiam in Radulfum Viromanduorum Comitem, qui repudiata priori uxore Petronilla, Theobaldi comitis sorore, Guillelmi Aquitaniæ Ducis filiam, Reginæ sororem, superinduxerat. Quo etiam anathemate involuti Bartholomæus Laudunensis, Simon Noviomensis, Petrus Silvanectensis episcopi, divortii auctores. V. epist. 216. 217. 220. 221.

Item Alfonsus Lusitaniæ Rex se suumque regnum Claræ-valli vectigale fecit, assignatis 50. marabitinis sive dipondiis auri probati.

Quo etiam anno, teste Roberto de Monte, vel proxime evoluto, ut tradit Ortelius in Anselmo Gemblac. apud Miræum, animam cœlo reddidit magnus ille Hugo Victorinus, S. BERNARDI amicus & cultor præcipuus, alter sui sæculi Augustinus. V. epist. 70.

Fundantur monasteria MELONIS, *Melon*, in Callæcia diœc. Tudensis, *Tuy*: & SUPERADI, *Sobrado*, circa hæc tempora in diœc. Compostellana. Item ALTA-CRISTA, *Haute-creste*, in Sabaudia, diœc. Lausanensis.

M C XLIII. Conradi III. imper. 5. Ludovici VII. Franc. reg. 6. Innocentius Papa moritur 8. cal. Octob. cum sedisset annos fere 14. cui succedit Guido de Castello, dictus Cælestinus II. ad quem epist. 234. 235.

Fundantur ALVASTRUM, *Alvastern*, in Suecia diœc. Lincopensi. NOVA-VALLIS, (aliis post quadriennium) *Nu-dal*, ibidem. BELLA PERTICA, *Belle-perche*, in diœc. Montisalbani; METRA, *de Meyra*, in Callæcia diœces. Lucensis, *Lugo*.

M C XLIV. Cælestinus Papa, semestri necdum exacto, decessit: cui subrogatur Gerardus Camerarius ex canonico reg. presbyter card. tit. S. Crucis in Jerusalem, Lucius II. nuncupatus. Quo tempore BERNARDUS inter Ludovicum regem & Theobaldum Comitem pacem composuit. Legendæ epist. 220. & seqq.

Hoc item anno moritur Bartholomæus Firmitatis abbas, frater S. BERNARDI. Item Stephanus Catalaunensis cardin. episcopus Prænestinus ex Ordine Cisterciensi, vir magnæ sanctitatis, cui BERNARDUS varias inscripsit epistolas.

Fundatur BELLILOCUS, *Beaulieu*, in diœc. Rutenensi, *de Rodez*.

M C XLV. Conradi III. imperat. 7. Ludovici VII. Francor. reg. 8. Lucio Papæ 5. cal. Martii defuncto substituitur Eugenius III. ex abbate S. Anastasii ad Aquas-Salvias, Bernardus antea vocatus, de quo supra ann. 1140. V. epist. 237. & seqq. Quo tempore S. BERNARDUS à Ludovico rege de sacra expeditione consultus, rem ad summi Pontificis sententiam remittit, ex nostra Præfatione generali art. VII.

Fundatur PRATEA, *la Prée*, in diœc. Bituricensi.

M C XLVI. In Concilio Carnotensi pro expeditione sacra indicto hoc anno, ad quod Petrus Venerabilis invitatus, epist. 364. venire non potuit, ut colligitur ex ejus

responsione epist. 18. lib. 6. S. BERNARDUS in primarium militiæ ducem electus, ex mandato Eugenii, Germaniæ populos, Francos Orientales, Bajoarios, Anglos, &c. ad capessendam Crucem tum litteris, tum viva voce cohortatus est, multis suffragantibus miraculis, epist. 363. 365. & lib. de mirac. Bern.

Hoc itidem anno Tornacensis ecclesia, quæ per 500. & amplius annos episcopis Noviomensis ecclesiæ commendata fuerat, proprium episcopum, Anselmum nomine, ex abbate S. Vincentii Lauduoensis, ab Eugenio Papa III. recepit, Bernardo abbate Claræ-vallensi inter alios procurante.

Fundantur BOXELONA, *Boxley*, in Anglia, diœc. Cantuariens. VILLARIUM, *Villers*, in Brabantiæ diœc. Namurceusis. Hujus fundationem Auctarium Gemblacense apud Miræum reponit anno sequenti, his verbis: Monachi duodecim cum Laurentio abbate, & quinque Conversis à B. BERNARDO ex Clara-valle in Brabantiam missi, Villariense monasterium ædificarunt.

MCXLVII. Eugenius anno superiori, Romanis Arnaldi factione, de qua epist. 242. infestentibus, in Galliam confugiens, hoc anno Parisiis honorifice excipitur à Ludovico rege, qui cum anno præcedenti, ut refert Robertus de Monte in Append. ad Sigibert. apud Vezeliacum, *Vizelay*, die Dominica in Remis palmarum crucem assumpsisset, simulque Robertus frater ejus, & Geufridus Comes Mellenti, & alii multi, hoc anno Parisius recesserunt, nimirum die 14. Junii, ut habet Chronologia Cluniacensis, in Syriam contra Saracenos profecturi.

Hoc eodem anno plures variis in locis habitæ Synodi. Prima Stampis, in qua de negotio Jerosolymitano & regni dispositione, Bernardo præsente, actum est, Galliæ administratione Sugerio S. Dionysii abbati commissa. Vide Chronic. S. Dionysii Tom. 2. Spicil. & lib. Mirac. S. BERNARDI cap. 16. Secunda Autissiodori præsidente Eugenio. Tertia Parisiis, teste Ottone Frising. in Frid. lib. 1. cap. 50. in quibus causa Gilberti Porretani proposita, ad Concilium Remense anno proximo celebrandum remissa est. V. Præfationem generalem.

Præterea BERNARDUS cum Alberico cardinali Ostiensi & legato, Gaufridoque Carnotensi, pergit in Aquitaniam contra Henricum hæreticum, de quo in nostra Præfatione generali & in epist. 241. Quo etiam anno Alfonsus Lusitaniæ rex, urbe Scalabi meritis S. Bernardi expugnate, datis litteris monachos petit ad instituendum Ordinis Cisterciensis in suo regno monasterium.

Fundantur ALCOBATIA, *Alcobaza*. à prædicto Rege in Lusitaniæ diœc. Ulissiponensi; VALLIS RICHERII, *Vauricher*, in diœc. Bajocensi; MORGANIUM, *Morgan*, in Wallia. Monasterium OS SPINA, in diœc. Palentina in Castella à Sancia Alfonsi regis sorore. Vide epist. 301. Item adoptatur GRANDIS-SILVA, *Grandselve*, Ord. S. Bened. in diœc. Tolosana, Bernardo ejus abbate se & domum suam tradente. V. epist. 242.

MCXLVIII. Inito Concilio Remensi 14. calend. Aprilis, Eugenio præsidente, ceteræ damnatur Eon fatuus hæreticus: Gilbertus vero Porretanus Pictavensis episcopus, à BERNARDO convictus, suos retractat errores. Nec multo post Eugenius, agente sancto Abbate, scripta Hildegardis approbavit in Concilio Trevirensi, cum prius Tullensis ecclesiæ dedicationem, cui & BERNARDUS interfuit, peregisset. Quo eodem anno præfatus Eugenius cum Capitulo Cisterciensi adfuisset, novumque cœmeterium sacrasset, fratribus non sine lacrymis valedicens, in Italiam remeavit.

Post Eugenii è Gallia discessum, S. Malachias Hiberniæ Primas, Romam denuo ad summum Pontificem Pallii causa profecturus, optato die & loco apud Claram-vallem diem feliciter clausit ipso die sollemnis Commemorationis omnium defunctorum, cujus memoria statim ab ipsius morte celebris haberi cœpit. Vide epistolam 374. consolatoriam ad Hibernienses; item Vitam ejus tomo 2. & duos sermones in ejus depositione habitos tomo 3. Porro cum S. Malachias in extremis jam fere ageret, consummato ædificio novæ Claræ-vallis, ossa venerabilium Patrum, qui in priori Cœnobio obdormierant, è veteri cœmeterio in novum translata sunt, in festo omnium Sanctorum, ex Serm. 1. de S. Malach. num. 2. Ejus canonizatio in Chronico Claræ-vall. apud Franc. Chifflet. refertur ad annum 1192.

Eodem anno obiit beatus Humbertus abbas Igniacensis, non anno 1145. ut putat Manricus. Probationes vide in Notatione ad Sermonem de ejus obitu à Bernardo habitum, qui exstat in tomo 3.

Fundatur CAMBERONA, *Cambron*, in diœc. Camerac. Primus abbas Fastradus ex Clara-valle, cui etiam post Robertum præfuit. Adoptatur etiam ALNA, *Alne*, prius Benedictinorum, deinde Canonic. regul. in diœces. Leodiensi. Item in capitulo Cisterciensi hoc anno SERLO abbas Saviniacensis se ac 30. monasteria, quæ à Saviniaco Benedictinorum monasterio diœcesis Abrincensis pendebant, Claræ-valli subdidit: quatuor vero STEPHANUS, congregationis Obazinensis in diœcesi Lemovicensi nascentis Pater & Institutor.

MCXLIX. Hoc anno cum infelicem exitum habuisset transmarina expeditio, Ludovicus in Galliam reversus est, V. epist. 386. lib. 2. de Consid. cap. 1. & Vitam S. Bernardi lib. 3. cap. 4. Qui quidem ad novam iterum se accingens, à Cisterciensibus retardatur, ut tradit Robertus abbas in Chronico ad annum 1150.

Eodem anno Henricus, Ludovici regis Franciæ frater (verba sunt Chronici Turonensis) prius Thesaurarius beati Martini Turonis, post apud Claram-vallem monachi veste indutus, provehitur ad episcopatum Belvagicæ civitatis: quod quidem Chronicon sancti Petri Vivi Senonensis anno seq. reponit. Lege epist. 307. & Notas.

Fundatur FONS-MORINIACUS, *Font-morigny*, in diœcesi Bituricensi; ALBA-PETRA, *Aubepierre*, in Lemovic. LONGUM-VADUM, *Longuay*, in Lingonensi; LAUS B. VIRGINIS, *Loz*, in Tornacensi. Adoptatur BULLENCURIA, *Boullancour*, canonic. reg. in Trecensi.

MCL. Eugenio Romæ ad S. Petrum post multos conflictus restituto, BERNARDUS librum 2. de Consideratione transmittens, apologiam de Jerosolymitanæ expeditionis consilio prætexit, recipitque epistolam consolatoriam à Johanne Casæ-marii in civitate Verulana abbate, quæ est modo 386. inter Bernardinas.

MCLI. Rainaldo abbati sub finem anni superioris defuncto, nimirum 17. calend. Januarii, suffectus est Gosevinus ex abbate Bonæ-vallis Viennensis. Vide epist. 270.

Item moritur Hugo Autissiodorensis episcopus, vir bonæ memoriæ dictus in Chronico S. Petri Vivi. De successoris electione vide epistolas 261. 274. & sequentes. Obiit item Sugerius abbas sancti Dionysii, vir integerrimus, cui in extremis posito BERNARDUS scripsit epist. 266.

Ludovicus & Alienora, inquit Robertus de Monte, in Quadragesima apud Balgenceium, dato sacramento coram archiepiscopis & episcopis quod consanguinei essent, separati sunt auctoritate Christianitatis.

Fundatur monasterium ESROMENSE, *Esrom*, in Dania diœc. Roskildensi, *Roschild*.

MCLII. Eugenii III. 8. Ludovici VII. Franc. reg. 15. Conradus imperii anno 13. purpuram morte resignat Friderico cognomento Ænobarbæ, Sueviæ duci, Conradi ex fratre nepoti. Sed & Theobaldus Campaniæ Comes, vir insignis pietatis, 6. id. Januar. defunctus, in monasterio Latiniacensi, *Lagny*, ad Matronam, cujus fuerat Advocatus, sepelitur, ad quem non longe ante obitum Bernardus scripsit epist. 271.

Adoptatur abbatia de MOROLIIS, *de Morelles*, in diœc. Malleacensi, *Mallezés*: fundatur abbatia CLARIMONTIS, *Clermont*, in diœc. Cenomannensi. Circa hoc tempus adoptatur ARMENTARIA, *Armentera*, in Callæcia diœc. Compostellanæ.

MCLIII. Friderici I. imper. 2. Ludovici VII. Franciæ reg. 16. Eugenius diem clausit 6. idus Julii, cum sedisset annos 8. menses 4. dies 13. cui successit Conra-

dus, ex canonico regulari episcopus Sabinensis, dictus Anastasius IV. Nec longe post sanctissimus Doctor Bernardus, multis pro Deo & Ecclesia defunctus laboribus, cum à media hiemis tempestate gravi morbo correptus, ut scribit epist. 288. 307. & 308. pacem nihilo minus inter Metenses composuisset, in pace tandem ipse quievit 13. cal. Septemb. tribus ante meridiem horis, anno ætatis 63. monasticæ professionis 40. præfecturæ 38. Qua etiam hebdomada Ascalon, munitissima civitas in Palæstina, juxta Sancti promissionem frequentius repetitam, à Christianis capta est, ut testatur Gaufrid. lib. 3. vitæ S. Bern. cap. 4. Bernardus apud Claram-vallem successorem habuit Robertum ex abbate Dunensi.

Fundantur monasteria Petrosæ, *la Peroufe*, diœces. Petragoricens. De Motis, *de Mores*, diœc. Lingonens. & adoptatur abbatia Montis-rami, *de Monte-ramo*, diœc. Auriensis in Callæcia.

CENSURA STEPHANI ABBATIS CISTERCIENSIS SECUNDI de aliquot locis Bibliorum.

Frater Stephanus, Novi monasterii abbas, & præsentibus, & futuris servis Dei [a] salutem. Hanc historiam scribere disponentes, inter plurimos libros, quos de diversis ecclesiis congregavimus, ut veraciorem sequeremur; in quemdam fere ab omnibus multum dissonantem impegimus. Et quia illum pleniorem ceteris invenimus, fidem ei accommodantes, hanc historiam, secundum quod in eodem libro invenimus, scripsimus. Qua digesta, non modice de dissonantia historiarum turbati sumus: quia hoc plena docet ratio, ut quod ab uno interprete, videlicet beato Hieronymo, quem ceteris interpretibus omissis nostrates jamjamque susceperant, de uno Hebraïcæ veritatis fonte translatum est, unum debeat sonare. Sunt tamen quidam veteris Testamenti libri, qui non de Hebraïco, sed de Chaldaïco sermone ab eodem nostro Interprete sunt translati. quia sic eos apud Judæos invenit, sicut ipsemet in prologo super Daniele scribit: nosque illos sicut ceteros libros secundum ejus translationem suscepimus. Unde nos multum de discordia nostrorum librorum, quos ab uno interprete suscepimus, admirantes, Judæos quosdam in sua Scriptura peritos adivimus, ac diligentissime lingua Romana inquisivimus de omnibus illis scripturarum locis, in quibus illæ partes & versus, quos in prædicto nostro exemplari inveniebamus, & jam in hoc opere nostro inserebamus, quosque in aliis multis historiis latinis non inveniebamus. Qui suos libros plures coram nobis revolventes, & in locis illis ubi eos rogabamus, Hebraïcam, sive Chaldaïcam Scripturam Romanis verbis nobis exponentes, partes vel versus, pro quibus turbabamur, minime repererunt. Quapropter Hebraïcæ atque Chaldaïcæ veritati, & multis libris latinis, qui illa non habebant, sed per omnia duabus illis linguis concordabant, credentes, omnia illa superflua prorsus abrasimus, veluti in multis hujus libri locis apparet, & præcipue in libris Regum, ubi major pars erroris inveniebatur. Nunc vero omnes qui hoc volumen sunt lecturi rogamus, quatenus nullo modo prædictas partes vel versus superfluos huic operi amplius adjungant. Satis enim liquet, in quibus locis erant, quia rasura pargameni eadem loca non celat. Interdicimus etiam auctoritate Dei & nostræ congregationis, ne quis hunc librum, magno labore præparatum, inhoneste tractare, vel ungula sua per scripturam vel marginem ejus aliquid notare præsumat.

EX ACTIS CAPITULI GENERALIS Ord. Cisterc. anno MCXCVI.

Ad petitionem domini quondam Lugdunensis Archiepiscopi, qua petit emendari lectionem evangelicam de Passione Domini, quæ juxta Matthæum in Ramis Palmarum legitur, injungitur Abbati de Firmitate, ut in Cluniacensi & Lugdunensi ecclesia quid inde sentiant, diligenter inquirat, & in sequenti Capitulo studeat nuntiare.

Anno MCC.

Scribatur in textu beati Matthæi Evangelistæ ubi deest, *Diviserunt sibi vestimenta mea.*

a Hæc censura, quam huic paginæ supplendæ hic apponimus, invenitur in codice Bibliorum apud Cisterciense monasterium, cujus Abbas secundus Stephanus prædictum codicem exarari curavit, ut testatur hæc clausula: *Anno MCIX. ab Incarnatione Domini liber iste finem sumpsit scribendi, gubernante Stephano II. abbate cœnobium Cisterciense.*

HORSTII ET MABILLONII IN OPERA S. BERNARDI NOTÆ FUSIORES.

AD TOMUM I.

IN EPIST. I. Ad Robertum.

1. *Assertiones de fignet Notis Mab.* AD ROBERTUM. Hæc epistola sub dio à BERNARDO dictata, *in madio imbre sine imbre*, ut loquitur Guillelmus S. Theoderici abbas, lib. 1. Vitæ S. Bern. cap. 2. exarata est à Guillelmo, primo postea Rievallis in Anglia abbate, cui non recte quidam tribuunt elogia illa, quæ Gilbertus de Hoilandia Serm. 41. in Cant. commemorat de quodam Abbate Rievallensi, procul dubio de Guillelmi successore, nomine Ælredo, qui teste Pitseo obiit anno 1166. Non enim fieri potest, ut Guillelmus ille Rievallensis anno 1143. ad superos translatus, à Gilberto in eo sermone celebretur laudatione funebri ut recens mortuus, cum ipse Gilbertus solum à morte S. Bernardi, ominimum post annum 1153. explanationem in Cantica prosequendam susceperit, ac Sermone 30. mentionem faciat schismatis à Friderico Imperatore adversus Alexandrum III. anno. 1159 excitati.

2. De Roberto, ad quem hæc epistola directa est, Johannes Eremita illius temporis auctor in vita S. Bernardi ita scribit. *Nepos siquidem ejusdem matrona*, nempe Aleidis S. Bernardi matris, *de qua volumus pertractare, filius autem sororis sua, ad quem etiam B. Bernardus primam epistolarum suarum dirigit.* Petrus Franc. Chiffletius Soc. Jesu in Append. ad Diatrib. de illust. genere S. Bernardi suspicatur, Roberti matrem fuisse Dianam, uxorem Othonis de Castellione è familia Montisbarri; ac vulgo Bernardi nepotem vocitatum, vel collectoris epistolarum hallucinatione, vel eo loquendi genere olim visitato, quo Nepos dici solebat etiam patruelis, aut consobrinus, aut amitinus, si modo patrueli suo, consobrino, aut amitino esset inferior ætate, qualem fuisse Robertum respectu S. Bernardi, tum ex hac epistola, tum ex lib. 1. vitæ cap. 4. satis intelligitur.

3. Quod attinet ad rationem temporis, hæc epistola scripta videtur circa annum 1119. Etenim Robertus sollemnem apud Cistercienses emisisse videtur professionem anno 1116. ut inferius demonstrabitur: qua audita statim Cluniacenses eum subdole ad se revocare tentaverunt. Sic enim refert Exordium Cisterc. Dist. 3. cap. 9 *Interea Cluniacenses fratres audientes quod idem adolescens Ordini Cisterciensi se reddidisset, indignati sunt vehementer .... Cumque auctoritate B. Bernardi prævenientur ne eum publice repetere præsumerent, ad calllidiora se se argumenta vertere. Missus est namque Prior quidam, &c.* Interim diu dissimulavit S. Bernardus, ut ex hujus epistolæ exordio constat: sed tandem concepti doloris impatiens, hanc epistolam scripsit, qua nequidem revocari potuit Robertus, ut ille epistola 32. conqueritur, donec à Petro Venerabili restitutus est.

4. Quod autem Robertus anno 1116. professionem emiserit, sic demonstrari posse videtur. Robertum fuisse unum ex triginta sociis, quos Bernardus mundo subtractos Cistercium secum adduxit, sentiunt scriptores pene omnes, tam domestici, quam externi. Quod quidem indicare videtur Bernardus ipse in hac epistola his verbis: *Nam si dignaris, & verbo, & exemplo meo in religionem ego te genui.* Sed cum pro ætatis statu tenior ad bienniom remissus fuisset, ne etiam ibi asserit Bernardus, eo tandem elapso ad conversionem admissus est. Atqui Bernardus anno 1113. ingressus est Cistercium: cui numero si tres annos adjeceris, duos scilicet dilationis, probationis alterum; Robertum anno 1116. professum habebis. Hoc argumentum non parum roboratur Exordii jam citati auctoritate, ubi Robertus prius dicitur admissus Cistercii ad probationem, quam Bernardus Claræ-valli præficeretur; proindeque ante an. 1115. quo Claram-vallem fundatam legimus. Sic enim habet Exordium Cisterc. *Dominus Robertus, quondam Domus Dei abbas, & B. Bernardi secundum carnem propinquus, in adolescentia sua jugum Domini suave & onus ejus leve apud Cistercium susceperat. Postmodum vero reverendissimo Viro Dei Bernardo Claræ-vallis abbati constituto, sub ipso in eodem cœnobio calestibus disciplinis instituebatur.*

5. Ex quibus manifestum apparet, Roberti è Claræ-valle discessum sive potius seductionem contigisse Pontii Abbatis Cluniacensis consilio ac impulsu, qui ab anno 1109. ad annum 1122. Cluniaco præfuit; non vero sub Petri Venerabilis præfectura, qui Pontio post Hugonem II. tribus mensibus elapsis successit, ut constat ex Chronico Cluniacensi. Et certe quis à Petro Venerabili, pacis ac sinceritatis amantissimo, non existimet alienum, in Priorem, misisse Claram-vallem ad decipiendum adolescentem: vel etiamsi id fecisse concedatur, ut inter beneficia & caritatis officia S. Bernardo exhibita computaverit Roberti restitutionem? quasi de injuria beneficium promereri potuisset. Ita enim in quadam epistola ad Bernardum; *Cur ergo*, inquit, *mi carissime, unum saltem mihi per mensem non conceditur, cum Robertum tibi sanguine proximum, cum Garnerium, cum quosdam alios, fratres amoris tui, non mense uno, sed perpetuo concesserim?* Ex quibus obiter observes velim, Robertum tandem aliquando Claram-vallem rediisse, restitutum scilicet à Petro Cluniacensi statim ab initio præfecturæ, ac Domus Dei in diœcesi Bisuntinensi abbatem à Bernardo postea institutum. Vide Manrique in Annal. anno 1113. & 1117. ex quo nonnulla huc adduximus.

Petrus Ven. l. Epist 35.

6. NEC HONORIS AMBITIO, SICUT JULIANUM APOSTATAM. Theodoretus Histor. eccles. lib. 3. cap. 3. testatur Julianum imperii cupiditate incensum, perlustrasse Græciam, conquisivisse vates & ariolos, sciscitaturum ab illis, Votine compos futurus esset. Atque incidit forte in hominem, qui hoc ei prædicere pollicitus sit. Qui quidem deducto eo in fanum simulacrorum, & intra ejus adyta collocato, fraudulentos dæmones invocat. Quibus specie qua solent apparentibus, metus coëgit Julianum signo Crucis frontem suam signare. Dæmones igitur, Dominici trophæi conspicati figuram, & suæ ipsorum cladis recordati, confestim evanuerunt. Tum præstigiator, causa cur fugerent intellecta, Julianum objurgans qui tum timorem, quo correptus erat, declaravit, & se virtutem Crucis vehementer admirari dixit. Nam dæmones, quoniam ejus figuram ferre non poterant, aufugisse. Cui præstigiator: Ne, inquit, amabo te, sic existimes. Siquidem non eam ob causam formidabant, sed tuum fastum detestati, se ab oculis nostris removerunt. Ita miser ab eo in fraudem impulsus, tum impiis initiatur mysteriis, tum pectus ejus scelere completur, & infelix propter Imperii cupiditatem pietate omnino spoliatur. Ita Theodoretus, cujus verba, etsi prolixiora, recenseo, quia ad ea Bernardus plane mihi allusisse videtur. HORSTII.

IN EPIST. III.

7. AD CANONICOS REG. DE AILDICURTA. Locus erat, ut videtur, in episcopatu Catalaunensi, forsan is qui modo vocatur *Herricour* pro *Audicour*, ubi etiam nunc Prioratus, ad Matronam fluvium prope S. Desiderii oppidum.

8. VVILLELMI CATALAUN. EPISC. De hoc Guillelmo ita anonymus Auctor apud Chesnium in Notis ad Abaëlardum. *Eodem tempore*, inquit, *magister Vuillelmus de Campellis, qui fuerat archidiac. Parisiensis, vir admodum litteratus & religiosus, assumens habitum Canonici regularis, cum aliquibus discipulis extra urbem Parisius, in loco ubi erat capella quadam S. Victoris martyris, cœpit ædificare monasterium Clericorum*, quod postea Ludovicus Grossus rex magnifice consommavit. *Assumpto autem illo ad episcopatum Catalaunensem*, (anno scilicet 1113. ut habet Albericus in Chronico.) *Venerabilis Gilduinus ejus discipulus primus abbas ibi factus est.* Is ipse est Guillelmus, qui S. Bernardum Abbatem consecravit, lib. 1. Vitæ cap. 7. eumque tam impense coluit, ut cum Sanctus in gravem infirmitatem incidisset, ejus curam susceperit. Ibid. ubi plura de eo. Diem feliciter clausit, non quidem anno 1119. ut multi volunt, ejus ordinationem ad annum 1112. referentes: sed anno 1121. ut scribit idem qui supra Albericus, cui suffragantur vetera monumenta ecclesiæ Catalaunensis & acta Episcoporum ejusdem ecclesiæ apud Carolum Rapineum. De eo Robertus de Hoveden, Parte 1. Annal. ad ann. 1121. ita scribit. *Vuillelmus de Campellis, Catalaunensis episcopus, octo diebus ante obitum suum, suscepto habitu monachico* (nempe cum in lecto morti proximus decumberet, pro more illorum temporum) *vita decessit, decimo quinto Cal. Februarii.* Qua in re variat Necrologium Corboliense, in quo teste Johanne Picardo sic legitur: *Octavo Cal. Febr. Anniversarium Vuillelmi Catalaunensis episcopi & nostri canonici.* Sepultus est apud Claram-vallem, teste Rapineo, in sacello à se exstructo. Ceterum cum hæc epistola eo adhuc vivente scripta sit, sub annum 1121. reponenda est. Varia Guillelmi Theologica scripta laudantur in Pancrysis codice ms. Cheminionensi; Moralium epitome in Claræ-vallensi.

IN EPIST. IV.

9. AD ARNOLDUM. Hic patria Coloniensis, genere nobilis, Friderici tunc præsulis Coloniensis germanus, magnæ spei juvenis, à Stephano Cistercii abbate primus præficitur Morimundo, fundato anno 1115. in diœcesi Lingonensi. Cui cum decennio præfuisset, tribus monasteriis excitatis, nempe Bella-valle Bisuntinensi, Crista-alba Lingonensi, & Veteri-Campo Coloniensi, demum sæcularium vicinorum infestatione turbatus, & quorundam è suis inobedientia, ut testatur Bernardus epist. 141. ad Humbertum, monasterium deseruit, nonnullis monachis secum abductis, inter quos quatuor præcipui, Adamus, Everardus, Henricus, Conradusque, cum interim Stephanus Cisterciensis in Flandria pro negotiis Ordinis sui detineretur, quod quidem contigisse affirmat Manrique ad ann 1125. Interim Bernardus fugitivos revocare onititur litteris ad Arnoldum Adamumque seorsim datis, quibus alias addit ad Brunonem nobilem Coloniensem, qui postea Friderico successit, ut eos curaret revocari. Sed frustra: nam Arnoldus diem clausit extremum in Belgio anno 1126. 3. Nonas Januarii. Quo audito, Bernardus ex Capituli generalis indicto errantes alios denuo prosecutus est, scripta Adamo epistola, excommunicationem intentans nisi resipiscerent. Quod quidem feli-

Epist. 4. 5. 6. *Epist. 7.*

citer obtimuit, eumque Adamum scriptores Cistercienses esse vulgo suspicantur, qui primus monasterio Eberbacensi diœcesis Herbipolensis in Franconia prælatus sit anno 1127. quique expeditionem sacram prædicaverit apud principes Germanos, ut refert Otho Frising. de gestis Friderici, lib. 1. cap. 40. denique in sanctitatis existimatione diem ultimum clauserit. Plura de istis vide apud Manriq. tom. 1. & 2. Annal. præcipue ad an. 1115. 1125. 1127.

IN EPIST. VIII.

10. Horstii. AD BRUNONEM COLON. ELECTUM. Bruno II. filius Engelberti Altenæ Comitis, consecratus anno 1132. à Guillelmo Card. episcopo Prænestino (v. Baron. hoc anno) sepultus Barri in Apulia in ecclesia B. Nicolai, ut refert Otho Frising. lib. 17. *Chron. cap.* 11. ubi vocat eum *Virum apprime eruditum.* Porro ejus sepulcrum uti & Ranulfi Ducis Rogerius Siciliæ Princeps paulo post effregit, & cadavera eorum educta per forum traxit, ac demum plusquam barbara crudelitate dilaceravit. V. Othonem lib. cit. cap. 13, Sigonium de Regno Ital. lib. 11.

IN EPIST. XI.

11. * AD GUIGONEM. Is cognomento de Castro, natione Gallus, patria Delphinas, nativitate Valentinensis, Cartusiæ majoris à B. Brunone V. Prior Generalis, Bernardo carissimus, ut constat tum ex hac epist. tum ex lib. 3. vitæ S. Bern. cap. 3. vir insignis modestiæ, uti suis se ipse coloribus depinxit in quadam epistola ad Petrum Cluniac. *Petimus*, inquit, *per eam quæ in nos indignos vestra fervent viscera dilectionem: ut quando nostra exiguitas vestra serbere dignatur Serenitas, ita de propria cogitetis ædificatione, ut infirmitatem nostram periculosa non inficiatis elatione. Et illud præ omnibus & super omnia quæsumus, & defixis in terram genibus obsecramus, ne vilitatem nostram* PATRIS *nomine dignam ulterius æstimetis. Satis & superfatis est, si frater, si amicus, si filius appelletur, qui nec servi nomine dignus habetur.* Quo quidem exemplo ipse Venerab. Petrus ad Bernardum scribens postmodum usus est, ut videre licet hic epist. 388. uterque forsitan æmulatus Bernardum epist. 72.

Exstat lib. 1. Epist. Petri Ven. ord. 25.

Scripsit vero & ipse plura, quibus, inquit Trithemius, nomen suum immortalitate donatum est; nempe *vitam S. Hugonis Gratianopolitani episcopi*, quæ Innocentio II. dicata reperitur apud Surium Tomo II. die 1. Aprilis: *Meditationes*, quæ exstant in Biblioth. PP. *Tractatum de veritate & pace*, MS. in Biblioth. Cartusiæ Coloniens. *Institutorum Cartus. lib unum*, item *librum de Contemplatione*, *Epistolasque varias*, ex quibus quatuor hic habes Tomo 6. aliis à me post Horstium inutili diligentia perquisitis. Cum enim ea de re scripsissem ad reverendissimum P. D. Johannem Pegon Priorem Cartusiæ majoris atque Ordinis Generalem, hoc ab eo responsum habere merui, nimirum, post sex incendia, quæ sacra illa domus ab incunabulis passa est, vix quicquam superesse instructissimæ illius MSS. supellectilis, quam Majores sui summa cura & diligentia adornaverant. Tribuitur etiam eidem Guigoni *lib. de Scala Claustralium*, relatus Tomo 5. Nec omittendum quod de illo refert Trithemius, scilicet quod Epistolas S. Hieronymi nimio scriptorum vitio depravatas diligenti studio ad veritatis limam emendaverit, & in unum comportaverit. Guigonis hac de re epistolam habes hic ex tomo 1. Analectorum. Porro quinquagesimum ætatis agens annum, inquit Sutor, lib. 2. Vit. Carth. cap. 5. conversionis vero XXX, Prioratus sui XXVII. vel circiter, non sine sanctitatis opinione spiritum Domino reddidit an. Domini M C XXXVII. ab inchoatione vero Ordinis LIII. Ita ille.

IN EPIST XIII.

12. * AD HONORIUM. Illustr. Card. Baronius hanc epistolam refert ad annum 1129. sicut & tres sequentes. Verum (ut optime advertit Manriq. in Annal.) ad annum 1126. pertinere debet. Nam ex suppresso Bernardi nomine, immo ex ipso contextu prima ad Honorium scripta intelligitur, cui se tunc incognitum Bernardus existimabat. At certe extant aliæ ad ipsum Honorium datæ, scilicet 47. & 49. quas ipse Baronius reponit ad an. 1127. & 1128. proinde hæc anno superiori num. 1126. collocanda est, quo Ebalı Catalaunensis obitum, in cujus locum electus est Albericus, acta ejusdem ecclesiæ contigisse probant.

Rapine in Ebalo.

13. * SI ELECTIONI ILLUST. VIRI. Illustris certe fuit Albericus, Remensis nuncupatus, si non genere, saltem doctrina & virtute, Abaëlardi quondam sub Anselmo Laudunensi condiscipulus, demum antagonista, quo potissimum agente in Synodo Suessionensi, is suum librum de Trinitate flammis tradere compulsus est. Ipse vero Albericus ex Remensi Scholiarcha episcopus Catalaunensis est electus post obitum Ebali, non vero Guillelmi de Campellis, ut volunt Picardus, Horstius, Chesnius & alii. Sive enim Guillelmus decesserit anno 1119. ut ipsi numerant; sive anno 1121. quod supra probatum est in Notis ad Epist. 3. veri simile non est sedem Catalaunensem vacasse ad promotionem Honorii Papæ, (ad quem Bernardus pro Alberico scribit) factam anno 1124. An autem electio & Bernardi commendatio effectum sortita sit, affirmat alter Albericus in Chronico ad annum 1126. negant alii fere omnes, quod quidem certissimum videtur. Nam in nomenclatura Patrum qui Concilio Trecensi anno 1127. seu 1128. interfuere, recensitis Patribus ipsoque Catalaunensi Episcopo, suppresso licet nomine; *Magister Albericus Remensis* inter alios inferioris ordinis exprimitur. Denique constat ipsum in sede Bituricensi defuncto Ulgrino successisse, ut recte probat Chesnius in Notis ad Abaëlardum.

Quod spectat ad periculum, quod Bernardus in hac epistola dicit imminere ecclesiæ Catalaunensi, nisi confirmetur Alberici electio, non videtur interpretandum de ambitu Henrici Virdunensis, quem Card. Baronius, Manriq. & Auctor Galliæ purpuratæ asserunt voluisse invadere sedem Catalaunensem: sed potius de perturbatione consequenda, si vota & unanimis tam Cleri, quam populi postulatio frustrarentur, ut in consequentibus Bernardus satis insinuat. Quod autem asserunt præfati Auctores pro fundamento suæ sententiæ, fragmentum videlicet epistolæ 48. ejusdem Sancti ad Haimericum, ubi sic ait: *Quid in me, ô boni viri, displicuit Paternitati vestræ? utrumne quod apud Catalaunum amotus est à villicatione sibi credita homo usquequaque diffamatus. qui in ecclesia Verdunensi, cui præfuerat, dissipasset bona Domini sui?* hoc tantum indicat Henrici depositionem apud Catalaunum à Matthæo legato factam esse, ut refert Albericus ad ann. 1129. dicens Concilium à Matthæo legato *Catalauni celebratum in Purificatione B. Virginis, ubi de consilio S. Bernardi Henricus Verdunensis episcopatum dimiserit.* Exstant apud Wassebourg, lib. 4 Antiq. Belgic. hujusce rei testes Honorii ad Matthæum litteræ, in quibus inter alia sic habetur: *Tu vero tam prædictum Episcopum* (nempe de bonorum ecclesiasticorum dilapidatione accusatum) *quam partem adversariam* (Virdunenses Canonicos, prout ibi utrumque exprimitur) *ad tuam præsentiam evocans, Catalaunum adeas, ubique adscitis tibi Treverensi Archiepiscopo & aliis Episcopis, sapientibus etiam & religiosis viris, negotium studiose audias, & diligenti indagatione perquiras. Quod si accusatores & testes idonei apparuerint, communicato fratrum consilio canonica causam definias, &c.* Sed de his satis. 14.

Baron. & Manriq. ad ann. 11 Gal. purp. in Matthæo.

IN EPIST. XV.

AD HAIMERICUM. Is natione Burgundus, ex Castra Bituricensium oppido, quod Castreæ familiæ nomen dedit, oriundus, Petri de Castra Biturigum archipræsulis consobrinus, ex Canonico Lateranensi à Callisto II. creatus est Cardinalis Diaconus tituli S. Mariæ novæ anno 1120. & Cancellarius S. R. E. institutus ante obitum Chrysogoni Pisani, sui in hoc munere antecessoris: quo per aliquot annos præclare functus, decessit anno 1141. 5. Calend. Junii, ut fidem facit Calendarium S. Victoris Parisiensis. Bernardus frequentes & familiares ad eum scripsit epistolas, necnon *Tractatum De diligendo Deo.* 15. Haimerici.

IN EPIST. XXI.

* AD MATTHÆUM LEGATUM. Nobilibus fuit parentibus in Remensi provincia ortus, deinde Canonicus Remensis, sed mox omnibus repudiatis, Ordinem Cluniacensem Parisiis in monasterio S. Martini a Campis professus, demum Episcopus Albanensis & Cardinalis creatus ab Honorio II. anno 1125. & in Franciam legatus Concilio Trecensi præfuit anno 1128. ejus auctoritate convocato, cui Bernardus repugnans licet interesse compulsus est. De hac Concilii Trecensis celebratione sic loquitur Johannes Michaelensis scriba Concilii. *In solemnitate S. Hilarii anno 1128. ab incarnato Dei filio, ad Trecas, Deo duce in unum convenientes*, &c. De Matthæi vita & virtutibus fuse agit Petrus Venerab. *lib. 3. Mirac. cap. 3. & seqq.* 16.

IN EPIST. XXII.

* AD HUMBALDUM. Quem & Humbertum vocat Ordericus. Is ex archidiacono Æduensi Primas Lugdunensis creatus, in legationis munere adjunctus est Petro Fontanensi Cardinali, initio pontificatus Honorii II. non vero sub Callisto, ut habet Severtius in Hist. Episc. Lugd. ad coërcendam in primis Pontii Cluniacensis nuper cœnobiarchæ insolentiam. quod & præstitum est ab ipsis, Pontio anathemate perculso, prout hæc omnia diligenter scribit, Petrus Venerab. in lib. 2. Mirac. cap. 13. Unde hæc epistola scripta videtur non longe ab anno 1125. certe ante annum 1129. quo obitus Rainaldi Humbaldi successoris (qui paucis diebus sedem Lugdunensem occupavit) constanter à Severtio reponitur. 17.

DOMINUS EPISC. MELDENSIS. om. Burchardus, non Manasses II. ejus successor. Hoc enim exigit concursus temporis cum Humbaldo, defuncto (ut vidimus) ante an. 1129. cum Burchardus ad annum 1133. supervixerit, utique post cruentam cædem Thomæ sancti Victoris Prioris, juxta quem sepultus commune habere meruit epithaphium, ut videre licet in Gallia Christiana & Severtio. Unde mendum irrepsisse liquet in Tabularium S. Martini de Campis relatum à Chesnio in Notis ad Abaëlardum, ubi Manasses II. Martino ecclesiam de Choisiaco legitur concessisse anno 1115. quem pro anno 1135. mendose inductum testatur Historia ejusdem Cœnobii à P. Marrier evulgata. Quæ quidem observatio etiam facile persuadet, Episcopum Meldensem, cujus mentionem Bernardus facit statim ab initio epistolæ 42. ad Henricum Senonensem, non esse Manassen II. ut multi hactenus opinati sunt; sed ipsummet Burchardum. Hæc enim epistola scripta est ad Henricum recens ab aulico vivendi genere conversum, ut clare insinuat Bernardus tum his, tum aliis verbis: *Nuper autem*, inquit, *noitis à vestris partibus flare cœpit aura secundior. Rumoribus siquidem recurrentibus nuntiata sunt de vobis solito latiora*, quod scilicet Carnotensis Episcopi consiliis vitam in melius instruxisset, ut infra declarat. Atqui hanc Præsulis Senonensis mutationem Honorii II. tempore contigisse constat tum ex epistola 49. ad ipsum Honorium, cui Henricum maxime commendat adversus Ludovici Grossi infestationes; tum ex ipsarum causa infestationum, quam non aliam fuisse præter Henrici conversionem, disertis verbis ibidem asserit. *Quis ante*, inquit, *in habitu* 18.

aliquo

utlinque seculari honorati sunt sublimes, judicati fideles, habiti familiares: modo inimici facti sunt digni suo sacerdotio conversantes, & per omnia honorificantis ministerium suum... Hinc & nunc Domini Senonensis constantiam concutere & labefactare conatur, &c.

IN EPIST. XXIII.

39. * AD ATTONEM EPIS. TREC. Monachum fuisse Cluniacensem affirmant omnes: sed qui ante adeptum pontificatum, facile revincuntur ex Petri Venerab. epist. 50. lib. 2. *Ubi est*, inquit, *devotio illa, ubi est affectus ille cœlo appropians, immo ipsum cœlum, ut jam videbatur, exsuperans, quo te mihi... non dico in fratrem, sed (ut verbis tuis te familiariter arguam) in filium ac monachum devovisti? Ubi fides data, ubi tempus constitutum, ubi denominata dies, quando te mundum deserere... humilem & pauperem JESUM sequi sublimis adhuc & dives episcopus devovisti?* Idem habet epist. 27. lib. 4. *Quod non dedit*, inquit, *amicitia juventus, conferat saltem senectus.* Sed omnem omnino difficultatis umbram abigit epistola Petri Prioris... Johannis Evang. Senonensis ad eumdem Attonem congratulatoria, quam publici juris fecit Severtius in Catalogo episcoporum Matisconensium in Jocerano Parag. 4. cujus hic aliquot apices repræsentare lubet. *Dilectissimo D. & patri suo venerando Pontifici Hattoni, caputio B. Benedicti feliciter laureato, P. pusillus servus Christi. obliviscere populum tuum & domum patris tui.* Sacramentum unctionis tuæ transmigratio tua, venerande Pater, non dissolvit: sed quò magis accedis ad Dominum, eò gemma tui meriti pulchrius elucescit. Lucerna quippe ne à ventis casum sentiat, a publico sublata melius in domo lucet, & navis quam tempestas in fluctibus agitabat, latibula cryptarum ingressa tuta manet, & persona quæ mundi turbines evadens domum pacis ingreditur, jacturam aliorum respiciens de tranquillitate sua gratulatur. Recessus à mundo, sicut paternitas tua novit, accessus est ad cælestem thronum, & cathedra sponte derelicta majoris est dignitatis signum. Ea propter domos suas plures exierunt, & majori satis felici commercio lucrati sunt. Gregorius Nazianzenus sedi suæ renuntians, suæ vitam monachi egit. Justus Lugdunensis ad eremum Ægypti declinavit. Vulfrannus Senonensis, Frisonum apostolus, monasterio Fontanellæ ad extremum se tradidit. Quia hi quidem meritis exigentibus sacris pulvinaribus corporaliter exhiberentur: pontificale verò nomen sepultis etiam conservatur. Possem & alios hujusmodi adducere plures in medium: sed in omni verbo sufficere potest trium testimonium. Ceterum ad te, carissime Pater, stilum verto, tuæque felicitati totus congaudeo, quem Senonensis ecclesia DECANUM & ARCHIDIACONUM habuit, Trecassina sedes pontificem gloriosum obtinuit, Cluniacum civem sanctorum & domesticum Dei facit. Idem episcopus interfuit Concilio Trecensi anno 1128. tum etiam Pisano anno 1134. in redeundo capite sauciatus prope Tremulum-pontem Italiæ oppidum, captusque abductus cum plerisque Galliarum præsulibus: de qua quidem injuria Petrus Cluniac. missis litteris, nempe 27. lib. 3. apud Innocentium expostulavit. Diu tamen supervixit, demum Cluniaci mortuus anno 1145. IV. calend. Septemb. ut notatur in calendario cœnobii Arremarensis. Vide Camuzat. in Promptuario & Severtium in Catalogo episcoporum Trecensium & episc. Matisc.

IN EPIST. XXX.

80. * AD ALBERONEM PRIMIC. METENSEM. Tres adverto hujus nominis in primicerii dignitate sibi succedentes: primum ex stirpe ducis Lovaniensis, postea episcopum Leodiensem, de quo Ægidius Aureæ-vallis ord. Cisterc. monachus, de Gestis pontific. Leod. cap. 23. *Successit domino Friderico*, anno scilicet 1122. *dominus Albero primicerius ex clero sancti Stephani Metensis, frater ducis Lovaniensis Godefridi, vir summa auctoritatis & innocentiæ*, &c. *Obiit in Circumcisione anno Domini* 1128. Alterum lego Alberonem ex primicerio Metensi factum archiepiscopum Trevirensem, qui cum Gerardo Sedis apostolicæ Legato sanctum Norbertum ad sedem Magdeburgensem promovendum curavit. Sic enim habet Robertus in Supplem. ad Sigibertum ad annum 1127. *Parthenopolitana civitate archiepiscopo defuncto, cum clerici & cives ejusdem urbis coram imperatore Luthero ad eligendum archiepiscopum apud Spiram convenissent, nutu domini Gerardi Romanæ Sedis Legati, qui postea factus est papa Lucius, &* ALBERONIS *Metensis Primicerii, qui postea factus est Trevirorum archiepiscopus*, nimirum anno 1131. *Norbertum Præmonstratæ ecclesiæ patrem... in Pastorem eligunt.* Idem legitur in Vita sancti Norberti apud Surium cap. 40. Ejus nomine Bernardus scripsit epistolam 176. ad Innocentium papam II. Is in antiquis membranis frequenter subscripsisse reperitur, promiscuè vocatus Albero, Adalbero, cum altero Alberone archidiacono. Sic enim in quadam charta sancti Arnulfi Metensis: *Ego* ADALBERO *Primicerius subscripsi*, & collaudavi *Richerus decanus subscripsi*, ADALBERO *archidiaconus*, &c *anno Dom. incarn.* 1126. In alia verò sancti Petri de Monte, scripta anno 1127. *Hujus vero donationis testes sunt*, ALBERO *Primicerius*, *Richerus decanus*, &c. quas videris apud Meurissium in historia episcoporum Metensium, qui hunc Alberonem eumdem facit non rectè cum altero Alberone itidem Primicerio, Conradi Comitis Luxemburgensis filio, qui hac dignitate potiebatur ad annum 1086. ut apparet ex Conradi patris epitaphio ab ipso auctore prolato, pag. 386. cum iste, de quo agimus, ab anno dumtaxat 1122. quo Alberoni Lovaniensi successit, usquequaque hanc dignitatem obtinuerit.

81. Præter Luxemburgensem itaque tertium habemus Alberonem, qui ex Primicerio factus est Leodiensis episcopus hujus nominis secundus, anno 1135. de quo ita Ægidius superius laudatus. *His diebus*, inquit, *cum in derisum & subsannationem venisset civitas Leodiensis his qui erant in circuitu suo per turpem Alexandri depositionem, communibus votis, pari assensu clerus & populus subrogavit sedi Leodiensi* ALBERONEM, *hujus nominis secundum, Primicerium Metensis ecclesiæ, juvenem quidem ætate*, &c. *Elegerunt enim sanè columnam ecclesiæ, hoc spe maxime, quod esset de prosapia Namurcensi*, &c. Tres igitur, præter Luxemburgensem, habemus Primicerios Metenses ejusdem nominis sibi continuè succedentes. Ad quem verò ex his Bernardus hanc scribat epistolam scripserit, non ita in promptu est definire. Veruntamen, quantum ex serie litterarum colligere licet, ad secundum referenda videtur, eum scilicet qui postea ad archiepiscopatum Trevirensem assumtus, sanctum virum maximè familiarem habuit, ut constat ex pluribus epistolis *, quas in ejus gratiam ad Innocentium Romanamque curiam direxit. [* Bern. Epist. 76. & seqq.] Quin & argumentum epistolæ hujus, quæ agit de fundatione cujusdam monasterii, procurante Alberone, à Stephano Metensi episcopo concepta, suffragari videtur. Quod quidem non est intelligendum de ullo cœnobio ab ipso Stephano constructo; sed vel de illa Capetarum domo *, quam ipso conferente monialibus sui Ordinis Bernardus attribuit, imposito nomine Claræ-vallis, circa annum 1130. [* v. Meuriss. p. 393] vel de fundatione Belli-Prati propè Lunævillam, à Folmaro Comite Metensi constructi, quam quidem ipse Stephanus ratam habuit & confirmavit, ut constat ex diplomate, cujus hoc initium. *Ego Stephanus manifesto generationi quæ nunc est & futura, quòd Folmarus Comes Metensis construxit abbatiam monachorum Cisterciensis ordinis in banno Morasine, quæ vocatur Bellum-pratum*, &c. *Datum anno* 1130. [Idem p. 403.] quamvis in alia charta Henrici episcopi Tullensis ad ann. 1135. hæc fundatio referatur, quod fortasse de ædificiorum integra perfectione accipiendum est.

Quod spectat ad *Primicerii* nomen apud antiquos usitatissimum, 82. HORSTII. non uni officio vel dignitati proprium fuit, sed iis tribui solitum, qui in quocumque ordine primum locum obtinerent. Hinc in Novella Constit. 8. sæpius repetitur, *Notariorum primicerius*, & *primicerius fabricæ*, l. 2. C. de Fabricens. l. 11. *Primicerius domesticorum protectorum equitum*, l. 2. & l. ult. C. de domesticis & prot. *Primicerius mensorum*. C. t. de Mensor. l. 12. *Primicerius in officio protectorum*. Præterea apud Veget. l. 2. C. 21. *Primicerius protector*, apud Ammian. Marcell. l. 18. *Primicerius præceptorum*, *Singulariorum*, *Augustalium*, *Scriniorum*, *Deputatorum*, *Sacri cubiculi*. l. 1. qui à præbit. 1110 in Cod. Theodos. & apud Cassiod. l. 11. variar. Sic *primicerius Legionis* apud Guill. Tyr. lib. 2. de bello sacro, c. 19. Sic *primicerius defensorum & Cardinales primicerius*, apud Luitprand. lib. 6. de reb. per Europ. Sic sanctus Augustinus vocat sanctum Stephanum *primicerium Martyrum*. Serm. 21. de Temp. *Hic verò apud Bernard. *Primicerii Metensis* nomine intelligitur prima Canonicorum ecclesiæ sancti Stephani Metensis dignitas, cui quidem inter alias prærogativas crucem ad pectus etiamnum gestare concessum est, uti veste purpurea, primumque locum in choro & Capitulo tenere.

IN EPIST. XXXI.

* AD HUGONEM CAMP. COMITEM. Is Theobaldi III. 83. Campaniæ Comitis filius, erga ecclesias, maximè Arremarensem & Molismensem, munificentissimus, primò quidem Barrensis ad Albam Comes, deinde verò Trecensis post decessum Odonis fratris. Ipso auctore factum est, ut extincto post illam unionem Trecensis & Barrensis Comitatuum nomine, successores Campaniæ Comites nuncuparentur, cùm antea hoc nomen Barrensis æque ac Trecensis singulatim usurparent, ut notavit Franc. Chifflet. in sua Diatriba de illustri genere sancti Bernardi. Ad eumdem spectat Ivonis Carnotensis epistola 245. cujus argumentum ex ipso limine accipimus his verbis. Audivimus & cognovimus, quòd Jerosolymam profecturus militiæ Christi te ipsum devovisti, illam evangelicam arrepturus militiam, quâ cum decem millibus securè pugnatur adversus eum, qui cum viginti millibus adversum nos pugnaturus occurrit. Et infrà: Duxisti uxorem, &c. demumque ita concludit: Oportet ergo ut in hoc proposito sic tibi provideas, quatenus ita novissima vota impleas, ut statuta naturalia & legitima non frangas. Horstius suspicatur, Ivonem eo loci revocare Hugonem à militia Templi, proposita lege vinculi conjugalis. At cum teste Guillelmo Tyrio, cui adstipulantur universi, [Lib. 11. de Bello sac. c. 7.] Ordo Templariorum anno dumtaxat 1118. sumserit exordium; Ivo autem anno 1115. certo calculo defecerit: consequens est eum intelligendum esse vel de militia Hospitalium, quam Hugo Jerusolymam profecturus statuisset, vel de spirituali & evangelica seu temporanea quadam continentia, quam in secundæ peregrinationis ad loca sacra intervallo servare deberet. Ter siquidem ipsum Jerosolymam iter aggressum esse constat, ut rectè probat idem qui supra Chiffletius. Primò quidem anno 1113. iterum circa annum 1121 postmodum verò quando Templariorum militiæ se se addixit, quod anno 1125. disertè collocat Albericus in Chronico. Eò postremum discessurus, (si fides habenda Petro Pithœo, inquit Chiffletius) Comitatum suum Theobaldo fratris sui Stephani filio vendidit, Odonem filium exheredavit, & quam (Constantiâ Philippi I. Galliarum regis filia ob consanguinitatem dimissâ, anno scilicet 1104.) secundam conjugem duxerat, gravidam reliquit, obiitque in partibus transmarinis die mensis Junii 24. quamvis in Necrologio sancti Claudii obiisse dicatur XI. Cal. Julias. Ita fere ille. Porro Hugonem istum alium esse ab Hugone militiæ Templi Magistro, cui Bernardus direxit Exhortationem ad Milites Templi, colligimus ex Guillelmo Tyrio, de Bello Sac. lib. 12. cap. 7. apud quem hic *de Paganis* cognominatur, & successorem videtur habuisse Robertum, quantum ex eodem auctore lib. 17. cap. 1. conjicere licet.

* POSTUMHENÆ OBLIVISCI ANTIQUI AMORIS ET BENEFICIORUM, &c. Nimirum ipse Hugo Bernardo 84.

fratribusque concesserat locum ipsum Claræ-vallis cum suis appendicibus, ut meritò Fundatoris * nomine censeri debeat. Quod cùm hactenus paucis innotuerit, lubet hic ipsam describere chartam donationis, quam sæpe laudato P. Chiffletio, qui eam primus in sua Diatriba evulgavit, ex autographo Claræ-vallensi acceptam referre debemus.

* Hinc colligit Chifflet. Hugoni pro symbolo fuisse tessellatam illam fasciam diagonalem, Claræ-vallensibus structuris illigatam. quam sancti Bernardi stemma gentilitium non pauci arbitrantur, sed perperam. V. hic tomo 6. col. 1019.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis incipit charta Comitis Hugonis. Notum sit omnibus præsentibus & futuris, quòd ego Comes Trecensis do Deo & beatæ Mariæ & fratribus Claræ-vallis, locum ipsum qui vocatur Clara-vallis, cum pertinentiis, agris, pratis, vineis, silvis & aquis, nihil omnino mihi aut heredibus meis retinens. Unde testes Acardus Remensis, & Petrus, & Robertus Aurelianensis milites mei. Et sciendum quòd Gaufridus Felonia dat pasturas suas in finagio de *Juvencourt*, tam in bosco, quàm in plano omni tempore: & si aliquod damnum intulerint animalia dictorum fratrum, solum capitale restituetur sine emenda. Hæc autem omnia dedi in præsentia supradictorum testium. Sciendum quoque est, quod dominus Josbertus de Firmitate, cognomine Rufus, & dominus Rainaudus de Perceiis dederunt eisdem fratribus pasturam & usuarium per totam terram suam, & præcipuè in aquis, silvis, pratis, in finagio de *Perrecin*. Hujus rei testes sunt Acardus Remensis, & Robertus, milites mei. Item sciendum quoque est, quòd ego Hugo Comes Trecensis laudo & concedo eisdem fratribus liberè & quietè possidere terram & silvam de Artela. Has donationes confirmamus ego JOSCERANNUS Lingonensis episcopus, & ego HUGO Comes Trecensis de sigillo & anulo meo.

85. Quod spectat ad annum fundationis, qui non exprimitur in his tabulis, idem auctoris sancti Mariani Autissiodorensis Chronographum secutus, refert ad annum Christi 1114 mense Junio. Et quidem de mense conveniunt omnes: quoad annum verò, cùm tam externa, quàm domestica instrumenta refragari videantur, inter alia verò Exordium Cisterc. Dist. 2. cap. 1. tabella sancti Bernardi tumulo appensa, quæ disertis verbis annum 1115. exprimunt, receptæ jamdudum sententiæ adhærere satius videtur; cùm alioqui vix Bernardus professionem emisisset mense Junio ann. 1114. & Hugo ipse, qui locum concessit, adhuc in Oriente versaretur. Clara-vallis itaque primò quidem ab Hugone Campaniæ Comite fundata, postea verò anno 1135. in ampliorem locum translata, opitulante Theobaldo ipsius successore, novâ fabricâ donata est, unde primi Fundatoris nomen obtinuit apud aliquos, translationem cum fundatione confundentes, ut bene monet Manricus in Annalibus ad annum 1115. cap. 1.

IN EPIST. XXXII.

86. * AD ABBATEM SANCTI NICASII REM. Drogo (cujus occasione scripta est tum hæc, tum epistola 33. & 34.) videtur non perseverasse in Ordine Cisterciensi, sed abbatis sui Joranni (ad quem hæc epistola) importunis tandem querelis ante professionem fuisse revocatus; isque idem ipse videtur, qui expulsis sanctimonialibus è monasterio sancti Johannis Laudunensis, monachorum cœtum illuc adduxit, quibus ex Priore sancti Nicasii Remensis in primum abbatem præfectus est anno 1128. ut dicetur infra ad epistolam 48. Postmodum verò cardinalis & episcopus Ostiensis creatus est ab Innocentio II. an. 1136. (ut probat noster Acherius in suis ad Guibertum Notis) non verò 1133. ut habet Ciaconius, vel 1134. ut censet Ughellus in Italia sacra. Gesta Drogonis percurrit Hermannus lib. 3. de Mirac. cap. 22. & auctor Appendicis ad Sigibertum ad annum 1128 qui eum è vita migrasse asserit anno 1138. his verbis: *Obiit Drogo bonæ memoriæ Ostiensis episcopus, vir religione ac sapientia clarus*. Et Necrologium sancti Johannis Laudunensis: *Decimo quarto calend. Januarii obiit Drogo Ostiensis episcopus & cardinalis, primus abbas nostræ congregationis, & Mathildis soror ejus*. Scripsit Sermonem de Passione Domini, qui exstat in Bibliotheca Patrum. Soliloquia quoque edidisse notatur in Bibliotheca Belgica mss.

87. * Porro quod spectat ad Jorannum abbatem, quantum eo regente ascetertum Nicasianum floruerit, probant viri insignes, qui ea eo ad regularem disciplinam longe latèque propagandam prodiêre. Nam præter Drogonem istum, Gaufridus apud sanctum Theodericum prope Remos, ac post eum Guillelmus in abbatem assumtus est. Simon apud sanctum Nicolaum de Bosco in diœcesi Laudunensi, ad quem epistolæ 83. & 84. Arnulfus apud Gemblacum, ut testatur Auctarium Gemblacense. Ipse verò Jorannus solitudinis studio accensus, Ordinem Carthusianum in cœnobio Montis-Dei amplexus est anno 1138. ubi se tam præclarè gessit, ut in cardinalium numerum ab Innocentio II. sit cooptatus. Ceterùm cum hæc epistola scripta sit Roberto sancti Bernardi consanguineo nondum sibi restituto, ut sanctus Doctor hic asserit, ad annum circiter 1120. referenda est.

IN EPIST. XXXV. & XXXVI.

88. * AD HUGONEM FARSITUM. Qualis fuerit Hugo Farsitus, insigni discimus harum epistolarum testimonio, in quibus eum Bernardus *carissimum fratrem & coabbatem, antiquum dilectorem & dilectum* appellat, immo & *sanctum* fama & opinione contestante: sed quis tandem fuerit, non ita liquet. Apud doctos familiare nomen, cetera fere ignota. Possevinus in Apparatu affirmat eum fuisse monachum sancti Medardi Suessionensis, sed mera, ut puto, conjecturâ. Ex litteris nostri Hildefonsi *Vrayet* olim accepimus, Hugonem Farsitum fuisse canonicum regularem sancti Johannis de Vineis apud Suessiones, ut manifestè probant ejusdem abbatiæ Necrologia, publicaque instrumenta, quibus ipse frequens subscripsisse reperitur. In Calendario cathedralis ecclesiæ sancto Gervasio sacræ hæc de eo habetur memoria. *Pridie nonas Augusti obiit Hugo Farsitus canonicus regularis, qui dedit nobis libros suos tam divinæ paginæ, quàm sæcularis.* Cujus loci abbas fuerit, incertum. Alii apud Castrum-Theodorici præfuisse suspicantur, alii apud Valencenas: fortè potius abbatiæ sancti Johannis Carnotensis, cui anno 11[illegible] abbatem nomine Hugonem præpositum lego. Locum utcumque innuit epistola 33. abbatiam nempe ditioni subjectam Theobaldi Comitis, quem ipsius Hugonis Comitem appellat. Ceterùm quàm non rudis [illegible] litteraturæ fuerit, probat in prioris illa librorum supellex [illegible] cathedrali concessa, insuper *liber Sacramentorum*, cujus meminit Bernardus epist. 35. in quo cum aliquid ad fidei apices non satis curatum admisisse reprehendatur, facilè inducor de eo esse intelligendum Hugonem Victorinum Bernardum consulentem de sententia cujusdam auctoris, aliter quàm par esset, de baptismo sentientis, quem ideo suppresso nomine designat quia suum. [illegible] est liber ms. de Miraculis beatæ Mariæ Suessionensis ab eod[illegible] capita distinctus, in cujus titulo scribitur *Hugo Farsitus venerabilis memoriæ*. Hic liber totus editus est in Historia gallica parthenonis Suessionensis, auctore nostro Michaële Germano.

IN EPIST. XXXVII.

* LAUDABILI PRINCIPI THEOBALDO. Mira & magna ejus encomia passim leguntur apud Scriptores ejus ætatis. Anselmus Gemblacensis ad annum 1134 *Theobaldus Comes, [illegible] Blesensis sive Carnotensis, præ cunctis principibus Galliæ, magno pondere justitiæ eminet in Francia, religiosis monachis & clericis pius ac familiaris, Ecclesiæ defensor, pauperum adjutor, mærentium consolator, in commerciis negotiatorum cautus & discretus, in reis & non recto deviantibus ultor & vindex.* Iisdem omnino elogiis celebratur ab Hugone monacho Autissiodorensi ad annum 1136. Quod spectat ad illius [illegible] zelum, ob quem præcipuè commendatur ab hoc Anselmo, illius habes argumentum ex epistola 39. & aliis, ex quibus [illegible] quam [illegible] in monomachos à principibus fere ubivis toleratos, primus, aut certè inter primos, animadverterit, id quod clerici longe antea interdixerant canones, ut docet Ivo Carnotensis episcopus in epistola 24. 89.
Idem Theobaldus ab officiis caritatis & misericordiæ ab Ernaldo Bonæ-vallis abbate mirificè prædicatur in vita sancti Bernardi lib. 2. cap 8. item à Gaufrido lib. 4 cap. 3. quibus adde novam epistolam 416. Unde apparet quantum ex sancti Doctoris familiaritate & documentis profecerit. Obiit 6. idus Januarii anno 1152. sepultusque est, non in monasterio Pontiniacensi, ut vult Jongelinus, & post eum Manricus * Vincentium Bellovac. secuti, neque in Claræ-vallensi, ut Brito Lusitanus, sed in monasterio Latiniacensi Ordinis sancti Benedicti ad Matronam fluvium, cujus fuit Advocatus, teste Bernardo epist. 250. quòd nimirum hæc abbatia ab Heriberto Campaniæ Comite circa annum 990 instaurata fuisset, ubi tumulus ipsius Theobaldi porphyreticus etiamnum visitur. Sepulturæ locum sic & [illegible] obitus Helinandus monachus in Chronico apertè indicat. *Anno*, inquit, 1152 *moritur Comes Campaniæ Theobaldus 6. id. Januarii, & apud Latiniacum sepelitur. Habuit autem filias sex. Prima fuit* [illegible] *Burgundiæ Ducissa, secunda Agnes Barri-Ducis Comitissa: tertia quædam Ducissa in partibus remotis. Hanc postea duxit Guillelmus Goez in diœcesi Carnotensi. Quarta Comitissa Mathildis Perticensis. quinta Monialis Fontis Ebraldi. Sexta fuit Adela Francorum regina.* His omnibus adstipulatur Albericus in Chronico ad annum 1152 qui & addit Theobaldum quatuor habuisse filios hoc ordine: *Henricum Comitem Trecensem Palatinum, largitate & liberalitate famosum, Theobaldum Comitem Blesensem & Carnoti, Stephanum Comitem de Sancerra, & Guillelmum archiepiscopum Senonensem, & postea Remensem.* Theobaldi Epitaphium, auctore magistro Simone, cognomine de Capra-aurea, sancti Victoris Parisiensis canonico, edidit in Diatriba [illegible] Chiffletius ex ms. Codice monasterii Caritatis [illegible] Cisterc. dignum certè quod in honorem tanti Principis hic transferatur.

*Manriq. 1141. c. 6.

Transit ille Comes Theobaldus, clarus ubique,
Ecclesiæ matris filius, immo pater.
Magnus honore, potens armis, spectabilis ortu,
Mente sagax, verbis lucidus, ore decens.
Exiguis parvus, tumidis ferus, asper iniquis,
Simplicibus simplex, omnibus omnis erat.
Lætus pauperibus, monachis, agrisque parabat
In claustris opem, munera, templa, domos.
Hujus erat servare bonos, punire nocentes:
Hujus erat justè vivere, justa loqui.
Omnes virtutes in eo lucere videres,
Certabantque simul mirificare virum.
Gallia nostra gemens tanto viduata patrono,
Sicut eo stabat stante, jacendo jacet.
Ergo dies decimus Jani fuit ultimus illi
Cui Deus est melior millibus una dies.

Hos versus prædictus auctor Henrici Comitis precibus composuit.

IN EPIST. XXXIX.

* AD THEOBALDUM. Inter cetera de quibus Theobaldum sollicitat hac epistola sanctus Bernardus [illegible] quomdam, nomine Humberto, qui duello victus jussu [illegible] & culis, & oculis mulctatus est, ut nec superesset unde miseram [illegible] vitam sustentaret. Gravis quidem pœna, & quæ Bernardi animum caritatis spiritu delinitum justissimè movit: sed [illegible] & tam pertinaci morbo talis medicina debebatur. De monomachiis [illegible] vide si lubet Sirmundum in Notis ad Gaufridum [illegible] 38. Chesnium ad Bibliothec. Clun. & alios. Confer. Bernardi epistolam modo 176.

AD EPIST. XLV. Ad Ludovicum regem.

51. *NON UTIQUE EPISCOPO PARISIENSI. Mira in sanctis viris dicendi libertas, intrepidus justitiæ zelus, quo pro episcopi defensione adversus regem humiles monachi insurgere non verentur. Sed qualis fuerit Ludovico Stephani Parisiensis episcopi insectandi ratio, ex antiquis monumentis non ita facile est divinare. Rem utcumque Bernardus insinuat in simili causa Henrici archiepiscopi Senonensis, epist. 49. ad Honor. PP. *Rex*, inquit, *non tam episcopos, quàm in episcopis justitiæ persequitur zelum.* Quod amplius declarans ait: *Qui antè in habitu altaque seculari honorati sunt suidemus, judicati fideles, habiti familiares; modo inimici facti sunt digne suo Sacerdotio conversantes & per omnia honorificantes ministerium suum.* Hinc illustriss. card. Baronius ad annum 1127. totum latiùs explicat his verbis. Profecerant siquidem episcopi provinciæ Senonensis Cisterciensium monachorum exemplo, atque verbis litterisque sancti Bernardi, præcipuè verò quem diximus Parisiensis episcopus, atque Parisiensis abbas sancti Dionysii Sugerius, qui monasterium illud monasticâ penitus disciplinâ solutum, fibulâ regularis observantiæ arctè constrinxerat: quo nomine ipsi sanctus Bernardus congaudens, gratulatoriam ad eum dedit epistolam *. Quòd verò etiam & ipse metropolitanus Senonensis archiepiscopus Henricus æquè admonitus litteris sancti Bernardi, & quidem prolixioribus, ad meliorem frugem conversus, ea quæ essent optimi Pastoris munera diligenter expleret, eadem ex causa ejusdem Principis indignationem incurrit, &c. Sed quæ illa reformatio, inquit, fuit, quæ adeo displicere potuerit regi Christianissimo? Illa scilicet, quòd episcopi assueti prius, relictâ ecclesiâ, curiæ Regis assistere, militiam sectari, jam se se ad ecclesiam è curia atque militia avocassent, atque etiam subditos sibi clericos pariter revocassent. Erat horum haud exiguus numerus in palatio Regis militantium, nec in ipsa palatina tantùm, sed & in castrensi militia merentium. Quod deplorat idem sanctus Bernardus cùm in pluribus locis, tum præsertim, quod ad rem spectat, in epistola ad Sugerium abbatem Parisiensem, &c. Huc usque Baronius. Sed ut historiæ apud auctores illius ætatis alto silentio sepultæ ex veteribus etiam instrumentis nonnihil lucis afferamus, lubet cujusdam familiaris ad ipsum Stephanum Parisiensem epistolam, quam noster Acherius Spicil. Tomo 3. evulgavit, proferre in medium, cujus hæc verba sunt.

* alia. epist. 78.
* Epist. 42.

52. QUamvis paternitati vestræ constantiam nihil adhuc mutari nec debilitari persenserim, tamen pro vobis more amici sollicitus vos moneo & remoneo, ne à proposito vestro & justitiæ rigore declinetis, nec ECCLESIAE VESTRAE LIBERTATEM, quæ temporibus antecessorum vestrorum floruit, annihilare permittatis, illamque Dominicam sententiam memoriter retineatis: *Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam.* Sciatis autem me in omnibus & per omnia vobiscum perseverare, nec pro damnis, quæ mihi & hospitibus meis pro vobis contigerunt, à proposito meo pedem retrahere. Rex enim & regina meis hospitibus XII. libras dederunt, & hoc totum pro redemptione suarum rerum abstulerunt: & MEI PARENTES ET AMICI regi & reginæ vineas meas exstirpari jubentibus, x. libras dederunt, & hoc totum DECANI ET ARCHIDIACONORUM instigatione, immo G. succentoris nocturna susurratione peractum est. Deo verò vobis & mihi subveniente, me omnia, quæcumque amiserim, recuperaturum non vereor, nec vos sine me rerumque mearum recuperatione pacem recepturum arbitror. Præterea nisi vos consilio satis abundare sentirem, parvitas mea paternitati vestræ consuleret, ut dominum Senonensem archiepiscopum & coepiscopos vestros precibus vestris & amicorum vestrorum vobis alliciatis, & ad justitiæ vestræ aggravationem, ut in episcopatibus suis à divinis cessent, modis omnibus impetrare non differatis, ut ejusdem justitiæ participes vobis contra omnes subveniant, &, si necesse fuerit, Romam nobiscum veniant.

Ex hac epistola tria colligimus notatu digna. 1. non solùm episcopum, sed & familiares ipsique conjunctos, bonis omnibus à rege spoliatos: 2. hanc persecutionis procellam instigantibus quibusdam clericis excitatam: 3. libertatem ecclesiasticam à rege violatam. Quæ quidem omnia mihi facilè persuadent, totam hujus mali lernam à quibusdam clericis repetendam, qui cùm pro regis arbitrio ecclesiasticis personis exactiones imponerent, experirenturque Stephanum adversantem; regis animum adversus illum pessimè irritantes, in bonorum omnium discrimen adduxerint, immo etiam in ipsius necem conspirarint, ut patet ex alia epistola* ad Stephanum scripta. Unde factum est, ut etiam ipso in regis gratiam bonaque omnia restituto, Thomas sancti Victoris Parisiensis prior pro istius causæ defensione postmodum occubuerit, ut videre est epist. 158. & seqq. At quodcumque tandem hujus tragœdiæ seminarium fuerit, Stephanus armis spiritualibus utens, regis terram interdicto supposuit; ejusque indignationem declinans, ad Henricum Senonensem, tum ambo ad capitulum Cisterciense confugientes, fraternitatis jure, quâ tum ipsi, tum etiam rex Cistercio se sociaverant, litteras ad flectendum regis animum à Patribus impetrarunt: quas Bernardus cum Hugone Pontiniacensi, multisque aliis prælatis, Ludovico supplex offerens, repulsam indignè passus est. *Episcopos*, inquit Æmilius, *deprecantes à gentibus suis repulit Ludovicus: cui impœnitentia Bernardus abbas iram cælestem vindicem instare, denuntiasse fertur.* Addidisse verò Bernardum Gaufridus, & ex eo Gaguinus memorat: *Hac*, inquit, *tua rex pertinacia filii interitu mulctabitur.* Cujus vaticinii veritas in Philippi nece infelici probata est. Tanta dicendi libertate à proposito princeps aliquanto dimotus, ad Honorii papæ litteras, quibus interdictum solvebatur, animum reficans, malè cœpta ardentiùs prosecutus est.

* Spicil to. 3. p. 361 epist. 57.
Paul. Æmil. in Ludov.
Gaufrid lib. 4. vitæ sancti Bern. cap. 2.
Gaguin lib. 6. Hist. Franc.

Quod Bernardus impatienter ferens, tam suo, quàm Gaufridi Carnotensis nomine litteras ad Honorium justæ querimoniæ plenas dedit. Tandem verò tam pertinax, tamque concitata dissensio finem accepisse videtur in concilio Trecensi anno 1128. vel certè non multò pòst, ipsius Honorii auctoritate: qua de re Bernardus gratias retulit, ad eum denuo scribens, epist. 49. *Hinc enim*, inquit, *gravibus contumeliis & injuriis episcopi Parisiensis constantia pulsata est, sed non quassata: quia Dominus supposuit manum suam, cùm vestram opposuit.* Porro hunc Stephanum Parisiensem, antea cancellarium, distinctum esse à Stephano de Garlanda dapifero, de quo in Annalibus Teulfi, disertè probat Chesnius in Notis ad Abaelardum, nec obscurè intelligitur ex epistola quadam * Gaufridi Carnotensis, in qua scribit sanctum Bernardum fuisse electum ad pacem cum Stephano Parisiensi & Stephano de Garlanda componendam.

Bern. epist. 4. & 47.
* Exstat to. 3. Spicil p. 480.

53. * Quod ulterius ad Ludovicum spectat, quem sanctus Bernardus ad Honorium scribens, *alterum Herodem* appellat; memoriâ certè dignum est, quantâ religione & pœnitentia diem clauserit extremum, anno scilicet 1137. *Qui ut erat in consilio providus*, inquit Sugerius in ejus vita, *sibi ipsi consulens, & misericors animæ suæ Deo placens, frequenti confessione & orationis sibi devotione providebat, hoc unum toto animi affectu peroptans, apud sanctos Martyres protectores suos, Dionysium sociosque ejus, se quomodocumque deferri, & ante sacratissima eorum corpora, regni & coronæ depositione, coronam pro corona, pro regalibus insignibus & imperialibus ornamentis humilem beati Benedicti habitum commutando, monasticum ordinem profiteri.* Videant, inquit optimè cardinalis Baronius, qui monasticæ paupertati derogant; quomodo non solùm archiepiscopi, sed & ipsi reges transitoriæ vitam æternam præferentes, ad securissimam monastici ordinis tutelam confugiunt. Addit verò Sugerius, regem facta peccatorum confessione *inopinatè se levasse, obviamque corpori Domini exisse, ac devotissime adstitisse. Ubi*, inquit, *videntibus cunctis, tam clericis quàm laicis, regem, exuens regnum deponit, peccando regnum administrasse confitetur, filium suum annulo investit, ecclesiam Dei, pauperes & orphanos tueri ... fide obligat. Ubi etiam aurum & argentum & ecclesiis, & pauperibus & egenis pro amore Dei distribuens, nec chlamydibus, nec regiis indumentis usque ad camisiam pepercit.* Mirandum sanè in tanto rege exemplum! Ceterum de donis pretiosissimis ecclesiæ sancti Dionysii ab ipso attributis videsis apud eumdem auctorem.

Epist. 49.
* laborabat diarrhæa.
« Baron. anno 1136.

54. SI TAMEN PRIUS .... RES EI SUAE INJUSTE ABLATAE RESTITUANTUR. Nimirum exspoliati priùs sunt restituendi, quàm ad causam vocandi. v. Canones à Gratiano collectos. *Causa* 3. *q.* 1. ubi ait Caius papa episcopis suis rebus exspoliatis, vel à propriis sedibus ejectis, omnia quæ eis ablata sunt, legibus sunt redintegranda; quia priusquam hoc fuerit factum, nullum crimen eis objici potest. Ibidem Johannes papa: *Redintegranda sunt omnia exspoliatis ... & in eo loco, unde abscesserant, funditus revocanda ... ante accusationem, aut regularem ad synodum vocationem eorum*, &c. Vide ibidem plura: item capitola in Decretal. Gregor. Tit. de restit. spol. Unde & Goffridus Vindocin. epist. ad Ivonem ita scribit: *Cum de re nostra à nobis diu & justè possessa, & injustè ablata, secundum sacros Canones investiti fuerimus; si postea de nobis conquerantur, quod justus judex, quod divina lex faciendum judicaverit, non renuimus.* Vide eumdem epist. ad Ranulfum Sanctonens. episcop. ubi etiam, cum Bernardo, testatur legibus apostolicæ ecclesiæ prohibitum, *Ne quilibet exspoliatus vocetur ad judicium.*

Horstii,

IN EPIST. XLVIII. Ad Haimericum.

55. *DE PRIMO QUIDEM D. ALBANENSEM. Tribus de rebus apud Haimericum hac in epistola purgat se se Bernardus. Primò quidem de Henrici Virdunensis episcopi depositione Catalauni celebrata, auctore Matthæo Albanensi, ut dictum est in Notis ad epistolam 13. Secundò de ordinatione Parvini in abbatem sancti Sepulcri Cameracensis, ex monacho sancti Vincentii Laudunensis, teste Hermanno monacho, lib. 3. de Mirac. cap. 20. in locum Fulberti expulsi à Rainaldo de Pratis Remorum archiepiscopo ob malam administrationem, ut Bernardus hic tradit. Porro cœnobium sancti Sepulcri ordinis S. Bened. olim extra muros Cameraci, fundatum est à Lietberto episcopo anno 1064. cujus Vita exstat in Spicilegii tom. 9. Vide Meyerum & Miræum. Tertiò denique de reformatione monasterii S. Johannis Laudunensis, ubi puellis ob vitæ licentiam ejectis, substituti sunt monachi: cujus rei historiam ibid. cap. 22. ita describit præfatus Hermannus. In diebus verò præfati domni Bartholomæi episcopi, Laudunensis scilicet, antiqua religio non parum in eodem monasterio refriguerat, exteriores quoque possessiones paulatim diminutæ erant, sed & nonnulla sinistræ famæ de eisdem virginibus dicebantur. Unde multùm contristatus idem Pontifex, (videbat enim eas frequenter à se commonitas emendationem quidem verbo promittere, sed facto non implere) consilio & auctoritate domini papæ Innocentii, dominique Rainaldi Remorum archiepiscopi, Ludovici quoque regis Francorum, ad quem eadem ecclesia propriè pertinere dicebatur, omnes pariter illas Sanctimoniales ex illa ejecit. Assumens quoque virum religiosum domnum Drogonem * cœnobii sancti Nicasii Remensis priorem, cum ibidem primum abbatem ordinavit, & monachos illic sufficienter ex diversis monasteriis posuit. Ita ille. Quod autem Innocentii auctoritate hoc factum asserit, intelligendum est de confirmatione, non verò de ipsa reformatione, quæ biennio ante Innocentii creationem agitata est, & definita in Comitiis episcoporum, præsente Ludovico rege Atrebati habitis 6. idus Maii anno 1128. quibus interfuere RAINALDUS Remensis, JOSLENUS Suessionensis, BARTHOLOMAEUS Laudunensis, SIMON Noviomensis, JOHANNES Morinensis,

* De eo vide in Notis ad epist. ...

Garnerus Ambianensis, Robertus Attrebatensis, Clarembaldus Silvanectensis, & Petrus Belvacensis, prout hæc omnia constant, tum ex diplomate regio, tum ex decreto Matthæi Albanensis, aliisque hujus historiæ monumentis, quæ unà cum Innocentii literis in lucem edidit noster Acherius in suis ad Gubertum Notis, pag. 828. & seq.

IN EPIST. LV.

36. Horstii. Fideliss. ac prudentiss. servo Dei Gaufrido. Virtutum hujus magni præsulis, magnus admirator & præco, uti & testis oculatus, Bernardus fuit, utpote qui cum eo ad varia Ecclesiæ negotia conficienda summa auctoritate Pontificis adhibitus fuit. Vide Vitam sancti Bernardi lib. 2. cap. 1. 2. & 6. & alibi. Sed fuisse virum verè apostolicum, & Bernardi moribus, affectu & ingenio per omnia parem, vel ex eo patet, quod dulcissimam illius sibi fateatur esse memoriam. En quibus idipsum verbis ostendat. *Sed, ô mihi locum suavem,* inquit, *ubi incidit occasio memorandi, & nominandi suavissimi odoris virum, episcopum loquor Gaufridum Carnotensem, qui legationem in partibus Aquitaniæ propriis sumptibus administravit; idque annos plures. Rem loquor, quam vidi ipse,* &c. lib. 4. de Consid. cap. 5. ubi legere est, quam constanter & generosè oblata sibi munera refutaverit; & quibus exinde præconiis à Bernardo celebretur. Vide etiam Petrum abbatem Cluniac. lib. 4. epist. 43. ubi videre est, quanti eum faciat: Sarisberiensem Polycratici lib. 5. cap. 15. Henriq. in Menolog. 8. Febr. Idem in Fascic. lib. 2. dist. 10. cap. 12. è cœtu Cisterciensium assumptum ad cathedram Carnotens. testatur. Vide etiam Baron. Tom. 12. anno 1133. & aliis, ubi complura de ipso refert prorsus illustria. Certe in vita Aquit. Guillelmi Ducis dicitur *Vir plenus spiritu consilii & fortitudinis.* Sed unius Bernardi elogium nobis est instar omnium. Vide loca supra cit. Obiit anno 1138. 8. kal. Febr.

AD EPIST. LVI. ad Eumdem.

37. Horstii. Verum de Antichristo cum inquirerem. Non Norberto solum, sed multis antiquiorum Patrum (ut de recentioribus taceam) persuasum subinde fuit, præ foribus Antichristum, & extremum mundi diem adesse: uti videre est apud Hieron. Leonem Papam, Gregor. M. & ipsum S. August. Nempe ex temporum iniquitate, & signis mundi finem præcessuris, à Christo prædictis, quorum pleraque jam tum apparebant, id sibi haud vane colligere visi sunt. Et ut rem paulo altius repetamus, jam inde ab Apostolorum temporibus varia semper fuerunt multorum de Antichristo & fine mundi judicia, conjecturæ, opiniones, vaticinia. Philosophi plerique & Astronomi, complures etiam impostores, ludiones & nugivenduli, Hæretici item & fanatici quidam hic Vates esse, & ultra ceteros mortalium sapere videri voluerunt, sed quorum vaticinia pleraque jam elusit eventus, & vates istos vanitatis & falsitatis convicit. Reliqua haud dubie, quæ futurum tempus etiamnum respiciunt, similiter sequens eludet ætas, ut pateat, quam vere dictum sit: *Non est vestrum nosse tempora vel momenta.* Item: *De die autem illa nemo scit.* Non erit injucundum Lectori, si ex plurimis paucorum exempla referamus.

38. In primis ipsi Thessalonicenses male intellectis Apostoli verbis, *Deinde nos qui vivimus, qui relinquimur, simul rap. cum illis;* &c. 1. Thessalon. 4. mox diem mundi supremum adfore rati sunt. His ergo ab hac opinione revocandis alteram ad Thessalonicenses Epistolam scribere necesse habuit, teste Hieron. Epist. ad Minerium & Alex. Lactantius arbitratus est anno 500. à Christo exterminium mundi futurum, lib. 8. c. 25. Div. Inst. Alii durationi mundi post Christum mille annos præfixerunt, Chiliastæ dicti: idque ex verbis S. Johan. Apoc. 20. *Et cum consummati fuerint mille anni, solvetur satanas de carcere suo.* Episcopus quidam Florentinus asserebat, Antichristum natum anno 1105. Vide Plat. in Paschale II. Petrus Johan. Beguinarum & Begardorum princeps affirmabat, anno 1335. Antichristi regnum finiendum. Jos. à Costa de temp. noviss. Hispanus quidam, nomine Arnoldus, teste Florimundo, in annum 1345. Antichristi tempus retulit, cujus scilicet anni ipso die Pentecostes Antichristi discipuli essent proditum. Abbas Joachim existimabat Antichristum intra 60. annos à suo tempore affuturum, vixit autem circa annum 1200. Petrus de Alliaco Card. & Episc. Camerac. ex astronomicis indiciis & observationibus prædixit, Antichristum ann. Dom. 1789. exoriturum. Nicolaus Cusanus non dubitavit asserere, Antichristi adventum futurum an. Christi 1700. vel 1734. Johannes Picus Mirandulæ Princeps in assertionibus Concl. 9. affuturum conjicit Antichristum anno sedempei orbis 1994. Hieron. Cardan. l. 2. de variet. c. 2. & Jacob. Naclant. in prælud. Medullæ c. 4. existimabant venturum Antichristum an. 1800. Superiori sæculo, nescio qua vaticinandi prurigine, plures tum Astrologi, tum heterodoxi, tempus interitui mundi prædicentes, fabulam & risum mundo etiamnum stanti præbuerunt. Johannes Regiomontanus, magnus alias Mathematicus, anno à partu Virginis Prognosticon de anno 1588. tanquam mundo fatali edidit. Similia Johann. Stofflerus, & ipse insignis Astrologus. Item Henricus Ranzovius Nobil-Danus, in suo de annis climacter. & imperiorum periodis libro.

39. Sic plures Astronomi, dum voluerunt ex siderum motu, conjunctionibus, & variis aspectibus futura prænuntiare, quæ mero Dei subsunt arbitrio & gubernationi, toti se mundo ridiculos præbuerunt. Evenitque illis, quod S. Thom. in 4. distinct. 44. scribit: *Omnes,* ait, *qui tempus prædictum numerando voluerunt prænuntiare, falsò loqui inventi sunt, quorum falsitas jam patet, & similiter patebit falsitas illorum, qui adhuc computare non cessant.* Si quem fortè magis lepida & ridicula fanaticorum hominum de fine mundi præsagia, aut potius somnia & deliramenta legere delectat, adeat Tilmanni Bredenbachii, viri piissimi, & illustris ecclesiæ sancti Gereonis hic quondam canonici, Collationes sacras, lib. 7. cap 32. & 33. Item Cochlæum in Actis Lutheri anno 1533. Frider. Nauseam episc. Vienn. lib. de consumm. seculi. Vel præ ceteris Florimundum de progress. hæres. lib. 2. cap. 4. & lib. de Antichristo, cap. 7. Denique Harpocratem divin. Remacli de Vaulx.

Hæc occasione memorati de Antichristo vaticinii commemorare visum est, non tamen in suggillationem Norberti, viri sanctissimi, quem alias *fistulam cælestem* Bernardus appellat. Nec enim solus ipse, sed & plures sanctorum Patrum finem mundi suo tempore haud procul abesse opinati, aut ominati sunt: uti inter ceteros Tertull. lib. de fuga in persec. cap. 12. Cyprian. epist. 56. 58. 63 Hieronym. epist. ad Ageruch. vel Geront. Leo Serm. 8. de jejun. 10. mensis, Basil. epist. 71. Chrysost. Hom. 33. in Johan. Ambros. Orat. in Satyrum frat. Gregor. lib. 4. epist. 78. & Homil. 1. & 15 in Evangel. Bern. serm. 6. in Psalm. 90. Vincentius Ferrer. ord. Prædic. epist. ad Benedictum papam, & plures alii. Sed adverte longè diversa ratione viros sanctos de fine mundi locutos, quàm quos suprà meminimus. Illi enim vel ex observatione siderum & planetarum, (quæ ferè in aliis prædictionibus, sed in hac maximè, nimis fallax est) vel ex quibusdam Script. sententiis in falsum sensum detortis, vel sola mentiendi & fallendi libidine, vel studio popularis auræ & venerationis, hujusmodi commenta sparserunt. At sancti Viri, horrore scelerum & malorum, quæ passim toto orbe inundabant, vix ultra posse mundum consistere putabant, nec aliud superesse, quàm ut propediem, mole criminum & iniquitatum impellente, fatisceret, ira scilicet Dei terminum orbi constitutum prævertente. 40.

Et hinc pie ac prudenter monet auctor quidam recentior, ita inquiens. Si plures Patres, quos propter eximiæ sanctitatis & doctrinæ præstantiam admiramur, animadvertentes suorum temporum, vel improbitatem ac malitiam, vel magnitudinem atrocitatemque persecutionum, Christianos urgentium, vel horrendas hæreticorum grassationes, aut denique incendia urbium, bellorum procellas, ingentes terræ motus, cæli, aërisque atque elementorum teras ac funestas immutationes, imperiorum occasus, humani sanguinis inhumanas effusiones, in eam cogitationem metu & trepidatione tot tantorumque malorum adducebantur, ut jam prope affuturum Antichristum & finem sæculi, vel pertimescerent, vel fortè crederent; non sunt aut levitatis aut falsitatis traducendi, vel quoquo modo linguæ virulentiâ contaminandi. Nam sic opinati aut locuti sunt, quod præsentia mala semper videantur atrociora: quorum intuitu, timore prope consternebantur, ac aliis timorem, ut nimirum emergerent, & se ad frugem bonam, ut dicitur, reciperent, incutere, & animo comminebantur, & prædicatione contendebant; arbitrabantur etiam totum hoc tempus quod decurrit, vel brevissimam moram esse æternitatis comparatum. Denique Dei judicium in dies singulos magis atque magis appropinquare, citra veritatis dispendium, & dicere poterant, & proclamare. Quod quidem Scripturis familiare esse ac proprium, nemini eorum qui illas legent, potest esse impervium. Ita auctor Harpocratis divini. 41.

Nec absimilia fuerunt varia Prophetarum oracula, quibus finem mundi ob impendentia mala, quasi jam futurum præcinuerunt. Cujusmodi est illud: *Finis venit, venit finis super quatuor plagas terræ,* & huic similia. Huc referri potest visio illa Redempti Florentinæ civitatis episcopi, de qua B. Gregor. lib. 3. Dial. cap. 38. Mira sunt, quæ narrantur apud Baronium, nempe circa annum Domini 419. tot visa signa, & tam horribilia portenta super montem Oliveti, ut multæ vicinarum gentium, tam visu, quam auditu perterritæ ad Christianorum sacra convolaverint, omniumque baptizatorum in tunicis crux Christi Salvatoris, divinitatis nutu expressa fuerit. Hujus rei admirabilis occasione de tempore adventus Domini, ex divinis prædictionibus cœpti sunt ubique misceri sermones. Et hinc videtur Hesychius scripsisse ad sanctum Augustinum de supremo mundi die inquirendo, cui respondet Augustinus epist. 78 & 88. quam posteriorem in hac materia omnino expedit legere, quippe quæ plurima Scripturæ loca varie de fine sæculi loquentia, doctè & prolixè explicat. Sed nunc ad alia transeamus. 42.

AD EPIST. LXV.

Alviso abbati Aquiscincti. Monasterium ordinis sancti Benedicti ad Scarpum fluvium, secundo milliari à Duaco Anno MXXIX. inceptum est hoc cœnobium, sancti Salvatoris dictum, in insula quæ dicitur Aquiscinctus, à viris illustribus Sichero ac Vvaltero, sub Gerardo II. Cameracensi præsule, ad cujus diœcesim tunc locus ille pertinebat. Vide Aub. Miræum in Chron. ord. sancti Benedict. cap. 68. Porro congregationi Cluniacensi Aquiscinctini monachi se aggregarunt, ejusque reformationem susceperunt anno MCX. uti refert Iperius in Chronico suo Bertinensi. Anno Domini millesimo centesimo decimo, monasterium Aquiscincti ad religionem reparatum est & reductum per dominum Lambertum abbatem nostrum, cum ex monachorum dissensionibus nactus esset opportunitatem, monachis Aquiscincti inter se tumultuantibus, in tantum, ut suum abbatem expellentes deponerent. Hoc itaque dominus Lambertus considerans, per secretos internuntios illo induxit, ut virum venerabilem, moribus egregium, & prudentiâ facundiaque decoratum, sibi sumant in abbatem, quo collapsa eorum ecclesia releveretur. Et eis nominari fecit dominum Alvisum, monachum nostrum reformatum, ecclesiæ sancti Vedasti tunc intendentem. Igitur Aquiscinctenses monachi Alvisum instinctu Lamberti abbatis nostri in suum abbatem elegerunt, qui consilio & auxilio ejusdem Lamberti, eamdem ecclesiam reformavit, & in spiritualibus ac temporalibus sic exaltavit, ut ejus nomen celebre fieret ubique, & idem 43 H

Alvisus tandem eligeretur in episcopum Atrebatensem. Hactenus Ipsius. Porro hujus monasterii fama ac gloria plurimum toto orbe crevit à Gymnasio Aquiscinctino, quod in Duacena academia excitavit Johannes Lentaillerus, hujus loci abbas digniss. & PP. Soc. Jesu, raro, sed præclaro exemplo, tradidit. Vide Jacobum Bonfrer. Soc. Jesu Theolog. & insignem Script. interpretem Dedicat. in Pentateuchum.

AD EPIST. LXVI.

44. * AD GAUFRIDUM ABBATEM S. THEODERICI. Ita omnes codices mss. præter Corbeiensem, in quo legitur, *sancti Medardi Suessionensis*, hac epigraphe præfixa, *Domno Gaufrido abbati sancti Medardi, Bernardus ecclesiæ Claræ-vallis ordinator incompositus, salutem, & non in vita.* Sed parum refert utrum legatur, cùm utrique cœnobio successivè præfuerit, quamvis ex temporis serie posterior lectio retinenda sit. Nimirum ipse Gaufridus ex priore sancti Nicasii Remensis, abbas sancti Theoderici prope eamdem urbem ordinatus est anno 1111. ibique regularem observantiam per octo annos studiosè excoluit, *postea verò*, ut habet Nomenclatura abbatum dicti monasterii, *factus est abbas de sancto Medardo Suessionensi, jussu domini apostolici Vvidonis, cognomento Calixti, & prece Ludovici regis*, succedente interim venerabili Guillelmo, Bernardi amicissimo. Denique idem Gaufridus, procurante sancto Bernardo, qui electus acquiescere noluit, in sedem Catalaunensem suffectus est anno 1131. in locum Herberti, non post dedicationem ecclesiæ sancti Medardi, ut tradit Albericus in Chronico, Idibus Octobris ejus anni ab Innocentio factam; sed ante illam, ex Chronico sancti Medardi, ubi *prædictus Papa ante dedicationem ecclesiæ prædictæ Odonem abbatem ecclesiæ beati Medardi, volente, sed contradicente episcopo Suessionensi, Aurelianis benedixisse* perhibetur *prid. kalendas Octobris.* Obiit, teste Alberico, * anno 1143. & quidem VI. kal. Junii, ut sancti Theoderici Necrologium testatur his verbis. *Sexto, cal. Junii obiit Gaufridus noster abbas, Catalaunensis episcopus.* In serie verò anniversariorum notatur, *ipsum tres præbendas in Refectorio legasse in eleemosynam pro se & pro Adalberone Remensi archiepiscopo, qui eosdem monachos restituit.* Exstat epistola Gaufridi ad Petrum venerabilem in Bibliotheca Cluniacensi, ipsiusque Petri ad eumdem rescriptum, in quo eum vocat *Cluniacensis, immo divini Ordinis per totam Franciam primum disseminatorem, auctorem, provectorem, monstruosi draconis de tot monasteriorum cubilibus expulsorem, diuturni somni & monasticæ torporis excitatorem de omnibus * alterum, quos non solâ caritatis vertice totius Galliæ Belgicæ amicis præponendos non tantum crederet, sed & publicè prædicaret.* Præclara certè elogia, quæ tandem his verbis ita concludit. *In ultimo fratrem domni Garnerii subprioris nostri, carissimi mei, ita vobis commendo, ut cum labore vestro probus, sapiens, litteratus factus fuerit, nobis eum, sicut de altero fecistis, reconsignetis.* Ex quibus colligere est, Gaufridum doctrinæ & sapientiæ laude conspicuum, instituendæ juventutis cum ipso episcopali munere operam suscepisse. Interfuit concilio Senonensi anno 1140. & in epistola synodali ad Innocentium directa, quæ inter Bernardinas 191. tertius nominatur.

* In aliis epist. Catal. ... n. 1142. sed ... um ibi elec... ... dicatur ... 1131 si... ... sque 12. ... annos præfe... ... nda Alberi... ... sententia... ... n. epist. ... ri Vener. ... ep. 41 & ... Bernardus ... er, immo ... in 1142

IN EPIST. LXVII.

45. * AD MONACHOS FLAVIACENSES. Ita legendum cum potioribus mss. non verò *Flaviniacenses*, ut perperam volunt Horstius & alii nonnulli, quod ex ipsius contextu epistolæ tribus argumentis manifestè refellitur. Primò namque sanctus Bernardus asserit, quòd eorum ad quos scribit, *non habitationis, non religionis ac conversationis usque ad hoc tempus vel tenuem notitiam habuerit, sed nec aliquam aliquando mentionem sibi de ipsis factam* fuisse meminerit. Deinde *multis*, inquit, *terrarum spatiis, & diversis provinciis, & dissimilibus linguis ab invicem distamus.* Postremò denique *nec solum*, ait, *episcopatibus propriis absumus, sed etiam in eodem archiepiscopatu non degimus.* Quæ omnia Flaviniaco non posse competere clarius est, quàm ut probatione indigeat. Est enim Flaviniacum, vulgo *Flavigny*, oppidum in Burgundiæ Ducatu, Fontanis, unde Bernardus originem traxit, vicinum, nec multum distans à Clara-valle, habens monasterium ordinis sancti Benedicti, diœcesis Æduensis sub metropoli Lugdunensi, sicut & Clara-vallis, pretiosis sanctæ Reginæ reliquiis illustratum. Restituendum itaque *Flaviacenses*, sumpta denominatione à Flaviaco, gallicè *Fly*, qui vicus est diœcesis Bellovacensis ad Eptam fluvium, in quo a beato Geremaro conditum est nobile Benedictinorum cœnobium sub annum 650. unde nonnumquam *Flavinium*, passim vero *sancti Geremari de Flavinio*, vernaculè *saint Germer* appellatur.

Quod spectat ad nomen abbatis hoc grammate decurtatum, *domno H. Patri Flaviacensis ecclesiæ, &c.* exprimendum esse puto Hildegarium I. qui ab anno 1106. usque ad 1123. Flaviaco præfuisse memoratur in vulgato indice Acheriano ad Guibertum. Verùm eum ad annum saltem 1126. pervenisse colligo ex serie harum epistolarum. Sunt qui Hugonem hoc loco notent, sed perperam. Duo quidem leguntur, ejus loci abbates, Hugonis nomine: sed primus desiit anno 1100. secundus Hildegario secundo successit anno dumtaxat 1178. uterque proinde longè extra sancti Bernardi calculum. Porro ex eodem cœnobio viri doctrina & pietate insignes prodierunt, ex quibus Radulfus Levitici interpres circa annum 912. multique alii deinceps, maximè præfati Hildegarii tempore floruere, quos inter Guibertus, exinde in abbatem Novigenti prope Codiciacum assumptus, velut sidus eminebat: ut non immerito Flaviacenses in sua ad Bernardum epistola, ut hic ipse testatur, monasterii sui famam Romam usque diffusam gloriantur.

IN EPIST. LXIX.

* AD GUIDONEM ABBATEM DE TRIBUS-FONTIBUS. Nempe secundum. nam primum fuisse Rogerium legimus, lib. 1. vitæ sancti Bernardi cap. 15. cui anno 1127. desinenti, manum dedit Guido, qui anno sequenti cum Bernardo & Hugone Pontiniacensi, concilio Trecensi interfuit, postea vero Ordinem suum quatuor monasteriorum fundatione, nimirum Caladiæ, & Castellionis in diœcesi Virdunensi, Aureæ-vallis in Trevirensi, Altifontis in Catalaunensi, non parum promovit & amplavit. Porro Trium-Fontium cœnobium, prima filia Claræ-vallis, agente Guillelmo de Campellis episcopo Catalaunensi, ut testatur Guillelmus abbas sancti Theoderici, lib. 1. vitæ sancti Bernardi cap. 15. in sua diœcesi constructum est anno 1118. cujus quidem primordia nonnihil adhuc obscura lubet paulisper illustrare. In Actis episcoporum Catalaunensium recitatur Charta Bozonis episcopi septimi a Guillelmo, quâ partem silvæ *Luis* ab Alardo aliisque, sancti Salvatoris canonicis regularibus contraditam, condendo monasterio impensisse testatur. Sic enim habet: Nihil æque securitatem parit in longinquum, quàm cum ea quæ piis & fidelibus donantur ecclesiis cura diligenti traduntur litteris. Ideoque ego Bozo, Dei gratia Catalaunensis episcopus, notum facio omnibus tam præsentibus quam futuris, quod Hugo comes Trecensis illam divisionem silvæ, quæ dicitur *Luis*, quam jussit fieri per Petrum Vitriaci præpositum, & per majores ejusdem silvæ, id est Milonem de Sera, Vvalterum, Vierdum & alios, Alardo sacerdoti, ceterisque confratribus in Oratorio sancti Salvatoris, quod in eadem parte situm est, canonice & regulariter vivere volentibus in manibus Vvillelmi Catalaunensis ecclesiæ episcopi dereliquit. Alardo præcipiens, ut quod ab eo postulabat, a confratribus Compendiensis ecclesiæ exciperet; & quod ipsi concederent, episcopus sibi confirmaret. Hæc autem omnia habitatores loci illius per manus Vvillelmi episcopi Catalaunensis dederunt Bernardo abbati Claræ-vallis, concedente Hugone Comite, ad abbatiam construendam, quod & factum est. Ex quo vides non tam Guillelmum, quàm Hugonem Comitem, de quo supra actum est in Notis ad epistolam 31. censeri debere Trium-Fontium fundatorem. Quod vero additur de concessione confratrum Compendiensium, quid inde actum sit, discimus ex litteris sequentibus, ex archivio monasterii Compendiensis primum erutis. 46.

Repone Guillelmus

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis, GEOFRIDUS sanctæ Compendiensis ecclesiæ decanus, JOHANNES cantor, nosque simul ejusdem loci fraternitas universa tam futuris, quam præsentibus cunctis volumus innotescat, quia domini regis Ludovici, ejusque conjugis reginæ Adelaidis, atque comitis Theobaldi, necnon virorum venerabilium Goslcni Suessionensis, Gaufridi Carnotensis, Guarini Ambianensis episcoporum, dominique Claræ-vallensis Abbatis petitionibus, locum quemdam, qui Tres-Fontes vocatur, in silva *Luis*, quæ tota de jure nostræ est ecclesiæ, fratri Guidoni abbati & monachis cum eo ibidem Deo servientibus inhabitandum concessimus. Quod ne longæva temporum vetustate à memoria tolleretur, litteris fecimus assignari. Placuit itaque nobis, ut terram illam, & nemus, & quidquid de terra ecclesiæ nostræ, ubicumque jaceat in eadem silva, salvis aliorum terminis, ulterius eis accesserit, dicti monachi possiderent .... & quicquid in ea nostri juris erat, liberè & quiete perpetualiter obtinerent. Firmatum est igitur hoc præsenti chirographo, firmatum est & sigillo, signisque personarum quæ affuerunt ad posterorum notitiam roboratum, scilicet GOISLENI Suessionensis, scilicet GAUFRIDI Carnotensis, scilicet GUARINI Ambianensis episcoporum, scilicet BERNARDI Claræ-vallis abbatis, scilicet GAUFRIDI decani, scilicet JOHANNIS cantoris, scilicet ODONIS & HAIMONIS præpositorum, scilicet RAINARDI abbatis sancti Bartholomæi, scilicet THEODERICI abbatis sancti Eligii Noviomensium. Actum Compendii in publico Capitulo, anno ab incarnatione Domini millesimo centesimo tricesimo. 47.

Ex quibus cernitur illorum temporum fides, ut concessio ab Hugone facta, sine litteris in annum 1154. quo Bozo episcopus regere cœpit Catalaunensem ecclesiam, viguerit, simulque donatio Compendiensium annos a monasterii fundatione duodecim.

Ex abbatia Trium-fontium processisse perhibetur, ut jam diximus, abbatia Alti-fontis, in eadem diœcesi Catalaunensi sita, de cujus incremento has ab illustrissimo hujus loci Abbate de Noalli[s] accepimus.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis, B*. Catalaunensis episcopus. Præsentibus & futuris notum fieri volumus, quod THEOBALDUS dignè reverendus abbas Dervensis *, communi totius Capituli sui assensu, interventu summæ religionis viri abbatis BERNARDI Claræ-vallensis, pro amore Dei concessit ecclesiæ de Alto-fonte, existente ibidem GUARINO abbate, omnem partem, quæ ad ecclesiam Dervensem pertinet, de decimis eorum, quæ propriis aratris operabuntur in parrochia de Alta-villa. Actum est hoc in præsentia abbatis Claræ-vallensis, abbatis THEOBALDI Dervensis, ARALDI abbatis sancti Urbani, GUARINI abbatis de Alto-fonte, Amalrici monachi, Johannis conversi ejusdem loci. Ut autem hoc donum ratum & inconvulsum permaneat: præsentem paginam sigilli nostri impressione per manum Manni cancellarii nostri firmari præcepimus. 48.

* Bozo

* Monasterii-D. r.

IN EPIST. LXX. Ad eumdem.

49. *EX octo quos vidimus hujus epistolæ codicibus scriptis, quinque sunt, in quibus sequens legitur additamentum, nempe duo Cistercienses, unus Vallis-lucentis, Corbeiensis item unus, & quintus Fulcardimontensis: at in tribus Colbertinis desideratur. Additamentum est hujusmodi post extrema verba *superexaltetur judicio.*

Rem similem, quam mihi contigisse memini, exempli causa refero vobis. Olim frater quidam [alius *Bartholomæus*] *dum adhuc viveret, quadam die, quia me contristaverat, furore commotus vultu & voce minatus præcepi ut de claustro exiret. qui statim egressus est, & ad unam de nostris grangiis pergens, ibi demoratus est. Quo cognito, cum eum revocare vellemus, respondit se non aliter rediturum, nisi in suo & non in ultimo ordine, nec ut fugitivum, sed ut inconsulte & sine judicio expulsum reciperemus. Dicebat quippe non debere se subire regulare judicium in revertendo, quod exspectatum non fuit in expellendo. De hoc ejus responso & meo facto, quia propter carnalem affectum, proprium judicium habui suspectum, fratribus omnibus commisi judicandum. Itaque me absente judicatum est, eum receptionem regulari sententia non esse obnoxiam, cujus expulsionem constabat non fuisse regulariter factam. Si ergo in illo tantum semel egisse tanta habita est consideratio pietatis: quanta putamus debet esse in isto in tanta articulo necessitatis?*

Hoc totum additamentum à Bernardi genio, moribus, ceterisque factis prorsus alienum videtur. Impetus ille *furoris*, præceps monachi ejectio è monasterio numquam cecidissent in tantum virum, in quo quidem zelus erat, sed mansuetudine & clementia conditus, ut vel ex ipsa epistola patet, ubi tantum lenitatis in transfugam exhiberi suadet. Immo etsi in hanc culpam lapsus fuisset vir sanctus, eam potius pœnitentiâ diluere, & silentio tegere studuisset: neque eo imprudentiæ devenisset, ut id Guidoni abbati attulisset pro exemplo, quod & ipsius Bernardi scopo contrarium, & scandali occasio Guidoni futurum fuisset. Omnino id ad marginem cujusdam codicis, forsan Cisterciensis, primo id scriptum fuisse videtur à quodam Abbate, ac deinde è margine translatum in textum, quo ex codice quidam alii id acceperint, neutiquam verò Claravallenses, qui in hac causa majoris momenti sunt.

IN EPIST. LXXII. Ad Rainaldum Fusniac.

50. *NE MIRERIS SI TERREOR DIGNITATIS NOMINIBUS, nempe *Domni* (nam ita legendum) & *Patris*. Mirum certè modestiæ in Bernardo exemplum, terreri videlicet ad dignitatum nomina, quibus alii, immo ipsis amplius dignitatibus lasciviunt. Simile habes (præter ea quæ supra retulimus, in Not. ad Epist. 21.) in vita B. Mechthildis exemplum, cap. 10. *Soror Mechthildis*, inquit Auctor, *contendit appellari sine Domnæ adjectione, altum omne contempsit in nomine; sed usus exegit domus & monasterii Regula, ut Domna vocaretur & Abbatissa.* Et certè quantum ad primum, Augustus, teste Suetonio, in Aug. c. 53. Domini appellationem *ut maledictum & opprobrium* semper exhorruit, & Tiberius *Dominus* aliquando appellatus, contumeliæ loco reposuit. Unde postea a Scriptoribus, ut vocabulo humiliori uterentur, litterâ per syncopen detractâ, sanctos viros, episcopos, aliasque personas ad ipsa usque Bernardi tempora domnos vocitatos legimus. Sic Severus Sulpicius epist. 2. *domnum Martinum*, inquit, *obiisse nuntiant.* Sic Greg. M. lib. 1. epist. 6. & lib. 7. epist. 127. sic passim in epistolis Desiderii Cadurcensis, & apud Gregor. Turon. lib. 9. Hist. c. 42. ex quibus mos ad Hispanos & Italos derivatus invaluit; immo apud ipsos Græcos recentiores pro τὸ *κύριος* in simili casu *κυρὸς* usurpari solet, ut doctissimè observavit è nostris Hugo Menardus in Notis ad Concord. Regul. c. 70. Hujus autem vocabuli *Domnus* mentio facta est à S. P. Benedicto, in Reg. cap. 63 ubi sic habet: *Abbas autem, quia vices Christi agere videtur, Domnus & Abbas vocetur, non sua assumptione sed honore & amore Christi.* Quod quidem nomen etsi ex Regulæ auctoritate soli Abbati concedatur, decurrentium tamen temporum lege ad ipsos etiam monachos Sacerdotio initiatos, sicut & Patris nomen traductum est. Qua de re vide Menardum loco cit. Haeften. lib. 3. Disq. Tract. 4. Disq. 4. & 5. Julium Nigron. in Regul. comm. Soc. Jesu, Reg. 22.

IN EPIST. LXXV.

51. *AD ARTAUDUM PRULLIACENSEM. Ita legendum, non *Pultariensem*, de quo vide Notas ad epist. 80. Est autem Prulliacum, *Prully*, cœnobium Ord. Cisterc. in diœcesi Senonensi, fundatum anno 1118. à Theobaldo Campaniæ Comite & Adela ejus matre, ut refert Guillelmus Nangius in Chronico relatus à Manrico in Annal. ad hunc annum, quo quidem anno nihilo minus Theobaldus Campaniæ Comitatum needum habebat, ut colliges ex Notis ad epist. 32. Hanc epistolam dirigi ad Prulliacensem seu Cisterciensem, non autem ad Pultariensem, manifestè colligitur ex ipso contextu. nam Bernardus Artaldum sibi *carissimum* esse dicit, non solum *ob consortium propositi & professionis*, sed etiam *ex debita sua invicem pristina societatis.*

IN EPIST. LXXVI. Ad eumdem.

NON NOBIS VIDETUR TUTUM, &c.] Quidam
52. Horstii. post diutinam in domo & habitu Religionis conversationem ad sæculum reversus uxorem duxerat. Inde consultus Bernardus, non satis aperit mentem suam, quid de hujusmodi conjugio sentiat. *Periculosum* id ait fuisse, & *fortasse illicitum*: & quia illud *qualecumque conjugium sollemniter celebratum sit*, sibi non videri tutum, uxorem invitam dimitti. Præterea non satis patet, quali voto obstrictus ille fuerit, nisi quod divina gestatio habitus religiosi videatur fuisse voti sollemnis argumentum.

Difficultatem motæ quæstionis auget Augustinus epist. 70 ad Bonifacium, qui concepto prius voto monachismi, post suscepit Comitis potestatem, duxitque uxorem. Hunc enim hortatur ad verum propositum, si per uxorem liceat; si non liceat, potestate mundana rectè utatur. Idem in lib. de bono viduali, cap. 9 ita habet: *Sed quoniam non omnes capiunt verbum hoc, &c. Quæ potest ergo capere, capiat, quæ se non continet nubat: quæ non cœpit, deliberet, quæ aggressa est, perseveret.* & paulo post, *Sed in viduali & virginali continentia, excellentia muneris amplioris expetitur, qua expetita & electa, & voti debito oblata, jam non capessere nuptias, sed etiam si non nubatur nubere velle damnabile est... Non quia ipsæ nuptiæ vel talium damnanda judicantur: sed damnatur propositi fraus, damnatur fracta voti fides, damnatur non susceptio boni inferioris, sed ruina ex bono superiori, &c.* Ibid. cap. 10. negat sibi probari eorum sententiam, qui dicunt nuptias post votum castitatis initas, non esse veras nuptias, sed adulteria. Contendit autem verum ac ratum esse conjugium, nec debere dissolvi. Vide Tanner. To. 3. disp. 5. q. 4. dub. 4.

Similem alibi habet sententiam August. ad cujus auctoritatem quid ipse Bernardus respondeat, vide To. II. de Præcep. & dispens. cap 17. ubi simul videre & admirari licet ejus erga sanctos Patres reverentiam, quos non facile lapsûs aut erroris arguit.

Ceterum nunc constans Theologorum & totius Ecclesiæ sententia est, Votum sollemne Religionis non solum impedire matrimonium contrahendum, sed etiam dirimere contractum. An verò id fiat jure divino & naturali, an solum positivo & ecclesiastico, controversum est. S. Thomas, Bonaventura, Durandus, Soto, Sanchez, aliique permulti contendunt, Votum sollemne jure naturali ac divino dirimere matrimonium. Ratio est, nam votum sollemne non est nuda promissio, sicut votum simplex, sed est vera traditio de præsenti & translatio sui ipsius in jus perpetuum, seu in possessionem & obsequium Dei, eaque per Ecclesiam vice Dei acceptata. Itaque traditione illa semel facta, non est homo deinceps sui juris, ut se alteri cuipiam in possessionem tradere possit: etenim donatio prior impedit & irritam reddit posteriorem. Nam jure divino ac naturali, nemo potest alteri donare quod suum non est. Unde fit, ut jure naturali ac divino irritum sit conjugium post votum sollemne.

Verùm alii hoc fundamentum, quod hi auctores supponunt, non admittunt, & jure solum ecclesiastico, per votum sollemne matrimonium irritari asserunt. Ita Palud. in 4 dist. 38. Caiet. 2. 2. q 88. a. 7. Vasquez disp. 165. cap. 6. Azorius lib. 12. c. 6. Less. de Just. c. 41. dub. 8. n. 1. & omnes Canonistæ, teste Panormitano in cap. *rursus, qui Clerici vel voventes.* Porro decretum Ecclesiæ videre licet Concil. Tolet. 1. can. 16 Chalcedon. can. 14. & 15. Triburien. can. 21. ubi statuit auctoritate superiori, & aperte præcipit, ut separentur, qui post votum sollemne matrimonio se conjunxerint. Turonen. II. c. 16. Denique Synod. Tridem. Sess. 24. can. 9 definit sub anathemate, *invalida esse matrimonia ab iis contracta, qui castitatem sollemniter professi fuerint.* Porro hoc non est rata matrimonia dissolvere, aut essentiam sacramenti mutare, sed personas ad contrahendum matrimonium illegitimas & inhabiles reddere; sive contractum hujusmodi irritum facere, qui in sacramento matrimonii prærequiritur.

Jam verè non sine prægnanti ratione id facit Ecclesia. Nam cùm Religiosus per votum sollemne se Deo in Religione palam consecret ac tradat, adeòque novum vitæ statum, in ordine ad Deum, profiteatur, conveniens fuit, ut Ecclesia eorum perseverantiæ omni meliori modo consuleret, & publicis scandalis, quorum magna hic seges esset, obviam iret. Id autem commodissimè factum est, dum professionem eorum hujusmodi circumstantiâ munivit. Quando itaque in diversam sententiam citantur Patrum ac Canonum testimonia (nam etsi omnes facilè in hoc conveniant, illicita esse post votum matrimonia, tamen alii dicunt, vera ac valida esse, si contrahantur, nec debere dissolvi: alii dicunt esse mera adulteria, vel pejora adulteriis, adeòque dissolvenda, etiam vi, & implorato, si opus sit, sæculari judice;) tunc, inquam, sic accipi debent, ut priores intelligantur loqui de Voto simplici, quod impedit contrahendum, sed contractum non dirimit: posteriores de Voto sollemni, quod & impedit contrahendum, & dirimit contractum. Quamvis alii velint, priores indifferenter etiam de voto sollemni locutos, & solum ex decreto Ecclesiæ professionem Religionis matrimonia irritare cœpisse. Quando autem id factum, non determinatè constare. Sed hic subsistere monet instituti ratio. Vide S. Thom. loco citato, Bellarm. Tom. III. de Matrimon. cap. 21. Estium in 4 sent. dist. 38 Tanner. To. 3. disp. 5. q. 4. dub. 4. & Tom. 4. disp. 8. q. 4. dub. 3. Plat. de bono stat. rel. lib. 2. c. 22.

IN EPIST. LXXVIII.

AD SUGERIUM ABBAT. Abbatia S. Dionysii Areopa- 53.
gitæ Franciæ apostoli, secundo à Lutecia Parisiorum urbe lapide, in vico Catuliaco Ord. S. Bened. inter abbatias Galliæ celeberrima, fundata à Dagoberto rege Francorum, ejus nominis primo. Porrò Sugerius successit Adamo; quem falsò ut vitiis infamem Abaëlardus accusat in Histor. Calam. pag. 19. Vide Duchen. ibid in Not. Successit, inquam, ao. 1123. electus absens. Agebat enim apud Calixtum II. Papam, missus à rege Ludovico Crasso, pro quibusdam regni Galliarum negotiis. Obiit an. 1152. æt. 70. sepultus in ecclesia, quam ipse instauravit eo schemate, quo etiamnum visitur perquàm magnifica in formam crucis, longa pedes 390. lata 100. alta à pavimento ad fornicem 80. columnis seu pilis 60. suffulta. Vitreis i-

nestris incomparabilibus, choro vario marmore strato, & 60. sedibus superioribus ornato, pluribus Regum Procerumque aliorum sepulcris decorata. Hic ergo, attestantibus Annalibus dicti monasterii, *Per industriam suam, Ordinem sanctæ Religionis instauravit. Antea namque per Abbatum negligentiam, qui ante ipsum fuerant, & quorumdam aliorum monasteriis monachorum regularis institutio ita ab eodem loco abjecta fuerat, ut vix speciem Religionis monachi prætenderent*, uti etiam hic Bern. dicit. V. Notas in epist. 166.

54. DIACONUM CONTRA EVANGELIUM. Diaconus ille fuit Stephanus de Garlanda Seneschallus, sive Dapifer Regis Galliarum, quem alii malè confundunt cum Stephano Cancellario, qui postea factus est episcopus Parisiensis, ut rectè probat Duchesnius in Notis ad Abaël. De quo Teulfus in annalibus Moriniacensis cœnobii, ita scribit lib. 2. Defuncto Vuillelmo, Anselli Dapiferi germano, Stephanus frater amborum Major regiæ Domus effectus est. Hoc retroactis generationibus fuerat inauditum, ut homo, qui diaconatus fungebatur officio, militiæ simul post Regem duceret principatum. Hic vir industrius, & sæculari præditus sapientia, cùm multis ecclesiasticorum bonorum redditibus, tum familiaritate Regis, quam sic habebat, ut ei potiùs diceretur a quibusdam imperare, quàm servire; temporali felicitate supra cæteros mortales nostris temporibus efflorebat. Tradita verò nepte sua in conjugium Almarico de Monte-forti, cum honore de Rupe-forti, qui pocillx de matrimonio obvenerat, tumefactus oblitúsque sui, Adelam reginam frequentissimis molestiis sibi reddidit infestam; odiisque crescentibus, Rege turbato, depositus ab honore pulsatur à Curia. Ipse verò, veluti quadam correptus insania, regnum turbare totis viribus enititur; & viri in armis strenui, Almarici dico, fretus auxiliis, patriam hanc bellis accendit, &c. Idem, nisi fallor, Stephanus (nam & de Guarlanda cognominatur) malè audit apud Ivonem Episcopum Carnot. epist. 87. ubi apud Cardinales arguit Belvacenses eum sibi in episcopum assumentes. Nempe quod postposita omni canonica obedientia clericum quemdam illiteratum, aleatorem, & ceteris hujusmodi lenociniis vacantem, procul etiam a sacris Ordinibus inventum, quondam quoque propter publicum adulterium a Legato Rom. Eccl. Lugdunensi archiepis. de Ecclesia ejectum pro voluntate Regis, & illius contubernalis suæ in episcopum assumpserunt. Prædictus autem intrusus, Stephanus vocatur de Guarlanda: cui si ad episcopalem ministrationem, aliquando apostolica auctoritate patuerit aditus, manifestum est temporibus nostris exitiale silentium impositum esse canonicis legibus. Quomodo enim ad fontem scientiæ pertingemus, si ab ipsis, qui clavem tenent, intrare non permittimur? Ita Ivo.

55. CUM HONORES NON PAUCOS, SED QUANTOS NEC CANONES,] Ergo Canonibus vis infertur, ut liceat quod non licet. Ita quidem licet permultis facere: nec ingenium deest ambitioni, cupiditati, avaritiæ promovendæ. Multa comminiscitur & fingit intellectus, ut depravato obsequatur affectui: sed mentitur iniquitas sibi, & nunquam efficiet, ut liceat quod illicitum est. Erit qui tandem justitias judicabit. Esto ad tempus dissimulet, interim tamen nunc etiam non rarò, tacito scilicet verbere conscientiam quatiente, *Væ* intentat his qui conjungunt domum ad domum, & agrum agro copulant. SERVENTUR CANONES, ET CESSABUNT HÆRESES, dicebat Adrian. VI. teste Opmero. Certè si ulibi, hic certè servari Ecclesiæ interetat. Nam unde, aut quando majus detrimentum capit Ecclesia; vel ubi major divino cultui & saluti proximorum irrogatur injuria, quam dum in unam eamdemque personam cumulantur beneficia: & quæ singula singulas requirebant personas, Dei & Ecclesiæ servitio mancipatas, hæc omnia in unum congesta sunt, qui vix unius beneficii debito, seu officio par est; immo nusquam est, quia ubique est? Johan. Gerson Cancel. Paris. inter signa ruinæ, quæ imminet Ecclesiæ, ponit Pluralitatem. Tertium signum est, ait, immoderata personarum inæqualitas, quâ alius & sæpe dignior esurit: alius & frequenter indignior ebrius est. Nam sicut in bona musica requiritur quidem vocum inæqualitas, sed proportionabilis & moderata (nam si nimia fuerit, tollitur harmonia) ita & in Ecclesiis, &c. Vide Gerson. Serm. de Sign. ruin. Eccl. 6. p. mihi pag. 201.

Beneficiorum pluralitas improba.

Et certè, qui Pluralitati hæresum originem adscripserit, non errabit, me judice. Nam postquam insanabile illud cumulandi cacoëthes multos tenere cœpit, mox creverunt curæ sæculi, opera carnis & ventris studia, (quis enim nescit luxûs administram esse Pluralitatem?) at cura gregis decrevit, immo neglectus & oblivio passim invaluit. Cum ergo à luxu in somnum proni sint sensus hominum, nil mirum, si dormiente patrefamilias inimicus homo in agrum dominicum spargat zizania. Adde, si lupus invadat ovile, aut impune in gregem grassetur, quis id Pastoris absentiæ dubitet imputandum? Jam verò dum Præsules & Pastores Ecclesiæ pluribus implicantur beneficiis, præsertim curatis; an non coguntur à suis abesse sæpius ecclesiis, & ad alias aliasque subinde divertere? Quid mirum, si lupus interim, in omnem semper nocendi rapiendique occasionem intentus, gregem Pastoris cura diutius destitutum invadat? Sed fortè ubique advigilare studet. Quis verò credat hoc eum posse? Quid si diversis, ac longè dissitis gregibus, plures insidientur lupi? quomodo unus arcebit omnes? Si quis dixerit, satis custodire, qui custodit per alium, is mihi nescire videtur, quid de mercenario dixerit Dominus. Restat ergo hoc unum, nisi fallor, ut quia non sufficit unus tanto gregi, nedum tot gregibus, saltem in unius custodia gregis acquiescat. Vigilet porrò is, ut par est, regat, pascat, reducat quod seductum est, sanet quod morbidum est: satagat per omnia etiam in uno, etiam quantumvis pusillo grege: inveniet quod agat; immo quod eum angat, quod affligat & vehementius cruciet, præsertim cum tempus aderit, quo Pastor supremus de manu Pastoris oves suas requiret. Hoc probè olim ponderabant sancti Ecclesiæ Pastores; & hinc timebant accumulare greges, immo vel unius curam horrebant. Quis non miretur, legens & audiens, quam difficiles ad hæc munia venerint (cogi eos, trahique non rarò necesse fuit.) quis, inquam non miretur, ubi viderit modò plures ad hæc ipsa tam promptos & faciles, immo cupidos avidósque properare? O mores dissimiles! Illi vim passi sunt, ut Præsulatus acciperent; nos vim facimus, ut accipiamus! Quod tamen levius ferri posset, si vis illa ipsis legibus & sacris canonibus non incumberet.

Nunc autem (quod & hic Bernardus queritur) plures Ecclesiæ dignitates invitis canonum decretis obtinentur. Si placet, aliqua ex his delibemus: simúlque causas illicitæ & vetitæ pluralitatis assignemus.

1. Textus planus c. *Quia in tantum, de Præbend.* Quia intantum quorumdam processit ambitio, ut non duas vel tres, sed plures ecclesias perhibeantur habere, cum nec duabus possint debitam provisionem impendere: per Fratres & Coëpiscopos nostros hoc emendari præcipimus, & de præbendarum multitudine canonibus inimica, quæ dissolutionis materiam & evagationis inducit, certúmque continet periculum animarum, eorum qui ecclesiis deservire valeant, indigentiam volumus sublevari.

2. *c. Sanctorum, 70. dist.* Omnino autem in duabus (ecclesiis) aliquem titulari non liceat. Item, Canonicus præbendarius, nisi unius ecclesiæ, in qua conscriptus est, esse non debet.

3. Textus elegans, *c. Clericus*, 21. *q.* 1. Clericus ab instanti tempore non connumeretur in duabus ecclesiis. Negotiationis enim hoc est, & turpis lucri proprium, & ab ecclesiastica consuetudine prorsus alienum. Audivimus enim ea ipsa Domini voce, quod nemo possit duobus dominis servire, &c.

4. *c. Quia nonnulli*, de Cler. non residen. Ex Conc. Later. Quia nonnulli modum avaritiæ non ponentes, dignitates diversas ecclesiasticas, & plures ecclesias contra sacrorum canonum instituta nituntur accipere, ut cum unum officium vix implere sufficiant, stipendia sibi vindicent plurimorum: ne id de cetero fiat, districtius inhibemus. Cum igitur ecclesia vel ecclesiasticum ministerium committi debuerit, talis ad hoc persona quæratur, quæ residere in loco, & curam ejus per seipsam valeat exercere, &c.

5. c. Adhæc, de Præbend. Illud est omni rationi contrarium, ut unus clericus in una vel diversis ecclesiis plures dignitates vel personatus obtineat, cum singula officia in singulis ecclesiis assiduitatem exigant personarum.

6. Alexand. III. ad Archiep. Genuens. & refertur c. *Cum non ignores*, de præbend. Cum non ignores, quod una ecclesia unius debeat esse sacerdotis, mirabile gerimus, & indignum, quod uni personæ locum in pluribus ecclesiis velis concedere, vel in episcopatu tuo inducere consuetudinem ecclesiæ Gallicanæ, quæ cum unum ad plura recipiat beneficia, contra sanctorum canonum instituta, non approbatur à nobis, licet non possit præ multitudine delinquentium emendari. Vide cetera.

7. Extrav. *Exsecrabil.* Johan. 22 tit. de Præb. Exsecrabilis quorumdam ambitio; quæ semper plus ambiens, eò magis fit insatiabilis, quo sibi amplius indulgetur; & improbitas importuna petentium à nobis & prædecessoribus nostris Rom. Pontificibus non tam obtinuisse quam extorsisse plerumque noscuntur, quod unus interdum, etiam ad unum beneficium ecclesiasticum minus idoneus, in diversis ecclesiis . . . duas aut tres, aut plures dignitates, personatus, officia . . . . possit dispensativè (cum alias non liceret de jure communi) recipere, & simul licitè retinere. Unde inter cetera inconvenientia, subscripta sequuntur, quod videlicet unus, qui unicum, quamvis modicum, vix officium impleret sufficienter, plurimorum sibi vindicet stipendia, quæ multis litteratis viris vitæ puritate, ac testimonio bonæ famæ pollentibus, qui mendicant, possent abundè sufficere, æqua distributione collata; habentibus ipsa paratur vagandi materia, divinus cultus minuitur, hospitalitas in ipsis beneficiis debita non servatur. Et dum non sunt sui in unaquaque regione rectores, ecclesiarum detrahitur commodis & honori, quæ carentes defensorum auxilio, in juribus suis & libertatibus multipliciter collabuntur, & ruinis patent ædificia nobilia, quæ magnificentia extruxerat decessorum, & (quod amarius est dolendum) animarum cura negligitur, & vitiorum sentibus fomentum periculosè præbetur. Ecce quàm verè dicat Bern. invitis Canonibus beneficia cumulari.

Sed sollemne multis nunc est, in temporum difficultates causam conjicere. Nimirum aliter modò non potest honestè, & pro ratione status vivi. Bellorum clades, anni steriles varia secum damna & incommoda trahunt. Omnium rerum in dies crescunt pretia: in quotidianas impensas unius beneficii census non sufficit. Ergo quærenda ex pluribus subsidia. Sed quid tempora causamur, quorum ipsi fabri sumus? Tales nempe mores talia merentur tempora. Quis dubitat? *Ut Deum nos colimus, sic ille nos visitat.* Sanè ex moribus nostris fingi nobis anni tempestates, fructuum rerx, frumenti, olei vinique proventus; adde belli pacisque varios casus, omnis Scriptura testatur: quamvis id stupor & cæcitas humana minùs agnoscat: sed in alias quascumque causas potius ista rerum detrimenta referat: quasi his causis non præsideret summa & prima Causa, in certos fines, certo consilio dirigens omnia, ut nihil ab illis inferioribus causis fortuitum aut casuale provenire censendum sit, quod supremæ Causæ sapientissima & singulari providentia non gubernetur.

Verum, ô mira & justa Dei consilia! videmus tales, (& sæpius vidimus) adeo non obtinere quod intenderant, ut miseriùs & sordidiùs vivant, qui pluribus onusti beneficiis, quàm qui uno contenti vivunt: sed & minus æris propriis plus alieni relinquere heredibus: vel denique, quæ hoc modo collegerant, tandem velut spumam evanescere, luxuriosè prodigi, vanè consumi. Ita quidem, ut malè quæsitis vel ipsi non fruantur, vel iis certè tertius non gaudeat heres.

Sed longius digredior, quàm ferat instituti ratio, aut etiam patientia Lectoris: cui videbor fortè quasi immemor propositi, ut qui Annotationes tantum pollicitus eram, digressiones cudere. Ignosce, candide Lector. Nam (ut verum fatear) jam pridem adversus pluralitatem, (pestem, inquam, qua non ulla ecclesiæ nocentior) mihi bilis fervet ac bullit. Nimirum illa sic invaluit, ut jam penè frustra antidoton & medicina paretur. Hoc tamen restat, ut, quando infecti jam lue, ceu tabe correpti ad interitum sine spe remedii vergunt, sanos saltem & incolumes adhibitâ curâ & necessaria cautione muniamus; quo scilicet intellecto morbi periculo ac pernicie, tanto magis abhorreant & caveant. Ad hoc ergo Canones adducti servient, ac plures etiam adduci poterant, si locus hic pateretur.

Unius tamen sacri concilii Tridentini verba sanè gravissima non possum prætereire. Nam sess. vij. cap. 2. sic ait: Nemo quacumque etiam dignitate, gradu ac præeminentia præfulgens, plures metropolitanas, seu cathedrales ecclesias in titulum sive commendam, aut alio quovis nomine, contra sacrorum Canonum instituta, recipere, & simul retinere præsumat, cum valde felix sit ille censendus, cui unam ecclesiam bene ac fructuose, & cum animarum sibi commissarum salute regere contigerit, &c.

Et rursus sess. 24. cap. 17. Cum ecclesiasticus Ordo pervertatur, quando unus plurium officium occupat clericorum: sanctè sacris Canonibus cautum fuit, neminem oportere in duabus ecclesiis conscribi. Verum quoniam multi improbæ cupiditatis affectu, seipsos, non Deum decipientes, ea quæ bene constituta sunt, variis artibus eludere, & plura simul beneficia obtinere non erubescunt: sancta synodus debitam regendis ecclesiis disciplinam restituere cupiens, præsenti decreto, quod in quibuscumque personis, quocumque titulo, etiam si cardinalatus (nam aliàs cardinales exceperat Johan. xxij. Extrav. *Exsecrabilis*) honore fulgeant, mandat observari, statuit, ut in posterum unum tantum beneficium ecclesiasticum singulis conferatur, quod quidem, si ad vitam ejus, cui confertur, honestè sustentandam non sufficiat, liceat nihilo minus aliud simplex sufficiens, dummodo utrumque personalem residentiam non requirat, eidem conferri, &c. Vide si lubet Henricum Cuyckium episcopum Ruremundensem, *Paraen. 2. ad cleric.*

76. Clerici milites impugnantur.

UT ENIM CLERICALIS CONSTAT NON ESSE DIGNITATIS, &c. Hic Bernardus pariter & clericum regi militantem reprehendit, & regem clerico militaria munia demandantem perstringit. Et vero uterque reprehensibilis: ille quod dignitatem sui status non agnosceret, hic quod aulæ militiæque functiones sine personarum delectu ac discrimine conferret, clericos adhibens, ubi laicos oportebat. Occurrit simile quid in alio quoque Galliarum rege Ludovico XI. Nam cum ab eo cardinalis Balva episcopus Ebroicensis, Lutetiam Parisiorum missus ad recensendos milites, veste linea ornatus, mula vectus munus illud, indignum pontifice, executus esset: Id equitum magister Chabanius ægerrime tulit; & regem adit, & provinciam visitandi Ebroicense canonicorum collegium, seu de instituendis ibi clericis scrutinium sibi demandari cupit. *Mirum*, inquit rex, *qua id fronte petere audeas: an nescis illud muneris à persona & conditione tua nimis alienum esse?* Tum Chabanius: *Cur minus*, inquit, *mihi conveniat clericos in ordinem cogere, quàm episcopo milites recensere?* Quæ verba regi stuporem, ceteris risum moverunt. Guaguinus lib. 10. Hist. Cl. Espencæus, vir eruditione ac sanctitate in Gallia celebris, Digress. lib. 2. cap. 6. in epistola 1. ad Timoth. Bosquier in Plutarcho Christ. Corozetus in Apophteg. Gall.

Hic mihi rursus exoranda Lectoris venia: nam à clericis pluralitatis ad clericos milites venio, eosque canonibus oppugnandos mihi sumo, si tamen hoc armorum genere terrentur, qui & ipsi aliud armorum genus, sed nominis non absimilis, canones tractare norunt. Sed primum causam seu fundamentum prohibitæ clericis militiæ ex doctrina Doctoris Angelici divi Thomæ proferamus. Ad humanæ, inquit, societatis bonum plura quidem necessaria sunt, alia autem ab aliis melius expediuntur, quam ab uno. Nam quædam adeo pugnantia sunt, ut commode simul exerceri nequeant. Quibus ergo majora mandantur, minora prohiberi solent. Sic humanæ leges negotiationem interdicunt militibus ad exercitia bellica deputatis. Ea vero clericorum & episcoporum officiis mire repugnant, primum quidem generali ratione, quia bella per nimia inquietudine, quamplurimum impediunt animum a divino cultu, divinorum contemplatione, oratione, doctrina, reliquoque clericali ministerio. Ut ergo secularia negotia, ceu nimis animum implicantia, clericis interdicuntur, 2. Timoth. 2. sic exercitia bellica ratione item speciali. nam sacri Ordines ad altaris ministerium ordinantur, in quo Domini passio recolitur & annuntiatur, Matth. 26. 1. Cor. 11. Ut igitur quod mysterio gerunt, opere clerici imitentur, magis ad proprium pro Christo sanguinem fundendum, quàm alienum paratos esse competit. Nemini autem id licet, per quod officio, cui alligatus est, incongruus fiat. Bella itaque clericis, ut ad sanguinis effusionem ordinata illicita, quorum militiæ arma spiritualia sunt, non carnalia. 2. Cor. 10. Ita ferè sanctus Doctor 2. 2. q. 40. a. 2. & q. 63. art. 4. 7. 8. Sed nunc Canones audiamus.

Canon concil. Meldens. ita habet: Quicumque ex clero arma militaria ne sumant, neve armati incedant: secus, ut sacrorum canonum contemptores, & auctoritatis ecclesiasticæ profanatores, proprii gradus amissione mulctentur.

Turonens. I. can. 5. Si quis clericus relicto officii sui ordine, militiæ se tradiderit, excommunicationis pœna feriatur.

Dist. 20. q. 3. Eos qui semel in clero taxati, aut monasterio fuerint deputati, decernimus ad militiam non venire.

Lib. 3. de vita & honest. Cl. cap. 2. Clericos arma portantes concil. Pictaviense excommunicat. Item, de voto & voti redempt. c. 9. Cum clericos clericatus ad pugnandum inhabiles reddat, Innocentius III. magis expedire rescripsit, voti eos ultramarini [illegible]ptionem capere, quam ad votum prosequendum cogi, &c. [illegible] pœnis c. 5. Tam sacerdotes navim ad pugnandum gubernantes, quam personaliter conflictum exercentes, & alios ad pu[illegible] incitantes, omnes enormiter peccare, & rigore canonico d[illegible]dos censet.

De sent. excomm. can. in audientia, Clemens III. Cleri[illegible] arma militaria relicto habitu clericali gestare non erubescentes [illegible] eis fuerit corporalis injuria illata, vel se à captione redem[illegible] consulenti, num debeant clericorum immunitate gaudere, qua [illegible]merati manuum in clericum injectores excommunicati jure [illegible]tur? Respondet, frustra Ecclesiæ auxilium eos implorare, qui [illegible] committant.

Bonifacio Germano consulenti super episcopis armati[illegible] pugnantibus, manuque propria hominum san[guinem] fun[dentibus] Zacharias Rom. Pontif. respondit, tales ore proprio falsos [illegible] sacerdotes, sæcularibus pejores. Nulla itaque ratione sacerdot[illegible] permittendos, qui non ab humani sanguinis effusione ma[illegible] innoxias, qui propriis manibus seu Christianos, [seu] Pagano[s] [illegible] & quibus in remissionem peccatorum Christi sacrame[ntum] [illegible] terium perirent, impendere debuerant, hos sacrilegis manibus [illegible]rimant: quis eos sapiens æstimet sacerdotes? aut eorum [illegible] placatum iri Deum, qui viros sanguinum abominatur, Psal. [illegible] credat?

Sed quid his prohibitis immoramur, cum vereor me fundis [illegible] Hoc tantum dico, vel etiam prædico (utinam sim falsus vat[es]) [in]feliciter bella nostra procedent, quamdiu per eos gerentur, qui [illegible] militiæ nomen dedere. At arma militiæ eorum non sunt car[nalia], sed spiritualia. Utinam hæc il[lis] magis cordi forent, & tela pot[illegible]rent aliis viris generosis & strenuis. Jam verò, dum unam [illegible] militiam, aliam quoque temere invadunt & usurpant, nihil [illegible] nisi quod limites status sui ac professionis egressi, & in alienam [mes]sem mittentes falcem, divina & humana temere commis[cent] [illegible] sursum deorsum volvant, nec in ulla functione quidquam [illegible] dignumque laude gerant: sed aliorum magnatum odio potius [illegible] lumnia, quam gloria digni habeantur. Quin ergo, si sapiunt, & [illegible]tes bellorum eventus ad salutem subditorum & Reipub. d[illegible] homines Deo dicati, arma èn primis corripiant militiæ su[illegible] Sanè si potius cum Moyse amarent versari in tabernaculo [illegible] levarentque puras manus ad Deum, non deesset in campis Jo[illegible] qui fortiter & feliciter rem gereret, hostesque profligaret. Nunc [illegible] quia ordinem rerum pervertimus, & sacris secularia an[illegible] vel confundimus; nulla ex æquo tractamus, nusquam rem [illegible] & cum fructu gerimus, nullibi triumphamus. Nimirum sua n[illegible]tes, & aliena factitantes, ordinisque à Deo præscripti incurios, [illegible] & benedictio divina destituit. Sic sapientia hujus mundi confunditur, & mera apud Deum stultitia esse probatur.

Non illis, sed spiritualibus armis sancti Præsules de hostibus feliciter triumpharunt. Exemplis talium plenæ sunt ecclesiasti[cæ his]toriæ. His armis Leo I. pontifex repressit Attilam: Lupus epis[c.] [Tre]cens. eumdem, Basilius Valentem, Chrysostomus Eudoxiam, & [alii] hostes & tyrannos.

Sed illustre præ ceteris est sancti Ambrosii sanctissimi [præsuli]s & Doctoris exemplum. Non pigeat quæso, benigne Lector, hoc [illegible] verbis audire. Sic enim Orat. in Auxentium de basilicis non [illegible] suos ad constantiam & tolerantiam exhortatur. Dolere, fle[re] [illegible] potero, adversus milites etiam Gothos, lacrymæ m[illegible] Talia sacerdotis sunt munimenta: aliter nec debeo, nec [possum re]sistere. Et ad orationis finem: Si objiciunt quòd à pauper[illegible] sionem requiram, non nego, ambio etiam: habeo, inquam [illegible] sionem, sed in orationibus pauperum. Cæci [illegible] clandi, d[illegible] bellatoribus fortiores sunt. Pauperum mun[er]a Deum ob[illegible] fœnerando: bellatorum præsidia divinam sæpe gratiam [illegible] merentur. Hymnorum quoque meorum carminibus deceptum popu[lum] [illegible] Planè non abnuo. Grande carmen, quoque ni[hi]l pot[illegible] tis fides, versibus prædicata. [illegible] populi [illegible]

Et de ejusdem causæ statu scribens ad sororem [illegible] ita locutum: Rogamus, Auguste, non pugnam[us] [illegible] Hoc Christianos decet, ut & pacis fideique tranqu[illitas] [illegible] nec mortis periculo veritatis constantia [illegible] ocetur. [illegible] filsicam tradere non possum, sed pugnare non debe[o] [illegible] In Christi nomine corporis mei offeren[di] potesta[s] [illegible] forsan episcopus, dum lingua, non manu, ore, non ferro rep[illegible] turpiter victus est. Immo [v]ero inermis armatos [illegible] summo, inquit, animi dolore legebamus. *Deus venerunt* [illegible] nos ignari tuæ altitudinis dolebamus, & imprudentes [illegible]mus. Quæ enim revera gentes, & plusquam etiam gentes [illegible] dendam Dei hereditatem venerunt [illegible] facti sunt [illegible] Dei: defensores habeo & socios, quos hostes putabam & [illegible] Completum est illud Psalm. 75. *Factus est in pace locus eju[s]* [illegible] fregit cornua arcuum, scutum, gladium & bellum [illegible] munere & opere, nisi tuo, Domine Jesu. Videbas armat[illegible] eorum venire, hinc populum frequentem adesse & [illegible] militibus, Imperatori, mortem ante oculos mihi [illegible] furori liceret, medium te infernisti, fecisti utraque [illegible] compescuisti, velut dicens: Si ad arma concurritur [illegible] les moveris, quæ utilitas in sanguine meo? Tu D[omine] [illegible] cilli populum tuum, & me le[illegible] præcinxisti. Hæc [illegible] Imperatoris animum illud [illegible] militum, obs[illegible] [illegible] puli precatu posse mitescere. Sed dum totum be[illegible] nis & Prophetis de more legen[illegible] & sermo [illegible] nuntiatur Imperatorem jussisse ut recedet[ur] [illegible] mi[illegible]. Quæ [illegible] bis lætitia, populi plausus atque gratia. Dic quo se Deu[s] [illegible]

nobis tradidit, & in Ecclesia pœnitentia relaxatur. certatim hoc milites nuntiare, ambos irruere, osculis pacis insigne significare. *Eo inermem episcopum, sed omnibus armatis fortiorem, & sine cæde ac sanguine victorem.*

58. HOSTIÆ CAUDAM JUNGE CAPITI. Id est, finem junge principio. Hortatur ad perseverantiam, alludens ad ritum legis, jubentis caudam hostiæ simul offerri. Exod. 29. Levit. 3. Rationem tropologicam dat Radulfus. Cauda, ait, quæ finis est corporis, symbolum est consummationis & perseverantiæ in sanctis operibus. Unde & S. Gregor. I. Moral. cap. 40. *Cauda*, ait, *jubetur adoleri Deo, ut omne bonum quod incipimus, etiam perseverantia fine impleamus.* Idem Homil. 25. in Evang. *Præcepto legis*, inquit, *cauda hostiæ in sacrificio jubetur offerri. In cauda quippe finis est corporis, & ille bene immolat, qui sacrificium boni operis usque ad finem debitæ perducit actionis.*

IN EPIST. LXXIX.

59. * AD LUCAM ABBATEM. Haudquaquam Montis Cornelii apud Leodium (qui nunc Belli-reditus appellatur) quod falsò putavit Picardus, & post eum Horstius: sed monasterii Cuissiacensis, ordinis Præmonstratensis, in diœcesi Laudunensi, ut habet Bibliotheca Præmonstrat. & satis ipse Bernardus indicat, dum mirari se profitetur, cur Guillelmum S. Theoderici abbatem, utpote vicinioem, vel aliquem ex Præmonstrato sibi proximo, non potius consuluerit. De Luca ac de monasterio Cuissiacensi sic habes apud Hermannum monachum: *Sed & aliud construxit* (Bartholomæus episcopus Laudunensis) *monasterium clericorum in loco, qui vocatur Cuissiacus, abbatemque ibi ordinavit dominum* LUCAM, *virum religiosum.* Ita ille lib. 3. de Mirac. B. Mariæ Laodun. cap. 16.

IN EPIST. LXXXI.

60. * AD GERARDUM ABBATEM PULTARIENSEM. Horstius *Prulliacensem* legendum putat, sed perperam, reclamantibus nimirum mss. immo ipsis epistolæ verbis, ex quibus satis intelligitur, Bernardum non loqui ad ullum abbatem ordinis Cisterciensis, qualis est Prulliacensis. aliàs comitem Nivernensem ad reformanda istius monasterii vitia neutiquam interpellasset. Ex qua observatione addendus videtur Gerardus ad seriem abbatum Pultariensium, hactenus omissus. Est autem Pultariense monasterium, vulgo *Poutieres*, ordinis sancti Benedicti, diœcesis Lingonensis, fundatum à Gerardo comite, non longe à suo castro, ubi & postea cum uxore sua Berta sepultus est. Vide Acherii nostri Notas ad Opera Guiberti de Novigento pag. 653. & seqq.

IN EPIST. LXXXIV. ad Simonem.

61. HORSTII. IN SIMILIBUS ENIM FACTIS, &c. At similia non sunt; nam secundum Philosophos, causæ finales & impulsivæ faciunt actionum discrimina. Itaque similia tantùm sunt in genere entis, ut cum iisdem loquamur, non in genere moris. Sed hoc axioma eleganter enarrantem Augustinum audiamus. Cum boni, inquit, & mali eadem faciunt, eademque patiuntur; non factis & pœnis, sed causis utique discernendi sunt. Pharao populum Dei duris laboribus atterebat, Moyses eumdem populum impie agentem duris coërcitionibus affligebat. Similia fecerunt, sed non similiter prodesse voluerunt: ille dominatione inflatus, iste zelo inflammatus est. Jezabel occidit Prophetas, Elias occidit pseudoprophetas. Puto quod diversa sunt merita patientium, & diversa passorum .... Deus proprio Filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum: & de Juda dicitur, quod introierit in eum satanas, ut traderet Christum. Cum ergo & Pater tradiderit Filium suum, & Judas Dominum suum: cur in hac traditione Deus est pius, & homo reus; nisi quia in una re quam fecerunt, causa non una est, ob quam fecerunt? Et post inducta plura exempla, tandem subjungit: Discamus in similitudine operum, discernere animos operantium. Ita S. August. epist. 48.

IN EPIST. LXXXV.

62. * AD GUILLELMUM ABB. S. THEODERICI. Venerabilis Guillelmus, sancti Bernardi quondam deliciæ, ex orbe Leodiensi nobili genere ortus, Remos studiorum causâ missus cum alio nobili adolescente, nomine Simone, (quem Majoris-monasterii codex ms. plures Bernardi complectens epistolas, ipsius Guillelmi fratrem fuisse testatur) spretis mundi deliciis in S. Nicasii Remensis asceterium, regularis observantiæ tunc temporis fama celebre, cum illo se recepit: ubi peracto felicibus auspiciis tirocinio, cum uterque virtutum laude excelleret, ille abbatiæ sancti Nicolai de Saltu * diœcesis Laudunensis, Guillelmus vero in locum Gaufridi, ad S. Medardum Suessionensem translati, monasterio sancti Theoderici prope Remos præfectus est anno 1120. Cum autem Bernardi fama sanctitatis se se undique diffunderet, plurimosque ad sui contemplationem & admirationem alliceret; Guillelmus noster, tum privatus apud sanctum Nicasium, audita ægritudine, quâ vir sanctus non multo post à sua ordinatione correptus est, cum quodam Abbate eum invisit: quocum aliquamdiu conversatus, fibulam constrinxit arctissimæ illius necessitudinis, quâ se se postea mutuò complexi sunt. *Tanto* enim Guillelmus *affectus est suavitate* circa Bernardum, *tantoque desiderio in paupertate illa & simplicitate cohabitandi ei, ut si optio illa die sibi data fuisset, nihil tam optasset, quàm ibi semper cum eo manere ad serviendum ei.* Hinc proficiscebatur sensus ille doloris, quo calumnias Bernardo impactas iniquius ferens, cum ipsum ad se se purgandum

* V. Ep. 83. & 84.

Lib. 1. vita S. Bern. c. 7.

adversus Cluniacensium querelas induxit, eleganti Apologia ad se scripta, quam vide tomo 2. & ibid. Notas.

63. Verùm nec hac etiam Guillelmi in Bernardum amor passus est angustias: immo pastoralis sarcinæ pertæsus, & Bernardi consuetudinis cupidissimus, cum sæpius à Claræ-vallis ingressu repulsus fuisset, ut etiam paret ex hac epistola, tandem abdicatâ præfecturâ in cœnobium Signiacense ord. Cisterc. diœcesis Remensis se contulit sub annum 1135. siquidem annos quatuordecim & menses quinque abbatem apud S. Theodericum egisse testatur ejusdem monasterii Abbatum catalogus ms. cui suffragatur charta quædam cœnobii S. Nicasii Remensis, in qua Rainaldus Remorum archiepiscopus res à Joranno abbate acquisitas confirmat anno 1135. teste HELINO S. Theoderici abbate, qui ex priore S. Amandi Guillelmo suffectus est. Guillelmus vero Signiaci stabilitatem professus anno circiter 1135. cum aliquot annos in summa animi demissione ac modestia, jugique rerum cælestium contemplatione (quam *quotidianum ejus exercitium* vocat Chronicon ms. Signiacense) exegisset, ad superos translatus est circa annum 1150. certe post annum 1144. cum epistola ad Fratres de Monte-Dei, cujus est auctor, nuncupata sit Haimoni priori, qui isto anno Gaufrido primo priori successit: at vero ante S. Bernardi obitum, à quo statim Ernaldus librum ejus vitæ secundum, mortuo Guillelmo, aggressus est, ut ex Notis ad epist. 310. intelliges. De Guillelmi obitu ita scribit Chronicon Signiacense: *Cursum vitæ suæ sancto fine complens obdormivit in Domino. Corpus ejus in claustro juxta introitum Capituli traditum est sepulturæ*: postmodum vero, nempe octogesimo post mortem anno, Ægidius Signiaci abbas nonus *Ossa D. Guillelmi* (pergit idem Chronicon) *abbatis S. Theoderici, Arnulfi abbatis * sancti Nicasii, & Gerardi abbatis Florinensis* (quos Signiaci Guillelmus conversionis socios habuerat) *de tumulis, in quibus usque ad illud tempus jacuerant, levavit, & eadem intra murum Oratorii & juxta introitum ecclesiæ à parte claustri in quadam theca cum honore debito collocavit.*

* In Catalogo Abbat. S. Nicasii dicitur simpliciter monachus.

64. Hæc quidem de Guillelmo fuse, sed non otiose fortassis. Quem quanti Bernardus fecerit, quamque non impari sit prosecutus affectu, ex ipsius epistolis innotescit: maxime ex epistola 85. in qua Guillelmo amice expostulanti, quod multum diligens, minus à Bernardo amaretur, eleganti & Christiana omnino responsione facit satis: sed & ex epistola 88 ad Ogerium scripta, ubi arrepta, ex improviso Guillelmi mentione, in hæc verba prorumpit. *Sed heu! in quanta sermonis angustia mentio se ingessit de tali viro: ne liceat ut dignum erat, in tam dulcissima nobis memoria aliquamdiu immorari, quoniam jam jamque desiderat epistola finem.* Porro tantum ejus etiam probavit eruditionem & doctrinam, ut librum *de Gratia & libero arbitrio*, Guillelmo nuncupatum, ipsius censuræ subjecerit; & Lucæ Cuissiacensi, de quibusdam difficultatibus se consulenti responderit *, mirari se, cur Guillelmo prætermisso, suum expetiisset suffragium. Certe Viri doctrinam & pietatem spirant & loquuntur egregia illius monumenta, in primis vero diserta illa & plane aurea *ad Fratres de Monte Dei* epistola, ultimus (si forte librum 1. vitæ sancti Bernardi excipias) Guillelmi fetus: ubi cum suarum lucubrationum catalogum in Præfatione, quam tomo 5. hic integram exhibemus, instruat, nihil est quod iis amplius immoremur. Plura de eo in Admonitione ad epistolam ad Fratres de Monte-Dei tomo 5. & in tomo 3. Bibliothecæ Patrum Cisterc.

* Epist. 79.

IN EPIST. LXXXVII.

65. HORSTII. AD OGERIUM CANON. REGUL. Hujusmodi titulum plerique calumniantur aut rident, quod verba synonyma seu idem significantia, etsi diverso idiomate, frustra congeminet: quasi canonici alii sint quam regulares: sive quasi regulares alii sint, & alii irregulares. Sed vide Johan. Bapt. Signium lib. de Ord. Canon. cap. 2. & Navarr. Com. 1. de Regul. ad c. *Cui portio Deus*, XII. q. 1. ubi docet, non omnem verborum geminationem censendam esse battologiam. Nam & apud Jurisperitos ejusdem clausulæ vel dictionis geminatio plurimum operatur. v. l. Baptista, §. ad Senatuscons. Trebell. Adde quod & geminatio ejusdem verbi apud Hebræos singularem habet vim, & emphasim intendendi vel augendi id, quod dicitur: Psalm. 86. *Homo & homo natus est in ea*, id est, multi homines. Psalm. 67. *Rex virt. dilecti, dilecti*, id est, dilectissimi, & alibi sæpe. V. Genebr. ll. cit. Porro fuit Ogerius primus præses S. Nicolai Pratensis ad Tornacum Nerviorum, sub annum 1125. teste Picardo ex schedis Dionysii Villerii canon. & cancell. Tornac.

66. HORSTII. VIDERIS TU, ET CONSULTU, &c. Suaserat Bernardus ne renuntiaret curæ pastorali, etiam amore quietis propriæ. Hinc jam improbat factum Ogerii, huic consilio non parentis: & quamvis licentiam ab episcopo acceperit, eam tamen non esse securum, ut quæ extorta sit, & violentia potius dicenda sit: additque divinæ eum ordinationi resistere, ut qui promotus à Deo, sese dejiciat, aliaque plura in eamdem sententiam.

67. Hinc ergo oritur gravis quæstio, An non liceat renuntiare curæ pastorali, & sese subducere turbis & negotiis, ad quietius vacandum Deo & saluti propriæ? Augent quæstionis difficultatem tam multa sanctorum virorum exempla, quos id fecisse novimus. Inter minores quidem Prælatos plurimi fuerunt, sed nec pauci Episcoporum, Cardinalium, immo & Pontificum nonnulli. Bruno III. Comes de Altena, Coloniensis præsul, abdicato pontificatu, ad monasterium Veteris-montis ord. Cisterc. secessit an. 1119. Eskilus Lundensis in Dania archiepiscopus in Clara-valle vitæ se privatæ dedit. Petrus Damiani ex monacho Benedictino card. & episcopus Ostiensis, postquam pro ratione officii & dignitatis causam Ecclesiæ annis aliquot strenuè, & mira constantia gessisset, amore solitudinis & quietis in cellam reversus, vitam cum Fratribus in tranquillitate deinceps exegit: sed redargutus à summo Pontifice, cur publicam curam saluti privatæ, vir utilis

An liceat abdicare pastorale munus.

& idoneus, posthaberet. De quo illud memorabile, quod injunctam ob repudiatum episcopatum à pontifice centum annorum pœnitentiam (qua nempe jubebatur in dies ad Psalmi 90. recitationem disciplinam facere, idque centum annis, si tot viveret) unius anni spatio, integram compleverit. Ita aliàs legisse memini. Vide Operum ejus tom. I. epist. 10. seu, juxta novam editionem, tom. III. Opusc. 20. ad Alexand. pontif. & Hildebrand. cardin. qui postea factus pontifex nomine Gregor. VII. ubi se purgat ob dimissum episcopatum, & factum suum, improbatum à pontifice & cardin. pluribus adductis exemplis tuetur.

68. Sed si legibus potius quam exemplis judicandum est, uti Jurisconsultus ait, videndum restat, quid ratio & canones præcipiant. Doctor Angelicus ita respondet: Proximorum salutem, ad quam procurandam sese pastor obligavit, negligere non debet, nec propter divinæ contemplationis quietem: cum Apostolus ob subditorum necessitatem, etiam à futuræ vitæ meditatione differri se patienter toleraret. *Quid*,

Philip. 10. inquit, *eligam, ignoro. Coarctor enim è duobus, desiderium habens dissolvi, & esse cum Christo, multò quidem melius*, &c. Adde quod cum episcopalis status perfectior sit quàm monasticus, ut non licet de hoc ad sæculum redire, ita neque ab illo ad hunc, ut minus perfectum, transire. Hoc enim est, manu aratro admota retro respicere, quod qui facit, non censetur aptus regno Dei, Lucæ 9. Sed tu ipse S. Doctorem lege 2. 2. q. 85. art. 4 in corp. & resp.

Nunc porro magnum Eccl. Doct. Augustinum audiamus epist. ad Eudoxium abbatem, debitæ in hac parte moderationis regulam religiosis viris præscribentem; & habetur 16. q. 1. c. Vos autem, Fratres, exhortamur, ait, in Domino, ut propositum vestrum custodiatis, & usque in finem perseveretis: ac si quam operam vestram mater Ecclesia desideraverit, nec elatione avida suscipiatis, nec blandiente desidia respuatis: sed miti corde obtemperetis Deo, cum mansuetudine portantes eum qui vos regit, qui diligit mites in judicio; qui docet mansuetos vias suas. Nec vestrum otium necessitatibus Ecclesiæ præponatis, cui parturienti si nulli boni ministrare vellent, quomodo nasceremini, non inveniretis. Sicut autem inter ignem & aquam tenenda est via, ut nec exuratur homo, nec demergatur: sic inter apicem superbiæ, & voraginem desidiæ iter nostrum temperare debemus, sicut scriptum est, *Non declinantes, neque ad dexteram, neque ad sinistram*. Sunt enim, qui, dum nimis timent, ne quasi in dexteram rapti extollantur, in sinistram lapsi demerguntur. Et sunt rursus, qui, dum nimis se auferunt à sinistra, ne torpida vacationis mollitie sorbeantur, ex altera parte jactantiæ fastu corrupti atque consumpti, in favillam fumumque vanescunt. Sic ergo, dilectissimi, diligite otium, ut vos ab omni terrena delectatione refrenetis, & memineritis nullum locum esse, ubi non possit laqueos tendere, qui timet ne revolemus ad Deum, & inimicum omnium bonorum, cujus captivi fuimus, vindicemus; nullamque nobis esse perfectam requiem cogitemus, donec transeat iniquitas, & in judicium justitia convertatur. Ita August. epist. 84.

Liberius quoque Papa epistola ad omnes episc. Non debemus, inquit, populos nobis commissos negligere, ut quiescere amplius quam pro eis elaborare, pro quibus etiam animas ponere debemus, studeamus. Suggestum autem nobis est, quod pro præteritis laboribus nonnulli plebes à Deo sibi assignatas, quasque tueri debent ecclesias relinquere volunt, & monasteriorum se quieti tradere festinant: vacationem ab episcopatûs laboribus eligunt, in otio & silentio vitam degere malunt, quam in his, quæ sibi commissa sunt, permanere. Unde autem beata perseverantia, nisi de virtute patientiæ? Ideoque ne vos afflictionum amaritudo à pio mentis proposito recedere coarctet, ut plebes vobis commissas relinquatis, & ob malorum opprobrium, quieti vos contradentes, vos solummodo servetis, & filios orphanos relinquatis. Liberium secutus Leo I. sic Rustico Narbonensi scribit epistola 92. Miror dilectionem tuam adeo scandalorum quacumque occasione nascentium adversitate turbari; ut vacationem ab episcopatu optes, & in silentio ac otio vitam degere, quam tibi commissis immanere malis: cum Dominus non nisi perseverantes beatos dicat: & quam piis omnibus persecutionem Paulus prædicat, (2. Tim. 3.) Non in eo tantum comperitur, quod contra pietatem Christianam aut ferro, aut ignibus agatur, aut quibusvis suppliciis: cum persecutionum sævitiam suppleant morum dissimilitudines, inobedientium contumaciæ, malignorum tela: quibus cum omnia semper Ecclesiæ membra confligant atque pulsentur, & nulla piorum portio sit à tentatione libera, ita ut periculis nec otia careant, nec labores. Quis inter maris fluctus navem diriget, si gubernator abscedat? Quis a luporum insidiis oves custodiet, si pastoris cura non vigilet? Quis furibus & latronibus obsistet, si speculatorem, in prospectu explorationis locatum, ab intentione sollicitudinis, amor quietis abducat? Permanendum in opere credito, labore suscepto; corripiendi timidi, tolerandi infirmi: &c, si vehementer tribulatio incubuerit, ita expavescamus, quasi adversitati propriis sit viribus resistendum, cum consilium & fortitudo nostra Christus sit, sine quo nihil, (Johan. 1.) per quem omnia possumus, (Phil. 4.) cujus in confirmandis Evangelii prædicatoribus, & sacramentorum ministris, de suæ tum præsentiæ, (Matth. 28.) tum pacis ac victoriæ fiducia (Johan. 16.) indubias & manifestas pollicitationes, nullis debemus scandalis infirmari, ne Dei electioni videamur ingrati, cujus tam potentia sunt adjutoria, quam vera promissa. Ita perquam eleganter Leo.

Innocentius quoque III. præclarè scribens episcopo Arelatensi, deterret eum à dimissione episcopatus. Scire te debes non esse sanctificato in utero sanctiorem; ideoque prædicationis jam susceptæ ministerium non deserendum: cum is, cujus fieri bajulus recusabat, prædicandum Dei verbum tandem receperit. Quod si humilitatis causa de culmine quæris pontificali descendere, hoc ipso humilitatis verticem malè eligere videris, quod te in resignandi proposito nimis exhibes pertinacem: quia tunc veram in te humilitatem custodies, cum & per eam locum sublimem fugies, & per obedientiam non dimittes. Tum enumeratis petendæ & obtinendæ missionis causis: Si propter alias, ait, cedere affectes, tibi postulanti non favendum, cum postulatio non esse discreta videatur: quia, ut omittamus otiositatem, voluptatemque hostis antiqui ad miseras animas captivandas arma, nec ob laboris quidem angustias, aut persecutionis incursus sponsa tibi deserenda, cui designando manum apud extraneam fide te media copulasti. Sed dices, *Spiritus, ubi vult, spirat: & nescis unde veniat, aut quò vadat*. (Johan. 3.) & ideo non clam possis vias illius Spiritus perscrutari, quo qui aguntur, non sunt sub lege: *quia ubi Dei Spiritus, ibi libertas*. (2. Cor. 3.) Cedendi itaque licentia tibi ab homine negata, cedes tamen libertate tibi a Deo data. Certè desipis, si sic sapis. Quo enim modo Spiritu Dei agitur, qui contra Spiritum Dei agit? Sanè contra Spiritum agit, qui contra veritatem attentat: *Veritatis enim Spiritus est*. (Johan. 15. 16.) At ob aliam fortè causam latentem cedendi tibi voluptas cælitus inspiratur. Sed tu, quo scis modo talem inspirationem cælestem esse? Num recolis gloriosum pontificem beatum Martinum, corporis viribus destitutum, Pauli exemplo dixisse, *Domine, si adhuc populo tuo sum necessarius, non recuso laborem, fiat voluntas tua?* Quantocumque virtutum flore fulgeas, si caritatem non habeas, nihil habes, (1. Cor. 13.) Nulla autem major, quàm animam pro amicis ponere, (Johan. 15.) Cum igitur pro subditis animam ponere deceat, quamdiu eis proficere potes, nulla ab eorum regimine occasio excusaverit. Laboris causam prætendenti sublevando obit, & labori non refugiendo exemplum erit Apostolus, se pro communi salute plus ceteris laborasse asserens, (1. Cor. 15.) quia licet non semper sequatur laborem effectus, labor tamen est apud Deum meritorius. Neque vero putes, Martham, quod circa plurima satageret, malam partem elegisse, Mariam autem optimam, quæ ab ea non auferetur; (Luc. 10.) illa quidem suavis & secura, hæc autem plus utilis & fructuosa, &c. Vide eumdem Pontif. de Regular. c. *Licet*.

Sed sine causa his immoramur, si mores hujus sæculi respicimus. Nunc in prælaturis capiendis freno potius, quam calcaribus egemus: jam magis à quærendis hujusmodi dignitatibus, quam à dimittendis homines deterrere necesse fuerit. Recens tamen exemplum, & quod raritate sui jam parue commendationem, aut certè admirationem meretur, habemus in illustrissimo principe Henrico à Lotharingia episcopo Virdunensi, qui difficultatem muneris pastoralis expertus, dimisso ante paucos annos episcopatu, ad Societatem Jesu, velut ad locum quietis, è curarum æstu sese recepit. Verum cum hoc desiderio prægnans animi sui sensum cardinali Bellarmino aperiret, consilium ab eo postulans; tale ab eo responsum accepit, quo moneretur potius divinæ voluntati ad laborem vocanti acquiescere, quàm propriæ tranquillitati consultum ire. Epistola, quia utriusque pietatem spirat, non ingrata Lectori erit, aliàs fortè non ita obvia. Sic autem habet.

Quod ad pium desiderium tuum attinet, adipiscendi pennas columbarum, & volandi ad locum dulcissimæ quietis, dicam quod sabit animum meum. Non puto solidiorem quietem, & salutis veriorem securitatem in re alia posse inveniri, quam in Dei voluntate viribus totis animæ exsequendâ. Illam ego Domini vocem præter omnes amavi semper: *Pater, transfer à me calicem hunc: verumtamen non mea, sed tua voluntas fiat*. Empti pretio magno sumus: proinde tamquam servi obedientiam nostro Hero debemus, dum conscientia nostra testis est, non quæsivisse, non optasse, non elegisse locum nos sublimiorem, & in præsentia honorem nihil ducere, quo & abdicare nos, si liceret, liberet; sanè est quod gaudeamus, & acquiescamus voluntati Dei, quam Pontifex nobis manifestavit. Pastorale onus est sollicitudinis, atque periculi plenum; neque fortasse: (ut exemplum in me statuam) minus grave onus est dignitas cardinalis: sed si opifici, si emptori nostro placuit has in angustias, in hæc pericula nos vocare; ecquinam sumus, ut dicere possimus ei: Cur ita fecisti? Qui nos dilexit, & animam suam pro nobis posuit, dicere dignatus est Petro, & in eo Pastoribus omnibus: *Si me amas, pasce oves meas*: ecquis erit, qui respondere audeat Domino, Nolo pascere oves tuas, ne perdam animam meam; nisi sit aliquis, qui non Deum, sed seipsum amet? Dei amator verus cum Apostolo ait: *Malo anathema esse à Christo pro fratribus meis*, quàm non subire sarcinam, quam mihi amor divinus imposuit. Quamquam esse discrimen salutis nullum potest, caritas ubi regnat. Nam cito: imprudentes, vel ex imbecillitate in multis labimur: nonne caritas operit multitudinem peccatorum? Illustrissime & amantissime Præsul, si spes affulgeret ulla fore, ut Deo, & Vicario ejus consentientibus, ad religionis quietem, tu quidem venire, ego redire possemus, id omnino eligendum esset: sed spes vanescit omnis. Quæ mihi frequens dico, eadem & scribere volui sanctæ animæ tuæ, quam ab onere pastorali ægre admodum angi video. Ita Cardinalis ille ad Episcopum.

Hæc etsi paulo prolixius, quam pro instituto recensui, & fortè fastidioso insipida, candidus Lector non respuet. Certe si alium usum hoc tempore non habent, ostendent saltem, quanta inter mores nostri & veteris ævi sit discrepantia. Olim quippe, cum onera pensarent, stimulis opus erat ad illud suscipiendum. Nunc, cum honores potius spectantur, ambitio frenis coërcenda est. Si quis plura velit de proposita quæstione, videat S. Gregor. de cur. Past. lib 1. c. 5. & seqq. P. Blesensem epist. 44. & 101. S. Thom. 2. 2. q. 85. Gilebertum de Hoylandia elegantiss. epist. ad Ogerum (an forte eumdem, ad quem est præsens Bernardi epistola? Certe utriusque epistolæ & inscriptione & argumento conveniunt) quam habes hic tomo 5. Item vide Tubas nostras disciplinæ Eccles. pag. 121. Claud. Espenc. lib. 3. Digress. ad epist. 1. Tim.

70. Horstii. QUI SE SIBI MAGISTRUM CONSTITUIT, &c. Argutum & sapiens sancti Bernardi dictum. Nam φιλαυτία seu amor sui ipsius, magnus errorum artifex, in causis propriis fere mentem & oculos homini surripit: facitque adeo illum stultescere, & verum de rebus judicium amittere; ita ut qui aliis non raro recte norunt consulere, in propriis fœde caecutiant, immo desipiant, seseque misere decipiant. Porro in via vitæ spiritualis seu religiosæ sine duce velle procedere, res plena discriminis est, ut passim sancti Patres & ascetici Scriptores ostendunt. Et *quamvis sint nonnulli* (cum Gregorio Magno loquor) *qui ita per magisterium spiritus intrinsecus docentur, ut etsi eis exterius humani magisterii disciplina desit, magistri intimi censura non desit: horum tamen libertas vitæ ab infirmis in exemplum non est trahenda, ne dum se quisque similiter sancto Spiritu impletum præsumit, discipulus hominis esse despiciat, & magister erroris fiat.* Ita S. Greg. lib. 1. Dial. cap. 1. Sed mitior Bernardi sententia videri possit, spectata graviori aliorum censura. Ille dicit, eum qui sibi magister est, stulti discipulum esse. Sed alii dicunt, religiosum seu virum spiritualis vitæ professorem, qui spretis neglectisque seniorum consiliis, suo vivit arbitrio, sibi ipsi diabolum esse. Ita Johannes Gerson, magnus vitæ spiritualis magister, mxus testimonio Climaci; Qui sibi, inquit, dux esse vult, spreto duce proprio, non jam indiget dæmone tentatore, quia factus est ipsi dæmon. Nempe, qui sibi fidunt, & suæ innituntur prudentiæ, adeoque non sinunt se regi aliorum consiliis, laborant vitio superbiæ. at diabolus rex est super omnes filios superbiæ, quæ & initium omnis peccati est. Hinc nulli magis opportuni insidiis & tentationibus satanæ, quàm qui prudentes sunt in oculis suis. Exempla sunt frequentissima.

Unde & spiritualis ducis necessitatem non obscure Scriptura commendat. Salomon populi ruinam consultoris defectui adscribit: *Ubi non est gubernator, populus corruet: salus autem, ubi multa consilia.* Proverb. 11. Sanctus Dorotheus hanc sententiam ad præsens institutum integro sermone tractat & edisserit, inter cetera ita ait: Monet ac cavere nos docet, ne nosmetipsos instituere & informare velimus: ne sciolos nos, prudentes atque cordatos existimemus: neve omnino credamus, posse nosipsos regere ac gubernare. Ita Doroth. quem vide Serm. 5.

Rursus idem Salomon: *Væ soli*, ait, *quia cum ceciderit, non habet sublevantem se*, Eccles. 4. Ex quo loco Ludov. de Ponte in Duce spir. p. 2. tr. 4. c. 2. magistri spiritualis necessitatem non incongrue deducit. Quamvis & ante ipsum plerique Patrum id fecisse videantur. Olympiad. in cap. 4. Eccles. Nyssenus lib. de Virg. S. Bern. Ser. 33. in Cant. P. Blesensis lib. de amicit. c. 8. Testimonia hujusmodi innumera in rem præsentem adferri possent ex Scripturis: nec minus exempla supperunt eorum, quos Deus per homines instrui voluit, etsi alias prudentes, immo ipsi Deo familiares. Moyses instruitur per socerum suum Jethro, Samuel per Heli sacerdotem, Cornelius Centurio per Petrum, Paulus per Ananiam, Æthiops Eunuchus per Philippum. His fere similibusque exemplis utuntur Patres ad probandum, in vita spirituali & via cæli, non sine arbitro & duce procedendum: quorum verba adducerem, si institutum pateretur. Tu ipse suis locis, si libet, require. De Samuele quidem Cassianum Coll. 2. c. 14. Gregor. lib. 2. in lib. 1. Reg. De Centurione S. August. Prol. lib. de Doct. Christ. De Paulo S. August. ibid. Cassian. Coll. 2. c. 15. De Eunucho August. lib. cit. & alios alibi.

Ceterum cum morbi, itemque medici corporum magnam habeant analogiam & affinitatem cum morbis, medicisque animorum: hinc etiam percommode magistri spiritualis necessitatem eruere possumus: quia nemo sibi ipsi medicus est, seu jure ratione refragante, scilicet in gravibus & periculosis morbis. Unde Philosophus in Polit. 3. c. 11. Ægrotantes medici, inquit, alios ad se medicos vocant, & magistri palæstræ alios magistros, quasi nequeant verum discernere qui de propriis judicant, & in passione constituti sunt. Rationem supra insinuavi, quia nempe obnubilat judicium practicum amor sui, & perturbationes, velut nebulam oculis mentis offundit. Idem sensit Basil. Constit. mon. cap. 23. *Illud firmissimum*, inquit, *tenendum, rem omnium difficillimam esse, seipsum cognoscere, & curare: propterea quod seipsum quisque naturaliter amat, & quilibet propterea, quod in seipsos propensi sunt, in veritatis judicio falluntur.* Medicus corporis sui curam sibi non credit: & homo animæ suæ curam suo unius arbitrio securus committet? Quid si æger seipsum non agnoscat ægrotum, ut multis contingit? quid si periculum non æstimet? quod etiam notavit S. Basil. qq. Brev. n. 301. quomodo is, inquam, de remedio sibi adhibendo cogitabit?

Mihi itaque, ut claudam cum Hieron. *placet, ut habeas sanctorum virorum contubernium, nec ipse te doceas, & absque doctore ingrediaris viam, quam numquam ingressus es: statimque in alteram partem declinandum sit, & errori pateas: plusque aut minus ambules quàm necesse est: ne aut currens lasseris, aut moram faciens obdormias*, epist. 4. ad Rusticum, cui in monasterio *sub unius disciplina Patris* virtutis discendæ gratia victuro necessitatem magistri præmonstrandam duxit, statuto hoc velut irrefragabili principio & axiomate: Nulla ars absque magistro discitur. quod videtur hausisse ex Plinio Præfat. lib. 7. Hist. nat. ubi queritur, velut accusans naturam nobis novercam, hominem nihil scire sine doctrina. Unde merito Isidorus Pelusiota ridiculum plane esse ait, cum ut vilium ac mechanicarum artium magistros nanciscamur, huc atque illuc oberremus, divinam tamen Philosophiam (ita vocant studium vitæ religiosæ PP. Græci) tanquam vile aliquid ac despicabile nobis ipsis committamus, lib. 1. epist. 260. Similia habet Cassianus Coll. 2. c. 11.

Audiant ergo hoc, inquit Bern. *qui sine duce ac præceptore vias vitæ ingredi non formidant. Ipsi sunt in arte spirituali existentes, & discipuli pariter & magistri . . Quam multi ex hoc à recto tramite periculosissimè aberrasse comperti sunt, nimirum ignorantes astutias satanæ*, &c. quæ vide Serm. 77. in Cant. Hæc pauca ex multis nobis hoc delibasse sufficiat. Qui plura volet, adeat Scriptores asceticos. Vincent. Ferrer. Tr. de vita spir. c. 4. Turrecrem. tr. 9. in Reg. S. Bened. S. Bonav. lib. de sex alis. Alphons. Rodrig. 3. p. Exercit. tr. 7. c. 2. 3. 4. Ludov. de Ponte, p. 2. duc. spir. tr. 4. c. 2. Et p. 1. de perf. Chr. tr. 2. c. 9. Rosignol. de discipl. perf. l. 1. c. 1. Hier. Plat. de bon. stat. rel. lib. 2. c. 24. Jacob. Alv. de Paz. de vit. spir. to. 1. l. 5. c. 12. 13. Denique Julium Nigron. in tract. ascet. tract. 1.

IN EPIST. LXXXIX. ad eumdem.

71. Horstii. DUM ABSENS COGITO, DICTITO, &c. Hac epistola gravibus verbis significat Vir sanctus, quam sit alienus à litteris ad amicos minus utilibus & necessariis scribendis, quod id fiat cum jactura temporis & otii, gravioribus magisque sanctis negotiis tribuendi; item silentii, quod religiosis incumbit; denique quietis & tranquillitatis internæ, cujus dispendium adfert illa scribendi cura & occupatio. Audite, prodigi temporis, &, si sapitis, erubescite: maximè ubi similem Plinii Senioris sensum animumque cognoveritis. Nam de eo sic scribit Plinius Junior, lib. 3. epist. ad Marcum: Memini quemdam ex amicis, cum lector quædam perperam pronuntiasset, revocasset, & repeti coëgisset; huic avunculum meum dixisse: Intellexeras nempe? Cum ille annuisset: Cur ergo revocabas? decem amplius versus hac tua revocatione perdidimus. Tanta erat parsimonia temporis. Hunc vitæ ordinem inter medios labores, urbisque fremitum observabat. In secessu solum balnei tempus studiis eximebatur. At dum liringilibus ad excitandum sudorem leviter raderetur, dum tergeretur, audiebat aliquid, & legentem attendebat, aut dictabat. In itinere, quasi solutus ceteris curis, huic uni vacabat. Ad latus erat notarius cum libro & pugillaribus, cujus manus hieme manicis muniebantur, ut ne cæli quidem asperitas ullum studiis tempus eriperet. Repeto me correptum ab eo cum ambularem: Poteras, inquit, has horas non perdere. Perire enim omne tempus arbitrabatur, quod studiis non impertiretur. Miranda ac imitanda in homine ethnico temporis parsimonia! cujus unius honesta avaritia est.

Ejusdem cum Bernardo spiritus sensusque fuit Augustinus, qui haud mediocriter formidabat, ne otiosa seu minus necessaria scribendo factus esset reus illius sententiæ, *In multiloquio non deeris peccatum.* Prov. 10. Lege prologum libris Retract. præmissum, & vide quam causam scribendi eos libros assignet. Illud etiam, inquit, quod scriptum est, *Ex multiloquio non effugies peccatum*, terret me plurimum, non quia multa scripsi, vel quia multa etiam quæ dicta non sunt, tamen à me dicta conscripta sunt. Absit enim ut multiloquium deputem, quando necessaria dicuntur, quantâ libet sermonum multitudine ac prolixitate dicantur. Sed istam sententiam Scripturæ sacræ propterea timeo, quia de tam multis disputationibus meis sine dubio multa colligi possunt, quæ, si non falsa, at certè videantur, sive etiam convincantur non necessaria. Quem verò Christus fidelium suorum non terruit, ubi ait: *Omne verbum otiosum, quodcumque dixerit homo, reddet pro eo rationem in die judicii?* Matth. 12. Ita S. August. Vide Julium Nigron. Tract. 21. c. 3. Vide seq. S. Bern. epist. 90. ad eumdem Ogerium, ubi jubet facessere istam epistolarum frequentiam.

72. Horstii. Monachis an vetitum docere. MONACHI OFFICIUM NON EST DOCERE, &c. Sanctus Hieronymus sententiam sic extulit: *Monachus non docentis, sed plangentis habet officium*, adv. Vigilant. c. 6. Et habetur *Nequaquam* 7. q. 1. ubi Glossa & Turrecrem. exponunt de monacho simplici, seu non fungente officio curati animarum. Unde & synodus Constantinop. sub Photio Patriarcha, tempore Johannis VIII. celebrata, definit monachi vitam habere subjectionem & discipulatum, non magisterium vel præsidendi regendique officium. Alexander item II. à populorum prædicatione omnino cessare jubet monachos juxta 16. q. 1. Vide etiam c. *Adjicimus*, eod. tit. Hinc & alibi Bern. negat, convenire monacho ut publice prædicet. Serm. 64. in Cant. nimirum vi instituti sui, seu ex officio ei non convenit, ut docet S. Thom. 2. 2. q. 187. a. 1. Turrecrem. 16. q. 1. c. *Placuit*. c. *Doctos*. ibid. at ex commissione Superiorum, i. episcopi vel prælati sui licet.

Pari prorsus ratione intellige Bernardum epistola 383.* ad archiepisc. Mogunt. de Radulfo quodam monacho, qui crebris exhortationibus populum in necem Judæorum concitaverat, ita scribentem: Quod si se monachum aut eremitam jactat, & ex eo sibi sumit libertatem vel officium prædicationis, potest scire & debet, quod monachus non habet docentis, sed plangentis officium. Ubi sane non tam prædicationem in monacho, quam audaciam, præsumptionem & superbiam damnat, utpote qui non missus à superioribus, vel ab episcopo admissus; immo superiorum excutiens jugum, & episcopi auctoritatem contemnens, prædicationis officium temere usurpabat. quod expressis verbis ibid. Bernardus insinuat, dicens: Homo ille, neque ab homine, neque per hominem, sed neque à Deo missus venit. Unde idem. S. Doctor scribens in Cant. Ser. 64. ut contra vulpes, quæ demoliuntur vineas, id est insidias diaboli, & fraudulentas suggestiones, præmuniat religiosos; hortatur, ne temere ad prædicandum prosiliant, nec se officio ad se non pertinenti, nimirum citra auctoritatem superiorum, spiritu levitatis & arrogantiæ seducti, ingerant. Interdum, inquit, bene proficientis cujuspiam, cum sibi profusius aliquid supernæ gratiæ senserit irroratum, subit animum desiderium prædicandi, &c. Et paulo post: Et scimus monachi officium esse non docere, sed lugere . . . . . Ex his nempe claret, & certum est, quod publice prædicare, nec monacho conveniat, nec novitio expedit, nec non misso licet. Proposuerat enim dictum Apostoli. *Quomodo prædicabunt, nisi mittantur?* Itaque non licet eis, quia non mittuntur, at liceret utique, si mitterentur. Ita sensisse Bernardum, luce clarius est. Alioquin ex ore suo judicandus venit, & ipse, & multi ex discipulis ejus; qui, cum ita necessitas & caritas, vel etiam superiorum auctoritas postularet, è claustris egressi,

* modo 365.

prædicatione verbi divini populum ad Dei cultum & timorem erudierunt. Loquitur ergo Bernardus de officio & vocatione monachi secundum se. Nam monachus, quatenus talis, non vocatur ad prædicandum & docendum, sed ad vacandum in solitudine Deo & saluti propriæ, per meditationes & virtutum exercitia. Unde epistola 42. (habetur Tom. 2. inter Tract.) ait S. N. P. *Labor & latebræ, & voluntaria paupertas, hæc sunt monachorum insignia: hæc vitam solent nobilitare monasticam.*

73. An studia eis competant.

Quapropter ne fortassis temere & imprudenter inertes, si qui tales alicubi latitant monachi, auctoritate sancti Patris abutantur ad fomentum ignaviæ suæ, quasi studia litterarum & scientiam improbet in monachis, audiant hi ipsum alibi tales manifeste redarguentem. *Videar forsitan*, inquit, *nimius in suggillatione scientiæ, & quasi reprehendere doctos, ac prohibere studia litterarum. Absit. Non ignoro, quantum Ecclesiæ profuerint & prosint litterati sui, sive ad refellendos eos, qui ex adverso sunt, sive ad simplices instruendos*, &c. ejusdem sermonis, quem legisse juvabit Serm. 36. in Cant.

Hæc perpendens congregatio reformationis Hispanicæ, maturo consilio ita sancit, lib. Constit. c. 31. Experientia, quæ rerum omnium mater est, docet nos, quàm parum fructus secum adferat scientia, quæ non continetur in subjecto & vase religioso. Quare convenit, ut in ordine monachali majus & frequentius studium sit & adhibeatur circa conscientiam, & ut anima ornetur caritate & ceteris virtutibus, quàm circa scientiam, & ut ornetur intellectus multis & variis litteris ac doctrinis... Unde provenit (quod divus Bernardus asserit) ut multi multa sciant, & seipsos nesciant. Sed cum scientia advenerit animæ religiosæ & Deum timenti, est valoris incomparabilis. Quoniam non solum qui eam habent, consequuntur sibi vitam æternam, sed etiam alios ducunt ad eam, & dirigunt in viam divini famulatus, qui est ultimus finis nostri instituti, & verus terminus, ad quem diriguntur omnes sanctæ Regulæ sanctarum Religionum. Quapropter Capitulum ordinat & præcipit, ut monachi, qui destinantur ad sacræ Theologiæ studium, tales sint, ut suis virtutibus & litteris possint servire, & augere nostram sanctam Congregationem, &c. Deprædicat hoc institutum Aubertus Miræus, lib. 5. Orig. monast cap. 4. optatque Galliæ ac Germaniæ abbates idem æmulari. Cœptum quidem vidimus in plerisque locis; sed nunc ardor ille languescit. Fortè quia temporum difficultates, & bellorum calamitates, uti alia pleraque salutaria consilia, sic & hoc interturbat. Certe ubi studiis & litteris, præsertim sacris, inter monachos pristinus amor honorque postliminio restitutus fuerit, ipsa religio paulatim movebit lacertos, & quasi reddita juventuta reflorescet. Et sicubi id hactenus factum vidimus, restitutis litteris studiisque non abs re tribuamus.

Porro quod nonnulli monachomastiges, uti Erasmus & similes, monachis inertiam ruditatemque obtrudunt; *Pigros ventres* vocant, & *monacho indoctior* proverbio jactitant; mera calumnia est, quam infinita & prisci & nostri ævi exempla satis refellunt. Legat, qui volet, cum Trithemii Chronicon Hirsaugiense, aliosque ejusdem de Viris illustr. Ord. S. Bened. libros, & aliquot doctissimorum unius Ord. Virorum examina reperiet. Adde, quod ne quidem tot tantaque priscæ eruditionis monumenta nobis essent hodie reliqua, si non fuissent in monasteriis olim viri omni doctrinarum genere exculti, qui, tamquam fidi custodes, depositum religiose conservatum transmisissent ad posteros, & indefatigabili labore libris propagandis dedissent operam. Nimis ingrati fuimus, si hos eruditionis traduces minus veneramur. Nec tamen prorsus sine occasione natam hujusmodi fatemur calumniam. Nam, ut ait Adamus Conzen, in Polit. lib. 6. c. 46. *nonnullorum id facit ignavia, & à studiis alienæ voluntas, qui magno subditorum malo & Ordinis dedecore, imno & Ecclesiæ contumelia, eruditionem ipsi negligunt, & ne alii proficiant, sunt impedimento.* Additque ibidem, ne forte inanis metus quosdam absterreat à studiis: NEC TIMENDA EST INFLANS SCIENTIA DOCTORUM, CUM NEMO MAGIS RELIGIOSÆ OBEDIENTIÆ, ET DISCIPLINÆ RATIONEM PERPENDET, QUAM IS QUI SOLIDE DOCTUS EST.

AD EPIST. XCII. ad Henricum regem Angliæ.

74. * IN TERRA VESTRA TENETUR PRÆDA DOMINI MEI. Quid Bernardus hoc loquendi genere innuat, prodit historia originis Fontanensis monasterii * in Anglia his verbis: Bernardus abbas Claræ-vallensis missis expeditionis suæ militibus jam finitimas occuparent regiones, claros agens de hoste antiquo triumphos, eripiens prædam, & restituens regi suo. Hic instinctu divino de nobili sua Claræ-vallensi vinea quamdam bonæ spei plantationem ad Anglicanas partes direxerat, fructum in illa gente quærens, sicut ubique terrarum. Exstat adhuc eadem epistola, quam pro eis ad regem scripserat, asserens teneri prædam Domini sui in terra illius, misisse de militia sua viros strenuos, qui eam requirant, recuperent, & reducant. Suadet regi ut nuntiis assistat, & in hoc ne desit eorum suum. quod & factum est. Suscepti cum honore à rege & regno in provincia Eboracensi jaciunt nova fundamenta, constituentes abbatiam, quæ Rievallis nominatur. Et hæc prima plantatio Ordinis Cisterciensis in territorio Eboracensi. Plura de Henrico hujus nominis primo, vide si lubet in Notis ad epist. 138.

* To. Monast. Anglic. to. 1 pag. 731.

IN EPIST. XCIII.

75. * AD HENRICUM VVINTONIENSEM. Fuit is Henrici I. Anglorum regis ex sorore nepos, Stephani Angliæ itidem regis frater, atque Stephani comitis Blesensis filius: *quem mater* (Adela) inquit Guillelmus Neubrigensis, *ne soli sæculo liberos genuisse videretur, apud Cluniacum tonsoravit*, nempe anno 1126. uti disertè refert historia Glastoniensis *, cum inter suos abbates commemorans, in qua dicitur vir, *quem abundans litteratura perita illustravit, morumque honestas apprime decoravit, cujus industria tanta Glastoniensi ecclesiæ præstitit beneficia, quod ejus ibidem memoria æterna vigebit per sæcula*, &c. De Henrico ad sedem Vvintoniensem postea evecto sanctus Bernardus conquestus est epistola 250. ad Eugenium scribens: *Quid dicam de domino Vvintoniensi? Opera quæ ipse facit, testimonium perhibent de eo*: nimirum quòd præter arces à principibus (ut auctor est Harpsfeldius) ad convivium invitatis extortas, Guillelmum Eboracensem intrusum consecrasset, teste Rogerio in Annalibus ad annum 1140 ubi eum Romanæ sedis Legatum vocat. Malè itaque à Iperio & Henriquez inter Cistercienses recensetur, nec rectiùs ab isto fortasse inter viros sanctitate insignes *, occasione fortassis ex Vvarenis in Ligno vitæ testimonio, qui virum Prophetiæ spiritu clarum prædicat, quòd Henrico nepoti ipsum visitanti moneretur prædixerit castigandum à Deo ob necem sancti Thomæ Cantuariensis, quem ipse consecraverat. quasi ea vox non potuerit esse timentis potiùs, quàm prophetantis, inquit rectè Manricus in Annalibus. Plures ad eum exstant Petri Venerabilis epistolæ, inter alias vero epistola 24. & 25. libri 4. ipsum interpellat, ut ad suum Cluniacense monasterium corpus depositurus revertatur, quibus necnon Adriani papæ IV. litteris, Ludovici Francorum regis & Burgundiæ primatum precibus invitatus (ut refert Chesnius in Notis ad Biblioth. Cluniac.) permisso per Petrum Venerabilem thesauro suo, absque permissu regis ab Anglia Cluniacum clam appulit anno 1155. Monasterium gravi æris alieni pondere oppressum exoneravit, factis ad septem millia marcharum argenti seu ad quadraginta millia librarum expensis, monachos 400. & amplius Cluniaci degentes pavit; calices 40. pro Missis celebrandis, pannumque sericeum magni pretii dedit ecclesiæ, manibusque propriis Petrum Venerabilem Kalend. Januarii anni 1157. defunctum sepelivit. Tandem reversus in sedem suam, non sine magno Cluniacensium luctu diem clausit 5. Idus Augusti anni 1171.

Guill. hist. Angl. l. 1. c. 4

* Monast. Angl. tom. 1. pag. 13.

Harpsf. sec. [illegible] Henric.

* Menolog. Cist. [illegible] 11. Oct.

IN EPIST. XCIV.

76. * AD RICHARDUM ABBAT. FONTANENS. Ex quo monasterio transierit ad Cistercienses, distinctè indicat epistola modo 319. nempe sanctæ Mariæ Eboracensis Ord. S. Bened. confirmatque Monasticum Anglicanum, tum in ipsius monasterii Eboracensis, tum præcipue Fontanensis historia: ex qua hujus, duarumque præcedentium epistolarum argumentum compendiose hic describimus.

Abbatia sanctæ Mariæ Eboracensis anno 1088. fundata est ab Alano comite, Gudonis comitis Britanniæ filio, in ecclesia sancto Olavo dedicata, Eboraco proxima, cui rex Guillelmus, cognomento Rufus, sanctæ Mariæ nomen postea dedit. Hunc acciti è cœnobio Vvitebiensi abbas Stephanus & monachi Benedictini, sub quibus regularis disciplina non sine fœnore propagata, circa annum 1132. Galfrido tertio abbate tantisper languescere cœpit. Spargebat ubique famam tunc temporis Cisterciensis religio, anno 1128. (Vvaverleiensi monasterio in agro Surregiensi primitias obtinente) in Angliam primò invecta: cujus pia æmulatione adducti quidam illius cœnobii monachi numero duodecim, cum per abbatem suum ad Cistercienses convolare sibi non liceret, Turstinum Eboracensem archiepiscopum in sui propositi patronum implorant. Eo itaque duce, anno ab incarnatione Domini 1132. pridie Nonas Octobris, reclamante abbate egressi sunt ex ipso monasterio sacerdotes 12. cum uno levita, Richardus scilicet prior, alter Richardus sacrista, aliique in prædicta historia recensiti, de rebus monasterii præter habitum nihil asportantes. Qua desertione turbatus abbas Gaufridus apud regem, vicinosque episcopos & abbates, præcipue vero apud sanctum Bernardum, de communi violatæ religionis injuria litteris expostulat: Turstinus vero pontifex apologeticam * ad Guillelmum metropolitam Cantuariensem epistolam scribit, imo ipse Bernardus * ad prædictum Turstinum, cum ad tredecim illos monachos congratulatoriam, ad Gaufridum autem abbatem excusatoriam transmittit. Interea prædicti monachi in episcopali Turstini domo conclusi, cùm abbatis sui censuras revocari non potuissent, locum ad habitandum ab ipso episcopo accipiunt ad Ripponam, à cunctis retro sæculis incultum, spinis consitum, & inter convexa montium & scopulos hinc inde prominentes, Richardo priori ipso die Natalis Domini à Turstino in abbatem ordinato, qui hieme sub ulmo incredibili vitæ austeritate transacta, se suumque locum, ab ipsis *Fontes* appellatum, sancto Bernardo tradidere: quibus ipse virum religiosum direxit, Gaufridum scilicet de Amayo *, à quo Cisterciense institutum incredibili devotione & alacritate susceperunt.

* Exst. in Monast. Angl. tom. 1. ad 38.

Epist. 94. 95. 96. & 313.

* de [illegible] S. Bern. lib.

AD EPIST. XCV. ad archiepiscopum Eborac.

ALIUD EST SANCTAM ZELARE PAUPERTATEM. Eleemosynam in religiosos commendat, uti digniorem & majoris meriti, quam in vulgi mendicabula collatam. V. F. l. c. 12. v. 1. & 2. Ibidem Cornel. & Bonartium. Item Matth. [illegible] 41. *Qui recipit Prophetam in nomine Prophetæ*. Et, *Qui recipit justum in nomine justi, mercedem justi accipiet*, &c. *Hisce Christi verbis significatur*, inquit Suarez, *quod opus misericordiæ, si fiat homini alteri, quia homo est, sit ordinis naturalis: si vero fiat, quia fidelis est, & civis Sanctorum, ac domesticus Dei, sit opus misericordiæ superioris ordinis, sive supernaturalis.* Ita ille, lib. 1. de necess. grat. cap. 16. num. 10. Ratio est, quia talis cooperatur Prophetæ seu Prædicatori Evangelii, religioso, &c. eosque suis eleemosynis & subsidiis ad opera vocationis statusque sui exercenda promovet, juvat, & quasi

H[illegible]

contulit; & proinde particeps fit, uti laboris & meriti, sic & mercedis seu præmii talibus constituti, nempe secundum proportionem & mensuram cooperationis & caritatis, qua succurrit. Apto simili rem declarat sanctus Gregorius hom. 20. in Evangelia: *Ulmus*, inquit, *fructum non habet, vitem tamen cum fructibus portans, hoc ipsa suo efficit, quum bene sustentat aliena*: sic pariter, qui justum sustentat, sua efficit opera justitiæ, quæ justus operatur, adeoque per justum, justa censetur operari. Porro curam piorum & religiosorum pauperum potissimum debere commendatam esse fidelibus docet sanctus Hieronymus adversus Vigilantium, qui nolebat *Jerosolymam in usus Sanctorum aliqua sumptuum solatia dirigi*, sed quem refutat exemplo & testimoniis apostoli Pauli: *Nec nos*, inquit, *negamus, cunctis pauperibus, etiam Judæis & Samaritanis, si tanta sit largitas, stipes porrigendas: sed Apostolus faciendam quidem docet ad omnes eleemosynam*, sed maximè ad domesticos fidei. *De quibus & Salvator in Evang. loquebatur.* Facite vobis amicos de mammona iniq. qui recip. *Numquid isti pauperes, inter quorum pannos & illuviem corporis, flagrans libido dominatur, possunt habere æterna tabernacula, qui nec præsentia possident, nec futura? Non enim simpliciter pauperes, sed pauperes spiritu beati appellantur, de quibus scriptum est*: Beatus qui intelligit super egenum, *&c. In vulgi pauperibus sustentandis nequaquam intelligentiâ, sed eleemosynâ opus est. In sanctis pauperibus beatitudo est intelligentia, ut ei tribuas, qui erubescit accipere, cum acceperit, dolet, metens carnalia, & seminans spiritalia.* Ita Hieronymus cap. 6.

IN EPIST. XCVI. ad Richard.

78. Horst. 126. MULTO FACILIUS REPERIAS MULTOS SÆCULARES CONVERTI, &c. Dictum memorabile, & multis forte mirabile, sed, experientia teste, nimis verum. Cujus ratio videtur ex hoc Philosophorum effato seu axiomate petenda, *Ab assuetis non fit passio*. Nimirum homo sæcularis, dum audit de divini judicii rigore, æternis inferorum suppliciis, mortis horrore & inevitabili necessitate, &c. terretur, percellitur: dum audit de divinis ergo homines beneficiis, de atrocitate passionis & mortis Dominicæ, aliisque redemptionis nostræ mysteriis, commovetur, afficitur. Novitas quippe admirationem incutit; raritas reverentiam conciliat. At religiosus tepidus, quia quotidiana ac assidua hæc ipsa audiendi consuetudo velut callos quosdam auribus ejus obduxit, parum iis audiendis commovetur. Vide Alfonsum Rodriguez, de exerc. perf. p. 1. Tr. 2. c. 8. Sed notanda in primis ad præsens institutum verba Chrysost. seu potius Imperf. in Matth. hom. 40. vide locum.

IN EPIST. XCVII.

79. * AD DUCEM CONRADUM. Zeringensem scilicet, quem contra Amedeum comitem Gebennensem his diebus arma cogitasse, Samuel Guichenon auctor est, in Hist. Gallica ducum Sabaudiæ. Fuit autem Zeringen (inquit Munsterus Cosmograph. lib. 3.) castrum quoddam nunc dirutum, à quo duces Zeringenses suum titulum habuerunt, semi-milliario infra Friburgum in Brisgoia. Hi duces à comitibus Habspurgensibus progeniti, & circa tempus Henrici III. Imperatoris exorti Gebizone auctore, in sexto demum herede, Egone nuncupato, ad annum 1357. desiere.

IN EPIST. CII. ad Abbat. quemd.

80. Horst. 128. NE TIMEAS SIBI UNIUS SCANDALUM, MULTORUM RECOMPENSAVERIS PACE. Ita Bernardus conformiter Regulæ sancti Benedicti, qua præcipit in fratre prævaricatore prius omnia tentari; admonitiones, flagra, excommunicationem, orationem omnium fratrum. Denique addit, *Quod si nec isto modo sanatus fuerit, tunc jam utatur abbas ferro abscissionis, ut ait Apostolus*: AUFERTE MALUM EX VOBIS, &c. Reg. cap. 28. Ita quoque Poëta.

Cuncta prius tentanda, sed immedicabile vulnus
Ense recidendum, ne pars sincera trahatur.

Id. to Me... religiosum jus ejiciendi religiosum incorrigibilem. Sed circa Reg. Benedicti & verba Bernardi posset moveri quæstio, An monasteria habeant jus abjiciendi religiosum incorrigibilem. Negat Cardin. in Clement. *Ne in agro.* §. *Quia verò*, de statu monach. Probat ex c. *Impudicas* 24. q. 1. ubi ex concil. Tribur. decernitur, impudicas moniales ergastulis detrudendas esse. Et ex c. *Nes religiosi*, de regular. ubi præcipitur fugitivos, vel ejectos inobedientes monachos requirendos esse, & in suis, vel sui Ord. monasteriis recipiendos, ut pœnitentiam agant. Item abbates & priores per censuram (si opus fuerit) ecclesiasticam ad illorum receptionem compelli posse. Adde, periculum corruptionis aliorum (quod insinuat Regula) satis caveri incarceratione perpetua. Accedit, quod si tales, intra monasterii limites conclusi, adeo depravatis sunt moribus, & tam scandalosi; quid fiet, ubi dimissi vel ejecti extra monasterium, sine omni jugo, penitusque dati in reprobum sensum, in omne genus nequitiæ, velut laxatis habenis, ferentur? quæ peccandi licentia potius videtur carcere & vinculis coercenda.

Contrariam tamen sententiam video placere aliis Canonistis & Theologis. Vide D. Thom. quodl. 12. q. ult. Comment. Reg. sancti Augustini. Item sancti Francisci, & in primis Regulæ cit. S. P. Bened. Peresium, Caramuel, &c.

Ad rationem ex concilio Tribur. respondent, aliam esse rationem monialium, quàm monachorum. Ad illud de incarceratione respondent, tem fore monasteriis nimis gravem & onerosam, ut ea potius sit futura pœnalis conventui, quàm ipsi dyscolo monacho. Quæ quidem responsiones an sufficiant, Lector judicet, & Commentatores Regulæ consulat; nec enim vacat his diutius immorari.

* Hactenus Horstius de hac quæstione, de qua consulendi Haeftenus in disquisitionibus monasticis, ac nostri Menardus & Edmundus Martene in suis super Regulam Commentariis.

AD EPIST. CIV. ad Galtericum.

81. Horst. 129. ET TEMPTUM EST, CONTEMNERE MATREM, &c. Vetus quædam editio hic ad marginem monet, hæc caute esse legenda, dicitque, sententiam hanc indigere sale discretionis. Sed quid aliud voluit Bernardus, quàm quod dixit & docuit Christus? *Si quis venit ad me, & non odit patrem suum, & matrem suam*, &c. *non potest meus esse discipulus*, Luc. 14. Item: *Qui amat patrem aut matrem plus quam me, non est me dignus.* Matth. 10. Hujusmodi Christi doctrina imbutus Hieronymus, non dubitat sic compellare Heliodorum, ut præposterum parentum affectum ab ejus animo evellat: *Quid facis in domo paterna, delicate miles?* Et paulo post: *Licet parvulus ex collo pendeat nepos, licet sparso crine, & scissis vestibus, ubera, quibus te nutrierat, mater ostendat; licet in limine pater jaceat, per calcatum perge patrem: siccis oculis ad vexillum crucis evola. Solum pietatis genus est, in hac re esse crudelem.* Quæ ultima verba pulcrè verbis Bernardi respondent.

Sed præclara præ ceteris ad præsens institutum sunt verba Augustini, (alii putant esse Paulini) quibus hortatur Lætum adolescentem nobilem & divitem, ne parentum amore & querimoniis à proposito sectandæ perfectionis se abstrahi sinat, sed hunc pravum affectum in se & in illis perimat, & Christum parentibus anteponat. Verba ejus carptim delibabimus: Nec succenseant, inquit, parentes hoc præcipere Dominum, ut eos oderimus, quando nobis hoc de anima nostra præcipitur . . . *Qui amat*, inquit, *animam suam, perdet eam.* Dicat etiam fidentior, Qui amat parentes suos, perdet eos. Sicut autem hue præceptum, quo perdere jubemur animam nostram, non ad id valet, ut se quisque interimat, & tamen valet, ut interimat in se carnalem animæ affectum, quo cum impedimento futuræ vitæ, præsens vita delectat, (hoc est enim, quod dictum est, Oderit animam suam, ut perdat eam: quod tamen diligendo fit, quandoquidem apertissimè fructum ejusdem animæ acquirendæ in eodem præcepto commemorat, dicens: *Qui perdiderit eam in isto sæculo, in vita æterna inveniet eam*:) ita de parentibus rectissimè dicitur, ut qui eos amat, perdat eos, non more parricidarum interficiens, sed spirituali gladio verbi Dei carnalem affectum eorum, quo & seipsos, & eos quos genuerunt, irritamentis hujus sæculi obligare conantur, pie fidenterque percutiens & occidens . . . . Sed quid docet, aut quid allegat? Fortè decem illos menses, quibus viscera ejus oneravit, & dolores parturitionis, ac labores educationis? Hoc, hoc interfice verbo salutari, hoc perde matris, ut in vita æterna invenias eam. Hoc memento, ut oderis in ea, si diligis eam, si tiro Christi es . . . Carnalis enim affectus est iste, & adhuc veterem hominem sonat. Hunc carnalem affectum, & in nobis, & in nostris militia Christiana ut perimamus, hortatur. Nec tamen ut ingratus sit quisque parentibus, & eadem ipsa beneficia, quibus in hanc vitam editus, susceptus atque nutritus est, enumerata derideat: servet potius ubique pietatem. Habent hæc locum, ubi majora non vocant. Hæc est epistola 38. sancti Augustini, prolixius quidem recensita, sed quæ ob insignem elegantiam non licuit succinctius adducere. Id commodo Lectoris hic & alibi subinde facimus, cui grandia Augustini, & rara aliorum Opera non semper sunt ad manum. Hoc semel monuisse sufficiat. Confer Notas ad epistolam III.

IN EPIST. CIX.

82. Horst. 130. AD GAUFRIDUM DE PERRONA. Hunc sanctus Bernardus cum aliis 29. nobilibus ac litteratis juvenibus in Flandria ad religionem convertit: notantem vero aut procrastinantem hisce litteris excitavit. Is postea factus prior in Clara-valle, quintus in ordine; demum electus in episcopum Tornacensem, (alii legunt Nannetensem,) consentire noluit. Quod ita P. Blesensis narrat: Legimus, quod Ganfridus Perronensis, Claræ-vallis prior, electus in episcopum Tornacensem, electioni nullatenus acquievit. Qui postea defunctus & apparens cuidam fratri, inquirenti qualiter ei esset, respondit: Revelavit mihi Trinitas sancta, quod si suscepissem episcopatum, fuissem de numero reproborum. Ubi & ejus exemplo percellit animos aliorum quorumdam præsulum, ita dicens: Quid ergo facient infelices, qui temporalium sollicitudinum fluctibus se sponte & gratanter immergunt? qui splendidè epulando, dormiendo, bibendo, sedendo ad telonium, fiscalem calculum dispensando, quærendo quæ sua sunt, aut potius quæ sunt Cæsaris, & non Dei, vitam suam in vanitatibus transigunt? Ita P. Blesensis epist. 102. Idem refert Cæsarius lib. 8. cap. 29. Vide de eo Henriquez in Menolog. ad 15. Febr.

IN EPIST. CXI.

83. Horst. 131. HAnc epistolam Bernardus nomine Eliæ Novitii sui ad parentes ejus scripsit, ut eos filium à proposito revocare conantes repercuteret. Acrius quidem, inquit Lessius, ista videri possent, nisi à tanta sapientia & sanctitate essent profecta. Quis enim electum illud Spiritus-sancti organum audeat reprehendere? Noverat ille, quanti hæc res sit momenti. Neque tamen mens ipsius est, ut passim tam acriter illis scribatur, nisi quis videat, se in gravia salutis pericula illorum importunitate conjiciendum, aut illi finem sollicitandi non faciant. Ita ille Tractatu utiliss. de statu vitæ deligendo, q. 4. 36. Confer Notas ad epistolam 104.

IN EPIST. CXIV. ad Sanctimonialem.

84. ᵃVVIMPLATÆ MAGIS QUAM VELATÆ. Ita omnes quotquot vidi codices mss. nempe regiæ Bibliothecæ, Colbertinæ, Sorbonæ, Collegii regii Navarræ, S. Victoris Parisiensis, Compendiensis, aliique aliarum bibliothecarum, qui *Vvimplata* habent, cùm tamen omnes editiones præter duas (Parisiensem videlicet an. 1494. & Lugdunensem 1530.) habeant *non inflata*. Quid enim inquiunt, *Vvimplata*? Certè vox efficta à Vvimpla seu guimpla, proclivi litteræ G in V de mutatione, gallicè *guimpe*, vel *guimple*, muliebre capitis ornamentum, nobilibus feminis olim sollemne (uti discimus ex antiquis nobilium matronarum simulacris) à simplicioribus modestiæ causâ rejectum. Unde illud Poëtæ Galli apud Borellum in Gallico Glossario.

Moult fut humiliant' & simp'e,
Elle eut un voile en lieu de guimple.

Quod sic reddi potest:

Velum pro Vvimpla simplex, humilisque gerebat.

Nunc verò *Guimple* nomen extra monialium claustra ferè ignotum.

IN EPIST. CXVI.

85. ᵇAD ERMANGARDEM COMIT. BRITANNIÆ. Fuit hæc Alani comitis conjux, in Claræ-vallenses maxime benefica, quibus monasterium juxta urbem Namnetum construxit, teste Ernaldo in lib. 2. de vita sancti Bernardi num. 34. Monasterio vocabulum est Buzeium, cui modo præest illustriss. abbas Caumartinus, à quo primarias conditi cœnobii litteras accepimus. His in litteris testatur dux Conanus, Alani ex Ermengarde filius, se unà cum matre sua abbatiam Buzeium ædificare statuisse, sed quorumdam sinistro deceptos consilio ab incœpto destitisse: dum veniens in illas partes Bernardus abbas Claræ-vallis, *ad cujus abbatiam Buzense cœnobium spectabat*, & locum *pene desolatum* videns, vehementer doluit: & *me*, inquit Conanus, *quasi perfidum ac mendacem austerissimis increpationibus redarguens, abbati ac fratribus, qui ibidem morabantur, ut locum relinquerent, & ad Claram-vallem redirent, imperavit.* Intercessit Alanus, & restitutis quas abstulerat monasterii rebus, ædificia perfici curavit. Litteris subscribunt episcopi ROTALDUS Venetensis, ALANUS Redonensis, JOHANNES Macloviensis, & ITARIUS Namnetensis, & cum eis PETRUS abbas ejusdem cœnobii, atque Andreas monachus. Has litteras fortasse integras in calce harum Notarum, si locus patietur, referemus. Ad Ermengardem ut revertamur, Goffridus abbas Vindocinensis in lib. 5. epist. 23. eam hortatur ad resumendum vitæ religiosæ propositum, à quo defecisse visa erat.

IN EPIST. CXXVI. ad episcopos Aquitaniæ.

86. ᶜCONTRA GERARDUM ENGOLISMENS. Hujus nominis secundum, genere Normannum, diœcesis Bajocensis, quem *virum eruditissimum*, & *magni nominis & potestatis in Romano senatu* Ordericus vocat. Cujus rei argumentum est, quòd penè continuas in Aquitania sedis Apostolicæ vices egit sub Paschali II. & aliis ad Innocentium usque legitimis pontificibus. Nec deerat in eo zelus, cùm aliis fortiter & generosè Guillelmum Aquitaniæ principem, conjugii jura temerantem, velut alterum Herodem, arguerit, si Vvillelmo Malmesbur. lib. 5. de regib. Angl. fidem adhibemus: hoc enim adversus Guillelmum comitem calumniosè dictum contendit Johannes Beslius Hist. comit. Pictav. cap. 38. Postquam verò ab Innocentio, qui legationem ei denegavit, fœda prævaricatione defecit Gerardus, Anacleto sub istius nominis mercede adhæsurus, dispersoris non legati officium agens, quos poterat ad schismatici partes trahebat. Unde Bernardus vicinos Aquitaniæ episcopos monet, ut seductoris voce contempta, legitimum sequantur pastorem Innocentium, eisque juris ipsius prærogativas proponit, *electi* videlicet *integritatem*, *electionis prioritatem*, & *consecrationis sollemnitatem*. Non defuere tamen qui jus tuerentur Anacleti, iisque argumentis adversa reponerent, ut constat ex epistola Petri Portuensis episcopi, ordinationis istius auctoris & fautoris, ad Vvillelmum Prænestinum, Matthæum Albanensem, Conradum Sabinensem, & Johannem Ostiensem Innocentio adhærentes transmissa, quam refert Vvillelmus Malmesbur. lib. 1. Hist. Novellæ. Pars tamen Innocentii prævaluit, principibus omnibus tum ecclesiasticis præter Gerardum Engolismensem paucosque alios, tum sæcularibus (si Guillelmum comitem Pictaviensem & Rogerium Siciliæ ducem excipias) ipsi faventibus. Gerardus verò in schismatis defensione obstinatus anno 1136. ut notat Ordericus, ex hac vita migravit, eo quidem infelici mortis genere quod describit Ernaldus lib. 2. Vitæ sancti Bernardi cap. 7. Opinantur tamen nonnulli, hunc auctorem contra Gerardum Engolismensem, ex nimio religionis ardore multa finxisse, veluti quòd impœnitens & subitò mortuus sit sine confessione & Viatico, quòd corpus ejus inventum in lectulo exanime & enormiter tumidum, & alia hujusmodi, inquiunt, viro prudenti indigna: proferuntque ex gestis episcoporum Engolismensium auctoritatem his verbis. Die proxima mortis suæ accepimus, quod in confessione sua sacerdotibus dixerit, se partem Petri Leonis contra voluntatem Dei ignorantem manu-tenuisse, se confiteri & pœnitere: omnia autem illa quæ habebat fere in vita sua, vel ecclesiæ dedit, vel pauperibus erogavit. Sabbato autem Missam celebrans maxima devotione & effusione lacrymarum, sequenti die Dominica migravit à sæculo, millesimo centesimo trigesimo sexto anno ab incarnatione Domini. Sedit in episcopatu annis 33. mensibus .... diebus ...., & cum aliquem capellanum gestis vel hospitiis vexasset,

Ordericus lib. 13. ad ann. 1136.

Johann. Besly in Hist. comit. Pictav.

unicuique capellanorum sui episcopatus in fine suo unam minam, obolum dedit, & illud magnificum sidus, quod claritate sua partes occiduas illustraverat, prò dolor! extra ecclesiam quam ædificavit, sub vili latet lapide. At certe cum præmissa narratio incerta dumtaxat relatione fulciatur, non est quod fidem Ernaldo abjudicemus, maximè cùm Alanus Autissiodorensis, qui libris de sancti Bernardi vita conscriptis censoram adhibuit, ne latum quidem unguem hac in parte ab Ernaldo dissedat.

Quod spectat ad Anacletum, & ipse miserè interiit anno 1138. septimo die Januarii, teste Falcone Beneventano, *cum sedisset*, inquit, *annis septem, mensibus undecim & diebus* 22. Quod etiam confirmat Guillelmus Malmesbur. Historiæ Novellæ lib. 1. *Anacleto*, inquit, *octavo præsumpti*, (*ut dicebatur*) *sui episcopatus anno defuncto, dominus Innocentius inconcussa ad hoc tempus pace, apostolica fruitur dignitate*. Qua de re Bernardus epist. 144. 146. 147. & Serm. 24. in Cant. initio. Vide, si lubet, Notas ad epist. cxlvij. Ex quibus colligas errasse Beslium, cùm dixit, Gerardum anno 1131. schisma vero ante ipsum annum fuisse extinctum.

CLUNIACENSES. Non est silentio prætermittendum quod de eis hac occasione refert Ordericus lib. 13. anno 1134. Cluniacenses, inquit, ut Innocentii adventum cognoverunt, lx. equos seu mulos cum omni apparatu congruo papæ & cardinalibus clericis destinaverunt, & usque ad suam basilicam favorabiliter deduxerunt. Tunc ibidem undecim diebus papam cum suis detinuerunt, ecclesiamque novam in honore sancti Petri Apostolorum principis ab eodem cum ingenti tripudio populique frequentia dedicari fecerunt. Inde magnam auctoritatem apud occiduos promeruit, quod à Cluniacensibus Petro præpositus fuerit. Ab eisdem quippe Petrus (Leonis) in pueritia enutritus coaluit, & eorum habitu ac professione monachus extitit. Ita ille. Ad idem pertinet quod Petrus Venerabilis, qui hujus exceptionis auctor extitit, in laudem Cluniaci pronuntiat. Factum est, inquit, à sui principio, non solum externorum hospitium, non tantum confugientium asylum; sed, ut sic loquar, publicum reipublicæ Christianæ ærarium lib. 4. epist. 27. 87.

CADOMENSES. Cadomus, vulgo *Caen*, civitas est ad fluvium Olenam in Neustria, haud procul ab Oceano, celebri academia ab anno 1433. insignita: in cujus suburbio extat insignis Ord. sancti Benedicti abbatia, à Guillelmo Conquestore, provinciæ istius duce atque Anglorum rege, sub titulo sancti Stephani constructa: cujus primus abbas Lanfrancus, ex priore Beccensi, postmodum archipræsul Cantuariensis. Plura de eo, deque Cadomensi seu Cadomensi sancti Stephani abbatia vide sis in Notis ad opera ipsius Lanfranci, & in Neustria pia. 88.

ET QUI DE MAJORI-MONASTERIO. Insigne monasterium prope urbem Turonum à sancto Martino conditum, cui tunc præerat Odo abbas, ad quem epistola 397. Ab hoc monasterio pendebant, pendentque hactenus plurimi prioratus, qui quamdam veluti congregationem constituebant. Nam Bernardus insigniora tantum monasteria hic commemorat. 89.

TIRONENSES. Ex eo monasteriorum insigniorum numero etiam tunc erat Tironense monasterium diœcesis Carnotensis, sic dictum ab amne præterfluente, conditum à piissimo abbate primo Bernardo, cujus vita extat cum Notis Soucheti, effectumque quasi cujusdam congregationis caput, de quo Ivo Carnotensis antistes in epistola 229. Tironensium monachorum religionem laudat Jacobus à Vitriaco in cap. 20. Historiæ Occidentalis. Hoc cœnobium, uti & Majus-monasterium, hactenus floret sub Benedictina congregatione sancti Mauri, adolescentum scholasticum seminario insignitum. 90.

SAVINIACENSES. Duplex hoc nomine monasterium est in Gallia, alterum in diœcesi Lugdunensi, in Abrincensi alterum, de quo his intelligendus Bernardus, situm in confinio Normanniæ, Armoricæ, & Cenomannorum. Conditum fuit anno 1112. à piissimo abbate Vitali: cujus successor Gaufridus, se suaque monasteria, numero novemdecim (tot enim ipse construxisse perhibetur) Cisterciensibus subjecit. Hujus monasterii historiam vide sis apud Arturum *du Monstier* in Neustria pia. De altero Saviniaco in epistola 175. 91.

IN EPIST. CXXVII.

ᵃAD GUILLELMUM PICT. COMITEM. Hujus nominis nonum *, qui suadente Gerardo Engolismensi episcopo partes Anacleti tuebatur, & Innocentio adhærentes graviter infestabat. Lege Vitam S. Bernardi lib. 2. c. 6. Quod vero Malmesburiensis lib. 5. de regib. Angl. refert de incestu, aliisque criminibus Guillelmi Pictavorum comitis, id de Guillelmo VIII. istius patre intelligendum esse, rectè notavit Johannes Beslius. Nam Petrus Pictavorum episcopus, qui à Comite in exsilium missus sibi memoratur, in ipso exsilio diem clausit anno 1117. At vero Guillelmus IX. anno dumtaxat 1126 patri successit, ut probat idem auctor in Historia Gallica comit. Pictav. quem consule, si cetera Guillelmi gesta, ac præcipue mortem diligentius libet investigare, necnon Baron. ad ann. 1135. 92.

*alii decimum esse volunt.

HABET TAMEN DUCEM APULIÆ. Anacletus pseudopapa, ut Rogerium præcipuum factionis suæ fautorem fortius sibi devinciret, regis eum Siciliæ titulo donavit, uti videre licet apud Baron. anno 1130. n. 6. Quem tamen ei postea Innocentius, infeliciter contra eum in prœlium progressus, adeoque captivus, confirmavit, cum alter eluctari è manibus ejus non posset. Quanto melius (de quo supra quoque egimus) jus suum aliena manu prosecutus fuisset Pontifex, si omnino armis opus erat, quàm ut ipse ad bellum procedens, & hosti cedens, ad iniquas conditiones adigeretur! V. Baron. Tomo XII. ann. 1139. 93.

HORST

IN EPIST. CXXIX. Ad Jamenses.

94. * IN ÆTERNUM NON OBLIVISCAR TUI, PLEBS FIDELIS. Non est hic prætereundum quod refert Manricus in Annal. ad ann. 1131. c. 6. Hanc nimirum Bernardi promissionem adeo ratam firmamque semper stetisse, ut post quingentos fere annos, Christi scilicet 1625. cùm excellentissimum Principem Carolum Emmanuelem Sabaudiæ Ducem, quem Jamenses patiebantur hostem sibi infensissimum, ditionis suæ oppida vastare, & sibi jam imminere vix quinto ab urbe lapide conspicerent, humano penitus destituti auxilio, fidem S. Bernardi interpellaverint concepto voto, quod ad litteram exscribere non gravabor.

Post hæc inter divos nostræ reipublicæ tutelares divum BERNARDUM, qui dum in humanis agebat, nostri in æternum non obliviscendum suis litteris spopondit, adscribere & connumerare promittimus, & vovemus diem ejus festum celebrare, & à populis nostris & à clero, accedente illustrissimi archiepiscopi & reverendissimorum episcoporum consensu, celebrari curare. In hac ecclesia majori vel in alia arbitrio nostro capellam eidem dicatam construere. Eadem die divi BERNARDI quotannis in perpetuum sollemnem processionem fieri, & sacrum sollemne ad ejus altare, nobis piè assistentibus, celebrari facere. Et demum manu Ducis, indicti sacri sollemnia singulis annis in perpetuum, & pro hoc anno duodecim puellis, ut vocant, dotes, scilicet libras centum, unicuique persolvere. In cujus rei testimonium, &c. Datas in ecclesia cathedrali die Dominica 25. Aprilis anni 1625. Hæc Jamenses instante reipublicæ suæ ruina. Quàm autem ad votum eis successerit, probavit eventus. Nam Bernardus in ipsa suæ sollemnitatis vigilia, Hispana classe advecta, hostiles copias ocius fugavit. Ita fere Manricus.

IN EPIST. CXXXI. Ad Mediolanenses.

95. Horstii. QUID ENIM CONTULIT TIBI VETUS TUA REBELLIO? Nempe qui secuti Anselmum de Pusterla archiepiscopum suum, partes Conradi contra Lotharium legitimum Imperatorem tuebantur. Rem enarrat Sigon. lib. XI. de regno Ital. ad ann. 1128. Conradus, inquit, Principibus aliquot suffragantibus contra Lotharium sese regem asseruit; insolenti inde arridentis fortunæ elatus obsequio, in Italiam cum exercitu maturavit, atque Anselmum archiepiscopum & populum Mediolanensem amicos nactus, Modoetiæ regni coronam accepit, atque inde perlustrata Lombardia, civitates ad se plerasque omnes traduxit. Ea de causa archiepiscopi Moguntinus, Magdeburgensis, & Trevirensis, jussu Lotharii ipsum communione piorum exterminarunt. Honorius autem non eum solum, sed etiam Anselmum, qui coronam imposuerat, & populum, qui receperat, perculit. Idem refert Otto Frising. lib. 7. Chron. cap. 17.

96. * SUFFRAGANEORUM TAMDIU PRIVATA EXSTITISTI. Nimirum quòd Mediolanenses Anselmum archiepiscopum secuti, Anacleto & Conrado adhæsissent, ut superius dictum, & ampliùs infra declarabitur. At iis resipiscentibus ea dignitas ab Innocentio restituta. Et de hac quidem restitutione in superioribus est intelligendus Bernardus, cùm ait, in gratiam Mediolanensium *translationem episcopi in archiepiscopatum esse factam*. Nam alioqui sedes metropolica dignitate ab initio præcelluit. Non tamen omittendum quod Sigonius refert lib. II. de Regno Ital. an. 1133. Innocentius, inquit, à Genuensibus comiter atque honorificè jam bis acceptus, hanc eis gratiam retulit, quòd episcopum eorum ab obedientia archiepiscopi Mediolanensis exemptum archiepiscopum fecit, atque ei dimidiam archiepiscoporum Corsicæ partem subjecit.

IN EPIST. CXXXVII. Ad Imperatorem.

97. Horstii. IN RECONCILIATIONE MEDIOLANENSIUM. Ea de re ita Sigonius de Reg. Ital. lib. II. ad ano. 1134 Mediolanenses, inquit, cum se sacrorum communione spoliatos, & metropolitana dignitate nudatos cernerent, eo quod Anselmum secuti Conrado & Anacleto hæsissent, actorum pœnitentia ducti auctore Ribaldo episcopo, quem Anselmo repudiato sublegerant, Innocentii & Lotharii recuperare gratiam studuerunt: atque ea de re litteras item ad Bernardum, cujus maximam norant esse auctoritatem, scripserunt. Bernardus verò ad Concilium Pisanum ab Innocentio accersitus, cum per Lombardiam eò festinans transiret, litteris scriptis gratulatus quòd errorem deposuissent, & se votis eorum obsecuturum atque in reditu ad eos accessurum, promisit. Eo Pisas profecto, Concilium est institutum, atque ejus potissimum sapientiâ, consilioque perfectum. Ejus Concilii actiones fuere multæ. Summa tamen in Anacleto cum fautoribus exsecrando versata est. Mediolanensibus, qui ad auctoritatem Innocentii Ribaldo auctore redierant, honoris causa multa tributa, ut Ribaldus, quem ipsi delegerant, dignitatem teneret, ut ea Sedes metropolitana, sicut ante esset, ac pallio dignaretur, ut legatio ad eos expiandos honestissima mitteretur. Missi verò sunt Guido Pisanus, & Matthæus Albanus episcopus legati à latere: atque eis socius est adjunctus ipse, quem in primis requirebant, Bernardus, ut dissidium ab Anselmo archiepiscopo excitatum exstinguerent, ac populum religione contactum scelere liberarent.

Mediolanenses, ubi Bernardum cum legatis adventare sensere, extemplo ingenti lætitia urbe effusi, obviam ad septem millia passuum prodiere, tantâ ordinum, ætatum, sexuumque universorum frequentiâ, ut urbem deserere, atque aliò commigrare ipsos putares velle: interstinctis verò agminibus eum partitisque recipientes, certatim & intueri, & alloqui, & pedes etiam deosculari gestiebant: quin & pilos de vestibus ejus detractos ad opportuna incidentium morborum remedia reservabant, omnia sancta judicantes, quæ ille contigisset, & se sanctos fieri eorum contactu putantes; atque ita lætis clamoribus in urbem & hospitium deduxerunt.

Die inde constituto Concilium est habitum. Ibi primùm Anacleto rejecto, Innocentium, ut verum & catholicum Pontificem approbarunt. Deinde Conrado repudiato, palam Lotharium regem & dominum acceperunt, & Romanorum imperatorem augustum unà cum toto terrarum orbe confessi sunt, & de contumacia adhibita se ex consilio & mandato Innocentii satisfacturos esse tacto sacrosancto Evangelio spoponderunt, ac mox Bernardi judicio subjicientes, piaculum quod ille imposuit, receperunt. Dum verò Bernardus Mediolani fuit, quam plurimos, qui offerebantur, homines male affectos, divinâ virtute cum omnium admiratione sanavit, claudis gressus, cæcis aspectus, debilibus pristinos artuum motus est restitutus, præcipuè verò multi, quos per schisma dæmon invaserat, liberati.

Inde jussu Innocentii ad pacificandas ipsas inter se Lombardiæ civitates profectus, Papiam & Cremonam se contulit. Cum verò apud Cremonenses nihil profecisset, eorum Innocentio pertinaciam significavit his verbis: *Cremonenses induruerunt, & prosperitas eorum perdit eos. Mediolanenses contemnunt, & confidentia eorum seducit eos. Isti in curribus & equis spem suam ponentes, meam frustraverunt, & laborem meum exinanierunt.* Ita ille.

IN EPIST. CXXXVIII. Ad Henric. reg. Angl.

QUOD DE DOMINI PAPÆ.... SUSCEPTIONE FECISTIS. Quid fecerit rex Anglorum Henricus, hujus nominis primus, vide Vit. S. Bern. lib. 2. cap. 1. n. 4. Quod & Vvillelmus Malmesb. illius sæculi scriptor, æque Anglus, descripsit lib. 1. Histor. Novellæ his omnino verbis. Innocentius Roma exclusus, transcensis Alpibus Galliam contendit. Ibi ab omni citramontana ecclesia susceptus est. Quin etiam rex Henricus (qui non leviter à sententia, quam semel posuisset, dejici nosset) illi apud Carnotum ultro manus dedit, & apud Rotomagum non modò suis, sed & optimatum, & etiam Judæorum muneribus dignatus est. Rogerus Hoved. & ipse in Annal. eamdem commemorat receptionem anno 1131. 98. Horstii.

* Porrò ann. 1132. ut habet Falco, Beneventani Chronici scriptor, cùm Lotharius Imperator Innocentii restituendi gratiâ Romam obsedisset, nec satis haberet virium ad eam expugnandam, utpote duorum millium duntaxat præsidio instructus; Bernardus qui & ipse aderat, à rege Anglorum suppetias hisce litteris expetiit. quod tamen ipse præstare non potuit. Denique quam religiosè & Christianè ultimum diem clauserit anno 1135. discimus ex Hugonis archiepiscopi Rotomagensis epistola ad Innocentium Papam scripta, dignissima certè quæ legatur apud Guillelm. Malmesb. lib. 1. Hist. Novellæ, & apud Baron. ann. 1135.

IN EPIST. CXXXIX. Ad Lotharium.

BENEDICTUS DEUS, QUI VOS ELEGIT Lotharium scilicet Saxoniæ Ducem, virum per omnia commendabilem, teste Guillelmo Tyrio, lib. 13. cap. 16. Ott. Frising. lib. 7. cap. 17. Sigonio, qui non minùs pietatis, quam virtutis laude hominum memoriæ commendatum ait, Abbate Ursperg. qui strenuum belli ductorem, providum in consilio, terribilem inimicis Dei & sanctæ Ecclesiæ, &c. celebrat; Petro Diacono, qui miris ac magnificis eumdem elogiis deprædicat. Quis tanti, inquit, Imperatoris animum non admiretur? Sederat ad sedandas fratrum dissensiones in Capitulo à prima diei hora usque ad vesperas, absque cibo potuque perdurans, dum paci unitatique consuleret. Nempe sub Imperii chlamyde cælesti militabat Regi. Nam, ut ipse testis sum, in expeditione constitutus, summo diluculo Missam pro defunctis, dehinc pro exercitu, tertiam postremo (fortè pro semet) diei Missam audiebat. Vide cetera omnino digna legi, bonis Principibus exempla futura: ut non immerito Bernardus laudet Deum, qui talem Imperio Principem providerit. 99. Horstii.

ITER SATIS LABORIOSUM, &c. Nempe cum hortatu Bernardi ex Germania in Italiam, & Romam usque, licet exiguis stipatus copiis, contendit, ut Innocentium in Sedem restitueret, & ab eo vicissim sollemnem Imperii Coronam reciperet. Quod & factum in ipsa Urbe, in Laterano; cum interim antipapa Anacletus basilicam Vaticanam, & munitissima quæque Urbis loca, cum suis, tum operibus, tum præsidio firmata teneret. Vide Baron. Ann. 1132. Sigon. lib. 11. eod. ann Vit. S. Bern. lib. 2. c. 1. 100.

EST CÆSARIS SICULO VINDICARE CORONAM. De Jure regni Siculi magna aliàs fuit disceptatio, ne quidem hodie penitus sopita. De hac nihil modò ad nos. Videat ea de re, qui volet, scriptum Baronii, si tamen exstet hodie, & qui contra eum scripsere. Non immerito *Usurpatorem Siculum* vocat Bernardus, qui Apuliæ Calabriæque Ducatus jure clientelari commissos Guillelmo suo consobrino usurpavit, & tenuit à Calixti pontificatu usque ad ann. 1136 quo Lotharius secundò Italiam ingressus, (secundùm Ursperg.) Apuliam invasit, Rogeriumque vicit, hoc in primis sermone suos ad pugnam milites accendens, quod contra perduellem Ecclesiæ, ejusque factis emotum, arma sumerent. Vide Otton. Frising. lib. 7. cap. 16. & 20. Fazell. lib. 7. poster. decad. Idem tamen posterà resipuit, agentibus B. Bernardo & Petro Cluniacensi, qui litteris eum reconciliationis admonuit. 101.

102. * ECCLESIA S. GANGULFI. *al.* Gangulfi, de quo ita Sigebertus ad ann. 759. *S. Gengulfus clarat in Burgundia, qui etiam martyrii claruit gloria.* In ejus honorem Tulli in Lotharingia constructa est insignis basilica à S. Gerardo ejusdem civitatis episcopo, (floruit anno 968.) ut litteris mihi significatum est ab illustrissimo & reverendissimo D. ANDREA SAUSSAYO episcopo ac Comite Tullensi, non minùs scientia & scriptis, quàm dignitate conspicuo. Sic enim in veteri codice quem penes se habet. *Sancti quoque Gengulfi abbatiam ad meridianum introitum ejusdem civitatis primus construxit* S. Gerardus, *& brachium prafati Sancti in hac urbe asportavit.* UDO verò, Tullensis itidem episcopus, eamdem ecclesiam restituit. Ubi vides S. Gengulfi ecclesiam *Abbatia* nomine insignitam, quod vocabulum nonnullis etiam ecclesiis collegiatis olim tribuebatur, ut etiam nunc advertere est in sancto Exsuperio Corboliensi, ubi Præpositus seu prima dignitas Capituli Abbas appellatur.

IN EPIST. CXLI.

103. * AD HUMBERTUM ABB. IGNIAC. Qui à sancto Bernardo primus Igniacensi diœcesis Remensis monasterio anno 1127. præfectus est Humbertus, is anno 1138. Bernardo causa schismatis in Italia occupato, amore quietis & otii pastoralem sarcinam abjecit, & in Claram-vallem se recepit. Quod Bernardus ægerrime tulit, ut ex hac epistola manifestum est, cujus occasione Horstius sequentem Digressionem composuit.

DIGRESSIO

De Commendis & Commendatariis.

104. HORSTII. GRavissima & notatu dignissima sunt verba Bernardi, quibus Humberti, viri quidem sanctissimi, animum horrendum in modum percellit, quæ utinam hodie omnes religiosorum Ordinum antistites seu monasteriorum prælati & rectores alta mente reponerent. Sic enim illum alloquitur. *Vide ne & te tangat vox illa Dei :* QUIA OTIO HABUERUNT ME GRATIS. *Quid enim debuit tibi facere, & non fecit? Vineam tibi plantavit electam & speciosissimam : sapem ei circumdedit votiva continentia, torcular districtissima disciplina fodit in ea, & adificavit sancta paupertatis turrim ad calos usque pertingentem. Te verò cultorem atque custodem constituit. Sed tu, pro nefas! destruis maceriem ejus, & racemis opimis plenam exponis omnibus, qui pratergrediuntur viam. Heu! quis prohibebit aprum de silva, ut non exterminet, & singularem ferum, ne depascat eam?* Quid? adeone peccavit enormiter vir perquàm religiosus & innocens, qui præfecturam, cui se haud parem putabat, deseruit, ut tam acri & terribili verborum fulmine tibi, ô Bernarde, perstringendus videretur? Illene tibi visus est maceriam vineæ religiosæ destruere, & plenam opimis racemis exponere vastantibus, qui ejus curam malebat committi aliis magis idoneis, ne ipse forte minus sollicitè & feliciter custodisse videretur? Quid nunc diceres, ô sancte Pater, si cælo demissus ab alto, terras reviseres, & tot vineas, tua olim felici plantatas dextera, sedula cura excultas, & ad decorem totius Ecclesiæ undique gentium propagatas; si, inquam, tot monasteria à te fundata, & sanctissimis institutis exemplisque instructa, videres non Humbertis, sed hominibus perditis, vanis & profanis commendari? Quibus nulla religiosæ disciplinæ cura, nulla spiritualis studii in monasteriis fovendi promovendique cogitatio; modò uberes vinea fructus proferat, non cælo, sed cellario inferendos, modò promptuaria eorum plena, satis culturæ datum est: Sufficit ipsis pascere semetipsos, comedere medullam tritici, & sanguinem uvæ bibere meracissimum. Quid mirum, si interim destruatur maceria vineæ, & fit in direptionem, & vindemient eam omnes qui prætergrediuntur viam; si ascendant super eam vepres & spinæ, si pro uvis faciat labruscas?

105. Si quis hæc & similia consideret, & antiquos mores comparet præsentibus, quomodo non obstupeat, & ingemiscat? Quid enim videre homines, quibus ad hujusmodi sacras monasteriorum præfecturas adeò non horret animus, ut ardentissimè eas desiderent; immo per tela, per ignes, & mille rerum discrimina ad eas sibi aditum patefaciant. Quod mirandum, immo abominandum eo magis, si qui nullum umquam religiosæ vitæ tirocinium posuerunt; numquam religiosum habitum gesserunt, nec quidquam monachi intus vel foris habent, monachorum tamen Patres, Abbates, Archimandritæ audire velint. Patres, sed qui ne noscant quidem filios, quid dicam, pascant? Prælati, sed qui magis obsint, quàm præsint subditis. Pastores, sed qui deglubant pecus potius, quàm tondeant. Porrò dum video hujusmodi homines adeo non abhorrere à vinea Naboth, ut effetatæ Jezabel, idest cupiditatis instinctu, plures etiam, subinde quinque aut sex, fortè etiam plures sibi vindicare non timeant, hic prorsus mihi mens hebescit, & vox faucibus hæret.

Prô Superi! Quid tibi nunc est animi, Benedicte, quid tibi, Bernarde, ô Antistites sanctissimi, religiosissimi? Nonne vos hasce vineas olim plantastis in sanguine vestro, & in sudore vultus vestri easdem coluistis? Indefessi quidem laboris & diligentis culturæ felicissimi proventus testes erant, tantum aberat ut luxui & otio deditii viveretis. quin potius inter gravissimos & assiduos labores non manducastis nisi panem arctum, panem doloris; & potum vestrum cum fletu miscuistis. Et ecce versæ nunc sunt ad extraneos vineæ vestræ, & hereditas vestra ad alienos, homines inertes & otiosos, qui dominantur & luxuriantur in substantia vestra, qui de laboribus manuum, non suarum, sed vestrarum manducant, impinguantur, incrassantur, dilatantur: & bibentes vinum optimum in phialis aureis, nihil compatiuntur super contritione Joseph, seu devastatione vineæ, cujus curam & præfecturam susceperunt. Videtis hoc, & dissimulatis!

Nimirum veniet aliquando Dominus vineæ, positurus rationem cum operariis vineæ suæ: væ ibi otiosis, væ prostituentibus, væ destruentibus! Ibi in medium prodibunt primi illi coloni vineæ, Fundatores, inquam, & Ordinum Patriarchæ: ibi audietur clamor Sanctorum rogantium vindicari sanguinem suum, & justam in iniquos usurpatores ultionem expetentium. O quam verendum, ne illic, non tantùm otiosos stetisse, sed & in alienos labores introisse damnabile futurum sit!

106. Sed vos jam compello, vosque præmonere est animus, quibus in Commendis comedendis fallax fortè blanditur securitas, aut quos falsa tenet persuasio. Certè peccata populi comeditis, populi, inquam, fidelis, & olim tam in monasteria & loca sacra benefici ac liberalis, ut peccata sua eleemosynis pauperum redimeret. Cavete ne avido nimium ventre hunc cibum copiosiùs ingeratis. Durus quippe ad concoquendum est, immo noxius & pestilens, ubi intemperanter, & ultra vires & facultatem stomachi ingestus fuerit, utpote qui strangulat, & calorem obruit ac suffocat, non sine præsentissimo vitæ, id est æternæ salutis, discrimine.

Vos ego occasione verborum sancti Patris Bernardi, immo ipsis ejus verbis compello. *Obsecro*, inquam, *per eum, qui pro vobis crucifixus est, ut satis afflictos* religiosos Ordines *amplius cruciare parcatis, & tristitiam super tristitiam addere desistatis.* Videtis, in quem squalorem & miseriam florentissima olim monasteria conjecta sint, maximè postquam in manus vestras venere. Videte, quæso, & seriò (nec enim res ludicra est) coram Deo expendite, an ita pergere, uti cœpistis, Ecclesiæ, an locis Deo sacratis, an vobis ipsis, seu saluti vestræ expediat. Videte quid pietas, quid religio, quid, inquam, Dei honor & gloria, quid proximorum salus, quid vestra postulet.

Quis vester in me, dum hæc à me scripta, aut potiùs descripta legitis, sit animus, nescio: ut de meo in vos constet, sic habete. Tam male me erga vos affectum esse, ut meum pro vobis sanguinem dare paratus sim, siquidem saluti vestræ scirem profuturum. Sed nolite, quæso, irasci vere & sincere monenti. Periculosum prorsus esse, quod hactenus agitis, non ego, sed dicunt & docent omnes, quibus curæ est vera potius, quàm fallacia; & salutaria magis, quàm suavia loqui; qui Deum potiùs, quàm homines respiciunt & timent. At qui loquuntur vobis placentia, & beatos vos dicunt, ipsi vos decipiunt. Quod ergo viri doctissimi, Theologiæ & Canonum peritissimi, in hac materia palam dicunt, scriptisque docent, id nequaquam vobis de veritate, multo minùs de odio & malignitate suspectum videri potest aut debet. Hos deinceps vos audire malim, ne forte solus ego optimæ matris pessima prole gravet. Et quidem ex doctissimis regni Galliæ scriptoribus selegi paucos, qui de malis sibi vicinis, & ante oculos obversantibus (nescio enim an alia Commendarum vorago alibi vehementius invaluerit) certiùs & sinceriùs judicare potuerunt. Ceterum hæc vel ideo his inserere visum, quod hoc modo, una cum Bernardo, cujus frequentissima lectio est, faciliùs in usum & bonum publicum derivanda crederentur, quæ aliàs in raris & minus obviis ac usitatis comprehensa libris latent incognita & addita, minusque patent commodo Lectorum. Deinde quid vetat, quæ admodum necessaria ac utilia sunt, in diversis exstare libris, ut faciliùs eorum utilitas manet ad plures? Et quidem Claudius Rangolius Ordinis Minimorum S. Francisci de Paula doctissimis in Libros Regum Commentariis hanc inserit Quæstionem, Tom. II. Parisiis edito anno 1654.

DE COMMENDIS ET COMMENDATARIIS,

Quid sentiendum.

JAm dudum toties de Commendis à pluribus sententiam rogatus, pro virili meâ, quam potero brevissime, satisfaciam. Respondeo primum; Commendas triplici genere contineri. Quasdam 18.
enim Vicarias dicimus, quæ præsule mortuo tantisper obtinent, donec legitimus antistes eidem ecclesiæ præficiatur: quæ plerumque solent semestri tempore definiri. Aliæ sunt Commendæ, quas etiam Præceptorias dicunt, militarium Religionum, quas ex communi præscripto Ordinis professi Equites, aut etiam emeriti consequuntur, neque quisquam dubitat eas sibi utendas jure vindicare. Denique tertia quædam species Commendarum est, quæ id nominis inde sortitæ sunt, quod cum monasteria legitimis Præfectis careant, sive Priores illos, sive Abbates dicere placeat, aliennis ita commendantur, ut æquato jure cum legitimis rerum gerendarum perpetuam procurationem habeant, & qui superant fructus proprios sibi adscribant. De hoc tertio genere nobis sermo est, reliquas, quod ad præsens institutum attinet, valere jubemus. Multi siquidem, quos Dei timor, & gehennæ metus de sua salute sollicitos habet, cum sceleris conscientia torqueantur, non raro nobis molestiam exhibent, quærentes, si forte queant utilitati suæ nostro periculo consulere; cum nec vulgaris opinioni, nec quorundam responsis satis fidem adhibeant, quos vident similium rerum cupiditate teneri. Complures scilicet, tamquam in manifesto scelere deprehensos, lux arguit; cum ne fingere quidem possint, quo jure aliena usurpent, & quæ ad se nihil attinent. His ego difficultatibus, quibus eos expediam, cum non invenerim, si quid est quod diuturna meditatione investigare potui, in medium afferam, necnon

tium in partem dissimulans : ut cum diversarum momenta rationum expenderint, tum mature statuant, possintne olim apud supremum Judicem suum illud factum tueri. Ostendam autem primum, quibus argumentis Commendarum institutio, qua lege nunc apud nos servatur, oppugnari queat. Deinde, si quid est, quo defendi & justa asseri possit, hoc quoque sedulo perscrutabor.

Monachi communiter possident.

In primis igitur sic arbitror, tametsi monachi privatim nihil possideant, quæcumque tamen aut suo ipsi labore atque industria pepererint, aut fidelium liberalitate consecuti fuerint, ea publice communiterque possidere. Neque enim communes contractus votorum religio rescindit : sed si quid singuli clanculum separatimve sibi adsciscant, hoc paupertas evangelica damnat. Unde sequitur, ut si quis ea ab aliis evertat, aut invitis per vim eripiat, nihilo secius fur & prædo habendus sit, quam si sua cuilibet auferat legitime possidenti.

109. Bona ecclesiastica sunt clericorum stipendia; monachorum, patrimonia.

Arbitror secundo, facultates monasteriorum non prorsus æquali sorte cum reliquis ecclesiasticis bonis, sed potiori jure à monachis possideri, cum professi statum induant, qui nulla lege labefactari potest. Nam summus Pontifex pro sua potestate, ut non pauci scribunt, indicta causa jubere potest, ut episcopus se abdicet. Potest etiam inutili, rerumque ac litterarum imperito, ne quid in gregem peccet, dignitatem abrogare. At nihil horum potest in monachum : sed ubi primum rite atque ordine professus familiæ adscriptus est, in posterum non nisi per injuriam communium bonorum possessione poterit dejici : non ægrotus, non inutilis, non idiota, non dyscolus, non perpetuo morbo laborans, sed ignavus & æger monasterii patrimonio alendus est, quoniam coheres & compossessor sit; in officii immemorem ex Regula animadvertendum. Exturbari autem non magis potest, quam filius è paterna domo : nisi forte tali aliquo scelere se obstrinxerit, ob quod patri dicere liceat : Filius meus exheres esto. Quod apud nos maxime fateri necesse est, apud quos monastica professio bonis abdicat paternis, & adeundæ hereditatis jure prohibet.

110. Monachis quod redundat, pauperum est proprium.

Illud quoque tertio falsum arbitror, quod nonnulli temere asserunt, superesse copiosis monachis quod ex eorum vectigali redundet. Nam quæ superant, Regula pauperibus adscribit : & ea lege communiter possident. Ita sanxit monachorum Pater S. Benedictus. Fundatorum etiam semper hoc tacite, plerumque etiam conceptis verbis stipulatio continet. *Volumus etiam*, inquit Vvillelmus Arvernorum Comes & Dux Aquitaniæ, cum sua traderet Cluniacensi monasterio, *ut nostris successorumque nostrorum temporibus, prout opportunitas atque possibilitas ejusdem loci se dederit, quotidie opera misericordiæ pauperibus, indigentibus, advenis, peregrinantibus, summa intentione exhibeantur.* Quod si quis putet id consuli magis quam præcipi, & tantisper manere monachorum propria, donec ipsi arbitratu suo distribuant; quod cum faciant, caritatis studio faciant, non debito justitiæ; ita ut si servare in animum induxerint, ad restituendum cogi non possint. Respondeo, utcumque ea res se habeat, postquam earum rerum administratio ad alienum pervenerit, voluntatis monachorum interpretationem aliunde peti non posse, quam ex eorumdem institutis. Quare certissimum habeo, quæ superfluunt, ea deberi pauperibus : nec ab ullo mortalium cuiquam donari posse, nisi qui jus gentium violet in abroganda fide publica, & legitimis contractibus rescindendis. Quippe sollemnis votorum nuncupatio legitimi contractus speciem obtinet. Nam quod voveo præscriptis ac sollemnibus formulis, Ecclesia ratum habet; idque summa fide debet tueri. His porro formulis, peculii quicquid hactenus esse potuit, spemque insuper omnem in posterum à me abdicans, ab Ecclesia mittor in possessionem bonorum communium.

111. Monasteriorum bona legitime comparata.

Utique monasteriorum bona partem maximam monachorum parta labore sunt : quæ olim donata sunt, jam dudum videntur perpetuo labore quæsita. Alienos porro labores nemo præterquam inique largitur. De sudoribus antiquorum monachorum plures olim scripserunt. Laborandi studio sanctus Bernardus, cum imbecillior haberetur, metendi gratiam precibus impetravit. Nunc quibus artibus Conventus excitemus, perspicio : qui nescio an ad similem quandoque opulentiam emersuri sint. Nos sane texendis sportulis, ut monachos olim, exerceri non contigit : serere ac metere, nereve non magis, quam cæli volucres, aut evangelica lilia didicimus : sed noctu atque interdiu aut libris incumbimus, aut orationi instamus. His fere atteritur ætas nostra, nisi cum nos alio proximi caritas avocat. Tum foris aut privatim disserimus, aut publice concionamur : pœnitentium confessiones audimus, aut ægros denique, & de salute periclitantes, ad rerum præsentium tolerantiam, & futurarum studium adhortamur. Ex his nonnihil quandoque temporalis emolumenti ad nos redundat; quod summa fide Superiores nostri dispensantes, id maxime student, juxta Apostolum, ne cuiquam graves sint; sed absque cujusquam molestia familiam alant. Quibus vero locis aut corrupti mores incubant, aut hæresis insidiatur, eo, si possint, coloniam deducunt. Arcam si non invenerint, qui gratis largiantur, precio comparant, seque ære alieno obstringunt : quod sensim ita dissolvunt; studiose in eam rem collatis, quæ per stata tempora Adventus & Quadragesimæ concionatoribus offeruntur. Deinde nos jubent palantes per agros, apostolico more, concionando, docendo, confessiones audiendo, ægros visendo, famem, sitim, algoresque ferendo, victum quærere. Experientia probat, quibus necessaria suppetant, impetum remittere : inediæ stimulo prædicationis studium accendi, labores tædiumque exstingui; eoque nos Mendicantes esse institutos, quo tot miseri, qui plerisque locis donis cælestibus orbati spirituali fame intereunt, nostra cura ac sollicitudine ad vitam revocentur. Deum militibus suis stipendia non denegaturum. Æquum esse, qui populum Dei providentiam doceant, dictis fidem exemplo suo concilient. His fere thesauris freti, tantas operum moles excitamus : quibus ii potissimum offenduntur, qui ad hæc conferunt ne pilum quidem. Stipes minutas passim colligimus : rari conventus suo sumptu ædificant, cæmenta nostro sudore macerantur. Quare, si quis olim hæc ad alienos transferat, norit se nobis invitis, contra jus fasque, pauperum sudores alienis propinaturum, nec Deum vindicem defuturum.

112. Quæ olim monachis donata sunt, ea jure ab iisdem possidentur.

Veruntamen, inquis, amplissimis illis monasteriis pleraque olim attributa sunt, quæ quæsivisse monachi videri non possunt. Quinimmo plures, & quidem singuli, minori labore, certe minus diuturno, longe majora consecuti sunt : quæ si quis tentet transferre ad alios, omnes injustum clamitent. Verum esto : quæ pridem fidelium liberalitate concessa sunt, hactenus dona habeantur. an censes ullum esse posse possessionis titulum eo justiorem? Negavit olim Franciscus I. Castellano & Budæo præsentibus, Regum imperia pati jure posse defendi. Quare, quæ donata sunt, monachi jure possident. Quæ autem jure possidentur, jure auferri non possunt. Scelus ergo est, monachorum facultates alienis concedere.

Verum, ut juris & æqui ex æquo contemptor sis, & nostras rationes susque deque feras, attamen majorum nostrorum exsecrationibus moveri deberetas. Non enim sua dumtaxat ecclesiis contulerunt : sed fures præterea detestantur, & eorum capita omni exsecrationi devovent. Francorum sollemnes formulas ad versum undecimum capitis quarti descripsimus, cum aliis plerisque quæ huc attinent; è quibus titulum illum tantum repetam, quo Franci in generali populi supplicatione res suas se offerre profitentur. Sunt autem hæc, quæ ad altare verbis conceptis effari solebant. *Offero Deo, atque dedico omnes res, quæ hac in charta tenentur inserta, pro remissione peccatorum meorum, ac parentum, & filiorum, (aut pro quocumque illas Deus deliberare voluerit) ad serviendum ex his Deo in sacrificiis, Missarumque sollemniis, orationibus, luminaribus, pauperum ac clericorum alimoniis, & ceteris divinis cultibus, atque illius ecclesiæ utilitatibus. Si quis autem inde, quod fieri nullatenus credo, abstulerit, sub pœna sacrilegii in hoc Domino Deo, cui eas offero atque dedico, districtissimas reddat rationes. Ponit etiam in ea alias conjurationes, quas enumerare longum est.*

Capitul. Caroli & Ludovici lib. 6. c. 81.

Sollemnes formulæ donationum.

Hæc ibi : quibus aliunde pauca lubet attexere. Nam Marculfus certe eadem tradit in lib. de sollemnibus formulis. In quinta formula, quæ est exstructionis monasterii, hæc habet. *Si quis huic voluntati meæ per quaslibet adinventiones, seu propositiones (sicut mundus quotidie artibus & ingeniis expolitur) obvius vel repetitor, convulsor etiam aut tergiversator exstiterit, anathema sit. Et sicut Dathan & Abiron hiatu terræ absorpti sunt viventes, in infernum descendat. Et cum Giezi fraudis mercatore, & in præsenti & in futuro sæculo partem damnationis excipiat : & tunc veniam consequatur, quando consecuturus est diabolus, qui sese fallendo æthereo sede dejectus*, &c. Et in formula donationis, quæ est 13. *Si quis vero*, &c. *Vel judicum sæva cupiditas, vel qualibet persona, obvius repetitor exstiterit, à conventu omnium Christianorum vel liminibus ecclesiarum extraneus habeatur, & Judæ traditoris Domini nostri Jesu-Christi perfruatur consortio*, &c. Et sequenti 15. *Si quis vero, si ego ipse*, &c. *iram trinæ majestatis incurrat, & cum supra scripto Sancto* (Patrono basilicæ seu monasterii) *ante tribunal Christi deducat rationes.* Anathematis & Christi tribunalis rursum meminit Form. 16. & 18. Adde his legem Alamann. cap. 1. §. 2. & legem Bajuvariorum c. item 1. & 2. 5.

113.

His porro formulis ecclesiarum, monasteriorumque fundatores usos, cum privatim singulorum locorum chartæ testantur, tum nonnullas habes in extrema parte Bibl. Floriac. in Antiq. Vienn. Rudolfi, Hugonis, Lotharii, & Caroli Calvi regum, quæ iisdem verbis præscriptæ sunt : complures vero in Biblioth. Cluniac. quarum una, quæ in S. Hugone p. 543. Ganfrido Mauritaniæ comiti adscribitur, hæc habet. *De quibus omnibus bonis si quis sacrilegus aut insanus Zabuli instinctu aliquid subtraxero, vel minuere tentaverit, nisi resipuerit, & ad satisfactionem confugerit, auctoritate Dei omnipotentis, Patris, & Filii, & Spiritus-sancti, & sanctorum Angelorum, Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum, Martyrum, Confessorum, Virginum, atque omnium Sanctorum, sit excommunicatus & anathematizatus, & à liminibus sanctæ Dei Ecclesiæ segregatus, at non habeat partem cum Deo, neque cum Angelis, atque cum sanctis ejus : sed sit pars ejus cum diabolo & angelis ejus, si in sua malitia perseverare voluerit, atque in inferna pœnis debitis crucietur cum diabolo, tunc veniam habiturus, quando diabolus & angeli ejus sunt habituri.*

Sed nihil illustrius in hoc genere legi potest, quam est testamentum illud Vvillelmi Comitis Arvernorum & Ducis Aquitaniæ, quod exhibet Andr. Quercetanus initio Bibl. Cluniac. Sic enim scriptum est : *Si quis forte*, &c. *primum quidem iram omnipotentis Dei incurrat, auferatque Deus partem illius de terra viventium, & deleat nomen ejus de libro vitæ : fiatque pars illius cum his qui dixerunt Domino Deo, Recede à nobis; & cum Dathan & Abiron, quos terra aperto ore deglutivit, & vivos infernus absorbuit, perennem incurrat damnationem. Socius quoque Judæ Domini proditoris effectus æternis cruciatibus retrusus teneatur. & ne ei in præsenti sæculo humanis oculis impune transire videatur, in corpore quidem proprio futuræ damnationis tormenta experiatur, sortitus duplicem direptionem cum Heliodoro & Antiocho, quorum alter acribus verberibus coercitus vix semivivus evasit; alter vero nutu superno percussus, putrescentibus membris & scatentibus vermibus miserrime interiit; ceterisque sacrilegis, qui ærarium domus Domini temerare præsumpserunt, particeps exsistat, habeatque, nisi resipuerit, Archiclavum totius monarchiæ ecclesiarum, sancte sibi Paulo obstitorem & amœni paradisi aditus contradictorem*, &c. Prius etiam hanc ille

legem suo testamento dixerat, studiose ac singillatim cuncta nominans, quibus caveri vellet, nec ulli parcens personæ. *Neque aliquis principum sæcularium, non comes quisquam, non episcopus qualibet, non pontifex supradictæ sedis Romanæ, per Deum, & in Deum omnesque Sanctos ejus, & tremendi judicii diem contestor, deprecor, ne invadat res ipsorum Dei servorum. Non distrahat, non minuat, non procamiet, non beneficiet alicui personæ, non aliquem Prælatum super eos contra eorum voluntatem constituat,* &c. Hactenus Vvillelmi testamentum.

114. *In Bibliotheca Clun. p. 6.* Illud singulariter observandum est, quod ait: *Non Pontifex Romanæ sedis cuiquam beneficiet: non aliquem prælatum super eos contra eorum voluntatem constituat.* Eo nimirum spectabant fundatores monasteriorum, cum legitimos heredes abdicarent, & alienos adsciscerent, ut ab iisdem monasticæ Regulæ statuta servarentur: idque sollemni stipulatione pacti sunt. Apostolicæ autem Sedi, ut testatur Ludovicus Francorum rex, Simplicis filius, Vvillelmus Cluniacense Cœnobium, *ad tuendum, non ad dominandum* subjugavit. *Duchesnius in Vit. Pontif.* Ideirco S. Bernardus, Tironii subinde monasterii conditor, cum primum Pictavensi abbatiæ S. Cypriani præesset, & illa decreto Paschalis II. Cluniacensibus addicta esset, usque tantisper abbatiæ officio prohibitus, donec acquiesceret; loco cedere maluit, eremumque petere, quam ut præter fundationis leges cuiquam subjiceretur. Illud autem postea decretum revocatum est. Sed cum denuo innovatum esset, Romam profectus, nec auditus, summum omnium Judicem Deum appellavit: quo primum irritatus Pontifex; mox communicato cum Cardinalibus consilio, territus, non modo æquum censuit virum pristinæ libertati restituere, sed & augere cardinalatus dignitate statuit: quam tamen is constanter repudiavit. Auctor Duchesnius in Paschali II. ex Gaufredo in vita S. Bernardi Tironensis. Nec prorsus injuria. Quippe cum primum sui juris essent, qui monasticam vitam profiterentur, sponte jugum subierunt: & cum rerum aliarum, tum ipsius pretiosissimæ libertatis jactura, optatum sui Ordinis portum tenuerunt. quibus haud quaquam fraudi esse debet quod sanctis Patribus, quod ecclesiæ, quod publicæ fidei fidem habuerunt: qui nec videntur supra modum obligari potuisse, quam ex præscripta Regula intelligere potuerunt. Sed jam unde digressi sumus, eo pedem referamus.

115. Atqui Pontifex, inquiunt, ita statuit, & redundantes fructus Commendatariis adscribit. Calumnia est: cave, lector, autem accommodes. neque enim Pontifex aliena largitur, quod tyranni solent. Aliena porro ducere debet, seu mentem fundatorum spectet, seu præsentem possessionem. Nam monachi quidem possident: quibus utique fieret injuria, si in cujusquam gratiam propria eriperet. Fundatorum autem ea mens & voluntas fuit, ne cuiquam præter monachos concessis opibus daretur abuti. Explicat hanc legem fundatorum Vvalterus in sua fundatione de *Berirdes*, quam habes in Bibliotheca Cluniacensi. *Bona vero*, inquit, *quæ ad ipsam ecclesiam sunt collata*, &c. *ad usus fratrum ibi servientium proficiant, nec unquam ad aliorum usus conferantur, vel in potestatem redigantur.* Idque non raro disertis verbis ipsi Pontifices confirmant. *Omnia*, inquit Urbanus II. in confirmatione S. Dionysii de Nogento, *omnia integra conserventur, pro quorum sustentatione ac gubernatione donata sunt.* Suis vero litteris, quibus passim summi Pontifices diversis monasteria commendant, nequaquam injustitiæ patrocinantur. Nam his fere verbis, quid juris tribuant Commendatariis, exprimunt: *Talem N. abbatiam, vel prioratum, vel ecclesiam, cum omnibus juribus & pertinentiis suis, tibi auctoritate apostolica commendamus: per te, quamdiu vixeris, & dictam N. abbatiam, vel prioratum, vel ecclesiam obtinebis, tenendam & gubernandam, ita quod durante commenda hujusmodi de fructibus, redditibus & proventibus ipsius abbatiæ, vel prioratus, vel ecclesiæ N. disponere & ordinare valeas, sicut veri priores, & abbates, vel beneficiarii ipsius abbatiæ, vel prioratus, vel beneficii, qui fuerunt pro tempore, ordinare, & disponere potuerunt, debuerunt,* &c. Quibus verbis, ut arbitror, etsi Pontifex œconomum instituat, nullam tamen eidem possessionem asserit: nec vero majorem illi disponendi, seu dispensandi res monasterii potestatem largitur, quam prius veri ac legitimi Superiores habuerunt. Hi porro numquam tantum juris sunt consecuti, ut quæ superessent, in privata sua commoda suorumve derivare possent: sed pauperibus ex præscripto Regulæ erogare debuerunt. Quamobrem, ni fallor, perniciose ac turpiter perditorum hominum cupiditatibus assentamur, cum scribimus, Commendatarios superfluos fructus facere suos. Consuetudo tamen, inquis, excusat, quæ dudum apud omnes inolevit. Respondeo, Perinde ut Arabes. An non saltem ignorantia? Non dubito: siquidem non est illa lex relata in tabulas, quæ furtum vetat.

Redundantes fructus in usus pauperum, aut majus emolumentum monasteriorum conferendi

Ibid.

116. Per vim igitur, inquis, & per summam injuriam Pontifex Commendatarios monachorum cervicibus imposuit. Ah! ne sævi tantopere. Sane quidem quam utiliter, quamque è re nostra hoc fecit, probat funesta hæc monasteriorum solitudo, & semper in pejus collapsi mores. Sed quandoquidem non utilitatis nobis ratio ineunda est, sed de jure respondendum: id potuisse justis de causis negari non potest; præsertim cum sacrilegam rapiendi libidinem suis terminis circumscripserit. Nam cum universam Ecclesiam suæ fidei à Christo commendatam habeat, eamque summo jure tueatur, eumdem decuit ad monachorum choros, quorum maxime, secundum Martyres, doctrina & sanctitate orbis in se oculos ecclesia convertit, partem aliquam derivare curæ ac sollicitudinis suæ. Hi porro cum pluribus locis crapulæ atque otio dediti, à majorum suorum institutis descivissent, instaurandæ cælestis vitæ promptissima ea ratio visa est, si à terrenarum rerum procuratione semoti, quibus animorum acies obtundebatur & hebescebat, intermissa divinæ contemplationis studia cogerentur repetere. Fuit ista, quantum conjicio, præcipua causa, cur Commendatarii necessarii sint habiti. Quis vero neget, summum Pontificem, cujus auctoritas omnem Ecclesiam tamquam suo sinu complectitur, quibus remediis opus sit, singulas partes posse instruere?

Ratio instituendarum Commendarum

117. Ceterum ætate minores legibus tutores accipiunt. Dantur etiam mulieribus diruptæ prolusæque libidinis; furiosis denique ac mente captis: neque propterea causam ullam habent querelarum: quin etiam si sapiant, gratiam legibus habeant, quæ per imprudentiam sua sponte præcipites ære diruti vetant, & bonis everti. Horum nonnullis evasisse quandoque similes monachi ferunter, quo minus nunc ægre remedium tolerent, si prodesse magis quam nocere probetur. Verum longe secus res accidit. Nam Commendatariorum unum hoc studium esse apparet, ut pietatem extinguant: & monachos, si quo possint scelere palam obstringant: quo jure videantur iis expulsis suum quæstum facere. Ceterum raros omnino Commendatarios invenies, cum quibus pessimus quisque monachus comparatus, præ illis innocens & justus non habeatur. Nam augustissimis illis Sanctorum sedibus, è quibus olim ad judicium producti sunt, & tribunalia inscenderunt; hæretici præsident, & meretriculæ, spurii, lenones, quorum sæpe nulla pars corporis à flagitio vacat. Qui tamen hæreticos sortiti sunt, longe clementiores experiuntur. Durissima nonnullorum Prælatorum servitus: quorum immensa auctoritate jugum ipsum ingravescit. Non ita pridem, ut didici, in celeberrimo quodam hujus regni cœnobio, cui Commendatarius episcopus incubabat, Archiatros monachum tentare cœpit, atque urinæ suppressionibus, & vesicæ itemque ventris distensionibus, urinæ ardoribus, tandemque summis doloribus urgere; quos ubi jam ferre non sustinet, admonet Prior abbatem, chirurgum necessario accersendum esse, & nonnullos sumptus faciendos. Negat clemens illa anima, præter annuum canonem se monacho quicquam debere: efferri jubet, si curari vel [illegible] xenodochium. Rogat illum Prior parcat existimationi suæ: eternim fore neminem, qui non hoc factum graviter accipiat. Itaque demum ære minuto redemptus imperitus artifex, misero atque ejulanti per summos cruciatus vitam eripuit, tantisper dum monasterii opibus immitis prædo ad luxum & pompam abutitur. Nec vero hanc solam, sed alteram quoque abbatiam commendationis jure devorabat. Sed satis hactenus: nam mihi dolor vocem eripit. Olim adest, apud quem nostras querelas deponamus: nec Sancti nobis deerunt patroni ac vindices.

[illegible]

118. Sed & unum interim volens exemplum commemorabo, quod aliquando legisse memini in sermone quodam de sancto Medardo cujusdam Anonymi, quem habes in Biblioth. Floriac. monasterii, quo vel sic terreantur aliorum exitio, qui proprio periculo moveri non possunt. Ansberto, inquit, abbati Suession. sancti Medardi successit Gualrabertus, qui Drausione Suession. episcopo defuncto, apud Regem pecuniæ magnitudine, & amicorum obtinuit intercessione, ut & pontificatus dignitatem administraret, nec tamen aliquo modo pristinum officium Prioratus amitteret. Erat enim in curia frequens, & plurimum inter Regis domesticos valens, unde tametsi difficulter, tamen suæ cupiditatis effectum obtinuit efficaciter. Utrisque ergo prælatus gregibus, asturam rapacem servabat sub pectore vulpem, illos districtius æquitatis agens ratione, quibus in ovina pelle subdole præfuerat veste. Hæc [illegible]. Narrat autem subinde, quo pacto ea quæ monachorum erant [illegible] sibi vindicaret, & juberet in propriam domum inferri: quæ cum aliquando monachi, eodem absente, in cœnobium [illegible], ut primum rescivit, ita excanduit, cibum omnibus interdicens, ita ut illi ad preces, inquit, & triduanum jejunium conversi, constitutis horis tacerent tamen, nec psallerent præ tristitia. Adv[illegible] aperientem fores æditunm tam dire percussit in ipso sacro h[illegible] ut statim ejus facies ea vulnere cruentaretur. Inde feros & amentes tam egregio patrato facinore lætus se proripit, & ad sancta sanctorum accedens, ausus est nebulo Dominum, cujus servos [illegible] riperet, genibus flexis adorare dicam, an illudere? Sed non tulit ultra prædonis insolentiam divina justitia: actutum enim lal[illegible] tribus intestinis coram suo Judice carnifex exspiravit. Discant ergo qui rapacibus votis Sanctorum patrimoniis inhiant, iisdem olim judicibus sempiternum eos manere exitium.

Verum, demus nonnullos Commendatarios egregie fungi officio suo: nullumne hi stipendium merebuntur? Quin immo bene merentibus decerni placet, non minus quam olim vicedominis, defensoribus, & advocatis ecclesiarum: sed certum illud ac definitum. Nam immensa illa licentia, qua superfluos fructus sibi vindicant, nullo jure probari potest. Primum, quoniam ea ratione merces laborem supra modum vincit ac superat. quod neutiquam decet in administratione bonorum pupillarium. Secundo, quod eo pacto œconomi prior conditio est, quam domini. nam qua nunc lege vivitur, monachi quidem, cum sint domini, ex asse trientem accipiunt, Commendatarii bessem. Tertio, quia [illegible] hæc injuria est, petere domino emolumenta rei suæ, soli villico rem crescere. Quarto, quod propterea semper studeant monachorum numerum imminuere, quo plura redundent. Postremo, quod lucelli odore delectati, plura superfluis annumerant, quorum inopia monachi premuntur; qui ut externa subsidia sibi comparent, captare atque aucupari laicorum benevolentiam coguntur. His ergo [illegible]tibus & aliis, quas ante proculi, in eam sententiam adducor, ut negem Commendatarios superfluos fructus suos facere, & alienum, perinde ac tutores, mediocri stipendio contentos esse debere.

Duæ sunt præterea rationes, ob quas summus Pontifex partem aliquam possit monachorum delibare substantiæ: nimirum Ecclesiæ necessitas urgens, & cum apparet longe major eniciscura utilitas.

Tum enim neque monachis irrogatur injuria, neque fides publica testamentorum donationumve violatur. Sed de his alias. Quæ autem hactenus disputavi, tametsi vera esse in animum induco meum, Ecclesiæ tamen judicio permitto.

ALTERA PARS DIGRESSIONIS.

119. GEntianus Hervetus Canonicus Remensis, vir doctiss. cujus ab eleganti calamo Chrysostomum magna ex parte nobis latine loquentem habemus, insignem scripsit Dissertationem de reparanda Ecclesiæ disciplina ad Petrum Danesium Vaurensem episcopum, & quondam Regis Galliæ in Concilio Trid. Oratorem, qua sextum canonem Concilii Chalcedon. [a] interpretatur; ubi inter cætera de Abbatum nominatione quid sentiendum, inquirit. Ac quidem monachos ait jus electionis suo ipsorum vitio, justo Dei judicio amisisse: nominationes vero regias non improbandas, si & illæ vitiis & abusibus vacarent. Atque vero huc referunt, inquit, quod nonnullis videtur indignissimum, vociferantibus nunc omnia [illegible], olim neminem fuisse Imperatorem, qui non prius militiæ stipendium meruisset; nullum abbatem, qui non antea fuisset monachus: nunc autem ita esse moribus comparatum, ut ex monacho nunquam creetur abbas. Nam nec monachis desunt sua quibus fruuntur beneficia, nec eis magnopere curandum est, si non fiant archimandritæ, cum ejusmodi onera etiam oblata deberent respuere, ut quæ a contemplatione & oratione, cui eos semper deditos esse oportet, avocant. Et certe si divinitus quandoque contigerit, ut iis commendentur monasteria, qui honesta aliqua fructuum portione contenti, reliqua in alendis & instituendis monachis, in pauperibus educendis, in ædificiis reparandis consumant, nihil posset accidere optabilius, nihil magis expetendum. Sin autem ita se gerant Commendatarii, quomodo omnes fere se videmus gerere, ut qui commendarunt monasteria, eis videantur omnia comedenda propinasse; non poterat, ita me Christus amet, ea major calamitas accidere. Videmus hodie à compluribus teneri monasteria, qui cum ædificia omnia minentur ruinam, ne uno quidem lapide admoto ea fulciant: cum indoctissimi sint monachi & dissolutissimi, nec eos curant certa continendos disciplina, nec præceptores adhibent qui eos erudiant; atque utinam non essent etiam qui suo exemplo eos ad flagitia invitarent! Cum olim soleret statis diebus ab abbatibus eleemosynæ aliquid erogari, id totum in usus suos convertunt, & pauperes, quos alere debebant, subtractis alimentis occidunt. His accedit, quod cum nullus sit canon, qui vetet, quo minus plurima uni possint commendari monasteria, sintque nonnulli, quorum avaritiam &, ut significantius Græce dicam, [illegible] ne universus quidem orbis terrarum satiaret, frequenter accidit, ut in distinctissimis locis eis commendentur monasteria, quæ nunquam ne per somnium quidem visant, satis habentes, si fructus ex eis perceperint: ex quo quidnam eveniat, quis est tam cæcus qui non videat? Et post pauca. Neque vero sunt audiendi qui tenent, monasteriorum minorem esse habendi rationem, quam beneficiorum, quæ adjunctam habent curam animarum. Quasi vero non sint etiam rationis participe anima præditi monachi, quorum exitium de manu archimandritarum Deus est requisiturus, si eorum culpa id acciderit. Dolendum profecto, dolendum est, quod cum olim tot viri pietate & doctrina insignes prodierint è monasteriis, Basilius, Gregorius Nazianzenus, Joannes Chrysostomus, Gregorius Pontifex maximus, Benedictus, & alii innumerabiles, qui suis & exemplis, & scriptis Dei Ecclesiæ plurimum profuerunt; hodie magna ex parte est summa monachorum inscitia cum vitio conjuncta, quæ tota fere est adscribenda Commendatariorum negligentiæ, qui non dant operam, ut bonos & doctos habeant præceptores. Valde etiam dolendum est, quod cum calamitosissimis his temporibus pauperum sit maximus proventus, ablata sint eis alimenta, quæ, antequam exorirentur isti Commendatarii, certis diebus publice suppeditabantur è monasteriis. Quin etiam quis non angatur animo, cum videt templa augustissima, & pulcherrima ædificia, partim minari ruinam, partim jam corruisse? cum interim monasteriorum proventus quomodo consumantur, quid opus est dicere? His certe rebus propediem futurum est, ut nisi opportunum afferatur remedium, & monasteria, & monastica disciplina funditus intereant.

a Ἐξηγήσει Grat. ... Nemi...

120. Accedat superioribus Gabriel Putherbeus Fontebraldæus, qui in epistola præliminari Operum Thomæ de Kempis Parisiis impressorum, ad Stephanum Poncherium Baionensem episcopum, ita in rem præsentem loquitur; ubi cladem suo tempore monasteriis per Commendatarios illatam deplorat. Episcoporum olim erat prospicere, ut ne monachorum secessus & quies interturbaretur, quandoquidem monachismus puritatem suam retinens, non aliud est quam sincerior Christianismus: eoque Philo Judæus, juxta D. Hieronymum, habitacula Christianorum monasteria vocabat. Ex quo apparet, Hieronymo eodem teste, talem primum Christo credentium Ecclesiam fuisse, quales nunc monachi esse nituntur & cupiunt, ut nihil cujusquam sit proprium, nullus inter eos dives, nullus pauper. Patrimonia egentibus dividuntur, orationi vacant & psalmis, doctrinæ quoque & continentiæ: quales & Lucas refert primum Jerosolymæ fuisse credentes. Insultant ergo nunc Ecclesiæ Christi adolescentes, qui monachismum suggillant, minime intelligentes, se, si juxta Domini Jesu consilium vitam instituerent suam, non ita multum ab ore à monachorum instituto. Simul ac igitur episcopi, monachorum magistri ac patres, Apostolos desierunt imitari, cœperunt & monachi paulatim tabescere, cœpit rigidus ille & olim invictus animi rigor elanguescere. Inde consecutum est forrassis, ut quædam monasteria potestate episcoporum eximerentur. Intellexerunt namque, quorum hæ partes erant, multa ab uno quopiam ejusdem propositi tenacissimo viro, pio & probo, cœnobia tutius ac rectius gubernatum iri, quam ab episcopo, nihil minus quam episcopo, quique nihil esset aliud, quam quod dicitur, [illegible]. Si quidquam monachis ab episcopo detrimenti felici Ecclesia impendebat, illud erat omnium gravissimum, quod nonnunquam episcopus, si quem monachorum virtute, consilio, ingenio præpollere animadvertisset, illum è monasterio sevocatum sibi adjungebat, auxilio ad seria & ardua futurum. Inde erat illud inter Patres (ut ait Johannes Cassianus) jactatum proverbium, vitari monacho debere mulieres & episcopos: quod nec mulier, nec episcopus sineret eum, qui semel sese in familiaritatem illi dedisset, vel quieti cellulæ operam postea dare, vel divinæ theoriæ per sanctarum rerum intuitum purissimis oculis inhærere. Hodie non temere infestiores hostes patitur monachismus etiam sincerior, quam episcopos.

Monachi vitandi & episcopi & feminæ quo sensu.

121. Pro bona felicitatis suæ parte ducebant veteres episcopi, si de suo monachis tribuerent, si in diœcesi sua cœnobium quodpiam fuisset ædificatum. Precibus etenim illorum, exemplis, sententiis, societate, sciebant se non parum juvari in ea quam sustinebant persona. Jam hodie alio versum prorsus cecidit alea. nam pessime secum actum iri plerique arbitrantur, nisi unum & alterum plus minus cœnobium suum quoquo modo fecerint; quoque aliquod unum opimiores census habet, eo majore studio & contentione terra & mari, superorum etiam dicam & inferorum ope, enituntur, depugnant, ut in suam illud nassam attrahant, &, ut vulgato utar vocabulo, adunent: attractum & aduncatum mox expilant, diripiunt, depeculantur, interdum etiam exinaniunt, vel usque ad pulvisculum, si quando sinunt animo suo gerere morem, securissimi interim, quid calamitosi monachi rerum gerant, quam juste ac sedulo pensum reddant, vota solvant, quam etiam fortiter esuriant: quin & amandant ejiciuntque, aliquo si pacto queant, quo quicquid superest, insumant in nefarias fœdissimasque voluptates. Ita quod malis artibus partum est, malis item deperit: neque quicquam pensi habent, an monasterium quod prædantur, sanctiorem etiam nunc disciplinam & excultissimos mores conservet, an autem a veteribus institutis discesserit. Tantum reditus capiant, tantum census aucupantur, pecuniarum maximi (ut ait ille) ærusçatores, satis habentes, immo se etiam pulcre Deo litasse arbitrati, ubi per eos solitudo maxima ubique inhorruerit: idque quoad fiat, latrones aliquot inibi collocant suos, Schytis ac Getis truculentiores, qui die noctuque pergræcentur, nepotentur, ludant aleam, negotium haud quaquam tolerabile non prius desinant facessere infessis cœnobitis, quam omnes aut minis perterrefacti, aut bibosa fame coacti alio demigrare festinent.

122. Verum fortassis collocant in pauperes, quod alicubi superfluum corraserint. Scilicet is labor est illis, ea cura quietos sollicitat. Sed quid in re manifestaria plura queror? In januis cœnobiorum, quæ irretierunt episcopi, ab egenorum turba antea obsessis, vel stipem, vel cibum exspectantium, summa solitudo. Abunde se muneris satis suo fecisse putant, si pro amplissimis eleemosynis, pro foribus trium quatuorve monasteriorum, quæ jam compilant, olim in egenos indigenas erogari solitis, aliquot jam nummos ipsi per quempiam forte obviis mendicis dividant. O Deum immortalem! ô admirandam & stupendam Creatoris clementiam, qui ad tam flagitiosa tamdiu conniveat? Patres vocari gestiunt, eo plures episcopatus ambiunt. Quid istuc malum est, nisi furor est, nisi dementia est? Abbatem vocitari, & tyrannidem gerere? Pastores audire, & lupos imitari? Quiesce jam, ô bone Jesu! ecce quod jam olim sciscitabaris, temporibus nostris tristissimum? Parvuli efflagitant panem, nec est quisquam qui frangat illis. Quid itaque offerunt? lapidem egestatis ab immanissima cupiditate & siti habendi, quæ viscera claudit misericordiæ: serpentem, certe venenum perniciosissimi exempli: scorpionem, veracissimam hypocrisim, quæ blanda amplexantium Patrum imagine imponit, & tandem enecat.

Sed omitto cetera, paulo asperiora, quam ut delicatæ quorundam, quos hæc tangunt, aures ferre possent. Interim bonos & fideles episcopos, qui se pares muneri suo præstant, censura ista non ferit. Cur enim ipsi qua tales, justis ex causis non commendentur monasteria, & monachorum cura, cum status episcoporum sit status perfectionis, monastico multo excellentior. Sed ubi soli statui perfectio tribuitur, in persona nulla reperitur, quomodo tunc monasteriis monachisque præesse ambiant, ipsi viderint.

IN EPIST. CXLII.

AD MONACHOS ALPENSES. Alpense Cœnobium, vulgo *l'Abbaye des Alpes*, diœcesis Genevensis in Sabaudia, hodie Aniciensis. Fundatum ab Humberto II. Sabaudiæ Comite, sub primo abbate D. Guarino, qui deinde Sedunensium factus episcopus, occasionem huic epistolæ præbuit, qua Bernardus monachos Alpenses suo abbate destitutos consolatur. Gaspar Jongelinus in Notitia abbat. Cisterc. hujus monasterii fundationem refert ad ann. 1136. Sed ante eum annum fundatum esse, nec monachos ab initio habitum & instituta Cisterciensium fuisse amplexos, sed iis se tandem submisisse, facile est colligere ex præsenti epistola, præsertim verbis illis, *Quam lato sinu collegit vos multitudo Cisterciensis!* Et quidem Claræ-valli se peculiariter aggregasse, constat ex sequentibus Bern. verbis. Vide etiam epist. 253. ad dictum Guarinum, & Manricum in Annalib. ad annum 1136. quo factam asserit aggregationem.

pag. HORATIUS.

IN EPIST. CXLVII. Ad Petrum Cluniac.

124. HORSTII. LITTERAS TUAS, ET ILLAS LITTERAS, &c. Litteras tam Bernardo jucundas, & tanto celebratas praconio, haud dubie cupiet avidus Lector inspicere & legere. Eas itaque hic exhibemus, ut videas, quanto amicitiæ fœdere sibi invicem cohæserint sanctæ illæ animæ: de qua re vide Notas ad Epist. 228. Epistola sic habet.

VENERABILI ET DILECTISSIMO MIHI Domino Bernardo Claræ-vallis abbati, frater Petrus humilis Cluniacensium abbas, valere semper in Domino.

Quantum reverentiæ, quantum amoris tibi anima mea in penetralibus suis conservet, novit ille, quem in te veneror & amplector. Feci hoc, etiam dum adhuc absentia tua, vultum corporis tui mihi invidens, abscondebat: quia jam fama velocior corpore, beatæ animæ faciem oculis mentis meæ, modo quo poterat, inferebat. At ubi, quod diu negatum fuerat, tandem sum assecutus, & phantasmata somniorum veritate succedente evanuerunt: adhæsit anima mea tuæ, nec ab amore tuo ultra divelli potuit. Ita caritas tua totum me sibi deinceps vindicavit, ita virtutes tuæ & cogniti mores rapuerunt, ut nihil mihi de me, quod tuum non esset, relinquerent; nihil tibi de te non meum esse permitterent. Mansit in me constanter ex illo tempore, & utinam sic in te maneat Christi causâ cœpta, mutua caritas, quæ sola, quia numquam excidere novit, morem suum, quantum ad me pertinet, in me optime conservavit. Cumque hanc omni auro cariorem, omni gemma clariorem, ut sinu meo reposuerim, in thesauris abscondenim: miror quod tanto tempore, non qualia vellem indicia, hujus à te mihi custoditæ caritatis acceperim. Ago quidem gratias, quod sæpe per quoslibet salutationibus missis, non penitus te amici oblitum signasti. Sed queror, quod certiora per litteras indicia hactenus non dedisti. Certiora dicat, quis nescit charta impressum mutare sermonem: cum loquentium lingua, addendo, vel demendo, injunctam mutet sæpius veritatem. Unde, quia ut electus prœliator, paratus in diem belli, pro Ecclesiæ Dei periculis, dextra & læva utens, & per arma justitiæ à dexteris & à sinistris contendis; nuntios meos, quos domno Papæ dirigo, ex parte amicitiæ tuæ secure committo: quoniam qui alienorum causis assistis, tuorum negotiis deesse non poteris. Per quos, ut querela mea sopiatur, esse tuum, ac reditum, & statum domni Papæ non solum legatis meis, sed & litteris tuis committe. Utinam & te à curia laboriosa, & me à cura periculosa expeditum, ut semper optavi, numquam mutandus unus locus retineret, una caritas uniret, unus Christus susciperet.

125. * MONASTERIUM VIRZILIACENSE. alias Veseliacense, *Vezelay*, diœcesis Æduensis, à Gerardo Comite Nivernensi & Bertha ejus uxore constructum circa annum 821. in gratiam monialium, quibus monachi substituti, usque demum canonici sæculares anno 1537. Hujus monasterii reformationem, agente Henrico Burgundiæ Duce, Guillelmus S. Mayoli abbatis Cluniacensis discipulus, primò quidem instituit: deinde verò S. Hugo itidem Cluniacensis abbas jam collabentem disciplinam iterum restauravit. Ex qua Paschalis II. auctoritate factum est *, ut Cluniacensi abbati anno 1103. omnino subjiceretur. At monachi Vezeliacenses Cluniacensium jugum paulatim detrectantes, rursus ab Innocentio II. eisdem subesse compelluntur. Qua de re Vezeliacensis historicus *, ita loquitur. Hanc si quidem libertatem cum per trecentos fere annos ab ipso suæ fundationis principio Vizeliacensis ecclesia quiete & absque calumnia obtinuisset, tamque de suis, quam de aliorum fratribus monasteriorum sibi Patres indifferenter præfecisset, Cluniacenses longe post exorti per surreptionem sibi vindicare nisi sunt; assensum quidem primum, deinde vero jus electionis sibi arrogantes, mentientes utique à Paschali traditam sibi curam Ordinis ecclesiæ Vizeliacensis. Ob quam prorsus causam eadem ecclesia sub Innocentio II. Papa grave scandalum pertulit, reclamando libertatem ingenitam, dum per violentiam ejusdem Innocentii & Comitis Nivernensis, intruso à Cluniacensibus quodam Alberico, fere omnes sæpe dicti monasterii fratres vinculis colligati &c.

* V. Duchesn. in Notis ad Biblioth. Cluniacens. * Exstat Tomo 3. Spicilegii Acheriani

126. * QUID APUD S. BENEDICTUM. Intellige S. Benedictum super Padum, Padolironense appellatum, de quo idem constitutum à Gregorio VII. & Calixto II. ac de Vizeliacensi, nempe ut in illo sine Cluniacensis abbatis consilio, provisione & præcepto, abbas nullatenus eligeretur, aut electus sine commendatitiis ejus litteris à quoquam episcopo benediceretur. Cùm autem secus actitari cœptum esset, Innocentius petente Petro Venerabili litteris suis mandavit (quemadmodum ex Bulla * Clementis III. data anno 1187. colligere est) ut Guillelmus abbas Cluniacensibus inconsultis electus & ordinatus, eisdem sese repræsentaret, & obedientiam reverentiamque exhiberet.

* In Biblioth. Cluniac. col. 1452.

IN EPIST. CL. Ad Innocent.

127. HORSTII ET PICARDI. SANCTI MEMMII. S. Memmius ex celebri olim apud Romanos Memmiorum familia oriundus, in Galliam à B. Petro Apostolo directus est, & Catalaunorum primus episcopus exstitit. In ejus honorem apud eamdem urbem condita est insignis Canonicorum ecclesia, quæ institutum Canonicorum regularium Ord. S. Augustini suscepit auctoritate Innocentii II. ut ex sequenti diplomate intelligitur.

INNOCENTIUS Episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio Stephano ecclesiæ S. Memmii abbati, ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

Officii nostri nos hortatur auctoritas pro ecclesiarum statu satagere, & earum quieti, & utilitati salubriter auxiliante Domino providere. Dignum namque & honestati conveniens esse dignoscitur, ut qui ad earum regimen assumpti sumus, eas & à pravorum hominum nequitia tueamur, & B. Petri atque apostolicæ Sedis patrocinio muniamus. Proinde, dilecte in Domino fili Stephane abbas, ecclesiam S. Memmii, cui Domino auctore præesse dignosceris sub apostolicæ Sedis protectione suscipimus, & præsentis scripti pagina communimus; statuentes, ut quascumque possessiones, quæcumque bona præfata ecclesia in præsentiarum juste & legitime [illegible] in futurum concessione Pontificum, liberalitate Principum [illegible] latione fidelium, præstante Domino poterit adipisci, firma [illegible] usque successoribus & illibata permaneant. Sane per hoc [illegible] Sedis privilegium constituimus, ut post sæcularium C[illegible]um decessum nullus in prædicta B. Memmii ecclesia nisi [illegible] vitam professus, substituatur canonicus, ac decedenti[illegible] orum Præbendæ in usus fratrum regularium redigantur. Ob[illegible] vero te tunc ejusdem loci abbate, nullus ibi abbas, nisi regularis canonicus, & secundum B. Augustini Regulam subrogetur. Decernimus ergo, ut nulli omnino hominum liceat prænominatam ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, mi[n]uere, vel temerariis vexationibus fatigare. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam venire tentaverit, iram Dei & B. Petri & Pauli indignationem incurrat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat, nisi præsumptionem suam digna satisfactione correxerit. Cunctis autem eidem loco sua servantibus, sit pax Domini nostri Jesu Christi; quatenus hic fructum bonæ actionis percipiant, & apud districtum Judicem præmia æternæ pacis inveniant, Amen. Datum Jotii per manum Aimerici S. R. E. diaconi cardinalis & cancellarii, v. Cal Martii, Indictione IX. Incarnationis Dominicæ anno MCXXXI. pontificatus autem domini Innocentii II. Papæ 2.

128. HORSTII ET PICARDI. S. SATYRI. Mathildis uxor Gofredi Bulloniensium, (aut Boloniensium, civitate Boloniensi, quæ est secus mare Anglicum sita, inquit Guillelm. Tyr. l. IX. c. V.) primique recuperatæ Jerosolymæ Regis, impetravit à Paschali summo Pontifice corpus B. Satyri martyris, cujus agitur solemnitas Nonis Martii, eique posuit in diœcesi Bituricensi sæcularium Canonicorum collegium: qui intra paucos annos (tam faciles & proclives ad deteriora sumus) ad vitam adeo sæcularem & immoderatam degeneraturunt, ut Innocentius jusserit eos exponi, reponique B. Augustini Canonicos, quod Memorialis historiarum sic insinuat. Anno MCXXXVIII. clarebat Ordo Canonicus S. Victoris Parisiensis, celebrisque per orbem fama habebatur propter insignes personas, moribus & scientiis ornatas: quas in diversis mundi ecclesiis sparsit, velut vitis fœcunda palmites proferens transplantandos. Hoc enim tempore fuerunt ibidem accepti Canonici professi prælati in ecclesia Romana duo Cardinales, dominus Hugo episcopus Tusculanensis, & Magister Ivo; abbates quoque novem. In ecclesia S. Satyri Bituricensis abbas Radulfus, & cætera. His subscribit Necrologium S. Victoris Parisiensis in quo ad v. Id. Febr. legitur: *Obiit dominus Amaveus abbas S. Satyri, & noster Canonicus.* Stephanus ex abbate S. Genovefæ Parisiensis episcopus Tornacensis in epist. ad Lucium III. Papam (quæ incipit, *Movetur usque*, &c.) commendat ejusdem cœnobii gravem constantemque disciplinam. Adde quod in libello taxationis episcopatuum & beneficiorum Franciæ isthæc abbatia sub Ordine S. Augustini recensita sit.

SED NEC LEONIS IMMINENTEM MUCRO. Id potissime videtur intelligendum de investituris ecclesiarum ab Imperatore Lothario repetitis, & ab Innocentio denegatis. Eo quoque tempore, inquit abbas Ursperg. ipse Papa adiit Imperatorem Lotharium, petens ab eo favorem contra Petrum Leonis, & suos fautores. Sane Imperator usus consilio super hujusmodi responso, cœpit à Papa repetere investituras episcopatuum, quas multo tempore Imperatores ante se habuerant. Ideoque Apostolicus non modicum est turbatus, & de adventu suo contristatus; de reditu quoque anxius effectus. Nam petitionem Principis exaudire non poterat super tali articulo, pro quo Ecclesia tot mala sustinuerat. Interveniente tamen consilio, & orationibus S. Bernardi securus recessit ab Imperatore. Otto Frising. quidem lib. 7. cap. 18. idem, sed mitius denarrat. Hucusque fere Picardus.

129. Spicil. [illegible] 3. [illegible] & [illegible] * IN TURBATORES ECCLESIÆ AURELIANENSIS. Quinam isti fuerint discimus ex nonnullis epistolis, quas noster Acheriús Spicilegii tomo 3. inseruit. Et primò quidem ex epistola Archembaldi ecclesiæ Aurelianensis subdecani ad Henricum Senonensem archiepiscopum, advertimus hujus perturbationis auctorem fuisse Johannem quemdam Aurelianensem *, in archidiaconi dignitatem intrusum, cui cum Archembaldus aliique clerici se se opponerent, graves injurias, bonorumque fere omnium detrimenta tum ab ipso Johanne, tum ab ejus fautoribus Bartholomæo Capicerio, Zacharia Pagano archidiacono, Jacobo sancti Aniani subdiacono, &c. passi sunt. Unde in fine sic rogat, *quatenus de malefactoribus suis plenariam sibi justitiam faciat* Henricus archiepiscopus, (ad quem vacante sede Aurelianensi confugerant) *& ecclesiam quæ sanguinis effusione & sacrilegiis multis*

* Is postea [illegible] [illegible] epi[s]cop[us] [illegible] 101.

polluta erat, cessare seu interdici juberet, & hanc injuriam, qua in dominum Papam redundabat, ulcisci non differret. Exstat ibidem alia ejusdem argumenti epistola à Gaufrido episcopo Carnotensi ad prædictum Henricum transmissa. Et fortasse Johannes ille intrusus suam dignitatem Regis auctoritate vindicabat. Sed tandem Innocentius papa arrepta oppressorum tutela, nunc dicto Gaufrido Carnotensi apostolicæ sedis Legato istius causæ curam & patrocinium demandat. Quod cum morosius fieri cognosceret, hoc rescriptum dedit ad eumdem.

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus Fratribus GAUFRIDO Carnotensi apostolicæ sedis Legato, & STEPHANO Parisiensi episcopis, salutem & apostolicam benedictionem.

PROUT novit vestra fraternitas, damna & injurias dilectis filiis nostris ARCHEMBALDO Aurelianensi subdecano, magistro G. & eorum sociis irrogatas, & honores sibi ablatos restituendos in vestro arbitrio & æstimatione posuimus. Quod quia minime impletum esse accepimus, dilectioni vestræ mandamus atque præcipimus, ut quemadmodum bene inchoastis, in nomine Domini procedatis, & eamdem causam effectui mancipetis. Datum Placentiæ Nonis Novembris, anno scilicet MCXXXII.

330. * Quid exinde secutum sit, accipe ex aliis Innocentii litteris, quas ex chartophylacio ecclesiæ Aurelianensis eruimus, in hunc modum.

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus Fratribus GAUFRIDO Carnotensi apostolicæ Sedis Legato, & STEPHANO Parisiensi episcopo, salutem & apostolicam benedictionem.

NOverit vestra dilectio, quoniam GOFFRIDUS de Vico-novo, nuper ad nos veniens in præsentia Fratrum nostrorum, jurejurando firmavit, quod salva fidelitate carissimi filii nostri LUDOVICI Francorum regis, ligium hominium faciet dilectis filiis nostris St. subdecano, Sy. præposito, & aliis cognatis atque nepotibus ARCHEMBALDI bonæ memoriæ Aurelianensis subdecani, qui hoc recipere voluerint: & eam ipsis, quam omnibus aliis qui cum eodem defuncto fuerant casulati, vitam & membra & bona jurabit, & cum eo meliores de cognatione ipsius eamdem securitatem jurabunt. Hoc etiam addito quod fideliter laborabit, quatinus HENRICUS similiter juret idem & faciat: & utrique Aurelianensi ecclesiæ, quia graviter læserunt, satisfaciet. Præterea Herveus de Vico-novo, HUGO nepos ejus, & THEBALDUS Hervei, & cum eo tot milites ut centesimum numerum compleant, & centum quadraginta de melioribus burgensibus urbis Aurelianensis, quos ad hoc poterunt invenire, prædictis Archembaldi subdecani parentibus hominia facient. Quod si Henricus hoc jurare noluerit, prædictus Goffridus hoc per se nihilominus faciet adimpleri. Deinde vero proxima omnium Sanctorum festivitate nostro se conspectui præsentabunt, pœnitentiam quam eis injungere voluerimus fideliter suscepturi, tunc per nos ab excommunicationis vinculo absolvendi. Denique præfatus St. subdecanus & Sy. præpositus mortem jam dicti Archembaldi recolendæ memoriæ eidem Gof. in conspectu Fratrum nostrorum pro Dei amore misericorditer indulserunt, & hoc ipsum facient aliis militibus ejusdem subdecani interfectoribus, qui Aurelianensi ecclesiæ & parentibus interfecti satisfaciant. Verum tamen ipsi omnes interim extra ecclesiam & in pœnitentia erunt, & si quem eorum ad extremum vitæ venire contigerit, ei absolutio ab excommunicatione & Viaticum non negabitur. Volumus autem ut pro his qui ecclesiæ satisfecerint, Aurelianensis ecclesia ulterius à divinis non cesset officiis. Si qui autem de ejusdem interfectoribus se ipsa satisfactione subtraxerint, donec in terra de speciali dominio gloriosi filii nostri Lodovici Francorum regis in ipso Aurelianensi episcopatu manserint, tota civitas & archidiaconatus St. de Garlanda usque ad eorum satisfactionem à divinis vacet officiis. Ideoque sollicitudini vestræ mandamus, ut quia status terræ notior vobis existit, de modo satisfactionis absolutione ecclesiæ, quæ sub interdicto tenetur, vice nostra providere curetis. Datum Pisis VI. Idus Januarii.

IN EPIST. CLI

331. * AD PHILIPPUM TURON. ECCL. INVAS. Anno 1137. Hildeberto ecclesiæ Turonensis pontifice mortuo, canonici ejusdem ecclesiæ violentia Goffridi comitis propriis sedibus sunt expulsi. Cum vero pontificem canonice deberent eligere, in partes divisi sunt. Quidam enim illorum, contra sanctorum scita canonum, quemdam Philippum, Gilberti ante Hildebertum in eadem sede ambitiosi episcopi nepotem, aliis reclamantibus elegerunt. Philippus confestim Anacletum pseudopontificem adiit, ut ab eo confirmaretur & ordinaretur, moxque Turonos reversus est. Interim Hugo, vir prudens & nobilis, à saniori parte eorumdem clericorum canonice eligitur, & in Cenomannensi ecclesia à Guidone & comprovincialibus episcopis consecratur. quo Philippus cognito, secum ornamenta ecclesiæ deferens, furtim aufugit. Hæc ex Actis episcoporum Cenomannensium editis in tomo 3. Analectorum. Cum hæc agerentur, Bernardus, qui tunc Viterbii morabatur, has litteras scripsit ad Philippum: qui aliquanto remissior factus, Anacleto mortuo deinceps Turonensem ecclesiam ambitu suo exagitat: contra quem vir sanctus anno sequente 1138. ad Innocentium scripsit epistolam præcedentem.

* Ceterum sub Hugone archiepiscopo, qui tandem Philippum evicit, id contigit quod Innocentius III. commemorat in lib. 3. epistola 79. *Adjecit etiam pars Dolensis, quod processu temporis bonæ memoriæ Eugenius Papa, prædecessor noster, felicis recordationis Bernardum Clara-vallensem abbatem ad sopiendam inter easdem ecclesias controversiam destinavit, cujus statutum servare noluit ecclesia Turonensis.* Hæc longe post initium epistolæ ab Innocentio III. scriptæ in causa Turonensis ecclesiæ adversus metropolim Dolensem.

IN EPIST. CLVIII. Ad Innoc.

OB nefariam cædem Thomæ Prioris S. Victoris Parisiensis, Ponti- 332. HORATII
ficem seno hac epistola interpellat, ut in sacrilegos debitam ET PICARDI.
justitiæ censuram & ultionem exserat. Occasionem cædis Bernardus hic insinuat. Nempe, quod Thomas zelo disciplinæ ecclesiasticæ cupiditati ejus & iniquis exactionibus, quibus Archidiaconus Parisiensis Clericos premebat, obsisteret. Hinc odio inflammatus archidiaconus vindictam animo coquebat, donec tandem nepotes ejus, seu iræ & odii participes, quod causam cognati suam putarent, seu ab eo ad facinus conducti & inducti, Thomam in itinere, & quidem in comitatu episcopi aggressi sunt. Stephanus episcopus Parisiensis auctorem cædis & complices seu fautores mox anathemate perculit. Et tanti sceleris immanitate gravissime commotus, velut ad levamen doloris, secessum paulisper in Clara-valle petit, indeque Gaufrido S. R. E. Legato & Carnotensium episcopo has transmisit.

Gaufrido Dei gratia venerabili Carnotensium episcopo, & apostolicæ Sedis Legato, Stephanus eadem gratia Parisiensis ecclesiæ minister indignus, nunc autem miseriæ & afflictionis præco infelix, valere in Domino.

CAlamitatis novæ pondus, quam vestris auribus, immo cordi vestro illaturus sum, nescio si verbis aliquibus digne valeat explicari. Nuncium durum & grave audite, omnibus, quibus Christi Jesu & sanctæ matris Ecclesiæ opprobria dura & graviora sunt, præcipue nobis sub habitu & signo religionis constitutis, quibus hæc tanto plus omnibus graviora futura sunt, quanto specialius ad nostrum gravamen, immo oppressionem & ruinam omnium spectat nostrum unius occasus. Magistrum Thomam Priorem cœnobii S. Victoris, virum approbatum, omnibusque bonis amicum & dilectum, ac in sanctæ Ecclesiæ defensione illum coadjutorem & propugnatorem devotissimum & strenuissimum, impiorum manibus exstinctum sciatis, carne quidem mortuum, sed, ut indubitanter credimus, viventem cum Christo. Cui enim Christus vere causa moriendi fuit, in gloria omnino deesse non poterit: quoniam & ipse cum ultimum in nostris manibus exhalaret spiritum, libera voce se pro justitia mori protestatus est, certissimum præteritæ præsentisque justitiæ suæ, qua in Ecclesia Christi contra impios pugnaverat, testimonium relinquens, quoniam in ipsa consummaretur. Hæc enim prima, hæc & ultima causa fuit laboris illius. Nam pro ipsa justitia tunc mecum aderat. Ego enim ipsius præcipue admonitione (sicut ei semper de his cura esse solebat) rogatu & assensu Regis, per eum quoque ad ipsum persuasi, ad abbatiam Monialium, quæ est Chelis, emendandam & ordinandam perrexeram, assumptis mecum viris religiosis, abbate scilicet S. Victoris & S. Magloris, & subpriore S. Martini, aliisque compluribus monachis, canonicis ac clericis: cumque pro viribus negotio peracto reverteter, juxta domini Stephani castrum, quod Gorniacum dicitur, subito ab ejus hominibus, scilicet nepotibus Theobaldi archidiaconi, insidias mihi in via præstruentibus, assultum passus sum. Cumque nos inermes, utpote die Dominico, & pacem ferentes incederemus: subito evaginatis gladiis irruunt super nos, & nec Deo, nec diei facto, nec mihi, nec his, qui mecum erant religiosis viris honorem dantes, inter manus nostras innocentem trucidaverunt, mihique mortem comminati sunt, nisi abscederem à conspectu eorum celeriter. Nos autem fiducialius agentes, in medios gladios nos conjecimus; & jam semivivum, diroque laniatum à manibus eorum abstraximus, atque undique circumdantes eum de sua confessione, & de ejus quam passus fuerat, inimicorum impietate dimittenda allocuti sumus. Tunc ille libenti animo omnibus, qui in se peccaverant, dimittens, & suorum peccatorum intime remissionem petens, percepta tandem communione corporis & sanguinis Christi, libera voce se coram omnibus pro justitia mori contestatus est, & sic reddidit spiritum.

Hinc ergo, licet nostræ spei fiducia certa, quantum ad ejus spectabat salutem & gloriam, exsultandum omnino non dubitet, pretiosamque in conspectu Domini mortem Sanctorum ejus sciamus; mæror tamen & luctus gravis, qui de amici orbatione & communium omnium nostrum confusione oboritur, nulla prorsus consolatione in nostro animo temperatur. Me enim in ipso occisum video, & multo magis me occisum quam ipsum: quia me in ejus morte periculis expositum cerno, ipsum autem a periculis liberatum. Superest igitur, ut quia me nunc tam graviter desolatum & contristatum cernitis, ad me consolandum simul & consiliandum venire non differatis. Ego enim, quasi qui ipsam detestandam loci faciem sustinere non valeam, Claræ-vallem fugiens secessi, illic vos exspectaturus, ut consilium pariter capiamus, quid nobis pro sanctæ Ecclesiæ tam intolerabili injuria faciendum sit. In omnes enim nos impetus iste casum minatur, & veniet, nisi præveniat Dominus. Mando ergo vobis, & summopere deprecor, ut omni dilatione postposita Claræ-vallim properetis: quia pericula undique mihi imminent, pro quibus consilium differri non potest.

His Gaufridus acceptis, Claram-vallem advolavit, mandatoque apostolico præcepit episcopis diœceseon Remensis, Rotomagensis, Turonensis, Senonensisque ad Synodum Jotri indictam fre-

quentes convenire. Illis autem coactis, Hugo Gratianopolitanus episcopus, Cartusiensiumque familia in hunc modum rescripsere.

Dominis & Patribus in Christo reverendissimis archiepiscopis, episcopis, & ceteris religiosis personis in præsentem locum defendendæ justitiæ gratia congregatis, Hugo Gratianopolitanæ ecclesiæ vocatus episcopus, & filii ejus, Cartusiensium pauperum servus inutilis GUIGO, & qui secum sunt fratres, agendo cognoscere, cognita viriliter adimplere per Christum Dominum nostrum.

QUod homines sumus, ad naturam: quod justi, ad meritum: quod episcopi, vel presbyteri, vel archidiaconi, vel aliquid hujusmodi, ad ecclesiasticum pertinet officium. In primo existimus; in secundo salvamur; in tertio, providendi aliis quæ subjecta sunt, potestatem accepimus. Duo ergo priora, ad nos; tertium refertur ad proximos. Quod si manifestum fuerit, juxta illud ficulneæ evangelicæ exemplar, quæ tamdiu exspectata fructum non attulit, officium nos inutiliter habere susceptum: nulla justa cur in eo relinquamur, remanebit occasio. Quid ergo, si non solum inutiles ecclesiæ, sed etiam perniciosi, vel verbis, vel exemplis exstiterimus? Nonne non solum dejici, sed etiam digni sumus puniri? Etsi igitur beati Thomæ, & ceterorum, qui recenter lotis in sanguine Agni stolis suis ad cælestia demigrarunt, in conspectu Domini mors pretiosa, mundana ultione non egeat: tamen si ecclesia Dei (sine qua, nec publicæ res salvæ sunt, nec privatæ) militare careat disciplinæ; rogamus supplices & obsecramus, quatenus armatura fidei protecti, & rectitudinis zelo succensi, & sanctorum Mosis, Phinees & Matathiæ, beatorum quoque Apostolorum Petri & Pauli adversus Simonem, Ananiam & Barjesu pie desævientium, maximeque ipsius Domini, venditores de templo cædendo proturbantis, exemplis animati, in sacrilegos homicidas ecclesiastici rigoris gladium producatis: eosque, si fieri potest, omnibus sacrorum officiis privetis & beneficiis: quatenus omnis Israel audiens timeat, & nequaquam ultra quispiam faciat simile. Ipsi enim magis quam homicidæ, in quorum cruentas delicias, vota complenda, & odia satianda, Sanctorum sunt corpora laniata. Qui nisi tantæ nequitiæ non solum fructu caruerint, sed & pœnam senserint, omnibus apud nos justitiæ defensoribus similia sunt metuenda. Valete. Orate pro nobis, & sacris elevatis dexteris super partem mundi, in qua siti sumus, benedictionem & obsecrationem profundite. Iterum valete. Participes nos faciat Deus sanctorum operum vestrorum, gestorum & gerendorum. Valete tertio, cum reverendis Principibus Blesensi & Nivernensi.

634. Porro Innocentius S. Bernardi scriptis monitus, Patribus super eorum decreto in hanc rescripsit sententiam.

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus Rainaldo Remensi, Hugoni Rotomagensi, Hugoni Turonensi archiepiscopis, & eorum suffraganeis episcopis, salutem, & apostolicam benedictionem.

GRaviora delicta amarioribus gravia pœnitentiæ fletibus purganda sunt: & quod adversus sacros Ordines committitur, expedit ut celeriter dignis animadversionibus expietur. Quis enim locus tutus, & cui personæ sit præstanda securitas, si Ecclesiæ Dei violentur, clerici cælestibus obsequiis mancipati, injuriis vel captionibus, vel cruciatu corporis à perditis hominibus affligantur, aut, quod detestabilius est, morte & sacri sanguinis effusione mulctentur? Adversus ergo tam Deo odibile & tam piaculare flagitium, quod in dilectos filios nostros bonæ memoriæ Thomam Priorem S. Victoris, & Archembaldum subdecanum Aurelianensem commissum est, tepiditate seposita, assumpto vigore justitiæ exsurgant canones, armentur jura: &, si res postulat, novum scelus, novæ Synodi librata sententia conteratur. Quod ergo a vestra dilectione super hoc apud Jotrum nuper judicatum est, apostolica auctoritate statuimus esse firmatum. Sed quia nimis remissa videtur esse vestra sententia: addendo censemus, ut in quibuscumque locis præfati sanguinarii præsentes fuerint, divina ibi non celebrentur officia: & si quis sacrilegos illos clericidas, ac cælestis collegii turbatores, & effusores Dominici sanguinis in sæculo remanentes, manu-tenere & confovere tentaverit, anathematis sententia percellatur. Ad hoc addentes statuimus, ut, quia de nefaria parentum nequitia, & horrendo furore, clerici nec adipisci, nec retinere ecclesiasticum debent emolumentum: ipsi enim non pretio, non violentia, non terrore, non consanguineorum truculenta nequitia, sed solis intervenientibus meritis oportet acquirere, & acquisitum servare: tam Thebaldus Notarius, quam alii, qui honores sub hac pessima forma acquisierint, vel retinuerint, salva nihi... Sedis apostolicæ reverentia, ecclesiasticis priventur beneficiis. Et quia superabundat iniquitas, summopere prospiciendum est, ut clerici de cetero nihil humanum metuant, & ut grata tranquillitate, famulatibus valeant vacare divinis, apostolica eis suffragia propensius impertimur.

Et hæ quidem sunt epistolæ in causa B. Thomæ Prioris, ultro citroque transmissæ.

563. * Quod attinet ad rationem temporis quo hæc cædes perpetrata est, à Johanne Picardo in Notis ad hanc epistolam, aliisque sequacibus communiter revocatur ad annum 1130. quamvis à Baronio ad annum 1135. rejiciatur. At sententia quidem illa probari non potest. Constat enim ex epistola 159. Thomam fuisse peremptum die Dominica, & quidem XIII. calendas Septembris, ut legitur in Necrologio Victorino his verbis: *Anniversarium magistri Thomæ Prioris hujus ecclesiæ, qui pro defensione justitiæ ab iniquis justitiæ crudeliter interfectus, vivens & moriens honestatis & patientiæ dignam atque imitabilem sequacibus suis vitæ formulam dereliquit.* Concordat etiam S. Guinailii Corboliensis Calendarium, teste Picardo. Proindeque dies ille Thomæ sanguine consecratus litteram dominicalem anni 1130. præferre debet, quod contra accidit. nam littera dominicalis illius anni est F, littera vero decimo tertio calendas Septembris respondens est A. Addit Picardus duo argumenta in suæ sententiæ confirmationem. Alterum, quod Thomæ Prioris interitus S. Hugonis Gratianopolitani obitum antevertat, cum hic pro Thomæ vindicatione ad Patres in Jotrensi concilio coactos una cum Cartusiensibus scripserit. At vero, inquit, cum Guigo primariæ Cartusiæ Præses adverterit in vita S. Hugonis, ipsum obiisse anno 1132. mors Thomæ referenda est, non quidem ad annum 1131. (quo Innocentius in Galliis præsens, comitante ubique Bernardo, tot litteris non fuisset interpellandus,) sed ad annum 1130. quo Innocentius creatus est Pontifex. Alterum, quod Innocentius sub initium anni 1131. Luteciam ingressus, & S. Victoris ecclesiam lustrans, beati Thomæ corpus è claustro in templum efferri præceperit VII. Idus Martii. Mense igitur Augusto præcedentis anni è medio fuerat sublatus. At neutrum certè argumentum rem conficit. Non quidem primum. Quid enim obstat, quominus præmissam Hugonis Gratianopolitani epistolam, non à Hugone, sed à successore ejus cognomine scriptam esse dicamus? Nec etiam posterius magis urget. Esto enim Innocentius beati Viri corpus in decentiorem locum transferri jusserit: non tamen id præsens asserendus est præstitisse, immo mandato ex Italia transmisso, ut manifestum est ex epistola Tomo 3. Spicilegii Acheriani inserta, in qua archiepiscopos Remensem & Senonensem arguit dilatæ excommunicationis sententiæ in eos ferendæ, qui Thomam interfecissent. Sic enim concludit: *Ad hæc mandamus, ut corpus præfati boni viri, qui coram Judice superno modo de sua justitia & innocentia testimonium perhibet, & sub obedientia vivens, in obsequio proprii interfectus est episcopi, in sua ecclesia honorifice tumuletur. Data Pisis* XI. *Decembris.* Dicendum itaque est, hanc Thomæ necem incidisse, non in annum 1130. sed 1133. quo littera Dominicalis E litteræ diei prædicti, nempe XIII. ante calendas Septembris respondebat; quo alter Hugo post S. Hugonem sedem Gratianopolitanam occupabat: quo Innocentius Pisis concilii indicti tempus præstolabatur, quo denique Bernardus ex Italia in Germaniam missus ad pacem Lotharium inter & Conradum componendam, in Galliam reversus illic tantisper subsistebat, præsens adfuturus Capitulo Cisterciensi, hoc anno Idibus Septembris de more celebrando, ut patet ex inscriptione cujusdam epistolæ *, a Petro Cluniacensi hoc anno ad prædictum Capitulum directæ, in qua Bernardus præsens recensetur. Denique huic nostræ sententiæ favet Ordericus lib. 13. ad annum 1134. quo, nonnullis rebus, quæ ad annos superiores pertinebant, summatim conglobatis, postquam recitavit mortem Johannis Aurelianensis episcopi, & Hugonis decani post eum designati, quæ anno 1133 * contigere: *Tunc etiam*, inquit, *Thomas S. Victoris Canonicus, vir magnæ auctoritatis, interemptus est*, &c. De his ista sunt dicta.

IN EPIST. CLXIV. & seqq.

De Lingonensi electione.

356 * LUGDUNENSIS SEIL. ARCHIEPISC. ET CLUNIAC. ABBAS. De hac ecclesiæ Lingonensis in eligendo episcopo controversia tres lego Petri abbatis Cluniacensis epistolas. Unam, quæ est libri I. epistola 29. ad Bernardum scripta, in qua monachum quemdam ex suis in episcopum Lingonensem electum ab injusta infamia purgare nititur. Alteram, quæ est l... 28. ad Innocentium papam, in qua confirmationem abbatis Vizeliacensis electionis in ejusdem ecclesiæ episcopum factæ denegari postulat. Postremam, quæ est ejusdem libri epist. 36. ad eumdem Innoc. qua ecclesiæ Lingonensi circa futuri episcopi electionem jus integrum juxta canones dimitti efflagitat. Primam ac tertiam epistolas pertinere ad eam, de qua hic agit Bernardus, electionem, ex utriusque collatione manifestum est. An autem secunda itidem ad eamdem pertineat, difficilius dixerim. Persuasum mihi est de diversa intelligendam esse persona. In prima enim Petrus Venerab. electum nominat simpliciter *monachum Cluniacensem ac filium suum*: in secunda *abbatem Vizeliacensem*. In illa dicit, Lingonenses Canonicos, sibi ex agro Pictaviensi revertenti occurrentes, monachi sui electionem significasse: in hac inquit, *rumorem ad ... venisse*, Abbatem Vizeliacensem importunis quorumdam apud Innocentium precibus in episcopum Lingonensem deposci. In illa denique monachi sui confirmationem promovere satagit: in hac abbatis Vizeliacensis confirmationem impedire nititur. Quocirca ... commendandam puto eorum sententiam, qui juxta catalogum Stephaniensem & Thuaneum, Villenco Lingonensi episcopo subjungunt Villelmum de Sabrano, forte ex abbate Vizeliacensi ad sedem Lingonensem assumptum; huicque Godefridum ut mox dicetur, qui tandem, rejecto monacho Cluniacensi, de quo hic ...tur, electus est ac confirmatus anno 1138. cum nempe Bernardus extincto schismate in Galliam rediisset. Ceterum hac in historia observes quæso, Lector, quod ante adnotavit Baronius ad annum 1138, Petrum Cluniacensem sic filii partes pro virili egisse, ut neque

victus poterit à S. Bernardo, ejusque monachis animo divelli, quod testatum ipse reliquit in quadam epistola his verbis: *Quando enim exstingui vel obrui poterit sincerus ergo vos & ignitus mei pectoris affectus quibuslibet sinistri rumoris ventulis, cum nec aqua multa doctrinarum potuerint eum exstinguere, nec impetus Lingonensium fluminum obruere.* Sed de his alias.

AD EPIST. CLXX. Ad Ludovicum.

137. * QUOD LINGONIS DE PRIORE NOSTRO FACTUM EST. Intellige de Godefrido Bernardi consanguineo, qui post multas altercationes unanimi tandem consensu ex tertio Claraevallis Priore episcopus Lingonensis creatus est anno 1138. nimirum schismate compresso. Nam Godefrido adhuc Priori ex Italia Bernardus scripsit epistolam 317. in Octavis Pentecostes eodem anno: quo cùm ex Italia rediisset, contigit hæc Lingonensis electionis historia, nimirum reddita Ecclesiæ pace, ut diserte habet epistola 166. Quanti verò Godefridum fecerit Bernardus, ex hac epistola innotescit, in qua eum vocat *baculum senectutis suæ, lumen oculorum, dextrum brachium*. Vide de eo lib. 2. Vitæ S. Bern. cap. 5. & alibi sæpius, necnon Præfationem ad librum 3. Vitæ ejusdem.

IN EPIST. CLXXIV. Ad Canonic. Lugdun.

138. * NOVAM INDUCENDO CELEBRITATEM. Dies Conceptionis Deiparæ Virginis necdum in canonem festorum relatus erat sub annum 1140. cùm Bernardus hanc epistolam scripsit. Ante istud tempus *apud aliquos* jam induci cœperat, hic num. 9. idque vir sanctus dissimulaverat, *parcens devotioni, quæ de simplici corde & amore Virginis veniebat*. Verùm hoc non tulit *in famosa nobilique ecclesia. Num si sic videbatur*, inquit, *consulenda erat priùs apostolicæ Sedis auctoritas, & non ita præcipitanter atque inconsulte paucorum sequenda simplicitas imperitorum*. In tractatu de Conceptione, qui Anselmo perperam à nonnullis tribuitur, Conceptio *priscis temporibus frequentiori usu celebrata* fuisse dicitur. Scriptus est tractatus ille statim post hanc Bernardi epistolam, cujus verba refert auctor; queriturque, quòd quidam hoc festum *jam quo se pollere gloriabantur auctoritatis ratione abolere non timuerunt*. Hos *summos viros* vocat; alios *simplices*, ut hic Bernardus, *de tanti gaudii amissione gementes*.

139. Quod *priscis temporibus* hanc celebritatem obtinuisse dicit, vereor ne pro Conceptione beatæ Mariæ acceperit Conceptionem Verbi seu Annuntiationem, quæ *Conceptio beatæ Mariæ* in quibusdam Calendariis pervetustis inscripta est. Sic Abaelardo in sermone de Assumptione vocatur *Conceptus Dominicæ matris*. Quamquam S. Hildefonsus Toletanus episcopus *festum Conceptionis sanctæ Mariæ, quo scilicet ipsa concepta est, celebrari constituit*, si auctori credimus, qui ejus gesta litteris mandavit ante annos septingentos, Julianus dictus: *& ejus constitutione per totam Hispaniam*, inquit, *sollemniter colitur VI. Idus Decemb.* Attamen nulla ejus festi mentio in libello Zixilanis episcopi Toletani de vita Hildefonsi: qui auctor fuisse ab aliis dicitur, ut festum Annuntiationis mense Decembri coleretur, approbante Concilio Toletano X. in canone 1. Hæc omnia patent ex his, quæ de Hildefonso retulimus in secundo Sæculo Benedictino à pag. 515. Sed tamen quin Conceptio sæculo X. quo libellus prædictus sub nomine Juliani de gestis Hildefonsi ex Hispania in urbem Anicium est allatus, apud Hispanias celebrata sit, in dubium via revocari potest.

140. Apud Anglos idem cultus, saltem in quibusdam ecclesiis, receptus erat, ex epistola Nicolai monachi Anglicani, qui statim à Bernardi obitu contra ejus epistolam de Conceptione scripsit, asserens ex revelatione nescio qua, maculam beato viro ex hac opinione inustam. Festi hujus institutionem Anselmo tribuit Synodus Londoniensis anni 1328. haud dubiè ex persuasione falsorum scriptorum, quæ sub Anselmi nomine tum circumferebantur. Nicolaum refellit Petrus Cellensis libri noni epistolâ 10. cui Nicolai epistola præmittitur. Certum porro est tum ex illa Petri epistola, tum ex alia, quæ est libri 6. epistola 23. hanc festivitatem in Gallicana ecclesia necdum tunc fuisse receptam, sed tantùm à quibusdam: quorum novitatem cum Bernardo & Petro Cellensi carpit eodem tempore Potho presbyter & monachus Prumiensis in fine libri 3. de Statu domus Dei, ubi conqueritur, quòd vita *monastica, quæ erat columna & firmamentum religionis, in ecclesiasticis officiis, repentinis visa est novitatibus acquiescere*, nempe admittendo festa Sanctæ Trinitatis, & Transfigurationis Domini, atque (*quod magis absurdum ipsi videtur*) *festum quoque Conceptionis S. Mariæ*. Idem sæculo sequenti improbant Johannes Belethus in cap. 146. & Guillelmus Durandus Mimatensis episcopus in lib. 7. de divinis Officiis cap. 7. Unde suspectum redditur Ecclesiæ Gallicanæ decretum, apud Bochellum relatum in tit. 9. cap. 13. quo *Conceptio B. Mariæ de mandato Sedis apostolicæ* celebrata dicitur tempore Innocentii III. Sed tandem ubivis recepta est Sæculo XV. auctoritate Concilii Basileensis & Sixti IV. apud Præmonstratenses anno 1505. ex tomo 3. Metropolis Salisburgensis pag. 45. apud Cartusienses sub Francisco de Puteo, Sæculo XVI. ineunte, ex tertia compilatione statutorum.

141. * Qualis fuerit sancti Bernardi mens ac scopus in hac epistola, non una & eadem est Doctorum antiquiorum, ac recentiorum sententia. Hujus diversitatis causa profluxit ex diversa acceptione *Conceptionis*, quam aliter neoterici, aliter auctores Bernardo suppares usurpavere. Nam hi quidem Conceptionis nomine significabant Conceptionem activam, seuconflatum seminis ad formandum embrionem. Unde Alensis, parte 1. quæst. 9. art. 2. *Conceptio*, inquit, *dicit commixtionem, quæ est in principiis seminalibus viri & mulieris*, &c. Neoterici verò Conceptionem sumunt pro Conceptione passiva, id est pro instanti illo, quo anima corpori jam efformato infunditur.

Superiorem Conceptionis notionem clarius exprimit Alensis quæstionis jam citatæ membro 2. art. 1. in quo distinctè quærit, 1. *an B. Virgo fuerit sanctificata in Conceptione. 2. an post Conceptionem ante animæ infusionem*, &c. Quam significationem amplectens S. Thomas in Mag. dist. 3. q. 1. a. 1. c. *Ad hoc dicendum*, inquit, *quod B. Virgo nec ante Conceptionem, nec in Conceptione ante animæ infusionem sanctificata fit*. Ex qua quidem interpretatione contigit, ut quamvis isti Doctores, immo & Albertus M. & S. Bonaventura, in ea fuerint sententia, B. Virginem in instanti infusionis animæ fuisse peccato originali obnoxiam, numquam tamen S. Bernardum in hac parte adduxerint in suæ sententiæ patrocinium, ut multi allucinantur; sed tantùm eo usi sint ad præsidium & argumentum illius partis, qua eidem B. Virgini sanctificationem negant ante animæ infusionem. Ita enim inter ceteros expressè docet Albertus M. in 3. dist. 3. art. 4. c. *Dicimus*, inquit, *quòd B. Virgo non fuit sanctificata ante animationem, & qui dicunt oppositum, est hæresis condemnata à B. Bernardo in epistola ad Lugdunenses, & à Magistris omnibus Parisiensibus*. Et S. Bonaventura in 3. dist. 3. quæst. 1. quamvis dicat SS. Patres passim refragari immaculatæ Conceptioni in statu infusionis animæ, hoc tamen de S. Bernardo pronuntiat: *Non huic obviant dicta Bernardi. Potius enim intendit excludere errorem, ne quis credat Virginem sanctificatam in Conceptione* (scilicet animæ infusionem præcedente, de qua ibi loquitur) *quàm ergo Virginem devotionem nostram minuere*, &c. Inde factum est, ut argumenta quibus usus est Bernardus ad designandum in B. Virginis Conceptione peccatum, iidem Doctores explicent de peccato in radice, quod esset in seminis decisione, non autem de peccato formali, ut vocant. Unde S. Bonaventura loco cit. in arg. *sed contra*, proposito sibi hoc Bernardi contextu: *Quomodo ibi peccatum non fuit, ubi libido non defuit?* sic reponit. *Constat quod illud non est dictum propter peccatum quod esset in parentibus, quia potuissent eam ugere sine peccato: ergo dicit propter causam peccati, quæ erat in carne*. Eodem prorsus modo hunc Bernardi contextum explicat Alexander Alensis, Parte 3. q. 9. memb. 2. a. 2. in Respons.

Huuc modum interpretandi hanc epistolam sequitur Manricus in Annal. ad ann. 1136. c. 4. & 5. cum quibusdam auctoribus ibi relatis: 142.
à quo longè recedunt ceteri ferè recentiores, qui Conceptionis nomen usurpantes pro instanti infusionis animæ, censent, Bernardum impugnasse non solùm festivitatem Conceptionis Deiparæ Virginis inconsulta Sede apostolica institutam, verùm etiam ipsam Conceptionis hoc modo sumtæ sanctitatem, seu immunitatem à peccato originali. Quod quidem ad Bernardi mentem propiùs accedere videtur. Nam in illa epistola nullum omnino discrimen agnoscit (nisi penes majorem ac minorem gratiæ plenitudinem) inter B. Virginem, ac Jeremiam & S. Johannem Baptistam: quos quidem in utero sanctificatos affirmant omnes, immunes à culpa originali, nullus. Et hanc quidem fuisse Bernardi sententiam colligitur ex Sermone 2. in Assumpt. in quo apertè concedere videtur, B. Virginem à parentibus *originalem maculam traxisse*. Quod autem nonnulli quosdam contextus Bernardo tribuunt in gratiam immaculatæ Conceptionis, ex supposititiis ejus operibus plurimùm adducuntur, ut iis diutiùs immorari necesse non sit. Ceterùm hæc dicta sint salva tantorum virorum superius relatorum auctoritate & reverentia, quibus contradicere non est animus, sicut nec recentiorum sententiam & expositionem refutare.

IN EPIST. CLXXVIII. Ad Innocent.

QUAERIMONIA DOMINI TRAVIRENSIS, &c. 143. Horstii
Gravis querimonia, qua Bernardus intempestivas provocationes ad Romanam Curiam, earumque incommoda vehementer perstringit. Idem facit lib. 3. de Consid. cap. 2. ubi in abusum appellationum ad curiam graviter invehitur. Sed ut pateat, quàm vere dicat, non solùm Alberonis, aut suam, hanc esse querelam, audiamus Hildebertum Turonens. archiepisc. de quo supra, ad Honorium II. Pontificem, similes plane querelas, parique cum Bernardo sensu & dolore deponentem.

Abusus appellationum.

Quaslibet igitur, inquit, appellationes in Romana vigere & suscipi ecclesia, cis Alpes auditum non est, nec ex sacris traditum institutis. Quod si fortè hujusmodi emersit novitas, ut placeat omnem indifferenter admittere appellationem, pontificalis censura peribit, & omnino conteretur ecclesiasticæ robur disciplinæ. Quis enim raptor ad solam anathematis comminationem non statim appellabit? Quis clericus aut presbyter, frustratoriæ appellationis refugio non putrebit, aut etiam sepelietur in stercore suo? Quis episcopus habebit in promptu, non omnem dico, sed aliquam ulcisci inobedientiam? Ejus virgam quævis appellatio quassabit, solvet constantiam, severitatem emolliet, adducens & illi silentium, & reis impunitatem delictorum. Sic fiet, ut sacrilegia ac rapinæ, fornicationes ac adulteria pernicioso inundent incremento, cum præsul ad superfluas appellationes clauserit ora, & desierit persequi piorum persecutores locorum, cum viduarum injurias desierit ulcisci, & orphanorum. Dilatione nempe censuræ facinora fovebuntur, & venient in profundum iniquitatis impune delinquentes, super quos evangelicum illud implebitur præceptum: *Exi citò in plateas, & vicos civitatis; & pauperes, ac debiles, & cæcos, & claudos introduc huc.* Quis vel cæcum vel claudum intrare compellet, si cæcus, cum compelletur, appellet? Denique pro delicto Heli, nullos Pontificum punietur, quoniam appellationis excusatione suam quisque defenderet offensam. Exempla quædam censuræ semper vivent, æmulatores autem ejus quælibet appellatio sepeliet & vivos. Sane parva est materia, & exilis scientia, quæ si, juxta Job, inter aquilas in prærupti s lusitantes cum pullis, earum sanguinem lambit, satis est. Non erubesco meam & attendere & profiteri mensuram. Ita Hildebert. archiepisc. Turon. epist. 82. Tom. XII. Biblioth. SS. Patrum, parte 2.

Porrò præsentis negotii meminit quoque Brouverus in Annalib. Trevirensib. lib. 14. in Alberone. Verba ejus recitabimus, quia palam, quod dolendum, necdum legitur ejus Historia. *

* Jam castor

In his itaque motibus, inquit, cum pars offensa læsaque ad Archiepiscopum confugere, Episcopi provinciales pars metropolitanum Judicem recusare, & Romanæ Curiæ judicia periclitari præoptare, illico omnibus patefit, janua jussa atque judicia detrectandi; miscendi per æqua iniqua, infima summis. Unde ad extremum deterrimo cuique licentia incedebat ab Archiepiscopo provocandi ad apostolicæ Sedis tribunal, impune arrepto itinere Romam, *ubi causis malè expositis* (ut D. Bernardi verbis loquar) *jactitabant gestiebantque se obtinuisse tutores, quos magis ultores sensisse debuerant.* Atque ad hunc modum Pontificis indulgentiâ promiscuè Clerus atque populus ad flagitia abutebatur. Ita Brouverus lib. cit. ubi deinceps refert verba præsentis epistolæ. Idem notat annum quo scriptæ literæ 1139. Baron. verò 1135. & rectiùs quidem, cum ante finem schismatis, ut constat tum ex numero 5. hic, tum ex numero 2. superioris epistolæ eodem tempore scriptæ.

144. * SUSTINERE S. PAULUS VIOLENTIAM APUD VIRDUNUM CONQ. Monasterium S. Pauli apud Virdunum Ord. S. Bened. laxatis disciplinæ regularis habenis, in aliquam morum licentiam defluxerat. Qua occasione Albero II. Virdunensis episcopus, qui Ursioni anno 1131. successerat, illud ad Præmonstratenses transferendum curavit, Innocentio Papa approbante, & tertium usque confirmante. Diu reclamavére & obstitére domestici illius loci cœnobitæ, immo ipse Petrus Venerabilis, vir aliàs modestissimus, ea de re apud Matthæum Albanensem graviter expostulavit. Querot ergo, inquit, queruntur fratres nostri omnes, ad quos hoc pervenire potuit, queritur totus monachicus Ordo, & communem injuriam pari querela deplorat, expulsos à sedibus suis monachos Virdunenses, clericos pro eis intrusos sua deseruisse, aliena occupasse sola vi, nullo judicio, in messem proximorum falcem misisse, & propriis cultoribus esurientibus eorum avidissimè fruges devorasse. Et quod majus ostentum, quod detestabilius monstrum, quod portentuosius prodigium? Solebant clerici diversorum Ordinum, canonici diversarum professionum, & quid de minoribus agam? ipsa Ecclesiæ cacumina, episcopi dico, consueverant pontificalem dignitatem pro abjecta monachorum vilitate commutare .... At nunc nescio quo judicio præjudicium passus, nec sua retinere jam prævalet, cùm aliena sua facere in melius commutando soleret. Hæc quidem Venerabilis Petrus, quæ latè ibi & nervosè prosequitur. His querelis Innocentius nonnihil motus, causam illam in jus & discussionem revocare parabat. Sed tandem Bernardi commendatione superatus, rem totam conjecit his litteris, quas refert Vasseburgus lib. 4. Antiq. Belgic.

Petr. Clun. l. 6. epist. 12.

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, Venerabili fratri Alberoni Virdunensi episcopo, salutem & apostolicam benedictionem.

FRaternitatis tuæ scripta benignè recepimus, & quæ per ea de ordinatione ecclesiæ S. Pauli nobis significasti, diligenter attendimus. Verum nemini debet scandalum generare, si in locum monachorum, qui, sicut accepimus, nimis remissè vivebant, sunt religiosi canonici subrogati. Quod igitur à sollicitudine tua super eadem causa factum est, communicato fratrum nostrorum consilio confirmavimus, & ut de cetero ejusdem loci fratres nullus perturbare audeat, prohibemus. Ipsos autem monachos in locis religiosis constituas, ubi secundùm professionem suam omnipotenti Domino deservire, & quæ ad animæ salutem perficere valeant, &c.

145. * VIDETE QUID ILLIS EPISCOPATIBUS SACIATIS. Quæ hic contra episcopos Metensem & Tullensem à Bernardo intorquentur, intelligenda sunt de Stephano Metensi & Henrico Tullensi, siquidem sæviente adhuc Anacleti schismate hæc epistola scripta est, ut supra dictum est, & quidem fere anno 1135. ut infra dicendum erit. De Stephano sic prior Appendix historiæ Episcoporum Metensium. *Domino Popponi tam Burgundionum, quàm Lotharingorum excellenti genere clarus, sed virtute & animi nobilitate clarior dominus Stephanus anno Domini 1120. videlicet anno 2. Calixti Papæ 2. successit. Hic Calixti ex sorore nepos, cùm regalia nondum ab Henrico V. qui tunc temporis arcem tenebat imperii, recepisset, schismate inter regnum & sacerdotium adhuc durante, in urbe Romana ab eodem Pontifice summo consecratus est, & tam pallii dignitate, quam Cardinalis titulo honoratus.* Cur autem Bernardus de eo tam acerbè conquteratur, non facilè est conjicere. Nam præter supradicta, deinde ita legitur in prædicta Historia. *Cujus gesta inclyta & annalibus digna enumerare & litteris explicare si vellem, ante quidem membrana deficeret quàm materia.* Immo Bernardus ipse epistola 29. ipsi congratulatur ob pacem ecclesiæ Metensi restitutam, & epistola 367. Guidoni cancellario eum commendat. Crediderim certè Bernardo Stephanum displicuisse ob varios armorum conflictus ab ipso excitatos, ut ecclesiæ suæ prædia à nobilibus intercepta reperceret, obsidiones factas, castella diruta, aliàque id genus non pauca, ut in eadem Historia describuntur, quæ magis *leunculum aliquem*, ut Bernardi verbis utar, quam ovium Pastorem exprimerent. Ceterùm Alberone Primicerio in episcopum Leodiensem assumpto anno 1135. * (ut quidem ea temporis ratâ serie conjiciendum est) cum Canonici electionis suffragiis alterum Primicerium substituissent, alterum Stephanus propria auctoritate obtrudere voluisset, magna exinde nata est contentio, quam Innocentius dirimendam aggressus est, prætermisso metropolitani, archiepiscopi scilicet Trevirensis, judicio: qua de re hic Bernardus apud ipsum conqueritur.

Spicil. tom 6. pag. 661

epist. 130.

* Notas ad Epist. 31.

146. Quod attinet ad Henricum Tullensem episcopum, eadem fortasse de causa apud S. Virum malè audit, nempe ob belli negotia cum Friderico comite Tullensi diutiùs agitata, anno tandem 1136. composita, ut ex Innocentii litteris, quas Chesonius ex Tullensis ecclesiæ chartophylacio evulgavit *, intelligitur. Sic enim inscribuntur: *Littera Innocentii Papa II. ad Henricum Leucorum episcopum, quibus pacem & concordiam, quæ post multas guerras & labores atque expensas inter ipsum & nobilem virum Fridericum Comitem Tullensem in præsentia venerabilium fratrum suorum Theodwini episcopi S. Rufina tunc apostolica Sedis Legati, Alberonis Treverensis archiepiscopi & suffraganeorum suorum, Stephani videlicet Metensis, Alberonis Verdunensis episcoporum, necnon aliorum nobilium Principum, & Rutila in provincia Treverensi facta est, confirmat, & futuris temporibus ratam manere decernit. Data Pisis per manum Almerici * S. Romana ecclesia diaconi cardinalis & cancellarii VI. Idus Junii, Indict. 13, Incarnationis Dominica anno 1136. pontificatus domini Innocentii Papa II. anno sexto.* De his dicta sufficiant.

* In prom. Histor. jus. pr. Lori. Dec. pag. 14

* Haimerici.

IN EPIST. CLXXIX. Ad eumdem.

CAPTIVAM ECCLESIAM DE MANU LAICA LIBERAVIT. Archiepiscopus nimirum Trevirensis Albero monasterium S. Maximini juxta Treviros, repugnantibus abbate & monachis, sibi asseruit. E contra Henricus comes Luxemburgensis, jure advocatiæ sibi temporalem ejus subjectionem vindicare conatus est. Hæc res utrosque animis disjunxit, & armis commisit, non sine magna utrorumque clade. Hoc est, quod Bernardus ait, Archiepiscopum de manu laica captivam liberasse ecclesiam. 147. Hontius;

Porrò controversia inter ipsum archiepiscopum & monachos non minore contentione agitata est. Quin & nostro tempore acrius recrudoit, & inter Jurisperitos utrimque acriter disceptata, integros tractatus, & justa volumina peperit. E quibus Nicolaus Zyllesius, supremus Abbatiæ S. Maximini officiorum præfectus, suscepto causæ patrocinio, pro jure Abbatiæ disputat, & causam prolixe deducit adversus postulata archiepiscopi, ostendit, abbatiam quoad jurisdictionem ecclesiasticam immediate subjectam esse Sedi apostolicæ quo ad temporalem, imperatori; utpote a quo, juramento præstito, jura & regalia accipiat. Ac proinde idem auctor S. Bernardo his epistolis pro Alberone laboranti satisfacere & respondere conatur: cujus verba, quia ab hoc loco non aliena videntur, in gratiam Lectoris subjiciam. itaque Sect. VII. §. ubi quærit: *Quid in epistolis suis intenderit S. Bernardus*, sic habet.

In defens. A... pro Max. ... Treviris. 1638

Possem illas epistolas præterire tacitus. Quamvis enim à sanctissimo Viro scriptæ fuerint, de jure tamen monasterii nostri non decernunt. Quinimmo satis ex illis colligitur, S. Bernardum magis de subjectione ecclesiastica, quam temporali deliberasse. Et cum Henricum Comitem præter advocatiam, abbatiæ subjectionem sibi vindicare, Alberonem autem de eadem subjectione decertare crederet: egit quantum potuit, ut inter illos concordia iniretur, & abbatia Alberoni cederet, manente sola apud Henricum advocatia. Quæ quidem concordia, etsi eam conclusam fuisse præsupponamus, attamen juribus monasterii nulla ratione obesse potuit: cum sit res merè inter alios acta, & eos quidem, ad quos monasterium non pertinebat, & absentibus Maximinianis tractata: cum ex supradictis constet, abbatem & religiosos S. Maximini tempore Alberonis archiepiscopi, dispersos dissipatósque, extra monasterium degisse. Adlaboravit igitur S. Bernardus, ut monasterium ecclesiæ Trevirensi potius subesset quàm Comiti Luxemburgensi: tanto laico religiosos subjici non debere, & ab Alberone, viro utique acri ac forti, in quibusvis negotiis, disciplinæ religiosæ conservationem & incrementum exspectandum. Hinc illa Viri sancti verba epistola 180. *Tuum est reformare religionem in monasterio, quod ille* (Albero) *intendit.* Quum etiam sanctæ Sedi abbatem & monasterium immediatè subjici, & ab archiepiscopi ecclesiastica jurisdictione exemptum nollebat S. Bernardus: adeóque litteras apostolicas, ab Innocentio II. pro libertate & exemptione monasterii concessas, veluti per subreptionem obtentas revocari postulabat; & ad hoc epistolas ejus potissimum fuisse directas, accuratiùs earum sensum consideranti apparet. Nam epistola 179. hæc habet: *Hic quæso, hic vigiles oculos pietatis, & semotis paulisper occupationibus consideret, quantum subreptum sit ei.* Epist. 180. sequentia: *Hoc solet habere præcipuum apostolica Sedes ut non pigeat revocare, quod à se fortè deprehenderit fraude elicitum, non veritate promeritum.* Item in fine ejusdem epistolæ: *Adsit Dominus cordi domini mei* (Innocentii,) *ne iterum possit ei subripi à monachis, non tam* (ut simulant) *appetentibus libertatem, quàm fugientibus disciplinam.* Quis non videt per libertatem illam disciplinæ regulari oppositam, intelligi exemptionem à jurisdictione archiepiscopi ecclesiastica? quid enim temporalia pertinebat ad disciplinam? 148.

Exemptionem igitur ecclesiasticam S. Bernardus à sancta Sede obtentam subreptitiè arbitrabatur, & quidem in magnum archiepiscopi Alberonis præjudicium, idque ex ea, quam ab Alberone, viro opere & sermone adeo potente, habebat, informatione. Quæ persuasio in viro sancto & religioso, multo faciliùs locum habere poterat, quàm apud Cæsarem & Imperii Proceres, quos tamen etiam, ut supra narratum est, Albero in quamvis partem inclinabat. Accedebant insuper graves contra Sigerum abbatem delationes: quòd rebellis esset, & similia, quæ tantum poterant apud sanctissimum Virum, ut si vera fuissent, quemadmodum credebantur esse, non immeritò eum abbatem, non sanctum compellaret acta ejus improbare. Porro exemptionis ab episcoporum ordinariorum jurisdictione acerrimum adversarium fuisse S. Bernardum, passim in ejus Operibus occurrit, & certissime comprobatur. Ut enim omittam quæ de Cluniacensibus aliisque queritur, sufficiet nobis una ejus epistola, quæ est ad Henricum Senonensem archiepiscopum 42. ubi de suis hæc habet: *Miror quosdam in nostro Ordine monasteriorum* 149.

steriorum abbates hanc humilitatis regulam odiosa contentione infringere, & sub humili (quod pejus est) habitu & tonsura, tam superbo sapere, ut cum ne unum quidem verbulum de suis imperiis subditos prætergredi patiantur, ipsi propriis obedire contemnant episcopis. Quid hoc est præsumptionis, ô Monachi? neque enim quia prælati monachus, ideo non monachi. Postea in eadem epistola subjungit: *Plus timeo dentes lupi, quam virgam Pastoris. Certus sum enim, ego monachus, & monachorum qualiscumque abbas, si quandoque Pontificis mei à propriis cervicibus excutere jugum tentavero, quod satanæ mox tyrannidi meipsum subjicio.* Hæc S. Bernardus de sui Ordinis abbatibus. Haud dubium quin omnibus idem suaderet; & hinc illud exemptionis apud sanctam Sedem impediendæ studium. Quamquam, quoad hanc abbatis Maximiniani libertatem, litteræ ejus commendatitiæ, pro Alberone ad Innocentium II. missæ, effectui non magno fuerunt. Neque enim aliud impetravit Albero, nisi confirmatorium Innocentii diploma, ut mox dicetur, quod etiam hanc expressam clausulam continet, salva nimirum per omnia justitia S. R. Ecclesiæ, si quam habet.

150. Quod si de veritate rei S. Bernardus sufficienter informatus & instructus fuisset, & ab ipsa sui fundatione monasterium S. Maximini ad Sedem apostolicam pertinuisse, ut revera pertinuit, scivisset; nequaquam illius exemptioni obstitisset. Perinde atque de omnibus generatim monasteriis enuntiat in libris de Consideratione ad Eugenium III Papam, ubi hæc invenies, lib. 3. cap. 4. *Nonnulla monasteria, sita in diversis episcopatibus, quod specialiter pertinuerunt ab ipsa sui fundatione ad Sedem apostolicam, quis nesciat? Sed aliud est quod largitur devotio, aliud quod molitur ambitio impatiens subjectionis.* Cum autem S. Bernardum informandi, eique respondendi facultas olim data non fuerit; responsionem, quam S. Petrus abbas Cluniacensis eidem sancto Viro sibi dilectissimo ac plusquam venerabili misit per epistolam, (est epistola 28. lib. 1.) hic adhibent hodie quoque Abbas & religiosi S. Maximini. Postquam enim prædictus S. Petrus abbas retulisset accusationes, quæ contra Cluniacenses circumferebantur; ad decimam septimam, quæ talis erat, *Contra totius orbis morem, proprium habere episcopum refugitis? Nos respondemus*, inquit, §. his additis, *istud veritati contrarium opposita fronte existere: quoniam patet nos proprium episcopum habere. Quis enim rectior, quis verior, quis dignior Romano episcopo episcopus potest inveniri?* Paulo post subjungit: *Hæc ipsius sanctæ Sedis irrefragabilis sanxit auctoritas, nec unius tantum, sed multorum decreta, unde apud nostram matricem ecclesiam conservantur. Hæc ipsi ita condiderunt, non ut hanc, de qua loquimur, Cluniacensem ecclesiam alteri episcopo prius eam possidenti auferrent, sed à fundatoribus, qui eam in proprio alodio construxerunt, rogati, in propriam retinuerunt, atque soli Romano Pontifici eam in æternum subjacere decernentes, pluribus hoc privilegiis confirmarunt.* Hæc verba Sancti ad Sanctum missa, omnino Maximinianis aptissime conveniebant, & sanctissimo viro Bernardo æque satisfecissent olim pro Maximinianis, atque pro Cluniacensibus. Hæc ille Auctor.

IN EPIST. CLXXXVII. & seqq.

151. AD EPISCOPOS SENONAS CONVOC. CONTRA P. ABAELARDUM. Is in diœcesi Nannetensi, patre Berengario, matre Lucia ortus, primum Parisiis philosophiam Guillelmo de Campellis, deinde vero Rossellino præceptore matheses, demum Anselmo Laudunensi magistro theologiam non sine invidia & admiratione didicit. Postea sacrorum librorum interpretationem Parisiis adorsus, multos ad se discipulos traxit, inter illos vero Heloïssam quamdam, Fulberti Canonici Parisiensis neptem, cujus animum informando, corpus violavit. Quam quidem injuriam impatienter ferens Fulbertus, Abaëlardum, qui eam conjugii honore resarcire voluerat, in hospitio pernoctantem fœde circumcidit. Hinc vero ambo amissi dedecoris impotentia latebras quærunt, illa Argentolii prope Parisios monialis, hic apud S. Dionysium monachus effectus. Sed ubique infestus vel infelix, in quamdam Cellam monasterio vicinam, nempe Diogilum, secedit, ibique theologiam publice profitetur. At nimis ingenio suo & rationi indulgens, cum multa fidei non satis consona ventilaret, sistitur ad Concilium Suessionense, Conone Legato circa annum 1121. celebratum, ut infra dicetur: ibique librum suum de Trinitate seu Introductionem ad Theologiam, in qua suspecta continebantur capitula, flammis tradere compulsus, ipse in S. Medardi Suessionense monasterium detrusus est, quod Vita S. Gosvini abbatis lib. 1. cap. 18. male Innocentio Papa II. auctore factum refert, cum tum sederet Callistus II. Tandem cum Abaëlardo eremum petere concessum esset, in solitudinem quamdam Trecensis diœcesis se recepit, ibique Oratorium construxit, primo quidem sanctæ Trinitati consecratum, deinde vero Paracliti nomine insignitum. Sed neque hic quieto esse licuit. Unde postulatus abbas à monachis sancti Gildasii in Britannia minore diœcesis Venetensis, *invenit*, ut ipse refert in Historia calamitatum suarum, *Christianos atque monachos gentilibus longe saeviores atque pejores.* Inde ergo ad suum Paraclitense Oratorium se iterum recipiens, ibi collocavit Heloïssam cum sororibus pulsam è monasterio Argentoliensi, quod Sugerius abbas sancti Dionysii postliminio vindicavit anno 1127. Ibi itaque degens, ac perversa scribens docensque, iterum hæreticus audit. Interim plures ejus scripta discutiunt, in primisque Guillelmus sancti Theoderici abbas, qui collecta errorum capitula refutavit, refutataque ad Gaufridum Carnotensem episcopum, & Bernardum Claræ-vallensem abbatem, direxit, ut ad ulciscendam Fidei injuriam eos commoveret. Vide epistolam modo 326. & 327. Abaelardus vero hæretici nomen non ferens, sanctum Bernardum, quasi tantæ calumniæ auctorem, provocat ad Concilium Senonense anno 1140. convocatum. Bernardus itaque vel invitus ad Synodum accedit. Proferuntur ex Abaëlardi scriptis impia dogmata, quæ vel abneget si non sua; si sua, abjuret. At ille turbatus & loqui impotens (ut tradit Gaufridus Autissiodorensis in Apocalypsin) sive populi seditionem timens (ut habet Otho Frising. loco infra citando) sive securius esse existimans Romæ causam agere, (ut ait sanctus Bernardus in epistola 193. quod ibi discipulos haberet cardinales & clericos) Romanam curiam appellavit. Nihilo minus Concilii Patres damnant errores, quorum indicem ad Innocentium summum Pontificem transmittunt, variasque epistolas, quas Bernardus tam suo, quam Patrum nomine, ad ipsum Innocentium atque Cardinales scripsit, quas inter videnda maxime epistola 190. in qua præcipua errorum capitula valide revincit. Exstant inter Opera ipsius Abaëlardi septem & decem errorum articuli, quos à Synodo ad Innocentium missos testatur codex ms. Paraclitensis illic citatus: sed cum eos in ipsa Bernardi epistola 190. & in epistola Guillelmi hic 390. habeamus fere omnes; haud necesse visum est hoc in loco illos attexere. Præferenda sunt capitula, quæ ex codice Vaticano superius retulimus, nempe tomo 2. col. 639. & sequentibus.

Innocentius acceptis litteris synodalibus statim rescripsit epistolam hic ordine 194. ad Patres Concilii, errores condemnantem; aliamque addidit in ipsum Abaelardum sententiam proferentem, his verbis. 152.

INNOCENTIUS Episcopus servus servorum Dei. Venerabilibus fratribus SAMSONI Remensi, HENRICO Senonensi archiepiscopis, & carissimo in Christo filio BERNARDO Claræ-vallis abbati, salutem & apostolicam benedictionem.

PER præsentia scripta fraternitati vestræ mandamus, quatenus PETRUM ABAELARDUM ET ARNOLDUM DE BRIXIA, perversi dogmatis fabricatores & catholicæ Fidei impugnatores, in religiosis locis, ubi vobis melius visum fuerit, separatim faciatis includi, & libros erroris eorum, ubicumque reperti fuerint, igne comburi. Data Laterani 18. Cal. Augusti.

His autem litteris inscriptum erat: *Transcripta ista nolite ostendere cuiquam, donec ista littera in Parisiensi colloquio, quod prope est, præsentata fuerint ipsis Archiepiscopis.*

Abaëlardus itaque se Romæ condemnatum intelligens, ab appellatione destitit persuasione Petri Cluniacensis abbatis: à quo benigne exceptus, ejusdem opera cum S. Bernardo, deinde vero cum Innocentio simul & Ecclesia in gratiam redit, & biennio Cluniaci magna cum animi demissione exacto, in monasterio sancti Marcelli Cabilonensis, quo morbi curandi causa à Petro abbate missus fuerat, excessit è vita anno Christi 1142. ætatis suæ 63. cujus eximias virtutes in extremo illo vitæ suæ cursu exhibitas exaggeravit idem Petrus Venerabilis in lib. 4. epist. 21. ad Heloïssam. 153.

Sunt qui Abaëlardo plus æquo faventes eousque delapsi sunt, ut ipsum ab omni errore immunem profitentes, primo quidem Bernardum contra larvas & umbras pugnasse affirment: deinde vero Synodi Senonensis auctoritatem convellant: demumque ipsius Curiæ Romanæ judicium in Abaelardum prolatum elevent: de quibus breviter aliquid dicendum.

I. Adversus Bernardum opponitur primo Othonis Frisingensis auctoritas, qui *quamvis Abbatem suum*, ut aiunt (scilicet Ordinis sui) *in magna habuerit veneratione, tamen scribit eum ex Christianæ religionis fervore zelotypum, & ex habituali mansuetudine credulum, ut magistros, qui humanis rationibus & sæculari sapientiæ confidenter nimium inhærebant, abhorreret, & de talibus sinistrum quid recitanti facile aurem præberet.* Hæc quidem Otho in lib. 1. de Gest. Frid. cap. 47. sed occasione Gilberti Porretani, quæ tamen etiam in Abaëlardi gratiam inflectit. At cum testante Radevico in lib. 2. de Gestis Frider. cap. 11. Otho nimium Gilberto addictus, appetente morte petierit, ut si quid pro ipsius sententia dixisset quod quempiam posset offendere, illud corrigeretur; hoc retractatorum loco habendum est. Immo ipse Otho satis expressit in consequentibus, quid de Abaëlardo sentiret. Ita enim de illo scribit. *Is litterarum studiis aliisque facetiis ab ineunte ætate deditus fuit; sed tam arrogans, suoque tantum ingenio confidens, ut vix ad audiendos magistros ab altitudine mentis suæ humiliatus descenderet.* Et infra. *Sententiam ergo vocum seu nominum in naturali tenens facultate, non caute Theologiæ admiscuit. Quare de S. Trinitate docens & scribens, tres personas ..... nimis attenuans, non bonis usus exemplis, &c.* Adde quod Abaëlardus in Synodo Suessionensi, Ottone ipso fatente, *Sabellianus hæreticus est judicatus.* Hæc pro Othonis adversus Bernardum auctoritate.

Jam secundo loco profertur Petri Venerabilis pro Abaëlardo testimonium, qui jam citatam scribens epistolam ad Heloïssam, de illo affirmat, quod *nec Germanus in abjectior, nec ipse Martinus pauperior appareret.* Ita vere Petrus Cluniacensis extremam vitæ periodum, quam Abaëlardus Cluniaci exegit, describens. at numquid de futuris ejus meritis Bernardus digladiabatur, ut contra larvas dimicasse dicendus sit? Optime Chronicon Cluniacense in Petro Venerabili: *Abaëlardus*, inquit, *Petrus nomine, ab erroribus fidei per Petrum Venerab. abbatem nostrum & S. Bernardum abbatem Claræ-vallensem revocatus, quæ autem de fide dogmatizaverat perfide* (supple *abjuravit.*) *monachus Cluniacensis factus est. Et deinde mens ejus, lingua ejus, opus ejus semper divina fuere ..... Et sicut de Magno Gregorio legitur, momentum aliquod præteriri* — *Petr. Ven. l. 4. Epist. 21.*

solebat minime, quin semper aut oraret, aut legeret, aut scriberet, aut dictaret, &c. ... ginare ipsum Petrus Venerabilis sollicite commendans, &c. Congeruntur denique plura id genus argumenta, vel ingenium viri, vel doctrinam, vel optimum mortis genus extollentia, quasi horum aliquid Bernardus sit inficiatus.

154. II. Contra Synodum Senonensem defectus potestatis, seu jurisdictionis adducitur, quod neque Senonensis, neque Remensis archiepiscopi, qui Concilio intererant, jus haberent in Abaëlardum abbatem S. Gildasii diœc. Venetensis; sed Turonensis metropolita qui aberat. Verum jam ante 12. annos in Oratorium Paraclitense diœcesis Trecensis reversus, archiepiscopo Senonensi suberat. Deinde eos habuit judices quos expetiit, ut testatur Bernardus in epistola 191. nomine Concilii ad Innocentium scripta. *A loco*, inquit, *& judice, quem sibi elegerat, Sedem apostolicam appellavit.* Non enim S. Abbas Bernardus, ut quidam falluntur, hanc in Abaëlardum Synodum excitavit; quin ipse Bernardum reluctantem & invitum eò accedere coëgit. quod manifeste asserit S. Doctor in epistola 187. & 189. necnon Gaufridus Autissiodorensis, Abaëlardi quondam discipulus, qui sic Commentario in Apocalypsin loquitur. *Expetens denique Senonensem metropolitanum* (Abaëlardus) *quod in ejus ecclesia celebrandum foret in proximo grande Concilium, Claravallensem consatur Abbatem suis in occulto detrahere libris. Addit quoque paratum se esse in publico sua defendere scripta, rogans ut prædictus Abbas, dicturus si quid haberet, ad Concilium vocaretur.* Rectè igitur damnatus est, cum cujusvis in consentientes sit jurisdictio, inquiunt Jurisconsf. l. 2. de Jud.

Secunda quæ adhibetur machina ad labefactandam Synodi auctoritatem, testimonium est Petri Berengarii Pictaviensis, qui in Apologia pro Abaëlardo suo præceptore adversus Patres Concilii, ipsumque Bernardum à se conscripta, tam putida mendacia evomit, tamque indigna calumniarum monstra, ut mirum sit à viro cordato sustineri, vel adduci in medium adeo perditæ frontis & fidei hominem, qui venerabiles episcopos, *ebrios*, *tanos*, *potos*, aliisque probris lacessitos ridet, seipsum non tantum ludibrio, sed justæ lectorum indignationi exponens. Sed videamus quid tandem sanior factus de S. Bernardo scripserit ad Episcopum Mimatensem *Sed cur*, inquiunt, *expleto primo volumine, secundum, ut spoponderas, non texis? Quia processu temporis meum sapere crevit, & in sententiam Abbatis* (Bernardi) *pedibus* (*ut dicitur*) *ivi. Nolui esse patronus capitulorum objectorum Abaëlardo, quia etsi sanum saperent, non sane sonabant. Postquam igitur*, inquiunt, *à secundo libro manus torpuit, quare primum non rasisti? Fecissem hoc*, inquam, *nisi cassa esset industria; remanserunt enim exemplaria*, &c.

155. III. Jam vero tertio loco adversus Romani Pontificis judicium immatura sententiæ celeritas præsumitur, quod causa non discussa Abaëlardum inauditum damnaverit. Verum nonne sufficiebant acta Concilii Senonensis ad instruendam causam, cui Abaëlardus præsens adfuit? Quis Cardinalium vel clericorum in Romana curia ipsius dogmata nesciebat, vel, si fas fuisset, à censura vindicare non tentasset Auctorem, quem plurimi ex illis magistrum habuerant? Maneat itaque Innocentii sententia, maneat illibata Concilii Senonensis & S. Bernardi auctoritas, maneat Abaëlardo non alia tuendi erroris ratio, quam vitæ errorisque correctio. Quam sanius certe Heloïssa illa post Abaëlardi sui mortem à Petro Venerabili expoposcit ejus absolutionem ipsius Abaëlardi tumulo apponendam *; quam nonnulli texendis Apologiis incumbunt, ad errorum excusationem, quos ipse lacrymis & pœnitentia diluere ad ultimum non cessavit. Sed de his satis.

* Extat in Biblioth. Cluniac. & inter Opera Abaël.

APUD SENONAS IN OCTAVIS PENTECOSTES. De de re ita scribit Otho Frising. lib. 1. de Gest. Frid. cap. 48. *Sedente in urbe Roma Innocentio, in Francia vero Ludovico, Ludovici Senioris filio, regnante, Petrus Abaelardus ab episcopis, abbateque Bernardo denuo ad audientiam apud Senonas evocatur, præsentibus Ludovico rege, Theobaldoque Palatino Comite, & aliis nobilibus de populo innumeris*, &c.

IN EPIST. CLXXXVIII. Ad Episc. & Card.

156. [b] LIBRIS ET ALIUM SENTENTIARUM EJUS. Negat Abaëlardus in Apologia sua, ullum librum hoc nomine à se conscriptum, ideoque *hoc contra se per malitiam vel ignorantiam prolatum* criminatur: quod etiam Chesnius in Notis asserit. *S. Bernardus*, inquit, *ignoranter Abaelardo ipsi librum Sententiarum attribuit in epistola* 188. quasi libros Sententiarum à Petro Magistro scriptos Abaëlardo tribuerit. Sed non ita ignotus erat Bernardo Petrus, quem laudat in epistola modo 410. ut in hoc errorem laberetur. Immo nec eo tempore, quo hæc epistola scripta est, Petrus Magister Sententiarum suarum libros ediderat. Est penes nos liber ab ipso Abaëlardo sine dubio contextus, qui vulgo SIC ET NON appellatur, cujus inscriptionem sic effert vetus codex ms. *Incipiunt Sententiæ ex diversis Scripturis collecta, quæ contraria videntur: pro qua quidem contrarietate hæc compilatio Sententiarum*, SIC ET NON *appellatur.* Ad quem librum an respexerit S. Bernardus cum hoc scriberet, mihi est incompertum. Porro præter illa Abaëlardi opera, quæ prædictus Chesnius recensuit, habemus insuper librum ipsius in Hexaëmeron, Heloissæ suæ nuncupatum.

IN EPIST. CXCIII. Ad Ivonem Card.

157. [a] DAMNATUS EST SOISSIONIS. De hoc Concilio ita Chesnius in Notis ad Abaëlardum. Duplex eodem fere tempore Concilium Suessionis convocatum est. Primum à Rainaldo archiepiscopo Remensi contra Roscelinum anno 1093. de quo mentio fit ab Ivone epist. 7. ab Anselmo Beccensi abbate epistola ad Fulconem Belvacensem episcopum, & ab Abaëlardo nostro epistola ad Gaufridum episcopum Parisiensem. Alterum hoc anno 1120. præsidente Conone Sedis apostolicæ legato, &c. At cum teste ipso Abaëlardo hæc Synodus post mortem Guillelmi de Campellis fuerit celebrata, si Lector eam probet sententiam, quam supra in Notis ad Epistolam 3. de morte Guillelmi proculi, ad annum 1121. vel 1122. referenda erit hæc Synodus, certe ante obitum Adami S. Dionysii abbatis (qui anno 1123. contigit) ut constat ex ipso Abaëlardo in Historia calamitatum cap. 10. De hoc Concilio Otho Frisingensis, lib. 1. de Gest. Frid. cap. 47. *Suessione*, inquit, *provinciali contra eum Synodo sub præsentia Romanæ Sedis Legati congregata, ab egregiis viris & nominatis magistris Alberico Remensi & Leutaldo Novariensi Sabellianus hæreticus judicatus, libros quos ediderat* (nim. de Trinitate seu Introductionem ad Theologiam) *propria manu ab episcopis igni dare coactus est, nulla sibi respondendi facultate, eo quod disceptandi in eo peritia ab omnibus suspecta haberetur, concessa.* Ita ille. Inde, ut testatur ipse Abaëlardus in Hist. calam. cap. 10. *quasi reus & convictus abbati S. Medardi* (Gaufrido) *qui aderat, traditur, ad claustrum ejus, tamquam ad carcerem trahendus. Legatus vero*, ut infra subdit, *statim pœnitentia ductus, post aliquot dies, illum de isto monasterio eductum ad proprium remisit.* De hac Abaëlardi reclusione agitur in vita S. Gosvini tum Prioris. *Mittebantur ait, illuc indocti ut erudirentur, dissoluti ut corrigerentur, cervicosi ut domarentur. Unde contigit, ut quia hoc continuo dextera Excelsi circumquaque vulgaretur, summum quoque Pontificem Innocentium* (legendum Callistum) *non lateret. & magistrum Petrum, de doctrina convictum falsitate, & censura silentii condemnatum, illuc transmitteret recludendum.* Vide plura ibid. De Ivone vide Notas in epist. 144. Vita S. Gos. l. 1. c. 18.

IN EPIST. CXCIV.

[a] SANCTISSIMO PAPÆ JOHANNI. Duplex in hunc locum irrepsisse mendum videtur, nempe quoad inscriptionem, ac nomen Papæ tum existentis. Extat quidem hæc Marciani Imperatoris epistola sive decretum inter acta Concilii Chalcedonensis, Leone Papa magno celebrati anno 451. sed ad cives Constantinopolitanos directa, non vero ad Leonem summum Pontificem, multo minus ad Johannem, qui annis amplius octoginta post Marciani Augusti obitum Romanam sedem obtinuit. Potest itaque locus iste restitui exprimendo nomen Papæ in casu absoluto, hoc modo: *Sanctissimo Papa Leone prædecessore nostro scribente*, &c. Porro hoc Marciani decretum repetitum habetur circa finem actionis 6. ejusdem Concilii, ubi sic legitur: *Et post has voces divinissimus & piissimus dominus noster Imperator ad S. Synodum dixit Pia & catholica fide à sancta & universali Synodo secundum Patrum expositionem declarata, justum simul & expediens nostra tranquillitas approbavit, omnem de cetero contentionis occasionem de sancta fidei religione penitus amputari. Si quis igitur idiota, vel militaris, seu clericus, publice de fide turbam congregans, sub obtentu disputationis tumultum fecerit, sciat quia siquidem idiota sit, ab urbe regia expelletur: militaris vero & clericus gradus sui periculum sustinebunt, & pœnis aliis subjacebunt.* Refertur item lib. 1. C. de sum. Trinit. & fide cath. Sed & S. Leo eamdem sæpius refricat sententiam in epist. 43. & 50. ad ipsum Marcianum Imperatorem: maxime vero epist. 78 ad Leonem augustum. 158.

IN EPIST. CXCV. Ad Episc. Constantiensem.

[a] VIDEBITIS HOMINEM APERTO ERRORE IN CLERUM. De Arnaldo Brixiano hæc prophetice dicta censet Baronius ad ann. 1140. Hominem ita depingit Otho Frising. lib. 2. de Gest. Frid. cap. 20. Arnaldus iste ex Italia, civitate Brixia oriundus, ejusdemque ecclesiæ clericus, ac tantum Lector ordinatus, Petrum Abaëlardum olim præceptorem habuerat: vir quidem naturæ non hebetis, plus tamen verborum profluvio, quam sententiarum pondere copiosus, singularitatis amator, novitatis cupidus, cujusmodi hominum ingenia ad fabricandas hæreses, schismatumque perturbationes sunt prona. Is à studiis à Galliis in Italiam revertens, religiosum habitum, quo amplius decipere posset, induit, omnia lacerans, omnia rodens, nemini parcens, clericorum ac episcoporum derogator, monachorum persecutor, laicis tantum adulans. Dicebat enim nec clericos proprietatem, nec episcopos regalia, nec monachos possessiones habentes, aliqua ratione salvari posse; cuncta hæc principis esse, ab ejusque beneficentia in usum tantum laicorum cedere oportere. Præter hæc de Sacramento altaris, Baptismo parvulorum non sane dicitur sensisse. Idem auctor addit, ipsum in Concilio Romano, nimirum anno 1138. silentio mulctatum, Italia pulsum, in oppidum Alemanniæ Turegum secessisse, ac prava dogmata effudisse: tandemque comperta Innocentii morte, circa principia pontificatus Eugenii urbem ingressum, amplius eam in seditionem excitasse; proponendo antiquorum Romanorum exempla, qui ex senatus maturitatis consilio . . . . totum orbem suum fecerunt. Quare reædificandum Capitolium, renovandam dignitatem senatoriam, reformandum equestrem ordinem docuit. Nihil in dispositione urbis ad Romanum spectare Pontificem, sufficere sibi ecclesiasticum judicium debere. In tantum vero hujus venenosæ doctrinæ cœpit invalescere malum, ut non solum nobilium Romanorum seu Cardinalium diruerentur domus & splendida palatia, verum etiam de Cardinalibus reverendæ personæ, inhoneste sauciatis quibusdam, à furenti plebe tractarentur. (Jordanem, Petri Leonis filium, in Patricium fuisse electum idem alibi 159.

Otho lib. 7. Chron. c. 20. testatur. *) Tandem, inquit, in manus quorumdam incidens, in Tusciæ finibus captus, Principis examini reservatus est, & ad ultimum à Præfecto urbis ligno adactus, ac rogo in pulverem redacto funere, ne a stolida plebe corpus ejus venerationi haberetur, in Tiberim sparsus. Hæc quidem late, sed pro loco.

IN EPIST. CXCVII. Ad Petrum Bisuntin.

160. *PEREGRINATIONEM ABBATIS CARILOCI. Carusllocus, *Cher-lieu*, diœcesis Bisuntinensis, filia Claræ-vallis, fundatur anno 1131. Primus loci abbas Guido, de quo hac in epistola & seqq. Is à quodam Petro monacho infestatus, ac injustè oppressus, summum Pontificem Innocentium appellavit cum litteris Bernardi commendatitiis *. At cùm veterator ille causam suam remitti ad Gallicanos judices impetrasset, commissum est judicium Johanni ex abbate Bonævallis Cisterciensis episcopo Valentino, qui simul cum Gratianopolitano litem dirimeret. Et tunc primùm quidem factum est, ut Cisterciensibus quæstiones eorum, quæ ad suum Ordinem pertinerent, demandarentur judicandæ, ob probatam fidei integritatem. quod postea usu receptum induxit celebrem illam & honorificam in jure exceptionem: *Quod licet non possit quis esse judex, non modo in sua, sed neque in suorum causa* l. qui de Jurisdictioni. ff. de Jurisd. omn. Judicium, *tamen si persona judicis est ejusmodi, quòd omnis suspecto vera simulatio abesset, ut si sit monachus Cisterciensis, hoc non procederet, neque talis posset recusari*, ut habet Tiraquellus de pœnis temp. aut remitt. 15. n. 60. & alii plures. Pronuntiatâ in gratiam Carilocensis abbatis sententiâ, rursum prædictus ille Petrus interpellat Innocentium, ad quem Bernardus scripsit epistolam 199. ut justa episcoporum sententia confirmaretur.

n. Epist. 198.

IN EPIST. CCV. Ad Episcopum Roffensem.

161. *ROBERTUM PULLUM. Is natione Anglus, Parisiis primùm litteras professus, inde in patriam remeans, Oxoniensem academiam pene collapsam restituit. Tum ob singulares animi dotes & eximiam doctrinam ab Innocentio II. Romam vocatus, Cardinalis tituli S. Eusebii creatus est, & quidem primus ex sua gente, nisi fortè Ulricum quemdam ei præposueris. Sed quonam anno? nempe 1134. si Onuphrio & Ciaconio credimus. Certe liquet omnino hac dignitate auctum fuisse potiùs, cùm scriberetur hæc epistola, quæ in ipsa Bernardi litterarum serie circa annum 1140. exarata videtur. Deinde hanc eamdem epistolam ad Ascelinum (*aliis* Anselmum) qui anno 1137. cathedram Roffensem iniit, missam affirmat Goduvinus De Præsulib. Angliæ. Ad hæc in fine epistolæ gratias agit Bernardus Roffensi Episcopo, quod *viscera sua*, nimirum filios à se in Hiberniam transmissos, *refovisset*. Atqui nullus Cisterciensis Ordinis monachos Hiberniam incoluisse ante annum 1139. quo S. Malachias primùm Claramvallem adiit, constat ex eo quòd Bernardus in Vita ipsius cap. 16. scribit, aliquot ex sociis à S. Episcopo apud Claramvallem dimissos, qui institutum Cisterciense edocti, illud in Hiberniam anno 1141. transtulere, constructo Mellifontis cœnobio, quod primum Cisterciensium fuit in illa provincia, si fortè monasterium B. Mariæ Dublinensis excipias, quod circa annum 1139. Cisterciense jugum subiisse quidam auctores tradunt. Præferenda itaque videtur illius Anglo-Benedictini Scriptoris * sententia, qui censet, Robertum Pullum ab Innocentio Romam accersitum, à Lucio ejus successore renuntiatum esse cardinalem, postea verò cancellarii dignitate, vitaque perfunctum Eugenio III. Pontifice. Eum Theologorum antiquissimum vocant, doctissimum probant tot clara, quorum Pitsæus indicem texuit, ingenii monumenta, quæ quidem omnia in tenebris etiamnunc delitescerent, nisi R. P. D. Hugo Mathoud, è nostra Congregatione S. Columbæ Senonensi cœnobio præfectus, octo sententiarum libros, Notis & observationibus doctissimis illustratos in lucem emisisset. Plura de eo vide si lubet in Notis ad epistolam. 334.

** Refertur inter elogia Pullis Operibus præmissa.*

IN EPIST. CCVII. Ad Rogerium.

162. HORSTII. LONGE DILATATA EST MAGNIFICENTIA VESTRA, &c. Longe nunc aliter Bernardus compellat Rogerium, quàm supra eum appellaverit: nempe uti non parcebat peccantibus, sic benignus & suavis erat resipiscentibus: & mutatis moribus noverat stilum mutare, uti indicat in fine epistolæ 224. Apparet ergo hinc, resipuisse tandem Rogerium, gravem scilicet quondam Ecclesiæ hostem, perturbatorem pacis, fautorem schismatis, Innocentii Pontificis persecutorem, Imperatoris æmulum. Cujus tanta ferocitas fuit, ut nec rebus, nec personis sacris, nec hostibus parceret defunctis; ut videre est apud Otton. Frising. lib. 7. cap. 23. & Baron. To. 12. Ann. 1136. Unde illa ejus apud Bernardum elogia, *Tyrannus Siculus*, epist 130. 136. *invasor regiæ coronæ. Usurpator Siculus*, epist. 139. *Dux Apuliæ, quem sibi Anacletus Papa usurpata corona ridicula mercede comparavit* epist. 127. Mire eum commendat Petrus abbas Clun. lib. 4. epist. 37. Sanè postquam Innocentio Pontifici, etsi eum haberet captivum, supplex factus, regiæ coronæ confirmationem obtinuit, (v. Baron. Ann. 1139.) religiosos viros, Cluniacenses & Cistercienses, in ditiones suas evocavit. Et ipsius quidem Bernardi videndi desiderio tenebatur, uti patet ex epistola sequenti.

IN EPIST. CCXIX. Ad tres Episc.

163. *NAM ET JURAVIT ILLE SCILICET. Rem ita narrat Vuillelmus Nangius in Chronico, Anno 1142. orta dissen-

S. Bern. Oper. Tom. IV. Append.

sione inter Papam Innocentium & regem Francorum Ludovicum, Ecclesia Gallicana turbatur. Nam defuncto Bituricensi archiepiscopo Alberico, missus est Petrus, à Papa ejusdem ecclesiæ Pastor consecratus. Sed à rege Ludovico repudiatus, nec in urbe receptus, eo quòd sine ejus assensu fuerat ordinatus. Ipse verò rex Ludovicus concesserat ecclesiæ Bituricensi libertatem eligendi episcopum quem vellent, excepto dicto Petro; publicéque juraverat, quòd se vivente non erat futurus archiepiscopus. Qui tamen electus Romam profectus est & consecratus fuit à Papa Innocentio *; dicente, Regem puerum instruendum & cohibendum, ne talibus assuescat. & adjecit, Veram non esse libertatem, ubi quis excipitur à Principe, nisi forte docuerit coram ecclesiastico Judice, illum non esse eligendum. Tunc enim audītus ut alius. Rex verò, sicut superiùs dictum est, archiepiscopum exclusit redeuntem. Eum enim Comes Theobaldus Campaniæ recepit in terra sua, & ei omnes ecclesiæ obediebant. Indignatus ob hoc rex, convocavit omnes fere proceres suos, ut unà cum eo guerram inferrent Comiti Theobaldo. Sic Vuillelmus, ex quo Matthæus Parisiensis, qui hoc refert ad annum 1146. corrigendus videtur. Hæc autem dissensio eò usque progressa est, ut non solùm rex Ludovicus terras Comitis Theobaldi hostiliter vastaverit, sed etiam Vitriacum castrum cum magna promiscui sexus multitudine igne concremaverit, immo & in ecclesiis ditionis ipsius fieri prohibuerit electiones episcoporum, vel ordinationes, eas Roberto fratri suo tradens occupandas, ut de Remensi, Parisiensi, & Catalaunensi S. Bernardus graviter conquestus est tum in epistola 222. ad Josleinum Suessionensem, tum maxime in epistola 224. ad Stephanum Prænestinum. Tandem verò calamitosum hoc divortium Eugenio III. Sedem Romanam ineunte S. Doctoris operâ extinctum est.

IN EPIST. CCXXIV. Ad Stephanum Prænest.

PUTABAM ME DIXISSE REGI PACIFICO, &c. Quis fuerit rerum tum Ecclesiæ, tum politiæ status in Gallia sub hoc rege Ludovico Juniore, superioribus quidem epistolis 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. satis ostendi: præsenti verò in primis hispidam & luctuosam Ecclesiæ Gallicanæ faciem depingit. Idem testatur Otho Frising. lib. 7. Chron. cap. 21. ubi ait: Francia Occidentalis Rege suo amisso, sub illius filio Ludovico, qui adhuc superstes est, ob ipsius ac Theobaldi Blesensis Comitis guerram tot prædiis ac incendiis perpessa est discrimina, quod nisi Religiosorum, qui ibidem morabantur, meritis, orationibus & consilio nuper pacata fuisset, usque ad internecionem deleta putaretur. Ita Otho. Ecce Religiosorum orationibus & consilio salus Galliæ adscribitur. Quis enim dubitet, mundum meritis: ut aiebat ille, stare Sanctorum? & cui dubium, inter hos agmen duxisse Bernardum, communem quasi non Galliæ solius, sed & Europæ totius, ne dicam Orbis consiliarium & caduceatorem? ut ex Epistolis ejus quaquaversum scriptis colligere licet. 164. HORSTII.

Ceterum, ut id obiter moneam, mirum videri possit, unde Ludovicus ille Junior tam sit laudatus Historicis, quod affirmat Gordonus ad ann. 1180. Certe si Bernardum, incorruptum utique judicem consulas epistolis citatis, & præsenti potissimum, dixeris non admodum fuisse laudabilem. Sed ita sunt mores hominum: pro affectu suo laudant & vituperant. Exempla non est cur longè petamus. Nam & hodie Regum, Principúmque quorumdam consilia, expeditiones, fœdera, aliaque facinora, quàm dispares habent æstimatores ac judices! Alii quippe in laudis gloriæque argumentum trahunt, quæ alii gravissime insectantur & damnant. Alii censent hujusmodi bella in Religionis & Ecclesiæ damnum geri, foveri hæreses, loca Deo dicata profanari, conculcari sacra, miseros opprimi, Reipub. statum pessumdari, Ecclesiæ vigorem dignitatemque labefactari. Alios tamen invenies, qui hæc mala dissimulent, aut palliare norint, eosque, quorum operâ & auspiciis hæc geruntur, summis in cælum laudibus vehant.

Per hæc tamen debitam Ludovico, si quam deinceps adultiori ætate laudem meruit, detractum non imus. Fortè enim annis maturior, rebus præclare gestis prioris ætatis maculas eluit. Nam pluribus annis Bernardo superstes fuit: mortuus nimirum anno 1180. Quamvis resipiscentiæ indicia ipsi quoque Bernardo dedisse legam. Nam ita de eo Æmilius in Ludovico VII. Rex (Ludovicus) magnâ & ira, & manu illatus (nempe in Theobaldum Comitem Blesensem) Victoriacum, quod oppidum sub potestate Blesensis erat, captum diripuit. Profana sacraque loca sine discrimine incendit, in æde principe ad mille quingentos puberes impuberésque promiscue combusti, qui sanctitate templi salutem tecturi, ad ararum tutelam supplices confugerant. Mox se colligens rex, ingenti dolore atque inde mœrore correptus, se affictabat, neque solatiis ullis sublevari poterat: cum divus Bernardus ad illum venit evocatus, quod in eo multum divinitatis elucerert: ac jam antea Rege Crasso, quercuum (ut prædicabatur) secessúúmque discipulus, & nullo præterea præceptore doctissimus, è solitudine in celebritatem, ex umbra in solem, sanctitatem eruditionémque importarat. Is tunc intromissus, ac reverendissimè à rege exceptus, cum ejus fletum conspiceret, causamque didicisset: Hæ, inquit, lacrymæ, nisi citò exarescant, exstinguere possunt Victoriacensis incendii memoriam. Tantum adde illis constantiam roburque, & ne sit velut muliebris ploratus, viriles ac vere regios animos gere. Ceterum quæ de Frustrata à Ludovico episcoporum electione hic dicuntur, manifesta sunt ex Notis ad epistolam 219. 165.

*TERTIO PENE CONSANG. GRADU. Joannes Besly in Historia gallica Comitum Pictaviens. pag. 145. sic explicat hunc gradum 166.

consanguinitatis inter Ludovicum VII. & Eleonoram ejus conjugem, Guillelmi Comitis Aquitanici filiam, ut Aldeardis Eleonoræ proavia soror fuerit uxoris Humberti II. Comitis Maurianensis, proindeque matertera Adelæ, quæ fuit Ludovici regis mater.

IN EPIST. CCXXVIII.

167. * AD PETRUM CLUNIACENSEM, &c. Manricus in Annal. ad an. 1135. cap. 3. existimat, hanc epistolam scriptam esse anno 1135. sed ordo epistolarum qualiscumque repugnare videtur. Et certe si conferatur cum epistola sequenti à Petro Venerabili istius occasione rescripta, manifestum fiet hanc fuisse scriptam post Lingonensis electionis turbas, quæ anno 1138. contigere, ut supra ad epist. 164. dictum est. Sic enim respondet Venerabilis Petrus. *Quomodo exstingui vel obrui poterit sinceritas erga vos & ignitus mei pectoris affectus quibuslibet sinistri rumoris rivulis, cum nec aqua multa decimarum potuerit eum exstinguere, nec impetus Lingonensium fluminum obruere?* Immo in extrema, quam omisimus, prædictæ epistolæ parte idem Petrus meminit translationis Alcorani, postea S. Bernardo à se nuncupatæ, quæ testante Bibliotheca Cluniacensi facta est anno 1143. ad quem hanc epistolam referre visum est.

Biblioth. Cluniac. p. 1109

168. * NULLARUM JAM MEMOR SUM INJURIARUM. Non est magnopere laborandum in detegendis injuriis, de quibus hic mentio. Nam istud ex sale & lepore quodam urbano ac familiari dici contextus utriusque epistolæ, hujus nimirum & sequentis, satis superque declarat. Scio quidem nonnullas controversiarum causas inter utrumque sanctum emersisse, Lingonensem videlicet electionem, de qua ad epistolam 164. exemptionemque decimarum: sed usque ad injuriæ nomen devenisse numquam consenserim. Quod spectat ad decimas, Innocentius in Galliis moram faciens anno 1132. cognita Cisterciensium inopia, ipsis ab omnibus decimas relaxari præcepit. Hoc privilegium Cluniacenses inter alios ægre admodum tulere. Hinc locus datus querelis, quas Petrus abbas apud Innocentium primo, deinde apud Halmericum modeste exposuit, immo & apud Patres Cistercienses in Capitulo generali congregatos: quos cum nonnihil exinde turbatos comperisset, idem anno sequenti ad eosdem litteras dedit excusatorias, quibus caritas sarta tecta custodiretur. Quid tamen in consequentibus adversus Cistercienses à Gigniacensibus monachis patratum sit, dicetur in Notis ad epistolam 283. Porro cum desiderari videatur illa Petri Cluniacensis epistola, quæ huic scribendæ occasionem dedit; non ab re fuerit aliam ab ipso subinde rescriptam in litterarum S. Bernardi serie subjicere, quo omnibus veræ & christianæ amicitiæ cultoribus, maxime religiosis, absolutissimum exemplar proponatur, nobile scilicet illud par amicorum, S. Bernardum dico & venerabilem Petrum, Card. Baronio adeo commendatum, ut *sanctitate, quæ per dilectionem operatur, Bernardo non imparem esse* pronuntiaverit. Alias ejusdem argumenti vide si lubet apud ipsum Petrum lib. 1. epist. 18. & lib. 4. epist. 46.

Petr. Ven. lib. 1. epist. 35. & seqq.

* Exstat. lib. 4. Epist. 17

IN EPIST. CCXXXV. Ad Cælestinum.

169. HORSTII. CAUSAM EBORACENSIS ECCLESIÆ. Status causæ narratur à Guill. Neubrig. rerum Angl. lib. 1. cap. 17. à Francisco Goduvino lib. de Episcopis Angliæ, seu inter Eboracens. num. 29. Rog. Hoved. poster. parte Annal. Rem paucis accipe.

* Vide Ivon. Carnot. epist. 274. & ibid. Juret. Notas.

Anno MCXL. obiit *Thurstinus* (alii *Thurstanum* vocant, * Neubrig. *Trustinum*) archiepiscopus Eboracensis. Electio successoris discordibus votis agitata est, aliis Vuillelmum Stephani regis nepotem, Eboracensis ecclesiæ Thesaurarium, aliis Henricum Murdach, abbatem Fontanensem, B. Bernardi quondam in Clara-valle discipulum, eligentibus. Vuillelmum Henricus Vuintoniensis episcopus consecravit, sed petentem Roma pallium Papa rejecit. Qua repulsa rex offensus, Henricum à Pontifice confirmatum, & pallio donatum recipere renuit. Quin regis ad exemplum compositi cives & subditi, Pastorem non admiserunt. Tandem placato rege Henricus à suis susceptus præfuit decem annis, mortuus anno 1153. Sherboniæ. Interea Vuillelmus apud Henricum Vuintoniensem degebat. Sed cognita Eugenii Pontificis & Bernardi, nec non Henrici archiepiscopi morte, Romam mox contendit, & ab Anastasio Eugenii successore, ope Gregorii cardinalis, voti tum demum facile factus compos, confirmationem & pallium obtinuit. Sed pauco tempore superstes, ann. 1154. defunctus est, non sine suspicione veneni propinati. Hunc in Sanctorum numerum relatum meminit Goduvinus, & ad sepulchrum ejus crebra patrata miracula. Sed addit idem, *quod credere cui cordi est, meminerit hunc qualemcumque dicunt, à divo certe Bernardo, aut ejus saltem opera exauctoratum, & præsulatu expulsum.*

IN EPIST. CCXXXVII. Ad Curiam Rom.

170. HORSTII. NUM IDCIRCO PISAM DESERUIT, &c. Eugenius quondam *Vicedominus* Pisanæ ecclesiæ, (MS. Dunense citatum ab Henriq. vocat. *Suffraganeum*) deinde Bernardi in Clara-valle discipulus, mox abbas monasterii S. Anastasii, seu Trium-Fontium ad Aquas-Salvias prope Romam, præter morem, non ex Cardinale, sed ex Abbate electus est à Cardinalibus in summum Ecclesiæ Pontificem anno 1145. in locum Lucii, qui eodem anno v. Kalend. Martii ex hac vita migravit. Hunc ergo miratur Bernardus, qui Vicedominatum unius particularis ecclesiæ non sustinebat, ad dominatum totius universalis Ecclesiæ vocatum. Porro quid officii vel dignitatis hoc nomine, *Vice-dominus*, intelligendum veniat, paucis monstremus. Sunt enim etiamnum ecclesiæ, seu episcopia, quæ titulum istum retinent. Olim quidem tenebatur quilibet Episcopus Vicæ-dominum & Oeconomum habere, distinct. 89 c. *Volumus.* Qua de re S. Gregorius M. sic scribit ad Anthelmum subdiaconum lib. 9. epist. 66. *Volumus ut frater noster Paschasius & Vicedominum sibi & Majorem ordinet domus, quatenus possit vel hospitibus supervenientibus, vel causis quæ eveniunt, idoneus & paratus existere*, &c. Ubi Glossa in alleg. c. *Volumus*, & *Vicedominum*, id est Oeconomum rerum episcopalium, qui rebus episcopalibus, & hospitibus supervenientibus provideat. *Quia Episcopus*, inquit, *non potest talia negotia in propria persona tractare.* V. quæst. 3. *Quia Episcopus*, & refert quod dicitur de *hospitibus*, ad *Vice-dominum*. Ita Gloss. Verum *Filesacus Theol. Paris. ad tit. de Offic. Jud. Ordin. lib. 3. Decret.* seu *de sacra Episcop. auctorit.* ita potius hæc duo censet distinguenda, ut Oeconomi munus sit, hospites curare; at Vice-domini, causis & litibus disceptandis nomine Episcopi præesse. V. Files. lib. cit. c. 4. §. 5.

IN EPIST. CCXXXVIII. Ad Eugenium.

QUANTORUM IN BREVI ROMAN. PONT. MORTES, &c. Mirum non immerito videri possit, quid sit, cur tam brevis ævi sint Romani Pontifices, ut solus Petrus putetur annum vigesimum quintum attigisse; plurimos paucis annis aut paucis mensibus, immo non multis diebus superstites, mors præmatura rapuerit, cum videamus imperatorum & regum plurimos multo longioris ævi fuisse. Res omnino digna disquisitione. Sed quis novit sensum Domini? Video tamen eamdem quæstionem B. Petro Damiani propositam ab Alexandro Pontifice, quam ille diligenter tractat, ac edisserit, ut legi omnino digna sint quæ scribit. Vide inter epist. lib. 1. epist. 17. alias Opusculo 23. 171. HORSTII.

Aliquando, inquit, à me sollicite requisistis, quæ mihi causa videretur, cur apostolicæ Sedis Antistes numquam diutius vivat, sed intra breve temporis spatium diem claudat extremum: adeo ut post divum Petrum Apostolum, qui per 25. circiter annorum lustra præsedit, nemo postmodum Romanorum Pontificum hoc spatium præsulatus æquaverit. Modernis immo temporibus vix quisquam in prædictæ Sedis culmen evehitur, qui metam quatuor, vel, ut multum, quinque transscendat annorum. Quod considerantibus nobis, prodigialis, ut ita loquar, stupor oboritur: quoniam hæc breviter vivendi necessitas in nulla alia totius orbis ecclesia reperitur. Sed in quantum mortalibus divinæ dispensationis revelatur arcanum; videtur nobis, quia idcirco hoc judicii cælestis ordo disponit, ut humano generi metum mortis incutiat; & quam despicienda sit temporalis vitæ gloria, in ipso gloriæ principatu evidenter ostendat: quatenus dum præcipuus hominum tam angusti temporis compendio moritur, tremefactus quisque ad præstolandi sui obitus custodiam provocetur; & arbor humani generis, dum cacumen ac verticem suum tam facile corruisse considerat, sicut concussa formidinis, in suis undique ramusculis contremiscat.

Angustis quidem limitibus, Pontificum vitas inclusit Damianus, fateor, dum ultra quatuor aut quinque annos non extendit: in breviores tamen mihi videntur coarctatæ, si Pontificum historiæ consulantur. Rectissime igitur S. Bernardus hac epistola hortatur Eugenium, ut ex brevissimo suorum prædecessorum dominatu, suum quoque suspectum habere discat.

IN EPIST. CCXLI.

* AD HILDEFONSUM COMITEM S. ÆGIDII. Adde etiam Tolosæ. Is ex Patre Raymundo Tolosæ Comite, & matre Elvira in Oriente natus, (ut refert Guillelmus Tyrius lib. 10. Belli sacri, cap. 27. qui eum Ansossum appellat) in Jordane ipso lustralibus undis intinctus est. Idem Auctor sic de eo scribit lib. 16. cap. 28. ejus profectionem in Orientem commemorans. Applicuit etiam iisdem diebus in portu Acconensi, vir magnificus & illustris, Comes Tolosanus, Ansossus nomine, domini Raymundi comitis senioris filius, qui tantus princeps tanti fuit meriti in prima expeditione, vir suis egregius titulis, sed patris pia clarior memoria, dum inde Jerosolymam, ut Domino pro peracta feliciter peregrinatione gratias acturus, apud Cæsaream urbem maritimam, paucis postquam appulit diebus, porrecto illi (ut dicitur) veneno; sed auctore tanti sceleris incerto, vitam finivit, &c. Porro Comitatus S. Ægidii, Galliæ Narbonensis pars est, à S. Ægidio ejus quondam incola sic nuncupata, cum alias Septimania contineretur. 172.

IN EPIST. CCXLV. Ad Eugenium.

* PRO AURELIANENSI EPISCOPO. Nimirum Helia. Post mortem Johannis episcopi Aurelianensis anno 1133. Hugonem decanum in demortui locum fuisse electum (quod tamen ab Historicis ecclesiæ Aurelianensis video prætermissum) auctor est Ordericus lib. 13. ad annum 1134 sic eum scribit. *Postquam Johannes senex Aurelianensis episcopus episcopatum deseruit, Hugo decanus qui ad pontificatum electus fuerat, de curia Regis rediens, & à temerariis hominibus in via percussus obiit, & episcopatus sine præsule, sicut navis sine gubernatore in mari, diu fluctuavit*: scilicet ad annum usque 1136. quo Helias noster post diuturnam cleri populique discordiam unanimi omnium consensu ex monacho & abbate S. Sulpicii Bituricensis electus est. Hunc *virum religiosum prudentem & litteratum* vocat Petrus Cluniacensis scribens * pro ipsius confirmatione ad Innocentium Papam, à quo mense Aprili anni 1137. consecratus est. Post aliquot annos, nempe anno 1144. gravium criminum reus à clericis Aurelianensibus apud Lucium II. accusatus, cum se se purgare non valuisset, nec Petrus Venerabilis *, immo neque ipse rex Ludovicus summum Pontificem flectere in ejus gratiam potuisset; 173.

* Lib. 1. Epist. 1.

* Lib. 6. ep. 16. & 17

ipse S. Bernardi consilio sponte episcopatu cessit anno 1146. Eugenio III. sedente. Unde mirum est, Albericum dicere in Chronico, *Attonem episcopum Trecensem, & episcopum Aurelianensem in Concilio Remensi fuisse depositos*: cum ambo non proprie dignitatem abdicaverint, ut de Aurelianensi constat ex hac epistola: quod de Attone etiam in Notis ad epistolam 23. probatum est.

Alber. ad ann. 1149

IN EPIST. CCXLVII. Ad eumdem.

174. * REGEM CORONAVIT. Non semel Ludovicum Juniorem coronatum lego. Primo quidem vivente patre Remis inauguratus coronam accepit ab Innocentio Papa anno 1131. Deinde Ordericus Vitalis Biturigis coronatum tradit his verbis. *Anno 1138. Indict. 1. Ludovicus rex Francorum apud Bituricam in Natale Domini coronatus est, ubique ingens curia nobilium & mediocrium virorum de omni Gallia & Aquitania, aliisque circumsitis nationibus aggregata est. Illuc metropolitani Præsules, eorumque suffraganei convenerunt, illuc consules, aliaque dignitates confluxerunt, eumque famulatum novo regi exhibuerunt.* Ita Ordericus, qui novum Regem appellat, quod Rex Aquitaniæ tunc, mortuo patre, fit coronatus. Hic iterum coronatum videmus à Samsone Remorum archiepiscopo ante expeditionem Jerosolymitanam, forte ut in conventu sollemni fidelitatis sacramentum discessurus à subditis exciperet. Hujus postremæ celebritatis locum Horstius suspicatur fuisse urbem Carnotensem, ubi de expeditione Jerosolymitana actum est. At hanc coronationem apud Biturigas factam fuisse patet ex epistolæ contextu, & ex litteris Eugenii III. in Patriarchio Bituricensi relatis: ex quibus intelligimus, Eugenium sensisse, Bituricensem ecclesiam, in qua Samson sacra fecerat, interdicto suppositam fuisse. Patriarchium Bituricense editum reperies apud Labbeum in tomo 2. Bibliothecæ novæ. Ex hac porro epistola, & ex alia Ivonis mox citanda apparet, archiepiscopum Remensem contendisse, jus coronandi Reges, ubicumque demum ea coronatio fieret, sibi competere. quod Petrus Bituricensis, & ante eum Ivo Carnotensis negabant.

Orderic. lib. 13. an. 1138.

175. In hac vero epistola S. Bernardus hanc Remensis archiepiscopi prærogativam non omnino inficiatur, immo admittere videtur. Hujusque meminit Silvester Papa II. in quadam bulla ad Arnulfum Remorum Præsulem, quem ob perfidiæ notam suspensum, anno 999. in pristinam dignitatem & jura omnia restituit. *Concedimus tibi*, inquit, *per hujus Privilegii statuta, baculo anuloque redditis, archiepiscopali officio fungi, & omnibus insignibus, quæcumque ad sanctæ metropolim ecclesiæ Remensis pertinent, solito more per rui, pallio sollemnitatibus assuetis uti, benedictione Regum, & subjectorum episcoporum.* Et certe convenientissimum erat, ut cum à B. Remigio Remorum archiepiscopo suscepissent Reges christianissimi regalis sacerdotii dignitatem, cælestisque coronæ pignus per baptismum & christianæ religionis professionem, ad ejusdem etiam successores consecrandorum coronandorumque regum prærogativam refunderent: ut simili de causa Imperatores tribuerunt Moguntinensi archiepiscopo ob S. Bonifacium, reges Hispaniarum Toletano propter S. Eleutherium, reges Anglorum Cantuariensi ob S. Augustinum: quamvis pro locorum temporumque necessitatibus hoc Remensis archiepiscopi Privilegium legitimæ dispensationi fuerit obnoxium. Nec aliud existimo intendisse Ivonem Carnotensem in sua illa celebri epistola, qua Ludovici VI. sollemnem inaugurationem à Daimberto Senonensium archiepiscopo Aureliæ peractam propugnat. Alibi enim hanc Remensis ecclesiæ prærogativam agnoscit, ad Urbanum Papam scribens, eamdem sedem *diadema regni habere*. Immo in alia illa epistola *non invidere se Remensi ecclesiæ, non repugnare, non dolere* protestatur, *si Reges Francorum erga eam habuerint tantam devotionem, ut malint à metropolitano ejus consecrari, quam ab alio*: sed tamen legitimam dispensationem in Daimberto facto tuetur. *Quod ergo fecimus*, inquit, *salubri deliberatione & provida dispensatione fecimus. Nimirum quia erant quidam regni perturbatores, qui ad hoc omni studio vigilabant, ut aut regnum in aliam personam transferretur, aut non mediocriter minueretur.* Quod ergo privilegium istud nec ratione, nec consuetudine, nec lege fulcitum esse affirmat; non est absolute explicandum, sed eo dumtaxat tendit nervus inductionis, quam consuetudini opponit, ut ostendat, quod *Francorum Reges non omnes in Remensi ecclesia, vel à Remensibus archiepiscopis sint consecrati*. quod ultro fatemur. In id vero totus incumbere videtur, ut neget, sublata qualibet dispensatione, Regum consecrationem semper in ecclesia & ab archiepiscopo Remensi faciendam sub pœna anathematis ab eo, qui secus quomodocumque tentaret, incurrendi, quod ipsi Remenses Legati in illa causa urgere videbantur, teste Aimoini continuatore in lib. 5. de Gestis Franc. cap. 50. Confer Hugonem in Chronico Autissiodorensi ad annum 1154. Tandem vero ne qua lis hac de re in posterum suboriretur, Ludovicus VII. anno 1179. sollemni sententia hanc Remensis archiepiscopi prærogativam confirmavit, Alexandri & Innocentii itidem III. litteris postea comprobatam. Plura qui volet, legat librum Guillelmi Marloti, sancti Nicasii Remensis archiprioris, de Inauguratione Reg. Franc. gallice editum anno 1654. in quo doctissime ac copiose hanc materiam pertractavit.

Ivo Epist. 189.

Epist. 48.

Epist. 189.

Ibidem.

Quod pertinet ad Pallii usum, quem Pontifex Samsoni interdixerat, mirum est quo in pretio fuerit eo potissimum sæculo, ut S. Bernardus tolerabilius duxerit interdici sibi Missarum celebrationem, quam archiepiscopo Remensi pallii usum, pro quo etiam S. Malachias ex Hibernia bis Romam proficisci non dubitaverit.

IN EPIST. CCXLVIII. Ad eumdem.

SEMEN DEFUNCTI FRATRIS SUSCITARE. Argute scitèque antiquum, jamque antiquatum Dei præceptum (quo præceptum, ut fratri absque liberis defuncto, frater superstes suscitaret semen) Arnulfo Lexoviorum pontifici accommodat: qui D. Augustini disciplinam à Johanne germano suo Sagiorum antistite traditam sæcularibus canonicis suis, & à successore graviter labefactatam, sic sustentavit, tum scriptis ad summos Pontifices datis, tum peculiari studio, ut præclare dicat hic S. Bernardus, eum fratris suscitasse semen, quod aliena temeritas licentiaque ferme suffocarant. Hocque in negotio eum laborasse annos plus minus viginti, est suspicari ex ejusdem ad Alexandrum III. Papam epist. quæ incipit, *Est quidam*, in qua &c. Vide To. 22. Biblioth. Patr. Mortuus est enim Johannes Arnulfi frater anno 1143. cui successit Girardus hujus nominis II. antea canonicus sæcularis, quem (ut dicit Arnulfus citata epistola) Romana ecclesia episcopari non permisit, donec eumdem Ordinem in propria persona professus est. Verum (ut ibidem subditur) episcopus ille detestabilem concepisse prædicabatur affectum, scilicet plantationem hanc penitus evellendi, nempe canonicos regulares. Qua de causa hic à Bernardo suggillatur. 176. Horstii.

AD EPIST. CCLIII. Ad Abbatem de Præmonstr.

* LOCUS QUIDAM IPSI PRÆMONSTRATI &c. De origine Præmonstrati variant auctores. Fabulosum videtur quod apud Franciscum Alutenum lib. 2. Historiæ Cuciacensis familiæ cap. 29. legitur. Gordonius Soc. Jesu. in Chronol. ad ann. 1126. dicit hunc Ordinem nomen accepisse à ratione instituti cælitus præmonstrata. Sed locum ita vocatum fuisse ante S. Norbertum, patet tum ex ejus vita cap. 17. ubi dicitur elegisse *locum valde desertum & solitarium, qui ab antiquis PRÆMONSTRATUM dicebatur*: tum ex Hermanno monacho locis infra citandis. Quod vero hic dicit Bernardus de loco Præmonstrati à se concesso, repugnare videtur litteris fundationis Præmonstrati, Bartholomæi Laudunensis episcopi nomine confectis*, in quibus locus prædictus ad S. Vincentii monachos pertinuisse dicitur, & ab ipso Bartholomæo (cui primum ab Adalberone, S. Vincentii abbate, Seifrido ejus successore postea confirmante, concessus fuerat) S. Norberto traditus. Quod etiam notavit Hermannus monachus lib. 3. de Mirac. beatæ Mariæ Laudun. cap. 4. *Venientes itaque*, inquit, *ad præfatum locum Præmonstratum, ingredimentur orandi gratia quamdam ecclesiam in honore S. Johannis Baptistæ ibidem constructam. Hæc erat de jure cœnobii S. Vincentii Laudunensis*, &c. Ex quibus quidam nuperus scriptor in Notat. ad vitam S. Norberti cap. 19. hærere se testatur in explicanda Bernardi concessione, quam à monachis Vincentianis per manum Bartholomæi episcopi factam legit. At quamvis sexcenta id generis in contrarium argumenta starent, Bernardi verbum ineluctabilem obtinere debet auctoritatem: & siquidem rem paulo diligentius consideraveris, pugnantia facile conciliabis. Certum enim est Præmonstrati cœnobium, in prima sui conditione, non eo in loco situm fuisse, quo primum à S. Norberto fuerat institutum; sed in altera montis parte, ad quam Hugo Norberti successor, cui hæc epistola dirigitur, illud transtulerat. Cujus rei meminit idem Hermannus tum loco citato, ubi prævisionem S. Norberti de cœnobii translatione refert, tum ibidem cap. 10. ubi Præmonstrati mutationem sic describit. *Videns autem Hugo ecclesiam illam parvam* (nimirum S. Johannis Baptistæ, quam monachi Vincentiani concesserant, uti præmiserat cap. 4.) *jam non posse sufficere tantæ multitudini quæ convenerat, & per Dei gratiam quotidie augmentabatur; sciens etiam dominum Norbertum, ut superius dictum est, in spiritu prævidisse, quod ex altera montis parte major ecclesia foret ædificanda, inito cum fratribus suis consilio, D. Bartholomæum episcopum, utpote loci fundatorem & Patrem, advenire rogavit, quatenus dispositis omnibus officinis, ipse primum lapidem in ecclesiæ fundamento poneret.* Fuerit ergo prima illa sedes seu ecclesia à nostris Vincentianis concessa: sed quid prohibet secundam hanc à S. Bernardo, qui eam à Vvidone eremita prius acceperat, Præmonstratensibus concessam? Legantur epistolæ duæ Philippi abbatis Bonæ spei, quibus hæc respondere videtur. 177.

* Exstant in Biblioth. Præmonstrat. & in Notis ad Gubertum.

IN EPIST. CCLXVI.

* AD SUGERIUM ABBATEM. Quem hortatur ad mortem alacri animo excipiendam, quæ accidit anno 1152. ut testatur Chronicon Dionysianum his verbis. Hic est annus ultimus felicis recordationis Sugerii abbatis. Verum quia à conditione moriendi nemo excipitur, cum valetudine qua mortuus est, vexari cœpisset, fratrum manibus sustentatus est, & in Capitulum se duci poposcit: ubi post verba ædificationis, cum lacrymis & gemitu omnium pedibus provolutus, fratrum se judicio exposuit, lacrymabiliter postulans, ut quod in eos deliquerat, vel negligentius egerat, respectu pietatis ei relaxarent. Quod fratres omnes cum maxima devotione & copiosa lacrymarum effusione gratantissime fecerunt. Transiit autem idem venerabilis Pater inter verba dominicæ Orationis & Symboli, die Iduum Januarii, lxx. ætatis suæ anno, à susceptione monastici habitus fere lx. prælationis vero suæ xxix. cujus sepulturæ & exsequiis interfuerunt sex episcopi cum multis abbatibus, christianissimoque rege Francorum Ludovico, ubi & pietatis memor, & immemor regiæ celsitudinis, dum sepeliretur, amarissime flevit. Huc usque Chronicon. Inscriptum est hoc ejus sepulchro epitaphium, HIC JACET SUGERIUS ABBAS: breve quidem, sed solo Sugerii nomine totum exprimens Sugerium. Elegantissimum evulgavit Franciscus 178.

Chiffletius, à Simone Capra-aurea S. Victoris Parisiensis Canonico compositum.

Decidit Ecclesiæ flos, gemma, corona, columna,
Vexillum, clypeus, galea, lumen, apex,
Abbas Sugerius, specimen virtutis & æqui,
Cum pietate gravis, cum gravitate pius.
Magnanimus, sapiens, facundus, largus, honestus,
Judiciis præsens corpore, mente sibi.
Rex per eum caute texit moderamina regni:
Ille regens regem, rex quasi regis erat.
Dumque moras ageret rex trans mare pluribus annis,
Præfuit hic regno, regis agendo vices.
Quæ duo vix alius potuit sibi jungere, junxit,
Et probus ille viris, & bonus ille Deo.
Nobilis ecclesiæ decoravit, reppulit, auxit,
Sedem, damna, chorum, laude, vigore, viris.
Cui rapuit lucem lux septima Theophaniæ,
Veram vera viro Theophania dedit.

Prolixum & elegans ejus elogium à Patribus Congregationis S. Mauri litteris aureis laminæ æreæ inscriptum est. Plura de eo in Notis ad epist. 78. & 369.

IN EPIST. CCLXX. Ad Eugenium.

179. * Apud Sur. 26. Junii. CARTUSIENSES TURBATI SUNT. Causam aperuit Auctor vitæ Gallicæ S. Bernardi lib. 6. cap. 10. ex Vita S. Anthelmi * seu Nanthelmi, primo quidem majoris Cartusiæ Prioris, demum episcopi Bellicensis, repetitam. Cum enim (ut ibi dicitur) daret operam novus Prior Anthelmus, ut si quid sancti Ordinis pristina religio & observantia accepisset detrimenti, id ad pridem conscriptas Constitutiones reformaretur; negligentem si quem cerneret aut contumacem, admonitionibus blandis, verbis & minis, præceptis quoque & objurgationibus ad meliorem frugem revocare nitebatur. Quod si quis nollet resipiscere, planeque obstinatus esset, è fratrum sodalitate illum extrudere non dubitabat. Erant enim nonnulli, qui sanas institutiones ejus non ferentes, cum essent grandes in oculis suis, homines maligna mente & in contentiones proclives, illi se se opponere non verebantur. At ille non ferens eorum arrogantiam, ne aliorum pacem & quietem interturbarent, è monasterio eos ejecit. Quidam vero ex illis, ut credere par est, ad Eugenium confugientes, absoluti & nulli pœnitentiæ obnoxii remissi sunt: qua de re hic Bernardus conqueritur, quod *ab ipsa fundatione loci esset inauditum, ut quis exiens sine satisfactione reciperetur.* Aliam causam assignat Manricus in Annal. ad ann. 1151. cap. 5. ex Petri Venerabilis * epistolis, nimirum contentionem, quæ Hugone Gratianopolitano episcopo in archiepiscopum Viennensem assumpto novæ electionis occasione nata est anno 1151. inter varia Cartusianorum cœnobia, Cartusiam, Excubias, Durbonum, Portas, Majorevum, Silvam, & Alvetium; aliis dicentibus, *electum non debere episcopari*, & causam illam ad judicia protrahentibus: aliis contra asserentibus, *suum non esse litigare, sed simpliciter quod sentirent dicere, non autem palatia ad causandum intrare.* Verum cum in hac posteriori causa agatur de monasteriorum altercatione, non vero de monachorum rebellione, quam Bernardus hac in epistola insinuat; ad priorem potius causam hæc referenda sunt. Quæ ad annum 1151. ideo referimus, quod contigerint paulo post mortem Rainaldi Cisterciensis (ut patet ex hac epistola) abbatis, qui obiit XVII. Kal. Januarii anno 1150. ut ex Cisterciensi Martyrologio probat Manricus ad an. 1151. cap. 1.

* Petrus Venerab. lib. 6. epist. 22.

AD EPIST. CCLXXI. Ad Theobaldum.

180. HORSTII. IN hac epistola attende, Lector, & admirare insignem sancti Viri virtutem, zelum & constantiam, qui in re quam sensit Ecclesiæ Dei & suæ conscientiæ contrariam, magni principis Theobaldi, cui, utpote magno Claravallensium benefactori, plurimum debebat, votis & desiderio noluit obsequi. Verba ejus aureis notanda litteris: verba cedro digna, quæ utinam omnium Ecclesiæ procerum cordibus insculpantur. Nimirum noluit pueros, quorum adhuc longinqua & incerta spes est, & omnis messis in herba, præmature ad dignitates Ecclesiæ promoveri. Quid enim hoc est aliud, quam præteritis validis bobus, admovere tenellos vitulos aratro, qui vel arare nesciant, vel obliquos ducant sulcos, vel labori succumbant?

Pueri non promovendi ad beneficia ecclesiæ.

Et tamen videmus hodie plures principum & magnatum filios esse clericos, immo præsules, quam qui se esse intelligant, utpote quod intelligere ne quidem per ætatem possunt. *Si væ terræ, cujus rex puer est*, quid Ecclesiæ futurum, cui presbyteros, id est senes, maturos, inquam, annis & moribus, prudentes consilio præsidere oportebat? Quid mirum, si periclitetur salus publica, ubi desunt consilia; ubi crudis necdumque subactis juniorum affectibus, & animi potius impetu, quam ratione & prudentia res geruntur? Ecce in Timotheo requirit Apostolus, ut nemo adolescentiam ejus contemnat. At ille jam adultus annis erat. Verebatur tamen, ne juventus esset obnoxia contemptui, nisi singularis morum maturitas & prudentia ætati adderet auctoritatem. Quid nunc diceres, sancte Apostole, si pueros videres occupare Sedes Patrum, magistros & pastores populi dici, qui necdum ferulam magistri evaserunt, episcopos esse, qui necdum nuces reliquerunt, & pæne inter ipsa adhuc crepundia versantur?

181. Longe alia mens Bernardo fuit: cujus quidem zelo & doctrina egregie imbutum video illum superioris sæculi vere pium Pontificem, PIUM, inquam, V. qui Principis Brunsvvicensis nepotem, ad episcopatum Halberstadensem electum, sed minorennem, approbare non potuit. Cujus verba, sane gravissima, & sinceriorem pulcæ ætatis zelum pro domo Dei referentia, non possum quin hic annumerem, cum forte alias non sint passim obvia. Is itaque scribens ad Capitulum Halberstadense, ita loquitur. Postquam lectis litteris vestris, & postulatione vestra cognita, nobiscum de ea re cogitare cœpimus, non potuimus non admirari, his tam calamitosis temporibus, ad ejusmodi vos consilium descendisse. Attendimus quidem quæ vos rationes impulerint: sed ea in re videmus, vos plus necessitatem Ecclesiæ, quoad temporalia attinet, quam quoad spiritualia, respexisse. Brunsvvicensem Ducem amamus nos, ut Principem catholicæ religionis studio & erga sanctam Sedem apostolicam observantia excellentem. Omni à nobis eum honore dignum esse scimus. Favemus ejus nepoti, eumque tali avo dignum evadere cupimus: sed ita eos diligimus, ut conscientiam nostram, & existimationem hujus sanctæ Sedis minime lædendam esse putemus.

Nimis absurdum, nimis alienum ab instituto pontificatus nostri foret, nimis non catholicos modo, sed etiam Ecclesiæ adversarios, & hujus sanctæ Sedis inimicos offensurum, si puero illa ætate ecclesia ista nobis approbantibus committeretur. Quam Deo rationem in tremendo judicii die facti nostri reddere possemus? Quid non modo catholici, sed ii etiam qui ab Ecclesia recesserunt, dicturi essent, si potestate nobis ad ædificationem data à Deo abuteremur? Requisivimus hac in re sane prudentiam vestram. Illud tamen probavimus, quod vestri officii memores, postulationem vestram, postquam ejus rationem reddidistis, arbitrio nostro permisistis: sed vellemus vos oculos potius ad spiritualia, quam ad temporalia intendisse. Cum dilectus filius, nobilis puer Henricus Julius, Deo dante, adoleverit, tum quos illi honores apostolica Sedes pro dignitate illius familiæ, & pro avi sui meritis habere poterit, habebit. Numquam hæc sedes benignitatem suam & gratam voluntatem erga benemeritos Principes desiderari passa est: hoc autem tempore consulendum est summæ illius ecclesiæ necessitati.

Proinde hortamur vos, & pro nostro officio auctoritate apostolica monemus, ut nihil nisi Dei honorem & ecclesiæ utilitatem respicientes, maturo judicio eligatis in demortui episcopi locum talem virum, qualem tam calamitosa tempora efflagitant, qui catholicus sit, qui & vitæ honestate, & litterarum scientia tanto muneri aptus sit atque idoneus. Agitur conscientia vestra, agitur ipsius Ecclesiæ salus. Quid prodest consulere temporalibus, si spiritualia negligantur? At vero si ecclesiæ in spiritualibus præcipue provisum fuerit, si vir ad ea tuenda idoneus deligetur, Deo favente, is temporalia quoque conservabit atque tuebitur. Sed eum a vobis deligi oportet, qui morum, ut diximus, honestate commendetur: cujus vita sit ad imitandum omnibus, quibus præsit, proposita: cujus ad mores, tamquam ad normam quamdam, clerus mores suos corrigat ac reformet. Quam nos certissimam rationem esse reprimendarum hæresum judicamus, sicut eis excitandis & augendis, & bonis ecclesiarum temporalibus amittendis, prælatorum & aliorum ecclesiasticorum pravos mores præcipuam causam dedisse constat. Ita Pius Pontifex, qui nec dubitavit in similem sensum ipsi Duci Brunsvvicensi, avo ipsius Henrici Julii, pio & catholico Principi, respondere. Ad quem inter cetera ita scribit.

Qua in re nobilitatem tuam rogamus, ut secum diligentius consideret, quid officium nostrum requirat, quid hæc tempora postulent, quid Halberstadensis ecclesiæ necessitas poscat, quanto & quam gravi scandalo non catholicos modo, sed etiam Ecclesiæ inimicos offensuri essemus, si puero illius ætatis, auctoritate nostra, ecclesia committeretur. Certe non sine pudore & rubore possemus de hac re verba cum fratribus nostris facere. Cogitemus, dilecte fili, utrumque nostrum Deo rationem reddere debere, quamquam tu es multo senior, etiam quam nos. Quam, quæsumus, in tremendo illo judicio rationem reddere possemus promotionis adeo immaturæ, adeo contra sacros omnes canones factæ? cum in nepote tuo, præter generis nobilitatem, nulla prorsus earum rerum inesse per ætatem possit, quæ ab ipsis canonibus requiruntur. 182.

Speramus quidem de eo illa, quæ sunt speranda de puero tali genere nato: sed exspectanda est maturitas ætatis, aut, si dispensatione aliqua super ætate opus fuerit, exspectandum saltem est tempus dum adolescat, ut certius suscipiendi oneris magnitudinem, & quid professurus, quibusque se legibus obstricturus sit, intelligere possit. Cum ad talem ætatem, Deo dante, pervenerit, tum si apparebit, eum majorum suorum, utique in primis avi sui, tam catholici Principis, imitatorem fore: confidere potes, sanctam hanc Sedem quoscumque poterit honores, pro vestræ familiæ dignitate, ac pro tuis erga religionem catholicam meritis, illi largituram esse.

Quocirca hortamur & petimus, ut hæc tecum diligenter perpendens, desistas id à nobis petere, quod nec nos sine gravissima Dei & hominum offensione concedere, nec tu sine animæ tuæ periculo impetrare posses: quodque non modo ecclesiæ illi, sed ne ipsi quidem nepoti tuo expedit. Illud multo magis pietate erga Deum tua dignum est, ut dilectis filiis Capitulo Halberstadensis ecclesiæ gratiis actis, pro studio, quod erga te & nepotem tuum declararunt, eos horteris, ut ecclesiæ suæ necessitati consulant, aliquo catholico viro, & vitæ honestate ac litterarum scientia prædito, quæ à sacris canonibus requiritur, ad ecclesiæ regimen in demortui episcopi locum sufficiendo. Ita Pius Pontifex, pie atque & cordate, prout decebat pium Pontificem.

Porro in hac ipsa S. Bernardi epistola alius se locus offert contra Plurales, cujus occasione denuo hic iis aures vellicandæ essent, nisi id supra factum esset. Nam, inquit, nec quicquam vel adulto plures (dignitates) in pluribus ecclesiis habere licet, nisi dispensatorie quidem ob magnam vel Ecclesiæ necessitatem, vel personæ utilita- 183. Pluralium quoque rursum probrum.

tem. Qua scilicet utilitas non ad personam, sed ad Ecclesiam referenda est. In qua Bernardi verba jubet audire doctissimum virum & magni zeli ac sanctimoniæ episcopum Ruræmundanum Henricum Cuickium, Bernardi quoque mire studiosum, cujus Libros de Consideratione diligenter castigatos, distinctosque separatim emisit.

Is ergo Paræsi II. ad universum suæ diœcesis Clerum ita loquitur. Neminem ergo Bernardus in duabus vult conscribi ecclesiis. Necessitati tamen locum facit, & magnæ alicui ac evidenti utilitati: sed non sinit privati cujusque hoc sententia definiri. Nimis proni sunt mortales ad capiendam ex omni re utilitatem: nimis suffarcinata sibi omniscujusque cupiditas est, & mentitur iniquitas sibi, ut sibi utilitatem fingat, aut necessitatem, ubi avaritia prædominatur. Adeundus & audiendus est ille, qui ea auctoritate indulgere potest, ut plura unus occupet sacerdotia, si hoc aut impellat necessitas, aut magna suadeat utilitas. Quod nisi fit, non esse à lege recedendum, in 3. de Consid. ad Eugenium, & lib. de Præcepto & Dispensat. diserte & graviter demonstrat Bernardus. Et infra. Qualem hodie clerum haberemus, si singulis sufficientia assignaretur, nec ullo jam affectu temporalibus affixi rebus, per temporalia hæc transeuntia semperque labentia bona, ad immobilem & sempiternam contenderent hereditatem? Nam Paulo teste, *quæstus magnus est pietas, cum sufficientia.* Subjicit vero: *Nihil enim intulimus in hunc mundum, haud dubium quod nec auferre quid possumus. Habentes autem alimenta & quibus tegamur, his contenti simus.*

Si ad omnes promiscue hæc dicta sunt, nonne multo maxime ad illos pertinere putanda, quibus suum patrimonium Christus commune facit, ut cetera omnia, quæ à Deo abducunt, aspernentur? Nonne hi cum primis timere debent illud, quod subjicit Apostolus? *Nam qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem & laqueum diaboli, & desideria multa inutilia & nociva, quæ mergunt homines in interitum & perditionem. Radix enim omnium malorum est cupiditas: quam quidam appetentes erraverunt à fide, & inseruerunt se doloribus multis.* Quicquid enim ad alios omnes dictum est, ait Salvian. lib. 2. magis ad eos pertinet, qui exemplo omnibus esse debent: & quos utique antistare ceteris oportet devotione, quanto antistant omnibus dignitate.

Sed quo devenit pristinus cleri decor? quo clerum avaritia abduxit? quando sacerdotes ab omni moderatione alieni, quamdiu vivunt, congerunt semper atque accumulant opes: & timere insuper videntur, ne etiam mortui esuriant. Hæc episcopus Ecclesiæ Ruræmund. Vide Notas ad epist. 78.

284. UBI VERO EMERSERIT, PROBABO ME AMICUM. Nempe amicus Bernardus, sed usque ad aras. Quin & Tullius hanc primam amicitiæ legem sanciri vult, ut ab amicis honesta petamus: amicorum causa non nisi honesta faciamus, in Lælio. Unde cum in amicitia, ait idem, quæ honesta non sunt, postulantur; religio & fides anteponantur amicitiæ, 3. de Off.

285. * SANE VVILLELMULO NOSTRO. Quartus hic Theobaldi filius, ad Albas-manus appellatus, qui primo ad sedem Carnotensem evectus, deinde ad Senonensem, postea ad Remensem, demum S. R. E. Cardinalis & Legatus in Gallia creatus est. Is sacravit Philippum Augustum nepotem suum, ac in ejus gratiam Alexander III. Francorum Reges inaugurandi jus Remensi archiepiscopo confirmavit. De eo scribit Petrus Cellensis, epist. 5. lib. 1. Petrus Blesens. epist. 28. & 122. aliique plures.

IN EPIST. CCLXXIII. Ad Eugenium.

286. * ABBAS TRIUM-FONTIUM. Hugo scilicet, ad quem epistola sequens, abbas Trium-fontium in Campania, non vero S. Anastasii ad Tres-fontes prope Romam, quidquid Vrion, Ciaconius, aliique in contrarium sentiant. Primo quippe *Trium-fontium* appellatio, per ea maxime tempora, absolute soli Campaniæ monasterio tribuitur. ex vita S. Bernardi, & ex titulo epistolæ 69. *ad Abbatem de Tribus-fontibus*: cum Romanum illud *S. Anastasii* nuncupari soleat, ut probat in primis inscriptio epistolæ nunc 345. *Fratribus de S. Anastasio* directæ. Deinde Rualenus ex Priore Claræ-vallensi abbas tunc erat ad S. Anastasium, ex epistolis 345. 358. & duabus sequentibus: quibus accedit Nicolai Claræ-vallensis epistola 43. *Ad Rualenum abbatem S. Anastasii.* Ad hæc sequens Bernardina epistola 274. in mss. hunc titulum præfert, *ad Hugonem abbatem Trium-fontium, quando erat Romæ.* quæ verba satis innuunt, hoc monasterium ab urbe Roma longius dissitum fuisse. Præterea Bernardus in hac epistola 273. Eugenio significat, se ægre ferre, quod Hugo Romam evocatus sit, nempe ut crearetur cardinalis; additque se graviter ex hoc vulneratum iri, nisi ad se remitteretur. Atque adeo Hugo in Galliis abbas erat. Denique faciundæ electioni ad successorem Hugoni subrogandum Bernardus ipse, qui tum in Gallia versabatur, præsens interfuit, ut patet ex epistola 274. Porro Hugo anno 1150. cardinalis episcopus Ostiensis in tertia creatione ab Eugenio facta, simulque cum eo creati sunt cardinales alii duo monachi Claræ-vallenses, Henricus & Rolandus, testante Ciaconio: tuncque accidit, ut ecclesiæ Ostiensi ob incolarum inopiam conjungeretur Veliterna. De Hugone iterum in epistolis 274. 287. 290. 296. 306. & 307.

IN EPIST. CCLXXVI. Ad eumdem.

287. HORSTII. SANCTUM LUGEO EPISCOPUM. Id est Hugonem, ex primo abbate Pontiniacensi episcopum Autissiodorensem. Obiit anno 1151. 10. Octobris: de cujus viri miraculosa conversione, virtutibus ac sanctimonia lege Henriquez in fasc. lib. 2. dist. 19. cap. 28. & in Menolog. 21. Januarii; Vit. S. Bern. lib. 5. cap. 3.

Itaque miratur ac queritur Bernardus, hunc moribundum, & parum sui compotem, Stephano quodam suadente & suggerente, pauperibus & ecclesiis prætermissis, (quibus nihil pæne adscribebat) totum quod acquisierat, nepoti suo carnali, adolescentulo sæculari, inutili, dimisisse, etsi putet Bernardus Episcopo ignorante hæc à Stephano sic directa esse, ut merito adversus rem tam indignam, zelum & officium Pontificis imploret. Quid enim indignius, quam patrimonium Christi, res ecclesiæ, subsidia pauperum in carnales amicos & propinquos conferre? quod hac tempestate dolendum tam esse pervulgatum, languente scilicet Ecclesiæ censura, quæ ejusmodi testamenta subruere atque irritare deberet, quæ Deo etiam vindice (qui sic partas hereditates non sinit proficere, aut ad tertium heredem pervenire) iniqua esse comprobantur. Illud porro mirandum æque ac dolendum, quod in condendis testamentis major sæpe sit laicorum, quam ecclesiasticorum pietas ac religio. Illi non raro sua conferunt in ecclesias & pauperes: hi utrisque his neglectis malunt in carnem & sanguinem suum esse liberales. Quid magis præposterum? — Clericorum testamenta improbata.

Quos proinde luculenter & graviter monet Tridentina Synodus, ne ex reditibus Ecclesiæ consanguineos familiaresve suos augere studeant, cum & Apostolorum canones prohibeant, ne res ecclesiasticas, quæ Dei sunt, consanguineis donent; sed, si pauperes sint, iis ut pauperibus distribuant; eas autem non distrahant, nec dissipent illorum causa: immo quam maxime potest, eos sancta Synodus monet, ut omnem humanum hunc erga fratres, nepotes, propinquosque affectum (unde multorum malorum in Ecclesia seminarium exstat) penitus deponant. Ita Trid. Conc. Sess. 25. de Reform. cap. 1.

Exemplis piorum ecclesiasticorum, cardinalium, episcoporum, aliorumque clericorum, tum priscis, tum recentibus, hæc illustrari possent, si pateretur instituti ratio. Ut antiquiora prætermittam, de Carolo Borromæo card. & archiep. Mediol. qui amplissima testandi potestate accepta, mere pium testamentum condidit, nihil consanguineis legans; vide Vitam ejus elegantissime per Carolum à Basil. Petri conscriptam. Similia de Cardinalibus Toleto & Bellarmino legimus.

Verum de testamentis pie condendis pium & utilissimum tractatum edidit Johan. Molanus Theol. Lovan. qui etiam cap. 45. observat, Bernardum tribus diversis locis in epistolis (n. 64. 218. & 276.) causam testamentorum egisse, & ex singulis utilia monita eruit, nempe, ut valide, seu petita licentia, clare, & perspicue, denique mature, & cum sensus vigent, testamenta condantur. Et quidem ad præsentis epistolæ verba, *Quis credat virum sanctum, spiritualem, si sapuit, si compos sui fuit, testamentum tale fecisse?* &c. adjicit Molanus: Hoc autem postremo exemplo moneantur viri ecclesiastici, ut sani mente & corpore, ultimæ voluntatis suæ arbitrium declarent, ne postea per acrimoniam morbi, stupidi & turbati testentur, non prout volent, sed prout carnales amici importune extorquebunt. Plura qui volet, adeat & audiat septem nostras TUBAS Discipl. Eccles. & in iis Salvianum ad Eccles. Cathol.

IN EPIST. CCLXXVII. ad eumdem.

* PRO ABBATE CLUNIACENSI. Petrum Venerabilem, ad Eugenium honoris causa procedentem, his litteris Bernardus commendavit. Ille sui itineris meminit tum lib. 2. Mirac. cap. 23. *In primo,* inquit, *pontificatus domini Papæ Eugenii anno ad visitandum tam ipsum, quam communem matrem Romanam ecclesiam Romam adii.* tum etiam ad Bernardum scribens: *Videram eum,* inquit, (scilicet Eugenium) *primo anno pontificatus sui Romæ.* Quo quidem in itinere illud ipsi accidit, quod postea Eugenio scripsit, ut à marchione Opizone per Italiam grassante spoliatus, Placentinorum auxilio omnia recuperaverit. Iterum vero Eugenium invisit circa annum 1151. à quo quam fuerit benigne exceptus, testatur in quadam epistola ad S. Bernardum, cujus amicitiæ officium hac in parte agnoscit. 288. — Lib. 6. epist. 44. — Ibid. epist. 44. — Ibid. epist. 46.

IN EPIST. CCLXXVIII. Ad eumdem.

VEXATIONES ET TRIBULATIONES &c. Simile quid de Belvacensis ecclesiæ statu scribit Ivo Episc. Carnot. epist. 87. Prædicta, inquit, ecclesia (Belvacensis) tamdiu jam bonos defuerit habere Pastores, ut malos habere, videatur ea quasi legitimum, bonos autem eligere, quasi nefarium, &c. 289. HORSTII.

ABBATISSA DE PARACLITO Heloissa, Petri Abælardi quondam conjux, deinde sanctimonialis, denique abbatissa parthenonis Argentoliensis, ad Sequanam præterfluentem in diœcesi Parisiensi. In quem locum anno M. C XXVII. cœnobitæ Dionysiani, cum ex antiquissimis diplomatibus probassent, suum esse dono Hermentrici, Numnæque uxoris, regressi sunt longo postliminio. Theodrada enim, Caroli Magni filia, congregaverat ibidem sacras, quæ ejecta disciplina monastica ejectæ sunt. Paulo ante, ut superius diximus, Petrus Abælardus, cum facultate Abbatis S. Dionysii abscesserat in solitudinem agri Trecensis, ubi oratorium calamorum palustrium, stipularum, juncorumque centonibus confectum, dicaverat primo sanctissimæ Trinitati: deinde Paracliti nomen indidit, quod ibi post varias calamitates tandem nonnullo solatio respirasse sibi visus est. Quem locum postea Heloissæ cessit.

IN EPIST. CCLXXX. Ad eundem.

290. * DEBITUM INFIRMARI PROMOTIO, &c. Defuncto Hugone episcopo Autisiodorensi an. 1151. *volentibus clericis alium episcopum, ut moris est, eligere*, inquit Bernardus lib. 3. de Consid. cap 2. *quidam adolescentulus intervenit appellans, & vetans ne fieret, quoadusque isset, & rediisset ab Urbe: cui tamen appellationi nec ipse detulit. Nam cùm videret se contemni, tanquam qui irrationabiliter appellasset, accitis quos potuit sibi* *, *tertia die post factam ab aliis electionem, fecit suam.* Quibus acceptis Eugenius, tribus (ut hic dicitur) quorum unus erat Bernardus, commisit electionem. Bernardi & alterius in unum convenere suffragia, altero reclamante: unde hic postulat ab Eugenio suppleri quod minus est. Electus hic videtur fuisse Alanus, qui tandem Hugoni successit. De quo sic loquitur liber sepulcrorum Claræ-vallensium. Ad dexteram domini Godefridi quondam Lingonensis episcopi, versus chorum, jacet dominus Alanus episcopus Autisiodorensis, qui in quadam ecclesia oppidi famosi in Flandria, quæ Insula nuncupatur, à puero educatus, sub B. Bernardo in hac Clara-valle habitum religionis suscepit. Postea primus abbas factus est monasterii, quod Ripatorium nominatur. Cui per annos duodecim præsidens, Domino cooperante satagit, ut personis utilibus & possessionibus necessariis .... ditaretur. Anno vero novissimo vitæ B. Bernardi, ab ecclesia Altissiodorensi in episcopum concorditer est electus. Hic multam hospitalitatem omnibus religiosis domos suas frequentantibus exhibuit ... Peractis demum in episcopatu tredecim annis, de licentia Sedis apostolicæ cessit episcopatu, & ad suam rediit Claram-vallem. Obiit autem pridie Idus Octobris circa annum Domini MCLXXXI. Ubi dum concorditer electus dicitur, intelligendum est in eum tandem eligentium suffragia convenisse, ut etiam Bernardus epist. 282. ad Ludovicum regem diserte testatur.

* Vide Epist. 275.

291. * COMES NIVERNENSIS UTAB PATRIS NON AMBULAT. Nimirum Guillelmus IV. filius Guillelmi III. viri utique pii admodum & religiosi, de quo ita Hugo monachus Autisiodorensis. *Anno 1147. Guillelmus Nivernensis Comes, relicto saculi principatu & omni honore calcato, Cartusiam petit, ibique Deo in humillima paupertate conversans, infra annum conversionis suæ felicem terminat cursum vitæ.*

292. * REGNIACENSIS REGNABIT NULLATENUS PERMITTATUR. Hoc ironice dictum, siquidem de Alano (ut videtur) intelligamus, quem hoc nomine S. Bernardus ideirco indigitaverit, fortasse quod ex pago Regniaco, vulgo *Reningh*e, apud Belgas non longe ab Ipra esset oriundus. Nam quod passim dicitur Insulensis, de loco educationis interpretandum insinuat liber sepulcrorum Claræ-vallis loco supra citato, ubi *in quadam ecclesia oppidi famosi in Flandria, quæ Insula nuncupatur, à puero educatus legitur*, non natus. Regniacensis enim dici non potest à monasterio Regniacensi, de quo anno 1128. in nostra Chronologia: cùm ex Clara-valle in Ripatorii abbatem, exinde vero in episcopum Autisiodorensem fuerit assumptus. Nisi forte quis dicat in secunda electione Autisiodorensi monachum Regniacensem fuisse electum, pro quo hic S. Bernardus scripserit; sed multis dissentientibus, tertia tandem electum fuisse Alanum.

IN EPIST. CCLXXXIII.

293. * PRO GIGNIACENSIBUS. Mss. Cistere. habent, *pro fratribus de Miratorio*. Sed perinde est. Hæc enim epistola scripta est contra Gigniacenses in causa fratrum de Miratorio. Cum enim decimarum exemptio ab Innocentio Cisterciensibus concessa, Cluniacensium animos multum exasperasset, ut dictum est in Notis ad epist. 228 in primis vero Gigniacenses Ord. Cluniacensis, adversus vicinos sibi Cistercienses de Miratorio, utrosque provinciæ Lugdunensis; eo usque illorum efferbuit commotio, ut quidam ex Gigniacensibus Miratorii cœnobium fusque deque vertere non dubitaverint. Quod ut rescivit Eugenius, acres admodum litteras dedit ad Petrum Venerabilem, quo, facta quam primum damnorum compensatione, Cisterciensibus fieret satis, alias rigide in reos animadvertendum denuntians, commissa Lugdunensi archiepiscopo facultate ecclesiasticas adhibendi censuras, nisi intra viginti dies de damnis illatis paciscerentur. Has litteras vulgavit Manricus ex monasterio Vallis-lucentis, ut videre est in Appendice Tomi 2. Annal. Convenere apud Cluniacum viri sanctissimi Bernardus & Petrus Venerab. ejus rei gratia: quatriduo res agitata, damnumque æstimatum ultra triginta solidorum millia. At Gigniacensibus sententiæ parere cunctantibus, Bernardus dilationem Eugenio hac epistola significavit. Bernardo mortuo, inter utriusque loci monachos de decimis facta compositio est anno 1155. qualis refertur apud Guichenonem in Historia Sebusiana, pag. 113. Quamvis autem nos lateat compensatio per Gigniacenses facta, non latet tamen, ut Manricus notavit, facta per Petrum Venerabilem in Cistercienses munificentia ex deposito Baronis Romani subdiaconi, quod Cluniaci relictum, mortuo Barone Petrus Cisterciensibus liberaliter resignavit, ut constat ex epistolis modo 388. & 389.

IN EPIST. CCLXXXV. Ad eundem.

294. * PRO ODONE ABBATE S. DIONYSII. Nempe Parisiensis, qui ex abbate S. Cornelii Compendiensis Sugerio successit ineunte anno 1152. Mirum quomodo tam cito de bonorum S. Dionysii dilapidatione potuerit accusari, cum decedente S. Bernardo, vix sesquiannum præfuisset. Ex anonymo Sigeberti continuatore nondum edito discimus causam, ob quam Odo abbas male audiit. En anonymi verba ad ann. 1150. Defungitur SIGERIUS abbas S. Dionysii, ecclesiam suam in optimo relinquens statu. Succedit ODO primus abbas Compendiensis, qui & S. Dionysii monachus fuerat. Sed immemor beneficiorum Sigerii, totam cognationem ejus delere conatus est, & ecclesiam attenuavit, & læsit in multis. Non erat qui Sigerii cognatos protegeret, Rege dissimulante & quosdam eorum persequente, eo quod Simon, præfati Sigerii nepos, indignationem ejus incurrerat, & ex suspicione nominis odiosi cancellariam Regis amiserat, & eliminatus à regno confugit ad dominum Eugenium: à quo benigne receptus, sine exemplo, sed non sine admiratione, in litteris protectionis præter formam communem emeruit privilegium, ut non nisi in præsentia summi Pontificis cogi posset super aliquo crimine respondere. Tandem patrocinante Eugenio contra christianissimum & amicissimum Principem, eidem Simoni pax reformata est, episcopis graviter ferentibus jam dicti privilegii formam, quæ præstare videtur audaciam delinquendi, & criminum conscios ad simile privilegium animare.

IN EPIST. CCLXXXVIII. Ad Andream.

VÆ PRINCIPIBUS NOSTRIS, &c. De infelici expeditione in Orientem hoc intellige. Nam ambitio, simultas, æmulatio inter Christianos Principes sacræ illius expeditionis vires & conatus infregit. Ita indicat Bernardus lib. 2. de Consid. cap. 1. Otto Frising. testis oculatus lib. 1. de Gest. Frid. Imp. cap. 58. ubi, post commemoratas ingentes exercitus Christiani clades, subjungit: *Nondum tamen ex tot & tantis attritionibus fastus interiorum regum discordia conquieverat.* Vide Æmil. in Ludov. VII. ubi agit de obsidione urbis Damascenæ, jam pæne expugnatæ, nisi ambitione Principum spes omnis elusa esset. Vide etiam Sigonium de regno Italiæ lib. 11. Plura de causis rei infeliciter in expeditione transmarina gestæ, vide in Notis, ad lib. 2. de Consid. cap. 1. 295. Helmold.

IN EPIST. CCXCVIII. Ad Eugenium.

* NICOLAUS ILLE EXIIT A NOBIS, &c. Hic ille Nicolaus, quem tanti fecit Petrus Abbas Cluniacensis, 296.
ut videre est in epistolis ejus *, ex monacho Arremarensi factus Cisterciensis, & Bernardi Notarius. Valebat enim stilo, & ipsum tantum non Bernardum exprimebat. Epistolæ ejus extant in editione Colon. Biblioth. Patrum, edente Johanne Picardo Victorino Paris. Sed homo versipellis, & pelle sub ovina aliquamdiu mentem tegens lupinam, tandem prodidit hypocrisin suam. Nam sigillo Bernardi non semel abusus, & deprehensus falsarius, fugam arripuit: ut non sine causa alias ad Eugenium scripserit Bernardus, periclitatum se in falsis fratribus epist. 284. Profugisse in Angliam communiter tradunt ex occasione cujusdam Nicolai S. Albani in Anglia monachi, qui S. Bernardi jam è vivis erepti sententiam de Conceptione B. Virginis impugnavit. At cum Petrus Cellensis, qui S. Doctoris causam tuendam suscepit, epistola 23. lib. 6. & epist. 9. lib. 9. istum Anglum vocet, eumque sibi ex istis dumtaxat Scriptorum velitationibus notum & amicum indicet; illum autem Gallum, & Petro Cellensi familiariter notum & carissimum esse constet ex epistolis ultro citroque ad invicem missis; alium ab illo esse fatendum est. ut interim taceam quod stilus ejus non sit tam mordax, sed uberior, quam ut in Petrum Cellensem tam petulanter se gesserit, ut ipse Petrus conqueritur passim de Nicolao Anglo epist. 9. lib. 9. & ex ipsius Angli epistola, quæ ipsam præcedit, legenti innotescit. Ceterum Nicolaus ex monasterio Arremarensi ad Claræ-vallenses transiit anno circiter 1146. certe Eugenio in Pontificem assumpto, ut patet ex epistola 7. quam ad Claræ-vallenses nondum admissus scripsit. Fugit vero anno circiter 1151. nimirum post electionem Gratianopolitanam, de qua supra in Notis ad epist. 270. siquidem epistolæ 389. S. Bernardi ubi de illa agitur, subscripsisse reperitur. Plura de eo in Præfatione ad tomum 5.

* Vide epist. Petri...

IN EPIST. CCXCIX. Comiti Engolismensi.

PRO FRATRIBUS DE BUXIA. Ita legendum, non *Brixia*. Est autem Buxia silva in Gallia, distans ab Engolisma urbe tribus millibus: in qua silva cum S. Amantius Burdegalensis, reclusus, duceret vitam solitariam, tandem eremus versa est in cœnobium monachorum, qui in hac epist. vocantur *Fratres de Buxia*, gallice *de Boixe*, à fundo cœnobii. Ita Picardus ex schedis ipsius monasterii, in quibus patet locum ibi à Claræ-vallensibus ædificari cœptum, monachis S. Amantii redditum anno 1153. Cum vero ibidem per decem annos commorati sint, ut patet ex prædictis instrumentis, hæc epistola scripta videtur circa annum 1143. quo ibi sunt constituti. 297. Hariulf.

Sed præstat integram Joannis Picardi notationem huc referre. 298. Picard.
Monachi S. Amantii, inquit, ad quos locus spectabat, & cum quibus de ipso litigatum, ut supra vidimus, locum prædictum (scilicet de Buxia) quadam die adierunt: ibique præsente Hugone Engolismensi episcopo, qui eodem die conventum ibi mandaverat, & cœmeterium sacrare volebat, contradixerunt, ut nullum ibi divinum celebrarent officium. Ob hoc itaque monachi Claræ-vallenses super monachis S. Amantii querimoniam facientes, apud vicum S. Amantii cum multis viris religiosis, tam abbatibus, quam monachis, & compluribus terræ baronibus convenerunt: ibique monachi Claræ-vallenses, & monachi S. Amantii, quidquid abbas Claræ-vallensis super hac re, justitia dictante, decerneret, se facturos præmiserunt,

Tali

Tali itaque conventione facta Petrus abbas S. Amantii, & monachi Claræ-vallenses, apud Claram-vallem perrexerunt, ibique abbas Claræ-vallensis, auditis causis utriusque partis, & prædictum locum ecclesiæ S. Amantii, in manu Petri abbatis ejusdem ecclesiæ præsente domino Hugone Engolismensi episcopo, & Junio abbate de Corona & Gaucelino archipresbytero de S. Cyrico, benigne concessit; tali quidem conditione, quod sexaginta marcas argenti monachis Claræ-vallensibus propter ædificia & cetera ab eisdem loco acquisita monachi S. Amantii redderent. Scripsit itaque hoc modo. *In nomine Domini. Ego Bernardus Claræ-vallensis vocatus abbas, notum volo esse, quod locum de Buxia, & quidquid in eo habemus, ex dono comitis Engolismensis, & Petri Ausfensis, ecclesiæ S. Amantii concessimus. Testes fuerunt dominus Hugo Engolismensis episcopus. dominus Godefridus Lingonensis episcopus, Junius abbas de Corona, Frater quoque Philippus Prior noster, & Frater Gerardus, & Frater Gaufridus, monachi domus nostræ. Actum apud Claram-vallem anno ab incarnatione Domini* M. C. LIII. Hactenus ex Picardo.

IN EPIST. CCC.

199. HORSTII. COMITISSÆ BLESENSI. Mathildi Flandricæ, uxori Theobaldi Magni Comitis Campaniæ.

CONFIDENDUM MUTATUM IRI IN MELIUS, PATRIS MERITIS, &c. Magnam vim ad imbuendos virtute filios habent paternæ virtutis exempla: quin & parentum mores fere trahunt proles ab origine. Nempe fortes creantur fortibus, ac bonis; est quoque in juvencis, & in equis patrum virtus. Contingit tamen etiam non raro, ut heroum filii à parentum virtute degenerent. Jam vero quantus vir Theobaldus Comes Campaniæ fuerit, quantus religiosorum & pauperum fautor, ex Vita S. Bern. constat. Vide Notas ad epist. 37. &c. Sed non patrizasse filium præsens epistola satis ostendit, nisi quod melioris frugis spe matrem solatur, ipsis pii patris meritis ac eleemosynis fiduciam suggerentibus.

De educatione liberorum utile monitum. Sed & addit utile monitum, parentibus in educatione prolium, ac præceptoribus in institutione discipulorum observatu dignissimum. *Agendum cum eo*, inquit, *in spiritu lenitatis, blandisque obsequiis: quia sic melius ad bona opera provocabitur, quam si irritationibus & increpationibus exasperetur.* Nempe generosus est animus hominis, ait nonnemo: potius ducitur, quàm trahitur. nam duci hominum est, trahi jumentorum. Audiamus etiam, si lubet, Comicum. *Pudore & liberalitate liberos retinere satius esse credo, quàm metu. Errat longè mea quidem sententia, qui imperium credat gravius esse, aut stabilius, ut quod fit, quam illud quod amicitia adjungitur*, &c.

Porro non vana spe, aut potius vaticinio Bernardus videtur Comitissam solatus. Nam quatuor eam filios Theobaldo Magno Comiti Campaniæ genuisse reperio, Henricum Comitem Blesensem, qui patri successit anno 1152. Theobaldum Dapiferum Ludovici Junioris, ac postea Philippi Aug. regum, quo in munere successit Radulfo Comiti Viromanduorum. Stephanum Sacrum-Cæsarem, postea Carthusianum: idemque Guillelmum, de quo supra epist. 271. cui jam tum puero ad dignitates Ecclesiæ promovendo Bernardus operam suam recusabat. Bernardus hac in epistula agere videtur de Henrico primogenito, qui ex Syria redux, & paternæ potentiæ successione intumescens, in quosdam excessus ætatis fervore abripiebatur. Epist. 376. Inter quos à Sancto memoratur, quod *maledictas nundinas cum Roberto Regis fratre post festa paschalia statuisset*, ut monomachia invicem congrederentur. Is tamen Bernardi monitis & piæ matris lacrymis brevi ita resipuit, ut ab illius ævi Scriptoribus inter illustres viros referri meruerit.

IN EPIST. CCCI.

200. *SANCIÆ SORORI IMPERATORIS HISPANIÆ. Scilicet Alfonsi Castellæ regis, quem vulgo Imperatorem appellant. Sancia hæc in S. Bernardum mire propensa, asceterium Cisterciensis Ord. in diœcesi Palentina, S. Petri de Spina appellatum, condidit anno 1147, colonia à Bernardo transmissa, duce ejus fratre Nivardo. Nec multo post monachi nigri cœnobii de Toldanos in regno Legionensi, ab Elvira Infantissa recens fundati, Carracetensium, quibus suberant, jugum deponentes, Cisterciensibus se subdiderunt. Statim Carracetensea reclamavere, implorata Sanciæ apud Bernardum auctoritate. Quid vero inde secutum sit, discimus ex veteri instrumento, quod profert Manricus in Annal. ad an. 1148. cap. 8. in quo inter cetera sic legitur. Post decessum D.
» Florentii abbatis, iste Ferdinandus abbas de Toldanos Carraceten-
» sem ecclesiam gratis odio habuit, & ei rebellis, & contumacia du-
» ctus ad Claræ-vallensem ecclesiam se contulit. Quod regina dom-
» na Sancia, quæ Carracetense monasterium affectuose dilexit, molestè
» ferens, Claræ-vallensi Abbati & conventui litteras direxit, ne præ-
» dictum abbatem dilicentes recipiant. Claræ-vallensis Abbas Reginæ
» preces exaudivit, abbatem Ferdinandum recipere noluit, nisi à Car-
» racetensi ecclesia, ut reciperetur, licentiam impetraret. Quam cum
» impetrare non posset, nec Claræ-vallensi, nec Carracetensi ecclesiæ
» aliquamdiu obedivit. Hæc ibi. Illud tamen cœnobium post plures annos jugum Cisterciensium subiit.

201. * NAM ET FRATER NIVARDUS. Ex hoc loco Scriptores Cistercienses rectè colligunt, Nivardum, Bernardi germanum natu minimum, à sancto Fratre suo in Hispaniam missum ad deducendam coloniam in prædictum Spinense monasterium. Idem etiam ab eodem antea missus fuerat in Neustriam ad ordinandum in diœcesi Bajocensi novum cœnobium in loco Solopera seu Soleuvria dicto, qui locus situs est haud procul ab oppido Verio, vulgo *Les-vaux de Soulevure*. Robertus, Hermesii filius, BERNARDO ABBATI *Claræ-vallensi, & ecclesiæ beatæ Mariæ de Soleuvria*, tradit habitationem suam Fago-pendenti vicinam, circiter annum 1146. Algarus vero Constantiensis episcopus confirmat donationem, à quodam Vuillelmo Silvano, *Deo, & Beatæ Mariæ de Soleuvria, & fratribus ibidem Deo servientibus* factam IN MANU NIVARDI, *fratris domni Bernardi Claræ-vallensis abbatis*. Quo ex loco inferunt, Nivardum tunc istius cœnobii fuisse abbatem. Paulo post, id est anno 1150. idem monasterium ob loci exiguitatem & incommoda translatum est in Vallem-Richerii, quæ *de feodo ecclesiæ Bajocensis & parochia erat*, Solupera in dominium Bajocensis episcopi, *sicut antea fuerat*, resignata, cum consensu Bernardi abbatis. Exstant in Neustria pia Philippi episcopi Bajocensis litteræ de conventione, quæ inter eum *& abbatem Thomam de Valle-Richerii facta est de loco, qui Solopera vocatur, in quo prius ejus abbatia erat*, commutato cum Valle-Richerii, quem locum Philippus episcopus ei concessit, *sicut abbas de Mortuo-mari* antea ab ipso acceperat. Hugo Rotomagensis antistes hanc commutationem confirmavit Bajocis anno 1150. Thomæ abbati Vallis-Richerii successit Rogerius, qui loci istius *secundus abbas* in epitaphio suo dicitur.

Hactenus apud Vallem-Richerii, quæ ab urbe Lexovio duabus longioribus leucis distat, degunt sexdecim monachi strictioris observantiæ Cisterciensis, sub regimine R. P. D. Dominici Georges abbatis emeriti, qui ad confirmandam propagandamque Ordinis sui accuratiorem disciplinam plurimum insudavit.

IN EPIST. CCCII.

*LEGATIS APOSTOLICIS. De ista legatione ita Baronius ad ann. 1153. *Eodem anno* inquit, *decernitur ab Eugenio Papa legatio in Germaniam ad judicandum Episcopum Moguntinum. Fuerunt delecti ad hoc munus obeundum Bernardus presbyter & Gregorius diaconus*, &c. Bernardus quidem ex Priore monasterii Lateranensis Canonic. regul. ab Eugenio presbyter cardinalis tit. S. Clementis creatus anno 1145. Gregorius vero is esse creditur, qui anno 1137. ab Innocentio factus est cardinalis tit. S. Angeli. Conradus episcopus, qui centum annis postea scripsit Chronicon Moguntiacum, Henricum depositum tradit, omnemque culpam rejicit in Arnoldum quemdam episcopi proditorem, Dodechinus in Append. ad Marianum in Canonicos, uterque in Legatos pecunia corruptos, suffecto Arnaldo Cancellario. Otho nihilo minus Frising. lib. 2. de vita Frid. cap. 9. qui præsens aderat, juste depositum asserit. *Rex*, inquit, *proximam Pentecosten Vuormatiæ ferians, Henricum Moguntinæ sedis archiepiscopum, virum pro defensione Ecclesiæ frequenter correptum, nec correctum, per eosdem cardinales deposuit*, &c. Videat Lector utri assentiendum sit, scriptori supparì, an oculato, docto, & sincero. Certe quod addit Conradus, brevi post tempore ambos Cardinales morte pudenda interiisse; erroris arguitur, cum Otho ibidem asserat eos diu supervixisse, & Bernardum alia legatione iterum in Germania perfunctum esse sub Adriano IV. in comperto sit. Ut ut sit, Henricus depositus in Saxoniam secedens, non multo post in cœnobio Cisterciensi diem extremum pie & feliciter clausit. Vide Serarium de reb. Mogunt. lib. 5. & Baron. anno 1153.

IN EPIST. CCCVII. Ad Eugenium.

SUÆ JAM JURIS EST, &c. Henricus, Ludovici Crassi filius, & Ludovici Junioris regis Gall. frater, episcopus Belvacensis, male (uti hinc apparet) apud Pontificem audit. Unde respondet Bernardus, se de ejus erratis, si quæ sint, dolere posse; emendare, prout velit, non valere: malletque Bernardus ipsum potius Pontificem has ejus corrigendi partes sibi sumpsisse, & fraterne eum monere super his, quæ de eo audiverat. Porro de repentina, sed à Bernardo prævisa, ejus ad religiosum statum conversione, lege Vitam S. Bern. lib. 4. cap. 3. quam nos, secuti Baronium, in Chronologia ad ann. 1149. retulimus, cum eo anno factum episcopum Belvacensem videatur certior temporis nota convincere, uti Jacobus Sirmondus ad epist. Petrum Cell. ex Supplem. Sigeberti notat, lib. 1. Epist. 24. Sed longius à vero recedit notatio initi episcopatus Belvacensis ab Henriquez in Menol. ex Johanne Chenu relata ad ann. 1161. Denique ad Remensem cathedram evectus est anno 1163. Ceterum quam invitus primo episcopatum susceperit, ostendit scriptis ad diversos epistolis: immo & ipsi Bernardo præmatura promotio non est visa carere scrupulo, ut proinde Petrum abbatem Cluniac. consulendum putaverit, uti videre est apud eumdem lib. 5. epist. 8. quam vide. Ipsius Henrici epistolam, Sugerio abbati sancti Dionysii scriptam, vide in Gall. Christ. in Episcopis Belvacensib. Alteram ad dictum Abb. Clun. hic tibi exhibendam duximus, vel quod suspicemur ab ipso Bernardo dictatam, vel certe ad imitationem Bernardi compositam. Prius enim non improbabile, cum non fuerit Bernardo insolens, aliorum, etiam episcoporum, nomine dare litteras: quarum plures habemus inter editas. Si id minus, alterum res ipsa convincet. Confer initium cum epistola 236. ad Cardinales de electione Eugenii Pontif. Confer sequentia cum epistola 16. ubi eadem verbotenus. 303. HORSTII.

Inter Patres reverendissimo, & inter amicos carissimo domino Petro abbati Cluniacensium, Frater Henricus, sive jubente, sive permittente Deo, Belvacensis electus, seipsum, & si quid amplius potest.

» PAtcat vobis omnipotens Deus, quid est quod fecistis? sepultum hominem revocastis ad homines, & consilio vestro, cui nimium creditum est, expositus sum, & repositus in terribile curarum pelagus: ut me iterum honoris altitudo resorbeat. Nescivi, anima mea conturbavit me, propter quadrigas Aminadab, quas suscepi regendas: regi, non regere opus habens. Manus meas miserunt ad fortia, opus esset fortitudine. Speculator domui Israël factus sum, opus esset prudentia. Sapientibus & insipientibus debitor factus sum, opus esset justitia. Prædicator populo Dei datus sum, opus esset temperantia: ne forte cum aliis prædicavero, reprobus (quod absit) inveniar. Sed quæ sunt ista, & quis ego sum? vel ubi ista, & ubi ego? Domine Pater, & Deus vitæ meæ, imperfectum meum viderunt oculi tui: Domine, vim passus sum, responde pro me: quia sola obedientia coëgit me, sine qua, juxta virum sanctum, infidelis quisquis esse convincitur, etiam si fidelis esse videatur. Et quia nemo majori fiducia utitur, quàm qui ex affectu diligit: nunc vos quasi portionem animæ meæ convenio, deponens apud vos familiarem & dolentem querelam. Quid vobis visum est, ut litteris vestris, ad dominum Abbatem missis, faceretis stultitiam meam elevari super candelabrum? Credidistis quidem, domine, propter quod locutus es: nec fallere, nec falli voluisti; sed non evasisti secundum. Verumtamen quoquo modo factum sit, & quaquaversum vertat exitum rei Dominus Deus noster: ego vester sum, & ad vestrum servitium, si dignamini, præparatus. Me accipite in servum, in amicum, in filium; & illi sanctæ multitudini, cui Deo auctore præestis, specialem & ueternum monachum, ne dicam episcopum, sempiterno fœdere sociate.

805. * Existimo superiorem epistolam non à Bernardo scriptam fuisse, sed potius à Nicolao Claræ-vallensi ejus notario, qui alias Henrici nomine scripsit, nempe tertiam-decimam ad ipsum Petrum Venerabilem, vigesimam sextam ad Hugonem de Compendio. Exstat & alia ejusdem Nicolai ad eumdem Henricum, nempe 39. ex qua apparet, quanto eum amore sit prosecutus.

IN EPIST. CCCVIII. Ad Alfonsum.

806. * PEtrus Celsitudinis vestræ frater. Hic Petrus, Alfonsi Portugalliæ regis frater, unus fuit ex illis juvenibus, quos torneamentis addictos haustu cervisiæ benedictæ S. Bernardus ad conversionem provocavit, qua de re in lib. 1. vitæ S. Bern. cap. 11. num. 55. Porro quid iste à fratre Alfonso ad Bernardum in mandatis habuerit, constat ex ipsius Regis ad Sanctum epistola, quam refert Henriq. in Menol. ad diem 9. Maii. nempe debellatis Mauris regium nomen sibi à subditis delatum assumpserat, sed Rege Castellæ contradicente, nisi certum illi tributum penderet. Itaque Bernardi opera Regis sibi à Pontifice titulum confirmari rogat, malens tributi persolvendi reus esse B. Petro seu Sedi apostolicæ, quam vicino & æmulo Regi.

IN EPIST. CCCX.

807. * AD Arnoldum Bonævallis abbatem. Scriptores recentiores, nimirum Horstius, Carolus de Visch, atque auctor vitæ Gallicæ S. Bernardi, contra Trithemii, Bellarmini, aliorumque sententiam, Arnoldum hunc distinctum volunt ab auctore libri secundi vitæ S. Bernardi, quem auctorem vocant Bernardum, eumque abbatem Bonævallis, non Pictaviensis, aut Rutinensis, sed Viennensis Ord. Cister. Alterum vero Arnoldum appellant, Bonævallis Carnotensis (quæ est monachorum Benedictinorum) abbatem, ad quem hæc epistola scripta fuerit. Sed tantorum virorum pace dixerim, unum & eumdem esse. Nam quod pertinet ad nominis diversitatem, auctor libri 2. vitæ S. Bernardi in pervetusto codice ms. Corbeiensi scribitur Ernaldus, quo nomine noster Arnoldus abbas Carnotensis ab Arnulfo episcopo Lexoviensi in iis, quas ad eum scripsit, epistolis indigitatur. Sed missa nominis controversia, certum est librum 2. vitæ S. Bernardi scriptum esse Godefrido adhuc Lingonensi episcopo. Ita enim legitur cap. 5. num. 29. *Godefridus Prior ejusdem loci, propinquus ejus in carne & spiritu .... qui postea in ecclesia Lingonensi factus episcopus .... usque hodie ingrediens & egrediens laudabiliter perseverat.* Scriptus est igitur ante annum. 1161. quo Godefridus dimisso episcopatu *Claram-vallem reversus est ad amplexum suæ Rachelis*, ut refert Chronicon Claræ-vallense, ubi mortuus perhibetur anno 1164. VI. Id. Novembris. Atqui à fundatione Bonæ-vallis Viennensis anno 1117. usque ad annum 1180. nullus abbas in ea Bernardi nomen sortitus est. Primus enim præfuit S Johannes ab anno 1118. ad annum 1138. qui in episcopum Valentinum assumptus, locum cessit Gozevino secundo abbati. Hic Rainaldo Cistercii abbati suffectus anno 1151. Petrum habuit in Bona-valle successorem: Petrus vero anno 1171. beatum Hugonem, antea Lunceili abbatem, qui ad annum 1180. quo decessisse traditur in Menologio Cisterciensi, Bonæ-valli Viennensi præfuit. Ubi ergo Bernardus Bonæ-vallis Viennensis abbas, qui ante annum 1164. quo denatus est Godefridus Lingonensis, librum 2. vitæ S. Bernardi scripserit? Hæc autem omnia ex Annalibus Manrici inductione constant. Accedit, quod vitæ Bernardinæ liber secundus ab homine alterius congregationis, quam Cisterciensis, conditus est, ut ejus Præfationem accurate expendenti perspicuum fiet. Unus igitur atque idem est auctor prædicti libri, & S. Bernardi amicus ille, ad quem morti proximus hanc epistolam scripsit, nimirum noster Arnoldus seu Ernaldus Bonævallis Carnotensis abbas, de quo hæc monuit vir doctissimus R. P. Bertrandus Tissier, qui ea qua pollet sinceritate & judicio, cum nostri Arnoldi opera penes se haberet, seireque non posse ea Bibliothecæ PP. Cisterciensium accenseri, ad nostrum Acherium transmisit quam humanissime: hæc, inquam, de nostro Arnoldo monuit. Scripsit hic Auctor librum 2. vitæ S. Bernardi, item *Hexaemeron seu Tractatum de opere sex dierum*, *Librum de Cardinalibus Christi operibus*, *Tractatum de verbis Domini in cruce*. Hæc tria opuscula Claræ-vallensis nobis Bibliotheca suppeditavit. Postea autem tertium in Bibliotheca PP. reperi cum alio brevi de B Virgine eidem subjuncto. Porro *liber de Cardinalibus Christi operibus* huic in prædicta Bibliotheca Claræ-vallensi adscribitur in duobus mss. exemplaribus cum hoc titulo; *Prologus Domini Ernaldi abbatis Bonævallis in librum de card. Christi operibus, quem scripsit ad Adrianum Papam*, scilicet III. Ita ille. Eidem in Cisterciensi Bibliotheca duo alii Tractatus tribuuntur: 1. de septem Donis Spiritus-sancti, cujus hoc exordium, *Nemo cum hæc capitula viderit*, &c. 2. de *Corpore & sanguine Domini*, ac litteris mihi significavit R. P. D. Jacobus Lannoyus, qui priorem manu propria transscriptum ad nos direxit. Quamquam an vere ejus sit prior iste liber, non facile dixerim: de posteriori quid statuendum sit, cum illum non viderim, haud liquet. Hæc interim de nostro Arnoldo, qui obiisse videtur circa annum 1154. quo Gaufridus post eum Vitam S. Bernardi prosequendam suscepit. Nam ipse Gaufridus lib. 4. Vitæ S. Bern. seu 1. à se conscripto cap. 4. n. 25. dicit annum tertium elapsum esse à prima Eskili Danorum archiepiscopi profectione in Claram-vallem visitandi Bernardi gratia, quam paulo ante S. Bernardi obitum contigisse, nempe anno 1152. colligitur ex his verbis Exordii Cisterciensis dist. 3. cap. 25. *Haud vero multo post hoc elapso tempore*, (scil. post Eskili in Daniam reditum) *tristissimus rumor aures ejus perculit de dormitione beati Viri specialis amici sui*, nempe Bernardi.

Menol. Cist. ad 5. diem Aprilis.

IN EPIST. CCCXIV.

AD Robertum abbatem de Dunis. Hic est ille Robertus, qui B. Bernardo in Clara-valle successit; imeno, quem ipse Bernardus jam moribundus sibi successorem nominavit. V lib. de Vir. Illustr. Ordin. Cisterc. dist. 2. c. 23. Meyer. lib. Annal. Fland. & Manriq. in Annal. 816. Henri.

De Dunis. Dunas vocant Belgæ maritimi aggeres collesve sabuli candidi, vel à natura, vel ab æstuante pelago congestì. In his olim fuit cœnobium Dunense florentissimum, verum nunc arenis excrescentibus sepultum, ob neglectam per belli calamitates, obicum lignorum instaurationem. Hodie illud magnis sumptibus alibi (in urbe Brugensi) resuscitavit R D. Bernardus Campmans abbas, & auctoritate apostolica Visitator Generalis per Belgium.

IN EPIST. CCCXLV. Ad Fratres de S. Anast.

MEdicinas quærere corporales. Dura sententia, & hodiernis moribus, praxique, uti apparet, parum congrua! Nescio enim, an aliis hodie diligentior assistat medicus, quam religiosis: an etiam ullibi accuratius parentur & administrentur remedia: nempe ubi utrorumque copia est. Quid ergo? an in his culpabimus nimium & præposterum studium valetudinis? an Bernardum nimii rigoris arguemus? Quicquid horum dixero, vereor impingere. Bernardus medicinæ usum dissuadens ac respuens, innumeros habet è sanctorum hominum numero, ejusdem sensus ac animi, quos medicinæ incurios & valetudinis curandæ parum studiosos fuisse constat. At qui medicos honorant propter necessitatem & morborum remedia, seu sanitatis præsidia, Dei utique beneficio nobis provisa, cum opus est, requirunt, non videntur hoc absque ratione facere, quin & sacræ Scripturæ, immo Dei ipsius auctoritate niti. 825 Herita

Et quoad primum quidem, si hic per historias sacras, & Sanctorum Vitas ac Gesta exspatiari liceret, plurimis ostenderem exemplis, quam non fuerint sancti viri de curanda valetudine solliciti. Nisi quod summa illis medicina fuit victus parsimonia & abstinentia, ut dicam, non uti medicina

Sed alibi hoc argumentum tractabitur, & varie illustrabitur, ubi, si vita comes fuerit, edemus *Paradisum Voluptatis* (alio alias *Paradiso Pietatis*) quo titulo Opus, variis, jucundis & utilibus quæstionibus, cujuscumque argumenti, ex multiplici lectione variis historiis, exemplis, documentis &c. tum ad mores, tum ad honestam & piam animi recreationem ac voluptatem jam pridem molior.

Interim sequentes, si lubet, auctores, super hoc problemate non inutiliter leges; S. Basil. in Reg. fus. disp. cap. 55. Eilium, Cornel. & Oliv. Bonart. in c. 38. Eccli. Rosignol. lib. 2. c. 22. de vit. relig. Nigron. in Reg. comm. 17. Francis. Arias de mortif. cap. . . Blosium ultim. edit. pag. 614. Molan. lib. de sanctis medicis. Rodriguez 3. p. Tract. 5. c. 17. Platum lib. 3. de bono stat. c. 28. Barrad. in Evang. t. 2.

lib. 5. cap. 20. Verum ne nihil, ubi Bernardi causa requirit, dixisse videamur, pauca hic velut in gustum dabimus.

Ambrosius in Psal. 118. octon. 22. ita loquitur. Contraria studiosis divinæ cognitionis sunt præcepta medicinæ. A jejunio revocant, lucubrare non sinunt, ab omni intentione meditationis abducunt. Itaque qui se medicis dederit, seipsum sibi abnegat. Eadem referuntur de consec. dist. 5. c. Contraria. Sufficit nobis in præsens tanti Præsulis testimonium, si ei confirmando, ab ejusdem Cathedræ & spiritus herede petamus exemplum.

Carolum sane Borromæum, sanctissimum nostra ætate Cardinalem & Antistitem, inter continua fractæ valetudinis incommoda, gravissimis pro Ecclesia laboribus perfunctum lego. Quid interim vero medicis, & curæ valetudinis dederit, id libet Auctorem de vita & gestis ejus eleganter graviterque disserentem audire. Nam cum monerent eum amici, curaret tandem aliquando valetudinem, seque respiceret & suos; in ejus salute publicum bonum periclitari. Si quid ei accideret, ruitura præclara omnia, quæ inceperat: ejus rei reddendam Domino rationem. Quibus ille respondebat: Gratias agere, quod de valetudine corporis solliciti essent: rogare, ut non minus de salute animi esse vellent: rerum spiritualium fundamenta in Deo ponenda: quæ in mortalium vita ponerentur, brevi omnino concidere oportere, &c. Subdit paulo post, quid Romam proficiscenti contigerit. Purgationibus implicitum pro anni tempore Carolum medici tenebant: quos eum de itinere Romam faciendo consuluisset, metuentes illi, ne agitatione ac labore, eo præsertim, ut semper solebat, tumque maxime opus erat, properante, morbus ingravesceret, iter dissuadebant. Sed ille purgationibus omissis, medicorumque consiliis tunc quidem posthabitis, Christiani orbis causam saluti suæ satius putavit anteferre, Ecclesiæque Dei tali tempore, pro virili parte, quæ magni momenti erat, subvenire. Cum ita deliberatum ei esse viderent, præscribunt medici vitæ itinerisque rationem: lectica uti jubent, sexcentis vasculis, cum variis pharmacis bellariisque jumentum onerant. Jocunde autem accidit in via, ut ampullæ vasculaque medicamentorum, cùm jumentum iis onustum prope Bononiam in fluvio concidisset, omnia fere vel confringerentur, vel flumine deveherentur. Quod ille cùm accepisset, ridens: Faustum, inquit, signum; non opus fore amplius.

Quamquam autem Carolo melius ex eo itinere fuit, non convaluit integre tamen, quòd diu capite pectoreque laborasset, Romani medici de ejus salute consultantes, cùm aquis Lucensibus mederi constituerent, Mediolanenses vero contra sentirent: ipse aliam ex eo fere tempore iniit vitæ rationem. Nam cùm toto jam anno medicorum consilia, præscriptaque satis exquisite secutus esset, ciborum delectum, multasque ejus generis cautiones adhibuisset; mutato consilio, ex sententia piorum prudentumque virorum, iis medicarum observationum, quasi vinculis expeditus, liberiorem vitæ modum elegit, cibos omnemque victus rationem sibi rudiorem constituit: idque eo libentius, quo sanctorum virorum exemplis ea vitæ ratio magis consentiret. Consilium ita feliciter evenit, ut post hæc bona semper valetudine usus, neque pituita, tussi, aut febri fere impeditus, in pastoralia officia laboresque tantum incubuerit, quantum posteritati vix credibile videbitur. Ita Carolus à Basilica Petri Cong. Cleric. S. Pauli, postea episc. Novariensis, lib. 2. Vitæ S. Caroli cap. ult.

Porro refert idem auctor, lib. 6. cap. 6. Carolum postremo vitæ tempore, cum quibusdam familiaribus austeriorem vitæ rationem, in summis assiduisque laboribus tenere, & medicorum jussis minus obsequens esse videretur, ab ipso summo Pontifice, (iisdem scilicet amicis huc Romæ curantibus) monitum esse, corpus eatenus affligeret, quatenus vires æquitate servata ferre possent: deinde ut in vita moderanda, medicorum consilia sequatur. His acceptis, Carolus inter alia respondet Pontifici, sese antea, quod Pontifex ipse recordari poterat, dum medicorum præscripta sequeretur, infirma semper fuisse valetudine, demum etiam ita se habuisse, ut ad modicum tempus existimaretur vitam posse producere. Ante annos circiter duodecim, piorum prudentiumque virorum consilio mutasse vivendi rationem, à præscriptionibus medicorum discessisse, idque adeo feliciter evenisse, ut quæ valetudo studiosa observatione, curaque sustentari non potuerat, ex vulgari vivendi modo optime confirmaretur, vitæque longioris spem afferret. Si tunc demum post diuturnam consuetudinem, cum annum ageret 46. sese ad medicos referre voluisset, neque sine muneris sui gravi impedimento, & cum manifesto vitæ discrimine id futurum. Attamen autem se medicorum nullo modo aspernari, ne latum quidem unguem ab eorum præscriptis discedere, cum ægrotaret: alias etiam eorum consilia requirere. at ea semper sequi, eorumque se observationibus addictum præstare, id vero neque menti ejus sanctissimæ, neque vitæ episcopali videri consentaneum. quod vel medicus ipse fateretur, ab eo proxime consultus. Veterum Patrum, & S. Ambrosii in primis, hanc esse sententiam, divinæ cognitioni contraria esse præcepta medicinæ, à jejunio revocare, à lucubrationibus & ab omni intentione mentis abducere: eum qui se medicis daret, seipsum sibi abnegare: omnino cura corporis hujus averti hominem à studio disciplinæ debere. Pontificis ipsius exemplo ita doceri, qui medicas observationes in vitæ suæ ratione minime servaret. Quod autem futuris temporibus ea vitæ ratio, conjectura quadam, sibi nocere posset incertæ offensionis metu, certos salutarium operum fructus negligendos non videri, neque tam longe cavendos, alioquin corporis afflictionem, pœnitentiæque officia homini Christiano necessaria, quis unquam susciperet?

Hæc & similia Carolus Pontifici respondit Unde & inter ejus apophtegmata refertur: Nullum Episcopum muneri suo posse satisfacere, si valetudini parcat, & earum rerum observationibus teneatur, quæ nocere corpori prodesseve possunt, lib. 7. Vitæ c. 5.

Sed hæc verbis nostri Doctoris obsignemus. Nam idem alibi videtur iniquior in medicos, an dicam in debiles & infirmos, quibus medicorum officia opemque haud videtur permittere. Nam Serm. 30. in Cant. in illa verba: *Qui voluerit animam suam salvam facere, perdet eam*, sic loquitur. Quid nunc vos dicitis, observatores ciborum, morum neglectores? Hippocrates & sequaces ejus docent animas salvas facere in hoc mundo: Christus & ejus discipuli, perdere. Quemnam vos è duobus sequi magistrum eligitis? At manifestum se facit, qui sic disputat: Hoc oculis, hoc capiti, & illud pectori vel stomacho nocet, &c. Hæc & similia benignius alii interpretari conantur. Auctores & loca supra indicavimus, quæ consulat Lector, si lubet; sed in primis S. Basil. ibid. cit.

* Exstat hoc de argumento gallica Nicolai Fabri epistola, in qua quid de hac Bernardi epistola sentiret exponit Medicinarum scilicet usum pro victus genere temperandum ac moderandum. Indignum esse, ut qui paupertatis votum & austeritates colunt, easdem in morbis colere detrectent. Ferendum morbum, qui exercitiorum regularium usum non interrumpit. Ceterum in his omnibus humanitatis habendam esse rationem, uti & religionis.

IN EPIST. CCCLXII.

* AD ROLANDUM CANCELLARIUM. MS. Cisterciense habet, *Robertum Pullum*, & quidem rectius, quantum conjectura assequi possum. Primo enim Robertum S. Bernardo fuisse carissimum & maxime familiarem constat ex epistola 205. ad Episcopum Roffensem, quod etiam de eo, ad quem hic scribit, aperte insinuat. Deinde virum istum *eruditioni multorum fideliter & utiliter institisse cælo & terra testibus* hic asseris, quod quidem de nullo alio melius intelligas, quam de Roberto Pullo, qui litteras Parisiis professus, Oxoniensem academiam in Anglia instauravit. Demum Cancellarius iste, de quo hic quæstio, *præmissus à Deo* dicitur ante Eugenii pontificatum *ad adjutorium ejus* At Robertus Pullus, ex Onuphrio, cancellarium egit Lucio II. Pontifice usque ad annum Eugenii tertium, immo, si Ciaconio credimus, ad quintum: Rolandus vero, cognomento Blandinellus seu Paparo, patria Senensis, postea Alexander III. cardinalis diaconus SS. Cosmæ & Damiani ab Eugenio creatus, cancellarii dignitatem obtinuit pontificatus Eugenii anno dumtaxat octavo. Plura de Roberto Pullo vide si lubet in Notis ad epist. 205. Interim tamen noto de tempore, quo Robertus Cancellariam administravit, præferendam esse Onuphrii sententiam. nam Guidonem Cancellarii nomine litteris apostolicis subscripsisse anno 1146. lego Tomo 1. Monastici Angliæ. pag. 108. anno 1147. In Notis ad Guibertum de Novigento pag. 620. 210.

IN EPIST. CCCLXIII.

DOMINIS ET PATRIBUS CARISSIMIS. Inscriptio hujus epistolæ in hactenus editis angustior mihi visa est, 213. Horstii.
(solius enim Spirensis Episcopi ejusque Cleri & populi meminerat) quam pateretur scopus epistolæ. Itaque aliam & ampliorem præfiximus, quam Otho Frising. lib. 1. de gest. Frid. cap. 41. exhibuit. Verum postea comperi, eamdem epist. non eodem tantum argumento, sed & totidem pæne verbis, mutata tantum epigraphe, ad diversas nationes, provincias, & urbes datam. Nam in ms. ex Anglia mihi misso, item in alio Confluentino inveni, *Populo Anglorum* inscriptam *. Immo Baronius eamdem epistolam exhibet, pauculis tantum verbis mutatis, cum hac epigraphe, *Manfredo Brixiensi ecclesiæ episcopo, nec non Consulibus, Militibus, & universis populis sub eo constitutis, frater Bernardus Clara-vallis vocatus abbas, spiritu fortitudinis abundare*. V. Baron. ann. 1146. n. 15.

* Exstat in mſ. S. Victor. Paris sub ead. epigraphe.

Habitus est autem Spiræ frequens Principum conventus sacræ expeditionis causa, ubi publice recitatas has Bernardi litteras quis dubitet? Hinc illa ad Spirenses inscriptio: *Domino & Patri cariss. Episcopo Spirensi, & universo Clero & populo, Bern. Clara-vall. vocatus abbas, in spiritu fortitudinis abundare*. Uti & paulo post in Bavaria in conventu Procerum per Abbatem Eboracensem, una cum litteris Eugenii Pontificis lectas testatur Sigonius, de Regno Ital. ann. 1147. & Otho. cit. Ceterum exstat Bernardi nomine inter epistolas Nicolai Claræ-vall. Tomo 12. Biblioth. Patrum edit. Colon. alia ejusdem argumenti ad Comitem & Proceres Britanniæ: quam hic habes in fine, epistolarum S. Bernardi.

JUXTA TENOREM APOSTOLICI MANDATI. &c. Literæ Eugenii III. pro expeditione in terram sanctam recitantur apud Othon. Frising. lib. 1. de Gest. Frid. cap. 38. Ubi Pontifex sacram militiam professos, non tantum ab animæ debitis, sed & ab usuris præstandis absolvit. *Quicumque vero*, inquit, *ære premuntur alieno, & tam sanctum iter puro corde inceperint, de præteritis usuras non solvant, & si ipsi, vel alii pro eis occasione usurarum adstricti sunt, sacramento vel fide; apostolica eos auctoritate absolvimus.*

IN EPIST. CCCLXIV. Ad Petrum Cluniac.

MISERABILEM ORIENTALIS ECCLESIÆ GEMITUM &c. Nimirum cum anno 1144. nobilis civitas 218. Horstii.

Mesopotamiæ, trans flumen Euphratem, Edissa, à tempore Constantini M. Christianæ religionis cultui dedita, & B. Thomæ apostoli allatis ex India reliquiis inclyta, tum demum in potestatem infidelium redacta est, maxima Christiani populi clade. Nam cum à multis retro annis (ut habet Vvilelmus Neubrigens. de rebus Angl.) Saraceni, occulto Dei judicio supra modum in Christianos grassari permissi, captis civitatibus clarissimis, scilicet Alexandria, Antiochia, Jerusalem, Damasco, Ægyptum, Syriam, aliasque Orientis provincias, in quibus Christus colebatur, occupassent; sola hæc civitas propugnatrix non tantum murorum, sed etiam finium suorum, in medio hostium innumerabilium & ferocissimorum invicta perseveravit, usque ad tempus expeditionis Jerosolymitanæ prioris: qua Jerusalem & Antiochiam Christiani expugnatis obtinuere Saracenis. Pergit deinde narrare, qua occasione Edissa cesserit infidelibus. Nempe Armenius quidam, civis Edissenus, habitans in turri muro contigua, ob filiam suam à Principe civitatis corruptam coquens animo vindictam, invitatos pactis clandestinis Turcas ipsa nocte Nativit. Dominicæ intromisit in urbem: qui irruentes in populum securè in ecclesia excubantem, & archiepiscopum quidem altari assistentem mactarunt; populum vero non resistentem, sed subiti casus stupore rigentem gladiis trucidarunt. Sic capta & in potestatem spurcissimæ gentis redacta est Edissa, tantis retro temporibus semper invicta, & antiqua fidei Christianæ alumna. Latissimis quoque finibus ejus pertinaci hostium furore pervasis, & in eorum possessionem cedentibus, Christianæ religionis cultus trans Euphratem funditus deletus est. Tanti mali fama excitis Christiani, &c. Ita Neubrig. lib. 1. de rebus Angl. cap. 18. Ecce hic est ille gravis & miserabilis Orientalis Ecclesiæ gemitus, de quo Bernardus.

IN EPIST. CCCLXV. Ad Henr. Mogunt.

213. Horstii. HOMO ISTE DE QUO ARIPTIS IN LITTERIS VESTRIS. Radulfus seu Rodulfus nomine, describitur apud Othonem Frising. lib. 1. de Frid. cap. 37. cruentæ in Judæos persecutionis auctor, cujus seditiosæ doctrinæ restitit Bernardus, ipsumque Radulfum, Moguntiæ in maximo populi favore repertum, monuit, ne contra monachorum regulam per orbem vagando, propria auctoritate verbum prædicationis assumeret. Tandem ad hoc eum, ut sub promissa obedientia in cœnobium suum transiret, induxit, populo graviter indignante, &, nisi ipsius sanctitatis consideratione revocaretur, etiam seditionem movere volente. Ita Otho lib. 1. de Frid. cap. 39.

IN EPIST. CCCLXVI.

214. * AD HILDEGARDEM ABBATISSAM. Nempe cœnobii S. Ruperti confessoris in opposito Bingensis oppidi, Moguntinæ diœcesis, Ord. S. P. Benedicti, inquit Trithemius lib. de Script. eccles. De Hildegarde intelligendus videtur Monachus Autissiodorensis ad ann. 1146. his verbis. Per idem tempus in Alemanniæ partibus habebatur admirabilis virgo quædam provectæ ætatis, cui tantam gratiam virtus divina contulerat, ut, cum ipsa laica & illiterata esset, mirabiliter tamen ab hoc mundo raperetur frequentius, & in summis disceret, non solum quod postea in imis diceret, sed potius (quod satis mirabile est & inauditum) etiam scribendo latine dictaret, & dictando libros catholicæ doctrinæ conficeret. Vide Chronolog. nostr. ann. 1148.

IN EPIST. CCCLXIX. Ad Sugerium.

215. Horstii. OPERTUS EST SALUTEM IN ECCLES. S. GENOVEFÆ. Quæ sit salus ista, collige ex Stephano Tornacensi episcopo, quondam abbate S. Genovefæ, in Sermone de reformatione disciplinæ ibidem facta. Anno, inquit, ab Incarnatione Domini MCXLVII. factum est verbum in palatio Regis, & tractatum sollemniter, & protractum fideliter, & feliciter consummatum. Venerunt nuntii qui dicerent, ecclesiam sanctorum apostolorum Petri & Pauli, in monte Lucutitio sitam, in qua gloriosa virgo Genovefa requiescit in corpore, multis exponi periculis, & informi statu suorum morum potius, quam murorum minari ruinam: filios ejus singulariter & sæculariter viventes quærere quæ sua sunt, vagari post greges sodalium suorum: ecclesiastica stipendia, quæ sunt tributa egentium animarum, pro voluntate sua consumere: portiones de communi facere, & non vivere in communi: divina officia minus devote, minus religiose celebrare. Propter hæc & alia quæ dici non opus est, personarum statum mutari debere, mundari sancta, & in melius ordinari. Placuit sermo in oculis Domini sabaoth, & Principum ejus, nec sine lætitia nuntii sunt universi. Hæc ibi.

IN EPIST. CCCLXXVI. Ad eundem.

216. Horstii. MALEDICTAS ILLAS NUNDINAS. Quæ istæ nundinæ? Id discere licet ex Vvilielmo abbate S. Theod. lib. 1. Vitæ S. Bern. cap. xi. ubi ita habet. *Divertit aliquando nobilium cohors militum ad Claram-vallem . . . Prope autem erat sacrum Quadragesima tempus, & illi omnes fere juvenes, dediti militia sæculari, circumibant, quærentes exsecrabiles illas nundinas, quas vulgo Tornetas vocant.* Alii *Tornamentum* appellant. Matth. Paris. Histor. Angl. pag. 258. Non in hastiludio illo, quod vulgariter Tornamentum dicitur, sed potius in illo ludo militari, qui *Mensa rotunda* dicitur. Res quidem ludicra, & speciem præ se ferens tirocinii seu potius exercitii militaris, & ad agilitatem seu dexteritatem in armis tractandis acquirendam instituti fuisse. Ideo Richardus rex Angliæ ad imitationem Gallorum suos voluit torneamentis exerceri, ut ex bellorum sollemni præludio verorum addiscerent artem, ait Neubrig. lib. 5. cap. 4. Sed frequenter joca fiebant seria, & ludi in cædes abibant. unde tribus diversis Conciliis generalibus, teste eodem Neubrigensi, sub tribus Rom. Pontificibus hujusmodi armorum exercitia prohibita sunt. In Concilio Lateranensi Alexander Papa sic ait. *Felicis memoriæ Papæ Innocentii & Eugenii prædecessorum nostrorum vestigiis inhærentes, detestabiles nundinas, quas vulgo Torneamenta vocant, in quibus milites ex condicto convenire solent, & audacia temeraria congrediuntur, unde mortes hominum & pericula animarum sæpe proveniunt, fieri prohibemus. Quod si quis etiam ibidem mortuus fuerit, quamvis ei poscenti pœnitentia non denegetur; Christiana tamen careat sepultura.* Hæc ex Vvilielmo Neubrig. Sed nihil minus profecisse, & fervorem juvenum, armorum gloriam vanissime affectantium, frenum non admisisse, testatur idem loco cit. Hinc ergo patet, quales nundinas instituerint Henricus Comes, filius Theobaldi Magni Comitis Campaniæ, & Robertus Regis frater, qui ex itinere Hierosolymitano redierant.

IN EPIST. CCCXC.

DOMINO ESKILO. Non modo archiepiscopum* Lundensem in Dania, sed & primatem Sueciæ ex decreto Hadriani IV. Papæ fuisse lego. Venit is ex Dania visitatum S. Bernardum in Clara-valle. Vide historiam lectu dignissimam lib. 4. cap. 4. Vitæ S. Bernardi. 217. Horstii.

DE SECRETO AUTEM VERBO ILLO, &c. Quidnam hoc secreti? Id plane mihi secretum, nisi quod Saxo Grammaticus idipsum, nisi fallor, aperiat. Is ergo de Eskilo nostro sic habet, lib. 14. Hist. Dan. Eodem tempore Eskilus, domesticis supra vires negotiis fatigatus, dum quieti intentius consulit, proficiscendi licentia à Rege difficulter exorta, nobile Gallicarum cœnobium, quod Clara-vallis nuncupatur, petivit. Et rursus eodem libro. Valdemarum regem Eskilus secreta allocutione petitum enixe deposcit, arcani, quod ei committere velit, intempestivam confessionem non arguat. A quo postulata spectare jussus, jampridem deponendi pontificatus allatam sibi cupiditatem dicit, quem tanto oneri imparem ætas viribus defuncta constituat. Neque enim in fastigio, sed privatum, ac procuratione liberum decedere velle, præteritæ conversationis habitum monastica mutaturum. Eskilus Lundensis in Dania archiep. depositus [...] venit Claram-vall. & fit monach.

Mox subdit, eum ab Absalone, quem in pontificatu successorem habuit, rogatum, Quid ita plebem mæstitia afficeret? respondisse: Tum senium suum, tum exsilium nepotum? dignitatis sibi, patriæque fastidium afferre. Huic accedere voti religionem, qua se dudum Bernardo Clara-vallensi, pontificatu ultro cessurum, privatamque vitam, & honoribus defunctam acturum spopondere. En secretum.

Porro Anno 1178. venit Eskilus in Claram-vallem, ubi quadriennio pie religioseque transacto obiit, anno nimirum 1182. Vide Saxon. lib. 14. Lib de Vir. Illustr. Ord. Cist. dist. 5. c. 15. Vitam S. Bern. lib. 4. cap. 4. Crantzium lib. 6. Dan. cap. 41. & 42. Henriq. in Menol. 10. April.

* De secessu Eskili in Claram-vallem legendæ præ aliis epistolæ duæ Petri Cellensis, nempe lib. 7. epist. 17. & lib. 8. epistola 1. Idem auctor in lib. 1. epist. 23. eumdem laudat, quod *nova seminaria de omni genere sacrorum Ordinum* provinciam sibi commissam seminare statuisset, idque jam magna ex parte perfecisset, adductis fratribus ex Ordine non modo Cisterciensi, sed etiam Præmonstratensi; & Carthusiensibus quam primum ibidem instituendis.

AD EPIST. CCCXCI. ab abbatissam Fabern.

* AD ABBATISSAM FAVERNIACENSEM. Faberniacum seu Faverneium, vernacule Favernay, cœnobium diœcesis Bisuntinensis, in Comitatu Burgundiæ situm, primum quidem in gratiam sanctimonialium Ord. S. Benedicti conditum est, postea vero, cum dissensionibus & liberiori monialium vitæ pateret locus, in jus & potestatem monachorum Casæ-Dei transiit anno 1132. ut constat ex sequenti diplomate, quod ex chartophylacio Casæ-Dei proferimus. 218.

ANsericus Dei gratia Bisuntinensis archiepiscopus, venerabili Stephano Casæ-Dei abbati, fratribusque ibidem Deo famulantibus, suisque successoribus in perpetuum. Ex commissa nobis pastorali sollicitudine oportet nos ad ecclesiarum pacem & ad religionis incrementum pervigili cura providere. Quapropter illam nobilem Faverniacensem ecclesiam, quæ antiquis temporibus religione Sanctimonialium floruerat, visitavimus, ut desolationi aliquod suffragium præberemus. Convocatis itaque ibidem ejusdem loci advocatis, videlicet Rainardo consule, Vvidone de Junci-villa, & Henrico fratre ejus, Tebaldo de Rubro-monte, Humberto de Jussiaco & Ludov[...] fratre ejus, ab omni religionis cultu alienam, & ab incolis [...] pro multimoda perturbatione desertam reperimus. Nostra igitur sollicitudine & illustrium virorum ammonitione dissensio, quæ præfatum locum exterminaverat, Deo auctore, pacificata est: pro religione vero præfati loci reformanda, prædicti advocati consuetudines, quas in villa FAVERNIACENSI & infra ter- 219.

minos parochiæ ejus, sive justas, sive injustas habebant, in manu RAINALDI Comitis omnino deposuerunt, vuerpiverunt, & se numquam ulterius repetituros abjuraverunt. Illas vero consuetudines, quas in villis FAVERNIACO appendentibus habere videbantur, similiter in manu ejusdem Consulis vuerpiverunt, & præter debitas abjuraverunt. Illas vero easdem RICHARDUS de Monte-Falcherii præter debitas in villis Faverniacensi ecclesiæ appendentibus, in manu nostra deposuit & vuerpivit: Comes autem Rainaldus consuetudines à prædictis advocatis in sua manu depositas in nostra manu donavit, & nos Deo & B. Mariæ super altare obtulimus. Hoc itaque per Dei misericordiam expleto, SANCTIMONIALES, clerus & populus, casati, advocati pari voce & consensu acclamaverunt, ut ecclesiæ CASÆ-DEI FAVERNIACENSES ita uniretur ecclesia, ut de Capitulo Casæ-Dei perpetuis temporibus Abbas assumatur, à quo secundum Ordinem & consuetudinem ecclesiæ Casæ-Dei Faverniacensis regatur ecclesia. Nos igitur præfatæ plebis voluntatibus inclinati, ecclesiæ Casæ-Dei Faverniacensem ecclesiam cum suis appendiciis, salvo pontificali jure & ministrorum ejus, regendam concedimus, & abbatis correctionem abbati Casæ-Dei, suisque successoribus, si in Ordine suo peccaverit, fore stabilimus. Si vero culpa tam gravis exstiterit, ut abbas dignus sit depositione, nobis prius ostensa culpa vel archiepiscopis nobis succedentibus, si rebellis exstiterit & emendare noluerit, potestatem deponendi eum prædicto abbati concedimus. Ut autem præsens pagina immobilis perseveret, sigilli nostri impressione insignimus, & ne quis eam ulterius infringere attentet, sub anathematis vinculo interdicimus. Hujus rei testes sunt VVILLELMUS *de Arguel*, VVIDO de Metiniaco archidiaconus, PETRUS de Treva decanus S. Stephani, HUGO Faverniacensis archidiaconus, VVOLBERTUS archidiaconus, HUGO de Dola, HUGO Luxoviensis abbas, VVIDO abbas de Caro-loco, LAMBERTUS abbas de Clara-fontana, Abbas de Mutimonte, VVARINUS Capellanus, RAINALDUS comes, Fridericus comes de Fontiniaco, VVIDO de Junci-villa & Henricus frater ejus, TEBALDUS de Rubro-monte, HUMBERTUS de Vissiaco & LUDOVICUS frater ejus. Data Bisontii in de Capituli S. Johannis, anno ab Inc. Domini Jesu-Christi MCXXXII. Indict. XII. XV. calendas Octobris.

IN EPIST. CCCXCVII.

219. *ODoni Abbati Majoris-monasterii.* Quem à secunda profectione ad loca sancta dehortatur Goffridus Vindocinensis epistola 21. lib. 4. ad eum scripta, cujus etiam meminit epistola 16. lib. 2. in qua de rapinis & sæculari violentia suo monasterio, injuriisque archiepiscopo Turonensi illatis apud Gaufridum Carnotensem adversus Majoris-monasterii monachos graviter expostulat. Et tamen horum pietatem & religionem eo ipso tempore maxime commendat Ulgerius Andegavensis episcopus in quadam charta anni 1131. his verbis. *Ego* ULGERIUS *episcopus Andegavensis, ecclesia Majoris-monasterii, & fratribus meis* ODONI *venerabili abbati & monachis illius, quibus ferventiores in divino servitio alios me novisse non memini, dedi anno Incarnat.* 1131. *ecclesiam de Bessiaco & capellam de Bellifortis, &c.* Et in alio instrumento. *Ego Ulgerius Andeg. episc. cum cognovissem sanctissimam ecclesiam Majoris-monasterii nullum receptaculum sua proprietatis in Andegavensi civitate habere, dedi viridarium juris episcopalis, quod habebam proprium in parochia S. Stephani, non longe ab ecclesia ipsius, concedente Andegavensi Capitulo. Non enim decebat, ut tam sanctum ac religiosum monasterium, quod hospitalitate insignissimum ubique plantationem habet, & præ ceteris prædicatur, in tam populosa urbe & tam vicina sibi hospitio careret.... Regnante* LUDOVICO *rege Franc.* GAUFRIDO *filio Fulconis regis Jerosolymitani, &* HUGONE *archiepiscopo Turonensi.* Quin & Normannus Ulgerii successor in charta donationis ecclesiæ de *Ver*, anno Incarn. 1151. Indict. 15. confecta, non inferius reddit amoris & honoris testimonium de monachis Majoris-monasterii. *Quos*, inquit, *ob religionis sanctæ privilegium, quo specialiter pollent, & quia boni ædificatores & propagatores sui Ordinis exsistunt, singulari amplector caritate.* Immo causam abbatis Majoris-monasterii (Guillelmi videl. non Odonis ejus successoris, qui hanc dignitatem iniit anno 1124 ad ann. 1135.) egregie tuetur Ivo Carnotensis epistola 108 ad Paschalem scripta adversus Rodulfi archiepiscopi Turonensis accusationes, quamvis postea epistola 134. ad promittendam metropolitano suo obedientiam Guillelmum cohortetur. Porro de simili decimarum litigatione, de qua hac in epistola agitur, vide inter alios Petri Venerabilis epistolam 18. lib. 5. ubi hoc argumentum solide pertractat.

IN EPIST. CCCXCVIII. Ad Guidonem.

220. HORSTII. CANTUS IPSE PLENUS SIT GRAVITATE. Perquam eleganter ista Bernardus, ideoque debite ponderanda. Si locus & propositum pateretur, verba Bernardi illustranda essent, & aliorum sanctorum Patrum sententiis munienda, aut certe ostendendum, quæ illorum de cantu Ecclesiæ & divinis officiis idonea mens fuisset. Sed quia severior & rigidior forte disciplina fuit, quam præsentis sæculi mores & ingenia ferant; libet audire virum prorsus pium & religiosum, ac de rebus ad pietatis ac virtutis cultum spectantibus prisce eleganter floridèque disserentem. Hic pace, inquit, vestra dixerim, ô Musici, nunc templis cantandi genus dominatur novum, sed exorbitans, concisum, saltatorium, & parum profecto religiosum, theatris aut choreis convenientius, quam templo. Artificium quærimus, & perdimus priscum precandi ac cantandi studium: curiositati consulimus, sed revera negligimus pietatem. Quid enim novitia hæc & tripudians cantandi ratio, nisi comœdia est, in qua cantores velut actores sunt, quorum modo unus prodit, modo duo, modo simul prodeunt omnes, & modulatis vocibus colloquuntur: mox iterum unus triumphat solus, ceteris brevi secuturis? Et infra: Fuerunt ævo superiore præstantissimi musici, sed revera, vel vobis testibus, ii aliter & (liceat dicere) religiosius cecinerunt. Sed eorum libros musicos vestrum jam fastidium pridem sepelivit. Reviviscat, obsecro, saltem aliquid priscæ religiositatis in sacra musica, quod si cordi est & curæ divinus honor, hoc agite viri, hoc laborate, ut quæ cantantur verba, simul etiam intelligantur. Quid mihi varius in templo sonus, quid multiplex concentus, si desit ei nucleus, si sensum & verba, quæ concentu sunt instillanda, percipere nequeam?

Per Drosime in error. ca- 6. 1, 6. 5

Sed age, liberemus religiosum recentis memoriæ virum ab invidia, quam illi forte apud musicos nostros hujusmodi censura creat: aut saltem consortes illi demus, quibuscum uti grandioribus, facilius sustineat odium, infaustum veritatis partum. Et ecce occurrit è Bernardi nostri schola, qui pari cum magistro suo sensu spirituque musices abusum acriter perstringit, Aelredus, inquam, abbas Rievallis in Anglia, cujus pleraque Tom. V. Operum Bern. habes. Ille ergo lib. 2. Speculi Caritatis cap. 2. ita loquitur.

Ad quid illa vocis contractio & infractio? Hic succinit, ille discinit: alter supercinit, alter medias quasdam notas dividit & incidit. Nunc vox stringitur, nunc frangitur, nunc impingitur, nunc diffusiori sonitu dilatatur. Aliquando, quod pudet dicere, in equinos hinnitus cogitur, aliquando virili vigore deposito, in femineæ vocis gracilitate acuitur, nonnumquam artificiosa quadam circumvolutione torquetur & retorquetur. Videas aliquando hominem aperto ore, quasi intercluso halitu exspirare, non cantare, ac ridiculosa quadam vocis interceptione, quasi minitari silentium, nunc agones morientium, vel ecstasin patientium imitari. Interim histrionicis quibusdam gestibus totum corpus agitatur, torquentur labia, rotant oculi, ludunt humeri, & ad singulas quasque notas digitorum flexus respondet. Et hæc ridiculosa dissolutio vocatur religio, & ubi hæc frequentius agitantur, ibi Deo honorabilius servire clamatur.

Stans interea vulgus sonitum follium, strepitum cymbalorum, harmoniam fistularum tremens attonitusque miratur, sed lascivas cantantium gesticulationes, meretricias vocum alternationes & infractiones, non sine cachinno risuque intuetur: ut eos non ad oratorium, sed ad theatrum, nec ad orandum, sed ad spectandum æstimes convenisse. Nec timetur illa tremenda majestas, cui assistitur; nec defertur mystico illi præsepio, cui ministratur: ubi Christus mystice pannis involvitur, ubi sacratissimus ejus sanguis calice libatur, ubi aperiuntur cæli, assistunt Angeli, ubi terrena cælestibus junguntur, ac Angelis homines sociantur. Sic quod sancti Patres instituerunt, ut infirmi excitarentur ad affectum pietatis, in usum assumitur illicitæ voluptatis. Non enim sensui præferendus est sonus, sed sonus cum sensu, ad incitamentum majoris affectus, plerumque admittendus. Ideoque talis debet esse sonus, tam moderatus, tam gravis, ut non totum animum ad sui rapiat oblectationem, sed sensui majorem relinquat portionem. Ait nempe B. Aug. *Movetur animus ad affectum pietatis, cantico audito: sed si magis sonum, quam sensum, libido audiendi desideret, improbatur.* Et alias: *Cum me*, inquit, *magis cantus, quam verba delectant, pœnaliter me peccasse confiteor, & mallem non audire cantantem.* Ita Aelredus.

Verum colophonem imponat summus Ecclesiæ præsul. Johannes XXII. & quid de hujusmodi musica sentiat, immo quid sanciat, audiamus.

Dulcis omnino sonus in ore psallentium resonat, cum Deum corde suscipiunt, dum loquuntur verbis: in ipsum quoque canticis devotionem accendunt. Inde etenim in ecclesiis Dei psalmodia cantanda præcipitur, ut fidelium devotio excitetur: in hoc nocturnum diurnumque officium, & Missarum celebritates assidue clero ac populo sub maturo tenore, distinctaque gradatione cantantur: ut eadem distinctione collibeant, & maturitate delectent. Sed nonnulli novellæ scholæ discipuli, dum temporibus mensurandis invigilant, novis notis intendunt: fingere suas, quam antiquas cantare malunt: in semibreves & minimas ecclesiastica cantantur, notulis percutiuntur. Nam melodias hoquetis intersecant, discantibus lubricant, triplis & motetis vulgaribus nonnumquam inculcant, adeo ut interdum antiphonarii & gradualis fundamenta despiciant; ignorent super quo ædificant; tonos nesciant, quos non discernunt, immo confundunt: cum ex earum multitudine notarum ascensiones pudicæ, descensionesque temperatæ, plani cantus, quibus toni ipsi secernuntur, ad invicem obfuscentur. Currunt enim, & non quiescunt, aures inebriant, & non medentur: gestibus simulant, quod depromunt, quibus devotio quærenda contemnitur, vitanda lascivia propalatur. Non enim, inquit, frustra ipse Boëtius, lascivus animus, vel lascivioribus delectatur modis, vel eosdem sæpe audiens, emollitur & frangitur. Hæc ideo dudum nos & fratres nostri correctione indigere percipimus; hoc relegare, immo prorsus abjicere, & ab eadem Ecclesia Dei profligare efficacius properamus, &c. Ita Johan. XXII. Extrav. Com. lib. 3. tit. de vit. & hon. Cleric. cap. un. ubi etiam subjungit qualem velit esse musicam & cantum, qui Ecclesiam Dei deceat.

IN EPIST. CCCCIII. Ad Henricum archid.

INterrogatus Bernardus (si tamen ejus est hæc epistola, nam plerique negant, quod tamen non facile dixerim,) an Baptismus sub 221. HORSTII.

hac verborum forma collatus valeret, *Baptizo te in nomine Dei, & sancta Crucis*: respondit affirmative, non omnino spernenda ductus ratione. Sed hæc sententia hodie non recipitur à Theologis, & traditione apostolica, & aliorum Patrum, ipsiusque S. Augustini auctoritate refellitur; ac docent passim omnes, expressam invocationem sanctissimæ Trinitatis, sive distinctam trium personarum expressionem, esse de essentia formæ; adeoque Baptismum sine hac collatum esse invalidum. Ita habet Canon 49. Apostol. qui locum Matth. 28. velut interpretans de forma verborum, rejicit Baptismum in morte Domini collatum, ita subjiciens: *Non enim dixit nobis Dominus*, IN MORTE MEA BAPTIZATE, sed, EUNTES DOCETE OMNES GENTES, BAPTIZANTES EOS IN NOMINE PATRIS ET FILII ET SPIRITUS-SANCTI. S. Augustini sententia clarissima est lib. 6. contra Donatist. cap. 25. certa esse verba evangelica, sine quibus non potest consecrari Baptismus. Idem habet epist. 23. ad Bonifac. Estque similis locus lib. 19. contra Faustum cap. 16. Quæ sint autem illa verba evangelica, exponit contra Donatistas lib. 3. cap. 15. *Si*, inquit, *evangelicis verbis* IN NOMINE PATRIS ET FILII ET SPIRITUS-SANCTI, *Marcion Baptismum consecrabat, integrum erat Sacramentum*. Vide eumdem lib. 3. contra Maxim. cap. 17. & epist. 20. & sup. Psal. 86. Hinc & Cajetani sententia, sufficere Baptismum in nomine Christi collatum, exploditur.

IN EPIST. CCCCX.

222. *GILDUINO ABBATI S. VICTORIS. Is à Ludovico Grosso abbatiæ S. Victoris fundatore abbas constitutus est anno 1113. Guillelmo Campellensi, qui locum ordinare cœperat, ad sedem Catalaunensem evecto, ut dictum est ad epist. 3. De S. Victore, præter ea quæ Chesnius refert in notis ad Abaëlardum, sic loquitur Albericus in Chronico ad ann. 1129. *Domus S. Victoris Parisiensis, quæ erat Prioria nigrorum monachorum de Massilia, ejectis prædictis monachis, adductus est conventus Regularium de S. Rufo de Valentia per magistrum Hugonem, qui dictus est de S. Victore, & de Regis auctoritate: & ita multiplicata religione habet Ordo iste bene triginta abbatias, & plus quam octoginta priorias*. Eximia sunt quæ de isto S. Victoris Ordine narrat Jacobus à Vitriaco, cap. 24. Hist. Occident. de quo inter alia. Hæc si quidem, inquit, sancta & omni acceptione digna militantium in castris Domini Congregatio, refugium est pauperum, consolatio lugentium, fulcimentum & quasi basis debilium, recreatio lassorum, relevatio lapsorum, portus tranquillissimus scholarium. . . . . Multis à principio Parisiensibus magistris, viris litteratis & honestis, velut stellis fulgentibus illustrata, & quasi margaritis pretiosis decorata. Inter quos nominatissimus & præcipuus castitatis citharista Domini, organum Spiritus-sancti, magister Hugo de S. Victore dictus. Ea propter S. Bernardus speciali semper amore domum istam complexus est, cujus rei evidens nobis suppeditat argumentum concessio sequens, ipso agente facta, ut testatur autographum in S. Victoris Chartophylacio etiamnum asservatum, cujus exemplum eruditus & amicissimus D. Tonnelerius Bibliothecæ præfectus mihi communicavit.

EGo Bernardus, Claræ-vallis vocatus abbas, omnibus Dei fidelibus, tam posteris, quam præsentibus, notum fieri volo, me quadam vice, cum Parisius venissem, rogasse dominum Odonem abbatem S. Genovefæ, omnesque fratres in communi Capitulo, ut fraternæ dilectionis intuitu Gelduino abbati fratribusque ecclesiæ S. Victoris concederent aquam *Benevum*, de subtmolendino quod *Cupels* appellatur, acceptam usque ad suam ecclesiam deducere, & inde versus Parisius in Sequanam, dato idoneo pretio hominibus potestatis S. Genovefæ. . . . aquam ducerent. Et ut præfatæ ecclesiæ B. Victoris liceret in eadem aqua infra muros suos molendinum facere ad suos usus, ut quantulumcumque utilitatis aquæ-ductu illo intra eosdem muros & extra propriis expensis extruere valeant. Quæ Odo abbas omnia communi fratrum suorum assensu nostro interventu benigne concessit, ita tamen ut molendinum S. Genovefæ, quod superius est nominatum, nulla operis S. Victoris machinatione aut aquæ elevatione impediatur. Quæ concessio ut ecclesiæ B. Victoris rata firmaque in perpetuum perseveret, sigillo eam commendamus, & sigilli nostri impressione testificandam duximus. Placuit & eorum nomina subjungere, qui precibus nostris cum interfuere. Dominus GODEFRIDUS Lingonensis episcopus, D. JOHANNES S. Maclovii episcopus, Magister BERNARDUS Parisiensis archidiaconus, Monachi quoque nostri GERARDUS ET GAUFRIDUS. Hæc concessio facta est circa annum 1150.

IN EPIST. CCCCXIX. Ad Alfonsum.

223. Horstii. CORAM DOMINO OBSECRANTIBUS MANIBUS VESTRIS ROBUR ET FORTITUDINEM POSTULABAM. Rem gestam vide prolixe narratam apud Henriquez in Fasc. lib. 1. dist. 4. cap. 17. & in Menolog. 20. Augusti pag. 273. ubi videbis Bernardum, etsi in Galliis agentem, velut alterum Moysen, extentis in cælum manibus, Alfonso in Lusitania Scalabim munitissimam Saracenorum urbem oppugnanti, tamquam alterì Josue, suppetias & victoriam contulisse: idque quia sola nominis ejus fama permotus Alfonsus opem illius, licet tanto intervallo distantis, imploraverat.

IN CUJUS ORATIONE, &c. Memorabile Bernardi vaticinium, quod nostris annis complevit eventus. Sed id te malo ex ipsis ejus generis auctoribus plenius cognoscere. Audi ergo Angelum Manrique Lusitanum Ordinis Cisterciensis Theologum.

Quod autem ibi dicit, *ut divisione redituum, dividatur à vobis corona vestra*, nostris temporibus evenit. Sebastiano enim in Africa misere exstincto, Henricus Cardinalis regnum obtinuit, qui partem redituum monasterii Alcobaciensis aulico cuidam assignavit, & rex brevi fato cessit, nullum heredem relinquens: & rex Hispaniarum Philippus II. in hereditatem intravit, exstincta antiqua Lusitanorum regum progenie. In dicto autem monasterio mille monachi simul habitabant, qui die ac nocte incessanter divinis laudibus insistebant. Qui divisi erant per decanos tali ordine, ut in choro laus perennis haberetur. Primis enim post absolutas laudes matutinas è choro egredientibus, alii succedebant, quibus etiam abeuntibus, alii intrantes easdem decantabant, ita ut numquam chorus sine monachis videretur. Sic prophetiam hanc explicat R. P. Angelus Manrique in Laurea Evangelica, & in Annal. & ex eo Henriquez in Fascic. lib. 1. dist. 4. cap. 17. & rursus in Menol. 20. August.

Hic occurrit opportune non minus memorabile consilium seu potius vaticinium de eodem Henrico rege Lusitaniæ, sed jam tum cardinali & archiepiscopo Eborensi, quod in vita S. Caroli Borromæi legisse memini; nec abs re futurum puto, si hic in gratiam Lectoris addidero. Sebastiano Lusitaniæ rege absque filiis mortuo, creatus est rex Henricus S. R. E. Cardinalis ejus patruus, quem vehementer rogatum, regni optimates, præsules, populique exoravetunt, ut uxorem vellet ducere: sperabant enim ex eo, quamvis ætate confecta, procreandum in imperio qui succederet. Præter universi regni solatium, pietati religionique valde consentaneum esse discordiis, bellis calamitatibus occurrere, quæ Henrico mortuo, nullo regiæ domus relicto successore, propemodum necesse erat exsistere. Henricus, ut episcopus, religione solvi, uxorisque ducendæ facultatem à Gregorio Pontifice sibi concedi postulat. Eodem tempore Mediolanum ad Carolum dat litteras: adductum se à Lusitanis suis, ut conjugio consentiret: quo tamquam unico remedio tranquillitati provinciæ posset consuli: grave admodum sibi esse duceteque id cujusdam loco sacrificii, in quo seipsum pro suorum salute immolaret: sed publicæ quieti cedendum judicasse. Vehementer igitur rogare, ut, quantum niti posset, ad eam concessionem Pontificem perducere conaretur. Idem viri principes alii majorem in modum à Carolo postulant, negotiumque ejus auctoritati commendant.

Carolus amicissimi optimique Regis postulationi, non quod is velle videtur, sed quæ sanctæ Ecclesiæ putaret conducere, respondet: Magni quidem interesse videri, quærere Lusitanis, qui ei sine controversia legitime posset in regno succedere: sed tali antistiti potestatem facere conjugii, rem omnium videri gravissimam, neque ullo umquam tempore concessam. Personæ Deo dicatæ, in alio genere, factam quandoque dici potestatem nuptiarum: quod nullo tamen satis certi probatique auctoris testimonio fere confirmatur: omnino exoptatos ejusmodi nuptiarum, vel publicæ quietis, vel successionis eventus minime contigisse: maxima etiam inde publice ac privatim exstitisse incommoda, unde magnæ utilitates exspectarentur: probandam magis atque imitandam quorumdam regum continentiam, qui matrimonio conjuncti, cum recte ac legitime filios possent suscipere, nulla tamen heredis successionisve habita ratione, singulari castimoniæ studio, tali matrimonii usu abstinuerunt. quanto magis qui cælibem vitam professi sine singulari quadam venia sese ad connubium referre non poterant? Quæ dixerat, allatis exemplis confirmavit. Postremo in re tanta tamque difficili, nihil se aliud probare posse dixit, quam ut quibus de causis ea facultas postulanda videretur, eæ causæ summo Pontifici canade, nulloque studio referrentur: quod is pro summa auctoritate divinoque afflatu judicasset, æquo animo voluntateque acciperetur. De re graviter ad Pontificem scripsit, quid sibi maxime probaretur, indicavit: eventus qualis fuerit, ignorat nemo. Ita gravissimus Scriptor Vitæ sancti Caroli Borromæi Carolus à Basilica episcopus Novariensis.

* Exstat in Spicilegii tomo 8. Diploma Johannis regis Portugallensis, qui Menendo Alchobaciæ abbati monasterium Ceicense tradit æra M CC XXXIII.

IN EPIST. CCCCXX. Ad Johannem Ciritam.

DUM NOBIS APERUIT EXAUDIRE DEPRECATIONES TUAS. Henriquez in vita Johannis Ciritæ modum exauditionis explicat. Nimirum B. Bernardo anno 1119. vigesima quarta Junii, post Vigiliarum laudes orationi in choro insistenti, S. Johannem Baptistam apparuisse, jubentem, ut in remotiores Hispaniæ oras coloniam monachorum dirigeret, locum à Deo monstrandum monasterio congruum. Hinc Bernardum octo ex suis delegisse, nempe Boemundum, Aldebertum, Johannem Bernardum, Cisinandum, Rolandum, & Alanum, eosque de divina voluntate commonitos in Hispaniam misisse: qui Johannem Ciritam, dato per S. Bernardum indicio, invenientes, ejus ductu & auspiciis Principis, monasterium sancti Johannis de Tarouca construxerunt. Vide Henrique in Fasc. lib. 1. dist. 19. & Manriq. in annal. anno 1119. cap. 3. 224. Horstii.

FINIS ANNOTATIONUM IN TOMUM I.

NOTÆ IN TOMUM II.

IN LIB. I. De Confiderat. cap. 1. num. 1.

225. Horstii. INVITOS A TUA RACHELIS AMPLEXIBUS. Usitatum Patribus & Theologiæ mysticæ Scriptoribus, nomine Rachelis & Liæ, Contemplativam & Activam vitam designare. Ambæ quidem uxores Jacob, sed alteram fœcunditas, alteram venustas commendabat: quæ duæ dotes disparibus utriusque vitæ officiis applicari solent. Eodem sensu Marthæ & Mariæ nomina non raro usurpari videas. Itaque insinuat Eugenium hactenus vitæ contemplativæ studiis deditum, ægre ad activæ vitæ negotia descendere, utpote quæ varie distrahant mentem, & pæne obruant, ut vix subinde ad superna ac divina valeat assurgere.

Sane, quam molestum sit viris piis & religiosis, avelli à sanctæ contemplationis otio, ad negotia sæculi, ad dignitates & honores tot tantisque occupationibus obnoxios pertrahi, ex sanctorum Patrum scriptis rebusque gestis constat. Unum libet adducere è summo illo culmine, uti probe conscium doloris & molestiæ, quam adferre solet istud quietis & tranquillitatis religiosæ dispendium. Gregorius M. sanctiss. Pontifex, evectus ad illud summi in Ecclesia honoris fastigium, mirum quàm deploret sortem & conditionem suam, pristinam cum præsenti conferens. Verba ejus perquam elegantia sunt, & perutilia, meritoque inculcanda his, quibus adeo non horret animus ad tot curas, & contemplationis remoras, ut potius instar Ephraim, quasi vitula docta diligere trituram, avidi ad ista ferantur, & esse sub sentibus delicias computent. Sed audiant isti Gregorium gementem & querentem se sub colore pontificatus, ad sæculum reductum, & jam tantis terræ curis inservire, quantis se in vita laica nequaquam deservisse meminerit. Alta enim, inquit, quietis meæ gaudia perdidi, & intus corruens, ascendisse exterius videor. Unde me a Conditoris mei facie longe expulsum deploro, &c. Et paulo post: Undique causarum fluctibus quatior, ac tempestatibus deprimor, ita ut recte dicam: *Veni in altitudinem maris, & tempestas demersit me.* Redire post causas ad cor desidero, sed vanis ab eo cogitationum tumultibus exclusus redire non possum. Ex hoc ergo mihi longe factum est, quod intra me est, ita ut obedire nequeam propheticæ voci, qua dicitur: *Redite prævaricatores ad cor*: sed stultis pressus cogitationibus, solummodo exclamare compellor: *Cor meum dereliquit me.* Contemplativæ vitæ pulcritudinem velut Rachelem dilexi sterilem, sed videntem ac pulcram, quæ etsi per quietem suam minus generat, lucem tamen subtilius videt. Sed quo judicio, nescio, Lia mihi in nocte conjuncta est, activa videlicet vita, fœcunda, sed lippa, minus videns, quamvis amplius pariens. Sedere ad pedes Domini cum Maria festinavi, verba oris ejus percipere: & ecce cum Martha compellor in exterioribus ministrare, atque erga multa satagere. Ita Pontifex vere sanctissimus, in Regist. lib. 1. epist. 5. Similia habet ibid. epist. 6. 7. & præsertim 24. item 25. & 26.

Sed placet & alium ejusdem nominis & culminis Pontificem, eadem quoque mente, & simili animi æstu loquentem audire. Gregorius enim IX. ubi, scribens ad Camaldulenses monachos, angorem animi sui in pontificatu exponit, & orationem ab eis suffragia postulat, ita loquitur: Quia vero importuna lippientis Liæ instantia nos frequenter à suavibus perspicacis Rachelis amplexibus avellente, ipsi Deo precibus insistere non possumus, ut oportet; vos qui ad pedes ejus sedetis, jugiter cum Maria, & quibus ab olim nos junximus bitumine caritatis, sollicitandos duximus, &c.

IN LIB. I. CAP IV. n. 5.

226. Horstii. LEGES JUSTINIANI, NON DOMINI. Legum abusus fecit, ut sancti viri & zelo justitiæ ferventes acriorem subinde in leges censuram ferant. Verum non tam leges ipsas, quam abusum, & ipsos abutentes feriunt. Horum sane vitio fit, ut leges sæpe non nisi lites sint, aut ferant. Nempe & vinum abit in vitium, non sua, sed abutentium culpa: nec eapropter vinum recte culpaveris. Quid enim abusu non possit depravarier? Legum porro usum maxime corrumpunt ambitio, & lucri cupiditas. Hinc nulli fere causæ, qualiscumque ea sit, patrocinium deest: hinc illæ litium ambages, antequam ad causæ metam, id est sententiam, pervenias. Sed hac de re cap. x. redibit sermo.

[Studium legum Clericis non decet.]

Hoc loco Bern. evocat Pontificem ab immodica legum Justiniani & litium occupatione. Quid autem vetat, idem ad ceteros quoque Ecclesiæ Prælatos, immo & omnes ecclesiasticos extendere? quorum plures videmus ad legum & jurium studia ferri propensius, eo quod magis ad splendorem, quæstumque & vitæ commoda spectare putentur.

227. At quæ ista præpostera vitæ & studiorum ratio, ut toti hodie sint in legibus Justiniani, quorum tota voluntas & voluptas esse debebat in lege Domini? Nonne hoc ipso vitæ genere & instituto (utpote clerici, id est, in sortem Domini cooptati) profitentur? Nonne hujusce rei seipsos quotidie commonefaciunt, cum præeunte Propheta beatos illos pronuntiant, quorum *voluntas est in lege Domini, & in lege ejus meditantur die ac nocte?* Jam vero illi in Scripturis divinis hospites ac peregrini, à libris piis & spiritualibus alieni, ac fastidiosi, in Codice & Digestis, Novellis ac Libellis, legibus ac litibus majori gustu & voluptate versantur. Cum codice Evangeliorum, ac gestis Sanctorum nihil illis commercii, nisi quod verba Psalmorum raptim cursimque demurmurant, & Chori pensum festinanter absolvunt. Hinc ad profana, nedum vana studia sese convertunt. Quæ hic meditatio divinæ legis? quæ sacrarum rerum & statui ecclesiastico congruentium tractatio? Et tamen clamant quotidie: *Quomodo dilexi legem tuam Domine? tota die meditatio mea est!* &c. Mirum si non vereantur testem cordis sui Deum, aut certe propriam conscientiam, ne forte arguantur mendacii, qui utriusque testimonio convincuntur, nihil minus diligere, quam quod ore profitentur. Quorsum enim quotidie recitamus Psalmos? nonne ut congruentes verbis sensibusque Psalmorum affectus induamus, & mores monitis divinis conformemus? Quis autem credat eos sentire quod asserunt, aut certe per os divini Vatis assertum repetunt quotidie, beatum dicentes illum, qui in lege Domini scrutatur & meditatur die ac nocte? Quid mirum, si tales videamus succo veræ pietatis paulatim destitui, nullo divinarum rerum vegetari influxu, sensim sine sensu exarescere, tandemque penitus emori.

Hinc Petrus Blesensis, vir doctissimus, & ipse Legum peritissimus: Res, inquit, plena discriminis est in clericis usus legum. Totum enim hominem adeo sibi vindicat, ut eum suspendat à spiritualibus, à divinis avellat, epist. 26. Et alibi: Hæc (Legum tractatio) vix unquam pacifica est, quia semper litigat de contractibus, vel quasi de maleficiis, vel quasi de variis figuris causarum, de actionibus & obligationibus, de judiciis, de sententiis & appellationibus, & aliis, quæ cum sopire lites debeant, semper emeres litium excitant jam sopitos. Ita ille epistola qua clericum Regis Angliæ à studio Jurisprudentiæ, ad sacrarum litterarum studia, veluti statui ecclesiastico magis congrua, provocat, in Tubis nostris Discipl. eccles. Tub. 6. pag. 553. Sic & apud Baron. Tom. XII. an. 1165. n. 8. Johan. Sarisberien. Thomam archiepiscopum Cantuariensem, qui demum pro Ecclesia gloriosus Martyr occubuit, à studio legum dehortatur, utpote quæ magis curiositati, quam utilitati serviant. Mallem, inquit, vos ruminare Psalmos, & B. Gregorii Morales Libros evolvere. Quis à lectione Legum & Canonum compunctus surgit? 228.

Similem Carolo Borromæo sanctissimo Præsuli mentem fuisse lego. Usitatam enim, inquit Scriptor, Vitæ. Jurisconsultorum scientiam, qua fuerat occupatus adolescens, minime jam in pastorali cura ad se pertinere arbitratus est. Theologica & canonica tantum novit, quantum Cardinali magnam ecclesiam regenti efficere posse concessum est. Ex Theologia Scripturas divinas potissimum sequebatur, tum veteres Patres, Interpretesque illos, qui solidiorem sensum amplectuntur. Canonum ea scientia perjucunda erat, quæ Patrum mores & acta repræsentans, Ecclesiæ componendæ, atque ordinandæ rationem continet. Dolens autem eos communi consuetudine tantummodo canones ad interpretandum seligi, qui ad lites judiciaque valent, constituit ipse qui iis declarandis præesset, unde sacra majorum instituta, & ritus, optimumque Ecclesiæ administrandæ genus hauriretur. Lib. 7. cap. 21. 229.

Porro superiora omnia cum grano salis accipe. Sobriam enim legum scientiam & usum, non quæstui, sed justitiæ & veritatis patrocinio utilem, nemo sapiens damnat. Id solum monentur sacri ordinis homines, ut noverint præcipuas sui status partes, & officia, ament digna & debita vocationi suæ studia: & præpostere occupari caveant: ne negligant scire inprimis, quæ perfectionem sui status magis magisque promoveant: ne minorem præcipuis, majorem vilioribus, & alienis curam ac industriam impendant. V. Lindanum episc. Ruremund. lib. de Impœnit. fug. ubi quærit, cur multi clericorum hodie pluris faciant Jurisprudentiæ studia, quam Theologiæ. 230.

IN LIB. I. CAP. IX.

NUMQUID SATUS TERRUIT B. PAPAM GREGORIUM? S. Gregorius inter ipsos armorum strepitus sacris studiis intentus, velut alter Archimedes. Et quidem Præfat. lib. 2. Homil. in Ezech. testatur duobus se incommodis turbari in proposito, nimia obscuritate visionum, & terrore imminentium malorum. Nam *Agilulfum*, inquit, *Longobardorum regem ad obsidionem nostram summopere festinantem Padum transisse cognovimus. Unde pensate, Fratres, in caliginosis ac mysticis sensibus penetrare quid valeat mens misera, timoris sui perturbationibus occupata*, &c. tamen obscurissimam & extremam partem Ezechielis eo temporis tam diligenter quam eleganter exposuit, ut inquit S. Bernardus. Videant nunc Prælati Ecclesiæ, ceterique viri ecclesiastici, quomodo in pace & tranquillitate viventes, utantur otio concesso: an ad sacra studia, an ad vana & sæcularia negotia. Quam multos heu! videre est alienis, otiosis, & indignis occupari! Quid autem interest, an otiosus sis, an male occupatus? Olim certe sancti Præsules, etiam in gravissimis negotiis, invenerunt otium vacandi Deo: & nunc invenient, quibus cura & parsimonia temporis erit. 231. Horstii.

IN LIB. I. CAP. X.

CAUSAS GRAVITER OBCIDARE, &c. Perstringit artes fraudesque advocatorum, quibus adeo curæ non est, controversias sopiendas admovere manum, ut potius oleum affundant. 232. Horstii. Causæ & li-

Res breviter decidendæ. Nimirum seruntur lites ex litibus, controversiæ controversias excipiunt, nullaque remora sisti vel inhiberi rixarum ille cursus potest. Sed & sumptibus exteruntur litigantium facultates, cantusque plerisque esset, de jure suo decedere, quam juri experiundo, sortis nonnunquam minus idoneæ damnum, impendiorum jactura cumulare. Causas itaque Bernardus vult breviter decidi, omnes litium ambages recidi: cum nihil ita absque labore manifestum faciat veritatem, ut brevis & pura narratio.

In quam sententiam multa variis Conciliorum decretis statuta legimus; sed utinam praxim in curiis & tribunalibus videremus! Concil. Trident. Sess. 24. cap. 20. de Reform. & Sess. 25. cap. 10. de Reform. ubi inter alia sic habet. Admonet sancta Synodus tam Ordinarios, quam alios quoscumque Judices, ut terminandis causis, quanta fieri poterit brevitate studeant: ac litigatorum artibus, seu in litis contestatione, seu alia parte judicii differenda, modis omnibus, aut termini præfixione, aut competenti alia ratione occurrant, &c. Vide Concil. Lateran. ult. Sess. 10. & in Cle. Sæpe de verb. sig. c. Finem litibus, &c. fin. de do. & cont. cap. 2. de re jud. & c. consiliarius, de procut. cap. Nonnulli, de rescr. Cle. Dispendiosam, de judiciis, & alibi sæpius.

Horum Canonum observantiam magnus ecclesiasticæ disciplinæ zelator Car. Borromæus studiose promovit, de quo memorabile est, Notariis Scribisque fori ejus tempore accidisse, ut peritiam earum litium, quæ de beneficiis alibi tam frequenter inter clericos esse solent, pæne dediscerent, lib. 7. vitæ cap. 36. Thomam quoque Morum Angliæ martyrem à protrahendis in foro causis alienissimum fuisse Stapletonus in vita ejus testatur. Nam causis omnibus & litibus adeo expedivit & liberavit tribunal suum, ut quadam vice expedita causa, dum sequentem proferri juberet, responsum acciperet, nullam illic amplius superesse. Ita in Vita ejus, mihi pag. 39.

IN LIB. II. de Consid. Cap. 1. num. 3.

333. Horstii. INCIDIMUS IN TEMPUS GRAVE. Expeditio in Orientem, hortatore S. Bernardo suscepta, infeliciter cessit. Hinc nata contra Virum sanctum murmura & calumniæ. His hoc caput antidoton sive apologeticon opponit. Idem quoque faciunt alii Scriptores, ne putes ipsum Bernardum solum suæ causæ & innocentiæ assertorem. Vide Gaufrid. lib. 3. Vitæ cap. 4. Otho Frising. de Gest. Frid. lib. 1. cap. 60. ubi multis hac de re philosophatus tandem concludit: Expeditionem illam, etsi non tanta Christianorum strage conjunctam, fuisse bonam & salutarem, si non pro dilatatione terminorum, vel pro commoditate corporum, attamen ad multarum salutem animarum. Additque; Quamvis si dicamus sanctum illum Abbatem (Bernardum) spiritu Dei ad excitandos nos afflatum fuisse, sed nos ob superbiam lasciviamque nostram salubria monita non observantes, merito rerum personarumque dispendium deportasse, non sit à rationibus vel antiquis exemplis dissonum. Ita Otho, qui præsens interfuit, & quæ oculis suis vidit, sincerius enarrare potuit. Vide epist. Johan. Abb. Casæ-Marii inter epist. Bern 333 * & Vvill. Tyrium apud Baron. ann. 1148. ubi de causis frustratæ expeditionis. Sed libet unum præ ceteris istius ætatis audire, bonæ notæ & fidei Scriptorem, causas infelicis belli diligentius edisserentem. Is est Guillelmus Neubrigensis lib. 1. de Reb. Angl. cap. 20. Legimus, inquit, olim numerosissimum Domini exercitum unius hominis etiam occulte peccantis scelere ita inquinatum, & favore divino nudatum, ut enervus & languidus appareret. Consultus Dominus, respondit populum anathemate pollutum esse, & adjecit: *Anathema in medio tui est, o Israël; non poteris stare adversus hostes tuos, donec deleatur ex te, qui hoc contaminatus est scelere.* Porro in nostro illo exercitu tanta tam contra Christianam, quam contra castrensem etiam disciplinam, mala increverant, ut mirum non sit, quod eis tamquam pollutis & immundis favor nequaquam divinus arriserit. Castra enim à castratione dicuntur luxuriæ. At castra illa nostra, casta non erant: in quibus utique infelici quadam licentia multorum spirabant libidines. Præsumentes quoque de multitudine & instructu copiarum, atque ita carnem brachium suum superbe ponentes, in Domini, pro quo æmulari videbantur, misericordia atque potentia minus confidebant, declaratumque in eis est, quia Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Præterea in terra Christiani Imperatoris, cum quo fœdus percusserant, & quo jubente, venalia vel afferebantur, vel abundabant, minus à rapinis temperabant. Immisit ergo eis infensus Imperator, hinc famem, inde hostem: tanti sanguinis Christiani periculum Christianus minime perhorrescens. Denique venalibus prohibitis, cum pro victualibus congerendis propter hostium insidias nostri non valerent excurrere, primo exercitus fame contabuit: deinde hostium exceptus insidiis, vel Turcarum gladios inebriavit, vel Christianæ statum libertatis ignominiosissimæ atque infelicissimæ servitutis sorte mutavit. Nec superbis atque immundis castigandis iræ defuere cælestes, & plerumque (ut dicitur) effusa desuper intempestivarum nubium innundatio de exercitu nostro plus minuit, quam hostilis gladius. Itaque duorum exercituum maximorum parte longe majore diversis casibus & cladibus profligata, cum parte residua duo illi magni Principes, ægre exitium evadentes, Jerosolymam venerunt: & nulla re memorabili facta, inglorie recesserunt. Ita Neubrigensis.

*Num 386.

Causa infelicis expeditionis Catholicorum adversus infideles.

IN LIB. II. De Consid. Cap. 5.

334. Horstii. QUALE EST HOC DE PAUPERE ET ABJECTO LEVARI, &c. Monet ut veteris fortunæ memoria contineat se intra limites modestiæ. Idoneum sane frenum ad arrogantiam & tumorem animi comprimendum ac sistendum. Exemplum hujus rei præclarum ac celebre dedit Agathocles Siculus, qui figulo patre natus & ignobilis, tandem regno Siciliæ potitus est. At ne honoris species abriperet extra metas honestatis, immemorem unde esset, & quam in lubrico eum fortunæ collocasset; ortus sui memoriam conservavit, utens vasis fictilibus, quorum intuitu figuli se filium esse recordaretur. Id quod Ausonius eleganti expressit epigrammate. Quod præter alios etiam adfert Nicolaus Setarius in Hist. Moguntina, ubi agit de Vvillegiso archiepiscopo ejusdem ecclesiæ, qui itidem obscuro loco natus, sed demum factus archiepiscopus, quanto major fuit, tanto se submissius gessit: ideoque studebat identidem pristinæ conditionis suæ recolere memoriam. Et quia patre carpentario natus erat, passim in ædificiis & parietibus rotas, fabrile scilicet parentis opus, pinxit, addito hoc elogio: *Vvillegise, Vvillegise, quis fueris ne oblivíscere.* Et hoc velut insigne sibi perpetuum assumpsit, cujus intuitu semper originis suæ memoriam aleret, idque in hodiernam usque diem civitas Moguntina reservat. Vide Setarium loco citato, mihi pag. 723. ubi alia quædam symbolica de rota affert, & de vitæ brevitate ac fortunæ volubilitate non abs re philosophatur.

IN LIB. II. CAP. XIII.

INTER SÆCULARES NUGÆ, &c. Nugas & otiosas fabulas facessere jubet ab ore sacerdotis. quidni Pontificis? Sensu tantum & utilibus id patere vult, nempe Evangelio consecratum, nec vano sermone (quamvis alii eum urbani nomine colorent) profanandum. Simile prorsus priscæ & rigidæ virtutis exemplum reliquit B. Petrus Damiani, qui tædium vitæ publicæ, & desiderium quietis ac solitudinis, vel hinc accepisse, vel certe auxisse videtur, quod illi cum moribus, facetiis, jocis, vel (ut verbo Bernardi utar) nugis curialium minus conveniret. Audiamus ipsum in epistola qua se apud Pontificem & Cardinales ob demissum episcopatum Ostiensem excusat. Fuit, fuit olim, inquit, sed jam elapsum est tempus, ut modestiæ pudor, mortificationis insigne, digna severitas & sacerdotalis genii valeat censura servari. Nam ut me solum digne coarguam, videris ipsi, quia protinus ut ad vos venio, ecce sales, ecce facetiæ, ecce lepores, urbanitates, dicacitates, volumina quæstionum, omnesque verborum inanium pestes insolenter erumpunt, quæ nos non jam Sacerdotes, sed potius oratores ac rhetores, sive, quod inhonestum est, scurras ostendunt. Mox enim, ut verba conserimus, paulatim quædam lenocinia confabulationis alternæ surrepunt, quæ omnem animi rigorem indecenter emolliant, & severitatis robur in excussum risum, & turpia joca dissolvant. Hinc est, quod mens extra se sparsa confunditur, acies cordis obtunditur, lux divini amoris extinguitur, terror in alios & reverentia sacerdotalis amittitur, &, quod periculosius est, recte vivendi linea, quæ aliis ad exemplum proponenda fuerat, non tenetur. Quod si nos, vel pudore, vel metu, in hæc declinare contemnimus, mox inhumani, rigidi, & quos Hyrcanæ genuerint tigres, saxei judicamur. Reprimo calamum, nam ut turpiores attexantur ineptiæ, pudore suffundor. Videlicet venatus, aucupium, alearum insuper furiæ, vel scaccorum, &c. Ita ille: ubi vides quam belle Bernardo consentiat, & quales in sacerdotibus nugas detestetur: quas hodie multi ecclesiasticorum, nedum prælatorum, adeo non censent cum Bernardo *blasphemias*, ut ne quidem veniales culpas existiment.

335. Horstii. E... nuga curialium.

Quam hic Bernardus Eugenio cavendam monet vaniloquii culpam, eam alius olim sanctissimus Pontifex Gregorius, proposito sui exemplo, velut ipse reus, graviter & pathetice reprehendit. Nam dum expendens verba Ezech. *Fili hominis speculatorem dedi te domui Israël*, onus vocationis suæ ponderat, in hæc verba prorumpit, quæ merito etiam corda nostra percellant. Pauca nos excerpemus, tu integra suo loco lege Homil. 11. in Ezech. O quam dura mihi sunt ista, quæ loquor! quia memet ipsum loquendo ferio. qui otiosis verbis sæpe implicor, & ab exhortatione atque ædificatione proximorum torpens & negligens cesso! Qui in conspectu Dei factus sum mutus & verbo utilis mutus in necessariis, verbosus in otiosis, &c. ... Et quidem in monasterio positus, valebam & ab otiosis linguam restringere, & in intentione orationis pæne continue mentem tenere. At postquam cordis humeros sarcinæ pastorali supposui, colligere se ad semetipsum assidue non potest animus, quia ad multa partitur. ... Quia autem necessitate loci sæpe viris sæcularibus jungor; nonnumquam mihi linguæ disciplinam relaxo. Nam si in assiduo censuræ meæ rigore me teneo, scio quia ab infirmioribus fugior, eosque ad hoc quod appeto, numquam traho. Unde fit, ut eorum sæpe & otiosa patienter audiam. Sed quia ipse quoque infirmus sum, in otiosis sermonibus paulisper tractus, libenter ea loqui incipio, quæ audire cœperam invitus. Et ubi tædebat cadere, libet jacere, &c. S. Ambrosius ubi de offic... agit, jocandi disciplinam à sæcularibus viris tradi solitam, sibi prætermittendam arbitratur. *Nam licet interdum*, inquit, *honesta joca ac suavia sint, tamen ab ecclesiastica abhorrent regula*, lib. 1. cap. 23.

336.

Sacros sane Oratores, qui, ut verbis Bernardi utar, *consecrarunt os suum Evangelio*, hic cautos esse par est, ne ad nugas & ludicra, tum privatim, tum publice defluant. Irascor concionatoribus, qui pro suggestu jocos subinde seu facetias & lepidas fabellas proferunt, quales etiam in quibusdam recens editis cujusdam Religiosi concionibus exstare video. Legant illi Chrysostomum in cap. 5. epist. ad Ephes. ubi ostendit, quam sit Christianæ gravitati conveniens, ridiculis abstinere, quæ qui legerit, inquit Carolus Regius Soc. Jesu in Oratore Christiano, non poterit non mirari, quantum plerique Christiani populi Oratores ab ea gravitate distent, quam ille vir sapientissimus jure ab ipso populo exigebat, ubi deinde præsentem Bernardi locum iis inculcat. Qui proinde prudenter monet, concionatori fugiendum modum agendi, magis aulicis, quam religiosis viris convenientem, & eorum, qui magis spiritu hujus mundi, quam spiritu Dei vivunt,

propriam

propitum: magisque sapit mores quosdam, quos hodie politicos vocamus, quam simplicitatem evangelicam. Ex hoc genere est, inquit, levis & juvenilis in familiari usu libertas, sub prætextu hilaris & lætioris cujusdam conversationis, ridicula dicta & facta, & lepidas historias intermiscendi, ut hoc modo amicos & viros nobiles familiaribus colloquiis delectent. Ita Scriptor ille, ad formandum sacrum Oratorem perquam idoneus, dignusque qui versetur in omnium Concionatorum manibus, lib. 2. cap. 16.

IN LIB. III. De Consid. cap. II. num. 7.

238. Horstii. INIQUA OMNIS APPELLATIO. &c. Qua de re prudentissime Concil. Trident. Sess. 13. c. 1. de Refor. Cum igitur rei criminum plerumque ad evitandas pœnas, & Episcoporum subterfugienda judicia, querelas & gravamina simulent, & appellationis diffugio, judicis processum impediant, ut remedio, ad innocentiæ præsidium instituto, ad iniquitatis defensionem abutantur, atque ut hujusmodi eorum calliditati & tergiversationi occurratur, ita statuit, &c.

IN LIB. III. Cap. III.

239. Horstii. UNUS MOGUNTINUS, COLONIENSIS ALTER. Henricus I. Archiepiscopus Moguntinus gravatus suorum Canonicorum calumniis, & implorans Sedem apostolicam absolutus est. Scribit pro eo Bernardus epistolam 302. ad quam V. NOTAS. Coloniensis alter, id est, Arnaldus, qui ex præposito S. Andreæ in Archiepiscopum electus anno 1138. post annos aliquot de simonia accusatus est. De hoc Arnaldo Auctor Magni Chronici Belgici Canonicus Reg. S. August. prope Nussiam, testatur, eum in Concilio Remensi præsente Eugenio de simonia accusatum, una cum Archiepiscopo Moguntino sententiam depositionis accepisse. Dictis vero Archiepiscopis pro sua reconciliatione Romam accedentibus, & Henrico Moguntino gratiam obtinente, Arnoldum Coloniensem reconciliationem impetrare non potuisse, cum tamen pro ea obtinenda plurima obtulisset.

IN LIB. III. Cap. IV. num. 18.

240. Horstii. UBI NECESSITAS URGET. &c. Notanda Bernardi in materia dispensationum sententia: nempe ut non nisi necessitate urgente, & communi utilitate suadente dispensetur. Jam vero sæpius dispensari, ubi necessitas & utilitas vel non est, vel tantum privata est. Quid autem hic est dispensare sensu Bernardi, nisi dissipare? Et his merito illa ejusdem S. Patris verba ingerimus. *Quid tibi frustra quispiam blanditur de absolutione apostolica cujus conscientiam divina ligatam tenet sententia?* epistola 1. ad Robertum. Item illa: *Apostolicam, inquiunt, licentiam quæsivimus & impetravimus. O frivolum satis remedium! quod non est aliud, nisi more protoplastorum contritatis conscientiis texere perizomata, videlicet ad velamentum, non medicamentum. Utinam non licentiam quæsissetis, sed consilium, id est, non ut liceret, &c.* Ita Bern. epist. 7. ubi notatu dignissima circa dispensationes, à num. 7 usque ad 10.

IN LIB. III. Cap. V. num. 20.

241. Horstii. LUXUS VESTIUM INTRODUCTUS, &c. Ævo Bernardi luxum & mollitiem vestium inter clericos eo magis, & pæne impune grassatam censent plerique, quod è prima nobilitate tunc plures in clerum adlecti, & jam pridem elegantiæ assueti, ægre se ad modestiam & frugalitatem sacro statu dignam componerent: quin & hoc modo pristinum splendorem & stemmatis excellentiam peculiari vestium cultu tueri vellent, ne forte è plebe instar ceterorum viderentur assumpti. Sed quis prudens hoc in iis studium probet? Nam una cum statu & vitæ genere mores habitumque mutari par erat; vel certe ita statuere secum, præcipuum hominis Deo sacrati decus & ornamentum esse virtutem, modestiam, pietatem. Sed quia hic fere depravata plurimorum errabat opinio, sanctis & religiosis Viris semper curæ fuit, vomicam illam in communem perniciem in dies magis magisque tumescentem acriori stilo pungere. Accesserunt & diversorum Ecclesiæ Præsulum, nec non Conciliorum decreta, ad reprimendum luxum vestium edita, quæ tamen S. Bernardus non observari dolet ac queritur. Vide infra Tract. de morib. & off. Episc. contra luxum vestium in Cler. &c. cap. 2.

Vestium luxus in Clericis damnatur.

242. Ibidem. SI NON UT PRIUS BISSURA ENORMIS &c. Sacris decretis severe cavetur, ne clerici vestes ferant virgatas, partitas, scacatas. Majores nostri vocabant *fractilatas* vestes & pomposas. Vide Chron. Vuindesheimense lib. 2. cap. 47. quæ videntur consertæ fuisse vestes, latissimis rimis & hiantibus, quales videmus in Gallorum thoracibus æstivo tempore: quibus fiebat, ut seminudi esse viderentur: &, ut cum Petro Chrysologo loquar, *artificiosa nuditate vestiti*, Serm. 182. Id S. Bernardus *fissuram enormem* appellat, *quæ pæne inguina nudat*: eo quod olim non thoraces modo haberent ea ratione fenestratos & hiantes, verum etiam & femoralia late fissa, ut ex antiquis picturis constat. Quare cum clerici extra chorum longiorem vestem posuissent, in omnium oculos incurrebat illa amictus turpitudo, quæ modestorum oculos animosque offenderet. Ita fere Cresoll. in Mystag. lib. 4. cap. 13. sect. 5. Ubi etiam addit, morbum illum diu in Germania grassatum: sed & à Præsulibus magna vigilantia laboratum, ne licentius latiusque serperet. Et quidem deinceps diversos Colonienses Præsules adducit: qui pastorali cura & censura invalescentem abusum reprimere studuerunt. Tales fuerunt Conradus anno 1260. Vualramus anno 1317. Vuillelmus anno 1353. & 1360. qui inter alia sic ait: *Monemus universos & singulos clericos, ne de cetero vestes partitas, virgatas, talsatas, scacatas, &c. aut omnino rubeas, aut omnino virides, aut glaucas, aut botonatas, vel nodulatas, &c. deferant.* Omitto ceteros.

IN LIB. IV. De Consid. Cap. II. num. 5.

ABIIT, INQUIUNT, NON DICIT &c. Vide unde corrupteIa Principum ac Prælatorum: nempe à malis consiliariis & familia- 243. Horstii.
ribus. Utpote qui tantum norunt blanda suggerere, ac non nisi placentia loqui. Hinc eleganter Seneca: Monstrabo tibi, inquit, cujus rei inopia laborent magna fastigia, quid omnia possidentibus desit, scilicet ille qui verum dicat ..... Non vides quemadmodum illos in præceps agat exstincta libertas, & fides in obsequium servile submissa, dum nemo ex animi sui sententia suadet, dissuadetque; sed adulandi certamen est, & unum amicorum omnium officium, una contentio, quis blandissime fallat? lib. 6. de Benef. cap. 30.

Hinc S. Ambrosius, quamvis Theodosii Imperatoris acre ingenium, & vehementem impetum nosset, minus tamen hinc quam à familiarium suorum consiliis metuebat. Ideo Imperatori scribens epistolam 28. id ab ipso enixius postulat, ut animi sui motus, quamvis acres & vividos, sibimet potius, quam aliis regendos committat. *Utinam*, inquit, *si nemo mitigat, nullus accendat! Libenter enim naturæ impetum committo tibi: ipse te revocas, & pietatis studio vincis impetum naturæ.* Et recte quidem: quod quamvis à vehementi Principis ingenio non posset non timeri, plus tamen ab improbis familiaribus metuendum esset. Ambrosii vero fidem faciunt, quæ de Theodosii imperio olim florentissimo leguntur apud Baronium, Tom. 6. An Christi 446. *Ita plane Theodosii imperium pro arbitrio aulicorum, non pro ratione consilii administratum interiit, tantaque moles corruit.* Hoc ergo restat, ut Principes accurate dispiciant, quos in numerum familiarium adlegant. Audiant, immo spectent & sequantur Davidis exemplum. Ecce, dictum & factum ejus egregium & vere regium. *Non habitabit in medio domus meæ, qui facit superbiam: qui loquitur iniqua, non direxit in conspectu oculorum meorum*, Psal. 100.

IN LIB. IV. Cap. III. num. 7.

QUID TU DENUO USURPARE GLADIUM TENTAS, &c. Ubi docet utrumque gladium competere Ecclesiæ, & spiritualem scilicet & 244. Horstii.
materialem. Sed illum ab Ecclesia, hunc pro Ecclesia exserendum; illum Sacerdotis manu, hunc ejus nutu, sed manu militis, & ad jussum Imperatoris. His verbis utuntur longa serie Politici, (ut Sectarios sileam) immo Theologi plures & Canonistæ, qui olim (forte etiam hodie) Imperatoribus & Principibus contra Pontificem armatis navarunt operam: & cum alibi ferro decertaretur, illi non minus calamo rem egerunt. Contendunt illi non competere Pontifici gladium materialem, sed ut supremum caput Ecclesiæ, posse Imperatorem, utpote dignius & potentius Ecclesiæ membrum, simili ratione alios Principes, ad hoc requirere, ut arma commodet Ecclesiæ, eamque contra hostes defendat, non vero propria auctoritate posse movere bellum. Et ad hoc nituntur præsenti loco Bernardi, ut qui velit non manu, sed nutu tantum Pontificis, jussuque Imperatoris temporalem gladium exseri. Similia proferunt ejusdem verba ex epistola, 256. ad eumdem Eugenium: *Exserendus*, inquit, *nunc uterque gladius, Christo denuo patiente, ubi & altera vice passus est. Per quem autem nisi per vos? Petri uterque est, alter suo nutu, alter sua manu, quoties necesse est evaginandus. De quo enim minus videbatur, ad Petrum dictum est:* RECONDE GLADIUM TUUM. *Suus ergo erat, sed non sua utique manu educendus*, &c. Sed vide Gloss. in cap. *Unam sanctam*, ubi præsens Bernardi locus commode explicatur. Vide etiam epistolam Gregorii IX. ex editione Vossii de duplici gladio Pontificis, & usu utriusque ex professo tractantem. Item Petrum Damiani lib. 4. epist. 6. ubi gladium materialem non videtur permittere Ecclesiæ: sed annotatione sat prolixa, antidoton auctor nescio quis (forte ipse qui edidit, Constantinus Caietanus) adhibet. Item lege Baron. An 1053. Sed videat omnino Lector Sixtum Senens. virum doctiss. ex Ord. Prædic. lib. 6. Biblioth. sanctæ Annot. 72. ubi prolixe Bernardi verba explicat; eaque à sinistris interpretationibus Calvini, Fetialiorumque vindicat. Sufficiet Lectori hæc indicasse: nec enim vacat ista nunc prolixius discutere, cum has Notas videam præter mentem excrescere.

IN LIB. IV. Cap. IV. num. 9.

AN NON ELIGENDI DE TOTO ORBE, &c. De electione Cardinalium utilissime hic monet & instruit Pontificem, & vult 245. Horstii.
illos, non ex una gente vel natione, sed de toto mundo eligi. Idem statuit Concil. Basil. Sess. 23. & postremo iisdem verbis Trident. Sess. 24. cap 1. de Reform. *Quot* (Cardinales) inquit, *Sanctiss. Romanus Pontifex ex omnibus Christianitatis nationibus, quantum commode fieri poterit, prout idoneos reperit assumet.* Ratio in primis est, quia id cognoscendis causis, & rebus per omnem Ecclesiam emergentibus, statuque omnium gentium explorando necessarium est. Neque enim graviores in gubernatione committuntur errores quam ignoratione status Reip. At vix fieri potest, ut exteri omnia perspecta habeant, aut ita, ut par est, cordi illis sint, quæ ad alias gentes instruendas, conciliandas, regendasque pertinent. Deinde, quia cum omnium gentium Principibus, Rebuspub. Regibus agendum est, expedit in consilio esse omnium gentium optimates, quorum opera res & negotia felicius tractentur. Denique, ne in consistorio & judicio Ecclesiæ, quod par est omnium esse sincerissimum, studia & æmulationes nationum sentiantur, dum natio aliqua se contemptam arbitratur, adeoque sibi deesse fautores & patronos queritur.

246. CLERICUM CURIAM FREQUENTANTIUM. Clericos in curiis frequentes merito de ambitu suspectos, adeoque honoribus, quos ambiunt, indignos, alii quoque Principes censuerunt. Ita Philippus II. rex Hisp. clericum quemdam designarat episcopum; sed mox ut intellexit eum adesse in curia, revocavit collationem, laceratis quæ jam desuper confectæ erant litteris. Vide Petrum Damiani & Petrum Blesens. adversus clericos curiales. Item Cl. Espencæum digress. in Epist. ad Tim. lib. 2. cap. 10. Sed hoc magis indignum, & minus ferendum, si qui Præsules & Prælati neglecta residentia, & posthabitis ovibus, hæreant in curiis, præbeant se asseclas Regum ac Procerum: & qui tales detinent sine causa, vel non remittunt ad suos, forte non erunt minus culpabiles. Hujus rei indignitatem considerans Gentianus Hervetus, scribens in Canon. Concil. Chalcedon. ita loquitur. Miserabile certe, miserabile boni omnes illud Romæ judicant spectaculum, cum catervæ cernantur episcoporum, qui malunt allectando Cardinales, se eorum servitio mancipare, quam in sua parœcia suum obeundo munus Christo servire. Quos certe (durior sententia) si summus Pontifex flagellis, non ex Ecclesia, sed ab urbe Roma ad ecclesiam suam expelleret, is mihi Vicarii Christi officio rite fungi videretur. Ita ille.

IBID. num. 12.

247. ITAQUE NON VOLENTES, NEQUE CURRENTES, &c. Non nisi dignos assumi jubet: at digni solum qui fugiunt. Nam cur plurimi tam avide honores desiderant? nempe quia onera non considerant. Meditantibus quidem honores blandiuntur: at pensantibus onera, horrori sunt atque formidini. Jam quis credat illos rite functuros obtentis honoribus, qui ne quidem eorum onera vel officia norunt, aut curant? At in sanctis viris semper observatum, invitos & coactos ad honores & dignitates pervenisse. Et tamen quo ægrius susceperunt impositas dignitates, eo dignius fideliusque gesserunt. Nimirum qui honorem fugiunt, non blandientem foris speciem, sed latentem intus aculeum respiciunt, hunc territi abstinent, & fugiunt. Cum vero, etsi reluctantes, fugere nequeunt, quin se divinæ providentiæ & superiorum obedientiæ subjiciant, & humeros sarcinæ submittant: necessitas illis virtutis, laborisque fit calcar & stimulus: dum hoc sibi incumbere sentiunt, ut omnibus modis conentur se suscepto muneri præstare pares. Ita mox mittunt manum ad fortia, ad laborem se vocatos agnoscunt: ideoque non libet otiari aut deliciari, sed curant sic præesse ut prosint, & de commisso sibi talento quandoque respondere possint. Talis erat Heliodorus, quem Hieronymus sacerdotium recusantem commendat. *Merebatur*, inquit, *negando, quod esse nolebat; eoque dignior erat, quo se clamabat indignum.* Talis quoque Papa Cornelius, quem laudat Cyprianus, *non, ut quidam, vim fecisse, ut episcopus fieret; sed vim passum, ut episcopatum acceptaret.* Epist. 52. Saluberrime ergo sanxit Leo imperator sub annum Dom. 469. l. 31. C. de Episc. & Cler. *Non pretio, sed precibus ordinetur antistes. Tantum ab ambitu debet esse sepositus, ut quæratur cogendus, rogatus recedat, invitatus effugiat: sola illi suffragetur necessitas excusandi. Profecto enim indignus est sacerdotio, nisi fuerit ordinatus invitus.* De ceteris qualitatibus eligendorum Cardinalium vide Concil. Lateran. sub Leone X. Sess. 9. de Reform. Cur... Item c. Bona, de postulat. Præla. c. *Exsecrabilis*, ext. de præb. Anton. Flor. 3. p.
248. summ. Tit. 21 cap. 2. §. 2. Hieron. Platum lib. singulari de statu Cardin. cujus doctrina ceteris quoque Prælatis & ecclesiasticis viris facile accommodari potest.

QUI NON DE DOTE VIDUÆ, &c. Vide NOTAS ad epist. 271. Concil. Trident. Sess. 25. cap. 1. de Reformat. ubi verba Bernardi pulcre confirmat. Canones Apost. can. 59. & can. 75. Concil. Antioch. c. 25. & Carthag. IV. cap. 25. & 31. Matiscon. cap. 13. Hispal. I. cap. 2. Videat, si cui libeat, Cornel. in Ezech. 44. ubi occasione præcepti divini, quo Pontifex prohibetur lugere super mortuo, ne quidem patre & matre, hæc habet. Hæc sacerdotes veteris Testamenti, conjugatis, filiis familiæ illigati: quid jam faciant sacerdotes & episcopi novi Testamenti, quos Deus cælibes & illiberes esse voluit, ut à curis terrenis ad cælestia mentem transferrent, eamque totam in Deo, bonisque æternis defigerent? Quare sapienter monet S. Basil. in Constit. monast. cap. 23. *Scientes itaque intolerabile detrimentum hujus erga cognatos affectus, fugiamus illorum curam, tanquam diabolicam ad nos impugnandum armaturam.* Sed ecce, inquit Doctor sapiens, hisce satan invidens insidias ex latere ponit, dum cognatos pro filiis substituit, eosque curandos, & ex imo sensim ad summos opum & dignitatum gradus provehendos esse suggerit; in illis extollendam & perpetuandam esse familiam, in illis conservandum & celebrandum apud posteros nomen: ita nimirum,

Cum Pallas rerum privaret semine clarum,
Ad satan votum successit turba nepotum.

Hæc est fraus, hic laqueus diaboli, hæc petra scandali, in quam non pauci alias boni impingunt, ut ab hoc cognatorum affectu se vinci & vinciri sinant, iisque opes & status jugi cura & studio sine fine accumulent, etiam è bonis Ecclesiæ, cum animæ & salutis suæ suorumque gravi periculo. Gliscit enim, serpit & crescit hæc cupiditas instar ignis latentis, quo magis illi indulgetur, tandemque fit insaturabilis, & in immane evadit incendium. Ita sacerdotes, qui cælestes esse debebant, fiunt terreni, & summi fiunt imi: ita quos animo excelso omnia humana despicere, illisque altiores esse, aliosque idipsum docere oportebat, ad ea conversi prolabuntur, mentemque sublimem ad infima hæc deprimunt.

O curvæ in terras animæ, & cælestium inanes!

Quam hi à Christi & priscorum Patrum virtute degenerant! Vide hæc, & in similem sententiam plura apud Cornel. à Lapide in cap. 44. Ezech. v. 25.

IN LIB. V. De Consid. Cap. V.

249. Honestis.

GRADUALIS DISTINCTIO HÆC? Novem esse Angelorum Ordines, nec plures, nec pauciores; gradu ac dignitate inter se distinctos, sententia est multorum Patrum consensu tradita. Nam ita sentit Ignatius Epist. ad Trallian. Dionysius de cælest. Hierarch. cap. 6. ubi ex instituto eam rem tractans, tres constituit Angelorum hierarchias, & singulas in tres ordines subdividit. Hos sequuntur Gregor. hom. 34. super Evang. Hieron. lib. 2. Apolog. advers. Ruff. Chrys. hom. 4. super Gen. Rupert. lib. 5. de process. Sp. S. cap. 6. & Bernard. noster præter locum præsentem, Serm. de S. Martino, & hom. 8. in Cantic. In ordine tamen horum Ordinum constituendo Patres variant, nec certæ collocationis rationem habuisse videntur. Qua de re v. S. Thom. 1. p. q. 108. a. 6.

Porro observa Bernardum de hac materia sobrie admodum & opinando potius, quam affirmando locutum. Nam quot sint Angelorum Ordines, & quibus inter se proprietatibus discreti, res est à sensibus, atque experientia mortalium longe remotissima. Proindeque in loco obscuro & caliginoso non temere figendus gressus, neque ex humanis rationibus definiendum, sed procedendum caute, quousque Scripturæ sacræ & Ecclesiæ nobis auctoritas præluxerit. Unde & sancti Patres hanc rem parce & sobrie sibi tractandam putarunt, uti videre est apud Hilarium Enarr. Psal. 129. Aug. in Enchir. cap. 58. ubi fatetur ingenue, se ignorare, quomodo se habeat beatissima illa & suprema societas; & quæ ibi sint differentiæ personarum. Idem Lib. ad Orosium cont. Priscill. & Orig. profitetur, sed nec in ea ignorantia ullum esse periculum ait. Quin & ipse Dyonis. de cælest. Hierarch. cap. 6. ubi tractationem de Angelorum Ordinibus aggreditur, præfatur solum Deum & Angelos scire, quot sint, & qui cælestium naturarum Ordines. Sed vide S. Thom. loc. cit. art. 5. & 6. & ibid. Comment.

IN OPUSCUL. II. SEU TRACTATUM de vita & moribus Prælatorum. In cap. II. num. 4.

HONORIFICENTIS AUTEM NON CULTU VESTIUM, &c. Ita Concil. Carthagin. IV, cui S. Augustinus interfuit, can. 15. *Episcopus*, inquit, *vilem supellectilem, mensam ac victum pauperem habeat, & dignitatis suæ auctoritatem fide ac vitæ meritis quærat.* Quæ verba Concilium Tridentinum repetit, & novæ auctoritatis pondere corroborat, hortaturque episcopos, ut in primis mores suos ita componant, ut reliqui ab iis frugalitatis, modestiæ, continentiæ, & sanctæ humilitatis exempla petere possint. Et post adducta verba Concilii Carthag. vult, *ut etiam in reliquo vitæ genere, ac tota sua domo caveant, ne quid appareat, quod à sancto hoc instituto sit alienum, quodque non simplicitatem, Dei zelum, ac vanitatum contemptum præ se ferat*, Sess. 25. cap. 1. de reform. 250. Honestis.

Perversa multorum animos occupavit opinio, externum illum splendorem, fastum, & magnificum apparatum, proceribus quoque ecclesiasticis competere, immo necessarium esse, ut status sui dignitatem tueri possint. Sed hanc persuasionem Canonum ac Conciliorum auctoritas, unanimis Patrum doctrina, sanctorum Præsulum exempla, & ratio ipsa convellunt. Ostendere id facile esset per singula, si ferret præsentis instituti ratio. Fiet alias prolixe, cum edetur in lucem ZELUS DOMUS DEI, liber hoc titulo de ecclesiasticæ vitæ disciplina jam affectus. Interim hos Auctores lege, Bartholom. de Martyrib. ex Ord. Dominicanorum archiepisc. Bracarensem lib. utilissimo, qui *Stimulus Pastorum* inscribitur, parte 2. cap. 6. Ibidem adjunctum habes Tractatum elegantiss. De Morib. Prælat. P. Ludov. Granat. ex eodem Ord. concionatoris celeberrimi, ubi idem argumentum docte ac eleganter prosequitur cap. 21. Antonium Molinam in Instruct. Sacerd. Tract. 2. cap. 23. qui liber utinam omnium ecclesiasticorum manibus teratur! Lindanum Episc. Ruremund. Tract. ad omnes Ecclesiast. de fugienda impœnit. lib. 2. pag. 215. Henricum Cuickium itidem Ruremund. episcopum epist. 2. Parænet. ad Cler. suæ diœces. Gersonem. Cancell. Paris. Tom. 3. Tract de Temperant. Prælat. mihi pag. 543. & seq. & Tom. 1. pag. 208. de signis ruinæ Eccles. Quibus merito addendi Bellarm. de officio Princip Christ. lib. 1. cap. 5. Platus de Cardin. cap. 16. *Rodriguez.* 2. p. Exerc. Tract. 3. cap. 29. ubi testimonio S. Francisci Xaverii docet, quomodo pareteur & conservetur auctoritas, & cur ea in Prælatis hodie adeo viluerit.

Hi omnes una voce docent, idque gravissimis rationibus & exemplis convincunt, veris solidisque virtutibus potius, quam externo splendore honorem & reverentiam acquiri: nimis infirma esse honoris fulcra, quibus plerique nituntur: potius illa auctoritati officere, & tandem in contemptum vergere. Et hoc maxime in Prælato ecclesiastico locum habere: sanctorum Præsulum exemplis facile id comprobari. Quanta enim, ut alios infinitos prætercam, sanctorum Basilii, Martini, Augustini, Chrysostomi fuit auctoritas, quæ dignitas & gloria? at quibus illa rebus constitit? Certe si illa tuendæ auctoritatis adminicula quæsiissent, quæ sola nunc multis curæ sunt, jam dudum periisset memoria eorum cum sonitu, & nomina eorum tenebris & oblivione perpetua sepulta laterent, qui nunc honorificati sunt nimis per omnem Ecclesiam, eruntque semper in benedictione: quia nimirum ipsi honorificarunt ministerium suum in diebus carnis suæ, non argento vel auro, non pretiosis vestibus, bonisque hujus sæculi; sed talium rerum contemptu, sedula officii ac vocationis cura, seriòque humilitatis, modestiæ, caritatis, ceterarumque virtutum studio. Sed hæc uberius, elegantiusque 251.

tractata leges apud citatos auctores, quorum verbis in hujusmodi materia libenter utimur, ut veritas, tantis nixa auctoribus, plus habeat ponderis, & minus timeat invidiam.

252. Sed quia diversitatem temporum obtendere solent, qui in imo jacentes, & languidi circa sublimioris vitæ studia, virtutibus honorem & auctoritatem se consequi ac tueri posse desperant, adeoque ad infima illhæc & infirma præsidia conversi, alia tempora, alios mores requirere dictitant: his libet sanctissimum nostræ ætatis Præsulem proponere, cujus quo tanto vitæ modestia, majorque frugalitas, & omnis splendoris abdicatio, eo major fuit auctoritas & reverentia. De quo ita Hieron. Platus lib. de offic. Cardin. cap. 16. Hæc est via certissima & optima venerationis acquirendæ inter homines, si virtus emicet, si integritas, si gravitas, religio ac pietas emineat, ut ab omnibus conspiciatur. Confirmat exemplo S. Nicolai Myrens. episcopi, deinde subdit: Sed quid antiqua repetimus? Cardinalis Borromæus, ne quis tempora causetur, notum est, quam omnem supellectilem alicujus pretii, conopæa, aulæa, aliaque ejus generis abs se removerit. Vestibus utebatur, externis quidem, ut Cardinalis; interioribus vero ex simplici panno & tela: quin etiam cubicularis amictus ex panno erat cinericio, rudi & crasso, quam ipsam vestem quatuordecim totis annis numquam mutavit, multaque alia ejusmodi, quæ non est necesse referri, quoniam nota sunt & recentia, constanter usque ad mortem servavit. Quid horum igitur de ejus celebritate imminuit? Potius multum addidit. Nam qui hæc speciosa habeant, multi sunt: neque id virtutis est, sed opulentiæ, quæ etiam in insipientem cadere potest, & sæpe cadit. At vero illa spernere sapientiæ est, ideoque admirationem potius & commendationem parit. Ita Platus. Cui suffragatur Carolus a Basilica Petri episcopus Novariensis, disertissimus Vitæ S. Caroli Borromæi Scriptor, lib. 7. cap. 6 ubi ait fuisse, qui exiguum comitatum & alia quædam in Carolo ad Christianæ humilitatis virtutem pertinentia reprehenderent, & summam dignitatem aliquo modo ita imminui quererentur. Res etiam ad ipsum Pontif. Pium V. aliquando relata est. Cui Carolus ita facti sui rationem reddidit, ut nihil haberet optimus Pater, quod improbaret. Eorum qui Dei ministri essent, dignitatem ac existimationem dicebat, non in humanis ornamentis, sed in religiosis virtutibus consistere. Res ipsa declaravit, & superius narrata demonstrant. Caroli abjectionem, morum gravitate, sanctitateque conjunctam, summis æque infimis tanta semper in honore fuisse, quantum nulla terreni splendoris ornamenta consequi potuissent.

253. * QUAS GULAS VOCANT. Hujus vocis duplicem possumus reddere rationem. Primo enim non incongrue littera immutata videatur usurpari pro guna, à Græco γοῦνα, quod vestem villosam significat ex pellibus confectam. Unde illud Guitberti in epistola ad Lullum episcopum: *Gunam de pellibus lutrarum factam tua fraternitati misi.* Nec enim novum litteram N in L demutari. Sic apud Varronem *Vallus* pro *Vannus*, *Evallere* pro *Evannere* apud Plinium lib. 18. cap. 10. ut notavit Dausquius in Orthographia. Secundo pro pellibus animalium sanguineo colore tinctis, eo loquendi modo, quo nomen gallicum, *Gueule*, ad rubeum colorem designandum in artem symbolicam invectum esse quidam opinantur, sumpta videlicet metaphora à cruentis pellibus seu gulis eorum animalium, quæ in amphitheatris mutuis morsibus digladiando se se strangulabant. Fuerint igitur pelles illæ, de quibus hic agit Bernardus, vel murium Ponticorum, vel aliorum similium, quibus color rubricatus sive pilus villosus *Gularum* nomen indiderit. Quod spectat ad earum usum hic ab ipso assignatum, non parum illustratur ex mutila quadam Parabola in quibusdam editionibus Bernardi Operibus inserta, sed stili ejus & genii gravitatem non assequente, ex qua huic loco exponendo pauca delibare sufficiat. Sed numquid talis ac tantus sponsus ad sponsam suam vacua manu venit? Nequaquam sed donativa detulit, delata erogavit. Et quia hiemis tempore venit, hiemales vestes primum sponsæ dedit, *agninam* videlicet *pelliceam*, *&* *cappam*, quod utrumque fit de agno: sed alterum sine dolore agni, scilicet lana, de qua fit cappa, sumitur: alterum, videlicet pellis, unde pellicea, absque dolore gravi ab agno non accipitur. Sponsus iste agnus est . . . . De lana sua sponsæ suæ *cappam* fecit, cum humilitatem verbis docuit. *Pelliceam* dedit, cum vigiliis, jejuniis, & aliis carnis suæ afflictionibus, ultimum passionem crucis, mortificationem carnis sponsæ ostendit. *Pellicea*, quæ de mortuis animalibus fit, mortificationem insinuat. Hæc autem hiemis tempore. Paschali vero tempore *armeniam* * pelliceam dedit *circa collum*, *&* *circa manum rubeis gulis* præparatam. Igitur *pellicea* sponsæ de *armenio* fit, quod candidum est, in significationem lætitiæ spiritualis ob spem futuræ resurrectionis: *circa collum* & usque *supra pectus* & circa *manum rubeis gulis* ornata est: quia passionem Christi, quam ore prædicat, corde sentit, & operibus attestatur. Dedit etiam Christus Paschali tempore sponsæ suæ *corduanos* duos, &c. Vide Declamationes n. 10 epist. 2. n. 55. Porro quam fuerit familiaris Bernardi sæculo pellicearum usus, tam clericis quam monachis, immo etiam laicis, ipsisque feminis, vide Chesnium in Notis ad Petri Venerabilis epist. 28. lib 1. De Gulis loqui videtur Benedictus XII. in Bulla *Ad decorem*, his verbis: *Prohibemus etiam ne dicti Canonici de cetero ferant forraturas de ventribus variorum aut squirolorum cum dorsis permixtis, sed sint de civilibus simplicibus vel albis, vel nigris, vel grysiis, &c.*

* d'Ermine.

IN OPUSCUL. V. seu APOLOGIAM ad Guillelmum.

254. * QUantum Cluniacensis Ordinis disciplina regente S. Hugone floruerit, clarius est quam ut probari necesse sit. Petrus Damiani, severus ille morum censor, epistola 4. lib. 6. Cluniacum vocat

Paradisum, quatuor Evangeliorum fluentis irriguum, hortum deliciarum, spiritualem campum, ubi cælum ac terra congreditur, ac velut arenam certaminis, ubi spirituali more palæstra, caro fragilis adversus potestates aereas colluctatur. Et epist. 5. in Cluniacensium conversatione *&* Ordine *non adinventionis humanæ studium, sed Spiritus sancti magisterium inesse asserit.* At S. Hugoni ad superos rapto anno 1109. successit Pontius, qui referente Petro Venerabili lib. 2. Mirac. cap. 12. cum *satis modeste ac sobrie conversatus esset primis assumptionis suæ annis, procedente tempore mores mutavit*: nec dubium quin ad ejus exemplum, subditorum etiam fervor intepuerit. Neque tamen Petrus Venerabilis cap. 11. ejusdem libri omnem hujus relaxationis causam in eum rejicit; sed etiam *quorumdam, quos,* inquit, *nominare nolo, culpa vel desidia, resecanda vel potius evellenda succreverunt.* Pontio abdicata præfectura Jerosolymam profecto substitutus ann. 1122. Hugo 2. cui post quinque circiter menses Petrus Venerabilis successit.

Dum hæc ita se haberent, orta est gravis Cluniacenses inter & Cistercienses contentio ob regulam S. P. Benedicti, dispari habitu ac religione servatam. Cum enim eam ob causam S. Bernardus in culpam vocaretur, veluti horum dissidiorum sive auctor, sive fautor; Guillelmus S. Theoderici abbas, pro sua erga virum sanctissimum reverentia & amore, (de quo in Notis ad epist. 86.) eum ad se se purgandum, simulque ad ea quæ correptione digna in Cluniacensibus judicaret, animadvertenda induxit. Ideoque hæc Apologia duas complectitur partes. In prima, diluta sui accusatione, perstringit suos Cistercienses, quod Cluniacensibus obtrectarent: in altera Cluniacensium arguit superfluitates. Non parum autem scire interest, quo circiter anno hæc Apologia à sancto Doctore scripta sit: quod Petro Mauritio abbate contigisse, omnibus, præter unum Mauricium, hactenus fuit persuasum.

Et primo quidem scripta videtur post annum 1120. quo Guillelmum S. Theoderici abbatem creatum fuisse probant Notæ in Epist. 85. Quamvis enim inscriptio epistolæ huic Operi præfixæ eum *Venerabilis Patris* nomine dumtaxat indigitet, eo tamen vocabulo Abbatis dignitatem expressam non dubitem, cum ante 13. sæculum vix ullus Religiosus præter Abbates *Patris* nomine censeretur. unde venerabilis Guigo *Patris* appellationem modeste recusavit, ut dictum est ad epist. 11. & S. Bernardus Godefrido Priori Claræ-vallis sic epistolam 317. inscribit, *Fratri Godefrido*, quo etiam modo epist. 87. salutat Ogerium Canonicum regularem, licet abbatia antea dignitate perfunctum. Veruntamen hoc Opusculum ante Petri Venerabilis præfecturam exaratum existimo, quamvis exstinguendis hujusce contentionis scintillis subinde postea caritatis ipse dederit operam, ut infra videbimus. Nam S. Bernardus epistola 277. ad Eugenium testatur, Petrum Cluniacensem *pene ab introitu suo in multis Ordinem illum meliorasse*, v. g. *in observantia jejuniorum, silentii, indumentorum pretiosorum & curiosorum*: quod etiam patet ex ipso Petro lib. 2. de Mirac. cap. 11. ubi scribit, statim ab ipsis suæ assumptionis initio, Matthæum, S. Martini a Campis Priorem, à se accitum, quo regularis disciplinæ resarciendæ ambo simul providerent. Meminit & alterius reformationis Ordericus Vitalis ad annum 1132. ubi ait, ad Petri Cluniacensis mandatum *Priores CC. Fratres vero MCC. & XII. Cluniacum Dominica tertia Quadragesima convenisse, quo in conventu Petrus Cistercienses æmulatus austerius jejunia, abstulerit colloquia, & infirmi corporis quædam subsidia, quæ illos moderata Patrum hactenus permiserat reverendorum clementia.* Quis itaque dicat Bernardum, harum rerum, quas Petrus ab ineunte præfectura cœpisset, optime conscium, voluisse illum de suorum excessibus exagitare? Nam neque ipsius Petri epistolam * (quam primam ad S. Bernardum scripsit) in qua nonnullis Cisterciensium objectis facit satis, huic Apologiæ (ut vulgo putatur) respondere, ex mutuis utriusque capitulis perspicuum esse videtur. Quatuor enim fere Bernardus hoc Opusculo in Cluniacensibus carpit. 1. excessus in cibo & potu, maxime vero in faciliori carnium usu. 2. in pompa vestium. 3. in superfluo templorum ornatu. 4. in luxu abbatum. At Petrus Venerabilis objectis respondet viginti capitulis, quorum nullum fere tangit quidquam eorum, quæ hic à Bernardo fuerant objecta. Nihil enim ibi attexit de vino & doliis pigmentariis, de monstrosis piscibus, ovorum frixuris variisque condimentis, nihil de ceteris; & si quid de vestibus delibat, de solis pelliceis, quarum vix hic quidem meminit Bernardus, quæstionem instituit. Non igitur huic Bernardi Apologiæ respondet illa Petri epistola, sed Cisterciensium querimoniis, ut etiam ex ipsius epistolæ exordio & conclusione manifeste colligitur. Verum sive Pontio (quod contendimus) sive Petro abbate scripta sit hæc Apologia, in mentem revocandum illud, quod de S. Bernardo Guillelmus scripsit lib. 1. de vita S. Bern. cap. 8. *Si nimietas in eo reprehenditur sancti fervoris, habet certe apud pias mentes excessus iste reverentiam suam, quam quicumque Spiritu Dei aguntur, multum verentur in servo Dei reprehendere nimium istam nimietatem. Habet & facile apud homines excusationem, cum vix audeat quisquam eum condemnare, quem Deus justificat, tam multa, tam sublimia cum eo & per eum operando. Felix, cui solum reputatur ad culpam, quod ceteri præsumere sibi solent ad gloriam.*

* In Biblioth. Clun. lib. 1. epist. 28.

Ibid. Cap. X I.

256. FULGET ECCLESIA IN PARIETIBUS. &c. Hic locus Bernardi, ubi nimium cultum templorum perstringit, facile hoc tempore patebit calumniæ, quo multorum liberalitas pronius in templorum donaria, quam in egenorum subsidia fertur. Nempe quod pauperibus impenditur, in vacuos & obscuros abit ventres: quod templis offertur, omnium oculis conspicuum exponitur. Nam hoc Horstius.

multorum motivum indicat Chrysostomus. Vide infra. Hinc fit, quod ait Bernardus, ipso visu sumptuosarum, sed mirandarum vanitatum, accenduntur homines magis ad offerendum, quam ad orandum. Sic opes hauriuntur opibus, pecunia pecuniam trahit: quia nescio quo pacto, ubi amplius divitiarum cernitur, ibi offertur libentius. Auro tectis reliquiis saginantur oculi, & loculi aperiuntur. Ut in his & similibus mens Bernardi pateat, & verba ejus à calumnia vindicentur, consona sanctorum Patrum, & recentiorum quoque Scriptorum verba ὁμοθυμαδὸν apponemus.

In primis jus Canon. 14 q. 2. Aurum habet ecclesia, non ut servet, sed ut eroget & subveniat in necessitatibus. Quid opus est custodire, quod nihil adjuvat? .... Melius tueretur, ut vasa viventium servares, quam metallorum. His non potes responsum referre. Quid enim diceres? Timui ne templo Dei ornatus deesset? responderet: Aurum sacramenta non quærunt: neque auro placent, quæ auro non emuntur, &c. Vide apud S. Ambr. lib. 2. de Off. cap. 28. nam inde petita sunt. Et rursus ibid c. 12. c. Gloria. Ex S. Hieron. Multi ædificant parietes, & columnas ecclesiæ subtrahunt: marmora nitent, auro splendent laquearia, gemmis altare distinguitur; & ministrorum Christi nulla electio est. Neque vero mihi aliquis opponat dives in Judæa templum; mensam, lucernas, thuribula, patellas, scyphos, mortariola, & cetera ex auro fabricata. Tunc hæc probabantur a Domino, quando sacerdotes hostias immolabant, & sanguis pecudum erat redemptio peccatorum. Quamquam hæc omnia præcesserunt in figura: scripta sunt autem propter nos, in quos fines sæculorum devenerunt. Nunc vero cum paupertatem domus suæ pauper Dominus dedicavit; cogitemus crucem ejus, & divitias lutum putabimus .... Quid suspicimus & amamus, quod Petrus se non habere gloriose testatur? Alioquin si tantum litteram sequimur, & in auro atque divitiis simplex nos delectat historia, cum auro observemus & cetera. Ducant Pontifices Christi uxores virgines. Quamvis bonæ mentis sit; qui cicatricem habuerit, & deformis est, privetur sacerdotio; lepra corporis animæ vitiis præferatur. Crescamus & multiplicemur, & repleamus terram. Nec immolemus agnum, nec mysticum pascha celebremus; quia hæc absque templo fieri lege prohibentur, &c. Ex Hieron. epist. 2. ad Nepot. cap. xii. Qui & alibi sic alloquitur Demetriadem. Alii ædificent ecclesias, vestiant parietes marmorum crustis, columnarum moles advehant; earumque deaurent capita, pretiosum ornatum non sentientia; ebore argentoque valvas, & gemmis aurata distinguant altaria. Non reprehendo, non abnuo. Unusquisque in sensu suo abundet: meliusque est hoc facere, quam repositis opibus incubare. Sed tibi aliud propositum est: Christum vestire in pauperibus, visitare in languentibus, pascere in esurientibus, &c.

158\. S. Chrysost. Homil. 51. in Matt. disertissime. Et certe non erat ex argento illa mensa, nec ex auro ille calix, quo Christus discipulis sanguinem præbuit suum. Pretiosa tamen erant omnia, & veneratione plena, quia spiritu abundabant. Vis corpus Christi honorare? Non despicias ipsum nudum. Neque hic quidem in ecclesia sericis pannis induas, foris autem frigore ac nuditate confici negligas. Qui enim dixit, *Hoc est corpus meum*, & rem simul confecit; idem dixit, *Esurientem me vidistis, & non cibastis: & in quantum non fecistis uni eorum minimorum, nec mihi fecistis*. Hoc certe corpus Christi, non amictu, sed anima munda indiget: illud autem multa cura & diligentia eget.

Perdiscamus igitur philosophari, & ipsum Christum ex voluntate sua honorare. nam qui honoratur, eo maxime honore lætatur, quem ipse vult, non quem optamus. Sic & Petrus honorare Christum credebat, si eum à lotione pedum prohibuisset. quod certe contrarium erat. Pariter tu etiam ius eum honora, ut ipse vult. Expone divitias tuas pauperibus. Non est opus vasis, sed animis aureis. Hæc dico, non quia vetare velim talium vasorum oblationem; sed quia dignum putem, ante omnia misericordiæ ac benignitati esse incumbendum. nam & vasa Deus suscipit, sed illa multo magis sibi gratiosa sunt. Et vasa quidem danti solum proficiunt, benignitas vero etiam accipienti. Et hic quidem ostentatio nonnumquam potest accusari; ibi vero totum misericordi animo attribuitur.

Responde, quæso, quænam utilitas est, si cum mensa ejus multis calicibus aureis ornatur, ipse inedia pereat? Prius igitur ipsum esurientem satura: deinde ex quadam superabundantia mensam * etiam ejus ornabis. Calicem aureum facis, & aquæ frigidæ calicem ei non præbes. Et quod hinc emolumentum consequitur? Coopertoria mensæ auro nitent, & ipsi necessaria vel legumina negas! Quid igitur ipsi præbes? Dic, oro, si quem fame pereuntem videres, nec cibo solvere ipsius famem curares, sed multo argento ac auro mensam solummodo exornares; quas putas illum gratias tibi habiturum? an non potius indignaturum? Quid porro si vestibus detritis ac pertusis vestitum & frigore congelatum hominem aspiceres, nec vestem aliquam ei præparares, aureas statuas ad laudem ejus erigeres; nonne contemnere atque irridere ipsum videreris? Ita te oportet in Christo etiam cogitare, cum errabundus & peregrinus circumvagetur, tecto indigens, tunc tu ipsum quidem non suscipis. Vermiculato emblemate pavimenta ornas, magnificos muros constituis, columnarum capita erigis, lychnos ab argenteis catenis dependere facis: ipsum vero nec visitare quidem curas in carceribus vinctum! Nec prohibeo magnifica templa condere; sed hæc cum illis, immo vero hæc ante illa facere moneo. Nemo enim, quia templa magnifica non condiderit, umquam accusatus est: at vero gehenna, ignis inextinguibilis, supplicia dæmonum imminent, nisi quis diligenter ista peragere velit.

* Mensam vocat Altare, in qua sacra mysteria peraguntur.

Cum ergo ædes exornes, noli afflictum fratrem despicere. Hoc enim templum illo est multo præstantius. Nam & illud infideles reges, & tyranni, & latrones capere possunt: quicquid autem benigne in fratrem feceris, nec diabolus ipse poterit umquam capere, sed manet thesauris æternis reconditum.

Quare igitur, inquies, ipse dixit, *Pauperes vobiscum semper habetis, me autem semper non habebitis?* Quin propterea censeo, misericordia liberaliter esse utendum, quia non semper, sed in præsenti tantummodo vita ipsum esurientem habemus. Quod si sensum cupis illius textus universum perdiscere, scias illud non esse adversum discipulos dictum, quamvis ita videatur, sed imbecillitati mulieris accommodatum. Nam cum adhuc imperfectior esset, ne verbis discipulorum quasi perperam faciens turbaretur, ad confirmandam ipsam hæc dicta sunt. Unde pro ea respondens Dominus intulit: *Quid molesti estis huic mulieri?* Nam quia ipsum nobiscum semper habemus, alibi manifestavit, dicens: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi*. Ex quibus omnibus patet, non alia de causa Christum ita dixisse, nisi ut tenera mulieris fides, tunc pullulans, dura discipulorum increpatione non emarcesceret. Non confugiamus ergo ad ea, quæ tunc aliqua de causa dicta, tempori accommodata fuerunt, sed omnia, quæ in Scriptura, sive nova, sive veteri, de misericordia & benignitate scripta sunt, diligenter lectitantes, magno studio huic rei incumbamus. Eadem habet Chrysost. Hom. 60. ad pop. Antioc. Hæc verba Chrysost. allegans Cornel. à Lapide in Prov. 26. v. 5. ita concludit: Ex quibus constat, Deum tantum pauperibus deferre, vel potius sibi ipsi in illis, ut, quod attinet ad externa, honestius, liberalius & decentius secum in his agi velit, quam in Eucharistiæ Sacramento.

Porro notandum, his verbis Chrysostomum non tantum commendare causam pauperum præ donis templorum; sed & præmunire sese, aliosque sanctos Patres idem sentientes, adversus calumniam, qua forte ex facto Judæ & discipulorum Magdalenam sugillantium notari possent.

Quam in re Chrysostomi vestigia legit S. Isidorus Pelusiota, ut pote magistri discipulus, lib. 1. epist. 88. quam recitat Johannes *de la Haye*, in Apparatu Evang. cap. 144. Is ergo respondet cuidam miranti, cur Christus represserit Discipulos, incusantes de effuso unguento Magdalenam; præsertim cum eorum sermo videretur consulere commodis pauperum, qui & ipsi Christo tantopere curæ erant. Digna quæstio. Cui ita respondet Pelusiota. 159.

Hoc aio, inquis, eum, qui de eleemosynis tot ac tantos sermones habebat, eamque sacrificiis anteponebat, nunc eamdem, quod tu existimas, minime repulisse. Nam qui dixit, *Misericordiam volo, & non sacrificium*; & *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur*; & *Quamdiu fecistis uni ex fratribus meis minimis, mihi fecistis*; haud quaquam in contrarium recidisset. Verum quoniam mulier ea, quæ accesserat, oleum effundere anteverterat, absurdissimum esse divina Sapientia judicavit, ipsius fidem obterere, atque ipsum patrocinium suscepit, iisque verbis usus est: *Bonum opus fecit*. Ac vide sapientiam omni orationis facultate præstantiorem. Non enim ipse dixit, Bonum opus factum est, sed fecit. Neque enim ipsum factum privatim expendit, verum una cum mulieris persona: perinde ac si diceret: Quandoquidem semel hoc fecit, laude atque commendatione digna est. Quamobrem perfectam quamdam, ac numeris omnibus absolutam virtutem ab ea ne requiramus: verum, qua fieri potest, coronam ei texamus.

Nam si non hoc sensu mulierem comprobasset, omnibus profecto, ut ejus exemplum sequerentur, lege lata indicere oportebat. Porro cum nihil ejusmodi dixerit, satis argumenti dedit, se ob indulgentem quamdam demissionem eam comprobasse. Nam si, cum dixisset, *fecit*, id sane pro lege habeatur: si autem eam, cum id fecisset, in animi anxietatem minime conjecit; non est cur quisquam indulgentiam hujusmodi in legem trahat. Nam cum sacrificia in veteri Testamento permissa postea everterit; quonam pacto quæ hic ac permisit quidem, lege lata sanxisset? Quemadmodum enim, si ante effusum unguentum interrogatus fuisset, haud dubie illud vendi & pauperibus dari jussisset: sic postea quam effusum fuerat, mulieris fidem per objurgationem extinguere absurdum erat.

Atque ad eumdem quoque modum nunc faciunt probatissimi quique sacerdotes. Nam si quis dicat, Consecrare atque appendere aliquid volo: id eum pauperibus dare jubent. Sin autem id jam ipse fecerit, non modo eum non increpant, verum etiam blande ac [illegible]ter admittunt, non quod hoc illo melius ac præstantius esse ducant (non enim propterea Christus venit, ut ecclesias auro & argento impleat:) sed ne eum, qui hoc donarium obtulit, animi anxietate afficiant.

Verum ne cui videatur hæc priscorum Patrum sententia nostri ævi Scriptorum calculo aut suffragio destitui; ecce tibi recentis memoriæ, sed antiquæ sapientiæ & virtutis virum, Hieremiam inquam Drexelium, qui, ubi pauperum, præsertim studiosorum, curam & subsidia commendasset, ita proponit sibi objicientem hominem erga templa liberalem. Ego templis do. Non reprehendimus. Sed templa viva potius ac prius curanda sunt, quam ea, quibus nihil est vitæ. Sunt qui sacerdotia augeant, cœnobia condant, templa aut sacella [illegible]gant; parentes aut cognatos summe pauperes destituant. O munificentiam magnam, sed male ordinatam! Aureæ linguæ Orator, quid hac in re sentiat, apertissima facundia in medium ponens: Ecce enim, inquit, qui martyria ædificant, ecclesias ornant, bonum opus facere videntur: sed si quidem & alias justitiam Dei custodiant, si de bonis eorum pauperes gaudent, si aliorum bona per violentiam non faciunt sua: scito, quia ad gloriam Dei ædificant. Si autem alias justitiam Dei non servant, si de bonis eorum pauperes numquam gaudent, si aliorum bona faciunt sua, aut per violentiam, aut per [illegible] quis tam insensatus est ut non intelligat, quia non ad [illegible] Dei faciunt ædificia illa, sed propter æstimationem humanam? Et juste ædificant martyria, ut pauperes violentiam, passi ab eis interpellent contra eos. Non enim gaudent Martyres, quando ex illis pecuniis honorantur, pro quibus pauperes plorant. 160.

Qualis est virtus illa justitiæ, munerare mortuos, & exspoliare

vivos? de sanguine miserorum tollere, & Deo offerre? Illud non est Deo offerre, sed velle violentiæ suæ socium facere Deum: ut cum si oblatam sibi pecuniam de peccato libenter acceperit, consentiat in peccato. Vis domum Dei ædificare? da fidelibus pauperibus unde vivant, & ædificasti rationabilem domum Dei. In ædificiis enim homines habitant, Deus autem in hominibus sanctis. Quales ergo illi sunt, qui homines exspoliant, & ædificia Martyrum faciunt? Habitationes hominum componunt, & habitationem Dei destirpant? Jam ergo ex antiquis temporibus morbus iste in hominibus habebatur. Dicebant enim apud se: Si bene fecerimus pauperibus, quis illud videt? etsi vident, pro tempore vident. Transit enim tempus, & transit cum tempore benefacti memoria. Nonne ergo melius ædificia facimus, quæ omnes aspiciunt, non solum hoc tempore, sed etiam in posterum? Nam quamdiu ædificium permanet, tamdiu ædificantis memoria nominatur. O insipiens homo! quid tibi prodest post mortem ista memoria, si ubi es, torqueris, & ubi non es, laudaris?

261. *Munditiea templis debetur.* Primum ac potissimum, quod templis debetur, est munditiesa. Non tantum adsint, quæ in usus sacros necessaria, sed etiam, quantum fieri potest, mundissima sint. Videritis illi, qui sacras ædes squalore ac situ obduci, omnia in eis pessum ire suaviter cernunt: nec ruinosa restaurant, nec collapsa erigunt, immo domesticis usibus profanant, qui legumina, rapas, lac, oleta, sacellis velut penori custodienda tradunt. Hic cum Christo vociferandum: *Fecistis domum Patris mei speluncam*, si non latronum, certe araneatum, vespertilionum, noctuarum.

Hac de re vide in nostris Aphorismis Eucharistic. Sunt etiam qui domos habent instructissimas ac ornatissimas: in eorum templis aut sacellis squalent omnia & sordent. Aræ à frontalibus nudæ vix laceris ac sordidis pannis insternuntur: in ceteris omnibus confusio & squalor. His divini honoris contemptoribus flagellum Christi proximum est. Et certe totas familias male periisse videmus, quæ sacras ædes tutelæ suæ commissas negligi, ruere, ac collabi non vetuerunt. Da igitur quod debes ædibus sacris, quæ ad sacros usus necessaria sunt assigna; munditiem eis præsta, & cave domibus sacris spatium vel minimum, cave quidquam redituum, aut donaria ulla subtrahas. Ita pius ille Auctor. Hæc prolixius allata, ut videas, non damnari dona collata ecclesiis; sed eatenus probari, si potior & prior sit cura pauperum.

IN OPUSC. IV. seu TRACT. De Præcepto, cap. II. num. 5.

262. HORSTII. *Dispensatio quando licita & utilis.* QUAMOIN CARITATI MILITANT. &c. Nempe quæ pro caritate instituta sunt, non rescindenda aut mutanda: nisi causa caritatis postulet. Ita & Aëlredus abbas Ric-vall. Hoc sane providendum, ut ipsa mutatio, vel variatio, dispensatio sit, non omnimoda destructio: cum custodia caritatis, vitiorum emendatio, ut ipse B. Benedictus insinuat, ipsius institutionis causa sit. Sic profecto ipsa dispensatio rationabilis erit, si causæ huic ipsa dispensatio profecerit. Si autem dispensatione magis quam institutione nutriuntur vitia, caritas violatur: certe periculosa ipsa dispensatio comprobatur. Ita ille, Compend. Speculi Carit. cap. 45.

IBID. Cap. 3. num. 6.

263. *DE SCRIPTURA HOC NON HABEMUS. Quod S. Doctor ait non haberi ex Scriptura Samsonis factum divino consilio fuisse patratum; verum quidem est nullo in loco diserte haberi; tametsi ex cap. 11. epistolæ ad Hebr. v. 32. non obscure colligitur. Qua de re sic agit Estius in Comment. Ad Samsonem venio, pro quo respondet Augustinus lib. 1. de Civit. Dei, cap. 21. & 26. dicens quod seipsum cum hostibus ruina domus oppressit, id eum fecisse Spiritu latenter hoc jubente, qui per eum miracula faciebat. Nec fas est nobis aliter credere. nam ad id faciendum divinitus ei reddita fuit amissa fortitudo. Sic enim ait: *Domine Deus memento mei, & redde mihi fortitudinem pristinam, ut ulciscar me de hostibus meis.* Hanc responsionem plerique alii sequuntur, & recte. Nec obstat quod dicit, *ut ulciscar me de hostibus meis*, quasi privatam injuriam ulciscendi cupidus. Nam injuria Samsonis injuria publica erat, ut qui Judex esset populi, & pro ejus salute pugnaret. Irrisio quoque ejus, irrisio Dei Israel erat, in cujus contumeliam Philisthæi pro capto Samsone diis suis sollemnes in templo gratias agebant. Sed quamvis citra Dei consilium factum Samsonis perpetratum concedatur, non tamen propterea peccatum fuisse (uti S. Bernardus hic sentit) Franciscus à Victoria contendit in Relectione de homicidio sub finem. Non enim, inquit, interfecit se Samson ex intentione, sed voluit hostes opprimere & interficere, ad quod secuta est mors ipsius, cum alioquin optasset illos perdere se salvo, si fieri potuisset. Hoc autem sine nova revelatione habetur licitum. Quod quidem confirmat Eleazari exemplo, quod legitur 1. Macchab. 6. ubi Scriptura eum laudare videtur, magnifice vero Ambrosius lib. 1. Offic. cap. 40. Denique eumdem Samsonem inter Sanctos referendum censet Estius citato loco.

Ibid. cap. xvij. num. 53.

264. HORSTII. UT SECUNDUM BAPTISMA NUNCUPETUR. B. Petrus Damiani Opusc. 26. in episcopum monachos ad sæculum revocantem, Dic, inquit, obsecro, legisti aliquando vitæ monasticæ propositum secundum esse Baptisma? Sed quia hoc inveniri in dictis Patrum perspicuum est, negare licitum jam non est &c. Vide loco citato, cap. 8. Vide & Hieronymum epist. 25. ubi Paulam de Blæsillæ obitu consolatur. Revera, inquit, si sæculare desiderium, & (quod Deus à suis avertat) delicias hujus vitæ cogitantem mors immatura rapuisset, plangenda erat. Nunc vero cum proposito Christo, ante quatuor ferme menses, secundo quodam modo propositi se baptismo laverit, & ita deinceps vixerit, ut calcato mundo semper monasterium cogitarit, &c. Idem ad Demetriadem. Nunc, inquit, quia sæculum reliquisti, & secundo post Baptismum gradu inisti pactum cum adversario tuo, dicens ei, Renuntio tibi, diabole, & sæculo tuo, & pompæ tuæ, & operibus tuis, serva fœdus quod pepigisti.

Ratio ergo, cur vitæ religiosæ professio, quasi quidam Baptismus censeatur, ista est. Nam sicut in Baptismo hoc agitur, ut omnino moriamur vitæ veteri, & renascamur novæ, v. *Rom* 6. *Coloss.* 3. *Ephes.* 2. *& alibi.* (unde non idem homo è baptismo emergit, qui in eum ingressus erat, sed plane alius:) sequitur etiam, ut prioris illius hominis peccata, non magis huic homini recens nato tribuenda sint, quam mea alteri, vel aliena mihi. Ita prorsus in professione Religiosa sese res habet. *Religiosa professio cur secundum Baptisma appelletur.* Moritur enim religiosus mundo, ejusque operibus, ac sibi insuper ipsi voluntatique suæ: & ita mortui, ut non magis liceat ei mundo, ejusque deliciis vel voluntate sua uti, quam si plane mortuus ac sepultus esset. Cum ergo Religiosi quoque, sicut in baptismo, desinant esse quod antea fuerunt, & novi quidam homines esse incipiant, novis studiis, novæ vitæ, aliisque omnino delectationibus & cogitationibus dediti; nil mirum sit culpa & pœnæ, quas vetus ille homo debebat, una cum ipso homine moriantur, nec jam ad secundum hunc hominem pertineant. Ita fere Hieron. Platus lib. 1. de bono status relig. cap. 15 Hinc, ut etiam observavit Renatus Choppinus lib. 1. Monasticon tit. 2. n. 17. sicut in baptismo renatis, sic professis in religione ceu novis hominibus nova induuntur nomina: Italis præsertim ac Belgis, ut ait ille, Franciscis etiam Fuliensibus & Capuccinis.

IN OPUSC. VIII. seu librum de diligendo Deo, n. 29.

265. HORSTII. IMPOSSIBILE NAMQUE EST &c. De præcepto dilectionis, quo jubemur Deum ex toto corde diligere, agit, aitque non posse ab homine mortali, seu in statu vitæ præsentis impleri, scilicet perfecte. Idem asserit Serm. 50. in Cant. Similia habet S. August. suis variis locis lib. 1. De Doct. Christ. cap. 22. lib. de Perfect. justit. cap. 8. ubi in plenitudine caritatis vitæ futuræ hoc præceptum implendum ait. *Nam cum est adhuc aliquid carnalis concupiscentiæ, vel quod continendo frenetur, non omnimodo ex tota anima diligitur Deus.* Et iterum: *Cur ergo homini non præciperetur ista perfectio, quamvis eam in hac vita nemo habeat? Non enim recte curritur, si quo currendum est, nesciatur. Quomodo autem sciretur, si nullis præceptis ostenderetur?* Item lib. de Spir. & litt. cap. ult. commemorans præceptum dilectionis Dei & proximi: *Hoc*, inquit, *in illa vita complebimus, cum videbimus facie ad faciem: sed ideo nobis hoc etiam nunc præceptum est, ut admoneremur, quid fide exposcere, quo spem præmittere, & obliviscendo quæ retro sunt, in quæ anteriora nos extendere debeamus*, &c. Sed cave putes hæc favere Sectariis, docentibus, Neminem posse in præsenti vitæ statu legem Dei implere, etiam regeneratum. Contra quem errorem vide Concil. Trident. Sess. 6. cap. 11. & can. 18.

Quomodo Deus ex toto corde diligendus. Ut hic punctum difficultatis paucis expediamus, notandum totalitatem illam lege præscriptam, cum dicitur, *Ex toto corde*, &c. tribus modis intelligi posse. Primo, ut totum cor nostrum in solidum uni Deo diligendo tribuatur, nec amor in aliud feratur objectum, quam in solum Deum. Hoc sensu non præcipitur Dei dilectio, alioquin non liceret diligere proximum. Secundo, ut significetur tanto conatu cor nostrum in Dei dilectionem ferri debere, quanto fieri potest, seu ut tantum diligat, quantum ab ipso diligibilis est. Tertio, ut toto corde id fieri dicatur, in quo quis præcipuum studium & curam ponit: quemadmodo dicimus, aliquem totum esse in litteris.

266. Dicendum itaque, totalitatem præcepto dilectionis inclusam, non primo modo intelligendam; sic enim non posset amari proximus: nec secundo, quamvis si sic præciperetur, servari posset: sed tertio, quod fit, quando in amore nihil Deo præfertur, cum nullius creaturæ amore vel timore à nobis offenditur. Hunc sensum expressit Apostolus Roman. 6. *Nulla creatura poterit nos separare à caritate Dei.* & Christus ipse Matth. 10. *Qui amat patrem aut matrem*, &c. id est, qui amorem parentum præfert amori Dei, non diligit Deum super omnia. Hoc sensu laudatur Abraham, quod unici filii amorem postposuerit amori Dei.

Itaque SS. Augustinus & Bernardus intelligunt quidem totalitatem primi & secundi modi, & hoc sensu asserunt, dilectionis mandatum in hac vita impleri non posse; sed simul insinuant, mandatum sic acceptum non esse homini infirmo sub pœna peccati præceptum, sed tantum propositum ut scopum & finem, ad quem conari, tendere, & pervenire aliquando debeat, id est, eam justitiæ perfectionem, quæ speratur in futuro sæculo. Unde loco cit. de Spir. & litt. *Neque enim*, inquit, *si esse nondum potest tanta dilectio Dei, quanta illi cognitioni plena perfectaque debetur, jam culpa deputandum est. Aliud enim est, totam nondum assequi caritatem: aliud, nullam sequi cupiditatem.* V. S. Thom. 2. 2. quæst. 44. art. 6. & 8.

IN OPUSC. X. seu TRACT. de Baptismo ad Hug. Vict. cap. 3. n. 4.

267. *PARVULIS NULLAM PROFUISSE. &c. Huic Bernardi sententiæ suffragatur Gregorius M. sic enim ait lib. 4. Moral. cap. 3. *Quod apud nos valet aqua baptismatis, hoc egit apud veteres vel pro parvulis sola fides, vel pro majoribus virtus sacrificii, vel pro his qui ex stirpe Abrahæ prodierant, mysterium Circumcisionis.* Ab hac tamen sententia Augustinus recedere videtur. Ita enim scribit lib. 5. contra Jul. cap. 11. *Nec ideo credendum est, & ante datam Circumcisionem famulos Dei, quandoquidem eis inerat Mediatoris fides in carne venturi, nullo sacramento ejus opitulatos fuisse parvulis suis. quamvis quid illud esset, aliqua necessaria causa Scriptura latere voluerit.* Idem sentit Auctor Sermonis de ratione Circumcisionis, his verbis. *Sane originale peccatum, quod à primis parentibus in totam generis humani successionem defluxit, omni tempore aliquibus remediis oportuit expiari.* Quam quidem Augustini sententiam sequuntur Scotus, Durandus, Paludanus; sed & S. Thomas 3. p. q. 70. art. 4. ad 2.

probabile esse dicit, quod parentes fideles pro parvulis natis, & maxime in periculo existentibus, aliquas preces Deo funderent, vel aliquam benedictionem eis adhiberent (quod erat quoddam signaculum fidei) sicut adulti pro se preces & sacrificia offerebant.

Eodem Tract. cap. 2. num. 6.

268. Horstii. Baptismi præceptum quando cœperit obligare.

SED EX EO TEMPORE TANTUM CUIQUE COEPIT ANTIQUA OBSERVATIO NON VALERE. &c. Nam cum ea sit ratio legis positivæ, ut non nisi promulgata obliget, satisque constet, baptismum non naturali, sed positiva tantum lege divina præceptum esse; consequens est ad eum suscipiendum non fuisse homines obligatos, priusquam in hominum notitiam perduceretur: quod quidem promulgatione fieri solet. Quamvis enim renasci ex Spiritu-sancto semper & omnino fuerit necessarium ad salutem; modus tamen renascendi, qui est per aquam, non semper fuit necessarius: sed post factam ipsius institutionem, vim necessitatis accepit, partim ex abolitione modi alterius, videlicet Circumcisionis, partim ex manifestatione præcepti. Non igitur continuo postquam dictum est, *Nisi quis renatus*, *&c.* putandum est omnes homines, vel certe omnes Judæos, multoque minus etiam infantes, non potuisse in regnum Dei ingredi, quoniam non essent ex aqua regenerati. Deerat enim adhuc legi publicatio; quæ etsi fieri fortasse cœpit paulatim Apostolis ante passionem in Domino baptizantibus, ideoque & baptismum ejus prædicantibus; non tamen statim sufficiens fuit ad hoc ut lex jam promulgata censeretur. Quare ne tunc quidem, quando à Petro multitudini Judæorum dictum est, Act. 2. *Baptizetur unusquisque vestrum*, *&c.* credendum est hanc baptismi legem fuisse sufficienter promulgatam, ne apud Judæos quidem. Nam quod ibi dixit Petrus, innumerabiles alii Judæi per orbem sparsi scire nondum adhuc poterant. Dicendum igitur est, tunc primum generaliter baptismum obligare cœpisse, postquam sufficiens facta fuit Evangelii promulgatio. quod ex natura legis positivæ facile potest ostendi. Simul enim cum Evangelio prædicabatur lex baptismi, velut ipsius Evangelii pars. Et in hunc modum respondet Bernardus Hugoni Victorino, qui ejus sententiam libenter amplexus est, uti videre est apud eumdem lib. 2. de Sacram. Vide S. Thom. 3. p. q. 86. art. 2. Comment. ibid. Mag. sent. lib. 4. dist. 3. ibid. Estium, Soto, &c. vide etiam S. August. epist. 108.

Ibid. num. 9.

269. Horstii. Voluntas quando pro facto reputetur.

VOLUNTAS PRO FACTO REPUTETUR, &c. Quod non ita accipiendum, quasi voluntas illa, seu votum suscipiendi Sacramentum vim Sacramenti in se includat, id est, ita operetur effectum Sacramenti, quomodo ipsum Sacramentum, si adhibitum esset, suum effectum operaretur. Non enim *ex opere operato*, sed *operantis* valet desiderium illud Sacramenti, tanquam desiderium operis operati, perinde ut fides & oratio. Quod ergo ibi voluntas baptismi pro baptismo habeatur; non provenit ex natura rei, sed ex Dei misericordia, qui propter fidem & desiderium quærentis salutem, complet in necessitate, quod deest ex parte Sacramenti. In iis autem operibus, in quibus non opus operatum spectatur, sed meritum operantis; voluntas, dummodo sit magna satis & efficax, pro facto propterea reputatur, quod tota meriti ratio in voluntate posita sit, quæ tanta esse potest absque opere, quanta operi conjuncta, atque interdum etiam major. In hoc igitur operum genere propriè locum sibi vindicat illud, *Voluntatem pro facto reputari*. Non autem in his quæ tantum ex opere valent operato, nisi in quantum misericordia Dei supplet invisibiliter, quod visibili opere sacramenti præstari non potuit. Hoc autem misericordiæ divinæ supplementum, ubi adest voluntas seu desiderium visibilis sacramenti, in necessitate præsto esse semper Patres intellexerunt. Vide Cyprian. epist. ad Jubaianum: Ambros. Orat. funeb. in obitum Valentiniani; qui baptismum expetens ab Ambrosio, mortuus est in itinere, antequam ad eum perveniret; August. lib. 4. cont. Donat. cap. 22. & 25. & in Levit. q. 84.

Ibid. eodem num.

DIGNUM NEMPE EST, UT QUIBUS EORUM ÆTAS DENEGAT PROPRIAM, &c. Ita August. 270. Horstii. Fides aliena in infantibus... ad salutem.
lib. 4. cont. Donat. cap. 23. Sicut in adultis fidelibus, quibus per aliquam necessitatem corporaliter baptismus deest, perfecta salus est, quia per pietatem spiritualiter adest: sic cum ipse baptismus præsto est, si per necessitatem desit fides, perficitur salus. Quod traditum tenet universitas Ecclesiæ, cum parvuli infantes baptizantur, qui certe nondum possunt corde credere ad justitiam, & ore confiteri ad salutem. Et capite 24. Sicut in adultis quod in sacramento deest, complet Omnipotentis benignitas, quia non superbia, vel contemtu, sed necessitate deest; sic in Infantibus baptizatis eadem gratia Omnipotentis implere credenda est, quod non ex impia voluntate, sed ea ætatis indigentia, nec corde credere ad justitiam possunt, nec ore confiteri ad salutem. Ideo cum alii pro eis respondent, ut impleatur erga eos celebratio sacramenti, valet utique ad eorum consecrationem, quia ipsi respondere non possunt. Et rursus epist. 23. ad Bonif. Offeruntur, inquit, parvuli ad percipiendam spiritalem gratiam, non tam ab eis quorum gestantur manibus, (quamvis & ab ipsis, si & ipsi boni fideles sunt,) quam ab universa societate Sanctorum atque fidelium. Ab omnibus namque offerri recte intelliguntur, quibus placet quod offeruntur, & quorum sancta & individua caritate, ad communicationem sancti Spiritus adjuvantur. Tota hoc ergo mater Ecclesia, quæ in Sanctis est, facit, quia tota omnes, tota singulos parit.

Porro cur hominem adultum fides propria etiam sine sacramento salvet in necessitate, infanti vero non ideo prosit fides aliena, sine baptismo: ratio est, quia fides propria etiam sine sacramento adultum Deo viciniorem, & per se commendabilem facit, dum ea fide Deum invocat, de peccatis dolet, salutem quærit: quasi nihil in parvulis operatur fides aliena, sed eum relinquit aversum, usque ad ipsius sacramenti perceptionem. Atqui magis congruit divinæ bonitati, ut salvetur homo jam conversus, & quærens Dominum, quam qui totus adhuc aversus est a Deo, nullum vitæ spiritualis in se principium habens. Adde quod Ecclesia, cujus materna caritas Christo filios parit, non intendit fidem suam infantibus accommodare, nisi per modum ad eam rem à Christo institutum, id est per Baptismum.

IN OPUSC. XI. seu TRACT. de Errorib. Abaëlardi.

OPORTET AD VESTRUM REFERRI APOSTOLATUM... UBI NON POSSIT FIDES SENTIRE DEFECTUM, &c. Nota, sectane, & quicumque Romanæ matris ecclesiæ, nota inquam, prærogativam Romanæ & apostolicæ Sedis, & quis sit legitimus controversiarum fidei judex. Et ne putes forte, Bernardum blanditi Pontifici; vel ejus auctoritatem respicere, quasi qui posteriori ævo vixerit, quo prisca Christianæ fidei sinceritas jam adulterinis hominum commentis (quæ vestra calumniandi libido est) vel invalescente jam Pontificum potentia corrupta sit: age repetamus ab ætate longe vetustiore Patrum testimonia. Aut potius tu ipse lege epistolas S. Augustini 90. 91. 92. 95. & 106. ubi videbis controversias fidei quæstiones referri ad Sedem apostolicam, & similia passim cum Bernardo ejusdem Sedis recenseri elogia. Vide etiam Hieron. epist. 57. ad Damasum. Alia ejusdem, & innumera Cypriani ad Cornelium, & aliorum loca prætereo. De Abaëlardi erroribus, vide ad epist. 187. 271. Horstii.

IBID. Cap. 1. n. 1.

a NIHIL PRÆTER SOLUM Nescio NESCIRE DIGNATUR. Ita restituimus codices mss. cum priores editiones haberent, *Nescio quid*. Huc referendum quod ait Glossa *l. de quinque pedum præscriptione*, his verbis. *Sed Petrus Bailardus, qui se jactavit quod ex qualibet, quantumcumque difficili littera, traheret sanum intellectum, hic dixit*, Nescio. Hærendo quippe in hac lege explicanda, cum alias abstrusissimam Ezechielis prophetiam, præmisso unius duntaxat brevissimæ noctis studio, discipulis esset interpretatus, ut narrat in Historia calamit. suarum, cap. 3. 272.

FINIS ANNOTATIONUM IN TOMUM II.

NOTÆ IN TOMUM III.

IN HOMIL. II. super *Missus est*, num. 13.

273. Horstii. Cur Christus de Virgine desponsata nasci voluerit.

OPORTEBAT AUTEM A PRINCIPE MUNDI, &c. Dei Filius nasciturus ex Virgine, cur eam desponsari voluerit, sacri Doctores varias proferunt causas. Inter ceteras hæc una præcipua est, ut mysterium nati Messiæ diabolo celaretur. Ut enim Basilius homilia de humana Christi generatione, & Damascenus lib. 4. de fid. cap. 5. asserunt, dæmon ex illo Isa. 7. testimonio, *Ecce Virgo concipiet*; noverat Christum de virgine nasciturum. Eapropter diligentissime virgines observabat, ut ejus adventum agnosceret. Ut ergo Dominus illum eluderet, & in sua astutia comprehenderet, elegit virginem viro desponsatam, ut partum non virginitati, sed matrimonio adscriberet. Hanc causam reddit Ignatius epist. ad Ephes. Origenes hom. 16. in Luc. & hom. 1. in div. locos Basilius lib. cit. Ambrosius in Luc. 1. & Hieronymus in Matth. 1. Sed *hanc rationem*, (dicit Maldonatus) *malo libere fateri me non intelligere, quam temere reprehendere. Non, inquam, intelligo, quomodo diabolus Mariæ virginitatem si modo adverterit, potuerit ignorare, cùm integrum & incorruptum corpus, quamvis nupta, videre possit.* Itaque ob Doctorum auctoritatem causa hæc declaranda est. Nec enim diffiteor, prima facie parum videri efficacem, cum dæmon cognoscere facile possit virginitatem feminæ, & quid agatur inter conjuges. Et quidem certum est, Dominum voluisse adventum suum celare dæmones, ne, ut dicit Ambrosius, impedirent mortem ejus, qua erat redempturus mundum, 1. Corinth. 2. *Nemo Principum cognovit. Si enim cognovissent, numquam Dominum gloriæ crucifixissent.* Deinde certum est, etiam illud dæmonem subtilitate intellectus sui & acumine naturali potuisse cognoscere, beatam Virginem post partum mansisse virginem & incorruptam. Nam si homini nota & manifesta esse potest feminæ

» virginitas, multo magis dæmoni. Deo tamen permittente & volente, dæmon non advertit. Cernens enim illam esse conjugatam, cetera speculari contempsit, matrimonio omnem illi impediente suspicionem; credidit que partum esse ex viro, cui sciebat feminam esse desponsatam. sicque deceptus per desponsationem, non quod non posset virtute naturæ suæ dæmon agnoscere virginitatem, sed quod investigare in conjugata non curaverit: eaque de causa non prius Conceptio Christi annuntiatur, quam Virgo esset viro desponsata. Dæmon enim iis quæ recte & juste fiunt, parum intendit. Causa igitur à tot tantisque Doctoribus tradita hac via & modo intelligenda est. Ita fere Cardinalis Toletus in Luc. cap. 1. Sed an hæc ratio mendi illam Patrum sententiam, Lectori singula discutienti satisfaciat, nescio. Mihi quidem videtur non vacare scrupulo. Quis non statim replicet, justorum actiones multo studiosius observare diabolum, vel ut calumnietur, juxta nomen suum, vel ut labem aspergat? Exemplum habemus in Job. Et quidem B. Virginis vitam & actiones diligentius observasse quis dubitet, eo quod illam desponsatam videret, quam ex voto perpetuæ castitatis, virum non debere cognoscere sciebat. num forte contra votum ageret? Itaque malim usurpare verba Maldonati, paulo ante recitata.

IN SERM. I. De Septuagesima.

274. *TANTUMODO UT AC US NON PECCET, &c. Hic locus, & si qui sunt apud Bernardum alii similes, neutiquam favent triplici hæreticorum errori. Primo Joviniani ac Pelagii, qui justos sine ullis peccatis vitam agere contendebant. Secundo Calvini & sequacium, qui justificatum negant posse à caritate excidere. Tertio eorumdem, qui fideles justificari asserunt per meram non imputationem peccatorum.

Quod spectat ad primum, S. Doctor mentem suam aperit Sermone 23. in Cant. n. 15 Sed manifestius lib. de Gratia & lib. Arb. cap. 9. explicans illud Johannis 3. *Omnis qui natus est ex Deo, &c. Hoc*, inquit, *dictum est de prædestinatis ad vitam: non quod omnino non peccent, sed quod peccatum ipsis non imputetur, quia vel punitur condigna pœnitentia, vel in caritate absconditur.*

De secundo vero, scilicet quod caritas semel habita possit amitti, in epistola 42. ad Henricum Senonensem cap. 4. de fide ficta agens, ita pronuntiat. *Recedunt ergo quidam à fide, quia Veritas asserit: consequenter & à salute, quia Salvator redarguit: unde nos colligimus quod & à caritate, sine qua salus esse non poterit*, &c. V. Melchiorem Canum lib. 4. de Loc. Theolog. c. ultimo in respons. ad 8. argum. ac Gulielmum Estium in prædictum locum Johannis, ubi S. Bernardi sententiam expendunt.

Quod ad tertium attinet, Justificationem non consistere in sola Dei non imputatione, sed in quadam supernaturali qualitate, manifeste docet S. Doctor variis in locis, diserte vero epist. 11. ad Cartusienses, & ex ea in Tract. de diligendo Deo cap. ult. sic scribens: *Itaque Caritas dat caritatem, substantiva accidentalem. Ubi dantem significat, nomen est substantiæ; ubi donum, qualitatis.* Vide Sermonem 27. in Cant.

IN SERM. I. in Cœna Domini.

275. Horstii. DE TRIBUS ITAQUE SACRAMENTIS, &c. n. 1. Hoc Sermone Bernardus pedum ablutionem Sacramentis annumerat, uti & facit Auctor Sermonum de operibus Christi cardinalibus apud Cyprianum. Sed nota, generalius ab iis usurpatum nomen Sacramenti, ut quæcumque rerum sacrarum signa complectatur.

IN SERM II. Pentecost. num. 6.

276. Horstii. CERTISSIMA SIGNA PRÆDESTINATIONIS. Ad damnata Sectariorum hujus sæculi dogmata pertinet, unicuique Christiano pro certo persuasum esse debere, se esse prædestinatum, atque in numero salvandorum, scilicet ea certitudine, cui falsum subesse nequeat. Itaque cave putes verba Bernardi horum errori favere. Nam certissima signa prædestinationis Bernardo dicuntur, non quæ falsa esse nullo modo queant, sed quæ certissima sunt in genere signorum, seu conjecturarum probabilium. Hæc autem eo certiora cordibus fidelium imprimuntur, quo magis quisque in vita Christiana profecerit.

IN SERM. II. de Omnibus Sanctis. num. 4.

277. Horstii. INTERIM SUB ALTARI NOS ESSE, &c. Plura ejusmodi loca occurrent in Bernardo, quibus eorum videtur accedere sententiæ, qui docent animas justorum post hanc vitam, ante generalem corporum resurrectionem, & extremum judicium, non admitti ad illam beatitudinem, quæ in Dei visione consistit: sed interim versari in quadam felicitate imperfecta, quæ dolorem quidem omnem excluderet, refrigerium, quietem, lucem, gaudium præstaret, nondum tamen earum desiderium expleret. Hoc docuisse ferunt Johannem XXII. Pontificem, & Parisiensibus Theologis idem mandasse docendum. Huic, inquam, opinioni videtur favere Bernardus compluribus locis, quibus hic simul & semel antidotum adhibere non abs re fuerit. Nam præter verba citata, rursus Serm. 3. de Omnibus Sanctis, tres facit animarum sanctarum status, primum in corpore corruptibili, secundum sine corpore, tertium in beatitudine consummata: primum in tabernaculis, secundum in atriis, tertium in domo Dei, in quam domum negat eas sine corporibus intraturas. Et serm. 4. dicit animas Martyrum esse sub Altari, quia solum vident Christi humanitatem; post corporum autem resurrectionem exaltandas esse super Altare ad videndum ejus divinitatem. Similis locus est Serm. 4. in Dedicat. ecclesiæ, & alibi.

Porro communis sanctorum Patrum & Ecclesiæ Doctorum sententia est, animas piorum corporibus solutas non modo jam cælo receptas esse, & cum Christo regnare, sed simpliciter beatas esse, & Dei conspectu frui. De Augustini circa hanc quæstionem sententia varie constat. Sunt qui putent, illum de loco animarum justarum hæsisse ancipitem, utrum jam in cælo sint, an alibi. Lib. de cura pro mort. cap. 3. Ench. cap. 108. Lib. 12. de Civ. cap. 9. & alibi, animas justorum collocat in occultis sedibus, in secretis & abditis receptaculis. Tract. 49. in Johan. inter ea quæ promissa illis, & nondum præstita, numerat vitam æternam cum Angelis, & Lib. 1. Retract. cap 14. dicit merito quæri de sanctis hominibus jam defunctis, utrum ipsi saltem dicendi sint jam in illa possessione consistere, in qua sanctos Angelos esse non dubitamus. Vide similia apud eumdem lib. 12. de Gen. ad litt. cap. 35. Item in Psal. 36. *Post hanc vitam*, inquit, *nondum eris, ubi erunt Sancti, quibus dicetur*: VENITE BENEDICTI, &c. Vide epist. 111. ad Fortun. Tract. 53. & 111. in Johan. Expos. Psal. 85. & Com. 1. sup. Psal. 48 Lib. de spir & litt. cap. 21. Quibus locis significat pios non admittendos ad visionem beatificam ante extremum judicium.

Verum non de loco, sed potius de statu animarum ambigere Augustinum, studiosus ejus Lector advertet. Sensit quippe, animas Sanctorum videre quidem Deum facie ad faciem, sed non ita perfecte, quemodo videbunt post resurrectionem; idque propterea, quod naturalis earum appetitus, quo feruntur erga corpus, ut ei rursum uniantur, ipsumque administrent, remoretur eas, quo minus tota intentione ferantur in Deum; & proinde nondum pervenerint ad æqualitatem Angelorum, qui nullo impedimento retardantur, quominus toti ferantur in Deum. Hoc ipsum tamen non ita sensit Augustinus, ut id pro certo haberet. Nam licet lib. 12. de Gen. ad litt. id affirmare videatur, attamen postea lib. 1. Retract. cap. 14. significat se adhuc dubitare. Quæ quidem quæstio, an videlicet animæ Beatorum ita perfecte Deum nunc videant, ac post resurrectionem, necdum quidem omnino determinata est, nisi quod Concilium Florentinum, cum dicit Sanctorum animas perfecta frui felicitate, perfectiori tamen fruituras cum suis corporibus, postquam resurrexerint; videri cuiquam possit, ad Augustini sententiam deflectere. Quamvis hoc alii rectius non de intensiori, sed extensiori beatitudine putent esse intelligendum, propter beatitudinem corporis, quæ ad priorem animæ beatitudinem accedet. 278.

Eodem modo verba S. Bernardi intelligenda sunt. Tantum enim negat animas Sanctorum tam perfecte nunc videre Deum, quam visuræ sint receptis corporibus. Nam hoc eum sentire probant ista verba Serm. 3. de Omnibus Sanctis, quibus sic carnem alloquitur. *Animæ sanctæ te desiderant: ipsarum sine te compleri lætitia, perfici gloria, consummari beatitudo non potest. Adeo siquidem viget in iis desiderium hoc naturale, ut necdum tota earum affectio libere pergat in Deum, sed contrahatur quodam modo, & rugam faciat, dum inclinatur desiderio tui.* Et serm. 87. de divers. *A perfecta*, inquit, *contemplatione divinitatis quodam modo retardantur, dum adhuc resurrectionem sui corporis in fine sæculi præstolantur.*

Sic Bernardus Augustini sententiam ea in re secutus, quam & sequuntur S. Thom. Bonavent. Richard. & Marsil. scribentes in dist. 49. 4. sent. Tametsi S. Thomas sententiam postea mutavit. Nam 1. 2. q. 4. art. 5. aperte docet, quod resumpto corpore beatitudo animæ crescet non intensive, sed extensive.

Ceterum de statu animarum sanctarum post hanc vitam, censet primo Bernardus eas esse in cælo, ut clare testatur variis in locis, maxime serm. 4. de omnibus SS. ubi distinguens inter sinum Abrahæ, & animarum Beatarum, dicit *illum fuisse in tenebris, hunc in luce multa; in inferno illum, istum in cælo* Secundo *recepisse jam stolas singulas, sed nondum duplices*, serm. 3. de omn. SS. ubi explicans stolam utramque, *Stola*, inquit, *prima, ipsa est quam diximus, felicitas & requies animarum: secunda vero immortalitas & gloria corporum.* Tertio denique quod etiam fruantur visione divina, satis aperte suam promit sententiam variis in locis. Nam lib. de diligendu Deo, circa finem dicit: Martyres immersos esse immensu pelago » æterni luminis, & luminosæ æternitatis. Et epistola ad Fratres de » Hibernia dicit, animam Malachiæ non jam in fide ambulare, sed » in specie regnare. Et sermone de eodem, dicit eum pari gloria & » felicitate regnare cum Angelis, Serm. 3. in die Palmarum num. 3. » Serm. 1. Pentecost. Serm. 2. de Ascens. Item Serm. 6. in Cant. dicit quosdam jam meruisse introduci in Sancta sanctorum, ubi videant faciem stantis, id est claritatem incommutabilis Dei. Similia quædam generaliter de Sanctorum animabus testatur Serm. 4. & 5. de Omn. SS. & de Obitu Humberti, epist. 98. n. 8. rursus epist. 266. & alibi sæpius. Et hæc quidem sententia definita est in Conc. Florentino, in quo Patres definiere, *animas purgatas in cælum mox recipi, & intueri clare ipsum Deum Trinum & unum sicuti est.* Cui accessit decretum Conc. Trid. Sess. 25. asserentis, *Sanctos cum Christo regnare, & æterna felicitate in cælo frui.* Vide Bened. Justin. in epist. ad Philip. cap. 1. v. 21. in illa verba, *Mihi vivere Christus est, & mori lucrum*, ubi observat ex Chrysostomo, Theophylacto & aliis, non vere pro lucro habendam esse mortem, nisi statim justorum animæ ad Dei conspectum evehantur. 279.

IN SERM. IV. De Dedicatione.

DE atriis, quæ animas justorum hinc exeuntes excipiunt, minus commodam videtur habere sententiam. Sed de hac re paulo ante satis egimus. Vid. Cornel. 6. Apoc. v. 9. Ibidemque Peretium, Disputat. Bellarm. lib. 1. de Beatit. SS. cap. 3. 280. Horstii.

IN SERM. XLVI. De Diversis.

282. Horstii. PERIIT VIRTUS ILLA A ME. Nempe virginitas. His verbis movetur Bellarminus, ut Sermonem non putet esse Bernardi, quem satis constat, virginitatis lauream ad extremum usque spiritum servasse illibatam. Et certe alterutrum sequi videri, ut aut Sermo non sit Bernardi, aut Bernardus non sit virgo. Sed quid vetat utrumque, & Sermonem, & virginitatem Bernardo asserere, verbis his ne quicquam obstantibus? Nec enim inusitatum Sanctis, & Prædicatoribus verbi divini, subinde loqui ex persona auditorum, & in seipsos quasi derivare ac transferre peccatum, quod castigare statuerunt. Itaque, ut ad Bernardum revertar, dico eum ex persona auditorum loqui, velut inquirentem, quid illis restet apud Virginem Deiparam, quibus non licet cum ipsa de salva virginitate gloriari. Porro in tanto Religiosorum numero, quis dubitet fuisse, qui post factum virginitatis pridem in sæculo naufragium, tabulam pœnitentiæ in monasterio apprehenderint?

* Simili fere modo de se ipse loquitur Bernardus in Sermone 111. super Cantica num. 7. ubi ait, fidem suam in sæculari vita mortuam fuisse, utpote sine operibus: post conversionem vero suam, etsi modiunculo habuerit, tamen sæpe botros bonorum operum præsecasse tiram, tulisse jactantiam, fœdasse inanem gloriam; nec gulæ etiam peccata sibi defuisse: cum tamen nemo Bernardo lenior, humilior, aut temperantior fuerit. Confer ea quæ de se itidem scribit Sermone 54. in Cant. num. 8.

IN SERM. L. De Diversis.

NON DICIT ECCLESIASTEN AUT IDIDIAM. Salomon divine per Nathan Prophetam vocatus est *Amabilis Domino*, Hebraice, *Jedidejah*. Ex quo facilioris pronuntiationis gratia formatum, *Idida*. Itaque fuit binomius, licet hoc nomen exstet tantum 2. *Reg.* 12. v. 25. Immo trinomius, si addas nomen *Ecclesiastæ*. 28[illegible]. Horstii.

FINIS ANNOTATIONUM IN TOMUM III.

NOTÆ IN TOMUM IV.

IN SERM. V. In Cant. num. 9.

283. Horstii. ANGELICA CORPORA, &c. Apud Patres & præcipuos Ecclesiæ Doctores, res fuit admodum ambigua, aliis affirmantibus, Angelos incorporeos esse, aliis nec paucioribus negantibus, adeo ut Magister Sentent. lib. 2. distinct. 8. considerans hanc varietatem opinionum, non ausus sit quidquam definire. S. Augustinum dubie hac de re locutum video, attamen in eam partem, quæ Angelis corpora tribuit, proniorem. Nam ut erat Platonica disciplina imbutus, Platonicorum opinionem de corporibus Angelorum sic alicubi commemorat, ut approbare videatur, nil lib. 8. de Civ. Dei, cap. 14. 15. 16. Quin alibi frequenter Angelos animalia vocat, & corpora eis tribuit. Enchirid. cap. 59. difficillimam esse dicit quæstionem de corporibus Angelorum. Non vacat loca singula indicare: plurima annotavit Estius in lib. 2. Sent. dist. 8.

Hodie porro certa, & omnibus probata sententia est, Angelos esse incorporeos, nec habere corpora sibi naturaliter unita. Vide S. Thom. 1. p. q. 50. art. 1. & q. 51. art. 1. & 2. An vero id sit de fide, necne, non inter omnes convenit. V. Estium loco cit. Modestiam S. Bernardi non audentis in hac quæstione proferre sententiam, immo profitentis ignorantiam, laudat Sixtus Senens. lib. 5. Biblioth. sanctæ Annot. 8.

In eumd. Serm. num. 10.

284. Horstii. SEQUESTRETUR PROINDE PRÆROGATIVA HÆC, &c. Nimirum quod mentibus hominum per se applicetur, quod alii aliis verbis exprimunt, puta Deum solum animabus sive mentibus hominum posse substantialiter illabi, easque complere. Quod quidem diserte docent Didymus lib. de Spiritu-sancto, Gennadius lib. de ecclesiast. dogmat. cap. 82. Beda Comment. in Act. 5. Magister in 2. dist. 8. Hujus vero doctrinæ plures expositiones profert Estius in 2. dist. 8. parag. 12. Ac primo, inquit, confitendum est solum Deum implere mentem hominis secundum substantiam, id est solum Deum præsentia suæ naturæ intimum esse toti animæ intrinsecus eam continendo, conservando, gubernando & in ea operando. II. quoad desiderii ejus capacitatem. III. per cognitionem, quia omnia cordis penetralia & recessus scrutatur & cognoscit. IV. peculiari quadam ratione Deus illabitur mentibus hominum, quando eas gratiæ suæ præsentia sanctificat, & domicilium ac templum suum efficit. Porro dæmonum suggestioni qui consentiunt, in eos jam intrare, eosque interdum etiam implere diabolus dicitur, non secundum substantiam eo modo quo supra explicatum est; sed secundum effectum suggestionis extrinsecus adhibitæ & secundum potestatem dominationis. Quod etiam de bonis Angelis conformiter intelligendum est, qui & ipsi secundum effectus sanctarum suggestionum ingredi in cor hominis, atque in eo operari recte dicuntur, juxta illud Zachar. 1. *Angelus loquebatur in me*: qua scriptura ad hanc rem utitur Bernardus lib. 5. de Considerat. cap. 5. ubi hoc ipsum bonis Angelis diserte tradit, & quomodo hoc aliter Angelis, aliter Deo competat, dilucide exponit. Ita ille latius quidem eo loco. Hoc idem graviter ac solide docet Cassianus Collat. 7. cap. 13.

IN SERM. VII. In Cant. num. 6.

285. Horstii. CUM INDIGNATIONE RECEDANT. Sixtus Senensis lib. 5. Biblioth. S. Annot. 216. in istum locum sic animadvertit. Bernardi verbis ex homilia in Cant. cant. septima uti solent Scholastici, cum disceptandi gratia contendunt, Angelos custodes aliquando deserere custodiam eorum, quos custodiendos accepere. Albertus Magnus in primo Summæ volumine quæst. 8. hunc locum expendens, ait: Homines ab Angelis custodibus deseri non secundum locum, seu localem custodiam, sed secundum virtutem & efficaciam: & hoc non ex Angeli desidia, sed ex hominis culpa eo modo quo Sancti dicere solent, Peccatorem discedere à Deo in regione dissimilitudinis, non distantia loci, sed meriti. Ita ille.

IN SERM. XXIII. In Cant. num. 9.

286. *SI TAMEN ALTERA. An una vel multiplex Maria fuerit, illa videlicet quæ Dominum non semel unxisse legitur, & quæ Marthæ soror erat: apud veteres magna fuit controversia, de qua inter alios videndus Jansenius Gandavensis Concordiæ Evang. cap. 48. ubi id argumenti solide suo more pertractavit. Quidam enim, Græci maxime, inter quos Origenes & Theophylactus, putant fuisse tres diversas mulieres; unam scilicet peccatricem innominatam, de qua Lucæ 7. Alteram quoque innominatam, de qua Matthæi 26 & Marci 14. Tertiam, quæ dicta est soror Marthæ, de qua Johannis 11. Chrysostomus vero Homilia 81. putat duas tantum fuisse, nempe unam eamdem, quæ semel & iterum unctionis officium Christo legitur impendisse, alteram quæ fuerat soror Marthæ. S. Hieronymus è contrario in Matthæi cap. 26 vult eamdem quidem esse eam, quæ super Christi caput effudit, cum sorore Marthæ, diversam vero ab ea, quæ pedes unxit in domo Pharisæi: cui sententiæ S. Ambrosius super Lucam favere videtur. Unam ubique admittit Gregorius M. cui plerique suffragantur. Ambrosius in Lucam, ubi non repugnat quo minus diversæ censeantur, scribit interea posse eamdem videri, quæ diversa fuerit tantum pro temporis & meriti diversitate, *ut adhuc illa peccatrix sit, jam ista perfectior. Etsi enim*, inquit, *personam non mutat Ecclesia vel anima, tamen mutat profectum.* Quicquid sit, Bernardus idem dubium movet Sermone 12. in Cantica: at Sermone 2. in Assumtione num. 3. diserte asserit, eamdem esse, de qua agitur Lucæ 7. cum ea de qua Matthæi cap. 26. & Marci 14. atque Johannis 12. Ita enim habet. *Vide prærogativam Mariæ, quem in omni causa habeat advocatum. Indignatur siquidem Pharisæus* (nim. Lucæ 7.) *conqueritur soror* (Johannis 12.) *etiam discipuli murmurant* (Matthæi 26. & Marci 14.) *ubique Maria tacet, & pro ea loquitur Christus.* Lege Vossium Harmoniæ Evangelicæ lib. 1. cap. 3. & alios Interpretes.

IN SERM XXVI. in Cant.

IN hoc Sermone mira prorsus affectus expressione, & verborum energia, funus dilectissimi fratris sui Gerardi prosequitur. Lacrymas nihilo minus, vi quadam sibi illata, tantisper in se cohibuit: ita tamen, ut tunc auditoribus, immo etiam nunc lectoribus vel invitis exprimeret. Simili plane modo ante ipsum S. Ambrosius fratri suo Satyro exsequias funebri Oratione persolvit, adeo utrque pathetice, ut si amor ipse loqueretur, non posset affectum & dolorem animorum, quem ipsi ex obitu carissimorum fratrum senserunt, animis audientium potentius inserere. Similem quoque Sermonem super obitu Amici, sane perquam elegantem & plenum affectibus, nempe à Bernardi discipulo Aëlredo abbate Rievallensi habitum lib. 1. Spec. Charit. cap. 34. Lector inveniet, quo quidem non obscure videtur auctor secutus Magistri vestigia. Lege & confer, non pigebit. Porro observa hinc, quam sint viri sancti stoicæ apathiæ, seu indolentiæ & insensibilitatis expertes, quod tamen in illis nonnulli requirere visi sunt. Id de seipso hoc Sermone ingenue fatetur Bern. *Non sum, fateor, insensibilis ad pœnas, &c.* num. 13. 287. Horstii.

Eodem Sermone videtur dubitare Bernardus de salute Jonathæ. Sed alii Patres & Interpretes eum cælo asserunt. Vide apud Rangolium in cap. 31. lib. 1. Reg. v. 2. Salianum ad annum Mundi 2979. num. 155. Abulens. in cap. cit. Mors autem ejus infelix cum parente Saüle non debet quemquam movere. Impii quocumque modo discedant, male moriuntur. Pii bene & feliciter occumbunt, quocumque mortis genere defungantur.

IN SERM. XXVII. in Cant. num. 6.

288. *UNDE DUCIT ORIGINEM. Berengarius Abaëlardi discipulus in Apologetico, quod pro suo præceptore edidit contra Senonense Concilium ipsumque Bernardum, ita in hæc verba cavillatur, quasi S. Doctor senserit, animas creari in cælo, & postea in corpora infundi. Sic enim Viro sanctissimo impudenter insultat. Errasti vere, inquit, dum originem animarum è cælo asseruisti esse. Quod qualiter in libro adstruas, quoniam utile & facile est cognitu, sagaci lectori ab altiori cardine retexam. Est liber quem Hebræus *Sirasirim** (*Lege Schirhasschirim.*), Latinus nominat *Canticum canticorum*, cujus littera vigilantibus animis divinæ cujusdam intelligentiæ sudat arcanum. Et infra. Hæc verba tua subtiliter explorata Christianæ mentis palato hæresim sapiunt. Si enim ideirco animæ originem de cælo adstruis, quia quandoque beata futura est in cælis, eadem ratione corporis origo erit in cælis, quia quandoque beatum futurum est in cælis. Aut si ideo animæ originem cælestem adscribis, quia olim orta, id est facta, sit in cælis (quod quidem verborum talium resultat intentio) pravitatem Origenis incurris. Ita temerarius ille Apologista. Verum quidni anima dicatur cælestis, cum Patrem habeat cælestem, ejus conversatio in cælis esse debeat, ejus patria in cælo sit, quemadmodum ejus substantia omnia terrena transcendit? Unde S. Augustinus lib. 2. contra Julianum: *Cum corpus è terra, & spiritum possideamus è cælo, ipsi terra & cælum sumus.* Sed apage putidum illum calumniatorem Berengarium.

IBID. num. 8.

289. HORSTII. ANIMA JUSTI SEDES EST SAPIENTIÆ. Hæc sententia frequens est apud Bernardum & alios quoque SS. Patres, veluti Augustinum, Gregorium, &c. Hactenus tamen in Bibliis juxta translationem Vulgatam non inveni, quamvis passim à dictis Patribus nomine Scripturæ citetur. S. quidem Augustinus enarratione in Psal. 46. ad versum 9. & Serm. 2. de Epiph. seu 30 de Temp. *Cur enim*, inquit, *non agnoscimus nos tales, qui facti sumus sedes Dei, sicut scriptum est*, ANIMA JUSTI SEDES SAPIENTIÆ. S. Gregorius 59. Moral. cap. 15. *Quid hic aliud cælum, nisi sublimis debet intelligi vita Sanctorum? . . De hoc cælo Dominus, ait*: CÆLUM MIHI SEDES EST. *De qua sede alias scriptum est*: ANIMA JUSTI SEDES SAPIENTIÆ EST. Et rursus idem Hom. 38. in Evang. in princ. *Congregatio quippe justorum, regnum cælorum dicitur. Quia enim per Prophetam Dominus dicit*, CÆLUM MIHI SEDES EST; *& Salomon ait*, ANIMA JUSTI SEDES SAPIENTIÆ. &c. Ecce Salomoni sententia tribuitur: & quidem ad marginem notatur, *Sapientia* 7. Nempe Liber Sapientiæ à multis veterum Patrum Salomoni attributus est. Ibi vero versu 7. ita lego: *Invocavi, & venit in me spiritus sapientiæ.* Ex quibus verbis ei ata & celebris apud Patres sententia formata videri possit. Conjecturam probabit Lector, donec invenerit meliorem. Porro observet idem, multas Scripturæ sententias apud Patres citari, juxta translationem LXX. Interpr. quarum plures passim in Operibus Bernardi notavimus. Verum id de præsenti loco non accipiendum, cum græce primum scriptus sit Liber Sapientiæ, aut certe Hebraicus ejus textus non exstet.

IN SERM. XXXII. in Cant. num. 8.

290. *PUSILLA FIDES, SED DE MAGNITUDINE ANIMI DESCENDENS. Quomodo ex animi magnitudine, si ex fidei pusillitate? Verum in hac apostoli Thomæ sententia S. Bernardus duo distinguit: unum, quod credere detrectavit, in quo fidei defectus est: alterum, conditio sine qua credere recusavit, nimirum nisi videret cicatrices vulnerum: quod cum magnum quiddam sit, ad animi refertur magnitudinem, cujus est magna audere. Huic Bernardi interpretationi maxime favet Sermo 161. de tempore inter Opera Augustini, in quo sic legitur *Quamvis igitur modicæ fidei homo, quamvis imbecillis ingenii Christianus, numquam sollicitudinem suam inquisitioni Thomæ æquiparare potuisset. Numquam enim post agnitionem ac conversationem loquelæ ausus esset petere, ut etiam tactu Christum perscrutaretur in Christo, & in ipso homine quem cerneret, hominis corpus inquireret, & resurrectionem ejus non tam mirabilium gloria crederet, quam passionis injuria comprobaret*, &c. Ita ibi. Vide eamdem sententiam apud Guillel. S. Theoderici abbatem in libro de contemplando Deo c. 1. n. 5. hic tomo 5. col. 235.

IN SERM. LXIV. in Cant. n. 8.

291. HORSTII. CAPIANTUR, DICO, NON ARMIS, &c. Ita & Augustinus epist. 127. ad Donat. *Corrigi eos* (Donatistas) *cupimus, non necari: nec disciplinam circa eos negligi volumus, nec suppliciis quibus digni sunt, exerceri. Sic igitur eorum peccata compesce, ut sint quos peccasse pœniteat*, &c. Idem epist. 158. 159. & 160 hortatur Marcellinum & Apringium Præfectos, ut hæreticos puniant, citra supplicium capitis, memores Christianæ mansuetudinis. Verum epist. 48. ad Vincentium, multis ostendit, terrore & legum rigore salubriter hæreticos constringi ad fidem catholicam. Se quidem ejus aliquando sententiæ fuisse, nulla vi cum hæreticis, sed sola prædicatione agendum: nunc aliorum sententiis & exemplis inductum mutasse sententiam, atque arbitrari, leges & arma Principum recte implorari adversus hæreticos, modo id fiat animo corrigendi. Utitur ad hoc peridoneo simili, de phrenetico in præceps currente, cui manus & vincula injicere beneficium conferri debet. Confirmat exemplo Circumcellionum, quorum multos jam habeat Ecclesia catholicos: *Qui tamen*, inquit, *ad hanc sanitatem non producerentur, nisi legum istarum, quæ tibi* (Vincentio Rogatiano) *displicent, vinculis tamquam phrenetici ligarentur.* Unde post multa subdit: *His ergo exemplis à collegis meis propositis cessi. Nam mea primitus sententia erat, neminem ad unitatem Christi esse cogendum, verbo esse agendum, disputatione pugnandum, ratione vincendum, ne fictos Catholicos haberemus, quos apertos hæreticos noveramus. Sed hæc opinio mea, non contradicentium verbis, sed demonstrantium superabatur exemplis. Nam primo mihi opponebatur civitas mea, quæ cum tota esset in parte Donati, ad unitatem catholicam timore legum Imperialium conversa est: quam nunc videmus ita hujus vestræ animositatis perniciem detestari, ut in ea numquam fuisse credatur*, &c. Rationem, cur præter doctrinam, vim & terrorem adhibere oporteat, eadem epistola paucis indicat. *Nam si docerentur*, inquit, *& non terrerentur; vetustate consuetudinis obdurati, ad capessendam viam salutis pigrius moverentur.* Ita Augustinus, à cujus vestigiis non solet discedere Bernardus. Unde & Serm. 66. in Cant. num. 12. Ita ait: *Fides suadenda est, non imponenda. Quamquam procul dubio melius gladio coercerentur, illius videlicet, qui non sine causa gladium portat, quam in suum errorem multos trajicere permittantur.* Hinc patet facilis modus conciliandi diversas in hac quæstione sententias: nempe, de quorum facili conversione spes est, tractentur mitius, & doceantur potius, quam cogantur. At qui virus perfidiæ in plures diffundere moliuntur, legum severitate premantur.

IN SERM. LXV. in Cant. num. 3.

GLORIA REGUM CELARE VERBUM, &c. In similem sensum hæc verba Scripturæ accepit S. Gregorius M. lib. 1. in Ezech. Hom. 6. init. Cum tamen hodie sensu plane contrario legantur in editione Vulgata, hoc modo: *Gloria Dei est celare verbum, & gloria Regum investigare sermonem* (Prov. 25.). Unde monet Cornelius à Lapide in hunc locum, crassum mendum esse in Gregorio: & non tantum verba Scripturæ corrigit, sed & Gregorii verba, contra ejus mentem & institutum, nisi fallor, immutat. Nam mens Gregorii est eo loco: Prophetica quidem mysteria obscura esse, attamen quia ad Dei gloriam spectat, mysteria sermonis ejus aperire; in hoc nobis incumbendum, &c. Eodem plane sensu his verbis utitur Bernardus hoc Sermone. Hæc non ad culpandum genuinam lectionem, sed ad ostendendum, quomodo Patres legerint, prout eorum lectio passim plurimis in locis à nostra Vulgata dissidet. Quis autem putet singulis locis ad normam Vulgatæ corrigendos? Illud hic obiter monemus, sententiæ Salomonis, juxta lectionem Patrum, apprime congruere illam Angeli Raphaëlis ad utrumque Tobiam: *Etenim sacramentum Regis abscondere bonum est: opera autem Dei revelare, honorificum.* Tob. 12. v. 7. Alioquin de conciliatione hujus sententiæ cum gnome Salomonis viderint Interpretes: nobis ad alia pergendum. 292. HORSTII.

IN SERM. LXVI. in Cant. num. 8.

*CORPUS CHRISTI ET SANGUINEM CONSECRANDI. Bernardus hoc in loco quibusdam fortasse videbitur hæreticis denegare potestatem consecrandi: quod quidem ad eam accedit heterodoxorum sententiam, quorum patroni fuere Donatistæ, qui a malis pollui Sacramenta, eorumque effectum impediri dicebant, ut quicquid ab iis, præsertim hæreticis, attentatum esset, tamquam infectum, atque iterandum esse docerent. Hunc errorem valide retundit S. Augustinus variis in locis, prolata contra eos antiqua Ecclesiæ consuetudine baptismi hæreticorum non iterandi, adhibitisque perspicuis tum rationibus, tum etiam Scripturæ sacræ testimoniis. Quare merito contra eum errorem editus est hic canon 12. Sess. 7. in Tridentino Concilio. *Si quis dixerit ministrum, in peccato mortali existentem, modo omnia essentialia quæ ad Sacramentum conficiendum aut conferendum pertinent, servaverit, non conficere aut conferre Sacramentum, anathema sit.* Quæ canonis doctrina (inquit Estius in lib. 4. Sent. Dist. 1. par. 25.) cum sit generalis, generaliter accipienda est de ministro quocumque, in quocumque mortali existente, sive sit occulte malus, sive manifeste; & sive adhuc catholicus sit, sive hæreticus, aut quacumque, ratione. Unde paragrapho seq. ad hanc ex Bernardo objectionem sic respondet. Bernardus, inquit, de iis loquitur, qui cum se Apostolicos nominarent, & Apostolorum successores dicerent, non tamen à veris Apostolorum successoribus missi vel ordinati erant, ideoque nec veri sacerdotes. Et certe quam sanctus Doctor ab hoc errore longe recesserit, manifestum est ex consequentibus, ubi hæreticos exagitat, quod peccatores nec dandis, nec recipiendis idoneos Sacramentis esse assererent. 293.

In eumdem Sermonem num. 12.

EXAMINATI JUDICIO AQUÆ, &c. Variæ olim purgationes in usu fuerunt in testimonium innocentiæ, vel ad diluendum objecta crimina, veluti per sacram Eucharistiam, ignem, ferrum candens, aquam frigidam, aquam ferventem, monomachiam, &c. Sed omnes Canonibus, Conciliis, & Pontificum decretis prohibitæ ac damnatæ. Non defuerunt tamen, qui hanc, cujus hic Bernardus meminit, nempe purgationem aquæ, probandam contenderent: immo qui in hanc sententiam Bernardi quoque auctoritate abuterentur, idque ex loco præsenti. Verum male illos interpretari verba Bernardi, ostendit Delrio lib. 4. Disq. Mag. cap. 4. q. 5. Sect. 2. Nimirum non probat Bernardus, quasi rite legitimeque factum sit, sed quod vulgo gestum est, narrat; quando adhuc in causa hæresis vigebat hic modus examinis seu probationis, dissimulantibus magistratibus, nec ad Canonum observantiam satis propensis. 294. HORSTII.

IN SERM. LXVII. in Cant. num. 10.

295. Horstii. NON EST QUO GRATIA INTRAT, UBI JAM MERITUM OCCUP. Ut intelligas quomodo meritum non repugnet gratiæ; sciendum est, omnem meriti nostri originem esse ex gratia Dei per Christum. Qui enim nostra bona in Adam perdidimus, eadem in Christo, & per Christum reparata fateri debemus, dicente Apostolo Ephes. 2. *Ipsius enim sumus factura, creati in Christo Jesu in operibus bonis, quæ præparavit Deus, ut in illis ambulemus.* Hinc ergo facile est tollere apparentem repugnantiam inter gratiam & merita. Non enim merita nostra, ex quibus & pro quibus æternam vitam sperare jubemur, statuuntur tamquam nostra: id est, propriis viribus comparata, sed tamquam ex Dei gratia per Christum nobis collata. Quare dum omne meritum nostrum gratiæ Dei adscribimus, id quod ex meritis exspectamus, consequenter etiam ex Dei gratia, quæ fons est omnis meriti, nos exspectare fatemur. Unde vita æterna simul & gratia est, & merces: gratia peccatori & Adæ filio, quales omnes hoc sæculo nascimur: merces bene operanti; quales in Christo renati per ejus gratiam efficimur. Qua de re Augustinus in epist. 105. *Ipsa*, inquit, *vita æterna, quæ utique in fine & sine fine habebitur, & ideo meritis præcedentibus redditur: tamen quia eadem merita, quibus redditur, non à nobis parata sunt per nostram sufficientiam, sed in nobis facta per gratiam, etiam ipsa gratia nuncupantur: non ob aliud, nisi quia gratis datur. Nec ideo quia meritis non datur, sed quia data sunt & ipsa merita, quibus datur.*

» Et infra: Cum dixisset Apostolus: *Stipendium peccati mors*: quis non congruentissime & consequenter addere judicaret: *Stipendium autem justitiæ vita æterna?* Et verum est: quia sicut merito peccati tamquam stipendium redditur mors, ita merito justitiæ tamquam stipendium vita æterna. Sed beatus Apostolus adversus elationem vigilantissime militans, *Stipendium*, inquit, *peccati mors.* Deinde ne justitia de humano se extolleret bono merito, sicut humanum meritum malum non dubitavit esse peccatum, non à contrario retulit, dicens: Stipendium justitiæ vita æterna, sed, *Gratia*, inquit, *Dei vita æterna.* Et paulo post: O homo si accepturus es vitam æternam, justitiæ quidem stipendium est, sed tibi gratia est, cui gratia est ipsa justitia. Tibi enim tanquam debita redderetur, si ex te tibi esset justitia, cui debetur. Item libro de gratia & libero arbitrio, cap. 8. Si, inquit, vita æterna bonis operibus redditur, sicut apertissime dicit Scriptura, quando Deus reddet unicuique secundum opera sua: quomodo gratia est vita æterna? cum gratia non pro operibus reddatur, sed gratis detur. Et mox subjungit: Ista quæstio nullo modo mihi videtur posse dissolvi; nisi intelligatur, & ipsa opera bona, quibus æterna redditur vita, ad Dei gratiam pertinere. Rursum in libro de corrept. & grat. cap. 13. Quia & ipsa vita æterna, quam certum est bonis operibus debitam reddi, à tanto Apostolo gratia Dei dicitur; cum gratia non operibus reddatur, sed gratis detur; sine ulla dubitatione confitendum est, ideo gratiam vitam æternam vocari: quia his meritis redditur, quæ gratia contulit homini. Hæc Augustinus. Apud quem & alia sæpe similia leguntur, ut de gratia & libero arbitrio cap. 6. & 7. ubi ostendit, omnia bona merita esse Dei dona. Item lib. 9. Confess. c. 13. Ench. c. 107. In Psal. 68. & 118. con. 2. & in Psal. 144. Denique, ut cum majori auctoritate res concludatur, sic habet Arausicani Concilii, cujus Romanus Pontifex non tam confirmator quam auctor fuit, canon 18. *Debetur merces bonis operibus si fiant: sed gratia quæ non debetur, præcedit ut fiant.* Et ante Leonem Cælestinus in epistola ad Episcopos Gall. cap. 12. *Tanta est*, inquit, *erga omnes homines bonitas Dei, ut nostra velit esse merita, quæ sunt ipsius dona, & pro his quæ largitus est, æterna sit donaturus.* Cujus sententiæ priora verba repetita sunt à Patribus Concilii Tridentini sess. 6. cap. 16. Quo loco diligenter & meriti ratio explicata est, & quomodo vita æterna gratia simul & merces vere dicatur, expositum.

Sed claram & elegantem de merito Christiano sententiam Bernardus habet seq. Serm. 68. in Cantic. num. 6. quam omnino legisse proderit. Et miror tam clare exposita per SS. Augustinum & Bernardum catholica sententia, heterodoxos adhuc circuire & aberrare. Itaque merita nostra non derogant quidquam meritis Christi, tum quia etiam ipsa dona Christi, à cujus meritis omnem merendi vim accipiunt, sicut palmites à vite succum & fructum: tum quia fundantur in mera promissione, non in justitia dati & accepti: quia opera nostra Deo multis aliis titulis debita; immo ipsius dona sunt, nec ipsi ad quidquam utilia. Quid? quod Christi merita potius illustrantur per merita nostra, quando illa tam potentia asserimus, ut operibus etiam nostris vim merendi dare queant.

IN SERM. LXXV. in Cant. n. 5.

SEMEL ILLO, ANIMA EJUS RECURRET, &c. Quibus verbis sentire videtur Christum semel in suo ad inferos descensu aliquem ex damnatis eruisse. Idem insinuat Cyprianus * Serm. de Ascens. Domini, ubi sic habet. *Non miserebitur ultra Deus*, (nempe semel damnatis ad inferos) *neque tunc audiet pœnitentes. Sera erit illa confessio: & cum clausa fuerit janua, frustra carentes oleo acclamabunt exclusi. Nullum ibi refrigerium, nullum remedium. Semel Christus descendit ad inferos: ulterius non descendet. Non ultra videbunt Deum in tenebris sigillati: irregressibilis erit illa sententia, & immutabile judicium*, &c. Videtur & huic sententiæ favere Gregorius Nazianz. Orat. 42. & absolute affirmat Clemens Alex. lib. 6. Stromat. 296. Horstii. * Immo in nullis libris hunc-talia.

Sciendum vero, etsi certum sit de fide pœnas damnatorum æternas esse, ut Theologi in 4. Sent. dist. 44. latius docent: tamen non esse de fide certum, utrum in hac lege Dei ordinaria dispensetur, necne. Patres illi itaque non loquuntur de lege, sed de privilegio: immo ne de hoc quidem absolute, sed hypothetice, in hunc sensum: Si quando quis fuerit ab inferis liberatus, tunc id factum oportuisse, quando Christus ipse ad inferos descendit. Quæ propositio rationi videtur satis consentanea: cum qua tamen stat, neminem ab inferis erutum fuisse, quod neminem unquam erui oportuerit. Clementem Alexand. ab errore Marcionis non liberamus.

De anima Trajani precibus S. Gregorii M. ab inferis liberata variant Scriptores. Alii commentitiam aiunt esse narrationem: alii quoquo modo interpretantur. Vide Baron. Tomo 8. an. 604. Bellarm. de Purgat. lib. 2. cap. 8. Suarez tomo 2. in 3. Parte Disp. 43. Sect. 3. Mendoz. in lib. 1. Reg. 6. cap. 2. num. 6.

FINIS ANNOTATIONUM IN TOMUM IV.

NOTÆ IN TOM. V. & VI.

IN TRACT. De natura & dign. amoris. n. 14. col. 249.

297. * PETRUS CUM PECCAVIT, CARITATEM NON AMISIT. Quod hic dicit Auctor de peccatu Petri, jamdudum sibi objecit S. Thomas 2. 2. q. 24. art. 12. ad. 2. citando hunc locum quasi ex S. Bernardo depromptum (unde videas non hodie primum hunc Tractatum S. Doctori adscribi.) Respondetque caritatem amitti dupliciter, uno modo directe per actualem contemptum: & hoc modo Petrum non amisisse caritatem: alio modo indirecte, quando committitur aliquid contrarium caritati propter aliquam passionem concupiscentiæ vel timoris: & hoc modo Petrum contra caritatem facientem, amisisse caritatem, sed cito recuperasse. Verum hæc responsio Duvallio non omnino arridet, qui aliam in hunc locum adfert, in 2. 2. q. 2. de Caritate art. 7. scilicet auctorem hic non agere de caritate supernaturali & theologica, quæ per quodlibet peccatum mortale amittitur, sed de quadam caritate acquisita & benevolentia humana, qua Petrus erga Christum ducebatur, quam certum est non fuisse penitus exstinctam per peccatum, sed tantum aliquo pacto sopitam, quod etiam de Davide dicendum est. Fatendum est tamen solutionem S. Thomæ satis esse ad mentem Auctoris, qui ex ratione innuit Petrum peccando non amisisse caritatem, quia, inquit, *peccavit potius in veritatem, quam in caritatem.* Quamvis etiam dici possit, contextum hunc efferri oratorio more, quo dicimus ea non amitti quæ cito recuperantur. Et sicut idem iste Auctor ait, *eum qui natus est ex Deo non peccare, quod non perseveret in peccato*: sic dicere potuit, Petrum & Davidem peccando *non amisisse caritatem*, nempe in illa privatione ad finem usque permanendo. Apposite Gillebertus abbas Serm. 47. in Cantica num. 3. *Non imputatur* (macula peccati) *dum non immoratur . . . Quasi excessus non est, ubi citus regressus est.*

IBID. Cap. 7. n. 30. col. 252.

298. Horstii. FINALIS VIRI TOTUS MUNDUS DIVITIARUM EST. Hanc sententiam efferunt LXX. Interpretes Proverb. 17. post versum 4. cum desit in Hebræo, Chaldæo & Latino; hoc modo: Ejus qui fidelis est, totus mundus divitiarum est: illius autem qui infidelis, neque obulus. Eadem legitur frequentius apud SS. Patres. Hieron. epist. 103. ad Paulinum: *Credente totus mundus divitiarum est: infidelis etiam obulo indiget.* S. August. lib. 3. Confess. cap. 4. Et Epist. 54. ad Macedon. in fine: *Jam vero*, inquit, *si prudenter intueamur quod scriptum est, Fidelis hominis totus mundus divitiarum est*, &c. Eamdem sententiam explicat Cassianus, col. 24. cap. 26. Utitur eadem Bernardus in vita S. Malachiæ, cui etsi pauperi pecunia, attamen fiducia in Deum diviti non deerant sumptus ad exstruenda ampla monasteria. V. cap. 28. num. 63.

IN LIB. DECLAMAT. num. 30. col. 296.

VIDI ALIQUANDO QUINQUE VIROS. His verborum involucris, seu potius sermone parabolico, varia peccatorum genera fame tabescentium designat. Mundum enim vult esse esurientium hominum congregationem, insatiabili fame temporalia & peritura bona appetentium, & simul cælestium bonorum nausea laborantium. Nihil enim comedunt quod satiare eos possit; ac proinde omnes fame cruciantur, ac pereunt. Ergo primus ille avaros, alter luxuriosos, tertius iracundos, quartus superbos, & ambitiosos, quintus denique proprias carnes sugentes, vel invidos, vel homines sibi ipsis placentes & de se præsumentes repræsentat. 299. Horstii.

IN TRACTAT. de Vite seu Passione, n. 4. col. 419.

SALVATA FUIT ECCLESIA IN IPSA SOLA, Ecclesiam in mortis Christi triduo permansisse in sola B. Virgine aeque tenent Alensis, Durandus in Rationali div. Offic. & alii, quos citat & sequitur Turrecremata lib. 1. de Ecclesia cap. 31. Sed ista opinio passim rejicitur. Cum enim Ecclesiæ nomen collectivum sit, inquit Melchior Canus lib. 4. de loc. Theol. cap. ult. si unus tantum crederet, non crederet Ecclesia; cum congregatio ad minus trium esse debeat. Quod vero præfati Auctores afferunt pro fundamento suæ sen- 300. Horstii.

tentiæ, nimirum hujus rei signum esse candelam illam, quæ in officio hebdomadæ sanctæ, ceteris extinctis, sola remanet accensa, quasi per ceteros extinctos extincta fides Apostolorum, per accensam fides B. Virginis integra significetur: si quid probat, id solum obtinet, Apostolos à fidei confessione defecisse, aut etiam in fide viva, quæ per dilectionem operatur, inquit Canus ibid. cap. 5. Quanquam Rupertus lib. 5. de div. Offic. cap. 26. asserat, extinctos cereos, priores denotare Prophetas à Judæis occisos, accensum vero ipsum Christum. V. Duvallium in 2. 2. Tract. de Fide q. 1. 2. 2.

IN SERM. PANEGYRIC. DE B. VIRG. num. 8. col. 687.

301. Horstii. PER TE BEATAE GRATIÆ ORBIS THEOPHILOS. Sub Justiniano imperatore Theophilus in oppido Ciliciæ Adana œconomus, sive, ut alii volunt, archidiaconus ecclesiæ fuit: multis quidem gratus, & episcopali munere (quod tamen constanter detrectavit) dignus habitus. Qui ab æmulis per injuriam accusatus, & de officio dejectus, in eam animi impotentiam, adeoque impietatem devenit, ut seductori Judæo, itemque mago obsecutus, Christum Dei filium, ac matrem ejus Mariam, data syngrapha turpissime abnegaret, seque totum potestati satanæ, qui se conspicuum obtulerat, traderet ac manciparet. Sed totus deinde animo perturbatus, ut nusquam posset consistere, neque enim est pax aut quies impiis; tandem ad sanctissimam Dei Matrem confugit, ac templum ei sacrum petiit in quo precibus ac jejuniis deditus, quadraginta dies permansit: nullomque orandi ac plorandi finem fecit, quousque demum opitulata Virgine Deipara, scriptam & consignatam diabolo syngrapham recepit, in Dei gratiam rediit, & publice per episcopum ecclesiæ reconciliatus est. Vide Metaphrast. 4. Febr. Honor. Serm. 1. de Assumpt. Mar. Antonin. 4. parte Summæ Tit. 15. Sed illustre est de eodem testimonium B. Petri Damiani. *Quid tibi, ait, negabitur Maria, cui negatum non est Theophilum de ipsis perditionis faucibus revocare? Infelicem animulam, totum illud quod in te factum est, proprio charactere denegantem, de luto facis & miseria sublevasti. Nil tibi impossibile, cui possibile est desperatos in spem beatitudinis relevare.* Ita ille Serm. 1. de Nat. beatæ Virginis.

SERM. XI. In ult. Cœna, col. 614.

302. Horstii. NON TEGERAT VULTUS CORTICE MYRRHA TUOS. Myrrha, Cyniræ Cypriorum regis filia, quæ ob infandum cum patre commercium fugiens, in arborem sui nominis est conversa. Fabulam habet Ovid. lib. 10. Metamorph.

AD SERM. I. in *Salve Regina*, n. 1. col. 721.

303. * QUATER IN ANNO ORDO NOSTER DEVOTISS. CONCINIT. Nimirum in quatuor sollemnitatibus in honorem B. Virginis tunc temporis institutis, Purificatione, Annuntiatione, Assumptione, & Nativitate, nam aliæ postmodum inductæ sunt. Sed de quo tandem Ordine intelligendus hic locus? Hujus usum Antiphonæ auctore Petro Venerabili apud Cluniacenses fuisse receptum in festis præcipuis, statutum ejus ultimum fidem facit, quod etiam de Ordine Cisterciensi mox dicetur.

* A SANCTIS COMPOSITUM, À SANCTIS INSTITUTUM. Hujus Antiphonæ auctorem fuisse Hermannum Contractum monachum Benedictinum, pluribus probat Vrion Ligni Vitæ, lib. 5. cap. 105. variis recentiorum adductis testimoniis, quibus hic contextus nonnihil adversari videtur. nam Hermannum sancti nomine insignitum nullibi lego. Præterea Johannes Eremita lib. 2. Vitæ S. Bern. num. 7. refert. S. Bernardum *voce angelica audivisse decantari antiphonam* Salve Regina, *ex integro usque ad finem: quam corde tenens & postea scripsisse, atque D. Papa Eugenio transmisisse refertur*, inquit, *ut ex præcepto auctoritate apostolica per ecclesias sollemnis haberetur. Quod & factum est, &c.* Quo ex loco Angeli illius Orationis auctores dicendi essent; ad quod alludere videntur alia hujus Sermonis verba superius relatis proxima, *A summis labris Canticum istud effusum venit.* Paulo aliter hanc historiam refert Albericus in Chronico ad ann. 1130. ubi commemorat, S. Bernardum Divione apud S. Benignum aliquando hospitio exceptum, *quam*, inquit, *abbatiam semper dilexit, eo quod mater sua ibi sit sepulta, audivisse ante horologium circa altare ab Angelis antiphonam* Salve Regina *dulci modulamine decantari, primoque credidisse fuisse conventum, ac dixisse Abbati die sequenti*: OPTIME DECANTASTIS ANTIPHONAM DE PODIO HAC NOCTE CIRCA ALTARE B. VIRG. *Dicebatur autem* Antiphona de Podio, *eo quod Haimerus episcopus Podiensis eam fecerit. Unde in quodam Capitulo generali Cisterc. veniam suam accepit, qualiter hæc antiphona ab omni Ordine reciperetur, quod & factum est.* Haimerus seu Aimarus, Ademarusve, fuit episcopus Aniciensis, beatæ Virginis in primis cultor, tempore Urbani papæ II. Verum à Gulielmo Durando in Rationali lib. 4. cap. 22. *Petrus Compostellanus episcopus* hanc antiphonam composuisse perhibetur, quod etiam asserit Claudius à Roca in Notis ad pseudo Liutprandum.

Idem auctor ibidem etiam asserit, quatuor hosce Sermones à Bernardo archiepiscopo Toletano editos fuisse. At cum quædam ex S. Bernardi Sermone 16. in Cantica de verbo referantur in Sermone 3. non possunt hi Sermones adscribi Bernardo Toletano, qui ante S. Bernardum, id est Gregorii VII. pontificatu, ad finem seculi 11. floruit.

IN GUERRIC. SERM. v. de Purif. n. 16. col. 961.

* NON SOLUS SACRIFICAT, NON SOLUS CONSECRAT. Solum sacerdotem esse proprium & sufficientem ministrum Eucharistiæ consecrandæ de fide est, ut patet ex Can. 4. Concilii Nicæni, ubi Patres dum diaconos reprehendunt, quod quibusdam in locis administrarent eucharistiam presbyteris, idque de cetero fieri prohibent, hanc ejusce decreti reddunt rationem: *Hoc*, inquiunt, *neque regula, neque consuetudo tradidit, ut qui offerendi sacrificium non habent potestatem, his qui offerunt corpus Christi porrigant.* Idem statuit Concilium Lateranense sub Innoc. III. & refertur cap. *Firmiter* extra. de sum. Trin. Nam veritate Sacramenti explicata, ita subjungit. *Et hoc utique Sacramentum nemo potest conficere nisi Sacerdos, qui rite fuerit ordinatus, secundum claves Ecclesiæ, quas concessit Apostolis eorumque successoribus Jesus Christus.* Ita fere Hambertus in 3. q. 82. art. 1. Quamquam dici potest, adstantes etiam suo modo sacrificium offerre & conficere per sacerdotem & cum sacerdote, qui populi mediator est & minister. Unde in canone Missæ olim ita legebatur, *& omnium circumstantium, qui tibi offerunt hoc sacrificium laudis.* quibus verbis hæc inserta sunt *pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt &c.*

FINIS ANNOTATIONUM TOM. V. ET VI.

INDEX NOTARUM FUSIORUM.

Nota arithmetica referuntur ad numeros marginales.

ABBATIÆ titulus ecclesiis collegiatis datus, 102.
Abbates soli dicebantur Patres; 255. Abbates Commendatarii, V. Commendatarii.
Ablutio pedum, an sacramentum, 275.
Absalon archiepisc. Lundensis, 217.
Acardus Remensis, Miles, 24.
Adalbero archiepisc. Remensis, 44.
Adalbero abbas sancti Vincentii Laudun. 177.
Adalbero V. Albero,
Adam abbas S. Dionysii in Francia, 15. 217.
Adam monachus Morimundi, an primus abbas monasterii Eberbacensis, 9.
Adana Ciliciæ oppidum, 301
Adela, regina Galliæ, 22. 54. Adelais item dicta, 47. Ludovici VII. mater, 166.
Adela, mater Theobaldi comitis Campaniæ, 58. & Stephani comitis, 75.
Aleis S. Bernardi mater, 2. Ejus sepultura, 303
Advocati causas & lites protrahentes perstringuntur, 238
Ægidius abbas Signiaci, 63
S. Ægidii Comitatus, 172.
Ælredus abbas Rievallis, 1.
Agathocles ex figuli filio Siciliæ rex, fictilibus vasibus utebatur, ne tumesceret, 234
Agilulfus rex Longobardorum, 238
Agnes comitissa Barri-ducis, 29.
Aimarus seu Ademarus episc. Aniciensis, 303
Alanus comes Britanniæ, 96. 85.
Alanus episc. Autissiodorensis ex abbate Ripatorii, dimisso episc. monasterium repetit, 190
Alanus episc. Redonensis, 85
Alanus monachus Claræ-vallensis, 324.
Alardus canonicus regularis, 46
Albanensis episc. card. Matthæus, 14. 16. 35. 86. 97.
Albericus Remensis scholasticus, electus episc. Catalaunensis, tum Bituricensis, 12. & seqq. 157. 165
Albericus Vizeliaco præficitur, 125
Albero II. episc. Virdunensis, 144. 146.
Albero archidiaconus Mettensis, 20
Albero ex primicerio Mettensi episc. Leodiensis, 20. 21. 345
Albero alter item ex primicerio Mettensi archiepisc. Trevirensis, 20. 143. 146. 147. & seqq.
Alberones quatuor primicerii Mettenses, 20. 21
Alcobaciense monasterium, 323. Ibi laus perennis, ibid.
Alcoranum à Petro Cluniac. translatum, 187
Alcardis, proavia Eleonoræ reginæ, 266.
Albertus monachus Claræ-vallensis, 324.
Aldicurtis locus in diœcesi Catalaunensi, 7.
Alexander episc. Leodiensis, 21.
Alfonsus Castellæ rex seu imperator, 29.
Alfonsus rex Lusitaniæ, 204. 323
Algarus episc. Constantiensis, 203.
Almaricus de Monte-forti, 54.
Alpense monast. Ord. Cisterc. 123. Abbas Guarinus, ibid.
Alta-villa vicus, 48.
Altus-fons monast. Ord. Cisterc. 46. & seqq. Abbas Guarinus, 48
Alverium cartusia, 179
Alvericus seu Haimericus Card. Cancellarius, 146
Alvisus abbas Aquicinctensis, tum episc. Atrebatensis, 43.
Amalanchus monachus, 48
S. Amantii monast. 197. Abbas Petrus, 198.
Ambianens. episc. Garinus 35. seu Guarinus, 47.
Ambitio legum usum corrumpit, 236
S. Ambrosius fratris Satyri funus luget, 237. Ejus fortitudo in basilicis tuendis, 96. Sententia de medicinis adhibendis, 209.
Amedeus comes Gebennensis, 79.
Amicitia honestati non præferenda, 184.
Amor proprius errorum artifex, 70
Anacletus antipapa, 86. 95. 96. 97. 100.
S. Anastasii ad Aquas-Salvias monast. Ord. Cisterc. Romæ, 170. 180, abbates Bernardus, 170. Rudenus, 186.
Andegavenses episc. Ulgerius, 229. Normannus, ibid.

Andreas monachus Bezelii, 85
Anfolius seu Hildefonsus comes Tolosæ, 172
Angeli an corporei, 283. Quomodo humanis mentibus illabantur, 284. Eorum novem gradus, 249. Angeli custodes quomodo sibi commissos deserant, 285
Aniciensis episc. Haimerus, seu Aimerus, seu Ademarus, 303
Animæ an & quomodo è cælo, 283
Animæ sanctorum an videant Deum ante generalem resurrectionem, 277 & *seqq.*
Anima justo sedes est sapientia, an è scriptura sit hæc sententia, 289
Annuntiatio dominica dicta conceptio B. Mariæ, 139
Ansbertus abbas S. Medardi Suession. 118
Ansellus dapifer, 54
Anselmus Laudunensis magister, 15. 131
Anselmus de Pusteria archiepisc. Mediolanensis, 95
Anselmus seu Ascelinus episc. Roffensis, 161.
Ansericus archiepisc. Bisuntinus, 218
S. Anthelmus ex priore Cartusiæ episc. Bellicensis, 179
Antichristi adventus, de eo veterum sententiæ, 37. & *seqq.*
Antiphona de Podio, id est *Salve Regina*, 303
Apathia an sanctis viris competat, 287
Appellationes ad curiam Romanam, 143. Sæpe sunt effugia, 338
Apringius præfectus, 293
Aquiscinctum, monast. Ord. S. Bened. 243 Ejus abbates Alvisus, Johannes Lentallierus, *ibid.*
Araldus abbas S. Urbani, 48
Archembaldus subdecanus Aurelianensis, 129. 134
Aravia, silva, 24
Argentoliense monasterium, 331. Abbatissa Heloissa, 189
Armachanus archiep. S. Malachias, 161. 171
Arminia pellicea, 253
Arnaldus archiep. Coloniensis, 259
Arnaldus cancellarius, archiepisc. Moguntinus, 202
Arnoldus seu Arnaldus de Brixia, 332. 339
Arnoldus, 202
Arnoldus primus abbas Morimundi, 9
Arnoldus seu Ernaldus abbas Bonæ-vallis, 207
Arnulfus archiepisc. Remensis, 175
Arnulfus episc. Lexoviensis, 176
Arnulfus abbas S. Nicasii Remensis, 63
Arnulfus abbas Gemblacensis, 27
Attemarense monasterium, 23
Arnaudus abbas Prulliacensis, non Pulteriensis, 51
Ascelinus seu Anselmus episc. Roffensis, 163
Atrebatensis comitia episcoporum anno 1128. 35
Atrebatenses episc. Robertus, 15. Alvisus, 43
Atto episc. Trecensis, 89. 173
Audicourt prioratus in diœcesi Catalaunensi, 7
S. Augustini sententia de animabus separatis circa Dei visionem, 277. & *seqq.* De matrimonio post vota monastica inito, 51
S. Augustinus archiepisc. Cantuariensis, 175
Aurea-vallis monast. Ord. Cisterc. 46
Aurelianensis episc. Johannes, 135. 173. Hugo designatus, *ibid.* Helias, 173
Aurelianensis ecclesiæ turbæ, 129. & *seqq.* 173
Autissiodorensis episc. Hugo, 187. 190

B

BAlaa card. episc. Ebroicensis, 36
Baptismi lex quandonam obligare cœpit, 268. Parvulis necessarius est, adultis fides propria in necessitate sufficit, 270. Sub Dei & S. Crucis nomine collatus an validus, 225

Baro Romanus subdiaconus, 293
S. Bartholomæi monast. Noviomi, 47
Bartholomæus episc. Laudunensis, 35. 19. 177
Bartholomæus capicerius Aurelianensis, 129
Bartholomæus monachus, 49
Bellarmini card. epistola, an episcopo expediat sedem dimittere quietis causa, 69
Bella-vallis monast. ord. Cisterciensis, 9
Bellicensis episc. S. Antelmus seu Nanthelmus, 179
Belliforis capella, 219
Belli-reditus monast. Leodii, 59
Bellum-pratum monast. Ord. Cisterc. 23
Belvacensis ecclesia, malos pastores habere solita, 189. Belvacenses episc. Petrus, 85. Stephanus de Garlanda, 54. Fulco, 157. Henricus, 203. 204.
Beneficia ecclesiastica pueris non danda, 180. & *seqq.* Quibusnam conferenda, 127. Eorum pluralitas impugnatur, 35. 183.
Benevum aqua Parisiis, 252
S. Benigni Divionensis monast. S. Bernardo carum, 303. Ibi ejus mater sepulta, *ibid.*
Berengarius pater P. Abaëlardi, 331
S. Bernardus orbis consiliarius & caducerator, 164. Domni & Patris nomen respuit, 50. Acriter parentes reprehendit, novitium revocare tentantes, 83. Philippi principis necem prædicit, 32. Ejus libertas pro tuenda ecclesia adversus Ludovicum regem, 31. 33. Mediolanenses ecclesiæ R. reconcilias, 27. Alfonso in Lusitania agenti ex Gallia opem fert, 253. Futura prædicit, *ibid.* Ei S. Johannes Bapt. apparet, 204. Januensium est patronus, qui ejus festum sollemniter celebrandum vovent, 94. Non favet iis qui justos sine peccato esse, vivere, aut justificatos fieri per non imputationem volunt, aut justificatos à caritate posse excidere negant, 274. Signa prædestinationis qui admittit certa, 276. Contra Abaëlardi & Gilberti Porretani fautores vindicatur, 333. Ejus sententia de animabus separatis de visione Dei, 277. & *seqq.* de corpore angelorum, 283. De animarum creatione, 288. De sacerdotibus peccatoribus valide sacra conficientibus, 293. De medicinarum usu apud monachos, 209.
Bernardus archiepisc. Toletanus, 303.
Bernardus Presb. card. 202.
Bernardus abbas Tironensis, 90. Antea S. Cypriani Pictavensis, 114. A judicio Papæ ad Deum appellat, *ibid.*
Bernardus an qui abbas Bonæ-vallis Viennensis, auctor lib. 2. vitæ S. Bernardi, 207
Bernardus *Campmans* abbas Dunensis, 208
Bernardus Parisiensis archidiaconus, 222.
Bernardus monachus Claræ-vallensis, 224
Berta uxor Gerardi comitis, 40
Bertha comitissa Nivernensis, 125.
S. Bertini monast. Ord. S. Bened. abbas Lambertus, 43
Bertrées monast. Ord. Cluniacensis, 315
Bessiaci ecclesia, 219.
Bisuntinus archiepisc. Ansericus, 218.
Bituricensis ecclesiæ turbæ, 163. Bituricenses Archiepisc. Albericus, 13, 163 Ulgrinus, *ibid.* Petrus de Castra, 35. Petrus, 163
Boëmundus monachus Claræ-vallensis, 224
Bona-vallis monast. Ord. S. Bened. in diœcesi Carnotensi abbas Arnoldus seu Ernaldus, 207.
Bona-vallis monast. in diœc. Rutinensi, aliud in diœcesi Pictaviensi, 207
Bonæ-vallis monast. Ord. Cisterc. in diœcesi Viennensi. Abbates. S. Johannes, tum episc. Valentinus, 207. Gosvinus, tum abbas Cisterciensis, *ibid.* Petrus, *ibid.* B. Hugo ex abbate Lianceilli, *ibid.* an Bernardus, *ibid.*
S. Bonifacius archiepisc. Moguntinus, 175.
Bonifacius comes post vota monachismi concepta uxorem ducit, 52.
Bozo episc. Catalaunensis, 46. & *seqq.*
Brixia urbs Italiæ, 297. Episc. Mainfredus, 211
Bruno III. Comes de Altena episc. Coloniæ, 10. 67
Brunsvicensis ducis elogium, 181. 183
Burchardus episc. Meldensis, 18
Buxeium monast. Ord. Cister. 85. Abbas Petrus, *ibid.*
Buxia monasterium, 197. 198.

C

CAdomus, urbs Neustriæ, 88. Cadomensis abbatiæ S. Stephani Ord. S. Bened. abbas Lanfrancus, 88.
Cala seu *Chelæ*, abbatia monialium, 130.
Caladia monast. Ordinis Cisterc. 46.
Calistus II. Papa, 145.
Cameracensis episc. Gerardus II. 43.
Campaniæ comites à quo sic dicti, 23
Canones ferventur, & hæreses cessabunt, 55.
Canonicus regularis, an recte sic dictus, 61 Canonici regulares in ecclesia Sagiensi, 176
Cantuarienses archiep. S. Thomas martyr, 71. 228. 232. Guillelmus, 76. S. Lanfrancus, 88. S. Augustinus, 175. Cantuariensis archiepisc. prærogativa, 175
Cantus in ecclesia qualis decerat, 220. ubi magis cantus quam verba delectant, ibi peccatum, 220
Capetarum domus monialibus Cisterciensibus attributa, Claræ-vallis dicta, 21
Cardinales ex toto orbe assumendi, 245
Caritatis causa quandoque mutanda sunt aut rescindenda, quæ pro caritate sunt instituta, 262
Carnotensis episc. Gaufridus, 35. 47. 129. & *seqq.* 135. & *seqq.* 331
S. Caroli Borromæi sententia de medicinarum usu, 209. De dispensatione episcopi ad contrahendum matrimonium, 251. Qualia ejus studia, 229 Brevi finiendas lites curat, 232. Ejus modestia, 232 & *seqq.*
Carolus Emmanuel, dux Sabaudiæ, 96
Carracetenses monachi Ord. S. Bened. 310.
Cartusia major, Guigo V. Prior, 18
Cartusiæ prior S. Anthelmus seu Nanthelmus, 179.
Cartusiensium turbæ, 179
Carus-locus monast. Ord. Cisterc. abbas Guido, 160. seu Vvido, 218.
Casæ-Dei monast. Ord. S. Bened. abbas Stephanus, 218. Huic subjicitur monasterium Favernaci, *ibid.*
Castellio monast. Ord. Cisterc. 46.
Castra oppidum, 15.
Castrea familia nobilis, 85
Catalaunense concilium, 14
Catalaunenses episc. Guillelmus de Campellis 8. 13. 46 Ebalus, 12, Albericus, 12. & *seqq.* Gaufridus, 44. Herbertus, *ibid.* Bozo, 46. S. Memmius, 127
Cauda in sacrificio perseverantiam figurat, 18.
Causæ brevi finiendæ, 232
Causis, non factis res discernendæ sunt, 61
Ceicense monasterium, 223
Cenomanensis episc. Guido, 152
Cerei extincti in triduo ante Pascha, cur, 300
Chabanius equitum Magister, 56
Chartæ variæ. Anserici archiepisc. Bisuntini de monasterio Favernacensi, 218. Conventionis inter S. Bernardum & ecclesiam S. Amantii de loco *Buxia*, 198. Bozonis episc. Catalaunensis pro monasterio Altrifontis, 48. Chartæ ejusdem fragmentum pro fundatione monasterii Trium-fontium, 46. Gaufridi Decani &c. ecclesiæ Compendiensis pro monasterio Trium-fontium, 47. Hugonis Campaniæ Comitis pro monasterio Claræ-vallensi, 24. Abbatis S. Genovefæ pro abbatia S. Victoris, 125.
Chorisiaci ecclesia, 18
Chrysogonus Pisanus S.R.E. Cancellarius, 15
Cicinandus monachus Claræ-vallensis, 224
Cisterciensis abbates Raynaldus, 179. 207. Gosvinus, 207. Cisterciensium auctoritas, 31. & *seqq.* Eorum societas etiam à Regibus cupita, 32. Privilegium in judicandis suis causis, 169. Eorum turbæ ob decimas, 168. 193. Eorum cum Cluniacensibus dissidia, 254. Quando primum in

Hiberniam admissi, 161
Claræ-fontanæ monast. abbas Lambertus, 218
Claræ-vallensis monast prima fundatio, ejusque translatio, 25 Abbas Robertus S. Bernardi successor, 208
Claræ-vallis domus Capetarum apud Meteas monialibus Cisterciensibus attributa, 21
Clarembaldus episc. Silvanectensis, 55
Clericis legum Justiniani & litium occupationes non congruunt, 226. & seqq. Quænam eis studia competant, 226. & seqq. Curias ne frequentent, 246. Nec de parentibus promovendis aut ditandis cogitent, 248. Luxus vestium fugiant, 241. Militiæ addictis arguuntur, 56. Hi privilegia excidunt, ibid. Eorum hereditas pauperibus debetur, 187
Colonienses archiepisc. Bruno, 10. 67. Arnaldus, 239. Conradus 242. Vvalramus, ibid. Vvilhelmus, ibid.
Cluniaci abbates, Pontius, 17. 254. Hugo II. 5. 254. Petrus Venerabilis 5. 87. 124. 204. 254. S. Hugo 125. 254. Cluniaci laudes, 87. 115. 124. 254. Ejus ecclesia ab Innocentio II. Papa dedicata, 87. Exemtio ab episcopis, 150. Cluniacensium auctoritas, 87. Eorum cum Cisterciensibus dissidia, 254.
Cognoscere & curare se ipsum, res difficillima, 79
Colloquium Parisiense, 152
Comitia episcoporum Atrebati anno 1128. 35
Commendæ & Commendatarii an & quatenus probandi, dissertatio Horstii, 104. & seqq. Commendæ tradendæ formula, 115
Compendiensis ecclesiæ confratres, 46. & seqq.
Compostellanus episc. Petrus, 105
Conanus Britanniæ dux, 85
Conceptio B. Mariæ 158. Hoc nomine etiam dicta Annuntiatio, 159
Concilium Catalaunense, 14. Jotrense, 152. 154. Pisanum, 97. Romanum anno 1138. 154. Senonense an. 1140. 44. 118. 154. 155 Suessionense an. 1120. 151. 157. anno 1095. 157. Trecense, 15. 16.
Concionatores facetias & jocos horreant, 217
Conon Legatus Sedis apostolicæ, 158
Conradus archiepisc. Coloniensis, 242.
Conradus episc. Salsburgensis, 86
Conradus imperator, 95. 96. 97
Conradus dux Zeringensis, 72
Conradus comes Luxemburgensis, 20
Constantia Philippi I. regis filia, uxor Hugonis Campaniæ comitis, 28
Constantienses in Neustria episc. Algarus, 201. Philippus, ibid.
Conventus Spirensis, &c. pro sacra expeditione, 211
Cordubani, 251
Coronæ monast. abbas Junius, 198
S. Cornelii Compend. monast. abbas Odo. 124
Cremonensium pertinacia, 97
Crista-alba monast. Ord. Cisterc. 9
Crucis signo dæmones fugati, 6
Cruces visæ in baptizatorum vestibus, Dei nutu expressæ, 42
Cuissiaci monast. Ord. Præmonstrat. abbas Lucas, 59
Cupola molendinum Parisiis, 222
Cupiditas lucri usum legum corrumpit, 226
Cynira Cypriorum rex, 303
S. Cypriani Pictavensis monast. Ord. S. Bened. abbas Bernardus, 114
Κυρὸς nomen hominibus à græcis tributum, 50

D

DÆmones crucis signo fugati, 6
Daimbertus archiepisc. Senonensis, 275
Damasci obsidio, 195
Damnati an aliqui fuerint liberati, 296
Dommartum exemtio Cisterciensibus concessa, 168. 193. Hinc turbæ, ibid
Dervensis monast. abbas Theobaldus, 48
Diana, uxor Odonis de Castellione, 2
Dilectio Dei ex toto corde &c. quid, 265. & seqq.
Diogilum, cella monasterii S. Dionysii, 251.
S. Dionysii in Francia monast. 53. Ejus basilicæ dimensiones, ibid Abbates Sugerius, 51. 53. 194. Adam, 55. Odo, 194
S. Dionysii de Nogento monast. Ord. Cluniac. 115
Dispensationes quando legitimæ, 240. 262
Dolensis ecclesiæ cum Turonensi controversia, 91
Domini nomen etiam ab ethnicis repudiatum, 50
Domni & patris nomen respuit S. Bernardus, 50. Sic & domnæ nomen S. Mechtildis, ibid.
Domni, non domini nomen etiam sanctis & episcopis tributum, 50. Primo abbati, tum etiam monachis sacerdotibus concessum, ibid.
Domus-Dei monast. Ord. Cisterciensis 5. Robertus S. Bernardi nepos ibi abbas, ibid.
Drauso episc. Suessionens. 118
Drogo ex priore S. Nicasii Remis, primus abbas S. Johannis Lauduni, 26. 35. tum Card. episc. Ostiensis, 26. Ejus operta, ibid.
Duella acrius punita, 50
Dunæ, quid, 208
Dunense monast. Ord. Cisterc. ibid abbates, Robertus & Bernardus Campanus, ibid.
Durbonum cartusia, 172

E

EBalus episc. Catalaunensis, 12
Eberacensis abbas, 222
Eberbacum monast. Ord. Cisterc 9
Eboracensis archiepiscopi Guillelmus, 75. 169. Turstinus, 76. 169. Henricus, 169
Eborensis in Portugallia episc. Henricus, 223
Ebroicensis episc. Balus Card. 56
Ecclesia an in sola B. Maria Passionis tempore fuerit salvata, 500
Ecclesiæ quomodo competat uterque gladius, 244
Ecclesiastica libertas tuenda, 52.
Ecclesiasticis nugæ cavendæ, 215
Edessa urbs Mesopotamiæ ab infidelibus capta, 212
Educatio liberorum ut curanda, 199
Egon ultimus familiæ Zeringensis, 72
Eleemosyna religiosis facta melior, 72
Eleonora Ludovici VII. regis uxor, 166
Elias novitius Claræ-vallis, 83
S. Eligii monast. apud Noviomum abbas Theodericus, 47
Elvira Comitissa Tolosæ, 172
Elvira Infantissa Hispaniæ, 200
Engelbertus comes Alcenæ, 10
Engolismenses episc. Gerardus, 86. Hugo, 198
Episcopatum si acceptasset Gaufridus prior Claræ-vallis, damnatus fuisset, 82
Episcopi modestia, non fastu auctoritatem sibi concilient, 250. & seqq Curias non frequentent, 246. Si valetudini parcant, munus suum implere non possunt, 209. Ipsis litium & legum studia non competunt, 226, & seqq. Episcopi, dimissis ecclesiis monachi facti, 12. 67. An id liceat, 68
Epistolæ inutiles non scribendæ, 178
Epistolæ variæ, Bellarmini ad Henricum episc Virdunensem, an expediat quietis desiderio episcopatum dimittere, 69. Henrici electi episcopi Belvacensis ad Petrum Venerabilem, 204. Hugonis episc. Gratianopolis, Guigonis prioris & fratrum Cartusiæ de cæde seq. 135. Innocentii II. ad Gaufridum Carnotensem episc. & Stephanum Parisiensem de cæde Archembaldi archidiaconi Aurelianensis, 129. Ejusdem epistola ad eosdem de eodem, 130. Aliæ item ejusdem ad Rainaldum Remensem, Hugonem Rotomagensem, Hugonem Turonensem, & eorum suffraganeos de eadem re, 134. Item alia ejusdem ad Alberonem episc. Virdunensem pro ecclesia S. Pauli, 144. Item alia ad Samsonem Remensem & Henricum Senonensem archiepiscopos & ad S. Bernardum contra P. Abælardum, 152. Item aliæ ad Stephanum abbatem S Memmii 127. Petri Venerab abbatis Cluniacensis ad S. Bernardum, 124. Stephani episc Parisiensis de cæde B. Thomæ prioris S. Victoris, 132. Fragmentum epistolæ Petri prioris ecclesiæ S. Johannis Evang. Senonensis ad Attonem episcopum Trecensem tunc monachum Cluniacensem, 19 Epistola ad Stephanum episc. Parisiensem de tuenda ecclesiastica libertate, 52
Epitaphium Sugerii abbatis S. Dionysii, 178. Theobaldi comitis Campaniæ, 29
Ermengardis Comitissa Britanniæ, 85
Ernaldus seu Arnoldus abbas Bonæ-vallis, 207
Eskilus archiepisc. Lundensis, 67. 107. Sueciæ primas, 107 fit monachus, ibid.
Eugenius ex Vicedomino Pisano abbas S. Anastasii, dein papa, 170. Electus est licet non fuerit Cardinalis, ibid.
Excubiæ, cartusia, 179
Exempla quantum prosint, 199
Exemptiones monasteriorum expenduntur, 149. 150
S. Exsuperii Corboliensis collegiatæ præpositus, abbas dictus, 102

F

FAverniacum monast. Ord. S. Bened. 218
Ferdinandus abbas de *Toldanos*, 200
Fidelis viri totus mundus divitiarum est, unde hæc sententia, 298
Fideles omnes sacrificio adstantes quomodo consecrent & offerant, 104
Fides propria sine baptismo salvat, sed non aliena, 270
Flaviacum vicus, & monast. Ord. S. Bened. 45 abbates, Hildegarius, duo Hugones, ibid.
Flaviniacum oppidum & monast. Ord. S. Bened. 45
Florentius abbas Carracetensis, 200
Floriacense monasterium, 61
Folmarus comes Mettensis, 28
Fontanella monasterium, 59
Fontes, seu Fontanense monast. 78. Abbates Richardus, ibid. Henricus Murdach. 169
Fortunæ prioris memoria modestiam fovet, 234
Fractilatæ vestes, 242
Fridericus episc. Leodiensis, 10
Fridericus comes de Fontaniaco, 218
Fridericus comes Tullensis, 146
Fulbertus, abbas S. Sepulcri Cameraci, 55
Fulbertus canonicus Parisiensis, 151
Fulco episc Belvacensis, 157
Fulco rex Jerosolymæ, 219

G

G. Succentor Parisiensis, 32
Gallicanæ ecclesiæ consuetudo de pluralitate beneficiorum à Pontifice improbata, 55
S. Gangulfi ecclesia Tulli, 102.
Garnerius Subprior Cluniaci, 44
Garnerius ex monacho Cluniacensi, Claravallensis, 5
Gaucelinus archipresbyter de S. Cyrico, 198
Gaufridus episc. Carnotensis, 36. 47. 129. & seqq. 132. & seqq 151
Gaufridus episc. Parisiensis, 157
Gaufridus, seu Galfridus abbas S. Mariæ Eboraci, 76
Gaufridus abbas Saviniaci, 91.
Gaufridus abbas S. Theoderici prope Remos, 27. 44. 61. Tum S. Medardi Suessionensis, 44. 157. tandem episc. Catalaunensis, 44
Gaufridus auctor libri 3. Vitæ S. Bernardi, 207
Gaufridus monachus Claræ-vallensis, 198. 222.

Gaufridus ecclesiæ Compendiensis decanus, 47
Gaufridus de Perrona, quintus prior Claræ-vallis, electus episcopus, 82
Gaufridus filius Fulconis regis Jerosol. 239
Gebizo auctor stirpis ducum Zeringensium, 79
Gemblacensis abbas Arnulfus, 27
S. Genovefæ Parif. abbates, Stephanus, tum Tornacensis episc. 215. Odo, 222
Gerardus sedis apost. legatus, dein Papa dictus Lucius II. 20
Gerardus II. episc Cameracensis, 48
Gerardus episc. Engolismensis, 86
Gerardus episc. Tullensis, 102
Gerardus abbas Floriensis, 63.
Gerardus abbas Pultariensis, 60
Gerardus monachus Claræ-vallis, 198. 222
Gerardus comes, 60
Gerardus comes Nivernensis, 155
S. Geremari monasterium, 45
Gigniacenses monachi Ord. Cluniac. 193
Gilbertus archiepisc. Turonensis, 135
Gilbertus Porretanus episc. Pictavensis, 253
Gilbertus abbas quo tempore in Cantica scripserit, 2
S. Gildasii monast. in Britannia abbas Petrus Abaëlardus, 238
Gilduinus primus abbas S. Victoris Parisiensis, 2. 8. 222
Girardus II. episc. Sagiensis, 176.
Glastoniæ abbas Henricus episc. Vvintoniensis, 75
Gloria Dei est celare verbum, & gloria regum investigare sermonem, Vulgatæ contrario sensu apud Greg. & Bernard. 292
Godefridus dux Lovanii, 20
Goffredus de Vico-novo, 350
Godefridus episc. Lingonensis, 136. 137. 190. 198. 207. 255
Gofridus comes, 135
Gofridus Bullionensis I. rex Jerosolymæ, 128
Gofridus Felonia, 24
Goslenus seu Joslenus episc. Suessionensis, 35. 42
Gorziacum castrum, 152
S. Gosvinus prior S. Medardi, 157
Genevinus abbas Bonæ-vallis in diœcef. Vienn. tum Cisterci, 207
Gratia & merita inter se non pugnans, 295
Gratianopolitani episc. Hugo, 132. 135. Hugo alter, 135. 179
S. Gregorii M. solitudinis & quietis desiderium, 225. Inter armorum strepitus sacris studiis vacat, 231. Ejus sedulitas contra otium, 153
Gregorius Cardinalis, 169. 202
Guarimberti ex abbate S. Medardi episc. Suession. infelix exitus, 128
Guarinus episc. Ambianensis, 35. 42
Guarinus abbas Alpensis, 123
Guarinus abbas Alsi-fontis, 48
Gueule in arte symbolica quid, 253
Guibertus abbas Novigenti, 45
Guido episc Cenomannensis, 231
Guido cancellarius S. R. E. 145. 210
Guido abbas Catiloci, 160. seu Vvido, 218
Guido abbas Trium-fontium, 46. & *seqq.* 49
Guido V. Vvido.
Guido comes Britanniæ, 76
Guido Pisanus, 97
Guido V. prior Cartusiæ majoris, 21. 152. Ejus opera, 21
Guillelmus archiepisc. Cantuariensis, 76
Guillelmus archiepisc. Senonensis, tum Remensis, 29. Card. Sedis apost. Legatus, 183.
Guillelmus card. episc. Prænestinus, 30
Guillelmus de Campellis episc. Catalaunensis. 8. 23. 46. 151. 222 Moritur monachus, 8
Guillelmus Eboracensis intrusus, 75
Guillelmus abbas Majoris-monasterii, 229
Guillelmus abbas Padolironensis, 216
Guillelmus I. abbas Rievallis, 2
Guillelmus abbas S. Theoderici prope Remos, 27. 62. 63. 64. 151. 254. & seq.
Guillelmus S. Maioli discipulus, 125
Guillelmus Conquæstor dux Normanniæ & rex Angliæ, 88
Guillelmus Rufus rex Angliæ, 76
Guillelmus Calabriæ & Apuliæ dux, 102
Guillelmus IX. Aquitaniæ dux, comes Pictaviensis 84. 92
Guillelmus comes Aquitaniæ, 166
Guillelmus VIII. Pictavorum comes, 92
Guillelmus III comes Nivernensis monsur Cartusianus, 191
Guillelmus IV. comes Nivernensis, 191
Guillelmus filius Theobaldi Magni, 199
Guillelmus Goez, 29.
Guillelmus V. Vvillelmus.
Guimpla muliebre capitis ornamentum, 84
Gola vel Guna quid, 253

H

HÆresum origo, beneficiorum pluralitas, 53
Hæreses cessabunt, si serventur canones, 53
Heretici, an & quomodo puniendi, 291.
Haimericus card. S. R. E. Cancellarius, 15. 137
Haimerus episc. Aniciensis, 303
Haimo præpositus ecclesiæ Compendiensis, 47
Harsburgenses comites, 79
Hato V. Atto.
Helias episc. Aurelianensis ex abbate S. Sulpicii Bituricensis, 173
Helinus abbas S. Theoderici, 63.
Heloissa P. Abaelardi conjux, 151. Abbatissa Paracliti, 189
Henricus card. archiepisc. Eboræ, rex Lusitaniæ, 223
Henricus archiepisc. Moguntinus, 201. 219
Henricus episc. Belvacensis, tum archiepisc. Remensis, 201. 204.
Henricus archiepisc Senonensis, 28. 31. 129. 152
Henricus episc. Tullensis, 22. 145. 146
Henricus episc Virdunensis, 34. 35
Henricus episc. Vvintoniensis, 75. 169
Henricus monachus Claræ-vallensis cardinalis, 186
Henricus dux Burgundiæ, 123
Henricus comes Blesensis & Campaniæ, filius Theobaldi Magni, 199. 216
Henricus comes Luxemburgensis, 147. & seqq.
Henricus comes Trecensis Palatinus, 29
Henricus Murdach archiepisc. Eboracensis ex abbate Fontanensi, 169
Henricus à Lotharingia episc. Virdunensis sedem dimittit, 69
Henricus I. rex Angliæ, 74. 75. 98. Ejus pia mors, *ibid.*
Henricus II. Angliæ rex, 75
Henricus Julius Brunsvicensis ad episc. Halberstadensem electus, 181
Henricus Aurelianensis, 130
Henricus frater Vvidonis de Junci-villa, 128
Herbertus episc Catalaunensis, 44
Heribertus Campaniæ comes, 28
Hermannus Contractus an auctor *Salve Regina*, 305
Herveus de Vico-novo, 130
Hieronymi epistolæ emendatæ, 11
Hildebertus archiepisc. Turonensis, 135
Hildebrandus postea Gregorius VII. papa, 67
Hildefonsus comes S. Ægidii & Tolosæ, 172
S. Hildegardis abbatissa S. Ruperti, 214
Hildegarius abbas Flaviacensis, 45. Alter ejusdem nominis, *ibid.*
Hugo archiepisc. Rotomagensis, 134. 203
Hugo archiepisc. Turonensis, 131. 134. 135. 239
Hugo episc. Grasianopolis, 132. 133
Hugo Gratianopolitanus episc. 135. Dein archiepisc. Viennensis, 172
Hugo card. episc Tusculanensis, 128
Hugo ex abbate Pontiniaci episc. Autissiodorensis, 32. 46. 187. 190
Hugo ex abbate Trium-fontium Card. episc Ostiensis, 186
Hugo Engolismensis episc. 198
Hugo decanus Aurelianensis, episc. designatus, 35. 173
S. Hugo abbas Cluniacensis, 125. 254
Hugo II. abbas Cluniaci, 5. 17
Hugo abbas Flaviacensis, 45. Alter ejusdem nominis, *ibid.*
B. Hugo Lioncelli abbas, tum Bonæ-vallis in diœcef. Vienn. 207
Hugo abbas Luxoviensis, 218
Hugo Farsitus, quis, 28. An & cujus loci fuerit abbas, *ibid.* Ejus opera, *ibid.*
Hugo archidiaconus Favernacensis, 113
Hugo de S. Victore, 222
Hugo Aurelianensis, 130
Hugo comes Campaniæ, 23. 46
Hugo de Dola, 238
Hugo de Paganis, magister Militiæ Templi, 23
Humbertus seu Humbaldus archiepisc. Lugdunensis, 17
Humbertus abbas Igniacensis, 103
Humbertus II. comes Mauriennensis, 166
Humbertus II. comes Sabaudiæ, 113
Humbertus ob duellum punitus, 50
Humbertus de Juliaco seu Vissiaco, 128
Humilitatis est locum sublimem tegere, & per obedientiam non dimittere, 58

I

JAcobus S. Anniani subdiaconus, 139
Januæ metropolis erigitur, 26. Januenses S. Bernardum patronum agnoscunt, ejusque festum instituunt, 24
Igniacensis abbas Hombertus, 103
Illapsus Dei & angelorum in mentes hominum quomodo fiat, 284.
Imperatoris titulum fert Alfonsus rex Castellæ, 200
Incorrigibiles an è monasteriis pellendi 80
Innocentius II. Papa, 16. 93. 96. 97. 98. 99 & seqq.
Insulis, oppidum famosum Flandriæ, 190
Investituræ repetitæ à Lothario 128
Johannes episc. Aurelianensis, 135. 173
Johannes episc Macloviensis, 85. 222
Johannes episc. Morinensis, 33
Johannes episc. Ostiensis, 86
Johannes episc. Sagiensis, 176
Johannes ex abbate Bonæ-vallis Cisterc. episc. Valentinus, 160. 207
Johannes Lencaillerus abbas Aquiscincti, 43
Johannes archidiaconus Aurelianensis, 132
Johannes Michaëlensis scriba concilii Trecensis, 26
Johannes ecclesiæ Compendiensis canon, 47
Johannes monachus Claræ-vallensis, 224
Johannes Cirita, 224
Johannes rex Portugalliæ, 223
S. Johannis Carnotensis abbas Hugo, 28
S. Johannis Laudunimonast. 26. 35. Primus abbas Drogo, 26
S. Johannes de Tarouca monast. Ord. Cisterc. 224
Joci ab ecclesiastica abhorrens regula, 216
Joramnus abbas S. Nicasii Remensis, 23. 63. Cardinalis, 27
Jordanes Petri Leonis filius, 152
Josbertus de Firmitate, cognomento Rufus, 24
Josceramnus episc. Lingonensis, 24
Joslenus episc. Suessionensis, 35. 42
Jotrensis Synodos, 132. 134
Iterius episc Nammetensis, 85
Judicii dies extremus à variis prædictus, 37. & seqq.
Junius abbas de Corona, 198
Ivo canonicus regularis, 128
Jurisprudentiæ an studere debeant clerici, 230
Julius episc Lugdunensis, in eremum secessit, 39

L

LAbor &c. monachorum insignia, 72
Lambertus abbas S. Bertini 41
Lambertus abbas de Clara-Fontana, 218
Latiniacum monast. Ord. S. Bened. 39
Laudunensis episc. Bartholomæus, 5. 59 177
Laus perennis in Alcobaciensi monast. 223
Leodienses episc. Fridericus, 16. Albero, 10. 23. 145 Alexander, 22
Leutaldus Novariensis magister, 57
Lexoviensis episc Arnulfus, 175
Lingonenses episc. Josceramnus, 24. Vvil-

lencus, 136. Vvillelmus, *ibid.* Gaudefridus *ibid.* & *seqq.* 190. 198. 207. 222
Lites brevi finiendæ, 232. Litium & legum Justiniani studia episcopis non competunt, 256. & *seqq.*
Liuncelli monast. Ord. Cisterc. abbas S. Hugo, 207
Lotharius imp. 95. 96. 97. 98. 99 & *seqq.* Ejus pietas, 99. 128. Leutherius etiam dictus, 20
Lucas abbas Cuissiaci, 59
Lucius papa, antea dictus Gerardus, 20
Ludovicus VI. Grossus Francorum rex, an monasterii S. Victoris Paris. conditor, 8. Quosdam episcopos persequitur, 32. Cisterciensibus sociatus, 32. Ejus pia mors, 33. Monasticum ordinem profitetur, *ibid.*
Ludovicus VII. Junior, rex Francorum, 164. Sub eo turbata ecclesia Gallicana, 163. 164. Ejus mores, 165. Variæ ejus coronationes, 174
Ludovicus frater Humberti de Juliaco, 218
Lugdunenses archiepisc. Humbaldus, seu Humbertus 17. Rainaldus, *ibid.* Justus, 19. Lugdunenses arguuntur ob receptum Conceptionis S. Mariæ festum, 138
Lundenses archiepisc. Eskilus, 67. 207. 217. Absalon, 217
Luxoviensis abbas Hugo, 218

M

MAcloviensis episc. Johannes, 85. 212.
Magdeburgum, Parthenopolis dicta, 20
Magdeburgensis episc. S. Norbertus, 20. 37. 40. 177
Magistri spiritualis necessitas, 79
Mainfredus episc. Brixiensis, 211
Majorevum cartusia, 179
Majoris-monasterii abbates Odo, 89. 219. Guillelmus, 219
S. Malachias archiepisc. Armachanus, 161. 175
Manasses II. episc. Meldensis, 18
Mandatum de diligendo Deo ex toto corde, 81. Quomodo intelligendum, 165. & *seqq.*
Manasses Cancellarius Catalaunensis episcopi, 48
Marcellinus præfectus, 191
S. Marcelli Cabilonensis monast. 153
Marciani Imp. decretum contra turbatores, 158
B. Mariæ Conceptio, 138. Ejus festivitas, 139. Ejus intercessio quanti, 302. Festivitates quando institutæ, 303 Cur fuerit desponsata, 271
Maria quotuplex in Evangeliis, 186
Maria ducissa Burgundiæ, 29
S. Mariæ monast. Ord. S. Bened. Eboraci, 76. Abbates Stephanus, Galfridus, *vide suis locis.*
S. Mariæ Dubliniensis monast. Ord. Cisterc. 161
Mathildis comitissa Pertici, 29
Mathildis uxor Gofredi Bullionensis, 128
Mathildis uxor Theobaldi comitis Campaniæ, 199
Mathildis soror Drogonis Card. 26
Matrimonium post monachismi vota an validum, 52. An cum dispensatione possit ab episcopo contrahi, 231
Matthæus card. episc. Albanensis, 14. 16, 35. 86. 97. 144. 255
S. Maximini Trevirense monast. 147. & *seq.* Abbas Sigerus, 149. Ejus exemptio, *ibid.*
S. Mechtildis soror, non domina cupiebat appellari, 50
S. Medardi Suessionensis abbates Gaufridus, 44. 62. Odo, *ibid.* Ansherus, 218. Guarimbertus, *ibid.* Ejus ecclesia ab Innocentio II. consecrata, 44
Medicinæ an monachis adhibendæ, 209
Mediolanenses archiep. Anselmus, 95. Ribaldus, 97. S. Carolus, 187. 209 253. 219. 252. S. Ambrosius, 237. Mediolanenses adversus Lotharium imp. rebelles, 95. Honorificentissime S. Bernardum recipiunt, 97. Mediolanum archiepiscopali dignitate privatur aliquanto tempore, 96. 97. Exinde metropolis minuta, *ibid.*
Meldenses episc. Burchardus, 18. Manasses II. *ibid.*
Meilifons monast. Ord. Cisterc., 161
S. Memmius episc Catalaunensis, 157
S. Memmii abbatia Ord. S. Augustini, 127. Abbas Stephanus, *ibid.*
Mensa rotunda, ludus militaris, 216
Merita & gratia inter se non pugnant, 295
Metenses episc. Stephanus, 21. 145. 146. Poppo, 145
Militia clericos dedecet, 36. 145. 146.
Milo de Sera, 46
Miratorium monast. Ord. Cisterc. 191.
Modestia episcopos commendet, 250. & *seqq*
Moguntinensis archiepiscopi prærogativa, 175. Moguntini archiep. S. Bonifacius, 171. Vvillegisus, 234. Henricus 202. 239. Arnaldus, 202
Molismense monast. 23
Monachi Apostolorum sequaces, 120. quo sensu episcopos & mulieres fugere debeant, 150. Primi sunt post Martyrum choros, 116. Bona potiori jure possident quam beneficiarii, 109. & *seqq.* Eorum precibus & meritis Gallia pacificata, 164. Quænam ipsorum insignia, 72. An iis docere competat, & prædicare, 72. An scientiis & studiis incumbere, 73. Cum operam eorum ecclesia requirit, nec elatione avida suscipiant, nec blandiente desidia respuant, 68. An medicinas adhibere debeant aut possint, 209. Parentum curam debent cavere, 248. Incorrigibiles an è monasteriis pellendi, 80. *V* Moniales. Fugitivi requirendi, 80. Monachus Cartusianus exiens numquam fine satisfactione receptus, 179
Monasteriorum exemtiones, 120. 149
Monastica professio est secundum baptisma, 264. Sacramentum unctionis in episcopo non dissolvit, 19. An matrimonium dirimat, 52
Moniales impudicæ ergastulis includendæ, 80
Monomachia severe punita, 50
Mons-Cornelii monast. Leodii, 59
Mons-Dei cartusia in diœces. Remensi, 63. Priores Haimo, Gaufridus, *ibid.*
Mons-locutitius Parisiis, 215
Morasine, bannum, 21
Morbus qui exercitia regularia non interrumpit, à monacho ferendus, 209
Morimontis abbas, 218
Morimundi primus abbas Arnaldus, 9
Monnorum episc. Johannes, 35
Mortui-maris abbas, 201
Multiloquium quomodo non est absque peccato, 71
Mundus, de ejus duratione variæ sententiæ, 17. & *seqq.*
Musica an in ecclesiis admittenda, 210

N

NIo L. sæpius veteres mutabant, 253
Namnetenses episc. Gaufridus electus, 82. Ictius, 85
S. Nanthelmus ex Cartusiæ priore episcop. Belliccensis, 179
S. Nicasii Remensis monast. viris illustribus floret, 27. 62. Joramnus abbas, 26. & 27. Arnulfus, 63.
Nicolaus S Albani monachus, 196
Nicolaus S. Bernardi notarius quis fuerit, 196
S. Nicolai de Bosco monast. in diœcef. Laudunensi, 27. 62. Abbas Simon, *ibid.*
S. Nicolai Pratensis ad Tornacum præses Ogerius, 65.
Nivardus frater S. Bernardi. 200. 201
Norbertus archiepisc. Magdeburgensis, 20, 37. 40. 177
Normannus episc. Andegavensis, 219
Notarii & scribæ sub S. Carolo literam processus fere dedidicerant, 231
Novigenti, monast. Ord. S. Bened. abbas Guibertus, 45
Noviomensis episc. Simon, 35
Nundinæ seu torneamenta, 216

O

OEconomus an idem qui Vicedominus, 170
Odo ex abbate s. Cornelii Compend. abbas s. Dionysii, 194
Odo abbas S. Genovefæ Paris. 222
Odo abbas Majoris-monasterii, 89. 219
Odo præpositus ecclesiæ Compendiensis, 47
Odo comes Trecensis, 21
Odo alter, Hugonis comitis Campaniæ filius, 51
Odo de Castellione, 2
Ogerius canonicus regularis, præses S. Nicolai Pratensis ad Tornacum, 65
S Olavi ecclesia prope Eboracum, 76
Opera bona meritoria non pugnant cum gratia, 295
Opizo marchio in Italia, 188
Ordinandi ad sacerdotium inviti, nolentes, 247
Orientalis expeditionis infelix exitus, 195 Quomodo profuerit, 233. Causæ referuntur, *ibid.*
Originale peccatum quomodo apud veteres deletum, 167
Ostienses episc. card. Drogo, 26. Petrus Damiani, 67. 235. Johannes, 86. Hugo, 186. Ostiensi ecclesiæ unita Veliterna, 186
Otho Frisingensis revocat dicta in S Bernardum, 132
Otiosum aut male occupatum esse, idem, 231. Otiosorum verborum effectus, 216
Oxoniensis academia, 161. 219

P

PAdolironense monast. 126. Ejus abbas Guillelmus, *ibid.*
Pallium archiepiscopale, 175
Parentibus sua legare non debent clerici, 187. Parentes novitium retrahere conantes acriter à S. Bernardo reprehensi, 83 Ob vitam religiosam contemnendi, 81. Eorum cura monachis fugienda, 248
Paracliti monasterium, 158. Abbatissa Heloissa, 189
Parisiense colloquium, 152. Parisienses episc. Stephanus, 3. & *seqq.* 129. 130. 132. Gautridus, 157.
Parthenopolitana civitas, Magdeburgum, 20
Parvinus abbas S. Sepulcri Cameraci, 35
Pastoralem curam an liceat dimittere, 66
Patres facile non sunt erroris arguendi, 12. Eorum de extremo die sententia expenditur, 17. & *seqq.*
Patris nomen ante sæculum XIII. abbatibus proprium, 255. Deinde monachis sacerdotibus datum, 50
Patrum exempla filiis prosunt, 199
S. Pauli Virduni monast. Præmonstratensibus datum, 144
Pauperes templis præferendi, 256 & *seqq.* Iis debetur quod ex monasteriorum ædibus redundat, 120 Item clericorum hereditas, 187. Paupertas voluntaria, labor &c insignia monachorum 72. Bona propria, non communia excludit, 108
Peccatores esurientibus comparati, 299
Perseverantia, de virtute patientiæ, 48
S. Petrus, archiclavus totius monarchiæ ecclesiarum, 283. An peccando caritatem amiserit, 297. Ejus ætatem nullus Papa attigit, 171
Petrus archiep. Bituricensis, 15. 163
Petrus episc. Belvacensis, 35
Petrus episc. Compostellanus, 303
Petrus Damiani card. episc. Ostiensis, 67. Episcopatum dimittit, 235
Petrus episc. Pictaviensis, 92
Petrus episc. Portuensis, 86
Petrus Fontanensis card. 17
Petrus Venerabilis abbas Cluniacensis, 5. 87. 124. 144 188. 204. 154. Ejus epistola de sua cum S. Bernardo amicitia, 124
Petrus abbas S Amantii, 198.
Petrus abbas Bonæ-vallis in diœc. Vienn. 207
Petrus abbas Bazeii, 85

INDEX NOTARUM.

Petrus Abaëlardus, 23. 189. 251. & seq. Pie moritur, 253.
Petrus prior ecclesiæ S. Johannis Evangel. Senonensis, 19
Petrus de Treva decanus S. Stephani Bisuntini, 228
Petrus monachus, 160
Petrus frater Alfonsi regis Portugalliæ, 206
Petrus Austentius, 198
Petrus Miles, 24
Petrus Vitriaci præpositus, 46
Petrus Berengarius Abaelardi Apologista, 254
Petrus Leonis, V. Anacletus
S. Petri de Spina monast. Ord. Cisterc. 200
Philippus archiepisc. Turonensis, 132
Philippus episc. Constantiensis, 202
Philippus prior Claræ-vallis, 198
Philippus II. rex Hisp. collationem beneficii clerico curias frequentanti factam revocavit, 246. Lusitaniam occupat, 223.
Philippi principis Franciæ obitus, 32
Pictavienses episc. Petrus, 98. Gilbertus Porretanus, 251.
Pisanum concilium, 97
Pii V. Papæ fortitudo, 181
Pluralitas Beneficiorum improbata, 183
Pontiniaci abbas Hugo, 32. 46. tum episc. Antisiodor. 187.
Pontius abbas Cluniaci, 5. 234.
Poppo episc. Metensis, 245.
Portæ Cartusia, 179
Portuensis episc. Card. Petrus, 86
Portugalliæ titulus regni datus, 206
Præceptum V. Mandatum.
Prædestinationis signa qualiter certa admiserit Bernardus, 276
Prædicare quatenus monachis liceat, 72
Prælaturas an liceat dimittere, 67. & seq.
Præmonstratum monast. & Ordo, 177 Abbates, S. Norbertus, 177. Hugo, ibid.
Prænestinus episc. Card. Guillelmus, 10. 86.
Primiceril nomen & dignitas, 22
Principes & prælati quantum à malis consiliariis cavere debeant, 243
Probationes per aquam, ignem, eucharistiam &c. vetitæ, 195
Propositi (id est vitæ monasticæ) baptismus, 264
Pruliaci abbas Artaudus, 58. An Gerardus, 60.
Pueri ad beneficia eccles. non promovendi, 180 & seq.
Pultariense monast. 58. Abbas Gerardus, 60. an etiam Artaudus, 58.

R

RAdulfus comes Viromanduorum, Dapifer, 199
Radulfi monachi temeritas, 72. 215.
Rainaldus archiep. Lugdunensis, 57
Rainaldus abbas Cistercii, 129. 207.
Rainaldus comes, consul, advocatus Faverniaci, 218
Rainardus abbas S. Bartholomæi Noviomi, 47
Rainaudus de Perceris, 24
Ranulfus dux, 10
Raymundus comes Tolosæ, 172
Raynaldus de Pratis archiep. Remensis, 35. 63. 134.
Redonensis episc. Alanus, 85
S. Reginæ reliquiæ Flaviniaci, 45
Regniacum monast. Ord. Cister. 192
Regniacum, vulgo *Renenghe*, Flandriæ oppidum, 192
Religiosus tepidus difficilius emendatur quam sæculares, 78. Religiosis eleemosyna facta est melior, 76
Remensis archiepiscopi prærogativa in coronandis Regibus, 174. 175. 185.
Remenses archiepisc. Guillelmus, 29. 185. Raynaldus de Pratis. 35. 63. 134. Adalbero, 44. Samson, 152. 174. Arnulfus, 175. 8. Remigius, ibid. Henricus, 203.
Remensis ecclesia diadema regni habet, 175.
Ribaldus archiep. Mediolanensis, 97
Richardus prior S. Mariæ Eboraci, tum abbas Fontanensis, 76
Richardus sacrista S. Mariæ Eboraci, 76
Richardus rex Angliæ torneamenta in Angliam inducit, 226
Richardus de Monte-Falcherii, 218
Richerus decanus Metensis, 20
Rievallis in Anglia, 1. 74. Guillelmus abbas, 1. Ælredus, ibid.
Ripatorii abbas Alanus, 190. 192.
Robertus episc. Attrebatensis, 35
Robertus abbas de Dunis, tum Claræ-vallis, 208
Robertus nepos S. Bernardi, 1. & seqq. Domus-Dei abbas, 4. 5.
Robertus frater Ludovici Francorum regis, 163. 216
Robertus militiæ Templi magister, 53
Robertus Aurelianensis, Miles, 24
Robertus Hermesii filius, 201
Robertus Pullus card. 161. 210
Rodulfus archiepisc. Turonensis, 219
Rodulfus monachus, 215
Rogerius abbas Vallis-Richerii, 201
Rogerius princeps Siciliæ, 10. 86. 101. Mortuorum sepulcra violat, 10. Rex 95. 162.
Rolandus Blandinellus seu Paparo cancellarius card. tum Papa Alexander III. 210
Rolandus monachus Claræ-vall. Cardinalis, 186
Rolandus monachus Claræ-vallensis, 224
Roffensis episc. Anselmus, seu Ascelinus, 161
Romani Pontifices Lucius, 20. Callistus II. 145. Gregorius VII. 67. Innocentius II. 86. &c. S. Gregorius M. 153. Pius V. 181. Eugenius III. 170. Alexander III. 210.
Romanus Pont. legitimus controversiarum fidei judex, 278. Cur diu non vivat, 171. Nullus Petri ætatem attigit, ibid. Romanæ ecclesiæ tributarius, Rex Portugalliæ, 206. Romanum Concilium an. 1138. 159.
Rotaudus episc. Venetensis, 85
Rotomagensis archiepisc. Hugo, 201
Rualenus abbas S. Anastasii Romæ, 186
S. Rufi de Valentia Canonici regulares, 222
S. Rufinæ episc. card. Tecuinus, 146
S. Ruperti Bingensis abbatissa S. Hildegardis, 214
Rupe-fortis, 54.
Rutila oppidum in provincia Trevirensi, 146

S

SAbinensis episc. Conradus, 86
Sacerdotum arma, lacrymæ preces, &c. 56. Nugas & fabulas vitare debent, 235. Sacerdotes, quantumlibet peccatores, valide sacra conficiunt, 293. Soli proprie consecrant & offerunt, ceteri fideles tantum improprie, 304
Sæculares facilius emendantur quam Religiosi tepidi, 78
Sagienses episc. Johannes, 176. Girardus, ibid.
S. Salvatoris Oratorium in silva *Lais* Canonicorum Regularium, 46
Salve Regina antiphonæ quis auctor, 305. dicta antiphona de Podio, ibid.
Salutis securitas & quies solidior est in Dei voluntate exsequenda, 69
Samson an Dei instinctu sese cum hostibus obruerit, 263
Samson archiepisc. Remensis, 152. 174.
Sancia soror Alfonsi regis Castellæ, 200
Satyrus martyr, 158. Ejus abbatia apud Bituriges, ibid. Abbas Andreas, ibid.
Saviniacum monast. in diœcesi Abrincensi, 92. Ejus abbas primus, Vitalis; secundus sub quo Cisterciensibus aggregatur, Gaufridus, 92
Saviniacum monast. Ord. S. Benedicti in diœcesi Lugdunensi, 95
Scacatæ vestes, 242
Scalabis urbs Lusitaniæ, 223
Scientiæ quatenus monachis competant, 73
Scripturarum lectio quandoque vanas in Patribus, 292
Sebastianus rex Lusitaniæ, 223
Seifridus abbas S. Vincentii Laudun. 177
Senonenses archiepisc. Henricus 28. 41. 158. Vvilfrannus, 19. Guillelmus, 29. Daimbertus, 175. Senonense Concilium, 44. 151. 154. 155.
S. Sepulcri monast. Cameraci, abbates Parvinus, 35. Fulbertus, ibid.
Serenitatis titulus Petro Venerabili datus, 22.
Sherbonia in Anglia, 169
Sicherius vir illustris, 43
Sicilia regni nomine donata, 95
Sigerus abbas S. Maximini Trevir. 145
Signiacum monast. Ord. Cisterc. 63. Abbas Ægidius, ibid.
Silva Cartusia, 179
Silvanectensis episc. Clarembaldus, 35
Simon episc. Noviomensis, 35
Simon abbas S. Nicolai de Bosco in diœcesi Laudunensi, 27. 62.
Simon, Sugerii nepos, cancellarius, 191
Simon Capra-aurea canonicus S. Victoris Paris. 29
Solopera, seu Soleuvria monast. Ord. Cisterc. 202
Spina monast. Ord. Cisterc. 200
Spirensis conventus, 221
Spiritualis vitæ sectatores duce & magistro indigent, 70
Stephanus de Garlanda archidiaconus, 150
Stephanus subdecanus Aurelianensis, 130
Stephanus episc. Metensis, 22. 45. 146.
Stephanus episc. Parisiensis, 35. & seqq. Aureæ Cancellarius, alius à Stephano de Garlanda, 54. De eodem, 129. 130. 132.
Stephanus abbas Casæ-Dei, 218.
Stephanus abbas S. Mariæ Eboraci, 76
Stephanus abbas S. Memmii Catalaunensis, 127.
Stephanus Angliæ rex, 75. 169.
Stephanus de Garlanda, 32. 54. An Stephanus de Garlanda in episc. Belvacensem petitus, 54
Stephanus comes Blesensis, 45
Stephanus comes de Sancerra, 29. 199.
S. Stephani parochia Andegavi, 219
Studia an monachis competant. 73
Suessionenses episc. Josleuus, 35. seu Goslenus, 47. Guatunbertus, 118. Drauso, ibid.
Suessionense concilium, 151. 157. Aliud, 157.
Sugerius abbas S. Dionysii, 32. 53. 151. 194. Ejus pia mors & epitaphium, 178.
S. Sulpicii Bituricensis monast. abbas Helias, 171
Sy. præpositus Aurelianensis, 130

T

TEbaldus de Rubro-monte, 218
Tecuinus episc. Card. S. Rufinæ, 146
Templariorum Ordo, 23 Magistri, Hugo de Paganis, & Robertus, ibid.
Templorum ornatus & divitiæ an probandæ, 256. & seqq. Munditia in eis maximopere curanda, 261.
Temporis jactura vitanda, 71
Tentationis nemo hic expers, 68
Testamenta mature condenda, 187. Clericorum in favorem parentum improbata, 187
Thebaldus Noterius, 134
Thebaldus Hervei, 130
Theobaldus abbas Dervensis, 48
Theobaldus archidiac. Parisiensis, 132
Theobaldus comes Blesensis & Carnuti, 29.
Theobaldus M. Campaniæ comes, 29. 52. 184. Ejus filii, filiæ, laudes, epitaphium, 29. 199
Theobaldus comes Campaniæ, 51
Theobaldus comes Campaniæ, 120
Theobaldus comes Campaniæ, 163. Comes Blesensis, 164
Theobaldus III. comes Campaniæ, 23
Theobaldus Stephani filius, comes Campaniæ, 23. 25.
Theobaldus Comes, 47
S. Theoderici prope Remos abbates Gaufridus, Guillelmus, 17. 62. & seqq. Helinous, 63
Theoderus abbas S. Eligii Noviomi, 47
Theodosii M. imperatoris genios, 241
Theophili pœnitentis historia, 308
S. Thomæ Apost. fides quomodo pusilla ex magnitudine animi, 290. Ejus reliquiæ Edessæ, 212
Thomas archiepisc. Cantuariæ M. 75. 225. Lites brevi sopiendas curabat, 252
Thomas abbas Vallis-Richerii, 201
Thomas prior S. Victoris Parisiensis, 18. 32. 132. & seqq
Tuoniense monasterium 90. 114. abbas primus

primus & fundator Bernardus, 90. *ibid.*
Taldanus monast. in regno Legionensi, 200 Abbas Ferdinandus, 200
Toletanus archiepisc. Bernardus, 303
Tornacenses episc. Gaufridus electus, 82. Stephanus, 215
Torneta seu Torneamenta, 218
Trajani anima an ab inferis revocata, 196
Trecensis episc. Atto, 19.173. Trecense concilium, 15.16.32.46
Tremulus-Pons Italiæ oppidum, 19.
Tres-fontes, monast. Ord. Cisterc. 46. *& seqq.* Primus abbas Rogerius; secundus Guido, *ibid.* Hugo, 186
Trium-fontium monast. Romæ, vide S. Anastasii,
Trevirensis archiepisc. Albero 20.143.146.147 & seqq.
Tullenses episc. Henricus, 21.143.146. S. Gerardus, 102. Udo, *ibid.*
Turonenses archiepisc. S. Martinus, 89 Hildebertus 131. Philippus *ibid.* Gilbertus *ibid.* Hugo 131. 133.219. Rodulfus, 219
Turstinus, seu Trustinus archiepisc. Eboracensis, 76. 169
Tusculanus Card. episc. Hugo, 128

V

Valdemarus rex Daniæ, 217
Valentinus episc. Johannes, 160. 207
Vallis-Richerii monast. Ord. Cisterc. 201. Abbates, Thomas, Rogerius, Dominicus Georges, *ibid.*
Udo episc. Tullensis, 102
Velitrena ecclesia juncta Ostiensi, 186
Venetensis episc. Rotaudus, 85
Vestes fractilatæ, scacatæ, &c. 242
Vestium luxus maxime clericis interdict. 242
Vetus-campus monast. Ord. Cisterc 9
Vetus-mons monast. Ord. Cisterc. 67
Vezeliacense monasterium, 125
Vicedomini dignitas, 170
S. Victoris Paris. monasterii initia, 8. Incrementa 222. Ordo canonicus, 128. Primus abbas Gildninus, *ibid.* 222
Viennensis archiepisc. Hugo, 179
S. Vincentii Laudunens. monast. 177. Abbates, Adalbero & S. ifridus, *ibid.*
Virdunenses episc. Henricus, 24.35 Henricus Lotharingus Princeps, 69. Albero, 144.146. Ursio, 144
Visio Dei an concedatur animabus sanctorum ante generalem resurrectionem, 277 *& seqq.*
Vitalis abbas Saviniaci, 98
Vitriacum seu Victoriacum oppidum Campaniæ, 163.165
Ulgerius episc. Andegavensis, 219
Ulgrinus episc. Bituricensis, 23
Ulticius Cardinalis, 161
Votum sollemne an matrimonium irritet, & quo jure, 51. Vota monastica an matrimonium postea contractum dirimant, 52
S. Urbani monast. abbas Araldus, 48
Ursio episc. Virdunensis, 144
Usuræ immunes milites pro sacra expeditione, 211
Vvalterus fundator *Beverlus* Ord. Cluniac. 125
Vvalterus vir illustris, 43
Vvalramus archiep. Coloniensis, 242
Vvaltinus capellanus, 218
Vvaverleiense monast. Ord. Cisterc. 76.
Vvido de Junci-villa, 218
Vvido de Mertiniaco archidiaconus, 218
Vvido eremita, 177. *Vide* Guido.
Vvillegisi archiepisc. Moguntini modestia 234
Vvillelmus archiep. Coloniensis, 242
Vvillelmus archiepisc. Eboracensis, 169
Vvillelmus de Sebrano episc. Lingonensis, 136
Vvillelmus episc. Prænestinus, 86
Vvillelmus comes Arverniæ & dux Aquitaniæ, 180 113.
Vvillelmus de Arguel, 218
Vvillelmus frater Stephani de Garlanda, 34
Vvillelmus Silvanus, 201 *Vide* Guilelmus
Vvillencus episc. Lingonensis 136.
Vvimpla seu Guimpla, 84
Vvintoniensis episc. Henricus 73.169
Vvittebiense monasterium, 76
Vvltrannus episc. Senonensis, 16
Vvolbertus archidiaconus, 218

Z

Zachanas Paganus archidiac. Aurelianensis, 129
Zeli excessus excusabilis, 153
Zeringenses Duces unde orti, 79

INDEX LOCORUM SACRÆ SCRIPTURÆ

VOLUMINIS PRIMI S. BERNARDI.

GEN. 2. 21. Immisit Dominus soporem in Adam 815. b & seqq.
3. 15. Inimicitias ponam inter te & mulierem, ipsa conteret caput tuum, 738 a
15. Ipsa conteret caput tuum. 1007. e
27. 27. Statimque ut sensit vestimentorum fragrantiam, &c. 530. f
EXOD. 24. 14 Habetis Aaron & Hur vobiscum: si quid natum fuerit quæstionis, referetis ad ipsos 181. e
34. 26 Non coques hœdum in lacte matris, 1244. b
NUM. 19. 15. Vas quod non habuerit operculum, immundum erit. 333. a
DEUT. 1 36. Quemcumque locum calcaverit pes vester, vester erit. 1386. d
6. 5. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua & ex tota virtute tua, 1327. d
31. 29 Utinam saperes, & intelligeres, ac novissima provideres. 280 d
32. 29. Utinam saperent, & intelligerent, ac novissima providerent. 992. f 993. e
1. REG. 7. 15. Si peccaverit vir in virum, propitius ei poterit esse Deus. 308. e
15. 23. Quasi scelus idololatriæ, nolle acquiescere. 511. b
2. 1. 21. Omnes montes qui in circuitu ejus sunt visitet Dominus; a Gelboë autem transeat. 1452. d
3. 19. 3. Timuit Elias Jesabel, &c. 1286. e & seqq.
4. 4. 35. Et oscitavit puer septies, 1313 d.
40. Erat fames in terra. 1217. d & seqq.
JOB 6. 7. Quæ prius tangere nolebat anima mea, nunc præ angustia cibi mei sunt. 409. a
7. 4. Si dormiero, dico: Quando surgam? & rursum exspectabo vesperam. 1092. e 1462. e
20. Quare posuisti me contrarium tibi? & factus sum mihi metipsi gravis? 30. e
10. 5. Indica mihi cur me ita judices 1187. d
14. 1 Homo natus de muliere, brevi vivens tempore repletur multis miseriis. 886. e
40. 18 Habet fiduciam ut Jordanis influat in os ejus. 1393. e
41. 13. Faciem ejus præcedet egestas. 657. d
PSAL. 1. 1. Beatus vir qui non abiit in concilio impiorum, 1198. f & seq.

4. 10. In pace in idipsum dormiam & requiescam, quoniam tu Domine singulariter in spe constituisti me, 1032. e
9. 13. Dixit enim in corde suo, Non requiret. 1314. e
15. 10. Non dabis sanctum tuum videre corruptionem. 1397. a
17. 13. Præ fulgore in conspectu ejus nubes transierunt. 807. a
43. Populus quem non cognovi servivit mihi 1202. b
18. 8. Lex Domini immaculata convertens animas. 29. e 30. a 599. b
13. Ab occultis meis munda me Domine, & ab alienis parce servo tuo. 1233. a b
23. 3. Quis ascendet in montem Domini; &c. 1151. a & seqq. 1191. e & seqq.
24. 4. Vias tuas Domine demonstra mihi. 1387. d
29. 12. Conscidisti saccum meum, & circumdedisti me lætitia. 800. a
32. 17 Fallax equus ad salutem. 566. b
33. 10. Timete Dominum omnes sancti ejus. 1039 e
20. Custodit Dominus omnia ossa eorum, unum ex his non conteretur. 1098. b & seqq.
36. 4. Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui. 825. d & seqq.
39. 18 Dominus sollicitus est mei. 932. e
40 1 Beatus qui intelligit super egenum & pauperem, 895. f
44. 15. Adducentur regi virgines post eam, proximæ ejus afferentur tibi. 1307. d. e
48 13 Homo cum in honore esset, non intellexit. 234. e 1397. e
15. Sicut oves in inferno positi sunt, mors depascet eos 1123. b
50. 9. Asperges me hyssopo, & mundabor. 1423. a
56. 8. Paratum cor meum Deus, paratum cor meum. 1002. e
57. 11. Lætabitur justus cum viderit vindictam, manus suas lavabit in sanguine peccatoris. 848. f
58. 12. Deus ostendit mihi super inimicos meos ne occidas eos, nequando obliviscantur populi mei, &c. 328. b 330. d
61. 12 Semel locutus est Deus. 1096 d
63. 7. Accedet homo ad cor altum. 1253. e d
67. 28. Principes Juda duces eorum, principes Zabulon, principes Nephtali. 1284. b
68. 3. Infixus sum in limo profundi. 767. d
71. 6. Descendet sicut pluvia in vellus, &c. 738. f
72. 5. In labore hominum non sunt, & cum hominibus non flagellabuntur, ideo tenuit eos superbia. 1087. f
28. Adhærere Deo bonum est. 1095. a
84. 9. Loquetur pacem in plebem suam, & in sanctos suos, & in eos qui convertuntur ad cor. 1105. b & seqq.
90. 5. Non timebis à timore nocturno, à sagitta volante in die, à negotio perambulante in tenebris, ab incursu & dæmonio meridiano. 1391. d & seqq.
7. Cadent à latere tuo mille & decem millia à dextris tuis, 880. d 1045. f
102. 17. Misericordia Domini ab æterno, & usque in æternum super timentes eum. 315. f
103. 30. Emitte Spiritum tuum & creabuntur, & renovabis faciem terræ. 9 7. e
105. 23 Dixit ut disperderet eos, si non Moyses electus ejus stetisset in confractione, &c. 1457. f
106. 2. Qui redempti sunt à Domino, quos redemit de manu inimici. 651. b e
4. Erraverunt in solitudine, in inaquoso, &c. 1083. e & seqq.
107. 1. Paratum cor meum Deus, paratum cor meum. 818. e
111. 1. In mandatis ejus volet nimis. 363. f
3. Gloria & divitiæ in domo ejus. 291. b
Ibid. Justitia ejus manet in sæculum sæculi. 234.
115. 1. Credidi propter quod locutus sum, ego autem humiliatus sum nimis. 365. d & seq.
2. Ego dixi in excessu meo, Omnis homo mendax. 366. a b
15. Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum ejus. 1194. e
118. 91. Ordinatione tua perseverat dies. 1416. d
99. Super omnes docentes me intellexi, quia testimonia tua exquisivi. 934 e
111. Hereditate acquisivi testimonia tua in æternum. 1410. d
126. 2. Vanum est vobis ante lucem surgere. 1394. e
131. 17. Paravi lucernam Christo meo. 947. d
132. 1. Ecce quam bonum & quam jucun-

dum habitare fratres in unum, &c. 1295. a
138. ibid. Et in libro tuo omnes scribentur, dies formabuntur & nemo in eis, 1437. d
141. 8. Me exspectant justi donec retribuas mihi, 758. d, c
PROV. 1. 26. Ego quoque in interitu vestro ridebo & subsannabo vos. 849. 8
9. 1. Sapientia ædificavit sibi domum, &c. 1183. d. & seqq.
17. 28. Stultus dum non loquitur, sapiens putatur. 95. c
28. 14. Beatus vir qui semper est pavidus, 1454. b
30. 8. Divitias & paupertatem ne dederis mihi, 880. d
31. 10. Mulierem fortem quis inveniet? 758. a
ECCL. 10. 1. Muscæ morientes exterminant suavitatem unguenti, 1421. d
CANT. 1. 1. Osculetur me osculo oris sui, 1209. b. & seqq. 1239. a
2. 6 Læva ejus sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me, 589. c 726. a 765. c
8. Ecce venit iste saliens in montibus, transiliens colles, 782. b
9. Ecce iste post parietem, 769. a
10. Surge, propera amica mea, formosa mea, columba mea, & veni, 1002. b
16. Qui pascitur inter lilia, 1018. d
3. 11. Egredimini filiæ Sion, & videte regem Salomonem in diademate, quo coronavit eum mater sua, 800. a & seqq.
3. 11. Egredimini filiæ Sion, & videte regem Salomonem, &c. 1183. f & seqq.
3. 19. Media caritate constravit propter filias Jerusalem, 561. b
4. 2. Sicut grex tonsarum, quæ ascenderunt de lavacro, 1216. c. d
4. 11. Mel & lac sub lingua ejus, 12. b
5. 1. Comedite amici, & bibite, & inebriamini carissimi, 597. c. 598 b
6. 8. Una est perfecta mea, 1362. d
9. Quæ est ista quæ ascendit sicut aurora consurgens, pulcra ut luna, electa ut sol, 1212 d
12. Revertere, revertere Sunamitis, revertere, revertere ut intueamur te, 982. f 1239. f
SAP. 3.1. Justorum animæ in manu Dei sunt, 66. b
7. 30. Sapientia vincit malitiam; attingit à fine usque in finem, &c. 1211. d
8. 1. Sapientia attingit à fine usque ad finem fortiter, & disponit omnia suaviter, 616. b. 742. c
9. 15. Corpus quod corrumpitur, aggravat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem, 322. f. 9.4.
10 10 Justum deduxit Dominus per vias rectas &c. 1116. d & seqq.
ECCLI. 7. 40. Memorare novissima tua, &c. 1109. f & seqq.
19.4. Qui credit cito, levis est corde, 645. a
22. 2. De stercore boum lapidatus est piger, 1239. c
ISAIÆ. 1. 23 Principes tui infideles, socii furum, 718. c
4. 2. Erit in die illa germen Domini in magnificentia & gloria &c. 930. c & seq.
6. 1. Vidi Dominum sedentem super solium excelsum 943 c & seqq 931. b & seqq.
2. Seraphin duo stabant super illud, 947. a
Ibid. Sex alæ uni, & sex alæ alteri, &c. 948. c & seqq. 1236 d
3. Plena erat majestate ejus omnis terra, &c. 945. a & seqq.
7. 11. Pete tibi signum à Domino Deo tuo in profundum inferni &c. 721. f & seqq.
8. 4. Catulus Leonis Juda, ad prædam fili mi ascendisti, 736. f
9. 6. Parvulus natus est nobis, 748. c
11. 1. Egredietur virga de radice Jesse, & flos de radice ejus ascendet, 454. f 738. c. e 9-8 c
12. 3. Haurietis aquas in gaudio de fontibus Salvatoris, 1218 b
14. 13. Ponam sedem meam ad aquilonem, 574 a
26. 1. Urbs fortitudinis nostræ Sion, Salvator ponetur in ea murus & antemurale, 1074. b. c
38. 7. Ecce in pace amaritudo mea amarissima, 1393. b
10. Ego dixi in dimidio dierum meorum, vadam ad portas inferi, &c. 1091. b. & seq.
40. 1. Consolamini, consolamini, dicit Dominus Deus vester, 786. c
6. Omnis caro fœnum &, & omnis gloria ejus tamquam flos fœni, 1396. f
48. 9. Ego infrenabo os tuum laude mea, 1395. c
49. 6. Dedi te in lucem gentium, ut sis salus mea usque ad extremum terræ, 1574. c
62. 6. Super muros tuos, Jerusalem, constitui custodes, 1076. b 1339. c
JER. 1. 5. Priusquam te formarem in utero novi te, & antequam exires de vulva sanctificavi te, 169 f
4. 19. Ventrem meum doleo, ventrem meum doleo, 1400. d
6. 16. State in viis Domini, & interrogate semitas ejus, 1234. a
15. 19. Si separaveris pretiosum à vili, tamquam os meum eris, 854. a
31. 22. Novum creavit Dominus super terram; femina circumdabit virum, 759. b & seqq.
THREN. 1. 12. O vos omnes qui transitis per viam, attendite & videte, si est dolor, sicut dolor meus, 371. a
3. 25. Bonus es Domine sperantibus in te, animæ quærenti te, 835. c
4. 2. Filii Sion incliti & amicti auro primo, quomodo reputati sunt in vasa testea, 1125. f
20. In umbra ejus vivemus inter gentes, 1434. a. c
EZECH. 18. Filius non portabit iniquitatem patris, & pater non portabit iniquitatem filii, 18. d
OSEE 10. 12. Seminate vobis ad justitiam, metite spem vitæ, illuminate vobis lumen scientiæ, 1401. b
14. 6. Justus germinabit sicut lilium, 1431. b
JOEL. 2. 12. Convertimini ad me in toto corde vestro, 816. f 817. d
15. Sanctificate jejunium, vocate cœtum, 821. b
MICH. 7. 6. Inimici hominis domestici ejus, 22. f
ABAC. 3. 6. Incurvati sunt colles mundi ab itineribus æternitatis ejus, 859. d. f
MATH. 1. 19 Joseph autem vir ejus cum esset justus, & nollet eam traducere, voluit occulte dimittere eam, 742. c & seqq.
2. 2. Ubi est qui natus est Rex Judæorum, &c. 102. a & seqq.
2. 11. Obtulerunt magi Domino aurum, thus & myrrham, 1240. c
2. 23. Quoniam Nazaræus vocabitur, 634. d
3. 15. Sic decet nos implere omnem justitiam 804. e
5. 1. Videns Jesus turbas ascendit in montem, &c. 1024. d & seqq.
5. 3. Beati pauperes spiritu, 485. c. 1195. f & seqq.
5. 25. Esto consentiens adversario tuo, 1257. a 1373. c
6. 9. Pater noster, qui es in cælis, 1013. a
10. Fiat voluntas tua sicut in cælo & in terra, 1088. b
16. Nolite fieri sicut hypocritæ, tristes, 815. f & seqq.
17. Tu autem cum jejunaveris, unge caput tuum, 815. c & seqq.
22. Si oculus tuus simplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit, 71. a
11. 6. Beatus qui non fuerit scandalizatus in me, 104. a
28. Venite ad me omnes qui laboratis, & ego reficiam vos, 160. d
29. Tollite jugum meum super vos, & b
Ibid. Discite a me, quia mitis sum & humilis corde, 468. c. d. 727. a
13. 33. In farinæ satis tribus, &c. 454. c 780. e
44. Simile est regnum cælorum thesauro abscondito in agro, 1195. b
50. Ibi erit fletus & stridor dentium, 848. d
16. 13. Quem dicunt homines esse Filium hominis, 164 a
18. Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, 186. d
18. 3 Nisi conversi fueritis & efficiamini sicut parvulus iste, non intrabitis in regnum cælorum, 932. a
9. Si oculus tuus scandalizat te, erue eum, 1022, a. & seqq.
21. 7. Et imposuerunt super eos vestimenta sua, &c. 1361. c
22. 2. Simile est regnum cælorum homini regi, qui fecit nuptias filio suo, 1232. b & seqq.
13. Ligatis manibus & pedibus projicite eum in tenebras exteriores, 613 b
24. 36. De die autem illa vel hora nemo scit, 363 d
26. 39. Si fieri potest, transeat à me calix iste, &c. 925. 2
MARC. 8. 2. Misereor super turbam, quia jam triduo sustinent me, &c. 958. c & seqq.
14. 21. Melius ei fuerat, si natus non fuisset homo ille, 1397. f
16. 1. Maria Magdalene & Maria Jacobi & Salome emerunt aromata, &c. 1190 f. & seqq 1211. d
14. Recumbentibus undecim discipulis, &c. 911. a & seq
16. Qui vero non crediderit, condemnabitur, 629. b
LUC. 1. 15. Spiritu-sancto replebitur adhuc in utero matris suæ, 170. a
34. Quomodo fiet istud? quoniam virum non cognosco, 1009 d. a
2. 52. Jesus autem proficiebat sapientia, & ætate, & gratia apud Deum & homines, 740. a
6. 23. Ecce enim merces vestra multa est in cælis, 325. d & seqq.
7. 8. Nam & ego homo sum sub potestate constitutus, habens sub me milites, 150. a
9. 23. Qui vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me, 894. c
10. 16. Qui vos spernit, me spernit, 20. b
38. Intravit Jesus in quoddam castellum, & mulier quædam Martha nomine, &c. 1000. d & seq. 1183
11. 5. Quis vestrum habebit amicum, &c. 910. b & seq 1191 d. a
14. 11. Omnis qui se humiliat exaltabitur, 1394. f
23. Compelle intrare, 617. b
15. 2. Da mihi portionem substantiæ, quæ me contingit, &c. 1301. c & seq.
8 Quæ mulier habens drachmas, &c. 613. f
13. Omnia bona sua dissipavit vivendo luxuriose cum meretricibus, 1421. d
16. 25. Memento, fili, quia recepisti bona in vita tua, 18 a
17. 10. Cum feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite quia servi inutiles sumus, 1118. c
18. 14. Omnis qui se exaltat humiliabitur, & qui se humiliat exaltabitur, 1123. a & seq.
41. Quid vis ut faciam tibi? 957. d
22 38. Ecce gladii duo hic, 418. b
JOH 2. 6. Erant ibi positæ lapideæ sex hydriæ, &c 1287. f & seq. 1289 c & seq.
3. 13. Nemo ascendit in cælum, nisi qui de cælo descendit, Filius hominis qui in cælo est, 1191. f & seq.
6. 44. Nemo venit ad me nisi Pater meus traxerit eum, 617. b
47. Et erit omnia in omnibus Deus, 1296. b & seq.
55. Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem habet vitam æternam, 388. e
61. Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, &c 832. b
64. Caro non prodest quidquam, spiritus est qui vivificat, 114 d
8. 6. Jesus autem inclinans se digito scribebat in terra, 977. d
11. 39. Domine jam fœtet, quatriduanus est enim, &c. 1005. f & seq.
12. 25. Qui amat animam suam, perdet eam, 1979. a
13. 10. Qui lotus est non indiget nisi ut pedes lavet, 892. a
14 6. Ego sum via, veritas, & vita, 559. d a 912. d
23. Si quis diligit me, sermones meos servabit, 729. b

28. Si diligeretis me gauderetis utique, quia vado ad Patrem, 1317. f
15. 3. Vos mundi estis propter sermonem quem locutus sum vobis, 806. d
17. 3 Hæc est vita æterna, ut cognoscant te verum Deum, & quem misisti Jesum-Christum, 1215. f
20. 17. Noli me tangere, &c, 1368. f & seq.
21. 7. Misit se in mare, 425. d
15. Diligis me plus his, &c. 1147. a
Ibid Si me amas Petre, pasce oves meas, 422. b
ACT. 1. 93. Videntibus illis elevatus est &c. 569 b
2. 15. Non, sicut vos æstimatis, hi ebrii sunt 1455. d
9. 4. Saule, Saule, quid me persequeris, &c. 915. c & seq.
20. 24. Nec facio animam meam pretiosiorem quam me, 1378. b
ROM. 1 17. Justus ex fide vivit, 312. e
8. 23. Et nos ipsi primitias Spiritus habentes, 620. b
28. Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, 830. e 1286 b 1163. b & seq.
32. Quomodo non omnia etiam cum illo nobis donavit, 1085. f
11. d Ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia, 450. f
12. 3 Non plus sapere quam oportet, sed sapere ad sobrietatem, 1399. c
17 Providentes bona non tantum coram Deo, sed etiam coram hominibus, 970. b 149 b
19. Mihi vindictam, & ego retribuam, 979. b
20. Carbones ignis congeres super caput ejus, 1135 e
14 Carnis curam ne feceritis in desideriis, 413. b
1. COR 2 8. Quia si cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent, 888. d
3. 11. Fundamentum aliud nemo potest ponere præter id quod positum est, &c. 1147. c & seq.
23. Omnia vestra sunt, vos autem Christi, sicut Christus Dei, 370. d
7. 7. Alligatus es uxori? noli quærere solutionem, 91 b
9. 19. Cum essem liber ex omnibus, omnium servum me feci, 410 a
10. 20. Non potestis calicem Domini bibere & calicem dæmoniorum, 12 e
15. 10 Non autem ego, sed gratia Dei mecum, 620. e
2. COR. 1. 12. Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ, 1031. b, c
3. 17. Ubi Spiritus Dei, ibi libertas 626. a
5 6. Quamdiu sumus in corpore, peregrinamur à Domino 522. d 523. c
10. 17. Non enim qui seipsum commendat ille probatus est, sed quem Deus commendat 1100. c
11. Libenter suffertis insipientes, cum sitis ipsi sapientes? 429. f
12 9. Libenter gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me virtus Christi, 570. b
GAL. 2. 20. Vivo ego, jam non ego, 1378. c
EPHES. 3. 18. Comprehendere cum omnibus Sanctis, quæ sit longitudo, latitudo, sublimitas, & profundum 457. b & seq.
PHILIP. 2 7. In similitudinem hominum factus, & habitu inventus ut homo, 828. e
3. 13 Unum autem, quæ retro sunt obliviscens, ad ea quæ ante sunt me extendo, 1437. c.
15. Quotquot perfecti sumus, idipsum sentiamus, 254. a
20. Conversatio nostra in cælis est, 522. d 523. a
4 4. Gaudete in Domino semper, iterum dico gaudete: modestia vestra nota sit omnibus hominibus, 1122. b
1. TIM. 1. 9. Justis non est lex posita, 32. a, b 600. b
2. 1. Volo primum fieri obsecrationes: deinde orationes, postulationes, gratiarum actiones, 1314. c & seq.
3. 13. Qui bene ministraverit, gradum bonum sibi acquirit, 1001 e
5 23. Modico utere vino propter stomachum, &c. 379. d
TIT. 2 2. Sobrie, & juste, & pie vivamus in hoc sæculo, 995. a
HEBR. 2. 16. Nusquam enim angelos apprehendit, sed semen Abrahæ, &c. 562. e
5. 8 Didicit ex his quæ passus est obedientiam, 563. b & seq.
11. 1. Fides est substantia rerum sperandarum, argumentum non apparentium, 649. e
13. 8. Jesus-Christus heri, & hodie, & in æternum, 1052. d
1. JOH. 4. 18. Perfecta caritas foras mittit timorem, 31. c
5. 4. Omne quod natum est ex Deo vincit mundum, &c. 905. f & seq.
5. 7. Tres sunt qui testimonium dant in cælo Pater, & Filius, & Spiritus-sanctus, 908 c, d
5. 8. Tres sunt qui testimonium dant in terra, Spiritus, aqua, & sanguis, 907. c 908. d 910. a
5. 18. Omnis qui natus est ex Deo non peccat, sed generatio cælestis conservat illum, 614. d 811. a 1093. f 1344. f
APOC. 5. 1. Vidi in dextra sedentis super thronum librum signatum sigillis septem, &c. 896 b & seq.
5. 5 Vicit Leo de tribu Juda, 892. d
5. Ecce vicit Leo de Tribu Juda, 1190. b & seq.
6. 10. Vindica, Domine, sanguinem Sanctorum tuorum qui effusus est, 1033 f
12. 1. Mulier amicta sole, & luna sub pedibus ejus, &c. 1007. b & seq.

I N D E X
RERUM ET VERBORUM
VOLUMINIS PRIMI S. BERNARDI.

Littera N. designat Notas marginis inferioris, cetera litteras columnis interjectas.

ABAELARDUS Guillelmi de Campellis discipulus dein adversarius, 24. n. Ejus temeritas, scripta, & errores, 18. d, e Libri ejus, &c. *V.* Petrus Abaelardus.
ABBAS beatitudinis titulo compellatus, 2 62. e Item sanctitatis, 211. e 212. d 340. b 346. e Reverentiæ 292. e Serenitatis, 346. e Magnitudinis, 213. d Coronæ, 213. b.
Abbas electus professiones monachorum accipiebat, 298 a Abbatis promotio est filii emancipatio, 92. c. Is tamen non definit esse monachus, 475 c Et Regulæ subjectus, 24. c 503 d 504. a Debet esse tamquam unus è monachis, 475. c. Professionis suæ non sit immemor, 1156. b. Non tam propter bonos, quam propter vitiosos instituitur, 75. d Sit mandatorum cultor, & ultor vitiorum, 505. e Abbatem monachis virtute inferiorem esse turpe est, 392. a Doctrina ei necessaria, 287. c, Humilitatem & obedientiam exemplo docere debet, 475. e In Regulæ dispensatione quid ipsi liceat, 503. d & seq.
Abbatum luxus & superfluitates notantur, 338. b & seq. Item exemtionibus præpostere studentes, 475. b & seq. Item qui pontificalia insignia ambiunt, 476. d.
Abbas an cum hospitibus cibum sumere debeat, 218. f Id in Cisterciensi abbate improbatur 302. d. Abbas auditis in Capitulo fratrum sententiis, eorum consensum non tenetur exspectare, 356. d, e. In Deum fit prævaricatio, quoties abbatis jussio præteritur, 512. a.
Abbas Cistercii ex omnibus abbatibus & monachis Ordinis eligi potest, 319 1 Abbates Ord. Cisterc. peregrinationes aggredi non possunt citra permissum abbatis Cistercii, & sui episcopi, 19. e 20 b. Abbatis officium sibi impositum luget abbas de Spina 335. d Abbatis dignitate sua exonerati pium consilium, 92. e. *Vide* Pastor, Prælatus.
Abjectionem animæ ferre nævus in pulcro corpore, 247. c
ABRAHÆ prima de Incarnatione verbi promissio facta, 1035. f Abrahæ sinus seu limbus Patrum in inferno, 1035. e. Abrahæ sinus an possit dici præsens sanctorum requies, 1036. a
Abrenuntiatio in baptismo, 1307. e
ABSALON archiepiscopus Lundensis, 149. n.
Abscondere magis utile est, quam ostendere quid boni habemus, 727. a Absentes ab invicem pro locorum distantia non censentur boni, 148. e Secus mali etiam cohabitantes, 149. a
Absentia amici ut ferenda, 74. a Absentiæ & præsentiæ Sponsi vicissitudo, 1384. b Absentia sponsi quomodo modicum & non modicum dicitur, 1527. f
Abstinentia superstitiosa & indiscreta damnatur, 1485. d Novitii cujusdam rigida & mirabilis abstinentia, 392. b Abstinentiæ catholicorum & hæreticorum discrimen, 1496. e, d Abstinentia superstitiosa Manichæorum à certis cibis, 1496. f
Abusus passim sic invalescunt, ut pro ordine teneantur, 535. a Triplici motivo servantur, *ibid.* Abusus in potu apud monachos præstringuntur, 536. a, b. Abusus rerum Ecclesiæ quantum peccatum, 395. a Abusus honorum & bonorum Ecclesiæ notatur, 1253. e, f. Abusibus & vitiis frustra obtenditur consuetudo, 436 c
ACADEMICI dubitant de omnibus, 650. a
Acceptio personarum Pontifici vitanda, 436. b Acceptio divitum præstringitur, 437. b
Accidentia in Eucharistia, 637.
ACTIO contemplationi præmittenda, 1527. b & seq. Ab actione salutis initium, 1000. d Actionis & contemplationis vicissitudo, 1441. f 1462. d 1464. a Actioni totum non dandum, 421 a Actiones & passiones nostræ ut ordinandæ 889. e Actiones variant causæ impulsivæ, 525. f
Activa vita magis necessaria contemplatione, 1390. d Activæ vitæ cultoribus utile monitum, 1001. a Alii activæ, alii contemplativæ vitæ magis idonei, 1510. d
ADALBERO episcopus Mettensis, 43 n.
ADALBERTO episc. Virdunensis, 63. n. 173. n.
ADAMI status ante peccatum, 813. e Adæ conditio in statu naturæ integræ, 1089 b Sopor, raptus ecstaticus, 813. b, c Adam in paradiso an triplici libertate præditus, 611 a & seq. Plus debebat Conditori, quam uxori. 1196. b
Adæ casus per quos gradus, 1324. a Ei deficit vera justitiæ ratio, 1027. e Adæ & dæmonis peccatum in Filium, 1308 d

Adami inobedientia unde tam culpabilis, 531. d Adæ inhumanitas erga uxorem, 1028. c Adami hereditas labor & dolor, 888. d Adæ & Evæ solatium per Mariam, 737. c V. Eva. Adæ unitatores quinam, 1027. e, f

ADAM Abbas S. Dionysii 78. a

ADAM monachus Cassiacensis ad Claravallenses transit, 280. c, a

ADAMUS monachus Cellensis, 784.

ADAM monachus Morimundi, 14. a 15. b 17. a, b Conversationis initia in Majori-monasterio, dein Fusniaci confectat, 16. b

ADAMARUS novitius Fusniacensis ejectus à Priore, 363. b, c Pro ejus receptione intercedit Bernardus, 364. f 365. b & seqq.

ADELA Guilielmi Conquæstoris filia, mater Theobaldi comitis, 52. a

ADELA Ludovici junioris mater, 209. a

ADELAIS ducissa Lotharingiæ à Bernardo conversa, sanctimonialis in parthenone Tarensi, 125. a Erga Bernardum benefica, 126. c 127. b

ADEMARDUS episcopus Rutenensis, 303. a

Adhærendo ei qui semper & beate est, semper esse & beate esse poteramus, 36. b Adhærendum Christo capiti, 814. c & seqq.

Adjutorii divini expers triplex hominum genus, 928. c & seqq. Quinam habitent in adjutorio Altissimi, 389. d

Adolescentes decet verecundia, 1567. a Adolescentibus ecclesiæ dignitates non concedendæ, 434. d

Adoptio Christianorum, 925. f

ADRIANUS IV. Papa, 398. a 399. c

ADVENTUS nomen toti mundo notum, sed ratio nominis non ita, 717. a Adventus Christi necessarius, 731. f & seqq. Ejus circumstantiæ, 717. c 723. c Venit ad homines, venit propter homines, venit homo, 723. e Adventus Christi triplex, in carne & infirmitate, in spiritu & virtute, in gloria & majestate, 728. f Item triplex, ad homines, in homines, contra homines, 734. e Duplex, 726. d Primi & secundi discrimen, 915. d Secundus severus, 805. d, c Hunc Ecclesia desiderat, 1524. e Et gloriosior, 731. c Primus ad animam, secundus spectat ad corpus, 730. a Christus venit ut adjuvaret & doceret nos, 1187. e Non solum instructionis, sed & liberationis causa, 656. b & seqq. Ut nos cælestes faceret, 1361. a Ut nos doceret ascendere, 918. f Adventus Dei ad nos spiritalis, 720. f

Adversarius bonus, correptor, 1171. e

ADVERSITAS in scripturis nocte designata, 846. b In prosperitate & adversitate tota hominum vita versatur, 182. e Vita præsens versatur inter spinas & aculeos, 1431. a Adversitatis & prosperitatis vicissitudo utilis, 143. e Adversis non lædi difficile nisi Deo protegente, 1432. b, c Magnus qui incidens in adversis non excidit vel parum à sapientia, 435. a Prosperitas plures dejicit quam adversitas, 1043. e In adversis propriis & alienis ut se gerendum, 424. f Nulla nocebit adversitas, si nulla dominetur iniquitas, 496. a 843. 1866. e

Advocatorum abusus præstringuntur, 414. f & seqq.

Adulatores cavendi, 179. f Vulpes sunt demolientes vineas, 1482. f Eorum oleum venenosum, 80. f Hi ab ecclesiæ dignitatibus excludendi, 439. c Non omnis laus adulatio, 81. a

ÆGEAS Proconsul, 1059. d

Ægyptus interpretatur tenebræ, 1042. c Ægyptus per filiam Pharaonis designata, 907. b

Ægyptii monachi diu abstinuere à piscibus, 6. c

Æmulatio pia virtutis alienæ, 1455. f

Æquali debemus consilium & auxilium, & quomodo utrumque exhibendum à monachis, 755. b, c

Æqualitas animi ut servanda, 1332. b Æqualitas perfecta in personis Trinitatis, 646. c

Aër, dæmonum sedes, 573. d

Æstas caritas, hiems timor servilis, 1467. a

Æterna meretur fastidiens terrena, 877. d

Æternitatis imago perseverantia, 458. e Opera hominis semina æternitatis, 485. b Æternæ retributionis affluentia, 1522. f

Affabilitas in episcopo, 444. b

AFFECTIONES animæ per pedes designatæ, 892. a Affectiones diversæ, 1282. d Totum cor est in quatuor affectionibus, amore & timore, gaudio & tristitia, 817. f Manifesta quatuor affectionibus quatuor incubantia, 870. a Affectio triplex, carnis, rationis, sapientiæ, 1439. b Affectiones quomodo purgandæ, & ordinandæ, 817. f 1184. c Affectionum ordo sapientia, 1440. a Affectiones ordinatæ sunt virtutes; inordinatæ, perturbationes, 1184. a Affectiones quatuor in Christo ordinatæ ab utero, 1184. c Affectiones Verbi & animæ sponsi & sponsæ nomina aptissime exprimunt, 1182. d Affectiones humanæ in patria in divinas commutantur, 611. a

AFFECTUS habent voces suas, 1502. a Affectui nec leges nec principes dominantur, 178. e Affectus carnalis vino similis, 1492. a Affectus animi in Deum, 438. c Affectus patris in filium, 65. e Affectus boni prælati erga filios, 1291. e, f Affectus perfectiorum erga imperfectos, 1339. b Affectus Spiritus-sancti in nobis, 929. c Affectus & intellectus noster purgandus, 915. a Affectus per Christum in Apostolis sensim purgatus, 920. a & seqq. Affectus quatuor quibus orandum est, 1218. b & seqq.

Afflictorum est proprium, ut molestiis e animi summam reputent felicitatem, 854. b Vide Adversitas, Tribulatio.

Agriculturæ spiritualis elegans tropologia, 991. a

Alldecurtis monasterium Canonicorum regularium, 23. e

Alæ duæ animæ, cognitio & devotio, 949. a Item natura & gratia, 952. f Item spes & timor, 1216. c Quæ competant diabolis, 914. d Alæ quibus Seraphim velant Dei caput, admiratio & veneratio, 954. a Alæ quibus pedes velant, prudentia & fidelitas, ibid. c Alarum multiplicitas in Seraphim quid sibi velit, 949. a 951. d

Alacritas laudantium Deum cælestis habitationis statum repræsentat, 1294. f

ALANUS ex abbate Ripatorii episcopus Autissiodorensis, 169. a 172. a 399. c Ejus controversia cum Vvillelmo comite Nivernensi, 377. a Hanc controversiam dirimit Godefridus episcopus quondam Lingonensis, ibid.

ALARDI monachi Fusniacensis in expellendo novitio audacia & obstinatio, 365. b & seqq.

S. Albani monasterium apud Anglos Mercios, 193. a

ALBERICUS abbas Benedictionis-Dei, 168. a 169 a

ALBERICUS episcopus Ostiensis, 201. a 202. b 225. e 228. a Elogium ejus, 238. d Et legationes, ibid. a

ALBERICUS archiepiscopus Bituricensis, 200. a

ALBERICUS Remensis de Porta-Veneris, 33. a. Albericus Remensis Magister in Francia dictus, 33. a Petri Abælardi condiscipulus & adversarius, 33. a Catalaunensis episcopus electus, 33. e a Archiepiscopus Bituricensis creatus 33. a Ejus obitus 33. a. Bernardi de eo suffragium, 34. a

ALBERO primicerius Metensis, 44. c Quatuor ejusdem nominis Metenses primicerii, 44. a

ALBERO archiepiscopus Treverensis, 44. a 172. d, a 174. e Ejus labores pro ecclesia, 173. d De suffraganeis suis queritur, 173. e A ceteris mundis diœcesis suæ negotiis exclusus, 175. d Monasterium S. Maximini de manu laica liberat 176. b, c a Et reformare meditatur, 176. e Virdunense S. Pauli monasterium, expulsis monachis, concedit canonicis Præmonstratensibus, 175. a, a

ALBERO episcopus Virdunensis, 63. 175. a

ALBERTUS inclusus, 360. c

S. Albini monasterium apud Andegavos, 194. a

Alciacum monasterium ord. S. Bened. 361. a Pro eo tamen inculcans ab Rorgone de Abbatis-villa petit S. Bernardus, 361. b

ALDEARDIS proavia Alienoræ reginæ, 209. a

ALDO abbas Castellionensis, 272. a

ALEXANDER III. Papa, 398. e

ALEXANDER episcopus Lincolniensis, 64. c. a

ALEXANDER abbas Fontanensis in diœcesi Turonensi, 298. a

ALEXANDER abbas primus Kirkstallensis, 298. a

ALEXANDER Prior de Fontibus, 297. d a

ALFONSUS episcopus Papiensis, 141. a Alfonsus Bonus rex Castellæ & Leonensis, 281. a

ALFONSUS Portugalliæ rex, 589. b Saracenos vincit, monasteriumque fundaturum se vovet, 571. d, c

ALGRINUS archidiaconus Aurelianensis, 210. a Concordia ejus cum Ludovico Juniore, 210. a

ALIENORA Francorum regina, 199. a Ludovici Junioris conjux, 209. a

Alleluia in Septuagesima reticetur, 815. f, a

Alpenses monachi ad Cisterciensem ordinem transeunt, 147. d, e Laudantur, 147. c & seqq.

Altum, profundum, longum & latum cavendum, 483. f

Alta-cumba monasterium Ord. Cisterc. 43. c 59. a

Altare pro ecclesia parochiali cum decimis, 835. e d, a Altare de quo Johannes in Apoc. Christi est humanitas, 1036. b Clerici per monachis vivere debent de altari, 335. e Reliquiæ sub altari, 687. b

Altumia civitas à Pisanis expugnata, 146. b

ALVISUS abbas Aquicinti, 66. a Ejus caritas, ibid. Dein Episcopus Atrebatensis, 86. a 274. a S. Bernardi amicus, 333. d A monachis Marchianensibus accusatur, 332. d

Amalfia civitas à Pisanis expugnata, 146. b

S. Ammiti monasterium ord. S. Bened. in villa Bexia, 182.

Ambitio est adoratio diaboli, 837. e Draconi comparatur, 869. a Videri refugit, 833. b Sobria, 833. d Cæca & frontosa, 833. d Confusioni & contemtui obnoxia, 133. e Crux ambientium, 427. e Pacis inimica, 134. e Plus tere limina Apostolorum quam devotio, 427. e Præclara ejus descriptio, 877. Ambitio in clericis præstringitur, 472. d Item in monachis, 476. d Item in clericis & monachis, 753. e & seqq. Ambitionis suspectus est clericus curiam frequentans, 439. c Ambitionis fomes, mentis alienatio, oblivio veritatis, 837. d. Ambitionis antidotum, 837. d

AMBITIOSI sanctas fectantes, 919. a Arguuntur, 914. b Ambitiosus non sapit ea quæ Dei sunt, 726. a Ambitus potestatis & scientiæ quantis malis obnoxius, 919. e. f Ambitores ecclesiæ ministeria præstringuntur, 492. a & seqq. Ambientes rejiciendi, fugientes assumendi ad dignitates, 439. f Ambientium subdola humilitas, 439. c Ambitiosis plena ecclesia, 415. b

S. AMBROSIUS cælestis sibula, 12. Columna Ecclesiæ, 639. a A tribunalibus ad episcopatum raptus, 17. a 43. c S. Monicam Africano more observantem prohibet, 215. f Romæ existens sabbati jejunium servat, Mediolani solvit, A pecto mundus, 27. a 285. e

F. AMBROSIUS Mediolanensis, 143. a

AMEDEUS abbas Altæ-cumbæ, 59. a

AMEDEUS Comes Gebennensis, 102. d

AMEDEUS episcopus Lausanensis, 715.

AMICITIA ignotos & absentes notos facit & præsentes, 107. e Habet vera amicitia nonnunquam objurgationem, adulationem nunquam, 142. a Corpora pro Dei causa separat, non animos, 101. b Clausum nihil retinet mente, 212. d Amicitia spiritualis semper & ubique sibi constans, 66. b Tunc vere erunt amicitiæ, si veritatis fuerint fœdere conjunctæ, 82 f Amore indignus qui amico servit contra Deum, 84. e

AMICUS alter ego, 59. b Amici veri regula, 164. d Inter amicos contra veritatem nulla debet esse meticulosa palpatio, 48. d Amici officium, corrigere salubriter, 87. c Amici absentia ut ferenda, 74. e

Nemo se amari diffidat qui jam amat, 124. a

AMOR ceteros affectus absorbet, 1558. a Maxime conjugalis, ibid. Dominum nescit 1468. c Agnosci filium vel 10 infulis, 408. Amori cedit majestas, 1460. d Amor & odium judicium corrumpunt, 545. c Ordinate amandis inhaeret, qui timenda non negligit, 1284. e Amoris vis & energia, 408. 1545. e Amanti nihil difficile, 829. a Doloris ex amore nascentis vis & vehementia, 8. b Amoris ardor impatiens, 1488. d Vox ejus & locutio qualis, 1501. b Cum praesto est quod amatur, viget amor; languet cum abest, 1442. a Ubi amor est, labor non est, sed sapor, 1564. d Amor solus sibi sufficit, 1558. c, d Amoris vera regula, 83. e

Amor res magna, sed sunt in ea gradus, 1558. e Quatuor ejus gradus, 51. e Exponuntur, 601. a Quartus in hac vita impossibilis, 31. e, 602. b Amoris primus gradus, amor sui, 593. e Praecepto non indicitur, sed naturae inferitur, ibid. f Temperatur praecepto amoris proximi efficiturque socialis, 594. a, b Amoris gradus secundus amare Deum propter se, 594. f Tertius amare Deum propter ipsum, 595. a Quartus non se amare nisi propter Deum, 595. d Felicitas illius status, sed in hac vita brevis, 595. e, f Eo affici, deificari est, 596. b Amor triplex, dulcis, prudens, fortis, 1145. d Amor triplex, carnalis, rationalis, spiritualis, 1329. e Amor quintuplex secundum quinque corporis sensus, 1106. d & seqq. Amor boni appetentis, 36. a Amor dulcis excludit concupiscentiam carnis, amor prudens curiositatem, amor fortis ambitionem, 1146. d & seqq. Amor spiritualis à carne incipit, 31. d Amor castus & justus quis, 595. b Amor verus praemium non requirit, sed meretur, 591. e Amor verus seipso contentus est: praemium habet, sed id quod amatur, 591. d Amor [illegible] verus & fidus, quo verius amatur, 1339. f Amoris & scientiae necessaria copula, 1507. e, f

Amoris vis in Deo, 1487. b Amor Dei erga hominem fortis & constans, 1018. b Est nota praedestinationis, 1[illegible]3. e Amor Dei nostrum praevenit, 1510. a Eumdem libenter subsequitur, 124. a Amor noster nihil, divino comparatus, 1559. a & seqq. Amor Dei erga homines contra daemones, 1419. e Amoris Dei erga nos duplex argumentum, 514. b Amoris Dei origo ex donis & tribulationibus, 544. d, e Flagella amoris Dei indicia, 39. e Amoris divini nullum certius testimonium ejus correptione, 1100. f Amabilis Deus, qui est amor quo amas, & quo amaris, 458. b

Amor Dei a Deo est, 127. b Amor Dei amorem animae parit, 1509. f Est indicium Dei amantis, 1[illegible]9. e Solo amore fit satis Deo, 1558. d Fructus & praemium ejus, usus ejus, ibid. Deus mavult amari, quam timeri & honorari, 1558. b, c Totus ei reddatur amor & honor, à quo nobis est totum, unde honorare possumus, vel amare, unde amari, honorarive meremur, 863. b Deo molestus est, quisquis nec majestatem ejus cogitat in timore, nec caritatem cum amore meditatur, 721. f Amoris debitum Christianis quantum incumbat, 590. a & seqq. Amoris praeceptum fortius obligat fideles novae legis, quam antiquae, 590. c Sine amore Dei ceteri amores caduci, 1207. d Amor Dei verus quis 1328. e Amantis Deum ausus, & Dei dignatio, 1504. e Amantis magna securitas, 1561. a, b Purus amor mercenarius non est, 1558. e Non tamen sine mercede ibid. Amoris glutino constat unitas inter Deum & hominem, 1516. e Amor Dei an praecedat dilectionem proximi, 1241. d, e Timore vocamur, amore justificamur, 122. Amare in Deo, caritatem habere est: studere vero propter Deum amari, caritati servire est, 97. a

Amor sponsae castus, sanctus & ardens, 128. a Amanti Deum animae omnia cum Deo communia, 1417. a Amandus Deus non solum dulciter, sed etiam fortiter, 1385. f Amandus Deus dulciter, prudenter, fortiter, 1327. e & seqq. Amor tunc erit temperans & justus, si quod voluptati subtrahitur, fratrum necessitati non negetur, 594. b Amoris nostri fructus mensura sine mensura, 1196. a Amans Deum anima & soror, & sponsa, & filia vocatur, 1382. f Amans Deum anima indesinenter inquirit viam in qua ambulet, camelum qua ambulet, & ad quam ambulet mansionem, 1487. d

Amor Christi pro nobis 915. b Christus pro sua in animam dignatione quantum amandus, 108. d Sponsus unde sibi tantum conciliavit amorem, 151. e, d Amoris incentivum meditatio Incarnationis & Passionis Christi, 1195. e & seq. Amoris Dei magnum incentivum Christi passio, 582. f Amandus amplius Christus de opere redemtionis quam creationis, 1526. d, e Amor carnalis erga Christum describitur, 323. e Amans Jesum ejus injurias ferre non potest, 1422. b Amor discipulorum ante Ascensionem Christi dulcis, non prudens, nec fortis, 1327. f Ecclesiae amor in Christum constans, 1544. f Amori Christi potius cedendum quam morti, 107. f Amor noster in Christum, qualis esse debeat, 1387. e Amatorum Christi disparitas, 1329. c

Amor mutuus fratrum, 1354. e Amor à pastoribus maxime exigitur, 1557. a Amor propriae sententiae cavendus, 526. d Amor parentum ut ordinandus, 109. a, b Amor parentum amori Crucifixi cedere debet, 199. d V. Caritas, Dilectio. Qui me amat, amat, & canem meum, 1080. b

ANACLETUS, V. Petrus Leonis.

S. ANASTASII ad Aquas-Salvias monasterium Ord. Cist. 178. n

S. ANDREAE apostoli elogium, 1117. b Non terretur minis aut suppliciis, 1059. c Andreae ad crucem anhelitus, 1059. b, e, 1064. b & seqq. Acta ejus ante annos nongentos citata, 1059. f, n S. Andreae fides instar grani sinapis, 1059. d Jejunium in vigilia S. Andreae, 1059. a

ANDREAS avunculus S. Bernardi, 178. c n Terrae sanctae perneccessarius & miles templi, 277. a

ANDREAS miles templi, 178. n

ANDREAS frater S. Bernardi, monachus Claraevallensis, 172. n 178. c n

ANDREAS de Baldemento, 172. n 178. e n 209. n 210. e 495. Presbyter n 577. b

ANDREAS Comes de Ramerugo, 61. n

ANDINUS episcopus Ebroicensis, 19[illegible]. n

ANGELORUM diversi ordines, 1361. e In singulis ordinibus quid considerandum s. 449. a & seqq. Angeli an sint corporei, 447. e 1278. e f Eorum eminentia & dignitas, 1019. d Sunt solium Dei, 951. e Creaturas noverunt in Creatore, 1104. e Eorum virtutes à Deo, 449. d & seq. De nominibus, officiis & distinctionibus angelorum, 447. d f & seqq. Eorum ordines & eorum nomina mysteriis plena, 1051. a

Angelorum opera, 1412. f Eorum subtilitati omnia pervia, 744. b Angeli beati & hominis viatoris dispar conditio, 1388. e Angelici intellectus perfectio prae humano, 1278. a Angelicae naturae cognata est anima humana, 1022. d Angelorum & hominum cibi discrimen, 1449. a Angeli quomodo oves & montes, 1449. a & seqq. Per capreas cervosque camporum designati, 1446. d Angeli ascendentes & descendentes è scala Jacob proficientes & deficientes designant, 98. b Angeli ascendunt per Dei contemplationem, descendunt per nostri compassionem, 819. a Eorum ascensus & descensus quomodo imitandus, 860. e Angelorum mos, contemplatio, 1446. a

Angelis quomodo ignotum Dei consilium de Incarnatione verbi, 654. a Eis incognitum tempus adventus Christi, 654. b Iisdem Christus sublimior, 1525. e Ab iis quomodo minoratus, 1525. f Angelos vincit Christus alacritate ministrandi, 1431. b Angelis etiam Christus factus est redemtor, & quomodo, 1336. a Cur homo redemtus, non Angelus, 719. a, b Angeli quanto amore in Christum ferantur, 1323. d Sponsae cum Angelis familiaritas, 1384. e Sponsa una ex angelis & hominibus, 1362. d Angelis assimilari cupit ecclesia, 1363. a

Angeli Ecclesiae custodes, 1519. d Angelorum custodia munit ecclesias, 1078. c Ecclesiae maceria, 1478. a Dei bonitas in custodia Angelorum, 862. a & seqq. Angelorum custodum duae manus, 864. c Angelorum custodia semper praesto est animae piae, 1407. e Angelorum nobis praesentiam non deesse probat fides, 864. a Angelorum protectio quam nobis necessaria, 863. e Angelorum erga nos dignatio & caritas, 1019. d, a 1361. f Angelorum erga pias animas officia, 1381. d, e Angelorum erga homines officium quod, 852. d Angeli quam nostrae salutis cupidi & studiosi, 759. c Quam solliciti, 1020. b Angeli sancti nos consolantur, visitant, & adjuvant propter Deum propter nos, & propter semetipsos, 1020. e Eorum beatitudo crescit ex nostra, 1506. Fiducia erga eos maxima habenda est, 1020. c Ab eis quaerendum auxilium, 1816. c In tribulationibus & tentationibus invocandi, 864. a Angelo duce opus est moribundis, 819. e Angelorum manibus deferuntur in caelum animae defunctorum, 864. e Angelis debemus reverentiam pro praesentia, devotionem pro benevolentia, fiduciam pro custodia, 862. f & seqq. Angelus quomodo insit homini, quomodo Deus, 450. a

Angelis grata exercitia & virtutes, 1022. a b Concordia & unitate delectantur, discordia & dissensionibus ad indignationem provocantur, 1021. b & seqq. Adsunt orantibus, 744. a 1285. b & seqq. Orationes nostras Deo per eos innotescunt, 1284. d Se miscent psallentibus, 80. b Eos recreat psallentium devotio, 1284. a Quare honorandi, 1038. e Eorum offensa quam sollicite cavenda, 1020. f Angelicae erga nos dilectionis & sollicitudinis obstacula, 1022. c d Angelo Gabrieli Maria custodienda ab initio tradita, 636. a Angeli admirabundi in assumtione B. Mariae 1005. e

Angelorum superborum lapsus, 946. d singularitas, 909. Testimonium in caelo ad discernendos angelos beatos à reprobis, 908. c Angelorum principem in diabolum commutavit superbia, 718. b Angeli & hominis casus ex superbia, 1508. a Angelo mitius punitus homo, 1508. b

ANGILBERTUS comes, 282. n

Angli magis somniatores quam Galli, 711.

ANIMA hominis angelicae naturae cognata, 1022. d Animae dignitas in duobus consistit, 585. c Animam è caelo ducere originem quibus indiciis cognoscatur, 1562. b Anima tota nihil est aliud quam ratio, memoria, & voluntas, 483. a 929. d 1456. b Anima non potest aliquando vivere sine memoria, 456. b Animae tria beneficia, dignitas, scientia, virtus, 585. b Non est in corpore velut in loco, 1303. b In omnibus membris, sed singularius in capite, 830. a Quoddam habet Trinitatis vestigium, 1180. a Verbi & animae cognatio vel similitudo, 1546. c 1549. a 1550 a & seqq. 1551. 1553. f 1554. 1555. 1556. 1557. Imaginis seu Verbi magnitudinem & rectitudinem anima refert, ibid. d Unde haec aestimanda, 1547. a Magnitudinis & animae diversitas, 1547. e Imaginis & animae discrimen, 1546. f Rectitudinem amisit retenta magnitudine, 1547. c Animae idem esse ac vivere, non tamen bene ac beate, 1550. e Anima immortalis, non morte spirituali, 1550. e, f Sed naturali, 1551. a Etsi mutabilis affectibus, ibid. Animae & Verbi conjunctio spiritualis, 1382. f & seqq. Animae & Verbi colloquium spirituale, 1425. a Anima libera quodam modo & ancilla, 1552. d, a unde Libertas & Liberum arbitrium. Anima, etsi corrupta, magnae gratiae & felicitatis capax, 1557. b, c Conformitas animam Verbo maritat, 1557. a, f 1566. b c Foecun-

ditas ejus spiritualis, *ibid.* & *seqq.*

Animæ cum corpore conjunctio, 779. d Animæ quantum conferat corpus, 597. b Quantum debeat, 730. f Anima quantum præstet corpori, 779. f Anima in corpore pacis & concordiæ symbolum, 1021. c Animæ tria erga corpus officia, 1803 c Animæ immortalitas & fides resurrectionis, 846. a, b

Animæ vita, cognitio, sensus, caritas, 1234. a Animæ vita, veritas, sensus, caritas, 1106 c Animæ cutis, caro, & ossa, 1098. c Sanguis, voluntas ejus, 1829. b Animæ pulcritudo duplex, humilitas & innocentia, 1413. a Ejus decor in honesto, 1565. c & *seqq.* Animæ lingua, fervor devotionis, 1413. b Vox quid, 1978. f Nempe desiderium, 1587. b Animæ alæ, spes & timor, 1256. c Animæ tres arces, 1254 d Animæ castrum, 1204. c Quam multiplicites impugnetur, *ibid.*

Anima ampla & angusta, 1364. d Ejus quantitas pro mensura caritatis, *ibid.* c Ejus latitudo, dilectio ejus, *ibid.* b Quomodo crescat & decrescat, *ibid.* c Eo magna, quo capax æternorum; eo recta, quo appetens supernorum, 1147. a Animæ cibus naturalis justitia, 503. b Verus animæ cibus spiritualium rerum intellectus, 978. b Item misericordia, justitia, & gratia, 979. b Animæ panis cum fastidio sumptus non scientiæ nutrimentum, sed conscientiæ tormentum importabit, 1598. d Animæ cibus triplex juxta tres status, 961. b, c Animæ portio carnalis, ejus affectio & vita quam administrat corpori, 1378. d Animæ languor & aviditas ex superbia, 1453. c Animæ doctrina & moribus apostolorum non indutæ Christus insidere non potest, 1381. c Animæ rationalis duo loca: inferior quem regit, caro; superior in quo requiescit, Deus, 1805. b Præsentior ubi amat, quam ubi animat, 523. a Ejus lectus, 1034. d

Anima animæ Deus, 1107. d Animæ vera vita Deus, 552. f 835. c 1107. d Animæ triplex potentia Deo quomodo implenda, 1097. c Animæ affectus in Deum, 458 c Dei dignatio in animam, 1445. b Ejusdem illapsus in animam, 1382. b Soli Deo competit, 1379 a

Animam quantum dignetur Christus, & quantum inde amandus, 808. c, d Anima regnum Christi, 750. b Quæ tyrannis ei infesta, *ibid.* Christi nuptiæ cum anima, 808.

Anima sancta equitatui cur assimiletur, 1407. b Est quasi cælum, 1363. b In ea velut in cælo Deus inhabitat, 1363. c Rationes septem cur anima Verbum quærat, 1361. & *seqq.* V. Verbum. Sapientiæ effectus in anima, 1164. b V. Sapientia. Anima pia vocatur amica, 1409. b Anima pia & spiritualis quæ, 1507. c Cui animæ competat nomen sponsæ, 1527. c 1366. b Anima amans recte sponsa vocatur, 1382. c Anima sancta & soror, & sponsa, & filia vocatur, 1387. f Animæ sanctæ an id conveniat quod Ecclesiæ, 1506. f Anima spiritualis quatenus pulcra, 1403. d Ejus pulcritudinem nihil in hoc mundo æquare potest, 1560 c Anima Deum sitiens libenter moratur in horto, cellario, cubiculo, 1340. a Oris osculum petit, 1282. d Animæ devotæ desiderium ad meridiem lucis æternæ, 1389. d

Animæ malum, peccatum, 853. d Ejusdem mors peccatum, vita, justitia, 114. d Animæ cum Deo similitudo per peccatum non deleta, sed alia ei superinducta, 1514. c d Duo ejus mala: vanus amor mundi, amor superfluus sui, 1867. c Triplex hostis, caro, sæculum, & principes tenebrarum, 758. c Corruptio triplex, 1810. a Animæ miseriæ, 1079. c Triplex ejus miseria, 1180. b Quadruplici vitiorum morbo laborat, 1234. b Corpus quod corrumpitur, quantum aggravet animam, 1050. a, b Eam enervat præsentium consolatio, 343. d Anima talem inveniet carnem suam, qualem se exhibuerit erga Deum, 1026. d Deo rebellis carnem merito sentit rebellem, 552. f Anima animæ, lo discipulis præsertim s. Bernardi, quemmodum, 1218. c & *seqq.* Animæ carnales mulierum nomine designatæ, 1405 c Tenellæ prægnantibus similes, 467. d

Animæ vita corporis vitæ præferenda, 468. a Prius & potius curanda quam corpus, 789. f Animarum nostrarum negotium nunquam obliviscamur, 763. a Animæ salus corporis damno procuranda, 980. f Cura sanctorum præcipua circa animam, 1555. f Animæ per vineas significatæ, 1464. d Anima illi non credenda, qui suam perdidit, 164. c Animas suæ dignitatis immemores merito mundus deludit, 484. d, e Animam in recto corpore curvam gerere indignum, 1348, b c Animæ curvitas, quærere & sapere quæ sunt super terram, rectitudo, meditari quæ sursum, 1348. c Animam a Deo ad creaturas remitti pœna gravissima, 1395. c & *seqq.* Animæ corpus collaborare debet, 710. d & *seqq.* Corpus pro anima exponendum, 843 b c Animæ propriæ cura alienæ præferenda, 1121. b & *seqq.* Anima quomodo cognoscat seipsam, 1098. c Anima quomodo perdenda exemplo Pauli, 1378. d Paulus cur distinguat inter animam & se, 1378. b Anima cogitatione & aviditate in cælis commoretur, 1478 d Animam in vano accipit, qui nihil immortalitate dignum agit, 108. c

Anima appetit quietem, sed Christus incitat ad laborem, 1450. c Animarum salutem impedire sacrilegium majus est peccato Judæorum, 915. f

Ab animarum cura Cistercienses dissuadet Eugenius III. 167. b Vocatio ad curam animarum quibus indiciis agnoscatur, 1464. d Ad custodiam animarum quis idoneus, 1377. f Earum curam ambientes notantur, 1377. c Animarum rationem non habentes episcopi notantur, 443. d, e, n Animarum custodes pastores, 1556. c

Animæ tres status, 597. c 953. c Anima in mortali corpore Deum nequit videre, 1403. f Anima pia qualem requirat Dei visionem, 1582. a Animæ defunctorum deferuntur in cælum angelorum manibus, 864. c Animæ beatitudo in tribus, 1037. c Animabus beatis deest aliquid de gloria, sed nihil prorsus inest de miseria, 607. a Animæ sanctorum corporibus exutæ non plene beatæ nisi post resurrectionem, 1174. f Animarum amor in corpora, 596. f Animæ non perfecte beatæ ante resurrectionem, 1203. a 1207. f Sine corporibus nec volunt, nec valent consummari, 597. a A corpore separatæ minus perfecte feruntur in Deum, 1033. f Degunt in atriis, 1077. c Animæ mortuorum pro diversis meritis tria sortiuntur loca, 1177. b Animæ in cælis beatæ elogia, 963. c Animæ sanctæ orant pro sui consummatione, 1034. f Bernardi sententia de animarum statu, 710. Animæ resumto corpore plene feruntur in Deum, 597. c V. Animus, Mens.

Anima bruti non vivit, nisi quamdiu vivificat, 108 e

Animalium vita, 1550. c

Animantia omnia, etiam quæ noxia videntur, homini utilia, 1878. d Etiam quæ ex coitu edenda, 1498. e

Animi affectiones & passiones ut ordinandæ, 417. f Animi æqualitas ut servanda, 1138. b In eo quomodo fiat habitatio Dei, 1364. b Animus de se non præsumens, omnia potest, 1343. d, e V. Anima.

Annuntiationis Domini circumstantiæ expenduntur, 981. c & *seqq.*

Anselius clericus, 193. b

Anselmus ex abbate S. Vincentii Laudunensis episcopus Tornacensis, 473. n

Anselmus archiepiscopus Mediolanensis electus, depositus, 241. n

Anselmus episcopus Laudunensis, 34 n

Anselmus canonicus Laudunensis, 302. o 377. b

Anselmus episcopus Roffensis, 394. n

Ansericus archiepiscopus Bisuntinus, 189. n Fabernacenses reformat, 352. n

Antselmus seu Nantelmus ex priore Portarum episc. Bellicen. 247. 0 263 n

Antichristi adventus à S. Norberto prædictus, 60. c

Antiphonarium Metense Gregorianum, 693. d Antiphonarium Cisterciensium à Bernardo & aliis emendatum, 692.

Api Christus comparatur, 721. d

Apostasia religiosis quam cavenda, 33. b Apostasia cordis, 833. b Apostasia descendere à majori bono, quod promissum est, ad minus, 140. c Transitus ad laxiora apostasia censetur, a. d, 6 n 295 c & *seq.*

Apostatæ novitii ab Ordine deficientes, item monachi ad laxiora tesilientes, 38. n

Apparitiones Christi, 905 c d In his designata septem dona Spiritus-sancti *ibid.*

Appetitus hominis in summum bonum, 591. f & *seqq.* Appetitus est vis in animante, movendis avide sensibus attributa, 604. d Voluntarium ab appetitu diversum, 604. a

Apostolicos frustra se jactant hæretici 1497 a

Apostoli quatuor nobis præstant, 991. a A judiciis & terrenis rebus alieni, 411. f Affectus in eis sensim per Christum purgatus, 926. a & *seqq.* Diversimode acceperunt Spiritum sanctum, 927 c Eis duplex Spiritus-sancti manifestatio facta, 918 c Cur præsente Christo Spiritum-sanctum recipere non potuerunt, 915 c 928. c Nempe præsentiæ corporali Christi affixi, incapaces erant Spiritus-sancti, 369. f Eorum christus post acceptum Spiritum-sanctum, qualis, 1435. d Mutatio item qualis, 928. c, f Artes liberales ignoraverunt, 1199. a Cur discessum Christi ægre ferrent, 912. f & *seqq.* 925. d Cur viri misericordiæ dicti, 993. d 994. f Docuerunt nos bene vivere, 989. d Apostolorum apostolæ mulieres, 1553. b Apostoli & apostolici viri Ecclesiæ custodes, 1519. a Apostolorum semen sanctus, 995. c Apostolorum justitia permanens, 995. b Apostolorum limina plus terit ambitio quam devotio, 427. c Bliæ Spiritus duplex apostolorum typus, 987. c, d

Apostolica sedes non debet esse refugium sceleratis, 318. d Sed oppressis refugium, 57. f Ibi fides non potest sentire defectum, 645. e

Appellare ab electis judicibus non licet, 183 c

Appellatio non suffugium, sed refugium, 418. c Appellationum necessitas & utilitas, 419. c Quando licitæ, 353 b 418. c Non temere usurpandæ, 419. d Appellatio omnis iniqua, ad quam non cogit inopia justitiæ, 428. d Illicite usurpata nec prosit appellanti, nec obsit appellato, *ibid.* Appellatio de toto mundo ad Papam testimonium primatus illius, *ibid.* b Appellationes injustæ ut corrigendæ, 428. c Appellationum abusus, 174. d n Exemplis demonstratus, 429. f & *seqq.* Appellationum iniquarum materia, 428. e & *seqq.* Ante sententiam improbe omnino præsumitur appellatio, nisi ob manifestum gravamen, 428 d

Appetere quæ non satiant nec temperant appetitum, extremæ dementiæ est, 592. a

Approbatio bonorum nobis sufficere debet, 1346. d

Apulia à Rogerio capta, 373 b

Aqua sapientiæ sermo divinus, 1134. f Aqua remissionis ex fonte misericordiæ, discretionis ex fonte sapientiæ, devotionis ex fonte gratiæ, fervoris ex fonte caritatis, 778. c Aqua Salvatoris triplex, triplex item hominis, 1037. f Aquæ timor comparatur, 1231. c 1453. a Judicium aquæ, 1499 a, n

Aquiscinctum monasterium 65. d 66 n 67. a

Aquilo reprobandos homines significat, 574 a

Arbitrium, V. Libertas.

Arbor sæpius transplantata raro firmas radices agit, 268. a Arborum vita, 1150. c Arbor mystica Christus, 969. f Arbores fructuosæ, & infructuosæ, 968. d, e Arborum spiritualium discrimen, 968. c

Archangeli divinæ sapientiæ consiliis familiarius admittentur, 152 d

Archembaldus archidiaconus Aurelianensis necatus, 156. 2 160 c

Archembaudus de S. Aniano miles complt, 341.

Archidiacona sint ordinati dia-

coni, 434. d
Archiepiscopo titulus sanctitatis datus, 292. d 591. a, e Item sublimitatis, 125. b 348. f Subjectio etiam in archiepiscopo commendatur, 474. a
Arctior vita suadenda, non exigenda ab eis qui eam non sunt professi, 87. a V. Apostasia.
Ardere melius quam lucere, 948. a, b Tantum lucere, vanum; tantum ardere parum; ardere & lucere, perfectum, 983. e
Arducio Gebennensis electus, 42. d Episcopus, 43. b
Arducius de Foucigny, 42. d
Argentum & aurum terra alba & rubea, quam solus hominum error facit pretiosam, 726 c
Argrimus archidiaconus Aurelianensis, 201. a
Ariditas animæ ex superbia, 1451. e Aridi in oratione perseverantes fervescunt, 1190. c
Arripatorium monasterium ord. Cist. 712.
Arma spiritualia quibus diabolus debellatur, 1074. d Eorum necessitas, 1063. d Arma contra hostem capienda, 1065. e Arma quibus animæ castrum defenditur, 1204. d Arma Bernardi preces pauperum, 358. e
Armacha seu Ardmacha civitas, 660. d 669 d
Armachani antistites ante pallii usum an dicti aliquando archiepiscopi, & metropolitani potestate usi, 312. a
Arnaldus abbas Bonæ-vallis, Bernardi quam amicus, 250. b c
Arnaldus de Brixia, 281. f a 282. d Hæreticus, 287. c 288 a, b, d Abaelardo adhæret, 247. f Ab Italia & regno Franc. exturbatus, ibid. 288. d 289. a Romæ seditionis incentor, 437. a
Arnaldistæ hæretici, 240. a Sacramenta per malos ministros irrita esse afferuot, 240. a
Arnaldus Coloniensis simoniacus, 431. a
Arnoldus abbas Morimundi, 14. c a Absque permissu Patris Cisterciensis monasterium deserit, 16. f Finis ejus exitiosus, 846. d
Arnulfus abbas Latiniacensis, 245. a
Arnulfus Comes Chisnetensis. 173. a
Arnulfus episcop. Lexoviensis a Bernardo laudatus, 846. f 715. Ejus electionem contra vim Comitis Andegavensis commendat S Bernardus, 317. c & seq
Arnulfus Prior S Stephani Divion. 62. a
Arnulfus de Maiolo, vir dolosus & iniquus, 864. a 871. a
Aromata tria mentis, compassio fraterna, justitiæ zelus, & discretio spirituum, 900. b A quo emenda, 900. f Aromata tria, manus continentia in carne, misericordia in fratres, patientia in pietate, 902. b Emenda nummo subjectionis, 903 d Item linguæ tria, modestia in increpando, copia in exhortando, efficacia in persuadendo, 901. c
Arrogantes non facit magnanimitas, nec humilitas pusillanimes, 1011. f
Arrogantia plus quam ignorantia cavenda, 581. f Est sextus superbiæ gradus, 577. a Hanc emendat sui ipsius consideratio, 1454. a Arrogantiæ & humilitatis effectus, 23. d V. Superbia.
Arremarense monasterium ord. S. Ben. 357. a 714
Artoldus seu Artaudus abbas Pruliacensis, 76. e Monasterium Vallis-lucentis construit, 76. a
Artes liberales ignoraverunt apostoli, 1399. a
Ascelinus episcopus Roffensis, 184. a
Ascensio Christi aliarum sollemnitatum consummationem habet, fructum declarat, & auget gratiam, 918. c Non erat differenda, 1535. b Ejus fides, 1344. c Ascensioni Christi tribuitur nostra glorificatio, 972. e Ejus præconia, 918 b Ascensiones Christi variæ, 920. d & seq. Spes nostra de ascensione Christi, 918. a b V. Christus. Ascensio duplex ab Apostolo commendata, 924. a Ascensionis quatuor gradus, 1233. d Item septem gradus, 1234. f Quomodo ad Christum ascendendum, 1223. a Ascensus salutaris exemplo Christi descendentis, 920. a
Aspidi similes obstinati & pertinaces, 865. d Aspidi comparatur tentatio de rebus vitæ necessariis, 868. f Aspides quomodo aures suas obturent, 865. c
Aspera verba non placent, 280. b Asperum verbum quid, 832. b
Asperitas vitæ religiosæ delicatis non timenda, 188 e Asperitates omnes emollit inferni consideratio, 832. e V. Austeritas.
Assumptionis B. Mariæ festum receptum, 269. e Sacerdotes omnes celebraot in hoc festo, 1219. c V. Maria.
Athenulfus abbas Farfensis, 324. a. 325. a. Ejus erga Cistercienses affectus, 324. d 325 d
Athanacensis monaster. 351. f a. Athanacensis abbas injuste depositus, 352. f 353. a
Atria animarum carne solutarum, 1877 c
Atto episcopus Trecensis, 19. c 155. e 194. a 712. Is bona pauperibus erogans à mortis periculo liberatur, 40. d
Avaritia Piæ atorum acriter perstringitur, 1092. a, b 1538. d, e Item clericorum, 474 d Avaritiæ currus, equi, & aurigæ 1408. e Avaritia à domesticis resecanda. 444 c
Avarus servus & custos divitiarum, 1538 f Hydropico similis, 769. f Terrena cùm est mendicus, fideles contemnit ut dominus, 1538. c
Auctoris ecclesiastici dotes, 357 c
Auctoritas in œconomo qualis esse debeat, 443. a
Audire Sermones otiosos, quam noxium, 1120. a
Auditores duo in omni colloquio cogitandi, 1120 c
Auditus qualis debet esse ad meritum, 1366. b Auditus ad meritum, visus ad præmium, 1367. c Auditui & visui oculo patet fidem esse negandam, 470. c V. Auris.
Averti à proposito, & subverti in proposito quid, 167. d, e
Archenaudus Prior S. Eugendi, Bernardo pro sua religione dilectus, 179. d
Aufridus capellanus Turstini episcopi Eboracensis, 38 d
S. Augustinus maximus post apostolos doctor, 117. d Augustinus columna Ecclesiæ, 619. a Malleus hæreticorum, 148. e
Augustinus Anglorum apostolus, 427. c
Avium plumes jugum Christi comparatur, 343. c
Aurium prærogativa in negotio fidei, 1367. c V. Auditus.
Aurora designat humilitatem, 1212. d
Aurum Hispaniæ, 427. d Aurum & argentum terra rubea & alba, quam solos hominum error facit pretiosam, 726. e
Austerioris vitæ disciplina terret novitios, 1321. e
Austeritates Regolæ, jubente caritate, possunt mitigari, 219. a, b Austeritates vitam monasticam leoiunt, 299. c Ob austeritates purioris vitæ monasteria non refugienda, 297. V. Asperitas, Mortificatio.
Autissiodorensis episcopi jura in ministros Comitis Nivernensis, 376. d Is Autissiodorensis episcopi, ut propria, res custodire debet, 376. f Autissiodorensis episcopi post defunctum Hugonem tumultuosa electio, 268. e & seqq. 270. a 272. a & seqq. Ut ei non obsistat Ludovicus Junior rogat Bernardus, 273. d Autissiodorensis ecclesiæ sigillum, 269. b a
Avenarii seu Avulsicurtis abbatia Canonic. Regul. 375. a, a
Auxentius Arianus Mediolani, 1054. e
Auxilium Dei duplex, correptio & consolatio, 1311. d Auxilium fratribus nostris quodnam ferre debeamus in claustris, 785. c
Azymo utuntur Latini in sacrificio, Græci fermentato, 216. a

B

Baculus Jesu dictus, Armachæ servatus, 669. e Baculum deferebant infirmi apud Cluniacenses, 336. a
Badricius monachus, 843 e. f
Balduinus Bernardi scriba, cardinalis, & archiepiscopus Pisanus, 149. a 152. d. 192. a Arvernensem judicem excommunicat, 248. f.
Balduinus abbas Castellionensis, postea episc. Noviomensis, 272. a 319. b. c, a Ei puerum sacere commendat S Bernardus, 319. d Romam profectus res suas Bernardo commendat, 271. b 577 b
Balduinus abbas Reatini monasterii Bernardo quam dilectus, 192 d
Balduinus rex Jerosolymorum, 172. a 581. a 540. Apud Jerosolymam locum S. Samuelis cum mille aureis cedit Cisterciensibus, 850. c 277. a
Balduinus de Vvasia oblationes ecclesiæ Trunchiniensi concedit, 358. b Eundem cum Gosvino abbate Trunchiniensi conciliat S. Bernardus, 368 a
Balerna monasterium Ord. Cisterc. 152. a
Balmensis abbatia in Prioratum ab Eugenio III redacta, 248 a
Balsami arbusculæ crescunt in Engaddi, 1610. c
Bannum Comitis Nivernensis apud Autissiodorum, 376. d
Baptismus initium omnium Sacramentorum, 870. f Ejus figuræ, 1406. c Baptismi gratia, 821. b Præceptum de eo positivum, non naturale, 624 b Ejus obligatio quando inceperit, 625. d & seqq. 628. a & seqq Forma non mutanda, 300. b Baptismus in nomine Christi ab Apostolis collatus, 360. b In nomine Dei & sanctæ & veræ Crucis an validus, 35. f & seqq. Baptismi vicem supplet fides, 628. e 629. d Item martyrium, 628 d, e 629 b & seq. Baptismi votum sufficit fides recta, spes pia, [illegible] sincera, 628. c Abrenuntiatio in baptismo, 1107. e Trina mersio, 890. f 1843 b
Baptismus parvulorum, 878. b Ipsis prodest cum fide aliena, 630. a Baptizantur in fide Ecclesiæ, 1497. c, d. Infantium sine baptismo decedentium qualis pœna, 1508. e a Hæreticorum error de baptismo parvulorum a 1497. c, d Ipsis denegabant Henriciani, 837 c Alienum error de baptismo, 1489. e, f Humilitas Christi in baptismo, 758 c 804. e & seqq Eodem die baptizatus, quo à Magis adoratus, 380. e 798 a
Baptismus alter religiosa professio a 248. 320. e 1208. c a 1360 d
Baronis Romani subdiaconi testamentum, 347. d 3. 8. e
Bartholomæus Laudunensis episc. 73. a 199. a 299. a Et Calisius 12. S. Norbertum commendat, 385. c Fusniacum monast. Ord. Cisterc. fundat, 73. a Sub eo novem monasteria in dicec. Laudun. fundata; alia bonis & religione aucta. 381. e Fit monachus Fusniaci, 266. a Ejus Apologia ad Samsonem archiep. Remensem, 385. a & seqq.
Bartholomæus Suessionensis episc. 86. a
Basiliscus venenum gerit in oculo, 865. e 869. b Invidiæ symbolum, 865. e Item vanæ gloriæ, 869. b
Basilius Cartusiæ Prior, 27. a
Bassifontis domus Præmonstratensium, 25. a 963 e
Beatitudo in quo consistat, 1016. e & seq. Dotes & status, 877. d Lux est, pax & sana, 768 d Tria ejus bona, 1078 a Est meridies nesciens vesperam, 1388. c In ea Dei triplex fruitio, 1032. a Ejus bona quoad animam, 1037. e 1496 b & seq. Quoad corpus, 1037, f Non erit perfecta nisi post judicium, 759. d 1032. d & seq. 1033. d & seqq 1174. f
Beatitudinis recuperandæ tria media à Christo praescripta, 1224. d Tota est timere Deum, 1039 d, e Summa eumdem cognoscere, 1285. f Sola justitia beatificat, 1237. d
Beatitudo Angelorum crescit ex nostra, 1506. b V Cælum.
Beatitudines octo totidem peccatis oppositæ, 1395. e & seqq.
Beatitudinis titulus abbati datus, 261. e Item monachis, 247. d
Beatricis nobilis matronæ sollicitudo erga Bernardum, 126. a & seqq.
Beatorum in cœlis felicitas, 966. b 318. b, d Triplex gaudium 1032. b & seqq.

Angelorum choris admixti sunt, 1155. c Pro nobis solliciti, 1153. d Misericordes sunt sed a passionibus liberi, 1155. b & seqq.

Beatæ animæ desiderant corpus resumere, 597. f Iis ante resurrectionem deest aliquid de gloria, sed nihil habent de miseria 107. a Nec potiuntur perfectione contemplationis, 1204. f. Beatæ animæ elogia, 265. c

Bena Historia Saxonice reddita, 608. a

Belfort locus ad Vigoram amnem, 272. a

Belions civis Barrensis à Theobaldo punitus, 31. c

Bella-vallis monasterium Ord. Cisterc. 290. a

Bellum & hostibus, & amicis, sed maxime subditis damnosum, 210. b Bellorum causa sæpius levis, 545. c Causa sit justa, & pugnantis intentio recta, 545. a, b Ejus fructus, 101. d

Belli inter Babylonem & Jerusalem descriptio allegorica, 1248. a & seqq.

Bellus-locus monasterium Præmonstratense, 250. c n. 361. b

Belvacensis ecclesia, vexationibus & tribulationibus agitari solita, 271. a

Benchorense cœnobium multorum monasteriorum caput, 684. c 684 A sancto Malachia restitutum, 684. f Etiam destructo præfecti abbates qui possessiones illius retinerent, 664. f Benchorense monasterium duplex, in Vvallia & in Hibernia, 664. n. 675. d 679 d

Benchorenses monachi, 900. A Pyratis occisi, 664. f.

Benedictio triplex necessaria: præveniens, adjuvans, & consummans, 1201. f

Benedictio-Dei monasterium Ord. Cisterc. 368. n. 178 d, n.

S. Benedictus tribus annis latuit, 969 a Arbori frugiferæ comparatur, 968. a Tres ejus fructus, 969. b Gregem Domini pascit vita, doctrina, intercessione, 969. c Ejus sanctitas, justitia, & pietas nos reficere debet, 967. c An viderit Deum intuitive in hoc mundo, 1103. n. 1104. f

S. Benedicti Regulæ elogium, 587. b Sancta dicta, 398. b A Spiritu-sancto dictata, 217. c Caritati subjicitur, 289. d & seqq. A monachis neglecta, 390. d

S. Benedicti ad Padum monast. ab Innocentio II. reformatum, 133. e

Benedictus abbas primus Casæ-Marii, 144.

Benedictus Flaviacensis monachus à S. Bernardo susceptus, 67. c 70. a

Benefactoris manum claudit ingratitudo, 1142. b.

Beneficentia debet esse gratuita, 177. b

Beneficium plus prodest danti, quam accipienti, 103. e

Beneficia Dei quatuor, 814. b & seqq. Beneficium creationis expenditur, 867. a, b 1118. c & seqq. Conservationis. ibid. c, d. Redemptionis, ibid. e Remunerationis, ib. f Item creationis, redemptionis, & vocationis, 1124. b Beneficia sua malis Deus præmittere solet, 217. c Eorum onus, 959. f Beatus qui angitur, ne obruatur tam beneficiis quam peccatis, 870. f. Nostrum Deo amorem conciliare debent, 585. b

Beneficia pro dignitatibus ecclesiæ, 353. e Parvulis dari improbatur, 265. e n. Quibus debeantur, 265. e Pluralitas quando licita, 265. e Præstringitur, 472. c Beneficiis ecclesiasticis quomodo utendum, 12. f Quidquid præter necessaria ex iis retinet Clericus, rapina est & sacrilegium, 12. f Eorum reditu immerito gaudet, qui ei non servit, 335. f

Beneficia ecclesiastica à sæcularibus ad religiosos transire duplex bonum, 295. d Non licet absque consensu episcopi, 295. d

Beneplacitum Dei in omnibus inquirendum & tenendum, 44. d

Beneventum capit Rogerius, 175. b

S. Benigni Divionensis ecclesia urbis primaria 34. n. Parentum S. Bernardi sepultura ornata, 34. n. Ei ob antiquam religionem cara, 33. n. 34. c. Summo Pontifici adversus Luxovienses ab eo commendata, 34. b

Bernardus ex Alfonsi Cancellario Salamanticensis ecclesiæ episcopus, 198. n.

S. Bernardi facta & dicta. Adventus ad Januenses, prædicatio, & fructus, 138. f 139. a, b Concilio Pisano interest, 143. b, d, n. 143. b Triplex ejus iter Italicum, 149. c n. 1346. a Iter in Apuliam, 150. c Viterbii commoratio duplex, 151. b, n. Sexto die post extinctum schisma Roma ad suos revertitur, 476. b. Missus in Germaniam ad Lotharium imp. 135. a.

S. Bernardi prædicationes, 698. Earum fructus, 251. b Ipsi loquenti publice verba suggerebat Spiritus-sanctus, 1114. a, n. Verbo & exemplo sufficit ad eruditionem virtutis, 122. c Prædicationis fructus apud Tolosanos, 138. f Item miracula, 139. a Prædicatio pro sacra expeditione, 326. n. Dux expeditionis sacræ Carnoti electus, 358. a, b 329. n. Ejus successus, 246. a Infelicem ejus exitum lugét, 277. a

S. Bernardus erroribus obviat, 43. d 180. f 181. c & seqq Invitatur à Guillelmo abbate S. Theoderici ad resistendum Petro Abaëlardo, 301. f & seqq. Ejus in illius errores librum probat, 303. c Petro Abaëlardo formidini est, 302. d Ejus libros examinat, 309. b 310. d Ab eodem provocatur ad concilium Senonense, 309. c Ad quod venire se excusat, sed tamen accessit, 309. d Et in eo illum hæreseos convincit. 310. a, b Invitus accedit, 180. f n. 183. b 309. d

S. Bernardi occupationes assiduæ, 94. c 97. d 192. d 148. b 732. 822. a Vigiliæ, 732. c A scriptitatione litterarum dehortatur, 95. c 96. c Litterarum frequentia, 348. b Litteræ ejus falsatæ, 275. b Ejus sigillum quale, 275. b 359. d Laborum ejus fructus, 150. b 151. c 164. d Negotiis absolvi postulat, 56. c, d 58. e 33. c

Bernardi favor apud Papam, 168. b 201. c 235. c 272. a 300. a 318. d Fit vicarius ejus in reconciliatione Petri Pisani, 198. c Excidit ab Innocentii papæ amicitia, 201. c 227. c Item Eugenii III. 287. c 281. a Eugenio III. timet pro adepto summo Pontificatu, 232. b & seqq 234. b & seqq. Ei tamen inde gratulatur, 233. c & seqq. Ejus ad illum monita, 235. b, c Romanos Eugenio reconciliare tentat, 240. a & seq. Conradum regem Roman. in ejus auxilium pertrahere tentat, 242. c & seq Favor apud Principes, 195. c 196. b 291. b Comitem Imperatorem participem suffragiorum domus suæ facit, 374. c Fidelitas in regem, 152. a 271. d Tributa dare non refugit, 187. a 281. a Ejus consilio utitur Ludovicus junior rex, 331. c Matrimonium inter Mariam ejusdem Regis filiam & Comitis Andegavensis filium dissuadet ob consanguinitatem, 333. c Litteras accipit à Patriarcha Jerosolymitano, 172. b A Theobaldo Comite multa beneficia accipit, 49. d Ei Sancia regina Spinam abbatiam concedit, 334. n. 335. n. Monita ejus ad Reginam Jerosolymorum, 278. d Cum ea familiaritas, 278. f Frequentes Reginæ Jerosolymitanæ litteras optat, 195. d Eligitur ad consilium salutis Ermengardis Britanniæ Comitissæ, 115. c Beatricis nobilis matronæ erga eum caritas, 116. a & seqq. Favor apud Mediolanenses, 131. c Amor & beneficia erga Præmonstratenses, 250. b & seqq. 252. a Ejus orationibus quantum confisus Haimo archidiaconus Catalaunensis, 181. a, b.

S. Bernardus Principes dehortatur à bello, 201. d & seqq. 127. d 159. d, n. 205. a Ad pacem hortatur, 159. d 209. c 210. b & seqq. Pacem componit inter Mediolanenses & eorum vicinos, 142. d Controversias dirimit, 62. n. Lites dirimit, 368. a 375. d & seqq. 377. d Lites per arbitros dirimi cupit, 184. n, b. Ejus consiliis regna & ecclesiæ Galliarum innituntur, 51. n. Pro reconciliatione Petri Pisani scribit ad Innocentium, 198. d Episcoporum causam commendat & suscipit apud Summos Pontifices, 54. b & seqq 57. a & seqq 174. c 176. a, d 197. c & seqq. 198. d 199. b & seqq. 245. c & seqq. 281. c 285. c 295. c & seqq. 300. a & seqq. 318. d 382. a, b 317. c & seqq. Balernenses monachos in gratiam Eugenii III. recipi postulat, 249. a, b Intercedit pro monachis apud summos Pontifices, 160. d 861. a 170. c 275. c & seqq. 276. a 279. d 281. c 289. d Pauperes eidem commendat, 319. a, b Propinquum suum muniri benedictione summi Pontificis rogat, 318. c Ecclesiam Divionensem Papæ commendat, 34. b Petro Cardinali, 351. a Haimerico Cancellario, 14. c Pisanos summi Pontificis studiosus apud Lotharium iis infensum commendat, 145. c & seqq. Item S. Gengulfi ecclesiam, 183. d Episcopos ad Concilium congregatos Theobaldo Comiti commendat, 51. c Pro Humberto supplex ab eodem Theobaldo passim expulsam, 49. d 60. d Episcoporum causam suscipit apud Principes, 53. c & seqq. 54. c Apud eosdem supplex pro Religiosis, 52. a, b, c, 272. b 357. c Pro Canonicis Regularibus, 50. b Pro miseris, 46 b 49. c & seqq. 50. c & seqq 51. c, d 60. d 127. c 272. b Molismensis ecclesiæ libertatem commendat Henrico Senon. archiepisc. 52. d, c 53. a Pro iis supplicat apud episcopum Lingonensem, 61. d Pauperes monachos commendat Sugerio abbati & protegit, 359. a, c Ducissæ Burgundiæ assensum in conjugium filii Hugonis de Besna exposcit, 137. c Episcoporum causas suscipit, 59. b 58. b, c 284. d 288. b, c 323. b & seqq Et pauperum, 361.

S. Bernardus summum Pontificem officii sui monet, 185. d 198. d & seqq. 235. a & seqq 294. f & seqq 318. b Episcopos, 42. d 43. b & seqq. 44. b 374. f & seq. Superiores, 75. b & seqq. 97. d & seq. 106. d 192. c & seqq

S. Bernardus Apostoli doctrinæ inhæret, 612. a SS. Patribus addictus, 102. c Ejus erga eosdem reverentia, 520. d 625. b 919. a 745. c 1277. f Sedis apostolicæ reverentiam commendat, 278. b Quid de Papatus honore sentiat, 232. f Ejus reverentia erga episc. 287. b 126. b 461. a Episcopo subjectus, 56 d Pœnitentiam dare pro criminalibus dare recusat, nisi suis tantum, 63. b In rebus dubiis consulit episcopos, 63. b Consilium dando ut se gerit, 90. d 99. c & seqq 310. b In dubiis & periculosis sententiam suspendit, 27. b Revelationibus quantum tribuat. 170. f De accipiendis ecclesiæ dignitatibus quale ejus consilium, 26. a & seqq. Beneficia ecclesiastica pueris dari improbat, 265. c Pastoralis curæ abdicationem dissuadet, 85 b & seqq 89. c 93. d 146. d & seqq. 297. b Bellum adversus Ecclesiæ hostes suadet, 140. a

Bernardo familiaritas Sanctorum virorum quam grata, 29. b Ejus amicitia cum S. Malachia, 328 d, e Ad eum monachos mittit, 331. b Moriens benedictionem accipit, 658 d, e Amicitia cum Petro Venerabili, 152. b, f 211. c 212. c 225 d 261. c 162. b 270. c 329. c 345. b, c 346. a, d, e 348. b Mutuus amor à juventute cum eodem, 347 a Litteras ejus avide legit & exosculatur Petrus Venerabilis, 212. f 346 e, f Bernardi amicitia cum Guillelmo abbate S. Theoderici, ejusque de eo existimatio, 95 a Cum Bernardo de Portis Carthusiano, 156. d 157. a Amicitia cum Sugerio, 162. b 161. a, b Bernardi scriba Balduinus cardinalis, 250. d Ejusdem loquentis verba stilo excipit Gebuinus Trecensis Præcentor archidiaconus, 35 d Bernardum inter & fratrem suum Girardum mutuus amor, 1157. c Studia ejus per eumdem Gerardum libera, 1154. a Quorum incitator est, adjutor, & examinator, 1155. a Eidem Gerardo de vita periclitanti inducias obtinet, 1159. c Ejus funus siccis oculis prosequitur, 1154. b Carthusienses visere desiderat, 157. a Eorum litteris exardescit, 28. c Timet ne suis eorum quietem turbet, 28. d Cartusiensium orationibus se commendat, 252. b Cistercienfem ordinem cur prætulerit aliis, 330. d Cistercienses pauperes appellat, 43. c Pauperes Christi, 54. a 59. c 120. d 110. a 168. f 219. a 317. b, c 318. d 325. b 142. d

Bernardus vitæ religiosæ propositum suadet, 108. b. & seq. 109. c & seq. 110. b & seq. 111 b

110. b & seq. 111. b & seq. 115. c & seq. 117. e & seq. 120 c & seq. 363. b & seq 364. b & seq. 363. b, f Clericis famosis persuadet, 117. n. Nobiles viros convertit ad Christum, 118. b Item aulicos, 82. n. Conversiones ab eo factæ, 77. n. 82. n. 117. n. 125. n. 137. n. 142. n. 189. n. Peccatoribus pœnitentibus persuadet mundum relinquere, 63. c Clericum delicatum & laboris expertem admittere renuit, 361. e Non renuit suos majoris perfectionis gratia alibi suscipi, 70. f Transitum ad aliud monasterium improbat, 41. d 46. b, f 251. b 367. a 118. c. 128. e, f 140. d Item ad eremum, 124. e & seqq. Quare aliorum ordinum monachos in suo receperit, 24. f Qualiter eos recepit, 64. d 68. c 69. b 106. a, b 251. b & seq 280. e 154. e Eos sine licentia sui abbatis non recipit, 106. a, b 280. e Bernardus Religiosos ad sæculum reversos ad claustrum revocat, & pro iis intercedit, 1. a & seqq. 8. a & seqq. 60. a 72. b & seqq. 282. a 359 a Novitium ejectum iterum recipi postulat, 364. f 365. b & seq. Qualis erga incorrigibiles, 106 f & seq. 282. c Vitæ religiosæ propositum impedientes increpat, 280. a & seq. Pro monasteriorum reformatione laborat, 33. c 77. e & seqq. Monasteria in longinquis regnis ædificari non probat, 76. e 250. n. Quid de monachorum obligatione sentiret, 192. c Observantias aliorum minus strictas non damnat, 85. c 128. d Dirimendis inter monachos controversiis allaborat, 274. e

S. Bernardi amor purus, 103. e 111. c 155. a 193. d Amoris desiderium, 1374. d Apathiæ Stoicæ expers, 1357. f Ejus arma, orationes & lacrymæ, 238. a Preces pauperum, 258. e Ejus caritas, 1. c 3. e 38. b 116. e 117. b 151. e 155. a, b 192. d 258. e 233. d 259. e 365. f Cupiditatis quam expers, 366. e Amor erga suos, 76. a 148. c & seq. 142. c & seq 155. e 193 b 196. b 249. d 259. b 260. b 315. f 342. b 408. 580. f 1160. a 1346. b, 1447. b, c Erga Robertum nepotem suum caritas & pietas, 1. c 3. e Humilitas, 2. d Lenitas, 2. e Ejus compassio & clementia, 75. b 244. b & seq 249. a 258 d 294. f 365. d, e Afflictos consolatur, 84. b 86. e & seq. Consolationem in afflictione exspectat, 1357. b In laboribus, 150. b 152. c 271. c 294. d 324. d

Bernardus contemplativæ & activæ vitæ officiis clarus, 188. c Suspiria ejus pro cælesti patria 812. f & seq. 1388. a Experimentum de visitatione sponsi, 1528. a Sterilitatem animæ in seipso deplorat, 1377. d Ejus devotio, 1300. c 1307. f & seq. Devotio in Christi passionem, 888. f 1418. f & seq Amor pro cruce, 1069. e 1423. d Devotio in Deiparam, 89. c 732. f 755. b Discretionem habet rerum divinarum, 60. c Gratitudo ejus 199. b 340. c, f 342. a & seq.

Bernardi humilitas, 2. d 2. a, b 13 e, f 14. e, f 29. e 32. e, f 33. f 37. c, d 56. a & seq. 59. b 66. c 68. d 73. b, d 74. a & seq. 90. c, d 93. a 110. e, 248. d 271. e 290. c 335. b 345. c 350. a 357. b 461. d 476. b 530. d 582. a 743. f 967. d 1275. d 1343. f 1398. f 1455. c & seq. 1456 c Humiliationem desiderat, 93. c, d, e Laudes exhorret, 13 c, f 73. b, d 74. a & seq. 90. c 262. b Nec laudibus movetur, nec vituperationibus, 35. e Episcopatum refugit, 167. a, n. Honores detrectat, 245. e Dignitates ecclesiasticas ut periculosas suspicit 27. d 167. a Ranæ se comparat, 56. d Fratrum suorum conservum se dicit, 1024. c Se peccatorem profitetur, 33. d 58 a 145. a 289. b 295. b 315. a 330. a 461. a 1127. f Peccatorem & imperitum se dicit, 63. a, b 39. b 42. e 90. a Arborem infructuosam, 97. b Libros suos examinari rogat, 91. a Transcribi non vult, 94. f Aliorum censuræ subjicit, 603. b Probra ut conscientiæ suæ medelam suscipit, 271. e Mavult se peti maledictis quam Deum, 417. c Quid de seipso senserit, 1177. a, b Parvitatem se appellat, 108. c 289. b 150. c 133. a 175. b Rusticitatem, 35. c 37. e De prælatura sibi imposita queritur, 1376. f A gloria præsenti alienissimus fuit, 375. e Subjectionem prædicat, 92. b, c Docendi officium renuit, 96. a Nemini esse oneri cupit, 44. e 117. c Adulationem odit, 81. c Ejus integritas, 262. d 271. d Joci, 95. b 339. d Zelus pro labore manuum, 851. c Lenitas, a. c 65. c & seq. 116 a 118. a, d, e 129. a Modestia, 32. c, f 35. f 37. c, d 38. e 49 a 66. e & seq. 35. f 71. e 88. e 90 e, d 93. a 94 b 96. a 99. b 124. c 129. b & seq. 143. c 150. c 156. a & seq. 157. a 229. a 240. b 262. b 265. b, 271. e 287. d 310. a 311. a, 1277. f Silentii amor, 18 e 83 b 96. b 212. b 1291. c 1307. f & seq 1357. f 1526. e Pacis amor, 66. e 68. d 69 a 87. a 151. b 133. b 249. b 251. e, f 233. b & seq. Pacis studio sua cedit, 282. n. Detractiones patitur, 35. b & seq. 286. c & seq. Sinceritas, 199. d 146. d, e, f Solitudinis amor, 33. e 33. c 38. e 56. a & seq. 855. e 212. a Invitus foras prodit ad negotia, 33. b 56. a & seq. c 155. e Numquam exire claustrum, præter Ordinis sui causas, proponit, nisi vocante apostolicæ Sedis Legato, aut proprio episcopo, 33. c 56. d 243. e Ob urgentes necessitates in publicum egreditur, 54. b 56 a & seq. 222. a Peregrinationes damnat in monachis, 14 d. & seq. 16. b & seq. 60. c 356 c, d

Bernardi sollicitudo pro suis, 822. a 1447. b, c 1528. a Erga imperfectos, 106. d 228. a & seq. Erga tentatos fratres, 4. c De suorum profectu gaudet, 872. a 1442. b & seq. Correptio non proficiens ipsum quantum angebat, 1414. c Ejus animus in correptione, 1373. f Quam misericors in delinquentes, 42. b & seq. 106. b, c, e Quam longanimis in perversum monachum, 252. c

Bernardi zelus, 437. d & seq. Zelus pro justitia, 158 d & seq. 160. d 161. c, d & seq. 164. b 165. a & seq. 174. d & seq. 198. d 203. d & seq. 204 c & seq. 207. d, e 264. a 272. d 316. f 353. a & seq. Nihil sibi præter æquum vult concedi, 272 d Reges & principes monet & arguit, 137. f & seq. 138. d 167. b & seq. 203. d & seq. 204. b & seq. 205. e 210. b & seq. 351. c 353. c & seq. Episcopos arguit, 177. d 203. d & seq. 207. b & seq. 227. b Invehit in clericos aulicos & regiis ministeriis implicatos, 82. f & seq. Simoniacos episcopos persequitur, 229. c & seq. 230. f & seq. 235. a, b 236. b & seq 249. c & seq. 316. c & seq. Hæreticos insequitur, 180. f & seq. 181 c & seq. 18 b & seq 184. c & seq. 185. c & seq 187. d & seq. 188. d & seq. 137. f 238. c 239. a 303. a & seq. 306. a & seq. 307. a & seq. 308. b & seq. 309. b & seq. Zelus ad tollendum scandalum, 67. b 161. d & seq. 163. d & seq. 165. a & seq. In promovendis bonis prælatis & amovendis malis, 33. e 33. c 161. d & seq. 163. d 164. b 165. a & seq. 166. c & seq. 192. d 247. b 265. d 268. f & seq. 275. a & seq. 296. d 303. e & seq. 304 c 316. e & seq Quales Ecclesiæ pastores requirat, 248. b Ejus amor & affectus in Ecclesiam, 147. b 152. c 164. d 165. c 167. c 173. a 207. d, e 231. a 233. a, b 256 e & seq 237. d & seq. 265. d 296. a 305. e 306. d 329. a & seq. 339. e Labores pro Ecclesia, 164. d, c 165. d, e 198. e 261. e 172. a 296. b Innocentii asserendo pontificatus allaborat 129. & seq 130. e & seq 131. c & seq. 137. f & seq. 139 d 140. f & seq. 144. e 145 b 319. d Zelus ejus pro disciplina, 499 b Pro observantia regulari 27. e & seq. 227. b, d 254. b & seq. Extortam seu coactam licentiam, non licentiam, sed violentiam dicit, 90. e

Bernardi fama 128. c 162. a 911. Suspiciones sinistras a se removet, 46. f 47. a 105. b, c 173. b, c 166. c & seq. Purgat se adversus iniquas criminationes, 84. e 206. b, c 207. e 250 b & seq. 286. c & seq. Item de exsecutione testamenti Ivonis Cardinalis, 201. c. Et de frequentia scriptionis ad Innocentium, 202. a S. Bernardi elogium, 225. b, c 261. d 316. a, 341. c 378. f & seq. 382. c, e 383. f 710. 1487. f Sanctæ memoriæ dictus est adhuc vivens, 55. n. Et sanctus, 262. a 347. a 1487. f 1488. a Sanctitatis titulum ei tribuit Petrus Venerabilis, 146. c Hamo archidiaconus Catalaunensis, 182. b, e Frater carissimus ab Hildeberto Turonensi archiepiscopo vocatus, 128. e Sancte frater à Petro Venerabili, 262. a Interpres Spiritus-sancti dictus, 1265. Ejus lingua, calamus scribæ velociter scribentis, 143. c Ejusdem loquentis verba stilo excepta, 17. e Ei curiam intranti assurgit Gregorius Tarquinius cardinalis, 107. b Ejus miracula agnoscit Berengarius ejus adversarius, 219. n.

Bernardi scripta, 49. c 96. e Officium & duo serm. de S. Victore scribit, 318. a Ejus liber de gratia & libero arbitrio, 1515. d Sermones ejus quo pretio fuerint apud veteres, 705. Quibus diebus habiti, ibid. qua hora, 706. 1163. c 1364. An gallice, aut latine pronuntiati fuerint, 706. & seqq. Cur quidam breves, alii prolixi sint, 845. d Ob infirmitates aliquando breves faciebat, 845. Sermones præter Ordinis consuetudinem habebat, 811. e 856. e Sermonum ejus censura, 710. & seqq. Sermones super Cantica, 116. d In ore & sinu omnium, 182. d Sententiæ ex ejus scriptis selectæ, 1569. & seqq. Quidam ejus vice scribentes aliquando stilum acrius acuerunt, 145. d 147. c Bernardi ad Gertrudem, & Gertrudis ad Bernardum epistolæ supposititiæ, 126. n.

S. Bernardi infirmitates, 130. c, e 180. e 196. c 212. a 257. f 265. b 277. a 288. d 299. b, c 712. e 1418. a 1422. d Qualis tunc ejus cibus, 398. d Febre laborat, 38. d 91. b 97. b 126. c Rex de ejus valetudine sollicitus 285. e A Roberto Ludovici Junioris germano in infirmitate visitatus, 285. c E morbo convalescit, 97 b 126. e Mortem optat, 290. c Apud suos in Clara-valle, 150 a 131. a Bernardi obitus ab aliis prænuntiatus, 144. f Sibi imminentem præsagit, 277. e Mortem suam & suorum horret, 1357. f Suorum animas fratrum ad cælum evolasse cognoscit, 1127. f Ejus parentes in ecclesia Divionensi sepulti, inde Claram-vallem translati, 34. n. Cuculla ipsius apud S. Victorem Parisiensem, 162. n.

BERNARDUS abbas S. Anastasii prope Romam, 307. n. Ejus patientia & sollicitudo erga monachum indisciplinatum, 178. a, b Fit summus Pontifex Eugenius III. 178 n. 231. n. 232. a 314. n. 316. a De præfectura sibi imposita queritur, 314. f & seq.

BERNARDUS abbas Grandis-silvæ, 238. e 239. n.

BERNARDUS abbas Tironiensis, 136. n.

BERNARDUS Legatus, 284. n.

BERNARDUS episcopus Papiensis, 315. b

BERNARDUS Parmensis episcopus, 185. b

BERNARDUS ex episcopo Bellicensi Portarum Prior, 135. n. 147. n. Episcopus Papiensis electus, 117. n. Homo Dei, 157. a Dilectus Deo & hominibus, 159. c Frequentes ejus ad S Bernardum epistolæ, 156. b Amicitia mutua, 156. d 157. a

BERNARDUS Portarum Prior, postea episcopus Diensis, 156.

BERNARDUS Portarum monachus, cardinalis, 155. n.

BERNARDUS monachus Ambroniacensis, primus Prior Cartusiæ Portarum, 155. n.

BERNARDUS post Nantelmum Prior Portarum, 156. n.

BERNARDUS presbyter, 377. b

BERNERIUS abbas Bonæ-vallis, 290. n.

S. Bertini monasterium S. Hugoni Cluniacensi commissum, 133. n. Florens ejus status sub ipso, ibid. Cluniacensium jugum excutit, ibid. Monachos S. Bertini ad perfectionem excitat S. Bernardus, 343. e & seq.

Besuense monasterium Ord. S. Benedicti, 127. n.

Bethania, id est domus obedientiæ, 557. a

Bethleem locus nativitati Christi prædictus à Prophetis, 614. c Hujus felicitas & gloria, 756. e Bethleem moralis expositio, 774. c 775. b Idem sonat ac domus panis, 757. c

Bethphage, domus buccæ appellatur, 556. c

Betunensis decanus à Bernardo summo Pontifici commendatus, 275. n.

Biblia Cisterciensium emendata, 492.

Blasphemia est in Spiritum-sanctum irremissibilis, nolle corrigere levia peccata 957. b

Bonæ-vallis monasterium in agro Carnutensi, 290. Arnoldus abbas, *ibid*

BONITAS Dei in reparatione hominis, 930. c & *seq*. In quærenda hominis salute, 788. d In custodia angelorum, 862. a & *seq* Deus solus seipso melior esse non vult, quia non potest, 98. a

Hominis appetitus in summum bonum, 191. f & *seq*

BONUM nosse & velle, perfecta religio, & religiosa perfectio, 915. f Boni gustus est irritamentum desiderii & incentivum amoris, 1027. c Malum argumentum boni ex multitudine eruitur 316 c Gratia ad volendum bonum necessaria, eaque duplex, 611. a Piis omnia cooperantur in bonum, 1086. b Bona bene facienda, 486. b Bonum facientes impedite non securum, 541. a Bonum melius appetentes non sunt impediendi, 100. a Bonum melius semel propositum relinqui non debet, 99. c Nemo nimis bonus, 97. e, f. Bonus non est qui melior esse non vult, 98. c A bono majori, quod promissum est, ad minus descendi non potest sine apostasia 14.. c Bonum opus viciatur ex mala conscientia, 1514. b

Bonorum omnium auctor Deus, 1501. f Bonæ cogitationes Deo adscribendæ, 1386. a Bonorum operum gloria Deo adscribenda, 143. c 151. d 195. c 48 ..d 1301. e & *seq* 1489. e 1454. d 1560. a Bona nostra, sive naturæ, sive gratiæ, Dei sunt, 108. c

Bonum abscondere magis utile est, quam ostendere, 787. a Bona providenda coram Deo & hominibus, tribus modis, 1149. b, c

Bonorum abundantia in cælo, 1127. d Bona naturalia, spiritualia, æterna, 1125 b Bona puta & media, 18. f 20. d Bona temporalia si amantur, illicita; si non amantur, licita; sed quovis modo periculosa, 370. e Bona vitæ hujus omnia comparatione futurorum vana, 1056. b Bona mundi & corporis vana & caduca, 111. d Boni apparentis amor, 36. a

Bono alieno plus aliquando gaudendum quam suo, 1437. a

Bonum esse inter malos, virtus eximia, 1431. d Bonis mali semper permixti, 380. d In omni negotio validissimum argumentum ad faciendam fidem rei dubiæ, id semper melius esse, quod placet bonis, displicet malis, 318. a Boni argumentum est placere bonis, non malis, 247. b Boni malorum odiis obnoxii, 191. a

BONUS-AMICUS canonicus Lingonensis, 163. b 166. e

Bonus-mons abbatia Ord. Cisterc. 41. e

Brachia quibus Christus nos est amplexatus, & quibus eum amplexamur, 890. a

Braina oppidum ad Axonam, 851. n.

BRICCIUS sancti Martini successor, 1054. a

S. BRIOCI Æ nativitatis locus *Fochart* villa, 681. n

Britannia virorum fortium fœcunda, 171. d

Brucia-episcopi, silva, 375. d

BRUNO Coloniensis archiep. electus vitæ suæ deformitatem literis S. Bernardo aperit, 26. b Archiepiscopus, 26. n. 27. c 28. a 101. n. Moritur an. 1136. Barii in Italia sepelitur. 85. n.

BRUNO abbas Caræ-vallis, 278. b

BRUNO monachus Claræ-vallensis, 163. b S. Bernardi in Italia socius, 150. d Multorum in Sicilia discipulorum pater, 150. n. Bernardi comes individuus, multarum pater animarum, 197. a

Brutus spiritus non vivit nisi quamdiu vivificat, 108. c Bruti non merentur 1551. e

Bulencuria abbatia canonicos conversos & mulieres habens, deficiente disciplina, Cisterciensi Ordini tradita, 383. c & *seqq*.

BURCHARDUS Meldensis episcopus, 460. 461. e

BURCHARDUS abbas Balernensis, 153 b.n.

BURDINI temeritas, 3.8. e

Burgundia à Francia distincta, 508. n.

Busaium monasterium Ord. Cisterc. ab Ermengarde fundatum, 185. n. 187. e

C

CÆcitatis causa, veritatis contemtus, 16. c Ejus effectus, 16. c Est pœna cognoscentium Deum, nec amantium, 16. b

Cadumenses monachi Innocentium agnoscunt Papam, 136. a

CÆLESTINUS Papa, 129. e 313. c, d

Cælum dictum à celando, 1051. a Ejus decor, 1360. f Monti comparatum, 1150. c, d Ejus ascensum nobis promeruit Christus, 1151. c Hoc ascensu quis dignus, *ibid*. a Per medios hostium cuneos eundum, 841. b Solis patet immaculatis, & quomodo, 1142. f Cælum possident quatuor hominum genera, 1122. c Compendiosa via ad cælum, vita monastica, 1187. c

Cælum cæli, & cæli cælorum quid, 1363. a Cæli in Ecclesia, quinam, 1365. a Cælum est anima sancta, 13 3 b Pax & gaudium in cælo, 1183. d, e Ibi nullus tristitiæ aut culpæ locus, 1153. c Sancti in cælis exspectant nos, 760 a Anima cogitatione & aviditate in cælis commoratur, 1478. d

Cælestis sapiente terrena desipiunt, 120. b Contemtis terrenis quærenda cælestia, 758. e

Cælestis patriæ desiderium novæ legi potissimum convenit, 1469. b & *seq* Cælestis gloriæ descriptio, 1130. a Cælestis patriæ quanta felicitas, 812. a & *seq*. 1278 b & *seq*. Ejus recordatione expellendæ affectiones vitiosæ, 1150. a Cælestis gaudii memoria orantes quam suaviter afficiat, 1184. d Adspiratio ad cælestem patriam, 811. f & *seq*. 1124. c *V*. Beatitudo. Bonorum abundantia in cælo, 11 7. d

CAIN oblatio cur reprobata, 1549 a

Caligo seu tenebræ ex ira & molliori affectu, 484. e

Caladia monasterium Cisterc. quando constructum, 83 n. Ibi degunt treceni fere monachi, *ibid*. Datur Guidoni abbati de Tribus-fontibus, 64. n.

Calia dæmoniorum, 18. e

CALLISTUS Papa II. 173. n. S. Norbertum Bartholomæo Landunensi episcopo commendat, 385. e

Camaldulenses seu Camaudulenses Innocentio adhærent, 136 a

CANCELLARII unde dicti, 1459. b Cancellarius bonus Papæ necessarius, 873. a Excellentiæ titulo compellatus, 892. a Ejus in curia Romana auctoritas, 891. e Cancellarii ex officio semper pietatis possunt incumbere lueris, 891. e, e

Cancelli, angustiores fenestræ, 1459. b

Candelabra in templis ad instar arborum, 539. e

Candor sapientiæ sedes, 1358. d Candores vani, 1514. e

Canones servandi, 434. b & *seq*. Quatenus dispensatio licita, *V*. Dispensatio.

CANONICI regulares *fratres* ab externis dicti, 889. a Canonici regulares Sparnaci consilio Bernardi & Guidonis ejus fratris instituti, 102. n. Canonici regulares de Aildicurte, 33. e Canonici regulares de Latzicurte, 58. b Canonici regulares licite transire possunt ad monachos, 34. a, b Canonici regulares incorrigibiles incarcerati, 106. n.

CANTICA scripturæ varia, 1268. c Cantica canticorum panis splendidus & sapidus, 1167. b Cantici canticorum dignitas & suavitas, 1270. a Item soliditas & efficacia, 1500. a, b Nil nisi amorem spirat, 1543. f Scopus, 1169. b Hic liber non nisi sobriis mentibus & auribus credendus, 1867. d 1475. c Illum explicare solius Dei est, 1268. d Utpote non humano ingenio, sed Spiritus arte compositus est, 1268. d Ad hunc intelligendum phantasmata deponenda, 1448. d Cantica graduum unde vocentur, 1269. f Cantica sua religiosis conveniunt, 1269. e & *seq*.

Cantus ecclesiasticus qualis esse debeat, 357. d, e Non est levis jactura gratiæ spiritualis, lenitate cantus abduci ab utilitate sensus, 537. e Zelus Cisterciensium pro cantu, 693. a & *seq*.

Capelle monast. Ord. S. Bened. 395. e

Capellanis Papæ honor habendus, 444. e

Capitula generalia apud nigros monachos ab Innocentio II. instituta, 97. n. 397. n. 398 d Primum Suessione celebratum, 97. n. In iis quæ tractanda, 97. c Capitulum generale Cisterciensium, 1156. n. Capitulum Præmonstratensium, 852. b, c

Capreæ, cervique camporum angelos designant, 1446. d

Captivitas Israëlitarum sub Pharaone, typus captivitatis nostræ sub diabolo, 1852. b

Capua capta à Rogetto, 173 b

Caput sursum habere, cui deorsum, turpe est homini, 1309. b

Cara-vallis monasterium Ord. Cist. prope Mediolanum, 142. n. 171. n.

Carcer durus, monasterium, 111. a Carceri mancipandæ sanctimoniales incorrigibiles, 106. n.

CARDINALES excellentiæ titulo compellati, 35. d. n. Et sanctitatis, 35. n. 232. a Sunt Romæ oculi, 841. b Ex toto orbe eligendi, & quales, 459. b, e Rogans excludendus, *ibid*. b, f Probatos eligere oportet, non probandos, *ibid*. e Quales esse debeant, 440. a Ante episcopos nominati, 838. a Fratres appellati, 55. b n. 187. b Eorum est consilio & auxilio assistere summo Pontifici, 855 a Cardinalium defunctorum res ad ecclesiam pertinent, 201. d

Cari-locus monasterium Ord. Cist. 190. n. 698.

CARITAS per solis splendorem designata, 1212. f Item per risum, 1216 b Vino comparata, 1835. c 1435. e Caritatis elogium, 560. e Est optimum charisma, 1378 c, d Caritas perfecta, desiderii fructus, 56. a Visio est, 1556. f Est Deus, & Dei donum, 30. b 599. e In Deo non est qualitas, sed substantia, secus in creatura, 599. b Caritas est vita fidei, 899. d Sola caritas lex est convertens animas, 29. e 597 b Et immaculata, 30. a Quomodo lex Domini dicitur, *ibid*. Ipsi sibi lex, 30. e Caritatis lex quam sit suavis, 600. d Timorem servorum temperat, cupiditatem mercenariorum ordinat, 600. d, e Ejus jugum suave, 30. e, f

Veræ caritatis indoles & officium, 8. e d Vis & natura, ,76. b 149. b 1063 b Cur fortis ut mors, 466. b Caritas perfecta solum fieri quod summum est, 811. b Veræ caritatis effectus, 17. d, e Caritas non quiescit, nisi effectus sequatur, 148. f Omnia reddit levia, 311 b Omnia condit amara, 1817. e Caritatis negotium vera requies, 97. a Non est quo se immisceat vanitas, ubi totum occupat caritas, 1532. c Caritas unitatem in Trinitate conservat, 30 b Est amicitiarum mater, 89. a Caritate fratres dicimur, 813. f Eadem meritis alienis participamus, 550. f Caritatis lacrymæ, 1467. f Caritas ad lacrymas & litteras inops non est, 198 c Caritatem habe, & fac quicquid vis, 837. e Caritatis virtute indutus hostibus terribilis, 1821. f

Caritas, oculus simplex, 129 d Animæ sensus, 1834. a Vitis fructus, 1474. d Caritas æstas, timor hiems, 1467. e

Caritas duplex in actu & in affectu, 1438. e Caritas triplex, 181. b Quadruplex, 1843. f Vera & sincera quæ, 80. d Caritas ampla, 1364. e Caritatis præceptum in Lege de actuali debet intelligi, 1438 e Non excludendo tamen omnem affectum, 1437. a Caritatis affectualis præceptum in hac vita nequit impleri, 1438. d Caritatis perfectio homini non competit in hac vita, ne quidem martyribus, 106. d, e Caritatis status in patria, 38. A & *seqq*

Caritati subjicitur S Benedicti regula, 119. d & *seqq* Et omnes regulæ, 508. b Ejus causa pietatis opera aliquando intermittenda, 1439. e Caritatis negotia non sunt inturbanda, 94. f Caritas omni sollicitudine servanda, 824. e f

Caritas cum infidelitate esse non potest, 467. e semel habita potest amitti, 467. b c Dæmon in oppugnanda fide frustratus, caritatem aggreditur, 120. c d Caritate nos allicit Deus, 781. f Sæpe caritate mi-

hil prosunt reliquæ virtutes, 465. b c Caritas à seipso incipit, 413. c Semper habet quæ sua sunt, & ideo non quærit, 1321. c Hic numquam sine timore & cupiditate, 31. c In prælato quomodo recte ordinanda, 1436. f Caritas Ecclesiæ in Synagogam, 1543. c Miræ erga proximum caritatis exempla, 78. c d Caritas proximi tripliciter exercetur, 1220. f Caritas imperfectorum præpostera in alios, 1321. b Caritati contrarium est, subtrahere aliis utilia, 1438. b Antithesis eorum, qui caritate, & qui cupiditate trahuntur, 379. d, e V. Amor, Dilectio.

Carnotensis conventus pro sacra expeditione, 258. a, b 329. c Carnotensis conventus ad conferendum auxilium ecclesiæ orientali, 329. e

Caro est tabernaculum, 814. c Carnis deliciæ, spiritus corruptelæ, 6. b Caro quatenus diligenda, 854. f Carnis cura pœnitentiæ contraria, 367. e Studiis spiritualibus relictis ad carnalia converti indignum, 1396. b & seqq. Carnis cura monacho indigna, 1379. e Caro servire debet spiritui, non spiritus carni, 1131. a, b Caro domesticus hostis valde timendus, 942. d, e Nullus vicinior hostis, 758. c Caro nostra, Eva nostra, 1027. e Laqueus & hostis, 822. b c Carnem merito sentit rebellem anima Deo rebellis, 352. f Carni quod molestum, id melius & utilius eligendum, 782. b Carnis mortificatio non minus proficit ipsi carni, quam spiritui, 945. e Est genus martyrii, 1579. a V. Mortificatio Carnem vere amant qui eam mortificant, 855. a, b Carnis maceratio occulte, licentiose, & discrete fieri debet, 1168. e & seqq. Carnis voluptas malum est; bonum vero afflictio, 782. d Carnis infirmitas robur spiritus auget, & è contra, 1174. a Carnis deliciis renuntiare initio grave, postea suave, 917. b & seqq. Carnis fragilitas religiosis non curanda, 370. b Carni dediti præstringuntur, 814. d V. Corpus.

Carnium esus in grangiis Cisterciensium prohibitus. 205. n.

Carnales qui 934. b Carnales animæ mulierum nomine designatæ, 1403. c Ordine præpostero gaudium quærunt, 1143. c Iis non sapit Christus, 12. b Caro non percipit ea quæ Dei sunt, 811. f & seqq. Carnales spem futurorum rident, 1311. d Carnales, & spirituales, Ecclesiæ duo latera, 842. d Carnalibus consolationibus spirituales, sociari nequeunt, 82. c 369. b Carnalis homo semper in pœna, 857. a Carnaliter viventes mortui sunt, 899. e & seqq. Carnalis affectus vino similis, 1298. a Carnalis erga Christum amor describitur, 1328. c

Carolus Emmanuel Sabaudiæ dux, 139. n.

Carracetensibus monachis monasterium Tholdanos ab Elvira infante subditum, 283. n.

Cartusiani *Sancti* appellati, 28. b c 247. d Eorum quies sancta, 28. d Juge silentium, 28. d Cartusienses ut sanctos suspicit S. Bernardus, 547. d Cartusienses in Daniam dirigit Petrus Cellensis, 348. n. Cartusienses opponunt se Gratianopolitanæ electioni, 347. e Nullus apostata sine satisfactione ab iis receptus, 264. c d Cartusiensium epistolis proficit Bernardus, 23. c Eorum quietem litteris suis interrumpere timet, 18. d

Casa-Dei monachis fraternitate conjungitur Ludovicus Junior rex, 54. n. Eisdem Faberniacense cœnobium reformandum committitur, 330. a.

Casæ-Marii monasterium Ord. S. Benedicti Cisterciensi adunatum, 344. n. 384. f

Casamentum quid, 51. e, n.

Caselensis urbs in Hibernia, 879. b

Castitas virtus angelica, 1362 c Castitas sine caritate, lampas sine oleo, 465. e Castitas quintuplex, 1343. f Castitas per lunæ plenitudinem designata, 1212. e Castitatis custodia difficilis, 747. a In deliciis periclitatur, 493. f Castitatis prædicatio est vox turturis, 1470. d Castitatis commendatio, 464. f & seqq.

Castrum spirituale triplici apparatu ad sui custodiam indiget, 1074. b Castrum animæ quam multipliciter impugnetur, & quibus armis propugnetur, 1204. c & seq. Castri spiritualis proditio cavenda, 1074. f Quomodo, 1075. d Proditores quinam, 1075. a Castelli mystica explicatio, 997. c Castrum Christi Clara-vallis, 1073. b

Casus piorum & impiorum quid differant, 830. d

Catalaunensi ecclesiæ pastorem præfici non sinit Ludovicus junior, 203. b

Cathedræ pestilentiæ quatuor pedes, & quis in ea sedeat, 1399. e

Catholicus falsus plus nocet, quam verus hæreticus, 1492. d Catholica, V. Ecclesia.

Catholicus discipulus S. Malachiæ, 688. a

Catinensis electi causa episcopo Lemovicensi commissa, 304. c An Caturcensis, *ibid.* n.

Cauda hostiæ perseverantiam designat, 164. a

Causæ brevi decidendæ, præsertim pauperum & viduarum, 415. a V. Lites.

Caziacense monast. Ord. S. Benedicti, 262. n.

Cedar, tenebræ, 1358. b

Cedrus lignum imputribile, odoriferum, altæque proceritatis, 1426. d

Cella triplex, disciplinæ, naturæ, & gratiæ 1214. c & seq. 1340. f Cella vinaria, aromatica, unguentaria, 1340. e Earum differentia, 1341. c Introductio in cellam vinariam, 1433. c 1436. b

Cellæ parvulæ extra cœnobium, aliquando Synagogæ satanæ, 258. b Cella Claramontis, 34. n.

Cellarium tropologice quid, 1349. a

Celsitudinis titulus regibus attributus, 303. e 257. a 289. b 371. f Non est quod blandiatur celsitudo, ubi sollicitudo major, 418. e V. Dignitas.

Celsus Hiberniæ episcopus, 661. c Archiepiscopus, 667. c f 678. d Moriens baculum suum Malachiæ successuro mittit, 668. e

Centuplum monachorum quale, 807. a n.

Centuplum paupertati promissum, 370. c Centuplum in hac vita promissum quid, 488. d

Centurionis evangelici humilitas, 350. e Commendatur, 474. e Ejus fides ex auditu, 1367. b

Certantibus se nobis Christus proponit exemplum & præmium, 1430. f

Cherubin plenitudo scientiæ dicuntur, 1324. f Ut scribendum hoc nomen, 946. n.

Christianus à Christo separatus, sit monstrum, 815. a Ejus gloria Crucifixo conformari, 1552. e Christiani gloria in cruce Domini, 1533. b Christianorum adoptio, 905. f Christianorum in hebdomada sancta religio & pietas, 884. d 890. e Eorum abusus in festis paschalibus, 891. b Christiano, ipsique Christo persecutio numquam deest, 955. f Christianus quantum incumbat amoris debitum, 590. a & seq. V. Amor.

Christianus abbas Mellifontis, 312. n. 664. d 674. d 680. c Missus ad S. Malachiam à S. Bernardo, 323. a

Christianus episcopus, frater S. Malachiæ, 672. c

Christus & Maria varie figurati, 738. c Scripturarum in præsignandis Christi mysteriis consonantia, 740. c Christum diversis rebus diversis ex causis figurari non est inconveniens, 738. d Christi typus Moyses, 907 a Elias, 916. a Elisæus mortuum resuscitans, 1313. b Christus Salomon verus, 1360. d Salomon, Ecclesiastes, & Idithun, 800. c 1184. a Christus liber signatus sigillis septem, 896. b & seq. Columbæ testimonium de Christo, 799. a Christus ab Angelo cur simpliciter Sanctum dicatur, 751. d

Christi varia nomina, 1186. & seq. Horum nominum expositio, 791. f & seq. Jesu nomen per excellentiam ei competit, 747. c Christi nomen effusum in omnes gentes, 1310. d Gabriel fortitudo Dei dicitur nuncupative, Christus substantive, 733. c Christus radix David, 896. a Flos campi, 1429. f Cur non horti, 782. f Flos horti, campi, & talami, 1430. d Fructus benedictus, 745. c & seq. Arbor mystica, 969. f Mons allegorice, 1152. c Mons coagulatus & pinguis, 1152. e, f Murus & antemurale, 1095. c Ovi & api comparatus, 722. c d Christus æternitas, caritas, virtus, & sapientia est, 37. a Factus nobis sapientia, justitia, sanctificatio, redemtio, 1335. e 1356. c Venit ut Deus, ut sponsus, ut agnus, 986. c, f Virgo, Virginis filius, virginumque sponsus, 1369. d Christus sponsus quomodo transilierit montes & colles, 1449. f Christus via, 620. c Via in exemplo, veritas in promisso, vita in præmio, 914. d Rex ubique, 1184. a Seductor pius, 897. a Fons omnis sanctitatis, 787. b Nostræ salutis auctor, 986. d Salvator & medicus, 771. f & seq.

In Christo Salvatore tria consideranda, 772. d Christus salvator à fidelibus undequaque reverendus, 785. e, f Christum esse mediatorem omnia testantur, 783. d Christus prophetiæ sensus 510. b Christi humanitas in argento, divinitas in auro intelligitur, 727. d Christus quomodo niger & formosus, 1352. d, e Christus foris deformis, intus formosus, 1367. a Factus niger ut nos candidos faciat, 1356, e & seq.

Christus incarnatus, ut nos liberaret, 650. c In ejus Incarnatione tria consideranda, 656. f Christus carnem suscepit, in qua pati posset, 1153. e, f Novatianorum error de ejus carne, 434. f Ejus carnem in virgine ex nihilo creatam fuisse opinati sunt nonnulli, 928. e In eo substantia triplex, persona unica, 453. c 764. a Christus Patri coæqualis, 737. d Christus ex Patre, in Patre, cum Patre, à Patre, pro Patre, sub Patre, 950. b & seq. Christi divinitatem probant ejus miracula, Prophetarum oracula, & vox paterna, 533. c Christus loquens de se secundum divinitatem, non *Filius*, vel *Filium hominis*; sed *ego*, vel *me* ponere consuevit, 563. f Christi caput Deitas, pedes humanitas, 1380. b Læva humanitas, dextera divinitas, 1036 d Patrum antiquorum desideria erga Christum nasciturum, 773. a Tempus Christi adventus angelis incognitum, 634. b V. Adventus. Ejus conceptio nostram reformat, 931. c Ei soli reservata sanctitas conceptionis, 171. d Hujus conceptionis modus Deo tantum notus & Deiparæ, 751. b Christi generatio & Mariæ assumtio inenarrabilis, 996. f Christi de cælo descensus Mariæ assumtione mirabilior, 1003. d

Christi nativitas miranda, 755. e, f In Christi nativitate videre est majestatem in humilitate, virtutem in infirmitate, & in homine Deum, 774. a Christi nativitas dies redemtionis novæ, reparationis antiquæ, felicitatis æternæ, 758. a Nativitatis locus expenditur, 774. b Nocte natus docet ostentationem fugiendam, 782. b Hieme natus docet eligenda quæ carni sunt molesta, 782. a Nativitate sua paupertatem fecit pretiosam, 757. b Christus in sua nativitate divites negligit, 783. d Humilitas in nativitate, 767. a Remedia ex Christi nativitate allata, 765 e & seq. A Christo nato quæ nobis utilitas percipienda, 748. e, f Fiducia quanta homini in Christo nascente concipienda, 777. a & seq. Christi nativitatis fructus triplex, 756. b In quibus nascatur, 775. e, f Sicut quotidie immolatur, sic quotidie nascitur, 773. f Ejus nativitas debet semper nova videri, 773. f Christus parvulus factus facile placari posse indicat, 797. c Christi vagitus & lacrymæ quam dissimiles à lacrymis aliorum infantium, 782. f Voluptatum fugam docent, *ibid.* Item pudorem, dolorem, timorem incutiunt, 783. a & seq. Christus in præsepio hominibus tamquam fœnum jumentis appositus, 1396. e Stabulum vanitatem mundi damnat, 782. c

Christus cur circumcidi voluerit, 804. b & seq. Circumcisus propter quod natus & passus, 791. c Ut caput circumcisionem pro membris suscepit, 791. a, b Christi circumcisio veritatem humanitatis

assumtæ probat, 789. d Christi humilitas in circumcisione, 788. f Quid nos doceat, 785. a In ea aliquid amandum, aliquid admirandum, aliquid imitandum, 791. c Christus circumcisus cur Salvator appellatus, 791. c

Christi in templo oblati & in cruce collatio, 962. c, f Christus Magis apparuit paucis post nativitatem diebus, 801. c Christi triplex apparitio una die, 799. f 801. c In prima vetus homo, in secunda Filius Dei, in tertia verus Deus innotuit, 803. b c 799. d Christus eodem die baptizatus, quo à Magis adoratus, 798. c Christus baptizatus cum annos ferme triginta egisset in carne, 801. c Christi baptizari volentis humilitas, 798. c Ejus humilitas in baptismo, 804. c & seq. In baptismo aquas lavandis hominibus abluit, 798. f

Christus quibus virtutibus nos redemit, 978. b Humilitas virtus Christi, 570. b 810. c Christus perfecte humilis, 1416. c Factus dilectus in humilitate, 1518. c Ejus gloriatio in sola humilitate, 468 c Hæc humilitas nostram confundit vanitatem, 799. c Imitanda, 970. a Christi exinanitio usque ad carnem, ad crucem, ad mortem, 1296. f Christi minoratio fuit mera miseratio, 1525. f Christi mira obedientia, 1525. c Christus parentibus subditus, 794. c Christi paupertas, 908. b Mansuetudo, 1356. f Ab inimicis testimonium habet misericordiæ, 980. b Christi benignitas & misericordia quanta, 796. c & seq. Familiari parabola commendata, 763. b & seq. Christi misericordia, & potentia semper meditandæ, 587. f Christus nunc pronior ad misericordiam, quam ad judicium, 782. d Christi misericordia & justitia, 913. a Christi justitia nostra est, 633. b Christus solus innocens, 1151. a Christus absque peccato, 1370. b Christi amor pro nobis, 915. b Summa Christi dignatio, & Mariæ dignitas, 785. d Christus in majori ætate manifesta virtutum dedit exempla, in infantia vero figuris velata, 792. c

Christus fecit & docuit, 1024. f Facta ejus omnia non sine mysterio, 882. c 918. c d Ejus actiones nobis sunt obedientiæ documenta, 568. c Christi & operum ejus duplex pulcritudo, interior & exterior, 802. c & seq. Ejus opera externis considerata minus capaces animos pascunt, 807. b Christi vita nostram instituit, 931. Conversatio in terris est quasi aurora, 1389. b Christus in domo Marthæ & Mariæ pascebatur inter lilia, 1514. f Christi umbra desiderabilis, 1433. c Christi umbra, caro ejus, 1388. f Christi umbra, caro ejus & fides, 1431. f Christi verba aliis dulcia, aliis dura sunt, 1096. c Christus diversimode omnibus præsens & manifestus, 1032. d Communicatio idiomatum in Christo, 454 a

Christi scientia experimentalis, 563 b 1437. c Fiduciam in nobis augere debet, 563. b Diem judicii nescivit scientia experimentali, 563. d Quomodo didicit misericordiam, 562. b Ejus libertas in moderandis actionibus corporis sui, 881. d Triplici libertate præditus, 606. f Christus suum deseruit consilium, ut ex bono fieret melius, 904 f Septiformis Spiritus in Christo, 977. f Christi unctio, 825. c d Christus rogavit se clarificari à Patre, non ut supplex, 1315. c

Humanæ affectiones & sensus corporei in Christo, 1437. c Affectiones quatuor in Christo ordinatæ ab utero, 1184. c Christus flevisse legitur, risisse numquam, 788. d Christi infirmitates ex nobis, 1358. c Christi tentationes quatuor, 268. b, c Tribus tentationibus diabolus Christum aggressus est, 837. c

Christi oratio & sudor in horto, 883. f Cur ab Angelo confortari voluerit, 1268. b Christi mors non ex justitia, sed ex misericordia, non tamen contra justitiam, 353 f Ex mero amore, 831. c Spontanea, 281. a 885. c, f 1254. a Christi caritas in passione, 885. c, f 887. d & seq. Christi in passione misericordia, 887. d & seq. Humilitas 885. c, d 888. b, c Patientia 885. a, b 887. d & seq. In vita passivam habuit actionem, in morte activam passionem sustinuit, 888. c Quanta pro nobis passus, 1297. b Cur tam laboriosum nos liberandi modum susceperit, cum sola ejus voluntas sufficeret, 634. d & seq. 1296 f & seq. Christi passio nostrum meretur amorem, 834 a, b. Magnum amoris incentivum, 586. f Christus speculum patiendi, & præmium patientis, 1430. f. Christi infirmitas non minus nobis profuit, quam majestas, 555. b Ejus vita & mors nobis necessaria, 552. d Christi solius passio nobis sufficit, 883. c Etiam peccato offendentium delendo sufficiens fuit, 633. f. Mors Christi una cur profuerit pluribus, 513. c 514. c & seq. Christi passionis vis & efficacia, 884. f Una sua morte duplici nostræ medelam attulit, 333. b. Hæc mors hostes nostros debellat, 958. a Triplex peccati genus expugnat, originale, personale, & singulare, 886. c Expugnat concupiscentiam carnis, concupiscentiam oculorum, & superbiam vitæ, 886 b Christi passioni tribuitur remissio peccatorum, resurrectioni justificatio, ascensioni glorificatio, 972. c Christi mors à morte, vita ab errore, gratia à peccato nos liberavit, 551. c Mors Christi inutilis sine Spiritus-sancti effusione, 314. c Quomodo placuerit Deo Patri, 655. c, d Christo descendere de cruce non fuit magis difficile, quam è clauso exire monumento, 894. c Christi perseverantia in Cruce, 895. a Ei diabolus frustra insidiatur, ibid. f Christi mors dilata, ut nos vita instrueret, 554. f Lateris dextri in Christo aperti mysterium, 844. c f Christi vulnera, victoriæ signa, 1016. d Sunt petræ foramina, 1475. c Habitatio secura, 1475. c

Christus passionem & resurrectionem suam meditantibus sedulus adest & libens, 582. c Tria in Christi passione consideranda, opus, modus, & causa, 884. f Christi mortis magis quam vitæ recordatio ad pietatem nos movet, 558. c Qui non possunt rimari arcana Dei, Sanctorum gloriam & Christi passionem considerent, 1480. d, c Christi crux in quatuor consistit, 884. a Christi triduum moraliter, 895. c Verbum in triduo mortis Christi à corpore & anima non separatum, 454. c Christus descendens in inferos quid egerit, 1056. a Christus in sepulcro quomodo mystice ungendus, 900. a Christus cur noluerit suum corpus mortuum ungi, 1211. d 1300. a, b

Christus post resurrectionem suam impassibilis, 1154 c Ejus resurrectio à nobis exigit transitum ad meliorem vitam, 897. d, c Ante passionem suam septem nobis dedit purgationes, post resurrectionem septem refectiones, 905 a Spiritus-sancti septem dona, septem Christi apparitionibus applicata, 905. c, d 1248. d Christi ascensio non differenda erat, 1535. b Christi variæ ascensiones, 910. d & seq. Christi descensus & ascensus triplex, 1192. b, c A nobis quo modo imitandus. ibid. c Christi discessum cur ægre ferrent Apostoli, 915. d V. Ascensio. Christo præsente cur Apostoli recipere non potuerint Spiritum-sanctum, 915. c 926. c

Christus & Beati non amplius passionibus obnoxii, non tamen misericordiæ expertes, 1555. b & seq. Christi majestas in gloria, 767. c Christus in gloria an pascatur inter lilia, 1519. c Sessio ad dexteram Patris quid, 1535. a Ei propria, 1536. a Christus in exsilio mansuetus & amabilis, in judicio justus & terribilis, in regno gloriosus & admirabilis, 800. c Deus judicandi potestatem dedit Filio ut homini, & quare, 1524 f Christus ut filius hominis hereditat terram, ut dominus subjicit, ut conditor administrat, ut sponsus communicat, 1468. c Orbis universus Christi dominatum jure creationis, merito redemptionis, & dono Patris, 426. d Hinc ab omnibus creaturis agnitus, 912. c & seq. Glorificatio ad Jordanem, in monte Thabor, & in cælis, 1151. c, f Christus excellentior filiis per gratiam, 1433 d Christus ut homo major Angelis, 1526. b V. Angelus. Prius in humilitate videndus quam in gloria, 944. b Ejus gloriam plures quam crucem desiderant, 1350 f & seq. Cur mundanam gloriam admiserit, 882. c

Christi visio apud Isaiam diversa, 952. b, c Christum peperit Synagoga matris officio, sed abjecit non matris affectu, 706 a Christus quomodo regnat in domo Jacob in æternum, 749. c Christo quomodo data sedes David, cum in Jerusalem non regnaverit, 749. b & seq. Christi processio duplex, 919. c, d De Christi humanitate quam de divinitate loqui promptius, 1355. b

Christus dilexit nos dulciter, sapienter, fortiter, 1356. f Christi dignatio in reparatione hominum, 1175. d Christi dignatio in animam quanta, & quantum inde amandus, 808. c, d Christus quanto pro nobis vilior, tanto nobis sit carior, 796. c Christus fons vitæ ad nos, 1013. c Omnis sanctitatis fons, 787 b Christus totus hominibus datus, totus in usus ejus expensus, 793 b Christus pro hominibus Deo satisfecit, 632. b Christi tota dispensatio, quam exhibuit in carne, est medicina salutis, 903. a Christi virtus & sapientia in opere redemptionis abscondita, 1190 d Christus duos hominis hostes, peccatum & mortem profligavit, 777. c, d Christi justitia hominibus profuit, sicut Adæ injustitia obfuit, 652. d Innovatio triplex nobis per Christum præstita, 729. d A peccatis nos lavat, non ut aqua diluens & retinens sordes, sed ut sol desiccans & retinens puritatem, 551. b Vinum & oleum infudit vulneribus nostris, 1557. a Similitudinem Dei in homine reformavit, 625. f Idque ei congruebat, 626. a Christi humana misericordia quomodo nobis necessaria, 564. d Humanitas fidem instruit, spem roborat, accendit caritatem, 796 f Christi pro nobis labores frustrari quam Deo molestum, 785. c, f Terræ intulit magisterium disciplinæ cælestis, 1362. c Se nobis certantibus exemplum proponit & præmium, 1430. f Causa, virtus, fructus, & forma martyrii, 1569 d Christi insignes victoriæ, 898. c Christus nobis promeruit cæli ascensum, 1151. c Habet potestatem & voluntatem dimittendi peccata, 553. c, d 555. a Homo secure se credit Christo, qui salvare eum velit, noverit, & possit, 1307. a Christus plus amandus ob opus redemptionis, quam creationis, 1326. d, c Scientiæ desiderium à protoplastis usurpatum quomodo expiaverit, 564 b Ipse in omnes effusus, 1510. c

Christus imitandus, 728. c 889. a Christum quidam non sequuntur, sed fugiunt; quidam non sequuntur, sed præcurrunt; quidam sequuntur, sed non assequuntur; quidam sequuntur & consequuntur, 1194. a & seq Christi suavitas attrahit omnes, 1084 d 1383. d Quam indignum non currere post Christum, & quibus motivis ad hunc cursum excitemur, 1516. c & seq. Christo vivendum, 849 a Digna morte qui Christo recusat vivere, 1306. b Christus paraclitus, 1068. c Christi onus quam leve, 73. d & seq. Quamvis premere videatur, portandum, 837. c & seq. Christum gestare, non onerari, sed honorari est, 840. a Christus apprehenditur, non legendo, sed ipsum sequendo, 810. b Christo quomodo sedes paranda, 784. f Non amat cor turbatum, sed stabile, 775. c Nihil sitit nisi nostram salutem, 970. c Nostros profectus amat ut suos, 1484. c Cur petat a nobis, 815. c Christus quibusdam nondum natus, quibusdam nondum passus, quibusdam nondum resurrexit, quibusdam nondum ascendit, quibusdam nondum misit Spiritum-sanctum, 1179 c & seq. Tamdiu vivit in nobis, quamdiu fides vivit, 893. c Chris-

ti regnum, anima, 730. b Christus animæ doctrinâ & moribus apostolorum non indutæ insidere non potest, 1361. c Christum sequenti nihil timendum, 210. c Christus qualis erga se sequentes, 138. c. f Eum ubique sequitur fides nostra, 1544. e Digne tangit fides jam glorificatum, 1369. e

Christo uniuntur omnia unitate substantiali, personali, spirituali, sacramentali, 1152. e Mysticum corpus plusquam verum diligit, 1218. a 1300. a Christo capiti cohærendum, 814. e & seq. Homo à Christo separatus fit monstrum, 815. a Christus desponsat sibi Ecclesiam, 1252. c Christus amore sponsæ etiam Synagogam sibi desponsare paratus, 1545. e Christus sponsæ suæ, id est Ecclesiæ, vindex futurus, 134.2 Ecclesiæ amor constans in Christum, 1544. f Christus quibusdam longe, quibusdam prope, 1458. b Christi nuptiæ cum anima, 808. a, b Christo protectore nihil timendum, 842. f & seq. Christo secure se credit homo, qui salvare eum velit, noverit, & possit, 1327. a Christus persecutiones patitur à falsis Christianis, præsertim à Sacerdotibus, & detractoribus, 936. b & seq. V. Verbum.

Chrysogonus cardinalis, 150. d, e

Cibi Angelorum & hominum discrimen, 1449. a Cibus animæ triplex juxta tres status, 561. b, c Cibi spiritualis condimentum, sapientia, 1088. d

Ciborum observatores monachi notantur, 5378. e 13-9 b, e & seq. Ciborum condimenta nimia in monachis perstringuntur, 535. d Cibi viles exercitio & labore redduntur suaves, 6. d, 7. a Satis est monacho ad omne ciborum condimentum sal cum fame, 6. c Cibi Cisterciensium quales, 6. d. Olus, 5. d

Circuitus impiorum in res creatas, 591. c

Circumcisio quid nos doceat, 791. e Superfluitatis & peccati indicium, 792. f. Cur octava die fieret, 791. b In ea fit parte, ubi plus viget concupiscentia, 791. b Circumcisionis cultellus originalis culpæ rubiginem eradebat, 891. a Circumcisionis antiquæ præceptum, 791. a Circumcisio nostra moralis quæ, 790. b Circumcidi non membro unico, sed toto corpore indigemus, 789. f Circumcisio Christi. V. Christus.

Circumspectio triplex necessaria, erga homines, angelos, & Deum, 873 f & seq.

Cistercienses Cistellenses dicti, 136. n. Eorum primigenius fervor, 266. e, f Vita 3. e, d 389. f & seq. 391. a, b 395. f & seq. Eos imitari utilius, quam evangelium recitare, 387. f Sanctos vocat Petrus Venerabilis, 251. b Quales locos elegerint, 312. e Valles humidas & male sanas, 392. e Eorum obedientia, 397. c Victus qualis, 391. f Cibi, 5. d 6. d. 397. b A piscibus, ovis, & abdomine præterquam in itinere abstinebant, 6. n. Eorum potus, 397. b Vinum raro bibebant, 6. a. 1028. b Medicaminibus usi, 360. e Disciplinarum usus apud eos, 395. a Vigiliæ nocturnæ quam prolixæ, 1401. d Zelus pro cantu, 693. a & seq. Biblia emendata, 692. Tempore messis Missam intermittebant, 1439. f. n. Eorum silentium, 1575. a An continuum, 220. a Sermo rarior, 1463. e Colloquia, 1118. f. n. 1120. b

Cisterciensium vilis habitus, 1187. a n. Vestes rusticanæ, 3. d Interulas non gerebant, 6. n. Semicinctiis, & tunicis, non togis utebantur, 714. Tunicæ eorum pelliciis Cluniacensium oppositæ, 2. a. d Floccatas cucullas rejiciunt, 5. n. Floccorum odium habent innatum, 6. a Eorum cuculla & tunica albæ, 221. c Album colorem cur prætulerint nigro, 222 c 222. e Urbanus II. Roberto abbate Molismum remisso, socios ejus in Cisterciensi eremo manere permittit, 391 b

Cisterciensem Ordinem aliis cur prætulerit S. Bernardus, 530. d Cisterciensis Ordo crescit in Dacia, 148. n. Alpenses monachi ipsi adjunguntur, 147. d, e Item Saviniacum monasterium cum aliis triginta, 136. n. Item duodecim monachi B. M. Eboracensis, 99. n. Ante Bernardi Mediolanum adventum nulli Cistercienses tunc ibi erant, 142. n.

Cistercienses militem templi in monachum recipere renuunt, 260. e Eorum monasteria omnia B. Mariæ dicata, 89. n.

Cisterciensium capitulum generale, 1156. n. Se ejus precibus commendat Petrus Venerabilis, 547. f. Specialis de eo & de suis in eo fit memoria, 548. d

Cistercienses abbates nisi pro fide ad concilium vocati non possunt, 319. e Unde eligi non debeant, 320. a Innocentio adhærent, 136. a Cistercienses ab animarum cura dissuadet Eugenius III. 167. d b Ad societatem suffragiorum Ludovicum Crassum admittunt, 51. c d Item episcopum Parisiensem, 53. e A decimis exempti, 213. n. 130. b Cum Præmonstratensibus paciscuntur de non ædificandis prope se invicem monasteriis & grangiis, 250. n.

Civitatis custodia trifaria, 1557. b

Clamor & virtus sanguinis Christi, 22. a, b

Clamor in auribus Dei est desiderium vehemens, 871. b

Claræ-fontanense monasterium Ord. Præmonst. 185 n.

Claræ-vallis elogium, 580. b 595. d & seq Castrum est Christi, 1075. b Locus voluptatis, 335. d Claræ-vallis & Jerusalem comparatio, 64. a

Clara-vallis seu Cara-vallis prope Mediolanum, 142. n.

Claræ-vallensium elogium, 733. 714. 1158. f & seq. Eorum vita ex omni parte primæ Salvatoris scholæ respondens, 1128. d Admirabilis, 587. f & seq. 595. f & seq. Amor pro cruce, 1063. b Quales in choro, 595. f & seq. In labore manuum, 596. b Ad mensam, 597. a, b Eorum obedientia; 597. c 872. a Irreprehensibilis conversatio, 872. a Unanimitas, 1572. c Eorum panis ex avena 6. n. Alunt suo labore pauperes, 833. a Eos imitari utilius, quam Evangelium recitare, 587. f Claræ-vallensium animas ad cælum evolasse cognoscit S. Bernardus, 1127. f

Claræ-vallensium multi imperfecti, 986. d Quidam indisciplinati, 1457. e n.

Clarificari se à Patre rogavit Christus non ut supplex, 1535. c Clarificatio mutua inter Patrem & Filium, 1535. d

Claromariscus monasterium Ord. Cist. 178. d n. 541. n.

Claves Christi Petro datæ quæ, 1508. f

Claustrum monachorum, Dei templum, 1541. c Paradisus, 1177. b Quomodo in eo sit conversandum, 92. e

Claustra vanis ornata picturis improbantur, 539. e & seq.

S. Clemens genere nobilis, optimus sui temporis philosophus, 1056. b

Clementia zelus temperandus, 258 d In ea observanda modus, locus & tempus, 484. d

Clericus dignitates ecclesiasticas rogans excludendus. 439 b f Graviter delinquens habitis & habendis privandus, 360. e Clerici debent vivere de altari præ monachis, 355. e

Clericorum vitia notantur, 1391 a Ambitio, 755. e Simul cum avaritia, 472. d Incontinentia, 495. b Luxus, 838. c Superfluitas & luxus, 434. c, e & seq. 1543. e

Eorum insolentia ex episcoporum negligentia, 335. e d

Clerici aulici perstringuntur, 82. f & seq. Curiam frequentantes ambitionis suspecti, 439. c Clericis indignum principum obsequiis inservire, 82. c, d, e

Clerico pugnare non licet, 294. b Nec ad pugnam hortari, 145. c

Cleri disciplina & officia, laquearia cypressina, 1426. c, e Quales in clerum eligendi, 1428. c Cleri corruptela in moribus, 657. e, f Ex clero Romano in omnem Ecclesiam cleri forma processit, 435. e

Clericalis coronæ insignia, 82. d Iniqua clericalis dignitatis existimatio, 82. b, e V. Beneficia, Ecclesia, Episcopus, Dignitates, Papa, 8.

Cluniacensis Ordinis elogium, 518. d Ordo gloriosissimus & mundi lumen, 157. e

Cluniacenses Abbates aureos ad opus eleemosynæ ferre solebant, 212. f

Cluniacensium sancta multitudo, 345. e Eorum orationibus se commendat S. Bernardus, 212. b Innocentio adhærent, 136. a Quomodo eum exceperint, 135. n. Qui eorum ecclesiam consecrat, 135. n. Eorum vestes, 5. n. b, e Cluniacensium pelliciis oppositæ Cisterciensium tunicæ, 2. d

Cluniacenses inter & Cistercienses dissidiorum causæ, 215. a Consuetudinum diversitas, 215. c Vestium color diversus, 220. a & seq. Invidia & superbia, 223. a & seq.

Coactio duplex, activa & passiva, 619. a Cogi non potest voluntas, 1552. Nisi seipsa, 618. e

Cœlebs religiosorum vita cælestis & angelica, 1161. c Cœlibatus professio in ecclesiæ ministris 493. e Subdiaconorum, 193. n. 194. b

Cœmeterii benedictio, 675. b

Cœmeterium S. Patricii, 687. a

Cœnobiticæ vitæ utilitas, 134 & 257. f Securior est quam eremitica, 794. b

Cogitationis bonæ Deo adscribendæ, 1382. a Mens peregrinatur divina non cogitans, 445. c Deus ut inspector noster semper cogitandus, 831. a Cogitationes hominum oculis auribusque divinis sunt apertæ, 470. b, d Cogitandum nihil præter salutem, 488. a Cogitare de sanctis, illos videre est, 1040. c Cogitationes quomodo discernendæ, 1385. b Malarum originem discernere difficile, 1385. d & seq. Cogitationes sanctas procul petere non est necesse 1106. a, b Bonæ à Deo sunt, malæ à nobis vel à diabolo, 1385. c Cogitationum malarum tria genera 1247. f & seq. Quomodo superandæ, ibid. Iis sedulo resistendum, 1098 c A malis cogitationibus quam alienos esse oportet religiosos, 1115. a & seq.

Cognitio perfecta Trinitatis, vita æterna est, 925. b Cognoscere de Deo quid possumus, 928. b Pater perfecte non cognoscitur, nisi cum perfecte diligitur, 1287. e Cognoscentium Deum & non cognoscentium quatuor differentiæ, 1202. b Cognitio in cælis dilectionis est nutrimentum, hic potest esse detrimentum, 1073. f Cognitio & devotio alæ duæ, 949 a Cognitio Dei & sui necessaria, 1087. d 1401. c f Cognitio & cura sui quam necessaria, 487. f 1400. e In tribus consistit, 1166. c Ejus effectus, 566. d Timor Dei & humilitas, 1400 a 1401. f Gradus est ad cognitionem Dei, 1401. b Cognitio, animæ vita, 1234. a

Collaterales Pontificis quales esse debeant, 438. e

Colli nomine designatur intellectus, 1413. e

Colloquia piorum requirere esse laudabile, non tamen perfectum, 382. b In colloquio duo auditores cogitandi, 1120. a Colloquia sæcularium religiosis, præsertim tironi vitanda, 299. e Colloquia Cisterciensium qualia, 1118. f a 1120. b Colloquium Verbi & animæ spirituale, 1425. a

Colloquium inter Ludovicum Juniorem & Bernardum apud Corbolium, 110. c

Color albus gloriæ & gaudii indicium, 222. b & seq. Colorem album nigro cur prætulerint Cistercienses, 221. c 222. e Inde natum inter eos & Cluniacenses dissidium, 220. d & seq.

Columba symbolum humilitatis & Spiritus-sancti, 1424. a Columbæ testimonium de Christo, 799. a

S. Columbanus abbas Luxoviensis, 664. e

Columnæ septem in domo spirituali erigendæ, 786. a

Comedere homini labor est, sed fame minor, 1109. a

Comminationes, promissiones, & commonitiones divinæ cur tam parum nos moveant, 1130. f

Commoda monachis non quærenda, 592. d & seq.

Communio paschalis, 898 a In festo om-

nium sanctorum, 1024. d
Communis vitæ prærogativa, 957. a
Communia omnia cum Deo amanti Deum animæ, 1437. e
Comparare se alteri nullus debet, 1404. a
Compassio fraterna commendatur, 900. b c 1158. d, e Compassionis affectum tollunt carnales concupiscentiæ, 1421. d Compassionis effectus, 1466 b Nigredo, 1370. c Homo ad indignationem pronior, quam ad compassionem, 1421 e
Comprehenditur Deus sanctitate, non disputatione, 417. f
Compunctio cordis primum opus fides per dilectionem operantis, 911. e Ejus indicium subtractio occasionum, 898. e Compunctionis duo genera, 1459 b Placet uterque Deo, & peccator compunctus, & justus devotus, 1092. b
Conceptio Christi nostram reformat, 931. c Et soli sanctitas reservata, 171. d Commendatur, 765. e & seq.
Conceptionis B. Mariæ festum improbatum, 169. c n. 170. c & seq. De hac re Ecclesiæ suam opinionem subjicit S. Bernardus, 172. e
Concha sit prædicator, non canalis, 1325. a
Concilium Pisanum, 256. e, n. Reioense sub Eugenio III. 1548. f Ejus decreta neglecta, 454. b Suessionense adversus P. Abaelardum, 640. Senonense contra eumdem, 180. f 185. b 309. c 460 Ægre ad illud venit S. Bernardus, 309. d Qui ibi Abaelardum hæreseos convincit, 310 a, b
Conciliorum decreta in disputationem non trahenda, 187. a
Concordia & unitas maxime placet angelis, 1021 b Concordiæ & communis vitæ prærogativa, 957. a Concordia sui ipsius qualiter constat, 1073. d
Concupiscentia omnium vitiorum & malorum origo, 1143. c & seq. Libertati non officit, 617. d Vehemens minuis voluntarium, 1551. f Reprimi potest, castingui non potest, nisi in morte, 710 e Non nocet sine consensu, 470 e 1144. b Ejus motus indeliberati non sunt peccata, 1555 c Quæ invitos tenet, non voluntas est, sed voluntatis corruptio, 904. a Cur ejus fomes remaneat post Baptisma, 891 b c 891 c Ejus remedia, Eucharistia, 891. d Oratio, 1028. f Concupiscentiæ carnales tollunt compassionis affectum, 1421. d
Condimenta ciborum, 6. c
Condolere quid, 407. a
Confabulationes longæ, orationis inimicæ, 1120. a
Confessio peccatoris est vita, justi gloria, 122. b Ubi est, ibi pulcritudo, 122. a Est solum post peccatum remedium, 551. d Scopa est qua mundamur, 998 d In qua lavantur omnia, 901. f Confessione & oratione purgatur oculus mentis, 1029. a Confessio debet esse humilis, pura, & fidelis, 1325 e f & seq. Ejus septem gradus, 1166. b & seq. Comites habeat mortificationem & orationem, 1211. b Ejus efficacia, 681. c 1161. a Utilitas, 1165. f Humilis sui ipsius discussio & confessio Deo accepta, 786. b Confessio duplex, 122. b 556. c 738. a 1165. f 1419. e Confessio oris triplex: vera, nuda, propria, 1168. a & seq. Confessio paschalis, 898. b Confessio & Viaticum moribundi, 678. b Confessio privata, 1188. f a. Ejus formula, 1156. b & seq. Confessionis quatuor impedimenta, 1226. a & seq. 1241. a Sacerdotum in excipienda confessionibus qualis cautio esse debeat, 156. f Confessio simulata, nonus superbiæ gradus, 577. f Ejus techinæ, 578. a
Confitentium Deo differentia, 598. f Alii servi, alii mercenarii, alii filii, 29. e Confiteri Domino in gratiarum actione & in operum exhibitione, 369. d
Conformitas voluntatum maritat animam Verbo, 1557. e 1566. a
Confusio adducens gloriam quæ, 1129. e
Conoganus abbas in Hibernia, 557. c 658. e Nempe Suriensis monasterii, 686. d
Congallus primus abbas Benchorensis, 664. e
Congregatio felix, ubi de Maria Martha conqueritur, 1000. f Congregationis tres parietes, 1142 c In congregatione plurimorum impossibile est omnes unius esse fortitudinis, 1158. d In ea vivendum ordinabiliter sibi, sociabiliter proximo, humiliter Deo, 989. e
Conjugium statu periculosior, 1156 b Ipsum tollere, est omnem spurcitiam inducere, 1495. e
Connereth civitas Hiberniæ, 666. a Ejus episcopatus divisus, 672. e
Conon ex canonico regulari cardinalis, 640. Legatus, 83. n. 185. c
Conradus archiep. Salzburgensis, 835. b
Conradus dux Zeringensis, 108. d
Conradus episcopus Papiensis, 143. n.
Conradus monachus Mutimundi, 87. b
Conradus rex Romanorum, 178. a 143. c A Mediolanensibus abnegatus, 144. c
Conscientia individuus homini comes, 429. e Bonis referta operibus, lectulus floridus, 1489. e Conscientia felix quæ, 761. d Conscientiam bonam duo reddunt, 466. d 1181. e Ejus quanta felicitas & divitiæ, 363. c, f Ex securitas, 466. f Conscientia, locus securus, 469. d Ejus testimonium quale, 1031. b c In tribus, 971. f In eo perfecta & absoluta excusatio, 417. c Ex conscientiæ testimonio quis possit gloriari, 469. e Ex eo gloria & humiliatio, 421. c Conscientiæ expurgandæ quanta monachorum cura, 1216 a Conscientiæ vermis hic non suffocandus, 481. b Conscientiarum notitia difficilis, 725. f Conscientia quadruplex, 1231. e Rea, animæ carcer est & infernus, 1004. d
Conscientiæ falsæ periculum, 514. a Mala bonum opus viciat, 1514. b Ejus tormentum, 455. f Miseria, 479. f Conscientiæ vitium fama non diluit, 1514. c V. Anima
Consensus voluntarius est habitus animi liber sui, 604. b d Beatos facit aut miseros, 605. b f Non est, ubi voluntas non est, 604. b Consensum dans crimini, par est perpetranti, 158. e Consensus solus nocet, 619. e 1568. a Non sensus, 1457. e Sollicite est cavendus, 1459. a
Consensus pravorum qualis, 151. c
Consensus regis in electione episcopi, 573. e
Conservationis beneficium expenditur, 867. c d
Consideratio quid, 417. e Maxime ad divina spectat, 445. b Consideratio exterior operum Christi minus capaces animos pascit, 807. b Consideratio vulnerum Christi conscientiæ vulnera sanat, 1480. f Consideratio sui ipsius arrogantiam tollit, 1454. a Tripertita est, quid, quis, qualis sis, 418. b Unde sis, ubi sis, & quo iturus sis, 1302. f Considerationi aliquid sui cordis & temporis dandum, 412. d Nullum ei io vita opertam dare, vitam perdere est, 414. b Ejus effectus & utilitates, 418. e, f Tres species, 446. c
Consilium nullum melius, quam exemplum, 785. b Consilium & auxilium fratribus nostris debemus, 725. b Cum consilio omnia facienda, 419. e Episcopis necessarium est, 462. c d Ad consilium eligendi prudentes & benevoli, 462. a Consilii testes, dilectio & sapientia, 319. b Consilium dans crimini, par est perpetranti, 158. c Consilium suum deseruit Christus, ut ex bono fieret melius, 904. e, f Consilium propelum, lepra, 904. c Humanum sequentes, amittunt divinum, 802. e Consilium justorum & peccatorum, sicut & finis, 114. f Consilium impiorum, cujus auctor & suggestor est dæmon, 1199. a Ad ipsum quatuor iter vis, quibus totidem sunt oppositæ virtutes, 1199. b V. Pertinacia
Consiliarii mali apud principes & reges quid moliantur, 204. e
Consulentes non sincere merito arguntur, 291. e
Consolatio in afflictione, 1357. b Consolatio bona, quæ, 1090. e Consolatio & correptio, Dei duplex auxilium, 1353. d Consolationes Dei quibus dentur, 852. e Divinæ & angelicæ, 834. a Consolationes Christi ad quos pertineant, 786 f Sponsi, 1584. e Consolatio cœlestis carnalibus illecebris renuntiantibus necessaria, 1045. b Recentibus conversis ea carentibus quid agendum, 958 a, b Ejus capaces qui caducam respuunt, 188 d Consolatio terrena divinæ obex, 916. f & seq. 925. c 926. f Respuenda ob divinas, 731. d Mundana veræ & salubris consolationis est impedimentum, 765. c Animam enervat præsentium consolatio, roborat exspectatio futurorum, 343. d Consolationem quisquis ignorat necessariam, superest ut non habeat Dei gratiam, 796. a Quisquis desolationem non novit, nec consolationem agnoscere potest, 796. e In consolatione & tentatione quomodo se gerendum, 1332. a, b Consolatio in afflictione, 1357. b Consolationis de morte propinquorum motiva, 1354. c
Consuetudinis vis, 408. b Per eam mollescunt omnia, 7. d Frustra abusibus & vitiis obtenditur, 436. c Consuetudo prava consilio superanda, 1211. d Consuetudo peccati quam gravis, 1202. f In profundum malorum demergis, 579. c Consuetudinum diversitas caritati obesse non debet, 215. c & seq.
Contemplatio quid, 487. e Ejus vis & natura, 1461. d Fit ex condescensione Verbi Dei ad humanam naturam, 1507. e Spirituales in anima contemplantis similitudines, & ex his formatæ imaginariæ species angelorum opera, 1412. e & seq. Contemplationis gustus quibus debeatur, 1427. e Ejus quies, 1345. b Quibus competat, ibid. e Ejus delectatio & inquietudo, 1349. b Objectum, 1183. b Raptus, 368. e 1566. c Duplex excessus: unus in lumine, alter in fervore, 1436 b Contemplatio gloriæ commendatur, 980. d & seq. Præparatio ad contemplationem quæ necessaria, 1428. b Contemplationis avidis prædicationis officium injungitur, 1413. b Non appetenda ante bona opera, 1487. b & seq. Aliorum profectus est ipsi anteponendus, 1442. d Contemplatio, mora angelorum 1446. a
Contemplationis duo genera, 1807. a 1479. d Quatuor species, 438. d Duo gradus, 1097. e, f Tribus modis distinguitur, 1507. e Contemplationis impedimenta, quæ, & quomodo removenda, 366. f Contemplatione magis necessaria actio, 1390. d Utriusque vicissitudo, 1442. f 1462. d 1464. a
Contemplantium varii status, 1342. e Eorum quies temere non est interpellanda, 1446. f
Contemplativi in hac vita frui possunt libertate complaciti, 609. d, e Iis utile monitum, 1002. e & seq. Contemplativæ vitæ alii magis idonei, alii activæ, 1210. d
Contemptus omnium pro Christo, divinæ virtutis opus, 117. e Contemptus mundi, 912. d 1177. b Contemptis [illegible] quærenda cælestia, 176. c 738. e
Contemptus Regulæ, 514. a Etiam in minimis quale crimen, 511. a Contemptus superiorum in Deum ipsum cadit, 144. d Contemptus & neglectus quid differant, 507. e Contemptu legum gravius peccari quam neglectu, 507. b & seq.
Continentes non soli salvandi, 1495. b Continentia murus, patientia antemurale, 1074. b Continentiæ hostes, caro, mundus, & diabolus, 942. d & seq. Ejus prædicandæ tempus legis inopportunum, 1470. e Eam professis vetitum feminarum contubernium, 1495. a, b Continentia triplex, 1193. c
Contritionis unguentum unde conficiatur, 1393. d, e Ejus vis & fragrantia, ibid. f & seq. Vicem supplet testimonium, ubi deest facultas, 629. e V. Dolor.
Contritum cor proximum cordi mundo, 1158. d

INDEX RERUM ET VERBORUM.

Contumaces & obstinati post lapsum abominabiles, 924. d Durius sunt corripiendi, 1420. f

Contumeliæ & probra sunt conscientiæ medela, 271. a

Conversatio spiritualis in duobus, 1098. a Cujus conversatio omnibus grata, nulli est onerosa, huic de salute universa fratrum congregatio attestatur, 790. c

CONVERSIO hominis, 910. b Conversionis modus, 479. c Via redeundi ad Deum 568. e Per humilitatem, 817. a Hominis quatuor status ante conversionem, 1205. e Sola caritas lex est convertens animas, 29. e Sola Dei dilectio convertit animas, 598. f Conversionis difficultas, 482. b & seq. Magnum est miraculum, 1070. e Opus est divinæ vocis, non humanæ, 478. c Res divinæ virtutis est, 908. d Ex gratia Dei, 1560 c Deo adscribenda, 1542. d Quibus gradibus fiat, 1214. b Deo ad gloriam, Angelis ad lætitiam, hominibus est ad exemplum, 543. a Peccatori ipsi quantum sit bonum, 123. c Vera vita non nisi in conversione est, 477. c Conversio etiam corporalis non negligenda, 818. a Si absque interiori fuerit, nulla erit, 817. d

Conversionis progressus, 483. f Conversionis perfectæ forma, 957. e 959. b Conversio nostra ad parvuli exemplum, 958. e Dei benignitas erga recens conversos, 481. c Graves patiuntur tentationes, 1004. a Eis spiritualia peccata non bene nota, 481. d Conversio post lapsum rara, 7. b Conversionem nolle, Deum est ignorare, 1404. e Eam ad mortem usque differre periculosum, 1201 d Converti nolentium vanæ rationes, 1404. f Conversi semel, iterumque perversi, raro resipiscunt, 994. b

Conversio à sæculari vita ad religiosam, gaudium Angelorum, 249 b Multo facilius reperias multos sæculares converti ad bonum, quam unum quempiam de religiosis transire ad melius, 301. b Conversis recentes & carentibus consolatione cælesti quid agendum, 938. a, b.

CONVERSI dicti ex adultis ad religionem conversi, 147. n.

Conversi dicti fratres laici, 147. n 686. c A monachis distincti, 148. n. 320. Post professionem à nullo episcopo vel abbate, invito abbate proprio, suscipi debent, 148. n. Nec ab archiepiscopis aut episcopis retineri, 320. a Locum habent in electione abbatis, 686. e Stantes in agro, segetes custodientes, 252. c Fit eis sermo in privato capitulo diebus dominicis, 608. Molendinum, in quo feminæ conversantur, non est eis committendum, 83. n

Convivium sapientiæ triplex pro triplici animæ statu, 398. a In conviviis potissimum lingua frenanda, 444. c

Coopertorium monachorum, 6. n. Quale esse debeat, ibid.

Corboliense colloquium, 219. c

Corcagia, civitas Hiberniæ, 672. e

COR totum in quatuor affectionibus, amore & timore, gaudio & tristitia, 817. e n. Ejus membra, intellectus & affectus, hic sæpe divisa, 924. e Oculus quadruplex, 513. c A peccatis mundandus, 490. e Cordis pax plena futuræ vitæ reservata, 924. b Corda sursum levanda, 921. b & seq. 925. d Cor levare quid sit, 915. d Cor deorsum, caput sursum habere, turpe est homini, 1109. b Alii sursum, alii deorsum habent, 1158. d Exoneratum & leve levatur magis, ut quærat & diligat veritatem, 860 f Cordi prius quam corpori mederi moris est divinæ virtutis, 1219 f Ipsi debemus puritatem 1125. e In quo ea consistat, 465. c Ex corde puro procedit regularis observantiæ propositum, 256. a Cordis custodia in affectionum & cogitationum cura sita, 1120. f Sine custodia manus & linguæ constare nequit, 1125. a Cor contritum proximum cordi mundo, 1151. d Quomodo scindendum, 518 d Duobus modis ex corde vita procedit, 1204. a Cordis petitiones in tribus, 824. a Cor triplex, 1233. e Cor in sinistro latere locatum, quod ejus affectio prona sit in terram, 844. f Cor titubans non amat Christus, sed stabile, 775. c Ejus vanitatem arguit vanitas vestis, 538. a

Cordis duritia describitur, 409. e Gradus ad eam, 409. a Cordis induratio ex propria voluntate, & quod non meditetur legem Domini, 818. e

Cordium unitas commendatur, 814. c Error facilis de corde alterius, 87. a

CORMAACUS rex Mumoniæ, 662. f Ejus elogium, 663. a & seq. 667. a

Corona, monast. Ord. S. Benedicti, 263 e n.

Coronæ elogio episcopi, & reges compellati, 195. n. Etiam abbates, 213. b

Coronæ clericalis insignia, 82. d

Coronæ ad ecclesiarum ornatum, 539. e

Coronatio Franciæ regem privilegium Remensis archiepiscopi, 241. c

CORPUS hominis ex quatuor elementis constat, 1037. f Ei non idem vivere quod esse, 1150. e Tres ejus status, 597. c Grabatum est, in quo languidi jacemus, 889. e Tenebrosum tabernaculum, 1353. c Onus nostrum, & carcer noster, 847. e Est hereditas vermium, 368. e Non tam nostrum, quam Dei, 847. e, f Infirmum animæ proficit ad pœnitentiæ fructum, mortuum ad requiem, resuscitatum ad consummationem, 597 b Corpus humilietur ratio, rationem corpus confirmet, 418. e

Corpori quid debeamus in vita spirituali, 1116. e Custodia & disciplina ei est adhibenda, 725. d Custodia quæ probanda, 997. f Cura ejus præpostera, 731. a Ei debemus sanitatem, non voluptatem, 1125. d In robusto corpore animus semper tepidior jacet, rursum in debili fortior viget spiritus, 255. f Circa corpus occupatio nihil aliud est, quam à Deo quædam absentatio, 358. c Corpus quod corrumpitur, quantum aggravet animam, 1050. a, b Ejus corruptio quadruplex, 1201. a Anima potius & prius curanda, quam corpus, 729. f Animæ erga corpus tria officia, 1205. c Corpori quantum præstet anima, 779. f Corpus animæ collaborare debet, 730. d & seq. Quantum animæ debeat, 730. f Et conferat, 597. b Pro anima exponendum, 843. b, c

Corpus quantum ametur ab anima, 596. f Ejus resumendi desiderium in anima beata, 597. f Animæ beatorum sine corporibus nec volunt, nec valent consummari, 597. a Corporis gloriosi quatuor dotes, 1038. a

Corporalia bona vana & caduca, 1111. d

Corporalibus observantiis præferenda spiritualia, 532. c

Correctio fraterna per insontem facienda, 979. e A caritate procedens non attendit personam, 191. d

CORREPTIO ad probationem, 1423. a Correptio & consolatio, Dei duplex auxilium, 1333. d Certum est ejus amoris testimonium, 1500. f Quid in nobis operetur, 1500. f

Correptionis utilitas, 1375 a 1461. d Correptionis asperitas mansuetudine lenienda, 1420. e 1425. c. Moderata sit, 908. d Correptionem etiam peccantes ægre ferimus, 1423. d Correptio monachi ut instituenda, 106. e Pastori pro sua non sufficit correptio, si adhuc periclitetur inferior, 1415. d Bernardi animus in corripiendo, 1373. f Non proficiens eum angebat, 1414. e & seqq. Duri & contumaces durius corripiendi, 1420. f Malis ingrata est & odiosa correptio, 1538. a Eam impatienter ferentes quam injusti, 1414 a

Correptor, bonus adversarius, 1573. a

Correptis vitia familiaria, 1414 d & seqq.

Corruptela sæculi, 202. d, a 226. c Qualis tempore S. Bernardi, 200. d, a Etiam in Clero, 414. e 657. d & seqq.

Corruptio naturæ, 824. e Ex peccato, 759. c

Corruptio animæ triplex, corporis quadruplex, 1205. a

Crux futuram, Nadie præsentem vitam designat, 770. c

Creationis beneficium expenditur, 867. a, b Homo in ea quatuor virtutibus instructus, 971. d Dei potentia, sapientia, & benignitas in mundi creatione, 919 a

Creaturæ scala ad Deum, non tamen in Beatis, 445. d In iis Deus laudandus, 114. d Cur iis ad suas actiones utatur Deus, 1229. b & seqq. Ipsis utitur ad nostra merita, 620. c Salutem electorum operantur per eas tribus modis, 619. d 621. a Quid creatura quæque mereatur suo ministerio, 620. f Animam à Deo ad creaturas remitti pœna gravissima, 1395. c & seq.

Creaturæ rationalis prærogativa, 687. a Nihil est in rebus quod implere possit creaturam, nisi caritas Deus, qui solus major est illa, 1182. f Creaturæ triplex finis, 616. e

Creati efficimur nostri, Dei per bonam voluntatem, diaboli per malam, sed utrobique nostri, 610. d

Credentes cur tam pauci victores, 906. d Credentium signa in Evangelio descripta quomodo singulis fidelibus conveniant, 911. f & seq.

Credere, videre est, 1518. a Immo & majus, 773. d Credere in Deum, Deo, Deum, quid, 1181 b

Credendum non est omnibus, nec omnibus decredendum, 146. e

Credulitas velox in rebus fidei non est temeritas, 350 f

Credulitatis facilitas, vitium familiare magnatibus, 436. b

Cremonensium duritia, 294. e

Crimini dans consilium aut consensum, par est perpetranti, 158. e

Criminosi an ab ingressu monasterii arcendi, 563. d

Crista monasterium Ord. Cist. 360. e

Crugeldum villa, 625. a

CRUX Christi in quatuor consistit, 824. a Quatuor virtutes in ea resplendentes, 821. d Quatuor ejus cornua quatuor tentationibus opponenda, 1066. a & seq. Triplex peccati genus expugnat, originale, personale, & singulare, 886. c Nihil proficiet inimicus in eo, quem ipsa delectat, 1060. f Gloria est Christiani, 133. b Christi gloriam plures, quam crucem desiderant, 1330 f & seq. Pretiosum depositum, fructum crucis suæ, nobis commisit Deus, 863. e Crux Christi bono, 767. c

Crux est pretiosa, amabilis & jucunda, 1060. e Lignum vitæ est apprehendentibus eam, 1060 d Grata est ejus ignominia ei, qui Crucifixo ingratus non est, 1352. c Crucem ferentium tres gradus, 1061. c & seq. Eorum discrimen, 1063. b Crux & labores, prælati hereditas, 420. a Est cuique tollenda, 1065 b Hujus unctio, 1071. f Via est ad gloriam, 878. f In ipsa moriendum est, 1066. d Latroni fuit pons brevis ad transeundum de luto fæcis ad paradisum voluptatis, 26. d

Crucis dominicæ lignum Bernardo missum à Patriarcha Jerosolymitano, 173. b

Crucis signum, vitæ signum, 387. d

Crucifixus mundo quis, 826. e

Cruce-signatis indulgentiæ datæ, 128. a

Cubicula varia sponsi, 1342. d Cubiculum tropologice arcanum contemplationis, 1340. a

Cuculla Cisterciensium alba, 221. e Floccatas rejiciunt Cisterc. 5. n. Cuculla & floccus quid differant, ibid.

Cuissiacense monasterium Ord. Præmonstratensis, 83. a 483. n. Culpa & pœna dispar est in similibus factis, 87. d

Cuiratim civitas, 627. b

Cultus Dei in tribus consistit, 1198. f Negligentia circa eum notatur, 274. a

Cultus virginum perpetuus, 112. f Filiarum hujus sæculi inanis & caducus, 122. e V. Ornatus.

CUPIDITAS ex cordis inedia, necessitas ex carnis infirmitate procedit, 857. f Tolerabilior est necessitas, 857. a Quomodo ordinetur à caritate, 600. a

Cupiditas in monachis damnatur, 355. e Utilitati accedit quidquid cupiditati demis. 1467. d

Cupiditas Romanorum, 436. e

Cura Sanctorum præcipua circa animam, 1351. f

Cura animæ propriæ alienæ præferenda,

1318. b & seq. Cura aliorum non gerenda cum sui ipsius neglectu, 411. a & seq. Curam animarum ambientes notantur, 1377. e Quis ad hanc idoneus, 466. e 1377. f Vocatio ad eam quibus indiciis innotescat, 1464. d Invitis est tradenda, 847. b Cura, non curatio à pastoribus exigitur, 415 f
Curis sæcularibus dediti monachi perstringuntur, 754. a
Cura pro beneficio ecclesiastico, 472. d
Curationis spiritualis signa & indicia, 1136. a
Curia probos recipit non efficit, 419. e Illam frequentans clericus ambitionis suspectus, 419. e
Curialium mores & perversæ opiniones, 437. e
Curiositas primus superbiæ gradus, 571. b Parit experientiam mali, 1112. a Ejus indicia, 571. b Dinæ curiositas, ibid. e Curiositas oculorum culpæ commissæ indicium, causa committendæ, 572. a Deo dicata membra non sine gravi sacrilegio in usum curiositatis assumuntur, 847. b
Currentium post Christum discrimen, 1537. d & seq. Quam indignum post ipsum non currere, 1536. e & seq. Motiva exponuntur, ibid. Currunt præ aliis ferventes animæ, 1539. a In via vitæ quo citius, eo facilius currimus, 141. e Cursus noster ex gratia pendet, 1334. a Cursus pro modo gratiæ, 1341. d
Curvitas animæ quæ, 1148. e
Custodia cordis in quo consistat, 1120. f Sine custodia manus & linguæ constare nequit, 1181. a
Custodia nostri quanta in Dei providentia, 856. e
Custodia civitatis trifaria, 1517. b
Cypressus imputribilis est & boni odoris, 1426. e
Cyprus insula ferax optimi vini, 1420. f

D

Dacia terra auri & argenti, 441. b
Dæmon, V. Diabolus.
Dæmonium meridianum, 159 n. e
DAIMBERTUS Senonensis archiepiscopus, 460.
DALFINUS Innocentio satisfacit, 144. a
Damna interiora cur plerique non sentiant, 480. e Damnum alienum nostra sit cautela, 1453. b
DAMNATIS nulla redemtio, 1582. b Culpa in eis inexpiabilis, & pœna interminabilis, 481. a Pœna cur æterna, 616. f & seq. Nempe quia perseverat in malo firmata voluntas, 455. d 615. e Eorum vermis immortalis, 456. a Damnatis qualis lux, 455. f Nulla sanctis erga impios & damnatos commiseratio, 32. c. 849. e Sola sufficit ad damnationem inutilitas, 109. a
Dania Cisterciensis & Præmonstratensis Ordinum monasteriis abundans, 348. a
DAVID dicitur visu desiderabilis, vel manu fortis, 825. f Magnus contemplator, 1343. f Ejus pietas, 1299. b Patientia in maledicum, 1394. a, b Christus radix David, 896. a
DAVID rex Scotiæ, 674. a 6. a, d
Decani sint presbyteri, 434 d
Decimæ Cisterciensibus relaxatæ, 511. n. 320. b Decimæ monasteriorum in quos debeant expendi, 388 c, d
Decoloratio à sole varie exponitur, 1370. e & seq.
Decor in confessione, 128. a Decor animæ consistit in honesto, 1565. e Decor virginum quantus, 121. f Decor vestium vestitum non decorat, 125, e
Dedicatio ecclesiæ propter animas, 1070. c, d 1088. e Dedicationis festum quale, 1072. d Dedicationis ritus quoque ad mores aptari, 1071. e & seq.
Defensio peccatorum octavus superbiæ gradus, 577. e Quot modis fieri soleat, 577. e
Defuncti, V. Mortui.
Delectatio in Domino quæ, 825. d Delectationis & molestiæ vicissitudo, 1341. e Præoccupatum sæcularibus desideriis animum delectatio sancta declinat, 925. e
Delicatis non timenda vitæ religiosæ asperitas, 218. e Delicati Religiosi arguuntur, 984. e Pudeat sub spinato capite membrum fieri delicatum, 1048. a
DELICIÆ exemplo Christi fugiendæ, 568. d, e Carnales & spirituales in eodem se non patiuntur, 32. e Deliciæ carnis, spiritus corruptelæ, 6. b Deliciæ vitæ spiritualis, 488. b & seq. A religiosæ vitæ deliciis abduci grave & dolendum, 407. b Deliciæ Mariæ Virginis, 1003. e Deliciis carnis renuntiare initio grave, postea suave, 917. b & seq. Vita in deliciis mors est, & umbra mortis, 1434. b Deliciæ hominum reprobantur, 1123. a & seq. Error hominum in veris & falsis deliciis discernendis, 1521. e Mens assueta deliciis, nec exculta disciplinæ sarculo, multas contrahit sordes, 155. d
Deliquisse semel, virtus posset reputari, 245. d
Dentium proprietatem vitæ religiosæ tropologice attributæ, 1315. e & seq.
Depositio Episcoporum solius est Papæ, 235. f
Depositum quovis dispendio reddendum, 161. e
Deplangere, multum plangere, 161. e
Descensus nostri tres gradus, 1192. e
DESIDERIA piorum non semper perficiuntur, 86. d Desideria sæcularia, 1187. e Humana in tribus sita, quod decet, quod expedit, quod delectat, 771. d Desideria Patrum ad Christi Incarnationem nostrum arguunt torporem, 1270. e & seq.
Desideria sancta invento Deo crescunt, 1559. f Desideriis quæritur Deus, non pedum passibus, 1559. e Salvabuntur qui sunt in desiderio proficiendi, 1457. d Desiderium vehemens, magnus clamor in auribus Dei, 873. b Desiderium vox est animæ sponsum revocantis, 1527. b Et tractio, 1464. a Desiderium ducit ad perfectam caritatem, 36. e Desiderium cælestis patriæ legi nostræ convenit, 1469. b & seq. Desiderium resumendi corporis in animabus beatis, 597. f V. Appetitus. Desiderium vehemens aperiri sola lingua non sufficit, 121. b Desiderium animæ devotæ ad meridiem lucis æternæ, 1389. d
Desidia nostra in negotio salutis perstringitur, 1198. a, b
Desperationis causa & effectus, 1404. Hanc parit ignorantia Dei, 1405. e 1404. e
DETRAHERE aut detrahentem audire, æque damnabile, 426. a
DETRACTORIS lingua lancea, spinis, & clavis Christi crudelior, 1119. e Detractores Deo odibiles, 1347. b Christum persequuntur, 956. e Vulpes sunt vineas demolientes, 1482. f Quomodo capiendæ, ibid. Detractorum ingenium & mores notantur, 1346. e & seq.
DETRACTIO quantum malum, 1119. b & seq. Ingentia ejus nocumenta, 1347. e Caritatem impugnat & perimit, 1347. b Tres uno ictu perimit, 1119. d Est calix dæmoniorum, 12. Detractionis variæ species & modi, 1547. d Religiosos vitæ severioris de aliis detrahere indignum, 527. e
DEVOTIO est concepta de spe indulgentiæ exsultatio, 1328. e vino comparatur, atque timor, 810. e Timorem castificat, 31. e Devotio & cognitio, animæ alæ duæ, 949. a Devotionis gratia per Mariam petenda, 908. e Devotionis unguentum unde conficiatur, & quibus competat, 1291. e & seq. Ejus fervore bona opera condienda, 778. b Devotionis aqua sine molestia, 1038. a Devotione monachorum, præsertim in Quadragesima, dæmon torquetur, 841. e Devotio novitiis præstita, non data, 795. b Devotionis obex, scruptationes, 587. a Devotionem exterminant vanitas, curiositas, voluptas, 1242. f
DEI nomina olim terribilia, nunc delectabilia, 1309. e Dei nomen nosse quid, 878. e Quomodo sanctificari dicatur, 825. d Deus non disputatione, sed sanctitate comprehenditur, 457. f Di Deo loquitur scriptura in figuris, 1587. a
Deus quid, 455. b Ejus præclara notio, 646. d De Deo semper optimum sentiendum, 452. b Est id quo nihil melius cogitari potest, 451. e Est suum esse, 452. d Et esse omnium, 450. d Quomodo, 1874. d Perfectiones omnium rerum eminentius in Deo, non divisim, 458. f 1024. e Deus summa unitas, summa gloria, summa voluptas, 771. e Deus ex quo, per quem, & in quo sunt omnia, 450. f Nec ab essentia sua, nec attributa ab ipsa distinguuntur, 1548 e
Deus Trinitas est, 455. d Quomodo trinus & unus, 456. e Unus sibi, & in se, 452. a Multa in Deo unum, 451. d Deus simplex, 451. e Eo simplex, quo unus, 452. e Cur tamen diversa sortiatur nomina 1101. e Est summe simplex, unus, & immutabilis, 1548. b Dei immutabilitas, 1380. a Deus æternus, 450. f
Deus immensus, 451. a Dei locus, ipse Deus, 1405. b Deus ubique, homo nullibi, 1094. f Est ubique, sed diversimode, 1081. f In creaturis diversimode, 745. a Est in sanctis non solum per substantiam, sed etiam cum illis propter voluntatis concordiam, 745. a Deus in sanctis gloriosus, 19. d Quomodo insit homini, quomodo angelis, 450. a Quomodo in homine, & homo in Deo, 1117. d Cur peculiariter dicatur esse in cælo, 829. f Deum nihil latere potest, 483. d Solus uniuscujusque capacitatem novit, 1210. e Dei voluntas fit de omnibus, & per omnes, sed non in omnibus, 951. f Deus amat, & est amor ipse, 1468. d Deus solus seipso melior esse non valet, quia non potest, 98. a Quod malus esse non possit, non infirma facit necessitas, sed firma in bono voluntas & voluntaria firmitas, 616. f
Dei providentia in dispositione rerum, 860. f 1341. a In moderandis tentationibus, 836. Ad nostri custodiam, 856. e Deus ita intentus uni, ut multis, 1507. d Dei respectus varius, aliis metum, aliis consolationem affert, 1460. b
Dei bonitas in custodia angelorum, 862. a & seq. Ejus dignatio in animam, 1445. b Erga homines, 584. b, e Quantum dilexerit hominem, 584. b Ejus in hominem amor fortis & constans, 1018. b Dei dilectio nostram prævenit, 1560. f Immo & superat, 1510. a Dei erga homines amor contra dæmones, 1319. e
Dei misericordiæ multæ, 786. c Is pater misericordiarum, ibid. a Ejus misericordia omnibus oblata, 959. c, f Septem ejus misericordiæ erga pios, 940. d & seq. Larga bonitas in procuranda hominis salute, 788. d Tribus modis à peccatis nos præservat, 941. d Susceptor est piorum cum cadunt, 830. e Bonitas ejus mixta cum justitia, 173. b Ejus indulgentia erga peccatores in tribus, 942. a, b Longanimitas & benignitas in eosdem, 178, f 942. a 954. f 1004. b 1229. c, f 1561. a Hominem à peccato ut revocat, 1541. d & seq. Ejusdem dignatio in suscipiendo peccatore, 1561. a Benignitas erga recens conversos, 481. e Dei dilectio convertit animas, 578. f Ultionem peccati tardat, ut commendet pœnitentiam, impleat electionem, & confirmet caritatem, 941 e, f Ejus longanimitas culpam obstinati accumulat, 1110. f
Dei protectio, 834. e Deum in tentationibus suis tamquam proprium habent singuli electorum, 830. f Deus tentat ad probandum, non ad reprobandum, 1218. c Dei correptio, certum ejus amoris testimonium, 1102. f Ejus indignatio ex misericordia procedit, 1097. b Hoc quippe intendit cum terret aut percutit, ut faciat voluntarios, non salvet invitos, 617. b Ira Dei gravissima, cum sinit impune peccare, 1415. a & seq. Si te zelus deserit, & amor, ibid. a Bernardus vult Deum sibi irasci, ibid. Dei iræ & furoris discrimen, 1508. b
Deo quomodo tribuantur membra corporea, 1276. b & seq. In eo nihil corporeum fingendum, 251. b Corpore non eget ad suas operationes, 1276. c 1279. c, f Dei longitudo æternitas, latitudo caritas, sublimitas

sublimitas potentia, profundum sapientia, 417. b & seq. Dextrum & sinistrum in Deo quid, 1441. e Facies ejus & posteriora, 1471. e Dei caput, divinitas; pedes, judicia, 953. b c Ejus vox inspiratio ejus, & justi timoris incussio, 1447. f Dei vox omnibus se offert, 479. a Dei manus, latitudo & fortitudo, 1282. c Pedes duo, misericordia & veritas, 1206. e 1209. f Seu misericordia & judicium, 1281. b Horum in anima indicia, ibid. e Uterque osculandus, ibid. f Dei solium, angeli, 931. e

Dei regnum ubique, 1088. b Deus quomodo alicubi peculiariter esse dicatur, 1082. e Quomodo dicatur venisse in hunc mundum, V. Christus, Incarnatio.

Dei ars mira ad salvandos homines, 327. c d Bonitas in reparatione hominis, 930. e & seq Sapientia in redemtione hominis 741. b & seq Deus salutem electorum operatur per creaturas tribus modis, 620. d 621. a Deo in opere salutis tria propria, prædestinatio, creatio, & inspiratio, 1541 d Potentia in creatione, sapientia in rerum gubernatione, benignitas in Incarnatione apparuit. 776. e Quomodo pœnitentiam operetur in nobis, 941. f Salutis initium à Deo, 621. d Deus solus spei nostræ solidum præsidium, 872. b & seq. Creari, sanari, salvari, & reliqua omnia ex Deo habemus, 622. b Deus bonorum omnium auctor, 1301. f Bonorum operum causa effectiva & finalis, 850. e Item bonorum operum auctor, remunerator, & remuneratio tota, 850. d Dona sua divisit in merita & præmia, 620. b Dei dona sunt merita nostra, 971. b Dei sunt quæcumque nos nobilitant bona, 128. e Deo adscribendæ cogitationes bonæ, 1386. a Et nostra conversio, 1542. d Adeoque Deo soli reddenda bonorum gloria, 1303. e & seq 560. a

Deus solus principium, 450, c Materia non eget, 451. a Deo soli idem facere & dicere, 752. c Ejus potentia, sapientia, & benignitas in mundi creatione, 934. a Dei imago & similitudo in homine, quid, 614. b Dei similitudinem in homine Filius Dei reformavit, idque ei competebat, 652. f & seq. Gradus divinæ similitudinis in primo homine, angelis, & nobis, 624. c Similitudo hæc perit in damnatis, sed remanet imago, 974. Dei quanta dignatio, patrem hominum esse, 1358. e Dei dignationem solus novit expertus, 1303. a Dei filii qui, 369. c

Dei ad nos spiritalis adventus, 730. f Ejus illapsus in animam V. Anima. Dei habitatio quomodo evadat anima, 1364. b V. Anima. Dei domus, homo spiritualis, 1428 e Deo dignum habitaculum, cujus nec ratio decepta, nec voluntas perversa, nec memoria fuerit inquinata, 1023. c Deo templum in nobis ædificandum & quomodo, 1072. f & seq.

Deus ut inspector noster semper cogitandus, 831. a Hujus præsentiæ cogitatio quam utilis, 832. a Unde colligenda, 1509. c d Dei in anima præsentiæ signa, 1528. d Nullum omnino præsentiæ Dei certius testimonium est, quam desiderium gratiæ amplioris, 1064. f Deo præsens qui Deum amat, 123. c

Deus vera animæ vita, 855. c Deo displicere non potest, cui placet Deus, 1349. d Deo solo satiatur homo, 591. c Tria vincula quibus Deo astringimur, 1023. b & seq. Quomodo nascatur, crescat, & servetur in nobis, 1233. d, e

Deo inhærere nihil aliud quam Deum videre, 1284. e Puritas ad videndum Deum necessaria, 1380. e Ad videndum Deum oculus mentis triplici est inquinamento purgandus, 1028. Deus in hac vita sicuti est videri non potest, 1174. c 1280 c 1405. f Deum quomodo viderit Moyses, 882. a Dei visio in cælis quam beata & suavis, 1380. b V. Visio. Dei fruitio triplex in perfecta beatitudine, 1036. e Sanctis aliter quam nobis exhibetur, 1041. e

Dei majestatem quomodo scrutari liceat, 1479. e Quomodo videndus in creaturis, 1037. b Creaturæ sunt scala ad Deum, non tamen in beatis, 445. d

Dei cognitio quam necessaria, 1401. e Quid de eo cognoscere possumus, 928. b Ejus cognitio sequitur cognitionem sui, 1401. b Deus perfecte non cognoscitur, nisi cum perfecte diligitur, 1187. c Deum cognoscentium & non cognoscentium quatuor differentiæ, 1202. b Hunc perfecte non cognoverunt Philosophi, 1186. c Deum quare non sentiebant gentiles, 1180. a Deum ignorans homo nihil est, 36. d Deum ignorare non possunt religiosi, 784. d

Dei secretum filiis & amicis panditur, 162. d Deus sæpe revelat parvo, quod magno multisque donis non repleto concedit, 144. d

Dei visitatio, V. Visitatio.

Deo quomodo implenda triplex animæ potentia, 1017. e Deus pro affectuum diversitate, nobis diversimode sapit, 1200. e Et pro diversis meritis, 1334. d Non sapit carnalibus, 12. b

Deus exigit timeri ut Dominus, honorari ut pater, ut sponsus amari, 1558. c Animi affectus in Deum, 458. e Ipsi debemus amorem & subjectionem, 111. c 1116. b Dei erga nos dilectio considerata quam efficax, 389. d, e 721. f Deus non solum dulciter, sed & sapienter amandus, 1323. f Amandus dulciter, prudenter, fortiter, 1327. c & seq Deus diligendus etiam ab infideli, 585 b Deum non diligens infidelis inexcusabilis, 586. d Deus efficiens & finalis causa diligendi Deum, 593. d Deus non diligitur sine præmio, etsi diligendus sine præmii intuitu, 591. d Deum amans anima indesinenter inquirit, qua via, qua cautela, & ad quam ambulet mansionem, 1387. d

Deum cognoscentium, nec amantium pœna, cæcitas, 6. b Deo soli debetur honor & amor non excludit honorem amoremve sanctorum, 863. c Propter Deum dicere nihil juvat, nisi Deus sit in corde, 850. c, f V. Amor Dei.

Deo quadriliariam debemus gratiarum actionem, 866. f Ipsi nullus umquam reddit quod debet, 1534. b Is in omni statu laudandus, 1091. a Ejus beneplacitum in omnibus inquirendum & tenendum, 44. d Dei laus & grata memoria frequentanda, dum differtur præsentia, 1017. b Deo confitentium differentia, 598. f Deus timendus, cui nec resistere possumus, nec abscondi, 458. b Tanto amplius timendus, quanto majora ejus munera percipimus, 128. e Quomodo hominem commendet, 1100. c Est tam pœna peccatorum, quam gloria humilium, 455 c & seq Placet uterque Deo, & peccator compunctus, & justus devotus, 1092. b

Deus prævenit preces piorum, 1289. e Temporalium sufficientiam suis tribuit, 835. e Magna promittit in hoc sæculo & in futuro, 833. c Cur parcius subinde det quod homo desiderat, 835. a Vult à se requiri etiam quod pollicetur, 754. d Mederi solet prius cordi quam corpori, 1819. f A Deo trahi libertati non officit, 617. b V. Gratia, Trahi. Deum quærere quanti, 1094. d V. Desideria, Quærere.

Deo nos ipsos offerre debemus, 963. a Ei ut auctori totos nos debemus, 1130. c, d Deo dicata membra non sine gravi sacrilegio in usus vanitatis & curiositatis assumuntur, 847. b Deo & sæculo servire impossibile, 123. c, d Item Deo & divitiis, 589 a Non potest esse Deo contrarium esse quid, & sibi cohærere, 456 e Secum dissentire oportet qui Deo consentire velit, 1581. b Deo nos subjicit ejus gratia, diabolo nostra voluntas, 610. c, f Deo servire non onus, sed honor, 364 b Nihil est in rebus quod implere possit creaturam, nisi caritas Deus, qui solus major est illa, 1128. f Æquum est ut qui à Deo noluit suaviter regi, pœnaliter à se ipso regeretur, 30. e A Deo ad creaturas animam remitti pœna gravissima, 1395. e & seq. Deo recedente frigescunt omnia, 1528. f Dei sermo durus quibusdam, 588. e V. Durus, & Sermo.

Dei duplex auxilium, correptio & consolatio 1333 d Beneficia sua prævenire solet malis, 1257. e Ad complementum suæ gloriæ nobis quodam modo opus habet, 1505. e Cur ad suas actiones opera creaturæ utatur, 1279. b & seq. Nempe ad nostra merita, 620. c Non dat nobis hic gloriam, sed pacem, 1303. c & seq. Hominum quinque status sub Deo, 1302. e 1303. b & seq Edocti à Deo alios docere debent, 1387. a

Dextera & sinistra in Scriptura quid, 842. a & seq. Dextrum ac sinistrum in Deo, 1441. c

DIABOLUS superborum princeps, 1319. e Scandalorum auctor, 835. c Hominis hostis, 822. c Dæmonum ex diversis maleficiis diversa nomina, 865. a Leo pilis non timendus, 866. d Malleus cælestis opificis, 1044. d Diabolis quæ alæ competant, quæ manus, 954. d Diabolus in paradiso an prævident ruinam suam, 374. b Diabolo viam misericordiæ interclusit obstinatio, 819. e Diabolus quod in bonum respirare nequeat, non aliena facit violenta oppressio, sed sua ipsius in malo obstinata voluntas, & voluntaria obstinatio, 616. f Diabolus quo sensu sedem suam posuit ad Aquilonem, 174. a Ejus ruina hominum sit cautela, 1653. b Pœna cur æterna, 614. f & seq. Dæmonum pœna de angelorum & hominum felicitate, 1434. d V. Diabolus Per montes Gelboë designati, 1452. d Utpote gratiæ incapaces, ibid. f Item valles ob superbiam derelicti, 1451. d Eorum fides, 467. c Habitatio in aere, 573. d 1454 b Non vi, sed arte primos vicit parentes, 1128. a, b

Diabolus habuit potestatem in hominem, 851. b Potestas illa justa fuit, 851. f Diaboli voluntas semper mala, potestas justa & à Deo limitata, 1205. c Diabolo absconditum fuit Incarnationis Sacramentum, 888 c Diabolus tribus tentationibus Christum aggressus est, 837. e Diaboli & Pharaonis devicti analogia, 1407. e

Diabolus servit electorum saluti inscius & invitus, 954. c Diabolus etsi nolens homini prodest, 1478 e Cur homini tam infestus, 843. c Spirituales acrius impugnat, 842. d, e In oppugnanda fide frustratus, caritatem aggreditur, 210. c, d Dei verba esse dura suadet, 1121. e Dæmonum via, circuitio & circumventio, 861. e Ascensio & descensio, ibid. Eorum fortitudo non timenda, sed cavenda astutia, 1128. a Dei protectio contra eos 841. c Diabolus humilibus nesciens fabricat coronas, 1319 c Jejunio insidiatur, 819. d Quadragesimali monachorum devotione torquetur, 848. e Diabolus quibus laqueis capiat homines, 1060. e Diabolus baculo nostro nos cædit, 112. d Diabolus neminem allicit nisi consentientem, 1563. Insidiatur maxime perseverantiæ, 1068. e Cur aliquando permittatur pios terrere, 841. d Multos decipit sub boni specie, 1398. a Mendicea optanda ad deprehendendas diaboli fraudes, 1390. a Diabolo subjicimur nostra voluntate, Deo ejus gratia, 630. c, f Hominis status triplex sub diabolo, 1102. e Diabolicum perseverare in malo, 719. c

Diaconi ante annum vigesimum quintum non ordinandi, 661. e, n. Eos mensis Principum ministrare indignum, 82. f & seq. Diaconus illusionem nocturnam passus ministrare ea die non debet, 686. e

DIARMITIUS comes in Hibernia, 679. a

Dictare pro scribere, 285. d. n.

DIDO abbas Senonensis, medicus, 68. n.

DIES mystici duo, unus hujus sæculi, alter futuri, 781. b Verus dies qui non novit occasum, æterna veritas & vera æternitas, 873 f Dies tres unus sub Adam, alter in Christo, tertius cum Christo, 758. d Dies spirans, dies adspirans, dies inspirans, dies exspirans, dies conspirans, dies cui maledicunt sancti, 1321. d & seq 1321. a Dierum longitudo hic promissa vita est æterna, 875. b.

Difficultas viri fortis animum auget, 157. e

Diffidare, recedere à promissa fide, 205. n.

Dignationis titulus Papæ attributus, 417. b

DIGNITATIS nomina refugit S. Bernardus.

73. b 74. d Dignitatis nomen Ducibus attributum, 102. a Dignitatem hominis demonstrant & prærogativa naturæ, & potentia dominatus, 593. c Dignitatis propriæ ignarus homo, bestiis similis, 585. c

Dignitas periculosa, 254. c, d Non tam elationis quam timoris causa, 350. d Monstruosa res, gradus summus, & animus infimus, 421. c Dignitates ecclesiasticæ homines malorum meritorum volunt, 43. b Prælatus ante dignitatem debet metiri vires, 410. d Dignitas sine scientia nihil prodest, 585. d Dignitates ecclesiæ rogans excludendus, 239. b Dignitates ecclesiasticæ quibus debeantur, 285. c Ad ecclesiæ dignitates non promovendi peccatores, nisi pravis pœnitentia, 26. a Dignitatibus ecclesiasticis pueros præfici indignum, 434. d 471. f Dignitates ab indignis possideri quam indignum, 421. b & seq. Dignitatis cura major quam sanctitatis præstringitur, 437. c Dignitatum ecclesiæ abusus, 938. a, d. V. Beneficia.

Dilectio Dei erga nos, V. Amor Dei, Caritas, Deus. Dilectio Dei nostram prævenit, 2360. f Dilectio erga Deum tribus affectionibus excitatur & provehitur, 1220. d Diligendi quatuor modi, 2313. d Diligendi Dei causa, Deus est; modus, sine modo diligere, 583. c, a. Diligendi Dei causa efficiens & finalis Deus, 593. d. Diligere toto corde quid, 2329. a, b Item ex tota anima, & ex tota virtute, ibid. c, f Diligendus Deus etiam ab infideli, 585. b Diligendi Dei causa duplex; ejus meritum, & nostrum commodum, 584. a Non diligitur sine præmio Deus, quamvis sine præmii intuitu diligendus, 592. d Dilectum vocis quære, actibus sequere, fide inveni, 2536. c Pater perfecte non cognoscitur, nisi cum perfecte diligitur, 1287. c Dilectio sponsæ spiritualis, non carnalis, 2333. d Dilectio pastori necessaria, 1147. a Dilectio proximi vera, 598. a Veritas dilectionis in exhibitione operis, 180. d

Dilectio fraterna unde oriatur, 1421. b Non vivit, qui non diligit eos inter quos vivit, 2106. a Dilectio proximi ut justa sit, Deus in causa esse debet, 594. d Dilectio proximi tripliciter exercetur, 1220. f Plus justo velle diligi, minus à justo est, 261. c Inimicus quomodo & quare diligendus, 1440. c, d V. Amor, Caritas.

Dinæ curiositas perniciosa, 571. c

S. Dionysii monasterium prope Parisios plurima SS. Martyrum turba nobilitatum, 79. f Ad Papam pertinet, 275. c, d Petri patrimonium, 275. d Hujus monasterii laxior status, 79. b 80. a. Reformatio per Sugerium abbatem, 77. a. Regularis observantia post reformationem, 79. c & seq. Abbates Sugerius, Odo, Vide suis locis. Indicta celebritas apud S. Dionysium, 309. f, a.

S. Dionysii Remensis Canonici regulares, 385. c Mortuscem ecclesiam ad condendum monasterium Ordinis Claræ-vallensis concedunt, ibid.

Diœcesis pro provincia, 54. a Diœcesis visitatio, 676. a, c

Dilatio resipiscentiæ periculosa, 297. b Uti & voci, 916. d In via vitæ quo citius, eo facilius curritur, 343. a

Disciplina custos sanctitatis, modestiæ, & honestatis, 444. a Ejus necessitas, 9340. f In familia Pontificis non negligenda, 444. a Disciplinam & custodiam inferiori debet superior, 925. d

Disciplinæ corporalis usus, 79. b, c Etiam apud Cistercienses, 392. a

Discipuli, V. Apostoli.

Discentium varii fines, 2249. d

Discidis inter monachos esse quàm indignum, 214. d & seq V. Lites.

Discordiæ & scandala angelis quantum displiceant, 1022. b. & seq. Discordia locus fit diabolo, sicut in pace Deo, 1075. a Discors Deum non conciliat, 1349. a Discordiæ inter Ludovicum Juniorem & Theobaldum Comitem causa, 205. e 206. a & seq. 208. a

Discretio commendatur, 900. a 1436. d Est ordinatio caritatis, 2546. c Mater virtutum & consummatio perfectionis, 795. d Sine fervore jacet, fervor sine discretione præcipitat, 1342. b Zelum & clementiam moderatur, 424. a

Discretionis necessitas, 2436. a Ut adhibenda in corporis maceratione, 793. d Hanc suppleat virtus obedientiæ, 793. a

Dispensationi obnoxiæ Regulæ, 502. a Dispensandi auctoritas quibus competat, 501. d Quid abbati liceat circa dispensationem Regulæ, 503. d & seq. Dispensandum ubi instat necessitas, 502. c Ubi necessitas urget, excusabilis dispensatio est; ubi utilitas, laudabilis: alias non dispensatio sed crudelis est dissipatio, 453. c Voti remissio sine necessitate, non dispensatio, sed prævaricatio est. 503. a

Disputatione non comprehenditur Deus, sed sanctitate, 437 f

Dissensio monachorum pœnitentiam irritam reddit, 298. b Dissensione nihil in congregatione horribilius, 1236. a Dissentire secum oportet, qui Deo consentire velit, 1562. b

Dissimulatio proprium delicatorum, 2408. d

Distractionibus subjacens anima, Dei visitationibus impleri non potest, 916. f

Diversitas rituum in Ecclesia, 225. d Diversitas consuetudinum caritati non debet obesse, 225. c & seq.

Divinis de rebus quomodo loquendum, 1443. d Res divinas filii hujus seculi non percipiunt, 282. f & seq. Negligentia circa cultum divinum notatur, 724. a V. Officium divinum.

Divionenses S. Benigni monachi Bernardo ob antiquam religionem cari, 33. a. 34. a 35. a Ab Summo Pontifici commendantur, 34 b Haimerico item cancellario, 34 c Petro presbytero cardinali, 33. a Divionenses inter & Luxovienses monachos controversia, 34. c n.

Divitiæ laqueus, 831. f Homine indignæ, 726. c Pro eis quanta faciant sæculares, 1376. c Vere magna abusio, ut dives esse velit vermiculus vilis, propter quem dominus majestatis factus est pauper, 903. c Divitiis & Deo studere impossibile, 589. a Divitiæ cum labore acquiruntur, cum timore possidentur, cum dolore amittuntur, 484. c 1176. d Eas esurit avarus ut mendicus, fidelis contemnit ut dominus, 332. c Earum contemptus in episcopo commendatur, 42. b Divitiæ justorum, quæ, 291. b Divitiæ veræ, virtutes, 726. f Divitiæ nostræ sunt panni Christi, 767. b Item sanguis & crux ejus, ibid. c

Divites in sua nativitate Christus negligit, 785. d Divitum acceptio præ pauperibus perstringitur, 437. b Divites mercantur cælum à pauperibus, 1222. f

Doctor bonus non est qui non fuerit discipulus, 660. d Docendum exemplo potius quam verbo, 1469. a Silva & solitudo plus docent quam libri, 110. d Doctoribus attributus Magistri titulus, 107. a. 108. a

Doctrina Spiritus non curiositatem acuit, sed caritatem accendit, 1286. d

Dodo monachus de Trunco-Beringarii, 568. f & seq.

Dogmata, V. Judicium.

Dolor de peccatis triplex, 1287. c & seq. Doloris ex amore nascentis vis & vehementia, 2. b Dolorem & pudorem timet humana fragilitas, 766. c Quod non videt oculus, cor non dolet, 1040. b, c V. Contritio.

Dolosi viri proprium est humilitatem prætendere, cum aliquid vult obtinere, 419 c

Domare lupos, pastoris est, non dominari ovibus, 420. c

Domestici hostes periculosiores, 305. a, b Domesticis rebus incumbere episcopo indignum, 443. c Mala à domesticis illata acerbiora, 2371. f

Dominandi libido Pontifici maxime vitanda, 426. c Ministrare gloriosius quam dominari, 419. f V. Domare, Dominatus Apostolis interdictus, 419. c

Domus Dei, homo spiritualis, 1428. c Ex angelis & hominibus construitur, 1071. a Ejus præparatio, 999. d Lapides ejus vivi glutino cognitionis & dilectionis cohærent, 1072. c

Domus-Dei monasterium Ord. Cist. 339. a Annonæ subsidium pro eo petit S. Bernardus à Sugerio, 339. a

Dona tria Spiritus-sancti: Pignus salutis, robur vitæ, scientiæ lumen, 93 a. b, c Dona sua Deus dividit in merita & præmia, 620. b Dona septem Spiritus-sancti in septem Christi apparitionibus, 905. c d Dona Dei sunt merita nostra, 972. b Homini quomodo donata omnia, 1085. f In donis Dei quid cavendum, 1320. c

Dormitio quadruplex, 12. 4. a

Draconi comparata iracundia, 866. a Item ambitio, 869. a

Drogo de Claciaco, 228. n.

Drogo Lugdunensis electus, 130. n.

Drogo monachus S. Nicasii Remensis, 45. d 46. c 47. b Ejus elogium, 47. c Abbas S. Johannis Laudunensis, 46 n.

Drogonis & Milis incestuosus concubitus, 174. c

Dubietas & falsitas, duæ filiæ ignorantiæ, 2318. c In dubiis ut se gerendum, 27. b In dubiis rebus alieno potius, quam suo judicio credere sapientiæ, 85. b De dubiis nihil temere pronuntiandum, 2319. c

Duella reprimi flagitat S. Bernardus, 337. a Argumentum, 327. c Duella insaniæ, non virtuti adscribenda, 327 c Duelli pœna excæcatio, 31. d Nundinæ sollemnes ad duella, 337. c, n.

Duevania civitas in Hibernia, 672. c

Dulcedo virtus non est sine justitia, 573. b

Dunense monasterium Ord. Cist. 178. d n. Arenis maris absorptum, 102. o.

Duni episcopalem sedem restituit S. Malachias, 672. a

Duris multis videntur verba Dei, 388. c Ejus sermo durus in cortice, suavis in medulla, 1281. c Dæmonis impostura est, Dei verba & mandata reputare dura, 1281. a

Duri & indevoti religiosi, jumento comparati, 881. c Duri & contumaces durius corripiendi, 1420. f Duris ut se pastor debet exhibere, 438. d

Duritiæ cordis descriptio, 409. c Inde cordis duritia, quia meditatur quis non legem Domini, sed propriam voluntatem, 818 c Gradus ad duritiam cordis, 409. a

Dux appellatus princeps illustris, 102. d Vir nobilis, 102. a Excellentiæ nomen Ducibus attributum, 102. d Item dignitatis, 102. a Ducis strenui munus, 78. a, b Errat qui sine duce in via spirituali progreditur, 2540. b

E

Ebalus episcopus Catalaunensis, 23. a. 62. b n.

Eboracenses B. M. duodecim monachi ad Cistercienses transeunt, 23. a. 102. a, n.

Ebrardus magister militum Templi, 542.

Ebrietas sancta apostolorum post acceptum Spiritum-sanctum, 1455. d Ebrietas, calix dæmoniorum, 32. a

S. Ebrulfi reliquiæ Resbaci, 460.

Edanus episcopus, 678. a

Eden voluptas interpretatur, 1041. a

Ecclesia vinea Domini, 2460. 2490. a Tracta est odore incarnati Verbi, 1355. d Hanc sibi Christus desponsat, 1352. c Ecclesiæ contributum, & Synagogæ repudium, 1507. b, c Ecclesiæ dotes à Christo concessæ, 243. a Ecclesiæ & Synagogæ discrimen, 1376. d Ecclesiæ caritas in Synagogam, 1543. c Ecclesiæ oratio pro Judæis, 550. c Ejusdem vota pro gratiæ evangelicæ diffusione, 1306. d & seq. Ejus prærogativa, dilatatio in mundum universum, 1378. c Tunicæ Joseph polymitæ comparata, 529. c Una est, etsi alia peregrinans, alia regnans, 1449. c Ecclesiæ unitas tunicæ inconsutili comparata, 307. d Nigredo ejus unde, 2313. d Quando sine macula & ruga, 1034. a Ecclesiæ duo latera, spirituales

& carnales, 843. d Ecclesiæ tres ordines, conjugatorum, continentium, & prælatorum, 1136. a Ejus filii sunt etiam mali, & quomodo, 1350. e Ecclesiæ judicium infallibile in usu & applicatione scripturæ, 762 b Ecclesiæ lucra Deus reputat sua, 1487. a Ejus custodes apostoli, & apostolici viri, atque etiam angeli, 1539. a & seq. Ecclesias muniet angelorum custodia, 1076. e 1478. a Ecclesiæ orationibus privari quanti sit periculi, 581. b Ecclesiam duæ res consolantur: de præterito passio Christi, de futuro, quod se in sortem sanctorum confidit recipiendam, 1478. a & seq. Ecclesiæ amor constans in Christum, 1344. f Dei voluntatem potius quam majestatem scrutatur, 1479. f Angelis assimilari cupit, 1365. a

Ecclesia persecutione aucta, 1375. e Ecclesiæ hostes prosunt etiam nolentes, 1375. b Hæc persecutionibus premitur à tyrannis, hæreticis, & malis christianis, 1353. a & seq. Tentationes quatuor, à tyrannis, ab hæreticis, à falsis fratribus, & ab Antichristo, 1392. d & seq. Gravissima persecutio à domesticis, 1393. b Cur persecutores suos vocet filios matris suæ, non patris, 1572. e, d Generalem persecutionem prædicit S. Norbertus, 60. d Ecclesias dispulit Petrus Leonis, 241. d Ecclesiæ triumphus de Schismate Petri Leonis, 032. e 317. d, e Ecclesiis pacem procurare sedis est apostolicæ, 323. d Ecclesiam defendere officium est imperatoris, 243. b Nec libertas ecclesiæ nocet imperio, nec ecclesiis prosperitas imperii, 243 e Christus Sponsæ suæ, id est Ecclesiæ, vindex futurus, 114. a

Quales Deus vocet ad ecclesiæ ministeria, 492. a Digni ad ecclesiæ curam trahendi, 247. b Ecclesiæ ministeriis indigne se ingerentes præstringuntur, 492. a & seq. Ecclesiæ dignitates rogans excludendus, 439. b, f Item adulator. ibid. e Ecclesiæ ministri indigni describuntur, 492 d Dignitatum abusus, 936. e, d V. Ecclesiasticus. Ecclesiæ dignitates adolescentibus non tribuendæ, 434. d V. Beneficia, Dignitates.

Duæ in ecclesia detestabiles præsumptiones, 82. d & seq. Ecclesia ambitiosis plena, 41c. b Ecclesiæ virus est quærere quæ sua sunt, 457. d, e Ecclesiæ desolatio unde, 1538. c, d Ecclesiæ neglectæ facies, 666. a, b Felix ejus status in quibus consistat, 1426. f Ecclesiæ status non armis æstimatur, sed meritis, 673. b Ecclesiæ orientalis infelix status, 373. b 374. e Orientalis ecclesiæ status miserabilis, 129. a Ecclesiarum dignitas unde colligenda, 1082. d Earum sanctitas, 1077. a Ecclesiarum alienarum invasores arguuntur, 473. a & seq. Permutationes inter ecclesias sine simonia, 556. f Ecclesiarum ornatus superfluus reprehenditur, 538. c & seq. 784. b In his tamen plus licet episcopis, quam monachis, 539. a Ecclesiarum diversi ritus, 835. d

Ecclesia pro monasterio, 34. b n. 180. d 279. e 333. e 368. a 725. Monasterium pro ecclesia, 853. b Ecclesiarum ingressus apud monachos feminis interdictus, 853 n. Apud Cistercienses etiam monachis alienis, 853 n. Apud Cartusienses hospitibus religiosis permissus, 853. n.

Ecclesia S. Michaelis, villa, 675. a

Ecclesiastes quam utilis, 1267. b

Ecclesiasticarum rerum abusus quantum peccatum, 391. a Ecclesiastici honores angelicis humeris formidandi, 914. b Ecclesiasticus aclus major pro tuenda dignitate, quam pro acquirenda sanctitate, 437. e

Ecstasis Sponsæ est mors, quæ non vita, sed vitæ laqueis eripit, 1443. e

Effusio nominum Dei in invicem, 1509. d

Elatio, vel minima, periculosa; non vero vel profunda humilitas, 1403. e, f Elatum cor durum & expers est pietatis, ignarum compunctionis, siccum ab omni rore gratiæ spiritualis, 1084. e Homo

plus sibi tribuit aut arrogando quod non habet, aut adscribendo sibi quod habet, 424. b V. Superbia.

Elisæus abbas S. Michaelis in Teraschia, 73. n. 857. n.

Elbertus episcopus Catalaunensis, 61. n.

Electio episcopi res grandis, 193. d Facienda præmisso jejunio, ibid. Regis consensus requisitus, 273. e Electiones episcoporum impedit Ludovicus VII. rex Francorum, 806. e 807. e Electio secunda fieri non debet, nisi constet primam esse invalidam, 134. e & seq. In electione Hugonis Rotomag. episcopi quæritur consensus Regis Angliæ & episcopi Salesberiensis, 43. n. Abbatis electioni episcopi interfuit, 147. n. V. Episcopus.

Electi liberati per Christum à diabolo, 653 f Electorum tres ordines in Maria, Joseph, & Simeone ordinati, 1185. b Electorum salutem operatur Deus per creaturas tribus modis, 620. d 621. a Electorum profectus quatuor gradibus distinguuntur, 1224. e Electorum saluti servit diabolus inscius & invitus, 914. e

Eleemosyna ei præsertim tribuenda, qui invitus petit, verecunde accipit, accipiens glorificat Deum, 195. f Episcopum maxime decet, 105. f Laudabilior in vita, quam post mortem, 40. b Abbates Cluniacenses aureos secum ad opus eleemosynæ ferre solent, 215. f

Elementa in quatuor corporis partibus vigentia, 1201. b

Elias, idem sonat ac dominus fortis, 1216. e Christi typus, 916. a Eliæ spiritus duplex, apostolorum typus, 927. c, d

Elias monachus Claræ-vallensis, 119. a

Elias episcopus Aurelian. V. Helias

Elizabeth sterilis conceptus Mariæ cur ab angelo propositus, 751. e & seq.

Elizabeth uxor Rorgonis de Abbatis-villa, 161. n.

Eliz æus, idem ac salus Domini, 1217. d Mortuum suscitans est typus Christi, 1313. b

Eloquentiæ studentes cavendi, 432. d

Elrinus abbas Anglus, 170. n.

Emissiones tres, pœnitentium, continentium & prælatorum, 1222. f & seq.

Engaddi idem sonat ac fons hœdi, 1420. b Baptisma gentium lacrymasque peccantium significat, ibid. Balsami arbusculæ ibi crescunt, ibid. c

Englebertus Comes, 282. n.

Englebertus Marchio Forojuliensis, & Dux Carinthiæ, 140. d, n. 265. n. In auxilium Innocentii II. missus, 140 d

Ephraim fructificationem sonat, 775. a

Episcopus nomen est officii, non dominii, 429. c Episcopalis cathedra oneris est, non honoris; operis, non nominis; virtutum, non divitiarum, 374. f Episcopi & rectores tigna domorum cedrina, 1426. c, d Gloriam Dei, & lucrum populi, non suum quærere debent, 463. c, f Eis non tam competit judiciaria potestas, quam principibus, 411. e & seq. Episcopis Illustris nomen attributum, 99. a Item Excellentiæ, 99. b Sanctitatis, 232. a 318. c 581. a, d, e 354. e Serenitatis, 207. e n. Atque Paternitatis, 354. c Episcopi corona elogio compellati, 195. a, n. Episcopi electio ut facienda, V. Electio. Episcopi in Hibernia olim sese mutuo consecrabant, 279. n.

Episcopalis officii ornamenta & familiares, 43. d, e Episcopum quæ deceant virtutes, 371. a Zelum in eis qualem requirat Bernardus, 207. c Episcopis humilitas commendatur, 473. e & eleemosynæ, 105. f Consilia aliorum sciscitari, ipsis utile, 462. e, d Eorum est verbum Dei prædicare, 312. e De dogmatibus judicare, 183. b Tollere scandala de regno Dei, 681. b Eos in dubiis consulit S. Bernardus, 63. b Episcopo duplex pugnandi causa, 330. b Episcopo quam necessarium & utile consilium, 462. c, d Episcopi post Cardinales nominati, 235. n. Honor episcopi honor est ecclesiæ, 444. a Eorum contemptus auctoritati Sedis apostolicæ derogat, 174. e Eis non obloquendum, 1300. e Monacho non convenit censura in Episcopos, 463. c Episcoporum ambire gloriam, aut excessus judicare, tentatio apud monachos, 1301. a Episcoporum lucra & negotia, sunt Dei, 290. f

Episcopo triplex timendi causa, 27. d Quæ pericula, 461. e & seq. Episcopum non decent judicia præcipitata, 313. b Nec lites & controversiæ, 177. e Rationes temporalium rationibus spiritualium præferentes notantur, 443. d, e, n. Episcopo nihil turpius, quam incumbere supellectili & substantiolæ, 443. c Episcopi ad manus habent, quibus animas; non inveniunt, quibus facultates committant, 445. d Vestium luxus in eis notatur, 461. a & seq. 464. a & seq. Episcopi negligentes cum S. Malachia comparati, 676. e & seq. Ex episcoporum negligentia nascitur clericorum insolentia, 635. c, d Episcopi uxorati & sine ordine, 667. e

Episcoporum princeps Petrus, 670. e Episcopatus novos Papa creare potest, 141. e Item ex episcopis archiepiscopos, & è converso creare, 141. e Episcopi in archiepiscopatum translatio contra canones non debet fieri sine magna necessitate, 141. a Episcoporum depositio solius est Romani Pontificis, 835. f

Episcopus curam pastoralem quando relinquere potest, 297. b, n. Monachis episcopis factis habitum vitamque priorem deserere illicitum, 297. n. Episcopi in monasteriis retrusi an vestibus usi religiosis, 120. e

Epistolarum scriptio animum turbat, 95. e 96. n. Prolixæ amicis inutiles, 96. d Ab epistolis scribendis dehortatur S. Bernardus, 96. e Ab his scribendis vacat in festis B. Virginis, 89. e V. S. Bernardus. Epistolas ad diversos cera claudere ex consuetudine non est, 208. a

Equitatui cur assimiletur anima sancta, 1407. b

Equipsatas episcopus Monasteriensis, 135. b

Equo albo Papa vectus, 417 c, n. Equorum nimius apparatus in abbate reprehenditur, 538. c

Eremi desiderium suspectum in cœnobita, 124. f S. Bernardus ab eremo petendo sanctimonialem dehortatur, 124. e & seq.

Eremiticæ vitæ præposterus amor vulpecula est, 1485. e Eremitica vita semper non arripienda, 794. c Cœnobiticâ periculosior, 794. b Eremiticæ vitæ incommoda, 124. d, f

Ermengardis Britanniæ Comitissa, dein Sanctimonialis, 125. b, n. Ejus elogium, 125. e Bernardi erga eam affectus, 125. c

Ernaldus abbas Bonæ-vallis, 289. n. Bernardi quam amicus, 290. b, c

Ernaldus de Brixia. V. Arnaldus.

Errat qui sine duce in via spirituali progreditur, 1540. b Error facilis de corde alterius, 87. e V. Hæresis

Ervsius præpositus episcopi Autissiodorensis, 377. e

Eskilus archiepiscopus Lundensis, 273. a 348. d Mutuus illius cum Bernardo & suis amor, 348. e & seq. Litteras & nuntium mittit ad S. Bernardum, 349. a Qui ejus negotia Papæ commendat, 349. b

Esse pro statu rei, 98. e 195. d 285. e 973. b 974. b Est notat immutabilitatem, 1310. a

Ethnicis nullæ veræ virtutes, 1358. b V. Pagani.

Evæ lapsus, 1555. b Ejus curiositas ut punita, 371 f & seq. Peccatum triplex; curiositatis, voluptatis, vanitatis, 974. d Præpostere beatitudinem ambiens amisit, 1026. e Perversa ejus post lapsum consolatio, 1017. e Excusatur per Mariam; 1014. e Evæ & Mariæ antithesis, 1006. e Eva nostra, caro nostra, 1027. e

Evangelium, veritatis speculum, nulli blanditur, nullum seducit, 938. e Curle-gatur, 938. e Evangelicæ doctrinæ meditatio 981. f Evangeliorum textus S. Patricii, 692. e

Eucharistia, sponsæ solatium, 1390. b 757. e Veritas in eucharistia, 1388 e Vera carnis Christi substantia in Sacramento,

1071. f Veritatem corporis Christi in eucharistia propugnat S. Malachias, 682. c & seq. Accidentia in eucharistia, 857. Eucharistiæ vis ad frangendos concupiscentiæ motus, 895. d Vinum sanctificatur per contactum corporis Christi, 73. c
Evervinus abbas Steinfeldensis, 1487. c S. Eugendi monasterium divitiis & religione famosum, 279. d
Eugenius Papa III. ante monachatum Vicedominus ecclesiæ Pisanæ, 231. c, n. ante pontificatum abbas S. Anastasii, 231. n. 184. f Ejus electio in Pontificem, 238. a Ei Bernardus de pontificatu gratulatur, 233. c & seq. Timens tamen pro adepto Pontificatu, 232. b & seq. Ab eo recedunt Romani, 240. a 241. b Ipsi condolet S. Bernardus, 407. a Eum Romanis reconciliare tentat, 240. a & seq. Contradum regem in ejus auxilium pertrahit, 242. c & seq. Eugenius Hugonem abbatem Trium-fontium Romam vocat, 267. n. 268. a Pallii usum Samsoni Remensi archiepiscopo interdicit, 245. e, n. Guilelmum Eboracensem intrusum amovet, 249. n Rutinensi ecclesiæ providet, 236. c Bernardus eum consolatur ob amissam Edessam, 257. b & seq. Epistolæ ejus ad Bernardum 231. n. Ad Capitulum Cisterciense, 266. a Balmensem abbatiam in prioratum redigit, 245. n. Ejus pontificatus laudatur, 444. c Ejus zelus, 236. b & seq. 267. d 272. c Votum pro bonis Ecclesiæ ministris, 441. d Ab avaritia quam fuerit alienus, 426. a 430. f & seq. Ejus elogium, 384. c Obitus, exsequiæ, cultus, ibid. d Plura de eo, 243. d 244. a 245. b 246. b 247. a 248. c 258. c 259. a, c 260. d 261. a 263. c & seq. 264. a, b 266. a 268. c 269. b 270. b, c 274. b, c 275. b 276. a 279. c 281. b 282. d 285. c 289. c
S. Evodii monasterium Ord. Præmonst. apud Brenas, 251. n.
Evrardus monachus Morimundi, 57. a, b
Eustachius occupator Valentinæ sedis, 178. d
Exaltationis & humiliationis mira connexio, 1125. a V. Humilitas.
Examen sui ipsius, 1468. a
Excellentiæ titulus Papæ, episcopis, cardinalibus, regibus attributus, 85. n. Excellentiæ titulus Papæ, 300. f Episcopo cardinali, 287. a Cancellario, 298. a Episcopis, 92. b Regi, 256. c, Reginis, 196. c Ducibus, 108. d
Excommunicati, nisi resipiscant, non audiendi, 284. c
Excommunicatio per Abbates, 25. c
Exercitio cibi viles cuique suaves redduntur, 6. d 7. a
Excessus juvenum patienter ferendi, 183. b Excessus in ipsa etiam justitia & sapientia cavendus, 1229. c
Exercitatio duelli pœna, 51. d
Excusatio perfecta, testimonium conscientiæ, 487. c Excusare te velle, quando corripetis, infructuosum & perniciosum, 1516. c Excusationis genus est, cum argueris tu, alium incusare, 1516. b
Exemplum sermo vivus & efficax, 902. a 969. d 1067. b Exemplis potius docendum, quam verbo, 1469. a Maxime Prælatis, 1125. c 1357. d Mandata duo Prælati, verbum & exemplum, 193. b Exemplum regis in subditos redundat, 802. b Exempla contraria ut ferenda, 414. c Exemplo malo pervertens alios, Christi persecutor, 955. f 956. c
Exemptiones quæ probandæ, 433. c Exemptionibus præpostere studentes abbates arguuntur, 471. b & seq. Exemptiones nimiæ improbantur, 431. f & seq. Earum mali effectus, 438. d & seq.
Expeditio sacra, opus supra vires hominis, 313. c Una totius mundi causa est, 333. d Ejus fructus, 327. a 344. f Expeditionis sacræ fructus visu manifestatus, 344. f Expeditionis sacræ infelix exitus, 346. a In peccata principum rejiciendus, 477. b 344. c 415. d 416. c
Exterior regularum observatio sine interiori nulla, 817. c 1141. c Exterior cultus sine interiori religiosis nihil prodest, 998. c 999. a & seqq. Exteriora officia à religiosis non expetenda, 1001. a f
Extrema unctio sacramentorum, ejus effectus, 681. b Viatico præmissa, 682. c

F

Fabernincense seu Faverniacense Virginum monasterium per monachos Casæ-Dei reformatum, 190. n. 350 n. Sub Faverniacensi abbatissa monachi deserviunt hospitali, 142. d Presbyterum in ea habitans, aut proprium deserere, aut domum cogi debere suadet Bernardus, 149. c
Falco decanus, dein archiepiscopus Lugdunensis, 163. b, d 164. n. Ejus electio à Deo, 168. b, d Elogium, 168. b, d, c
Fallax sensus, non fides, 1368. f
Fallere & falli, malum, 846. b
Falsitas in obscuro; non facile à vero discernitur, 1390. c Falsitas & dubietas, duæ filiæ ignorantiæ, 1158. c Falsum dicens, putans dicere verum non judicandus, 400. c
Fama bona mercès quarumvirtutis, 128. d Est odor operis, 1584. a Melius est nomen bonum, quam divitiæ multæ, 558. f Famæ & conscientiæ consulere debet Pontifex, 431. d Fama religionis temporalibus lucris præferenda, 355. c Fama non dolori conscientiæ vitium, 1514. c Famæ incertæ non temere credendum, 37. c
Familia Pontifici non negligenda, 444. a
Familiaris dominum factum nutrit servum, 1148. b Familiari gravitas miscenda, & quomodo, 444. b
Familiaritas inter Verbum & animam, 1423. f Familiaritas sponsi & sponsæ, 1484. d Familiaritas sanctorum virorum Bernardo quam grata, 82. 8
Faroida nata Hildefonsi Comitis S. Ægidii, 237. n.
Farfenses monachi in Italia, 183. n.
Fastredi abbatis Claræ-vallensis epistola, 391.
Fastredus abbas Villaris, 258. n.
Fastus cedit, ubi invalescit affectus, 1422. c
Felicitas malorum, infelicitas, 857. f Felix cui præsens felicitas si arrisit, non irrisit, 485. a
Feminarum colloquia vitanda continentiam professis, 1493. a, b Inclusо, 160. d Cum femina semper esse, & feminam non cognoscere, plus est quam mortuum suscitare, 1492. b Feminis interdictus ecclesiarum monachorum ingressus, 258. n. Feminis accessus in monasterium S. Dionysii, 72. b, f
Ferculi Salomonici mystica descriptio, 161. a
Fermentato Græci utuntur in sacrificio, Latini azymo, 216. a
Ferventes currunt præ aliis, 1339. a Ferventium & tepidorum monachorum discrimen, 934. c, f Fervere melius quam lucere, 948. a, b 983. f Fervore devotionis condienda bona opera, 778. b
Fervor sine discretione præcipitat, discretio sine fervore caritatis jacet, 1342. b Spiritus-sanctus paucis datur ad fervorem, 935. f Fervor triplex in S. Johanne Baptista, 984. d Fervor in Quadragesima fit major, 820. b
Festivitates sanctorum triplex in nobis excitant desiderium, 1040. c & seq. Tria in festivitatibus sanctorum consideranda; auxilium sancti, exemplum ejus, & confusio nostra, 987. c & seq. Festivis diebus quales sermones conveniant, 802. c Festivis diebus convivia sibi parant seculares; cordis delicias religiosi, 1023 d, c
Festa Sanctorum triplici fructu celebrantur, 1030. d Festa nova non temere & inconsulta sede apostolica instituenda, 175. c Festorum vigiliæ quomodo celebrandæ, 987. c, d Festis Sanctorum præcipuis cur præmissa jejunia, 1058 c Martyribus veteris Testamenti cur dies festos Ecclesia non decernat, 203. c Festa in vanitatem & delicias verti indignum, 714. b Abusus in festis sanctorum, 1041. a Christianorum abusus in festis Paschalibus, 898. b
Ficus designat populum, præsertim Judaicum, a 473. f & seq. Item religiosos motibus suaves, 1474. b Ficuum grossi quid, 1473. o
Fideles sunt civitas propter collectionem, sponsa propter dilectionem, & ovis propter mansuetudinem, 1536. f Primi fideles comparantur vineis florentibus, 1473. b Fideles male viventes Christum ut mendacem & fallacem faciunt, 1233. b Fideli homini magis inter flagella fidendum, 857. c
Fidere in se perfidia est, 775. a
Fides comparatur umbræ, 1383. b Est veluti hydria ad hauriendam gratiam, 335. a Per tunicam inconsutilem designata, 186. d Non est æstimatio, 649. c Sed est sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium, ibid. c Est voluntaria quædam & certa prælibatio necdum propalatæ veritatis, 647. b Vita est & umbra vitæ, 1434. b
Fides ab intellectu quid differat, 447. c Fidei & cordis humani unio admirabilis, 764. c Fides lucem non extinguit, sed custodit, 1383. b Vox & signum passim ad introducendam fidem concurrunt, 1475. b Fidem præcedere debet auditus, 636. c Fides ex auditu, ex visu confirmatur est, 1470. f Suadenda, non imponenda, 1499. a Fides Magorum, Latronis, & Centurionis, 800. c, f 803. a Fides Centurionis ex auditu, 1367 b Fides rara in veteri Testamento, & spes tenuis, 1371. c & seq. Fides veterum Patrum quanta, 632 d
Fides baptismi vicem supplet, 628. c 629. d Fides aliena prodest multis, 1498. a Fides parentum in parvulis delebat peccatum originale ante Christum, 627. b Patres ante Christum in fide futuri Messiæ salvati, 654. b Infantibus post Christum aliena fides cum baptismo prodest ad salutem, non tamen sine baptismo, 631 a
Fides dæmonum, 467. a
Fidei rationem humanis ratiunculis committere agitandam indignum, 185. b Fides credit, non temere discutit, 310 c Velox credulitas non est, 310 f Fidei mysteria credibilia reddit credentium multitudo, 764. d Fides lynceos habet oculos, 801. a Ejus meritum an fraudet visio, 1314. f
Fidei vita caritas est, 899. d Ejus anima, devotio & actio, 1349. a Sine fide impossibile placere Deo, sine lenitate hominibus, 770. c Fidei odor quid in nobis operetur, 1513. a Fidei vis & efficacia, 764. d 1336. c Fide vincimus hostes, 906 c
Fidei nostræ duæ partes, 833. f Fides triplex præceptorum, signorum, & promissorum, 1181. b Vivida & victoriosa quæ, 906. c Mortua & ficta quæ, 118. d Mortua, ficta, & probata 467. a & seq. Fidei veræ, & fictæ probatio, 467. c Fides otiosa inutilis, 114. c Fides ab operibus bonis non dividenda, 1348. f & seq. Operibus comprobanda, 1349. b Sine operibus mortua, 899. d 1434. c Opera sine fide non faciunt hominem rectum, 1349. d Fides sine operibus mortua est, & opera ipsa sine fide, 1448. c Fides sine operibus, nec opera sine fide salvant adultos, 1143. d Fides vera nihil negligit, 629. f Fide destitutum martyrium non est nisi pœna, 629. b Fides speique germana cognatio est, 833. f & seq.
Peccata ex fidei defectu, 1431. b Fidei languor causa nostræ in curanda salute tepiditatis, 1430. d
Fides digne tangit Christum jam glorificatum, 1361. c Fides nostra Christum ubique sequitur, 1144. c Christus per fidem vivit in nobis, 899. c Fides magna meretur magna, 1386. d Mundat & præparat oculum mentis ad videndum Deum, 1412. b Præparat animam ad visionem Dei, 1448. a Fides resurrectionis & ascensionis, 1544. c
Fidei non posse sentire defectum, sedis est Romanæ prærogativa, 643. c
Fiducia in Deum, 770. f Hominem facit quasi omnipotentem, 1568. d Fiduciam in Deo & sui diffidentiam sola parit humilitas cordis, 771. a Fiduciæ in Christo motiva, 803. d Fiducia quanta homini in Christo nascente concipienda, 772. a & seq. Fiducia erga angelos quanta habenda, 1010. c Fiducia sponsæ apud sponsum quanta, 1505. d Fiducia animæ

sanctæ duplici ratione nata, 1507. d
Filius Dei cur potius incarnatus, quam Pater & Spiritus-sanctus, 717. d & seq. 977. d V. Christus, Incarnatio.
Filii Dei qui, 169. c Filii, mercenarii, & servi differentia, 1094. a & seq. Filios matris quidam intelligunt dæmones; quidam spirituales, 1373. d
Filium non esse, quicumque est ex substantia alterius, 635. d, a Filiorum profectus non sunt impediendi, 293. a
Filios religiosos non amittunt parentes, 318. d
Finis creaturæ triplex, 616. a Finem in rebus creatis spectare, ad sapientem pertinet, 934. e
Flagella Dei, amoris indicia, 39. e Flagellis eruditi, non eruti, pereunt justi, 1387. d
Flaviacense monasterium, 68. a, n. Diversum à Flaviniacensi, ibid. Flaviacenses monachi, 69. a
Flevisse Christus legitur, numquam risisse, 728. d
Floccus unde dictus, 5. n. Floccus & cuculla quid differant, 5. n. Floccorum odium innatum Cisterciensibus, 6. n.
Flos campi Christus, 1429. f Flos horti virginitas, flos campi martyrium, flos thalami bona actio, 1430. b & seq. Flores mystici qui, 1466. e Flores incipientes, fructus perfectos designant, 1441. d Item flores fidem, fructus opera, ibid. e Florum triplex ordo, 1429. d Florum campi & horti differentia, 1429. f Flores tria commendant; pulcritudo, suaveolentia, & spes fructus, 912. a
Fochart-villa, locus nativitat. S. Brigidæ, 682. a
Fœneratores non christiani, sed Judæi sunt baptizati, 328. e
S. Foillani monasterium, Ord. Præmonst. interdictum, 252. d
Fontanense monasterium Ord. Cist. in Anglia, 121. a, n. A VVillelmi Eboracensis archiep. fautoribus direptum, 234. n, 249. d, n. Fontanenses monachi Guilielmo intruso Eboracensi adversi, 234. e 317. b, n.
Fons vitæ, caritas, nec anima vivit quæ de illo non hausit, 323. e Fontes Salvatoris quatuor, eorumque aquæ, 1218 b & seq. Fontes Salvatoris quinque, 777. e & seq. Fontes spirituales paradisi quatuor, 1254. b
Fontis-Ebraldi monast. sanctimonialium, 192. n.
Foramina Petræ, Christi vulnera, 1473. a
Formicæ homines similes, 277. b
Fornicationis spiritus injuriis superatus, 1118. d
Fortitudo sine prudentia temeritas est, 413. a Justitiæ & temperantiæ necessaria, 413. a Media inter voluptatem & necessitatem, isti præbens quod satis; illi demens quod nimis est, 413. a Non est vir fortis, cui non crescit animus ex difficultate, 217. a
Fossa-nova monasterium, Ord. Cist. 384. f
Francia à Burgundia distincta, 308. n. Francia orientalis virorum fortium ferax, 327. e
Francorum rex, primus regum, 256. e Francorum virtus per totum orbem disseminata, 327. a Francorum abusus in juramentis, 203. n
Fulchernus monachus, 288. n
Fratrum mutuus amor, 1354. e Fratribus consilium & auxilium debemus, 725. b Caritate fratres dicuntur, 813. f
Fratres episcopos & cardinales summus Pontifex appellat, 187. b Fratres vocabantur laici ad societatem suffragiorum à monachis admissi, 54. n. Fratres laici illiterati, 707. Fratres novellos exponi non vult S. Bernardus, 312. d
Fraternitates apud monachos Cistercienses, 53. c, d, a Fraternitates apud Casæ-Dei monachos, 54. n.
Fridericus archiepiscopus Coloniensis, 21. n.
Fridericus Imperator 302. n. 1137. d
Fridmundus monachus Præmonstratensis transit ad Cistercienses, 251. d
Fromundus monachus Claræ-vallensis, 728.
Fructus Spiritus-sancti profectus nostri, 1428. e
Fructificandum in tempore opportuno, 968. f
Fruitio Dei triplex in perfecta beatitudine, 1036. e Frui Verbo quid, 1566. d Id solis humilibus datur, ibid. e, f
Fucata pulcritudo damnatur, 128. e
Fugitivi è monasterio tertio recepti, 318. a
Fulbertus abbas Cameracensis depositus, 55. e 56. n.
Fulchertus Patriarcha Jerosolymorum, 178. n.
Fulco rex Jerosolymorum, 278. n. 319. n. 381. a Comes Andegavensis, 1134. n.
Fulco abbas Sparnacensis primus, 102. e n.
Fulco Canonicus regularis, ad sæculum reversus, 8. a, n. Dein archidiaconus Lingonensis, ibid. Fulconem non suum cur præ ceteris Bernardus reprehenderit, 12. f
Funda longanimitatem designat, 937. e
Fundus qualis quærendus Prælatis ecclesiæ, 420. f
Funus Hispanorum, 222. d In eo vestes nigræ, ibid.
Fusniacum monasterium, 16. b 385. n. A Bartholomæo episcopo Laudunensi fundatum, 73. n. 357. n.

G

G. De S. Audomaro monachus Claræ-vallensis, 196. d
Gabriel, fortitudo Dei, 733. d Sic dicitur nuncupative, Christus autem substantive, ibid. e Ei tradita ab initio fuit virgo Maria custodienda, 636. a Cur electus præ ceteris ad annuntiandam Verbi Incarnationem, 733. e Ei fuit ignotus Incarnationis modus, 635. a Creditur missus fuisse ad confortandum Joseph de blanæ concepta anxium, 733. f
Galchenus ex Cluniacensi, monachus Cisterciensis, 262. e
Galfredus seu Godefridus abbas Latiniaci, 226. n. 398. b, e 399. b Ejus depositio à Summo Pontifice petita, 398. c, d 399. c & seq.
Galfridus abbas B. Mariæ Eboracensis, 388 b
Galfridus de Amayo, multorum monasteriorum institutor, 181. c n.
Galilæa transmigratio interpretatur, 734. a 897 d
Gallia Schismatum curatrix, 202. n Angli magis somniatores quam Galli, 725.
Gallicana ecclesia fortis in fide, pacifica in unitate, 121. a
Galo Prior S. Stephani Divionen. 62. n.
Galterius archiepiscopus Ravennas, 131. b
Galterius episcopus Cabilonensis, 62. n.
Galterus abbas S. Vedasti, 318. c
Galterus de S. Mauricio, ex abbate S. Martini episc. Laodunensis, 265 e 266. n.
Garnerius archidiaconus, abbas S. Stephani Divionensis, 61. n. 62. b
Gauchertus monachus Claræ-vallensis, 728. 731.
Gaudii spiritualis origo, 1151. b Ejus descriptio, ibid e Gaudium spirituale pastio nostra, 1315. b Gaudium in tribulatione nos liberat à laqueis diaboli, 1060. f Gaudium piorum stabile & perpetuum, 1087. a Illud verum & solum est, quod non de creatura, sed de Creatore concipitur; & quantum illud sit, 123. b Gaudium duplex in hac vita: de memoria futurorum bonorum, & malorum præsentium tolerantia, 1228. b Gaudium & pax in cælo, 1213. d, a
Gaudium mundanorum breve, 1086. f Gaudium ordine præpostero quærunt carnales, 1123. c Nec cælesti, nec terreno fruitur gaudio religiosus negligens & tepidus, 123 d, n.
Gaudendum quandoque plus de alieno bono, quam de proprio, 1417. a
Gaudium in festo S. Johannis Baptistæ, 985. b Illius materia duplex, ibid d
Gaufridus de S. Aldemaro, miles Templi 541.
Gaufridus episcopus Carnotensis, 54. d 58. d 59. & seq. 301. f 377. d 462. 465. e De Leugis dictus, 495. Sedis apostolicæ servus, 108. e n. Et Legatus, 59. n. 159. n. 441. b n. Hugonem episcopum Autissiodorensem consecrat, 141. n. Arbiter in lite monachorum Majoris-monasterii, 156. a Missus ad reconciliandos Innocentio II. Mediolanenses. 141. n.
Gaufridus abbas Latiniaci, 223. n. V. Galfridus.
Gaufridus abbas B. Mariæ Eboracensis, 99. n. 191. d
Gaufridus abbas de Rupibus, 377. b
Gaufridus ex abbate S. Theoderici, tum S. Medardi, episcopus Catalaunensis, 61. n. 67. a 97. n. an 8. n. Ordinis monastici disseminator, 97. n.
Gaufridus Autissiodorensis electus à tumultuantibus, 169. a, n.
Gaufridus cantor Autissiodorensis, 377. b
Gaufridus Cellarius, 377. b
Gaufridus monachus Claræ-vallensis, 128. a 159. d
Gaufridi duo, monachi, 202. a
Gaufridus notarius S. Bernardi, 163. b 164. n.
Gaufridus Prior Claræ-vallensis, 117. n.
Gaufridus Bisol, miles Templi 541.
Gaufridus Lexoviensis, 130. b
Gaufridus de Loratorio, archiepiscopus Burdegalensis, 129. n. 131. n. Eum apud regem purgari postulat S. Bernardus, 313. d Ejus elogium, 130. a
Gaufridus de Perrona, 117. c n. 118. c, e 396. d Parentes ejus consolatur Bernardus de ejus conversione, 118 d
Gaufridus, cognomento Planta-genestus, comes Andegavensis, 118. n. Malleus bonorum, oppressor pacis & libertatis ecclesiæ, 317. e 318. a Electionem Arnulfi Lexoviensis episc perturbat, 117. e & seq.
Gelboë montes, dæmones, 1452. d
Gebuinus Trecensis Præcentor & Archidiaconus, 35. n. Ejus Sermones in Bibliotheca Victorina, 36. n. Bernardi verba loquentis stilo excipit, 35. d Moribus & litteratura conspicuus, 318. e
Gehennæ recordatio adversus malam intentionem, 1150. a
Gelasius archiepiscopus Ardmachanus, 672. a
Gemere dicitur Spiritus-sanctus, quia gementes facit, 1478. a Gemendum, non orandum pro desperatis, 179. f
Generatio cælestis, æterna prædestinatio est, 1144. f
Generatio hominum triplex, 1160. b & seq.
S. Gengulfi ecclesia Tullensis à S. Gerardo condita, 145. n. Ejus desolatio, 174. f Eam Lothario imperatori commendat S. Bernardus, 145. d
S. Genovefæ ecclesiam canonicis regularibus concedit Sugerius, 332. e 333 a
Gentiles Deum unde non sentiebant, 1180. a Eorum votum, 1518 a Ipsis misericordia, Judæis justitia obtigit, 1306. a
Gerardus abbas Pultariensis, 84. d
Gerardus Cancellarius, postea Lucius II. 102. n. 108.
Gerardus Comes, Pultariensis monasterii fundator, 84. n.
Gerardus Engolismensis ab Innocentio II. deficit, 132. e & seq. Diotrephes dictus, 131. d Bestia ferox, 130. f Semei comparatus, 130. a Ejus ambitio, 131. e & seq. Legatus ab Anacleto creatus per totam Franciam & Burgundiam, 132 d Novos cudit Episcopos, 133. c 133 n. 134. c Et abbates. ibid. Ejus mors, & potestas in Romano Senatu tempore Paschalis, Gelasii, Calixti, & Honorii, 152. n. V. Gerardus.
Germanus episcopus Capuanus, 164. a
Germundus Patriarcha Jerosolymitanus, 85. n. 171. n.
Gertrudis ad Bernardum, & Bernardi ad Gertrudem epistolæ suppositiitiæ, 186. n.
Gervasii Prioris de Monte-Dei necessitudo cum Bernardo, 179. a n.
Gervasius Subprior S. Mariæ Eboracensis, 387. a
Gervasius & Radulfus monachi Fontanenses à vita strictiori, ad quam transierant, redeunt ad laxiorem, 193 c Gervasii pœnitentia, ibid. n.

Signiacenses monachi Miratorum monaster. Ordin Cist. subcerunt, 874. c, d

Gilbertus archiepiscopus Turonensis, 354. b, n.

Gildunus abbas S. Victoris Parisiensis, 312. c

Gillebertus abbas S. Dionysii Remensis, 83. n.

Gillebertus abbas S. Nicolai de Silva-Vedogii, 86. n.

Gillebertus episcopus Parisiensis, 288. n.

Gillebertus primus legatus apostolicæ Sedis in Hibernia, 668. b 674. b

Gilleberti Porretani episcopi Pictavensis sententia in concilio Remensi damnata, 1548. f & seq. Et acquiescit, 1549. b Ejus liber auctoritate apostolica prohibetus, 1549. c Quaternitas refutata, 41. c

Gillebertus Universalis, episcopus Londoniensis, 41. a, b Unde sic dictus, 41. n. De contemptu divitiarum laudatur, 41. a, b Autissiodorensis Canonicus fuerat, & utriusque Testamenti glossator, 41. n.

Girardus episcopus, 1277. f Forte Bethleemitanus, ibid. n.

Girardus episcopus Sagiensis, 246. c Canonicos regulares ab ecclesia sua expellere cogitat, ibid. n.

Girardus, Bernardi dilectus filius, 364. d

Girardi fratris S. Bernardi elogium, 1354. d & seq. Fuit totemotum & spiritualium peritus, etsi absque litteris, 356. d, e Item rerum œconomicarum, ibid. e Ejus prudentia & industria in negotiis, ibid. a Ab officio petit absolvi, ibid. b S. Bernardi in Domino studia libera faciebat, 1354. a Eorum incitator, adjutor, examinator, 1355 a Ei Bernardus profectus suos adscribet, 1356. c, f Eidem de vita periclitanti Bernardus inducias obtinet, 1359. c Inter cantica lætus moritur, 1358. c Ejus extrema verba, 1358. e Obitus, 1353. n. Ejus funus siccis oculis prosequitur, ... Bernardus, 1354. b

Girardus monachus, Bernardi in Italia socius, 150. d, n.

Giraldus de Perona monachus Claravallensis, 784. Sub Nicolao, S. Bernardi notarius, 783.

Gisiburnensis ecclesia canonicorum regularium, 688. c

Gislebertus abbas S. Michaelis ex monacho S. Nicolai, alter sui sæculi Plato, 337. n.

Gislebertus archiepiscopus Turonensis, 354. b, n.

Gladius Petri duplex, 857. c Item & Pontificis duplex, 438. b

Gloria, Dei, Pax, hominum portio, 815. d Gloria propria est Creatoris, non creaturæ, 1099. d Gloriam mundanam cur admiserit Christus, 882. e Ejus majestas in gloria, 767. e Ejus gloriam plures quam crucem desiderant, 330. f & seq.

Gloria nobis repromissa, 1086. f Gloria vera quæ, 726. f Vera & inhabitans unde homini contingat, 973. a Sola est secura quæ in cælis exspectatur, 1078. b Gloria futura vere magna, præsens fallax & inanis, 875. e Gloria justorum, 291. b Gloria & laus sanctorum unde, 1019 f & seq. Gloria sanctorum interior & exterior, 1338. a Gloria apostolorum crux & labores, 420. a Gloria Christiani in cruce Domini, 831. b Crucifixo conformari, 1352. e Gloria summa, cedere Deo & ecclesiæ, 179. b Vere & summa, placere Deo, 1358. a Gloriæ via tribulatio præsens, 878. f Gloriæ cælestis adipiscendæ tota vita impendenda, 1330. a Ejus contemplatio commendatur, 920. d & seq. Gloriæ status post resurrectionem, 1089. d Perfectio est, 1156. f Gloriæ gradus non idem omnibus, 858. f Gloriæ negotium, otium, 1389. e Gloriosi corporis quatuor dotes, 1038. a

Gloria sanctorum Deo debetur, 1304. a Gloria bonorum actuum Deo adscribenda, 143. c 151. d 193. e, f 486. d 1303. e & seq. 1304. f 1429. c 1454. d 1560. a Gloriæ innatum desiderium homini, 1099. d Securus gloriatur qui in Domino gloriatur, 38. n. d Gloriandum solius Dei testimonio, 1100. a Gloriandum in solo Deo, non in ore hominum, 1304. e d Gloriari in se & non in Domino, iniquitas maxima & negatio in Deum, 1276. a Gloriam hic nobis non dat Deus, sed pacem, 1303. e Gloriam usurpare beneficii, superbia est, 186. a Gloriosius nihil nobis, quam quod tanti nos Deus æstimavit, 792. d

Gloria vana quæ ab homine, 726. f Gloriam suam hominum labiis committere non tutum, sed stultum, 469. c Gloria & humiliatio ex testimonio conscientiæ, 428. c Gloriari testimonio conscientiæ non superbo licet, sed humili, 469. e Perversi est animi, ante quærere gloriam, quam exercere virtutem, 963. d Gloriari hac in vita quatenus liceat, 1120. d Gloria sine virtute inanis, 963. d Gloriæ cupidum esse inglorium, 813. b Gloriam sectari membra pudeat, quibus caput suum tam ingloriuin exhibeur, 1242. a

Gloria inanis seu vana nihil aliud quam ventrium inflatio vana, 1177. a Ejus inanitas, 484. c Invidiæ subjacet, 1177. a Fugienda, 224. b Basilisco similis, non videntes necat, 869. b Spirituale bonum dissipat, 814. a Virus est virtutum, 659. d 816. d Quanta pariat mala, 484. e Contra eam ut se præmuniat humilis, 469. a Ejus tentatio quomodo extinguenda, 869. c Gloriæ hujus mundi vanitas, 108. d 133. a 181. b 331. c Inconstantia, 878. d Est opprobium, 143. a

Gloria principis ex eleemosyna, 195. e Glorificatio Christi ad Jordanem, in monte Thabor, & in cælis, 1515. e f

Gocelrannus episcopus Lingonensis, 68. n.

Godefridus Prior Claræ-vallensis, 148. b 256 e, n Invito Bernardo electus episcopus 167. a Jam episcopus Lingonensis, 168. n. 166. f n. 168. c Apud Claram-vallem redux, privatus, controversiam dirimit inter Alanum episcopum Autissiodorensem & Vuillelmum Comitem Nivernensem, 377. n.

Godefridus abbas Latiniacensis pravæ & infamis vitæ, 398. b c 399. b

Godefridus miles templi, 548

Godescalcus abbas Montis-sancti Martini, deinde episcopus Atrebatensis, 299. c n. 251. c Ejus elogium, 274. f

Goduinus monachus Aquiscincti, 65. d

Golias superbiæ typus, 936. e Quomodo suo ipsius gladio perimendus, 938. a

Goslanus Carnotensis, homo Dei, 373. e

Goslenus de Leugis, frater Gaufridi episcopi Carnotensis. 423

Goslenus ejusdem nepos, ibid.

Gozvinus abbas Bonæ-vallis, deinde Cistercii, 865. a, n. 266. a 384. b

Gozvini abbatis Trunchiniensis, & Balduini de Vuasia controversiam dirimit S. Bernardus, 368. a

Grabatum nostrum, corpus est, 889. e

Græci fermentato, Latini azymo utuntur in sacrificio, 226. a Eorum schisma, 427

Grandis-silva monasterium Ord. S. Bened. postea Cisterc. 219 d. n.

Gratia Spiritus-sancti duplex, 1320. e d Oratio perseverans ad eam necessaria, 957. b Gratiæ plenitudo in Maria ab aliis sanctis diversa, 744. c

Gratiæ necessitas, 978. b 1030. c 1332. d 1386. a Ad volendum bonum, eaque duplex, 622. a Ad bonum inchoandum & consummandum, 1201. f Ad resistendum 1563. b Voluntas ad Deum redeundi ex gratia, 1560. e Et merita, 603. e Item omnia salutis opera, 623. f Sola est qua salvamur, 1013. a Ejus auxilio similitudinem cum Deo potest homo reparare, 1316. d Ipsi soli adscribendum prædestinationis initium & finis; opus vero gratiæ & nobis, 949. e Hæc nos prævenit, provehit, perficit, 603 c Cursus pro modo gratiæ, 1338. d Gratiam sub panis nomine in oratione Dominica postulamus, 778. f Gratia promerendi sita in tribus, odio præteritorum malorum, contemtu præsentium bonorum, desiderio futurorum, 943. b Gratiæ investitura, 890. e

Gratia Dei omnibus ablata, 938. f Non tam nobis deest, quam nos gratiæ, 1158. a Aliis datur, aliis non, 1525 d Jus nostrum ad eam, voluntas est Dei, 1506. f Gratis datur; etiam cum emitur, gratia emitur, quia quod datur pro ea, nobis melius retinetur, 921. a Gratia apud Deum per Mariam quærenda, 1085. a, b

Gratia Dei humilitati datur, in fide suscipitur, in timore custoditur, 333. a Privatio, superbiæ argumentum, 1454. e Subtrahat causa superbia, quæ jam est, vel quæ futura est, 1454 e Ejus ob superbiam incapaces sunt dæmones, 1452. f Capaces ejus nos reddit humilitas, 982 a Promerendæ, retinendæ & recuperandæ nihil efficacius quam non altum sapere, 1454. b Efficacior fit Prælatorum increpatione, 1190 a Gratiæ indicia sunt opera, 331. e Et cooperandum, 1386. b Gratiæ cooperatur liberum arbitrium consentiendo 624. a Gratiæ triplex operatio circa liberum arbitrium, 622. d Gratiæ & liberi arbitrii individua operatio, 622 a Gratia liberum arbitrium excitat, cum seminat cogitatum; sanat, cum immutat affectum; roborat, ut perducat ad actum; servat, ne sentiat defectum, 623. f

Gratia cum affuerit timendum, item cum abierit, & cum reversa fuerit, 1456. b & seq. De præsenti gratia nunquam cito securus, 1332. f Nullum præsentiæ Dei certius testimonium, quam desiderium gratiæ amplioris, 1264. f Gratiæ propinquantis signum, humiliatio à Deo, 1393 f Gratia sine veritate claudicat, 1328. c & seq. Veritas sine condimento gratiæ amara, 1329. b

Gratia ut gratia habenda, 331. b Non intrat ubi jam meritum occupavit 1303. e Ejus impedimenta quatuor, 982 b Eam perdit qui sibi tribuit, 1329 f Eam Deus subtrahit ingratis & de se præsumentibus, 44 b Neglecta in contemtum donantis redundat, 1494. e Gratias Dei non se nolle scire ex humilitate, duplex est incurrere periculum, 314 e

Gratiæ Deo pro beneficiis semper agendæ, 1302. a 1443. b Quadrifaria ei debetur, 866. f Gratiæ fluenta origini suæ reddantur, ut uberius fluant, 1017. a Gratiam pro gratia non referre, periculosum, 1330. a, b Gratiarum cessat decursus, si non fuerit recursus, 815. c Gratiarum actio paucorum est, 1136 e Non omnis est Deo grata, 1302. b & seq. Quænam sit Deo grata, ibid. e, f Impiorum perversa est, ibid. d Gratiæ status varii 1331. e

Gratia quadruplex, 1148. e Præveniens & subsequens, 1503. c d 1502. a

Gratiæ gratis datæ, raræ, 1418. e

Gratianopolitanæ electioni post assumtum Hugonem in archiepiscopum Viennensem se opponunt Cartusienses, 547. c

Gratitudo vera unde æstimanda, 1172. b Nova meretur beneficia, 833. d 1142. b Accumulat beneficia, 815. e Gratitudo in Deum paucorum est, 1142 d Ad eam omnes tenentur, sed maxime religiosi, 948. e d Gratitudo nostra in Angelos, 861. b 1145. d

Grandimontenses Innocentio II. adhærent, 136. n.

Gravitas familiaritati miscenda, & quomodo, 444. b

S. Gregorius Magnus, à S. Bernardo citatus, 99. e S. Augustinum in Angliam mittit, 427 c Ejus scripta in Ezechielem prophetam quando, 414 d Pastorale Saxonice translatum, 608

Gregorius VII. Papa, 303. n.

Gregorius diaconus S. Angeli, postea Innocentius II. 133. a 135. c

Gregorius diaconus cardinalis, 320. b

Gregorius episcopus Lucensis, 374. f

Gregorius Legatus, 384. a.

Gregorius Tarquinius Cardinalis, 307 a, n. Bernardo cursum intranti assurgere solitus, ibid. b

Grimoardus ex abbate B. Mariæ de Allodiis episcopus Pictaviensis, 313. d n. Ejus electio per Ludovicum VII. suspensa 313 a Ejus elogium, 313. e

Grossi ficuum quid, 1478. e Scientiam dent,

gaani, 1474. c
Gualterius abbas S. Martini Laudunensis 350. n. Ei subjectum monasterium Viconiense, ibid. Postea episcopus Laudunensis, 53. n. 386. n.
Gualterius de Mauritania, ex decano episcopus Laudunensis, item Bartholomæo suo decessori & Præmonstratensibus movet, 386 n.
Gualterius prior S. Martini de Valle, 495.
Gualterus de Calvomonte, 508. a
Guarinus abbas Alpensis, 253. a Ejus zelum laudat S. Bernardus, 253. b & seq. Tum episcopus Sedunensis, 147. n. 148. b
Guarricus abbas Igniacensis, 96. n. Ejus elogium, 96. c 97. b
Guarricus abbas S. Vedasti, 274. a. 311. n.
Guibertus ex episcopo Ravennensi antipapa, 202. n. Ejus persecutio, 202. c
Guido abbas Arremarensis, 282. a 357 b 712. Ejus rogatu officium S. Victoris componit S. Bernardus, 358. a
Guido abbas Caroloensis, 189. c 190. n. 377. b 692.
Guido abbas Claræ-vallensis Remensem episcopatum recusat, 297. n.
Guido abbas Molismensis, 83. n. 84. b
Guido abbas de Tribus-fontibus, 64. b n. 76. d 71. n 187. c n.
Guido de Bichiaco, canonicus Autissiodorensis, 377 c
Guido de Castello cardinalis, 185. b n.
Guido Comes Matisconensis, 248. n.
Guido Diaconus cardinalis, 351. c. Ergo Claræ-vallenses beneficus, 352. a
Guido episcopus Catalaunensis, 208. n. 182. n. 181. n.
Guido episcopus Lausanensis, 42. d
Guido frater S. Bernardi, 502
Guido Legatus, 288. d
Guido Moricatus de Vico, cancellarius, 331. c n. Pisanus cardinalis, amicus S. Bernardi, 307. d Missus ad reconciliandos Innocentio II. Mediolanenses, 141. n.
Guido thesaurarius Lugdunensis, 163. d
Guido Viconiensis fundator, 350. n.
Guigo V. Cartusiæ Prior, religionis flos præclarissimus, Petro venerabili amicissimus, 27. n. 346. b, A quo frequentes recipit epistolas, 346 b Honoris titulos renuit, 342. c
Guilenci episcopi Lingonensis obitus, 62. n 161. n.
Guillelmus abbas S. Theoderici, 87. d, e 89. b 605 n Quantum à S. Bernardo amatus & in pretio habitus, 57. c 88. a & seq. 95. a Frequenter scribit ad S. Bernardum, 88. b Ejus zelus pro fide, 303. b Gaufridum Carnotensem & S. Bernardum excitat adversus P. Abaelardum, 302. f & seq. Cujus capitula ad S. Bernardum mittit, 322. c Scribit adversus P. Abaelardum, & ejus librum approbat S. Bernardus, 303. c
Guillelmus archiepiscopus Eboracensis intrusus, 229. c n. 232. a, c 234. f 236. e 316. c 431. n. A Vvillelmo decano intrusus declaratur, 236. e Ei non favit Innocentius II. 237. a Ipsi resistunt monachi Fontanenses, 234. a. Monasterium Fontanense diripiunt ejus fautores, 249. d a. Ejus depositionem urget S. Bernardus, 233. c Ab Eugenio III. deponitur, 234. n. Antea fuerat thesaurarius Eboracensis, 110. n 389. c
Guillelmus archiepisc. Remensis, 297. n. 715. Pro eo adhuc parvulo dignitates ecclesiasticas petere recusat S. Bernardus, 265. c & seq.
Guillelmus à S. Barbara decanus Eboracensis, episcopus Dunelmensis, 229. d 230. c n. 231. n 385. a n.
Guillelmus de Campellis, 14. b Abdicato docendi munere ad monasterium S. Victoris secedit, 15. n. Episcopus Catalaunensis, 49 n. 302. n. Vir doctus & sanctus, 49. b Cononis legati adjutor, 23. n. Ex Cluniacensi & Divionensi monasteriis monachos præficit abbatiis S Petri & S. Urbani, 61. d, e Quo anno mortuus, 13 n.
Guillelmus comes Aquitaniæ, 209 n.
Guillelmus comes Nivernensis, 337 d n.
Guillelmus comitis Nivernen. filius, 397. c
Guillelmus Comes Pictaviensis, 132. b Ex dux Aquitaniæ, 137. Clericos ecclesiæ S. Hilarii expellit de civitate, 138. d Ejus conversio per S. Bernardum, 137. n. Peregrinatio & obitus ad S. Jacobum, 137. n.
Guillelmus de Conchis, 6, n.
Guillelmus Conquæstor Cadumense monasterium fundat, 136. n.
Guillelmus episcopus Bellicensis, 347. n.
Guillelmus Flandrensis ex eremita Turonensi Patriarcha Jerosolymitanus, 172. n. Singulariter à Deo electus, 351. d 352. d.
Guillelmus Giffardus episcopus Vvintoniensis, 99. n.
Guillelmus monachus S. Albini Andegavensis transit ad S. Bernardum, 394. n.
Guillelmus monachus Claræ-vallensis, 107. b
Guillelmus monachus in Dania, 349. a, b
Guillelmi de Passavant episcopi Cenomanensis elogium, 281. c Bernardo quam carus, 281. c, d, e 282. a
Guillelmi de Sabrano episcopi Lingonensis obitus, 161. n.
Guillelmus V. Vvillelmus.
Guirricus, Fulconis cognatus, obsistenti avunculo fortiter resistit, 9. b
Gulæ voluptas quam exigua, 483. f Ejus damna, 193. b Bonum jejunium, quo redimuntur jejunia sempiterna & supplicia, 810. c
Gulæ, pelles rubricatæ, 463. b a.
Gunnarius Turritanus judex, postea monachus Claræ-vallensis, 243 a, n.
Guntramus abbas Caladiensis, sanctæ memoriæ dictus adhuc vivens, 81. n.
Guntramus abbas Lesciensis, 118. n.
Gustus divinæ præsentiæ pro variis animi affectibus, 1382, c Gustus sapientiæ est irritamentum desiderii, & incentivum amoris, 1027. c

H

Habitaculum Deo dignum, cujus nec ratio decepta, nec voluntas perversa, nec memoria fuerit inquinata, 1078. e
Habitus clericorum sit modestus, 434 c, e Monasticus humilitatis insigne, 117. d
Habet nihil qui se omnia habere putat, 421 d
Hædi peccatum significant, 173. e Item petulantes corporis sensus significant, 1196. a
Hæmorrhoissæ allegoria, 1135 b
Hæreses ineptiæ dictæ, 109. a, n. Hæreses certum aliquem agnoscunt auctorem, 1494. e Hæreses variæ in Mariam, 1007. e Hæreses nascentes exstinguere summi Pontificis est, 184 a
Hæretici, vulpes, 1486. d 1490. f Hæreticorum genius superbia, 1491. a Descriptio, 1494. d Hæretici versipelles & hypocritæ 1492. e 1496. b Patrum contemtores, 183. a Student non virtutes colere, sed vitia colorare, 1494. c Eorum versutia in colorandis erroribus, 1412. a Hæreticorum error de Scripturis, 1491. e Eorum pertinacia, 1498. f Quid sentiendum de hæreticorum martyrio, 1499. a, b Hæreticos in clero & ordine episcoporum invenire fautores indignum, 1499. d Qualis intentio habenda disputando contra hæreticos, 1488. c 1487. a Expugnandi, non armis, sed argumentis, 1488. d In vincula conjiciendi, ne alios erroribus suis inficiant, 188. e Obstinati relegandi, 1486. f Gladio coercendi, sed a principibus, 1499 b Hæretici in synodis damnati, 186. e Hæreticorum mala pascua, 1390. c d Eorum conversatio fugienda, 188. f
Hæretici Colonienses, 1488. d A populo igne concremati, 1488. e Eorum prava dogmata de Ecclesia, 1488. f De sacramentis, 1489. b Aliorum item hæreticorum ejusdem temporis & regionis impia dogmata, 1489. e & seq. Eorum suspectum studium in occultandis mysteriis suis, 1491. d & seq. Error de juramento & perjurio, 1491. b, c Frustra se jactant Apostolicos & Ecclesiam, 1497. a, b Quam alieni à moribus apostolorum, 1492. a Eorum error de Ecclesiæ Ordinibus, 1498. e Catholicus falsus plus nocet, quam verus hæreticus, 1491. d
Haimericus diaconus cardinalis cancellarius 34. d, n. 38. a, b 53. b 58. a 59. n, c 159. d 160. b 161. a, 179 a 195. c 310. d 120. b 351. d Bernardi amicus, 150. d 158. b 293. n
Haimo archidiaconus, postea episcopus Catalaunensis, 181. n. Febricitans, S. Bernardi precibus se commendat, 381. a, b Sermones super Cantica ab eo petit, 382. c & seq.
Hatto episcopus Trecensis, 308. e V. Atto.
Hatto monachus, 325 b
Hebdomada sancta, 884. d Christianorum in ea pietas & religio, 884. d 898. e
Hebetati cordis indicium, propriam non sentire vexationem, 410. a
Helbotus ex monacho Latiniacensi abbas Lesciensis, 958. n.
Helias ex abbate sancti Sulpicii apud Bituriges episcopus Aurelianensis, 308. e Episcopatu cedit, 245. n. Consilio sancti Bernardi, 244. c Qui pro eo deposito intercedit apud Eugenium, 244. b & seq.
Heloissa abbatissa Paracliti, alias Helvvidis, à S. Bernardo visitata, & summo Pontifici commendata, 271. a n.
Henricus archiepiscopus Moguntinus, 329. e A Bernardo & Gregorio Legatis depositus, 284. n. Violatæ castitatis accusatus, 431. n.
Henricus de Murdach, abbas Vallis-claræ, 398. a Dein Fontanensis in Anglia, ibid. d 234. n. Archiepiscopus demum Eboracensis, 230. n. 249. n. 317. n. 398. n. Turoldum abbatem Fontanensem dejicit, 287. b, n. De eo item 109. n. 310 b, n.
Henricus archiepiscopus Senonensis, 52. e, d, e 177. c, n. 186. c 293. n. 295. c 308. c Cognomento Aper, aliis Gilbertus, 460. 461. a A Ludovico rege vexatus, 51. n.
Henricus ex monacho Claræ-vallensi cardinalis, 281. d, n.
Henricus, Ludovici Junioris frater, 712. 714. Pontisaræ præbendarius & abbas Stampensis, 285. c, n. An archidiaconus Aurelianensis, 319. c 160. n. Belvacensis electus, 348. d Ex monacho Claræ-vallensi, 185. e, n. Ejus zelus, 471. a Sinistros rumores patitur, 419. b, c
Henricus canonicus Tornacensis, 640.
Henricus comes Campaniæ 187. n. 271 b 314. n. 715. Filius Comitis Theobaldi, 206. n. Bonæ indolis adolescens, 374. d Manueli Comneno à S. Bernardo missus, ut novus fieret miles, 374. b, d Is & Robertus frater regis Ludovici ad duellum diem præfigunt, 337. e
Henricus Comes Luciliburgensis, monasterii S. Maximini advocatus, 176. n.
Henricus Blesensis ex abbate Glastoniensi episc. VVintoniensis, 99. a, n. 289. n. 233, n. 315. a
Henricus episcopus cardinalis, 711.
Henricus episcopus Trecensis, 383. c Abbatiam de Bolencuria canonicorum regularium Cisterciensi Ordini donat, ibid. n.
Henricus episcop. Tullensis, 173. n. 1506. n.
Henricus episcopus Virdunensis, 63 d, n. 64. n. Postea Catalaunensis, 53. c 56. n. Consilio Bernardi dignitate cessit, ibid. Ab excommunicatione absolutus, 261. n.
Henricus IV. imperator, 200. n.
Henricus V. imperator, 202. n. 295. n.
Henricus monachus Morimundi, 83. d
Henricus rex Anglorum, 98. c 295. n. Innocentium agnoscit in conventu Carnotensi, 145. a, n. Theobaldi Comitis avunculus, 51. n. Ab eo Bernardus suppetias petit pro Innocentio, 144. c
Henricus II. rex Angliæ, 295. c, n. 318. n.
Henricus, filius Davidis regis Scotiæ, 574. f
Henricus hæreticus de tota Francia effugatus, 238 a, b, c A multis auditur, 247. d, e Impia ejus dogmata, 237. c, d Ejus descriptio, 252. a & seq.
Henriciani parvulos à baptismo excludebant, 427. n 879. n. Uti & Colonienses, 427. n.
Herbertus primus abbas S. Stephani Divionensis, 61. b, n. 186. d, 229. n
Heribertus canonicus regularis, 381. d
Heremanraus episcopus Catalaunensis, 268. n.

HARIBERTUS II. Campaniæ comes, 245. n.

HERMANNUS de Arbona episcopus Constantiensis, 188. n.

HERODIS & Pharaonis comparatio, 907. a

HERVAEUS vir nobilis, 64. n.

HESCELINUS canonicus Insulanus, 101 c. n.

Hibernia in plura regna divisa, 663. c monasteriorum fertax, 664 c. d 674. d Hiberniæ primum oratorium ex lapide, 684. f Hiberniensium monachorum mores minus disciplinati, 521. a

Hiems, timor; æstas, caritas, 1467. c Hiemale tempus mysticè, 1465. b

Hierarchiæ subordinatio, 411. d

S. HIERONYMUS eloquentiæ & sapientiæ dotibus approbatus, 1121. f Interpres noster, 949. c

Hilaritas commendat opera misericordiæ, 1324. c Hilaritas duplex, 1062. d

S. HILARIUS episcopus Pictaviensis, 153. f Clericos ecclesiæ S. Hilarii de civitate expellit Gullielmus dux Aquitaniæ, 158. d

Hildebertus episcopus Cenomanensis, 13. n. Archiepiscopus dein Turonensis, 127. n. 854. n. Quamdiu utrobique sederit, 127. n. Ecclesiæ columna, 130. d Ejus propositum secedendi Cluniacum, 128. n. Epistolæ ejus laudatæ, ibid. Bernardi familiaritatem expetit, 128. c & seq. Ejus elogium, 129. b & seq. Eum hortatur Bernardus, ut Innocentium agnoscat, 130. c

HILDEBRANDUS episcopus Pistoriensis, 145. b

HILDEFONSUS sive Illefonsus comes S. Ægidii & Tolosæ, 217. b, n.

S. HILDEGARDES divinis revelationibus celebris, 351. b, n. Eas petit Johannes Saresberiensis, 351. n. Ejus ad Bernardum epistolæ, 351. n. Eugenio Papæ est acceptissima, 11. n.

HILDUARDUS abbas Flaviacensis, 68. n.

HILDEGARIUS archiepiscopus Terraconensis, 335. b

HILDUINUS Comes, 61. n.

HIPPOCRATES docet animam salvam facere, Christus perdere, 1378. e

Hispaniæ reges imperatoris titulum sibi attribuunt, 283. n. Hispani in funere ut se gerunt, 222. d Hispanis nigris usi in funere, 222. d

Historia sacra creationem, reconciliationem & reparationem continet, 1340. c Historiæ sanctorum ad quid utiles, 652. c

Hodie vitam præsentem, eras futuram designat, 770. c

Homicidium in sui defensionem illicitum, 545. b, n. Paganos an occidendi, 546. c

HOMO animal rationale, mortale, 418. c Ejus dignitas in creatione, 108. e 1245. a Inter creaturas quæ sub cælo, Deo propinquior, 1105. a Hominis dignitatem demonstrant & prærogativa naturæ, & potentia dominatus, 485. c Recto corpore cur creatus, 1050. c 1548. b In eo vis vitalis, sensibilis & rationalis, 765. c Imago & similitudo Dei in homine quid, 614. b Insigne divinæ imaginis quorsum in homine, 1557. d Homo natus, sed non creatus ad laborem, 1164. b Ejus appetitus in summum bonum, 591. f & seq.

Hominis in gratiæ statu felix conditio, 1109. a c Ei cur datum est posse peccare, 612. c Homo in hoc mundo tamquam puer natus & nutritus in carcere, 1109. e Homini utilia animantia, etiam quæ videntur noxia, 1278. d Homo duplex, ex corpore & anima, 262. f

Hominum quatuor status, 1125. a Hominum quinque status sub Deo, 1101. c 1105. b & seq. Triplex sub diabolo, 1102. e Hominum quatuor genera, ex quibus unum dumtaxat bonum, 1101. c Hominis quatuor status ante conversionem, 1101. e

Homo sibi ipsi relictus tendit in nihilum, 972. b Homo in instanti ipso suæ creationis quatuor virtutibus instructus, 973. d His per peccatum spoliatus, & quomodo, 974. a & seq. Suo sine alieno impulsu cadere potest, alieno absque suo non potest, 1563. b Ejus casus ex superbia, 1508. a Lapsus iste describitur, 1245. b Hominis per peccatum tristis mutatio, 1397. b & seq. Homo à Deo misericorditer punitus, 1049. d, e Angelo mitius, 1508. b

Hominis post lapsum miseria, 423. c 814. a 836. e, f 1041. c 1176. b, c 1400. f 1552. f Miseria duplex, 786. c Triplex, 752. a 960. c Homo totus miser & nihil, 1079. d Si Deum ignorat, 56. d Ejus degeneratio à nobilitate sua in vilitatem jumentorum, 1109. a, b 1396 d Ex ignoratione suæ dignitatis, 385. c Homo ratione vigens, & non utens, bestiis bestialior, 1398. b Deo quam dissimilis, 1556. b Sibi ipsi legem posuit gravem nimis & onerosam, 599. f Post lapsum ex voluntate resurgere non potest, 612. c Homines formicæ similes, 277. b Homo mortalibus inhians meritò mortalis, 1555. a In ortu, vita & morte bestiis similis, 1556. a Homo bestia venationi obnoxia, 831. c Ejus hostes, V. Hostis. Hominum varii affectus, 1080. f & seq.

Homo à Deo quanti æstimatus, 794. e Hominis redempti à Deo dignitas, 720. a Homo quid à peccato, quid habeat à gratia, 364. b Homo tunc nascitur, quando ad amorem pœnitentiæ & odium peccati animus excitatur, 791. f Miseriam suam non agnoscens, divinæ expers miserationis, 1081. c Hominis lapsus & reparatio, 909. d Reformatio quomodo perficitur, 36. d Cur per Filium, 615 f & seq. Homo eadem die redemtus, qua creatus, 895. b Cur redemtus, non angelus, 719. a, b Quomodo in Deo, & Deus in homine, 1517. d

Homo crux Christi, 767. d Sit jumento similis in ferendo Christi onere, 859. d

Homo solo Deo satiatur, 593. c Homines sunt angeli, 947. b Quanta hominum gloria filios Dei esse & heredes, 1558. a Hominis beatitudo quoad corpus in quatuor, 1037. f V. Anima, Beatitudo. Homini quomodo donata omnia, 1085. f Homo quomodo trahat omnia ad seipsum, 1552. d Homo post Christi mortem cur non statim immortalis & sine peccato, 535. d, e

Honestum, animæ decor, 1563. c, d Ejus definitio, 1565. f Effectus exteriores, 1565. c

HONOR soli Deo debitus, non excludit honorem sanctorum, 863. c Honor episcopi est honor Ecclesiæ, 444. a Honorem & quietem metent, qui laborem & vilitatem seminaverunt, 970. f Honoris cupidi, & laboris inimici similes diabolo, 971. b

Honores sunt onera, 471. e 476. c Quibus obnoxii laboribus, 1376. f Eis proximum periculum, 834 c, d Aliis blandiuntur, aliis sunt formidini, 471. e V. Dignitates.

HONORIUS II. Papa, 34. a, b Fidus Ecclesiæ custos, 57. b Ejus æquitas, 55. d 54. c Solvit interdictum in Francia, 54. f 56. b

Hortus tropologicè sensus historicus, 1340. b Horti historici satio seu plantatio, creatio; germinatio, reconciliatio; fructus, reparatio, 1540. c

HOSPITUM susceptio, 1275. b Eorum frequentia apud Claræ-vallenses, 148. b 1447. b An omnibus pedes lavandi, 218. e Abbas cum hospitibus an cum fratribus reficere debeat, 218. f Mensa abbatis in domo hospitum improbatur in quodam abbate Ord. Cisterc. 591. d

Hospitali sub Fabernacensi abbatissa deserviunt monachi, 149 d

Hospitalitas commendatur, 239. b, c

HOSTES hominis tres, diabolus, mundus, & homo, 1562 e Item caro, mundus, & diabolus, 943. a Homo sui ipsius præcipuus hostis, 1562. e Hos divina virtute vincimus, 943. a Hostium duo genera nobis adversa, peccatum & pœna, 1163. c Hostes domestici, periculosiores, 305. a, b Hostes ecclesiæ profani nolentes, 1175. b

HUBALDUS archiepisc. Lugdunensis. V. Humbaldus.

Hugo abbas Bonæ-vallis Viennensis, 299. a

S. HUGO abbas Cluniacensis, 336. f Disciplinam restituit in monasterio S. Bertini, 133. n.

HUGO abbas S. Johannis in Valleia Carnotensis, 495

HUGO abbas Pontiniacensis, 46. c 54. n 57. a 355 a Episcopus dein Autissiodorensis, 199. d 206. c 243. f 244. c 362 c 308. e 430. b Apud Ferrarias consecratus, 177. n. 460. Concordia ejus cum Vvillelmo comite, 575. d & seq. Sanctus à Bernardo dictus, 269. c n. Irreligiosum ejus testamentum, ibid.

HUGO abbas Præmonstratensis, 47. n. S. Norberti successor, 247. n.

HUGO abbas Trium-fontium, Bernardi intimus amicus, 268. a Ab Eugenio creatus Cardinalis, 267. n. Ejus absentiam ægre fert Bernardus, 268. a

HUGO archidiaconus Eboracensis, 389. c

HUGO archidiaconus Faventinensis, 189. n.

HUGO archidiaconus Tullensis, 172. e Ejus elogium, 175. e, f

HUGO archiepiscopus Coloniensis, 26 n.

HUGO archiepiscopus Lugdunensis Cisterciense institutum approbat, 598 b

HUGO archiepisc. Rotomagensis ex abbate Radingensi, 41. e 42. n. Ad ejus electionem petitus regis Angliæ & episcopi Saresberiensis consensus, 42. n. Elogium ejus, 636.

HUGO archiepiscopus Senonensis ex abbate Pontiniacensi, 177. n. 195 n Aliis præcentor, 460.

HUGO archiepisc. Turonensis, 854 n. 784.

HUGO de Besuns, 127 e, n.

Hugo Carnotensis magister, 48. n.

Hugo de Castrocensium presbyter, 577. b

HUGO camerarius Cluniacensis, 352. e

HUGO comes Campaniæ, miles Templi, 45. a 541. Monasterii Claræ-vallensis benefactor, 45. b Ejus absentiam graviter fert S. Bernardus, 45. a

Hugo decanus Aurelianensis, electus episcopus, trucidatus, 557. n.

Hugo decanus Eboracensis, 389. c

HUGO decanus Meldensis, 577. b

HUGO I. dux Burgundiæ, 127 n. 162. n. Guillelmi Aquitaniæ ducis propinquus, 137. f

HUGO episc. Gratianopolitanus, 155 b 300. n.

HUGO episcopus Ostiensis, 276. c 278. a 281. c 286. c 288 a Epistola ejus ad Capitulum Cisterc. de obitu Eugenii papæ 384. b

HUGO Farsitus abbas, 48. b. e 614.

Hugo Farsitus Canonicus regularis S. Johannis de vineis, 47. n.

Hugo Farsitus monachus Belvacensis, 47. n.

Hugo Farsitus monachus Latiniacensis, ibid.

Hugo de Lausanna, 46. b Eum dehortatur S. Bernardus à transitu ad aliud monasterium, ibid.

HUGO de Lengis Præpositus ecclesiæ Carnotensis, 495.

HUGO Metellus canonicus regul. S. Leonis Tullensis, 14. n. 48. n. Epistolæ ejusdem, 380 e & seq.

Hugo de Mercono 180. n.

HUGO militiæ Templi Magister, 45. n.

HUGO monachus Divionensis, abbas S. Petri Catalaunensis, 61 e

HUGO de Paganis magister militiæ Templi, 541. 543. a Hugo frater Gaufridi, presbyter, 369.

HUGO de Tilio miles, 377. e

HUGO de Tociaco, presbyter, 377. b Hugo à S. Victore, 101. a Duo ejusdem nominis, 614.

Humanitas Dei fidem instruit, spem roborat, accendit caritatem, 796 f.

HUMBALDUS archiepiscopus Lugdunensis & Legatus, 59. b Aliis Hubaudus, 61. e.

HUMBAUDUS pistor, 377. c

HUMBAUDUS Tortus miles, 377. c

HUMBERTUS abbas Igniacensis, 252 n. 2065. n. Elogium ejus, 2066 e & seq. Obitus, 146 n. 1069. n.

HUMBERTUS archiepisc. Bisuntinus, 248 n.

HUMBERTUS II. comes Maurianensis, 209. n.

HUMBERTUS de S. Germano, miles, 377. c

HUMBERTUS monachus Claræ-vallensis, 2065. n.

HUMBERTUS præpositus, 526 e

HUMBERTUS ob duellum excæcatus, 58. d Ex divite pauper, 50 c Injuste damnatus, 49. c Pro eo Bernardus scribit, 47. 48. 49.

HUMILIATIO

Humiliatio à Deo signum gratiæ propinquantis, 1393. f Est via ad humilitatem, 91. c Humiliatio & humilitas quid differant, 1394. c Multi humiliati, sed pauci humiles, 1325. e Humiliatio veritatis, quæ, 1155. d Ex testimonio conscientiæ, 458. c Nihil facilius volenti, quam humiliare seipsum, 817. c Id fit adhærendo humilianti se veritati, 1128. a Seu humiliationi subjiciendo suam voluntatem, 1138. a Humilis vere est, qui humiliationem convertit in humilitatem, 1394. d Humiliationis & exaltationis mira connexio, 1529. a Humiliantur alii cum rancore, alii patienter, alii libenter, 1394. c

Humiles exaltandi, superbi humiliandi, 534. d Humiles visitat Dominus, præterit superbos, 1453 b Humilibus solis datur frui Verbo, 1566. c, f Humiliatio ab homine ut accipienda, 1394. a Humilibus nesciens diabolus fabricat coronas, 1319. c Humilibus quid in se considerandum, quid in aliis, 1159. d, c

Humiles singularia Dei beneficia celare studeant, 546. b Humilis verus vilis vult reputari, non humilis prædicari, 1313. f Et oculos campi, & aures silvarum suspectas habet, 469. c Ama nesciri; laudet te os alienum, non tuum, 781. c Hæc est magna virtus & summa securitas, quando & pie vivis, & tamen plus attendis quæ desunt tibi, quam quæ obtinuisse videris, 834. d In alto non altum sentire, sed humilibus consentire, nihil Deo carius, nihil apud homines rarius, 122 b Humilia secutus ascendere potest, quia non habet unde cadat; contra superbus, 352. b Humiliter sentire de se oportet nitentem ad altiora, 1393 c Contra vanam gloriam ut se præmuniat humilis, 469. a

Humilitas designata per auroram, 1282 Per nardum, 1005 c 1415. f Per hyssopum, 1453. a Ejus symbolum columba, 1424. a Pulcra ejus idea, 1403. d Ejusdem summa, 1138. a Humilitas est contemtus propriæ excellentiæ, 468. c Humilitas est virtus, qua homo verissima sui cognitione sibi ipsi vilescit, 560. a Ejus excellentia, 375. b Commendatio, 147. c, f 267. b 961. c, f Humilitas virtutum stabile fundamentum, 458. d Custosque, 776. b Aliarum virtutum propugnaculum, 468. b Alias virtutes accipit, acceptas servat, servatas consummat, 468. a, b Insipiens est qui in aliis meritis, quam in sola humilitate confidit, 1137. c Justitiæ virtus specialiter in ea consistit, 879. c Humilitas justitiæ consummatio, 1394. b Securior à ruina, 968. b & seq. Via ad veritatem, 559. c & seq. Via sola ad sublimitatem, 914. a Via ad Deum, 817. a Humilitas Deo quam grata, 1417. c Humilitati familiarius appropinquare solet divinitas, 471. d Magna humilitatis virtus, cui deitatis majestas tam facile se inclinat, 1418. b Humilium gloria Deus, 455. c

Humilitate nihil efficacius ad gratiam promerendam, retinendam, recuperandam, 1454. b Humilitate quid ditius, quid preciosius, qua regnum cælorum emitur; & divina gratia acquiritur, 767. b Bona via humilitatis, qua veritas inquiritur, caritas acquiritur, generationes sapientiæ participantur, 561. c Humilitas gratiæ nos reddit, 982. a Divinæ gratiæ solet esse familiaris, 755. d Conversio nostra ad Deum per humilitatem, 817. a Humilitas gratiam invenit in judicio coram Deo, 471. c Est propria virtus divinæ exhibenda majestati, 784. c

Humilitatis necessitas, 945. f 1255. c 1403. d Est scutum vanæ gloriæ opponendum, 837. a Nec pusillanimes facit, nec magnanimitas arrogantes, 1011. f

Humilitas innocentiæ conjuncta, duplex animæ decor, 1433. a Humilitatis & virginitatis pulcra connexio, 734. f Virginitas laudabilis, sed magis necessaria humilitas, 734. f 1282. b Illa supplenda per humilitatem, 736. a Ut castitas & caritas deceat, humilitas meretur, 468. a Humilitas & mansuetudo cognatæ virtutes, 5011. b, c Sola virtus humilitatis est læsæ reparatio caritatis, 781. c Humiles tantum martyrio idonei, 1431. a Humilitas si non habet unde pæniteat, habet ut pæniteat, 1413 a Quod minus habet imperfectio conversationis, suppleat humilitas confessionis, 759. b Humilitatis plenitudo, in quo, 1159. b

Humilitas Prælatis magis necessaria, 471 c Humilitatis in prælatis & magnatibus commendatio, 455. a Episcopis commendatur, 473. c Humiles prælati pauci, 1342. a Humilitas in peccatore amabilis, sed non admirabilis, 1451. a

Humilitas duplex, cognitionis, & affectionis 787. c 1415. f & seq. Humilitas cognitionis sola imperfecta, 1417. b Humilitas triplex, sufficiens, abundans, & superabundans, 804. c, f 1251. f In ore, in corde, in actu, 5 5 a Duodecim gradus humilitatis, 55. & seq Duo primi gradus in sæculo debent ascendi, 578. a Humilitas cordis sola parit sui diffidentiam, & in Deo fiduciam, 772. a

Humilitas etiam in pares & inferiores exercenda, 1417. a Rara avis in terris, aut sanctitatem non perdere, aut humilitatem sanctimonia non excludi, 1485. d Item humilitas cum sublimitate, 134. b Seu humilitas honorata, 753. d In alto posito non altum sapere quanto inusitatius, tanto gloriosius, 474. a Recta facere, & inutilem se reputare, apud paucos invenitur, 147. a Magna & rara virtus, manifestam omnibus tuam, te solum latere sanctitatem, 1103. a

Humilitatis præmio quis dignus, 1394. c Humilitas exaltanda quæ, 1394 f Quæ præter veritatem non laudabilis, 192. c Humilitas ambientium subdola, 439. c 178. b Humilitas falsa inducens superbiam, 91. c

Humilitatis motiva, 1400. f Omne humile inter palatinos probro ducitur: ac facilius qui esse, quam qui apparere vult humilis, invenias, 437. c Christi exemplum ad hoc longe efficax, 755. 1776. c, d 789. a 798 f 799 c, d 805. a 885. d 970 a Humilitatis duo pedes, consideratio divinæ potentiæ, & propriæ infirmitatis, 352. c Humilitas vera non tam à veritate, quam à caritate nascitur, 1416. d Humilitas proficientium alitur sensu & experientia imperfectionum, 1133. c. f Humilitatis causa cognitio sui, 1400. c 1401. f Humilitas ex consideratione perfectionis & virtutis aliorum nutrienda 1159. b Humilitas, quantumvis profunda, non nocet; elatio, vel minima, noxia est, 1403. c, f

Humilitatis & arrogantiæ effectus, 92. d Humilitatis subversio est, de humilitate laudem appetere, 1315. f Qui quasi ex humilitate gratiam Dei in se nolunt scire, duplex incurrunt periculum, 134. c Humilitas in divitiis periclitatur, 493. f Humilitatis epulæ, panis doloris, vinum compunctionis, 56. a

Humilitas virtus Christi, 799 b V. Christus.

Humilitas Mariæ commendatur, 735. b V. Maria. Humilitatem fratribus inculcare solet S. Bernardus, 762. a

Hydriæ in Cana vino impletæ tropologice explicatæ, 826. d 809 f 1187. f 1455. b 1487. f & seq.

Hypocrisis ex ambitione descendit, 1392. a Est virus Adami filiis hereditarium, 1334. c

Hypocrita non potest gloriari conscientiæ testimonio, 469. c Hypocritæ Religiosæ descriptio, 183. c Hypocritæ arboribus fructum non suum ferentibus comparati, 958. c Arguuntur, 815. f & seq.

Hyssopus herba humilis pectoris purgativa, 1071. d Humilitatem significans, 1453. a

I

Jacinctus Bobo cardinalis, 183. n. Iacob mystice quis, 750. a

Jacobus Jerosolymorum episcopus ut Christi fratris sui defuncti semen suscitaret, 422. c

Jactantia lepra, 903. d Quartus superbiæ gradus, 576. a Ejus proprietates & indicia, 572 b

Januensis civitatis elogium, 139 a Januensium erga Bernardum affectus, illiusque audiendi aviditas, 139. a

Ibracense monasterium Hiberniæ, 667. a

Ida comitissa Nivernensis, 537. c

Idsarus novitius dyscolus, 501. d

Idiomatum communicatio in Christo, 454. a

Idiotismi diversi in Galliarum provinciis, 707.

Jejunium, à Christianis exigitur exemplo Christi, 814. d, c Ejus utilitas, 1188 b Est refectio cordis, 816. c Medetur vulneribus, exasperatas conscientias lenit, ibid. Orationi devotionem & fiduciam donat, 820. f Impinguat, 816. d Duæ ejus alæ, oratio & justitia, 822. a Item pax & sanctimonia, ibid b

Jejunii fructus & modus, 820. c Jejunium singulis membris indicendum, 820. c Jejunandum a vitiis, 818 b Jejunii & orationis copula, 820. f Jejunii tempore lacrymis anima reficienda, 818. b Jejunia majoribus Sanctorum festis cur præmissa, 1058. c Jejunium in vigilia S. Andreæ, 1059. a Jejunium sabbati Romæ observatum, non Mediolani, 35. c Jejunium quadragesimale, V. Quadragesima.

Jejunia regularia usque ad Nonam, 819. c In authenticis festis remissa apud omnes pene religiosos, 218. b Octo diebus Natalis Domini, Epiphania, & Purificatione improbata, 218 b

Jejunii & abstinentiæ varia exempla, 102. b Jejunium in electione episcopi præmittendum, 193 d

Jejunio dæmon insidiatur, 819 d Jejunantium duplex vitium, vana gloria & impatientia, 816. d 1295. f Jejunium propriæ voluntatis Deo ingratum, 1318. c

Jeremiæ sanctificatio in utero, 1629. f & seq.

Jerusalem visio pacis, 718. a 802. a Elogium ejus, 142 d & seq. Terra sancta, 335. c, f 352. a Quanta ei reverentia debeatur, 335. f Est locus Passioni Christi a Prophetis prædictus, 634. c Jerusalem duplex, 749. d

Jesu nomen super omne nomen, 791. c Christo per excellentiam competit, 747. s 789. b 1312. a & seq. Nomen amabile & consolatorium, 797. a & seq. Lucet prædicatum, pascit recogitatum, lenit invocatum 1311. a Est salus, unctio, & gloria, 756. a Animæ medicina, 1311. c & seq. Mel in ore, in aure melos, in corde jubilus, 1311. c Vita cordium, 1531. b Olei proprietates nomini Jesu aptatæ, 1310. f Jesus longe a patria & parentibus quærendus, 364 c V. Christus.

Jesu baculus, 669. c

Ignatius ex monacho Cluniacensi S. Martini à Campis, Prior Caritatis, dein abbas monasterii novi apud Pictavos, ac tandem Cardinalis Tusculanus episcopus 201. n. 202. b 255. c 218. n.

Ignatii martyris reliquiæ apud Claramvallem, 839. f Epistolæ ejus ad quamdam Mariam, 832. f n.

Ignavia religiosorum imperfectorum notatur, 1057. a & seq. V. Pigritia, Tepiditas.

Ignaccense monasterium Ord. Cist., 851. n.

Ignis Dei duplex, 1461. f

Ignis qui Deus est, sic exercet vim ignis in vitia, ut in anima vicem exhibeat unctionis, 1462. a Ignis benedictus, ignis malignus, quis, 961. d, e

Ignis novi benedictio in festo Purificationis, 961. b

Ignorantia noxia, 1368. d Quam damnosa, 1397. c & seq. Reddit hominem bestiis inferiorem, 1397. c Hæc cavenda, sed magis arrogantia, 185. f Ignorantiæ duæ filiæ, falsitas & dubietas, 1318. c

Ignorantiæ peccata aliqua esse, 632. f & seq. Non omnis tamen damnabilis, 1399. a Triplex culpabilis, 626. d Ignorantia baptismi excusabilis ante prædicationem, 626. c Ignorantia affectata non excusat, 567 a Ignorantia duplex, Dei & sui; utraque damnabilis, 1398. c, f Quam fugienda, 1401. b Ignorantia sui superbiam; Dei desperationem parit, 1403. c Ignorans Deum nihil est, 56. d Ignorare Deum non possunt religiosi, 784. d Conversionem

nem nolle, Deum est ignorare, 1404. c Ignorare puriorem de moribus Scripturæ doctrinam pæne hæreticum, 221. c
Illapsus in animam, 1381. b Soli Deo competit, 1179. a
Illusionis nocturnæ causa an vestes lavandæ, 322. b Eam passus diaconus ministrare non debet, 686. c
Illustris nomen episcopo tributum, 92. a
Illustrissimi titulus Regibus, 144. c
Imago & similitudo Dei in homine quid, 614. b Remanet in damnatis, 974. b Imaginis & animæ discrimen, 1346. f Imaginis seu Verbi magnitudinem & rectitudinem suo modo refert anima, 1346. c
Imarius S. Malachiæ magister, 661. a 662. & 665. a, c
Imbres boni & temporanei, plantis spiritualibus utiles, 1466. a Imbres noxii plantis spiritualibus, 1465. f 1466. b, c
Imitanda quædam in sanctis, quædam miranda, 963 f 1053. b Imitandi sancti in moribus, non in miraculis, 964. b
Imitatio Christi necessaria, 728. c 889. a Hanc etiam sanctis debemus, 1116. a
Immortalis anima spiritaliter potest mori, 1350. e, f V. Anima.
Immortalitas animæ & fides resurrectionis, 846. a, b Immortalitas vera quæ, 1351. a Immortalitas hominis qualis post peccatum, 1514. f
Immutabilitas Dei, 1380. a V. Deus. Hanc denotat statio Seraphim, 948. c
Impatientia animæ perditio est, 1089. a
Imperatoris officium est ecclesiam defendere, 143. b Ei sublimitatis titulus tributus, 174. a
Imperfectio conversationis quod minus habet, suppleat humilitas confessionis, 719. b Cum imperfectis ut se gerendum, 87. a Humilitas proficientium alitur sensu & experientia imperfectionum, 1335. c. f
Imperii nec libertas ecclesiæ, nec ecclesiæ nocet imperii prosperitas, 142. e
Impietas quid, 1187. c
Impiis etiam desideratur pietatis fructus, 340. d Eorum circuitus in res creatas, 591. c
Impœnitentia sola damnabilis, 518. d
Impositio psalmorum & antiphonarum monacho indisciplinato prohibita, 178. c
Impunitas quot malorum mater, 434. c Ausum parit, 444. a
Incarnatio Verbi, osculum oris Dei, 1278. b Prima de Incarnatione promissio Abrahæ facta, 1035. f Trinitatis operatio in Incarnatione, 1190. b Incarnationis summa, 977. a Oeconomia, 974. & seq. Et causa, 780 a Ejusdem paradoxa, 739. d In Incarnatione tres mixturæ seu uniones admirabiles, 763 d In Incarnatione unio Verbi & hominis expenditur & commendatur, 763. f & seq. In hoc mysterio novum, antiquum, æternum, 954. d
Incarnationem quænam virtutes promoverint, 375. b In eo triplex divinæ potentiæ effectus, 414. c 780. d Etsi in eo non tam potentiam, & sapientiam manifestavit Deus, quam benignitatem, 1146. b, c & misericordiam, 776. c In Incarnatione tria consideranda, 556. f 1215. a
Incarnationis finis præcipuus, 1318. d Cur Deus visibilis apparere voluerit, 1380. c & seq. Deus incomprehensibilis per Incarnationem voluit comprehendi, 1016. c Filius cur potius incarnatus quam Pater & Spiritus-sanctus, 727. d & seq. 977. d Incarnati Verbi odore & suavitate tracta demum ecclesia, 1315. d
Incarnationis mysterium inscrutabile, 977. b Dæmoni occultum, 748. a 888. c Angelis quomodo ignotum, 634. a Ejus modus etiam Gabrieli archangelo ignotus, 635. a Incarnationis mysteria omnia antiquis Patribus omnibus nota non fuisse, 632. d & seq.
Incarnationis & Passionis Christi meditatio incentivum dulcis amoris, 1141. c & seq. Patrum desideria ad Christi Incarnationem nostrum arguunt torporem, 1270. c & seq.
Inclusi leges & conditiones, 562 c
Inconstantia vitanda, 959. b, c
Incontinentes clerici notantur, 493. b
Incorrigibiles monachi & Sanctimoniales an ejiciendi, an incarcerandi, 105. n. Non rescindendi, non ejiciendi, 106. f
Increpationes æquo animo ferendæ, 911. b 991. c Earum utilitas, 1461. d Eis efficacior gratia, 1190. a Increpationibus tenerius sibi fratres adstringit S. Bernardus, 1175. f V. Correptio, Indignatio, Ira.
Indulgentia Dei erga peccatores in tribus, 941. a, b
Indulgentiæ pro cruce signatis, 318. a 171. c
Indurati ad Dei beneficia notantur, 931. c f V. Cor durum.
Ineptiæ dictæ graves hæreses, 309. 8, n.
Infantes quomodo cohæreant Christo per fidem, 1243. b Infantium sine baptismo decedentium qualis pœna, 1508. c n. V. Baptismus.
Infernus, locus & mors quibus competant, 1091 e Inferni descriptio, 1177. f & seq. Verbum asperum, 832. b Ejus timor, 1315. a, b Consideratio laborem omnem emollit, 832. e In inferno locus quietis & refrigerii ad requiem sanctorum ante Christi adventum, 102. d 103. f 124. c, e 1035. e Eo descendens Christus quid egerit, 1036 a In inferis cassatur libertas utraque consilii & complaciti, 615. a & seq.
Infidelis Deum diligere debet, 585. b 586. c Non diligens est inexcusabilis, 586. b
Infidelitas cum caritate esse non potest, 467. c
Infirmi majoris meriti materia, 71. e Infirmi apud Cluniacenses baculum deferebant, 536. e Infirmis de communi Regulæ rigore aliquid relaxandum, 1158. f Eis in refectorio præter communes cibos aliquid procuratum, 1062. b n.
Infirmitas humana lectulus, 1568. c Infirmitas carnis spiritui vires subministrat, & contra, 1174. a Infirmitati alienæ compatiendum, 1158. d, e Infirmitas prorsus utilis, quæ medici manum requirit, 481. c
Infulæ quid, 407. n.
Ingobrannus pater Eliæ monachi Claravallensis, 119. a
Ingrati Deo prælati admonentur, 862. c Ingratis misericordiam negare, misericordiæ res est, 1141. d Ingratus beneficio redemtionis non dormit, sed mortuus est, 867. e
Ingratitudo, grave peccatum, 940. Ingratitudo erga Dei beneficia vitanda, 134. e f Maxime Deum quærenti, 1519 f Et religiosis, 1141. f Claudit manum benefactoris, 1142. b Perversi cordis est occasiones ingratitudinis vestigare, 867. d Ingratitudinis vitium dissipare debet modus redemtionis nostræ, 1297. a Quanta confusio Dei Filium ingratis oculis cernere morientem, 114.
Inimicos quomodo aut quare diligendus, 1440. c d V. Amor, Caritas.
Injuriæ quomodo vincendæ, 45. f In acceptis injuriis ut se gerendum, 1371. c Injuria proximi nulla levis, 1371. f 1373. c Injuria servorum ut ulciscenda, 84. e
Injustam voluntatem duo comprobant, vel cum peccare, vel cum impune peccasse libet, 613. e
Inobedientia primorum parentum unde tam culpabilis 312. d Est causa mortis, 3089. a Inobedientiæ indicium, 794. e
Innocentes in fide Ecclesiæ martyrii coronam perceperunt, 1498 a Veros esse martyres, 787. c Idque apud Deum, 788. a Eorum festivitas, 103. f
Innocentia & humilitas, duplex animæ decor, 1421. a Innocentia portio est justitiæ, 1194. c Innocentiam servare facilius, quam congruam agere pœnitentiam, 1329. a
Innocentius Papa II. 138. c 159. c 164. a 165. a 166. c 168 a, c 172. d 174. c 178. b 182. a 184. b 186. c 189. d 190. c 197. b, c 198. d 199. a, c 280. a, d 219. c 230. a 294 c 296. c, d 300. a 304. c 308. c 311. c 312. a 314. c 316. d 317. b d 318. c, c 319. a, c 643. c 674. a 687 c Ejus electio & promotione prior, & ratione probabilior, & tempore prior, 157. a Item innocens vita, fama integra, electio canonica, 138. b Hunc confirmant electio meliorum, approbatio plurium, & attestatio morum, 130. c 131. a
Ejus vita & fama æmulum non timet, 137. a Virilis ejus animus, 398. a Ejus fuga eum probat virum apostolicum, 129. f Positus in ruinam & resurrectionem multorum, ibid. e Oppressorum solatium, præsumtorum vindex, 152. e Ab universo orbe susceptus, 130. a 131 a 135. b & seq. A Regibus agnoscitur singularis episcopus animarum suarum, 130. b 136. b Reges ei adhærentes, 130. b 138 a 136. b Agnoscitur ab Henrico Anglorum rege, 143. a, n. Suppetias ab eo petit Bernardus pro Innocentio, 144. e Quomodo à Cluniacensibus exceptus Innocentius, 151. n. Ecclesiam Cluniacensem consecrat, ibid. Investituras negat imperatori Lothario, 134. a, n. Vvillelmo Eboracensi intruso resistit, 217. a Ludovicum Juniorem innagit, 256. n. Alia ejusdem Pontificis præclara facta, 154. a Privilegium S. Bernardo concessum, 319. c Bernardi abbatis Itali querela ad eum, 314. a & seq.
Innovatio V. Renovatio.
Inobedientia V. Obedientia.
Inquietos sæpe compescit vitæ districtio, 87. e
Insipiens quis, 1200. f Nullum genus insipientiæ infidelitate insipientius, 436. f
Inspirationes divinæ quam sollicite observandæ, 1131. d V. Gratia.
Intellectus colli nomine designatur, 1411. e Intellectus & affectus noster purgandus, 985. a Rari, quibus utrumque competat, 986. a, b
Intellectus noster in visione beata totus in Deum fertur sine discursu, 416. f Intellectus est rei cujuscumque intelligibilis certa & manifesta notitia, 447. b
Intentio mentis est facies animæ, 1409. d Color operis, 1514. a Discernit culpas & meritum, 701 621. e Valet etiam in opere non bono, 516. d Intentionis puritas, 763. d Duo requirit, rem & causam, 1409. f Intentio recta & vitiosa exemplo declarata, 1410. a Intendere in Deum non propter Deum, hypocrisis est, ibid. c Propter Deum dicere nihil juvat, nisi ea pura mentis intentione, 850. c, f
Intentio mutua sponsi & sponsæ, 1505. c
Intercessio sanctorum, 1069. c 1314. f 15. a 1257. f 1260. a V. Sancti.
Interdictum in terram Regis pro infestatione episcoporum, 54. n. c, e Hoc solvit Honorius II. 54. f 56. b
Interulas non gerunt Cistercienses, 6. n.
Investitura gratiæ, 890. e Investitura regalium, 163. b n. Investituræ diversæ, 890. f Investituras ecclesiarum repetenti Lothario imperatori obsistit Innocentius II. 134. a, n.
Invidia, oculus venenatus, 865. c Basilisco similis, 865. c Mors animæ, 43. a Calix dæmoniorum, 12. c Invidia obnoxii justi, 291. b Invidiam ne quidem miseria declinare potest, 55. b
Invidere nihil nisi malum videre est, 865. c Rara virtus de aliena virtute gaudere, & non invidere, 1437. c Invidi tormentum gloria aliena, 954. c
Invitus nemo bene facit, 819. c
Invocatio Sanctorum, V. Intercessio.
Inutilitas sola ad damnationem sufficit, 102. a
Jobi pietas, 1598. b
Jocandi quis modus etiam inter pios, 21. f V. Risus, Scurrilitas.
Jocerannus episcopus Lingonensis, 62. n.
Johannes Bapt. lucerna ardens & lucens, 947. d Fervor in eo triplex, 984 d Johannes Baptista vere ardens fuit, 984. b Christi non usurpavit gloriam, 942. c, f Ejus festivitas, 103. Nativitas etiam apud infideles sollemnis, 985. b Cur celebrior morte, 103. d 992. a
Johannis Bapt. prærogativæ, 984 a Sanctificatus in utero, 169. f & seq. Zelus in corripiendis impiis, 986 a Devotio erga Dominum, 986. c Eius pœnitentia nos ad eam excitare debet, 985. e Johan. Baptistæ Christus mortem suam significavit, 104. a Abusus in celebrando natali S. Johannis Baptistæ, 984.
S. Johannes Bapt. Laudunense monasterium, 185. a Agente B. ...

ad monachos transit, 55. c 56. n.
S. JOHANNES Evang. Martyr apud angelos, 788 a
JOHANNES abbas S. Bertini, 153. n.
JOHANNES abbas de Busaio, 257. c
JOHANNES abbas Casæ-Marii monasterium suum Cisterciensibus adunat, 344. n. S. Bernardum de infelici successu sacræ expeditionis consolatur, 344. c & seq. Divinis revelationibus illustratur, 344. c
JOHANNES archidiaconus Aurelianensis intrusos, 152. n
JOHANNES archiepisc. Hispalensis, 624.
JOHANNES canonicus reg. S. Stephani Divionensis, 289. a, n.
JOHANNES Cornubiensis, ibid. n.
JOHANNES Cremensis card. 161. b n.
JOHANNES decanus Aurelianensis, 160. n. Ejus cædes, ibid.
JOHANNES auctor necis Archembaldi subdiaconi Aurelianensis, 180. d n.
JOHANNES episc. Aletensis, 285. n.
JOHANNES episc. Aurelianensis, 357. n.
JOHANNES episc. Roffensis, 194. n.
JOHANNES episc. Sagiensis, 246. n.
JOHANNES Salesberiensis, episc. Carnutensis, 125 b c o.
JOHANNES episc. Valentinus, 247. n.
JOHANNES Papyrio, legatus in Hiberniam, 279 n. Ejus elogium, 279 c
JOHANNES presbyter cardinalis, 310. b
JOHANNES Zirita seu Cirita abbas in Hispania, 178. a, b
JONATHÆ salus dubia, 1319. a
JORANNUS abbas S. Nicasii Remensis, 45. e Bernardo familiaris, 46. d
Jordanis, id est descensus, 203. a Jordane nihil eminentius in fluminibus, 551. f
JORDANIS de Ursinis legati scelera, 279. a, b
JOSEPH augmentum significat, 742. d Joseph patriarchæ lacrymæ, 1298. d Præscius fuit exaltationis suæ, non humiliationis, 174. e
JOSEPH vir B Virg. cur voluerit relinquere Mariam, 741. c & seq. An dubitaverit de ejus integritate, 742. b Ejus elogium, ibid. Ab Angelo confortatus, 733. f David filius, 742. f Pietas ejus, 1298. d Joseph integritatis Mariæ testis & custos, 764. c S. Josephi cum Josepho filio Jacob comparatio & elogia, 742. d & seq.
JOSLENUS episcopus Suessionensis, 86. n. 205. e 207. c 262 o. 313. b, e 309 d 310. c Cognomento Rufus, 205. n.
Iporia civitas Italiæ, 873. f
IRA facit ut propriæ salutis non advertatur periculum, 256. c Ira excæcat hominem, 424. e Ira bona & mala quæ, 70 c Ira affectio naturalis hominum est, sed abutentibus bono naturæ gravis perditio est, 866. a Ira accumulata fit furor, 1508. c Ira ut usus sit S. Malachias, 2047. c Irascendum solis peccatis, 866. c Si peccato irasceris, non peccas; sed quod peccaveras exterminas, 1414. f
Iræ Dei & furoris discrimen, 1508. b Gravissima ira Dei, cum sinit impune peccare, 1415. a & seq.
Iracundia draconi comparata, 866. a
ISAIÆ Propheria in Adventu lecta ad nocturnas vigilias, 218. c
ISRAEL idem ac Videns Deum, 1042. c
ISRAELITÆ causa famis in Ægyptum profecti, quid tropologice, 1198. d Israelitarum captivitas sub Pharaone typus captivitatis nostræ sub diabolo, 1152. b
ITERIUS abbas Saviniacensis, 468. n.
Jucundum quid & quotuplex, 1203. d
JUDA, id est confessio, 787. c Seu laudans, vel confitens, 1884. b
Judæi per universum orbem dispersi, ut Christi passionis sint testes, 328 b Oleum habent in codicibus, sed non in cordibus, 1308 c Non sunt è medio tollendi, 328 b 330. c Solo Christi odore contenti, nos odore ipso ad gustum allecti, 350. d Unde sic tantum prolapsi, 1472. f Eorum ruditas, 1472. b Duritia, 818 c Stupiditas, 1472. e Consummata malitia in Christi morte, 1472. d Judæorum servitute nulla gravior aut turpior, 410. b Judæis justitia, gentibus misericordia obtigit, 1306. a
JUDICIS conditiones, 304. d Judex etiam in apertam culpam tremens se vindicem exhibeat, 49. f Judices datos declinare an liceat, 146. e Appellare ab electis judicibus non licet, 185. e
Judiciaria potestas non tam episcopis competit, quam principibus, 411. e & seq.
JUDICIA præcipitata non decent episcopum, 853. b Judicare de dogmatibus ad episcopos pertinet, 183. b Ad judicia non admittendi amici, 565. e
Judicia tria; humanum, proprium, & divinum, 1149. a Judicare nos quomodo debeamus, 1458. d Non usurpandum de se ipso judicium, quod Deo soli reservatur, 472. b Judicium de proximo vitandum privatis, non prælatis, 1412. c Qui ex hominum judicio pendent, sunt instabiles, 983. f Judicium corrumpunt amor & odium, 565. c Pertinaces in proprio judicio præstringuntur, 904. c & seq. Judicii proprii sequaces perstringuntur, 1591. b
Judicii timore temperanda consideratio misericordiæ, 512. b Judicium Dei, non hominum Paulus æstimat, 1154. c Judicium Dei quam terribile futurum 849 f Maxime timendum, 872. b Præsertim peccatoribus, 1026. c Judicis supremi oculi quam timendi, 1456. c
Judicium extremum, 4. b 33 a Quomodo illud securi exspectare possimus, 727. b Proprio judicio præveniendum, 810. a Judicii & gehennæ timor, 1315. a, b In judicio quantus pudor maneat negligentes, 1145. a Judicium futurum non sine misericordia erit, 859 c In judicio merita, non signa quærentur. 911. d, e In judicio non exhibebitur divinitas, sed humanitas, 1524. e Deus judicandi potestatem dedit Filio ut homini, & quare, 1524 f Judicium Christi quam timendum, 1456. b Judicii diem Christus ignoravit scientia experimentali, 563. d Judicii extremi scientia est paucorum, 782. a Nobis est necessaria, 761. f Tres illius gradus, dolor de peccatis, correctio, & sollicitudo, 763. b, c In primo gradu accenditur, in secundo ardet, in tertio lucet, 761. c
Judicium seu probatio aquæ, 1446. a, n.
IVETA mater Eliæ monachi Claræ-vallensis, 119 a
IVETA sanctimonialis, 218. n.
JUGUM Christi suave, 1087. b 1139. b Quibus, 169. b Nempe amanti, 30. c 1428. c, d Levat, non gravat, 343. c Importabile nisi Christi spiritui, 509 f Jugum caritatis suave, 30. c, f Jugi & ducis commutatio, 870. d
JULIANUS Augustus, 2054. e
Jumento fit homo similis in ferendo Christi onere, 839. d Jumento comparantur duri & indevoti religiosi, 88. e
IVO cardinalis, 185. c, n. Legatus, 201. a Ivonis cardinalis testamentum, ibid. c
IVO canonicus S. Victoris, cardinalis, 130. d, n.
IVO Henrici Murdach discipulus, 109. n. 210. c
IVO frater VVillelmi Claræ-vallensis monachi, 192. n.
IVO Thomæ Beverlacensis Præpositi familiaris, 363 b
Juramenta illicita non esse tenenda, 203 A Hæreticorum error de juramento & perjurio, 1491. d Francorum abusus in juramentis, 203. a
Jurgia qui seminat, diaboli vices gerit, 119. e
Justificatio præparatio ad futuram gloriam, 114. f Resurrectioni Christi tribuitur, 272. e Justificari cupientes à tribus abstinere, & tribus insistere debent, 1127. b Prædestinatio, præparatio ad justificationem, 114. a
JUSTITIA, lilium, 1512. a, e Virtus generalis cui ceteræ subserviunt, 1199. d Animæ vita, 114. d Naturalis animæ cibus, 593. b Panis, 757. d Melior quam pecunia, 40. c Ejus semina, lacrymæ, 1408. b Justitia virtus est quod suum est unicuique tribuens, 724. f 811. a 1114. a Quid debeat superiori, quid inferiori, quid æquali, 715. a Deo, prælatis, & fratribus reddenda, 821. a Justitiam Deo, pacem proximo debemus, 1114. a
Justitiæ zelus commendatur, 900. d Aliud est tenere, aliud diligere justitiam, 429. e Justitiam esurientes accipiunt ultra desiderium, 1027. e
Justitiæ duo necessaria, 1111. e Consistit in duobus, 1187. d Duæ ejus partes, non peccare, & peccatum per pænitentiam damnare, 974. c Justitia duplex, lata & stricta, 804. c Ordinata quæ, 1192. d Justitia præcipue in humilitate consistit, 870. c Ejus perfectio in quo, 413. c 1184. f 1431. b Absoluta ejus perfectio tantum in patria, 611. c Nihil præter justitiam beatificare animam potest, 1037. d Justitiæ laus & fructus, 805. a, b Justitiæ cum aliis virtutibus connexio, 413. d Justitia temperantiæ necessaria, 413. e
Justitiæ periculum triplex, 995. b Justitiæ nostræ judicandæ, 1456. c Omnis justitia tepida, omnis transitoria, omnis vendita erit in oblivione coram Deo, 295 b
Justitiæ divinæ, humanæ, & angelicæ differentia, 953. b Justitia hominis, indulgentia Dei est, 1544. f Justitia Christi nostra est, 653. b Justitia Judæis, misericordia gentibus obtigit, 1306 a Ex misericordiæ præsentis magnitudine colligenda est severitas futuræ justitiæ, 797. c Dei bonitas mixta cum justitia, 573. b
JUSTUS quis, 1258. d Is quo modo vinea, 1482. c Justus non est nisi qui amanti se Deo vicem rependit amoris, 114. d Justorum gloria & divitiæ, 191. b Justis quomodo non sit lex posita, 91. a, b 600. b Justus duo per justitiam habet: agere, & pati quod debet, 1223. c Justi invidiæ obnoxii, 291. b Justorum tres gradus, 1126. e Justorum mors bona propter requiem, melior propter novitatem, optima propter securitatem, 110. a Justo numquam satis est, 253. e Justorum opinio malis placet non opus, 1512. d
Justa causa à Deo deseri non potest, 314. e
Juventus ad meliorem frugem leniter flectenda, 283. e
Juvenum excessus patienter portandi, 283. b In juvene quæ Bernardus probentur, 363. e V. Adolescens.

L

LABOR. Ad eum homo natus, 1087. e Sed non ad ipsum creatur, 1164 b Nemo hic sine labore & dolore, 1087. f Anima appetit quietem, sed Christus incitat ad laborem, 1410. e Laboriosum nihil, quod propter Deum fit & per ipsum, 810. d Labores nostri cum præmio collati, 1086. d & seq. Quomodo honestentur, 1127. a Laboris remedium, alterius laboris est initium, 1109. c Qui in labore hominum non sunt, in labore dæmonum erunt, 1144 a Ejus detractio pia, miseratio crudelis, 827. d
Labores pro ecclesia, non sine fructu etsi absque effectu, 314. d
Laboris materia prælatis numquam deerit, 419. b Labores & crux, prælati hereditas, 420. a Exhortatio ad sollicitudinem & laborem, 420. b
Labor manuum commendatur testimonio & exemplo Apostoli, 1188. d An dimitti possit, 218. c Ex eo vivat inclusus, 160. d Labores Cisterciensium, 396. d Ex labore suo pauperes alunt Claræ-vallenses, 831. a Labore manuum vivunt sanctimoniales Cistercienses Monstenoli, 85. n.
Laborante corpore mens intenta sit ad causam laboris, 1164. c
LACRYMÆ, semina Justitiæ, 1408 b Lacrymæ pænitentium, vinum Angelorum, 1376. a Lacrymæ caritatis. 146 f Lacrymæ & orationes, arma S. Bernardi, 228 a
Lacrymæ Christi quam dissimiles lacrymis aliorum infantium, 782. f
Lacus, infernus & mors quibus competant, 1093. e
Læta gratiora sunt expertis tristia, 1306. a Lætis hic permixta tristia, 880 A
Lætitia vera unde nascatur, 1402. d
Lætitia inepta, tertius superbiæ gradus, 575. e Ejus indicia, ibid. d
Lætitiæ falsæ origo & effectus, 575. d Nulla verior miseria, quam falsa lætitia, 669. b V. Gaudium, Voluptas.

Laici fratres illitterati, 707.

LAMBERTUS abbas S. Bertini monasterium suum Cluniacensibus subjicit, 158. n.

LAMBERTUS episcopus Engolismensis a S. Bernardo laudatus, 223. c

LAMBERTUS eremita, 170. c

LAMBERTUS monachus, 206. a

LANDRICUS presbyter, 377. b

LANGULFUS episcopus Astensis, 135. b

Languor animæ & ariditas ex superbia, 1453. c Languor ad spiritualia in nobis unde, 3064. d

Languor amoris ex absentia dilecti, 1442. a

LANTELMUS abbas Casæ-Dei, 476. n.

Laperasperi portus, 673. a

Lapides quinque jaciendi in superbiæ vitium, 917. c

Lapsus hominis & reparatio, 909. d Lapsus primorum parentum ex instabilitate & defectu caritatis, 1063. a

Laquearia domus spiritualis, gratiæ gratis datæ, 1428. d

Laqueus divitiarum, 832. f

Larzicurtis Prioratus Canonicorum Regul. S. August. cessit Patribus S. J. 51. a.

Latebræ monachorum felices, 834 d

Latiniacense monasterium sanctitate & religione florens, 125. n. 126. d 399. b Ejus ecclesia celebris & famosa, 198. c

LATRO uno die pænitens & beatus, 36. d Ejus in cruce fides, 800. f Crux ei fuit pons brevis ad transeundum de luto sæcis ad paradisum voluptatis, 36. d

Latum, longum, altum & profundum cavendum, 433. f

Lateris dextri in Christo aperti mysterium, 844. c, f

Laudatores veri ac ficti qui, 80. f

LAUS omnis recte factorum Deo referenda, 1504. f Laudandus est Creator in creatura, 334. d

Laus & gloria sanctorum unde, 1039. f & seq. Laudantur secure sancti in cælis, 1039. c, f Supernis addere velle laudibus, detrahere est, 357. c

Laudes humanæ quatenus admittendæ, 1204. f Contemnendæ sunt, 469. a Earum vanitas, 57. b Iis credere securum non est, 34. a Non ambiendæ, 1504. e Eas capere exsecranda perversitas, 1017. d Laudatio nulla secuta, ubi nec ipsa vita secuta est, 1030. b Laus a bonis & rectis sufficere debet, 1346. d Non omnis laus est adulatio, 81. a An quis laudandus in vita sua, 40. a Laudet te os alienum, non tuum: ama nesciri, 782. c V. Gloria.

Laus perennis in Luxoviensi monasterio, 664 c Laudantium Deum alacritas cælestis habitationis statum repræsentat, 1394. f

Laudunense S. Johannis monasterium transit ad monachos, 55. c 56. n.

Laxiorem vitam repetere illicitum, 295. e & seq. Apostasia censetur, 295. f

LAZARI & pænitentis comparatio, 1003. f Ejusdem sepulti tropologica consideratio, 1003. e Eum repræsentant novitii, 1463. c

Lectio non sapit, si Jesus in libro desit, 1311. c n. Lectio sancta ab impuris mentibus indigne præsumitur, 1367. d 1368. d V. Libri.

Lectio apud monachos in claustro, 539. e

Lectulus humana infirmitas, 1368. c

Lectulus sponsi quis, 1332. d Lectulus floridus sponsæ, claustra & monasteria, 1416. b Item conscientia bonis referta operibus, 1429. c

Lectum durum vigiliæ mollem efficiunt, 7. a

Lectus animæ, 1031. d

Legalitas pro bona fide in exsequendis promissis, 218. a

Legatio archiepiscopi Remensis, 38 a, b

Legati apostolici quales esse debeant, 440. b & seq.

LEGERATUS abbas S. Michaelis, 538. c

Lenitas. Sine ea non plus hominibus placere possibile, quam Deo sine fide, 770. a V. Mansuetudo.

LEO abbas S. Michaelis, 552. n.

S. LEO Papa, 186. n.

S. LEONIS monasterium Tulli, 102. n.

Leonis ad rugitum nulla bestia stare potest, 866. a

LEONIUS abbas S. Bertini, vir religiosus & doctus, 540. d. n. S. Bernardi amicus, 541. f

Lepra septuplex moraliter expenditur, 903. b

Lesciense seu Lætiense monasterium celebre, 158. n. Hujus nonnulli abbates, ibid.

Lemnos civitas Mummoniæ, 662. c 677. c, f 681. c

Levitas animi, secundus superbiæ gradus, 575. a Describitur, ibid. b

Lex quomodo justis non sit posita, 51. a, b 600. b Lex Domini caritas, 50. a Lex servi & mercenarii qualis, 50 c

Leges Dei prælatis plus curandæ, quam Justinianæ, 400. d

LIBERTAS soli competit voluntati, quæ ea privari non potest, 603. d Necessaria est ad meritum, 1331. d Ei non officit trahi a Deo, sed neque tentari, 617. b & seq. An ipsi præjudicet velle habere bonam voluntatem, & non posse, 607. c Hanc non tollit metus mortis, 618. a Libertatem & meritum tollit necessitas, 605. c Libertate arbitrii non abutendum, 613. f

Libertate triplici an præditus Adam in paradiso, 611. f & seq. Libertas qualis homini post peccatum, 1553. d Homo opus habet Christo reparatore duplicis libertatis, 613. d Libertas nostra per Christum qualis, 606. d

Libertas perfectissima erit in patria, 608. b Libertas triplex secundum perfectionem, non est hujus vitæ, 611. c Libertas triplex, a peccato, a miseria, a necessitate, 606. a, b Earum doces, ibid. c, Christus illas habuit, sed secundam potentia tantum, non actu, ibid. e, f Libertas a peccato est liberum consilium, 607. c Libertas a miseria, liberum complacitum, ibid. Neutram hic habemus, 608. a Libertas a necessitate Deo & creaturis omnibus æqualis, sed cum aliquo discrimine, 607 a & seq. Libertas consilii & complaciti duplex, 611. b Utramque amisit primus homo abutendo libertate arbitrii, 611. b, c Qualis utraque hic spectanda, 613 c Ab inferis utraque exsulat, 613. a & seq. Sine utraque libertas arbitrii est quasi captiva, 609. f Libertas consilii inest ex parte in viris spiritualibus & mortificatis in hoc sæculo, 608. c An etiam libertas complaciti, 608. f & seq. Ea utcumque fruuntur contemplativi, 609. d, e Non vero improbi, 609. b

Libertas peccandi, undecimus superbiæ gradus, 579. a Mala libertas, quæ excutit obedientiæ jugum, 476. a Libertatis privilegium contumaci monacho dari improbatur, 327. b, d

Libertas Christi in moderandis actionibus corporis sui, 889. d

Liberum est quod voluntarium, 1551. f Libera simul & ancilla anima, 1552. d

LIBERUM arbitrium quid, 604. c 606. a Unde dictum, 605. b 616. c 1551. d Ex quo genere libertatis dicatur, 607. e Medium est inter divinam voluntatem & carnis appetitum, 619. d Non æquis inter bonum & malum potestate & facilitate versatur, 616. e Sic præsis corpori, ut sapientia orbi, 816. c Peccato non est amissum, 612. f Sed remanet miserum, 613. a & seq. Cur sui defectum non patitur, 614. b In eo æternæ divinitatis substantiva quædam imago est expressa, ibid. Per se cadere potest, resurgere non potest, 614. c, d 616. e Nec respirare de malo in bonum, sed nec proficere de bono in melius, 613. c, d

Liberi arbitrii & gratiæ individua operatio, 622. a Gratiæ triplex operatio circa liberum arbitrium, 621. d Ipsum excitat, sanat, roborat, & servat, 622. f Liberum arbitrium cooperatur gratiæ, consentiendo, 604. a Non liberi arbitrii, sed Domini est salus, 620. c

Libri. Pietas non solum in iis habenda, sed in moribus, 1508. e Silva & solitudo plus docent quam libri, 110. d V. Lectio.

Libros suos transscribi non vult S. Bernardus, 94. f

Ligecurtis, 180. d

Lilia tria nobis necessaria, continentia, innocentia; patientia, 1515. c, d Lilia spiritualia quæ, & quomodo cuicumque curanda, 1513. f Lilia nostra pauca & rara, 1513. a Lilia sponsi quæ, 1511. d & seq. Refectio inter lilia quid, 1521. b Pasci inter lilia quid, 1514. f Christus in gloria an pascatur inter lilia, 1519. a

Lingonensis ecclesiæ actio, 121. d & seq.

Lingonensi episcopo hominium debet Theobaldus comes pro casamento, 51 c

LINGUA ubique frenanda maxime in convivio, 444. c Ejus multiplex peccatum, 1118. a Quanta mala, 1119. c, d Linguæ bonæ utilitas, 1120 c Tria ejus aromata, 901. d V. Loquacitas.

Lingua Verbi, favor dignationis ejus; lingua animæ, fervor devotionis, 1485 b

Linguæ dissimiles in eodem regno, 68. a

Lingua Romana pro vulgari, 706. 707

LITES improbantur, 153 d 254 b Brevi decidendæ, 413. a Per arbitros dirimendæ, 254. b Litium strepitus Pontifici vitandus, 499. c

Lis inter Luxovienses & Divionenses monachos, 34. 4. n.

Litteratura abbati necessaria, 287. V. Abbas.

Litteræ sine abbatis jussu nec scribendæ, nec recipiendæ, 499. b Litteris Carthusiensium exardescit Bernardus, 28. c Suis Carthusiensium quietem turbare timet, 28. d Litteris Petri Venerabilis gloriatur apud extraneos, 152. b Litteras Guidonis cardinalis fratribus suis legit, 431. a

Litteræ falsatæ sub falsato sigillo Bernardi, 275. b V. Epistolæ.

Locorum sanctorum dignitas & periculum, 126. e Locus non sanctificat homines, sed homines locum, 1147. b

Lombardi de insolentia notati, 117. d

Longanimitas per fundam designata, 957. e Longanimitas Dei culpam obstinati accumulat, 1810. f

Longi-pontis monasterium Ord. Cist. 132. n.

Longitudo dierum hic promissa vita est æterna, 875. b

Longum, latum, altum & profundum cavendum, 423. f

Loquacitatis octo species, 1187. f

Loquendi optima regula, 1318. c, d Loquentibus de se libens adest Deus, 1339 c B. Maria non nisi quater locuta reperitur in toto evangeliorum textu, 1010. c V. Lingua, Sermo.

Lotarorium, prioratus Majori monasterio subjectus, 132. n.

LOTHARIUS imperator exercitum parat ad Ecclesiæ liberationem, 173. d Ejus hac de causa Romanum iter, 145. b Immerito Pisanis infensus, 136. b Hunc recipiunt Mediolanenses, 144. c Innocentii electionem tuetur, 138. c Cui ille investituras ecclesiarum reposcenti resistit, 154. a, n.

Lotio pedum peccata venialia delet, 891. c & seq.

LUANUS Benchorensis monachus, centum monasteriorum fundator, 664. d

LUCAS abbas Cussiacensis, 81. a

LUCAS cardinalis, 150. d. n.

Lucere tantum, vanum; tantum ardere parum; ardere & lucere, perfectum, 983. a Fervere melius, quam lucere, 948. a, b

LUCIFER lucem habuit, sed non ardorem, 947. b, c In diabolum mutatus propter affectatam Dei similitudinem, 718. b Una tantum ala volare tentans cecidit, 953. a An in paradiso generi humano invidevit, 3118. f & seq. Merito æterno addictus supplicio, 573. a, b Ei post casum absconditur Dei gloria, 951. d Ejus superbia, 908. f Curiositas & temeritas, 571. c & seq.

LUCIUS II. Papa, 202. n. Ejus obitus, 232. n.

LUCIUS III. Papa, 476. n.

Luctus, remedium tentationum, 487. c Moderandus, 1363 a

LUDOVICUS Grossus Francorum rex, 135. n. 556. d Cisterciensibus fraternitate conjunctus, 55. c, d Præsules Galliæ ad concilium Pisanum accedere prohibet, 156. c n. Episcopum Parisiensem infestat, 55 c & seq. 54. c 57. c Item Senonensem archiepiscopum, 53. n 57. c f Pius ejus obitus, 18.

Ludovicus Junior Francorum rex, 166. e 201. a. 203. c 272. c 373. d 383. e, d 384. x Ludovicus-Florus dictus, 165. a. Ei successionem regni adimere cogitant Proceres & Episcopi, 53. a. Ab Innocentio II. Remis iounctus, 156. a. Ejus fausta principia, 167. e Princeps bonæ opinionis, melioris spei, 167. e Terbaldi Comitis Palatini & Radulfi de Parrona rutelæ commissus, 166. a Ejus elogium, 358. c. d De S. Bernardi valetudine sollicitus, 385. e Ejus utitur consilio, 333. a Concilio Senonensi interest, 309. e Cala. Dei monachis fraternitate est conjunctus, 54. a. Ejus male facta plurima, 205. b, e 207. e 208. e & seq. Ecclesiis est infestus, 206. e 208. e Episcoporum electiones & promotiones prohibet, 206. e 208. c Ejus odium in Theobaldum comitem Campaniæ, 167. a. Pax inter utrumque, 203. f 204. d 208. e Pactum de civitate Catalaunensi, 206. x Concordiæ inter eumdem Ludovicum & Algrinum Aurelianensem archidiaconum, 210. a. Idem Ludovicus cruce signatur in conventu Verseliacensi, 372. d Eum in terram sanctam transmittentem Imperatori CP. commendat S. Bernardus, 374. d De hac expeditione laudatur, 338. e, d

Lugdunensis ecclesiæ encomium, 169. b 172. a Lugdunensis episcopi casus inopinatus, 288. e

Lugendi copiosa materia, 1027. a

Lumen divinum nobis necessarium, 761. e

Luna defectum corruptionis, stultitiam mentis, aliquando etiam ecclesiam solet designare, 1007. e Lunæ plenitudo castitatem designat, 1212. e

Luxoviensis monasterii laus perennis, 664. e

Lexovienses pro Lexovienses, 130. 0.

Luxuriæ voluptas quam exigua, 484. a Ejus currus, equi & aurigæ, 1405. d

Luxuriosorum prodigalitas, 1408. e

Luxus & deliciæ hominum arguuntur, 1153. a & seq. Maxime Prælatorum, 1518. e Item & clericorum, 832. e Luxus vestium in monachis damnatur, 254. b, c In clericis, 434. e & seq. In Episcopis, 461. a & seq. 464. x & seq.

M

Maccabæi martyrum gloria digni, 101. d Cur soli ex antiqua lege colantur, 102. d & seq. Eorum reliquiæ Mediolano Coloniam translatæ, 105. 0.

Maceratio carnis occulte, licentiose & discrete facienda, 1168. e & seq. V. Mortificatio.

* Maceria ecclesiæ, angelorum custodia, 1478 a

Magis apparuit Christus paucis post nativitatem diebus, 804. e Eorum pietas & fides, 798. x, b 801. a, d Eorumdem fides excellit fidem latronis & Centurionis 800. e, f Dona eorum moraliter explicata, 802 e Christum, thure Deum, auro Regem, myrrha hominem agnoscunt, 799. f Hæc munera quomodo offerre Christo possimus, 1140. e

Magistri nomen quibus attributum, 107. a. 108. x 110. b Illud renuit S. Bernard. 74. d

Magisterio pauci idonei, 1361. f

Magnanimitas nec arrogantes facit, nec humilitas pusillanimes, 10 ?. f

Magnanimi zelo & fide magna audent & obtinent, 1186. e & seq.

Magnatibus necessaria suæ miseriæ cogitatio, 423. d Eis facilitas credulitatis vitium familiare, 426. b

Magnitudinis titulus viris illustribus datus, 178. e Abbati, 212. d Sugerio, 182. e

Majestate Domini replenda terra, exeluso satana, 945. a, b Et etiam caro nostra, ibid. c Eam quomodo scrutari liceat, 1479. e Scrutatio voluntatis tutior quam majestatis, 1480. x & seq.

Majestas regia, 167. e

Majestatis titulus Papæ tributus, 124. A, a. 248. a, b 260. e Et Sugerio, 333 a.

Mailros monasterium ord. Cisterc. 673. e

Malcolmus III. Scotiæ rex, 52. a.

Mainfredus Brixiensis episcopus, 356. a.

S. Maiolus abbas Cluniacensis, 356. f

Majus-monasterium, 86. b Ejus religionis fama, 155 b Ejusdem monachi Innocentio adhærent, 156. a Quod arbitrorum sententiæ non acquiescerent præstringuntur, 356. x & seq.

S. Malachiæ elogium, 1046. f & seq. 1048. e, f S. Malachias, id est Angelus, 1047. f S. Malachias archiepiscopus Hiberniæ & Sedis apostolicæ legatus, 312. e 322. a, e Fratres, litteras, & baculum mittit ad S. Bernardum, 322. e Ad eum monachos mittit Bernardus, 322. b Quos ei commendat, 322. c & seq. Malachiam sanctum duo fecerunt, fides & lenitas, 1045. d Gallinæ evangelicæ comparatur, 1047. b Lucerna fuit ardens & lucens, 658. c Bernardo amicus, 638. d, e Bernardi cum S. Malachia amicitia, 322. d, e S. Malachiæ præsentia ad perfectionem excitator S. Bernardus, 337. b S. Malachias quanta fecerit pro ecclesia sua, 1045. b c 1046. d Sibi & aliis quomodo intentus, 1047. c d In turbis & in otio qualis, ibid. d Sine proprio vivit cum suis, 1045. c Erga suos caritas, 336. e Venit Claram-vallem, 1343. b c Mortis suæ præscius, 1043. b c Apud Claram-vallem defunctus, 336. f Et ibidem sepultus, 337. x Sepultus in commemoratione fidelium defunctorum, 1043. e Ejus obitum fratribus in Hibernia annuntiat Bernardus, 336. x & seq. Eosque ad ejus imitandas virtutes hortatur, 337. b Eidem defuncto congratulatur Bernardus, 336. e Et de ejus patrocinio lætatur, 336. d Ejus miracula, 1047. a Festivitas & invocatio, 1048 c d

Malchus frater Christiani abbatis, 680. e Idem monachus Benchorensis, 665. d

Malchus ex monacho Vvintoniensi episcopus Lesmor civitatis Mumoniæ, 662. e, f 663. b

Maledictis non referendam vicem, 1349. f

Malitia sapor mali, 1565. a Ejus currus, equi, aurigæ, & calcaria, 1408 x & seq. Malitia palam minus semper nocuit, 1494. c

Malo cur sponsus comparetur, 1432. e

Malis Deus solet prævenire sua beneficia, 257. e A domesticis illata, acerbiora, 1371. f

Malum quod fit etiam per vim, non est sine culpa voluntatis, 619. b In male actis ut se gerendum, 91. f Frustra deplorantur, si non emendantur, 409. e Perseverare in malo diabolicum, 719. c Malis Deus uti novit in bonum, 92. a Non sunt facienda ut eveniant bona, 203. d

Mala pura & media, 12. a, b

Malum semper pœna comitatur, 817. b Malum fieri bonum nulla potestas vel auctoritas facit, 20. d

Mali homines & maligni dæmones diversimode nobis noxii, 841. d, e Malis hominibus tamquam virga in ignem postea projicienda utitur Deus ad salutem suorum, 681. b Mali bonis semper permixti, 180 d Mali etiam ecclesiæ filii, & quomodo, 1350. c Malorum odiis boni obnoxii, 291. a Bonum esse inter malos eximia virtus, 1431. d Malorum privatio, notior, 854. b

Manasses episcopus Meldensis, 108. e 460. 461. 0.

Mandata Dei cur tam severe nobis imposita, 719. b Eorum impedimenta, 815. d

Mandata præpositorum à subditis non dijudicanda, 22. d Mandata duo prælati, verbum & exemplum, 193. b

Manducare & manducari necessaria ad unionem, 1315. b

Maneries locutionis pro modo locutionis, 559. d

Manicæ longæ Cluniacensium notantur, 6. e

Manichæus hæreticus in synodo Constantinopolitana damnatus, 186. e

Manichæorum deliriis dementati sunt omnes fere hæretici tempore S Bernardi. 1495. a. Eorum superstitiosa abstinentia à certis creaturis, 1496. f

Manipuli tres, 1402. f

Mansuetudo est lilium, 1518. b Triplici ariete pulsatur, 959. a Necessaria est ad perfectam sanctitatem, 721. b Ex sui consideratione nascitur, 1411. x Mansuetudo & humilitas cognatæ virtutes, 1011. b c

Mansuetudo Christi, 1336. f S. Pauli, 959. b

Manuel Comnenus CP. imperator, 373. f Henricum comitis Theobaldi filium novum militem facit, 374. b Eumdem suffragiorum domus suæ participem reddit Bernardus, 374. e

Marchianense monasterium ord. S Bened. 311. a. Marchianensium monachorum calumniæ in Alvisum episcopum Atrebatensem, 311. d

Marcianus imperator Christianissimus, 186. e

Maria, maris stella, 743. b 1014. e Variæ ejus figuræ in veteri testamento, 1009. b Varia de eadem testimonia & figuræ, 737. f & seq. Christus & Maria varie figurati, 738. e Maria est vellus Gedeonis, 738. f Rubus incombustus & virga Aarona, 738. c 1008. b Virga ex qua Jesus flos prodiit, 722. f Campo comparata, 788. f Soli, 1007. b Luna sub pedibus ejus, & quomodo, 1007. b Est medium terræ, 931. d Aquæ-ductus, 1012. f

Mariæ elogium, 748. b Ejus laudum materia amplissima, 169. d De ea loqui quam arduum, 1005. b 1004. f Est mulier fortis, 718. b Domus divinæ Sapientiæ, 1185. e Thesaurus Dei, 981. e Inventrix gratiæ, 996. e Negotium sæculorum, 932. d Secretorum Dei conscia, 1319. f Ejus super omnes Angelos eminentia, 1012. e Domina nostra simpliciter dicta, 89. e a.

Mariæ quantam apud Deum gratiam invenerit, 742. e Plenitudo gratiæ in Maria ab aliis sanctis diversa, 744. e Gratia ejus singularis & generalis, 981. e In ea prærogativæ duodecim gratiarum, 1008. e & seq.

Mariæ generatio ex regibus & sanctis, 1009. x Nativitas ejus sancta, 169. e 170. d Sanctificatio potior aliis, 999. e Ab initio angelo Gabrieli fuit commendata, 616. a Sola ex natis mulierum peccati actualis expers, 170. d Proprium delictum non habent, 999. f Fuit angelicæ vitæ socia, 1013. e Mater caritatis, 1374. a Tota vulnerata amoris sagitta, 1374. e, d

Maria virginitatis primicetia, 1008. f Virginitatis votum & propositum in Maria quantum, 737. a, f 746. b 750. d 1004. e 1009. d Maria virginitate placuit, humilitate concepit, 745. b

Mariæ humilitas commendatur, 735. b 1005. d 101?, f 1015. e Deo quam grata, 751. d Mariæ gloriatio in sola humilitate, 468. b Laudes à se transfert in Deum, 1011. d

Maria studiosa silentii cultrix, 1010. d Ad respondendum non præceps, 750. c Non nisi quater locuta reperitur in Evangelio, 1010. e

Mariæ mansuetudo pudoris, 1010. e Clementia, 801. f Misericordia, 1003. e & seq. Magnanimitas credulitatis, 1013. e Fervor & splendor stabilis, 1007. e

Mariæ fides, fermentum, 454. d Cælorum regnum Mariæ fidei comparatur, quæ & reparatur, 780. e Virtutes cardinales in ipsa, 1186 a & seq. Mariæ virtutes omnes singulares, 1003. e & seq. In Maria Deiparæ & Marthæ negotium, & Mariæ otium invenitur, 1008. a Mariæ deliciæ, 1003. e

Mariæ dignitas, gratia, & prærogativa, 752. f & seq. Quid magis in ea mirandum, 1005. b Omnia in ea eximia & admiranda, 756. b c Quæ in ea imitanda, 1010. b & seq. Humanæ redemtionis pretium in eam collatum, 1014. c Deus singulariter est in ea, & cum ea, 745. b Ejus mentem ante implevit Deus, quam ventrem, 805. f Ad vocem Angeli turbata, sed non perturbata, ab eo confirmatur x 747. b Cur desponsata viro, 742. d & seq. Ejus desponsatio cum Thomæ dubitatione comparata, 740. f Cur eam occulsa

eut dimittere voluerit Joseph, 741. e & seq. An de ejus integritate dubitaverit, 742. b Ejus integritatis custos & testis S. Joseph. 764. e

Mariæ virtutes præparatoriæ ad conceptionem Verbi, 744. e Mariæ obumbratio, 1128. f 1383. e Spiritus-sanctus ut supervenerit in Mariam, 750. e Mariæ novus conceptionis modus, 1009. c Deo tantum & Mariæ notus, 751. b Mariæ conceptus sine semine commendatur, 765. e & seq. Maria fidei conceptu & peperit, 780. e Ejus graviditas sine gravamine, 1009. f Partus singularis, 748 c Fuit sine dolore, 766. b 1009. f Mariæ virginitas cum fœcunditate mirabilis, 735. c 764. b 766. d Ejus fœcunditas sine corruptione, 1009. e

Mariæ maternitas omnem transcendit dignitatem, 735. d Ejus prærogativa, cum Patre æterno eumdem Filium habere communem, 977. d Privilegium, esse virginem matrem, 1003. b Nec virgo nisi Deum parere, nec Deus nisi de virgine nasci debuit, 1003. c Summa Christi dignatio & Mariæ dignitas, 735. d Maria purificationis legi non obnoxia, 962. b & seq. Quid hæc purificatio nos doceat, 1183. a

Mariæ martyrium cordis, 1018. a Dolor ejus & afflictio in morte filii, 1012. b e

Mariæ assumtionis gloria, 996. e & seq. In ea cælitum gaudia, 995. e Angeli admirabundi, 1003. c Maria quantum gratiæ in terris, tantum in cælis obtinet gloriæ singularis, 996. f Christi generatio & Mariæ assumtio inenarrabilis, 996. f Cæli cum terra commercium in assumtione B. Mariæ, 996. a Assumtionis & nativitatis B. Mariæ festa recepta, 169. e

B. Mariæ invocatio, 1006. a In tentationibus invocanda, 743. c d Quanto affectu veneranda & invocanda, 1014. d, c Maria inter Christum & ecclesiam media, 1008. a Ad Mediatorem mediatrix, 1006. e Advocata nostra in cælis, 996. a Advocata nostra apud Filium, 1014. f Ad quem per eam accedendum, 783. b Per eam habemus quidquid in nobis est boni & gratiæ, 1014. d, e Gratia apud Deum per eamdem quærenda, 1015. a, b Maxime devotionis gratia, 808. e Non sibi tantum plena fuit, sed etiam nobis, 1014. b Super plena gratia, ut in nos redundet, 997. d Fiducia in Mariam virginem commendatur, 1006. f 1008. a Ei commenda, quidquid offers Deo, 1019. b Per eam accipimus quidquid habemus, 764. f In ea angeli lætitiam, justi gratiam, peccatores veniam invenerunt, 931. e Ad eam respiciunt omnes creaturæ, 931. d, e Quam suavis & benefica omnibus, 1006. f

Supplicatio ad B. Mariam, 1018. d Adspiratio ad eamdem devotissima, 781. c S. Bernardi devotio in B. Mariam, 89. c Omnia Cisterciensium monasteria ei dicata, 89. n. Maria falsis & dubiis non eget honoribus, 169. d Ad ejus cultum exhortatio, 743. c Hæreses variæ in Mariam, 1007. e

Mariæ & Evæ antithesis, 1006. e Adæ & Evæ solatium per Mariam, 737. c Maria serpentis caput contrivit, 738. a Per eam Sapientia æterna saporem boni in homine restituit, 1364. e

S. Mariæ Trecense monasterium, 124. b n.

Maria quædam à B. Ignatio dicta Christifera, 839. f Est Maria Cassabolita, ibid. n.

Maria soror Marthæ Christum habet advocatum, 1001. a Mariæ, Marthæ & Lazari officia, 999. d Mariam, Martham & Lazarum quinam repræsentent, 1463. c Felix congregatio, ubi de Maria Martha conqueritur, 1000. f Mariæ exercitia, quod ad nos spectat, eligenda: Marthæ, si injungantur, patienter toleranda, 1103. d V. Martha.

Maria Magdalene prohibetur Christum tangere, 1368 c An eadem cum sorore Lazari & Peccatrice, 942. c n. 1001. a 1391. n 1392. f 1399. e 1317. e

Maria, Ludovici Junioris filia, Henrici Comitis Campaniæ uxor, 334. n.

Maria filia Theobaldi Comitis Campaniæ, uxor Odonis Burgundiæ Ducis, 162. n.

Marthæ modestia & fides expenditur, 380. a Christus in domo Marthæ & Mariæ pascebatur inter lilia, 1514. f

Marthæ, Mariæ & Lazari officia, 999. d

Marthæ occupatio vix sine pulvere, 1410. c d Ejus officio funguntur pastores, 1002 d

S. Martinus Pictavis, Mediolani, & Turonis monasteria ædificavit, 282. e Nigris usus vestibus, 282. e Ejus mansuetudo, 1054. a Paupertas & humilitas, 1033. f Obedientia & resignatio, 1053. a & seq. Patientia in persecutionibus, 1054. c Miracula, 1053. e Zelus pro delenda idololatria, 1054. c Caritas & misericordia in proximos, 1054. e d Martini munditia & studium concordiæ, 1054. d

S. Martini monasteria 385. e Landunense, 385. n. Sparnacense, 301. n.

Martini cardinalis legatio in Dacia memorabile exemplum, 440. f & seq.

Martyrum forma & corona Christus, 1430. d Unde eis tanta in suppliciis constantia, 1477. c Passio Christi, eorum confortatio, 1477. b Martyres reputantur qui pugnando pro fide moriuntur, 344. c Martyribus in hac vita caritatis perfectio non competit, 396. e Martyrum veteris & novi Testamenti discrimen, 103. a & seq. 104. f Illis cur dies festos non decernat ecclesia, 103. e Martyribus & pauperibus eadem promissio facta, 1029. f

Martyres hæretici, 1499. a Quid sentiendum de eorum martyrio, 1499. b Discrimen in veris & falsis martyribus, 1499. c

Martyrium, vineæ fructus, 1473. d Flos campi, 1430. e Martyrium facit causa, tempus genusque discernunt, 104. f Martyrium sine fide non est nisi pœna, 629 b Baptismi vicem supplet, 628, d, e 629. b & seq. Martyrii causa, virtus, fructus, & forma Christus, 1369. d

Martyrii tria genera, 787. c Martyrium spirituale, 907. e Martyrium cordis Mariæ, 1018. a Quale nobis curandum, 1037. d Martyrio impares sumus qui minima vix patimur, 1056. f Ei tantum idonei humiles, 1431. a Martyrii genus, spiritu facta carnis mortificare, 1379. a V. Mortificatio.

Mathildis Anglorum regina, 293. b, n. Bernardo Bolonam venienti pedes obviam venit, 245. n.

Mathildis Guillelmi fratris Henrici I. Anglorum regis desponsa, postea Fontis-Ebraldi abbatissa, 191. n 295. n

Mathildis ducissa Burgundiæ, 187. d, n.

Mathildis comitissa Blesensis, 283. a

Mathildis comitissa filia Engelberti marchionis, 264. n. Theobaldi comitis uxor, 140. n.

Matrem pro Christo contemnere piissimum, 109. b

Matrimonium contrahi potest inter non virgines, 1493. d & seq Matrimonium monachi an validum, 320. An licitum ei qui religiosum habitum diu portavit, 77. b, c Matrimonium filii Hugonis de Besua à ducissa Burgundiæ probari postulat S. Bernardus, 127. c Matrimonium inter filium comitis Andegavensis & filiam regis Franciæ ob gradum consanguinitatis dissuadet, 333. e

Matrimonii spiritualis partus duo, 1586. c

Matthæus cardinalis, Albanensis episcopus, 33. n. Summi Pontificis Legatus, 38. c 41. n. 55 n. 180. b Missus ad reconciliandos Innocentio II. Mediolanenses, 241. n.

Matthæus dux Lotharingiæ, 326. n.

Mauricius Burdinus antipapa, in Cavense monasterium retrusus, 202. n.

Mauricius invasor sedis S. Malachiæ, 668. a

Mauricius abbas Fontanensis, 187. n.

S. Maurus multa de Regula mutavit, 319. c

S. Maximini Trevirens. abbas notatus, 300. d Libertatem suam tuetur contra archiepiscopum, 176. e Hoc m[illegible] manu laica eripit Adalbero archiepisc. Trevirensis, 176. b, c, n. 300 c

Mederi cordi prius quam corpori Deus solet, 1319. f Deum medicum requirant, qui ad sponsi amplexus sunt inhabiles, 1384. d

Medicina clericis & monachis interdicta, 68. n Monachis eam exercere indecorum & periculosum, 68. c 70. a Eam tamen olim exercebant clerici & monachi, 67 n. Medicinarum usus in religiosis improbatus, 316 c, n. 392.

Medicinis tamen aliquando utebantur Cistercienses, 360. e Medicinæ portio ordo in sumendis cibis, 1399 c V. Hippocrates.

Mediatorem nostrum esse Deum & hominem oportebat, 1372 b Mediatorem esse Christum omnia testantur, 783. d V Christus.

Mediolanensis ecclesia suis ornamentis & privilegiis privata ab Innocentio, 141 d Mediolanensis eleri opera civitas Innocentio reconciliata, 142. b Quæ Ecclesiæ in eos beneficia, 141. a Mediolanenses viocesis Placentinorum ab ecclesia Romana liberati, ibid. Non ante recepti in gratiam, quam Lotharium Imperatorem reciperent, 144. c Eos Imperatori commendat Bernardus, 144. c Mediolanensium erga Bernardum devotio, 142. c Ejusdem apud eos favor, 142. d

Meditatio doctrinæ evangelicæ commendatur, 921. f Meditatio Dei erga nos amoris quam efficax, 389 d, e

Meditatione & oratione ascendimus, 1063. b Meditari cælestia quam jucundum, 448. c Meditanda semper Christi misericordia & potentia, 587. f Meditandum præcipuæ redemtionis opus, maxime modus ejus & fructus, 1395. e, f Meditatio mysteriorum Christi, 1016. d Meditatio passionis Christi quam utilis, 1419. e Est amoris incentivum, 1145 c & seq.

Medium ubique tenendum, 423. e Medium qui competat virtutibus cardinalibus, 413. f & seq.

Mellifontis monasterium in Hibernia, 312. n.

S. Memmii Catalaunense monasterium reformatum, 135. e

Memoriæ triplex casus, 1180. c Memoria ægre purgatur, 489. c Memoria mea, oculus meus. 1040. c Memoria perfectorum Bernardus recreatur, 1507 c & seq.

S. Memoriæ dictus Bernardus adhuc vivens, 41. n. Item Guntherus abbas, 63. n.

Mendax quis, 1318. d

Mendici sumus ante januam summi Regis 1024. a

Mensa abbatis in domo hospitum improbatur in quodam abbate Ord. Cisterc. 391 d Suspensio regularis à mensa, 378. d

Mercenarii, filii, & servi differentia, 1094. a & seq. Mercenarios à pastoribus discernit persecutio, 494. f Mercenarii & servi lex qualis, 30. c

Meridies, visio beata, 1389 d Hæc operanda ad deprehendendas diaboli fraudes, 1390 d Pastio & cubatio in meridie quid, 1387. f & seq.

Merita nostra quid, 624. b Qualia, 1306. c Sunt ex gratia, 603. e Effici dona, 9 [illegible] b Constant ex Dei [illegible] promissione, 624. a Meritum hominis, misericordia Domini, 1476 b

Meriti causa sola est consensus voluntatis, consensus vero ex gratia. 681, d Meritum & libertatem tollit necessitas, 603 c Libertas necessaria ad meritum, 153 d

Merendi gratia in actibus sita: odio præteritorum malorum, contemtu præsentium bonorum, desiderio futurorum, 941 b Meritorum tria pericula, paupertatis, [illegible] tudinis, & præsumtionis, 1506. d [illegible] totum hominis meritum. Si speras in eo qui totum hominem salvum fecit [illegible] e Sufficit ad meritum scire q[uod] non sufficiant merita, 1508. c Stulta & tumosa habitatio eorum, qui confidunt in [illegible] meritis, 129. b. c Meritis Christi nostra jungenda, 1306. d Meritis carere satis est

ad judicium, 1506. c Merita, non figna, quærentur in judicio, 918. d, e Deus ad nostra merita utitur creaturis, 620. c Bruta non merentur, 1551. c

Melissendis seu Milisendis Jerosolymorum regina, 196. n. 277. n. 282. a, e Ejus erga Bernardum devotio, 278. b Elogium, 278. b Familiaritas cum Bernardo, 278. f Bernardi ad eam monita, 281. c, d

Messiæ dilatio, ac de ea veterum Patrum querimoniæ, 1271. d & seq. V. Christus.

Metropolitanus suffraganeorum causas judicat, 875. b

Mettensis ecclesiæ periculum ex episcopi & clericorum contentione, 175. b Hanc Bernardus Ostiensi, Tusculano & Prænestino episcopis commendat, 176. a

Michael interpretatur Quis ut Deus, 946. S. Michaelis plura in Galliis monasteria, 187. n. Unum in Terascia, 385. n.

Michael clericus, postea abbas in Scotia, 665. e

Militum Templi origo, 545. Elogium, 544. a & seq. Quæ disciplina, 547. d & seq. Quales ab eis admissi, 549. b Hos Patriarchæ Antiocheno commendat S. Bernardus, 351. a Militem Templi in monachum recipere renuunt Cistercienses, 260. e

Militum pericula, 565. a Militum Christi securitas, sive occidant, sive occidantur, 546. a, b Milites pro fide pugnando morientes martyres reputantur, 544. e Militi prœlianti tria necessaria, 545. d

Milis & Diogonis incestuosus concubitus, 174.

Militia Christianis licita, 546. e Militia Dei & sæculi quid differant, 547. e In Christi militia sola fuga perditur victoria, 7. e

Minimis occupari pontificem non decet 441. e, d Minimorum contemptus quale crimen, 521. a Minima non sperniit verus obediens, 506. f

Ministrare gloriosius quam dominari, 419. f 420. a

Ministri ecclesiæ indigni describuntur, 498. d Eugenii Papæ votum pro bonis Ecclesiæ ministris, 441. d Ministros Papæ compresbyteris suis anteferri nec antiquitas habuit, nec ratio persuadet, 443. a

Ministeria ecclesiæ ambientes perstringuntur, 491. a & seq. Quales Deus vocet ad ecclesiæ ministeria, 492. a Ministerium ministrorum Christi triplex, servitutis, caritatis, dignitatis, 1835. b

Miracula in mundo quotidiana, 766. b Miracula sanctorum quorsum nobis proposita, 969. e Miracula sanctorum, gloriæ divinæ testimonia, 1033. e Miracula non faciunt sanctos, sed virtutes, 1054. f Miracula piorum in hac vita qualia, 1070. e & seq. Conversio peccatoris, magnum miraculum, 1070. e Miracula in Christi nativitate abscondita, 767. a

Miratorium monasterium Ord. Cisterc. à Gigosacensibus eversum, 874. e, d

Miseratio crudelis est pœnitentiæ detractio, 827. d Item corpori servire per animæ, 534. b & seq. Miseratio Dei crudelis, 1415. a, b

Miseria mundi hujus & pericula, 609. e 874. e 923. e 1109. d & seq. Miseria hominis, 866. e 1041. e 1176. b, e 1400. f 1552. f Ejus icon, 1079. e Miseria hæc duplex, corporis & animæ, 786. e, d Triplex animæ, ignorantia, ignavia, captivitas, 960. e Item infirmitas, cæcitas, immunditia, 1180. b Item triplex, quod facilis sit ad seducendum, debilis ad operandum, fragilis ad resistendum, 738. a Miseriam suam homo non agnoscens, divinæ expers miserationis, 1081. e Nulla verior miseria quam falsa lætitia, 609. b Miseriæ nostræ remedium, 105. b

Misericordia & veritas, viæ Domini, 839. a Misericordia & judicium, pedes, 1272. b Per capreas hinnulosque cervorum significatur, 1458. a Miserendi materiam sumit Deus ex seipso; puniendi ex nobis, 786. a Misericordia Dei omnes indigent, 778. e Hæc omnibus oblata, 919. a, f Misericordia Dei parva, mediocris, & magna, 6110. d & seq. Misericordia Dei major quam quævis iniquitas, 1895. d Misericordia Dei in peccatores, 878. f Misericordia Dei non abutendum, 722. e Misericordiæ divinæ quatuor 1118. e Ingens hominis solatium ex misericordia Domini, 1476. a, b Dei indignatio ex misericordia procedit, 1897. b V. Dei misericordia.

Misericordia Dei in mysterio Incarnationis apparuit, 776. e Misericordia Dei quæ ante Christum erat, sed latebat, in ipso tandem apparuit, 786. b Misericordiæ plenitudo in Christo, 796. e & seq. Misericordiam in se qui didicit Christus, 562. b Misericordia Christi familiari parabola commendata, 793. b & seq. Misericordiæ testimonium ab inimicis habet Christus, 980. b Misericordia Christi humana quomodo nobis necessaria, 564. d Misericordia ejus triplex contra nostram triplicem miseriam, 960. e Misericordiæ Christi in passione, 887. d & seq Christus nunc pronior ad misericordiam, quam ad judicium, 722. d Misericordiæ consideratio judicii timore temperanda, 331. b Ex magnitudine præsentis misericordiæ colligenda severitas futuræ justitiæ, 722. e Judicium futurum non sine misericordia erit, 819. e Homo à Deo misericorditer punitur, 1069. d, e Misericordiæ viam diabolo intercludit obstinatio, 859. e

Misericordia est affectio, quæ nec voluntate coërcetur, nec rationi subjicitur, 72. a Misericordia in proximum commendatur, 564. e, f Quibus modis & mediis in nobis excitetur, ibid. & 565. a Misericordiæ capaces nos reddit spes vera, 979. f Misericordiæ primus gradus pœnitentia, 490. b Misericordiæ veræ officia, 33. b Misericordia divina obtinetur miserendo sibi ipsi & proximo, 490. b, c Misereri non novit mali ignarus, 562. a Mitis sis priusquam misericors, 565. a Misericordiæ res est ingratis negare misericordiam, 241. d Misericordia crudelitate plena, qua ita corpori servitur ut anima jugulet ur, 534 b & seq. Misericordiæ viri cur dicti Apostoli, 993. d 994. f

Missa non celebranda cum animo in alium commoto, 582. e Missæ defectus quam severe olim expiati, 71. e In Missa calicem non consecrans ex negligentia, quid agendum, 71. d An consecratio unius speciei sine altera valida sit, 72. d, e

Missam tempore messis intermittebant Cistercienses, 1459. b, n

Mitis sis priusquam misericors, 565. a

Mitræ usus, anuli & sandaliorum in abbatibus improbatus, 476. d Sacerdoti, diacono, & subdiacono in ecclesia Vesontionensi concessus, 476. n.

Mitti aut descendere de cælo non convenit Patri; sed Filio, aut Spiritui-sancto, 369. a

Moderatio in corripiendo, 901. d

Modestia quid, 1118. b Commendatur, 768. e Egregia ejus descriptio, 128. d Monachum decet, 1011. b Mira in S. Malachia, 676. b, e

Modica non spernenda, 566. e Qui in modico fidelis non est, nec in maximo, 193 a

Molismensis ecclesia Cisterciensis Ordinis mater, 52. n. Ejus libertatem S. Bernardus tuetur, 52. d Eamdem commendat Lingonensi episcopo, 62. d Item Theobaldus comes, ibid.

Mollior affectus excæcat hominem, 484. e

Monachus etymon, 391. e Est pium Christi jumentum, 967. f Monachi apostolicæ vitæ sectatores, 1127. d, e Pauperes Christi, 110. d Domestici Dei, 64. e Deus eos assumpsit in proprios, 1072. b Ad fundandum cœnobium missi, ut nuntii Dei suscipiendi sunt, 98. f Monachi sancti dicti, 155. d Ipsis sanctitatis nomen tributum, 101. b 106. b Item beatitudinis, 247. d

Monachi doces, 316. a Vera insignia quæ, 476. e Qualis & quanta eorum obligatio secundum S. Bernardum, 162. d, e Curæ conscientiæ expurgandæ eis quanta, 1216. a In eis minimus etiam nævus graviter offendit, 118. b Ipsis in congregatione vivendum ordinabiliter sibi, sociabiliter proximo, humiliter Deo, 989. e Perfectorum felicitas, imperfectorum miseria, 916. e, d Initio conversionis nulla magis necessaria virtus, quam simplicitas humilis, & gravitas verecunda, 803. e Monachorum tres status, 167. e, a 1105. d

Monachorum felices latebræ, 854. d Eos maxime decet modestia, 1011. b Ipsorum officium non est docere, 96. a Sed lugere, 1485. b Sedere & tacere, 333. e Silentio addicti quomodo consilium & auxilium fratribus exhibere debeant, 765. b, e Eorum est vivere de manuum labore, 355. e Quam periculosum eis est prædicandi desiderium, 1485. a & seq. Sine missione prædicationis officium assumere non debent, 330. a Non obloquantur episcopis, 1300. e An conveniat eis censura in episcopos, 485. e Eorum frequens tentatio, episcoporum ambire gloriam, aut excessus judicare, 1101 a Ad episcopatum assumpti abbatis potestati subtracti sunt, 88 b Episcopis factis habitum & vitam priorem deserere haud licitum, 197. n.

Monachorum vita in labore, 143. e Eorum quadragesimali devotione torquetur dæmon, 542. e Immerito queruntur de vitæ præsentis laboribus, 1150 e Eos tentat diabolus aliquando austeriora, aliquando remissiora suadendo, 1228. e & seq. Iis non quærenda commoda, 392. d & seq. Segnes & languidi notantur, 1075. e Neglectis regulis, tribus substantialibus votis contenti, extra viam sunt salutis, 314. n. Monachi sensuales omnibus hominibus miserabiliores, 143. e Eorum abusus in cibo & potu, &c. perstringuntur, 533. d & seq. Ciborum observatores notantur, 1376. e 1379. b & seq. Item valetudinis nimis studiosi, 1378. e & seq. Eis non convenit agere medicos, 70. a Indecorum id ac periculosum, 68. e

Monachi parentum solliciti notantur, 809. b, e Quam iis periculosus amor parentum præposterus, 1484. f Sæcularibus dediti perstringuntur, 844. a & seq. Item cum sæcularibus degere, 754. a Monacho, præsertim tironi, vitanda sæcularium conversatio, 199. e Quidam peccata in sæculo facta jactitantes notantur, 1315. d Monachorum visitationes antiquis quam dissimiles, 135. b & seq. Peregrinationes in monachis improbat S. Bernardus, 358. e, d Monachus in monasterio potius agat pœnitentiam, quam in peregrinatione, 338. d Per urbes discurrente nihil turpius, 1216. b Monachi singularitatis amantes notantur, 1311. d

Monachos quales deceant vestes, 39. e Luxus in religiosis vestibus notatur, 714. b, e Eorum habitus humilitatis insigne, 557. d Cupiditas in monachis damnatur, 355. e Quorumdam superbia perstringitur, 751. f & seq. Monachi ambitiosi redarguuntur, 476. d Eorum vanitates & superfluitates perstringuntur, 534. b & seq Deo dicata membra non sine gravi sacrilegio in usus vanitatis & curiositatis assumuntur, 847. b

Monachi correctio ut instituenda, 108. e Cum perfectis & imperfectis monachis ut agendum, 87. a Difficilius inter monachos esse quam indignum, 814. d & seq. Monacho contumaci libertatis privilegium dari improbatur, 887. b, d Monachi incorrigibiles, ejecti, 105. n. Monachus relicto monasterio moderate vivens pejor est dissoluto in illo remanente, 22. a

Monachus extraneus an & ubi admittendus, 67. e De alio monasterio absque sui Superioris permissu non suscipiendus, 108. a 119. d, e Monachus an possit ad aliud transire monasterium præter id, quod ante professionem aut monasterii ingressum fecerat, 167. a Monachi in alienum regnum mitti non acquiescentes, non cogendi, 363. a

Monachus, dictus Religiosus, 34. n.

Monachi matrimonium an validum, 520. e, d, n.

Monachi sub Fabertiacensi abbatissa hospitali deservientes, 349. d
Monachi DCCCC. à piratis occisi, 664. f
Monachi indisciplinati in Claræ-valle, 1427. c, o.
Monachi cujusdam Claræ-vallensis laïci perfectio, 1259. a
Monachi cujusdam indisciplinati audacia & obstinatio, 378. a & seq.
MONASTERIUM, paradisus, 1484. b Jerusalem, Civitas sancta 64. c Dei tabernaculum, 35. c Pœnitentiæ locus, 371. b Lectulus floridus sponsæ, 1426. b Carcer, 343. f 1070. f Et quidem durus, 218. a Monasteria stagnis comparata, 1261. b Ecclesiarum gloriam augent, 386. a In monasterio ut conversandum, 92. c Duo in monasteriis observanda, subjectio & stabilitas, 23. c
Monasterium mutare cui liceat, cui non expediat, 518. b & seq. Non desertores, sed provisores censendi, qui à laxiori ad strictius transeunt monasterium, 390. c, e Cum malo abbate an manere melius quam monasterium mutare, 521. d & seq. Ut licitum est in monasterio mitius stricto manere, 25. d Mutato monasterio ad primum non revertendum, 519. d 520. a Transitum ad aliud monasterium improbat S. Bernardus, 45. d 46. b, f Criminosos ab ingressu monasterii non prohibet, 363. d Monasteria in regno alieno ædificari dehortatur, 76 c Monasterium notum in Regula quid sit, 69. d
Monasterium pro ecclesia, 34. n.
Monasticus Ordo primus in ecclesia fuit, à quo cœpit ecclesia, 537. a Angelicis ordinibus similis, ibid. In quo consistat, 147. d Monasticæ professionis elogium, 1223. f & seq. Est alter baptismus, 1108. c, n. Cur, 320. c Vita est apostolica, 1168. f & seq. Item vita angelica, & quodam modo prophetica, 1161. c & seq. Est præparatio ad mortem, 840. f Monastica vita via ad cælum compendiosa, 1137. c Sæcularibus ludus, 93. Ob austeritates prioris vitæ monasteria non refugienda, 897. c Monasticam vitam leniunt austeritates, 899. c Monasticæ vitæ præclara descriptio, 1177. c
S. MONICA juxta ecclesiæ Africanæ morem oblationes Mediolani offerre volens ab Ambrosio prohibetur, 125. f
Monilia veritas, puritas, simplicitas, 1412. a
Monsteriolum ad radices montis Laudunensis Sanctimonialium Ordinis Cisterc. 385. n. Harum mira observancia, ibid.
Mora periculosa, ubi de salute agitur, 109 c
Moralitas perfecta in evitandis vitiis & appetendis virtutibus, 1198. c
Morbos cur Deus immittit. 40. c
Morensem ecclesiam ad condendum monasterium Ord. Claræ-vallensis concedunt Canonici regulares S. Dionysii Remensis, 383. c
Moribundi confessio & viaticum, 678. b Moribundos dæmon terret, 839. a Iis Angelo duce opus est, ibid. c Morientibus Sacramenta negabant Henriciani, 237. c V. Mors, Mortui.
Morimundus quarta Cisterciï filia, quo anno fundatur, 14. n. Adam abbas inde temere discedit, 14. & seq. Hinc Raynaldus abbas relicto monasterio Jerosolymam petit, 324. a
MORS vanitatis & brevitatis arguit omnia, 484. f Vita qua vivimus magis mors est, nec simpliciter vita, sed vita mortalis, 875. d Mors adolescentiæ non parcit, 364. o Senibus in januis, adolescentibus in insidiis, 424. f Justa peccati pœna, 333. a Opus diaboli, peccati pœna à Christo superata, 1044. c, d Mortem & peccatum, duos hominis hostes, Christus profligavit, 777. c, d V. Christi mors.
Morte nihil certius, & incertius, 109. c Ex quo incipimus vivere, incipimus mori, 875. d Mors potestatem non habet in animam, sed tantum in corpus, 1066. f Mortis memoria commendata, 835. c Quatenus hæc timenda, 262. c 1144. c Morte duorum separatio, 1355. a.
Mortem intentat Deus ne inferat, 40. c Mors sanctis novæ legis cur optabilis, antiquis exosa, 1304. b & seq. Mortis qualitas quo indicio colligenda, 1203. f Quibus sit in desiderio, 758. b Cur eam optent pii, 1353. c Quippe mors piis beneficium, 1522. a His non damnum affert, sed lucrum, 144. c 1355. c
Mors sanctorum pretiosa, 998. c 1044. f Mortem pretiosam duo faciunt, vita & causa, 305. a Item tria, quies a labore, gaudium de novitate, securitas de æternitate, 1195. a Bona mors justorum propter requiem, melior propter novitatem, optima propter securitatem, 110. a Mors Sanctorum tripliciter pretiosa, 1194. c Morte ipsa de diabolo sancti triumphant, 1056. a Justis in morte oritur vera dies, 1522. c Mors piorum an & quomodo lugenda, 336 b De morte & vita piorum æqualiter lugeat & gaudet Bernardus, 359. a, b Mors prævenienda laudabili vita, 1252. a Vita monastica præparatio ad mortem, 840. f Mors impiis densa nox, 1522. d
Mors peccatorum pessima, 1458 d Quomodo, 1239. d Mala mors peccatorum in mundi amissione, pejor in carnis separatione, pessima in vermis ignisque duplici contritione, 210. a Mors, infernus, & lacus quibus comperant, 1093. c Mors mala immutabilis, 1205. c Mortui sunt qui secundum carnem vivunt, 899. c & seq. Mors est vita stulti, 1482 c
Mors animæ per peccatum, 1150. f
Mors & resurrectio duplex, animæ, & corporis, 1133 c Mors bona, qua morimur peccato, ut justitiæ vivamus, 309. d Amori Christi potius cedendum quam morti, 207. f
Mors nostra non ex mero amore, 851. c Mors Angelorum contemplatio, 1446. a V. Moribundi, Mortuus.
Mortalibus inhians homo merito mortalis, 1555. a
Mortificatio à monastica professione requiritur, 775. a Mortificatio carnis, martyrii genus, 1379. a Non minus ipsi carni proficit, quam spiritui, 945. c Carnem vere amant qui eam mortificant, 855. a, b Mortificatio carnis exercenda cum discretione, 793. d Mortificatio concupiscentiæ, 922. c, d V. Maceratio.
Mulierum nomine designantur carnales animæ, 1405. c Mulierum cohabitatio noxia, 83. b 84. a V. Feminæ.
Mortuus mundo quis, 826. c Mortuorum animæ pro diversis meritis tria sortiuntur loca, 1277. d Mortuorum variæ resurrectiones, quas præcellit Christi resurrectio, 894 f Mortuos temere lugentes plorandi sunt, 1357. c, d Pie mortui non ablati, sed translati, 72. c Quis eo magis mortuus, qui fovet ignem in sinu suo, in conscientia peccatum, nec sentit, nec expavescit, nec excutit, 900. a Mortuis debemus compassionem & orationem, 1116. b Suffragia pro mortuis, 689. e V. Mors.
Morum corruptio in clero, 657. c, f
Mosomense monasterium Ord. S. Bened. 261. n. Mosomenses monachos Pontifici commendat S. Bernardus, 261. a
MOYSES Christi typus, 907. a Quomodo Deum viderit, 885. a Ejus pietas, 1298. c
Multiloquium fugiendum, 493. f In eo veritas periclitatur, ibid. V. Loquacitas.
Multitudo peccantium non facit impunitatem scelerum, 390. c Ex multitudine solidum non eruitur argumentum boni, 316. c
Mummonia, Hiberniæ pars australis, 662. f
Mundandus oculus cordis à peccato, 490. c V. Animus, Cor.
Mundanæ gloriæ vanitas, 131. a Exhortatio ad contemptum mundanæ gloriæ, 131. c Mundana consolatio, divinæ impedimentum, 765. c
Munditiæ à peccatis alienis quomodo obtineri possit, 123, b Munditiæ carnis necessitas, 2188. f
MUNDUS liber, in quo Dei sapientia legitur, 1104. c Dei potentia, sapientia, & benignitas in ejus creatione, 914. a Mundus lacrymarum vallis, 445 f Plenus spinis, 1432, b Mundi noctes plurimæ, 1333. f Nulla quies in hoc mundo, 1031. a Mundi bona vana & caduca, 112. d Eo an licite uti possimus, 168. c
Mundi hujus miseriæ & pericula, 794. a 923. c 1157. a Mundus animas suæ dignitatis immemores merito deludit, 484. d, e Mundi contemptus, 922. d 1077 b Mundi compedes quantumvis aurei relinquendi, 1123. d Stimulus vehemens ad mundi fugam, 108. b & seq. Mundo & Deo servire impossibile, 113. c, d Mundum qui plus amat quam Deum, impius est & idololatra, 115. a Mundo moriuntur qui, 826 c Mundo crucifixus quis, 826. c Mundi triumphati testimonium, 908. a Filiorum hujus mundi infelicitas, 135. c
Murænulæ quid, 1412. b Murænulæ aureæ vermiculatæ argento quid, 1412 d 1413. d
Murmur Deum inhonorat, 940 b Murmuratio lepra, 903. d Murmuratores in Christum offendunt, 864. b
Mutabilitas voluntatis, 92. c V. Inconstantia. Mutabilitas in monachis improbata, 518. d V. Monasterium.
Mutatio mortis est imitatio, 1351. a Mutatio de malo in bonum jucunda, 43. c
Myrrha, res amara, dura tribulationum significat, 1418 c
Mysteriorum notitia in Prophetis inæqualis, 651. f

N

NANNATUM, urbs Galliæ, 1260 o
NANTHALMUS prior Portarum, 156. n. Cartusiæ majoris, 265. n. Demum episc. Bellicensis, 247. n.
Nardus humilitatem designat, 1005. c 1415. f
Narratio brevis & pura manifestam facit absque labore veritatem, 425 o
NATALIS monachus Cartusiensis, 247. c electus episcopus à Papa non confirmatur, 248 o
Natalis Domini pompa & celebritas, 784. b Nativitas Christi debet semper nova videri, 773. f Fructus ejus triplex, 756 b Nativitatis Christi circumstantiæ ad mores, 781. f & seq. Prostratio ad lectionem martyrologii nativitatem Christi annuntiantem, 773. c V. Christus.
Nativitatis B. Mariæ festum receptum, 169. n V. Maria.
Naturæ integræ status, 1088 b Item corruptæ, ibid. c Quanta corruptela ex peccato, 759. c Naturæ tripliciter lapsam reparavit summa Trinitas, 180. f V. Homo.
Nazareth, flos, 722. d 734. a 981. d Locus conceptionis Christi à Prophetis prædictus, 634. c
Neapolis ab obsidione Rogerii tyranni liberata per Pisanos, 146. a
Necessarium, stabile, inviolabile, incommutabile, 501. f
Necessitas tollit libertatem & meritum, 605. c Necessitas voluntaria non excusat à peccato, 1552. a V. Libertas.
Necessitas est quædam carnis loquela, 593. b Ex carnis infirmitate procedit, cupiditas ex cordis medio, 857. c Est cupiditate tolerabilior, 857. c Necessitates hominis multæ, 837. d
Necessitas felix quæ cogit in melius, 501. c
NEHEMIAS episcopus Duevaniæ in Hibernia, 678 c
NEGLECTUS & contemptus quo differant, 507. c Legum contemptu plus peccatur, quam neglectu, 507. b & seq. Neglecto vulneri callus obducitur, 402. b
Negligentes triplex manet malum: horror in exitu, dolor in transitu, pudor in conspectu gloriæ magni Dei, 1144. d Negligentes monachi notantur, 1075.
Negligentia in gravi periculo non tam securitatis est, quam desperationis, 855 d Negligentiæ damna, 1181. f Negligentia circa cultum divinum notatur, 724 a
Negotium animarum nostrarum numquam obliviscamur, 765. a Negotium caritatis, vera

vera requies, 97. a Negotium gloriæ, otium, 1519. c
Negotiis sæcularibus dediti monachi perstringuntur, 754. a Tranquilla mens in medio negotiorum, rara avis in terris, 354. b
Nephtalim, cervus emissus, 1184. b
Nestorius in concilio Ephesino & Chalcedonensi damnatus, 186. c
S. Nicasii monasterium Remense à regiis ministris expilatum, 301. c, n.
Nicolaus episcopus Cameracensis, 199. b, n.
Nicolaus monachus, designatus abbas Trium-fontium, 286. d
S. Nicolai in Bosco monasterium, 385. n. 328. c Alias in silva Vedogii monasterium, 84. n. Ejus religio & multimoda possessio, 86. n.
Nicolaus monachus S. Nicolai de Bosco, 327. n. 87. b 328. c
S. Nicolai de Prato monasterium Canonicorum regularium, 90. n. 185. n.
Nicolaus Claræ-vallensis, S. Bernardi notarius, 183. n. 184. b Petro Venerabili carus, 262. a 345. c 347. e 348. b, c d Ejus fraudes & imposturæ, 262. c, d, n. Varia ejus fortuna, libri, scripta, 712. & seq.
Nigellus invasor sedis S. Malachiæ, 668. f 669. c
Nigredo non omnis deformis, 1330. d Etiam in sanctis locum habet, 1331 a & seq. Ecclesiæ nigredo unde, 1353. d Nigredo pœnitentiæ, compassionis, & persecutionis, 1370. c, d Nigredo felix, quæ mentis parit candorem, lumen scientiæ, conscientiæ puritatem, 1331. c
Nigredo mentis, non vestis exsecranda, 220. d.
Nigræ vestes monachos magis decent, 222. b & seq Nigris vestibus usi antiqui Patres, 222. c Item Hispani in funere, 222. d
Nimis quid, 1325. c Nimis pro perfecte aut valde, 545. f
Nivernensis comes de feodo Episcopi habet quidquid in civitate Autisiodorensi possidet, 376. e Res episcopi Autisiodorensis ut suas custodire debet, 376. f
Nivardus S. Bernardi frater in Hispaniam missus, 335. n. Sanciæ regis Hispaniæ sorori carus, 340. a Abbas monasterii de Spina, 340. n. An etiam Vallis-Richerii. Vide Notas.
Nobilitas qualis quærenda prælatis ecclesiæ, 110. f Nobilium virtus rara 111. a, b Clarior & illustrior, 111. b Nobilium virorum conversio non infrequens, 117. e Illustrior virtus quam nobilis prosapies, 21. b
Nomen Dei nosse quid, 872. e Nomen Christi effusum in omnes gentes, 1310. d Nomina Sponsi alia majestatis, alia pietatis, 1309. b, c Nomina Dei olim terribilia, nunc delectabilia, 1309. c Effusio eorum in invicem, 1309. d Nominum Christi expositio, 791. f & seq.
Nonna Sanctimonialis, 113. e
S. Norbertus Ordin. Præmonstratensis institutor, 83. a 226. n. Magdeburgensis antistes, 135. b S. Bernardo prælatus, 149. n. Elogium ejus, 60. e Divinis aperiendis mysteriis tanto promptior, quanto Deo propior, 57. e Ecclesiæ generalem persecutionem prædicit, 60. d Ejus de Antichristo sententia, ibid. e Cælestis fistula, 1489. a Norbertus supplex ad Theobaldum comitem pro Humberto, 50. f Norbertum Bartholomæo Laudunensi episcopo commendat Calixtus Papa, 385. c
Normandus episcopus Andegavensis, 281. e
Norpaldus abbas Vallis-lucensis, 76. n.
Nothrius archidiaconus Parisiensis an auctor necis Thomæ Prioris S. Victoris, 159. n. 180. a, b, d
Novatianorum error de Christi carne, 445. f
Novigenti monasterium B. Mariæ, 384. n.
Novissima quomodo prævidenda, 993. c Novissimorum recordatio, 1810. a Quam utilis, 1087. a Austeritatem vitæ religiosæ mitigat, 7. a
Novitii in religione vineæ florentes 1485. d Præda Domini, 98. e Latarum
repræsentant, 1463. c Novitiorum indoles, 1105. c & seq. Bona institutio, 299. e, f Virtutes, 1483. Eis necessarius est pædagogus, 1105. e
Novitii ex Regula habitum sæcularem olim retinebant Cistercii, 3. n. 4. c Novitiorum habitus apud Cistercienses & Cluniacenses, 4. n. Novitiorum probatio annua. 4. c Professio dilata, 301. d Aliquando contracta, 117. f
Novitiorum tentatio de rigore Ordinis, 1518 a Novitii cujusdam rigida & mirabilis abstinentia, 392. a, b Novitiorum primitias ferre nequeunt dæmones, 1473. b Novitiis devotio præstita, non data, 725. b c
Novitiorum pericula, 483. c & seq. Eorum prima tentatio, pusillanimitas, 836. b & seq. Necessaria eis cautela in tentationibus, 841. e
Novitiorum defectio & ruina describitur, 1483. f & seq. Incorrigibiles ejiciendi, 301. d, e Ad sæculum revertentes quam lugendi, 1484. a, b Quasi apostatæ, 353. n. Novitius à Priore ejectus absente Abbate, 364. c Novitium ejectum, sed postea in proposito confirmatum benigne recipi postulat S. Bernardus, 364. f 365. b & seq Novitiorum magistrum à se discedere dolet Abbas de Spina, 335. e
Novellos fratres non vult exponi S. Bernardus, 312. d
Nox adversa significare solet, 1391. e Nox ignorantia, 1568. d Nox est sæculi vita 769. e d Noctes mundi plurimæ, 1418. f
Nugæ fugiendæ, 425. b Nugæ aliquando ferendæ, referendæ nunquam, 425. b Nugæ in ore Sacerdotis blasphemiæ, 425 b
Nundinæ sollemnes ad duella, 317. e, n.
Nundinæ libertatis Calendarum Majarum, 377. a
Nuptiæ ab hæreticis damnatæ, 1489. d 1494. d 1495. a Secundæ & tertiæ licitæ, 1494. a & seq.
Nuptiæ Christi cum anima, 808. a Nuptiale convivium prandium est, non cœna, ibid. c

O

Obedientia quid, 359. a victimis præstat, 1391. c Obedientiæ nummus, 1063. d Obedientia commendatur, 794. d, e Et quidem ab exemplis cælorum, angelorum, Abrahami, &c. 1051. d & seq. Item in apostolis, in Christo, in Abraham, 1170. c & seq.
Obedientiæ necessitas, 1340. f Et utilitas, 902. d Non nisi obedientiæ mandatorum contemplationis gustus debetur, 1427. c Obedientiæ voluntariæ forma, 1367. f
Obedientia triplex, 1171. b Obedientiæ gradus varii, 1171. f & seq. Obedientiæ gradus optimus, cum eo animo injunctum opus recipitur, quo & præcipitur, 506 e Superiorum in obediendo mandata discernentes perstringuntur, 952. e Obedientiæ virtus discretionem supplet, 795. e Obedientia quibus difficilis aut impossibilis videatur, 313. b & seq Obedientiam gravem non esse nisi imperfectis & carnalibus, 509. e Obedientis mandatum præveniens ampliorem gratiam meretur, 055. a Obedientiæ lex in quibus valeat, 18. f
Obedientiæ ordo, 506. a Obediendum Deo potius quam homini, 18. e Obedientia quæ voti terminis cohibetur, est imperfecta, 506. b c Perfecta quæ sit, ibid. Obedientiæ terminus qui & vitæ, 505. d 601. b c Obediendum Præpositis sicut obedientiam exigimus à subditis, 550 e Obedientia cum reverentia superiori etiam indigno exhibenda, 725. a Prælatis in quibus obediendum, 1171. d & seq. Obediendum prælatis tamquam Deo, ubi tamen Deo contraria non præcipit, 502. f & seq. 509. a Obedientia abbati non debetur in his quæ sunt ultra, citra, aut contra Regulam, 504. e & seq. Abbati in malo non obediendum, 18. d 22. d & seq. 24 d Obedientiæ errata rectius esse venialia, 510. b Majorum imperiis non præponenda minorum, 20. b
Obedientia falsa, 1174. b Obedientia vitiosa quæ, 1063. a Non omnis inobedientia letalis, 510. e Verus obediens minima non spernit, 506. f Obediendum ita ut nihil plus, nihil minus, nihil aliter quam imperatum est, fiat, 795. e Frustra de obedientia sibi blanditur, qui occulte satagit, ut id sibi imperetur quod vult, 1157. b In difficilioribus agendis obeditio gratior, quam prævaricatio gravior; in facilioribus contemtus damnabilior, quam actus laudabilior judicatur, 517. e Obedientiæ jugum excutiens mala est libertas, 476. a Obedientiæ cumulus, 1317. c
Obedientia exemplo Christi sectanda, 368. d, e 1325. e Christi actiones sunt obedientiæ documenta, 1462. c Christus vitam dedit ne perderet obedientiam, 475. b Obedientiæ perfectæ exemplum in Petro & Andrea, 1063. f Obedientia qualis apud Claravallenses, 397. c
Obedientiæ seu parvæ cellæ extra cœnobium aliquando synagogæ satanæ, 255. b
Oblatio Caini cur reprobata, 1349. a Oblatio Christi in templo & in cruce, 905. e, f
Oblatio filiorum in monasterio quo ritu facienda, 4. d Parvulos ligabat, 3. n. Oblatio parentum an voto filiorum præferenda, 4. e f Oblatio filii à parentibus facta non præjudicat voto proprio, 341. e, d
Oblationis nostræ tres conditiones, 964. c Nos ipsos Deo offerre debemus, ibid. a S. Monica juxta ecclesiæ africanæ morem oblationes offerre volens Mediolani, ab Ambrosio prohibetur, 215. f
Oblivio quædam bona, quædam mala, 794. d Oblivio bona, si & teipsum nescias, ut prosis proximo, 466. a
Obsecratio conscientiis infirmis convenit, 1154. c
Observantiæ regularis propositum ex corde procedit, 246. a Observantiæ corporales boni propositi, viæ Domini, 1234. c
Obstinati aspidi similes, 855. d Post lapsum abominabiles, 944. d
Obstinatio summa religionis subversio est, 865. c Maxime vitanda, 919. e Obstinatio viam misericordiæ diabolo intercludit, 849. c
Obumbratio Mariæ, 1583. c
Occasionis subtractio, veræ compunctionis indicium, 898. e
Occulta tria, 1523. a
Occupationes exteriores quam periculosæ, 409 b d
Oculi & aures per hædos significantur, 571. c Oculorum curiositas culpæ commissæ indicium, causa committendæ, 572. a Oculos inculpabiliter levas, ut petas, vel ut impendas auxilium, 572. d Oculi erunt nostri post resurrectionem, 846. e & seq. 847. f V. Curiositas.
Oculus meus, memoria mea, 1040. c Oculus cordis quadruplex, 313. c Oculus mentis oratione & confessione mundatur, 1019. a Oculus mentis à triplici inquinamento purgandus ad videndum Deum, 1018. c Oculus cordis à peccatis mundandus, 490. e Oculum simplicem duo faciunt, amor boni, & cognitio veri: oculum nequam cæcitas & perversitas, 515. a, b
Odalricus Tarraconensis archiepiscopus, 135. n.
S. Odilo abbas Cluniacensis, 516. f
Odium & amor corrumpunt judicium, 565. c
Odo abbas Belli-loci Ord. Præmonstrat. 230. n. S. Bernardi amicus, 361. b c
S. Odo abbas Cluniacensis, 316. f
Odo ex abbate S. Cornelii, abbas S. Dionysii in Francia, 174. c Ejus elogium, 274. c & seq. 275. n. Ejus defensionem adversus iniquas criminationes suscipit S. Bernardus, 275. c 276. a & seq.
Odo abbas S. Genovefæ, 333 b
Odo abbas Majoris-monasterii, 355. a, n. Vir optimus, 356. f
Odo abbas Pultariensis, 744.
Odo abbas S. Remigii Remensis Carthusiæ de Monte-Dei fundator, 229. n.
Odo comes Sparnacense monasterium fundat, 102. n.
Odo dux Burgundiæ, 162 n.
Odo de Tociaco miles, 379. e

ODOLRICUS canonicus Lingonensis, 163. d 162. a.
Oeconomus debet esse fidelis, & prudens, & auctoritate pollens, 442. c, f Qualis ejus debeat esse auctoritas, 443. a Oeconomus fidelis prudenti an præferendus, 443. b
OENTHRRE civitas in Hibernia, 678. b
OFFICIUM divinum Opus Dei dictum, 1431. c Officio divino an assistendum, 1431. c & seq. In divinis officiis qualia legi vel cantari debeant, 117. c, d, e
Officia exteriora a religiosis non expetenda, 1001. a Religiosis ab officiis externis vacantibus quid incumbat, 1001, f & seq.
OGERIUS Canonicus, regul. 90. a 140. b 9. abbas honestate, scientia, & religione commendabilis, 92. b
OLANNUS cellarius, 577. b
Oleum & vinum vulneribus nostris Christus infudit, 1187. a Olei tres proprietates, lucet, pascit, ungit, 1310. f Olei proprietates nomini Jesu aptatæ, 1310 f Oleum adulatorum venenosum, 50. f
OLRICUS canonicus Lingonensis, 161. d
ONUS Christi leve, 73. d & seq. 1307. a Etsi premere videatur, portandum, 839. c & seq. Onus Christi pennis avium & quadrigæ comparatum, 73. e, f Onus Christi non gravat, sed levat, 73. d Onus Christi onus beneficiorum, 870. e 939. f Onerat nos cum exonerat Deus, onerat beneficio cum exonerat à peccato, 870. e
Onus grave iniquitas, 870. e Oneris & jugi commutatio, 870. d
Opus Dei dicitur officium divinum, 1431. c
OPERA Domini magna, maxime Creationis, redemtionis, & glorificationis, 779. c Opera Christi exterius considerata, minus capaces animos pascunt, 807. d
Opera hominis, semina æternitatis, 485. b Opera discernunt inter filios Dei & filios diffidentiæ, 113. c Opus omne triplici consideratione præveniendum, an liceat, an deceat, an expediat, 432. a Operum bonorum Deus est causa finalis & effectiva, 850. e Bonorum operum Deus auctor est, remunerator & remuneratio tota, 850. d Vitiantur ex mala conscientia, 1314. b Opera Deus judicat ex intentione, 1046. c Opera verbis concinant, & verba operibus, 193. a Opera cum fide jungenda, 1548. f & seq. Operibus fides comprobanda, 1549. b Opera sine fide non faciunt hominem rectum, sed neque sine amore Dei & Ecclesiæ, 1549. d Fervore devotionis condienda, 778. b Opera pietatis caritatis causa aliquando intermittenda, 1439. e, f V. Fides.
Opus & voluntas quando rata, 788. b & seq. Multoties minus justitiæ habent qui magis operantur, 531. c Operandum in hoc mundo sed non de hoc mundo, 1115. e Opera tenebrarum sunt peccata, 769. f V. Actio.
Opes quatenus habeat prælatus, 429. d V. Divitiæ.
Opinio est quasi pro vero habere aliquid quod falsum esse nescias, 447. b Si habet assertionem, temeraria est, 447. a Opiniones quando licitæ, 634. b
Optima pars quæ, 1008. b c
ORATIO quasi oris ratio, 1135. d Oratione & meditatione ascendimus, 1063. b Oratione dignius quæritur & facilius invenitur Deus, quam disputatione, 458. f Oratio est remedium contra pravos concupiscentiæ motus, 1028. f Orationi instandum, 922. a Quanta reverentia, 1132. a & seq.
Orationum varia genera, 1136. a, f Omnia oratio tepida, quam non prævenerit inspiratio, 193. d Orationis optima regula, 824. c Modus recte orandi, 1136. b & seq.
Orationis tres conditiones, 822. f Item septem, 1344. f Oranti necessaria puritas intentionis & continentia, 1884, e Item secessus & secretum, 922. b 1411. a 1567. Oratio præcipue vigilantiam exigit, 1137. c Orationis & jejunii copula, 820. f In oratione attdi perseverantes fervescunt, 1890. e Oratio perseverans ad gratiam Spiritus-sancti necessaria, 927. b Affectus quatuor quibus orandum est, 1288. b & seq.
Orationis tempore Deus tamquam in cælo cogitandus, 1137. c d Oratione incumbentibus libenter adstat Christus, 918. a Orantibus adstant angeli, 744. a 1882. b & seq. Orationes nostræ Deo per angelos innotescunt, 1884. d
Orari vult Deus pro his etiam quæ dare dispositus, 754. d Dulcis lex quæ meritum exauditionis in clamore constituit postulationis, 873. b In oratione quid petendum, 1228. c Temporalia & gratiæ gratis datæ sub conditione petenda, gratia gratum faciens & gloria absolute, 1536. c d Orationi plus fidendum quam propriæ industriæ, 440. e Oratio nulla infructuosa, 823. b & seq. Orationes nostras cur aliquando Deus non exaudiat, 823. f 1060. a 1065. a 1140. d & seq. Deus cur parcius subinde det quod homo desiderat, 835. a Orationum efficacia ex vita laudabili, 266. c Orationem supplet verecundia, 580. b Orans tria considerare debet, & quid petit, & ipsum quem petit, & seipsum qui petit, 1328 d & seq. Orantes quam suaviter afficiat cælestis gaudii memoria, 1184. d Orationes & lacrymæ arma Bernardi, 228. a Orationibus ecclesiæ privari quanti sit periculi, 581. b Oranti tempus observandum, 1568. a.
Orationis tria vitia, timiditas, temeritas, tepiditas, 821 e & seq. Hæc duobus modis impeditur, 1828. a Orationi inimicæ longæ confabulationes, 1120. a Pro desperatis non orandum, sed gemendum, 579. f
Oratio peccatoris exsecrabilis, 1318. c V. Contemplatio.
Oratorium ex virgis in sæpem textis, 675. a Oratorium ex lapide primum in Hibernia, 684. f Oratorium ex ligno, 685. b
Oratorium monasterium ord. Cist. 130. a.
ORDO & disciplina synonyma, 5. a. Ordo viget in monasteriis, 1316. e Ordo monasticus primus in ecclesia fuit, immo cœpit ab eo ecclesia, 557. a Angelicis ordinibus similis, ibid. In quo consistat, 147. d
Ordo Cisterciensis idem dicitur cum Cluniacensi, &c. 5. a. Distinguitur, ibid. Ordo Claræ-vallensis, 183. c Ordinis sui nigros monachos, appellat Bernardus, 83. c Ordinem Cisterciensem cur aliis prætulerit S. Bernardus 530. d Ordo Cluniacensis gloriosissimus, & mundi lumen, 527. e Ejus elogium, 528. d
Ordines tres ecclesiæ, conjugatorum, continentium, & Prælatorum, 1150. a Ordines quatuor in domo Dei, 1341. d
Ordines minores ab abbatibus collati, 477. a. Ordinum indigni susceptores notantur, 491. a Errores de Ordinibus, 1458 c
Ordinationes illegitimi episcopi an tenendæ, 380. e
Ordinare amandis inhæret qui timenda non negligit, 1184 e
Orientalis ecclesiæ status periculosus, 139. e Infelix status, 371. b 374. c
Originale peccatum, maximum, 886. d Ejus remedium olim durum, nunc facile, 804. 5, b Quæ remedia ante Christum, 627 b
Origenes caute legendus, 1153. d Quædam ejus dicta minus congrua, 1155. a 1452. a 1511. a 1532. 5, b. a.
ORILBERTUS seu Oribertus ex priore Casæ-Dei episcopus Valentinus à Bernardo laudatus, 147. b 165. 5, a.
Ornatus virginum verecundia & disciplina, 122. d Ornatus filiarum hujus sæculi inanis & caducus, 122. a Ornatus ex mortuum pellibus improbatur, 945. e
OSCULA tria denotant tres animæ status, 1273. c Osculum reconciliatorium, remuneratorium, contemplatorium, 1259. e 1343. a Osculum de ore, Osculum de osculo: utriusque discrimen, 1287. c d Osculum manuum provectis congruit, 1274. a Osculum oris perfectis ibid. e Osculum manuum Deo gloriam dare, 1276. a Osculum oris petit anima Deum sitiens, 1282. d Osculum triplex pedum, manuum, oris, 1306. e Osculum pedum indicium pacis, 1275. f Osculum pedum congruit pœnitentibus, 1273. a Osculum oris non sunt soli experti, 1275. e
Osculum Patris & Filii Spiritus-sanctus, 1885. d 1886. b Osculum Patris & Filii & Spiritus-sancti, 1309. b 1886. b Osculo Spiritum-sanctum sibi infundi sponsa postulat, 1285. d Osculum in divinis quid, 1285. b Osculum est Incarnatio Verbi, 1278. b Item Spiritus-sancti donum, 1815 e
Ossa Claræ-vallensium ex priori cœmeterio in aliud translata, 1043 e
Ostentatio cavenda, 782. b. c Adolescentibus, 1567. a Utile est abscondere magis quam ostendere si quid boni habemus, 727. a
Ostiensis episcopi est consecrare summum Pontificem, 137. b
OTHMARUS S. Benedicti monachus, 11. c
OTIOSI sermones damnati, 1070. a Temporis jactura in verbis otiosis quantopere cavenda, 1118. f & seq Otiosum verbum quod nullam habet rationabilem causam, 1118. f Otiositas fugienda, 485. b Otiosum non est quod non omnino ratione vacuum est, 307. c
OTTO monachus Mediolanensis, 141. a
Ovis, nomen innocentiæ, 233. f Ovi & agno Christus comparatur, 788. c, d
Ova quam multis modis possint & soleant præparari, 535. e Eorum abstinentia apud primos Cistercienses, b. a.

P

PAcatus quis, 491. c
Pacificus quis, 491. c
Pacta, ab iis non resiliendum ob suspiciones, 306. a
PAGANUS de Monte-Desiderii, miles Templi, 542.
Pagani an occidendi, 546. c
Palatium, humilitas in eo rara, 437. c
Palefridus quid, 108. a.
PALLIUM plenitudo honoris archiepiscopalis, 141. b 672. d Ejus usus ante S. Malachiam archiepiscopis Hiberniæ defuit, 6 2. d Quanti ejus dignitatem fecerit, 687. c & seq. Ante ejus usum an archiepiscopi Armachani antistites, metropolitani usi potestate, 331. a.
Palliata iniquitas perfectorum tentatio, 139. a b & seq.
Panis Cisterciensium ex avena 6. a. 591. f
Panis animæ multiplex, 1074. e Panes septem mystici, 919. d, e Panes tres amico manifestandi, veritatis, caritatis & fortitudinis, 980. d Panes septem ex quibus quatuor hominum millia satiavit Dominus mystice, 1038. c Panibus quinque apostoli refecti, 833. d
Panni Christi nostræ sunt divitiæ, 667. b
PAPA Vicarius Christi, 242. a 474. c Vicarius Petri, 178. b 317. a vicarius Petri & Pauli, 177. a. 242. a Apostolorum heres, 425. c Orbis episcopus, 236. c Speculator est super omnia constitutus, 419. e Parem non habet super terram, 417. b Ipsi datum est judicare de universis, 198. a Gladius ejus duplex 418. b Claves ejus, 370. b Plenitudo potestatis super universas orbis ecclesias ei donata, 141. b Solus plenitudinem habet potestatis, 236. a Orbi exeundum ei, qui volet explorare quæ non pertineant ad ejus curam, 435. d Ei reverentia omnimode exhibenda, 145. e Potest omnem ulcisci inobedientiam, 142. c
Papæ primatum testatur appellatio de toto mundo ad ipsum, 428. b Non modo ovium sed etiam pastorum omnium unus pastor, 412. b Reverentia ab archiepiscopo ei exhibenda, 474. c De Episcopis creare potest Archiepiscopos & e converso & creare potest novos episcopatus, 141. c Episcopos ipsos deponere & excommunicare potest, 422. d Solius est ejus Episcoporum depositio, 235. f A finibus terræ quascumque personas ecclesiasticas quoties viderit expedire cogere potest ad præsentiam suam, 148. c Præsidet Principibus, imperat episcopis, regna & imperia disponit, 518. d Ejus læsio omnes catholicos tangit, 240. c Papæ consensus pro Roberti transitu ad Cluniacenses 3. f
Papæ potestas non sola à Deo instituta, nec alias spoliare debet, 435. a & seq. non dominus est episcoporum, sed quasi

brevitas temporum, fragilitas corporum, 1169. c & seq. Perseverantia in cruce & permitentia, 893. e
Perseverantia Christi in cruce, 823. a
Perseverantes in oratione ex aridis fiunt ferventes, 1190. e Perseverare in malo diabolicum, 719. c 858. f
Persuadendi efficacia, 901. c Nutuno confessionis menda, ibid. e
Pertinacia in proprio sensu notatur, 204. c & seq. V. Consilium.
Pedum lotio peccata venialia delet, 821. e & seq.
Pedes Dei, misericordia & judicium, 1281. b Horum in anima indicia, timor & spes 1281. e Uterque osculandus, ibid. f
Pestilentiæ cathedræ quatuor pedes, & quis in ea sedeat, 1199. c
Petitiones cordis in tribus, 824. a
Christus cur petit à nobis, 815. c
Petræ foramina, Christi vulnera, 1475. c
Petronilla abbatissa Fontis-Ebraldi, 192. n.
Petronilla Alienoræ Francorum reginæ germana, 200. n.
SS. Petri et Pauli elogium, 988. c Duo sunt luminaria, magistri & mediatores, 988. c
Petrus apostolis aliis superior, 422. c Episcoporum princeps, 279. c Ejus amor 1528. a, b Claves Christi ei datæ, 1308. f Ejus gladius duplex, 257. c Timore vacillans mergi cœpit, 937. a Zelus ejus intempestivus, 1465. c Servi amputavit aurem, ut viam faceret veritati, 1367. c
Petri frigus, 1465. c Negatio discutitur, 618. a & seq. Peccavit non Christum odiendo, sed se nimis amando, 213. e Respectus a Christo quare flevetit, 1460. b Ingens in eum Dei misericordia, 994. a Petri pœnitentia exemplum animat peccatores, 994. c Petrus pompam & splendorem nescivit, 437. e
S. Petri Carnotensis monasterium magnæ nobilitatis, 487.
S. Petri Catalaunensis monasterium, 61. d
S. Petri de Monte monasterium Canonicorum regularium, S. August. 72. a, n.
Petrus abbas Cellensis, 210. d, n. 713. 714. De reformato monasterio laudatus 211. n. Bernardi alumnus, ejus de conceptione B. Mariæ sententiam vindicat, 282. n. Cartusianos diligit in Daniam, 347. n.
Petrus abbas monast. omnium Sanctorum Canon Reg. S. August. 61. n.
Petrus Abaelardus, 180. c 181. b 304 e Ejus morum descriptio, 185. c & seq. Et deformis pictura, 306. a, e 310. d & seq. Dictus antichristi præcursor, 308. c Draco, 182. d 303. c, 306, e Silet in Britannia, in Francia concipit iniquitatem, 306. a. Novarum vocum & sensuum auctor, 308. e Ejus libri omnium monstruosi & dogmatis, 303. b Errores, 305. b, d 306. b, c, f 307. b 308. a, c, d 311. a 650. a De Trinitate, 637. 640. 645. c & seq. De Dei potentia, 642. d De Patris omnipotentia, 644. c De Incarnatione, 637. 642. a & seq. 653. c 654. d & seq. 656. b De Eucharistia, 642. f Dei gratia, 637. a 642. f & seq. De peccato originali, 642. e De peccato delectationis, 644. b De peccato Judæorum qui Christum crucifixerunt, 643. c De potestate ligandi & solvendi, 644. a De bonis aut malis operibus, 645. b De fide, 185. c, d 645. a 185. c, d Ejus scripta, 185. e Dum sudat quomodo Platonem faciat Christianum, se probat Ethnicum, 650. a Sententiam suam præfert omnibus sanctis Patribus, 650. c Ejus dogmata per Gallias passim disseminata, 309. a Libri Jecti in curia Romana, 302. b 305. d 306. c 308. d 311. a Ubique disseminati, 202. b Eos cum animi indignatione legit Guillelmus abbas S. Theoderici, 303. e Suessione coram Legato damnatus, 186. a 305. b Eumdem & sectatores secreto, dein coram testibus monet Bernardus ut resipiscant, 109. c Ipse Bernardum provocat ad singulare certamen, 183. a Ad concilium Senonense, 309. c Et tamen postea respondere denegat, 310. a Eumque formidat, 302. c Petri Abaelardi errores, persona ejus salva, in concilio Senonensi damnati, 310. b Appellatio ad Papam, 310. a Capitula ejus errorum, 308. c A sanctis Patribus damnata, 285. a Et ad Papam transmissa, 310. c Ejus libros Romam mittit Bernardus, 302. f Ipse ad curiam Romanam proficiscitur, 307. c 328. a Ejus dogmata ab Innocentio damnata, 187. b, c Scripta igne addicta, 640. Præsertim liber de Trinitate à Legato Romanæ ecclesiæ, 184. d Ei adhæret Arnoldus de Brixia, 187. f Cui dicitur similis, 305. b Alberici Remensis condiscipulus & adversarius fuit, 53. n.
Petrus, Alfonsi regis Portugalliæ fratris, in Gallia & Lotharingia militantis conversio, 219. c, n.
Petrus archiepiscopus Bituricensis, 200. n. 203. b, n. 245. n.
Petrus archiepiscopus Lugdunensis, 262. n. Illius apostolicæ Sedis legati elogium, 358. c Dictus vir piæ memoriæ, 168. d Ejus in constituendo episcopo Lingonensi præsumptio, 264. b 265. b, c
Petrus decanus Trecensis, 713.
Petrus diaconus cardinalis Legatus, 35. b
Petri episcopi Palentini elogium, 314. a & seq.
Petrus episcopus Papiensis, 243. b, n. 157. n.
Petrus alter Papiensis episcopus, 143. n.
Petrus episcopus Salmanticensis, 197. f o. Ejus humilitas, 197. f 198. a & seq.
Petrus episcopus Silvanectensis, 199 n.
Petrus eremita Prior Montis S. Quintini prope Peronam, 328. n. Sacræ expeditionis prædicator, 328. e
Petrus de Fontanis Cardinalis, 35. n.
Petrus Leonis, 303. e 306. c Bestia de Apocalypsi, 150. f Ex Judaismo originem duxit, 145. c, n. Monachus fuit Cluniacensis, 135. n. Cardinalis, legatus, 35. n. Ejus invasio, 150. c Ecclesiarum ornatus diripuit, 241. d Ejus schisma per octo annos, 1346. a Mors subita, 152. n.
Petrum Lombardum Bernardo commendat Lucanus episcopus, 375. n. Eumdem victus necessaria patientem commendat S. Bernardus Canonicis S. Victoris Parisiensis, 362. d
Petrus monachus Claræ-vallensis, 280. a
Petri Pisani reconciliatio per S. Bernardum, 198. c
Petrus Presbyter cardinalis, 35. a
Petri de Roya novitii Claræ-vallensis vita in sæculo, 923. d & seq.
Petrus de Treva decanus Bisuntinus S. Stephani, 189. n. Abbati Carilocí infestus, 189. c
Petrus Venerabilis abbas Cluniacensis, 72. 329. a 716. Ejus elogium, 262. c 270. d 329. d Vir magnus magnis occupatus, 252. b Continuæ ejus occupationes, 213. a Ordinem meliorat, 270. c Ejus lenitas, 233. d Humilitas, 341. c, f Titulos magnificos non admittit, 246. a Caritatis & concordiæ amor, 213. f & seq. Placabilitas, 347. e Quam expers cupiditatis, 347. d Suo jure in Bertinense monasterium cedit, 153. n. In Ord. Cisterciensem beneficus, 270. d Eorum precibus se commendat, 347. f Qui illius & suorum tamquam patris & amici faciunt memoriam in capitulo Cisterciensi, 348. d Amicitia cum inter & Bernardum, 152. b, f 211. e 211. c 343. d 346. a, d, e A juventute, 347. a Librum de præcepto & dispensatione à S. Bernardo petit, 497. Ad S. Bernardum dimisso regimine se recipere cogitat, 270. n. Bernardi litteras avide legit & exosculatur, 211. f Qui ejus item litteris gloriatur apud exteras regiones, 212. b Petrus Venerabilis excusat se de tarditate scriptionis ad S. Bernardum, 213. b & seq. Petrus Venerabilis Guigonis & Basilii Cartusiæ Priorum familiaris, 27. n. Ejus iter in Hispaniam 211. d A S. Bernardo invitatur ad conventum Carnotensem, 329. a & seq.
Phantasmata deponenda ad intelligendum Canticum canticorum, 1448. d
Pharaonis & Herodis comparatio, 907. a Pharaonis devicti & diaboli analogia, 1407. e Pharaonis principes mystici, malitia, luxuria, & avaritia, 1407. f Item alii, 1408. f Pharaonis filia Ægyptum designat, 907. b
Pharisæi superbia, 566. c Arrogantia & elatio vacua, 982. d
Philippus episcopus Tarentinus degradatus, postea Prior Claræ-vallis, 258. n. Pro ipso intercedit Bern. apud Eugenium III. 258. c. & seq.
Philippus in Turonensem ecclesiam intrusus, 154. n. A primæva indole quam degener, 155. a Gilberti nepos & heres ambitionis, 154. b, n.
Philippus Ludovici Crassi filius, 51. n.
Philippus monachus Claræ-vallensis, 64. d
Philippus præpositus Coloniensis, Imperatoris cancellarius, 715.
Philosophia veritati propinquior quæ, 1099. f
Philosophorum umbræ steriles, 1466. b Et mala pascua, 1190. c, d Fuerunt gloriæ laudisque cupidi, 1099. c Vani & curiosi, 934. e Noluerunt abundare censu terreno ut abundarent in sensu suo, 1026. a Deum perfecte non cognoverunt, 1236. e
Phrenetici, qui lugent adolescentes vitæ religiosæ propositum amplectentes, 299. d
Picturæ vanæ à claustris rejiciendæ, 339. e & seq.
Pietas quid, 423. d Consistit in duobus, 1183. c Ejus unguentum ex multis misericordiis confectum, 1297. c Non in libris, sed in moribus habenda, 1308. e In negotiis periclitatur, 493. f Ejus fructus etiam impiis desideratus, 840. d
Pietatis exempla varia, 1258. b & seq.
Piis omnia cooperantur in bonum etiam peccata, 1086. b Eorum desideria non semper perficiuntur, 86. d
Pigro fastidium non de satietate, sed de inedia generatur, 545. a V. Desidia.
Pigmentata vina apud monachos improbata, 536. b
Pinguedinis usus quotidie ad condienda legumina apud Cluniacenses, 531. n.
Pisa in locum Romæ ab Innocentio secundo electa. 140. c
Pisani summum Pontificem recipiunt exsulem, 146. b Innocentio fideles minis & muneribus Rogerii ducis Apuliæ resistunt, 640. c Rogerium tyrannum ab obsidione Neapolis fugant, & urbes quatuor munitissimas expugnant, 146. a, b Pro eis intercedit Bernardus apud Lotharium Imperatorem, 145. c & seq.
Pisanum concilium, 142. b, d, n. 143. b 144. n.
Pisces mystici triplicis generis, 1061. a, b Piscium squammæ patientiam, pinnulæ hilaritatem significant, 1061. c A piscibus abstinuere primi Cistercienses, nisi in itinere, 6. n.
Placere illi non potest Deus, qui non placet Deo, 1143. d Quibus in malis placemus, æque & in bonis placere non possumus, 81. c
Placitare pro litigare, 58. b
Plorandi qui temere mortuos plorant, 1127. c, d
Plumis avium Christi jugum comparatur, 343. c
Pluralitas beneficiorum arguitur, 478. e
Poena nulla esset in terra, si non præcessisset iniquitas, 1153. e Nunc guttatim bibitur; in remuneratione torrens est voluptatis, 1086. c Pœnas, quas pro peccatis aliorum voluntarie suscipimus, à nobis exigit Deus, 1154. b Pœna justa peccati non avertenda ob malos eventus, 801. d Pœnæ sensum tollit aut minuit peccati sensus, 1124. a Malum semper pœna comitatur, 857. b Homo carnalis semper in pœna, 857. a In similibus factis dispar culpa & pœna, 82. d
Pœnitentia initium revertendi ad Deum, 929. a Pro innocentia reputatur, 1351. d

Primus est misericordiæ gradus, 490. b Pœnitentium lacrymæ vinum angelorum, 1376. a

Pœnitentiam habere, dolere est, pœnitentiam agere remedium doloris est, 480. a Pœnitentia etsi quid minimum, ea tamen Deo reconciliari possumus, 797. c

Pœnitentia non refugienda, 494. a Cohortatio ad eam sæcularibus data, 832. c Sed durior Judicis sententia, 1097. a Pœnitentiam qui non amplectitur, aut ea se non indigere credit, aut de divina bonitate diffidit, 758. a Humilitas si non habet unde pœniteat, habet tamen ut pœniteat, 1423. c Pœnitentiæ detractio crudelis miseratio, 817. d Infructuosa est post mortem, 482. f Innocentiam servare facilius, quam congruam agere pœnitentiam, 1129. c Hæc difficultas quomodo superanda, 494. b Præposterus hominum pudor de pœnitentia, 789. b Pœnitentiam quomodo Deus operatur in nobis, 941. c, f Homo tunc nascitur cum ad amorem pœnitentiæ, & odium peccati animus excitatur, 793. f

Pœnitentia triplex: ob amissam innocentiam, perditam non requisitam, & neglectam Dei patientiam, 1166. e & seq. Veræ indicia, 578. c Falsæ indicium, non fugere occasiones, 898. d Pœnitentia falsa, ejusque pœna, 898. d Pœnitentiæ perseverantia, 895. c Pœnitenti ad Deum accedenti necessaria verecundia, 1174. d Pœnitentiæ nigredo, 1370. c Pœnitentibus congruit osculum pedum, 1373. e

Pœnitentiæ tota vita impendenda, 820. a Pœnitentiæ tria necessaria: tempus, corpus, locus, 1227. e & seq. Pœnitentiæ præsentis tempus est vigilia æterni sabbatismi, 1058. f Pœnitentiæ locus monasterium, 373. b Rectius in eo pœnitentiam agit monachus, quam in peregrinatione, 358. d Periculosum est inter sæculi turbines agere pœnitentiam, 794. a Pœnitentiam pro criminalibus, nisi sibi commissis, dare recusat S. Bernardus, 63. b Adulti non nisi propria pœnitentia expiantur, 1143. f

Pœnitentis & Lazari comparatio, 1023. f Pœnitentis animæ ad Deum adspiratio, 1326. e Mulier non amplius peccatrix quando pœnitens, 1076. f Pœnitentia S. Johannis Baptistæ nos ad eam excitare debet, 983. e

Polygamia culpa fortasse venialis, sed turpis incontinentia, 1470. c Eam rursus redarguit, 1470. e

Pompæ & dignitatis præ sanctitatis cura perstringitur, 437. b Pompam & splendorem Petrus nescivit, 437. e

Pontificis etymon & officium, 465. d & seq. Vide Papa, Episcopus, Prælatus.

Pontificalia insignia in abbatibus improbantur, 476. d

Pontiniacum cœnobium Ord. Cist. 46. c

Pontius abbas Cluniacensis, & Pontiani, 35. n.

Pontius abbas Vizeliacensis, 317. c

Pontius archidiaconus Lingonensis, 162. n. 163. b 163. c

Pontius episcopus Bellicensis, 147. n.

Populus Jesu quis, 786. f

Porci eur in sacrificiis offerri prohibiti, 968. d

Portatum Cartusis, 156. n.

Portans Christum non oneratur, sed honoratur, 840. a Satis æquanimiter portanda sunt cetera, cum nos non arguit propria conscientia, 320. d

Potentia ubi malitiæ juncta est, aliquid supra hominem præsumendum, 444. f Potentiæ triplex genus in mysterio Incarnationis: quod non erat, creatum, quod perierat, reparatum; quod super omnia erat, paulo minus ab angelis minoratum, 780. d

Potestas apostolica non sola à Deo instituta, nec alias spoliare debet, 433. a & seq. Potestatis & scientiæ ambitus quantis malis obnoxius, 919. e, f Potestate accepta malle in malo quam in bono uti, abusus est, 141. a

Potmo presbyter Prumiensis falsum Conceptionis improbat, 269. n.

Præcepta legis alia moralia, alia figurativa, 1296. f Alia majora, alia minora; idque ex intentione Legislatoris, ex utilitate mandati, & auctoritate præcipientis, 506. a & seq. Præcepta molestè aut cum murmure adimplere, non est virtus obedientiæ, sed velamen malitiæ, 794. e

Præceptori qui dare manum dissimulat, dat seductori, 1540. c

Præda Domini dicuntur vitæ religiosæ candidati, 98. e

Prædestinatio quid, 1541. d Ejus Oeconomia, 112. f & seq. Est præparatio ad justificationem, 114. a Prædestinati quomodo non pereunt, 1344. f Prædestinationis initium & finis soli gratiæ, opus etiam nobis tribuendum, 949. a Prædestinationis media, 842. a Signa, 909. c, f Præcipuum, debite audire verbum Dei, 811. c Item amor Dei, 113. e Prædestinatio incerta, 913. f Prædestinatorum secta status, 1344. e Generatio cælestis æterna prædestinatio est, 1344. f

Preces piorum prævenit Deus, 1289. c Preces pauperum, arma Bernardi, 257. e

Prædicatores prophetæ appellati, 1217. d Christum in utero portant 1185. b Prædicatorum missio, 1339. f Prædicare verbum Dei est Episcoporum, 312. c Prædicatores extranei, à proprio vel summo Pontifice non missi, haud recipiendi, 239. c Prædicandi desiderium monachis quam periculosum, 1485. a Hoc suscipere non debet monachus absque missione, 330. a Publice prædicare nec monacho convenit, nec novitio expedit, nec non misso licet, 1485. c Prædicationis officium contemplationis avidis injungitur, 1413. b Prædicatio etiam rebellibus perseveranter adhibenda, 418. c

Prædicatoribus utile monitum, 1469. a Prædicator concha sit, non canalis, 1321. a Prædicantium fasciculus triplex: recte sentire, digne proloqui, vita confirmare, 1323. c Conversatio ad sublimia tendere debet, 1021. b Eis necessaria puritas mentis, 1481. b Compassio & congratulatio, 1291. d Prædicatoris est liberaliter quod Deus dedit, in alios effundere, 1515. f Bernardo secus facere volenti quid acciderit, 1554. a Lex Christi, lex ignea, linguis igneis prædicanda, 928. d Pro dispositione auditorum afficitur lingua prædicatorum, 812. d Prædicatori fugienda vanitas & quæstus, 1413. d

Prædicandi labor non exiguus, 1334. f Sed inanis sine Dei gratia, 1213. d Eorum omnis profectus Deo tribuendus, 1213. d Prædicatorum merces, 143. d Prædicatorum imperfectorum indicia, 1321. d Impuri qui, 1481. e

Prædones episcopos ex concilio Pisano revertentes spoliant, 144. a, n.

Præferre se alteri nullus debet, 1404. a Grandis superbia æquali se præferre, 804. f V. Humilitas.

Prælati non tam propter bonos, quam propter malos & infirmos instituti, 75. d Eorum conditio & officium, 1157. d Eis zelus necessarius, 1541. d Discretionis & fervoris copula, 1542. a Caritas, puritas intentionis, & sanctitas conversionis, 1157. e, f Caritas in eis quomodo recte ordinanda, 1436. f Eis cura ovium non fugienda, 1290. f Prælati sollicitis vix vacant sibi, ne se subtrahant subditis, 1447. c Prælati boni erga filios affectus, 1291. e, f Prælati prodesse laborent, 331. b Improbe satis præesse affectas, quibus præesse non curas, 1541. d Prælati est ministerium, non dominium, 418. f & seq. Prælato gloriosius ministrare quam dominari, 419. f Prælati subditorum matres se reputent, non dominos, 1339. e Prælato laboris materia cum quam deerit, 419. b Prælatis utraque vita necessaria, Mariæ scilicet & Marthæ, 1105. e

Prælatus sit irreprehensibilis, 1158. a Subditis inferiorem esse vitiure, turpe est, 592. a Malus perverso exemplo subditos necat, 15. a Pulcherrimus ordo est, ut onus quod prælatus aliis imponit, prior ipse portet, 193. a Pauci qui utiliter, plures qui humiliter præsint, 1542. a Humilitatis in prælatis commendatio, 421. a Eis magis necessaria quam ceteris, 47. c Subjectionis dedignatio prælationis reddit indignum, 424. a Prælatorum luxus perstringitur, 1558. c & seq. Item avaritia, 1192. a, b 1538. d Prælatis ecclesiæ qualis nobilitas quærenda, qualis fundus, 420. f Quatenus opes habeant, 419. d Eorum hereditas, crux & labores, 420. a

Prælati Deo ingrati admonentur, 868. c Eis plus curandæ leges Dei, quam Justiniani, 421. d Quales in conversatione, tales sint in occulta cogitatione 1158. a Eorum pudor noxius, 192. e Ante dignitatem debuerunt vires metiri, 420. d Multi privati boni, qui Prælati mali, 1541. f Prælatos progredi e monasterio quam noxium, 13. e & seq. Præesse sibi ipsi periculosum, 92. c

Prælatis in quibus obediendum, 1172. d & seq. Eorum mandata à subditis an discutienda, 21. d De prælatura sibi imposita queritur S. Bernardus, 1376. f & seq. Item abbas de Spina, 115. c

Præmium necdum amanti proponitur, amanti debetur, perseveranti redditur, 191. e Ubi major pœna, ibi majus præmium, 75. c

Præmonstratum monasterium, 83. c, 185. n.

Præmonstrati primus incola frater VValdo locum Cisterciensibus cessetat, 250. e Præmonstratensibus an à Cisterciensibus aut à Bartholomæo Laudonensi episcopo concessum, 249. n. Præmonstratensibus locum cessit, S. Bernardus, 171. n. Ejus amor & beneficia erga Præmonstratenses, 250. b & seq. 252. n. Præmonstratensium elogium, 321. e Pactum cum Cisterciensibus, 250. n. Præmonstratensis Ordo per viginti annos in abbatias pene 120 adolescit, 60. n. Crescit in Dania, 348. n. Præmonstratensis Ordinis sanctimonialium decem millia, 249. n.

Præparatio triplex ad recipiendum Spiritum-sanctum, 1179. a

Præsentiæ divinæ gustus pro variis animi affectibus, 1382. e Præsentia Dei in nobis unde colligenda, 1309. e, d 1518. d Præsentiæ sponsi in nobis indicia, 1315. a Quibus concessa, 1384. a Præsentiæ & absentiæ sponsi vicissitudo, 1384. b Præsentia corporalis non magni pendenda, 163. b

Præservatio a peccato tribus modis fit, subtractione occasionis, resistendi data virtute, & affectionis sanitate, 941. d

Præsumptio & obstinatio via dæmonum, 858. a Præsumptionis effecta, 577. c Est septimus superbiæ gradus, 577. e Gradus quatuor ad eam, 858. e, d Præsumtiones duæ in ecclesia detestabiles, 81. d & seq.

Pravorum consortia quantopere vitanda, 25. b Pravorum consensus qualis, 131. c.

Presbyteri ante annum trigesimum non ordinandi, 663. e, n. Presbyteri litterarum ignari, 706.

Primatus summi Pontificis testimonium est appellatio de toto mundo ad ipsum, 428. b

Primatus archiepiscopi Senonensis, 472. e

Primitiæ spiritus, 1016. e Quæ sint, 1016. b Scilicet sanctitas in conversatione, pietas in intentione, virtus in operatione, 1077. d

Principis officium, 175. f 471. e Principes Dei Vassali, 925. a. Eorum gloria ex eleemosyna, 695. e, f Eorum mensis diaconos ministrare indignum, 81. f & seq. Principis error tantis obest quantis præest ipse, 157. f Quid consiliarii mali apud Principes moliantur, 104. e

Principium sibi esse nihil potest, 450. e

Privilegium libertatis contumaci monacho dari improbatur, 32. b

Probatio biennii ad religionis ingressum, 4. e

Probra & contumeliæ, conscientiæ medela, 171. e

Processio duplex Spiritus-sancti, 928. d

Processiones raræ apud Cistercienses, 961. b, n. Processionis festi Purificationis tropologica explicatio, 961. b & seq. Processio

unum ex ipsis, 444. d Summus Pontifex est dictus non consummatione sed comparatione, 426. c Papæ cura qualis esse debeat, 434. E maxime circa hæreticos, schismaticos, & infideles, 427. a, b & seq. Ejus est nascentes hæreses exstinguere, 384. a Ejus culpa est, si culpa non feritur, 336. a Ejus censura à concilio Senonensi petita adversus errores & personam Petri Abaelardi, 380. b, c Hæreticorum error de papa, 1490. c

Papæ dotes, 444. e Ejus animus qualis esse debeat, 442. d Qualis esse debeat erga Ecclesiam, 433. f Sic præsit ut prosit, 426. e Subditorum commodum, non proprium quærere debet, 430. d, e Ut se gerat in judiciis, 416. b Ei cavenda personarum acceptio, 426. b Indecens ex potestate non ex ratione agere, 432. b Quid de subreptitia aut injusta licentia sit sentiendum, 20. f Ejus onus angelicis humeris formidabile, 432. f Ei maxime vitanda dominandi libido, 426. c Orbis dispensatio ipsi credita est, non data possessio, 425. f Ejus potestas in crimina non in possessiones, 413. b Pontifice servitus indigna quæ, 410. c, d Ipsi vitandus litium strepitus, 409 e Minimis occupari non decet, 442. c, d Nundinatoribus non facilis sit sed terribilis, 416. b

Papa sit inflexibilis adversus carnem & sanguinem, 269. e Non solum decet eum vitæ sanitas, sed & famæ decor, 238. b Ei non negligenda familiæ disciplina, 444. a Famæ & conscientiæ consulat, 438. d Bonum esse ei non sufficit, nisi tales etiam habeat adjutores, 439. a Familiares ejus clerici quales esse oporteat, 435. c Et collaterales, 438. e Necessarius et bonus Cancellarius, 273. a Ministros compresbyteris suis anteferri nec antiquitas habuit, nec persuadet ratio, 442. a Quales olim pastores ecclesia Romana habuerit, 436. d

Papæ elogia, 422. a Sanctus pater appellatus, 264. c Ei datus sanctitatis titulus, 271. c 398. a 646 d Sublimitatis, 329. a Majestatis, 249. b 260. c Serenitatis, 207. n 309. e Excellentiæ, 300. f Dignationis, 417. b

Papa equo albo vectus, 437. c, n Indutus cappa rubea, 232. c, n 437. a 438. a Papæ brevis vita, 233. c V. Sedes apostolica, Vicarius

Parabolæ Salomonis quam utiles, 1367. b

Paraclitus est Christus, 1068. c V. Spiritus-sanctus.

Paradisi felicitas, 1383. b Ejus fontes spirituales quatuor, 1334. b V. Beatitudo.

Parentum primorum lapsus ex instabilitate & defectu caritatis, 1063. a Eos non vi, sed arte vicit diabolus, 1108. b 1128. a, b

Parentum amor ut ordinandus, 109 a, b Crucifixi amori cedere debet, 299. d Parentes in rebus salutis filiorum inimici, 119. b & seq. 120. c Parentum fuga commendatur, 115. d Hos spernere pro Christo, piissimum, 109. b Eorum amor non consulendus, ubi de fuga sæculi agitur, 109. b Parentes qui suos à religionis ingressu avertunt arguuntur, 9. c & seq. Parentes religiosos filios non amittunt, 118. d

Parentum præposterus amor monachis quam periculosus, 1484. f Eorum cura a monachis abjicienda, 809 b, c Jesus longe à patria & parentibus quærendus, 364. c

Parisius nobilis Gallorum civitas regia, 410. a Parisiensis ecclesia pastore destituta, 208. c

Parrochia pro diœcesi, 174. d, n. 252 e

Pars optima quæ, 1001. b, c

Partus duo in matrimonio spirituali, 1566. c

Parvinus ex monacho S. Vincentii Laudunensis abbas Cameracensis, 55. c 56. n

Parvitas duplex, humilitas & mansuetudo, utraque tamen non parva virtus, 958. c

Pascha, transitus, 897. d Non eodem tempore apud omnes celebratum, 216. a Paschalis confessio, 898. b Item Communio, 298. e

Pasci à sponso quam dulce, 1388. a, b Pasci inter lilia quid, 1514. f Pascitur sponsus, cum illi obeditur, 1518. b V. Pastio, Gaudium spirituale.

Pascua sponsæ, 1390. b Pascua mala quorumdam pastorum, præsertim philosophorum & hæreticorum, 1390. c, d

Passagium Cisterciensibus monachis à Lotharingiæ Duce concessum, 126. c

Passio Christi nostrum meretur amorem, 114. a, b Magnum amoris incentivum, 586. f 1143 e & seq. Martyrum confortatio, 1477. b Remedium tentatorum, 899. c Quam efficax ad spem christianam, 1476. a Sola nobis sufficit, 883. c Passionis Christi memoria optimum inter aspera & prospera præsidium, 1418. c Passionis Christi vis & efficacia, 884. f Fructus, 587. d Ejus meditatio quam utilis, 499. c 1419. c Ubi passionis suæ gratiam recogitari videt Christus, ibi sedulus adest & libens, 387. c Bernardi devotio in Christi passionem, 888. f 1438. f & seq. Passionis Christi in nobis fructificantis indicium, 889. b Ei tribuitur remissio peccatorum, 972. c

Passionum nostrarum causæ ab humoribus inordinatis procedunt, 1038. a Hæ quomodo ordinandæ, 817. f 885. e

Passiones hujus temporis non sunt condignæ ad præteritam culpam quæ remittitur, ad præsentem gratiam quæ immittitur, ad futuram gloriam quæ promittitur, 494. a

Pastio & cubatio in meridie quid, 387. f & seq. Pastio sponsi, profectus nostri, 1535. b Pastus ovium triplex, 1537. c

Pastores sponsi amicissimi, 1517. a Sunt quasi custodes & cultores vineæ, 991. b Marthæ funguntur officio, 1002. d Propter imperfectos instituti, 1447 a Pastore bono nihil pretiosius in Ecclesia, 247. b Pastoris boni est instructorum potius saluti, quam propriæ ultioni consulere, 1350. b

Pastoris boni conditiones 1348. b 1357. c & seq. 1322. b & seq. Ovibus debet esse dissimilis, 463. d Ejus triplex officium, 909. b Tres dotes, 989. b Pastori in primis necessarius amor, 1147. a 1587. a Item vigilantia, 1240. e Sollicitudo, 214. c Exemplo potius quam verbo docendum, 1333. c 1537. d Pastores oves suas pascere debent verbo, exemplo, & oratione, 193. b Pastores ecclesiæ litteratos & sanctos requirit Bernardus, 248. b Fac opus evangelistæ, & pastoris opus implesti, 438. a A pastoribus cura non curatio exigitur, 415. f Pastori pio non sufficit sua correptio, si adhuc peccare videtur inferior, 1415. d Pastor cum duris & refractariis ut agere debeat, 413. d Pastorum est domare lupos, non dominari ovibus, 430. e

Pastores negligentes se & suos perdunt, 1539. a Bonos à mercenariis discernit persecutio, 494. f Pastor sic sciat disponere negotia rerum exteriorum, ut norit præponere curam animarum, 61. d Pastores rapaces quam pro temporalibus patiantur, 425. a Pastorum bonorum quæ deliciæ 1213. b, c Digni ad pastoralem curam trahendi, 547. c Pastores veri quibus pascuis soleant animas pascere, 1326. a Pastorum quorumdam mala pascua, 1390. c Periculosum est agere gregem seorsum a Pastore, 1387. b V. Prælatus.

Pastoralem curam amore quietis abjici non probat Bernardus, 91. a Pastoralis cura apud Cistercienses olim non grandis honor, sed grande onus, 334. a

Pater Deus perfecte non cognoscitur nisi cum perfecte diligitur, 1287. e Patri non convenit mitti, aut descendere de cælo, sed Filio aut Spiritui-sancto 569. a Ejus est misereri, 1314. a Patris & Verbi præsentia in nobis unde colligenda, 1309. c, d

Patris affectus in filium, 63. c Patris nomen renuit S. Bernardus, 74. d

Patres ante Christum in fide futuri Messiæ salvati, 634 b Patrum antiquorum desideria erga Christum nasciturum, 778. a Hæc desideria nostrum æguunt torporem, 1270. c & seq Patrum veterum facta quædam significatione decora, etsi opere ipso fœda, 807. c

Patrum contemptores hæretici, 283. a Bernardi reverentia erga Patres, 108. c V. Bernardus.

Paternitatis titulus episcopo, 354. c S. Patricius Hibernensium Apostolus, 1045. b Ejus cultus, 667. d cœmeterium 587. a

Patiens quis, 491. c Triplici providentia eget 989. f Patienter tolerans alios, omni laude dignus, 1019. d Pati & pasci simul molesta jucunditas, 1390. a Homo sit jumento similis in ferendo Christi onere, 839. d

Patientia pie viventibus necessaria, 981. b In duris & asperis amplectenda, 794 f Non tamen omnis patientia probanda 409. f Patiendi speculum Christus, & præmium patientis, 1440. f Patientia commendatur exemplo Christi, 944. c V. Christus. Patientia Davidis in maledicum expenditur, 1394. a, b Patientiæ cumulus, 1317. c

S. Paulinus sanctis Martino, Ambrosio, Augustino, Hieronymo familiaris, multisque ab ipsis, & à S. Gregorio laudibus prædicatus, 231. f

Paulus apostolus conversus multos olim prædicatione, nunc etiam exemplo, oratione, doctrina convertit, 915. b In verbis brevis, sed in sententiis copiosus, 1122. f Non hominum sed Dei judicium æstimat, 1154. c Cælestis fistula, 174. f Os ejus, fistula Dei, 1335. c Fons magnus & indeficiens, 1291. c Tot verba, tot tonitrua, 1123. a Magister simpliciter appellatus, 1414. c Item Sapientissimus dictus, 1421. b Vas aromaticum, 1298. a

Pauli merita unde, 623. b Pauli nigredo & formositas, 1353. b & seq. Pauli pietas, 1298. b Sermus qualis, 410 c Ejus raptus exponitur, 368. f Pauli humilitas, 1394. c Obedientia & propriæ voluntatis abdicatio commendatur, 917. c Mansuetudo, 959 b Ejus elogium, 988. e Mira in Paulum Dei misericordia, 921. e Anima quomodo perdenda exemplo Pauli, 1378. d Quomodo distinguat inter se & animam suam, 1378. b Conversionis S. Pauli memoria quam utilis, 931 c

S. Pauli Virdunense monasterium, expulsis monachis concessum canonicis, 175. a, n. Bernardi opera cedit Præmonst. 250. d

Pauperes beati, 1025. e Non tamen quilibet, etiam voluntarii, 1085. f sed pauperes spiritu, 483. c 1026. a Eorum dignitas, 107. c, d Reges sunt, ibid. 296. d Et quidem reges cæli, 732. e Sunt quasi incogniti & derelicti à Deo, 1802. d Pauperibus & martyribus eadem repromissio facta, 1039. f Pauperes in futuro judicio securi, 810. a

Pauperes, sed pii & religiosi, in primis fovendi, 100. c Non sunt relinquendi, qui ipsi se reliquerunt, 267. e, f Pauperum preces arma Bernardi, 258. e Pauperes de suis laboribus alunt monachi Claravallensis, 833. a A pauperibus cælum mercantur divites 1222. f Pauperes divitum manus osculantur cum aliquid ab eis accipiunt, 1276. b Pauperum amor & imitatio quanti, 107. c Pauperum causæ præ aliis curandæ, 215. a Pauperum querelæ in luxum prælatorum, 464. b & seq. prælstringitur acceptio divitum præ pauperibus, 437. b

Paupertatis elogium, 39. f Paupertas voluntaria, Christi castellum, 1183 a Via secura, 270. b Paupertatem nativitate sua pretiosam fecit Christus, 757. b Paupertas sancta, 200 d Martyrium, 1030. f Paupertas religiosa felix & secura, 832. f Paupertas evangelica & cælestia possidet & terrena, 1332. c Variatur affectu rerum etiam minimarum, 1117. b Huic promissum centuplum, 370. c Item regnum cælorum, 1026. b Non tam promittitur, quam datur, 727. a

Paupertas vocat invidia propria & aliena, 1183. a Non paupertas, sed paupertatis amor virtus reputatur, 105. f Opportunius contentum esse inopia, quam importuna copia abundare, 105. c Paupertas voluntaria universa superflua resecat, 790. b Paupertatis cumulus, 1157. c Paupertas Christi, 903. b V. Christi paupertas, Paupertatis amor in episcopo commendatur, 41. b Paupertas S. Malachiæ episc. 676. e

Pax & unitas formam cælestis civitatis nobis repræsentant, 1051 b Pacis & concordiæ symbolum anima in corpore, 1051. c Pax & concordia angelis maxime placent, 1051. b Pax & caritas commendatur 1372. c Pax cum Deo, cum proximo, & in seipso hominis quærenda, non gloria, 1042. c Gloria, Dei; pax, hominum portio, 134. d Pacem Deus tribuit hominum generibus loquitur, 1105. c & seq. Pax in mundo, Christo adveniente, 710. c

Pax nulla, timore prævalente, 1444. a Pax perfecta hic haberi non potest, 758 b Pax plena & perfecta alteri vitæ reservatur, 767. f Pax & gaudium in cælo, 1123. d, e Pax plena cordis futuræ vitæ reservata, 924. b

Paci duo necessaria, 1122. c Pax quam proximo debemus caritate & humilitate nutrienda, 1114 c

Pax multiplex, 1233. b Pax quadruplex, 31 2. c Pax ficta, inordinata, & Christiana, 1122. b

Pacis studium lites reprimit, 1536. b Pacis inimica ambitio, 134. c Pax perditur, cum Dei gloria spernitur, 1,4 d Ubi pax non est, nec Deus, 369. c Utiliora sunt pauca cum pace, quam multa cum scandalo, 540. b, n. Pacem ecclesiis procurare Sedis est apostolicæ, 353. d

Peccator unus cum dæmone efficitur, 968. d Etiam carnem suam odit, 480. c Peccantem hominem cur statim non deleverit Deus, 1030. d Peccans latere non potest, 485. c & seq. Peccatoris carcer, tortores, & infernus, 998. b Peccatorum & justorum conditium & finis, 114 f Peccator nihil exspectat, sed præsentibus detentus & contentus est, 1501. b

Peccatores ecclesiæ filii esse non desinunt, 1350. c Dei misericordia in peccatores, 178, f 1004. b Longanimitas, 9,4. f 1189. c, f Ejus dignatio in suscipiendo peccatore 1361. a Indulgentia Dei erga peccatores in tribus, 940. a, b Peccati ultionem tardat Deus, ut commendet patientiam, impleat electionem, & confirmet caritatem, 941. e, f Audiat in sui vocatione peccator quod timeat, & sic accedens ad Solem justitiæ, videat illuminatus quid diligat, 115. f V. Dei misericordia & Misericordia. Peccatores excitat ad pœnitentiam Petri pœnitentis exemplum, 994. c

Peccatoris vocatio & illuminatio quomodo fiat, 183. b & seq. Peccati jugum semel susceptum excutere, divinæ virtutis est non humanæ, 941. a Peccatoris conversio res divinæ virtutis, 902. d Magnum miraculum, 1070 c Crucis pretiosus fructus, 117. c Peccatoris conversio quantum sit illi bonum, 183. c Peccatoris jam suscitati status, 1004. d Placet utrique Deo & peccator compunctus & justus devotus, 1092. b Peccatoris conversio Deo ad gloriam, Angelis ad lætitiam, hominibus est ad exemplum, 143. a V. Conversio.

Peccatores pœnitentes Bernardus remittit ad episcopos, 65 d, e Peccatoribus pœnitentibus religionem ingredi persuadet S. Bernardus, 63. c Peccatores absque prævia pœnitentia non promovendi ad Ecclesiæ dignitates, 86. c, f Peccantium multitudo non facit impunitatem scelerum, 390. c Pro desperatis non orandum, sed gemendum, 579. f

Peccatum grave onus, 870. c Est animæ malum, 855. d Peccatum magis cavendum, quam ejus supplicium, 855. d Peccata sunt opera tenebrarum, 769 f Peccati aggredo istius est, 1370. b Peccata sunt parietes, quibus à Christo sejungimur, 1438. a

Peccare posse homini cur datum, 612. c, d Peccatum Adæ & dæmonis in Filium, 1508. d Primi parentes non coacti, sed decepti peccaverunt, 1108 b Peccatum triplex Evæ, curiositatis, voluptatis, vanitatis, 974. d Per peccatum homo spoliatus, 974. a Peccati clades in corpore & in anima, 998. b Peccata ex fidei defectu, 1190. b

Peccatum non est nisi voluntarium, 72. a Hoc non excusat voluntaria necessitas, 1355. a Peccati cogitatio decolorat animam, affectio vulnerat, consensus necat, 1098. d Peccati voluptas brevis, memoria amara, 479. f Ejus voluptas transit, fœditas manet, 456. b Corruptela naturæ ex peccato, 719. c Homo non potest non peccare, 612. b, f Nec tamen amisit liberum arbitrium, 612. f Non peccare, Dei justitia est, 1344. f Pro peccatis orandum, etiam sanctis, 1524. d Peccatum facit consensus, non sensus, 1457. c Consensus in peccatum sollicite cavendus, 1459. a Peccati gravitas non ex eventu, sed ex intentione, 70. f

Peccata piis cooperantur in bonum, 1086. b Peccatum & pœna quomodo nobis cooperantur in bonum, 1163. f Natus ex Deo quomodo non peccet, 811, a 1095. f

Peccata non omnia esse paria, 510 d 515. a Peccatorum duæ species, flagitia & facinora, 1193. c Peccant alii in spe, alii ex desperatione, 1029. a Peccatum manens & regnans quid, 815. c, f Peccati gradus pulcra similitudine declarati, 1149. c & seq.

Peccatum originale maximum, 886. d Peccatum originale non deest ubi libido non deest, 171. b Peccati originalis remedia ante Christum, 627. b Ejus remedium olim durum, nunc facile, 804 a Peccato originali delendo in parvulis ante Christum sufficiebat fides parentum, 657. b

Peccati actualis expers sola ex natis mulierum Maria Virgo, 170. d

Peccatis venialibus cur maneamus obnoxii, 892. c Peccata quædam esse venialia etiam in transgressione mandatorum Dei, 510. f Hæc delet pedum lotio, 891. c & seq. Peccata venialia non negligenda; in his tamen cavenda anxietas omnia, 892. b Peccata levia nolle corrigere, blasphemia in Spiritum-sanctum irremissibilis, 957. b Impossibile est salvari cum peccatis venialibus, nisi per Christum, 892. b

Peccatum ex deliberatione animam perdit, 1099. a

Peccata aliqua ignorantiæ dari, 612. f & seq.

Peccati alieni immunes, si non consentimus, & redarguimus, 320. d Munditles à peccatis alienis quomodo obtineri possit, 1231 b Si otiosi puniendi quanto magis peccantes, 486. b Verecundiæ species etiam in peccatoribus, 1567. Peccata spiritualia recens conversis non bene nota, 481. d

Peccatis solis irascendum, 866. c Homo ex voluntate à peccato resurgere non potest, 612. c Peccatoris redemptio per Christum, 998. c Peccatum & mortem, duos hominis hostes Christus profligavit, 777. c, d Peccatum originale an alienum à Christo captatum, 806. b, c Peccati triplex genus Christi morte expugnatum, originale, personale, singulare, 886. c Pro quibusvis peccatis numquam desperandum de misericordia Dei, 378. c & seq. Peccata dimittendi potestatem & voluntatem habet Christus, 353. c, d 355. a Peccatorum remissio passioni Christi tribuitur, 972. c Peccatorum venialium & mortalium remissioni quid necessarium, 1181. b

Peccati odium, 1178 b A peccato quomodo revocetur homo, 1345. d & seq. Peccato nihil resistit efficacius, quam pudor aut dolor, 1110. c Peccatoris respiscentis quotidianum, 1004. Peccatum non regnat in animo contrito, 1076. f Peccatorum recordatio anxia lectioni divinæ benignitatis recordatione interpolanda, 1293. b & seq.

Peccati damna ut emendanda, 1093. a Peccati justa pœna non avertenda ob malos eventus, 509. d Peccatum cur puniatur pœna æterna, 255. a Peccatorum pœna Deus, humilium gloria, 415. b & seq.

Peccata radicitus evellenda, 998. f Peccatis novis prius obstruendus aditus quam expurgentur vetera, 481, c Peccatis expiandis tota vita impendenda, 1159. c, f Peccati sensus tollit aut minuit sensum pœnæ, 1364. a

Peccatorum mors mala in mundi amissione, pejor in carnis separatione, pessima in vermis ignisque duplici contritione, 810. a Peccati defensio quam periculosa, 1415. a Quot modis fieri soleat, 577. c Peccandi consuetudine homo in profundum malorum ruit, 579. c Gravissima ira Dei, cum finit impune peccare, 14 3. a & seq. Perseverare in peccato diabolicum, 719. c Peccata sua jactantes nocentur, 1315. d, e Peccati consuetudo quam gravis, 1105. f Peccatum obstinati accumulat Dei longanimitas, 1110. f Quanto quis ad altiora profecerit, tanto gravius, si corruerit, colliditur quando ruit, 1093. c Amans Jesum ejus injurias ferre non potest, 1422. b

Pecoris spiritus qui egeat corpore, 1577 b & seq. Pecora etiam serviunt homini ad profectum æternitatis, 1377. f

Pelles Salomonis quæ, 1361. f

Pellium usus, 218. a Etiam apud monachos, 532. c Improbatur. 182 a 945. c In Cluniacensibus culpatur, 6 c Pelliciis eorum opponitur Cisterciensium tunica, 2. d Pellibus involuta superbia melior est, quam tunicata superbia, 5 2 d

Pentecostes festi dignitas, 918 b Commercium cæli & terræ in Pentecoste, 953. c, f

Peregrinationes in monachis improbat S. Bernardus, 318 c, d

Peregrium moralis descriptio, 820. b Peregrinorum ad Christi sepulcrum accedentium gaudium, 556. e

Perfectio quam rara, 1318. d Perfectio hominis in quo, 1091. a Perfectio apostolica, victu & vestitu sic contentum, 984. c Perfectio quædam imperfecta, 834. b Perfectio est, cognoscere se imperfectum, 320. f Perfectionis via olim fit planior, 345. c Ejus studium nescit finem, 253. c In perfectionis semita semper currendum, 255. c & seq. Viæ ad perfectionem diversæ, 330. f Conamina ad perfectionem inanes sine Deo, 1563. c In perfectionis proposito apparere imperfectum nævus est, 247. c Perfectiones omnium rerum eminentius in Deo, 1024. c

Perfectus quis, 1023. c 1463. b Perfectus non est qui non cupit esse perfectior, 47 d 451. c Nemo tam perfectus qui non egeat remissione, 775. d Perfectorum est gloriari in tribulatione, 45. d Quid agendum cum perfectis monachis, 87. a Perfectorum unio cum sponso, 1307. d Perfectorum tentatio palliata iniquitas, 1592. b & seq Perfectorum memoria Bernardus recreatur, 1307. f & seq Perfectionis infitiando monetas, perfectus censeri, 233. d

Pericula vitæ præsentis, 874. c Periculis hic omnia plena, 825 b

Periculosa inter media periculis securitas, . e

Permutationes inter ecclesias sine simonia, 356 f

Persecutio Christiano ipsique Christo numquam deest, 935. f Persecutionem pauci pati volunt, 1029. c Persecutionis origredo, 1370. d Persecutio mercenarios, à Pastoribus discernit, 494. Ecclesia persecutione aucta, 1575. Persecutio fidelium, ipsius Christi censetur, 955. c Persecutio tentationum ultima, 869. c Persecutionem majorem à falsis fratribus patitur Christus quam à Judæis, 955. f & seq

Persecutionem Ecclesiæ generalem prædicit S. Norbertus, 60 d

Persecutores suos cur filios matris, suæ & non patris vocet Ecclesia 1371. c, d

Perseverantia commendatur, 1273. f Ejus elogia, 139. b, c. Est imago divinæ æternitatis, 1232. d Æternitatis imago, 458. c Bonis operibus est necessaria, 1459 e Sola coronatur, 118 a Ipsius detectu multi perierunt, 139. c Per caudam hostiæ significata, 41 d, n. 164. a 893. b Dæmon ipsi insidiatur, 1066. c Exhortatio ad perseverantiam, 82. f Perseverantiam faciunt imitatio Sanctorum,

fionis & passionis in dominica Palmarum conjunctio quid significet, 878. c 879. f Processio cælestem repræsentat, 879. a In ea triplex obsequium Christo exhibitum, 879. c Quatuor in ea ordines, 881. a

Prodigalitas luxuriosorum, 1408. c

Prodigi filii parabola tropologice explicata, 1101. e & seq.

PROFICIENDUM semper, 98. a, b 1237. c Exēplo Christi, 342. f In Christi schola qui non proficit, ejus indignus est magisterio, 342. c Unum necesse est è duobus, aut proficere, aut deficere, 98. b 1136. d Proficere nolle, deficere est, 255. b, c 342. c In via vitæ non progredi, regredi est, 968. f Profectum inter & defectum nullum medium, 255. e Non proficientem à mortis tenebris comprehendi periculum est, 1437. d Salvabuntur qui sunt in desiderio proficiendi, 1437. d

Proficiendi indefessum studium perfectio reputatur, 233. b Profectus noster in eo consistit, ut numquam arbitremur nos apprehendisse, 962. a Profectus electorum quatuor gradibus distinguitur, 1124. c Profectus quomodo discernendus, 424. c Profectus nostros Christus amat ut suos, 1483. c Profectus nostri, fructus Spiritus-sancti, 1483. c Respectus Dei protectus noster, 1439. b Profectus nostri pallio sponsi, 1515. b Profectus de bono ad melius rarus apud religiosos, 101. b Profectus filiorum non sunt invidendi, sed promovendi, 193. a Proficientes & deficientes per angelos ascendentes & descendentes designari, 98. b

PROFESSIO monastica cur secundus baptismus, 320. c Non includit promissionem non peccandi contra Regulam, 5.3. d Non fit de Regula, sed secundum Regulam, 504. c 508. f Professio fit in abbatis præsentia, non ad ejus nutum: illius testis est, non dictator, 24. d Professio subditi ligat etiam superiorem, 504. b De subjectione abbati exhibenda nulla in professione mentio, 23. f Professis sanctam Regulam citra puritatem ejus sistere gradum non tutum, 201. c Propriæ professionis recordatione munienda memoria contra cogitationes malas, 1149. f Professio novitii dilata, 301. d Accelerata, 317. f Professio eadem diversos admittit vivendi mores, 519. a

Profundum, altum, longum, & latum, cavendum, 423. f

Promissiones & comminationes divinæ cur tam parum nos moveant, 1210. f A promisso bono discedere non licet, 557. f Promissio seu propositum religionem intrandi a Bernardo Votum appellatur, 116. n.

In prophetis mysteriorum notitia inæqualis, 231. f Prophetiæ sensus Christus, 1.0. b Prophetiæ quoddam genus, ambulare in spiritu & ex fide vivere, 1161. a

Propinqua & vicina quam caute regenda, 435. c

Propositum bonum tenendum, 368. d, a Averti a proposito & subverti in proposito quid, ibid.

Proprietarius monachus, aut proprium, aut donum quam habeat deferere cogendus, 368. e

Prosperitas nimia, etiam spiritualis, noxia, 880. c Prosperitas plures dejicit quam adversitas, 104. c Licet multos frangat adversitas, multo plures extollit prosperitas, 812. d Prosperitatis & adversitatis vicissitudo utilis, 843. c Inter omnis hominum vita versatur, 882. c

Prostratio ad lectionem Martyrologii Christi nativitatem annuntiantem, 773. c

Protectio Dei, 834. c Scuto comparata, 835. d Nobis securitatem præstat adversus dæmones, 841. c Protectore Christo nihil timendum, 841. f & seq.

Providentia Dei, 1343. a In rerum dispositione, 860. f Ad nostri custodiam, 836. c In moderandis tentationibus, 836. a

PROXIMUM quomodo diligere debeamus, 1241. f Proximi vera dilectio, 598. c Unde oriatur, 1421. b Ut justa sit, Deus in causa esse debet, 594. d Proximo quid debeamus, 1152. a & seq. Scilicet pacem, Deo vero justitiam, 1264. a An res proximi & temporalia Dei rebus præferri possint, 1438. d, & seq. Proximi pietati præferendus timor Domini, 978. a Quærendum à Deo unde detur proximo, 594. c Judicium de proximo privatis vitandum, non prælatis, 1411. c Proximi læsio nulla levis, 1572. f & seq. 1173 c

Prudentia fortitudinis mater, 413. a

Pruliacense monasterium Ord. Cisterciensis, 71. n.

Psalmodiæ utilitas, 1288. a, b Psalmus unde sapor & suavitas conciliatur, 1283. f Psallentibus miscent se angelici spiritus, 80. b Qui eorum devotione recreantur, 1284. a Psallentes somnolenti increpantur, 1285. c Psalmorum & antiphonarum impositio monacho indisciplinato prohibita, 378. c

Publicanus oculos ad cælum levare timens cælum ipsum ad se inclinavit, 1595. a

Pudor de offenso Deo, patre & benefactore nostro, 1314. b & seq. Præposterus hominum pudor de pœnitentia, 789. b Pudorem & dolorem timet humana fragilitas, 766. c Pudor bonus & noxius, 536. d, c Pudor Prælati noxius, 186. c

Pudicos aspectus quærit visio cælestis, 1557. c Pudicæ aures necessariæ ad canticum amoris audiendum, 1475. c

Puer dictus rex conjugatus, 207. c, n. Pueros ob natales ad ecclesiæ dignitates promoveri indignum, 471. f Pueri boni senibus præferendi, 472. b

Pugna spiritualis, 350. c 1538. c Tota cum Christo, & pro Christo pugna, 7. c Clerico non licet hortari ad pugnam, 143. c

Pulcritudo fucata damnatur, 122. c Internæ nulla comparabilis, 1360. c Pulcritudo duplex animæ, humilitas & innocentia, 1423. a, Pulcritudo sponsæ cur turturi comparetur, 1410. c Pulmentaria tria vel quatuor una die prohibet Regula S. Benedicti, 132. c

Poitariæ monasterium Ord. S. Benedicti, 84. n.

Purgationes septem dedit nobis Christus, 901. a

Purgatorium, 1070. a 1116. b 1177. a 1277. d Qualis in eo cruciatus, 1 44. f Ab hæreticis impugnatum, 1480. b 1498. c

Purificationis ratio & institutio, 912. b Turtur cur oblata in Purificatione, 1470. b Purificationis legi Maria non obnoxia, 962. b & seq. Purificatio illius quid nos doceat, 1183. a

Purificationis tempus hæc vita, 809. d

Puritas cordis in quo consistat, 463 c Ad videndum Deum necessaria, 1380. c Eam requirit prædicatio, 1481. b V. Cor, Munditia.

Pusillanimitas, prima novitiorum tentatio, 836. b & seq. Dux illius causæ, novitas conversionis, tepor conversationis, 1694. a Pusillanimes non facit humilitas, nec magnanimitas arrogantes, 1012. f Pusillanimium cruciatus & miseria, 829. c Pusillanimitatis nimiæ dejectio, desperata quædam absorptio est, 424. a Ejus remedia, 836. b & seq. Pusillanimes notantur, 866 c

Putare vineas quid, 1467. b Putationi tempus idoneum observandum, 1464. e Quodnam illud sit, 1466. d

Q

QUADRAGESIMA & Quinquagesima præsentem & futuram vitam significant, 910. a Quadragesima, silentii tempus, 25. d Quadragesimæ dies breves serio transigendi, 827. a Quadragesimæ religio, 303 d 381. c Quadragesimæ fervor major, 810. b,

Quadragesimale jejunium ad vesperam, 819. c Ejus duces Moyses, Elias, Christus, ibid. c Quadragesimali tempore tota simul Ecclesia pugnat in diabolum, 817. b Quadragesimali monachorum devotione torquetur dæmon, 841. e

Querelæ monachorum de vitæ præsentis laboribus injustæ sunt, 1130. c

QUÆRERE Deum quanti, 1094. d Magnum bonum, 1559 c Quomodo quærendus Deus, 446. f 1566. d Ad quærendum Deum excitare nos debet & timor mortis & dignitas rationis, 564. b Oratione quam disputatione dignius quæritur & facilius invenitur, 458. f Non pedum passibus sed desideriis quæritur, 1559. c Ad Deum accedendum non lucis, sed claritatibus, 1380. f

Quærere Deum quinam censendi sunt, 1094. c Nemo quærit qui ante non invenerit, 593. d Deum quærentes jam ipsum habent, 1160. c & seq. Anima Deum quæris prius ab eo quæsita, 1560. b, f Deus numquam frustra quæritur, nec cum inveniri non potest, 455. a Quæritur frustra tribus ex causis, 1531. d Deum quærenti cavenda ingratitudo, 1559. f Subtrahit se ut avidius quæratur, & teneatur fortius, 1127. d 1530. c Causæ septem ob quas quærit anima Verbum, 1561. f

Quærere quæ sua sunt virus est Ecclesiæ, 427. d, c

Quies nulla in hac vita, 1031. a Negotium caritatis vera quies, 97. a Quietis amore curam pastoralem deponi improbat Bernardus, 91. a

Quintmiacum villa, 61. n.

R

RADASIUS abbas Latiniacensis, 186. d, n. Ejus elogium, ibid. Illius defensionem suscipit S. Bernardus, ibid. c & seq.

RADULFUS abbas de Valcellis, 1 0. c

RADULFUS abbas S. Urbani ex monacho Cluniacensi, 61. c

RADULFUS comes Veromandensis, 201. a 338. a Ejus divortium, 192. n. 200. b Ob id excommunicatus, 186 201. a 203. c 204. a

RADULFUS monachus Fontanensis ad laxiorem vitam redit, 593. c, n.

RADULFUS monachus quidam, sive eremita notatus, 330. a & seq. Tria in eo redarguit S. Bernardus, 330. b

RADULFUS de Parrona tutor Ludovici Junioris, 165. n. 166 n.

RADULFUS patriarcha Antiochenus, 316. a

RADULFUS patriarcha Jerosolymæ à Papebrochio omissus, 371 n.

RADULFUS Viridis archiepiscopus Remensis, 46. d

Rancor Deum inhonorat, 540. b Ejus damna, 1173. b

RAIMUNDUS comes Barcinonensis, 237. n.

RAIMUNDUS episcopus Caturcensis, 184. n.

RAIMUNDUS episcopus Nivernensis, 168. n.

RAIMUNDUS Odonis abbatis S. Dionysii adversarius, à Bernardo male notatus, 275. f 276. c

RAINALDUS abbatis Cisterciensis obitus, 565 a, n.

RAINALDUS abbas Fusniacensis, 73. a 74. n. 75. a Ejus elogium, 74. c Humilitas & caritas, 164 f

RAINALDUS abbas Morimundi monasterio relicto Jerosolymam petit, 24. a

RAINALDUS archiepiscopus Remensis, 62. Ejus litteræ ad Bernardum, 292. b Ejus obitus, 293. n.

RAINALDUS de Martiniaco ex episcopo Andegavensi Remensis archiepiscopus, 17. n. 181. n.

RAINALDUS archidiaconus Autissiodorensis, 577. b

RAINALDUS Morinensis monachus Claravallensis, 196. d

RAMNULFUS Doratensis abbas in sedem Lemovicensem intrusus, 332. n.

RATIO pedissequa voluntatis, 604. d Voluntati necessitatem non imponit, 604. c Ratio corpus humiliet, corpus rationem confortet, 418. c Rationis triplex casus, 1180. d

Rationes temporalium rationibus spiritualium præferentes episcopi notantur, 443. d, c, n.

Reatinense monasterium 400. b Duplex Ord. Cisterc. 181. n.

Rebellio decimus superbiæ gradus, 578. c

Rebellio causa apostasiæ, 578. c Rebellibus etiam prædicare non desistendum, 938. c

Rebellis, civitas à Pisanis expugnata, 146. b

Reconciliatio cum Deo nunc facilis, postea difficilis, 787. d Reconciliatio multiplex quomodo fiat, 1029. e Reconciliari debemus hominibus, angelis, & Deo, 1241. a

Reclusis cella egredi illicitum, V. Inclusus.

Rectitudo hominis in quo, 1347. f 1348 c

Rectus quis, 1348. e
Rectum corpore cur Deus hominem creaverit, 1148. b
REDEMTIONIS beneficium expenditur, 867. e, f 1128. a & seq. Non solum ex misericordia, sed etiam ex justitia 618 b Christi virtus & sapientia in opere redemtionis abscondita, 1190 d Christus plus amandus ob opus redemtionis, quam creationis, 1356 d, e Redemtio quam fuit ardua, 819. b Cur tam laboriose Christus nos redemit, 1296. f & seq. Redemtionis opus præcipue meditandum: modus ejus præteritum & fructus, 1295. f Redemtionis beneficio ingratus non dormit, sed mortuus est, 867. e Redemtionis humanæ pretium in Mariam collatum, 1014. c Redemtionis humanæ effectus, nostra reconciliatio, 615. a
Redemtio etiam angelis factus est Christus, & quomodo, 1186. a, b Homo cur redemtus, non angelus, 719. a, b Homo eadem die redemtus, qua creatus, 895. b
Redeundi ad Deum voluntas ex gratia, 1562. e
Refectio unica in die Inclusis præscripta, 360. d
Refectio inter lilia quid, 1311. b Reformari ad sapientiam, quid, 1564.
Reformatio hominis quomodo perficitur, 36. d Sola nobis reputatur ad meritum, 622. e Hæc consistit in tribus, 623. f Ejus idea, 851. b
Refugium nostrum ad Deum, 812. f
Regalium investitura, 163. b, n.
Reginæ viduæ quæ necessaria, 328. e, d Reginis excellentiæ titulus attributus, 196. c
REGINALDUS Remensis archiepiscopus, V. Rainaldus.
Regiones mysticæ hominis quinque, 1176. b
Regniacense monasterium Ord. Cisterc. 272. n.
Regnum Dei ubique, 1088. b Regnum Dei voluntas sera, 369. e
Regnum Christi anima, ei quæ tyrannis infesta, 750 b
Regnum & sacerdotium in Christo & in Ecclesia unita, 242. d
REGULA S. Benedicti elogium, 387. b Dicta Regula sancta, 105. c 391. b Ejus dictator Spiritus-sanctus, 217. c Caritati subjacet, 316. d & seq. In ea sunt instituta duplicis generis, 505. c Ex ea reliquæ omnes, aut pæne omnes oriuntur, 500. c Apud monachos valde neglecta, 390. d
Regulæ austeritates, jubente caritate, possunt mitigari, 219. a, b Erga infirmos, 1068. b, n. 1158. f Regulæ dispensationi obnoxiæ & caritati subjectæ, 502. a, b Regulæ sunt præcepta professis, 505. c
Regulam sanctam professis citra puritatem ejus sistere gradum non tutum, 501. c Ad purum non servantes an salvari queant, 518. f Ipsi subjectus abbas, 503. d 504. a Regulæ transgressiones sunt inæquales, 511. f Regularum observantia exterior sine interiori nulla, 817. e Contemni nequeunt illibato professionis voto, 354. n. Regula una & eadem diversimode potest observari, 217. e
Regula militum Templi, 541.
Regularis observatio dividitur in præcepta & remedia, 513. c
Regulares observantiæ Prælatorum prudentiæ & fidei creditæ, non subditæ voluntati, 103. e
RAINERUS abbas Lesciensis, 358. n.
REINOLDUS episcopus Coloniensis, 103. n.
RELIGIO, vinea, 146. e Proditores increpantur, 1097. b Item corruptores, 844. a Nascentem persequi herodianum est, 802. b
Religio, & ad eam vocatio quanti facienda, 1139. c & seq. Opus est dextera Excelsi, 847. a Ei non acquiescentes de salute periclitantur, 9. n.
Religiosæ domus varii status, 1101. e
Religiosa professio alter baptismus, 228. c 1160. d Divinæ virtutis opus, 1175. f
RELIGIOSA VITA, via compendiosa ad cælum, 1127. c Ejus unctio, 110. c, d Vitam apostolicam repræsentat, 1127. d, e Ejus asperitas delicatis non timenda, 118. e Ejus propositum suadet Bernardus, 108. b & seq. 109. c & seq. 110. b & seq. 111. b & seq. 115. a & seq. 120. e & seq. Laudatur, 595. b Ipsum retardare non debet litterarum studium, 364. a Ipsum deserere quam Deo injuriosum, 120 c
Ad religiosam vitam vocatio quanti facienda, 1139. c & seq. Ex Deo est, 734. d Opus est dexteræ Excelsi, 847. a Ei non acquiescentes de salute periclitantur, 9. n. Iis consulendus non est parentum amor, 109 b Immo parentes sunt contemnendi, 429. Acris objurgatio parentum filios à religione abstrahentium, 119 b & seq. Item in eos qui adolescentes à religionis ingressu avertunt, 9. e & seq. 280. a & seq. Probatio biennii ad religionis ingressum, 4. e
Religiosæ vitæ exercitia, 1188. d Ab ejus deliciis ab duci grave & dolendum, 427. b Ei attribuuntur dentium proprietates, 1515. e & seq. An liceat degere in laxa, facto voto de strictiori, 353. f
RELIGIOSI vitæ apostolicæ sectatores, 1140. c Eorum vocatio & vacatio, 1087. c, d Status omnium securissimus, non tamen omnino securus, 1136 b Status sublimis, sed periculosa ruina, 1168, b, c Religiosi cur fovendi, 367. e Non sunt relinquendi, qui ipsi se reliquerunt, 267. e Sunt jumentum Christi, 879. d Sunt velut inter duas mensas mundanorum & cælitum positi jejuni, 1161. c Quomodo non sit iis hiems, sed æstas, 1467. e Eorum est ultra promissum & debitum conari, 505. d Non curent carnis fragilitatem, 170. b Iis inculcatur disciplinæ zelus, 986. b Sua eis conveniunt cantica, 1169. c & seq.
Religiosorum labor honestatur, 1127. a Eorum labores quam præcellant laboribus sæcularium, 1139. f Ipsis ab officiis exterioribus vacantibus quid faciendum incumbat, 1001. f & seq. Religiosi pauperes reges sunt, 196. d Suaves moribus ficubus comparantur, spiritu ferventiores vineis, 1474. b, c Religiosorum triplex præsidium, austeritas, paupertas, & obedientiæ humilitas, 1156. e Gloria unitas & unanimitas, 1022. b Deum ignorare non possunt, 924. d Alium ducem sequuntur, 958. c Quid sentiant de sua vocatione, 1023. b Plerique illuminati sunt, pauci purgati, 916. a 924. Nihil iis prodest cultus exterior sine interiori, 998. c 999. a & seq. Exteriora parum eos juvant sine ceteris, 1148. c Consolatoria verba ad religiosos, 994. e
Religiosos filios non amittunt parentes, 118. d Omnium dicuntur parentes monachorum, quibuscum habitant filii eorum, 118. c
Religiosorum varii status, 916. c, d In unoquoque ordine religioso tria hominum genera, ferventium, minus ferventium, & minime ferventium, 267. c, n. Boni & mali religiosi notæ, 143. c Religiosi à malis cogitationibus quam debeant esse alieni, 1815 a & seq. Religiosis quam cavenda apostasia, 131. b Etiam apostasia cordis, ibid.
Religiosi triplici vitio obnoxii. 1100 f Eorum triplex periculum, 1156. b Aliorum Ordinum æmuli præstringuntur, 532. d & seq. Religiosos vitæ severioris aliis detrahere indignum, 127. c Ferventium & tepidorum discrimen, 924. e, f Tepidorum notæ & indicia, 1142. a, b Tepiditas unde, 916. e, f Imperfectiorum ignavia notatur, 1057. e & seq. Imperfecti triplici generis; & quid illis sit ad salutem necessarium, 1147. b & seq. Negligens nec cælesti, nec terrena fruitur consolatione, 853. d, n. Languidi arguuntur, 1140. f & seq. Item delicati, 984. c Infructuosos Deus gravius fert quam sæculares, 990 f Multo facilius repertas multos sæculares conversi ad bonum, quam unum quempiam de religiosis transire ad melius, 101. b Religiosis quam noxia ingratitudo, 1141. f Terrenis & sæcularibus dediti præstringuntur, 843. f & seq. Iis pudori esse debent sæcularium studia, 1159. c Propriæ voluntatis studiosi præstringuntur, 957. d, e Superbis nihil miserabilius, 917. e Duri & indevoti jumento comparati, 881. e In monasteriis scandala suscitantes, quam sint damnabiles, 1082. a Lapsi ad aliud monasterium pœnitentiæ agendæ gratia mittendi, 83 e Religiosos alterius Ordinis qualiter recipit S. Bernardus, 26. d
Religiosi multi imperfecti in Clara-valle, 287. c, n. 986. d
Religiosus, pro monacho, 34. c, n. 911. d 1241. c 1303. a
Religiosus Ordo in quo consistat, 147. d
Relinquentes omnia Deo tracti sunt, 1071. b Iis prima solet esse tentatio de molestiis carnis, 1026 c Non sunt relinquendi, qui se ipsi reliquerunt, 267. e
Reliquiæ sub altari 687. b Earum ornatus reprehenditur, 539. c Reliquiæ martyris Ignatii apud Claram-vallem, 839. f Reliquiarum revelatio in concilio Senonensi, 309. c
Remedia ex Christi nativitate allata, 765. a & seq. Remedia quinque adversus superbiam, 1181. e Remedium malorum ubi quærendum, 874. d
REMORUM civitas gloriosa, 296. d
Remense concilium sub Eugenio, III. 1548. f
Remensis ecclesia Pastore viduata, 267. c Ejus pericula ex sede vacante, 296. d Ejusdem ecclesiæ privilegia, 345. c
Remensis ecclesiæ S. Mariæ, S. Remigii, S. Nicasii, & S. Theoderici direptæ à regiis ministris, 208. e, n.
S. REMIGII monasterium à regiis ministris expilatum, 208. e, n.
Renovatio triplex, 1167. e Innovatio triplex per Christum nobis præstita, 729. d Renovatio interior in quo consistat, 623. a
Reparationi nostræ cooperatur sexus uterque, 800 d Dei bonitas in reparatione hominis, 930. e & seq. Hominis lapsus & reparatio, 909. d
Reprehendit nemo fidenter alium de eo, in quo se reprehensibilem esse non confidit, 538. b V. Correctio, Increpatio.
Reprobatio, 1145. d
Reproborum cruciatus ex amissione beatitudinis, 848 b
Resipiscentiæ dilatæ pericula, 387. b V. Pœnitentia.
Respectus Dei varius; aliis metum, aliis consolationem affert, 1460. b
Responsoria brevia ad Laudes & Vesperas, 318. b
Restitutionis vicem supplet contritio, ubi restituendi facultas deest, 629. c
RESURRECTIO Christi altas in quo præcellat, 894 f & seq. Post eam fuit impassibilis, 1154. e A nobis exigit transitum ad meliorem vitam, 972. c Ei tribuitur justificatio, 921. c
Resurrectionis fides, 1544. c Et animæ immortalitas, 846. a, b Resurrectionis flores, 587. d
Resurrectionis spiritualis indicia, 899. a
Resurrectionis veræ septem indicia, 1319. f
Revelatio de futura salute quid sit, 114. Revelationibus quantum tribuat S. Bernardus, 170. f Revelationes tentationibus miscet Deus ad custodiam humilitatis, 574. e
Reverentia cum quanta oporteat interesse divinis officiis, 983. b
Reverentia Regi debita, 166. f
Reverentiæ titulus abbati concessus, 293. c
REGES & principes Dei vassalli, 98. f, n. Ecclesiæ defensores, 53. d Tunc eorum jura persistunt illæsa, cum divinis ordinationibus non resistunt, 136. d Eorum gloria opus Dei, 143. b Regis negotia de sinu ipsius cum impetu non prorumpant, 53 b Ejus exemplum in subditos redundat, 803. b Consensus ipsius in electione episcoporum requisitus 275. c Bene non regit qui bene non regitur, 278. d Regi datus titulus Celsitudinis, 203. a 257 a 289. b 371. f Coronæ, 195. n. Excellentiæ, 256. e Majestatis, 167. e Serenitatis, 167. f 307. n. Sublimitatis, 256. d 373. a
Rex conjugatus puer dictus, 307 c, n.
REX Francorum, primus regum, 316. c

In

In præcipuis festis coronari solitus, 245. n. Eum coronare privilegium Remensis archiepiscopi, 245. c
Ricuinus Tullensis episcopus, 63. c, n. Sanctus vivens appellatus, 354. e
Ribaldus Mediolanensis archiepiscopus, 141. n. Ejus angustiæ, 294. c
Richardus Prior B. Mariæ Eboracensis, 186. d 387. a 388. b Ejus in reformando monasterio constantia, 387. a & seq. Abbas Fontanensis, 101. a, n. Romæ obiit, 101. n.
Richardus II. abbas Fontanensis, 397. d 398 n. Ex sacristo B. Mariæ Eboracensis, obiit in Clara-valle, 101. n.
Richsra Imperatrix, 144. b
Rievallense monasterium Ord. Cisterc. 98. n.
Rievallenses monachi Guilielmo Eboracensi intruso adversi, 317. n.
Risisse numquam Christus legitur, bene autem flevisse, 738. d
Risus S. Malachiæ qualis, 1047. c
Ritus ecclesiarum diversi, 215. d
Robertus abbas de Dunis, 301. b, d Bernardo quam amicus, 301. b, n.
Robertus abbas Novi-Monasterii, 286. f
Robertus abbas Vindocinensis, 281. n.
Robertus Burgundio, magister militum Templi, 541.
Robertus decanus Lingonensis, 161. d 142 n.
Robertus episcopus Londinensis, 197. c
Robertus frater Henrici Belvacensis episcopi, 288. c Et Ludovici Junioris, 205. b, n. 208. d Carnes comedit in grangiis Cisterciensium contra statuta Ordinis, 205. n. Cum Henrico Theobaldi Comitis filio ad duellum diem præfigit, 137 c
Robertus institutor Ordinis Fontis-Ebraldi, 391. n.
Robertus monachus à S. Bernardo missus ad S. Malachiam, 323 b
Robertus monachus Lesciensis fugitivus, 332. c
Robertus monachus Præmonstratensis ad Cistercienses transit, 251. a
Robertus monachus S. Vitoni & eremita ad ecclesiam Bellilocensem assumptus, 24. n.
Robertus monachus VVitebiensis, 323 n.
Robertus nepos S. Bernardi à Cisterciensibus transit ad Cluniacenses, 1. d, n. 46. a Bernardi erga eum caritas & pietas, 1. c Humilitas, 1. d Lenitas, 2. c Epistola ejusdem ad eum in medio imbre sine imbre scripta, 2. d, n. Robertus biennio probatus fuerat, antequam admitteretur à Cisterciensibus, 4. c Post reditum ad Cistercienses LXVII. annis sub disciplinæ jugo vixit, 8 d, n.
Robertus Præpositus comitis Nivernensis, 377. c
Robertus Pullus cardinalis, 194. n. Et cancellarius, Bernardi amicus, 325. d Eugenii III. consolator & consiliarius, 326. a Ejus zelus, 326. a Scripta quanti faciat Bernardus, 325. d Ejus doctrina sana, 194. c 195. a
Robertus sacerdos de hospitali Eboracensi, 389 d
Rogerius abbas Columbensis, 495.
Rogerius abbas Trium-Fontium 69. n. 72. c
Rogerius Apuliæ Dux, solus ex principibus Petro Leoni favet, 138. a Dictus tyrannus Siculus, 173. b 174. b Sub potenti manu Dei humiliatus, 317. c Munera mittit ad Januenses, 259. d Beneventum, Capuam, Romamque capit, 173. b Imperii invasor, 146. a Ejus minis & muneribus resistunt Pisani, 169. c Rex Siciliæ, 196. b Ejus magnificentia & eleemosynæ, 395. c 396. f
Rolandus cancellarius, 357. n.
Rolandus monachus, 289. c
Roma capta, 173.
Romana Ecclesia mater ecclesiarum, non domina, 444. d Romana curia domina mundi universitatis constituta, vindex ad iram, judex ad misericordiam, 164. a Ejus judex curia cælestis, 231. c V. Papa, Sedes apostolica.

Romana lingua pro vulgari, 706. 707.
Romanas leges inducit in Hiberniam S. Malachias, 666. c Item & ritus Romanos, 662. a
Romani diligunt munera, 471. c Eorum cupiditas, pravique mores, 435. c 416. c, f & seq. Ab Eugenio III. recedunt, 340. a 341. b Romani Pontifices, V. Papa.
Romanæ Sedis prærogativa, fidei non posse sentire defectum, 643. c Ex Romano clero in omnem ecclesiam cleri forma processit, 435. c
S. Romanus tribus annis S. Benedicto ministravit in specu, 856. b
Romanus diaconus cardinalis, 320. b
Romanus Romanæ curiæ subdiaconus, 1006 b
Rorgo de Abbatis-villa, Prioratus S. Petri fundator, 161. n. 361. a
Rovallos, miles Templi, 541.
Rualenus abbas sancti Anastasii, 243. c, n. Antea Prior Claræ-vallis, 718. Nicolaum apud Claram-vallem admittis, 252. n. Ejus elogium, 260. b
Rutila, monasterium diœcesis Trevirensis, 304. n.
Rutenensis electus infamis, 304. a, d Ab Eugenio III. abjectus, 236. c
Rubus incombustus, Mariæ typus, 1008. b
Ructus spiritualis, 1501. d

S

Sabbassinum monasterium, 686. c
Sabbati jejunium Romæ observatum, non Mediolani, 815. c
Sacerdos pro Episcopo, 197. d
Sacerdotes ante annum trigesimum non ordinandi, 661. c, n. Mali Christum persequuntur, 956. b, c
Sacerdotali cathedræ defferendum, 354. b
Sacerdotium & regnum in Christo & in ecclesia unita, 843. d
Sacramentum signum sacrum dicitur, sive sacrum secretum, 890. c Sacramenta à peccatoribus possunt administrari, 1498. c Morienibus negabant Henriciani, 837. c Eorum usum restituit S. Malachias, 661. b
Sacramenti altaris mystica significatio, 832. d Sacramenta sui sanguinis ex vino condidit Christus, 532. f V. Eucharistia.
Sacramenta pro Sacramentalia, 189. n.
Sacrificii efficacia, 683 f Ut sit, acceptum, debet esse integrum, 333. f Sacrificium non posse confici sine aqua, vino, & pane quidam censuerunt, 71. d Latini in azymo, græci in fermentato offerunt, 216. a
Sacris locis quanta habenda reverentia, 1084. a
Sæculum torrens, 937. c Ejus vita nox, 769. c, d Ejus corruptela, 202. d, e 226. c Fuga commendatur, 185. d Ei conformari indignum, 1538. c Sæculi actus monachis quàm periculosi, 345. d Sæcula duo futura post hoc sæculum valde divisa & diversa, 880. b
Sæculares non sunt censendi beati, 1164. f Sæcularibus curis dediti monachi præstringuntur, 754. a 843. f & seq. Sæcularium colloquia religioso præsertim tironi vitanda, 899. c Ipsis monasterii S. Dionysii aditus præclusus, 79.
Sæcularium ad malum studia pudori esse debent religiosis, 1159. c
Salamanticensis ecclesiæ schisma sub triplici capite, 197. n.
Saleghen jure parrochiali ab ecclesia Trunchiniensi possessum, 162. a
Salomon pacificus interpretatur, 1048. a 1340. d Ecclesiastes & Idida dictus, 1183. f Salomonis pelles quæ, 1361. f
Saltus sponsi qui, 1449. c
Salvatoris fontes quatuor, eorumque aquæ, 12. 8. b & seq.
S. Salvatoris monasterium in Italia à Farfensi dependens, 313. n. 314 b
Salutis nostræ initium, 791. f A Deo, 621. d Ab actione, 1020. d Salutis nostræ initium, justificatio; perfectio, glorificatio, 1226. f Tria Deo propria in opere nostræ salutis: prædestinatio, creatio, inspiratio, 1541. d Salutis nostræ tres causæ: Deus, angelus, homo, 1541. a Ad salutem tribus ascenditur gradibus, 333. a Salutis tria media, 993. c Salutem electorum Deus operatur per creaturas tribus modis, 620. d 621. a Salutis opera omnia gratiæ tribuenda, 621. f Non liberi arbitrii, sed Domini est salus, 620. c Hoc Deus intendit cum percutit aut terret, ut faciat voluntarios, non salves invitos, 617 b Voluntas ad salutem homini non sufficit, quamvis sine ea salvari nequeat, 617. b Dei ars mira ad salvandos homines, 107. c, d Larga Dei bonitas in quærenda hominis salute, 788. d Christus nil fuit præter nostram salutem, 370. c
Salutis maturanda consilia, 109. c Propria prius quam aliena curanda, 26. c Nihil cogitandum quod sit non solum contra, sed etiam præter salutem, 418. a Illius incuria ex fidei languore, 1810. d Eadem incuria præstringitur, 1398. a, b Salutem animarum impedire sacrilegium majus est peccato Judæorum, 755. f Saluti electorum servit diabolus inscius & invitus, 914. c
Salutis triplex testimonium à conscientia, ab ecclesia, à prælato, 790. b Item geminum indicium, 814. b, c Certitudinem non habemus, sed fiduciam, 811 b Revelatio de salute futura quid sit, 814 d
Samson Remensis archiepiscopus, 86. n. 168. n. 156. c 261. n. 385. a Ejus elogium, 397. c 245. c 247. c Ecclesiam apud Moras S. Bernardo confirmat, 313. c Regem apud Bituriges coronat, 245. n. Pallii usum ei interdicit Eugenius III. 245. c, n. Sede expellitur quod Theobaldo faveret, 208. n. Crimina ei objecta depellit S. Bernardus, 245. c
Samuelis pietas, 1398. d
S. Samuelis locum cum mille aureis apud Jerosolymam Cisterciensibus cedit rex Balduinus, Cistercienses Præmonstratensibus, 350. c
Sancia soror Alfonsi Boni regis Hispaniæ, 383 d, n. Ejus erga Cistercienses devotio, 384. a Abbatiam Spinam Bernardo concedit, 114. n. 335. n.
Sanctificatio in Scripturis pro continentia & munditia, 1338. c Sanctificatio legalis, carnalis: nunc spiritalis & interna necessaria, 769 b, c
Sanctificari nomen Dei quomodo dicatur, 895. d
Sanctimoniales incorrigibiles incarceratæ, 106. n.
Sanctimonialis hypocritæ descriptio, 983. e
Sanctitatis titulus Papæ datus, 378. c 316. d 398. a 646. d Cardinalibus, 381. b 382 a 387. a Archiepiscopis, 392. d 391. a, c Episcopis, 318. c 352. a, d, c 354. c Abbatibus, 48. c 97. d 211. e 212. d 340. b 346. c 382. b, c 373. c, d Monachis, 101. b 806. b
Sanctitatis tria genera, 787. c Sanctitate comprehenditur Deus, non disputatione, 457. f Sanctitatis via tendendum ad visionem majestatis, 770 b Honori totum datur, sanctitati nihil, aut parum, 457. c Zelus ecclesiasticus pro acquirenda sanctitate minor, quam pro tuenda dignitate, 457. c Sanctitas simulata, duplex iniquitas, 588. b
Sancti in cælis secure laudantur, 1059. c, f Deus est in eis gloriosus, 19. d Nostri non obliviscuntur, 1157. c Eis inspirat Deus ut de nobis cogitent, 1260. d In cælis quid nobis præstent, 1048. b Nobis compatiuntur, 966. b De se securi sunt, pro nobis solliciti, 966. a In terris nos informant ad vitam, in cælis invitant ad gloriam, 965. c Protegunt nos meritis, informant exemplis, confirmant miraculis, 1048. b Eorum suffragia desideranda & speranda quatuor ex causis, 1042. c & seq. Sanctorum intercessio, 1069. c 1834. f 1260. a Invocatio, 1857. c & seq. Pro defunctis, 1497. c Sanctorum honorem & amorem non excludit debitus soli Deo honor vel amor, 863. c

Eorum laus exigit imitationem, 1055. c Eorum societas optanda, 1040. d, e Item felicitas, 1041. a In iis quædam imitanda, quædam admiranda, 983. f 1033. b Sancti potius in moribus, quam in mirabilibus imitandi, 984. b Eorum vita quasi mensa plena ferculis, 964. d Sanctorum vita desideranda, sed mors vel maxime, 992. d Sanctorum triplex congratulatio, 1045. a

Sancti hinc migrant pleni dierum, 877. b Ipsa morte de diabolo triumphant, 1036. a Mors eorum est pretiosa, 995. c Idque tripliciter, 1194. c Eorum perfecta requies & delectatio in omnibus, 1034 c In cælis damnatos non lugebunt, 32. c Nulla eis erga impios & damnatos est commiseratio, 849 c Gaudent visis malorum suppliciis, 848. b & seq.

Sancti an plene beati ante generalem resurrectionem, 1031 d & seq. 1033 d & seq. Non consummabuntur sine nobis, 759. e In cælis exspectant nos, 760 a Statim à morte in consortium admittuntur angelorum, 1047. f An iis competat nunc vox laudis, 1035. a Omnia impendunt pro Deo, 1056. c

Sancti antiquæ legis pro tempore ad inferni tenebras descenderunt, 102. d 103. f 104. c, e Cur iis mors fuerit exosa, sanctis novæ legis optabilis, 104. b & seq.

Sanctorum sollemnitates & recordatio triplex in nobis excitant desiderium, 1040. c & seq. Sanctorum mortem cur celebret Ecclesia, 918. c

Sanctorum omnium festivitas etiam sanctos de terra comprehendit, 1038. c Communio in festo omnium Sanctorum, 1024. d

Sanctus quis hic dici mereatur, 1168. c Sanctum faciunt sanctus timor & amor, 238. a Item victus sobrius, actus justus, sensus pius, 1194. f Sanctos non faciunt miracula, sed virtutes, 1054. f Sanctis quoque orandum pro peccatis, 1524. d Sanctis hac in vita semper timendum, 1039. b, c Sancti vanitate cur pulsentur, 574. e Sanctorum laus & gloria unde, 1019 f & seq. Deo debetur, 1314. a Sancti alii triumphantes, alii militantes, 1038. f

Sancti nomen monachis attributum, 133. d

Sanctorum locorum dignitas & periculum, 126 c

Sanguinis Christi clamor & virtus, 21. a, b

Sanguinis minuendi duplex causa, qualitas & quantitas, 1269. b

Sanguis animæ voluntas ejus, 1229. b

Sapit Deus variis pro diversis meritis, 1534. d Tunc primum animæ sapit, cum eam afficis ad timendum, 1544. c Multi quærunt, sed pauci sapiunt quæ sursum sunt, 925. b

Sapere malum sapere non est, sed desipere, 571. f

Sapiens quis vere dicendus, 1440. e Cui res sapiunt prout sunt, 1121. d Sapientis est in rebus creatis spectare finem, 514. e Etsi sapiens sis, deest tibi ad sapientiam, si tibi non fueris, 417. f Sapientes in rebus dubiis alieno potius credunt judicio, quam suo, 85. b

SAPIENTIA quid, 1564. d A sapore dicta, 1584. d Ejus variæ acceptiones, 1185. d A Deo est, 1564. a Quæ à Deo est, unde discernenda, 1133. c Sapientia cibi spiritualis condimentum, 1018. d Per quam quæque sapiunt prout sunt, 1440. a Ubi invenienda est, 1115. f Candor ejus sedes 1312. d Sapientia cui sapit prout est, is beatus est, 1121. d Sapientiam seu saporem boni homo per Evam perdidit, per Mariam recepit, 1564. c, f Sapientia cum eloquentia murænulæ aureæ vermiculatæ argento, 1413. d Sapientiæ cognata virtus, 1564. b Utriusque differentia, 1384 b, c Sapientiæ satietas cavenda, 1114. b Reformari ad sapientiam quid, 1584. f

Sapientiæ triplex convivium pro triplici animæ statu, 598. a & seq. Sapientia triplex, 1088. c Sapientia sobria consistit in tribus: in pœnitudine præteritorum peccatorum, in contemptu præsentium commodorum, in desiderio futurorum præmiorum, 1114. c Sapientia in ore confessio propriæ iniquitatis, gratiarum actio, & sermo ædificationis, 1114. e Sapientia in opere is affluit, qui continenter, patienter, & obedienter conversatur, 1114. f Sapientia carnis voluptuosa est, sapientia mundi tumultuosa, sapientia quæ ex Deo est, pudica & pacifica, 777. f Sapientiæ effectus in animo, 1384. f Sapientiæ trivium, 1180. d

Sapientiæ divinæ domus, B. Maria, 1185. e

Sapor & suavitas unde psalmis concilietur, 1283. f Sapor in palato, sapientia in corde, 1368. d

Saraceni devicti, 172. d, e Victoria de ipsis Bernardo ante revelata, 372. e

Satanæ sectatores ambitiosi, 919. a

Satiari cupiens esuriat justitiam, 489. c Satietatem terrenorum copia non parit, sed contemptus, 489. b Satietas sapientiæ cavenda, 1114. b

S. SATYRI apud Bituriges monasterium Canon. regul. reformatum, 133 & 134. n.

Saviniacense monasterium Ord. S. Benedicti, 158. f, n.

Saviniacense monasterium ex Ordine Tironiensi, 156. n. Multorum monasteriorum caput, Cisterciensibus à Serlone adjungitur, 156. Saviniacenses Innocentio adhærent, 158 a

Scala civitas à Pisanis expugnata, 148. b

Scalæ Jacob mystica expositio, 98. b 580. c

SCANDALORUM auctor diabolus, 85. e Scandali auctores Christum persequuntur, 955. f 956. e Scandalum pejus inobedientia, 23. d Lucrum cum scandalo, merum dispendium, 85. c Quo grandius nomen, eo gravius scandalum, 192. d Scandala in monasteriis suscitantes quam damnabiles, 10.2. a Scandali pœna, 87. c Scandalum, qui potest, tollere tenetur, 192. e Non licitum, ubi veritas, & veritas necessaria in causa non est, 22. b Melius est ut scandalum oriatur, quam veritas relinquatur, 47. e 81. e 534. a Quæ scandala contemnenda, 20. e 98. e Scandalum unius non timendum, quod multorum recompensatur pace, 187 a

Scandalum duplex, internum & externum, 1022. a Internum triplici modo fieri potest, 1022. e Scandalum aliud pusillorum, aliud Pharisæorum, 508. d

SCHISMA quantum malum, 202. c, e 1372. b & seq. Schismata coercere debent regni consilium, 207. d Schismatum curatrix Gallia, 202. c Schisma Petri Leonis per octo ferme annos, 1346. a Sopitum, 158. c In octavis Pentecostes, 205. a Oratio Bernardi pro Schismaticis, 157. d

Scholæ Theologicæ, scholæ sublimes, 13. n.

Scholaris puer, id est adolescens, 8. n.

SCIENTIA litterarum non damnanda 1399. c 1402. a Sine ea zelus corruit, 949. b Dignitas sine scientia non prodest, sine virtute obest, 587. d 588. b Scientiam designant grossi ficuum, 1474. c Non quærenda est nisi per Verbum, 1508. e Non inflat quæ geminam sui & Dei cognitionem præsupponit, 1403. a Ejus utilitas in modo consistit, 1399. f Scientiæ & amoris necessaria copula, 1307. e, f Scientiam sequitur timor, si non reprimat timor, 1344. d

Scientia, alia inflans, alia contristans, 1399. e Scientia inflans non procedit à Spiritu-sancto, sed scientia cum devotione, 1288. e Scientia inflans Adamo & posteris ejus ruinæ causa, 919 b & seq. Scientiæ desiderium à protoplastis male usurpatum quomodo expiavit Christus, 564. Scientiæ & potestatis ambitus quantis malis obnoxius, 919. e, f Scientia otiosa & infructuosa cibus crudus & indigestus, 1400 b, c Scientia secularis inebriat curiositate, non caritate, 1292. d

Scientia judicii paucorum est, 782. a Nobis est necessaria, 761 f Tres illius gradus, dolor de peccatis, confessio, & sollicitudo, 762. b, c In primo accenditur, in secundo ardet, in tertio lucet, 762. c

Scientia sanctorum, mundi, & carnis quæ, 1126. e Scientia saluberrima, Jesum scire crucifixum, & quinam illius capaces, 116. c Scientia bene vivendi potissima, 989. d Scientia salutis omnibus præferenda, 1399. c 1401. b

Scientia Christi experimentalis, 563. b 1437. c

Sciendi modus in tribus: in ordine, in affectu, in fine, 1399. f Sciendi modo, 1399. d

Scire volunt alii ut sciant, alii ut sciantur, alii ut scientiam vendant, alii ut ædificent, alii ut ædificentur, 1400. a Scire seipsum, axioma Græcorum, 1342. c

Scotus, pro Hiberno, 683. n.

Scriptiones sunt devotionis obex, 127. a

SCRIPTURARUM in præsignandis Christi mysteriis consonantia, 740. c Scriptura de Deo loquitur in figuris, 1327 a Scripturæ obscura plus placent, 1502. f In ea nihil otiosum, 1321. c Non ad carnis, sed ad spiritus commodum interpretanda, 1482. a Ecclesiæ judicium infallibile in usu & applicatione Scripturæ, 761. b Ea abuti diabolicum, 818. b Hæreticorum error de Scripturis, 1491 c Putorem de moribus Scripturæ doctrinam ignorare pæne hæreticum, 295. c

Scripturæ sensus triplex, 1214. b Scripturæ ejusdem plures sensus an & quomodo admittendi, 1442. e

Scrutari Dei majestatem quomodo liceat, 1479. e Scrutatio voluntatis tutior, quam majestatis, 1480. a & seq.

Scurrilitates vitandæ, 1070. a Scurrile verbum non solum ab ore, sed ab aure etiam relegandum, 425. c

Scuto comparatur Dei protectio, 835. d

Secessus oranti necessarius, 921. b

Secretum Dei filiis & amicis panditur, 812.

Securitas hic nulla, 762. e 1147. b Periculosa, 77. c 1065. d, c De præsenti gratia numquam esto securus, 1331. f

Sedere super solium præsidentis est, dominantis, regnantis, 952. c

SEDES APOSTOLICA divinis & regalibus privilegiis sublimata, 242. a Ejus summa auctoritas, plenaria potestas, 190. b Plenitudinem potestatis habet super universas orbis ecclesias, 141 b Illi proprium decreta subreptitia revocare, 176 d Refugium est oppressis, 17. f Non sceleratis, 158. d Eam nihil magis decet, quam subvenire oppressis, 19. b Illius est pacem ecclesiis procurare, 323. d Ejus auctoritati derogat contemptus Episcoporum, 274. e Ea inconsulta festa non sunt instituenda, 171 e Ei suam de Conceptione B. M. opinionem subjicit Bernardus, 172 a V. Papa.

Seductori dat manum, qui dare dissimulat præceptori, 1540. c Christus seductor pius, 897. a

Semen apostolorum sanctus, 995. c

Seminatores mystici, 970. c, & seq.

Seminare quid debeamus, 970. b

Semicinctia quid, 784. Iis utebantur primi Cistercienses, ib. d

Semitæ sponsi quam ignotæ, 1526. f

Senonia ecclesia, Prioratus diœcesis Senonensis, 52. n. 53. a

Senonensis archiepiscopi primatus, 478. e Senonensis ecclesia nobilis, 477 d Senonensis metropolis sub nomine Franciæ designata, 308 d, n. Senonense concilium, 467.

Sensualium dicta de ... 1379. b Sensuales monachi omnibus hominibus miserabiliores, 343. e

Sensus est vitalis in corpore motus vigens intrinsecus, 604. d Sensus quintuplex quintuplici amori aptatus, 1108. d & seq. V. Amor. Ordo dignitatis inter corporis sensus, 127. b Singulis sensibus indicendum jejunium, 820. c Sensus fallax, non fides, 1368 f

Sensus historicus per hortum, moralis per cubiculum designatus, 1140. a Spiritualis potior litteræ cortice, 1323. d

Sententia intempestive lata revocanda 353. c Sententiæ propriæ amor cavendus, 238. d

Separatio amicorum morte durior, 1333 a

Septem-fontium monasterium Præmonstra-

tensis Ord. 850. d
Septiformis spiritus in Christo, 977. f
Septuagesima ex numero denario, & septenario constat propter decem mandata & septem eorum impedimenta, 812 p
Sepulturæ situs, 1354 b
Sequenti Christum nihil timendum, 110. e Qualis Christus erga sequentes se, 1388. f Christus apprehenditur non legendo, sed ipsum sequendo, 110. b
SERAPHIM idem atque ardens vel accendens, 947. b 1314. f Seraphim duo ab Isaia visi creaturam angelicam & humanam significant, 947. a Alarum multiplicitas in ipsis quid sibi velit, 949. a 958. d Item capitis & pedum velatio, 949. c Seraphim in singulari, Seraphin in plurali, 946. n.
Serenitatis titulus Papæ attributus, 164. d 307. n. 309. a Episcopo, 307. n. Abbati, 346. e Regi, 307. n.
SERLO abbas Saviniacense monasterium cum aliis triginta Cisterciensibus adjungit, 136. n.
SERLO canonicus Eboracensis, 389. d
SERMO Dei, panis vivus, cibus mentis, 729. b Duo operari debes, 1337. a Non in sola memoria servandus, sed in moribus, 719. b, e Durus est in cortice, suavis in medulla, 1221. c Sermo vivus & efficax, exemplum, 193. b 902. a 969. d Triplex illius usus, 1354. f Sermonum de gloria Sanctorum triplex utilitas, 1252. c Sermo bonus & utilis triplex, 1017. f Otiosum audire quam orare, 1120. a
Sermones S. Bernardi quanto apud peritos fuerint in pretio, 701. Quibus diebus habiti, 705. Quibus horis, 706. 1163 c Gallice, an latine pronuntiati, 706. & seq. Eorum censura, 710. & seq Cur aliquando breves aliquando prolixi, 845. d Sermones qui festis diebus conveniant, 801. c Ante Missarum sollemnia apud Cistercienses, 1022. c 1033 b Sermo in vigilia nativitatis Domini, 765. b Sermones coram externis apud Claræ-vallenses, 1049. a Sermo seu locutio rarior apud Cistercienses, 1483. e
Serpentes fugant vineæ florentes, 1473. a
SERVIRE Deo non onus, sed honor, 164. b Servitus Dei suavior omni servitute, 139. b Voluntatis suavis est, 850. c Servire Deo & mundo impossibile, 153. c, d
Servitus Pauli qualis, 410. c Servitus indigna pontifice quæ, 410. c, d Servitute Judæorum nulla turpior, aut gravior, 410. b
Servorum conditio describitur, 599. d Servus fidelis quisnam, 1034 d Servi & mercenarii lex qualis 50. c Servi, mercenarii, & filii differentia, 1094. a & seq. Servorum injuria ut ulciscenda, 84. c Servi apud Romanos dominum suum præcedunt, 442. n.
Sessio Christi ad dexteram Patris quid, 1535. a Soli Christo propria, 1536. a
Severitas paterna sit, non tyrannica, 1359. e
Sexus uterque nostræ reparationi cooperatur 1006. d
SIGEBODUS abbas S. Leonis, 381. b
Sigilla septem Christi quæ, 806. d
Sigillum abbatum Ord. Cist. quale, 275. n. Autissiodorensis ecclesiæ, 169. b n. S. Bernardi, 159. d Ejus nomen & effigies ei impressa, 307. n. 275. n. Librum dextra, pedum sinistra tenens, 275. n. Imago Petri archiepiscopi Lugdunensis sigillo cereo impressa, 161. e, n.
Signum quid, 890. c Signa credentium in evangelio descripta, quomodo singulis fidelibus conveniant, 981. f & seq.
Signa in judicio non quærenda, sed merita. 981. d, e
SIGUINUS de Tornella miles, 377. c
SILENTII laus, 96. b Est animæ robur, 343. d Religionis custos, 343. d, n. 810. a Silentium juge cogit cælestia meditari, 79. c Cantatus causa intermittendum est, 1459. e Silentii cultrix studiosa Maria, 1010. d Silentium triplex bonum & laudabile; à jactantia, à blasphemia, à murmure & detractione, 1017. d, e
Silentium Cisterciensium, 1371. a Non continuum, 120. a Silentium juge in monasterio S. Dionysii, 79. c
Silva & solitudo plus docent quam libri, 110. d
SIMEONIS festivitas, 103. f Simeon cum senectutis jucunditate & jucunda securitate moritur, 104. c
Similitudinis divinæ gradus in primo homine, angelis, & nobis, 614. e Summum gradum tenent angeli, nos infimum, Adam medium, dæmones nullum, 614. c Similitudinem Dei in homine Filius Dei reformavit, 615. f Idque ei competebat, 616. e
SIMON abbas S. Bertini, 153. n.
SIMON abbas Casaucensis, 547. n. Vir religiosus & S. Bernardi amicus, 261. c Ejus desiderium transeundi ad Claræ-vallenses, 211. b, n. Mortuo Bernardo impletum, 281. n.
SIMON abbas S. Nicolai in Silva-Vedogii, monachus S. Nicasii Remensis, 83 n. 86. b S. Bernardi amicus, 161. a Persecutionem à suis patitur, 86. n. Recedit, & à suis revocatur, *ibid.*
SIMON dux Lotharingiæ, erga Bernardum beneficus, 128 e
SIMON episcopus Noviomensis, 118. n. Et Tornacensis, 90. n. 199. n. 368. b
SIMON de Oisiaco, 179. n.
SIMON filius Castellani Cameracensis, 180. c
Simonia malum tempore vetus, cupiditati semper novum, 462. e Permutationes inter ecclesias sine simonia, 356. f
Simplicitate humili nulla magis necessaria virtus initio conversionis, 803. e
Simulata sanctitas duplex iniquitas, 518 b Simulatæ confessionis notæ, 578. c
SINGULARITAS notatur, 962. c Et monachi singularitatis amantes, 1525. d 1391. b Singularitas quintus superbiæ gradus, 576. d Christo exosa, 1018 f Ejus notæ & indicia, 576 e Est vitanda, 219 b, c Singularitas angelorum reproborum, 909. a
Sobrietas duplex, 1187. d
Sodomitarum flagitia, 495. b
Sol caritatem designat, 1252. f Solis decoloratio varie exposita, 1370. c & seq.
Solitarii boni conditiones, 990. b, c
Solitudo commendatur præsertim mentis, 1410. f Hæc in quo sita, 1412. b Solitudinis pericula, 794. b
Solium Dei, angeli, 951. c
Somnolenti notantur, 1401. d Somnolenti ad vigilias increpantur, 1283. e
Somnus Sponsæ qualis, 1445. c & seq.
SOPHIA virgo nobilis, 180 f
Sopor duplex, primi Adam & secundi, 815. b Christi ex caritate, Adami raptus ecstaticus, *ibid.*
Spectaculorum vanitas, 484. b Spectacula theatri provocant ad libidinem, 93. f
SPES vera quæ, 890. e Quam certa, 818. f Spes omnibus terrenis præponderat, 1403. b Ejus bona inexcogitabilia, 854. a Capaces nos reddit misericordiæ, 979. f Hominem reddit omnipotentem, 1563. d Est spes in Deum hominis pii thesaurus, 852. a, b Vitæ orellis, 1402. c In ea anima requiescit, 1444. b Spes ex Dei cognitione & sui nascitur, 1401. b Ejus materia timor Domini, 873. c Ejus tria momenta, 943. e Spes veniæ, gratiæ, & gloriæ, 1181. b
Speramus non solum in Deo, sed ipsum Deum, 853. b Sperandum in eum cui nihil impossibile, nihil difficile, nec benefaciendi voluntas deest, 852. d Solus Deus spei nostræ solidum præsidium, 871. b & seq. Spes nostra de Ascensione Christi, 918. a, b Spei fideique germana cognatio est, 853. f & seq. Spem futurorum bonorum rident carnales, 1531. d Tentatio contra spem omnium gravissima, 848. e
Spes falsa, 979. f & seq. Stulta & ruinosa habitatio in propriis sperare meritis, 859. b, e
Spinæ quæ, 1452. b
Spina monasterium Ord. Cisterc. in Hispania, 335. n. 385. n. S. Bernardo concessum à regina Sancia, 334. n. 335. n. Nivardo abbate illuc à Bernardo misso, 484. n.
SPIRITALES quinam, 934. d Unde noscendi, 1071. a Eorum quatuor ordines, 881. e Eos acrius impugnat diabolus, 842. d, e Spirituales & carnales, Ecclesiæ duo latera, 842. d
Spiritualis vitæ summa, 992. f Errat qui in ea sine duce procedit, 1540. b Deliciæ ejus, 488. b & seq.
Spirituales & carnales deliciæ in eodem se non patiuntur, 12. c 369. b Spiritualium rerum intellectus, verus animæ cibus, 978. b Spiritualis lucri non negligendæ occasiones, 298. c Spiritualibus studiis relictis ad carnalia converti indignum, 1196 b & seq. Temporalia sine detrimento spiritualium tractari nequeunt, 443. e Spiritualia sine corporalibus vix haberi possunt, 533. c Spiritualia corporalibus observantiis præferenda, 538. c Spiritualis prosperitas potest esse noxia, 889. c
SPIRITUS-SANCTI symbolum, columba, 1484 a Spiritus-sanctus Patris & Filii osculum, 1285. d 1286. b Spiritus-sancti processio duplex, 928. d Ut supervenerit in Mariam, 752. e Sine Spiritus-sancti effusione mors Christi inutilis, 314 c Eum cur recipere non potuerint apostoli Christo præsente, 925. e 926. e Spiritus-sancti incapaces erant apostoli corporali Christi præsentiæ affixi, 369. f Spiritum-sanctum diversimode acceperunt apostoli, 927. e Spiritus-sancti manifestatio duplex facta Discipulis, 928. e Cur in igne apparuerit, 932. d Apostolorum mutatio post acceptum Spiritum-sanctum, 928. c, f
Spiritus-Sancti effectus in nobis, 929. e Ejus in nobis inhabitantis indicia, 935. c Fructus, 1488. e Nostri scilicet protectus, 1483. c Ejus opera, 933. c Alia operatur propter nos, alia propter proximos, 1308. e Tria operatur in nobis ad declinandum à malo: pœnitentiam, supplicationem, & remissionem, 929. a & seq. Item tria ad faciendum bonum: monet memoriam, docet rationem, movet voluntatem, 929. d & seq. Illuminat & accendit, 1286. b Tria ejus dona: pignus salutis, robur vitæ, scientiæ lumen, 932 b, c Quomodo arguit mundum de peccato, & justitia, & judicio, 1239. b Gemere dicitur, quia gementes facit, 1470. a Paucis datur ad fervorem, 931. f Spiritus-sancti donum, Ecclesiæ osculum, 1285. e Gratia duplex, 1320. c, d Dona septem, 1243. c Septem Christi apparitionibus applicata, 905. c, d 1242. d In donis Spiritus-sancti cavendum duplex periculum, 1208 f Spiritus septiformis adversus septem peccati vitia, 1231. e Spiritus-sanctus datur hominibus multipliciter, 935. e
Spiritus-sanctus dux nobis necessarius, 1320. a Idcirco recedit, ut avidius quæratur, 1319. c Illius accessus & recessus, 1174. d Non sine salutis periculo ignoratur, 1317. e Præparatio ad Spiritum-sanctum, 927. f Nimirum oratio perseverans, 927. b Spiritus primitiæ quid, 610. b Spiritum extinguere quantum malum, 184. a
Spirituum diversa genera, 1131. e Spirituum quatuor genera 1177. a Eliæ spiritus duplex, 916. a, b 927. c Spiritus triplex 914. e Spiritus sanctus quis, 934. f Rectus, 935. a Principalis, 935. b Spiritus carnis suadet mollia, spiritus mundi vana, spiritus maligni amara, 1131. e & seq. 1133. a Spiritus noster quandoque tentationes ex se suggerit, 1132. b Spiritus Dei unde cognoscatur, 1132. e Caro servire debet spiritui, non spiritus carni, 1132. a, b
Spiritus noster præsentior non est ubi animat, quam ubi amat, 523 a
Spiritus pecoris, hominis, & angeli quid egeant corpore, 1177. b & seq.
Splendori fervor præferendus, 923. f Splendor triplex in S. Johanne Baptista, 924. d

Splendor inania virtutum cavendus, 1289. e

SPONSA mystice quæ, 1527. c 1566. b Deum amans anima, 1082. a & seq. 1282. e Sponsa una ex angelis & hominibus, 1382. d Sponsam Domini decet esse pulcram, eruditam, & castam, 1587. e Ejus decor spiritualis virtutum ornatus, isque æternus, 1581. Item in bonis operibus, & moribus, & ordinibus, 1537. b Sponsa partim formosa & nigra, humilis & sublimis, 1565. d Unde nigra & formosa, 1550. f Ejus pulcritudo cur sutturi compareretur, 1480. e Ejus caput intentio, 589. e Ubera meliora vino, 1281. b Hæc sunt congratulatio & compassio, 1259. f 1291 d 1418. a Sponsæ amor castus, sanctus, & ardens, 1283. a Dilectio spiritualis, non carnalis, 1355. d Ejus aviditas in quærendo sponso, 1530. f Devotio ac sollertia in observando ejus adventu, 1459. e Sponsa sponsum sub infirmitate carnis agnoscit, 1589. f Quanta apud eum fiducia, 1505. d Cum angelis familiaritas, 1284. e Sponsæ Christi duæ sortes, 589. b Sponsæ dotes à sponso, 1406. f Sponsæ de sponso varius loquendi modus, 1455. b Sponsæ somnus qualis, 1445. c & seq. Pascua, 1590. b

Sponsæ apud Judæos sponsis custodiendæ tradebantur a die desponsationis ad tempus nuptiarum, 740. c

SPONSUS & sponsa mystice qui, 1504. d Sponsi & sponsæ nomina Verbi & animæ affectiones aptissime exprimunt, 1282. d Sponsi nomina, alia majestatis, alia pietatis, 1509. b, c Sponsus cur capreæ hinnuloque cervorum similis, 1455. d Cur malo, 1412. e Sponsi lilia quæ, 1588. d & seq. Sponsi quatuor unguenta, 1338. a Varia cubicula, 1342. d Lectulus quis, 1352. d

Sponsus frustra quæsitus in lectulo quid innuat, 1555. b Sponsi præsentia quibus concessa, 1584. a Illius in nobis indicia, 1583. a Qui ad sponsi amplexus sunt inhabiles, cum ut medicum requirant, 1384. d Desponsati Domino angelorum supra hominem, 1410. e Sponsi consolatio quibus concessa, 1284 e Pasci à sponso quam dulce, 1288 a, b Sponsus pascitur cum illi obeditur, 1518. b Sponsi & sponsæ intentio mutua, 1505. c Sponsi læva, mercita; dextera, præmia, 561. e Sponsi ubera, longanimitas & benignitas, 1289. e Sponsus unde tantum sibi conciliavit amorem, 1381. c, d Sponsi saltus qui, 1449. e Sponsus salit in angelis bonis, non in malis, 1452. b Sponsi semitæ quam ignotæ, 1326. f

Stabilitatis obligatio qualis, 318. a Stabilitatis voto non adversatur missio superiorum, sed observantiarum diversitas, 24. a, b Sine morum conversione monacho inutilis, 70. d

Stabulum Christi mundi vanitatem damnat, 782. c

Statio Christi, angeli, & hominis diversa, 932. a, b Statio Seraphim incommutabilitatem denotat, 948. c

Status quatuor hominum, 1185. a Status quinque hominum sub Deo, 1101. e 1103. b & seq. Status hominis triplex sub diabolo, 1102. e Status quatuor hominis ante conversionem, 1101. e Status naturæ integræ, 1089. b Naturæ corruptæ, 1089. e Gloriæ post resurrectionem, 1089 d

Stellis comparantur virtutes, 1365. c

S. STEPHANUS martyr apud homines, 787. f

STEPHANUS abbas Cisterciensis, 14. n. 55, b, 57. a Biblia emendat, 652.

STEPHANUS abbas S. Johannis Carnutensis Patriarcha Jerosolymorum, 48. n 85. n. 371. n.

STEPHANUS abbas Regniacensis, 377. b

STEPHANUS episcopus Æduensis, 62. n.

STEPHANUS episcopus Mettensis, 173. n. 331. d Quo anno electus & mortuus, 41. n. Pacem ecclesiæ reddit, 44. a

STEPHANUS episcopus Parisiensis 159. c 160. b 460. 477. A rege Francorum vexatus, 51. c & seq. 54. c Ejus controversia cum Stephano de Garlanda, 377. d Obitus, 205. n.

STEPHANUS episc. Prænestinus cardinalis, 202. b 207. n. 208. a 215. c 218. n. 305.

STEPHANUS de Garlanda dapifer Ludovici VI. Regis, 55. n. A Bernardo conversus ad Christum, 88. n. Controversia inter ipsum & Stephanum episcopum Parisiensem, 377. d

STEPHANUS de S. Germano canonicus Autissiodorensis, 377. c

STEPHANUS diaconus Autissiodorensis, 269 n Auctor irreligiosi testamenti Hugonis episcopi, 289. c

STEPHANUS de Mercorio abbas Casæ-Dei, 190 n.

STEPHANUS rex Anglorum, 229. n.

STEPHANUS Rotici filius, 210. n.

S. Stephani Cadumensis monast. 136. n.

S. Stephani Divionensis monast. 62. b A Canonicis Regularibus quando habitatum, 62. n. Illius ecclesia à Godefrido Lingonensi episcopo consecrata, 166. n. Controversia inter canonicos S. Stephani & monachos S. Sequani sopita, 42. n.

Sterilitas sola ad damnationem sufficit, 109. a Sterilitatem animæ in seipso deplorat S. Bernardus, 1577. d

STUDIUM litterarum non debet retardare vitæ religiosæ propositum, 16. e Studia litterarum approbat S. Bernardus, 1399 c 1402. a Studia Bernardi per Gerardum fratrem libera, 1354. a Eorum incitator, adjutor, examinator, 1515. a

Studentium varii fines, 1408. a Studia spiritualia quæ, 1442. d

Suavitas Christi attrahit omnes, 1024. d

Subdiaconatum contexunt quinque primi abbates Ord. Cisterc. 478. n.

Subdiaconorum cælibatus, 293. n. 294. b

Subditorum commodum non proprium quærere debent Prælati, 430. d, c

SUBJECTIONIS militas, 908. d Eam prædicat S. Bernardus, 92. b, c Subjectionis dedignatio prælationis reddit indignum, 474. a Subjectio etiam in archiepiscopo commendatur, 474 a Subjectionis abbati exhibendæ nulla in professione mentio, 25. f Subjectio voluntatis nostræ humilitatis summa, 1158. a Subjectio triplex, 1158. a V. Humilitas.

Sublimitatis titulus summo Pontifici, 399 a Archiepiscopo, 313. b 348. f Imperatori, 374. a Regi, 256. d 573. a Sugerio abbati & Protegi, 338. b

Subprior apud Cluniacenses, 218. e

Subreptitie obtenta rescindenda, 263. d 264. d, c

Subtractio rei quam amas, augmentatio desiderii est; & quod ardentius desideras, ægrius cares, 1441. d Subtrahit se Deus ut avidius quæratur, teneatur fortius, 1527. d 1530. e

Subverti in proposito & averti à proposito quid, 567. d, e

Sudor Christi in horto, 885 f

Suessionense concilium adversus Abaelardum, 640. In Suessionensis episcopi electione non conveniunt Clerici, 273 f

Suffraganeorum causæ per metropolitanum decidendæ, 275 b

Suffragia Sanctorum nobis imploranda & speranda quatuor ex causis, 1042 e & seq. Suffragia pro defunctis, 689. e Suffragiis bonorum indignus qui eorum non acquiescit consiliis, 366. b Suffragiorum suæ domus Comnenum imperatorem participem facit S. Bernardus, 374. e

SUGERIOS abbas S. Dionysii, 205. e 339. a, b, d 338 a. Bernardi amicus, 209. e 262. e Ejus ordinatio, 78. n. Excessus ante conversionem, 78. c 79. a Conversio, 77. e 78. e Elogium, 262. a, b 289. d & seq. 540. c *Magnitudinis* titulus illi datus, 332. e Item *majestatis*, 333. n. *Sublimitatis*, 338 b *Sanctitatis*, 340. b A Ludovico Rege Romam missus, 78. n. Regis vicegerens in regno Franciæ, 338. a, n. 338 a, c Comitia regni indicit, 338. c Eum hortatur Bernardus ad causam reipublicæ fortiter agendam, 338. c & seq. Ejus zelus & studium pro bono communi, 338. c Mala regni immerito ipsi imputata, 340. b Omnium ecclesiarum custodia ei commissa, 332. e Canonicos regulares in Parisiensi S. Genovefæ ecclesia pro monachis, quos Eugenius III. induci præceperat, instituit, 332. e, n. Ejus obitus, 282. n.

Suggestiones mali quam sollicite repellendæ, 1532. c, d

SUPERBIÆ typus, Goliath, 916. e Grandis est & grossa trabes, 332. a Genitrix hæreticorum, 1491. c Est appetitus propriæ excellentiæ, 468. d 565. b Calix dæmoniorum, 12. e Superbia hoc est, cum major es in oculis tuis, quam apud Deum & in veritate, 1405. d Item superbia est & delictum maximum, uti dasis tamquam innatis, & in acceptis beneficiis gloriam usurpare beneficii, 582. a Impatiens est consortis, 1081 e Obex ad veritatem cognoscendam, 565. b Primum in cælo peccatum, 1293. e Quam aliena & inimica cælo, 946. e Principem angelorum commutavit in diabolum, 718. b Dæmones ob superbiam derelicti, 1451. d Angeli & hominis casus ex superbia, 1301. a Dæmones ob superbiam gratiæ incapaces, 1452. f

Superbia quæ est, vel quæ futura est, gratiæ subtractæ causa, 1454. e Superbiæ argumentum, privatio gratiæ, 1454 c Superbos præterit Dominus, humiles visitat, 1415. b Superbi humiliandi, humiles exaltandi, 236 d

Superbia detestabilis, 718. a 768. b 946. e Intolerabilis impudentiæ est, ut ubi sese exinanivit majestas, vermiculus infletur & intumescat, 776. d Superbiæ damna in se repræsentat S. Bernardus, 1435. d Superbus peccat in Deum, 784. f Extollitur supra ipsum, 768 b

Superbiam parit ignorantia sui, 1400. c Eam impœnitentia comitatur, 1034. e Superbia cavenda, ut sis securus à ruina, 1086. b 1548. c Exemplo Christi retundenda, 755. f Lapides quinque jaciendi in superbiæ vitium, 937. e Superbiæ tentatio ex occasione patientiæ, 795. a

Superbia triplex, 1243. Item quadruplex, cordis, oris, operis, habitus, 1182. d Ejus lepra septuplex, 975. b Superbia cæca & vana, 468. d Superbiæ primus gradus curiositas, 571. b Secundus levitas animi, 575. a Tertius inepta lætitia, 575. c Quartus jactantia, 576 a Quintus singularitas, 576 d Sextus arrogantia, 577. a Septimus præsumptio, 577. e Octavus defensio peccatorum, 577 e Nonus simulata confessio, 577. f Decimus rebellio, 578 c Undecimus libertas peccandi, 579. a Duodecimus consuetudo, 579. c Superbiæ duodecim gradus in tres possunt colligi, 578. e

Superbia Luciferi, 908. f Pharisæi, 566. e Superbia monachorum quorumdam perstringitur, 735. f Superbo monacho nihil miserabilius, 927. e Superborum princeps diabolus, 1319. e Superbiæ pes unicus, 512 b

Superfluitates monachorum præstringuntur, 554. b & seq.

SUPERIORES, Apostolorum vicarii, 958. f Etiam indignis reverentia & obedientia exhibenda, 725. a Eorum contemptus in Deum ipsum cadit, 1414. d Eorum in obediendo præcepta dijudicantes præstringuntur, 957 e Inferiori custodiam debent & disciplinam, 725 d Non tam propter bonos quam propter malos & infirmos instituti, 75. d Eorum pericula, 723. c Vide Abbas, Pastor, Prælatus.

Surlensis monasterium, 686. e

Suspensio a mensa, 578. d

Suspiciones A pactis non resiliendum ob inanes suspiciones, 106 a

Sutoria vel levissima cavenda, 1572 f

SYCARDUS sacerdos Eboracensis, 673. a & seq.

SYNAGOGÆ cæcitas & facuitas, 1523. f præsumptio, 1507. e Christum procellit, sed abjecit, 776. a Repudiatur constituens salutem in operibus legis, 1565. f Synagogæ repudium & Ecclesiæ connubium, 1507. b, c Synagogæ & Ecclesiæ distinctio, 1576. d Causa Ecclesiæ in

Synagogam, 1545. e Christus amore sponsæ etiam synagogam sibi desponsare paratus, 1545.e

T

TAbernacula laborantium sunt & militantium, 1201. f Tabernaculum tenebrosum, corpus hominis, 1353.c
Talento utendum, 192.e
Teloneum civitatis Autisiodorensis, 376.b
Temperantia nec necessitatem excedit, nec præcidit, 413.a, d Temperantiæ necessaria justitia, 413.e
Templorum sanctitas cur honoranda, 1077.a
Templum Deo in nobis ædificandum quomodo, 1072. f & seq. Templum Dei quomodo simus, 1081.d
Templi militem in monachum recipere renuunt Cistercienses, 160.e
Temporalia quanto strictius habentur, tanto melius, 833. e, f Sine defectu spiritualium tractari nequeunt, 443. e Temporalium sufficientiam suis tribuit Deus, 833. e Eorum discursus conscientiam rodit, 443. e Item eorum abundantia æternorum parit inopiam, 720. e Temporalibus incumbere Episcopo indignum, 443. e & seq V. Terrena.
Temporis jactura in verbis otiosis quantopere cavenda, 1108. f & seq. Ea præterito, præsenti, & futuro quomodo proficiendum, 992. f 993. a 1029. e Horum nullum perdit quisquis pœnitentiam agit, 1127 c d V. Pœnitentia
Tenebrarum opera sunt peccata, 769 f
Tenolense monasterium Ord. Præmonstratensis, 383. n.
TENTATIO est tota hominis vita, 835. e 836. a Tentationes, vulpes, 1484. d Patienter ferendæ, 461. d Bonum necessitas 1484. d Deus tentat ad probandum, non ad reprobandum, 1018. c Tentationis & consolationis vicissitudo piis utilis, 1090. f Tentationibus Deus miscet revelationes ad custodiam humilitatis, 374. e Tentatio libertati non officit, 617. d Diaboli fraus in tentatione ex Scriptura, 869. c Tentationis motum excitare potest inimicus, sed in nobis est dare, aut negare consensum, 822. e Tentationibus vel adversis non cedendum, 1068. e Dei providentia in moderandis tentationibus, 836.a
Tentatio triplex, earumque remedium 907. f Tentationes quatuor, 835. f 836. a & seq. 1063. d 1391. d Quatuor tentationibus quatuor virtutes oppositæ, 870. b Tentatio contra spem occulta, sed gravissima, 868. e Tentatio vanæ gloriæ quomodo extinguenda, 869 e
Tentationes Christi quatuor, 868, b, e Tribus tentationibus diabolus Christum aggressus est, 837.e
Tentationes Ecclesiæ quatuor, tyrannorum, hæreticorum, malorum Clericorum, & Antichristi, 838. b & seq. Tentationum ultima persecutio, 869.e
Tentationes incipientium apertæ, proficientium occultæ, 1484. d & seq. Varia earum genera, ibid. Perfectos tentat diabolus, sub specie boni malum persuadens, 837. f 1380. f Tentatio perfectorum palliata iniquitas, 1392. b & seq. Alia piorum de vitæ longitudine, 1085. e Tentat monachos diabolus, aliquando austeriora, aliquando remissiora suadendo, 1118. c & seq. 1233. b Tentationes conversorum, 487. a
Tentationes acres initio conversionis insurgunt, 1004. a Tentatio de rebus vitæ necessariis, 828. d Aspidi comparatur, ibid. f Relinquentibus omnia prima solet esse tentatio de molestiis carnis, 1026. e
Tentatio prima novitiorum pusillanimitas, 836. b Ex rigore religionis, 1218 a Non ipsa afflictio, sed ipsius timor tentatio est, 836.c
Tentationum antidotum, 830. c In consolatione & tentatione quomodo se gerendum, 1332. a, b Novitiorum cautela in tentationibus, 832. c Tentationi initio resistendum, 822. f Recurrendum ad orationem, 823. f Deum in tentationibus suis tamquam proprium habent singuli electorum. 830. f Tentationum remedium, Christi passionis meditatio, 299. e Ad Mariam confugiendum, 743. c, d Angeli invocandi, 864. a Tentationis victoria, testimonium cælestis generationis, 806.b
TEPIDITAS abjicienda, 923. a In monachis damnatur, 98. a, b Unde oriatur, 916. e, f Ejus causa fidei languor, 1230. d Quam perniciosus religiosis hic tepor, 101.c
Tepidus religiosus nec cælesti, nec terrena fruitur consolatione, 123. d, n. Tepidorum religiosorum indicia, 1142. a, b Tepidorum & ferventium religiosorum discrimen, 924. e, f Tepidos religiosos arguit sæcularium in terrenis fervor, 343. b Tepidis & languidis quomodo subinde succurrat Dominus, 1384.f
Terra majestate Domini replenda excluso satana, 945. a, b Terræ & cæli discrimen, 1050 f In terra orimur, moramur, & morimur, 1049. c Terræ hærere homine indignum, 1348.b,c
Terræ sanctæ infelix status, 373.b
Terræ nomine corpus designatur, 1026.d
TERRENA non satiant, 489. a, b Possessa onerant, amata inquinant, amissa cruciant, 107. e Desipiunt sapienti cælestia, 120. b Terrenorum amor cælestem impedit felicitatem, 107. a Terrenorum satietatem non parit copia, sed contemtus, 489. b Sæcularium in terrenis fervor religiosos tepidos arguit, 343. b Terrenis contemtis quærenda cœlestia, 177. c Terrena fallidicens meretur æterna. 877. d Terrenis hærentes similes submersis & pereuntibus in aquis, 737. b Exhortatio ad contemtum terrenorum, 107.e
TERCELINUS abbas Lesciensis, 358.n.
Terrere pios cur dæmon aliquando permittatur, 841. d Amici officium terrere salubriter, 27.e
Testimonia sex divinis attributis perhibenda, 1232. b & seq. Testimonium in cælo ad discernendos Angelos beatos à reprobis, 908. e Testimonium in terra ad discernendos justos ab impiis, 909. e Testimonium Trinitatis, 908. b Testimonium aquæ, sanguinis, & spiritus, 907. e, d Testimonium conscientiæ in tribus, 972.f
THEOBALDUS archiepiscopus Cantuariensis vir boni testimonii, 197. d 233. n. 233 a 325. b, e, n.
THEOBALDUS episcopus Parisiensis, 208. n. 399.e
THEOBALDUS M. Campaniæ comes, 167. o. 203. f 205. e 206 b & seq. 209. e 210. o. 263. b 388. a Elogium ejus, 374. e Justitia ejusdem & legalitas, 51. b Mathildem desponsatam habuit, 139. n. Tutor Ludovici Junioris, 163. n. 166. n. Pacis amator, 323. e Constans pro veritate, 30. d Pax inter eum & Ludovicum Juniorem reformata, 203. e 204. d 208. e Pactum ejusdem Regis cum eo de civitate Catalaunensi, 206. a & seq Episcopo Lingonensi hominium facit, 31. e Rixa ejus cum Radulfo comite Viromandensi, 200. c, e 201. a Concilio Senonensi interest, 310. n. In S. Bernardum beneficus, 49. d Sollicitus de ejus infirmitate, 49. c Ab eodem rogatus pro Humberto, 47. b Rejicitur, 49 d Arbiter cum Gaufrido Carnotensi, 200. n Eleemosynas ejus non vult distribuere S. Bernardus, 364. d Pro admisso Petro Bituricensi archiepiscopo male à rege habitus, 200. n. Rogat pro ecclesia Molismensi, 621. a Latiniacensis monasterii advocatus, 227. a, n. Ibidem sepultus, 227.n.
THEOBALDUS notarius archidiaconus Parisiensis an auctor necis Thomæ Prioris S. Victoris, 159. n. 160. a, b, d
THEOBALDUS princeps Burgundionum, 200. n.
THEOBALDUS prior Arremarensis, 713.
S. Theoderici monasterium à regis ministris expilatum, 208. e, n.
THEODERICUS abbas S. Eligii Noviomensis, tum episcopus Ambianensis, 382. n. Socius peregrinationis in terram sanctam à Rege postulatus 383. a Ejus elogium, 383. a
THEODERICUS de Avesniis, Lesciensis monasterii restaurator, 358. n.
THEODERICUS dux Lotharingiæ, 173 n.
THEODORICUS comes Flandrorum, 206 n.
S. Theofredi abbatis horrendæ blasphemiæ, 127.e
Tholdanos monasterium ab Elvira Infante fundatum Cisterciensibus se subjicit, 283. e, n. Illud reperiunt Caracetenses, 283 e
Thuil boscus ad usuarium canonicorum S. Stephani Autisiodorensis, 376 e
THOMÆ apostoli dubitatio cum Mariæ desponsatione comparata, 740. f
THOMAS de S. Audomaro, 113. e
THOMÆ monachi S. Bertini propositum transeundi ad Cistercienses, 253. e 341. b, e
THOMAS præpositus de Beverla, 111. b Ejus procrastinatio de sua conversione, 116. Egregiæ ejus dotes, 363. b
THOMAS prior S. Victoris, dimidium animæ episcopi Parisiensis, 160. b Spreto episcopali honore onus portabat, 159. e Vir religiosus & beatus, 159. c, e Ejus cædes, ibid. & 160. a, b, d Annus ejus obitus, 158. n.
THOMAS Stampensis, magister Cadumensis, 107. o.
THEORICES justior causa & copiosior materia diligendi, 1324. e
Tigna domus spiritualis timor Domini, patientia, longanimitas, caritas, 1428. c
TIMOR sapor est, 1344. c Gratiæ custos, 535. a Aquæ comparatus, 1233. c, 1455. a Devotio vino, 800. c Timor Domini fons vitæ, 806. e Salutis initium, 112. a Quomodo initium sapientiæ, 1344. b Spei materia, 872. c Timore minuto spes proficit, 1444. b Timor & cupiditas animas non convertunt, 29. f Caritas numquam sine timore & cupiditate, 32. e Timore ordinatur justitia est, 1184. e Timor servilis, hiems; caritas, æstas, 1467. e Timore prævalente nulla pax, 1444. a Timor sine caritate pœnalis est, 1453. c Timor tandem convertitur in amorem, 1389. f Timori permixta devotio ipsum non annullat, sed castificat, 600. e Timorem devotio castificat, 31.c
Timoris effectus, 122 e Timore vocamur, amore justificamur, 122. e Timoris utilitas contra peccati concupiscentiam, 800. d Timor Domini excludit omnia vitia, 1453. b Efficacius peccato resistit, quam pudor aut dolor, 1310. e Timet duo humana fragilitas, pudorem & dolorem, 766. e Timoris tres gradus, 1193. d
Timor duplex, pius, & inutilis, utriusque effectus, 92. e Timor Domini triplex, 806. f Tertius monachorum proprius, 807. e Timor triplex, 810. d 1129. c Timor perversus est, quo metuis aliquid præter Deum, aut non propter ipsum, 817.f
Timere Deum, tota nostra beatitudo est, 1039. d, e Timendi Dei causa ex occulto Dei judicio, 472. a Timendus Deus cui nec resistere, nec abscondi possumus, 438. b Timor Domini prætereundus pactaei proximi, 978. a Deus tanto magis timendus, quanto majora ejus munera percepimus, 828. e Timendum semper sanctis in hac vita, 762. f 1039. b, e Timendum cum amisere gratia, cum abiit, cum revertitur, 1454. b & seq. Quam justa timendi causa ea illicitis animi motibus, 470 a Timet nihil qui Deum protectorem habet, 829 e Protectore Christo nihil timendum, 842. f & seq.
Timor judicii & gehennæ, 1313. a, b Diabolus ico piis non timendus, 866. d Timendi causa triplex Episcopo, 27. d
Tirones minus idonei Cantici canticorum auditores, 1270. b
Tironenses Innocentio adhærent, 236. a, n.
Toga & tunica quid differant, 714.
Tolosanorum devotio in S. Bernardum & zelus in hæreticos, 238.e
Tonsura militum templi, 347.f
Tornacenses Clerici famosi à Bernardo conversi, 117.n.
Traditiones hominum pro indulgentiis & relaxationibus vitæ regularis, 93.e

Trahi quid & quibus competat, 1330. b *& seq.* Trahi à Deo libertati non officit, 617. b Christus suavitate sua cunctos trahit, 1386. d Trahit Deus quodammodo invitos, ut faciat voluntarios, 1339. c Trahit nos Deus, aut terrendo minis, aut exercendo flagellis, 1339. b, c Tractio à Sponso, 1464. a

Tranquilla mens in medio negotiorum rara avis in terris 334. b Tranquillus Deus tranquillat omnia, 1145. b

Transitus ad aliud monasterium quando licet, quando non expedit, 518. b *& seq.* 519. c Ad alium Ordinem quando licitus, 24. f Transitus ad aliud monasterium majoris perfectionis genuina permissus, 69. f Transitum ad aliud monasterium aliquando improbat S. Bernardus, 43. d 46 b 540. d Transitus ad monachos Canonicis regularibus licitus, 14. a, b Transeuntes ad aliud monasterium strictius, ad primum redire non debent, 100. a Transitus ad laxiora apostasia censetur, a. d 5. b n.

Trecense concilium an MCXXVIII. 31. c, n.

Tribulatio præsens via gloriæ, 872 f *V.* Afflictio.

Trevirensis episcopi fidelitas erga sedem apostolicam, 300. b Ecclesiam S. Maximini de manu laica eripit, 300. c Trevirensis populus duræ cervicis, discordiæ amans, 175. e, Trevirensis provinciæ corruptio, 175. f, 175. c

TRIBULATIO piis est consolatio, 817. e Tribulatio utilis & necessaria, 876. a, c Tribulari bonum, dummodo sit Deus nobiscum, 876. f Deum nobiscum esse in tribulatione probat ipsa tribulationis tolerantia, 874. a Tribulatos Deus portat, 817. c Tribulationis in bonis & malis dispar effectus, 45. e In tribulatione futura cogitanda, 876. b In tribulatione spes gloriæ veluti messis in semine, 876. c Perfectorum est gloriari in tribulatione, 45. d

Triduum Christi moraliter, 895. c Triduum mysticum quo sustinendus est Salvator, 938. e Tridui ante Pascha sanctitas, 890. c

TRINITATIS unitas super omnes unitates, 453. Trinitatis singulis personis æque conveniunt nomina essentialia, non notionalia. 847. d Æqualitas perfecta in personis Trinitatis, 646. e 648. a Trinitatem scrutari temeritas, credere pietas, nosse vita æterna est, 453. b Trinitatis perfecta cognitio vita æterna est, 928. b Trinitatis mysterium sola fide comprehenditur, 455. a Trinitatis vestigium in anima rationali, 6180. a Trinitatis operationes in nobis, 567. d *& seq.* Trinitatis triplex operatio, 1614. b Trinitatis operatio in Incarnatione, 1190. b

Trinitas varia, 1181. d, e Trinitates octo, 1642. b

Tristia hic lætis permixta, 880. a

Tristitia non omnis interdicta, 815. f *& seq.* Tristitia Deum inhonorat, 940 b

Trium-fontium monasterium Ord. Cist. in diœcesi Catalaunensi, 69. n.

Triumphati mundi testimonium, 908 a

Trunchinense monasterium prope Gandavum, 366. f 367. n. 368 a

Tunica inconsutilis fidem designat, 186. Item Ecclesiæ unitatem, 307. d Tunica monachorum olim apud plerosque alba, 714. Tunica & toga quid differant, 714. Tunicæ Cisterciensium pelliciis Cluniacensium oppositæ, a. d

TURCANUS abbas Trium-fontium, 70. n. 286. b Fama ejus sinistra, 287. a Resignato officio Rievallem secedit, 287. b, n

Turpibus nihil deerit ad confusionem, 456. d

TURSTINUS archiepiscopus Eboracensis, 100. b, c, d, n. 289. n 295. e Cupit dimittere curam pastoralem, 297. b Ejus labores in reformando monasterio B. Mariæ Eboracensis, 389. a *& seq.*

Turtur avis pudica, 1410. d Polygamiam redarguit, 1470. c Cur oblata in purificatione, 1470. b Turturis vox prædicatio est castitatis, 1470 d Turturi cur comparetur sponsæ pulchritudo, 6410. e

Turum hic nihil, 1390. a

Typus pro typhus, 246. a.

V

VAgitus Christi quam dissimilis à vagitu aliorum infantium, 782. f

Valcellarum monasterium Ord. Cisterc. 179. n. 180, d

Valclarense monasterium Ord. Cisterc. 385. n.

VALENTINIANI Imperatoris non baptizati salutem de sola fide præsumit S. Ambrosius, 628. c

Valetudinis nimis studiosi monachi perstringuntur, 1378. e *& seq V.* Monachi.

Vallambrosani seu Vallumbrosani Innocentio adhærent, 156. a

Vallis monasterium Ord. Cistetc. 260 e, n.

Vallis-lucentis monasterium, 76. n.

Vangionis-rivi cella, 3.. n.

VANA gloria quid, 585. d Nempe quæ ab homine, 726. f Ejus insanitas, 37. b 484. c Basilisco similis, 819. b Quanta pariat mala, 484. e Spirituale bonum dissipat, 224. a Est virus virtutum, 619. d Vana gloria & impatientia, duplex jejunantium virus, 816. d

Vana gloria fugienda, 264. b Ejus tentatio quomodo extinguenda, 869. b c Illi humilitatis scutum opponendum, 837 a

VANITATES monachorum perstringuntur, 334. b *& seq* Vanitatis appetitus contemptus est veritatis; contemptus veritatis, causa cæcitatis, 56. c Vanitas vestitus vanitatem arguit cordis, 338. a Vanitatem nostram confundit humilitas Christi, 799. c 782. e Non est quo se immisceat vanitas, ubi totum occupat caritas, 1322. e Vanitate cur sancti pulsentur, 574 c

Ubera sponsæ meliora vino, 1291 b Sunt congratulatio & compassio, 1259. f 1643. a, 1291. d Ubera duo Sponsi, longanimitas & benignitas, 1289. e

UBERTUS episcopus Lucensis, 374. n.

Urso abbas S. Petri Carnotensis, 493.

VERBUM sermo simplex & unus, 1445. d In Verbo omnia, 1568 b Verbi & animæ convenientia, 1549. c Similitudo, 1546. c Colloquium spirituale, 1415. a Conjunctio spiritualis, 1381. f *& seq* Verbo frui quid, 1566. d Causæ septem ob quas quærit anima Verbum, 1561. f Verbi lingua, favor dignationis ejus; animæ lingua, fervor devotionis, 1425. b Verbum Dei jam non latet in Prophetis, sed in carne præsto est oculis, 110. b

Verbum triplex: indicatum, inspiratum, eructatum, 1183. d Verbum Dei quanti faciendum, 990. e 991. e Quanta cum reverentia audiendum, 967. c Illud debite audire, præcipuum prædestinationis signum, 811. e Nocet si cum fastidio audiatur, 1398. d Est panis hominum, 550. a

Verbi Dei mira vis & multiplex utilitas, 732. b, 1133. d Triplex illius usus, 1334. f Mandata duo prælati, verbum & exemplum, 193. b Opera verbis concinant, & verba operibus, 193. a

Verbum asperum quid, 832. b Verba aspera non placent, 180 b Verbera verborum in abbate amicabilem curam paternamque sonant sollicitudinem, 273. b Verba Jesu aliis dulcia, aliis dura sunt, 1096 c

Verborum necessitas, 1230. a, b Verbum otiosum, quod nullam habet rationabilem causam, 1118. f Temporis jactura in verbis otiosis quantopere cavenda, 1118. f *& seq* Verbum scurrile non solum ab ore, sed etiam ab aure relegandum, 423. e

Verbosulus pro justitiæ hoste reputandus, 419. d

VERECUNDIA præclara encomia, 1567. b Verecundiæ pudor in facie, gemma gratissima, 1010. b Virtus gratissima præsertim in adolescente, 1567. a Orationem supplet, 580. b Pœnitenti ad Deum accedenti necessaria, 1274. d Illi propositum vitare laudes & jactantiam, 1567. e Verecundiæ species etiam in peccatoribus, 1567. c Verecundia mala quæ, 116. b 279. b

VERITAS lilium, 1912. e *& seq* Animæ vita, 1106. c Illius amor solus & falus & verus, 1539. f Quibus innotuerit, dat caritatem, 561. e Illius cognitio est fructus humilitatis, 519. c *& seq.* Pigritia non tam contraria veritatis cognitioni, quam superbia, 569. f Ad eam cognoscendam quænam removenda, 565. d Illius agnitio in tribus gradibus consistit, 562. c Eos quomodo ascendere debeamus, 567. e Veritatis judicium nescit amor, nec odium, 463. c Veritas odium parit 55. b Melius est ut scandalum oriatur, quam veritas relinquatur, 47. e 81. e 554. a Veritas primo ardua, dein facilis, 978. d Sine condimento gratiæ est amara, 1329. b Veritas & misericordia viæ Domini, 859. a Verus dies qui non novit occasum, æterna veritas, & vera æternitas, 871. f

Vermis immortalis damnatorum, 456. a Conscientiæ hic non suffocandus, 481. b

Versciacensis conventus pro negotio crucis, 375. d

Vestium vanitas, lepra superbiæ, 903. c Vestium luxus in episcopis notatur, 463. a *& seq.* 464. a *& seq.* Item in clericis, 454. e *& seq.* In monachis, 337. a *& seq.* 754. b, c Vestium decor vestitum non decorat, 122. e Pullæ & candidæ ex æquo vitandæ, 221. f Nigris utebantur Hispani in funere, 212. d

Vestes monachorum quales esse debeant, 396 c Cujus coloris, 714. Nigræ magis eos decent, 221. b *& seq.* Antiquis Patribus usitatæ, 222. c Vestibus à Regula concessis aliquæ possunt addi, 217. f Vesta Cluniacensium, 5. n. Vestium diversitas in colore dissidii causa Cluniacenses inter & Cistercienses, 260. a, b De vestium colore inanis disputatio, 260. d *& seq.* Albas olim ferebant sæculares, 261. f 222. c, d

Vetustas triplex, 1197. c

Vexationem non sentire, hebetati cordis indicium, 410. a

VIÆ multæ & diversæ, 837. c Viæ hominum, necessitas & cupiditas, *ibid.* d Viæ dæmonum, præsumptio & obstinatio, 858. a Viæ angelorum, ascensio & descensio, 858. f Viæ Domini quæ & quales, 1126. d Nempe misericordia & veritas, 859. a Item confessio & obedientia, 1165. f Eas imitatur homo per compunctionem & confessionem, 160. a

Viam Domini incedunt tria hominum millia, 1200. b Viæ angelorum quomodo tendant ad imitandas vias Domini, 860. c Vias dæmonum quomodo incurrimus, 860. d Via bona & mala; utraque quomodo una, 370 d *& seq.* Via lata, via non est, 1084. d Via redeundi ad Deum, 368. e Illius compendium, 93. a Christus via, 620. c In via vitæ quo citius, eo facilius curritur, 343. e

Viaticum & confessio moribundi, 678. b Viatico præmissa Unctio-extrema, 689. e

VICARIUS Christi S. Petrus, 422. e Papa, Christi Vicarius simpliciter dictus, 249. e 444. f 474. c, n. Item B. Petri Vicarius, 178. b, n. Et Vicarius SS. Petri & Pauli, 242. a Episcopus item dictus Vicarius Christi, 479. e Immo & abbas, 65. e

Vicissitudo sola placet in creaturis, [illegible]. e Vicissitudo præsentiæ & absentiæ Sponsi, 1384. b Vicissitudo tentationis & consolationis piis utilis, 1090. f

Viconiense monasterium à Widone fundatum, 230. n. Laudunensi S. Martini subjectum, *ibid.*

S. VICTOR angelis familiaris, 966 d Reficit nos exemplis, provegit mentem, lætificat signis, 964. e Quædam ejus mirabilia, [illegible] *& seq* Ejus corpus in monasterio Arremarensi, 357. b 963. Oratio ad eum, 966. f De eo Bernardi officium & sermones duo, 358. a

VICTOR antipapa, 296. b, n. Anacleto subrogatus, 151. n.

S. Victoris monasterium Parisiense Ord. S. Augustini, 362. Illud Sugerio commendat S. Bernardus, 358. e

VICTORIA in agone Christiano cursum parit, 906. c, d Victoriosa fides quæ, *ibid.* e Victoria à Deo speranda, non à propriis viribus, 548. b Aliquando sola perditur fuga,

7. e Summum victoriæ genus, divinæ cedere majestati, 179. b Fide vincimus hostes, 906. b Triumphans mundi testimonium, 908. a Tentationis victoria, testimonium cælestis generationis, 906. b Christi victoriæ insignes, 898. e

Videre gloriam Dei, & videri, est perfectorum, 1481. a Credere, videre est, 1512. a V. Visio.

Vidua unde bona æstimetur, 278. e Ei qualiter vivendum, 278. d Nuptias ei repetere licitum, 1496. b Licet viduitas sit gloriosa, 278. c Viduarum causas præ aliis curare debet judex, 415. a

Vigilantia pastoribus necessaria, 1240. a

Vigilandum nobis studiose, 856. f

Vigilia æterni sabbatismi est præsentis tempus pænitentiæ, 1058. f

Vigiliæ festorum quomodo celebrandæ, 927. c, d

Vigiliarum utilitas, 1188. b Vigiliæ nocturnæ Cistercienſium quam prolixæ, 396. a 1401. d

Vigiliæ tres noctis tropologice expositæ, 763. b, c

Villare monasterium Ord. Cist. 252. n.

VINCENTII martyris fortitudo in tormentis, 1220 b

S. Vincentii monast. Lauduni, 385. n

Vindocinensis ecclesia proxime sub potestate summi Pontificis, 282 c, n.

VINEA Domini Ecclesia, 1490. e Seu fidelis populi, 1575. d Ad ejus custodiam quis idoneus, 1577. f

VINEÆ proprietates Ecclesiæ applicatæ, 1575. f & seq. Vineæ Engaddi allegorice plebes Ecclesiæ, 1410. d

Vinea stulto non est, 1482. b Sapienti est vita sua, 1482. b Justus quomodo vinea, 1482. e Vineæ sunt animæ, quarum flos opus, odor opinio, fructus martyrium, 1475. d Vineis comparantur spiritu ferventes, 1474 e, d Vineæ quæ floruit, provectiores, 1484. b Florent novitii in religione, 1483. d Item primi fideles, 1475. b Vineæ fructus, caritas, 1474. d Vineæ florentes serpentes fugant, 1473. a

VINUM sanctificatum per corporis Christi contactum, 71. c, n. Vinum raro bibunt Cistercienses, 6. n. 1068 b Timotheo quomodo ab Apostolo permissum, 1379. d, e Pigmentatum apud monachos improbatum, 536. b

Vinum mysticum, 935. d Vino caritas comparatur, 1255. c Vinum bonum sanctæ voluptatis, 1218. e Vinum angelorum, pænitentium lacrymæ, 1376. a

Vino similis carnalis affectus, 1291. a Vinum carnalis illecebræ, 112. c

Vinum & oleum nostris vulneribus Christus infudit, 1517. a

VIRGINITAS flos horti, 1410. b Virtus angelica, 1015. c Ejus prærogativæ in præsenti & futuro, 121. d, e, 5 122. e Virginitas laudabilis, sed magis necessaria humilitas, 734 f Utriusque pulcra connexio, 754. f Virginitas non omnium est, sed multo pauciorum cum virginitate humilitas, 735. e Sine humilitate laudem apud Deum non habet, 1182. b

Virginitatis primiceria Maria, 1008. f Virginitatis votum in Maria, 737. a 746. b & seq. 750. a 1005. c, 1009. d Virginitas cum fœcunditate in Maria mirabilis, 735. e Virginem non decebat parere nisi Deum, nec Deum nasci nisi de Virgine, 736. f Christus virgo, virginis filius, virginumque sponsus, 1569. d

Virginum decor quantus, 121. f Virginum ornatus perpetuus, 122. f Virginum ornatus, verecundia & disciplina, 742. d Virginum est semper esse pavidas & nunquam securas, 747. a Virginem non tam magis expedit, quam de virginitate insolescere, 755. e

Viride-stagnum monasterium in Scotia, 688 d

VIRTUS dies, 1436. d Stellis comparatur, 1363 e Est cognata sapientiæ, 1364. b Utriusque discrimen, 1364. b, n, Virtutis definitio, 1363, c Virtutes sunt ordinatæ affectiones, 620 b

Virtus gradus ad gloriam, 963. d Illius meteres, fama bona, 128. d Ob se ipsam sectanda, 823. e Illustrior est quam nobilis prosapia, 121. b Illustrior in nobili claret, 121 b Virtutum ornatus spiritualis, sponsæ decor, isque æternus, 1521. a Virtutes & exercitia angelis grata, 1021. a Virtutes angelicæ cur sic dictæ, 1523. e Virtutes, non prodigia à nobis exiguntur, 964. f & seq. Virtus in pace acquiritur, in pressura probatur, in victoria approbatur, 151. c Exercitata clarior, 1564. d Virtutum stabile fundamentum humilitas, 438. d Veræ divitiæ non opes, sed virtutes, 722. f Virtus cum opibus diu vigere non potest, 382. c Sine Christo nulla vera virtus, 1558. d Cum vitiis crescere nescit, 1467. d Virus ejus vanagloria, 659. d

Virtutum falsarum notæ & indicia, 727. e & seq. Veræ virtutes nullæ in Ethnicis, 1558 b Nostræ in hac vita non prorsus defæcatæ, 1520. a Earum splendor inanis cavendus, 1229. e Virtutis alienæ pia æmulatio, 1453. f Virtutum inter se connexio, 415. a & seq.

Virtutum cardinalium necessitas, 424. b 486 d Ipsis medium qui competat, 415. f & seq. Virtutes cardinales in Maria, 1186. a & seq. Virtutes quatuor tentationibus quatuor appositæ, 870. b Virtutum contentio post Adæ peccatum, 974. f & seq.

Virtute divina hostes nostros vincimus, 943. a

VISIO beata, meridies, 1389. d In cælis quam beata & suavis, 1380. b In ea intellectus noster totus in Deum fertur sine discursu, 456. f In hac vita impossibilis, 1174. e 1380. c 1405. f Visio Dei quæ competat beatis, viatoribus, antiquis patribus, & piis viris, 1380. f & seq.

Visio Dei duplex, in majestate & in humilitate, 945. e, f Qualem requirat anima pia, 1382. a Sanctitatis via tendendum ad visionem majestatis, 770. b Requirit ardens desiderium, 1383. c Pudicos aspectus, 1257. e 1380. e Ad videndum Deum oculus mentis triplici est inquinamento purgandus, 1018. e Fides mundat & præparat oculum mentis ad videndum Deum, 1415. b

Visio est caritas, 1552. f Deus quomodo videndus in creaturis, 1037. b Visio an fraudet meritum fidei, 1534. f Visio Christi apud Isaiam diversa, 931. b, e

Visitatio diœcesis per S. Malachiam, 676. c, e Hanc obit pedes, ibid. Visitationes monachorum ab antiquis quam dissimiles, 535. b & seq.

Visitationes sponsi quam occultæ, 1528. b Quid facto opus, ut visitemur a Deo 1460. f Visitationis divinæ tempus sollicite observandum, 1460. c Illius testimonia quænam, 1460. e 1461. e & seq. Visitatio sponsi quæ timenda, 1530. e

Visui & auditui nemo putat fidem esse negandam, 470. c V Oculi

VITA est internus ac naturalis motus, vigens tantum intrinsecus, 604. d Vita qua vivimus, magis mors est; nec simpliciter vita, sed vita mortalis, 875 d Ex quo incipimus vivere, incipimus mori, 875. d

Vita præsens quam incerta, 1086. d Quam fallax, 1083. c Versatur inter spinas & aculeos, 1452. a Ejus miseriæ & pericula, 660. b 874. c 925. c Est exilium, 149. d Et velut Septuagesima captivitatis, 812. c D. vita & morte piorum æqualiter luget & gaudet S. Bernardus, 359. a, b

Vitæ tædium quale in sanctis, 182. b Piorum tentatio de vitæ longitudinitate, 1083. e Hæc malis non expedit, 1083 d Nec sibi promittenda, 424. a Vitam brevem ad voluptatem, longam ad pœnitentiam sibi fingunt carnales, 1085. a Vitæ prioris damna ut emendanda, 1091 a Vita animæ corporis vitæ præferenda, 468, a

Vita bona in quo, 989. e Non nisi in conversione est, 477. e Vera vita, vita æterna, 875. d Quanta ejus præmia, 771. e Quoad animam, 1252. b & seq.

Vitæ spiritualis indicia, 899. d, e Vera animæ vita, Deus, 855. c Vita cordium, Jesus, 1532. b Vivendum Christo, 149. a Dignus morte, qui ei recusat vivere & esse, 1326. b Vitam Christo debemus multis rationibus, 1118. e & seq. Vitam nostram sibi totam vindicat, qui pro ea posuit suam, 149. a 150. b Non vivit qui non diligit eos inter quos vivit, 1106 e Vitæ mixtæ commendatio, 1001 b

Vita sanctorum quasi mensa plena ferculis, 964. d Vitæ sanctorum ad quid nobis utiles, 657. c Vita sua sapienti est vinea, 1482. b, d Vita stulti mors est, 1482. c Vita sæculi nox, 769. e, d Vita monastica sæcularibus ludus, 93. f

Vita arborum & animalium, 1550. c Duobus modis vita ex corde procedit, 1204. a

Vivere in umbra, & sedere quid differant, 1454. e

Viterbium, orbs Italiæ, 1359. c

Vitia, V. Vinea.

Vitia in nobis pullulare non cessant, 1467. b & seq. Vitiorum quadruplici morbo laborat anima, 1214. b Continue amputanda, 1467, b & seq. Initio extinguenda, 1486. e Virtutum nominibus non pallianda, 22. d Quæ nos fallunt sub specie virtutis, vulpes sunt, 1483. c & seq.

VIVIANUS abbas Altæ-cumbæ, 59. d, n.

Vizelienses monachi a clientibus Nivernensis Comitissæ infestati, 337. c In manu valida reformati, 353. d

ULGERIUS episcopus Andegavensis, 192. b, n. Vita & scientia venerabilis, 312. b Ut officio suo restituatur, intercedit Bernardus apud Innocentium Papam, ibid.

Ultionem peccati tardat Deus, ut commendet patientiam, impleat electionem, & confirmet caritatem, 941. e, f Servorum injuriæ ut ulciscenda, 84. e

Ulydiæ comes, 678. d

Umbræ comparatur fides, 1383. b Umbra Christi, caro ejus, 1328. f Caro ejus & fides, 1455. f Desiderabilis, 1455 c Umbrarum declinatio quid, 1520. f

Unctio crucis, 1078. f Unctio vitæ religiosæ quanta, 210. c, d

Unctio Christi, 815. c, d Christus cur noluerit corpus suum ungi in sepulcro, 1211 1300. a, b

Unctio-extrema sacramentum, ejusque effectus, 682. b

UNGUENTA quatuor sponsi, 1338. a Unguentum triplex, compunctionis, devotionis, & pietatis, 1208. a & seq. 1210 a & seq. 1298. d 1501. a, b Unguentum contritionis unde conficiatur, 1292 d, e Ejus vis & fragrantia, 1292. f Item devotionis unde conficiatur, & quibus competat, 1295 e & seq.

Unio perfectorum cum sponso, 1507. d Hominis cum Deo est voluntatum consensio, 1527. c Manducare & manducari necessaria ad unionem, 1515 b

UNITAS multiplex, 1203. c, e Unitas Trinitatis & Christi super omnes unitates, 455. c, d Inter unitatem hominis cum Deo, & Dei Patris cum Filio quæ differentia, 1516. a Amoris glutino constat unitas inter Deum & hominem, 1516. e Christo uniuntur omnia unitate substantiali, personali, spirituali, sacramentali, 1258. e Unitatis novem modi, 455 b Unitatum disparitas, 1516. f

Unitas ecclesiæ scissuram ignorat, 307. d

Unitas cordium commendatur, 814. c Ubi unitas, ibi perfectio, 422. c Unitas & concordia angelis maxime placet, 1021. b Est religiosorum gloria, 1022 b

Unitatis custodia, 765. b Servanda in Ordinum varietate, 529. a Patientia, humilitate, & caritate servatur, 1243. b Melius est ut pereat unus, quam unitas, 307. b

VOCATIONI divinæ non resistendum, 141. a, b Vocatio ad curam animarum quibus indiciis agnoscatur, 1464 d Quales Deus vocet ad ecclesiæ ministeria, 492. a

Vocatio religiosa ex Deo, 724 d quanti facienda, 1015 b 1139. c & seq. Vocati ad religionem, & non acquiescentes, de salute periclitantur, 9 n.

Vocatio peccatoris & illuminatio quomodo

fiat, 113. b & seq. A timore incipit, 113. a
VOLUNTAS est motus rationalis, & sensui præsidens, & appositus, 624. d Illa proprie dicitur cui assentimur, & cui se liberum inclinat arbitrium, 903. f Ei soli competit libertas; qua non potest privari, 605. d Nec cogi, 1558. c Nisi seipsa, 618. c Voluntarium tamen minuit vehemens concupiscentia, 1552. f Voluntas & opus quando rata, 788 b & seq. Voluntas ad salutem homini non sufficit, quamvis sine ea salvari nequeat, 6.7. b Velle ex libero arbitrio, velle bonum ex gratia, 610. a An libertati præjudicet velle habere voluntatem bonam, & non posse, 607. c Voluntas tendendi ad Deum ex gratia, 1560. c Voluntarium ab appetitu diversum, 604. a Velle, mente ne est, 1200. b
Voluntas sola miseriæ vel beatitudinis capax est, 603 a Ejus mutabilitas, 92. e Duplex infirmitas, 619. d Morbus triplex, 482. d Ruina triplex, 1180. e Voluntatis conversio & ordinatio quid, 611. b Injustam duo comprobant, vel cum peccare, vel cum impune peccasse libet, 613. c Triplex illius bonum, 611. b Voluntas sana, regnum Dei, 369. e Voluntas bona quæ, 1062. e Eam habet qui vult habere, 607. d Ejus quatuor gradus, 1237. e Impedimenta, 1537. d
Voluntas hominis media inter divinam, & carnis appetitum, 619. d Unio hominis cum Deo est voluntatum consensio, 1517. e Hæc voluntatum conformitas maritat animam Verbo, 1557. e Voluntas Dei fit de omnibus, & per omnes, sed non in omnibus, 951. f Varia ejus in nobis impedimenta, 824. d & seq. Cum certo non innotescit, quid agendum, 1138 c, d An ei committere debeamus æternam damnationem, 159. n. 370. d Voluntatis scrutatio tutior quam majestatis, 1480. a & seq.
Voluntatem propriam Christus deserunt, ut ex bona fieret melior, 904. f Voluntatis propriæ abdicatio, 763. b 957. e 1012. f & seq. Deo reddenda pro summis ejus beneficiis, 1129. d Ejus damna 901. b, c 903. e & seq. 1138. c 1128. f In Deum quam crudelis & iniqua, 904. a, b Nos sola a Deo potest avellere, 1107. f Hominem subjicit diabolo, 1108. c Vipera est pessima, quæ sola damnare potest animas nostras, 1108. c Cesset, & infernus non erit, 903. f Duæ ejus filiæ insatiabiles, 1128. f Voluntatis propriæ Jejunium Deo ingratum, 1518. c Voluntas propria homini jugum importabile, 30. d & seq. 599. c, f Justum est, ut qui à Deo noluit suaviter regi, pœnaliter à seipso regeretur, 30. e Voluntatem

propriam sequens anima est sub se ipsa, 11. t. d Illius amatores notantur, 1325. d Dimittentes eam nihil, amittimus, 902. a Eam relinquere, quam difficile, 1103. b Voluntatis plena subjectio impossibilis in hoc mortali corpore, 1138. f Est humilitatis summa, 1138. a Voluntas propria est, quæ nec Deo, nec hominibus communis est, sed tantum nostra, 90.. e Voluntas communis caritas est, 901. b
Voluntas damnatorum Deo opposita, 455. d Voluntas mala in damnatis perseverat, 613. c
VOLUPTATUM fugam docent Christi vagitus & lacrymæ, 782. f Voluptas corporis malum est, bonum vero afflictio, 782. d Voluptas in bonis corporis nulla sincera, 609. b Voluptatum hujus mundi vanitas, 394. b, c Quam sint exiguæ, 415. f & seq Voluptas modica pietatis non modica jactura, 345. c Voluptas peccati brevis, memoria amara. 479. f Voluptas peccati pertransit, fœditas permanet, 456. b
VOVERE voluntatis, vota reddere necessitatis, 501. b Juste exigitur ad solvendum, qui non cogitur ad vovendum, 30. c Voti dilatio periculosa, 116. d Voti dilator aut frustrator reus, Deo injurius, non homini, 117. a Votum Bernardus appellat propositum intrandi religionem, 116. n. Monachus an possit ad aliud transire monasterium prætextu voti, quod ante professionem fecerat, 367. a Vota minora non debent impedire majora, 60. e Voto dimittendi episcopatus non tenetur Episcopus, 597. b Votum virginitatis in Maria, 737. a 746. b & seq. 750. d 1009. d
VOX Dei, inspiratio ejus, & justi timoris incussio, 1447. f Non sonat in foro, non auditur in publico, 115. c Omnibus se offert, 479. a
Vox animæ, desiderium, 1527. b Voces suas habent affectus, 1501. a
Vox & signum passim ad introducendam fidem concurrunt, 1471. b Vultus & vivæ vocis vis, 67. b
URBANUS II Roberto abbate Molismum remisso, socios Cistercii remanere permittit, 391. b
S. Urbani monasterium Ord. S. Benedicti ab Herebertao Catalaunensi episcopo fundatum, 260. n.
URSUS, seu URSIO abbas S. Dionysii apud Remos, dein episc. Virdunensis, 83. c, n.
Usura damnatus, 318. c
Utilitati accedit quidquid cupiditati demis, 1467.
VVALCHERUS magister, 108. n.
VVALLENUS ex clerico regulari monachus & abbas monasterii Mailros Ord. Cistere. 673. c
VVALTERUS de Insula monachus Claravallensis, 396. d
VVALTERUS vir nobilis, 64. n. V. GALTERIUS.
VVangionum civitas, 1034. a
VVEDRICUS abbas Lescleasis, Bibliothecam & viros pios & doctos ex Hannonia conquirit, 358 n.
VVERRABROECH jure parochiali ab ecclesia Trunchiniensi possessum, 308. a
VVIDO, primus Præmonstrati incola, locum Cisterciensibus cesserat, 230. e V. Guido.
VVILFRIDUS, Treviensis archiepiscopus, clericis monachos substituit Virduni apud S. Paulum, 275. n.
VVILLELMUS abbas, 381. b
VVILLELMUS abbas S Martini Trecensis, S Bernardi amicus, 361 d
VVILLELMUS abbas Rievallensis, 324. c Ejus zelus in VVillelmum Eboracensem intrusum, 320. d Eo utitur Bernardus ad scribendam epistolam ad Robertum nepotem, 320. n.
VVILLELMUS archiepisc. Cantuariensis, 386. b
VVILLELMUS comes Matisconsis, 248. n.
VVILLELMUS comes Nivernis, 309. e In Cartusiam secedit, 269. n.
VVILLELMUS IV. comes Nivernensis, 269. n. 270. a A Bernardo male notatus, 272. d Licet plura pluribus monasteriis bona dederit, 272. a Sepultus in capitulo S. Germani Antisiodorensis, 272. n. Ejus cum Hugone episcopo Antisiodorensi controversiam dirimit S. Bernardus, 375. d & seq. Cum Alano episcopo recrudescentem componit Godefridus episcopus antea Lingonensis, tunc privatus apud Claram-vallem, 377. n.
VVILLELMUS decanus Eboracensis VVillelmum episc. Eborac. intrusum declarat, 236. c
VVILLELMUS Henrici Murdach discipulus, 109 n. 1 0. c
VVILLELMUS Maudunensis, 158 b
VVILLELMUS monachus, 198. a
VVILLELMUS monachus Claræ-vallensis, 105. b, n.
VVILLELMUS monachus Tullensis, 354 c, n.
VVILLELMUS prior clericorum regularium de Casuarne. 189. e V. Guillelmus.
Vulnera Christi victoriæ signa, 1016 d Vulnera Christi, petræ foramina, 1475. c In eis habitatio secura, 1475. e Earum consideratio sanat animæ vulnera, 1480. f
Vulpes triplices, adulatores, detractores, & seductorii spiritus, 1490. c Vulpes demolientes vineas, adulatores & detractores, 482. b Vulpes in Ecclesia, hæretici, 1486. d, 1490. f Vulpes, vitia quæ sub specie virtutis nos fallunt 1483. e & seq. Tentationes, 1484 d
Vultus & vivæ vocis vis, 67. b

Y

YMARUS ex monacho S. Martini à Campis Prior Caritatis, tum abbas Monasterii-novi apud Pictavos, postea cardinalis episcopus Tusculanus, 101. n. 102. b 188. n. Legatus in Angliam, 324. f, 0.

Z

ZAbulon interpretatur habitaculum fortitudinis, 1284 b
ZACCHÆI justitia & misericordia, 1018 b
Zacchæi multi in claustro, 1058. b
ZELUS prælatis necessarius, 13. 8. d Qualem in episcopis requirat Bernardus, 107 c Zelus ecclesiasticus major pro tuenda dignitate, quam pro acquirenda sanctitate, 437. e Zelum inflammet caritas, informet scientia, firmet constantia, 1327. e Zelus justitiæ commendatus, 900. d Zelus absque scientia minus efficax & importabilis, 14 6. e Errori est obnoxius, 1305. f Corruit, 949. b Zelus cæcus non procedit ex Spiritu-sancto, 1180. e Zelus clementia temperandus, 538. d In zelo exercendo observa locum, modum, & tempus, 424. d Zeli effectus, 1366. b Magnanimi zelo & fide magna audent & obtinent, 1386. e & seq.
Zelus disciplinæ religiosis inculcatur, 986. b Injurius est Deo, qui zelum arctioris vitæ in aliis impedit, 25. b Quam longe absimus à zelo & fervore martyrum, 1056. e Zeli pleni vineæ sunt, 147[illegible] d Zelus incensus & immissus, 150[illegible] 1509. a, b

ERRATA SIC CORRIGENDA.

IN PRÆFATIONE num IV lin. 2. Prima, lege Una, & quidem præcipua est. num XIV. lin. 19 Apostolus, l. Primus Apostolus.
IN TEXTU col. 14. lin. 1. in Nota c, tertia, lege quarta. col. 24 in marg latro l. latro col 41. [illegible] Tom. IV l Tom II. col 170 in marg 13 l. 15. col 216. lin 1. temporre l. tempore. col. 287 f. CC XXII l CC XXXIII col. 315 in marg MCLXIII. l MCXLIII. col 375. d, lin 1 iste l ista col. 387. in marg 4' l 4 col 390. a, in marg. 14 l C1 col 393. d, lin 2 in [illegible] l. in me col 439 a lin 7. tristitiam l tristitiam. col 441. a, lin 10 omnen l omnes. col. 465 a, lin. 6 si ergo l. si ego. col 493. in marg caliatus l. calibatus col 812 Sapientia l sapientiæ. col. 632. f, lin. 4 laborandam l laborandum. col. 80 in marg. Matth 15. l Matth 12 33 col. 808. in Nota sermonem, l sermonem. col. 897. b, lin 2 quid ego l quid ergo. col 1001. a, lin 3. in operis l id operis. col. 1085. a, lin. 6. tabernacul l. tabernaculi col 1088. in marg. omnium l omnia. col. 1219. f, lin 4 suas l sua col 1250 in marg dit l. reddit col 1170. a, lin 20 virtute l. virtute. col. 1179 c, lin 11 formam l formam col. 1189 in Nota Addi l. Addit. Post col 1274. corrige alio sequentes numeros columnarum. col. 1292. a, lin. 7. peressiuamus percussiuamus col. 1366. in verbo [illegible], etiam l meam col 1440 a. lin 6 canis l. carnis. col 1464 6, in marg. Judicia l judicium col 1515 in marg alio l alio
IN NOTIS QUIBUSDAM num. 14. lin 25. obique l. ibique num 49 lin. 8. præcepi l. præcepi. num 85 lin 15 Alanus l. Conanus num. 96. lin 9 lib III l. XI ibid lin ult archiepiscoporum l episcoporum num. 130. lin 29 Gol l Gof. num 165. lin 21 afficiebar l afficiebat. num 197. lin 9 Burlegalensis l Burdegalensis num 105 lin 12. Petrum l Petri num 207. lin 19 ecclesia l. ecclesia. num. 125 lin. 27 deservisse l. deservisse. num 18.. lin. 14 super l. ungoentum super.

E Typographia Vid. JOHANNIS BAPTISTÆ COIGNARD, Regis Typographi ordinarii, 1690.